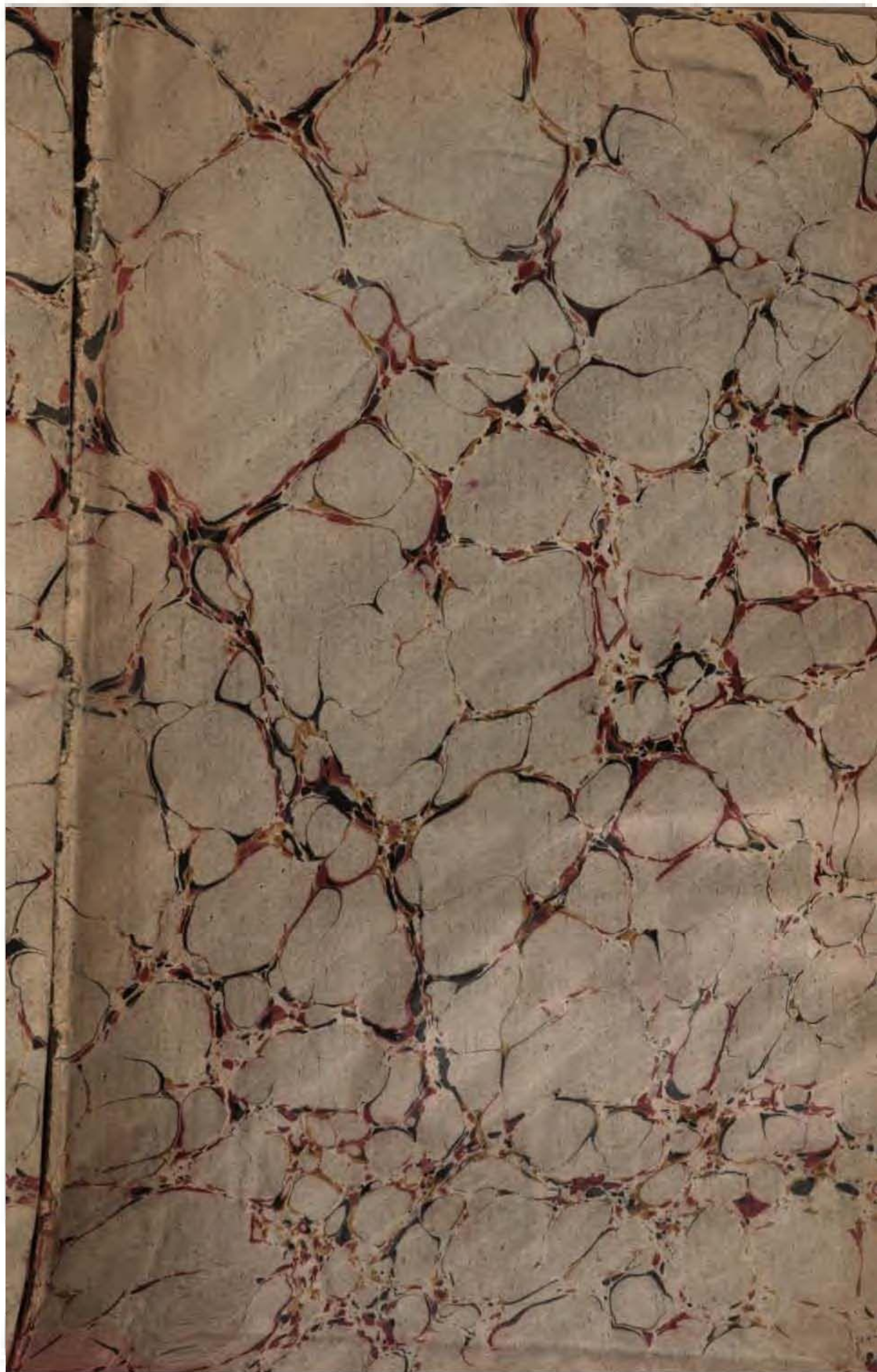

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;
DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD OCTO ET CENTUM VOLUMINA UNA CUM INDICIBUS PERVENIET. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA SEPTEM ET QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XCIX.

S. THEODORUS STUDITA.

PARISIIS
APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES
IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208

1903

Gc

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dicta Bac-d'Asnières. — 92.10.1903

SÆCULUM IX, ANNUS 826.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. THEODORI

STUDITÆ

OPERA OMNIA.

JUXTA EDITIONEM R. P. JACOBI SIRMONDI, CUM AMPLISSIMIS ACCESSIONIBUS QUAS PUBLICI JURIS FECIT CARDINALIS ANGELO MAI.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 15 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1903

SÆCULUM IX, ANNUS 826.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO XCIX CONTINENTUR

S. THEODORUS STUDITA.

NOTITIA.

(FABRIC. *Biblioth. Græca* edit. Harless, t. X, p. 434.)

—

Theodorus Studites, Studii, sive monasterii a Studio (*a*) quodam Romano CPoli conditi abbas, natus in eadem urbe est a. C. 759, et in avunculi sui Platonis adhuc superstitis (*b*) locum archimandrita primum Saccudiensis monasterii in suburbano patrio factus a. 794. Hinc, Tarasio patriarcha non auso imperatori Constantino VI resistere, cum, repudiata conjuge sua Maria, Theodoten ille duxisset, Theodorus et Constantinum et Tarasium communione Christianorum indignos esse palam pronuntiavit, atque inde Thessalonicam exsul abire jussus a. 796, sed mox anno proximo post Constantini mortem magno cum honore revocatus ab Irene, et abbas Studio præfectus fuit (*c*). Post id tempus gravissime ferens, Nicephorum e laico patriarcha CPol. a. 806 factum, et Josephum œconomum restitutum, novam a patriarcha secessionem fecit : unde synodo adversus ipsum coacta a. 809 (*d*) iterato exsilio afficitur, restitutus post biennium a Michaele Rancabe a. 811. Denique Leonis Armeni edicto adversus imaginum cultum publicato a. 814, ad certamen pro imaginibus accingitur, quod maxima animi contentione acerrime gessit, omnem ingenii et doctrinæ vim in hoc profundens, nec dubitans pro hac causa novas exsilii varii ac longioris, carcerisque durissimi ærumnas per plures annos tolerare, donec a Michaele Balbo restitutus est a. 821. Hinc cum Thomæ rebelli adversus Michaelem favere visus esset, urbe iterum excessit a. 823, et in vicina Acritæ promontorio peninsula Sancti Tryphonis obiit a. 826 (*e*), 11 Novembr., quo die Græci memoriam ejus celebrant. Successorem habuit in abbatia Studii Naucratium, cujus Epistola encyclica de Theodori obitu Græce et Latine (*f*) edita est a Combefisio tom. I Auctarii novi Bibl. Patrum, p. 855-882, additis etiam notis (*g*). Græcis νέος ὁμολογητής, Labbeo præter rem martyr : a Creyghtono (*h*) male etiam cum Theodoro Grapto confunditur. Ex Vita ejus a Joanne vel alio quodam Græce scripta locum affert Allatius De interstitiis ordinum apud Græcos, p. 181, et De libis eccles. Græcor., p. 138, atque alibi. Incertum vocat p. 226, De consensu. Ea ipsa porro est, quam Latine versam a Jac. Sirmondo habuit Baronius, ac pleraque ex eadem adduxit tomo nono *Annalium* ab a. 795-826 : integram vero Græce et Latine ex codice bibl. collegii Jesuitarum Paris. sub Michaelis monachi nomine edidit Jacobus *de la Baune* S. J. in tomo quinto operum Sirmondi Paris. 1696, fol., pag. 1-88, testatus, in alio codice (i) Theodoro Daphnopatæ tribui. Idem vir doctissimus monet de Theodori rebus præterea in san-

(*a*) Vide Michaelem monachun in Theodori Studitæ Vita p. 22 seq.

(*b*) Plato Theoctistæ, Theodori matris, frater, diem obiit a. 812 ætatis 97.

(*c*) *Conf.* Baron. a. C. 798, n. 1, 2; et Acta SS. tom. I, Febr. p. 538. Duorum imperialium insignium cœnobiorum, Studii scilicet et Saccudiorum, constitutum eum esse abbatem, tradit Anastasius. Præfat. ad Theodori encom. in S. Bartholom. tom. II Spicilegii Dacher. ed. nov. f. 123. — Jo. Imman. Mulleri Diss. de Studio cœnobio CPolitano, ex Monumentis Byzantinis eruto et illustrato, clarisque Studitis, Lipsiæ 1721, 4. Historiam monasterii Studitarum a. 1719 parabat Witteberg. M. Just. Christian. Torschmidius.

(*d*) Vide Chronicam Synopsin S. Theodori Studitæ actorum, scriptis illius tomo V Operum Sirmondi præmissam a Jacobo de la Baune S. J.

(*e*) Vide Pagium ad a. 826, n. 17; et tom. V Opp. Sirmondi p. 88. Nic Comnenum, *Prænott. mystag.* p. 361.

(*f*) Latine exstat etiam in *Bibliotheca Patrum*, edit. Lugd. tom. XIV, p. 905.

(*g*) Frater ejus Josephus, archiepiscopus Thessalon., cujus oratio in exaltationem sanctæ crucis exstat Lat. tom. XIV *Bibl. PP.* ed. Lugd. p. 901; et tom. IX, Colon. atque in Combefisii *Bibl. concionat.*; Gr. et Lat. ap. Gretserum tom. II. *De cruce* p. 116, 1200, incipit : Σταυροῦ πρόκειται σήμερον ἑορτή. Epistola ad Simeonem monachum apud Baron. ad a. 808, n. 18, Latine, et inter Theodori Studitæ epp. 1, 24, Gr. et Lat. incipit : Οὐδὲν ὧν δεδήλωκας. *Iambi in Iconomachos*, quorum Theod. II, 31 meminit, ni fallor, interierunt. Ejus in *B. Lazarum* et in *Festum Palmarum*, habuit Allatius.

(*h*) Vide Allatium adversus Creyghtonum pag. 707.

(*i*) Sic in Vossiano [*V.* Cat. bibl. Leidens. p. 398, n. 62]. Sub Theodori Daphnopatæ nomine editurum se promisit Magnus Crusius. FABR. — sub Theod. Daphnop. nomine etiam in cod. August. Vindel. *V.* Reiser. Indic. mss. Aug. p. 13. Naucratii epistola encyclica ad fratres patresque spirituales, ab Iconomachis persecutionem sustinentes, de obitu Theodori abbatis, subjuncto ejusdem *Testamento* Vindobon. in cod. Cæs. XXV, n. 3. *V.* Lambec. VIII, p. 629 seq. (ubi quoque p. 628, de Vita Theod. Studitæ, a Michaele, monacho æquali conscripta, agitur). — In cod. Matrit. 4, sub fin. *V.*

ctorum Actis consulendam Vitam sancti Platonis 4 April., sancti Nicolai Studitæ 4 Febr., sancti Nicephori patriarchæ CPol. 13 Mart., Nicetæ Hegumeni Mediciensis, auctore Theosterîcto ejus discipulo, 3 April., sancti Tarasii patriarchæ 25 Febr. et sancti Theophanis Sygriensis abbatis 12 Mart. Idem de scriptis Theodori editis atque ineditis non indiligenter egit, cujus observationibus meas adjunxi. FABR. Conf. de hoc homine, more suo, pio quidem et constanti, at etiam pertinaci imaginum ac reliquiarum sanctorum cultore et patrono, G. Cave, *Hist. lit. SS. eccl.* tom. II, pag. 8 seqq.; Oudin. *Comment de SS. eccl.* tom. II, pag. 32 seqq.; R. Ceillier, *Hist. gén. des aut. ecclés.* tom. XVIII, pag. 489 seqq., Hamberger. *Zuverlässige Nachrichten*, tom. III, pag. 559; Laur, Moshem. *Instit. H. E. sæc.* IX, part. II; cap. 2, § 13; Saxii, *Onomast.* part. II, p. 93; Schroeckh *Christliche Kirchegenschichte*, part. 23, p. 105-112.; Arnold. *Kirchenund Ketzer.-Histor.* vol. I, p. 327, ed. Schafhausen, 1740, fol.; Walchii *Histor. hæresium*, etc., t. X, p. 659 seqq.; XI, p. 332 seqq. 283 seq.; et si vis, quæ scripsi in *Introduct. in Hist. L. Gr.* II, 2, p. 301; et Supplem. ad illam, part. II, p. 253. HARL.

Scripta Theodori Studitæ edita (j).

In eodem tomo quinto Operum Sirmondi, luculentis typis atque emendate excusa, atque locuplete instructa indice exhibentur Græce et Latine hæc Theodori Studitæ scripta :

1. *Oratio pro sacris imaginibus*, habita coram Leone Armeno, quam auctor Vitæ Theodori integram exhibet pag. 32-37 cum versione Sirmondi. FABR. Inter adversaria Langhæni secund. Cat. mss. Angliæ, etc. I, p. 268, n. 7, Photii patriarchæ et Theodori Studitæ testimonia de imaginum cultu. — In Cat. bibl. Barberinæ, tom. II, pag. 453, citatur Theod. Studitæ *Orat. de sacris imaginibus;* ead. Theod. Studitæ or. Latine, Paris. 1555, 4. Conf. paulo post, n. 10. HARL.

2. Διαθήκη, *Testamentum*, p. 63-69, cum versione ejusdem Sirmondi, quam ediderat Baronius ad a. 826, n. 51 seq. Exstat etiam ex versione Joannis Livineii (qui Sirleti cardin. codice usus fuerat), una cum Theodori sermonibus catecheticis Latine versis, Antwerp. 1602, 8, et in *Bibliotheca Patrum*, edit. Lugd. 1677, tom. XIV, p. 895. Edidit præterea Latine Christ. Woldenbergius una cum libro suo de testamentis veterum, Rostoch, 1651, 4, Græce etiam Jacobus Tollius in Insignibus itineris Italici, Trajecti ad Rhen. 1696, 4, ex codice Lipsiensis bibl. Paulinæ, quam præfectus ejus dignissimus Joachimus Fellerus cum ipso communicaverat. Sed Latinam versionem, quam addidit p. 179, male tribuit Sirmondo : nihil illa putidius esse, nihil puerilius pag. 191 professus : nam Livineii esse, non Sirmondi, qui conferet, reperiet (k). FABR. *Testamentum* (h. e. fidei confessio, a Theodoro paulo ante mortem suam scripta, de doctrina et veritate SS. Trinitatis, de honore atque adoratione sanctt. imaginum ac reliquiarum, de canone librorum divinorum, de præstantia vitæ monasticæ, additis severæ vivendi rationis præceptis, ab monachis, in primis ab abbate, ipsius successore, servandis), exstat ms, Monacii in cod. Bavar. 217, v. cl. Hardt in *Aretini Beyträgen*, etc. 1805, part. IV, p. 365 seq. — In cod. Vindobon, 25, 3. *V.* Lambec. VIII, p. 629 seq. Kollar. — Florent. in cod. Laurent. 4, 13, plut. 4. *V.* Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 520 seq. — Venet. in cod. Marciano 141. *V.* Cat. codd. Gr. Marc. p. 84. — In cod. Naniano 62, n. 125, et 68, n. 131. *V.* Cat. codd. Gr. Nan. p. 100, ac 132. — In cod. Sfortiano, teste Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 701 C, et tom. II, pag. 1332 D, de cod. monasterii S. Trinitat. prope CPolin, etc. Testamentum et alia. — In cod. Matrit. IV. *V.* Iriart. Cat. codd. Gr. Matrit. p. 19. — In cod. 37 Coislin, in Niconis Collectione locorum sacræ Scripturæ, scriptorum ecclesiasticor., etc. *V.* Montfauc. *Bibl. Coislin.* p. 111. — Paris, in quatuor codd. bibl. publ. HARL.

3. Βίβλος δογματική, ἐν ᾗ στεῤῥοὶ λόγοι γ′ καὶ ἀντιῤῥητικοί. *Liber dogmaticus, continens disputationes tres refutatorias adversus Iconomachos, pro cultu imaginum.* pag. 71-134. Memorat auctor Vitæ p. 22. Primum et secundum vertit Sirmondus, tertium Jacobus de la Baune. FABR. Paris. in cod. 5394 sunt antirrhetici tres contra Iconomachos et quæ a Fabricio, n. 4-7, commemorantur. — Vindobon. in cod. Cæs. 77, n. 80, Excerpt, adversus Iconomachos ex Nicephoro, Photio et Theodoro Studita. in Euthymii Zigabeni Panoplia dogmatica. *V.* Lambec. III, p. 422, Kollar. Ibid. in cod. 157, n. 5, Photii et Theod. Stud. testimonia duo de sacris imaginibus et de differentia inter sacras imagines atque idola. *V.* Lambec.

Iriart. Cat, codd. Gr. Matrit. p. 19. — In cod. Escorial, (teste Pluero in *Itinerar. per Hispan.* p. 192) plura extant, scil. : Sermo de adoratione sanctæ crucis, cum Chrysostomi catecheses. ad discipulos suos; et ejusdem Testamentum; Iambica carmina in varia argumenta; et Descriptio habitationis Studii cum Vita ejusd. Theodori. — Florent. in cod. Daurent. 414, plut. 4. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, d. 521. — In cod. Naniano 62 fin. et 68. *V.* cat. codd. Gr. Nau, p. 100, seq. et 132. — Eenet. in cod Marciano 141 Vita Theodori per Naucratium monachum, quam subsequuntur carmina 12 et alia ad Theodorum eumdem spectantia. *V.* Cat. codd. Gr. Marc. p. 80. — Paris, in cod. bibl. publ. 5394, n. 10, cum multis aliis Theod. Stud. opp. — Ibid. in cod. 5255, 19, Vita, auctore Michaele monacho; inc. Πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων. — Vita in cod. Ottobon. Romæ, et Sfortiano. *V.* Montfaucon. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 185 A, et 701 E. Add. supra in Elogiis SS. Theodori Studitæ. HARL.

(j) Plura opuscula, Romæ in monasterio S. Salvatoris, in codd. 72 et 73. *V.* Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, pag. 199. A. Mediolani in bibl. Ambrosiana, *V.* Montfauc. l. c. pag. 505 B. — Vindobon. ibid. pag. 540 C. 542 E. HARL.

(k) Reprehenditur eo nomine Tollius in Mem. Trevolt. a. 1703, p. 1228; Bælii Lexic. Supplem. in *Livincius.*

IV, p. 335. — Taurini in cod. 212, varia Theod. Studitæ opuscula contra Iconomachos, nec non epistolæ et iambici aliquot versus adversus Iconomachos, quos frustra quæres inter iambos a Sirmondo editos, ideoque confector Cat. cod. Gr. Taurin. p. 305 seqq. Græce cum versione Lat. evulgavit. — Ibid. pag. 380, in cod. 276 mutilo ejusd. epistolæ et alia opuscula adversus Iconomachos. — Mosquæ in cod. 297 Theodori Stud. 12 capita. Inc. Εἴ τις τοίνυν οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν. Hic (ut ait Matthæi in Not. m. Græc. Mosq. synod. pag. 193, in-8) cap. 12 multa disputantur contra Iconomachos. Harl.

4. Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων. *Refutatio et suvversio carminum acrostichon iambicorum compositorum ab Iconomachis Joanne, Ignatio, Sergio et Stephano*, quæ ipsa præmittuntur partim, partim subjiciuntur pag. 135-159. Vertit Jacobus de la Baune.

5. Προβλήματά τινα πρὸς εἰκονομάχους. *Problemata quædam adversus Iconomachos*, p. 160-164. Vertit idem Baunius.

6. Κατὰ εἰκονομάχεον κεφάλαια ἑπτά. *Capita septem contra Iconomachos*, pag. 165-173. Eodem Baunio interprete.

7. Ἐπιστολὴ πρὸς Πλάτωνα περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων. *Epistola ad Platonem archimandritam de cultu sacrarum imaginum*, p. 173-176. Interprete eodem Baunio.

8 *Epistolarum libri duo*, quorum prior 57, posterior 219 (*l*) complectitur. p. 177-294-596. Ex his sparsim quasdam exibuerat Baronius a Sirmondo Latine versas, libri prioris quidem 38 et 53 ad a, 787, n. 58,59 ; — 4 et 5. ad a. 795 ; — 1, 2, 3, ad a. 796 ; — 7, ad 801 ; — 16, 26, 30, ad 806 ; — 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 31, ad a. 808 ; — 32, usque ad 36, nec non 38, 39, 43, 48, 51, 53, ad a. 809 ; — et 56 ad a. 811. Libri posterioris vero 127 ad a. 787, n. 63 ; — 1, 2, 8, 18, ad a. 814 ; — 9, 10, ad a. 815 ; — 4, 11, 21, 22, 23, 25, 26, 31, 22, 34, 40, 41, 45, 50, 55, 59, 70, 87, 181, ad a. 816 ; 12, 14, 15, 16, 17, ad a. 817 ; — 13, 30, 35, 37, 44, 55, 58, 61, 66, 68, 94, 100, ad a. 818 ; 38, 62, 63, ad a. 819; — 71, ad a. 820 ; — 73, 74, 79, 80, 86, 90, 92, 106, 121, ad a. 821 ; — 127, 129, 199, 204, ad a. 825 ; — 116, 138, 167, ad a. 825. Quas non ex Sirmondi versione apud Baronium reperit, illarum interpretationem ipsemet adjunxit editor Jacobus de la Baune. Libri secundi epistolam 215 responsiones ad 17 interrogata complexam ad Methodium monachum, sub Nicephori CPol. nomine vulgavit Græce et Latine Cotelerius tom. II Monument. Ecclesiæ Græcæ pag. 453. Sed Theodoro etiam tribuitur in codice bibl. Coislinianæ, de quo Montfauconus p. 325. Fabr. Noster Fabric. in vol. XIII, ubi Montfauc. bibl. Coislin. recensuit, ea, quæ sequuntur, ot quæ huc retraham, p. 843, adnotavit : « Epistolæ sancti Theodori Studitæ magno numero habentur in duobus codd. (Coislin.), nempe 94 et 269, ambolus optimæ notæ Jure autem hunc Catalogum inter Anecdota repono, licet nonnisi titulos et initia afferat ; quia in primo codice sunt epistolæ quingentæ quadraginta octo, quarum vix dimidiam partem edidit Jac. Sirmondus, ex iisque, quas publicavit, multæ laceræ ex utroque codice sarciri possunt. In codice autem 269 antiquissimo noni sæculi non paucæ reperiuntur, quæ nec in edito Sirmondi, nec in priore Coisliniano codice exstant. Prioris codicis num. 94 catalogus exstat pag. 144 ; alterius vero num. 269, p. 312. » Add. nostrum quoque Fabr. infra in vol. XI, pag. 517 ed. vet. de concilio CPolitano, a. 806, in quod invehitur Theod. Studita epistolis ad Nicephorum CPolit. et Leonem III apud Baron. ad an. 806, n. 13 seq. et tom. V Opp. Sirmondi, ubi Theodori Studitæ epistolæ Gr. et Lat. a Jac. de la Baune S. J. editæ leguntur, pag. 281 et 300, atque de concil. CPolit. a. 814, pag. 519 de Theod. Studitæ epistola ad synodum iconomachicam CPolit. Lat. ex Baronio ad an. 814, Gr. et Lat. in Sirmondi Opp. tom. V, p. 370, libr. II Epistolarum Theodori, epist. 2. — Theodori autem epistolæ inter ejus Opp. principatum quasi tenent. Namque non solum ad ejus vitam animique notationem penitius cognoscendam, sed etiam ad controversiarum in Ecclesia Græca, præsertim de cultu imaginum sanctorum eo tempore acriter agitatarum historiam illustrandam cum primis faciunt. — Mss. exstant Paris in cod. bibl. publ. 894, Epistolæ, scil. n. 6. dogmaticæ tertii exsilii, quinquaginta sex ; n. 7, primi et secundi exsilii, quinquaginta sex ; n. 8, tertii exsilii, centum octoginta quatuor : — In codd. 896, 1, Epistolæ cum indice illorum omnium, ad quos singulæ epistolæ datæ sunt. — in codd. 364 et 1321, 5, atque apud Montfauc. in Bibl. *biblioth. mss.* II, p. 1320 B, inter codd. Mazarin. epistola ad Naucratium : ad eumdem de Digamis in cod. Vindobon. 18, 16 (in Sirmondi Opp. tom. V, p. 352). V. Lambec. VI, part. I, p. 134, ibique Kollar. — Mosquæ, in cod. synod. 32, epistola ad Stephanum lectorem. V. Matthæi Notit. codd. Gr. Mosq. p. 47, n. 93, ed. in 8 ; aut pag. 54, n. 47 ed. in fol. Add. ad n. 3 Harl.

9. Ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις. Carmina brevia et epigrammata iambica varii argumenti 123, Sirmondo magnam partem interprete. Horum prima 29 videntur in Vita Theodori Studitæ pag. 25, ignari παραγγελίαι ἔγγραφοι διὰ στίχων ἰάμβων. Ultimo loco alterius, nescio cujus, auctoris in Theo-

(*l*) Multa in his epistolis emendari et lacunas suppleri posse e codice ms. bibl. Seguierianæ sive Coislinianæ 272, insuper ineditas exhibente, notat Montfauconus, p. 144. Quanquam vero titulus illius codicis tantum promittit epistolas a Theodoro scriptas tempore priori et secundi exsilii, τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐξορίας : tamen in eo reperiuntur etiam, quæ in alio codice inscribuntur ἐξορίας τρίτης *tertii exsilii*, apud eumdem Montfaucon. p. 314 seqq.

dorum epigramma Græcum subjicitur versibus hexametris (n) in quo inter alia laudatur, quod Studitas monachos docuit sacros hymnos concinere, ὑμνοπόλων θεότευκτον ἀγήνορα ὦρσεν ἀοιδήν. Ex carmine 115 constat, Theodoro, antequam monachus fieri eligeret, uxorem fuisse Annam, quæ cum marito deinde in voluntarium cœlibatum consensit, et liberos ex illo susceptos monasticæ vitæ mancipavit. Fabr. Ms. in cod. Paris. 896, n. 2, et in cod. Taurin. ad n. 3, laudato, atque Venet. in cod. Marciano 141, in quo etiam sunt iambi 6, in Theodorum. V. Catal. codd. Gr. Taurin. pag. 80 Harl.

Scripta edita Theodori Studitæ, quæ cum operibus Sirmondi non prodiere.

10. Δογματικὴ περὶ τιμῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων. *Oratio dogmatica de honore atque adoratione sanctarum imaginum.* Græce cum Jo. Damasceni Orationibus de imaginibus Rom. 1553, 8, et Latine Godfrido Tilmanno interprete, Antwerp. 1556, 12. Atque utraque lingua inter Damasceni opera Basil. 1575, fol. p. 674. Et Latine iterum in Bibliotheca Patrum Paris. 1589 et 1644, 1654, tomo III, altero interprete, ibique notatur, illius orationis locum citari a Gennadio, qui ante Georgius Scholarius, in Expositione quinque capitum synodi Florentinæ contra Græcos cap. 5, sect. 12 Fabr. Jo. Damasceni sermomes tres pro imaginibus. Theodorus Studita De honore et adoratione illis attribuenda. Vita Jo. Damasceni, per Joan. patriarcham Hierosolymitanum, Græce, Romæ 1553, 8.

11. Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα. *Oratio funebris in S. Platonem, patrem suum spiritualem.* Hanc a Guil. Sirleto, postea cardinale, redditam Latine vulgarunt Aloysius Lipomannus, tom. VII de Vitis sanctorum Patrum p. 275, et ex Lipomanno Laur. Surius ad 16 Decembr. nec non alter Laurentius, de la Barre in *Historia Christiana Patrum*, p. 118, Paris, 1583 fol. Denique Græce ex Bibl. regis Christianissimi et Vaticana dedere Henschenius et Papebrochius ad calcem *Act. SS.* tom 1 April. pag. XLVI, et Latine ex nova interpretatione pag. 366. Cum Lausiac. Palladii et Theodoreti Religiosa Historia a Gentiano Herveto Lat. versa prodiit Paris. 1570, 4, p. 455-497. Fabr. Paris, in cod. 1197, n. 1, bibl. publ. Harl.

12. Λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐν τῇ μεσονηστίμῳ. *Oratio in adorationem pretiosæ et vivificæ crucis in media quadragesima.* Prodiit Græce cum Jacobi Gretseri versione, in hujus opere *De cruce* tom. II, p. 287; Ingolstad. 1600, 4 (edit. in fol. p. 1405). Incipit : Ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα. Latine tom. XIV *Bibl. Patrum* edit. Lugd. p. 900. Fabr. *V.* supra in h. vol. pag. 246, infra; in vol. XIII, p. 806 ed. vet. — Mosquæ in cod. synod. 5 et 351, n. 39, texte Matthæi in Notit. codd. Gr. Mosq. p. 19, n. 8, et p. 228, ed. in 8. — Paris, in cod. 755, 23, bibl. publ. — 767, 21; et 773, 32. Venetiis in cod. Naniano. 71 *V.* Cat. codd. Gr. Nan. pag. 137, n. 7. — In Catal. mss. Angliæ, etc. tom. I, pag. 38, n. 274; in cod. Gr. Nan. 28, Thomæ Roe. Ibid. p. 56, n. 726, duo sermones Theod Stud. et encom. Jo. Baptistæ. In cod. 84, Guil. Laudi, et pag. 269, n. 8, sermones, inter Ger. Langbæni Adversaria. — Sec. Montfauc. *Bibl. Bibliothecar. mss.* I, pag. 134, A Theod. Studitæ Sermones, in bibl. Vaticana. Harl.

13. Κανὼν εἰς τὴν σταυροπροσκύνησιν. *Canon* sive *Hymnus in adorationem crucis*, sub Theodori Studitæ nomine editus Græce et Latine ab eodem Gretsero, tom. III, p. 321.

14. Κανὼν ψαλλόμενος εἰς τὴν ἀναστήλησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ποίημα τοῦ ἁγίου πατρὸς Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. *Canon* sive *Hymnus*, odis octo constans, *qui canitur in erectione sanctarum imaginum opus S. P. Theodori Studitæ.* Exstat Græce et Latine, Federico Metio interprete, apud Baronium ad a. 842; et Latine in *Bibliotheca Patrum*, edit. Ludg. tom. XIV, p. 898. Sed monet doctissimus cardinalis, Theodori nostri non esse hymnum hunc, utpote quem non ante restitutas imagines sacras ac redditam Ecclesiæ pacem, proindeque pluribus post Theodori mortem annis scriptum fuisse appareat. Itaque Combefisius putat, junioris esse Theodori, qui post Naucratium Studio præfuit. Fabr. Conf. vol. X, p. 138, ed. vet. Harl.

15. Ἡ μικρὰ λεγομένη Κατήχησις. *Catechesis quæ dicitur parva*, 134 sermonibus brevibus et extemporalibus distincta. Memoratur in Theodori Studitæ Vita p. 21. et Græce ms. exstat in variis bibliothecis, Cæsarea, Lambec. 8, p. 295 (o); Bodleiana Oxoniensi, Claromontana, Paris. Seguieriana sive Coisli

NOTÆ.

(n) Etiam in cod. Paris. 894, 11. Harl.

(o) Sive pag. 625 seqq. ed. Kollar. de cod. Cæsar. 25, n. 2. — Monac. in cod. Bavar. 217, in quo numerantur 135 catecheses, ad quarum calcem sex iambi leguntur, quos cel. Hardt. in Aretini Beyträgen, etc. 1805, part. IV, p. 365, ex hoc codice exscripsit. — In cod. Barocc. 139, in quo sunt 128 sermones catechetici, quorum primus incipit: Ὅτι χρὴ ἡμᾶς, et ultimus ἐκλεκτικὸς ἅμα καί. Ib. in cod. 197, sub fin. Procemium in orat. catecheticam Jo. Chrysostomi de Paschate. Princip. Τί τοῦτο πατέρες. — In bibl. Bodlei. Catt. mss. Angliæ, etc. 1, n, 280, in cod. Cromwel. 103 Theod. Studitæ Catecheses parvæ, n. 748; s. in cod. 106 Laudi sermones 134, quorum decem priores desiderantur. Ibid. n. 153, s. in cod. Laudi 111 sermones catechetici, et inter eos homilia in sancti Platonis memoriam. — Venetiis in cod. Marciano 141, Catechesis parva; adjiciuntur iambi sex in Theodorum. V. Cat. codd. Gr. Marc. pag. 80. — Ibid. in codd. Nanianis 62 et 68. catech. 134. Sed in hoc desunt quatuor priores, et initium quintæ. Duo hos codd. diligenter recensuit, et singulas catecheses 135, secundum ordinem in binis codd.

siana et Lipsiensi Paulina. Fuit etiam apud Raphaelem Trichetum du Fresne. Latine prodiit ex Joanni, Livineii, canonici Antwerpiensis, versione, Antwerp. 1602, 8, et in bibliothecis Patrum edit. Colon-tomo IX, et Paris. 1644, 1654, tomo II, atque Lugd. tom. XIV, p. 830. Hujus κατηχήσεως lectio monachis commendatur in Triodio et Menæis Græcorum et in typico Irenes Augustæ in Analectis Græcis monachor. Benedictin. pag. 210. Catechesis ad omnes fratres citatur ab Allatio de consensu, etc. p. 453, ἡ λύρα τῶν δογμάτων in cod. Cæsar. sermo 15, sub Jo. Damasceni nomine de adorandis imaginibus, Gr. Lat. in ed. Damasceni Basil. 1579, pag. 501. — Eas catecheticas orat. publice ab ecclesiarcha, stantibus et auscultantibus fratribus, prælectas fuisse, notavit Allatius, *De Dominicis Græcorum*, § IX.

16. Ἐγκώμιον περὶ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, *Encomium S. Bartholomæi apostoli*, quod Græce exstat ms. in codice Colbertino 340, Latine ex veteri Anastasii versione edidit Lucas Dacherius tomo terio Spicilegii, pag. 13, Paris. 1659, 4; tom. II, ed. nov. fol. p. 124; et Franciscus Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*, tom. VIII, p. 755, Paris. 1662, fol. FABR. *V.* supra in h. vol. pag. 204. — Paris. in cod. 1470, n. 44 bibl. publ. — Taurini in cod. 135, fol. 129. *V.* Cat. codd. Gr. Taur. p. 232. HARL.

18. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν θεολόγον. *Encomium sancti apostoli et evangelistæ Joannis theologi.* Latine a se versum vulgavit idem Combefisius in jam laudata Bibliotheca. FABR. Vide supra in h. vol. p. 258. — Romæ in *Bibl. Patrum* S. Basilii, teste Montfauc. *Bibl. bibliothecar. mss.*, I, p. 197 B. — In nativitatem Jo. Baptistæ, in cod. Sfortiano. *V.* Montfauc. l. c. p. 700 E, et in *Diario ital.* p. 220 et pag. 435. Theod. Stud. διδασκαλία, Venet. in Bibl. Justiniani. — Paris. in cod. 1197, in S. Joann. evangelistam; et in duobus codd. in natalem Joann. Baptistæ. — In cod. Barocc. 174, in natal, Jo. Bapt.; ib. in cod. 238, Ecomium Jo. Baptistæ; idem in cod. Laudi 84, sive Cat. mss. Angliæ, etc., I, n. 726. — In natalem Jo. Bapt. Taurini in cod. 70. *V.* Cat. codd. Gr. Taur. p. 166, add. n. 24. HARL.

19. *Sermo brevis in Dominicam quartam Quadragesimæ* sive *Jejunii*, Latine ex Joannis Livineii versione prodiit sæpius cum Theodori Studitæ catechesi, de qua jam dixi. Incipit: *Fratres Patresque. S. Spiritus nos benignitas.* Livineius in codice ms. hunc sermonem reperit notatum numero octavum et sexagesimum. FABR. Venetiis in cod. Naniano 154, περὶ νηστείας καὶ ἀπαθείας. Inc. Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ὁ τῆς τεσσαρακοστῆς καιρός. Sequuntur undecim aliæ breves homiliæ Theod. Studitæ. *V.* Cat. codd. Gr. Nan. pag. 349, n. 31. HARL.

20. *Capitula quatuor de vita ascetica*, quæ Græce et Latine vulgata sunt a Petro Possino S. J. in *Thesauro ascetico*, Paris. 1684, 4. Capita quinque mss. in bibl. Cæsarea memorat Lambecius IV, p. 146, FABR. Sive pag. 331, n. 19. ed. Koll. Ibid. in vol III. pag. 479, seq. cod. 89, n. 6, est Theod. Stud. Admonitio ad æmulandum SS. Patrum vitas; et n. 7, Admonitio ad pœnitentiam. HARL.

21. Ἐγκώμιον εἰς τὴν τρίτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου προδρόμου. *Encomium in tertiam inventionem venerandi capitis* (q) *sancti Præcursoris Joannis Baptistæ.* Cum versione Francisci Combefisii edidit Carolus du Fresne, sive Cangius, in libro cui titulus : *Traité historique du chef de saint Baptiste*, Paris, 1666. 4. FABR. *V.* supra, in hoc vol. pag. 260, not. *p.* — Vindobon. in cod. Cæsar. 35, multo pleniore quam editum est a du Fresne et in *Actis SS.* Jun. ad d. 24, tom. IV, p. 736; adnotante Kollario in Supplem. Lambec. Commentar. tom. I, p. 253 seq. — In cod. Coislin. 307. *V.* Montfauc. *Cat. codd.* Coislin. pag. 424, d. 24 Febr. — Paris, in quinque codd. bibl. publ. secund. Cat. mss etc., vol. II. HARL.

22. Τροπάρια, κανόνες, etc. *Troparia canones* sive *hymni*, etc. Complura generis hujus, Studitæ inscripta nomine, in Octoëcho, Menæis et aliis Græcorum libris Græce edita sunt. Itaque nostrum intellige, Theodorum monachum, cujus Canon catanycticus sive hymnus de nocte decantandus ad Christum

NOTÆ.

servatum, una cum initiis singularum late enumeravit, *discrimen* nonnullarum significavit aliasque adjecit observationes, Mingarell. in Catal. codd. Gr. Nan. p. *88-100*, atque p. 126-131. Ex prioris codicis catechesi 29, publicavit, p. 91, locum de Thaddæo martyre. Ibid. in cod. 81. catecheses 130, quarum initia, omissis tamen titulis, reposuit Mingarell. ibid. p. 162 seqq. Primum adnotavit, illas a Livineio editas esse; at alio ordine dispositas et Latine, sed alicubi ita obscure, ut vix intelligatur, conversas. Tum pag. 164, seqq. tres catecheses, n. 37, quæ est apud Livineium 41, εἰς τοὺς βίους τῶν πατέρων; tum 110, apud Livineium 114, Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀντιπαρατάξεως, etc.; atque 121, ap. Livineium 135. Περὶ ὑπακοῆς, etc.; speciminis loco Græce publicavit. — Ibid, in cod. 82, eædem Catecheses, de quibus vide Mingarellum, l. c. pag. 169. — Ibid. in cod. 228, n. 9, titul. Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, διδασκαλία χρονικὴ τῇ ς μονῆς τῶν Στουδίου· πολλαὶ γὰρ κατηχήσεις εἰσὶ τοῦ Στουδίτου· ἀλλ' αὕτη λέγεται χρονικὴ κατήχησις· init. ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, νῦν ἐπιχειρῶ πᾶσαν ὑμῖν. V. Cat. cit. pag. 420. — Florentiæ in cod. Laurent, V, n. 1, plut. 55, Catechesis parva, capitibus 124, comprehensa. V. Bandin. Cat. codd. Gr, Laur. tom. II, p. 239. — Eadem 134 sermonibus constans, Paris. in cod. 893, n. 1, bibl. publ. et n. 4. Theodori carmina brevia atque epigrammata varii argumenti. — 131 Catecheses, ibid. in cod. 1018, n. 2; ad calcem vero occurrunt versus ambici nonnulli in auctoris laudem. De codd. Neapolit. *V.* supra, in vol. V, p. 791, n. 243; et p. 798, n. 5. Add. paulo infra, ad n. 23. HARL.

(*p*) Livineii versionem reprehendit Gretserus, *Rerum variar.* lib. I, cap. 2, p. 10.

(*q*) De inventione capitis S. Joannis Baptistæ confer Cangii *Constantinopolin Christianam*, lib. IV, p. 101. Eliæ de Pin *Bibl. scriptor Eccles.* tom. XVIII, pag. 142 edit. Amst., et Memorias Trevultianas a. 1708, p. 418 seq.

Servatorem memoratur ms. apud Lambecium V, p. 268, (*r*). Ποιητὰς τῶν κανόνων Theodorum Studitam et Josephum (episcopum Thessalonicensem), ejus fratrem, laudat Codinus *Origg. CPol.* c. 104, p. 50. Nicephorus Callistus in Synaxario : Πρῶτος δὲ πάντων, etc. *Primus autem omnium illud, tres odas, inquam, in typum, ut arbitror, sanctæ et vivificæ Trinitatis excogitavit magnus poeta Cosmas in magna sanctæque passionis Domini et Dei Servatoris nostri Jesu Christi hebdomade, — ex quo et reliqui Patres et inter eos præcipue* Theodorus *et Josephus Studitæ eum æmulati, in aliis sanctæ magnæ Quadragesimæ hebdomatibus componentes, proprio Studiorum monasterio tradiderunt, odas istas magis ac magis producentes ac concinnantes.* Clari etiam apud Græcos hymnorum et cantionum auctores Theodorus Ducas Lascaris imperator, cujus κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον describitur in Paracletico, p, 181. Theodorus item Cœtonita, Theodorus Santaberenus, etc., ne dicam de Theodoro Prodomo, qui hymnos Cosmæ et Damasceni commentario illustravit. Sed de Theodori Studitæ scriptis dicere pergamus, cui nonnulli viri docti tribuunt etiam vitam Theophanis confessoris (*s*), quam Latine ediderunt Lipomanus, Surius, Henschenius ad 12 Martii, et Combefisius e Barberino codice descriptam Græce cum Latina versione præmisit Chronico Theophanis edito Paris. 1655, fol. Tribuitur illi etiam in codicibus quibusdam (*t*) *Oratio in natalem S. Deiparæ,* quæ incipit : Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις σήμερον. Sed plurium codicum auctoritate asseritur Joanni Damasceno, inter cujus opera prodiit Græce et Latine cum versione Allati tom. II edit. novæ, p. 849 (*u*).

Scripta Theodori Studitæ inedita, quæ a Jacobo Baunio in Elencho operum ejus commemorantur (*v*).

23. Ἡ μεγάλη καλουμένη κατηχητικὴ, etc. *Magna catechesis* (*x*), *tribus membris seu partibus comprehensa:* quarum una κατήχρησις, continens sermones 44 ; altera μηνολόγιον, sermonibus 33; tertia διδασκαλία, sermonibus 137 absolvitur: *Liber complectens* (præter 134 catecheseos [parvæ sermones, de quibus supra n. 15), *catecheses collectas ex omnibus catechesibus sancti Patris nostri confessoris Theodori Studitæ, quæ et recitari debent diebus Dominicis, quarta et sexta feria, et in majoribus festis totius anni, sicut compositæ sunt.* Meminit auctor Vitæ pag. 21. Exstat hæc in regio Græco codice Paris. 2340. In cod. autem Paris. et in Paulino Lips., post illas Catecheses ita legitur : Θεοῦ τὸ δῶρον, ἡ γραφὴ δὲ Ἀρσενίου, ἐτελειώθη μηνὶ Ἰουνίῳ δωδεκάτῃ, Ἰνδικτ. ιδʹ ἔτους ϛχμδʹ βασιλεύοντος Ἰωάννου τοῦ Πορφυρογεννήτου. *Donum Dei istud : scripsit Arsenii manus, absolutum mense Junio, die duodecima, indictione XIV anni VI. M. DCXXXXIV, regnante Joanne Porphyrogenneta :* qui annus incidit, ex supputatione Græcorum, in annum Christi 1136, quo Calo. Joannes Alexii Comneni f. Isaaci N. decimum nonum imperii annum agebat. FABR. Catecheseon 29 titulos *V.* in Barvœtii Catal. mss. Scorial. [quem recudendum curavit Phil. Labbeus, atque velut Supplementum III, adjecit Novæ bibliotecæ mss. librorum, p. 175 sqq. Græcorum, Latinorum et Gallicorum, seu Specimini antiquarum lectionum Græcorum, Latinarum et Gallicarum, Paris. 1653, 4 ; ubi p. 188, de *magnis catechesibus Theodori Studitæ*], et apud Oudinum, tom. II *De scriptor. eccles,* p. 36. FABR. Hujus Theodori Stud. Sermones catecheticos in festos totius anni dies mss. recensuerat Fabricius infra in vol. XII, p. 275, sqq. Atque, quoniam animadverti, plures doctos ad illum Fabricii indicem provocare, haud incommodum nec ingratum fore arbitrabar, si illum integrum hic suo loco, quasi postliminii jure, restituerem. Antea tamen juvat, codicibus et a Fabricio h. l et a me supra, n. 15, memoratis, aliorum, in quibus præcipue magna catechesis continetur, adhuc notitiam subjungere. — Exstant igitur Paris. in cod, 5391, bibl. publ. catecheses selectæ 170, recitandæ in diebus Dominicis, in quarta et sexta feria, tamen et in magnis festis totius anni, Catechesi, ut ait

NOTÆ.

(*r*) Sive p. 563. Koll. de cod. 299, n. 6, ubi quidem Lambec. canonem illum ascripsit Theodorito. — Hymni anastasimi sive ἀνάβαθμοι LXX, cum Expositione anonymi, aut Nicephori forte Callisti' in cod. 4, Thom. Roe, s. n. 249, Cat. mss. Angliæ, etc, I. — Triodium, opus Josephi et Theodori Studitarum, fratrum, Romæ in Bibl. Vaticana. *V.* Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* I, p. 9 C. — Canones, Paris, in cod. 1318, 6, Bibl. publ. — Mosquæ in cod. synod. II. Troparium. *V.* Matthæi Notit. mss. Mosq. p. 12, ed. in 8. HARL.

(*s*) *V.* supra, vol. VII, pag. cum nota *z.* HARL.

(*t*) Ita in Paris. 1481, II, bibt. publ. in Appendic. ad Cat. mss. Paris. vol. II, pag. 618. HARL.

(*u*) Vide hujusce *Patrologiæ* t. XCVI, col. 680.

(*v*) Pleraque Theodori Studitæ inedita latent in præstantissimo codice bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis, cujus notitiam in publicato programmate dare cœpit Jo. Imman. Mullerus, Rosvino — Misnicus, Lips. 1719. De cod. Lipsiensi, qui præter ea alios octoginta, nondum editos, sermones continet, conf. Felleri Præfat. ad catal. mss. bibl. Paulinæ et in catalogo ipso, p. 120 ; Jac. Tollium Epp. itinerar. pag. 78. Ex illo cod. unum sermonem in Dominicam cæci περὶ ἀπροσπαθείας καὶ ἐγκρατείας edidit Gr. Jo. Imman. Multer, Diss. de Studio CPolitano, pag. 33-36. Incipit : Ἀδελφοί μου καὶ πατέρες.. FABR. Add. Schrockh, l. c. p. 110 seq. et Oudin. l. c. p. 34 seq. HARL.

(*x*) Fuit etiam in bibl. Scorialensi, in Mediceam autem venit ex Gerasini Blachi apparatu librario, de quo Combefisius in *Bibl. concionatoria : Rev. abbas Gerasinus Blachus duplo fere plures* (quam ediderat Liveneius) *sermones Theodori catecheticos exstare ad me scribebat, in quibus majores illos fuisse nullus dubito. At spretum nostris tantum ἕρμαιον, hoc solum arente munificentia Gallica, sic alias effusa : Magno interim Duce totam viri Græcorum suppellectilem sibi addicente.* In bibl. Coisliniana sive *Seguieriana* Sermones catechetici, qui Theodoro Studitiæ tribuntur, exstant ad 170. Vide Montfauconi Catalogum illius bibl. p. 376, 386 seq.

confector Cat. codd. Paris. regg. vol, II, p. 172. cuique præfixum est argumentum, iambo monosticho comprehensum'.Is cod.s. Chr. 1136 exaratus est manu Arsenii monachi, ut ipse versibus iambicis trimetris, a Cangio Constant. Christ. lib. iv, pag. 152, editis, testatum reliquit. — Ibid, in codd. 1104, et 892, præfixa Theodoro Vita. — In codd. Nanianis (præter catecheticos sermones ex catalogo supra ad n. 15, jam citatos), 61 qui continet primo viginti duas catecheses Theod., tum alias ducentas triginta sancti abbatis continebat, quarum aliquæ nunc desunt (singulas curate recenset Mingarell. in Catal. codd. Gr. Nan. pag. 68-87); et 85 in quo 28 catecheses in Græcum vernaculum sermonem conversæ sunt. — In cod. Taurin. 327, et auctor Catal. codd. Gr. Taur. p. 405–410, singularum et titulos et initia reposuit, atque observavit multas in hoc indice occurrere, quarum nullam fecit Fabricius mentionem, et quas procul dubio ineditas esse putat auctar: idemque indicavit, quænam in edit. Latina jam lucem publicam aspexerunt. — Mosquæ in cod. synod : 361, catecheses 126. — In cod. 362, in quo quædam exciderunt; aliæ autem, quæ in superiore desiderantur, accesserunt; et in cod. 363, in quo sunt 74 priores, quæ in cod. 361 leguntur; inest quoque catechesis 28, qua cod. 361 caret, et post catechesin 69 inserta est alia, quæ incipit: 'Αδελφοὶ καὶ πατέρες, ἤδη πρὸς αὐτὴν ἐσμεν. V. Matthæi Notit. p. 239, seq. ed. in 8. — Matriti in cod. regio 4, de quo Iriarte in catal. codd. Gr. Matrit. p. 5-19, fuse di ligenterque exposuit. Continentur vero imprimis Theod. Studitæ catecheses 163, in libros ii distributæ, quarum titulos et initia cum earum titulis et initiis contulit, quas in bibl. Coislinian. codd. 271 et 272 refert Montfaucon., titulos vero tantum cum titulis sermonum, quorum indicem exhibet amplissimum Fabricius, Præterea adnotat, quæ singulæ, quæ multæ sunt, desiderentur in codd. Coislin., et pag. 8 animadvertit, omnes primi libri catecheses abesse ab indice Fabriciano, nec ullam earum, neque Græce, neque Latine, typis ad hunc diem prodiisse; p. autem 18, ait, libri secundi sermones 134, dici catechesin parvam. — Ad has catecheses pertinent, ni fallor, orat. quæ sunt in codd. Paris. bibl. publ, in cod. 755, n. 21, Oratio habita in vigilia sanctorum luminum: Τῶν φώτων τὰ προαύλια; n. 20. Or. habita in vigilia natalis Christi (y): Τοῦ παμφαοῦς φωστῆρος· Orat. in adorationem Soteros nostri, habita feria quarta quadragesimæ: Ἀγαλλιάσεως καὶ σωφροσύνης ἡμέρας; in cod. 815, n. 7. Catechesis de imitandis Christi passionibus: et n. 8, De Christianis in Bulgaria interfectis; — in cod. 887, n. 2, de Trinitate; — in cod. 1181, in Appendice, in natalem B. Virginis Mariæ. — In cod. 1491, n. 12, est ejus oratio funebris in matrem suam. — Subjiciam igitur ea quæ Fibric. quondam in vol. XII dederat. Harl.

Nactus sum, sit Fabricius, codicem, qui olim fuit Rudolphi Capelli nostri τοῦ μακαρίτου, in quo Catecheses Theodori, laudati Capelli manu descriptæ, et Græce hactenus ineditæ, occurrunt una et quinquaginta. Præmittitur autem Index sermonum 217, quibus magna, quæ vocatur, catechesis absolvebatur, qualis manu exarata etiam exstat in bibliotheca regis Christianissimi, nec non in codice bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis. Illos titulos hoc loco describere juvat, simulque apponere numeros sermonum qui ex illis jam editi exstant, sed Latine tantum ex Jo. Livineii versione (z) duobus codicibus Romanis usi.

Index Sermonum ***catecheticorum Theodori Studitæ, in totius anni festa. Numeri majores Latinis Livineii respondent, minores Arabici uncis inclusi ms. Græco codici.***

NOTÆ

I [1]. *Περὶ* τοῦ ἐναγωνίως διανύειν τὸν ὅλον ἡμῶν βίον. α'. Τῇ β' τῆς διακαινασίμου.

II [2]. Ὅτι χρὴ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς τὸν προαιρετικὸν θάνατον, καὶ περὶ εὐταξίας, β'. Τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ.

III [3]. Ὅτι δεῖ περιπατεῖν ἡμᾶς ἀξίως τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ τοῦ διωγμοῦ οὗ δεδιώγμεθα, διὰ Κύριον, γ'. Τῇ Κυριακῇ τῶν μυροφόρων.

IV [4]. Περὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς τοὺς ὀλεθρίους τόπους καὶ τρόπους τῆς ἁμαρτίας, δ'. Τῇ Κυριακῇ τοῦ παραλύτου.

1. De vita omni nostra sollicite exigenda. *Dei secunda hebdomadis renovationis, sive quæ diem Paschæ subsequitur.*

2. In memoriam B. Domitiani (*a*): oportere nos assidua morte voluntaria defungi, deque modestia. (*b*) *In Dominica S. Thomæ, sive, prima post Pascha.*

3. Vitam obeundam nobis esse dignam monastica professione et persecutione, quam pro Domino sustinuimus. *Dominica unguentiferarum, sive secunda post Pascha.*

4. Circumspectionem adhibendam, noxiaque fugienda peccati loca et modos. *Dominica paralytici, seu tertia post Pascha.*

NOTÆ

(y) Est quoque in cod. Tauriniensi 70, cum titulo: *Sermo in SS. Patres*, et confector Cat. codd. Gr. Taurin. p. 174, frustra hunc sermonem quæri in Biblioth. Oudini et Fabricii, observat. Harl.

(z) Versionem Livineii reprehendit Jac. Gretserus Rerum variarum lib. i, cap. 2.

(a) Hujus S. Domitiani mentio in illa catechesi his verbis: Τοιοῦτος ὁ *μακάριος* Δομετιανὸς ὃν ὑμνήσαμεν αἰ οὗτος μνημόσυνον μετὰ ἁγίων ἡλίκην πραγματείαν ἐπραγματεύσατο, ἡλίκην πολιτεία. ἐξήνυσε, πόνοις, ὀλίγοις καὶ ἀγῶσι κληρωσάμενος γέρας αἰώνιον, ἄνθρωπος εὐτελὴς κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἵλετο ἀρετὴν καὶ ἠγάπησε Θεὸν, ὕψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Τοὺς δοξάζοντας με δοξάσω, καὶ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται. (I Sam. ii, 30).

(*b*) Male in *Bibl. Patrum* Lugd. editum, *de molestia.*

5. Quod oportet nos fragrantes comparere studio virtutis. *Die quarta hebdomadæ ante mediam Pentecosten.*

6. De horrendo tribunali, deque præsentis vitæ nostræ diebus circumspecte transigendis, *Dominica Samaritidis, sive, quarta post Pascha.*

7. De moderatione in affectibus et temperantia (*c*). *Dominica cæci, sive quinta post Pascha.*

8. De Ascensione Servatoris nostri Jesu Christi, vitaque inter nos ex Dei voluntate agenda. *Die quarta ante hebdomadem Ascensionis.*

9. Oportere sacrorum pura conscientia fieri participem. *Habita die festo Ascensionis.*

10. Oportere de variis nobis cavere cibis, et de temperantia. *Dominica SS. Patrum Nicænorum, sive post Ascensionem.*

11. De descensu S. Spiritus, et de humilis Euprepiani (*d*) morte. *Dominica Pentecotes.*

12. Martyres esse non solos, qui sanguinem profundunt, sed etiam, qui vitam obeunt divinam. *Dominica omnium sanctorum, seu prima post Pentecosten.*

13. De renuntiatione, quæ fit mundo rebusque quæ in mundo sunt, atque doctrina de suscipiendis alacriter proprietatibus accuratæ vitæ monasticæ. *Die quarta ante Dominicam Carnisprivii, sive Sexagesimæ.*

14. De abstinentia ac confessione quæ a nobis requiritur. *In Parasceve Dominicæ Carnisprivii.*

15. De magno illo et illustri Domini nostri Jesu Christi die. *Dicta in Dominica Carnisprivii.*

16. Quod confidenti et forti animo esse oporteat in præsenti persecutione. *Die quarta ante Dominicam Tyrophagiorum, qua casei et ovorum usus omittitur.*

17. De continentia et precatione. *In Parasceve ante Dominicam Tyrophagiorum, sive Quinquagesimæ*

18. Quod oportet cogitatione recurrere et inspicere vitas Patrum nostrorum, similibusque moribus operam dare in vita. *Sabbato ante Tyrophagiorum Dominicam.*

19. De jejunio et quemadmodum veri et morigeri

A V [5] Ὅτι δεῖ εὐωδιάζειν ἑαυτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀναλήψεως, ε'. Τῇ δ' τῆς μεσοπεντηκοστῆς.

VI [6]. Περὶ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου, καὶ περὶ τοῦ ἀσφαλῶς διαμείβειν τὰς ἡμέρας τῆς παρούσης ζωῆς, ς'. Τῇ Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος.

VII [7]. Περὶ ἀπροσπαθείας καὶ ἐγκρατείας, ς'. Τῇ Κυριακῇ τοῦ τυφλοῦ.

VII [8]. Περὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ θεαρέστως ἀναστρέφεσθαι ἐν ἑαυτοῖς, η. Τῇ δ' πρὸ τῆς Ἀναληψίμου.

VIII [9.] Ὅτι δεῖ μετὰ καθαροῦ συνειδότος μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Ῥηθεῖσα ἐν τῇ Ἀναληψίμῳ, θ'.

[10] Ὅτι χρὴ ἡμᾶς προσέχειν ἐν τοῖς διαφόροις
B βρώμασι, καὶ περὶ ἐγκρατείας, ι'. Τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πατέρων.

IX [11]. Περὶ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ταπεινοῦ Εὐπρεπιανοῦ, ια'. Τῇ Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς.

X [12]. Ὅτι οὐχ οἱ δι' αἵματος μόνον μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ βίου ἐνθέου πολιτευσάμενοι, ιβ'. Τῇ Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων.

[13]. Περὶ ἀποταγῆς κόσμου, καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ διδασκαλία τοῦ μετὰ προθυμίας ἐπαναιρεῖσθαι τὰ ἰδιώματα τῆς ἀκριβοῦς ἡμῶν διαγωγῆς, Ῥηθεῖσα ἐν τῇ δ' ἡμέρᾳ πρὸ τῆς Ἀποκρεωσίμου, ιγ'.

XLIX [14]. Περὶ ἐγκρατείας, καὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὁμολογίας, ιδ'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς Ἀπό-
C κρεω.

L [15]. Περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ῥηθεῖσα τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἀποκρεωσίας, ιε'.

LI [16]. Περὶ τοῦ εὐθάρσους καὶ ἀνδρείους εἶναι ἐν τῷ παρόντι διωγμῷ, ις'. Τῇ δ' τῆς Τυροφάγου.

LII [17]. Περὶ ἐγκρατείας καὶ προσευχῆς, ιζ'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς Τυροφάγου.

[18]. Ὅτι χρὴ ἀναδραμεῖν ταῖς ἐννοίαις, καὶ ἀναθεωρῆσαι τοὺς βίους τῶν Πατέρων ἡμῶν, καὶ ὁμοιοτρόπως αὐτοῖς πολιτεύεσθαι, ιη'. Τῷ Σαββάτῳ τῆς Τυροφάγου.

D LIII [19]. Περὶ νηστείας, καὶ ὅτι τοῦ ἀληθινοῦ

NOTÆ

(*c*) Hanc septimam catechesin primus Græce ex codice Lipsiensi edidit Jo. Immanuel Mullerus in Dissert. Lipsiæ 1722, 4, vulgata de Studio, cœnobio CPolitano, pag. 33-36.

(*d*) Livineius: *infelicis Cypriani*. De Euprepiano hæc in catechesi Theodori: Οὐκ ἠκούσατε, τί πέπονθεν ὁ ἐλεεινὸς Εὐπρεπιανός; ἄρτι γὰρ ἡμῖν ἀνηγγέλη ὅτι τέθνηκε. Καὶ τέθνηκε, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας οὐ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, θάνατον συμπλακεὶς, τῇ Εὔᾳ καὶ ταύτῃ τὸν βίον ἀποῤῥήξας. Ὢ τί πέπονθεν ὁ τάλας. Ἴστε ὅπως πρότερον ηὔχει ὁ λύχνος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς τε εὐπιστίας καὶ εὐδρομίας. Οὐχὶ συναπεκλείσθη μοι πάλαι ὁμογολητικῶς; οὐκ εἰς οἰκονόμου προήχθη βαθμὸν ἐν τῷ σακκουδίωνι; οὐχ ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὁμολογίᾳ ἀπεδύσατο πρὸς ἀγῶνας δὶς μαστιχθεὶς καὶ ἐνεγκὼν ἄριστα; εἶτά τι ἔχων ὡς οἰκονόμος τὸ γλωσσόκομον τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βαλλόμενα θελχθεὶς τῷ χρυσίῳ καὶ περιπαρεὶς τῇ φιλαργυρίᾳ κατὰ τὸν Ἰούδαν, προὔδωκεν, οἴμοι, τὸν Χριστόν· τοῦτο μὲν ἀποδυσάμενος τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, τοῦτο δὲ Γιεζικῶς ὠνησάμενος ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας etc.

ὑπηκόου, καὶ ὑποτακτικοῦ ἀληθὴς νηστεία ἐστιν ἡ ἐκκοπὴ τοῦ οἰκείου θελήματος, ιθ'. Τῇ Κυριακῇ τῆς Τυροφάγου.

LIV [20]. Ἐπὶ νηστείας καὶ ἀπαθείας, ῥηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τῶν νηστειῶν, κ'. Τῇ δ' τῆς πρώτης ἑβδομάδος.

LV [21]. Περὶ τοῦ κατακοσμεῖν τὴν ἄφθαρτον ἡμῶν οἰκίαν διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀναλήψεως, κα'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς προτέρας ἑβδομάδος.

[22]. Λόγος παραινετικὸς εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας, κβ'. Τῷ Σαββάτῳ τῆς προτέρας ἑβδομάδος.

LVI [23]. Περὶ τοῦ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ἐκτείνεσθαι ἡμᾶς ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν σπουδάσμασι, καὶ τοῦ διατρέφειν τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασιν, κγ'. Τῇ Κυριακῇ τῆς πρώτης ἑβδομάδος.

LVII [24]. Περὶ τοῦ φυλάττειν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν φθοροποιῶν παθῶν, κδ'. Τῇ δ' τῆς β' ἑβδομάδος.

LVIII [25]. Περὶ ὁμονοίας καὶ ἀγάπης, καὶ τοῦ ὑποῖσαι γενναίως τὰ ἐπίπονα τῆς ἀρετῆς, ὑπὲρ τος τυχεῖν βασιλείαν οὐρανῶν, κε'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς β' ἑβδομάδος.

LIX [26]. Περὶ τοῦ ἠπίως καὶ εὐμαρῶς διανύειν ἡμᾶς τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, κς'. Τῇ Κυριακῇ τῆς β' ἑβδομάδος.

LX [27]. Περὶ τῆς ἐνθένδε ἀθρόας μεταχωρήσεως, καὶ διδασκαλία περὶ τοῦ ἀσφαλῶς τηρεῖν τὰς ἑαυτῶν αἰσθήσεις, καὶ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν, κζ'. Τῇ δ' τῆς γ' ἑβδομάδος.

LXI [28]. Ὅτι οὐ δεῖ ὑποβάλλειν ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ περὶ νηστείας, κη'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς τρίτης ἑβδομάδος.

LXIII [29]. Ἱστορικὴ περὶ τῶν ἀναιρεθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ Χριστιανῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ, κθ'. Τῇ Κυριακῇ τῆς τρίτης ἑβδομάδος.

LXVI. [30]. Ὅτι τὸ Πάσχα τοῦτο τύπος ἐστὶ πρὸς τὸ μέλλον καὶ αἰώνιον Πάσχα, καὶ περὶ ὑπομονῆς καὶ ἀνδρείας, λ'. Τῇ δ' τῆς μέσης ἑβδομάδος.

LXVII. [31]. Ὅτι ἐν τῇ νεκρώσει τῶν παθῶν, καὶ τῇ ἀναστάσει τῶν ἀρετῶν τοῦτό ἐστι τὸ καθεκάστην ἑορτάζειν καὶ πασχάζειν ἐν Κυρίῳ τῷ Θεῷ, λα' Τῇ Παρασκευῇ τῆς μέσης ἑβδομάδος.

CXXXV [32]. Περὶ τοῦ μεσάσματος τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ προθυμοποίησις πρὸς τὸ ἑξῆς τῆς ἀσκήσεως, λβ'. Τῇ Κυριακῇ τῆς τετάρτης ἑβδομάδος (e).

LXIX [33] Ὅτι οἱ ἐν θλίψεσι καὶ στενοχωρίαις τὸν βίον διαμείψαντες ἀλύπου τινὸς καὶ ἀῤῥήτου

A subditi verum jejunium sit propriæ voluntatis excisio sive abnegatio. *Die dominica Tyrophagiorum.*

20. De jejunio abstinentiaque cupiditatum. *Initio jejunii, die quarta primæ hebdomadis. Quadragesimæ.*

21. Incorruptibilem domum nostram, animum, virtutum studio exornandam. *Parasceve primæ hebdomadis jejunii.*

22. Sermo adhortatorius sub ingressum Quadragesimæ, et de secundo Christi adventu. *Sabbato primæ hebdomadis.*

23. Ne supra vires in divinis studiis animum intendamus, pascamus tamen illum spiritualibus
B doctrinis. *Dominica primæ hebdomadis jejunii.*

24. De animo a corruptelis affectuum servando. *Die quarta hebdomadis secundæ.*

25. De concordia et amore, ferendisque generose virtutis laboribus pro regno cœlesti assequendo. *Parasceve hebdomadis secundæ.*

26. De transigendo suaviter et læte jejunio, per spem æternæ vitæ. *Dominica secundæ hebdomadis jejunii.*

27. De repentino hinc abscessu, et doctrina de sensibus animoque accurate custodiendis a fœ-
C dis libidinibus. *Die quarta tertiæ hebdomadis jejunii.*

28. Non esse committendum, ut nosmet ipsi nos tentationibus objiciamus; et de jejunio. *Parasceve hebdomadis tertiæ.*

29. Narratio de Christianis per Bulgariam in sancta Quadragesima ob esum carnis peremptis. *Dominica tertiæ hebdomadis.*

30. Pascha hoc simulacrum esse futuri et æterni paschatis: deque patientia ac fortitudine. *Quarta die mediæ hebdomadis jejunii.*

31. Vitiis mori ac virtutibus reviviscere, id demum esse ferias celebrare quotidie, Dominoque Deo pascha agitare. *Parasceve mediæ hebdomadis.*

32. De media sancta quadragesima, et ad exerci-
D tationem porro continuandam exstimulatio. *Dominica quartæ hebdomadis.*

33. (*f*) Qui in ærumnis ac miseriis vitam transegere, eos incredibili alienaque a doloribus

NOTÆ.

(*e*) V. Cat codd. Gr. Nanian. pag. 94, n. 58. H.

(*f*) In hac catechesi Theodorus D. Platonis facit mentionem his verbis: Ὁ μέγας Πρόδρομος, οὗ μιμητὴς ἠξιώθη γενέσθαι ἐν τῷ ἐλεγμῷ τοῦ μοιχεύσαντος βασιλέως Πλάτων, ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν, οὗ δὲ τὴν μνήμην σήμερον ἑορτάζειν ἠξιώμεθα. Mox invehitur in Alexandrum quemdam presbyterum (ψηφιζόμενον εἰς ἱερέα.) Iconomachis faventiorem, Ἤδη γὰρ πάντως ἠκούσατε τί πέπραχεν Ἀλέξανδρος ὁ δύστηνος. Ἐξηρνήσατο καὶ τὴν ὑποταγὴν, καὶ τὴν ὁμολογίαν. Καὶ πόθεν τοῦτο πέπονθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὸν μεμονωμένον, ὃ πολλάκις ἐγκαλῶ τοῖς μεμονωμένοις, ἐκ τοῦ φιλάργυρος γενέσθαι κατὰ τὸν Ἰούδαν. Ἀμφότεροι οὖν προέδωκαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ὁ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ τοῖς ὁμόφροσι τῶν Ἰουδαίων Εἰκονομάχοις.

volutapte frui. *Quarta die quintæ hebdomadis.*

34. De abstinentia non a cibis modo, sed etiam a pravis affectibus. *Dicta in quadragesima quinta quintæ hebdomadis die.*

35. Quod omne genus cruciatuum ferre debemus Domini ac sanctorum imitatione. *Parasceve quintæ hebdomadis.*

36. De continentia et humilitate. *Sabbato acathisti quinta jejunii hebdomade,* (h) *ubi hymnus a populo per noctem stante sine sessione canitur.*

37. Oportere nos semper renovari ad anteriora per incurrentium visibilium et invisibilium tentationum tolerantiam. *Dominica quintæ hebdomadis.*

38. De constitutione jejuniorum, et doctrina ante apertionem monasterii. *Quarta die hebdomadis ante Dominicam in Palmis.*

39. Cavendum nobis esse a diaboli vafritie, et de eo, quod non fas sit exorbitare, aut a cœtu segregem oberrare. *Parasceve ante Dominicam in Palmis.*

40. Quod non oportet post elapsam sacram quadragesimam negligentes esse, ne virtutes partas amittamus. De festo item Palmarum, et Servatoris nostri passione. *Sabbato Lazari.*

41. De optimo vitæ instituto. *Dicta in Dominica Palmarum.*

42. De salutifera Christi passione, deque humilitate et patientia. *Die quarta magnæ et sanctæ hebdomadis.*

43. De salutifera passione, et de concordia. *Die quinta hebdomadis sanctæ magnæque.*

44. De Domini nostri Jesu Christi passione. *In sancta et magna Parasceve.*

Mense Septembri, in principium indictionis. Cum Deo, menologii initium.

45. De inexsuperabili Dei benificio, et de amore erga eum, odioque diaboli, et de humilitate. *Dicta sub anni initium.*

46. Ne vitiorum spinas atque tribulos colligamus, sed virtutis botros fructificemus. *Eodem mense, in vindemiam.*

47. Ne in fœda vitia præcipites nos agamus, neve voluptatem jucundam arbitremur. *Ejusdem mensis die XIV, in Exaltatione venerandæ crucis.*

48. De spirituali semente, et de vigilando in divinis rebus meditandis. *Ejusdem mensis die XXIV in sementem.*

A ἡδονῆς ἀπολαύουσιν, λζ'. Τῇ τετράδι τῆς ε' ἑβδομάδος.

[34]. Περὶ ἐγκρατείας οὐ μόνον τροφῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν. Ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ, λδ'. Τῇ ε' τῆς ε' ἑβδομάδος.

LXX [35]. Περὶ τοῦ ὑποῖσαι ἡμᾶς πᾶσαν βάσανον κατὰ μίμησιν τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, λη'. Τῇ Παρασκευῇ τῆς ε' ἑβδομάδος (g).

[36] Περὶ ἐγκρατείας καὶ ταπεινοφροσύνης, λε'. Τῷ Σαββάτῳ ἀκαθίστου.

LXVIII [37]. Ὅτι δεῖ ἡμᾶς ἀεὶ ἀνακαινίζεσθαι ἐπὶ τὰ πρόσω δι' ὑπομονῆς των προσπιπτόντων ἡμῖν ὁρωμένων τε καὶ ἀοράτων πειρασμῶν, λγ'. Τῇ Κυριακῇ τῆς ε' ἑβδομάδος.

B [38]. Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν νηστειῶν, καὶ διδασκαλία πρὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ μοναστηρίου, λε'. Τῇ δ' τῶν Βαΐων.

LXXI [39]. Ὅτι δεῖ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου πανουργίας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀφιδιάζειν, λθ'. Τῇ Παρασκευῇ τῶν Βαΐων.

[40]. Ὅτι οὐ χρὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι ἡμᾶς μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ὡς ἂν μὴ ἀπολέσωμεν τὰς προδιηνυσμένας ἡμῖν ἀρετάς, καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων, καὶ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος. μ'. Τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου.

[41]. Περὶ τῆς κρατίστης διαγωγῆς ἡμῶν, ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἑβδομάδι τῶν Βαΐων, μα'. Τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων.

C LXXII [42]. Περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους, καὶ διδασκαλία περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ ὑπομονῆς, μβ'. Τῃ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ δ'.

[43]. Περὶ τοῦ σωτηρίοο πάθους, καὶ περὶ ὁμονοίας, μγ'. Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ ε'.

LXXIII. [44]. Περὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μδ'. Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ.

Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδικτίωνος. Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τοῦ μηνολογίου.

XXIV [45]. Περὶ τῆς ἀνυπερβλήτου δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ μίσους τοῦ διαβόλου, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης. Ῥηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ, με'.

XXV [46]. Περὶ τοῦ μὴ εἰσφέρειν ἀκάνθας καὶ τριβόλους παθῶν, ἀλλὰ καρποφορεῖν τοὺς τῆς ἀρετῆς D βότρυας, μς'. Μηνὶ τῷ αὐτῷ εἰς τὸν τρυγητόν.

XXVI [47]. Περὶ τοῦ μὴ κατάγειν ἑαυτοὺς εἰς πάθη ἀτιμίας, μηδὲ ἡγεῖσθαι, ἡδεῖαν εἶναι τὴν ἡδονήν, μζ'. Μηνὶ τῷ αὐτῷ ιδ', τῇ ὑψώσει τοῦ τιμίου σταυροῦ.

XXVII [48]. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ σπόρου, καὶ τοῦ ἀγρυπνεῖν ἐν ταῖς θείαις μελέταις, μη'. Μηνὶ τῷ αὐτῷ κς', εἰς τὸν σπόρον.

NOTÆ.

(g) V. Cat. codd. Nanian. I. c. HARL.

(h) Vide Cangium in Ἀκάθιστος, et Lambec. III, p. 126, 150 [p. 323, not. 1 et 376. Kollar. et hujus not.]; VIII, p. 53 seq. [p. 114, Koll.]

XXVIII [49]. Περὶ πίστεως, καὶ τοῦ μὴ εἰκῇ καὶ μάτην δαπανᾷν τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ ὅτι ὄναρ καὶ σκιά εἰσι τὰ παρόντα πρὸς τὰ μέλλοντα, μθ'. Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ϛ', εἰς τὸν σπόρον.

A 49. De fide, neve temere ac sine fruge vitam consumamus : et umbram esse ac somnium præsentia ad futura. *Mense Octobri, die sexta, in sementem.*

XXX [50]. Περὶ τῆς ἀφάτου κηδεμονίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ἀσφαλείας τοῦ κατὰ Θεὸν ἡμῶν βίου, ν'. Μηνὶ Νεομβρίῳ ϛ', εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ.

50. De immenso Christi Domini in nos studio, vitæque securitate divinæ atque inculpatæ. *Die VI Novembris, in memoriam S. Pauli* (*i*) *confessoris.*

XXXI [51]. Περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ ὅτι ὁ παρὼν διωγμὸς, οἷς μὲν ὕλη ἀρετῆς καθέστηκεν, οἷς δὲ κακίας, να'. Μηνὶ τῷ αὐτῷ ια', εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδείτου.

51. De judicio futuro ; et quod præsens persecutio aliis materia sit virtutis, aliis scelerum. *Ejusdem mensis die XI in memoriam sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ* (*j*).

Hucusque homilias ipsas exhibet ms. codex.

[52] Ὅτι υπομένουσιν ἡμῖν ἐν τῇ μαρτυρικῇ ὑποταγῇ ἀπολη ψώμεθα τὰ αἰώνια γέρα, νβ'.

52. Quod martyrii subjectionem perpessi æterna præmia relaturi sumus.

XXXII [53]. Περὶ τῶν Γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος, καὶ τοῦ εὐτόνως ἔχεσθαι τῆς ἀσκητικῆς ἡμῶν ζωῆς, νγ'.

B 53. De Natali die Servatoris, ac de constanter retinenda vita nostra ascetica sive monastica.

[54]. Ὅτι δεῖ ἡμᾶς τὴν τῶν νηπίων μιμεῖσθαι ἀφελότητα, διὰ τὸν δι' ἡμᾶς νηπιάσαντα Χριστόν, νδ'.

54. Quod infantum oportet simplicitatem imitari propter Christum, qui nostri causa infans factus est.

XXXIV [55] Περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀποβιώσεως, καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καταπαύσεως, νε'.

55. De discessu ex hac vita, regnique cœlestis requie.

XXXV [56]. Περὶ παρθενίας, καὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Μέμνονος, νϛ'.

56. De virginitate ac fratris Memnonis a frugem reditu. (Addit Livineius etiam *in D. Basilii memoriam.*)

[57] Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων Θεοφανίων, νζ'.

57. De festo sacrorum Theophaniorum.

XXXVII [58]. Ὅτι οὐ δεῖ ἑορτάζειν ἐν κραιπάλαις, καὶ μέθαις, καὶ περὶ μνήμης θανάτου, νη'.

58. Nequaquam feriandum in crapula et ebrietate, et de recordatione mortis. *Post diem Luminum.*

XXXVI [59]. Περὶ τοῦ ἐρηρεισμένους εἶναι τῇ Ὁμολογίᾳ ἡμῶν, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδούλου, ῥηθεῖσα ἀνὰ μεταξὺ τῶν ἑορτῶν, νθ'.

C 59. Ut in confessione nostra abeunda constantes simus, et de dormitione fratris Theoduli, *dicta mediis festis.*

XXXVII [60]. Περὶ εὐεργεσίας Θεοῦ, καὶ ἀναγωγῆς τοῦ θεολήπτου καὶ ὡραίου ἡμῶν βίου, ξ'.

60. De divina benignitate, et de vita ineunda Deo digna et pulchra. (Addit Livineius : *In .S Antonium et martyrem Thaddæum.*)

XXXVIII [61]. Ἐπὶ τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς βίους τῶν Πατέρων, καὶ ἐμμένειν ἡμᾶς ἐν ᾧ ἐκλήθημην παρὰ τῷ Θεῷ, ξα'.

61. De Patrum imitandis vitis, et quod manere debemus in eo, in quo divinitus vocati sumus.

XXXIX [62]. Ὅτι δεῖ ζηλοῦν τοὺς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ξβ'.

62. Sanctorum nostrorum Patrum vitas imitandas nobis esse (*k*).

XL [63]. Περὶ τοῦ πολιτεύεσθαι ἡμᾶς ἐν καινότητι ζωῆς, καθὼς διὰ τοῦ ἁγίου σχήματος ἐπηγγέλμεθα, ξγ'.

63. De eo quod in vitæ novitate ambulare debemus, sicut sacro habitu sumus professi.

XLI [64]. Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν ἀνθρώποις μακάριον, πλὴν τῆς ἀρετῆς. Αὐτὴ γὰρ μόνη ἀξία μακαρισμοῦ, ξδ'.

64. Nihil beatum esse in rebus humanis præter virtutem, quæ sola beatitudinis elogio digna est. (Addit Livineius : *in Chysostomi et Ephræmi memoriam.*)

NOTÆ.

(*i*) In hac Catechesi sancti Pauli confessoris meminit his verbis : Ὥσπερ καὶ ὁ νῦν εὐφημηθεὶς Παῦλος ὁ μακάριος ὁμολογητής, οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα τὰ ἔπαθλα, καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκ μικροῦ ἠκούσαμεν, οὓς καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι etc.

(*j*) Ipse nempe Theodorus de se ita statim in limine hujus sermonis sive catecheseos : Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν ; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάσιος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν etc. Constat autem, apud Græcos monachos inter officia sacra frequentatam lectionem catecheseon Theodori, stantibus et auscultantibus fratribus, prælegente eas publice ecclesiarcha, ut notavit Allatius, *De Dominicis Græcorum*, § 9.

(*k*) V. Lambec. III, p. 479 seq. Koll. supra ad scripta Theodori Stud. II, 20. Harl.

65. De Patrum contemplanda vita, ut eorum recte facta æmulemur.

A XLII [65]. Περὶ τοῦ ἀναθεωρεῖν ἡμᾶς τοὺς βίους τῶν Πατέρων, πρὸς τὸ ζηλοῦν τὰ τούτων κατορθώματα, ξε'.

66. Quod passiones Domini imitari debeamus. (Addit Livineius : *in SS. quadraginta martyres.*)

LXII [66]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι ἡμᾶς τὰ τοῦ Κυρίου παθήματα, ξϚ'.

67. De Domini nostri Jesu Christi incarnatione, et festis spiritualiter obeundis. *Dicta die Annuntiationis.*

LXIV [67]. Περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι δεῖ πνευματικῶς ἑορτάζειν. Ῥηθεῖσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ξζ'.

68. De virginitate. *In Annuntiationem secunda.*

LXV [68]. Περὶ παρθενίας, ξη'.

69. De affectuum pravorum mortificatione, et de messe spirituali.

XVI [69] Περὶ νεκρώσεως τῶν παθῶν, καὶ πνευματικοῦ θερισμοῦ, ξθ'.

70. De vita obeunda divina, neve ad tentationes trepidemus. (Addit Livineius : *Post sancti Theodori Stratelati memoriam.*)

XIV [70]. Περὶ τῆς ἐνθέου ἡμῶν πολιτείας, καὶ τοῦ μὴ ὑποπτήσσειν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ο'.

71. De spirituali messe, continuaque Christi famulorum exercitatione.

B XVII [71]. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐπιτεταμένης ἀσκήσεως τῶν τοῦ Χριστοῦ θεραπόντων, οα'.

72. Dogmatica de sanctarum imaginum cultu et adoratione.

XV [72]. Δογματικὴ (l) περὶ τιμῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, οβ'.

73. De patientia, et iis qui renuntiatum veniunt admittendis. *Post SS. apostolorum quadragesimam.*

XIX [73]. Περὶ ὑπομονῆς, καὶ τοῦ προσίεσθαι τοὺς ἐρχομένους πρὸς ἀποταγάς, ογ'.

74. De negligendis, quæ in hac vita sunt jucunda, bonisque ambiendis perennibus.

XVIII [74]. Περὶ ἀπροσπαθείας τῶν τῇδε ἡδέων, καὶ ἐφέσεως τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, οδ'.

75. Oportere nos animi pulchritudinem atque venustatem sine macula tueri, deque pœnitentia. *In Transfigurationem.*

XX [75]. Ὅτι δεῖ φυλάττειν ἡμᾶς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὡραιότητα ἀκηλίδωτον, καὶ περὶ μετανοίας, οε'.

76. De spirituali quæ hic agitur celebritate, regnoque acquirendo cœlesti. *In S. Deiparæ dormitionem.*

XXIII [76]. Περὶ τῆς ἐνταῦθα πνευματικῆς πανηγύρεως, καὶ ἐντεύξεως τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, οϚ'.

77. De obitu Joannis sanctissimi metropolitani Chalcedonis, et quemadmodum redivivi nos invicem agnoscemus.

C XXII [77]. Περὶ τῆς κοιμήσεως Ἰωάννου τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Καλχηδόνος, καὶ ὅτι γνωριοῦμεν ἀλλήλους ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, οζ'.

Secunda pars Sermonum.

Doctrinæ. — Διδασκαλίαι.

78. Doctrina de pace. *Dominica I.*

XI [78]. Διδασκαλία περὶ εἰρήνης, α'.

79. Oportere vitam nostram in Dei reverentia et amore transfigure, deque obitu fratris Eudocimi. *Dominica II.*

XII [79]. Ὅτι χρὴ μετ' αἰδοῦς καὶ ἀγάπης Θεοῦ διαμείβειν τὸν βίον ἡμῶν, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Εὐδοκίμου, β'.

80. De mortis recordatione, deque vitæ peractæ defensione ad horrendum tribunal. *Dominica III.*

XIII [80]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ ἀπολογίας τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου, γ'.

81. De mortis recordatione, in quo et de obitu Michaelis, sanctissimi metropolitani Synadensis.

D XXI [81]. Περὶ μνήμης θανάτου· ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Συνάδων, δ'.

82. Ne quid in fratres per favorem obeatur, aut œconomo, aut quovis alio in officio sibi credito, sed benevole et amice, quo semper laudetur Deus.

XLIV [82]. Περὶ τοῦ μὴ κατὰ πρόσκλησιν ποιεῖν τι πρὸς τὴν ἀδελφότητα, τόν τε οἰκονόμον, καὶ εἴ τινα ἄλλον ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐτοῖς διακονίαις, ἀλλὰ συμπαθῶς καὶ φιλαδέλφως, ὡς ἂν δοξάζοιτο Θεός, ε'.

83. Fratrum tumultuatorum reprehensio, acmonitoria doctrina de modestia.

XLV. [83] Περὶ ἀδελφῶν ἀτακτησάντων ἐπιτίμησις, καὶ διδασκαλία παραινετικὴ περὶ εὐταξίας, Ϛ'.

NOTÆ.

(l) Hic sermo sub Jo. Damasceni nomine prodiit Græce et Lat. in editione Damasceni Basileensi a. 1575, fol., p. 501.

XLVI [84]. Περὶ εἰρήνης καὶ πραότητος, ἐπιεικείας καὶ παρθενείας, ζ'. A

XLVII [85]. Ὅτι οὐ δεῖ ἐᾷν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐγχρονίζειν ἐν ἡμῖν, καὶ περὶ τοῦ μὴ τύπτειν, η'.

XLVIII [86]. Περὶ ὑπακοῆς, ὁμονοίας, καὶ εἰρήνης, θ'.

LXXIV [87]. Κατὰ Μιχαὴλ τοῦ ἀσεβῶς βεβασιλευκότος, κατά τε τὴν ἐνδιάστροφον πίστιν. . . καὶ τοῦ μὴ ξενοπαθεῖν ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ι'.

LXXV [88]. Ὅτι χρὴ ἀπαῤῥησιάστους εἶναι τοὺς κατὰ Θεὸν ἑλομένους ζῆν· καὶ περὶ τοῦ εὐχαρίστως φέρειν τὰ ἐπώδυνα, ἀποσκοποῦντας πρὸς τὴν μέλλουσαν μισθαποδοσίαν, ια'.

LXXVI [89]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ τοῦ μισεῖν κόσμον, καὶ τὰ τοῦ κόσμου, ιβ'.

LXXVII [90]. Περὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ ἀνοθεύτου ὑποταγῆς καὶ ὁμονοίας ἡμῶν, καὶ τοῦ φυλάττειν τὰς θείας ἐντολάς, ιγ'. B

LXXVIII [91]. Περὶ τοῦ νουνεχῶς ἀκούειν τῶν θείων Γραφῶν, ιδ'.

LXXIX [92]. Ὅτι οὐ χρὴ ἀθυμεῖν, ἀλλὰ ἀνδρίζεσθαι εἰς τὸ ἔργον, εἰς ὃ κέκληκε ἡμᾶς ὁ Θεός, ιε'.

LXXX [93]. Διδασκαλία περὶ πίστεως, ις'.

LXXXI [94]. Περὶ ἀγάπης τοῦ καθηγουμένου, καὶ τοῦ μὴ ἀσχολεῖσθαι ἐν τοῖς ματαίοις τοῦ βίου, ἀλλ' ἐπεκτείνεσθαι πρὸς τὰ κρείττονα, ιζ'.

LXXXIII [95]. Περὶ τοῦ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ διὰ τῆς θεοδωρήτου μετανοίας, ιη'.

LXXXIII [96]. Εὐχαριστήριος ἐπὶ τὸ ἱκανῶς ξενίζειν ἡμᾶς τοὺς παραβάλλοντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, ιθ'. C

LXXXIV [97]. Ὅτι οὐ χρὴ διδόναι ἀφορμὴν τοῖς ζητοῦσιν ἀφορμήν, καὶ περὶ τοῦ ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν παθῶν, κ'.

LXXXV [98]. Διδασκαλία περὶ τοῦ φυγεῖν τὴν ὀλεθρίαν ἡδονήν, κα'.

LXXXVI [99]. Περὶ εὐχαριστίας, καὶ τοῦ μὴ ὀκλάζειν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, κβ'.

LXXXVII [100]. Περὶ τῆς ἀκτημοσύνης, καὶ τοῦ μὴ μεμονωμένως ζῆν, κγ'.

LXXXVIII [101]. Περὶ μνήμης θανάτου, κδ'.

LXXXIX [102]. Ὅτι δεῖ μετὰ πάσης προθυμίας, καὶ προαιρέσεως κατεργάζεσθαι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, κε'.

XC [103]. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνοίγειν θύραν τῷ διαβόλῳ διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν πονηρῶν ἐνθυμήσεων, κς'. D

XCI [104]. Περὶ τοῦ προθύμως ἀντιπαρατάττεσθαι τὸν πόλεμον τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων, κζ'.

XCII [105]. Ὅτι οὐ δεῖ διαλογίζεσθαι ἡμᾶς ἐν τῇ παρατάσει τοῦ διωγμοῦ, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν ἀναφέρειν τὸν λόγον, κη'.

XCIII [106]. Περὶ τῶν ἐν ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς δελεασθέντων, καὶ αὖθις διὰ μετανοίας ἀνακληθέντων, κθ'.

84. De pace ac mansuetudine, comitateque et virginitate.

85. Permittendum non esse ut pravæ cogitationes in nobis resideant; ac de non percutiendo.

86. De obedientia et concordia atque pace.

87. In Michaelem imperio impie functum, tum per fidem corruptam [quam (m) nefarie inductam conjugem] : et ne in tentationibus consternemur.

88. Licentia non debere abuti qui Christianam ineunt vitam; et lætandum esse in adversis, præmiaque futura intuenda.

89. De mortis recordatione, odioque mundi ac rerum mundanarum.

90. De vera ac sincera obedientia et concordia (n) præceptorumque Dei observandorum studio.

91. De audiendo serio et attente Dei verbo.

92. Nequaquam despondendum animum, quin potius fortiter obeundum, ad quod divinitus vocati sumus, opus.

93. Doctrina de fide.

94. De amore erga præpositum, neve in vitæ ineptiis occupemur, sed iu melius provehamur.

95. Operam dandam, ut ab omni labe purgemur per pœnitentiam quam Dei munere consequamur.

96. Gratiarum actoria quod fratres adventantes domo excipere bene possumus.

97. Nequaquam occasionem quærentibus præbendam, deque ineundo cum pravis affectibus conflictu.

98. Doctrina de noxia fugienda voluptate.

99. De gratiarum actione, neve in tentatione vacillemus.

100. Ne possessiones comparemus, neve solitarii degamus.

101. De mortis recordatione.

102. Omni studio et alacritate salutem quærendam esse.

103. Faciendum non esse, ut diabolo fores aperiamus in admittendis pravis cogitationibus.

104. De alacriter obluctando in improborum dæmonum conflictu.

105. Titubandum non esse in diuturnitate persecutionis, quin potius referendam ad Deum rationem.

106. De iis, qui corporis inescati voluptatibus, per pœnitentiam se ad frugem recepere.

NOTÆ.

(m) Inclusa ex suo codice addidit Livineius.
(n) Livineius legis ὁμολογίας, vertit enim *confessione*.

A 107. De iis quæ molesta credantur in vita monastica, ac sint ob spem in cœlis repositam valde læta.

108. De arcto et angusto itinere, lætoquæ æternæ vitæ diversorio.

109. De fratris Carterii secessione, deque pace et concordia, doctrina.

110. Declinandos esse, qui pœna multati rursum sectariis accessere.

111. De obsequendo superioribus, libenterque ferenda obedientiæ lucta.

B 112. Dei inhærendum timori, quo pestiferos dæmonum incursus fugiamus : deque psalmodia.

113. Dirigi mentem dextre oportere ad immensam opificii divini pulchritudinem.

114. De Christi Domini incarnatione, atque apostatis fratribus deplorandis; et doctrina, ut nos ipsi firmi ac constantes simus.

115. De vafritie callidi serpentis, ac quemadmodum vera humilitate viaque regia incedentes, varios dolos evadamus.

C 116. De divinis exsequendis præceptis, ac de justis minis in negligentes.

117. De sincero veroque amore atque obedientia erga superiores, et de horrendo justi judicis examine.

118. De expurgando a peccatis animo ac suscipiendis virtutis laboribus.

119. De vitæ nostræ navigatione et cursu sollicite vigilanterque regendis.

120. De mortis recordatione, neve otiosa sacra percipiamus.

121. Veloces et alacres esse oportere ad certamina virtutis.

D 122. De obitu fratris Theososti, atque obeunda pie sancteque vita.

123. De læta vita nostrà, neve defatigemur in adversarii lucta.

124. De tolerantia ac compunctione.

125. De supremo die et adventu Dei ac Servatoris Jesu Christi.

126. De fide et charitate, ac de virginitate.

127. De vita monastica, et hæresi præsenti resistendum.

XCIV [107]. Περὶ τῶν νομιζομένων δυσχερῶν εν τῷ κοινοβιακῷ βίῳ, περιχαρῶν δὲ ὄντων διὰ τὴν ἀποκειμένην ἡμῖν ἐλπίδα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, λ'.

XCV [108]. Περὶ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, καὶ τοῦ χρηστοῦ καταλύματος τῆς αἰωνίου ζωῆς, λα'.

XCVI [109]. Περὶ τῆς διαζεύξεως τοῦ ἀδελφοῦ Καρτερίου, καὶ διδασκαλία περὶ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης, λβ'.

XCVII [110]. Περὶ τοῦ ὑποστέλλεσθαι ἡμᾶς ἀπὸ ἀποπεσόντων ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ αὖθις προσχωρησάντων τοῖς ἑτεροδόξοις, λγ'.

XCVIII [111]. Περὶ τοῦ ὑπείκειν τῷ καθηγουμένῳ, καὶ τοῦ μετ' εὐχαριστίας ὑποφέρειν τὰ ἔπαθλα τῆς ὑποταγῆς, λδ'.

XCIX [112]. Περὶ τοῦ καθηλῶσθαι ἡμᾶς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὰς ψυχολέθρους ἐφόδους τῶν δαιμόνων, λε'.

C [113] Περὶ τοῦ δεξιῶς ἀπευθύνειν τὸν νοῦν πρὸς τὰ ἄῤῥητα τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ κάλλη, λς'.

CI [114]. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ἀποκλαύσεως τῶν ἀποστατησάντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Καὶ διδασκαλία περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσφαλείας, λζ'.

CII [115]. Περὶ τῆς πανουργίας τοῦ δολεροῦ ὄφεως, καὶ ὅτι τῇ ἀληθεῖ ταπεινώσει καὶ βασιλικῇ ὁδῷ πορευόμενοι διαφύγοιμεν αὐτοῦ τὰς πολυμόρφους μηχανάς, λη'.

CIII [116]. Περὶ τοῦ φυλάττειν τὰς θείας ἐντολὰς, καὶ τῆς δικαίας ἀπειλῆς τῶν ἀμελῶς διακειμένων, λθ'.

CIV [117]. Περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης καὶ ὑποταγῆς πρὸς τὸν καθηγούμενον, καὶ τῆς φοβερᾶς στάσεως τοῦ δικαίου κριτοῦ, μ'.

CV [118]. Περὶ τοῦ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν παθῶν, καὶ ἀναλαμβάνειν τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, μα'.

CVI [119]. Περὶ τοῦ νηφαλαίως καὶ ἐγρηγορότως διακυβερνᾷν τὸν πλοῦν τῆς ζωῆς ἡμῶν, μβ'.

CVII [120]. Περὶ μνήμης θανάτου, καὶ τοῦ μὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι ἐν τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, μγ'.

CVIII [121]. Περὶ τοῦ εὐκινήτους εἶναι πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς σκάμματα, μδ'.

CIX [122]. Περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀδελφοῦ Θεοσώστου, καὶ τοῦ εὐσεβῶς καὶ ὁσίως διαβιῶναι, με'.

CX [123]. Περὶ τῆς χαροποιοῦ ἡμῶν βιοτῆς, καὶ τοῦ μὴ ἀκηδιᾷν ἐν τῇ τοῦ ἐχθροῦ πάλῃ, μς'.

CXI [124]. Περὶ ὑπομονῆς καὶ κατανύξεως.

CXII [125]. Περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ἐπιφανείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μη'.

CXIII [126]. Περὶ πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ παρθενίας, μθ'.

CXIV [127]. Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ ἀντιπαρατάξεως ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως, ν'.

148. Quod ministerii officia obire oportet pura conscientia, neque Domini rebus fungi negligenter.

149. Timori Dei oportere nos infixos esse, ne nostræ nobis cupiditates dominentur.

150. Quod oportet perferre nos famen et sitim omnemque aliam calamitatem ad mortem usque, sicut in congregatione nostra Deo promisimus.

151. Non esse considendum ad ineunda invicem consilia, quæ ad perditionem animarum nostrarum tendant.

152. De perferendis quæcunque nobis tristia obveniunt in vita nostra monastica, ut regnum cœlorum consequamur.

153. Ne inhæreamus vanitati deliciarum hujus vitæ, qui Dei sumus, omniaque reliquimus.

154. Quod oportet festinare et viriliter agere ad spiritualia nostra certamina, ut coronas patientiæ referamus.

155. Non debere nos despondere animum, aut desperare in tentationibus, qu ab inimico nobis accidunt.

156. Ut perduremus in igne cupiditatis, et sub onere exercitationis monasticæ, neque in fluctibus tentationum deficiamus.

157. Quod oportet manere nos in confessione et vocatione, qua vocavit nos Deus, nec per tepiditatem perdere recte facta nostra, multis impetrata precibus.

158. Ut animas nostras virtutibus circumsepiamus, quoniam multi sunt qui nos desuper oppugnant.

159. De gratiarum actione et patientia.

160. Ut in spirituali certamine nosmet contineamus, nec gloriemur.

161. Ut simus sobrii, agamusque quæ bona ac probanda sunt, ut beata subjectio nostra requirit, et ut attendamus nobis ipsis.

162. Quod omnino juvamur ac magis magisque proficimus, quando erudimur docemurque.

163. Ut vitam nostram spiritualem legitima minimeque ficta ratione obeamus.

164. De optima nostra subjectione, nec quidquam præ illa majus esse ducendum.

165. Quæcunque in nostra secundum Christum vita nobis minus jucunda accidunt, cum gratiarum actione ferenda esse.

166. De propriæ salutis cura ad mortem usque minime negligenda.

167. Ad unum modo respiciendum, salutem animarum nostrarum.

168. Non tardos, sed alacres nos ad præcepta Dei esse oportere.

169. Quod per Christi gratiam humilis nostra catechetica doctrina animabus nostris non parvum lucrum ferre consuevit.

A [148]. Ὅτι χρὴ κατὰ καθαροῦ συνειδότος τὰς διακονίας ὑπεξέρχεσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν τὰ Κυρίου ἀμελῶς, οα'.

[149]. Περὶ τοῦ κεκαθηλῶσθαι ἡμᾶς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἂν μὴ κατακυριευώμεθα ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν, οβ'·

[150]. Ὅτι χρὴ ὑποῖσαι ἡμᾶς τὴν πεῖναν καὶ δίψαν, καὶ πᾶσαν ἄλλην στενοχωρίαν μέχρι θανάτου, καθὼς ἐν τῇ συναγωγῇ ἡμῶν Θεῷ συνεθέμεθα, ογ'.

[151]. Περὶ τοῦ μὴ συνεδριάζειν τοῦ συμβουλοκοπεῖν μετ' ἀλλήλων τὰ φθάνοντα εἰς κατάλυσιν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, οδ'.

[152]. Περὶ τοῦ ὑποφέρειν ἡμᾶς πάντα τὰ ἐπισυμβαίνοντα λυπηρὰ κατὰ τὴν κοινοβιακὴν ἡμῶν ζωὴν, ὡς ἂν ἐπιτύχοιμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, οε'.

B [153]. Περὶ τοῦ μὴ ἐμματαιάζειν ἡμᾶς ἐν τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς τοῖς κατὰ Θεὸν καταλελοιπόσι πάντα, ος'.

[154]. Ὅτι χρὴ σπεύδειν καὶ ἀνδρίζεσθαι πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἡμῶν ἀγῶνας, ὡς ἂν ἀπολαύωμεν τοὺς τῆς ὑπομονῆς στεφάνους, οζ'.

[155]. Περὶ τοῦ μὴ ὀλιγοψυχεῖν ἢ ἀπογινώσκειν ἐν τοῖς συμβαίνουσιν ἡμῖν πειρατηρίοις παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, οη'.

[156]. Περὶ τοῦ ὑπενεγκεῖν ἡμᾶς τὸ πῦρ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὸ βάρος τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἀποκάμνειν ἐν τῷ κλύδωνι τῶν πειρασμῶν, οθ'.

[157]. Περὶ τοῦ δεῖν ἐμμένειν ἡμᾶς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ κλήσει, ᾗ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ μὴ διὰ χλιαρότητα ἀπολέσαι τὰ πολύευκτα ἡμῶν κατορθώματα, π'.

C [158]. Περὶ τοῦ περιφράξαι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διὰ τῶν ἀρετῶν, ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ ὕψους, πα'.

[159]. Περὶ εὐχαριστίας καὶ ὑπομονῆς, πβ'.

[160]. Περὶ τοῦ συμπιέζειν ἑαυτοὺς ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι, καὶ τοῦ μὴ ἐγκαλλωπίζεσθαι, πγ'.

[161]. Περὶ τοῦ νήφειν καὶ πράττειν τὰ ἀξιάγαστα τῆς μακαρίας ὑποταγῆς, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς, πδ'.

[162]. Ὅτι πάνυ ὠφελούμεθα καὶ προκόπτομεν ἐπὶ τὰ πρόσω κατηχούμενοί τε καὶ διδασκόμενοι, πε'.

[163]. Περὶ τοῦ ἀνοθεύτως ἡμᾶς διατελεῖν τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἡμῶν, πς'.

[164] Περὶ τῆς ἀρίστης ὑποναγῆς ἡμῶν, καὶ τοῦ D μηδὲν μέγα ἡγεῖσθαι ὑπὲρ αὐτήν, πζ'.

[165]. Περὶ τοῦ εὐχαρίστως φέρειν τὰ λυπηρὰ τῆς κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ζωῆς, πη'.

[166]. Περὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν τῆς οἰκείας σωτηρίας μέχρι θανάτου, πθ'.

[167]. Περὶ τοῦ πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπειν, ἤγουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἑαυτῶν, υι'.

[168]. Περὶ τοῦ μὴ δυσκινητους, ἀλλ' εὐκινήτους εἶναι πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, υια'.

[169]. Ὅτι ἡ ταπεινὴ ἡμῶν κατήχησις πολὺ κέρδος εἴωθε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιεῖν χάριτι Χριστοῦ, υιβ'.

[170]. Ὅτι τοῖς καλῶς ἐνδραμοῦσιν ἀπόκεινται οἱ τῆς δικαιοσύνης στέφανοι. υιγ'.

[171]. Περὶ τοῦ ἀποῤῥίψασθαι ἡμᾶς πᾶσαν ἀκηδίαν, καὶ διεγεγέρθαι πρὸς ἐργασίαν πνευματικήν. υιδ'.

[172]. Περὶ τοῦ παρασκευάζειν ἑαυτοὺς διὰ τῶν ἀρετῶν ἐν ταῖς συμβολαῖς τοῦ ἐχθροῦ, υιε'.

[173]. Περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς τε ἀπειλαῖς καὶ διδασκαλίαις τῶν ἁγίων Πατέρων. υις'.

[174]. Περὶ τῶν ἀποδρασάντων ἀδελφῶν, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοῖς. υιζ'.

[175]. Περὶ τοῦ μὴ κρύπτειν ἡμᾶς τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ἀλλὰ θριαμβεύειν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως. υιη'.

[176]. Περὶ τῆς φοβερᾶς ἡμέρας τῆς κρίσεως, καὶ τοῦ ἀποστατήσαντος καὶ Ἰουδαϊκῶς εἰς κριτήρια κοσμικὰ ἡμᾶς ἐνάγοντος. υιθ'.

(177]. Περὶ τοῦ φέρειν εὐμαρῶς τὸ στάδιον τῆς ἀρίστης ἡμῶν ὑποταγῆς. ρ'.

[178]. Οτι πρὸς ὀλίγον ἡ ἐγκράτεια, ἡ δὲ ἀρετὴ μένει εἰς τὸ διηνεκές. ρα'.

[179]. Περὶ εὐχαριστίας καὶ εὐταξίας. ρβ'.

[180]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ τοῦ γενναίως φέρειν τὰς διακονίας. ργ'.

[181]. Περὶ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τῆς ἀρίστης πολιτείας ἡμῶν. ρδ'.

[182]. Περὶ ὑπομονῆς πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι ἀδελφούς. ρε'.

[183]. Περὶ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν στρατείας πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι, καὶ τῷ ἁγίῳ Χριστοφόρῳ ἀδελφούς. ρς'.

[184]. Εὐχαριστήριον πρὸς τοὺς ἐν τῷ Σακκουδίωνι ἀδελφούς. ρζ'.

[185]. Περὶ τῆς χαροποιοῦ ἡμῶν ὑποταγῆς πρὸς τοὺς ἐν Τακκουδίωνι ἀδελφούς. ρη'.

[186]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ποιμνίου, καὶ περὶ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἡμῶν, καὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου. ρθ'.

[187]. Ὅτι χρὴ ἐν ἀγῶνι καὶ ἐν μερίμνῃ ἡμᾶς εἶναι ἐν τῷ πνευματικῷ σταδίῳ μέχρι θανάτου, ὡς ἂν καταστεφθείημεν τοῖς τῆς δικαιοσύνης στεφάνοις παρὰ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ. ρι'.

[188]. Περὶ τοῦ φυλάττειν ἑαυτοὺς ἀπὸ πονηρᾶς συνδυάσεως, καὶ τῆς ἀνωφελοῦς καὶ ἀκαίρου παῤῥησίας, καὶ του μεθ' ὑπομονῆς ὑποίσειν ἡμᾶς τὰς ἀσκησικὰς στενοχωρίας ἐν' ἐλπίδι τῆς εὐρυχωρίας καὶ ἀπολαύσεως τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. ρια'.

[189]. Περὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρα γενομένου σιεσμοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ διδασκαλία παραινετικὴ περὶ σπδυδῆς καὶ ἐπιμελείας πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. ριβ'.

[190]. Περὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν καθηγούμενον, καὶ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας τοῦ μὴ καταισχύναι τι τῶν προδιηγουμένων ἡμῖν ἐν τῷ ἀγγελικῷ ἡμῶν σχήματι. ριγ'.

[191]. Ὅτι τραχεῖα καὶ ἀνάντης ἡ ἀρετή, ἡ δὲ κακία εὔληπτος, καὶ κατώφερης, καὶ διὰ τοῦτο προ-

170. Quod bene currentibus propositæ sunt coronæ justitiæ.

171. Abjicere nos debere omnem pigritiam atque ad opus spirituale esse pervigiles.

172. In conflictibus cum hoste paratos et instructos nos esse oportere virtutibus.

173. Sanctorum Patrum comminationibus et doctrinis attendendum esse.

174. De fratribus, qui excesserunt ; et quod nobismet ipsis attendere debeamus.

175. Pravas cogitationes non esse occultandas, sed earum manifestatione de illis triumphandum.

176. De tremendo die judicii, et de desertore, qui Judaico more ad judicia mundialia nos adduxit.

177. De stadio optimæ subjectionis nostræ libenter perferendo.

178. Quod continentia per breve tempus servata virtutem habet manentem in perpetuum.

179. De gratiarum actione bonoque ordine.

180. De imitanda vita sanctorum virorum, et ministeriis constanti animo perferendis.

181. De industria et cura obeundi optimi status nostri.

182. De patientia, ad fratres in Saccudiorum monasterio.

183. De spirituali nostra militia ad fratres in monasterio Saccudiorum et sancti Christophori.

184. Gratiarum actorius sermo ad fratres in Saccudione sive Saccudiorum monasterio.

185. De subjectione nostra lætifica ad eosdem fratres.

186. Quod præfectum oportet animam suam ponere pro suo grege ; et de industria ac cura nostræ secundum Deum vitæ, atque ut a laqueis diaboli nobis caveamus.

187. Quod in spirituali stadio oportet nos ad mortem usque versari in certamine et cura, ut a rege omnium Deo coronis justitiæ coronemur.

188. Cavendum nobis esse a pravo consortio, et ab inutili intempestivaque libertate, patienterque perferendas asceticæ sive monasticæ vitæ angustias, spe amplitudinis fruitionisque æternorum bonorum.

189. De terræ motu, qui proxime accidit, et de consummatione hujus sæculi. Nec non doctrina adhortatoria et diligentia et cura in exsequendis Dei præceptis.

190. De amore erga præfectum, et de patientia atque perduratione, ne dedecoremus quidquam eorum, quæ in evangelica nostra vitæ ratione nobis præexposita fuerunt.

191. Quod aspera arduaque via sit virtutis, vitium vicissim facile ac proclive, itaque alacriter

instandum certandumque, ut in summum virtutis culmen ascendamus, quo sempiternam vitam tamquam finem assequamur.

192. De cura rationabilium Christi ovium, et de excessione fratrum nostrorum, et de vitæ nostræ secundum Deum certa rectitudine.

193. Quod oportet nobiscum reputare quid et unde simus, quid fuerimus et quo iterum simus abituri, ut bonam vitam viventes sempiternas retributiones referamus.

194. Quod præfectus debet erga eos, qui stadium subjectionis, quale est martyrum, obeunt, omnia agere et præstare quæ eis bonum animum addant, ut reportata de hostibus victoria coronas æternas a certaminis muneratore Deo referant.

195. De Christi in nos amore, et quod cum multo labore et sudore virtutem recte quis exercet, quodque fas est labores non negligere, ut regnum cœlorum assequamur.

196. Quod oportet nos constanter et fortiter perficere ea, quæ ad animæ salutem faciunt, et de abstinentia a murmuratione in mutationibus officiorum.

197. Quod præfectus debet animam suam pro ovibus rationabilibus ponere, tanquam de unoquoque rationem in die judicii redditurus : et de voluntatibus propriis abscindendis.

198. De sententia, quam tulit præfectus in Dalmati monasterio, et de humilitate, quod vera hæc est cognitio, omni humana sapientia potior.

199. Sermo adhortatorius, et quomodo diaboli tentationibus resistere oporteat.

200. Adhortatorius simul sermo et laudatorius.

201. Compunctorius, et de dormitione domini Raphaelis, qui vere subjectum se gessit.

202. Quod armis virtutis nos circummunientes facile resistimus acerbo et potenti hosti diabolo, variasque et multiplices ejus machinas evertimus.

203. De profectu venerabilis vitæ nostræ, et quod oportet vehementer invigilare officiis, quandoquidem Deo operamur : et cum fratribus non servili more, sed fraterno agendum.

204. Sermo adhortatorius, et quomodo impetus diaboli reprimere et avertere oporteat, et quotidie multa sobrietate opus esse.

205. Certandum esse nobis et belligerandum in spirituali nostra militia contra incidentes adversarias cogitationes, ut et victoriæ præmia a certaminis remuneratore Christo referamus.

206. De custodia et purgatione sensuum nostro-

A θυμητέον, καὶ ἀγωνιστέον ἀνιέναι ἡμᾶς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ὡς ἂν τύχοιμεν τῆς ἀϊδίου λήξεως. ριδ'.

[192]. Περὶ ἐπιμελείας τῶν λογικῶν προβάτων Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀποδράσεως τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ ἀσφαλείας τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἡμῶν. ριε'.

[193]. Ὅτι χρὴ ἀναλογίζεσθαι τί ἐσμεν, καὶ πόθεν, καὶ τί γεγόναμεν, καὶ ποῦ πάλιν πορευσόμεθα, ὡς ἂν καλῶς βιοτεύσαντες κομισώμεθα τὰς αἰωνίους ἀμοιβάς. ρις'.

[194]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον πρὸς τοὺς τὸ στάδιον τῆς μαρτυρικῆς ὑποταγῆς διανύοντας πάντα ποιεῖν καὶ δρᾷν, ὅσα εἰς εὐθυμίαν φέρει, ἵνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν νίκην ἀράμενοι στεφάνους αἰωνίους παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Θεοῦ ἀμείψωνται. ριζ'.

B [195]. Περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀγαπήσεως τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ ὅτι μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἱδρῶτος κατορθοῖ τις τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅτι χρὴ μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πόνους, ὡς ἂν τύχοιμεν βασιλείας οὐρανῶν. ριη'.

[196]. Ὅτι χρὴ εὐνόνως καὶ εὐσθενῶς δρᾷν ἡμᾶς τὰ συντελοῦντα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, καὶ περὶ ἀγογγυσίας ἐν ταῖς μεταβολαῖς τῶν διακονιῶν. ριθ'.

[197]. Ὅτι χρὴ τὸν καθηγούμενον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων, ὡς ἀποτίσοντα λόγον περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ περὶ ἐκκοπῆς τῶν οἰκείων θελημάτων. ρκ'.

[198]. Περὶ ψήφου τοῦ ἡγουμένου τῆς Δαλμάτου, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ C ἀληθινὴ γνῶσις προτερεύουσα τῆς θύραθεν σοφίας. ρκα'.

[199]. Παραινετικὴ, καὶ τὸ πῶς δεῖ ἀνθίστασθαι ταῖς προσβολαῖς τοῦ διαβόλου. ρκβ'.

[200]. Παραινετικὴ ἅμα καὶ ἐπαινετική. ρκγ'.

[201]. Κατανυκτικὴ, καὶ περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ κυρίου Ῥαφαὴλ τοῦ ἀληθῶς ὑποτακτικοῦ. ρκδ'.

[202]. Ὅτι τὰ ὅπλα τῆς ἀρετῆς ἑαυτοὺς περιφράξαντες εὐχερῶς ἀντιπαρατάττομεθα τὸν πικρὸν καὶ ἀσσύριον νοῦν διάβολον, καταβάλλοντες αὐτοῦ τὰς ποικίλους καὶ πολυτρόπους μηχανάς. ρκε'.

[203]. Περὶ προκοπῆς τοῦ σεμνοῦ ἡμῶν βίου, καὶ τοῦ θερμῶς διεγείρεσθαι πρὸς τὰς διακονίας, ὡς τῷ Θεῷ ἀναφερομένης τῆς ἐργασίας, καὶ τοῦ μὴ δουλικῶς ἐνάγειν τὴν ἀδελφότητα, ἀλλὰ ἀδελφι- D κῶς. ρκς'.

[204]. Παραινετικὴ, καὶ τὸ πῶς δεῖ ἀνθίστασθαι καὶ τροποῦσθαι τὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου, ὅτι πολλῆς ἡμῖν χρεία νήψεως καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ρκζ'.

[205]. Ὅτι ἡμᾶς ἀγωνιστέον καὶ πολεμιστέον ἐν τῇ πνευματικῇ ἡμῶν στρατείᾳ, κατὰ τῶν ἐπιβαλλόντων ἡμῖν ἐναντίων λογισμῶν, ὡς ἂν ληψώμεθα παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τὰ βραβεῖα τῆς νίκης. ρκη'.

[206]. Περὶ φυλακῆς καὶ καθάρσεως τῶν αἰσθ-

σμῶν ἡμῶν, καὶ ἐξαγγέλσεως τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν. ρκθ'.

A rum : et de malis cogitationibus (*o*) enuntiandis.

[207]. Περὶ τῆς ἀποδράσεως τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐλπιδίου, καὶ τῆς ὑποστροφῆς Εὐθαλίου, καὶ τοῦ μετὰ προαιρέσεως ἐκτελεῖν τὰς ἐργασίας κατὰ τὴν καθήκουσαν ἡμῶν δύναμιν. ρλ'.

207. De excessione fratris Elpidii, et de Euthalii reversione, atque opera ex proposito perficienda esse pro viribus quæ cuique contigerunt.

[208]. Περὶ τοῦ μιμεῖσθαι ἡμᾶς τοὺς θεοφόρους ἡμῶν Πατέρας, ἀποφυγῆς τε τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας καὶ ἐγρηγόρσεως, καὶ πόνου τῆς κατὰ ψυχὴν ἡμῶν ἐργασίας. ρλα'.

208. De imitatione divinorum Patrum nostrorum, fuga cupiditatum turpium, et de vigilia ac labore in opere animæ nostræ conducente.

[209]. Ὅτι δεῖ ἀμέμπτως καὶ ἀνοθεύτως φυλάττειν τὴν μοναδικὴν ἡμῶν πολιτείαν, καὶ περὶ τοῦ ὑπομένειν πάντα πειρασμὸν μέχρι θανάτου δι' ἐντολὴν Θεοῦ. ρλβ'.

209. Quod sine reprehensione ac falsitate custodire oportet statum nostrum monasticum, et de perferenda ad mortem usque quavis tentatione propter præceptum Dei.

[210]. Ὅτι χρὴ ἐνάγειν τοὺς ἐπιστημονάρχας τὴν ἀδελφότητα θεοπρεπῶς καὶ περὶ ἀκριβείας τοῦ θεαρέστου ἡμῶν βίου, καὶ τοῦ ἐκφυγεῖν ἡμᾶς τὴν πανώλεθρον παῤῥησίαν. ρλγ'.

210. Quod disciplinæ ecclesiasticæ præsides debent monere fratres more Deo digno, et de accu-
B ratione divinæ vitæ nostræ, atque de fugienda nobis perniciosa libertate.

[211]. Περὶ τοῦ ὑποφέρειν τὰ δυσχερῆ τῆς ὑποταγῆς, καὶ τοῦ εὐμενῶς δέχεσθαι τὰς ἐπιτιμήσεις παρὰ τοῦ καθηγουμένου, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ ἐμπολιτεύεσθαι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων. ρλδ'.

211. De perferendis, quæ in subjectione difficilia sunt, et de increpationibus a præfecto benevole excipiendis, ubi etiam de moribus ad imitationem sanctorum Patrum nostrorum instituendis.

[212]. Περὶ τοῦ ἐρευνᾷν τὰς θείας Γραφὰς, ὡς ἂν μὴ ἀγνοῶμεν τὰς πολυμόρφους μηχανὰς τοῦ διαβόλου. ρλε'.

212. De scrutandis divinis Scripturis, ne et multiformes diaboli machinationes ignoremus.

[213]. Ὅτι χρὴ ἐνστῆναι ἡμᾶς γενναίως πρὸς τὴν ἄθλησιν τῆς ὑποταγῆς, καὶ περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς διδασκαλίαις τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ τοῦ μὴ κεχηνέναι πρὸς τὰ μάταια καὶ πρόσκαιρα. ρλς'.

213. Quod constanter insistere oportet in certamen subjectionis, et doctrinis divinorum Patrum esse attendendum, neque inhiandum rebus vanis temporariisque.

[214]. Ὅτι ὁ πίστιν ἀδιάῤῥηκτον πρὸς τὸν καθηγούμενον ἔχων, καὶ προσθήκας ἀρετῶν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἑαυτῷ θησαυρίζων ἀξιωθήσεται καταταγῆναι ἐν τῷ κλήρῳ τῶν ἁγίων. ρλζ'.

C 214. Quod quicunque fidem haud interruptam præfecto suo exhibet, atque virtutum incrementum de die in diem sibi ipsi thesaurizat, sorti sanctarum accensebitur.

[215]. Περὶ τοῦ προσέχειν ταῖς τῶν πατέρων διδασκαλίαις, καὶ μὴ κεχηνέναι πρὸς τὰ παρόντα. ἀλλ' ἀποβλέπειν πρὸς τὰ μέλλοντα. ρλη'.

215. Attendendum esse Patrum doctrinis, neque inhiandum rebus præsentibus, sed ad futuras respiciendum.

[216]. Περὶ τοῦ πενθεῖν τοὺς ἀποῤῥαγέντας ἀδελφοὺς ἡμῶν, καὶ τοῦ κρατεῖν τὰς ἑαυτῶν γλώσσας. ρλθ'.

216. Lugendos esse, qui a nobis abrupti sunt fratres, et linguas nostras continendas.

[217]. Περὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν ἐν ταῖς διακονίαις, ἀλλ' ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῆς οἰκείας σωτηρίας. ρμ'.

217. Non negligenda officia, et propriæ saluti invigilandum.

24. Πανηγυρικὴ βίβλος, etc. *Panegyricum volumen id dies festos Domini, nec non Deiparæ, et sancti Joannis Baptistæ.* Ita auctor vitæ, p. 27 E. Huc referri possunt fortasse, I.) Λόγοι κατηχητικοὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, *Sermo catecheticus magna Dominica die Paschæ :* qui exstat in Vaticano Græco codice 1587, unde ab Arcudio descriptum habuimus, II.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, *Encomium in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ ;* quod exstat in Vaticano Græco codice 1671, unde Arcudii manu pariter descriptum vidimus. III.) Λόγος εἰς τὸ γενέσιον τοῦ ἁγίου προφήτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, *Sermo in natalem sancti prophetæ, Præcursoris et Baptistæ Joannis* (*p*). Exstat in Sfortiano codice 86, unde ab Arcudio transcriptus. Eumdem sermonem Sirmondi quoque manu Græce descriptum habemus. IV.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ, etc. *Encomium in decollationem magni Baptistæ ac Præcursoris Christi :* quod exstat in Vaticano Græco codice 1671, unde descriptum ab Arcudio. Sirmondi etiam manu exaratum habemus. V.) *De inventione capitis S. Joannis Baptistæ*, in codd. regiis 66 et 1045. VI.) Ἐγκώμιον εἰς τὴν τρίτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Προδρόμου, *Encomium in tertiam inven-*

NOTÆ.

(*o*) Confer supra, num. 175.

(*p*) Florent, in cod. Laurent, 33, n. 4. *V.* Bandini Cat. codd. gr. Laur. p. 446. Taurini in cod. 70. *V.* cat. codd. Gr. Taur. pag. 166. HARL.

tionem venerandi capitis sancti Præcursoris ; quod exstat in regio codice 273, et in Sirmondi apographo. Editum est, ut dixi, Græce et Latine, Francisco Combefisio interprete, in libro Gallico Du-Cangii, de sancti Joannis Baptistæ capite. VII.) Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν θεολόγον, *Encomium in sanctum apostolum et evangelistam Joannem theologum* (*q*) : exstat in Regio codice 273, unde a Sirmondo descriptum habemus. VIII). *De veneratione crucis*, in codd. regiis 143 et 276.

25. Ὁ περὶ τὴν μητέρα ἐπιτάφιος. *Theoctistæ matris laudatio funebris.* In vita Theodori, pag. 4 B. Exstat in Metaphrastæ codice ms. Colbertino 450, in mense Decembri.

26. Ἐπιτίμια κοινὰ τῆς ὅλης ἀδελφότητος. *Pœnitentiæ communes universæ fraternitatis* : meminit auctor Vitæ pag. 25 C. Exstant autem in Vaticano Græco codice 430, tum in apographis Sirmondi et Arcudii : [et in cod. Coislin. 212. V. Montfauc. Cat. codd. Coisl. 272. Harl.]

27. Σχόλιον εἰς τὰ μερικὰ ἀσκητικὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. *Scholium in particularia ascetica magni Basilii.* Græce descriptum habemus manu Sirmondi. Descripsit etiam Arcudius ex Vaticano Græco codice 431. Fabr. V. Lambec. 3, pag. 315, n. 4 edit. Kollar. et p. 317 de cod. cæs. 65. — *Paris.* in bibl. publ. codd. 476, 896, n. 3, accedit etiam Latina interpretatio, 1202, n. 5. — Mosquæ in codd. 241, 242 et 243, cum Basilii M. asceticis. V. Matthæi Notit. mss. Mosquens. synod. p. 156 et 157, ed. in-8. Harl.

28. Ἐκ τοῦ ὅρου (*r*) περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς Τυροφάγου. *Ex regula de hebdomade Tyrophagii.* Græce descripsit Sirmondus ex Canonario bibliothecæ cardinalis Columnæ.

29. Σύντομος διδασκαλία τοῦ Στουδίτου Θεοδώρου, *Brevis institutio Theodori Studitæ.* Exstat in Græco libro ms. 32 collegii Jesuitarum Parisiensis, cui titulus : Διδασκαλία πάνυ ὠφέλιμος ἐκτεθεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, *Institutio valde utilis exposita a SS. Patribus.* Fabr. In cod. Mosquensi synod. V. Titulus : Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου σωτηρίας σύντομος διδασκαλία· inc. Χριστιανὸς, μᾶλλον δὲ μοναχὸς ἐὰν ὀμνύει. V. Matthæi l. c. pag. 17. Harl.

30. Ὑποτύπωσις τῆς καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίτων. *Constitutiones monasterii Studitarum.* Græcum viri docti apographum habemus. Fabr. Adnotante Iriart. in catal. codd. Gr. Matrit. p. 19, sunt in fin. cod. 4 quatuor folia, quibus contineri videntur monasticorum præceptorum fragmenta ex constitutionibus monasterii Studitarum, I.) mutilum sine titulo et initio ; II.) de sancta Quadragesima, inc. Ψάλλομεν· III.) de quantitate in cibis et potionibus et recto in mensis ordine (observante Iriart. in Nesseliano bibl. Vindobon. catal. part. v, pag. 139, n. 3, memoratur Theodori Studitæ de quantitate ciborum asceticus ; at is longe aliter incipit, ac caput in cod. Matrit.) ; IV, de proportione in monasteriis, et alia duo capita, quorum vero tituli et contextus, partim lacerati, patim vetustate detriti, legi non possunt. Ad illas constitutiones pertinere videtur *De præfectis monasteriorum, non irascendum* in cod. Mazarin. V. Montfaucon. *Bibl. biblioth. mss. II*, p. 1316. A. Harl.

31. Πραγματεία περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας. *Opus de dispensatione in universum.* Contra Mœchianos (*s*) haud dubie. Meminit ipse Theodorus lib. i, epist. 49, p. 349.

32. Τετράδες sive Σύνταγμα, μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ etc. *Quaterniones* sive *Syntagma* (adversus Mœchianos,) in quo nullam prorsus sententiam propriam, sed duntaxat divinorum Patrum documenta et præcepta profert contexitque Theodorus, sicut ipse ait lib. i, epist. 43 pag. 333.

33. Τετράδια etc. *Quaterniones, in quibus impia iconomachorum dogmata exponuntur confutanturque ;* missi a Theodoro ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum, atque ad varia monasteria : sicut liquet ex Theodori lib. ii, epist. 14, pag. 401 d, 404 c, 407 d, 411 b.

34. Στηλιτευτικὸς etc. *Invectiva adversus iconomachos.* Meminit hujus operis sui Theodorus ipse initio Antirrhetici primi, pag. 89 b.

35. Βιβλιδάριον καὶ τετράδες δεκατέσσαρες, ἐφ' οἷς εἰσι λόγοι καὶ βίοι τῶν ἀδελφῶν, ἐμμέτροις στίχοις. *Libellus et quaterniones quatuordecim, quibus continentur sermones et vitæ fratrum, versibus metricis.* Memorat Theodorus, lib. ii, epist. 61, pag. 484 d.

36. Τριώδια τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ, etc. *Triodia in sanctam Quadragesimam.* Mentio fit in vita pag. 69 a.

37. Βίβλος διὰ στίχων ἰάμβων, τήν τε πλάσιν τοῦ γενάρχου etc. *Liber versibus iambicis, de primi hominis creatione et lapsu, deque Caino, Enocho, Noemo,* etc., *et de universa Iconomachorum hæresi.* Auctor Vitæ, pag. 28 a.

38. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, περὶ τῆς τῶν ἐν βρώμασι ποσότητος καὶ ποιότητος, *S. Patris nostri Theodori Studitæ de quantitate et qualitate ciborum.* In cod. 46, n. 3, Græc. Hist. eccl. mss. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis. Vide Lambecium lib. viii, p. 456. [p. 957. Kollar. Add. ad n. 30. ex Iriart. cat. ascripta. Harl.]

NOTÆ.

(*q*) *V.* supra, n. 21. Harl.

(*r*) Apud Lambecium, VIII, p. 451. [s. p. 947. ed. Kollar. Ἐκ τῶν ὅρων τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου καὶ Ὁμολογητοῦ, τοῦ Στουδίτου, περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς Τυροφάγου ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μὴ μετέχοντες τυροῦ, ἀναθέματι καθυποβάλλονται. Fabr. Lambec, laudat Leon. Allatium in Diss. de Dominicis et hebdomadibus recentiorum Græcorum § 11, col. 1422. et Jo. Meursii Glossarium Græco-Barbarum, sub titulo, Τυροφάγος. Harl.

(*s*) Mœchianos appellat Theodorus eos, qui adulterio copulatas Constantini VI imperatoris nuptias dispensatione factas legitimas affirmabant.

lymnus de vita et solitudine S. Joannis Baptistæ. Meminit Michael in Theodori vita p. 28 A.
Pericopæ quædam breviores : una, *De pœnis quibus parentes multandi sunt, si infans intra septi-sut si intra quadragesimum diem, mortuus sit absque baptismo.* In canonario collegii Jesuitarum ısis. Aliæ duæ, in veteri collectione Græci cujusdam *De processione Spiritus sancti contra La-inæ* in cod. Reg. inscribitur *Confessio de Trinitate*. Hæc duo fragmenta Græce Sirmondus descripsit ice Vallicellano.

His addi potest doctiss. Baunio prætérita.

Dratio de vita et laudibus magni Arsenii, ex qua locum affert Allatius libro de Purgatorio, p. 733. Arsenii anachoretæ, in monte Scethi Libryæ circa a. C. 455. Incipit: Ἀστὴρ ἀειφανὴς ἡμῖν, cum o Jo. Pinii S. I. tom. IV, *Act. SS.* Julii 19, p. 617-631. Plura de hoc Arsenio ibid. p. 605 : ms. . Bodlei. *V.* Cat. mss. p. 418; *V. E.* Læscheri *Edle-Fruchte*, III, p. 459. Fabr. In cod. Coislin. . *V.* Montfauc. *Bibl. Coisl.* p. 418. Harl.
atal. mss. Angliæ, etc., tom. I, n. 280, in cod. Cromwell. 103. Theod. Studitæ *Testimonium*. inc. τοῦ θείου Δαβὶδ, λέγοντος. — In cod. Barocc. 91, et cod. Th. Roe 18. s. n. 264 catalogi, *Quæ-et responsa :* περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων. — In cod. Laudi 36, s, n. 688 catal. Excer-Studita. — In Montfauc. *Bibl. Coislin.* p. 113, cod. 39 ad Naucratium *De polygamia :* ib. Fra-s. Exscerpta, p. 191, 198 bis, et 412. — Fragmentum in codd. Paris. bibl. pub. 1754, ubi de rio disseritur ; et 3100. — Florentiæ in codd. Laurent. 36, 5, plut. 5 ; et 12, 3, plut. 9, fragm. de S. *V.* Bandin, cat. codd. gr. Laur. I, p. 61 (ubi is adnotat, fragmenta exhiberi a Leone Allatio s Hottinger. c. 19, p. 421, et de consensu lib. II, cap. 13, § 4) ac p. 407. — cod. VI, 8, plut. mm. de prædeterminatione et præscientia Dei ἐκ τοῦ εἰς τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκειμημένους τρο-V. Bandin. l. c. III, p. 295. Idem tom. I, p. 99, 348 et 434. adnotat, Theodorum citari in Ex-e sacror. præceptorum ; tum a Jo. Cantacuzeno contra Palamam, et in *Thes. orthod. fidei.* Add. a h. vol. 280. Harl.

NOTITIA ALTERA,

Leonis Allatii *Diatriba dè Theodoris* apud Ang. Mai, *Biblioth. Nov. t. VI, p.* 158.

—

orus, a Studio monasterio, cui ipse præfuit, Studita dictus, auctor magni nominis. Multa ipse defensione sacrarum imaginum, et institutorum ecclesiasticorum, adeo ut universa ejus vita ulgo aiunt, iratis genioque sinistro transacta fuerit. Illius nimias miserias, carceres, exsilia, pressiones, fuse docteque prosecuti sunt Michael monachus, et alius incertus, qui ejus vitam erunt. Michaelis monachi incipit; Πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων κατὰ διαφόρους χώρας. Incerti, qui s manuscriptus asservatur: Καὶ πᾶσι μὲν ἡδὺς καὶ τοῦ παντὸς ἄξιος ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν καὶ τῆς Θεόδωρος (1). Eam Joannis esse, conjectura non levi diceret nescio quis, cum in fine vitæ Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ πόνος Ἰωάννου, *Dei donum, et labor Joannis* (2). Nisi labor ille non de com-s, sed de scriptione etiam intelligi posset. Verum cum in dicto codice alia quoque eodem cha-et similis scriptionis nota descripta sint, nec uspiam dictum laborem memoraverit, nisi post vitam, fortasse non inconsiderate de compositione intelligendus est. Sed id alii judicent. Ha-præterea de illius obitu epistola prolixa Naucratii monachi, tanti patris discipuli, ad fratres es et patres (3).

enim illius tantum discipuli, sed alii quoque plerique in eo laudando, et in ejus rebus gestis lis ingenium calamumque exercuerunt, ut indicavit Michael monachus in ejus Vita.

finis esset, si quæ in illius laudes alii dictarunt, hoc in loco colligere conaremur. Apponam odo troparia quædam ex meo manuscripto, quibus quantus fuerit hic vir in Ecclesia Dei aperte t. Primum est: Ὁ ἀσκητικὸς βίος σου, ταῖς τῶν ἀρετῶν πράξεσι, σοφὲ, ὡς ἥλιος ἀναλάμψας ι, καὶ συγκαλεῖ πάντας εὐσεβῶς πρὸς σωτηρίας τὴν τρίβον, Θεόδωρε μακάριε· τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ ικίας καὶ παθῶν, καὶ πολλῶν ἐγκλημάτων καθοδηγεῖ πρὸς θείαν γνῶσιν ταῖς διδαχαῖς τῶν ἔργων ις· ἀλλὰ καὶ νῦν μὴ παύσῃ ὑπὲρ τῆς ποίμνης σου τῷ Χριστῷ πρεσβεύων. II. Ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ζῆλός τοῦ Βαπτιστοῦ χάριν σοι σαφῶς προσμαρτυρεῖ, θεοφόρε· τοὺς γὰρ πράξει μοιχικῇ φθείροντας

NOTÆ.

s initio exstat in editione Sirmondi vita gerens nomen auctoris Michaelis mona-d secus erat in codicibus Allatianis. At illa Πολλοὶ, tribuitur eidem Michaeli in duobus s Vat. De hac re diligentius nos dicemus, iteram hanc Studitæ vitam typis tradenius.

(2) Ergone edita vita a Sirmondo, dicenda est habere auctorem Joannem ? Inedita autem Michaelem monachum, cui reapse inscribitur in codd. Vaticanis ? A. M.

(3) Edidit hoc Naucratii scriptum Combefisius, t. II, Auctarii Bibl. PP. p. 855. A. M. — Vide infra inter testimonia veterum. Edit.

σαφῶς τῆς ἐκκλησίας τὸ κάλλος, Θεόδωρε, διήλεγξας· ἐν παῤῥησίᾳ γὰρ ἐμφανῶς καὶ δυνατῶς θάρσει θεϊκῷ, καὶ ὡς βέλεσι τοῖς λόγοις ἀπέφραξας τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου γράφειν. III. Σὺ ὡς γεωργὸς ἄριστος νέαν τῷ Θεῷ ἄμπελον, σοφὲ, φυτεύσας ἐν εὐσεβείᾳ, καὶ ποτίσας δαψιλῶς λόγῳ διδαχῆς τῶν μοναζόντων τὰ πλήθη, Θεόδωρε πανόλβιε· τὴν βασιλίδα γὰρ ὥσπερ πόλιν τοῦ Θεοῦ ἀνέδειξας ἐν ταύτῃ, ἐν ᾗ αὐξήσασα εἰς κάλλος ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς, ὀρθοδοξίας πίστιν καρποφορήσασα ὁμολογίας. IV. Ὡς διφυᾶ σε πηγὴν ἀένναα βρύουσαν νάματα ἐν κόσμῳ πιστῶς καὶ οσίως προστρέχομεν· ἐκεῖθεν δὲ λόγον διδασμάτων σου ὃν ἐκ χειλέων μελισταγῶν πλουσίως ἐκχέεις ἡμῖν· ἀλλ', ὦ ἱερόμυστε πάτερ, μὴ ἐπιλάθῃ τῆς ποίμνης σου ἡμῶν ἐκ πάσης ἀνάγκης, καὶ φθορᾶς, καὶ παθῶν λυτρωθῆναι, ἡγιασμένε Πάτερ Θεόδωρε. V. Ἡ τῆς πίστεως ἐπανθοῦσα ἀρετὴ, καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν τῇ ἀσκήσει σου, πάντας ἕλκει πρὸς ὑμνῳδίαν τῶν κατορθωμάτων σου. Θεύδωρε πανόλβιε· ὅθεν τοῖς θείοις σου μελίσμασι, τὴν τῶν ἀνθῶν ποικιλίαν τρανῶς ἐπαφῆκας ἡμῖν· διὸ συγκροτοῦσι χοροὶ γῶν ἀσωμάτων, καὶ πανηγυρίζει ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην σου μυστικῶς ἐγκαυχωμένη· Χριστὸν τὸν Θεὸν μὴ ἐλλίποις πρεσβεύειν τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Sed de ejus scriptis agamus. Possevinus refert duo fragmenta eum reliquisse, alterum epistolæ ad Naucratium filium, in qua agit de hæresibus et schismate; alterum autem fragmentum in quo agit de honore sanctis imaginibus deferendo, exstareque in tomo tertio *Bibliothecæ sanctorum Patrum Bignæi*, editionis secundæ. Opusculum vero antea prodiisse Antuerpiæ apud Joannem Stelsium anno 1556, adjunctum tribus libris Joannis Damasceni adversus traducentes et criminantes sanctorum imagines. Epistolam item catecheticam scripsisse ad eos, qui causa sacrarum imaginum cultus in carcere essent, quos prestare in fide catholica hortatur, quam legimus in nono tomo Annalium cardinalis Baronii sub anno 914; quemadmodum alteram ejusdem Studitæ catecheticam ad fratres sub anno 818; et aliam eiusdem argumenti, aliam quoque de Eustratio lapsum occultante, quæ est 16, in codice Columnensi, ex quo Baronius ipsam desumpsit. Disputationem quoque ipsius Studitæ adversus Constantinum Copronymum imperatorem anno 795. Sed hæc minutiora sunt, et longe illustrium scriptionum τεμάχια. Quare majora illius scripta numeranda sunt; a quo nos labore facile liberasset Sirmondus, si hunc patrem, quem a tanto tempore parturit, emisisset in lucem aliquando: sed quando id huc usque non egit (4), eorumque operum catalogum, ut colligere potuimus, contexamus.

Scripsit alias atque alias orationes de laudibus variorum sanctorum, et de ecclesiæ solemnitatibus. Et librum hunc, in quo hujusmodi orationes continebantur, vocavit πανηγυρικόν.

Ex his unam *in adorationem pretiosæ et vivificæ crucis*, quæ incipit, ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, edidit Græce et Latine Gretserus tomo II (p. 231), de cruce. Alia ejusdem in sanctum Platonem, cui ipse in eodem monasterio successit, et incipit, ῥήτορσι μὲν καὶ σοφισταῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ. Latine edita est apud Surium tomo VI, exstatque Græce in bibliothecis Vaticana, Barberina, et aliis (5). Meminit quoque illius Michael monachus in ejus vita: Καὶ ὁ τῆς προκατονομασθείσης ἀοιδίμου Θεοκτίστης ὁμαίμων Πλάτων ὁ σεβασμιώτατος· περὶ οὗ καὶ λαμπρῶς ἐσπουδάσθη τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ἔπαινος τὴν αὐτοῦ ἐκτιθεμένῳ ἀξιοπρεπῶς πολιτείαν. *Et antea laudatæ celebris Theoctistes frater Plato quam maxime reverendus, de quo præclara laudatio concinnata est a magno Theodoro, illius vitæ institutum pro dignitate exponente* (Scilicet in vita inedita vero Michaeli inscripta cod. p. 137).

Ineditæ sunt, quod ipse sciam. Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. *Laudatio in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ*. P. Φωνὴν σάλπιγγος κερατίνης βοῆς ἀλαλάζουσα γεγωνότερον (6).

Ἐγκώμιον εἰς τὸ γενέσιον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. *Laudatio in diem natalem Joannis Præcursoris*. P. Ἀηδόνι τινὶ εἰς πολυφώνῳ (7).

Ἐγκώμιον εις τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου. *Encomium in decollationem sancti Joannis Præcursoris*. P. Φαεινὴ καὶ θεοχαρὴς ἡ συναγείρουσα ἡμᾶς πρὸς ἑορταμόν (8). Epitomatores Gesneriani: *Theodori Studitæ sermo de inventione capitis sancti Joannis Baptistæ; encomium in sanctum patrem Epiphanium. Ni mendum sit in primo, et pro inventione capitis, abscissione legendum* (9). Alteram *in sanctum Epiphanium* nondum videre contigit (10).

Gerardus Vossius in notis ad Thaumaturgum (ed. p. 109) tradit in manuscripto cardinalis Sirleti sub num. ια' haberi Theodori Studitæ sermonem *in Annuntiationem beatæ Mariæ Virginis* (11).

NOTÆ.

(4) Posthumus denique exiit Theodori Studitæ operum tomus Sirmondianus, in quo supra nominata ab Allatio scripta videre licet. A. M.

(5) Edita postea Gr. et Lat. apud Bollandianos t. I April. append. p. 46. A. M.

(6) Edidimus nos in tomo V *Bibliothecæ novæ Patrum*, part. II, p. 54. A. M.

(7) Apud nos tom. cit. p. 33. A. M.

(8) Item apud nos tom. cit. p. 43. A. M.

(9) Et *De decollatione*, et *De inventione* capitis sancti Præcursoris exstant orationes Studitæ, ut diximus in adn. tom. cit. p. 77. A. M.

(10) Ne nobis quidem hæc *in Epiphanium* oratio occurrit. Fortasse epitomatores Gesneriani scripserunt mendose *in Epiphanium* pro *Epitaphium*. Etenim tres epitaphicas Studitæ orationes nos memoravimus tom. cit. p. 77. A. M.

(11) Quærenda est hæc quoque oratio. A. M.

Penes me est oratio ipsius catechetica in Dominicam resurrectionis. P. Τί τοῦτο ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλέορτοι (12).

Relatum est mihi doctissimum Sirmondum edendi hujusce Patris laborem intermisse, quod plerasque illius orationes in varios sanctos, quæ nuntiabantur ipsi Scoriaci delitescere, nondum impetrare potuerat. Vereor ne fucus illi factus sit a sciolo quopiam (13), qui cum ejus catecheses percurrens vidisset, varias ibi præponi solemnitates, et sanctorum nomina (veluti εἰς τὸ Πάσχα. Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν. Εἰς τὴν μνήμην Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Συναδῶν. Εἰς τὴν μνήμην Ἰωάννου μητροπολίτου Χαλκηδόνος. Εἰς τὴν παραμονὴν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδίκτου. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ μάρτυρος Θαδδαίου. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ὁμολογητήν. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ. Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν. *In Pascha. In transfigurationem. In memoriam Michaelis sanctissimi metropolitæ Synadorum. In memoriam Joannis metropolitæ Chalcedonensis. In vigiliam Deiparæ dormitionis. In principium indictionis. In memoriam martyris Thaddæi. In sanctum Paulum homologetam. In memoriam sancti Basilii. Chrysostomi, et sancti Ephræm. In annuntiationem*, et similia), opinatus est, eas diversas esse orationes de variis sanctis, ac solemnitatibus ab eodem dictas, et distinctas a catechesibus ibidem conservari; quod accidit quoque Possevino, qui post memoratas centum triginta quinque catecheses e Græco conversas, editasque Antuerpiæ opera Andreæ Scotti, mentionem inducit sermonum centum triginta quatuor in anni totius festa a Joanne Bellero ibidem emissorum anno 1603, interprete Joanne Livineio, quas tamen Theodori esse catecheses, testatur Gesnerus: *Prodierunt ante aliquot annos catecheses ejusdem Theodori, interprete ex Græco Joanne Livineio.*

Catecheses ipsius Latine edidere, ut diximus, Antuerpienses opera Andreæ Scotti, et Græce passim in Italia reperiuntur in Vaticana, Altempsiana, Barberina, apud Germanos in Bavarica. Sciendum porro est Theodorum duos catecheseon libros composuisse, quorum alterum *Parvam catechesim* nuncupavit, centum triginta et quatuor sermones continentem, quos proprio ore discipulis suis dictavit: alterum *Magnam catechesim*, in qua prolixiore sermone instituta monachorum explicat et doctrinam, qua absolutam illius vitæ rationem consequerentur. Fusius tradit auctor illius vitæ (cap. 35).

Quæ vero modo catecheses præ manibus sunt, cum numerum parvæ catecheseos exæquent, et brevoribus colloquiis constent, *Parvam catechesim* esse manifeste apparet. De magna an alicubi lateat indagandum curiosius est (14).

Scripsit item librum dogmaticum, in quo oppugnatores imaginum validissimis rationibus refellit, et principum mala facta animose sugillat.

Inter has orationes accenseri debent quæ adhuc supersunt in Barberina, et regia Parisiis cod. 7091 (15). Ἀντιῤῥητικὸς πρῶτος κατὰ Εἰκονομάχων. *Antirrheticus primus contra Iconomachos.* P. Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' οὐ τοῦ σιγᾷν ἐστι τῷ ὁπωσοῦν δυναμένῳ. Ἀντιῤῥητικὸς δεύτερος κατὰ τῶν αὐτῶν. *Antirrheticus secundus contra eosdem.* P. Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος μονοειδής τις ὤτ. Ἀντιῤῥητικὸς τρίτος κατὰ τῶν αὐτῶν. *Antirrheticus tertius contra eosdem.* P. Δαυῒδ μὲν ὁ ᾀσματογράφος μία βολίδι λίθου. Et hic quidem in quatuor capita dividitur.

Ejusdem. Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεδῶν ποιημάτων Ἰωάννου, Ἰγνατίου, Σεργίου, καὶ Στεφάνου τῶν νέων χριστομάχων. *Criminatio et refutatio impiorum poematum Joannis, Ignatii, Sergii, et Stephani novorum Christi oppugnatorum.* P. Προβλήματά τινα πρὸς εἰκονομάχους λέγοντας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστοῦν μὴ ἐγγράφεσθαι κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα. *Problemata quædam ad Iconomachos, asserentes Dominum nostrum Jesum Christum non effigiari secundum corporeom formam, capitibus quindecim.* P. Εἰ ἐκ δύο φύσεων, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι. Ejusdem. Κατὰ Εἰκονομάχων κεφάλαια ζ'. *Adversus oppugnatores imaginum capita septem.* P. Θεοποιεῖν ἔστιν, ἵνα ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ῥήματος συνθέσεως. Ejusdem. Ἐπιστολὴ πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα περὶ προσκυνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων. *Epistola ad patrem suum Platonem de adoratione venerandarum imaginum.* P. Ἑαυτοὺς παραμυθούμεθα προσλαλοῦντες τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ ἡμῶν (16).

Epistolarum libros V, in quibus fortem ac constantem animum, neque miseriis, neque cruciatibus, neque minis principum obnoxium cernere est. Plures numero exstant in primo, et secundo, et tertio exsilio scriptæ in bibliothecis Vaticana, Barberina, Vallicelliana Romæ, ex quibus quæ historiam conti-

NOTÆ.

(12) Apud nos tom. cit. p. 24. A. M.

(13) Fucus Sirmondo non est factus; constat enim ex Baunii præfatione ad tomum Sirmondianum, nonnullas orationes ab Arcudio illi in Galliam missas, idque confirmat Holstenii epistola 77, ut diximus tom. cit. p. 1. A M.

(14) Magna catechesis non exstat in codicibus Vaticanis, sed non deest in Parisiensibus aliisque, ut diligenter adnotat Harlesius in Fabricii *Bibliotheca gr.* ed. nov. t. X, p. 449 seq., qui et unam ex his homiliis Græce edidit (tres autem ex minore coll. Mingarellius). Imo ibidem sigillatim recensentur catecheses CCXVII, quæ illam majorem collectionem constituunt. A. M.

(15) Qui sequuntur tres antirrhetici, imo et alia contra Iconomachos minora Theodori scripta, videntur mihi constituere illum ipsum librum dogmaticum, de quo supra. Cæterum et hi tres antirrhetici, et alia minora, quæ mox appellantur, scripta contra Iconomachos, leguntur in Sirmondiana, editione. A. M.

(16) Leguntur hæc omnia in editione Sirmondi. A. M.

nebant a Sirmondo jam olim in Latinum versæ sunt, puto modo et reliquæ quæ justum volumen efficerent.

De his omnibus Theodori scriptis clare admodum pertractat Michael quoque monachus in ejus vita.

Capitæ ascetica, κεφάλαια ἀσκητικά. P. Οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀσκετικὴ ζωή. In bibliotheca Barberina num. 250.

Varios *Canones et Troparia* (17), quæ ad hunc diem in Ecclesiis Græcorum concinnuntur. Canonum potissimam partem ipse cum Josepho fratre composuit, in templo sancti Romani, cum Leonis Iconomachi minas subterfugiens, ibi lateret. Origines Constantinopolitanæ nondum editæ (conf. *Imper. Orient*, t. I, ed. Paris. p, 55, cum diversitate.) Τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν ἡ ἁγία Ἑλένη ἔκτισεν, καὶ πλησίον αὐτοῦ τὴν ἁγίαν σορὸν, καὶ τὸ λείψανον κατέθετο Δανιὴλ, καὶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Νικήτα (ed. Ῥωμανοῦ) καὶ ἑτέρων πολλῶν προφητῶν λείψανα, ἅπερ ἠγάγετο ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἀπελθοῦσα εἰς ψηλάφησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ· λέγεται δὲ ὅτι οἱ ποιηταὶ τῶν κανόνων Θεόδωρος καὶ Ἰωσὴφ οἱ Στουδῖται ἐκεῖσε διὰ τὸν φόβον φυγόντες τοῦ συρογενοῦς Λέοντος τοῦ εἰκονοκλάστου ἐκάθηντο, καὶ ἐποίουν τοὺς κανόνας· πεντακόσια δὲ ἔτη διῆλθον, ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ὁ ναὸς μέχρι τῆς τῶν ῥηθέντων ποιητῶν κατοικίας. *Sancti Romani templum ædificavit sancta Helena, et prope ipsum sanctam thecam, et corpus deposuit Danielis, et magni martyris Nicetæ, et aliorum multorum prophetarum, quæ Hierosolymis advexit, cum illuc ad venerandam pretiosam crucem accessit. Fama est canonum compositores Theodorum et Josephum Studitas, ob metum Leonis Iconoclastæ in Syria nati, illuc confugisse, ibique morantes, canones, composuisse. Quingenti vero anni prætererant, ex quo templum ædificatum fuerat, ad dictorum poetarum habitationem.*

Cum vero hujusmodi cantica in Triodio (liber est Græcorum ecclesiasticus, de quo nos alibi) multa abundarent, vel etiam potiorem illius partem occuparent, quemadmodum et alia Josephi, factum est ut ille liber Theodori atque Josephi nuncuparetur. In Regia bibliotheca Parisiis cod. 1351. Τριώδιον σὺν Θεῷ, ἀρχόμενον ἀπὸ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι Λαζάρου τοῦ δικαίου· ποίημα Ἰωσὴφ, καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. *Triodion cum Deo, incipiens a Publicano et Pharisæo, finiens in justum Lazarum, opus Josephi et Theodori Studitæ.* Id vero, ut jam dixi, asseritur, non quod totus liber Theodori ac Josephi sit, sunt enim etiam aliorum troparia et canones, sed quod major illius pars ad hos duos referatur (18).

Scripsit præterea *hypotyposim monasterii Studii.* Ἡ ὑποτύπωσις σὺν Θεῷ τῆς καταστάσεως τῆς μόνης τῶν Στουδίων. *Hypotyposis Dei gratia vivendi rationis monasterii Studii.* P. Πολλῶν ὄντων καὶ διαφόρων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις (19).

Item Typicon περιέχων τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. In quo ordo recitandi officii ecclesiastici singulis diebus exponitur. Est manuscriptum in bibliotheca Barberina (20). De Typicis quemadmodum de Triodio nos plura diximus in dissertatione de libris ecclesiasticis Græcorum.

Item epitimia, quibus pœnæ statuuntur illis, qui in suo numere deerraverint, vel deliquerint (21). P. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις.

Testamentum quoque condidit antequam moreretur. P. Ἀκούων τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ λέγοντος· Ἡτοιμάσθην (22).

Carmine vero iambico prosecutus est primi parentis ortus et prævaricationem, Caini invidentiam, Enochi, Noe, et aliorum patriarcharum res gestas, nec non Iconomachorum hæresim.

Eodem metri genere administris monasterii sua cuique munia exposuit, ab ipso omnium præfecto usque ad postremum et infimum. Ex quibus reliqui sunt, qui habentur in bibliotheca Vaticana, Barberina, Altempsiana Romæ, et sancti Joannis in Carbonaria Neapoli (23). Tractavit quoque alia varii argumenti (24).

In Theodori Studitæ troparion quod dicit : Βάθει τῶν κριμάτων σου, Χριστὲ, πανσόφως προώρισας ἑκάστου τέλος ζωῆς τὸν τόπον, καὶ τὸν τρόπον. Διὸ οὓς ἐκάλυψε τάφος πάσῃ χώρᾳ ἐν τῇ κρίσει σῶσον πανοικτίρμων. *Altitudine judiciorum tuorum, Christe, sapientissime prædeterminasti uniuscujusque vitæ finis*

NOTÆ.

(17) De Theodori tropariis diximus nos in præfatione ad eumdem. Et sane codicem nobilem præ manibus habemus, ex quo ipso S. Sophronii troparia jam edidimus in Spicilegii Rom. tomo IV, A. M.

(18) Triodium ms, Vat. quod retro citavimus, septem alii melodi cum Theodoro componunt. A. M.

(19) Exstat apud nos tom. cit. p. 111 seqq. A. M.

(20) Item in codice Vat., ut diximus tom. cit. p. 102. A. M.

(21) Exstant item apud nos tom. cit. p. 78 et 138. A. M.

(22) Exstat in editione Sirmondi. A. M.

(23) Exstant hi iambi nunc in calce editionis Sirmondi. A. M.

(24) Hic Allatius complura Studitæ in scripto suo carmina subtexebat, quæ cum omnia in citata editione nunc legantur, nos omittenda putavimus. A. M.

locum et modum ; propterea quos sepulcrum texit in omni regione, in tuo judicio salva misericordiosissime ; Exstat apud me satis docta expositio Machaelis Glycæ inter ejus epistolas manuscriptas.

Exstare etiam Studitæ nostri librum *De futura restitutione* (Possevinus interpretatur *resurrectione*, Græce e καταστάσεως) scribit Gesnerus, sed locum non indicat, neque apud quam inveniatur (25).

NOTÆ.

(25) Præter hactenus recensita ab Allatio scripta, habentur in nostra editione tom. cit hæc. 1. *Judicium de compendio regularum S. Basilii.* 2. *Explicatio liturgiæ præsanctificatorum.* 3. *Supplementa brevia epistolarum.* 4. *Catechesis chronica.* 5. *De confessione et satisfactione.* 6. *Quæstiones aliquot.* Insuper Allatius nonnullarum ex orationibus mentionem omisit, quas habes in nostro libro vel impressas vel commemoratas. A M.

PRÆFATIO

POSTHUMÆ SIRMONDIÆ EDITIONI PRÆMISSA.

Quis quantusque vir fuerit Theodorus Studites, sive sanctitas vitæ et facta ejus præclara ; sive doctrina, eloquentia et ingenii monumenta spectentur : quantaque viri auctoritas et existimatio in Ecclesia Orientali exstiterit; abunde docent, tum Vita a Michaele monacho, qui cum ipso vixit, accurate conscripta, quam in fronte ipsius Theodori operum apposuimus : tum etiam quæ collegimus veterum de eo testimonia : ac demum elogia sane luculenta, a nobis sublecta ex Baronii Annalibus : in quibus maximus cardinalis, vir acerrimi summique candoris, tam crebro tamque impense Theodorum Studitam ejusque scripta commendat, ac si opinionem de illo conceptam assequi verbis, sibique ipsi in eo laudando satisfacere non possit.

Et vero. *Quis non hujusmodi virum quantis valet præconiis prosequatur cuius eloquentia inspirata divinitus, et Ecclesias docuit, et sæculum confutavit?* liceat enim hic usurpare quæ a Maximo Taurinensi dicta sunt de Cypriano (in hom. 2, *in Natali D. Cypriani*) cui, si episcopatus apicem et martyrii titulos exceperis, multis certe nominibus conferri potest Theodorus, omnino *fuit* (*Ibid.*), in Theodoro perinde ac *in Cypriano, et contra errores diaboli spiritualis sapientiæ plenitudo, et adversum persecutiones mundi Christiani pectoris indefatigata constantia. Vere hic mirabilis, atque omnium ubique studiis celebrandus* : *quem sanctitas sacerdotem, peritia doctorem, fides* tantum non *martyrem consecravit :* exsulem certe pro Christo vinctumque sæpius ac flagellis dirissime cæsum : martyrio interim paratissimum, capitisque supplicium quotidie sic exspectantem, *ut corona singulis diebus posset ascribi* (Pontius in *Vita S. Cypriani*). Sed, qui difficillimis temporibus ad fidei pietatisque tutamen divinitus datus fuerat, revera Theodorus, diutius *servatus est : quia debebat esse, qui dum Dei Populum vastabat persecutionis infeste insolens atque acerba grassatio ; posset saucios homines, et varia expungentis inimici arte jaculatos, adhibita medicinæ cælestis medela pro qualitate vulneris, vel secare interim, vel* A *fovere : qui* innumerabiles monachos ac *virgines ad congruentem pudicitiæ disciplinam, et ad habitum sanctimonia dignum velut frenis quibusdam coerceret : qui doceret pænitentiam lapsos, veritatem hæreticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem et evangelicam legem : per quem,* si non *gentiles,* at hæretici *blasphemi vincerentur : a quo Christiani mollioris affectus circa suorum amissionem consolarentur spe futurorum : qui martyres exhortatione divini sermonis erigeret: qui confessores ad exemplum martyrii superstites reservatos incentivo tubæ cælestis animaret* (Ibid.). Quæ quidem omnia magni Cypriani propria sic fuerunt, ut prorsus eadem in Theodorum Studitam mirifice conveniant.

Atque ut de magnitudine animi, quæ et in Cy- B priano enituit potissimum, aliquid dicamus: quis, ea legens quæ adversus nefarias Constantini adulteri nuptias gessit scripsitque Theodorus, cum pro domo Dei et evangelica lege prope unus maximi imperatoris potestati se opposuit ; ecquis, inquam, hæc legens, ibi quoque non suspiciat constantiam illam, illud pectoris apostolici robur quo Cyprianus de viris potentibus Fortunato et Felicissimo Ecclesia pulsis scribebat ad Cornelium Papam (epist. 3 lib. I) : *Si qui sunt qui putant se ad Ecclesiam aditum sibi terroribus facere : pro certo habeant, contra tales clausam stare Ecclesiam Domini, nec castra Christi invicta et fortia, et Domino tuente munita, minis cedere Sacerdos Dei Evangelium tenens, et Christi præcepta custodiens, occidi potest, non potest vinci.*

C Neque virtutibus tantum ac rebus gestis, sed et scriptis non parum similes exstitere. Ac primum, ut in libris quos Cyprianus pro vero Deo adversus idolorum cultores, pro Christo adversus Judæos, pro Ecclesiæ unitate adversus Novatianos conscripsit, non modo *Historiarum omnium scientiam, ac verborum et sensuum splendorem* miramur cum Hieronymo (*epist.* 84 *Ad Magnum*), verum et Scripturarum fideique dogmatum intelligentiam suspicimus : sic in Theodori Antirrheticis, aliis-

que contra Iconomachorum hæresim lucubrationibus, præter dictionis copiam et nitorem, acumenque dialecticum et subtilitatem, qua sic premit adversarios, sic eorum technas retegit, cavillationes confutat, firmamenta omnia diruit, ut sanæ mentis cujusque consensum extorqueat; præter hæc, inquam, insignis Litterarum divinarum peritia, atque in argumentis ex intima theologia eruendis solertia elucet. Cumque adversus eamdem hæresim tam multi postea præstantes doctrina viri pugnaverint; eos fere armis iisdem videmus, iisdem rationum momentis, tanquam certissimis, pugnavisse.

Sed Cyprianum pariter ac Theodorum commendant imprimis epistolæ, quas in causa haud valde dispari scripsere: alter quidem ut suos Africanos in fide adversus tyrannorum ac Christiani nominis hostium furorem; alter ut Orientalem Ecclesiam in doctrinæ ortodoxæ professione adversus imperatores hæreticos confirmerat. Quinetiam in epistolis utriusque spirat sane idem fidei, pietatis ac divinæ charitatis ardor, rerum divinarum par studium, humanarum contemptio: utrobique vis ad persuadendum et suavis et efficax, altius penetrans in animos, in iisque dulces quosdam aculeos relinquens, et veri rectique amore vehementer succendens. Nec Theodoro defuit, quod Cypriano tribuit Lactantius (lib. v, cap. 1), *ingenium facile, copiosum, suave, et, quæ sermonis maxima est laus, apertum.* Cyprianus tamen pressior et astrictior, ut fere Africani scriptores, ac sententiis densior: Theodori autem oratio pro Græcorum ingenio, copiosior ac diffusior. Demum ut in Cypriani epistolis cernere est expressam antiquioris Ecclesiæ ac disciplinæ speciem et imaginem: sic Ecclesiæ Græcæ, imo et universæ, octavo ac nono sæculo statum: fidem, doctrinam, ritus sacros, ac mores ex uno maxime Theodoro licet cognoscere.

Porro autem quod Cypriano contingit, ut ingenti hæresis cujuscunque et schismatis odio ac ecclesiasticæ unitatis studio abreptus, aliquando a recto paulisper deerraverit: ita, dum ævi sui hæreticos Theodorus acerrime insectatur, dum exsecratur ipsorum communionem, ab eaque alios absterrere, alios revocare omnibus modis studet; aliqua subinde scripsit, quæ excusatione aut interpretatione saltem benigna egeant: præcipue quod rem sacramentorum attinet.

Baptismum quidem ipse non adimit, uti Cyprianus, hæreticis: nisi qui *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* minime baptizarent. Atque hoc modo intelligi vult (epist. 40, lib. I) Apost. canonem LXVIII, quo sancitum erat, *eos qui ab hæreticis ordinati, aut baptizati essent, nec clericos esse posse nec fideles:* id, inquam, restringit Theodorus ad eas sectas quæ Trinitatis invocatione baptisma non consecrarent. At alia Iconomachis sacramenta, Eucharistiam præsertim, videtur abstulisse. Quippe in epistola quadam (epist. 187, lib. II) eos qui hæreticorum in communione decesserint, corporis et sanguinis Domini participes in exitu fuisse prorsus negat: *Hæreticum enim panem illum, non autem corpus Christi esse.* Apertius etiam et expressio alio in loco (epist. 24, lib. II), *communionem cum hæreticis*, non *panem* Christianis *communem sed venenum esse* ait: *quantumvis*: *illi orthodoxorum precibus* (quo nomine mysticas sacramentorum formulas sæpe antiqui vocitant) *in re divina utantur. Quippe illa preces perperam apud ipsos intelligi, neque id quod verba significant, credi. Quocirca, licet ritum adhibeant orthodoxum, incassum ipsos loqui, vel potius ludos agere, et contumelia liturgiam afficere. Quemadmodum præstigiatores inter dæmoniorum sacra divinis canticis abutuntur.*

Collegit quidem Algerus (lib. III *De sacrament. Euchar.* cap. 1) similia aliquot Patrum dicta: in quibus est illud Pelagii papæ in quadam epistola (*Ad Viatorem*, sive *Victorem, et Pancratium*): *A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis, abstinere debetis... Non est corpus Christi quod schismaticus conficit.* Alia omittimus quæ legere est Apud Algerum: cujus responsio est (cap. 12), Pelagii quidem verba non sic accipienda esse, *quasi corpus Christi essentialiter verum in sacramento non conficiat schismaticus*; sed de corpore mystico intelligi debere: ut sensus sit, corpus Christi quod Ecclesia est, a schismaticis confici sive componi non posse; ac Pelagius ipse mentem suam prorsus ad illum modum explicat apud Gratianum (can. XXXIV, 24, q. 1), ubi epistolæ illius pontificiæ locus idem, sed aliquanto longior, recitatur. Ad alia autem Patrum dicta respondet Algerus (*Ibid.*) non aliud eos significasse, nisi hæreticorum sacramenta *ipsis hæreticis vel eorum complicibus noxia esse et letifera*, hoc est, sine exitiabili scelere nec administrari nec suscipi.

At Theodori locus, posterior saltem, simili responsione mitigari posse non videtur, sed satis aperte affirmare vim et efficientiam illius sacramenti ex administrantium fide pendere.

Sacras quoque ordinationes, quæ ab episcopis hæreticis vel ob crimen depositis peractæ essent, videtur irritas ac nullas putavisse. Sic, ad Naucratium scribens (lib. I, epist. 40), *in veris Dei ministris censeri non posse* ait, quos episcopus hæreticus ordinaverit. Ac in epistola (lib. II, epist. 215) ad Methodium monachum (quam nos Theodoro vindicavimus, licet ipsam V. Cl. Joannes Cotelerius ediderit (*Monum. Eccl. Gr.* t. III) sub Nicephori patriarchæ nomine) de presbytero quodam per episcopum criminis causa depositum ordinato interrogatus. *Cum*, inquit, *manifesta sit absurditas, ne percontari quidem de hoc crimine debuistis; dixit quippe Christus:* Non potest arbor mala fructus bonos facere (*Matth.* VII, 18). *Quamobrem, etsi a proprio præposito, aut etiam a quopiam sancto pænitentiam acceperit, non tamen solutus est ut rem sacram facere possit.*

Verum in his videtur habuisse quem, more suo,

sequeretur magnum Basilium, qui de episcopo per hæreticos consecrato ait (epist. 192: *Non agnosco episcopum, nec Christi illum sacerdotibus annumerarim, qui a profanis est manibus ad fidei destructionem præsul electus. Hæc mea est de illo sententia.* Moxque admonet, *ne, si manus illius impositionem quisquam acceperit; post, reddita pace, sacerdotali ordini sese accensere contendat.* Atque hunc Basilii locum profert Theodorus (epist. 11, lib. II). Cum autem eumdem locum monachi objecissent in VII synodi actione 1, in qua episcopi tres ex hæresi revertentes sedibus restituti sunt; Tarasius patriarcha respondit: *Et ego exsecror eos qui ob hujusmodi causam et fidei destructionem sunt ordinati: et maxime si episcopi orthodoxi præsentes fuerunt, a quibus poterant consecrari. Sic enim est* B *paternus sensus*; at mox ait, nequaquam Basilium statuere, ut ab hæreticis ordinati, nunquam recipi possint in clerum: interdum enim in ea re dispensatum fuisse a Patribus: quibus contrarius credi Basilius non deberet. Ipsum igitur solummodo voluisse, ut id nonnisi ægre admodum fieret. Patrierque Theodori locos sic explicari posse existimamus, ut duntaxat voluerit, tum episcopis hæreticis vel depositis, tum iis qui ordinationem ab ipsis scientes accepissent, sacris functionibus interdictum esse. In quo nihil est quod abhorreat a regula catholica, aut porro ab scholæ placitis: cum sit communis et constans theologorum sententia, Ecclesiæ ritu ordinatos ab episcopo hæretico vel deposito, sacramentum quidem recepisse: at, quia per nefas accesserint, aut ipsi quoque in C hæresi versentur, tunc neque Spiritus sancti gratiam: siquidem hanc hæresis et quæcunque gravis noxa excludit; neque jus officii sacri legitime exercendi recepisse: cum ipse ordinator eo jure per hæresim vel exauctorationem exciderit, proindeque illud tradere alteri minime potuerit.

Cæterum hæreticos, aut depositos excommunicatosve, consecrando eucharistiam vel ordinando, nihil agere, neque Christi corpus, ordinationi sve sacramentum conficere; potestatemque et characterem quem habuerant, ecclesiastica depositione abolitum, non posse nisi nova ordinatione restitui, censuerunt olim catholici doctores aliqui: quorum testimonia collegit vir eruditissimus Joannes Morinus in Commentario de sacris D Ecclesiæ ordinationibus (part. III, exerc. 5). Unum nunc audiemus Gratianum, qui ea de re disputans I, q. 1, post canonem 45, sic concludit: non de omnibus generaliter sacramentis, sed de baptismo intelligi debere id quod Augustinus ait, sacramenta Christi per hæreticos ministrata, suo effectu non carere. Ac post canonem 74: *Patet*, inquit, *quod sacramenta ecclesiastica præter baptisma, ut supra dictum, ab hæreticis ministrari non possunt.* Nam de baptismo, quanquam aliquando certatum est acerrime, tamen multo citius dijudicata, et plenariæ sicut Augustinus ait, synodi oraculo di- A rempta iis fuit. De reliquis sacramentis diutius dubitatum. Etsi de his quoque prorsus idem ac de baptismo statui debere, plurium semper potiorum que sententia auctorum fuit: sed nondum id ratum apud omnes et confessum erat, sicut postea fuit.

Erga eos qui in hæresim Iconomachicam lapsi, ad Ecclesiam postea redirent, severior videtur fuisse Theodorus, quam ferret illius temporis usus, et Ecclesiæ instituta. Nam clericas quidem hac tantum lege vult recipi. ut, peracta etiam pœnitentia, careant honore omni ecclesiastico (epist. 191, lib. II), *lector a lectione, diaconus a ministerio, presbyter a sacrificio arceatur* (epist. 6, lib. II), *neque restitui possit ab ullo antistite* (epist. 119, lib. II) *episcopus demum cedat episcopatu;* (epist. 20, lib. II); *donec conveniat synodus orthodoxa, quæ integram absolutionem impertiat* (epist. 11 et 96, lib. II). *Laici autem ac monachi sanctis mysteriis, præterquam in morte, non participent.* Sane, viguit aliquot sæculis ea disciplina, ut clerici, qui ad hæreticos defecissent, ad Ecclesiam reversi, nunquam ad sacra munia, nec nisi ad laicam communionem admitterentur. Erat quippe *constitutum in Ecclesia*, ait Augustinus (epist. 50), *ne quisquam post alicujus criminis pænitentiam, clericatum acciperet, vel ad clericatum rediret, vel in clericatu remaneret.* Sed paulatim relaxata hæc severitas. Novatianos cum suis honoribus synodus Nicæna I restituit, atque haud paulo ante Cornelius papa scribens ad Cyprianum (epist. 46), *Maximum*, inquit, *presbyterum* (a Novato revertentem) *locum suum agnoscere jussimus.* Præsertim quod Maximus, et qui cum ipso recepti, circumventos se a Novato, paucis diebus ipsi adhæsisse, ac *sincera mente semper in Ecclesia fuisse* profiterentur. In Alexandrina autem synodo, anno Christi 362 coacta, cum instituta esset quæstio de iis episcopis ac presbyteris qui apud Ariminum perfidiæ Arianæ subscripserant; *multi* quidem *confessores fidei calore ferventes*, ut scribit Rufinus (*Hist.* lib. I, cap. 28), *censebant nullum debere ultra in sacerdotium recipi, qui se utcunque hæreticæ communionis contagione maculasset.* Tamen *communi decreto placuit*, ait Athanasius (*Ad Rufinianum*). qui synodo præfuit, *ut hic et ubique gentium, quicunque lapsi fuissent proprio arbitrio, et antesignani fuissent impietatis, si resipiscerent, ignoscendum quidem illis, non restituendos in cleri numerum. Qui vero non auctores, sed necessitate et violentia compulsi fuissent, visum est quidem illis ignoscendum, et in cleri locum restituendos: maxime cum probabilem defensionem et excusationem dederint.* Velut ii episcopi qui fucum in Ariminensi synodo passi erant. Postea demum mitius actum est cum omnibus in hæresim lapsis, etiam clericis qui damnato errore, veniam postularent. Cujus rei exempla congessit Joannes Morinus (*loc. jam cit.*).

Excipit adversus ista Theodorus (epist. 2, lib. II), primo quidem transfugas haud ita recipi debere, ac qui antea in Ecclesia nunquam fuissent. Deinde (*ibid.*) inter hanc aut illam hæresim discrimen esse non leve: quin (lib I, epist. 40), hæreticos proprie esse duntaxat eos qui religionis Christianæ caput ipsum peterent, hoc est, Trinitatis fidem oppugnarent: cæteros vero, velut Meletianos, etc.., potius schismaticos censeri debere. Iconomachorum autem hæresim esse omnium deterrimam, ex Marcionis, Manichæi, Arii, Photini erroribus conflatam, imo Judæis ac gentilibus impietate similem atque geminam, demum, qui ab ea redirent, sic accipi debere ut qui Domini nomen ejuravissent. At, quia in septima synodo, cujus recens tunc memoria, episcopi plures ab illa hæresi venientes, post editam catholicæ fidei confessionem recepti salvis honoribus fuerant: videri forte possit Theodorus concilii generalis placita haud satis veneratus. Et vero ex ipsius epistolis apparet, accusatum aliquando fuisse, quod synodum illam pro œcumenica non agnosceret, qua de re postea dicturi sumus. Nunc, quod lapsorum redintegrationem attinet, certe nusquam ille affirmavit, non posse illos rite in pristinum statum restitui; sed tantum rem voluit remitti ad synodum opportuno tempore cogendam, quæ pro suo jure, sicut Nicæna fecerat, sententiam ferret. Et vero Nicæni Patres non scripserant canonem sive legem, quæ in posterum, quid esset similibus in causis faciendum, definiret atque præscriberet.

Notanda demum ad ejus defensionem quæ scribit (lib. I, epist. 38), de monachis, qui in VII synodo institerant, ut ex Iconomachorum hæresi conversi, ad sacerdotia non admitterentur; quique de ordinationibus apud hæreticos peractis quæstionem moverant. *Hi* (Sabbas et Theoctistus) *ne ab Iconomachorum*, inquit, *hæresi redeuntes episcopi in pristinos gradus restituerentur, non quidem omnes, sed præcipui et principes hæreseos, juxta sancti Athanasii verba, restiterunt, quod sane absurdum non erat. Sed postquam synodus tunc congregata recipiendios omnes judicavit, exemplum secula quartæ sanctæ synodi; assenserunt et ipsi, nam in eo nulla erat rei necessariæ transgressio.* Notanda item quæ de Tarasio scribit (lib. I, epist. 53), qui in eamdem synodo præ cæteris auctor fuerat lapsos redintegrandi: *Quænam causa fuit cur a Tarasio dissenserimus? Fides? atqui palam orthodoxus erat, sacras synodos sequebatur... Eorumne qui ab hæresi revertebantur susceptio? at non ab illo hæc primum instituta: cum a sanctis Patribus triplici modo suscepti fuerint.*

Quod in epistola ad Gregorium (lib. II, epist. 155), sex tantum sacramenta numerantur, atque in his *quintum de monachica perfectione, sextum de sancte dormientibus:* nimirum ea sacramenta vel potius mysteria intelligit Theodorus, de quibus sanctus Dionysius, quem et citat, in libro *De hierarchia ecclesiastica* disputavit, qui quidem Dyonisii liber in septem capita tribuitur: quorum primum, velut proœmium est totius operis: sex autem alia agunt singula de singulis mysteriis, quæ in Theodori epistola, prorsus eodem ac eodem ordine, recensentur.

Quæ autem ex Dionysii libro nasci potest, de sacramentorum apud veteres Græcos numero, difficultas: hanc erudite tractavit explicavitque Leo Allatius cap. 16 libri III *De Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione.* Quo loco alios etiam laudat auctores, qui professionem monasticam sacramentis annumeravere: idque quo sensu intelligi debeat pluribus verbis exponit. Speciatim autem de Theodori Studitæ loco ait, ibi non spectari sacramenta quatenus gratiam efficiendi vim habent, sed quatenus perficiunt Ecclesiæ hierarchiam, vel modo aliquo singulari fideles ab infidelibus distinguunt, atque utroque isto sensu professionem monachorum, rite sacramentum appellari, monachos quippe, ob sanctioris vitæ studium, ad hierarchiam ornandam, atque ad ordines sacros, imprimis idoneos esse, deinde monasticis maxime institutis Christianos ab aliis omnibus distingui. Quemadmodum et unctio eorum qui pie obierunt insigne est Christianorum. Atque hoc est quod Theodorus ait, si unum ex illis sex tollatur similes ethnicis Christianos fore. Monet insuper Allatius, mysteriorum nomen apud scriptores Græcos latius patere, quam quæ apud Latinos sacramenta proprie nominantur. Notat denique Theodorum id præcipue agere, ut, Dionysii potissimum auctoritate, probet statum monachorum prorsus institutum esse ab eo, qui et aliorum auctor sacramentorum fuit: adeo ut qui de illius status institutione divina dubitat, non minus de sacramenti cujusque institutione possit dubitare: quod si ita se res habeat, tum Christianos fore similes ethnicis, qui omnibus Ecclesiæ Christianæ sacramentis carent. Plura legi possunt apud ipsum Allatium.

Sacrosanctum et indissolubile matrimonii relaxare vinculum videtur in epistola ad Albenecam (lib. II. epist. 51); ubi feminæ nobilissimæ, monasticam vitam relicto marito inire meditanti, primum quidem enitendum modis omnibus esse ait, ut hanc a viro veniam eblandiatur, at si is negare persistat; *Tunc*, inquit Theodorus, *si te tantus Dei amor incendit, id quod placet, etiam non volente marito facies.*

Omittimus quod de Theona viro sanctissimo proditum est (*Cassian. Collat.* 21), ipsum posquinque conjugii annos, dimissa uxore, quamvis invita et reclamante, ad monasterium se recepisse: cum viriliter, ut aiebat, apprehenderet Christi sententiam: *Qui non odit patrem... et uxorem*, etc. *Luc.* XIV, 26), cujus factum Cassianus, qui narrat, uti approbare non audet, sic neque damnare: propterea quod, non modo Patres, qui Theonam

deinde præ aliis sanctis viris diaconi gradu ornaverant, sed et Deus ipse visus erat approbare, qui eumdem miraculis edendis insignem reddiderat. Cum igitur Theonas instinctu peculiari Dei, vinculum, cujus ipse auctor est, tunc dissolventis, id consilii cepisse merito credatur: fortasse Theodorus quidpiam simile de illustri femina suspicatus fuit. Id enim innuere aliquo modo videntur hæc epistolæ verba: *Magnum utique est quod expetiisti, et arduum, non modo ob cœlestis Vitæ illius sublimitatem, sed etiam quod sis viro alligata, a quo divelli magnum negotium est: propterea quod ambos conjunxit Deus, qui ergo disjunget? ipse nimirum qui conjunxit: qui ad præstantius vitæ institutum progredi cogit.*

Sed Theodori epistolæ valde similis est Basilii locus in Regulius fusius disputatis (interrog. 12); ubi traditur quo ritu ad religiosam vitam admitti debeant qui matrimonio juncti sunt. *Percontandi sunt*, inquit, *num consentiente altera parte hoc faciant, ex præcepto Apostoli.* Vir enim, *inquit ille*, sui corporis potestatem non habet (*I Cor.* VII, 4). *Et si hoc ita ab ipsis fieri compertum sit; tum multis adhibitis testibus admitti debet qui accedit, siquidem nihil est quod Dei jussis potius haberi debeat. Si vero dissidens si altera pars, quod videlicet minus sollicita sit quomodo placeat Deo, hic ea convenit meminisse quæ dicta sunt ab Apostolo:* In pace autem vocavit nos Deus (*ibid.* 15). *Et si parendum præcepto Domini qui dixit:* Si quis venit ad me et non odit patrem... et uxorem (*Luc.* XIV, 26), etc. *Neque enim est quod antiquius haberi debeat, quam ut Dei jussis pareatur. Cæterum nos plerosque novimus qui ex intenta oratione, assiduoque jejunio, ad finem quem optabant pervenerunt: quippe cum Dominus eos qui usquequaque sunt obstinati, sæpenumero etiam per corporalem necessitatem adigat sensim, ut recto alterius partis judicio consentiant.* Basilium fortasse de matrimonio rato, sed nondum consummato loqui ait Bellarminus (*De monachis*, lib. II, cap. 38). Si autem de consummato loquatur (quod certe multo verisimilius), tria ibi ab ipso præcipi, primo, ut qui sic accedit, interrogetur num de uxoris consensu faciat. Deinde, si repugnet uxor, parendum tamen esse Christi præcepto: *Qui non odit*, etc. Cum autem duo hæc pugnent inter se; statim adjicit Basilius, aliquos precibus impetravisse a Deo, ut conjux morbo correpta consensum præbere cogeretur. Hoc itaque vult sanctus episcopus, ut nempe conjugatus, si monachus fieri cupit, primo consensum uxoris obtinere conetur: si non potest, Deum oret, ut uxori eamdem mentem injiciat, ac tum demum ipse voti compos fiat: simulque et Apostolo pareat, dum non relinquit invitam conjugem; et Christo, dum ipsius amorem amori uxoris anteponit. Atqui Theodorus in epistola qua de agitur, Basilii, quem et citat, vestigiis insistere videtur. Primum enim feminam illam monet, ut a marito impetrare discedendi licentiam studeat, quantum in ipsa erit: sic enim virum quoque for-

A tasse ad vitam monasticam adjecturum esse animum; quod si ille non consenserit, tunc, si eam vehementior quidam Dei amor incendat, facturam quod placuerit. Mox autem ait, quo dictum velut corrigeat: *Sed res ea multum habet difficultatis... Tene igitur optimum vitæ institutum in quo versaris; tua enim facta illustria audio, et quomodo, abdicata principum familiaritate, tibi uni ac bonis rebus vaces. Nam et in isto vitæ genere salutem consequi potes, etiam cum viro. Postmodum, uti Dominus fortunaverit, sic ages, nec virum contristans, sed potius divina conversatione inflectens* (*Epist.* lib. I, epist. 27; lib. II, epist. 72).

De synodo post sextam, sicut ipse nominat (quæ et πενθέκτη, *quinisexta*, quasi quintæ et sextæ appen-
B dix sive supplementum; et Trullana dicitur a loco ubi coacta fuit) ubique perhonorifice loquitur: ejus canones laudat (*Ant.* II, n. 38), tanquam sacras, divinos, ac Deo dignos, divinorumque Patrum voces: eorum auctoritate passim honorem sacrarum imaginum vindicat (*Refut. poem. Iconom.*, II, 35); a quinque patriarchis receptos fuisse ait: denique synodum illam vocat (*Antir.* II, n. 38) *sanctam œcumenicam*, sicut ipsa se nuncupaverat.

Ab iis vero elogiis valde discrepant quæ de eo cœtu prodiderunt auctores optimi: Beda (*De sex æt. in Justiniano*), et Marianus Scotus (in *Chronico*), qui synodum *erraticam;* Paulus Diaconus, qui *erroris synodum* appellat (*De rebus Langobard.* lib. VI, cap. 11): Anastasius Bibliothecarius (in
C Præf. ad synodum VII), qui conditas ibi regulas, non modo diu incognitas in Ecclesia Latina, minimeque interpretatas fuisse, sed neque in aliarum sedium patriarchalium, etiam quæ Græco sermone utuntur, archivis reperiri ait: ideo nimirum quod *nulla earum sedium tunc, cum canones illi ederentur, aut promulgans aut consentiens, aut saltem præsens inventa erat.* Sergium autem papam (Anastasius in *Vita Sergii*) nec precibus nec minis adduci potuisse, ut illos reciperet, deinde, cum ad Joannem VII (Id. in *Vita Joan. VII*) natione Græcum missi fuissent, ut saltem emendaret; ab eo pontifice remissos esse quales acceperat. Alia omittimus similia istis testimonia veterum quæ exstant: adversus Theodorum Balsamonem, aliosque Græ-
D cos posteriores, qui synodum illam prorsus æquant œcumenicis: antiquiores enim Græcorum annalium scriptores, Theophanem, Cedrenum, Zonaram, Constantinum Manassem, Glycam, conventus illius mentionem nullam habere, tanquam silentio sepultum ipsi voluerint, Baronius notavit (ad an. 692, num. 14). Typos quidem sive canones, qui sexti concilii dicebantur, memorat Theophanes, et quonam tempore promulgati fuerint disquirit: at de synodo ad id collecta ne verbum quidem. Denique *in Spiritu sancto legitime congregatam nemo prudens dixerit*, ut Baronius ait (*ibid.*, num. 5), *in qua, explosa veneranda antiquitate, omnia sibi improba*

novitas arrogavit, ac nonnulla doctrinæ orthodoxæ decretis aperte contraria sancivit.

Habuit tamen Theodorus Studites sui de synodo illa judicii auctores sane gravissimos. Nam primo sanctus Tarasius patriarcha, Ecclesiæ Romanæ perquam addictus, in litteris ad tres patriarchas, quæ in VII synodo œcumenica (act. 3) lectæ fuerunt, ait: *Sanctæ sextæ synodi... etiam depromptos canones recipio, in quibus refertur: In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus*, etc.: qui est Trullanus canon 82. Cumque in eadem synodo (act. 4) Elias presbyter canonem eumdem *ex charta, definitiones sanctæ ac universalis sextæ synodi continente* legisset; atque nonnulli, ut apparet, refragarentur; hos vero Tarasius gravi oratione increpuit, chartam hanc ipsam esse affirmans in qua SS. Patres subscripserant: deinde Trullanorum canonum auctoribus fidem asseruit: eosdem nimirum episcopos, qui in sexta synodo errorem Monothelitarum damnaverant, post quatuor vel quinque annos convenisse, ac canones illos edidisse: idque ex ipsorum subscriptionibus constare. Demum, cum in alia synodi ejusdem actione (act. 6) Epiphanius diaconus rursum eumdem de imaginibus canonem, tanquam unam ex regulis quas sextæ synodi Patres sub Justiniano *nutu divino* congregati ediderant, laudavisset: tunc ulli amplius reclamavisse non leguntur. Ac Tarasii successor Nicephorus, in duodecim capitum opusculo adversus Iconomachos (*Biblioth. PP. Lugd.*, tom. XIV): *Quæ recte*, inquit *et pie a Patribus sanctæ sextæ synodi tradita et decreta erant, hæc respuerunt et conculcaverunt. Sic enim divini Patres nostri, cum in quibusdam venerandarum imaginum picturis agnum*, etc. Et in oratione apologetica contra eosdem hæreticos eidem Nicephoro inscripta (Apud Allatium *De consens.* lib. I, cap. 27), canones illi sanctæ sextæ synodi prolixe commandatur. Nec omittendus est Joannes Damascenus, qui in tertia de imaginibus oratione, sub finem, citat *sancti concilii sexti sub Justiniano celebrati de sancto concilio quinto. In quibusdam sanctarum imaginum picturis agnus exprimitur*, etc.

Quin etiam Romanus pontifex Adrianus I in litteris ad Tarasium patriarcham, quæ pariter in VII synodo (act. 11) lectæ fuerunt, ait: *Omnes sanctas synodos suscipio cum omnibus regulis quæ jure ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt: inter quas continetur: In quibusdam venerabilibus*, etc, moxque hanc regulam *testimonium orthodoxe fidei* vocat. Idemque pontifex in epistola ad Carolum regem pro synodo Nicæna II (*Coll. Concil.* Labb. tom. VIII, pag. 915) quibusdam respondens objicientibus, testimonium sextæ synodi ad imaginum adorationem nihil attinere: *Idcirco*, inquit, *testimonium de sexta sancta synodo protulerunt, ut clarifice ostenderent quod jam, quando sancta sexta synodus acta est, priscis temporibus, sacras imagines et historias pictas venerabantur. Unde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens, ita constituit, dicens: In quibusdam venerabilium imaginum picturis Agnus*, etc.

Ipse porro Anastasius, ex quo pleraque adversus cœtum Trullanum, reprehensionis capita depromuntur, in octavæ synodi præfatione ad Adrianum II, postquam affirmavit Ecclesiam admittere *omnium omnino probabilium Patrum et sanctorum conciliorum regulas et institutiones, illas duntaxat quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant, sed nec sedis Romanæ decretis ad modicum quid resultant, quia potius adversarios, id est hæreticos, potenter impugnant*; tum addit: *Ergo regulas, quas Græci a sexta synodo perhibent editas, ita in hac synodo* (octava) *principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum hujus sedis pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ.*

Inde adeo conjiciunt quidem viri docti (Christian. Lupus in Notis ad *Canones Trull.*, pag. 1077), quempiam Romanum antistitem, fortasse Constantinum, Constantinopoli in congressu cum Justitiano Imp. ex omni Trullanorum canonum numero quosdam selegisse atque approbavisse. Et vero Adrianus, annis 58 Constantino posterior, non *omnes* ait recipere se, sed uti vidimus, *eos qui jure ac divinitus promulgati* erant. Pariter itaque Tarasius, Nicephorus, ac Teodorus Studites aliquas quinisextæ synodi regulas laudare tanquam sanctas ac legitimas, earumque auctoritate uti potuerint.

Prætermittimus quod aliqui notaverunt (Franc. Combefis. in *Auctario PP. Gr.* tom. II, pag. 209); cum Justinianus Trullana capita ad Joannem VIII pontificem misisset, enixe rogans ut quæ digna viderentur sanciret, alia excluderet: cumque pontifex *humana fragilitate timidus*, eadem sicut acceperat remisisset ad principem, quemadmodum Anastasius in Vita Joan. VII testatur: Græcos fortasse rem sic interpretatos, quasi Joannes ea tacite approbaret, vel certe ipsorum conscientiæ permitteret.

Jam vero ut de canone 82 cujus auctoritate sæpius utitur Theodorus, aliquid addamus; scimus graves esse auctores (Baronius, ad an. 692, n. 44; Bart. Caranza), qui a Romana Ecclesia nunquam approbatum fuisse illum contendant: siquidem, inquiunt, vetabat ne Christus agni specie pingeretur: cusjusmodi imagines Ecclesia Romana semper in usu et honore habuit. At Bellarminus (*De imag.* lib. II, cap. 8) de eodem canone ait: *Non prohibet istas imagines, sed anteponit tantum istis imagines Christi in forma humana.* Ac Bellarmini sententiam pluribus explicat Gretserus (lib. II *De S. cruce*, cap. 12): formam nimirum humanam aptiorem fuisse ad memoriam conversationis Christi in carne, et cruciatuum ac salutiferæ mortis ipsius, sicut canon ait, excitandam. Postea tamen Petavius (*De incarnat.* lib. XV, cap. 13) contra Bellarminum: *Manifeste*, inquit, *decernitur in illo canone, ut non*

amplius Christus in agni figura sed potius hominis exprimatur. Nobis tamen interpretatio Bellarmini et Gretseri verior videtur : præsertim cum veteres, non modo Græci sed et Latini, ipseque Adrianus pontifex, pro sacro imaginum cultu canonem illum laudaverint absque ulla exceptione. Utrum enim putabimus eos labem et vitium, aut non vidisse, aut de eo non admonuisse, ne approbare viderentur? Deinde, *imagines in quibus agnus exprimitur, venerabiles* sive *sanctas* nominant Trullani Patres; moxque, *veteres figuras atque umbras, ut veritatis notas et signa Ecclesiæ tradita, complexi se aiunt, quantumvis gratiam et veritatem anteponant*. Quod igitur postea decernunt, ut Christus, loco veteris agni, forma deinceps humana exprimatur; necesse non est sic accipi, ut agni formam penitus B abrogent; sed tantum ut formam humanam deinceps præferri velint.

Sed Theodoro invidiam conflavit imprimis epistola ad Arsenium monachum (lib. I, epist. 38), parum digna, ut quidem Baronius ait (ad an. 787, n. 63), homine catholico, nec modo contumeliosa in Tarasium patriarcham, sed adversus synodum quoque Nicænam II, temeraria quædam et aperte falsa continens. Tarasium quidem quod attinet. Sabbas aliique monachi, homines severi, ac fidei et disciplinæ ecclesiasticæ studio incensi, ægre tulerant in synodo VI, sicut jam dictum, ex Iconomachorum hæresi conversos, favente et annitente præ cæteris Tarasio, in communionem et gradum receptos fuisse. Cumque post peractam synodum, C idem patriarcha lapsos ac pœnitentes quoscunque singulari benignitate exciperet; eam ob rem monachi, atque in his Theodorus, alieniores a Tarasio fuere. Sed gravioris sunt momenti, quæ synodum ipsam attingunt. Postquam igitur nimiam illam erga lapsos facilitatem et indulgentiam notavit epistola ad Arsenium (lib. I, epist. 38), tum, *Roma vero*, inquit, *minime hæc probavit; absit: sed neque synodum ipsam habuit pro œcumenica, sed pro locali, et quæ proprium illorum locorum errorem emendasset. Neque enim aliorum patriarcharum vicarii erant qui pro iis sedebant: falsum. Siquidem Romani non propter synodum, sed ob aliam causam missi huc venerant. Quare et depositi, ut fertur, post reditum fuerunt ab eo qui miserat: quamvis coactos* D *se fuisse causarentur. Alii autem ex Oriente quidem, sed a nostratibus persuasi et inducti, non autem a patriarchis missi, qui nihil sciverunt, ne postea quidem, propter gentis metum scilicet. Hoc autem idcirco faciebant homines nostri, ut hæresi adhærentem populum facilius ad orthodoxam fidem pertraherent, cum œcumenica synodus coacta foret*.

Epistolam hanc confictam esse, ac Theodoro ab ipsium adversariis suppositam, Baronii et quorumdam aliorum suspicio est. Cæterum, criminationi ansam aliquam præbere potuit, tum viri severitas erga lapsos in hæresim, tum quod non uno in loco synodum illam *sanctam* quidem vocat, et *pro veri*-A *tate stabilienda collectam* ait (in Epitaphio Platonis): at œcumenicæ titulum non adjicit. Ac in *subscriptione orthodoxi*, postquam (pag. 155) *sanctas sex synodos œcumenicas, aliasque variarum regionum œcumenicis consentientes, et eam quæ post sextam* laudavit, sic pergit: *Nec non synodum Nicænam secundam*, etc., quasi hanc ab œcumenicis dividens.

Verum aliis in locis diserte nominat *œcumenicam* (*Epist*. lib. II, epist. 172 et 176): atque *a quinque*, id est omnibus, *patriarchis receptam* affirmat (*Epist*. lib. II, epist. 127). Ac demum in congressu cum Nicephoro patriarcha, purgavit sese, ac de illa synodo, simulque de Tarasio quid sentiret, palam professus est, sicut ipse narrat in epistola ad Petrum Nicænum: ubi inter cætera, ait (*Epist*. lib. II, epist. 127): *Quinetiam, cum mentio fieret de domino beato Tarasio (nam et ab eo dixerant nos descivisse et secundam in Nicæa sanctam synodum, localem appellare), nos vero et illum in sanctis Patribus habere, et synodum verbis scriptisque œcumenicam confiteri probavimus*. Addit tamen: *Licet alicubi aliquando, et aliquo modo, et quibusdam aliter responderimus. Quæ quidem non oportet, sicut nec ea quæ tunc aliter acta sunt, inquirere nunc et refricare. Id enim tumultus causam præbet*, etc. Quibus verbis fateri videtur errorem; quanquam postrema hæc verba fortasse ad solam dissensionem a Tarasio pertinent.

Quod si et Nicænæ synodo aliquandiu cunctatus sit tribuere quantum par erat; fuerunt et allii, qui, citra hæresis aut schismatis notam, illius synodi auctoritatem agnoscere initio detrectaverint. *Constat enim*, ut Sirmondus notavit (*in Admonitione de can*. 2 *Francford*. tom. II *Conc. Gall*. pag. 131), *sic in quæstione imaginum versatos esse, tum synodi Francofordiensis, tum Carolini voluminis auctores, ut sibi non cum œcumenico concilio, sed cum peculiari Græcorum, ut appellabant, synodo, rem esse contenderent. Ita enim passim in libris illis profitentur* (lib. *Car. Mag*. cap. 18; ibid. lib. III, cap. 11): *queruntur que propterea, illam sibi aut universalis, aut septimæ synodi nomen arrogare: cum œcumenicam dici posse negarent, ad quam soli Græci convenissent, reliquarumque provinciarum Ecclesiæ convocatæ, aut sententiam per epistolas more ecclesiastico rogatæ non fuissent. Et quidem, si rem suis momentis expendamus, satis omnino causæ vibebatur, ut synodum, cui tot adhuc provinciarum ac totius pene Occidentis suffragia deessent, pro œcumenica nondum haberent. Nec Adrianus ipse aliter se sentire ostendebat; qui allatam e Græcia synodum, ut Hincmarus docet* (*ad Laudunensem*, cap. 20), *in Galliam misit, conciliumque ejus causa convocari a Carolo jussit: et libris Carolinis, quibus oppugnata est, ita respondit, ut œcumenicæ synodi nomen illis auctoritatemque nusquam objiciat. Quare habebant, ut dixi, hac in parte Galli quo se defenderent*. Ac Petavius (lib. XV *De incarnat*. cap. 11), cum ipse

synodum VII, ab Adriano inter œcumenicas receptam fuisse, affirmet, addit nihilominus, Occidentalis Ecclesiæ Catholicos initio reclamavisse *absque ullo tamen detrimento communionis et pacis;* tum synodum illam post annos octoginta eoque amplius, a quibusdam Gallis adhuc receptam non fuisse, Anastasii Bibliothecarii testimonio docet. Nec nisi *paulatim*, ut deinde ait, *Ecclesia Gallicana, una cum sacrarum imaginum veneratione, septimam est amplexa synodum œcumenicam.*

Deinde, tunc cum Theodorus de Nicæna synodo ea scripsit, quæ offensionem movere possent; fortasse nondum ullæ in Orientem venerant pontificiæ litteræ, quibus Romana sedes rata habere se synodi decreta testaretur. Adrianus quidem certe in epistola jam superius laudata ad Carolum regem B Francorum, qua eos confutabat qui Nicænam synodum II oppugnaverant (quam epistolam post concilium Francofordiense, proindeque post annos septem a Nicæno scriptam fuisse, censet Labbeus, quod utique admodum verisimile), ait quidem: *Ipsam suscepimus synodum:* at paulo post adjicit: *Nos vero adhuc pro ea synodo nullum responsum hactenus eidem imperatori* (Græcorum) *reddidimus: metuentes ne*, etc. Ac fortasse nec postea reddidit: quippe qui proximo post Francofordiense concilium anno diem obiit. Atqui (*Epist.* lib. II, epist. 129 in fine) *certitudinem fidei repetendam esse a Romana sede: illius* (epist. 86) *sedis judicium ab universa Ecclesia exquiri et suscipi debere:* (epist. 74) *per illam fideles inter se et cum reliquis patriarchis* C *uniri: huic* (epist. 79) *deferri summam œcumenicæ synodi potestatem: nationales quoque synodos approbari ab ea debere*, passim prædicat.

Postremo Romanam Ecclesiam non omnia illius synodi suscepisse, et quidem in canonibus inesse quosdam nævos, notaverunt viri docti (*Vide* Christ. Lupum in Notis ad concil. VII, pag. 1241). Ipseque Anastasius Bibliothecarius in præfatione ad illam synodum: *Sane notandum est*, inquit, *quædam in hac synodo ex apostolorum, et sextæ universalis synodi canonibus et sententiis* (Trullanis nempe) *inveniri, quæ penes nos interpretata nec habentur, nec admittuntur.* Demum graves etiam viri censent (*Ibid.*), nec singulas synodi actiones, nec universas quæ ibi exstant episcoporum interlocutiones ac sententias, sed commune duntaxat fidei decretum, D a Romana Ecclesia confirmatum fuisse. Decreti porro illius vindex acerrimus semper fuit Theodorus (*Epist.* lib. II, epist. 72): *a quinque patriarchis*, igitur a Romano etiam Ecclesia, *facile receptum fuisse* affirmat: proindeque tanquam synodi œcumenicæ decretum amplexus est.

Quam in epistola ad Lucianum monachum (*Epist.* lib. II epist. 50), pœnitenti absolutionem impertitur, non fuisse sacramenti propriam, sive a peccatis, adnotavimus ad oram libri. Sed altera quædam fuit, a pœnis nimirum, absolutio: cujus et alia exempla, tum ex Joannis Jejunatoris libello A Pœnitentiali, tum ex quodam Euchologio manuscripto deprompta profert in suo *De Pœnitentiæ disciplina* Commentario (lib. VII, cap. 25). Joannes Morinus: atque hanc in rem primum notat, in more apud Græcos fuisse, ut absolutio illa non ante pœnitentiam daretur, nisi raro admodum, ac per œconomiam et indulgentiam; deinde, generalem peccatorum absolutionem interdum in illa inseri; denique hanc fuisse Græcorum sententiam, posteriori absolutione illa priorem perfici et quodammodo compleri. Quocirca in quibusdam ejus formulis, sacerdos Deum orat, ut pœnitenti perfectam et integram veniam concedat: omnem maledictionem et excommunicationem irritam efficiat: id est, non culpas modo, sed et pœnas condonet. Ex illo igitur Theodori loco, nullum penitus pro epistolari, ut vocant, absolutione sacramentali colligi potest argumentum. Et vero sacramentum pœnitentiæ, sive in Græca sive in Latina Ecclesia, nunquam nisi præsentibus ministratum fuisse, fidem facere potest vel hoc unum, ut cætera nunc omittamus, quod passim in vetustis monumentis, in canonibus conciliorum, in scriptis Patrum, absolutio sacramentalis, manuum impositionis vocabulo designatur: non potest autem nisi præsens præsentio manum imponere.

Baptismum Christianum nisi aqua perfici non posse constans est catholicorum sententia. Theodorus vero videtur secus existimavisse (*Epist.* lib. II, epist. 157). *Ex necessitate*, inquit, *legis mutatio; et quidem priscis temporibus talia facta cernimus: atque hunc arena infusa, in desertis locis, eo quod mors instaret, baptizavisse, et baptizatum esse; et alium aliter.* Tum subjicit id quod de pueris ab Athanasio puero baptizatis, deque Alexandro episcopo baptismum illum approbante, veteres quidam scripserunt.

Dubium non videtur quin respexerit ad historiam quæ in *Prato spirituali* (cap. 176) narratur: juvenem Hebræum, cum per deserta et arida loca iter haberet, repente gravi morbo correptum, ac morti, ut putabat, proximum, postulavisse a sociis, qui Christiani erant, ne mori absque baptismo sinerent. Cumque hi responderent, neque aquam ibi, neque sacerdotem adesse, cum tamen utrumque requiri baptismi legibus dicerent: nihilominus, qui id enixe precabatur æger, quemdam, nomine Industrium, arenam in ejus caput ter effudisse, cum his verbis: *Baptizatur Theodorus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, juvenemque extemplo convaluisse. Sed Dionysium episcopum, ad quem res est delata, hæsitavisse quidem aliquantum, ob redditæ sanitatis miraculum: tamen, de consensu cleri, jussisse, ut Judæus ille aqua baptizaretur. Simile prorsus exemplum, vel potius idem, postea libris suis inseruit Nicephorus Callisti (lib. III, cap. ult.): atque illic quoque Dionysius episcopus, quisquis fuit, mandavisse perhibetur, ut Judæus ille aquæ baptismum susciperet. Quod si

aliter de baptismo illo arenario Theodorus judicavit (nam imprimis verba hæc, *baptizasse et baptizatum esse*, idem videntur esse ac si dicat non frustra fuisse baptismum illum, sed vere baptizatum hominem fuisse, etsi hanc ejus mentem esse non omnino liquet), sed si ita sensit, fatendum est omnino erravisse.

Erunt fortasse quibus haud adeo probentur et ea, quæ de ambiguarum vocum, ac mentis, ut vocant, restrictionum usu tradit (*Epis*. lib. II, epist. 39). Quæsierat ex ipso Athanasius monachus, num liceret, ubi de amici capite ageretur, mentiri. Respondet ex magni Basilii sententia (*Regul. brev.* interrog. 76), mendacium a Christo damnari absque ullo prorsus discrimine. At statim subjicit, id, quod Athanasius mendacium vocaverat, mendacium non B esse. Tum his exemplis mentem suam declarat. *Venit ad me puella quam stuprator insequitur : orat illa : Ne stupratori me prodas. Huic igitur percontanti : Num venit huc puella ? si negem, non mentior ; non quod non esse domi puellam cogitem, sed quod per reticentiam negem scelus apud me admissum iri. Iterum aliud : Gladium mihi commisit aliquis : mox reposcit quo se interimat. Si dixero : Nec novi. nec accepi, non mentior ; nosse enimvero me nego aut accepisse, ut gladium tibi ad necem porrigam.*

Non deerunt, ut diximus, qui hanc viri alioqui sanctissimi, ac severitatis evangelicæ strenui ubique assertoris sententiam (quam ille nonnisi cunctanter et timide, ut in re perdifficili ac lubrica, proposuit) quadam recti et boni specie patrocinari mendacio et fraudi existiment. Ac multas opponent C gravissimas auctoritates : Augustini præcipue, quem contendent, in iisdem exemplis, hoc est, ubi vita etiam alicujus aut pudicitia summo in discrimine versetur, prorsus Theodoro contraria statuere (*De mendacio*, cap. 6 et 7).

Hujus loci non est, difficillimæ ac latebrosissimæ, ut ipse Augustinus (*Enchir.*, cap. 8) vocat, quæstionis accuratior tractatio. Tantum, pro re præsenti, atque ad mentem Theodori exponendam, breviter perstringemus, quæ insignes theologi, atque in iis Joannes Malderus Antuerpiensis episcopus singulari tractatu (*De restrictionum mentalium abusu*) explicavit : quorum hæc fere summa est : Mendacium nullum posse unquam justum esse, sicut Augustinus ait (*De mendacio*, cap. 15). Deinde, D non mendacium modo in Litteris divinis, sed fallaciam omnem, atque imprimis os bilingue damnari (*Prov.* VIII, 13 : *I Tim.* III, 8), candorem simplicitatemque commendari, Non quo tamen non liceat interdum, imo et necesse sit, veritatem celare ac tegere : *Sacramentum regis abscondere bonum est* (*Tob.* XII, 7). *Qui fidelis est animi, celat amici commissum* (*Prov.* XI, 13). Jam vero verba ambigua et tacite restricta, tunc mendacio carere aiunt, cum circumstantiæ rerum, personarum, aliave signa externa, sunt ejusmodi, ut, tanquam voces quædam, indicare aliquo modo ac supplere possint in quod A sermoni deest, et quod loquentis mente retinetur : vel certe cum ex illis circumstantiis intelligere potest vir prudens, satis justa causas adesse, cur tu rem quantumlibet tibi notam efferre nolis. Quam in rem scitum est illud sancti Hilarii (lib. IV *De Trin*) : *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi.* Hoc est, non ex verbis solis, sed simul ex variis rebus adjunctis desumenda est. Sic in iis quæ per ludum et jocum dicuntur, loquentis vultus aut gestus facit, ut verba accipiamus sæpe in contrarum sensum, atque jocum merum esse, non fallaciam et mendacium, intelligamus. Pariter, quo legitimæ sint locutiones restrictæ, doctores illi requirunt ut alicunde affulgere possit aliquid lucis, utque vir solers odorari queat, non sola verba tunc attendi debere. Etsi autem obscura forte sit significatio illa externa et verbis adjecta ; nihilominus posse ipsius ope mendacium vitari. Certe enim aliud est, rem obscure loqui vel significare ; aliud, falsum dicere ac mentiri.

Quod si reticentiam ac restrictionem animo loquentis conceptam, prorsus nulla res ullo modo aliis indicare possit, ac ne suspicionem quidem injicere, aliquas esse graves et justas causas, cur verum aperte effari non debeas ; tunc, sive mens verba restringat, sive non restringat, nihil interesse aiunt. Quippe restrictio tacita et occulta penitus, neque res ipsas, neque significationem vocum mutat : proindeque nihil jam erit quod impediat quominus verba, si aperte falsa sint, vel acutissimos decipiant, atque adeo in mendacii culpam incurrant.

Monent autem auctores illi, quamvis mendacii vitio vacet mentis restrictio ad eum, quem requirunt, modum comparata ; adhuc tamen videndum, ut nemini ea res fraudi sit, neque ulli fiat injuria. Addunt ne sic quoque debere illud artificium, nisi parce admodum, usurpari : tum quia nonnihil committitur contra simplicitatem candoremque sermonis : tum etiam quia non levia inde incommoda possunt exsistere. Nam crebriori ejusmodi restrictionum usu non parum minuetur loquentis auctoritas, quam tamen quisque conservare ac tueri debet. Deinde, nihil est, sicut Chrysostomus notavit (Hom. 14, *in Ephes.*), quod odia et inimicitias æque pariat, ac falli et deludi.

Monent etiam, cum tu loqueris ultro minimeque interrogatus, tunc vix fieri unquam posse ut hæc veri involucra non sint culpæ alicui affinia, Sed si urgeat importuna interrogatio, tuque nihilominus jus habeas celandi veritatem (quod quidem jus nemo non habet aliquibus in rebus), imo, si rem prodere nequeas, quin inde aut tibi, aut alteri, grave malum immineat : tum vero licere aiunt, ubi aliud non suppetit quo scitantem eludas, sermonem ambiguum, suspensum, ac tacite restrictum adhibere : modo accedant, velut restrictionis præsidium, circumstantiæ quales paulo ante descripsimus. Tunc enim periculum nullum esse ne mendacium com-

mittas : simplicitatis autem leges longe graviori ac A strictiori, puta charitatis, justitiæ, fidelitatis, præcepto facile cedere. Illud, inquam, tibi plane licere statuunt, etiamsi judices eum cui loqueris, alio, quam qui verus est, sensu verba esse accepturum : sed si ille fallitur, id vel ipsius imprudentiæ, vel conditioni rerum, non tibi, debere imputari.

Ut eodem ac Theodorus exemplo utamur; gladium poscenti ad flagitium, respondes : *Gladium non habeo :* mente retines, *quem tibi nunc porrigere velim aut debeam ;* quod mutila responsio reticet, id res ipsæ seu circumstantiæ loquuntur, vel potius clamitant. De arcano fidei tuæ commisso, ais : *Nequaquam scio :* nempe quod subintelligis, *ut prodam, aut possim prodere :* non mentiris. Quin, responsio, etiam dimidiata, non modo rebus ipsis, B sed et menti tuæ (nam ex verbis et indiciis illis fit significatio plane consona menti loquentis), imo etiam interrogantis menti satis accommodata est. Respondisti enim ad id quod percontator voluit, aut certe velle potuit, ex te scire. Non enim censendus est voluisse, nec jure potuit velle, aperiri sibi ea, quæ oportuit justissimas ob causas occulta esse : atque hoc quilibet vir cordatus satis intelligit.

Permulta sunt hanc in rem, non testimonia modo atque auctoritates, sed et sanctorum hominum exempla, etiam divina, Unicum proferimus. Quod Christus dixit : *De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater* (*Marc.* XIII, 31), S. Augustinus in hunc modum exponit (conc. 1 *in psal.* XXXVI) : *Utiliter Deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor... Quia* C *vero Christus magister nobis missus est ; etiam Filium hominis dixit nescire illum diem, quia in magisterios ejus non erat, ut per eum sciretur a nobis.* Idemque alio in loco (*In psal.* IX) ; *Potest et ipse dies adventus Domini recte numerari inter occulta Filii. De illo enim die dictum est, quod nemo eum sciret, neque Filius hominis. Quid ergo tam occultum, quam id quod etiam ipsi judici occultum esse dictum est ? Non ad cognoscendum, sed ad prodendum.* Pariter Bilarius ait (lib. IX *De Trin.*), quia scientia abscondenda est interdum, idcirco et nescientiam confitendam esse. Dein sic pergit : *Negat ergo* Christus *se scire, ut scientia possit esse abscondita : ne scientiæ securitas negligentiam fidei dissimulatæ exci-* D *taret.* Chrysostomus (hom. 2 *in Act.*) ait Christum metu quodam tenebras apostolis offudisse, cum dixit se nescire : tum, *Quomodo*, inquit, *si puer poscat aliquid quo non egeat, aut etiam quod possit nocere, id occultantes, ostendimus illi manus vacuas, dicentes : Ecce non habemus ; itidem et ille fecit apostolis. Illi quærebant accipere, hic negavit se habere. Quid igitur ? Nescis ea quæ sunt Patris ? an ipsum quidem nosti, cæterum. quæ facit, ignoras ? absit ! sed ita se gerit quasi nesciat. Nam hoc doctoris est, docere, non quæ vult discipulus, sed quæ discere expedit.* Similia in illum Evangelii locum scribunt Basilius (lib. II *Contra Eunomium*, Ambrosius (lib. V *De Fide*, cap. 8), Hieronymus (in cap. XXIV *Matth.*), Isidorus Pelusiota (lib. II, epist. 117), aliique : ac verba Christi sic explicant, atque ita intelligunt, ut si dixisset : Diem illum Filius non novit, ut vobis aperiat ; sive, quia hominum magister est, celare homines debet id quod eorum interest ignorare. In quo reticentiam, sive mentis restrictionem utique agnoscunt, atque hanc satis esse ut a divinis verbis procul absit quæcunque mendacii suspicio.

Ex iis porro jam satis liquet mendacii vitio vacare pariter exempla quæ ex Theodori epistola proferuntur. Quas enim ibi responsiones tacite restrictas suggerit, certe nemo est vir prudens, qui non possit facile, tali rerum statu, sic intelligere, quemadmodum Theodorus ipse exponit. Neque repugnat Augustinus, aut alii Patres, vel theologi, saltem longe plurimi ac præstantissimi. Et vero id unum illi omnes contendunt, mentiri nunquam licere : quod Theodorus ipsis omnino assentitur. Ac Augustinus quidem (*in psal.* V), *Illud vere*, inquit , *quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est. Tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, et promittat se redditurum, cum ille qui commendavit, poposcerit : si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor ; quia, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere.* Et alio in loco (*De mendacio*, cap. 2), *Culpa mentientis*, inquit, *est in enuntiando animo suo fallendi cupiditas.* Atqui, si scelus prohibere ille idem homo aliter non possit, quam hac responsione : *Nec novi, nec accepi*, nempe, *ut tibi*, quod tacitus cogitat, *ad mortem porrigam ;* an tunc potior causa erit cur cor duplex habere censeatur ? num fallendi, ac non magis servandi hominis cupiditate sic respondisse. merito credetur ?

Demum, quæ de restrictione tacita, qualem vindicavimus, Theodori epistola adjicit : *Nefas utique hoc fieri mea causa, ne moriar : tunc enim mendacium est ; nec jurandum omnino, neque pro sua ipsius, neque pro alterius salute, manifesta est enim legis violatio.* Hæc utique doctrina laxior non dicetur : imo; si Malderum aliosque gravissimos auctores sursum audiamus, præter modum etiam severa est. Sed fortasse, monachus Theodorus ad monachum scribens, ibi legem intellexit a Marciano Augusto promulgatam, qua cautum erat ne clerici adigerentur ad jurandum : *Quia*, inquit imperator, *ecclesiasticis regulis at canone a beatissimis episcopis antiquitus instituto, clerici jurare prohibentur* (*Cod. Th.* lib. I, tit. 3, leg. 25). Quod quidem Marciani edictum ad Constantinopolitanos potissimum clericos pertinuisse innuit Henricus II in diplomate (Goldast. *Consuet. imp.* pag. 77), quo ipse *divi Marciani constitutionem* ita intelligi debere statuit

ut ad omnium Ecclesiarum clericos generaliter pertinere judicetur. Et quidem Græcos præ aliis ab omni juramenti genere abhorruisse, satis constat: adeo ut pontifex Honorius III (*Extrav. de verb. sign.* cap. 51. Vide Lud. Tomassini *Tract. de juram.* cap. 2), cum de Græcis quibusdam monachis rebellibus Ecclesiæ reconciliandis ageretur, nec possent ii *ullatenus induci ad præstandum juxta formam Ecclesiæ juramentum*; ipsos *hac vice cum sola promissione manuali recipi, et severitati aliquid detrahi* mandaverit.

Sed in istis diutius fortasse versati sumus quam ferant præfationis leges; alia si occurrent, quæ obscurius vel durius a Theodoro dicta videantur, ea viris doctis recognoscenda et dijudicanda relinquimus. Ipsum quidem satis liquet zelo fidei orthodoxæ acerrimò flagravisse, antiquæ disciplinæ perquam studiosum, ac Ecclesiæ Romanæ, tanquam aliarum parentis et magistræ, observantissimum fuisse. Demum in ejus scriptis plurima sunt, non modo saluberrima, sed præclara sane et eximia: multa ad illustrandam confirmandamque doctrinam catholicam, atque ad confutandas temporum nostrorum hæreses maxime opportuna. Enimvero, ut nunc unum e multis locum notemus, quem non afficiant, quæ de orationis quotidianæ forma tradit (lib. I, epist. 42), tanquam a Patribus præscripta? atque hæc imprimis: *His actis, invoca sanctam Deiparam, ut tui misereatur; sanctos angelos, et quem vitæ tuæ custodem habes angelum, ut te custodiat et protegat: Præcursorem, apostolos, sanctos omnes, ac eos præcipue quos invocare consuevisti, et illum cujus memoria eo die agitur*, etc.: ibi, inquam, Græcorum cum Latinus, superiorum ætatum cum posterioribus, miram fidei pietatisque consensionem quis non agnoscat.

Sirmondus, *paulo ante mortem, editioni parabat plerque præstantis* hujus scriptoris *Opera Græce et Latine quæ hactenus lucem non viderunt* (ut Philippus Labbeus testatur in *Dissertatione de scriptoribus ecclesiasticis*, tom. II, pag. 403), *ac potissimum epistolas, quarum plerasque olim in gratiam cardinalis Baronii Latinitate donaverat; quæ insertæ leguntur Annalibus ecclesiasticis*, etc. Ac quæcunque longo temporis spatio conquirere et colligere potuerat, sua manu vir indefessus, quædam etiam bis terque, descripserat. Nos vero typis nunc committenda, aliisque Sirmondi operibus adjungenda censuimus ea saltem, quorum Latinam interpretationem confectam ab illo, vel saltem inchoatam reperimus. Vitam quidem Theodori prorsus integram, ejusque epistolas omnes a Sirmondo Latine redditas, ac Baronio traditas fuisse, minime dubium videtur. Num vero earum exemplar servaverit ac penes se habuerit, ignoramus. Nullum certe in ejus scriniis repertum; quare ad Baronii Annales recurrendum fuit. At ibi Vita Theodori manca est et mutila, et ne tertia quidem pars epistolarum, ac multarum segmenta duntaxat. Nonnihil præterea opis attulerunt chartæ quædam, viri non indocti, ut videtur, manu exaratæ, quas vir clarissimus Stephanus Baluzius Roma ad se ab eminentissimo cardinali Casanata, egregio litterarum ac litteratorum fautore, transmissas, nobiscum pro sua singulari humanitate communicavit: in quibus erant Theodori epistolæ aliquot sermone Latino expressæ, quas Sirmondiani laboris partem esse facile credimus, atque inde sex septemve epistolarum interpretationem desumpsimus.

Græci textus exemplaria optimæ notæ præsto fuerunt ad hanc editionem: præcipue Regius codex amplissimus et accuratissimus, quem nobis utendum concessit abbas illustrissimus, Camillus Tellerius, Regiæ bibliothecæ, omnium quotquot nunc sunt multo locupletissimæ præpositus, eo dignior hac præfectura, quod cum ipse præstantia ingenii, et præclara eruditione, bonis artibus doctrinisque magno jam ornamento sit, tum egregia quadam voluntate, aliorum studiis ac laboribus faveat impense, ac libentissime commodet. Habuimus etiam viri Græce et Latine doctissimi Petri Arcudii manu ex Vaticanis exemplaribus transcripta aliquot apographa: quæ Franciscus cardinalis Barberinus, sacri Collegii tunc decanus, vir ob egregia erga Ecclesiam et litteras præsertim sacras merita, immortali laude celebrandus, ante annos complusculos huc miserat: cum pergratum ipsi futurum esset, Theodori Studitæ libros ad publicam utilitatem vulgari, simulque in lucem exire hoc postremum opus Sirmondi, quem vir optimus charum habuerat imprimis, semperque maximi fecerat; sicut epistolæ quas variis temporibus ad illum scripsit, nunc primum inter ipsius Sirmondi epistolas a nobis editæ, testantur. Sed secuti maxime sumus apographa quæ Sirmondus, vir diligentissimus, ex probatissimis libis descripserat, ac per otium recensuerat. Si quid autem variæ lectionis reperimus in aliis codicibus, quod posset momenti alicujus esse, ad oram libri adnotavimus. In Regio quidem libro Theodori epistolarum ordo perturbatior visus est. Quocirca ordinem retinuimus, quo Sirmondus digesserat, historiæ ac temporum rationi accommodatiorem. Geminam singulis epistolis numeri notam apposuimus, ut in Sirmondi apographis ac Regio codice. Numerus autem posterior aliquam haud dubie multoque ampliorem, ad mille circiter, Theodori epistolarum collectionem denotat.

Demum, ut Sirmondus ad Anastasii Bibliothecarii Collectanea chronicam triginta annorum Synopsim, ea quæ in opusculis illis continentur, digerentem atque illustrantem; itemque alteram, annorum octo, initio operum Facundi Hermianensis apposuit; similem a nobis exposcere operam visus est Theodorus Studita. Itaque ipsius res gestas et scripta, in chronica pariter Synopsi per annos distinximus.

CHRONICA SYNOPSIS, S. THEODORI STUDITÆ ACTA, SCRIPTA, EPISTOLAS PRÆSERTIM, ORDINE ANNORUM DIGERENS, EX EJUSDEM THEODORI VITA, IPSISQUE EPISTOLIS.

Anno Christi 759, *Constantini Compronymi* 18. — Nascitur Theodorus Constantinopoli, nobilibus ac piis parentibus Photino et Theoctista, qui monasticam et ipsi postea vitam amplexi sunt. Ac Photinus quidem regiorum vectigalium quæsturam, magistratum amplissimum, gerebat; Theoctista Platonis archimandritæ eo tempore clarissimi soror fuit (*Vita*, pag. 2, 3).

Anno 781. — Sæculo renuntiat Theodorus, et cum fratribus Euthymio et Josepho (quorum Josephus postea Thessalonicensis archiepiscopus fuit) cumque universa familia in Saccudionis cœnobio, cui Plato præerat, monasticam vitam init (*Vita*, pag. 5).

Anno 784. — Sacerdotio initiatur Constantinopoli a Tarasio patriarcha (*Ibid.* p. 10).

Anno 794. — Gravi morbo correptus Plato, ac mortem instare credens, Saccudionensis monasterii præfecturam transfert in Theodorum, invitum quamvis ac reluctantem (*Ibid.* pag. 12).

Anno 795. — Constantinus imperator, Leonis IV et Irenes filius, Mariam uxorem, quam a matre coactus acceperat, repudiat, tanquam vitæ ipsius insidiata esset; ac mense Augusto Theodoten cubiculariam ducit, connubium jungente, non patriarcha CP., ut mos erat in imperatorum nuptiis, sed Josepho Ecclesiæ ejusdem œconomo. Patriarcha porro Tarasius, cum se nefario conjugio pro viribus opposuisset, cumque nuptias celebrare, ac pellicem coronare plane renuisset, tum, re confecta, graviter reprehendit imperatorem : communione tamen ipsum privare noluit, ne exasperaret juvenem libidine ardentem, minitantemque se majorum suorum exemplo hostem imaginum fore. Theodorus vero Constantinum pro excommunicato habendum esse palam denuntiat : ipseque ac Plato communioni Tarasii, velut remissius in eo negotio agentis, renuntiant (*Ibid.* pag. 13).

Inde ingentes in Ecclesia Orientali turbæ : multis hoc Theodori factum improbantibus : quos inter cum Stephanus a secretis, in congressu cum Theodoro, solam hæresim abrumpendæ communionis causam esse legitimam pertendisset, neque ulli licere extra fidei causam episcopum reprehendere; Stephanum Theodorus epistola (lib. I, 5), ad ipsum scripta refellit : ac imperatoris scelus quam grave fuerit demonstrat in epistola (I, 4) ad Nicephorum præpositum, suumque consobrinum.

Misit etiam, inquit Michael in Theodori *Vita*, p. 16, *ad Romanæ urbis antistitem epistolas et tabellarios, ei quæ gesta fuerant indicans, et quæ ab impp. pertulerat, cum illorum refrenare vellet intemperantiam; a quo responsa vicissim accepit, quibus ipsius prudentiam et constantem animum Pontifex divinis laudibus efferebat.* Sed Theodori epistola tunc quidem scripta ad Romanum pontificem, non exstat.

Interim imperator, iram dissimulans, Theodorum tentat flectere, quem in magna apud omnes opinione sanctitatis esse norat. Ac primum Theodoten novam Augustam, quæ Theodoro sanguine conjuncta erat, ad eum mittit cum muneribus : tum ipse cujusdam negotii specie venit ad ejus monasterium; at imperatoris aspectum ipsum monachi omnes declinant. Quocirca furore percitus, Theodorum una cum undecim monachis primum concidi verberibus, tum Thessalonicam deportari jubet (qui tamen nonnisi anno sequenti abierunt in exsilium), Platonem vero Constantinopoli intra palatium in Sancti Sergii monasterio et æde Sancti Michaelis includi (*Vita*, p. 14). Per id tempus Theodorus ad Theoctistam parentem suam gravissime ægrotantem litteras dedit (I, 6) cum adhuc in monasterio suo versaretur, sicut ex ipsa epistola intelligere est.

Anno 796. — Theodorus Thessalonicam, exsilii locum, pervenit die festo Annuntiationis B. Virginis. Inde tres haud longo intervallo epistolas (I, 1, 2, 3) ad Platonem dedit, quibus ipsum aliosque monachos vehementer hortatur, ut in suscepta veritatis pietatisque defensione persistant : tum etiam totius itineris sui modum et ordinem, sicut Plato petierat exponit.

Anno 797. — Constantinus imperator jussu Irenes matris comprehenditur, oculis orbatur, paucisque post diebus moritur. Imperio potita Irene, statim ad pacem Ecclesiæ reddendam adjicit animum. Josephus œconomus, qui adulterinas nuptias junxerat, deponitur; educitur e custodia Plato; exsules revocantur ; ac Theodoro Constantinopolim redeunti tota prope civitas, ipsaque Augusta cum patriarcha it obviam. Ille honorum ac publici fugiens, impetrat ab Irene, ut liceat sibi ad suum monasterium redire (*Vita*, pag. 16).

Anno 798. — Ibi strenuam disciplinæ monasticæ instaurandæ dabat operam, cum ob Saracenorum Arabumque incursiones se cum suis intra urbem recipere cogitur. His Studii monasterium in urbe nobilissimum attribuit Augusta, quod a Constantino Copronymo vastatum fuerat. Illuc plurimi confluunt ad Theodorum, hominis celebritate illecti, seque ipsi monasticis institutis excolendos tradunt (*Vita*, pag. 17).

Atque hoc loco, Theodori Vitæ auctor Michael, et post ipsum Baronius, commemorant Theodori scripta; nimirum, Institutiones monasticas iambicis versibus conscriptas; — Catechesim parvam constantem centum triginta quatuor sermonibus, quos ipse coram fratribus pronuntiaverat : — Catechi-

sticum magnum tribus partibus comprehensum, quibus præclara cœnobitarum instituta sigillatim explicabantur; — Panegyricum volumen, quo præclaræ in dies festos Domini, Deiparæ, sancti Joannis Baptistæ orationes continebantur; — Librum item versibus iambicis de primi parentis ortu et peccato, etc., deque universa Iconomachorum hæresi; et quædam alia (*Vita*, pag. 19, 21).

Anno 801. — Irene Augusta Byzantiis remittit tributa civili : atque hanc ipsius munificentiam celebrat Theodorus epistola (I, 6) ad ipsam scripta.

Anno 802. — Nicephorus Logotheta generalis, ejecta Irene, imperium occupat die 31 Octobris.

Anno 806. — Tarasius patriarcha CP. moritur die 25 Februarii. Nicephorus imp. de novo patriarcha deligendo consulit Platonem ac Theodorum. Theodorus per epistolam (I, 16) auctor est ut non alius assumatur, quam qui per gradus ab inferioribus ad superiora ordine ascenderit. At Nicephorus homo adhuc laicus, alioqui pietate insignis, patriarchali sedi multum quidem repugnans imponitur, ac die 12 Aprilis, ipsa sancti Paschæ Dominica, consecratur.

Paulo post Nicephorus imp. aliquot episcoporum synodum cogit : a quibus Josephus œconomus restituitur in pristinum gradum, utcunque consentiente novo patriarcha, qui, ut ecclesiasticæ disciplinæ imperitus erat, facilius ad aliorum sententiam pertractus est: cum præterea timeret ne imperator quidpiam atrocius adversus Ecclesiam moliretur (*Vita*, pag. 22, 23).

Postridie quam synodus habita est, Theodorus epistolam (I, 30) scripsit ad patriarcham, obtestans ne reciperet œconomum: se quidem ad sacra accedere non posse, quibus Josephus intersit. Patriarcham nihil rescripsisse conqueritur in epistola (I, 26) ad Simeonem monachum.

Anno 808. — Biennium erat quod Plato, Theodorus, Josephus Thessalonicensis archiepiscopus Theodori frater, ab Nicephori patriarchæ communione, ob receptum ab eo Josephum œconomum, abstinebant, clam tamen. Rem in apertum deduxit Logotheta Dromi. Quapropter Theodorus imminentem prævidens tempestatem, Saccudionensibus monachis per epistolam (I, 31) exponit, quam justis de causis a patriarcha se subtraxerit; cumque factum œconomi excusarent aliqui, ac secundas Constantini nuptias per dispensationem rite fieri potuisse dicerent, Theodorus epistola (I, 24) ad Theoctistum magistrum scripta, de legitima dipensatione disputat adversus destructionem canonum, atque adversariorum exceptiones diluit. Eadem de re epistolas duas, nomine Platonis, quo plus haberent auctoritatis, ad Simeonem monachum scripsit Nicephori imp. consanguineum, quarum altera (I, 21) ipsum orat ut animum leniat imperatoris, et impendentem procellam avertat. Altera (I, 22) adversus œconomum eversorem canonum fuse disserit, ac rursus obtestatur Simeonem ut sequestrum se præbeat apud principem, qui audire ipsos recusabat. Eamdem ob causam scripsi et nomine Josephi Thessalonicensis archiepiscopi epistolam (I, 25) ad eumdem Simeonem, qua Josephus, et imperatoris aditu prohiberi se queritur, et quam rite ipse factus fuerit archiepiscopus adversus quorumdam calumnias ostendit. Hunc porro Simeonem haud prorsus sincere in eo negotio se gessisse conqueritur Theodorus in epistola (I, 26) iisdem diebus ad Simeonem præpositum scripta.

Demum cum videret Theodorus se suosque majore in dies apud patriarcham in odio esse, quasi schismaticos ac perduelles, apologeticam ad ipsum scribit epistolam (I, 25). Ad Basilium quoque, abbatem monasterii Sancti Sabæ, tunc Romæ agentem, veterem amicum, qui tamen significaverat se communionem ipsi velut schismatico renuntiare, epistolam (I, 28) rescripsit aliquanto in ipsum, necnon in Leonem papam, de quo falsa audierat, commotior : tanquam ii pro justitia et pietate certanti haud satis æquos se præberent.

Anno 809. — Suam a patriarcha secessionem defendit, seque adversus hominum sermones purgat epistola (I, 32) ad Nicolaum Chartularium scripta : protestaturque se neque alienum a patriarcha gerere animum, et Ecclesiæ pacem quam maxime optare.

Interim synodus Constantinopoli contra ipsum cogitur mense Januario; ad quam Plato per vim manu militari trahitur. Ibi decretum fuit, Constantini cum Theodote conjugium, ex dispensatione legitimum dici debere; reges non teneri divinis legibus; eos qui tunc pro sacris canonibus certaverant usque ad sanguinem, dici non debere Præcursoris vel Chrysostomi exemplo fecisse; episcopos potestatem habere in canones. Demum anathemati subjecti fuere quicunque his non consentirent: ac Thodorus, Plato, Josephus Theodori frater, in insulam haud procul Byzantio relegati sunt, ibique seorsum suo singuli carcere inclusi. Tum imperator Theodori discipulos magistro suo orbatos omnibus modis tentat: cumque ipsos flectere non potuisset, in arctam custodiam tradit. Hæc memorat Theodorus pluribus in epistolis, præcipue autem in ea quam ad Leonem papam per Epiphanium misit, quæ non exstat, ab auctore suppressa, ne veniret in hostium manus. Sed postea Eustathium misit ad eumdem pontificem cum epistola (I, 33) qua, postqua mea quæ gesta erant in duabus mœchosynodis, ut ipse appellat, exposuit, sedis apostolicæ opem implorat.

Leo ad priores litteras per Epiphanium acceptas, epistolam rescripsit paterni amoris plenam, quæ intercidit; sed cujusmodi fuerit, docet tertia Theodori ac Leonem epistola (I, 34) quæ Platonis simul et Theodori nomine inscripta est, quanquam carcere disjuncti tunc essent. In ea porro, contra adversariorum nova dogmata rursus acerrime dispu-

tat, eosque pro hæreticis haberi debere contendit: denique sparsum de se ac Platone rumorem, quod quibusdam hæreticis astipularentur, plane confutat. Ad Basilium quoque Sancti Sabæ abbatem rursus epistolam (I, 35) dedit, pariter nomine Platonis et suo, qua petit imprimis legitimam adversus Mœchianos synodum convocari.

Per idem tempus, epistolam (I, 30) dedit ad Euprepianum, cohortans ad constantiam in fide, simul Mœchianorum errores coarguens: tum in epistola (I, 38) ad Arsenium eos refellit, qui scelera dispensatione excusari posse affirmarent; necnon ad Theophilum præpositum scribit (I, 39) eodem argumento: simul respondens iis qui mirabantur, hæreticos a Theodoro vocari eos, quibuscum antea ipse communicaverat. Ac Mœchianorum errorem in hæresim transiisse pugnat epistola (I, 48) ad Athanasium.

Et quoniam adversarii abutebantur exemplis apostolorum et antiquiorum Patrum, qui aliquando dispensatione usi essent; Theodorus, hortatu maxime Josephi fratris, librum *De dispensatione*, non ex proprio, ut ait (I, 49) ingenio, sed ex Patrum sententiis conscripsit.

Confessores egregios qui in ea persecutione obierant, celebrat binis ad Naucratium (I, 50) litteris. Atque ad Josephum archiepiscopum rescribens (I, 13) graviter mœrentem solatur.

Anno 811. — Nicephoro imp. in expeditione adversus Bulgaros perempto die 22 Julii, sicut ei Theodorus prædixerat, ac Stauracio ejus filio ex vulneribus, quæ eodem bello acceperat, haud multo post exstincto, imperium adeptus die 2 Octobris Michael Curopalates, ut dissidia tolleret, ac pacem Ecclesiæ Constantinopol. redderet; confessoribus exsulibus et carcere detentis libertatem spondet ea lege, ut Nicephorus quidem patriarcha, quæ perperam gesta erant, abrogaret, tum autem cuncti ad ejus communionem redirent. Conditione accepta, Plato et Theodorus monasteriis suis restituti sunt, atque, ut alii pariter consentirent, sequestres ipsos fuisse, docet Theodori epistola (I, 56) ad Antonium, seu Antoninum abbatem qui et ipse cum suis fratribus vinctus tenebatur.

Anno 812. — Sanctus Plato senio ac laboribus confectus moritur die 19 Martii, ætatis suæ anno 97 ejusque funus a Nicephoro patriarcha peragitur cum incredibili hominum concursu. Funebrem ipsius laudationem conscripsit Theodorus: quam a Guillelmo Sirleto, postea cardinali, Latine redditam Aloysius Lipomanus vulgavit, tom. VII *De Vitis sanctorum Patrum*, pag. 275, et ex Lipomano Laurentius Surius ad 16 Decembris. Hanc autem postea Græce Henschenius et Papebrochius, cum nova interpretatione Latina, ediderunt inter Acta sanctorum Aprilis, tom. I.

Anno 814. — Leo Armenus, qui Michaeli Balbo imperium abdicanti successerat die 11 Junii anno superiori; bellum adversus sacras imagines hoc anno instaurat. Ac primo episcopos, et monasteriorum præpositos, una cum patriarcha convocat in palatium: cumque et alii complures adessent, non iisque non pauci labe iconomachica infecti, liberam de imaginibus disputationem institui jubet. Renuunt episcopi plerique et archimandritæ, inter cæteros Theodorus longa oratione habita imperatoris prava consilia retegit, ac ipsum deinde admonet res quidem civiles atque bellicas ejus arbitrio et potestati commissas esse: at judicium de rebus ecclesiasticis ad solos sacerdotes et doctores pertinere (*Vita*, pag. 30).

Graviter commotus Leo omnes a conspectu suo ejicit; cumque domum rediissent, statim ad singulos affertur imperatoris edictum, quo vetantur ullum de fide sermonem habere, seu docendi, seu disputandi aut etiam colloquendi gratia. Non pauci abbates id quod petebatur, scripto etiam promittunt. Contra Theodorus nefas esse affirmat in fidei causa silere: atque hanc in rem epistolam (lib. II, 2) velut encyclicam scribit ad omnes monachos. Tum patriarcham nutantem erigit corroboratque: ac postea eidem, cum ob præclaram confessionem sua sede et urbe pulsus esset, per epistolam (II, 18) gratulatur; cumque adversarii, pulso patriarcha et presbyteris orthodoxis, passim imagines sacras dejicerent, frangerent, comburerent, omni contumeliarum genere afficerent; Theodorus, die festo Palmarum, ut suorum Studia flammet, eos in solemni supplicatione, circa monasterii Studiani ambitum imaginem Christi circumferre jubet (*Vita*, pag. 38).

Intruso in patriarchæ sedem Theodoto homine hæretico, rursus vocantur in patriarchium episcopi et archimandritæ: qui cum impiorum concilium vitare omnino cuperent; eos in proposito confirmat Theodorus, ac præpositorum nomine ad pseudosynodum scribit epistolam (II, 1) cujus summa erat, cum Nicephoro patriarcha tanquam capite suo colligatos, non posse ipso absente ad synodum accedere.

Ea propter Theodorus in exsilium ab imperatore mittitur, carcerique mancipatur (*Vita*, pag. 39). Complures ex vinculis epistolas scribit: primum dogmaticam (II, 8) seu catecheticam, ad eos omnes qui pariter in exsilium missi, aut etiam vinculis constricti erant, vel qui procellæ vitandæ causa, alio se receperant. Deinde, cum Bardas in Studianam domum irruens, Thaddæum monachum verberibus ad necem usque affecisset, martyrem novum Theodorum scripta ad Naucratium epistola (II, 3) celebravit.

Anno 815. — Imperator cum cerneret monachos exsules quotidie majores ad fidei defensionem animos sumere; mutato consilio, ipsos revocat. Verum post dies aliquot, Joanni cuidam homini nefario cruciandos tradit: cumque profiterentur vitam se abjecturos potius quam fidem, persuadere ipsis conantur adversarii, non aliud exigere impe-

ratorem, quam ut semel cum Theodoto patriarcha communicent : liberum ipsis postea fore ad monasteria sua reverti, ac prout voluerint sententiam ferrent. Hac fraude adducti sunt multi ad communionem cum pseudopatriarcha : præsertim cum ille palam anathemati subjiceret eos omnes qui imaginem Christi non adorarent. Theodorus, qui exsilio revocatus non fuerat, ne alios præsentia sua et sermonibus in fide confirmaret ; postquam complurium fratrum naufragium audiit, vehementer commotus, scriptis ad Josephum fratrem (II, 9) tum ad Naucratium (II, 10) litteris cladem eorum qui ceciderant graviter deplorat.

Id cum venisset ad aures imperatoris, Nicetam quemdam misit, qui Theodorum quam crudelissime cæderet, ac in longinquius exsilium deportaret. At Nicetas, Theodori aspectu mitigatus, imperatoris jussa de infligendis verberibus, pia fraude usus eludit (*Vita*, pag. 40).

Anno 816. — Cum in ipso carcere clericum quemdam ab hæresi ad fidem catholicam revocasset Theodorus ; ejus rei fama ad urbem delata, Leonis jussu dirissime cæditur una cum Nicolao discipulo, atque in arctiorem ambo custodiam traduntur, sæva ibi fame necandi. Sed cibum ipsis clam submittit sancta quædam virgo, cujus beneficium scripta ad ipsam epistola (II, 941) prædicat Theodorus.

Interim cum multi ex iis quos hæretici abduxerant, scelus admissum detestati, redirent ad suos, ab iisque recipi postularent : admonitus ea de re a Naucratio Theodorus, complures scribit præcipue de lapsis recipiendis epistolas (II, 6, 19, 20, 32, 40, 45, 50, 68, 95, 101, 119, 134, 154, 202, 211). Tum etiam Thalelæo discipulo scribens (II, 59) ad varia de rebus disciplinam ecclesiasticam spectantibus interrogata respondet. Item epistolam (II, 59) scribit ad triginta moniales, quæ pro Christo carcerem et verbera pertulerant ; easque ad perseverantiam adhortatur. Mariam quoque reginam, olim a Constantino Irenes filio abdicatam, et in monasterium detrusam, plurimum laudat per epistolam (II, 182), quod pro fide exsilium passa erat. Cumque Mariæ filia tunc Augusta, matrem ad se in aulam vocaret : id vehementer dissuadet ipse, ne in palatio cum hæreticis aliquo pacto communicet.

Ut Christi confessorum ardorem retardarent hæretici, palam dictitarunt martyrii palmam frustra a catholicis sperari pro iis suppliciis, quæ imaginum causa pertulissent : aliud esse pro Christo, aliud pro ipsius imagine sanguinem profundere. Hos igitur Theodorus ut refelleret, pluribus epistolis ostendit eumdem esse imaginis ac prototypi honorem : proinde qui abnegarent imaginem Christi, ab iis Christum abnegari : qui pro imagine Christi paterentur, pro Christo ipso pati (II, 21, 23).

Hoc etiam anno, ærumnis prope confectus, cum se haud diu superstitem fore putaret, epistolam (II, 22) vice testamenti scripsit fratribus, veniam petens si quos offendisset, ac vicissim ignoscens omnibus : eos vero qui lapsi essent, ad pœnitentiam vehementer excitans.

Sub idem tempus ad Theophylactum episcopum Nicomediensem scripsit epistolas duas (II, 4, 26), quibus et fortitudinem ipsius in defensione fidei catholicæ prædicat, et miserabilem Ecclesiæ statum deplorat. Totidemque scripsit (II, 41, 70) ad Theophilum præsulem Ephesiorum, qui graves etiam cruciatus pro fide pertulerat. Josephum item archiepiscopum Thessalonicensem, inclytum pariter catholicæ fidei pugilem, celebrat scripta ad ipsum epistola (II, 31) in qua deflet quorumdam casum et apostasiam a fide : principue Leontii olim monachi, qui et antea Mœchianis adhæserat, et tunc velut signifer erat Iconomachorum, ac Saccudionis et Studii monasteria invaserat. Patrum etiam Nicænum Antistitem, qui cum defecisset ad breve tempus, post lapsum erectus, catholicorum causam strenue defenderat, ob eamque rem episcopatu erat ejectus, epistola (II, 25) collaudat.

Item ad episcopos exsules communem omnibus epistolam (II, 37) scripsit, exhortans ut auctoritate sua et exemplo cæteros confirmarent. Demum *credi vix potest quot hoc tempore litteras scripserit, hortatorias ad martyrium, catecheticas ad instructionem, dogmaticas adversus hæreticorum objectiones, consolatorias ad concaptivos, luctuosas ad lapsos, canonicas ad resipiscentes... Numerum excedit ducentarum epistolarum summa, quas Theodorus persecutionis tempore exsul et in carcere constitutus conscripsit* (Baron. an. 816, n. 25).

Anno 817. — Hoc anno scripsit ad quatuor patriarchas : videlicet ad Romanorum pontificem qui tunc erat Paschalis I (II, 12), ad Hierosolymorum antistitem (II, 15), ad patriarchas Antiochenum et Alexandrinum epistolam duobus communem (II, 14), quibus litteris commemorabat *quemadmodum imago Christi contumeliose a persecutoribus tractata esset, orthodoxi autem omnes in carcerem et exsilium missi. Tum singulos excitabat ad opem ferendam periclitanti fidei ac veritati* (*Vita*, pag. 42). Scripsit etiam isto argumento ad abbates duos, unum lauræ Sancti Sabæ (II, 16), alterum lauræ Sancti Charitonis (II, 17). Epistolis autem ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum, et Hierosolymorum, subjunxit confectum a se opus adversus Iconomachorum hæresim. His porro litteris quid profecerit, explicat in alia ad patriarcham Hierosolymitanum epistola, cujus mentio erit anno 821.

Anno 818. — Cum litteras a Paschale papa Theodorus adhuc vinctus accepisset, rursus ad eumdem pontificem scripsit (II, 13) per Epiphanium, quem hujus rei causa Romam proficisci jubet (II, 35), cumque intelligeret Studitas suos aliosque, monasteriis ob persecutionem exturres vagari, catecheticam ad fratres ubique dispersos epistolam scribit (II, 37), qua et hortatur ad patientiam, et in

primis admonet ne se hominum consuetudine et A voluptatum illecebris a monasticæ vitæ institutis et sanctitate sinant abduci.

Venerunt hoc anno Constantinopolim legati a Paschale Romano pontifice, cum litteris quibus Iconomachorum hæresis coarguebatur. Hujus legationis mentionem habet Theodori catechetica ad suos epistola (II 66) adversus eosdem Iconomachos.

Hac legatione, orthodoxorum animi ad fidei catholicæ professionem et hæresis detestationem exarsere; atque ex his qui abducti erant, multi in viam reducti sunt. Inde acrior persecutio. Quocirca Theodorus plures ex carcere suo epistolas misit quibus suos solaretur roboraretque. Tunc ad Simeonem aliosque novem delitescentes scripsit de B iis qui se ipsi sponte martyrio offerrent (II, 44), tunc etiam scripta videtur epistola ad Leonem patricium et sacellarium (II, 56), qua persecutionis acerbitatem exponit. Item illa ad Irenem patriciam (II, 68) qua feminæ nobili, quæ, lapsa primum, deinde fidem catholicam confessa, etiam flagella pertulerat, addit animos: necnon illa ad Gregorum laicum (II, 55) qui primus ex aula in stadium catholicæ defensionis descenderat. Tunc etiam litteris consolatus est fratres Studianos (II, 58), cum in ipsos ille ex monacho persecutor Leontius crudelissime sæviret. Scripsit etiam Simeoni monacho epistolam (II, 30) in qua significat novum jam martyrii genus adhiberi ab hæreticis, dum nempe orthodoxos per longa et aspera itinera defatigare ac frangere conantur. Eodem tempore C scribens ad Naucratium (II, 61) libellum misit seu quaterniones duodecim, in quibus *Patrum Sermones et Vitas* metro incluserat. Tunc et Jacobum monachum, egregium Christi confessorem, mortuum celebravit litteris (II, 100) ad Hypatum datis.

Anno 819. — Cum Theodori epistola quædam incidisset in manus imperatoris, præfectus Orientis ad sanctum abbatem mittitur, epistolam illam ostendit, hominemque dirissime ad extremum usque spiritum cædi jubet, mense Februario. Inde post menses tres Smyrnam Theodorus transfertur, sicut ipse narrat in epistola (II, 38) quam e Smyrnensi carcere mox ad fratres dispersos dedit. In hac nova et arctiore custodia ter verberatur, centenis per singulas vices ictibus. Qua de re rursus D catecheticam ad fratres dispersos epistolam (II, 62) conscripsit. Postea custodiæ præfectus virum interritum et nullis cruciatibus fractum, blanditiis et omni officiorum genere tentat flectere, sicut narratur in epistola (II, 63) ad Naucratium.

Anno 820. — Cum quotidie ab hæreticis mortem exspectaret sanctus confessor, gaudii sui testem epistolam dedit ad Naucratiam (II, 71) atque hanc sub Leonis principatu postremam scripsit.

Bardas catholicorum acerrimus persecutor, Smyrnæ morbo gravissimo decumbens, Theodori precibus sanatur, cum se ex ipsius præscripto vitam deinceps acturum spopondisset. At cum brevi post ad ingenium hæresimque rediisset, rursus morbo correptus, ibidem moritur (*Vita Theod.*, pag. 47).

Anno 821. — Leone Armeno sub anni proximi superioris exitum, ipsa Dominici Natalis die, inter sacra occiso, Michael Balbus imperio potitus, mox catholicos vinculis et exsilio solvit. Theodorus de his rebus a Naucratio, qui Constantinopoli versabatur, certior factus per litteras, ad Michaelem novum imperatorem scribit (II, 74) eumque mirifice laudat, orthodoxum ratus. Item ad Naucratium scribit (II, 73) de Leonis Armeni morte, vindictam divinam prædicans. Ad Joannem quoque logothetam litteras dat (II, 80) eodem penitus argumento. Mox ipse, post annum septimum quam ejectus fuerat, Constantinopolim revocatus, dat se in viam: maxima omnium gratulatione ubique excipitur, ac plura edit in itinere miracula (*Vita Theod.* pag. 49, 50).

Cum de via Nicephorum patriarcham inviseret, venit illuc Agapetus monachus, ab episcopis in Chersone exsulibus missus, cui mandatum etiam erat, ut Theodorum salutaret. Atque hac occasione Theodorus epistolam (II, 92) ad episcopos illos scripsit. Inde Constantinopolim proficiscitur; manente patriarcha cum aliquot episcopis, quod adhuc Theodotus hæreticus sedem obtineret.

Binas sub idem tempus litteras, quæ non exstant, ad quemdam Theoctistum eremitam scripsit, ut hominem prava et hæretica dogmata propugnantem emendaret: sicut ipse testatur in alia epistola (II, 138) post tres annos ad eumdem scripta, cujus et suo loco mentio erit.

Interim jubet imperator ut episcopi tum orthodoxi, tum Iconomachi una conveniant de sacris dogmatibus acturi. Recusant rursum orthodoxi, leges quippe ecclesiasticas vetare, ne ad concilium cum hæreticis accedant. Postulant nihilominus audiri se ab imperatore: atque in hanc sententiam exstat conscripta a Theodoro, uti creditur, nomine omnium episcoporum ac præpositorum epistola (II, 86). Igitur ad imperatorem admissi, petunt suas sibi Ecclesias, ejectis qui eas occupaverant hæreticis, restitui. Ac multa pro sacris imaginibus adversus Iconomachicam hæresim disputant. Respondet Michael præclara esse quæ ab ipsis dicuntur; quo circa maneant, si lubet, in sententia: at cum ipse nullam unquam imaginem coluisset, pariter in priori sententia manere velle: non tamen vetare quin imagines ubique, excepta urbe regia, erigantur. Theodorus ad Crescentis loca se recipit, et quæ modo acta erant, scribit ad Nicephorum patriarcham. Cumque Nicephorus scripsisset, vehementer dolere se, quod Leonis morte pax Ecclesiæ nondum reddita esset, hunc solatur Theodorus ac meliora sperare jubet (II, 79). Interim Thomas quidam imperium ad se transferre molitur. Dum ergo imperator totus est in rebus bellicis. Theodo-

A rus Constantinopoli magna quiete fruens, ea occasione utitur ut tum sermonibus, tum scriptis, omnibus denique modis fidem catholicam pietatemque restituat. Cujus rei gratia scripsit eodem tempore epistolam catecheticam (II, 90) ad suos monachos adhuc variis in locis dispersos. Cumque Eustratius unus ex præpositis qui hæreticis dederant manus, scelus dissimularet, seque pro innoxio gereret, ad ipsum Theodorus scripsit epistolam (II, 106), qua hominem amanter ad confessionem delicti atque ad pœnitentiam invitat. Haud multo post denuo urbe ejicitur cum aliis pluribus, sicut ipse testatur in epistola (II, 121) quam rescripsit ad Thomam Hierosolymorum patriarcham, qui de ipsius reditu paulo ante per litteras fuerat gratulatus.

Anno 822. — Thomas tyrannus Constantinopolim obsidet mense Decembri. Ea re Theodorus in urbem confugere cogitur (*Vita*, pag. 57).

B *Anno* 823. — Michael imp. metuens ne tyranni partibus adjungerent se orthodoxi, ipsos cum hæreticis conciliare nititur : atque hujus rei gratia omnes ad mutuum congressum convocat. Renuunt more suo catholici : sed, quid facto sit opus ad componendam Ecclesiæ pacem, Theodorus nomine omnium, scripta ad Leonem sacellarium epistola (II, 129) exponit. Tum, ne causæ diffidentia congressum subterfugere, aut errorem vel discordiam fovere videantur, rursus omnium nomine apologeticam ad Impp. Michaelem ejusque filium Theophilum epistolam (II, 199) mittit. Postea Thoma tyranno in Michaelis potestatem redacto, rursus urbe excedit Theodorus, et in Acritorum insula sedem figit :

C indeque ad Nicephorum patriarcham sæpius ventitat. Cum autem magna inter utrumque consuetudo intercederet, fuere nihilominus ex Theodori hostibus, qui eum Nicephori communionem vitare dictitarent. Hanc igitur calumniam confutat epistola (II, 127) ad Petrum Nicænum episcopum.

Interea Basilius Leonis Armeni filius, qui Michaelis jussu exsectus, eo vulnere usum vocis amiserat, ad statuam sancti Gregorii Nazianzeni divinitus vocem recipit, seque catholicis ad sacrarum imaginum defensionem adjungit una cum matre Theodora seu Theodosia, quæ in monasterium *detrusa* fuerat. Hæc Curopalates, atque ex ipso *Cedrenus*. Theodoræ et Basilio publice professis mortem se *pro fide* catholica non defugere ;

D gratulatur Theodorus *per* epistolam (II, 204) ad ipsos scriptam, ac in proposito confirmat.

Annis 824, 825. — *Cum* in Gallias *ad Ludovicum Pium* regem *venissent Michaelis et Theophili Græcorum imperatorum legati, atque inter cætera discidium exposuissent, quod in Ecclesia Orientali propter imagines versabatur, quas alii adorandas, alii non adorandas esse contenderent ; seque hac de causa Romam etiam ad pontificem ituros significassent : Ludovicus, pacis componendæ studio, episcopos, pontificis permissu, Parisiis palatio convenire, sanctorumque Patrum de imaginibus sententias colligere jussit, quæ pontifici Romano ad rem definiendam adjumento, ut aiebat, futuræ viderentur. Hanc illorum Collectionem... cum accepisset Ludovicus... mox Romam misit ad Eugenium*, etc. Ita Sirmondus, tom. II *Conciliorum Galliæ*, p. 459. Porro episcopi illi *in ista sua Collectione*, pergit Sirmondus, *sanctorum Patrum sententias eo detorquere conantur, ut imagines indebito, ut videri volebant, cultu adorandas non esse statuant.*

Utrum autem Ludovici legati profecti sint ad Michaelem imp. ad eumque Parisiensis Collationis acta detulerint, *ignoratur*, inquit Baronius. *Tamen longe procul abfuit, ut orthodoxi Orientales eam Gallorum reciperent de sacris imaginibus transactionem quam diximus. Id enim disces ex Theodori Studitæ epistola* (II, 171) *ad Nicetam monachum data, a quo librum acceperat ejusmodi doctrinam continentem* (*Annal. eccl.* an. 825, n. 54).

Item anno 825, Theodorus ad Joannicium anachoretam celeberrimum, quem ante annum inviserat, dedit epistolam (II, 116) quæ licet ad Joannem eremitam inscripta sit, *ne putes*, ait Baronius, *hunc alium fuisse a Joannicio : nam in fine epistolæ* (II, 166) *ad Theoctistum datæ, eumdem ipsum Joannicium vocat. Joannes enim proprium erat nomen ejus : Joannicius autem diminutive a pueritia dictus fuit.* Hunc autem rogabat Theodorus, ut Theoctistum eremitam, qui antea hæreticis opinionibus quibusdam implicitus jam resipiscebat, ad se vocaret, et catholica sanaque doctrina imbueret. Ad ipsum autem Theoctistum epistolam (II, 138) scripserat, qua ipsius arguebat errores, et ad bonam mentem revocare conabatur. Denique cum Theoctistus pœnitentiæ ac rectæ fidei testem libellum misisset, scribit ad eum epistolam (II, 166) in qua eremitæ illius errores recensentur, tum fidei catholicæ formula præscribitur, quam coram Joannicio Theoctistus obsignare debeat.

Anno 826. — Theodorus ærumnis, laboribus ac morbo confectus, tradito suis testamento, migrat ex hac vita, Dominica die 11 mensis Novembris. Sacrum ipsius corpus ad principem insulam translatum (*Vita*, pag. 61).

Distincte autem præ cæteris auctor Vitæ sancti Nicolai Studitæ (exstat in tomo II *Auctarii Biblioth. Patrum Græc.*), monachus et ipse Studites ac Nicolai ejusdem discipulus, extrema Theodori vitæ tempora ipsumque obitum descripsit in hunc modum : *Cum Cæsar Michael... venerandarum imaginum cultores intra urbem sedere vetuisset, SS. PP. nostri Theodorus et Nicolaus... ad locum superius designatum Prusæ sinui conjunctum abeuntes, illic morabantur. Cum autem populi seductor Thomas in orbem Romanum rabiem exerceret, imperatoris jussu iterum vel inviti redeunt in regiam urbem : ac brevi post inde abeuntes, vicinam Acritæ promontorio peninsulam de nomine magni martyris Tryphonis dictam petierunt : ubi demum multis certaminibus gloriosus pater ac beatissimus Theodorus vivendi finem*

fecit. Migravit autem cum maxima nominis celebritate die 11 Novembris. Ejus vero beatum tabernaculum inde translatum ad insulam nomine Principem, gloriosæ ac sanctæ sepulturæ mandatur. Verum de hoc scripserunt sacri quidam Ecclesiæ doctores... ejusque res præclare gestas ad perpetuam memoriam litteris mandaverunt: videlicet Naucratius Theodori discipulus et laborum comes, ac Michael monachus, item Theodori discipulus. Naucratius quippe (*Auctar. ibid.*) epistolam de obitu sancti Theodori scripsit *ad Patres Fratresque spirituales ubique dispersos, ac persecutionem propter Dominum sustinentes;* in qua sanctissimi archimandritæ mortem fuse describit. Michael vero Vitam Theodori conscripsit, quæ nunc prodit Græce et Latine.

A *Anno* 844. — Sancti Theodori corpus post decem et octo annos ab obitu sanum ac integrum et suavissimo fragrans odore Constantinopolim translatum fuit ingenti pompa, et in monasterio Studiano sepultum (*Vita Theod.*, pag. 62). Idemque in Vita sancti Nicolai memoratur.

In hac porro chronica synopsi eas tantum epistolas recensuimus, quæ aliquam nimirum certi temporis notam gerent: pariterque ab aliis Theodori scriptis, ea tantum, quorum tempus vel in Theodori Vita, vel in epistolis notatum fuit. Cæterum de reliquis seu epistolis, seu libris, ordinem temporis scire, nec multum interest ad historiam, nec alia causa apparet cur de eo sit laborandum. Hoc tamen de epistolis quidem credimus, aut eo ipso prorsus quo missæ sunt, aut utique parum diverso ordine esse dispositas. Quocirca cum liber primus eas contineat quas Theodorus adversus Mœchianam hæresim, ut ipse vocat, Constantini V, Irenes, Nicephori, Michaelis Curopalatæ principatu scripsit: tum verisimile est alias etiam quæ istis admistæ sunt, ad eadem tempora pertinere. Cumque secundo B libro contineantur quæ a primo Leonis Armeni anno, quo recruduit Iconomachica persecutio, usque ad Theodori obitum pro fidei ac pietatis defensione adversus nefariam illam hæresim conscriptæ fuere, satis probabile videtur alias quoque alterius argumenti, quas idem liber complectitur, ad eadem et ipsas tempora esse referendas.

ANG. MAI PRÆFATIO.

(*Biblioth. nov.* t. V, 1.)

1. Quod magnus cardinalis Baronius valde opta vit, ut sancti Theodori Studitæ scripta diligenter collecta typis ederentur (1), id vir doctissimus Jac. Sirmondus S. J. sub longævæ vitæ suæ exitum præstare cœpit, cum jam antea multas Studitæ ejusdem epistolas, Latinas e Græcis a se factas, Baronio in Annalibus suis pro re nata vulgandas tradidisset. Verumtamen Sirmondo ad superos translato, tomus operum ipsius quintus, jam prelo fere paratus, prodiit posthumus, præcipua Studitæ scripta continens, id est Antirrheticos contra Iconomachos, epistolarum libros duos, et iambicorum versuum libellum. Atqui alium adhuc justum tomum edendorum Studitæ scriptorum exspectandum esse, satis apparet: nam si vulgatis a nobis nunc supplementis, conjungentur epistolæ plurimæ ineditæ, quæ Parisiis conservantur, ut infra diximus, p. 99, nec non catecheseon major collectio de qua item nos p. 77, denique etiam troparia in codicibus adhuc latentia; Sirmondianus ille tomus, hac nova scriptorum mole prorsus C exæquabitur. Reapse Sirmondum ad cumulanda Studitæ scripta incubuisse, patet primo ex Præfatione editoris, ubi multa ex his nominantur: deinde etiam ex Holstenii epistola 77, ed. Paris. p. 365, ad Sirmondum his verbis: « Mitto troparia sancti Theodori Studitæ, quæ sola describenda supererant in collectione ejus operum: sermones enim panegyricos jam ad te pervenisse spero. »

II. His itaque consideratis constitui ego Studitæ prosequi editionem. Et quia nunc sanctum Nicephorum contemporaneum ejus ac familiarem typis tradideram, huic illum aptissimum socium in eodem volumine copulandum judicavi. Revera enim quantam famam inter patriarchas Nicephorus, tantam inter sanctos archimandritas Theodorus D nactus est: uterque vero eadem in patria, unaque ætate, Byzantii natus, uterque scriptis plurimis, mutuo epistolarum commercio, confessione orthodoxa adversus Iconomachos, fortitudine ecclesiastica, vitæ sanctimonia, præcipuo quoque erga Romanam sedem obsequio clarissimus (2). Igitur

NOTÆ.

(1) Baronii verba ad Christi annum 798, n. 8, hæc sunt. *Utinam inveniatur aliquis vir doctus, qui cuncta sanctissimi viri egregia monumenta e bibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque Latinitati, beneficio omnium, donet!*

(2) Nicephori testimonium de Romanæ sedis suprema auctoritate habemus in hoc volumine p. Gr. 30, Lat. 174. At Theodori mira et plurima sunt testimonia in volumine Sirmondiano: quare a lectoribus hanc veniam peto, ut in tanta hodiernorum hostium insectatione et calumnia liceat mihi in hoc brevi scholio eo commemorare. Sic ergo Studita in indice Sirmondiano. *Romana Ecclesia vertex ecclesiarum. Universæ sub cœlo Ecclesiæ firmamentum. Ecclesiarum Dei suprema. Prima sedes apostolica. Ejus prærogativæ. Ejus judicium ab universa Ecclesia exquiri et suscipi debere, vetus*

perlustratis bibliothecæ Vaticanæ codicibus, primo quidem octo mihi compertæ sunt panegyricæ orationes (nam de editis nunc sileo, cum dixerim in adn. p. 77,) Græce, inquam, omnes ineditæ, tres tamen Latine vulgatæ, id est de nat. S. Joan. Bapt., et de apostolis Joanne, ac Bartholomæo, quam postremam serius inveni, ideoque in calce tantum voluminis potui collocare. Has ego æque omnes Latinas feci, omissa etiam prædictarum trium Latinitate Anastasii et Combefisii interpretum: etsi enim Latinitatem meam nulli præfero, attamen nec aliena sæpe placebat, vel quia durior et obscurior, vel quia multis male intellectæ Græcitatis sphalmatibus scatens. Itaque ut unus esset octo orationum color, nova potius interpretatio a nobis curanda fuit, aut certe in tribus illis passim interpolanda.

III. Porro has panegyricas orationes a Theodoro nondum hegumeno, sed adhuc juvene, et hegumenis (Platoni puta, cujus postea funus oratione decoravit) subdito, dictas apparet, tum diserte ex IV, p. 34 et 42; V, p. 52, 62, nec non ex VIII, p. 151, tum quia elocutio tumidior et plus debito amplifica, insolitis etiam vocabulis audaci compositione connexis, redundat et floret, nec placidam senii lenitatem, aut hegumeni gravitatem præ se fert, nec maturæ critices canones satis sequitur. Rogabit autem fortasse aliquis quid ego de his panegyricis sentiam. Equidem primam orationem haud parvi facio, quia plenam tradit ex Vetere ac Novo Testamento doctrinam de angelis, prout eam Orientis Ecclesia simulque Occidentis retinet. Profuisset igitur hæc oratio theologis scriptoribus de re angelica, si eam cognovissent. Utique sunt in ipsa opiniones non solum certæ ac dogmaticæ verum et aliæ multæ piæ ac probabiles, ac sanctorum placitis consonæ. Ut unum saltem exemplum proferam, ubi dicit Theodorus p. 34, et commissam a Deo angelis singulorum locorum vel rerum tutelam, ecce consonus adest sanctus Augustinus in quæstione 79, (3) his verbis: *Unaquæque res visibilis in hoc mundo habet potestatem angelicam sibi propositam, sicut aliquot locis divina Scriptura testatur*. Secunda quoque oratio de Christi nostroque baptismo, dogmatica fere est. Tertiam de Paschate, nec non duas de sancti Joannis B., non spernebat certe Arcudius, qui eas olim ad Sirmondum in Galliam misit, quanquam hic morte occupatus intactas deseruit. Et quidem in oratione paschali fragmentum illud Chrysostomi insertum occurrit, quod nulli in posterum critici genuinum non reputabunt; præsertim quia legitur etiam cum Chrysostomi nomine in codice Naniano 70, apud Mittarellium, et quidem cum Studita nostro conjunctum. In sexta oratione de Deiparæ obitu seu metastasi pium suum erga Divam animum effundit Theodorus. De septima et octava quid dicam? Etsi hæ mihi minus placerent, placuit certe octava ante mille annos Anastasio Bibliothecario, qui eam interpretatione sua laudibusque condecoravit: placuit item Allatio qui eam Græce in Symmictis se editurum receperat. Placuit septima Combefisio item interpreti. qui non dubitavit elegantissimam appellare. Sed et aliæ sex priores placuerunt certe Sirmondo qui prelo eas destinaverat. Ex olim vero editis, placuit De cruce Gretsero, De nativitate Deiparæ Lequinio, De inventione capitis sancti Præcursoris Cangio, De magno Arsenio et de Platone magistro Bollandianis. Nam quæcunque a magnis doctrina et sanctivitate viris scripta prodeunt, ea demum carere omnui utilitate aut merito nequeunt.

IV. Postquam harum orationum satis operosam, cum interpretatione mea scholiisque, editionem curaveram, mentem protinus alliis Theodori scriptis conquirentis intendi. Ergo in primis sum nactus Epitimia 110, quæ monasticæ apud Græcos severitatis imaginem sistunt. Deinde pretiosum Scholion, quod Studita editioni suæ minorum sancti Basilii Asceticorum. præposuerat, ut de illorum auctore dubitantibus scrupulum evelleret. Postea se mihi obtulit Studitæ brevis explanatio missæ Præsanctificatorum; quæ; mihi etiam ansam præbuit, pervenustas quasdam missæ Græcorum picturas describendi, nec non notitiam prope inauditam vulgandi liturgiæ sancti Epiphanii Cypriorum episcopi. Enimvero apprime optabam epistolarum Theodori editarum numerum augere; sed ea spes prope me fefellit, ut dixi, p. 99: itaque brevi admodum incremento contentus fui.

NOTÆ.

traditio est. Sedes est Petri. Inde accipienda fidei certitudo. Per illam fideles cum aliis patriarchis et inter se uniuntur. Universæ Ecclesiæ portus adversus omnium hæresum procellas. Romanus episcopus omnium princeps. Summus Pater Patrum. Primum apostolicum caput Ecclesiæ universæ. Primæ sedis antistes. Patriarcharum coryphæus. Princeps pastorum Ecclesiæ quæ sub cælo est. Principatus ejus divinus. Ad ipsum referri necesse est, si quid novi fiat in Ecclesia. Id ab initio servatum fuit. A Christo claves per intermedium sanctum Petrum accipit. Synodum orthodoxam absque Romani Pontificis cognitione celebrari non posse, antiqua traditio est. Huic defertur potestas summa synodi æcumenicæ. Ab eo approbari debent synodi nationales. Ad ipsum recurritur ob componendas Ecclesiæ Constantinopolitanæ turbas. Vides, lector ingenue, quæ fuerit duorum maximorum sæculo nono Græcæ Ecclesiæ virorum, de Rom. sedis primatu et auctoritate judictum, Theodori scilicet et Nicephori Vidimus etiam (in *Spicil. Rom.* t. X, p. 293) patriarcham sanctissimum Nicolaum in epistola ad Rom. Ecclesiam concedere illi προνόμιον ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροχῆς: quem primatum, ante inimicitias susceptas fatebatur etiam Photius in epistola ad Nicolaum papam, quam a schismaticis postea male truncatam restituimus integram nos in hac nostra *PP. Bibliotheca*, IV, p. 51. Cur ergo furentibus postea adversus Rom. sedem. eique obedientiam negantibus, Photio ac Cerulario, aurem præbeamus?

(3) Edit. Maurin. T. VI, p. 50 D.

Profecto non uno in codice Vat. continetur catecheseon Studitæ collectio minor, sermonibus constans 134, quos Latine tantum edidit Livineius: deest vero major sermonum 217, de qua Fabricius loquitur, ut dixi p. 77. Neutram tamen hoc volumine satis jam pleno complecti potuissem: quare Græca tot Catecheseon editio vel me vel alium futuro tempore curatorem exspectat. Illud tamen mihi insperatum gratumque accidit, quod inauditam prorsus philologis, ut reor, Studitæ aliam Catechesim reperi, inscriptam *Chronicam* seu Annalem, quia nempe in hac describitur totius anni jejuniorum regula: quare hanc statim Catechesim cupide arreptam in volumen meum sevocavi. Posthinc alterum legi in pervetusto codice monumentum asceticæ disciplinæ, qua Studii monasterium, cui Theodorus præfuit, regebatur. Etsi vero id scriptum alius auctor exaravit, tota tamen doctrina et legislatio Theodori est, atque ab eo prope ad verbum dictata et constituta, dum illic hegumeni munere fungeretur. Est hæc igitur ordinatio exacta divini officii, et jejuniorum in quadragesimis, atque abstinentiarum totius anni accurata descriptio; unde veteris Græcæ Ecclesiæ religiosa pietas et mira severitas nobis elucet. Huic autem, comparationis gratia, excerptum addidi ex constitutionibus famigerati in Occidente monasterii Salmuriensis, de Gallicano codice sumptum. Jam vestigando adhuc indulgens, libellum Theodori nostri comperi De confessione et satisfactione, quem nemo credo memoraverat, capitulis 28 constans, qui vel canonum pœnitentialium Collectionibus, vel Morini ejus tituli operi mantissam bonam adjiciet. Etsi autem latum Epitimiorum elenchum Studita jam scripserat, attamen et minorem alterum quotidianarum ferme pœnarum dictare non recusavit, quem item cum fructu legemus. Accessit mihi ex Vaticanis codicibus aliud quoque Studitæ nonnullarum quæstionum breve scriptum. Denique cum, p. 77, dixissem, desiderare me Græcum textum sermonis quo Theodorus sanctum Bartholomæum ap. laudaverat, illum demum insperato conspexi in extremis bibliothecæ Vaticanæ pluteis, eoque præconio volumen conclusi. Quanquam vero in pontificiis codicibus troparia etiam Studitæ leguntur, quorum minima tantum pars in triodio edito apparet; nihilominus pios hos Studitæ hymnos, prosa oratione scriptos, sed mellifluа pietate refertos, nonnisi alio volumine ac tempore, vita comite, vulgare licebit.

V. Theodori Studitæ vita prolixe accurateque a Michaele monacho edita, in Sirmondiano volumine exstat. Et quidem pars ejus notabilis fuit, tragœdia illa Constantini Irenes filii, qui suis adulterinis nuptiis Ecclesiam conturbavit: cui flagitio obsistens apprime Theodorus, tot mala perpessus, exsilia scilicet, verbera, famem, et hujusmodi ærumnas alias. Res hæc in codicibus etiam Vat. non semel narratur; nosque ipsi sive in *Script. vet.* t. III, cum Methodii monachi scripto, sive in *Spicilegii Rom.* t. VI, præf. p. 22 et seqq. cum Methodii patriarchæ aliorumque auctoritatibus, rem declaravimus.

VETERUM TESTIMONIA.

Theophanes ad Nicephori imperatoris annum IV, pag. 407

Mensis vero Aprilis die duodecima, magna Paschatis Dominica, Nicephorus sanctissimus patriarcha, prius a secretis, populi totius et sacerdotum, atque impp. etiam suffragio electus est. Plato autem et Theodorus monasterii Studitarum præpositi, Nicephori ordinationi non assenserunt, quinimo dissidium a cæteris meditati firmiter obstiterunt, probabili videlicet argumento ducti: non oportere aliquem ab imo laicorum statu ad supremum episcopatus fatigium proxime evolare. Quos cum imp. Necephorus urbe ejicere vellet, contraria nonnullorum sententia cohibitus est, qui odiosam fore patriarchæ ordinationem exposuerunt, si monachi ad septingentos usque sub Theodoro militantes, ejusque monasterium adeo celebre, dissiparentur.

Καὶ τῇ ιβ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, τῇ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα, ἐχειροτονήθη Νικηφόρος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἀπὸ ἀσηκρητῶν, ψήφῳ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων, πρὸς δὲ καὶ τῶν βασιλέων. Πλάτων δὲ καὶ Θεόδωρος ἡγούμενοι τῆς μονῆς τῶν Στουδίων οὐ συνευδόκησαν τῇ χειροτονίᾳ Νικηφόρου· ἀλλὰ λίαν ἀντετάχθησαν σχίσμα μελετήσαντες, αἰτίαν δῆθεν εὔλογον ἔχοντες· τοῦ μὴ δεῖν ἀπὸ λαϊκῶν ἀθρόως εἰς ἐπισκοπὴν ἀνατρέχειν. Οὓς ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος τῆς πόλεως ἀπελάσαι βουληθεὶς ἀνετράπη· συμβουλευόντων τινῶν οὐκ ἐπαινετὴν ἔσεσθαι τοῦ πατριάρχου χειροτονίαν, ἐπὶ καταλύσει τηλικαύτης μονῆς ἑπτακοσίων που μοναστῶν ὑπὸ Θεοδώρου τεταγμένων.

Idem ad Nicephori imperatoris annum VII, *pag.* 409.

Theodorus autem Studii præpositus, et ejus fra-

Θεόδωρος δὲ ὁ ἡγούμενος τῶν Στουδίων, καὶ Ἰω-

σὴφ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἅμα Πλάτωνι ἐγκλείστῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτῶν μοναχοῖς, τῆς κοινωνίας Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἀπέστησαν, διὰ Ἰωσὴφ τὸν οἰκονόμον, ὡς παρανόμως στεφανώσαντα Κωνσταντῖνον καὶ Θεοδότην.

A ter Josephus Thessalonicensis archiepiscopus, una cum Platone incluso, et reliquis monachis, a Nicephori sanctissimi patriarchæ communione, ob Josephum œconomum, qui Constantinum et Theodoten præter fas coronaverat, seipsos segregarunt.

—

Ex Naucratii confessoris encyclica, de obitu S. Theodori Studitæ edita in Auctario Combefisiano Bibliothecæ Patrum Græc. tom. II, pag. 855.

Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀληθῶς μαθητὴς καὶ μιμητὴς, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ κλέος τῶν ἱερέων, τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, ὁ τῶν μοναζόντων κανὼν, ὁ εὐαγγελικὸς ποιμὴν, ἡ ἀποστολικὴ καρδία, τῶν ὁμολογητῶν ὁ ἐξαίρετος. ὁ προαιρετικὸς μάρτυς, ὁ τῆς ὀρθοδοξίας ἥλιος, ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Καὶ ὢ τοῦ ἀκούσματος! κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ τεγαλοφωνόματος τῆς ἀληθείας κήρυξ, ὁ ἀένναος τῆς διδασκαλίας βρυτὴρ, ὁ μυριόνους τῇ θεοσκόπῳ κυβερνήσει, ὁ θαυμαστὸς βουληφόρος, ὁ πιστὸς οἰκονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, ὁ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πολίτης, ὁ κεκαθαρμένος νοῦς, ἡ χρυσοειδὴς ψυχὴ, ἡ τῆς μετονοίας θύρα, ἡ τῶν δογμάτων πηγὴ, ἡ εὔηχος τοῦ Πνεύματος λύρα, τὸ ἐνδιαίτημα τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος... Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρώτατος, ὁ πολλοστὸς καὶ πολυειδὴς τῇ ποικιλοστρόφῳ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος, ὁ ἐπιτεταμένος (1) στοχαστὴς, ὁ γνήσιος Χριστοῦ ὑπηρέτης, ὁ καλλιβλέφαρος ὀφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ σώματος, ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, καὶ τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως νικητὴς, τὸ τῆς δικαιοσύνης ὅπλον, ἡ τῆς ἐλεημοσύνης κρηνὴ, ὁ ἀκριβὴς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ, τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν, ὁ τῶν λόγων ἡδὺς, καὶ τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος... Δέδεται γλῶσσα χρυσοῤῥήμων, θείων δογμάτων ἐξηγητὴς· εἶρκται χεὶρ ὡραιογράφος, ἐπιστολαῖς τὸν κόσμον καταπλουτίσασα, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐπαναστρέψασα· ἔστησαν πόδες ὡραῖοι παννύχοις στάσεσι διηρκηκότες, καὶ πολλοῖς εὐαγγελισάμενοι εἰρήνην καὶ τὰ ἀγαθά· ἠρέμησε νοῦς διορατικώτατος, τὰ τοῦ Πνεύματος βάθη διερευνήσας, καὶ τὰ πόῤῥωθεν προβλέψας, καὶ προϊδὼν ἄριστα· κέκρυπται ὑπὸ γῆν σῶμα ἀσκητικοῖς πόνοις ἐγγυμνασθὲν, καὶ πολλαῖς ἐξορίαις, καὶ φυλακαῖς, πληγαῖς τε καὶ ἀπαγωγαῖς ἐξαρκέσαν. Τοιοῦτος γὰρ, ὦ μακαριώτατοι, ὁ ἡμέτερος Πατὴρ· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, πολλῶν πατὴρ καὶ διδάσκαλος· ὁ δεύτερος Ἀβραὰμ, οὗ ἡ παρὰ Θεοῦ εὐλογία ἐξαίρετος, καὶ οὗ τὸ σπέρμα ὑπὲρ ἀριθμὸν, ὁ τοῦ Προδρόμου μιμητὴς, ὁ τοῦ Ἠλιοὺ ζηλωτὴς, ὁ τῆς χάριτος Φινεὲς, ὁ νέος Σαμουὴλ, ὁ ἐκλελεγμένος ἀπὸ μυριάδων· οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πόλεις χῶραί τε καὶ νῆσοι, καὶ οὗ τὸν βίον καὶ τοὺς ἀγῶνας εἰκότως θρυλλεῖ τὰ πέρατα. Τίς

Dormitionem accepit communis Pater noster, ille prorsus discipulus Christi et imitator, vas electio- B nis, os Ecclesiæ, sacerdotum decus, fidei columen, regula monachorum, evangelicus pastor, pectus apostolicum, eximius confessor, martyr propositus, sol fidei orthodoxæ, orbis doctor. Atque, proh verbum! accepit dormitiorem communis Pater noster, vocalissimus ille veritatis præco, jugis doctrinæ scaturigo, cui infinita quædam ad spiritualem gubernationem mens. Erat admirabilis ille consiliarus, fidelis dispensator sacramentorum Dei, civis cœlestis Jerusalem, mens purgata, aureus animus, pœnitentiæ janua, fons dogmatum, bene modulata Spiritus lyra. beatæ ac principis Trinitatis domicilium....... Accepit dormitionem communis Pater noster; terrestris ille angelus, et homo cœlestis, mundissimum illud virginitatis templum, C multiplex ille ac multiformis volubili sapientia Spiritus, intentissimus conjector, verus Christi famulus, corporis Christi pulchro supercilio oculus, patientiæ pugil, hæresisque Iconomachorum victor justitiæ armatura, eleemosynæ fons, diligens Domini legum custos, thesauri virtutum penu, dulcis sermone, et ad salutandum facilis..... Vincta est lingua auro fluens, enarratrix illa divinorum dogmatum. Vincta est ac impedita manus pulchre scribens, quæ epistolis mundum ditavit, ac multos ad agnitionem veritatis convertit. Constiterunt speciosi pedes, qui noctes totas steterunt, multisque evangelizarunt pacem et bona. Requievit mens perspicacissima, quæ Spiritus profunda scrutata est, ac longius posita prospexit. Sub terra abditum est corpus illud asceticis laboribus exercita- D tum, quodque exsilia multa, carceresque, et plagas, et abductiones sustinuit. Talis siquidem erat, beatissimi, Pater ille noster: perinde vero fuerit, ac multorum dicere patrem atque magistrum: ille alter Abraham, cujus a Deo benedictio eximia, et semen innumerabile: imitator ille Præcursoris, ille Eliæ æmulator, Phinees gratiæ, novus Samuel, *electus ex millibus* [1]: cujus virtutem multæ decantant urbes, regionesque et insulæ; cujus vitam et certamina, orbis fines merito concelebrant. Quis enim quantum ille, aut virtutem dilexit, aut odio vitium habuit? (Quis tantopere Deum dilexit et ab illo amatus est? Quis ita zelans zelavit Domino,

[1] Cant. v, 10.

NOTÆ.

(1) Cod. Reg. ἐπιτετευγμένος, *felicissimus*.

ejus charitati usque ad mortem nihil anteponens? Quis ita sanctorum vitas ac vestigia secutus est, sanctosque ipsos inexplebili ardore est æmulatus?) Quis ita *mortificavit*, ut verbis Apostoli utar, *membra quæ sunt super terram* [1], seque ipsum emundans, Dei viventis templum effecit? Quis ita ducem egit, atque adversum hostes aciem instruxit, congressusque tam felici successu, nobilissima parta victoria prostravit? Quis illo acutior futurum prævidit? Quis ita robustis solidisque moribus, qui fulgere pernicius res agere possit?

A γὰρ οὕτως ἢ ἀρετὴν ἠγάπησεν, ἢ κακίαν ἐμίσησε; (Τίς οὕτως ἐπεπόθησε Θεὸν καὶ ἠγαπήθη ὑπ' αὐτοῦ; Τίς ζηλῶν ἐζήλωκε τῷ Κυρίῳ (2), μὴ προκρίνας τι τῆς αὐτοῦ ἀγάπης μέχρι θανάτου; Τίς ἰχνηλάτησε τοὺς τῶν ἁγίων βίους, καὶ ἀκορέστως τούτοις συνημιλλήθη;) Τίς οὕτως ἐνέκρωσεν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καθῆρεν ἑαυτὸν καὶ ναὸν Θεοῦ ζῶντος ἀπειργάσατο; τίς ἐστρατήγησε καὶ παρετάξατο πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ προσβαλὼν εὐστόχως κατέβαλε νενικηκὼς ἄριστα; τίς ὀξύτερος ἐκείνου προϊδέσθαι τὸ μέλλον; τίς οὕτω σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἤθει, ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἱκανός·
B

—

Paulus Diaconus, lib. XXIV *Historiæ Miscellæ.*

Theodorus autem hegumenus Studii, et Joseph frater ejus archiepiscopus Thessalonicensis, una cum Platone incluso, et cæteris monachis suis, a communione recesserunt Tarasii sanctissimi patriarchæ, propter Joseph vicedominum, qui prævaricatorie Constantinum et Theodoten coronaverat. Tunc Nicephorus imp. occasione percepta, cum episcopos et hegumenos congregasset, synodum adversum illos celebrari præcepit, per quam a monasterio et urbe dejecti, exsilio sunt destinati, mense Januario, indictione secunda.

—

Anastasius Bibliothecarius in Præfatione ad S. Theodori Studitæ sermonem de S. Bartholomæo apostolo. Spicilegii Dacheriani tom. III, pag. 13.

Theodorus videlicet quidam sacerdos apud Constantinopolitanam urbem temporibus fuit Adriani et Leonis Romanorum pontificum, vir valde mirabilis, qui non solum fidei constantia, verum etiam scientiæ gratia, et signorum polleret virtutibus. Duorum imperialum, insigniumque cœnobiorum, C Studii scilicet et Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicæ sedis communione persistens, hæreticorum nænias, et imperatorum vesaniam fidei constantia, etiam tormentis affectus, mentis virtute repressit, necnon et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit.

—

Ex Menæis Græcorum.

Mense Novembris XI, ***memoria sancti Patris nostri*** *Theodori Studitarum hegumeni.*

Theodore ter beate, magna præmia
Tibi, vita sancte exacta, post obitum dabit.

Natus ille est sub imperio Constantini Copronymi, piis parentibus Photino et Theoctista. Virtuti autem a puero deditus, litterarum studiis excolitur, atque ad summum doctrinæ gradum pervenit. Monasticam deinde vitam amplexus, cum excelleret omni virtutum genere, sacerdotii chrismate ab Tarasio magno initiatur; cumque sanctus Plato, qui tunc monasterio Studiano [*f. leg.* Saccudionis] præerat, præfecturam transtulisset in hunc beatum virum; is sibi commissi gregis præclarus rector et ad salutaria pascua ductor exstitit. Porro et magnus hic Theodorus et sanctus Tarasius, posterior quidem Ecclesia sua pellitur, alter vero flagellis cæsus Thessalonicam relegatur a Constantino Irenes reginæ filio, quod ille, abdicata uxore legitima, duxisset alteram, graviterque a sanctis

Μηνὶ Νοεμβρίῳ ια', μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρος ἡμῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου..

Πολλὰς ἀμοιβὰς, Θεόδωρε τρισμάκαρ,
Βίου μεταστὰς ὡς βιοὺς εὖ προσδόκα.

Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, γονέων εὐσεβῶν Φωτεινοῦ καὶ Θεοκτίστης. Ἐκπαιδόθεν δὲ τὸν ἐνάρετον βίον ἑλόμενος, γράμμασιν ἐκπαιδεύεται. καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον ὕψος τῆς γνώσεως ἀνήχθη. Τὸν μονήρη βίον ὑπελθὼν, καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἀρετῆς κατορθώσας, χρίσματι τῆς ἱερωσύνης παρὰ τοῦ μεγάλου Ταρασίου ἀξιοῦται· καὶ τοῦ ὁσίου Πλάτωνος τηνικαῦτα ἡγουμένου τῆς
D μονῆς τῶν Στουδίου [Σακκουδίωνος] τυγχάνοντος καὶ παραιτησαμένου, ὁ μακάριος οὗτος τὴν ἡγεμονίαν ἀναδέχεται, καλῶς τὸ πιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον ὁδηγῶν, καὶ ἐπὶ νομὰς σωτηρίους ποιμάνας. Καὶ οὗτος οὖν ὁ μέγας Θεόδωρος, καὶ Ταράσιος ὁ ἐν ἁγίοις· ὁ μὲν ἀωπθεῖται τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ μαστιχθεὶς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ περιορίζεται παρὰ Κωνσταντίνου υἱοῦ Εἰρήνης τῆς βασιλίσσης, διὰ τὸ τὴν μὲν νο-

[1] Coloss. v, 3.

NOTÆ.

(2) Ita cod. Reg.; nam quæ hic ansulis inclusa, ea non leguntur apud Combefisium.

μῶς αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα ἀποβαλεῖν, ἀγαγέσθαι δὲ ἑτέραν, καὶ διελεγχθῆναι παρ' αὐτῶν. Καὶ δὲ Κωνσταντῖνος τυφλωθεὶς τῆς βασιλείας ἀπεῤῥάγη, ἀνακαλεῖται τῆς ἐξορίας Θεόδωρος· ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐξορίζεται πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος ἐν τῇ τῆς Ἀπολλονιάδος λιμνῃ· ἐκεῖθέν τε πάλιν παραπέμπεται ἐν τῷ τῶν Ἀνατολικῶν θέματι, ἐν ᾧ καὶ τὰς ἑκατὸν μάστιγας περὶ τὸν νῶτον δεξάμενος γενναίως ἐνεκαρτέρει· καὶ αὖθις παρὰ τοῦ στρατοπεδάρχου σφοδραῖς μάστιξιν αἰκίζεται. Κἀκεῖθεν τῇ Σμύρνῃ παραπεμφθεὶς, εἱρκτῇ δυσωδεστάτῃ κλείεται· καὶ τῷ βασανιστηρίῳ ξύλῳ ἐμβάλλεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀπεῤῥάγη, καὶ Μιχαὴλ τὰ σκῆπτρα ἐδέξατο, ἀνακαλεῖται τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐξορίας ὁ μέγας Θεόδωρος· καὶ μικρὸν ἀνεθεὶς, τοῖς φίλοις συνῆν· καὶ μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος ἐνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ. Ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν κατάξηρος ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξαιπόλιος τὴν τρίχα, καὶ ἐπιφάλακρος.

illis viris ob id reprehenderetur. At postquam Constantinus excæcatus fuit ac regno spoliatus, ab exsilio Theodorus revocatur. Sed et postea ad paludem Appolloniadis rursum pellitur magnus Theodorus, indeque denuo in partes Orientales : ubi centum plagas tergo inflictas forti animo excipit ; iterumque ab castrorum præfecto dire verberatur. Inde Smyrnam ductus, ac teterrimo carcere inclusus, lignis ad tormenta comparatis imponitur. Postmodum vero, cum imperator regno moriens cessisset, ac Michael sceptra suscepisset, magnus Theodorus ex carcere exsilioque revocatur, ac non nihil quietis nactus, cum amicis versatus est : donec cum optima spe obdormivit in Domino. Fuit autem corporis habitu macilentus, vultu pallido, crine canescente et calvus.

—

Ex collegii nostri Parisiensis codice ms. cui titulus :

Συναξάριον ἐν ἐπιτομῇ τοῦ ὅλου ἐνιαυτιοῦ. Μηνὸς Νοεμβρίου ια'. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τῶν Στουδίου.

Ὀρθοδοξίας ὁδηγὲ, εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος, τῆς οἰκουμένης ὁ φωστὴρ, τῶν μοναζόντων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα, Θεόδωρε σοφὲ, ταῖς διδαχαῖς σου πάντας ἐφώτισας· λύρα τοῦ Πνεύματος, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Breve Synaxarium totius anni. Mense Novembris XI. *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ.*

Dux rectæ fidei, pietatis magister et sanctimoniæ, lux mundi, divinum decus monachorum, sapiens Theodore, omnes doctrinis tuis illuminasti ; lyra Spiritus, pro nostrarum animarum salute apud Christum Deum deprecare.

—

Ex Synaxario collegii nostri Parisiensis Societatis Jesu, 11 *Novembris.*

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου. Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς, πᾶσαν δὲ γνῶσιν τῶν μαθημάτων ἐκμαθὼν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης τῆς εὐσεβεστάτης, εἴκοσι δύο ἐτῶν ὑπάρχων, ἀπελθὼν ἐν τῇ Σακουδίωνος μονῇ, ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Πλάτωνος γέγονε μοναχὸς, καὶ παρὰ Ταρασίου πατριάρχου χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Εἶ [F. εἶτα] τριακονταέτης ὢν γίνεται καθηγούμενος τῆς ὑπ' αὐτῶν μονῆς. Ἐξωρίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ μοιχίᾳ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν παρὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης, καὶ διὰ τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔφοδον τὴν βασιλεύουσαν... καταλαμβάνει. Καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει. Εἶτα ἐξορίζεται διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Εἰκονομάχου, καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας πολλὰ τιμωρηθεὶς καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ ὕμνους εἰς Θεὸν συγγραψάμενος, ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ἦν δὲ τὴν μὲν ἡλικίαν μακρὸς, κατάξηρος καὶ ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξαιπόλιος τὴν τρίχας καὶ ἐπιφάλακρος.

Eodem die memoria sancti Patris nostri et con fessoris Theodori Studitarum præpositi. Ille regnante Constantino Caballino natus est Constantinopoli. Omnem scientiarum cognitionem adeptus imperante sanctissima Irene, duos supra viginti annos natus, in Saccudionis monasterium se recepit, ab avunculo suo Platone monachus factus ; et a Tarasio patriarcha presbyter ordinatus est. Tricesimum agebat ætatis annum cum ab eodem Platone monasterio præficitur. Thessalonicam vero relegatus est, quod imperatoris adulterio non consentiret. Verum ab Irene Augusta revocatus atque a Saracenorum regina viatico recreatus, *Studiensis monastarii moderamen* suscipit : sed iterum similem ob causam in exsilium pellitur a Nicephoro imperatore, qui in Bulgaria cæsus est. Postea ob sanctas imagines a Leone Iconomacho in exsilium mittitur : multaque pro religione perpessus ; et plurimis functus certaminibus, hymnisque in Dei laudem conscriptis, in summa senectute migravit ad Dominum. Erat autem procerus statura, exsucco vultu et pallido, crine partim cano partim nigro, et capite calvo.

—

XV Julii.

Eodem die memoria agitur sancti Patris nostri Joseph confessoris, archiepiscopi Thessalonicæ.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωσὴφ τοῦ ὁμολογητοῦ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

Relatio Constantinopolim reliquiarum SS. Theodori et Josephi. Ex ms. Bibliothecæ Ambrosianæ lit. O, 14, δ, 25 Januarii.

Translationem celebramus sanctorum Patrum nostrorum et confessorum, Theodori præpositi Studii, et Josephi ejus fratris, qui Thessalonicæ archiepiscopus fuit. Illi ex Photino et Theoctiste nati, sub imperio Theophili vixere. Ob venerandarum sanctarumque imaginum adorationem sanctus quidem Theodorus diversa perpessus exsilia, et plagas, et flagella, tanquam egregius Christi confessor; regnante Michaele Amorrhæo solvitur vinculis, et ab exsilio revocatur; exiguaque ærumnarum intermissione potitus, cum bona spe requievit in Domino: cujus corpus in insula principis depositum est. Josephus vero archiepiscopus germanus ipsius frater diversis carceribus et cæteris ærumnis conflictatus, die Julii decimo quarto ad æternam requiem appulit. Horum sacrosancta corpora post annos decem et octo in regiam urbem pompa solemni asportata sunt (tunc enim cessavit Ecclesiarum bellum, quod invisus Theophilus excitarat) quam translationem præcipue peregit sanctissimus patriarcha: is erat Methodius. Ac universus clerus et monachi, sæculariumque ex urbe multitudo affluens cum lampadibus et thuris suffitu sana corpora et miro adhuc odore fragrantia reperientes, sublatis manibus exceperunt, et in sancti Platonis thecam reposuere. Cui et alacriter, ut æquum erat, parentarunt.

Τὴν ἀνακομιδὴν ἐπιτελοῦμεν τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν καὶ ὁμολογητῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, καὶ Ἰωσὴφ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου γενομένου Θεσσαλονίκης. Οὗτοι ὑπῆρχον ὑπὸ τῆς βασιλείας Θεοφίλου καὶ υἱοὶ Φωτεινοῦ καὶ Θεοκτίστης. Διὰ τὴν προσκύνησιν νῶν σεβασμίων καὶ ἁγίων εἰκόνων ὁ μὲν ἅγιος Θεόδωρος διαφόροις ἐξορίαις προσταλαιπωρήσας καὶ πληγὰς καὶ μάστιγας, οἷα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἐπὶ τοῦ νώτου δεξάμενος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ἀμοῤῥαίου ἀνακαλεῖται τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἐξορίας, καὶ μικρὸν ἀνεθεὶς μετὰ χρηστῆς τῆς ἐλπίδος ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ, καὶ ἀναθεῖται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ Πριγκίπου νήσῳ. Ὁ δέ γε αὐτάδελφος αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσὴφ καὶ αὐτὸς διαφόροις φυλακαῖς προσομιλήσας, καὶ τῇ λοιπῇ κακοπαθείᾳ πυκτεύσας ἀπαίρει πρὸς τὴν αἰώνιον λῆξιν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου. Τούτων τὰ ἱερὰ καὶ ἅγια σώματα λαμπρῶς τῇ βασιλίδι μετὰ χρόνους ἀνακομίζονται ὀκτωκαίδεκα. Τηνικαῦτα γὰρ ὁ τῶν Ἐκκλησιῶν πέπαυται πόλεμος, ὃν στυγητὸς Θεόφιλος ἀνεῤῥίπισεν. Ὧν καὶ τὴν ἀνακομιδὴν μάλιστα ὁ θειότατος πατριάρχης, Μεθόδιος δὲ ἦν οὗτος, καὶ κλῆρος ἅπας καὶ μοναστῶν πλήθη καὶ μιγάδων μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων προχυθέντες τῆς πόλεως καὶ ταῦτα χερσὶν ὑπτίαις δεξάμενοι καὶ σῶα εὑρόντες καὶ ἄρτι ἀῤῥήτου εὐωδίας πληρούμενα τῇ θήκῃ γε τοῦ ἱεροῦ κατατιθέασι Πλάτωνος, καὶ ἐνθύμως αὐτῷ ὡς ἀληθῶς κηδεύουσι τίμια.

Ex Synaxario collegii nostri Parisiensis 4 Februarii.

Eodem die memoria agitur sanctis Patris nostri Nicolai confessoris Studiensis. Ille quidem sanctus ex Creta insula oriundus erat. Cognatum autem suum Theophanem videre desiderans, Constantinopolim adiit: eumque inter fratres Studitas ascriptum cum invenisset, ipse quoque monasticam vitam amplectitur. Ibi omni eruditione excultus, et monasticæ vitæ rationem apprime edoctus, presbyter ordinatur; ad altissimum enim virtutis culmen evaserat. Postea autem quid? cum Theodoro monasterii præposito divinus Nicolaus exsilio damnatur. Unde revocati a Leone, qui merito feræ cognomine dictus, et Christi hostis fuit, bubulis nervis verberantur, quod divinarum imaginum essent adoratores. Deinde in custodiam detruduntur, et rursus interrogati cæduntur, ac vincti in carcerem conjiciuntur: cumque ibi per tres annos famem, sitim, nuditatem pertulissent, Smyrnam ablegantur: ubi flagellis cæsi, et in carcerem conjecti, ligneis, compedibus vinciuntur. Elapsis autem mensibus viginti, moritur Leo, et ad divinum judicium rapitur. Tunc dimissi beati confessores

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Στουδίτου. Οὗτος ὁ ὅσιος ἔφυ μὲν ἐν τῆς τῶν Κρητῶν νήσου. Τὸν συγγενέα δὲ αὐτοῦ Θεοφάνην βουλόμενος θεάσασθαι, τὴν Κωνσταντινούπολιν καταλαμβάνει· καὶ τοῦτον συγκατηλεγμένον τῇ ἀδελφότητι τῶν Στουδίου εὑρὼν, καὶ αὐτὸς τὸν μονήρη βίον ὑποδύεται. Διὰ πάσης δὲ παιδεύσεως διελθὼν, καὶ τῆς μοναχικῆς ἀγωγῆς τὰ σύμβολα ἀκριβέστατα διδαχθεὶς, χειροτονεῖται πρεσβύτερος· εἰς γὰρ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ἔφθασεν. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἐξορίαν σὺν Θεοδώρῳ τῷ τῆς μονῆς προεστῶτι ὁ θεῖος Νικόλαος κατακρίνεται· κἀκεῖθεν ἀνακληθέντες βουνεύροις τύπτονται παρὰ Λέοντος τοῦ θηριωνύμου καὶ μισοχρίστου, ὅτι προσκυνηταὶ τῶν θείων εἰκόνων τυγχάνουσι· εἶτα φρουροῦνται, καὶ αὖθις ἐρωτηθέντες μαστίζονται, καὶ τῇ εἱρκτῇ δεσμευθέντες ἐναποῤῥίπτονται· τρισὶ δὲ ἔτεσι τῇ φρουρᾷ προσκαρτερήσαντες, καὶ λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι προσπαλαίσαντες ἐν τῇ Σμυρναίων ἐκπέμπονται· κἀκεῖσε μαστιχθέντες, καὶ τῇ φρουρᾷ ἐμβληθέντες, ξύλῳ τοὺς πόδας ἐμβάλλονται. Εἴκοσι δὲ μηνῶν παρῳχηκότων, τελευτᾷ τὸν βίον, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν

A

δικαιωτήρια παραπέμπεται. Τότε οἱ μακάριοι τοῦ Χριστοῦ ὁμολογηταὶ ἀνεθέντες τὴν Χαλκηδόνα καταλαμβάνουσι, καὶ τὸν τρισόλβιον Νικηφόρον πατριάρχην κατασπασάμενοι, διῆγον ἄμφω. Καὶ μετὰ μικρὸν ἐν τῇ Προύσῃ περιορίζονται, Μιχαὴλ τοῦ Καίσαρος τοῦτο προστάξαντος· εἶτα ἐν τῷ Ἀκρίτα, ἐν ᾧ καὶ ὁ πολύαθλος Θεόδωρος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ἀλλὰ Μιχαὴλ τοῦ ἄνακτος ἀπολιπόντος, καὶ Θεοφίλου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τῆς βασιλείας δραξαμένου, πάλιν κατὰ τῶν εὐσεβῶν βαρὺς ἀνεῤῥιπίζετο πόλεμος· καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοφίλου τὸν βίον καταστρέψαντος, καὶ Θεοδώρας τῆς εὐσεβεστάτης καὶ Μιχαὴλ τοῦ ταύτης υἱοῦ τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων, καὶ εἰρήνης σταθηρᾶς γενομένης, ἐπεὶ Βασίλειος ὁ ἐκ Μακεδονίας τὴν βασιλείαν διεδέξατο, τὸν ὅσιον τοῦτον καὶ πολύαθλον Νικόλαον πολλαῖς παρακλήσεσι πείσας, ἡγούμενον τῶν Στουδίου καθιστᾷ. Τοσούτους οὖν καὶ τηλικούτους ἀγῶνας ὁ τρισόσιος διανύσας καὶ ὑπὸ τῆς πολλῆς κακουχίας τρυχωθεὶς ἑβδομήκοντα καὶ πέραν χρόνους, τελέσας ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο.

Christi Chalcedonem perveniunt, ac ter beatum patriarcham Nicephorum cum salutassent, ambo istic degunt. Paulo post Prusam releguntur, jussu Michaelis imperatoris : deinde in Acritam, ubi vir multorum certaminum Theodorus ad Dominum migravit. Sed Michaele imp. mortuo, cum ejus filius Theophilus imperium iniisset, grave contra religionis cultores bellum rursus exarsit. Verum ipso etiam Theophilo e vivis sublato, sanctissima Theodora ejusque filio Michaele imperium administrantibus pace stabilita, postea Basilius Macedo imperii regimen accepit : qui sanctum illum et multis nobilem certaminibus Nicolaum precibus adduxit, ut Studii monasterium regendum susciperet. Igitur vir sanctissimus tantis talibusque

B

functus certaminibus, et plurimis ærumnis confectus, septuagenario major in pace requievit.

Ex ms. Regio n. 709 (3).

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴν Θεόδωρον ἡγούμενον τῶν Στουδίου.

Ἐτελειώθη ἐν Κυρίῳ ὁ ὅσιος καὶ μέγας Πατὴρ ἡμῶν, ὁ Χριστοῦ θεράπων καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος, ὁ πολυθρύλλητος ἡγούμενος τῶν Στουδίου· ὁ καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ ψυχωφελῆ συγγραψάμενος βίβλον ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔπει τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης αὐτοῦ ἐξορίας ἐν τῇ νήσῳ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος· πλησίον τοῦ ἐμπορίου τοῦ

C

ἐπονομαζομένου Ἀκρίτα τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, μηνὶ Νοεμβρίῳ, ἑνδεκάτῃ, ἡμέρᾳ πρώτῃ, ὥρᾳ ἕκτῃ, ἰνδικτιῶνος πέμπτης, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστοῦ τριακοσιοστοῦ τριακοστοῦ πέμπτου. Οὕτω δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον Πατέρα ἡμῶν διεπράχθη. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τέλειος τῷ φρονήματι ἀναδειχθεὶς, καὶ θείας χάριτος καταξιωθεὶς, τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας χρόνῳ τὸν τοῦ Κυρίου ἀράμενος σταυρὸν, ὑπὸ τὸν αὐτοῦ ζυγὸν τὸν ἑαυτοῦ καθυπέταξεν αὐχένα, εὐαγγελικῶς ἀποταξάμενος. Ὁσίως καὶ πατρικῶς πολιτευσάμενος, τρισκαίδεκα ἔτη ὑποταγεὶς ἄριστα, καὶ τὸν τῆς ἀθλητικῆς ὑποταγῆς διηνυκὼς γενναίως δρόμον· ἐκλογῇ θεοκρίτῳ τὴν ἡγουμενικὴν προστασίαν διαδεξάμενος, κἀν ταύτῃ τριάκοντα καὶ δύο

D

διαπρέψας χρόνους· ἀσκητικοῖς τε πόνοις καὶ ἐπιμόνῳ ἐγκρατείᾳ νεκρώσας ἀποστολικῶς τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πᾶσάν τε ἀρετὴν κατορθωκὼς ὡς ἕτερος μίαν· θλίψεσί τε πλείοσι καὶ πειρασμοῖς ποικίλοις ἐκ τῆς ἀκριβοῦς φυλακῆς τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἐρεύνης περιελθών· πλεῖστά τε μονάστήρια συστησάμενος καὶ

Epigramma in sanctum Patrem nostrum et confessorem Theodorum Studii præpositum.

Obdormivit in Domino sanctus et magnus Pater noster, Christi famulus et confessor Theodorus, celeberrimus Studii præpositus (qui sacrum hunc librum et animabus utilem duodecimo tertii sui pro Christi veritate exsilii anno conscripsit) in insula sancti et magni martyris Tryphonis, prope locum qui dicitur Acrita in provincia Bithyniæ, mense Novembri, die undecima, quæ fuit Dominica, hora sexta, indictione quinta, anno a creatione mundi sexties millesimo trecentesimo tricesimo quinto. Ut autem uno verbo complectar præclara sancti Patris nostri facta : juvenilibus annis sensu perfectus, et gratia ditatus, in monasterium susceptus est : et crucem Domini a vicesimo secundo ætatis suæ anno tollens, cervicem illius jugo submisit, nuntium remittens mundo juxta Evangelii præceptum. Cumque Patrum vestigiis sancte institisset, per annos tredecim rite obedientiæ subjectus, in eoque curriculo strenue certavisset, divina electione munus præfecturæ suscepit, in eaque annis triginta duobus egregie versatus est, asceticis laboribus diuturnaque abstinentia *membra quæ sunt super terram* cum Apostolo *mortificans*[3]. Virtutibus omnibus addictus, quemadmodum alius uni, cuilibet singillatim : ærumnas complures, variasque tentationes, tum ob exactam mandatorum custodiam, tum ob divinarum Scripturarum indagationem ac studium sustinuit. Plurima exstruxit monasteria, plures ad veritatis agnitionem deduxit,

[3] Coloss. v, 3.

NOTÆ.

(3) In fine illius codicis, post Theodori scripta pro sacris imaginibus, et Epistolarum libros.

multorum pater et magister nuncupatus : quos ad Deum adduxit, et ad perfectionis apicem provexit. Igitur a gratia vocatus, et antequam nasceretur præcognitus ac prædestinatus, ad summum confessionis gradum conscendit : in quo divino æstuans amore, zeloque legis decertans, multis antecelluit : cum et liberius quam quivis alius veritatem auderet profiteri, eamque, tum voce, tum scriptis prædicaret, sicut ab illo scripta monumenta testantur. Quapropter in illum persecutores dirum in modum desævientes, multis eum plagis, exsiliis carceribus vexavere. In his sancte perseverans absque ulla offensione, et, ut ita dicam, repubescens, multis laboribus defunctus fortissimus Pater, sexagesimo septimo vitæ præsentis anno solutus corpore migravit ad Dominum : additus sanctis et beatis patribus suis, et cum illis fruens sempiternis bonis, grandævus et plenus dierum. Hæc quasi obscura in imagine adumbravi ; velut ex pelago guttam hauriens, et unum ex millibus attexens, ista præcipue ter beati Patris, et diuturnis certaminibus exerciti facinora, et res præclare gestas spontanei martyris, illiusque virtutum radios commemorans. Cujus intercessionibus luce scientiæ collustrati, postquam Domino placentes servierimus, peccatorumque remissionem obtinuerimus, utinam et regnum cœlorum humiles consequamur Amen.

A πολλοὺς ὁδηγήσας πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν πολλῶν τε πατὴρ καὶ διδάσκαλος χρηματίσας, καὶ Θεῷ τούτους προσαγαγὼν, καὶ εἰς ἄκρον πολιτείας ἐληλακώς. Οὕτως ὑπὸ τῆς χάριτος προκληθεὶς ὁ πρὸ γενέσεως καὶ προγνωσθεὶς καὶ προορισθεὶς, ἐπὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἄνεισι βαθμόν · κἀν τούτῳ ἔρωτι θείῳ πυρπολούμενος, ζήλῳ θεσμιτικῷ συναμιλλώμενος · τοὺς πολλοὺς ὑπερακοντίσας · διὰ τὸ ὑπὲρ πάντας καὶ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν · καὶ κηρύξαι καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, καθὼς καὶ αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ συγγράμματα, ὡς κἀντεῦθεν σφοδρότερον κατ' αὐτοῦ τανῆναι τοὺς διώκτας · καὶ πολλαῖς αὐτὸν πληγαῖς, ἐξορίαις τε καὶ φυλακαῖς καταδικάσαι. Ἐν τούτοις διατελῶν καὶ διεξερχόμενος ἀνολιγώρως, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, ἀκμάζων τὴν ἡλι- B κίαν ὁ πολύαθλος καὶ πολυκαρτερώτατος Πατὴρ, ἐν τῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ τῆς παρούσης ζωῆς χρόνῳ ἐκδημήσας ἐκ τοῦ σώματος ἐνεδήμησε πρὸς Κύριον, προστεθεὶς τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ καὶ μακαρίοις πατράσι καὶ σὺν αὐτοῖς τῶν αἰωνίων ἀπολαύων ἀγαθῶν, πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν. Οὕτως ὡς ἐν ἀμυδρᾷ φέρε εἰπεῖν εἰκόνι · ἐκ πελάγους ῥανίδα ὡς καὶ ἐκ μυριάδος μονάδα τῶν πολυχρονίων ἀγώνων τοῦ τρισολβίου Πατρὸς τὰ ἐξαίρετα καὶ ταῦτα τοῦ προαιρετικοῦ μάρτυρος τὰ ἀριστεύματα, καὶ τοῦ τῶν ἀρετῶν ἡλίου τὰ ἀπαυγάσματα. Οὗ ταῖς πρεσβείαις ἐλλαμφθέντες τὸ φῶς τῆς ἐπιγνώσεως καὶ εὐαρέστως λελατρευκότες Κυρίῳ, ἄφεσιν τε ἁμαρτιῶν εὑρηκότες, τύχοιμεν οἱ ταπεινοὶ βασιλείας οὐρανῶν. Ἀμήν.

Ex Græcorum Menologio Sirleti cardinalis. Canisii tom. II, p. 908.

Die 11 Novembris commemoratio sancti Patris nostri Theodori cognomento Studitæ. Hic fuit sub imp. Constantino Copronymo divinis litteris eruditus, et vitæ sanctitate insignis, post venerabilem C Platonem abbas monasterii Studitarum, sæpe in exsilium missus, sub Michaele imperatore revocatus, paulo post requievit in Domino.

Ex Menologio Basilii imperatoris. Cod. Vatic. n. 1613.

Eadem die memoria agitur sancti Patris nostri Theodori, sanctissimi monasterii Studitarum præpositi.

Hic regnante Constantino Callinico natus est Constantinopoli. Omnium scientiarum cognitionem adeptus, regnante Irene in Saccudionis monasterium se recepit. A Platone ipsius avunculo factus est monachus, et a Tarasio patriarcha presbyter ordinatus. Triginta deinde annos natus præficitur monasterio. Thessalonicam relegatus ideo fuit, quod imperatoris adulterio non consentiret. D Verum ab Irene Augusta revocatus est, atque a Saracenorum regina viatico recreatus, regendum accipit Studiense monasterium : sed iterum similem ob causam pellitur in exsilium a Nicephoro imperatore, qui in Bulgaria cæsus est. Postea ob sanctas imagines a Leone Iconomacho relegatur ; multaque pro religione perpessus, et plurimis fun-

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, μνήμη τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡγουμένου τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Στουδίου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Καλλινίκου ἦν οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθείς. Πᾶσαν δὲ γνῶσιν τῶν μαθημάτων ἐκμαθὼν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Εἰρήνης ἀπελθὼν ἐν τῇ τοῦ Σακκουδίωνος μονῇ, ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Πλάτωνος γέγονε μοναχὸς, καὶ παρὰ Ταρασίου πατριάρχου χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Εἶτα τριακονταέτης ὢν γίνεται καὶ ἡγούμενος τῆς ὑπ' αὐτὸν μονῆς. Ἐξωρίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ μοιχείᾳ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἐκλήθη πάλιν διὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης. Καὶ διὰ τὴν Σαρακηνῶν ἔφοδον τὴν βασιλεύουσαν καταλαμβάνει, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου παραλαμβάνει. Καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ σφαγέντος ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ὑποθέσει. Εἶτα ἐξορίζεται διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐπὶ Λέοντος τοῦ

Εἰκονομάχου · καὶ πολλὰ τιμωρηθεὶς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ ὕμνους εἰς Θεὸν συγγραψάμενος, ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

A ctus certaminibus, conscriptis in Dei laudem hymnis quibusdam, ad summam provectus senectutem migravit ad Dominum.

—

Card. Baronii testimonia tum de Theodoro, tum de interpretatione Sirmondiana.

Ad an. 798, *n.* 7.

Hactenus de scriptis Theodori Studitæ Michael ejus discipulus : quæ quidem magna ex parte desiderari videntur. Quas autem ex Columnensi bibliotheca nacti sumus epistolas ad Annales spectantes, eas una cum vita ipsius a dicto Michaele conscripta Sirmondus Parisiensis theologus Soc. Jesu professor, me rogante Latinitati tradidit: quo nomine non ego solum, sed universa ei plurimum debeat Christiana religio. Nos eas suis locis pro temporis ratione reddemus. Utinam inveniatur aliquis vir doctus qui majori otio cuncta sanctissimi atque doctissimi viri egregia monumenta e blibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque Latinitati, beneficio omnium donet.

Ad an. 814, *n.* 23.

Exstant ipsæ quidem (Theodori Epistolæ) ; magno namque Dei beneficio factum est, ut ipsæ aliæque eodem argumento, hac urgente persecutione conscriptæ, ad nostra tempora integræ servatæ sint. Habet eas idem qui supra sæpe citatus est vetus codex bibliothecæ Columnensis, quæ cardinalis Sirleti doctissimi viri cum esset, ab Ascanio Columna diacono cardinali, de antiquitatibus ecclesiasticis adeo bene merente, ut Romæ consisteret, nec alio transferretur, empta ab ejus hæredibus fuit.

Ad an. 814, *n.* 43.

Hæc ipse de scriptis ab eo multiplicibus in carcere litteris, quæ ferme omnes quod integræ ad hæc tempora fuerint divinitus custoditæ, et in his et aliis Orientalis Ecclesiæ naufragiis fuerint illæsæ servatæ, Deo ipsi optimo maximo iterum atque iterum plurimas agimus gratias.

Ut autem hisce, lector, et tu ipse divitiis potiaris, ex eis aliquas hic tibi pro temporis ratione describere operæ pretium judicavimus ; utpote quæ tanquam monilibus quibusdam auro gemmisque progrediantur decoratæ, nempe catenis, plagis, vibicibus, sacrisque Christi stigmatibus gloriosæ : quæ et apostolico spiritu scriptæ repræsentent etiam apostolicam dictionem.

Ad an. 816, *n.* 24.

Vides ex his, lector, orthodoxos omnes in unum Theodorum, ad consulendum eum, respexisse, et de rebus dubiis habuisse confugium : relictum ipsum in ecclesia illa, cui incubabat hæreticus patriarcha, tanquam divinum oraculum vocale omnibus eum interrogantibus, jam et voce sanguinis vehementius clamans, ut plane vel in Theodoro apostolica sententia appareat experimento probata qua Paulus apostolus de seipso dicit: *Pro Evangelio labore usque ad vincula, quasi male operans : sed verbum Dei non est alligatum* [4]. Etenim neque
B carcere, neque vinculis, neque custodibus valuit impediri vel præpediri, neque communationibus vel pœnis potuit prohiberi, terroribusque vetari, neque verberibus iteratis contineri, vel inedia arctari atque constringi, vel quid minimum detineri, quominus liber animo perseveraret, et libere curreret, longe lateque per universum Orientalem orbem excurreret Spiritus pennis verbum Dei, instar columbæ deargentatæ [5] quocumque velit pro voluntate volantis.

Credi vix potest, quot hoc tempore litteras scripserit : hortatorias ad martyrium, catecheticas ad instructionem, dogmaticas adversus hæreticorum objectiones, consolatorias ad concaptivos, luctuosas ad lapsos, canonicas ad resipiscentes, remedia ex
C præscripto canonum continentes : ut plane in summo otio et maxima libertate eum constitutum fuisse quis dixerit, qui cuncta ab eo hoc tempore scripta consideret : et plures illi inservisse notarios, famulos astitisse tabulas ex confertis armariis ministrantes, et ad scriptionem ceram parantes : tabellariosque crediderit etiam plurimos singulis diebus ad iter accinctos, expeditos, in diversas orbis partes mittendos, pro foribus semper astitisse paratos... Numerum excedit ducentarum epistolarum summa, quas Theodorus persecutionis tempore exul et in carcere constitutus conscripsit. Exstant ipsæ regulæ, ex quibus paucas, quæ magis ad contextum historiæ spectare noscuntur, hic tibi annis singulis quibus sunt scriptæ curavimus describendas, apostolici quidem spiritus
D odore fragrantes, eorumdemque gloriosa stigmata referentes, dum quot apices, tot vibices gloriosæ confessionis legentibus repræsentent, et in charta versus fluentes ex ejus corpore rivos sanguinis manifestent.

Ad an. 825, *n.* 72.

Cæterum quanti faciendæ sint epistolæ ejusdem sanctissimi viri, Deus ipse insigni miraculo com-

[4] II Tim. II, 8. [5] Psal. LXVII, 14.

probavit, quod inter alia Michael Studita ejus discipulus, scriptor fidelis ita describit (*Vide* Theod. Vitam, col. 214). Ex his tu, lector, intelligas quot Theodori historicis epistolis Annales intexti sunt, tot eosdem pretiosissimis velut contextam coronam micare gemmis. Sed et si earum vim consideres, totidem esse fulmina cœlitus missa dices, quibus omnes hagiomachi, et Iconomachi, stolidi novatores, fæces hæreticorum percussi valide penitus conterantur. Nam vel unum hunc ostendere catholici dogmatis defensorem, virum Dei amicum, sapientia et scientia affatim præditum, iteratis crebo confessionibus celebrem, sanguine sæpe fuso decorum, vitaque ab adolescentia optimis moribus instituta fulgentem, ingentibusque miraculis illustratum, ad victoriam satis: cum ab illorum parte nonnisi scelestissimos omnium homines pabeant, quos ostendant.

Ad an. 826, *n.* 50.

Sed jam ultimum S. Patris elogium proferamus, A nempe illud quod suis a se scriptum tunc tradidit Testamentum, spiritualium divitiarum depositum, Latinisque hactenus incognitum, ex eodem depromptum codice Columnensi, quod et Græce pariter scriptum exstare novimus in Sfortiana bibliotheca, ab eodem Sirmondo Parisiensi Soc. Jesu professore in nostrum sermonem conversum, in medium afferamus :

« Qui igitur, ut nuper audisti, nihil remisit studii quo suis vivens prodesse posset, ut post mortem iisdem profuturus esset, testatam suam publico monumento voluntatem voluit reliquisse. Cum enim gravissima illa, ut adisti, infirmitate detentus, nec loqui præ angustia afflicti spiritus præsentibus cuncta quæ vellet, neque longius ipsi, etiam si vel- B let, alloquendi facultas esset : divina illa ardens charitate magis quam febre, accepto absque arbitro calamo, conscripsit istiusmodi testamentum, » etc.

De Theodoro, deque rebus ad ipsum pertinentibus videri præterea possunt :

Naucratii confessoris encyclica de obitu sancti Theodori Studitæ, tom. II Auctarii ad *Bibliothecam PP. Græc.*, pag. 855.

Vita sancti Platonis, auctore ejus nepote et discipulo sancto Theodoro Studita, apud Henschenium ad 4 Aprilis : Latine pag. 364 ; Græce vero ad calcem ejusdem tomi pag. XLVI ;

Vita sancti Nicolai Studitæ archimandritæ, tom. II Auctarii ad *Biblioth. PP. Græc.*, pag. 890 ; necnon apud Bollandum ad 4 Februarii, pag. 538 ;

Vita sancti Nicephori patriarchæ CP. Apud Henschenium 13 Martii : Latine quidem pag. 293 ; Græce vero pag. 704 ;

Vita sancti Nicetæ Hegumeni Medíciensis, auctore Theosterícto ejus discipulo, apud Henschenium 3 Aprilis : Latine quidem, pag. 253. Græce vero ad calcem ejusdem tomi pag. XXII ;

C *Vita sancti Tarasii patriarchæ CP. auctore Ignatio ejus discipulos qui præsens morienti adfuit ;* ibid. ad diem 25 Februarii, pag, 572 ;

Vita sancti Theophanis Sygriensis abbatis, ibidem ad 12 Martii, Latine pag. 213 ; Græce vero pag. 700.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ,

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ (1).

—

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI PRÆPOSITI STUDITARUM,

CONSCRIPTA A MICHAELE MONACHO

—

A Καὶ πᾶσι μὲν ἡδὺς καὶ τοῦ παντὸς ἄξιος ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος, ἀσκήσει τε βίου καὶ πάθεσι τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διαλάμψας ἐπιφανῶς (1) καὶ τῷ ἐν ἑκατέροις ὑπερβαλεῖν, ὑπερβάλλουσαν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐσχηκώς, πολλῷ δὲ μᾶλλον οὗτος ἡδίων καὶ λυσιτελὴς τοῖς τὸν μοναδικὸν μετιοῦσι βίον, καὶ ἀγωγὴν ὑπελθοῦσι τὴν κρείττω. Οὗτοι γὰρ καὶ πάντων οὐχ ἥκιστα καὶ τιμῶσιν ἐκεῖνον, καὶ στέργουσι· καὶ ὥς τινα νόμον ἄλυτον τὰ τούτου κατέχουσι παραγγέλματα, γλώσσης τρυφὴν διαπαντὸς τὸν ἄνδρα ποιούμενοι, καὶ πόθοις ἀῤῥήτοις τούτῳ συνδούμενοι. Ἐπεὶ γὰρ οὗτος τὸν Χριστὸν ὑπὲρ πάντων ἐπόθησε, πάντας ἔσχε τοῦτον ἀντιποθοῦντας, καὶ τιμῆς ἀξιοῦντας τῆς μείζονος. Ἀμέλει καὶ τοῖς βουλομένοις ἐπιγνῶναι ἡλίκης κἀνταῦθα τῆς B δόξης ἐπείληπται ὁ θαυμάσιος· ἵνα μὴ τὴν ἐκεῖθεν λέγω, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἄῤῥητος· ἔξεστι μονάζοντας καὶ μιγάδας ἰδεῖν τούτου καὶ πρὸς ἔπαινον κινουμένους, καὶ στοργῇ τῇ πάσῃ προσφυομένους, καὶ λαμπρὰν τὴν εὐφημίαν τῷ λαμπρῷ τὴν ἀρετὴν ἀναφέροντας. Ἐῶ γὰρ λέγειν τὴν περιώνυμον τοῦ Στουδίου μονὴν, ἧς αὐτὸς ἀλείπτης καὶ παιδοτρίβης· πῶς οὐδέποτε λήγουσιν οὗτοι τιμαῖς ἐκεῖνον ταῖς φιλοτίμοις τιμῶντες, καὶ διὰ θαύματος ἄγοντες τὸν θεόληπτον· οἵγε δὲ καὶ τῷ παρ' ἐκείνου οὕτω πεπαιδεῦσθαι, καὶ ἐπὶ μέγα πολιτείας προῆχθαι, ὑπόδειγμα καὶ αὐτοὶ εὐσεβείας, καὶ ἀρετῆς ἀρχέτυπον τοῖς πολλοῖς καθεστήκασι. Πάντα γὰρ οἱ καλοὶ οὗτοι τὰ κάλλιστά τε ἅμα καὶ λυσιτελέστατα, ὥσπερ ἐν κοινῷ ταμιείῳ, τῇ ἑαυτῶν ψυχῇ συνελέ- C

Est quidem acceptus omnibus, atque omni æstimatione dignus, eximius Pater noster et confessor Theodorus, quippe qui tum exercitatione vitæ, tum obitis pro Christo laboribus conspicuus emicuerit, et utraque laude excellens, insigni fuerit supra cæteros, nec cuiquam conferenda virtute ornatus: multo autem acceptior idem utiliorque iis qui monasticum vivendi genus ingressi sunt, ac sanctiori se disciplinæ subdiderunt. Hi enimvero cum illum præ cæteris studiosius colum et amant, tum ejusdem præcepta instar perpetuæ legis amplectuntur. virum hunc unum semper in ore ac sermone habent, huic inexplicabili quodam desiderio copulantur. Nam postquam ille Christum propter omnes dilexit, omnes eum vicissim studio et honore majori prosecuti sunt. Utique si qui nosse velint, quantam sit in hoc sæculo vir admirabilis gloriam adeptus; ut illam alterius ævi omittam, cujus explicari suavitas nequit; licet omnes monachos ac sæculares intueri in illius laudem effusos, eidem omni charitate addictos, et, quod eximiæ commendationis instar habet, virtutem eximio illi viro referentes acceptam. Tacitus enim prætermitto percelebre Studii monasterium, cujus ipse magister et institutor fuit: quomodo nullum ii finem faciant illum honoribus certatim afficiendi, divino afflatum numine virum instar prodigii habentes. Qui quidem sic ab illo instituti et ad excellentem vitæ rationem informati, pietatis et ipsi exemplar, ac virtutis forma plurimis effecti sunt. Nam viri illi egregii quidquid est

NOTÆ.

(1) Πρὸς Μιχαήλου Μοναχοῦ. Ita in Columnensi et in Vaticano codice. In alio autem, ut monuit Sirmondus, auctor dicitur Theodorus magister Daphnopates. Theodorus quidem ὁ Δαφνοπάτης *historiam sui temporis emisit in lucem* (inquit Vossius lib. III *De hist. Gr.*), *ut constat ex Cedreno, in proœmio: item ex Joan. Curopalate, itidem in præfat.; sed apud hunc Theodotus appellatur.*

eximium idemque utile, tanquam in communi penu, ad profectum animi compararunt: vitam eximiam, mores utiles, jucundam consuetudinem, concinnam psalmodiam, et quidquid est aliud piorum hominum æstimatione ac prosecutione dignum. Sed enim quia horum omnium causa profecto et auctor exstitit Pater, qui fundamenta jecit, talesque effecit monachos: consentaneum omnino est et eorum meminisse quæ gessit, et illius labores et certamina dicendo persequi, et quæ alia pertulit propter Christum: cujus et stigmata scilicet in carne portavit, ut Apostolus loquitur (*a*). Proinde istud optandum mihi est, ut ne rerum omnium magnitudine obruar, quod accidisse his intelligo qui ipsius res gestas prosecuti sunt: sed ut possim vel pauca ex iis quæ gessit afferre in medium: ut, si quidem aliud nihil efficiam, tamen id quod propositum animo fuit, exhibeam. Quin, nihil est quod reformidem, cum audendi fiduciam afferat noster in illum amor, qui et orationem suggeret, et tam præclara enarrandi vim ac facultatem. Quare mihi et pro viribus quæ divinum virum spectant sic dicenda sunt, ut neque omnia percenseam, quod fieri omnino non potest, neque præcipua quæ fuerint negligam, quod utique damnosum foret.

A ξαντο, βίον ὑπερφυῆ, τρόπον ἐπωφελῆ, ἐπιτερπῆ πολιτείαν, ἐμμελῆ ψαλμῳδίαν, καὶ ὅσα ἄλλα τίμια τοῖς ἐναρέτοις καὶ περισπούδαστα. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τούτων ἁπάντων αἴτιος ἄρα καὶ προβολεὺς ὁ τὴν κρηπῖδα καταβαλόμενος Πατὴρ, καὶ μοναστὰς τηλικούτους καταστησάμενος· εἰκὸς πάντως καὶ τῶν πεπραγμένων τούτῳ μνησθῆναι, καὶ ἀγῶνας τοῦδε καὶ ἄθλους διεξιέναι, ἄλλα τε ὅσα διὰ τὸν Χριστὸν καθυπέστη εἰπεῖν· οὗ καὶ τὰ στίγματα δηλαδὴ ἐν τῇ σαρκὶ ἐβάστασε, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Οὐκοῦν καὶ εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ, μὴ πάντων τῶν πραγμάτων ἀπολειφθῆναι· ὅπερ καὶ παθεῖν οἶδα τοὺς τὰ ἐκείνου διεξιόντας· ἀλλὰ δυνηθῆναι κἂν μικρὰ τῶν ἐκείνου ἐρεῖν· ὡς ἂν εἰ μή τι ἄλλο, τὴν γοῦν πρόθεσιν παραστήσαιμι. Οὐκοῦν οὐκ ἀποκνητέον ἐμοὶ τὴν ἐγχείρησιν πόθῳ τῷ πρὸς ἐκεῖνον θαῤῥήσαντι· δι' ὃν μοι B καὶ ὁ λόγος μάλιστα, καὶ ἡ τῶν τηλικούτων διήγησις. Ὅθεν μοι καὶ ὡς οἷόν τε τὰ κατὰ τὸν θεῖον ἄνδρα λεκτέον· μήθ' ἅπαντα διεξιόντι, ὅτι καὶ ἀδύνατον πάντως· μήτε τὰ καίρια παρορῶντι, ὅτι καὶ ἀσύμφορον δήπου.

I. *Theodori patria et genus.* — Huic igitur eximio Patri patria magni nominis civitas Constantinopolis fuit, quæ et nova Roma potissimum appellata est. Parentes tum generosa stirpe insignes, tum innumeris opibus abundantes: qui una cum splendore generis nobilitatem morum secuti, cum Deo ut plurimum versabantur, suspensamque ex illius præceptis vitam agebant. Parentum alteri nomen Photinus fuit, alteri Theoctista: congruas quidem moribus suis appellationes, si ulli alii, uterque sortitus: ille, quod plurimis facem ad divina contemplanda prætulit: ista, quod nova quædam Dei creatura exstitit, et spiritum rectum, ut loquitur David, in visceribus suis excepit (*b*). Horum enimvero pietatem imprimis tempus aliquando prodidit, cum quidvis perpeti maluere, quam fidem abjicere, in qua educati fuerant. Quantumvis enim alios cernerent suam Iconomachis sententiam ultro addicere: ipsi tamen minime iis cessere, aut eorum ullatenus excepere sermones. Quinetiam ut majus erga Deum studium præ se ferrent, idque reipsa viderentur esse, quod ipso antea nomine præferebant, gloriam, et opes, et aulæ dignitates, ceu pedum pulverem non multo post excutiunt, Deum instar omnium amplectuntur, quo frui, quem complecti, rem quovis emendam pretio putabant. Et si enim Photinus non vulgari magistratu apud imperatorem fungeretur (nam quæsturam is gerebat), cum nihil tamen iis

Δ'. Τούτῳ τοίνυν τῷ μεγάλῳ Πατρὶ πατρὶς μὲν ἡ μεγαλώνυμος αὕτη Κωνσταντινούπολις, ἣ καὶ νέα μάλιστα προσωνόμασται Ῥώμη. Πατέρες δὲ λαμπροὶ τὸ γένος, καὶ πλούτῳ μυρίῳ κομῶντες· οἳ σὺν ἅμα τῷ γένει καὶ τὸν τρόπον ἐξευγενήσαντες, Θεῷ τῷ C πλείστῳ μέρει συνέζων, καὶ τούτου τῶν ἐντολῶν ἤρτηντο. Ὄνομα τῷ μὲν τῶν γονέων Φωτεινὸς, τῇ δὲ, Θεοκτίστη (2)· τὰς κλήσεις, εἰ καί τινες ἄλλοι, πρὸς τοῦ τρόπου λαβόντες· τῷ τὸν μὲν, πολλοὺς φωτίσαι πρὸς τὰ θειότερα· τὴν δὲ, καινήν τινα κτίσιν γενέσθαι Θεοῦ, καὶ τὸ εὐθὲς, κατὰ τὸν Δαβὶδ, πνεῦμα ἐν τοῖς ἐγκάτοις εἰσδέξασθαι. Τούτων γὰρ τὴν εὐσέβειαν μάλιστα τηνικαῦτα καιρὸς ἔδειξεν, ὅτι πάντα παθεῖν εἵλοντο μᾶλλον, ἢ τὴν πίστιν προέσθαι, μεθ' ἧς συνετράφησαν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους ἑώρων τοῖς Εἰκονομάχοις τὴν οἰκείαν προτείνοντας δόξαν· ἀλλ' αὐτοὶ οὐμενοῦν τούτοις ὑποκλινόμενοι ἦσαν, ἢ λόγους τοὺς ἐκείνων συνάλως παραδεχόμενοι. Οἵ γε ἵνα καὶ μειζόνως τὸν πρὸς Θεὸν ἔρωτα δείξαιεν, καὶ φανεῖεν ἀληθῶς ὅπερ ἤδη καὶ προεκλήθησαν, δόξαν μὲν καὶ D χρήματα καὶ τὴν ἐν βασιλείοις τιμὴν, ὡς κόνιν ποδὸς μετ' οὐ πολὺ ἀποτίθενται, Θεὸν δ' ἀντὶ πάντων λαμβάνουσιν, ὃν κατασχεῖν καὶ λαβεῖν τοῦ παντὸς ἐνόμιζον ἄξιον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ Φωτεινὸς τὴν οὐ πολλοστὴν ἀπὸ βασιλέως διεῖπεν ἀρχὴν, καὶ αὐτῷ τὰ χρήματα ἐταμίευσεν, ἀλλ' οὐδὲν τούτων οὔτ' αὐτὸς, οὔθ' ἡ ὁμόψρων σύζυγος ὑπειδόμενοι, πάντα λιπόντες, μόνου τοῦ σκοποῦ γίνονται, καὶ τὸν ἀναχωρητικὸν εἴτ' οὖν μοναδικὸν βίον ἀσπάζονται, Θεῷ συνόντες, Θεοῦ

(*a*) Galat. VI, 18. (*b*) Psal. L, 12.

NOTÆ.

(2) Θεοκτίστη. Ejus laudes oratione funebri sive ἐπιταφίῳ λόγῳ prosecutus est ipse Theodorus, et supremo morbo decumbenti epistolam scripserat pietatis et amoris tenerrimi plenam, quæ in codice ms. Columnensi sexta est libri primi Epistolarum ipsius.

μόνου τῇ συνουσίᾳ ἡδόμενοι. Τοῦτο δ' οὐ μόνον ἡ καλὴ αὕτη συζυγία δεδράκασιν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν φύντες, καὶ οἱ ἄλλως ὄντες πρὸς γένος, πρᾶξαι ἤδη προήχθησαν, Θεοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς οὐδὲν θέμενοι προτιμότερον. Ὧν σαφέστατα καὶ τὴν ἀγωγὴν, τούς τε χρόνους καθ' οὓς τὴν ἀποταξίαν ἀνείλοντο, ἐν τῷ περὶ τὴν μητέρα ἐπιταφίῳ ὁ μεγαλοφυὴς ἀνεῖπε Θεόδωρος, δηλώσει δὲ καὶ ὁ παρὼν λόγος μικρὰ ἤδη περὶ αὐτῶν.

A rebus aut ipse aut uxor ejusdem consilii socia afficeretur, relictis omnibus, voti compotes ambo fiunt, ac solitariam sive monasticam vitam amplectuntur, cum Deo agentes, Dei unius consuetudine gaudentes. Atque id non solum conjugum par illud nobile præstitit: sed et qui ex iis prognati, et qui genere affines, id efficere jam aggressi erant, Deo et virtute nihil esse præstabilius arbitrati (*c*). Quorum vitæ institutum perspicue, tempusque quo mundo nuntium remiserunt, in matris epitaphio egregius vir Theodorus edisserit: declarabitque nonnulla de ipsis et præsens oratio.

B Β'. Ἐκ τοιούτων οὖν πατέρων ὁ θαυμαστὸς οὗτος γεννᾶται ἀνὴρ, Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου τὴν βασιλείαν κατέχοντος, καὶ Χριστιανοὺς πάντας ἐξάρνους τῶν ἱερῶν εἰκόνων γενέσθαι καταναγκάζοντος· ὃς τῇ ὑπερβολῇ τῆς κακίας καὶ αὐτὸν τὸν φύσαντα (Λέων δ' οὗτος ἦν ὁ Ἴσαυρος, ὁ καὶ πρῶτος τολμήσας τὰ θεῖα καθελεῖν ἐκτυπώματα) πολλῷ τῷ μέτρῳ νικῆσαι ἐφιλονείκησε, δύσνους τὰ μάλιστα τοῖς Χριστιανοῖς ὢν, καὶ τὴν ὠμότητα, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, βαρύτερος ἐκείνου καὶ χαλεπώτερος. Τούτου οὖν, ὡς οὐκ ὤφελε, κακῇ μοίρᾳ τῆς ἀρχῆς ἐπειλημμένου, εἰς φῶς, ὡς ἔφαμεν, πρόσεισιν ὁ Θεόδωρος, κοινὸν οἷα δῶρον ἐσόμενος τῇ πατρίδι, καὶ ζόφου τοῦ ἐπιπροσθοῦντος διαυγία. Ὅς γε καὶ ἐπὶ νέῳ τῷ σώματι τοῦ θείου βαπτίσματος καταξιωθεὶς, καλῶς τε τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας παρὰ τῶν τεκόντων διαπλασθεὶς, καὶ γραμματιστῇ ἐφ' ᾧ τὴν προπαίδειαν ἐκμαθεῖν παραδίδοται, ᾧ καὶ ἐπιχαρίτως μάλα συνῆν, οὐ τωθασμοῖς χαίρων, οὐ θεάμασι προσανέχων, οὐ παιδιαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἀνέσεσιν, οἷα δὴ νέος καὶ τοσούτου οἴκου, τὴν ψυχὴν ἐφηδύνων· ἀλλὰ μόνῃ σχολάζων, ὡς εἰκὸς, τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων, τούτοις καὶ τὴν διάνοιαν ἔτερπε, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπιεικῶς ἐτρύγα ὠφέλειαν. Ὡς δὲ καὶ ὁ χρόνος αὐτῷ καὶ τὸ φρόνημα ἐπεδίδου· συνανιόντα τε ἀλλήλοις καὶ συναυξόμενα· καὶ παιδείας τῆς θύραθεν ἥπτετο ὃς καὶ σπουδῇ χρώμενος ἐναμίλλῳ τῇ εὐφυΐᾳ, γραμματικὴν ἣ γλῶσσαν οἶδεν ἐξελληνίζειν, καὶ ποιήμασι προσανέχειν τάχιστα παραλαμβάνει. Ὧ οὐ τὸ μυθῶδες, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον κατασχὼν, τὸ περιττὸν διεῖδε καὶ κατεφώρασεν. Εἶθ' ἑξῆς καὶ ῥητορικὴν μετιὼν οὐ κατὰ ῥήτορας δεῖν ᾤετο ἔχειν τὸ ἦθος. Οὔκουν οὐδὲ τοῖς τούτων ψεύδεσι συνεχρῆτο, ἢ ταῖς ἄλλαις τῶν λόγων κενολογίαις καὶ ἀντιῤῥήσεσιν· ἀλλ' ὅσα πρὸς τὸ χρήσιμον φέρει μόνον, καὶ συνθήκην λόγου καὶ ἁρμονίαν ἀπολαβὼν, τὰ ἄλλα παρῆκε τοῖς ἄλλοις, οἷς καὶ ἡ ματαιότης τῶν λογισμῶν, καὶ ἡ τῶν ῥημάτων κομψεία ἐπιτεχνάζεται.

II. *Ortus et pueritia.* — Ex talibus itaque parentibus vir admirandus ortum habuit, Constantino Copronymo imperium administrante, eodemque Christianos omnes adigente ut sacras imagines abnegarent: qui est improbitatis exsuperantia genitorem suum (fuerat is Leo Isaurus, qui primus omnium ausus est divinas effigies dejicere) multis partibus vincere studuit, Christianis in primis infensus, et crudelitate, ut levissime dicam, gravior illo atque acerbior. Cum ille igitur, quod utinam nunquam evenisset! pessimo fato rempublicam capessivisset: in lucem, ut diximus, prodiit Theodorus, futurus utique novum patriæ munus, et incumbenti caligini discutiendæ fulgor. Qui quidem in recenti corpore divina ablutus unda, et prima C ætate egregie a parentibus informatus et a magistro cujus in disciplinam traditus fuerat, ut primas artes edisceret, quicum et suavissime versabatur: nec dicteria solitus est in quemquam jacere, nec spectaculis affici, nec ludis, cæterisque avocationibus, quibus id ætatis ac generis adolescentes oblectare animum solent: sed uni, ut par erat, litterarum cognitioni deditus, et mentum his oblectabat, et ex iisdem miram admodum utilitatem capiebat. Postquam vero judicii vim perfecit ætas, ut sunt ea inter se connexa unaque crescunt, externas quoque disciplinas attigit: ad quas cum studium et diligentiam afferret non minorem ingenio, linguæ Græcæ facultatem et copiam adeptus est, et ad rem poeticam confestim animum adjecit: quo in genere, non quod fabulosum, sed quod est utile arripiens, quod erat optimum perspexit et intellexit. D Rhetoricam mox deinde ingressus, minime arbitratus est, ex præceptis rhetorum fingendos esse mores. Itaque nec falsis horum commentis utebatur, nec inanibus orationum argumentis et controversiis, sed ad ea modo appellens animum, quæ ad utilitatem conferrent, et ad concinnam orationis ac verborum structuram, cætera reliquit ac permisit aliis, quibus ars una est argutiarum inanitas, ac festivitas vocum.

Γ'. Ἐπεὶ δ' οὗτος καὶ φιλοσόφοις συγγινόμενος ἦν, συλλέγων κατὰ τὸ τῆς μελίσσης φιλόπονον ἐκ πάντων τὰ κάλλιστα, οὐ κατὰ πάρεργον ἤδη τούτοις ἐτύγχανεν ὁμιλῶν· ἀλλὰ σπουδῇ πάσῃ πᾶσαν ἐπῄει φιλοσοφίαν, ὅσον τε ἠθικὸν ταύτης, καὶ ὅσον δογματικὸν, καὶ

III. *Philosophiæ studet.* — Ubi vero cum philosophis consuetudinem habuit, sedulitatem apum imitatus, atque ex omnibus optima colligens, non jam remisse et oscitanter cum his versatus est: sed omni studio ad omnem philosophiæ partem incu-

(*c*) Vide infra n. 5.

buit, et ad eam quæ mores spectat, et quæ dogmata tradit, et quæ in disserendi arte posita est ac demonstrationibus. Cum vero plurimos ille interim intelligeret versutiis orationum et adulterinis quæstionibus perturbare fidem ac pervertere : emnem adhibuit operam, ne cum his societatem iniret, aut sermonis consortium. Quamobrem sedulo cavit ac prospexit, ne vel leviter horum argutiis caperetur, sed ut excellenti vi doctrinæ hostes feriret ac propelleret, eorumdemque sermonum fallacias confutaret. Verumenimvero, cum tantam ille comparasset vim eruditionis, dos illius propria et peculiaris fuit modestia, morum gravitas, affectuum diligens cura : qui et cogitationem ad altiora confestim adjiciens, disciplinas aliaque omnia posteriore loco habet, omne autem studium ad virtutes adipiscendas convertit, curam et laborem omnibus horis adhibens, qua ratione temperantiæ ac fortitudinis compos fieret, qua arte prudentiam ac justitiam, qua mansuetudinem et abstinentiam compararet, cæterasque quæ sub his virtutum generibus continentur. His Theodorus incumbens, divinas Scripturas strenue versabat, earumque sensum mire colligebat, ita ut non id modo quod est in his vulgare et in promptu positum, sed et quod intime abditum latet, penitus introspiceret. Sacras ædes idem plurimum frequentabat, nocturnis pervigilationibus carnem macerans, et dum noctem agit insomnem, animo stans erecto. Qui etiam consulto ac dedita opera, ne somno premeretur, cibis utebatur levissimis, quidquid stomachum oneraret, veluti gravem molestamque sarcinam devitans. Volebat is enimvero jam ante accuratiom vitam acrioribus se ipse laboribus assuefacere : ut hos in tempore facillimos offenderet, ac sine ægritudine incurrentes.

IV. *Mors Copronymi. — Synodus apud Nicæam.* — Postquam autem qui Christianos vastabat imperator, et Christi, heu ! imaginem contumelia affecerat, turpissimo leti genere animam exhalavit, hujus filius Leo administrandum suscepit imperium, cui nomen a matre Chazarus fuit, paternis omnino et ipse moribus, nihilo remissius agens parente. Citius autem ille cum imperio vitam amisit. Irene vero hujus uxor, una cum puero Constantino, rerum potitus est. Quæ ut rebus ipsis nomini suo fidem faceret, perturbationem Ecclesiarum omnem luctumque sedavit: quippe jamdudum exosa pravis opinionibus infectos, ac revocata palam securitate et pace, pristinum iisdem cultum, et detractam coronem restituit. Itaque rem urgens acriter (erat enim impense pia) confestim ad se Patres omnes evocat, cum ipsis quid facto esset opus deliberatura, et cum eo qui Ecclesiæ præerat. Is Tarasius fuit : qui haud ita pridem sedi impositus, synodum ad Nicæam in Bithynia cogit, et pro recta fide decertans, sacras ut prius imagines coli et honorari præcipit. Adfuere convocati Patres ad trecentos et quinquaginta inter quos et sanctissimus ille Plato interfuit, Theodori avunculus, qui

A ὅσον ἐκείνην ἐν διαλέξει καὶ ἀποδείξεσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἑώρα πολλοὺς τηνικαῦτα ταῖς τῶν λόγων στροφαῖς καὶ τοῖς νόθοις προβλήμασι τὴν πίστιν διακυκῶντας καὶ παρατρέποντας· ἔμελλε ὁ αὐτὸς ὅσον οὔπω καὶ συμπλέκεσθαι τούτοις, καὶ εἰς λόγους ἰέναι. Τούτου ἕνεκα καὶ ἀσφαλῶς ἑαυτὸν ἔφραττεν, ὡς ἂν μηδ' ἐπ' ὀλίγον ἐκείνοις ἁλίσκοιτο· ἀλλὰ πολλῷ τῷ περιόντι βάλλοι τοὺς ἀντιτεταγμένους καὶ διωθοίη, καὶ λόγους αὐτῶν σοφισματώδεις ἐλέγχοι. Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνῳ καὶ τοσαύτην συλλέξαντι παίδευσιν, μετριότης τὸ ἐπίσημον ἦν, καὶ τρόπος σεμνὸς, καὶ ἠθῶν ἐπιμέλεια· ᾧ καὶ θᾶττον ὁ λογισμὸς τοῖς ὑψηλοτέροις προσχὼν, λόγους μὲν καὶ τ' ἄλλα πάντα δευτέρου ποιεῖται τοῦ λόγου· τὴν δ' ἅπασαν τρέπει σχολὴν περὶ τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν· μεριμνῶν ὅσαι ὧραι καὶ διαπονούμενος, B πῶς ἄρα κατορθωθείη αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία· πῶς ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη· πῶς τε ἡ πραότης καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ὅσαι ἄλλαι ταῖς γενικαῖς ὑποδιῄρηνται ἀρεταῖς. Τούτοις ἔχων ὁ Θεόδωρος καὶ Γραφαῖς φιλοπόνως ὡμίλει ταῖς θεοπνεύστοις, καὶ τὸν ἐν ταύταις νοῦν θαυμασίως ἀνέλεγεν· ὡς ἂν μὴ τὸ πρόχειρον τούτων, ἀλλὰ καί τὸ ἐς βάθος κείμενον διορᾷν ἔχοι. Ἦν δὲ αὐτῷ διὰ πολλοῦ καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἱεροὺς οἴκους φοιτᾷν, ἀγρυπνίᾳ ὑποσπῶντι τὰς σάρκας, καὶ στάσει παννύχῳ τῆς ψυχῆς ἀναστηλοῦντι τὸ ὄρθιον. Ὃς καὶ κατ' ἐπιτήδευσιν, ὡς ἂν μὴ τῷ ὕπνῳ ἁλίσκοιτο, καὶ τροφῇ ἐχρῆτο τῇ λεπτοτάτῃ, πᾶν τὸ βαρύνον γαστέρα, ὥς τι ἄχθος καὶ παρενόχλημα ἐκτρεπόμενος. Ἐβούλοτο γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ἀκριβεστέρου βίου πόνοις ἑαυτὸν τοῖς τελειοτέροις ἐθίζειν· ἵν' ἔχοι τούτους ἐπὶ καιροῦ C μάλα ῥᾳδίους αὐτῷ, καὶ ἀλυπότερον συνεισπίπτοντας.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ ὁ πολλὰ Χριστιανοὺς λυμηνάμενος βασιλεὺς, καὶ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, φεῦ ! καθυβρίσας, καὶ αἰσχίστῳ θανάτῳ τὴν ψυχὴν ἐναπέῤῥηξε· διεδέξατο δὲ τὴν ἀρχὴν Λέων ὁ τούτου υἱὸς, ὁ καὶ προσονομασθεὶς ἀπὸ τῆς γεννησαμένης Χάζαρος, τὰ πάντα καὶ οὗτος πατρώζων, καὶ μηδὲν καθυφεὶς τοῦ γεννήτορος· θᾶττον δὲ καὶ αὐτὸς σὺν τῇ βασιλείᾳ καὶ τὴν ζωὴν προσαφῄρητο. Εἰρήνη ἡ τούτου ὁμόζυγος μεθ' ἅμα καὶ τοῦ παιδὸς Κωνσταντίνου ἐπὶ τῶν σκήπτρων καθίσταται· ἣ καὶ τὴν ὁμωνυμίαν τοῖς πράγμασι D πιστουμένη, ταραχὴν μὲν πᾶσαν καὶ ἀθυμίαν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελαύνει· οἷα καὶ πάλαι τοὺς κακοδόξους μυσαττομένη, εἰρήνην δὲ ταύταις καὶ εὐθυμίαν ἐπιβραβεύει, τὴν παλαιὰν ἀναδοῦσα εὐπρέπειαν, καὶ ὃν ἀφῄρηντο στέφανον. Ἡ γὰρ θεοφιλὴς αὕτη, μηδὲ βραχὺ μεθιεῖσα, τάχει πολλῷ πρὸς ἑαυτὴν Πατέρας πάντας μετακαλεῖται, μεθ' ὧν καὶ ὅ ρι δέοι πράττειν βουλευσαμένη, σὺν ἅμα καὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας προέδρῳ, Ταράσιος δ' οὗτος ἦν, ὁ καὶ πρὸ μικροῦ τὸν θρόνον ἐγχειρισθεὶς, σύνοδον ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Βιθυνίᾳ κροτεῖ· καὶ τῆς ὀρθῆς ὑπεραγωνίζεται πίστεως, τὰς θείας ὡς τὸ πρὶν εἰκόνας σέβεσθαι καὶ τιμᾶσθαι θεσπίσασα. Ἦσαν δὲ οἱ συνειλεγμένοι Πατέρες ἄχρι καὶ εἰς τριακοσίους ἀριθμούμενοι καὶ

πεντήκοντα. Ἐπεὶ δ' εἷς τῶν συνεληλυθότων καὶ Πλάτων ἐτύγχανεν ὁ ἱερώτατος, ὁ καὶ πρὸς μητρὸς θεῖος τῷ Θεοδώρῳ ὃς καὶ τὸν Ὄλυμπον ἐκ νέου οἰκῶν, τηνικαῦτα παρῆν τῆς συνόδου μεθέξων.

Ε'. Τότε μὲν πολλοὺς καὶ ἄλλους ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ πρὸς φιλοσοφίαν ἐθήρασε (καὶ γὰπ ἦν, εἰ καί τις ἄλλος, τοῖς ἐντυγχάνουσι χαριέστατος), πρὸ πολλῶν δὲ καὶ ἀντὶ πολλῶν τὸν καλὸν τουτονὶ Θεόδωρον, ἐξ ἀδελφῆς ὄντα ἀνεψιόν, καὶ πάλαι ἤδη, ὡς ὁ λόγος, φιλοσοφεῖν καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἑλόμενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πατέρας τοῦ Θεοδώρου καὶ ἀδελφούς, Ἰωσὴφ καὶ Εὐθύμιον, σὺν ἅμα καὶ μικρᾷ ἀδελφῇ. Πρὸς [ἐπὶ] τούτοις ὁ Πλάτων καὶ ἀδελφοὺς τοὺς οἰκείους αἱρεῖ τρεῖς κἀκείνους τυγχάνοντας. Τούτους οὖν ἅπαντας ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος, τοῦ κοινωνικοῦ βίου τὸν ἄζυγα προτιμήσαντας πρὸς ἑαυτὸν οὗτος λαμβάνει, καὶ ἀγωγὴν ὑφηγεῖται τὴν κρείττονα. Οἳ θᾶττον καὶ οὐσίαν καὶ ὕπαρξιν καὶ χρήματα ἄλλα κόλποις πενήτων ἐναποθέμενοι, πρὸς δὲ καὶ οἰκέτας, οὐδ' ἀριθμῷ ληπτούς, ἐλευθερίᾳ τιμήσαντες, τῆς Βυζαντίδος ἐξίασι, Θεῷ καὶ τῷ ἄγοντι Πατρὶ ἑπόμενοι.

Ϛ'. Ἐπεὶ δ' ἀγρόν τινα ὁ Θεόδωρος τῶν οἰκείων ὃ τὸ Βοσκύτιον οὕτω διωνομάζετο, πρὸς ἱερὸν ἀπέταξεν διαίτημα· ᾧ καὶ τόπος ἐτύγχανε προσεχὴς τοῦ Σακκωδίωνος οὕτω καλούμενος· ἐκεῖσε ἤδη κοινῇ πάντες φοιτήσαντες, Θεῷ τὰ ὑπεσχημένα πληροῦν ἔσπευδον. Οὐδὲν δὲ οἷον βραχέα καὶ περὶ τοῦ τόπου ἐρεῖν, οὐκ ἄχαρί γε μὴν ὄν, οὐδὲ περιττὸν τὸ διήγημα. Τούτῳ τοιγαροῦν ἄνωθεν μὲν καὶ κατὰ κορυφὴν δένδρα ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἵστανται, τὰ μὲν τέχνῃ εἰργασμένα, τὰ δ' αὐτομάτως φύσαντα· ἃ καὶ κύκλῳ συνηρεφοῦντα, καὶ πανταχόθεν εἰς ἄλληλα συστοιχοῦντα μηνοειδῆ τὸν τόπον ἀποτελοῦσιν, ἀμφόδῳ μόνῃ μιᾷ τοῖς εἰσιοῦσιν ἀνιέντα τὸ βάσιμον. Ἥπλωται δ' ἐν αὐτῷ κάτωθεν καὶ πεδίον ἥδιστον ἅμα καὶ εὔχαρι, ἀνέμοις πραέσι καταπνεόμενον· καταῤῥεῖ δ' ἐν ἐκείνῳ καὶ ὕδωρ διειδές τε καὶ πότιμον, οὐ ῥαγδαίως καταφερόμενον, ἀλλ' ἀψόφως χεόμενον. Καὶ ἵνα τἄλλα τὰ τοῦ τόπου παρῶ· μέγιστον θεαμάτων ἁπάντων, τὴν ἡσυχίαν τοῖς οἰκοῦσι παρέχει Θεῷ καταμόνας συγγινομένοις καὶ ἠρεμίαν ἄγουσιν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων. Τί γὰρ ἂν καὶ φαίην περὶ τοῦ ἐκεῖσε ἱδρυμένου ναοῦ; ὃν εἰπεῖν καὶ δηλῶσαι, ἔργον ἐμοὶ καὶ λόγου οὐκ ἐλαχίστου.

Ζ'. Τούτῳ οὖν τῷ τοῦ Βοσκυτίου χώρῳ σὺν τῇ καλλίστῃ ἐκείνῃ συνοδίᾳ ὁ γενναῖος Θεόδωρος ἀφικόμενος, πρὸς πόνους ἀσκητικοὺς παρετάττετο, ὧν οὐδὲ πάλαι ἀμελέτητος ἦν· οὐ γὰρ μαλακόν τι οὐδ' ὑφειμένον, ἀλλ' ἀῤῥενωπὸν καὶ ἀνδρῶδες βλέψας τῆς ψυχῆς τε ἐκ πρώτης ἐνέφαινε τὸ παράστημα, καὶ τοῦ ἑξῆς βίου ἀῤῥαγεῖς τοὺς θεμελίους ἐβάλλετο, ὧν τὸ κράτιστον ὑπακοὴν ἐγίνωσκε καὶ ταπείνωσιν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ βραχὺ καὶ τρίχας ἐκείρατο πρὸς τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐσθῆτα τὴν μοναδικὴν περιεβάλετο, τότε καὶ μᾶλλον στεῤῥοτέρων ἅπτεται τῶν ἀγώνων, τήκων τε τὴν σάρκα τῇ ἀσιτίᾳ, καὶ πόνοις αὐτὴν ἐκπιέζων βιαιοτέροις. Οἷς οὐκ ἀρκούμενος, πάντα καὶ τὰ δοκοῦντα τῶν διακονιῶν φαυλότατα, περιουσίᾳ ταπεινώσεως ἑαυτῷ δήπου προσεπετίθει. Χεῖρας γὰρ

A Olympum a puero incolens indidem, ut synodo interesset, profectus est.

V. — Tunc quidem et multos alios divinus ille vir ad philosophiam pellexit (erat enim in consuetudine familiari gratus ut qui maxime), ac præ cæteris illum, qui multorum unus instar erat, clarissimum Theodorum, suum e sorore nepotem, qui et ipse olim sua sponte animum ad philosophiam appulerat; imo et Theodori parentes et fratres Josephum et Euthymium, una cum sorore parvula. Quibus et suos ipsius fratres, qui tres quoque erant, Plato adjunxit. Hos igitur omnes tanquam ex composito cælibem vitam conjugio B anteponentes apud se accipit, iisque viam excellentiorem commonstrat. Illi statim suis omnibus fortunis in sinum pauperum depositis, necnon servis, nulla numeri habita ratione, libertate donatis, Byzantinis migrarunt finibus, Deum et Patrem ducem secuti.

VI. *Boscytii descriptio.* — Subinde Theodorus unum e suis agris, Boscytium nomine, ubi sanctiorem quam meditabantur vitam instituerunt, assignavit, non procul ab eo loco cui Saccudionis nomen est. Eo postquam omnes convenere, quæ Deo voverant implere studebant. Nihil porro vetat quominus pauca de loco illo disseramus, nec erit opinor injucunda, neque supervacanea narratio. Illius itaque vertex variis arboribus consitus est, partim sponte natis, partim arte: quæ in orbem C opacum digestæ, ac certis ordinibus inter se dispositæ, lunæ crescentis speciem referunt, aditumque uno duntaxat bivio patentem præbent. In summo apice peramœnus campus ventis leniter spirantibus aperitur : neque abest aqua pellucida, et ad potum idonea, non præceps torrentis instar, sed placide profluens : atque, ut cætera loci hujus omittam, illud maxime omnium spectandum est, quod incolis tranquillitatem præstat, per quam a sensibus abducti et feriati, versari cum Deo seorsum soli possint. Quid autem dicam de templo ibidem excitato ? de quo si narrare vellem, utique longiori sermone opus foret.

VII. *Vita in Boscytio.* — In hunc igitur Boscytii locum Theodorus adveniens cum suis illis præclaris D comitibus, ad exercitationes pias se contulit, in quibus jampridem erat versatus. Non enim molle aliquid aut remissum, sed masculum et virile meditans, animi robur ab ipso initio demonstravit, ac solida insequentis vitæ fundamenta jaciebat, in quibus non ignorabat eminere obedientiam et humilitatem. Cumque non ita multo post comam sibi auctore Platone attondisset, habitumque monasticum induisset, multo asperiora certamina capessit, carnem inedia macerans, ac duriore labore subigens. Quibus minime contentus, quæcunque in ministeriis abjectissima videbantur incredibili humilitate sibi omnia imponebat. Gravioribus

enim laboribus teneras antea manus adhibebat: illis non tantum secans ligna, aut aquam comportans, sed humum etiam versans, maxime quæ inarata foret, aut in hortum præparanda: multo cum sudore glebas exportans, aliaque omnia maxime laboriosa exercens. Videres illum sæpe mulorum stercora ferentem humeris, idque noctu, ut lateret, vel etiam de medio die. Quo tempore cum agnosceretur, movebat ea res omnibus qui hominem norant, admirationem, cum apud se repularent talem virum, isto genere natum, rem tam nulli imitabilem simpliciter ac humiliter præstare, eamque gloriam vel maximam ducere, si vitam ingloriam viveret. Atque hæc ille cum faceret, nihil faceret quidquam tamen sibi videbatur. Quamobrem suam his finibus alacritatem non continebat, sed iis qui cum ipso versabantur, fratribus operam navabat, illis præsertim quos videbat valetudine aut alio incommodo teneri ne imperata faceren. Illis sese dabat ultro citroque cursitans, ubique subserviens, et omnes labores levans, adeo ut omnes ipsi fausta precarentur, et hunc fructum ac mercedem tantorum laborum egregiam referret.

VIII. — Illud autem imprimis ipsi curæ erat, ut quidquid ageret, vel mente versaret, Patri suo aperiret, satis gnarus humilitatis opus esse vel maximum arcana animi detegere. Ob eas dotes cum esset omnibus omnino acceptissimus, tum vero illum sanctissimus Plato præcipua quadam charitate complectebatur, et in ejus congressu familiari suavissime acquiescebat. Suspiciebat enim in illo admirabilem prudentiam, modestiam singularem, animi robur præcellens: eoque, utptote tanta virtute prædito, præ cæteris utebatur, et in rebus gerendis solertem adjutorem adhibebat.

IX. *Saccudionis descriptio.* — Quis enim alius præclarissima quæque sicut vir ille admirabilis, sectatus est? cujus in animo, velut in multisona et apte composita lyra, virtutum omnium consentiens harmonia concinebat. Quis dicat ejus in sapientia modum, morum simplicitatem, industriam, strenuitatem, perspicaciam? quis solertiam? quis mansuetudinem? quis in charitate fervorem? Hæc enim omnia licet inter se diversa et dissimilia, tamen in illo conspirantia, et in unum concurrentia, unam quandam virtutis formam in summa varietate simplicissimam effingebant. Cum autem is charitate præstaret, tum nihilo remissior erat in studio humilitatis. Neque in eam adeo incubuisse sine certa quadam et insigni ratione mihi videtur, sed divinius aliquid pro summa sua prudentia sapientiaque vidisse. Secum enim reputabat Dominum ac Deum nostrum ad servi formam se abjecisse per humilitatem, seque ipsum abjecta illa sua inaccessa gloria exinanivisse, nobisque similem factum esse. Ipsum etiam ignominiam, et opprobria, et convicia propter, nos, ac mortem ex-

A ἐκείνας τὰς πρὸ τοῦ μαλακὰς τοῖς ἁβροτέροις ἐδίδου τῶν ἔργων, οὐ ξύλα κλῶν μόνα, οὐδ' ὕδωρ ταύταις μετακομίζων, ἀλλὰ καὶ γῆν ἀμῶν, ὅση τε ἀνέργαστος, καὶ ὅση κηπεύσιμος· καὶ βώλους ἐκεῖθεν σὺν ἱδρῶτι ἀνέλκων· καὶ πᾶν ἄλλο δρῶν, καὶ τὸ κομιδῇ ἐργωδέστατον. Ὅς γε πολλάκις καὶ κόπρον τῶν ἡμιόνων ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων ὁρᾶτο, νυκτὸς ὥστε λαθεῖν, ἢ καὶ ἡμέρας μεσούσης πράττων τουτί. Ὃ καὶ τῷ χρόνῳ πρὸς γνῶσιν ἐλθὸν, θαῦμα ἐνεποίει τοῖς ἐπιγνοῦσιν ὅτι τηλικόσδε ἀνὴρ καὶ τοσούτου οἴκου, πρᾶγμα οὕτως οὐδενὶ μιμητὸν εὐτελῶς ἄγαν ὑπῆλθε καὶ ταπεινῶς, δόξαν καὶ τὴν μεγίστην τὸ ζῆν ἀδόξως ἡγούμενος. Πλὴν καὶ οὕτω πράττων, οὐδὲν οὐδαμῶς πράττειν ἐδόκει· ὅθεν οὐδ' ἵστη τούτοις τὴν προθυμίαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς συνδιάγουσιν ἀδελφοῖς ἐπικουρῶν B ἦν· καὶ μάλισθ' οὓς ἑώρα μὴ ἐπικαίρως τὰ ἐπιταχθέντα πληροῦντας, τῷ ἀδυνάτως, ἢ καὶ ἄλλως ἀνωμάλως ἔχειν κατὰ τὸ σῶμα. Οἷς καὶ ἑαυτὸν ἐδίδου, ἄνω καὶ κάτω θέων, καὶ πανταχοῦ ἐπιὼν, καὶ πάντας τῶν πόνων κουφίζων· ὡς ἂν ἔχοι τὴν παρὰ πάντων εὐλογίαν καρποῦσθαι, καὶ μισθὸν οὕτως ὑπερφυῆ πόνων τοσούτων κομίζεσθαι.

Η'. Ἦν δὲ καὶ τοῦτο διὰ σπουδῆς ὅτι μάλιστα τῷ γενναίῳ, πρᾶξιν πᾶσαν καὶ λογισμῶν κίνησιν τῷ ἑαυτοῦ ἀνακαλύπτειν Πατρὶ, μέγα εἰδότι τὴν φανέρωσιν τῶν κρυφίων καὶ ταπεινώσεως ἔργον τὸ μέγιστον. Ὅς γε διὰ πάντα καὶ πᾶσι μὲν ἐπέραστος ἦν, πλεῖον δ' ἁπάντων τῷ ἱερῷ Πλάτωνι· ὃς καὶ στοργῇ τῇ πάσῃ τούτῳ προσεπεφύκει, καὶ ψυχῆς παράκλησιν C τὴν τοῦδε συνομιλίαν ἐκέκτητο. Ἑώρα γὰρ τὸν θαυμαστὸν συνέσει μὲν κατὰ πολὺ διαφέροντα, μετριοφροσύνῃ δὲ μειζόνως τῶν ἄλλων κοσμούμενον, ψυχῆς δ' εὐανδρίᾳ καὶ μᾶλλον ἀπείρως ἐξέχοντα· ᾧ καὶ οἷα τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν, ἐν πᾶσι τε οὓς εἶχεν ἐχρῆτο, καὶ δεξιὸν ἐποιεῖτο τῶν πρακτέων συλλήπτορα.

Θ'. Τίνι γὰρ τῶν ἁπάντων, ὡς τῷ θαυμασίῳ τούτῳ πάντα ὡς ἓν ἐσπουδάσθη τὰ κάλλιστα, καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὥσπερ ἐν ποικίλῃ λύρᾳ καὶ εὐαρμόστῳ, πᾶσα ἁρμονία συνεισῄει τῶν ἀρετῶν; Τί γὰρ ἂν εἴποι τις τὸ ἐν φρονήματι μέτριον, τὸ ἁπλοῦν τοῦ ἤθους, τὸ συνετὸν, τὸ δραστήριον, ἀλλὰ τὸ ἀγχίνουν, ἀλλὰ τὸ πρᾶον, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀγάπῃ θερμότατον; Πάντα γὰρ ταῦτα εἰ καὶ διάφορα γοῦν πρὸς ἑαυτὰ καὶ πολυειδῆ μάλιστα, ἀλλ' οὖν ἐπ' ἐκείνῳ εἰς ἓν ὁμοῦ καὶ D κατὰ ταὐτὸν συνελθόντα, ἓν καὶ ἀρετῆς εἶδος ποικιλώτατον ἅμα καὶ μονοειδέστατον ἀπετέλεσαν. Πλὴν ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ τὰ τὴν ἀγάπην οὕτως ἐξέχων ἐφαίνετο, μεθ' ἅμα καὶ τῆς καλῆς ταπεινώσεως, ἀλλ' οὔ μοι δοκεῖ, δίχα κρείττονος λόγου πρὸς τοῦτο συννεῦσαι· ἀλλὰ σκοπῷ θειοτέρῳ, καὶ τῆς ἐκείνου ἀξίῳ καὶ φρενὸς καὶ συνέσεως. Ἐλογίζετο γὰρ ἐν ἑαυτῷ ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς τὴν τοῦ δούλου διὰ ταπείνωσιν ὑπέδυ μορφὴν, δόξης τῆς ἀπροσίτου κενώσας ἑαυτὸν, καὶ ἡμῖν γενόμενος ὅμοιος. Ὃς καὶ ἀτιμίαν, καὶ ὀνείδη καὶ σκώμματα δι' ἡμᾶς ὑποστὰς, καὶ τελευταῖον θάνατον τὸν ἐπάρατον, οὐδ' οὕτως τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑφίει ἀγάπης, ταπεινούμενός τε ἐπὶ

πλέον καὶ συγκαταβαίνων ἡμῖν, καὶ τὸν αὐτοῦ εἰσέτι δαψιλευόμενος ἔλεον. Ταῦτα ὁ Θεόδωρος στρέφων ἐν νῷ, καὶ εὔγνωμόν τι πρὸς τὸν Δεσπότην ποιῶν, τήν τε πρὸς ἐκεῖνον θερμῶς ἀνεζωπύρει ἀγάπην, κόλποις ψυχῆς ἀναθάλπων. Καὶ τῆς περὶ τὸν πλησίον δὲ οὐδὲν ἔλαττον ἐπεμέλετο διαθέσεως, πᾶσί τε ὑποκατακλινόμενος εὐγνωμόνως καὶ ἀγαπητῶς ἔχων πρὸς ἅπαντας. Ὥγε διὰ τὴν σύντηξιν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἔνδον καὶ ἐν καρδίᾳ πένθος οὐμενοῦν οὐκ ἔληγεν οὐδαμῶς, οὗ καὶ μήνυμα δηλαδὴ, τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν κατιὸν δάκρυον, οὕτως ἀστακτὶ ῥέον, καὶ ὕδατι ἴσα λοῦον τὸ πρόσωπον. Καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῷ τῆς κατανύξεως ἐπλεονέκτει χαρίσματι ὃ ἡ πλουτοδότις αὐτῷ παρεῖχε ταπείνωσις. Καὶ ὃ μάλιστα καὶ εὐφροσύνην εἶχε τῆς ψυχῆς καὶ παράκλησιν, καὶ φῶς τοῦ νοῦ καὶ διαύγειαν.

Ι'. Ἐπειδὲ, ὡς ἔφαμεν, ἐν πᾶσιν οἷς εἶχεν ὁ Πλάτων, συνεργῷ τῷ ὁσίῳ ἐχρῆτο πάντα ἐγχειρίζων αὐτῷ διὰ μέγεθος φύσεως· ἐγχειρίζει καὶ τὸν τηνικαῦτα ἐν τῷ Σακκουδίωνι κατασκευαζόμενον ἱερὸν οἶκον. Καὶ γὰρ εἶχεν ἔρως αὐτὸν, ναὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων τῷ ἐπιστηθίῳ ἀνεγεῖραι Θεολόγῳ, δῶρον ὄντα τοῦτον χαριστήριον αὐτῷ καὶ ἱκέσιον. Οὐκοῦν καὶ ὁ Θεόδωρος πίστει θαῤῥήσας τοῦ ἐπιτάξαντος, λαμπρῶς ἅμα καὶ ἐπιχαρίτως τὴν του ναοῦ ποιεῖται οἰκοδομήν. Οὗ καὶ τ' ἄλλα μὲν πάντα φαιδρὰ, καὶ ὀφθαλμοῖς ἐτύγχανεν ἥδιστα, ὅσα τε ἐν ὀροφῇ, και ὅσα ἐν στοαῖς καὶ γωνίαις ἄλλαις ταῖς ἰσοπλεύροις. Μείζων δὲ ἡ χάρις καὶ ἡδονὴ ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας ὡρᾶτο ἐδάφει, χρώμασί τε ποικίλοις καὶ ψηφῖσι πολυειδέσιν ἐξεργασθέντι, καὶ λαμπρὰν οἷαν τὴν αἴγλην τοῖς πᾶσιν ἐναφιέντι. Ἡ γὰρ ἐνοιγοῦσα τῷ θεολήπτῳ χάρις καὶ τὰ ὑπερφυῆ πράττειν ἐδίδου, καὶ τὰ δυσχερῆ ῥᾴω τούτῳ καθίστα, καὶ ἀνύσιμα τὰ κομιδῇ ἐργωδέστατα.

ΙΑ'. Ἀλλ' ἆρα μὴ ταῦτα μὲν πράττων, απαντας ὑπερβάλλων ὡρᾶτο, μηδένα συγχωρῶν τούτου ἐγγὺς καὶ κατὰ μικρὸν γενέσθαι, τῶν δ' ἐν ἐκκλησίᾳ συνάξεων ἢ ἀμελῶς εἶχεν, ἢ δεύτερος τῶν ἄλλων ταύταις ἐφαίνετο ἁπάντων; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ μᾶλλον τὰ τῆς προθυμίας ἐπέτεινε, πάντας τε προφθάνων ἐν ὀρθριναῖς δοξολογίαις, καὶ ἡμεριναῖς, ὥσπερ οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τῳ τὴν διάνοιαν ἀσχολῶν, καὶ μετὰ πάντας τελευταῖος ἐκεῖθεν ἀναχωρῶν, ἀκλινὴς καὶ τῷ σχήματι καὶ τῷ βλέμματι ἐν τῇ παραστάσει μένων τῆς προσευχῆς, καὶ τὸν νοῦν ὅλον ἰσχυρῶς ταύτῃ ἀνηρτημένος. Ἵνα δ' ἔχοι καὶ κρύφιόν τι προσάγειν Θεῷ καὶ τοὺς συνόντας λανθάνειν, ἀπέταττε καὶ μέρος ἑκάστης ἡμέρας αὐτῷ, καὶ μόνος τῷ μόνῳ ὡμίλει, νοῦν ἀθόλωτον τῷ Θεῷ παριστῶν, καὶ ἀμιγῆ τῶν κάτω περιπλανήσεων. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔδει τὴν ἀρετὴν κρύπτεσθαι, ὥσπερ οὐδ' ἀνίσχοντα ἥλιον, πολλοὶ καὶ συνῆκαν τοῦτο, καὶ εἰς πολλοὺς ἐξεβόησαν, καὶ τὸ καταῤῥανθὲν τοῖς χεύμασι τῶν δακρύων ἔδαφος, μηνυτὴν ἀψευδέστατον τοῦ ἀδήλου ἐτόπασαν.

A secrandam tolerasse, nec de sua erga nos charitate quidquam remisisse, dum sese magis magisque demittit, ad nosque descendit, suam nobis misericordiam impertiens. Hæc in animo versans Theodorus, remque Domino gratissimam faciens, suum amorem in illum intimo pectore accensum fovebat. Neque minus charitati erga homines studebat, omnibus benigne se submittens, et omnes benevolentia complectens. Ipse interim pio mœrore intimis animis assidue colliquescebat. Testes illæ quæ ex oculis manabant ubertim lacrymæ, et vultum quasi rivis perfundebant. Quippe inter cæteras dotes compunctione largiter donatus erat, quæ ex humilitate, certissimo cœlestium opum fonte profluebat. Hinc illa mentis hilaritas, illa consolatio, B lumen illud animi ac splendor.

X. — Cum igitur Plato, uti diximus, inter cæteros suæ disciplinæ alumnos, Theodoro ad res gerendas plurimum uteretur, omniaque ipsi propter insignem ejus ingenii præstantiam demandaret: eidem quam in Saccudione construere parabat sacram domum committit. Avebat enim templum ab ipsis fundamentis Joanni (d) Theologo excitare, quod grati animi monimentum esset, ac orationis locus. Igitur Theodorus mandatis fide fretus, magna omnium approbatione splendidam ædificationem molitur. Erant ibi jucunda ad aspectum et amœna omnia, in tecto, in porticibus, in murorum flexibus et angulis æquali inter se spatio constantibus. Sed visu gratum imprimis ecclesiæ pavimentum erat, vario colore et multiformi calculo elaboratum, C unde lux effulgens oculos demulcebat. Nempe in viro divino residens gratia vim dabat efficiendi ingentia, et quæ difficilia erant facilia reddebat, quæ laboriosissima, prona et expedita.

XI. *Vita in Saccudione.* — Cum autem in his tantum operæ, quantum nemo certe alius posset, ponere cerneretur, nunquid ad sacros in Ecclesia cœtus negligentior, aut secundus ulli videbatur? Nequaquam. Sed in eo maxime alacritatem suam intendebat, omnes in matutinis ac diurnis Dei laudibus antevertens, quasi aliud nihil haberet occupationis et negotii; et post cæteros ultimus indidem decedens: immoto corpore simul et ore, in oratione persistens, et toto animo in ea vehementer defixus. Atque ut haberet secretum aliquod ubi D agere cum Deo, aliosque latere posset, seponebat uniuscujusque diei partem aliquam sibi, per quam solus cum solo versaretur, mentemque puram et ab terrenis aberrationibus expeditam Deo sisteret. Sed quoniam virtutem celari non oportebat, haud magis quam orientem solem, id plerique cognoverunt, et famam late sparserunt: ipsisque indicium non mendax, unde possent quid ibi clam gereretur conjicere, fecit conspersum lacrymis solum.

(d) Qui supra pectus Jesu. ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, in cœna recubuit. Joan. XIII, 25.

XII. *Socii.* — Jam vero temperantiam vir admirabilis crebro sermone celebrabat, utpote qui cum ea adolevisset, magnoque illam haberet in pretio, cæterarum virtutum effectricem ac ducem esse ratus. De iis quæ ad ipsam pertinent dici non potest quanta sapientia constituerit, neque abstinentiam a cibis immodicam consectans, neque ventrem inedita intempestiva affligens, quorum altero franguntur vires corporis, quibus ad agendum et ad virtutem exercendam opus est; alterum autem mentem ad cupiditates inclinat, et voluptatem ac mollitiem introducit. Itaque corpori necessaria quidem non negabat, sed quibus sustentaretur duntaxat: totus autem in eo erat, ut mentem corpori consertam a materia abstraheret, utque pars deterior meliori subesset. Idem tamen, inanis gloriæ fugitans, obsoniis omnibus appositis interdum vescebatur, ut ne cibis illis abstinere solitus videretur convivis, ac præstantior cæteris haberetur. At qui cum eo erant, ejus mores instar legum habentes, eumdem, qua fas, æmulari atque imitari nitebantur. In iis eminebat Josephus, ejus et natura et institutis frater, qui propter eximiam virtutem Thessalonicensi Ecclesiæ præpositus, idque pietatis præmium adeptus fuerat. Eum sequebantur Athanasius et Naucratius, et inclytus Euthymius, Timotheus, et alii complures versabantur in eadem disciplina pietatis: qui omnes ipsum ab initio ducem instituti sanctioris ac moderatorem sectati, et suam quisque vitam composuerunt, et conspicui maximis virtutibus exstiterunt.

XIII. — Cum iis autem Theodorus, Platonis administer et cultor, in illud incumbebat sedulo, ut omnem Scripturam sacram tum veterem tum novam evolveret, Patrumque omnium sermones scrutaretur: et quæ quisque monumenta reliquerat, cunctaque a sanctis Patribus, ut par est, exposita diligenter, Spiritu monstrante perlustrabat, et in capacem mentis sinum demittebat. Basilii vero Magni scripta deosculabatur, iisque sermonem omnem condiebat: quem nimirum intelligebat præclarissime de rebus divinis philosophatum esse, et omnibus eloquentia præstitisse. Etsi autem singulos ejus libros assidue auscultabat, ex iisque admirabilem quamdam capiebat voluptatem: tamen librum quem ille scripsit ad solitarios, dici non potest quantum amplecteretur ac deperiret: adeo totus in toto erat: vitamque omnem suam ad illum, tanquam ad regulam, exigebat. Quinetiam præ hujus amore ac studio, eos qui parum illo caperentur, neque in veris censebat monachis, neque ad sacram professionem admittendos putabat. Erant enim illic nonnulli qui plurimas istius libri præceptiones depravarent, vitamque inopem ac simplicem contemnerent, ad rem augendam nihilo, quam qui in sæculo essent, segniores. Quibus non

A IΒʹ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐγκρατείας λόγος τῷ θαυμασίῳ πολὺς, ἅτε ταύτῃ συνῃκμακότι, καὶ οἷα συνεργὸν καὶ τῶν ἀρετῶν ὁδηγὸν διαφερόντως τετιμηκότι· συνετῶς ἄγαν, καὶ ὡς οὐκ ἂν τις εἴποι, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διετίθει, μήτ' ἀποχὴν ἄκραν τῶν σιτίων ἐπιτηδεύων, μήτε γαστέρα ἀκαίρῳ πιέζων ἐνδείᾳ· ὧν τὸ μὲν πάρεσιν ἐν σώματι ἐμποιεῖ, δι' οὗ αἱ πρὸς ἀρετὴν κινήσεις καὶ πράξεις· θάτερον δὲ τὸν νοῦν ἐπικλίνει τοῖς πάθεσι, καὶ τὸ λεῖον ἐπεισάγει τῶν ἡδονῶν. Ὅθεν σαρκὶ μὲν τὰ ἀναγκαῖα ἐδίδου, καὶ ὅσα πρὸς τὸ συνίστασθαι μόνον· τὴν δὲ σπουδὴν εἶχε πᾶσαν περὶ τὴν συγκραθεῖσαν ἐκείνῃ ψυχὴν, πῶς ἄρα γένοιτο ταύτῃ τῆς ὕλης ἐκβῆναι· καὶ πῶς ὑποτάξει τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι. Πλήν γε οὗτος ἐνίοτε διὰ τὸ μὴ δόξῃ τῇ κάτω ἁλίσκεσθαι, καὶ πᾶσιν ἐστὶν B ὅτε τοῖς παρατιθεμένοις τῶν βρωμάτων ἐγχρῆτο· ὡς ἂν μὴ καὶ δόξῃ τοῖς συνεστιωμένοις ἀπόσιτος τῶν τοιῶνδε φαίνεσθαι, καὶ ὡς ἂν μὴ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς δοκῇ φαίνεσθαι. Διὰ ταῦτά τοι καὶ ὡς νόμῳ τῷ ἐκείνου τρόπῳ χρώμενοι οἱ συνόντες, καὶ ζηλοῦν αὐτὸν ἔσπευδον καὶ μιμεῖσθαι ὡς δυνατόν. Ὧν ἐτύγχανε πρῶτος Ἰωσὴφ ὁ καλὸς, ὁ καὶ φύσιν καὶ τὴν προαίρεσιν ἀδελφὸς, ὃς διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἐκκλησίας προέστη, ἆθλον εὐσεβείας τὸν θρόνον εὑράμενος. Εἶθ' ἑξῆς Ἀθανάσιος καὶ Ναυκράτιος, Εὐθύμιός[1] τε ὁ κλεινὸς καὶ Τιμόθεος, καὶ ἄλλοι τῶν συνασκουμένων συχνοί. Οἵ γε καὶ ἀπὸ μιᾶς τοῦτον πάντες καὶ ὁδηγὸν καὶ καθηγητὴν τῶν κρειττόνων ἑλόμενοι, βίον τε τὸν οἰκεῖον ἐκόσμησαν, καὶ ἀρεταῖς ταῖς μεγίσταις διέλαμψαν.

C IΓʹ. Ἀλλὰ γὰρ ὁ τοῦ θείου θεραπευτὴς Θεόδωρος ἐπεὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἶχεν ἔργον ἐπιμελὲς, πᾶσαν ἐπιέναι Γραφὴν, παλαιάν τε καὶ νέαν, Πατέρων τε αὖ πάντων τοὺς λόγους ἀνερευνᾷν τίνα τε τούτων ἕκαστος καταλέλοιπεν ὑπομνήματα, καὶ πάντα μὲν ὡς εἰκὸς καὶ τοῖς θείοις Πατράσι φιλοπόνως ἐκτεθειμένα, σὺν ὁδηγίᾳ ἐπῄει τοῦ Πνεύματος, τῷ πολυχώρῳ τῆς διανοίας ἐναποτιθέμενος ἕκαστα, Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου τοὺς λόγους καὶ μειζόνως ἠσπάζετο, καὶ γλώσσης εἶχεν ἐντρύφημα, οἷα τὸν ἄνδρα εἰδὼς καὶ φιλοσοφώτατον τὰ θεῖα, καὶ τὸν πώποτε λογιώτατον· οὗ καὶ τῶν ἄλλων μὲν βιβλίων θαυμασίως ἐπηκροᾶτο καὶ πολλὴν οἵαν ἐξ ἑκάστης αὐτῶν ἐτρύγα τὴν ἡδονήν· τὴν δέ γε πρὸς μονάζοντας ἐκείνῳ πεπονημένην, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν D ὅπως καὶ περιεῖπε καὶ ἔστεργεν, ὅλος ὅλῃ συγχρώμενος, καὶ βίον ὅλον ταύτῃ ἐξακριβούμενος, ὅς γε τῷ περὶ αὐτὴν πόθῳ, καὶ τοὺς μικρὰ παρασπῶντας ἐκείνης, οὐδ' ἐν ἀληθινοῖς ἔταττε μοναστaῖς, οὐδ' ἐπειλῆφθαι τοῦ ἀπαγγέλματος τούτους ᾤετο δεῖν. Ἦσαν γὰρ ἔνιοι τηνικαῦτα πολλὰ τῶν τῆς βίβλου παρατρέποντες διατάξεων, ἀκτησίας τε καὶ βίου τοῦ ἀπερίττου ὑπερφρονοῦντες, καὶ ἴσα τοῖς κατὰ κόσμον χρηματιζόμενοι. Οἷς οὐκ ἀποχρῶν ἦν, εἰ μὴ καὶ δοῦλοι ἐπάγοιντο καὶ ἡμίονοι, καὶ ἄλλα δή

VARIÆ LECTIONES.

[1] In cod. Vaticano Ἀντώνιος.

τινα τῶν κομιδῇ ἀχρήστων καὶ περιττῶν. Οἷς καὶ ὁ γενναῖος περιαλγήσας καὶ τῷ ἀδοκήτῳ πληγεὶς, οὐκ ἀναβολαῖς οὐδὲ χρόνοις τὴν διόρθωσιν ἐπιτρέπει· ἀλλ' ὡς εἶχεν ὁρμῆς τῷ Πλάτωνι προσιὼν, καὶ ὅπως ἔχει τὰ κατ' αὐτοὺς διαγγείλας, προτρέπεταί τε παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν δρωμένων διαγωνίζεται. Ὡς καὶ ἐν θερμοτέρῳ πνεύματι κτῆσίν τε ἐκείνων τὴν περιττὴν, καὶ ἀνδράποδα πάντα σὺν οὐδενὶ τῷ κωλύοντι ἐκφορεῖ, ἄλλα τε ὅσα τῶν ἀχρήστων προσῆν, τῶν καταγωγίων ἐξάγει, μάλισθ' ὁρῶν τουτὶ τὸ δεινὸν κἀν τῷ ἑαυτοῦ σεμνείῳ λάθρα ὑφέρπον, καὶ τὰ καίρια διαλυμαινόμενον. Ὅθεν καὶ μιᾷ πράξει τούς τε οἰκείους ἅμα καὶ τοὺς πόῤῥω διορθωσάμενος, αἰδοῖ τοῦ ἀνδρὸς ἑκατέρους δήπουθεν ἡττωμένους, καὶ μηδ' ἀντειπεῖν τοῖς παρ' αὐτοῦ ἔχοντας. Ἔργον τε πολλοῦ ἄξιον εἰργάσατο ὁ θαυμάσιος, καὶ δὴ πῶς ἄρα τοῦ λοιποῦ βιώσοιντο, ἀριδήλως τούτοις ὑπέδειξε· τὸ εὐπάρεδρον δηλαδὴ πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἀπέριττον στέργουσιν· ὡς ἂν ἐξῇ τούτοις καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν πρὸς τὰ ἄνω ποιεῖσθαι πορείαν. Ἀμέλει καὶ οὗτοι βελτίους τὸ ἀπὸ τοῦδε γενόμενοι, θεῖόν τι καὶ οὐκ ἀνθρώπινον τὸ παρ' ἐκείνου καὶ ἔκριναν καὶ ἡγήσαντο. Πλὴν ὀλίγοι κομιδῇ περιττόν πως καὶ ἄκαιρον τὸ πραττόμενον ἔφασαν· οἷς τοῦτο μόνον εὐδιάστροφος ἡ διάνοια· οἵγε οὐδὲ τοῦ λοιδορεῖν ἐκεῖνον ἀπέσχοντο, οὐ μὴν φανερῶς, ἀλλ' ἐν γωνίᾳ, καὶ παραβύστῳ φθόνῳ, πάθει ὀλεθρίῳ, ὑποκνιζόμενοι, καὶ ψυχῆς ἀθεραπεύτου πρᾶγμα ποιούμενοι. Ὧν οὐδὲ μικρὰ φροντίσας ὁ δίκαιος, τὸ ἑαυτοῦ ἐποίει, μὴ τοῦτο σκοπῶν τί ἐκείνῳ οὗτοι ἐροῦσιν· ἀλλὰ τί αὐτὸς ἔσται πράττων, καὶ πῶς ἐφ' οἷς πράττοι, Θεῷ εὐαρεστῶν φαίνοιτο.

A erat satis si et servi, et muli adessent, et alia id genus, sane perquam inutilia et supervacanea. Eorum vicem dolens vir generosus, et insolentia rei perculsus, non diu cunctatus est quin eos corrigeret : sed, pro suo ardore, Platonem adit, et quemadmodum isti se gererent admonet : a quo etiam excitatus, continuo ad ulciscendum commissa accingitur. Ac primo quidem spiritus fervore succensus, supervacaneam illorum supellectilem et mancipia omnia, reluctante nullo, amandat. Deinde ex eorum conclavibus quæcunque ibid erant inutilia amovet, præcipue quod hanc pestem in ipsam quoque sacram suam domum clam serpere, et intima corrumpere cerneret. Ita hoc uno facto et domesticos et externos correxit, utrosque viri reverentia B victos, nec quidquam habentes quod iis quæ ab ipso statuebantur opponerent. Eximium sane omnique laude dignum viri admirabilis facinus, quo illis aperte, quemadmodum deinceps vita minstituerent, ostendit : videlicet quibuslibet aliis rebus anteponendo assiduitatem, simplicitatem ante omnia sectando, et omnem supervacui cupiditatem amputando, ut ipsis eo pacto liceret inoffenso cursu ad cœlestia contendere. Ex illo igitur tempore ad meliorem frugem traducti, in iis quæ ab ipso fierent divinum quid et humano majus esse judicabant. Nonnulli tamen istud ipsius factum intempestivum esse minimeque necessarium dictitarunt, quibus videlicet perversa mens erat, quique eidem conviciari minime desistebant, non quidem palam, C sed in angulis, et cæca invidia, exitiali et insanabili animi morbo, stimulati. Quæ quidem minime curans vir justus, res suas agebat : non quid iis dicerent, sed quid ipse faceret, et quomodo Deo in suis factis placeret, considerans.

ΙΔ'. Οὕτως οὖν τοῦ θαυμασίου ἔχοντος, καὶ τοιαύταις ἀρεταῖς διαλάμποντος, βουλεύεται ὁ Πλάτων καὶ ἱερωσύνῃ τιμῆσαι τὸν τηλικοῦτον, καὶ Θεῷ παραστῆσαι [προστήσασθαι.] ᾧ καὶ τὰ τῆς βουλῆς ἀνειπὼν, πρῶτα μὲν εἶχεν ἀντίξουν καὶ ἀντιτείνοντα, εὐλαβούμενον τάχα τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἀξιώματος. Ὡς δὲ μόλις καὶ σὺν χρόνῳ καταπειθῆ ἔλαβε, γνόντα πάντως καὶ αὐτὸν μὴ ἀθεεὶ τὸν Πλάτωνα πρὸς τοῦτο ὡρμῆσθαι· ἀμφότεροι ἤδη τὴν Βυζαντίδα καταλαβόντες, καὶ τῷ πατριάρχῃ τὰ τοῦ σκοποῦ ἀνατιθέντες· Ταράσιος δ' οὗτος ἦν· αὐτῷ καὶ μυσταγωγῷ τῆς ἱερωσύνης καὶ τελειωτῇ χρῶνται, καὶ τοῦ χρίσματος αὐτουργῷ, ἡσθέντι μάλα καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῷ εὐλόγῳ τοῦ πράγματος. Παρ' οὗ δὴ καὶ ὡς εἰκὸς τὴν χειροθεσίαν λαβὼν ὁ Θεόδωρος, πλείονός τε τοῦ ἀπὸ τοῦδε τῆς χάριτος μετασχὼν, οὐδ' ἐν ἑαυτῷ μένειν ἠνείχετο, εἰ μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν φαίνοιτο ὑπερβάλλων, καὶ τῇ καθάρσει κάθαρσιν προστιθείη. Ἑώρα γὰρ ἐν ἑαυτῷ, τί μὲν ἄνθρωπος φύσις ὑποβεβηκυῖα καὶ ταπεινὴ, πηλίκης δὲ οὗτος ἀξίας καὶ χάριτος δεκτικός· καὶ πῶς τὸ τῆς ἱερωσύνης χρῆμα οὐχ ὅπως γηΐνῃ φύσει, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ δήπου τῇ οὐρανίᾳ καὶ ἣν νοῦς μόνος, ἄληπτον τάχα καὶ ἀπερίληπτον. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ συνεστήκετο τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν ὅλον συνέστελλεν ἀπὸ τῶν αἰσθη-

XIV. *Fit sacerdos a Tarasio.* — Cum hæc Theodorus ageret, iisque virtutibus eluceret, tantum virum Plato honorare sacerdotio cogitat, ac divinis ministeriis admovere. Cui cum suam aperuisset mentem, principio renitentem et reluctantem habuit, opinor tantæ dignitatis fastigium reformidantem : mox ubi vix ac longa die victum et obsequentem est nactus, quinetiam plane intelligentem non sine numine id consilii Platonem cepisse ; ambo Byzantium pergunt, et consilium suæ profectionis exponunt patriarchæ (is Tarasius erat), ipsoque chrismatis et consecrationis admi- D nistro et confectore utuntur, cum ille gratam Deo rem esse sentiret. Theodorus accepta ab ipso, ut par erat, manuum impositione, eoque ampliore donatus gratia, quod eam per talem virum accepisset, statuit non conquiescere donec seipsum superaret, ac mentem magis magisque purgaret. Contemplabatur enim in seipso hinc quidem humanæ tenuitatem naturæ et vilitatem, inde vero quantam dignitatem et gratiam esset adeptus, et quemadmodum sacerdotium non terrenæ tantum, sed cœlestis etiam sola mente constantis naturæ captum et intelligentiam excederet. Idcirco animum contendere, et a sensibus quam longissime avocare

institit, eique rei totum quod supererat corporis virium impendere : si qua ratione posset dignum se accepto munere præbere, Deumque sibi, purum puro cultum adhibens, conciliare. Ergo mente sola vivere certabat, ex materia quoad ejus fleri posset emersus : quod purgatæ mentis præclaras dotes plurimas esse judicaret. Hinc ipsi contemplatio et sublimitas animi : hinc ascensus ad excellentiora, et quanta potest esse consuetudo cum Deo, cui conjunctissimus erat, nullum finem faciens ejus laudandi, cumque illo versandi, hymnosque mente in eum semper intenta revolvendi. Divinus quippe amor et ad cœlestia perpetuo erectus animus eum ad corporis curam ne obiter quidem sinebat respectare, sed necessariarum etiam rerum contemptum viro generoso persuadebat. Itaque somni fere nihil, aut parum admodum, quasi per simulationem, degustabat : victu autem quam tenuissimo et brevissimo, ut ne corpori nihil daret, utebatur : infirma hæc despiciens, quod ad vitam alteram quasi transcriptus jam foret, jamque terram deseruisset, quamvis adhuc in terra manens, ac tabernaculo corporis implicatus.

XV. — Hunc igitur Plato cum videret adeo humana supergressum, ac in ejus vita quiddam plane eximium esse intelligeret ; tum demirabatur hominem ut par erat, tum de illo quotidie coram aliis pluribus mira prædicabat, quæ ille deinde in vita facturus esset iis qui aderant præcinens. Quocirca ut suo loco præesse fratribus vellet precabatur, idque et cohortando, et admonendo persuadere contendebat : se jam senio et longa exercitatione defessum : præterea crescere in dies numerum discipulorum, quibus proinde valentiori ductore opus esset. At ille humilitatis in omnibus retinentissimus, nec de modestia quidquam remittere volens, tam grave onus, ita enim censebat, suis apud avunculum precibus deprecabatur, eaque in remorem ipsi gerere detrectabat, cum esset in cæteris obsequentissimus. Sentiebat quippe vir maxime prudens, multo utilius ac melius esse in alterius potestate vivere, sicut ipse hactenus vixerat, quam præesse aliis, præsertim novam vitæ rationem ad virtutis leges exactam instituentibus : quos regere nemo possit, nisi apprime in rebus istis expertus, idemque diligentissimus, et usu majori, altiorique mente præditus. Nam licet eos qui vitam solitariam apud nos amplectuntur, sedulo ad capessendam virtutem videamus incumbere, nihilominus ipsos principio esse operosius excolendos exploratum est : siquidem non tantum facta dictaque ipsorum expendere convenit, sed affectus etiam omnes, et motus animi tacitasque cogitationes examinare, ac sensus reconditos, arcanosque recessus mentis in lucem proferre : quorum si quid neglectum fuerit quantumvis leve, optima etiam corrumpit, et præterea malum intus relinquit. His de causis Theodorus sibi vacare uni, et oblatum regimen aliorum plane repudiare constituit. Non quod illi non sup-

A σιων, προσδαπανῶν ἤδη καὶ τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν· εἴ πως ἑαυτὸν ἄξιον οὗ μετείληφε θεῖτο, Θεοῦ τυχὼν ἵλεω, καὶ καθαρὰν τῷ καθαρῷ τὴν λατρείαν προσφέροιτο. Ὅς γε καὶ καθ᾽ ὅσον οἷόν τε τῆς ὕλης ἐκβὰς, μόνῃ διημιλλᾶτο ζῆν τῇ ψυχῇ· ὅτι καὶ μόνης αὐτῆς καὶ ταῦτα καθηραμένης πολλὰ, τὴν τοσαύτην ᾤετο χάριν, ἐντεῦθεν αὐτῷ καὶ ἐκ τοῦ νοῦ θεωρία καὶ ὕψωσις. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς τὰ κρείττω ἐκείνου ἀνάβασις, καὶ Θεοῦ ὡς ἐφικτὸν πρόσψαυσις· ᾧ καὶ ἀμέσως ἐτύγχανεν ὁμιλῶν, μηδέποτε λήγων τῶν πρὸς αὐτὸν ὕμνων, μηδὲ τοῦ συνεῖναι ἐκείνῳ, καὶ τὰ μακρὰ μελῳδεῖν ἐν διανοίᾳ καὶ ἄπαυστα. Ὁ γὰρ περὶ Θεὸν ἔρως, καὶ ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἐπίνευσις, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἐπεστράφθαι πρὸς τὸ σῶμα ἐποίει. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων περιφρονεῖν τὸν γενναῖον B ἀνέπειθεν, ὕπνου μὲν, ἢ οὐδὲν τάχα, ἢ ἀδρανοῦς τούτου καὶ οἷον κατεψευσμένον παραγευόμενον· τροφῆς δ᾽ αὖ μόλις καὶ τῆς βραχείας καὶ ἐλαχίστης διὰ τὴν σύγκρασιν προσαπτόμενον. Ὧν ἁπάντων ὑπερορῶν ἦν, τῷ πρὸς ἑτέραν ἤδη μετατετάχθαι ζωὴν, καὶ καταλελοιπέναι τὴν γῆν ἔτι ὑπὲρ γῆς μένων, καὶ τῷ σκήνει συνυφιστάμενος.

ΙΕ΄. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτον ὁ Πλάτων οὕτως ὑπερανκβεβηκότα ὁρῶν, καὶ ὑπερφυές τι χρῆμα, τὴν τοῦδε πολιτείαν κατανοῶν, ἐθαύμαζέ τε ὡς εἰκὸς, καὶ εὔφημον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν τούτῳ ἠφίει φωνὴν, πολλοῖς καὶ ἄλλοις ἐκφανῆ τὰ κατ᾽ αὐτὸν καὶ δῆλα ποιῶν, καὶ τοῖς παροῦσι τὰ ἑξῆς τοῦ βίου προμαρτυρῶν. Ὃν δήπου καὶ ἀντ᾽ αὐτοῦ καθηγεῖσθαι ἐξελιπάρει τῶν ἀδελφῶν, λόγοις τε καὶ σοφαῖς εἰσηγήσεσι πρὸς τοῦτο ἐνάγων· τῷ αὐτὸν ἤδη καὶ C χρόνῳ καὶ ἀσκήσει ἀπειρηκέναι· καὶ τῷ ὁρᾷν εἰς πλῆθος ἐπιδιδόντας τοὺς φοιτητὰς, καὶ δεομένους διὰ τοῦτο γενναιοτέρου μάλιστα καὶ τοῦ προστατεύοντος. Ἀλλ᾽ ὁ θαυμάσιος ἐν πᾶσιν ἐπιτηδεύων τὸ ταπεινὸν, καὶ μὴ θέλων ποτὲ τοῦ μετρίου μεθέσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἐξ ἑαυτοῦ διωθεῖτο, οἷόν τι βάρους νομίζων ἐφόλκιον, καὶ τὸν θεῖον ἱκετείαις ἐξέκλινε, μηδὲ συνόλως ἐν τούτῳ πειθόμενος, καί τοι πρὸς τ᾽ ἄλλα παρέχων ἑαυτὸν εὐπειθέστατον. Ἤδει γὰρ ὁ εὐσύνετος, ὅτι λυσιτελὲς τοῦτο καὶ βέλτιον ὑπ᾽ ἄλλῳ μᾶλλον τετάχθαι, καθὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔθετο, ἢ αὐτὸν ἄγειν ἑτέρους, καὶ ταῦτα, ἄνδρας καὶ βίῳ ἀνῳκισμένους ἐν ἀρετῇ· ὧν τὸ ἄρχειν πολλῆς μὲν συναισθήσεως, πολλῆς δὲ τῆς ἀκριβείας, μείζονος δὲ τῆς πείρας D καὶ φιλοσοφωτάτου δεῖται τοῦ νοῦ. Τοὺς γὰρ καθ᾽ ἡμᾶς μοναστὰς εἰ καὶ περὶ τὴν ἄσκησιν ἐσπουδακότας ὁρῶμεν, ἀλλ᾽ ἐργωδεστέραν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρχὴν ἴσμεν· εἴπερ οὐ μόνον πράξεις αὐτῶν καὶ λόγους, ἀλλὰ καὶ κινήσεις καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἐνδοτέρω εἰκὸς ἀνετάζειν, καὶ πάντα ὑπ᾽ ὄψιν τιθέναι καὶ τὰ λανθάνοντα· ὧν καὶ τὸ φαυλότατον παρεθὲν τὰ μέγιστά τε ἔβλαψε, καὶ τὸ κακὸν ἐνδομυχοῦν καταλέλοιπε. Ταῦτ᾽ ἐποίει ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόδωρον συνεστάλθαι, καὶ τὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι ἀρχήν. Οὐχ ὅτι μὴ καὶ πρὸς ταύτην ἱκανῶς εἶχε καὶ περιττῶς· τίς γὰρ ἐκείνου μείζων περὶ τὸ πρᾶγμα; ἀλλὰ τῷ μὴ προσίεσθαι τὴν τιμὴν, καὶ

A τῷ ἐθέλειν ἐν ἐσχάτῳ τετάχθαι · ὃ τοσούτου ἐτιμᾶτο, ὅσου τὸ διαφαίνεσθαι οἱ φιλόπρωτοι. Ἀλλ' ἡ θεία χάρις ἄλλως τὰ κατ' αὐτὸν διεξάγουσα τούτῳ καὶ μὴ βουλομένῳ τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζει. Τὸ δ' ὅπως τοῦτο ᾠκονομήθη, ὁ λόγος διὰ βραχέων ἐρεῖ.

peterent affatim omnia quæ ad id muneris opus forent : quis enim eo ad res gerendas aptior ? sed quod honoris minime esset appetens, ac infimum etiam ambiret locum, latere quærens non minori studio, quam conspici amant ambitiosi. Cæterum divina gratia quæ ipsius vitæ cursum regebat, principem illi etiam nolenti destinabat locum. Quod quemadmodum peractum fuerit breviter exponam.

ΙϚ'. Ὡς γοῦν ὁ Πλάτων πάντα καὶ ποιῶν καὶ λέγων οὐκ ἔπειθε, σοφίζεταί τι περὶ τὸ πρᾶγμα τῆς ἐκείνου καὶ διανοίας καὶ χάριτος ἄξιον. Νόσῳ γὰρ οὗτος ἀθρόον συσχεθεὶς, καὶ τὰ τελευταῖα ἔχειν σκηψάμενος, πάντας τε ἄλλους μοναχοὺς μετακαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν, καὶ δὴ καὶ τὸν θεῖον ἄνδρα τοῦτον · οἷς καὶ B πᾶσι βαρεῖαν εἶναι προσαγγείλας τὴν νόσον, καὶ οὐδὲ φευκτὴν ὅλως · ἑαυτῷ τε τὰ τῆς ἐκδημίας διατιθέμενος ἦν, καὶ ὅπως δὴ κἀκεῖνοι τούτου ἀπιόντος βιώσαιντο ἐγγυώμενος, οἷς καὶ περὶ προστασίας ἐπέσκηπτε · τίς ἄρα καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τούτοις ἐπιστατῶν ἔσται · καὶ τίνα δὲ οὗτοι ἐκ κοινῆς τῆς ψήφου αἱρήσοιντο · καὶ ὅτι, φησὶν, ὃς παρ' ἐκείνοις ἄξιος εἶναι δόξει, οὗτος καὶ παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτος εἶναι συνδόξει. Ἤδει γὰρ ὁ σοφώτατος πρὸς τίνα οὗτοι τὴν ψῆφον ἐνέγκοιεν. Ὡς δ' ἅπαντες μιᾷ καὶ φωνῇ καὶ γνώμῃ τὸν Θεόδωρον ἔφασαν κρείττονα πρὸς ἐπιστασίαν τῶν πάντων τυγχάνειν, καὶ ἄγειν ψυχὰς δοκιμώτατον, ἅτε καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξέχοντα · τοῦθ' ἕρμαιον ὁ Πλάτων νομίσας, καὶ ἐπικαιρότατον τῷ σκοπῷ, μηδὲν προσθέμενος τοῦ λοι- C ποῦ, ἐγχειρίζει καὶ παρὰ γνώμην ἐκείνῳ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν, ἔχων δηλαδὴ καὶ πάντας τοὺς φοιτητὰς πρὸς τοῦτο συναιρομένους, καὶ τὰ ἴσα ἐκείνῳ συνεπινεύοντας. Οἷς καὶ ἅπασι μὴ ἔχων ὁ θεόληπτος ἀντειπεῖν, μηδὲ πρὸς τοσαύτην ἀντιφέρεσθαι σύμπνοιαν, δέχεται · μόλις καὶ σὺν βάρει καρδίας τὸ ἐπιὸν, πέμπτον μὲν καὶ τριακοστὸν ἄγων τῆς ἡλικίας χρόνον · ἀφ' οὗ δὲ ἐν μονασταῖς κατελέγη, τρισκαίδεκα τοὺς ὅλους ἔχων ἐνιαυτούς.

XVI. *Præficitur monasterio.* — Cum animadverteret Plato se nihil iis quæ dixerat feceratve ad flectendum Theodorum profecisse solertius quiddam pro sua prudentia et pietate comminiscitur. Graviore correptus morbo ac supremam sibi horam instare existimans, monachos ad se omnes, in iisque virum hunc divinum vocat, morbi gravitatem denuntiat, cujus vim declinare nulla jam ope possit. Sibi quidem ad emigrandum omnia provisa esse, nec dubitare se quin post excessum suum tenerent eumdem vitæ virtutisque cursum : de rectore sibi subrogando deliberandum illis esse, hunc communi suffragio eligant, sibi quoque probatum iri eum quem ipsi judicaverint eo munere dignum. Norat quippe vir sapientissimus, in quem sua essent suffragia collaturi. Postquam autem cuncti una voce ac mente Theodorum qui cæteris omnibus præficeretur aptiorem, et ad animos regendos maxime idoneum esse affirmaverunt, utpote vita et sermone præstantem, tunc Plato operæ pretium se fecisse ratus, seque voti compotem videns, nihil præterea quidquam addit, sed Theodoro suum præfecti munus licet reluctanti tradit, discipulorum omnium suffragio consensuque fretus. Quibus universis cum nihil posset Theodorus opponere, neque votis omnium conspirantibus obniti, onus impositum ægre subit, annos quinque ac triginta natus, tertio ac decimo anno quam inter monachos ascriptus fuerat.

ΙΖ'. Τῆς οὖν ἀρχῆς ὁ θαυμάσιος ἐπειλημμένος, μείζονος τότε καὶ μᾶλλον τῆς ἀγωνίας πληροῦται, πᾶσί τε κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ ὑποτιθεὶς τὰ συνοίσοντα, καὶ πρὸς μείζω καὶ τελευτέραν ἐνάγων τὴν ἀρετήν. Πολὺς γὰρ ἦν τούτοις ἐπιδεικνὺς, πῶς ἄρα κονίσονται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μετὰ ποταποῦ τῆς ψυχῆς παρα- D στήματος · ἐπιφωνῶν πᾶσι καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι Ἡμῖν ἡ πάλη, ἀδελφοὶ, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. Καὶ χρὴ διαπαντὸς νηφαλίους εἶναι καὶ προσεκτικοὺς καὶ παρεσκευασμένους τὸ πᾶν · ἵν' οὕτω καὶ τοῦ ἀντιτεταγμένου περιγενοίμεθα, καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ καταβάλοιμεν δύναμιν · ἀμεριμνεῖν δέ γε, μηδ' οὕτως, ἀλλὰ μειζόνως καὶ μᾶλλον συντείνειν αὐτοὺς καὶ ὀξυωπεστέρους ποιεῖν · ἐπεὶ μηδ' ἅπαξ ἡττηθεὶς δραπετεύει ὁ πονηρὸς, ἀλλ' ἐπισκοπεῖ αὖθις ποῦ ἄρα διαδύσεται λαθὼν, καὶ τίσιν ἡμᾶς μετελεύσεται. Ὅθεν καὶ μᾶλλον ἑστάναι δεῖ κατ' αὐτοῦ, μὴ τὴν τοῦ κακοῦ ποιουμένους ἔκκλισιν, ἀλλὰ καὶ

XVII. — Ubi præfecturam inivit tanto ipsi gravior fuit cura et sollicitudo, ut et universis in commune, et singulis privatim quæ prodessent suggereret, et ad majorem virtutis perfectionem omnes incitaret. Multus enim in eo erat, ut quo pacto et quanta contentione animorum adversus hostem depugnandum foret, ipsis ostenderet, omnibus occinens illud Apostoli : *Non est nobis colluctatio, fratres, adversus carnem et sanguinem sed adversus potestates adversus mundi rectores tenebrarum hujus sæculi* (e). Nos igitur perpetuo sobrios et vigiles oportet esse, omnique ex parte succinctos, ut adversarium eo modo superemus, et illius omnes conatus perfringamus. Ac ne sic quidem omni cura solutos esse par est, sed magis etiam contendere, et attentius excubare. Neque enim ille semel victus fugit, sed rursum circumspectat improbus qua parte clam nos invadat, et quibus armis expugnet. Quocirca nobis incumbendum est ut eidem acrius resistamus, nec ad

• Ephes. v, 12.

ullam nequitiam declinemus, sed boni accessionem faciamus. Neque id tantummodo agendum omni studio, ut actiones nostræ puræ sint, sed multo magis ut mentem ipsam expurgemus: siquidem ipsa rerum illarum quæ in corpore fiunt radix et propugnaculum est. Has præceptiones optimus Pater auribus discipulorum quotidie instillans, quasi athletas ungebat ad certamen, et audacibus ipsos animis implebat. Illi autem ab eo uno pendebant omnes, ac in ejus sinu suum singuli deponentes animum, referebant ad illum quæcunque agerent, neque quidquam sive majoris sive minoris rei nisi ex ejus arbitrio faciebant. Primum illis et maximum studium, suas ei cogitationes minutatim aperire, et hominem interiorem perpurgare. At vicissim vir consultissimus summa in istis rebus dijudicandis prudentia excipiens quæ quisque ad ipsum referret, appositam unicuique curationem adhibebat, austeritatem suavitate et acerbitatem lenitate temperans: satis gnarus videlicet perpetuam facilitatem ac indulgentiam, aut porro severitatem meram, non modo non prodesse, sed etiam nocere. Itaque hæc inter se conjungens, et cujusque indolem naturamque considerans, magna singulos arte tractabat, et si quid hac via non succederet, alia tentabat, in maxime simplici et sincera gubernandi ratione diversus ac multiplex. Ad Patris verba accedebat vita tanquam muta cohortatio, ita ut ejus disciplina, hinc sermonibus, inde moribus fidem astruentibus, utrinque absoluta esset. Erudiebat autem illo orationibus admodum suavibus et plerumque tempestivis, captans opportunitatem incidentium rerum et occasiones quas unaquæque dies offerret: aliud ex alio explanans, et colloquia instituens plena suavitatis, quæ vel saxea pectora possent pervincere; ita utile dulci consolationem increpationi admiscebat.

XVIII. *Constantinus pulsa uxore ducit Theodori consanguineam.* — Sed (*f*) jam tempus admonet, ut ad strenui athletæ certamina transeamus, quo ejus animi robur, et in adversis patientia magis eluceat. Per id ergo tempus Constantinus, piæ Irenes filius, audacium et projectorum hominum collecta manu, et quem juvenilis ætatis impetus agebant, et matrem regno pellens, ejus imperium occupavit, et summa vitæ licentia, indomiti et effrenati equi more, totum se dedidit voluptati. Hic ad cætera quæ perpetravit, nihil flagitii intentatum relinquens legitima conjuge ejecta, et ad monachalem habitum vi compulsa, alteram duxit, Theodoten nomine, et genere, ut ferunt, patri propinquam, quam in Augustæ torum induxit, fornicationem

τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρόθεσιν. Ἡ μᾶλλον μὴ τὴν κατ' ἐνέργειαν μόνον πρᾶξιν σπεύδειν ἀποδιαπομπεῖν· ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν, ἐπεὶ καὶ μᾶλλον τὴν διάνοιαν καθαρεύειν εἰκός· ὅτι καὶ ῥίζα αὕτη καὶ προβολὴ τῶν ἐν σώματι πραττομένων ἡμῖν. Τούτοις ὁ Πατὴρ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν κατεπᾴδων τοὺς φοιτητὰς, πρός τε ἀγῶνας ἐπείληφε, καὶ ἀδρειοτέρου ἐνεπίμπλα φρονήματος· οἵ γε καὶ ἀφ' ἑνὸς πάντες, ὅλοι δι' ὅλων τούτου ἐξηρτημένοι τὰς ψυχὰς αὐτῷ ἀνετίθεσαν, καὶ πρᾶξιν πᾶσαν ἀνέφερον, οὐδὲν τὸ παράπαν, οὐ μικρὸν οὐ μέγα, ποιοῦντες, ὅ τι μὴ ἐδόκει αὐτῷ. Ὧν τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον τοὺς λογισμοὺς ἐπὶ λεπτῷ φανεροῦν, καὶ τὸν ἔσω καθαίρειν ἄνθρωπον. Ἀμέλει καὶ ὁ σοφώτατος κατὰ πολλὴν τῶν τοιούτων ἐπίκρισιν τὰ ἑκάστου δεχόμενος, ἀναλογοῦσαν ἑκάστῳ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπῆγε, τὸ στύφον τῷ ἁπαλῷ κεραννὺς, καὶ τὸ ἐπιεικὲς τῷ τραχεῖ· ὅτι καὶ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκλύειν, καὶ τὸ μόνον τραχύνειν, πρὸς τῷ ἀνωφελεῖ καὶ βλαβερώτατον διηπίστατο. Ὅθεν τοῦτο ἐκείνῳ μιγνὺς, καὶ ὄψιν ἑκάστου καὶ ἦθος καὶ κατάστασιν ἀναθεωρῶν, ἐπιστημόνως τοῖς πᾶσιν ἐπῄει, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐξῆν, πολυειδὴς ἐν τούτῳ καὶ ἁπλοῦς γινόμενος τὴν κυβέρνησιν. Εἶχε δὲ μετὰ τῶν λόγων ὁ Πατὴρ καὶ τὸν βίον σιωπῶσαν παραίνεσιν, ὡς μᾶλλον μὲν διὰ τὸν τρόπον, μᾶλλον δὲ διὰ τὸν λόγον τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστουμένην, καὶ ἀμφοτέρωθεν τυγχάνουσαν ἄρτιον. Κατῆγε δὲ αὐτοὺς καὶ συχνῶς λόγοις ἡδυτάτοις καὶ τὸ πλέον ἐπικαιροτάτοις, ἐκ τοῦ παρισταμένου λαμβάνων τὰς ἀφορμὰς, καὶ ὧν ἑκάστη ἐδίδου ἡμέρα· ἐξαπλῶν καὶ ἐς ἄλλα τοὺς λόγους, καὶ πλήρη χάριτος τὰ ὡμιλημένα ποιῶν, ἃ καὶ τῆς λιθίνης ἐφίκοιτο ἂν καρδίας· οὕτω μὲν ὠφελείας, οὕτω δὲ παρακλήσεως ἔχοντα, οὕτω δὲ πολλῆς ὄνα τῆς κατανύξεως.

ΙΗ'. Ἀλλ' ἡμῖν γε τοῦ καιροῦ καλοῦντος, ἐπὶ τοὺς ἄθλους τοῦ γενναίου ἰτέον ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τὸ καρτερικὸν ἐν τοῖς πάθεσι παραστήσωμεν. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Κωνσταντῖνος ὁ τῆς φιλοχρίστου Εἰρήνης υἱὸς ἀνδρῶν ἀναιδῶν σομμορίαν προστησάμενος [a], ἅτε νεωτερικοῖς βρίθων σκιρτήμασι, καὶ τὴν μητέρα τῆς βασιλείας ἀπωσάμενος, τὴν ἀρχὴν πρὸς ἑαυτὸν μετεστήσατο· ὃς καὶ διὰ τὸ ἀνάγωγον τοῦ βίου καὶ ἐκμελὲς, ἔκδοτος ἦν ταῖς ἡδοναῖς, καὶ οἷα πῶλος ἄζυγης, ταῖς ὁρμαῖς ἀχάλινος. Οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς ἔδρασεν, οὐμενοῦν οὐδὲ μίαν ἀπολειπόμενος κακοῦ ὑπερβολὴν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὁμόζυγον ἐκβαλὼν, καὶ ἄκουσαν σχῆμα περιβαλὼν τὸ μοναδικὸν, ἑτέραν ἠγάγετο. Θεοδότη ὄνομα τῇ μοιχαλίδι· συγγενίδα, ὥς φασι, τυγχάνουσαν τοῦ Πατρός· ἥτις καὶ ἀφηγεῖτο

(*f*) Hic incipit interpretatio Sirmondi.

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. συστησάμενος.

τοῦ τῆς βασιλίσσης κοιτῶνος· μοιχεῖαν ἄντικρυς ὁ A πανώλης πεποιηκὼς, καὶ μοιχείαν χαλεπωτάτην καὶ δυσαλγῆ.

Ὁ οὖν πατριάρχης Ταράσιος οὔτε τὴν χειροθεσίαν ἀνετελει, οὔθ' ὅλως συνευδόκει τῷ γινομένῳ. Πῶς γὰρ, ἀνοσίαν εἰδὼς τὴν σύναψιν, καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπώμοτον. Πρεσβύτερος δέ τις ᾧ Ἰωσὴφ ὄνομα, ὃς καὶ οἰκονόμος τῆς Ἐκκλησίας ἐτύγχανε, μεῖζον ἑαυτοῦ φρονήσας, καὶ τῶν θείων ὑπερφρονήσας, γίνεται, ὡς μὴ ὤφελε, τοῦ ἀθέσμου γάμου καὶ προσαγωγὸς καὶ τελειωτὴς, καὶ τῆς συζυγίας συναρμοστὴς, τὰ πάντα τῷ βασιλεῖ δουλωθεὶς, ὁ καὶ τὴν πίστιν δοῦλος καὶ τὴν προαίρεσιν, εἰ καὶ τάχα οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ἑαυτοῦ ἀβουλίας ἐπήσθετο, τῶν ἱερῶν ἀπωθεὶς περιβόλων, δι' ἃ παραβολώτερον ἔδρασεν. Ἦν οὖν ἐξ ἐκείνου οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἀλλὰ B κἀν ταῖς ἄλλαις πόλεσι, κἀν ταῖς πορρωτέρω δὲ χώραις, ὁδὸς πρὸς τὰ χείρονα τὸ πραχθέν· οὕτως ὁ Βοσπόρου (3), οὕτως ὁ Γότθος, οὕτως οἱ λοιποὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἡγεμόνες, καὶ οἱ ἄλλως ταῖς πόλεσιν ἐφεστῶτες, ἀδεῶς τὸ ἀνόσιον ἔπραττον, τὰς μὲν τῶν ὁμοζύγων ἐκβάλλοντες, τὰς δὲ ἀντεισάγοντες, καὶ συνηγορίαν τῶν οἰκείων παθῶν τὸν πρώτως δράσαντα προβαλλόμενοι.

ausus infelix, et fornicationem pessimam ac penitus detestandam.

XIX. *Tarasius Josephum œconom. excommunicat.* — Quæ cernens patriarcha Tarasius, nec manus illis imponere voluit, nec ulla prorsus ratione factum approbavit. Qui enim? cum nefariam esse hanc conjunctionem, et sacris legibus vetitam sciret. At repertus est presbyter quidam, Joseph nomine, gradu vero œconomus Ecclesiæ, qui majora audens quam ei liceret, divinaque omnia contemnens, illicitarum nuptiarum, quod minime debuit, lenonme se præstitit, initiatoremque, et conciliatorem conjugii, obsequentem se per omnia imperatori præbens, vir fide servus æque ac voluntate. Quanquam ille haud multo post temeritatis suæ pœnam sensit, sacris templi septis, ob ea quæ confidentius egerat, exturbatus. Fuit autem ea res pessimi exempli, viamque multis ad gravia quæque aperuit, non solum in regia, aliisque civitatibus, verum etiam in remotis regionibus: sic Bosphori, sic Gotthiæ, sic reliqui provinciarum duces, quique aliqua cum potestate præerant civitatibus, impune flagitia committebant, uxoribus partim ejectis, partim novis inductis, impurasque animi libidines, ejus qui viam ostenderat exemplo et patrocinio defendebant.

Ταῦτα ὁ μέγας διαμαθὼν Θεόδωρος, καὶ περιαλγὴς τὴν ψυχὴν γεγονὼς, ἔστενε βαρέα καὶ ἠνιᾶτο, καὶ τοὺς πράττοντας κατῳκτίζετο, κακῷ τοσούτῳ καὶ τοσούτοις περιπαρέντας· δεδιὼς μάλιστα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μὴ καὶ ἐς πάντας ἀφίκηται τὸ δεινὸν, καὶ νόμος ἄντικρυς τὸ ἄθεσμον γένηται, τῷ κράτει δήπουθεν βοηθούμενον. C Ὅθεν καὶ πάντα λογισμὸν κινήσας, καὶ ὡς ἐνῆν περὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ κακοῦ διασκοπήσας, πρᾶγμα ποιεῖ τῆς ἑαυτοῦ εὐγενείας ἐπάξιον. Ἀποκηρύττει (4) τὸν παρανομήσαντα βασιλέα, πάντων ὁρώντων, καὶ στηλιτεύει αὐτόν τε καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ, πᾶσιν αὐτὸν τοῖς μονάζουσι θέμενος ἔκπτωτον. Οὗ καὶ φημισθέντος πρὸς πάντας, κατήκοος τοῦ γενομένου καὶ αὐτὸς γίνεται βασιλεύς· ὃς καίτοι τῷ θυμῷ χαλεπήνας, ὅμως γοῦν ἐπιεικείας τι πλάσμα ἐν ἑαυτῷ ὑποκρίνεται, καθυφέσθαι πως δόξας ἐπὶ βραχύ. Ἄλλως τε καὶ τὸν ὅσιον ὀῤῥωδήσας τὸ πρωτεῖον κατὰ πάντων ἔχοντα, οὐκ ἤθελεν ἅμα τὴν ὅλην ἐκφῆναι θρασύτητα· κολακικῶς δὲ μᾶλλον αὐτὸν μετελεύσεσθαι, εἴ πως ἑαυτῷ λάβοι ἐπικλινῆ· ῥᾳδίως γὰρ ἂν οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς ἕλοιτο, εἰ μόνον τούτου κρατήσειε· D κακοήθως τοῦτο ὑποτοπήσας, καὶ λίαν περιττῶς.

XX. *Theodorus excommunicat imperatorem.* — Quibus cognitis, magnus Theodorus incredibili dolore tactus, angebatur animo, graviter ingemiscens, et talium hominum sortem miserans, qui tanto scelere tam multi se obstrinxissent: id reformidans vehementer, ne ad omnes tandem permanaret malum, et in legem abiret flagitium, auctoris sui viribus et potentia subnixum. Quare omnes animo congitationes versans, omnesque coercendi mali rationes circumspiciens, rem suscepit d'ignissimam suæ virtutis. Imperatorem qui peccarat, in omnium oculis excommunicat, in ipsum ejusque factum invehitur, ipsumque omnibus monachis lapsum denuntiat. Cujus rei fama evulgata ipsius quoque imperatoris aures attigit; qui tametsi acerrima ira exarserat, serenitatis tamen speciem induendam sibi existimavit, ut remisisse animum placatusque videretur. Cum enim sanctum virum timeret, ut qui primas in animis omnium teneret, suam statim acerbitatem prodere non placuit; sed ipsum potius blande aggredi, si qua forsitan ratione demereri queat; sic enim facile cæteris potiturum, si hunc unicum devinceret: stulte id ille prorsus et valde absurde conjectans.

Διὰ ταῦτα τοι καὶ μυρία ἐν ἑαυτῷ ἐτεχνάζετο, στρο-

XXI. *Frustra tentatur Theodorus.* — Attamen

NOTÆ

(3) Οὕτως ὁ Βοσπόρου. In Vatic. cod. ὁ τῆς Λογγιβαρδίας Ῥὴξ, ὁ τῆς Γοτθίας, ὁ τῆς Βοσπόρου τοπάρχης. *Rex Longobardiæ, rex Gotthiæ, toparcha Bospori.*

(4) Ἀποκηρύττει. Non quod episcoporum jura usurparet Theodorus, sed quod suis denuntiaret, imperatorem ob tantum flagitium esse a Deo sejunctum, et ab ecclesiastica communicatione separatum, ne quis cum eo ut publice peccante aliqua communione ecclesiastica jungeretur, ait Baronius, ad an. 795, n. 57.

omnia secum agitabat, atque omnes machinas frustra parans, et vitium animi ubique patefaciens. Quin et conjugem ipsam ad captandum sanctum virum submisit, quæ viri consiliis parens, multo illum auro muneribusque tentare adorsa est; et, quod precum omnium vim haberet, generis propinquitatem opposuit. Postquam vero irrita hæc omnia animadvertit, manente nihilominus firmo ac stabili, aliud mox promptus mali artifex consilium excogitat. Proficiscitur ipsemet ad ea loca in quibus sanctus habitabat, specie quidem utendi calidis, quæ ibi erant, balneis; re autem vera, ut in congressum Patris veniret, eumque sibi adjungeret, quocum alios quoque habiturus erat cum ipso jam animo factisque conjunctos.

XXII. *Flagellatur, et in exsilium mititur.* — Verum ubi nec Pater ipse nec alius quispiam ex sociis repertus est qui ad imperatorem propius accederet, vel cum eo colloqueretur, vel usitatam salutationem impertiret: tunc ille ira incensus ardentiore, celeriter rediit ad palatium, accitoque uno ex domesticis, qui scholarum ordines regebat flagellis cædi sanctum jussit, et simul e monachis eos quos constantiores norat, firmioresque in sententia persistere. Ille autem qui gratificari et placere cuperet imperanti, nulla santorum nec reverentia nec misericordia motus, atrociter eos flagellavit, ut carnes passim dissecarentur, et sanguinis rivi diffluerent. Sic porro vexatos, verberibusque concisos Thessalonicam extemplo relegat, et addicit carceri, prout fuerat imperatum. Undecim numero erant cum Patre vincti, qui cum eo certaminis societatem coeuntes, dura omnia sereno et alacri animo perferebant.

XXIII. *Plures alii Theodorum imitantur.* — Cæterum quid boni attulerit hæc sanctorum concertatio, perspicuum multis postmodum evasit. Etenim Chersonesi ac Bospori sacerdotes ac monachi, et quotquot per vicinas circum oras atque insulas populos regebant, ea quæ sanctis acciderant audientes, et quemadmodum magnus Theodorus intrepido animo nefariæ libidini se opposuisset, æmulantur et ipsi beatum virum; ejusque exemplum sequentes, imperatorem excommunicatum pronuntiant, et a sorte sua alienum, nullis illius vel minis cedentes, vel muneribus animum emollientes. Utriusque siquidem eorum constantiam impius exploravit, et cum flecti posse diffideret, patriis tandem finibus exsulare jussit, hoc nimirum spectans, ut bonis omnibus remotis, nequitiam suam latius nullo reclamante propagaret. Quid ergo inde consecutum est? Fiduciam sumpserunt plurimi, et pro veritate adeo fortiter loqui cœperunt, ut terrorem injicerent iis qui talia facere audebant, vel ausi jam fuerant: atque ita paulatim minui ac reprimi malum cœpit, damnata palam ejus turpitudine, multisque jam agnoscentibus quæ incaute commiserant.

XXIV. *Theodorus scribit ad Rom. Pont.* — Quo

A φαῖς ἀνηνύτοις στρεφόμενος, καὶ τὸ δύσνουν ἐν πᾶσι παραδεικνύμενος. Ὅς γε καὶ αὐτὴν τὴν ὁμόζυγον θηρᾶσαι τὸν ὅσιον καθυπέβαλεν· ἣ καὶ ταῖς ἐκείνου συμβουλίαις προσθεῖσα, πεῖραν, καθῆκεν αὐτῷ, δῶρά τε στείλασα καὶ χρυσίου ἀδρότητα, προβαλλομένη ἀνθ' ἱκετηρίας καὶ τὴν συγγένειαν. Ἀλλὰ ἐπεὶ πάντα μάτην ἐφάνη ὁ παράφρων διακυκῶν, οὐδὲν ἧττον ἀκλινοῦς τοῦ γενναίου μένοντος· εὑρίσκει καὶ ἄλλην ὁ ταχὺς εἰς κακίαν ἐπίνοιαν. Αὐτὸς ἐκεῖνος τοῖς ἐκεῖ τόποις ἵνα ὁ ὅσιος ἦν, δεῖν ἔγνω φοιτῆσαι· πρόφασιν μὲν κατά τινα χρείαν τῶν ἐκεῖσε θερμῶν· τὸ δ' ἀληθὲς, ἵνα κἂν οὕτω συνόμιλος γένοιτο τῷ Πατρὶ, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ τάχα ποιήσῃ, μεθ' οὗ ἄρα καὶ τοὺς ἄλλους ἕξει τὰ ἴσα ἤδη συμπράττοντας.

B Ὡς δ' οὔτε ὁ Πατὴρ, οὔτε ἄλλος τις τῶν σὺν τούτῳ πλησιάσας ἐφάνη τῷ βασιλεῖ, ἢ λόγου ἐκείνῳ μεταδιδοὺς, ἢ κἂν τῆς ὀφειλομένης προσρήσεως· αὐτὸς μὲν τότε καὶ πλέον τὸν θυμὸν ἀνακαύσας σπουδῇ πρὸς τὰ βασίλεια εἰσελαύνει· ἕνα δὲ τῶν ὑπ' αὐτῷ προστάσσει· ᾧ καὶ τὴν τῶν σχολῶν τάξιν ἐμπεπιστευκὼς ἦν· μάστιξιν αἰκίσαι τὸν ὅσιον σὺν ἅμα καὶ ἑτέροις τῶν μοναστῶν, οὓς καὶ μᾶλλον ἐγίνωσκε τὴν παῤῥησίαν ἔχοντας καὶ τὸ φρόνημα ἄτρεπτον. Ἀμέλει καὶ οὗτος τῷ ἐπιτάξαντι χαριζόμενος, μὴ αἰδῶ, μὴ οἶκτον τῶν ἁγίων ὁ μιαρὸς λαβὼν, οὕτω μαστίζει σφοδρῶς, ὡς καὶ σάρκας ὅλας τεμεῖν, καὶ αἱμάτων κατενεγκεῖν ῥύακας. Οὓς καὶ μετὰ μάστιγας καὶ πληγὰς, ἐν Θεσσαλονίκῃ παραχρῆμα περιορίζει, καὶ ταῖς ἐκεῖσε δίδωσι φυλακαῖς, καθὰ καὶ ἦν τούτῳ προστεταγμένον, ἕνδεκα ὄντας τοὺς κατειρχθέντας

C μεθ' ἅμα καὶ τοῦ Πατρός· ᾧ καὶ συμπάσχοντες οἱ καλοὶ οὗτοι ἦσαν, καὶ μεθ' οὗ πᾶν ἀλγεινὸν σὺν εὐθυμίᾳ ψυχῆς ἔφερον.

Ἀλλὰ γὰρ οἷον κατόρθωμα ἡ τῶν γενναίων ἄθλησις ἐνειργάσατο, δῆλον μετὰ βραχὺ κατέστη πολλοῖς. Οἱ γὰρ κατὰ Χερσῶνα καὶ Βόσπορον ἱερεῖς καὶ μονάζοντες, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν πέριξ τόπων καὶ νήσων τοῦ λαοῦ προτεταγμένοι, τὰ τοῖς ἁγίοις συμβάντα πυθόμενοι· καὶ ὅπως ὁ μέγας Θεόδωρος φρονήματι ἀπτοήτῳ πρὸς τὸ τοῦ μύσους ἀντικατέστη ἀκόλαστον· ζηλοῦσι καὶ οὗτοι τὸν ἄνδρα καὶ τὰ ὅμοια διαπράττουσιν, ἐκκήρυκτον θέμενοι τὸν παρανομήσαντα βασιλέα, καὶ τῆς αὐτῶν μερίδος ἀλλότριον· μήτ' ἀπειλὰς τὰς αὐτοῦ δείσαντες, μήτε δώροις τὰς ψυχὰς ὑποκλίναντες. Ἐπεὶ καὶ δι' ἀμφοτέρων πεῖραν καθῆκε

D καὶ τούτοις ὁ δυσσεβὴς, ὧν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπελπίσας, ἀναστάτους τῶν πατρίδων τὸ τελευταῖον ποιεῖ, τὰ ἴσα κἂν τούτοις δράσας, ὡς ἂν ἔχοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὰ μείζω τὴν κακίαν προάγειν καὶ τὸ τοῦ τρόπου κακοηθέστατον. Τί οὖν ἐντεῦθεν; Πολλοὶ παῤῥησιάζονται τὴν ἀλήθειαν· ὡς καὶ εἰς ἀγωνίαν καὶ δέος ἐμβαλεῖν τοὺς ἐκεῖνα πράττειν ἐπιχειροῦντας, ἢ καὶ πράξαντας ἤδη· καὶ οὕτως ἐπέχεται τὸ κακὸν καὶ ἀνακόπτεται, καταφανῶς ἐληλεγμένης τῆς ἀτοπίας, καὶ πολλῶν εἰς συναίσθησιν ἐλθόντων ὧν ἀνοήτως δεδράκασι.

Διὰ ταῦτά τοι καὶ ἐπιδοξότερος τοῖς πᾶσιν ὁ θεῖος

A Πατὴρ γίνεται· ὅς γε οὐδὲ μετὰ τὸ παθεῖν τῆς καλῆς ὑφίει ἐνστάσεως, ἄλλους τε πολλοὺς πρὸς ἐκδικίαν τῶν δρωμένων διανιστῶν, καὶ δὴ καὶ γράμμασι τοὺς ἐν ὑπερορίαις ἀλείφων, ὡς ἂν μὴ μαλακίζοιντο πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ μειζόνως μᾶλλον ἀνδρίζοιντο. Πέπομφε δὲ καὶ τῷ τῆς Ῥώμης προέδρῳ ἐπιστολάς τε καὶ τοὺς ταύτας κομίζοντας, διδάσκων κἀκεῖνον ἕκαστα τῶν πραχθέντων, καὶ ὅσα ὑπέστη πρὸς τῶν κρατούντων, ἀνθ' οὗ τούτους ἐπισχεῖν ἐβουλήθη ἀκολασταίνοντας. Παρ' οὗ καὶ τὰς ἀποκρίσεις εἰλήφει, τὴν μετὰ συνέσεως αὐτοῦ ἐκθειάζοντος ἔνστασιν, καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνάλωτον.

illustrior apud omnes et clarior divini Patris fama facta est; qui ne tot quidem ærumnis afflictus, egregium conatum remisit, tum alios plures ad sceleris ultionem exsuscitans, tum exules litteris suis confirmans, ne laboribus succumberent, sed viriles potius animos demonstrarent. Misit etiam ad Romanæ urbis antistitem epistolas et tabellarios, et quæ gesta fuerant, indicans, et quæ ab imperatoribus pertulerat, cum illorum refrenare vellet intemperantiam. A quo responsa vicissim accepit, quibus ipsius prudentiam et constantem atque invictum animum divinis laudibus efferebat.

Ἀλλ' ἐπειδὴ βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακά, ἥ φησιν ὁ προφήτης, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ σκοτειναί· τοῦτο καὶ ὁ ἀναιδὴς Κωνσταντῖνος ὑπέστη, δίκην ὧν
B παρηνόμησεν ἐνδικώτατα εἰσπραχθείς, τὴν βασιλείαν τε θᾶττον ἀφαιρεθείς, καὶ πρὸς ταύτῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἵν' οὓς ἔχων ἑώρα κακῶς, τούτους ἔχοι μὴ βλέποντας. Οὗ καὶ τῶν βασιλείων ἀπελαθέντος, γίνεται πάλιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἡ θεοφιλὴς μήτηρ αὐτοῦ, ἡ καὶ τῆς εἰρήνης ἀντιποιουμένη, καθὰ καὶ τὴν κλῆσιν προείληφεν, οὐδὲν ἔλαττον ἢ πρόσθεν ταύτης ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παραυτίκα λύει τοῖς Πατράσιν ὑπερορίαν, οὐ τοῖς μέν, τοῖς δ' οὔ· πᾶσι δ' οὖν καὶ πρό γε πάντων τῷ πρὸ πάντων τὴν ἀρετήν, τῷ ἡμετέρῳ, λέγω, ποιμένι καὶ διδασκάλῳ· ὃς καὶ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐπανιών, περιφανοῦς τε, ὡς εἰκός, παρὰ πάντων τυχὼν καὶ τῆς ὑπαντῆς, περιφανεστέρας καὶ μᾶλλον πρός τε τοῦ προέδρου καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῆς τῆς εἰσοδίου τυγχάνει τιμῆς. Ὅθεν καὶ τῶν
C ἄλλων ὁ συναίτιος τῆς διαστάσεως, Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ὁ πρεσβύτερος, ὁ καὶ τολμηρᾷ γνώμῃ τὰ ἀτόλμητα δράσας, τῶν θείων ἐξωθεῖται περιβόλων, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἱερέων ἐκβάλλεται· ὡσὰν τῇ τούτου διατομῇ καὶ ἐκπτώσει τὰ λοιπὰ μέλη συνέλθοι καὶ τὴν ἕνωσιν δέξοιθο. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Αὐγούστῃ πρῶτον γίνεται σπούδασμα· τὸ ἓν ἐλέσθαι, καὶ συμφρονῆσαι ἅπαντας, καὶ μὴ παρακεκομμένους τυγχάνειν καὶ διισταμένους τοῖς σχίσμασιν. Ὅπερ οὖν καὶ καλῶς, ποιοῦν θᾶττον συνέδραμε, πάντων ἐν ταυτῷ γενομένων, καὶ ἑνώσει συναφθέντων τῇ κρείττονι.

XXV. *Constantinus regno et oculis privatur. — Irene iterum regnat. — Theodorus ab exsilio revocatur. — Josephus œconomus deponitur. — Pax redditur.* — Sed quoniam rex ferus incidit in mala, sicut ait propheta, et viæ ejus tenebrosæ (*g*): hoc ipsum sensit imprudens Constantinus, et pœnas iniquitatis suæ æquissimas persolvit, imperio brevi orbatus, atque ante imperium oculis, ut quibus vivens improbe usus erat, eorum lumine privaretur. Eo autem regia pulso, imperium iterum ejus pia mater obtinuit, quæ pacem statim complexa nomini suo congruentem, nihilo illam quam antea segnius conservare studuit. Itaque exsilium Patribus subito relaxat; non his modo vel illis, sed omnibus in universam; atque ante omnes ei qui virtute omnes anteibat, pastori, inquam, nostro ac magistro. Quem. Thessalonica redeuntum, frequens, ut par erat, omnium hominum occursus excepit. At longe clarissimus honor fuit, quo ingredientem patriarcha., et regina ipsa eum honestarunt. Eam ob rem qui ante alios dissensionis socius et particeps fuit, Josephus ille presbyter, qui præfracta temeritate inaudita peregerat, sacris septis ejectus, ex sacerdotum albo expungitur; ut unius amputatione atque casu reliqua membra coalescant, et conjuncta cohæreant. Hoc enim Augustæ summum studium erat, unum tollere, ut omnes consentirent, nec dissidio ullo vel schismate dissiderent. Quod ei sane feliciter cessit ex animi sententia: brevi enim omnes animis conjuncti ad pacem concordiamque redierunt.

D Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὸς ὁ πατριάρχης τό γε ἐφ' ἑαυτῷ ἢ τῷ γενομένῳ συνήνεσεν, ἢ μὴ φαῦλον τοῦτο καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔκρισεν ἔκφυλον, ἢ τοῖς Πατράσιν οὐ συνέπασχε πάσχουσιν· ἀλλὰ σοφόν τι ἐν ἑαυτῷ οἰκονομῶν, καὶ ὃ βαθείας ἦν καὶ τῆς τούτου φρενός, οὐκ εἶχε τέως τοὺς δεδρακότας ἀμύνασθαι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος αὐτῷ πρᾶξαι κατὰ βούλησιν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα, τὸ εὐσύνετον ἑκατέρων ἀποδεξαμένη, καὶ ἐν πολλῷ θεῖσα ἐπαίνῳ, πολλὴν ἑκατέροις ἐμαρτύρει καὶ τὴν ἀρετήν, καὶ τὴν τοῦ λυσιτελοῦντος διάγνωσιν. Ἀνθ' οὗ μὲν πατριάρχης μικρὸν τῆς ἀκριβείας καθυφεὶς τοῦ μείζονος ἐντεῦθεν κακοῦ, τὸν ἀπονενοημένον ἐπέσχε βασιλέα, διαπει-

XXVI. — Neque enim vel patriarcha ipse, quantum in eo erat, au factum id approbabat, aut non absurdum illud et alienum ab Ecclesia judicabat, aut Patrum ærumnis non compatiebatur: sed sapiens quoddam consilium, et alta mente, qualis ejus fuit, dignum agitans, non habuit tunc facultatem ulciscendi auctores, temporis injuria, quæ vellet agere, non permittente. Quamobrem regina ipsa utriusque prudentiam amplectens, et magnopere collaudans, summam utriusque virtutem, et in utili dijudicando intelligentiam boni consulebat: quod patriarcha quidem de summo jure nonnihil remittens, vesanum imperatorem a graviori malo

[g] Prov. IV, 19.

hac ratione revocasset; minantem jam se, majorum exemplo, sacrarum imaginum hostem fore, nisi quod animo concupierat, peragere sineretur: Pater autem, flagitium propalam arguendo, et acri reprehensione atque objurgatione longius progredi prohibendo, tum eos qui peccarant, tum cæteros omnes qui simile aliquid meditabantur, effectibus suis non intemperantur uti edocuisset. Prorsus autem et relaxare interdum aliquid de judicio, bonum est; et exactum jus non prætorire, utilissimum; unum in finem utrumque spectans, ut quod melius est, id pro re nata præstetur. Quod nimirum divini ambo ratiocinantes, altiore quam captus noster ferat consilio, præsentia administrabant ita, ut charitatis vinculum nulla ratione solveretur, quod conjuncti semper fuerant, et divino inter se spiritu colligati. Quod nos certe persuadere nobis debemus, et opportune de his quæ opportune gesto sunt, judicare; ut propositium utrique finem laudemus et amplectamur, et eos qui aliter sentiunt vel affecti sunt, de sententia dimoveamus.

XXVI. *Theodorus relicta regia urbe in Saccudionem redit.* — His ergo in hunc modum transactis, Theodorus regia urbe relicta, in monasterium revertitur, optimique pastoris instar segregatus oves convocat, quas se absente prædones animarum abegerant, et in omnes circum montes disperserant. Accurrit insuper innumerabilis aliorum tam monachorum quam sæcularium multitudo, et magni Patris reditui gratulatur, divulgante illum ubique fama, Theodorumque celebrante, et Saccudionem. Respondebat autem exitus opinioni, et famam res ipsa confirmabat. Quicunque enim accedebant, meliores ab eo fiebant, et præstantiorem inde vitam auspicabantur. Plurimi ex eo tempore Byzantio profecti, ad sanctum protinus advolarunt, ejus tanquam Sirenum minime fallacium vocibus repente capti, redeundi curam penitus abjecerunt, obtestantes, accidentes, omnia supplicum more facientes, ut sibi cum illo esse et vivere liceret, melius longe atque utilius id existimantes quam in sæculo versari. Quos ille cunctos excipiens, eorumque fidem amplectens, Deo offerebat, et in virtutis disciplina exercebat.

XXVIII. *Arabum incursio. — Constantinopolim venit Theodorus. — Studii monasterio præficitur.* — Verum impiis Arabibus Romanum imperium per id tempus infestantibus, cum sedes passim servitutis metu verterent, non solum propinqui, verum etiam remoti ac procul dissiti, necessario faciendum Patri visum est ut tempori cederet, nec manifesto periculo se sociosque (quod amentis erat) objiceret. Quare in regiam urbem se recipit, patriarchæ optabilis, et Augustæ, quibus adventu suo lætitiam incredibilem attulit. Qui mox summis ab eo precibus contenderunt, ut Studii moderator cœnobii, quod in urbe erat, esse vellet: et in eo monasticæ exercitationis scholam collocare, ut hæc ratione a tanto viro civitatum princeps ornaretur.

A λοῦντα ἤδη ἔξαρνον καὶ αὐτὸν κατὰ τοὺς προλαβόντας τῶν θείων γενέσθαι εἰκόνων, εἰ μὴ τὸ ἐφετὸν καταπράξοιτο· ὁ δέ γε Πατὴρ περιφανῶς τὸ ἀνόσιον στηλιτεύσας, καὶ τῇ πολλῇ ἐνστάσει καὶ τῷ ἐλεγμῷ τῆς πρόσω φορᾶς εἴρξας, οὐ μόνον τοὺς δράσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιοῦτόν τι δρᾷν ὑπηγμένους, μὴ τῶν παθῶν ἀκρατῶς ἔχειν ἐδίδαξε. Πάντως δὲ καὶ τὸ οἰκονομῆσαί τι ἐν κρίσει καλὸν, καὶ τὸ μὴ λιπεῖν τὴν ἀκρίβειαν, ὠφελιμώτατον· ἀμφότερα πρὸς τὸ χρήσιμον νεύοντα, καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τοῦ βελτίονος. Ὃ δὴ μάλιστα καὶ οἱ παρ' ἡμῖν θεοφόροι συνεγνωκότες, λογισμῷ ἢ καθ' ἡμᾶς κρείττονι διετίθουν τὰ ἐπιόντα, πρὸς τῷ μηδὲ τὴν ἀγάπην λιπεῖν, ἣν ἀπαρχῆς εἵλοντο, καὶ ᾗ ἀλλήλους θείῳ συνήρμοσαν πνεύματι. Τοῦτο δὲ πάντως καὶ ἡμῖν στερκτέον, καὶ μετὰ τοῦ B καιροῦ τὰ τοῦ καιροῦ λογιστέον· ὡς ἂν καὶ τὸν ἀμφοτέρων σκοπὸν ἐπαινεσώμεθά τε καὶ ἀποδεξιώμεθα, καὶ τοὺς ἄλλο τι ὑπειλημμένους ἢ · ἔχοντας, μὴ οὕτως ἔχειν διδάξοιμεν.

Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν βασιλίδα πόλιν μετὰ ταῦτα ἀπολιπὼν ἔξεισι πρὸς τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον, καὶ συνάγει αὐτῷ οἷά τις ποιμὴν ἄριστος τὰ ἀποφοιτήσαντα πρόβατα, ἃ καὶ οἱ τῶν ψυχῶν ἅρπαγες τῇ αὐτοῦ ἀπουσίᾳ ἔξωσάν τε καὶ ἐπὶ πᾶν ὄρος διέσπειραν. Συντρέχει δὲ καὶ πλῆθος μοναστῶν τε ἄλλων καὶ μιγάδων ἀριθμοῦ κρεῖττον, καὶ τῇ τοῦ μεγάλου παρουσίᾳ συνήδεται, τῆς φήμης πανταχοῦ διαβοωμένης, καὶ Θεόδωρον κηρυττούσης, καὶ Σακκουδίωνα. Ἐδείκνυ δὲ ἡ πεῖρα τοὺς λόγους, καὶ τὴν C φήμην τὰ πράγματα. Οἱ γὰρ παραγενόμενοι, βελτίους τὰς ψυχὰς γινόμενοι, πρὸς βίον ἤδη τὸν κρείττονα μετετάττοντο. Ἐκ δὴ τούτου πολλοὶ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Βυζαντίδος ἐξῄεσαν, καὶ ᾗ τάχος τῷ ἁγίῳ προσῄεσαν· οὗ καὶ τῶν λογίων οἷα σειρήνων ἀψευδῶν εὐθὺς ἁλισκόμενοι, ὑποστροφῆς οὐδ' ὅλως ἐμέμνηντο· ἀλλ' ἠντιβόλουν, προσέπιπτον, πάντ' ἐποίουν ἃ τοὺς δεομένους εἰκός· ἵν' αὐτῷ μόνῳ συνῶσιν, αὐτῷ καὶ συμβιοτεύοιεν, κρεῖττον πολλῷ καὶ λυσιτελέστερον τοῦ ἀνεστράφθαι κόσμῳ τὸ συμπεριπολεῖν τούτῳ κρίνοντες. Καὶ μέντοι καὶ δεχόμενος πάντας, καὶ τῆς πολλῆς τι ἀποδεχόμενος πίστεως, Θεῷ τε προσῆγε καὶ ἀρετὴν ἐξεπαίδευσεν.

Ἀλλὰ τῶν ἀθεωτάτων Ἀράβων τὴν Ῥωμαίων τηνικαῦτα κατατρεχόντων, καὶ ἀναστάτους διὰ φό- D βον ἁλώσεως τούς τε πόῤῥω ποιούντων καὶ τοὺς ἐγγὺς, ἀναγκαῖον ἐφάνη καὶ τῷ Πατρὶ δρᾶσαι τὰ τοῦ καιροῦ, καὶ μὴ προφανεῖ κινδύνῳ, ὅπερ εὔηθες κομιδῇ, ἑαυτόν τε καὶ τοὺς συνόντας ῥίπτειν· ὅθεν καὶ τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν, ἀποδεκτέος τὰ μάλιστα τῷ τε πατριάρχῃ γίνεται καὶ τῇ Αὐγούστῃ, ἡδονὴν αὐτοῖς ὅτι πλείστην τῇ παρουσίᾳ ἐνθέμενος. Οἵγε καὶ λιπαροῦσιν αὐτὸν, ἐγκρατῆ τῆς τοῦ Στουδίου γενέσθαι μονῆς, ἣ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα τυγχάνει· κἀν ταύτῃ τὸ τῆς ἀσκήσεως πήξασθαι διδασκαλεῖον, ὡς ἂν ἐπὶ τοσούτῳ ἀνδρὶ ἡ πρώτη κοσμοῖτο τῶν πόλεων. Ὑπερφερὴς δὲ πάντως ἐν τῇ μονῇ ναὸς, καὶ τῷ τε κάλλει καὶ τῷ μεγέθει, ὀλίγων μά-

λσττα δεύτερος. Οὐκ ἔκαιρον δὲ ἴσως καὶ ὅθεν συνέστη δηλῶσαι τὸ καταρχάς.

A Magnificum plane ac præcellens ejus cœnobii templum, sive pulchritudinem, sive amplitudinem spectes, paucis concedens. Non erit autem abs re fortasse, unde illiud initium sumpserit, a principio declarare.

Ἀνήρ τις τῶν εὐγενῶν, καὶ τὰ μεγάλα δυναμένων ἀπὸ Ῥώμης ἐπανήκων, Στούδιος τῷ ἀνδρὶ ὄνομα· Εὐπρέπειον δὲ τοῦτον ἡ καθ' ἡμᾶς γλῶσσα οἶδε καλεῖν· ὃς καὶ τῷ τοῦ πατρικίου καὶ ὑπάτου τετίμητο ἀξιώματι. Οὗτος τοίνυν ἐνταυθοῖ κατεσκηνωκώς, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ διὰ μέγεθος ἀρετῆς τῷ Θεῷ ἀνατεθεικώς, καὶ τὸν περιφανῆ τοῦτον σηκὸν τῷ μεγάλῳ Προδρόμῳ καὶ Βαπτιστῇ ἀνιστᾷ, μοναστῶν καταγώγιον ἀποτάξας αὐτόν. Ἐν ᾧ δὴ καὶ, ὡς εἰκὸς, ἄλλοτε ἄλλοι τῶν ἀποτασσομένων συνειλεγμένοι κατὰ καιροὺς καὶ ἀρετῆς ἔργα ὅτι μάλιστα ἐπιδεδειγμένοι, οὐ διελίμπανον ἀλλήλοις συνόντες· ἕως ὁ θεομισὴς Κοπρώνυμος Κωνσταντῖνος πάντας τε ἄλλους μονάζοντας τῆς Βυζαντίδος ἀπήλασε, καὶ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τούτους. Ἐπεὶ δ' αὖθις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπανῆλθε τὰ πράγματα, καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ σχίσματος [3] πέπαυτο, ὀλίγοι μὲν, πλὴν καὶ αὖθις μοναχοὶ, τὸν τόπον κατῴκησαν, δώδεκα, ὥς φασι, καὶ οὐ πλείους τυγχάνοντες.

XXIX. *Studii origo.* — Venerat ab urbe Roma vir genere et opibus præstans, Studius nomine (Euprepium lingua nostra vocare solet), qui et patricii et consulis honorem fuerat adeptus. Hic, cum in hac urbe domicilium collocasset, et omnia sua bona ingenti excelsitate animi Deo consecrasset, præclarum hoc templum magno Præcursori Baptistæ posuit, monachorum deputans habitationi. Et quidem nullo unquam tempore defuerunt, qui communem in eo vitam agentes, præclara virtutis ac religionis
B suæ argumenta darent : quoad Deo invisus Constantinus Copronymus, indicto monachis bello, cum cæteris omnibus hos pariter Byzantio ejecit. Postquam vero in pristinum statum res Ecclesiæ redierunt, cessavitque monastici habitus persecutio, eumdem locum monachi iterum, sed perpauci, nec plures, ut ferunt, numero, quam duodecim, inhabitarunt.

Τὸν οὖν τόπον ὁ Πατὴρ σὺν τῷ περιφανεῖ ναῷ μοναζόντων ἐνδιαίτημα εὐπρεπέστατον ἀνευρὼν, καθὰ δὴ καὶ τῷ πολίσαντι ἔδοξε, τοῦτον εὐθὺς παραλαμβάνει, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ κατασκηνοῖ φοιτητάς. Ἔδει γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸν μείζονα πάντων ἐν γεννητοῖς, τῷ μείζονι πάντων κατ' ἀρετὴν τὸν ἴδιον παραθέσθαι ναὸν, καὶ τούτῳ χρήσασθαι καὶ οἰκήτορι καὶ ποιμένι, καὶ ποιμένων ὅτι μάλιστα τῷ κρατίστῳ, οὗ τὰ πρόβατα τῇ τε ἀρετῇ ἐπισημότατα, καὶ τῷ ἀριθμῷ πολυπληθέστατα. Ὧ γὰρ πᾶσα καὶ ἡ μεγίστη σπουδὴ ὅσαι ὧραι τοὺς ὑπ' αὐτῷ βελτιοῦν, καὶ πᾶν εἴ τι κάλλιστον καὶ ὑποτιθέναι καὶ διδάσκειν, καὶ ἑαυτοῦ σωτηρίαν τὸ ἐκείνους σεσῶσθαι νομίζειν, τνύτους εἰκὸς καὶ ἐπιδιδόναι καὶ ηὐξῆσθαι, καὶ βίου ἐπειλῆφθαι τοῦ κρείττονος. Ἐξ ὧν καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς μονὴ ὀνόματος λαμπροτάτου τετύχηκε, καὶ τοῖς ὅλοις περισημοτάτη γεγένηται. Ἀμέλει καὶ πολλούς εἶχεν, ἐφ' οὕτω δόξης προβᾶσα, τοὺς ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν [εἰς] ταύτην συῤῥέοντας, τοῦτο μὲν, λαϊκοὺς, τοῦτο δὲ καὶ μονάζοντας· ἔτι μὴν, καὶ τοὺς ὅσοι βίου τοῦ ἁβροτέρου ἦσαν καὶ ἡδονικοῦ, καὶ οἷς οὐδείς που περὶ ἀρετῆς λόγος ἐμέλησεν. Οὓς δὴ καὶ πάντας φιλοφρόνως δεξιούμενος ὁ Πατὴρ, λόγοις τε τοῖς ἀπὸ τῶν θείων κατήχει Γραφῶν, καὶ παρεδίδου τὰ κρείττονα, μηδενὸς ἄλλου ἢ ἀρετῆς μόνης πείθων ἐξέχεσθαι, κτήματος ἀθανάτου καὶ διαμένοντος. Τὰ γὰρ τοῦ κόσμου, φησὶν, ἴσα καὶ εἰρινοῖς [4] ἄνθεσι διαῤῥεῖ· παίζοντα ἡμᾶς ταῖς ἀγχιστρόφοις μεταβολαῖς, καὶ πρὶν ὀφθῆναι ἱπτάμενα. Καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ἀποτασσομένους, ἀπερίττους εἶναι καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν εὐσταλεῖς· ἵν' ἐξῇ τούτοις καὶ ῥᾷον εὐθυπορεῖν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ πᾶν διαλύειν τὸ προσιστάμενον. Ὅς γε καὶ τ[οι]ού-

XXX. *Theodori vita in Studio.* — Hoc ergo cœnobium Pater cum insigni templo aptissimum et ornatissimum nactus, ex conditoris mente scincet, adiit, discipulosque suos in eo constituit; sic enim revera conveniebat, eum qui major est inter natos mulierum, ei qui cæteris omnibus major erat virtute,
C suum ipsius templum apponere, et eumdem ejus incolam ac pastorem esse, ac pastorem longe præstantissimum, cujus oves et numero plurimæ et virtute perinsignes essent. Cui enim et cura omnis et studium erat fidei suæ creditos, meliores in horas reddere, et quidquid pulchrum ac honestum esset, eis proponere atque inserere, eorumque salutem suam salutatem ducere; hos par erat augeri maximis incrementis, et vitæ perfectioris apicem capessere. Quorum sane monasterium propterea clarissimum nomen obtinuit, omniumque aliorum celeberrimum evasit. At enim cum multi, crescente ejus fama, quotidie confluerent, partim laici, partim monachi, nonnulli etiam delicatæ vitæ dediti, et voluptuariæ, quibus adeo nulla virtutis cura fuisset,
D benigne omnes Pariter excipiebat. et divinæ Scripturæ documentis instruebat, atque ad meliora ducebat, nullius rei præterquam virtutis studio capi docens, boni immortalis ac perpetui. Res enim mundanæ, inquit, perinde ac flores verni dilabuntur ac celeri conversione nobis illudentes, prius avolant quam conspici potuerint. Oportet autem eos qui mundo renuntiarunt, omni negotio vacuos esse, et quantum fieri potest expeditos, ut ipsis promptum sit recta tendere ad cœlestia, et obvia quæque perrumpere. Is igitur amorem virtutis tan-

VARIÆ LECTIONES.

[3] σχήματος. [4] f. ἐαρινοῖς.

tum in ipsis excitavit, ut absque mora ulla et cunctatione, prout animi impetus ferebat, abjectis rebus omnibus totos se Deo dederent, quoddam animæ repagulum esse rati vel respicere ad divitias. Qui et vitam vita permutantes, mollem asperiori, humilitatis et fortitudinis temperationem didicerunt animum ad nullam rerum inferiorum deprimentes. Neque hoc solum, sed monachos etiam, quotquot ad illum ventitarent, cum eoque manere, et ipso duce et magistro uti cuperent, excipiebat animo paterno, omnemque ipsis curam impendebat, non aliter ac proprios filios excolens et amans, et quæcunque velle ipsos sentiret, abunde præstans : neque anteponens eos qui apud ipsum comam deposuerunt, nec secundo loco alios habens quo affectu homines vani et ambitiosi duci solent : sed unam eamdemque esse vitæ formam intelligens, gens, quocunque tempore illam quis amplectatur : quemadmodum baptismatis vestis una in omnibus nec dispar est : unicuique pro ratione virtutis, pro, que eo quod in singulis erat boni studio, quæ necessaria forent impendebat, et honoris mondum statuebat. Ita ut hoc uno nomine quæ quisque vellet, seu plus seu minus, auferret : quo magis illos hac ratione incitaret ad virtutem, ipsamque præcipue dignam esse honore ostenderet.

XXXI. *Ratio gubernandi.* — Adeo erat videbaturque sublimis hæc vita, ut cuncti præclare secum agi putarent, si vel modicam illius instituti partem in se exprimerent, indeque ad virtutem formarentur dirigerenturque. Sed præter incrementum virtutis, augescente etiam ipsorum multitudine, adeo ut prope ad decem centuriarum numerum pervenisset, facile non erat Theodoro, sed prope impossibile, singulos viritim recensere et cognoscere, eorumque sermones et cogitationes explorare. Quonam enim modo unus tam multos ad minima usque perspectos haberet ? Rem excogitavit quæ utilior nobis, ac ejus magnitudine animi digna, maximeque tum ipsi tum monachis foret opportuna. Fratrum præstantissimos elegit et quos major virtus commendabat, eosque cæteris præfecit, ut inspicerent si quid non recte ab aliis fieret, et ad communem magistrum referrent : neque latere posset quod tam multi cernerent et expenderent. Hos propriis et idoneis nominibus appellavit, epistemonarchas, taxiarchas, observatores, excitatores. Tum ex istis eos qui magis progressi erant ac sublimiorem vitam sequebantur, alia nuncupatione donavit, hunc quidem a præposito secundum appellans, alium œconomum, alium subœconomum. Alius cognomen pro ministerii ratione, et operis tractatione sortiebatur.

A τον αὐτοῖς ἔρωτα ἐνετίθει τῆς ἀρετῆς, ὡς μὴ ὅπως πρὸς ἀναβολὰς καὶ μελλήσεις, ἀλλ' ὡς εἶχον ὁρμῆς, πάντα ἀποδομένους, Θεῷ προσχωρεῖν, ψυχῆς ὥσπερ ἐμπόδιον καὶ τὸ μόνον προσβλέψαι τὸν πλοῦτον νομίζοντας. Οἳ καὶ βίου βίον ἀμείψαντες, τοῦ ἁπαλοῦ τὸν τραχύτερον, ταπεινώσεως μέτρα καὶ ἀρετῆς ἔμαθον, μηδενὶ τῶν κάτω τὴν ψυχὴν ὑποκλίναντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν εἰσφοιτώντων μοναχῶν παρ' αὐτῷ μένειν ἐβούλοντο, καὶ αὐτῷ χρῆσθαι ὁδηγῷ καὶ καθηγεμόνι, καὶ τούτους σπλάγχνοις ἐδέχετο πατρικοῖς, καὶ προνοίας ἠξίου τῆς πάσης, ἴσα τοῖς ἰδίοις τέκνοις καὶ περιέπων καὶ στέργων, καὶ πάνθ' ὅσα βουλομένους ἑώρα ἀποπληρῶν· οὐ προτιμῶν μὲν τοὺς παρ' αὐτῷ τρίχα [4*] ἀποκειραμένους, ἐκείνους δὲ τοῖς δευτέροις ἐναριθμῶν, ὅπερ ἂν τις πάθοι τῶν φιλοτίμων καὶ περιττῶν, ἀλλ' εἰδὼς ὡς
B ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα, κἂν ὅποι τις αὐτὸ περιβάλοιτο, καθάπερ δὴ καὶ ἡ περιβολὴ τοῦ βαπτίσματος ὁμοία ἐν πᾶσι, καὶ οὐ διαλλάττουσα, κατὰ τὴν ἀρετὴν μόνον καὶ τὴν τοῦ καλοῦ πρόθεσιν, ἑκάστῳ τὸ δέον ἀπένεμε, καὶ τῆς τιμῆς τὸ μέτρον προσένεμεν. Ὡς ἐντεῦθεν καὶ μόνον πλεῖον ἔχειν ἢ ἔλαττον τὸν βουλόμενον, ἵνα καὶ μᾶλλον σπουδαστὰς ποιοῖτο τῆς ἀρετῆς, καὶ αὐτῆς μόνης εἶναι δεικνύοι τὸ τιμιώτερον.

Ἦν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὤφθη ὁ βίος ἀνῳκισμένος, ὡς ἀγαπᾷν πάντας, εἰ μικρὰ τῆς ἐκείνων πολιτείας ἐναπομάττοιντο, κἀντεῦθεν εἴη αὐτοῖς τὸ τυποῦσθαι πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐθύνεσθαι. Ἀλλὰ τούτων πρὸς τῇ ἐπιδόσει, καὶ εἰς πλῆθος κεχωρηκότων πολυάριθμον,
C ὡς εἰς δέκα ἑκατοντάδας ὑπερταθῆναι μικροῦ δέοντος· ἦν δ' οὐκ εὐχερὲς τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐδὲ σχεδὸν δυνατὸν, κατ' ἄνδρα ἕκαστον καὶ ἐξετάζειν καὶ ἐρευνᾷν, καὶ λόγους αὐτῶν καὶ λογισμοὺς ἀκριβοῦν. Πῶς γὰρ ἂν καὶ μόνῳ οἱ τοσοίδε [5] ἄχρι καὶ μικροτάτου καταθεῷντο; Ὃ τῶν ἡμετέρων τὸ κρεῖττόν ἐστιν, ἐννοεῖ τι, τῆς αὐτοῦ μεγαλονοίας ἄξιον· καὶ ὃ μᾶλλον αὐτῷ τε κἀκείνοις λυσιτελεῖν ἔμελλε, τοὺς ἐξέχοντας ἐπιλεξάμενος τῶν ἀδελφῶν· καὶ οὓς ὁ βίος μείζω τῶν ἄλλων ἐμαρτύρει τὴν ἀρετὴν, τούτους εἰς ἐπισκοπὴν προυστήσατο τῶν λοιπῶν· ἵν' εἴ τι καὶ πραττόμενον οὐ καλῶς τοῖς ἄλλοις ἐστὶν, αὐτοὶ καὶ ὁρᾷν ἔχοιεν, καὶ εἰς τὸν κοινὸν ἀναφέρειν διδάσκαλον· καὶ μὴ ἄν τι δύναιτο λαθεῖν ἐν τοσούτοις ὄμμασιν ἔνδηλον ὄν, καὶ ὑπὸ τασούτων σταθμώμενον.
D Οὓς δὴ καὶ κλήσεσιν οἰκείαις καὶ προσφυέσιν ὠνόμασεν· ἐπιστημονάρχας, ταξιάρχας, ἐπιτηρητὰς, καὶ διυπνιστὰς τούτους καλέσας. Τούτων δέ γι πάλιν αὐτῶν τοὺς διαβεβηκότας, καὶ τὸν βίον ὑψηλοτέρους, ἄλλης ἠξίωσε κλήσεως· τὸν μὲν, δευτερεύειν μετὰ τὸν καθηγούμενον φάμενος· τὸν δ' οἰκονόμου τὴν κλῆσιν φέρειν· τὸν δὲ παρ' οἰκονόμου [6]· τὸν δ' ἑτέρας μεταλαχεῖν, κατὰ τὴν ἑκάστῳ ἀποταχθεῖσαν καὶ διακονίαν καὶ ἔργου ἐγχείρησιν.

VARIÆ LECTIONES.

[4*] al. τρίχας. [5] al. τοσοῦτοι. [6] al. παροικονόμου.

Ἐξέθετο μέντοι καὶ Παραγγελίας εγγράφους, διὰ στίχων ἰάμβων, πῶς ἑκάστῳ μέλλον ἐστὶ τα ἐπιτεταγμένα πληροῦν. Μᾶλλον δὲ τῶν στίχων ὑπηγορία [7] ἀπ' αὐτοῦ ἦρκται τοῦ ἡγουμένου, καὶ καθεξῆς ἅπαντας διοῦσα, μέχρι καὶ τοῦ πάντων ὑστάτου· Διωρίσατο δὲ καὶ τίσιν ἐπιτιμίοις ἢ ἀφορισμοῖς ἢ γονυκλισίαις τοσαῖσδε, ὁ τῶν θείων ὕμνων καθυστερῶν ὑπαχθήσεται, ἢ ὁ σκεῦος συντρίβων, ἢ εἰκαίως ῥίπτων καὶ παραμελῶν· ἢ ὁ τὸν ἀδελφὸν ἔν τινι διαπληκτίσας, ἢ ὁ λόγον περιττὸν περιττῶς ὁμιλῶν, καὶ μὴ γλώσσης εἰδείη κρατεῖν. Τούτοις πᾶσιν ἀναλόγως τοῖς πραττομένοις, καὶ τὰς ἐπιτιμίας προσέθηκεν· ὥστ' ἔχειν τοὺς παρὰ τοῦ Πατρὸς καταστάντας ἀρχηγοὺς ἔργον ὅτι μάλιστα τοῦτο καὶ σπούδασμα, πάντα διασκοπεῖν τὰ τῶν ἀδελφῶν, πάντα ἀνερευνᾷν, πᾶσι δεόντως προσφέρεσθαι· συνεφάπτεσθαι δὲ καὶ τὸν μέγαν τοῦ κόπου αὐτοῖς, ἅτε καὶ μᾶλλον αὐτὸν τὰ πάντων ἐπηχθισμένου· καὶ εἶναι οἷόν τινα κυβερνήτην ὑψοῦ καθήμενον, καὶ τῶν ἀνέμων ἐπιτηροῦντα τὰ πνεύματα· ἢ στρατηγὸν ἄριστον, ἁπάντων ὑπερπονοῦντα καὶ κινδυνεύοντα, καὶ δοκιμὴν ἁπάντων λαμβάνοντα· ὡς πληροῦσθαι ἐπ' αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ θείου Ἱερεμίου, ὅτι Δοκιμαστὴν δέδωκά σε τοῦ λαοῦ μου, καὶ γνώσῃ ἐν τῷ δοκιμάζειν σε τὴν ὁδὸν αὐτῶν.

Θαυμάζεται παρὰ πάντας Μωσῆς, ἐπεὶ καὶ θεοφανείας ἠξίωται, ὅτι δεῆσαν αὐτῷ τὸν ὑπὸ χεῖρα εὖ διαθεῖναι λαὸν, ἑκατοντάρχους τούτοις, καὶ πεντηκοντάρχους, καὶ δικάρχους ἐπέστησεν, ἵν' ἔχοιεν ἐκεῖνοι τὰ τοῦ πλήθους ἐπανοιθοῦν, καὶ πᾶν εἴ τι τούτοις ἐστὶ διαλύειν ἀμφιφθητούμενον. Ἀλλὰ Μωσῆς μὲν οὐ παρ' ἑαυτοῦ, οὐδὲ μόνος τοῦτο ἐφεῦρεν, ἀλλά τῆς ἑτέρων ἐδεήθη συμβουλίας, ἐξ ὧν ὑπήχθη πρὸς τὸ λυσιτελοῦν τῷ λαῷ. Καὶ Μωσῇ μὲν οἱ καταστάντες ἀρχηγοί, μικρῶν καὶ περὶ τῶν σωματικωτέρων καὶ ὧν μικροπρεπὴς ἡ διάταξις, τὰ τῆς ἀρχῆς διετίθουν· ὁ δὲ παρ' ἡμῖν ὑποφήτης, καὶ μόνος καὶ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τῆς πάντων κρείττονος ἐπιστασίας· εἴπερ κρεῖττον ἁπάντων ψυχὴν καθαίρειν, καὶ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον· τὰ βεβουλευμένα οὖν δράσας, οὐμενοῦν οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, μείζονος ἄξιος καὶ τοῦ θαύματος, καὶ διαφορωτέρας τῆς ἀναῤῥήσεως.

Ἐπεὶ δ' οὐδὲν οὕτως πρὸς ἕνωσιν ἄριστον ὡς ἰσότης καὶ κοινωνία ἐν ἅπασιν (ἀπείη γὰρ ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν πολιτευομένοις, τὸ ἐμὸν λέγεσθαι καὶ τὸ σόν, καὶ τὸ μεῖζον καὶ ἧττον, τὰ φαῦλα ταῦτα καὶ τῆς ὁμοφροσύνης διαστατικά), κοινὰ τὰ πάντα ἔχειν καὶ τὰ ἐνδύματα διετάξατο· ὡς ἂν ἕκαστος τοῦ χρήζοντος γίνοιτο, καὶ μὴ ἀποκεκληρωμένος τοῦ ἰδιάζοντος. Ἀποτάξας πᾶσι καὶ οἴκημα ἕν, ἵν' ὁ βουλόμενος, ἐκεῖ τὸ ἱμάτιον τιθεῖτο [8], εἴτ' ἀποῤῥιφθῆναι δέον, εἴθ' ὑφανθῆναι· καὶ ἀναλαμβάνειν παρὰ τοῦ ταῦτα ἐπιτεταγμένου καινὸν ἄλλο καὶ ἄῤῥυπον. Ὧν γὰρ ὁ βίος κοινὸς καὶ δίαιτα καὶ τράπεζα, καὶ πάνθ'

A XXXII. *Iambici ad monachos.* — Edidit prætera Institutiones iambicis versibus conscriptas, quemadmodum unumquemque imperata facere oporteret. Quorum versuum contextus initium a præposito ipso duceret; tum deinde cæteros omnes ad infimum usque percurrens, definit ac statuit, quibus pœnis, quibusque separationibus aut genuflexionibus affici debeat, qui ad divinas laudes tardius venerit, qui vas confregerit, aut temere projecerit, ac negligentius tactavit; qui fratrem in re quapiam offenderit, qui in loquendo modum excesserit, et linguæ frenum non injecerit. Quibus omnibus congruentes pro delicti modo pœnas imposuit. Ita u qui sub Patre ipso præfecti erant, iis præcipua cura esset et labor prospicere fratum rebus, vestigare B omnia, universis prout res poscebat opitulari. Ipse autem illorum laborem sublevabat pater, utpote qui omnium molestias maxime sentiret : ac navarcho similis erat in specula sedenti, et flatum ventorum observanti : vel duci eximio majorem laboris ac periculi partem in se suscipienti, ac suorum experimentum facienti : ita in ipso impleretur illud divini Jeremiæ : *Probatorem dedi te populi mei, e scies, et probatis viam eorum* (*h*).

XXXIII. *Confertur cum Moyse.* — Magna est Moysis apud omnes admiratio, quod postquam Dei aspectu dignatus esset, quia gubernari ab ipso populum oportebat, præfecit ipsi centuriones et quinquagenarios et decuriones, qui multitudinem rite moderarentur, et controversias quæcunque orirentur C dirimerent. At istud Moys haud per se neque solus invenit, sed opus habuit aliorum consilio, a quibus ad id quod populo conducibile erat, adductus fuit. Et quidem qui sub Moyse præerant, minoribus prospiciebant rebus atque ad corpora pertinentibus, et quarum administratio levioris momenti erat. Noster vero antistes hoc et solus, et ex seipso præstitit, ac sapientia quadam excellenti : siquidem mentes et interiorem hominem procurare res est omnium præstantissima. Cum igitur animi sui consulta perfecerit, admiratione supra quam dici possit ac singulari præconio dignus est.

XXXIV. *Studium communis vitæ et æqualitatis.* — Quoniam autem nulla res magis ad concordiam facit, quam rerum omnium communio et æqualitas D (nam in ea quæ secundum Deum est vivendi ratione dici non debet meum et tuum, aut majus et minus, quæ prava sunt et concordiæ inimica), constituit ut communia essent omnia, etiam vestes : quo unusquisque sortiretur quidem ea quibus indigeret, proprium autem nihil sibi vindicaret. Unum voluit et locum esse ubi singuli possent vestem, sive illam prorsus abjici, sive sarciri oporteret, deponere, et novam ab eo cui id negotii commissum

(*h*) Jerem. VI, 27.

VARIÆ LECTIONES.

[7] al. ἐπηγορία. [8] Al. τιθοῖτο.

erat, accipere. Quorum enim vita et institutum et mensa una est, et omnia in commune posita, vel, ut aliquid sublimius dicam, quorum animæ ipsæ et ad Deum exaltatio et ascensio communis erat, illos decebat omnia, etiam minima quæque, tanquam communia accipere, ut apud ipsos communitas rerum omnium et æqualitas servaretur, juxta id quod ab Apostolo dictum est, quia *Multitudo credentium erat cor unum et anima una : nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* (*i*). Quare neque ipse Pater penes se quidquam habebat proprium aut non de medio septum : sed in eodem ac cæteri vestiario tunicam deponens, illam sumebat quæ prima occurreret, et quam videret asperrimam, ut hac etiam in re cunctis esset humilitatis exemplar.

XXXV. *Laboris studium.* — Memor autem beati Paulis dicentis : *Neque gratis panem manducavi; sed manus istæ mihi, et iis qui mecum erant, ministraverant* (*j*); laborare et ipse constituit, manus continuo versans in codicibus, operamque suam ad eos adjungens ex discipulis, qui opus manu faciebant. Exstant apud nos ad hunc diem ejus manu scripta pulcherrima. Composuit et libros alios, quos propria lingua dictavit, quorum sensus manifestam quamdam divinæ gratiæ vim ostendunt.

XXXVI. *Theodori scripta Catechesis Parva.* — In his primum locum tenet, qui Parva dicitur Cachesis, quatuor et triginta supra centum distincta sermonibus, quos quidem fratribus ipse pronuntiavit, congruentes cuique diei singulos, lectissimis sententiis, verbisque ornatissimis, scite admodum pertractans, nunc de animi fortitudine adversorumque contemptu, de monasticæ observationis perseverantia, et membrorum mortificatione ; nunc de constantia in quotidianis certaminibus, et præstanti adversus casus omnes animi contentione. Ex hoc libro tres sermonum particulæ prima quaque die hebdomadis apud nos in Ecclesia recitari consueverunt, quæ nobis rerum agendarum memoriam refricant, et ad vitam deinceps instituendam conducunt.

XXXVII. *Catechesis Magna.* — Alterum deinde librum elaboravit. Magnum Catechisticum, tribus membris seu partibus comprehensum ; qui egregia cœnobii instituta singillatim declarat, disciplinam tradens supra quam dici queat, utilissimam. Quantum vero utrique insit gratiæ, cœlestisque philosophiæ, cuivis notum, qui eorum lectionem vel leviter attigerit. Etenim multi sane libros multos, eosque utiles elucubrarunt, elegantia et sermonis ornatu excellentes : mihi tamen sic persuadeo, nullo ex alio tantum lucis, tantumque compunctionis haurire animam, quantum ex Patris Catechesibus, quæ singularem cum suavitate persuadendi vim habent, et conjunctam cum utili gratiam præ se ferunt.

XXXVIII. *Panegyrici.* — Scripsit præterea vir

ὁμοῦ, ἢ, ἵνα τὸ ὑψηλότερον φῶ, ὧν αἱ ψυχαὶ κοιναὶ, καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ὕψωσις καὶ ἀνάβασις· τούτους τι ἄλλο, καὶ οὐχὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου πάντ' ἐχρῆν ἑλέσθαι κοινά; ἵνα διὰ πάντων αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς κοινωνίας σώζοιτο καὶ ἰσότητος, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τις τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Τούτου ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ, οὔτε τι ἰδιάζον εἶχε παρ' ἑαυτῷ, οὔτ' ἄλλως ὑπεξῃρημένον· ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ ἱματοφυλακίῳ τὸν χιτῶνα ἴσα τοῖς ἄλλοις ἀποτιθέμενος, τὸ προστυχὸν καὶ οἷον μᾶλλον ἑώρα τῶν ἐνδυμάτων τραχύτερον ἀνελάμβανεν· ὡς ἂν εἴη κἀν τούτῳ τύπος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ταπεινώσεως.

Μνημονεύων δὲ ἀεὶ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρηκότος, ὅτι Δωρεὰν ἄρτον οὐκ ἔφαγον· ἀλλ' αἱ χεῖρες αὗται ἐμοὶ καὶ τοῖς σὺν ἐμοὶ διηκόνησαν· ἐργάζεσθαι καὶ αὐτὸς ἤθελε πάντοτε τὰς χεῖρας ταῖς δέλτοις κινῶν, καὶ τὸν ἴδιον κόπον τοῖς ἐργοχείροις συνεισφέρων τῶν μαθητῶν. Ἐξ ὧν καί τινα τῶν βιβλίων ἔτι μένουσι παρ' ἡμῖν τῆς αὐτοχείρου γραφῆς κάλλιστα ὄντα πονήματα. Συνέταξε δὲ καὶ βίβλους ἑτέρας, ἃς οἰκείᾳ γλώσσῃ ὑπηγόρευσε· καὶ τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν θείας εἶναι τὸ πλέον ἔδειξε χάριτος.

Καὶ πρώτη μὲν βίβλος αὐτῷ, ἡ Μικρὰ λεγομένη Κατήχησις, τεσσάρων οὖσα καὶ τριάκοντα λόγων πρὸς τοῖς ἑκατόν· ἣ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπὶ στόματος ὡμιλήθη, καὶ τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, ἐννοίαις ὑπερφυέσι καὶ ῥήμασι θειοτέροις, εὐσκόπως ἐν αὐτῇ ἐνεσημάνθη, τοῦτο μὲν, ἀνδρεία ψυχῆς καὶ τῶν δεινῶν ὑπερφρόνησις· τοῦτο δὲ, καρτερία περὶ τὴν ἄσκησιν καὶ τῶν μελῶν νέκρωσις· τοῦτο δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ἀγωνίσμασι, στεῤῥότης νοῦ, καὶ τῶν ἐπιόντων ἀντίστασις. Ταύτης τῆς βίβλου τρεῖς λόγων περικοπαὶ κατὰ μίαν τῶν ἑβδομάδων παρ' ἡμῖν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκονται· ὑπόμνησίν τε ἡμῖν δηλαδὴ τῶν πρακτέων, καὶ τοῦ ἑξῆς βίου εἰσηγούμεναι τὴν ὠφέλειαν.

Δευτέρα δὲ μετ' ἐκείνην, ἐπονήθη βίβλος αὐτῷ, ἡ Μεγάλη καλουμένη Κατηχητικὴ, ἐν τρισὶ τμήμασι διαπλουμένη· ἣ καὶ ἀνὰ μέρος τὰ καλὰ τοῦ κοινοβίου διεμφαίνει παραγγέλματα, τὴν διδασκαλίαν ὡς οὐκ ἄν τις εἴπῃ διεξιοῦσα εἰς τὸ ὠφελιμώτατον. Ὅσης δὲ ἀμφότεραι χάριτος καὶ φιλοσοφίας τῆς ἀνωτάτω, παντὶ γνώριμον, τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι. Καὶ γὰρ πολλοῖς μὲν ἄλλοις βίβλοι πολλαί τε καὶ ὠφέλιμοι ἐξειργάσθησαν, κάλλει τε καὶ φράσει ὑπερφερεῖς· ἀλλὰ πείθομαι μὴ τοσοῦτον ἀπ' ἄλλης φωτισμοῦ οὕτω πληροῦσθαι καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, ὅσον ἀπὸ τῶν τοῦ Πατρὸς Κατηχήσεων, πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν μετὰ τοῦ ἡδέος ἐμφαινουσῶν, καὶ μετὰ τοῦ ὠφελίμου τὸ χαριέστατον.

Καὶ Πανηγυρικὴν δὲ βίβλον συνέταξεν ὁ θεόληπτος,

(*i*) Act. iv, 32. (*j*) II Thessal. iii, 8.

ἔνθα τὰς περιφανεῖς τοῦ Δεσπότου διέξεισιν ἑορτὰς, καὶ λόγοις εὐγενέσι κοσμεῖ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Προδρόμου ὡσαύτως καὶ Βαπτιστοῦ· οὗ καὶ τὸ τῆς πολιτείας ἀνῳκισμένον ἐπιχαρίτως ἐξύμνησε.

Συντέθη δ' αὐτῷ καὶ βίβλος διὰ στίχων ἰάμβων· τήν τε κλῆσιν τοῦ γενάρχου διαλαμβάνουσα καὶ παράβασιν, καὶ φθόνον τοῦ Κάϊν, καὶ χεῖρα, φεῦ, κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπανατεινομένην, καὶ φόνον ἐργαζομένην τὸν ἀδικώτατον. Καὶ μέντοι πάλιν καὶ τοῦ Ἐνὼχ εὐαρέστησιν, καὶ τοῦ Νῶε καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ δὲ φύντων γέννησιν, βίον, διαγωγήν. Ἀπηριθμήσατο δὲ ἐν αὐτῇ καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Εἰκονομάχων αἵρεσιν, οὓς καὶ ὡς κακῶν σπουδάρχας, τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν.

Αἱ δὲ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι πέντε, αἱ παρ' ἡμῖν οὖσαι τέως· ἐν αἷς καὶ τὸ πεπαρρησιασμένον τοῦ Πατρὸς δείκνυται, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς μεμεριμνημένον καὶ σπουδαιότατον· καὶ ὅπως κἂν τοῖς πάθεσιν ἀνάλωτος ἔμεινε καὶ ἀήττητος, μηδὲν τῶν δεινῶν τρέσας, μηδὲ καθυφεὶς τοῦ φρονήματος ἐν τοσαύταις ἐπαγωγαῖς τῶν καιρῶν καὶ ἐπαναστάσεσι.

Πρὸς πάσαις δὲ καὶ βίβλος Δογματικὴ τῷ φιλολόγῳ ἐξείργασται· ἐν ᾗ στεῤῥοὶ λόγοι καὶ ἀντιῤῥητικοὶ θαυμασίως τούτων ἐξησκημένοι, καὶ τὰ τῶν Εἰκονομάχων σοφίσματα διαλύοντες· ἄγχοντες αὐτοὺς, καὶ οὐδ' ἀναπνεῖν συνόλως ἐῶντες, ἀλλὰ ταῖς ἀληθιναῖς τῶν δογμάτων προτάσεσι τὸ ψεῦδος αὐτῶν καταβάλλοντες. Ἔνθα καὶ κατὰ τῶν δυσσεβῶς βεβασιλευκότων πολὺς πνεῖ, στίζων κἀκείνους λόγοις τοῖς πρέπουσι· καὶ οἷς ἂν διαπαντὸς ὁ βίος αὐτῶν στηλιτεύοιτο.

Αὗται αἱ βίβλοι, ἃς ὁ θεοφόρος Πατὴρ ὑπηγόρευσε, καὶ γλώσσῃ σοφωτάτῃ ἐτράνωσεν. Εἶχε γὰρ ἀεὶ ἐν αὑτῷ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν καὶ πρώτην ὑπηχοῦσαν αὐτῷ καὶ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἐπιλάμπουσαν· μικρὰ ἢ οὐδὲν τῆς κάτω δεόμενος σοφίας, καὶ ἧς ἦν πάλαι ὑπεριδὼν, ἀφ' οὗ πρὸς τὴν ἄνω διέκυψεν· ὅθεν καὶ τῇ χάριτι πλεονάζων, πολλὴν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τὴν ἐργασίαν ἐπῆγε, γράφων αὐτὸς, ἄλλοις ὑπαγορεύων, τὰ πρακτέα ὑποτιθεὶς, τοῖς θείοις πείθων ἐμμελετᾷν· ἑνὶ λόγῳ πάντας ὠφελῶν, πᾶσι παραδιδοὺς τὰ σωτήρια.

Ἀλλ' οὐκ ἔμελλεν οἴσειν ὁ πονηρὸς, οὐδὲ ἀνέχεσθαι, εἰ μὴ πάλιν τῷ δικαίῳ ἐπίθοιτο, οἷα βασκαίνων αὐτῷ πάντοτε, καὶ ποιοῦντι καλῶς ἐγκοτῶν. Τὸν γὰρ τῶν σκήπτρων τηνικαῦτα ἐπειλημμένον ἀτεχνῶς ὑπελθὼν, Νικηφόρον φημὶ τὸν δύστροπον, τὸν καὶ τὴν Θεοφιλῆ Εἰρήνην τῆς βασιλείας ἐξώσαντα, καὶ ἑαυτῷ ταύτην ἐπὶ κακῷ περιθέμενον τῷ σφετέρῳ, δι' ἐκείνου κακώσειν τὸν ὅσιον, ἔργον ὁ ἀναιδὴς τίθεται. Ὅτῳ δὲ τρόπῳ, ὁ λόγος ἤδη ἐρεῖ. Οὗτος τοιγαροῦν ὁ Νικηφόρος, τῷ [9] μὲν δοκεῖν Χριστιανὸς τυγχάνων, καὶ ἡμῖν κοινωνῶν τοῦ ὀνόματος,

A divinus Panegyricum volumen, in quo insignes Domini dies festos enarrat, et præclaris orationibus exornat; nec Domini solum, verum etiam Deiparæ, et Præcursoris item Joannis Baptistæ; cujus etiam solitudinem, vitamque ab hominum congressu semotam, eleganti hymno celebravit.

XXXIX. *Iambici.* — Scripsit et librum iambicis versibus, in quo et primi parentis ortum lapsumque descripsit, Cainique invidiam, ac manum, quæ fratri, heu! injecta, cædem patravit iniquissimam. Enoch deinde gratam innocentiam, ac Noe, ejusque filiorum exortum, vitam, conversationem. Recensuit insuper eodem opere universam Iconomachorum hæresim, quos ut malorum fautores atque auctores anathematis nota perstrinxit.

XL. *Epistol. libri quinque.* — Epistolarum autem B ejus libri quinque sunt numero, qui apud nos hactenus asservantur: in his et singularem Patris libertatem videre est, sollicitudinem ac sedulam industriam; et quemadmodum inter calamitates erectus semper manserit, et invictus, nullis ærumnis fractus, nihil remittens de mentis proposito, in tantis incursibus et temporum injuriis.

XLI. *Dogmaticus liber.* — Præter hos omnes, Dogmaticum etiam librum composuit, in quo validæ insunt disputationes refutatoriæ mirabiliter contextæ ad dissolvenda Iconomachorum sophismata, quibus illi sic urgentur et anguntur, ut nec spirare eos sinat, verisque dogmatum argumentis illorum mendacia expugnet ac dejiciat. Contra impios autem imperatores multis invehitur, illos pariter con- C gruenti oratione contingens, quæ illorum vitæ moribusque perpetuam notam inussit.

XLII. — Atque hi sunt libri quos deifer Pater ore suo edidit, ac disertissima lingua explanavit. Semper enim præsentem habuit secum veram sapientiam primam omnium intus insonantem, et mentis aciem illustrantem; parum aut nihil penitus egens humana sapientia, quam contemnebat jamdudum, ex quo ad sublimiorem illam oculos converterat. Quo fiebat, ut abundantis gratiæ ope nixus, multa quotidie indefessus præstaret, scribens ipse, aliis dictans, facienda præcipiens, divinis rebus incumbere persuadens, atque, ut uno verbo dicam, omnibus commodans, omnes aptis ad salutem rebus instituens.

D XLIII. — *Imperator restitui jubet Josephum.* — Sed ferre non poterat inimicus, nec tenere se, quin Theodorum iterum aggrederetur, tanquam invidens ipsi perpetuo, ejusque recte factis succensens. Eum enim qui sceptris per id tempus potiebatur, Nicephorum dico improbum illum, qui piam Irenen imperio spoliavit, et imperium ipse per vim atque injuriam invasit; hunc, inquam, ad oppugnandum sanctum virum Theodorum impudens excitavit. Quonam autem pacto, deinceps exponam. Hic ergo Nicephorus, specie quidem Christianus, eamdemque

VARIÆ LECTIONES.

[9] al. τό.

nobiscum communionem habens nominis, revera autem, factisque ipsis, Christi hostis (quod omnium pessimum erat) conquiescere nequibat, tanquam ad malum natus, nisi omnia miscere conaretur, et quidquid in animum venisset, nihil intentatum relinqueret. Cui inter cætera nulla cura, nulla sollicitudo fuit, res Ecclesiæ perturbare, ut ad majora, et qualia ipsum decebant, ejus malitia progrederetur. Hac enim pace, quam paulo ante adepta vix fuerat, frui non ferens, multis nuper agitatam tumultibus, alia rursum ratione conatus est in novos motus seditionesque conjicere. Josephum siquidem illum, communi Ecclesiæ calculo a Tarasio, ut dictum est, jure olim ejectum ob manifestum ab eo commissum crimen, quod nemini obscurum est, non dubitavit iterum tyrannice et contra canones, heu! in Ecclesiam revocare, atque ademptum illi sacerdotium restituere. Quid novus hic dogmatum auctor non erat dicens? quid non agens? quod denique sceleris genus prætermittens, ut cogitata et inchoata perficeret? adeo ut, quod omnium absurdissimum erat, hæc jam dicere non puderet: Nihil novi, inquit, aut temerarii alioqui fecerimus, si ab alio pulsum ipsi recipiamus. Quinimo charitatis legem observabimus; in quo quidem et obsequentes universos habebimus, et suffragatores atque socios. Et legem hoc loco charitatis, (o legum æquitas, et sacri sermones!) impudens commemorabat, cui nec quid lex, quid charitas sit, exploratum unquam fuit! Quem si nihil aliud, hoc certe cogitare oportebat, quamvis amens et vecors in cæteris esset: tametsi hunc patriarcha Tarasius deposuerit, qui a nobis nunc abiit, et ad superas sedes emigravit; tametsi suis aliis eum sententiis damnaverint: at nobis non solum quæ ab illis statuta sunt transilire nefas est, sed eadem confirmare vel maxime convenit, cum eadem nobis atque illis sit gratia: ne Patrum nostrorum leges mutare videamur, et studio impii esse.

XLIV. *Patriarcha restituit Josephum.* — Quorum ille nihil prorsus recogitans, patriarcham vi aggreditur: Nicephorus is erat Tarasii successor: omnibus eum machinis oppugnans, ut vel invitus voluntati ejus obsequeretur, et sacerdotium redderet Josepho. Quod ille sane vi tandem ægre adductus præstitit, veritus, opinor, vir Dei, ne atrocius quippiam insanus ille moliretur, Ecclesiamque vehementius exagitaret, si quod tantopere concupierat, non obtineret.

XLV. *Theodorus ideo se subtrahit a patriarcha.* — Verum hæc audacia denuo scidit Ecclesiam, eosque qui antea concordes erant, rursus divisit. Etenim Pater noster Theodorus indigne ferens quæ gesta fuerant, statim ipse cum omnibus monachis abscessit: cum eorum, cui facinus illud patraverant sententiæ aut, consilio neque ser-

τῇ δὲ ἀληθείᾳ καὶ οἷς εἶχε πράττειν, μισόχριστος, καὶ πολλῷ τούτου χεῖρον, οὐμενοῦν οὐδ' ἐν ἑαυτῷ μένειν ἐδόκει, οἷα τῷ πονηρῷ πραθεὶς, εἰ μὴ πάντα διαπράττειν ἐπιχειροίη, εἰ καὶ μηδενὰς τῶν κατὰ γνώμην ἀπέχοιτο. Ὅς γε πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διαθεῖναι κακῶς, οὐδὲ μικρᾶς ἔθετο τῆς φροντίδος· ἵνα ἔχοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὰ μείζω τὴν κακίαν ὁδεύουσαν, καὶ ἐφ' ἃ τούτῳ πρέπον ἐστίν. Οὐκ ἐνεγκὼν γὰρ ταύτην μένουσαν ἐπὶ τῆς εἰρήνης ὁρᾷν, ἣν μόλις ἀπέλαβεν ἔναγχος, πολλαῖς πρότερον κλονηθεῖσαν ταῖς ταραχαῖς, πειρᾶται καὶ τρόπον ἄλλον ὁ βάσκανος, στάσιν αὐτῷ καὶ ταραχὴν ἐμβαλεῖν. Τὸν γὰρ Ἰωσὴ ἐκεῖνον, τὸν πάλαι ψήφῳ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας ἐνδίκως, καθὰ καὶ εἴρηται, πρὸς τοῦ ἐν ἁγίοις ἀπωσθέντα Ταρασίου, ἐφ' ᾧ τὸ περιφανὲς ἐκεῖνο εἰργάσατο τόλμημα, ὃ τῶν πάντων οὐδεὶς ἀγνοεῖ, τοῦτον τολμᾷ πάλιν τυραννικῶς, φεῦ! καὶ ἀκανονίστως τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσαγαγεῖν, καὶ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν δοῦναι ἱερωσύνην· τί μὲν ὁ καινὸς οὐ λέγων δογματιστής; τί δ' οὐ πράττων; ποῖον δὲ πονηρίας εἶδος μεθεὶς, ὥστε εἰς εἰς ἔργον αὐτῷ χωρῆσαι τὸ σπουδαζόμενον; ἔνθα καὶ τὸ πάντων εἰρηκέναι καταγελαστότατον, ὡς Οὐδὲν, φησὶ, καινὸν, ἢ ἄλλως παρακεκινδυνευμένον δράσοιμεν, εἰ τὸν ὑπ' ἄλλου ἐξωσθέντα, αὐτοὶ προσλαβοίμεθα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ νόμον ἀγάπης τιμήσαιμεν· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ πειθομένους ἕξομεν ἅπαντας, καὶ ταῦτα ἡμῖν συμφρονοῦντας καὶ πράττοντας. Καὶ νόμου ἐνταῦθα καὶ ἀγάπης, ὢ νόμων εὐθύτης καὶ ἱεροὶ λόγοι, ὁ ἀναιδὴς μέμνηται, ὁ μηδὲ ὅ τί ποτέ ἐστι νόμος ἢ ἀγάπη πώποτε εἰδώς. Ὅς εἰ μή τι ἄλλο, τοῦτο γοῦν ὅμως ἐχρῆν συνιδεῖν, τἄλλα καίπερ ἀσυνετῶν, ὅτι κἂν ὁ πατριάρχης Ταράσιος τοῦτόν ἐστι καθελὼν, ὃς νῦν ἡμᾶς ἀπέλιπε, καὶ πρὸς τὰ ἄνω διέβη, κἂν ἄλλοι τούτῳ τὴν καταδικάζουσαν ἤνεγκαν, ἀλλ' ἡμᾶς γε, οὐχ ὅπως τὰ ὑπ' ἐκείνων παραβαίνειν, ἀλλὰ καὶ βεβαιοῦν ἐς ὅ τι μάλιστα χρὴ, μιᾶς οὔσης ἡμῖν τε κἀκείνοις τῆς χάριτος· ὡς ἂν μὴ δόξωμεν Πατέρων νόμους μετακινεῖν, καὶ ἀσεβεῖν ἐξεπίτηδες.

Ὧν οὐδὲν ἐκεῖνος ἐννοεῖν ἔχων, ἐπιτίθεται βιαίως τῷ πατριάρχῃ. Νικηφόρος δ' ἦν οὗτος ὁ κοῦ Ταρασίου διάδοχος· ἀνάγκην οὐδὲ φορητὴν τούτῳ ἐπάγων. ὡς ἂν πράξοι καὶ μὴ βουλόμενος, τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἀποδοίη τῷ Ἰωσήφ. Καὶ δὴ πράττει τοῦτο βίᾳ καὶ μόλις· δείσας, οἶμαι, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, μή τι ἄλλο χεῖρον νεωτερίσῃ ὁ παραπλὴξ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν βλάψῃ μειζόνως, ἀποτυχὼν οὗ νῦν ἐφετῶς ἔχει.

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ λῆμμα [10] καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πάλιν διέτεμε πρὸς ἑαυτὴν, καὶ τοὺς πρὶν ἡνωμένους ἀπ' ἀλλήλων διέστησεν. Ὁ γὰρ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος, οὐδ' ἀνεκτῶς ἔχων ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἀφιστᾷ ἑαυτὸν παραχρῆμα, σύναμα πᾶσι τοῖς μονασταῖς, τῆς τῶν δρασάντων καὶ γνώμης καὶ βουλῆς μηδὲν τὸ παράπαν κοινωνήσας αὐτοῖς, μὴ λόγου, μὴ

VARIÆ LECTIONES.

[10] f. τόλμημα.

ἔργου, μὴ ἄλλου τῶν πάντων μηδενός. Συναφίσταται A αὐτῷ καὶ τοῦ λαοῦ οὐκ ἐλάχιστον· καὶ τούτων αὐτῶν μάλιστα, ὅσοι τῶν πάντων ἔκκριτοι, καὶ τὴν πολιτείαν ἐξειλεγμένοι. Οὐ γὰρ ἡμέτερον, φησὶν ὁ γεννάδας καὶ ἀληθὴς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπέρμαχος, Πατέρων οὕτω μεθιστᾷν ὅρια, καὶ τὰ καλῶς δεδογμένα τούτοις λύειν· καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῇ σφῶν, περιττά τινα καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν ἔκφυλα. Μὴ γὰρ οὕτω ποτὲ καὶ φρενῶν σχοίημεν, ἵν' ἐπηρεαστὰς ἑαυτοὺς ποιησαίμεθα πράγματος, καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ προτιμήσαιμεν, τὰ δοκοῦντα τῷ δεῖνι, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς καινοτόμεῖν ἐθέλουσιν, αὐτοὶ πράττοντες· καὶ ταῦτα πρὸ ὀμμάτων ἔχοντες κακὰ ἐπενεχθέντα ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ δείματα, ἡνίκα βασιλεὺς ἐν ταυτῷ καὶ λαὸς παρηνόμει, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τούτου συνωμότης ἱερεύς, μικρᾶς B δόξης χάριν, τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἐξωρχεῖτο μυστήριον. Ἔτι γὰρ τούτοις σαγευομένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν, δέος ἡμῖν μὴ καὶ πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς πειρασώμεθα, ἐκ τοῦ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν, καὶ ἐκεῖνα συνιστάνειν ἐπιχειρεῖν, ὧν ὡς βλαβερῶν ἀποστῆναι ἐσπεύσαμεν.

Τούτοις ὁ Πατὴρ καὶ γνώμης ὅπως εἶχε καὶ λογισμοῦ διαῤῥήδην ἐμφήνας, ἀποδιίσταται, ὡς ἔφημεν, συνόλως αὐτῶν, μηδενὸς τὸ παράπαν πεφροντικώς, μὴ βασιλέως τὰ δεινὰ ποιήσειν αὐτὸν ἀπειλοῦντος, μὴ τῶν ἐκείνου συμφρόνων, μυρίαν αὐτῷ τὴν βίαν ἐπαγόντων, μὴ τῶν ἄλλων τῇ ἀρχῇ συμπραττόντων, ἱερέων τε καὶ λοιπῶν τῶν ἐν τέλει. Μόνου γε μὴν τοῦ πατριάρχου ἀπευκτὴν ὅλως καὶ οὐδὲ φορητὴν τὸ παράπαν ἐνόμιζε τὴν διάζευξιν· C οἱονεὶ διχοτομίας ἑαυτοῦ ἐπαισθόμενος, καὶ ὀδύναις ἀῤῥήτοις διὰ ταύτην βαλλόμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄλλως αὐτῷ τὸ συνοῖσον ἑλέσθαι, ἔμενε φέρων τὰ λυπηρὰ, πάντα μᾶλλον αἱρούμενος, ἤ τι πρᾶξαι τῶν μὴ δοκούντων Θεῷ, καὶ φανῆναι ἄντικρυς, ἄλλο τι πρὸ ἐκείνου τιμῶν.

Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Πότερος τούτων τετήρηκε τὸ καλὸν, καὶ τὸν καιρὸν εὖ διατέθεικεν; ὁ ἐκεῖνα οἰκονομήσας, καὶ τοῦ πρέποντος καθυφεὶς, ἢ ὁ ἐν πᾶσι μείνας ἀπρόσκλιτος, καὶ μηδὲν μηδαμοῦ τῆς ἀκριβείας ὑπεκστάς; Ἀλλ' εἴποιμεν ἂν πρὸς αὐτὸν, ὅτι Μικρὰ, ὦ οὗτος, πᾶσα ἀνθρωπίνη διάνοια πρὸς τὴν τῶν τηλικούτων κατάληψιν. Θεὸς δὲ μόνος, ᾧ καὶ πάντα περιληπτὰ, ὁ καὶ τὸν [11] βέλτιον ἰδεῖν ἱκανὸς καὶ κρῖναι τοῖς πράγμασι τὸ ἀληθὲς δυνατός. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι ᾔδει καὶ ὁ πατριάρχης μὴ D καλῶς ἔχον τὸ πρᾶγμα, μηδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσι στοιχοῦν. Πῶς γὰρ οὔ, ὁ τὰ θεῖα ὡς οὐλ οἶδ' εἴ τις ἄλλως [12], μεμαθηκὼς ἄνωθεν; Οὐκ εἶχε δὲ ὅπως μὴ τῷ βασιλεῖ γένοιτο καταπειθὴς, τὸ τούτου δύσνουν ἐκ μακροῦ ἐπιστάμενος, καὶ τὸ τῆς γνώμης κακὸν ἐπικαιρότατον, ᾧ καὶ κακουργῆσαι πάντα καὶ συγχέαι, ἴσον ἐδόκει καὶ τὸ πρᾶξαι μηδέν. Ὁ δὲ Θεόδωρος τούτων μὲν ἐφρόντιζεν οὐδαμως· μόνου δὲ τοῦ Θεοῦ ἐχόμενος ἐν παντὶ, οὔτε τοῖς καιροῖς μεταβάλλεσθαι,

mone neque facto, neque alia ulla re communicavisset. Abscessit una cum ipso pars populi non parva, atque ii maxime qui præcipui omnium et stratu aliquo insignes erant. Non enim nostrum est, inquiebat strenuus ille et verus legum Dei defensor, transgredi terminos quos posuerunt Patres nostri, et præclara eorum instituta abrogare, aut non sine proprio damno quædam supervacanea et Ecclesiæ ignota instituere. Nunquam enim sic animis affecti erimus, ut hujusmodi negotii vindices velimus esse, et humana divinis anteponamus, ea facientes quæ homini nescio cui, et universim omnibus nova molientibus placent: cumque hæc ante oculos versentur, nec non pavor cœlitus nobis tunc injectus, cum imperator una cum populo errabat, et ille ipse, qui cum imperatore conspirabat, sacerdos, tenuis gloriæ studio magnum pietatis mysterium prætendit. Animum quippe rebus istis adhuc perturbatum occupavit timor, ne iram Dei rursus experiamur in eadem prolapsi, eaque approbare aggressi a quibus tanquam perniciosis abscedere studuimus.

XLVI. — Itaque cum Theodorus, quis esset ipsius super ea re sensus et cogitatio, plane aperuisset, ab istis, sicut jam diximus, prorsus abscedit, minime curans imperatorem quantumvis gravia comminantem, nec eos qui cum imperatore consentiebant, cæterosve imperii administros, vel sacerdotes, vel alios magistratus. Sed præcipue patriarchæ detestandum neque tolerabile discidium esse censebat, tanquam si ipse scinderetur sentiens, indeque incredibili dolore affectus. Sed quoniam aliter id quod utile erat tenere non poterat, has molestias ferebat patienter, nihil non eligens potius, quam aliquid committeret contra Deum, aut ullam rem pluris quam ipsum facere videretur.

XLVII. *Ut egerit rectius, Theodorus, an patriarcha?* — Sed dicet fortasse quispiam: Uter honestum servavit et opportunitate recte usus est? isne qui ut se accommodaret rebus, aliquid officii sui prætermisit, an qui inexorabilis in omnibus permansit, neque de exacta justitia quidquam remisit? Huic autem ita respondebimus: Angustior est humana mens, o bone vir, quam ut res tantas possit comprehendere. Solus vero Deus est qui omnia comprehendat, atque id quod melius est cognoscat, et quid verum sit in rebus discernat. Mihi autem satis sit dicere, patriarcham, quam injusta et abhorrens a sacris canonibus res esset, non ignoravisse. Quid enim aliter? cum cœlitus divina sic didicisset ut nemo alius. Non debuit autem imperatori morem gerere, cum jampridem cognosceret pravam ejus mentem et varium pro tempore ingenium, cui pro nihilo erat pervertere omnia et confudere. At Theodorus Deo uni addictus, cætera

VARIÆ LECTIONES.

[11] f. τό. [12] al. ἄλλος.

non curabat uliatenus, ac prorsus alienum a se existimabat servire tempori, aut potentiorum gratiæ quidquam concedere: sed *Testimonia Dei loquebatur in conspectu regum* (*k*), non reformidans diem hominis, ut divinus Jeremias ait [l], neque se potestatibus submittens, aut aliud quidpiam earum rerum quæ videntur suspiciens. Cujus excelsitatem animi laudabant omnes ac mirabantur. Patriarcha autem multo etiam magis reverebatur libertatem loquenti cum sapientia conjunctam, ac propterea nec remittere quidquam voluit de sua erga eum propensione, ipso etiam discedii tempore, neque omnino sententiam mutare, nec observantiam singularem qua eum prosequebatur imminuit, aut de illa vel mimimum remisit. Neque ullum porro ex communi Ecclesiæ discidio fructum cepit is qui scandali causa fuerat, et zizaniorum sator: sed postquam ipsius defensor obiit, ipseque amisso sacerdotio sacris septis ejectus fuit, in fœdiorem etiam quæ antea calamitatem incidit: ut ipsa re disceret non liceret iniqua patrantibus pœnam declinare, etiamsi ea non statim ingruat. Sed ad illa quæ dicere instituimus oratio nostra revertatur.

XLVIII. *Theodorus pellitur in insulam prope Byzantium.* — Ut enim vidit impius imperator, nulla in re Theodorum virum sanctum flecti, nec cedere sibi, nec factis suis assentiri, monasterio illum suo atque urbe pariter extrudit, relegatque in insulam quamdam ex iis quæ proximæ sunt Byzantio: eadem pœna in Josephum fratrem, Platonemque sapientem decreta; haudquaquam una utrosque custodia includens, sed singulos seorsum, ita ut mutuus eis conspectus negaretur, quod unicum est in carcere solatium.

XLIX. *Imperator Studitas frustra tentat.* — Reliquam vero discipulorum turbam, ut Patre suo orbatam vidit. importunis minis aggressus, obscuros etiam in carceres conjecit, addita militum custodia, qui eos custodirent, quoad ipse de illis quæstionem exerceret, Statuta igitur die, adduci omnes, et coram sisti jubet: tum ipse prior gravi supercilio considens, oculisque ac vultu, totoque corporis habitu, latentem animi asperitatem ostentans, separari ante omnes illos jubet, atque in duas partes distribui, majores et judicio præstantes a reliquis secernens, quo faciliorem sibi concertationem efficiat. Atque hos quidem prius aggreditur: ita enim expedire sibi existimabat, quoniam cæteros, ut mentis acie inferiores, secuturos esse non dubitabat. Hos igitur omnibus machinis adoritur, partim rationibus, minisque interjectis, partim blanditiis ad durissimum quemque emolliendum idoneis, partim suppliciis cruciati-

A πολλοῦ γε καὶ δεῖ, συμφέρειν ἐνόμιζεν ἑαυτῷ, οὔτε τοῖς κρατοῦσι καὶ μικρὸν ἐνδόσιμος γίνεσθαι· ἀλλ' Ἐλάλει τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν βασιλέων ἔμπροσθεν· μὴ ἡμέραν ἀνθρώπου, τὸ τοῦ θείου Ἱερεμίου, φοβούμενος, μὴ δυναστείαις ὑποκλινόμενος, μὴ ἄλλο τι τῶν φαινομένων καταπληττόμενος. Οὗ τὸ τῆς διανοίας ὑπερανεστηκὼς καὶ πάντες μὲν δι' ἐπαίνου εἶχον καὶ θαύματος. Ὁ δέ γε πατριάρχης καὶ πολλῷ πλέον, τὴν μετὰ συνέσεως τοῦ ἀνδρὸς ἀποσεμνύνων παῤῥησίαν διαπαντός· καὶ διὰ τοῦτο, μηδὲ τῆς πρὸς αὐτὸν διαθέσεως καθυφέσθαι θελήσας ποτὲ, μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ τῆς διαστάσεως καιρῷ· μὴ τὴν γνώμην συνόλως μεταβαλεῖν· μὴ τὴν τιμὴν τὴν [13] ὑπερβαλλόντως ἐκεῖνον ἐτίμα, σμικρῦναι, ἢ καὶ βραχὺ παραπέμψεσθαι. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τὸ B κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας πρόσκομμα ὁ τῶν σκανδάλων αἴτιος καὶ τῶν ζιζανίων σπορεὺς, ἐπὶ πλέον τοῦ ἐρμαίου ἀπώνατο· ἀλλ' ἅμα ὁ τούτου συνασπιστὴς ἀπεβίω· ἅμα καὶ οὗτος τὴν ἱερωσύνην ἀφῄρητο, καὶ τῶν θείων ἀπελήλατο περιβόλων, αἰσχροτέραν ἢ πρόσθεν τὴν ἔκπτωσιν ὑποστάς. Ἵν' ἔργῳ μάθῃ, ὡς οὐκ ἐνὸν διαδρᾶναι τὴν δίκην, κἂν μὴ παρὰ πόδας ἡμῖν, κἂν μὴ εὐθὺς ἀπαντήσῃ, τὰ ἄθεσμα πράττουσιν. Ἀλλ' ἡμῖν γε ὁ λόγος πρὸς τὰ εἰρημένα ἐπανακτέα.

Ὡς γὰρ εἶδεν ὁ παράνομος βασιλεὺς πρὸς μηδὲν αὐτῷ τὸν ὅσιον εἴκοντα, μήτε μὴν οἷς πράττει συνεπινεύοντα, ἀπελαύνει τῆς μονῆς τοῦτον πικρῶς καὶ τῆς Βυζαντίδος· καὶ ἐν νήσῳ ὑπερορίζει τῶν πρὸ τοῦ ἄστεος, τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωσὴφ δράσας, καὶ Πλάτωνα τὸν σοφόν· οὐ συναλλήλους τοὺς ἀμφοτέρους καθείρξας, ἀλλὰ χωρὶς καὶ C καθ' ἕνα· ἵνα μηδ' αὐτὸ μόνον, ὁρᾷν ἀλλήλους ἔχοιεν, ὃ μόνον τοῖς ἐν φρουρᾷ παραμύθιον.

Τό γε μὴν ἄλλο πλῆθος τῶν μαθητῶν ἐπεὶ γυμνωθέντας ἑώρακε τοῦ Πατρὸς, ἀπειλαῖς οὔτι μετρίαις προϋπελθὼν, φυλακαῖς καὶ τούτους ἐγκλείει ζοφώδεσιν, ἐπιστήσας καὶ στρατιώτας αὐτοῖς, ἵν' ὑπ' ἐκείνων φυλάττοιντο, εὐκαίρως τὰς κατ' αὐτῶν ἐρωτήσεις μέλλων ποιήσασθαι. Οὓς καὶ ἡμέρᾳ ῥητῇ ἀχθῆναι προστάξας, αὐτὸς πρότερον μετὰ σοβαροῦ τοῦ φρυάγματος καθίσας, καὶ βλέμματι καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσιν οἷς ἑωρᾶτο, τὴν ἔνδον ὑπεμφαίνων τραχύτητα, διαιρεθῆναι πρό γέ τινος ἄλλου τούτους D ἀπ' ἀλλήλων κελεύει, καὶ εἰς μέρη ἀποταχθῆναι δύο, τοὺς μείζω καὶ λόγῳ προέχοντας ἀποκρίνας τῶν ἐναντίων· ὡς ἂν οὕτω ῥᾷδιον αὐτῷ γένοιτο τὸ ἀγώνισμα. Καὶ δὴ πρῶτα προσβάλλει τοῖς πρώτοις, λυσιτελοῦν οὕτω δόξαν αὐτῷ· ἕψεσθαι γὰρ καὶ τοὺς ἄλλους τούτων χειρουμένων, τῇ διανοίᾳ ἀνέπλαττεν. Οὓς καὶ παντοίως μετελθὼν, τοῦτο μὲν λόγοις μεμιγμένοις καὶ ἀπειλαῖς, τοῦτο δὲ θωπείαις, καὶ τὸν ἄγαν μαλαττούσαις σκληρὸν, τοῦτο δὲ καὶ βασάνων

(*k*) Psal. CXVIII, 46. (*l*) Jerem. XVII, 16.

VARIÆ LECTIONES.

[13] f. ἣν.

προτάσεσιν, ὡς ἂν ἑνί γε τρόπῳ τοῦ Πατρὸς ἕλοι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσοιτο.

Ὡς εἶδε πρὸς μηδὲν ἐνδιδόντας αὐτούς, ἀλλὰ ψυχῆς γενναιότητι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς λογισμοῖς ματαιότητα ἀποκρουομένους, τότε ἤδη πειρᾶται καὶ τῶν δευτέρων, εὐκόλοις δή τισι κἂν γοῦν τούτοις ἐλπίζων ἐπιτυχεῖν, καὶ ὅσον οὔπω ἁλωσίμοις αὐτῷ. Οἷς καὶ ταῦτα, ὡς εἶχε, φησίν· Ὅσοι βούλεσθε βασιλεῖ πειθαρχεῖν, καὶ πατριάρχῃ καὶ κλήρῳ συνευδοκεῖν, ἐν μέρει στῆτε τῷ δεξιῷ· ὅσοι δὲ καὶ γνώμης καὶ διανοίας τῆς ἀνηκόου ἐστέ, τὴν εὐώνυμον στάσιν ἄπιτε· ἵν' ἐντεῦθεν ᾖ φανερὸν τό τε συμφρονοῦν ἡμῖν, καὶ τὸ ἀπαυθαδίζον· κακούργως τοῦτο λογισάμενος ὁ παραλογιστής, καὶ νομίσας ὡς ἐν μεταθέσει τῶν τόπων συμμεταθήσει τούτων καὶ τὰ φρονήματα. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι μηδὲν πρὸς τοὺς λόγους τούτους παθόντες, μηδὲ τὰς διανοίας ὑποπεσόντες, τοιαῦτα πρὸς τὸν ἐν ἐξουσίᾳ πολὺν, ψυχῇ δι[illegible], ἐπῆσαν· Ἡμεῖς, ὦ αὐτοκράτορ, καὶ ψυχὰς καὶ σώματα, καὶ πάνθ' ὁμοῦ τῷ ἡμετέρῳ Πατρὶ ἀναθέμενοι καὶ καθηγητῇ, καὶ μηδὲν, μὴ μέγα, μὴ μικρὸν ἐκείνῳ μὴ δεδογμένον, μὴ ὅτι γε πράττειν, ἀλλὰ μηδὲ ἐν διανοίᾳ φέρειν βουλόμενοι· οὐκ ἄν ποτε ἢ ὑμῖν πεισθησόμεθα τοιαῦτα προτείνουσιν, ἢ τοῖς παρ' ὑμῶν πεπραγμένοις προσέξομεν, ἢ τινι ὅλως νῦν καινοτομουμένων προσθώμεθα· καὶ μάλισθ' ὁρῶντες ἀφ' ἡμῶν καὶ τὸν διδάσκαλον ἀποδιιστάμενον, ὅς γε καὶ τὴν παροῦσαν ἐξορίαν εἵλετο μᾶλλον, ἢ ταῦτα προέσθαι, καὶ τῆς ὑμετέρας μερίδος γενέσθαι. Ἡμῖν δὲ τί ποτε ἄρα τούτου χεῖρον γένοιτ' ἄν, εἴ γε κα[illegible] μὲν ἱερῶν καὶ οὕτω φυλακῆς ἀξίων ὑπερίδοιμεν, πράγμασι δὲ ἐπιβλαβέσι καὶ τὸ πᾶν κινδυνώδεσιν ἑαυτοὺς ἐπιδοίημεν; οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας, καὶ τὰς τοῦ Πατρὸς ἐντολὰς αἷς [illegible], οὐκ εἴξομεν, οὐ τὴν ἀλήθειαν [illegible], οὐ μεθ' ὑμῶν [illegible]. Δοκίμιον γὰρ πάντως ὁ παρὼν οὑτοσὶ καιρός, ὅπως καὶ γνώμης καὶ διανοίας ἔχομεν· ὃν οὐκ ἀποβαλοίμεθα· οὐδ' ἀγεννές τι καὶ παιδιῶδες φρονήσαιμεν, ἀδελφοὶ κατὰ πάντα, ὧν πρὸ μικροῦ τὴν πεῖραν ἔγνως, τυγχάνοντες, καὶ ἀδελφὰ ἐκείνοις καὶ πράττοντες ἅμα καὶ διανοούμενοι.

Τούτων παρ' αὐτοῖς εἰρημένων, καταπλαγῆναι τὰς φρένας τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἔνστασιν αὐτῶν, καὶ τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς θαυμάσαι ἀνάλωτον. Ἐπεὶ καὶ θαύματος ἀξία καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐναντίοις ἡ ἀρετή. Καὶ μάλισθ' ὅτι δόξας εὐχερεῖς δή τινας τούτους εὑρεῖν καὶ ἐκ πρώτης ἐπικλινεῖς, πολλῷ μᾶλλον ἀνενδότοις ἐνέτυχε, καὶ στεῤῥοῖς, καὶ ἀτρέπτοις τὸ πᾶν. Ἀμέλει καὶ τὸ προφανῶς τούτους πάντας κακῶς διατεθῆναι, πρὸς τῷ ἀσυμφόρῳ, κατ' εὔηθες εἰδὼς κομιδῇ, φρουρᾷ μόνον τέως ἀσφαλεστάτῃ προστάττει τοὺς γενναίους καὶ αὖθις δοθῆναι πάντως, ἢ κακώσειν πάντας εἰς τὸ ἐπιὸν παντελῶς, ἢ κατὰ σχολήν, οὐκ ἀθρόως, ἀλλ' ἕνα πρὸς ἕνα δρᾶν, ἐπιχειρεῖν ἃ βούλοιτο· εἰ καὶ τῆς ὁρμῆς ἀπεσχέθη, ταχὺ τῆς δίκης μετελθούσης τὸν ἀδικώτατον, οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα.

busque propositis, si qua tandem via possit a Patris partibus abductos in suas pertrahere.

L. — Quos ubi nulla ratione manus dare sensit, sed generosis animis omnes ipsius inanes technas eludere: tum secundos conatus admovet, faciles se adversarios nactum ratus, ac nullo negotio expugnabiles. Sic igitur eos alloquitur: Quicunque, inquit, imperatori parere vultis, et cum patriarcha et cleroque sentire, transite ad partem dexteram. Quotquot vero animis et sententiis obsequi recusatis, ite in sinistram; ut hinc appareat quinam nobiscum sentiant, et quinam in nos sint contumaces. Malitiose et vafre id agens fraudulentus cavillator, ut qui hac ratione consideret, illos loca commutando, ipsas quoque mentes et consilia mutaturos. Verum invicti illi nihil his ejus verbis permoti, nec de animi sententia tantillum dimoti, uno ore omnes rerum potientem ita affati sunt: Nos, imperator, et animos, et corpora, et omnia demum in Patris ac magistri nostri manu et arbitrio ponentes, nihil minimum aut maximum, quod illi non probetur, non modo facere, sed ne animo quidem versare statuimus. Nunquam vobis talia intentantibus obsequemur, nec gestis vestris suffragabimur: nec quidquam prorsus eorum quæ per vos innovata sunt, amplectemur. Præcipue cum magistrum ipsum a nobis ejunctum viderimus, qui et præsens exsilium subire maluit, quam causam prodere, et partes vestras sequi. Nobis vero quid accidere gravius possit, quam si canones sacros, quos tanto studio servari convenit, aspernemur; et iam noxiis et periculosis rebus nos dedamus? non, per sancta virtutis certamina, Patrisque præcepta, in quibus educati sumus, non cedemus, veritatem non deseremus, vobis non adhærebimus. Specimen nostri, quo animo ac sensu simus, hæc postulat occasio; quam nos sane minime rejiciemus; nec ignavum prorsus aliquid aut puerile ostendemus, cum germani eorum simus quorum periculum paulo ante fecisti, germana cum ipsis et facere et sentire omnia parati.

LI. *Eos in custodiam tradit.* — Hæc cum illi dixissent, abstupescere animo imperator, illorumque constantiam, atque in adversis insuperabiles animos mirari. Admiranda siquidem etiam hostibus ipsis virtus est. Præsertim cum imbecilles se nactum arbitratus, primoque impetu prosternendos; fortes contra experiretur, et invictos prorsus ac cedere nescientes. Sed quoniam hos omnes palam modo multare, præter quod inutile foret, stolidi admodum consilii sciebat esse: satis tum habuit arctæ custodiæ illos addicere, male omnino postea tractaturus, et per otium, non simul omnes, sed seorsum singulos quibus vellet pœnis excruciaturus, quanquam, illum conatus suus fefellit; vindicta, inquam, quæ Dei sunt judicia, illico persequente.

Barbaris namque tunc temporis impune grassantibus, cum adversus ipsos profectus esset, seque universos equis et armorum virtute debellaturum per summam arrogantiam confideret, seu sit impius se arma potius adversus seipsum movisse. Nam in bello misere periit, et imperio Romano ac exercitui dedecus quantum dici non potest inussit.

LII-LIII. *Hujus interitus a Theodoro prænuntiatus.* — Nec vero prætermittendum, quod sanguinario illi eventurum Pater prædixit. Hoc ipsum quippe illi prædixit, et imminens periculum denuntiavit: tametsi nec sic quidem amens intellexit. Cum enim jam contra Scythas moveret, tumidosque et elatos spiritus fremens gereret, probrum sibi ducens se a sancto vinci, nec cœptum iter insistere audens, nisi prius ipsum sibi adjungeret, misit ex iis qui cum magistratu erant aliquot, qui vel minis, vel blanditiis, viro persuadeant, et quæ ab imperatore acta fuerant, probare compellant. At divinus ille tum ardentiore quodam zelo succensus, et tanquam spiritus numine afflatus, ea vecordi prædixit, quæ timore illum ac metu conterere poterant, nisi amens prorsus et rationis expers fuisset. Æquum erat, imperator, te actorum tuorum pœnitentia duci, et medicinam malo facere, ne temporis progressu difficile ad sanandum, aut penitus etiam insanabilem redderetur. Sed quoniam haud ullum morbi tui sensum habes, ut non solum ipse ultro te in laqueum inducas, sed alios etiam in eumdem impellere coneris, et ruinam nolentibus ac perniciem pares; hæc tibi omnium vindex et spectator oculus meis verbis prenuntiat: scito te quam viam nunc ingrederis, ex ea nunquam reversurum. Itaque secundum justi vaticinationem Barbaricis manibus captus, non solum vitam turpiter amisit, sed caput ipsum amputatum, Bulgarorum genti ad ludibrium reliquit, in quo illi inter potandum propinarent, et cladem suam et ignominiam in omnibus conviviis misere exprobrarent. Deo quo quidem apte prochetatum illud dici queat: *Domus regis, erubescite: quoniam in gladio principes vestri cadent, eo quod legem meam prævaricati sunt, et populum meum vexaverunt* (m).

Τῶν βαρβάρων [14] γὰρ τηνικαῦτα ἀδεῶς ληϊζόντων, καὶ τούτου φρονήματι ὑπερόγκῳ τὴν πρὸς ἐκείνους φέρουσαν ἀπιόντος, ἵπποις τε καὶ ὅπλων δυνάμει αἱρήσειν πάντας ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀπειλουμένου [14*], ἔγνω κατ' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνων τὸ ξίφος κινήσας ὁ ἀλιτήριος· ἀθλίως ἐν τῷ πολέμῳ πεσὼν, καὶ τῇ τε βασιλείᾳ Ῥωμαίων καὶ τῷ στρατῷ αἰσχύνην, οὐδ' ὅσην εἰπεῖν, καὶ μυρίον προστριψάμενος ὄνειδος.

Ἄξιον δὲ μηδὲ τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπὶ τῷ παλαμναίῳ πρόῤῥησιν παρελθεῖν· ἐπεὶ καὶ προεῖπε τὸ μέλλον αὐτῷ καὶ τὸν κίνδυνον προεμήνυσεν· εἰ καὶ μηδ' οὕτω συνῆκεν ὁ ἀσύνετος. Ἐπεὶ γὰρ ἐξώρμα οὗτος κατὰ τὴν Σκυθῶν, καὶ μέγα ἐπῆρτο καὶ ἐβρενθύετο, αἰσχυνόμενος ὥσπερ τὴν παρὰ τοῦ ὁσίου ἧτταν, καὶ μηδὲ τὴν ἐκεῖσε βαδίζειν ἔχων, εἰ μὴ αὐτὸν ἕλοι καὶ παραστήσοιτο πρότερον· πέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τοῦτο μὲν πειθοῖ, τοῦτο δὲ καὶ βίᾳ ἕλξειν τὸν ἅγιον, καὶ τοῖς αὐτῷ πεπραγμένοις θήσειν ὁμόφρονα. Ἀλλὰ τότε καὶ μᾶλλον ζήλῳ θερμοτέρῳ ὁ θεοφόρος ληφθεὶς, καὶ ὥσπερ ἔνθους τῇ ἐπιπνοίᾳ γεγονὼς τοῦ πνεύματος, ἐκεῖνα μηνύει τῷ ἀλαζόνι, ἃ καὶ δέους αὐτὸν καὶ ἀγωνίας ἐνέπλησεν ἂν, εἴ γε μὴ παντελῶς παράκοπον εἶχε τὸν λογισμόν. Ἐχρῆν μὲν καὶ σὲ, βασιλεῦ, μετάμελόν τε ὧν διεπράξω λαβεῖν, καὶ τὸ κακὸν ἀθεράπευτον μὴ λιπεῖν, ὡς ἂν μὴ τῷ χρόνῳ δυσίατον ἢ καὶ ἀνίατον γένηται παντελῶς. Ἐπεὶ δ' οὕτως ἀναλγήτως ἔχεις, ὡς μὴ μόνον σαυτὸν τῇ πάγῃ ὠθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ταυτῃ ἁλῶναι ἐπείγῃ, καὶ ἀνάγκην τοῖς μὴ βουλομένοις περιϊστᾶν, ταῦτά σοι ὁ πάντα ἐφορῶν ὀφθαλμὸς, δι' ἐμοῦ προαγομεύει τοῦ ἐντελοῦς· ἴσθι ὡς οὐκ ἐπιστρέφων οὐκ ἐπιστρέψεις ἐφ' ἣν σὺ ὁδὸν πορεύῃ ἐκεῖ. Ἀμέλει καὶ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον βαρβαρικαῖς ἁλοὺς χερσὶν, οὐ μόνον αἰσχρῶς ἀφῄρητο τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτμηθεῖσαν κεφαλὴν παίγνιον κατέλιπε τῷ Βουλγάρων γένει, φιλοτησιας ταύτῃ προπίνοντι, καὶ τὴν ἧτταν καὶ τὸν ὀνειδισμὸν ἐν παντὶ συμποσίῳ τῷ ἀθλίῳ ἐπιχλευάζοντι. Ἐφ' ᾧ ὁ τοῦ προφήτου λόγος εὐκαίρως ῥηθείη ἄν· Καὶ ὁ οἶκος τοῦ βασιλέως, αἰσχύνθητε, ὅτι ἐν μαχαίρᾳ οἱ κρατοῦντες ὑμῶν περιπεσοῦντα, ἀνθ' ὧν τὸν νόμον μου ἠσέβησαν καὶ τὸν λαόν μου ἐκάκωσαν.

LIV. *Michael Curopalates imperat. Revocat ab exsilio Theodorum. Reconciliatur cum patriarcha Theodorus.* — [Ipso igitur indigne et turpiter, ut dictum est, exstincto, ac Stauracio ejus filio ob accepta vulnera onus imperii vix ferente, et post duos, ut aiunt, menses morte absumpto;] Michael, qui Curopalatæ dignitatem tum gerebat, sceptra susceptit: vir imperio plane dignus, et in ea administratione æquissimus. Cui ante omnia res Patris curæ fuerant, ut ab exsilio eum revo-

Τούτου οὖν, ὡς εἴρηται, ἀναξίως καὶ ἀγεννῶς τὸ ζῆν καταστρέψαντος, καὶ Σταυρακίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μεθ' ὧν ἔφερε πληγῶν μόλις τὴν βασιλίδα εἰσελάσαντος [15]· καὶ ἐπὶ δύο, ὥς φασι, μῆνας ἐπιβιώσαντος, Μιχαὴλ ὁ τότε τὴν τοῦ Κουροπαλάτου περιέπωάξίαν, τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται· ἀνὴρ τῷ ὄντι βασιλείας ἄξιος, καὶ πρὸς ἀρχὴν ἐννομώτατος. Ὃς καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐν φροντίδι ποιεῖται τὰ τοῦ Πατρὸς, ἀνακαλέσασθαι τῆς ὑπερορίας αὐτὸν, καὶ τιμῇ πάσῃ δεξιωσάμενος. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν διεστώ-

(m) Osee VII, 16.

VARIÆ LECTIONES

[14] al. τὴν Θρᾳκῶν. [14*] al. ὑπειλημμένου. [15] al. εἰσελαύσαντος.

των μελῶν συναρμοστὴς αὐτίκα χρησιμώτατος δείκνυται, τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἓν συμβιβάσας καὶ τοῖς τε ἱερεῦσι καὶ μονάζουσιν, ἣν ποτε ἀπέλιπον νείμας ὁμόνοιαν, τοῦ Ἰωσὴφ δηλαδὴ πρότερον τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὑποστάντος ἔκπτωσιν, καὶ ὥς τι ἀχρηστότατον μέλος, ταύτης νῦν ἐκκοπέντος περιφανέστερον. Τοῦτο γὰρ μάλιστα καὶ τῷ Ῥώμης ἔδοξε προέδρῳ, γράμμασί τε καὶ οἷς ἐκεῖνος ἀπέστειλε τὴν γνώμην κυρῶν. Ἐπεὶ κἀκείνῳ μεσίτῃ καὶ διαλλάκτῃ ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῶν Πατέρων ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἐχρήσατο. Ἔνθεν τοι καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους εὖ θέμενοι πάλιν ὅ τε πατριάρχης καὶ ὁ ὅσιος, φιλίᾳ τε θερμοτέρᾳ τὸν πόθον ἐπὶ τὸ μᾶλλον αὐξήσαντες, ἔμενον τοῦ λοιποῦ ἐν ἀλλήλοις, οὐ σώμασι μόνον, ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀδιαίρετοι, θάτερος θατέρῳ ἡδόμενος, καὶ τοῖς ἀμφοτέροις ἀμφότεροι.

Ἐπεὶ δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ Πλάτων ὁ ἱερώτατος τὸν βίον ἀπέλιπεν· ὀγδοηκοστὸν ἐπιβιοὺς ἔτος ἑνὸς δέοντος· ἀνὴρ πολλοῖς ἐνιδρώσας πόνοις, καὶ μεγάλα τῆς ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος ἔργα· ἔδειξε κἀνταῦθα ὁ πατριάρχης τὸ περιὸν τῆς ἀγάπης καὶ ἐνδιάθετον· αὐτὸς ἐκεῖνος σύναμα κλήρῳ παντὶ τῷ μοναστηρίῳ φοιτήσας, καὶ ἐκλείποντι παραστὰς τῷ ἁγίῳ, ὅλος ὅλῳ προσφὺς, καὶ πᾶν περιψῶν μέλος, καὶ ἡδέως καταφιλῶν ἕκαστον. Ὢ καὶ οἷα Πατρὶ Πατέρων, ὑπὸ μυρίῳ φωτὶ καὶ θυμιαμάτων προσχύσει τὰ εἰκότα ἀφοσιωσάμενος, μόλις καὶ σὺν πόνῳ τὸ σῶμα τῷ τάφῳ δίδωσι· πολλῶν, ὡς εἰκὸς, συνδραμόντων, καὶ τὴν κατάθεσιν ἐφ' ἱκανὸν [16] κωλυόντων, ὥσπερ οὐδὲ θανόντα λιπεῖν βουλομένων τὸν ὅσιον.

Ἀλλ' ἡμῖν ὁ λόγος χωρείτω πρὸς τὰ ἑξῆς. Εἰ γὰρ καὶ ἡ διάνοια κάμνει πολλοῖς συνεμπίπτουσα, καὶ οὐκ ἔχουσα ποίου πρώτου μνησθῇ, ἑκάστου τὸν λόγον πρὸς ἑαυτὸ ἕλκοντος· καὶ τοῦτο πρότερον εἰπεῖν ἀναγκάζοντος· ἀλλ' ἡμεῖς γε, μικρὰ ἀφ' ἑκάστου, καὶ ὡς ἂν τύχοι τόγε νῦν ἔχον διὰ τοῦ λόγου ἐπιμνησθέντες, τό τε πάντων μεμνῆσθαι καὶ τὸ σὺν εὐκρινείᾳ, τοῖς ἄλλοις ἔχειν παρήσομεν. Εἴ γε καὶ δυσχερὴς, κατά γε ἐμὲ, καὶ τῷ λίαν ἐντριβεῖ περὶ λόγους, ἡ τῶν ἀμφοτέρων ἐπίτευξις.

Εἶχε μὲν οὕτω τὰ κατὰ τὸν μέγαν Θεόδωρον. Καὶ πάλιν ὁ περιώνυμος τοῦ Στουδίου ναὸς εἴσω περιελάμβανεν ἅπαντας· ἐν ταυτῷ συνηγμένων τῶν μαθητῶν, καὶ τῷ καλῷ συνηδομένων Πατρί. Οἷς δὴ καὶ πάλιν ὁ θαυμάσιος ἐπιχαρίτως ὡμίλει, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς διεξῄει ἐπίπονα· πολὺν τὸν ταύτης παριστῶν κάματον, καὶ μυρίον τὸν ἀγῶνα τοῖς ἀθλεῖν ἐθέλουσι· καὶ ὅτι, φησὶ, πόνου χωρὶς οὐδὲ ἄλλο τι, σχολῇ γοῦν ἀρετὴ, ἧς οὐδὲν ἐργωδέστερον, ἀνυσθήσεται ἄν ποτε. Καὶ ὅτι καὶ ἡμῖν τὰ συμπαθέντα [17] τήν τε ῥοπὴν ἐφανέρωσε τοῦ θελήματος, καὶ πρὸς Θεὸν μειζόνως ἐπτέρωσε [18]· παρ' οὗ καὶ σεσώσμεθα, καὶ μείζω τῶν

A caret, et honore omni reducem cumularet. Quin etiam dissidentia membra mox aptissime copulavit, pulchrum Ecclesiæ corpus in unum iterum connectens, et pristinam sacerdotibus ac monachis concordiam reddens, Josepho nimirum, qui ejectus ab Ecclesia antea fuerat, ab eadem nunc, tanquam inutili membro, apertius reciso et excluso. Placuit hoc in primis Romano antistiti, qui per litteras nuntiosque suos sententiam confirmavit, Nam et illum sequestrem pacis et conciliatorem ad devinciendum Patrum animos, pius imperator adhibuerat. Exinde vero sanctus et patriarcha, crescente inter illos amore mutuo, præstiterunt de cætero, non tam corporibus quam animis invicem arctissime colligari, ita ut alter alterius, et B uterque utriusque consuetudine vehementer caperetur.

LV. *Sancti Platonis obitus et funus.* — Cum autem per id tempus ex hac vita excederet sanctissimus Plato, annum octogesimum ætatis uno minus agens, vir plurimis defunctus laboribus, egregiis virtutum editis documentis; in eo etiam abundantem patriarcha charitatis suæ vim, animique recte compositi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet una cum clero ad monasterium, et moribundo sancto astitit, totus in illum defixus, membra ejus omnia complectens, suaviterque singula deosculans. Cui buidem tanquam Patri Patrum, cum innumeris luminibus et thuris suffitu justa persolvisset, ægre tandem corpus sepulturæ condidit, multis undecunque confluentibus, ejusque depositionem pro virili probibentibus, ut qui ne mortuo C quidem sancto privari vellent.

LVI. — Sed ad ea quæ porro secuta sunt progrediatur oratio. Laborat quidem animus rerum quæ occurrunt copia, neque quid primum edisserat satis constituit; cum singula trahant ad sermonem et ante alia explicari postulent. Ego vero pauca dicam de singulis prout se offerent: atque id negotii relinquam aliis, ut omnia et quidem distincte commemorent: quæ duo assequi, meo quidem judicio, vix quisquam possit, etiam in dicendo exercitatus.

LVII. *Theodorus reversus Studium, disciplinam instaurat.* — Hoc igitur statu magni Theodori res erant, ac celebre Studii templum omnes occipiebat, cum illuc frequentes convenirent, partim ut D erudirentur, partim ut Theodoro gratularentur. Quibuscum vir admirabilis jucundissime colloquebatur, ac virtutis difficultates enarrabat, ponens ipsis ob oculos laborem immensum, et innumeras dimicationes quæ decertantibus perferendæ sunt: quod labore, inquiebat, ad alia quoque omnia sit opus, neque unquam possit desidia evadere in virtutem, qua nihil actuosum magis; et quod ea

VARIÆ LECTIONES.

[16] al. ἱκανοῦ. [17] al. συμπεσόντα. [18] ἐπέῤῥωσε.

quibus conflictamur, propensionem nostræ voluntatis retegant, et potentius attollant ad Deum, a quo protegimur, et auxilium nostra etiam exspectatione majus impetramus. Et quoniam secessus ac solitudo nonnunquam ingerit cogitationes quasdam quibus placemus nobismetipsis, et quæ ob innatum nostri amorem, in corde intimo defiguntur ac resident : has quoque evellebat, ubicunque occurrerent, agricola egregius amputabatque, et ne tantillum quidem crescere sinebat, ne germen nobile et fructiferum interimerent. Inde adeo cuncti ad unum viri illi præstantes, bonorum operum fructus eximios procreabant, et in corde ascensiones progressumque disponentes, ac virtutum divites facti, recte facta priora posterioribus obscurabant. Multi vero ex ipsis studium sermonis ab bonorum operum studium adjungebant, in litteris occupati quantum par erat, et sermonibus componendis dediti, qui et opera quædam elucubrati, præclaram memoriam sui post vitam reliquerunt. Alii in Scripturis divinis magna diligentia versati, et accuratius earum sensum scrutati, mentem diviniori cognitione ditaverunt, ultra cæteros progressi, et quæ pauci comprehendunt, assecuti. Alii rursus hymnis ecclesiasticis, canticis, psalmis cæterisque id genus dabant operam quæ licebat: quod ex his quoque magnam percipi utilitatem compertum sit; siquidem rhythmo, et ordine, et concinna voce, et modulatione, omnis prope cœtuum in Ecclesia dignitas constat. Quocirca non tantum sibi ipsis utiles fuerunt, sed et alios omnes utilitatis ejusdem participes fecere. Neque hoc solum : sed et reliquas quæ manu tractantur artes exercebant opifices egregii, magni facientes eam quæ cæteris esset vilior, ut ea re se ipsos deprimerent magis, dum animus ad operum formam fingitur : utque res ad vitam necessarias compararent, nec sæpius in publicum prodire cogerentur, indeque, quod multis accidit, grave aliquod damnum contraherent, dum ea quibus indiget natura conquirunt. Itaque domi artes generis omnis factitabant, architectonicam, ærariam, textoriam, sutoriam : tum quæcunque funibus moliuntur opus, et quæ circa fornaces occupantur : cum interea singuli manus operibus, ora vero hymnis impenderent, et Davidis oracula concinerent : ut vel solus eorum aspectus plurimum utilitatis afferret intuentibus gravitatem, modestiam, morum constantiam, accuratum perfectumque disciplinæ modum, quo manuum etiam opera viri admirabiles administrabant. Ac eorum fama simul cum virtute magis magisque se diffundens, universam prope terram, ut initio libri dictum est, implevit. Præcipue quia ex ipsis aliqui ad complura loca profecti ; sive quod

A ἐλπίδων τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγαθοῦ εὕρωμεν. Ἐπεὶ δὲ ἡ μόνωσις ἐνίοτε καὶ ὁ μακρυσμὸς λογισμούς τινας καὶ θελήματα ἐμφυτεύει αὐτάρεσκα, ἃ καὶ διὰ τὸ φίλαυτον ἐν μυχῷ τῆς καρδίας ῥιζοῦται καὶ υποκάθηται, καὶ ταῦτα ὁ καλὸς ἀνέσπα γεωργὸς, ἔνθα ἴδοι καὶ ἐξέκοπτε, μηδ' ἐπ' ὀλίγον βλαστῆσαι ἀφεὶς, ἵνα μὴ τῷ εὐγενεῖ βλαστήματι λυμήνηται καὶ ἐγκάρπῳ. Ὅθεν καὶ ἀφ' ἑνὸς πάντες καλοὶ τῶν καλῶν ἔργων καλοὺς προσίασι τοὺς καρπούς, τάς τε κρείττους ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενοι, καὶ πολὺν τὸν πλοῦτον καὶ αὖθις κομῶντες τῶν ἀρετῶν, τὰ φθάσαντα τῶν κατορθωμάτων τοῖς ἐφεξῆς ἀπεκρύπτοντο. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν πρὸς τῇ δι' ἔργων φιλοσοφίᾳ, καὶ τῆς ἐν λόγῳ ἀντείχοντο, παιδείας τε ὅσον ἐχρῆν ἐπιμελούμενοι, καὶ λόγων ἐργάται γινόμενοι· B οἳ καὶ πονήματα ἐξασκήσαντες ἴδια, μνήμην πολλοῦ ἀξίαν τῷ βίῳ καταλελοίπασιν. Ἄλλοι δὲ τούτων φιλοπόνως ταῖς θείαις Γραφαῖς ὁμιλήσαντες, καὶ τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν ἀκριβέστερον διερευνησάμενοι, γνῶσιν θειοτέραν ἐπλούτησαν, περαιτέρω διαβάντες, καὶ τῶν ὀλίγοις ἐφικτῶν ψαύσαντες. Ἕτεροι δ' αὖ πάλιν ᾄσμασι τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ μελῳδήμασι καὶ τοῖς ἄλλοις δὴ τῶν ἐν ταύτῃ ψαλμολογήμασι, καθόσον ἐξῆν, ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες (ὅτι δὴ κἀκ τούτων πολλὴν ἴσμεν τὴν ὠφέλειαν, εἴγε ῥυθμῷ καὶ τάξει καὶ φωνῇ εὐσήμῳ καὶ μελῳδῷ ἡ πᾶσα σχεδὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐνορᾶται κατάστασις), οὐ μόνον ἑαυτοῖς χρησίμως τὴν καλὴν ταύτην φιλοπονίαν διέθεσαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις τῆς ἀπ' αὐτῶν ὠφελείας μετέδοσαν. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἄλλαις ταῖς διὰ χειρῶν τέχναις οἱ καλοὶ οὗτοι σπουδάρχαι μετῄεσαν· C πολλοῦ ἀξίαν καὶ τὴν πασῶν εὐτελεστέραν [19] τιθέμενοι· ἵν' ἐντεῦθεν καὶ τὸ τεταπεινῶσθαι μειζόνως ἔχοιεν, τῆς ψυχῆς πως τυπουμένης πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ ἑαυτοῖς τὰ πρὸς χρείαν πορίζοιντο, καὶ μηδὲ συχνὰς τὰς προόδους ποιοῖντο, καὶ μηδὲ [20] ὃ σύνηθες τοῖς πολλοῖς πράττειν διὰ τὴν τῶν ἐνδεόντων ἀνάληψιν, μεγάλης ἐκ τοῦδε τυγχανούσης τῆς βλάβης, καὶ τὸν νοῦν ἀστατεῖν [21] ποιούσης, ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἔξω βαδίσεως. Διὰ τοῦτο πᾶσα χρειώδης τέχνη τούτοις ἔνδον διήσκητο, οἰκοδομική, χαλκευτική, ὑφαντική τε αὖ καὶ σκυτοτομική, καὶ ὅση διὰ σειρᾶς ἔχει τὴν ἐργασίαν· καὶ ὅση τῆς θαναύσου ἐστίν· ἑκάστου αὐτῶν τὰς μὲν χεῖρας τοῖς ἔργοις κινοῦντος, τὸ στόμα δὲ τοῖς ὕμνοις διδόντος, καὶ τὰ τοῦ Δαυῒδ ὑποψάλλοντος λόγια· ὥστε καὶ τοὺς μόνον D ἐπ' αὐτοὺς ἐνορῶντας, πολλὴν τρυγᾷν τὴν ὠφέλειαν, τό τε σεμνὸν καὶ κόσμιον, καὶ τὸ ἐν ἤθει στάσιμον, καὶ ἀκριβῶς εὐπολίτευτον, κἀν τοῖς ἐργοχείροις ἐπιχαρίτως τοὺς θαυμασίους διασώζοντας. Ἀλλὰ τούτων σὺν τῇ ἀρετῇ καὶ ἡ φήμη ἐπὶ μέγα ἀρθεῖσα, τὴν σύμπασαν σχεδὸν, ὡς καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου εἰρήκαμεν, περιέλαβε. Μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι ἐν τόποις φοιτήσαντες πλείοσιν,

VARIÆ LECTIONES.

[19] al. εὐτελεστάτην. [20] al. deest καὶ μηδέ. [21] al. ἀσταθῆ.

εἴτε χρείας οὕτω δεησάσης, εἴθ' ὑπὸ τοῦ διωγμοῦ πολλαχοῦ διασπαρθέντες, ἔνθα ἂν αὐτοὺς ἀφικέσθαι συνέβη, πολλούς τε πρὸς ἀρετὴν ἐποδήγησαν, καὶ ἴδια τοῖς συνειλεγμένοις καταγώγια κατεσκεύασαν· οἷς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Στουδίου ἐπέθεσαν, ταύτην μέχρι καὶ εἰς δεῦρο τὴν κλῆσιν φέρουσι· καὶ κληθήσεταί γε οὕτω διαπαντὸς, οἷα τοῦ ὀνόματος τρυφὴ γλώσσης τυγχάνοντος, καὶ πάντας πρὸς ἑαυτὸ ἕλκοντος.

Ἀλλὰ γὰρ σκυθρωπά μοι τὰ τοῦ λόγου πάλιν, καὶ δεινὰ, οἴμοι! καὶ πέρα δεινῶν τὰ νῦν ῥηθήσεσθαι μέλλοντα· ὥστε με καὶ λιπεῖν ταῦτα βούλεσθαι μᾶλλον, ἢ διήγησιν οὕτω βαρεῖαν δοῦναι τῷ λόγῳ, καὶ μηδὲ φορητὴν ἀκοαῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μηδὲν τούτων εἰπεῖν, τῷ μηδενὸς ἤδη τῶν καιριωτέρων ἧφθαι τὸν λόγον ἐστίν· ἀλλ' ἐντεῦθεν καὶ μᾶλλον μνήμην τε τούτων ποιήσεσθαι μέλλοντα. Καὶ δὴ καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἄθλων διεξελθεῖν τοῦ πατρὸς, ἀναγκαία μοι, εἰ καὶ σκυθρωπὴ οὖσα, ἡ διήγησις· ὡς ἂν μὴ ἐλλείπων ἡμῖν ἐν τοῖς μεγίστοις ὁ λόγος φαίνοιτο. Τοῦ τοίνυν θεσπεσίου πατρὸς ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ὡς ἔφαμεν, τοῖς μαθηταῖς συνδιάγοντος, καὶ αὐτοῦ τε κἀκείνων εὐθυμίας ἀπολαυόντων τῆς κρείττονος, καὶ ἡδονῆς οὐδ' ὅσης καὶ ῥηθῆναι, τὰς ψυχὰς πληρουμένων, ἐξαίφνης ἐφίσταται καταιγὶς πονηρὰ καὶ ὀλέθριος, αὐτοῖς τε τὴν εὐθυμίαν ἀνακόπτουσα, καὶ πᾶσαν ταράττουσα τὴν περὶ τὸ Θεῖον εὐσέβειαν.

Λέων γὰρ ὁ δυσσεβὴς Ἀρμένιος, στρατηγὸς πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τῆς Ἑῴας προχειρισθεὶς, καὶ τὴν Θρᾳκῶν παροδεύειν ἐπιτραπεὶς, διὰ τὸν τηνικαῦτα συῤῥαγέντα πόλεμον τοῖς Βαρβάροις, μεῖζον ἑαυτοῦ ὁ ἀλαζὼν ἐπαρθεὶς, καὶ ἀπόνοιαν ὠδινήσας ἐσχάτην, ὑποποιησάμενός τε δόλῳ καὶ τὸν ὑπὸ χεῖρα στρατὸν, καὶ ἄλλουσ οὓς εὗρε τῶν κουφοτέρων, τοὺς μὲν δώροις, τοὺς δ' ὑποσχέσεσιν ὑπελθὼν, βασιλέα ἑαυτὸν ἀναδείκνυσι, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ὁ τοῦ Θεοῦ, φεῦ! καὶ τῆς εἰρήνης πολέμιος πρὸς ἑαυτὸν μετατίθησιν· ὃς καὶ παραχρῆμα πλησίον τῶν βασιλείων γενόμενος, ἐπεὶ οὐδένα εἶχε τὸν ἀντιπράττοντα, ἅτε τοῦ εὐσεβοῦς Μιχαὴλ, μὴ μόνον τὴν βασιλείαν ῥᾷστα ἀποθεμένου, ὡς ἂν μηδένα ἴδῃ αἵματι ὁμοφύλων τὴν δεξιὰν μολύνοντα, ἀλλὰ καὶ τῆς πορφυρίδος τὸν τρίχινον ἀλλαξαμένου χιτῶνα, καὶ βίον τὸν μονάδα ἀμειψαμένου, ἐγκρατὴς τῶν ὅλων, ὢ Θεοῦ κριμάτων! ὁ ἀναιδὴς γίνεται.

Παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν οὐ πᾶσαν εὐθὺς ἀπογυμνοῦν ἔγνω τὴν θηριωδίαν· ἀλλὰ καταλλάξας πρότερον αὐτῷ τε καὶ ἀλλήλοις τοὺς στασιάζοντας, ἐπεὶ καὶ πολλοὺς ἑώρα τούτῳ διὰ τὴν ἐπίθεσιν δυσμεναίνοντας, οἷα εὔνους τῷ προτοῦ βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι πανούργως οὕτω καὶ ὑπούλως ὑπαγαγὼν, καὶ πάντας πρὸς ἑαυτὸν, ὡς ἐδόκει, ἐπισπασάμενος, τότε καὶ τὴν ἔνδον κακοήθειαν ἐξενεγκεῖν ἕρμαιον ἔδοξε, τὴν ὅλην ὁ ἀσεβὴς ἀνακαλύψας ἀσέβειαν· καὶ Λέοντι ἴσα ὁμωνύμῳ τὴν ἐναγῆ ταύτην φωνὴν ἐρευξάμενος ὁ ἐναγής· Οὐ δέον ἐστὶν, ὦ πιστὸν ἐμοὶ θεράπευμα,

A necessitas id exigeret, sive quod persecutione sæpe dissiparentur; quocunque illis venire contigit, ibi et multis virtutis viam ostenderunt, et propria iis quos cooptabant constituerunt domicilia, quibus et Studii imposuere cognomen, quod illa ad hanc usque diem retinent : atque ita prorsus appellabuntur, utpote nomine suavissimo et quod omnes ad se alliciat.

LVIII. — Sed tristia mihi rursum et acerba hei mihi ! dicenda sunt, et quæ omnem etiam excedant acerbitatem, adeo ut ea prætermittere mallem, quam ita luctuosam et gravem auditu narrationem contexere. Sed nihil eorum commemorare, est ab iis quæ magis ad rem faciunt, sermonem B abstinere. Quin potius ob hanc ipsam causam mentio rerum illarum fieri debet. Et sane maximos patris labores, quantumvis admodum tristis historia sit, mihi necesse est recensere, ne sermo noster in maximis rebus deficere videatur. Cum itaque divinus pater in monasterio, sicut diximus, cum discipulis ageret et utrique maxima securitate fruerentur, ac ipsorum animos quanta dici non potest voluptas compleret, subito tempestas ingruit miseranda ac perniciosa, quæ et eorum lætitiam compressit, et omnem in divino cultu pietatem conturbavit.

LIX. *Leo Armenus invadit imperium.* — Impius enim Leo Armenus, cum a Michaele imperatore præpositus militiæ esset in Oriente, cumque ob C bellum Barbaris tunc illatum, potestas ipsi facta esset itineris per Thraciam habendi, vir superbus mojorem in modum elatus, cum summam insolentiam animo concepisset, sibique per dolum conciliavisset exercitum cui præerat, aliosque levioris ingenii homines quoscunque reperit, hos donis istos, promissis captans, regem se ipsum renuntiat, ac imperatoriam dignitatem, heu ! Dei pacisque hostis transfert ad sese, confestimque ad palatium accedens, cum neminem ibi obsistentem invenisset (quippe Michael vir pius, non modo imperium haud ægre deposuit ne gentilium suorum sanguine pollui dexteram cujusquam cerneret, sed et purpuram cilicio mutavit, ac monasticam vitam est amplexus), o Dei judicia ! homo impudens om-D nium rerum potius est.

LX. *Consilium capit de evertendis sacris imaginibus.* — Sumpto imperio, haud omnem subito proferendam censuit immanitatem ; verum conciliatis prius sibi atque inter se iis qui dissidebant, quorum multos sentiebat infesto et alieno a se animo esse ob usurpatam tyrannidem, ut qui erga imperatorem suum benevoli ac fidi essent; cum proceres ac magistratus clam ac callide sensim seduxisset, omnesque, ut sibi videbatur, in suas partes pertraxisset; tum demum latens animi vitium prodere, in lucro posuit : omnem protinus impietatem ostendans, in hanc vocem detestandam, quam cognominis sui Leo

usurparat, sceleratus erupit : Non decet, o fidi mihi comites, colere, aut venegari, vel recipere prorsus, aut retineret imaginum effigies, sed tollere illas, atque humo allidere, ut quæ manifesta sint idolorum simulacra. Atque hæc vesana lingua effutiebat impudens, non domesticis tantum, sed omnibus, si posset, propinare cupiens impietatem illam.

LXI. *Adhibet administrum consilii sui Joan. Lecanomantium.* — Quare quos videbat sententiæ suæ mordicus esse, atque ab eo omnino pendere ; quos quidem non immerito vasa iræ, ac nequitiæ principes dicere liceat. Paulum imitando ; hos ille consilii sui socios, malorumque omnium præsides constituendos existimavit. Quorum omnium coryphæus atque ductor Joannes ille fuit, cui Lecanomantis cognomentum a suis inditum ; quod vaticiniis, ut ego arbitror, aliisque turpissimis rebus deditus erat : cui cum lingua esset prompta et exercita mendacio, multaque et varia sophisticarum artium, externarumque disciplinarum cognitio ob eam causam in pretio erat apud imperatorem, cujus ille velut os vulgo habebatur, omnibusque negotiis rebusque gerendis adhibebatur.

LXII. *Nicephorum patriarcham tentat, sed frustra.* — Quæ cum illi præclare, atque ex animi sententia fluere viderentur, ipsum etiam Ecclesiæ archipastorem aggrediendum sibi putavit : non aspere quidem initio, nec arroganter, sed blande potius, atque adulantis in morem. Quo cum solo solus congressus, postquam omnes machinas illiberali simulatione admovens, re ipsa perspexit, non modo expugnari non posse verissimum rectæ fidei præconem : sed ipsum etiam ut numini adversum conviciis non levibus appetere, stygiamque ejus audaciam proscindere; tum a divino viro penitus abscessit : majore mox apparatu, et illum, et adversantes simul omnes oppugnaturus.

LXIII. *Convocatis PP. disserit adversus imagines.* — Cum igitur die quadam cum incredibili fastu consedisset, nequissimorum hominum corona cinctus, qui impietatis tutelam ac patrocinium susceperant : convocantur una omnes eodem sacerdotes patriter et monachi ; atque ipse adeo sanctissimus patriarcha, magnusque Theodorus. Quibus audientibus, irridere demens cœpit, atque intemperanti ore subsannare sacrarum imaginum adorationem ; vecordes, sensusque expertes, eos vocans, qui illas erexerant nescientes quid facerent : Lex enim, inquit, quam magnus Moyses Dei digito scriptam olim accepit, diserte ac perspicue prorsus vetat ne manu factum quidquam colatur, neve imago ulla, ejusve similitudo statuatur; diris eos devovens, qui tale aliquid facere præsumpserint : cum idolici cultus et stolidæ illud amentiæ inventum sit, imagines fingere, divinumque nomen illis imponere; quod non modo indecorum, sed absurdum etiam

A τιμᾶν ἢ σέβειν ἢ συνόλως προσίεσθαι, ἢ παρ
σθαι τὰ ἐν εἰκόσι τυπώματα, ἀλλὰ καθαιρεῖ
εἰς γῆν ῥίπτειν εἰδώλων ἄντικρυς ὄντα ἀφομοιώ
Καὶ ταῦτ' ἐξῄει γλώσσῃ παραφόρῳ ὁ ἀνα
σπεύδων μὴ εἰς τοὺς οἰκείους μόνον, ἀλλὰ κ
πάντας, εἰ δυνατὸν, δοθῆναι τὴν ἀσέβειαν.

Ἀμέλει καὶ οὓς ἑώρα συμφωνοῦντας τὰ
αὐτῷ καὶ ὅλης ἠρτημένους τῆς γνώμης· οὓ
ἀτεχνῶς σκεύη ὀργῆς καὶ πρὸς κακίαν ἐντελεῖ
λέσοιεν ἄν τις, ὡς καὶ Παύλῳ δοκεῖ, τούτου
συνωμότας καὶ τῶν κακῶν λαβεῖν ἐπίστορ
ἐβουλεύσατο. Ὧν τῆς συμμορίας, Ἰωάννης ἐξ
ἐκεῖνος, Λεκανομάντις [23] οὕτω παρὰ τῶν οἰκείων
θεὶς φυλετῶν· τῷ μαντείαις, ὡς ἐγῷμαι, καὶ ὁ
B αἰσχίστοις προστετηκέναι· ὃς καὶ γλῶσσαν
κατησκημένην τῷ ψεύδει, πολὺς ἦν καὶ περ
τοῖς σοφίσμασιν, ἐντριβὴς τῇ θύραθεν γεγονὼ
ὀξὺ βλέπων περὶ τὰ μάταια· δι' ἃ καὶ τιμῆς ἠξ
πάσης, χρωμένου ὅσα γλώσσῃ τοῦ τυράννου,
καὶ τῶν πρακτέων συλλήπτορα ἔχοντος.

Ἐφ' ᾧ καὶ δόξας κατὰ νοῦν αὐτῷ ἐκβεβη
τὰ πράγματα, δεῖν ᾠήθη καὶ τῷ τῆς Ἐκκλ
προσβαλεῖν ἀρχιποίμενι· οὐ τραχέως καὶ αὐθ
ὑφειμένως δὲ μᾶλλον, καὶ τὰ πρῶτα τοῦτον κο
κῶς ὑπελθών. Ὧ καὶ μόνος μόνῳ διομιλήσας
τούτῳ πᾶσαν πεῖραν ἀνελευθέρως κινήσας, ὡς
οὐχ ἁλώσιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως κ
ἀληθέστατον, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὡ
C θείου ἐχθρὸν ὀνειδισμοῖς οὔτι μετρίοις βάλλοντ
τὸ ὑπόγειον [24] αὐτοῦ κακίζοντα τόλμημα, τότ
τοῦ θείου διίσταται ἀνδρὸς, μετὰ μείζονος αὖθι
παρασκευῆς, αὐτῷ τε καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀντιτετ
νοις μέλλων προσενεχθήσεσθαι.

Ὅς γε καὶ ἐν μιᾷ προκαθίσας μετὰ πολλοῦ
τοῦ φρυάγματος, ἔχων κύκλῳ καὶ τοὺς τῆς ἀσ
ὑπασπιστὰς, καὶ τὴν κακίαν ὁμόφρονας, συν
ζονται πάντες αὐτῷ ἱερεῖς τε ἅμα καὶ μονάζ
καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θειότατος πατριάρχης, καὶ ὁ
Θεόδωρος. Ὧν καὶ παρόντων ἐκωμῴδει στ
ἀθύρῳ ὁ παραπλὴξ, καὶ ἐχλεύαζε τὴν τῶν ἁγίω
κόνων προσκύνησιν· ἀνοήτους καὶ τὴν γνώμη
διαστρόφους τοὺς ταύτας ἐστηλωκότας ἀποκ
D καὶ μὴ εἰδότας ὃ πράττοιεν. Ὁ γὰρ νόμος, ὅ
ἄνωθεν ὃν Μωσῆς ὁ πάνυ γραφέντα Θεοῦ δακ
ἐδέξατο, σαφῶς οὑτωσὶ καὶ διαῤῥήδην ἀπαγο
μήτε χειροποίητόν τι λατρεύειν, μήτε εἰκόνα ἱδρ
καὶ ταύτης ἔχειν ὁμοίωμα· ὑπὸ κατάραν τιθεὶς
τοιοῦτόν τι πράττειν ἐπιχειροῦντας· εἰδωλικῆς
σκείας ὂν καὶ τῆς ἐκείνων σκαιότητος εὕρεμ
πλάττειν εἰκόνας, καὶ τὸ θεῖον ὄνομα ταύταις
φημίζειν· ὃ πρὸς τῷ ἀπρεπεῖ, καὶ ἐναντιώτ
περιγεγράφθαι τὸν ἀπερίγραπτον οἴεσθαι, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

[22] al. συνίστορας. [23] al. Λακ°μ. [24] al. ὑπόγυιον

ις σανίσι τὸν μηδαμοῦ χωρητὸν περικλείειν. A
ο γὰρ καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν βασιλέας οὐ καλῶς
διασκεψαμένους, Λέοντα, φημὶ, καὶ Κωνσταν-
, καὶ τὸν τούτοις ἀπόγονον, τάς τε εἰκόνας
ιρήσειν, καὶ τὴν τούτων διώσασθαι προσκύνησιν.
ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβὴς, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀτο-
ρα ἐλῃρώδει καὶ ἐξέπτυε, καὶ ὥς τι ἄξιον λέ-
τῷ αἰσχίστῳ τῶν ῥημάτων ἀπεσεμνύνετο· τοῖς
λεθρίοις ἐκείνοις οἷς συνεχρῆτο τὰ πάντα προσ-
ιμένος, καὶ πρό γε ἐκείνων, τῷ ἐκείνων ὑφ-
τῇ καὶ προστάτῃ, οὗ καὶ μᾶλλον τοῖς λόγοις, ὡς ὁ
ς εἰρήκει, προὐπέποτο.

λλ' ἡ θεία τῶν Πατέρων ὁμήγυρις, οὐδὲν πρὸς
παρόντα παθοῦσα, οὐδὲ τὴν τοῦ τυράννου πο-
ειρίαν εἶναί τε ὅλως θεμένη, τήν τε ἐν λόγοις B
οῦ διήλεγχε ματαιότητα, καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας
νετον, πολλαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μαρ-
ίαις διέβαλεν· ἀνατροπὴν τοῦ ὀρθοῦ δόγματος,
τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Δεσπότου ἐπιδημίας ἄρνησιν,
σφαλερὰν ταύτην καὶ ὀλέθριον καλοῦσα διδασκα-
ν· ἅτε μυρίαν ἔχουσαν, καὶ τὴν ἀτοπίαν καὶ τὴν
λότητα. Εἰ γὰρ τῶν ἁγίων, ἔλεγον, εἰκόνων τὸ
ς ἐξομωσόμεθα, κενὴ ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν, κενὸν
κήρυγμα. Μάτην δὲ ἡμῖν καὶ τὰ θεῖα οἱ πάλαι
εδωσαν Πατέρες, οἰχήσεται ἡμῖν καὶ πᾶσα πρᾶ-
καὶ ἀρετὴ, καὶ τοῦ θείου ἐπίγνωσις, καὶ πάντα
ῦ. Εἴπερ ἡ τῆς Δεσποτικῆς εἰκόνος ἀθέτησις, οὐ
ν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ποιεῖ ἀθέτησιν, ἀλλὰ
πρό γε εἰκόνων, αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὃς
νωνίᾳ σαρκὸς ἡμῖν ὁμιλήσας, ἄνθρωπός τε γέγονε
' ἡμᾶς, καὶ τῆς αὐτοῦ θείας μορφῆς ἐγνώρισε C
χαρακτῆρα ἡμῖν, οὗ ἔξαρνος σὺ οὐκ οἶδα ἀνθ'
ὁ γεγονὼς, οὐ μόνον σαυτῷ ἐβουλεύσω τὰ κά-
, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς, εἰς
ὅμοιον ὑπηγάγου ὄλισθον, ἵν' ᾖ σοι καὶ μᾶλλον
τῆς κακίας περιφανέστερα. Ἡμῖν δὲ καὶ τὸ μόνον
υμῖν τοιούτοις οὖσι ἐν τούτῳ συνιέναι,
ἀλλά γε καὶ δὴ πρὸς καλοῦ ἂν θήσοιμεν· Δαυῒδ
ὁ θεῖος νῦν ἡμῖν συμφθεγγέτω· μὴ δεῖν συν-
δρίῳ λέγων καθίζεσθαι ματαιότητος, μηδ' εἰσέρχε-
θαι μετὰ παρανομούντων· μηδ' αὖ ἐκκλησίᾳ πονη-
ευομένων φοιτᾷν ἢ συναγείρεσθαι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ
ατέρες, καὶ μετὰ τοιούτων λόγων, κοινῇ ἅμα καὶ
ἀλλήλοις, τὸ τοῦ ἀποστάτου δόγμα ἐκ πρώτης
οβολίσαντο, πολλῆς ὂν καὶ ἀπάτης καὶ φαυλότη-
, αὐτόθεν παραστησάμενοι. D
Ἀλλ' ὁ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος οὐδ' ἐν ἑαυτῷ
νειν ἔχων, εἰ μὴ καὶ μείζω καὶ διασημοτέραν
ν παῤῥησίαν ἐνδείξοιτο· καὶ πᾶσαν ἐπίνοιαν
πάντα λογισμὸν [24*], φανεράν τε καὶ λανθάνουσαν,
ὁ ἀλαζόνος εἰς τὸ παντελὲς καταβάλοι. Ἐπεὶ καὶ
πρῶτα τῶν συνειλεγμένων διὰ μέγεθος· λόγου
καὶ ἀρετῆς ἔφερε, ταῦτα διανοίᾳ στεῤῥοτάτῃ, καὶ
λόγων ἐπῄει θαῤῥαλεότητι.

Ὦ βασιλεῦ, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰρηνεύου-

[24*] f. πάντα λογ. καὶ πᾶσαν ἐπίν.

(n) Psal. xxv, 4.

A est, et plane pugnans, incurcumscriptum circumscribi putare et cubiti unius tabulis eum quem locus nullus capiat, includere. Hæc enim qui ante nos regnarunt imperatores, perperam fieri cum cernerent. Leonem dico, et Constantinum, et qui ex iisdem natus eis successit, imagines dejici, earumque cultum explodi jusserunt. Hæc impius, atque his absurdiora delirans evomebat, et quasi præclarum quiddam diceret, turpissimis dictis gloriabatur; pessimis illis, quorum consuetudine utebatur, usquequaque fretus, illorumque ante omnes præside ac magistro, cujus maxime verbis, ut dictum est, imbutus fuerat.

LXIV. *Resistunt ejus impietati PP.* — At divinus Patrum cœtus nihil ad hæc commotus, multiplicemque tyranni manum ac potentiam nihili faciens, B ejus orationis vanitatem redarguebat ineptamque et insanam doctrinam multis sacrarum Litterarum testimoniis confutabat : orthodoxi dogmatis eversionem, et Domini ad nos adventus negationem, hanc ejus fallacem et perniciosam doctrinam vocans; ut quæ infinitam absurditatem erroremque et improbitatem contineret. Etenim si sanctarum; aiebant imaginum venerationem ejuramus, inanis utique fides nostra, inanis prædicatio. Frustra nobis divina olim Patres tradiderunt. Evanescet nobis omnis actio et virtus, Deique cognitio; ac denique simul omnia concident, et pessum ibunt. Dominicæ siquidem imaginis abrogatio, non solum Dei mandatorum abrogationem affert, sed ipsiusetiam, ante imagines, Filii Dei; qui communione carnis nobis- C cum conversatus, et homo similis nostri factus, et divinæ suæ formæ characterem nobis ostendit; quem tu, nescio quam ob causam abnegans, non tibi tantum pessime consuluisti; sed simpliciorum quoque animas, ut improbitas tua notior esset, in parem fraudem et exitium induxisti. Nos vero vel assidere vobis solummodo, cum tales sitis, aut in unum coire, longe abest ut decere arbitremur. Suffragetur enim nobis divinus David (n), non sedere docens in concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introire, et in ecclesiam malignantium non ire, nec cum illis congregari. Atque in hunc modum Patres uno simul ore talia loquentes, apostatæ sententiam prima velut acie impugnabant, summam ejus fraudem et nequitiam osten- D dentes.

LXV. *Theodorus prior alloquitur imp.* — At parens noster Theodorus tenere se non potuit, quin majorem et apertiorem dicendi fiduciam demonstraret, totumque insani hominis consilium, et occultam ejus cogitationem penitus patefaceret. Quare ut primas inter eos qui convenerant et eloquentia et virtute facile tenebat, hæc animo constantissimo, summaque verborum libertate dicere aggressus est.

LXVI. *Cultum sacrarum imaginum probat ex sacra*

traditione. — O imperator, quo consilio pacatam nunc et tranquillam Dei Ecclesiam turbare ac pervertere ausus es ? nec tibi illa quæ iis acciderunt, qui illam ante te persecuti sunt, quorum tu modo nomina commemorasti, in mentem venerunt; nec impetum tuum retardarunt ? Qui cum paria tibi facerent, sacrasque imagines contumeliose tractarent, dici non potest quam graves pœnas dederint, ut testata litteris eorum improbitas ad posteros transmitteretur. Nec te diuturna, ac longis temporibus confirmata divinarum imaginum veneratio, deiferorumque Patrum constans de ea consensus et conspirans sententia movet, novorum dogmatum propugnator, ut a perversis istis et exitiosis rebus abstineas, et meliora secteris, sententiam mutes, et veritatem agnoscas? Nunquam audisti quid B. Paulus dicat. Timotheo scribens ? nam et hoc aliquando te tractasse arbitror, quamvis nunc illa ex animo ejeceris : *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum* (*o*), ad subversionem audientium. Et rursus idem: *Denuntia illis ne aliter doceant neque intendant fabulis interminatis* (*p*), et quæstionibus, vanis, quæ a recta via aberrare eos faciunt, et ædificationem Dei, quæ est in fide destruunt.

LXVII. *Argumentum ex veteri lege sumptum refellit.* — Quod et tibi prorsus accidit, qui futilibus sermonibus animum adjiciens, et sacras imagines idola vocare non erubescens, tanquam in arcem quamdam, ad legem veterem te convertis, utque inde argumenta tibi desumas, quod nihil creatum, nihil manufactum, nihil denique aliud ex his quæ similitudine effinguntur, amplectendum, aut ullo penitus honore colendum sit. In quo illud primum te cogitar oportebat, imperator, adveniente gratia legem cessasse; quam observasse nunc, summæ dementiæ foret : alioqui circumcidi nos convenit, et sabbata colere, et alia quæ sunt scripta facere, ne legem videamur dimidiatam tantum observare. Deinde hoc etiam cogitandum erat, legem hominibus datam fuisse, qui ex Ægypto nuper egressi, ad Ægyptiorum æmulationem propenso studio ferebantur Ægyptii autem omnium qui idola finxerunt, infelicissimi fuerunt, ut qui vilissimis rebus, et aliarum gentium sensu turpissimis, divinos honores tribuerunt. Unde propheta cum leges daret iis qui apud illos educati fuerant, omnis formæ similitudinem interdixit, tanquam hominibus ad deceptionem paratissimis, et manufactarum cultui inhiantibus. Neque tamen id semper observasse visus est, cum in tabernaculo Cherubim fabricatus sit, eademque in propitiatorio collocarit. Et illis quidem magno in honore erant et admiratione.

LXVIII. *Ex novæ legis mysterio sanam fidem*

A σαν, πόθεν σοι ταράξαι νῦν ἐπῄει καὶ διαθεῖναι κακῶς; οὐδὲ τὰ συμβάντα τοῖς πρὸ σοῦ διώκταις ὧν καὶ πρὸς ὄνομα ἤδη ἐμνήσθης, ἐπὶ νοῦν ἦλθε, καὶ τὴν ὁρμὴν διεκώλυσεν; Οἷς τὰ ὅμοιά σοι δράσασι, καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας ὑβρίσασιν, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσην οὗτοι καὶ τὴν τιμωρίαν ἔτισαν, πρὸς τὸ λιπεῖν τὴν κακίαν ἀνάγραπτον μεθ' ἧς βεβιώκασιν. Οὐδ' ἡ μακρὰ καὶ τοῖς μακροῖς χρόνοις ἐπίδηλος τῶν θείων εἰκόνων τιμὴ, τῶν τε θεοφόρων Πατέρων εἰς ἓν περὶ τούτου ὁμολογία καὶ σύμπνοια πείθει σε, ὦ καινῶν δογμάτων ὑπασπιστὰ, τῶν φαύλων τούτων ἀπέχεσθαι καὶ λοιμωδῶν, καὶ τὰ βελτίω ἑλέσθαι, καὶ γνωσιμαχῆσαι, καὶ κατιδεῖν τὴν ἀλήθειαν; Οὐκ ἤκουσας τοῦ μακαρίου Παύλου τί γράφων Τιμοθέῳ λέγει; Οἶμαι γάρ σε καὶ τούτοις ὡμιληκέναι ποτὲ, εἰ καὶ νῦν τῆς διανοίας ἐξέβαλες·
B Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ οὐ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται ὁ τοιοῦτος λόγος διακένοις ἠπατημένος, καὶ λογομαχίαις σχολάζων ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. Καὶ πάλιν οὗτος· Παράγγελλε αὐτοὺς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν· μηδὲ προσέχειν μύθοις ἀπεράντοις καὶ ματαίαις ζητήσεσιν, ἃ καὶ αὐτοὺς τῆς εὐθείας ἀφιστᾷ, καὶ οἰκονομίαν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει ἀθετεῖ.

Ὃ δὴ πέπονθας καὶ αὐτὸς, λόγοις φθόροις τὴν διάνοιαν ὑποθεὶς, καὶ εἴδωλα, οἴμοι, τὰς ἱερὰς εἰκόνας καλέσαι ἐξενεχθεὶς, ὡς ἐπί τινα ἀκρόπολιν, ἐπὶ τὸν παλαιὸν καταφεύγων νόμον, κἀκεῖθεν ἐπισυνάγων
C αὐτῷ τὸ μηδεῖν [25] κτιστὸν, τὸ μηδεῖν χειροποίητον, τὸ μὴ ἄλλο τι δεῖν τῶν ἐντυπουμένων ἢ περιέπειν, ἢ συνόλως τιμᾷν. Καὶ ἐχρῆν πρῶτα μέν σε λογίσασθαι, βασιλεῦ, ὅτι τῆς χάριτος ἐλθούσης, ὁ νόμος κατήργηται· ὃν νῦν φυλάττειν εὔηθες κομιδῇ· ἐπεὶ οὕτωγε, ναὶ περιτεμούμεθα καὶ σαββατίσομεν· καὶ τἄλλα τὰ ἐν τῷ γράμματι πράξομεν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐξ ἡμισείας τὸν νόμον τηρεῖν· ἔπειτα κἀκεῖνο συνιδεῖν ὅτι ὁ νόμος ἀνθρώποις διομίλει [26], ἔναγχος ἀπ' Αἰγύπτου ἐξιοῦσι, καὶ ζηλοῦν τὰ τῶν Αἰγυπτίων σπουδὴν ἔχουσιν. Αἰγύπτιοι δὲ πάντων τῶν εὑραμένων εἴδωλα κακοδαιμονέστεροι, μέχρι καὶ τῶν τοῖς ἄλλοις αἰσχίστων, τὸ σέβας ἐκτείναντες. Ὅθεν καὶ τοῖς ἐν ἐκείνοις ἀνατραφεῖσιν ὁ Προφήτης νομοθετῶν, παντὸς εἴδους ὁμοίωμα
D ἀπηγόρευσεν· οἷα πρὸς ἐξαπάτην εὐκόλοις, καὶ κεχηνόσι περὶ τὰ χειροποίητα. Ὅπου γε οὐδὲ πανταχοῦ τοῦτο τηρήσας φαίνεται. τὰ ἐν τῇ σκηνῇ Χερουβὶμ κατασκευάσας, καὶ ἐν τῷ ἱλαστηρίῳ ἀπαιωρήσας. Αὐτοῖς τότε πολλῆς ἦν καὶ τιμῆς καὶ ἐκπλήξεως.

Ἀλλ' ἡμῖν ἡ χάρις ἐπιφοιτήσασα ἐκείνων τε πάν-

(*o*) Tim. vi, 3, 4. (*p*) I Tim. i, 3.

VARIÆ LECTIONES.

[25] f. μηδέν. [26] f. διωμ.

ἀπήγαγε, καὶ πρὸς τὰ κρείττω καὶ πολλῷ ὑστέρα ἤγαγε. Τί γὰρ μεῖζον καὶ περιφανέστερον, τοῦ σαρκὶ ἐμφανισθῆναι ἡμῖν τὸν προαιώνιον Θεὸν καὶ ἀπερίληπτον, καὶ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ μορφῆς ὑποδεῖξαι ἅπασι τὴν ἐμφέρειαν; Μᾶλλον δὲ, σοι παρὰ τούτου παραστήσω ἄνωθεν, ἐπειδὴ πλάστης ἡμῶν καὶ Θεὸς, ἐπ' ἀγαθοῖς κτίσας τὸν ἄνθρωπον, εἶδεν αὐτὸν τῇ κακίᾳ ὑποσυρέντα, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπολέσαντα, εὐδόκησεν αὐτὸς ἀῤῥήτῳ οἰκονομίᾳ τὴν ἡμετέραν σάρκα ἀναλαβεῖν· ἵνα καὶ πεσόντα ἀνακαλέσηται, καὶ τὸ ἀχρειωθὲν τῆς εἰκόνος κάλλος ἀναμορφώσηται. Ὅθεν καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ὅλον ἑαυτῷ οὐσιώσας, ἀσύγχυτα τῶν ἑκατέρων φύσεων, τῆς τε θείας, φημὶ, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ἐτήρησε τὰ ἰδιώματα, ὑπὲρ λόγον οὔσης τῆς τε συνθέσεως τούτων, καὶ τῆς ἀνακράσεως. Ἐντεῦθεν τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὴν μορφὴν ἔδωκεν ἡμῖν τιμᾷν καὶ σέβειν, καὶ προσκυνεῖν, ὡς ἂν ἐν τῇ εἰκόνι καὶ τὸ παράδοξον τῆς οἰκονομίας αὐτοῖς ὄμμασι καθορῶμεν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν εἰκόνι περιγραφῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τὴν νοερὰν καὶ ἀσχημάτιστον μορφὴν τοῦ Θεοῦ τοὺς τῆς διανοίας τρέπομεν [27] ὀφθαλμοὺς, πρὸς αὐτὸν νεύοντες ἀνενδότως, καὶ μηδενὶ τῶν κάτω περιπλανώμενοι.

Ἵνα δὲ ἡμῖν ἀριδήλως καὶ ὁ θεῖος πιστεύοιτο χαρακτὴρ, αὐτὸς ὁ τοῦτον ὑποδὺς Σωτὴρ ἡμῶν, τὴν τοῦ οἰκείου προσώπου μορφὴν ἐτύπωσέ τε καὶ ἐξεικόνισεν ἐν χρῷ τοῦ ῥάκους ἀψάμενος· καὶ Αὐγάρῳ αἰτήσαντι (ἀνὴρ δὲ οὗτος πιστὸς, καὶ τῶν κατ' Ἔδεσσαν πρῶτος) ἐκπέπομφεν. Ὃς καὶ τῇ θείᾳ ἐμφερείᾳ ἐκείνῃ προσφὺς, τήν τε ἄῤῥητον δύναμιν εὐθὺς διέγνω, καὶ λευκῶς τὴν χάριν πᾶσι διήγγειλε, χρονίας οὕτω καὶ ἀθεραπεύτου ἀπαλλαγεὶς ἀσθενείας ἧπερ κατείληπτο καὶ πρὸς τῷ σώματι, μᾶλλον καὶ τὴν ψυχὴν γεγονώς. Καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ τὸ ἱερὸν συντάξας Εὐαγγέλιον, τὴν τοῦ Κυρίου ἱστορήσας εἰκόνα, ἔργο πολλοῦ ἄξιον τοῖς μετ' αὐτὸν καταλέλοιπε. Καὶ ἄλλοι πλεῖστοι τῶν καθεξῆς, πολλὰς τῶν ἁγίων εἰκόνων τυπώσαντες, ἀνάγραπτον πᾶσι τὴν περὶ ταύτας τιμὴν διεσώσαντο. Καὶ οὐκ ἔστιν τόπος, οὐ χώρα, οὐ τῶν πανταχοῦ τις οἰκία, ἐν ᾗ μὴ εἰκόνες θεῖαι λαμπρῶς ἀνεστήλωνται· ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα τοῖς πᾶσιν αἰδέσιμον, τῷ τε χρόνῳ, καὶ τῇ αὐθεντίᾳ λαβὸν τὸ ἐπίτιμον. Τὴν οὖν κηρυχθεῖσαν τῶν εἰκόνων τιμὴν ἐπὶ χρόνοις ὀκτακοσίοις καὶ πλείοσι, καὶ ὑπὸ πάντων βεβαιωθεῖσαν, καὶ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤδη συναυξηθεῖσαν (ἅμα καὶ ἄμφω συνέδραμε, Χριστιανισμός τε καὶ εἰκονικὴ ἀνατύπωσις), σὺ ἐν ἀκαρεῖ οὕτω καὶ μόνῃ ὁρμῇ τοῦ θελήματος καθαιρέσειν διέγνως καὶ ἀτίμως τὰ τίμια ἐξορχήσασθαι;

Μηδ' αὐτὸ φρίξας τὸ σωτήριον ὄνομα, ἀλλ' εἴδωλα (ὢ τῆς τῶν λόγων σκαιότητος!) τὰς θείας καὶ ἱερὰς καλέσας εἰκόνας; Πόθεν ἢ παρὰ τίνος τοῦτο

confirmat. — Nos vero superveniens gratia ab omnibus illis abduxit, et ad meliora multoque præstantiora traduxit. Quid enim majus illustriusque esse possit, quam in carne apparuisse nobis æternum et incomprehensum Deum, et gloriosæ formæ suæ speciem omnibus repræsentasse? Quinimo, ut tibi rem altius explanem, potsquam Conditor et Deus noster, qui hominem bonis omnibus ornatum creavit, vidit ipsum peccato abreptum similitudinem suam amisisse, libuit illi inenarrabili dispensatione carnem nostram assumere, ut lapsum erigeret, immaculatamque imaginis pulchritudinem repararet. Idcirco naturam nostram totam sibi uniens in substantia, inconfusas utriusque naturæ, divinæ scilicet et humanæ, retinuit proprietates, orationem omnem excedente admirabili earum concursu et conjunctione. Hinc et sacræ carnis suæ figuram nobis honorandam, et colendam, et adorandum dedit, ut in imagine stupendum incarnationis mysterium ipsis oculis cernamus, et a Christi descriptione quæ in imagine cernitur, ad intellectualem, et omnis figuræ expertem Dei formam mentis oculos convertamus, in eum aspirantes perpetuo, nullique caducæ rei animum obstringentes.

LXIX. *Ex facto Christi suam ad Abgarum mittentis imaginem.* — Quo autem divini characteris fides nobis certior fieret, idem ipse qui eam gerit Salvator noster suæ ipsius faciei et oris formam, admoto, ad faciem linteo, expressit atque effinxit petentique Abgaro (vir erat fidelis, et inter Edessenos primarius) misit. Qui divinam illum effigiem complexus, incredibilem ejus vim mox sensit, omnibusque patefecit, diuturno atque incurabili morbo, quo tenebatur, liberatus, nec magis corpore quam animo corroboratus. Lucas vero qui sacrum composuit Evangelium, cum Domini pinxisset imaginem, pulcherrimum et plurimi faciendum opus posteris reliquit: aliique deinceps quam plurimi imagines sacras affatim, effingendo, publice consignatum earum cultum conservarunt. Nec locus ullus est, non regio, non domus, in qua divinæ imagines affixæ non sint: quippe omnibus veneranda res est, cui temporis lapsus et auctoritas honorem conciliarunt. Annis igitur octingentis et eo amplius promulgatam, et ab omnibus receptam, atque confirmatam imaginum venerationem, jamque una cum Christianismo auctam et propagatam (uno siquidem parique gressu incesserunt, Christianismus, et imaginum efformatio); tu nunc, temporis momento, solaque pro animi tui libidine tollendam e medio censuisti, et cum dedecore explodenda, quæ laudem honoremque merebantur?

LXX. *Discrimen inter imaginem et idolum.* — Neque ipsum salutare nomen reveritus es, ut idola (o verborum perversitatem!) sacras imagines appel-

VARIÆ LECTIONES.

[27] al. τρέπωμ.

lares? Unde, et a quo doctus? aut quisnam est qui te docuit imaginis atque idoli unam esse vocem? Hoc enim nec Patrum ullus unquam sensit, nec vero res ipsæ ferunt ut dicatur. Qui enim? cum infinito spatio inter se dissideant, non nominis solum appellatione, sed multo magis archetypi substantia. Idolum enim est et appellatur quod dæmonis aut alterius cujuspiam ex iis quæ gentiles turpiter pro diis coluerunt, specimen repræsentat, fœdi fœdius, et mali deterius. Qualis enim causa, tale prorsus est causatum; et cujus abominandum est prototypum, nihilominus abominanda est imitatio. Imaginis autem et honorandum est archetypum; sancti enim alicujus, aut sanctorum Domini figuram depingit; et quæ in tabula depicta est affigies, digna item animadversione. Hæc siquidem sincerum veritatis simulacrum; illud vero mendacii, fallacisque doli similitudo. Sic enim harum rerum peritis visum est hæc nomina distinguere, qui idolum falsi imitationem esse dixerunt, imaginem, veri expressam similitudinem.

LXXI. *Qui crucem colat, spernere non posse imagines.* — Sed quoniam a vobis, imperator, imagnis quidem honor odio est, crux vero veneratione digna censetur, primum illud capere non possum, cum jam utriusque honor conjunctus sit (simul enim imago et simul crux; quandoquidem Domini adventus utrique gloriam attulit), nunc a vobis alterum ab altero scernitur, ita ut alteri sors melior obtigerit, alterum repudietur et contemnatur. Deinde quæram, o veteris Scripturæ interpres, quomodo cum Lex exsecratione dignam crucem vocet: *Maledictus* enim, ait, *qui pendet in ea* (q); tu qui crucem colis, legem vilipendere non videare? imo vero duobus inter se contrariis obnoxius teneris; qui nec legi usquequaque consentias, cujus tu custos perpetuus, et in hoc nobiscum media ex parte sentias, quo omnibus modis insectari decreveras. Cum oporteret te, quando impius esse statuisti, nec crucem, nec imaginem confiteri; ut sic posses et consentanea tibi facere, et congruentia legi quam observas. At enim ratiocinari nescit improbitas, ipsa secum pugnans, et quos imperio suo submiserit, ab omni honestate procul avocans; cui tu quoque semel mancipatus, nullam postea officii nec decori rationem habuisti; ab iis solis qui tua observant, inductus adulatoribus, scurris, uni voluptati ventrisque commodis servientibus.

LXXII. *Consortium cum hæreticis damnosum.* — Mihi vero mirari venit in mentem, quomodo nos ad judicium vocaveritis, qui sic animo et consilio comparati estis. Ecquis enim erit, qui inter utrosque dijudicet? Quis de victoria sententiam feret? cum occupati a vobis omnes potentiaque perculsi fuerint, suppliciorum metu. Minæ siquidem, et tormenta iis proponuntur qui partibus vestris non favent. Recte sane quidam e majoribus nostris

(q) Deut. xxi, 23.

A μαθών; ἢ τίς ὁ παραδούς σοι τὴν κλῆσιν μία
τὴν αὐτὴν, ἐπί τε εἰκόνος καὶ εἰδώλου λέγειν;
εο γὰρ οὔτε τινὶ τῶν θείων Πατέρων ἔδοξέ
οὔτ' ἄλλως συμβαίνει τοῖς πράγμασιν. Πῶς
τὸ πολὺ καὶ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν διαλλάττων, οὐ
κατὰ τὴν ὀνοματικὴν κλῆσιν, ἀλλὰ πολλῷ πλέον
κατὰ τὴν τοῦ ἀρχετύπου ὕπαρξιν. Τὸν μὲν γὰ
δωλον ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται, δαίμονος ἤ τινος ἄ
τῶν παρ' Ἕλλησιν αἰσχρῶς θεοποιουμένων, παρ
τὴν ἐμφέρειαν, αἴσχιον αἰσχίστου, καὶ φαύλου φ
τερον. Κατὰ γὰρ τὸ αἴτιον, καὶ τὸ αἰτιατὸν πάν
καὶ οὗ τὸ πρωτότυπον βδελυκτὸν, οὐδὲν ἧττον
στὸν καὶ τὸ παραγόμενον. Εἰκόνος δὲ καὶ τὸ
τυπον, τίμιον· ἁγίου γάρ τινος, ἢ καὶ τοῦ τῶν
Δεσπότου, τὸν χαρακτῆρα διαζωγραφεῖ· κα
B ἐν πίνακι γραφόμενον ἀξιοθέατον. Ἐπεὶ τοῦτο
ἀτεχνῶς ἀληθείας ἴνδαλμα· ἐκεῖνο δὲ, ψεύδου
ἀπάτης ὁμοίωμα. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς περὶ
δεινοῖς ἡ τῶν ὀνομάτων ὑπαλλαγὴ ἔδοξε, ψ
τὸ εἴδωλον ἀνειποῦσι μίμημα· τὴν δ' αὖ εἰκόνα
ἀληθοῦς ἀφομοίωμα.

Ἐπεὶ δ' ὑμῖν, ὦ βασιλεῦ, ἡ μὲν τιμὴ τῆς εἰ
ἐκτρέπεται, ὁ δὲ σταυρὸς σεβασμοῦ δοκεῖ
πρῶτον μὲν συνιδεῖν οὐκ ἔχω, οὕτω χάριν ἡ
ἑκατέρων τιμὴ ἐν ταυτῷ συνελθοῦσα (ἅμα
εἰκὼν καὶ ἅμα σταυρός, εἴπερ ἡ τοῦ Δεσπότου
δεμία δόξαν ἀμφοτέροις ἐπέθητο)· νῦν γὰρ
τῶν δύο τὸ ἕτερον ἀποκρίνεται, καὶ τὸ μὲν τὴν
σω μοῖραν ἀπείληχε, τὸ δ' ἐκβέβληται καὶ ἠθέτ
Ἔπειτα προσερήσομαί σε, ὦ τοῦ παλαιοῦ Γράμ
C ὑφηγητὰ, πῶς ὁ μὲν νόμος κατάρας ἄξιον απο
τὸν σταυρὸν (Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶν, ὁ
ἀναρτηθεὶς), σὲ δ' ἡ περὶ τούτου τιμὴ οὐκ ἀ
ζειν τὸν νόμον ποιεῖ; Μᾶλλον δὲ δυσὶ τοῖς
τιωτάτοις ὑπόδικον βαθιστᾷ· τοῦ τε μὴ συμβ
δι' ὅλου τῷ νόμῳ, οὗ σὺ φύλαξ ἀπαράβατος
τοῦτο ἡμῖν ἐξ ἡμισείας συμβαίνειν· οὓς δι
ἐβουλεύσω παντάπασι· δέον ἐπείπερ ἀσεβεῖν ἔ
μήτε σταυρὸν, μήτε εἰκόνα ὁμολογεῖν· ἵν'
ἐξῇ σοι ἀκόλουθα πράττειν σαυτῷ, καὶ τοῦ
κτηρίου νόμου συμβατικά. Ἀλλ' ἀσυλλόγιστον
μα ἡ μοχθηρία, αὐτὴ ἑαυτῇ περιπίπτουσα, καὶ
ρω παντὸς ποιοῦσα καλοῦ τοὺς ταύτῃ ἁλισκομ
ᾗ καὶ αὐτὸς καθάπαξ ἁλοὺς, οὐδὲν τῶν δεόντων
ψω· μόνοις τοῖς τὰ σὰ θεραπεύουσι ὑπαχθεὶς κο
D καὶ τὰ πρὸς χάριν ὁμιλοῦσι, καὶ τὸ ἡδὺ
καὶ τὸ πρὸς ἡμέραν διώκουσιν.

Ἐμοὶ δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπεισι, πῶς ἐπὶ κ
ἡμᾶς κεκλήκατε, οὕτω καὶ γνώμης καὶ δι
ἔχοντες. Τίς δ' ὁ μέλλων ἀμφοτέροις δικάσειν
ὁ τὴν νικῶσαν ἐποίσειν; πάντων ὑμῖν προπεπ
νων, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἐκδεδιητημένων, διὰ
κολάσεων. Ἀπειλαὶ γὰρ καὶ βάσανοι τοῖς ὑμ
συμπράττουσιν ἕπονται. Καλῶς γάρ τις τῶν
ηλῶν πρῶτον ἀγαθὸν τὸ παντάπασιν ὑμῶν ἀ
ἵστασθαι ἔφησε· θηρία τοὺς αἱρετικοὺς καλέσα

...ὄρφρα, καὶ τούς τε λόγους αὐτῶν καὶ τὰ ἐπι-...ματα, φθαρτικὰ ἀνειπὼν καὶ ὀλέθρια· οὓς καὶ ...ειν δέον ὅτι μάλιστα, καὶ εἰ δυνατὸν, μηδὲ ...θαι· τούτοις οὖν καὶ τὸ ὁπωσοῦν ὁμιλεῖν οὐ πε-... μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτεχνῶς ἐπιζήμιον.

... Ex quo sequitur, cum eis colloqui quoque ..., valdeque noxium esse.

...ων ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς, παρὰ τοῦ ὁσίου ...ων, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κατενόησε δύναμιν, ... καὶ ἀγωνίας ἐν ταυτῷ πληροῦται, τὴν μὲν ... ἀπαξίων τοῖς ῥήμασι, καὶ οἷς παρ' ἐκείνου ...ετο. Τὸν δ' ἀγῶνα τῇ τῶν λόγων μερίζων ...αλλήν τινα καὶ ἄμαχον ταύτην ὁρῶν. Ὅμως ...μοῦ μᾶλλον γενόμενος, ᾧ καὶ μᾶλλον κατεί-..., λόγοις τε ἀτερπέσι διελοιδορεῖτο, καὶ ῥήμασι ...ρίσις κατ' αὐτοῦ ἐκέχρητο, ἐπὶ τὸ καταπλη-...ικὸν μᾶλλον τὴν φωνὴν ἐξαλλάσσων. Οἶδα ...μὲν, ὦ οὗτος, τοὔνομα προσειπὼν, ὡς ἀπο-...ἐχθῶς ἀεὶ καὶ λέγοντι καὶ φρονοῦντι πολὺ ... νῦν τὸ καθ' ὑμῶν δύσερι καὶ φιλόνεικον· ...ς τι ἡμᾶς καὶ ἠλιθίους τὴν πρᾶξιν ἀπο-...ας, καὶ πᾶν ὅ τι βλάσφημον ἡμᾶς ἐξυβρί-...· ὥς γε καὶ τὸ μόνον ἡμῖν προσομιλεῖν πε-...ῆς καὶ ἐπιζήμιον, ὡς οὐ πρὸς βασιλέα ..., ἀλλά τινα τῶν πολλῶν τοὺς λόγους ποιού-... Ἀλλ', ὡς ἔοικε, μάρτυρα σεαυτὸν ἐπιφημίσειν ...ς, ἡμᾶς τε εἰς τὸν κατὰ σοῦ προκαλού-...τον, ταῦτα ὑπήχθης ἡμῶν κατειπεῖν. Ἀλλ' ... τὸ ἐφετόν σοι πληρώσωμεν, δόξαν ...ῶντί σοι οὐδὲ ὑπερορίᾳ ἢ ἄλλῃ τινὶ τι-...ον ἐκδοίημεν, ἕως ἂν καὶ αὖθις ὑμῶν τε ..., καὶ ἐπὶ σχολῆς τὰς ἑκατέρων πίστεις ...· ἵν' ᾖ καὶ τὸ νικῶν δόγμα ἀναμφισβή-... ὑμῖν ἡ ἧττα ἀναπολόγητος. Ταῦτα δ' ... δυσσεβὴς, τῷ τῆς ἐξουσίας ὄγκῳ τεθαῤ-... ἐξ ἑτοίμου ἔχων καὶ ἀθρόους καὶ καθ' ἕνα ...σειν· πρὸς δὲ, καὶ ἵν' αὐτῷ πιθανὸν ... καὶ τὸ ἐγχείρημα, ὡς εἰς κρίσιν πρῶτον ..., καὶ οὕτω τὴν καταδικάζουσαν ἤδη λαβόν-...

...λὰ τοῦ συλλόγου τῶν Πατέρων μηδὲν ἄλλο ... τύραννον ἀποκρίνασθαι πρὸς ἀλλήλους δι-...· ἀλυσιτελὲς γὰρ ἡμῖν, φασὶ, τοῖς ἤδη κατ-...οις καὶ αὖθις προσομιλεῖν· ἐκκεκωφημέ-...σι πρὸς παραδοχὴν τοῦ βελτίονος, καὶ ἀνιά-...τως πάντα ἔχουσιν. Ἄλλως τε, οὐδὲ πρέπον ... ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας ἢ ὑπὸ κοσμικῶν ...ους ἀπαιτεῖσθαι τῆς πίστεως. Πάλιν ὁ μέ-...ωρος τὸν λόγον ἀναλαβὼν, τῇ ὁμοίᾳ καὶ αὖ-...ῥησίᾳ ἐχρῆτο, ταῦτα δεξιῶν· Οὐκ ἐχρῆν ..., ὦ βασιλεῦ, ἀπαραδέκτως ἔχοντί σοι περὶ ... ἢ λέγειν τι τοῦ λοιποῦ, ἢ ἀντιφθέγγεσθαι. ... αὐτὸς πρὸς πεύσεις καὶ ἀποκρίσεις καὶ νῦν ...καλῇ, τοῦτό σοι πρὸ τῶν ἄλλων ἀπο-...α, ὅτι τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖς ἱερεῦσιν ... καὶ διδασκάλοις, βασιλεῖ δὲ ἡ τῶν ἔξω ...των ἀνεῖται διοίκησις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Ἀπό-

A primum hoc bonum esse dixit, a vobis longissime recedere; humana specie feras, hæreticos vocans, eorumque sermones atque instituta perniciosa esse docens, ac penitus exitiosa, quos devitare omni ope oporteat, ac ne occurrere quidem illis, si fieri modo, non solum supervacaneum, sed damnosum

LXXIII. *Imperator alterum pollicetur colloquium.* — Hæc illo dicente, ira simul et timor imperatoris animum agitabat, viri sancti vim facultatemque considerantis; iram accendebant verba, quibus perstringi se sentiebat; metum creabat dicendi vis, quam in eo insuperabilem esse cernebat. Sed iræ B potius cedens, qua vehementius impellebatur, indecoris illum contumeliosisque verbis asperius excepit, ad terrorem maxime vocem suam, et verba componens, Scio quidem, heus tu, inquit, nomine appellans, te præfractæ adeo amentiæ esse, ut nobis quidquid dicamus, aut sentiamus, maximopere semper adverseris, injustos nos et stolidos vocans, omniaque in nos convicia ingerens; ut qui colloqui nobiscum supervacaneum esse dicas atque damnosum; quasi non cum imperatore tibi, sed cum infimo quopiam e vulgo res esset. Martyrem te, ut video, celebrari cupiens, ut nos ad mortem in te decernendam provoces, hæc contra nos loqui, nobisque ausus es reluctari. At non facile adeo tibi gloriam hanc venanti concedemus. Quin nec C exsilium, nec pœnam aliam prius decernemus, quam iterum vos audiamus, singulorumque fidem exploremus; ut rectius ac verius dogma sine controversia cognoscatur, et vobis devictis nullus supersit fugæ aut defensionis locus. Hæc autem eo dicebat impius, quod potentiæ amplitudine fretus, in promptu haberet omnes, vel seorsum singulos, vel simul universos multare; deinde ut ea ratione probabilius facti sui consilium redderet, quasi in judicium prius perducti, atque ita damnati jam fuissent.

LXXIV. *Sacrarum rerum judicia ad sacerdotes, non ad imperat, pertinere.* — Cum vero Patrum chorus nihil amplius tyranno respondere statueret; inutile quippe, aiebant, nobis jam condemnatis, D loqui, ad eos præsertim qui obcæcatis animis meliora capere nequeant, et insanabiles prorsus facti sunt. Nec vero decet nos ab humano die, vel a sæcularibus interrogatos, rationem fidei reddere. Magnus iterum Theodorus pari fiducia ac libertate sic exorsus est. Haud sane oportebat, imperator, tibi a rectis omnibus saniisque averso, aut dicere quidquam amplius, aut respondere. Sed quoniam ad interrogationes etiamnum ac responsiones nos provocas, hoc tibi ante omnia respondemus (r): Res ecclesiasticas ad sacerdotes doctoresque pertinere; imperatoris vero exterarum rerum administrationem propriam esse. Hoc enim sanctus

(r) Hanc Theodori responsionem habet et Leo Grammaticus, pag. 446, ad calcem Theophanis.

Apostolus ait : *Posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, deinde propheta, terito doctores* (s) ; et nusquam imperatorum meminit. Hi de dogmatibus et de fide statuere debent. Te vero illis obsequi oportet, et nullo modo munus usurpare. Ait illi imperator, nomine rursus compellans : Num igitur hodie me ex Ecclesia ejicis ? Non ego, inquit sanctus, sed illius paranymphus, divinus apostolus. Quin tu illum antevertes, tu te ipsum factis tuis ejecisti. Quod si redire ad illam, iterumque ingredi est animus ; persta nobiscum qui veritatem prædicamus ; Christique imaginem veneramur, sanctissimum sequens, et communem omminum Patrem, patriarcham, cujus, ut vides, oratio æque ac mores, uti litatem plane spirant atque gratiam.

LXXV. *Imperator PP. dimittit, indicitque silentium.* — Ad hæc tyrannus, quod diceret, non habens, cum clamore, animique perturbatione a conspectu suo omnes depulit ; ne propius accederent, neve amplius loquerentur, magna voce minisque interdicens : quod, unum recte, diroque animo suo congruenter facere norat. Egressi ergo beati omnes una cum patriarcha, magnum ambiunt Theodorum ; hominem labris simul atque animis deosculantes, ejusque in dicendo libertatem pariter et gratiam collaudantes, quod tyrannum tam fortiter tantoque pudore affecisset. Cæterum vix domum quisque redierat, cum afferuntur ad singulos præfecti urbis edicta, quibus continere se jubet unumquemque, nihilque prorsus cum aliis tractare, nec inter se conferre, aut docere, aut de fide prorsus loqui : Ita enim, inquit, ab imperatore decretum est.

LXXVI. *Theodorus silendum negat, et confirmat suos ac præcipue patriarcham Nicephorum.*— Ut vero ad sanctum venerunt qui missi fuerant : Æquumne, illis ait, sit vobis, au Deo parere ; vos ipsi rem ratione æstimantes, dicite. Nobis vero scitote certum esse, linguis potuis amputatis hinc abire, quam ut fidei nostræ testimonio desimus, nec illam qua possumus verborum ope propugnemus. Quæ enim ratio est, vos deteriora defendere conari : et nos in multo meliore causa silentio uti ? Quare non committemus, ut vel ad horam sermonem abditum teneamus, et populum præsenti ejus utilitate fraudemus. Unde congruentias omnibus incunctanter suggerebat, hos vocans, illos adiens, alios litteris confirmans, abjectosque et prostratos animos erigens, verbisque excitans pro virili. Patriarcham in primis maxime frequentabat, consiliarium se illi ad omnia præbens. Cumque illum afflictum admodum, et præ doloris magnitudine sui pene oblitum videret, saluberrimis monitis recreabat, et ad Dei optimi benignitatem recolendum hortabatur. Non

(s) I Cor. xii, 28.

A στολος νομοθετῶν φησιν · Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν
κλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον
τας, τρίτον διδασκάλους · καὶ οὐδαμοῦ β
μέμνητα.. Οὗτοι γὰρ καὶ τὰ περὶ δογμάτων
στεως νομοθετεῖν ἐποφείλουσι, σὲ δὲ ἕπεσθαι τ
καὶ μηδαμοῦ τὴν τάξιν λαμβάνειν. Οὐκοῦν ἐκ
με σήμερον τῆς Ἐκκλησίας φησὶν ὁ βασιλεὺς π
ὅσιον ἐξ ὀνόματος καὶ πάλιν καλέσας αὐτόν. Οὐ
φησὶν ὁ ἅγιος · ἀλλ' ὁ ταύτης νυμφοστόλος κα
Ἀπόστολος, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτον [28] σὺ προ
αὐτὸς ἑαυτὸν οἷς εἰργάσω ἐξήγαγες. Εἰ δὲ
ἐντὸς πάλιν γενέσθαι αὐτῆς, στῆθι μεθ' ἡμ
τὴν ἀλήθειαν πρεσβευόντων, καὶ τὴν εἰκόνα
προσκυνούντων · ἑπόμενος κατὰ πάντα τῷ ἁγ
πατριάρχῃ καὶ κοινῷ πάντων Πατρί · οὗ, ὡ
B ὁ λόγος ἅμα καὶ ὁ τρόπος ἐπωφελὴς ὅλος καὶ
στατος.

Ἐντεῦθεν τοῖς ὅλοις ὁ τύραννος ἐξαπορη
βοῇ πάντας καὶ ταραχῇ τῶν αὐτοῦ ἀπήλασεν
μὴ δεῖν αὐτῷ πλησιάσαι, ἢ ὅλως τι φθέ
μετὰ πολλῆς τῆς κραυγῆς ἐπαπειλησάμενος
γε μόνον καλῶς ποιησάμενος, καὶ ἀξίως τῆς
μεμισημένης ψυχῆς. Ἐξελθόντες οὖν οἱ μ
πάντες συνάμα τῷ Πατριάρχῃ, τὸν μέγαν τ
κλουν Θεόδωρον · χείλεσιν ὁμοῦ καὶ ψυχαῖς
κατασπαζόμενοι, καὶ τῆς τε παῤῥησίας καὶ τ
λόγων ἀποσεμνύνοντες χάριτος, ἀνθ' οὗ τὸν τ
πολλῷ τῷ περιόντι κατῄσχυνεν. Ἀμέλει κα
τὰ ἴδια ἀπιόντων, πρόσταγμα ἑκάστῳ πα
ἐπάρχου τῆς πόλεως ἀποστέλλεται, συνεστάλθ
ἑαυτοὺς παρεγγυῶν ἕκαστον, καὶ μηδὲν μη
C ἀλλήλοις συνομιλεῖν, μήτε παραβάλλειν ἐφ'
μήτε διδάσκειν, ἢ τοπαράπαν λαλεῖν περὶ τ
οὕτω γὰρ, φησὶ, τῷ βασιλεῖ δεδογμένον ἐστίν

Ὡς δὲ καὶ πρὸς τὸν ὅσιον οἱ σταλέντες
δίκαιόν ἐστι, πρὸς αὐτούς φησιν, ὑμῶν ἢ τ
ἀκούειν, αὐτοὶ ὑμεῖς λογισμῷ χρησάμενοι
Αἱροίμεθα γὰρ, ἴστε, τὰς γλώσσας πρότερον
θήσεσθαι, ἢ πίστει τῇ καθ' ἡμᾶς μὴ ὡς ἐγ
ηγορεῖν, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν τῶν λόγων ε
βοήθειαν. Ποῦ γὰρ εὔλογον ὑμᾶς μὲν τὰ χείρ
δειν κρατύνειν, ἑαυτοὺς δὲ σωπῇ καθῆσθαι
πολλῷ κρείττοσιν ; Οὔκουν οὐδ' ἀνεξόμεθα, οὐ
ὥραν τὸ βραχὺ κεκρυμμένον τὸν λόγον κ
καὶ τοὺς πολλοὺς ζημιοῦν τὴν ἀπὸ τούτου ὠ
Ὅθεν καὶ ἀνυποστόλως πᾶσιν ὑπετίθει τὰ
D τοὺς μὲν καλῶν τοῖς δὲ εἴκων, τοὺς δὲ γρ
θαῤῥύνων, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς πεπτωκὸς ἀ
καὶ λόγοις παρακαλῶν ὡς ἐνῆν. Τῷ μέντοι π
χῃ καὶ συχνότερον προσεφοίτα, σύμβουλος
τυγχάνων ἐν πᾶσι καὶ τῶν πρακτέων ὑφηγη
ξιώτατος. Ὃν καὶ περιπαθῶς ὁρῶν ἔχοντα, κα
καὶ ἑαυτῷ μένειν δοκοῦντα, λόγοις τε ἀνεκτα
στοῖς, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν χρηστότητα
μνησκεν. Οὐ γὰρ ἀνέξεται, φησὶν, ὁ οἰκτίρμ

VARIÆ LECTIONES.

[28] f. τοῦτο.

...αθέστατος, ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα πειραθῆναι ἡμᾶς, ... τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἔκδοτον κα... Οὐδ' ἐπὶ πλέον οἱ καθ' ἡμῶν τεκταίνοντες ...ράνομα δράσουσιν· ἀλλὰ καὶ ταχινὴν καὶ ἐπί... τὴν καταστροφὴν λήψονται, εἰ καὶ νῦν ἀναισ... περὶ ἑαυτοὺς ἔχουσι.

...ικροῦ τοῦ ἐν μέσῳ καὶ τοῦ θρόνου ὁ πατριάρχης ...εῖται [29] παρὰ τῶν δυσσεβῶν· ἀπελαθεὶς ἐν ταυ... καὶ τῆς Βυζαντίδος, ἀνθ' οὗ προέστη τῆς ἀλη... Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὅσον τῶν ἱερέων ὀρθόδοξον ...φορίᾳ καταδικάζεται· ἔγκλημα τοῦτο μόνον ἐπ...μενον, τὴν εὐσέβειαν [30]. Ἦν οὖν τότε τοὺς παρα...ους ἰδεῖν ἔργα πράττοντας, ἃ μόνης ἦν τις ἐκεί... διανοίας καὶ ἀνόμου ψυχῆς. Τὰς γὰρ ἱερὰς, οἴ... καὶ ἁγίας εἰκόνας χερσὶ κατέχοντες μιαραῖς, (ὢ ...ς ἀνέγκω σου, Χριστέ μου, τὴν τότε μακροθυ...;), ἐπ' ἐδάφους ἀναίδην ἐῤῥίπτουν, τὰς δὲ αὐ... καὶ πυρὶ παρεδίδουν, καὶ ἄλλας τιτάνῳ [31] ἐπ...ρον, καὶ πάντα ἔδρων ὅσα ἂν οἱ τοιοῦτοι δρά...ειν.

Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος στένων πικρῶς ... τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἀπολεγόμενος διαῤ...ῆναι [32] οἱ τὴν γῆν ηὔχετο, ἵνα μηδ' ὠσὶν ἔχῃ ταῦ... ἀκούειν ἢ ἐνωτίζεσθαι. Ὅμως ἵνα μὴ δόξῃ ...χῇ μόνον τὸ πάθος θρηνεῖν, μηδὲν δὲ τοῦ κακοῦ ...ημα ἐφευρεῖν, ἐκεῖνο ποιεῖ, ὃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ...ύνειν εἶχε, καὶ τοὺς οἰκείους μειζόνως κροτεῖν. ...κελεύεται γὰρ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν μοναχοῖς, ...νας λαβεῖν ἐν χερσὶ, καὶ ταύτας βαστάζειν ὑψοῦ· ... τὸν ὅλον διοδεῦσαι περίπολον τῆς μονῆς, Τὴν ...ντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθὲ, καὶ ...ῆς τοῦ ὕμνου ὑποψάλλοντας, καὶ ὕμνους ἄλλους ...ίους τῷ νικητῇ Χριστῷ ᾄδοντας. Ἦν γὰρ τη...ικαῦτα καὶ ἡ λαμπρὰ ἑορτὴ τῶν Βαΐων, ἣν πρὸ τοῦ ...ους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Δεσπότου σύμπαντες ...ορτάζομεν.

Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ τύραννος χαλεπήνας (οὐ γὰρ ηγνόησε ...ν πραχθέντων οὐδὲν, διαδραμόντος ἤδη τοῦ γεγο...τος εἰς ἅπαντας), ὕβρεις εὐθὺς καὶ ἀπειλὰς, καὶ ...ς ταύτας κομιοῦντας τῷ ἁγίῳ ἐπαποστέλλει· ἢ ...ν αὐτὸν παύειν ὅλως τὰ τοιαῦτα ἀντιτεχνάζοντα, ...πειθοῦντα καὶ μὴ μεταβαλλόμενον, πληγὰς ἕξει [33] ...θάνατον τὰ ἐπίχειρα. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐχ ὑφίησιν, ...' ἐπὶ μείζονος τῆς παῤῥησίας γίνεται, πίστιν τε ὀρθόδοξον, ὡς ἦδη εἶχεν, εἰς ἅπαντας ἐξαπλῶν, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν περὶ τὰς εἰκόνας δημοσιεύων ...ην, μικρὰ φροντίζων τῶν ὑβριστῶν. Ὅς γε καὶ ...λοις τῶν ἀφικνουμένων αὐτῷ τηνικαῦτα μοναστῶν, ... οἷα πατὴρ πατέρων τὰ ἑαυτῶν ἕκαστα διαθεμέ...ν, καὶ τί δεῖ πράττειν περὶ τῶν παρόντων πυν...ομένων· πῶς τε ἄρα τὴν ἐν τῷ πατριαρχείῳ

A enim sinet, aiebat, miericors et clemens Deus tentari nos supra id quod possumus; neque hæreditatem suam inimicis potiundam relinquet. Nec diutius qui adversus nos machinantur, impie agent; sed velocem ac repentinum finem accipient, quam vis nunc sine sensu hebetes, sortisque suæ ignari vivant.

LXXVII. *Nicephorus Patr. ejicitur in exsilium. Sacræ imagines evertuntur.* — Haud multo post ejicitur e sede sua ab impiis patriarcha; pulsus itidem ab urbe ob veritatis defensionem. Damnantur pariter exsilio quotquot erant in presbyteris orthodoxi, quibus unicum crimen pietas fuit. Videres tum impios ea patrantes, quæ sola ipsorum excogitaret et caperet improbitas. Sacras enim, proh B dolor! et sanctas imagines impuris manibus rapientes (quam fuisse dicam tuam, Christe mi, tum temporis longanimitatem?), solo impudenter allidebant et frangebant, alias flammis dabant, alias luto et sordibus obliniebant, nihil denique omittebant, quod ipsorum similes facere conveniret.

LXXVIII. *Theodorus in solemni supplicatione sacras imagines gestari jubet.* — Noster itaque Theodorus acerbe plangens, animumque despondens in tanta rerum atrocitate, dehiscere sibi terram optabat, ne vel audire talia, vel cernere cogeretur. Verumtamen ne dolorem solum silentio ferre ac lugere videretur, nullumque mali remedium invenire, rem excogitavit, quæ et hostes simul ulcisci posset, et nos magis magisque confirmare Monachos omnes qui in ejus monasterio erant, imagines C accipere jubet, easque manibus sublimes gestare, totumque cœnobii ambitum circumire, hymnum illum dicendo: *Immaculatam imaginem tuam adoramus, o bone*, et quæ sequuntur hymni sacri, atque alios pariter victori Christo triumphales hymnos. Agebatur enim tum dies festus Palmarum, quem ante passionem resurrectionemque Domini fideles omnes celebrare consuevimus.

LXXIX. *Talia fieri imperator vetat sed frustra.* —Quamobrem indignatus tyrannus (neque enim illum res latuit, fama jam ad omnes pervagante) injurias statim, minasque, et qui eas inferret, ad sanctum mittit; aut desinere illum prorsus talia comminisci; aut, ni pareat unimumque mutet, pœnas dare, mortemque referre pro præmio. At D ille non modo nihil remisit, sed majorem etiam fiduciam sumpsit, fidem orthodoxam omnibus qualis esset, exponens, et imaginum venerationem verbis factisque declarans; quid contumeliosi conviciatores sui dicerent parvi ducens. Multi e monachis ad illum eo tempore confluebant, sua quisque tanquam apud communem patrem deponentes, et quid in re præsenti facere debeant, interrogantes:

VARIÆ LECTIONES.

[29] Vat. Exemplar. paulo auctius, κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ Μαρτίου. [30] al. ἡ εὐσέβεια. [31] al. πηλῷ. [32] διαῤῥαγῆναι. [33] f. ἔξειν.

quave ratione ad patriarchium vocati, vocationem defugere ac vitare possint. Vocabat enim illos impietatis duces, ut in erroris sui societatem pertraherent. His ille omnibus utilia pariter et congruentia persuadebat, optimum ducens penitus abstinere, neque coire, ac ne sermonem quidem conferre cum hæreticis, unde nulla esse posset utilitas : litterisque excusationem proferre, cujus rei gratia vocatis adire non liceat.

LXXX. *Theodorus suos monet ne vocati ad pseudosynodum veniant. Formam epist. qua se excusent, præscribit.* —Rogabant autem illum ut litteras ipse dictaret, et quod vellet, suis verbis exprimeret. Itaque præscribit ipsorum nomine epistolam, duobusque monachis deferendam tradit, his verbis :

Nos legibus divinis, ecclesiasticisque canonibus obsequentes, qui manifeste sic sanciunt, nihil præter episcopi sui sententiam dicere aut agere oportere, aut de his quæ ad fidei dogma, vel ad aliam quampiam divinam controversiam spectent, investigare, aut penitus inquirere ; nec venire, absente patriarcha, possumus[1] nec vocantibus vobis parere, ne reos nos ipsi faciamus, violatæque legis culpam sustineamus. Est enim talium vindex Deus, minime inultos sinens eos qui ejus mandata despiciunt. Quare ignoscite nobis, quod adventum refugimus, quem noxium nobis fore scimus. Quid enim respondere vobis, aut omnino loqui possimus, proprio capite destituti? cui tanquam membra copulati omnes sumus, et sine quo reliquum corpus operari non potest. Parvus enim pariter et magnus, in universum omnes, ac singuli privatim, patriarchæ nostro colligati sumus, ab eoque pendemus, et pendebimus perpetuo.

His ad tumultuariam turbam perlatis, effrenatus omnes furor invasit, adeo ut in latores, ipsos iram effunderent, gravissimas illis plagas infligentes. Verum illi quidem redeunt a conspectu impiorum gaudentes, eo quod digni habiti sint pro nomine Domini hæc pati.

LXXXI. *Exsulat Theodorus, et in carcerem detruditur.* — At rectæ fidei propugnator Theodorus, haud destitit ab instituto, lingua simul manuque opportuna docens, veritatisque dogma liquido declarans. Quamobrem nesciens quo se verteret tyrannus, cum hominis libertatem ac fiduciam ferre amplius non posset, Byzantio expelli atque in exsilium duci, carcerique tradi jussit. Hanc enim unam quasi vitalem scintillam superesse videns, illam ipsam orthodoxis eripere properabat, ne quem postea sententiæ suæ repugnantem haberet. Accepto igitur vir sanctus hoc decreto, discipulos ad se omnes vocat ; quibus cum vale dixisset, et aptacuique sigillatim monita præbuisset, hoc ante omnia universis injunxit, ne quis post discessum in monasterio remaneret, sed abirent omnes, quo via

[1] Vide hanc Theodori epistolam lib. II, epist. I.

A ἀφοσιώσοιντο πρόσκλησιν. Ἐκάλουν γὰρ αὐ
τῆς ἀσεβείας σπουδάρχαι, τοῦ παρ' αὐτοῖς
ἕξοντας δόγματος. Κἀκείνοις ὁμοίως τὰ
λοντα συνεβούλευε. Καλὸν γὰρ, φησὶ πρὸς
ἀπροΐτους μένειν, καὶ μήτ' ἐκεῖσε φοιτᾷν,
λόγους τοῖς αἱρεσιώταις, ἰέναι, ἥκιστα αὐ
πρᾶγμα λυσιτελοῦν· γράμμασί τε δηλῶσ
παραιτίαν, καὶ ὅτου χάριν οὐδὲ κληθεῖσιν οἷ
ἀπαντήσεσθαι.

Οἳ καὶ ἐξελιπάρουν αὐτὸν ἐκεῖνον καὶ τὰ
ματα ὑπαγορεῦσαι, καὶ τὸ δοκοῦν τοῖς λόγο
σημᾶναι. Τοίνυν καὶ χαράττει ἐκ προσώπου
ἐπιστολὴν, καὶ δυσὶ τῶν μοναχῶν ἀποκομίζε
σιν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεων οὕτως·

B Ἡμεῖς νόμοις θείοις καὶ κανόσιν ἑπόμενοι
σιαστικοῖς, σαφῶς οὑτωσὶ διεμφαίνουσι, τί
παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἢ λ
πράττειν, ἤ τι τῶν ὅσα περὶ δόγματος, ἢ ἀλ
νὸς θειοτέρας ἔχεται διαστάσεως, ἀνερευνᾷν
ὅλως ζητεῖν, οὔτε ἀπαντῆσαι τοῦ πατριάρ
παρόντος δυνάμεθα, οὔτε ὑμῖν καλοῦσι πειθ
ἵνα μὴ καὶ ἑαυτοῖς εὐθύνην ἐπάξοιμεν, καὶ
παραβάσεως ἐμπεσοίμεθα κρίματι. Ἔστι γ
ὁ τῶν τοιούτων ἐκδικητὴς, μὴ ἀτιμωρήτους ἐ
τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ὑπερόπτας. Διὸ σύγγνω
ἀναβαλλομένοις τὴν ἄφιξιν, ἣν ἑαυτοῖς β
σύνισμεν. Τί γὰρ καὶ ἀποκρινούμεθα ἢ πρ
ἐροῦμεν, τὴν οἰκείαν μὴ ἔχοντες κεφαλήν; ἧ
λη ἕκαστος συνηρμόσμεθα, καὶ ἧς ἄνευ,
λοιπῷ σώματι ἐνεργεῖν τι ἔξεστι. Μικρὸς γὰρ
C γας, καὶ πάντες ἀθρόοι καὶ καθ' ἕνα, τῷ
συνδεδέμεθα πατριάρχῃ· καὶ αὐτοῦ ἐχόμεθ
διαπαντὸς ἑξόμεθα.

Ταῦτα ἐνώπιον τῶν συρφετῶν ἐκείνων π
σθέντα τὰ γράμματα, ὀργῆς αὐτοὺς ἀκατ
ἐπλήρωσεν· ὡς καὶ ταύτην ἐπαφεῖναι τοῖς
σασι, πληγὰς αὐτοῖς ἐπιθέντες οὐ φορητά
οὗτοι μὲν ὑπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τῶν
μων ἀνδρῶν χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑ
ὀνόματος Κυρίου ταῦτα παθεῖν.

Ὁ δὲ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, οὐ
ὡσαύτως τὰ συνήθη ποιῶν, γλώσσῃ ἅμα
τὸ δέον ὑποτιθεὶς, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας δό
αὖθις κηρύσσων διαφανῶς. Ἔνθα καὶ μὴ ἔχ
πράξοι ὁ τύραννος, ἐπεὶ μηδὲ φέρειν οἷός τε
D τοῦ ἀνδρὸς παῤῥησίαν, προστάττει τοῦτον
σθῆναι τῆς Βυζαντίδος, καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἀπ
εἱρκτῇ τοῦτον γεγονότα κατάσχετον. Τοῦτον
νον ζωτικὸν σπινθῆρα ὑπειλημμένον ὁρῶν,
μηδ' αὐτὸν τοῖς εὐσεβέσιν ὑπολελεῖφθαι· ὡ
δένα ἔχοι τῆς γνώμης ἀντίθετον. Ὁ γοῦν δ
περὶ τούτου ἀπόφασιν λαβὼν, συγκαλεῖ πάν
ἑαυτὸν τοὺς μαθητὰς, οἷς καὶ τὰ ἐξιτήρι
φθεγξάμενος, τὰ ὀφειλόμενα τε ἑκάστῳ ἀν
εἰπὼν, καὶ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων λέξας τοῖ
τὸ μηδένα μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποφοίτησιν τῷ

[illegible]παλειφθῆναι· ἀλλ' ὡς ἔχει ἕκαστος ἑλέσθαι [illegible]ζουσαν. Ὁ καιρὸς γάρ, φησί, πονηρός, καὶ οἱ τῶν παρανομούντων ὀξύτατοι. Καὶ τελευταῖον [illegible] καὶ τοῖς ἐπιστημοτέροις τῶν ἀδελφῶν [illegible]μενος, ἔξεισι τοῦ μοναστηρίου, δακρύων δα[illegible], καὶ ὀδυνωμένους λιπὼν ὀδυνώμενος. Ὃν [illegible] ὁ κατὰ τὴν Ἀπολλωνίαν τόπος πε[illegible], σὺν ἀντιπέραν τῆς λίμνης κάστρῳ, ὃ [illegible][34] καλεῖται, δοθέντα ἔμφρουρον.

[illegible] ἄνετος μὲν ὤν, ἄνετον εἶχε μάλιστα καὶ [illegible]σπούδαστον τὴν διδασκαλίαν, εἱρκτῇ δ' [illegible], ἢ ἀσπουδὴς ὤφθη, ἢ ἀμελῶς εἶχε τοῦ [illegible], ὡς ἄν τις τῷ τόπῳ στενοχωρούμενος, [illegible] τὴν γλῶσσαν ἐπέχων, οἷα πεδηθεῖσαν [illegible] σώματος; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ὡς οὐδὲ μίαν [illegible]βολήν, οὕτω διέκειτο, καὶ ὅλος τοῦ δόγ[illegible]· οἷς μὲν διὰ γλώσσης ὁμιλῶν τὰ συν[illegible] οἷς δὲ διὰ μέλανος καὶ χειρὸς κινῶν τὴν [illegible], ὡς ἐκ πυξίου τοῦ νοῦ· οἷς δὲ ἄλλως, καὶ ὡς [illegible] ἐδίδου· πᾶσι δ' ἁπλῶς τὴν παρ' αὐτοῦ [illegible]· ἵν' ἔχῃ πάντας κἂν τῷ καθεῖρχθαι, [illegible] μετέχοντας τῶν αὐτοῦ, καὶ διδαχῆς τῆς [illegible].

[illegible] δ' οὐκ ἦν οὕτως λόγους διαπεφοιτηκότας [illegible] καὶ μέχρι τῶν βασιλείων φοιτῆσαι, [illegible] ἐκδήλους τῷ κρατοῦντι γενέσθαι. Ἐφ' ᾧ [illegible] χαλεπήνας οὗτος, ἐπεὶ καὶ ἀνὰ μέρος [illegible] ᾔσθετο, ἀποστέλλει Νικήταν ἐκεῖνον [illegible]ξίου· ᾧ καὶ τὰ πάντα, ὡς ᾤετο, ἐθάῤῥει, [illegible] ἀπαγαγεῖν τόπῳ προστάξας τὸν ἅγιον· [illegible] Βόνιτα. Ἰσχυρῶς [35] τε ἐν ἐκείνῳ κα[illegible] μήθ' ὁρᾷν τινα συγχωρῆσαι, μήθ' ὁμι[illegible] μὴ μέγα· μὴ ἄλλο τῶν πάντων μη[illegible] ἔχειν πράττειν αὐτόν. Ὡς δ' ἧκεν [illegible] τῷ ὁσίῳ ἀπαγγέλλων, τὴν μὲν τῶν τό[illegible] μάλα προθύμως ποιήσαιμι, ὁ πατὴρ [illegible]· οὐδενὶ γὰρ ἐγὼ τόπῳ περιγραπτός· καὶ [illegible] ἐμὴν εἰς ἣν ἂν ῥιφῶ καὶ ἐπὶ μισθοῦ [illegible] τῆς μεταβάσεως. Τὸ δ' ἐπισχεῖν τὴν γλῶτ[illegible] ἐμαυτῷ οἶδα λυσιτελές· οὔτ' οὖν [illegible] ποτὲ, οὔθ' ὅλως παραδεξαίμην, ἢ ἀπει[illegible] ἢ συμβουλεύουσιν εἴξαιμι. Πῶς γάρ; [illegible] καὶ τὰ παρόντα εἱλόμην, ἵνα μὴ λι[illegible] ἔστερξα, καὶ τῆς κάλλης ἐκκεκόφθαι [illegible].

[illegible] καὶ ταύτην τοῦ δικαίου τὴν παῤῥησίαν ὁ [illegible] καὶ τὸ ἐν ἅπασιν ἀταπείνωτον. Ἀμέλει [illegible], ὡς εἶχεν ὁρμῆς, τὸν Νικήταν πρὸς [illegible] πέμπει, πληγὰς νῦν σφοδροτάτας ἐντεῖ[illegible] παρασκευασάμενος· καὶ κατὰ μέρη καὶ [illegible] μάστιξι διαξᾶναι, καὶ ὅλον αἰκισμῶν θεῖ[illegible]. Οὗ καὶ τὸν ὅσιον καταλαβόντος, ὅτου [illegible] χάριν ἀναγγείλαντος· ὁ δὲ τοῦτον ἅμα τῷ [illegible] χιτῶνα σὺν εὐθυμίᾳ ψυχῆς ἀποδυόμε-

cuique salutem ostenderet: dies enim malos esse, pedesque iniquorum veloces. Ad extremum Deo ac præcipuis fratribus omnes commendans, monasterio digreditur, flens flentes, et tristis tristes relinquens. Quem vox vicinus Apolloniæ locus in castro, quod e paludis regione, Metopa nuncupatur, custodiæ traditum excepit.

LXXXII. *Inde suos litteris consolatur.* — An vero qui liber cum esset, liberum atque indefessum docendi studium ostendebat, inclusus nunc carcere pristinam curam intermisit, statimque obmutuit, tanquam si angustiis loci oppressus, linguam idcirco compesceret, velut una cum corpore vinctam et præpeditam? Minime gentium. Quin perinde ac si novi nihil accidisset, ita totus in docendo erat, partim hos coram allocutus et erudiens, partim ad illos atramento, manuque stylum exserens, et tanquam ex mentis tabulis dicta promens: aliis demum aliter, prout temporis ratio dabat; omnibus autem suum fructum utilitatemque tribuens; ita ut ex ipso carcere omnes usitata ejus colloquia doctrinamque perciperent.

LXXXIII. *Excilii locus mutatur.* — Fieri ergo prorsus non potuit, quin ultro citroque commeantes in hunc modum litteræ ac sermones, ad ipsam quoque aulam pervenirent, atque ipsi imperatori innotescerent. Quibus ille, ut credi par est, incensus; quippe minima omnia quæ gerebantur perdidicerat, Nicetam mittit, illum Alexii filium, cui fidere omnia solebat, ut sanctum longius abducat ad Bonita (id loco nomen), ibique clausum ita coerceat, ut neminem videre, neminem alloqui possit, non paucis, non pluribus, nec quidquam demum aliud libere præstare. Quæ ille Theodoro cum detulisset, Locum, inquit, mutabo haud gravate; nulli enim addictus sum; meamque scio esse terram, quocunque devehar: atque in lucro mihi fore ipsam migrationem. Cæterum silere, linguamque inhibere, mihi, sat scio, non expedit; nec vero inhibebo unquam, nec adducar ut, suadentibus id vobis, consilio vestro obtemperem. Qui enim? qui propterea sortem hanc malui, ne deserere viderer quæ adamaram, præclarumque ac laudabile institutum abdicasse.

LXXXIV. *Ad flagella damnatur.* — Audavit hanc viri justi liberatem, erectamque in omnibus et excelsam mentem imperator. Quare ipsum rursus Nicetam, ut erat in procinctu, ad sanctum ablegat, diras plagas illi inferre jubens, et carnem verberibus minutatim concidere, ac totum vibicibus oppelere. Qui cum ad sanctum pervenisset, adventusque sui causam aperuisset, e vestigio ille tunicam alacriter exuit, corpusque ad excipienda ver-

VARIÆ LECTIONES.

[34] [illegible]. *codex.* καλουμένῳ Μετιώπῳ. [35] *Vatican. codex auctior,* ἐν τῷ τῶν ἀνατολῶν θέματι.

bera composuit. Hoc enim aiebat optatum sibi, atque exspectatum fuisse jampridem. At compatiens vir ille, ac repente misericors, ut venerandas illas carnes nudas vidit, quas ætas et jejunia ad summam maciem perduxerant, intimis sensibus indoluit: itaque commotus est, ut nec attingere, nec propius de cætero accedere auderet, nedum manibus flagrisque dilaniare. Unde et secum callidum quiddam comminiscens, quo et imperatoris jussa explesse, et sanctum verberasse astantibus videretur, ovis pellem recens detractam accipit, virique humeris imponit; atque in eam sic verbera distringit cum hoc ante providisset, ut solus cum solo relinqueretur, propter viri ut aiebat, reverentiam, ejusque corporis extenuationem et maciem. Quin ut guttas etiam ex plagarum cruore profusas ostendere liceret: ipse sibi (o animi benignitatem!) sanguinem ex brachio, lanceolæ ictu elicuit; eoque manante flagrum imbuit, forasque progressus, carne simul ac cruore tinctum ostendit. Ipse porro anhelitu citato fatigationem simulabat. Ita pius ille benedictionem a sancto referens, ejusque precibus comitatus rediit, maxima pulcherrimi operis mercede honestatus.

LXXXV. *Pergit suos per litteras hortari.* — Nec vero divinus pater mollior deinceps, aut verbis remissior propterea fuit: quod iis fortasse accideret, quos supplicii metus deterret. Quin ille, quo graviora se oculis objiciebant, tanto animator erat atque constantior: tum aliis plurimis ut res ferebat, prefutura documenta impertiens; tum maxime discipulis per quascunque terrarum oras dispersis: quibus ille potissimum salutaria suggerebat, atque hoc in primis, ne ullo præsentium malorum sensu flecti animos suos permitterent: sed intrepidis pectoribus confessionem unius rectæque fidei conservarent. Etsi enim gravis, aiebat, hæc tentatio, at tanto major quæ illam excipiet remuneratio, ineffabilis illa et abdita, Deoque largitore digna; ut quamvis quotidie moreremur, longe minimam eorum partem inferre nobis liceat, quæ accepturi sumus. Et quoniam nonnullos illorum acceperat inflecti nonnihil cœpisse animo, et manus dare; quos nimirum carceris diuturnitas, visque illata perturba rat; hos congruentibus verbis adhortans, ad futuros casus iterum confirmavit, eorumque pusillanimitatem penitus abstersit: adeo ut ipsimet veniam suis responsis eo nomine postularent, quod cessisse aliquantum, et animi statum exiguo tempore immutasse viderentur. Hic Patris erga omnes animi sensus erat; hæc in mediis periculis atque adversis, de omnibus cura atque sollicitudo.

LXXXVI. *Scribit ad quatuor Patriarchas* (*u*). — Misit etiam vir egregius quatuor patriarchis epistolas, prudenter admodum atque opportun :

A νον, καὶ τὰς σάρκας πρὸς τὸ μαστίζεσθ
τρεπίζοντα. Τοῦτο γάρ μοι, φησίν, ἐκ
καὶ ἐφετὸν καὶ προσδόκιμον. Ἀλλ' ὁ συ
ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ αὐτόχρημα ἐλεήμων, ὡς
ἴδοι τὰς τιμίας ἐκείνου σάρκας γυμνὰς,
χρόνος καὶ νηστεία ἐσχάτως ἐξέτηξεν, ἐ
ὅλως καὶ τὴν ψυχὴν ἔπαθε, μηδὲ προσχεῖ
μηδὲ ψαῦσαι ταύταις τὸ καθόλου τολμήσας,
γε καὶ δὴ χερσὶν αἰκίσαι ἢ μάστιξιν. Ὅθεν
φόν τι ἐν ἑαυτῷ βουλευσάμενος· ὡς ἂν καὶ τ
βασιλέως δόξῃ ἀφοσιοῦν, καὶ τοὺς συνόντας λ
τετυφὼς εἴη τὸν ἅγιον, προβάτου δορὰν ἐ
καὶ ταύτην ἐπὶ τῶν ὤμων θεὶς τοῦ ἀνδρὶ
ἐκείνης, ὡς εἶχε, τὴν τῶν μαστίγων ποιεῖτα
φοράν· τὸ μόνος καταλειφθῆναι μετὰ μόνου
B χονομησάμενος, διὰ τὴν περὶ τὸν ἄνδρα, φησὶ
καὶ τὴν τῶν σαρκῶν ἔκτηξιν. Ἵνα δὲ καὶ ῥανίδ
δεικνύειν ἔχῃ τοῦ ἀπὸ τῶν πληγῶν αἵματος
ἐκεῖνος (ὢ γνώμης εὐγνώμονος!) τὸν οἰκεῖον
σει βραχίονα, σιδηρίῳ ἐκκεντήσας, καὶ τὸ
ῥεῦσαν τὴν μάστιγα ἐπιβάψας, οὕτω ταύτην
δείκνυσι, σαρκὶ φοινιχθεῖσαν καὶ αἵματι. Αὐτ
θεν ἀσθμαίνων, καὶ ὑποκρινόμενος τὸν κατ
Καὶ εὐλογηθεὶς παρὰ τοῦ ὁσίου ὁ θεοφιλὴς
καὶ εὐχαῖς ταῖς αὐτοῦ προπεμφθεὶς, ὁδοῦ εἴχε
σθὸν οὕτως ὑπερφυᾶ καλλίστου ἔργου δεξάμενο

Οὐ μὴν ὁ θεῖος πατὴρ, ἢ μαλακώτερος ὤφθ
τὸ ἑξῆς, ἢ τὸν λόγον καὶ πρὸς ὀλίγον ἐνδ
ὡς εἴ τις σῷ δέει κατασεισθεὶς τὴν διάνοιαν
ὅσῳ μᾶλλον τὰ δεινὰ ἐπ' ὄψιν ἑώρα, τοσούτῳ
αὐτὸς θαῤῥαλεώτερος ἔμενε. Πολλοῖς τε ἄλ
C που καιροῦ λάβοιτο, ὑποτιθεὶς τὰ συνοίσον
πρός γε τοῖς ἄλλοις, καὶ τοῖς ὅπη γῆς διαστ
αὐτοῦ φοιτηταῖς· οἷς δὴ καὶ μᾶλλον ὑπεμίμνη
σωτήρια, καὶ τοῦ μηδενὶ τῶν παρόντων ὑπ
τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ ψυχῇ ἀπτοήτῳ τὴν ὁμ
τηρεῖν, καὶ τὴν ἑνότητα σώζειν τῆς πίστεως.
καὶ μέγας, φησὶν, ὁ καταλαβὼν πειρασμὸς, ἀλ
μείζω τοῖς πάσχουσιν ἡ ἀπὸ τούτου ἀντίδοσ
ῥητός τις οὖσα καὶ ἀπόῤῥητος, καὶ τοῦ Θε
πλουτοδότου ἐπάξιος· ὥστε εἰ καὶ καθ' ἡμέρ
θνήσκουσι, τὸ πολλοστὸν εἰσενεγκεῖν ἐξεγέν
ὧν ἀντιλαβεῖν ἔχοιμεν. Ἐπεὶ δέ τινας τούτων
σοι ὀκλάσαι τε μικρὸν, καὶ τοὺς λογισμοὺ
δοῦναι, οἷα ἐν χρονίᾳ καθείρξει καὶ βίᾳ τοῦ
θοῦσι· καὶ τούτους λόγοις ἀναλαβὼν τοῖς προσ
D πρός τε τὰ ἐπιόντα πάλιν ἐπέῤῥωσε, καὶ τὴ
μικροψυχίαν ἰάσατο· αὐτῶν ἐκείνων δι' ἀντι
συγγνώμην αἰτησαμένων, ἀνθ' οὗ καὶ πρὸς
τοὺς λογισμοὺς παρετράπησαν. Οὕτω γνώμη
πρὸς ἅπαντας ὁ Πατὴρ· οὕτω κἂν τοῖς δεινο
σοις, τὴν περὶ πάντας ἔσωζεν ἐπιμέλειαν

Πέπομφε δὲ ὁ γεννάδας καὶ τοῖς τέσσαρσι π
χαις ἐπιστολὰς, σοφῶς ἄγαν τοῦτο καὶ εὐ
διαπραξάμενος· τῷ τε τῆς πρεσβυτέρας

(*u*) *Epistolarum* lib. 1, epist. 11, 14, 15.

, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας τε, καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας [36], δηλούσας ἀνὰ μέρος ἑκάστῳ, ; ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν πεπαρῴνηται τοῖς ..., καὶ ὅπως τὸ ὀρθόδοξον ἅπαν, εἱρκτῇ συν- ... καὶ ὑπερορίᾳ· δυσωπίαν ἀμφοτέροις ἐπ- ..., τοῦ διαναστῆναι πρὸς ἐκδικίαν, καὶ βοηθῆσαι κινδυνευούσῃ καὶ ἀληθείᾳ ὑπὸ ψεύδους οὕτω ...ομένῃ.

... δὲ καὶ κατὰ πάροδον πολλοὶ προσεφοίτων ...· ... τοῦ ὀνόματος διαβεβοημένου ἐν ἅπασι, ... τῶν φυλάκων διὰ τὴν περὶ τὸν ἄνδρα αἰδῶ ...ουμένους εἰργόντων, ἢ καὶ χρήμασι τὴν ... ἐνδιδόντων· καὶ κληρικός τις τῶν ἀπ' Ἀσίας [37] ... φέρουσαν ὁδῶν, ἐντετυχήκει, ὡς εἰκὸς τῷ ... Τούτου γὰρ ἦν καὶ πρόσθεν προκατειλημ- ...τῇ ἀρετῇ. Ὃν καὶ ἰδὼν καὶ ὁμιλήσας, καὶ ὧν ... ἀπολαύσας, δόγμα τε πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ... ἀναντίῤῥητον ἐν ψυχῇ κατασχὼν, καὶ τοῖς ... προσοχθήσας ἐσχάτως, οἴκαδε ἡδόμενος ..., μεταδώσων καὶ ἄλλοις τῆς ὠφελείας. Ὃς ... ἄλλοις, καὶ φίλῳ αὐτοῦ καὶ συνήθει, ... ἐκείνῳ βαθμῷ κεκοινωνηκότι, τὰ κατὰ ... ἅπαντα· ὡς ἴδοι τε καὶ καθειργμέ-..., καὶ ὡς ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀληθείας ... μάθοι, καὶ ὡς μεγάλην καὶ πολλοῦ ἀξίαν ... τῶν εἰκόνων γνοίη προσκύνησιν. Ὃν ... τῆς γνώμης λαβὼν σύμφρονα, οὐχ ... μελλήσει τὸ πρᾶγμα οὗτοι δόντες ἀμ-...ς εἶχον συντίθενται ἐν ἀλλήλοις, τὸ μὴ ... τῷ οἰκείῳ συνελθεῖν ἐπισκόπῳ, ἢ κοινω-... τοῖς εἰκονομάχοις εἰδότες αὐτομολήσαντα. ... τὸ συμβὰν αἰσθόμενος ὁ ἐπίσκοπος, τῷ ...τον φοιτᾷ διαγγέλλων τὰ τῶν κληρικῶν ... ὅθεν αὐτοῖς ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως γέ-... καὶ μηδ' ὥρας ὑπερθέμενος τὸ βραχὺ, ... ταχέων καταμηνύει τῷ βασιλεῖ, λοιδο-... τὸν ὅσιον, καὶ μυρίαν δυστροπίαν αὐ-.... Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τῷ τῆς Ἑῴας στρατ-... δηλοῖ ἐνδίκως αὐτὸν μετελθεῖν· ὡς μόνος ..., τῆς τῶν κληρικῶν καταστροφῆς αἴτιος. ... ληφθεὶς μή τινος ἐντεῦθεν παραπολαύ-..., ἀποστέλλει ἕνα τῶν ὑπὸ χεῖρα, πεντή-...τας τῷ ἁγίῳ μάστιγας δοῦναι, καὶ ταύτῃ ...

... καὶ ἀφικομένου, ἐφ' ᾧτε ἥκοι μηνύσαντος, ... παραυτίκα τὴν ζώνην ὁ ὅσιος, μηδὲ τὸν ...ντα ἀναμείνας. Καὶ τὴν ἐσθῆτα ἀποβα-... τὸ σῶμα τύπτειν προτρέπεται. Σὺν ... μοι, φησὶ, καὶ ὁ τοῦ σαρκίου αἰκισμὸς, ... τούτου παντελὴς ἀπόθεσις· ὡς ἂν θᾶττον, ... τῇ ψυχῇ φοιτήσω πρὸς τὸν ποθούμενον. ...ὶ ἀποσταλεὶς ἐκεῖνος γνώμης ὢν φιλοθέου ... αὐτῆς τῷ προτέρῳ, οἰκτείρει τε ἀπὸ ψυ-...ἐλαιον, καὶ τὰ κατεῤῥινωμένα τῶν σαρκῶν καὶ ὀφθαλμοῖς αἰδεῖται ἀθρῆσαι, μήτοι γε ...βαλεῖν, ἢ τι ἄλλο ὧν προσετάχθη δρᾶσαι.

A antiquioris dico Romæ, et Hierosolymorum, Antiochiæ, et Alexandriæ. Quæ singulæ commemorabant, quemadmodum Christi imago contumeliose a persecutoribus tractata esset, et orthodoxi omnes in carcerem et exsilium missi. Tum deinde unumquemque excitabat ab defensionem, opemque ferendam periclitanti fidei ac veritati, quam falsitas sic opprimeret.

LXXXVII. *Ob clericum conversum verberatur.* — Cum autem multi ad eum obiter venitare solerent, utpote sparsa jam passim ejus fama et nominis celebritate, custodibus vel propter viri reverentiam aditum non prohibentibus, vel pecuniæ præmio custodiæ curam relaxantibus : accidit ut clericum quidam ex Asia illac iter faciens, in Patris congressum veniret. Ejus enim virtute captus B jam antea fuerat. Ut igitur illum vidit, ejusque colloquio fruens, tum alia quæ usui erant, tum in primis catholicum dogma certissimum animo penitus hausit, et summum hæreticorum odium suscepit : domum lætus rediit, in alios etiam utilitatis commoda derivaturus. Qui primum omnium amico ac familiari suo, eumdemque ordinis gradum obtinenti, omnia de sancto fideliter exposuit ; quemadmodum in vinculis clausum viderit, ab eoque accuratius de veritate institutus atque edoctus sit, præclaramque et eximiam venerandarum imaginum adorationem perdidicerit. Quem cum in sententiam suam mox perduxisset, nullam cunctationem, nec moram interponentes, ambo inter se constituunt, nec adire amplius episcopum suum, nec commune C cum illo quidquam habere, quem scirent cum Iconoclastis consentire. Quod cum subolfecisset episcopus, ad Asiæ præfectum clericos defert e vestigio, et quænam illis causa fuerit discessionis. At ille conf estim, ne horæ quidem spatio differens, omnia per expeditos nuntios refert imperatori, conviciis sanctum onerans, aliaque addens perversi ingenii sui moribus consentanea. Simul autem magistro militum Orientis edicit, ut jure suo agat ; hunc enim unum clericorum exitii causam et auctorem esse. Qui quidem veritus ne quid mali hoc nomine pateretur, e suis unum mittit, qui sanctum cædat, et quinquagenis flagris pœnas reposcat.

LXXXVIII. *Ab Anastasio dire cæditur. — Traditur in specum carceris cum Nicolao.* — Quo adven- D tante, et adventus sui causam exponente, Theodorus zonam ipse solvit illico, famuli operam minime præstolans, positaque veste nudum corpus offert ab verbera. Voluptati enim, inquit mihi, est corpusculi hujus flagellatio, atque ista demum ejus suprema depositio ; quo citius nuda anima evolem ad eum quem desidero. Verum ille qui missus ad verberandum venerat, pio ac miti animo, et priori similis, justi penitus miseretur, adeo ut confecta corporis membra ne contueri quidem

VARIÆ LECTIONES.

[36] Ἀλεξάνδρου. [37] *Vac. cod.* ἀπὸ τῆς τῶν Θρακησίων πόλεως γε Μασταύρας.

oculis auderet, nedum manus admovere, aut alia facere imperata. Quin potius veniam, (o bonam mentem !) ab illo petit, ejusque pedibus advolutus, et lacrymas profundens, quod semel horum index futurus advenisset. Cujus Pater egregiam fidem complectens, precibusque vicem reddens, atque votis, illuc unde venerat, placide remisit. Nondum ille ad magistrum pervenerat, cum ab imperatore nuntius alius alia via venit ; nomen impio Anastasius : qui conviciis non levibus, minisque hominem incessit, quod negligentius remissiusque officio fungeretur, qui apertum imperatoris hostem nondum dignis suppliciis affecisset. Cumque ille misisse se affirmaret, et flagris cecidisse ; quasi sanguinis sitiens, eo ubi sanctus custodiebatur, approperat, suis oculis plagas conspecturus. Detractisque ei vestibus, rogabat ubinam recentia essent stigmata et vibices ? Et cum nusquam apparerent, quæ videre optabat. profuse cachinnans, eumque subsannans qui flagellatum fuisse dixerat, ipsemet suis manibus sanctum virum crudeliter flagellat, centum illi verberum ictus incutiens, semianimem humi jacentem destituens. Tum obscuro tetroque carcere inclusit, unaque ejus discipulum Nicolaum, qui magistro assiduus comes erat, et nunquam ab ejus latere discedebat ; custodibus præcipiens ut fame ambos, aliisque incommodis vexarent ; ut si quid vitæ illis adhuc superesset, hoc ipsum brevi absumeretur. His ex animi sententia peractis, sceleratus duos alios sancti discipulos abducens, inde abiit, alios alibi in carcerem pariter conjecturus.

LXXXIX. *Flagris cæditur qui Theodorum non flagellarat.* — Ut ergo ad magistrum militum venit, et jurejurando exprobravit, quod Theodorum ante non verberasset ; metuens ille ne infensum sibi redderet imperatorem, bonum illum virum quem ante miserat, in medium producit, atque in oculis nefarii, flagris cædit duplo quam fuerat imperatum. Ita insatiabilis voto satisfaciens, eum abs se dimisit muneribus et blanditiis delinitum. Prorsus autem tametsi egregii facinoris usurpatæ in justum misecicordiæ pœnas auctor suo corpore luerit ; at majorem revera mercedem nactus est, et ab iis quæ passus est, dissimillimam.

XC. *Quanta in carcere passus Theodorus.* — Sed transeat oratio ad Patris nostri in eo carcere calamitates. Quas enim ærumnas, quas molestias in tenebricoso illo et angustissimo ergastulo pertulerit, sola nicere possit experientia, nec ulla ad declarandum satis esse queat oratio. Quis enim tum frigus describat, quo tenuissimum, et aranei instar corpusculum illud heime vexabatur ? Quis flagrantes æstus, quibus per æstatem suffocabatur, ardentem ducens spiritum, et cum aliis incommodis colluctans ? Qui pediculorum, pulicumque examina, et pusilla id genus animalia, quæ caliginosus hic

A Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συγγνώμην (ὢ ψυχῆς ἀγαθ
παρ' αὐτοῦ ἐξαιτεῖται · ποδῶν τε ἁπτόμενος
ἐκείνου, καὶ δάκρυα ῥαίνων τῶν ὀφθαλμῶν,
οὗ μόνον ἀφίκετο μηνυτὴς τοῦ τοιούτου ἐσόμ
Ὃν καὶ πολλῆς ὁ Πατὴρ ἀποδεξάμενος πίστ
εὐχαῖς τε, ὡς εἰκὸς, ἀμειψάμενος, τὴν ὅθεν ἧκε
ἔπεμψεν. Οὔπω δὲ τὴν πᾶσαν τούτου ἀναβαδίζα
καὶ πονηρὸς ἀπ' ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τοῦ βασιλέως
ἔλαβεν ἄγγελος, ὄνομα τῷ μιαρῷ Ἀναστά
ὕβρεσιν οὔτι μετρίαις τὸν στρατηγὸν διαλοιδο
μενος, καὶ ἀπειλαῖς ταῖς παρὰ τοῦ κρατοῦντος
δειματῶν, Ὅτι, φησὶ, ῥᾳθύμως περὶ τὰ ἐν χ
ἔχεις · καὶ ὅτι μήπω καὶ νῦν τὸν ἐχθρὰ τῷ βα
φρονοῦντα, τιμωρίαις ἠμύνω ταῖς προσηκού
Τοῦ δὲ, καὶ ἀποστεῖλαι, καὶ τετυφέναι τὸν του
εἰπόντος, αὐτὸς οἷα τοῦ ἐκείνου διψῶν αἵματος
B καθειργμένος ὁ ὅσιος ἦν, δρομαῖος εἰσήλασεν, αι
τὰς πληγὰς θεασόμενος · ὃν καὶ περιδύσας κα
μνὸν στήσας, Ποῦ, φησὶ, διερεύνα, τὰ πρὸ μ
στίγματα. καὶ οἱ ἀπ' αὐτῶν μώλωπες ; Καὶ
μηδὲν εὕροι ὧν ἐρετῶς εἶχε, μέγα ἀνακαγχ
καὶ τὸν εἰρηκότα τετυφέναι καταμωκησάμενος,
τὸς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ὁ τὴν ψυχὴν θηριώδης
στίζει τὸν ἅγιον, ἑκατὸν ἐπιβαλὼν αὐτῷ μεγ
καταφορὰς, καὶ ἄπνουν ὅλον καὶ μηδ' ἐπὶ β
πνεῖν, κείμενον ἐργασάμενος. Εἶτα εἱρκτῇ ζο
καὶ δυσοσμίας πλήρει ἐπιβαλὼν, καθείργνυσι
αὐτῷ καὶ τὸν μαθητὴν Νικόλαον · τοῦτον γὰ
συνεπόμενον ὁ μέγας εἶχε, καὶ μηδαμοῦ ἀφισ
νον. Παραγγείλας καὶ τοὺς φρουροὺς λιμῷ
ἀμφοτέρους, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐκπιέσαι κακώσει ·
C τι καὶ ζώπυρον αὐτοῖς ὑπελείφθη, καὶ τοῦτο θ
ἐκλεῖψαν ἐπίδοιεν. Οὕτω τὰ κατὰ γνώμην ὁ δυσώνυμος πράξας, ἐκεῖθεν ἐξώρμησεν ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ κα
μαθητὰς τοῦ ὁσίου ἄλλους, οὓς ἐμπρούρους ἀλλαχοῦ ποιήσειν ἔμελλεν.

Ὡς δὲ καταλάβοι τὸν ἐπὶ τοῦ τόπου στρατ
καὶ τοῦτον ὅρκοις τὸ κάθαρμα βεβαιώσοι, μὴ
οὖν ἦ μὴν πρῶτον παρ' αὐτοῦ τυφθῆναι τὸν
δείσας ἐκεῖνος μὴ τὸν κρατοῦντα ἐκπολεμώσ
τῷ, ἄγει τὸν χρηστὸν ἐκεῖνον ἄνδρα ὃν ἔτυχε π
φὼς, καὶ μαστίζει ἐνώπιον τοῦ παλαμναίου, δ
σια τοῦ ὁρισθέντος. Καὶ οὕτως ἡσθῆναι ποιήσα
ἀπληστότατον, δώροις ἐκπέπομφε καὶ μειλίγ
Πάντως δὲ εἰ καὶ πράγματος οὕτω καλοῦ τῆς
τὸν δίκαιον, φημὶ, συμπαθείας πληγὰς ὁ φράξ
τῷ σώματι ἔτισεν, ἀλλὰ μείζονα ὄντως καὶ
μισθὸν εὕρατο, καὶ καταπολὺ ὧν πάθοι διαφορ
D τον.

Ἡμῖν δὲ ὁ λόγος, τὰς ἐν εἱρκτῇ τοῦ Πατρὸς
φορὰς διεξιέτω. Ὅσην γὰρ ταλαιπωρίαν καὶ κ
σιν ἐν τῷ ἀφεγγεῖ ἐκείνῳ καὶ στενοτάτῳ ὑπέστη
κίσκῳ, αὕτη ἂν ἡ πεῖρα παραστήσοι μόνη, ὡς
λόγου ἡττωμένου πρὸς τὴν ἐνάργειαν. Τίς γὰρ
ἐν χειμῶνι περιψύξεις τοῦ ἀραχνώδους αὐτοῦ
ποι σαρκίου, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἀναδιδομένας σφο
τάτας ὀδύνας, διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ τῶν ἄκρων ἐκ
ρησιν ; Τίς τὰς ἀπὸ τοῦ θέρους φλογώδεις ἐκκαύ
καὶ τὸ ἐκεῖθεν πνῖγος, καὶ τὴν αἰθαλώδη πνοὴν
τὴν ἄλλην ἐν ψυχῇ κάκωσιν ; Τίς τὸν ἑσμὸν
φθειρῶν καὶ ψύλλας, καὶ τὰ μικρὰ ἄλλα ζωΰφι

[illegible] ζοφώδης ἐκεῖνος μυχὸς ἀνεδίδου καὶ ἔτρεφεν, [illegible]ώδης ὢν καὶ χώματος πλήρης καὶ κόνεως; [illegible] ἐξείπω τὸ βαρύτατον, καὶ ὃ τοὺς πάντας [illegible] κινεῖ), τὴν ἀπὸ τῶν πληγῶν φλεγμονὴν, [illegible] ὅλων μελῶν περιοίδησιν, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν [illegible], ἀνὰ μέρος λέξοι καὶ παραστήσοιτο; Καὶ σιω[illegible] τῶν φυλάκων καταγέλωτας καὶ μυκτηρι[illegible] καὶ τὸν ἐπενεχθέντα παρ' αὐτῶν τῷ ὁσίῳ λιμόν· [illegible] οὐδὲν κακίας οὐδ' οὗτοι ἐνέλιπον τὴν φύσιν [illegible] διεστάμενοι. Τοσοῦτον γὰρ αὐτὸν ἀφῆκαν [illegible] καὶ τῷ λιμῷ ἐκτακῆναι, ὡς μόλις ἄρτου [illegible] τρόφος οὐ καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ παρὰ μίαν [illegible] ἐμβάλλειν, διὰ βραχυτάτης ὀπῆς, ἣν μόνον [illegible] εἴασαν.

[illegible] καὶ τὸν Πατέρα φασὶ τῇ πολλῇ ἐκείνῃ κατ[illegible] ἀσιτίᾳ, εἰρηκέναι τηνικαῦτα τῷ μα[illegible]. Ὡς ὁρῶ, τέκνον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, πρὸς [illegible] καθ' ἡμῶν δυσμενείᾳ, καὶ τῷ διὰ λιμοῦ [illegible] μέλλουσιν [88] ἀναλῶσαι ἡμᾶς, ὃν ἁπάντων [illegible] οἴδασιν. Ἀλλὰ θώμεθα κἂν τῷ παρόντι [illegible] τὴν ἐλπίδα, ὃς οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ τρέφειν [illegible], ἀλλ' ἐπὶ κρείττονι ἄλλῃ τροφῇ· ἐπεὶ καὶ πνοὴ [illegible] μόνου διακρατεῖται τῷ νεύματι. Καὶ [illegible] πρὸ τῶν ἄλλων ἡ τοῦ Δεσποτικοῦ σώ[illegible], καὶ σώματος γίνεται σύστασις καὶ [illegible] (εἶχε γὰρ πανταχοῦ ὁ Πατὴρ μεθ' ἑαυτοῦ μέ[illegible] τοῦ ζωοποιοῦ σώματος, ἣ καὶ αὐτὸς τὴν [illegible] μυσταγωγίαν, ὅτε καὶ ποσῶς τελέσαι [illegible] ἦν), τούτου δὴ καὶ μόνου μεταληπτέος [illegible] τὸ παράπαν ἄλλου γευόμενος. Σοὶ δ' ἃ τοῖς [illegible] πρὸς τροφὴν, μόνῳ ἔστω τροφή· μόλις [illegible] καὶ σοὶ, διὰ τὸ ἄγαν βραχύτατον. Ἴσως [illegible], μικρὰν τοῦ σαρκίου λάβοις παραψυχὴν, [illegible] τῷ βίῳ, καὶ τὴν ἐμὴν δηλώσοις [illegible] καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἔξοδον, εἴπερ βού[illegible] τοῦ ἀγαθοῦ.

[illegible] ἐμπιπλῶν πᾶν ζῶον τῆς αὐτοῦ εὐδοκίας, [illegible] αὐτοῦ θεράποντα ἢ παρεῖδεν, ἢ τῷ ἀφορή[illegible] ἐπιπλέον παρακατέσχε λιμῷ· ἀλλὰ καὶ [illegible] ἔξωσε, καὶ τροφὴν ἀπροσδόκητον ἐχορή[illegible] γὰρ τὴν λεωφόρον ἐκείνην τῶν περιφα[illegible] τὰ πρῶτα βασιλεῖ δυναμένων, διιὼν [illegible], καὶ μαθὼν τὰ περὶ τὸν ὅσιον ἕκαστα, [illegible], καὶ ὅπως λιμῷ τοσούτῳ καὶ ἄλλοις [illegible] συνείληπται, ἔλεον τούτου λαβὼν, τοῦ [illegible] αὐτὸν πρὸς οἶκτον κινήσαντος, προσ[illegible] παρὰ τῆς ἐξουσίας ἔχων τὸ θαῤῥεῖν, τρο[illegible] τούτῳ σὺν τῷ μαθητῇ δίδοσθαι, καὶ τῆς [illegible] τυγχάνειν, καὶ μὴ τοῦ λοιποῦ παρ[illegible] ἀτημέλητον. Καὶ οὕτως εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τὸν [illegible] μέχρι ἐκεῖνον διέδρασε, στηριχθεὶς μικρὸν [illegible].

[illegible] δὲ τρισὶ τοσαυτοῖς ἔτεσι καθειργμένος [illegible]. πολλαῖς τε, ὡς εἰκὸς, προσπαλαίων [illegible] διὰ καὶ τὸ τὸν στόμαχον αὐτῷ [illegible]

recessus pulvere ac sordibus obsitus parturiebat et alebat? Quis (ut quod acerbissimum omnium erat, quodque omnibus miserationem moveat, commemorem) plagarum inflammationes, omniumque membrorum intumescentium dolores et cruciatus explicet, et pro rei gravitate repræsentet? Mitto custodum ludibria et subsannationes, famemque ab illis irrogatam; omnia denique acerba adhibita quibus naturam penitus prosternerent. Sic enim illum siti atque fame cruciarunt, ut vix frustulum panis, non quotidie, sed alternis diebus injicerent per angustum foramen, quod unicum apertum reliquerant.

XCI. — *Sola Eucharistia vescitur.* — Quo tempore fama est, Patrem summa illa inedia pressum, discipulo hæc dixisse: Conantur, ut video, fili, homines isti ad cæteras acerbitates, quas in nos exercent, etiam fame nos exstinguere, quam omnium miserrimam mortem esse norunt. Sed collocemus etiamnum spem nostram in Deo, qui non in solo pane alere potest, sed alio longe præstantiore cibo, quandoquidem spiritus omnis ejus solius nutu sustentatur. Et quoniam mihi præ cæteris Dominici corporis participatio, corporis simul et animæ alimentum esset solet (habebat enim ubique Pater secum partes aliquas vivifici corporis, peragebatque divina mysteria quandocunque celebrandi facultas erat), hunc ego solum cibum capiam, alium penitus nullum degustans; tibi vero uni ad victum cedant, quæ duobus præberi solent; quanquam id ægre tibi sufficturum sit, utpote perexiguum. Sed sic fortasse corpusculum sustentabis hoc levi solatio, et vitam produces, excessumque meum œconomo et fratribus nuntiabis, si quidem ita statuet Dominus.

XCII. *Sublevat utriusque egestatem in carcere vir pius.* — Verum qui implet omne animal benedictione, haudquaquam famulum suum despexit, aut intolerabili fame illum diutius exercuit: sed providentia sua illum dignatus est, victumque præter exspectationem transmisit. Ex illustribus enim, primasque apud imperatorem obtinentibus, quidam via illa iter faciens, cum de sancto cognovisset, quem in statum redactus esset, quemadmodum fame aliisque gravioribus torqueretur, ejus vicem dolens, Deo scilicet ad misericordiam illum commovente, fiduciam præbente potentia, victum affatim illi ac discipulis præberi jussit, aliaque omnia subministrari, nec contemptos in posterum neglectosque sine cura destitui. Atque ita Dei benignitate, viribus confirmatis, mortem illam effugit.

XCIII. *Iterum cum Nicolao flagellatur.* — Triennio autem integro post id tempus, in eo carcere perseverans, permultis incommodis conflictatus est, præ-

VARIÆ LECTIONES.

[88] L. [illegible].

cipue ob stomachi intumescentis dolores, qui ei morbus assuetus, ac velut collactaneus erat. Necdum vero ab his malis respirabat, cum acrioribus rursùm aliis, o Dei judicia ! exsucco ac solis ossibus hærente corpusculo exercetur. Inciderant in manus imperatoris, nescio unde, litteræ, quas sanctus dictarat, et immanem illum immenso furore accenderant, ut quæ illius amentiæ, stuporisque notam, indiciumque continerent. Has ergos mittite vestigio ad eum quem diximus magistrum militum Orientis ; addito mandato, ut ad sanctum ipsemet proficiscatur, litteras ostendat, eumque ad extremum usque spiritum acerrime diverberet, ut tandem, inquit, desistat a contumacia. Qui simul ac advenit, primum illud interrogat, ejusne litteræ vel alterius essent quas manibus gerebat. Patre autem suas esse nec alterius affirmante, nullum aliud verbum addens, Nicolaum, prius ejus discipulum, tanquam epistolæ notarium, in oculis magistri nudum extendi, cædique imperat. Deindeque sanctum ipsum exuens, centum illi verberum plagas imponit, omnia propemodum membra dissecans, ossiumque ipsorum nexus et colligationes destruens, quæ solæ illi supererant. Transit inde rursus ad Nicolaum, ratus illum propter verbera molliorem factum, verbisque asperrimis ad sacrarum imaginum, magistrique ejurationem instigat. Ut vero fortiorem illum quam antea esse sensit, cum loris intextis, viminibusque recens excisis, manus ac pedes reliquumque corpus dilanians, iteratis plagis exulcerans, sub dio sic affectum reliquit, duplici tormento vexandum frigoris ac verberum doloris ; tum enim Februarius mensis agebatur.

XCVI. *Mulier energumena Theodori procul dissiti res aperit.* — Quo autem tempore hæc sanctus illic cum discipulo patiebatur, mulier in Bithynia, quam dæmon obsederat, vehementius ab infesto spiriti agitari cœpit, oculos indecore torquens, spumasque ore despuens, atque hujusmodi verba intercisa voce proferens : Leo meus verbera iterum misit ad Theodorum, ejusque carnes laceravit. Sed ite, inquit, et afferte mihi responsum. Verumtamen nolite ad eum propius accedere, ne vos flamma exurat, quam ore gerit. Deinde interposito brevi silentio, iterum vociferabatur : Quid hoc rei est? nihil eorum factum est, quæ volebamus. Sciebam illum propter plagas minime flectendum : ut qui auxilio habet præsentem, humerisque suis insidentem virtutem. Et hæc quidem mulier energumena, procul licet posita, longeque ab illo distans, enuntiabat ; indicans, opinior, eximiam quæ sancto inerat, virtutem atque gratiam, eumque in omnibus tormentis insuperabilem fore ; ipso adeo infestos spiritus frustra infrementes, cladem suam cognoscere, et ministros suos adversus invictum athletam armare.

προσπάσχειν· οἷα σύντροφον τὸ περὶ αὐτὸν ἔχων πάθος. Μήπου δὲ μικρὸν ἀνενεγκών, ἢ ῥαίσας, ἑτέρων αὖθις χειρόνων, ὢ Θεοῦ κριμάτων! ἐν οὕτω σαρκίῳ ἐκτετηγμένῳ, καὶ μόνοις ὀστέοις διηρτισμένῳ πεπείραται. Εἰς χεῖρας γὰρ τοῦ λυμεῶνος γράμματα, οὐκ οἶδ' ὅθεν, τοῦ ὁσίου ἐμπεσόντα, καὶ τὸν ἄγριον ἐκεῖνον ἐσχάτως ἐκμήναντα οἷα στήλη καὶ ἔλεγχος τῆς αὐτοῦ παραπληξίας ὑπάρχοντα. Πέμπει παρ' εὐθὺ ταῦτα, τῷ μνημονευθέντι στρατηγῷ τῆς Ἑῴας, αὐτὸν ἐκεῖνον ἱκέσθαι πρὸς τὸν ἅγιον παρακελευσάμενος· καὶ τά τε γράμματα ἐπιδεῖξαι, καὶ πνοῆς ἄχρι καὶ τῆς ἐσχάτης, σφοδροτάτως τοῦτον μαστίξαι, ἵνα μηκέτι, φησὶ, ἐπὶ πλέον ἀπανθαδίζοιτο. Ὃς καὶ θᾶττον παραγενόμενος, πρῶτα μὲν πυνθάνεται, εἰ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἄλλου του, ἡ ἐπὶ χεῖρας τυγχάνει ἐπιστολή. Τοῦ δὲ Πατρὸς, αὐτοῦ καὶ οὐχ ἑτέρου εἶναι φάντος, οὐδὲ λόγου ἀξιώσας ἑτέρου [39], προστάττει παραυτίκα τὸν μαθητὴν Νικόλαον πρότερον, οἷα ταύτης γραφέα, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ διδασκάλου γυμνὸν διαταθέντα τύπτεσθαι. Εἶτα καὶ τὸν ἅγιον ἀποδύσας, ἑκατὸν μαστίγων καταφορὰς δίδωσιν, ὅλα μικροῦ τὰ μέλη κατατεμὼν, καὶ τῶν ὀστῶν αὐτῶν περιθραύσας τὰς ἁρμονίας, αἳ μόναι αὐτῷ ὑπελείφθησαν. Εἶτ' αὖθις πρὸς τὸν Νικόλαον μεταβαίνει· οἰόμενος τούτῳ μαλακωτέρῳ, διὰ τὰς ἐπιτεθείσας πληγας ἐντεύξεσθαι, καὶ καταναγκάζει λόγοις τραχυτέροις τῶν τε ἱερῶν εἰκόνων καὶ τοῦ διδασκάλου γενέσθαι ἔξαρνον. Ὡς δ' εὗρε τοῦτον νῦν ἢ πρόσθεν στεῤῥότερον, ἱμᾶσι πλεκτοῖς καὶ λύγοις νεοτμήτοις χεῖρας καὶ πόδας αὐτοῦ καὶ λοιπὸν καταξάνας σῶμα, καὶ δευτέραις πληγαῖς κατατραυματίσας, αἴθριον μένειν ἐπὶ σχήματος εἴασε, διπλῇ τιμωρεῖσθαι τῷ τε ψύχει καὶ τῇ τῶν μαστίγων ὀδύνῃ· ἦν γὰρ τότε τῶν μηνῶν Φευρουάριος [40].

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα μετὰ τοῦ μαθητοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὁ ὅσιος ἔπασχε, καὶ γυνή τις ἐν τῇ Βιθυνῶν στρεφομένη, δαιμονίῳ τε οὖσα κάτοχος πνεύματι, ἤρξατο τηνικαῦτα ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος σπαράττεσθαι· ὄψεις τε ἀσέμνως στρέφουσα, καὶ ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀποπτύουσα, καὶ τοιαῦτα ἄττα παρακεκομμένα ἐκφέρουσα. Ὁ ἐμὸς Λέων πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θεόδωρον μάστιγας, καὶ τὰς σάρκας τούτου κατέξανεν. Ἀλλ' ἀπέλθετε, φησὶ, καὶ φέρετέ μοι ἀπόκρισιν. Πλὴν ἐκείνῳ μὴ πλησιάσητε, ἵνα μὴ κατακαύσῃ ὑμᾶς φλόγα κατέχων τῷ στόματι. Εἶτα σιωπήσασα μετὰ μικρὸν, ἐβόα πάλιν, Τί τοῦτο ; οὐδὲν ὧν ἐβουλόμεθα γέγονεν· ᾔδειν ὡς οὐδὲν ὑπὸ τῶν πληγῶν πείσεται, ἔχων παρισταμένην αὐτῷ τὴν βοηθοῦσαν, ἐγκαθεζομένην δύναμιν. Καὶ ταῦτα μὲν τὸ ἐνεργούμενον γύναιον, καίτοι πόῤῥω που ὂν, καὶ μακρὰν ἐκείνου ἀπέχον, ἐξέφερέ τε καὶ ἀπεφθέγγετο, δηλοῦν, οἶμαι, ὅτι μεγάλη ἡ ἐνοῦσα τῷ ἁγίῳ χάρις καὶ δύναμις, καὶ ὅτι ἀκαταγώνιστος μείνοι ἐν πᾶσιν οἷς ἔπαθε· καὶ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὴν οἰκείαν ἔγνωσαν ἧτταν, μάτην φρυαξάμενα, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θεράποντας κατὰ τοῦ ἀναλώτου ὁπλίσαντα.

VARIÆ LECTIONES.

[39] Γ. δευτέρου. [40] *Vatican. codex*, τρίτη καὶ εἰκάδι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός.

[illegible] ὁ θεῖος Πατὴρ ὀδύνας οἶμαι δυσκαρτερήτους [illegible] χαλεπῶν ἐκείνων πληγῶν μετὰ ταῦτα παθὼν, [illegible] ἐπ' ἐδάφους, νεκρὸς ὅλος, καὶ μηδὲ μικρὰ [illegible] ἐπαισθανόμενος· εἰ μὴ ὅσον μόνον τῶν πόνων αἰσθάνεσθαι· οὐ τροφῆς, οὐ πόματος, οὐχ ὕπνου καὶ βραχυτάτου μετασχεῖν οἷός τε ὢν, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν καὶ τοῖς ἐκλείψειν μέλλουσι διδομένων. Ὡς [illegible] ἔχοντι ὁ μαθητὴς ἐνορῶν, τὸ κατ' αὐτὸν [illegible] καίπερ ὢν οὕτως κατειργασμένος, τῆς ἐκείνου [illegible] ἐπιμελείας. Καὶ δὴ πτισσάνης αἰτήσας χυλὸν, [illegible] τὴν κατεξηραμένην γλῶσσαν τοῦ Πατρὸς [illegible], βραχεῖάν τε τοῦ στόματος ἐνιεὶς πόσιν, [illegible] κατὰ μικρὸν, καὶ τὸν [41] τούτου ἀνεζωπύρει. Ὡς δὲ ἑώρα κατ' ὀλίγον τὴν ζωτικὴν [illegible] δύναμιν ἐπανιοῦσαν, καὶ τῶν κατασαπέντων [illegible] ποιεῖται τὴν ἐπιμέλειαν· πολλὰ γὰρ τοῦ [illegible] σαρκὸς αὐτῷ εἰς ἄκρον ἐξωδηκυίας, μελα[illegible] καὶ σῆψιν· ἃ καὶ ἐκκρεμῆ τῶν λοιπῶν [illegible] ἀχρηστότατα, ὅθεν καὶ μαχαιρίῳ μικρῷ [illegible] ταῦτα καὶ τῶν ὑγιεινοτέρων ἀποσπᾷ, εἴπως [illegible] περιλειφθέντα πρὸς συνούλωσιν ἔλθοι καὶ [illegible].

[illegible]ενήκοντα οὖν ὅλαις ἡμέραις τῇ δυσοίστῳ [illegible] ὀδύνῃ τοῦ Πατρὸς βαλλομένου, καὶ μηδὲ [illegible] ἀνοχὴν δεξαμένου, ἐν μέσοις ἤδη τοῖς πόνοις [illegible] ἑτέρους καὶ βιαιοτέρας καθείρξεις καὶ [illegible] ἄλλας ὁδοιπορίας, ὁ καὶ τὸν οὐδὸν τῆς [illegible] δυνάμενος ὑπερβῆναι, ἐφεύρισκεν, οὕτω [illegible]τάτου βασιλέως τὰς συμφορὰς αὐτῷ [illegible]οντος. Ἧκε γὰρ τάχει πολλῷ παρ' ἐκείνου [illegible] τι βάρβαρον καὶ δυσπρόσιτον, δοῦλον ὂν [illegible] καὶ ταῦτα χρυσὸν φανταζόμενον. Τοιούτους [illegible] εἶναι τοὺς τῷ παρανόμῳ ὑπηρετοῦντας. [illegible] ἤδη ἐπιστῆναι, πρῶτον ἔργον ποιεῖται, [illegible] ἐρευνῆσαι τῆς φυλακῆς, καὶ τοίχους [illegible] χώματος ἅψασθαι· εἴπου εὕροι χρυσὸν [illegible] ἐπαφώμενος. Ὤετο γὰρ τὸ κάθαρμα, [illegible] ἀφικνουμένους τὴν διδασκαλίαν ὠνεῖσθαι, [illegible] ἔχειν τοῦτον ἀπόθετον τὸν Πατέρα, καὶ τὸ [illegible] ψυχῆς ἄπληστον κἀν τοῖς ἄλλοις ὑπολε[illegible]. Ὡς δ' ἐφάνη ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν, καὶ [illegible] μόνον παραπληκτῶν (ποῦ γὰρ ἐκεῖ σκιὰ, [illegible], χρυσίου;), τότε τὴν κακίαν ἐν ἄλλοις [illegible] ὕβρεων γὰρ καὶ πληγῶν τῆς εἱρκτῆς [illegible] μετὰ τοῦ μαθητοῦ ἐκβαλὼν, τοῖς ἑπομένοις [illegible] παραδίδωσιν ὑπηρέταις, ἄγειν ἀμφοτέρους [illegible] μετὰ πολλῆς καὶ οὐδ' ὅσης εἰπεῖν τῆς ἐπείξεως [illegible] ἐπὶ Σμύρναν ὁδόν· ἐκεῖσε γὰρ τούτους [illegible] προστετάχατο.

[illegible] ὁ θεῖος Πατὴρ ἐκλείπουσαν ἤδη παντελῶς [illegible] δύναμιν, ὅμως γοῦν τῷ νεκροῖς πνοὴν δι[illegible]ξάσας, τοῖς ἀνημέροις ἐκείνοις παρείπετο, [illegible] μὲν τοῦτον ἀπανθρώπως ἐλαύνουσιν, ἐν [illegible] ὡσεί τινα δραπέτην τῷ ξύλῳ δεσμεύουσιν. [illegible] πόνῳ καὶ μόλις τὴν Σμύρναν κατέλαβε, [illegible] σὺν ἅμα τῷ μαθητῇ, τῷ ταύτης προέδρῳ

XCV. *Plagis confectum discipulus curat.* — **At divinus ille Pater intolerabiles dolores ex acerbissimis illis verberibus sustinens, humi jacebat exanimis prorsus, omnisque sensus expers, nisi quatenus dolores ipsos sentiebat; non cibum, non potum, nec brevissimum somnum accipere poterat, nec aliud demum ex iis quæ moribundis ac deficientibus dari solent. Quem sic affectum cernens discipulus, sui ipsius curam omittens, quanquam et ipse pessime habebat, totus in illius curam convertitur: ac ptisanæ aliquantulum deposcens, rigare arentem Patris linguam cœpit, modicoque in os infuso potu, nonnihil eum refocillavit, ac veluti mortuum vitæ restituit.** Ut vero vitalem ei vim rediisse sensit, ad marcida jam membra medicanda se convertit; pleraque enim carne penitus corrupta, et graveolente tabo ac sanie confecta, putruerant; et cernere erat partes alias ab aliis pendentes, omnes ad usum jam factas inutiles; quam ob causam cultello eas detruncat, et a sanioribus avellit, si hoc forte pacto reliqua cohærere possint cicatricemque obducere.

XCVI. *Smyrnam transferetur cum discipulo.* — Nonaginta totos dies intolerabili dolore perfunctus Pater, nulla prorsus vel temporis puncto percepta requie, in mediis adhuc laboribus labores alios, et duriores carceres, et longiora itinera ipse, qui ostii limen egredi vix poterat, nanciscitur; sævissimo tyranno novos ei cruciatus affatim suppeditante. **Mox enim ab illo citatis itineribus adfuit barbarus homuncio, ferox atque intractabilis, pecuniæ mancipium, pecuniamque animo et voto sibi præsagiens.** Tales enim esse oportebat, qui impii jussa exsequerentur. **Qui simul ac ad locum pervenit, hoc sibi primum proposuit, rimas et angulos omnes carceris perscrutari, parietes effodere, terram egerere,** sicubi aurum reperiret, manibus explorans. **Existimabat enim scelestus adventantes doctrinam pecunia redimere, Patremque magnam auri vim repositum habere, animoque insatiabili esse, quamvis cæteris rebus indigeret [41*]. Ut vero sensit se frustra laborare, ac stulte sibi persuasisse (ubi enim illic auri, quod dicitur, umbra?), tum malam mentem in aliis explet. Injuriis enim plagisque affectum cum discipulo sanctum e carcere ejiciens,** ambos assectantibus famulis tradidit, **Smyrnam** (illuc enim destinarat) **omni festinatione ducendos.**

XCVII. *Carcere uterque includitur ab episcopo Smyrnensi.* — Divinus ergo Pater, cui vires jam penitus exhaustæ, illo nihilominus fretus, qui spiritum dat mortuis, immites illos sequebatur, qui eum interdiu quidem inhumaniter impellebant, noctu vero tanquam fugitivum cippo alligabant. Postquam vero maximis cum laboribus vix tandem **Smyrnam**

VARIÆ LECTIONES.

[41] [illegible]. [41*] **Verte, et cum ipse** (barbarus) *animo esset insatiabili, alios eodem morbo laborare pu[illegible]* **Edit.**

attigit, ejus urbis antistiti una cum discipulo traditur, viro inter hæresis patronos principi, impietatisque magistro. A quo in obscurum sub terra carcerem retrusus, in eo mansit, uni omnium inspectori Domino intendens; quem unum in ærumnis consolatorem habebat, et custodem; quando et propter ipsum solum tot suppliciis affectus fuerat.

XCVIII. *Uterque virgis ibidem tertio cæditur* (*v*). — Brevi post hæc tempore supervenit iterum ipse Anastasius ira fervens, martyrisque sanguinis sitibundus; qui verbera prioribus acriora sancto inflixit, lætusque rediit ad imperatorem, cum jam tertio Theodorum cecidisset, ita ut centenos per vices ictus pertulerit; discipulo ejus pari pœna decertante. Gratiasque pro his omnibus etiam agens vir patientissimus, Apostoli verba læto animo secum occinebat : *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (*x*). Et : *Si compatimur, et conglorificabimur* procul dubio. Et, patientia nobis necessaria est, quam nobis non licet amittere, propter eam quam speramus beatitudinem, cujus adeptio exsuperat omnem sermonem et sensum.

XCIX. *Bardam Smyrnæ ægrotantem ad pænitentiam hortatur.* — Eodem tempore Bardas ille imperatoris propinquus, quem et militaribus illic copiis præfecerat, gravi morbo correptus, Smyrnæ in lectulo decumbebat, exiguum spiritum ducens, animamque, ut videbatur, brevi exhalaturus. Is cum remedia undique tentasset, quod in tanto periculo fieri par erat; quidam ex ejus familia, qui orthodoxorum partium erat, mentionem intulit Theodori, quantamque a Deo gratiam consecutus sit, exposuit. Et vis, inquit, ad eum confugere, eumque advocare, ut tibi opem ferat in extremis laboranti? Quo mox annuente (flexibiles enim sunt quos urget necessitas) festinanter abiit ad sanctum, oratque ut ægro salutem dare velit. At ille de infirmo ut cognovit vis et qualis esset, curationem quidem tunc differt, graves dudum et atroces viri mores haud ignorans, eique utiliorem adhuc morbum esse. Cæterum ea illi denuntiat, quæ, si vel minimum sapiat, plurimum illi ad vitæ emendationem profutura sint. Vide, inquit, in die obitus quid responsurus sis, vita sic transacta, tot malis in orthodoxos irrogatis. Tu enim ille es, qui inter cætera monachos meos nefandis modis divexans, suppliciisque mactans, magnum et admirabili virtute Thaddæum (*y*) sustulisti; quem duplex et vitæ et confessionis corona exornavit. At beatus nunc Thaddæus cum sanctis, æternis gaudiis fruitur. Te vero instantibus pœnis quis eripiet, cum tot tantisque scelerum notis hinc abeuntem?

A ἀνδρὶ, προστάτῃ τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς ἀσεβείας
τῇ. Παρ' οὗ καὶ εἴς τι δωμάτιον κατώτατον
φῶδες ἐγκαθειρχθεὶς, ἔμενε μόνῳ τῷ πάντα ἐφ
ἐνατενίζων Δεσπότῃ· ὃν καὶ μόνον ἐν τοῖς δειν
παραμύθιον εἶχε καὶ φύλακα, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτ
οὕτοις παθήμασιν ἐξεδίδοτο.

Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ προλεχθεὶς Ἀνα
πάλιν ἀφῖκτο, θυμοῦ πνέων, καὶ τοῦ μαρτυρικ
ψῶν αἵματος· ὃς καὶ πληγὰς τῶν προλαβουσῶ
ρους ἐπιθεὶς τῷ ἁγίῳ, ἐπανῆκεν ἡδόμενος πρ
ἀποστείλαντα, τρίτον ἤδη τὸν ἅγιον τετυφὼ
καθ' ἑκάστην ἑκατὸν μαστίγων καταφοραῖς
αθλοῦντος τούτῳ τοῦ μαθητοῦ. Μετ' εὐχαριστί
B καὶ τὰ παρόντα ὁ πολύαθλος ὑπομείνας, τὰ τοῦ
στόλου ἑαυτῷ ψυχῇ εὐθύμῳ ἐπῇδεν, Ὡς οὐ
τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μ
σαν ἡμῖν φανεροῦσθαι δόξαν. Καὶ, ὅτι Εἰ
σχομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα πάντως. Κ
ὑπομονῆς χρείαν ἔχομεν, ἣν οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν
λεῖν, διὰ τὴν ἐν ἐλπίσι μακαριότητα, ἧς ἐτ
ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν.

Τότε τοίνυν Βάρδας ἐκεῖνος ὁ τοῦ βασιλέω
γενὴς, ὃς καὶ στρατηγεῖν ἐπετέτραπτο τῶν ἐκεῖ
βαρείᾳ περιπεσὼν, κλινοπετὴς ἔκειτο τῇ Σμύρ
κρὰ πνέων, καὶ τὴν ψυχὴν ὅσον οὔπω μέλλω
βαλεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐζήτει πανταχόθεν ἐπικουρί
ἐν πάθει τοσούτῳ κάτοχος ὢν, εἷς [42] τις τῶν
τούντων αὐτῷ, μοίρας τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὑπ
C μνήμην πρὸς αὐτὸν τὸν ὅσιον ποιεῖται· καὶ
ὑπάρχει οὗτος, πολλὴν ἔχων τὴν χάριν παρ
Καὶ εἴ γε βούλει, φησὶ, τούτῳ προσαπελθεῖν, κ
ρακαλέσαι τὸν ἄνδρα, βοηθῆσαί σοι ἐν ἐσχάτῳ
σαλεύοντι; Ὃν καὶ ἅμα τῷ λόγῳ λαβὼν ἐπι
(ἐπικλινὲς γὰρ ἅπαν τὸ πιεζόμενον), ἀφικνεῖται
δὴ πρὸς τὸν ἅγιον, δεόμενός τε αὐτοῦ, καὶ τὴν
τῷ κάμνοντι ἐξαιτούμενος. Ὡς δὲ ἔγνω περὶ τ
ρωστοῦντος ὁ ὅσιος, καὶ ὅστις οὗτός ἐστι, τ
θεραπείαν τέως δοῦναι αὐτῷ ἀναβάλλεται, τὸ τ
δρὸς ἐκ πολλοῦ εἰδὼς δύστροπον, καὶ ὡς λυσιτε
μᾶλλον τῷ τοιούτῳ τὴν νόσον. Ἐκεῖνα δὲ τοῦ
λοῖ, ἃ καὶ ποσῶς ἐπὶ φρενῶν ὄντι πολλὴν
παρέξειν αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ βίου διόρθωσιν.
φησὶ, τί ἐν ἡμέρᾳ ἐξόδου ἀπολογήσῃ οὕτω β
D καὶ τοσαῦτα τοῖς ὀρθοδόξοις κακὰ διαπράξας. Σ
εἶ ὁ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, καὶ τοὺς ὑπ' ἐμὲ μο
συμφοραῖς ἀνηκέστοις περιβαλὼν, ἀνελών τε ο
καὶ τὸν μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν ἀρετῇ Θαδδα
ὁ βίος καὶ ἡ ὁμολογία διπλῶς ἐταινίωσε τῷ στ
Ἀλλ' ὁ μακαρίτης Θαδδαῖος τοῖς ἀπ' αἰῶνι
ἁγίοις συνήδεται. Σὲ δὲ τίς ὁ ἐξαιρησόμενος τ
λάσεων ἔσται, μετὰ τοιούτων στιγμάτων ἀπαλ

(*v*) Utriusque agones fuse describuntur et in Vita Nicolai, quam edidit Combefisius in *hist. Mo*
pag. 889. (*x*) Rom. VIII, 18. (*y*) De illo epist. 5, 21 et 37, libri II.

VARIÆ LECTIONES.

[42] Vatican cod. Διογένης.

...θι νῦν κἂν ἐν τῷ τέλει σαυτὸν, καὶ ἀπολόγη-
..., ᾧ μέλλεις τὰς εὐθύνας ὑφέξειν τῶν πρά-

...α τοῦ ἁγίου τῷ ἀῤῥωστοῦντι δεδηλωκότος, ...τε αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατεσείει, καὶ ἐπιγνώ-...ὧν παρὰ τὸν βίον ἔσφαλε ποιεῖ. Ὁ γὰρ στύφων ...ῷ λόγος, τοῦ ἁπαλωτέρου κατὰ πολὺ βελτίων. ...καὶ παραυτίκα οὗτος πέμπει τὸν ὅσιον λιπαρῶν ...ῆσαί τε αὐτῷ οὕτω πεπραχότι κακῶς, καὶ ...ου τοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπαλλάξαι. Ἕξεις γάρ ...ησὶ, τοῦ λοιποῦ κατ' ἐντολὰς βιοῦντα τὰς σάς· ... αὐτός μοι τὴν χάριν ἐπίνευσον. Ὁ οὖν συμ-...πατος ἔλεον τοῦ αἰτοῦντος λαβὼν, τήν τε νόσον ...θεραπεύει, δεήσει τῇ περὶ τὸ Θεῖον συχνῇ, καὶ τῷ σώματι ῥᾷον καὶ τὴν ψυχὴν καθιστᾷ· πέμ-...ὐτῷ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, καὶ ταύτην ἔχειν ...ίου παντὸς παρεγγυησάμενος φύλακα. Ταύτην ...ησὶ, περιέπων, καὶ αὐτὸς ἔσῃ δεξιῶς πράττων ...αι· διωθῶν δὲ, τὰ ἀνήκεστα ἔσῃ πάθη [43], καὶ ...παθεῖν ἀπεύξαιτο.

...λ' ὁ ἄφρων ἐκεῖνος καὶ ἰσχυρῶς ἀνόητος, ὥσπερ ...ὸς περὶ αὐτὸν καινοῦ γεγονότος, μεταβάλλεται ..., καὶ τῆς προτέρας γίνεται δόξης· κακῷ συμ-...ῳ τῷ κατὰ τὴν Σμύρναν χρησάμενος ἐπισκόπῳ· ...οὗ καὶ ἔλαιον εἴς τι ἄγγος εἰληφὼς, εὐλογίας ... χάριν καὶ ἀναῤῥώσεως κρείττονος· ἅμα τε ... αὐτῷ ἐπιχρίει, καὶ ἅμα καὶ αὐτῷ ἡ νόσος ...ινὴς γίνεται, καὶ ἐπιστρέφει πάλιν ἐπὶ τὴν ...ὴν αὐτοῦ κεφαλήν. Ὢ καὶ παραυτίκα τὸν θάνα-...προεδήλωσεν ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ ἐξ ἀπιστίας πρό-...α. Οὐ γὰρ ἀζήμιον, φησὶ, χρῆμα, τὸ κολλᾶσθαι ...πονηροῖς. Ὅθεν καὶ τὴν ψυχὴν ὁ ἄθλιος τά-...ς ἐκῤῥήξας, καὶ κάκιστον τέλος κακίστης συμ-...ίας ἐφεύρατο. Καὶ αὐτῷ μὲν τοιοῦτον τὸ ἐξ ...ίας ἐπίτευγμα· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ θεράπων ἐπὶ ...ὅλῳ καὶ ἡμίσει τῇ ἐν Σμύρνῃ κατεσχημένος ...ῇ, εὐχαρίστως ἔφερε πάντα, τὸ τῆς ψυχῆς ...ον μηδενὶ ὑποκατακλίνων τῶν λυπηρῶν. Τότε ...τῶν μαθητῶν ἔνιοι χρόνιοι ἀφικνοῦνται αὐτῷ, ὧν ...ὁ ἐκ παιδὸς ἀσκήσας τὴν ἀρετὴν, θαυμαστὸς Δω-...ος, Βησσαρίων τε καὶ Ἰάκωβος, Δομετιανὸς, καὶ ...ης, καὶ ἄλλοι συχνοὶ, ὧν ἁπάντων καὶ ἡ πολιτεία ...ημος, καὶ ἡ περὶ τὸν Πατέρα πίστις ἀπροσ-...ής.

...αὶ δὲ ὁ τοὺς ὑπεναντίους ἐξαίρων Θεὸς, ἦ φη-... Προφήτης, ἐμνήσθη τοῦ στεναγμοῦ τῶν ἁγίων ..., καὶ τὸν ἀποστάτην καὶ ἀλαζόνα καὶ ὑπερήφα-...ν αὐτοῖς οἷς ἐφαύλισε τόποις τὴν τοῦ Δεσπότου ..., τὴν τιμωρίαν εἰσέπραξεν ἐνδίκως τοῦ ἀδι-...του, κατὰ τῶν σπλάγχνων τὴν πληγὴν δεξάμενος· ... τὴν μὲν βασιλείαν ὁ τοῦτον διαχειρίσας Μι-...λ, ἑαυτῷ λαμβάνει εὐθύς. Λύονται δὲ ἤδη καὶ ... Πατράσι παραυτίκα αἱ συμφοραί· πάντως ἀκω-...ς προστάξει τοῦ κρατοῦντος, πρὸς τὰ οἰκεῖα ...πάντων. Εἰ γὰρ καὶ μοίρας τῶν κακοδόξων καὶ

A Agnosce nunc tandem ultimo in fine teipsum, Deoque responde cui anteactorum tuorum pœnas daturus est.

C. *Pœnitentem sanat.* — Hæc ægroto sanctus cum significasset, hominis mentem terrore perculit, permovitque, ut præteritæ vitæ culpas agnosceret. Stringens enim in tempore sermo multo melior est sermone molli. Itaque ad sanctum mittit e vestigio, veniam petens tantorum facinorum, oransque ut se præsenti periculo eripiat. Habebis me, inquit, deinceps obsequentem tibi, atque ex legibus tuis vitam moderantem: tantum hoc mihi beneficium impende. Orantis commiseratione tactus Theodorus, et morbum sanavit, crebris precibus Deum exorans, et cum corpore ut animæ simul melius B esset, effecit, missa ad eum Deiparæ imagine, quam totius vitæ custodem haberet. Hanc enim, inquit, si amplectare colasque, recte ac feliciter ages in omnibus; sin rejeceris, gravissima senties et cuivis abominanda mala.

CI. *Bardas ad hæresim reversus moritur.* — Verum amens ille, ac supra modum stupidus, quasi nihil novi accidisset, repente animum mutat, reditque ad pristinam hæresim et errorem, pessimo consiliario usus, Smyrnensium episcopo, a quo olei vasculo donatus, eulogiæ nimirum nomine et valetudinis confirmandæ; simul ac illo se unxit, morbus illico invasit, nefandumque caput lecto iterum affixit. Cui mortem statim prædixit Pater, ac perfidiæ præjudicium: Neque enim impune, ait C ferunt, qui malis consociantur. Unde animam infelix subito ejiciens, pessimi consilii pessimum finem invenit. Atque ille quidem hunc temeritatis suæ quæstum cepit. Christi vero famulus annum integrum ac dimidium Smyrnæ degens in carcere alacriter omnia cum gratiarum actione perferebat, generosum animum nullis molestiis frangi sinens. Quo tempore ad eum venerunt nonnulli ex antiquis discipulis, in quibus erat, virtutem a puero complexus, admirabilis Dorotheus, Bessarion item, et Jacobus (z), Domitianus, ac Tithoes (a), aliique plerique, vita insignes singuli, fideque erga Patrem inconcussa.

CII. *Michaele Balbo imperante redit Theodorus.* D — Postquam vero qui adversarios aufert Deus, sicut ait Propheta, recordatus est gemitus servorum suorum, et a superbo et arroganti apostata pœnas exegit; impio iisdem in locis in quibus imaginem Domini despexerat, in visceribus percusso; tum imperium quidem qui eum necaverat, Michael statim corripuit: Patrum vero calamitates finem illico acceperunt, imperatoris edicto reditum omnibus indulgente. Etsi enim hæreticarum partium is erat; haudquaquam tamen im

(z) De illius Jacobi Martyrio epist. 100, lib. II. (a) De Tithoe epist. 10, lib. II.

VARIÆ LECTIONES.

[43] f. παθῶν.

pudentia similis priori; nec molestus ulli erat, quod ei obsequi nollent; quæ vellet agere sinens unumquemque. Cum igitur solutus exsilio cum cæteris divinus Pater fuisset, post septimum annum quam ejectus fuerat, age, qualis ejus reditus, quales omnium, quam illustres, quacunque transibat, occursus honoris et gratulationis ergo fuerint, intueamur. Per familias etenim sodalitatesque distributi, certatim omnes contendebant, quis prius eum tecto exciperet, quis ei prius lautia præpararet; probrum ducentes, idque maximum, in hoc officio posteriorem videri. Ut vero ad lacus locum pervenit, cui Metata nomen est, ibi multo celeberrimus atque honorificentissimis occursus fuit; Leone illo admirabili, ac finitimus Xerolophi accolis sua propemodum omnia ad ejus adventum profundentibus. Nihil enim antiquius illis erat, quam Patrem magnifice honorare, illiusque preces obtinere, quibus pretiosius nihil ducebant. Postquam vero ibi exceptus, habitusque pro dignitate fuit, profectus inde est ad Pteleas, quo in loco dies non paucos egit, tum propter loci situm elegantem, tum quod multorum adventantium capax esset. Ibi cum alios ex discipulis confluentes excepit, tum germanum fratrem suum Josephum Thessalonicæ archiepiscopum; quorum omnium aspectu non mediocriter recreatus, diuturnamque absentiam præsenti congressu compensans, eximio lætitiæ sensu perfundebatur.

οὗτος ἐτύγχανεν· ἀλλ' οὐκ ἦν ἀναιδὴς κατὰ τὸν πρότερον· οὔτε δὲ λυπεῖν ὅλως τοὺς αὐτῷ μὴ πειθομένους ἐβούλετο· ἕκαστον διαφεὶς πράττειν ἃ πράττειν εἶχε καθ' ἑαυτόν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ πάντων καὶ ὁ θεῖος Πατὴρ τῆς ὑπερορίας ἀφείθη, ἐν ἑπτὰ ὅλοις ἔτεσι τότε κατάσχετος γεγονὼς, ἴδωμεν κἀνταῦθα, οἵας τυγχάνει τῆς ἐπανόδου, καὶ πῶς αὐτῷ πάντες διιόντι λαμπρὰν ἐποιοῦντο τὴν ὑπαντὴν, οἷα τοσοῦτον ἄνδρα τιμῶντές τε καὶ χαριζόμενοι. Κατὰ γὰρ συγγενείας διαιρεθέντες καὶ ἑταιρίας, ἕκαστοι πρὸς ἑαυτοὺς ἡμιλλῶντο ποῖος ἄρα φθάσας, τοῦτον εἰσδέξηται τῆς οἰκίας· καὶ τίς πρῶτος αὐτῷ ἑτοιμάσει τὰ πρὸς δεξίωσιν· ζημίαν ὥσπερ καὶ τὴν ἐσχάτην νομίζοντες, τὸ πρὸς ὑπάντησιν ἐλθεῖν δεύτεροι. Ὡς δὲ καὶ παρὰ τὸν τόπον φθάσοι ὁ γεννάδας τοῦ λάκκου, Μιτάτα καλεῖν αὐτὸν σύνηθες, ἐκεῖ καὶ μᾶλλον φιλοτιμώτερον, τὰ τῆς ὑπαντῆς αὐτῷ γέγονε· τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου Λέοντος καὶ τῶν συνομορούντων αὐτῷ Ξηρολόφων τὰ ἑαυτῶν μικροῦ πάντα τῇ εἰσόδῳ τούτου προϊεμένων. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς τοιοῦτον ἐδόκει, οἷον τιμήσαντας μεγαλοπρεπῶς τὸν Πατέρα, καὶ εὐχὴν πορισαμένους τὴν παρ' αὐτοῦ, ἧς οὐδὲν ᾤοντο τιμιώτερον. Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς αὐτῷ τὰ τῆς ἐκεῖ δεξιώσεως εἶχεν, ἀφικνεῖται ἤδη καὶ τῷ ἐν Πτελέαις τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡμέρας οὐκ ὀλίγας διαγωγὼν, τῷ τε θέσεως εὖ ἔχειν τὸν τόπον, καὶ τῷ εἰς πολλῶν συνέλευσιν εὐχώρητον εἶναι, ἐκεῖ καὶ ἄλλους μὲν τῶν μαθητῶν δέχεται συνιόντας, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν, Ἰωσὴφ φημι, τὸν τῆς Θεσσαλονίκης ἀνειλημμένον τοὺς οἴακας· οἷς δὴ καὶ πᾶσιν οὐχ ἥκιστα συνησθεὶς, καὶ τὸν ἐκ μακροῦ χωρισμὸν τῇ νῦν παραμυθησάμενος συνελεύσει, εὐθυμίας τοῦ λοιποῦ τὴν ψυχὴν ἐπληροῦτο.

CIII. *Miracula a Leone, qui postea monachus, recitata.* — Sed quando huc progressa est oratio, libet quædam ex miraculis a Theodoro patratis exponere. Multam enim in ea etiam re gratiam vir magnus accepit a Deo, queum nempe omni honore cumulare voluit. Mihi vero simplex erit et compendiarius de his sermo: siquidem quod per se et rebus ipsis illustre est, peregrinis ornamentis et longa verborum circuitione non eget. Leo enim ille de quo mentionem paulo antea feci, qui monasticam vitam postea amplexus, eodem ac Theodorus nomine insignitus fuit, sanctum virum omni studio coluit superstitem, idque satis demonstravit, etiam progressus obviam redeunti: nec minus bene affectum se erga defunctum ostendit, ejus tumulum assidue invisens, ac lapidem superpositum deosculans, quando ipsum ejus corpus complecti minime poterat. Cum igitur ad sacram thecam aliquando pro more venisset, ibique et alii adessent, ac de sancto Theodoro sermonem haberent, disserentes, qualem inter ipsos vitæ rationem tenuisset, et quantos labores in corpore adeo debili et exsucco tolerasset; tum ipse, quasi sagitta cor ipsius confixisset statim atque Theodori nomen audierat, Quandoquidem, astantibus ait, Theodori magni memoriam injecistis, de ipsius rebus apertius disseram, et quæ ipse vidi, quæ sum exper- exponam. Sic enim licebit et ad eam quam de incepistis existimationem aliquid adjicere.

Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, βούλομαί τινα τῶν θαυματουργηθέντων τῷ Πατρὶ διεξελθεῖν. Πολλὴν γὰρ κἀνταῦθα τὴν χάριν ὁ μέγας ἐπλούτησε παρὰ Θεοῦ, οἷα τοῦ Θεοῦ τοῦτον τετιμηκότος ἐν ἅπασιν. Ἁπλοῦς δέ μοι ὁ περὶ τούτων λόγος ἔστω καὶ σύντομος· ὅτι μηδὲ τῆς ἔξωθεν οὗτος χρήζει περιεργίας, ἢ μακρᾶς περιόδου ἄλλης, ἔχων τὸ περιφανὲς ἐν τοῖς πράγμασιν. Ὁ γὰρ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Λέων, ὃς καὶ τὸν μονάδα βίον μετελθὼν ἐν ὑστέρῳ, καὶ ὁμωνύμως τῷ Πατρὶ ἐπικληθεὶς, οὗτος καὶ περιόντα μὲν στοργῇ πάσῃ ἐτίμα τὸν ἅγιον· καὶ τοῦτο ἔδειξε, κἀν τῇ περὶ τὴν ἐπάνοδον ὑπαντῇ οὐδὲν ἧττον, καὶ μεταστάντι τὴν ἴσην τούτῳ ἐδείκνυ διάθεσιν· τῷ τάφῳ τε ἀδιαλείπτως φοιτῶν, καὶ τὸν ἐπικείμενον τούτῳ περιψῶν λίθον, ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν γυμνοῦ ἐφάψασθαι τοῦ σώματος. Τούτῳ οὖν, καθὸ εἰθισμένον, τῇ θήκῃ ποτὲ ἀφιγμένῳ, ἐπειδὴ εἰ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ συμπαρῆσαν, τοῦ λόγου ὑπόθεσιν ποιοῦντες τὸν ἅγιον, ὅπως τε ἐβίου ἐν αὐτοῖς διεξιόντες, καὶ οἵους ἀνέτλη πόνους ἐν οὕτω ἀραχνώδει σαρκίῳ, αὐτὸς οἱονεὶ βέλει τὴν καρδίαν τρωθεὶς, ὡς μόνον τὸ ἐκείνου ἀκούσει ὄνομα, Ἐγὼ, φησὶν, ὑμῖν, πρὸς τοὺς παρόντας, ἐπεὶ μνήμην τοῦ μεγάλου ἔθεσθε, σαφέστερον τὰ κατ' αὐτὸν παραστήσω· ἅ τε εἶδον, καὶ ὧν πεπείραμαι τῷ λόγῳ διεξιών. Οὕτω γὰρ ἐξέσται τοῦ λοιποῦ καὶ ὑμῖν μείζω τῆς ἐναποκειμένης περὶ αὐτοῦ ταῖς ψυχαῖς ἀποθέσται δόξαν.

τι, φησί, τῆς ὑπερορίας τηνικαῦτα τῷ A ... παραχρῆμα καὶ αὐτῷ μοι, ἅμα τῷ ...μῆς προεξελθεῖν οἰκίας, κόρην τῶν ἐγ... ἐμῷ συνάψαι υἱῷ [44], γάμου ἤδη ἔχοντι ...αὶ ἀπό τινος περιπετείας λαῦρος κατα...ς, ἔτι καὶ τοῦ γάμου συνεστῶτος, καὶ τῶν ...ομένων ὕμνων, τά τε ἔνδον ἅπαντα ἐν...κόρης, θάνατον ταύτῃ διηπείλει τὸν οἰκτι...πὶ τῷ ἀπευκτῷ τούτῳ διπλῇ ὠδυνώμεθα, ...γαμήλιον συγκεχεῖσθαι εὐφροσύνην, καὶ ...αλὴν οὕτω καὶ νέαν πρὸ ὥρας οἴχεσθαι ...ῶ γοῦν, ὡς εἶχον, ἐπεί μοι τοῦ πάθους ...λείπετο παραμύθιον, ἀποστέλλω σπουδῇ ...ιον, οὐ μακρὰν τοῦ ἐμοῦ ἀπέχοντος οἰκι...ῆσαι λιπαρῶν τῇ παιδὶ, καὶ πρό γε ἐκείνης ...ρύτερα πάσχοντι. Ὃς καὶ παραυτίκα ἔλαιον B ...εὐλογηθὲν παρ' ἐκείνου, καὶ χρίσαι τούτῳ ...ην προστάξας. Αὐτὸς μὲν εὐθὺς τὸ κελευ...ούμην, σῶμα τῆς κόρης ἐπαλείφων τῷ ... δέ γε παῖς ἅμα τῇ ἀλοιφῇ ῥάων τε γίνεται. ...ποτύφοντος ἐκείνου πυρετοῦ ἀπαλλάσσεται, ὀλίγον τούτῳ ἐνοχλουμένη, ὃ τοῦ ὑγιασθῆ...ασιώτερον.

...τε δὲ ἐν κώμῃ τῇ ἀπωτάτῳ μοι μόνῳ βα...χρείας οὕτω δεησάσης, πάρδαλίς ποθεν ἠκου...τάχει ἔστη μοι κατὰ πρόσωπον· ἣ καὶ βλο...μματι ἐνιδοῦσά με, ἐποίει μονονοὺ καὶ λαβέ...ου, καὶ θοίνην ἑαυτῆς τὰ ἐμὰ, φεῦ! κρέα ποιή... Ἐγὼ δ' ὡς ἐν ἀφύκτοις κακοῖς οὐκ ἔχων ὅ τι ...σω, ἐπὶ τὸν μέγαν ἐτραπόμην Θεόδωρον, αὐ...ῳ τὰς ἐλπίδας ἀνάψας τῆς σωτηρίας· ᾧ καὶ ...κάπως θαῤῥήσας, λέγω ἀπτοήτῳ φωνῇ τῇ παρ- C ...· Ἄπιτι, ὦ θηρίον, ἀπ' ἐμοῦ, καὶ μὴ τολμήσῃς ...προσψαῦσαί μου· πρὸς γὰρ τὸν θεράποντα τοῦ ...ὸν Θεόδωρον ἄπειμι, οὗ δοῦλος ἐγὼ, καὶ ὃς διὰ ...φύλαξ ἐμοῦ. Τὸ δὲ θηρίον, ὡς μόνον τὴν κλῆ...ἁγίου ἀκούσοι, πτῆξαν εὐθὺς καὶ εἰς γῆν νεῦ...μοι δίδωσι καὶ παραχωρεῖ τῆς ὁδοῦ, λό...παλίναν, καὶ πόῤῥω γενόμενον.

...τίς ἐστιν Ἀχειραῶ καλουμένη. Ἐν ταύτῃ ... ἐκεῖνος ὁ δυστυχῶς γυναικὶ συναφθεὶς ... ἀκάθαρτον. Ἡ τοσαύτην βίαν ὁ ..., ὡς καὶ τὰς ἰδίας ἔστιν ὅτε σάρκας ... καὶ ταύτας ἐσθίειν· μήτ' αἴσθησιν ... λαμβάνουσαν, μήθ' ὅλως ἀλγοῦσαν. Ταύ... λαβὼν ὁ ἀνὴρ, συναντᾷ τῷ ἁγίῳ ἐπὶ ὄνου D ...καθημένῳ, καὶ τὴν ἐκεῖσε φέρουσαν διιόντι· ... γὰρ καὶ εἴθιστο ἐν ταῖς μακροτέραις ὁδοῖς ... σχήματι· οὗ καὶ ἐδεῖτο, κατηφιῶν ὅλος ...δακρυμένος, βοηθῆσαι κατὰ τὸ ἐνὸν τῇ πα..., καὶ δαίμονος οὕτως ἀπαλλάξαι βιαιοτάτου. ... ὅσιος ἐπικλασθεὶς τῷ γυναίῳ, καὶ ταύτην ...πείρας τῆς συμφορᾶς, τὴν χεῖρα, ὡς εἶχε, τῇ ... ἐπιτίθησι κορυφῇ· ἐπισφραγίζων τε τοῦ ... τῷ σημείῳ, καὶ εὐχὴν τὴν κατὰ τῶν πο...

CIV. *Leonis filia sanatur.* — Redeunti, inquit, ab exsilio, cum iter hac esset Theodoro, contigit ut paulo postquam domo mea aberat, puellam quamdam e vicinis filio meo, quippe jam maturo, et nuptiis apto, desponderem : quam in nuptiarum celebritate, canticis hymnisque perstrepentibus, vehemens repente febris invasit, luctuque omnia complevit, mortem illi ostentans miserrimam. Mœrentibus ergo nobis ob duplicem calamitatem : tum quod nuptialem hilaritatem turbari videbamus, tum propter teneræ atque immaturæ virginis obitum quem timebamus, ego, cum aliud solatium nullum esset, ad sanctum misi festinanter, nondum enim procul admodum ab ædibus nostris processerat : opem implorans puellæ, mihique imprimis, qui multo gravius divexabar. At ille confestim oleum ab se benedictum remittit, eoque jacentem ungi jubet. Quod simul ac peregi, puella meliuscule habuit, febrisque ardore liberata est ; ita ut, quod curatione ipsa mirabilius est, nunquam amplius illam vel minimum infestarit.

CV. *Leo servatur a pardali.* — Alias vero cum solus, re ita poscente, remotum ad vicum proficiscerer, repente obviam, nescio unde advolans, facta et pardalis, quæ terribili aspectu in me conversa, tantum non irruebat, et membra mea misere despacebatur. Ego vero qui in tanto tamque certo discrimine quid agerem non habebam, animum refero ad magnum Theodorum, in illo uno spem omnem collocans salutis, cui minime dubia fide nixus, intrepida voce pardalim compello : Abscede a me, fera bellua, nec me propius attingere aude ; quoniam ad Christi famulum Theodorum pergo, cujus ego servus, qui tutor ac custos meus est in omnibus. Mirum dictu, nomine audito, bellua extemplo conterrita, terramque contuens, terga dedit, et viam quasi studio declinans, longissime ab ea recessit.

CVI. *Puella obsessa liberatur.* — Vicus est, Achirao nomine, in quo habitabat Leo ille, infelici conjugio feminæ copulatus, quam immundus spiritus obsederat. Hanc dæmon tam atrociter agitabat, ut suas ipsa carnes laniaret ac devoraret, nullum interim sensum doloris capiens, nec miseræ conditionis. Cum ergo per eas oras transiret sanctus, asello insidens (hoc enim in longioribus itineribus vehi solebat), obviam cum uxore Leo occurri lacrymis profusus, vultu dejecto ac mœrore prostrato, precibus imis obtestans, ut afflictæ succurreret, atque violentum adeo infestumque dæmonem profligaret. Cujus misericordia tactus, gravique ærumnæ compatiens sanctus, manum illico vertici mulieris imponit, crucis signum imprimens, et notas adversus pravos spiritus preces ad

VARIÆ LECTIONES.

[44] Vatic. cod. Διονυσίῳ.

dens, quibus peractis, finem simul cepit feminæ calamitas, infesto dæmone fuga penitus abacto, illamque sanam ac sui compotem relinquente. Huic porro miraculo aliud insuper accessit conjunctum. In ipso enim impuri spiritus excessu, avulsi utrique tum manuum tum pedum mulieris ungues prolapsi sunt, magno spectantium stupore, atque incredibilium obsidentis virium indicio.

CVII. *Alia miracula.* Mihi vero satis erat, etiamsi aliud nihil adjicerem iis quæ jam dixi, ostendisse, quali ornatus gratia Theodorus fuerit ad patranda miracula: quorum in aliis quidem celeritatem, in aliis vero magnitudinem admireris, tum etiam utroque magis benignitatem humanitatemque omni sermone et admiratione majorem: adeo variis modis benefacere consueverat. Et quoniam cætera, quantumvis nota sint multis, haud tamen convenit non explicari, ad ea quoque oratio nostra convertatur.

CVIII. *Fluvius reprimitur.* — Fluvius est Ptelearum agrum percurrens, qui agresti vocabulo dicitur Onopnictes; ob eam, opinor, causam nomen id sortitus, quod multa ejus generis jumenta, nempe asinorum, suis undis absorbeat ac præfocet. Is non raro intumescens, exundantesque fluctus alveo effundens, non solum armenta aliaque animantia rapit, sed totum fere Pteleensium agrum cum incolis nonnunquam obruit, ac penitus devastat. Cum igitur eo adventantem aliquando sanctum incolæ vidissent, pari omnes studio preces obtulerunt, uti calamitatem hanc eximere vellet: quam perniciem ruinamque suam appellabant; quaque perseverante, injucundam sibi, nec vitam fore, vitam ipsam affirmabant. Quorum vota nullo momento differens, festinat ad fluvium Theodorus: vespertinos hymnos Deo persolvit; crucem ligno efformatam in ripa quæ exundare solebat, defigit: quam ex eo tempore contuens fluminis cursus, nunquam effluens, suos alveo fluctus compescuit, nec damnum amplius ullum intulit eluvione.

CIX. *Miracula a Sophronio relata.* — Jam vero, his omissis, quæ apud Pteleas facta sunt miraculis, quorum singula non obscure enarrata, tum ab illo admirabili Leone, tum ab aliis pluribus fuerunt, sicut jam dictum est; nunc a me commemorari oportet quæ aliis in locis facta sunt: atque illa in primis quæ nobis diserte retulit divinus plane vir Sophronius, (*b*), qui et diutissime vixit, et huic cœnobio præfuit. Sic autem ea se habent:

CX. *Ægroto facilem vitæ exitum impetrat.* — Dum Theodorus, inquit, in monasterio degeret, cura ipsi et studium erat nosocomium crebro adire, tum ut inviseret ægrotos, tum ut alia curaret. Quadam die cum eo venisset, hominem conspexit gravi morbo jactatum, qui ob magnitudinem dolorum

(*b*) De eo multa in Vita Nicolai Studitæ.

μόνον ἐπιφθεγξάμενος ῥημάτων· ᾧ καὶ τέλος τῆς εὐχῆς ἐπιθείς, τέλος ἤδη τῆς συμφορᾶς καὶ ἡ ἄνθρωπος εὕρατο· τοῦ πονηροῦ παραυτίκα δραπετεύσαντος δαίμονος, καὶ λιπόντος τὴν ἄνθρωπον σωφρονοῦσαν. Καὶ θαῦμά τι κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τῷ θαύματι ἐπεγένετο. Τῇ γὰρ ἐκβολῇ τοῦ ἀκαθάρτου συναπεβλήθησαν ἅμα καὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ὄνυχες τῆς πασχούσης, καὶ εἰς γῆν ἔπεσον, ἔκπληξιν ἐνθέμενοι τοῖς ὁρῶσι, καὶ δύναμιν παραδοξοτάτην τοῦ ἐνεργοῦντος.

Ἐμοὶ δὲ ἤρκει, καὶ μηδὲν ἄλλο εἰπόντα δεῖξαι ἐκ τῶν εἰρημένων, ὁποίαν κἀν τοῖς θαύμασιν ὁ Πατὴρ τὴν χάριν ἐπλούτησεν· ὡς μᾶλλον μὲν τὸ ἐν ἐκείνοις θαυμάζειν τάχος· μᾶλλον δὲ τὸ ἐν ἐκείνοις θαυμάζειν μέγεθος· μᾶλλον δ' ἀμφοτέρων τὸ τοῦ διδόντος συμπαθὲς καὶ φιλανθρωπότατον, ὃ κρεῖττον λόγου καὶ ταραχῆς· ἵνα καὶ εὐεργετεῖν ἔχοι τὸ διαφορώτατον. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀπόχρη διὰ τοὺς εἰδότας μὴ δηλῶσαι καὶ τὰ λοιπά, ἡμῖν καὶ ταῦτα διεξιέτω ὁ λόγος.

Ποταμός τις τῷ ἐν Πτελέαις τόπῳ παράκειται ἀγροικικῶς οὕτω καλούμενος Ὀνοπνίκτης· τῷ πολλά, οἶμαι, τῶν ἀχθοφόρων ἐναποπνίγειν, ταύτην κληθεὶς τὴν προσηγορίαν. Οὗτος πολλάκις οἰδαίνων καὶ τὸ πολὺ τοῦ ῥεύματος ἀποπτύων, οὐ μόνον ζῶα καὶ ἄλλα τῶν ὑπὸ ζυγὸν συναρπάζει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν Πτελέαις μικροῦ πάντα χῶρον, αὐτοῖς οἰκήτορσι λωβᾶται καὶ ἐπικλύζει. Ὡς οὖν ἐκεῖσε τὸν ἅγιον ἐπιδεδημηκότα ἐν τῷ τόπῳ κατεῖδον οἱ κάτοικοι, κοινὴν πάντες ἀπὸ μιᾶς δέησιν τούτῳ ἀνέθεσαν, στῆσαι τούτοις ἐκλιπαροῦντες τὴν συμφοράν, ἣν λύμην αὐτῶν καὶ καταφθορὰν ἔφασκον· καὶ ἧς ἐπικρατούσης, ἅπας αὐτοῖς ὁ βίος ἀβίωτος· ὃς καὶ μηδ' ὥρας ὑπερθέμενος τὸ βραχύ, σπουδῇ καταλαμβάνει τὸν ποταμόν. Ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς ἑσπερίους ὕμνους ἀποδοὺς τῷ Θεῷ, σταυρὸν ἐν ξύλῳ συναρμοσθέντα, ταῖς αὐτοῦ πήγνυσι διεξόδοις. Ἀμέλει καὶ ἡ τῶν ὑδάτων φορὰ τοῦτον θεωμένη τὸν τύπον, ἀπρόσγυτος τῇ ἔξω μένει περιδινήσει, μὴ περαιτέρω τοῦ λοιποῦ προϊοῦσα, μήθ' ὡς τὸ πρὶν βλάπτουσα τῇ προσχύσει.

Ἐμοὶ δὲ τὸ νῦν ἔχον, τῶν ἐν Πτελέαις ἀφεμένῳ θαυμάτων, ὧν καὶ ἡ διήγησις οὐκ ἀνέγγυος, τοῦ θαυμαστοῦ Λέοντος ἐκείνου καὶ ἄλλων συχνῶν, ὡς ὁ λόγος εἰρήκει, ἕκαστα παραστησαμένων, καὶ τῶν ἐν ἑτέροις ἤδη γεγενημένων μνησθῆναι. Καὶ πρό γε ἄλλων, ὧν ὁ θεῖος Σωφρόνιος (ἀνὴρ δὲ οὗτος πολὺς τὸν βίον), καὶ κοινοβίου τοῦδε καθηγησάμενος, σαφῶς ἡμῖν διήγγειλεν. Ἔχει δὲ οὑτωσὶ τὰ περὶ αὐτῶν·

Τοῦ Πατρός, φησίν, ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγοντος, ἦν ἔργον τούτῳ καὶ σπούδασμα, ἐν τῷ νοσοκομείῳ ἀνιέναι συχνά, ἐπισκέψεώς τε χάριν τῶν ἀῤῥωστούντων, καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐν μιᾷ ἀνελθὼν εἶδεν ἕνα τούτων ἀῤῥωστίᾳ συνειλημμένον δεινῇ, καὶ τὸν θάνατον ἑαυτῷ διὰ τὸ πολὺ τῶν

λγεινῶν ἐπευχόμενον · ὃν καὶ ὁ τὴν διακονίαν πεπιστευμένος, εἰ ἐρετὸν αὐτῷ τῆς παρούσης ὑπεξελθεῖν βιοτῆς διηρώτα. Τοῦ δὲ καὶ ἡδονὴν ψυχῆς καὶ εὐθυμίας τὸ ἀκρότατον τὴν ἀπὸ τοῦ σκήνους φάντος μετάστασιν, οὕτω πονηρῶς αὐτῷ καὶ λυπηρῶς τοῦ σαρκίου ἔχοντος · αὐτὸς ὡς εἶχε διαπορθμεύει τῷ πατρὶ τὸν λόγον, καὶ φράζει ὧν δέοιτο ὁ νοσῶν · ᾧ καὶ παραυτίκα ἡ ψυχὴ συγχυθεῖσα, καὶ τὸν πάσχοντα κατοικτείρασα, εἰς ἱκεσίαν τε ἔστη σπουδῇ, καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μετάθεσιν διεζήτει, διανοίας κινήσει καὶ λεπτῷ θρήνῳ τὰ πλεῖστα φθεγγόμενος ἐν εὐχῆς. Ἣν καὶ συμπεράνας, Ἄπελθε, φησὶ τῷ ἀγγείλαντι ὁ ὅσιος, ἑτοιμάσων τὰ πρὸς κηδείαν τοῦ ἀδελφοῦ · κεκοίμηται γὰρ, καθὰ ᾔτησεν. Ὃν καὶ ἀπελθὼν εὗρεν ἤδη ἐκπνεύσαντα, καὶ τὴν ψυχὴν παραδόντα.

Καὶ τοῦτο δὲ περὶ ἑαυτοῦ ὁ θεῖος διηγεῖτο Σωφρόνιος. Χρεία μοι, φησὶ, ποτὲ γέγονεν ἐν τῇ τῶν Παφλαγόνων φοιτῆσαι, συνάμα τῷ μαθητῇ Νικολάῳ, τῷ ὀπαδῷ τοῦ Πατρὸς, καὶ συναέθλῳ. Οἳ καὶ ἄμφω ἔν τινι πεδίον ἑσπέριοι κατελύσαμεν, ἐν ᾧ χόρτου χρῆμα ἀμύθητον ἔκειτο. Ἦν δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ καὶ στρατὸς τηνικαῦτα σύνελθὼν ὁπλοφόρος · καὶ πυρὰς ἅψαντες, τὰ δεῖπνα ηὐτρέπιζον. Τοῦ δὲ πυρὸς οὐκ οἶδ' ὅπως δραξαμένου, καὶ οἷα εὐπρήστου ὕλης τὰ σὺν αὐτῷ πάντα διαγενομένου, θροῦς ... καὶ κίνησις ἀτάκτως παρὰ τοῦ στρατοῦ διεγείρεται · ἀτάκτως ἡμῖν ἁπάντων ἐπιδραμόντων, καὶ διαχειρίσασθαι μονονοὺ ἐφορμώντων, μὴ λόγου ..., μὴ ἐρωτήσεως, μὴ ἄλλης μεταδόντων ὁμιλίας· ἀλλ' ἢ μόνον σιωπῇ τὴν αἰτίαν πᾶσαν τοῦ ὑποκαιομένου πυρὸς ἐπιγραψάντων ἡμῖν. Ἐφ' ᾧ καὶ, ὡς εἰκὸς, τὴν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλὴν δείσαντες, πάντων ἀπογνόντες, ... μέγαν ἐπικαλούμεθα Θεόδωρον · ὡς ἂν αὐτὸς ... τοῦ ἀπροόπτου κινδύνου ἡμᾶς ὑπεξέλῃ, καὶ πόρον σωτηρίας παράσχοι. Σοῦ γὰρ μόνου, ἐλέγομεν, ... Πάτερ, τὸ παῦσαι τοὺς ἀδίκως ἡμῖν ἐφορμῶντας, καὶ φόνον καθ' ἡμῶν μέλλοντας δράσειν ... ἀδικώτατον. Καὶ, ὢ τοῦ τάχους τῆς εὐποιίας! ... γὰρ ἐπὶ γλώσσης στρεφόντων τὴν δέησιν, καὶ ... ὑετὸς ... λαγδαῖος καταῤῥαγεὶς, τό τε ἐπιπολάζον ἐκεῖνο ... κατέσβεσε πῦρ, καὶ εἰς θαῦμα μεγαλεῖον τοὺς στρατιώτας ἐποίησε · τοὺς πρὶν φόνιον ... πνέοντας, ταπεινοὺς καὶ κάτω νεύοντας ἐργασάμενος.

Καὶ γυνὴ δέ τις τῶν εὐπατρίδων, τὸ περὶ αὐτὴν ... θαῦμα τῷ θείῳ Σωφρονίῳ ἀπήγγειλεν, οὕτω ... τοῦτο διεξιοῦσα. Ἐμπρησμὸς, φησὶ, κατὰ τὴν ... ποτε ἐγεγόνει οἰκίαν, τὴν ἐν τῇ Ῥάβδῳ · ἣν ... τὸ πῦρ ἐκύκλωσε ἅπασαν περισχὸν · ἐκινδύνευον ... πάντα μοι τὰ προσόντα τῆς φλογὸς ἰδεῖν ... ἀνάλωμα, μήτ' ἐπιῤῥοίας ὑδάτων, μήτε τινὸς ... ἀμυντηρίου ὀργάνου καταστορέσαι δυναμένων τὸ πῦρ, ... ῥοιζηδὸν τὰ πάντα διαλαβόν. Ἐν τοσούτῳ οὖν ... μός μέ τις ὑποδραμὼν, τὸ ἐπὶ μάλης [45] ἐπι-

A vehementer mortem exoptabat. Cumque ex ipso quæreret is qui ministrabat, num ipsi gratum foret ex præsenti vita migrare, iste autem respondisset, commutationem tabernaculi summam sibi voluptatem animi et jucunditatem fore adeo graviter et acerbe laborabat corpore : alter hunc ejus sermonem. Theodoro refert, et quibus rebus ægrotus indigeret, renuntiat. Qui confestim graviter commotus animo, et dolores ægroti miseratus, ad pre candum se convertit, ac fratris migrationem flagitavit, cum ingenti motu animi multoque luctu preces fundens. Quibus peractis, I modo, ait homini qui rem nuntiaverat, et quæ ad fratris sepulturam necessaria sunt comparato. Jam enim obdormiscit sicut ipsi fuit in votis. Reversus itaque hominem jam expirasse reperit.

B CXI. *Incendium restinctum.* — Ac de se ipso divinus Sophronius istud narrabat. Opus mihi, inquiebat, aliquando fuit in Paphlagoniam proficisci una cum Nicolao, Theodori discipulo et viæ ac laborum socio. Vesperi autem ambo quievimus in campo ubi magna erat feni copia. Eodem in loco erat exercitus, qui illuc cum armis se contulerat : atque hi cœnam igni accenso parabant. Cum igitur nescio quomodo ignis grassatus esset, ac tanquam in materia inflammatu facili omnia comprehendisset, confestim rumor et tumultus ingens in exercitu exortus est : cum omnes in nos confusi incurrerent, nosque tantum non apprehendere tentarent, neque verbum ullum facientes, neque interrogantes, aut alio ullo nos modo alloquentes, sed tantum silen-C tio nobis omne incendium, tanquam ejus auctores essemus, imputantes. Quapropter insidiarum, uti apparebat, metu perculsi, et omnia desperantes, magnum inclamamus Theodorum, ut ille nos improviso periculo liberet, ac viam salutis aperiat. Tuum enim unius est, inquiebamus, sanctissime Pater, injuste in nos ex insidiis irruentes, et injustissimam nobis cædem illaturos, reprimere. Tum vero, o beneficii celeritatem ? cum adhuc precationem hanc lingua versaremus, subito effusus imber copiosus et ignem illum sævientem restinxit, et militibus stuporem injecit, effecitque ut ii qui nos neci dedere parabant, humiles jam prono vultu terram spectarent.

CXII. *Aliud incendium injecta Theodori epistola exstinctum.* — D Narrabat præterea divino Sophronio mulier quædam genere nobilis miraculum quod sibi acciderat, in hunc modum. Invaserat, inquit, domum meam, quæ in Rhabdo est, incendium : quam circum totam complexo igni, propius nihil erat, quam ut omnes meas facultates flammis absumi viderem. Nec injecta vis aquæ, nec machinæ ullæ ad restinguendum aptæ, domare flammas poterant : tanto impetu cuncta comprehenderant. In

VARIÆ LECTIONES.

[45] Id est, πήρας.

hoc rerum articulo subiit animum, Patris epistolam quam ad me nuper miserat, e pera tollere, atque in ignem injicere, si forte illam reveritus, vehementem illum impetum aliquo modo repelleret. Ut ergo ad rem veni, et venerandas litteras flammæ injeci, hoc simul inclamans : Sancte Theodore, adjuva periclitantem famulam tuam ; videre mox fuit atrocem illam vim ignis restinctam subito languere, ac cinerum solum fumumque post se reliniquere. Quis nostra aut ulla unquam memoria tantum ex parva epistola miraculum audivit ? Nihil est, si cum hoc conferatur, quidquid uspiam miraculorum fingi aut excogitari potest. Quare æquum non est, ut rei magnitudinem deterat tenuitas orationis. Omnem enim dicendi vim atque artem vincit, longeque superat operum dignitas et amplitudo.

CXIII. *Theodori carmina sacra contemnens punitur.* — Sed jam tempus est illud, quod in Sardinia insula in cujusdam indigenæ gratiam editum est, miraculum narrare, atque id piis auribus gratificari. Par enim est rem terribilem certe, et quæ non modo admirationem sed et horrorem injiciat, audire. Erat in insula vir quidam scripta Theodori mirifice amans ac devenerans, præcipue carmina magni faciens, quæ is in sanctam Quadragesimam composuerat, et quæ Triodia nominari consuevere. Iste igitur cum monachos quosdam iter facientes hospitio excepisset, apud ipsum jejuniorum dies transegerunt. Hi discipuli erant Gregorii illius Syracusani. Cumque haud sana mente essent, et arrogantia pleni, poemata Theodori deridere cœperunt, barbara quædam et contra orationis leges constructa denotantes. Quibus et eorum hospes nescio quo modo se adjungens, ac repente mutatus, eorum sententiam amplectitur, non jam magni faciens, ut ante, Theodori poemata, neque illa inter matutinas Dei laudes, uti consueverat, decantans. Qui cum sic animo affectus esset, astitit ipsi per noctem Theodorus procera statura, vultu pallido, vertice capitis calvo. Quem et alii quidam comitabantur, virgas manibus gestantes, spectaculum visu horrendum et prorsus intolerabile : his ille præcepit, continuo quod ipse statueret exsequi, ac virgis cædere hominem adeo inconstantem ac mutari facilem: qui dum ita cæderetur. Theodorus adhuc prope astans clamabat: Homo perfide, quid causæ fuit cur carmina mea negligeres ac nihil faceres, tu qui eadem antea amabas, et in honore habebas ? Annon id saltem tibi persuasum fuit, nunquam futurum fuisse ut illa reciperent Ecclesiæ Dei atque aliæ aliis traderent, nisi fructum ex ipsis redundaturum intelligerent ? Non enim verborum granditas, neque concinnitas locutionum corda conterere solet, sed sermo humilis atque ad utilitatem compositus, et omnino sanus : qualem ego omni eruditioni antepono, ac longe potiorem censeo eo sermone qui solas aures delectat. Hominem porro sic abunde verberibus cæsum, atque hac suæ in

A στόλιον ἐξαγαγεῖν ὑπέθετο τοῦ Πατρός· ἦν γὰρ πρὸ μικροῦ τοῦτο πρός με ἀπεσταλκώς· ὃ καὶ χερσὶ λαβοῦσα δεῖν ᾠήθην ῥίψαι κατὰ τοῦ πυρός· εἴπως τοῦτο αἰδεσθὲν ἐπίσχῃ τὸ πολὺ τῆς φορᾶς. Ὡς οὖν ἔργου εἰχόμην, καὶ τὸ τίμιον ἐκεῖνο γραμματεῖον, τῆς ἀνωφελοῦς ἐκείνης ἐπερρίπτουν φλογὸς, ἐπιβοῶσα καὶ τὸ, Ἅγιε Θεόδωρε, βοήθησον τῇ κινδυνευούσῃ δούλῃ σου· ἦν ἰδεῖν παραχρῆμα τὴν ἄγριον ἐκείνην δύναμιν τοῦ πυρὸς, ἐσβεσμένην καὶ ἄτονον, εἰς τέφραν μόνην καὶ καπνὸν ὑπολήξασαν. Τίς ἔγνω ὧν νῦν ἢ τῶν πώποτε τοιοῦτον ἐκ μικροῦ γραμματείου τεράστιον; Οὐδὲν πρὸς τοῦτο πᾶσα θαυμάτων περίνοια. Ὥστε ἡμῖν οὐδὲ τὸ ἁπλοῦν τοῦ λόγου τὸ μεγαλεῖον τοῦ πράγματος λυμανεῖται. Αὐτὸ γὰρ οἷόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἔργων φαινόμενον, καὶ λόγου B δεινότητα, καὶ πᾶσαν ὑπεξαίρει διηγηματικὴν σύμφρασιν.

Ἀλλὰ γὰρ ἡμῖν καιρὸς καὶ τὸ κατὰ τὴν Σαρδὼ νῆσον συμβὰν, ὑφ' ἑνὶ τῶν ἐκεῖ θαῦμα δοῦναι τῷ λόγῳ, καὶ φιλοθέοις χαρίσασθαι ἀκοαῖς. Οἷον γάρ ἐστι, φοβερὸν μὲν ἀκοῦσαι, ἔχον σὺν τῷ παραδόξῳ καὶ τὸ ἔκπληκτον. Ἦν τις ἐν τῇ νήσῳ ἀνὴρ στέργων διαπαντὸς καὶ τιμῶν τὰ τοῦ μεγάλου συγγράμματα ἔχων, πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ πολλοῦ, καὶ τὰ τῇ ἁγίᾳ τούτῳ πεποιημένα Τεσσαρακοστῇ, ἃ Τριῴδια καλεῖν σύνηθες. Τούτῳ οὖν κατὰ πάροδον ἐπιξενωθέντες ποτὲ μοναχοὶ, ἐφ' ᾧ τὰς τῶν νηστειῶν ἡμέρας τελέσαι· οἳ καὶ Γρηγορίου ἐκείνου τοῦ Συρακούσης φοιτηταὶ ἦσαν, ἄφρονι οὗτοι χρησάμενοι λογισμῷ, καὶ τύφου τὰς καρδίας ὑποπλησθέντες, ἐπικερτομεῖν C τὰ τοῦ ἁγίου ποιήματα ἐπεχείρουν· σόλοικά τινα καὶ οὐ κατὰ λόγον συντεθειμένα ἀποκαλοῦντες. Οἷς δὴ καὶ ὁ ἐπιξενωσάμενος οὐκ οἶδ' ὅπως συναπαχθεὶς μεταβάλλεται θᾶττον, καὶ τῆς ἐκείνων γίνεται γνώμης, μήτε τιμῶν ὡς τὸ πρὶν, μήθ' ὡς αὐτῷ εἰθισμένον, ἐν ὀρθριναῖς ταῦτα ὑποψάλλων δοξολογίαις. Ὧ καὶ οὕτως ἔχοντι, ἐφίσταται νυκτὸς ὁ Πατὴρ, μακρὸς τὴν ἡλικίαν φανεὶς, οἷός τε ἦν ποτε, τὴν ὄψιν ὠχρὸς, τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐψιλωμένος. Παρείποντο δὲ αὐτῷ καί τινες ἄλλοι ῥάβδους ἐπὶ χειρῶν ἔχοντες· οἳ καὶ μόνον ὁραθῆναι θέαμα φρικτὸν, καὶ οὐδὲ φορητὸν ὅλως· οἷς καὶ παρεκελεύετο πράττειν ὡς τάχος τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν, καὶ παίειν ταῖς ῥάβδοις τὸν εὔκολον οὕτω καὶ τὴν γνώμην εὐόλισθον· ᾧ καὶ παιομένῳ ἔτι παρεστὼς ἐβόα ὁ Πατήρ· Ἵνα τί, D ἄπιστε, τὰ ἐμὰ διώσω ποιήματα, καὶ παρ' οὐδὲν ἐλογίσω, καίτοι πρὸ μικροῦ στέργων αὐτὰ καὶ τιμῶν; οὐδ', εἰ μή τι ἄλλο, τοῦτό γε παρ' ἑαυτῷ συνιδεῖν ἔχων, ὅτι οὐκ ἂν αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι ταῦτα ἐδέξαντο καὶ ἀλλήλαις διέδοσαν, εἰ μὴ τὴν ἀπ' αὐτῶν συνῆκαν ὠφέλειαν. Οὐ γὰρ κόμπος ῥημάτων καὶ λέξεων τορεία καρδίαν οἶδε συντρίβειν, ἀλλὰ ταπεινὸς λόγος, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ συντεθειμένος, καὶ τὸ πᾶν ὑγιής· ὅς γε καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἐμοὶ δόξας παίδευσιν, ἄξιος λελόγισται τοῦ παντὸς, καὶ τοῦ διῃρημένου καὶ μόνην τὴν ἀκοὴν τρέποντος, πολλῷ φαίνεται τιμιώτερος. Ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ἱκανῶς οὕτω τυφθέντα, καὶ ταύτην δίκην τῆς ἐπὶ τὰ χείρω μεταβολῆς δόντα, καὶ ἡ ἡμέρα ἤδη κατέλαβεν· ὃς

.αὶ ἀλγεινῶς ἔχων, τῆς κλίνης ἀν- λλόμενος τὴν καρδίαν, καὶ τὸ σῶμα αῖς πληγαῖς· ἃς καὶ παραυτίκα : τὸ συμβὰν ἐπ' αὐτῷ περιπαθῶς ιτι μετρίαις τοὺς φθορέας βάλλων ταῦτ' ἐπεπόνθει, καὶ τῆς οἰκίας ιστα. Ὅς γε καὶ εὐμενίσειν βουλό- α, πλεῖον ἢ πρόσθεν τραποτοῦδε τίστιν ἐκράτυνε· στέργων ἐντίμως ποιήματα· καὶ μεθ' ὅσης ἂν εἴπῃς ῆς, καὶ ψυχῆς ἀτεγνῶς ποιούμενος

ιοι καὶ θαυμάτων ἄλλων τὸν λόγον όμενον, συνεσταλμένην ὅτι μάλιστα περὶ τούτων διήγησιν θήσομαι, ὡς ον τούτοις ὁ λόγος παρακατέχοιτο. τῇ μνήμῃ εἰσίτω ὁ δαιμονῶν ἐκεῖ- απείαν θᾶττον λαβὼν, ὃν [45] ἀπέχρη- τάφῳ προσέλευσις, καὶ νυκτερινὴ τοῦ εἰς πάθους τοσούτου ἀπαλλαγήν. Σω- οῦ λοιποῦ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ μένων οὗτος τά γε δὲ τοῦτο, ὁ τὸ δηλητηριῶδες ν βρῶμα, τῷ λόγῳ δοθήτω, ὃς τὰ ἔνδον πόνοις τετρυχωμένος, καὶ ὅσον οὔπω ὀδύναις ἀφήσειν, ἔλαιον τὸ ἀπὸ γῆς ὶς τῷ στόματι ἐγχεάμενος, τόν τε ὀλέ- ν ἀπήμεσεν ἰὸν, καὶ τὴν σωτηρίαν ἑαυ- μείνας ὅλος ἀδλαβὴς καὶ ἀνέπαφος. Ὁ όμαχον ἐκείνοις τοῖς ἴσοις κατεργασθεὶς τινος μοχθηροῦ πάθους ἄρα μὴ βραδεῖαν ἀποχρῶσαν τὴν ἴασιν ἐκομίσατο, οὐμενοῦν C ταχυτέραν τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἐλπίδος Μόνῃ γὰρ τῇ εἰκόνι τοῦ Πατρὸς οὗτος ἐμ- καὶ τὸ αὐτοῦ ἐπικαλεσάμενος ὄνομα, εὐθὺς πόνων ἀνείθη, καὶ πρὸς ὑγίειαν ἀνέβλεψεν. ἃ πρὸς τούτοις, οὐδενὸς ἧττον εἰς τάχους ...ηκεν, καὶ ὁ τὸν ἐπιπροσθοῦντα λίθον τοῖς ...κοῖς μορίοις ἐναπορρίψας, πόσει τε τοῦ ἁγίου ... ἐλαίου, καὶ ἐπικλήσει τοῦ θείου ὀνόματος. ...ν δέ μοι τῶν ἄλλων εἰς μνήμην ἐρχέσθω καὶ ὁ ...λαι ...σχημένος τῆς δειλίας· καὶ πάντα διὰ ... ...λίσσων ἀλόγιστον· ὃς τῷ αὐτῷ ἐπιχρίσας ν τὸ σῶμα ἐλαίῳ, καὶ τῷ τάφῳ μικρὸν προσ- ...ας, τοῦ τε δεινοῦ ἐκείνου πάθους ἀπήλλακτο, ...θαρρηκὼς ὤφθη ἐν ἅπασι. Καὶ τί δεῖ με πάντα ...θμεῖν; ἐνὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ τὰ πα- D ...φθέντα σκοπεῖν, καὶ τὴν χάριν ἐννοεῖν τοῦ δι- ...ος· ὥστε με ταῦτα τοῖς εἰδόσι παρέντα, ἐπεὶ πολλοὶ τούτων συνίστορες, ἐπὶ τὰ ἄλλα τρέψειν λόγον, καὶ ὧν αὐτῷ κοθ' εἱρμὸν ἡ διήγησις.

...ρόνον οὖν, ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, συχνὸν τῷ ἐν ...λέαις τόπῳ ἀναστραφεὶς ὁ ὅσιος, μετοβὰς ἐκεῖ- τὴν Προῦσαν καταλαμβάνει. Οὗ καὶ τὴν ἄφιξιν

A deterius mutationis pœna affectum, dies jam exceperat : cum adhuc male, habens, et acerbum dolorem sentiens, locto exsillit, metu concussus, et corpore tumefacto ex plagis : quas statim omnibus ostendit, et id omne quod sibi acciderat, vehementi cum affectu narravit, gravia ingerens convicia in corruptores illos propter quos talia perpessus fuerat ; eosque domo sua quam primum ejecit. Theodorum vero placare cupiens, suam de ipso fidem exinde corroboravit, magni viri carmina veneratione et amore prosequens, ac supra quam dici potest honore eadem afficiens : atque ita veram animo suo medicinam attulit.

CXIV. *Variæ ægrotationes ope Theodri depulsæ.* — Sed quoniam et alia mihi commemoranda esse
B miracula video : ea ego brevi, et quantum fieri poterit contracta narratione complectar, ne in istis rebus oratio diutius immoretur. Ac primum quidem de illo dicamus quia dæmone vexatus abspue mora sanitatem recepit, cum ad Theodori tumulum preces fudisset, ac Theodorus ipse, tantam ægritudenim depulsurus, noctu videndum se illi præbuisset. Sanus quippe in posterum, et sui compos apparuit. Post istud porro dicamus de eo homine, qui cum venenatum quemdam cibum sumpsisset et gravissimis intus doloribus torqueretur, ita ut iis liberari posse vix crederes, oleo ex terra prope Theodori feretrum accepto, et sibi in os ter infuso, letale illud virus evomuit, ac valetudinem recuperavit, plane sanatus et omni dolore solutus. Sed et alius quidam non minoribus stomachi doloribus
C pressus, gravi morbo minime tardam neque difficilem medicinam invenit, imo celerrimam omnium et omni spe majorem. Solam enim Patris imaginem intuens, ac ejus nomen invocans, confestim omni ægritudine levatus est, et sanitali restitutus. Sed mihi præter illa miracula videtur et istud curationis celeritate non inferius, quod quidam sacri ejusdem olei haustu, ac nominis divini invocatione, lapidem qui partes genitales occludebat, ejicit. Insuper mihi inter alia redeat in memoriam is, qui pavoris morbo constrictus, et omnia per insanam formidinem extimescens, mox ut corpus omne eodem oleo inunxit, ac sepulcro aliquandiu assedit, gravi illa animi perturbatione liberatus est, firmumque deinde in omnibus rebus animum ostendit. Sed quid opus est a me
D cuncta enumerari ? cum liceat ex iis quæ dicta sunt ea etiam quæ prætermisimus æstimare ac eius, qui illa præstitit gratiam perspicere. Hæc igitur relinquens iis qui jam noverunt ; siquidem illa multis cognita sunt; ad illa convertam orationem, et ad ea quorum narratio ordine rerum connexa est.

CXV. *Iter Theodori Prusam versus.* — Diversatus ergo in Pteleis aliquo temporis spatio Theodorus, iter deinde Prusam versus intendit. Quo simul

VARIÆ LECTIONES.

[45] f. φ.

atque eum qui Olympum incolunt venisse cognoverunt, accurrerunt protinus omnes visendi illus cupidi et audienti; charus enim illis jampridem erat et acceptus. Quos ut congruenti singulos sermone affatus, est multisque charitatis officiis pro viribus impertivit, relicta Prusa Chalcedonensem viam ingressus est: Theoctistum illum visurus, qui olim magistri dignitate honestatus, nunc vero monasticum institutum, ipso institutore ac pastore complexus est; cujus haud parum aspectu recreatus est, tantum in eo virtutis, tantum cernens rectæ vitæ studium et exemplum.

CXVI. *Congreditur cum Nicephoro patriarcha.* — Pergit deinde ad patriarcham, Nicephorum dico, ejus certaminis socium et amicum, in cœnobio suo ad fretum sito commorantem, cujus congressum in summa deputans voluptate, totus, toti inhæerescit: exquisitis verbis suam in illum voluntatem affectumque constestans: pristinæque separationis tædium præsenti nunc conjunctione abstergens Postquam igitur optatis abunde potitus est, et alios quoque adire virtutis disseminandæ causa suadebat, illo ad breve tempus relicto, Crescentis, uti vocant, loca petiit, in quibus a multis tum monachis tum, sæcularibus officii gratia confluentibus, salutatus, omnibus utilia et salutaria exundanti divinarum rerum ubertate lingua pandebat.

CXVII. *Consilia Petro monacho data.* — Adfuit inter cæteros Petrus ille celeberrimus incomparabili virtute, tum alia plurima cum Patre tractaturus, tum de sinistra fama, quam ipsi conflabant æmuli, ejus vitam et acta reprehendentes. Erant enim nonnulli qui hominem vellicarent, eo quod vitam illum a communi lege remotam agere, et miraculis non exiguis florere cernebant. Quem quidem de singulis accurate interrogans Pater, cum in omnibus recta sentire deprehendisset, ac virtutem, gratiæ ope, consecutum esse excellentum: Novum hoc, inquit, si me audis, ac penitus intactum vitæ genus paululum remitte; malisque similem aliis rationem tenere, quæ prosit simul atque expediat; pane hoc quo cæteri vescuntur, ad victum utens, et vino interdum, cibisque aliis quantum libet: ut et his vesci videare, fastumque ex inedia cibique abstinentia devites, et iis qui tibi nunc detrahunt, os claudas, nullaque in re carpi possis. Deinde quoniam tibi inter cætera mos est nudis pedibus ingredi; mea quidem sententia id minime necessarium videtur; quia satius duxerim te integumento aliquo pedes munire, eosque per hiemem illæsos servare. Quæ cum ille in hunc modum suasisset, ejus vicissim accusatores verbis admonuit ne tantum virum temere proscinderent, nec judicium sibi accerserent, contraria illi sentientes; qui laudare potius, admirārique talem virum debeant.

A οἱ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ αἰσθόμενοι μοναχοὶ, πάντες ἅμα συνέθεον· ὄψιν τε τὴν ἐκείνου ποθοῦντες ἰδεῖν, καὶ γλώττης ἅμα καλὸν φθεγξαμένης ἀκοῦσαι. Ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐκ πολλοῦ ὁ ἀνὴρ ἐπέραστος τὰ πάντα καὶ χαριέστατος. Οἷς δὴ καὶ πᾶσι τὰ εἰκότα διομιλήσας, καὶ τὸ τῆς ἀγάπης, ὡς ἐνῆν, ἀποδοὺς ὄφλημα, λιπὼν τὴν Προῦσαν, τὴν μέχρι Χαλκηδόνος ἀφικνεῖται ὁδόν· Θεόκτιστον ἐκεῖνον ὀψόμενος, τὸν πάλαι μὲν τῇ τοῦ μαγίστρου τετιμημένον ἀξίᾳ, νῦν δὲ τὸν μονάδα βίον ἀνῃρημένον ὑπ' αὐτῷ καθηγητῇ καὶ ποιμένι· ᾧ καὶ οὐχ ἥκιστα συνησθεὶς, οὕτω μὲν ἀρετῆς ἔχοντι, οὕτω δὲ βίου ὀρθοῦ.

Φοιτᾷ ἤδη καὶ τῷ πατριάρχῃ. Νικηφόρῳ, φημὶ, τῷ συνάθλῳ καὶ φίλῳ, ἐν τῷ ἰδίῳ σεμνείῳ, ὃ ἐχόμενα παράκειται τοῦ στενοῦ ἀναστρεφομένῳ· οὗ καὶ τὴν συντυχίαν ἡδονῆς θέμενος τὸ ἀκρότατον, ὅλος ὅλῳ B προσφύεται· λόγοις ἀῤῥήτοις τὴν περὶ αὐτὸν ὑπεμφαίνων διάθεσιν· καὶ τὸν πρὶν χωρισμὸν τῇ νῦν συνάψει παραμυθούμενος. Ὡς δ' ἱκανῶς τοῦ ποθουμένου ἀπήλαυσεν, ἔμελλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδημήσειν, ἵν' ἔχῃ τὴν ἀρετὴν ὑποσπείρειν, ἐκεῖνος πρὸς βραχὺ τέως ἀφεὶς μὴ ἀφιέντα, τοῖς τοῦ Κρίσκεντος [45**] οὕτω λεγομένοις παραβάλλειν τόποις· ἔνθα καὶ πολλοὺς μοναστὰς καὶ μιγάδας αὐτῷ συνιόντας, πολὺς ἦν ἑκάστῳ νέμων τὰ πρὸς ὠφέλειαν, καὶ τὴν τὰ θεῖα πελαγίζουσαν γλῶσσαν τούτοις ἐπαφιείς.

Τότε μετὰ πάντων ἐκείνων, καὶ Πέτρος ὁ περιβόητος, ὁ τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος, πρὸς τὸν μέγαν ἀφίκετο, περί τε ἄλλων ἀναθήσων αὐτῷ πολλῶν, καὶ περὶ ὧν δόξαν αὐτῷ προσέτριβον πονηρὰν, C τὸν τούτου βίον ἐπιμωμούμενοι, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δι' ὀνείδους ποιούμενοι. Ἦσαν γὰρ οἱ τὸν ἄνδρα κακίζοντες, ἀνθ' ὧν τοῦτον ἑώρων βίῳ τε χρώμενον ἀνῳκισμένῳ, καὶ σημεῖα οὐκ ἐλάχιστα ἐπιδειγμένον. Ὃν δὴ καὶ ὁ Πατὴρ ἀνὰ μέρος περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐρωτήσας, καὶ ἐν πᾶσιν ὀρθῶς ἀνευρὼν φρονοῦντα, τῇ τε ἀρετῇ καὶ μᾶλλον ὑπερανεστηκότα, ἐξ ἧς γε αὐτῷ καὶ ἡ χάρις προσεπεφύκει· Τὸ μὲν ἐξηλλαγμένον τοῦτο τοῦ βίου καὶ παντελῶς ἄθικτον, φησὶ πρὸς αὐτὸν, ἐμοὶ πειθόμενος, ὑπάνες μικρόν· ἑλοῦ δὲ μᾶλλον τὴν τοῖς ἄλλοις ὁμοίαν διαγωγὴν, ἧς μετὰ τοῦ ὠφελίμου, καὶ τὸ λυσιτελές· ἄρτῳ δὴ τούτῳ τῷ παρὰ πᾶσι χρώμενος εἰς τροφὴν, καὶ οἴνῳ ἔστιν ὅτε, καὶ ἐδέσμασι δὲ τοῖς ἄλλοις, ὅσον εἰκὸς, ἵνα καὶ μετέχειν δοκῇς, καὶ τὸν ἐπὶ ἀσιτίᾳ τύφον ἐκφεύξῃ D καλῶς, καὶ τοὺς τὰ σὰ διαβάλλοντας, πεπαῦσθαι ποιήσῃς, καὶ οὐδενὶ γενήσῃ ὅλως ἁλώσιμος. Πλὴν ἐπεί σοι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ γυμνοποδεῖν εἴθισται, ἐμοὶ δοκεῖν, ἥκιστα τὸ πρᾶγμα ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς τὸ ὑποδεδέσθαι μᾶλλον καὶ τοὺς πόδας ὑπὸ σκέπην ἔχοντος, καὶ ἀβλαβεῖς ἐν ὥρᾳ φυλάττοντος χειμερίῳ. Καὶ αὐτῷ μὲν οὕτω τὰ λυσιτελῆ παρηγγύησε· τοῖς δ' αὖ ἐγκαλοῦσιν ἐκείνῳ, λόγοις παρῄνεσε τοῖς προσήκουσι, μὴ τοσούτῳ προσκόπτειν ἀνδρὶ, μηδὲ κρῖμα ἑαυτοῖς τηνάλλως ἐπισυνάγειν, τἀναντία τούτῳ ὑπειλημμένοις· ἔχειν δὲ μᾶλλον δι' ἐπαίνου τὰ τούτου καὶ θαύματος τοιαῦτα ὄντα, καὶ πρὸς ἀλήθειαν.

VARIÆ LECTIONES.

45** al. Κρήσ.

… δὲ καὶ τοῖς λογάσι τῶν ἐπισκόπων συγγένοιτο, A …ν ἐν ἀλλήλοις σύναμα τῷ πατριάρχῃ βουλεύον… εἰσελθεῖν πρὸς τὸν τὰ σκῆπτρα κρατοῦντα, καὶ … τὰ περὶ ὧν δέοιντο ἀναθέσθαι, ὡς ἂν γένοιτο … τάς τε ἰδίας ἀπολήψεσθαι ἐκκλησίας, καὶ … ταύτας κεκτημένους κακοδόξους ἀπώσασθαι. Οἳ … πρὸς λόγον ἕκαστα διομιλησάμενοι τῷ κρατοῦντι, … τε αὐτοὶ βιαίως πρὸς τοῦ πρὶν βασιλέως ἠλά…, καὶ ὅπως αἱ θεῖαι εἰκόνες, ὧν ἡ τιμὴ ἄνω… αἰσχρῶς πεπαρῴνηνται, ἄλλα τε πρὸς τούτοις … ἐχρῆν σαφῶς καὶ διαῤῥήδην παραστησάμενοι, … ἄρα κωφῷ ὑπηχοῦντες, καὶ ἀσυνέτῳ τοὺς … ὑπέχοντες. Θείου γὰρ λόγου ἐξέτι οὗτος ἀν… τυγχάνων παντάπασιν, οὔτε συνιέναι οἷος … εἴρητο πρὸς ἐκείνων, οὐθ' ὅλως τούτοις καὶ … προσέξειν τὸν νοῦν· πῶς γὰρ ὁ μηδέπω μη… B …βέλτιον, μήτε παρ' ἑαυτοῦ συνειδώς, μήτ' ὑπ' ἀλ… …δεδιδαγμένος; Ὅθεν μακρῷ λόγῳ τῶν Πατέρων … πίστεως διεξιόντων, τοῦτο μόνον ἀλογίστως … πρὸς αὐτούς, ὅτι Εἰ καὶ καλοὶ οἱ παρ' ὑμῶν …, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παραδεκτέοι ἐμοί, οὔπω μέχρι … εἰκόνα ἢ σεβασθέντι, ἢ προσκυνήσαντι. Ὥστε … δίκαιον ἔχειν, ὡς ἄν ποτε ἔχω· ὑμᾶς δ' … τοῖς οἰκείοις ἐμμένειν, καὶ τὴν σφῶν πε… δόξαν· οὐδένα γὰρ ὑμῶν τοῦτο πράττειν κω…. Πλὴν μὴ ἐν τῇ βασιλευούσῃ εἰκόνα τοπαράπαν … ὑμᾶς βούλομαι, ἀλλ' ἀπωτάτω καὶ … βούλοισθε. Ἀμέλει καὶ τὸ εὔηθες τούτου οἱ … γνόντες, ἐξῄεσαν παραυτίκα τῆς Βυζαντί…, τοῦ ὁσίου τοῖς Κρήσκεντος πάλιν φοιτήσαντος …, καὶ ἐκεῖ σὺν τοῖς μαθηταῖς τὸ τῆς ἀσκήσεως … ὑπερχομένου. C

… τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Θωμᾶς ἐκεῖνος ἀποστα… κατὰ Ῥωμαίων ὠδίνει· ληΐζων τὰ πάντα καὶ …, ὡς ἂν ὑφ' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν μεταγά… … οὖν τοῦ μὴ ἁλῶναι τοῦ ἔξωναι, πάντες … εἰσῄεσαν· οἱ μὲν αὐθαίρετοι, οἱ δ' ὑφ' … Τότε μετὰ πάντων καὶ ὁ θεῖος … Πατήρ, ἐν ταύτῃ διάγων, ἕως ἂν ἡ ἐπι… … λυθῇ καὶ ὁ τῆς ἀρχῆς μερισμός. … τοῦ … τὰς δυνάμεις ἀθρόον περικοπέντος, … τῷ βασιλεῖ γενομένου, ἔξεισι πάλιν … βασιλίδος, οὐκ ἐν τοῖς Κρήσκεντος ἀφικόμενος, … ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀκρίτα χερσονήσῳ, τῇ τοῦ … Τρύφωνος τὴν παροικίαν θέμενος· ἀφ' … καὶ τῷ πατριάρχῃ συχνὰ παρουσιάζων, τά τε … διωμίλει, καὶ τὸν πόθον ἐπὶ τὸ μᾶλλον D … οἷα κἀκείνου τοῖς ἴσοις τὴν ἀγάπην ἀμει…, καὶ τὴν ἐν ψυχῇ διάθεσιν ἐν πολλοῖς παρ…

… γε καὶ ἐν μιᾷ τὸ περιὸν τῆς ἀγάπης παρα… βουλόμενος, ἄλλοις τε ἐπαίνοις εἰς ἐπήκοον … ἐπισκόπων περὶ τοῦ ὁσίου ἐχρῆτο, καὶ ἃ … παθήματα, ὑπὲρ ἅπαντας διεξῄει· ἐξορίας … τούτου καὶ φυλακὰς ἀριθμῶν· καὶ παντοίας … κακώσεις ἐν σώματι. Ὡς δὲ καὶ συνεστιαθῆ… ἀμφοτέρους ἐδέησε, καὶ τραπέζης κοινωνῆσαι

CXVIII. *Theodorus aliique Patres ecclesias suas petunt ab imp., sed frustra.* — Cum autem una cum selectis episcopis Theodorus convenisset, omnes inter se cum patriarcha consilium inierunt abeundi imperatorem, eique preces offerendi, ut et ipsi proprias ecclesias reciperent, et qui eas occuparant, hæretici pellerentur. Sic igitur eum convenientes, omnia commemorantes, quemadmodum ipsi violenter ab ejus decessore ejecti fuissent, ac divinæ imagines quarum cultus e cœlo, turpiter ac contumeliose tractatæ, aliaque id genus, quæ res posceret diserte planeque repræsentantes, non agnoverunt se surdo canere, verba fundere non intelligenti. Divini enim verbi expers ad eam diem, prorsusque rudis, neque intelligere poterat, si quid recti ab eis diceretur, neque animum illis ullo pacto intendere. Qui enim, qui nondum quidquam sacri vel ex seipso viderat, vel ab aliis fuerat edoctus? Quare prolixæ Patrem, quam de fide habuerunt : orationem, hoc solum absurde stultique respondit : Tametti, inquit, egregia et honesta sunt quæ dixistis; at mihi nequaquam amplectenda, qui hactenus imaginem nullam colui vel adoravi. Quocirca et me æquum est eum manere, qui fui, et vos pariter pristinum statum retinere, opinionesque vestras sequi. Per me enim licebit, nec culpiam obsistam. Nisi quod imagines in regia urbe a vobis erigi prorsus nolo, sed extra eam procul, et ubicunque volueritis. Quo audito, statim exierunt Byzantio, Theodoro ad Crescentis loca redeunte, ibique vitæ stadium cum discipulis decurrente.

CXIX. *Theodorus Thomæ tyranni metu Constantinopolim se recipit: ad patriarcham crebro ventitat.* — Haud longum tempus intercessit, cum Thomas ille defectionem a Romanis instiuit, et populari circum omnia cœpit, atque infestis armis pervagari, transferre ad se nitens imperium. Tum ne in ejus manus venirent, qui foris habitabant, regiam urbem omnes ingressi sunt, alii quidem sponte, alii ab aliis impulsi. Rediit cum cæteris divinus Pater, in eaque vixit, quoad orta seditio reprimeretur, divisæque imperii partes coalescerent. Thoma vero copiis suis repente destituto, et in potestatem imperatoris redacto, urbem Constantinopolitanam mox iterum reliquit : non tamen amplius ad Crescentis loca profectus est, sed in Acritorum peninsula, sancto Tryphoni sacra, sedem fixit; ex qua sæpius ad patriarcham ventitabat : et cum eo pro re nata disserens, desiderium magis magisque incendebat; patriarcha vicissim amoris officia reddente, animique studium multis argumento declarante.

CXX. *Patriarchæ veneratio erga Theodorum.* — Qui aliquando abundantem amoris vim patefacere cupiens, audientibus multis episcopis, tum alias sancti laudes commemorabat, tum ærumnas quas pertulit, super omnes extollebat; exsilia ejus et carceres enumerans, vel alia omnia corporis supplicia. Ut autem convivari simul ambos opor-

[illegible] quidam pa-
tres ea sedere jussit, at post illum[illegible]
illum autem sanctum [illegible]
[illegible]pulari. [illegible] aiebat, mihi,
[illegible] admirabilis hic, cui cum
[illegible] nunquam pro ejus merito feceris
[illegible] ejus virtutem, incomparabilemque
m; neque, vel si omnes mortalium ho-
nores, illum unquam ab animi modestia
aut abjectum modicumque de se sensum
[illegible]rsuadeas: quo nomine longe a nobis
us in honore, longeque in amore præ-
nt iis qui me comitantur. Tanta erat
s erga magnum Theodorum veneratio,
mor, et charitas; sic illi omnes primas
nt, præclare secum agi existimantes, si
conserentur. Procul absit livor pulchris
succensere solitus, maculasque inurere
s; sileat lingua futiles nugas garriens,
pudenter deblaterans. Quis enim horum
vinorum virorum benevolentiam, concor-
tuamque conjunctionem, non calumnia-
irrideat, in rebus adeo notis cavillari
et veritatem solis luce clariorem obscu-
confundere, quasi non habeant ubi sua
t unde aliter placere possint, nisi cæteris
r? Verum illi suo ingenio utantur; nos
atis ubique studiosi, in ea nunc vel
consistemus, qua videlicet freti, res Pa-
fuerunt, exposuimus, et sinceram ac
icatam benevolentiam factis ipsis compro-

Theodori mors. — Sed jam nos tempus
beati viri finem. Refugit quidem oratio
dere: accedet tamen, quanquam sit
narratio. Exoptabat igitur omnibus votis
em, ut qui spes suas omnes in ea positas
eque aliud vivens assidue meditabatur,
flagrans desiderio, totusque in futuro-
tiones defixus, nec sic quidem extremis
ari linguam voluit, aut tantillum cessare
: sed iis quidem qui adventabant, verbis
sse conabatur, utilia tradens, supremas-
ationes reddens. Absentibus autem et
sitis, manu et atramento, colloquii vices
Deo illos commendans, animæque salu
ibus exposcens. Curæ enim sancto erat
prætertire, sed communem et privatam
us sollicitudinem huic secum efferre.
em magni ducebat, et hinc curæ studio-
ri gestiebat.

Ad eum morientem concursus ingens. —
vero ejus obitus fama, innumerabilis fuit
accurrentium multitudo. Quos partim ex
venientes cerneres, partim ex vicinis

A μίας, πατρικῶς ἤδη, καὶ τοῦ Πατρὸς, τοὺς μὲν ἄλλους ὁ Πατριάρχης ὑφέρους ἑαυτῷ εἶχε, καὶ μετ' αὐτὸν τὰς κλισίας λαχόντας· μόνον δὲ τὸν ὅσιον καὶ ἐπὶ μιᾶς καθέδρας ἐποιεῖτο συνέστιον. Αἰδοῖος γάρ μοι, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, ὁ θαυμάσιος οὗτος, καὶ τῆς πάσης τιμῆς ἄξιος, ᾧ πάντα τις ποιῶν, οὐδὲν οὐδέπω, οὐδ' ὅσον εἰκὸς ποιήσει, διά τε τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸ ἐν ταπεινώσει ἀσύγκριτον· οὐδὲ γὰρ, οὐδ' εἰ πᾶσάν τις τὴν ἐν ἀνθρώποις προσαγάγοι τιμὴν, ἢ αὐτόν ποτε τοῦ μετρίου μετακινήσει, ἢ πείσῃ ὅλως τοῦ καταβεβλημένου μεθέσθαι φρονήματος· δι' ἃ καὶ μᾶλλον προτιμητέος τῶν παρόντων ἐμοὶ, καὶ τὴν ἀγάπην διαφορώτατος. Οὕτω τιμῆς εἶχε πρὸς τὸν μέγαν ὁ πατριάρχης· οὕτω διαθέσεως καὶ στοργῆς· οὕτως αὐτῷ πάντες τῶν πρωτείων B παρεχώρουν, μέγα ἑαυτοῖς καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνον τετάχθαι ἡγούμενοι. Ἐῤῥέτω φθόνος ὁ τοῖς καλοῖς ἀεὶ νεμεσῶν, καὶ μώμους ἀεὶ προστρίβων τοῖς κρείττοσι. Σιγάτω γλῶσσα φληναφοῦσα τὰ μάταια, καὶ ἀναιδὴν τὰ μὴ ὄντα ἐκφέρουσα. Τίς γὰρ ὁρῶν τῶν θείων τούτων ἀνδρῶν τὸ εὔνουν τε καὶ ὁμόγνωμον, καὶ τὸ ἐν ἀλλήλοις συνδετικὸν, οὐκ ἂν τῶν φιλαιτίων καταγελάσοιτο, πράγμασιν οὕτως ἐκδήλοις ἐπηρεάζειν θελόντων, καὶ ἀλήθειαν ἴσα καὶ ἡλίῳ λάμπουσαν ἀμαυροῦν καὶ συγχέειν ὥσπερ οὐκ ἔχοντες ὅποι τὰ ἑαυτῶν κρύψειν, ἢ ἐξὸν[46] ἄλλως εὐδοκιμήσειν, εἰ μὴ ἑτέροις ἐπίθωνται; Ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐχέτωσαν ὡς ἔχοιεν, ἡμεῖς δὲ πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν προτιμήσαντες, νῦν καὶ μᾶλλον ταύτης περιεξώμεθα· ᾗ καὶ θαῤῥήσαντες, ὡς ἐνῆν, τὰ τῶν Πατέρων παρεστησάμεθα, καὶ τὸ τῆς εὐνοίας καθαρὸν καὶ ἀδόλωτον, αὐτοῖς πράγμασιν ἀπεδείξαμεν. C

Ἀλλ' ἡμᾶς γε ὁ καιρὸς ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ μακαρίου καλεῖ· ᾧ προσδῆναι μὲν ὁ λόγος ὀκνεῖ· προσβήσεται δ' ὅμως, εἰ καὶ σκυθρωπὸν τὸ διήγημα. Ἐπόθει μὲν οὖν τὴν ἀνάλυσιν, ὁ μηδενὶ ἄλλῳ ἢ ταῖς ἐκεῖθεν ζήσας ἐλπίσι, καὶ τοῦτο θέμενος μελέτην διαπαντός. Οὕτω δὲ πόθου ἔχων, καὶ ὅλως[47] ὢν τῶν μελλόντων, οὐδ' ἐν ταῖς τελευταίαις ἐβούλετο ἡμέραις τὴν γλῶσσαν καὶ μικρὸν ἐπισχεῖν, ἢ σχολάζουσαν συνόλως ἰδεῖν· ἀλλὰ τοὺς μὲν αὐτῷ προσιόντας λόγοις ἔσπευδε τοῖς παρ' ἑαυτοῦ ὠφελεῖν, παραδιδοὺς τὰ συνοίσοντα, καὶ τοὺς ἐξιτηρίους ἀποδιδούς· τοῖς δὲ μακρὰν καὶ ἀφεστηκόσι, χειρὶ καὶ μέλανι, τὰ τῆς ὁμιλίας ἐπλήρου, Θεῷ τε παρατιθεὶς τούτους, καὶ σωτηρίαν ψυχῆς ἐπευχόμενος. Ἦν γὰρ σπουδὴ τῷ D μεγάλῳ μηδ' ἐκλιπόντα μηδένα καταλιπεῖν· ἀλλὰ ταῖς ἁπάντων μεριμναις συναπελθεῖν. Ὃ καὶ ἐτίθει πολλοῦ, καὶ τῆς πάντων ἐποιεῖτο φροντίδος.

Ὡς δ' ἡ τούτου περιηγγέλη τελευτὴ, ἢ ἰδεῖν πλῆθος οὐδ' ἀριθμῷ ληπτὸν, ἐκείνῳ συνθέοντας. Οὓς μὲν ἐπὶ τῆς βασιλευούσης φοιτῶντας, οὓς δ' ἀπὸ τῶν πέριξ τόπων, ἄλλους ἀλλαχόθεν συνηθροι-

VARIÆ LECTIONES.

[46] ...οὐ. [47] al. ὅλος.

ως. Οὐδ' ἀρχιερέων οἱ πλεῖστοι ἀπελιμπάνοντο σύτα · οἵ τε αὖ προεστῶσες τῶν κοινοβίων, καὶ τ' αὐτοὺς τασσόμενοι μοναχοὶ, πάντες ἅμα δῆ ἔθεον · ὡς ἂν ἢ ὁμιλοῦντος τοῦ Πατρὸς ἀκού-ν, ἢ λόγου κατηχητικοῦ ἀπολαύσωσιν · ἢ ἐκδη-α θεάσωνται, ἢ ἵνα τι πάντως ῥᾷους τῇ προσ-ει γένωνται. Ἐπεὶ καὶ τὸ μόνον τοῦτο γενέσθαι τῷ, μέγιστον ἐνόμιζον εἰς ὠφέλειαν. Ἦν γὰρ ὁ ἄσιος ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδίων τὸν τρόπον, τὴν ισίαν ἡδύτερος · τὸ ἦθος κόσμιος, γαληνὸς, αθὴς πρᾶος, ἀόργητος, ταπεινὸς, καὶ ἄλλα κατὰ Θεὸν πλουτήσει ἄνθρωπος.

πτὰ τοιγαροῦν καὶ ἑξήκοντα βεβιωκὼς ἐνιαυτοὺς, ίσῳ βαρείᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου περι-ει μηνός · ἢ τὸ τοῦ στομάχου πάθος σφοδρότερον κατεπανιστᾷ · καὶ τῇ κλίνῃ ὅλον πεδῆσαν, καὶ νεκρῷ σχεδὸν ἔθετο. Ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ πόνου οὕ-ἔχων, καὶ ὀδυνῶν ὅλως πεπληρωμένος, τοῖς ηταῖς ὅλως ἐπιστρεφὴς ἦν · ὡς ἂν εἴπου καὶ γέ-ο τοῦτο ῥαίσαν βραχύ · καὶ μόλις ἀνεθέντι μικρὸν, ος ἀπὸ χειλέων εὐθὺς, καὶ ἡ συνήθης πάλιν δι-καλία. Πλὴν ἡ γλῶσσα τούτῳ πονηρῶς εἶχε, τῷ ετῷ ἤδη καταφρυγεῖσα · μόλις καὶ μικρόν τι τρομένη καὶ ἄτονον · ἑνὶ τῶν γραφέων τὰ τῆς λίας ἐκείνης ὑπαγορεύσας, δι' ἐκείνου τοῖς ἄλλοις διάλεξιν ὑπήχει. Ἔχει δὲ αὐτῷ κατ' ἀρχὰς ὁ λό-ούτωσί.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐ-ς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἴστε δὲ ὅπως ὑπὸ τοῦ ἴνου καὶ τοῦ πυρετοῦ κατεσχέθην, καὶ μηδ' ἐπ' υτοῦ εἶναι δυνάμενος. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν τὸ πάλιν ἔρχεσθαι τοῦτο; Ἥξει γὰρ πάντως ὁ τος χωρίζων με ἀφ' ὑμῶν, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν άγων. Τὰ δέ γε λοιπὰ τοῦ λόγου, ἐν ταῖς ἀμφοτέ-ραις τοῦ Πατρὸς κατηχήσεσιν, εἴσεται ὁ βουλό-μενος.

Τοίνυν μετὰ τὸ τὴν παροῦσαν ὁμιληθῆναι κατ-χησιν, εὐθὺς καὶ ἡ νόσος ἀνῆκεν αὐτῷ [49], ῥᾴω γεγονότα ὅλον, καὶ ἐπὶ ποδῶν βαίνοντα, καὶ τὴν ίαν ἐν τῷ Κυριακῷ τελοῦντα μυσταγωγίαν, δι' καὶ μᾶλλον αὐτῷ τὴν ὑγείαν ἐδωρεῖτο ὁ Θεὸς, ἔχοι τοῦτο καὶ τὴν θυσίαν προσαγαγεῖν ἐν ιρῷ.

Ὅθεν καὶ τοῖς συνοῦσι Πατράσι τε καὶ τοῖς ἄλλοις εἰκότα συνομιλήσας, κοινωνήσας τε αὐτοῖς καὶ πέζης, πάλιν ἀναπίπτει τῷ κλινιδίῳ. Καὶ δὴ οσκαλεῖται τὸν οἰκονόμον (1). Ναυκράτιος δ' ἦν

A circum locis, alios ex aliis finibus congregatos. Nec defuerunt numero episcopi complures, nec cœnobiorum rursus antistites, qui una cum subjectis sibi monachis adesse festinabant; ut vel loquentem Patrem audirent, ejusque documentum aliquod perciperent, vel abeuntem ipsum conspicerent; ut aliquam demum adventus sui fructum referrent. Maximum siquidem emolumentum censebant, vel ad ipsum tantum propius accessisse. Erat enim admirandus Theodorus, sermone dulcis, moribus suavior, congressu jucandior, animi habitu honestus, serenus, misericors, lenis, iræ expers, humilis; et si quid aliud est, quod in perfecto et secundum Deum homine laudari aut suspici debeat.

CXXIII. *Theodori ætas et morbus ultimus.* — B Septem igitur ac sexaginta natus annos, in gravem morbum incidit, Novembri mense ineunte: qui stomachi dolorem vehementius auxit, ipsumque lectulo alligavit, ac mortui similem reddidit. In hoc tamen mali æstu, cum urgerent undique cruciatus, totus in discipulos ferebatur. Cum autem refocillari nonnihil videretur, dolorisque vis paulatim remitti, statim ex labris oratio et consueta rursum doctrina profluere. Sed cum febris ardore adusta lingua officium negaret, ægre submissum quemdam et inconditum edens sonum, accito notario, dictatis quæ volebat, ad alios verba transmisit. Ejus autem sermonis hoc fuit initium:

CXXIV. *Morientis oratio ad suos.* — Fratres, Patresque; ægrotavi, et precibus vestris convalui. C Scitis autem quam violento morbi æstu, quam acri tenerer, ita ut mei pene compos non essem. Sed quousque tandem eo venire differimus? Veniet enim mors omnino, quæ a vobis me separet, et ad loca illa perducat. Cætera vero, si cui nosse est animus, in utrisque Patris catechesibus reperiet.

CXXV. *Morbo remittente sacrum in Ecclesia facit.* — Peracto hoc sermone, morbus continuo remisit. Quare viribus confirmatus, suisque pedibus incedens, Dominicum petit, et sacram in eo mystagogiam peregit, cujus maxime gratia sanitatem illi dederat Deus ut sacrificium offerre posset in tempore.

CXXVI. *Iterum lapsus in morbum, Naucratium* D *œconomum advocat.* — Unde post habitam ad Patres, aliosque qui convenerant, congruam orationem, et post communem cum illis mensæ partici-

VARIÆ LECTIONES.

[a] Vat. cod. δώδεκα τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης αὐτοῦ ἐξορίας. *Duodecim ipsius pro Christi veri-tate, exilii tertii.* [49] f αὐτὸν.

NOTÆ.

(1) Vatic. cod. Καὶ δὴ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ροσαγαγὼν τῷ Θεῷ καὶ μεταδοὺς πᾶσι τοῖς παρ-οῦσι τοῦ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυ-ρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰδίαις ερσὶν, etc. *Cumque incruentam Deo hostiam obtulisset ac omnibus qui aderant vivificum corpus et sanguinem Domini nostri et Servatoris nostri Jesu Christi propriis manibus tradidisset*, etc. Videsis et Naucratii epistolam de obitu S. Theodori, aditam a Franc. Combefisio in *Hist. Monothel.*, pag. 871.

pationem, lectulo iterum decubuit, atque œconomum advocavit. Naucratius is erat, qui et præfecturam post eum gessit, quem cum de omnibus perdocuisset, multisque qua ratione fratribus rite præesset, optimis documentis informasset; interrogabat denuo de iis quæ audire maxime avebat. Nunquid, Pater, ait, aut Frater, aliquid a nobis prætermissum in officio? Num aliquid remissius aut negligentius quam par erat, actum socordia, aut facilitate nostra? Num si quid fuit, quo meliores effici possent qui nobiscum erant, eorum salutem prodidimus, utilitatis tantæ commoda negligentes? mihi enim æstuat angiturque animus, recogitans omnium sibi subeundum esse judicium: et quænam illi ad tantum tribunal oratio sufficiet, cui sisti tantummodo formidandum est, et penitus intolerabile?

CXXVII. *Rursum decumbit.* — Hæc ille Naucratio cum dixisset, postero die, qui sextus erat Novembris, Pauli confessoris memoriæ sacer, Ecclesiam rursus petit, tum sacris operaturus, tum verba facturus ad fratres. Vespere autem, cum solitos cum illis hymnos Deo persolvisset, solus cellulam ingreditur, et paucula ore, plura mente cum, solo collocutus, profunda jam nocte ingravescere morbum sensit, acrioresque quam antea dolores augeri; quorum laborem ferre amplius tacitum non valens eum, qui pro cellæ foribus dormiebat, accersit; eique vim et acerbitatem explicat dolorum. Illo autem pro magnitudine mœroris flebiliter exclamante, accurrerunt illico discipuli flentes, ejulantesque, ut qui Patrem jamjam exstinctum iri arbitrabantur. Biduo igitur his doloribus excruciatus, ut sensit instare obitum sibi, perfusus manantium lacrymarum rivulis, excessum suum discipulis annuntiat.

σειθ ὅλως τῷ χωρισμῷ τῶν συνόντων δακρύων, ὡς μαθηταῖς·

CXXVIII. *Extrema Theodori verba ad suos.* — Patres, inquit, et fratres mei, jam adest, ut videtis, vitæ meæ finis, quem semper exspectavi. Commune enim est omnibus hoc poculum, citius alii licet, tardius alii bibant. Ex quo enim in hanc vitam producti sumus, vitæ finem capiamus necesse est optimo Domino ita statuente, ut qui vita fruuntur, mortem quoque sustineant. Mihi vero eadem cum aliis ineunda est via, eoque abeundum, quo patres mei antecesserunt, ubi vita sempiterna, imo ubi Deus et Dominus meus, quem dilexit anima mea, quem cor concupivit, cujus famulus dictus fui, quamvis obsequium neglexerim; cui totam vitam meam concredidi. Vos vero, filii, manete in sermonibus nostris, servantes quæ accepistis, vitamque simul et fidem vestram illibatam custodientes. Utrumque enim necessarium vobis est; si in utroque placere et accepti esse vultis. Scitis quomodo nihil subtraxerim vobis, quominus annuntiarem veritatem, sed publice et privatim omnibus congruentia indicarim; quæ utinam mentibus vestris

οὗτος, ὁ καὶ μετ' αὐτὸν τὴν προστασίαν ἐγχειρισθεὶς, ᾧ καὶ κοινωσάμενος περὶ πάντων, ὅπως τε ἐν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς γένοιτο δεξιὸς πολλὰ παραινέσας. Πυνθάνεται αὖθις καὶ περὶ ὧν πυθέσθαι τούτῳ ἡ μείζων σπουδή. Μή τι, φησὶ ὦ Πάτερ καὶ ἀδελφὲ, ἐλέλειπτό τι τῶν ὀφειλόντων ἡμῖν; Μή τι τῶν δεόντων παρεῖται ἢ παρημέληται ἄλλως διὰ ῥᾳθυμίαν ἡμετέραν καὶ χαύνωσιν; Μὴ ἄρα [ἐξ ὧν βελτιοῦσθαι οἱ μεθ' ἡμῶν ἔμελλον, τὴν σωτηρίαν αὐτῶν προεδώκαμεν, ὠφελείας ὑπεριδόντες τοσαύτης; ἐμοὶ γὰρ συνέχεται ἡ ψυχὴ καὶ ἀγωνιᾷ ὅλη, ἐννοοῦσα ὅπως μέλλει τὰς ἑκάστου εὐθύνας ὑφέξειν· καὶ τίς αὐτῇ ὁ ἐν τοσούτῳ λογοθεσίῳ ἀρκέσω λόγος, ᾧ καὶ παραστῆσαι μόνον, φρικτὸν καὶ ἀνύποιστον;

Οὕτω διομιλήσας τῷ Ναυκρατίῳ, τῇ ἑξῆς πάλιν, ἕκτην τοῦ Νοεμβρίου ἔχοντος, καθ' ἣν καὶ ἡ τοῦ ὁμολογητοῦ μνήμη Παύλου ποιεῖται, τῇ Ἐκκλησίᾳ φοιτᾷ, τήν τε θείαν ἐκτελέσων μυσταγωγίαν, καὶ λόγον μεταδώσων τοῖς ἀδελφοῖς. Τῆς δ' ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ ὕμνους συνάμα τούτοις ἀποδοὺς τῷ Θεῷ τοὺς συνήθεις, εἴσεισι μόνος ἐν τῷ κελλίῳ, γλώσσῃ δὲ ὀλίγα, διανοίᾳ δὲ τῷ μόνῳ προσομιλῶν· καὶ δὴ περί που νύκτα βαθεῖαν, τὰ τῆς νόσου αὐτῷ ἐπιτίθεται αὖθις, βαρυτέρας ἢ πρόσθεν αἰσθομένῳ τῆς ἀλγηδόνος· ὅς γε καὶ μὴ οἷός τε ὢν ὑποφέρειν τοὺς πόνους, φωνεῖ τὸν πρὸ τῆς κέλλης καθεύδοντα· καὶ αὐτῷ ἀπαγγέλλει τὰ τῆς ὀδύνης. Οὗ καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς λύπης, μέγα τι καὶ περιπαθὲς ἄφνω βοήσαντος, συντρέχει ἅμα τὸ πλῆθος τῶν μαθητων, δεδακρυμένοι ἅμα καὶ ἀνοιμώζοντες· ἐκλείψειν γὰρ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸν Πατέρα ἐτόπασαν. Ἐπὶ δυσὶν οὖν ἡμέραις τῷ πάθει τετρυχωμένος, ἐπεὶ ἔγνω τάχιστα αὐτῷ καὶ τὴν τελευτὴν ἥξειν, σύγχυεἶχε, καταφοραῖς, τὰ τῆς ἐξόδου ἀπαγγέλλει τοῖ

Πατέρες, λέγων, ἐμοὶ καὶ ἀδελφοὶ, ἤδη πάρεστιν, ὡς ὁρᾶτε, τὸ τοῦ βίου μοι τέλος, ὃ καὶ πάντοτε προσδόκιμον εἶχον παρ' ἐμαυτῷ. Κοινὸν γὰρ πάντων τουτὶ τὸ ποτήριον· κἂν οἱ μὲν θᾶττον αὐτὸ, οἱ δὲ βραδύτερον πίνωσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἐν τῷ βίῳ παρήχθημεν, πάντως καὶ τοῦ κίου πεῖραν ληψόμεθα· οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ οἰκονομήσαντος, ἵν' οἱ ζωῆς μετασχόντες, καὶ θανάτου μετάσχοιεν. Λοιπὸν ἀνάγκη κἀμὲ τὴν αὐτὴν βαδίσαι τοῖς ἄλλοις, καὶ ἀπελθεῖν, ἔνθα οἱ προωδευκότες πατέρες μου· ἔνθα ἡ ζωὴ ἡ ἀΐδιος οἱ μᾶλλον δὲ ἔνθα ὁ ἐμὸς Δεσπότης καὶ Κύριος, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ὃν ἐπόθησα ἐν καρδίᾳ· οὗ δοῦλος ἐκλήθην, κἂν τὴν δουλείαν ἠθέτησα· πᾶσαν τὴν ἐμὴν ζωὴν ἐνεπίστευσα. Ὑμεῖς δὲ, ὦ τέκνα ποθεινὰ, μείνατε ἐν τοῖς ἡμετέροις λόγοις, φυλάττοντες ἃ παρελάβετε, τηροῦντες ἑαυνοῖς τόν τε βίον καὶ τὴν πίστιν ἀνόθευτα. Χρεία γὰρ τῶν ἑκατέρων ὑμῖν, εἴπερ βούλοισθε δι' ἑκατέρων εὐδοκιμεῖν, Οἴδατε γὰρ πάντως, ὅτι οὐδέποτε ὑπεστειλάμην ὑμῖν, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα τοῖς πᾶσι τὰ ἀφειλόμενα διεμαρτυράμην· ἃ καὶ εὐ-

αι ταῖς ὑμετέραις διανοίας μένειν ἀμετακίνητα. A
γε ὑμῖν διεγγυῶμαι, ὡς εἴπερ τινὰ παῤῥησίαν
ξ τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ ὁ ταπεινὸς εὕροιμι, αἰτεῖν
ὑμῶν καὶ δεῖσθαι οὐ παύσομαι· ὡς ἂν ὑμεῖς
εἰ τὸ βέλτιον ἄγοισθε, καὶ κοινόβιον δὲ τὸ ὑμέ-
ν μείζω ἀεὶ λαμβάνει τὴν προκοπὴν, ἕνα καθ'
προσλαμβανόμενος ἀφ' ὑμῶν, καὶ προσάγων
τῷ σώζοντι. Ταῦτα τοῦ Πατρὸς διεξελθόντος
μαθηταῖς, καὶ τοῦτο τελευταῖόν φησι· Τοὺς
λειφθέντας τῶν Πατέρων προσείπατε παρ' ἡμῶν·
ἀρχιερεῖς καὶ ἱερέων τοὺς μὴ παρόντας, τὰ
τα προσφθέγξασθε· τοῖς ἐν παντὶ οὖσιν ἀδελ-
, καὶ πᾶσιν ἄλλοις οἳ τὴν ὁμολογίαν ἐτήρησαν,
τελευταίαν ἐξ ἡμῶν ἀπόδοτε πρόσρησιν. Ἐρω-
ὶς δὲ πρὸς τοῦ θείου Ναυκρατίου περὶ τῶν ἐν
μίοις μοναχῶν τε καὶ λαϊκων, ἀπεκρίνατο· Ὁ B
συγχωρήσει πᾶσι, μηδενὶ λογισθείη τὰ παρα-
ματα.

ὕτως οὖν ἔχων, δύο ἄλλας ἡμέρας διέμεινεν, εὐ-
ῶν τε τοὺς προσιόντας, καὶ τῷ σημείῳ σφραγίζων
σταυροῦ. Συχνοὶ γὰρ αὐτῷ ἀνὰ πᾶσαν διέθεον
ν· ἄλλοι ἀλλαχόθεν ὡρμημένοι, καὶ τοὺς ἀπιόν-
οἱ παραγενόμενοι φθάζοντες. Τῆς δὲ Κυριακῆς
λαβούσης, ἐν ᾗ καὶ ἡ τοῦ μεγαλομάρτυρος
ᾶ ἐτελεῖτο μνήμη, ἑνδεκάτην τοῦ μηνὸς ἄγοντος,
ἑαυτον μικρὸν ὅσον οὔπω ἐκλείψειν μέλλον-
. Ὅθεν καὶ προστάσσει τὴν συνήθη γενέσθαι δοξο-
γίαν· εἶτα καὶ τῶν θείων μεταλαμβάνει μυστη-
ων, ἵν' ἔχῃ ἐφόδιον καὶ ψυχῆς ἀγαλλίαμα τὴν
τάληψιν (2). Παραυτικα δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς
κελεύεται, φῶτα ὑπανάψαι, καὶ ὕμνων τῶν ἐξ-
ων ἀπάρξασθαι. Οἳ καὶ κύκλῳ περιστάντες, καὶ C
Μακάριοι οἱ ἄμωμοι, ὑποψάλλοντες, ἅμα τῷ τού-
ς εἰρηκέναι, Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι
ν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς, με·
μα καὶ αὐτὸς παρέδωκε τὴν ψυχὴν, ἀρεὶς τὰ
ντεῦθα, καὶ διαβὰς πρὸς τὴν ἐκεῖθεν μακαριότητα.
Καὶ προστίθεται τοῖς ὁσίοις ὁ ὅσιος, τοῖς ἱερεῦσιν ὁ
ἱερεὺς, ὁ μάρτυς τοῖς μάρτυσιν, τοῖς κήρυξιν ἡ
μεγάλη φωνὴ, καὶ μικροῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
περιηχήσασα· τοῖς ὁμολογηταῖς ὁ τὴν ὁμολογίαν
λαμπρὸς, καὶ ταύτην ἐξόχως τὴν κλῆσιν λαχών. Οὗ
ὁ πανίερον σῶμα μετὰ τιμῆς οὐδ' ὅσης καὶ ῥηθῆναι
ἢ νήσῳ κομισθὲν τῆς Πριγκίπου, μόλις τῷ τάφῳ δί-
οται· τοῦ συῤῥεύσαντος πλήθους ἐφ' ἱκανὸν κωλύον-
ς τὴν κατάθεσιν.

Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ ἱερώτατε Πάτερ, οὕτω καὶ βιοὺς D
ὶ μεταστὰς, νῦν ἐν οὐρανοῖς κομίζῃ τὰς ἀμοιβὰς,
τῷ μεγάλῳ παριστάμενος, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς
καρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος ἐλλαμπόμενος, τρα-
ώτερον τε καὶ καθαρώτερον, ὅλην ὅλῳ νοῒ τὴν αἴ-
λην δεχόμενος τῆς θεότητος, καὶ τῇ ἑνώσει ταύτης
ούμενος. Μέμνησο δὲ καὶ τῆς ποίμνης σου, ἣν λίαν

fixa et immota hæreant! Spondeo autem vobis, si quam in die Domini fiduciam humilis nanciscar, me pro vobis postulaturam precaturumque incessanter; ut et ipsi ad meliora provehamini, et cœnobium hoc vestrum majora semper incrementa capiat; singulos ex vobis, ordine unumquemque Deo viventi oblaturus assumam. His discipulos affatus Pater, adjecit ad extremum : Absentes Patres verbis meis salutate : episcopos presbyterosque, quo par est alloquio impertite, omnibus ubique fratribus aliisque omnibus, qui in eadem confessione perseverant, supremam ex me allocutionem reddite. Interrogatus deinde a divino Naucratio de monachis et laicis qui pœnitentiam agebant, respondit : Ignoscet omnibus Deus ; nemini imputentur errata.

CXXIX. *Viatico munitus obit, in insula Principis sepelitur.* — Duos alios dies in hunc modum exegit, accedentibus benedicens, crucisque signum imprimens; frequentes enim in horas adventabant, hinc inde profecti, adeo ut digredientes alii semper intervenientes occuparent. Die autem Dominico, qui undecimus erat mensis, et Menæ martyris memoriæ dicatus, cum sensim deficere se animadverteret, supremumque tempus advenisse; consuetas laudum preces inchoari jubet ; deinde mysteriis divins, ut animæ viaticum et munimen essent, participat. Mox etiam luminaria succendi, et exodios, qui in funeribus cantantur, hymnos cani innuit. Discipulorumque corona circumstante, ac psalmum : *Beati immaculati* (e), decantante, in illis verbis : *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me* (f): animam reddidit, infima hæc deserens, evolansque ad summam illam beatitudinem. Appositusque est ad sanctos sanctus, ad sacerdotes, sacerdos, ad martyres martyr, ad divinos præcones vox ingens, totum pene orbem suo sono pervagata : ad confessores confessione illustris, et nomen hoc præcipuo titulo consecutus. Cujus sacrum corpus ad Principis insulam, quanto cum honore dici nequeat translatum, vix tandem tradi potuit sepulturæ; inhibente, quoad poterat, confluentis turbæ multitudine, ac deponi vetante.

CXXX. *Oratio ad sanctum Theodorum.* — At tu, sanctissime Pater, tam laudabilis vitæ mortisque præmia in cœlo nunc percipis, lumini immenso astans, beatæque ac sempiternæ Trinitatis radiis clarius sinceriusque collucens ; totum tota mente splendorem excipiens deitatis, atque ipsa ejus conjunctione Deus factus. Memento autem et gregis

(e) Psal. CXVIII, 1. (f) Ibid. 93.

(2) Vatic. cod. : Καὶ ἐπαλειψάμενος κατὰ τὸ ἔθος τὰ μέλη αὐτοῦ, etc. *Et inunctus membra pro more.* Sic et Naucratii epistola, Εἶθ' οὕτω μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων τῶν ζωοποιῶν ἐκείνων, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπαλειψάμενος, καὶ κατασφραγισάμενος, etc. *Deinde vivificorum illorum particeps sacramentorum factus, ac pro more inunctus, consignatusque*, etc.

quem intime adamasti, pro quo animam posuisti, cui subventurum te, et pro eo intercessurum promisisti. Te ipso enim freti, opem tuam et tutelam deposcimus. Nota nobis est tua in nos cura, Patrum optime, ac filiorum amantissime; ut et in omnibus ad meliora nos ducas, et ad portum tandem tranquillissimum appellas; hancce nobis assidui officii mercedem tribuens, ut vitam inoffenso pede claudamus; teque patrono ac duce in Deum omnium evecti, immensa illa claritate perfruamur.

CXXXI. *Ejus translatio.* — Quoniam vero sacrum ipsum sanctumque corpus præcipuo quodam honore affici par erat; post annos decem et octo, cessante jam adversus Ecclesiam bello, quod postremum Theophilus excitarat; in regiam urbem clara et celebri pompa devehitur, illustri Methodio, piaque Theodora illud ab insula exportantibus, atque in Studii monasterio collocantibus : in quo et magni Platonis, et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur. Quod cum inferretur, divinus ipse patriarcha, clerusque universus, cum ingenti monachorum ac populi multitudine, cum facibus varioque suffitu extra urbem obviam effusi supinis manibus illud excipientes, salvum, integrum, sanumque, ac miro fragans odore repererunt, laudemque Deo omnium Regi referentes, in Patrum torum intulerunt. Illi honor et gloria cum unigenito ipsius Verbo, et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A ἠγάπησας, καὶ ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν τέθεικας· ᾗ καὶ ἐπηγγείλω ἐπαμύνειν ἀεὶ καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι. Σοὶ γὰρ θαῤῥοῦντες, τὰς σὰς πρεσβείας εἰς βοήθειαν ἐξαιτούμεθα. Οἴδαμεν γὰρ τὴν περὶ ἡμᾶς σου διάθεσιν, ὦ Πατέρων ἄριστε καὶ φιλοτεκνότατε, ὡς ἄν τά τε ἄλλα καὶ ὁδηγοίης ἡμᾶς πρὸς τὰ κρείττονα, καὶ εἰς λιμένα ἐγκαθορμίσας τὸν γαληνόνατον, ταύτην διδοὺς ἡμῖν τὴν ἀντιμισθίαν τῆς προεδρίας, τὸ τὴν παροῦσαν ἀπροσκόπως ἀνύσαι ζωήν· καὶ ὑπὸ σοὶ μεσίτῃ καὶ πρεσβευτῇ τῷ τῶν ὅλων παραστῆναι Θεῷ, καὶ τῆς ἐκεῖ μετασχεῖν λαμπρότητος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πανίερον σῶμα καὶ πανάγιον ἔδει τιμῆς κατευμοιρῆσαι τῆς κρείττονος, ἐτῶν διαγεγονότων δέκα καὶ ὀκτὼ, παυσαμένου ἤδη καὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν πολέμου, ὃν τελευταῖος ὁ στυ-
B γητὸς Θεόφιλος ἀνεῤῥίπισε, λαμπρῶς τῇ βασιλίδι ἀνακομίζεται, Μεθοδίου τοῦ ἀοιδίμου καὶ τῆς εὐσεβοῦς Θεοδώρας τοῦτο ὑπὸ τῆς νήσου εἰσαγαγόντων, καὶ τῇ τοῦ Στουδίου καταθεμένων μονῇ· ἔνθα ἡ πολύπλουτος σορὸς Πλάτωνος τοῦ μεγάλου καὶ Ἰωσὴφ τοῦ παμμάκαρος. Οὗ καὶ ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτός τε ὁ θειότατος πατριάρχης, καὶ κλῆρος ἅπας, καὶ μοναστῶν πλήθη καὶ μιγάδων, μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων προ[σ]χυθέντες τῆς πόλεως, καὶ τοῦτο χερσὶν ὑπτίαις δεξάμενοι, καὶ ὅλον σῶον εὑρόντες καὶ ἄρτιον, ἀῤῥήτου εὐωδίας πληρούμενον, τῇ θήκῃ τῶν Πατέρων κατέθεντο, δόξαν τῷ παμβασιλεῖ Θεῷ ἀναπέμποντες. Ὧπέρ ἐστι τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Λόγῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE SEQUENTI S. THEODORI STUDITÆ VITA

MONITUM.

(Ang. MAI *Biblioth. nov.* t. VI, p. 292.)

—

Quam nos in sequentibus paginis vulgamus sancti Theodori Studitæ Vitam, ea in duobus bibliothecæ Vaticanæ codicibus 608 *et* 1256, *diserte inscribitur Michaeli monacho, ut diximus p.* 158 * *in adnotatione, utque Allatius nos ibidem commode admonuit in cap.* 98 *de Theodoro. Ergo illa quæ in Sirmondi volumine legitur Vita, non Michaelem auctorem habet, sed vel anonymum, vel fortasse quemdam Joannem, prout suspicatur, Allatius loc. cit. Causam erroris (cui nos quoque credidimus, cum Studitæ nova scripta ederemus) scrutari curiosius non vacat, quandoquidem testes duo Michaeli vindicant, et Allatius id confirmat. Procœmium quidem totum novum est : elocutio in reliquis semper ab illa edita Vita differt; sed tamen res narratæ vix variant. Nos hanc luculentam Studitæ (quanti viri!) biographiam in codicibus diutius latere non patimur : atque ut ea utilior fiat, Latinam quoque ejusdem interpretationem, quanquam scripti satis prolixi, elaboravimus.*

* Vide supra Notitiam ex Allatii diatriba de *Theodoris.*

—

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ [ita uterque codex] ΠΑΡΑ ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΝΑΧΟΥ.

—

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

'HEODORI ABBATIS MONASTERII STUDII

A MICHAELE MONACHO CONSCRIPTA

—

al. 608. f. 124. a.] α'. Πολλοὶ μὲν τῶν
ὶ διαφόρους χώρας τε καὶ πατριὰς ἐν τοῖς
λάμψαντες χρόνοις, δίκην ἡλίου ταῖς τῶν
ετῶν ἀκτῖσι τοὺς παρατυγχάνοντας κατ-
αὶ πρὸς ζῆλον ἐνθέου πολιτείας τοὺς ἐρα-
αλῶν, ἢ καὶ τοὺς ἄλλως ἐξ ἀπροσεξίας ἔχον-
ιαστὰν τε καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἠρέθισαν.
ττον καὶ ὁ τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου πεφη-
νάρχης, καὶ τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας πυρ-
στύλος Θεόδωρος, ἐν τοῖς ἡμετέροις
ὡς οἷά τις πολύφωτος ἀστὴρ τόποις καὶ
ἡν οἰκουμένην πᾶσαν μικροῦ δεῖν ταῖς
λάμψεσι, καὶ τοῖς τῆς ἀθλητικῆς ὁμολο-
δαλεν ἀγωνίσμασι· καὶ τοσοῦτός γε ὤφθη
ροτέροις διαπρεψάντων καρτερίᾳ τε βίου
ἰς ἀνδρείᾳ ἐκθυμότατος ζηλωτής, καὶ εἰς ἑαυ-
ύτων πολλε[λε]χῶς ἀριστεύματα, ὡς μέχρις
ὶ νότου, ἑσπέρας τε καὶ τῶν ἀρκτικῶν δια-
τοὺς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ φθόγγους
ὁ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ Θεοῦ κατευλογη-
ιτοῦ πνευματικῆς τῶν μαθητῶν φυτουργίας
οὺς ἐκτεθῆναι τὰ κλήματα· καὶ παραδεί-
ζων τῷ ὄντι ἀμφιλαφεῖς, καὶ ἀρετῆς ἐντεῦθεν
θῆναι παιδευτήρια· καὶ οὐκ ἔστι τὸ παρά-
ς οὗ τὸ ὄνομα τῆς πολιτείας αὐτοῦ καὶ τὸ
οὐκ ἀφίκετο· ἀλλ' ὅπως [f. 134 b.] μὲν ὁ
ἐκεῖνος καθηγητὴς καὶ Πατὴρ τῆς καθ' ἡμᾶς
ῆς, καταπόδας τῆς αὐτοῦ κοιμήσεως, ἔνιοι
ῦ φοιτητῶν ᾠδικῶς ὑπηνίξαντο, κεφαλαιώ-
πολυμερῆ τῆς κατὰ πλάτος ὑψηλοτάτης
λιτείας ἀνδραγαθήματα ἐν ὀλίγαις ἐπέων
Μεθ' οὓς καὶ ἕτεροι τῶν τῆς Ἐκκλησίας
ῶν ἐν συγγραφῆς εἴδει καὶ ἐγκωμίων
ημῷ γλαφυρῶς ἄγαν κατ' ἐπεκτάδην συνέτα-
μνημα, εἰς γῆρας θησαυρίσαντες λήθης
Καὶ ἦν ἀκόλουθον τοῖς φιλοπόνοις καὶ
ἀναπεπτωκόσιν ἐξ ἀμαθίας τὸν νοῦν, τοῖς
ηθεῖσι κατεντυγχάνειν, κἀκεῖθεν ἐκδιδάσκε-

A 1. Sancti complures viri per diversas regiones ac patrias superioribus splendentes temporibus, solis instar, suarum virtutum radiis obvios quosque illuminarunt, atque ad exquisitæ virtutis studium, tum recti amatores, tum etiam illos qui incuriose se agebant, exstimularunt, et ad melioris vitæ propositum exacuerunt. Enimvero haut secus, nostræ quoque nuperæ congregationis supremus pastor, et Christi confessionis luminosa columna Theodorus, tanquam late relucens stella, exortus ætate ac regione nostra, mundo pene universos asceticæ vitæ splendoribus et athleticæ confessionis certaminibus innotuit : ac tantopere visus est et vitæ constantia et virtutis robore animosissimus priorum æmulator, eorumque in se ipso collecta B præclara gesta repræsentare, ut usque ad orientem et austrum, occasum et terras arcticas, magisterii ejus vox pervenerit : quin etiam sati ab eo et a Deo benedicti discipulorum viridarii propagines usque illuc proserpserint : ita ut uberrimus vere animarum hortus, et virtutis scholæ confierent. Prorsus nullus est orbis angulus quo vitæ ipsius fama et instituti denominatio non pervaserit. Sed quomodo inclytus ille dux atque Pater vitam apud nos exegerit statim post ejus obitum nonnuli ejus discipuli carmine panxerunt, multiplicem sublimium ejusdem virtutum amplitudinem paucis versiculorum dictionibus comprehendentes. Post quo alii Ecclesiæ sacerdotes historico more et panegyrica specie lucide admodum et prolixe commentarium composuerunt, senescenti ætati parantes C oblivionis remedium. Et sane pronum erat studiosis, vel saltem mentem haud obrutam inscitia gerentibus, scripturas illas perlegere, atque illinc ediscere universam sacratissimi Patris multisque præcellentem vitæ rationem, utilitatemque ex ea percipere, siquidem vellent, altamque ejus sapientiam admirari, et cœnobiticæ vitæ institutum,

nec non accuratas ejus traditiones stupendasque leges, quas suis tulit servandasque commisit discipulis quarum causa tanquam alter Basilius ætate sua celebrabatur. Sed quia fratrum communitas, et multorum mens arcto plerumque spatio constricta, pedestre potius atque simplicius dictionis genus expetere solet, quod experrectam detineat ad dicta attentionem, sitque ipsorum animabus utilius qum difficiles et sublimi stylo prolati sensus; agesis vestris obtemperantes mandatis, reverendissimi Patres, de divo hoc patriarcha nostro, ac magistro orbis sapientissimo nos quoque humiles nulla que æstimatione digni, pro viribus verba faciamus; longo equidem infra rei meritum intervallo, sed quantum nostra infirmitas tulerit, facilitatis atque perspicuitatis rationem habentes.

A σθαι τὴν ἄπασαν τοῦ πανιέρου Πατρὸς ὑπερανεστηκυῖαν τῶν πολλῶν βιοτὴν, καὶ τὸ ὠφέλιμον δρέπεσθαι, εἴπερ ἐθέλοιεν, θαυμάζειν τε τῆς σοφίας αὐτοῦ τὸ βάθος, καὶ τὸν τρόπον τῆς κοινοβιακῆς ἀναστροφῆς, τάς τε ἀκριβεῖς αὐτοῦ παραδόσεις καὶ θεοπρεπεῖς νομοθεσίας, ἃς ἐκεῖνος τοῖς αὐτοῦ νομοθετήσας καὶ παραδεδωκὼς μαθηταῖς, ἄλλος τις Βασίλειος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν ἐφημίζετο χρόνοις. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἡ τῶν πολλῶν διάνοια μικρὰ βλέπουσα ὡς τὰ πολλὰ, τὸ πεζὸν καὶ ἁπλοϊκώτερον τῆς φράσεως προτιμᾷν ἐπίσταται, ὡς ἀνύστακτον συντηροῦν τὸν ἐπόπτην τῶν λεγομένων νοῦν, καὶ ὄνησιν ἐμποιοῦν ταῖς σφῶν αὐτῶν ὑπὲρ τὸ σκληρὸν καὶ βαθύγλωσσον τῶν νοημάτων ψυχαῖς, φέρε ταῖς ὑμετέραις πειθαρχήσαντες ἐντολαῖς. Πατέρων
B αἰδεσιμώτατοι, τοὺς περὶ τοῦ θείου τούτου προπάτορος ἡμῶν καὶ πανσόφου διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λόγους, καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ὡς οἷόν τε, καταθώμεθα· πολὺ μὲν κατόπιν τοῦ πρὸς ἀξίαν [f. 135 a.] ἰόντας, ὡς ἐνὸν δὲ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν πρὸς τὸ εὔληπτόν τε καὶ καταφανὲς μεταποιουμένους.

2. Magni hujus et invicti orthodoxæ fidei herois, et monasticæ familiæ celeberrimi rectoris, Theodori, inquam, patria nutrixque fuit urbs in universo orbe præcellens, in qua tunc imperium tenebat impio patre scelestior filius Constantinus Copronymus, antichristianæ hæreseos renovator ampliatorque, qui ceu illud olim Ægyptii Pharaonis ingenium luto ac lateritio opere, novum Christi Israelem affligebat, dum iconomachicam fabricam per suos acerbos operis hujus præfectos urgeret, quem cernebat evangelicæ in terris adhærere vitæ, et Domini sublimiter instituta sectari. Parentes Theodori fuerunt pii ac nobiles, qui impositam sibi a genitoribus appellationem actibus suis palam confirmarunt: ex quibus pater quidem, lux vere, secundum loquacium Atheniensium linguam a Deo creatus, Photinus (Lucidus) moritus et nomine exstitit, vitam optimam sectatus, et honestatis splendore egregie exornatus; sicut etiam posthinc religiosæ ejus erga Deum et res divinas animæ demonstravit affectus. Nam cum non vulgare apud imperatorem munus gereret, erat enim regiorum vectigalium quæstor, hoc et aliud quodlibet mundi oblectamentum flocci faciens, cum tota domo ad universalem regem Deum se contulit, liberamque vitam præ aulica adamavit: imo mundana hæc fumi instar somniique evanida spernens, perpetuo mansura bona, firmumque statum habentia, sibi acquisivit, dum se consecratorum Deo virorum catalogo, adjunxit. Et quidem jam quinquennio antea a conjugis consortio ob eximium religionis studium semet fortiter removerat. Ipsa vero mater spectatissima et illustris femina, egregiis mentis dotibus instructa, suisque liberis et domui præesse gnara, utpote a Deo creata, et parem actibus appellationi sortita: nam cum commune divinæ creationem nomen sibi proprium haberet, propter rectam suam vitæ rationem, Theoctiste et erat et nominabatur, laudem utrimque ab morum sanctimoniam nacta. Sed cujusmodi

β'. Ἡ τὸν μέγαν τοῦτον καὶ ἀκαταγώνιστον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀριστέα, καὶ τοῦ μοναδικοῦ τάγματος διαβόητον κυβερνήτην ἐνεγκαμένη τε καὶ ἐκθρέψασα Θεόδωρον, ἡ τῶν πανταχοῦ γῆς πόλεων προκαθημένη πέφυκε πόλις, καθ' ἣν ἐκράτει τῆς ἀρχῆς τηνικάδε, ὁ ἐξ ἀσεβοῦς ἀσεβέστερος ἐκραγεὶς γόνος, Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, καὶ τῆς Χριστομανικῆς αἱρέσεως δευτερωτὴς ἀναφανεὶς γενικώτατος, ἐκθλίβων τὸν νέον Χριστοῦ Ἰσραὴλ, καθάπερ ποτὲ ὁ Αἰγύπτιος νοῦς Φαραὼ τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ τῆς εἰκονομαχικῆς πυργοποιίας διὰ τῶν
C πικρῶν τῆς τοιαύτης οἰκοδομίας ἐργοδιωκτῶν, καθ' ὅτε ἔβλεπεν αὐτὸν προς τὴν γῆν ἐπειγόμενον τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, καὶ ἀνυπερθέτως τοῖς Δεσποτικοῖς ἐξακολουθοῦντα θεσμοθετήμασιν. Γονεῖς δὲ αὐτῷ εὐσεβεῖς τε καὶ εὐπατρίδαι, καὶ τῆς ἀποκληρωθείσης αὐτοῖς πρὸς τῶν φυσάνκων προσηγορίας, διὰ πραγμάτων τὰς σημασίας ἐπιδήλους ἔχοντες· ὧν ὁ μὲν πατὴρ, φῶς ἀληθῶς κατά τὴν λάλων τῶν Ἀθηναίων γλῶτταν, παρὰ Θεοῦ γεννηθεὶς, φωτεινὸς τοῖς τρόποις καὶ τῇ κλήσει γεγένηται, καλοκαγαθίας μεταποιούμενος, καὶ σωφροσύνης αἴγλῃ ἀξίως κατακοσμούμενος· καθὼς καὶ ὁ μετὰ ταῦτά γε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα τῆς θεόφρονος αὐτοῦ ψυχῆς ἔδειξεν ἔρως· τὴν γὰρ οὐ πολλοστὴν ἀπὸ βασιλέως διέπων ἀρχὴν, καθ' ὅτι ταμιείας ἐχρημάτιζε τῶν
D βασιλικῶν φόρων, ταύτην τε καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τοῦ βίου παρ' οὐδὲν λογισάμενος τέρψιν πανοικὶ τῷ Θεῷ καὶ παμβασιλεῖ προστρέχει, καὶ τὸν ἄζυγα τῆς ἐν βασιλείοις αὐλῆς ἀπαλλάττει [f. 135 b.] βίον· μᾶλλον δὲ τὰ καπνοῦ τρόπον καὶ ὀνείροα διαλυόμενα παριδὼν, τῶν ἑστωτων καὶ εἰς ἀεὶ τὸ μόνιμον ἐχόντων ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν πορίζεται· καὶ γίνεται τοῦ καταλόγου τῶν τῷ Θεῷ καθωσιωμένων, ὁ καὶ πρὸ πέντε ἐτῶν τὴν τῆς συνεύνου γνῶσιν δι' εὐλαβείας περιουσίαν ἀνδρείως ἠθετηκώς. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μήτηρ ὡς περιφανὴς καὶ ἐπίδοξος, πυκνότητι πυκαζομένη, καὶ καλῶς εἰδυῖα τῶν τε ἰδίων τέκνων καὶ τοῦ οἴκου προΐστασθαι, ἅτε ὑπὸ Θεοῦ κτισθεῖσα, καὶ τὴν ὁμοίαν προσηγορίαν τοῖς ἔργοις σφραγισθεῖσα. τὸ γὰρ κοι-

Θεοκτιστίας ὄνομα ἰδιάζον αὐτῇ παρυπάρ- A
της κατ' ἀρετὴν εὐζωΐας, Θεοκτίστη καὶ ἦν
ιαστο, τὸν ἐξ ἀμφοῖν ἔπαινον διὰ τῆς σεμνῆς
οσα πολιτείας· ἀλλ' ὁποῖον δὲ τοῦ βίου δρό-
ιισέβαστος αὕτη πεποίηται, αὐτὸς ὁ ἐκεῖνος
ι,τος αὐτῆς καρπὸς, τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀδελφοῖς
χήσεως εἴδει τηνικαῦτα ὑπηγόρευσεν (1),
ις γλῶτταν θεόθεν πεπλουτηκώς· ὅθεν τοὺς βουλομένους τὰ κατ' αὐτὴν εἰδέναι, ἐκεῖσε παρα-
ες, ἡμεῖς τῶν περὶ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν λόγων ὀφειλομένως ἐχόμεθα.
ν μὲν οὖν πρώτην τῆς ἡλικίας ἑπταετηρίδα
τως τῆς φύσεως διηνυκὼς, ταῖς εἰσαγωγι-
στοιχειώδεσι τῶν μαθημάτων ἐνασχολεῖσθαι
ει τέχναις· αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις B
σαι τῇ ψυχῇ, ἑνοῦνται αὐτῇ καὶ παράμονοι
τ,μένῳ γίνονται. Ἐπεὶ δὲ προβὰς καθ' ἡλι-
ιὶ γραμματικῆς ἔμπειρος ἐγεγόνει τέχνης,
ὶ διαλεκτικῆς, ἣν δὴ φιλοσοφίαν καλεῖν οἱ
ἐινοὶ γινώσκουσιν· πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις
ἐν ῥήτορσι φράσεως τὸ κάλλος, ὡς [f. 136
τε ἦν, ἀπηνθίσατο, φύσεως τάχει καὶ γνώ-
οπονίᾳ τοῖς πᾶσι περίσκεπτος (2) ὧν ἐγνω-
οὐ μόνον δὲ διὰ ταῦτα αἰδέσιμος ἦν τοῖς
ιὶ τοῖς ἤδη προβεβηκόσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ
ιπου τῆς ἀγωγῆς μᾶλλον, οὐκ ἀθαύμαστος
νομίζετο· ἀρετῆς ἅτε ἐρῶν, καὶ τὴν ἁγνείαν
ἐπαγόμενος, τῶν τε φαύλων τὰς συνουσίας
ίσκων, καὶ τοῖς σώφροσιν ἀεὶ συναρτώ-
ις δὲ καὶ τοῖς οἴκοις τῶν εὐχῶν, οὐχ ἥκι- C
ἐν ταῖς συνάξεσι μολὼν, καὶ τοῖς βίοις τῶν
ιλεμψάντων ἁγίων ὡς ἔν τισιν εὐωδεστάτοις
, καθάπερ τις φιλόπονος μέλιττα τῷ λογι-
ιζόμενον καὶ περιιπτάμενος· καὶ τοῦτό τε
πάντα δὲ μᾶλλον συλλήβδην ἐρανιζόμενος
ὲς χρήματος κατασκευὴν, λέγω δὴ τῆς ἀει-
καὶ σεβασμίας ἀρετῆς ὑπὲρ μέλι καὶ κη-
ὶ τῆς ψυχῆς γλυκαινούσης αἰσθητήρια· ἦν
καὶ ἀρτίφρων καὶ Χριστομαθὴς ὁ θαυμά-
τῆς ἐνυποστάτου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
, τῆς πᾶσαν ἔννοιαν καὶ βουλὴν ἐπικαλεσαμέ-
[γων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὑποστάσης, καθάπερ
ιν τι δῶρον τὴν κυριωτάτην τῶν γενικῶν
ὧν ἀρετῶν, ᾗ παρέπεσθαι καὶ τὰς λοιπὰς
λόγος, τοῖς γε μὴ ψιλὴν ἔχουσιν αὐτῆς τὴν
ἀλλ' ἐμπεδοῦσι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν D
ὀνομάζονται παρωνύμως. Ὑφ' ἧς ἐντελῶς ὁ
ιὔτος ...νόμενος Θεόδωρος τὴν εὐθεῖαν καὶ
ἣν ...σε τρίβον, καὶ μακρὰν ἐγεγόνει τῶν
φροσύνης ποδῶν, ἣ τοὺς χρωμένους αὐτῇ ὑπο-
ιν πέφυκεν, καὶ εἰς ᾅδην ἀπωλείας καταβιβά-
ἀλλὰ γὰρ οὕτω τὰ πρῶτα διαπλάσας ἑαυτὸν [f. 136b] ἄριστα καὶ πανσόφως, μᾶλλον δὲ διαπλασθεὶς ὑπὸ
ίας χάριτος, ἣ χεῖρα βοηθείας ὀρέγει τοῖς ἀγαθὸν αἱρουμένοις, καὶ συνεργεῖ καὶ σθένος δίδωσι
ἣν τῶν κρειττόνων ἐπιτυχίαν.

Οπηνίκα τοῦ πονηροῦ τυράννου καὶ Φαραω-
νος ἄνακτος καταποντισθέντος οὐ τῷ Ἐρυθραίῳ
, τῷ δὲ περὶ τῆς γεέννης, ἧς καὶ τὰ ὑπεκκαύ-
ξύλα δηλαδὴ καὶ χόρτον καὶ καλάμην τὰ τῆς

vitæ cursum veneranda hæc semper femina tenuerit, ipsemet ejus a Deo datus fructus, coram subjectis sibi fratribus catechesim perorans jam exposuit, facunda quippe lingua divinitus donatus. Quamobrem Theoctistæ notitiarum cupidos illuc ablegamus : dum nos interim de Patre nostro, prout par est, sermonem prosequemur.

3. Primo itaque ætatis septennio indoli suæ convenienter exacto, isagogicis atque elementaribus disciplinarum artibus admovetur : nam pueriles institutiones cum anima auctæ, ipsi cohærent, firmiterque in instituto homine manent. Tum crescentibus annis, grammaticæ regulis imbutus fuit, et mox etiam dialecticæ, quam philosophiam magistri appellant. Præterea rhetoricæ quoque elocutionis venustatem, pro viribus, degustavit, naturæque acumine et voluntario labore cunctis eminentior apparebat, neque ob hæc solum coætaneis imo et provectioribus venerandus erat, sed magis etiam ob morum formam admiratione dignus illis videbatur; quippe virtutis studiosus, et innocentiam comitem habens, improborum consortia vitans, et cum probis semper conversans; sacris item oratoriis ac synaxibus assiduus; et ad sanctorum ante se virorum lectitandas vitas, apis instar laboriferæ, intellectu incumbens; et modo hoc, modo illud, imo cuncta simul deflorans ad unius conferens operis confectionem, laudatissimam, inquam, et venerandam virtutem, quæ præ melle ac favo animæ sensum dulcissime efficit. Fuit enim hic a pueritia mirabiliter prudens et Christi discipulus, a consubstantiali Dei Patris sapientia, quæ mentem omnem voluntatemque imbuit, et ea quæ non sunt facit subsistere, ab hac inquam ceu eximio dono præcipua omnium virtute donatus, quam reliquæ subsequi solent, in iis certe qui haud nudum habent Christianorum nomen, sed huic consonos actus exserunt. Sic prorsus a religione eximius hinc manuductus Theodorus rectam regiamque viam terebat, et procul insipientiæ vestigiis incedebat, quæ sectatores suos subvertere solet, et ad inferorum preditionem deducere. Talem videlicet se ab initio optime ac prudentissime conformavit, vel potius a divina conformatus fuit gratia, quæ auxiliarem manum iis, qui virtutis studium elegerunt, porrigit, cum iisque operatur, ac vires ad majorem consequendum profectum suppeditat.

4. Interim scelestus tyrannus, et Pharaonis regis mentem gerens, haud Rubro mari demersus fuit, sed igne gehennæ, cujus ille incendio, ligna nimirum et fenum et calamum, impiæ vitæ fructum,

(1) Exstat hæc inedita in Metaphrastæ codice ...siaco, ut dixi, t. V, part. II, p. 77 in adn.

(2) Cod. 608 περίππυος, cod. 1256 περίπατος, uterque mendose, ut puto, Substituo περίσκεπτος.

toto ætatis suæ tempore, tanquam sterilis terra ac dumosa, pabulum attulerat. Subinde post hunc Leo Junior filius ejus, naturalis hæres, brevi tempore imperio præfuit, et mox mortem obiit; quandoquidem Davidis illud vaticinium intelligere noluit; nempe ex Davide ortum esse cornu fortissimum, quod cornua contrivit peccatorum ac dæmonum hominumque impiorum. Nimirum pacis princeps Christus, magnus et solus æternusque rex, suscitavit cornu salutis simul ac pacis Ecclesiæ suæ, illam dico nomini suo congruam, magisque operibus quam appellatione, vere Irenem. Tunc autem divius quoque Theodorus omni se vanitate sæculi expedivit, et quasi domitus sponte pullus ad virtutis habenas decurrit, annos tunc natus viginti duos. Cum ergo religiosissima Irene, a Deo ad monarchiæ apicem sublimata, orthodoxiæ qui superfuerant ac monasticæ vitæ igniculos ex longinquis exsiliis aut etiam carceribus revocaret, quos tanquam sal terræ, mundique illuminatores, vitæ doctrinam gerentes, observabat ac venerabatur, ceu qui artus Ecclesiæ diro morbo corruptos salire poterant, insuperque orthodoxæ fidei luce mentium oculos illustrare; tunc in urbem reversus est, direlicto suo ad Olympum nemore, prædictæ inclytæ frater Theoctistæ Plato venerabilis (de cujus laudibus splendidam elaboravit orationem magnus Theodorus, vitam ejus condigne exponens), ut pro sua virili parte opem ferret et allaboraret cum cæteris Patribus, qui ob destruendam funditus hæresim, et sacrarum imaginum cultum restituendum, Nicææ convenerant trecendi et quinquaginta: quorum congregatio merito appellata est septima synodus, quæ requiem prioribus motibus, attulit, et orthodoxam fidem nostram postremo obsignavit Plato siquidem conjunctis viribus cum Tarasio rectæ fidei defensore, et œcumenico luminari, qui convenienter suo nomini totam impietatis procellam exturbavit, et Ecclesiæ pacem Deo favente restituit; huic, inquam, conjunctus Plato consiliarius ad omnia dexterque auxiliator erat; quia reverentia vicissim omnique honore prosequebatur Tarasuis sanctissimum virum, propter ascoticæ vitæ soliditatem et generis nobilitatem.

μοχθηρᾶς ἐκφόρια ζωῆς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὥσπερ τις γῆ κεχερσωμένη καὶ ὑλομανοῦσα ἐξήνεγκεν. Εἶτα μετ' ἐκεῖνον ἀμέσως τοῦ νεωτέρου Λέοντος καὶ υἱοῦ αὐτοῦ ἐκ προγόνων διαδοχῆς, εἰς ὀλίγον τοῦ καιροῦ τῇ βασιλείᾳ διαρκέσαντος καὶ θανατωθέντος, ἐπεὶ μηδ' ἐβούλετο συνιέναι τὸ διὰ τοῦ Δαυῒδ προφητευόμενον, ἐκ Δαυῒς ἀνατεταλκέναι ἰφθιμότατον κέρας, ὃ συνέθλασε τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν δαιμόνων τε καὶ ἀνθρώπων ἐναγῶν· ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης Χριστὸς, ὁ μέγας καὶ μόνος ἀΐδιος βασιλεὺς ἐξήγειρε κέρας σωτηρίας ὁμοῦ καὶ εἰρήνης τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, τὴν φερώνυμον δὲ λέγω καὶ τοῖς ἔργοις μᾶλλον Εἰρήνην ἢ τὴν προσηγορίαν. Τότε δὴ, τότε καὶ ὁ θεῖος Θεόδωρος πάντῃ διέδρα τὴν κοσμικὴν ματαιοπονίαν, καὶ οἷόν τις αὐτογύμναστος πῶλος πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ηὐτομόλησε χαλινὸν, ἀπὸ γενέσεως ἄγων εἰκοστὸν καὶ δεύτερον ἔτος· τῆς γὰρ θεοφιλεστάτης Εἰρήνης ὑπὸ Θεοῦ προσχθείσης εἰς τὸ τῆς μονοκρατορίας κῦρος, καὶ τοὺς ὑπολελειμμένους σπινθῆρας τῆς εὐσεβείας τε καὶ μονήρους διαβιώσεως ἐκ τῶν ἐσχατιῶν καὶ ὑπεροριῶν ἢ καὶ καθείρξεων ἀνακαλεσαμένης, οὓς καὶ ὡς ἅλα τῆς γῆς καὶ ὡς φωστῆρας κόσμου λόγον ζωῆς ἐπέχοντας, περιεῖπε καὶ ἀπεσέμνυνεν, ὡς ἀλίζειν εἰδότας τὰ τῆς Ἐκκλησίας διεφθορότα τῇ πικρᾷ νόσῳ τῆς αἱρέσεως μέλη, πρὸς δὲ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως [f. 137 a.] τῷ φωτὶ ἐναυγάζειν αὐτῶν τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς, εἰσελήλυθε τηνικαῦτα ἐν τῷ ἄστει, τῆς κατὰ τὸν Ὄλυμπον ἀφορμηθεὶς λόχμης, καὶ ὁ τῆς προκατονομασθείσης ἀοιδίμου Θεοκτίστης ὁμαίμων Πλάτων ὁ σεβασμιώτατος, περὶ οὗ καὶ λαμπρὸς ἐσπουδάσθη τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ἔπαινος τὴν αὐτοῦ ἐκτιθεμένῳ ἀξιοπρεπῶς πολιτείαν (3), συναγωνισόμενος, τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον, καὶ συμπονήσων τοῖς ἄλλοις Πατράσιν, εἴς τε τὴν κατὰ τῆς αἱρέσεως ἀνατροπὴν καὶ καθαίρεσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν θείων εἰκόνων προσκύνησιν, τοῖς συνελθοῦσι τῇ Νικαέων τριακοσίοις καὶ ν'· ὧν ἡ ἄθροισις πρεπόντως ἑβδόμη σύνοδος ὠνόμασται, κατάπαυσις τῶν πρὸ αὐτῆς γενογένη καὶ σφραγὶς καὶ τέλος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως· καὶ δὴ Ταρασίῳ τῷ προμάχῳ τῆς εὐσεβείας καὶ οἰκουμενικῷ πεφηνότι φωστῆρι, τῷ φερωνύμως ἐκταράξαντι πᾶσαν τῆς ἀσεβείας τὴν ἅλμην, καὶ γαλήνην τῇ Ἐκκλησίᾳ σὺν Θεῷ πρυτανεύσαντι, ἑνωθεὶς, σύμβουλος αὐτῷ τὰ πάντα καὶ συλλήπτωρ δεξιὸς καθίσταται· ἐκείνου δι' αἰδοῦς πάσης καὶ τιμῆς ἔχοντος τὸν πανόσιον διά τε τὸ βεβηκὸς τῆς ἀσκήσεως, καὶ τὸ τοῦ γένους ὑπερτενές.

5. Hanc igitur ob causam moras admirabilis Plato Constantinopòli trahens, cum alios multos familiares ad præsentium periturarum rerum contemptùm incendit, tum præcipue sororem suam, nec non piæ mentis Theodorum nepotem, qui ambo multo jam ante cœlestis vitæ desiderio flagrabant, ad majus monasticæ perfectoris professionis studium concitavit. Qui Theodorus sancti viri montis fiducia repletus, matre secum conspirante, per hanc salutaria et utilia consilia patri suggerit; atque ita

ε'. Ταύτης οὖν εἵνεκα τῆς προφάσεως τὰς διατριβὰς ὁ θαυμάσιος Πλάτων ἐν Κωνσταντινοπόλει ποιούμενος, καὶ ἄλλους μὲν πολλοὺς τῶν συνήθων πρὸς καταφρόνησιν ἀνεπτέρωσε τῶν παρόντων καὶ φθειρομένων, μάλιστά γε μὴν τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν, καὶ τὸν ὁσιόφρονα ἀδελφιδοῦν Θεόδωρον, πολλῷ πρότερον τῷ πόθῳ τῆς οὐρανίου ζωῆς τὰ ἐντὸς ἔχοντας πυρπολούμενα, πρὸς πλείονα ζῆλον τῆς ἀμείνω διήγειρε τῶν μοναστῶν πολιτείας. Ὅστις Θεόδωρος θάρσους [f. 137 b.] ἐπίμεστος ταῖς ὑποθήκαις τοῦ ὁσίου γε-

(5) Hanc Theodori de Platonis avunculi ac magistri sui laudibus orationem exstare apud Bollandianos, diximus jam in hac collectione t. V, part, II, p. 77 in adn.

συμβούλῳ τῇ μητρὶ χρησάμενος, δι' αὐτῆς τὰ καὶ ἀνήκοντα τῷ πατρὶ ἀναφέρει · καὶ ταύτη τοῦτον σὺν τρισὶν ἀδελφοῖς πρὸς τὸν ἴσον τῆς συνθέσθαι πόθον, ἐφυστερίζοντα τοῖς ἐξ αὐτοὺς γὰρ ἑαυτοῦ δύο συναίμονας μετὰ τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν προεζωγρήκει ταῖς χρησταῖς τῆς μηπαρακλήσεσι · καὶ οὕτω συμφωνησάντων πάντας ἀποτάξασθαι τοῖς τοῦ κόσμου, καὶ Θεῷ συναφθῆναι διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ σχήματος, πωλοῦσι σπουδῇ πάντα τὰ τῆς κοσμικῆς ζωῆς, βασιλικοῖς ἀξιώμασιν ἐπιτήδεια · ἔτι δὲ καὶ τὴν οἰκίαν · καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν συγκομισθὲν χρυσίον πένησι διανείμαντες, ἀξιοῦσι τοῖς κατ' οἶκον ὑπηρετουμένοις οἰκέταις τῆς ἐλευθερίου ζωῆς, τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς λεγάτων · καὶ δὴ τῶν ἐκεῖ ὁμοθυμαδὸν ἀναστάντες ἀπαίρουσιν εἰς τὸν προγνωσθέντα αὐτοῖς τοῦ Σακκουδίωνος χῶρον, οἰκεῖον αὐτῶν, καὶ πάνυ ἐπιτήδειον εἰς μοναστῶν ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυλαν · κάταλσον γάρ ἐστι τὸ μηνοειδῶς τε περικυκλούμενον, καὶ δι' ἑνὸς μέρους τὴν εἴσοδον ἔχον · τὸ δὲ μεσαίτατον αὐτοῦ πεδινόν, ἐν ᾧ πεφύκασι δένδρα διάφορα, κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα · καὶ ὁ περικαλλὴς τοῦ Θεολόγου ναὸς, ὕδωρ πρὸς αὐτάρκειαν, μηδὲν ἄλλο πρὸς ὡραϊσμὸν θεωρίαν τοῖς οἰκήτορσιν ἐμπαρέχον, ἢ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἀρκτικὴν θάλασσαν · ὅστις ἐξ ἐκείνου μέχρι σήμερον ἀνθεῖ καὶ βρίθει τῷ πλήθει τῶν ἐκεῖσε ἀναστρεφομένων ἀδελφῶν · καὶ περιβόητός γε καθέστηκεν διὰ τὴν χάριν βαλλόντων εἰς αὐτὸν πρῶτον καὶ θεμέλιον ἀγγελομιμήτου ζωῆς, θεοφόρων καὶ ὁμολογητῶν Πατέρων ἡμῶν.

Ἐν ᾧ δὴ ἐναυλιζόμενος κατ' ἀρχὰς [f. 138 a.] ὁ μέγας Θεόδωρος σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ, καὶ ταῖς τοῦ ὁσιωτάτου Πλάτωνος χερσὶν ἑαυτὸν ὅλον ἐκδεδωκὼς, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν τοῦ ἁγίου σχήματος ἀναλαβὼν πανοπλίαν, οὐκ ἦν τὸ παράπαν ὃ μὴ ταῖς ἐκείνου ἐφεπόμενος, ἤθελέν τε καὶ ἔπραττεν. Τῆς γὰρ ἰδιορρυθμίας τὸν κίνδυνον ὑφορώμενος, μακρὰν τῶν ἰδίων θελημάτων εἶναι ᾤετο δεῖν, τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν εἰς μαρτύριον ἔχων τὴν λέγουσαν . Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός. Διὸ οὕτως ὑπετάσσετο τῷ ἀοιδίμῳ Πλάτωνι, συστολὴν ἤθους καὶ ταπεινώσεως, οὐ μόνον εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μείζονάς τε καὶ ἐλάττονας ἐπιδεικνύμενος, ὡς ἀνδριάς τις ὢν καὶ ἀβούλητος ἄνθρωπος, ἢ ἄψυχος, τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου τὰς σάρκας καθηλωμένας, καὶ ἄπρακτος διαμένων πρὸς ἅπερ ἀλαζονεία καὶ ζῆλος, καὶ φθόνος καὶ θυμὸς, καὶ μῆνις καὶ ἐριθεία, διὰ τῆς τοῦ νοὸς ἀπροσεξίας οἶδεν ἐμφύεσθαι · τὴν δέ γε μεγαλοψυχίαν καὶ σπουδὴν καὶ τὴν ταχύτητα μετὰ τῆς ἐθίμου εὐσχημοσύνης ἐν ταῖς ἐν χερσὶ διακονίαις, οὕτω δι' ἐπιμελείας ἐποιεῖτο, ὡς εὐθέως μὲν τὸ προκείμενον αὐτῷ ἔργον πέρας ἔχειν · διαθέει δὲ ὧδε κἀκεῖσε πρὸς ἕκαστον τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῖς ἢ δι' ἀσθένειαν ἢ καὶ ῥᾳθυμίαν ἐκκεντηκόσιν ἐπαμύνειν, καὶ τὰ τούτων ἐλλείμματα τῇ παρ' ἑαυτοῦ ἀναπληροῦν βοηθείᾳ, ὃς οὐδὲ ξύλα φέρειν ἢ σκαπάνῃ κεχρῆσθαι, καὶ κηπεύειν, τὴν κατάλληλον τῇ ἀσθενείᾳ τροφὴν ἀπηυδόκησέν πω ·

(a) Galat. II, 20.

hunc capit cum tribus sororibus, ut per virtutis studium sequatur, et postremus ad suorum numerum accedat. Nam jam antea Theodorus fratres duos unamque sororem lucratus fuerat per pias matris adhortationes. Atque ita consentientes omnes ut mundanis rebus valedicerent, Deoque, sumpto apostolico indumento, adhærerent, alacri animo cuncta divendunt mundanæ vitæ ornamenta, regiis muneribus gerendis idonea : insuper et ipsam domum, et confectam inde pecuniam pauperibus elargientes, domesticos quoque famulos libertate donant, adjectis unicuique legatis. Tum vero illinc simul omnes digressi, ad prædestinatam migrant Saccudionis stationem, quod ipsorum prædium erat, et monachorum claustro et quieti prorsus accommodatum. Est enim nemorosus locus, et in lunæ figuram curvatus, atque una tantum ex parte aditum habens : intra vero campestris est, ubi diversi generis arbores fructiferæ pariter et infructuosæ. Ibi quoque pulcherrimum Theologi (Joannis) templum, et aquæ copia sufficiens; nullusque alius incolis delectabilis aspectus patet, quam cœlum et mare arcticum. Qui locus nunc etiam floret atque abundat multitudine qui illic versantur fratrum ; celebrisque est, propterea quod ibidem primum divinitus instincti et confessores Patres nostri angelicæ vitæ fundamenta jecerunt.

6. Ibi scilicet tirocinium agens magnus Theodorus cum sociis suis, et sanctissimi Platonis manibus totum se tradens, susceptaque ab eo sancti schematis armatura, nihil non ad ejusdem nutum volebat aut agebat. Nam proprii libiti periculum metuens, longe a sua voluntate recedendum putabat apostolici effati testimonio fretus : « *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus* (a). « Sic igitur Platoni inclyto subjectus erat, morisque sui ac mentis modestiam non erga illum tantummodo, verum etiam erga reliquos omnes majores minoresve ostendebat, ceu homo voluntate omni carens vel inanimis statua, carnes simul habens timore Domini confixas, cavensque semper quidquid arrogantia, æmulatio, et invidia, et odium et ira, atque contentio, in incautis mentibus parere solet. Animi vero alacritatem et sedulitatem, et impigrum studium cum consueta sibi gratia in quotidianis exercitiis expromebat, quæ tanta diligentia obibat, ut propositum sibi opus omni cum celeritate expleret. Discurrebat autem hac illac ad singulos fratres, et infirmos aut segnes adjuvans, defectus illorum ope sua supplebat; ita ut ne ligna quidem portare, aut ligone uti, et hortum colere, et congruam infirmitati alimoniam exhibere abnueret; sed sponte hæc et similia faciens, stercora etiam jumentorum, dormientibus fratribus, nocturnis aut meridianis horis,

clam sæpe exportare compertus est Quibus rebus dicitur sodales quoque monachcs admiratione perculisse; evidentem scilicet magnamque edens, per ea quæ faciebat, demonstrationem ardentis suæ perfectæque erga Christum charitatis : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo, sed semet ipsum exinaniens forma servi assumpta, factus est obediens usque ab mortem, mortem autem crucis* (*b*).

A ἀλλ' αὐθαίρετος ταῦνά τε καὶ τὰ παρόμοια δρῶν, καὶ κόπρον ἐκκομίξων τῶν βοσκημάτων κρύδδην καθευδόντων τῶν ἀδελφῶν, ἐν νυκτεριναῖς τε καὶ μεσημβριναῖς ὥραις ἐφωράθη πολλάκις· ἐφ' ᾧ λέγεται καὶ τοὺς συνασκουμένους [f. 138 b.] ἐκπλήττειν, ἐναργῆ καὶ μεγάλην διδοὺς τὴν ἀπόδειξιν δι' ὧν ἔδρα, τῆς προσοσύης αὐτῷ κατὰ τὸν ἔνδον ἄνθρωπον διαπύρου παὶ τελείας πρὸς Χριστὸν ἀγάπης. Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτον ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυμοῦ.

7. Hæc et alia omnia, quæ de illo scripta sunt, divina atque humana, vigili secum volvens consideratione, illuminabatur et anima, compungebatur corde, incendebatar in mente, ut omnino Christi placita faceret, eumque imitando quantum licet exprimeret. Ædificavit etiam oratorium sub theologi tonitruique filii Joannis nemine, morem quoque in hoc gerens magno Platoni, cœli formam habens, cum pictura florida; neque solum partem ejus sublimen elaboravit, ita ut esset stantibus in eo gratum ædificium et undique ornatum, verum et pavimentum ipsum variis auratisque calculis stravit, ut pedes quoque calcantium splendoribus lapillorum delectarentur : quo in loco dum preces Deo cum sodalibus faceret, magis tamen divini amoris compunctionisque fulgore radiabat, primus Dei domum ingrediens, postremus recedens; quanquam et nonnulli alii diligentissimi essent, qui illic per Dei gratiam in sancto secessu degebant.

ζ. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, νήφοντι ἀναθεωρῶν λογισμῷ, ἐφωτίζετο τὴν ψυχὴν, κατενύσσετο τὴν καρδίαν, ἐπυρπολεῖτο τὸν νοῦν, διαπαντὸς τῇ B ἐφέσει τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐκμιμήσεως. Ἐξεδωμάτωσε μέντοι καὶ εὐκτήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου καὶ υἱοῦ τῆς βροντῆς, ταῖς τοῦ μεγάλου Πλάτωνος πειθαρχῶν ἐντολαῖς, οὐρανότυπον σχῆμα προβεβλημένον, εὐανθῆ ποικιλοεργίαν, οὐ μόνον κατὰ τὸ μετέωρον αὐτοῦ τεχνησάμενος, καὶ τοῖς οἰκοῦσιν ἐνδιαίτημα ξένον καὶ καλλοπρεπὲς περιποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοὖδαφος ταῖς ποικίλαις καὶ διαχρύσοις ἐγκαταστράψας ψηφίσιν, ὡς ἂν καὶ οἱ πόδες αὐτῶν ταῖς αὐγαῖς τῶν λίθων κατατρυφῷεν· ἐν ᾧπερ τὰς ἐντεύξεις τῷ Κυρίῳ μετὰ τῶν συνόντων ἀποδιδοὺς μᾶλλον φιλοθεΐας καὶ κατανύξεως ἤστραπτεν ἀμαρύγμασιν· πρὸ πάντων εἰσιὼν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστατος ἐκεῖθεν ἀπογινόμενος· καίτοι σπουδαιοτάτων C ὄντων ἐνίων τῶν Θεοῦ χάριτι αὐτόθι λοιπὸν ἀποταξαμένων.

8. Sed præter supradictas aliis quoque privatim indulgebat precibus, semet clam sodalibus subducens, diebus præsertim quibus officia vacabant, quo tempore lacrymarum rivulis genas inundabat atque pavimentum cui insistebat. Etenim compunctionis donum abundanter a Deo acceperat, a quo nimirum omne donum perfectum datur dignis eique semet comparantibus. Continentiam autem tanto impensius colebat, quanto eam utiliorem comperiebat iis quo Christo pure et immaculate servire volunt. Jam ratiocinium tanquam judicem incorruptum inter spiritum carnemque constituens, sic per illud utrinsque officium explebat, ut neque nimio jejunio partem sui visibilem tantopere debilitaret ut Christi famulatui inepta præter fas evaderet; neque item propter nimiam esculentorum ingurgitationem, animæ facultatibus acediæ passio subreperet, ex qua generaliter monachis mors contingit. Profecto in his perseverans beatus vir, archetypi locum in agendis rebus tenebat : quanquam nondum manifeste singularum virtutum nominibus accuratos efficiebat in participantibus characteres. Ad quem spestantes ascetæ condiscipuli, præcipueque mirabilis Josephus, qui et sanguine et vitæ proposito proxime illum attingebat, animam suam illius pulchritudine exornabat, parem alacritatem

η'. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τινας ἰδικωτέρας ἐποιεῖτο δεήσεις, ἑαυτὸν ἀποδιαστέλλων τῶν ἄλλων κατὰ τὸ λεληθὸς, καὶ μάλιστά γε καθ' ἃς ἡμέρας ἦγον ἀργίαν, ἐν αἷς καὶ λιβᾶσι δακρύων τὰς παρειὰς κατέκλυζεν καὶ τοὖδαφος ἐν ᾧπερ ἐτύγχανεν ὤν· τὸ γὰρ [f. 139 a.] τῆς κατανύξεως χάρισμα πλουσίως εἰλήφει παρὰ Θεοῦ, παρ' οὗ πᾶν δώρημα τέλειον δίδοται τοῖς ἀξίοις καὶ πρὸς τοῦτο ηὐτρεπισμένοις· ἐγκράτειαι δὲ τοσοῦτο μᾶλλον ἐξήσκησεν, ὅσῳ καὶ πλέον αὐτὴν συμβαλλομένην εὗρεν τοῖς τῷ Χριστῷ καθαρῶς τε καὶ ἀρυπάρως λατρεύειν ἐθέλουσιν· τὸν γὰρ λογισμὸν ἐπιστήσας ὥσπερ δικαστὴν ἀδέκαστον πνεύματι καὶ σαρκὶ, οὕτω δι' αὐτοῦ ἐποιεῖτο ἑκατέρῳ D τὸ δέον, ὡς μήτε διὰ τῆς ἄγαν ἀσιτίας τὸ ὁρατὸν αὐτοῦ ἐκλύεσθαι, καὶ πρὸς τὰς ἐν Χριστῷ διακονίας ἄπρακτον παρὰ τὸ εἰκὸς καθίστασθαι, μήτ' αὖ διὰ τὸν κόρον τῶν εἰσκριθέντων τὰς ψυχικὰς ἕξεις ἀκηδείας ἐνέχεσθαι πάθεσιν, ἐξ ἧς ὁ περιεκτικὸς τῷ μοναχῷ συνάγεται θάνατος. Ἀμέλει ἐν τούτοις ἐγχρονίσας ὁ μακαρίτης, ἀρχετύπου τάξιν ἐπεῖχεν τοῖς πράγμασιν· εἰ καὶ μηδέπω σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν πάσης ἁπλῶς ἀρετῆς· τοὺς ἀκριβεῖς ἐμποιῶν τοῖς μεταλαμβάνουσι χαρακτῆρας· πρὸς ὃν δὴ βλέποντες οἱ συνασκηταὶ, καὶ μάλιστα ὁ θαυμάσιος Ἰωσὴφ, ὁ καὶ τὴν φύσιν αὐτῷ καὶ τὴν προαίρεσιν προσφυῶς οἰκειούμενος, ἐμορφοῦτο τὴν ψυχὴν τῷ

(*b*) Philipp. II, 7.

ἰνου κάλλει, τοιουτοσθενῆ προθυμίαν τῇ τῶν πρα-ων ἐνδεικνύμενος ἐξομοιώσει· διὸ καὶ ἄλλος τις ι Θεόδωρος παρ' αὐτοῖς εἰκάζετο, πολὺς ἀρετῇ γνώσει γεγονώς· ὃς καὶ θείᾳ ψήφῳ τῆς ἐν Θεσ-λονίκῃ ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐν καιρῷ ἰδίῳ ς οἴακας ἐγχειρισθείς, πλείστας ὑπερορίας καὶ ουρὰς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου ἐκαρτέρησε πίστεως· ' οὗ καὶ Ἀντώνιος, καὶ Τιμόθεος, Ἀθανάσιός καὶ Ναυκράτιος, καὶ πλεῖστος ἄλλος ὅμιλος ἐφ-ῆς, οἳ διὰ τῆς ἀσκητικῆς τηνικάδε [f. 139 b.] ζωῆς τῆς ἀθλητικῆς ὕστερον ἐνστάσεως ἐνέκρωσαν τὰ λη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ ἀντιπάλου πᾶσαν τὴν ναμιν κατεπάτησαν.

Θ'. Ὁ γοῦν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος πάντων μὲν ν θεοφόρων Πατέρων μετῄει τοὺς βίους καὶ τοὺς γους ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ πνεύματι τα-πεινώσεως, μίαν ἐπιζητῶν εἰς τὸν προκείμενον αὐτῷ σκοπὸν λυσιτέλειαν, τὸ πῶς δεῖ εὐαρεστῆσαι Θεῷ ς τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν ἑλομένους· διαφερόντως ἐραστὴς καὶ μιμητὴς λέγεται γεγονέναι τοῦ οὐ-ροφάντορος Βασιλείου· τούτου γὰρ ταῖς ἀσκητι-κ; νομοθεσίαις (4), καὶ ταῖς ἄλλαις μάλιστα τῶν σόφων βίβλων ἐμφιλοσοφῶν δογματοθεσίαις, καὶ πλάτος τῆς σοφίας τε καὶ φρονήσεως αὐτοῦ με-λως ἀποθαυμάζων, ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρεῖχεν εἰς μοίωσιν τοῦ μεγάλου, τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς ῥᾳθυμίας αὐτῷ λοιπὸν χώραν οὐκ ἐχούσης· παρεωραμένην ρ εὑρὼν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὴν τῶν ἀσκητικῶν ου διατύπωσιν ὑπὸ τῶν ἐν κοινοβίοις διαιτᾶσθαι ᾑρημένων, τῷ δούλους, φημὶ, καὶ βοσκημάτων νο-μάς, καὶ θήλεια περιποιεῖσθαι κτήνη, πλήττεται ν ἄκρως τὴν καρδίαν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις τῶν νό-ν ὑπερογίαις· ἀνδρειοῦται δὲ αὖθις καὶ πρόσεισι ῶς τῷ πρεσβύτῃ Πλάτωνι, μὴ δεῖν φάσκων ... τὴν τοιαύτην τῶν πολλῶν ἀθεράπευτον νόσον, ἀλλὰ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τὴν ἐξ ... καὶ φιλοκοσμίας συμβαίνουσαν τοῖς πολλοῖς ... καινοτομίαν· καὶ γὰρ ἀκαλλὲς ἁγίοις τὸ ... ζητεῖν, ἃ τοῖς ἐν κόσμῳ πρέπει, καὶ πολιτείαν ἐπιτηδεύουσιν τὴν οὐκ εἰς ἅπαν ... · ὃ δὴ καὶ θᾶττον ἢ λόγος ἐπεραίνετο, ...ριστοῦ συνεργοῦντος καὶ τοῦ πανοσίου Πλάτωνος ...ροῦντος τὸ τῆς ἀξιώσεως [f. 140 a.] σωτηριώ-ς· τὸν μὲν γὰρ ἑσμὸν τῶν οἰκετῶν ἐλευθερίαις ...γράφοις ἐφοδιάσαντες αὐτεξουσίῳ ποδὶ πολιτεύε-... · τὰ δ' ἄλλως ἔχοντα τῶν πραγμάτων ς ἐνδεέσιν ἐσκόρπισαν· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ...στῶσι σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδηλοτέρους ἀκουστὰς τῶν ...ρικῶν παραδόσεων, καὶ μοναχικῆς εὐκοσμίας ...ηλεύτους ζωγράφους, περιηχθείσης πανταχοῦ ς ἀγαθῆς τοιαύτης τῶν ἀειμνήστων πράξεως· ἢ ς μὲν τῶν καλῶν ἐραστὰς, πρὸς τὸν ὅμοιον τῆς ...ῆς διήγειρε ζῆλον· τοὺς δὲ τὴν ἀληθῆ τῆς ...ήσεως παραχαράττειν συνεθισθέντας τρίβον, ς φθόνον ἐῤῥίπισε τὸν μισόθεον· ἀλλ' οὔτε τοῖς

ac fortitudinem similitudine morum ostendens: quare et alter quidam Theodorus apud monachos videbatur, in eximiam virtutem ac scientiam provectus: qui divino suffragio sanctæ Dei Ecclesiæ Thessaloncensis idoneo tempore gubernaculo præpositus, plurima exsilia et custodias pro orthodoxa pertulit fide. Cum quo et Antonius, et Timotheus, et Athanasius, et Naucratius, et alii deinceps plurimi qui tunc quidem ascetico vitæ genere, postea vero constantia athletica, membra sua in terris mortificaverunt, et universam adversarii potentiam conculcaverunt.

9. Igitur parens noster Theodorus sanctorum omnium Patrum vitas atque sermones contrito in corde participabat et in spiritu humilitatis, unicam hanc quærens in proposito sibi scopo utilitatem, quomodo scilicet placere Deo oporteat illos qui hujusmodi vitam elegerint. Præcipue tamen amator fuisse dicitur atque imitator delapsi illius de cœlo Basilii: cujus asceticas constitutiones, aliasque theosophorum librorum doctrinas meditans, sapientæque amplitudinem atque prudentiam magnopere admirans, totum se ad illius magni similitudinem conformabat, nullusque jam pigritiæ ad bonum locus in eo reliquus fuit. Et cum comperisset neglectum per id tempus asceticorum ejus capitulorum præscriptum, ab iis qui in cœnobiis vitam degere elegerant, nempe quia servi, et pecudum greges, ac feminini generis jumenta acquirebantur. valde doluit legum harum violationes. Ausus est igitur ad senem Platonem justo cum consilio accedere, non oportere dicens hunc dissimulare insanabilem multorum morbum, est proprio exemplo hanc infidelitatis et mundani amoris filiam apud multos cohibere novitatem. Nam sanctis indecorum esse lucra quærere, quod faciunt mundani, qui non prosus sanctum vitæ genus susceperunt. Quæ sane res citius verbo peracta fuit, Christo adjuvante, et sanctissimo Platone salutare postulatum ratum habente. Et servorum quidem turbam data missione instructamque viatico, arbitratu suo vivere permiserunt: res cæteras egentibus largiti sunt: atque ita semet constituerunt manifestiores paternarum traditionum observatores, et monastici ordinis bene compositi sincerius speculum, dum ubique hoc egregium memorandorum semper virorum facinus celebratur: quod recti quidem amatores ad parem virtulis zelum excitavit; illos autem qui haud veram asceseos terere viam consueverant, ad Deo odibilem invidiam commovit. Verum nostri neque priorum elati laudibus, quasi aliquit magnum fecissent, ad vanam gloriam delapsi sunt; neque aliorum despectu victi, religiosum præceptum omiserunt; sed intra recti judicii claustra se continentes,

(4) Idcirco etiam de S. Basilii asceticis minoris lucubratiunculam edidit Theodorus, genuinum hunc divi Patris fœtum esse defendens; quod nos breve Studitæ scriptum ex codice Vaticano edidimus t. V, part. II, p. 91-93.

imminens sibi ab utrisque detrimentum prudenter A declinaverunt.

ἐκείνων ἡδόμενοι λόγοις, ὡς μέγα τι κατορθωκότες πρὸς κενοδοξίας ἐξεκυλίστη ὄλισθον, οὔτε τούτῳ τῷ φαυλισμῷ ἡττηθέντες τῆς θεοφιλοῦς ἔχεσθαι κατολιγώρησαν ἐντολῆς, ἀλλ, ἔσω τῶν τῆς ὀρθῆς κρίσεως ἑαυτοὺς περιφυλάσσοντες κλείθρων, τὴν ἐξ ἑκατέρων βλάβην φρονίμως ἐξέκλιναν.

10. Rebus itaque sic in melius fluentibus, et religiosa familia aucta, quæ instar uberis fertilisque arvi, ab egregiorum agricolarum peritia bene excolebatur, fructumque multiplicem Domino ferebat, recte judicavit sapiens abbas Plato, hominem qui jamdiu divinæ Triadi per omnimodam membrorum mortificationem digne sacrificabat, et sanctitatis purissimum templum erat, sacerdotem simul esse faciendum incruenti ac splendidissimi sacrificii; ideoque pergit cum ipso ad venerabilem patriarcham Tarasium, valde, quidem mœrente propter susceptum de se consilium a sancto viro, cedente tamen obedientiæ causa, atque ut ne videretur me- B lius sapere quam Pater suus. Quos divus pontifex tanquam exoptatos thesauros libentissime excipens, imposuit Theodoro manum, et sacerdotali consecratione donavit, ab infimo subdiaconatu usque ad ordinem presbyteratus. Cum vero actutum ad proprium monasterium trajecto freto navigassent, haud existimavit divus Theodorus sibi in prioribus tantum exercitiis morandum, quia virtutem incessante motu cierci sciebat; sed veluti pugnacissimus miles, qui multo ante hostes suos jam devicerit, et de illis victoriæ gloriam retulerit, majus deinde robur atque alacritatem postea præ se fert; sic etiam Theodorus, egregius virtutis athleta. sacræ ordinationis gradum, ceu præmium suae contra inimicas cupiditates victoriæ retulisse reputans, majorumque cer- C taminum argumentum, hunc sibi honorem fore indicans, non dabat somnum oculis, neque palpebris suis dormitationem, neque requiem temporibus, ut Psalmi verbis utamur, sed carnes suas nocturnis sacrarum Scripturarum meditationibus, macerans, ipsam prope naturam vincebat, nec nisi et summum debitum mirabiliter persolvendum monstrabat, ita ut ne integra quidem hora diu simul noctuque somnum caperet : reliquas vero horas bonis operibus insumeret.

ι'. Ἀμέλει τούτων οὕτω προβάντων, καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἀδελφότητος αὐξηθείσης, καὶ δίκην λιπαρᾶς καὶ εὐγείου χώρας, τῇ ἐμπειρίᾳ τῶν εὐφυῶν καλλιεργηθείσης φυτοκόμων, καὶ καρπὸν ἀποδιδούσης τῷ Δεσπότῃ πολυπλασίονα, χρῆναι καλῶς ὑπειληφὼς Πλάτων ὁ σοφὸς ποιμνιάρχης, τὸν πολλῷ πρώην ἑαυτὸν τῇ Τριάδι διὰ τῆς παντελοῦς τῶν μελῶν νεκρώσεως ἀξίως ἱερουργήσαντα, καὶ τῆς ἁγνείας καθαρώτατον ὄντα τέμενος, ἀποφῆναι καὶ θυηπόλον τῆς ἀναιμάκτου καὶ παμφαοῦς θυσίας, εἰσελαύνει σὺν αὐτῷ πρὸς τὸν θεόληπτον πατριάρχην Ταράσιον· ἀχθομένῳ μὲν ὅτι μάλιστα διὰ τὴν εἰς αὐτὸν γνώμην τοῦ ὁσίου, εἴκοντι δ' ὅλως δι' εὐπείθειαν [f. 140 b.], καὶ τοῦ μὴ δόξαι φρονεῖν τοῦ Πατρὸς βελτίονα· οὓς ὁ θεῖος ἱερεθέτης καθάπερ τινὰς θησαυροὺς ἐπιθυμητοὺς μετὰ πολλῆς προσηκάμενος τῆς θυμηδείας, ἐπιτίθησι τῷ Θεοδώρῳ τὴν χεῖρα, καὶ τελεσιουργεῖ ἐπ' αὐτῷ τὴν τῆς ἱερωσύνης τελείωσιν, ἀπὸ τῆς ἐλάττονος τῶν ὑποδιακόνων, ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τάξεως ἐληλυθώς. Ἐπεὶ δὲ ταχέως πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐξέπλευσαν μοναστήριον, οὐκ ᾤετο δεῖν ὁ θεῖος Θεόδωρος τοῖς προτέροις ἐμπεριέχεσθαι ἀγωνίσμασι, τὸ τῆς ἀρετῆς ἀεικίνητον εὖ εἰδώς· ἀλλ' ὃν τρόπον στρατιώτης μαχιμώτατος πρώνη πολλῷ τοὺς ἀνταγωνιζομένους αὐτῷ τροπωσάμενος, καὶ τῆς κατ' αὐτῶν νίκης τὸ κλέος ἀράμενος, πλείονα ῥώμην καὶ προθυμίαν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπιδεικνυται· οὕτω δὴ καὶ Θεόδωρος ὁ τῆς ἀρετῆς ἀθλητὴς, τὸν τῆς χειροτονας βαθμὸν βραβεῖον νίκης τῆς κατὰ τῶν πολεμίων παθῶν ἄρασθαι λογισάμενος, καὶ μειζοτέρων ἀγώνων ὑπόθεσιν τὴν προτίμησιν κρίνας, οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις, Ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἀλλ' ἐκτήκων ἑαυτοῦ τὰς σάρκας ταῖς παννυχίοις μελέταις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἐκράτει μικροῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν φύσιν ὀφλήματος, καὶ τὴν ἀναγκαιοτάτην ἔκτισιν τῆς οὐσίας ὑπερφυῶς ἐδείκνυ ἐνδεχομένην, ὡς οὐδ' αὐτῆς ὅλης ὥρας διὰ τοῦ ἡμερονυκτίου μεταλαγχάνων τοῦ ὕπνου· τὰς δὲ λοιπὰς ταῖς ἀγαθεργίαις καταναλίσκων.

11. Age vero cum adeo virtutibus unctum Theo- D dorum cerneret sanctissimus Plato, molitus est non semel hominem, qui jam egregium et singulare vitæ genus agebat, abbatem declarare tendentis sub ejus regimine ad cœlum familiæ, quæ ad centenaritum numerum Christi gratia pervenerat. Sed non persuasit ei, qui cateroqui mollior cera erat ad obediendum; sed tamen probe sciebat impendens illis judicium qui temere ad hujusmodi prælationes accedunt, quarum difficultates magnus illi theologus descripsit dicens : Cum difficile sit scire pa-

ια'. Οὕτω νοίνυν μεγεθυνόμενον ταῖς ἀρεταῖς φαιμέραι τὸν Θεόδωρον βλέπων ὁ τρισόσιος Πλάτων, ἠβουλήθη πολλάκις. ὡς ἤδη τὴν εὐφυᾶ καὶ ἀπόλεκτον ἐξησκηκότα ζωὴν, καθηγούμενον αὐτὸν ἀναδεῖξαι τῆς πρὸς [f. 141 a.] οὐρανὸν τρεχούσης ὑπ' αὐτὸν ἀδελφότητος, εἰς ἁπλῆν ἑκατοντάδα τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπεκταθείσης χάριτι· ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τὸν ἐπὶ πᾶσιν ἄλλοις κηροῦ μαλακώτερον πειθαρχοῦντα· εἰδότα σαφῶς τὸ ἐπηρτημένον κρῖμα τοῖς τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ ῥιψοκινδύνως προσβαίνουσιν· ἧς καὶ τὸ δυσκατόρθωτον ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ (5) ὑπέγραψε φά-

(c) Psal. cxxxi, 4, 5.

(5) Gregorius Naz. in orat. 2, 10 Consonat autem Grogorius PP. *Reg. past.* I, 1 : « Ars est artium regimen animarum. »

· Χαλεποῦ ὄντος τοῦ εἰδέναι ἄρχεσθαι, κινδυ- πολλῷ χαλεπώτερον εἶναι τὸ εἰδέναι ἄρχειν ἑκων. Πλὴν οὐκ ἔδει μέχρι παντὸς κρύπτεσθαι ...στὸν λύχνον ὑπὸ τὸν τῆς ὑφεδρείας μόδιον, ...ὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι τῆς ποιμαντικῆς ἀνα- ..κ, πρὸς τὸ φαίνειν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ...τοποιῶν αὐτοῦ πράξεων ἐκπρεπεῖ λαμπα- ...· νόσῳ γὰρ ληφθεὶς ἐν μιᾷ ὁ ὅσιος Πλάτων, ...δρῳ πυρετῷ τὰ ἔνδον περικαιόμενος ἐφ' ἱκα- ...μέρας, ὡς καὶ δόξαι πολλοῖς τῶν προσκαίρων ...σθαι, ἐπείπερ εἰκὸς ἦν τὸν μετ' ἐκεῖνον ...σόμενον τῆς ποίμνης, ψήφῳ τῆς ἀδελφότητος ...πο τάξεως ἐλθεῖν, σύνοδον ποιεῖται πάντων ἐν πνεύματι υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τούτοις βραχέα περὶ τῆς ὀρωμένης αὐτοῦ διεξελθὼν νόσου, ...ενθυμηθῆναι καὶ εἰπεῖν τίνα αἱροῦντα κατα- ...αὐτοῖς εἰς ποιμένα· τῶν δὲ ὥσπερ μιᾷ φωνῇ μέγαν Θεόδωρον ὀνομαστὶ προχειρισαμένων, ...λεῖται αὐτὸν εἰς τὸ μέσον ἐλθεῖν, καὶ δὴ λό- ...ς καὶ σχήμασιν ὡς θανατηφόρος πέλει ἡ νόσος ...αὐτὸν βεβαιωσάμενος, εἶτα καὶ τοῦ πνευμα- ...συλλόγου τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν τὴν εἰς ...ἐξενεχθεῖσαν προσειπὼν ψῆφον, καὶ ὡς θέλημα ...ρηγούμενον τὴν αὐτῶν ἀναδέξασθαι φροντίδα, ... [f. 141 b.] μόλις ποτὲ εἰς τοῦτο ἐλθεῖν, τρισ- ...κατον ἀνάγοντα ἔτος τῆς ἀνοθεύτου αὐτοῦ ἐν ... ὑποταγῆς, τῆς δέ γε πάσης ἡλικίας πέμπτον ...ριακοστόν· οὕτω τοιγαροῦν ἔρχεται εἰς τὴν τῶν ... προστασίαν, φόβῳ μὲν καὶ τρόμῳ συνεχό- ...ς διὰ τὸν παρεπόμενον ἐξ ἀβουλίας ταῖς τῶν ...ενομένων ψυχαῖς ὄλεθρον.

...Ὅμως οὖν διανίσταται, καὶ τῆς φίλης ἀπρα- ...μοσύνης τὸ περιὸν ἀφειδήσας, ἐναγώνιος γίγνεται, ...παρασκευάζεται πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς ποί- ... δὴ τῷ μόνῳ πανσόφῳ καὶ δυνατῷ Θεῷ τῷ ...ἀσθενεῖς περιζωννύοντι δύναμιν, καὶ αὐτοὺς ... τοὺς τυφλοὺς τεθαῤῥηκώς, ἀναλαμβάνει τὰ ...τοῦ φωτός, τὰς Γραφικάς, φημί, εἰσηγήσεις· ...ίσταται ἐν μέσῳ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συγκλή- ...ς τις ἐμπειροπόλεμος καὶ κραταιὸς ὑπερτίναξ τῆς διδασκαλίας διαχειρισάμενος τὴν διαπρύσιον ...γγα, ὑποφωνεῖ τοῖς συνασπισταῖς τὴν πρὸς ...τοὺς δυσμενεῖς ἐπιστημονικὴν παράταξιν, ...τόξοις καὶ δόρατα, θυρεούς τε καὶ κράνη καὶ ... τροπαιοφόρων ἀλαλαγμῶν διεσμιλευμένως ...· καὶ στερεοῖ οὕτω γε σὰς τούτων ... κατὰ τῶν ἀφανῶν Μαδιηνέων, καὶ δείκνυσιν ... τὸ ποῖα ποίοις, καὶ τίνα τίσι, καὶ πῶς καὶ ...χρῆσθαι προσήκει τῶν ἐνθυμημάτων καὶ ...μῶν καὶ λόγων τε καὶ πράξεων, δι' ὧν σὺν Θεῷ ...ονται τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων τοὺς λόχους ὑπεκ- ...ῶν, καὶ τὰ κατ' αὐτῶν τῆς νίκης σύμβολα πε- ...ῶς ἀναστήσασθαι.

. Εἶχεν μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἡμῶν καὶ τὸν ...ον βίον ἀληθῶς σιωπῶσαν παραίνεσιν· καὶ τὸ ...μφοῖν δὲ κατάστημα τῶν ἠθῶν [f. 142 a.] ...πιστον προὐβάλλετο πρέσβυν, δυσωπῆσαι αὐτοὺς ...μενον πρὸς ἀνάληψιν τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων· ...ἐπειδὴ πρὸς τὸ ἄγαν ἐξασκῆσαι σοφίαν θείαν τε

rere, tum multo difficibus videtur scire hominibus imperare. Verumtamen haud perpetuo celari oportebat spiritalem hanc lucernam sub humilis sellulæ modio, sed supra candelabrum ponenda erat pastoralis apicis, ut luceret omnibus qui domi erant, splendidorum suorum actuum insigni fulgore. Igitur aliquando correptus morbo sanctus Plato, vehementique febre ad plures dies intus exæstuans, ut multis quoque videretur hac temporali vita propediem abiturus; quia opus erat eum, qui post ipsum familiæ præfuturus erat, communi fratrum suffragio ad hujusmodi gradum accedere; concilium convocavit Plato suorum omnium spiritalium filiorum, et cum his breviter de suo præsente morbo locutus, rogavit ut deliberarent ac dicerent, quemnam sibi eligerent constitui pastorem. Illis autem una veluti voce magnum Theodorum nominatim eligentibus, accersivit eum in medium Plato, verbisque et gestibus mortiferum esse morbum suum affirmans, tum et spiritatis fratrum in Christo cœtus decretum de eo editum significans, et quod omnino opus esset eum abbatem constitutum illorum curam gerere, ægre ei persuasit ut rei demum assensum accommodaret, cum jam tertio decimo anno sinceram in Christo obedientiam profiteretur, ætatis autem quintum supra triginta annum ageret. Sic ergo ad fratrum præfecturam accessit, metu sane et tremore perculsus, ob periculum quod subditorum animabus ex rectorum imprudentia solet accidere.

12. Nihilominus animum resumpsit, et dilectam quietem deinceps omittens, fit actuosus, et ad gregis sui rectam constitutionem accingitur: solique sapientissimo ac potenti Deo, qui infirmis vires suppeditat, et cæcis ipsis dat sapientiam, confidens, assumit arma lucis, Scripturarum, inquam doctrinas, consistitque, in medio illo sacro cœtu tanquam veteranus se fortis propugnator: magisterique arripiens vocalissimam tubam, vocat concertatores suos ad bene compositam adversus intellectuales hostes aciem, arcus illis et lanceas, scuta et galeas, et triumphantium clamores accurate subministrans et aptans. Atque ita horum animos contra invisibiles Madianitas confirmat; demonstratque illis, qualia qualibus, quæ quibus quo modo et quando adhibenda sint, in cogitando sive deliberando vel loquendo vel agendo, ita ut, cum Dei ope, intellectualium Philistæorum insidias effugere possent, et victoriæ contra illos tropæa splendide erigere.

13. Habebat ergo sacer parens noster vitam propriam tacitæ reapse instar adhortationis, suorumque morum exactum conformationem, tanquam fide dignissimum oratorem præ se mittebat, qui illos pudore veluti adigeret ad suscipiendos virtutis ergo labores. Sed quia, præter quam quod in divina

humanaque sapientia exercitus, didascalicam etiam facultatem a perennibus Spiritus scatebris hauserat, unde prepetuo rationalem mentis pacem derivabat fluenta quoque vivificæ doctrinæ effundebat: aliumque ardente cupiditatum flamma jam consumendum rore veluti refrigerabat, et animæ exitiosos voluptatis carbones in cinerem redigebat: alium pravis cogitationibus interne laborantem, atque ab his ad peccati mortem impulsum, ceu quidam cœlestis medicus invisens, et medicidalem salutarium verborum laboranti calicem propinans ab insidente peste mirabiliter expediebat. Atque ita utrimque, opere inquam et doctrina, utilis fiebat; dum ad se venientibus Theodorus modo singulis pro confessionis qualitate antidota infirmitatum suppeditaret; modo communiter in Ecclesia, post matutinos hymus expletos, cunctis simul utilem homiliam diceret; hancque ter in hebdomada spiritalem alimoniam, tanquam benivolus œconomus conservis suis distribueret; cum timore scilicet atque amore erga communem Dominum et Salvatorem omnium Christum.

14. Sed jam tempus nos vocat ut ad luctæ stadium, in quo magnus hic religionis pugil certavit, accedamus. Regnabat illa ætate, solus in imperio, Constantinus religiosissimæ Irenes filius, qui in luxuriosa et effreni juventa ardentibus carnis moribus victus, priore legitima dimissa conjuge, et per vim tonderi jussa, aliam adulterino modo, ceu olim Herodes, libere duxerat, nomine Theodoten: quo infelici flagitio scandalum non Dei Ecclesiæ tantummodo, verum etiam gentium principibus et toparchis intulerat. Et divus quidem patriarcha Tarasius concubinatum hunc improbans, nuptialem coronam his imponere recusaverat, et illegitimam copulam comprobare; etenim impuris animabus non fit conciliator Christus, ut ait alicubi nescio quis ante non vir sanctus. Sed Josephus quidam presbyter, et ejusdem sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ œconomus, qui adulteris familiaris erat, negotium hoc sibi sumpsit audacter, et prævaricatores illos coronavit, divini humanique juris fines prætergrediens. Contigitque dilatari hujusmodi malum non in regia solum urbe, verum etiam in longinquis valde regionibus. Sic enim Longobardiæ rex, sic ille Gothiæ, sic Bosphori princeps, hujus legis violationi confidentes, adulterinis amoribus et incontinentibus cupiditatibus semet implicuerunt, Romanorum imperatoris facinus speciosæ loco defensionis habentes quasi sicut ille hoc patraverat, ita etiam patriarcha aliique cum eo episcopi idem flagitium comprobavissent.

καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἀπειλήφει παρὰ τῶν ἀενάων ὑδάτων τοῦ Πνεύματος, ὅθεν συνεχῶς τὴν λογικὴν ἀνεστόμου τῆς διανοίας εἰρήνην, καὶ τὰ ῥεῖθρα τῆς ζωηφόρου ἐξέβλυζε διδασκαλίας· καὶ τὸν μὲν καταπιμπρᾶσθαι μέλλοντα τῇ πυριφλέκτῳ τῶν παθῶν καμίνῳ κατεδρόσιζέ τε καὶ ἀπετέφρου τοὺς τῆς ἡδονῆς ψυχοβλαβεῖς ἄνθρακας· τὸν δὲ νοσοῦντα κατὰ τῶν ἔνδον ἐκ πονηρῶν λογισμῶν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἁμαρτίας ὑπὸ τούτων ἐπειγόμενον θάνατον, ὥσπερ τις οὐράνιος ἀκέστωρ ἐπισκεπτόμενος, καὶ τὴν ἀλεξίκακον τῶν σωτηρίων λόγων ἐπιδιδοὺς τῷ κάμνοντι κύλικα, τῆς κατεχούσης λώβης παραδόξως ἀπήλλαττεν· καὶ οὕτως ἀμφοτέρωθεν πράξεως δή, λέγω, καὶ θεωρίας ὠφέλιμος ἦν, ὅτι τοῖς φοιτῶσι Θεόδωρος, πῇ μὲν ἰδίᾳ ἑκάστῳ πρὸς τὴν ἐξαγγελτικὴν ποιότητα καὶ τὰς ἀντιδόσεις ποιούμενος τοῖς κακοσίτοις· πῇ δὲ κατὰ κοινοῦ ἐπ' ἐκκλησίας μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἑωθινῶν ὕμνων, πᾶσιν ὁμοῦ διαλεγόμενος τὰ συμφέροντα, καὶ τοῦτο τρὶς τῆς ἑβδομάδος τὸ πνευματικὸν τοῦ λόγου σιτηρέσιον ὡς εὐγνώμων ἐπίτροπος τοῖς συνδούλυις οἰκονομούμενος, φόβῳ τε καὶ πόθῳ τῷ πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην καὶ Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστόν.

ιδʹ. Ἀλλ' ἰτέον λοιπὸν, τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἡμᾶς, ἐπὶ τὰ τῆς ἀθλήσεως σκάμματα τοῦ μεγάλου τούτου τῆς εὐσεβείας παγκρατιαστοῦ. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐβασίλευσεν μονοκρατορήσας Κωνσταντῖνος ὁ τῆς φιλοχρίστου [f. 142 b.] Εἰρήνης υἱὸς, ὅστις τὸ τῆς νεότητος ἀνειμένον τε καὶ ἀπαιδαγώγητον ἔχων, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς διαπύροις ἡττηθεὶς σκιρτήμασιν, ἀθετήσας τὴν πρότερον αὐτῷ κατὰ νόμους γεγαμημένην, καὶ ταύτην ἀποκαρθῆναι βεβιασμένως ποιήσας, ἑτέραν μοιχικῷ τρόπῳ, κατὰ τὸν πάλαι Ἡρώδην, ἀνυποστόλως ἠγάγετο, ἧς τὸ ὄνομα Θεοδότη, σκάνδαλον παρεισάξας ὁ δείλαιος μέγιστον, οὐ μόνον τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς τῶν ἐθνῶν ἀρχηγοῖς καὶ τοπάρχαις· ὁ μὲν γὰρ θεῖος πατριάρχης Ταράσιος τὸ τοιοῦτον ἀπευδοκῶν συνοικέσιον, τὴν εἰς αὐτοὺς στεφανικὴν ἀποστρέφεται χειροθεσίαν, τῷ παρανόμῳ τῆς μίξεως οὐ συναινῶν ἐνεργήματι· ψυχαῖς γὰρ βεβήλοις ἀσυναφὴς ὁ Χριστὸς, ὥς πού τις ἔφη τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων· Ἰωσὴφ δέ τις πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τυγχάνων τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῶν μοιχωμένων τε συνήθης ὤν, ἀναδέχεται τολμηρῶς τὸ ἐγχείρημα, καὶ στεφανοῖ τοὺς ἀθέσμους, ἔξω θεσμῶν ἀποσκιρτήσας θείων καὶ ἀνθρωπίνων· καὶ γίνεται προβολὴ τοῦ τοιούτου κακοῦ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς βασιλευούσης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξωτάτω χώραις· οὕτω γὰρ ὁ τῆς Λογγιβαρδίας ῥὴξ, οὕτως ὁ τῆς Γοτθίας, οὕτως ὁ τῆς Βοσπόρου τοπάρχης, τῇ λύσει ταύτης τῆς ἐντολῆς ἐπερειδόμενοι, μοιχικαῖς ὀρέξεσι καὶ ἀκράτοις ἐπιθυμίαις ἑαυτοὺς περιέπειραν, τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων πρᾶξιν εὐπροφάσιστον ἔχοντες ἀπολογίαν, ὡς ἐκείνου μὲν τῷ αὐτῷ περιπεσόντος, ἀποδεδεγμένου δὲ παρά τε τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχιερέων.

15. His nequitiis cognitis, vir Christi charactere signatus, et omnimodæ justitiæ semper aperteque

ιεʹ. Ταῦτα οὖν τὰ παράνομα διαγνοὺς ὁ κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν χαρακτηριζόμενος ἄνθρωπος [f. 143 a.],

καὶ πᾶσαν ὡς δυνατὸν ἐκπέτασα δικαιοσύνην προφανῶς ἀποπληρῶν, τοῦ τε ὁμοφύλου γένους πατρικοῖς προμηθούμενος σπλάγχνοις, ἠνιᾶτο, ἐδυσφόρει καθ' ἑαυτόν, τὴν ἁπάντων ὁμοῦ ἀπωδύρετο ἀπώλειαν τῶν τε νῦν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα· ἐδεδίει γὰρ εἰκότως μή πως εἰς νόμον τοῖς ἀνοήτοις ἡ τοῦ κρατοῦντος ἀλογιστία παραδεχθεῖσα, ἀνίατον παραπέμψῃ ταῖς ὕστερον γενεαῖς τὸ πρακτέον· διά τοι τοῦτο οὐ παρασιωπᾷ τοῦ μὴ ἐλέγξαι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπορρήγνυσιν ἑαυτὸν σὺν τῷ ἰδίῳ πατρὶ τῆς ἐκείνων εὐθὺς κοινωνίας· Ἀκουστὴ δὲ γίνεται ἡ κατὰ Θεὸν αὐτῶν τῆς μοιχείας ἀποστροφὴ εἰς τὰ τοῦ βασιλέως ὦτα· ὁ δὲ πρῶτα μὲν ἐπιεικεύεται οὐκ ἀγανακτῶν πρὸς τὸ κακόφημον· καὶ δι' ἑτέρων τοῦτο μαθὼν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς μοιχαλίδος, τρόπον τινὰ καταπτηχὼς τὴν τῶν μακαρίων διάζευξιν, ὡς τὸ ἀσύγκριτον ἐχόντων καὶ περίβλεπτον ἐν τῇ τῶν μοναχῶν πολιτείᾳ· ἔπειτα δὲ κινεῖται παντοίως μηχανώμενος τοὺς ἀχειρώτους χειρώσασθαι εἰς τὸ συνθέσθαι τῷ κατ' αὐτὸν μύσει, μάλιστα τοῦτ' ἐλπίσας, διὰ τὸ συγγενίδα αὐτῶν εἶναι τὴν εἰς τὰ βασίλεια προσειλημμένην· ὅτι ἐξαδέλφη ἐτύγχανε τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου ἡ συστεφανωθεῖσα τῷ Κωνσταντίνῳ. Ὅθεν καὶ προετρέψατο αὐτὴν χρυσίον αὐτοῖς ἀποστεῖλαι, μετὰ τῆς ἑπομένης ἐξ αὐτῶν προσκυνήσεως· ὡς δὲ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος, ἀνωτέρους αἰσθηθεὶς τῆς ἑαυτοῦ κολακείας τοὺς θεοφόρους, ἑτεροίως τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιτηδεύει πάλην· προσποιησάμενος γὰρ τὴν τῶν αὐτομάτως γῆθεν ἀναδιδομένην θερμῶν ἀπόλαυσιν, τὴν εἰς Προῦσαν ποιεῖται ἄφιξιν ἀνακτορικήν, οἰηθεὶς ὡς πάντως ἐλεύσονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀοίδιμοι, τὴν ἐξ ἔθους [f. 143 b.] μετὰ τῶν ἄλλων ἀπονεμοῦντες προσκύνησιν· ἐπεὶ δὲ τῶν δοκηθέντων αὐτῷ οὐδὲν εἰς πέρας ἐξέβη, θυμαίνεται μὲν κατὰ φρένα, παλινοστεῖ δὲ ὡς τάχιστα εἰς τὰ βασίλεια, μεγάλα φυσῶν κατὰ τῶν ὁσίων.

ιϛ. Καὶ δὴ μεταπεμψάμενος τὸν ἐπὶ τῶν σχολῶν δομέστικον, ἀποστέλλει σὺν αὐτῷ καὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ ὀψικίου πρὸς τοὺς ὁσίους τὰ τῆς κακώσεως ἐνεργήσοντας· οἵτινες καταλαβόντες τὸ μοναστήριον, μαστίζουσι μὲν βουνεύροις εἰς κόρον τὸν ἀεὶ τοῦτο διὰ Χριστὸν διψῶντα, καὶ ἑτέρους τρεῖς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἀδελφῶν· ἐξορίζουσι δ' αὐτὸν σὺν ἄλλοις δέκα τῶν ἐπισημοτάτων τῆς ἀδελφότητος ἐν Θεσσαλονίκῃ, προστάξαντες τοῖς ἀπάγουσιν αὐτοὺς ἐγκεκλεισμένους παραφυλάττειν ἀσφαλῶς, οὐχ ἅμα πάντας κατὰ τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἀνὰ μέρος ἕκαστον καὶ διαστάδην ἀλλήλων ἐν διαφόροις οἰκίσκοις, πρὸς τὸ μὴ ἐξεῖναι τὸν τυχόντα πρὸς τὸν ἕτερον ἀπελθεῖν· τὸν μέντοι μακάριον Πλάτωνα ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Σεργίου μονῇ ἐκπέμπουσιν ἀπρόϊτον, καὶ αὐτὸν ἐκεῖσε μένειν ἐγκελευσάμενον· ἀλλ' οἷον καὶ ὅσον κατόρθωμα τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ ὁ τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν κατέλιπεν ἆθλος, ἔξεστιν εὐθὺς συνιδεῖν· οἱ γὰρ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς κατὰ Χερσῶνα καὶ Βόσπορον παροικίας ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι, πρὸς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν οἱ θεοειδέστεροι, τὴν τοῦ θείου Πατρὸς ἡμῶν ἐπακούσαντες πρᾶξιν, καὶ συνηγοροῦσαν

A tenax, et homogeneo sibi populo paternis visceribus consulere solitus, angebatur, ægre ferebat, et universalem pariter perniciem deflebat præsentium ac posterorum. Merito enim timebat ne, si legis instar ab insipientibus regnantis insania exciperetur, inemendabilis hæc norma agendi posteris generationibus fieret. Idcirco hoc damnum silentio non dissimulavit, sed se cum patre suo (Platone) ab illorum communione secrevit. Ecce autem istorum secundum Deum adulterii detestatio ad imperatoris aures defertur : qui initio æquanimiter tulit, neque illi oblocutioni succensuit. Verumtamen ab aliis rursus rem intelligens et ab ipsa adultera, territus aliquantum a beatorum virorum secessione, quorum summa et incomparabilis B erat in monastica vita laus; cœpit dare sedulam operam ut invictos vinceret, quo suo flagitio consentirent; sperans se id maxime consecuturum, per ipsorum affinem quam in regium fastigium assumpserat : erat quippe ex sorore Theodori Patris nostri nata Theodote hæc quæ nupserat Constantino. Quare eamdem hortatus est, ut monachis aurum mitteret cum utriusque reverenti salutatione. Sed postquam spe sua falsus, excelsiores sensit esse divos illos assentatione sua, aliter pugnam instruit. Simulans enim se ad calidas aquas, quæ sponte de tellure scatent fruendas pergere, Prusam cum regio comitatu venit, fore omnino putans, ut duumviri inclyti cum cæteris ad se salutandum de more venirent. Sed postquam nihil eorum quæ sperabat accidit, iram mente C concepit, reversusque quantocius ad regiam sedem, magnopere contra innocentes cædem minasque spirabat.

16. Accitum igitur scholæ palatinæ domesticum mittit cum opsicii præfecto, ut sanctos homines cruciatibus vexarent : qui ad monasterium profecti taureis abunde flagellant eum qui diu id optaverat Theodorum, tresque alios in dignitate constitutos fratres : illumque, cum decem aliis monasterii notabilioribus, Thessalonicam exsulem pellunt, mandantes iis qui ducebant, ut tuta custodia D observarent, nec simul omnes uno loco, sed seorsum singulos, et invicem dissociatos in variis domunculis, ne cui ad alios liceret accedere. Et quidem beatum Platonem ad sancti Sergii monasterium absque ullius accessu relegarunt, ibique manere jusserunt. Age vero quale quantumque hoc exemplum inspirati a Deo Patris nostri mundo universo exstiterit, statim cognoscere licuit. Ecce enim in partibus Chersonis et Bosphori regionum illarum episcopi, ac presbyteri, et monachorum religiosiores, divi Patris nostri acta audientes, sanctisque Evangeliis consona judicantes, præclare constantiam ejus in hoc bono opere æmulari cœperunt : ut tunc quoque adimpleretur illud¹:

Vestra æmulatio provocavit plures in bonum (*d*); ideoque statim cœperunt rejicere omnium illorum, qui juniori Constantino paria agebant, dona ecclesiis Dei oblata; eosdemque a sanctis et immaculatis Christi mysteriis excluserunt. Dixeruntque ipsi quoque consona religioso Theodoro iis qui Christianissimam traditionem flocci faciebant: Non licet vobis habere mulieres præter latas a Christo leges. Sed postremo et ipsi propriis ecclesiis ædibusque pelluntur, et alia pro persecutorum libito patiuntur; ira scilicet belligerante maxime, ceu atroce milite, et violentam manum intendente.

A εὑρηκότες τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις, ζηλοῦσιν ἐν καλῷ τὴν αὐτοῦ παῤῥησίαν· ὡς πληροῦσθαι κἀνθάδε τό· Ὁ ζῆλος ὑμῶν ἠρέθισε τοὺς πλείονας εἰς τὸ ἀγαθόν· καὶ παραυτὰ μὲν ἀπρόσδεκτα τίθενται τὰ προσφερόμενα δῶρα τῶν τὰ αὐτὰ τῷ νεωτέρῳ Κωνσταντίνῳ πραξαμένων ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις· ἀφορίζουσι δ' αὐτοὺς καὶ τῶν σεπτῶν καὶ ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· λέγουσι καὶ αὐτοὶ συνῳδὰ τῷ ἱερόφρονι Θεοδώρῳ πρὸς τοὺς φαυλίσαντας [f. 144 a.] τὴν Χριστιανικωτάτην παράδοσιν· Οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν ἔχειν γυναῖκας παρὰ τοὺς τεθέντας Χριστόθεν νόμους· τέλος ἀπελαύνονται καὶ αὐτοὶ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν καὶ κατασκηνώσεων· καὶ τἄλλα δὲ πάσχουσιν, ὅσα τοῖς δρῶσίν ἐστιν καταθύμια· θυμοῦ στρατηγοῦντος μάλιστα τοῦ δεινοῦ ὁπλίτου καὶ χειρὸς βιαίας ἐπιτιθεμένης.

17. Abhinc tamen timor per universum propemodum Romanorum imperium occupavit talia agentes, fitque incontinentibus frenum, piorum persecutio; atque ita inhibetur hujus mali cursus, quominus ulterius procedat. Etenim cupiditates, nisi castigentur, continuo in pejus more anguis serpunt; cor mentemque pervadunt, et quem corripiunt prorsus enecant. Quod ne forte eveniret, sanctissimi Spiritus gratia in prædictis pugilibus elucens, publice coarguit nequitiæ opus. Atque ita celebrior magnus Theodorus evasit, Præcursoris imitator visus et Eliæ Thesbitæ, non in proximis tantum regionibus sed ubique terrarum. Nam toto imperantis Constantini tempore in urbe Thessalonica detentus, ad remotissimas usque regiones, suorum recte factorum prærogativas diffundebat. Scripsit etiam ad papam senioris Romæ, per suos discipulos quæ acta fuerant significans: exceptumque fuit id viri officium magnifice, tanquam ejus qui chara Deo nuntiare non omisisset: rescriptumque ab eo recepit, quo ipsius pro tuenda honestate constantiam ac decertationem laudabat, qua divi Præcursoris animositatem nobiliter exæquaverat.

B ιζ. Ἐκ δὲ τούτου φόβος ἐπιπίπτει καθ' ὅλην μικροῦ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας· καὶ γίνεται τοῖς ἀκολασταίνουσι κημὸς ὁ τῶν εὐσεβῶν διωγμὸς, καὶ ἀναστέλλεται ταύτῃ τοι ἡ τοῦ κακοῦ τοῦδε φορὰ, τοῦ μὴ πρόσω προβαίνειν· τὰ γὰρ ἀνε[πί]πληκτα τῶν παθῶν ἕρπει μὲν ἀεὶ πρὸς τὸ αἴσχιον ὡς ἔχις· καταδράττεται δὲ καρδίας καὶ νοῦ, καὶ εἰς ὄλισθον ἄγει παντελῆ τὸν ἁλόντα· ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἐν τοῖς προειρημένοις ἀθληταῖς ἡ χάρις τοῦ παναγίου ἐκλάμψασα Πνεύματος, ἤλεγξεν ἀναφανδὸν τῆς παρανομίας τὸ ἔργον· καὶ οὕτω μᾶλλον ὁ μέγας Θεόδωρος διαβοητότερος καθίσταται, μιμητὴς τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος, καὶ Ἠλίου τοῦ Θεσβίτου, οὐ μόνον ἐν τοῖς περιοίκοις, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· ἐν C γὰρ τῇ Θεσσαλονικέων τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας περιφρουρούμενος πόλει, εἰς τὰς ἐξωτάτω χώρας τὰ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων ἀπέπεμπε προτερήματα. Γεγράφηκε δὲ καὶ τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης δι' οἰκείων αὐτοῦ μαθητῶν δῆλα ταῦτα καταστησάμενος· καὶ ἀπεδέχθη παρ' αὐτοῦ μεγάλως, ὡς μὴ ὑποστειλάμενος ἀναγγεῖλαι τὰ φίλα Θεῷ· παρ' οὗ καὶ ἀντίγραφα ἐδέξατο καταγεραίροντα αὐτοῦ [f. 144 b.] τὴν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἔνστασίν τε καὶ ἄθλησιν, ὡς ἐξισουμένην τῇ τοῦ θείου Προδρόμου ἀξιοπρεπῶς παῤῥησίᾳ.

18. Sed quoniam ait Scriptura: *Rex audax in mala incidet. Et viæ impiorum tenebrosæ* (*e*), *nesciunt quomodo offendunt* (*f*), haud diu post, seditionem a proprio exercitu passus Constantinus, utroque oculo privatur, ipsoque regno ejicitur, ceu invisum D pondus et intolerabile: rursusque elevatur mater ejus religiosa Irene, quam ipse antea, libidinosissime vivens, regali palatio oblegaverat. Hæc igitur religiosissima femina, statim ac regni gubernacula cepit, magnum ab exsilio revocavit Theodorum, eumdemque sanctissimo patriachæ Tarasio reconciliavit; Josepho, post Constantini depositionem, sacerdotali dignitate spoliato. Dixitque ambos illos recte, et quod Deo placitum fuerat egisse; Theodorum quidem, quia evangelicorum dogmatum usque ad cruciatus et sanguinem assertorem se præbuis-

ιγ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ, φησὶν ἡ Γραφὴ, Βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακά· καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν ἀνόμων σκοτειναὶ, οὐκ οἴδασι πῶς προσκόπτουσιν, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἐπανάστασιν πρὸς τοῦ ἰδίου ὑποστὰς στρατεύματος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀποῤῥαπίζεται μὲν ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκρίπτεται δὲ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας, ὥσπερ τι φορτίον εἰδεχθὲς καὶ δυσβάστακτον, καὶ ἀνίσταται πάλιν ἡ τούτου μήτηρ καὶ Χριστοφιλὴς Εἰρήνη, ἣν ἐκεῖνος πρώην, ἀσω[τό]τατα διαπραττόμενος, τῶν βασιλικῶν ἀλλοτρίαν ἀπέφηνεν ἐνδιαιτημάτων. Αὕτη οὖν ἡ θεοφιλεστάτη ἄνθρωπος, ἅμα τοῦ ἐπειλῆφθαι τὰ τῆς βασιλείας πηδάλια, ἀνακαλεῖται μὲν τῆς ἐξορίας τὸν μέγαν Θεόδωρον, ποιεῖ δὲ αὐτὸν ἑνωθῆναι τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Ταρασίῳ, τοῦ Ἰωσὴφ μετὰ τὴν ἐκβολὴν Κωνσταντίνου τῆς ἱερατικῆς ἀπογυμνωθέντος ἀξίας· καλῶς πεπραγέναι

(*d*) II Cor. IX, 2. (*e*) Prov. XIII, 17, sec. LXX. (*f*) Prov. IV, 19.

ἐπήνουσα καὶ θεαρέστως τοὺς ἀμφοτέρους· τὸν μὲν, ὡς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων μέχρις αἵματος καὶ ποινῶν ἐναθλήσαντα συνίστορα, καὶ διὰ τούτου τοῖς μεταγενεστέροις τὴν καθαρὰν πραγματευσόμενον τῶν ψυχῶν σωτηρίαν· τὸν δὲ, ὡς οἰκονομήσαντα συμφερόντως, καὶ τοῦ οἰστροῦντος ἄνακτος τὴν αακότροπον ἐκμοχλεύσαντα γνώμην, τὰ χείρω τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων ἐπαπειλοῦντος ποιήσειν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, εἰ τῶν κατὰ νοῦν ἀποπέσοιεν· ταῦτα δὲ καὶ ὁ θεῖος Ταράσιας ἐβεβαίωσε, συναφθεὶς τῷ καθ' ἡμᾶς Πατρὶ, ὡς ἀνεγράψατο αὐτὸς οὗτος ὁ ἀθλητὴς τοῦ Σωτῆρος Θεόδωρος· οἷς [f. 145 a.] καὶ ἡμεῖς στοιχήσωμεν, καὶ μηδέτερον μέρος κακίσωμεν, ἀλλ' ἑκατέρους ἀποδεχόμενοι, ταῖς εὐαγγελικαῖς φωναῖς πειθαρχεῖν εἰσέτι μὴ παραιτησώμενα· τὰ γὰρ οἰκονομικῶς γινύμενα, οὐ νόμος· ἀλλ' οὐδὲ πάντα τὸ ἄψεκτον κέκτηνται· ἐπεὶ καὶ Παῦλος ᾠκονόμησε περιτεμὼν τὸν Τιμόθεον, καὶ οὐκ εἰς νόμου τάξιν τοῦτό γε κεκράτηκεν· αὐτὸς γὰρ καὶ ταύτην ἀνέτρεψεν. διωλύγιον ἐκβοῶν· Εἰ περιτομὴν κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι;

ιθ'. Τοίνυν πνευματικῆς εὐφροσύνης συναπολαύσας τῷ πανιέρῳ Ταρασίῳ ὁ Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος, ἔξεισιν εἰς τὸ κατ' αὐτὸν φροντιστήριον, καὶ συντρέχουσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔνθεν κἀκεῖθεν τὰ διασκορπισθέντα τῇ αὐτοῦ ἀπουσίᾳ πρόβατα. Ἀνεῖται δὲ τῆς φρουρᾶς καὶ ὁ τῶν Πατέρων Πατὴρ Πλάτων ὁ ὁσιώτατος καὶ ἀρχιτέκτων ταύτης τῆς θεοσυστάτου τῶν ἀδελφῶν ἱερᾶς σκηνοπηγίας· καὶ συναγείρεται πλεῖστος ὅμιλος ὡς αὐτοὺς ἔκ τε τῶν πέλας καὶ τῶν πόρρωθεν, οἷά τινας προμάχους γενναιοτάτους ἀπὸ τῆς ὑπὲρ εὐσεβείας πολεμικῆς ἐπανελθόντας θεάσασθαι παρατάξεως· διαφημίζεται δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἔτι ἡ τοῦ Σακκουδίωνος προσηγορία, καὶ Θεόδωρος ἐν τοῖς ἁπάντων ἐμεγαλύνετο στόμασιν· καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς διὰ Θεὸν ὑπερορίας εἰς πᾶσαν διατρέχει τὴν ὑπ' οὐρανόν· καὶ διδάσκει πάντας ὁμοῦ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἕπεσθαι παραγγέλμασιν, τὸν μὲν ἄνδρα μιᾶς εἶναι γυναικὸς κύριον, τοῦ θείου Λόγου θεσπίσαντος· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν γυναῖκα, ἑνὸς ἀνδρὸς σύνοικον· καὶ ταῦτα ἐννόμως, ἀλλ' οὐ νόθῳ τινὶ καὶ μοιχικῷ συνοικεσίῳ· πορνεία γὰρ καὶ τὰ σαρκὸς πάθη καταβδελύσσει μὲν [f. 145 b.] τὸν ἄνθρωπον, τῆς πρὸς Θεὸν συναφείας προδήλως ἐξίστησιν· ἐκ δὲ τούτου πολλοὶ τῆς μεγαλωνύμου πόλεως οἰκήτορες, καὶ μέντοι καὶ τῶν ἐξωτέρων πολιχνῶν καὶ ἀστυγειτόνων ἄνδρες, οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατοι, πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον συνεῤῥύησαν παιδοτρίβην, μοναχικῆς φιλοσοφίας ἐν πείρᾳ γενέσθαι ποθούμενοι· οὓς ὁ θεῖος τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος ἀσμένως ὑποδεχόμενος, τοῖς τῆς ἐμπράκτου σοφίας αὐτοῦ κατήρδευε νάμασι, τὸν ἐντετηγμένον ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐξ ἁμαρτίας ἀποκαθαίρων μολυσμὸν, καὶ πρὸς ὁσιότητος καὶ δικαιοσύνης ὁδὸν τὰ κατὰ Θεὸν αὐτῶν καταρτίζων διαβήματα.

κ'. Ἀλλὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν κατὰ τοῦτο τοῦ

sed, ideoque posteris puram animarum salutem procuravisset; Tarasium autem, quia utili dispensatione egisset, et furentis principis perversam declinasset sententiam, qui pejora superioribus principibus, se facturum minabatur adversus Christi Ecclesiam, si suæ mentis conceptibus obsisteretur. Hæc divus quoque Tarasius confirmavit, cum Patri nostro se adjunxit, ut hic ipse Salvatoris athleta scripto tradidit Theodorus. Cui sententiæ nos quoque accedemus, neutramque partem improbabimus; sed tamen dum ambos admittimus, evangelicis nihilominus verbis deinceps obedire non recusabimus. Nam quæ dispensative geruntur, legis loco non sunt, neque ea omnia reprehensione carent. Si quidem et Paulus dispensative Timotheum circumcidit, neque id tamen vim legis obtinuit: etenim ipse ritum illum abstulit magna voce clamans: *Si circumcisionem prædico, cur adhuc persecutionem patior* (g)?

19. Igitur spiritali gaudio fruens cum sacratissimo Tarasio parens noster Theodorus, perrexit ad monasterium suum, cœperuntque concurrere undique dispersæ post ejus absentiam oves. Emittitur custodia Pater quoque Patrum Plato sanctissimus, et hujus divinitus concreti fratrum cœnobii architectus: confluebatque plurima turba ad illos, tam de proximo quam de longinquo, ut tanquam generosissimus milites, de bellica pro religione acie redeuntes spectaret: magisque augebatur Saccudionis fama et omnium ore Theodorus magnificatur: ejusque propter Deum exsilium quaquaversus in orbe innotuit. Atque omnes ab eo edocti fuerunt evangelicis obedire mandatis: quod nempe vir unius mulieris sit dominus, juxta divini verbi statutum; pariterque mulier cum uno viro cohabitet; et quidem legitime, et non notho aliquo et adulterino contubernio. Etenim scortatio, et carnis passiones, hominem depravant, et a Dei consortio manifeste avertunt. Atque ex eo tempore multi celeberrimæ hujus urbis incolæ, et exterorum quoque oppidorum vel suburbiorum viri, nec de nostro cœtu tantummodo, verum etiam de profana institutione valde illustres, ad hunc magnum confluebant magistrum, monasticæ disciplinæ experimentum capere volentes: quos divus rectæ pietatis doctor, libenter exceptos, efficacis sapientiæ suæ fluentis irrigabat, hærentes animabus illorum peccati sordes purgans, et in sanctitatis atque justitiæ via, eorumdem secundum Deum gressus stabiliens.

20. Sed enim impiis Agarenis per id tempus su-

(g) Galat. v, 11.

(6) Confer in editione Sirmondiana Theodori epistolam 53 libri I.

periores regiones vastantibus, mortisque metu proximorum loocorum incolas percellentibus, necessarium visum est Patribus tempori utiliter se accommodare, et in regiam urbem sine cunctatione migrare : quod dum celeriter agunt, excepti amantur fuerunt et a venerando pontifice Tarasio, et a pientissima Augusta; quibus etiam magnopere hortantibus, perinsigne Studii monasterium, quod ab hujus nominis viro olim ædificatum, et sanctorum virorum fuerat habitaculum, sed Constantinus Copronymus ne a decem quidem monachis incoli siverat, hoc inquam pergunt occupare; capax nimirum recipiendæ illi numerosæ Nazaræorum multitudini. Nam plane oportebat eum qui se magni Præcursoris imitatorem ostenderet, et adulterii morbum palam improbaverat, apud templum de illius nomine dictum habitare, atque hoc veluti terrestre cœlum suis perpetuis erga Trinitatem laudibus efficere. Quis autem hic angelicas veluti Patris constitutiones et communiter utiles regulas verbis comprehendere poterit? quas ille ad se undique concurrentibus condiscendas tradebat, ut multorum mentes ad unam Evangelii concordiam traheret, prout mos est ut quisque similem sui amet. Neque vero venientes tantummodo ex mundanis deliciis suscipiebat, sed et jam in asceticis exercitatos laboribus, si qui accederent, subdito sibi cœtui aggregabat, Domini effato morem gerens: *Venientem ad me non ejiciam foras* (*b*); ab se tonsos haut anteponens illis quos alii aliquando totondissent, sicut plerique hominum irrationabiliter faciunt, proprii animi affectibus victi; sed omnes pariter charitate complectens et curans, ac singulorum virtuti reverentiam honoremque tribuens: ita ut exin multiplicaretur discipulorum numerus magnopere in hac nova Jerusalem, in tantum ut millenariam prope quantitatem exæquaret.

21. Quos quidem cernens alacri animo jugum Christi obedienter subire, disposuit ipse quoque, ritu illius excelsi Moysis, educavitque populum Dei, sapientiæ verbis, et morum puritate, ad spiritalem perquam optime manuducens promissionis requiem. Porro legislatoris virtutem esse aiunt, quæ sunt optima pervidere, atque ut constitutis uti velint populis persuadere; multitudinis vero officium est in decretis permanere, et neque in prosperis neque in adversis rebus quidquam immutare; quæ est deserviendi Deo ratio sanctissima. Fit ergo eis legislator, proponens ipsis a Deo tradita judicia, quæ ipse conscenso sublimis politiæ monte, tenebrasque ingressus divinæ beatæque notitiæ, a Deo acceperat, et quasi in cippis lapideis, in sui firmissimi cordis tabellis, Spiritus impressa digito fuerant. Atque ut ille Dei contemplator consulenti socero obtemperans chiliarchos, centuriones, quin-

A καιροῦ τὴν καθύπερθεν παροικίαν ληϊσαμένων, καὶ φόβον θανάτνυ ταῖς τῶν πλησιοχώρων ἐντεκόντων ψυχαῖς, ἀναγκαῖον ἐφάνη τοῖς Πατράσιν τὰ τοῦ καιροῦ δρᾶσαι συμφερόντως, καὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν μὴ κατοκνῆσαι καταλαβεῖν· ὃ καὶ διὰ τάχους ποιήσαντες, ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως παρά τε τῷ θεσπεσίῳ ἀρχιερεῖ Ταρασίῳ, καὶ τῇ εὐσεβεστάτῃ Αὐγούστῃ· ὑφ' ὧν καὶ προτραπέντες λιπαρῶς, τὴν εὐαγεστάτην μονὴν τοῦ Στουδίου, πάλαι πρὸς αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσαν, καὶ ἐνδιαίτημα ὁσίων ἀνδρῶν γεγονυῖαν, ὁ Κοπρώνυμος Κωνσταντῖνος οὐ' εἰς δέκα τὸν ἀριθμὸν ἐάσας τε ἔσεσθαι, παραλαμβάνουσιν, ἱκανὴν οὖσαν πρὸς διαδοχὴν τῆς πολυανθρώπου ἐκείνης τῶν Ναζιραίων πληθύος· ἔδει γὰρ, ἔδει τὸν τοῦ μεγάλου Προδρόμου μιμητὴν ἀναφανέντα, καὶ τὴν νόσον τῆς μοιχείας ἐκφάνδην ἀποκηρύξαντα, τῷ ἐπωνύμῳ αὐ-
B τοῦ κατοικισθῆναι ναῷ· καὶ τοῦτον οὐρανὸν ἐπίγειον ταῖς ἀπαύστοις ἀποφῆναι πρὸς τὴν Τριάδα δοξολογίαις· καὶ τίς γὰρ τὰς ἐνταῦθα τοῦ Πατρὸς [f. 146 a.] ἀγγελομιμήτους καταστάσεις καὶ κοινωφελεῖς διατυπώσεις κατὰ λόγον εἰπεῖν ἐξισχύσειεν; ἃς ἐκεῖνος τοῖς πανταχόθεν ὡς αὐτὸν ἀφικνουμένοις προεδίδου τε καὶ ἐδίδασκεν, πρὸς μίαν ἐνάγων τὴν τῶν πολλῶν φρονημάτων τοῦ Εὐαγγελίου σύμπνοιαν, καθ' ὅτι φίλον ἀεὶ παντὶ τὸ ὅμοιον· οὐ γὰρ μόνον τοὺς ἄρτι τῆς κοσμικῆς ἀποφοιτῶντας παρελάμβανεν χλιδης, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη γεγυμνασμένους τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις τῇ ὑπ' αὐτὸν προσιόντας κατέταττεν ὁμηγύρει, τὸ τοῦ Κυρίου πληρῶν λόγιον τὸ φάσκων· Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω· μὴ προτιμῶν τὸν ὑπ' αὐτοῦ κεκαρμένον ποτὲ, τοῦ ὑφ' ἑτέρου τοῦτο
C παθόντος, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀφιλοσόφως ποιοῦσιν, ἰδίοις πάθεσι ψυχῆς δουλούμενοι, ἀλλὰ τοὺς πάντας ἐπ' ἴσης ἀγαπῶν καὶ προμηθούμενος, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἑκάστου τὴν τιμὴν καὶ τὸ γέρας ἀποδιδοὺς, ὡς ἐκ τούτου πληθυνθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν ἐν ταύτῃ τῇ νέᾳ Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, καὶ μικροῦ τὴν χιλιοστὸν ἐπιφθᾶσαι ψῆφον.

κα′. Οὓς δὴ καὶ καθορῶν προθυμίᾳ ψυχῆς τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ πειθηνίως ὑπερχομένους, διατίθεται καὶ αὐτὸς κατα τὸν ὑψηλὸν Μωϋσέα, καὶ δημαγωγεῖ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ σοφίας λόγοις καὶ ἠθῶν καθαρότητι πρὸς τὴν νοητὴν ὡς ἄριστα χειραγωγῶν τῆς ἐπαγγελίας κατάπαυσιν· καὶ γὰρ ἀρετὴν μὲν, φασὶν, νομοθέτου, τὸ τὰ βέλτιστα συνιδεῖν, καὶ πεῖσαι τοὺς χρησομένους περὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν συντεθει-
D μένων· πλήθους δὲ, τὸ πᾶσι τοῖς δόξασιν ἐμμεῖναι, καὶ μήτ' ἐν εὐτυχίαις, μήτ' ἐν συμφοραῖς αὐτῶν, μηδὲν μεταβάλλειν· ὅπερ ἐστὶ Θεοῦ θεραπείας τρόπος ὁσιώτατος· τοιγαροῦν καθίσταται νομοθέτης ἐπ' αὐτοὺς ἐξαπλῶν [f. 146 b.] τὰ θεοπαράδοτα κρίματα, ἅπερ αὐτὸς πρὸς τὸ ὄρος ἀναβὰς τῆς ὑψηλῆς πολιτείας, καὶ τῷ γνόφῳ ὑπεισδὺς τῆς θείας καὶ μακαρίας γνώσεως, πρὸς Θεοῦ ἀπειλήφει ὡς ἐν τισι πλαξὶ λιθίναις, τοῖς τῆς ἑαυτοῦ στεῤῥοτάτης καρδίας πυξίοις, τῷ τοῦ Πνεύματος ἐνσημανθέντα δακτύλῳ (7)·

(*b*) Joan. vi, 37.

(7) Constitutiones Theodori Studitanas edidimus nos in hac bibl. t. V.

ὥσπερ ὁ θεόπτης ἐκεῖνος τῷ κηδεστῇ συμβου- A
ντι πειθαρχήσας προύβάλλετο χιλιάρχους καὶ
ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρχους,
ἃ τυχόντα τῶν πραγμάτων ἀναφερόμενα δεξιόν
ἐλάμβανον τέλος, καὶ αὐτὸς τῆς ἐντεῦθεν ἀπηλ-
λάττετο φροντίδος· οὕτω καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Μωϋσῆς
λαβὼν ἐκεῖθεν τὰς ἀφορμὰς, εἰ καὶ μικρόν τι
τὴν κλῆσιν διαφέρεται· προχειρίζεται μὲν γὰρ
τῶν κεφαλὰς, τίθησι δὲ τὰς ὀνομασίας οἰκείας
ἐπιτηδεύματι, ἐπιστημονάρχας καὶ παιδευτὰς καὶ
ἐφορευτὰς τούτους ἀποκαλέσας· καθίστησι δὲ καὶ
ἑτέραις προσηγορίαις τοὺς ἁπάσης τῆς ἀδελφότητος
ἐν ὑπερεξέχοντας, οἷον τὸν τὰ δεύτερα φέροντα,
οἰκονόμον, τὸν παροικονόμον, καὶ τοὺς ὡς ἄλλως
ὀνομαζομένους· ἐκανόνισε μέντοι καὶ πᾶσι τοῖς πε-
ριλειπομένοις τὰς διαφόρους διακονίας ἀνὰ μέρος, διὰ
τῶν ἐκ μέτρων ἰαμβικῶν (8). Μᾶλλον δὲ σαφέστε- B
ρον εἰπεῖν ἀπὸ τῆς κυριωτάτης καὶ πρώτης, φημὶ δὴ
τοῦ ἡγουμένου ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς τελευ-
ταίας τοῦ ὀψοποιοῦ καταπαύσας· ποιήσας ἐν ἑκάστῳ
τῶν ἐπιβαλλόντων καὶ τῶν μηδαμῶς προσηκόντων
κατὰ ὑπόθεσιν εἴδησιν· διωρίσατο δὲ συνεκδοχι-
κῶς τοῖς διαμαρτάνουσι τῆς ὀφειλομένης [f. 147
σπουδῆς καὶ καθυστεροῦσι, κατά τινα γοῦν ἀπ-
ηγορευμένην αἰτίαν, ἐπὶ τῆς τῶν θείων ὕμνων συνάξε-
ως· ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς ἐπὶ πάσι τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίᾳ συντεταγμένης ὥρας ἀποτυγχάνουσιν, ἤτοι
σκεύη τινὰ συντρίβουσιν, ἢ παροινίαν τινὰ καὶ φαυλισμὸν πρὸς τὸν πέλας ποιουμένοις, ἀνάλογον ἐπιτίμησιν
ἁρμόζουσας (9).

ΚΒ΄. Τὴν δέ γε τῶν ἐσθημάτων χρῆσιν οὐκ ἀποτε- C
ταγμένην, οὐδὲ κατὰ τὸ βουλητὸν ἑκάστῳ προκεῖσθαι
ἐθέσπιζεν· ἀλλὰ κἀν τούτῳ ἀποστολικὸν αὐτοὺς
τὸν πεποίηκε χαρακτῆρα, καθὼς ἡ τῶν Πράξεων
περιέχει βίβλος, ὡς Πάντες οἱ πιστεύσαντες
ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά. Καὶ
πάλιν· Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ
καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρ-
χόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς
ἅπαντα κοινά. Διά τοι τοῦτο ἠφόρισεν αὐτοῖς
οἴκημα, ἐν ᾧ συλλήβδην ἀποτιθέμενοι τὰ δεδουλευ-
μένα, καθ' ἓν Σάββατον πέπλη ἀντελάμβανον ἕτερα
ἐκ χειρὸς τῶν εἰς τοῦτο καθυπουργεῖν τεταγμένων
ἀδελφῶν· τοῦτο δὲ τάξας αὐτοῖς, οὐκ ἀπέκρινεν τὰ
αὐτοῦ ὁ Πατὴρ τῆς κοινῆς ἱματοδόχου ἑστίας, ἀλλ'
ὥσπερ ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ ἐν τούτῳ τύπος ἐγεγόνει τοῦ ποι-
μνίου· δύο σαφῶς εἰδὼς πάσης εἶναι παιδείας τρόπους, D
τῆς περὶ τὰ ἤθη κατασκευῆς· ὧν ὁ μὲν λόγῳ
διδασκαλικῷ, ὁ ἕτερος δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἠθῶν
κατορθοῦται· διὰ τοῦτο διδοὺς καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν
ἑβδομάδα τὴν ὑποδύτην, ἀντεδέχετο ἕτερον, οὐ διοῖσον
τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ὧν ἐκείνοις ἁδρότητος
εἴ γε καὶ τῆς χείρονος· μνημονεύων δὲ ἀεὶ τοῦ
Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Δωρεὰν ἄρτον οὐκ ἔφαγον,
ἀλλ' αἱ χεῖρες αὗται διηκόνησαν καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς σὺν
ἐμοί, ἀργίας ὑπομεῖναι τάξιν ἀκίνητον [f. 147 b.]

A quagenarios, et decuriones elegit, quorum opera occurrentia negotia expeditum exitum consequebantur, dum ipse interim hujusmodi cura vacabat, sic et noster Moyses se gessit, sumpto illinc exemplo, nominibus licet paululum immutatis. Nam ministeriorum decretis classibus, nomina officii propria imposuit, epistemonarchas, et magistros seu correctores, et observatores, appellans. Sub aliis quoque appellationibus in toto fratrum cœtu constituit eminentiores aliquot; veluti secundum gradum tenentem, œconomum, et subœconomum, aliosque aliis nominibus. Atque his omnibus ad varia ministera deputatis regulas perscripsit ambicis versibus comprehensas. Imo potius capto initio a præcipua primaque hegumeni dignitate, et in ultimo desinens coqui officio : tradens singulis conB venientium et minime convenientium officiorum pro re proposita notitiam. Decrevitque simul castigationem, debitam sedulitatem omittentibus, et quamlibet ob causam minime legitimam ad divinorum hymnorum synaxim sero concurrentibus. Item fratribus quocunque ministerio statuta hora non fungentibus, aut vas frangentibus, aut excessum aliquem vel contumeliam proximo suo inferentibus, congruam pœnam constituit.

C 22. Vestium quoque usum non singulis assignatum, neque ad cujusque libitum præto essse voluit, sed in hoc etiam apostolicam ipsos formam servare mandavit, sicut in Actuum libro proposita est, nempe quod *omnes qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia :* Et mox : *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una; nec quisquam eorum, qui possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia* (*j*). Propterea ipsis assignavit ædium partem ubi quisque, quæ gestaverat vestimenta deponens, singulis Sabbatis alia recipiebat a fratribus huic ministerio præpositis. Quam legem cum ferret, non secrevit sua propria Pater a communi vestiario cubiculo, sed ut in reliquis omnibus sic in hoc etiam, regula sui gregis esse voluit : duos videlicet D esse sciens cujuslibet magisterii modos, et morum informandorum rationes ; nempe et verborum doctrinam, et asceticæ vitæ exemplum. Quare et ipse tradita hebdomadaria veste, aliam recipiebat, minime a communibus differentem, sed æque ac aliorum detritam vel etiam prejorem. Memor denique semper Apostoli dicentis, quod Gratis panem non comedi, sed manus ipsæ ministraverunt et mihi et his qui mecum sunt *:* otiari nunquam poterat, sed laborabat ipse propriis manibus, libros describendo,

(i) Act. II. 44. (*j*) Act. IV, 32.

(8) Leguntur hæc carmina in Sirmondi editione sub tomi finem.

(9) Hæc item Epitimia, sive pœnas monasteriales, nos edidimus in tomo citato.

eosque fratrum operibus adjungendo; quorum librorum nonnulli adhuc apud nos servantur, pretiosi admodum et omni æstimatione digni.

A οὐκ ἠνέχετο, ἀλλ' ἐκοπία αὐτὸς ταῖς ἰδίαις χερσὶ γράφων δέλτους, καὶ ταύτας τοῖς τῶν ἀδελφῶν συνεισφέρων ἔργοις· ἐξ ὧν καί τινα μέχρι τοῦ δεῦρο σώζονται παρ' ἡμῖν σεβασταὶ τυγχάνουσαι, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιαι.

23. Composuit etiam plurimos marte proprio libros, ob sapientiæ talentum, eximiæ suæ puritatis merito, desuper acceptum. Et primo quidem librum illum, ter adhuc in hebdomada in communi cœtu legi solitum, Parvarum, inquam, Catecheseum centum triginta et quatuor dictarum ab eo subitanea dictione in consuetis ad fratres allocutionibus. Secundum autem et tertium quartumque librum Magnarum Catecheseum non subito dictarum, sed quas meditatius compositas edidit. In utrisque tamen manifeste agnoscitur diffusa in labiis ejus cœlestis gratia facundiæ. Certe ex nullo alio inspiratorum Patrum libro poterit parem utilitatem cœnobita quisquam precipere, qui intelligenter legat. Quamlibet enim virtutem speciem sermones illi continent, et remedium quodvis variorum nequitiæ ac multiplicium morborum sapiendissime tradunt, et lumen atque compunctionem legentium animabus ingerunt. Est etiam elaboratum ab eo panegyricarum orationum volumen de nonnullis Christi ac Deiparæ solemnitatibus, nominatimque de omnibus magni Baptistæ ac Præcursoris, aliorumque aliquot illustriorum sanctorum, in quibus primariis panegyristis haud inferiorem se præbet. Confecit et aliud metricum separatum volumen plane utilissimum, ubi creationem et lapsum descripsit primi hominis; ibidemque peccatum et consecutam inde corruptionem lugubriter cecinit. Mox sejunctim Cainum, et invidiam erga Abelem, et cædem convicio traduxit. Postea Enochum et Noe et ab eo genitos Deo charissimos tres patriarchas seorsum et ex ordine singulos; nec non illorum venerandas uxores, prout par erat, celebravit. Denique cunctas hæreses serialim numeravit, et anathemate perculit, versibus, inquam, trimetris ac puris; nonnullas etiam plenissime refutavit.

κγ'. Συνέταξε μέντοι καὶ πλείστας ὅσας βίβλους οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτοῦ, τὸ τάλαντον τῆς σοφίας διὰ καθαρότητος ὑπερβολὴν, καὶ αὐτὸς ἄνωθεν εἰληχώς· καὶ πρώτην μὲν τὴν καὶ μέχρις ἡμῶν τρὶς τῆς ἑβδομάδος ἐκκλησιαζομένην τῶν Μικρῶν λεγομένην Κατηχήσεων (10), ἑκατὸν οὐσῶν πρὸς τριάκοντα καὶ τεττάρων, σχεδιασθεισῶν αὐτῷ κατὰ τὸ σύνηθες τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμιλίας· δευτέραν καὶ τρίτην καὶ τετάρτην τῶν Μεγάλων Κατηχήσεων, ἃς οὐ σχεδιαστικῶς, ἀλλὰ νουνεχέστερον καθ' ἑαυτὸν συντάξας ἐκδέδωκεν (11)· πλὴν ἐν ἑκατέραις δείκνυται σαφῶς B ἡ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ ἐκχυθεῖσα θεία καὶ οὐράνιος χάρις τοῦ λόγου· οὐδὲ γάρ ἐστιν οὕτως ἀπώνασθαί τινος ἑτέρας βίβλου τῶν θεοσόφων Πατέρων τὸν συνετῶς μετιόντα, ὡς οἶμαι, τῆς ἐν κοινοβιακαῖς τάξεσι θεωρουμένης ὠφελείας, ὡς ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἡμῖν τοῦ Πατρὸς κατηχήσεων· πᾶσαν γὰρ περιέχουσιν ἀρετῆς ἰδέαν, καὶ πᾶν ἄκος τῶν κατὰ κακίαν ποικίλων καὶ διαφόρων νοσημάτων ἐπιστημονικώτατα διδάσκουσιν, καὶ φωτισμὸν καὶ κατάνυξιν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ἐμποιοῦσι ψυχαῖς. Ἔστι δ' αὐτῷ πεπονημένη καὶ πανηγυρικὴ, δι' ἧσπερ ἐνίας τῶν Χριστωνύμων ἑορτῶν καὶ τῆς Θεομήτορος, καὶ πάσας δὲ τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου, καί τινων ἄλλων ἐπιφανεστέρων ἁγίων, οὐδὲν ἧττον λαμπροτάτας τῶν ἀρχικωτέρων ἀπέφηνεν πανηγυ- C ριαρχῶν (12). Συντέταχεν δὲ καὶ ἑτέραν ἔμμετρον ἰδιαζόντως ἰαμβικὴν χρησιμωτάτην [f. 148. a.] πάνυ, καθ' ἣν τήν τε διάπλασιν καὶ τὴν ἔκπτωσιν ὑπηγόρευσε τοῦ γενάρχου· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν φθορὰν ὡς θέμις ἐξετραγῴδησεν· εἶτα διῃρημένως τοῦ Κάϊν τὸν κατὰ τοῦ Ἄβελ φθόνον καὶ φόνον κατεκωμῴδησεν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἐνὼχ καὶ τὸν Νῶε, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ φύντας θεοφιλεστάτους τρεῖς πατριάρχας διεζευγμένως καὶ ἀκολούθως ἑκάστῳ· καὶ τὰς σφῶν ἀοιδίμους συνεύνους κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπεσέμνυνεν (13). Ἔτι γε μὴν καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀπηριθμήσατο, καὶ τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν, στίχοις, ὡς ἔφην, τριμέτροις καὶ καθαροῖς· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ παντελῶς ἀνέτρεψεν.

24. Epistolarum vero ejus libri quinque ad hanc usque diem apud nos servantur. Hæ autem ob sensuum altitudinem et elocutionis nitorem, summum exactumque habent epistolarem characterem cum venustate, ut nullam sine lacrymis legerit quicunque cor lapideum non habet. Est et alia ejusdem prosa oratione condita lucubratio, in qua tribus antirrheticis sermonibus, ceu alter David alienige-

D κδ'. Αἱ δ' ἔτι τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι πέντε μὲν ἕως τοῦ παρόντος σώζονται παρ' ἡμῖν (14)· τοσούτῳ γε μὴν τῇ τῶν ἐννοιῶν σεμνότητι καὶ τῇ καθαρότητι τῶν λέξεων ὑπερῃμένον ἔχουσι τὸ κάλλος καὶ τὸν ἐπιστολιμαῖον χαρακτῆρα δι' ἀκριβείας ἠκονισμένον, ὡς μηδεμίαν ἀδακρυτὶ μετιέναι τόν γε μὴ λιθίνην πάντη τὴν καρδίαν ἔχοντα. Ἔστι δὲ πρὸς ταύταις καὶ ἑτέρα δογματικὴ διὰ πεζῆς λέξεως πρα-

(10) Exstant hæ minores catecheses Latine tantum, Livineico interprete. Nos vero etiam Græce edere optamus, quandoquidem pervenusta et vetera illarum exemplaria in codicibus Vaticanis sunt.

(11) Ineditæ adhuc sunt hæ majores catecheses, neque in bibliotheca Vaticana occurrunt, sed Parisiis alibique in codicibus, sigillatimque recensentur in *Gr. Biblioth.* Fabricii ed. nov. t. X, p. 451 seqq. — Vid. supra.

(12) Octo ex his panegyricis in prædicto tomo nos recitavimus.

(13) Est in deperditis hoc Studitæ opus de patriarchis etc. Item quod sequitur de hæresibus.

(14) Duo tantum exstant libri in Sirmondiana editione. Tota tamen epistolarum collectio in Parisiensibus incolumis est codicibus, eaque pariter recensetur apud Fabricium tomo cit. p. 439 seqq.

A …υθεῖσα. καθ' ἣ ἐν τρισὶν ἀντιῤῥητικοῖς λόγοις, … τις ἄλλος Δαυὶδ τὸν ἀλλόφυλον Γολιάθ, ἤτοι …ξύλον τῆς ἀληθείας τῶν εἰκονομάχων ἐκσφεν…τας κατέβαλεν αἵρεσιν (15), καὶ τὸν δεινότατον …σμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐξῆρεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς … βασιλεῖς ὡς τῆσδε εἰρημένης βλασφήμου αἱρέ…κεφαλὰς, φημὶ δὲ τὸν Κοπρώνυμον Κωνσταν…, καὶ τὸν θηριόγνωμον, μᾶλλον δὲ θηριώνυμον, …τα οἷόν τισι δόρασι τοῖς [f. 148 b.] στηλιτευτι…ψόφου μετεωρίσας λόγοις ἐθριάμβευσέν τε καὶ …ειγμάτισεν, καὶ τὰς αὐτῶν ἀνοσιουργίας τοῖς … ταῦτα διηρημένως προφανεῖς κατεστήσατο· …σῶν πᾶσαν τοῦ νοὸς ἔμφυτον τοῖς θείοις ἐνασχο…ς δύναμιν, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν … τοῦ Κυρίου ἐκμελετήσας, λαὶ τὴν βασιλείαν …ρανῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἑπομένων ὡς

B …τα καταστησάμενος, μᾶλλον δὲ βασιλείαν οὐρα…ᾗ ταυτότητι τῆς πολιτείας, τὴν περιώνυμον τοῦ …δρόμου ἐκτετελεκὼς μονὴν, ἣν αὐτὸς οἷά τις … ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν νοητῶν ἀστέρων, τὰς …ίας ἀρετῆς καὶ σοφίας ἀκτινοβολῶν ἀστραπὰς, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καταφωτίζων, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον …γων καὶ μεταποιούμενος.

…. Ἀλλ' οὐκ ἤνεγκεν ὁ ἀεὶ χαιρέκακος καὶ πα…τοῦ φθόνου, ὁ μελαντάτης ὄντως καὶ βαθὺς κό…διάβολος τὴν τοσαύτην τοῦ Πατρὸς ἀρετὴν κατὰ …δαίμονα διαφημίζεσθαι, οὐδὲ τὴν τῶν ὑπ' αὐ…ζομένων καλῶς καὶ διϊθυνομένων πληθὺν ἀν…ἔαστον παρεᾶσαι, καὶ τηλικοῦτον ἀσκητικῆς

C …βιώσεως, ἐν μέσῃ πολυανδρούσῃ ἐπιδείκνυσθαι …· καί τοι πολλάκις καὶ διαφόρως ταῖς τοῦ με…ου καταβληθεὶς στρατηγίαις· ἀλλ' οἷα κατ' αὐτοῦ …λέτησεν, καὶ νῦν ἐπιτηδεύειν οὐκ ἀναβάλλεται· …γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ τῆς βασιλείας ἐπει…μένος σκῆπτρα, Νικηφόρος δ' ἦν οὗτος, ὅς τὸ … ἔοικεν οὐ πόῤῥω τῶν εὐσεβῶν βεβασιλευκότων …ἦρχεν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ μακρῷ τῶν τοιούτων ἀπο…ώριστο· εἴπερ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ …ναι καθωμολόγηται· τοῦτον τοιγαροῦν εὑρηκὼς …αῖος τε σκεύος πονηρίας μεμεστωμέ…, ὁ τοῖς ἀγαθοῖς [f. 149 a.] ἔργοις τῶν δικαίων … ἐπιμαινόμενος, ὑποβάλλει αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ τοῦ …ον ἀποφῆναι τὸν τὴν μοιχοζευξίαν πρώην αὐ…ργηκότα, καὶ τῷ ἱερατικῷ βαθμῷ ἐγκαταλέξαι, …παραίτιον γεγονότα εἰρήνης, φησὶ, καὶ τοῦ λυ…τελοῦντα φροντίσαντα· καὶ δὴ τῷ ἱερόφρονι συν…ων πατριάρχῃ ὁ τὴν ὑποθήκην τοῦ ὄφεως παρα…μενος ἄναξ, ἀντιβολεῖ καὶ βιάζεται λυθῆναι τὸν

D …φ τοῦ χωρισμοῦ, τοῦ δήσαντος αὐτὸν ἁγιωτά… Ταρασίου οὕτως ἐάσαντος, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν …μήσαντος· ὑποσχόμενος αὐτῷ ὡς βασιλικαῖς …ροαῖς συνελάσειεν ἅπαντας εἰς τὴν τοιαύτην …φεῖναι οἰκονομίαν· οὕτως οὖν πείθει ἄκοντα …τη καὶ μὴ βουλόμενον κατὰ νοῦν τὸν τῆς νίκης …νυμον πατριάρχην πρὸς τὸ δέξασθαι συλλειτουρ… τὸν ἀνίερον. Καὶ γίνεται πάλιν διαφωνία καὶ …ρῶν σύγχυσις καὶ προσώπων διαίρεσις ἔν τε …ἱεράρχαις καὶ τοῖς μονάζουσιν, τῶν μὲν μὴ προσ-

A nam Goliam, id est alienam à veritate Iconomachorum funda prostravit hæresim, et hoc gravissimum dedecus ab Ecclesia exterminavit. Sed et ambos imperatores, ceu diotæ blasphemæ hæreseos antesignanos, Copronymum, inquam, Constantinum, et ferinæ mentis, imo potius et appelationis, Leonem, quasi lanceis infamiæ alte elatos, sermonibus tuis, triumphaliter circumgestavit, publiceque traduxit, eorumque impia opera posteris singillatim explorata fecit Ergo omnes menti suæ inditas in divinis rebus vires exercens, et diu noctuque indesinenter legem Domini meditans, cœlorumque regnum intra se suosque asseclas constituere, quantum pote, conatus; imo potius quasi altero cœlorum regno, ob actæ vitæ similitudinem, celebri illo Præcursoris monasterio

B effecto; erat ipse tanquam sol id multitudine spiritalium siderum medius, propriæque virtutis atque sapientiæ radios vibrabat, contubernales suos illuminans, et ad meliora commutans et transferens.

25. Sed enim qui semper malo gaudet, invidiæ pater, nigerrimus inferorum corvus diabolus, non tulit tantam patris nostri virtutem in opulenta metropoli celebrari : neque servatorum ab eo præclare et in rectam viam reductorum multitudinem incolumem esse sivit, nec tale tantumque asceticæ vitæ

C speculum in numerosissima civitate spectari; præsertim cum sæpe multumque a magni viri militia vulneratus fuisset. Quæ ergo adversus illum machinabatur, nunc in rem conferre diutius non distulit Qui per id tempus regni sceptrum tenebat Nicephorus, specie quidem haud procul aberat ab orthodoxis ante eum imperatoribus, re tamen vera longe iis dissimilis erat, siquidem fidem absque operibus mortuam esse in confesso est. Cum ergo hoc invenisset tetricum et nequitiæ plenum vas is qui justorum bona opera semper odit diabolus, cor ejus permovit, ut innocentem declarari vellet hominem illum qui adulterinum conjugium antea ratum fecerat : eumdemque sacerdotali rursus ordini adjungi, ceu qui pacis auctor publicæque utilitatis fuisset

D Itaque religiosum conveniens patriarcham princeps hic, qui serpentis suggestionem admiserat, orat cogitque ut excommunicatione Jesephum absolvat, qua eum sanctissimus patriarcha Tarasius ligaverat; et sic eo relicto, ad Deum migaverat. Promittebat autem ei princeps, curaturum se regali adjutorio, ut cæteri omnes dispensationi huic consentirent. Sic ergo adducit invitum prorsus ac mente dissentinetem patriarcham, victoriæ eponymum (Nicephorum), ut exsecratum illum ad Ecclesiæ ministerium revocet. Fit igitur novum dissidium et opinionum confusio, et personarum secessio tam episcoporum quam monachorum, aliis quidem putantibus, negotii hujus causa non esse offendentum

(15) Legitur hoc luculentum contra Iconomachos opus in editione Sirmondiana.

imperatorem, magno tamen Theodoro contradicente, æquum non esse ut sententia a venerabili Tarasio in Josephum publicæ causa utilitatis prolata, nunc abrogaretur: etenim hæc dispensatio, aiebat, adulterinum conjugium manifeste defendit. Insuper justam quoque ultionem adversus juniorem Constantinum jam peractam, præ oculis habendam esse, non oblivione premendam: atque hinc potius divinæ legis voluntatem esse intelligendam, non vero rudi opinione et libero mentis impetu, doctrinam dispensationis confingendam, quæ neque alias audita est, neque ullam utilitatem mundo attulit, imo noxia prorsus animabus nostris est. Exin itaque in judicii diversitate manentes, invicem dissidebant; sicut olim Paulo et Barnabæ contigit, in dissidio propter Joannem cognomento Marcum uti scriptum est: *Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem et Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum: Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus* (i). Quem locum tractans divus Chrysostomus in Actuum splendidissima interpretatione, sic ait: *Uter vero eorum melius deliberaverit, non est nostrum pronuntiare.*

26. Jam nos super hoc argumento dicimus, ambos bene se gessisse; sicut etiam illustris Tarasius in sur se gessit dispensatione. Namque et hic veritus tunc iracundiam principis et excandescentiam, sciensque quantopere ad maleficia pronus esset, ejusque ad peccandum proclivitatem, ne quid acerbius adversus Dei Ecclesiam faceret, laxavit rigoris habenas, et tolerato minore ac particulari malorem universalem sapienter conservavit, implens effatum illud: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Sic etiam nunc existimandum est dispensative egisse beatum Nicephorum, nolentem quidem, sed a principe adactum. At vero parens noster Theodorus, exactum divinarum legum retinuit præscriptum, divinitus motus, non malo aliquo affectu victus: nolens scilicet illegitimam copulam legis locum occupare apud eos belluinos homines qui indomitis cupiditatibus indulgent; atque ut ostenderet sine ullo cujusquam respectu eos agere solere qui Deo omnino confidunt; neque personas cum animæ suæ detrimento subvereri, ut Domini præceptum prodant, propter principis potentiam injustissime jubentis. Nempe juxta Davidis carmen: *Et loquebar in testimoniis tuis coram regibus, et non erubescebam* (k). Sane quod in prosperum statum Ecclesiæ regimen sub his duobus principibus haud devenerit, ipsi quoque manifeste agnoverunt divi patriarchæ. Neque enim magnum Theodorum Thessalonica reversum, recte egisse dixisset orthodoxiæ antesignanus Tarasius, nisi ipsum scivisset veræ Evangelii vitæ absque errore institisse. Neque item cum admisset victoriæ eponymus (Nicephorus)

χροῦσαι τῷ ἄνακτι ἕνεκα τούτου καλῶς ἔχε
νοούντων, τῶν δὲ περὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον
σκόντων, ὡς οὐ δίκαιόν ἐστι τὴν ἐξενεχθεῖ
τοῦ θεσπεσίου Ταρασίου ἐπὶ τῷ Ἰωσὴφ κρί
τραπῆναι, ἐπὶ λυσιτελείᾳ τοῦ παντὸς τηνικ
γενημένην· ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων οἰκονομ
σὶν, τὴν μοιχοζευξίαν προφανῶς συνίστησιν
δὲ καὶ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ τὴν κ
νεωτέρου Κωνσταντίνου ἤδη προελθοῦσαν, ἄξ
ιδεῖν, καὶ μὴ λήθῃ ταύτην παραπέμψαι· κα
στοχάσασθαι τὸ βούλημα τῆς θείας νομοθεσία
μὴ ἀποικίλῳ γνώμῃ καὶ ἀχαλινώτοις διανο
μαῖς, οἰκονομίας λόγους [f. 149 b.] ἀναπλά
τοὺς οὔτε γεγονότας πω, οὔτε τὴ ὄνησιν ἀπ
ὑφηλίῳ ἐκποιήσαντας, πρὸς ὄλεθρον τῶν ἡ
ψυχῶν· ἐκ δὲ τούτου ἀσύμβατοι μείναντες π
κρίσεις, ἀλλήλων διέστησαν, καθά ποτε Πα
καὶ Βαρνάβας ἐν τῇ περὶ τὸν Ἰωάννην τὸν κ
νον Μάρκον διαφωνίᾳ, καθὼς γέγραπται·
δὲ παροξυσμὸς, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτο
ἀλλήλων, τόν τε Βαρνάβαν παραλαβόντ
Μαρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον· Παῦλος δ
λεξάμενος Σίλαν ἐξῆλθεν, παραδοθεὶς τῇ
τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. Ὅπερ ἐφθακὼς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῇ τῶν Πράξεων θεοθεγγεῖ ἑρμηνε
φησί· Τίς μὲν οὖν αὐτῶν ἐβουλεύσατο βέλτιον, οὐχ ἡμῶν ἀποφήνανθαι.

κς'. Ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν προκειμένων φαμ
ἀμφότεροι καλῶς πεποιήκασιν· καθὰ δὴ κα
σιος ὁ ἀοίτιμος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἀπεφήνατο
μίᾳ· καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτὸς τότε τὸ θυμικὸν κ
τοῦ ἄνακτος ὑφορώμενος, καὶ εἰδὼς ὡς λία
εὐπάροιστος ἐπὶ τὸ πεφυκὼς ἀδικεῖν, καὶ ν
εἰς ἁμαρτίαν εὔκολον, ἵνα μή τι δριμύτερο
τοῦ Θεοῦ κατεργάσηται Ἐκκλησίᾳ, ὑπενδίδω
τῆς ἀκριβείας ἡνίας· καὶ παρασχὼν τὸ ἡτ
μερικὸν, τὸ καθολικώτερον φιλοσόφως ἐνεπορ
πληρῶν τὸ, Ἐξάγοραζόμενοι τὸν καιρὸν,
ἡμέραι πονηραί εἰσιν. Οὕτως οὖν κἀνταῦθα
λογίσασθαι, ὅτι ᾠκονόμησεν ὁ μακάριος Νικ
μὴ βουλόμενος, ἀλλὰ βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄνακτο
γε πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος [f. 150 a.] τὴν ἀκρι
θείων νόμων φυλάττει κατάστασιν, θεόθεν κ
καὶ οὐ πάθει κακίας κρατούμενος· ὡς ἂν
ἄθεσμον τῆς κοίτης χώραν μὴ λάβοι νόμου
ἔχουσι τὸ ἐν ἀθραύστοις ὁρμαῖς ὀρεκτικὴν βο
τώδεσιν ἀνθρώποις, καὶ τὸ ἀπροσωπόληπτο
τῶν εἰς Θεὸν ὁλικῶς πεποιθότων καὶ μὴ λαμ
τῶν πρόσωπα κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, ὥστε τ
τολὴν τοῦ Κυρίου προδιδόναι χάριν κράτους
λέως ἀδικώτατα δυναστεύοντος· κατὰ τὸ τοῦ
μελώδημα· « Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίο
ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην.
ὅτι γε μὴ καλῶς εἰς τοῦτο τάξεως ἦλθε τὰ
κλησιαστικῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τ
τοῖν δυοῖν βασιλέων, καὶ αὐτοὶ σαφῶς ᾔδεισαν
ληπτοι πατριάρχαι· οὐδὲ γὰρ ἂν καλῶς δεδ
τὸν μέγαν ἔλεγεν Θεόδωρον ἐκ Θεσσαλονίκης
ελθόντα ὁ τῆς ὀρθοδοξίας πρόμος Ταράσιος,

(i) Act. xv, 39. (j) Ephes. v, 16. (k) Psal. cxviii, 46.

ᾔδει τὴν ἀληθῆ τρίβον τοῦ εὐαγγελίου ἀπλα-
εύοντα· οὐδ' αὖ πάλιν ἀπεδέχετο αὐτὸν ὁ τῆς
ἐπώνυμος ἱεροθέτης, καὶ ὡς ἀθλητὴν ἀληθείας
παίνοις κατέστεφεν, εἰ μὴ ὀρθοτομοῦντα δι-
τὸν λόγον τῆς πίστεως. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρη-
καὶ τοῦτο θετέον, ὅτι εἰ οὐκ εἶχεν ἕκαστος
μὴ εὖ πεποιηκέναι τὸ δέξασθαι εἰς ἱερωσύνης
τὸν μοιχοζεύκτην διὰ βασιλικὸν φόβον, οὐκ
τὰ θάνατον τῶν ἀνάκτων, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ
τοὺς γεγονυῖαν τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρου παρὰ πό-
δίκησιν, τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων τὸν τολμητίαν
ξεν· ἐντεῦθεν οὖν σκοπεῖν ἔστι τοῖς φιλοθέοις
ὧν πραγμάτων φύσεις, καὶ μηδ' ἕτερον μέρος ἐκτρέπεσθαι τῶν θεσπεσίων τούτων ἡμῶν καθηγε-

A pontifex, nec laudibus ceu veritatis pugilem ornasset, nisi rectam in fide doctrinam habere cognovisset. Dictis hactenus addam, quod nisi utrique patriarchæ persuasum fuisset, non recte factum quod ad sacerdotii honorem metu principum, adulterini conjugii copulatorem receperint, haud profecto post principum obitum, peractamque a Deo adversus eos pro sacro Theodoro celerem ultionem, haud, inquam, audacem illum sacerdotali choro rursus expulissent. Ergo hinc pii homines rerum actarum naturas cognoscant, neutramque partem venerandorum horum præsulum nostrorum dament.

Πλὴν ὡς ἴδεν ὁ ὑψηλόφρων μέδων τὴν ἰδίαν
ὑπὸ τῶν ἡμετέρων βδελυχθεῖσαν πατέρων,
οὐδενὸς λόγου ἀξιωθεῖσαν, κελεύει μετ' ὀργῆς
μέγαν Θεόδωρον, καὶ [f. 150 b.] τὸν τούτου
ονα καὶ Χριστοῦ ἱεράρχην Ἰωσὴφ ἅμα τῷ
αὐτῶν καὶ καθηγεμόνι Πλάτωνι, τὰς πρὸ τοῦ
ς οἰκεῖν νήσους, οὐχ ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ,
διεζευγμένως τούτων ἕκαστον εἰς ἄλλην καὶ ἄλ-
φρουλάττεσθαι· τὸ δὲ τῆς ἀδελφότητος πλῆθος
τρατιωτικῆς ἐν τῷ ἰδίῳ μοναστηρίῳ τηρεῖσθαι
ρος· αὐτὸς δὲ μετά τινας ἡμέρας παραγενό-
ἐν τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου βασιλικοῖς μελά-
(16), προσκαλεῖται ἅπαντας ἱστορίας ἕνεκα·
διαστήσας τούτων τοὺς μειζοτέρους, πειρᾶται
ς τισὶ πιθανότητος, τῆς πατρικῆς τούτους
στῆσαι βουλῆς· ὡς δὲ τὴν προβολὴν εἶδεν τῶν
ῥημάτων καθάπερ τι βέλος ἀκιδνὸν τῇ ἀντι-
ι τῆς στερεμνίας αὐτῶν ἀποκρουσθεῖσαν ἀν-
τικῶς, πρὸς τὸ πλῆθος γίνεται τῶν ἀδελφῶν καί
τρὸς αὐτούς· Ὅσοι ταῖς ἡμετέραις βούλεσθε
θαρρεῖν παραινέσεσιν, καὶ κοινωνικοὶ εἶναι τοῦ
πατριάρχου καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν
τῆς δεξιοῖς μου ἀφορίσθητε· ὅσοι δ' αὖ τῇ προκατ-
ειλη ὑμᾶς γνώμῃ ἐμμένειν κεκρίκατε, τὴν ἐξ
ωνύμων στάσιν ἐκλέξασθε· σοφιζόμενος ἐν τούτῳ,
ᾤετο, τῆς ἀσοφίστους μὲν λόγων παρασκευαῖς
ας αὐτῶν ὄντας, βίου δὲ καὶ γένους καὶ τοῦ ζῆν
οῦ καταφρονοῦντας ἅπαντας ὑπὲρ τῆς καθ' ὑπ-
ὴν θείαν ἀνεπιλήπτου ζωῆς· τότε δὴ πάντες
εὐωνυμίαν τὴν εὐώνυμον κατειληφότες χώραν, λέ-
ουσι πρὸς αὐτὸν μετὰ παῤῥησίας· Ἡμεῖς ἀκριβῶς
ἴσμεν, ὦ βασιλεῦ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκ
θεοπνεύστου Γραφῆς ἅπαντα μυηθέντες, καὶ
ύματι ἁγίῳ φερόμενοι, τὰ κρείττω καὶ σωτηρίας
ς καὶ πεφρονήκασι καὶ ἐδίδαξαν· διὸ καὶ αὐτοὶ
διστάστως τοῖς αὐτῶν ἐξακολουθοῦντες ἴχνεσιν,
παρ' ὑμῶν καινοτομηθεῖσαν οὐ προσιέμεθα δόξαν.
ἢ καταπλαγεὶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν ὁσίων ἀνδρῶν
παῤῥησιασμένῃ ἀπολογίᾳ, προστάσσει κατανεμη-
ναι αὐτοὺς εἰς τὰ αὐτόθι, καὶ πρὸς σύνεγγυς τοῦ ἄστεως μοναστήρια φυλαχθησομένους δηλαδὴ ὑπὸ ἀσφα-
λεστάτην φρουρὰν ὡς κριτοὺς καὶ ἀνηκόους βασιλικῶν τε καὶ ἱεραρχικῶν διαταξέων.

B 27. Verumtamen ubi superbus regnator sententiam suam a nostris rejectam patribus vidit, nulloque in pretio habitam, jubet iracunde, magnum Theodorum eique consentientem Christi episcopum Josephum, cum ipsorum avunculo et duce Platone, in insulis, quæ sunt e regione urbis habitare, nec simul nec uno in loco, sed separatim singulos aliis atque aliis custodiis teneri: fratrum vero reliquam multitudinem itra proprium monasterium militari manipulo obsideri. Ipse vero post aliquot die pro gressus ad Eleutherii regium palatium, cunctos interrogandi causa vocavit. Deinde præpositos illorum seorsum ductos, conatus est suasoria oratione a patris abstrahere voluntate. Sed ubi verba incassum se projicere ageovit, ceu debile telum ab C illorum contradicente firmitate retusum, ad multitudinem fratrum conversus ait: Quotquot nostris obtemperare hortatibus vultis, et cum patriarcha et catholica Ecclesia communicare, ad dexteram meam secedite. Quotquot vero in priore manere sententia censetis, sinistram partem eligite; callide sic decipiens, ut existimabat, homines quorum pars quidem verborum artificii ignara erat, sed tamen omnes mundum et prosapiam et vitam ipsam contemnebant, propter agendam sub Dei obedientia vitam irreprehensibilem. Tunc ergo omnes sinistrum ejus latus turmatim occupantes, fiducialiter illum sic alloquuntur: Nos accurate scimus, o imperator, Patres nostros a divina Scriptura omnia edoctos, et sancto Spiritu ductos, meliorum doctrinam et saluti propinquiorem tenuisse, ac cæteros docuisse. D Quare et nos illorum vestigiis indubitanter insistentes, vestram nuper excogitatam opinionem non admittimus. Ille autem libera hujusmodi sanctorum virorum responsione exterritus, mandat ut illic dispersi, nec non in proximis urbi monasteriis detineantur, sub tutissima nimirum custodia ceu reatui obnoxii et adversus regia atque episcopalia mandata contumaces.

[f. 151 a.] κη'. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν αὐτῷ τὰ τῆς

28. At enim haud diu ipsus insania desæviit.

(16) Palatium Eleutherii appellatum, quod portui ejusdem nominis ad Propontidis littus adjaceret, ædificavit Irene imperatrix Leonis Chazari conjux. Cangius *Const. Christ.*, ed. Paris. p. 130.

Brevi enim divina ultio hunc quoque cum universo exercitu in extra regione pessumdedit. Namque adversus Scythas stultus hic Nicephorus expeditione suscepta, hostili manu coufoditur: ut ex hoc etiam manifestum fieret, quod divi Patris nostri pro veritate obluctatio, neque temeraria neque improvida esset, sed ex Dei testimonio et olim et nunc firmitatem haberet. Sic ergo infelix princeps occumbens, grande evasit tragœdiæ argumentum, et majorem comœdiam Romanorum imperium lusit. Completumque in eo est Oseæ prophetæ vaticinium: *Et vos, domus regia, auscultate, quia vobis judicium est; quoniam laqueus facti estis speculationi, et tanquam rete expansum in itabyrio* (*l*), quod veneratores defixerunt. *Et cadent principes eorum propter imperitiam linguæ. ipsorum. Hæc subsannatio ipsorum in terra Ægypti in sinum ipsorum: quia irritum fecerunt fœdus meum, et adversus legem meam impie egerunt* (*m*). Jam vero et quod magnus Theodorus contra eumdem vaticinatus fuit, prædictis subjungere operæ pretium est. Namque in superbiam elatus tum a propriis stipatoribus, tum suopte ingenio Cæsar Nicephorus, et contra Scythas effreni impetu procedens, sacrum nostrum parentem Theodorum in suburbanum locum advocans, orabat eum et per quosdam proceres vehementer urgebat, ut excogitatæ ab se dispensationi demum consentiret. At vir sanctus divino quasi Spiritu instinctus sic illi respondit: Te potius oporteret factorum tuorum pœnitere, non autem ad mali cumulum nos quoque ad parem lapsum pertrahere. Nunc quia nullo hujusmodi consilio admisso, hinc discedis, hæc dicit Dominus omnipotens: *Non reverteris per hanc viam qua cunc illuc proficisceris* (*n*). Reapse incredulo hoc principe, secundum divi pastoris nostris prophetiam, in Bulgarorum regione occiso, filioque ejus Stauracio, graviter vulnerato, ad regiam urbem ægre reverso, et vix bimestre imperium tenente, et mox moriente; sororis ejus conjux, archangeli nomen gerens, dignitate curopalata, imperium capessivit. Michael, inquam, cum Christianissimus esset, et Domino fidelis, revocavit statim ab exsilio magnum Theodorum; pariterque dimitti jussit quotquot in monasteriis sub custodia erant ejusdem discipuli: fitque legatus Christi exemplo, et mediator inter dissidentes, suffragante senioris Romæ papa. Dantque ambo operam, hic quidem per litteras monitorias, ille personali alloquio et adhortatione, ut sanctissimus patriarcha, et divus parens noster, honestissimo concordiæ vinculo jungantur: denique adulterini conjugii copulatorem sacro ministerio interdicunt, juxta latam

ἀπονοίας ἀπέβη· συντόμως γὰρ ἡ θεία δίκη καὶ τοῦτον μετελθοῦσα πανστρατὶ ἐπὶ τῆς ξένης παρέλυσεν· πρὸς Σκύθας γοῦν ὁ μάταιος στρατοπηδεύσας Νικηφόρος, πολεμικῆς αὐτοθι ἔργον γίνεται χειρός· ὅπως οἶμαι κἀν τούτῳ προφανῶς ἀποδειχθῇ, ὡς ἡ τοῦ θεοφόρου Πατέρος ἡμῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἔνστασις, οὐκ εἰκαία οὐδ' ἀπρονόητος, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρουμένη καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ τὸ βέβαιον αὐτόθεν ἔχουσα· οὕτως οὖν πεπτωκὼς ὁ δείλαιος ἄναξ, μεγάλης μὲν τραγῳδίας ὑπόθεσις, μείζονος δὲ κωμῳδίας ἡ Ῥωμαϊκὴ γέγονεν ἀρχή· καὶ πεπλήρωται ἐπ' αὐτῷ ἡ τοῦ προφήτου Ὠσηὲ πρόῤῥησις· Καὶ ὁ οἶκος τοῦ βασιλέως, ἐνωτίσασθε, διότι πρὸς ὑμᾶς ἐστι τὸ κρῖμα· ὅτι παγὶς ἐγενήθητε τῇ σκοπιᾷ (17), καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ Ἰταβύριον, ὃ οἱ ἀγρεύοντες τὴν θήραν κατέπηξαν. Καὶ πεσοῦνται οἱ ἄρχοντες αὐτῶν διὰ ἀπαιδευσίαν (18) γλώσσης αὐτῶν· οὗτος ὁ φαυλισμὸς (19) αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ εἰς κόλπον αὐτῶν, ἀνθ' ὧν παρέβησαν τὴν διαθήκην μου, καὶ κατὰ νόμου μου ἠσέβησαν. Ὅπερ δὲ εἰς αὐτὸν προεφήτευσεν καὶ ὁ μέγας οὗτος Θεόδωρος, τοῖς εἰρημένοις ἄξιον ἐπισυνάψαι· ἐπειδὴ γὰρ ἐπῆρτο μέγα φρονεῖν, [f. 151 b.] καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπασπιστῶν καὶ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ φρονήματος ὁ Καῖσαρ Νικηφόρος, καὶ τὴν ὁρμὴν εἶχεν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀνεπίσχετον, μεταστειλάμενος τὸν ἱερὸν πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως τόποις, ἠξίου καὶ κατεβιάζετο αὐτὸν διὰ μέσου τινῶν μεγιστάνων ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσῃ δῆθεν οἰκονομίᾳ· ὁ δὲ ὅσιος ἔνθους ὥσπερ τῷ Πνεύματι γενόμενος, δηλοῖ αὐτῷ τάδε· Σὲ μὲν χρεὼν ἐφ' οἷς πεποίηκας μεταμελεῖσθαι, καὶ μὴ προστιθῆναί τι τοῦ καὶ ἡμᾶς πρὸς τὸν ὅμοιον ἐφέλκειν ὄλισθον· ἐπεὶ δὲ μηδὲν τοιοῦτον βεβουλευμένος τῶν ὧδε ἀποτρέχεις, τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ὡς ἐπιστρέφων οὐκ ἐπιστρέψεις τῇ ὁδῷ ᾗ σὺ πορεύῃ σήμερον ἐκεῖ. Ἀμέλει τοῦ ἀπειθοῦς τούτου μέδοντος κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ θεοφόρου ποιμένος ἡμῶν, ἐν τῇ τῶν Βουλγαρων χώρᾳ τὸ ζῆν μεταστρέψαντος, καὶ Σταυρακίου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μόλις ἐκεῖθεν τραυματία πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀνακάμψαντος, καὶ ἐν ὅλοις δύο μησὶ τῆς ἀρχῆς κρατήσαντος καὶ παρελθόντος, ὁ τούτου ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς (20) ἀρχαγγελώνυμος τὴν τοῦ κουροπαλάτου ἀμφέπων ἀξίαν, τὸ βασίλειον διεδέξατο· Ὅστις Μιχαὴλ Χριστιανικώτατος ὑπάρχων καὶ πιστὸς ἐν Κυρίῳ, ἀνακαλεῖται τῆς ἐξορίας εὐθὺς τοὺς περὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον· ἀνεῖσθαι δὲ κελεύει καὶ τοὺς κατὰ τὰ μοναστήρια ὑπὸ φρουρὰν ὄντας αὐτοῦ μαθητάς· καὶ γίνεται πρέσβυς χριστομίμητος καὶ μεσίτης τῶν διεστώτων, σὺν τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· καὶ συνελαύνουσιν ἄμφω,

(*l*) Osee. v, 1. (*m*) Osee. vii, 16, et viii, 1. (*n*) III Reg. xiii, 9.

(17) Theodorus Mopsuestenus in Commentario ad Os. a nobis edito: Σκοπιὰν τῶν προφητῶν τὸν σύλλογον λέγει. *Speculationem* (seu *speculum*) *dicit prophetarum collegium.*

(18) Mopsuestenus explicat: Ὑπὲρ ὧν ἀπαιδεύτως ἐφθέγγοντο κατ' ἐμοῦ· *Ob ea quæ imperite adversus me locuti sunt.*

(19) Mopsuestenus explanat: Οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐφαύλιζον τὰς εἰς αὐτοὺς γεγενημένας παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεάς· *Quin in Ægypto contempserunt collata ipsis a Deo dona.*

(20) Michael hic habebat uxorem, Nicephori filiam Procopiam, Stauracii sororem. Erat ergo Nicephori, non Stauracii, γαμβρός.

ὁ μὲν δι' ἐπιστολῶν παραινετικων, ὁ δὲ δι' αὐτοπροσώπου συνομιλίας καὶ παρακλήσεως, τόν τε ἁγιώτατον πατριάρχην καὶ τὸν θεσπέσιον Πατέρα ἡμῶν εἰς ὁμονίας πρεπωδεστάτην συνάφειαν· τὸν δὲ μοιχοζευξίαν [f. 152 a.] τετολμηκότα τῆς λειτουργείας ἐπάρξαντες κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἐπ' αὐτῷ γεγονυῖαν κρίσιν τοῦ ἀοιδίμου καὶ μεγάλου Ταρασίου. Καὶ οὕτω πάλιν Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, γίνεται σταθερὰ γαλήνη ἐν τῇ αὐτοῦ ἁγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκ μέσου τῶν σκανδάλων ἀφανισθέντων.

A antea in illum sententiam ab inclyto et magno Tarasio. Atque ita denuo, per Christi clementis Dei nostri gratiam benignitatem, fit pax stabilis in sanctissima et catholica ipsius Ecclesia, scandalis de medio ablatis.

κθ'. Ὁ τοίνυν πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος αὖθις τὴν οἰκείαν μονὴν τοῦ Στουδίου παραλαβών, καὶ τῶν διασπαρέντων αὐτοῦ φοιτητῶν αὐτόθι συνδεδραμηκότων, εἴχετο τῆς τε πρὸς τὸν πανίερον πατριάρχην φιλαιτάτης ὁμοφροσύνης τε καὶ συνδιαθέσεως, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐξ ἔθους διδασκαλίας, τὰ τούτων ἤθη τῷ διδακτικῷ λόγῳ πρὸς ὑπακοῆς τελείας ῥυθμίζων διάθεσιν, καὶ τὸν παρεισπεσόντα αὐτοῖς ἐκ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρεσκείας ῥύπον, τῇ τῆς B νουθεσίας ἐμμελῶς ἀπαλείφων σπογγίᾳ· καὶ οὕτω πάλιν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανεν, καὶ τὸ στίφος τῶν μαθητῶν ἐβελτιοῦτο αὐξανόμενον σφόδρα. Καὶ ἦν ἀληθῶς ὁ εὐπρεπέστατος οὗτος χῶρος οἷά τις ποικίλος καὶ εὐθαλὴς παράδεισος, ἐκ παντὸς γένους φυτῶν λογικῶν ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐνοῖς πᾶν εἶδος ἐπιστήμης ὥσπερ τις καρπὸς πέπειρος χρησίμως ἐθεωρεῖτο· μετὰ γὰρ τῆς εἰς ἄκρον κοινοβιακῆς εὐταξίας καὶ τῆς πρακτικῆς ὡς ἔνι φιλοσοφίας. οὐδὲ τῶν λογικῶν ἀμέτοχοι καθεστήκεσαν τεχνῶν· ἀλλὰ καὶ γραμματικῆς παρ' αὐτοῖς ἐφιλοπονεῖτο κατόρθωσις, δι' ἧς ἥ τε πρὸς τὸ γράφειν ὀρθῶς ἐγγίνεται τοῖς πεπονηκόσιν εἴδησις, καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ἐντυποῦται αὐτοῖς ἠθικότης· [f. 152 b.] καὶ φιλοσοφίας δὲ τεχνολογία καὶ δογμάτων πατερικῶν ἀποστήθησις, δι' C ὧν πάσης αἱρέσεως φληνάφους ἀνατρέπειν εἶχυν ἰσχνομυθίας, συλλογισμοῖς ἀληθείας καὶ συμπεράσμασι χρώμενοι· ἐξ ὧν σοφώτατοί τε καλλιγράφοι καὶ ἱεροψάλται, κονδακάριοί τε καὶ ᾀσματογράφοι, ποιηταί τε καὶ ἀναγνῶσται πρώτιστοι, μελισταί τε καὶ ἀοιδόπολοι ἐν Χριστῷ ἐξεφάνθησαν· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ τῶν βαναύσων τεχνῶν ἐπιτηδεύσεις καθ' ὅλου ὡς εἰπεῖν παρ' αὐτοῖς ηὐθίσκοντο· ὅθεν ὑφάνται τε καὶ ῥαφεῖς, σκυτοτόμοι τε καὶ σκηνοποιοὶ, λεπτουργοί τε καὶ οἰκοδόμοι, κανοποιοί τε καὶ μαλακοργοὶ, καὶ οἱ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὰ λειτουργικὰ κατασκευάζοντες σκεύη, παρὰ τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ ἐθεωροῦντο οὐρανῷ· πάντων μετὰ εὐταξίας καὶ ῥυθμοῦ ἐν τοῖς τόποις καθεζομένων τῶν διακονιῶν αὐτῶν, καὶ τὰ θεῖα τοῦ Δαυὶδ τῷ τῶν χειρῶν ἔργῳ ἀναμιγνύντων τερετίσματα (21)· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν ἀμπε- D λῶνα Κυρίου Σαβαὼθ εὐκληματοῦντα, καὶ ὄρη κοσμικῆς δυναστείας ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ καλύπτοντα· ἀλλὰ καὶ τὰς νοητὰς αὐτοῦ ἀναδενδράδας ὑπερηρμένας τῶν κέδρων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕως θαλάσσης τὰ κλήματα αὐτοῦ ἐκτεταμένα, καὶ ποταμῶν ἄχρι τὰς παραφυάδας αὐτοῦ· ἔνιοι γὰρ τῶν προβεβηκότων πόνων τε ἀρετῆς καὶ ἡλικίᾳ γήρως τῆς αὐτοῦ μεγίστης μαθητείας. ἀφορμὴν ξενητείας τὴν ὑπόθεσιν

29. Ergo parens noster Theodorus rursus in Studii monasterium se recipiens, et dispersis ejus discipulis illuc confluentibus, fovebat cum sacratissimo patriarcha amicissimam concordiam et unanimitatem, et docendis more solito discipulis suis operam navabat, mores eorum didactica oratione ad perfectæ obedientiæ habitum informans, et incidentes illis, lapsu temporis, proprii amoris sordes, adhortationum spongia diligenter abstergebat: atque ita rursus Dei Verbum crevit, et discipulorum turba magnopere proficiebat augebaturque. Eratque vere hic decentissimus locus varii instar atque uberis horti, omne genus rationalium plantarum habens, in quibus quælibet scientiæ species, quasi maturus fructus utiliter spectabatur, Etenim una cum summa cœnobiticæ disciplinæ practicæque quantum licet philosophiæ perfectione, ne liberalium quidem artium expertes erant. Sed et grammaticæ apud eos accurata doctrina tradebatur, qua recte scribendi forma studentibus imprimitur, et legendi usus ingeritur: insuper philosophiæ artificium, et paternorum dogmatum memoriter recitatio: quibus adjumentis ad cujusvis hæreseos nugas evertendas acumen disserendi acquirebant, veracibus syllogismis utendo et conclusionibus. Ex qua disciplina scitissimi calligraphi, hieropsaltæ, contaciarii, et canticorum auctores, poetæ, lectores eximii, melodi, et versificatores in Christo emerserunt. Similiter artium quoque plebeiarum exercitia omnium propemodum apud ipsos reperiebantur; unde textores, sartores, sutores, tabernaculorum vel stragulorum factores, minutorum operum artifices, architecti, canistrorum, et delicatarum rerum opifices; item qui igne ac ferro vasa utensilia operantur, in hoc terrestri cœlo conspiciebantur; qui omnes bene composito ordine ac regula in officinis quisque suis sedebant, et divinas Davidis cantilenas manuum abori admiscebant. Eratque videre vineam Domini Sabaoth late frondentem, et mundanæ potentiæ montes umbra sua cooperientem; sed et spiritalia ejus arbusta cedros Dei superare, et usque ad mare palmites ejus extensos, et propagines ejusdem usque ad flumina. Nonnulli enim ex iis, qui eximio Theodori magisterio exculti, et virtutum labore inveterato exerciti, occasionem peregrinandi ex prædictis Publicæ rei perturbationibus nacti sunt, postquam custodiis emissi fuerunt, imo et antea per diversa orbis climata discurrentes, ibique habitan-

(21) Confer apud nos in tomo quinto epitimia et constitutiones monasterii Studii. Sapienter sane prisci monachi corporali etiam labori instandum censebat; nihil enim deterius otio est.

A tes, pulcherrima sancto Spiritu cooperante monasteria condiderunt, quæ Studitani nostri appellationem adhuc gerunt.

τῆς προειρημένης ἐπιδραξάμενοι διατάξεως τὸ ἀφεθῆναι αὐτοὺς τῶν καθείρξεων, ἢ κ τούτων διεσπάρησαν κατὰ διάφορα τῆς ὑπ' κλίματα, ἐν οἷς καὶ σκηνώσαντες, κάλλιστα τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνεστήσαντο μονα τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Στουδιώτου μέχρι τοῦ νῦν ἐπιφερόμενα.

30. Sic igitur Christi ovili felici statu utente, et orthodoxis fidei dogmatibus Ecclesiis Dei præclare rectis et auctis, quidam de silva suas pessimus, Armeniorum de trunco erumpens pullulavit, subitoque vineam tanquam aper ferus depopulatus est. Leo scilicet orientis præfectus, ditionis propriæ fines egredi permissus, facta exercitui suo pecuniæ distributione, ducibus autem majorum graduum promissione in suam sententiam adductis, contra religiosum Michaelem imperatorem rebellat, et in B thracicas partes haud procul urbe regia progressus, ibi ab iis qui macedonicum præsidium constituebant, Augustus proclamatur. Indeque digrediens, nemine resistente, regium palatium occupat, princeps Iconoclasta a suis ipsismet stipatoribus publice famigeratus. Sic igitur occupato imperio violentus hic Thrax, cum esset totus hypocriseos lorica munitus; verax est enim qui dixit: « Haud simplex esse comperio genus Armeniorum, sed valde arcanum et subdolum a initio suæ tyrannidis, non enim regni dicam, orthodoxiam simulat. Mox rerum politicarum, ut volebat, potitus, hypocriseos persona abjecta, impudenter nudat pravi cordis sui morbum reconditum: seque furoris exsecrandi Constantini Copronymi, impietatisque et adversus C Christum odii, successorem ostendit; dicens, non oportere Christi imaginem venerari, neque ejus quæ illum immaculata ratione peperit sanctæ semperque Virginis, neque cæterorum justorum atque sanctorum, quoniam eæ idolorum similitudinem gererent.

[f. 153 a.] λ'. Οὕτω τοιγαροῦν εὐδρομιού τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, καὶ Ἐκκλησιῶν τοῦ Θ ὀρθοδόξοις τῆς πίστεως δόγμασι καλῶς ἰθυ καὶ αὐξανομένων, ὗς τις κάκιστος ἐκ δρυμ Ἀρμενίων φύτλης ἀποῤῥαγεὶς ἐκώμασε, καὶ ταύτης ὡς οἷα μονιὸς κατενεμήσατο ἄγριος γὰρ ὁ τῆς Ἀνατολῆς στρατηγὸς, ἐκτετιμηκὼ λον τὸ ἔξω φέρεσθαι τοῦ καθήκοντος, τὸν ὑπ αὐτοῦ δωροδοκήσας στρατὸν, καὶ τοὺς τού χηγοὺς ταῖς ὑποσχέσεσι τῶν μειζόνων σύ ἑαυτοῦ καταστησάμενος ἀξιωμάτων, ὠδίνει κατὰ τοῦ φιλοχρίστου ἄνακτος Μ ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὰ Θρᾳκῷα μέρη οὐ πόῤῥω τ λευούσης, ἀνακηρύττεται ὑπὸ τῶν δῆθεν Μ κὴν εὐστάθειαν ἐπιδεικνυμένων, Αὔγουστος· τε ἀπάρας, μηδενὸς ἀντιπράττοντος εἰσελα τὰ βασίλεια, βασιλεὺς εἰκονοκλάστης π ἰδίων δορυφόρων ἀναφανδὸν φημιζόμενος· τοίνυν ἐπιδραξάμενος τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς οὗτος Θρᾷξ (22), ἅτε ὅλως τῷ τῆς ὑποκρί θωρακισμένος προβλήματι· ἀψευδὴς γὰρ κῶς, « Οὐχ ἁπλοῦν γένος εὑρίσκω τοὺς Ἀ ἀλλὰ καὶ λίαν κρυπτὸν καὶ ὕπουλον (23), » τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, οὐ γὰρ εἴποιμι β εὐσέβειαν ὑποκρίνεται· ἔπειτα μετὰ τὸ περ τῶν πολιτικῶν, ὡς ἐβούλετο, πραγμάτων, ὑποκρίσεως ἀποῤῥιψάμενος προσωπεῖον, ἀπογυμνοῖ τῆς πονηρᾶς αὐτοῦ καρδίας τὴν νόσον· ὁ τῆς τοῦ ἀλιτηρίου ἐμπληξίας Κων τοῦ Κοπρωνύμου, θεοεχθείας [f. 153 b.] καὶ μανίας, διάδοχον ἑαυτὸν ἀποδεικνὺς, καὶ φά δεῖν προσίεσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, μήτε τῆς ἀχράντως αὐτὸν τεκούσης ἁγίας ἀειπαρθένου, λοιπῶν δικαίων καὶ ὁσίων, ὡς τῶν τοιούτων ἀφομοιωμάτων εἰδώλοις προσεοικότων.

31. Nesciebat nimirum stultus, quod quorum prototyporum contrarium subjectum est, horum sine dubio etiam adjectiva contrarias habent appellationes: et quarum rerum bonarum nomina usurpamus in prototypo, ea pravarum in archetypo adhibitarum appellationum destructiva omnino D sunt. Quamobrem et horum adjectiva, ratione homonymiæ prototypis assimilata, ipsorum videlicet appellationem gerent, bonorum bonam, malorum malam. Cum igitur Dominus ac Deus noster Jesus Christus, falsi idolorum polytheismi exstinctor fuerit, hujus profecto gloriosa imago idolico subjecto aliena erit: neque boni prototypi adjectivum, rei malæ unquam subserviet, Sicut vice versa fit. Illa enim quæ contraria est physicæ archetyporum qualitali pictura, congruam trahet et accommodabit

λα'. Οὐκ εἰδὼς ὁ παράφρων, ὡς ὧν τὰ π ἀντικειμένην ὑπόληψιν ἔχουσιν, τούτων τ καὶ τὰ παράγωγα προσηγορίας ἀποίσεται τ τίας· καὶ ὧν περ ἀγαθῶν τὰ ὀνόματα λα πρωτοτύπως, ἀναιρετικὰ πάντως πεφύκ ἀρχετύπως λαμβανομένων πονηρῶν ὀνομασι τοιγαροῦν καὶ τούτων παράγωγα τῷ λόγῳ τ νυμίας τοῖς πρωτοτύποις παρεοικότα, τὴν ἕξουσιν ὀνομασίαν δήπουθεν, ἀγαθὴν ἀγα πονηροῦ πονηράν· οὐκοῦν ἐπειδὴ ὁ Κύριο καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀναιρετικὸς τῆς πολυθέου τῶν εἰδώλων πλάνης, ἀλλότρ δηλονότι καὶ τὸ τούτου εὐκλεὲς ἐκμαγεῖον τῇ κῆς ὑπολήψεως· καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀγαθοῦ που παράγωγον, γένοιτ' ἂν κακίας σ ὥσπερ οὖν καὶ ἔμπαλιν· ἡ γὰρ κατ' ἐναντ

(22) Cur dicitur *Thrax* Leo gente Armenius? Quia scilicet relictus a Michaele imp. in Thracia ob eam provinciam tutandam, ipse seditionem molitus inde se commovit adversus legitimum principem, et Constantinopolim cum exercitu veniens, imperium *occupavit.* Cedrenus ed. Paris. t. II, p. 484. Id ipsum aliis verbis noster quoque biogra nuit. *Thrax* igitur hoc loco quasi contemp tur, propter seditionis originem.

(23) S. Gregorius Naz. orat. 43, 17.

(24) Summa ratiocinii hæc est: bonaru bonæ sunt imagines et reverendæ; malaru

ποιότητος τῶν ἀρχετύπων γραφὴ, τὴν κατάλ-ληξει καὶ προσαρμόσει τῷ ἰδίῳ παραγώγῳ τε καὶ ἐργασίαν· οὐδὲ γὰρ ἂν ποιότης πυρὸς ποτὲ καταδέξοιτο, οὐδὲ πάλιν μέλιτος ἐνέρ-γειαν πικρότητα ἐμποιήσει τῷ κεχρημένῳ· καὶ τούτου οὐδείς που τῶν ἐχόντων σύνεσιν καὶ λογισμὸν ...ομένων τἀναντία τοῖς ἐναντίοις κατηγορήσειεν, ...ἀλλήλων αἴτια ταῦτα προσείποι τὸ σύνολον· ἐνὸν δὲ ... αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας τὴν διαίρεσίν τε καὶ ...τητα τῶν τοιούτων συνιδεῖν πάλιν, εἴδωλον μὲν ...εται [f. 154 a.] ὡς εἶδος δόλου· δόλος γὰρ ...κ καὶ ἀπάτη ψευδώνυμος τῆς εἰδωλολατρείας ...εία, πόῤῥω βάλλουσα τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος καὶ τὴν κτίσιν ἐπανιστᾶσα κατὰ τοῦ δημιουρ-γοῦ αὐτὴν Δεσπότου· ὅθεν οὐκ ἂν τὸ τοιοῦτον, πρὸς τῶν ὑγιῶς ἐχόντων τὸ φρονεῖν ὀνομα-σθείη· καὶ πῶς ἔσται ταυτὸν εἴδωλον καὶ εἰκὼν, ...ν οὐκ ἔχω· εἰκὼν δὲ λέγεται παρὰ τὸ ἐοικέναι ...ἀρχετύπῳ, εἴτε ὁσίου Ὁσία, εἴτε ἁγίου Ἁγία· ...τόν γε ἔχουσα τὸ εἰκὸς ὡς καὶ τῇ τοῦ πα-...τυπος ταυτίζεται προσηγορίᾳ· πολλάκις γὰρ ...του γραφῆς δένδρων ἢ ὀρνέων εἰκόνας ἰδόντες, ...ν ὅτι φοίνικος εἰκὼν τόδε, ἢ ὅτι γεράνου ...ἐκτύπωμα τὸ ὁρώμενον· καίπερ τοῦτο (οὐ) ..., ἀλλὰ φοίνιξ καὶ γέρανος· οὕτω γοῦν καὶ ...οῦ τύπον ἰδόντες, σταυρὸν ὀνομάζομεν· ὡσαύ-...ς καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἢ καὶ τῶν ἑτέρως ...ν· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Χριστὸς ὀνομά-...κατὰ τὸ ἀνάλογον· καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ...εἰπεῖν, ὁ ἅγιος Γεώργιος κεκλήσεται· ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, βασιλεὺς ὀνομάζεται, οὐδὲν διενηνοχυῖα οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἢ κατὰ τὸ ...οὐσίας ὁμογενές.

...'. Ὧν οὐδὲν ὁ θυμολέων ἐκεῖνος καὶ τὴν φρένα ...ς ἐπιστάμενος, εὑρὼν σκεύη ὀργῆς κατηρτι-...ένα εἰς ἀπώλειαν, ἥλικάς τινας ἀπεῤῥωγότας ...γούς καὶ ... κακῶν, μειρακείων τε ὡς ἀληθῶς ...πατεῶνας, καὶ τὰ σώματα πρὸς κάλλος ἀσκοῦντας, ...μβαίνοντας τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν, προσφθείρεται ...τοῖς (25), καὶ δι' αὐτῶν τὸ ἀθέμιτον καὶ θεοστυ-...διαγγέλλει τοῖς πᾶσι κήρυγμα· ἐν οἷς ἐξῆρχεν ...ος τις [f. 154 b.] Ἰαννὴς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰωάννης ...εἶσθαι ἄξιος, ὡς ἐν τῷ λαβυρίνθῳ φέρεται πρῶ-..., κατὰ Ἀσσυρίου ἀναφυεὶς ἐκ γῆς ἄνθρωπος, ... οὐκ ἀληθείᾳ, πρωτοπαγὴς αὐτοῖς ληρῳδού-...κ, ὁ ... ἐπικληθεὶς λεκανόμαντις· ἅτε ...ματικῆς ἐμπειρότατος ὢν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς, τῆς πάντων ἀφυεστάτου ψευδολογίας δαιμονιώ-...δες ὄργανον· πονηρότατός τε πεφυκὼς ἄνθρωπος, ...ταράξαι μεγάλα πράγματα φύσιν ἔχων (26). ...πρῶτα μὲν προσβάλλει ἀμέσως τῷ ὀχυρωτάτῳ τροπαιωνύμῳ πύργῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ...πεῖραν ποιούμενος τῆς αὐτοῦ γνώμης, δειλὸν

adjectivo suo apppellationem ac vim; nam neque ignis qualitas unquam refrigerabit, neque mellis natura amaritiem utenti ingeret. Propterea que nemo intellectu ac ratione præditus, contraria de contrariis prædicabit, neque hæc sibi invicem causas fieri prorsus dicet. Potest insuper ex ipsa etymologia differentia eorum ac diversitas cognosci. Etenim idolum dicitur quasi idea doli: est quippe dolus et fraus, falsus idololatriæ polytheismi cultus, longe a veri Dei natura recedens, et creaturam Domino ipsius creatori opponens. Quamobrem res hujusmodi ab iis, qui sana mente sunt, nunquam imago appellabitur. Et quomodo idolum idem sit atque imago, intelligere nequeo: namque imago dicitur, quia hinc imaginamur archetypum, sive Veneranda venerandi, sive Sancta sancti. Quæ quidem tantam habet congruentiam, ut exemplari suo appellatione æquiparetur. Sæpe enim pictarum in pariete arborum aut avium imagines intuentes, haud dicimus, Hæc est palmæ pictura; aut quod gruis, puta, figura sit quæ spectatur: sed quanquam hæc ita re vera sint, attamen palmam gruemque dicimus. Sic itaque crucis etiam typum spectantes, crucem eam appellamus. Pari ratione utimur etia circa sanctas imagines, vel diversum quodlibet: nam Christi imago, Christus nominatur propter analogiam; et sancti Georgii, exempli gratia, imago, sanctus Georgius appellabitur: veluti regis quoque imago, rex nuncupatur, quia nihil ab eo differt cujus est imago, nisi quod substantia constat haud homogenea.

32. Quorum nihil reputans rabidus ille Leo et mente crassus, nactus etiam vasa iræ ad perniciem abrefacta, coætaneos aliquot dissolutos, otiosos, et vitiis assuetos, atque adolescentulorum ut vere dicam deceptores, corpora sua ad venustatem componere solitos; hos, inquam, voluntatibus suis habens obnoxios, cum iisdem corrumpitur, perque ipsos illicitum et Deo odibilem doctrinam publice proponit. Inter quos erat Iannes alter, non vero Joannes vocari dignus, veluti in labyrinthum primus ingreditur, homo terræ filius, Assyria oriundus, fabularius potius quam verax, novus apud istos scurra, et merito dictus Lecanomantis (patinarius vates): præ ceteris grammaticæ peritus, et pessimæ omnium falsitatis dæmoniacum apprime organum; improbissimi denique ingenii homo, et magnis turbandis rebus idoneus. Ac primo quidem (Leo) recta aggreditur munitissimam et victoriæ homonymam (Nicephorum) turrim orthodoxæ fidei, sententiam ejus explorando; ut eum timidum atque elinguem

...a idolorum) imagines quoque malæ sunt et de-...andæ. Hæc autem multo uberius et enucleatius ...tat apud nos S. Nicephorus in Antirrhetico I, ...8 et seqq. Et videsis etiam adnotationes nostras ...Lat. ejusdem auctoris interpretationem.

(25) Sic loquitur de Leonis Armeni moribus etiam Georgius monachus in novis imperatoribus, num. 12.

(26) Ita etiam Simeon magister in *Annalibus* ed. Paris. p. 403. Ἰωάννην τὸν λεγόμενον γραμματικὸν, ἄλλον Ἰαννῆν μᾶλλον etc. Hinc etiam patriarchatum aliquandiu tenuit· Ephræmius Chron. v. 10012.

inter consectaneos suos efficeret, modo mundanarum rerum promissiones, non tamen secundum Deum viventibus gratas, objiciendo; modo autem tentationum nimbos, et vitæ hujus laboriosas ærumnas. Postquam vero constantiam præclari præsulis sensit, eumque spem suam supereminere experimento cognovit; imperator in throno residens, sancto patriarcha ad se vocato, supercilio ritu leonis adducto, eructavit abditam impuræ animæ suæ fæcem, aberrasse a fide dicens veritatis sacerdotes, et divinarum rerum doctores; ideoque nunc de dogmatibus sermones commoveri oportere: ut dissentium opinionum facta ventilatione. rectum a pravo, suffragiis dinumeratis discernatur ratumque habeatur. Post hæc, prout quisque paratus erat, ex his qui vocati fuerant, imperatori respondit, absurdas refutans fabulationes, testimoniisque de sacra Scriptura petitis, et dogmaticis Patrum doctrinis, sacrarum imaginum cultum defendens. Postquam vero, his auditis, in medium produxit homines malorum horum auctores, et mendacii studiosos, adhortans ut disputatio ab utraque parte coram se de proposita quæstione fieret, Patres nostri insanabilem ejus mentem satis cognoscentes, in colloquium venire hominibus cavillari per jocum solitis non oportere judicarunt, præsertim incorrupto judice non interveniente, Contra quos indignatum cernens crudelissimum tyrannum, ignea orthodoxiæ columna Theodorus, sic cum adamussim fidenterque allocutus est:

33. Cur vel quam ob causam, o imperator, in pacifica Dei Ecclesia turbinem ac tempestatem concitare voluisti? Cur egregie exstirpata impietatis zizania, tu quoque plantare in medio Domini populo pretioso et electo temere studes? Non audisti beatum Paulum Timotheo scribentem: *Præcipe ne aliter doceant, neque intendant fabulis et genealogiis interminatis, quæ quæstiones stultas præstant magis quam dispensationem Dei. quæ est in fide.* Et rursus: *Si quis aliter docet. et non acquiescit sanis sermonibus, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Hæc tu fuge* (p). Et denuo: *Hæc commone, testificans coram Domino, ne contendant verbis, quæ ad nihil utilia sunt, nisi ad subversionem audientium. Sed et profanas vocum novitates devita, sciens quod pugnas gignunt* (q). Astipulatur his divus quoque Ignatius: « Cavendum, inquiens, vobis a belluis

A αὐτὸν καὶ ἄστομον πρὸς τῶν ἰδίων σιγηθεὶ
τριαστῶν, πῆ μὲν ὑποσχέσεσι κοσμικαῖς
κατὰ Θεὸν ζῶσιν αὐτῷ προτεινόμενος· πῆ
πειρασμῶν νιφάδας καὶ τὰς βίου τοῦδε πο
ἐπιφοράς· ὡς δὲ τὸ ἀκράδαντον ᾔσθετο τοῦ
ἱεροφάντορος, καὶ πολὺ τῶν ἐλπισθέντων
εστηκότα τοῦτον τῇ πείρᾳ κατέμαθεν, καθ
θρόνου, καὶ ἀμφὶ τὸν ἅγιον πατριάρχην
πτους ποιησάμενος, ἠρεύξατο λεοντιδὸν
ὀφρύϊ τὰ περιττὰ καὶ ἀπόῤῥητα τῆς ἐναγοῦς ψ
τοῦ, ἐσφάλθαι λέγων τοὺς τῆς ἀληθείας μύ
τῶν θείων εἰσηγητὰς κατὰ τὴν πίστιν· καὶ δ
χρῆναι τοὺς περὶ δογμάτων ἐπὶ τοῦ παρόν
κινεῖσθαι λόγους· ὅπως τῇ ἐποπτίᾳ τῶν
δοξῶν, τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος τῇ τῶν
B ἐγκρινόμενον ψήφῳ τὸ κῦρος λάβοι· πρὸς
ὡς ἕκαστος ἦν παρεσκευασμένος τῶν εἰσκλ
ἀπελογεῖτο τῷ βασιλεῖ, τὰς αὐτοῦ ἐκτόπο
σκευάζοντες μυθολογίας γραφικαῖς [f. 155
τυρίαις καὶ πατρικαῖς δογματοθεσίαις τὴν τῶν
εἰκόνων παριστῶντες προσκύνησιν· ἐπεὶ δὲ
ἀκοῦσαι ταῦτα, τοὺς ἐφευρετὰς τῶν κακῶν
ψεύδει χαίροντας εἰς μέσον προὔβάλλετο, πα
διάλεξιν ἀμφοτέρων ἐπὶ αὐτοῦ περὶ τῶν τ
νων γενέσθαι, οἱ καθ' ἡμᾶς Πατέρες τὸ
αὐτοῦ τῆς γνώμης προγινώσκοντες, μὴ δεῖν
γους ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἐρεσχελεῖν ἡδέως συ
νων ἔκριναν, μάλιστα κριτοῦ μὴ μεσάζοντο
στως (27)· πρὸς οὓς ἀγανακτικῶς φερόμ
ὠμότατον, ὁ πυρίπνους θεωρῶν στύλος τῆς
Θεόδωρος τάδε φησὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτόμως.

C λγ'. Τί δήποτε καὶ ὅτου χάριν, ὦ βασι
Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἰρηνευούσης, κλύδω
ζάλην ἐν αὐτῇ ἀναῤῥιπίζειν προήχθης; τί
λῶς ἐκριζωθέντα τῆς ἀσεβείας ζιζάνια
τεύειν καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ τοῦ περιουσίου κα
κτοῦ τοῦ Κυρίου λαοῦ, ἀδιακρίτως ἐπείγ
ἤκουσας τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστ
μοθέῳ γράφοντος· Παράγγελλε αὐτοῖς μὴ
διδασκαλεῖν μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ
γίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις ματαί
ρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν (28) Θε
ἐν πίστει. Καὶ πάλιν· Εἴ τις ἑτεροδιδα
καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις
κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται μη
στάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις κα
D γομαχίας, ἐξ ὧν γίνονται φθόνοι, ἔριδες,
φημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ, διαπαρατριβαὶ
εφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπ
μένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν
τὴν εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοι
Καὶ αὖθις· Ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυ
[f. 135 b.] ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μὴ λογομα

(o) I Tim. I, 3. (p) I Tim. VI, 3, 5, 11. (q) II Tim. II, 14.

(27) Reapse publicarum cum hæreticis disputationum raro aliquis fructus exsistit; quia hi præjudicatam æmulamque mentem gerentes, veritatis argumentis sunt impervii. Privata utilius colloquia cum eis miscentur, aut didacticis libris igit

(28) Vulgatus Latinus legebat οἰκοδομίαν a *tionem*.

χρήσιμον ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων· καὶ τὰς βεβήλους καινοφωνίας περιΐστασο, ὅτι γεννῶσι μάχας. Συνέπεται δὲ τούτοις θεοφόρος Ἰγνάτιος (29)· « Προφυλάσσω ὑμᾶς, ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπομόρφων αἱρε-· οὓς οὐ μόνον οὐ δεῖ ἡμᾶς παραδέχεσθαι, εἰ δυνατὸν μηδὲ συναντᾷν. » Τούτων τοιγαροῦν διωρισμένων, καὶ τῆς πρὸς τοὺς δυσσεβεῖς αἱ- ὁμιλίας ἡμᾶς ἀπαγόντων, τίς λοιπὸν πεῖ- ἡμᾶς δυνήσεται ἐλθεῖν εἰς λόγους μετὰ τῶν -κότων κανόνας καὶ στάθμας τῆς ἀρχαίας πί-, καὶ τὰς θείας Γραφὰς ἀφόβως εἰς πολλῶν -λάντησιν ῥερᾳδιουργηκότων; ὃν γὰρ τρόπον Ἰαν- καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν τῷ θεράποντι τοῦ Μωϋσεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀλη-, δελεαζόμενοι τῇ τε παρά σφισι προκαθεδρίᾳ τῇ πλείστους ἀπολλυούσῃ αἰσχροκερδείᾳ. Ἀλλ' -κόψουσιν ἐπὶ πολὺ, ὡς ὁ λόγος φησίν· ἡ -νοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν ὡς καὶ -ν ἐγένετο. Ἀλλ' οὖν γε τοῦτο ἔξω τοῦ πρέ- πεποιήμεθα, τὸ περὶ τῆς ἐκείνων φημὶ ἀξυνεσίας κἂν πως γοῦν ἐπὶ σοῦ τήμερον ὑπολογήσα-· τὸ γὰρ τοῦ τυχόντος ἐναντία ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις ἀποφαινομένου φροντίζειν, εὔηθες, ἦ φησιν -ξω παροιμία (30).

in figura hominum hæreticis, quos nedum ad consortium admittere, ne in conspectum quidem nostrum venire, si possibile est, oportet » His ita constitutis, et colloquio cum hæreticis nobis interdicto, quis de cætero nobis persuadere poterit, ut sermones seramus cum canonum et priscarum fidei regularum violatoribus, et divinis Scripturis audacter ad multorum deceptionem abutentibus? Nam quemadmodum Iannes ac Iambres obstiterunt famulo Dei Moysi, sic et isti veritati contradicunt proprio ambitu inescati, et illo, quod plurimorum pernicies est turpi lucro. *Sed non ultra proficient*, ut ait Scriptura; *insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit* (r) Verumtamen hoc ipsum hactenus extra debitum officium fecimus, de illorum scilicet insipientia vel modicum hodie coram te disserendo. Nam de eo, qui contrariam multitudinis sensui sententiam præ se fert, sollicitum esse, stultum est, sicut etiam in profano proverbio est.

31. Τὸν δὲ τούτων ὑπακούσαντα τῶν λόγων καὶ μεγάλως δυσχεράναντα φάναι· Καὶ περιττὸς -ω δοκῶ, κύρι Θεόδωρε; μικροῦ καὶ πείθεις -σοι εἰπεῖν περιττὸν ἀληθῶς, ἵνα μηδαμῶς -δυνηθῇς εἰς τὸ κατὰ σὲ μοναστήριον· -τὴν ὑπερόριον ἀπόφασιν, ἢ καὶ τὸν ὁπωσοῦν [f. 156 a.] τῶν τοιούτων πλαγίως ὑποση--προβλημάτων· ἀλλ' οὐ πείσεις με, φησὶν, -δρᾶσαι τὸ σοὶ καταθύμιον· οὐδέ γε μαρτυρήσεις εἰς τοῦτο ηὐτρεπισμένος· δὲ μακροθυμήσω καὶ καταφρονούμενος· μόνον εἰ διαλεχθῆναι μὴ παραιτήσεσθε -τῶν ἐνδιαβαλλόντων ὑμῶν τὸ κατὰ τὴν κοινὴν -φρόνημα· εἰ δὲ τοῦτο οὐ βούλεσθε, πρόδηλοι -τὴν ἑαυτῶν καθομολογοῦντες ἧτταν· ὅπερ ἀν- ὑμᾶς τοῖς ἐκείνων ἀκολουθῆσαι καὶ μὴ -θελήμασιν. Τοῦ δὲ συλλόγου παντὸς -ἐπισκόπων σὺν τῷ θεοειδεῖ ποιμένι συμφώνως -μένων τὴν πρὸς τοὺς κατεγνωσμένους -λίαν, καὶ τὰ τοῦ μακαρίου Παύλου λεγόντων, εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑπὸ τῶν δηλου- προσώπων ἀνακριθῶμεν, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπί-· τῶν μὲν, ὡς οὐκ ἐχόντων ἱερατικὸν τὸ παράπαν· τοῦ δὲ, ὅτι περ οὐδὲ ἑαυτοὺς -ομεν, τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν εἵνεκα πίστεως, -πρόσωπον ἐνιξαμένων· καὶ τοῦ ἄνακτος τῶν -μένων μὴ συνιόντος τὴν δύναμιν, πάλιν ὁ μέγας

31. At vero tyrannum his auditis magnopere indignatum aiunt dixisse: Ergo inutilia facere videor tibi, domne Theodore? Prope mihi persuades, ut verbum aliquod tibi sane non utile proferam, ne omnino in monasterium reverti queas. Quibus verbis oblique jactis vel exsilii sententiam, vel quodlibet necis genus innuere voluit. Sed non persuadebis mihi, prosecutus est, ut inconsiderate quod in optas faciam; neque de me testificaberis prout tu jam animo comparatus es. Patienter itaque adhuc perferam, a vobis licet contemptus: tantum disputare ne detrectetis cum his qui vestram fidei communi contrariam opinionem criminantur. Quod si renuitis, satis patet vosmet victos jam confiteri; id quod vos vel invitos coget illorum voluntatibus abhærere. Tunc enimvero totus episcoporum cœtus cum divo pastore nostro, una voce, disputationem cum jam damnatis abnuit, et Pauli verba dicebat: *Nobis autem pro minimo est, ut a designatis hominibus judicemur, aut ab humano die;* ab illis quidem, utpote sacerdotali dignitate prorsus carentibus; ab hoc autem, quia neque nosmetipsos judicamus, propter nostræ fidei puritatem; sic hominem dicto verberantes. Sed verborum vim imperatore nequaquam intelligente, rursus manus Theodorus, sumpto Spiritus gladio, vehementius respondet, audaciam hominis, qui se in judicis

(r) II Tim. III, 9. (s) I Cor. IV, 3.

(29) Biographus Sirmondianus non dixerat hoc Ignatii martyris dictum, sed cujusdam antiqui. Noster vero nomine Michael biographus citat nominatim Ignatium. Videtur autem Theodorus in sermone suo respexisse ad verba Ignatii in epistola ad Ephesios, n. 7, ubi de hæreticis: Οὓς δεῖ ὑμᾶς ὡς θηρία ἐκκλίνειν· εἰσὶν γὰρ κύνες λυσσῶντες, λαθροδῆκται, οὓς δεῖ ὑμᾶς φυλάσσεσθαι. Cæteroqui nos *Script. vet.* t. VII, p. 22. locum Ignatii recitavimus ex epistola ad Tarsenses, qui in editis non apparebat. Hoc autem adnotamus propter renatam nuper apud Anglos de varietate epistolarum Ignatii in codicibus editisque libris controversiam.

(30) Horatius I. Sat. III, 66. *Communi sensu plane caret. Inquimus: Eheu!*

gradu constituebat, compescere volens, aitque ; Audi imperator, quæ divinus Paulus ore nostro tibi dicit de ecclesiastica constitutione ; cognoscensque non licere regi semet judicem ac definitorem rerum hujusmodi obtrudere, subscribe tu quoque, si recte credere consentis, apostolicis regulis. Sic enim ait : *Posuit Deus in Ecclesia primum quidem apostolos, secundo prophetas, tertio doctores.* En hi sunt qui rex fidei disponunt, non autem rex : et quæ sunt Deo placita inquirunt : neque enim memorat sacer Apostolus quod Ecclesiæ negotia rex tractet, Ad hæc Cæsar respondit : Ergone hodie me ecclesia ejicis, o Theodore? Et vir sanctus ad illum : Non ego, inquit, sed supradictus Ecclesiæ pronubus divusque apostolus Paulus. Quod si tanquam filius Ecclesiæ vis esse, nihil obstat ; tantum obsoquere in omnibus spiritali patri tuo, dextera simul manu sanctissimum indicans Nicephorum. His eatenus disceptatis, mente veluti alienatus scelestus ille, sanum ullum pronuntiare sermonem præ nimia iracundia jam nequibat ; sed in furiosum verbum cum clamore, impetu proprio, indecore erumpens, elata voce dixit : Exite hinc. Sic ergo ad patriarchales ædes simul reversi orthodoxiæ pugiles, circumstabant magnum rectæ fidei antesignanum Theodorum, laudum præconiis eum munerantes, ceu qui cummunem hostem, Deo favente, vi suorum acutissimorum confodisset sermonum, et in ejusdem præcipue nomine, ad nihilum redegisset adversarios ipsorum.

A Θεόδωρος ἀναλαβὼν τὴν τοῦ Πνεύματος μάχαιραν, ἐμβριθέστερον ἀποκρίνεται, τὴν αὐθάδειαν τοῦ ἑαυτὸν εἰς κριτοῦ τάξιν καθιστῶντος ἐντρέψαι βουλόμενος, καὶ θησιν · Βασιλεῦ, πρόσχες τοῖς παρὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου δι' ἡμῶν σοι λεγομένοις περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, καὶ μαθὼν ὡς οὐκ ἔξεστιν βασιλέα ἑαυτὸν κριτήν τε καὶ δικαστὴν ἐν τοῖς τοιούτοις παρεισφέρειν, στοίχησον καὶ αὐτὸς, εἴπερ εὐσεβεῖν συνέγνωκας, τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι · λέγει γὰρ οὕτως · Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, [f. 156 b.] δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους · ἰδοὺ οὗτοί εἰσιν οἱ τὰ περὶ πίστεως διατιθέντες καὶ ἀνερευνώμενοι κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, καὶ οὐ βασιλεύς · οὐδὲ γὰρ ἀπεμνημόνευσεν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βασιλέα διοικεῖν B τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ταῦτα ὁ Καῖσαρ ἀπεκρίνατο · Οὐκοῦν ἐκβάλλεις με σήμερον τῆς Ἐκκλησίας, ὦ Θεόδωρε ; Καὶ ὁ ὅσιος πρὸς αὐτόν · Οὐκ ἐγὼ, φησὶν, ἀλλ' ὁ μνημονευθεὶς νυμφοτόλος αὐτῆς καὶ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος · εἰ δὲ ὡς τέκνον ἐθέλεις εἶναι ταύτης, τὸ κωλύσον οὐδέν · μόνον ἕπου κατὰ πάντα τῷ πνευματικῷ πατρί σου, τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὸν ἁγιώτατον καθυποδείξας Νικηφόρον. Τούτων οὖν ἕως τοσούτου γυμνασθέντων, ἀλλοιωθεὶς ὥσπερ τὰς φρένας ὁ ἀλιτήριος, ἐξάξαι λόγον εὐθῆ τῇ ὑπερβολῇ τῆσ μανίας οὐκέτι οἷός τε ἦν · ἐκρήξας δὲ φωνὴν Χολερὰν μετὰ κραυγῆς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐκφωνεῖ τὸ, Ἐξέλθετε ἔνθεν. Οὕτω τοιγαροῦν πρὸς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ὁμοθυμαδὸν οἱ τῆς ἀρθοδοξίας ἐπανελθόντες ἀλεῖπται, περιεκύκλουν C τὸν μέγαν τῆς εὐσεβείας παοαγωνιστὴν Θεόδωρον, τοῖς διὰ λόγων γεραίροντες ἐράνοις · ὡς ἅτε δὴ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ Θεῷ, τῷ κράτει τῶν ὀξυτάτων αὐτοῦ ἐκκεντήσαντα λόγων · καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἐξουδενώσαντα τοὺς ἐπανισταμένους αὐτοῖς.

35. Protinus urbis præfecto ad suas quemque stationes reverti jubente beatos viros, neque ulterius illic audere versari, inconcussum confessionis domicilium Theodorus, intimantes antevertens, Si parens noster, inquit, et communis consentientium in fide dominus, haud nos advocabit, absque etiam vestro mandato, hoc agere non aggrediemur : secus vero, vestrum a nobis præceptum nullo modo observabitur ; sed ego et veniam, et prout res postulabit, colloquar. Quod reapse beatus vir faciebat, omni humano timore seposito, et omnino ad patiendum paratus. Etenim ad suum reversus monasterium, et discipulis adhortatorio sermone ad imminens certamen confirmatis, erectisque illorum mentibus ad defendendum usque ad verbera et necem orthodoxæ fidei dogma, post dies aliquot ad sacratissimum patriarcham rursus venit consolandi illum causa, qui in mœrore versabatur propter Ecclesiæ subversionem ac dissolutionem : eique demonstrabat maximam ipsimet gloriam ob id a Deo reservari. Quid porro dicebat aut agebat venerandus Nicephorus, quod Theodori judicio non regeretur, firmitatemque ab eo acciperet ? idque sive ob præsentis temporis utili-

λε'. Ἀμέλει πρὸς τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως τοὺς ἰδίους θᾶττον καταλαμβάνειν προστασσόμενοι τόπους οἱ μάκαρες, καὶ μηκέτι τολμᾷν αὐτόθι παῤῥησιάζεσθαι, ὁ ἄθραυστος τῆς ὁμολογίας οἶκος Θεόδωρος πρὸς τοὺς λέξαντας ὑποφθάς · Εἰ μὲν ὁ πατὴρ ἡμῶν καὶ κοινὸς τῶν ὁμοφρόνων δεσπότης, φησὶν, οὐ προσκαλέσεται [f 157 a.] ἡμᾶς, καὶ δίχα τῆς ὑμετέρας κελεύσεως, τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἀναδυόμεθα · εἰ δὲ μή γε, παρ' ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα πρόσταξις οὐ φυλαχθήσεται τὸ παράπαν · ἀλλὰ καὶ ἐλεύσομαι, καὶ τὰ ἀνήκοντα συμφράσω · ὅπερ οὖν καὶ ἐποίει ὁ D μακαρίτης πάντα φόβον ἀνθρώπινον ἐξ ἑαυτοῦ ἀπωσάμενος, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ὅλος ἡὐτρεπισμένος · εἰς γὰρ τὸ ἴδιον ὑποστρέψας μοναστήριον, καὶ τοὺς μαθητὰς παρακλήσεως λόγοις πρὸς τὸν προκείμενον θωρακίσας ἀγῶνα, καὶ διεγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα μέχρι θανάτου καὶ πληγῶν ἀντιποιεῖσθαι τὸ δόγμα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μετά τινας ἡμέρας πάλιν ἀπῄει πρὸς τὸν ἱερώτατον πατριάρχην, παραμυθούμενος αὐτὸν συμπεπτωκότα ἤδη τῇ θλίψει διὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀνατραπὴν καὶ κατάλυσιν · καὶ ὅτι μέγιστον κλέος ἐντεῦθεν αὐτῷ παρὰ Θεῷ ἀποκείσεται · καὶ τί γὰρ ἦν λεγόμενον ἢ πραττόμενον παρὰ τῷ θεσπεσίῳ Νικηφόρῳ, ὃ μὴ τῇ κρί-

σει τοῦ Θεοδώρου ὑπήγετο καὶ τὸ ἔμπεδον αὐτόθεν ἐλάμβανεν; εἴτε ὡς τῆς συμφερούσης μοίρας ὑπάρχον, εἴτε καὶ ὡς ἄλλως ἐχούσης· τοιούτως ἦν αὐτῷ αἰδέσιμος ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν, καὶ τὰ δευτέρια μετ' αὐτὸν ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ἐπισκόπων φέρων, σοφίᾳ τε καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάντων ὑπειλημμένος· καὶ γοῦν μετὰ βραχὺν χρόνον τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ μαρτίου νύκτωρ κατενεχθέντος, καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον ἐξορισθέντος σεμνεῖον, ὅπερ αὐτὸς ἐδείματο ἐν τοῖς τῆς Ἀσίας ὀρινοῖς τοῦ στενοῦ μέρεσιν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἱερομυστῶν τὰς αὐτὰς ἀποφάσεις κομισαμένων, καὶ κατὰ διαφόρους χώρας τε καὶ πολίχνας παραπεμφθέντων [f. 157 b.], καὶ τῶν δυσωνύμων Χριστομάχων τὰς Ἐκκλησίας κατασχόντων, καὶ τὰς ἐν αὐταῖς ἱερὰς τῶν ἁγίων εἰκόνας, ὢ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! ἀφοβητὶ καταστρεφομένων, ἢ καὶ ἀναχριόντων καὶ μελετώντων κενὰ καὶ μάταια κατὰ τῶν ὑπολοίπων τῆς ὀρθοδοξίας τροφίμων.

λς'. Ἐπείπερ ἧκεν ἡ τῶν βαΐων νικηφόρος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτὴ, ὁ πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν συνήθη τῷ Χριστῷ ἀπαντὴν μετὰ τῆς συνούσης αὐτῷ ἐκποιούμενος ὁμηγύρεως, προσέταξε τοῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας φέρουσιν ἀδελφοῖς, ὑψοῦ τοὺς πίνακας ἀνέχειν, καὶ οὕτω γε περιοδεύειν τὸν ἔγγιστα τῆς μονῆς ἀμπελῶνα, μηδένα φόβον ἔχοντας χάριν τῆς ἐνσκηψάσης Χριστομανίας· ὅπερ παρὰ τῶν πονηρῶν γειτόνων ἐποπτευθὲν, καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἄστεως θριαμβευθὲν, ἦλθεν καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς τυραννουγνώμονος ἀκοῆς· ὁ δὲ τοῦτο μαθὼν, καὶ λίαν κατὰ διάνοιαν κινηθεὶς, δηλοῖ τῷ ἱερῷ Πατρὶ ἡμῶν δι' ἑνὸς τῶν μεγιστάνων· Οὐκ ἠρεμεῖς; οὐ καθέζῃ μεθ' ἡσυχίας, ἀλλὰ τοῦτο κἀκεῖνο εἰς ἐμὴν δῆθεν ἐπίπληξιν περινοεῖς; Ἴσθι τοίνυν, ὡς εἰ μὴ τοῦ φρονήματος λωφήσας, καὶ ὑποσταλεὶς τοῦ διδάσκειν ἔτι τὰ περὶ πίστεως, τάχιστά σε μόρῳ καθυποβαλὼν τοῖς ἐν ᾅδου ὁμέστιον καταστήσω. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀκλόνητος πύργος τῆς ὁμολογίας, οὐ μόνον οὐκ ἐνέδωκεν τοῦ τῆς πίστεως ζήλου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνὰ τὸ ἄστυ καθηγουμένους παραβαλόντας αὐτῷ μετὰ τὴν ἁγίαν καὶ λαμπροφόρον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τριήμερον ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν, γνώμης ἕνεκεν περὶ τῆς κατεπειγούσης αὐτοὺς συνηθείας τὴν ἄφιξιν πρὸς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ποιήσασθαι, καὶ ὑπεδέξατο καὶ τὰ χρηστὰ καὶ Θεῷ ἐράσμια συνεβούλευσέν [158 a.] τε καὶ διεπράξατο, χαράξας ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς παραβραβεῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἐγκεχειρηκότας, ἧς ἡ ἀρχή (31)· « Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς ἑπόμενοι θεσπίσμασι τοῦ μὴ δεῖν παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰς δογματικὴν ἐξέλκει συζήτησιν· τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐκκαλεσαμένης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἔξω τί τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι, ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Πνεύματι θείῳ τελοῦσα, » καὶ τὰ ἑξῆς. Ταύτην δυσὶν ἀδει-

tatem, sive etiam ex qualibet causa. Adeo illi venerabilis erat divus parens noster, ut etiam secundus ab eo in episcoporum synodo, sapientia et pietate in Deum ab omnibus repularetur. Reapse post breve tempus inclytus patriarcha pontificali sede die martii vicesima dejectus noctu fuit, et ad proprium monasterium seu sanctuarium relegatus, quod ipsemet in Asiæ montibus ædificaverat in freti partibus. Reliqui pariter sacerdotes eadem sententia perculsi, alii ad alias regiones et oppida missi fuerunt; infaustis interim Christomachis Ecclesias occupantibus, et sacras quæ in ipsis erant imagines, o auditu horrendum! impavide subvertentibus; vel etiam denuo sacerdotes ungentibus, novaque et stulta circa reliquos orthodoxiæ alumnos excogitantibus.

36. Jam postquam advenit Palmarum Salvatoris nostri triumphalis solemnitas, parens noster Theodorus consuetam pompam, cum præsente sibi turba ducens, mandavit sanctas imagines gestantibus fratribus, ut sublimiter erectas haberent picturas, atque ita proximam monasterio vineam circumirent, nihil verentes ob ingruentem adversus Christum persecutionem. Quæ res ab improbis vicinis observata, et media in urbe famigerata, ad tyranni quoque aures pervenit; qui re cognita, nec mediocriter animo commotus, sacro Patri nostro per quemdam e proceribus ita significat: Non cessas? non in silentio quiescis, sed hoc et illud in offensionem meam excogitas? Scito igitur, nisi hunc mentis tumorem deprimas, et res fidei docere desinas, quantocius te neci addictum contubernalem ad inferos meo jussu demissum iri. Hæc audiens immobilis confessionis turris, non modo nihil de fidei zelo remisit, sed etiam urbanos hegumenos (qui ad eum venerant, post sanctam et splendidam Servatoris nostri Chrsti triduanam a mortuis resurrectionem) petendi consilii causa, circa urgentem ipsos consuetudinem eundi ad ædes patriarchales; ille eos recepit, et bona Deoque chara consilia suggessit, et re ipsa peregit, scribens epistolam ad eos qui veritatem falsare susceperant, cujus initium est: « Divinis legibus canonicisque decretis obsequentes, quæ præter episcopi proprii sententiam in iis quæ ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, nedum quæ ad dogmaticas quæstiones deducunt, nihil agi vel dici oportere; propterea, quamvis semel et iterum vestra potestas humilitatem nostram ad res hujusmodi evocaverit, haud ausi sumus quidquam præter constituta agentes, isthuc venire, quandoquidem sacræ manui Nicephori sanctissimi patriarchæ a divino Spiritu suppositi fuimus; » et reliqua. Hanc epistolam duobus ex his qui convenerant animosioribus traditam, an furibundos Christomachos

(31) Est hæc epistola prima libri II in editione Sirmondianc.

miserunt; qui lecta contextus sententia, vehementius excanduerunt, et alapis eos, qui attulerant, exceptos, cum ignominia et conviciis de Secreti aula pepulerunt, dira omnia præter præterita eisdem interminati. Itaque *hi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti fuissent pro nomine Christi contumeliam pati* (*u*).

A λάντοῖς μᾶλλον τῶν συνελθόντων, ἐγκεχειρηκότες προσώπων, πρὸς τοὺς Χριστομαχεῖν δεδιψηκότας ἐκπέμπουσιν· οἱ δὲ τῶν ἐγκειμένων ἀναμαθόντες τὸν νοῦν, χαλεπαίνουσιν ἔτι σφοδρότερον· καὶ ῥαπίσμασι τοὺς κεκομικότας περιβαλόντες μεθ' ὕβρεων καὶ ἀτιμιῶν, τοῦ Σεκρέτου ἐξελαύνουσιν, τὰ πάνδεινα αὐτοῖς πρὸς τοῖς φθάσασιν, ἐπαπειλησάμενοι. Οὗτοι μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι.

37. At vero parens noster Theodorus non cessavit posthinc, quominus alias aliis cumularet epistolis; atque ad fortitudinem proximos et longinquos excitando, maxime se conspicuum furenti hæretico fieri volebat, et quod flocci minas ejus faceret neque mortem veræ religionis causa metueret: cui vehementius succensens pravæ mentis Leo, exsilium huic quoque decernit. Ergo sacer parens, noster, qui orthodoxiæ magisterium nunquam erubuerat, diu optato decreto ejusmodi accepto, convocatæ discipulorum multitudini præficit duos supra septuaginta moderatores, atque ut sub iis spontanea voluntate fratres omnes distribuerentur, adhortatus, mandansque illis, ut post ipsius discessum nemo illic remaneret, qui veram vitam vellet, et diligeret dies videre bonos, sicuti sanctus canit David (*v*); ipse a regio misso susceptus, in adjacentem Apolloniadis lacui arcem, cui nomen Metopa, lætus retruditur. Verumtamen ne ibi quidem vinctus Christi custoditus, pares omisit religiosos actus; sed denuo per suas litteras, cunctos, qui ubique terrarum rectam pietatem retinere maluerant, in hac ipsa confirmabat, atque ad bonam frugem cohortabatur. Quod denuo cognoscens sævus Leo, alium mittens aulicum Nicetam, cognomento Alexium, pium prorsus et Christianissimum, quanquam belluo talem esse ignorabat, ministerio ejus sacrum præconem ad anatolicum thema transferendum curat, in aliam arcem Bonetam, dictam, districto præcepto mandans patri, per ministros suos, ut neminem omnino videret, neminem per epistolas in fidei causa doceret. Quibus vir et mente et vita apostolicus, sic apostolicis verbis respondit: *Si justum est*, inquiens, *in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim nos possumus quæ vidimus et audivimus non loqui, quia obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*x*).

λζ'. Ὁ δέ γε Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος οὐ διέλειπεν ἔκτοτε, ἀλλ' ἐπαλλήλους χαράττων ἐπιστολὰς, καὶ διεγείρων πρὸς ἀνδρείαν τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς πόῤῥωθεν, ἐμφανῆ ἑαυτὸν τῷ λυσσῶντι τὴν αἵρεσιν ἐντεῦθεν μᾶλλον καταστῆσαι βουλόμενος· καὶ ὡς οὐ ποιεῖ-
B ται λόγον τῶν αὐτοῦ ἀπειλῶν, οὔτε μὴν δέδειεν τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θάνατον· εἰς ὃ, καὶ μανεὶς περισσοτέρως ὁ κακογνώμων Λέων, ἐξορίαν καὶ αὐτὸν καταδικάζει· δεξάμενος τοίνυν [f. 158 b.] ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἡμῶν καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνεπαίσχυντος εἰσηγητὴς τὴν περιπόθητον αὐτῷ καὶ ἐκ πολλοῦ ἐφετὴν ἀπόφασιν, προσκαλεσάμενος τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, καθίστησιν ἐν αὐτοῖς δύο καὶ ἑβδομήκοντα ἀρχηγοὺς, ὑφ' οὓς καταμερισθῆναι τὴν ἀδελφότητα αὐθαιρέτῳ γνώμῃ προτρεψάμενος, δεδωκώς τε αὐτοῖς ἐντολὴν ὥστε μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ μὴ ἐναπομεῖναι αὐτόθι τινὰ τῶν θελόντων τὴν ἀληθῆ ζωὴν, καὶ ἀγαπώντων τὰς ἀγαθὰς ἡμέρας ἰδεῖν, καθὼς ψάλλει ὁ ἅγιος Δαυῒδ, αὐτὸς πρὸς τοῦ ἀποσταλέντος βασιλικοῦ παραληφθεὶς, τῷ ἐγκειμένῳ φρουρίῳ κατὰ τὴν Ἀπολλωνιάδα λίμνην, καλουμένῳ Μέτωπα, γεγηθὼς περιορίζεται. Ἀλλὰ
C καὶ ἐνταῦθα δέσμιος Χριστοῦ φρουρούμενος, τῆς ὁμοίας οὐκ ἀφίστατο θεοφιλοῦς πράξεως· ἀλλ' αὖθις δι' οἰκείων συλλαβῶν τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς εὐσεβεῖν προαιρουμένους, εἰς τοῦτο αὐτὸ ἀπεστήριζεν, καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν παρώτρυνεν· ὅπερ πάλιν διαγνοὺς ὁ ἀνήμερος Λέων, ἕτερον βασιλικὸν πεπομφὼς Νικήταν τοὔνομα κατ' ἐπωνυμίαν τοῦ Ἀλεξίου λεγόμενον, τὰ πάντα μὲν εὐσεβῆ καὶ χριστιανικώτατον, ἠγνοημένον δὲ τῇ θηρὶ τοιοῦτόν γε ὄντα, μετατίθησι δι' αὐτοῦ τὸν ἱεροκήρυκα ἐν τῷ τῶν ἀνατολῶν θέματι, εἰς ἕτερον ὀχύρημα τὴν προσηγορίαν Βόνηταν, διαστειλάμενος τῷ πατρὶ διὰ τῶν ἐξυπηρετουμένων αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν, μηδένα μηδαμῶς ὁρᾷν, μήτε μὲν ἐκδιδάσκειν διὰ γραμμάτων τὰ περὶ πίστεως· οὓς ὁ ἀποστολικὸς ἀνὴρ καὶ τὴν φρένα καὶ τὴν πολι-
D τείαν, ἀποστολικοῖς ἀντημείβετο λόγοις· Εἰ δίκαιόν ἐστι, φάσκων, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον, η τοῦ Θεοῦ, [f. 159 a.] κρίνατε· οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ ἴδομεν καὶ ἀκούσαμεν μὴ λαλεῖν· καθότι πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.

38. His auditis, imperator: objurgato Christi amante Niceta, quod illico sententiam majestatis suæ exsecutus non fuisset, mittit eum secundo, ut loris sancto martyri imponat plagas omnino centum. Qui iterum veniens, postquam principis mandatum athletæ Christi significavit, urgetur imo a sancto viro, ut indubitanter dominatoris volunta-

λη'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἄναξ, καὶ ἐπιμεμψάμενος τὸν φιλόχριστον Νικήταν, ὡς μὴ πεποιηκότα ἐξ αὐτῆς τὴν ἐκδίκησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀποστέλλει αὐτὸν ἐκ δευτέρου βουνευρίσαι τὸν ὁσιομάρτυρα ἑκατὸν μάστιξι δωρισμένος· ὃς ἀναβαδίσας καὶ τῷ ἀθλητῇ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψῆφον τοῦ βασιλέως ἀπογυμνώσας, προτρέπεται μᾶλλον παρὰ τοῦ ὁσίου ἀνεν-

(*u*) Act. v, 41. (*v*) Psal. xxxiii, 13. (*x*) Act. 19; v, 29.

ἐπίτως ποιῆσαι εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ κρατοῦντος θέλημα· ἑωρακὼς δὲ τὸν δίκαιον ἑτοίμως ἑαυτὸν σχηματίσαντα, καὶ ἄνευ τῆς ἑτέρων βίας πρὸς ὑποδοχὴν μαστίγων εὐτρεπισθέντα, ἐκλάσθη πρὸς ἔλεον ὁ φιλῆς καὶ τῆς νίκης ἐπώνυμος ἄρχων, μάλιστα καταμαρανθείσας ὑπὸ τῆς ἀσκήσεως τοῦ θεσπεσίου κατιδὼν γεγυμνωμένας σάρκας· καὶ ἐξουδενώσας κατὰ διάνοιαν τὸ τοῦ λυμαιῶνος μισάτιον πρόσταγμα, ἐνέγκας δορὰν προβάτου, καὶ ταύτην τοῖς ὤμοις τοῦ πατρὸς περιθεὶς, εἰς αὐτὴν ποιεῖται τὰς τῶν μαστίγων ἐπιφορὰς, μονώτετος μετὰ τοῦ ἀοιδίμου ἀπολειφθεὶς ἐν τῇ κέλλῃ τοῦ πατρός· καὶ τῇ βελόνῃ τὸν ἑαυτοῦ αἱμάξας βραχίονα, τὸ ἄκρον τῆς μάστιγος τῷ ἰδίῳ καταφοινίσσει αἵματι· εἶθ' οὕτως ἐξελθὼν ἐκεῖθεν πνευστιῶν, ἐκεῖνο μὲν πρὸς γῆν ἀπέρριψεν, αὐτὸς δὲ ὡς κεκοπιακὼς δῆθεν ἐπὶ τοῦ εὐτρεπισθέντος αὐτῷ καθισματίου ἐγένετο. Τοῦτο τὸ σόφισμα καταθρήσας ὁ Πατὴρ ἡμῶν, ὑπερηγάσθη τήν τε πίστιν καὶ φρόνησιν τἀνδρὸς, οὐ μὴν δὲ τῶν τυραννικῶν ἀπειλῶν χάριν ἀπέσχετο τοῦ κατεργάζεσθαι πρὸς τὸ ἑξῆς τὸ ἔργον Κυρίου ἐνδελεχῶς θερμοτέραις [f. 159 b.] ψυχῆς προθυμίαις, καὶ σφριγώσῃ διανοίᾳ καὶ νῷ διεγηγερμένῳ· ἀλλὰ καὶ αὐτόθι ἐν τῷ δοματίῳ περιοριζόμενος, τοὺς ἐν διαφόροις ἐπαρχιῶν τόποις καθειργομένοος πατέρας καὶ ἀδελφοὺς, καὶ μέν τοι καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ νέκνα διὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοπαρόχου ἐπεστήριζε διδασκαλίας, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἔτι ἐμμένειν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ ἐκκακεῖν ταῖς ἐν χερσὶν ὑπὲρ ἀληθείας θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκδοκεῖν τὸ λύτρον ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ κατὰ Θεὸν πτωχὸς, καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος· καθότι οὐ λελήθασι τὸν Θεὸν οἱ τὰ δέοντα πράττοντες, οὐδὲ ἀντιλήψεως ἔρημοι ὑπ' αὐτοῦ ἐαθήσονται· πολλοὺς δὲ καὶ τῇ χρονίᾳ ὑπερορίᾳ λειποταξίου γραφὴν ἀπενεγκαμένους, διὰ συλλαβῶν ἀποτρίψασθαι τὸν τοιοῦτον ὄνειδον τῆς σφετέρας ψυχῆς πεποίηκεν, δι' ἐξαγορεύσεως αὐτοὺς καὶ μετανοίας τῆς προσηκούσης δεξάμενος νοερῶς, καὶ τῷ χόρῳ τῶν διὰ Κύριον συντεταχὼς διωγμένων· γεγράφηκε δὲ καὶ πρὸς τοὺς τέσσαρας πατριάρχας, ὅμα μὲν τὸ τῆς αἱρέσεως ἀναδιδάσκων βίαιόν τε καὶ φορτικὸν, ἅμα δὲ καὶ ἀξιῶν πρὸς ἐπικουρίαν τὴν ἐνδέχομένην τῶν μεταποιουμένων τῆς ὁδοῦ, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδοῦναι· ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς ἀφικνουμένους ὡς αὐτὸν, μετὰ χαρᾶς ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν ὑπεδέχετο· ἦρα γὰρ καὶ ἐβούλετο πάντας ὠφελεῖν καὶ πρὸς Βίον ἐπανάγειν θεόδεκτον· συνέβη δὲ καί τι τοιοῦτον γενέσθαι.

λθ'. Κληρικός τις τῶν ἐπισήμων ἀπὸ τῆς τῶν Θρᾳκησίων χώρας (32) ὁρμώμενος, πόλεώς γε μὴν τυγχάνων Μασταύρας, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὰ πλησίον μέρη τῆς περιεχούσης τὸν ἥλιον τοῦ Εὐαγγελίου [f. 160 a.] παροικίας; τοὺς συγγενεῖς ἑαυτοῦ καθὼς εἰώθει ὀψόμενος· μαθὼν δὲ ὅτι ὁ θεῖος πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδιώτης αὐτόθι τὴν ὑπερορίαν κατεψηφίσθη, ὡς ἔχων ἔκπαλαι τῆς αὐτοῦ ὁγιωσύνης ἔναυλον τὴν ἀκοὴν, ἐπιζητεῖ τοῦτον προσκυνῆσαι· ὡς δὲ τῆς ἐφέσεως (οὐ) διήμαρτεν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου εἰ τὴν ὀρ-

tem adversus se exsequatur. Qui cum justum virum cerneret semet sponte accommodantem, et absque aliena vi ad verbera excipienda paratum, flexus est ad misericordiam pius ille victoriæ eponymus (Nicetas) aulicus; videns præsertim attritas ab ascetica vita venerandi illius nudatas carnes: spretoque mente sua exitiosi principis irreligioso mandato, sumptam ovis pellem patris humeris circumponens, in hanc verberum ictus intorsit, solus cum inclyto intra cellam relictus patre: mox acu brachium suum cruentans, summitatem flagelli proprio sanguine rubefecit. Sic mox angelus inde exiens, flagellum humi abjecit, ipse autem tanquam defessus in parata sibi sella resedit. Hoc cernens artificium parens noster, magnopere miratus lætatusque est ob ejus viri fidem atque prudentiam; neque tamen propter minas tyrannicas abstinuit deinceps, quominus opus Domini faceret assidue ferventiore animi alacritate, vivido studio, et mente concitata. Namque et illic arcto domicilio circumscriptus, detentos in diversis provinciarum locis patres fratresque, nec non suos spiritales filios per suam a Deo datam doctrinam confirmabat, docens, adhortans, monens, consolans, ut in Christi confessione perseverarent, neque ob præsentes pro veritate afflictiones animis desponderent, sed redemptionem a Deo exspectarent; quia non in finem oblivio erit pauperis propter Deum, neque spes pauperum peribit in fine: quatenus non obliti Dei fuerint qui officio suo defunguntur, neque auxilio ab eo destituentur. Multos enim qui diutini exsilii tædio, defectionis crimen contraxerant, litteris scriptis tale dedecus de animabus suis abluere fecit, ad confessionem eos ac pœnitentiam intellectuali ratione recipiens, et cœtui pro Christo patientium adjungens. Ad quatuor etiam patriarchas scripsit, significans simul hæreseos violentiam et gravem insectationem, simulque rogans ut pro viribus auxiliarentur iis qui devii fuissent: quoniam et ipse magnus parens noster ad se venientes cum gaudio excipiebat. Studebat enim impense cunctis prodesse, et ad vitam Deo gratam revocare. Accidit vero inter alia res hujusmodi.

39. Clericus quidam nobilis, ex Thracesiorum regione oriundus, civisque urbis Mastauræ, venit prope parœciam, solem Evangelii habentem, cognatos suos prout solebat invisurus. Edoctus autem, quod divus parens noster Theodorus Studita ibi damnatus ad exsilium maneret, cujus sanctitatis famam jamdiu audiverat, ipsi obsequium exhibendi copiam petiit; votoque potitus, rogatus a sancto viro num orthoxam fidem teneret, idque affirmanter confessus, audivit etiam accuratiores se r-

(32) Biographus Sirmondianus dicit *ex Asia*. Reapse thema thracesium in Asia, et anatoli o conterminum.

monos de pura et irreprehensibili fide illorum, qui Christum in ejus sanctissimæ carnis sacra imagine adorant. Atque impetrata precum ejus benedictione in patriam rediit. Mox illic cum sodalibus clericis versans, non dubitavit uni præcipue sibi familiari narrare quæ ipse vidisset, celebrem videlicet patrum patrem Theodorum, ipsumque audisse disserentem de veræ fidei dogmatibus. Tum vero clerici illi inter se conspirantes decreverunt, nequaquam ultra ministrare cum proprio epispoco; seque a publica communione absciderunt. Cum igitur sero licet profanus ille episcopus causam clericorum secessionis cognovisset, statim nulla interposita mora ad prætorem decurrens, prædicta omnia significat. Erat hic Orabius, homo vere peccator, et malorum dierum plenus, qui etiam impia lingua adversus sacras imagines blasphemando, prætoriam fortunam obtinuerat. Hic audiens ab episcopo quæ de beati Patris nostri doctrina retulit, primo quidem scribit ad orientis, id est anatolici thematis, præfectum, non esse tolerandum ut imperatoris leges negligerentur; neque eos qui prævaricantur, impunes vitam transigere. Deinde ipsum principem, de episcopo et clericis facta relatione, edocet. Porro receptis litteris orientis præfectus, et prioribus rebus etiam cognitis, veritus principis indignationem, mittit unum de comitatu suo, qui sacrum Theodorum quinquaginta taureis castiget. Ille ad eum locum veniens, sancto viro decretam adversus eum nequitiam significat parens autem noster Deum ob id laudans, prompte admodum carnis suæ velamenta detrahit, seque homini exhibens, Quod tibi, inquit, fili, de me imperatum est, exsequere. Ille autem repentino timore correptus spontanei athletæ aspectu, reverentiamque Christianis congruam erga Dei famulum ostendens, pronum se abjicit ad sancti viri pedes, benedictionem ab eo consequi petens; qua digne impetrata, ad eum qui se miserat reversus est.

θόδοξον ἀσπάσαιτο πίστιν, καὶ τοῦτο συγκαταθέσει διομολογησάμενος, ἀκροατὴς γίνεται καὶ τενων ἐντελεστέρων λόγων περὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμωμήτου τῶν προσκυνούντων Χριστὸν ἐν τῇ σεπτῇ εἰκόνι τῆς πάναγίας σαρκὸς αὐτοῦ πίστεως· καὶ οὕτω τρυγήσας τὴν τῶν εὐχῶν αὐτοῦ εὐλογίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια· καὶ δὴ τοῖς συγκληρικοῖς ἑαυτοῦ συναυλιζόμενος, θαῤῥεῖ ἑνὶ τῶν μᾶλλον αὐτῷ προσκειμένων, τὰ τῆς ὀπτασίας, ὅτι τε ἑωράκει τὸν περίφημον πατέρα τῶν πατέρων Θεόδωρον, καὶ αὐτήκοος αὐτοῦ γεγένηται διεξιόντος τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως δόγματα· οἳ καὶ συνθέμενοι πρὸς ἑαυτοὺς συλλειτουργῆσαι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἀποτέμνουσιν ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς βοινωνίας· ὡς δὲ τὴν αἰτίαν ὀψὲ γοῦν μεμαθήκει ὁ ἀνίερος τῆς τῶν κληρικῶν ἀποῤῥήξεως, εὐθέως καὶ ἀμελητὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀναδραμὼν, καταμηνύει αὐτῳ τὰ προειρημένα ἅπαντα. Ἦν δὲ οὗτος Ὀραβὲ ἀνὴρ τῷ ὄντι ἀλιτήμων καὶ πλήρης ἡμερῶν πονηρῶν, ὅστις καὶ τὸ δυσφημεῖν ἀθέῳ γλώττῃ εἰς τὰς ἱερὰς εἰκόνας τὴν στρατηγικὴν ἐκληρώσατο εὐδαιμονίαν· οὗτος ἀκούσας παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὰ περὶ τῆς διδαχῆς τοῦ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν, πρῶτα μὲν γράφει τῷ στρατηγῷ τῶν ἀνατολικῶν, ὡς οὐκ ἔξεστι πατουμένους τοὺς τοῦ βασιλέως παρορᾷν νόμους· οὔτε μὴν [f. 160 b.] τοὺς εἰς αὐτοὺς προσκρούοντας νηποινῆ τὸν βίον παραθέειν· ἔπειτα δὲ καὶ αὐτῷ μέδοντι δι' ἀναφορᾶς τά τε κατὰ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς κληρικοὺς ἀναδιδάσκει· ὡς δὲ τό γράμμα ἐδέξατο ὁ τῆς ἑῴας στρατοπεδάρχης, καὶ διεπείθετο τὰ φθάσαντα, φοβηθεὶς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κρατοῦντος, ἀποστέλλει ἕνα τῶν τῆς τάξεως αὐτοῦ κακῶσαι τὸν ἱερὸν Θεόδωρον ἐν πεντήκοντα βουνεύροις· ὅστις γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, προφανῆ ποιεῖναι τῷ ὁσίῳ τὴν κατατεθεῖσαν κατ' αὐτοῦ σκαιωρίαν· ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν δοξάσας τὸν Θεὸν καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, προθύμως ἀποδύεται τὰ τῆς σαρκὸς ἐπικαλύμματα, καὶ προσχὼν τῷ ἀνδρὶ, Τὸ κελευσθέν σοι, φησὶν, ὦ τέκνον, ποίησον εἰς ἐμέ· ὁ δὲ φόβῳ συσχεθεὶς ἐξαπίνης τῇ θεωρίᾳ τοῦ αὐτοπροαιρέτου ἀθλητοῦ, καὶ αἰδῶ τὴν πρέπουαν Χριστιανοῖς εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐπιδειξάμενος, ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ ὁσίου, δεόμενος τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας τυχεῖν· ἧς καὶ ἀξιολόγως μετασχὼν, πρὸς τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν ἐπανένευξεν.

40. Adhuc eo loquente, et missionis suæ rationem reddente, ecce alius nequitiæ nuntius a principe ad eumdem præfectum venit, Anastasius nomine, de gente Martinaciorum, qui crudelis admodum fervidusque regiæ impietatis sectator, non leviter increpuit orientis præfectum, ceu qui imperatoris religiosam opiniomen non sequeretur, neque ejusdem decretis obtemperaret. Quo respondente, missum a se fuisse qui resistentem Cæsari Theodorum verberaret, Anastasius illinc consurgens recta ad justum virum decurrit, eique vestimentis detractis, nullaque vibice reperta, cachinno sublato, Ubinam, inquit, taurearum nuper adhibitarum stigmata? Statimque centum sanctum virum acerbissimis ictibus cædens, sicut ipis fuerat imperatum, reclusit illum in exiguo cubiculo cum uno ex discipulis ejus, ætate quidem juvene, sed

μʹ. Καὶ ἔτι τούτου λαλοῦντος καὶ τὸν λόγον τῆς ἀποστολῆς ποιουμένου, ἕτερος πονηρίας ἄγγελος ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν αὐτὸν στρατηγὸν παραγίνεται, Ἀναστάσιος ὄνομα, τοῦ γένους τῶν Μαρτινακίων λεγόμενος, ὃς ἀπηνὴς λίαν ὑπάρχων καὶ τῆς βασιλικῆς δυσσεβείας ὁμόζηλος, οὐχ ἁπλῶς τοῖς ὀνείδεσι τὴν τῆς ἑῴας ὑπέβαλεν, ὡς τὰ τοῦ βασιλέως μὴ φρονοῦντα μηδὲ τοῖς αὐτοῦ ὑπείκοντα θεσπίσμασιν· ἐκείνου δὲ καὶ πεπομφέναι ἀντερίσαντος καὶ τετυφέναι τὸν ἀπεναντίας τοῦ Καίσαρος διαπραττόμενον Θεόδωρον, αὐτὸς ἀναστὰς πρὸς δίκαιον εὐθυδρόμησεν, καὶ ννῦτον ἀφιματώσας καὶ μὴ εὑρηκὼς τὸ οἱονοῦν σπάραγμα εἰς αὐτὸν [f. 161 a.], ἀνακαγχάσας μέγα καὶ πλατὺ, Ποῦ, φησὶ, τὰ πρὸ βραχέως στίγματα τῶν βουνεύρων; Ἀμέλει ἐπενεγκὼν τῷ ἁγίῳ ἑκατὸν καταφορὰς δριμυτάτας, καθὼς ἦν αὐτῷ προστεταγμένον, ἀποκλείει αὐτὸν ἔν τινι δοματίῳ

ἑτέρου ἑνὸς μαθητοῦ αὐτοῦ, νέου μὲν ὄντος τὴν ...ίαν, τελείου δὲ τῷ φρονήματι καὶ τῇ πίστει. ...λαος δ' ἦν οὗτος ὁ πολύτλας ἀριστεὺς ἀναφα... καὶ αὐτὸς τῆς εὐσεβείας, ὅστις ἐξ ἐκείνου καὶ ...ς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ἐν τοῖς τῆς ὁμολογίας ...ρέψας ποικίλοις παθήμασι, τέλειος ἄνθρωπος ... ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς κεχρημάτικε γενεᾷ· τοῦτον ...ροῦν σὺν τῷ ἀθλητῇ καθείρξας Θεοδώρῳ, καὶ ...ύραν τοῦ κελλίου ἐπιμελῶς ἀναφράξας, μίαν τε ...ιγωγὸν παρεάσας ἐν αὐτῷ, δι' αὐτῆς προσέταξεν ...γεῖσθαι τοῖς ὁσίοις τὰ ταλαίπωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια, διὰ χειρὸς τῶν κατασταθέντων αὐτοῖς φυλά-

A perfecta mentis sententia ac fide. Erat hic Nicolaus, qui et ipse patientissimus religionis pugit evasit, atque ex eo tempore, usque ad humilitatis meæ ætatem, variis pro confessione cruciatibus, perfectus Dei homo, sæculo nostro inclaruit. Ergo hoc, cum pugile Theodoro in carcerem conjecto, et cellæ janua sedulo munita, unico lucis relicto spiraculo, per hoc jussit suppeditari sanctis miserabilia vitæ subsidia, constitutorum ipsis custodum manu.

...'. Ταῦτα ὁ ἀσεβὴς εἰς τοὺς ἁγίους διαπραξάμε... σπουδαίως πρὸς τὸν στρατηγὸν μετὰ δύο μαθη... τοῦ θεοφόρου ὑπέστρεψεν, φιλοπονήρως ἰσχυρι...ενος πρὸς αὐτὸν μὴ τετυφέναι τὸν ὅσιον· ὁ δὲ ... συσχεθεὶς τοῦ μὴ διαβληθῆναι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ...νακτα, ἐνέγκας τὸν φιλόχριστον ἐκεῖνον Θεο...ην κατὰ πρόσωπον τοῦ Μαρτινάκι μαστίζει ...ν ἐν διπλῇ ποσότητι ὧν προστέταχε δοῦναι τῷ ... Πατρὶ βουνεύρων· ἐφ' οἷς ἐπιτερφθεὶς ὁ ἀλα...ἐκεῖνος, ἐπιβὰς τοῖς δημοσίοις ἵπποις, πρὸς ...ποστείλαντα αὐτὸν ὠκυτάτως ἀνέλυσεν· ἀλλ' ... καὶ ὅσας ἀνάγκας τε καὶ κακώσεις διὰ τῆς ...κῆς ὑπέμειναν οἱ ἀεισέβαστοι πατέρες φρου...οὐδὲ ἔστι ῥᾴδιον τῷ λόγῳ διαλαβεῖν· ἔν τε γὰρ ... χειμῶνος ὥρᾳ τῷ κρύει καταπηγνύμενοι, τὴν ...ρον ἀποβολὴν [f. 161 b.] τοῦ θερμοῦ ὑπὸ τῆς ... ὑπομένειν εἶχον, τῆς ἐκ τοῦ πυρὸς ἀπούσης ...ρμου παρηγορίας· πάλιν δὲ τῇ ἀντικειμένῃ τῷ ...ει ὥρᾳ ὑπὸ τῆς ἄγαν τοῦ φλογμοῦ πυρακτούμε...ίνως, οὐδὲν ἧττον καμιναίας φλογὸς ὑποφέρειν ... κατάκρισιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αἱ τὴν σύστασιν ...γοῦς ἔχουσαι ψύλλαι, οὐ μετρίαν αὐτοῖς παρεῖ... τὴν ἐπίδοσιν τῆς βασάνου, τῆς ἐκ τῶν ἐσθημά... ...λλαγῆς ἀπορουμένης τοῖς ὁμολογηταῖς τοῦ ...ριστοῦ· πρός γε μὲν τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερον ... αὐτοῖς ἐπισυνῆψεν ὁ τοῖς πόνοις τῶν ... ἐπιβασκαινόμενος ἀγκυλόμητις ὄφις· τοὺς ... καιροῦ ἄρχοντας ἐκβακχεύσας πρὸς τὰ τῷ ...βασιλεῖ ... φιλοτίμως συντίθεσθαι, ὑποβάλλει ... αὐτὴν τὴν οἰκτρὰν καὶ ἡμερησίαν τῶν ... τροφὴν εἰς ἑνὸς συστεῖλαι· ἐν αἷς ἡμέραις εἰ... ... τὸν μέγαν Θεόδωρον πρὸς τὸν συνδέ... ... καὶ συναθλητὴν Νικόλαον· Ὡς ὁρῶ, τέ..., ... ἡμᾶς βούλονται οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ... ᾗ νῦν ἐχρήσαντο πρὸς ἡμᾶς· δεῦρο ... ἐπιῤῥίψωμεν πᾶσαν τὴν μέριμναν ἡμῶν πρὸς ... Κύριον· καὶ ἐγὼ μὲν ἀρκεσθήσομαι τῇ θείᾳ ...νίᾳ, ἕως ὅτου Χριστὸς παρέχῃ ἰσχὺν καὶ ...ὴν ζωῆς τῷδε τῷ σαρκίῳ· σὺ δὲ τὸ παρ' ...ῶν βρωμάτιον δεχόμενος ἔσθιε, εἴ πως περισώ...ο τοῦ παρεδρεύοντος ἡμῖν διὰ τῆς ἐνδείας θανά...ου· καὶ ἀπαγγελεῖς τῷ τε οἰκονόμῳ καὶ τοῖς ἐν ...ίῳ ἀδελφοῖς ἡμῶν τὴν ἐμὴν ἐκ τοῦ σώματος ...οδον· καὶ συνέβη ἂν τοῦτό γε τῷ καρτερικῷ πύκτῃ ...οῦ Χριστοῦ, εἰ μὴ Θεοῦ προμηθείᾳ τοῦ ἐμπιπλῶν...ος πᾶν ζῶον εὐδοκίας τῇ διανοίξει τῆς προνοητικῆς ...χειρὸς αὐτοῦ, ἡγεμονκώτερός τις [f. 162 a.] σατράπης δι' ἐκείνης ὁδεύων, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς πυθόμε-

B 41. His adversus sanctos patratis, reversus est celeriter impius Anastasius ad præfectum cum duobus divi discipulis, malitiose apud illum affirmans sanctum non vapulasse; qui metuens ne a prædicto apud principem accusaretur, vocatum ad se Theophanem illum, coram Martinace, duplo flagrorum numero verberat, quam sacro Patri infligi mandaverat. Qua re delectatus superbus ille, publicis equis incensis, ad eum qui se miserat ocissime rediit. Sed enim quales quantasque per hujus custodiæ tempora venerandi semper patres necessitates et afflictiones pertulerint, verbis comprehendere arduum est. Nam hiemali tempore, frigore constricti, summam caloris penuriam pati debuerunt, desiderato ignis solatio. Vicissimque in contrario C frigori anni tempore, fervente veluti flamma adusti, fornacis propemodum supplicium sustinere videbantur. Sed et illi qui ex pulvere creantur pulices, non modicum ipsis cruciatus additamentum præbebant, quia mutatoria vestis confessoribus Christi deerat. Præter hactenus dicta, aliam quoque tentationem suscitavit is qui sanctorum laboribus semper invidet versutus anguis. Nam cum illius temporis proceres vehementer incendisset, ut quidquid gratum esset imperatori certatim facerent, suasit illis ut miserabilem ipsam duorum alimoniam, diurnam ad unum redigerent: quo tempore dixisse aiunt concaptivo suo et compugnanti Nicolao sic: Ut video, fili, hihomines inhumanitate, qua in nos utuntur, perimere nos volunt. Agesis igitur nostram omnem sollicitudinem D in Dominum jactemus. Equidem divina communione contentus ero, quandiu Christus vires vitæque spiritum huic corpusculo conservabit. Tu vero datam ab his cibi portiunculam comede, si sic forte instantem nobis a fame mortem vitare potueris: et œconomo cæterisque in Domino fratribus meum de corpore exitum nuntiabis. Ac sane ita evenisset constanti huic Christi pugili, nisi Deo respiciente, qui providam manum suam aperiendo replet omne animal benedictione, principalior quidam satrapa illac iter faciens, et de illorum statu percontans, diabolicum hoc facinus inhibuisset, gravi cum increpatione pœnaque jubens ut propter Christum inclusis quod salis esset cibi ministraretur.

νος, ἀνέστειλε τὸ διαβολικὸν τοῦτο ἔργον, καὶ τὴν αὐτάρκη δίδοσθαι τοῖς διὰ Χριστὸν κατακλείστοι
σφοδρᾶς προσέταξε τῆς ἐμβριμήσεώς τε καὶ ἐπιτιμίας.

42. Cum sic itaque triennio integro corporalite A in custodia habitus fuisset, is qui mente perambulabat cœli spectacula celeberrimus Pater Theodorus cum discipulo, suo, nostro autem patre Nicolao, et multimodis vexatus; habuit enim præter supra dicta incommoda, stomachum quoque valde fastidientem; nescio quomodo in manus incidit inclementis tyranni catechetica epistola doctoris mundi Theodori, in qua generosius eos alloquebatur qui propter Dominum persecutionem patiebantur, vel quomodolibet carceribus inclusi erant Christianæ pietatis ergo, et ad fortitudinem excitabat, simulque infamis imagines comburentium sectæ fraudes vituperabat. Qua epistola lecta tyrannus excanduit, fervente in præcordiis sanguine; statimque epistolam, cum interversa illa, mittens B ad Orientis præfectum jubet, ut si fieri posset ipsemet manu propria religionis athletam centum tauresæ flagris excarnificatum dilaniaret: si minus, comitem cohortis mitteret, qui id omnino præstaret. Ergo sacra recepta Orientis præfectus Craterus, ad sanctissimum festinanter accessit et ambobus custodia eductis, ostendit venerando Patri imperatoris litteras, cum missa ab eo epistola, aitque: Hancine agnoscis? Illo suum, non aliorum id esse dictatum fatente, jussit præfectus beatum primo nudari Nicolaum; quo affatim flagris excruciato, ad magnum venit Theodorum; quem postquam centum lororum ictibus inhumane crudeliterque admodum excoriavit, denuo juvenem pugilem aggreditur Nicolaum, cogens illum sacrarum imaginum cultui nuntium remittere, nec non perti- C naci suæ erga proprium patrem atque magistrum consensioni. Sed immorigerum constanterque resistentem comperiens suggestionibus suis, flagellis eum abunde cruentatum, frigori nudum constringendum exposuit: nam vicesimo tertio Februarii mensis die hæc adversus inclytos viros acta fuerunt. Deinde his in carcere inclusis, scelestus hic infernalis Cæsaris minister, domum reversus est.

μβʹ. Οὕτως οὖν ἐν ὅλοις τρισὶν ἔτεσι σωμ
φρουρομένου τοῦ περιπολοῦντος νοερῶς τὰ κατ
νὸν θεάματα πανευφήμου Πατρὸς Θεοδώρου, ἀ
φοιτητῇ καὶ καθ' ἡμᾶς Πατρὶ Νικολάῳ, καὶ
πωροῦντος διαφόρως· εἶχεν γὰρ λοιπὸν μετὰ
ρημένων δυσπετημάτων καὶ τὸν στόμαχον ἰ
ἀνορεκτοῦντα, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς χεῖρας τῆλ
ἰταμοῦ ἄνακτος, ἐπιστολὴ κατηχητικὴ (33) ·
δασκάλου τῆς οἰκουμένης Θεοδώρου, γεννικ
ἔχουσα πρὸς τοὺς διὰ Κύριον δεδιωγμένους, ἢ
λως πως καθειργμένους τυγχάνοντας διὰ τὴν ε
στὸν εὐσέβειαν, τά τε τῆς ἀνδραγαθίας ἐπαλε
καὶ τοὺς τῆς δυσφήμου τῶν εἰκονοκαυστῶν θρ
ψόγους καὶ δόλους· ἣν καὶ διαναγνοὺς ὁ τύ
ἀφόρητος ἦν τῇ τοῦ περικαρδίου αἵματος ἀν
καὶ δὴ αὐτίκα γράμματα στειλάμενος σὺν τ
B σῃ ἐπιστολῇ τῷ τῆς ἑῴας στρατηγῷ κελεύει,
οἷόν τε, αὐτὸν ἐκεῖνον σκυλέντα ἐν ἑκατὸν βο
καταικίσασθαι τὸν ἀθλητὴν τῆς εὐσεβείας· εἰ
ἀπαντήσοι τοῦτο, τὸν γοῦν κόμητα τῆς κόρτ
ἐξ ἅπαντος τοῦτό γε ποιήσοντα ἐξαποστεῖλαι
μενος οὖν ὁ τῆς ἀνατολῆς στρατοπεδάρχης ·
κραν, Κρατερὸς δ' ἦν οὗτος, ἠπειγμένως π
πανόσιον ἀφίκετο· καὶ ἐξαγαγὼν ἀμφοτέρο
φυλακῆς ὑποδείκνυσι τῷ σεβασμίῳ Πατρὶ τά
βασιλέως γράμματα καὶ τὴν σὺν αὐτοῖς ἀποστ
αὐτοῦ ἐπιστολήν· καί φησι πρὸς αὐτὸν, Ἐπιγι
ταύτην; τοῦ δὲ διομολογησαμένου [f. 162 b
τοῦ εἶναι καὶ οὐκ ἄλλου τὴν τοιαύτην ἔκδοσιν,
προηγουμένως τὸν μακαρίτην γυμνωθῆναι
λαον, καὶ τοῦτον διαρκῶς κακώσας τοῖς μ
C ἐπὶ τὸν μέγαν ἔρχεται Θεόδωρον, ὃν δὲ καὶ
καταφοραῖς βουνεύρων ἀπανθρώπως ἄγαν κα
καταξάνας, πάλιν πρὸς τὸν νέον μέτεισιν ὁ
Νικόλαον, καταναγκάζων αὐτὸν ἀπείπασθαι
τῶν ἱερῶν εἰκόνων προσκύνησιν, καὶ τὴν π
οἰκεῖον πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ἰσχυρογνωμ
ὡς δ' ἀπειθοῦντα καὶ εὐσταθῶς ἀνθιστάμεν
ὑπ' αὐτοῦ ἑώρα προτεινομένοις, ταῖς ῥέκαις
ἀποχρώντως αἱμάξας, τῷ κρύει καταπή
γεγυμνωμένον παρείασεν· τρίτη γὰρ καὶ εἰκάδι τοῦ φευρουαρίου μηνὸς ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν ἀ
συνέβαινεν· ἀμέλει κατακλείσας αὐτοὺς πάλιν ὁ ἀνοσιουργὸς τοῦ κάτω Καίσαρος ὑπηρέτης εἰς τὸ δο
οἴκαδε ἵετο.

43. Interim dum hæc adversus fortes Christi D confessores Theodorum atque Nicolaum in orientali plaga (id est in anatolico themate) gerebantur. mulier quædam in Opsicii themate pythonicis spiritibus arrepta, cœpit more solito ab his agitari, et coram præsentibus loqui cum insidentibus scilicet sibi dæmonibus: Leo meus improbus nunc quoque fasciculum flagrorum ad Theodorum misit, ut carnes ejus horum ictibus cædat. Sed festinate ad videndum quid eventurum sit, et mihi cito ferte responsum. Neque tamen cellam ingredi ausitis,

μγʹ. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα εἰς τοὺς γενναίους
γητὰς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρόν τε καὶ Νικόλαο
τὸ ἀνατολικὸν διεπράττετο κλίμα, γυνή τις
θέματι τοῦ Ὀψικίου τυγχάνουσα, πνεύμασι
νικοῖς κεκρατημένη, ἤρξατο κατὰ τὸ εἰωθὸς
ἐνεργεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, καὶ λέγειν εἰς ὑπήκοι
παρευρεθέντων πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ δῆθεν
τευσάντας δαίμονας· Ὁ Κακολέων μου κ
ἀπέστειλεν δεσμὸν μαστίγων πρὸς τὸν Θεό
ἵνα τὰς σάρκας αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς κατακόψῃ
σπεύσατε καὶ ἴδετε τὸ γενησόμενον, καὶ ·

(33) Quatuor exstant catecheticæ hujusmodi epistolæ in Sirmondi editione lib. II, ep. 8, 21, 37, 62.

(34) Sic ipse Studita loquitur lib. II, ep. 3
videsis Cangium.

A γενέσθαι, ἵνα μὴ κατακαύσῃ ὑμᾶς ὁ φλογό- ...ἐκεῖνος καὶ πυρίστομος· ἀλλ' ἔξωθεν παρ- ...εις, τὸ μέλλον γενήσεσθαι [f. 163 : a.] κατα. καὶ ὡς μετὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ὡρῶν διά- ...πάλιν ἤρξατο ἐν ἑαυτῇ βατταρίζειν καὶ Τί ἐστιν; οὐδὲν γέγονεν ὧν ἐβουλόμεθα; ...ν τοῦτο, ὅτι ἡ χλωροπικὴ (35) παρασταθῆ- ...αὖθις ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐάσῃ ταῖς ὀδύναις τῶν πληγῶν κατεργασθῆναι· ἐκ ...τοῦ σφοδροτάτου δαρμοῦ τεθνάναι μικροῦ ...τὸν μέγαν ἀριστέα τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας ...· φλεγμαίναντες γὰρ οἱ μώλωπες καὶ φο- ...πληγὰς ἀποκυλήσαντες, τά τε τῆς σαρκὸς ...λακίσματα, οὐχ ὑπελείφθη ἐν αὐτῷ ...πνεῦμα ἀνέσεως, ὑπομονῇ τὴν ἰσχὺν προστι- ...· ἤτοι νήδυμος ὕπνος ἐπείη κατακοιμίζων B ...τῆς φλεγμονῆς προσγινόμενα αὐτῷ ἄχη, ἢ ...δεινὴ τοῦ δέξασθαί τι τῶν ἐδωδίμων. ὅθεν ...μάτιον ἐπιτηδεύσας ὁ πανάριστος ὑπηρέτης ...θλητὴς αὐτοῦ καὶ συνέκδημος ὑπάρχων ...προσφέρεσθαι αὐτὸν ἐποίει, ἓν μόγις κα- ...καθ' ἑκάστην· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ἐξ ἰατρῶν ...ἐπικουρίας ἐπετράπη παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν ...υἱὸς καὶ ἄλλος Σίλας ἢ Τιμόθεος, πεφηνὼς ...περιστατικῶς τὰς νενεκρωμένας αὐτοῦ ...ἀποκρεμάστης χειρουργῆσαι, εἴ πως κα- ...ὁ λοιπὸς τοῦ σώματος ὄγκος νῖς ὁμαλισμὸν ...χρόνῳ ἐπαναδράμοι. Ἐν γοῦν τῇ τοιαύ- ...κῶν ὀδυνῶν διατελῶν ἀνάγκῃ ὁ πυρί- ...τῆς ὀρθοδοξίας Θεόδωρος τὸ στάδιον ...διήνυσε Τεσσαρακοστῆς καὶ ἐπέκεινα μόλις εἰς ὁλοκληρίας ἕξιν περὶ τὰς ὑστάτας τῆς ἁγίας ...ἡμέρας ἀποκατασθέντος τοῦ σώματος.

[163]. Ἀλλὰ μήπω τῆς τῶν τραυμάτων C ...ἐπιτεθείσης συνουλώσεως, ἕτερος ἄγγελος ...ς ὡς αὐτὸν τοῦ μέδοντος κατεφοίτησεν, ...τῶν Σμυρναίων μεταστήσων αὐτὸν ἐπαρ- ...μετὰ τῆς ἑπομένης αὐτῷ τῶν κολάκων, ...σκυλάκων (36) ἐπιστὰς συμμορίας, τὴν ...μένην τοῦ δωματίου κατέστρεψε θύραν, ...ἱεροὺς ἐξαγαγὼν Πατέρας, ἐπεζήτει παρ' ...χρήματος ὤν, ἅπερ οὐκ εἶχον τοῦ μα- ...· ὡς δὲ τοῦ σκοποῦ διημάρτανεν, εἴσω ...γεγονότας τοὺς πινσοὺς καὶ τὰς ὀπὰς ...διερευνᾶσθαι πεποίηκεν· ἐπεὶ δὲ μάτην ...τῆς ἐγχειρήσεως μετεπράττετο, εἰς μα- ...οἱ τάλανες, τοὺς ἁγίους ἔχεσθαι τῆ- ...ἀμειλίκτως ἄγαν· καὶ ἐψηρῶς κατήπειγ... ...ὅλως ἐνδεικνύμενοι εἰς αὐτοὺς σπλάγχνα D ..., μάλιστα ὁρῶντες τὸν θεοφόρον Θεόδωρον ...μένον πάνυ τῷ σώματι καὶ οὐδὲν ἀπεοικότα ...· οὕτως οὖν ἐκεῖθεν μικρὸν ἠνυκότες διάστημα, ...τῆς ὥρας εἴς τι καταλύουσι χωρίον, ἐν ᾧ τοὺς ...τῶν Χριστοῦ δεσμίων εἰς τὸ τῆς νυκτὸς μῆκος ...αὐτοὺς διελθεῖν παρεσκεύασαν· ἕωθεν δὲ

A ne forte vos ille flammivomus et ignifluus exurat sed in vicinia assidentes, quod futurum est spectate. Et post duarum fere triumve horarum intervallum, cœpit denuo secum ipsa blaterare ac dicere: Quid est? nihil eorum quæ volebamus actum est? Equidem noveram fore ut pallidum humerale iterum dorsum ejus protegat, neque plagarum dolore confici eum sinat. Attamen ex hac vehementissima excoriatione pene exstinctus magnus Christianæ confessionis heros Theodorus dicitur vibicibus enim inflammatis, et horrendas plagas evolventibus cum corruptis carnium frustulis, nullum ei propemodum reliquum erat solatii spiraculum, quod patientis vires instauraret; vel suavis somnus, qui inflammationis dolores consopiret; vel B appetitius acutior parum quid alimoniæ sumendi. Quamobrem egregius ejus minister et certaminum carcerisque socius Nicolaus decoctum ei quoddam exhibendum curabat, vix unum quotidie cyathum. Porro deficiente medicorum adjumento, permisit Pater spiritali filio, qui se alterum Silam vel Timotheum præbebat, emortuas ipsius cutis particulas gladiolo circumcidere, ut sic reliquus corporis tumor paulatim mitigaretur, et sanitas per moras temporis redderetur. In pis ergo corporalium dolorum angustiis, ignea orthodoxiæ columna Theodorus totum sacræ Quadragesimæ, et ultra, stadium decurrit; vixque postremis sanctæ Pentecostes diebus corpus ejus plenæ valetudini restitutum fuit.

C 41. Ecce autem nondum harum plagarum cicatricibus satis obductis, maleficus alius nuntius a principe missus ad præfectum venit, jubens ut ad Smyrnensium provinciam Theodorum transferret: qui cum assentatorum suorum comitatu, vel potius catulorum factionem ducens, obseratam cubiculi januam reclusit, atque illinc sanctos Patres educens, poscebat ad ipsis vir avarus, quas reapse non habebant opum reliquias. Qua spe frustratus, ab introductis in cellam ministris muros atque foramina diligenter scrutari curavit. Sed cum nihil scrutatores comperissent, in rabiem versi calamitosi hi, sanctos iter ingredi inclementer admodum fervideque compulerunt, nullam ipsis misericordiæ partem impertientes; cum præsertim viderent D divum Theodorum corpore omnino attrito, et plane a mortuo non dissimili. Sic itaque illinc digressi, brevi emenso spatio, hora vespertina ad quemdam pagum perveniunt, ubi pedes vinctorum Christi in reorum equuleis constringentes, totam quam longa fuit noctem in cruciatibus transigere coegerunt. Mane vero illinc digredientes pari itineris

(35) Vocabulum mihi novum, deditaque fortasse ...ab oraculo dæmoniaco ambigue adhibitum. ...em sum interpretatus, etymologiam sequens. ...e dubito quin illa ovina pellis hic innuatur, qua protexit humeros vapulaturi Theodori pius Nicetas cap. 38.

(36) Argutia quædam fit sive consonantia in vocabulis κολάκων et σκυλάκων.

genere usi sunt; vix Patre nostro propter pedum dolores incedere valente: qui tamen Deo confisus sibique vim faciens, naturæ infirmitatem spe repositorum justis bonorum roborabat. Atque ita paucos intra dies Smyrnensem diœcesim ingressi, hujus episcopo hæresiarchæ traduntur: qui animam impietatis mero ebriatam gerens, intra metropoleos septa confessores Christi in uno cubiculo conclusit, hoc uno illis concesso loco, ubi panis tantum et aquæ quotidianam alimoniam acciperent, omni humano consortio sub gravissima interminatione interdicto. Dum itaque ad hujusmodi carcerem divus Pater illic damnatus esset cum B discipulo Nicolao, cruentus homicida Leo, aliquanto transacto tempore, misit rursus sanguinarium illum Anastasium cognomento Martinacem, ut Theodorum taurearum cruciatu crudeliter dilaniaret: qui reapse Smyrnam celeriter veniens, et immitis principis mandato multa cum vehementia adversus victoriosissimum Patrem nostrum Theodorum perfecto, ad regiam urbem reversus est. His exercitus propter veram religionem certaminibus firma atque immota confessionis turris Theodorus, ipse sibi beati Pauli accinebat doctrinam: *Si compatimur, omnino etiam conglorificabimur cum Christo* (y), qui pro nobis passus est, ut nos ab ignominiæ passionibus pro sua bonitate redimeret.

A τῶν αὐτόθι ἀπάραντες, τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ὡσαύτως ἐποιοῦντο· μόλις μὲν τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν κάκωσιν τῶν ποδῶν βαδίζειν δεδυν... ὅμως οὖν τῇ πρὸς Θεὸν πεποιθήσει ἑαυτὸν ... ζομένου, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς τῇ ἐλπ... ἀποκειμένων τοῖς δικαίοις ἐπιρωννύοντος ἀ... καὶ οὕτως ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὴν Σμυρναίω... οικίαν καταλαβόντες, τῷ ταύτης αἱρεσιάρχῃ δίδονται· ὅστις τῷ τῆς δυσσεβείας ἀκράτῳ [ί. τὴν ψυχὴν μεμεθυσμένος, ἐντὸς τῶν τῆς μ... λεως περιβόλων τοὺς ὁμολογητὰς τοῦ Χρ... ἑνὶ δωματίῳ καθείργνυσιν, ἓν καὶ μόνον ... τοῦτο παρεάσας πρὸς τὸ ἐκεῖθεν δέχεσθαι τὴν δι' ἄρτου καὶ ὕδατος μόνον ἡμερησίαν· συντυχίας τε πάσης ἀνθρωπίνης ἀπηλλάχθαι μετὰ σφοδρᾶς προστάξας τῆς ἐπιτιμήσεως· αὐτὴν οὖν κάθειρξιν τοῦ θεοφόρου κἀκεῖσε κριθέντος Πατρὸς σὺν τῷ μαθητῇ Νικολάῳ, ... βόρος καὶ φόνιος Λέων μετά τινα χρόνον τὸν αἱμόχαρῆ ἐκεῖνον Ἀναστάσιον τὸν ἐπίκλη... τινάκιν, πρὸς αὐτὸν ἀποστέλλει καταξᾶναι ἀφειδῶς ταῖς διὰ βουνεύρων αἰκίαις· ὃς καὶ τ... Σμύρναν ἐφθακὼς καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀ... μετὰ πολλῆς τετελεκὼς τῆς σφοδρότητος ... πένταθλον Πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον, πρὸς τὴ... λεύουσαν ἐπαλινδρόμησεν. Ἐν τούτοις τ... ἐταζόμενος τοῖς δι' εὐσέβειαν ἄθλοις ὁ ἀκ... τῆς ὁμολογίας ἀκλινὴς πύργος Θεόδωρος, τὰ τοῦ μακαρίου Παύλου κατεπῇδεν ἑαυτῷ διδάγματα, ... πάσχομεν, καὶ συνδοξασθῶμεν πάντως τῷ δι' ἡμᾶς σαρκὶ πεπονθότι Χριστῷ, ἵνα ἡμᾶς τῶν παθῶν τῆς ... ὡς ἀγαθὸς ἐκλυτρώσηται.

45. Interim qui illic militari rei præerat Bardas imperatoris gener et consectaneus, repente in ea regione corporis infirmitate contracta, ad metropolim confugit, et in lecto decumbens exspectabat Providentiæ judicium. Quidam autem ex officialibus ejus, cui nomen Diogenes, nobili genere, fide orthodoxus, pro suo erga Christianæ fidei athletas amore, magnopere optavit videre sanctum Theodorum, ejusque precum benedictionem impetrare. Cum ergo noster et religiosus Diogenes in conspectum colloquiumque venissent, vir ille optimus divo Patri ducis sui morbum significavit. Magnus vero noster ait: Hæc domino tuo dices: Videsis quid te agere oporteat; nam vitæ terminum fortasse attingis, nemoque te juvabit aut redimet. Quamobrem, quid in prospero dignitatis D tum statu adversus Christi confessores egeris reputa, præsertim vero contra monasterium meum: nam inclytum quoque Thaddæum crudeliter taureis verberatum necasti. Sed ille quidem martyrio splendidum finem consecutus, nunc in cœlis Dei omnipotentia gloria fruitur cum omnibus sanctis: tu vero peccatorum tuorum catenis hic interim partim constringeris, in futuro autem plenam, invitus licet, referes condemnationem. Quod si temporanea adeo molesta et intolerabilia sunt, cogitandum est de æternis impiorum pœnis, et illorum qui Servatoris

C με'. Ἀμέλει ὁ τὴν αὐτόθι στρατηγίαν (Βάρδας δὲ ἦν ὁ τοῦ ἄνακτος καὶ σύγγαμβρος ... φρων), ἐξ ὑπογύου χρόνου τε καὶ τόπου τὸ σ... θηθείς, πρὸς τὴν μητρόπολιν κατέφυγεν, ἐ... κλινήρης γεγονώς, τὴν τῆς Προνοίας ἐξεδέχ... σιν· εἷς δέ τις τῶν ὑπ' αὐτῷ τεταγμένων ... ὄνομα, τὸ γένος εὐγενής, τὴν πίστιν ὀρθόδοξ... στὴς ὑπάρχων τῶν διὰ Χριστὸν ἐναθλούντων τ... περὶ πολλοῦ τίθεται τοῦ πάντως θεάσασθαι τ... καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ τὰς εὐλογίας δρέψασθαι ... b.] · καὶ γοῦν τούτου συνδραμόντος τῷ θεοφιλ... γένει, καὶ τῆς δι' ὀπῆς συντυχίας θατέρου πρ... ρον γιγνομένης, ἐγνώρισε τῷ θεοφόρῳ Πατρὶ ... τὸν στρατηγὸν ὁ καλός τε καὶ ἀγαθὸς ἀνή... μέγας φησὶ πρὸς αὐτόν· Τάδε ἐρεῖς τῷ κυρ... Ὅρα σὺ τί μέλλεις ποιεῖν, ὅτι πρὸς τὸ π... βίου ἴσως παραγέγονας, καὶ ὁ βοηθήσων ἢ λυ... μενος οὐκ ἔστιν· διὸ ἐννοήθητι περὶ ὧν σοι ... κται ἐν τῇ εὐημερίᾳ τῆς ἐξουσίας σου εἰς τοὺ... λογητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστά γε εἰς τ... ἐμὲ μονήν· ὅτι καὶ τὸν ἀοίδιμον Θαδδαῖον αὐτ... λεῶς βουνευρίσας, τῷ θανάτῳ παρέπεμψας ... ἐκεῖνος μὲν μαρτυρίῳ τὴν τελευτὴν διαπρέ... οὐρανοῖς νῦν κατατρυφᾷ τῆς δόξης τοῦ παντ... ρος Θεοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων· σὺ δὲ ταῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ἐνταῦθα τέως περ... μερικῶς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν καθολικὴ...

(y) Rom. VIII, 17.

ὡς οὐ θέλεις, κατάκρισιν· καὶ εἰ τὰ πρόσ- A ως ἐπώδυνά τε καὶ δύσοιστα, λογίσασθαι τῆς αἰωνίου κολάσεως τῶν ἀσεβῶν καὶ τῶν ...των τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· Ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ ...ῶν οὐ σβεσθήσεται, καθὼς ὑπηγόρευσεν ὁ προφήτης.

nostri Christi præcepta transgrediuntur: *Etenim vermis eorum non morietur, et ignis ipsorum non exstinguetur* (z), sicut ait propheta.

...ῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος, καὶ εἰς αἴσθησιν ...ν ἑαυτοῦ πρακτέων, φόβῳ τε συλληφθεὶς ...νάτου ἀγγελία, συγγνώμην ταχέως αἰτεῖ ...οσίου, καὶ τὴν διὰ προσευχῆς ἐπιπέμψαι ...ουρίαν, ὑποσχόμενος ἐξ ἐκείνου κατ' ἐν... μεγάλου ἅπαντα ὁμοῦ τὰ καθ' ἑαυτὸν ... καὶ ποιεῖν, μόνον εἰ τῆς τοῦ θανάτου ... κατὰ τὸ παρὸν γένηται· ὁ δὲ θεῖος Πα... τὸν μὴ θέλοντα τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτω... ὁ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτὸν, φιλάνθρωπον B καὶ Κύριον μιμούμενος, τῷ μὲν νοσοῦντι τῆς Θεομήτορος πέπομφεν εἰκόνα, προσ... ταύτην παρακελευσάμενος· ἐπικαλέσασθαι πρεσβείας τοῦ ἀθλητοῦ καὶ ὁσιομάρτυρος τοῦ Θαδδαίου, καὶ ταύτῃ θαῤῥεῖν ὡς εὖ ...ῃ· αὐτὸς δὲ παννύχιον ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς ...ντων Θεὸν τὰς ἐντεύξεις ποιησάμενος, τῆς ...σον ἀπήλλαξεν, καὶ τῆς κλίνης τῇ ἐπιούσῃ ἔδειξεν, ἀστείως τὰ ἀνθρώπινα διαπρατ... καὶ ἔμεινεν ἂν ἐπ' αὐτῷ ἡ χάρις ἀμετά... ῆς εὐρωστίας, εἰ μὴ ταῖς τοῦ ἀνιέρου φενα... κοθήκαις, τὸ ὑπ' αὐτοῦ εὐλογηθὲν κατ... ἔλαιον εἰς τελειοτέρας δῆθεν ὑγιείας ἀνά... τερ μαθὼν ὁ σημειοφόρος, καὶ τοῦ προφη... ρίσματος ἔμπλεος Θεόδωρος, τήν τε ὑπο... ἐξεῖπεν αὐτίκα τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ τὸν C ἐκ ταύτης τῷ ἀθλίῳ θάνατον, ὅπερ αὐτῷ ...δέδηκεν, οὐ μετὰ πολλὰς τοῦ κοινωνῆσαι ...ἀρχῃ ἡμέρας· τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀζήμιον κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον (37), τὸ κολ... ...ηροῖς· ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτου τοιοῦτον ...ἔσχε. Ὁ δέ γε Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογη... ὁ Χριστοῦ Θεόδωρος εἴκοσι μῆνας φρουρηθεὶς τῷ κακοδόξῳ ἐκείνῳ μητροπολίτῃ, πρὸς τοῖς ...ς Πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς, καὶ τοὺς οἰκείους μαθητὰς παρισουμένους μικροῦ δεῖν τοῖς αὐ... ...θήμασι· ἐν οἷς διέλαμπεν ὅ τε φερώνυμος ...γας Ναυκράτιος, καὶ ὁ τῆς πρεσβυτερικῆς ...ίας στῦλος Δωρόθεος, ὁ θαυμάσιος Βησαρίων, ...τατος Ἰάκωβος, ὁ γενναιότατος Δο... ...ς [f. 165. b.], καὶ ὁ φερέπονος Τιθόεις, ὁ ...ώτατος καὶ ἀγγελόβιος Τιμόθεος, καὶ ὁ θαῤ... ...κος καὶ τῆς εὐθυμίας ἐπώνυμος ὁμολογητής· D ...ντες σὺν ἑτέροις πλείστοις, μαστίγων πολ... ... πειρασμῶν διαφόρων ἀναδεξάμενοι πεῖραν, τοῦ τῆς ὁμολογίας ἐπέτυχον κλέους, μηδὲ μέχρι ῥή... ...ὑφέντες τοῖς τῶν Χριστιανοκατηγόρων συμπεσεῖν θελήμασιν· οἱ γὰρ πιστεύσαντες ἐπισκοπεῖν ...ὺς ἑαυτῶν βίους, οὐθὲν ἀνέχονται ἐξαμαρτεῖν.

46. His ille auditis, et actorum suorum sensu permotus, metuque nuntiatæ mortis correptus, veniam celeriter sanctum virum rogavit, et ut sibi precum auxilium mitteret: promittens, posthinc se omnia ad magni viri nutum acturum ac dispositurum, modo mortis fatum vitare in præsenti posset. Divus vero parens noster, imitatus clementem illum Deum ac Dominum, qui mortem peccatoris non vult, sed eum converti ac vivere, ad ægrotum misit sacram Deiparæ imaginem, hanc venerari jubens; deinde implorare preces sancti martyris Christi Thaddæi, atque sperare fore ut bene ipsi eveniat. Theodorus autem nocte integra pro illo ad communem Deum preces fundens, morbo ægrum liberavit, et lecto liberum die sequenti præstitit, humana quoque negotia commode tractantem. Et utique in eo mansisset firma sanitatis gratia, nisi profani episcopi promissis illusus, benedictum ab eo oleum, ad perfectioris sanitatis adeptionem admisisset. Quod ubi prodigiosus et prophetiæ munere plenus Theodorus cognovit, statim morbi reditum denuntiavit, et consecuturam indidem miseri mortem; quæ reapse contigit, haud post multos a communione cum hæresiarcha dies. Revera haud impune negotium est, ut beatus Cyrillus ait, cum improbis adhæsio. Atque hunc exitum Bardæ res habuerunt. Pater vero noster et confessor Christi Theodorus viginti mensibus apud illum pseudodoxum metropolitam in custodia habitus, habebat, præter alios Patres et confessores, proprios quoque discipulos, pares sibi propemodum in passionibus; inter quos dignus nomine suo magnus Naucratius, et presbyteralis perfectionis columna Dorotheus, admirabilis Besarion, et constantissimus Jacobus, et strenuissimus Domitianus, et pherreponus Tithois, et ascetica angelicaque vita præstans Timotheus, et confidentissimus atque alacritatis eponymus (Euthymius) confessor. Hi omnes cum aliis plurimis, flagra multa et tentationes varias experti, confessionis gloriam adepti sunt, ne verbotenus quidem cedentes Christianocategoris, ut illorum voluntatibus obsequerentur. Nam qui credunt vitam suam a Deo inspici nullatenus peccare consentiunt.

Ἀμέλει ὁ ζηλωτὴς Θεὸς ὁ τοὺς ὑπεναντίους ἐξαίρων, ἥ φησιν ὁ προφήτης, ὁ μακρόθυμος ..., ὁ τὸ τόξον μὲν τῆς δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς ἐν...

47. Age vero zelator Deus, qui adversarios suos de medio aufert, ut ait propheta (a); ille longanimis in misericordia; qui arcum quidem suum in-

...a. LXVI, 24. (a) Soph. I, 3.

...) Cyrilli locus menti non occurrit. Cæteroqui biographus Sirmondianus, omisso Cyrilli nomine dicit ...immodo φησί.

tendit ad peccantium conversionem, parans tamen in illo non pœnitentibus vasa mortis; qui virgam peccatorum non sinit usque in finem super sortem justorum; recordatus est gemitus captivorum, et ab illo qui Jacob verabat, et consecratus ipsi vastaverat locos, pœnas scelerum repoposcit; in eodem nempe loco, ubi divinam Emmanuelis incrationem spreverat, ut vitam gladio exitiali abrumperet, destinavit : ita ut in eo compleretur beati prophetæ Habacuc vaticinium, quod ita se habet : *Molitus es ignominiam domui Domini, consumpsisti populos multos, et peccavit anima tua* (*b*). Propterea saturitatem ignominiæ recipies. Sed bibe et tu, et commovetur atque concutitor. Circumdedit te calix dexteræ Domini, et congregata est ignominia super gloriam tuam. Quia impietas Libana operiet te, et miseria bestiarum terrebit te. Sed et Oseas : *Indignari me fecit Ephraim, et ad iracundiam provocavit, et sanguis ejus super ipsum effundetur, et opprobrium illius restituet ei Dominus.* Cum his etiam vocalissima prophetiæ tuba dicet illi : *Quemadmodum vestimentum sanguine mistum non erit purum, sic ne tu quidem purus eris, quia terram meam pessumdedisti, et populum meum interfecisti.*

48. Ergo sævo hoc et immani tyranno in uno ex palatii oratoriis cæso, Michael hujus percussor, imperii labarum abripuit, qui etiamsi olim totus fuerat hæreseos fermento infectus, morum tamen benignitatem præ se ferebat : quamobrem lege jussit ut cuncti qui a Leone pulsi in exsilium fuerant et in custodiis tenebantur, vinculis soluti solverentur. Tunc demum cum cæteris Christi confessoribus celebratissimus orthodoxiæ præco Theodorus rediens Smyrnis ad natalem dilectamque provinciam, sanctitatis atque justitiæ coruscans splendoribus, cum ab illis multis amanter exceptus est per varios pagos locosque, tum præcipue a virtutis illis studiosis piisque hominibus loci appellati. Xerolophi. Mox transiens ad finitimam regionem quæ lacus Metata appellatur, digne receptus fuit, ibidemque compluribus diebus substitit, cunctis fere primariis monasterii sui fratribus illuc concurrentibus. Similiter et sapientissimus, veritatisque constantissimus miles ex arce custodiæ suæ dicta Elpizon in occursum proprii fratris adfuit. Quo in loco miracula quoque patrasse divus parens noster dicitur, haud oblivioni tradenda; quæ, Deo juvante, brevi comprehendere sermone conabor. Etenim sanctum parentem nostrum tunc hospitio suscepit vir religiosissimus, nomine Leo, hypatica dignitate insignitus, et postea monachus, propter fidem erga sanctum

A τείνων εἰς ἐπιστροφὴν τῶν ἁμαρτανόντων, ἑτοιμάζων δὲ ἐν αὐτῷ τοῖς ἀμετανόητα πταίουσι σκεύη θανάτου, ὁ μὴ τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀφιεὶς εἰς τέλος ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων, ἐμνήσθη τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων, καὶ τὸν καταφαγόντα τὸν Ἰακὼβ, καὶ τοὺς σεβαστευομένους αὐτῷ ἠρημωκότα τόπους, εἰσεπράξατο ὧν παρηνόμησέν δίκας, ἐν τόποις οἷς ἐφαύλισε τὴν θείαν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐνανθρώπησεν, ἐν αὐτοῖς ἀποῤῥῆξαι αὐτὸν τῷ ζῆν φόνῳ μαχαίρας παρασκευασάμενος· ὡς πληρωθῆναι ἐν αὐτῷ τὴν πρόῤῥησιν τοῦ μακαρίου προφήτου Ἀμβακοὺμ οὕτω πως ἔχουσαν· Ἐβουλεύσω αἰσχύνην τῷ οἴκῳ Κυρίου συνεπέρανας λαοὺς πολλοὺς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχή σου. Τοιγάρτοι πλησμονὴν ἀτιμίας ἐκδέξῃ· ἀλλὰ πίε καὶ σὺ καὶ διασαλεύθητι καὶ B σείσθητί· ἐκύκλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον δεξιᾶς Κυρίου καὶ συνήχθη ἀτιμία ἐπὶ τὴν δόξαν σου· διότι ἀσέβεια τοῦ Λιβάνου καλύψει σε, καὶ ταλαιπωρία θηρίων πτοήσει σε. Ἀλλὰ καὶ Ὠσηέ· Καὶ ἐθύμωσέν με Ἐφραὶμ καὶ παρώργισεν, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐκχυθήσεται [f. 166. a.]· καὶ τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ Κύριος. Σὺν τούτοις καὶ ἡ μεγαλοφωνοτάτη σάλπιγξ τῆς προφητείας ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· Ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρὸν. οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ καθαρὸς, διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας.

μη'. Τούτου τοιγαροῦν τοῦ θηριογνώμονος καὶ ἰταμοῦ τυράννου ἐν ἑνὶ τῶν τοῦ παλατίου νύκτωρ κατασφαγέντος εὐκτηρίων, Μιχαὴλ ὁ τοῦτον πατάξας, τὰ C τῆς βασιλείας μεταχειρίζεται λάβορα· ὅστις εἰ καὶ τῇ αἱρετικῇ ζύμῃ ἀναπεποιημένος ἦν ὅλος ἄνωθεν, ἀλλ' οὖν χρηστότητος τρόποις ἐσχημάτιστο ὁ ἀνὴρ· ὅθεν νόμους τίθησι τοὺς κελεύοντας πάντας τοὺς ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἐξορισθέντας καὶ ἐν φρουραῖς κατεχομένους, τῶν δεσμῶν ἀπολύεσθαι· τότε δὴ μετὰ τῶν λοιπῶν Χρεστοῦ ὁμολογητῶν καὶ ὁ περιβόητος τῆς ὀρθοδοξίας κήρυξ Θεόδωρος ἐπανήκων ἀπὸ τῆς Σμύρνης πρὸς τὴν πάτριον καὶ φίλην παροικίαν, καὶ τὰς τῆς ἁγιωσύνης καὶ ὁσιότητος ἀπολάμπων μαρμαρυγὰς, καὶ παρὰ πολλοῖς μὲν ἄλλοις φιλοφρόνως ἐδεξιώθη κατὰ διαφόρους κώμας καὶ τόπους, οὐχ ἥκιστα δὲ πρὸς τῶν φιλαρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν λεγομένων Ξηρολόφων (38). Ἀμοιβαδὸν ἔφθασε τοῖς ὁμοροῦσι μέρεσι τὰ λεγόμενα Λάκκου Μιτάτα καὶ ὑπεδέχθη ἀξίως, καὶ παρ' αὐτοῖς διέτριψεν ἡμέ- D ρας ἱκανὰς, πάντων σχεδὸν τῶν τὰ πρῶτα φερόντων τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀδελφότητος αὐτόθι συνδεδραμηκότων. Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ πανσόφου Ἰωσὴφ καὶ στεῤῥοτάτου ὁπλίτου τῆς ἀληθείας, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Ἐλπίζων φυλακῆς, πρὸς ὑπαντὴν ἀφικομένου τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ· ἔνθα δὴ καὶ θαύματα λέγεται πεποιηκέναι [f. 166 b.] ὁ θεῖος Πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἄξια λήθης· περὶ ὧν σὺν Θεῷ διαλαβεῖν σῷ λόγῳ μετρίως πειράσομαι. Ὁ γὰρ τὸν ἅγιον Πατέρα

(*b*) Habac. II, 10. (*c*) Osee XII, 14. (*d*) Isa, IX, 5.

(38) Xerolophum septimum fuisse Byzantii collem, ab aliis sex valle lata divisum, scribit Gyllius apud Cangium Const. christ. lib. I, p. 81.

ν τηνικαῦτα ὑποδεξάμενος εὐλαβέστατος ἀνὴρ ομα Λέων, τῇ τοῦ ὑπάτου ἀξίᾳ τετιμημένος, ρον μονάσας, διὰ τὴν πρὸς τὸν ὅσιον πίστιν τὴν ώρου τε κλῆσιν προσήκατο, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν εἰς πάντησιν τῆς ἱερᾶς τοῦ λειψάνου αὐτοῦ θήκης τρεπῶς παρεγίνετο· οὗτος τοίνυν ὁ ἀοίδιμος καὶ ὁς Θεόδωρος εἰσελθὼν κατὰ τὸ εἰθισμένον αὐτῷ προσίωσιν τῆς πρὸς τὸν στεργόμενον θεοφόρον κινήσεως, καὶ τὴν εὐχὴν ὡς ἐπόθει ἀποδεδωκὼς Κυρίῳ, καὶ τὸν τάφον τῶν Πατέρων περιπτυξά-ς, ἐπειδὴ συγκαθεσθεὶς τοῖς ἀδελφοῖς, λόγος παρ-ὸ περί τε τῆς βιοτῆς καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ με-υ Θεοδώρου, καθάπερ ὑπὸ πυρὸς τῇ τούτου μνή-ᾳ ἔνδον πυρποληθεὶς, δῆλος ἦν τῷ τε ἐρυθήματι ὄψεως καὶ τῇ τῶν δαψιλῶν δακρύων καταγωγῇ. ης θυμηδίας ἐμπέπληστο τῇ τῆς πολιτείας τοῦ ίου ἀναμνήσει· εἰς ὃ καὶ τῶν συνεδρευόντων αὐτῷ λίαν ἀγασθέντων, καὶ εἰς κατάνυξιν ἐλθόντων, ειν ὁ γέρων νουνεχῶς ἀκοῦσαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥηθησομένων· ἤρξατο δὲ τῆς ὑποθέσεως ἔνθεν ν·

A virum Theodori nomen assumpsit, et quotannis ad venerandam reliquiarum ipsius thecam religiose ventitabat, Hinc ergo inclytus fidelisque Theodorus ingressus pro sua consueta devotione ad dilecti sibi divi venerationem, precibusque suis prout optabat Deo oblatis, et patrum sepulcrum amplexatus; postquam in fratrum consessu, sermonem fieri contingebat de vita et certaminibus magni Theodori, tanquam igne interius ab hujus memoria inflammatus, oris rubore, et ubertim fluentibus lacrymis satis demonstrabat, quanto gaudio cumularetur dum magni viri vita commemorabatur. Quamobrem, valde optantibus iis qui sibi assidebant, et compunctionis studio convenerant, oravit senex ut devota mente quæ abs se referrentur audirent. Sic itaque de hoc argumento dicere cœpit:

θ'. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, φησὶν, καθ' ὃν ἠξίωμαι ὁμολογητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ κοινὸν πάντων ἡμῶν ι Πατέρα, ἤδη παραληφθεῖσαν ἡμῖν ἐπὶ τῷ υἱῷ Διονυσίῳ νεᾶνιν, καὶ τούτῳ συστεφθεῖσαν, παρὰ συνέβη κατά τινα φθόνου βολίδα, ταύτην λάβρῳ πεσεῖν πυρετῷ, ἀφ' οὗ δὴ συμβάντος, τὰς [f. a.] μὲν γαμηλίους ᾠδὰς αἱ πενθήρεις ἠμείβοντο· ς δὲ τῷ θρήνῳ συμπεφυρμένοι, τὸν πρόωρον θά-ν τῆς κόρης οὐκ ἀπηλπίζομεν· τοῦτο οὖν πρὸς ν διαγνοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἔλαιον εὐλογή-ς, καὶ τοῦτο πεπομφὼς ὡς ἡμᾶς ἐξ οὗπερ ηὐλί-ο χωρίου, Πτελέας προσαγορευομένου, ἐπιχρίσαι ς ἀρρωστούσης τό τε μέτωπον καὶ τοὺς ταρσοὺς [illegible] τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν προστέταχεν· [illegible] γενομένου παραχρῆμα ἡ παῖς τὸ δῶρον [illegible] ἐδέξατο· καὶ ἡμεῖς εἰς εὐθυμίαν ἐπαν-[illegible] [illegible]ζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ταχίστῃ τῆς [illegible] σωτηρίᾳ.

B 49. Quo ego tempore, inquit, dignus fui confessorem Christi et communem nostrum omnium hospitio parentem suscipere, nuper exceptam a nobis filio meo Dionysio, et nuptiis copulatam puellam, repente contigit, nescio cujus fascini telo ictam, in vehememtem febrim incidere; quo ex casu nuptialia cantica in nænias funebres vertebantur. Nos autem luctu obruti, de immaturo puellæ obitu non dubitabamus. Rem itaque a nobis edoctus vir Dei, benedictum abs se oleum ad nos misit ex eo quo morabatur loco, Pteleæ dicto, atque inungere ægrotantis frontem et ambarum manuum volas pedumque plantas jussit. Quo facto, statim puella sanitatis donum recepit, nosque in gaudium conversi Deum laudavimus ob tam festinatam puellæ salutem.

C

ν'. [illegible]ζων δὲ τὴν περὶ τούτων ἐξήγησιν ὁ [illegible] πρεσβύτης, Ἄλλο, φησὶν, ἀκούσατε, [illegible] τις ὀνόματι Λέων ἀπὸ κώμης Ἀχι-[illegible] καλουμένης, συνῴκει γυναικὶ ἐχούσῃ [illegible] ἀκάθαρτον, ἥτις τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ δαίμονος [illegible], ὥστε καὶ τὰς ἰδίας κατεσθίειν ἀνεπ-[illegible] σάρκας· ὁ οὖν ταύτης σύμβιος πίστει φε-[illegible] πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Χριστοῦ Θεόδω-[illegible] τῷ ἀοιδίμῳ ἐπὶ κάνθωνος καὶ δι' [illegible] παριόντι, προσελθὼν μετὰ τῆς γυναικὸς, ἠξίου [illegible] αὐτῇ τῆς παρὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ εὐλο-[illegible]· ὁ δὲ θαυματουργὸς ἀνὴρ ἡμῶν τὴν ἑαυτοῦ δε-[illegible] τῇ κορυφῇ ἀκροθιγῶς ἐρείσας τῆς γυναικὸς, [illegible] ἐπ' αὐτῇ τὴν ἐπὶ τοῖς πνευματιῶσιν εὐχήν· [illegible] δὲ τοῦ ταύτην συντελέσαι, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ [illegible] τῇ πασχούσῃ ἐπηκολούθησεν· σημείου φο-[illegible] κατὰ τὴν ὥραν τῆς διώξεως αὐτοῦ εἰς φανερὸν [illegible] βλέπουσιν γεγονότος· τῇ γὰρ ἐκβολῇ τοῦ ἀκα-[illegible] καὶ πονηροῦ πνεύματος συναπερρύησαν οἵ τε [illegible] χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῆς ὄνυχες, [f. 167 b.] [illegible] ἔπεσον εἰς τὴν γῆν· εἰς ὃ καὶ ἐκπλαγεὶς ὁ ἀνὴρ ἐδίδου δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ, τῷ διὰ τοῦ θεράποντος [illegible] τοιαῦτα παράδοξα παρ' ἐλπίδα ποιήσαντι εἰς τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον.

50. Jam vero narrationem narrationi connectens nobilis ille senex, Aliud, inquit, audite, patres. Vir quidam nomine Leo, ex pago quem Achiraum appellant, uxorem habebat impuro spiritu obsessam, quæ tantopere a dæmone incitabatur, ut vel proprias carnes sine dolore voraret. Igitur hujus conjux fide impulsus erga famulum Christi Theodorum, dum hic inclytus asello vectus illac transiret, cum uxore accedens rogavit, ut suarum precum benedictionem huic largiretur. Tum vir noster thaumaturgus dexteram suam supremo vertici mulieris imponens, abrepticiorum orationem super illa recitavit: qua peracta, deseruit patientem D dæmon, non sine tremendo quodam prodigio, ipsa fugati dæmonis hora, præsentibus exhibito. Impuro enim malignoque exeunte spiritu, defluxerunt feminæ manuum pedumque ungues in terram decidui: qua re vir attonitus Deo laudem gratiasque obtulit, qui per famulum suum insperata ejusmodi erga conjugem suam miracula effecerat.

[illegible]

[illegible] ἕτερον συνήθει[illegible] Θεόδωρος. Πο[illegible] παρακείμενος τόπος, [illegible]

[illegible] Pater noster Sophronius [illegible] operæ existimo, quandoque [illegible] hæc [illegible] horum [illegible]

[illegible] consistem [illegible] pater noster Theodorus, [illegible] apud [illegible] congregationem, [illegible] die, ut solebat, in domo [illegible] ad clinicos fratres invisendos.

[illegible] cod. Vat. 608. Attamen in 1256, [illegible] biographo Sirmondiano, deest hoc vo[illegible], quod utique *ignaros* aut *incogni*[illegible] significat: verum hic relatum ad [illegible] detur denotare *jumenta* vel potius *asinos*. [illegible] mendum aliquod subest.

...λειμένους ἀδελφούς· εἷς δέ τις τῶν αὐτόθι ...ίας ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀλγηδόνων [68 b.] προσβολὰς μηκέτι φέρειν δεδυνημένος, ...ετο καὶ ἀπελέγετο τὴν ἑαυτοῦ ζωήν, ὡς καὶ ...κειμένους εἰς οἶκτον ἄγειν καὶ ἔλεον ταῖς ...ῶν ἀνακλήσεσιν· παρὰ τούτου τοίνυν ἀξιω... τὴν φροντίδα τῶν ἀσθενῶν ποιούμενος. (Τ...οῦτος ἦν ὁ θαυμάσιος τῆς ὑπακοῆς υἱός, καὶ ...κρίσεως λύχνος παμφαέστατος), ἐρωτῆσαι ἐξ ... τὸν Πατέρα ὅπως εὔξηται τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολυ...ήριον τοῦ δεσμοῦ· ἐν τῷ κατιέναι τὸν θεοφόρον ..., ἐπικαταλαβὼν ὁ νοσοκόμος ὀπίσω αὐτοῦ, ...λει αὐτῷ τὴν τοῦ ἀῤῥώστου δέησιν· ὁ δὲ μέ...ς ταῦτα ἀκούσας, ἤρετο εἰ ἀληθῶς οὕτως ... ὁ κάμνων ἀδελφός· τοῦ δὲ βεβαιωσαμένου ...θέσει τῶν ῥημάτων, στραφεὶς πρὸς ἀνα...ὰ οὐρανόφρων, καὶ τὴν μορφὴν πυρακτωθεὶς ... κατὰ τὴν καρδίαν συμπαθοῦς διαθέσεως, ἐπ... τὰς χεῖρας εἰς ὕψος, καὶ σύνδακρυς γενόμε...ηύξατο κατὰ διάνοιαν πρὸς τὸν ἔχοντα ἐξ... ζωῆς καὶ θανάτου Κύριον, τῶν συνόντων ...φῶν ταῦτα βλεπόντων· καὶ μετὰ τὴν προσ...εὐχὴν ...αφεὶς λέγει τῷ Συμεῶνι· Ὑπόστρεφε ταχὺ ... ἀδελφόν, καθότι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἔλεος ... αἴτησιν αὐτοῦ· ὁ δὲ εὐθέως ὑποστρέψας ... τὴν ὑστάτην ἀποδόντα πνοήν, καὶ τοὺς ...ας αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ...ς ἑαυτῶν χεῖρας ἐπιβαλόντας· ὡς εὑρίσκεσθαι σαφῶς, ἅμα τοῦ φάναι τὸν ὅσιον τὰ τῆς ἐξ...ς τὸν ἀδελφὸν ἐκδημῆσαι τοῦ σώματος.

A Ex his unus diu illic infirmus, et dolorum aculeos ferre diutius impotens, plane erat animo prostratus, et de salute sua desparabat, ita ut juxta quoque jacentes ad misericordiam querulis vocibus commoveret. Ab hoc ergo exoratus is qui curam infirmorum gerebat, Simeon ille videlicet mirificus obedientiæ filius, et splendentissima spiritalis discretionis lucerna, ut suo nomine a Patre preces ad Deum impetraret, quo citius corporis vinculis solveretur; ingredientem illuc divum pastorem subsecutus nosocomii præfectus, nuntiat illi postulatum ægroti. Magnus autem Theodorus id audiens, interrogavit num sic revera infirmus frater dixisset. Illo autem testimonio suo rem confirmante, conversus ad orientem vir semper cœlestia meditans, B facie rubens propter miserentes cordis motus, manus sustollens, obortisque lacrymis, mente sua deprecatus est vitæ mortisque Dominum, spectantibus qui præsentes erant fratribus. Post preces autem ad Simeonem conversus: Redi cito, inquit, ad fratrem, quia Dominus, prout ipse postulabat, misericordiam fecit. Ille festinanter reversus, fratrem invenit extremum spiritum exhalasse, et circumstantes fratres oculos ei manibus occludentes: reque vera agnitum est simul patrem commendationem animæ fecisse, et fratrem corpore excessisse.

...ν ἄλλο παράδοξον ὁ ἱερὸς οὗτος Πατὴρ ...ώνιος, ὁ καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου αὐτοῦ τε ...' αὐτὸν ποιμηνάντων τὴν αὐτοῦ [f. 169 a.] ...πόμενος, διηγησάμενος καταλέλοιπεν. ..., ποτὲ πορείαν ἐκποιεῖσθαι κατὰ τὸ θέμα ...γόνων ἐν τοῖς καιροῖς τῆς εἰκονομαχικῆς ... τῷ ἀποθρίξαντι αὐτὸν Πατρὶ Ἀνατο...τίστῳ φοιτητῇ καὶ νοταρίῳ τοῦ μεγάλου ... Πατρός, καὶ πληγὰς μαστίγων καὶ φυλα... τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἀνδρείως ὑποίσαντι. Καὶ ..., τὸ ἐξ ἑωθινοῦ μέχρις ἑσπέρας διανυσάντων ...ημα, κατελύσαμεν παρὰ τὰς τοῦ χόρτου ...ησίον θημωνίας, ἀναψύξεως χάριν· ἐγέ... κατά τινα σύμβασιν, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ... στρατοῦ αὐτόθι προαναπεσεῖν· πυρκαϊὰς ... πολλῶν πρὸς ὕδατος θερμοῦ ἐξαναφθεῖσαι ... οἶδ' ὅπως τοῦ χόρτου δραξάμενον τὸ ...ῶς τὰς προσπιπτούσας ἐπεβόσκετο χορτο... ταραχοῦ δὲ πολλοῦ καὶ στάσεως ὑπὸ τῶν ...ῶν ἐκ τούτου γεγονυίας, φονίῳ τε τῷ ὄμματι ...ματι τὸν τοῦτο δεδρακότα πάντων ἐπιζη..., θεωρήσας ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολο... τοῦ Χριστοῦ Ἀνατόλιος τὴν χαλεπωτάτην ὁρ... λαοῦ, καὶ φοβηθεὶς μήπως διαχειρίσωνται ... ὁρμῇ τοῦ περιζέοντος θυμοῦ τοὺς ἀμφοτέ...ς ὑπευθύνους τοῦ τοιούτου κακοῦ, στὰς κατὰ ...ς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐκπετάσας, ... πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ... οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐὰν προσεδέξω τοὺς ... Θεοδώρου τοῦ κατ' ἐμὲ Πατρός, ταῖς αὐτοῦ

C 54. Aliud prodigium sacer hic parens noster Sophronius, qui et Theodoro in sedem successit post alios qui ovili illi præfuere pastores, narratum nobis relinquit. Dixit enim se olim iter fecisse per Paphlagoniæ thema, iconomachicæ procellæ tempore, cum eo a quo tonsus fuerat, patre Anatolio, discipulo optimo et olim magni patris notario, et flagrorum plagas et carceres ob rectam fidem fortiter perpesso. Cumque a mane, inquit, usque ad vesperam iter fecissemus, substitimus ubi feni sectio fiebat, prope quemdam acervum quietis causa. Forte autem contigit, ut Romani imperii cohors militaris illic castrametaretur. Dum ergo pyræ a multis incenderentur calefaciendi aquam causa, nescio quomodo ignis fenum corripiens circumstantes manipulos late depastus est. Coorto D hinc gravi tumultu ac seditione militum, dum furente oculo ac motu, mali auctorem omnes conquirerent, sanctus parens noster et confessor Christi Anatolius horrendam turbæ cernens incursionem, veritus ne concitato ferventis iræ impetu ambos interficerent, tanquam hujus infortunii reos, stans orientem versus, manusque ad cœlum elatas expandens, clamavit ad Deum dicens: Domine Jesu Christe, cœli terræque Deus, siquidem certamina Theodori Patris mei libenter excepisti, nunc quoque precibus ejus movearis, ut hoc incendium exstinguas, ne homines hi innocuos nos morti tradant. Quæ dum diceret, ignis ille tanquam a vehementissimo imbre exstinctus subsedit. Milites vero

mitigati ac mirabundi Deum sanctissimumque nostrum ac celeberrimum Theodorum glorificaverunt.

πρεσβείαις καὶ νῦν δυσωπήθητι, καὶ σβέσον τὴν πυρκαϊὰν ταύτην ἵνα μὴ θανατώσωσιν ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι ἀδίκως· ἅμα δὲ τοῦ εἰρηκέναι αὐτὸν ταῦτα, τὸ μὲν πῦρ ἐκεῖνο ὡς ὑπό τινος ῥαγδαιοτάτης [f. 169 b.] ἀπετεφρώθη βροχῆς· οἱ στρατιῶται δὲ πρὸς τὸ ἥμερόν τε καὶ ἔκθαμβον μεταπλασθέντες, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, καὶ τὸν πανόσιον Πατέρα ἡμῶν ὑπερεύφημον Θεόδωρον.

55. Simile fere aliud prodigium apud urbem Constantinopolim, in ædibus cujusdam patricii, qui in vico Rhabdo habitabat, factum narrabat inclytus hic Sophronius atque ab ipsa ædium domina audisse, quæ secum ita fuerat locuta. Meridiano, inquit, tempore exarsit in fenili nostro incendium, cujus equidem causam ignoro, tantusque exarsit aridarum materiarum combustione ignis, ut universa reliqua consumenda videretur substantia nostra. Vociferantibus ergo omnibus, et ad aquas tubosque afferendos clamore ac tumultu dispersis, ego æque discurrens ac vehementer plorans, memini habere me epistolium nuper a magno Theodoro missum, in vase quodam sacris palmis appenso. Quare trepide illud manibus apprehendens, cum lacrymis elata voce clamavi: Sancte, Theodore, precibus tuis in hac hora adjuva nos: et cum verbis, projeci illud ex altiore in quo consistebam loco in ardentem ex adverso flammam. Hæc autem quasi reverita scriptum sancti Patris in charta sermonem, illico desiit contra nos sævire, paulatimque imminuta est; ut jam inutilis fieret turbæ hac illac concursatio, et siphonum per loca dispositio; sed omnes potius Deum laudarent ob mirum exstincti incendii modum.

νε'. Παραπλήσιον δὲ τούτου καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει ἔφησε γεγονέναι τεράστιον ὁ αὐτὸς οὗτος ἀοίδιμος Σωφρόνιος ἐπὶ οἰκίας ἑνὸς τῶν μεγιστάνων, εἰς τὴν Ῥάβδον τὴν οἴκησιν ἔχοντος, παρ' αὐτῆς τῆς κυρίας τοῦ οἴκου ἀκούσας τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πράγματος, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰρηκυίας· Ἡμέρας, φησὶ, μεσούσης, γέγονεν ἐμπρησμὸς εἰς τὸν χορτοβολῶνα ἡμῶν, πόθεν ἢ πῶς οὐκ οἶδα· καὶ τοσοῦτον ἐξήφθη τῇ τῶν εὐκαταπρήστων ὑλῶν συνφλέξει τὸ πῦρ, ὡς μέλλειν συνεμπιμπρᾶσθαι καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν κτῆσιν τῆς ὑποστάσεως ἡμῶν· θρυλληθέντων οὖν πάντων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων καὶ ὑδροστατῶν ἐπικομιδὴν σὺν βοῇ καὶ ταράχῳ διασκιδναμένων, ἔγωγε περιθέουσα καὶ λίαν ὀδυρομένη, διενεθυμήθην ὡς ἐπιστολίδιον ἀποσταλὲν προσφάτως παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδώρου ἐφ' ἑνὶ τέθειταί μοι τῶν ἐκ βαΐων τὴν σύστασιν εἰληχότων σκευῶν· καὶ δὴ σπεύσασα καὶ τοῦτο μετὰ χεῖρας λαβομένη, σὺν δάκρυσιν ἐξεβόησα ὑψηλοτέρᾳ φωνῇ· Ὅσιε Θεόδωρε, βοήθησον ἡμῖν διὰ τῶν εὐχῶν σου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην· καὶ σὺν τῷ λόγῳ ῥίπτω αὐτὸ ἐξ οὗπερ ἱστάμην ἀπόπτου πρὸς τὸ κάταντες ἐπάνω τῆς φλογός· ἡ δὲ ὥσπερ καταιδεσθεῖσα τοὺς ἐν τῷ χάρτῃ γεγραμμένους λόγους τοῦ ἁγίου Πατρὸς, παραχρῆμά τε ὑπεστάλη τοῦ ἐπαγριαίνεσθαι καθ' ἡμῶν, καὶ εἰς τὸ μεῖον κατὰ βραχὺ συνηλαύνετο, ὡς εἰκαίαν γενέσθαι τήν τε τοῦ ὄχλου τῇδε κἀκεῖσε περιδρομὴν, καὶ τὴν τῶν σιφώνων κατὰ τόπους παρασκευήν· δοξάζειν τε τὸν Θεὸν ἅπαντας ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τρόπῳ τῆς κατασβέσεως τοῦ ἐμπυρισμοῦ.

56. Aliud rursus thaumaturgi Patris prodigium ex Sardinia insula nuntiatum nobis fuit. Nam primario regionis illius et religiosissimo viro, quidam de Patribus nostris obvius factus, hanc ab eo historiam intellexit. Ego, inquit, jamdiu sanctæ Quadragesimæ trioda, quæ divus parens noster Christique confessor Theodorus composuit, mihi comparata, canebam annuatim congrua cum fide, sicut nunc etiam per Christi gratiam. Per illud vero tempus hospitati sunt apud me quidam monachi, qui se discipulos aiebant Gregorii Sicularum Syracusarum episcopi, qui apud me diversantes non parum recreati sunt. Jam cum sanctæ Pentecostes tempus adfuit, ego parabam solitum mihi ordinem divinæ doxologiæ, dans operam ut sancti Patris nostri triodia in Quadragesima canerentur, ut superioribus annis consueveram. Illi autem id audientes obstupuerunt miratique sunt magnopere quod ad nos usque sancti Patris nostri pervenissent doctrina et fama. Simul tamen irridere sanctum cœperunt, et ejus poemata vituperare ceu præter artis composita regulas. Quorum ego verbis mente corruptus, immumdam hanc adversus divi cantica obtrectationem ebibi: adeo ut sancta instante ut dixi Quadragesima, triodia ipsius psallere noluerim. Ecce

[f. 170 a.] νς'. Ἄλλο δὲ πάλιν παράδοξον ἀπὸ τῆς Σαρδωνικῆς νήσου ἦκεν ἡμῖν τοῦ σημειοφόρου Πατρὸς ἡμῶν ἄκουσμα· τῷ γὰρ πρώτῳ τῆς αὐτῆς χώρας φιλοχρίστῳ καὶ θεοσεβεῖ μάλα ὑπάρχοντι, ἐντυχὼν τῶν ἡμετέρων Πατέρων τις, παρ' αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐγνώρισεν λέξαντος πρὸς αὐτὸν οὕτως· Ἐγὼ, φησὶν, ἐκ πολλοῦ τὰ τριῴδια τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἃ πεποίηκεν ὁ θεοφόρος Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ Θεόδωρος περιποιησάμενος, ἔψαλλον αὐτὰ κατ' ἐνιαυτὸν μετὰ τῆς προσηκούσης πίστεως, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν χάριτι Χριστοῦ· κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπεξενώθησάν μοι μοναχοὶ τῷ σχήματι λέγοντες εἶναι μαθηταὶ Γρηγορίου τοῦ γεγονότος ἀρχιεπισκόπου τῆς Συρακουσίων τῶν Σικελῶν πόλεως· οἳ καὶ διατρίψαντες παρ' ἐμοὶ, ἔτυχον οὐ μετρίας παραμυθίας· ἐπεὶ δὲ ὁ καιρὸς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἐνεστήκει, προπαρασκευὴν ἐποιούμην τῆς κρατούσης παρ' ἐμοὶ τάξεως ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δοξολογίᾳ, προβαλλόμενος τὰ τριῴδια τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ ψαλθῆναι, καθὼς ἦν μοι ἔθος ἐκ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων. Ἐκεῖνοι δὲ τοῦτο ἀκούσαντες, ἐταράχθησαν ὁμοῦ καὶ ἐξέστησαν, ὅτι καὶ μέχρις ἡμῶν ἐπεφθάκει ἡ τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν διδασκαλία καὶ φήμη· ἤρξαντό τε μωμοσκοπεῖν τὸν ἅγιον, καὶ τὰ αὐτοῦ διακερτομεῖν ποιή-

ματα, ὡς οὐ κατὰ λόγον συντεθέντα παιδείας· ὑφ' ὧν παραφθαρεὶς ἔγωγε τὴν διάνοιαν, τὴν θολερὰν ἀνατροπὴν τῶν κατὰ τοῦ θεοφόρου λόγων ἐξέπιον· ὅθεν καὶ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ὡς ἔφην, ἐνστάσης οὐκ ἠβουλόμην ψάλαι τὰ αὐτοῦ τριῴδια· καὶ τῇ εἰσοδίῳ νυκτὶ, ἐφίσταταί μοι ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Θεόδωρος, μακρὸς ὢν τὴν ἡλικίαν, κατάξηρος καὶ ὠχρὸς τὴν ὄψιν, μιξοπόλιος τὴν τρίχα καὶ ἐπιφάλακρος· ᾧτινι παρείποντο [f. 170 b.] ῥαβδοῦχοί τινες ἔνδοξοι τὴν ἰδέαν· οὓς καὶ μετὰ κινήσεως δῆθεν παρακελευσάμενος, ἀποτείνουσίν με ἀργαλέως, τύπτειν τε ἰσχυρῶς ταῖς ῥάβδοις ἐνίους συντάξας, αὐτὸς ἐμβριθέστερον ἐβόα πρός με· Τῶν ἐμῶν πονημάτων καταφρονεῖς, ἄπιστε; Καὶ πάλιν πρὸς τοὺς δορυφόρους ἔλεγεν· Ἐντολὴν ἔχετε ἱκανῶς χρήσασθαι αὐτῷ, ἵνα παιδευθῇ μὴ παραδέχεσθαι ὁμιλίας κακὰς B τὰς δυναμένας μάλιστα παραφθείρειν ἤθη χρηστά· ἐν τούτοις οὖν μαστιχθεὶς εἰς κόρον (ἐδόκουν γὰρ μόλις ἀναπνεῖν), εἰς ἐμαυτὸν ἦλθόν ποτε διυπνισθεὶς σὺν θορύβῳ καρδίας καὶ ἀλγηδόσι σώματος σφοδροτάταις, ἃς καὶ ὑπέδειξα τοῖς περὶ ἐμὲ σώας φυλαχθείσας καὶ ἐνσημάντρους ἐν τῷ ἐμῷ σώματι, πρὸς πίστωσιν τῶν συμβάντων μοι διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς κατὰ τοῦ δικαίου Πατρὸς ἡμῶν ἀπιστίας κακῶν. παρευθύ τε τοὺς τὴν εὐωχίαν τῆς ὀργῆς ταύτης προξενήσαντός μοι, τοῦ ἐμοῦ οἴκου ἐδίωξα· καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν, ἕως τοῦ παρόντος, σεβαστὰ ἡμῖν ἐστι καὶ πρόκριτα τὰ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ποιήματα· καὶ ἔχομεν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἀποστόλων Χριστοῦ, καὶ θεοπάροχον διδάσκαλον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· οὐκ ἐκ ψιλῆς ἀκοῆς ταῦτα περὶ αὐτοῦ δοξάζοντες, ἀλλὰ διὰ πραγματικῆς πείρας, καὶ θείας καὶ ἀψευδοῦς, καθὰ εἴρηται, ἀποκαλύψεως.

A autem proxima nocte apparet mihi Christi famulus Theodorus, procera statura, macer, pallidaque facie, semicano capillo, et calvaster; quem comitabantur quidam insigni specie lictores; quorum nonnulli indignabundo mandato ejus graviter in me irruentes, valide virgis cædebant, ipso interim vehementer mihi inclamante: Tune mea poemata perfide spernis? Denuoque stipatoribus aiebat: Jussu meo abunde illum verberate; ut discat non admittere colloquia prava, quæ bonos mores apprime corrumpere queunt. Ergo interim ad satietatem verberatus, nam vix respirare mihi videbar, sensum recepi expergefactus turbato corde, et cum gravissimis corporis obtunsionibus, quas adhuc mihi impressas præsentibus ostendi, ut infortunii B fidem facerem quod mihi evenerat, ob admissam adversus justum patrem nostrum infidelitatem. Statimque hospites, qui epulum iræ hujus mihi exhibuerant, domo mea expuli; atque ab eo tempore usque ad præsentem diem veneranda nobis sunt et cæteris antelata sancti Patris poemata, eumque tanquam unum de Christi apostolorum numero habemus, et divinitus datum catholicæ Ecclesiæ magistrum. Neque hanc ex auditu tantum opinionem de eo tenentes, sed actæ rei experimento divinaque et veraci, ut dictum est, revelatione.

νζ΄. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα C τοῦ σημειοφόρου Πατρὸς ἡμῶν θαύματα, ἃ, περιόντος ἔτι τῷ βίῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω ζωὴν ἐκδημήσαντος, κατὰ τὴν τῶν ἰδόντων αὐτὰ καὶ πειραθέντων ὑφήγησιν, ἐγεγόνει τε καὶ ἐπράχθη· ἄλλος μὲν γὰρ πνευματιώντων ἔφησεν ἀποκάθαρσιν γεγενῆσθαι πρὸς αὐτοῦ· ἕτερος δὲ τῶν ἄλλως παθόντων σωματικαῖς [f. 171 a.] ἀνωμαλίας τὴν ὁλόκληρον ῥῶσιν. Ἔστι δὲ καί τις ἐξαπίνης ἀλγήσας κομιδῇ τὸν στόμαχον, καὶ μόνον εἰς τὴν γεγραμμένην ἐπὶ τοῦ κίονος ἀπιδὼν τοῦ ἁγίου εἰκόνα, καὶ τούτου τὸ ὄνομα πρὸς βοήθειαν ἐπικαλεσάμενος, καὶ παραυτὰ τῆς πιεζούσης ὀδύνης ἀπαλλαγείς. Ἄλλος δὲ πάλιν ἐξ ἀσυμφόρου καὶ πολὺ τὸ γεῶδες ἔχοντος βρώματος, οἷόν τινα δρακόντιον ἰὸν εἰσδεξάμενος, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἔγκατα τιτρωσκόμενος, καὶ τεθνᾶ- D ναι τὸ κεφάλαιον παρὰ πολλῶν προσδοκηθεὶς, τὸ ἀποκανδάλισμα τῆς ὕπερθεν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ τάφου αἰωρουμένης ἐκπιὼν κανδήλης, τοῦ παρ' ἐλπίδα γενηθέντος ἐν αὐτῷ δηλητηρίου, δι' ἐμέτου συντόμου τὴν λύσιν ἐξηύρατο. Ὁμοίως καὶ ἕτερος τοῦ αὐτοῦ σωτηρίου ἐλαίου ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ παλάμης ἀπογευσάμενος, νεφρίτου λίθου ὀδύνην παγχάλεπον ἐξεκρούσατο. Ἄλλος τῷ πάθει τῆς δειλίας παρὰ φύσιν κεκρατημένος, καὶ δειμαίνων καθεύδειν ἐφ' οἷς ἠφώριστο τόποις, ἀλλὰ καὶ προϊέναι κατὰ τὰς νυκτερινὰς προόδους ἐπὶ τὴν παρεισπίπτουσαν οὐ θαῤῥῶν διακονίαν. Βραχύ τι πεπωκὼς καὶ αὐτὸς ἔλαιον ἐκ τῆς ῥηθείσης κανδήλης, καὶ σφραγισάμενος ἐν τύπῳ σταυροῦ τό

57. Sunt et alia multa, a thaumaturgo patre nostro patrata miracula, sive dum viveret, sive postquam ad meliorem vitam migravit, quæ ad notitiam nostram, præcentium sive expertorum narratione, devenerunt. Nam quidam spiritu immundo obsessus aiebat se a Theodoro purgatum. Alius aliter corporalibus incommodis affectus, omnimodam valetudinem recuperasse. Quidam subito gravi stomachi dolore correptus, solo imaginis sancti viri in columna pictæ aspectu, et auxilii causa invocato ejusdem nomine, confestim se liberatum vexante dolore narrabat. Alius item incongruum terreaque sorde infectum cibum, quasi serpentinum virus, pastus, eoque viscera læsus, multis eum prorsus moriturum credentibus, defluentem ex lucerna sacro Theodori sepulcro suspensa hauriens oleum, pestem visceribus clausam brevi vomitu præter spem ejiciens levatus est. Alius similiter salutare idem oleum ex vola manus suæ gustans, acerbissimum nephritici lapidis dolorem excussit. Alius timoris passione præter naturam laborans, et in separato cubiculo dormire metuens, sed neque noctu ad necessaria ministeria prodire audens, parum quid ipse quoque ebibens olei prædictæ lucernæ, et crucis typo circa cor atque in fronte signatus, imperterritus postea et animosus vixit Deficiet omnino nos tempus, si percensere singul velimus sanctissimi Patris nostri prodigia, quandoquidem ex illo tempore usque ad nos non desinunt

ejusmodi obtingere portenta iis qui cum fide ad pretiosum ejus venerandumque sepulcrum accedunt: quæ quidem et nos spectamus, et posteri quoque nostri sine dubio videbunt: *Sunt enim dona Dei sine pœnitentia* (e). Quamobrem de his jam loqui desinentes, ad reliquam ejus vitam exponendam gradiemur.

A τε περὶ τὴν καρδίαν μέρος καὶ τὸ μέτωπον, ά
τος ἐκ τότε καὶ εὐθαρσὴς συνετηρήθη. Καὶ
απλῶς ἐπιλείψει καὶ ἡμᾶς ὁ χρόνος, εἰ τὰ κ
στον ἐπεξιέναι βουληθείημεν τοῦ πανοσίου
ἡμῶν θαυματουργήματα, καθότι ἐξ ἐκείνου
χρι τοῦ νῦν οὐ διαλείπουσι γίγνεσθαι τὰ τοια
τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους τῇ τιμίᾳ
καὶ προσκυνητῇ σοφῷ θαυμάσια, ἃ καὶ ἡμεῖς βλέπομεν, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς γε πάντως ὄψονται· Ἀμετα
γὰρ τοῦ Θεοῦ [f. 171 b.] τὰ χαρίσματα. Ὅθεν τὸν περὶ τούτου ἀφέμενοι λόγον, πρὸς τὰ ἑξῆς τοῦ β
ὁρμὴν ποιησόμεθα.

58. Itaque Pteleis moratus permultis diebus beatus Theodorus, cum iis quos diximus fratribus patribusque, illorum gratia qui ei obviam veniebant orthodoxiæ pugilum et in certando sociorum, digrediens illinc venit in Prusæ partes, cujus adventus fama per totam Olympi regionem didita, convenerunt ad eum cuncti propemodum, qui in eremis et montibus et terræ cavernis jamdiu virtutem exercere elegerant, ipsum ceu principem in confessionis stadio athletam spectare cupientes, simulque precum ejus consequi benedictionem. Magnum vero luminare, tum singillatim tum etiam generatim omnes ad spiritalem cum dæmonibus pugnam, et cum ingruentibus perpetuo tentationibus, prout se res dabat, adhortabatur; eorumque animis ad Dei amorem excitatis, bene cuique precatus dimittebat. Ipse vero Chalcedonem usque pragressus, salutato Theoctisto olim dignitate magistro, abs se antea tonso, et nunc in proprio monasterio cum exacta rectorum dogmatum observantia perseverante, exinde transiit ad inclytum patriascham Nicephorum, fuitque gaudium spiritale in mutuo conspectu, et lacrymarum secundum Deum effusio, ambobus clementem Dominum laudantibus, quoniam curavit et curat provide semper cunctorum pro sua benignitate salutem.

νη'. Διατρίψας τοιγαροῦν ἐν Πτελέαις ὁ μα
Θεόδωρος ἐπὶ πλείστας ὅσας ἡμέρας μεθ' ὧν
μεν ἀδελφῶν καὶ Πατέρων, χάριν τῶν εἰς ὁ
αὐτοῦ συναγωνιστῶν αὐτοῦ, ἀπάρας ἐκεῖθεν ἱ
B σὺν αὐτοῖς εἰς τὰ μέρη τῆς Προύσης· τούτου
μισθέντος καθ' ὅλην τὴν Ὀλύμπιον παρ
συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν σχεδὸν ἅπαντες οἱ
ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς τὶ
τὴν ἀρχῆθεν ἐξασκεῖν ᾑρημένοι, ὡς πρώτιστον
τὴν τοῦ τῆς ὁμολογίας σταδίου ἐπιποθοῦντες
θεάσασθαι, ἅμα δὲ καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ τ
τὴν εὐλογίαν· ὁ δὲ μέγας φωστὴρ ἕκαστον
πάντας περὶ τῆς νοητῆς τῶν δαιμόνων πά
τῆς διηνεκοῦς τῶν πειρασμῶν ἐπελεύσεως κ
ἐγχωροῦν εἰσηγούμενος, καὶ πρὸς θεῖον ἔρω
τούτων διεγείρων ψυχὰς, ἐπευχόμενος ἀπέλυ
τὸς δὲ ἄχρι Χαλκηδόνος ἐληλυθὼς, καὶ τὸν
μάγιστρον Θεόκτιστον ὑπ' αὐτοῦ πρώην απο
τα, καὶ τηνικαῦτα τῷ ἰδίῳ προσκαρτεροῦντα
C στηρίῳ μετὰ τῆς τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀκριβ
λαχῆς ἀσπασάμενος, ἐκεῖθεν ἀνέρχεται πρ
ἀοίδιμον πατριάρχην Νικηφόρον· καὶ γίνετα
πνευματικὴ τῇ ἑκατέρων συνοψίσει, καὶ χύ
κρύων κατὰ Θεὸν, δοξολογούντων ἄμφω τὸν
θρωπον Κύριον, ἐφ' οἷς πεποίηκε καὶ ποιεῖ πρ
μενος ἀεὶ τὴν τῶν ἁπάντων ὡς εὔσπλαγχνος σω

59. Postquam cum illo diebus aliquot versatus fuit parens noster Theodorus, venit ad maritimum Nicomediæ sinum, et hospitatus est in loco qui Crescentii appellatur. Rursusque illic confluxit plurima monachorum et promiscuorum hominum multitudo, ut precum ejus et inspiratæ doctrinæ fructum consequerentur. Tunc etiam Petrus ille, qui ascetica vita et miraculis etiam inclaruerat, qui propter summam cibi abstinentiam, Abucis cognomentum merito habuit, ex suo circa montem Olympum incolatu, ad hunc excelsum accessit sacerdotem, ut cum eo loqueretur de iis qui ei abtrectabant, impostoremque aiebant propter edita abs se miracula. Quem spiritalis discretionis lucerna exceptum, et de fide actaque vita sedulo interrogatum, repertumque in utroque capite perfectum in Domino, Christi famulus benigne admonuit, ut panem interdum et vinum reliquosque cibos, quos monachi admittunt, ob vitandam pusillorum reprehensionem gustaret; calceis item brumali tempore uteretur. Reprehensoribus autem non sine increpatione indixit, ut sibi potius temperarent ab hac manifeste

νθ'. Συνδιαγαγὼν δὲ αὐτῷ ἡμέρας τινὰς ὁ
ἡμῶν Θεόδωρος, αὐτόθεν ἐπὶ τὸν τῆς Νικο
ἔρχεται κόλπον, καὶ κατασκηνοῖ εἰς τὰ λ
Κρησκεντίου· αὖθις [f. 172 a.] τε ἐκεῖσε πλ
ναστῶν καὶ μιγάδων παμπόλλη συνήγετο
τῆς αὐτοῦ χάριν εὐχῆς τε καὶ διδασκαλίας
Τότε δὴ καὶ Πέτρος ἐκεῖνος ὁ πολὺς ἐν ἀσ
καὶ τῇ τῶν θαυμάτων διαλάμπων ἀστράψει,
D τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ ἀσιτίαν, Ἀβούκις
ἐπονομασθεὶς, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ὄλυμπον
διαγωγῆς, πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον κατεφ
ἱερομύστην, ἀναθέσθαι αὐτῷ περὶ τῶν ἐνδιαβ
των αὐτοῦ τὸν βίον, καὶ γόητα ἀποκαλούντω
τὰς γινομένας ὑπ' αὐτοῦ θαυματουργίας. ὃν ὁ
τῆς διακρίσεως λύχνος δεξάμενος, καὶ τὰ πι
στεως καὶ τοῦ ἰδίου βίου διερωτήσας ἐμμελ
καὶ μαθὼν ὡς κατ' ἄμφω τέλειός ἐστιν ἐν Κ
θεράπων τοῦ Χριστοῦ, παρηγγύησεν αὐτῷ ἠπ
νως ἀπογεύεσθαι ὀλιγάκις ἄρτου τε καὶ οἴνου κ
λοιπῶν ἐδεσμάτων τῆς μοναχικῆς μεταλήψει
τὴν φιλεγκλήμονα τῶν ἀσθενεστέρων γνώμη
ὑποδήμασι δὲ κεχρῆσθαι ἐν ταῖς χειμεριναῖ

(e) Rom. xi, 29.

: · ἐκείνοις δὲ ἐπέστειλεν ἐπιπληκτικώτερον :ον ἑαυτῶν γενέσθαι διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ς κακογνωμοσύνης · καὶ τοῦ λοιποῦ φυλάξα- : τοῦ μὴ κακολογεῖν τὸν ἅγιον γέροντα · ἵνα μὴ τὴν πρὸς τὸν ἀσκητὴν τοῦ Χριστοῦ δυσμένειαν, ροξύνειν φωραθῶσιν τὸ ἐνεργοῦν ἐν αὐτῷ Πνεῦμα ; ἀληθείας · τοιοῦτος ἦν ὁ θεῖος διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας Θεόδωρος, τοὺς πάντας κερδαίνειν τε Χρι- ῷ βουλόμενος, κατὰ τὸν εἰπόντα ἅγιον · Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

malivola voluntate, atque in posterum a sancti senis obtrectatione abstinerent, ne sua adversus Christi pugilem malivolentia, exasperare viderentur operantum in eo spiritum veritatis. Sic se gerebat divus religionis magister Theodorus, omnes in Christo lucrari volens prout ait sanctus ille : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* (*f*)?

ξ΄. Ἐπεὶ δὲ τοῖς λογάσι τῶν θεοφιλεστάτων κατὰ σύνοδον συνῆπτο μητροπολιτῶν, χρῆναι ὑπειλήφασιν ἐκ κοινῆς ψήφου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα παντες ὁμοθυμαδὸν εἰσελθεῖν, ἄτερ τοῦ θεολήπτου πατριάρχου, πρὸς τὸ τὰς διαβολὰς ἅσπερ ἐποιήσαντο κατὰ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν [f. 172 b.] καὶ ἀμωμήτου πίστεως οἱ μισόχριστοι εἰκονομάχοι, ἱστὸν ἀράχνης καθάπερ διαρρῆξαι, καὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἄμεμπτον ἀποφῆναι καὶ ἄσπιλον, τῷ αἵματι τοῦ τυθέντος ὑπὲρ αὐτῆς ἀνθρωποφόρου ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ῥαντισσεῖσάν τε καὶ καθαρισθεῖσαν · ἑνὶ γοῦν τῶν ἐν τέλει πιστοτάτῳ μεσίτῃ χρησάμενοι, εἰσίασιν ἐν τοῖς ἀνακτόροις οἱ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ κατεστεμμένοι τοῦ Χριστοῦ ἀρχιερεῖς ἱεροπρεπεῖς, καὶ ὄντες καὶ δεικνύμενοι τῇ τε πράξει καὶ τῷ ἀγγελικῷ σχήματι · καὶ δὴ ἕκαστος αὐτῶν, ὡς εἶχεν δυνάμεως, τὰ χαριστήρια τῷ Καίσαρι προσφθεγξάμενος · εἶτα καὶ ἀξιώσας μὴ ἀγνοῆσαι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τὸ εἰς αὐτὸν παρὰ προσδοκίαν ἐπισκῆψαν ἔλεος, δι' οὗ τῶν χειρῶν ἐῤῥύσθη τοῦ πρὶν δυσμενοῦς τυράννου, ἀλλ' ἀποδοῦναι Χριστῷ ὡς ἀπαραίτητα χρέη τὰς ὑπὲρ τούτου ὀφειλὰς, ἐν ᾧ μάλιστα τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εἰς τὸν ἔμπροσθεν ἐπανάγειν τῶν ἱερῶν μορφωμάτων θεοπαράδοτον τιμήν. Αὐτὸς ἅτε ἀγροικίας τις ὤν, καὶ συβώτης τὸ ἦθος, καὶ πάσης Γραφικῆς ἱστορίας ἀμέθεκτος, οὐχ ἡδέως ταῦτα ἀκούσας, εἰπεῖν προετρέψατο τὸν μέγαν Θεόδωρον τὰ αὐτῷ δοκοῦντα · τοῦ δὲ ἴσα τοῖς ἱεράρχαις θεηγορήσαντος, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν νίκην ἐκ τοῦ περιόντος ἀριδηλότατα παραστήσαντος, φησὶ πρὸς τὴν ἱερὰν τῶν ἐπισκόπων σύνοδον, ὁ τοῖς αἴσχεσιν ὡς αὐχήμασιν ἀνοήτως κομπαζόμενος. Ἀγαθοὶ μὲν καὶ βέλτιστοι ὑμῶν οἱ λόγοι, ἀλλ' ἐπεὶ οὔπω μέχρι καὶ τήμερον ἔγωγε προσεκύνησα τὸ καθόλου εἰκόνα, τούτου χάριν, καθὼς εὗρον τὴν Ἐκκλησίαν, οὕτω καὶ ἀφίημι αὐτήν · ὑμῖν [f. 173 a.] δὲ βραβεύω ἐξουσίαν ἄδειαν ἔχεσθαι τῶν δογμάτων τῆς, ὥς φατε, ὀρθοδόξου πίστεως · ἔξωθεν μέντοι τῆς πόλεως ὅπου βούλεται ἕκαστος ὑμῶν ἵνα διάγῃ, μὴ ὑφορώμενος ἢ καραδοκῶν τὸν οἷον δή ποτε ἐπελεύσεσθαι αὐτῷ πρὸς τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς κίνδυνον · ταῦτα προφηνάμενος, ἐξέπεμψεν αὐτοὺς τῶν βασιλείων.

60. Deinde præcipuis religiosissimorum visum est metropolitarum in synodo, oportere ex communi decreto simul omnes, excepto divo patriarcha, imperatorem adire, ut calumnias, quas contra nostram rectam et irreprehensibilem fidem iconomachi hostes Christi dictitaverant, ceu telam aranei destruerent, et catholicam Ecclesiam Servatoris Christi inculpabilem demonstrarent et immaculatam, quippe quæ sanguine immolati pro ipsa humanati agni Dei Patris latam et perpurgatam. Uno ergo ex aulicis fidelissimo mediatore usi, adiere palatium, sacerdotes divino Christi ministerio addicti, re ipsa et specie venerabiles, id est et actibus et angelico ornatu. Ibi eorum unusquisque pro viribus, gratias Cæsari egerunt; moxque eum precati sunt ut meminisset clementiæ Dei, qui eum insperato respexerat, et cujus gratia de iracundi tyranni manibus nuper ereptus fuisset; ideoque Christo redderet, tanquam irrecusabile debitum, pro eo beneficio retributionem, Ecclesiam præcipue reponendo in antiquitus traditum sacrarum imaginem cultum. Ille ut erat rusticanus et more quasi subulcus, et omnis biblicæ eruditionis expers, his haud libenter auditis, invitavit magnum Theodorum ut ipse quoque sententiam suam diceret. Quo paria episcopis perorante, et veritatis victoriam facile perspicueque repræsentaute, tunc ille qui turpitudinem et gloriam pro sua stultitia perinde pensi faciebat, ita sacræ episcoporum synodo respondit : Boni quidem et optimi sermones vestri sunt; sed quia nunquam ego usque ad hanc diem imaginem ullam veneratus sum, proterea qualem inveni Ecclesiam, talem esse sino. Vobis autem copiam facio, ut tute dogmatibus orthodoxæ, ut dicitis, fidei adhæreatis. Extra quidem urbem, ubilibet unusquisque vestrum degat, neque metuens neque exspectans ullam sibi eventurum ab imperio nostro periculum. Atque ita locutus, palatio illos dimisit.

ξα΄. Ὁ οὖν Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τῆς βασιλίδος ἐκδὰς, πάλιν εἰς τὰ Κρησκεντίου πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητὰς παραγίνεται · κἀκεῖσε λοιπὸν τὸ ἀσκητικὸν τῆς κοινοβιακῆς διαβιώσεως ἵστησι παγκράτιον, ἕως τῆς ἀνταρσίας τοῦ λαοπλάνου καὶ ἀλιτηρίου Θωμᾶ · ἡνίκα δὲ ἡ τυραννὶς τούτου τὴν Ἀσιάτιδα κατ-

61. Itaque parens noster Theodorus regia urbe discedens, venit rursus ad discipulos suos in statione Crescentii, ibique deinceps asceticum cœnobiticæ vitæ certamen peregit, usque ad impostoris et scelesti Thomæ rebellionem. Nam cum hujus tyrannis Asiaticam vastaret regionem, tunc regium

[1] II Cor. xi, 29.

jussum eos qui in venerandi patriarchæ Nicephori parte erant, Constantinopolim revocavit : non quod Cæsar illorum saluti consuleret, sed quia metuebat, ne quis forte ad Thomæ consortium deficeret, quia hic sacras imagines admittere ac venerari dicebatur. Hac igitur occasione magnus quoque parens noster Theodorus in patriam denuo rediit. Interim vero dum ille infelix nondum in Europam trajecerat Thomas, nec in imperatoris potestatem venerat, parens noster Byzantio excedens in vicinam Acritæ peninsulam, quæ dicitur sancti Tryphonis, navigavit ; ex qua, solemni quadam die, cum præcipuis metropolitis sanctissimum patriarcham adiens, magnifice admodum, pro suis non fictis religionis causa certaminibus, primos quoque honores ab eodem consecutus est ; sacro nimirum pontifice Nicephoro vera omnique fide digna narrante fortitudinis ejus atque constantiæ præ omnibus merita, et famem, et quotidianas mortes, quas ab iconomachicæ vesaniæ defensoribus toto quinquennio implacabilis sævique tyranni Leonis pertulerat. Neque verborum laudibus tantum primas ipsi dedit, sed multo magis factorum exhibitione. Etenim apparato convivio, huic uni ut secum in eodem stibadio sederet concessit, sacris convivis dicens : Cedite, fratres, patientissimo patri nostro primum accubitum non secus ac mihi (quanquam id minime optat hic sapiens) ut conjunctim ambo sedentes panis fractionem faciamus. Qui enim plura signa sui erga Dominum communem amoris edidit, huic etiam plus debetur ; sicut et Dominus in Evangeliis ait. Nam veluti sanctorum vitæ diversitas est, ita et præmiorum ; congruam cujusque meritis dimetiente Deo retionem (*g*). Quod si apud Deum ita res geritur, sequitur ut nos quoque humiles homines sic factitemus. Sic erat affectus erga sanctum Theodorum, is qui victorialibus virtutibus partriarchalem thronum exornavit.

ελησατο χθόνα, τηνικαῦτα δὴ κέλευσις βασιλικὴ τοὺς κατὰ τὸν θεσπέσιον πατριάρχην Νικηφόρον πρὸς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν συνελαύνει · οὐ φειδοῦς ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς τοῦτο πραξαμένου τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ φόβῳ τοῦ μὴ προσρυῆναί τινας αὐτῶν τῇ τοῦ Θωμᾶ συμφρατρίᾳ, καθότι ἐλέγετο τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἀποδέχεσθαί τε καὶ προσκυνεῖν · ταύτης οὖν ἕνεκα τῆς προφάσεως καὶ ὁ μέγας Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος τὴν ἐνεγκαμένην καταλαμβάνει καὶ αὖθις · ὅσον δὲ οὔπω τοῦ τρισαλθίου ἐπὶ τὴν Εὐρώπην μεταθεμένου Θωμᾶ, καὶ ἁλωσίμου τῷ βασιλεῖ γεγονότος, ὁ Πατὴρ ἡμῶν τοῦ Βυζαντίου ἀφορμηθεὶς, πρὸς τὴν πελάζουσαν τῷ Ἀκρίτᾳ χερσόνησον τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἀποπλεῖ · ἀφ' ἧς ἐν μιᾷ τῶν ἐπισήμων, μετὰ τῶν ἐξεχόντων μητροπολιτῶν, πρὸς τὸν ἁγιώτατυν ἀνελθὼν πατριάρχην, μεγαλοπρεπῶς λίαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀψευδῶν αὐτοῦ δι' εὐσέβειαν ἄθλων, καὶ τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς πρὸς αὐτοῦ ἐπηνέγκατο · διεξιόντος τοῦ ἱερομύστου Νικηφόρου τὰ ἀξιόπιστα καὶ ἀληθῆ [f. 173 b.] τῆς τε ἀνδρείας καὶ παῤῥησίας αὐτοῦ ἐπὶ πάντων πλεονεκτήματα, τά τε στίγματα τῶν μαστίγων, καὶ τὰς ἐμφρουρίους κακώσεις, καὶ λιμοὺς, καὶ καθημερινοὺς θανάτους οὓς ἀνέτλη παρὰ τῶν ὑπασπιστῶν τῆς εἰκονομαχικῆς λύττης ἐν τοῖς πέντε ἔτεσιν τῆς τυραννίδος τοῦ ἀμειλίκτου καὶ ἀπηνοῦς Λέοντος · καὶ οὐ τοῖς διὰ λόγων μόνον ἐπαίνοις τὸ πρωτεῖον αὐτῷ ἀπεδίδου, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων · ἐπ' εὐωχίαν γὰρ τραπέντες, τὴν σὺν ἑαυτῷ ἐπὶ μιᾶς στιβάδος καθίζησιν αὐτῷ μόνῳ παραχωρεῖ, φήσας πρὸς τοὺς ἱεροὺς δαιτυμόνας · Παραχωρήσατε, ἀδελφοὶ, τῷ πολυάθλῳ Πατρὶ ἡμῶν τὴν προεδρίαν καθάπερ ἐμοὶ, κἂν ἥκιστά γε ταύτης ὀρέγηται ὁ σοφὸς, ἵνα συνημμένως ἄμφω καθήμενοι, τὴν τοῦ ἄρτου κλᾶσιν ποιησώμεθα · ᾧ γὰρ πλέον ἐφανερώθη τὰ τέκμήρια τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην ἀγάπης, πλέον δήποτε καὶ ὀφείλεται · καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις ἔφησεν · διαφορὰ γὰρ ὥσπερ ἐστὶ τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς, οὕτω καὶ γερῶν, ἀναλόγως τοῖς ἑκάστου κατορθώμασιν ἐπιμετροῦντος Θεοῦ τὴν ἀντέκτισιν · καὶ εἰ παρὰ Θεῷ τοῦτό γε, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς μετρίοις · οὕτως εἶχε σχέσεως πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Θεόδωρον ὁ τὸν ἀρχιερατικὸν ταῖς νικηφόροις ἀρεταῖς κατακοσμήσας θῶκον.

62. Abeat in malam partem invidia, quæ adversus justum Theodorum concitata est. Erubescant admirabilis monachorum ducis atque magistri vituperatores, manumque suis, ut ait Scriptura, labiis imponant, dum venerandorum horum spectabiliumque hominum familiaritatem vident (*h*). Neque enim tam sæpe gregis nostri pastor ad sanctissimum accessisset Nicephorum, nisi hunc scivisset plenaque fide credidisset dignissimum Christi sacerdotem : neque vicissim magnus præsul præ ipsis metropolitis atque episcopis divum honorasset Theodorum, nisi hunc virtutis gloria, et Christi confessione præstantem cæteris, palmamque in ea re referentem, sapiente suo judicio existimasset. Quod si quis, adhuc in adversariis partibus versans, discredit his quæ hactenus ob juvandos ignaros scripsimus,

ξβ'. Ἐῤῥέτω φθόνος ὁ κατὰ τοῦ δικαίου Θεοδώρου κατεξανιστάμενος · αἰσχυνέσθωσαν δὴ καὶ οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὸν θεοειδῆ τῶν μοναζόντων καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον · καὶ χεῖρα τιθέτωσαν τοῖς σφῶν αὐτῶν κατὰ τὰ λόγια χείλεσιν, ὁρῶντες τὸ ἀλληλέγγυον τῶν τιμίων τούτων καὶ περιόπτων προσώπων · οὐδὲ γὰρ ἂν πυκνότερον ὁ τῆς ἡμετέρας ἀγέλης ποιμὴν [f. 174 a.] πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἐφοίτα Νικηφόρον, εἰ μὴ τοῦτον ᾔδει καὶ ἀπεδέχετο πληροφορημένως ἀξιολογώτατον ἱεροθέτην Χριστοῦ · οὐδ' αὖ γε πάλιν ὁ μέγας τελετάρχης ὑπέρ τε μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τὸν θεῖον προετίμα Θεόδωρον, εἰ μὴ τοῦ κατ' ἀρετὴν κλέους καὶ τῆς εἰς ἄκρον Χριστοῦ ὁμολογίας ὑπερανεστηκότα τοῦτον τῶν ἄλλων, καὶ τὸ φερέγγυον αὐτόθεν ἔχοντα, λογισμῷ συνέκρινεν θεοσόφῳ · εἰ μὲν οὖν ἀπιστοίη τις τῶν δι' ἐναντίας τοῖς ὧδε γε-

(*g*) Luc. VII, 47. (*h*) Sap. VIII, 12.

γραμμένοις ἡμῖν, ὠφελείας τῶν ἀγνοούντων ἕνεκεν, ἐγκυψάτω ταῖς ἐπιστολιμαίαις τοῦ Πατρὸς ἡμῶν δέλτοις, καὶ πιστὸς γινέσθω, συνεὶς ἐκ τῶν ἐκεῖσε τὴν τῶν ἡμετέρων λόγων περὶ τούτου ἀλήθειαν· εἰ δ' ἔτι ἐνέχεται τῇ μεμψιμοίρῳ διαθέσει, σκοπείτω πάλιν ὁ τοιοῦτος, εἰ μὴ πετρομαχίας, μᾶλλον δὲ θεομαχίαν σαφῆ, νοσῶν ἀπελέγχοιτο· ὅπερ ἐστὶν οὐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν θεοστυγοῦς καὶ παράφρονος. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα.

ξγ'. Λοιπὸν δὲ πρὸς τὸ πέρας τοῦ θεοφόρου ὁ λόγος προβαινέτω, εἴπερ ἄρα τέλος ζωῆς, ἀλλὰ μὴ θανάτου τοῦτο κλητέον, καὶ ζωῆς ἀληθεστάτης ἀρχήν. Ὁ γὰρ τὸν προαιρετικὸν θάνατον, ἤτοι τὴν τῶν παθῶν νέκρωσιν, διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐπιτετηδευκώς, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν τῆς προαιρετικῆς ὁσίως ἐκτετιμηκώς, οὗτος νεκρὸς ὢν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐν τῷδε τῷ φθαρτῷ καὶ πολυπόνῳ βίῳ μετὰ τῆς φυσικῆς ζωῆς, ὡς ἀπὸ θανάτου καὶ ζωῆς, πρὸς τὴν μονοειδῆ καὶ ἀΐδιον μεταβαίνειν εἰκότως ἐλλογισθήσεται ζωήν. Ὁ τοίνυν Πατὴρ ἡμῶν καὶ θεῖος ὁμολογητὴς Χριστοῦ Θεόδωρος, καὶ πρὸς αὐτὰ τοῦ βίου τὰ τέλη πεφοιτηκώς, οὐ κατώκνει κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν τὰ τῆς σωτηρίας φάρμακα δι' αὐτῶν ἰδίων [f. 174. b.] ἐκπέμπειν ἐπιστολῶν, προσβιβάζων καὶ ἐνάγων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τοὺς πλείονας· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους ἐκ πάσης ἀξίας καὶ ἡλικίας εὐμενῶς ὑπεδέχετο καὶ τοῖς νάμασι τῆς μελιῤῥύτου αὐτοῦ γλώττης τὰς τούτων πρὸς ἀρετὴν κατεγλύκαινεν ψυχάς· οὐκ ἀπὸ τῆς μεγαλωνύμου δὲ πόλεως μόνον πρὸς αὐτὸν οὗτοί τε κἀκεῖνοι ἐξίεσαν, καὶ τῶν ἁγιωτάτων μητροπολιτῶν οἱ διασημότατοι, καὶ ἡγουμένων δὲ οἱ πλείους, πρὸς δὲ καὶ μοναζόντων οἱ διαφέροντες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης μακρὰν ἀφεστηκυίας νήσου τε καὶ πολίχνης ἔτρεχον προθυμότατα τῆς αὐτοῦ μεταλαχεῖν θέας καὶ εὐλογίας, εἰς ἐφόδιον ἀρετῆς καὶ προκοπὴν εὐσεβείας· ἦν γὰρ ὁ ὅσιος παραδείσου μὲν παντὸς αἰσθητοῦ ὡραιότερός τε καὶ θελκτικώτερος· ἐπείπερ εἶχεν ἐντός τε καὶ ἐκτός, τοῦ παναγίου Πνεύματος ὡς εὐόδμους καρποὺς καὶ εὐπνόους χάριτας· δεδόξαστο δὲ κατὰ Μωσέα τὸ πρόσωπον, καὶ σημεῖα ἔφερεν τῆς αὐθαιρέτου νεκρώσεως διὰ τῆς ἄγαν τοῦ ἱεροῦ προσώπου ὠχρίας· καὶ τὴν ἡλικίαν δὲ εὐμήκης ὑπῆρχεν· πάσης τε κινύρας τὰς χορδὰς συμμέτρους ἐχούσης, καὶ φωνὴν ἱείσης ἐναρμόνιον, ἡδίω καὶ τερπνότερον τὸν διδασκαλικὸν προϊσχόμενος λόγον.

ξδ'. Ἑπτὰ τοιγαροῦν ἐπὶ ἑξήκοντα μικροῦ τετελεκὼς ἐνιαυτοὺς τῆς ἁπάσης αὐτοῦ ἐν σαρκὶ πολιτείας, δώδεκα δὲ τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ τρίτης αὐτοῦ ἐξορίας, ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς νόσῳ ληφθεὶς τῇ συντρόφῳ καὶ ἔνωθεν αὐτῷ συνεισπεσούσῃ ἐκ τῶν πολυθλίπτων ἐκείνων [f. 175, a.] φυλακῶν τε καὶ ἐξοριῶν, καὶ τῆς ἐντεῦθεν τελείας ἀνεπιμελησίας, λέγω δὲ τῆς τοῦ στομάχου, νεκρὸς ὁρᾶτο σχεδὸν καὶ πρὸ κοιμήσεως ὁ μακαρίτης, ὀρέξεων εἰς ἄκρον ἀποπαυθεισῶν· ἑξῆς τε τετραήμερος κλινήρης γεγονώς, πάλιν εὐδοκίᾳ Θεοῦ πρὸς τὸ εὔθυμον μετεβλήθη· καὶ ὢ τῆς τοῦ τρισμάκαρος μεγαλοψυχίας! ὅτι οὐδὲ ἐπ' αὐτῇ τῇ νόσῳ ἠρεμίας ἢ ἄλλης οἱασοῦν παρακλήσεως ἐβού-

epistolares inspiciat Patris nostri libros, et fidem denique adjungat, cognita illic dictorum nostrorum veritate. Jam si nihilominus subirato querulove animo est, videat, posthinc qui hujusmodi est, ne forte petromachia vel potius theomachia laborat; quod boni viri officium non sapit, sed vesani potius ac Deo odibilis. Et de his hactenus.

63. Deinceps ad divi hominuis finem oratio nostra jam pergat, si tamen vitæ finis, et non potius mortis dicendus est, ac verissimæ vitæ initium. Nam qui voluntariæ morti, id est passionum mortificationi, per omnem ætatem studuit, et absconditam in Christo vitam voluntariæ ac liberæ sancte prætulit hic peccato mortuus in hac corruptibili laboriosoque naturalis vitæ statu, tanquam a morte et vita, ad uniformem æternamque transire vitam meritio credetur. Parens ergo noster et divus Christi confessor Theodorus, ad vitæ quoque finem jam, vergens, non desinebat per omnem regionem urbemve, salutaires medelas per suas epistolas mittere concilians adducensque ad orthodoxam fidem complures. Sed et venientes ad se cujuslibet dignitatis atque ætatis homines benigne excipiebat, suæque mellifluæ linguæ rivulis illorum animas ad virtutem suaviter confovebat. Neque a regia metropoli tantum modo hi modo illi ad eum exibant, et sanctissimorum metropolitarum præcipui, et hegumenorum permulti, et monachorum gradu eminentiores, sed et ex qualibet longinqua insula aut oppido concurrebant certatim homines videndi eum causa et suscipiendæ benedictionis, viaticum ad virtutem, et in pietate profectum. Erat enim sanctus vir, horto quolibet sensibili speciosior et optabilior, qui intus forisque habebat odoros fructus et suaves gratias: eratque, ut olim Moyses, gloriosa facie, ferebatque præ se voluntariæ mortificationis signa, sacrum vultum apprime pallidum: procera item statura erat; cumque corporei organi chordas prorsus concordes haberet, vocemque harmonicam emitteret, dulciorem ac jucundiorem didacticum sonabat sermonem.

64. Completis igitur fere totius suæ in carne conversationis annis sexaginta, duodecim autem post tertium pro Christo exsilium, sanctus parens noster sub Novembris mensis initio, morbo correptus insito ipsi atque olim contracto ex ærumnosis illis carceribus et exsiliis, et consecuto illinc valetudinis neglectu, stomachi, inquam, mortuus pene videbatur etiam ante sepulturam beatus vir, cessante omni cibi appetitu. Proinde quatriduo lecto addictus, rursus Deo volente sanitati est restitutus. Atque, o beatissimam ejusdem magnanimitatem! quia nec in ipso morbo, quiete vel alio quolibet solatio frui voluit. Adeo in finem usque præsentem vitam odio habuit! Etenim jam sene-

etude languidus, et gravibus continuisque pressus laboribus, ne sic quidem oculis somnum concedebat, neque palpebris dormitationem, aut requiem temporibus, antequam salutarem et consuetam habuisset ad fratres didacticam allocutionem, quam et in sella residens, cum jam non posset canorius ad præsentes verba facere, mandans alicui tachygrapho, per illum choro discipulorum recitandam curabat; instantem simul sibi finem perspicue his verbis denotans: fratres et patres, infirmus fui, sed denuo precibus vestris convalui. Sed quandiu ad vos denuo redibimus? Veniet certe mortuaria dies, quæ rursus venire non sinet, me scilicet a vobis separans, et rebus humanis eximens. Et reliqua, quæ in catechesi sunt.

A λετο ἀπολαύειν· οὕτως ἦν εἰς τέλο, μεμισηκὼς τὴν παροῦσαν ζωήν· ἐκλελοιπὼς γὰρ ἤδη τῷ γήρᾳ καὶ τοῖς σφοδροῖς καὶ ἀνενδότοις συνθλιβόμενος πόνοις, οὐδ' οὕτως ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις, πρὶν ἢ τὴν σωτήριον καὶ συνήθη τοῖς ἀδελφοῖς ἐκποιήσηται διδασκαλίαν· ἣν καὶ ἐπὶ σκίμποδος ὤν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι γεγονώτερον τοῖς παροῦσι προσφθέγγεσθαι, ὑπαγορεύσας ἑνὶ τῶν ταχυγράφων, δι' αὐτοῦ ταύτην τῷ χορῷ τῶν μαθητῶν προσπεφώνηκεν, τὸ παριστάμενον καὶ ἐπὶ θύραις τέλος αὐτοῦ ἰσχνῶς ὑποσημηνάμενος, Ἀδελφοὶ, λέγων, καὶ Πατέρες ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι· ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάτιος ἡμέρα, ὅτε οὐκ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Καὶ τὰ ἑξῆς τῆς κατηχήσεως.

65. Post quartum vero diem crastino qui erat resurrectionis dies, vir sanctissimus publice sedens, eadem lecta catechesi, vires ab animi alacritate sumit, et divinis rebus voluit operari: nam et labor sanitatem suppeditat, et alacritas mortuos suscitat. Ergo ingreditur Dominicum (id est Ecclesiam) sanctam liturgiam peracturus sanctæ purissimæ et consubstantiali Trinitati: et incruenta hostia Deo oblata, cunctisque præsentibus distributo vivifico corpore ac sanguine Domini nostri et Servatoris Jesu Christi propriis manibus, illinc ad mensam regreditur; ad quam benigne admissis Patribus aliquot et confessoribus qui supervenerant, cum his frequenti sermone locutus de suo transitu, eosdem dimisit. Et sane universum beatæ vitæ ejus tempus meditatio mortis fuerat, ac desiderium dissolvi et esse cum Christo. Reapse in lectum rursus decidens, advocato œconomo, qui erat inclytus Naucratius, qui et ei successit, num, inquit, aliqua debita officii nostri pars neglecta fuit? Adeo erat accurata anima ejus, perspicax, et sollicita de omnibus, et omni tempore, et de omni re gerenda. Dein postridie, quo fiebat commemoratio magni sacerdotis Trinitatisque confessoris Pauli, utpote pius et sanctorum amans, expleto apostolico hymno, rursus rem divinam fecit, sancti memoriam celebrans. Vespere autem subeunte, diu locutus cum sibi assidentibus, atque inde in cellam suam digressus, solita psalmodia et precibus Domino dictis, lectulo decubuit. Sed ecce circa horam quartam, consuetus eum invasit morbi accessus: quamobrem, vocato quodam prope cellam suam dormiente, significat ei quam male se haberet, concurrentibus statim undique fratribus, ut quid Patri fieret viderent. Igitur cum doloribus mediocriter luctatus, crastina die convocatis omnibus, suprema discessus sui verba fecit sic:

B ξε'. Μετὰ δὲ τετάρτην ἡμέραν, τῇ ἐπιούσῃ, ἥτις ἦν ἀναστάσιμος, προκαθεσθεὶς ὁ πανόσιος καὶ ὑπαναγνωσθείσης τῆς αὐτῆς κατηχήσεως, τί γίνεται; ῥώννυται τῇ προθυμίᾳ. Καὶ ἐπέστη τῶν θείων· ἐπεὶ καὶ πόνος ὑγίαν χαρίζεται, καὶ προθυμία νεκροὺς ἀνίστησιν· καὶ εἴσεισιν εἰς τὸ Κυριακὸν, ἁγίως λατρεύσων τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀχράντῳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι. καὶ [f. 175. b.] δὴ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ, καὶ μεταδοὺς πᾶσι τοῖς παροῦσι τοῦ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰδίαις χερσὶν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἔρχεται, ἐφ' ᾗ καὶ δεξιωσάμενός τινας τῶν παραγεγενότων Πατέρων καὶ ὁμολογητῶν φιλοφρόνως, τὰ τῆς μεταστάσεως ἑαυτοῦ διὰ παντων καὶ φθεγγόμενος καὶ ὁμιλῶν, τούτους παρεπέμπετο· ἐπεὶ καὶ πᾶς χρόνος τῆς μακαρίου ζωῆς αὐτοῦ, οὐ- C δὲν ἕτερον ἦν ἢ μελέτη θανάτου, καὶ ἐπιθυμία τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. Ἀμέλει ἀναπεσὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κλίνην, καὶ τὸν οἰκονόμον προσκαλεσάμενος (ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀοίδιμος Ναυκράτιος, ὁ καὶ διάδοχος αὐτοῦ γεγονὼς). Μή τι, φησὶ, τῶν κεχρεωστημένων ἡμῖν παρημέληται; οὕτως ἦν ἐμμέριμνος αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, διηγωνισμένη τε καὶ φροντίζουσα περὶ πάντων ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν· εἶτα μετὰ τὴν ἑξῆς (ἦν δὲ τρίτη τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ἐφεστήκει ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ἱερομύστου καὶ τῆς Τριάδος ὁμολογητοῦ Παύλου), ὡς φιλόθεος καὶ φιλάγιος, τὸ ἀποστολικὸν πληρῶν, καὶ αὖθις ἐκτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην ἀφοσιούμενος· τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, πλεῖστα ὅσα προσφθεγξάμενος τοῖς περὶ αὐτὸν καθεζομένοις, κἀκεῖθεν D εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ εἰσελθὼν, καὶ τὴν συνήθη ψαλμῳδίαν καὶ τὰς εὐχὰς ἀποδεδωκὼς τῷ Κυρίῳ, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ κλινιδίου· καὶ περὶ ὥραν τετάρτην ὑπεισῆλθεν αὐτῷ ὁ κατὰ συνήθειαν πόνος· καὶ δὴ φωνήσας τινὰ τῶν πρὸ τῆς κέλλης αὐτοῦ καθευδόντων, ἀπαγγέλλει αὐτῷ τὸ ἄλγημα, καὶ τῇ αὐτῇ συνδρομὴ γίνεται τῶν ἀδελφῶν τὰ τοῦ Πατρὸς ὀψομένων· δυσημερεύσας τοίνυν μετριοπόνως, τῇ ἐπαύριον προσκαλεσάμενος ἅπαντας, τοὺς ἐξιτηρίους ποιεῖ λόγους, καί φησιν·

66. Fratres atque patres, calix hic cunctis communis est, eumque omnes biberunt patres nostri: eumdum ego quoque nunc bibam, atque ad patres

[f. 176. a.] ξς'. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, τὸ ποτήριον τοῦτο κοινόν ἐστιν, ὃ ἔπιον παντες οἱ Πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ δὴ πίνοιμι κἀγὼ, καὶ πορεύομαι πρὸς

πατέρας μου· βλέπετε τὴν παραθήκην ἣν A ἐθέμην ὑμῖν (40), τὴν πίστιν ὑμῶν φυλάξατε ἄσειστον καὶ τὸν βίον ἀκηλίδωτον· πλέον γάρ τι ...ν οὐκ ἔχω, διὰ τὸ πάντα τὰ ὀφειλόμενα καὶ ἀπαγγεῖλαι καὶ διδάξαι· προσθεὶς καὶ τοῦτο ὁ εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης Υἱός· Τῷ δεσπότῃ ἡμῶν ἀρχιερεῖ τὸν δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀσπασμὸν ἐξ ... ἀπονείματε, τοῖς λοιποῖς Πατράσιν, ἱεράρχαις καὶ ἱερεῦσιν, τοῖς Χριστοῦ ὁμολογηταῖς τοῖς διὰ ...ὸν δεδιωγμένοις, ἅπασι τοῖς ἀδελφοῖς, φίλοις τε γνωρίμοις, καὶ τοῖς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πίστεως ... συγκεκοπιακόσιν ἡμῖν μικροῖς τε καὶ μεγά... Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ σεβασμίου Ναυκρατίου ... τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων μοναχῶν τε καὶ κοσμι..., ἀπεκρίνατο ὁ ὄντως φιλοσυμπαθέστατος καὶ ...μίμητος ἰατρός· Ὁ Κύριος συγχωρήσει πᾶσιν· B σφραγίσας τε τρίτον τοὺς ἀδελφούς, ἐπηύξατο εἰς εἰπών· Ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ τοῦ ...ματος ὑμῶν· καὶ ἀσπασάμενος τοὺς παρόντας ...ντας, διέμεινεν οὕτως.

ξ'. Τῆς τοίνυν ἀκοῆς ταύτης μέχρι πολλοῦ διαδο...ης, παρεγένετο πρὸς αὐτὸν πλῆθος πολύ, οὓς ...τῶν καὶ κατασφραγίζων, ἀσπαζόμενός τε καὶ ... προσφθεγγόμενος ἀπέλυεν· τοῦτο δ' ἐποίει δύο ἡμέρας. Καὶ τῇ Κυριακῇ ἐν ᾗ ἡ μνήμη ...λεῖτο τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Μηνᾶ, ...κῶς τὰ συνήθη, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μετασχών, ... ἐπαλειψάμενος κατὰ τὸ ἔθος τὰ μέλη αὐτοῦ, ... τε τὰς χεῖρας ἄρας καὶ προσευξάμενος, περὶ ... ἕκτην ὡς ᾔσθετο ἑαυτὸν ἠτονηκότα, προσέταξεν ... κηρὸν ἀναφθῆναι [f. 176 a.] γενέσθαι· καὶ οὕτω τῶν ...φῶν ἀρξαμένων τῆς ψαλμῳδίας τοῦ ἀμώμου, C ...θασάντων ἐν τῷ στίχῳ τῆς δευτέρας στάσεως ... λέγοντι, Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν ...ωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με (i), ... διατριβόντων αὐτῶν, παρέδωκεν τὴν ἁγίαν ... ψυχήν· καὶ προσετέθη τοῖς ἐξ αἰῶνος δι...οις, ὁ παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον ὑπὲρ δικαιο...ύνης δεδιωγμένος· τοῖς ὁσίοις, ὁ τῆς ὁσιότητος ...στὴς καὶ ἐργάτης· τοῖς μάρτυσιν ὁ φιλομάρτυς ... συναθλητὴς καὶ πολύαθλος· τοῖς ἀποστόλοις, ὁ ... αὐτὸν ἐκείνοις δρόμον σταδιεύσας πίστεως· τοῖς ...φήταις, ὁ τῷ ἴσῳ τετιμημένος παρὰ Θεῷ χαρί...ματι, καὶ τὰς ἐκείνων σφραγισάμενος διὰ πραγμά...ων προρρήσεις· ὡς ἅτε τὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐναν...θρώπησιν διὰ συμβόλων ἱερῶν πάντη καὶ πάντως ...ᾶσθαι βεβαιωσάμενος· πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, D ... τὴν ἐκείνων ἐζηλωκὼς μετὰ σαρκὸς ...λιτείαν· τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ Κυρίῳ τῆς ...ξης καὶ Βασιλεῖ τῶν ἁπάντων, ὁ τὰς ἐπιγείους καὶ ...ριγραφὰς βασιλείας διὰ τὸν ἐκείνου φόβον ἀντ' οὐδε...ὸς λογισάμενος, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην δόξαν ὡς ...λὸν καταπατήσας, καὶ γενόμενος κατὰ τὸ δυνατὸν ...οειδὴς καὶ Χριστοείκελος.

ξη'. Οὗ καὶ τὸ πανίερον καὶ πληπαθὲς σκήνωμα, ...ς προρρηθείσης χερονήσου πρὸς τὴν Πρίγκιπον

A meos proficiscar. Videte testamentum quod vobis confeci : fidem vestram servate inconcussam, et vitam immaculatam. Nil enim amplius dicere habeo, quia quidquid utile erat, jam demonstravi ac docui. Unum hoc addidit pacis et charitatis filius, nempe : Domino nostro et pontifici cum reverentia et honore salutem a me dicite ; nec non Patribus cæteris, episcopis et sacerdotibus, Christi confessoribus, persecutionem propter Christum perpessis, cunctis fatribus, amicis ac notis, et iis qui nobiscum in agone fidei desudarunt, parvis magnisque. Interrogatus autem a venerando Naucratio circa subjectos pœnis canonicis monachos et sæculares, respondit ille vere misericordissimus Christique imitator medicus : Dominus cunctis in- B dulgeat : signoque crucis ter fratribus benedixit dicens Dominus pacis sit cum spiritu vestro : et omnibus qui aderant salutatis, in manebat.

67. Ergo rei fama diu didita, veniebat ad eum plurima multitudo, quibus signo crucis formato benedicens, salutansque, et placide alloquens, dimittebat. Atque id agebat biduo. Dominico autem die, quo commemoratio sancti et gloriosi martyris Menæ celebrabatur, consueta dicta psalmodio, sumptaque eucharistia, et oleo pro more membra inunctus sublatis manibus orans, circa horam sextam ubi sensit se viribus destitui, jussit tacite ut cerei incenderentur ; atque ita fratribus psal- C mum incipientibus *Beati immaculati*, cum ad secundæ sectionis versiculum pervenissent dicentem *In æternum non obliviscar justificationum tuarum, quia in ipsis vivificati me* (i), ibi his astantibus sanctam animam suam emisit, appositusque est justis a sæculo, is qui in tota vita sua pro justitia persecutionem passus fuerat ; sanctis, sanctitatis amator et operator ; martyribus, martyrum studiosus et certaminum socius ac patientissimus ; apostolis, qui eumdem ac illi fidei studium decurrerat ; prophetis, qui pari ornatus fuerat a Deo charismate, eorumque confirmaverat rebus suis gestis vaticinia ; quandoquidem Emmanuelis incarnationem sacris symboli somnino esse honorandam asseruerat ; sanctis angelis cunctis, qui omni conatu æmulatus fuerat, carne licet vestitus, conversatio- D nem illorum ; Deo denique omnipotenti, et gloriæ Domino Regique universali, is qui terrena omnia circumscripta regna, præ Dei timore flocci fecerat, et quamlibet humanam gloriam ceu lutum calcaverat, factus denique quantum licebat Deo Christoque similis.

68. Sacratissimum et patientissimum corpus ejus ex supradicta peninsula ad Principum insu-

(i) Psal. CXVIII, 93.

(40) Exstat in Sirmondiana editione Theodori nostri Testamentum.

Iam tunc dolatum, ibi congruam psalmodiam et depositionem nactum est. Annis octodecim illa in insula retentum fuit, et a sancto Spiritu, qui in eo habitaverat, incolume et incorruptum conservatum, adeo ut ne cutem quidem illius corruptelæ vis violarit; etiamsi ea natura erat beatissimum illud corpus, quæ putrescere solet. Translata postea fuere solemniter Theodori lipsana ad ejus ovile Studii initio hebdomadæ orthodoxiæ nostræ, liturgiam celebrante (vel pompam cohonestante) Methodio sanctissimo, et Semichristianorum hæreseos destructore. Depositusque fuit Theodorus in loculo Platonis sanctissimi et hegumeni olim sui, et Josephi Thessalonicæ archiepiscopi germani fratris, Deo ac servatore nostro Jesu Christo sic volente, ut hos habentes curatores ac medicos nostrarum animarum, atque apud sanctam simplicem, increatam et consubstantialem Trinitatem intercessores, liberemur semper ipsorum precibus ab omni divina ira, detrimento, ac damno visibilium hostium et invisibilium; laudantes Patrem et Filium ac sanctum Spiritum, unum Deum nostrum, per sæcula sæculorum. Amen.

A τηνικάδε μετακομισθὲν, αὐτόθι τὴν ἁρμόδιον ᾠδίαν τε καὶ κατάθεσιν δέχεται· ἐν ὀκτω δέκα ἔτεσιν τῇ αὐτῇ παραφυλαχθὲν νήσῳ, κ τηρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ κατεσκηνωκότος Πνεύματος ἀσινὲς καὶ ἀδιάλυτον, καὶ οὕτως ὡ τῆς δορᾶς αὐτοῦ καθάψασθαι τὴν φθοροποιὸ γειαν [f. 177 a.]· εἰ καὶ τῆς τὸ ὀδωδέναι λο φύσεως σύμφυλον ἦν τὸ μακάριστον· μετετ ἐνδόξως πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ποίμνην τοῦ Σ ἐν ἀρχῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδοξίας (41) ἐπὶ τ τουργίας Μεθοδίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχ καθαιρέτου τῆς τῶν Ἡμιχρίστων αἱρέσεως (4 κατετέθη τῇ σορῷ τοῦ πανοσίου Πλάτωνος καὶ μένου αὐτοῦ, ἅμα Ἰωσὴφ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ λονίκης καὶ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ· τοῦ Θεοῦ κ B τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως εὐδοκή ἵνα τούτους ἔχοντες προμηθέας καὶ ἰατροὺς ψυχῶν καὶ σωμάτων ἡμῶν, καὶ μεσίτας π ἁγίαν καὶ ἁπλῆν καὶ ἄκτιστον καὶ ὁμοούσιον λυτρώμεθα ἀεὶ ταῖς αὐτῶν πρεσβείαις ἀπὸ ὀργῆς θεηλάτου, βλάβης τε καὶ ἐπηρείας καὶ νοουμένων ἐχθρῶν δοξάζοντες Πατέρα κ καὶ ἅγιον Πνεῦμα τὸν ἕνα Θεὸν ἡμῶν εἰς τοὺς τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OPERA DOGMATICA.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ,

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI

PRÆPOSITI STUDITARUM,

ANTIRRHETICUS PRIMUS

ADVERSUS ICONOMACHOS.

(*Edit. Sirmond.*, p. 70.)

Tempus est ut loquatur, et non sileat qui loqui quoquomodo potest, cum instet hæresis adversus

Καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' οὐ τοῦ σιγᾶν ἔτ ὁπωσοῦν δυναμένῳ· ἐπειδὰν τις αἵρεσις ἐν

(41) De Dominica et hebdomada orthodoxiæ le-tur Allatius, *De Cons.* col. 1432. Fiebat autem m Orthodoxiæ, ob instauratum sacrarum imagi-ultum contra Iconomachos. De hoc festo plures exstant Græcorum orationes, quas inter vi etiam Macarii Chrysocephali.

(42) Legesis de hoc pleno orthodoxiæ tri Cuperum in *Hist. Chron. Patr. Const.* in Me

τουσα τῆς ἀληθείας, καὶ πτόησιν ταῖς ἀστη- A ψυχαῖς ἐνιζάνουσα διὰ τῆς κενοφωνίας. Δύο ὀράσειέ πως ὁ λέγων· τόν τε οἰκεῖον νοῦν εὖ μάλα, τὰς συστατικὰς ἀποδείξεις περὶ κειμένης ὑποθέσεως ἀνελιττόμενος καὶ συμ- τοῖς τε ἄλλοις μεταδοίη τῶν πορισμάτων, τινὲς ἄρα τὰς ἀκοὰς ὑποθοῖντο. Τοιγαροῦν πενιχρὸς ἀμφοτέρωθεν, ταῖς πατρικαῖς εὐ- καὶ παρορμήσεσι θαῤῥήσας, τὴν ἐμαυτοῦ ὑπό- οἷόν τέ ἐστιν, ἐπιδεῖξαι πειράσομαι. Κρεῖσ- φησὶ, τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ λιπεῖν, ἡ θεολόγος γλῶττα. ἄλλως τε καὶ διὰ ἀποχρώντως ἐν τῷ πονηθέντι μοι Στηλιτευτι- την ἐπεξιέναι. Ἤδη δὲ προβληθήσεται ὁ λό- κατὰ ἀντίθεσιν τοῦ τε οἰκείου δόγματος, καὶ τοῦ ου· ὡς ἂν διὰ τῆς παραθέσεως καθάπερ ἐπὶ B ς τινος (1), ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ ἀκιβδήλου ηθείας χαρακτῆρος, ὁ παρακεχαραγμένος καὶ μένος τῆς ἀσεβείας τύπος ἐκρίπτοιτο. Ἀλλὰ δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. Εἴπερ θέμις κἀμοὶ τῷ ἀναξίῳ φάζειν ἀρχομένῳ του.

veritatem latrans, infirmiorumque animos inani loquacitate conturbans. Duo enim hæc loquendo perficiet: et suum ipse animum vehementer confirmabit, idoneas de re proposita demonstrationes animo volvens, proferensque in medium: et aliis inventa sua communicabit, si qui erunt qui præbere aures velint. Quare, et ipse inops licet utraque ex parte, patris tamen precibus et hortatu fretus, meam quoque sententiam pro viribus ostendere conabor: Melius quippe, ut Theologus ait, quod possumus conferre, quam penitus deesse: præsertim cum in Steliteutico, quem edidi, non satis abunde illam exposuerim. Nunc autem per oppositionem nostri dogmatis et contrarii incedet oratio, ut per utriusque contentionem a probo sinceroque veritatis charactere adulteria et fucata impietatis nota rejiciatur. *Sed Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa*[1]; si mihi tamen indigno dicere incipienti his verbis uti fas est.

Μία τοίνυν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, ὦ οὗτοι, καὶ λατρεία καὶ προσκύνησις· ἡ εἰς Πατέρα μὶ, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ὅτι καὶ ἓν οσκυνούμενον τῇ φύσει τῆς θεότητος, κἂν τρία ούμενα ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησιν, ὡς κατὰ αν (2).

I. Una igitur nobis Christianis, o adversarii, fides, et latria, et adoratio; in Patrem scilicet, et Filium, et Spiritum sanctum: quia et unum et quod adoratur, natura deitatis licet tria sint quæ hypostaticis proprietatibus intelligantur.

Οὐ μία γοῦν, εἴπερ τὸ σέβας ἡμῶν πολυπροσ- διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως ἀποδέδει- μεταληφθείσης πως κακοτεχνίᾳ δαίμονος ἀπὸ Ἑλληνικῆς παραδόσεως εἰς εἰδωλικὴν προσκύ- τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀπερίληπτον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον, πρὸς ἑκάστου τῶν C ων ὁμολόγηται.

II. HÆR. Non una sane, siquidem cultus nostri multiplicem adorationem arguit imaginum erectio; quæ pessima dæmonis arte ab Ethnico ritu ad idolorum adorationem in Ecclesia catholica traducta est. Incomprehensum namque Deum incircumscriptum prorsus esse, theologi omnes consentiunt.

μὲν ἀπερίληπτον τὸ θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον, δ' ὅτι καὶ ἄπειρον καὶ ἀόριστον καὶ ἀσχη-, καὶ ὅσα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἅπερ οὐκ εται παντί που δῆλον. Ποία δὲ κοινωνία τὸ σκότος, κἀνταῦθα ἔστι φράσαι, ἢ τίς Χριστῷ πρὸς Βελίαλ; εἰκόσι τε ἱεραῖς δαιμονίων; ἢ γὰρ ἂν ἐχρῆν πρὸ τῶν αἴτια σέβειν καὶ προσκυνεῖν, τὸ δὴ λε- τῇ Ἀστάρτῃ καὶ τῷ Χαμὼς βδελύγματι Ἀπόλλωνί τε καὶ Διὶ καὶ Κρόνῳ, καὶ τοῖς παντοδαποῖς θεοῖς τῶν Ἑλλήνων· οἳ κατὰ δαιμονικὴν ἄγνοιαν τὴν λατρείαν ἀπὸ τοῦ πε- θεοῦ ἐπὶ τὰ δημιουργήματα μεταθέμενοι, τὸ δὴ λεγόμενον, τῇ κτίσει παρὰ τὸν ντα, εἰς ἓν βάραθρον πολυθείας κατωλισθήσαν- D Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ἐν Τριάδι προσκυνούμενος. ὅσον μὲν κατὰ τὸ τῆς θεολογίας δόγμα, οὐχ ὅτι γραφῆς ἢ καταλήψεως εἶδος ἐξευρίσκειν, ἄπαγε· το γὰρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπινοίας ἐφεύρεμα· ἀλλ' δ' ὅτι ποτὲ ἔστιν ἴσμεν τὸ θεῖον, ἢ ὅ τι πέρ ἐστιν τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ ἐπίσταται μόνον. Ἐπεὶ δὲ δι' ραν ἀγαθότητα εἰς ἀνθρωπείαν φύσιν ἐλήλυθε, γε-

ORTH. Quod incomprehensus sit Deus et incircumscriptus, addam etiam quod interminatus, et infinitus, et figuræ expers. et quæcunque per eorum detractionem, quæ illi non conveniunt, enuntiantur, omnibus et manifestum. At *quæ societas*, ut apposite dicam, *luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial*[2]? sacris imaginibus, et idolis dæmoniorum? alioquin oportebat causas potius ipsas quam quæ ex causis orta sunt, colere et adorare: Astarten, inquam, et Chamos abominationem Sidoniorum; Apollinem, et Jovem, et Saturnum, et reliquos omnes deos Græcorum, qui per dæmoniaci erroris ignorantiam, cultum a Deo qui fecerat, ad res conditas transferentes, *servierunt*, ut scriptum est, *creaturæ potius quam Creatori*[3], in unum multitudinis deorum commune barathrum præcipitati. Nobis vero Deus unus est, quem in Trinitate adoramus. Et quantum quidem ad theologiæ placita spectat, non modo circumscriptionis aut comprehensionis speciem excogitare non licet, absit! hoc enim Græcanici sensus est commentum: sed ne quidem

[1] Psal. LXVII, 12. [2] II Cor. VI, 14, 15. [3] Rom. I, 25.

(1) Καθάπερ ἐπὶ ἐκλογῆς τινος, *velut electione adam facta*, omissum in latina interpretatione

(2) Ὡς κατὰ συνέπειαν, *tanquam ex consecutione*, deest in Latino.

quod Deus sit, aut quid sit, novimus, sicut A ipse de seipso scit solus. Postquam vero per summam suam bonitatem ad naturam humanam descendit, similis nobis factus, qui unus est e Trinitate; et facta est immistorum mistio, et intemperatorum temperatio; incircumscripti nimirum cum circumscripto, interminati cum terminato, infiniti cum finito, figuræ expertis cum figuræ suddito, quod paradoxum fuit planeque admirandum; ob id Christus imagine effingitur; et qui invisibilis est cernitur; et naturalem corporis sui circumscriptionem recipit, qui ex propria deitate est incircumscriptus; ut ex quibus constat, utraque reipsa demonstrentur, et non a hocce, quod est, juxta opinionem tuam ementiatur.

III. HÆR. Atqui incircumscriptum manere Deum B negant, quando Christus corporaliter circumscribitur. Nam cum deitas carni secundum hypostaticam unionem conjuncta fuerit, necesse est in carnis circumscriptione incircumscriptam simul deitatem circumscribi. Non enim licet alterum ab altero dividere; ne detestandæ separationis modus introducatur.

ORTH. Si vera sunt, quæ garris, ne incomprehensus quidem manere potest, dum comprehenditur; et tamen fasciis involutus est: nec invisibilis dum cernitur; et tamen conspectus est: nec intactus, dum tangitur et tamen attrectatus est: nec impassibilis, dum patitur; et tamen crucifixus est: nec immortalis, dum moritur; et tamen morte affectus est. Sic igitur cogita incircumscriptum etiam mansisse dum circumscribitur. Sunt enim C hæc simili modo proprietates: nisi quod illæ quidem ad naturam incircumscriptam pertinent, in quibus Deus esse cognoscitur; hæ vero ad circumscriptam, in quibus homo esse non negatur. Nec altera alteram innovavit, aut desiit esse quod erat; nec una in altera immutata est. Sic enim confusio esset quam declinavimus: sed unus est idemque hypostasi, inconfusam propriarum naturarum rationem intra fine suos complectens. Quare aut circumscriptionem admitte: aut si hanc respuis, tolle simul et visionem, et contactum, et comprehensionem, et ejus ordinis universa: atque ita Verbum ipsum carnem factum inficiari videbere, quæ summa est impietas.

IV. HÆR. Nudum, inquiunt, hominem dici Christum, absurdissimum est: atqui nudi est circumscribi: non igitur nudus est; ut qui minime circumscriptus est.

ORTH. Nugari mihi videris, tuum hoc incircumscriptum identidem obtrudens; nec sensum sensu refutans, demonstrativo demonstratione carentem; syllogistico, ratiocinatione vacuum. Verum age, et hinc quoque penitus te dejiciam. Nudus sane Christus natus non est: nec enim certum quempiam hominem assumpsisse, ullus dicet e numero piorum: sed universalem, sive totam naturam, in individuo

A νόμενος καθ' ἡμᾶς ὁ εἷς τῆς Τριάδος· καὶ τῶν ἀμίκτων μίξις, καὶ τῶν ἀκράτων ἤτοι τοῦ ἀπεριγράπτου πρὸς τὸ περιγεγραμ τοῦ ἀπείρου πρὸς τὸ πεπερασμένον· τοῦ ἀ πρὸς τὸ διωρισμένον· τοῦ ἀσχηματίστου πρὸς σχηματισμένον· ὃ καὶ παράδοξον· διὰ τοῦτο Χ εἰκονίζεται, καὶ ὁ ἀόρατος ὁρᾶται· καὶ ς περιγραφὴν καταδέχεται τοῦ σφετέρου σώματο οἰκείᾳ θεότητι ὑπάρχων ἀπερίγραπτος· ἵν' ἐστὶν ἀμφότερα τοῖς πράγμασιν ἀποδέδεικται· θάτερον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ διαψεύδηται, κατὰ τ ὑπολήψεις.

B Γ'. Ἀλλ' οὐκ ἀπερίγραπτόν φασι μένειν τὸ ἐν τῷ τὸν Χριστὸν περιγεγράφθαι σωματικῶ γὰρ θεότητος ἑνωθείσης τῇ σαρκὶ καθ' ὑποστ ἕνωσιν, ἀνάγκη συμπεριγράφεσθαι ἐν τῇ τῆς περιγραφῇ τὴν ἀπερίγραπτον θεότητα· ο ἐνδέχεται θάτερον θατέρου χωρίζεσθαι· ἵν ἐν νούτῳ ὁ τῆς ἀπευκτῆς διαιρέσεως ἐπεισ τρόπος.

Κατὰ τὸ φιλολόγημά σου, οὐδ' ἀπερίληπτον μένειν ἐν τῷ περιειλῆφθαι· ἀλλὰ μὴν σπαργάν ειλήφθη· οὐδ' ἀθέατον ἐν τῷ τεθεᾶσθαι· ἀλ ἐθεάθη· οὐδ' ἀψηλάφητον ἐν τῷ ἐψηλαφῆσθαι· μὴν ἐψηλαφήθη· οὐδ' ἀπαθὲς ἐν τῷ πεπονθέναι μὴν ἐσταυρώθη. οὐδ' ἀθάνατον ἐν τῷ νενεκρ ἀλλὰ μὴν ἐθανατώθη. Οὕτω τοίνυν νόει αὐτὸν C νηκέναι καὶ ἀπερίγραπτον ἐν τῷ περιγεγ Ταῦτα γὰρ καὶ ὁμοίως ἰδιώματα· ἀλλὰ τὰ μ ἀπεριγράπτου φύσεως ἐν οἷς τὸ εἶναι Θεὸς γ ται. τὰ δὲ τῆς περιγεγραμμένης, ἐν οἷς τὸ εἶν θρωπος ὡμολόγηται. Καὶ οὐδ' ἕτερον θάτερον νοτόμηκεν, οὐδ' ἀπεφοίτησε τοῦθ' ὅπερ ἦν μετηλλοίωται ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερον· σύγχυσ ἐν τούτῳ ἦν πεφεύγαμεν· ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτ τῇ ὑποστάσει, τὸ ἀσύγχυτον τῶν ἰδίων φύσεω τῶν οἰκείων ὅρων ἔχων. Τοίνυν ἢ δέξαι τὸ πε πτον, ἤ, εἰ μὴ τοῦτο, συνάνελε τότε θεατὸν καὶ καὶ ληπτὸν, καὶ ὅσα τῆς αὐτῆς συστοιχίας· κ θεν ἀφθείης μὴ προσιέμενος ὅλως τὸ σάρκα γ τὸν Λόγον, ὃ τῶν ἄγαν ἀσεβημάτων.

D Δ'. Ψιλὸν ἄνθρωπον, φασί, τὸν Χριστὸν σθαι, τῶν ἀτοπωτάτων· ψιλοῦ δέ ἐστι τὸ γεγράφθαι· οὐκοῦν ψιλὸς ὁ Χριστός, ὅτι μηδ γέγραπται.

Ληρεῖν μοι δοκεῖς ἐπιπολὺ τὸ φιλαπερίγ σου προφέρων· καὶ μὴ νῷ νοῦν διακρουόμεν ἀποδεικτικῷ τὸν ἀναπόδεικτον· καὶ τῷ συλλ κῷ τὸν ἀσυλλόγιστον· ἀλλὰ δεῦρο κἀντεῦθε σθενῶς ἐκραπίσθητι. Ψιλὸς μὲν οὖν ὁ Χριστὸς γένηται· μηδὲ γὰρ τῶν τινα ἀνθρώπων ανα φαίη ἄν τις τῶν εὐσεβούντων· τὸν δὲ καθ' ὅλ ἤτοι τὴν ὅλην φύσιν· ἀλλὰ μὴν τὴν ἐν ἀτόμῳ

(3) Μηδὲ γὰρ τόν τινα ἄνθρωπον... τὸν δὲ καθ' ὅλου etc. Regius codex οὐδὲ τὸν καθ' ὅλου, ἤ τοι τὴν ὅλην φύσιν, ἀλλὰ μὴν τὴν ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην, etc. Ita, sensus fuerit, *neque universalen olam naturam, sed eamdem in individuo s tam,* etc.

γραμμένην· πῶς γὰρ ἂν καὶ ὤπται; καθ' ἣν ὁρᾶταί τε καὶ σχηματίζεται· ψηλαφᾶταί τε καὶ περιγράφεται· τρέφεταί τε καὶ ποτίζεται· ἀδρύνεταί τε καὶ αὔξεται· κοπιᾷ τε καὶ ἀναπαύεται· ὑπνοῖ τε καὶ γρηγορεῖ· πεινῇ τε καὶ διψῇ· δακρύει τε καὶ ἱδροῖ· καὶ πάντα ὅσα ἐνεργῶν ἐστι καὶ πάσχων ὁ καθ' ἕκαστα ἄνθρωπος. Οὐκοῦν περίγραπτος ὁ Χριστὸς, κἂν μὴ ψιλὸς ἄνθρωπος· οὐ γὰρ εἷς τῶν πολλῶν, ἀλλὰ Θεὸς ἀνθρωπισθείς· ἵνα μὴ οἱ ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ἐληλυθέναι αὐτὸν λέγοντες, οἷς συνυπάγῃ καὶ σὺ, δρομαίως εἰσπηδήσωσι τῶν αἱρέσεων δράκοντες. Καὶ ἀπερίγραπτος αὖθις, εἰ καὶ Θεὸς ἀνδρωθείς ἐστιν· ἵνα ὁ ἀπὸ Μαρίας τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰρηκέναι φληναφήσας ἐκκρουσθείη ἀσεβηκὼς κύων. Τοῦτο γὰρ τὸ καινοπρεπὲς τῆς οἰκονομίας μυστήριον, σύνοδον γενέσθαι θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Λόγου ὑποστάσει· τὰς ἰδιότητας ἑκατέρων ἀλωβήτους διατηρούσῃ ἐν τῇ ἀδιαιρέτῳ ἑνώσει.

Κ. Ἀποφάσκεται, φασὶ, καθ' ὅλου παρὰ τῇ Γραφῇ τὸ ἀναστηλοῦν ὁμοιώματα· φησὶ γὰρ ὧδέ που· Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον· οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω· καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς· οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου.

Πότε καὶ τίσι; Πρὸ χάριτος καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον φρουρουμένοις, καὶ εἰς ἑνὸς προσώπου μοναρχίαν ἐνηγμένοις· ἡνίκα Θεὸς οὔπω σαρκὶ πεφανέρωτο· καὶ τῶν θύραθεν εἰδώλων οἱ πάλαι ἀπετειχίζοντο· ἐπεὶ τοῖς διὰ τοῦ προπάτορος Ἀβραὰμ εἰς ἔθνος ἐκλεκτὸν ἀναφοιτήσασι ταῦτα νενομοθετῆσθαι, φυγοῦσι τῆς πολυθεΐας τὸ βάραθρον. Ὅτι εἷς ἐστι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ἁπάντων· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ὡς ὁ λόγος· οὗ οὐκ ἔστι σημασία, οὐχ ὁμοίωσις, οὐ περιγραφὴ, οὐ περιορισμὸς, οὔ τί πως ἂν τῶν ὅσα ὑπὸ κατάληψιν ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἔνεστι. Πρὸς ἃ ἐκεῖνο ἂν ῥηθείη εὖ μάλα τρανώτατα· Τίνι ὡμοιώσατε Κύριον; καὶ τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν; Παρεῶ λέγειν ὅτι οὐχ ὅπερ ἂν πάντως ἐπὶ Θεοῦ ἀπείρητο, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὁ γὰρ ἀποφήσας πρότερον τῷ ἱεροφάντῃ Μωσεῖ, αὐτίκα προσέταξε· Ποιήσεις γὰρ, φησὶ, δύο Χερουβὶμ χρυσᾶ τορευτὰ, ἐπὶ τὰ δύο κλίτη· καὶ ἔσονται οἱ δύο Χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου· καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἄλληλα, καὶ γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι. Καὶ ἐν τῷ Λευϊτικῷ· Ποίησον σεαυτῷ ὄφιν, καὶ θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου, καὶ ἔσται ἐὰν δάκῃ ὄφις ἄνθρωπον, πᾶς ὁ δεδηγμένος ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται. Καὶ ἐποίησε Μωσῆς ὄφιν χαλκοῦν, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ σημείου· καὶ ἐγένετο, ὅταν ἔδακεν ὄφις ἄνθρωπον, καὶ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν, ἔζη. Ὁρᾷς ὅτι τὸ Γράμμα· καίπερ τῶν ἀγγέλων μὴ ἐν πάχει τῷ καθ' ἡμᾶς ὄντων· τοῦ τε ὄφεως ἀπεμφαίνοντος τῇ

A tamen spectatam; quomodo enim aliter visus fuisset? secundum quam conspicitur et figuratur, tangitur et circumscribitur, edit bibitque, adolescit et crescit, laborat et quiescit, dormit et vigilat, esurit et sitit, flet sudatque, et alia omnia quæ singuli homines agunt aut patiuntur. Proinde circumscriptus est Christus, licet nudus homo non sit: non enim unus e turba multorum, sed Deus homo factus est; ne qui eum specie tenus ac phantasia venisse dicunt, quorum et ipse vestigia consectaris, repente irruant hæresum dracones. Et rursum incircumscriptus est, licet Deus vir factus sit; ut qui illium ex Maria initium hausisse nugatus est impius canis repellatur. Hoc siquidem Incarnationis novum est mysterium; quod conventio facta sit divinæ atque humanæ naturæ in una Verbi hypostasi utriusque B proprietates in unione inseparabili integras conservante.

V. HÆR. Vetitum est, inquiunt, divinis Litteris, in universum simulacra erigere. Sic enim ait Scriptura: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego enim sum Dominus Deus tuus* [4].

ORTH. Quando et quibusnam? Ante gratiam, et iis qui sub lege custodiebantur, et ad unius personæ monarchiam erudiebantur: quando Deus in carne nondum apparuerat, et ab externis idolis veteres arcebantur. Hac enim iis qui per progenitorem Abraham in gentem electam iterum coaluerant, mul- C tiplexque deorum barathrum effugerant, promulgari oportebat: Unum esse Deum ac Dominum omnium, *quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest* [5], ut scriptum est; cujus nulla sit designatio, non similitudo, non circumscriptio, non terminatio, non aliud denique quod sub humanæ mentis comprehensionem cadat, et de quo illud jure dici possit: *Cui assimilastis Dominum? aut cui imagini similem fecistis eum* [6]? Taceo, quod in Deo plane vetitum est, non idem in cæteris quoque prohibitum fuisse. Qui enim prius interdixerat hierophantæ Moysi illico præcepit: *Duos quoque Cherubim aureos tornatiles facies, ex utraque parte oraculi. Utrumque latus tegent expandentes alas, et operientes oraculum, respicientque se mutuo versis vultibus. Inde* D *præcipiam, et loquar ad te* [7]. Et in Levitico: *Fac tibi serpentem æneum, et pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur* [8]. Vides hæc Scripturæ verba esse, quamvis angeli molem nostram non habeant, quamvis serpens ferina forma longe differat, qui ad Christi figuram ænigmatice assumptus est. Quod si per serpentem significari, ut eos qui percussi fuerant, sanaret, annuebat olim Deus; quomodo non gratum ipsi, consentaneumque sit,

[4] Exod. xx, 4. [5] I Tim. vi, 16. [6] Isa. xl, 18. [7] Exod. xxv, 18, 21. [8] Num. xxi, 8, 9.

corporæ formæ, ex quo homo factus est, imaginem repræsentari? Deinde si ferini oris figura solo aspectu vulneratos sanabat, quanto magis sacra Christi effigies conspecta, eos qui aspexerint, sanctificabit?

HÆR. Sibimet ergo contradicit Deus, inter se pugnantia loquens.

ORTH. O amentiam! negatio enim eo tendebat, ne in ulla re ad instar cujuslibet creaturæ, solis, inquam, lunæ, siderum, aut alterius cujuscunque assimilaretur Deus; in quo inest idolorum fabricatio; affirmatio autem, ut per effigies quasdam et simulacra, Israel ad unius Dei, quoad assequi licet, contemplationem cultumque symbolice deduceretur. Annon et ipsum totius tabernaculi exemplar manifesta est spiritualis cultus prplusio, Moysi magno symbolicis speculationis ab universorum Deo adumbrata?

VII. HÆR. Derogare est, inquiunt, et imminuere, materialibus formis Christum effingere Maneat enim in mentis contemplatione, ut in nobis potius formetur, Spiritu sancto divinam quamdam similitudinem immittente per sanctificationem et justitiam. Scriptura enim ait: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, et imaginem falsam? quia speravit in figmento fictor ejus* [9]. Et iterum: *Quia lignum est de saltu excisum, opus artificis, et conflatile, de argento et auro* [10].

ORTH. Liber tibi ab eadem cantilena non recedere, vel potius ab eadem cæcitate, dum ex hoc ad illud maligne progrederis. Quod enim affers tanquam indecens et humile, id et Deo congruum et excelsum est, mysterii magnificentia. Annon enim sublimibus gloria est humiliari, sicut contra humilibus gloria est humiliari, sicut contra humilibus dedecus efferri? Ita et Christo in propria deitatis excellentia permanenti immaterialisque incircumscriptionis gloria decorato, honori est, ipsius ad nos altissimæ condescensionis materialis proprii corporis circumscriptio. Materia enim sive caro factus est, qui omnia condidit; nec renuit esse et dici, quod assumpsit: materiæ autem peculiare est, materialiter circumscribi. Quod enim sufficere dicitur mentis consideratio, tanquam illo in nobis per Spiritum sanctum efformato, id sane in baptismate locum habeat. Cæterum sermo non est de exprimenda in nobis figura substantiæ Dei et Patris; sed ut nos ipsi humanæ formæ imaginem materialibus coloribus exprimamus. Si enim satis esset sola mentis speculatio, sufficeret ipsum ad nos eatenus venisse; unde inanis rursum species ac fucus esset in iis quæ gessit, qui corpus reipsa non induisset, et in iis quæ more nostro sine fraude passus est. Sed abi in malam rem. Caro in carne

[9] Habac. II, 18. [10] Jerem. X, 3.

A θηριομορφίᾳ, ὃς εἰς τύπον Χριστοῦ αἰνιγματωδῶς παρελήφθη. Εἰ δὲ δι' ὄφεως, ᾐνιγματίσθαι πρὸς τὸ τοὺς δακνομένους ἰᾶσθαι πάλαι συγκατήρχετο ὁ Θεὸς, πῶς οὐχὶ φίλον αὐτῷ καὶ ἐφαρμόζον τῆς σωματικῆς ἰδέας, ἐξ ὅτου ἄνθρωπος ἐγεγόνει, τὴν εἰκόνα ἀναστηλοῦσθαι; καὶ εἰ ὁ θηρόμορφος τύπος ὁρώμενος μόνον τοὺς δεδηγμένους ἰᾶτο, πόσον οὐχ ὁ ἱερότυπος χαρακτὴρ τοῦ Χριστοῦ βλεπόμενος ἁγιάσειε τοὺς τεθεαμένους;

Ϛʹ. Εἰς ἀντίφασιν ἄρα ἐναντιολογίας ἑαυτῷ Θεὸς περιπίπτει.

Ὢ τῆς μανίας! πρὸς μὲν γὰρ τὸ ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι καθ' ὁτιοῦν τῶν κτισμάτων, ἡλίου λέγω, σελήνης τε καὶ ἀστέρων, ἢ ὅ τι τύχοι τῶν ἄλλων ὁμοιοῦν τὸ Θεῖον, ἐφ' οἷς ἡ τῶν εἰδώλων μορφοποιία, ἡ ἀπόφασις· πρὸς δὲ τὸ δι' ἐκτυπωμάτων καὶ μορφωμάτων τινῶν συμβολικῶς ἀνάγεσθαι τὸν Ἰσραὴλ, ἐπὶ τὴν B τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ὡς ἐφικτὸν, θεωρίαν καὶ λατρείαν, ἡ κατάφασις· ἢ οὐχὶ καὶ αὐτὸ τό τε παράδειγμα τῆς ὅλης σκηνῆς προχάραγμον ἐναργές ἐστι τῆς ἐν πνεύματι λατρείας, σκιαγραφούμενόν πως συμβολικαῖς θεωρίαις τῷ μεγάλῳ Μωσεῖ πρὸς τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ;

Ζʹ. Ὑποβιβάζειν οὖν ἐστι, φασὶ, καὶ κατασμικρύνειν ὑλικαῖς ὑποτυπώσεσιν ἐξεικονίζειν τὸν Χριστόν. Μεινάτω γὰρ ἐν τῇ κατὰ νοῦν θεωρίᾳ ὡς ἂν μᾶλλον μορφοῦται ἐν ἡμῖν ἐνιέντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος θείαν τινὰ μόρφωσιν δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης. Φησὶ γὰρ τὸ Γράμμα· Τί ὠφελεῖ γλυπτὸν ὅτι ἔγλυψαν αὐτό; ἔπλασαν αὐτὸ χώνευμα, φαντασίαν ψευδῆ, ὅτι πέποιθεν ὁ πλάστης ἐπὶ τὸ πλάσμα αὐτοῦ. Καὶ αὖθις, Ὅτι ξύλον ἐστὶν ἐκ τοῦ δρυμοῦ ἐκκοπτόμενον [ἐκκεκομμένον] ἔργον C τέκτονος, καὶ χώνευμα, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ.

Φιλεῖς μὴ ἀπέχεσθαι ταυτολογίας, μᾶλλον δὲ τυφλότητος, κακούργως ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μεταβαίνων. Ὅπερ εἰσφέρεις ἀπεοικὸς εἶναι καὶ χαμαίζηλον, τοῦτα θεοπρεπὲς καὶ ὑψηλὸν τῇ τοῦ μυστηρίου μεγαλειότητι. Ἢ γὰρ οὐχὶ δόξα τοῖς ὑψηλοῖς ἐστι τὸ ταπεινοῦσθαι, ὡς ἀτιμία τοῖς ταπεινοῖς τὸ ὑψοῦσθαι; Οὕτω τῷ Χριστῷ μένοντι ἐν τῇ οἰκείᾳ περιωπῇ τῆς θεότητος, δεδοξασμένῳ τῇ ἀΰλῳ ἀνεπιγραφίᾳ, τιμή ἐστιν ἡ τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ πανυψίστου συγκαταβάσεως ἔνυλος περιγραφία τοῦ οἰκείου σώματος. Ὕλη γὰρ γέγονεν, εἴτ' οὖν σὰρξ, ὁ τὸ πᾶν συστησάμενος. Καὶ οὐκ ἀπαναίνεται ὃ κατεδέξατο γενέσθαι καὶ λέγεσθαι· ὕλης δὲ ἔργον τὸ ὑλικῶς περιγράφεσθαι. Τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ τοῦ νοῦ D θεωρίᾳ ἀρκεῖσθαι, ὡς ἐν ἡμῖν ἀναμορφουμένου δι' ἁγίου Πνεύματος· εἴη ἂν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ οὐ περὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι ἐν ἡμῖν τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐξεικονίζεσθαι ἡμᾶς τὴν ἀνθρωπόμορφον εἰκόνα ἐν ὑλικοῖς χρώμασιν. Εἰ γὰρ ἀρκεῖ ἡ κατὰ νοῦν μόνον θεωρία, ἤρκει ἂν ἐν τοσούτῳ αὐτὸν χωρῆσαι πρὸς ἡμᾶς· καὶ πάλιν ἡ δόκησις πεφενάκικεν ἐν οἷς δέδρακε μὴ εἰς σῶμα ἐληλυθὼς, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀδιαβλήτοις πάθεσιν. Ἀλλ' ἴθι πόῤῥω. Σὰρξ ἐν σαρκὶ πέπονθε, βέβρωκέ τε καὶ

A πέπωκεν ὡσαύτως· καὶ τἄλλα ὅσα ὁ καθεῖς ἄνθρωπος, πλὴν ἁμαρτίας. Καὶ οὕτω τιμὴ τὸ δοκοῦν κατὰ σὲ εἶναι ἄτιμον τῷ παντίμῳ καὶ ὑπερδοξασμένῳ Λόγῳ. Ἀποίσειν δὲ καθ' ἡμῶν Γραφικὰς φωνὰς ἀμαθῶς παύσειας ἂν ἄρα τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ ταῖς εἰδωλικαῖς ἀνατυπώσεσι τῇ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνι προσάπτων; Τίς γὰρ ἂν νοῦν ἔχων οὐ συνίει τὴν διαφορὰν εἰδώλου τε καὶ εἰκόνος· ὅτι τὸ μὲν σκότος, τὸ δὲ φῶς· καὶ τὸ μὲν πλάνον, τὸ δὲ ἀπλανές· καὶ τὸ μὲν τῆς πολυθείας, τὸ δὲ τῆς οἰκονομίας ἐναργέστατον γνώρισμα;

Η'. Πῶς οὐ γέγραπται, φασὶν, ὡς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος; Ὁ λόγος γὰρ, φησὶν, ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις, μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις Θεοῦ ἐστι. B Καὶ, Ἐμοὶ, φησὶ, μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ· ὅσα τε ἄλλα πρὸς τοῖς λογίοις ὑμνεῖται. Ποῦ δὴ τοιοῦτο καὶ παρὰ τίνων εἰρημένον περὶ εἰκόνος δείξειας;

Εἰπὲ, ὦ πίσυνε, πότερον ἀνύμνησε, καὶ ποτέρῳ ἐκαυχᾶται; σταυρῷ, ἢ τύπῳ σταυροῦ; δηλονότι τῷ προτέρῳ· καὶ οὐκ ἀπέσχισται τῇ δόξῃ τὸ παράγωγον τοῦ πρωτοτύπου· ὡς οὐδὲ φωτὸς σκιά. Καὶ γὰρ ὅσα κατὰ τοῦ αἰτίου λέγεται, ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ αἰτιατοῦ πάντως ῥηθήσεται· ἀλλὰ τὰ μὲν κυρίως, ὅτι καὶ φύσει· τὰ δὲ οὐ κυρίως, ὅτι καὶ ὁμωνύμως. Οὕτω καὶ Χριστοῦ κηρυσσομένου ἀπ' ἀρχῆς, ὁ τῆς εἰκόνος λόγος συνείπετο σχετικῶς· καὶ τοσαύτας ἂν ἔχῃς περὶ εἰκόνος Χριστοῦ τὰς ἀποδείξεις, ὅσαιπερ ἂν περὶ αὐτοῦ Χριστοῦ εἴρηνται. C Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τύπου σταυροῦ, ὅσαπερ ἂν περὶ αὐτοῦ σταυροῦ πέφανται. Οὐδαμοῦ δὲ περὶ τύπου καὶ εἰκόνος, εἰ καὶ ταὐτὸν ἀμφότερα τῇ σημασίᾳ· ἀσυλλόγιστον γὰρ τὸ ζητεῖν ὡς συνόντων ἅμα δυνάμει ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις. Ἢ οὐχὶ πᾶσα εἰκὼν σφραγίς τίς ἐστι καὶ ἐκτύπωσις ἐν ἑαυτῇ φέρουσα τὸ κύριον εἶδος τοῦθ' ὅπερ καὶ λέγεται; Σταυρόν τε γὰρ λέγομεν τὸ ἀποσφράγισμα, ὅτι καὶ σταυρός· καὶ οὐ δύο σταυροί· καὶ Χριστὸν τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ὅτι καὶ Χριστὸς καὶ οὐ δύο Χριστοί· ὡς οὐκ ἐγχωροῦντος θάτερον θατέρου χωρίζεσθαι τῇ ὁμωνυμίᾳ, ἀλλὰ τῇ φύσει· καθά φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· καὶ D εἰκότως ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡς καὶ ἔμπαλιν.

Θ'. Συμβαίνει, φασὶ, πολλοὺς Κυρίους λέγεσθαι καὶ Χριστοὺς κατὰ τὸ διάφορον τῆς εἰκόνος· κἀντεῦθεν ἡ πολυθεΐα· ἡμῖν δὲ εἷς Κύριος καὶ Θεὸς ὁ προσκυνούμενος.

Τί οὖν; Οὐ Κύριος ὁ Πατήρ; οὐ Κύριος ὁ Υἱός; οὐ Κύριος τὸ Πνεῦμα; ὡς καὶ Θεὸς καὶ Θεὸς καὶ Θεός; πάνυ γε. Ἆρ' οὖν καὶ τρεῖς θεοὶ καὶ κύριοι; Ἀσεβές. Εἷς γὰρ Θεὸς καὶ Κύριος. Κἂν ταῖς εἰκόσι

[11] I Cor. I, 18. [12] Galat. VI, 14.

(a) T. I, Hom. XXVII, contra Sabell.

passa est, editque et bibit similiter, aliaque omnia, quæ singuli homines, excepto peccato. Atque ita honor est, quod opinione tua dedecus videbatur, omni honore et gloria cumulatissimo Verbo. Scripturæ porro voces desine contra nos imperite proferre, quæ adversus idolica Græcorum simulacra dicta sunt, Christi imagini adaptans. Quis enim, si quid mentis habeat, idoli et imaginis discrimen non intelligat; quod illud tenebræ, hæc vero lux; illud fallax, hæc sine errore; illud deorum multitudinis, hæc dispensationis clarissimum sit argumentum?

VIII. HÆR. Quomodo, aiunt, quod de cruce scriptum est, non idem et de imagine? *Verbum enim crucis*, inquit, *pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est* [11]. Et: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* [12]! et quæcunque alia in Scripturis celebrantur. Ubinam vero tale quidpiam, et a quibus de imagine dictum ostendes?

ORTH. Dic, audacule, utrum celebravit, et utro gloriatus est; cruce, an crucis figura? haud dubium quin priore: nec tamen gloria sejunctum est exemplum a prototypo, sicut nec umbra a lumine. Quæcunque enim de causa dicuntur, hæc ipsa de eo quod ex causa ortum est, omnino dicentur: verum illa quidem proprie, quia natura; hæc vero non proprie, quia homonyme. Itaque cum ab initio prædicantur Christus, imaginis sermo relative consequebatur; totidemque habes de Christi imagine documenta, quot de Christo ipso edita sunt, itemque de figura crucis, quotquot de cruce ipsa prolata sunt. Nusquam vero de figura et imagine, licet ambo significatione idem sint: ineptum enim et a ratiocinandi usu alienum est, hoc quærere; cum in iis quæ videmus, simul virtute cum causis sint ea quæ ex causis orta sunt. Annon imago omnis sigillum quoddam est, et impressio, propriam in seipsa formam illam gerens, a qua et nomen habet? Nam et crucem appellamus ipsum signaculum, quia crux est, et non duæ cruces? et Christum, Christi imaginem, quia Christus itidem, et non duo Christi: quippe cum alterum ab altero nominis communione separari nequeat, sed natura: quemadmodum divinus Basilius (*a*) regem ipsius etiam regis imaginem dici docet, et tamen duo non sunt reges; nec enim potestas dissecatur, nec gloria dividitur; meritoque imaginis honor ad prototypum transit, sicut et vice versa.

IX. HÆR. Contingit, inquiunt, ut multi Domini Christique dicantur, pro imaginum diversitate; indeque multorum eorum impietas: nobis vero unus est Dominus et Deus, quem adoramus.

ORTH. Quid ergo? Nonne Dominus est Pater? non Dominus Filius? non Dominus Spiritus sanctus? et Deus item, Deus, et Deus? Utique. At igitur tres item Dii ac Domini? Impium. Unus enim Deus et

Dominus. Hoc ipsum in imaginibus, amice, cogitandum est; quod etsi numero figuræ multæ sint, unus tamen Christus, et non multi; quemadmodum Dominus idem et non diversi. Quo enim pacto naturæ illic in tres personas divisionem non ferenti, congruit unitas vocis, Dei ac Domini? sic multas hic figuras ad unam speciem revocat ejusdem nominis appellatio. Unde inanis prorsus apparet stulta tua objectio.

X. HÆR. Detur, inquiunt, Christum imagine repræsentari; sed juxta traditam a Deo hierologiam: *Hoc facite*, ait, *in meam commemorationem* [18]: quasi videlicet aliter effingi non possit, quam commemorando; in quo et exprimi, verum est; et exprimere, sacrum.

ORTH. Quod tecum ipse pugnare visus es, circumscribi Christum concedens, qui hoc ante non admittebas, tibi satis esse poterat ad eversionem. Sed quia ullam tuam propositionem sine reprehensione abire non decet, accendamus ad singulorum quæ a te dicta sunt, refutationem. Quomodo appellas quæ a sacerdote in hierologia sacrisque hymnis tractantur? Imaginem, an veritatem? Quod si imaginem, o rem absurdam! a blasphemia in blasphemiam ruis, sicut qui in cœno quodam infixi, dum alterum pedem movent, in magis lubricum impingunt. Nam ut tibi quaderet propositio, impietatis notam subire non dubitasti. Sin autem veritatem, ut revera est; ipsum enim corpus et sanguinem Christi fideles dum sumunt, divinæ vocis auctoritate confitentur: quorsum nugaris, veritatis mysteria ad figuras traducens? In meam vero commemorationem hoc facite, dixit; valde quidem apposit; totius enim dispensationis summa quædam est hoc mysterium; ex præcipua parte totum per synecdochen significans. Neque enim quia dixit, *hoc facite in meam commemorationem*, omnibus licet; sed quibus est sacrificandi potestas. Sed neque nos ad aliorum mysteriorum celebratione prohibuit. Videre enim est et Natalium et Theophaniorum memoriam peragentes; et nunc quidem ramos tollimus ad symbolum in pullo asinæ sedentis; nunc mutuo nos amplectimur, in signum resurrectionis. Mitto dicere de ascensu ad templum, et de tentatione tentatoris, propter quam quadragenariam abstinentiam observamus, et alia quædam ejusdem rationis. Hæc omnia facite in meam commemorationem, ita per summarium mysterium reticentia quadam, ut jam dixi, præcepisse Verbum consendum est. Annon et de corporea ejus in tabula repræsentatione idem existimari licet, quemadmodum et de divinitus exaratis Evangeliis? Neque enim exarari uspiam jussit consisum sermonem; attamen ab apostolis hactenus exaratus est, et hic quoque per chartam et atramentum. Sic et in imagine per varios colores, aut aliam forte materiam excuditur. Quæ enim historiæ sermo coram

[18] Luc. XXII, 19.

A τοῦτο ὑποληπτέον, ὢ τᾶν· ὅτι εἰ καὶ τῷ ὀ
πολλοὶ οἱ χαρακτῆρες, ἀλλ' εἷς Χριστὸς, κ
πολλοί· ὥσπερ καὶ Κύριος ὁ αὐτὸς καὶ οὐ διά
σύναπτει γὰρ, ὡς ἐκεῖ τῇ φύσει οὐκ ἐώσῃ
σθῆναι εἰς τρία πρόσωπα τὸ μοναδικὸν τῆς Θε
Κύριος φωνῆς, οὕτως ἐνταῦθα τοὺς πολλοὺς
εἰς ἓν εἶδος, ἡ τῆς ὁμωνυμίας ἐπίκλησις, κἀκ
ἕωλόν σου τὸ ἠλίθιον πρόβλημα.

Ι'. Δεδόσθω, φασὶν, εἰκονίζεσθαι τὸν Χρ
ἀλλ' ὡς ἡ θεοπαράδοτος ἱερολογία· Τοῦτο γὰρ,
ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡς οὐκ
ροῦντος δηλονότι ἄλλως εἰκονίζεσθαι, ἢ ἀνα
σκεσθαι· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ εἰκονίζεσθαι ἀληθὲς,
εἰκονίζειν ἱερόν.

B Ὅτι μαχόμενος ἑαυτῷ ὤφθης, προσηκάμενος
γράφεσθαι τὸν Χριστὸν, μὴ πρότερον τοῦτο κατ
μενος, ἤρκει σοι εἰς περιτροπήν. Ἀλλ' ἐπεὶ πᾶσ
πρότασιν ἀνεπιτίμητον ἐᾶν οὐ καλὸν, ἴωμεν ἐ
κατὰ λόγον ἀντιπαράστασιν. Πῶς φὴς αὐτὰ τὰ
λογηθέντα καὶ ὑμνηθέντα πρὸς τοῦ ἱερέως; Ε
ἢ ἀλήθειαν; Εἰ μὲν εἰκόνα, φεῦ τῆς ἀτοπί
βλασφήμου εἰς βλάσφημον· ὥσπερ οἱ ἐς ἰλ
ἐμπαρέντες, καὶ τῇ μεταβάσει θάτερον τοῖν
ἐπὶ τὸ ὀλισθηρότερον καταπίπτοντες. Ἵνα γ
ἐφαρμόσῃ ἡ πρότασις, ἀθείαν εἵλου καταχρι
εἰ δὲ ἀλήθειαν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔνεστιν· αὐ
σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ὡμολόγηται ἐν τῇ μ
ψει τοῖς πιστοῖς, κατὰ τὴν θεόλεκτον φωνὴν
τῆς ἀληθείας μυστήρια εἰς τύπους μεταλα
φληναφεῖς; Εἰς δὲ τὴν ἀνάμνησίν μου
C ποιεῖτε, εἰρηκὼς ὁ λόγος, καὶ πάνυ· συγκεφαλ
γὰρ τῆς ὅλης οἰκονομίας τόδε τὸ μυστήριον· ἐκ
ριωτέρου μέρους συνεκδοχικῶς τὸ ὅλον ἐπισ
μενος. Οὐ γὰρ ἐπεὶ εἶπε, Τοῦτο ποιεῖτε ε
ἐμὴν ἀνάμνησιν, τοῖς πᾶσιν ἔξεστιν, ἀλλ'
ἱερουργεῖν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀπεῖρξεν ἡμᾶς τ
ἄλλων μυστηρίων τελετῆς. Φαινοίμεθα γὰρ κ
Γενεθλίων καὶ τῶν Θεοφανίων ὑπομνήματα
τες· καὶ νῦν μὲν κλάδους αἴρομεν εἰς τύπ
ἐπὶ πώλου καθέδρας· νῦν δὲ ἀσπαζόμεθα ἀλ
εἰς σημεῖον τῆς ἀναστάσεως. Ἐῶ λέγειν τῆς
ἱερὸν ἀναβάσεως καὶ πείρας τοῦ πειράζοντ
ἣν ἡμεῖς τὴν τεσσαρακονθήμερον ἄγομεν ἐγκ
ἄλλα τε τινὰ τῆς αὐτῆς ἐχόμενα θεωρίας.
πάντα ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, δ
D κεφαλαιωδεστέρου μυστηρίου κατὰ τὸ σιωπώ
ὡς ἔφθην εἰπὼν, προστεταχέναι τὸν Λόγον
ληπτέον. Ἢ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς ἐν πίνακι σω
δοῦς αὐτοῦ θέας τὸ αὐτὸ ἔστιν ὑπολαμβάνειν,
καὶ ἐπὶ τῶν θεοχαράκτων Εὐαγγελίων; Οὔ
γὰρ εἴρηκε χαράττεσθαι τὸν συντετμημένον
ἀλλὰ μὴν χαράττεται ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
τοῦ δεῦρο· καὶ ὃ ἐνταῦθα διὰ χάρτου καὶ μ
οὕτως ἐπὶ τῆς εἰκόνος, διὰ ποικίλων χρωμά
ὅ τε τύχοι ἂν ἄλλων ὑλῶν ἐγχαράττεται. Ἃ
φησὶ, ὁ λόγος τῆς ἱστορίας παρίστησι, ταῦτ
φικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν, ὁ

…ς. Ὡς ἐντεῦθεν μὴ μόνον τὰ ἐν αἰσθήσει, καὶ χρῷ ὑποπίπτοντα ἀναγράφειν διδάσκε…ις, ἀλλ' ὁτιοῦν καὶ κατὰ διάνοιαν περιλαμ…ον διὰ τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας. Διὰ τοῦτο παρ… ἐξ ἀρχῆς οὐ μόνον ἀγγέλους ἀνιστορεῖν, … τὸ μέλλον κριτήριον ὑπογράφειν, δεξιάς τε … στάσεις καὶ εὐωνύμους, σκυθρωποτέραν τε …ξοτέραν ἰδέαν. Ἓν γὰρ μόνον πάντη ἀπερί… τὸ Θεῖον· οὗ οὐκ ἔστι περίνοιά τις κατα…ι, οὐδ' αὖ σημασία ἀκουστική, ὡς ἔχει φύ… πρὸς οἷς καὶ ἀποφάσκεται ἡ περιγραφή. Τὰ … πάντα ἐπεὶ περιορίζεται διὰ νοῦ καταλαμ…α, καὶ περιγράφεται δι' ἀκοῆς, ἤτοι ὄψεως· …ρωθεν γὰρ ταυτὸν τῇ ἰσότητι.

… Τί τοίνυν τὸ δεδειγμένον; εἰκὼν Χριστοῦ, ἢ …ς, καὶ οὐ τὰ δύο (4); οὐ γὰρ ταὐτὸν σκιὰ καὶ …α. Καὶ πῶς λεκτέον ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερα, ἢ …ν; καὶ τὸ ἄτοπον προφανές.

… ἄν ποτε μανείη ἄν τις τοσοῦτον, σκιὰν καὶ …αν, φύσιν καὶ θέσιν, ἀρχέτυπον καὶ παράγω… αἴτιόν τε καὶ αἰτιατὸν, ταὐτὸν ὑπολαμβάνειν … οὐσίαν, καὶ λέγειν ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερα, …τερον· ὡς ἂν Χριστὸν καὶ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἓν … τοῦτο ὑπολήψεσθαι ἢ φράζειν· ἀλλὰ ἄλλα …τὸν, καὶ ἄλλο εἰκόνα Χριστοῦ κατὰ φύσιν· εἰ … ἡ ταυτότης κατὰ τὸ ἀμερὲς τῆς κλήσεως. Καὶ … μὲν πρὸς τὴν τῆς εἰκόνος φύσιν ἀπίδοι, οὐ …στὸν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ εἰκόνα Χριστοῦ εἴποι ἂν τὸ …μενον. Ἔστι γὰρ τυχὸν ξύλον, ἢ χρῶμα, ἢ …σὸς, ἢ ἄργυρος, ἢ τι τῶν διαφόρων ὑλῶν ὃ καὶ …ται. Ὅτε δὲ πρὸς τὴν δι' ἐκτυπώματος ἐξομοίω… τοῦ ἀρχετύπου, καὶ Χριστὸν καὶ Χριστοῦ. Ἀλλὰ …ὸν μὲν κατὰ τὸ ὁμώνυμον· Χριστοῦ δὲ κατὰ … πρός τι. Τὸ γὰρ παράγωγον, ἀρχετύπου παρά…· ὥσπερ καὶ τοὔνομα ὀνομαζομένου ὄνομα· …. Φησὶ γὰρ, Ἰωσίας ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς … ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, … λαλήσαντος τοὺς λόγους τούτους. Καὶ εἶπε· … τὸ σκόπελον ἐκεῖνο ὃ ἐγὼ ὁρῶ; καὶ εἶπον … οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως· Ὁ ἄνθρωπος τοῦ … ἐστιν ὁ ἐξεληλυθὼς ἐξ Ἰούδα. Καὶ εἶπεν· … αὐτόν. Ἀνὴρ μὴ κινησάτω τὰ ὀστᾶ αὐ…· … τί τὸ Γράμμα; ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ τὸν … ὠνόμακεν, ἤτοι τὸν τάφον, ἀπὸ τοῦ ἐν … κειμένου σώματος, τὸ ἀνάστημα κεκληκώς. … οὐχὶ μᾶλλον ἀπὸ τῆς εἰκόνος τὸ πρωτότυπον …αστέον; Καὶ πάλιν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Μωσῆν· …ησόν μοι δύο Χερουβὶμ χρυσᾶ, οὐκ, εἰκόνας …ουβίμ. Βλέπων τοίνυν κἀνταῦθα ὡς τῆς ὁμωνυμίας … παράγωγον ὡς κύριον κέκληται, παῦσαι ἐπι…ρῶν τὰ ἀσύνετα, καὶ κατασυλλογίζεσθαι πειρώ…ος τὰ ἀσυλλόγιστα.

ΙΒ'. Πῶς φῂς, Ἐν τῇ εἰκόνι, τοῦ Χριστοῦ ἡ θεότης;

exhibet, hæc ipsa silens pictura per imitationem demonstrat, ut magnus asserit Basilius (b). Ita non hinc non solum quæ sub sensum, et tanctum, coloremque cadunt, depingere docemur; sed quidvis etiam aliud, quod cogitando mentis agitatione comprehenditur. Proptera et ab initio mos fuit, non solum angelos repræsentare, sed futurum etiam judicium depingere, et dextras stationes ac sinistras, tristioresque vultus se lætiores. Unus enim solusque est omni ex parte incircumscriptus Deus; cujus comprehensiva mentis cogitatio nulla est, nec sub aures cadens naturæ declaratio, ac proinde nec circumscriptio. Cætera vero omnia quia mentis comprehensione clauduntur, eadem auditu quoque vel aspectu circumscribuntur; utrinque enim una et par est ratio.

XI. HÆR. Quidnam ergo est quod ostenditur; imago Christi, aut Christus, et non duo; nec enim idem sunt umbra et veritas. Et quomodo dicendum est in utroque utrumque aut alterum; quod quidem absurdum esse patet.

ORTH. Nemo unquam adeo insanierit, ut umbram et veritatem, naturam et liberam impositionem archetypum et exemplum, causam et quod ex causa ortum, idem secundum substantiam esse putet, et in utroque utrumque esse dicat, aut alterum, ita ut Christum et ejus imaginem unum hoc modo credat ut affirmet; sed illiud Christum, et aliud Christi imaginem secundum substantiam esse, tametsi identitas in vocabuli indivisa unione reperiatur. Cumque ipsam imaginis naturam intuebitur, non modo Christum, sed ne imaginem quidem Christi dixerit esse, quod cernitur. Est enim lignum fortasse, vel color, vel aurum, vel argentum, vel diversa quædam alia materia, a qua et nomen habet. Cum vero expressam per similitudinem archetypi figuram; tum et Christum, et Christi; sed Christum quidem homonyme; Christi autem, relative: quia exemplum archetypi est exemplum; sicut et nomen; nominati nomen est. In promptu est e divinis Litteris demonstratio. *Sustulit*, inquit, *Josias oculus suos ad sepulcrum hominis Dei, qui locutus est verba hæc, et dixit : Quis est titulus ille quem video? Responderuntque ei cives urbis illius : Homo Dei est, qui venit de Juda. Et ait : Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus* [14]. Sentisne quid Scriptura dicat, hominem Dei titulum ipsum appellavit, sive sepulcrum, a corpore quod in eo jacebat, monumenti, fabricam nuncupans. Quanto magis de imagine prototypum appellandum? Et iterum Dominus ad Moysen : *Fac mihi duos Cherubim aureos* [15], non imagines Cherubim. Vide ergo quemadmodum et hoc loco exemplum proprii nomine per homonymiam appelletur; ac desine stulta moliri, et contra rationem ratiocinari.

XII. HÆR. Quo pacto censes in imagine esse

[14] IV Reg. XXIII, 17, 18. [15] Exod. XXV, 18.

(4) Καὶ οὐ τὰ δύο : in Regio codice abest interrogationis nota, tanquam dicat, *certe quidem non sunt duo*.

(b) Hom. 20, in XL Martyres.

divinitatem? physice? quandoquidem simul adoratur, an non? Et quidem si in ea est, sequitur circumscriptio. Si non est, adorare impium est. Non enim quod dicitur, sed quod non est, adoratur. Christi autem caro cum divinitate semper adoratur, quia inseparabiliter cum ea conjuncta est; non item imago.

ORTH. In iisdem absurdis versaris. Nam cum minime unum sint archetypum et imago, quia illud veritas est, hæc umbra; quid tanquam sapiens argutaris? In Dominico enim corpore ob naturalem connexionem divinitas conjunctim adoratur et glorificatur, licet caro circumscriptionem subeat. Quomodo enim non subeat? cum et tangi, et apprehendi, et cerni possit, et nullo modo incomprehensibilis naturæ propter unionem proprietates suscipiat: quoniam, ut dictum est, caro etiam ipsa passa est, impassibili substantia neutiquam una patiente. In imagine vero, haudquaquam. Ubi enim ne ipsius quidem, quæ exprimitur, carnis adest natura, sed tantummodo relatio; multo minus dixeris incircumscriptam esse divinitatem; quæ eatenus et inest et adoratur in imagine, quatenus in ea velut in umbra unitæ sibi carnis exsistit. Quis enim est locus, ubi divinitas non sit, in ratione præditis, eaque carentibus; in animatis et inanimis? sed ex analogia suscipientium naturarum, plus, minusve. Sic et in imagine adesse divinitatem qui dixerit, a congruo non aberrabit. Inest siquidem etiam in figura crucis, aliisque divinis donariis; at non physica unione; nec enim caro quæ deificata est: sed relativa participatione, quia gratia et honore participant.

XIII. HÆR. Quid est quod aiunt, bonum non esse, si ostendatur imago, et non adoretur? quin potius utile est; tum quod ex æquo per auditum ad res ipsas recurratur, earumque memoria revocetur; tum quod vitanda sit humi repens materialis pictura. *Spiritus enim est Deus; et eos, qui adorant sum in spiritu et veritate oportet adorare* [16], ut scriptum est.

ORTH. Si æqualem auditu iaspectus vim esse confiteris, quod sane verum est, suscipe quod æquivalet; maneatque sacrum Evangelium in solo auditu sine odoratione, quamvis colendum sit. Quod si hoc fatuum est, cur non etiam prius alterum? æqualis enim esse judicasti; aut quomodo non adorandum utrumque, sed idem secum pugnans utilitate atque damno? atque ita sive in imagine sive in Evangelio, sive in cruce, sive in alia quavis re consecrata, in spiritu et veritate adorari Deus videtur; subductis per mentis in Deum erectionem materiis. Neque enim in eis mens constiterit, quia nec in illis confidit; quid idololatrarum error est: sed per eas ad prototypa conscendit, sicut orthodoxorum fides docet.

XIV. HÆR. Oportetne, inquiunt, litteras ado-

φυσικῶς; ἐπεὶ συμπροσκυνεῖται· ἢ οὔ; καὶ εἰ μὲν ἐν αὐτῇ, ἡ περιγραφή· εἰ δὲ μὴ, τὸ προσκυνεῖν ἀσεβές· οὐ γὰρ ὃ λέγεται, ἀλλ' ὃ μὴ ἔστι προσκυνεῖται· Χριστοῦ δὲ ἡ σὰρξ ἀεὶ τῇ θεοτητι συμπροσκυνεῖται, ὅτι συνήνωται ἀδιασπάσεως· ἀλλ' οὐχ ἡ εἰκών.

Ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀτοπημάτων εἶ. Οὐκ ὄντος γὰρ ἑνὸς ἀρχετύπου τε καὶ εἰκόνος, ὅτι τὸ μὲν ἀλήθεια, τὸ δὲ σκιά· τί ὡς σοφόν σου τὸ ἐπιχείρημα; Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Κυριακοῦ σώματος τῇ φυσικῇ συναφείᾳ ἡ θεότης συναπτικῶς καὶ προσκυνεῖται καὶ δοξάζεται, καίπερ τῆς σαρκὸς περιγραφῇ ὑποπιπτούσης, Πῶς γὰρ οὔ, ἁπτῆς καὶ ληπτῆς καὶ ὁρατῆς ὑπαρχούσης, καὶ οὐδαμῶς τῆς ἀπεριλήπτου φύσεως διὰ τὴν ἕνωσιν ὑφισταμένης τὰ ἀνοίκεια; ἐπεὶ, ὡς εἴρηται, καὶ πέπονθεν ἡ σὰρξ μὴ συμπεπονθυίας τῆς ἀπαθοῦς οὐσίας. Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος, οὐδαμῶς. Ὅπου γὰρ οὐδὲ αὐτῆς τῆς ἀναστηλωθείσης σαρκὸς ἡ φύσις πάρεστιν, ἀλλ' ἤ μόνον ἡ σχέσις, πολλοῦ γε ἂν εἴποις τὴν ἀπερίγραπτον (5) θεότητα, ἣ τοσοῦτον καὶ ἔνεστι καὶ προσκυνεῖται ἐν τῇ εἰκόνι, ὅσῳπερ ἐν σκιᾷ τῆς ἑνωθείσης αὐτῇ σαρκὸς ὑπάρχει. Ποῦ γάρ ἐστιν, οὗ οὐκ ἔστιν ἡ θεότης, ἔν τε λογικοῖς καὶ ἀλόγοις· ἐν ἐμψύχοις καὶ ἀψύχοις; ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίας τῶν ὑποδεχομένων φύσεων πρὸς τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Οὕτω καὶ ἐν εἰκόνι εἶναι τὴν θεότητα εἰπών τις οὐκ ἂν ἁμάρτῃ τοῦ δέοντος· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τύπου σταυροῦ τῶν τε ἄλλων θείων ἀναθημάτων, ἀλλ' οὐ φυσικῇ ἑνώσει· οὐ γὰρ σὰρξ ἡ θεωθεῖσα· σχετικῇ δὲ μεταλήψει, ὅτι χάριτι καὶ τιμῇ τὰ μετέχοντα.

ΙΓ'. Καὶ τί φασίν· Οὐκ ἐσθλὸν δεδεῖχθαι τὴν εἰκόνα καὶ μὴ προσκυνεῖσθαι; λυσιτελὲς γὰρ μᾶλλον τὸ μὲν διὰ τῆς ἐξ ἴσου ἀκοῆς πρὸς τὰ πράγματα ἀναδρομήν τε καὶ ἀνάμνησιν· τὸ δὲ διὰ τὸ φυγεῖν τὸ χαμερπὲς τῆς ὑλογραφίας· Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, ὁ λόγος.

Εἰ ἴσην ἀκοῆς τὴν δι' ὄψεως ἐνάργειαν ὁμολογεῖς, ὅπερ ἀληθὲς, δέξαιο τὸ ἰσόῤῥοπον· καὶ μενέτω τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ μόνης τῆς ἀκοῆς, μὴ προσκυνούμενον, καίπερ ὂν σεπτόν. Ἀλλ' εἰ τοῦτο ἠλίθιον, πῶς οὐ τὸ πρότερον; ἐξ ἴσου γάρ σοι κέκριται· ἢ πῶς οὐ προσκυνητὸν ἑκάτερον, ἀλλ' αὐτὸ ἑαυτῷ μαχόμενον διὰ τῆς ὠφελείας τε καὶ βλάβης; Καὶ οὕτω κἂν ἐν εἰκόνι, κἂν ἐν Εὐαγγελίῳ, κἂν ἐν σταυρῷ, κἂν ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀφιερωθέντων, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ Θεὸς προσκυνούμενος φαίνεται· ὑπεξαιρουμένων τῶν ὑλῶν διὰ τῆς τοῦ νοῦ ἐπὶ Θεὸν ἀνανήξεως. Οὐ γάρ τοι πρὸς αὐτὰς ἐναπομένοι ἂν, ὅτι μηδὲ πέποιθεν, ὡς ἡ τῶν εἰδωλολατρούντων πλάνη· δι' αὐτῶν τε ἐπεὶ τὰ πρωτότυπα ἄνεισιν, ὡς ἡ τῶν ὀρθοδόξων πίστις.

ΙΔ'. Τὸ γράμμα προσκυνητέον, φασὶν, ἢ τὴν εἰ

[16] Joan. IV, 24.

(5) Ἀπερίγραπτον (θεότητα) in ms. cod. περιγραπτὸν, *circumscriptam*, quod potius videtur exigere loci sententia.

εἰκόνα, ἧς ἡ κλῆσις ἐπιγέγραπται; καὶ πάντως θάτερον· καὶ οὐ τὰ δύο; καὶ ποῖον;

Ὅμοιόν τι ἐρωτᾷν ἐστιν, ὡς εἰ προσκυνεῖν δέον τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ τὴν ἐπ' αὐτῷ κλῆσιν; τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἢ τὸ ἐπ' αὐτῷ γράμμα; προσθείην δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, τὸν δεῖνα, ἢ τοῦδε τὸ ὄνομα· Παύλου τυχὸν καὶ Πέτρου, καὶ ἑκάστου τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμων. Καὶ πῶς οὐκ ἀνόητον, ἵνα μὴ εἴπω γελοῖον; καὶ τί γάρ ἐστι τῶν κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀκατονόμαστον; καὶ πῶς διασχισθήσεται τῇ δόξῃ τῆς οἰκείας προσηγορίας τὸ ὀνομασθὲν, ἵνα ἐν θατέρῳ θήσωμεν τὴν προσκύνησιν, τοῦ ἑτέρου ἀποστεροῦντες; Τῶν γὰρ πρός τι ταῦτα· τὸ γὰρ ὄνομα, ὀνομαζομένου ὄνομα, καὶ οἷόν τις φυσικὴ εἰκὼν τοῦ καθ' οὗπερ λέγεται, πέφυκεν· ἐν οἷς οὐ διέσχισται ἡ κατὰ προσκύνησιν ἑνότης.

ΙΕ. Τὸν σταυρὸν προσκυνητέον πρότερον, ἢ τὴν εἰκόνα; ἐπ' ἴσης ἢ κατὰ τὸ ἧττον;

Φυσικῆς ἀκολουθίας οὔσης ἐν τοῖς πράγμασι, περιττολογεῖν μοι δοκεῖς. Εἰ μὲν γὰρ ὁ σταυρὸς ἐπὶ τοῦ ἀρχετύπου ληπτέος, πῶς οὐχί; ἐν αὐτῷ γὰρ πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς Λόγος· οὗ ἡ δύναμις τοσαύτη, ὡς καὶ τῇ σκιᾷ φλέγεσθαι τὸ δαιμόνιον φῦλον, καὶ πόῤῥω ἐκ τῶν ἐσφραγισμένων ἀποδιδράσκειν. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ τύπου, οὐ συνετόν. Ὅσον γὰρ τὰ αἴτια διαφέρει, τοσοῦτον καὶ τὰ αἰτιατὰ προτετίμηται· ἐπεὶ καὶ πᾶν τὸ παραλαμβανόμενον διά τινα χρείαν, ὑποδεέστερόν ἐστι κατὰ τιμὴν, οὗ ἕνεκεν εἴληπται· ὥσπερ καὶ σταυρὸς Χριστοῦ· πρότερον γὰρ κατάρατον ὤν, ὕστερον ἡγίασται, παραληφθεὶς εἰς χρῆσιν τοῦ θείου πάθους.

ΙϚ'. Οὐδὲν, φασὶ, τὸ διάφορον εἰδώλου τε καὶ εἰκόνος· ταὐτὸν γὰρ κατὰ τὴν σημασίαν· ὅτι τὸ μὲν εἶδος εἰδώλου· οὐ γάρ τοι τὸ κύριον αὐτὸ, τὸ ὁρώμενον· τὸ δὲ ἐοικὸς, κατὰ σημαινόμενον τοῦ ὁμοίου. Τὸ δ' ὅμοιον οὐκ ἄλλο τι, ἀλλ' ὃ μή ἐστι τὸ πρωτότυπον· καὶ οὕτως εἴδωλον, καὶ οὕτως εἰκών. Εἰς ταὐτὸν γὰρ ἀμφότερα φέρει τὴν σημασίαν. Εἴδωλον δὲ προσκυνεῖν, ἐν τῷ δῆθεν προσκυνεῖν τὸν Χριστὸν διὰ περιγραφῆς, ἀσεβές. Ἀπείρηται γὰρ πάντῃ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τοῦ τὰ ὁμοιώματα μὴ εἶναι τὸ Θεῖον, ἀλλὰ σφετερίζεσθαι ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲν τὸ διάφορον· ὅτι καὶ ἐπ' ἴσης ἀποτρόπαιον παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, οὐ μόνον τοῦ εἰδώλου τὸ εἰκόνισμα, ἀλλὰ καὶ ἡ στήλη, καὶ τὸ ὁμοίωμα, καὶ εἴ τι ἕτερον. Οὐ ποιήσετε γὰρ ὑμῖν ἑαυτοῖς, φησὶ, χειροποίητα, οὐδὲ γλυπτὰ, οὐδὲ στήλην ἀναστήσετε ὑμῖν· οὐδὲ λίθον σκοπὸν στήσετε ἐν τῇ γῇ ὑμῶν προσκυνῆσαι αὐτόν· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Καὶ ἀλλοθί που· Μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτὸν, ἢ ὁμοίωμα κατεσκεύασεν αὐτόν; Ἀμφοτέρωθεν γὰρ τῆς εἰδωλο-

rare, an imaginem, cujus nomen incriptum est? atque horum alterum omnino, et non duo? et qualenam?

ORTH. Perinde est hoc rogare, ac si quaras, utrum adorandum sit Evangelium, an ejus nomen? utrum figura crucis, an quod in eo scriptum est. Addam et de hominibus, utrum hunc, an ejus nomen, Pauli forsitan et Petri, et singulorum sub ea specie individuorum. Quomodo autem id stultum non sit, ne dicam ridiculum? Quid enim est in iis, quæ oculis videmus, quod nomine careat? aut quomodo gloria a proprio vocabulo distinguatur quod nomen habet, ita ut alteri adorationem tribuamus, alteri detrahentes? Hæc enim relativa sunt. Nomen quippe nominati est nomen, et veluti naturalis quædam ejus de quo dicitur, imago; in quibus adorationis unitas divisa non est.

XV. HÆR. Potiusne adoranda est crux, quam imago? ex æquo, an minus?

ORTH. Cum in rebus ipsis sit naturalis consecutio, frustra loqui mihi videris. Etenim si crux pro archetypo sumatur, quidni? in ea siquidem passum est Verbum impassibile; cujus tanta est virtus, ut ab umbra ipsa dæmonum turba exuratur, et a signatis procul aufugiat. Si vero pro figura, consultum non est. Quanto enim præstantiores sunt causæ, tanto et quæ ex causis orta sunt honore præcellunt, quandoquidem et omne quod utilitatis alicujus gratia sumitur, honore inferius est eo cujus causa usurpatur: sicut et crux Christi, quæ cum exsecrationis instrumentum prius esset: postea sanctificata fuit, cum ad divinæ passionis usum assumpta est.

XVI. HÆR. Nullum, aiunt, discrimem esse idoli et imaginis: idem enim esse secundum significationem; quia illi quidem nomen dedit εἶδος,, id est forma, seu species in universum; nec enim proprium ipsum est, quod cernitur; huic vero ἐοικὸς, quatenus simile significat. Simile autem aliud non est, quam quod non est prototypum: atque ita idolum, ita et imago. Eodem enim ambo significationem dirigunt. Idolum porro adorare, dum scilicet adoratur Christus per picturæ descriptionem, impium est: vetitum enim usquequaque est verbo veritatis.

ORTH. Ex eodem sensu, quod scilicet simulacra non sint Deus, sed in seipsis veritatem sibi vindicent, nullum est discrimen; quia ex æquo in sacris Litteris interdicitur, non solum imago, sicut idolum, verum etiam et titulus, et simulacrum, et si quod aliud est. *Non facietis*, inquit *vobis idolum et sculptile: nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra ut adoretis eum; ego enim sum Dominus Deus vester* [17]. Et alio quodam loco: *Nunquid imaginem fecit faber? aut aurifex fundens aurum circumauravit eum, aut simulacrum apparavit eum* [18]? Utrinque enim idololatriæ est periculum: non tamen eo quod olim a Deo juxta

[17] Levit. XXVI, 1. [18] Isa. XL, 19.

naturæ infinitæ similitudinem reprehendebatur vox imaginis, ideo nobis usurpanda non est, perinde ac cæteræ ejusdem ordinis. Quin potius utamur ad corporis Christi figuram voce imaginis, quandoquidem initio in mundi opificio, cum ce hominis creatione sermo esset, et illa ipsa designaretur: *Faciamus*, ait, *hominem ad imaginem et similitudinem nostram* [19]; et iterum juxta divinam interrogationem: *Cujus est imago hæc* [20]*?* quia hinc consentanea est usurpatio: per catachresin vero, characteris et simulacri; idoli autem nulla prorsus ratione, quamvis eodem tendat significatio. Assignatum enim est priscis creaturarum cultoribus, et si qui nunc sint, a quibus natura, et gloria, et potentia indivisa Trinitas non adoretur, Verbique incarnatio non credatur. Dii vero, qui cœlum non fecerunt, ex ligno et lapide, et alia omni materia conflati, qui divisi sunt inter se pugnantesque, non solum natura, sed etiam voluntate, et gloria, et cultu pereant [21], sicut scriptum est. Et proferent nobis, tanquam inde constricti Dominæ imaginem, et alias sanctorum omnium.

XVII. HÆR. Negant oportere imagines exprimere, et adorare: quid ita? quia honori non est, inquiunt, iis qui cœlestem gloriam sortiti sunt, materialibus figuris effingi: potiusque maneat quæ verbis fit tituli inscriptio, quam quæ in tabulis; præferenda enim est, quia utilior.

ORTH. Hæc eadem etiam de Christo dicent; et manifesta est refutatio, ne eadem repetamus. Æqualis enim cum visu est auditus; nec fieri potest quin duo sint. Qui enim unum tollit, simul et alterum plane tollet; ac vicissim recte se habet, ut qui unum commendat, alterum commendet, nisi desipimus.

XVII. HÆR. At non continuo adorandus est, quisquis per imaginem repræsentatur, hic nimirum aut ille; iique obscuri fortasse ac minime laudandi.

ORTH. Verum hic colendi sunt et gloriosi; quippe qui per sanguinem martyrii, aut vitæ sanctimoniam venerationem adepti sunt.

XIX. HÆR. Hinc multiplex, aiunt, exsistet adoratio. Unica autem est adoratio, et non multæ.

ORTH. Latriæ scilicet una est eaque in Deo solo; in aliis, autem aliæ. Nam et reges et principes a nobis adorantur, domini a servis, patres a liberis; sed non sicut dii: et quamvis unius formæ sit adoratio, at non unius formæ intelligentia: homines enim sunt, honorisque duntaxat, cultus illis impenditur, aut propter legem, aut propter metum, aut propter affectum. Quare qui adorationis discrimen nosti, qua per effigies prototypa adorantur; tribue hanc quidem ut propriam, proprie et privatim soli deitati; reliquas vero secundum analogiam eorum. quorum sunt exempla,

[19] Gen. I, 26. [20] Matth. XXII, 20. [21] Jerem. X, 11.

λατρείας τὸ ἐπικύνδυνον· οὐ μὴν ἐπειδὴ πάλαι πρὸς Θεοῦ κατὰ φύσιν ἄπειρον ὁμείωσιν, κατηγορεῖτο ἡ τῆς εἰκόνος φωνὴ, ἀπαράληπτος ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τὰ σύστοιχα. Χρώμεθα δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ σωματυειδεῖ χαρακτῆρι τῇ τῆς εἰκονος φωνῇ· ὡς ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἀνθρώπου, ταύτης προσημανθείσης. Ποιήσωμεν γὰρ, φησὶ, ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. Καὶ αὐτίκα κατὰ τὴν θεόλεκτον ἐρώτησιν· Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη; ὡς εἰκότως ἐντεῦθεν ἡ παράληψις· καταχρήσει δὲ χαρακτῆρος καὶ ὁμοιώματος, εἰδώλου δὲ οὐδαμῇ οὐδαμῶς· οἱ καὶ τῆς αὐτῆς ἐμφερείας ἡ σημασία. Ἀπονενέμηται γὰρ τοῖς πάλαι κτισματολάτραις, καὶ εἴ τις νῦν, οὐχ ἡ ἀμέριστος τῇ φύσει καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ κράτει Τριὰς προσκυνητὴ, οὐδ' αὖ ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου ὁμολογητή. Θεοὶ δὲ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἐκ ξύλου καὶ λίθου καὶ παντοίας ὕλης κατειργασμένοι, μεμερισμένοι τε ἑαυτοῖς καὶ μαχόμενοι οὐ μόνον φύσει, ἀλλὰ καὶ θελήσει καὶ δόξῃ καὶ λατρείᾳ, ἀπολέσθωσαν, ὡς ὁ λόγος. Καὶ προσοίσουσιν ἡμῖν ὡσ ἐνθάδε εἰρχθέντες τὴν Δεσποινικὴν εἰκόνα, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἁγιωτικήν.

ΙΖʹ. Οὔ φασι γὰρ δέον ἱστορεῖσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι· διατί; Ὅτι μὴ, φασὶ, τιμὴ τοῖς ὑπερκόσμιον εἰληχύσι δόξαν, ὑλικαῖς ἀποτυποῦν μορφοποιΐαις· εἴη δ' ἂν μᾶλλον ἡ διὰ λόγου στηλογραφία, τῆς ἐν πίναξιν ἀξιολογωτέρα, ὅτι καὶ λυσιτελεστέρα.

Ταῦτα καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· καὶ ὁ ἔλεγχος ἐναργής, ὡς ἂν μὴ ταυτολογεῖν. Ἴσον γὰρ ὄψεως ἡ ἀκοὴ, καὶ οὐχ οἷόν τε μὴ τὰ δύο εἶναι. Ὁ γὰρ τὸ ἓν ἀναιρῶν, συναναιρήσειε πάντως καὶ τὸ θάτερον· καὶ ἑκατέρωθεν ἔχοι ἂν καλῶς πάντα τὸν σεμνυνόμενον ἀποσεμνύνεσθαι, εἰ μὴ ἀφρονεύομεν.

ΙΗʹ. Ἀλλ' οὐ πᾶς, φησὶ, καὶ προσκυνητὸς ὁ εἰκονιζόμενος· ὁ δεῖνα γὰρ καὶ ὁ δεῖνα· καὶ τυχὸν ἀκλεεῖς, καὶ οὐκ ἐπαινετοί.

Ἀλλ' ἐνταῦθα σεβαστοὶ καὶ δοξαστοὶ, ὅτι δι' αἵματος μαρτυρικοῦ, ἢ βίου ἱεροπρεποῦς τὸ σεπτὸν αὐτοῖς.

ΙΘʹ, Εὑρίσκοιτο δ' ἂν ἐντεῦθεν, φασὶ, πολυσχιδὴς ἡ προσκύνησις. Μία δὲ προσκύνησις, καὶ οὐ πολλαί.

Ἡ λατρευτικὴ τοῦτο, καὶ ἐπὶ Θεοῦ μόνου· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων αἱ ἄλλαι. Βασιλεῖς τε γὰρ καὶ ἄρχοντες προσκυνοῦνται πρὸς ἡμῶν, δεσπόται πρὸς δούλων, πατέρες πρὸς τέκνων· ἀλλ' οὐχ ὡς Θεοί· καίπερ ἰσοτύπου οὔσης τῆς προσκυνήσεως, ἀλλὰ μὴ τῆς διανοήσεως· ἄνθπωποι γάρ· καὶ κατὰ τιμὴν αὐτοῖς τὸ σέβας, ἢ διὰ νόμον, ἢ διὰ φόβον, ἢ διὰ πόθον. Ὥστε εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως, ἐν ᾗ προσκυνοῦνται τιὰ τῶν χαρακτήρων τὰ πρωτότυπα, ἀπένειμε τὴν μὲν ὡς κυρίαν κυρίως καὶ μόνον τῇ Θεότητι· τὰς δὲ κατ' ἀναλογίαν ὧν εἰσι τὰ παράγωγα, τῆς Θεοτόκου ὡς Θεοτόκου, τῶν ἁγίων ὡς ἁγίων

..οι γὰρ εἰσιν ἱεραί, προκείμεναι κατ' ὄψιν ἐν ..ις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, παντὶ ὀφθαλμῷ ..ώπου, ὡς ἀκοῇ, αἱ διὰ λόγου· καὶ ὁμοίως ..κυνηταί, ὅτι καὶ ἰσοδυνάμοι· ἢ τάχα καὶ προῦ..ται κατὰ τὸ κυριώτερον τῆς αἰσθήσεως αἱ δι' ..ως. Ποῦ δ' αὖ θήσομεν τὸ κεκρατητὸς ἔθος ἀπ' ..ῆς μέχρι τοῦ δεῦρο, ὡς ἐξ ἅπαντος θείου ναοῦ ..ἱερῶν ἀναθημάτων ἔστι διαγνῶναι; Ἠσέβησεν ὁ χορὸς τῶν θεοφόρων; εἰδωλολάτρησεν ἡ ἀμώ..ος Ἐκκλησία; Καὶ πότε τῶν εἰδώλων καθαρθή..ι, καὶ διὰ τίνος; Ἀντιχρίστου δηλονότι ἡ ἔν..ις. Καὶ πῶς μετακινηθήσεται τὸ πάλαι ἐκδε..ον παρακολούθημα τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν καὶ ..δόσεων; κρατεῖσθαι ἐμπεδούντων ἡμᾶς τῶν ..είων Πατέρων, εἰ καὶ παρέλκον τοῦτο, πρὸς λογικὴν ἀπόδειξιν· φασὶ γάρ, Τὸ ἁπλοῦν τῆς ..ως ἰσχυρότερον ἔστω τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. ..λλαχοῦ· Τὰ παλαιὰ ἔθη κρατείτω. Ἢ πῶς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἀποκαλέσας εἰδωλεῖον, διὰ εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως, ὦ σὺ τολμηρέ, οὐ τῆς ..ν αἱρέσεων ἐνεργείας ἀποτέλεσμα εἴης; Στῆθι ..ωθεν μετὰ τῆς ἐναντίας μερίδος· εἰ μὴ μετα..ῃς, φωνῆς ἀκούων μόνης λιθοβολούσης σε μὴ ..ν τῷ ὄρει τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θῆρα αἱρε..ν.

..Εἴ τις τοίνυν οὐχ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν ..ν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, σαρκὶ περιγρά..αι, κατὰ τὴν θείαν φύσιν μένοντα ἀπερίγραπτον, ..ικός ἐστιν.

Εἴ τις διὰ τοῦ περιγράφεσθαι τὴν τοῦ Λόγου ..κα, συμπεριγράφεσθαι φιλονεικοίη τὴν θεότητα, ..ἑκατέρα ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει κατὰ ..κὴν ἰδιότητα, ὡς μὴ ἀναιροῦντος ἑκατέρου ..ρον ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ἑνώσει· αἱρετικός ..

Εἴ τις τὴν περιγραφὴν τῆς σωματοειδοῦς θέας ..τοῦ Λόγου, μὴ ὀνομάζει εἰκόνα Χριστοῦ, ἢ Χριστὸν ..ύμως, ἀλλ' εἴδωλον πλάνης ἀποκαλοίη, αἱρετι..ός ἐστιν.

Εἴ τις τὴν κατὰ τὴν εἰκόνα σχετικὴν προσκύνησιν ..Χριστοῦ, εἰδώλων προσκύνησιν τολμηρῶς ἀπο..καὶ οὐχ αὐτοῦ Χριστοῦ μὴ σχιζομένης τῆς ..ης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγώγῳ κατὰ τὸν ..Βασίλειον, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις ἐν τῇ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ δείξει μόνον ..λέγοι, μήτε τιμῶν μήτε ἀτιμάζων, ἀπ..όμενος ἤδη τὴν κατὰ τιμὴν σχετικὴν προσκύ..ιν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὰς κατὰ τῶν εἰδώλων Γραφικὰς ἀπαγο..σεις περιάγοι καὶ περιάπτοι τῇ ἱερᾷ τοῦ Χριστοῦ ..όνι, ὡς ἐντεῦθεν εἰδωλεῖον ἀποκαλεῖν τὴν τοῦ ..στοῦ Ἐκκλησίαν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ ..κῶς τὴν θεότητα προσκυνεῖσθαι λέγοι, ἀλλὰ μὴ ..' ὅσον ἐστὶ σκιὰ τῆς ἑνωθείσης αὐτῇ σαρκός, ..καὶ πανταχοῦ τὸ Θεῖον, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τὴν διὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἐπὶ τὰ πρωτό..α ἀναγωγὴν τοῖς χαμαιπετέσιν ἀπονέμοι, ὡς

A Deiparæ ut Deiparæ, sanctorum ut sanctorum. Codices enim sacri sunt, sub aspectum positi in omnibus Ecclesiis, omni hominis oculo, sicut auribus, qui verbis constant; parique modo adoranti sunt, quia camdum vim habent, aut fortasse etiam præstant, juxta sensus excellentiam, qui visum efficiunt. Quo autem loco censebimus consuetudinem quæ ab initio huc usque invaluit, sicut ex omnibus Dei templis sacrisque donariis intelligi placet? Impie igitur egit sanctorum cœtus? Idololatra fuit labis expers Ecclesia? Et quandonam ab idolis purgabitur, et per quem? Antichristi procul dubio hæc contentio. Et quomodo subverterur inveterata priscarum consuetudinum traditionumque continuatio? obdurare nos jubentibus divinis Patribus B (tametsi supervacaneum sit) etiam adversus logicam demonstrationem. Sic enim aiunt: Fidei simplicitas validior esto logicis ratiocinationibus. Et alibi, Antiquæ consuetudines vim obtineant. Aut quomodo tu, qui Dei Ecclesiam propter imaginum erectionem idolium appellasti, o audacule, ex omnium hæresum colluvione ortus non videare? Procul ergo absiste cum factione contraria; nisi forte resipiscas, vocem audiens tanquam saxo te ferientem, et montem Ecclesiæ, ceu hæreticam belluam, contigere vetantem.

XX. Si quis ergo non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum, qui in carne venit, carne circumscribi, in divina natura incircumscriptum manentem, hæreticus est.

C Si quis eo quod Verbi caro circumscribatur, circumscribi simul divinitatem contendat, non distinguens utraque in una hypostasi, juxta natulem proprietatem, qua alterum ab altero in unione inseparabili non tollitur, hæreticus est.

Si quis corporeæ Verbi formæ circumscriptionem, non appellat Christi imaginem, aut Christum homonyme, sed idolum erroris vocitet, hæreticus est.

Si quis relativam in imagine adorationem Christi, idolorum adorationem temere nuncupet, et non ipsius Christi, cum protoypi gloria, Basilio magno teste, in exemplo non dividatur, hæreticus est.

Si quis, dum imago Christi ostenditur, sibi satis D esse dicat, si nec honore, nec probo afficiat, is ut relativam honoris adorationem jam respuens, hæreticus est.

Si quis Scripturæ adversus idola inhibitiones traducat, et sacræ Christi imagini adaptet, ita ut idolium Christi Ecclesiam propterea vocet hæreticus est.

Si quis imaginem Christi adorans, divinitatem in illa physice adorari dicat, et non quatenus unitæ ipsi carnis umbra est, cum etiam ubique sit Deus, hæreticus est.

Si quis anagogen seu evectionem quæ per venerandas imagines fit ad prototypa, humi repenti-

bus deputet, quasi sine illis ex auditu scilicet ad archetypi contemplationem subvehatur, nec parem cum verborum historia, sicut magnus Basilius, tacitæ per picturam imitationi vim tribuat, hæreticus est.

Si quis non dicat imaginem Christi, perindeac figuram crucis, in omni loco et insculpi, et populo Dei ad salutem ostendi, hæreticus est.

Si quis imagini Deiparæ, et omnium sanctorum congruentem adorationem non impertiat, Deiparæ ut Deiparæ, sanctorum ut sanctorum, juxta discrimen adorationis Matris Dei, et conservorum sed idolicum inventum esse dicat, salutare ornamentum Ecclesiæ, hæreticus est.

Si quis ad cæteras hæreses non annuemeret eam, quæ adversus colendas imagines insanit, ut quæ a Deo non minus separet, sed indifferentem illorum communicationem esse dicat, hæreticus est.

Si quis imaginis Christi honorum ultra modum evehens, dicat ac ad illam non accedere (non enim sibi prodesse) nisi prius ab omni peccato perpurgatus fuerit, stultus est.

A ἄνευ αὐτῶν δῆθεν ἐξ ἀκοῆς ἀναγόμενος ἐπὶ τὴν ἀρχέτυπον αὐτοψίαν· καὶ μὴ τὸ ἴσον τῇ λογικῇ ἱστορίᾳ δίδοι τὴν γραφικὴν διὰ σιωπῆς ἀναμίμνησιν, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις οὐ λέγοι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐπίσης τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐγγράφεσθαι καὶ ἐμφανίζεσθαι εἰς σωτηρίαν τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις τῇ εἰκόνι τῆς Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, μὴ τὴν δέουσαν προσκύνησιν ἀπονέμοι, τῆς Θεοτόκου ὡς Θεοτόκου, τῶν ἁγίων ὡς ἁγίων, κατὰ τὸ διάφορον τῆς προσκυνήσεως Μητρὸς Θεοῦ καὶ ὁμοδούλων, ἀλλ' εἰδωλικὴν ἐπίνοιαν φαίη εἶναι τὸν σωτήριον κόσμον τῆς Ἐκκλησίας, αἱρετικός ἐστιν.

B Εἴ τις μὴ συντάττοι ταῖς λοιπαῖς αἱρέσεσι τὴν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυττήσασαν, ὡς χωρίζουσαν Θεοῦ ἐπ' ἴσης, ἀλλὰ ἀδιάφορον εἶναι λέγοι τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, αἱρετικός ἐστιν.

Εἴ τις ὑπερτείνων τὴν τιμὴν τῆς Χριστοῦ εἰκόνος, λέγοι μὴ πρὸς αὐτὴν ἰέναι· μηδὲ γὰρ ὠφελεῖσθαι, εἰ μὴ προκαθαρθείη πάσης ἁμαρτίας, ἄλογός ἐστιν.

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ Β'.

—

ANTIRRHETICUS II.

—

Veritatis oratio hujusmodi cum sit, naturaque immobilis, nec sententiarum divortiis, nec temporum mutationibus subjici solet; semper enim eadem sentit, eadem profitetur; quippe quæ ab omni detractione vel abjectione immunis est. At fabula mendacii, tanquam multiplex ex innumeris opinionibus fecunda, ex alio in aliud facile desiliens, nunc quidem hoc præ se fert, nunc alterum contra sectatur, nec in eodem unquam gradu pedem figit, crebris mutationum, conversionumque motibus exposita. Qualis nunc etiam est Iconomachorum latratus, qui Domini nostri Jesu Christi imaginem, alias erroris idolum vocitant, alias id minime dicunt; sed picturam rem bonam esse aiunt, eamque narrationis et commemorationis vim habere, non tamen adorationis: ideoque in excelsis et editis locis illam collocant, veriti ne ad humiliora forte depressa, adorationisque occasionem nacta, idololatriæ ipsis causam præbeat. Quorum quis sapientiam non admiretur, quæ non intelligat in eo ipso quod humilem ejus situm, adorationemque reformidant, idolicæ professionis suspicionem inesse? cum satis ipsis non sit ad cer-

C Ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος μονοειδής τις ὢν καὶ ἀκράδαντος τὴν φύσιν, οὔτε γνωμικαῖς διαιρέσεσιν, οὔτε χρονικαῖς ἀλλοιώσεσιν ὑποβάλλεσθαι πέφυκεν· ἀεὶ γάρ ἐστι τὰ αὐτὰ δοξάζων τε καὶ πρεσβεύων· ὡς πάσης ὑφέσεώς τε καὶ προσθέσεως ἐξῃρημένος. Ὁ δὲ τοῦ ψεύδους μῦθος, ἅτε πολυσχιδής καὶ μυριόγνωμος τυγχάνων, ἐξ ἄλλων τε εἰς ἄλλα μεταπίπτων, πῇ μὲν τοῦτο πρεσβεύει, πῇ δὲ ἕτερον ἀντιδοξάζει, καὶ ἵσταται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ οὐδαμῇ οὐδαμῶς, τοῖς τῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ τροπῆς πάθεσιν ὑποβαλλόμενος. Καθὰ καὶ ὁ τῶν εἰκονομάχων ὑλακτισμός· ὅτι ποτὲ μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴδωλον πλάνης βλασφήμως ἀποκαλοίη, ποτὲ δὲ οὔ φασιν, ἀλλ' ὅτι καλὸν ἡ ἱστορία, ἐξηγήσεως καὶ ἀναμνήσεως λόγον ἔχουσα, οὐ μὴν D προσκυνήσεως· καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐν ὑψηλοῖς χώραν αὐτῇ ἀπονέμουσι, δεδοικότες μή πως ἐν τοῖς χαμηλοτέροις καθιεμένη, καὶ προσκυνήσεως ἀφορμὴν λαμβάνουσα, εἰδωλολατρείας αὐτοῖς εἴη αἴτιον. Ὧν πῶς οὐκ ἄν τις ἀγάσαιτο τὴν σύνεσιν, μὴ συνιοῦσαν, ὅτι αὐτὸ τὸ δεδοικέναι τὴν κατωφερῆ αὐτῆς στάσιν τε καὶ προσκύνησιν, εἰδωλικῆς ἐμφάσεως ἔχειν αἴτιον; οὐκ ἀρκετὸν αὐτοῖς εἰς ἀπλανῆ δόξαν ἡ τῶν

ζίων ὑφαίρεσις, τῶν ἐφ' ὕψους εἰκονισμάτων A
μένων· ὅτι μηδὲ εὐηρεστηκέναι Θεῷ γέγρα-
ἐν τοῖς Βασιλείαις ἄλλον, πλὴν Δαυῒδ καὶ
ου καὶ Ἰωσίου, τῶν ἅμα τοῖς ὑποπεξίοις καὶ
ηλὰ ἀφῃρηκότων. Ὥστε εἴπερ ἕλοιντο ὅσον τὸ
ὐτοὺς τελείως εὐηρεστηκέναι Θεῷ, μᾶλλον δὲ
ις ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑπολήψει ἀσεβεῖν· μὴ ἐᾷν
ὑπ' οὐρανὸν ἱερὸν οἶκον, ὃν οὐκ ἀποκοσμήσοιεν,
ι ἐν αὐτοῖς θεῖα ἀναθήματα ὄντα ἐξ ἱστοριῶν,
εσταπρήσοιεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἴρηται
ἱκανῶς, ἐφ' ὅσον ἐφικτὸν τῇ ὀλιγονοίᾳ μου, λε-
ι τὰς ἀλόγους ἐνστάσεις τε καὶ ἀντιθέσεις αὐ-
Νῦν δὲ ἐπειδὴ εἰρχθέντες τοῖς ἐλέγχοις, ὁμο-
σιν εἰκονίζεσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
ὸν, οὐ μὴν προσκυνεῖν δεῖν τὴν ἀναστηλωθεῖ-
ῷ [*cod. Reg.* αὐτοῦ] εἰκόνα· κἀντεῦθεν ἐν- B
τειν πειρῶνται τὸν νοῦν τῶν ἁπλουστέρων, ὡς
οσκυνήσει λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν
ντα· ἐπὶ τούτῳ μοι σὺν Θεῷ καὶ ὁ παρὼν πε-
ς λόγοι· κατὰ ἀντιβολὴν δυοῖν προσώπων,
όξου τε, φημὶ, καὶ εἰκονομάχου· πρὸς τὸ εὐσύν-
ι καὶ εὐδιάγνωστον κἀνταῦθα τὴν τῶν λεγομένων
ιν εἶναι.

. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ὁμολογεῖς τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον
Πατρὸς σάρκα γεγονότα σαρκὶ περιγράφεσθαι,
ῆς θεότητος φύσει μένοντα ἀπερίγραπτον;

ΙΡΕΤΙΚΟΣ. Σύμφημι· πῶς γὰρ οὔ; τῶν θεολό-
Πατέρων οὕτω διαγορευόντων· Γρηγορίου μὲν
ντος, « Περίγραπτον σώματι, ἀπερίγραπτον
ματι· » Ἀθανασίου δέ· « Ἀοράτως μὲν Θεοῦ
μένου καὶ ὄντος ἀληθῶς· ὁρατῶς δὲ ἀνθρώπου C
ρωμένου καὶ ὑπάρχοντος ἀληθῶς. »

. ΟΡΘ. Τὴν τοιαύτην οὖν περιγραφὴν, ἤτοι
να Χριστοῦ, οὐ συνομολογεῖς προσκυνητὴν ὑπ-
ειν;

ΙΡ. Οὐμενοῦν· ὅτι μηδέ τινι τῶν θεοφόρων τοῦτο
ηται. Ἀλλὰ ἀντερωτήσω σε, σὺ δέ μοι ἀποκρί-
ναι· ποῦ δὴ γέγραπται ἔν τε Παλαιᾷ καὶ Καινῇ
ήκῃ προσκυνεῖσθαι εἰκόνα;

. ΟΡΘ. Ὅπουπερ γέγραπται προσκυνεῖσθαι τὸ
αὐτῆν πρωτότυπον.

ΙΡ. Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ
ῷ μόνῳ λατρεύσεις. Τοῦτο καὶ γέγραπται. Τούτῳ
ι προσκυνεῖν προστέτακται· οὔτι που πρωτοτύπῳ,
λοῦ γε εἰπεῖν εἰκόνι, ὡς σὺ φής.

Ι. ΟΡΘ. Ὅτι μηδὲ θεολογία, ὦ βέλτιστε, τὸ προ- D
μενον, περὶ ἧς οὐκ ἔστιν ἐμφέρεια ἢ κατανόησις
ώσεως· ἀλλ' οἰκονομία, περὶ ἣν ὁρᾶται τὸ
ότυπον καὶ παράγωγον, εἴπερ ὁμολογεῖς σάρκα
ότα καθ' ἡμᾶς γεγονέναι τὸν Λόγον.

ΙΡ. Τῆς Γραφῆς λεγούσης, Κύριον τὸν Θεόν σου
σκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις· οὐχ ἅμα
Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ προσοίσειν ἡμᾶς τὴν προσκύνη-
προστάττει ὁ λόγος;

Ι. ΟΡΘ. Ἀριδήλως· ἀλλ' οὐχ ὡς σάρκα εἰληφότι

A tam, errorisque vacuam opinionem, humi et ad pedes demissa simulacra tollere, si in sublimi posita relinquantur: quando nec in Regnorum libris alii Deo placuisse leguntur, quam David, Ezechias et Josias, qui una cum depressis excelsa quoque sustulerunt. Quare si Deo pro viribus cumulate placere aut cumulate potius in tali opinione impii essestuderent, nullam sub cœlo sacram ædem omitterent, quam ornatu suo non spoliarent, cujus divina donaria, picturæ alicujus historiam continentia non incenderent. Sed de his satis superque pro ingenii nostri tenuitate jam diximus, absurdasque eorum objectiones et contraria argumenta dissolvimus. Nunc vero quoniam reprehensione nostra constricti, Dominum nostrum Jesum Christum imagine exprimi consen- B tiunt; negant autem dedicatam ipsi imaginem adorari oportere, simpliciorumque mentes hac ratione conturbare nituntur, quasi eam adorando, creaturæ potius serviant quam Creatori: de ea re mihi exilis hæc disputatio, Deo duce, per duorum orthodoxi nimirum et iconomachi, ut clarior inde illustriorque dictorum vis eluceat, oppositas vices contexetur.

I. ORTHODOXUS. Confiteris Filium et Verbum Patris, postquam caro factum est, carne circumscribi, et juxta divinitatis naturam, incircumscriptum manere?

HÆRETICUS. Confiteor: quidni enim? cum theologi Patres ita pronuntient: Gregorio (*c*) quidem: « Circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu affirmante; » Athanasio vero in hæc verba:
C « Cum invisibiliter Deus intelligatur, et vere sit? visibiliter homo tangatur, et reipsa exsistat. »

II. ORTH. Hanc ergo circumscriptionem seu imaginem Christi adorandam esse non una confiteris;

HÆR. Haudquaquam, cum sanctorum id nullus dicat. Sed ego te vicissim interrogo, et responde. Quonam in Veteris aut Novi Testamenti loco scriptum est, ut imago doretur?

III. ORTH. Ubicunque scriptum est, ejus prototypum adorari.

HÆR. *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.* Hoc utique scriptum est. Hunc ut adoremus præceptum est; non ut prototypum, nedum ut imaginem, quod dicis.

D IV. ORTH. Non est theologia, vir optime, quod disserimus; in quam nec mentio, nec suspicio cadit similitudinis; sed dispensatio, in qua et prototypum cernitur, et exemplum ab eo ductum; si modo Verbum carne assumpta nostri simile factum esse confiteris.

HÆR. An ergo cum Scriptura dicit: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*, non Patri simul et Filio adorationem reddere jubemur?

V. ORTH. Manifesto; sed non tanquam carne

(1) Epist. 2. *Ad Cledon.* in editis prima est, t. I, p. 738 d.

indutum adorare veteres jubebantur: *Deum enim nemo vidit unquam* [22], ut sacræ Litteræ docent; sicut postquam caro factus est; et intra circumscriptionis cancellos receptus est qui erat incircumscriptus, et sub aspectum tactumque corporis venit, qui nec tangi poterat, nec videri. Adoratur quidem una cum Patre, ut qui æque cum illo Deus est: adoratur rursum et in propria imagine, cujus est prototypum; ut qui homo sicut nos in omnibus factus est, excepto peccato.

HÆR. De Christo quidem, quod adorandus sit, divina omnis Scriptura clarissime testatur: ait enim: *Et adorent eum omnes angeli Dei* [23]. De prototypo autem et imagine, nullatenus.

VI. ORTH. Cum de Christo scriptum est, « *Et adorent eum omnes angeli Dei,* » quid aliud intelligi licet, quam ut sermo sit de prototypo? Postquam enim homo factus est, Deus una permanens, cum quilibet homo imaginis suæ sit prototypum, nec reperiri homo queat, cujus exemplum non sit ejus effigies; proculdubio et Christus item, ut qui in omnibus similis nostri factus est, suæ ipsius imaginis est prototypum, quamvis id conceptis verbis scriptum non sit. Quare cum sciscitabere, ubi scriptum sit, ut adoretur imago Christi, mox audies, illic nimirum ubi Christum ipsum adorari scriptum est; quia exemplum a prototypo separari non potest.

HÆR. Quinimo cum scriptum non sit, Christum imaginis suæ prototypum esse, recipi sententia non debet, quippe quæ fidei nostræ confessione non comprehenditur.

VII. ORTH. Multa sane quæ iisdem verbis scripta non sunt, quia eumdem cum scriptis sensum habent, a sanctis Patribus usurpata fuerunt. Nam et consubstantialis Patri Filius non in divina Scriptura, sed a Patribus postea declaratus est; et Spiritus sanctus, Deus; et Domini parens, Deipara, et alia multa, quæ percensere longum esset: quæ non confidente, ejurata est vera religio nostra. Tum autem in confessionem recepta sunt, cum ad insurgentium hæresum exstirpationem necessitas postulavit. Quid ergo mirum est, quamvis Christum imaginis suæ prototypum esse scriptum non sit; nunc tamen tempore ob renatam iconomachorum hæresim efflagitante dictum fuisse, cum veritas ipsa id certissime demonstret? Nam si propriæ imaginis prototypum non est, ne carnem quidem suscepit, qui extra circumscriptionem divinitatis infinitate permanet. Si vero incarnatus, nostri reipsa similis factus est; quidni et paria illi cum cæteris hominibus juxta similitudinis consequentiam attribuas?

HÆR. Quia Christus cum Deus simul et homo sit, nudus non est, quemadmodum unusquisque nostrum: ideo scilicet nec protototypum ipsum imaginis suæ dicere pium est.

[22] Joan. I, 18. [23] Heqr. I, 6.

τοῖς πάλαι νενομοθέτηται τοῦτο· Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, κατὰ τὰ Λόγια· ὡς ἐπειδὴ σὰρξ ἐγένετο καὶ εἴσω περιγραφῆς. ὤφθη ὁ ἀπερίγραπτος· καὶ θέᾳ καὶ ἀφῇ ὑποπέπτωκε σωματοειδεῖ ὁ ἀναφής τε καὶ ἀθέατος. Προσκυνεῖται μὲν ἅμα τῷ Πατρὶ, ὡς ἴσα αὐτῷ Θεὸς ὑπάρχων· προσκυνεῖται δ' αὖ καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι, ἧς ἐστι πρωτότυπον· ὡς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γεγονὼς κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας.

ΑΙΡ. Περὶ μὲν Χριστοῦ ὅτι προσκυνητὸς ἐν πάσῃ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ σαφέστατα εἴρηται· φησὶ γὰρ, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· οὐ μὴν περὶ πρωτοτύπου καὶ εἰκόνος.

Ϛʹ. ΟΡΘ. Περὶ Χριστοῦ ἡνίκα γέγραπται, « Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· » τί ἄλλο ἔστι νοῆσαι, ἢ ὅτι περὶ πρωτοτύπου ὁ λόγος; Ἐπὰν γὰρ ἄνθρωπος ἐγένετο μετὰ τοῦ εἶναι Θεὸς, ἐπειδὴ οὖν πᾶς ἄνθρωπος τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος πρωτότυπόν ἐστι, καὶ οὐκ ἂν εἴη ἄνθρωπος μὴ ἔχων παράγωγον τὸ ἑαυτοῦ ἀπεικόνισμα· δηλονότι καὶ Χριστὸς ὡς κατὰ πάντα ὁμοιωθεὶς ἡμῖν, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος πρωτότυπόν ἐστι, κἂν τῇ λέξει μὴ γέγραπται. Ὥστε ὁπόταν ἐρωτήσειας, Ποῦ γέγραπται, προσκυνεῖσθαι εἰκόνα Χριστοῦ; τηνικαῦτα ἀκούσειας, ὅτι Ὅπουπερ γέγραπται προσκυνεῖσθαι Χριστόν· εἴπερ ἀχώριστόν ἐστι τοῦ πρωτοτύπου τὸ παράγωγον.

ΑΙΡ. Ἀλλ' ἡνίκα μὴ γέγραπται εἶναι Χριστὸν πρωτότυπον τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος, ἀπαράδεκτος ὁ λόγος· μὴ παραλαμβανόμενος ἡμῶν τῇ κατὰ πίστιν ὁμολογίᾳ.

Ζʹ. ΟΡΘ. Πολλὰ δὴ ἃ οὐ γέγραπται λέξεσιν αὐταῖς, ἰσοδυναμεῖ δὲ τοῖς γεγραμμένοις, τοῖς ἁγίοις Πατράσι κεκήρυκται. Καὶ γὰρ ὁμοούσιος ὢν τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, οὐκ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, ἀλλὰ πρὸς τῶν Πατέρων ὕστερον τετράνωται· ὥσπερ καὶ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ Θεοτόκος ἡ Κυριοτόκος, ἄλλα τε ἄττα μακρόν ἐστιν ἀπαριθμεῖν· ὧν μὴ ὁμολογουμένων, ἐξήρνηται ἡ ἀληθινὴ λατρεία ἡμῶν. Τότε δὲ ὁμολογηθέντων, ὁπηνίκα πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἐπανισταμένων αἱρέσεων ἡ χρεία ἐκάλεσε. Τί οὖν λοιπὸν θαυμαστὸν, εἰ καὶ μὴ γέγραπται πρωτότυπον εἶναι Χριστὸν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος, τοῦτο νῦν τοῦ καιροῦ ἀπαιτοῦντος πρὸς τὴν ἀναφυεῖσαν εἰκονομαχικὴν αἵρεσιν λεχθῆναι, τῆς ἀληθείας αὐτῆς φανερούσης βεβαιότατα; Εἰ γὰρ μὴ ἔστι πρωτότυπον τῆς οἰκείας εἰκόνος, οὐδὲ σεσάρκωται, μένων ἔξω περιγραφῆς τῇ τῆς θεότητος ἀπειρίᾳ. Εἰ δὲ σεσάρκωται καὶ ὦπται καθ' ἡμᾶς, τί μὴ καὶ αὐτῷ τὰ ἴσα ἀποδίδων ὡς παντὶ ἀνθρώπῳ κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ὁμοιώσεως;

ΑΙΡ. Ὅτι Χριστὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὢν, οὐ ψιλός ἐστιν ὡς εἷς τῶν καθ' ἡμᾶς· μηδὲ πρωτότυπον αὐτὸν δηλαδὴ λέγειν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος εὐαγές.

Θ. Τὸ οὖν ψιλὸν μὴ λέγεσθαι Χριστὸν, οὐχ ...ἔστι τοῦ μὴ περιγεγράφθαι αὐτὸν, τοῖς Πα... ...' ἡμᾶς εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς τὸ Θεὸν ὁμοῦ ...ωπον ὑπάρχειν, ὅπερ οὐχ ἑνός ἐστι τῶν ... Κατὰ τοῦτο γὰρ πάντες ψιλοὶ λεγόμεθα· ...τὸς δὲ ὢν, πρωτότυπόν ἐστι τῆς οἰκείας ... ὡς εἴ τις τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐ κατὰ ...λός. A

Περιγραπτὸν οὖν ὁμολογῶ Χριστὸν, ἀλλ' ...τύπου λόγον ἔχοντα.

...Θ. Καὶ πῶς ἂν εἴη περιγραπτὸς μὴ πρω...λόγον ἔχων; αὐτὸ γὰρ τοῦθ' ὅπερ λέγεται ...τὸν εἶναι, καὶ πρωτότυπόν ἐστιν. Ὃ γὰρ ...εται, τοῦτο καὶ εἰς παράγωγον εἰκόνος τοῦ ...ένου πρόκειται. Ὁμολογῶν γοῦν τὸν Χρι...γράφεσθαι, δοίης καὶ μὴ βουλόμενος πρω...τὸν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὑπάρχειν, ὡς πάν...πον τοῦ οἰκείου ἰνδάλματος. καθά φησι καὶ B Βασίλειος· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ ...σμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Τοῦτο εἰ...ρότως ἐδήλωσε πρωτότυπον εἶναι τῆς ἑαυ...ος Χριστόν· εἴπερ πᾶς ὁ ἐν πίνακι γεγραμ...ρηγμένος ἐστὶν ἀπὸ πρωτοτύπου μορφῆς.

Καὶ ποία κοινωνία προσκυνήσεως τοῦ πρω...τύπου πρὸς τὸ παράγωγον;

Θ. Ὁποία τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ πρὸς τὸ ...κτύπωμα.

...ἐν σοι τοῦτο εἴληπται; οὐ γάρ σε νομο...τὴν δέξομαι.

Θ. Ἐκ δυοῖν θεηγόροιν τὸ λόγμα· Διονυ...σίου Ἀρεοπαγίτου λέγοντος· Τὸ ἀληθὲς ἐν C ...τι, τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι· τὸ ἑκά...ρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον· τοῦ ... Βασιλείου φάσκοντος· Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ ... τῇ βασιλικῇ εἰκόνι ἐνατενίζων, καὶ βασι...τὸν ἐν τῷ πίνακι, δύο βασιλέας ὁμολογεῖ, ...κόνα καὶ τὸν οὗ ἐστιν ἡ εἰκών· οὔτε ἐὰν ... ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένον εἴποι, Οὗτός ...βασιλεὺς, ἀπεστέρησε τὸ πρωτότυπον τῆς ...λείας προσηγορίας· μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνῳ ... ἐβεβαίωσε διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας. Εἰ ...ὢν βασιλεὺς, πολλῷ δήπου εἰκὸς βασιλέα ... τῇ εἰκόνι παρασχόμενον τὴν αἰτίαν. Καὶ ...αχοῦ· Πάντως δὲ ἡ εἰκὼν ἡ δημιουργου...μένη ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, τὴν ... εἰς τὴν ὕλην εἴληφε καὶ μετέσχηκε τοῦ D ...ρος ἐκείνου διὰ τῆς τοῦ τεχνίτου διανοίας ... ἐναπόμαγμα· οὕτως ὁ ζωγράφος· οὕτως ...ός, οὕτως ὁ τὸν χρύσεον καὶ τὸν χάλκεον ... δημιουργῶν, ἔλαβεν ὕλην, ἀπεῖδεν εἰς τὸ ...πον, ἀνέλαβε τοῦ τεθεωρημένου τὸν τύπον, ...ξατο τοῦτον ἐν τῇ ὕλῃ.

...ὶ καὶ τοῖς Πατράσιν οὕτω πεφιλοσόφηται, ...δήπου καὶ κοινὴ αὐτοῖς πέφρασται ἡ τῶν ... προσκύνησις.

VIII. ORTH. Quod nudus Christus non dicatur non ut circumscribi eum negent, a Patribus mea sententia dictum est; sed ut Deum simul et hominem esse doceant, quod nulli nostrum convenit. Propterea enim nudi omnes dicimur. Circumscriptus autem cum sit, prototypum est imaginis suæ, sicut quilibet nostrum; nec tamen nudus hoc nomine.

HÆR. Circumscriptum equidem fateor; at prototypi rationem habere nego.

IX. ORTH. Et quomodo circumscriptus esse queat, si prototypi rationem non habet? Hoc enim ipsum quod circumscriptum esse dicitur, est etiam prototypum. Quod enim circumscribitur, idem ad imaginis ejus quod effingitur productionem propositum est. Confitens ergo Christum circumscribi, suæ illum imaginis, non secus ac omnis homo sui est simulacri prototypum esse vel nolens concedes: quo sensu divus quoque Basilius (2) ait: « *Designetur in tabula et certaminum præses Christus.* » Quibus verbis Christum imaginis suæ prototypum esse consentanee ostendit. Omnis siquidem qui in tabula depingitur, et prototypi forma producatur necesse est.

HÆR. Quid vero commune habet adoratio prototypi cum exemplari?

X. ORTH. Quod vivifica crux cum expressa figura sua.

HÆR. Unde hoc a te depromptum est? nec enim te ut novum legislatorem suscipiam.

ORTH. Duorum est divinorum Patrum sententia. Dionysii quidem Areopagitæ, cum ait, veritas in simulacro, archetypum in imagine, utrumque in utroque præter substantiæ discrimen. Et magni Basilii (3) his verbis: Neque enim qui regis imaginem in foro contemplatur, et regem vocat, qui in tabula cernitur, duos reges profitetur; imaginem, et illum, cujus est imago: neque cum illo ostenso, qui est in tabula, dixerit: Hic est rex, regis nomine prototypum spoliavit: quin potius honorem illi hac sua professione confirmavit. Nam si imago rex est, multo magis consentaneum est regem esse illum, qui imagini causam præbuit. Et iterum alibi (4): Omnino autem quæ fingitur imago, a prototypo ad materiam traducta similitudinem capit, et figuram illius participat per artificis mentem et manus impressionem. Sic pictor, sic lapidum sculptor, sic qui auream aut æneam statuam fingit, materiam cepit, in exemplar respexit, recepit rei quam speculatus est figuram, hanc in materiam impressit.

HÆR. Etsi Patres hoc modo philosophati sunt, necdum tamen communis ab illis dicta est utriusque adoratio.

(2) Encom. S. Barlaam. t. I, hom. 18, ...

(3) hom. 27 *Cont. Sabell.*, t. I, p. 605.

(4) Ex lib. v *Contra Eunom.* t. I, p. 116 *a*. Quod participant de Creatore quæ ad imaginem ejus facta sunt, hoc autem per Spiritum fit.

XII. ORTH. Cum honorem prototypi per exempli confessionem confirmari dixit Basilius, quid aliud censes, quam utriusque unum esse honorem et adorationem?

HÆR. Honorem quidem assentior; at non adorationem: abs te enim, et non a Patre hæc vocis commutatio.

ORTH. Quid ergo cum beatum Athanasium (5) ita loquentem audies. « In imagine enim species regis et forma apparet, et in rege imaginis species: ac sine omni discrepantia similitudo regis in imagine expressa est; ut qui videt imaginem, videat in ea regem; et vicissim qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eumdem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterum quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum imago jure loqueretur: Ego et rex unum sumus; ego enim in illo sum, et ille in me, et quod in me cernis, id quoque in eo cernis; et quod videris in illo, videris et in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem; quippe cum ipsa imago nihil aliud sit, quam regis forma ac species. Quemadmodum, ut de meo hoc quoque adjiciam, qui figuram crucis adorat, in ea adorat vivificam crucem. Hujus enim species et descriptio est figura.

HÆR. Mitte de crucis figura hoc loco dicere, hæc enim insuperabile contra diabolum trophæum est.

ORTH. Mitte et tu de imagine Christi mentionem facere: hic enim Salvator est mundi; per quem et crux, cum interitus instrumentum prius esset, immortalitatis symbolum per ejus in ea extensionem facta est.

HÆR. Sed fieri nequit, ut Christi adorationis particeps sit ejus imago; neque ut idem cum Christo nomen habeat.

XV. ORTH. Excipe rursum parem a me sumptionem. Nec fieri item potest, ut vivificæ crucis adorationem ejus figura participet; neque ut idem cum vivifico ligno nomen gerat.

HÆR. Apage has ineptias. Una enim et communis amborum est adoratio: et quo nomine vivificum lignum appellatur, eodem ipso et ejus figura, Crux enim utrumque.

XVI. ORTH. Abs te mihi victoria, cum paria dixero. Eodem enim modo una et communis est adoratio Christi, ejusque figuræ; et quo nomine Christus, eodem et propria ejus effigies nuncupatur. Christus enim, utrumque: quemadmodum sanctorum doctrina superius comprobavit. Enimvero quæcunque de prototypo dicuntur, ea ipsa de exemplari dici necesse est: sed de prototypo quidem synonyme, quia proprie: de exemplari autem homonyme, quia non proprie.

5) Ex 4 orat. *Contra Arian.* t. I, p. 457 *d*.

A IB'· ΟΡΘ. Τιμὴν βεβαιωτικὴν τοῦ θείου
εἰπόντος τοῦ πρωτοτύπου τὴν τοῦ παραγ
λογίαν · τί ἄλλο σοι φαίνεται, ἢ οὐχὶ τῶν
εἶναι μίαν τιμὴν ἤτοι προσκύνησιν;

ΑΙΡ. Τιμὴν μὲν συγκατατίθημι, ἀλλ' ο
κύνησιν · παρὰ σοῦ γὰρ, οὐ παρὰ Πατρ
ωνυμία

ΙΓ'. ΟΡΘ. Τί οὖν ὅταν ἀκούσειας τοῦ
Ἀθανασίου λέγοντος · « Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι
λέως, τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή ἐστι · καὶ ἐν τ
δὲ, τὸ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως ὁμοιότ
τὸν ἐνορῶντα τῇ εἰκόνι, ὁρᾷν ἐν αὐτῇ τὸν
καὶ τὸν πάλιν ὁρῶντα τὸν βασίλέα, ἐπ
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐκ δὲ τοῦ
λάττειν τὴν ὁμοιότητα, τῷ θέλοντι μετὰ
B θεωρῆσαι τὸν βασιλέα, εἴποι ἂν εἰκών. Ἐ
βασιλεὺς ἕν ἐσμεν · ἐγὼ γὰρ ἐν ἐκείνῳ εἰ
νος ἐν ἐμοί. Καὶ ὃ ἑώρακας ἐν ἐμοὶ, τοῦ
ἐκείνῳ βλέπεις · καὶ ὃ ὁρᾷς ἐν ἐκείνῳ, τοῦτ
ἐν ἐμοί. Ὁ οὖν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα,
προσκυνεῖ τὸν βασιλέα · ἡ γὰρ ἐκείνου
τὸ εἶδος ἐστὶν ἡ εἰκών. » Ὥσπερ, ἵνα καὶ
ἐμαυτοῦ προσθήσοιμι, ὁ προσκυνῶν τὸν
σταυροῦ, ἐν αὐτῷ προσκυνεῖ τὸν ζωοποι
ρόν. Ἡ γὰρ ἐκείνου ἰδέα καὶ διαγραφὴ,
ἐστίν.

ΑΙΡ. Πάρες περὶ τοῦ σταυροῦ λέγειν
οὗτος γάρ ἐστι τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀήττ
παιον.

ΙΔ'. ΟΡΘ. Πάρες καὶ αὐτὸς ἐπὶ εἰκόνος
C λέγειν ἐνταῦθα. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Σωτὴ
σμου · δι' οὗ καὶ σταυρὸς, ὄργανον ὑπάρχ
ρον φθορᾶς, ἀφθαρσίας σύμβολον τῇ ἐν αὐ
σει γεγένηται.

ΑΙΡ'. Ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται κοινωνεῖν τῆς
προσκυνήσεως τὴν αὐτοῦ εἰκόνα · οὐδὲ λέγε
ὅπερ Χριστὸς ὀνομάζεται.

ΙΕ'. ΟΡΘ. Δέξαιο καὶ παρ' ἐμοῦ τὸ ἴσον
τιον. Οὐδὲ μὴν ἐγχωρεῖ κοινωνεῖν τῆς
τεως τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὸ αὐτοῦ ἐ
οὐδὲ λέγεσθαι τοῦθ' ὅπερ τὸ ζωοποιὸν ξύλο
ζεται.

ΑΙΡ'. Ἄπαγε τῆς ληρῳδίας! Μία γὰρ κ
ἀμφοτέρων προσκύνησις · καὶ τοῦθ' ὅπερ λ
ζωοποιὸν ξύλον, καὶ τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα κ
D σται · σταυρὸς γὰρ ἀμφότερα.

ΙϚ'. ΟΡΘ. Ἐκ σοῦ μοι τὸ νικᾷν τὰ ἴσ
Ὡσαύτως γὰρ μία καὶ κοινὴ προσκύν
Χριστοῦ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐκτύπωμα · κ
ὅπερ λέγεται Χριστὸς, καὶ τὸ οἰκεῖον εἰκόν
ωνόμασται. Χριστὸς γὰρ ἀμφότερα · κα
τέρω ἡ τῶν θεοφόρων διδασκαλία πεφανέ
γὰρ ὅσα περὶ τοῦ πρωτοτύπου λέγεται, τ
περὶ τοῦ παραγώγου ῥηθήσεται · ἀλλ' ἐπ
πρωτοτύπου συνωνύμως, ὅτι καὶ κυρίως
τοῦ παραγώγου ὁμωνύμως, ὅτι καὶ οὐ κυρίω

: οὖν φῂς ταῦτα; οὔπω γὰρ τηλαυγῶς A

. Ὅτι τοι σταυρὸς λέγεται, ὁ ἐν ᾧ Χρι-, καὶ τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, καὶ ῦ ζωοποιηθέντος ξύλου. Τὸ δὲ αὐτοῦ ἐκ-ταυρὸς μὲν τῇ σημασίᾳ τῆς προσηγορίας, ται τοῦ ζωοποιηθέντος ξύλου· ἐκ ξύλου οῦ τυχόντος ἢ ἐκ χρυσοῦ, ἢ ἐξ ἀργύρου, , ἢ ἐξ ἄλλης οἱασοῦν τινος ὑλαίας διαγρα-τοῦ μὲν ὀνόματος κοινωνεῖ τοῦ πρωτοτύ-ν καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως· εως ἠλλοτρίωται. Διὸ ὅσοις ὀνόμασι κέ-ωοποιὸς σταυρὸς, τοσούτοις καὶ τὸ αὐτοῦ εἴρηται. Ἄν τε γὰρ φαίημεν τὸν ζου-ρὸν καύχημα τῆς οἰκουμένης, ὡσαύτως τοῦ ἐκτύπωμα καύχημα τῆς οἰκουμένης B Ἄν τε φῶς εἴπωμεν καὶ ζωὴν, ὡσαύτως οῦ ἐκτύπωμα φῶς καὶ ζωὴ εἴρηται. Ἄν α δαιμόνων προσείπωμεν, ὡσαύτως καὶ κτύπωμα καυτὴρ δαιμόνων εἴρηται. Καὶ ᾧ ὅτῳ μὴ τῇ σημασίᾳ τοῦ πρωτοτύπου τὸ παράγωγον. Οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ εἰκόνος τὸ θεώρημα. Χριστὸς γὰρ τὸς ὁ Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἰᾳ τῆς προσηγορίας, καὶ τῇ φύσει τῆς τε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ δὲ αὐτοῦ α. Χριστὸς μὲν τῇ σημασίᾳ τῆς προσ-ῦ τῇ φύσει τῆς θεότητός τε καὶ ἀνθρωπό-ἐκ ποιότητος γάρ ἐστι χρωματουργικῆς ἐκ ψηφίδων ποικίλης συνθέσεως, ἢ ἐκ γλυ-τεχνήσεως, ἢ ἐκ χρυσοῦ, ἢ ἐξ ἀργύρου, ἢ C οῦν τινος ὑλαίας διαγραφῆς. Καὶ κατὰ μὲν κοινωνεῖ, ὥσπερ καὶ κατὰ τιμὴν καὶ κύνησιν· τῆς δὲ φύσεως ἠλλοτρίωται. Διὸ κέκληται Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τοσούτοις ἀπεικόνισμα εἴρηται. Ἄν τε γὰρ φαίη- Κύριον τῆς δόξης, ὡσαύτως καὶ τὸ ισμα, Κύριος τῆς δόξης εἴρηται. Ἄν Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σο-καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα Θεοῦ δύνα-καὶ σοφία εἴρηται· ἄν τε φαίημεν τὸν ἀνθρώπου, ὡσαύτως καὶ τὸ αὐτοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου εἴρηται. Τοιγαροῦν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, Ἐγώ εἰμι τὸ κόσμου· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἀπεικόνισμα. Πάλιν ἐπειδὰν λέγοι ὁ Ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων καὶ D καὶ καταχθονίων· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Πάλιν ἐπὰν Χριστὸς, Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις· τοῦτο φαίη ἂν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὸ αὐτοῦ σμα. Καὶ οὐκ ἔστι μὴ ὅσως ὀνόματι σημαίνεται ὁ Σωτὴρ παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ τὴν κεκλῆσθαι εἰκόνα.

HÆR. Quod tandem sensu hæc dicis nondum enim perspicue intelligo.

XVII. ORTH. Quia crux dicitur, in quam Christus sublatus est, et vocabuli significatione, et natura ligni vivificati. Ejus vero figura, crux vocabuli quidem significatione, non autem natura ligni vivificati; ex quolibet enim ligno conflatur, aut ex auro, aut ex argento, aut ex lapide, aliave materiali designatione. Et nomen quidem prototypi participat, sicut et honorem et adorationem; a natura vero penitus aliena est. Ideoque quot nominibus vivifica crux afficitur, totidem et ejus effigies: sive enim exsultationem orbis appellemus vivificam crucem, ejus quoque figura orbis exsultatio dicetur: sive lucem vocemus, et vitam, lux pariter et vita ejus effigies nominatur: sive dæmonum ardorem nuncupemus, eodem modo et figura, dæmonum ardor appellatur: nec omnino quidquam est, in qua exemplum prototypi appellatione non ornetur. Eademque est Christi et ejus imaginis consideratio. Christus enim dicitur Deus ipse et homo, tum vocabuli nota, tum natura divinitatis humanitatis: ejus vero effigies, Christus vocabuli quidem nota, non autem natura divinitatis et humanitatis. Ex qualitate enim constat, colorum fortasse, aut ex calculorum varia compositione, aut ex opere arte sculpto, aut ex auro, aut ex argento, aut ex alia qualibet materiali conformatione. Et nomen quidem habet commune, sicut et honorem et adorationem; a natura vero longe disjuncta est. Quare quot nominibus afficitur Jesus Christus, totidem ejus effigies. Sive enim Dominum gloriæ Christum appellemus, pari modo et Dominus gloriæ dicitur ejus effigies: sive Dei virtutem, et Dei sapientiam Christum vocemus, Dei quoque virtus, et Dei sapientia dicitur effigies: sive Filium hominis Christum dicamus, ipsa etiam ejus effigies Filius hominis appellatur. Denique cum Deus ipse Verbum dicit, Ego sum lux mundi; hoc idem ejus imagno per inscriptionem suam dicet. Rursumque dicente Christo, Mihi flectetur omne genu, cœlestium, terrestrium, et infernorum; hoc et ejus effigies per inscriptionem enuntiabit: et cum dicet Christus, Ego sum vita et resurrectio; id ipsum per inscriptionem imago, nec ulla omnino in divinis Litteris appellatione Salvatorem designatum videas, qua ejus quoque imago non insigniatur.

Πολλὴ ἡ ἔμφασις τῆς ταυτότητος, καὶ οὐδὲν φαίης εἶναι τὸ παράγωγον ἢ αὐτὸ δὴ τὸ προ-ν. Ποῦ γὰρ ἔκαμψεν ἢ κάμψειεν τῇ Χριστοῦ πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ κα-ίων;

ΟΡΘ. « Εἰ ἐπέστησας ὅ φησι ὁ πολύαθλος σιος, ὅτι Ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βασιλέως τὸ εἶδος

HÆR. Magna hæc identitatis declaratio; ac nihil aliud exemplum esse dices, quam ipsummet prototypum. Ubi enim flexum est aut flectetur unquam imagini Christi omne genu cœlestium, terrestrium, et infernorum?

XVIII. ORTH. Si attenderes quod multorum certaminum dixit Athanasius (6), « in imagine spe-

Orat. 4 *Contra Arian.*, T. I, p. 457 *d*.

ciem regis esse et formam, et in rege imaginis speciem. Et rursus, jure ad hunc modum imaginem loqui: Ego et rex unum sumus. Ego enim in illo sum, et ille in me, et quod in me conspicis, id quoque in eo conspicies, et quod videris in illo, videris et in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem; quippe cum ipsa imago nihil aliud sit quam regis forma et species. Dicente præterea divo Cyrillo (7): Quemadmodum si quis imaginem intuens pulcherrime depictam, stupensque et regis habitum, et quæcunque in eo cernuntur, hæc ipsa in pictura videre posse, et regis ipsius videndi desiderio accendatur, jure illi pictura dicat, Qui videt me, videt et regem. Et rursum, Ego et rex unum sumus; quantum ad similitudinem, et exactissimam repræsentationem. Et rursum, Ego in rege, et rex in me est, secundum formæ figuram; quia ejus plane speciem pictura gerit, et picturæ species in illo servatur : » intelligeres profecto, dum Christus adoratur, adorari et ejus imaginem, ut quæ in illo sit: et dum adoratur imago, Christum quoque adorari, quia in ea est, et adoratur. Cum itaque sine controversia flectatur Christo omne genu cœlestium, terrestrium, et infernorum, sine controversia itidem ejus imagini, ut quæ in Christo est, omne genu flectetur cœlestium, terrestrium et infernorum, Quare solo nomine tenus hæc dicuntur, et identitas adorationis est non materiæ, quæ quidem ne adorationis quidem particeps esse potest; quamvis in ea, qui effinitur, adorari cernatur. Ad fidem autem eorum quæ diximus augendam, operæ pretium fuerit, paterno etiam testimonio orationem confirmari. Sanctus ergo Sophronius (8) in Cyri martyris et Joannis miraculis ad verbum hæc ait: « Igitur cum venissemus ad templum quoddam absoluti operis, forma quidem tremendum, et supra modum splendidum, altudine vero in cœlum usque ascendens; ingressi singula perlustrantes, ecce imaginem maximam et mirificam vidimus, repræsentantem in medio quidem picturam Domini nostri Jesu Christi; Christi autem Matrem et Dominam nostram Deiparam semper Virginem Mariam, a sinistris; a dextris vero Joannem Baptistam, Salvatoris nostri Præcursorem, qui in utero saltibus illum adoraverat, quoniam vox ejus, cum includeretur utero, audiri non potuisset. Præterea ex apostolorum et prophetarum choro aliquot, et ex martyrum cœtu; inter quos et Cyrus ipse et Joannes martyres visebantur : qui ante imaginem collocati, genibus flexis et capitibus in solum inclinatis ante Dominum procidebant, et pro adolescentis salute intercedebant. » Et paucis interjectis: « Cum autem non procul ab imagine positi constitissent: Vides, inquiunt, quemadmodum Dominus salutem impertiri tibi nolit? » Et post alia: « Et tertio ad imaginem venientes, prædictis verbis modisque usi sunt: et cum horam

A καὶ ἡ μορφή ἐστι· καὶ ἐν τῷ βασιλεῖ δὲ τὸ
εἰκόνι εἶδός ἐστι Καὶ πάλιν, ὅτι Εἴποι ἂν ἡ
Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἕν ἐσμεν. Ἐγὼ γὰρ ἐν
εἰμὶ, κἀκεῖνος ἐν ἐμοί· καὶ ὃ ἑώρακας
ἐν ἐμοὶ, τοῦτο ἐν ἐκείνῳ βλέπεις, καὶ ὃ ἐ
ἐκείνῳ, τοῦτο βλέπεις ἐν ἐμοί. Ὁ γοῦν πρ
τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα
ἐκείνου μορφὴ καὶ τὸ εἶδός ἐστιν ἡ εἰκὼ
τε θείου Κυρίλλου πάλιν λέγοντος [ἐκ τῶ
σαυρῶν.] « Ὥσπερ ἂν εἴ τις εἰς εἰκόνα διαγ
μένην ἄριστα βλέποι, καὶ ἀποθαυμάζοι μὲν
βασιλέως σχῆμα, καὶ ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ φ
ταῦτα καὶ ἐν τῇ Γραφῇ δυνάμενός τε καὶ ἔχω
εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοι τοῦ καὶ αὐτὸν ἰδεῖν τὸν βα
Εἴποι δ' ἂν εἰκότως πρὸς αὐτὸν ἡ Γραφή·
B ρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν βασιλέα. Καὶ πάλιν
καὶ ὁ βασιλεὺς ἕν ἐσμεν· ὅσον εἰς ὁμοιότητα κ
βεστάτην ἐμφέρειαν. Καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἐν τῷ
λεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐμοὶ, κατὰ τὸ τῆς
σχῆμα· τὸ γὰρ εἶδος τὸ ἐκείνου πάντως ς
γραφὴ, καὶ τὸ τῆς γραφῆς εἶδος ἐν ἐκείνῳ σώζ
συνῆκας ἂν ὅτι Χριστοῦ προσκυνουμένου,
εἰκὼν αὐτοῦ προσκυνεῖται, ὡς ἐν Χριστῷ οὖ
τῆς εἰκόνος αὐτοῦ προσκυνουμένης, Χριστὸ
κυνεῖται· ἐν αὐτῇ γάρ ἐστι προσκυνούμενο
ἐπεὶ οὖν ὁμολογουμένως τῷ Χριστῷ κάμπ
γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθ
ὁμολογουμένως δηλαδὴ καὶ τῇ αὐτοῦ εἰκόνι,
Χριστῷ οὔσῃ, κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανί
ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ὥστε κατὰ τοὔνο
νον τὸ λεγόμενον, καὶ τὸ ταυτὸν τῆς προσκυ
C οὐ τῆς ὕλης [*Reg. cod.* τῆς φύσεως]· ἥτις οὐ
ἔχειν δύναται τῆς προσκυνήσεως, κἂν ἐν
εἰκονιζόμενος ὁρᾶται προσκυνούμενος. Πρὸς
στωσιν τῶν εἰρημένων κάλλιστα ἂν ἔχοι κα
τυρίᾳ Πατρικῇ βεβαιώσασθαι τὸν λόγον. Ι
τοίνυν τῷ ἁγίῳ Σωφρονίῳ ἐν τοῖς εἰς Κύρι
μάρτυρα καὶ Ἰωάννην θαύμασιν ἐπὶ λέξεως
« Ἐλθόντες οὖν εἰς ναόν τινα τέλειον, τῷ μὲ
φοβερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, τῷ δὲ ὕψει τῶν ο
αὐτῶν ἐφαπτόμενον, καὶ εἴσω τούτου γενόμεν
γίστην εἰκόνα καὶ θαυμασίαν ἐβλέπομεν, μέσ
τὸν Δεσπότην Χριστὸν γεγραμμένον χρ
ἔχουσαν· Χριστοῦ δὲ τὴν Μητέρα καὶ Δέ
ἡμῶν τὴν Θεοτόκον καὶ Ἀειπαρθένον Μαρί
ὠνυμον· δεξιὸν δὲ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴ
D Σωτῆρος καὶ Πρόδρομον, τὸν ἐκ κοιλίας σκι
σιν αὐτὸν προσκυνήσαντα, ἐπεὶ καὶ λαλῶν ἐν
οὐκ ἠκούετο. Καί τινας τοῦ τῶν ἀποστόλων κ
φητῶν ἔνδον χοροῦ, καὶ τῆς μαρτυρικῆς ὁμηγ
μεθ' ὧν ἐτύγχανον καὶ αὐτοὶ Κύριος καὶ Ἰ
οἱ μάρτυρες· οἳ πρὸ τῆς εἰκόνος ἱστάμενοι τ
σπότῃ προσέπιπτον, τὰ γόνατα κάμπτοντες, κ
κεφαλὰς εἰς ἔδαφος φέροντες, καὶ περὶ τῆς το
θεραπείας πρεσβεύοντες. » Καὶ μετ' ὀλίγα. « Οι
δὲ μακρὰν τῆς εἰκόνος ἱστάμενοι, καὶ πλησίον
μενοι, Ὁρᾷς, φησὶ, ὡς ὁ Δεσπότης οὐ βούλετ

(7) In *Thesauro*, cap. 12, p. 111.
(8) De illo videsis Bollandum 3 Januarii, l. xxxi, p. 1082.

...τὴν [illegible]; » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ πρὸς τὴν [illegible] τὸ τρίτον γενόμενοι, τοῖς προελθοῦσιν ἐχρῶντο· καὶ ὡς ὥραν πολλὴν ἐδεήθησαν, τὸ κα[illegible] αὐτοῖς ἐξεπλήρουν καὶ ἀνέκραζον· Ὁ Χριστὸς σπλαγχνισθεὶς ὡς οἰκτίρμων ἐπένευσε· καὶ αὐτῷ πρὸ τῆς εἰκόνος, ἐβοήσατο. » Βλέπεις [illegible] εἰκόνι προσέπιπτον οἱ μάρτυρες, ὡς αὐτῷ [illegible] προσκυνοῦντες; [illegible] καὶ φωνὴ ὡς ἐξ αὐ[illegible] Χριστοῦ ἐξελήλυθε κατανεύουσα τὴν αἴτησιν· ὅπερ δὲ τοῖς μάρτυσι προσεκύνησαν, τοῦτο δήπουθεν καὶ [illegible] ἐξ ἴσου προσκυνεῖν δέδοται.

ΑΙΡ. Θεωρία τὰ λεγόμενα, κἂν παρὰ ἁγίου ἱστο[illegible], ἀλλ' οὐκ ἔχουσα λόγον δογματικοῦ βεβαιώ[illegible].

ΟΡΘ. Ὅτι μὲν οὖν θεωρία, [illegible]

[illegible]

ΑΙΡ. [illegible]

longam obsecraverant, quod jussi fuerant peragentes clamabant : Christus commiseratus annuit, et, Ante imaginem, inquit, illi date. » Vides ante imaginem martyres, tanquam ipsum Christum adorantes procubuisse, vocemque ex illa tanquam ab ipso Christo prodiisse, quæ precibus annueret. Quod vero martyres adorarunt, idem profecto et angelis pariter adorare concessum est.

HÆR. Theoria sunt hæc, quamvis a sancto dicantur ; et dogmaticæ sententiæ auctoritatem non habeat.

XIX. ORTH. Theoriam esse non inficior : minime tamen, nisi vera essent, a sancto commemorarentur. Et dogmatica quidem sententia jam ante tradita a nobis est ; nunc autem etiam theorema, exempli scilicet causa, usurpavimus. Exempla enim dictorum oculi et sunt et dicuntur. Quiddam porro his quoque mirabilius docet B. Athanasius, eaque adeo cum prototypi rebus communicare exemplum ; ut imaginis Christi passionem, Christi ipsius passionem esse potuerit. « Eia, inquit (9), mentis vestræ oculos attollite, et novum hoc spectaculum cernite. Tunc imaginem Domini nostri Jesu Christi deponentes in terra Judæi dixerunt invicem : Sicut Patres nostri quondam illuserunt ei, ita et nos huic faciamus. Tunc cœperunt spuere in faciem imaginis Christi, et percusserunt eam alapis hinc et inde, dicentes : Quanta illi fecerunt genitores nostri, eadem etiam huic ejus imagini faciamus. Et dixerunt : Quoniam illus[erunt] illi, et nos idem faciamus. Innumerabilibus itaque illusionibus Dominicam illuserunt imaginem, quas nec referre nos ausi sumus. Iterum dicunt : Audivimus quod ejus pedes et manus in cruce confixæ sunt hoc et nos faciamus ei. Tunc manus et pedes imaginis Domini clavis confixerunt. Posthæc furore perciti dicunt ; Audivimus quod acetum et fel in potum cum spongia illi præbuerunt ; hoc et huic faciamus. Quod et sic fecerunt, apponentes ad os imaginis Domini spongiam aceto plenam. Iterum dicunt : Didicimus quod majores nostri caput illius arundine percusserunt ; id ipsum et nos faciamus. Et accipientes arundinem percutiebant caput Domini. Ad extremum dixerunt : Sicut veraciter didicimus, latus illius lancea pupugerunt ; nos vero ne quid desit, et hoc ipsum adjiciamus ; afferrique lanceam jusserunt, et cuidam præceperunt, ut tolleret eam ; et valido ictu latus imaginis Domini transfoderet. Quo peracto, continuo ab ea sanguinis et aquæ copia effluxit. » Vides quæ dicuntur? Nam miracula curationum, quæ ex lateris fluxu in perfruentibus edita sunt, tacitus prætermitto.

HÆR. Ab Judæis conspectum est miraculum. Signa enim incredulis, et non credentibus.

(9) In libello *De Passione imaginis Domini nostri Jesu Christi*, t. II, pag. 627.

XX. ORTH. Assentior et ego. Verumtatem etsi nunc miracula non fiant, exemplar nihilominus communem cum prototypo adorationem habet; viceque versa prototypum cum exemplo; et utriusque unica est adoratio, sicut de vivifica cruce, ejusque figura dictum est. Confessio etenim figuræ, vivificæ crucis est confessio; quemadmodum et negatio. Idem ergo proportione de imagine Christi, Christoque ipso dictum puta.

HÆR. Recte hæc quidem, jureque optimo de divina cruce, et ejus figura; non autem de Christo ejusque effigie: neque enim congruit exemplum, quia imago cum imagine comparanda est, et figura cum figura.

XXI. ORTH. Sufficiebat, vir optime, dictorum perspicuitas ut assensum exprimeret. Attamen audi parumper interrogationem nostram. Utrum majus, plurisque faciendum est, Christus, an crux?

HÆR. Prius proculdubio; in Christo enim crux sanctificata est.

XXII. ORTH. Christi imago majusne quippiam, plurisque æstimendum est, quam crucis effigies?

HÆR. Non est quod ambigant, qui vel tantillum ratiocinari possunt, quin juxta prototyporum discrepantiam differant etiam exempla; cum multo præstantior sit imago Christi, quam figura crucis.

XXIII. ORTH. Eo itaque quod minus est et honore cedit, recte considerato, non una etiam id quod majus præstabiliusque sit recte consideratum esse affirmare stultum esset. Quid enim Christi imagini propinquius ad exemplum, quam figura crucis; cum ejusdem notionis sit imago cum figura? nam et vivificæ crucis imaginem per catachresim dicimus ejus figuram; et Christi figuram, ejus imaginem; εἰκὼν enim juxta etymologiam ἐοικὸς significat; ἐοικὸς vero simile; simile autem tum in imagine tum in figura, et intelligitur, et dicitur, et cernitur.

HÆR. Equidem sic annuo; sed tamen imaginem cum imagine comparare debes, et figuram cum figura; ut primum cum secundo æquivalere dicas.

XXIV. ORTH. Hoc jam ante, si animadvertisti, nec obscure, in divinis Patribus demonstratum est. Sin minus, audiamus et nunc mentes illustrantem sanctum Basilium (10). Rex, inquit, dicitur ipsa etiam regis imago: nec duo sunt reges; nec enim scinditur potestas, nec gloria dividitur. Quemadmodum enim quod nobis dominatur imperium et potestas una est, sic et quam illi deferimus glorificatio, una est, et non multæ. Itaque imaginis honor transit in prototypum. Quod vero exemplum hoc Christi imagini congruat, quis contradicat? Eodem enim modo dicendum est, Christum dici etiam ipsam Christi imaginem, nec duos

(10) *De Spiritu sancto*, ad Amphiloch. c. 18, p. 189.

A Κ΄. ΟΡΘ. Σύμφημι κἀγώ. Ἀλλ' ὅτι εἰ μὴ
γίνεται σημεῖα, κοινωνοῦν ἐστιν ὅμως τὸ παρ
τῆς τοῦ πρωτοτύπου προσκυνήσεως· ὡς καὶ ἔμ
τὸ πρωτότυπον τοῦ παραγώγου· καὶ ἀμφο
ἡ προσκύνησις καθὰ εἴρηται, ἐπὶ τοῦ ζω
σταυροῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκτυπώματος. Ἡ γὰρ
λογία τοῦ ἐκτυπώματος, ὁμολογία τοῦ ζω
σταυροῦ, καθάπερ καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ ζωοποιοῦ
ροῦ. Τὸ ἀνάλογον οὖν λήψει ἐπί τε εἰκόνος Χ
καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ.

ΑΙΡ. Εὖγε καὶ πάνυ εἰκότως περὶ τοῦ θείου
ροῦ, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκτυπώματος· ἀλλ' οὐ
Χριστοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπεικονίσματος. Οὐκ
γὰρ τὸ παράδειγμαι εἰκὼν γὰρ εἰκόνι παραβάλ
καὶ ἐκτύπωμα ἐκτυπώματι.

B ΚΑ΄. ΟΡΘ. Ἤρκει, ὦ βέλτιστε, ἡ τῶν προει
νων σαφήνεια εἰς βεβαίωσιν συγκαταθέσεως.
ὅμως δέξαι μου μικρὸν ἐρώτημα. Ποῖον μεῖζ
τιμιώτερον, Χριστὸς, ἢ σταυρός;

ΑΙΡ. Τὸ πρότερον δηλονότι· ἐν γὰρ Χριστῷ
ρὸς ἡγίασται.

ΚΒ΄. ΟΡΘ. Ἡ Χχιστοῦ εἰκὼν μεῖζόν τι καὶ
τερον, ἢ τὸ τοῦ σταυροῦ ἐκτύπωμα;

ΑΙΡ΄. Οὐκ ἔστιν ἀμφιβάλλειν, οἷς καὶ μικρὸ
εστι τοῦ συλλογίζεσθαι· ὅτι μὴ κατὰ τὴν δι
τῶν πρωτοτύπων καὶ τὰ παράγωγα διαλλ
προεργιαιτέρας οὔσης τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστο
τύπου τοῦ σταυροῦ.

ΚΓ΄. ΟΡΘ. Τοῦ ἐλάττονος οὖν καὶ ὑφειμένου
τιμὴν εὖ τεθεωρημένου, μὴ καὶ τὸ μεῖζον καὶ τ
τερον εὖ τεθεωρῆσθαι, λέγειν, τῶν ἀσυνέτων. Τ
C ἐγγύτερον Χριστοῦ εἰκὼν εἰς παράδειγμα, ἢ
σταυροῦ, ὁπότε τῆς αὐτῆς ἐμφερείας ἡ εἰκὼν π
ἐκτύπωμα; Καὶ γὰρ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυρ
κόνα λέγομεν κατὰ κατάχρησιν, τὸ αὐτοῦ ἐκ
μα· καὶ Χριστοῦ ἐκτύπωμα τὴν αὐτοῦ εἰκό
γὰρ εἰκὼν κατ' ἐτυμολογίαν, τὸ ἐοικὸς δηλοῖ·
ἐοικὸς τὸ ὅμοιον· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ τῆς εἰ
καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου καὶ νενόηται καὶ λέλεκται κ
θέαται.

ΑΙΡ. Ναὶ δὴ ταῦτα σύμφημι. Ἀλλ' ὅμως
βλητέον σοι εἰκόνα εἰκόνι καὶ ἐκτύπωμα ἐκτυπώ
Κἂν ἰσοδυναμεῖν φαίης τὸ πρῶτον τῷ δευτέρῳ.

ΚΔ΄. ΟΡΘ. Τοῦτο ἀνωτέρω δέδεικται οὐκ ἀμυ
εἴγε ἐπέστησας τὸν νοῦν, παρὰ τοῖς θεοφόροις
D τράσιν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ κἀνταῦθα ἐπαΐωμεν τοῦ
τίζοντος τὰς φρένας ἱεροῦ Βασιλείου· ὅτι Βασ
φησὶ, λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκών· κ
δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, ο
δόξα μερίζεται. Ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχ
ἐξουσία μία· οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία
καὶ οὐ πολλαί. Διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ εἰς τὸ
τότυπον διαβαίνει. Τὸ δὲ παράδειγμα ὅτι ἐφα
τῇ Χριστοῦ εἰκόνι, τίς ἀντερήσει λόγος; ὁμοιοτρ
γὰρ λεκτέον ὅτι Χριστὸς λέγεται καὶ ἡ τοῦ Χ
εἰκὼν, καὶ οὐ δύο Χριστοί· οὔτε γὰρ κἀνταῦ

ς σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· καὶ A
ως ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον
ίνει.

Ρ. Οὔτι που παραβλητέον τῷ θεοφόρῳ τῇ Χρι-
εἰκόνι τὸ τοῦ βασιλέως παράδειγμα, ἀλλὰ αὐτῷ
ῷ τῇ ἀοράτῳ εἰκόνι, τοῦ Θεοῦ, φημὶ, καὶ
ός.

. ΟΡΘ. Ἐν τούτῳ γὰρ τὸ θαυμαστόν· ὅτι
εἴληπται τῷ θεοφόρῳ ἡ τεχνητὴ εἰκὼν, εἰς φυ-
καὶ ἀπαράλλακτον ταυτότητά Πατρός τε, φημὶ,
ἱοῦ· τοῦτο ἡμῖν εἴληπται οὐκ ἐπὶ φυσικῆς, ἀλλ'
τεχνητῆς εἰκόνος Χριστοῦ. Κἀκεῖ μὲν τεχνητὴ
ῃ παραβέβληται εἰκόνι· δεῦρο δὲ τεχνητὴ
τῇ. Καὶ ὅσον καὶ ἡλίκον τὸ διεῖργον; ἀλλ'
τῷ θεοφόρῳ οὐχ εὑρόντι ἄλλο τι παράδειγμα
ον, τὸ τοῦ βασιλέως εἴληπται. Πόσῳ γε μᾶλ- B
μῖν πρὸς τὴν τεχνητὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ
ως Χριστοῦ, ἡ οὑτινοσοῦν βασιλέως εἰκὼν
λήλως εἴληπται! τοσοῦτον ἐγγίζουσα τῇ Χρι-
εἰκόνι, ὅσον προὔχουσά ἐστι κατὰ τιμὴν τῶν
εἶρα πάντων· ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ γῆς κρα-
κόνα ἐστὶ φέρων κατὰ τοὔνομα τῆς ἀξίας τοῦ
νοῦ βασιλέως Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ἡ Γραφὴ, ὅτι
ἡ παρὰ Κυρίου κράτησις ὑμῖν καὶ δυνα-
παρὰ τοῦ Ὑψίστου· ὃς ἐξετάσει ὑμῶν τὰ
, καὶ τὰς βουλὰς διερευνήσει· ὅτι ὑπ-
ι ὄντες τῆς αὐτοῦ βασιλείας, οὐκ ἐκρίνατε
ς.

Ρ. Εἰ καὶ τὴν τῆς εἰκόνος τιμὴν ἐπὶ τὸ πρωτό-
διαβαίνειν ἔφη ὁ θεῖος Βασίλειος, οὐ τῆς τε-
ῆς, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς ὑπηγόρευσεν, ἤγουν
Υἱοῦ [*f.* Υἱὸς] πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ μάλα γε C
ως.

Ϛ'. ΟΡΘ. Ἐπίσχες, ὦ 'τᾶν, ὅτι οὐκ εἶπε, Θεὸς
καὶ ἡ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς εἰκὼν, καὶ οὐ δύο
ὅπερ ἀληθές· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς σύστασιν τοῦ
δόγματος ἐχρήσατο τῷ τοῦ βασιλέως πα-
δείγματι, εἰδὼν ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ
βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· ἀκολούθως τὸ
συμπέρασμα ἐπήγαγε. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν,
ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει,
ἐπήγαγεν· ὃ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν,
τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός· ὡς τοῦ βασιλέως πρὸς
τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ληφθέντος πρωτοτύπου, καὶ οὐ
τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν· ἢ γὰρ ἂν ἔσχε τὸ ἔμπα-
λιν. Ὃ δὲ ἐστιν ἐνταῦθα φυσικῶς ὁ Υἱὸς, τοῦτο ἐκεῖ
μιμητικῶς ἡ εἰκών. Πλὴν ὅτι τὸ πρωτότυπον καὶ D
παράδειγμα ἔοικε τῶν καθ' ἡμᾶς εἶναι· ὅπερ εἴληπται
καὶ ἐπὶ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος. Καθ'
ἡμᾶς γὰρ ὁμολογεῖται γεγονέναι ἄνθρωπος, εἰ καὶ
ς ὁ αὐτός. Ὥστε κατὰ κοινοῦ καὶ ἐφ' οὑτινοσοῦν
λέως εἴληπται· Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρω-
τυπον διαβαίνει.

ΑΙΡ. Ἀλλ' ἡ τιμὴ οὐ πάντως καὶ προσκύνησις
ὰ τῶν θεοφόρων νενόηται· ἄλλο γὰρ τιμὴ, καὶ
ο προσκύνησις.

ΚΖ'. ΟΡΘ. Καὶ πῶς δοίης μήτε τὸ κράτος σχίζε-
σ, μήτε τὴν δόξαν μερίζεσθαι τοῦ πρωτοτύπου

A esse Christos; quia neque hic scinditur potestas, nec gloria dividitur, et imaginis honor transit in prototypum.

HÆR. Minime conferri debet cum imagine Christi regis exemplum, sed cum ipso Christo, qui invisibilis est imago, Dei scilicet ac Patris.

XXV. ORTH. Hoc videlicet mirandum est, quod quæ a sancto usurpata est artificialis imago, ad naturalem et sine discrepantia identitatem Patris et Filii, hæc a nobis non in naturali, sed in artificiali imagine Christi usurpatur. Atque illic quidem artificialis cum naturali comparata est imagine; hic vero artificialis cum artificialis. Et quantum, aut quale est discrimen? sed tamen cum sanctus exemplum aliud præstantius non haberet, B regis usurpavit. Quanto magis a nobis ad artificialem imaginem veri regis Christi, alterius cujuslibet regis imago congruenter assumpta est, tanto ad imaginem Christi proprius accedens, quanto subditis omnibus honore præstantior est: quando et ipse qui in terris imperat, veri regis Christi secundum nomen dignitatis imaginem gerit. Ait enim Scriptura: *Data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur; quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis* [34].

HÆR. Cum imaginis honorem in prototypum transire dixit divus Basilius, non de artificiali, sed de naturali locutus est, hoc est de Filii erga Pa- C trem imagine: atque id quidem jure optimo.

XXVI. ORTH. Siste, amice; non enim dixit, Deus dicitur etiam invisibilis Patris imago, et non sunt duo dii, quod sane verum est. Sed cum ad Theologici dogmatis constitutionem regis exemplo usus esset, docuissetque regem dici etiam regis imaginem, non duos tamen esse reges conclusionem consequenter intulit: ideoque cum dixisset imaginis honorem in prototypum transire, illico subjecit: Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc illic natura est Filius; tanquam rege ad suam ipsius imaginem comparato ut prototypo, et non patre ad filium: alioquin contrario modo dicendum erat. Quod igitur hic est filius per natu- D ram, hoc illic per imitationem est imago. Accedit quod prototypum et exemplum ad nostra pertinere videntur; quod et de Christo et de ejus imagine ostensum est. Similem enim nobis factum hominem confitemur, quamvis idem sit Deus. Quare in universum et de quolibet rege dictum est, imaginis honorem in prototypum transire.

HÆR. Atqui honor, non autem adoratio, a sanctis intelligitur; aliud enim est honor, et aliud adoratio.

XXVII. ORTH. Et quomodo concesseris nec potestatem scindi, nec gloriam dividi prototypi ergo

[34] Sap. VI, 5, 6.

exemplum, nisi utrumque unius atque ejusdem adorationis esse intelligas? Potestatis enim et gloriæ comes inseparabilis est honor et adoratio; quæ vocis quidem diversitate discrepant, re autem eamdem vim habent.

HÆR. Honorem transire dixit, non adorationem. Et ego sane imaginem Christi honoro in sublimi relinquens; sed nequaquam adoro, sicut dictum est.

XXVIII. ORTH. Unum mihi ante omnia percontandum est: Unde est quod imaginem Christi honoras inedito relinquens? non enim hoc modo, sed simpliciter honorandum dixit Basilius. Quare jam concidit propositio tua. Deinde quo pacto quod honoratur, non idem etiam adoratur, sive in sublimi, sive in humili loco spectatur? Nam et vivificæ crucis figuram honoramus et adoramus, sive in sublimi ostenditur, sive in humili cernitur. Et in rerum nostrarum exemplis, regem tum in alto sedendem, tum infra conspectum; et magistrum militum similiter, et præfectum, dominum item et doctorem. Sed enim ad divina oracula quæstionem transferamus. Quid ergo censes, cum dicunt: *Dignus es, Domine et Deus noster sanctus, accipere gloriam et honorem et virtutem* [25]. Et rursum: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divitias, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem* [26]. Et iterum: *Sedenti in throno, et Agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.* [27]. Item: *Benedictio, et gloria, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen* [28]. Ecce in his omnibus adoratio nusquam posita est. An igitur quia posita non est, adorationem Agno qui occisus est, hoc est Deo et Salvatori nostro denegabimus? An ejusdem potius ordinis, ejusdemque significationis sunt omnia? qui enim honore dignus est, idem etiam adoratione; et qui fortitudine, idem etiam virtute; et qui benedictione, idem etiam gloria; et quotquot alia aliter enuntiantur. Quod si imaginis adorationem prototypo detrahas, simul utique et honorem detraxeris, et potestatem, et gloriam. Sed fieri nequit, quin ubi unum est, cætera etiam virtute adsint. Accipe et aliud in te jaculum: *Qui non honorificat Filium; non honorificat Patrem, qui misit illum* [29]. Quid tibi videtur? An expers adorationis est honor qui Patri Filioque defertur? Verum hæc cogitare, sani non est. Rursum dicente omnium Deo per Isaiam Prophetam: *Ecce pono in Sion lapidem angularem, honorandum* [30]. An quia non addidit, et adorandum, Filium Dei adorandum esse inficiabimur? Et cum ait Scriptura: *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi, et ut sis longævus super terram* [31]. Item: *Qui honorat patrem, exorabit pro peccatis: et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam* [32]. Nunquid adorare parentes

A πρὸς τὸ παράγωγον, εἰ μὴ νενόηταί σοι μιᾶς κ
αὐτῆς εἶναι προσκυνήσεως τὰ ἀμφότερα; κ
γὰρ καὶ δόξης σύστοιχος καὶ ἀμέριστος ἡ τιμὴ
προσκύνησις· καὶ τῇ μὲν ἑτερολεξίᾳ διάφορα
γόμενα, τῷ δὲ ἀξιώματι ὁμοδύναμα.

ΑΙΡ. Τιμὴν ἔφη διαβαίνειν, ἀλλ' οὐ προσκ
Κἀγὼ δὴ τιμῶ ἀνωφερῆ ἐῶν τὴν εἰκόνα Χρ
ἀλλ' οὐ προσκυνῶ, καθὼς εἴρηται.

ΚΗ'. ΟΡΘ. Ἕν μοι πρῶτον εἰς ἐρώτησιν
σοι τιμᾷν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀνωφερῆ ἐῶντι;
οὕτως, ἀλλ' ἁπλῶς ἔφη τιμᾷν Βασίλειος. Ὥσ
πέπτωκε σου ἡ πρότασις. Δεύτερον, πῶς ὃ τει
μὴ καὶ προσκεκύνηται, ὑψηλοφανῶς καὶ χαμ
νῶς ὁρώμενον; Καὶ γοῦν τιμῶμεν καὶ προσ
B μεν τὸν τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ ἀν
κνύμενον καὶ κάτω βλεπόμενον. Ἐπεὶ καὶ ἐ
καθ' ἡμᾶς ὑποδειγμάτων, τὸν βασιλέα καὶ ἀν
ήμενον καὶ κάτω βλεπόμενον· τὸν στρατηγὸν
τως, καὶ ὕπαρχον, τὸν δεσπότην ὁμοίως καὶ
σκαλον. Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰ θεῖα λόγια μετε
θεώρημα. Τί οὖν σοι δοκεῖ, ἡνίκα λέγει, Ἄξ
ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἅγιος, λαβ
δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν. Καὶ
Ἄξιόν ἐστι τὸ Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον
τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν σοφ
τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν κ
εὐλογίαν. Καὶ πάλιν, Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τ
νου, καὶ τῷ Ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ
δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
Ἀμήν. Καὶ πάλιν, Ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα
C σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ
καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶν
αἰώνων. Ἀμήν. Ἰδοὺ ἐν πᾶσι τούτοις προσ
οὐδαμοῦ πρόσκειται· ἆρ' οὖν ἐπεὶ οὐ πρό
ἀποστερήσομεν τὴν προσκύνησιν τῷ Ἀρ
ἐσφαγμένῳ, ἤτοι τῷ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν;
λονότι τῆς αὐτῆς συστοιχίας εἰσὶν ὁμοδύναμα
ὁ γὰρ τῆς τιμῆς ἄξιος, καὶ τῆς προσκυνήσε
ὁ τῆς ἰσχύος, καὶ τῆς δυνάμεως· καὶ ὁ τῆς εὐ
καὶ τῆς δόξης· καὶ ὅσα ἀλληλούχως ὑμνε
οὖν ἀποστερήσεις τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκό
πρωτοτύπου, συναποστερήσειας δηλονότι καὶ
μὴν καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν δόξαν· ἀλλ' οὐχ ἐνὶ
ἑνὸς ὄντος, μὴ καὶ τὰ λοιπὰ δυνάμει συνεῖναι
τοίνυν καὶ ἕτερον πρόβλημα. Ὁ μὴ τιμῶν
D τὸν Υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαν
τόν. Τί οὖν σοι δοκεῖ; ἀμοιρεῖ προσκυνήσεω
Πατέρα καὶ Υἱὸν προσαγομένη τιμή; ἀλλ'
τοῦτο καὶ ἐννοεῖν. Πάλιν λέγοντος τοῦ τῶ
Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· Ἰδοὺ τί
Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον ἔντιμον· ἆρα ἐ
πρόσκειται, καὶ προσκυνητὸν, ἀποστερήσομεν
νητὸν εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Καὶ πάλιν ἡ
Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου,
σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τ
Καὶ πάλιν· Ὁ τιμῶν πατέρα ἐξιλάσεται ἁμ

[25] Apoc. IV, 11. [26] Apoc. V, 12. [27] Ibid. 31. [28] Apoc. VII, 12. [29] Joan. V, 23. [30] Isa. XXV
[31] Exod. XX, 12. [32] Eccli. III, 4.

ὡς ὁ θησαυρίζων, ὁ δοξάζων μητέρα αὐτοῦ. A
οἶνον προσκυνεῖν ἐνταῦθα τοὺς γονέας κελεύει, ἀλλ' ἢ μόνον τιμᾷν; πολλῆς τοῦτο τῆς ἀσυνεσίας. ν ὁ μέγας Ἀπόστολος· Τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν λέα τιμᾶτε. Ἆρ' οὖν τιμᾷν μόνον, ἢ καὶ προσκυδιακελεύεται; καὶ τίς οὐ συνιεῖ τῶν σεσυνετιων; Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦ ἱερέως ἀκούων, συνίημι τοιχον καὶ ὁμοδύναμον εἶναι τὴν τιμὴν τῆς προσσεως· Ὅτι πρέπει σοι, φησὶ, πᾶσα δόξα, τιμὴ προσκύνησις. Οὕτω τοιγαροῦν εἰπόντος τοῦ θείου λείου, Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον είνει, κατὰ τὸ σιωπώμενον συναπέφησεν, ὅτι καὶ ς εἰκόνος προσκύνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον δια:, συνῳδὰ τῷ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ.

Ρ. Συμπεφορημένος ὁ λόγος ἐκ διαφόρων Παων μαρτυριῶν ἐπιδεικνύσθω· ὡς ἂν εἴη βεβαιό- B
; πρὸς πειθὼ τοῖς ἐπαΐουσιν.

Γ'. ΟΡΘ. Ὁ μακάριος Ἰωάννης οὗ ἐκ τῶν χειτὰ χρυσότατα ῥυΐσκεται ἔπη, τάδε φησί· Ὅπερ ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰς ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυσφενδόναις, καὶ ἐν ἐκπόμασι καὶ ἐν φιάλαις, καὶ αλάμων τοίχοις, καὶ πανταχοῦ, τὴν εἰκόνα τὴν ν ἐκείνην διεχάραξαν πολλοί· ὡς μὴ μόνον ἀκούτῆς προσηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁρᾷν αὐτοῦ ταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον, καὶ διπλῆν τινα ; ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν.

ΑΙΡ. Καὶ τίνος φαίην τὴν τοιαύτην εἰκόνα;

Λ'. ΟΡΘ. Μελετίου τοῦ τῆς Ἀντιοχέων προρου.

ΑΙΡ. Ἁγίαν ἔφη, ἀλλ' οὐ προσκυνητήν· οὐ γὰρ C
[illegible] τὸ ἅγιον, καὶ προσκυνητόν· λέγει γὰρ ὧδέ [illegible] ἱερὸς Ἀπόστολος· Εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη [illegible] δικαιώματα λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμι[illegible]. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ᾗ ἡ [illegible], καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρ[illegible], ἥτις λέγεται ἁγία· μετὰ δὲ τὸ δεύτερον [illegible] σκηνὴ, ἡ λεγομένη Ἅγια ἁγίων· χρυ[illegible] θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς [illegible] περι κεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ· [illegible]ος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος [illegible] ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς [illegible]ης· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης [illegible]ιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ [illegible] λέγειν κατὰ μέρος· Ἅτινα ἅγια καλοῦ[illegible] δήπου καὶ προσκυνητὰ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος [illegible]. D

ΛΑ'. ΟΡΘ. Ἅγια κεκληκὼς τὰ εἰρημένα ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, καὶ προσκυνητὰ κατὰ συνεκδοχὴν εἴρη[illegible], Ἀλλ' ὁ περὶ μὲν τούτων μικρὸν ἀναμεινάτω [illegible]ος, ἔχων ἐξηγορίαν πλατυτέραν. Ἐκεῖνο δέ μοι [illegible]τι ἀπόκριναι. Πῶς φὴς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΑΙΡ. Ἅγια δηλονότι· τὰ γὰρ, Ἅγια τοῖς ἁγίοις, παρὰ τῷ ἱερουργοῦντι ἐκπέφανται.

A his locis non jubet Deus, sed tantummodo honorare? Magnæ hoc stoliditatis est. Et cum magnus Apostolus scribit: *Deum timete, regem honorificate* [33]; num honorare tantum et non etiam adorare præcipit? et quis hæc non intelligat qui modo aliquam intelligendi vim habeat? Ego vero et cum sacerdotis vocem audio, Quia te decet omnis gloria, honor, et adoratio, comitem adorationis ejusdemque cum illa notæ honorem esse intelligo. Sic ergo cum divus Basilius imaginis honorem transire dixit in prototypum, tacite simul adorationem imaginis ad prototypum transire consentanee verbis beati Athanasii pronuntiavit.

HÆR. Congestis Patrum testimoniis fulciatur B oratio, ut ad fidem auditoribus faciendam firmior sit.

XXIX. ORTH. Beatus Joannes (11), cui aurea ex labiis verba fluunt, hæc ait: Quod ergo in nominibus fecistis, hoc et in illius imagine fecistis. Nam et in annulorum palis, et in poculis ac phialis, et in thalamorum parietibus, et passim sanctam illam imaginem multi depinxerunt, ut non solum nomen illud audiant, sed ejus etiam corporis figuram ubique conspiciant, et duplicem quamdam absentiæ consolationem capiant.

HÆR. Cujusnam fuisse dicam hanc imaginem?

XXX. ORTH. Meletii Antiochensium antistitis.

C HÆR. Sanctam dixit, et non adorandam. Nec enim prorsus quod sanctum est, idem etiam adorandum; cum alicubi dicat Apostolus: *Habebat quidem et prius tabernaculum, justificationes culturæ, et sanctum sæculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronduerat, et tabulæ testamenti, superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula* [34]. Quæ quidem omnia cum sancta dicit Apostolus, haud quaquam etiam adoranda docuit.

D XXXI. ORTH. Sancta hæc appellans sacer Apostolus, etiam adoranda per synecdochen dixit. Sed de illis quidem sermo tantisper intermittatur, latiorem habiturus expositionem. Hoc mihi interim, quod quæram, responde. Quo in numero habes corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi?

HÆR. Sancta sunt procul dubio. Etenim, Sancta sanctis, a sacerdote pronuntiatur.

[33] I Petr. II, 17. [34] Hebr. IX, 1 seqq.

(11) In *Encom.* Meletii ep. Antioch. homil. 47, pag. 591 *a*.

XXXII. ORTH. Hæc itaque etiam adoranda judicas?

HÆR. Et quis adeo impie sentiat, qui non sancta simul et adoranda confiteantur?

XXXIII. ORTH. Non igitur tecum pugnantia loqueris, qui cum ante dixeris, non statim quod sanctum est, idem etiam adorandum esse, nunc rursum affirmes quod negasti?

HÆR. Atqui non de mysteriis mihi sermo erat cum de his omnes consentiant, ut dixi.

XXXIV. ORTH. Quid vero de Evangelio censes, cum sanctum appellatur; nunquid etiam adorandum esse? itemque figuram vivificæ crucis, et sacra omnia donaria?

HÆR. Et sancta utique, et adoranda. Sed longe ab horum sanctitate distat sancti effigies. Quare licet imagine sancta dicatur, nusquam tamen adoranda.

XXXV. ORTH. Fateor et ipse hanc ab illis, quod ad sanctitatem spectat, plurimum abesse; quippe Sancta sanctorum appellantur. Cæterum quidquid sanctum est, adorandum esse, licet alterum altero sanctitate et adoratione inferius sit. Quod enim prorsus adorandum non est, idem sanctitatis est expers. Tu vero doce, ubi tandem sanctum aliquid vocatum sit, quod simul adorandum non sit.

HÆR. Protuli apostolica verba de iis quæ in lege sancta dicebantur; quæ et ipse resumpturum te promisisti.

XXXVI. ORTH. Primum equidem hoc dicam: Quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere: nec vetera iis qui in gratia sunt obtrudi debere; alioqui et Sabbata colemus, et circumcidemur, et multa nobis contraria consequentur; sed juxta adumbrationem tantummodo. Umbram enim habere lex, non ipsam rerum imaginem, dicta est ab Apostolo. Deinde vero etiam quæ in lege sancta dicta sunt, adoranda itidem esse, demonstrare est. Nam si Cherubim gloriæ appellata sunt; gloria autem honori suppar atque cognata est, et honor adorationi, perspicuum est, quod gloria affectum sit, id sanctum; et quod sanctum, idem etiam adorandum esse, velis nolis.

HÆR. Consecutione quadam artificiose probasti, quod sanctum est, adorandum simul esse, juxta Vetus Testamentum; sed non ex certis et minime dubiis testimoniis.

XXXVII. ORTH. Audiemus certe ipsos Patrum coryphæos: Gregorium Theologum (12) in quadam oratione sua sic loquentem: « Tum etiam id quod Heli sacerdoti, atque aliquando post Ozæ accidit, compertum habeo: quorum alter sceleris etiam illius, quod adversus sacrificia filii committebant, carnium primitias ex ollis, priusquam fas esset, extrahentes, pœnas luit; idque cum eorum impie-

(12) In magno Apologet.

A ΛΒ'. ΟΡΘ. Ταῦτα δή σοι καὶ προσκυνητὰ νενόηται;

ΑΙΡ. Καὶ ποῦ τις εἰς τοσοῦτον ἀθεΐας ἐληλακὼς φρόνημα, οὐ συνομολογοίη ἅγια ὁμοῦ καὶ προσκυνητὰ ὑπάρχειν;

ΛΓ'. ΟΡΘ. Οὐκοῦν ἐναντιολογεῖς ἑαυτῷ, πρότερον εἰρηκὼς, οὐ πάντως τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν, νῦν δ' αὖ ἀποφάσκων ὃ κατέφησας;

ΑΙΡ. Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν μυημίων μοι ὁ λόγος τούτων ἤδη πᾶσιν ὁμολογουμένων, ὡς προείρηται.

ΛΔ'. ΟΡΘ. Τί δέ σοι δοκεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἅγιον καλούμενον, οὐχὶ καὶ προσκυνητὸν ὑπάρχειν; ὅ τε τύπος τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ πᾶν ἱερὸν ἀνάθημα;

B ΑΙΡ. Καὶ ἅγια τοιγαροῦν, καὶ προσκυνητά. Ἀλλὰ πολὺ ἀποδέουσα ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου τῆς τούτων ἁγιστείας. Ὥστε εἰ καὶ ἁγία κέκληται ἡ εἰκὼν, ἀλλ' οὐ πάντως προσκυνητή.

ΛΕ'. ΟΡΘ. Σύμφημι κἀγὼ πολλοῦ ἀποδέειν κατὰ τὴν ἁγιωσύνην ταύτην ἐκείνων· καὶ γὰρ Ἅγια ἁγίων λέγεται. Πλὴν ὅτι πᾶν ἅγιον προσκυνητὸν, κἂν ὑφειμένον θάτερον θατέρου τυγχάνῃ τῇ τε ἁγιωσύνῃ καὶ προσκυνήσει· τὸ γὰρ πάντῃ ἀπροσκύνητον, πάντῃ ἀμοιρεῖ καὶ ἁγιότητος. Σὺ δέ μοι δεῖξαι πού ποτε ἂν ἅγιον ᾖ ἐπικεκλημένον, μὴ καὶ προσκυνητὸν τυγχάνον.

ΑΙΡ. Προύθηκα τὰς ἀποστολικὰς ῥήσεις περὶ τῶν ἐν νόμῳ εἰρημένων ἁγίων, αἷς καὶ ὑπαντᾷν ἐπηγγείλω.

C ΛϚ'. ΟΡΘ. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνον ἐρῶ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· καὶ οὔ τί που παραβλησέα τὰ πάλαι τοῖς ἐν χάριτι· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ σαββατίσωμεν, καὶ περιτεμούμεθα, καὶ πολλὰ ἡμῖν ἐναντία ἕψεται· ἀλλ' ὅσον ἐν σκιαγραφίᾳ μόνον. Σκιὰν γὰρ ἄγων ὁ νόμος, οὐκ αὐτὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, τῷ Ἀποστόλῳ εἴρηται. Δεύτερον ὅτι καὶ τὰ ἐν νόμῳ ἅγια εἰρημένα, καὶ προσκυνητὰ, ἔστιν ἀποδεικνύναι. Εἰ γὰρ Χερουβὶμ δόξης ὠνόμασται· ἡ δὲ δόξα ὁμόστοιχος τῇ τιμῇ, καὶ ἡ τιμὴ τῇ προσκυνήσει· δηλονότι τὸ δεδοξασμένον, ἅγιον· καὶ τὸ ἅγιον, προσκυνητὸν τυγχάνει, κἂν οὐ βούλοιο.

ΑΙΡ. Ἀκολουθίᾳ τινὶ καὶ εἱρμῷ τετεχνολόγησέ D σοι τὸ ἅγιον προσκυνητὸν εἶναι κατὰ τὴν πάλαι διαθήκην. ἀλλ' οὐκ ἐκ μαρτυριῶν ἀναμφιλέκτων,

ΛΖ'. ΟΡΘ. Καὶ δὴ ἀκουσόμεθα τῶν κορυφαιοτάτων Πατέρων· Γρηγορίου μὲν τοῦ Θεολόγου φάσκοντος ὧδέ που ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις· « Γινώσκω Ἠλεὶ τὸν ἱερέα, καὶ μικρὸν ὕστερον Ὀζᾶν· τὸν μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων παρανομίας ἀπαιτηθέντα δίκην, ἣν ἐτόλμων κατὰ τῶν θυσιῶν, πρὸ καιροῦ τῶν λεβήτων ἀπαρχόμενοι· καὶ ταῦτα, οὐκ ἀποδεχόμενον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπιτιμήσαντα. Τὸν

ι ψαύσας τῆς κιβωτοῦ μόνον περισπασθείσης τοῦ μόσχου, τὴν μὲν περιεσώσατο, αὐτὸς δὲ ετο, φυλάσσοντος τῇ κιβωτῷ τοῦ Θεοῦ τὸ σε-ιον. » Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ· « Τοσούτου δεῖ ιοιτᾷν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων θαῤῥοῦντα, ὧν ι: ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἐπιβατὸν ἦν. Το-υ δεῖ τὸ καταπέτασμα, ἢ τὸ ἱλαστήριον, ἢ τὴν τὸν, ἢ τὰ Χερουβὶμ, ἢ προσβλέπειν εἶναι παν-ἢ προσάπτεσθαι· » Βασιλείου δὲ τοῦ μεγάλου φάσκοντος, γενέσθαι δὲ καὶ περὶ τὴν κιβωτὸν εοῦ τῆς ἁγίας διαθήκης, ἃ μήτε ἠκτύσθη ποτὲ ρον· ὥστε ἧς οὔτε Ἰσραηλίταις, οὔτε μὴν αὐ-ερεῦσιν ἅπασιν, οὐδὲ πάντοτε ἅπτεσθαι θεμιτὸν ιδὲ τόπος αὐτὴν ὁ τυχὼν ἐδέχετο· ταύτην ὑπὸ ν ἀσεβῶν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν μετακομίζεσθαι, ντὶ τῶν ἁγίων, εἰδώλων ναοῖς ἀποτίθε-

A tati non modo non suffragaretur, sed gravissimis quoque verbis eos hoc nomine identidem objurgaret. Alter quia arcam a bove distractam tantummodo attrectare ausus fuerat, ita eam illæsam servavit, ut sibi interim exitium accerseret : Deo nimirum hoc animadversionis exemplo arcæ suæ venerationem sartam tectam tenente. Et iterum in eadem oratione : Tantum aberat ut quivis audacter accederet ad Sancta sanctorum, quæ uni duntaxat ac semel quotannis licebat adire. Tantum aberat, ut cujusvis esset velum, aut propitiatorium, aut arcam, aut Cherubinos vel aspicere vel attingere. » Basilium quoque magnum, dicentem, ea circa Dei arcam sacri fœderis gesta fuisse, quæ audita nunquam antea fuissent ; ita ut quam nec Israelitis, nec ipsis etiam sacerdotibus omnibus, nec semper

B attingere fas erat, nec quilibet temere locus reci-t ; hæc impiorum manibus huc illuc circum ferretur, et pro sanctis in idolorum templis collo-ir.

. Ὅτι μὲν οὖν ἅγια καὶ σεβάσμα, ἀληθές· οὐ αὶ προσκυνητὰ εἴρηται τοῖς Πατράσι·

HÆR. Quod ergo sancta etiam colenda sint, verum est : attamen adoranda esse Patres non dixerunt.

. ΟΡΘ. Καὶ πῶς ἂν εἴη ἅγια καὶ σεβάσμια, για τυγχάνοντα προσκυνήσεως; Λέγει τοίνυν ἰς Πράξεσιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Ἀναστρε-ος καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ · ὡς τῶν σεβασμάτων δηλαδὴ καὶ προσκυνημά-τυγχανόντων. Καὶ, Σεβαστὸς, πάλιν, ὁ βασιλεὺς, αι. Τοῦ γὰρ Παύλου, φησὶ, ἐπικαλεσαμένου ηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνω-. Καὶ μικρὸν ὑποκατιών· Ἐγὼ δὲ καταλαβό-ς μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι· αὐτοῦ δὲ ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστὸν, [illegible] αὐτόν. Συνιεῖς ὅτι τὸ σεβαστὸν καὶ [illegible]; Οὐ γάρ τις φρενῶν εἴσω μένων εἴ-[illegible] μὲν, οὐ προσκυνητὸν δὲ τὸν βασιλέα· Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ μὴ θεμιτὸν, ἢ προσβλέπειν, ἢ [illegible] τῶν προειρημένων ἁγίων, ἢ μόνον τῷ ἱερέως, πολὺ τὸ ἀνῳκισμένον κατὰ τιμὴν ὑπο-[illegible] ὁ λόγος. Καὶ εἰ σημεῖα καὶ τέρατα ἡ κιβωτὸς ῦ Θεοῦ, ἐν ὧν ἔν τε τῷ Ὀζᾶν καὶ ἐν τοῖς λαβοῦσιν [illegible] ἀλλοφύλοις δέδρακε· πῶς οὐχὶ καὶ πάσης δό-ξης, τιμῆς καὶ προσκυνήσεως ἔμπλεως ὑπῆρχεν, [illegible] τὰ Χερουβὶμ, καὶ ὅσα ἄλλα εἴρηται κατὰ [illegible] τῷ Ἀποστόλῳ; Οὕτω τοιγαροῦν καὶ οἱ ἁγίας οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου Πατέρες ἐν ; μετὰ ταῦτα ἐκτεθεῖσιν αὐτοῖς ἱεροῖς κανόσιν λαξεύτας τάδε φασίν· « Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰ-κόνων γραφαῖς Ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δει-κνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη χάριτος· τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου προ-[illegible] Ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν κοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας ολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παρα-

XXXVIII. ORTH. Et quo pacto sancta et colenda essent, si adoranda non sint? cum in Actibus dicat divinus Apostolus : *Præteriens et contemplans culturas vestras, inveni et aram in qua scriptum erat Ignoto Deo*[35] : quasi culturæ scilicet, adorationes quoque sint. Ad hæc Augustus, id est colendus, dicitur imperator, *Paulo* inquit, *appellante, ut servaretur Augusti cognitioni* [36]. Et paulo post : *Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi*

C *mittere* [37]. Sentisne colendum idem etiam adorandum esse? Nec enim mentis compos ullus dicat colendum quidem, sed non adorandum esse imperatorem. Sed et quod sancta illa vel videre vel attingere nefas erat, præterquam soli sacerdoti, magnam honoris prærogativam declarat. Deinde si arca Dei signa et prodigia in Oza, et allophylis qui eam ceperant, edidit, quomodo non omni gloria, honore atque adoratione plenam fateare, sicut et Cherubinos, et alia quæ ibidem ab Apostolo conjuncta sunt? Sic ergo et sanctæ œcumenicæ sextæ synodi Patres in sacris canonibus, qui conscripti postea fuerunt, usurpantes hæc dicunt (13) : » In quibusdam sanctarum imaginum picturis Agnus digito Præcursoris indicatus expressus est : qui in figuram assumptus est gratiæ; verum nobis per legem Agnum

D Christum Deum nostrum ostendens. Veteres igitur typos et adumbrata veritatis symbola præfigurationesque Ecclesiæ traditas amplectentes, gratiam anteponimus, et veritatem, tanquam legis plenitudinem, acceptamus. Ut igitur quod perfectius est, etiam in colorum varietate omnium oculis subjiciatur, characterem illum, quo secundum hominem

Act. xvii, 23. [36] Act. xxv, 21. [37] Ibid. 25.

13) T. VI Conc. Labbei pag. 1177, c.

Agnus Christus Deus noster, qui abstulit peccata A mundi, effigiatus est posthac in imaginibus pro veteri Agno erigi debere declaramus. Per hunc enim humilitatis Verbi Dei altitudinem considerantes, ad memoriam ejus in carne conversationis, et passionis, mortisque Salvatoris, et mundo illinc natæ liberationis cognitionem manu ducimur. » Vides ut veteres typos et umbras adoranda dixerint, cum dicunt, *Amplectentes*. Ipsum enim ἀσπάζεσθαι, profecto adorare est, et amplexari. Quin etiam Theodorus Antiochiæ archiepiscopus in *Synodico* suo eadem affirmat. « adversus eos qui hæretico more obluctantur, dicuntque sanctorum imagines, quæ manufactæ sint, adorari non debere, atque idola illas imperite aut impie potius appellant, Sciant isti et Cherubinos, et propitiatorium, arcam, et virgam, B et mensam quæ Moyses divinus fabricatus est, manufacta fuisse, quæ nihilominus adorabantur : reprehendi autem a divina Scriptura eos duntaxat, qui sculptilibus adorationem tribuunt. »

δεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν πρ μεν, καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου, ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς ματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογρά τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον κτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τ λαιοῦ Ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν. Δι' αὐ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανο καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χε γούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ ἀπολυτρώσεως. » Ὁρᾷς ὅτι τοὺς παλαιοὺς καὶ τὰς σκιὰς προσκυνητὰς ἔφασαν, διὰ τοῦ Κατασπαζόμενοι. Αὐτὸ γὰρ δὴ ἀσπάζεσθαι, κυνεῖν ἐστι καὶ προσπτύσσεσθαι. Ἀλλὰ καὶ Θε ὁ Ἀντιοχείας ἀρχιεπίσκοπος, ἐν τῷ κατ' αὐτὸ οδικῷ, τὰ αὐτὰ φθέγγεται· « Πρὸς δὲ τοὺς κῶς ἀντεξαγομένους, καὶ λέγοντας ὡς οὐ δεῖ κυνεῖν τῶν ἁγίων τὰς εἰκόνας χειροποιήτους εἴδωλά τε ἀνοήτως, μᾶλλον δὲ δυσσεβῶς, ἀποκαλοῦνται· ἴστωσαν οἱ τοιοῦτοι, ὡς τὰ Χερουβὶμ καὶ τ στήριον, ἡ κιβωτός τε καὶ ἡ ῥάβδος, καὶ ἡ τράπεζα, ἃ Μωσῆς ὁ θεσπέσιος κατεσκεύασε, χειρο ἦσαν καὶ προσεκυνοῦντο. Κατηγορεῖ δὲ ἡ θεία Γραφὴ τῶν προσκυνούντων τοῖς γλυπτοῖς. »

HÆR. Qua igitur de causa serpentem æneum contrivit Ezechias? sic enim scriptum est : *Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit omnes statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses; siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum* [38].

ΑΙΡ. Καὶ ὅτου χάριν τὸν χαλκοῦν ὄφιν συνέ Ἐζεκίας; γέγραπται γάρ· Καὶ ἐποίησε τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐ Δαυὶδ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· αὐτὸς ἐξῆρε τὰ καὶ συνέτριψε πάσας τὰς στήλας, καὶ ἐξωλ σε τὰ ἄλση, καὶ τὸν ὄφιν τὸν χαλκοῦν ὃν Μωσῆς· ὅτι ἕως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἦσαν Ἰσραὴλ θυμιῶντες αὐτῷ.

XXXIX. ORTH. Eo quod inter sancta quæ Apostolus enumeravit, nullum locum habet serpens æneus: C de quo loquens Theologus Gregorius (14) : » At vero inquit, serpens æneus adversus morsus serpentum suspenditur, non tamen ut Christi pro nobis passi typus, verum ut antitypus : atque eos qui ipsum intuentur, salvos facit : dium eum non vivere, sed mortuum esse, simulque subditas sibi copias enecare persuasum habent, deletum nimirum et exstinctum sicut merebatur. Et quod tandem illi congruens epitaphium canemus? Ubi est, mors, stimulus tuus? ubi tua, inferne, victoria? Crux te prostravit, vitæ auctor tibi necem attulit. Exanimis es, mortuus, immobilis, iners serpentis licet figuram serves in sublimi loco ignominiose pendens. » Et jure comminutus est, cui incensum adolebant Israelitæ cujus enim prototypum adorari non debet, ejus D quoque exemplum explodendum est. Omnia vero tabernaculi sancta spiritualis cultus figuras fuisse divus Cyrillus ostendit.

ΛΘ'. ΟΡΘ. Ὅτι μηδὲ ἕν τι τῶν κατηριθμ ἁγίων τῷ Ἀποστόλῳ ὁ χαλκοῦς ὄφις· περὶ οὗ ὁ θεολόγος Γρηγόριος· « Ὁ δὲ χαλκοῦς ὄφ μᾶται κατὰ τῶν δακνόντων ὄφεων. Οὐχ ὡς τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος, ἀλλ' ὡς ἀντίτυπ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν ὁρῶντας. Οὐχ ὅτι δὴ τ μενος, ἀλλ' ὅτι νενέκρωναι καὶ συννεκροῖ αὐτὸν δυνάμεις καταλυθεὶς ὥσπερ ἦν ἄξιος. ὁ πρέπων αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἐπιτάφιος; Πο θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκ σταυρῷ βέβλησαι· τῷ ζωοποιῷ τεθανάτω Ἄπνους, νεκρὸς, ἀκίνητος, ἀνενέργητος, εἰ σχῆμα σώζεις ὄφεως ἐν ὕψει στηλιτευόμενο εἰκότως συντέτριπται θυμιαζόμενος ὑπὸ τῶν λιτῶν· οὐ γὰρ τὸ πρωτότυπον οὐ λατρευτέον, λαὶ τὸ παράγωγον ἀποπτυστέον. Πάντα δὲ σκηνῆς ἅγια, προχαράγματα τῆς ἐν πνεύμ λρείας ὁ θεοφόρος Κύριλλος ἀποδείκνυσιν.

HÆR. Credo recte hoc loco habere quæ dicta sunt. Sed quia qui paulo ante productit a te fuerunt, recentiores sunt et non ex numero antiquiorum, ad testimonium recipi non debent.

ΑΙΡ. Πέπεισμαι τὸν λόγον εὖ ἔχειν ἐ ἀλλ' ἐπεὶ οἱ προτεθέντες ἔναγχος νεωστὶ, καὶ πάλαι Πατέρων, ἀπαράδεκτοι πρὸς μαρτυρίαν.

XL. ORTH. Sane si Basilio aliisve divinis consentanea non sunt quæ ab illis dicuntur, neque

Μ'. ΟΡΘ. Εἰ μὲν οὐχ ἀκόλουθα Βασιλείῳ κ λοιποῖς θεοφόροις τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα, οὐ

[38] IV Reg. XVIII, 3.

(14) Orat. 11, in Pasch., t. II, pag. 692 a.

ι, οὐδέ τις τῶν εὐσεβούντων. Εἰ δὲ σύμφωνα ἱρισα, οὐχ ὅτι πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁπηνίκα ·αν οἱ μνημονευθέντες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ιαιρὸν, εἰ εἴη τις τὰ αὐτὰ λέγων, καὶ δεδεγμέ- ῖ πρὸς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ συναρίθμιος τὸ τῆς ἀληθείας δόγμα αὐτοῖς τε ἁγίοις ἀπο- ;, μὴ ὅτι γε τοῖς μεταγενεστέροις θεοφόροις. τοῦτο δέχου καὶ τὰ πρακτικὰ τοῦ ἁγίου καὶ λου Μαξίμου, ἐν οἷς φησι· « Δεσπόται, ἐπὰν οὕτω γενέσθαι, ἔκβασις γένηται τῶν δοξάντων, ου κελεύετε, ἀκολουθῶ ὑμῖν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ταν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων· καὶ μετάνοιαν, καὶ εὐχὴ γέγονε. Καὶ ἕκαστος τὰ ἅγια Εὐαγγέλια καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, ν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ), καὶ τῆς Δεσποίνης ἡμῶν τῆς αὐτὸν τεκού- ναγίας Θεοτόκου ἠσπάσαντο, τεθεικότες καὶ ας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων.» Καὶ ε]ῶ πλέον τι λέγειν διὰ τὸ προσκορὲς τοῦ λόγου, ἑσμοῦ χρήσεων τῶν τε πάλαι καὶ νεωστὶ περὶ τῶν εἰκόνων προκειμένου, εἰ μέλλοιμεν ταύ- λίττεσθαι.

Ἐμοὶ πάρεστιν ἑσμὸς χρήσεων παρὰ τῶν νεωστί· ἀλλὰ ἀντίθετος τῆς τῶν εἰκόνων ἀνα- πώς τε καὶ προσκυνήσεως.

ΟΡΘ. Εἰ μὲν οὖν ἡ ἔνστασις πρὸς τὸ μὴ ἀνα- σθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ῦ, ἦν ἂν σοι προκομίζειν τὰς τοιαύτας χρή- Ἐπειδὴ δὲ τὴν μὲν ἱστορίαν κατεδέξω ἀναινό- μόνον τὴν προσκύνησιν, τί δὴ πάλιν ἀστατεῖς ἐκ εἰς τοῦτο μεταπίπτων, ὅπερ ἐστὶ ψεύδους ;

Ρ. Εἰ καὶ ὡμολόγηται περιγεγράφθαι τὸν Κύ- ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πάθους, ἐκ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· λέγει γὰρ ὧδέ που ὁ στολος· Εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα ιστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν. Καὶ πά- ὁ θεολόγος Γρηγόριος· « Τέλειον δὲ οὐ διὰ τὴν ότητα μόνον, ἧς οὐδὲν τελειότερον, ἀλλὰ καὶ διὰ ν πρόσληψιν τὴν χρισθεῖσαν θεότητι, καὶ γενομέ- ν ὅπερ τὸ χρῖσαν, καὶ θαρρῶ εἰπεῖν, ὁμόθεον. » ἐὰν ὁμόθεος ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, πῶς ἂν περι- γραφείη συνανακραθεῖσα τῇ τῆς θεότητος ἀφθαρ- σίᾳ;

ΟΡΘ. Δέδεκταί σοι ὅμως πρὸ τοῦ πάθους περιγράφεσθαι Χριστὸν, καὶ προσκυνεῖσθαι ἐν τῇ ῆς εἰκόνος αὐτοῦ περιγραφῇ.

Ρ. Εἰ καὶ δέξαιμι, καὶ οὐκ ἀντισταίην, τί σοι τει ὁ λόγος;

ΟΡΘ. Ὅτι τοι ἃς προήχθης εἰσκομίζειν χρή- οὔτε πρὸ τοῦ πάθους, οὔτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν εσθαι φαίνουσι τὸν Χριστὸν περιγεγράφθαι· μὴν οὐδὲ περιγεγράφθαι μὲν, ἐφ' ὕψους δὲ μέ- τὴν εἰκόνα μὴ προσκυνουμένην. Καὶ τί ὡς γορούσας ἄγεις τὰς ἀντηγορούσας σου ἐξ ἡμι-

A ipse recipio, nec piorum quispiam recipiet. Sin autem consona sunt et cognata, non solum si ante ducentos annos, quando locuti sunt, quos commemoravimus, sed hac ipsa ætate nostra, si quis eadem dicat, et recipiendus est Ecclesiæ Dei, et ipsis sanctis Apostolis, ne posterioribus sanctis dicam, in veritatis doctrina connumerandus. Quo posito audi et sancti multaque perpessi Maximi (15) Acta, quid dicant: «Quia, domini, ita fieri visum est, fiat quod inter nos convenit, et quo jubetis, vos sequor. Postea surrexerunt omnes cum lætitiæ lacrymis, et humili reverentia inclinarunt sibi invicem, et oratio facta est, et unusquisque eorum sancta Evangelia, et pretiosam crucem, et imaginem Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et genitricis ejus Dominæ nostræ sanctissimæ Deiparæ amplexus est, B et proprias manus posuerunt ad dictorum confirmationem.» Ego vero plura dicere supersedeo, ut orationis fastidium declinem, cum ingens tum veterum, tum recentiorum de colendis imaginibus auctoritatum, si evolvere illas velimus, præsto sit copia.

HÆR. Et mihi quoque magna suppetit auctoritatum veterum ac recentiorum multitudo; sed opposita imaginum erectioni et adorationi.

XLI. ORTH. Si eo spectaret oppositio, ut non erigatur imago Domini nostri Jesu Christi, liceret tibi ejusmodi auctoritates afferre. Nunc vero cum picturam admiseris, solam renuens adorationem, quid denuo fluctuas ex hoc in illud recedens, quod proprium est mendacii?

C

HÆR. Tametsi concessum est circumscriptum fuisse Dominum nostrum Jesum Christum; at hoc usque ad passionem tantummodo, non autem post resurrectionem. Ait enim quodam in loco Apostolus: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* [39]. Et rursum Theologus Gregorius (16): « Perfectum autem non propter divinitatem tantum, qua nihil est perfectius, sed etiam propter carnem assumptam, Divinitate permetiam, et idem factam cum ungente, ac dicere ausim, homotheam.» Quod si homothea est caro assumpta, quomodo circumscribatur quæ cum divinitatis immortalitate conjuncta est?

XLII. ORTH. Atqui concessisti saltem ante passionem circumscriptum Christum fuisse, et in tali D imaginis suæ circumscriptione adorari.

HÆR. Quamvis concedam, et non repugnem, quid inde concludes?

XLIII. ORTH. Quod auctoritates, quas proferre cœpisti, nec ante passionem, nec post resurrectionem cricumscriptum fuisse Christum admittere videantur: quin nec circumscriptum prorsus; sed in sublimi manere imaginem non adoratam. Et quorsum velut astipulantes profers, quæ propo-

[39] II Cor. v, 16.

(15) Exstant in edit. Paris. Operum sancti Maximi, t. .
(16) Orat. in *Pascha*, p. 685.

sitioni tuæ media ex parte refragantur? Quocirca quærendæ tibi sunt auctoritates quæ tuæ sententiæ omni ex parte suffragentur. Verum etiam post resurrectionem circumscriptus est Christus. Audi enim cum discipulis sui loquentem, quando post resurrectionem existimabant se spiritum videre. *Videte*, inquit, *manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum* [40]. Si ergo illum ipsum se esse dixit, qui ante passionem cum ipsis versabatur, quem post resurrectionem videbant; profecto sicut ante passionem circumscribebatur, ita et post resurrectionem circumscriptione comprehendebatur; ut qui humanæ naturæ proprietates non amiserat. Etenim quas manus et pedes ostendit, vir optime? aut quomodo palpari jubebat, tanquam carnem et ossa gerens? qualem porro cibum degustavit? Annon igitur necesse est qui hæc habeat, agatque, circumscribi? aut si non circumscribatur, spiritum esse, sicut tunc ab apostolis existimabatur?

HÆR. At licet Christus hæc habere dicatur, non tamen sicut nos; ideoque non est circumscriptus.

XLIV. ORTH. Si ergo non sicut nos hæc habet, nec sicut nos factus creditur. Sin autem verum est hoc secundum, quomodo et prius illud non credatur? An fortasse operationum quarumdam indicia in Christo fuisse existimas, quæ in ipso membra vocentur; et non rerum ipsarum veritatem, quod in theologia, id est, in divinæ naturæ explicatione, asseritur? Sic enim ait divus Basilius (17): Notæ autem humanæ multæ sunt, nec propterea Deum hominem arbitramur. Et post alia: Manus Dei cum audis, effectivam ejus vim intellige: cum aures, vim audiendi: cum oculos, vim perspiciendi: cum alas, vim protegendi; et alia omnia eodem modo. Necesse porro, si sic accipias, ut credas Dominum nostrum Jesum Christum hominem factum non fuisse. Quod si homo factus est, ut revera est, revera item et carnem et ossa, etiam post resurrectionem, habere crede.

HÆR. Condescensionis modis utens Dominus seipsum post resurrectionem apostolis ostendit: corporis quidem proprietates retinens, sed sine crassitudine ac sine circumscriptione: propterea enim januis clausis in medio eorum stetit, et ab eorum deinde oculis sublatus est.

XLV. ORTH. Si ergo circumscriptum Christum non fuisse dederis, eo quod sine crassitudine post resurrectionem fuerit, dabis etiam ne visum quidem ab apostolis fuisse. Nam si visus est, etiam circumscriptus. Quidquid enim sub aspectum cadit, idem etiam sub circumscriptionem cadat oportet: multo magis quod manus et pedes habet, carnem et ossa, quod palpatur, et una conversatur.

HÆR. Purificatis oculis Dominum viderunt apostoli, quibus nobis cernere fas non est.

[40] Luc. xxiv, 39.

(17) Contra Eunom. l. v.

σείας προτάσεις; ὥστε ὥρα σοι ἑτέρας ἐπιζητ σεις τὰς καθόλου συνηγορούσας σου τῷ λόγ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν περιγέγραπται Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῖς ἑαυτοῦ μ ἡνίκα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐδόκουν αὐτὸν θεωρεῖν· Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τού μου, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι. Εἰ οὖν αὐτὸν ἐκε εἶναι τὸν πρὸ τοῦ πάθους συνόντα αὐτοῖς, ὃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· δηλαδὴ ὡς πρὸ τοῦ περιεγέγραπτο, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν π ὑπελαμβάνετο, οὐκ ἀπολωλεκὼς τὰ ἰδιώμ ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπεὶ ποίας χεῖρας κ ὑπέδειξεν, ὦ βέλτιστε; Πῶς δὲ καὶ ψη προσέταττεν, ὡς ἔχων σάρκα τε καὶ ὀστέα; καὶ βρῶσιν προσήκατο; Οὐκοῦν ἀνάγκη τὸ ἔχοντα περιγράφεσθαι, ἢ μὴ περιγρα πνεῦμα εἶναι, ὡς ἐνομίσθη δηνικαῦτα τοῖς λοις;

ΑΙΡ. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα ἔχειν λέγεται Χρ μὴν ὡς ἡμεῖς· καὶ διὰ τοῦτο οὐ περιγραπτός

ΜΔ'. ΟΡΘ. Εἰ οὖν οὐχ ὡς ἡμεῖς ἔχων ἐσ οὐδὲ καθ' ἡμᾶς γεγονέναι πιστεύεται. Εἰ δὲ τ ρον ἀληθὲς, πῶς οὐ τὸ πρότερον πιστευ τάχα ἐνεργειῶν τινων γνωρίσματα δοκεῖ σοι Χριστὸν, τὰ κατονομαζόμενα ἐπ' αὐτοῦ μ οὐχὶ πραγμάτων ἀλήθειαν, ὅπερ εἴληπται θεολογίας; Καὶ γάρ φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος δὲ ἀνθρώπινοι πολλοὶ, καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἄνθρωπον ὑπολαμβάνομεν.» Καὶ μεθ' ἕτερα· ἀκούων Θεοῦ, τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ γνώριζε τὸ ἀκουστικὸν αὐτοῦ· ὀφθαλμοὺς δὲ, τὸ διο πτέρυγας, τὸ σκεπαστικόν· καὶ τὰ ἄλλ ὡσαύτως.» Ἀνάγκη λοιπὸν, εἰ οὕτως ἐκλάβ λαμβάνειν σε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι ἄνθρωπον γεγονέναι. Εἰ δὲ καὶ γέγονεν, ὅπ θὲς, καὶ ἀληθὲς σάρκα αὐτὸν καὶ ὀστᾶ ἔ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πίστευε.

ΑΙΡ. Συγκαταβάσεως μέτροις χρώμενος ὁ δέδειχεν ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς ἀπο ἔχων τὰ μὲν ἰδιώματα τοῦ σώματος, ἀλλ' παχύτητι οὐδὲ ἐν περιγραφῇ· κατὰ τοῦτο κλεισμένων τῶν θυμῶν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὤ πάλιν ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

ΜΕ'. ΟΡΘ. Εἰ οὖν δοίης μὴ περιγεγράφθαι διὰ τὸ ἔξω παχύτητος εἶναι μετὰ τὴν ἀνάστα σεις καὶ μὴ ὦφθαι αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις ὦπται, καὶ περιγέγραπται. Πᾶν γὰρ τὸ ὑ θέᾳ, καὶ περιγραφῇ ὑποπέσοι ἄν· πολλοῦ γ τὸ χεῖρας ἔχον καὶ πόδας, σάρκα τε καὶ ὀστέ ψώμενόν τε καὶ συναλιζόμενον.

ΑΙΡ. Ὄμμασι κεκαθαρμένοις τεθέανται στολοι τὸν Κύριον, οἷς ἡμᾶς προσβλέπειν ικτόν.

ΟΡΘ. Ἀλλὰ τί φησιν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Θω-
ᾶν· Ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας. Μακάριοι
οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. Τοιγαροῦν, ὡς
εἶδον ἀπόστολοι καὶ παρέδοσαν, καὶ πρὸ πάθους
καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οὕτω καὶ παρελάβομεν,
καὶ Χριστὸν περιγράφομεν. Οὐ γὰρ ἔφασαν
οἷς ἑώρων ὀφθαλμοῖς μὴ ἐφικτὸν εἶναι ὑφ' ἡμῶν
ὁρᾶσθαι· ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ πάθους, ἡνίκα ἔμελλον
βυθίζεσθαι ἐν τῷ πλοίῳ, ἄφνω ἐπέστη ὁ Κύριος
περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· ὅπερ οὐκ ἦν φύσεως
ἀνθρωπίνης, τὸ ὕδωρ ἄστατον, καθά φησιν ὁ θεῖος
Διονύσιος, ὑλικῶν καὶ γεηρῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος.
Οὐχ ὑπεῖκον, ἀλλ' ὑπερφυεῖ δυνάμει πρὸς τὸ
ἀδιάχυτον συνιστάμενον. Ἀλλ' ὅμως τὰ ὑπὲρ φύσιν
καὶ πρὸ πάθους θέλων ἐπεδείκνυτο. Τί γὰρ θελήσαντι
αὐτῷ οὐ πάρεστιν εἰς δύναμιν; Οὕτω γοῦν καὶ
μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἔξω παχύτητος ὤν, τὰ ὡς
παχύτητι ἡνίκα ἐβούλετο ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐ[τε]-
θεᾶτο καὶ ἐψηλαφᾶτο, καὶ συνηλίζετο· ἅπερ ἐστὶ
περιγραφῆς ἐναργοῦς ἰδιώματα.

XLVI. ORTH. Atenim qui est quod Dominus Thomæ ait? *Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt* [41]. Ergo sicut viderunt apostoli et tradiderunt tum ante passionem tum post resurrectionem, sic etiam accepimus, sic etiam Christum circumscribimus. Non enim dixerunt nobis, quibus ipsi oculis viderant, a nobis cerni fas non esse; quandoquidem etiam ante passionem, cum in navigio mergi inciperent, repente affuit Dominus ambulans in mari: quod sane humanæ naturæ non erat, ut aqua instabilis, sicut divinus ait Dionysius, materialium terrestriumque pedum sustinens pondus, non cederet, sed supernaturali virtute sine effusione consisteret. Sed tamen etiam ante passionem opera quæ supra naturam erant, cum voluit, ostendebat. Quid enim volenti ipsi non statim in promptu sit pro imperio et potestate? Sic itaque etiam post resurrectionem, tametsi extra crassitudinem erat, ex quæ antea tanquam si crassitudinem haberet, cum libuit, t, et cernebatur, et attrectabatur, et conversabatur, quæ manifestæ circumscriptionis sunt propria.

ΑΙΡ. Καὶ πῶς ἂν ἐκληφθείη ἡ ἀποστολικὴ ῥῆσις ἡ
λέγουσα· Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀλλὰ
νῦν οὐκέτι γινώσκομεν;

ΟΡΘ. Πρῶτον μὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀποστό-
λου μανθάνομεν συσσώμους ἡμᾶς εἶναι Χριστοῦ καὶ
συμμέτοχους· καὶ οὐ δήπου διὰ τὸ τοιαύτης χάριτος
ἀξιωθῆναι, ἀποβεβλήμεθα περιγραφῇ ὑποπίπτειν.
Εἰ γὰρ κατὰ σὲ ἀπερίγραπτος εἴη Χριστὸς μετὰ
τὴν ἀνάστασιν, δεῖ καὶ ἡμᾶς ὡς συσσώμους αὐτῷ,
ἀπεριγράπτους εἶναι. Ἐξ ἴσου δὲ τῷ ὁμοθέῳ καὶ τὸ
σύσσωμον τεθεώρηται κατὰ συνάφειαν. Καὶ οὐδὲ ἐν-
τεῦθεν ἕπεται τὸ ἀπερίγραπτον εἶναι Χριστὸν, ὡς οὐδὲ
ἡμᾶς διὰ τὸ συσσώμους εἶναι αὐτῷ. Ἔπειτα ἄκουε
τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου λέγοντος· « Εἷς γὰρ Θεὸς,
εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς
Χριστός. Πρεσβεύει γὰρ ἔτι καὶ νῦν ὡς ἄνθρωπος
ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας· ὅτι μετὰ τοῦ σώματός
ἐστιν οὗ προσέλαβεν, ἕως ἐμὲ ποιήσῃ Θεὸν τῇ δυνάμει
τῆς ἐνανθρωπήσεως· κἂν μηκέτι κατὰ σάρκα γινώ-
σκηται, τὰ σαρκικὰ λέγω πάθη, καὶ χωρὶς τῆς
ἡμετέρας ἁμαρτίας. » Ὁρᾷς ὅτι μετὰ τοῦ σώματος
ὃ προσέλαβε καὶ νῦν ἐστι; καὶ τὸ κατὰ σάρκα μὴ
γινώσκεσθαι σαρκικὰ ἔφη πάθη καὶ χωρὶς τῆς
ἁμαρτίας· ἀλλ' οὐ τὸ μὴ περιγεγράφθαι, ὡς σὺ
φῄς; Αὐτὸς γὰρ λέγει, « Περιγραπτὸς σώ-
ματι, ἀπερίγραπτος πνεύματι, » οὐχ ὡρισμένῳ και-
ρῷ, ἀλλ' ἀπολύτως εἰς τὸ ἀεὶ φθεγξάμενος. Καὶ πά-
λιν ἀλλαχόθι οὑτωσὶ λέγει· « Ποῦ δὲ καὶ τὸ ψηλαφη-
θῆναι αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὀφθήσεσθαί
ποτε ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων; Θεότης γὰρ καθ' ἑαυ-
τὴν ἀόρατος. Ἀλλ' ἥξει μὲν μετὰ τοῦ σώματος, ὡς ὁ
ἐμὸς λόγος· τοιοῦτος δὲ οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν
τῷ ὄρει, ἢ παρεδείχθη ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς

HÆR. Quo ergo sensu accipi queat Apostoli dictum: *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* [42]?

XLVII. ORTH. Primum quidem ab Apostolo ipso discimus nos concorpores et comparticipes esse cum Christo; nec tamen propterea quod hac gratia digni habiti fuimus, idcirco circumscriptioni subjacere desiimus. Nam si tua sententia incircumscriptus post resurrectionem foret Christus, nos etiam, utpote concorpores ipsi, incircumscriptos esse oporteret. Perinde autem ut homotheum, sic et concorporeum, quod ad connexionem attinet, spectatur. Atque ut inde non sequitur, Christum incircumscriptum esse, sic neque nos ex eo quod concorpores ipsi sumus. Deinde audi Theologum Gregorium dicentem (18): « Unus enim Deus est, et unus mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus. Nam is etiam nunc ut homo intercedit pro salute mea; quippe qui adhuc est illo cum corpore quod assumpsit; donec me Deum per virtutem incarnationis suæ faciat, etsi non amplius secundum carnem cognoscatur; secundum carnales, inquam, affectiones, et absque peccato nostras. « Vides cum corpore quod assumpsit etiam nunc esse, et non secundum carnem cognosci, secundum carnales dici affectiones, etiam absque peccato: non autem, ut asserebas, non circumscribi? Ipse enim est, qui dixit (19): « Circumscriptum corpore, incircumscriptum spiritu, » non ad tempus definitiam, sed absolute in perpetuum loquens. Et alibi rursum sic ait: « Ubi etiam illud ponemus, quod ipse post ressurrectionem contrectatus fuisse scribitur, aut ab iis a quibus confixus est, aliquando videbitur.

[41] Joan. xx, 29. [42] II Cor. v, 16.

(18) Orat. 11, De Filio, pag. 587 (*b*).
(19) Epist. 1, ad Cledon., pag. 738 (*d*).

Divinitas enim per se oculorum obtutum fugit. Verum corpore quidem mea sententia veniet; cæterum qualis a discipulis in monte conspectus aut obiter ostensus est, divinitate carnem superante, quidem sic ostensa ante resurrectionem. »

HÆR. Quid quod sanctorum Patrum novas proferam auctoritates; et quomodo eas dissolves, cum imaginem Domini, aut Deiparæ, aut cujusquam sanctorum omnino interdicant.

XLVIII. ORTH. Non sanctorum sententias, sed ascripititiorum, et hæreticorum; alioqui cum veritate et cum divinis Litteris consentirent.

HÆR. Epiphanius ex illorum est numero, inter sanctos eminens, et fama celebris.

ORTH. Epiphanium novimus et sanctum, et patrandis miraculis maximum: cujus templum post ejus obitum excitavit Sabinus domesticus ejus discipulus, universæque evangelicæ historiæ picturis, decoravit; quod utique non fecisset, nisi ejusdem cum magistro suo sententiæ fuisset. Sed et Leontius divinus Epiphanii sermonum interpres, in eadem ipsa Cypro Ecclesiæ Neapolis antistes, quam inconcussus circa venerandas imagines fuerit, clarissime in oratione de illo scripta docet, nihil absonum referens de divino Epiphanio. Quare spurium est, et non divini Epiphanii scriptum quod contra imagines circumfertur. Verum audi et hoc loco magnum Basilium: « Ego vero, inquit, non modo si epistolam quispiam hominum accipiens, in ea glorietur, propterea retrocedam: sed neque si ab ipsis cœlis veniat, et sanum fidei sermonem non sequatur, sanctorum participem illum existimare possum. » Chrysostomum quoque dicentem, personarum dignitatem a Paulo non respici, quando de veritate sermo est. Vel ipsum potius Paulum audiamus quodam loco sic clamantem: *Sed licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis anathema sit.* Et iterum: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* [43]. Quod autem ab apostolis ipsis nunc usque per manus traditum imaginis Domini nostri Jesu Christi, et Deiparæ, et cujusque sanctorum erigendæ morem accepimus, tolle circumquaque oculos, et orbem terrarum aspice, ac per sacras ædes, et divina in illis donaria, has repræsentatas, et quibus in locis spectantur, necesario adoratas. Quarum erectioni adorationique stabiliendæ, si dogmaticus sermo, divinorumque Patrum voces deessent, ipsa tamen antiqua vigens traditio ad veritatem confirmandam sufficeret. Atque his contradicere quis possit? hoc ipso procul a Deo, Christique grege dilabens, ut paria sentiens cum Manichæis et Valentinis, qui in ea hæresi fuerunt, ut Deum specie tenus ac phantasia cum hominibus conversatum fuisse nugarentur.

[43] Gal. I, 8, 9.

A θεότητος· καίπερ οὕτω δειχθείσης πρὸ τῆς ...σεως. »

AIP. Τί δὴ ἄρα ὅτι ἁγίων Πατέρων και... δάλλομαι χρήσεις; καὶ πῶς ἂν αὐτὰς ... ἀπαγορευούσας ὅλως ἀναστηλοῦσθαι εἰκόνα ...ρίου, φημὶ, καὶ τῆς Θεοτόκου, ἢ οὑτινος ... ἁγίων;

ΜΗ'. ΟΡΘ. Οὐχ ἁγίων αἱ χρήσεις, ἀλλὰ ...γράπτων καὶ αἱρετικῶν· ἢ γὰρ ἂν συνεφώ... ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς θεοφόροις Πατράσιν.

AIP. Ἐπιφάνιός ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὁ προὔχ...

B ἁγίων καὶ περιβόητος.

ΟΡΘ. Ἐπιφάνιον ἴσμεν καὶ ἅγιον καὶ μέγι... θαυματουργίαις, οὗ νεὼν ἤγειρε μετὰ πότμον ...νος ὁ ἐκεῖνος αὐτοῦ μαθητὴς, διαγεγραμμ... πάσης εὐαγγελικῆς ἱστορίας· καὶ οὐκ ἂν τοῦ... ποιήκει, εἰ μὴ ὁμογνώμων ἦν τῷ οἰκείῳ διδ... Ἀλλὰ γὰρ καὶ Λεόντιος ὁ τῶν λόγων τοῦ θεί... φανίου ἐξηγητὴς, ἐν αὐτῇ τῇ Κύπρῳ, τῆς Ἐκ... Νεαπόλεως ἀρχιερατεύσας, περὶ τῶν σεπτῶν ... ὁποῖος ἦν ἀκράδαντος, ὁ περὶ αὐτὸν λόγος ... τρανώτατα, μηδὲν περὶ τοῦ θείου Ἐπιφανί... ηχὲς φθεγξάμενος. Ὥστε νόθον καὶ οὔτι ... θείου Ἐπιφανίου, τὸ κατὰ τῶν εἰκόνων σ... μα. Ὅμως ἄκουε ἐνταῦθα Βασιλείου τοῦ ... λέγοντος· « Ἐγὼ δὲ οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν ...

C θρώπων δεξάμενος, ἐπ' αὐτῇ μέγα φρονεῖ ... ἕνεκεν ὑποσταλῆναί ποτε καταδέξομαι. Ἀλ... ἂν ἐξ αὐτῶν ἥκῃ τῶν οὐρανῶν, μὴ στοιχῇ ... ὑγιαίνοντι λόγῳ τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὸν ...νὸν ἡγήσασθαι τῶν ἁγίων. » Καὶ πάλιν τοῦ ... στόμου λέγοντος, ὅτι ἀξίωμα προσώπων οὐ... ἴεται ὁ θεῖος Παῦλος, ὅταν περὶ ἀληθείας ... εἴη. Μᾶλλον δὲ αὐτοῦ Παύλου ἀκουσώμεθα ... κεκραγότος· Ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ...ρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελ... ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ πάλιν· Εἴ τίς ... λίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ... Ὅτι δὲ παρελάβομεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ... τοῦ δεῦρο, ἀναστηλοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίο... Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, ἢ οὑτινοσο... ἁγίων, ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ

D ὑπ' οὐρανὸν διά τε τῶν ἱερῶν οἴκων καὶ ... αὐτοῖς θείων ἀναθημάτων, ταύτας ἀνιστορ... καὶ προσκυνουμένας ἀναγκαίως δι' ὧν ἱστό... τόπων. Ὧν εἰ μὴ καὶ λόγος δογματικὸς καὶ θε... Πατέρων φωναὶ πρὸς σύστασιν τῆς τε ἀναστη... καὶ προσκυνήσεως, ἀρκετὸν εἰς βεβαίωσιν ἀ... ἡ διακρατοῦσα ἀρχαία παράδοσις. Καὶ πρὸς ... τίς ἱκανὸς ἀντιφέρεσθαι; καὶ διὰ τοῦτο ... Θεοῦ καὶ τῆς αὐλῆς Χριστοῦ διαπίπτων, ... Μανιχαίων φρονῶν καὶ Οὐαλεντίνων, τῶν ἐν ... καὶ φαντασίᾳ ἐπιδεδημηκέναι Θεὸν τοῖς ἐν γ... τικῶς φληναφησάντων.

ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ Γ.

ANTIRRHETICUS III.

ιὲν ὁ ψαλματογράφος μιᾷ βολίδι λίθου σφεν- A
πατάξαι Γολιάθ τὸν ἀλλόφυλον ᾄδεται. Ἐγὼ
ἀπρο πόλεμος πρὸς τοῖς δυσὶ τρίτην ταύτην
ὸ λόγου βαλὼν, ὀλέσαι τὸν ἀλλόφυλον νοῦν
ικονομάχων εὔχομαι· κἂν ὑπὲρ δύναμιν εἴη
ἐγχείρημα. Συλλογισμοῖς δέ τισι χρήσομαι
τοῦ λόγου ὑπόθεσιν, οὐκ ἔχουσι μὲν ἔν-
ν πλοκὴν κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν τεχνο-
τ' οὖν φλυαρίαν· ἁπλοϊκωτέρῳ δὲ φθέγματι,
ι τῆς ἀληθείας ἐρηρεισμένοις. Καὶ τάχα
δὲς εἴη τουτὶ τὸ πόνημα τοῖς ἐντευξομέ-
μὲν σοφοῖς, ἀφορμὴν ἐμποιοῦν σοφωτέρας
εἰ δὲ ἀμαθέσι, στοιχείωσίν τινα εἰς βοή-
ορθοῦ λόγου, κάμνοντος ἄρτι μάλα ἐκ τῆς
της εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ
φίλον τῷ ἀναγινώσκοντι, ἐν τέσσαρσι
ις διαστήσομαι τὸν λόγον. Ἑκάστῳ κεφα- B
πρὸν τὸν αὐτὸν συντείνοντα σκοπὸν ὑποτάξας
αι.

ρὶ τῆς ἐν σώματι εἰκονογραφίας τοῦ Χρι-

Ὅτι περιγραφόμενος ὁ Χριστὸς ἔχει τε-
εἰκόνα, ἐφ' ᾗ θεωρεῖται, ὡς καὶ αὐτὴ ἐν
ῷ.

Ὅτι μία καὶ ἀμέριστος ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύ-
Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος.

Ὅτι πρωτότυπον ὢν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὁ Χρι-
μίαν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμφέρειαν, ὥσπερ
τὴν προσκύνησιν.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ τῆς ἐν σώματι εἰκονογραφίας τοῦ Χριστοῦ. C

Κοιναὶ ἔννοιαι πᾶσιν ἐξ ἴσου ὡμολόγηνται·
οἷον ἐστιν· Ἡλίου ὑπὲρ γῆν ὄντος, ἡμέρα
, νὺξ οὐκ ἔστι. Καὶ πάλιν· εἴ τι ζῶον λογικὸν,
νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἄνθρωπος. Καὶ
σῶμα τριχῇ διαστατὸν, ἔχον ἀντιτυπίαν,
καὶ ἁφῇ ὑποπίπτον, περιγραπτόν. Τί οὖν
καί, ὦ βέλτιστοι; τοιοῦτόν ἐστι ὅπερ εἴληφεν
Πατρὸς Λόγος ἀνθρωπισθεὶς σῶμα; Εἰ μὲν κα-
καὶ συμφήσαιεν πάντως περιγραπτὸν
καὶ· εἰ δὲ ἀνανεύσαιεν, οὐδὲν διαφέρει τοῦ λέ-
λίου ὑπὲρ γῆν ὄντος, μὴ ἡμέραν εἶναι, ἀλλὰ
καὶ εἴ τι ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπι-
δεκτικὸν, μὴ ἄνθρωπον εἶναι. Τὸ δὲ οὕτω
καὶ λέγειν, μεμηνότων ἐστί. Μεμηνόσι δὲ
εσθαι, ἀνοήτων. Οὐκοῦν οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐ- D
λόγος ἐθελουσίως κωφεύοντας· ἀλλ' οἷς ἐστιν
τὸ ἀκούειν.

A David quidem ille Psalmorum scriptor, uno lapidie jactu e funda misso, allophylum Goliath percussisse dicitur. Ego vero rei bellicæ imperitus ac rudis, ad duos priores tertium hunc orationis ictum infligens, alienigenam Iconomachorum animi sensum, quanquam vires meas conatus ille superat, funditus eversurum me profiteor. Utar autem ad rem propositam quibusdam syllogismis, non illis quidem ex Aristotelicis formulis, sive nugis, artificioso textu convolutis, sed in simpliciore orationis genere veritatis robore subnixis. Neque inutile fortasse legentibus futurum est istud opus; quod et doctis occasionem præbebit magis eruditæ commentationis, et imperitis rudimenta quædam ad subsidium rectæ sententiæ, ob Iconomachicæ hæresis rabiem nunc maxime laborantis. Et quoniam B lectorem valde dedectat distincta et clara partitio, in quatuor capita orationem distribunam; singulis capitibus, quæ ad eumdum scopum tendunt, argumenta subjiciens.

1. De delineatione imaginis Christi in corpore.

2. Quod circumscriptus Christus artificialem habeat imaginem, in qua spectatur, sicut et illa in Christo.

3. Quod una utriusque et indivisa sit adoratio, Christi scilicet, et ejus imaginis.

4. Quod imaginis suæ prototypum cum sit Christus, unam habeat relationem ad illam, quemadmodum et adorationem.

CAPUT I.

C *De delineatione imaginis Christi in corpore.*

I. Communes nationes ex æquo sunt omnibus in confesso: ut, verbi gratia, sole super terram exstante, dies est, nox non est. Et rursum: si quod animal est rationis compos, mortale, mentis et scientiæ capax, homo est. Item: omne corpus quod triplici dimensione constat, quod soliditatem habet, quod sub colorem et tactum cadit, circumscriptum est. Vobis ergo, viri optimi, quid videtur? An tale est quod Patris Verbum homo factum corpus assumpsit? Si annuant, etiam et circumscriptum illud esse fatebuntur. Sin vero negabunt, perinde erit ac si dicerent, sole super terram exstante, non diem esse, sed noctem, etc., si quod animal sit rationis compos, mortale, mentis D et scientiæ capax, hominem non esse. Hoc autem modo sentire ac loqui, furiosorum est; cum furiosis autem disserere, amentium. Quocirca nullus nobis cum illis sermo est, qui sua sponte surdi sunt, sed cum iis qui aures habent ut audiant.

Aliud.

II. Visus auditu prior est, et situ loci, et sensus apprehensione. Prius enim quidpiam aliquis videt; tum auditui, quod visum est, transmittit. Vidit, exempli gratia, Dominum Isaias sedentem super solium gloriæ [44], et sex alarum Seraphinos illum cingentes, ac laudibus celebrantes. Videt item Ezechiel currum Dei [45], Cherubinos. Sed et divini discipuli, cum Dominum ante vidissent, sermonem postea litteris consignarunt. Si igitur hæc ita se habent, et quoquoversus gradum referas, invenies scriptionem omnem ad inspectionem revocari, in eaque desinere; necesse est profecto, ut si tollitur Christi inspectio, omnis de illo scriptio prius tollatur; hoc vero exarata, prius illa itidem exaretur.

Aliud.

III. Si incircumscriptum esse, ad Dei essentiam pertinet; circumscriptum autem ad hominis essentiam; et Christus ex utraque constat; ex duplici utique proprietate, sicut, ex duplici natura cognosci debet. Et quomodo impium non sit, incircumscriptum illum corpore, sicut spiritu, dicere, cum sublata circumscriptione, humana etiam ejus natura evertatur?

Aliud.

IV. Quorum eædum non sunt proprietates, horum etiam diversæ sunt essentiæ. Divinitatis autem proprietas est, incircumscriptum esse, incorporeum, a figura alienum. Humanitatis vero circumscriptum esse, tactui obnoxium, triplici dimensione præditum. Ergo si Christus ex utraque constat, omnino et incircumscriptus est, et circumscriptus. Sin horum alterum tantum, unius itidem, cujus proprietatem gerit, essentiæ erit; quod i[mpium] est.

Aliud.

V. Si per incircumscriptionem exterminatur circumscriptio, quasi alterutrum in Christo esse non possit, necesse omnino est, ut per id quod sub tactum non cadit, tactui obnoxium profligetur? eodemque modo in cæteris quotquot utrique ejus naturæ inter se pugnantia insunt. Quod si hoc impium est, impium etiam erit negare illum juxta corporis assumpti rationem circumscriptum fuisse.

Aliud.

VI. Si Christus circumscriptus non est, nec passibilis erit: par enim est impassibilis ratio et incircumscriptionis. Atqui passibilis est, ut divina Scriptura testatur, ergo et circumscriptus.

Aliud.

Quod illud, Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua [46]: *et* Ante omnes colles generat me [47]; *duas Christi naturas demonstrat, incircumscriptam scilicet et circumscriptum.*

Si illud, *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua*, humanitatis est; hoc vero, *Ante omnes colles generat me*, divinitatis; necesse

A

Ἄλλο.

Ὄψις ἀκοῆς προτέρα καὶ τῇ θέσει τοῦ τό[που]
τῇ αἰσθητικῇ ἀντιλήψει· Πρότερον γάρ τις
ἀκοῇ τὸ ὁραθὲν διεπόρθμευσεν. Οἷον φέρε
εἶδεν Ἡσαΐας τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρ[όνου δό-]
ξης, καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν ἑξαπτερύγων Σερα[φὶμ κυ-]
κλούμενον καὶ αἰνούμενον. Καὶ πάλιν Ἰεζε[κιὴλ τὸ]
ὄχημα τοῦ Θεοῦ, τὰ Χερουβὶμ ἀντενίζει. Ἀ[λλὰ]
καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ, πρότερον ἰδόντες [τὸν Κύ-]
ριον, δευτερεύοντα τὸν λόγον διεχάραξαν. Ε[ἰ]
ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ, ὅσον ἂν
δίσῃς, εὕροις τὴν λογογραφίαν εἰς ἱστορίαν
γουσαν, ἀνάγκη πᾶσα ἀναιρουμένης τῆς
Χριστοῦ, προαναιρεῖσθαι τὴν λογογραφίαν
Καὶ χαραττομένης τῆς δευτέρας προχαράττεσ[θαι τὴν]
προτέραν.

B

Ἄλλο.

Εἰ τὸ ἀπερίγραπτον οὐσίας ἐστὶ Θεοῦ, τὸ
γραπτὸν οὐσίας ἀνθρώπου, ἐξ ἀμφοῖν δὲ ὁ Χ[ριστός·]
ἐκ δυοῖν ἄρα ἰδιωμάτων, ὥσπερ φύσεων ἐσ[τι γνω-]
ριζόμενος. Καὶ πῶς οὐ βλάσφημον ἀπερί[γραπτον]
αὐτὸν λέγειν σώματι ὥσπερ πνεύματι,
ἀναιρέσεως τοῦ περιγραπτοῦ συναναιρουμέ[νης τῆς]
ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως;

Ἄλλο.

Ὧν οὐχ αἱ αὐταὶ ἰδιότητες, τούτων καὶ α[ἱ οὐσίαι]
διάφοροι. Ἰδίωμα δὲ θεότητος, τὸ ἀπερίγρα[πτον, τὸ]
ἀσώματον, τὸ ἀσχημάτιστον. Ἀνθρωπότητος
περιγραπτὸν, τὸ ψηλαφητὸν, τὸ τριχῇ διαστα[τόν. Εἰ]
οὖν ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν, πάντως ἀπερίγρα[πτος]

C

καὶ περιγραπτός. Εἰ δὲ θάτερον μόνον, μ[ιᾶς]
ἐστὶν οὐσίας ἧς ἔχει τὸ ἰδίωμα, ὅπερ ἀσεβές.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ ἀπερίγραπτον τὸ περιγραπτὸν
ται, ὡς μὴ ἐγχωροῦντος θατέρου ἐν Χριστῷ
ἀνάγκη πᾶσα καὶ διὰ τὸ ἀψηλάφητον τὸ ψη[λαφητὸν]
ἐξαφανίζεσθαι· καὶ ὅσα ἄλλα ἀντιδιαστε[λλόμενα]
ταῖς ἑκατέραις αὐτοῦ φύσεσιν ἔνεστιν. Εἰ δ[ὲ τοῦτο]
ἀσεβὲς, ἀσεβὲς ἂν εἴη καὶ τὸ μὴ περιγεγράφ[θαι αὐ-]
τὸν λέγειν κατὰ τὴν ἐνσωμάτωσιν.

D

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, οὐδὲ παθητ[ός·]
ἴσον γὰρ τῷ ἀπεριγράπτῳ τὸ ἀπαθές. Ἀλλ[ὰ μὴν]
παθητὸς, καθά φησι τὰ λόγια· οὐκοῦν καὶ [περι-]
γραπτός.

Ἄλλο.

Ὅτι τὸ, Σύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐ[τοῦ εἰς]
ἔργα αὐτοῦ. Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γε[ννᾷ με,]
τῶν δύο φύσεων Χριστοῦ ἐστι δηλωτικὸ[ν,]
τε ἀπεριγράπτου καὶ περιγεγραμμένης.

Εἰ τὸ, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐ[τοῦ εἰς]
ἔργα αὐτοῦ, τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ δὲ, Πρὸ
βουνῶν γεννᾷ με, τῆς θεότητος· ἀνάγκη τὸν

[44] Isai. VI, 1. [45] Ezech. I, X. [46] Prov. VIII, 22. [47] Ibid. 25.

·, ὡς μὲν κτιστὸν περιγραφῇ ὑποπίπτειν · ὡς A
·στον, ἀπεριγραπτον εἶναι. Εἰ δὲ διὰ τὸ θα-
τεριγεγράφθαι καὶ θάτερον συμπεριγράφοιτο,
ῷ κτιστῷ τὸ ἄκτιστον, πᾶσα ἀνάγκη τὸ μὲν
ριγράπτου εἰς περιγραπτὸν μεταφοιτῆσαι ·
ι περιγραπτοῦ εἰς ἀπερίγραπτον · ἀντιδιδού-
τέρας φύσεως θατέρᾳ τὸ οἰκεῖον, καὶ ἀπολ-
: τὸ προσὸν αὐτῇ φυσικὸν καὶ ἀκοινώνητον
· καὶ οὐδεμιᾶς λοιπὸν οὔσης ἐν αὐτῷ
, διὰ τῆς κενῆς ἀντιστροφῆς · ὅπερ ἄτο-

Ἀλλο, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

ὁ · Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, οὐ
ον εἰς σάρκα μεταπεποιῆσθαι φρονοῦμεν, διὰ
θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος ἐνυπάρξασαν B
· ἀλλὰ μένοντα ἐν τῇ οἰκείᾳ περιωπῇ τῆς
ς γεγενῆσθαι σάρκα · τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
ιγράφεσθαι αὐτὸν λέγοντες, οὐ μεταβεβλῆ-
ὸν εἰς περιγραφὴν, ᾗ Θεός ἐστι, πιστεύο-
λ' ᾗ ἄνθρωπος γεγονὼς ὦπται καθ' ἡμᾶς.
ν τῷ περιγράφεσθαι μεταβέβληται τὸ ἀπε-
ον · καὶ ἐν τῷ σάρξ γενέσθαι, μεταβέβλη-
ἡ φύσις τῆς θεότητος, ὅπερ ἄτοπον.

Ἄλλο.

ἐστὶ τὸ λέγειν, ύριος ἔκνισέ με, τῷ εἰπεῖν,
περιέγραψέ με. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ οὐ γέγρα-
Κύριος ἐποίησέ με, Κύριος ἐσωμάτωσέ με,
τι λέγειν μὴ ταῦτα αὐτὸν γεγονέναι · οὕτως
γέγραπται, Κύριος ἔκτισέ με, ὅτι καὶ περι-
ε με, ἐξ ἴσου ἐστὶ νοεῖν τοῖς ὀρθὰ φρονεῖν C
. Κτίσις γὰρ περιγραφῆς ἰδίωμα, καὶ τοῖς
ιουσιν.

Ἄλλο.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, ὥς φατε, οὐ μόνον
κατὰ τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ·
ἄρα καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Ὧν γὰρ τὰ αὐτὰ
ἰδιώματα, τούτων μία καὶ ἡ φύσις. Ἀλλὰ μὴν ἐκ
φύσεων, οὐκοῦν καὶ ἐκ δυοῖν ἰδιωμάτων · ὡς ἂν
τῇ ἀναιρέσει τοῦ περιγραπτοῦ, συναναιρεθείη
ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλο.

εἰκὼν, μορφῆς ἢ σχήματος, ἢ εἴδους,
χρώματός ἐστιν εἰκὼν, Χριστὸς δὲ ἐν τούτοις · D
κατὰ τὰ Λόγια καὶ δούλου μορφὴν ἀνέλαβε,
σχήματι εὑρέθη ὡς ἄνθρωπος, καὶ εἶδος ἔσχεν
ν, εἶτα καὶ ἐκλεῖπον, ὅπερ ἐστὶ σώματος ση-
κόν · εἰκονίζεται ἄρα ἐν τῇ τοιᾷδε περιγραφῇ
ὁμοιώσεως αὐτοῦ.

Ἄλλο.

ὥσπερ τὸ ἀπερίγραπτον, τὸν ἀψηλάφητον, τὸ
ηματιστον, ὁμόστοιχα · οὕτω τὸ περιγραπτὸν, τὸ
αφητὸν, τὸ σχηματιστὸν, καὶ ὅσα ἄλλα ἀντιδια-
λόμενα ἐστὶ πρὸς ἄλληλα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς

est qui hæc dicat, ut conditum quidem, circumscriptioni subjacere; ut inconditum autem, incircumscriptum esse. Si autem eo quod altero circumscribatur, alterum simul circumscribatur, hoc est, increatum cum creato, necesse est prorsus ut et illud ex incircumscripto migret in circumscriptum; et hoc ex circumscripto in incircumscriptum; utraque natura quod sibi proprium est, communicante alteri, et amittente insitam sibi naturalem atque incommunicabilem proprietatem; ita ut nulla de cætero propter inanem vicissitudinem, reipsa in illo maneat; quod absurdum est.

Alliud, per deductionem ad absurdum.

VIII. Si illud, *Dominus condidit me initium viarum suarum*, non sic intelligimus, quod Verbum in carnem mutatum sit, propter divinitatis et humanitatis factam conjunctionem; sed quod in propria divinitatis excellentia remanens, caro factum sit, eodem modo cum circumscribi ipsum dicimus, non transiisse illum ad circumscriptionem, quatenus Deus est, credimus; sed quatenus homo factus similis nostri apparuit. Quod si eo quod circumscribitur, mutata est ratio incircumscripti, consequenter ex eo quod caro factus est, mutata etiam est natura divinitatis; quod absurdum est.

Aliud.

IX. Perinde est dicere: *Dominus condidit me*, ac dicere: Dominus circumscripsit me. Nam si propterea quod scriptum non est: Dominus fecit me, Dominus corpore induit me, negare nefas est ipsum hæc omnia factum esse; sic quia scriptum est: *Dominus condidit me*, ex æquo licet intelligi ab iis qui recta sentire volunt, quod et: Circumscripsit me. Creatio enim, vel eorum judicio qui tantillum sapiunt, circumscriptionis proprietas est.

Aliud.

X. Si incircumscriptus est Christus, ut dicitis, non solum secundum divinitatem, verum etiam secundum humanitatem; divinitas utique est etiam humanita. Quorum enim eædem sunt proprietates, horum una itidem est natura. Atque ex duplici natura constat: ergo et ex duplici proprietate: ne circumscripti ratione sublata, tollatur una et natura ipsa humanitatis.

Aliud.

XI. Si omnis imago, formæ, aut figuræ aut speciei et coloris imago est; Christo autem hæc insunt: quandoquidem juxta scripturam, et *servi formam accepit, et abitu inventus est ut homo* [48], et speciem habuit inhonoratam ac deficientem, quæ corpus denotant [49]; profecto imagine exprimitur in hujusmodi similitudinis suæ circumscriptione.

Aliud.

XII. Quemadmodum incircumscriptum, sub tactum non cadens, et figuræ expers, una commeant, cum sint ejusdem ordinis; sic et circumscriptum, tactui expositum, et figuræ capax, et quæcunque

[48] Philipp. II, 7. [49] Isa. LIII, 2.

alia prioribus illis opposita, sub eamdem rationem cadunt. Quare si Christus incircumscriptus est quatenus homo, consequitur ut ipsum et a tactu et a figura abhorrere dicamus, cum ejusdem ordinis sint utraque. Quod si hoc absurdum est, et alterum ab altero sejungi non potest, quemadmodum nec incircumscriptum ab eo, quod est tactus et figuræ expers; necesse est, ut qui tactui patet, idem etiam circumscribatur; ne ex incircumscripti ratione a tactu etiam alienum ipsum esse concedamus, quod impium est.

Aliud.

XIII. Species circumscriptionis sunt multæ: comprehensio, quantitas, qualitas, situs, loca, tempora, figuræ, corpora: quæ quidem de Deo negantur; nullum enim horum in Deum cadit. Christus autem homo factus, horum omnium quasi cancellis inclusus est. Qui enim incomprehensibilis erat, virginali utero conclusus est: qui immensus, trium cubitorum factus est; qui qualitatis expers, qualitate conformatus est; et qui extra situm, stat, et sedet, et recumbit; et qui ultra loci metas, in præsepi positus est; et qui tempore omni antiquior, duodennis fit ætatis progressu; et qui sine figura, in hominis figura conspectus est; et qui incorporeus, corpore assumpto, discipulis suis dixit: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum* [50]. Circumscriptus ergo idem atque incircumscriptus: hoc divinitate, illud humanitate: abnuant licet perquam impii Iconomachi.

Aliud, per comparationem evangelicam.

XIV. *Si Deum ne vidit, unquam, quemadmodum unigenitus Filius Patris, qui ipse Deus est enarravit* [51]; quomodo ait cæco qui visum receperat: *Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est* [52]? Visibilis igitur idem atque invisibilis; sed hoc quidem secundum incircumscriptam naturam; invisibile enim est, quod incircumscriptum: illud vero secundum circumscriptam humanitatem; visibile enim est quod circumscriptum: quod sane verum est.

Objectio tanquam ex parte Iconomachorum.

XV. Si carnem mirabiliter assumpsit Christus in propria hypostasi, eam autem non designatam, utpote non certum aliquem, sed hominem in universum denotantem: quomodo fieri postest, ut illa contrectetur, et variis coloribus depingatur? futilis sermo est, et falsa cogitatio.

Ejusdem solutio.

Si carnem mirabiliter assumpsit Christus in propria hypostasi, eam autem indesignatam, ut dicitis, utpote non certum aliquem, sed hominem in universum denotantem: quomodo in eo subsistit? Universalia enim in individuis exsistunt, veluti humanitas in Petro et Paulo, cæterisque speciei ejusdem. Quod si desinunt singularia, periit una homo universus. Quare et humanitas in Christo

[50] I Cor. XI, 24. [51] Joan. I, 18. [52] Joan. IX, 37.

A ἀπερίγραπτος ἐστὶ καθὸ ἄνθρωπος, ἀκόλουθο εἴη λέγειν αὐτὸν καὶ ἀψηλάφητον, καὶ ἀσχηματι τῆς γὰρ συστοιχίας ἀμφότερα. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτ καὶ οὐ συγχωρεῖται θάτερον θατέρου διασχίζε ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀπερίγραπτον τοῦ ἀψηλαφήτο ἀσχηματίστου· ἀνάγκη ψηλαφητὸν ὄντα καὶ γραπτὸν ὑπάρχειν· ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀπερίγρα καὶ ἀψηλάφητον αὐτὸν δοίημεν εἶναι, ὅπερ βές.

Ἄλλο.

Εἴδη περιγραφῆς πολλά· ἡ κατάληψις· ἡ ποσ ἡ ποιότης· ἡ θέσις· οἱ τόποι· οἱ χρόνοι· τὰ σχή τὰ σώματα· ἅτινα ἐπὶ Θεοῦ ἀποφάσκεται· ἐν ο B γὰρ τούτων τὸ θεῖον. Χριστὸς δὲ ἐνανθρωπήσας τούτων δείκνυται. Ὁ γὰρ ἀκατάληπτος, ἐν π νικῇ νηδύϊ συνελήφθη· καὶ ὁ ἄποσος, τρίπηχυς νετο· καὶ ὁ ἄποιος, ποιότητι μεμόρφωται· καὶ θέσεως, ἵσταται, καὶ κάθηται, καὶ ἀνακέκλιται ὁ παρὰ τόπου, ἐν φάτνῃ τέθειται· καὶ ὁ ἀνώ Χρόνου, δωδεκαετὴς κατὰ προκοπὴν ἡλικίας γίν καὶ ὁ ἀσχημάτιστος, ἐν σχήματι ἀνθρώπου ὤφ καὶ ὁ ἀσώματος ἐν σώματι γεγονώς· Λάβετε γετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τοῖς ἑαυτοῦ ταῖς ἔφη. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ αὐτὸς, καὶ ἀπερ πτος· τὸ μὲν τῇ θεότητι, τὸ δὲ τῇ ἀνθρωπό κἂν οὐ βούλωνται οἱ ἀσεβέστατοι Εἰκονομάχοι.

C Ἄλλο, κατὰ παράβλησιν εὐαγγελικήν.

Εἰ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, καθὼς ὁ γενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἐξηγήσατο ὁ αὐτὸς ὤν· πῶς φησι τῷ ἀναβλέψαντι τυφλῷ· Καὶ κας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνος ἐ Οὐκοῦν ὁρατὸς ὁ αὐτὸς καὶ ἀόρατος· ἀλλὰ τ κατὰ τὴν ἀπερίγραπτον φύσιν· ἀόρατον γὰρ τὸ ρίγραπτον· δὲ κατὰ τὴν περιγεγραμμένην ἀ πότητα· ὁρατὸν γὰρ τὸ περιγεγραμμένον· ἀληθές.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ σάρκα παραδόξως ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἐν κείᾳ ὑποστάσει· ἀχαρακτήριστον δὲ ὡς τὸν τι σημαίνουσαν, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον· πῶ ἐφικτὸν ταύτην ψηλαφωμένην εὑρίσκεσθαι, καὶ D μασι διαφόροις καταγράφεσθαι; φαῦλος ὁ λόγο ἡ ἐπίνοια ψευδής.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ σάρκα παραδόξως ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς οἰκείᾳ ὑποστάσει· ἀχαρακτήριστον δὲ, καθὼς ὡς τὸν τινὰ μὴ σημαίνουσαν, ἀλλὰ τὸν καθόλ θρωπον, πῶς ἐν αὐτῷ ὑπέστη; τὰ γὰρ καθόλ τοῖς ἀτόμοις τὴν ὕπαρξιν ἔχει· οἷον, ἡ ἀνθρω ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὁμο Μὴ ὄντων δὲ τῶν καθ' ἕκαστα, ἀνῄρηται ὁ κα ἄνθρωπος. Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ ἡ ἀνθρωπότης,

ἔν τινί ἐστιν ἐν αὐτῷ ὑφεστῶσα· καὶ λείπεται ·ία αὐτὸν λέγειν σεσαρκῶσθαι· καθ' ἣν οὐδὲ ἶσθαι δύναιτ' ἄν, οὐδὲ χρώμασι διαφόροις ἰφεσθαι. Ἀλλὰ Μανιχαίων τὸ φρόνημα.

Ἄλλο.

μὲν τὰ καθόλου ὁρᾶται, νοῦς καὶ διάνοια· οἷς καθ' ἕκαστα, ὀφθαλμοὶ, οἱ τὰ αἰσθητὰ βλέπον- οὖν τὴν καθόλου ἡμῶν φύσιν ὁ Χριστὸς ἀν- μὴ ἐν ἀτόμῳ δὲ θεωρουμένην, νῷ μόνῳ ἐστὶ :ὸς καὶ διανοίᾳ ψηλαφητός. Ἀλλὰ μήν φησι τὸν Θωμᾶν, Ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας· οι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες. Καὶ Φέρε τὸν δάκτυλόν σου, ὧδε, καὶ ἴδε τὰς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε ;ν πλευράν μου· αἰσθητοῖς αἰσθητὰ παρα- . Αἰσθητὸς ἄρα ὁ Χριστὸς, ψηλαφητὸς, καὶ ικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατὸς, καὶ διὰ τοῦτο περι- ;ς.

Ἄλλο.

ἄνθρωπον εἰπὼν, τὴν κοινὴν οὐσίαν δηλῶ. Προσ- , Τίς, ὑπόστασιν, τὴν ἰδιοσύστατον τοῦ δηλου- ὕπαρξιν· καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, περιγραφὴν ἐξ ἰκων τινῶν συγκειμένην, καθ' ἃς ἀλλήλων οἱ ;τῆς κεκοινωνηκότες φύσεως διαφέρουσιν· οἷον ς καὶ Παῦλος. Ὁ οὖν Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις · Νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι· εἰ ἄνθρωπον ἦν εἰρηκὼς, εἶχεν ἂν τὸν καθόλου σημᾶναι. Προσ- ὅς, Ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· τὴν ὑπόστασιν ἤτοι πρόσωπον πεφανέρωκε. Τὸ Ὃς, ἄρθρον, ἰσοδυναμεῖ τῷ, Τίς, ὀνόματι. εἰ καὶ τὴν καθόλου φύσιν ἀνέλαβεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ περι- [illegible].

Ἄλλο.

Ὁ [illegible] ἄνθρωπος, προσηγορικὸν ὄνομα· ὁ δὲ [illegible] Πέτρος καὶ Παῦλος, τὸ κύριον· [illegible] κυρίου, καὶ τῷ καθόλου ὀνόματι [illegible]. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος, καὶ ἄνθρωπος [illegible]· ἀλλὰ καθὸ μὲν κοινωνεῖ τοῖς ὁμοειδέσιν [illegible] ἄνθρωπος· καθὸ δὲ διαφέρει δὴ ὑποστάσει, [illegible] ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπισθεὶς, μόνον [illegible] ἄνθρωπος λέγοιτο παρὰ τῇ Γραφῇ, μόνην [illegible] φύσιν ἡμῶν ἀνείληφεν· ἥτις μὴ ἐν [illegible] θεωρουμένη, οὐδὲ ὑφίστασθαι προαποδέδει- . Ἀλλὰ μὴν ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον· [illegible] συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεις Υἱὸν, καὶ [illegible] τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὐκ ἄρα μόνῳ [illegible] προσηγορικῷ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ Κυρίῳ ὀνόματι [illegible] ὁ Χριστός· τὸ χωρίζον αὐτὸν τοῖς ὑπο- [illegible] ἰδιώμασιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων· καὶ τοῦτο περιγραπτός.

Ἄλλο.

οὐ τὸν τινὰ σημαίνων ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καθὼς , ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον, πῶς φησὶ πρὸς

A non est, si in eo tanquam in aliquo non subsistit: restatque ut phantasia incarnatus dicatur: secundum quam nec contrectari sane posset, nec diversis coloribus circumscribi. Verum Manichæorum est hic sensus.

Aliud.

XVI. Quibus universalia cernuntur, mens est et cogitatio; quibus vero singularia, oculi, qui sub sensum cadentia vident. Si ergo universalem naturam nostram Christus assumpsit, et non in individuo spectatam, sola mente conspici, sola cogitatione attingi potest. Atqui Thomæ ait: *Quia vidisti me, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt* [53]. Et iterum: *Infer digitum tuum hic, et vide manus meas, et affer manum tuam, mitte in latus*
B *meum* [54]: sensilibus sensilia comparans. Sensilis ergo Christus, palpabilis, et corporis oculis conspicuus, atque adeo circumscriptus.

Aliud.

XVII. Hominem cum dico, communem substantiam significo. Cum vero addo, *aliquis*, per se consistentem rei significatæ exsistentiam denoto, atque, ut ita dicam, circumscriptionem ex proprietatibus quibusdam compositam, per quas inter se differunt qui eamdem naturam participant; ut Petrus et Paulus. Christus ergo cum Judæis dixit: *Nunc quæritis me interficere* [55], si *hominem* tantummodo dixisset, universalem significare potuisset: cum vero adjecit: *Qui veritatem vobis locutus sum* [56], propriam subsistentiam sive personam de-
C claravit: articulus enim *qui* æquivalet nomini *aliquis*. Quare etsi naturam universalem assumpsit, attamen in individuo spectatam; in quo habet ut circumscribi possit.

Aliud.

XVIII. Homo universalis, appellativum nomen est, aliquis vero, verbi gratia, Petrus et Paulus, proprium: cui competit, una cum proprio, et appellativo illo seu universali nomine compellari. Paulus enim, homo etiam vocatur; sed quatenus cum cæteris ejusdem speciei communicat, homo: quatenus, vero hypostasi differt, Paulus. Si ergo Christus homo factus, Deus tantum et homo in Scriptura diceretur solam, utque universalem naturam nostram assumpsisset: quam, si in indivi-
D duo non spectetur, ne subsistere quidem demonstratum est. At vero Gabriel Virginem alloquens: *Ecce*, inquit, *concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum* [57]. Non igitur solo appellativo, sed proprio etiam nomine vocatus est Christus: quod ipsum a reliquis hominibus per hypostaticas proprietates distinguit; ac proinde circumscriptus est.

Aliud.

XIX. Si Christus non aliquem denotat, ut dicitis, sed hominem in universum; quo pacto discipulis

[53] Joan. xx, 29. [54] Ibid. 27. [55] Joan. viii, 40. [56] Ibid. [57] Luc. i, 32.

suis ait: *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Ergo unus est secundum nos, licet Deus idem unus de Trinitate; quemadmodum illic a Patre ac Spiritu filiali proprietate discretus; ita hic a reliquis hominibus per hypostaticas proprietates distinctus: atque ideo circumscriptus.

Aliud.

XX. Si Christus non aliquem denotat, ut dicitis, sed hominem universalem: quo pacto Judæis ait, *Quem quæritis? Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis: Ego sum.* Ergo aliquis est Christus, ut qui proprio nomine Jesus Nazaræus appellatus est. Quod si aliquis, etiam circumscriptus, hypostaticis proprietatibus designatus.

Aliud.

XXI. Qui ejusdem sunt speciei, unum quidem sunt secundum essentiam, hypostatice autem invicem sunt discreti; sunt hic, et ille. Quod si Christus non aliquem denotaret, sed universalem, ut dicitis; profecto ab alia persona non distingueretur. Quomodo igitur ait Petro: *Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me et te.* Distinctus itaque a Petro, et didrachma ex æquo solvens, ex æquo etiam circumscribetur; ut qui aliquem denotat, quamvis communem naturam assumpserit.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XXII. Si verbum in propria hypostasi humanam naturam assumpsit: cum invisibilis illa sit et figuræ expers, si per picturæ circumscriptionem figuretur, altera persona inducetur in Christi hypostasim. Hoc vero absurdum est, et Nestorii hæresi favens, personarum binarium in Christo prædicare.

Solutio ejusdem.

Si carnem a Verbo assumptam, hypostasim propriam habere diceremus, veri similitudinem haberet oratio. Quia vero juxta ecclesiasticam sententiam, Verbi hypostasim communem utriusque naturæ hypostasim esse confitemur, quæ naturam humanam in seipsa sustentat, cum proprietatibus, quæ illam a cæteris ejusdem speciei distinguunt; merito eamdem Verbi hypostasim incircumscriptam quidem secundum divinitatis naturam dixerimus; circumscriptam autem secundum essentiam nostram; quæ non in consistente per se et per circumscripta persona extra Verbi hypostasim, sed in ipsa exsistentiam, ne subsistentia carens natura foret, sortita est; et in ea tanquam in individuo spectatur et circumscribitur.

Aliud.

XXIII. Si eo quod in Christi hypostasim non inseritur altera persona, incircumscriptam illam secundum humanitatem dicant, necesse est omnino ut una

A τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· Τίνα με λέγουσιν
θρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οὐ
ἐστι καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ Θεὸς ὁ εἷς τῆς Τρι
ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος,
ἰδιώματι διακεκριμένος· οὕτως αὐτὸς ἐντα
πάντων τῶν ἀνθρώπων τοῖς ὑποστατικοῖς ἰ
ἀφοριζόμενος· καὶ διὰ τοῦτο περιγραφόμενος.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ τὸν τινὰ σημαίνων ἐστὶν ὁ Χριστὸ
φατὲ, ἀλλὰ τὸν καθόλου ἄνθρωπον· πῶς φ
τοὺς Ἰουδαίους, Τίνα ζητεῖτε; Ἀπεκρίθη
τῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζαραῖον. Λέγει αὐτοῖ
εἰμι. Οὐκοῦν, τὶς, ὁ Χριστὸς, ὡς καὶ Κυ
ματι, Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος κεκλημένος. Εἰ
καὶ περιγραπτὸς, τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώ
B χαρακτηρισμένος.

Ἄλλο.

Τὰ ὁμοειδῆ ἓν μέν ἐστι κατ' οὐσίαν· ὑπο
δὲ διακεκριμένα πρὸς ἄλληλα· ὁ δεῖνά ἐστ
δεῖνα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς οὐ τὸν τινὰ ἐστὶ σ
ἀλλὰ τὸν καθόλου, ὡς φατὲ, οὐκ ἂν εἴη δι
μενος πρὸς ἕτερον πρόσωπον. Καὶ πῶς φ
Πέτρον· Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί.
μὴ σκανδαλίζωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς
λασσαν, βάλε ἄγκιστρον· καὶ τὸν ἀναβάντα
ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ
στατῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀν
καὶ σοῦ. Οὐκοῦν διακεκριμένον πρὸς Πέτρο
ἴσου τελῶν τὸ δίδραχμον, ἐξ ἴσου ἂν καὶ περιγ
ὡς τὸν τινὰ σημαίνων, κἂν τὴν καθόλου
ἀνείληφεν.

C Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποστάσει, ἀνείληφε τὴν
πείαν φύσιν ὁ Λόγος· ἐπειδὴ αὕτη ἀόρατος κ
μάτιστος, εἰ σχηματεσθείη διὰ περιγραφῆ
πρόσωπον εἰσκριθήσεται τῇ Χριστοῦ ὑπ
τοῦτο δέ ἐστιν ἄτοπον· καὶ τῆς Νεστορίου
σύμμαχον, δυάδα προσώπων ἐν Χριστ
σδεύειν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα ὑπὸ τοῦ
ἰδίαν ἔχειν ὑπόστασιν ἔφαμεν, εἶχεν ἂν τὸ
λόγος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ
τὴν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν κοινὴν γενέσθαι
φύσεων ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν, ἐν αὐτῇ τὴ
πίνην φύσιν ὑποστήσασαν, μετὰ τῶν ἀπὸ τ
D πῶν ὁμοειδῶν ἀφοριζόντων αὐτὴν ἰδιωματ
κότως τὴν αὐτὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἀπερ
μὲν φαίημεν κατὰ τὴν τῆς θεότητος φύσιν
γεγραμμένην δὲ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν·
ἰδιοσυστάτῳ καὶ ἰδιοπεριγράφῳ προσώπῳ π
τοῦ Λόγου ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὴν ὕπαρ
κυῖαν· ὡς ἂν μὴ εἴη φύσις ἀνυπόστατος·
αὐτῇ ὡς ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένην καὶ πε
μένην.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ μὴ εἰσκριθῆναι τῇ Χριστοῦ ὑ
ἕτερον πρόσωπον, ἀπερίγραπτον αὐτὴν φα
τὴν ἀνθρωπότητα, πᾶσα ἀνάγκη μίαν φύσι

λόγου ἐκ δύο φύσεων συγκραθεῖσαν, καὶ διὰ τοῦτο περιγραφομένην, ὡς θατέρας τῆς ἰδιότητος ἀφανισθείσης· ὅπερ ἐστὶ τῶν Ἀκεφάλων, καὶ τῆς Ἀπολλιναρίου δόξης σύστοιχον.

Ἄλλο.

Διὰ τὸ μὴ εἰσκριθῆναι τῇ Χριστοῦ ὑποστάσει ἕτερον πρόσωπον, ἀπερίγραπτον αὐτὴν φαῖεν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· οὐκ ἂν εἴληφε ταύτην ἀληθῶς, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι καὶ σχήματι σαρκὸς, ὅπερ ἐστὶ τῶν Μοντανιστῶν. Εἰ δὲ ἀληθῶς, ὥσπερ καὶ ὡμολόγηται, περιγραπτὴ ἡ Χριστοῦ ὑπόστασις· οὐ κατὰ θεότητα, ἣν οὐδεὶς ἐθεάσατο πώποτε· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀτόμῳ θεωρουμένην ἐν αὐτῇ ἀνθρωπότητα· ἐπεὶ πῶς ἂν εἴη μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ μὴ ἑκατέρων τῶν φύσεων, ἀφ' ὧν ἔνεστι, τὰ ἰδιώματα ἀσύγχυτα διασώζων;

Verbi natura dicatur ex duabus naturis conflata, atque ob eam rem incircumscripta, tanquam abolita altera proprietate : quod quidem Acephalorum et Apollinaris sententiæ cognatum est.

Aliud.

XXIV. Si ex eo quod in Christi hypostasim non inseritur altera persona, incircumscriptam illam secundum humanitatem dicant; hanc revera non assumpsit, sed in similitudine et figura corporis, quod Montanistarum est. Quod si revera assumpsit, quemadmodum est in confesso, circumscripta est Christi hypostasis, non secundum divinitatem, quam nemo vidit unquam, sed secundum humanitatem in ea spectatam in individuo : alioqui quomodo mediator esset Dei et hominum, qui utriusque naturæ, ex qua utraque constat, proprietates intactas non servet?

Ἄλλο.

Ποῦ, τόπου δηλωτικὸν, ἀφ' οὗ περιέχεται τὸ σῶμα. Οὔτι που δὲ μόνον τὸ σῶμα περιγραπτὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτο περιέχων τόπος, μόνου ὄντος ἀπεριγράπτου τοῦ ἔξω τόπου, ὡς ἀπεριορίστου. Εἰ τοίνυν ὁ χριστὸς οὐ περιγραπτὸς, οὐ μόνον οὐ σῶμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἔξω τόπου· καὶ πῶς φησιν ὁ αὐτὸς, Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστι; Καὶ πάλιν, πρὸς τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν ἐρωτήσαντας, Ποῦ μένεις; ἀποκριθεὶς, Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε· ἦλθον, φησὶ, καὶ εἶδον ποῦ μένει. Ἄρα περιγραπτὸς, ὡς σῶμα εἰληφὼς, οἴκοι μένων, καὶ οἴκαδε ἀπιὼν, καὶ οἴκοθεν ἐρχόμενος.

Aliud.

XXV. Ubi, locum designat a quo ambitur corpus. Non solum autem corpus circumscribitur, sed locus etiam qui illud ambit : cum id solum incircumscriptum sit, quod extra locum est, tanquam nullis finibus terminatum. Si ergo Christus circumscriptus non est, non solum corpus non est, sed etiam extra locum est. Et quomodo ait ipse : *Panis quem ego dabo, caro mea est* [58]. Et iterum, cum Andreas et alter discipulus interrogassent : *Ubi habitas?* respondit eis : *Venite, et videte.. Et venerunt*, inquit, *et viderunt ubi maneret* [59]. Sequitur itaque circumscriptum esse, ut qui corpus assumpserit, domi maneat, et domum redeat, et domo proficiscatur.

Ἄλλο.

Φαινομένη ἐναντιότης, πρὸς τὸ μὴ περιγράφεσθαι Χριστὸν· τῆς Γραφῆς λεγούσης, Φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ ἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν.

Εἰ φωνὴν ῥημάτων, φησὶν ὁ Μωσῆς, ὑμεῖς ἠκούσατε, περὶ τοῦ πάντων Θεοῦ· καὶ ὁμοίωμα οὐκ ἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν· Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· πῶς συμβήσεται ταῦτα ἀλλήλοις· εἴπερ μὴ μάχεται ἕτερος ἑτέρῳ; Τί ἐξ ἀμφοῖν περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ λόγος ἀμφοτέροις· τοῦ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐν ὁμοιώσει εἶναι τὸ θεῖον ἀποφαίνοντος· θεότης γὰρ ἀθέατος, καὶ διὰ τοῦτο ἀνείδεος· τοῦ δὲ πρὸς τὸ δούλου μορφὴν ἀναλαβόντα τὸν Κύριον, ἐν εἴδει ὦφθαι τῷ καθ' ἡμᾶς καθιστάντος. Καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτὸς σώματι, κἂν ἀπερίγραπτος θεότητι.

Aliud.

XXVI. *Apparens contrarietas, quod Christus non circumscribatur, eo quod Scriptura dicat :* Vocem verborum vos audistis, et similitudinem non vidistis, sed vocem [60].

Si vocem verborum, ait Moyses, *vos audistis*, de omnium Deo loquens, *et similitudinem non vidistis, sed vocem* : et rursum Isaias [61] : *Vidimus eum, et non erat ei species neque decor, sed species ejus inhonorata et deficiens præ omnibus filiis hominum* : quomodo hæc inter se convenient, si alter cum altero non pugnat? Nam sine dubio de eodem utrique est sermo; altero quidem in Deo formam esse inficiante, quia divinitas inaspectabilis est, ac proinde a forma ac similitudine vacua : altero vero, Dominum eumdem assumpta servi forma, in specie nostra visum affirmante. Unde et circumscriptus est corpore, licet incircumscriptus divinitate.

Ἄλλο, ἐρωτηματικῶς διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ χριστὸς, περὶ αὐτοῦ δὲ Ἡσαΐας φησὶν, Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. Ἐρωτῶ μὲν, πότερον τὸ τὴν πληγὴν δεξάμενον, σῶμα, ἢ ἀσώματον; καὶ εἰ μὲν ἀσώματον, φαντάσματος δόκησις· εἰ δὲ σῶμα, πῶς οὐ περιγραπτὸν,

Aliud interrogative per deductionem ad absurdum.

XXVII. Si incircumscriptus est Christus, et de illo dicet Isaias [62] : *Homo in plaga positus, et sciens ferre infirmitatem :* quæro nunc, utrum illud quod plagam accepit, corpus est, an incorporeum? Quod si incorporeum, spiritus videtur esse. Sin corpus est.

[58] Joan. VI, 52. [59] Joan. I, 38, 39. [60] Deut. IV, 12. [61] Isa. LIII, 3. [62] Ibid.

quomodo non circumscriptum, quod triplici distantia ac duritie conformatum est, quod et vulneri per se obnoxium est.

Aliud.

XXVIII. Si circumscriptus non est Christus, quomodo ipse dixit : *Dorsum meum subdidi flagellis, et genas meas alapis, et faciem meam non averti a dedecore sputorum* [63] ? Hæc enim circumscriptionis propria sunt; dorsum flagellis concisum, genæ alapis contusæ facies sputis conspurcata. Quare si vera dicit qui passus est, mentitur qui eum circumscriptum negat.

Aliud.

XXIX. Si incircumscriptus sed Christus, quomodo ait ipse : *Foderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea* [64] ? Quod enim incircumscriptum est, aptam ut fodiatur naturam non habet, neque ut ejus ossa dinumerentur. Atqui et perfossas manus, et ossa dinumerata dicit : quorum confirmatio, circumscriptionis confessio est.

Aliud ex speculatione philosophica.

XXX. Linea longitudo est latitudine carens, duobus punctis comprehensa, ex qua initium sumpsit circumscriptio. Figura vero ex tribus ut minimum lineis constat, a qua corpus, quod ex variis figuris formatum est, et loco definitum. Quod ergo incircumscriptum est, ab his sejunctum est; ac ne sub lineam quidem ipsam cadens, nedum sub figuram, locum et corpus. Quare Christus si incircumscriptus est, nec in figura esse deprehendetur, neque in loco, multo minus in corpore. Attamen in figura inventus est ut homo, juxta Scripturam; et loco circumscriptus est, Nazareth inhabitans, et caro factus est, quemadmodum evangelista testatur [65]. Ergo et circumscriptus.

Aliud ex comparatione evangelica.

XXXI. Si incircumscriptus est Christus, quomodo dixit Præcursor: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* [66]? Neque enim quod incircumscriptum est, id cernitur, multo vero minus, digito id ostenditur. Quod si hæc ei contingerent, circumscriptione includeretur, velut digito expressum. Circumscriptus igitur est Christus.

Aliud per dubitationem propositum.

XXXII. Si Christus non est circumscriptus, ex duabus naturis non est, divinitate scilicet et humanitate; quandoquidem alterius proprietatem non habet, cum humanitatis sit circumscribi. Quod si ex duabus; quomodo quarum naturas habet, earum etiam proprietates non habet?

Aliud per comparationem hæresis Theopaschitarum.

XXXIII. Si eo quod Christus carne crucifixus est, una pati divinitatem dicere impium est, quia Theopaschitarum est; eodem modo, propterea quod carne circumscriptus sit una, circumscriptam divinitatem dicere, impium est; Iconomachorum enim est :

A τρισὶ διαστάσεσι καὶ ἀντιτυπίᾳ χαρακτηριζόμ
καὶ πέφυκε τραυματίζεσθαι;

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, πῶς φησιν
Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δ
γόνας μου εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπό
οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμ
Ταῦτα γὰρ περιγραφῆς ἰδιώματα· νῶτος μαστ
νος, σιαγόνες ῥαπιζόμεναι, πρόσωπον ἐμπ
νον· Οὐκοῦν εἰ ἀληθεύει ὁ παθὼν, ψεύδεται ὁ
αὐτὸν μὴ περιγράφεσθαι.

Ἄλλο.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, πῶς αὐτὸς
Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου· ἐξη
B σαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου. Τὸ γὰρ ἀπερίγ
οὐκ ὀρωρύχθαι φύσιν ἔχει, οὐδ' οὐ μὴν ἐν
ἠριθμεῖσθαι. Ἀλλὰ μὴν ὀρωρύχθαι τὰς χεῖρ
ἠριθμῆσθαι λέγει τὰ ὀστᾶ· ὧν ἡ πίστωσις, π
φῆς ἐστιν ὁμολογία.

Ἄλλο, κατὰ θεωρίαν φιλοσοφικήν.

Ἡ γραμμὴ μῆκος ἀπλατὲς, ἐκ δύο στιγμῶν
εχόμενοο, ἐξ ἧς ἤρχεται ἡ ἐπιγραφή. Σχῆμα δ
τριῶν γραμμῶν τοὐλάχιστον συνιστάμενον·
σῶμα τὸ ἐκ διαφόρων σχημάτων μορφούμεν
τόπῳ περιοριζόμενον. Τὸ οὖν ἀπερίγραπτον,
ἀνῳκισμένον· καὶ οὐδ' ὑπ' αὐτὴν τὴν γραμμ
λοῦν, μὴ ὅτι γε ὑπὸ σχῆμα καὶ τόπον καὶ σ
οὖν Χριστὸς εἰ ἀπερίγραπτος, εὑρεθήσεται
ἐν σχήματι γεγονὼς, μηδὲ ἐν τόπῳ, πολλοῦ γε
ἐν σώματι. Ἀλλὰ μὴν ἐν σχήματι εὑρέθη, ὡς
C πος, κατὰ τὰ λόγια· καὶ τόπῳ περιεγράφη τ
ζαρὲτ οἰκῶν, καὶ σὰρξ ἐγένετο, καθώς φησιν
γελιζόμενος· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο κατὰ παράβλησιν εὐαγγελικήν.

Εἰ ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς, πῶς φησιν ὁ
μος, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁ
τοῦ κόσμου; Οὐ γὰρ τὸ ὁρώμενον ἀπερίγ
πολλοῦ γε εἰπεῖν τὸ δακτυλοδεικνούμενον, εἰ δ
πάθοιεν, εἴσω περιγραφῆς ἂν εἴη, δακτύλῳ οἱ
τυπούμενον. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστός.

Ἄλλο ἐπαπορητικῶς προαγόμενον.

Εἰ οὐ περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐκ δύο
θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἐπεὶ μὴ ἔχει θ
D τὸ ἰδίωμα· ἀνθρωπότητος γὰρ τὸ περιγραπ
δὲ ἐκ δύο· πῶς ὧν τὰς φύσεις ἔχει, τούτων ο
τὰ ἰδιώματα;

Ἄλλο κατὰ παράβλησιν τῆς τῶν Θεοπ
αἱρέσεως.

Εἰ διὰ τὸ Χριστὸν σαρκὶ ἐσταυρῶσθαι, συμ
το θεῖον, ἀσεβές ἐστι λέγειν· Θεοπασχιτῶν
ὁμοίως καὶ διὰ τὸ σαρκὶ περιγράφεσθαι, συμ
γράφθαι τὸ θεῖον λέγειν, ἀσεβές· Εἰκονομάχω
καὶ τοσούτῳ ἀσεβέστερον, καθόσον τῇ θεότητι

[63] *Isa.* L, 6. [64] Psal. XXI, 17, 18. [65] Matth. II, 23; Joan. I, 14. [66] Joan. I, 29.

ἑνώσει πάρεστιν ἡ σὰρξ παρὰ τὴν ἐξεικονισθεῖσαν αὐτῇ σκιὰν σχετικῶς.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐκ δύο φύσεων ὁ Χριστὸς, πῶς τοῦτον εἰκονίζειν λέγοντες, οὐκ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς ἐστιν ἐξεικονίζετε, εἴπερ ἀληθὴς ὑμῖν ὁ λόγος; Ἐπειδὴ δὲ θάτερον διαψεύδεται, οὐκ ἔχον τὸ ἀπερίγραπτον τῆς θείας φύσεως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ περιγραφῇ, ἀσεβὲς, τὸ Χριστὸν περιγράφειν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Παντὸς εἰκονιζομένου, οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις εἰκονίζεται· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐξεικονισθείη φύσις μὴ ἐν ὑποστάσει τεθεωρημένη; οἷον φέρε εἰπεῖν, Πέτρος, οὐ καθὸ ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν ἐστι, εἰκονίζεται· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον Πέτρον ὁρίζει· ἀλλὰ γὰρ καὶ Παῦλον καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος. Ἀλλὰ καθότι μετὰ τοῦ κοινοῦ ὅρου προσλαβὼν ἰδιώματά τινα, οἷον τὸ γρυπὸν, ἢ σιμὸν, ἢ οὖλον, ἢ εὔχρουν, ἢ εὐόμματον, ἢ εἴ τι ἄλλο τὸ χαρακτηρίζον τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἰδέαν, διακέκριται ἀπὸ τῶν ὁμοειδῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὢν, οὔτι τῆς ψυχῆς ἰδίωμα φέρει ἐν τῷ εἴδει τοῦ χαρακτῆρος· πῶς γὰρ ἂν, ἀθεάτου ταύτης οὔσης; Οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ· οὐ καθὸ ἁπλῶς ἄνθρωπός ἐστι μετὰ τοῦ εἶναι Θεὸς, εἰκονίζεσθαι πέφυκεν· ἀλλὰ καθότι τοῖς ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν ἀπὸ πάντων ὁμοειδῶν ἀφώρισται, ἐσταυρωμένος ἐστὶ καὶ τῷ εἴδει τοιόσδε. Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστὸς καθ' ὑπόστασιν (20), κἂν τῇ θεότητι ἀπερίγραπτος, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν συνέστη φύσεων.

Ἄλλο.

Εἰ οὐ περιγράφεται ὁ Χριστὸς, ὥς φατε, ἵνα μὴ σμικρυνθῇ κατὰ τὴν δόξαν. Οὐδὲ συνελήφθη ἐν τῇ παρθενικῇ νηδύϊ, ἵνα μὴ ὕβριν ὑπομείνῃ. Εἰ δὲ συνελήφθη ἀνυβρίστως, πολλῷ μᾶλλον βρέφος κυηθεὶς, περιγράφεται ἀνεπαισχύντως.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Πᾶν τὸ προϊὸν, οὐκ εἶδος τὸ τὸν καθόλου λόγον ἔχον· τοῦτο γὰρ ἀόρατον, ἀνείδεόν τε καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίγραπτον· ἀλλ' ἄτομον ὃ ἐξ ἰδιοτήτων συνίστασθαι πέφυκε· τοῦτο γὰρ ὁρώμενόν ἐστι, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν, καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτόν· οἷον Ἰάκωβος, Ἰωάννης. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἀπερίγραπτος, οὐχ ὁρώμενος, οὐ κινούμενός τε καὶ λαλῶν φωνῇ ἐνάρθρῳ, οὐ γλῶτταν ἔχων, οὐ χείλη· οὐκ ἐσθίων, οὐ πίνων, οὐ καθεύδων, οὐκ ἐγρηγορώς. οὐκ ἄλλο τι ὃ ὁ καθέκαστα ποιῶν ἐστι καὶ πάσχων. Εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογούμενος, πῶς

tantoque impium magis, quanto divinitati unione naturali conjunctior est caro, quam carni adumbrata illius imago, quæ merum ad eam respectum habet.

Objectio ex persona Iconomachorum.

XXXIV. Si ex duabus naturis est Christus, quomodo qui ejus imaginem effingere vos dicitis, non ex quibus est in quibus est, exprimitis, si vera est oratio vestra? Quia vero alterum non exhibet, sed mentitur, cum non habeat divinæ naturæ incircumscriptionem in humana circumscriptione impium est Christum circumscribere.

Solutio ejusdem.

Cujuscunque imago cum exprimitur, non natura, sed hypostasis exprimitur: quo enim modo effingeretur natura, quæ in hypostasi non cernatur? verbi gratia. Petrus, non quatenus animal est rationis particeps, mortale, mentis et scientiæ capax, affingitur: hoc enim non Petrum solum definit, verum etiam Paulum et Joannem, et ejusdem speciei omnes. Sed quatenus cum communi definitione proprietatibus quibusdam ascitis, ut adunco naso esse, vel simo, aut crispo capillo, aut probo colore, aut pulchris oculis, aut si quid illiud est quod inditam ipsi speciem configuret ac determinet, ad ejusdem speciei individuis distinguitur. Sed et cum anima et corpore constet, haudquaquam animæ proprietatem in figuræ facie seu fronte gerit: qui enim, cum invisibilis illa sit? eodem modo Christus, non quatenus simpliciter homo est, Deus simul permanens, effingi potest; sed quatenus hypostaticis proprietatibus ab ejusdem speciei omnibus distinctus, cruci affixus est, et tali forma præditus. Circumscriptus itaque Christus secundum hypostasim, licet divinitate sit incircumscriptus, non autem ex quibus naturis compositus est.

Aliud.

XXXV. Si Christus non circumscribitur, ut dicitis, ne gloria imminuatur; ne conceptus quidem est in utero virginali, ne injuriam sustineat. Sin autem absque injuria conceptus est, multo magis, qui infans genitus est, sine dedecore circumscribitur.

Aliud per deductionem ad absurdum.

XXXVI. Omne quod incedit, non est species quæ universalem rationem habeat; hæc enim invisibilis est, et formæ ac figuræ expers, ideoque incircumscripta: sed individuum, quod ex proprietatibus constitui solet, hoc enim est quod cernitur, quod movetur et loquitur, ac proinde circumscriptum est; veluti Jacobus, aut Joannes. Si ergo incircumscriptus est Christus non cernitur, non movetur, non loquitur voce articulata, non linguam habet non labia, non comedit, non bibit, non dormit, non evigilat, non aliud denique eorum, quæ singuli

(20) *Secundum hypostasim.* Id est proprietates exteriores Christum destinguentes a reliquis hominibus.

hominres, facit aut patitur. Quod si hæc in Christo esse omnes consentiunt, quomodo circumscriptus non est? Nisi forte dispensationis mysterium mera phantasia sit.

Aliud.

XXXVII. Si eorum quæ diversi generis sunt, et non ejusdem essentiæ, diversæ cum essentiis sunt etiam proprietates, divinitatis scilicet et humanitatis : quomodo qui ex his constat Christus, non his etiam afficitur, cum unaquæque essentia sua ipsius proprietate a cæteris discernatur. Quod si his afficitur, circumscriptus ergo est ipse, sicut et incircumscriptus.

Aliud.

XXXVIII. Quæ veræ sunt essentiarum proprietates, quarum sunt proprietates, earumdem sunt notæ et indicia; divinitatis quidem, incircumscriptum; humanitatis vero, circumscriptum. Si ergo Christus ex utraque est, circumscriptus est, sicut incirumscriptus. Quod si circumscriptus non est, nec vere homo est, sicut est vere Deus. Atqui homo revera est; vere igitur circumscriptu.

Objectio velut ex persona Iconomachorum.

XXXIX. Si filius invariabilis est Patris imago, ita ut in eo ipse cernatur, sicut scriptum est : *Qui videt me, videt et Patrem* [67]; necesse est, ut incircumscriptum esse dicamus, qui ex incircumscripto Patre prodiit. Nam quomodo alias in circumscripto cerni queat incircumscriptum ? Incircumscriptus igitur est Christus.

Solutio ejusdem, ex pari speculatione.

Si incircumscriptus est qui ex incircumscripto Patre prodiit, profecto circumscriptus itidem erit, qui ex matre prodiit circumscripta; nisi forte illud quidem verum, hoc autem falsum suspicari liceat. Quod si utrumque in Christo uno verum est, utriusque igitur nativitatis proprietates habet, et incircumscriptus simul est ac circumscriptus.

Aliud per deductionem ad absurdum.

XL. Si archetypum in imagine apparet, secundum hoc utique et illud esto. At Christus corpore præditus est; in corpore igitur est et Pater, secundum quem imago formata est. Quod si hoc absurdum ; esto igitur, quatenus quidem Patris imago, incircumscriptus; incircumscriptus siquidem est Pater, quia et incorporeus; quatenus vero, prout ab eo dictum est, Filius hominis, ne mirum hoc putelis, circumscriptus: circumscriptus etenim est omnis homo, quia et corporeus; quod verum est.

Aliud.

XLI. Si de corporea specie, ut vultis, dixit Christus : *Qui videt me, videt et Patrem*, necesse est omnino, ut ipsi secundum naturam insint, quæcunque et Patri; sic enim exacta erit effigies. At Pater specie et figura caret, incircumscriptusque est. Itidem ergo et Christus. Nam quomodo in specie prædito specie vacuum ostentaretur, aut in

[67] Joan. XIV, 9.

A οὐ περιγαπτός; Εἰ μὴ ἄρα φαντασία τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον.

Ἄλλο.

Εἰ τῶν ἑτερογενῶν καὶ οὐχ ὁμοουσίων ἕτεραι ταῖς οὐσίαις αἱ ἰδιότητες, ἤγουν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· πῶς ὁ ἐκ τούτων Χριστὸς, οὐκ ἐν τούτοις, εἴπερ ἑκάστη οὐσία τῷ οἰκείῳ ἰδιώματι διακεκριμένη ἐστὶ τῶν ἄλλων; Εἰ δὲ ἐν τούτοις, περιγραπτὸς ἄρα ὁ αὐτὸς, ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος.

Ἄλλο.

Τὰ ἀληθῶς ἰδιώματα τῶν οὐσιῶν, ὧν εἰσὶν ἰδιώματα, γνωρίσματα· θεότητος μὲν τὸ ἀπερίγραπτον· B ἀνθρωπότητος δὲ τὸ περιγραπτόν. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν, καὶ περιγραπτὸς ἄρα ὥσπερ ἀπερίγραπτος. Εἰ δὲ οὐ περιγραπτός. Οὐδὲ ἀληθῶς ἄνθρωπος, ὥσπερ ἀληθῶς Θεός. Ἀλλὰ μὴν ἀληθῶς ἄνθρωπος· καὶ περιγραπτὸς ἄρα ἀληθῶς.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ τοῦ Πατρὸς εἰκὼν ἀπαράλλακτος ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὡς ἐκεῖνον ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι, κατὰ τὸ, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα· ἀνάγκη λέγειν ἀπερίγραπτον εἶναι τὸν ἐξ ἀπεριγράπτου προελθόντα Πατρός. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἐν τῷ περιγραπτῷ ὀφθείη ποτὲ τὸ ἀπερίγραπτον; Οὐκοῦν ἀπερίγραπτος ὁ Χριστός.

Λύσις πρὸς τοῦτο, ἐξ ἴσης θεωρίας.

C Εἰ ἐξ ἀπεριγράπτου Πατρὸς, ἀπερίγραπτος ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν, δηλονότι καὶ περιγεγραμμένος ὁ ἐκ περιγεγραμμένης μητρὸς προελθών· εἰ μή τί γε τὸ μὲν ἀληθὲς, τὸ δὲ ψευδὲς ὑποληπτέον. Εἰ δὲ ἄμφω ἀληθὲς ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ, καὶ ἀμφοτέρας ἄρα γεννήσεως τὰ ἰδιώματα κέκτηται, ἀπερίγραπτος ὢν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι φαίνεται, ἔστω πάντως κατὰ τοῦτο κἀκεῖνο· ἐνσώματος δὲ ὁ Χριστός· ἐνσώματος ἄρα καὶ ὁ Πατὴρ, καθ' ὃν εἰκὼν ἐμορφώθη. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἔστω πάντως, ὡς μὲν τοῦ Πατρὸς εἰκὼν, ἀπερίγραπτος· ἀπερίγραπτος γὰρ ὁ Πατὴρ, ὅτι καὶ ἀσώματος· ὡς δὲ κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζηται [f. θαυμάζετε] D τοῦτο, περιγεγραμμένος· περιγραπτὸς γὰρ πᾶς ἄνθρωπος, ὅτι καὶ ἐνσώματος· ὅπερ ἀληθές.

Ἄλλο.

Εἰ ἐπὶ τῆς ἐνσωμάτου ἰδέας, καθὼς φατε, εἴρηκεν ὁ Χριστὸς, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα· προσεῖναι πάντως ἀναγκαῖον αὐτῷ κατὰ φύσιν, ὅσα καὶ τῷ Πατρί· ἔσται γὰρ οὕτως ἀκριβὴς ὁ χαρακτήρ. Ἀνείδεος δὲ ὁ Πατὴρ, ἀσχημάτιστος, ἀπερίγραπτος [f. ἀπερίληπτος, *incomprehensibilis.*] Ταῦτα καὶ ὁ Χριστός. Ἐπεὶ πῶς ἐν τῷ εἰδοποιηθέντι

ἰδέαν φανείη, ἢ ἐν τῷ ἐσχηματισμένῳ τὸ ἀσχη- A
τον, ἢ ἐν τῷ περιληφθέντι τὸ ἀπερίληπτον;
τοῦτο ἀσεβὲς, ἀσεβὲς ἂν εἴη λέγειν κατὰ τὴν
τον ἰδέαν φάσκειν τὸν Χριστόν· Ὁ ἑωρακὼς
ὥρακε τὸν Πατέρα. Λείπεται δὴ λέγειν κατὰ
ς θεότητος μορφὴν, ὅπερ ἀληθές.

Ἀντίθεσις, ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

ν, φησὶ, ψιλὸς ὁ Χριστὸς, ἦν ἂν καὶ περιγρα-
ψιλοῦ γὰρ τὸ περιγράφεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ οὐ
Θεὸς γὰρ ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος, οὐδὲ περι-
ός.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ ψιλὸν εἶναι τὸν Χριστὸν,
γραπτον αὐτὸν φαῖεν, πάντως καὶ ἀσώματον·
οῦ τὸ περιγραπτὸν καὶ σχηματιστὸν, δι' οὗ καὶ
ναι σῶμα, γνωρίζεσθαι πέφυκε. Τούτων γὰρ B
κων, καὶ τὸ, περὶ ὃ ταῦτα, ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη·
ι μὴν Χριστὸς ἐν σώματι καὶ σχήματι· καὶ ἐν
ραφῇ ἄρα.

Ἄλλο.

διὰ τὸ μὴ ψιλὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, φαῖεν αὐ-
περίγραπτον κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐπειδὴ
ίας φύσεως τοῦτο ἰδίωμα, ἐμίχθη τὰ ἄμικτα,
ἀπεριγράπτῳ τὸ περιγεγραμμένον. Ὧν δὲ τὰ
ατα ἐμίχθη, τούτων δηλαδὴ καὶ αἱ φύσεις. Εἰ
οῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν ἀσεβὲς, οὐ ψιλὸς ἄρα ὁ
τὸς, κἂν περιγέγραπται σώματι· ἵνα μὴ ἐν τῷ
γεγράφθαι, μιχθῇ τὰ ἄμικτα.

C

Ἄλλο.

Τὸ ἀπερίγραπτον ἁπλοῦν σέ ἐστι καὶ ἀσύνθετον,
... ἀνῳκισμένον θέσεως. Χριστὸς δὲ διπλοῦς
... σύνθετος, εἰ μὴ περιγράφοιτο, ἀπώλεσεν
... τῆς ...τητος καὶ συνθέσεως σχῆμα καὶ χρῆ-
μα. Ἀλλὰ μὴν διπλοῦς τε καὶ σύνθετος ὁμολογεῖται·
... καὶ περιγραπτός· ὅπερ ἀληθές.

Ἄλλο.

Ἄρσεν καὶ θῆλυ, μόνοις ἐν τοῖς τῶν σωμάτων
... σχήμασι· μηδεμιᾶς ἐν τοῖς ἀσωμάτοις
... γνωριζομένης, τῆς χαρακτηριζούσης ἀμ-
... εἰ ὁ Χριστὸς ἀπερίγραπτος, ὡς ἔξω
... ἔξω ἂν εἴη καὶ τῆς προδηλουμένης διαφο-
ᾶς. Ἀλλὰ μὴν ἄρσην τεχθεὶς, ὥς φησιν Ἡσαΐας, D
ἐκ τῆς προφήτιδος· οὐκοῦν καὶ περιγραπτός.

Ἄλλο.

Τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐπινοίᾳ τμητὰ· ἅτινά εἰ-
ν ἀνέπαφα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίγραπτα· τὰ δὲ
ἐργείᾳ, ἅπερ εἰσὶ παχυμερῆ, ὡς ψηλαφητὰ, καὶ
ὰ τοῦτο περιγραφόμενα. Εἰ οὖν ὁ Χριστὸς ἄτμη-
ν εἴληφε σῶμα, καὶ ἀπερίγραπτον ἄρα. Ἀλλὰ μὴν
μητόν· φησὶ γὰρ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς· Καὶ ὅτε
πλήσθησαν αἱ ὀκτὼ ἡμέραι τοῦ περιτεμεῖν αὐ-

A comprehenso incmoprehensibile? quod si hoc impium est, impium etiam fuerit secundum corpoream speciem dixisse Christum: *Qui videt me, videt et Patrem*. Restat itaque ut secundum divinitatis formam dixerit; quod verum est.

Objectio, ut ex persona Iconomachorum.

XLII. Si nudus, inquiunt, Christus esset, esset utique et circumscriptus: nudi enim est circumscribi; cum vero nudus non sit, quippe qui Deus idem est et homo, non est circumscriptus.

Solutio ejusdem.

Si eo quod negari oporteat nudum esse Christum, incircumscriptum ipsum dixerint, omnino dicant et corporis esse expertem: inde enim et circumscriptum aliquid et figura præditum esse co-
B gnoscitur, unde et corpus esse cognosci potest. Ejusmodi enim proprietatibus sublatis, et corpus ipsum quod afficiunt tolli necesse est. Atqui Christo corpus et figura competit; ergo et circumscriptio.

Aliud.

XLIII. Si eo quod nudus non est Christus, incircumscriptum eum dicant secundum humanitatem; cum divinæ naturæ hæc sit proprietas, mista jam erunt quæ misceri nequeunt, in incircumscripto circumscriptum. Quorum vero permistæ sunt proprietatus, horum utique et naturæ. Quod si hoc dicere vel sentire, impium est, nudus ergo, non est Christus, licet corpore circumscriptus sit, ne, dum circumscriptus est, permista fuerint quæ misceri nequeunt.
C

Aliud.

XLIV. Incircumscriptum simplex est et minime compositum, tanquam ab omni situ procul sejunctum. Christus vero cum duplex sit et compositus, nisi circumscribatur, omnem duplicitatis et compositionis modum ac rationem amisit. Attamen et duplex et compositus conceditur; circumscriptus ergo; quod verum est.

Aliud.

XLV. Mas et femina, in solis quæritur corporum formis, cum in iis quæ corpore carent, differentia nulla agnoscatur, quæ utraque distinguat. Si ergo Christus incircumscriptus est, velut corpore carens, carebit item prædicta differentia. Atqui masculus natus est, ut ait Isaias, ex prophetissa [68];
D ergo et circumscriptus.

Aliud.

XLVI. Corporum alia cogitatione dividua sunt, ut quæcunque tangi nequeunt, ac proinde sunt incircumscripta; alia vero actu, quæ scilicet crassa sunt, ut tactui exposita, atque ideo circumscripta. Si ergo Christus indivisible corpus assumpsit, utique et incircumscriptum. Atqui dividuum erat; ait enim diviniloquus Lucas: *Et postquam consum-*

[68] Isa. VIII, 3.

mati sunt dies octo, ut circumcideretur [69]. Quod si circumcisus est, ergo et circumscriptus; quod verum est.

Objectio ut ex persona Iconomachorum.

XLVII. Si quæcunque corpora dividi tangique nequent, ea etiam incircumscripta sunt; cum angeli sint incorporei, quomodo circumscriptioni subjiciuntur? Ergo qui circumscribuntur, etiam corporei sunt. Quod si incorporei, non igitur circumscripti.

Solutio ejusdem.

Crassi densique corporis comparatione Angelorum natura incorporea est; divinitatis vero contentione, nec incorporea est, nec incircumscripta. Propterea dicit Apostolus: *Et corpora cœlestia, et corpora terrestria* [70]. Quod enim proprie est incorporeum, indefinitium est et incircumscriptum: quod in sola Dei natura censendum est. Angelus autem loco definitur, ac proinde circumscribitur. Neque enim, quando Nazareth profectus Virgini *Ave* insonuit, alibi tunc erat. At Patris Verbum in Dei paræ utero conceptum, et ibi erat, et super universa erat: ideoque quatenus Deus, incircumscriptus est et interminatus; licet quatenus homo natus ex Virgine, circumscriptus sit.

Aliud.

XLVIII. Si secundum eum servi formam quam accepit, qui in forma Dei erat, circumscriptus non est, alia hæc non erit quam divina forma; hujus siquidem, est, esse incircumscriptum. Quod si alia est, et nobis consubstantialis; quomodo cujus formam accepit, ejus etiam proprietatem non assumpsit? Circumscriptus ergo Christus, quandoquidem et nos, quorum formam accepit.

Aliud.

XLIX. Si ex iis per quæ Christus ut homo circumscriptus est, labefactantur illa per quæ ut Deus non circumscribitur; necesse etiam est, ut per ea quæ ut homo facere et dicere cernitur, violentur illa per quæ ut Deus disserens et mira faciens ostenditur. Si vero hic non violatur hoc per illud, manente utroque intra suos fines in uno qui ex utroque conflatus est Christus, nec illic utique circumscriptum ab incircumscripto evertetur.

Aliud ex comparatione divinæ Scripturæ.

L. Judæos alloquens Salvator dixit: *Antequam Abraham fieret, ego sum* [71]. Et rursus evangelista: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.* [72] Quo igitur pacto qui ante Abraham est, filius Abrahæ est? nonne quippe illud quidem divinæ, hoc vero humanæ naturæ congruenter dictum accipiemus? Idem ipsum in circumscripto et incircumscripto existimandum, quia alterum alteri non officiet in uno, qui ex utrisque agnoscitur, Christo.

Aliud.

LI. Si omnis mediator, duorum est inter se oppositorum, utriusque jura in seipso æqua lance

A τόν. Εἰ δὲ περιετμήθη, καὶ περιγραπτὸς ἄρα· ὅπερ ἀληθές.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ὅσα τῶν σωμάτων ἄτμητα καὶ ἀνέπαφα, ταῦτα καὶ ἀπερίγραπτα· ἐπειδὴ δὲ ἄγγελοι ἀσώματοι, πῶς ἐν περιγραφῇ; Οὐκοῦν περιγραφόμενοι καὶ ἐνσώματοί εἰσιν. Εἰ δὲ ἀσώματοι, οὐ περιγραπτοὶ ἄρα.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τῇ παραβολῇ τοῦ παχυμεροῦς σώματος, ἡ τῶν ἀγγέλων φύσις ἀσώματος· τῇ δὲ συγκρίσει τῆς θεότητος, οὐκ ἀσώματος, οὐδὲ ἀπερίγραπτος. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ
B σώματα ἐπίγεια. Τὸ γὰρ κυρίως ἀσώματον, ἀπεριόριστόν τέ ἐστι καὶ ἀπερίγραπτον· ὅπερ ληπτέον ἐπὶ τῆς θείας φύσεως μόνης. Ἄγγελος δὲ τόπῳ περιοριστὸς, καὶ διὰ τοῦτο περιγραπτός. Οὐ γὰρ, ὅτε εἰς Ναζαρὲτ φοιτήσας, τῇ Παρθένῳ τὸ, Χαῖρε, κέκραγεν, ἀλλαχοῦ παρῆν. Ὁ τοῦ Πατρὸς δὲ Λόγος συλληφθεὶς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Θεοτόκου, κἀκεῖ παρῆν, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἦν. Καὶ διὰ τοῦτο καθὸ Θεὸς, ἀπερίγραπτος ὡς ἀπεριόριστος· εἰ καὶ ὅτι καθ' ὃ ἄνθρωπος κυηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου, περιγραπτός.

Ἄλλο.

Εἰ καθ' ἣν ἔλαβε μορφὴν δούλου ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐ περιγέγραπται, οὐκ ἄλλη ἂν εἴη αὕτη παρὰ τὴν θείαν μορφήν. Εἴπερ ταύτης τὸ ἀπερίγραπτον. Εἰ δὲ ἑτέρα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν, πῶς ἧς τὴν μορφὴν ἀνέλαβε, ταύτης οὐχὶ καὶ τὸ ἰδίωμα εἴ-
C ληφε; Περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστὸς, ἐπείπερ καὶ ἡμεῖς, ὧν τὴν μορφὴν ἀνέλαβεν.

Ἄλλο.

Εἰ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς περιγέγραπται, παραβλάπτεται τὰ ἐξ ὧν ὡς Θεὸς οὐ περιγέγραπται· πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος φαίνεται ποιῶν τε καὶ λέγων, λυμαίνεσθαι τὰ ἐξ ὧν ὡς Θεὸς δείκνυται διαλεγάμενός τε καὶ θαυματουργῶν. Εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ λυμαίνεται τοῦτο ἐκεῖνο μένον ἑκάτερον εἴσω τοῦ οἰκείου ὅρου ἐν τῷ ἑνὶ ἐξ ἀμφοῖν Χριστῷ, οὐδὲ ἐκεῖσε ἄρα ἀναιρήσει τὸ περιγραπτὸν τὸ ἀπερίγραπτον.

Ἄλλο ἐκ παραβολῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς·

Ἰουδαίοις διαλεγόμενος τάδε φησὶν ὁ Σωτήρ· Πρὶν
D Ἀβραὰμ, ἐγώ εἰμι. Καὶ πάλιν ὁ εὐαγγελιστής, Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυῒδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. Πῶς οὖν ὁ πρὶν Ἀβραὰμ, υἱὸς Ἀβραάμ Ἢ δηλονότι τὸ μὲν θεοπρεπῶς, τὸ δὲ ἀνθρωποπρεπῶς εἰρῆσθαι ἐκληψόμεθα; Κἂν τῶν περιγραπτῷ καὶ ἀπεριγράπτῳ τοῦτο νομιστέον· ὅτι οὐ θάτερον θάτερον ἀδικήσει ἐν τῷ ἑνὶ ἐξ ἀμφοῖν γνωριζομένῳ Χριστῷ.

Ἄλλο.

Εἰ πᾶς μεσίτης δυοῖν ἐναντιουμένων ἀλλήλοις προσώπων ἐστὶν, ἐν ἑαυτῷ τῶν ἑκατέρων εὐκρινῶς

[69] Luc. II, 21. [70] I Cor. XV, 40. [71] Joan. VIII, 58. [72] Matth, I, 1.

κατα νέμων· ἀνάγκη πᾶσα καὶ Χριστὸν μεσίτην καὶ ἀνθρώπων ὄντα, καὶ ὥσπερ εἰς ἑνότητα φυσυνάπτοντα τὰ ἄκρα κρίσει δικαίᾳ, ἀπερίγραεἶναι πνεύματι, σώματι δὲ περιγραπτόν. Ἵνα μὴ τῷ προστιθέμενος, ἤτοι τῷ ἀπεριγράπτῳ· καὶ ιασώζων τὸ περιγεγραμμένον, ἀλώβητον· ἀποτὸ εἶναι μεσίτης δίκαιος.

Ἄλλο.

Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος ἀπέθανε, καὶ φόγον οὐαὐτῷ ὡς Θεῷ προστρίβεται· οὐδὲ τὸ περιγεθαι, αὐτὸν ἀνθρωποπρεπῶς ἀδικήσειεν. Εἰ δὲ ὕβρις, πολλῷ μᾶλλον ἡ θνῆσις.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Χριστὸν περιγράφειν, ἀπεμφαῖνόν πώς ἐστι ἀπηγορευμένον τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ· φησὶ Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ὄρει μέσου τοῦ πυρός· φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς σατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν. ὸν τὸ ὁμοίωμα ἀναστηλοῦν Χριστοῦ, ἀντιπίπτον ταῖς θείαις ἀπαγορεύσεσι.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἐθελοκωφοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, τοῦ μὴ ἐπιαι ὅτου χάριν ἀπηγόρευται παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ ἡ ἡ τοῦ ὁμοιώματος καὶ οὑτινοσοῦν ἄλλου εἰδοῦ ἰνδάλματος ἀπαγόρευσις· ὅτιπερ περὶ θείας φύσεως ὁ λόγος· τὸ γὰρ θεῖον ἄποσόν τέ καὶ ἀσχημάτιστον· καὶ οὔτι που ὁμοιώματός ἔχον ἐμφέρειαν. Ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ οὐσιωθέντος τὴν καθ' ἡμᾶς μορφήν. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο πῶς ὁ γγελιστής φησι· Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεαὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον· ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων. οὖν ὁ ἀνείδεος εἶδος ἔσχεν· ἤτοι ὁμοίωμα· γὰρ ὁ ἀσχημάτιστος· καὶ ὁ ἄποσος εἴσω ἐγεγόνει. Καὶ ἐπεὶ οὖν πρόσωπον ἔσχε ἰδιώμασι περιγραφόμενον, περιγραπτὸς ἄρα ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἐνσώματον αὐτοῦ θέαν· ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος κατὰ τὴν ἀθέατον αὐτοῦ οὐσίαν.

Ἄλλο, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ ὁποία ἂν ἡ τεκοῦσα ὑπάρχῃ, τοιοῦτον εἶναι χρὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς τικτόμενον· περιγραπτὴ δὲ ἡ Χριστοῦ Μήτηρ· περιγραπτὸς ἄρα καὶ ὁ Χριστός, ὡς Υἱὸς αὐτῆς, εἰ καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν. Εἰ δὲ οὐ περιγραπτός, οὐδὲ ὁμοούσιος τῇ Μητρί· ἐξ οὗ οὐδὲ Μήτηρ ἡ Μήτηρ, ὅπερ ἄτοπον.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων κατὰ παράβλησιν ἀποστολικήν.

Ὅτι τὸ εἰκονίζειν τὸν Χριστὸν, εἰδωλικῆς ἐστιν νοίας ἐφεύρεμα, συνήσει πᾶς τις. Λέγει γὰρ ὧδέ ὁ Ἀπόστολος· Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ φθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐσεβάσθησάν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Τῷ ὄντι, ἀποστολικῶς φάναι, εἰς ἀδόκιμον νοῦν

A dividens, necesse omnino est, et Christum, qui mediator est Dei atque hominum, et tanquam in unitatem naturalem justo judicio extrema connectit, incircumscriptum esse spiritu, corpore autem circumscriptum; ne alteri adhærens, hoc est, incircumscripto; et circumscriptum inoffensum non custodiens, justus mediator esse desinat.

Aliud.

LII. Si Christus ut homo mortuus est, et dedecus ipsi ut Deo nullum infligitur: nequidem si ut homo circumscribatur, injuria afficietur. Quod si hoc contumelia est, multo certe magis ipsa mors.

Ojectio tanquam ex persona Iconomachorum.

LIII. Christum circumscribere, abhorret quodammodo et vetitum est a divina Scriptura. Ait B enim: *Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, et similitudinem non vidistis* [73], *sed vocem.* Formam ergo Christi erigere, divinis sanctionibus adversatur.

Solutio ejusdem.

De industria cæcutiunt, qui sic loquuntur, ut non respiciant qua de causa sacris Litteris indita sit formæ sive similitudinis, et alterius cujuvis idolici simulacri prohibitio. Quoniam de natura divina sermo est; divinitas siquidem a quantitate et figura aliena est, nec formæ ullius speciem habet: non autem de Verbo formæ nostræ substantia induto. Nam si de hoc agitur, quomodo ait evangelista: *Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera: et vestitus ejus albus et refulgens* [74]? En igitur qui C specie caret, speciem habuit, sive formam; et habuit figuram, qui figura caret; et qui sine quantitate est, quantitatis finibus est interceptus. Et quandoquidem faciem habuit proprietatibus quibusdam circumscriptam. Circumscriptus haud dubie Christus secundum corporeum ejus aspectum, quemadmodum incircumscriptus secundum invisibilem ipsius essentiam.

Aliud, per deductionem ad absurdum.

LIV. Si qualis est quæ parit, tale et quod ex ea gignitur esse oportet; circumscripta autem est Christi Mater; circumscriptus erit et Christus, ut ejus Filius, licet natura sua idem sit Deus. Quod si circumscriptus non est, nec consubstantialis est Matris: unde fiet ut nec Mater sit Mater: quod D absurdum est.

Objectio tanquam ex persona Iconomachorum, per comparationem apostolicam.

LV. Quod imaginem Christi affingere, idolicæ cogitationis sit inventum, intelliget unusquisque, Sic enim alicubi dixit Apostolus: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis; et coluerunt, et servierunt creaturæ priusquam Creatori* [75].

Solutio ejusdem.

Vere, ut apostolicis verbis utar, Iconomachis in

[73] Deut. IV, 12. [74] Luc. IX, 29. [75] Rom. I, 23, 25.

reprobum sensum prolapsis, *Obscuratum est insipiens cor eorum: et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt* [76]. *Non intelligentes neque ea quæ dicunt, nec de quibus affirmant* [77]. Nam si ad prohibendum ne Christi fiat, imago, dictum est ab Apostolo, *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis;* nondum confitetur ipse, quod similis hominibus factus sit. Quomodo igitur alibi dicit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo : humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [78]? Secum ergo ipse pugnat, nunc quidem similem hominibus factum negans Deum; nunc vero in similitudinem hominum factum esse confirmans. Sed apage ineptias. Illud enim idololatris dictum est, qui *incorruptibilis Dei gloriam vere mutaverunt in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium* [79] *: qui commutaverunt, veritatem Dei in mendacium, et coluerunt, et servierunt creaturæ potiusquam Creatori* [80]. Hoc vero fidelibus dicitur, quibus, cum in forma Dei esset, Dei ac Patris Verbum, simile factum esse creditur, non quatenus æqualis est Deo, sed quatenus semetipsum exinanivit, et habitu inventus est ut homo; quæ quidem circumscriptionis sunt proprietates.

Aliud.

LVI. Si corpus Christus sumus, et membra de membro, caput autem nostrum Christus; erit utique, sicut et membra, et caput circumscriptum. Quod si incircumscriptus est, desiimus nos membra esse Christi, qui circumscriptionis figuræ subditi sumus. Hoc vero quomodo extremæ non sit dementiæ.

Aliud, in illud : « Ego sum vitis. »

LVII. Si vitis est, ut ait, Salvator, et nos palmites, non diversæ a vite profecto naturæ palmites [81]. Quod si hoc verum est, quomodo cum palmites circumscribantur, non etiam vitis circumscribetur? ex palmitibus enim vitis cognoscitur.

Aliud.

LVIII. Quæ diversi generis, et diversæ sunt naturæ, eamdem proprietatem habere non possunt, neque enim dicet quisquam aut ignem deorsum tendere, aut aquam sursum: sed quemadmodum essentiæ rationem distinctam habent, sic et modum proprietatis. Quoniam ergo Christus ex iis constat quæ diversi sunt generis, et non ejusdem essentiæ, ex divinitate scilicet et humanitate; ex duabus pariter proprietatibus agnoscetur; ex illa quidem non circumscriptus; ex hac vero circumscriptus. Eversa enim proprietate, tollitur et quæ per eam efformatur ac designatur essentia.

A ἐμπεπτωκότων τῶν Εἰκονομάχων, Ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. Μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀναιρέσει, τοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι Χριστὸν, εἴρηται τῷ Ἀποστόλῳ, Ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου· οὔπω ὡμολόγηται αὐτῷ ὁμοιωθῆναι ἀνθρώποις. Καὶ πῶς φησι ἑτέρωθι. Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρηθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος ἄχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ; Οὐκοῦν ἑαυτῷ ἐναντιοῦνται· πῇ μὲν ἀναιρῶν τὸ B ὁμοιωθῆναι ἀνθρώποις Θεόν· πῇ δὲ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι βεβαιῶν. Ἀλλὰ ἄπαγε τῆς ἀβελτηρίας. Τὸ μὲν γὰρ τοῖς εἰδωλολάτραις ἀπονενέμηται, ἀλλάξασι τὴν δόξαν ὡς ἀληθῶς τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν· οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα. Τὸ δὲ τοῖς πιστοῖς, οἷς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγος, ὁμοιωθῆναι πεπίστευται· οὐ κατὰ τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑαυτὸν κενῶσαι, καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν, σχήματί τε εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπον· ἅτινά ἐστι περιγραφῆς ἰδιώματα.

Ἄλλο.

Εἰ σῶμά ἐσμεν Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους· C κεφαλὴ δὲ ἡμῶν Χριστός· εἴη δ' ἂν κατὰ τὰ μέλη πάντως καὶ ἡ κεφαλὴ περιγεγραμμένη. Εἰ δὲ ἀπερίγραπτος, ἀπολώλαμεν μέλη Χριστοῦ εἶναι, περιγραφῆς εἴδει ἡμεῖς ὑποπίπτοντες. Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης εὐηθείας τοῦτο;

Ἄλλο, εἰς τὸ, « Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος. »

Εἰ ἄμπελος, φησὶν, ὁ Σωτὴρ, κλήματα δὲ ἡμεῖς· οὐχ ἑτεροφυῆ δηλονότι τὰ κλήματα τῇ ἀμπέλῳ. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθὲς, πῶς τῶν κλημάτων περιγραφομένων, οὐ περιγραφήσεται καὶ ἡ ἄμπελος; ἐκ γὰρ τῶν κλημάτων ἡ ἄμπελος γινώσκεται.

Ἄλλο.

Τὰ ἑτερογενῆ καὶ ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἔχειν οὐ δύναται· οὐδὲ γάρ τις εἴποι ἂν τὸ μὲν πῦρ D κατωφερὲς, τὸ δὲ ὕδωρ ἀνωφερές· ἀλλ' ὥσπερ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἀπεσχοινισμένον ἔχουσιν· οὕτω καὶ τὸν τῆς ἰδιότητος τρόπον. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Χριστὸς ἐξ ἑτερογενῶν καὶ οὐχ ὁμοουσίων· ἐκ γὰρ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος· ἐκ δύο ἂν εἴη καὶ ἰδιωμάτων γνωριζόμενος. Τῇ μὲν μὴ περιγραφόμενος· τῇ δὲ περιγραφόμενος. Τῇ γὰρ τῆς ἰδιότητος ἀναιρέσει συναναιρεῖται καὶ ἡ δι' αὐτῆς χαρακτηριζομένη οὐσία.

[76] Rom. I, 21, 22. [77] II Tim. I, 7. [78] Philipp. II, 6, 7. [79] Rom. I, 23. [80] ibid. 25. [81] Joan. XV, 5.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ὅτι περιγραφόμενος ὁ Χριστὸς ἔχει τεχνητὴν εἰκόνα, ἐφ' ᾗ θεωρεῖται, ὡς καὶ αὐτὴ ἐν Χριστῷ.

Κατὰ μίμησιν τοῦ φυσικοῦ τὸ τεχνητόν· τεχνητὸν γὰρ οὐδὲν ἂν λεχθείη μὴ προηγουμένου τοῦ φυσικοῦ. Οὐκοῦν ἔστι τεχνητὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἔστιν αὐτὸς φυσικὴ τῆς τεκούσης αὐτὸν μητρός. Εἰ δὲ θάτερον μὲν ἀληθὲς, θάτερον δὲ ψευδὲς, οὐκ ἂν εἴη φυσικὴ εἰκὼν τῆς τεκούσης, μὴ ἔχων τεχνητὴν εἰκόνα κατ' ἐκείνην· ὅπερ ἄτοπον.

Ἄλλο.

Ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον τὴν ἐμφέρειαν ἔχει, ἀλλ' ἡ μὲν φυσικὴ φυσικῶς· ἡ δὲ τεχνητὴ τεχνητῶς. Καὶ ἡ μὲν ἅμα τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ὁμοιώσει ἀπαράλλακτός ἐστιν, οὗπέρ ἐστιν ἀποσφράγισμα· ὡς ὁ Χριστὸς, κατὰ μὲν τὴν θεότητα, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. Ἡ δὲ τῇ ὁμοιώσει ταυτιζομένη, ἠλλοτρίωται τῆς οὐσίας τοῦ ἀρχετύπου, ὡς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν δὴ Χριστόν. Οὐκοῦν ἔστι τεχνητὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ὃν τὴν ἐμφέρειαν εἴληφεν.

Ἀνθυποφορὰ ὡς ἐκ τῶν εἰκονομάχων.

Εἰ καθὸ φυσικὴ εἰκὼν τῆς τεκούσης Χριστὸς, ἔχει τεχνητὴν εἰκόνα, ὡς ἂν μὴ παραλλάττοιτο τῆς πρὸς αὐτὴν ἐμφερείας· σχοίη ἂν καὶ καθὸ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Πατρὸς, τεχνητὴν εἰκόνα. Εἰ δὲ τοῦτο, περιγραφῆς οὐκ ἔξω τὸ θεῖον· ὅπερ ἀσεβές.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Ἐκ πολλῆς ἀβελτηρίας τὰ ἄμικτα μιγνύντες οἱ Εἰκονομάχοι, οὐ συνιοῦσιν ἑκάστῃ γεννήσει ἀπονέμειν τὰ οἰκεῖα· ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς καὶ ἀπερίγραπτός ἐστι καὶ περιγεγραμμένος. Κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἐξ ἀπεριγράπτου Πατρὸς προελθεῖν, ἀπερίγραπτος ὢν, οὐκ ἂν σχοίη εἰκόνα τεχνητήν· τίνι γὰρ ὁμοιώματι ὁμοιωθήσεται τὸ θεῖον, ἐφ' ᾧ πᾶσα ἀπόφασις ἰνδάλματος παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ; Κατὰ δὲ τὸ ἐκ περιγεγραμμένης Μητρὸς τεχθῆναι, εἰκότως ἂν ἔχει εἰκόνα, ἐφάμιλλον τῇ μητρῴᾳ εἰκονουργίᾳ. Εἰ δὲ μὴ ἔχοι, οὐκ ἂν ἐκ περιγεγραμμένης Μητρὸς, καὶ ἔστιν ἐκ μιᾶς γεννήσεως μόνης, τῆς πατρικῆς δηλαδή· ὅπερ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας.

Ἄλλο.

Εἰ ἡ τῆς εἰκόνος ἔνδειξις ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸ πρωτότυπον· καὶ οὐκ ἔστι πρωτοτύπου ὄντος μὴ καὶ εἰκόνα εἶναι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; καὶ ἐπαγαγόντος πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας, Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· ἄρα ἔχει ὁ Χριστὸς τεχνητὴν εἰκόνα, ὡς καθ' ἡμᾶς γεγονὼς, ἀναφερομένην πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς ὁμοιωτικῆς ἐμφερείας. Εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἔστι τοῦθ' ὅπερ λέγεται Χριστός. Ἀλλὰ μὴν αὐτοαλήθεια Χριστὸς ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται. Οὐκοῦν ἔχει καὶ εἰκόνα, ἧς ἡ ἀνα-

A

CAPUT II.

Quod Christus circumscriptus artificialem habeat imaginem in qua spectetur, sicut et illa in Christo.

I. Ad imitationem naturalis artificiale fingitur: artificiale enim nihil dicitur, cui non præeat naturale. Ergo artificialis est imago Christi, sicut naturalis ipse est imago ejus, quæ ipsum peperit, matris. Sin autem alterum verum sit, alterum falsum, non erit naturalis imago genitricis; ut qui artificialem secundum illam non habeat imaginem, quod est absurdum.

Aliud.

II. Imago omnis similitudinem habet archetypi; sed naturalis naturaliter, artificialis artificialiter.
B Atque illa quidem, una cum essentia et similitudine, sine discrepantia ab eo est cujus est signaculum: ut Christus, juxta divinitatem quidem, erga Patrem suum; juxta humanitatem vero, erga Matrem suam. Hæc vero similitudine quidem eadem est, essentia vero ab archetypo distat, ut imago Christi a Christo ipso. Est igitur artificialis imago Christi, ad quem illa similitudinem suscepit.

Exceptio tanquam ex persona Iconomachorum.

III. Si quatenus naturalis imago genitricis est Christus, artificialem habet imaginem, ne qua parte discrepet ab ejus similitudine; habebit utique et quatenus imago est invisibilis Patris, artificialem imaginem. Sed si hoc verum est, divinitas extra circumscriptionem non erit; quod impium est.

Solutio ejusdem.

C Præ multa vecordia ea quæ mista non sunt miscentes Iconomachi unicuique nativitati propria tribuere nesciunt: secundum quas Christus et incircumscriptus est, et circumscriptus. Quatenus enim ex Patre incircumscripto prodiit, cum incircumscriptus sit artificialem imaginem habere non potest: cui enim similitudini assimilabitur divinitas, cujus simulacrum omne divinis Litteris interdicitur? Quatenus vero ex circumscripta Matre genitus est, congruenter imaginem habet, maternæ imaginis expressioni respondentem. Alioqui si non habet, ex circumscripta Matre non est, atque unam tantum nativitatem habet, paternam nimirum; quod quidem totam ejus dispensationem funditus evertit.

Aliud.

D IV. Si imaginis demonstratio relationem habet ad prototypum, nec fieri potest quin ubi est prototypum, sit etiam imago, juxta id quod a Domino dictum est, *Cujus est imago, hæc et superscriptio* [81] ? mox interrogantibus subjiciente, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo* [82]: habet profecto artificialem imaginem Christus, ut similis nostri natus, quæ ad ipsum similitudinis ratione referatur. Quod si non habeat, neque id quidem erit quod dicitur, Christus. Atqui veritas ipsa Christus et est et appellatur. Habet igitur imagi-

[81] Matth. XXII, 20. [82] ibid. 21.

nem ; cujus relatio adorationis ad ipsum transiens, nunquam gloriæ divisione disjuncta est.

Aliud, in illud: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram [83]. »

V. Quod ad imaginem Dei et similitudinem conditus sit homo, divinum quiddam esse docet fabricationem imaginum. Quoniam autem ex imagine transcribitur imago ; cum homo sit etsi et idem Deus, per imaginem Christus effingetur, non spiritu, sed corpore. Quod si altero effingitur, habet profecto et imaginem, quæ ipsum referat, ad mutuam similitudinis ostensionem.

Aliud.

VII. Si Adam primus homo specie circumscribitur ; ergo et Christus secundus Adam ; qui Deus est et homo, ex æquo specie corporea effingetur. Quod si *qualis terrenus, tales et terreni: et qualis est cœlestis, tales et cœlestes* [84] ; nos vero cum tales simus, effingimur ; et Christus igitur, qui omnium salutis est auctor, imaginis propriæ] est archetypum.

Aliud.

VI. Si Deus auxilio nullo indiget, nec pati quidquam potest, quomodo de illo dicit Apostolus : *Qui, in diebus carnis suæ, preces snpplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem cum esset Filius, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam* [85]. Annon videlicet, qui carnis est expers, carne assumpta, et a passione alienus est, et passioni obnoxius ; nullius rei egens, et egens tamen ; sicut et incircumscriptus, et circumscriptus ? Quod si circumscriptus, habet igitur et imaginem, quæ ipsum referat ad mutuam similitudinis ostensionem.

CAPUT III.

Quod una et individua sit in utroque adoratio, Christo scilicet et ejus imagine.

Objectio ad hæc, tanquam ex persona Iconomachorum.

I. Si omne quod ad alicujus similitudinem factum est, deficit omnino a prototypi æqualitate, et illius gloria est inferius; procul dubio non erit idem adoratione Christus, cum sua ipsius effigie. Quod si hæc diversa, diversa etiam adoratio quæ inducitur. Idolici igitur cultus causa est.

Solutio ejusdem.

Prototypum non est secundum substantiam in imagine ; alioqui diceretur etiam imago prototypum, ut et vice versa prototypum imago : quod non usuvenit : eo quod est utriusque propria naturæ definitio : sed secundum hypostasis similitudinem in quo non inest alia ratio definitionis. Quod igitur deficiat imago ab æqualitate prototypi, et illius gloria sit inferior, id non secundum similitudinem, sed secundum substantiam discri-

A φορὰ τῆς προσκυνήσεως ἐπ' αὐτὸν διαβαίνουσα, οὐδέποτε μερισμῷ δόξης διέχισται.

Ἄλλο, εἰς τό, « Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν. »

Τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν πεποιῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, δείκνυσι θεῖόν τι χρῆμα ὑπάρχειν τὸ τῆς εἰκονουργίας εἶδος. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ εἰκόνος εἰκὼν μεταγράφεται· ἄνθρωπος ὤν, εἰ καὶ Θεὸς, ὁ Χριστὸς εἰκονιζόμενος εἴη, οὐ πνεύματι, ἀλλὰ σώματι. Εἰ δὲ θατέρῳ εἰκονίζεται, ἔχει δηλαδὴ καὶ εἰκόνα ταυτεμφερῆ αὐτῷ εἰς ἀντένδειξιν ὁμοιότητος.

Ἄλλο.

Εἰ Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῷ εἴδει περιγράφεται, ἄρα καὶ ὁ Χριστὸς ὁ δεύτερος Ἀδὰμ, Θεὸς
B ὢν καὶ ἄνθρωπος, ἐξ ἴσου τῷ σωματικῷ εἴδει εἰκονισθήσεται. Εἰ δὲ οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοὶ, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· ἡμεῖς δὲ δὴ τοιοῦτοι ὄντες εἰκονιζόμεθα· καὶ Χριστὸς ἄρα ὡς πάντων ἐστὶν ἀρχηγὸς σωτηρίας, εἰκόνος οἰκείας ἐστὶν ἀρχέτυπον.

Ἄλλο.]

Εἰ Θεὸς οὐ δεῖται τινὸς βοηθείας, οὐδὲ πάθους οὑτινοσοῦν δεκτικός· πῶς φησιν ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· Ὁ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις, τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. Καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν. Ἢ δηλονότι ὁ ἄσαρκος σάρκα εἰληφὼς, ἀπαθής ἐστι καὶ παθητὸς ἀνευδεὴς καὶ ἐνδεὴς,
C ὥσπερ καὶ ἀπερίγραπτος καὶ περιγραπτός; Εἰ δὲ περιγραπτὸς, ἔχει ἄρα καὶ εἰκόνα ταυτεμφερῆ αὐτῷ εἰς ἀντένδειξιν ὁμοιότητος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ὅτι μία καὶ ἀμέριστος ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύνησις, Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος.

Ἀντίθεσις πρὸς ταῦτα, ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ πᾶν ὅπερ ἂν καθ' ὁμοίωσιν γένοιτό τινος, ἀπολείπεται πάντως τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον ἰσότητος, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἐστὶ δεύτερον· δηλονότι οὐ ταυτὸν τῇ προσκυνήσει Χριστὸς πρὸς τὸ οἰκεῖον εἰκόνισμα. Καὶ ἐπείπερ ταῦτα διάφορα, διάφορος καὶ ἡ προσκύνησις, ἧς ἡ εἰσφορά. Εἰδωλικῆς ἐστιν ἄρα
D λατρείας αἴτιον.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Τὸ πρωτότυπον οὐ κατ' οὐσίαν ἐν τῇ εἰκόνι. Ἦ γὰρ ἂν λέγοιτο καὶ ἡ εἰκὼν πρωτότυπον, ὡς καὶ ἔμπαλιν τὸ πρωτότυπον εἰκών· ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται, διὰ τὸ ἴδιον εἶναι ἑκατέρου ὅρον τῆς φύσεως· ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ὁμοιότητα· ὅπερ οὐκ ἔστιν ἕτερος λόγος τῆς διορίσεως. Οὐκοῦν τὸ ἀπολείπεσθαι τῆς τοῦ πρωτοτύπου ἰσότητος τὴν εἰκόνα, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης εἶναι δεύτερον, οὐ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν· ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς οὐσίας διαφορὰν εἴληπται·

[83] Gen. I, 26. [84] I Cor. XV, 48. [85] Hebr. V, 7.

ις οὐδὲ προσκυνεῖσθαι πέφυκε, κἂν ἐν αὐτῇ A ...ζόμενος ὁρᾶται προσκυνούμενος. Οὐκ ἄρα ...φορὰ ἑτέρας προσκυνήσεως, ἀλλὰ μία καὶ ἡ ...ῆς εἰκόνος πρὸς τὸ πρωτότυπον, κατὰ τὴν ...τα αὐτῆς ὁμοιώσεως.

Ἄλλο.

... τῆς εἰκόνος οὐσία προσκυνεῖται· ἀλλὰ ὁ ἐν ...ποσφραγισθεὶς χαρακτὴρ τοῦ πρωτοτύπου· ...νήτου μὲν οὔσης τῆς εἰκονικῆς οὐσίας. Οὐδὲ ...λη ἐστὶν ἡ προσκυνουμένη, ἀλλὰ τὸ πρωτό...ἅμα τῷ χαρακτῆρι, καὶ οὐ τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς ...ν. Εἰ δὲ εἰκών, μία ἡ προσκύνησις αὐτῆς ... πρωτότυπον· ὥσπερ καὶ ταυτὴ ἡ ὁμοίωσις. ...α οὖν εἰσφορὰ ἑτέρας προσκυνήσεως, τῆς εἰ...προσκυνουμένης, παρὰ τὴν πρὸς τὸ πρωτό...ροσκύνησιν.

B

Ἄλλο.

...ὐχ οἱ αὐτοὶ χαρακτῆρες, τούτων διάφοροι καὶ ...κυνήσεις· ὧν δὲ ὁ αὐτὸς χαρακτὴρ, τούτων ...ροσκύνησις μία. Ἀλλὰ μὴν εἷς ὁ χαρακτὴρ ...νος πρὸς τὸ πρωτότυπον· καὶ ἡ προσκύνη...μία.

Ἄλλο.

...ἅπερ ἄνισον, ἕτερόν ἐστι παρὰ τὸ ἴσον· καὶ ...ερ δεύτερον τῇ δόξῃ, ἄλλο ἐστὶ παρὰ τὸ ... Ταῦτα δὲ δύο, ἀλλ' οὐχ ἕν. Ἐφ' οἷς δὲ ἰσό...ῄρηται τὸ ἄνισον. Καὶ ἐφ' οἷς ταυτότης, ἐξ...τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον. Ἀλλὰ μὴν βασιλεὺς ...καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκών, καὶ οὐ δύο βασι...οὔτε γὰρ, φησί, τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ ...μερίζεται. Μία ἄρα, καὶ οὐκ εἰσφορὰ ἑτέρας ...νήσεως· προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος Χρι...καὶ Χριστόν. Ἐλαττουμένης δηλαδὴ καὶ δευτε...ς τῇ δόξῃ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.

C

Ἄλλο.

... μὴ δῶμεν ἰσότυπον εἶναι τὴν εἰκόνα ... ...ον ἐξ ἀτεχνίας, οὐδ' οὕτως ἕξει τὸ ... Οὐ γὰρ ᾗ ὑπολέλειπται τῆς ἐμφε...ς, ἀλλ' ᾗ ὡμοίωται, ἡ προσκύνησις· ἰσοτυπού...ν τούτῳ τῆς εἰκόνος τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ οὐ δύο ... τῶν προσκυνουμένων, ἀλλ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐ... τῇ εἰκόνι πρωτοτύπου· ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ ... σταυροῦ πρὸς αὐτὸν δὴ τὸν ζωοποιὸν ..., εἰ πάντως ἰσοτυποῦντος κἀνταῦθα τοῦ εἰ... τῷ ἀρχετύπῳ, μήκει τε καὶ πλάτει, ἢ ...φερείῃ· διὰ τὸ διαφόρως ἐκτυποῦσθαι. ... αὐτὸν σμικρὸν καὶ μέγαν· εὐρύτερον ...τερον· ἀμβλείας ἢ ὀξείας ἔχοντα τὰς ἀπο...σεις· μετὰ τίτλου καὶ ἄνευ τίτλου. Καὶ οὔπω τὰς τῶν χαλαστῶν ὑπαλλαγάς τε καὶ ἐξοχάς, καὶ τὰς τῶν ποιητῶν ποικιλίας. Ἀλλ' ὅμως ἐν τοσαύταις διαφοραῖς μία ἡ προσκύνησις αὐτοῦ ... τοῦ πρωτοτύπου· δηλονότι καθ' ἣν ἀμφοῖν ... ἡ αὐτὴ ὁμοιότης.

D

men sumptum est; quæ ne adorationis quidem est capax; quamvis in ea qua exprimitur, adorari cernatur. Itaque non inducitur alia adoratio, sed una et eadem est imaginis cum prototypo, secundum similitudinis identitatem.

Aliud.

II. Haudquaquam imaginis adoratur substantia, sed quæ in ea impressa est figura prototypi, manente sine adoratione substantia imaginis. Neque enim est materia quæ adoratur, sed prototypum una cum figura, non autem cum substantia, adoratur. Qod si imago, una est hujus adoratio cum prototypo, sicut et eadem similitudo. Non igitur inductio est alterius adorationis, cum adoratur imago, præter adorationem prototypi.

Aliud.

III. Quorum figuræ non sunt eædem, horum diversæ sunt etiam adorationes: quorum vero figura eadem, horum et adoratio una est. Atqui unica est figura imaginis et prototypi; ergo et unica adoratio.

Aliud.

IV. Omne quod inæquale est, diversum est ab æquali; et quod gloria posterius est, aliud ab eo quod prius est. Hæc porro duo sunt, et non unum. In quibus vero cernitur æqualitas, eximitur inæquale; et in quibus identitas, tollitur prius ac posterius. Atqui rex dicitur ipsa etiam regis imago, et duo non sunt reges. Neque enim scinditur, inquit, potestas, neque gloria dividitur (22) Una igitur est, nec altera inducitur adoratio, qua adoratur imago Christi, et Christus ipse; ita nimirum ut illa inferior sit et posterior gloria, secundum rationem essentiæ.

Aliud.

V. Quod si etiam demus imaginem prototypo æquiformem non esse ex artis imperitia, ne sic quidem absurdum erit quod diximus. Non enim quatenus a similitudine abludit, sed quatenus similis est, adoratur: cum in hac parte prototypi formam imago adæquet, neque duo adorentur, sed unum atque idem, et in imagine prototypum: quemadmodum et in figura crucis erga ipsam vivificam crucem; licet non omnino hic quoque effigies formam æquet archetypi, vel longitudine, vel latitudine, vel alia quapiam habitudine; propterea quod variis modis figuretur. Nam et parvam interdum videas et magnam, latiorem et angustiorem, obtusis vel acutis extremis cum titulo et sine titulo. Necdum dico catenularum (23) tum commutationes tum prominentias: deinde opificum variationes tum prominentias: deinde opificum variationes. Attamen in tantis differentiis una est adoratio illius et prototypi; quatenus scilicet utriusque eadem cernitur similitudo.

(21) Ἡ ἤγουν ὕλη τῆς εἰκόνος, *nempe materia* ...*inis.*

(22) Basilius, *De Spiritu sancto*, ad Ampilochium, cap. 18, pag. 189.

(23) *Nisi potius intelligi debent extremæ crucis partes variæ figuratæ.*

Aliud ab exemplo.

VI. Si in propria figura adoratur crux vivifica, et duæ non sunt adorationes, quia neque adoratio alia est substantiæ qua figura constat; necesse item est ut, cum Christus in propria imagine adoratur, duæ adorationes non sint, quia neque substantia imaginis adoratur : sed una et eadem Christi etiam in imagine adoratio.

Aliud.

VII. Si ex eo quod aliquantulum differt a Patre Filius (differt autem sola filiali proprietate) nihil obstat quominus ejusdem sit ipse cum Patre essentiæ et adorationis : neque ex eo quod aliquatenus differt imago a prototypo (differt autem secundum substantiæ rationem) obstabit quidquam quominus ejusdem sit cum prototypo similitudinis et adorationis. Nam quemadmodum illic per hypostasim a Patre, sic et hic per substantiam discernitur Christus ab imagine sua.

Aliud.

VIII. Si alterius est adorationis imago quam ipsius prototypum, quomodo hoc in illa cernitur, et ipsa in prototypo ? Neque enim Petri, verbi gratia, formam in Paulo conspicimus, nec rursus Pauli formam in Petri forma cerneret quisquam. Simile enim in simili apparet ; quæ vero similitudine inter se dissident, haud unquam mutuo in sese conspiciuntur. Elucet autem imago Petri in Petro, sicut et Petrus in propria imagine. Non igitur diversæ ab ipso adorationis est imago Christi, sed unius et communis adorationis, tanquam illum referens, et per se similis.

Objectio tanquam ex persona Iconomachorum.

IX. Si Deo soli a nobis et ab angelis debetur adoratio, quomodo una erit imaginis et Christi adoratio ? siquidem hanc relatione, illum natura adorari conceditur. Duæ itaque in uno Christo adorationes erunt, ob imaginis adorationem ; quod impium est.

Solutio ejusdem.

Si propterea quod nos soli Deo adorationem deferimus, Christi imaginem adorare non oportet, quasi duæ adorationes præter unam eamque latriam inducantur, quatenus duo sunt imago et prototypum : duplex igitur erit adoratio in Patre ac Filio, propter duplicem hypostasim. Sin autem hoc impium est dicere, quia una est [et eadem, juxta naturæ scilicet unitatem : una ergo et Christi atque imaginis ejus adoratio est, juxta unitatem hypostaticæ similitudinis, et non naturarum diversitatem.

Aliud.

X. Relatio dicta est, quatenus exemplum est in prototypo ; neque idcirco divisum est unum ab altero, excepta naturæ differentia. Ergo cum imago Christi in propria designatione speciem Christi habere dicatur, una ejus cum Christo erit adoratio, et non diversa.

A Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Εἰ ἐν τῷ οἰκείῳ τύπῳ προσκυνεῖται ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς, καὶ οὐ δύο προσκυνήσεις· ὅτι μηδὲ προσκύνησις ἑτέρα τῆς τοῦ τύπου οὐσίας· ἀνάγκη καὶ Χριστοῦ ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι προσκυνουμένου, μὴ δύο προσκυνήσεις εἶναι· ὅτι μηδὲ τῆς οὐσίας τῆς εἰκονος προσκύνησις· ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ κἂν τῇ εἰκόνι.

Ἄλλο.

Εἰ διὰ τὸ κατά τι διαφέρειν τὸν Υἱὸν πρὸς τὸν Πατέρα· διαφέρει δὲ μόνῳ τῷ υἱκῷ ἰδιώματι· οὐδὲν ἀδικήσει τῆς αὐτῆς αὐτὸν εἶναι τῷ Πατρὶ οὐσίας καὶ προσκυνήσεως· οὐδὲ διὰ τὸ κατά τι διαφέρειν τὴν εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου· διαφέρειν δὲ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ἀδικήσει τῆς αὐτῆς αὐτὴν εἶναι τῷ B πρωτοτύπῳ ὁμοιώσεώς τε καὶ προσκυνήσεως. Ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τῇ πρὸς τὸν Πατέρα ὑποστάσει, οὕτω δεῦρο τῇ οὐσίᾳ διακέκριται ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.

Ἄλλο.

Εἰ ἑτεροπροσκύνητός ἐστιν ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ οἰκεῖον πρωτότυπον· πῶς τοῦτο ἐν αὐτῇ ὁρᾶται, καὶ αὐτὴ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ; Οὐ γὰρ δήπου τὴν τοῦ Πέτρου, φέρε εἰπεῖν, μορφὴν ἐν τῷ Παύλῳ θεωρήσομεν· οὐδ' ἂν πάλιν τὴν τοῦ Παύλου κατόψεταί τις ἐν τῇ τοῦ Πέτρου μορφῇ. Τὸ γὰρ ὅμοιον ἐν τῷ ὁμοίῳ φαίνεται· τὰ δὲ τῆς ἀλλήλων ὁμοιότητος ἀπεσχοινισμένα, οὐκ ἂν ἐν ἀλλήλοις φαίνοιτό ποτε· φαίνεται δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Πέτρου ἐν Πέτρῳ· ὥσπερ καὶ Πέτρος ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι. Οὐκ ἄρα ἑτεροπροσκύνητος ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὁμοπροσκύνητος, ὡς C ἐμφερής τε καὶ αὐτόμοιος.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ μόνον Θεῷ τὸ προσκυνεῖσθαι παρά τε ἡμῶν καὶ ἀγγέλων ὀφείλεται· πῶς οὖν ἔσται μία προσκύνησις τῆς εἰκόνος πρὸς Χριστόν; εἴπερ ἡ μὲν σχέσει, ὁ δὲ φύσει προσκυνεῖσθαι ὡμολόγηται. Οὐκοῦν δύο προσκυνήσεις ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ διὰ τῆς εἰκονικῆς προσκυνήσεως· ὅπερ ἀσεβές.

Λύσις πρὸς τοῦτο

Εἰ διὰ τὸ μόνῳ [*vel* μόνον *ut supra*] Θεῷ τὴν προσκύνησιν ἡμᾶς προσφέρειν, οὐ δεῖ προσκυνεῖν τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, ὡς δύο προσκυνήσεων παρὰ τὴν μίαν καὶ λατρευτὴν εἰσφερομένων, κατὰ τὸ διττὸν τῆς τε εἰκόνος καὶ τοῦ πρωτοτύπου· διττὴ ἄρα ἔσται προσκύνησις ἐπί τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, διὰ τὸ τῶν ὑποστάσεων διττόν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβὲς λέγειν· D μία γάρ ἐστι καὶ ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ μοναδικὸν δηλαδὴ τῆς φύσεως· μία ἄρα καὶ ἡ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα προσκύνησις· κατὰ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστατικῆς ὁμοιώσεως, ἀλλ' οὐ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων.

Ἄλλο.

Ἡ σχέσις κατὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὸ παράγωγον εἴρηται· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μεμέρισται θατέρου θάτερον, ἢ μόνον παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἔχειν λέγεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ οἰκείᾳ διαγραφῇ τὸ εἶδος Χριστοῦ, μία καὶ ἡ προσκύνησις αὐτῆς πρὸς Χριστὸν, καὶ οὐ διάφορος.

Πρότασις, ὡς ἐν τῶν Εἰκονομάχων.

Πῶς ἂν δύναιτο ταυτότης προσκυνήσεως ἐπί τε Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνες σώζεσθαι· εἴ γε ὁ Χριστὸς φύσει, ἡ δὲ εἰκὼν θέσει; Ἀνάγκη γὰρ ... λέγειν ἐν οὐδενὶ παραλλάττειν τὸ φύσει. Εἰ τοῦτο, οὐδὲν κωλύει καὶ τὴν εἰκόνα φύσει λέγειν εἶναι, καὶ τὸν Χριστὸν θέσει· καὶ συγκέχυται τὸ ...

Λύσις πρὸς τοῦτο, ἀντερωτηματικῶς.

Καὶ πῶς ἂν δύναιτο, ὦ βέλτιστοι, ταυτότης προσκυνήσεως μὴ σώζεσθαι ἐπί τε Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος, εἴ γε τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ὁμοίωσις ἡ εἰκών, καὶ ἐν ἑαυτῇ δείκνυσι τὸν Χριστόν; Εὔγνωστον δήπουθεν καὶ πᾶσιν ὡμολογημένον, ὡς οὐδεὶς ἐν ... ὄψει, φέρα εἰπεῖν Θωμᾶ, τὴν ἑτέρου ὄψιν, ... εἰπεῖν Λουκᾶ, κατίδοι. Οὐδ' ἄν τις ἔχει λέγειν ... ἑωρακὼς, ὅτι δὴ Λουκᾶν τεθέαται. Ἐν γὰρ ... ταυτεμφερέσιν ἡ τῆς ὁμοιώσεως ἐπίδειξις, οὐκ ... τοῖς ἀλλήλων διεστηκόσι τῷ χαρακτηριστικῷ ... ματι. Εἰ οὖν τοῦτο ἀληθὲς, καὶ ὁ ἑωρακὼς ... εἰκόνα Χριστοῦ, ἐν αὐτῇ ἑώρακε τὸν Χριστὸν, ... πᾶσα τῆς αὐτῆς εἶναι λέγειν, ὥσπερ ὁμοιώσεως, οὕτως καὶ προσκυνήσεως τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ... Χριστόν.

Ἄλλο.

Ὁ κατά τι ὅμοιον, κατὰ τοῦθ' ὅπερ ὡμοίωται, καὶ κοινωνοῦν ἐστιν αὐτῷ προσκυνήσεως. Τὸ δὲ κατὰ πάντα ὅμοιον, καὶ καθόλου κοινωνοῦν ἐστι τῆς προσκυνήσεως. Ὅμοιος δὲ κατα πάντα ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ... καὶ ὁμοούσιος· οὐκοῦν καὶ ὁμοπροσκύνητος. Χριστοῦ δὲ ἡ εἰκὼν κατὰ μόνην τὴν ὑποστατικὴν αὐτοῦ ὁμοίωσιν ἐμφερής· οὐκοῦν κατὰ τοῦτο κοινωνοῦσα αὐτῷ εἴη ἂν καὶ τῆς προσκυνήσεως.

Ἄλλο.

Εἰ ὁ ἑωρακὼς τὴν εἰκόνα ἐν αὐτῇ ὁρᾷ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου· ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν προσκυνοῦντα τὴν εἰκόνα, ἐν αὐτῇ προσκυνεῖν τὸ εἶδος τοῦ πρωτοτύπου. Μιᾶς δὲ οὔσης τῆς ὁμοιώσεως, μία ἄρα ἔσται καὶ ἡ προσκύνησις τῶν ἀμφοτέρων.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ κοινωνοῦσά ἐστι τῆς Χριστοῦ προσκυνήσεως ἡ ἐκτυπωθεῖσα αὐτοῦ εἰκὼν, πῶς φησιν αὐτὸς, Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω; Οὐκ ἄρα οὖν κοινωνοῦσά ... Μὴ κοινωνοῦσα δὲ, εἰδωλικῶς προσκυνεῖσθαι ... ὡς δευτέρας προσκυνήσεως ἐν αὐτῷ εἰσαγομένης.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, ἢ Χριστὸς, ... τὸ τῆς οὐσίας δηλαδὴ διάφορον, ὡς πολλαχῶς ἀποδέδεικται. Ὅθεν καὶ ἡ ταύτης προσκύνησις, Χριστοῦ προσκύνησίς ἐστιν· οὔ τί που τῆς εἰκονικῆς ὕλης προσκυνουμένης· ἀλλὰ μόνου τοῦ ἐν αὐτῇ ... θέντος Χριστοῦ. Ὧν δὲ ἡ ὁμοίωσις μία, τούτων ... δηλαδὴ καὶ ἡ προσκύνησις. Οὐκοῦν δίδωσιν ἑτέρῳ ... δόξαν ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι Χριστὸς, ἐν ᾗ μᾶλλον

Propositio tanquam ex persona Iconomachorum.

XI, Quonam pacto identitas adorationis in Christo ejusque imagine servari possit, si Christus natura, imago vero positione est? Necesse enim prorsus est dicere, in nullo variare id quod est natura tale. Quod si ita est, nihil obstat quin et imaginem natura dicamus esse, et Christum positione; et universa confundentur.

Solutio ejusdem per mutuam interrogationem.

Et quomodo possit, viri optimi, identitas adorationis non servari in Christo et ejus imagine, si Christi similitudo est imago, et in seipsa Christum ostendit? Notum enim utique et omnibus in confesso est, quod nemo in alterius facie, verbi gratia Thomæ, alterius vultum, verbi gratia Lucæ, videre queat. Nec quisquam est qui, viso Thoma, dicere possit, quod Lucam viderit. In iis enim quæ eamdem speciem referunt similitudinis cernitur demonstratio, non in iis quæ figurativa proprietate invicem distant. Hoc igitur si verum est, et qui Christi imaginem vidit, in ea Christum vidit, necesse est ejusdem plane dicatur ut similitudinis, sic et adorationis imago Christi cum Christo.

Aliud.

XII. Quod secundum aliquid simile est, secundum id quod simile est, adorationem cum illo participat. Quod vero per omnia simile est, in universum item particeps est adorationis. Similis autem per omnia est Patri Filius, quemadmodum et consubstantialis : quare et simul adoratur. Christi vero imago secundum solam hypostaticam ejus similitudinem ipsum referet; ergo secundum hoc ipsum particeps cum illo erit adorationis.

Aliud.

XIII. Si qui imaginem vidit, in ea videt similitudinem prototypi : necesse omnino est, ut qui imaginem adorat, in ea adoret speciem prototypi. Cum autem una sit similitudo, una etiam erit et utriusque adoratio.

Objectio ex persona Inconomachorum.

XIV. Si Christi adorationem expressa ejus imago participat, quomodo ipse dicit, *Gloriam meam alteri non dabo*[86] ? Non igitur participat. Quod si non participat, idolice adorari patet, tanquam altera in eo adoratione invecta.

Solutio ejusdem.

Non est aliud quidpiam imago Christi, quam Christus, excepta scilicet essentiæ differentia, ut sæpe ostensum est. Unde et illius adoratio, Christi est adoratio : ita ut imaginis materia non adoretur, sed solus qui in ea per similitudinem expressus est Christus. Quorum vero similitudo una est, horum una utique et adoratio. Non ergo dat alteri gloriam in propria imagine Christus, in qua potius hanc

[86] Isa. XLII, 8.

sibi vindicat : cum aliud quiddam sit materia similitudine. Certe in diversis materiis expressa, eadem est in omnibus figura. Non maneret autem in diversis materiis invariabilis, nisi hoc haberet ut nihil cum ipsis communicet, sed sit cogitatione ab iis quibus inest separata.

Objectione ex persona Iconomachorum.

XV. Si *Spiritus est Deus*, ut sciritum est, *et eos, qui adorant eum, in spiritum et veritate oportet adorare* [87] : quomodo in imagine, cum præterea ita spiritu adorari dicatis Christum, quandoquidem Deus est, idololatriæ specimen non inducitis?

Solutio ejusdem.

Quis Iconomachos amentiæ plenos non miretur. qui non distinguant aliud esse dispensatione dogma a dogmate Theologiæ, de quo illud, *in spiritu et veritate adorare oportet*, accipiendum est ? Nam cum spiritus sit Deus et Pater, in Spiritu sancto, et veritate unigenito ejus Filio adorari intelligitur. Cum vero in imagine adorari dicitur Christus, de dispensatione sermo est; quia, etsi spiritus est, quatenus Deus, attamen caro etiam est, quatenus homo : cujus corporea imago, etsi in materia repræsentetur, inseparabilis est a Christo, sicut umbra a proprio corpore; adoraturque non imaginis materia, sed qui in ea expressus est Christus, cum quo simul adoratur Pater et Spiritus sanctus.

CAPUT IV.

Quod cum imaginis suæ prototypum sit Christus, unum habet ad eam respectum, quemadmodum et adorationem.

I. Prototypum et imago unum quidem sunt hypostatica similitudine, duo autem natura : non quasi unum quoddam divisum sit in duo simulacra ; ita ut de reliquo mutuam communicationem et relationem inter se nullam habeant; neque quasi unum idemque duplici nomine nuncupetur, ita ut aliquando prototypum imago vocetur, aliquando imago prototypum. Semper enim prototypum, prototypum vocabitur, quemadmodum et imago imago, nunquam invicem immutata. Cum autem ita se res habeat, et in binario numerus consistat : una utrisque similitudo, et juxta similitudinem appellatio : verbi gratia, rex dicitur etiam regis imago, et non sunt duo reges. Quod si verum est, una igitur et imaginis Christi adoratio cum Christo ipsius prototypo.

Objecto ex persona Iconomachorum

II. Si Christus prototypi rationem erga imaginem suam habens, dicitur esse natura, imago autem positione, quomodo quod natura est simul est cum eo quod positione est? Neque enim simul ac Christus visus est, imago ejus depicta tran-

[87] Joan. IV, 24.

A προσίεται ταύτην· ἄλλο τι οὔσης τῆς ὕλης παρὰ τὴν ὁμοίωσιν. Ἀμέλει ἐν διαφόροις ὕλαις ἀφομοιούμενος ὁ αὐτός ἐστιν ἐν πάσαις χαρακτήρ. Οὐκ ἂν δὲ ἐν ταῖς διαφορουμέναις ὕλαις ἀπαράλλακτος ἔμεινεν, ἢ παρὰ τὸ μηδὲν κοινωνεῖν αὐταῖς· ἀλλ' εἶναι τῇ ἐπινοίᾳ τούτων ἐν αἷς ἔνεστι κεχωρισμένος.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ Πνεῦμα ὁ Θεός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· πῶς ἐν εἰκόνι παρὰ τὸ ἐν πνεύματι προσκυνεῖσθαι λέγοντες Χριστὸν, ἐπείπερ Θεός, οὐκ εἰδωλολατρείας ἐκφέρετε ἀπόδειξιν.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

B Τίς οὐκ ἀγάσεται τοὺς Εἰκονομάχους μανίας πεπληρωμένους, μὴ διακρίνοντας ὡς ἕτερον τὸ τῆς οἰκονομίας παρὰ τὸ τῆς θεολογίας δόγμα, ἐφ' ᾧ τὸ, Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, ἐκληπτέον; Πνεῦμα γὰρ ὢν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, καὶ ἀληθείᾳ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ προσκυνεῖσθαι νενόηται. Τὸ δὲ ἐν εἰκόνι προσκυνεῖσθαι Χριστὸν, τῆς οἰκονομίας λόγος, ὃς εἰ καὶ πνεῦμά ἐστι καθὸ Θεός, ἀλλὰ καὶ σάρξ ἐστι καθότι ἄνθρωπος· οὗ ἡ σωματοειδὴς εἰκὼν κἂν ἐν ὕλῃ ὁμοιωθῇ, ἀμέριστός ἐστι Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ σκιὰ τοῦ οἰκείου σώματος· καὶ προσκυνεῖται οὐχ ἡ εἰκονικὴ ὕλη, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ ἐξεικονισθεὶς Χριστός· ἐφ' ᾧ συμπροσκυνεῖται ὁ Πατήρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

C ## ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὅτι πρωτότυπον ὢν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος ὁ Χριστὸς, μίαν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμφέρειαν, ὥσπερ καὶ τὴν προσκύνησιν.

Τὸ πρωτότυπον καὶ ἡ εἰκών, ἓν μέν ἐστι τῇ ὑποστατικῇ ὁμοιώσει, δύο δὲ τῇ φύσει· οὐχ ἑνός τινος εἰς δύο καταδιαιρεθέντος ὁμοιώματα· ὡς εἶναι λοιπὸν τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας τε καὶ σχέσεως ἀμέτοχα· οὔτε μὴν ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς διττοῖς ὀνόμασιν ἀποκαλουμένου, ὡς ποτὲ μὲν τὸ πρωτότυπον εἰκόνα καλεῖσθαι, ποτὲ δὲ τὴν εἰκόνα πρωτότυπον. Ἀεὶ γὰρ τὸ πρωτότυπον, πρωτότυπον καλοῖτο, ὥσπερ καὶ ἡ εἰκὼν εἰκὼν, οὐδέποτε εἰς ἄλληλα μεταβαλλόμενα. Οὕτω δὲ ὄντος τοῦ πράγματος, καὶ ἐν δυάδι κειμένου τοῦ ἀριθμοῦ· μία ὁμοίωσις ἀμφοτέ-
D ροις, καὶ ἡ καθ' ὁμοίωσιν προσηγορία· οἷον φέρε εἰπεῖν, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. Εἰ δὲ τοῦτο, μία ἄρα καὶ ἡ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ προσκύνησις πρὸς Χριστὸν τὸ ἑαυτῆς πρωτότυπον.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ὁ Χριστὸς πρωτοτύπου λόγον ἐπέχων πρὸς τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα, φύσει λέγεται εἶναι· ἡ δὲ εἰκὼν θέσει· πῶς ἅμα τὸ φύσει τῷ θέσει; οὐ γὰρ ὁμοῦ τε Χριστὸς ὤφθη, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ διαγραφεῖσα μετηνέχθη. Οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτα οὐχ ἅμα, οὐδὲ ἡ προσ-

α, διείργοντός τινος χρόνου, ἀφ' οὗ μετὰ εἰκὼν παρήχθη [*al.* παρηνέχθη].

Λύσις πρὸς τοῦτο.

ῥ σώματι ἀμερίστως παρέπεται ἡ οἰκεία ὐκ ἄν τις εἴποι σωφρονῶν ἄσκιον σωμα. ἰδεῖν ἐν μὲν τῷ σώματι τὴν σκιὰν ἑπο- ἐ τῇ σκιᾷ τὸ σῶμα προηγούμενον· οὕτως ς εἴποι Χριστὸν ἀνεικόνιστον, εἴπερ σῶμα ἐγχαρακτηρισμένον. Ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν κἀν- ἐν Χριστῷ, τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ὑφεστῶσαν· εἰκόνι Χριστὸν ὁρώμενον, ὡς πρωτότυπον. ὸ ἄμφω ἅμα εἶναι, δέδεικται ἡνίκα Χρι- ::, τότε καὶ ἡ αὐτοῦ εἰκὼν δυνάμει, ἀφ' οὗ νεκται εἰς ἡντιναοῦν ὕλην ἀποσφραγισθεῖ-

Ἄλλο.

ὐχ ἅμα τὸ φύσει τῷ θέσει, οἷον ὁ Χριστὸς εἰκόνι· ἀλλ' ὅμως τῷ δυνάμει εἶναι καὶ τεχνικῶς γενέσθαι, ταύτην ἐν τῷ Χριστῷ ὁρᾶν· ὡς φέρε εἰπεῖν, καὶ τὴν σκιὰν ρεστῶσαν τῷ σώματι, κἂν μὴ φωτὸς (τ)ματίζηται· καθ' ὃν τρόπον οὐκ ἔξω ις τῶν ἅμα λέγειν Χριστὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ

Ἄλλο.

ιτότυπον, καὶ ἡ εἰκών, τῶν πρός τί ἐστιν, τὸ διπλάσιον καὶ ἥμισυ. Τὸ μὲν γὰρ πρω- τυνεισφέρει πάντως ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα, ἧς πρωτότυπον· καὶ τὸ διπλάσιον συνεισοίσει ἑαυτῷ τὸ ἥμισυ, πρὸς ὃ λέγεται διπλάσιον. ἂν εἴη πρωτότυπον εἰκόνος οὐκ οὔσης· ἀλλ' πλάσιον, ἡμίσεος μὴ νοουμένου τινός· ἃ τῶν α, ὁμοῦ καὶ νενόηται καὶ ὑφέστηκεν. Οὐκοῦν ... παρεμβάλλεταί τις ἐν αὐτοῖς χρόνος, οὐδὲ ἡ ... ἑτέρα θατέρου, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ ς.

Ἄλλο.

... καὶ ἡ εἰκών, οἷον ἐν ἀλλήλοις ἔχει ... τῇ θατέρου ἀναιρήσει θάτερον συναν- αι· ... οὖν καὶ τοῦ διπλασίου ἀναιρεθέντος, ... καὶ τὸ ἥμισυ. Εἰ τοίνυν οὐκ ἔστιν εἶ- ... μὴ οὔσης τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος κατὰ τὸ ... πρὸ τοῦ τεχνικῶς γενέσθαι, ὑπάρχειν ... τῷ πρωτοτύπῳ· ἀναιρεῖ ἄρα τὴν Χρι- ...ησιν, ὁ μὴ ὁμολογῶν συμπροσκυνεῖσθαι ... τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

κατά τι προσεοικός, καθ' ἕτερον πάλιν οὐκ οσεοικός· οἷον ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐν τὴν ὁμοίωσιν προσεοικυῖα, κατὰ δὲ τὴν οὐ προσεοικυῖα. Οὐκοῦν οὐχ ὅλον ἐστὶν ἡ εἰ- περ τὸ πρωτότυπον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὕτως, ὅλη καὶ ταὐτὴ ἡ ἐπ' ἀμφοῖν προσκύνησις. Μὴ δὲ ὅλης, ἄτοπον λέγειν μίαν εἶναι τὴν ἀμφοτέ- ροσκύνησιν.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

εἰκὼν τοῦ πρωτοτύπου καθὸ ἐμφερής, κατὰ

sumpta est. Quare cum hæc simul non sint, neque adoratio una erit, discriminante quodam tempore, quo imago post Christum producta est.

Solutio ejusdem.

Si omne corpus inseparabiliter consequitur sua umbra, nec sapiens ullus corpus umbra carere dixerit, cum videre sit in corpore quidem umbram consequentem, in umbra autem corpus præcedens; sic nemo dixerit Christum imagine carentem, siquidem corpus in eo sit figuratum: sed videre hic etiam est in Christo quidem ejus imaginem subsistentem, in imagine vero Christus conspicuum, ut prototypum. Ex eo autem quod ambo sunt simul, ostensa est, cum Christum visus est, tum etiam et ejus imago virtute; a quo et desumpta est, in quamlibet materiam impressa.

Aliud.

III. Etsi non sunt simul quod natura et quod positione, ut Christus cum ipsius imagine; attamen eo quod virtute est, etiam antequam arte facta sit, illam in Christo cernere semper licet; sicut verbi gratia umbram semper assistentem corpori, tametsi luminis radio non efformetur: quo modo incongruum non est, inter ea quæ simul sunt, Christum censeri cum sua imagine.

Aliud.

IV. Prototypum et imago relativa sunt, sicut duplum et dimidium. Prototypum enim secum una infert imaginem cujus est prototypum; et duplum simul secum inferet omnino dimidium, cujus ratione dicitur duplum. Non enim esse potest prototypum, si nulla sit imago; sed nec duplum, nisi dimidium aliquod cogitetur: quæ cum simul sint, simul etiam et cogitantur et subsistunt. Quare quoniam non intercipitur aliquod in eis tempus, nec adoratio alia est alterius, sed una et eadem amborum.

Aliud.

V. Prototypum et imago, inter se quodammodo mutuum habent esse, et uno sublato alterum simul tollitur: quemadmodum scilicet et duplo sublato, simul tollitur et dimidium. Si ergo non potest Christus esse, quin sit ejus imago quasi potestate, et etiam antequam illa arte facta sit, semper exsistit in prototypo; tollit utique Christi adorationem, qui ejus imaginem non simul cum eo adorari confitetur.

Objectio ex persona Iconomachorum.

VI. Quod secundum aliquid consimile est, secundum alterum rursus non est: velut imago prototypo secundum similitudinem est conveniens, secundum naturam autem non conveniens. Ergo non totum est imago quod est prototypum. Quoniam autem hoc ita se habet, nec tota nec eadem est, quæ utrique inest adoratio. Tota autem si non est, ineptum est dicere unam esse utriusque adorationem.

Solutio ejusdem.

Imago prototypum quatenus refert, secundum

hoc ipsum particeps est totius adorationis ob similitudinem cum ipso; neque in hoc asciscit sibi materiam in qua ostenditur ad adorationem; hoc enim est natura imaginis, idem quidem esse secundum similitudinem prototypi, differre autem secundum rationem essentiæ, in quo consistit homonymia. Quod si in universum similis esset, periret, id quod dicitur et est de cætero prototypum. Verum assimilis est totali similitudine, ac non natura, prototypo. Et tota igitur una est quæ in utroque est similitudinaria adoratio.

Aliud ab exemplo Theologiæ.

VII. Et si secundum essentiam similis est Patri Filius, simile tamen non est ingenito genitum, neque id quod processit: quæ circa divinam naturam considerata, distinguuntur mutua communione. Una autem in tribus characteribus divinitas, sicut et adoratio, et nequaquam dispar juxta proprietatum diversitatem a naturali identitate. Sic ergo et in imagine prototypi; quia, licet secundum substantiæ discrimen non una sit in utroque adoratio, quia nec natura est quæ adoratur imaginis, quamvis in ea cernatur qui expressus est, attamen secundum identitatem hypostaticæ similitudinis, eadem est proportione cum una et tota in utroque similitudine identificata adoratio, sicut et in crucis figura, et ipsamet vivifica cruce; non imminuta adoratione in figura a vivifica cruce, secundum diversitatem naturarum; exæquata autem potius totali similitudini prototypi.

Objectio ex persona Iconomachorum.

VIII. Si in Christi tanquam prototypo est imago, etiam antequam illa per artem in materiam ullam transferretur, supervacaneum fuerit hanc depingi, cum sufficiat in illo cerni et adorari.

Solutio ejusdem.

Quod sane etiam antequam per artem depingatur imago Christi, in ipso sit tanquam in prototypo, verum est. Quod enim nondum efformatum est omnino, ne homo quidem est, sed abortivum quiddam; nec prorsus prototypum dici quidquam potest, quod sub se non habeat imaginem in materia translatam. Quare quoniam confessum est Christum prototypi rationem habere tanquam alium quempiam singularium, necesse est omnino etiam imaginem habeat translatam ab ejus forma, et immissam in materiam: ne et homo esse desinat, si per imaginis exhibitionem non cernatur et adoretur.

Aliud ab exemplo.

IX. Aliud est sigillum, et aliud impressa effigies; attamen etiam ante impressionem effigies illa est in sigillo; non est porro sigillum efficax, quod non in aliqua materia imprimatur. Igitur et Christus nisi in artificiali imagine cernatur, otiosus et inefficax est secundum hoc, quod et cogitatu absurdum est.

A τοῦτο καὶ κοινωνοῦσά ἐστι τῆς ὅλης ὁμοιωτικῆς αὐτῷ προσκυνήσεως· οὐ προσλαμβάνουσα τὴν ὕλην ἐφ' [ἣν] δέδαικται εἰς προσκύνησιν· τοῦτο γὰρ φύσις εἰκόνος, ταυτίζεσθαι μὲν κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου, διαφορεῖσθαι δὲ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ὁμωνυμία. Εἰ δὲ καθόλου ἐοικυῖα εἴη, ἀποπέπτωκε τοῦθ' ὅπερ λέγεται καὶ ἔστι λοιπὸν πρωτότυπον. Ἀλλὰ μὴν ἐμφερής ἐστι τῇ ὁλικῇ ὁμοιώσει, ἀλλὰ οὐ τῇ φύσει, τῷ πρωτοτύπῳ. Καὶ ὅλη ἄρα καὶ μία ἡ ἐπ' ἀμφοῖν ὁμοιωτικὴ προσκύνησις.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος τῆς θεολογίας.

Εἰ καὶ κατ' οὐσίαν ὅμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐοικός ἐστι τῷ ἀγεννήτῳ τὸ γεννητὸν οὐδ' οὐ μὴν τὸ ἐκπορευτόν· ἃ περὶ τὴν θείαν φύ-**B**σιν θεωρούμενα, τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας διακέκριται. Μία δὲ ἐν τοῖς τρισὶ χαρακτῆρσιν ἡ θεότης, ὥσπερ καὶ ἡ προσκύνησις, καὶ οὔ τί που ἀνισουμένη τῇ τῶν ἰδιοτήτων ἑτερότητι τῆς φυσικῆς ταυτότητος. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ πρωτοτύπου· ὅτι εἰ καὶ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, οὐ μία προσκύνησις ἐπ' ἀμφοῖν, ὅτι μηδὲ φύσις ἐστὶ προσκυνουμένη τῆς εἰκόνος, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται ὁ εἰκονιζόμενος· ἀλλὰ ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸν [*Cod. regius* τὸ ταυτὸν] τῆς ὑποστατικῆς ὁμοιώσεως, ἡ αὐτή ἐστιν ἀναλόγως τῇ μιᾷ καὶ ὅλῃ ἐπ' ἀμφοῖν ἐμφερείᾳ ταυτιζομένη· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ· οὐ μειονεκτουμένης τῆς προσκυνήσεως ἐν τῷ τύπῳ παρὰ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, κατὰ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων, ἰσουμένης δὲ μάλα τῇ ὁλικῇ ὁμοιό-**C**τητι τοῦ πρωτοτύπου.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Εἰ ἐν Χριστῷ ὡς πρωτοτύπῳ εἰκὼν, καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς αὐτὴν μετενεχθῆναι ἔν τινι ὕλῃ· παρέλκον ἂν εἴη περιγράφεσθαι ταύτην, ἀρκοῦσαν ἐν αὐτῷ ὁρᾶσθαί τε καὶ προσκυνεῖσθαι.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Ὅτι μὲν οὖν καὶ πρὸ τοῦ τεχνικῶς μεταληφθῆναι τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, πάρεστιν ἐν αὐτῷ ὡς πρωτοτύπῳ, ἀληθές. Τὸ γὰρ μήπω οἰκονισθὲν ὅλως, οὐδὲ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀμβλωθρίδιόν τι· οὐ μὴν ἐνδέχεται εἰρῆσθαί τι πρωτότυπον, μὴ ἔχον τὴν ὑπ' αὐτοῦ μετενεχθεῖσαν εἰκόνα ἐν ὕλῃ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ὡμολόγηται Χριστὸς πρωτοτύπου λόγον ἐπέχων, ὡς εἷς τις ἄλλος τῶν καθ' ἕκαστα· πᾶσα ἀνάγκη καὶ εἰκόνα ἔχειν **D** μεταφερομένην ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, καὶ ἀποματτομένην ἔν τινι ὕλῃ. Ἵνα μὴ καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωπος ἀπολέσῃ, μὴ καὶ διὰ εἰκονικῆς παραγωγῆς ὁρώμενός τε καὶ προσκυνούμενος.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

Ἄλλο σφραγὶς, καὶ ἕτερον ἀπόμαγμα. Ἀλλ' ὅμως καὶ πρὸ τῆς ἀπομάξεως, τὸ ἀπόμαγμα ἐν τῇ σφραγῖδι. Οὐκ ἂν δὲ εἴη σφραγὶς ἐνεργὴς μὴ ἀποτυπουμένη ἔν τινι ὕλῃ. Οὐκοῦν καὶ Χριστὸς εἰ μὴ ἐν τῇ τεχνητῇ εἰκόνι φανείη, ἀεργὸς καὶ ἀνενέργητός ἐστι κατὰ τοῦτο. Ὅπερ καὶ ἐννοεῖν, ἄτοπον.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

ἐνορῶν τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ ταύτης ἐκμαγεῖον, ἐν ἀμφοτέροις, τὸ εἶδος καὶ ἀπαράλλακτον ὁρᾷ· ἄρα ἐν τῇ σφραγῖδι καὶ πρὸ τῆς ἐκτυπώ- ὁ ἐκμαγεῖον. Τότε δὲ τὴν ἑαυτῆς φιλοτιμίαν νυται, ὁπόταν ἐν πολλαῖς καὶ ποικίλαις ὕλαις μεταδίδωσιν ἀπιφραγίζεσθαι. Τὸν αὐτὸν δὴ , εἰ καὶ ἐν Χριστῷ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ εἰκόνα θρωπομόρφῳ πιστεύομεν εἶναι· ἀλλ' ὅμως ἀφόρως αὐτὴν ὑλογραφουμένην ὁρῶμεν, τότε στέραν τὴν αὐτοῦ ἀνυμνοῦμεν μεγαλειότητα. μὴ προβῆναι εἰς ὕλης ἀποσφράγισμα, καὶ αὐτὸν ἀνθρωπόμορφον ἀναιρεῖ.

Ἄλλο.

τὸ ἀρχέτυπον ἡ εἰκών, καὶ ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ πον, καὶ ἔνεστι καὶ ὁρᾶται καὶ προσκυνεῖται· τῆς οὐσίας ταυτιζομένης, ἀλλὰ τῆς ὁμοιώ- νιζομένης, καθ' ἣν καὶ ἡ ἑνικὴ προσκύνησις οῖν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἑτεροίῳ τῶν φύσεων με- ῆ.

Ἄλλο ἐκ παραδείγματος.

ώματος σκιὰ μερισθῆναι οὐχ οἷόν τε, συμ- στῶσα αὐτῷ ἀεὶ, κἂν μὴ φαίνοιτο· τὸν αὐτὸν πον οὐδὲ Χριστοῦ ἡ οἰκεία αὐτοῦ εἰκὼν ἀπο- αι δύναται· ἀλλ' ὥσπερ ἡ σκιὰ τῇ τοῦ ἡλίου μᾶλλον εἰς τοὐμφανὲς πρόεισιν, οὕτω καὶ ἡ ῦ εἰκὼν τηνικαῦτα τοῖς πᾶσι φανερὰ γίνεται, διατυποῦσα ἑαυτὴν ταῖς ὕλαις, ἐμφανίζη-

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εἰκονομάχων.

Σωτῆρος ἡμῶν τανῦν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχοντος ἶναι δεῖν ἀναστηλοῦν αὐτοῦ ὁμοίωμα· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, ἰὰ εἴδους.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Εἶδος λέγεται μὲν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ γένους διαι- ὡς ὁ καθόλου ἄνθρωπος· λέγεται δὲ εἶδος ἐπὶ τῆς ἑκάστου μορφῆς, καθ' ἣν διαφέρομεν ἀλλήλων· περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος ἐνταῦθα τῷ Ἀπο- λῳ. Ἀλλ' εἶδος ἐκεῖνο λέγειν νοητέον τὴν πρὸς τὰ ὄντα ἰνδάλματα ὑπερκειμένην αὐτοψίαν τῶν μελ- ων πραγμάτων. Εἰπὼν γὰρ, Διὰ πίστεως πε- ουμεν, οὐ διὰ εἴδους, ἐπάγει, Θαῤῥοῦμεν καὶ εὐδοκοῦμεν ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, ἐνδημῆσαι πρὸς Κύριον. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· μεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος· δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ἄρτι σκω ἐκ μέρους· τότε ἐπιγνώσομαι καθὼς πεγνώσθην. Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, . Ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ πίστει περιπατεῖν ἔφη, ἐν ᾗ ὡς δι' ἐσόπτρου πρόσωπον πρόσωπον βλέπομεν ἀπλανῶς τῆς τῶν μελ- ἀλήθειαν. Ἐπεὶ, ὅτι οὐ πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ φειν τὴν σωματικὴν ἰδέαν τοῦ Χριστοῦ προὔ- αὐτῷ ὁ σκοπὸς, καὶ μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι, αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· Ὦ ἀνόητοι Γα- , τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πεί-

Aliud ab exemplo.

X. Si is sigillum videt et ejus expressam imaginem, similem in utrisque speciem et invariabilem videt, inest utique in sigillo etiam, ante impressionem, imago. Tunc autem suam dignitatem ostendit, cum in multis et variis materiis seipsum communicat ad sigillandum. Eodem sane modo, licet in Christo propriam ejus imaginem, tanquam humana forma prædito, credimus esse: nihilominus quando illam in materia depictam cernimus, tum uberius ejus celebramus magnificentiam. Nam si non procedat exemplar ad materiam, tollitur ipsum humana forma præditum esse.

Aliud.

XI. Ad archetypum imago, et imago ad archetypum, et inest, et cernitur, et adoratur: non eadem existente substantia, sed una similitudine, secundum quam et unica adoratio in utrisque, sed non naturarum diversitate divisa.

Aliud ab exemplo.

XII. Si a corpore umbra sejungi non potest, ut quæ semper cum illo subsistat, licet non appareat; eodem modo nec a Christo propria ejus imago separari potest: sed sicut umbra per solis radium potius in apertum prodit; ita et Christi imago tum manifesta fit omnibus, cum seipsam effingens in materiis, apparuerit.

Objectio ex persona Iconomachorum.

Cum Salvator noster nunc in cœlis sit, non oportet ejus statuere simulacrum, ait enim divinus Apostolus, *Per fidem ambulamus, et non per speciem* [88].

Solutio ejusdem.

Species dicitur et quod a genere distinguitur, ut homo universalis: dicitur autem species et de cujusque forma, secundum quam differimus; de quibus nullus hic sermo est Apostolo. Sed speciem ab ipso dici intelligendum est, eum qui præsentibus simulacris superior est obtutus futurarum rerum. Cum enim dixisset, *Per fidem ambulamus, non per speciem*, subjungit, *Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentes esse ad Dominum* [89]. Et alibi rursum: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. Nunc autem manent fides, spes, charitas* [90]. Hac itaque fide ambulare nos dixit, in qua tanquam per speculum facie ad faciem cernimus sine errore futurorum veritatem. Ad hæc, quod ipsi propositum non fuerit prohibere ne corporea species Christi depingatur, etiam postquam Christus assumptus est; audi ipsum alibi dicentem: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in*

[88] I Cor. v, 7. [89] Ibid. 8. [90] I Cor. xiii, 12, 13.

vobis crucifixus [91]? Si vero ita credidimus, ut ipsum Christum crucifixum videamus; merito ipsum semper experimentes, non fallimur. Quod enim intellectu propter absentiam cernitur, nisi sensu per picturam cernatur, nequit etiam et intellectu conspici.

A θεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος; Εἰ δὲ οὕτω πεπιστεύκαμεν, ὡς αὐτὸν Χριστὸν ἐσταυρωμένον τεθεᾶσθαι· εἰκότως αὐτὸν εἰκονίζοντες πάντοτε, οὐ διασφαλλομεθα. Τὸ γὰρ νοερῶς δι' ἀπουσίας βλεπόμενον, καὶ αἰσθητῶς διὰ περιγραφῆς εἰ μὴ βλέποιτο, ἀπολέσειεν ἂν καὶ τὸ νοερῶς ὀπτάνεσθαι.

Epigramma Constantini qui Theod. Stud. librum descripsit.

Fons intelligibilis sapientum documentorum,
Profundens scaturigines rectorum dogmatum,
Omnibus mortalibus ostensus fuisti vere Pater.
Quocirca me Constantinum precibus tui protege.

Πηγὴ νοητὴ πανσόφων διδαγμάτων,
Βλύζουσα κρουνοὺς ὀρθοδόξων δογμάτων,
Πᾶσι δέδειξαι τοῖς βροτοῖς ὄντως, Πάτερ.
Ὅθεν με Κωνσταντῖνον εὐχαῖς σου σκέπε.

[91] Galat. III, 1.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ

ΤΩΝ ΑΣΕΒΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ, ΙΓΝΑΤΙΟΥ, ΣΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΙΣΤΟΜΑΧΩΝ, ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΔΙ' ΕΜΜΕΤΡΩΝ ΣΤΙΧΩΝ ΙΣΑΡΙΘΜΩΝ ΑΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝ, ΕΠΕΙΤΑ ΔΕ ΔΙΑ ΠΕΖΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΟΜΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΕΒΟΥΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ

—

EJUSDEM

REFUTATIO ET SUBVERSIO

IMPIORUM POEMATUM

JOANNIS, IGNATII, SERGII, ET STEPHANI, RECENTIUM CHRISTOMACHORUM: PRIMUM QUIDEM VERSIBUS PARI CUM IPSIS IPSORUM NOMINIBUS NUMERO DIMENSIS. ALIISQUE; TUM SOLUTA ORATIONE SIMUL CUM IMPIA IMPII DOGMATIS DELINEATIONE.

—

JOANNIS. — ΙΩΑΝΝΟΥ.

ACROST. Χριστοῦ τὸ πάθος ἐλπὶς Ἰωάννῃ. *Christi passio spes Joanni.*

Auream Christi effigem exhibent divini oratores
Secundum voces prophetarum, non spectantes infima.
Nam paria loquentium spes est fides divina.
Resurgentem vero errorem [*vel* umbras pinguentium] delineatorum
Aperte proculcant, ut Deo exosum.
Quibus consentientes [Imperatores], qui gerunt coronas,
Attolunt splendide crucem pio judicio.

B Χ ρυσογραφοῦσι Χρισ Τ ὸν ✠ θεηγόρο
Ῥ ήσει προφητῶν, μὴ βλέπ Ο ντες τοῖς κάτ Ω
Ἰ σηγόρων γὰρ Ε Λ Π Ι Σ ἡ θεοπιστί Α
Σ κιογράφων δὲ τὴν π Α λίνδρομον πλάνη
Τ ρανῶς πατοῦσιν ὡς Θ εῷ μισουμένη
Ο ἷς συμπνέοντες οἱ φ Ο ροῦντες τὰ στέφ Ι
Ὑ ψοῦσι φαιδρῶς Σ ταυρὸν εὐσεβεῖ κρίσε

IGNATII. — ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

ACROST. Ἰγνατίῳ καύχημα ἐννοεῖν σταυρόν. *Ignatio gloria crucem intelligere.*

Ut confirmes in mortalibus divinum cultum, o Verbum,

Ἵ να κρατύνῃς τοῖς Κ άτω σέβας, Λόγ Ι

σίντε τὴν σὴν ἐμφ Α νῆ δείξῃς πλέο Ν
ον δέδωκας ΣΤΑΥΡΟΝ ἐγγράφειν μόνο Ν
ξιοῖς δὲ τε Χ νικῆς ὕλης ὕπ Ο
ογραφεῖσθαι, ὅ Η λον ὡς πρὶν ἐνθάδ Ε.
ὸ γὰρ αὐτὸν οἱ Μ έγιστοι δεσπότα Ι
νικοποιὸν ἐγχ Α ράττουσι τύπον Ν.

A Et cognitionem tui clariorem præbeas:
Lege edixisti ut crux sola effingeretur.
Dedignaris vero ex materia artificiali
Ita pingi in parietibus, sicut isthic antehac scilicet.
Ecce enim [crucem] ipsam maximi Imperatores
Tanquam victoriæ affectorum insculpunt typum.

ΣΕΡΓΙΟΥ. — SERGII.

ACROST. Σέργιον ἀνύψωσε σταυρὸς ὡς σώσας. *Sergium exaltavit crux ut servatrix.*

ιῶς ὁ Μωσῆς εἶλεν Α ρχὰς ἐν τύπ Ω
ρὸν κρατήσας. Ν ῦν δὲ πιστῶν τὸ κλέο Σ
μα κραταιὸν ΣΤΑΥΡΟΣ ἔστησε πλάνη Σ.
ρὲν γὰρ ὧδε Ψ υχόλεθρον ἐν βί Ω
αλμα τέχνης, Ὡ ς κεκρυμμένον βέλο Σ
μῆς ἀθέσμου Σ υστραφὲν, ἤρθη μάλ Α.
ν γὰρ οὕτως Ε ἰδόσι Χριστὸν φέμι Σ.

Manifeste Moses expugnavit principatus in typo
Hostem devincens. Nunc autem fidelium gloria
Crux, torrentem validum stitit erroris.
Hic enim depictum animas perdens in vita
Simulacrum artis, tanquam occultum telum
Impetu iniquo contortum, penitus sublatum est.
B Sic enim sentire par est eos qui norunt Christum.

ΣΤΑΦΑΝΟΥ. — STEPHANI.

ACROST. Στεφάνῳ καύχημα σταυρὸν ἐννοεῖν. *Stephano gloriatio crucem intelligere.*

ριγμα πιστῶν, Κ αὶ σέβας θεῖον, Λόγ Ε,
ζωοποιὸν τῶν π Α θημάτων τύπο Ν
ωκας ἡμῖν ΣΤΑΥΡΟΝ, εἰς σωτηρία Ν.
λως δ' ὅπερ πρὶν ἐγ Χ αραχθὲν ἔπλετ Ο
ῖλες εἰκόνισμα, τ Η ν πλάνην, Λόγ Ε.
ιος γὰρ οὗτος ἐ Μ φρόνως πᾶσι πρέπε Ι,
προσπαγεὶς ἔσωσ Α ς, αὐτὸ καὶ σέβει Ν.

Columen fidelium, et cultu divino venerandum, o Verbum,
Vivificum Passionis typum
Dedisti nobis crucem, in salutem.
Expressam autem antea contra fas
Repræsentationem, quæ error erat, sustulisti, o Verbum.
Hanc enim legem sapienter omnes servare decet,
C Id nempe colere, cui tu affixus nos servasti.

τὴν πύλην τῆς χαλκῆς ὑποκάτω τοῦ σταυροῦ — *In portam æream sub cruce.*

ον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξῃρμένον,
στὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης.
ῃ γεηρᾷ, ταῖς γραφαῖς πατουμένῃ,
ν σὺν υἱῷ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ.
σταυροῦ χαράττει τὸν τρισόλβιον τύπον,
καύχημα πιστῶν, ἐν πύλαις ἀνακτόρων.

In specie muta et vacua spiritu
Christum depingi non ferens Imperator,
Materia terrestri, quam scripturæ proterunt,
Leo cum filio novo Constantino (24),
Crucis imprimit ter felicem typum,
Fidelium gloriam, in portis palatii.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ. — ORTHODOXI.

Ὧ ἡ ἀκροστιχὶς ἡ διὰ μέσου ἀκριβῶς ἐπὶ πάντων τῶν στίχων, μήτε μὴν διατέμνουσα συλλαβήν.

Cum acrostichis accurate in versibus singulis per medium ducta est, neque syllabam dividit.

ACROST. Χριστὸν τοπάσαι γραπτὸν, αἶνεσις. *Christum collocare pictum, laus est.*

ριστὸς θεὸς μέλποιτο καὶ βροτός θ' ἅμ Α,
βλαστὸς Ἁγνῆς, φῶς Ὁ περ κόσμον θέε Ι.
ἴνδαλμα τοῦδε ΓΡΑΠΤΟΝ ἐξαῖρον πλάνη Ν,
τέμνει φάλαγγας τῶν Ἀ τασθάλως τόδ Ε
τέχνην λεγόντων τοῦ Σ έβειν ἃ μὴ θέμι Σ.
ὄλοιτο πᾶς Ἀ νὴρ, ὃς οὐ θέλε Ι
εἶν Ἰησοῦν ταῖς Ἴ σαις βροτῶν θέαι Σ.

Celebretur Christus Deus simul est homo,
D Germen Virginis, lux quæ mundum perlustrat.
Effigies ipsius picta, errorem dissipat,
Cædit phalanges eorum qui improbe
Aiunt hanc esse artem colendi ea quæ nefas colere.
Igitur pereat, quisquis recusat
Agnoscere Jesum in forma mortalibus communi.

—

ACROST. Θεοτόκῳ ἔννομος αἶνος, ὡς αἰσίᾳ. *Deiparæ laus competens, ut auspicatæ.*

ίως τοκεύεις, ὡς Ἐ ν ἀσπόρῳ τρόπ Ω.
κ σοῦ προῆλθε τοῦ Ν έου πόλου φάο Σ,
τῶν Χερουβὶμ ΑΙΝΟΣ, ἡ πρὶν αἰτί Α,

Divinitus paris, utpote sine semine.
Ex te ceu novo cœlo prodit lumen,
Cherubinorum gloria, antea eorum conditor,

(24) Leo Isaurus, et Constantinus Copronymus.

A Noctem imminuens omnis vetusti erroris.
Quem ulnes complecteris, et prorsus pictum gestas,
Divina specie fulgentem in tua imagine,
Tanquam Dominum, et tuum vere filium.

Τ ὴν νύκτα μειῶν τῆς Ὅ λης πλάνης πάλα Ι.
Ὃ ν ἀγκαλίζῃ, καὶ Μ άλα γραπτὸν φέρει Κ
Κ εκασμένον (a) σῇ θει Ο ειδῶς εἰκὸν Ι,
Ὡ ς Δεσπότην τε καὶ Σ ὸν ὄντως υἱέ Α,

—

Acrost. Θεοδωρῳ εὐσεβὲς Χριστὸν αἰνέσαι. *Theodoro pium est, Christum laudare.*

Deus ante carnem *assumptem* erat in specie quæ pingi non posset.
Nunc vero postquam caro *factus est*, delineationem admittit.
Surculum enim, quem Christum veneranda peperit,
Manifestum est pingi posse secundum ipsam ab eo,
B Cui innatum est ut intueri possit ejus filium,
Elidentem eum cui mens expers luminis,
Tanquam adversantem sententiæ omnium divinorum virorum.

Θ εὸς πρὸ σαρκὸς ἦν Ἐ ν οὐ γραφῆς θέ Α
Ἐ πεὶ δὲ νῦν σάρξ, τὴν Ὑ πογραφὴν φέρε Ι.
Ὅ ρπηξ γὰρ ὅνπερ ΧΡΙΣΤΟΝ ἡ σεμνὴ τέκε Ν,
Δ ῆλον κατ' αὐτὴν ὡς Ἐ πίγραπτος τόδ Ε,
Ὧ καὶ πέφυκε προσ Β λέπειν αὐτῆς τέκο Σ,
Ῥ άσσον τὸν οὔτι φῶς Ἔ χοντα τὴν φρέν Α,
Ὡ ς ἀντίδοξον πᾶ Σ ι θείοις ἀνδράσ Ι.

—

Acrost. Θεοδώρῳ θαύματα σταυρὸς εἰσάξων. *Theodoro miracula crux allatura est.*

Admirandam arborem, utpote Deo conjunctam, tu me
Cogita, quæ virtutem accepi ad solutionem orci;
(Passi *Christi* crux eloquitur prior.)
Rorem enim effundo valde mirabilium affectorem,
Ut qui mundum defluentibus guttis prorsus irrigat:
Vires præbens, et quid non eorum quæ ad beatam vitam attinent?
C Quorum promptum non est numerum perscribere.

Θ αυμαστὸν ἔρνος, ὡς Θ εῷ πλακὲν, σύ μ Ε,
Ε ἰληφὸς ἰσχὺν εἰς Ἅδου λύσιν, νόε Ι.
Ὁ τοῦ παθόντος ΣΤΑΥΡΟΣ ἐκλαλεῖ φθάσα Σ.
Δ ρόσους ὕω γὰρ θαυ Μ ατουργίας μάλ Α.
Ὡ ς κόσμον ἄρδει ταῖς Ἀ πορροίαις ἅπα Ξ.
Ῥ ώσεις παρέχων, καὶ Τ ί τῶν οὐκ εὖ βί Ω;
Ὧ ν οὐ πρόσεστι τοὺς Ἀ ριθμοὺς ἐγγράφει Ν.

—

Christus pingatur; ne erretis, o deceptores;
Non secundum divinitatem, sed prout carne mortalis apparuit:
Cum secundum utramque debeat notus esse naturam:
Ex patre habens ut pingi non posset, ex matre ut possit:
Nulla carens proprietate utriusque generis:
Quandoquidem perfectus est. Quomodo, *vel* una quapiam re carens,
Prorsus perfectum esset homo factum Verbum?
Deesset vero ipsi aliquid, si pingi non posset,
Neque id exiguum, sed natura una tota:
D Siquidem prima in illo occurrit humanæ formæ species.
Quam tu prava ratione, velut errorem, abrogans,
Christum calumniari et abnegare te puta.

Χριστὸς γράφοιτο, μὴ πλανᾶσθε δὴ πλάνοι.
Οὐ θειότητι, σαρκὶ δὲ βροτὸς φάνας.
Ἀμφοῖν ὀφείλων γνωστὸς εἶναι τὰς φύσεις.
Ἐκ πατρὸς ἄγραφ, ἐκ τεκούσης γραπτέος·
Μηδὲν παρεὶς γνώρισμα τοῦ διπλοῦ γένους·
Ἐπεὶ τέλειος. Ἐνδέων τί πως μόνον
Ὁ παντέλειος εἶεν ἀνδρωθεὶς Λόγος;
Λείποιτο δὴ μάλιστα, μὴ γραπτὸς πέλων,
Οὐ μικρὸν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ὅλην φύσιν·
Εἴπερ βροτοῦ πρώτιστα μορφῆς ἰδέα.
Ἣν δυσλογῶν σὺ, καὶ καθαιρῶν ὡς πλάνην,
Χριστὸν δυσειπεῖν, καὶ συναρνεῖσθαι νόει.

Ejusdem. — Τοῦ αὐτοῦ.

Acrost. Χριστοῦ ἡ εἰρήνη. *Christi pax.*

Christo depicto evanuit idolorum error,
Romphæa ipsius *erroris* defecit: ut ecce
Lucis imago expugnat tenebras,

Χ ριστοῦ γραφέντος φροῦδος εἰδώλων πλάν Η.
Ῥ ομφαία ταύτης ἐξέλιπεν, ὡς ἴδ Ε
Ἴ νδαλμα φωτὸς ἀντανίσχει τῷ σκότε Ι,

VARIÆ LECTIONES.

(a) Gretserus legit κεκασμένον, *mistum tuæ magini*, etc.

σκίαστον ἐν κάρᾳ φοροῦν ἄο Ρ.
γὰρ καθεῖλε τοῦ σκοτάρχου τὰ κράτ Η,
τάναξ, κάτωθεν ἡμᾶς ἕλκυω Ν,
τεθεικώς, οὐρανῶν δώσας κλέ Η.

Τοῦ αὐτοῦ.

ACROST. Θεοτόκῳ αἴνεσις. *Dei matri laudatio.*

φανεὶς σὰρξ, καὶ γράφοιτο σὰρξ ἄρ Α.
ς ὀφθεὶς ὑλικῶς φιλεῖ φάνα Ι.
γὰρ ᾖεν ὕμνος, οἷς ἔστι βλέπει Ν.
ν ὁ Σωτὴρ τί βλέποιτο κἀνθάδ Ε.
Χερουβὶμ ὡς Θεὸς πόῤῥω θέα Σ,
ἑαυτὸν δουλικὴν μορφὴν φέρε Ι.
α! πῶς πάρεστιν ἐγγεγραμμένο Σ!

B

Τοῦ αὐτοῦ.

ACROST. Ἰαμβικὴ ἔρευξις. *Iambica eructatio.*

γραφεὶς ὁ Χριστός ἐστιν ἐνθάδ Ε.
πος ὤπται· καὶ γὰρ εἰ καὶ παγκράτω Ρ,
παρεὶς (*b*) βροτοῖς. Μήπως δὴ τό γ Ε
γένοιτο τοῦ παλαμναίου νόο Γ.
μάθοι πᾶς, ὡς μέροψ, ἀλλ' οὐκ ἄσαρ Ξ,
ἑαυτοῦ μάρτυς ἐγγραφεὶς πέλε Ι,
ὁμοίως ὡς σαφῶς δεδειγμένο Σ.

Τοῦ αὐτοῦ.

φεῖται Χριστὸς ὡς σὰρξ, κἂν Λόγος.
ς θεόφρων τοῦτο φῇ νῷ πανσόφῳ.

C

φορῶν γὰρ ἀνδρόμορφον εἰκόνα.
καταργῶν τῷ θεοσθενεῖ κράτει.
σκιώδες, ὃ βροτοῖς πλάνη τόδε.
τρόπον λοιπὸν ὁ σκηπτροκράτωρ,
τὰ τῆς φενταρίσματα πλάνα.

Τοῦ αὐτοῦ.

Χριστὸς ὧδε γραπτὸς ἐκλάμπει πάλιν,
ἀντιδείξας σταυρικοῦ δῆλον τύπου.
γὰρ αὐτὸν εἰς ἀεὶ καρηφόρως·
σκεδάζων αἵρεσιν λαοπλάνον.
λόγῳ πως, ὡς θεοκρίτῳ ξίφει,
ξας, ἀνεῖλεν ὁ κράτιστος Δεσπότης.

ΙΩΑΝΝΟΥ.

γραφοῦσι Χριστὸν οἱ θεηγόροι
προφητῶν, μὴ βλέποντες τοῖς κάτω.

D

γραφοῦσι μὲν Χριστὸν οἱ θεηγόροι, ὦ Γεν-
ναῖε· τοῦτο γάρ σοι εἴληπται πεφυσιωμένῳ, τὸ χρυ-
σεῖν· οὐ μὴν ῥήσει προφητῶν ἁπλῶς, ἀλλ'
αὐτοψίᾳ ὑπειληφότες· Ὃ γὰρ ἑωράκαμεν,

A Cruce (1) adumbratum in capite gestans ensem.
Illo enim robur principis tenebrarum delevit,
Omnium rex, nos ab imo attrahens,
In alto collocans, cœlestem dans gloriam.

Ejusdem.

Deus qui caro apparuit, sane ut caro pingatur.
Qui in materia visus est, in re materiali amat conspici.
Hymnis enim celebrari debet a cunctis, quibus licet *ipsum* intueri.
Quis sit Servator, etiam hic aliquatenus cerni possit.
Qui cherubinorum visum excedit, ut Deus,
Demittens seipsum servi formam gestat.
O prodigium! quodammodo fit præsens cum pingitur.

Ejusdem.

Ecce Christus ibi depictus est:
Homo conspectus est; etenim, quamvis omnium rex,
Nulla re non similis *est* hominibus. Ne vero inde
Derodat aliquid scelerata mens.
Ut ergo discat quisque, hominem illum esse nec carnis expertem,
Recte sui ipsius fit testis cum pingitur:
Quippe nostri similis manifeste demonstratur.

Ejusdem.

Christus depingitur ut caro, licet Verbum *sit.*
Quisquis divina sapit, hoc confitetur mente prudenti.
Venit enim gerens humanam speciem:
Per illam dissolvens divina potestate
Omnem umbram, quæ mortales decipit.
Justa faciens sceptri moderator in posterum
Sustulit hoc modo nugas fallaces.

Ejusdem.

1. Christus ibi pictus rursum fulget.
Non utique ut adversetur crucis typo:
Siquidem illam semper gestat in capite:
Sed ut dissipet hæresim populi deceptricem.
Quam verbo, velut divini judicii gladio,
Jugulans, sustulit Dominus potentissimus.

JOANNIS.

Auream Christi effigiem exhibent divini oratores
Secundum voces prophetarum, non spectantes [infima.

Christum quidem oratione describunt divini scriptores, vir egregie: hanc enim tu vocas, cum inflaris ac tumes, picturam auream: nec tamen simpliciter prophetica dictione, sed quem proprio

VARIÆ LECTIONES.

(*b*) βροτοῖσι.

NOTÆ.

(1) In aliquibus impp. orthod. nummis facta aversa exhibet Christi vultum retro ad ipsius capud apposita ...ris effigie.

Quod enim *vidimus*, inquit, *oculis* A
...ximus, et manus nostræ contre-
...vitæ [1]. Neque vero humilia omni-
...d ad ea quæ sibi proposuere, agru-
...oculum referentes : alibi quidem
...entes in præsepi reclinatum : alibi
...gestatum ulnis. Et nunc quidem seden-
...a fontem [2]; nunc vero ambulantem
... [3]; alias descendentem Capharnaum [4],
...dentem in montem [5]. Et quid opus in-
...a recensere, quæ multis modis licet
...eque ea solummodo quæ supra sunt?
...ea est tua propositio, ex utraque parte.

...esurgentem vero errorem delineatorum.
Aperte proculcant, ut Deo exosum.
Quibus consentientes, qui gerunt coronas. B

Quoniam absurda consuevere alia ex illis ...equi, nunc alia ordine procedunt. Quos appel- ...igitur umbrarum effictores, nisi videlicet picto- ...? quem deinde redivivum errorem, nisi manifeste ...od Christus pingatur? O linguam Christi oppu- ...natricem; Quomodo igitur redivivus error? qua- ...tenus similis est idolorum fictioni. Igitur ad priora revolvimur, cum nos non regeret [6] Dominus, neque esset manifestatio Trinitatis, ac proinde idolum Christus esset ante incarnationem depictus. Jam Hebræi vicere, erravere qui a Christo nomen habent, Judaizare necesse est. Obstupuit cœlum super hoc, et exhorruit vehementer [7], dicit Dominus : duo enim mala fecit Joannes : qui et Christum idolum vocavit, et ipsum sibi odio esse mentitus est. Deo enim, inquit, exosum. At non sic res est, o Christi C conviciator. Neque enim error veritas est, nequet revoluta est ad idololatriam, ex quo Deus visus ese in nostra specie, Christiana professio, dum usqu- in hodiernum diem Christum pingit et adorat. Idcirco enim visus est, ut pingeretur : ut qui adorare idola consueverant, Christum possent adorare humana forma depictum. Nam quandiu *Deus Dominus et illuxit nobis* [8], tunc idololatria cessabit : observantibus nobis quasi in limine adventum Antichristi, cujus in videlicet præcursor es, suadens populo ipsum in errore versari : ut sic *reveletur homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* [9]. Enimvero si imago despecta non fuerit, neque prototypum negabitur. Attende tibi ipsi, sodes : tuus D enim est redivivus error, exorsus nimirum jam pridem a falso conventu, postea interruptus, ac denuo tanquam e cœno ebulliens.

III. At, inquit, Deo exosum, e terra loquens, ex ore diaboli garriens. Non Deo exosus, o amens, sed et vehementer dilectus. Quomodo enim quod fieri odit, hoc factum est? Nihil enim aliud habet prius homo in suis proprietatibus, quam ut ejusmodi sit qui pingi possit. Quod vero ejusmodi cum

φησι,
αἱ χεῖρες ἡμ...
ζωῆς. Οὐδ' οὐ μὴν μὴ ...
πρὸς δὲ τὰς ὑποκειμένας ὑποθέσει...
ὄμμα περιάγοντες· πῆ μὲν ἐπὶ φάτνης αν...
νον αὐτὸν ὀπταζόμενοι· πῆ δὲ μητρικαῖς ἀγκάλαι...
βασταζόμενον· καὶ τοτὲ μὲν καθεζόμενον οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· τοτὲ δὲ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα· καὶ ἄλλοτε καταβαίνοντα εἰς Καπερναούμ· ἄλλοτε δὲ ἀναβαίνοντα εἰς τὸ ὄρος. Καὶ τί δεῖ τὰ μυρία καταλέγειν, ἅπερ πολυτρόπως παρίστησι βλέπειν, καὶ οὐκ ἀποπληρωτικῶς τοῖς ἄνω; Ὥστε διάψευσταί σοι τὸ πρόβλημα κατ' ἄμφω.

Σκιογράφων δὲ τὴν παλίνδρομον πλάνην
Τρανῶς πατοῦσιν, ὡς Θεῷ μισουμένην.
Οἷς συμπνέοντες, οἱ φρονοῦντες τὰ στέφη.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀτόποις ἄτοπα ἀκολουθεῖν εἴωθεν, καταλλήλου πρόεισι καὶ τὰ δεύτερα. Τίνας οὖν σκιογράφους, ἢ δηλονότι τοὺς ζωγράφους; τίν... τὴν παλίνδρομον πλάνην, ἢ προφανῶς τὸ Χ... ἐγγεγράφθαι; Ὦ Χριστομάχου γλώττης! πῶ... παλίνδρομος; ὡς τῇ εἰδωλοποιΐᾳ ἐοικυῖα. Οὐκ... τὸ ἀπαρχῆς ἀνεδράμομεν, ὅτε οὐκ ἦρχεν ἡμ... ριος, οὐδὲ ἡ τῆς Τριάδος φανέρωσις, κἀντ... δωλον Χριστὸς πρὸ σωματώσεως γραφόμ... Ἑβραῖοι νενικήκασι, καὶ οἱ Χριστώνυμοι ... ται, καὶ δέον Ἰουδαΐζειν. Ἐξέστη ὁ ... τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον, λέγει ... δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν Ἰωάννης· Χρ... φάμενος, καὶ ἑαυτὸν μεμισηκέναι κ... Θεῷ γάρ, φησί, μισουμένην. Ἀλλ' ... Χριστὸν ὕβρι. Οὐ γὰρ πλάνη ἡ ἀλήθε... δρόμησεν εἰδωλολατρικῶς, ἀφ' οὗ ... καθ' ἡμᾶς εἴδει, ὁ Χριστιανισμός, ... γράφων Χριστὸν καὶ προσκυνῶ... ὦπται, ἵνα γράφηται· ἵνα οἱ ἐ... τοῖς εἰδώλοις, ἔχωσι προσκυνεῖ... πείᾳ μορφῇ εἰδογραφούμενον. ... ριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν : τότ... θήσεται· ἐν προθύροις ἡμῶ... χρίστου παρουσίας, οὗ σὺ ... θων τὸν λαὸν ἐν πλάνῃ εἶ... φθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁ... ωλείας, ὁ ἀντικείμενος ... πάντα λεγόμενον Θεὸν ... μὴ ἡ εἰκὼν ἐξουδενωθ... ἀρνηθείη. Ἔπεχε σεαυτ... δρομος πλάνη, ἐκ τοῦ ... μένη, εἶτα διαποπεῖ... βουρκανικῶς.

Ἀλλά, φησί, Θεῷ ... ὁ ἀπὸ στόματος δ... μένη Θεῷ, ὦ ματ... Ἐπεὶ πῶς ὃ ἐμί... γὰρ ἄλλο τι ἐν ... ἄνθρωπος, ἢ τὸ

... 1. [2] Joan. IV, 6. [3] Joan. VI, 19. [4] Joan. II, 12. [5] Matth...
[8] ... [9] II Thess. II, 3, 4.

ν εἰκονίζεσθαι, τοῦτο οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἔκ-
μα.

ρᾷς τί ἐξ ὧν ματαιολογεῖς συνάγεις εἶναι Χρι-
, τὸν ἠγαπηκότα δι' ἄκραν ἀγαθότητα γενέσθαι
ωπον ἀληθῶς κατὰ πάντα; Πῶς δὲ καὶ τῷ
ῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων εἴη ἂν, καθά φησιν ὁ
λογῶν κράτιστα, εἰ μὴ ὁμοίως ἡμῖν ἐγγράφεται;
πεταί σοι ἄρα ἀντιφατικῶς λέγειν τῷ Θεολόγῳ,
ἀνομοίῳ τὸ ἀνόμοιον ἀνακαθαίρειν. Πῶς δὲ καὶ
τευθήσεται ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ἀνειληφέναι
ν τὴν σάρκα, εἰ μὴ ἐπ' ἴσης ἡμῖν ἐξεικονίζοιτο;
α γὰρ ἀνάγκη οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον εἶναι καὶ
γέννημα· ἐπείπερ καὶ εἰκὼν πᾶς υἱὸς τοῦ φύ-
ος· καὶ οὐδὲν οὐ μὴ τῶν φύσει προσόντων τῇ
ρὶ ἀπολείποιτο φέρων ὁ γεννηθείς. Ἓν δὲ καὶ
πον τῶν ἐνόντων ἡ ἐξεικόνησις τοῦ σωματικοῦ
ακτῆρος. Εἰ τοίνυν μὴ ἐξεικονίζοιτο, οὐκ ἐξ αὐ-
τὸ σῶμα δηλονότι, ἀλλὰ ἀλλότριον· καὶ ζήτει
ν τοῦτο, ἢ οὐράνιον, καθά φησι Οὐακεντῖνος· ἢ
λικὸν, καὶ τοῦτο ἄποσον, καὶ ἄποιον, ἀναφὲς καὶ
λάφητον, ἄτροφον καὶ ἄϋπνον. Δεῖ γὰρ ταῦτα
πλεῖον τούτων συνελθεῖν ἐν τῷ μὴ πεφυκότι
ατι ἐγγράφεσθαι. Κἀντεῦθεν οὐκ ἔδωκεν μὲν ὁ
ρωτὴς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, ὥς
ν ὁ θεῖος Βασίλειος· οὐ διέκοψε τὴν τοῦ θανά-
βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βα-
υόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ
ίου προσληφθὲν (πῶς δ' ἂν οὐκ ἄλλο, εἰ μὴ
ίως ἡμῖν ἐγγράφοιτο;) οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὰ
τοῦ ἐνεργῶν ὁ θάνατος, οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρ-
ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς θεοφόρου τὰ πάθη. Οὐκ
έκτεινε δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· οὐκ ἐζωο-
ήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνή-
οντες· οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωκός· οὐκ ἀν-
φάλη τὸ κατερραγμένον· οὐ προσῳκειώθη τῷ
ῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφεως ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα
γὰρ πάντα ἀναιρεῖται παρὰ τῶν ἄγραπτον σῶμα
λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι, ἤτοι
οὐράνιον· ἐπὶ τῆς γὰρ ὁ μῦθος βλέπει. Ἐπίσχες οὖν
τῆς πλάνης, εἰ βούλει, ἄνθρωπε, καὶ γνῶθι ὅτιπερ
ἄνθρωπος ἀληθῶς γεγονὼς ὁ Χριστὸς, καὶ λογογρα-
φεῖσθαι καὶ ζωγραφεῖσθαι ὑπὸ τῶν θεηγόρων δι-
ηγόρευται, Τῶν μὲν, φησὶ, τῷ λόγῳ κοσμούντων,
τῶν δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαραττόντων, καὶ εἰς ταυτὸν
ἀμφότεροι φέρει τὴν ἀλήθειαν. Ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς
ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ
σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν· ὁ αὐτὸς θεοφόρος
ἔλεγε, καὶ αὖθις ὧδέ που κεκραγώς· Ἐγγραφέ-
σθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης
Χριστός· οὗπερ τῆς εἰκόνος τιμωμένης, αὐτός ἐστιν
τιμώμενος· καὶ ἀτιμαζομένης, αὐτὸς ἐστιν ὁ ἀτι-
μαζόμενος· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρωτό-
τυπον, φησὶν, ἀναβαίνει· οὐκοῦν καὶ ἡ ἀτιμία. Λοι-
πὸν ὅρα τίνα πατοῦσιν.

A est, ut pingi possit, non istud homo; sed abortus est.

IV. Viden' quid ex iis quæ inepte loqueris Christum esse concedas, qui per summam benignitatem homo vere per omnia fieri gestiit? Quomodo vero simile simili purgaret, ut loquitur qui de rebus divinis tractat optime, nisi similiter nobiscum pingeretur? Reliquum est igitur ut Theologo contradicas, et dissimile dissimili purgari asseveres. Quomodo vero credetur ipsum ex sanctissima Virgine assumpsisse carnem, nisi æque atque nos per imaginem repræsentetur? Necesse est enim omnino qualis sit parens, talem et partum esse: quandoquidem et omnis filius imago est illius qui genuit: neque ei qui genitus est quidquam eorum deest, B quæ natura matri insunt. Unum vero ac præcipuum eorum quæ insunt, est corporeæ formæ per imaginem repræsentatio. Si igitur per imaginem non repræsentatur, non ex ipsa scilicet corpus est, sed aliunde. Jam quære cujusmodi istud sit: an cœleste, ut ait Valentinus: an angelicum, et idem expers quantiatis et qualitatis, quod nec tangi possit nec contrectari, absque cibo, et absque somno. Oportet enim hæc et multo plura corpori competere, quod non sit aptum ut pingatur. Nec proinde dedit Redemptor pro nobis pretium morti, quemadmodum ait divinus Basilius: nec perfregit mortis imperium per seipsum. Nam si aliud quidem sub imperio mortis fuit, aliud autem quod fuit assumptum, a Domino (quomodo vero non aliud sit, nisi perinde ac nos pingatur?), non destitit mors operari quæ C sua sunt: neque in nostrum cessere commodum divinæ carnis cruciatus: non interfecit peccatum in carne: non vivificati in Christo sumus, qui eramus in Adamo mortui: non reformatum est quod ceciderat: non instauratum, quod confractum fuerat: non accessit ad Deum, quod per serpentis fraudem alienatum fuerat. Hæc enim omnia tolluntur ab his qui Dominum advenisse aiunt corpus habentem quod pingi nequeat, hoc est cœleste: eodem enim spectat oratio. Discede igitur, homo, ab errore, sodes, ac disce Christum vere hominem factum, a divinis scriptoribus prædicari eum, qui et oratione celebrari et repræsentari pictura possit. Aliis quidem, inquit, sermone extollentibus, aliis in tabula imaginem insculpentibus: sed ad eamdem D utrumque ducit veritatem. Nam quæ historica narratio per auditum exhibet, hæc pictura silens per imitationem repræsentat, ut idem divinitus afflatus dixit [10]. Et rursum alicubi clamat: Depingatur in tabula certaminum remunerator Christus: cujus quidem imago cum colitur, ipse est qui colitur: cum illa inhonoratur, ipse est qui ignominia afficitur [11]. Nam imaginis honor, inquit [12], ad prototypum ascendit: igitur et ignominia. Vide ergo quem conculcent.

[10] Basil, hom. 20 in 40. martyr. t. II, pag. 527. [11] Idem. hom. 18, in Gordium martyr. t. II, pag. 515.
[12] Idem De Spiritu sancto, t. II, pag. 189.

Quibus consentientes, qui gerunt coronas,
Attollunt splendide crucem pio judicio.

V. Quid ais? crux honoratur, dum despicitur Christus? nonne crucis gloria ex honore Christi? Quomodo igitur ipso in imagine conculcato crux exaltatur, ac non ipse magis simul conculcabitur, tametsi extollere crucem videare? Quid eniteris sceptrum ostendere Regi universorum oppositum? cur quod minus est, divinis afficis honoribus: quod majus est, aspernaris? *Stulti et cæci*, inquit Dominus, *quid majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum* [13]? Sic et de his, qui videntur crucis effigiem colere, Christi vero imaginem afficiunt, haud dubie licet audire. Esto.

IGNATII.

Ut confirmes in mortalibus divinum cultum, o [Verbum,
Et cognitionem tui clariorem præbeas:
Lege edixisti ut crux sola effingeretur.

VI. Quomodo nobis, perpetuo garrule, ut Verbum mortalibus religionem firmaret, propriamque cognitionem amplius manifestam faceret, legem dedit crucis solummodo pingendæ? Istud enim ne hactenus quidem audivimus: sed quod *apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum* [14]. Seipsum igitur Verbum dedit, ex Patris propensa voluntate, cooperante Spiritu sancto, non ut judicet mundum, sed ut salvet mundum, quemadmodum ipse dixit. Sed et proprium corpus dedit, ut idem rursus: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita* [15]. Hic utique præcipuus religionis cultus est: hæc multo manifestior cognitio: hæc lex: divinorum mysteriorum participatio: siquidem hoc facere in ejus commemorationem divino mandato jubemur. Quod si crux additur lubenter, idque iure optimo: at non æquali honore, sed multo parcius. Nam et lancea, et clavi, et si quid aliud est adhibitum in vivifica passione, colitur. At illud passum est, hæc instrumenta sunt passionis. Sanctum illud est atque divinum: hæc sanctificata et deificata. Vide quantum si discrimen. Quomodo igitur quæ scripta sunt prætermittis: quæ non sunt scripta, loqueris? Quomodo cum loqueris, negligis quod præcipuum est, profers quod est levius? Quomodo et istud scriptum esse asseverans, divina traditum lege pronuntias? En stuporem: en dementiam licentiosam. Sic mendacium est: lumen non habet, nedum probationem veritatis. Sed quod ille proponit, denuo retractandum.

A Οἷς συμπνέοντες, οἱ φοροῦντες τὰ στέφη,
Ὑψοῦσι φαιδρῶς σταυρὸν εὐσεβεῖ κρίσει.

Τί λέγεις; δοξάζεται σταυρὸς ἐν ἀτιμίᾳ Χριστοῦ; οὐχὶ δόξα σταυροῦ ἐν τιμῇς Χριστοῦ; Πῶς οὖν αὐτοῦ πατουμένου γραπτοῦ, ὑψοῦται σταυρὸς, καὶ οὐχὶ μᾶλλον συμπατηθήσεται, κἂν δοκοίης αὐτὸν ὑψοῦν; Τί φιλονεικεῖς δεῖξαι τὸ σκῆπτρον τῷ παμβασιλεῖ ἀντίθετον; τί τὸ ἔλαττον ἐκθειάζεις, τὸ δὲ μεῖζον ἐξουθενεῖς; Μωροὶ καὶ τυφλοὶ, φησὶν ὁ Κύριος, τίς μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν; Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δοκούντων τιμᾷν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, ἀτιμαζόντων δὲ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ἔστιν ἀκούειν ἀσφαλῶς. Εἶεν.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

B Ἵνα κρατύνῃς τοῖς κάτω σέβας, Λόγε.
Γνῶσίν τε τὴν σὴν ἐμφανῆ δείξῃς πλέον·
Νόμον δέδωκας σταυρὸν ἐγγράφειν μόνον,

Πόθεν ἡμῖν, ὦ κενολόγε ἔμπεδον, ἵνα κρατύνῃ τοῖς κάτω σέβας ὁ Λόγος, γνῶσίν τε τὴν ἰδίαν ἐμφανῆ δείξῃ πλέον, νόμον δέδωκε σταυρὸν ἐγγράφειν μόνον; Τοῦτο γὰρ οὐδέπω καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν· ἀλλ' ὅτι ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται C ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ἑαυτὸν οὖν ὁ λόγος ἔδωκεν εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον, ὡς αὐτὸς εἴρηκε. Καὶ μὴν καὶ τὸ οἰκεῖον σῶμα, καθὼς πάλιν· Καὶ ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Τοῦτο δὴ ἔστι κατὰ πρῶτον λόγον τὸ σέβας· αὐτὴ ἡ πλέον ἐμφανὴς γνῶσις, ὁ νόμος· ἡ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις· εἴπερ τοῦτο ποιεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάμνησιν, θεοπαραδότως διατετάγμεθα. Εἰ δὲ καὶ ὁ σταυρός· εὖγε καὶ πάνυ εἰκότως· ἀλλ' οὐχὶ ἰσοτίμως, ὑφειμένως δέ· Ἐπεὶ καὶ ἡ λόγχη, καὶ οἱ ἧλοι, καὶ εἴ τι ἄλλο παραληφθὲν ἐν τῷ ζωοποιῷ D πάθει· καὶ τὸ μὲν τὸ παθὸν, τὰ δὲ τὰ ὑπουργὰ τοῦ πάθους· καὶ τὸ μὲν τὸ ἅγιον καὶ θεῖον, τὰ δὲ τὰ ἁγιασθέντα καὶ θεωθέντα. Ὅρα ὅση ἡ διαφορότης· Πῶς οὖν ἀφεὶς τὰ γεγραμμένα, τὰ ἄγραφα φθέγγῃ; Πῶς δὲ καὶ φθεγξάμενος, τὸ κύριον παρεὶς, τὸ ἔλαττον προέτεινας; Πῶς δὲ καὶ προτείνας τοῦτο ἐγγράφεσθαι μόνον, θεονόμως ἀπέφηνας; Ἴδε σκαιότης, ἴδε ἀλογία αὐτόνομος· τοιοῦτον τὸ ψεῦδος, οὐκ ἔχον φῶς, οὔτε μὴν ἀπόδειξιν ἀληθείας. Ἀλλὰ πάλιν ἀναληπτέον τὸ θεώρημα.

[13] Matth. XXIII, 17. [14] Joan. XII, 47. [15] Joan. VI, 52.

Νόμον δέδωκας σταυρὸν ἐγγράφειν μόνον.
Ἀπαξιοῖς δὲ τεχνικῆς ὕλης ὕπο
Τοιχογραφεῖσθαι, δῆλον ὡς πρὶν ἐνθάδε.

Ὁρᾷς οὖν πῶς πάλιν ἀσυλλογίστως κατ' ἐξουσίαν ἀποφαίνεται ὁ γεννάδας, ὡς μὴ εἰς ὦτα ἀκουόντων ποιούμενος τὸν λόγον; Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν ὅπερ ἀπαξιοῖ ὁ Λόγος ἐφ' ἑαυτοῦ, τοῦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἰς οἰκεῖον σέβας καὶ γνῶσιν πλείονα ἀξιοῖ γενέσθαι; ὡς μὴ γεγονὼς ἄνθρωπος ἄρα. Ἀλλὰ μὴν σὰρξ ἐγένετο, ἥτις ἀραρότως περιγράφεται, ὡς πᾶσα σὰρξ ἀνθρώπου, τεχνικῇ δηλαδὴ ὕλῃ. Τεχνητὴ γὰρ ἡ τοιαύτη εἴρηται εἰκὼν, εἴτε ἐν τοίχῳ, εἴτε ἐν πίνακι, εἴτε ἐν οἱᾳοῦν ὕλῃ τεθεώρηται· ὡς καὶ ἡ τοῦ σταυροῦ. Καὶ τί σοι τὸ τοιχογραφεῖσθαι ὡς ἰσχυρὸν εἴρηται, ἀσθενὲς ὂν εἰς βοήθειαν; Ἀλλ' ὡς ἀτίμου οὔσης τῆς γραφίδος. Πῶς οὖν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἰς σέβας αὐτοῦ καὶ γνῶσιν εἶεν ἄν; τὸ γάρ τοι τοιοῦτον πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές· καὶ ἀξιωτὸν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ νεμεσητόν. Εἴπερ ὁ τεχνίτης τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ τιμὴν ἔχειν παρὰ τὸ δι' ὀργάνου οἰκείου αἱρήσοιτο ἂν μάλιστα· καί γε ἐφίεται πᾶς φιλοθεάμων τὸν τεχνίτην μᾶλλον ἰδεῖν ἐγγεγραμμένον, ἢ τὸ ὄργανον δι' οὗ ἡ εὐτεχνία· εἰ μή τι ἀσώματός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο ἄγραπτος· εἰ δὲ ἐνσώματος, πῶς καὶ οὐ γραπτὸς, συνιδεῖν οὐκ ἔστι παντὶ τῷ συνιόντι. Οὐκ ἀκούεις τοῦ Θεοῦ τῷ προφήτῃ λέγοντος, Λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου[16]; Διὰ ποίαν αἰτίαν; ὅτι ὅτε ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσειε, τότε δὴ, ἔσται χρεία ἐπ' αὐτῷ γραφίδος ἀνθρωπίνης, καὶ καθ' ἡμᾶς, ὡς ἂν γνῶμεν ὅτι ὁ ἀπερίγραπτος ὢν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, δι' ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς ὤφθη καὶ περιγραπτός· καθὰ βοᾷ ὁ τῶν ἁγίων χορός. Ὁποτέρως οὖν λάβοις τὴν γραφίδα, περιγραφῆς ἐστι δήλωσις· ἡ δὲ ἐξεικονίσεως. Τί δὲ καὶ δηλοῖ ἡ γραφὴ τοῦ σταυροῦ; οὐ τὸ ζωοποιὸν ξύλον; Τί δὲ τοῦτο, ἀλλ' οὐχ ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπεκτάνθη σαρκὶ ὁ Λόγος; Πῶς οὖν τὸ κτεῖναν γραπτὸν, τὸ κτανθὲν ἄγραπτον; ἀσύμβατον παντάπασι, καὶ οὐκ ἀκόλουθον λόγῳ φύσεως. Ἢ οὕτω γε καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἔσται· καὶ κτείνοι τὸ ἄγραπτον τὸ γραπτὸν, ἤτοι τὸ ἀσώματον τὸ ἐνσώματον· οὐδὲν γὰρ ἐνσώματον ἄγραπτον. Οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους ἀναπλάττοντες, τοῦτο ἐποίησαν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐκένωσε λογχευθεὶς ἐκ πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ; Μὴ οὐ παρέδωκε τὸ πνεῦμα κλίνας τὴν κεφαλήν; μὴ οὐκ ἐτάφη ἐνειληθεὶς σινδόνι μετὰ ἀρωμάτων; Οὐ ταῦτα αἰσθητά; Οὐ πᾶν αἰσθητὸν γραπτόν; Ὁ οὖν τὰ τοιαῦτα πεπονθὼς ὁμοιοπαθῶς ἡμῖν, οὐ περιγραπτὸς ἄρα; ὁ τὰ τοιάδε καταξιώσας παθεῖν (ἔξω γὰρ λέγειν τὰ ἐν γενέσει, τὰ μετέπειτα, τὰς ἀτιμίας, τὰς ὕβρεις, τοὺς ὀνειδισμοὺς, τὴν προδοσίαν, τὴν δέσιν, τὴν χλεύην, τὰς μάστιγας, τὰ ῥαπίσματα, τὰ ἐμπτύσματα, ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ κόσμου) ἐγγράφεσθαι ἀπαξιοῖ ἄρα· αὐτὰ ταῦτα δηλοποιῶν κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐναργέστερον τῆς διὰ λόγου σημα-

[16] Isa. VIII, 1.

Lege edixisti ut crux sola effingeretur.
Dedignaris vero ex materia artificiali
Ita pingi in parietibus, sicut isthic antehac [*scilicet.*

Vides igitur quemadmodum rursus absque ratiocinatione vir confidentissimus pro potestate pronuntiat, tanquam non apud eos verba faceret, qui possint auscultare? Quamobrem igitur quod Verbum in seipso dedignatur, hoc in cruce ad proprium honorem, ampliorem que cognitionem fieri dignum putet? Quippe non est factus homo scilicte. Atqui caro factum est, quæ convenientissime circumscribitur, ut quælibet hominis caro, materia utique ex arte elaborata. Artificiosa enim talis imago appellata est, sive in pariete, sive in tabula, sive in qualicunque materia conspecta sit: perinde atque crucis effigies. Sed cur parietum picturam commemora tanquam validam, cum sit debilis, ad patriocinium erroris? Forte quod ignominiosa pictura sit. Quomodo igitur in cruce ad honorem ipsius et cognitionem juvat? Nam quod utique tale est, honorificum ac decens, ad dignationem ipsius magis, quam ad dedecus pertinet. Siquidem artifex ex se ipso in æstimatione haberi multo prius malit, quam per proprium instrumentum. Et quisquis cupidus videndi est, multo magis optat artificem intueri pictum, quam instrumentum quo perite utitur. Nisi forti incorporeus est, adeoque pingi non potest. Nam si corporatus, quamodo non et pingi possit, nemo intelligat, qui sit mente ac ratione præditus. Annon Deum audis prophetæ dicentem? *Sume tibi tomum novi magni, et scribe in eo stilo hominis*[16]. Quam ob causam? quoniam quando unigenitus Dei Filius factus est homo, continuo usus in eo fuit stili humani: quemadmodum et in nobis. Ut intelligamus eum, qui incircumscriptus est cum Patre et Spiritu sancte, propter nos et secundum nos visum esse, etiam circumscriptum, ut clamat sanctorum chorus. Quocunque igitur modo stylum acceperis, circumscriptionis indicium est: circumscriptio vero, repræsentationis per imaginem. Quid enim vero indicat crucis pictura? non lignum vivificum? quid istud autem declarat, nisi Verbum in ipso sarne occisum? Quomodo igitur quod occidit, pingi potest: quod occisum autem, pingi non potest? Non cohærent ista prorsus, nec sunt naturæ rerum consentanea. Aut sic e diverso res se habebit: poterit quod pingi non potest id occidere quod pingi potest: scilicet quod est expers corporis id quod est corporatum nihil enim corporatum pingi non potest. At ne illi quidem qui hircocervos fingunt, hæc somniarint. Annon enim ille lancea perfossus fudit e latere sanguinem et aquam? non tradidit spiritum inclinato capite? non sepultus est, non sindone involutus cum aromatibus? non hæc sub sensum cadunt? non quod sub sensum cadit, pingi potest? Igitur qui talia passus est, eadem

qua nos patiendi conditione, non est circumscriptus? Qui talia dignatus est pati (mitto enim commemorare quæ in nativitate, quæ deinceps contigere, ludibria, contumelias, ignominias, proditionem, vincula, irrisiones, verbera, alapas, sputa, pro mundi salute), is pingi (scilicet dedignatur: cum eadem illa sic oculis nostris clarius exhibeat, quam valeat oratio declarare. Unde hæc, quæso, dedignatio? Adde et illud igitur, quod non sponte passus est. Nam qui sic passus est, contumeliam putat, si quis rem gestam vel narret vel pingat. Atqui passus est volens: igitur e contrario contumeliam is sibi inferri putet, si nec dicatur, nec pingatur. Nemo est enim qui non amet ea quæ proximi charitate ipse tolerarit, et oratione et pictura in memoriam revocari: quod id allaturum ei sit decus immortale.

A σίας. Δι' ἣν αἰτίαν, ὦ 'τᾶν, ἡ ἀπαξίωσις; προσθετέον καὶ τοῦτο· ὅτι ἄκων πέπονθε· καὶ γὰρ ὁ οὕτω πεπονθὼς, ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἡγεῖτα καὶ λεγόμενον πρός τινος καὶ γραφόμενον. Ἀλλὰ μὴν ἑκών· οὐκοῦν τὸ ἔμπαλιν, ὕβριν λογίσαιτο, εἰ μὴ λέγοιτο καὶ γράφοιτο· ἐπεὶ μηδείς ἐστιν ὃς οὐ φιλεῖ τὰ ὑπὲρ ἀγάπης τοῦ πλησίον οἰκεῖα παθήματα, καὶ λόγῳ καὶ γραφίδι ὑπομνηματίζεσθαι· εἶεν γὰρ ὅτι μάλιστα αὐτῷ κλέος ἄσβετον.

VIII. Viden', amentissime atque insipientissime, ut in Deum injurius es? cui videtur Christus declarare, sibi se displicere ac: proinde passum esse non sponte. Quale hausisti, et quo ex fæculento impietatis luto, cum evomuisti talium profluvia sordium? Apage hunc fetorem! Rursum interrogo: quomodo pingi non potest qui cerni potest? aut quomodo cum Verbum homo factus sit, natura, habet, ut forma corporea pingi non possit? Est enim ea res ænigmati similis. Quemadmodum si statuet aliquis esse aliquem unum hominem per omnia similem omnibus natura ac veritate: nec competere tamen ipsi, ut aut corporatus sit, aut cernatur, aut contrectetur, aut edat, aut bibat, aut dormiat, aut ambulet, aut confabuletur: neque hanc crucifixum esse, nec mortuum, nec sepultum: ejus tamen conditionis ac naturæ, ut hominis specie pictus sit. Quid ergo? non istud ridiculum, et fabulis adnumerandum? et multo igitur magis, aut ex æquo, risus et fabula, si quis de corporato Verbo, quod et per omnia nobis simile omnes confitentur, dicat e contrario prædicta omnia, contendat autem id unum, fieri non posse ut pictum sit. Nam ut illic circumscriptio omnia quæ negata sunt infert affirmative: sic in Christo picturæ negatio omnia quæ de illo affirmata sunt, tollit negative. Atque ita apparentia et vana imaginatio, et Marcion denuo exsistit et Manes, et Valentinus, et ex eadem schola Ignatius.

B Ὁρᾷς, ὦ ἀνοήτατε καὶ ἀσοφώτατε, ὅτι θεοκατήγορος εἶ; ᾧ δοξάζουσι Χριστὸς ἀπαξιοῦν αὐτὸν ἀποφηνάμενος· κἀντεῦθεν, ἀκουσιόπαθεῖν. Ποῖον ῥοφήσας, κἀκ τίνος βορβορικῆς ἀσεβείας ἀπήμεσας τὰ τοιάδε ἀμαρεύματα; φεῦ τῆς δυσωδίας! Πάλιν ἐρωτῶ· πῶς οὐ γραπτὸς ὁ ὁρατός; ἢ πῶς φύσιν ἔχει ἄνθρωπος γεγονὼς ὁ Λόγος, μὴ ἐγγράφεσθαι χαρακτῆρι σώματος; αἰνίγματι γὰρ τὸ πρᾶγμα ὅμοιον. Ὥσπερ εἰ ὑποθοιτό τις εἶναί τινα ἄνθρωπον, κατὰ πάντα τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις ὅμοιον φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Μὴ ἐνδέχεσθαι δὲ αὐτὸν, μήτε σεσωματῶσθαι, μήτε ὁρᾶσθαι, μήτε ψηλαφᾶσθαι· μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν· μήτε καθεύδειν· μήτε περιπατεῖν· μήτε διαλέγεσθαι· μήτε μὴν ἐσταυρῶσθαι, μήτε ἀποτεθνάναι· μήτε ἐνετάφθαι· μόνον ἐγγεγράφθαι ὡς ἄνθρωπον φυσικῶς ἔχοντα. C Τί οὖν; οὐ γελοιῶδες τοῦτο καὶ μυθῶδες; Καὶ μάλα πολλῷ οὖν μᾶλλον, ἤτοι ἐξ ἴσου, ὁ γέλως καὶ ὁ μῦθος ἐπὶ τοῦ ἐνσωμάτου Λόγου, καὶ κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοίου ὁμολογουμένου παρὰ πάντων, ἀντιφαντικῶς λέγειν πάντα τὰ προειρημένα, μόνον δὲ μὴ οἷόν τε αὐτὸν ἐγγεγράφθαι ἐνίστασθαι. Ὡς γὰρ ἐκεῖ ἡ περιγραφὴ πάντα τὰ ἀποφανθέντα εἰσφέρει καταφατικῶς· οὕτως ἐν Χριστῷ ἡ ἀγραφία πάντα τὰ καταφανθέντα περὶ αὐτοῦ, ἀναιρεῖ ἀποφατικῶς· καὶ οὕτω δόκησις καὶ φαντασία, κἀντεῦθεν αὖθις ἀναθρώσκει Μαρκίων, Μάνης τε καὶ Οὐαλεντῖνος, καὶ ὁ σύστοιχος Ἰγνάτιος.

SERGII.

Manifeste Moses expugnavit principatus in typo
Hostem devincens. Nunc autem fidelium gloria
Crux, torrentum validum stitit erroris.

ΣΕΡΓΙΟΥ.

D Σαφῶς ὁ Μωσῆς εἷλεν ἀρχὰς ἐν τύπῳ.
Ἐχθρὸν κρατήσας. Νῦν δὲ πιστῶν τὸ κλέος,
Ῥεῦμα κραταιὸν σταυρὸς ἔστησε πλάνης.

IX. Videris mihi, vir egregie, ab itinere plano exorsus, in perditionem præceps abreptus. Quid enim tibi Moses videtur, nisi Christi figura, dum in figura crucis, quam extensæ manus exhiberent, Amalec interfecit? Quomodo igitur illic figuras admittens, hic in archetypis alterum ab altero fraudulenter sejungens, solam crucem protulisti, crucifixum reticuisti? *Nunquid glorificabitur securis sine eo qui secat in ipsa* [17], ut cum propheta loquar: aut a seipso operatibur instrumentum, sine artifice qui operatur? Non crux per se ipsa erro-

Ἔοικάς μοι, ὦ γενναῖε, ἀπὸ μὲν ὁδοῦ λείας ἦρχθαι, εἰς δὲ βάραθρον ἀπωλείας ἀπαχθῆναι. Τί οὖν δοκεῖ σοι Μωσῆς, ἀλλ' οὐχὶ τύπος Χριστοῦ, ἐν τύπῳ σταυροῦ, τῇ ἐκτατικῇ τῶν χειρῶν δείξει τὸν Ἀμαλὴκ ἀλέσας; Πῶς οὖν ἐκεῖ τοὺς τύπους ἀναλαβὼν, ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ἀρχετύπων θάτερον θατέρου κακούργως διαζεύξας, τὸν σταυρὸν προέτεινας μόνον, ἀποσιωπήσας τὸν σταυρωθέντα; Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος, προφητικῶς εἰπεῖν· ἢ ἐνεργήσει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ὄργανον, δίχα τοῦ ἐνεργοῦντος τεχνίτου; Οὔκουν ὁ σταυρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ εἶδε τὴν

[17] Isa. x, 15.

(c) · ἀλλ' ὁ σταυρωθεὶς Χριστὸς, καθὰ γέγρα- A
Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξου-
εδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας
ἐν αὐτῷ. Σύνες ὃ λέγει τὰ Λόγια· καὶ ἵνα
ονεύσω ἐν τῇ ἀποφράσει σου; Ποῖον δὲ καὶ
φῇς, ἢ τίνα τὴν πλάνην; Ὁρῶ οὖν τηλαυ-
ι περὶ τύπου σταυροῦ σοι ὁ λόγος, καὶ εἰκό-
ριστοῦ· εἶτα τὸν μὲν τύπον τῇ κλήσει τοῦ
ύπου ὠνόμασας σταυρὸν, ὥσπερ καὶ εἴωθεν
εσθαι· καὶ οὕτως καὶ ἕκαστον παράγωγον·
(δὲ τὸ αὐτὸ γὰρ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ κέκλη-
εῦμα κραταιὸν ἐξεῖπας πλάνης σταθὲν ὑπὸ
. Ὢ τόλμης Ἰουδαϊκῆς μανικώτερον! εἴπερ
δαιμόνιον ἔχειν καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλοῦν-
τους ἐφάνησαν ὑβρικότες. Ἀναιρετικὸν ἄρα
ν τῷ μαχητῇ· ἐμερίσθη ἐφ' ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς B
ἰδίου ὅπλου ἀναιρεθείς. Ὢ, ὢ τίς ὑποίσει
σφημίαν; Ὁποία δὲ καὶ ἡ πλάνη, ζητῶ μα-
ι ἀπήχθη πρὸς Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν ὁ Χρι-
ὸς, ἀποφοιτήσας τῆς Τριαδικῆς λατρείας·
ήθη Χριστὸς ἄνθρωπος γεγονώς. Φράσαν
τᾶν, τίνες οἱ ἑαλωκότες, τίνες οἱ ἠρνημένοι·
γνωκότες τὴν ἄλωσιν, πεισθείημεν τῇ λογο-
ου. Εἰ δὲ οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον πέπονθε βλέ-
γεγραμμένον Χριστόν· τοὐναντίον δὲ μάλα
βαίωται πιστεύειν εἰς αὐτὸν σὺν Πατρὶ καὶ
νεύματι, τό τε τῆς θεολογίας δόγμα εἰδὼς,
τῆς οἰκονομίας μυστήριον ὁμολογῶν· εἴπερ
λλο ἡ τούτου ὁμολογία, ἢ τὸ ἐγγεγραμμένον
Χριστόν· τοῦτο γὰρ τὸ ἄνθρωπον αὐτὸν γε-
ι ἀληθῶς ἐμπεδοῖ. Ἐρεύνησον καὶ ἴδε, ὅτι
τὸ ῥεῦμα τὸ κραταιὸν τῆς πλάνης οὐ σταθὲν, C
βλύσαν νεωστὶ πάλιν ἐκ τοῦ πελάγους τῆς
ἀσεβείας, δι' οὗ ἀμφίβολος ἡ Χριστοῦ παρ-
καὶ ἐν κλύδωνι ἀπιστίας ὁ λαός. Τί γὰρ καὶ
ἐντεῦθεν; οὐχ ἡγήσεται τοὺς ἱεροὺς
; οὐ τὰ θεῖα ἀναθήματα βεβηλώματα;
πεπλανημένους; οὐχ ὅ τι ἂν εἴπνι
κλῆρες ἀθείας, ἐξ οὗ τὰ περὶ τὴν πί-
πολλῶν, καὶ οἱ κατὰ ψυχὴν θάνατοι;
λ' ... μεν καὶ πρὸς τὰ ἑξῆς.

rem sustulit, sed qui crucifixus est Christus: sicut scriptum est: *Exspolians principatus et potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso* [18]. Intelligis quid dicat Scriptura? cur desipuisti in enuntiatione tua? Qualem porro crucem narras et quem errorem? Plane intelligo de effigie crucis tibi esse sermonem, et de Christi imagine: postea vero effigiem appellatione prototypi denominans crucem, ut nempe mos est nominari, et sic nominatur unumquodque exemplum: Christum deinde, hoc ipsum enim et imago ejus appellatur, exundationem vehementem dixisti erroris a cruce coercitam. O dementiam Judaica pejorem audacia! siquidem illi cum dæmonium habere dicerent, et Samaritanum appellarent, minus contumeliosi videntur. Ergo telum bellatorem interemit. Adversus se divisus est Christus [19], proprio telo interemptus. Quis porro talem blasphemiam sustineat? Qualis vero sit et error, aveo discere. Quod est prolapsa ad plurium deorum cultum more gentilium Christiana plebs, abdicato cultu Trinitatis? quod Christus homo factus esse negatur. Dic nobis, sodes, qui sunt qui periere? qui sunt qui negavere? ut agnito exitio tuis sermonibus obtemperemus. Sin autem nemo tale quid passus est, dum Christum pictum cerneret: quin imo e diverso corroboratus ex eo est, ut in ipsum crederet, cum Patre et sancto Spiritu, Trinitatis dogma sciens, et incarnationis mysterium confitens: siquidem nihil aliud hujus mysterii confessio est, nisi pictum Christum intueri: hoc enim hominem ipsum vere factum confirmat: considera, et vide, esse te exundationem vehementem erroris, non cohibitam, sed nuper denuo scaturientem ex vetustæ impietatis pelago: per quem et incertus Christi adventus, et plebs in impietatis æstu. Quid enim exinde don credet? non sacra templa idolorum esse fana arbitrabitur? non divina donaria piacula? non divinos homines in errore versatos? non quidquid quis nefarium ac plenum impietatis dixerit, ex quos multorum naufragia circa fidem, et animarum exitia oriantur? Sed ad ea quæ sequuntur porro pergamus.

... ὧδε ψυχόλεθρον ἐν βίῳ
... τέχνης, ὡς κεκρυμμένον βέλος
... θέσμου συστραφὲν, ἤρθη μάλα.

Hic enim depictum animas perdens in vita
Simulacrum artis, tanquam occultum telum
Impetu iniquo contortum, penitus sublatum est.

... τολμηρὲ, ψυχόλεθρον ἐν βίῳ, τὸ σωτή- D
... ὁμοίωμα Χριστοῦ; Βέλος ὁρμῆς ἀθέσμου,
...ικὸν πλάνης; εἴπερ ἀφ' οὗ ἤρκται βλέπειν
... πιστῶς ὁ ὑπὸ τῶν νοητῶν ὄφεων δακνόμε-
...διδράσκει τοῦ θανατηφόρου ἰοῦ ὄφεως εἶδος
...νον πάλαι. Ὁπότε οὐκ ἦν ἐνσώματος ὁ Λόγος,
ν, οὐκ ἀπώλλυε. Καὶ νῦν ὅτε ἐσωματώθη τῇ

X. Quid ais, audacule? pernicies animarum in vita mundo salutaris similitudo Christi? Telum iniqui impetus, quod errorem sustulit? siquidem ex quo cœpit in ipsum quivis intueri cum fide: ab intelligibili serpente admorsus, fugat letale venenum serpentis species olim conspecta. Quando non erat Verbum corporatum, servavit, non per-

[18] Coloss. II, 15. [19] Matth. XII, 26.

VARIÆ LECTIONES.

(c) Cod. Regius, Οὔκουν ὁ σταυρὸς ἁπλῶς εἷλε τὴν πλάνην.

A didit. Nunc cum corpus induit, formamque nobis per omnia similem, ipsius similitudo non modo non servat, sed etiam mundo perniciem affert? *Audite, cœli, et auribus percipe, terra quoniam Dominus locutus est, Filios enutrivi, et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui*, Sergius *autem me non cognovit* [20], quinimo gravi me etiam contumelia affecit. Homo perditissime, scelestissime, Christo inimicissime, tu adversus Christum? tu adversus imaginem Christi? quam et angeli reverentur, et dæmones perhorrescunt. Nam quod in ipsa nomen inscribitur? Num Saturni, aut Jovis? num Martis, aut Veneris, aut Dianæ, aut alterius cujuspiam falsorum deorum, quorum appellatio deceptio, inductio impietas est? Sin autem Jesus
B Christus, *nemo* autem *potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* [21], ut ait Scriptura: vide at non in Christum solum, sed et in Spiritum sanctum Judaico ritu blasphemasti, qui quod in Spiritu sancto pingitur ac dicitur nomen Jesu Christi, perniciem animarum in vita vocaveris. O linguam impie effatam! os locutum iniquitatem adversus Deum altissimum! *Quid enim est idolum?* inquit Apostolus, *aut aliquid est quod idolis est immolatum? sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo* [22]. Nobis autem unus est Deus, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto colitur et adoratur. Scimus autem Filium Dei hominem vere factum, perinde ac nos per omnia appellatum esse. Atque ut omnis homo per imaginem repræsentatur, hoc habet et Christus: et nobis est imago
C depicta instar sacri luminis, ac salutaris monumenti, dum ipsum natum intuemur, baptizantum, edentem miracula, crucifixum, sepultum, resurgentem, in cœlos ascendentem, in quibus recte dicimus non ita se rem habere, consentiente visu cum animi contemplatione; et ex ambobus confirmati in fide mysterii incarnationis, cum omni fructu, et quam maximo sensu pietatis. Tu vero sublatis omnibus, crucis figuram ex adverso opponens, errorem maximum invexisti. Quæro enim quamobrem a te sit picta crux: non sit autem una pictus qui crucifixus est? Et omnino ais, quoniam non est aptus natus ut insculpatur. Jam dicam; etiam, si ergo non est aptus natus ut insculpatur, multo certe minus ut patiatur. Neque hoc
D quisquam inficiabitur, qui sit mentis suæ compos. Cur? quoniam et angelus corporis expers ac dolorin pingi potest ad nostram similitudinem, sic a Mose Dei jussu repræsentatus. Qui vero non est aptus natus ut insculpatur, nec passus est scilicet. Concluditur itaque ex his quæ facis ac dicis, inanem visionem esse verum dispensation sterium: quæ magna deceptio est. Te ipsum igitur, impostor, appellato errorem, exitiosum an vita documentum, telum iniquum e vagina impietatis erumpens.

A καθ' ἡμᾶς ἀπαραλλάκτῳ (*d*) μορφῇ, τὸ αὐτοῦ
σμα οὐ μόνον οὐ σώζει, ἀλλὰ καὶ κόσμον ὅλ
Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι
ἐλάλησεν· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐ
με ἠθέτησαν. Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενο
ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Σέρ
με οὐκ ἔγνω· προσθείην δ' ἂν, ἀλλὰ καὶ π
ἐνύβρισεν. Ὀλεθριώτατε, καὶ ἀθεσμότατε, καὶ
χριστότατε, σὺ κατὰ Χριστοῦ, σὺ κατὰ τῆς
Χριστοῦ; ἣν καὶ ἄγγελοι περιέπουσι, καὶ δ
φρίττουσι. Τί γὰρ καὶ ἐπεγέγραπτο ἐν αὐτῇ
Κρόνου ἄρα ἢ Διός; Ἄρεος ἢ Ἀφροδίτης;
δος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ψευδωνύμων θεῶν,
κλῆσις ἀπάτη, καὶ ἡ ἀπαγωγὴ ἀθεότης; Εἰ δὲ
Χριστός· Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰ
B εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὥς φησι τὰ Λόγι
ὅτι οὐ μόνον εἰς Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ
Πνεῦμα Ἰουδαϊκῶς ἐβλασφήμησας, τὸ ἐν Πν
ἁγίῳ γραφὲν καὶ λεχθὲν ὄνομα Ἰησοῦ Χριστ
βίῳ ψυχόλεθρον κεκληκώς. Ὦ γλῶσσα ἀσεβο
Ὦ στόμα λαλοῦν ἀδικίαν κατὰ τοῦ ὕψους τοῦ
Τί γάρ ἐστιν εἴδωλον, φησὶν ὁ Ἀπόστολος,
εἰδωλόθυτον; ἀλλ' ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαι
θύει, καὶ οὐ Θεῷ. Ἡμῖν δὲ εἷς Θεός. Ὁ ἐν
καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι λατρευόμενός
προσκυνούμενος. Ἴσμεν δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θ
θρωπος ἀληθῶς γεγονὼς, ὁμοίως ἡμῖν κατὰ
ἐχρημάτισε. Καὶ ἐπεὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐξεκο
τοῦτο καὶ ὁ Χριστός· καὶ ἔστιν ἡμῖν τὸ γρα
κόνισμα, φῶς ἱερὸν, ὑπόμνημα σωτήριον,
αὐτὸν γεννηθέντα, βαπτιζόμενον, θαυματουρ
C σταυρούμενον, θαπτόμενον, ἀνιστάμενον, εἰς
νοὺς ἀνερχόμενον, ἐν οἷς οὐ πλανώμεθα μὴ
οὕτως ἔχειν, συντρεχούσης τῆς ὄψεως τῇ τ
θεωρίᾳ· καὶ δι' ἀμφοῖν βεβαιούμενοι εἰς πίσ
τῆς οἰκονομίας μυστηρίου, σὺν πάσῃ ὠφελ
κατανύξει ὅτι μάλιστα. Σὺ δὲ τῶν πάντων ἀφ
τὸν σταυροῦ τύπον κατ' ἐναντίωσιν ἀντιθε
πλάνην εἰσήγαγε μάλα. Ἐρωτῶ γὰρ δι' ἣν
ὁ σταυρὸς ἐγγέγραπταί σοι, ὁ δὲ σταυρωθ
συνεγγέγραπται· καὶ πάντως ἐρεῖς, Ὡς οὐ
φύσιν ἐγχαράττεσθαι. Ἐρῶ δή· Εἰ οὖν οὐκ ἔ
σιν ἐγχαράττεσθαι, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ παθεῖ
συνομολογήσειε πᾶς νοῦν ἔχων. Πῶς; ὅτι
ἀσώματος ὢν καὶ ἀπαθὴς, πέφυκεν ἐγγρ
καθ' ἡμᾶς, ὑπὸ Μωσέως θεεπροστάκτως εἰκον
D Ὁ δὲ μὴ πεφυκὼς ἐγχαράττεσθαι, οὐδὲ ἔπαθε
νότι. Συνῆκται τοίνυν ἀφ' ὧν δρᾷς τε καὶ
φαντασίαν εἶναι τὸ ἀληθὲς τῆς οἰκονομίας
ριον· ὅπερ ἡ πλάνη. Σαυτὸν οὖν ἀπόφησον, ὦ
καὶ πλάνην καὶ ψυχόλεθρον ἐν βίῳ δίδαγμα,
λος ἄθεσμον ἐκ φωλεοῦ ἀθείας προκύψαν.

[20] Isa. I, 2, 3. [21] I Cor. XII, 3. [22] I Cor, X, 19.

VARIÆ LECTIONES.

(*d*) Cod, Regius ἀπαραλλάκτως.

Νοεῖν γὰρ οὕτως εἰδόσι Χριστὸν θέμις.

ι συνίησιν ὁ τυφλόνους τί φθέγγεται; ὅσον τῶν προηγουμένων τὴν ὕβριν ἣν ἐξεῦρε κα- ς εἰκόνος Χριστοῦ, εἰς αὐτὸν Χριστὸν ἀνέπεμ- ὅπερ ἀληθὲς, καίτοι μὴ οἰόμενος. Μηδὲ γὰρ ς προλαβοῦσι περὶ Χριστοῦ τι φθεγξάμενος· ὑβριστικῶς τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, εὐθὺς ἐπάγει. Νοεῖν ὕτως εἰδόσι Χριστὸν θέμις. Πῶς οὖν ἄλλως ἢ ὡς προείρηται, νοεῖν τὸν ἐπαίοντα; Εἰ δέ πως ὡς σταυρὸν στήσαντα τὴν πλάνην, καὶ τοῦτο νον ἀπεμφαῖνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές· οὐ γάρ τοι ος ὁ Χριστός.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

τήριγμα πιστῶν, καὶ σέβας θεῖον, Λόγε,
ὸν ζωοποιὸν τῶν παθημάτων τύπον
δέδωκας ἡμῖν σταυρὸν, εἰς σωτηρίαν.

μὲν οὖν στήριγμα πιστῶν, καὶ σέβας θεῖον ἡμῖν ὁ Λόγος σταυρὸν εἰς σωτηρίαν, παντί ῆλον· ἀλλ' οὐχ ὁ ζωοποιὸς τῶν παθημάτων τύπος, ὦ κενολόγε. Πῶς γὰρ ἐν σταυρικῷ τι τυπωθήσεται Χριστὸς συλλαμβανόμενος, ύμενος, ῥαπιζόμενος, ἐμπτυόμενος, σταυρού- λογχευόμενος, ἢ τι ἄλλο ὑφιστάμενος; οὐδα- μῶς. Σημαίνει γὰρ Χριστὸν ὁ σταυρὸς, οὐ . Διὸ καὶ σημεῖον καλεῖται παρὰ τῇ θείᾳ ἰ. Ἔθηκε γὰρ, φησὶ, Μωσῆς τὸν ὄφιν ἐπὶ ου· τουτέστιν ἐπὶ σταυροῦ. Ἀλλ' οὖν ση- καὶ ἕτερον τύπος· οἷον ὁ ἑῷος ἀστὴρ σημαί- μέραν· αὐτὸς δὲ ὁ ἥλιος τυποῖ, ἤτοι δείκνυσι μέραν. Ὡς οὖν ἐν σταυρῷ ἐστι Χριστὸς σημαι- νος· οὕτως ἐν τῇ ἰδίᾳ εἰκόνι τυπούμενος. Ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐμφαίνεται, ὥς φησιν ῖος Διονύσιος· καί γε αὐτῷ τε καὶ ἄλλοις Πα- ἐν παραλλήλου ἡ εἰκὼν καὶ ὁ τύπος εἴληπται. ὗτός ἐστιν ὁ ζωοποιὸς τῶν παθημάτων τύπος, ἡ ριστοῦ δηλαδὴ εἰκὼν, ἣ σὺ κρύπτειν βουλόμενος, ων ἐξεκάλυψας. Ὁ δὲ τοῦ σταυροῦ τύπος, ἡ τού- ν σημασία. Εἰ οὖν ἡ σημασία στήριγμα πιστῶν ὶ σέβας, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἡ ἐκτυπωτικὴ εἰκο- ογία. Οὕτως οὖν οὕτως ἔχει ὁ τῆς ἀληθείας λό- ς· οὐχ ὡς ἡ σὴ ψευδολογία ὡρίσατο.

Φαῦλος δ' ὅπερ πρὶν ἐγχαραχθὲν ἔπλετο
Ἀπεῖλες εἰκόνισμα, τὴν πλάνην, Λόγε.

ῦλόν ἐστι τὸ νόθον, ἀλλ' οὐ γνήσιον· τὸ παρὰ ν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν. Εἰ οὖν πρὸ σαρκώσεως Λόγου ἦν τὸ εἰκόνισμα, οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ λίαν ἔκτοπον, τὸ μὴ σαρκωθέντα Λόγον, σάρκα ίζειν· καὶ τὸν οὐδενὶ ἐμφερῆ, τοῖς πᾶσιν ὁμοιοῦν νι ἀνθρώπου. Ἐφ' οἷς ἐκεῖνο παρὰ Θεοῦ εἴρηται· ὁμοιώματι ὡμοιώσατέ με; Καὶ τοῦτο εἰδωλο- ρεία, καὶ ὑπ' αὐτοῦ δηλονότι ἀναιρούμενον. Ἐπεὶ μετὰ σάρκωσιν, σύνῳ θεομάχε, καὶ φαῦλος καὶ πλά- καὶ ἀναιρέτης τῆς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῷ κόσμῳ χαρατ-

Sic enim sentire par est eos qui norunt Christum.

XI. Nunquid intelligit mente captus quid loquatur? tantum non enim ex antecedentibus quam contumeliam excogitavit adversus imaginem Christi, in ipsum Christum transfert. Quod verum est, etsi non putat. Neque enim in superioribus de Christo aliquid elocutus, sed contumeliose invectus in ipsius imaginem, statim subjicit: Sic enim cogitare Christum scientibus par est. Quo igitur alio modo potest, quam quo dictum est, cogitare qui hæc audit? Si vero dicat, cogitandum ut crucem, quæ cohibuit errorem, et istud non solum dissimile, sed et impium est: neque enim crux Christus est.

STEPHANI.

[Verbum,
Columen fidelium, et cultu divino venerandum, o
Vivificum Passionis typum
Dedisti nobis crucem, in salutem.

XII. Quod quidem fidelium firmamentum et divinam religionem dedit nobis Verbum crucem ad salutem, nemini non perspicuum est. At non illa continuo vivifica passionum figura, o loquacule. Quomodo enim in crucis effigie repræsentabitur Christus comprehensus, constrictus vinculis, colaphis cæsus, consputus, crucifixus, perfossus lancea, aut aliquid aliud perferens? Nullo prorsus pacto. Significat enim Christum crux, non repræsentat. Unde et signum appellatur a divina Scriptura. *Posuit enim*, inquit, *Moses serpentem pro signo* [23], hoc est, pro cruce. Aliud igitur signum est, aliud repræsentatio: sicuti sidus matutinum diem significat: sol ipse autem repræsentat sive exhibet diem. Quemadmodum igitur in cruce Christus significatur, sic in propria imagine repræsentatur. In imagine enim archetypum cernitur, ut ait divinus Dionysius: tametsi cum ipse, tum alii Patres, pro synonymis habent imaginis ac tipy seu repræsentationis voces. Hæc est vivifica passionum repræsentatio, imago Christi scilicet, quam tu dum cupis abscondere, detexisti invitus. Crucis vero repræsentatio, horum signum est. Sic ergo signum firmamentum fidelium ac pietas est, multo magis expressarum imaginum fabricatio. Sic igitur recte habet sermo veritatis: non ut tua mendax oratio censuit.

Expressam autem antea contra fas
Repræsentationem, quæ error erat, sustulisti, o
[Verbum.

XIII. Malum est quod illegitimum, non quod legitimum: quod præter naturam, non quod secundum naturam. Si ergo ante incarnationem Verbi repræsentatio per imaginem foret, non modo malum, sed et valde absurdum esset, Verbum non incarnatum carnem suspicari, et eum qui nemini similis sit, similem omnibus exhibere hominis effigie. Ob quæ dictum illud a Deo: *Cui simulacro assimilasti me* [24]? Et istud idololatria est ab ipso videlicet sublatum. Verumenimvero post incarna-

[23] Num. xxi, 9. [24] Isa. xl, 18.

tionem, tu Dei hostis: et malus es, et impostor, qui e medio tollas expressam pro mundi salute illius imaginem, quantumvis crucem exprimas: adversus imaginem disputando conatus ostendere opposita esse, quæ inter se conveniunt: siquidem in Christi imagine et crucem expressam licet intueri: alioqui nec vere exstitit, nec vir divinus appellatus est in similitudine nostra conspectus: nec corpus habuit tactui obvoxium et colori, quod est quantitate et qualitate præditum: unde consequitur positio in loco et extensio in tempore. Non has esse circumscriptionis proprietates intelligit, qui vel levissime ratiocinandi usu pollet? Quomodo igitur his præditus non circumscriptus sit? Quomodo qui in similitudinem hominum factus est, non similitudine hominum pingatur? Quomodo specie et habitu inventus ut homo, sine habitu et specie sit? Quæ hæc insipientia, et in rebus perspicuis dimicatio est? veluti si exoriente sole pertendat aliquis noctem esse. Nonne ex punctis linea est? non ex lineis figura primum trangularis, et sic reliqua deinde alterius figuræ? non ex diversis figuris vultus informatur, qui depictus in imagine homo esse agnoscitur, ut et divinitus inspirata Scriptura docet? An sine forma Christus? Clamat Apostolus, formam servi ipsum accepisse: tu forma caruisse suggeris? habitu ac figura inventum ut hominem: tu sine figura et habitu? in similitudinem hominum factum esse, tu dissimilem? imago enim similitudo est. *O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ: non desinis subvertere vias Domini rectas* [28]? Nec sunt hæc a me: Paulus iibi novo Elymæ ista canet. Cæteroqui illud, homo fraudulente, considera: ejusdem naturæ proprietates esse æquales atque invicem cohærentes: unaque si exsistat, necessario et reliquas simul exsistere: quemadmodum et una sublata universæ simul tolluntur. Quales sunt divinæ naturæ proprietates, exempli gratia, quod sit expers corporis, quod non cadat sub aspectum, quod nequeat comprehendi, aut circumscribi, aut mutari, aut pati, et quævis aliæ. Si unam illarum igitur videatur aliquis fortassis quasi ex suppositione submovere, vel submutare, videlicet incomprehensum, ac dicere divinitatem comprehendi posse, posteaque enumeret omnia quæ divinitati competunt: uno mutato, statim reliqua ejusdem ordinis una mutantur: et consectarium est dicere divinitatem, ut comprehensam, six et corporatam, et aspectabilem, et in circumscriptam, et mutationi obnoxiam, et patibilem esse: neque natura fert, et dictum est, unius immutatione vel interitu non una immutari omnia vel interire. Eadem ratio est et humanitatis Christi. Proprietates ergo illius, quod sit corporata, aspectabilis, circumscripta, mutabilis, patibilis, et aliæ quæcunque adjici possunt, omni homini insunt. Immutasti igitur aut sustuli-

[28] Act. xiii, 10.

A σομένης αὐτοῦ εἰκόνος, κἂν σταυρὸν χαράττῃς. Ταύτης ἀντιθετικῶς πειρώμενος δεικνύειν ἀντικείμενα τὰ ἀλλήλοις ἑπόμενα· εἴ γε ἐν Χριστοῦ εἰκόνι καὶ σταυρὸν ὁρᾷν ἔστιν ἐκτυπούμενον. Μὴ γὰρ οὐκ ἀληθῶς οὐσιώθη καὶ ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος ἐχρημάτισεν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει ὁρώμενος; μὴ οὐκ ἔσχε σῶμα ἁφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτον, ὅπερ ἐστὶν ἐν ποσότητι καὶ ποιότητι, ἐφ' οἷς ἐπακολουθεῖ τοπικὴ θέσις, καὶ χρονικὴ παράτασις. Οὐ ταῦτα περιγραφῆς ἰδιώματα συνίησι καὶ ὁ μικρόν τι εἰδὼς συλλογίζεσθαι; Πῶς οὖν ὁ ἐν τούτοις οὐ περιγραπτός; Πῶς οὖν ὁ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως εἰκονιζόμενος; Πῶς ὁ ἐν σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, εἴη ἂν ἀσχημάτιστος; Τίς ἡ ἄνοια αὕτη, καὶ ἐν τοῖς ἐναργέσι μάχη; ὡς εἰ καὶ ἡλίου ἀνίσχοντος B ἐνίστασθαι νύκτα εἶναι. Οὐκ ἐκ στιγμῆς γραμμή; οὐκ ἐκ γραμμῶν σχῆμα πρῶτον τὸ τρίγωνον, εἶθ' οὕτως τὰ λοιπὰ ἑτερόσχημα; Οὐκ ἐκ σχημάτων ποικίλων μορφοῦται πρόσωπον, καὶ ἐξεικονιζόμενον ὁμολογεῖται ἄνθρωπος εἶναι, ὡς καὶ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ δοκεῖ; ἀμόρφωτος ὁ Χριστός; ὁ Ἀπόστολος βοᾷ, μορφὴν δούλου αὐτὸν λαβεῖν. Καὶ σὺ ἀμόρφωτον ὑποδεικνύεις; ἐν σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπον, καὶ σὺ ἀσχημάτιστον; ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι, καὶ σὺ, ἀνόμοιον; τὸ γὰρ εἰκόνισμα, ὁμοίωμα. Ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥᾳδιουργίας, υἱὲ διαβόλου· ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης· οὐ παύῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας; Μὴ γὰρ πρὸς ἐμοῦ; Παῦλός σοι ταῦτα ἐπᾴσει τῷ νέῳ Ἐλύμᾳ. Ἄλλως τε ἐκεῖνο ἐννόησον, πλανῆτα, ὅτι τὰ τῆς αὐτῆς φύσεως ἰδιώματα C ἰσοδύναμά τέ εἰσι καὶ ἀλληλοῦχα· καὶ ἑνὸς ὄντος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ λοιπὰ συνυπάρχει· ὥσπερ καὶ ἀναιρεθέντος τὰ πάντα συναναιρεῖται. Οἷον τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, φέρε εἰπεῖν, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀπερίληπτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀναλλοίωτον τὸ ἀπαθὲς, καὶ ὅσα ἄλλα· εἰ οὖν ἓν τούτων δόξειέ τις καθ' ὑπόθεσιν ὑπεξᾶραι τυχὸν, ἢ ὑπαλλάξαι, ἤτοι τὸ ἀπερίληπτον, καὶ εἰπεῖν ὅτι ἡ θεότης περιληπτή ἐστιν, ἐπεὶ πάντα λέγεται ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν, συμμετέβαλεν εὐθὺς τῇ τοῦ ἑνὸς μεταβολῇ τὰ σύστοιχα πάντα· καὶ ἀκολουθεῖ λέγειν αὐτὴν, ὡς περιληπτὴν, οὕτω καὶ ἐνσώματον, καὶ ὁρατὴν, καὶ περιγραπτὴν, καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ παθητήν· καὶ οὐκ ἐνδέχεται, ὡς προείρηται, τῇ τοῦ ἑνὸς ὑπαλλαγῇ ἢ ἀναιρέσει, μὴ οὐχὶ συνυπαλλάττεσθαι ἢ συναναιρεῖσθαι τὰ πάντα. D Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ. Ἰδιώματα οὖν αὐτῆς τὸ ἐνσώματον, τὸ ὁρατὸν, τὸ περιγραπτὸν, τὸ ἀλλοιωτὸν, τὸ παθητὸν, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τούτοις ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ ἔνεστιν. Ὑπήλλαξας οὖν ἢ ἀφεῖλει ὁριστικῶς ἓν τῶν εἰρημένων, ἤτοι τὸ περιγραπτόν; καὶ εἴη ἂν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὥσπερ ἀπερίγραπτος, οὕτω καὶ ἀσώματος, καὶ ἀόρατος, καὶ ἀπερίληπτος, καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ ἀπαθής· ἢ οὐδὲν ὧν τῶν ῥηθέντων τῇ τοῦ ἑνὸς ἀφαιρέσει ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὰ σὰ τῶν ἀσεβημάτων λογάδρια, καὶ τὰς ἐκ ψάμμων οἰκοδομάς.

endo unam aliquam ex antedictis, nempe circumscriptionem? erit deinceps Christus secun- humanitatem, quemadmodum incircumscriptus, sic et corporis expers, nec aspectabilis, ue incomprehensus, immutabilis: impatibilis, ac necesse est ut nihil sit eorum quæ dicta el uno sublato, per tuas plenas impietatis oratiunculas, ædificationemque ex arena.

…μος γὰρ οὗτος ἐμφρόνως πᾶσι πρέπει,
… προσπαγεὶς ἔσωσας, αὐτὸ καὶ σέβειν.

… πάλιν ὁ κενολόγος ἀνοηταίνων ἀποφαίνεται. … καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὁ βασιλεὺς σέσωκε τὴν κατὰ τοῦ δεῖνος πήξας τὸ δόρυ, ἐπιλέγειν τὸν …γον, τὸ δόρυ σέβειν, ἀφέντα τὸν βασιλέα. Δέον …ῷ προσπαγεὶς ἔσωσας αὐτὸ μετὰ σὲ σέβειν, … τὸν σεσωκότα, ἔπειτα τὸν δι' οὗ ἡ σωτηρία. …ὑπὸ τῆς ἄγαν τυφλότητος, τὸ μὲν ἐξεθείασε, …ἀπεσιώπησε μὲν ὧδε, ἐνύβρισε δὲ ἄνω, δυσ-…ς τὴν αὐτοῦ εἰκόνα· ὢ, ὢ φοβερὸν τὸ δρα-… σκληρὸν ἀνάγγελμα· ὅτι καὶ Στέφανος …μάχος.

…φωνον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξῃρημένον,
…στὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης,
… γεηρᾷ, ταῖς Γραφαῖς πατουμένῃ,
…ων σὺν υἱῷ τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ,
…υροῦ χαράττει τὸν τρισόλβιον τύπον.

…ωρὸς, φησὶ, μωρὰ λαλήσει· καὶ ἡ καρδία …μελετήσει πλάνην. Πλὴν ἐρωτητέον δι' ἣν …ὦ λογοποιὲ τοῦ ψεύδους, οὐ φέρει ὁ δεσπότης … ἐγγράφεσθαι, ἄφωνον εἶδος καὶ πνοῆς ἐξῃρ-…ως τοῦ ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ τοιούτου εἴδους ἐγ-…ἐντος αὐτῷ σταυρικοῦ τύπου φωνητικοῦ καὶ …όντος; Ἀλλ' οὐδαμῶς. Ἢ ὡς εἴ τινος εἰκό-…ούσης καὶ πνεούσης, τῆς δὲ Χριστοῦ τοῦτο …ούσης; ἀλλ' εὔδηλον ὡς πᾶσα τεχνητὴ εἰκὼν …ς ἐστι καὶ ἄπνους· ἢ γὰρ ἂν οὐ παράγωγον, …πρωτότυπον, καὶ εἰκὼν φυσικὴ, ὡς ἕκαστος ἔχει …ς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. Πῶς οὖν ὅπερ ἐπὶ πάσῃ …ι… πρόσεστιν, οὐ φέρει ὁρᾷν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ, τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίου κατὰ πάν-…, καὶ παραπλησίως μετασχόντος ἡμῖν, σαρ-… καὶ αἵματος, καθὰ γέγραπται. Εἰ μή τι ἄρα …ποιῇ τοῖς γεγραμμένοις, καὶ βούλοιτο ἑαυτῷ …μον καὶ ἄσαρκον ἀναθεωρεῖν τὸν Χριστὸν ἐπιδη-…αντα, Μανιχαϊκῷ δηλονότι φρονήματι. Εἰ δὲ πι-…ει ὃ ὁμολογεῖ, καὶ φερέτω γράφεσθαι Χριστὸν … πᾶσιν ἀνθρώποις, οἷς ὡμοιώθη κατὰ πάντα … ἁμαρτίας· ἵνα μὴ ἡ ἀγραφία ἄρνησιν αὐτῷ …ρίσηται τῆς ἀληθοῦς ἐνανθρωπήσεως. Ἄλλως … ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, οὐ ψυχῆς τῆς ἀοράτου, …οῦ γε εἰπεῖν, θεότητος, ἀλλὰ τοῦ σώματος αὐ-…πάρχει χαρακτὴρ, καθὰ παντὸς ἀνθρώπου. Τὸ …ον αὐτοῦ σῶμα, ἄπνουν καὶ ἄφωνον ἐγεγόνει …υρῷ· διὸ καὶ νεκρὰ εἰκὼν παρὰ τῷ θείῳ …ρίῳ Ἀρμενίας εἴρηται. Ὥστε εἰκότως ἄφω-…δος καὶ πνοῆς ἐξῃρημένον ἐγγέγραπται Χρι-…ὸς ὁμοίου τὸ ὅμοιον. Καὶ σύ γε ἠσχημόνησας …ηρῶν. Ἀλλὰ πάλιν ἀναλάβωμεν τὸ θεώρημα,

A *Hanc enim legem sapienter omnes servare decet,*
Id nempe colere, cui tu affixus nos *servasti.*

XIV. En iterum fabulator desipere deprehenditur. Tanquam si dicamus, rex urbem servavit injecta in aliquem hasta: adjiciatque garrulus, præterito rege hastam coli oportere. Dici par est: Cui affixus salutem attulisti, illud secundum te colimus: primum scilicet eum qui servavit: deinde crucem, per quam allata salus est. At iste præ nimia cæcitate alterum divino cumulavit honore, alteram nunc quidem prætermisit, superius autem affecit contumelia, ipsius imagini maledicens. O terribile spectaculum! o acerbum nuntium! Christo Stephanus bellum indicit.

In specie muta et vacua spiritu
B *Christum depingi non ferens imperator,*
Materia terrestri quam Scripturæ proterunt,
Leo cum filio novo Constantino,
Crucis imprimit ter felicem typum.

XV. *Fatuus*, inquit Scriptura, *fatua loquetur, et cor ejus mediabitur errorem* [26]. Cæterum quæri oportet quam ob causam, o mendacii concinnator, non patiatur dominus pingi Christum, mutam speciem ac spiritu destitutam? nempe ut tali sub lata specie ac forma, effingatur ei crucis figura vocalis ac spirans? Minime sane. An quia imago aliqua est quæ vocem emittat, quæ spiritum ducat, non habet istud autem imago Christi? Atqui perspicuum est omnem imaginem ex arte factam, voce carere ac spiritu: alioqui non exemplum, sed prototypum est, et imago naturalis, qualis quisque C est sui patris imago. Quomodo igitur quod in omni hominis imagine inest, nolit et in imagine Christi intueri, qui omnibus hominibus similis est per omnia, *et similiter participavit nobiscum carni et sanguini* [27], sicut scriptum est. Nisi utique fidem derogat his quæ scripta sunt, secumque statuit Christum contemplari, qui sine sanguine et carne apparuerit, Manichæo sensu scilicet. Quod si credit autem id quod confitetur, et Christum pingi patiatur æque ac cæteros homines, quibus *similatus, est per omnia absque peccato* [28]: ne picturæ negatio negationem in eo arguat veræ incarnationis. Cæterum nec imago Christi, animæ, quæ sub aspectum non cadit, nedum divinitatis, sed corporis ipsius figura est, quemadmodum hominis D cujuslibet. Sanctum vero ipsius corpus voce ac spiritu in cruce caruit: quapropter et mortua imago a divo Gregorio Armeno appellata est. Itaque jure merito expers vocis species ac destituta spiritu depictus est Christus, simile ex simili. Ac tu quidem ineptum te præbuisti inaniter garriens. Sed denuo quæ proposuisti resumamus.

[26] Isa. XXXII, 6. [27] Hebr. II, 14. [28] Hebr. III, 15.

In specie muta et vacua spiritu
Christum depingi non ferens imperator,
Materia terrestri, quam Scripturæ proterunt.

XVI. Sciscitor vero ab eo perlibenter, an non in terrena materia, a Scripturis abjecta, figura crucis impressa sit? Quomodo igitur in ea Dominus ignominiam patitur? nam Christi loco crux figurata est. Secum ergo ipse pugnat, et cum id æquo ferat animo, non tamen æquo animo fert. Viden' quisquis sapis ut hæ nugæ Christo contumeliosæ sint? Quid ergo? non ex Adami massa divina caro, et simul terrenus Adam, et terrena materia hominis caro quælibet? non et aliquid tibi terrenum inest? At non simpliciter omnis materia a sacris Scripturis repudiatur, vir desipientissime, sed quæ hanc censuram sustinet. Multa sunt enim e donis Deo dicatis in materia cælata, nec sunt ullo modo repudiata. Sed omne tibi consilium est imaginem Christi idolum appellare, et id evidenter probare. Nam illis Apostoli verbis obsequi te putas: *Scitis quoniam cum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes* [29]: atque exinde ostendere Christianos gentilium more in exitium ruere, postquam desiit esse idolum in mundo, juxta Apostoli sententiam; postquam invocatum est nomen benedictum in universa terra; postquam confessi sumus unum Dominum, unam fidem, unum baptisma; postquam oblatio munda opposita est sacrificiis idolorum; postquam ab ortu solis usque ad occasum in omnibus sacris templis fere expressa est imago Christi; post tot sanctas synodos, quæ depictum ante oculos Christum habuere; postquam in foribus est Christi adventus. Vides errorem pejorem omnibus quæ post Christum exortæ sunt hæresibus: siquidem nulla ex illis manifeste conata est Christum negare; hic vero id occurrit. Nonne qui crucis figuram negat, et crucem negat? Prorsus quidem. Et Christi imaginem qui spernit, Christum omnino ille sprevit. Nam si concesseris prius esse vérum, quomodo non et alterum? Quid igitur non miscenda misces, ea quæ de idolis dicuntur ad imaginem Christi dæmoniace transferens. Non quæcunque lex dicit, his qui sunt in lege loquitur? non quæcunque Apostolus coarguit, his qui tunc gentiliter viverent, denuntiat? Non audis sanctum Athanasium clamantem? « Non ut deos imagines adoramus, qui sumus fideles, absit! more gentilium: sed studium duntaxat, affectumque nostræ dilectionis erga formam personæ imaginis demonstramus [30]. » Unde sæpenumero detrita effigie, tanquam lignum deinceps inutile, imaginem tunc igni tradimus. Gentes vero lignum ipsum secundum naturam, aurumque et argentum, humanis figuris insculpta deos suos esse

Ἄφωνον εἶδος, καὶ πνοῆς ἐξηρμένον,
Χριστὸν γράφεσθαι μὴ φέρων ὁ δεσπότης,
Ὕλῃ γεηρᾷ, ταῖς Γραφαῖς πατουμένῃ.

Ἐπυθόμην δ' ἂν ἡδέως αὐτοῦ, οὐκ ἐν ὕλῃ γεηρᾷ ταῖς Γραφαῖς πατουμένῃ ὁ ἐγχαραθεὶς τοῦ σταυροῦ τύπος; Πῶς οὖν φέρει ἐν τούτῳ ὁ Δεσπότης τὴν ἀτιμίαν; ἀντὶ Χριστοῦ γὰρ ὁ σταυρὸς αὐτῷ ἐγκεχάρακται. Ἑαυτῷ οὖν ἠναντίωται ἄρα, καὶ φέρων οὐ φέρει. Ὁρᾷς, ὁ συνιὼν, ὡς παιδιὰ ταῦτα κατὰ Χριστοῦ; Τί οὖν οὐκ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδὰμ ἡ θεοφόρος σὰρξ, καὶ ὅμως γεηρὸς ὁ Ἀδὰμ, καὶ γεηρὰ ὕλη πᾶσα σὰρξ ἀνθρώπου; καὶ τί σοι τὸ γεηρὸν πρόσεισι; καὶ οὐδ' ἁπλῶς πᾶσα ὕλη ταῖς Γραφαῖς πατουμένη, ὦ ματαιόφρον, ἀλλ' ἡ τοῦτο ὑφισταμένη. Πολλὰ γὰρ ἐν ὕλῃ γραφίδος τῶν θείων ἀναθημάτων, καὶ οὐδαμοῦ πεπάτηται. Ἀλλ' ὁ σκοπός σοι ἅπας τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, εἴδωλον ὀνομάζειν ἀποδεικτικῶς· ἐκείναις ταῖς ἀποστολικαῖς φωναῖς οἰομένῳ ἀκολουθεῖν. Οἴδατε ὅτι ὅτε ἦτε ἔθνη, ἦτε πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαγόμενοι· κἀντεῦθεν δεῖξαι τοὺς Χριστιανοὺς ἐθνηδὸν ἀπολλυμένους, μετὰ τὸ μὴ εἶναι εἴδωλον ἐν κόσμῳ, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν· μετὰ τὸ κεκλῆσθαι τὸ ὄνομα τὸ εὐλογημένον ἐπὶ πάσης τῆς γῆς· μετὰ τὸ ὁμολογεῖσθαι ἕνα Κύριον, μίαν πίστιν, ἓν βάπτισμα· μετὰ θυσίαν καθαρὰν ἀντίθετον τῆς εἰδωλοθύτου· μετὰ τὸ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς σχεδὸν ἐκτετυπῶσθαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ· μετὰ τοσαύτας ἁγίας συνόδους, ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ὁρωμένου Χριστοῦ ἐγγεγραμμένου· μετὰ τὸ ἐν προθύροις εἶναι τῆς Χριστοῦ παρουσίας. Εἶδες πλάνην χείρονα πασῶν τῶν μετὰ τὸν Χριστὸν ἀναφυεισῶν αἱρέσεων. Εἴπερ ἐν ἐκείναις οὐδεμία προφανῶς ἀρνεῖσθαι Χριστὸν ἐβιάζετο· ἐνταῦθα δὲ τοῦτο. Ἆρα οὖν ὁ ἀρνούμενος τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, οὐ τὸν σταυρὸν ἀρνεῖται; καὶ πάνυ· καὶ ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἀθετῶν, τὸν Χριστὸν πάντως ἠθέτησεν. Εἰ γὰρ δώσεις τὸ πρῶτον ἀληθεύειν, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ δεύτερον; Τί οὖν τὰ ἄμικτα μιγνύεις, τοῖς κατ' εἰδώλων λεγομένοις τῇ Χριστοῦ ἀνάπτων εἰκόνι δαιμονιωδῶς; Οὐχ ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ; Οὐχ ὅσα ὁ Ἀπόστολος κατηγορεῖ, τοῖς ποτὲ ἐθνικῶς ζῶσιν ἐξηγορεῖ; Οὐκ ἀκούεις τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου βοῶντος· « Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον, καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες. » Ὅθεν πολλάκις τοῦ χαρακτῆρος λειανθέντος, ὡς ξύλον λοιπὸν ἀργὸν, τὴν ποτὲ εἰκόνα καίομεν. Ἕλληνες δὲ αὐτὸ τὸ ξύλον κατὰ φύσιν, καὶ τὸν χρυσὸν, καὶ τὸν ἄργυρον ἐγκεχαραγμένα μορφαῖς ἀνθρωπίναις, θεοὺς αὐτῶν εἶναι ὡμολόγουν (e). Ταῦτά ἐστι τὰ εἴδωλα ἅπερ προφητικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς κατηγορεῖται· καὶ ὡς

[29] I Cor. XII, 2. [30] Quæstio ad Antiochum t. II, pag. 345.

VARIÆ LECTIONES.

(e) Ὅρα τί σημαίνει τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ms. in margine. *Vide quid significent simulacra gentium, argentum et aurum, opera manuum hominum.*

α, κἂν ὀφθαλμοὺς ἔχωσι· καὶ ὡς ἄφωνα, καὶ α, κἂν στόμα ἔχωσι· καὶ εἴ τι ἄλλο θεωρούμενον, ἀνενέργητον δέ. Παῦε λοιπὸν κατὰ Χριστοῦ ϊκῶς βλασφημῶν, ὦ τᾶν.

confitebantur. Hæc sunt idola, quæ propheta condemnat, et quæ Apostolus: quæ non vident, tametsi oculos habent, quæ sine voce ac sermone sunt, tametsi os habent: item quidquid illud considerari it, expers autem officientiæ est. Desine deinceps, o bone, adversus Christum Judaico ritu blasphemare.

—

ΥΠΟΓΡΑΦΗ.

ἀποστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ ἑπόμενος, τῇ τῆς Ἐκκλησίας θεσμοθεσίᾳ πειθόμενος, τὰς ίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους ἀποδεχόμενος, τὴν ἐν Βλαχέρναις κροτηθεῖσαν σύνοδον, καὶ τὴν ης ἐπικυρωτικὴ ἀθροισθεῖσαν, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκτεθεῖσιν ὀρθοδόξοις δόγμασιν ἑπόμενος καὶ νων, τούς τε παρ' αὐτῶν ἀποβληθέντας ἀποόμενος, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν δειχθέντας ἀποδεχός, πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν ποίησίν τε καὶ προσκύἀθετῶν, τὸν δὲ ὑπὸ Ταρασίου σύλλογον ἀποόμενος, καὶ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας ἀναθεμα-.

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

σα αἵρεσις νεωστὶ ἀναφυεῖσα, τὰς πρὸς αὐτῆς τις, ἀποσείεσθαι οἴεται· τάς τε ἀποστολικὰς Πατρικὰς διδασκαλίας προσίεσθαι· καὶ τὰς μὲν γεννημένας ἁγίας συνόδους ἀποδέχεσθαι· δοκιμένη δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, διελέγἀντιστρόφως ἔχουσα. Οὕτω τοιγαροῦν καὶ ἡ ῦσα, ὡς σὺν Θεῷ προϊὼν ὑποδείξει ὁ λόγος. Ἀλλ' ο πρῶτον ἐρωτητέον· Πῶς οὖν, ὦ γενναῖε, πᾶεἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετῶν, οστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ ἕπεσθαι λέ; τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ὧδε· Σκιὰν γὰρ ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων· σκιὰν τὴν παιὰ, τὴν εἰκόνα τὴν νέαν (f)· τὰ πράγματα τὰ λλοντα ἀγαθὰ ἐκφάναντος. Τοῦ τε θεολόγου Γρηίου ...ς τῷ Ἀποστόλῳ, Τύπον τύπου εἶναι ...ντας τὸν νόμον τῆς χάριτος· ἐκ παραλλήλου ... τούτοις κέχρηνται τοῖς ὀνόμασι. Δῆλον ς καὶ τὴν εἰκόνα τύπον ὀνομάζειν, καὶ τὴν σκιὰν ύπον· ... γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν ...ν ...ιχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. Ἐπεὶ καὶ ἀντυπα τῶν ἀληθινῶν, τὰ τοῦ νόμου εἴρηται παρὰ τῷ ...Ἀποστόλῳ· ὡς εἶναι σκιάν, καὶ τύπον, ... τὸ αὐτό. Καὶ πάλιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος ... που λέγων· « Εἰκόνα τύπου δειχθέντος τῷ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος, ἐκάλει πάντα τὰ κατὰ νόμον ἱερουργούμενα· » Καὶ Δαυϊτικῶς δὲ εἰν· « Ἐν εἰκόνι ἐν τῷδε τῷ βίῳ διαπορευόμεθα. Διονυσιακῶς αὖθις εἰπεῖν· « Αἰσθηταῖς εἰκόσιν τὰς θείας, ὡς δυνατόν, ἀναγόμεθα θεωρίας. » ν τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἴρηται αὐτῷ· εἰκὼν ιον μύρον· εἰκὼν ὁ σταυρικὸς τύπος· φησὶ γὰρ τοὺς οὕτως ζῶντας, ὡς δμοιειδεῖς ἐνσημαίνον-

SUBSCRIPTIO.

XVII. Apostolorum et Patrum doctrinam sequens, et Ecclesiæ definitioni credens, sanctas et œcumenicas sex synodos suscipiens, et eam synodum quæ in Blachernis celebrata est, et quæ congregata ad hanc confirmandam, item exposita ab illis orthodoxa dogmata sequens, et his acquiescens, eos abjiciens, quos illæ abjecere, et quos illæ suscipere suscipiens; omnem imaginum effectionem et adorationem spernens, conventum vero sub Tarasio habitum abjiciens, et secus sentientes anathematizans.

Propria manu subcripsi.

XVIII. Omnis hæresis recens enata, superiores hæreses rejicere se putat: apostolorum Patrumque doctrinas admittere et sanctas synodos ante suam ætatem habitas suscipere: cum exploratur autem a sermone veritatis, secus se habere arguitur. Sic igitur, et præsens hæresis, ut cum Deo procedens oratio demonstrabis. Sed illud prius quærendum est: Quomodo ergo, vir egregie, omnem imaginum confectionem et adorationem spernens, apostolorum et Patrum doctrinam sequi te dicis? Apostolo sic dicente: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum* [31]. Umbram veterem, imaginem novam, res denique futura bona exponit. Gregorius item Theologus congruentur cum Apostolo, legem et gratiam esse alterum alterius exemplar dixit: persæpe enim his utuntur verbis eadem vi ac potestate. Unde perspicuum est imaginem hos exemplar appellare, et umbram exemplar. *Vide*, enim, inquit, *omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte* [32]. Mox et *exemplaria verorum* [33] ea quæ sunt legis appellantur ab eodem Apostolo, ita ut umbra, figura et exemplar, unum idemque sit. Et rursum sapientissimus Dionysius alicubi dicit: « Imaginem exemplaris quod ipsi ostensum est in monte Sina, appellabat omnia quæ secundum legem sacro ritu peragebantur [33*]. » Et ut cum Davide loquar: In imagine in hac vita pertransimus [34]. Cum Dionysio iterum; « Sensibilibus imaginibus in divinas, quoad fieri potest, assurgimus contemplationes. » Imaginem vocat sacrum altare; imaginem, divinum unguentum; imaginem, crucis figuram. Nam et eos qui sic vi-

[31] Hebr. x, 1. [32] Hebr. viii, 5. [33] Hebr. ix, 24. [33*] De cœlesti hierarchia, cap. 1, n. 2. [34] Psal. xxxviii, 7.

VARIÆ LECTIONES.

(f) Ὅρα τί σκιὰ καὶ τί εἰκὼν καὶ τίνα τὰ πράγματα, ms. in margine.

vunt, ut sint similis formæ cum eo qui illos crucifixa imagine propriæ impeccantiæ insignit, imagines et sacratos ornatus idem appellat. Imagines denique omnia quæ in mysticis cæremoniis conspiciuntur. Quid ergo? non id omne imaginum confectio et adoratio est? Maxime: quæ tu dum spernis, sprevisti manifeste non apostolorum simpliciter, ac Patrum doctrinam, sed et Novum Testamentum; si vero Novum, utique et Vetus. Video autem et te spretum a te ipso, angelosque spretos. Imago Dei homo est, quoniam imitari potest eum qui non est imitatione ab ullo exæquandus. Siquidem dicit Scriptura: *In imagine Dei feci hominem* [35]. Imago Dei angelus est, inquit divinus Dionysius. Imaginum igitur confectionem et adorationem ambos esse concesseris, vel invitus. Etenim et angelus adoratur. et homo. Sprevisti ergo, et terrena, ut videtur, et cœlestia. Neque enim segregasti hanc ab illa, pictam a naturali; sed omnem collective imaginis confectionem et adorationem spernere præ te tulisti, nihil speciatim excipiens, præter sanctam Trinitatem. Ipsa enim sola non imaginis confectio est, quoniam neque creata sed increata; neque aliter possit intelligi perfecto dilucide tua propositio. Sed iterum ad id de quo agitur revertamur.

Apostolorum et Patrum doctrinam sequens omnem imaginum confectionem et adorationem spernens.

Vox Petri principis apostolorum.

Profer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et illam in turricula exprime, ut cernant populi qualem formam assumpserit Filius Dei (*g*).

Vox sancti Dionysii.

XX. Benigna initiatio primitiva sensibilibus imaginibus supercœlestes mentes descripsit in contextu Scripturarum, res sacras exprimentium (*h*).

Vox sancti Athanasii.

XXI. Nos qui fideles sumus, imagines non adoramus tanquam deos more gentilium: absit! sed studium duntaxat et affectum nostræ dilectionis erga formam personæ imaginis demonstrantes (*i*).

Vox sancti Basilii.

XXII. Adeste mihi nunc, o præclari athleticorum certaminum pictores, mutilam ducis imaginem vestro illustrate artificio. *Et post alia:* Pingatur in tabula et certaminum agonotheta Christus (*j*).

Vox sancti Gregorii Nazianzeni.

XXIII. Polemona pictum prominentem conspicans (*k*):

A τος τῇ σταυροειδεῖ τῆς οἰκείας ἀναμαρτησ
κόνι· εἰκόνες καὶ ἱερατικαὶ διακοσμήσεις, ὁ
φησι. Εἰκόνες πάντα τὰ κατὰ τὴν μυστικὴν
γίαν ὁρώμενα. Τί οὖν; οὐ ταῦτα πάντα ε
ποίησις καὶ προσκύνησις; καὶ μάλα· ἅπερ ο
τῶν, συνηθέτηκας ἀριδήλως οὐ τὴν ἀποστολικ
Πατρικὴν διδασκαλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ γὰρ τὴ
Διαθήκην· εἰ δὲ τὴν Νέαν, δηλονότι καὶ τὴν Π
Ὁρῶ δὲ ὅτι καὶ σεαυτὸν ἠθέτηκας, καί γε το
γέλους. Εἰκὼν Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐνδ
νην τοῦ ἀμιμήτου μίμησιν· εἴπερ φησὶ τὰ
Ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.
ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος, φησὶν ὁ θεῖος Διο
Εἰκονικὴν τοιγαροῦν ποίησιν καὶ προσκύνησ
σειας ἄμφω, κἂν μὴ βούλῃ. Καὶ γοῦν προσκ
B καὶ ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος· ἠθέτηκας οὖν
ἐπίγεια, ὡς ἔοικε, καὶ τὰ ἐπουράνια· οὐ γὰρ ὑ
λας τήνδε τῆσδε, γραφικὴν φυσικῆς πᾶσαν δὲ
ληπτικῶς εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσ
ἀθετεῖν ἔφθης εἰπὼν, οὐδὲν κατ' ἐξοχὴν
πλὴν τῆς ἁγίας Τριάδος· αὕτη γὰρ μόνη οὐ τ
εἰκονικὴ, ὅτι μηδὲ κτίσις, ἀλλὰ ἄκτιστος· κ
ἂν ἄλλως δυνηθείη νοηθῆναι σου ἡ πρότασις
γουμένως. Ἀλλὰ πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ τ
μενα.

Τῇ ἀποστολικῇ καὶ Πατρικῇ διδασκαλίᾳ
νος, πᾶσαν εἰποτικὴν ποίησιν καὶ προσ
ἀθετῶν.

Φωνὴ Πέτρου τοῦ κορυφαίου ἀποστόλων

C Ἐξένεγκε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Χριστοῦ, καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργ
ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφὴν ἀνέλαβεν ὁ Υἱ
Θεοῦ.

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

Ἡ φιλάνθρωπος τελεταρχία αἰσθηταῖς εἰκό
ὑπερουρανίους ἀνεγράψατο νόας, ἐν ταῖς ἱερο
καῖς τῶν λογίων συνθέσεσι·

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν
στοὶ, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ τὴ
σιν μόνον καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρ
χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐ
ζοντες.

Φωνὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

D Ἀνάστητέ μοι νῦν, ω λαμπροὶ τῶν ἀθλ
κατορθωμάτων ζωγράφοι· τὴν τοῦ στρατηγοῦ
βωθεῖσαν εἰκόνα, ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνα
χναις. Καὶ μεθ' ἕτερα· Ἐγγραφέσθω τῷ πίνα
ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός.

Φωνὴ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι·

[35] Gen. IX, 6.

VARIÆ LECTIONES.

(*g*) Ex Vita sancti Pancratii apud Bollandum mense Aprili 3 die, pag. 237. (*h*) Ex cap. I, de cœle[…]rarchia cap. 1, p. 3. (*i*) Ex Quæstionibus ad Antiochum quæst. 39. (*j*) Ex Homil. XVIII, in sanctu[…]laam. (*k*) De Actis sancti Pancratii cursus infra, epist. 42, lib. II.

ην ἰδοῦσα, καὶ γὰρ ἦν σεβασμία,
λθεν εὐθὺς καὶ θέας ἡττημένη.
ῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου.

γὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐ-ίας ἕνεκεν πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον κόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη. Εἶδον πατού- βαρβάρων φῦλα· καὶ τὸν Δαυῒδ ἀληθεύοντα· ε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουσεις.

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης.

δον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους· οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον· ἐναργῶς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. Πρόκει- Ἰσαάκ...

Φωνὴ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου.

δον ἐγὼ ἐπὶ τοίχου γραφῆς, ἐναθλοῦσαν τοῖς μασι κόρην· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν κατ-σα.

Φωνὴ τῶν τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου Πατέρων.

ν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δα-φ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται. μεθ' ἕτερα· Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωυργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται· ῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χρι-τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆ- καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν.

ῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα, διὰ τὸ μὴ ἐμποιῆσαι ν. Ἴδε καὶ αὖθις ἡ ἀποστολικὴ καὶ Πατρικὴ δι-αλία· ἡ ἀκρότης τῶν ἀποστόλων· ἡ κρηπὶς ν Πατέρων· αἱ κλεῖς τῶν δογμάτων· ὁ ὅρος τῆς ὀρθοδοξίας· οἷς ὁ ἀντιφθεγγόμενος, κἂν ἄγγελος, ἐκ-ηρυκε, ἀναθεματιστός. Οὐ γὰρ ἐξ ἀποστόλων, οὔτε μὴν ἐκ Πατέρων· ἀλλὰ νόθος, ψευδώνυμος. Ἠθέτηκας οὖν αὐτὴν, καὶ μὴ λέγων ἀθετεῖν, ἀθετῶν ν τέχνην καὶ προσκύνησιν εἰκονικὴν, ὡς Μωὰβ πάλαι.

Καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας θεσμοθεσίᾳ πειθόμενος.

Θεσμὸς οὖν ἐστιν ὁ πανίερος· τὰ παλαιὰ δηλονότι ἃ κρατεῖν ἡμᾶς ὁ μέγας Βασίλειος διατάττεται ρέπως. Ἐθισται τοίνυν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραα, ὡς βοᾷ ἡ ὑπ' οὐρανὸν πραγματικῶς ἐν τοῖς αὐτῆς ἱεροῖς ναοῖς καὶ ἀναθήμασιν, ἄνωθεν καὶ ἀρχῆς τοῦ θείου κηρύγματος, τὰς σεπτὰς εἰκόνας χαράττεσθαι· ἃς σὺ νῦν ἐκμειοῖς. Ἴδε οὖν ἡ ἐκπαστικὴ ἐν μέρει θεσμοθεσία. Ἠθέτηκας καὶ τήνε διὰ τοῦ μέρους ὅλῃ δυνάμει.

A (Ore venerando namque erat perquam et gravi)
Superata solo retulit visu pedem :
Pictum perinde verita luce ut præditum (*l*).

Vox sancti Chrysostomi.

XXIV. Ego et picturam ex cera fusilem adamavi tanquam pietate refertam : mihi enim visus sum angelum cernere illam barbarorum nubem profligantem. Vidi barbaras illas gentes conteri et conculcari, et Davidem vere exclamare : *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* (*m*)[86].

Vox sancti Gregorii Nysseni.

XXV. Sæpenumero miserabilis hujus rei imaginem in pictura vidi, nec absque lacrymis spectaculum præterii : adeo perspicue atque evidenter B ars pingendi oculis rem gestam subjiciebat. Procumbit Isaac, etc.

Vox Sancti Cyrilli.

XXVI. Vidi ego in muri pictura puellam in arena certantem ; nec sine lacrymis spectaculum illud conspexi.

Vox Patrum sanctæ synodi VI.

XXVII. In nonnulis venerabilium imaginum picturis agnus qui digito præcursoris monstratur, depingitur (*o*). *Et post alia :* Ut ergo quod perfectum est, vel colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur ; ejus qui tollit peccata mundi, agni Christi Dei nostri, humana forma characterem etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno erigi ac de- C pingi jubemus.

XXVIII. Hæc de multis pauca, ut fastidium non afferam. Ecce iterum apostolica et Patrum doctrina, sublimitas apostolorum, fundamentum Patrum, dogmatum claves, rectæ fidei norma : quibus qui contradicit, etiamsi angelus, condemnatus est et anathema declaratus. Non enim cum apostolis neque cum Patribus sentit, sed spurius est, et Christiani nomen falso gerit. Ipsam igitur *rectam fidem* quamvis te rejicere non dixeris, rejecisti, cum imaginum fabricam omnem et reverentiam, ut Moab olim, abrogasti.

Et Ecclesiæ institutis obtemperans.

XXIX. Lex ergo sancta est prorsus : vetusti utique mores, quos a nobis retineri magnus Basilius D egregie præcipit. Constitutum certe est ecclesiastica traditione : sicut Ecclesia quæ in terris est, ipso usu, in sacris suis templis et donariis clamat ; jam inde a primis evangelicæ prædicationis temporibus, venerandas imagines effingi, quas tu nunc comminuis. En igitur Ecclesiæ, quod ad istam rem attinet, institutum : cujus tu hanc partem, quantum in te fuit, abrogasti.

[86] Psal. LXXII, 20.

VARIÆ LECTIONES.

(*l*) Ex carminibus iamb. XVIII. (*m*) Ex Serm. I, de diversis utriusque Testamenti locis. (*n*) Ex Oratione Abraham. T. II, p. 908 b. (*o*) Ex Canonibus. Can. 82, Tom. VI Concil. Labbei pag. 1177.

Et sanctas œcumenicas sex synodos recipiens.

XXX. Orthodoxæ synodi tum œcumenicæ, tum certarum regionum, quantumcunque multæ sint, ut sunt reipsa, nonnisi una sunt sensus divini communione, si spectetur primaria earum vis et potestas : sicut et unicum et fidei symbolum. At pro tempore adversus insurgentes videlicet hæreses progressæ, in dogmatis cujusque nefarii oppugnationes variæ visæ sunt, in eadem tamen doctrina orthodoxa constantes fuerunt. Quemadmodum, ut exemplo utar, granum frumenti unum quidem est cum terræ mandatur : at vim hanc habet insitam, ut opportuna edendis frugibus tempestate, grana ex ipso multiplicata producantur. Videamus proinde quomodo, cum recipias primam, pariter universas simul recipias. Ait igitur, ut omittam quæ præcesserunt, tanquam aliena a præsenti quæstione: Et id unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubtantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis, et incarnatus est ex Spiritu sancto et Maria Virgine, et homo factus est. Illum igitur ex Patre ante omnia sæcula genitum, ex Spiritu sancto et Maria Virgine incarnatum et hominem factum, unum esse hypostasi, duplicem natura, omnes sancti confitentur: perfectum in divinitate ac in humanitate perfectum. Qui secundum id quod habet ex Patre, incircumscriptus; siquidem et Pater incircumscriptus : ex Matre circumscriptus : siquidem et Mater circumscripta. Qualis Pater, talis etiam secundum omnia qui ex ipso genitus. Et qualis Mater, tale item secundum omnia quod ex ipsa natum : ne, si vel unum desit, perfectum tollatur, ac totum pereat. Quando igitur Mater a natura habet ut corporea forma pingatur, quippe quæ circumscripta ; Christus quoque a natura hoc habet, tanquam ipsius progenies circumscripta. Alioqui non est ejus revera et natura filius. Atqui verus ipsius filius est, sicut et ipse verus Patris filius. Itaque corporea forma pingitur secundum id quod a Matre habet, qui secundum id quod a Patre habet incircumscriptus est divinitate, ita ut necessitate omni naturæ, alterum ab altero verum testimonium accipiat. Hoc certe sancta synodus œcumenica prima tanquam pro suprema potestate edixit, ut nempe Christus pingeretur siquidem eum carne indutum et hominem factum esse confitetur. Nihil enim, quod carne constet, pingi non potest : neque ullus homo est, qui cum cerni possit, imagine exprimi non possit. Deinde nec proprie Deiparæ nomine Mariam appellavit : sed quando Dei Filium ex ipsa carnem sumpsisse et hominem factum esse affirmavit, potentia prædicavit ipsam esse Deiparam. Si enim Deus est is qui genitus, consequenter Deipara est quæ illum genuit : relinquens tertiæ synodo, actu idipsum

A Τάς τε ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους ἀποδεχόμενος.

Αἱ σύνοδοι, αἵ τε οἰκουμενικαὶ, αἵ τε τοπικαὶ ὀρθόδοξοι· τοσαῦται μέν εἰσι τῷ ἀριθμῷ, ὁπόσαι καὶ εἶεν· μία δὲ πᾶσαι τῷ θείῳ φρονήματι, ὡς καὶ ἓν τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, ἐν τῇ πρώτῃ δυνάμει θεωρούμεναι· κατὰ καιρὸν δὲ πρὸς τὰς ἐπανισταμένας αἱρέσεις δηλονότι προϊοῦσαι, καὶ ποικιλλόμεναι μὲν τῇ ἀντεξαγωγῇ τοῦ πονηροῦ φρονήματος· μένουσαι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ὀρθοδόξῳ δόγματι. Καθάπερ (ἵνα καὶ ὑποδείγματι χρήσωμαι) ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ὅτι εἷς μέν ἐστι σπειρόμενος· ἔχει δὲ ἐν αὐτῷ δυνάμει τὰς τῷ προσήκοντι καιρῷ διὰ τῆς καρποφορίας πολυπλασιαζομένους ἐνεργείᾳ κόκκους. Ἴδωμεν οὖν ὡς εἴπερ δέχῃ τὴν πρώτην, συναποδεχόμενος εἴης καὶ τὰς ἁπάσας. B Λέγει τοίνυν, ἵνα τὰ προηγούμενα παρῶ, ὡς οὐ κατεπείγοντα εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα· Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ· τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός· Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν· καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Ὁ τοίνυν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, σαρκωθεὶς ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσας ὡμολόγηται παρὰ πάντων τῶν ἁγίων, εἷς μὲν εἶναι τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς δὲ τῇ φύσει· τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι· C ἐκ Πατρὸς ἀπερίγραπτος, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πατήρ· ἐκ Μητρὸς περιγραπτὸς, ἐπειδὴ καὶ ἡ Μήτηρ· οἷος ὁ Πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ γεννηθεὶς κατὰ πάντα. Καὶ οἵα ἡ Μήτηρ, τοιοῦτον καὶ τὸ γεννηθὲν κατὰ πάντα· ἵνα μὴ ἐν τῇ τοῦ οὑτινοσοῦν ἐλλείψει τὸ τέλειον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ πᾶν οἰχήσεται. Ἐπεὶ οὖν ἡ Μήτηρ φωσικῶς ἐγγέγραπται σώματος χαρακτῆρι, ὡς περιγραπτή· τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φυσικῶς, ὡς γέννημα αὐτῆς περιγραπτόν. Εἰ δὲ μή, οὐ γέννημα αὐτῆς φύσει καὶ ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ μὴν Υἱὸς αὐτῆς ἀληθινὸς, ὡς Υἱὸς ἀληθινὸς ὁ αὐτὸς τοῦ Πατρός. Οὐκοῦν καὶ ἐγγέγραπται σώματος χαρακτῆρι κατὰ τὴν Μητέρα, ὁ κατὰ τὸν Πατέρα ἀπερίγραπτος τῇ θεότητι· ὡς ἂν ἐπαληθεύοι θάτερον θατέρῳ μαρτυροῦν ἐκ πάσης φυσικῆς ἀνάγκης. Τοῦτο τοιγάρτοι ἡ πρώτη ἁγία οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς ἐν D κεφαλαίῳ δυνάμει ἐκήρυξε τὸ, τὸν Χριστὸν ἐγγράφεσθαι· ἐπὰν ὁμολογῇ αὐτὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Οὐδὲν γὰρ ἔνσαρκον ἄγραπτον· καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὀφθεὶς, ἀνεξεικόνιστος. Ἐπεὶ οὐδὲ κυριολέκτως τὴν Μαρίαν Θεοτόκον ὠνόμασεν· ἀλλ' ἡνίκα ἐθέσπισε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι Θεοτόκον αὐτὴν δυνάμει ἐκήρυξεν. Εἴπερ γὰρ Θεὸς ὁ γεννηθεὶς, Θεοτόκος ἀκολούθως καὶ ἡ γεννήσασα· δοῦσα τοῦτο φθέγξασθαι ἐνεργείᾳ κυρίως τῇ τρίτῃ συνόδῳ, καὶ ἐπιῤῥαπίσασα Νεστόριον. Οὐδ' οὐ μὴν δύο φύσεις καὶ τοσαῦτα θελήματα ἐπὶ Χριστοῦ φανερῶς ἐξεῖπεν· ἀλλὰ ἐπειδὴ οἶδεν αὐτὸν Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, τὰς δύο γεννήσεις

τοῦ ὑμνήσασα, δύο δυνάμει καὶ τὰς φύσεις, καὶ ἀκολούθως ταῖς φύσεσι, δύο καὶ τὰ θελήματα, ἐξέλαξε· δοῦσα τοῦτο ἐνεργείᾳ κυρίως φθέγξασθαι τῇ τετάρτῃ καὶ ἕκτῃ συνόδῳ· καὶ ἐπιῤῥαπίσασα τοὺς ἐπ' αὐτοῦ μίαν φύσιν καὶ ἓν θέλημα πρεσβεύοντας. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη ὑποδηλοῦν ὅπως ἐπιῤῥαπίζει ἑκάστην αἵρεσιν, ἀντεξάγουσα δυνάμει τὸ ἐνεργείᾳ κηρυχθὲν ὀρθόδοξον δόγμα τῇ κατὰ καιρὸν συνόδῳ. Δεδειγμένου τοίνυν ἱκανῶς καὶ ἐλεγχθέντος τοῦ λόγου, ὡς μὴ δέχῃ τὴν πρώτην σύνοδον, διὰ τὸ πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν τε καὶ προσκύνησιν ἀθετεῖν σε, ἐκείνης δυνάμει, καθὰ εἴρηται, Χριστὸν εἰκονίζεσθαι κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα κηρυξάσης· λέλυται τοῦ μηδὲ τὰς λοιπάς σε δέχεσθαι συνόδους. Ἓν γὰρ ἐν πάσαις εὐσεβὲς φρόνημα.

A proprie enuntiandum, ac Nestorium jam tunc refellens. Neque porro duas esse in Christo naturas totidemque voluntates aperte declaravit: sed postquam Deum simul hominemque ipsum agnovit, duas ipsius generationes prædicans; duas pariter naturas, et consequenter ad naturas, voluntates quoque duas esse, potentia edocuit: quartæ et sextæ synodo relinquens id actu et diserte pronuntiandum: eosque confutans qui unam in ipso naturam, aut qui voluntatem unam esse affirmarent. Ac longum sit declarare quemadmodum unamquamque hæresim profligaverit, potentia opponens orthodoxum dogma, quod deinde pro tempore in synodis fuit actu declaratum. Cum itaque satis ostensum demonstratumque sit, te primam synodum non recipere hoc ipso quod omnem imaginum confectionem adorationemque rejicis; cum illa synodus potentia, sicut dictum est, denuntiaverit ut humanæ Christi formæ imagines fierent: simul ostendum est te et reliquas synodos non recipere. Una enim cunctarum eademque sententia et ratio.

Ἀποδεχόμενος καὶ τὴν ἐν Βλαχέρναις σύνοδον καὶ τὴν ταύτης ἐπικυρωτικὴν ἀθροισθεῖσαν.

B *Recipiens et synodum in Blachernis habitam, et eam quæ illius confirmandæ gratia fuit congregata.*

Καὶ μήν· τούτων γὰρ σὺ ἀκόλουθος καὶ σύμφρων τῶν ἀντιθέτων τῆς ἀληθείας, καὶ πάσης ἀποστολικῆς καὶ Πατρικῆς διδασκαλίας ἀλλοτρίων, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἀθετοῦσι γὰρ πᾶσαν εἰκονικὴν ποίησίν καὶ προσκύνησιν.

XXXI. Certe quidem, tu nempe illis obtemperas et consentis qui veritatem oppugnant, atque ab omni apostolorum Patrumque doctrina alieni sunt, sicut superius demonstratum fuit. Abrogant enim omnem imaginum confectionem et adorationem.

Οὕς τε παρ' αὐτῶν ἀποβληθέντας ἀποβαλλόμενος· καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν δεχθέντας ἀποδεχόμενος.

Et rejiciens quos illæ synodi rejecerunt, et quos receperunt recipiens.

Καὶ πάνυ· ἀλλ' ὡς Καϊαφαϊκὸν συνέδριον, τὸν Βαραββᾶν προσηκάμενον, τὸν δὲ Χριστὸν ἀρνησάμενον.

XXXII. Omnino; sed more concessus Caiphaici, qui Barabbam suscepit, Christum vero abnegavit.

Τὸν δὲ ὑπὸ Ταρασίου σύλλογον ἀποβαλλόμενος.

Conventum autem sub Tarasio celebratum rejiciens.

Εὖγε, καὶ πάνυ εἰκότως· ἀλλ' ὡς συνεπόμενον τῇ πρώτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἐν τῷ τὸν Χριστὸν κηρύξαι ἐγγράφεσθαι κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα· τήν τε εἰκόνα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς Θεοτόκου, πρὸς δὲ καὶ παντὸς ἁγίου, προσκυνεῖσθαι εἰς τιμὴν τῶν πρωτοτύπων· ὧν ἀπεῤῥάγης, ὡς ἀπὸ Χριστοῦ Ἰούδας.

XXXIII. Euge, ac merito certe; sed rejicis quate-C nus cum sancta synodo prima consentit in eo quod edixit ut pingeretur Christum secundum hominis formam, tum ut imago ipsius, et vivificæ crucis, ac Deiparæ, et præterea sancti cujuscunque, adoraretur in honorem prototyporum. A quibus tu non minus quam Judas a Christo, divisus es.

Καὶ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας ἀναθεματίζων.

Et eos qui secus sentiunt anathematizans.

Δηλαδή· ἀλλὰ τοὺς ἁγίους πάντας σμλλήβδην, ὡς ἀντίπαλος Χριστοῦ.

XXXIV. Omnino, sed sanctos pariter universos, tanquam Christi adversarius.

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Propria manu subscripsi.

Δηλαδή· ἀλλ' ὡς ὁ Πιλάτος τῇ κατὰ Χριστοῦ ἀποφάσει πήξας τὸν κάλαμον.

Certe, sed, ut Pilatus, calamo ad Christum condemnandum usus.

Ὑπογραφὴ ὀρθοδόξου.

Subscriptio orthodoxi.

Τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς ἐντάλμασι καὶ θεσπίσμασιν ἅπασιν ἑπόμενος· καὶ τοῖς προφητικοῖς καὶ Πατρικοῖς κηρύγμασι καὶ διδάγμασιν ἐπερειδόμενος· τάς τε ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους σὺν ἄλλαις τοπικαῖς καὶ ταύταις ὁμοδόξοις κατά τε δογματικὴν καὶ κανονικὴν τήρησιν προσιέμενος· μεθ' ὧν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἕκτην περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὑπομνηματίσασαν καὶ ὁρίσασαν θεοπρεπῶς ἀποδεχόμενος· καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίαν σύνοδον, ὡς τὴν τὸ πρότερον ὀρθοδόξως δογματίσα-

XXXV. Evangelicis et apostolicis mandatis et D edictis omnibus obtemperans, ac prophetarum et Patrum oraculis et documentis confirmatus, recipiens quoque sanctas synodos sex œcumenicas, aliasque variarum regionum œcumenicis consentientes secundum dogmatum et canonum observationem amplectens, cum iisque admittens et eam [Trullanam] quæ post sextam de venerandis imaginibus tractavit, ac Deo digna sancivit: necnon synodum Nicænam secundam, quæ de venerandis

imaginibus eadem ac prior dogmata orthodoxa A tradidit, recipiens, cunctosque quos synodi excommunicaverunt rejiciens, cum iisque quos approbaverunt communicans : et cuilibet legi sacræ et consuetudini ecclesiasticæ, quæ a Christo huc usque manaverit, aut certe fuerit postea sancte instituta, me submittens : omnenque Christi Dei nostri, vivificæ crucis, Deiparæ et angelorum et cujuscunque sancti et sanctæ imaginem, more hominibus salutari expressam, toto pectore complectens ac deosculans ; conventum vero in Blachernis jampridem celebratum, eumque a quo prior ille confirmatus est, utrumque tanquam Christi sanctorumque omnium inimicum, rejiciens, eosque qui non sic sentiunt æternis anathematismis subjiciens, cum Deo,

Propria manu subscripsi.

σαν, καὶ ἑπομένως τῇ πρὸ αὐτῆς περὶ τῶν αὐτῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἀσπαζόμενος · τούς τε παρὰ πασῶν ἐκκηρύκτους ἀποβαλλόμενος. Καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀνῤῥηθέντας εἰσοικειούμενος · ἱεροῦ τε παντὸς θεσμοῦ καὶ ἔθους ἐκκλησιαστικοῦ, ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ δεῦρο προϊόντος · ἢ καὶ μετέπειτα ὅμως ἱεροπρεπῶς ἀντεχόμενος · πᾶσάν τε εἰκόνα οὖσαν καὶ χαραττομένην σωτηρίως τῷ κόσμῳ, τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων τε καὶ παντὸς ἁγίου καὶ ἁγίας ἐνστερνιζόμενος. Καὶ προσπτυσσόμενος · τὸν δὲ ἐν Βλαχέρναις πάλαι ἀθροισθέντα σύλλογον, καὶ τὸ τούτου ἐπικυρωτικὸν συνέδριον, ὡς ἀντίθετον ἑκάτερον Χριστοῦ καὶ παντὸς ἁγίου, ἀποπεμπόμενος, καὶ τοὺς μὴ οὕτως φρονοῦντας αἰωνίοις ἀναθεματισμοῖς ὑποβάλλων, σὺν B Θεῷ.

Ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

—

IAMBI ICONOMACHORUM.

JOANNIS.

ΙΑΜΒΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ.

ΙΩΑΝΝΟΥ.

ACROST. Χριστοῦ τὸ πάθος ἐλπὶς Ἰωάννῃ. Christi Passio spes Joanni.

Christus destruxit crucis divino robore
Vim turmæ dæmonum : iis qui vivunt
Robur effectus, et spes in potens præsidium :
Aperte docens ipsi uni confidere.
Itaque in parietibus pingere Dominum, nefas.
Totus quippe Deus est (p), haud mutatus per errorem,
Exaltans pios reges in regno.

Χ ριστὸς καθεῖλε σ Τ αυριῷ θείῳ σθένε Ι
Ῥ οπὴν φάλαγγος δαιμ Ο νῶν · τοῖς ἐν βί Ω
Ἰ σχὺς πεφυκὼς Ἐ Λ Π Ι Σ εἰς κράτος μέγ Α.
Σ αφῶς διδάσκων Α ὐτῷ προσέχειν μόνο Ν
Τ οιχογραφεῖν οὖν οὐ Θ έμις τὸν δεσπότη Ν.
Ὅ λος Θεὸς γὰρ ἐστιν, Ο ὐ τραπεὶς πλάν ΗΙ,
Ὑ ψῶν ἄνακτας εὐ Σ εβεῖς ἐν τῷ στέφε Ι.

IGNATII.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ.

ACROST. Σταυρὸς Ἰγνατίῳ αἴνεσις. Crux Ignatio est gloriatio.

Crux, quæ conjunxit quæ prius *erant* dispersa,
Pietatem sincere confirmat.
Evertens enim omne imaginum spectaculum,
Extulit aperte gloriam tuam, o Verbum,
Validum fidei robur agnita.
Quam adorantes, ut par est, imperatores,
Abigunt hostes hac potentia domitos.

C Σ ταυρὸς συνάψας τάπρ Ι ν ἐσκεδασμέν Α
Τ ὴν εὐσέβειαν Γ νησίως ὑπογράφε Ι.
Ἀ νατρέπων γὰρ εἰκό Ν ων πᾶσαν θέα Ν.
Ὕ ψωσε τὴν σὴν δόξ Α ν ἐμφανῶς, Λόγ Ε,
Ῥ ώμη κραταιὰ πισ Τ εως δεδειγμένο Σ.
Ὃ ν προσκυνοῦντες ἀξ Ι ως οἱ δεσπότα Ι
Σ οβοῦσιν ἐχθροὺς τ Ω κράτει δουλουμένου Σ.

—

H
O
S
T
E
S
ET OCCIDO BARBAROS.
P
R
O
F
L
I
G
O

E
X
Θ
P
O
Y
Σ
ΚΑΙ ΦΟΝΕΥΩ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ
T
P
O
Π
O
Y
M
A
I

D

VARIÆ LECTIONES.

(p) *vel* qui errore non abripitur.

ὶ τὸ κράτος λαβόντες ἐκ Θεοῦ μόνου,
έων τε Κωνσταντῖνος οἱ στεφηφόροι,
ἀνιστοροῦσι τὸν τύπον τοῦ Δεσπότου·
ἐγκάρδιον φέροντες αὐτοῦ τὸν πόθον.
ἰκῇ δὲ τὴν πρὶν καὶ μάτην πεπλασμένην
ἐξῆραν ἔνθεν εἰκονουργίας θέαν.

A Qui potestatem acceperunt a Deo solo,
Leo et Constantinus, coronam gestantes,
Spectandum proponunt typum Domini,
Ipsius desiderium gerentes in corde.
Temere vero antea et abs re comparatum,
Hinc sustulerunt imaginum spectaculum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΙΝΑ
ΠΡΟΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΥΣ,
ΟΝΤΑΣ ΧΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΗΜΩΝ ΠΙΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΗ ΕΓΓΡΑΦΕΣΘΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ.

—

EJUSDEM
QUÆSTIONES ALIQUÆ
PROPOSITÆ ICONOMACHIS,
I DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM SECUNDUM CORPOREAM FORMAM DEPINGI NOLUNT.

—

Α'. Εἰ ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι τελείαις ὁ ...στός ἐστιν· εἰπὲ κατὰ ποίαν ἄγραπτος, τὴν λα...σαν, ἢ τὴν ληφθεῖσαν; καὶ εἰ κατὰ τὴν πρώτην, ... κατὰ τὴν δευτέραν γραπτός· ἢ ἔμπαλιν ἢ ...στροφή. Εἰ δὲ κατ' ἄμφω, πῶς τοῦτο; εἰ μὴ ἐξ ... μιᾶς συνθέτου φύσεως ἀποτελεσθείσης, μιᾶ ... καὶ ἰδιότητι. Εἴη ἂν οὔτε γραπτὸς, οὔτε ἄγραπτος· ἀλλὰ γραπτοάγραπτος ἐξ ἡμισείας συν...γμένος, καὶ κατ' οὐδ' ἕτερον τέλειος. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐχ ἑτεροούσιος ὁ Χριστὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ἡμῶν; ἡμῶν ... τῷ συνθέτῳ σώματι ἐγγραφομένων· τοῦ δὲ Πατρὸς, τῷ ἀσυνθέτῳ φύσει μηδαμῶς περιγραφομένου.

B I. Si ex duabus naturis, et in duabus naturis perfectis Christus est, dic secundum quam depingi non possit, utrum secundum eam quæ assumpsit, an secundum eam quæ assumpta est? Et, si secundum primam, poteritne secundum alteram depingi? vel vice versa? Si vero secundum utramque, quonam istud modo, nisi ex duabus una natura perfecta unaque proprietas componatur? Verum age, neque possit depingi, neque non possit, sed simul possit et non possit, ex dimidiatis compositus, et ex neutro perfectus. Quod si ita sit, quomodo Christus non erit naturæ a Patre et a nobis diversæ? a nobis quidem, qui quoniam ex corpore constamus, depingimur: a Patre autem, qui ob naturæ simplicitatem nequaquam circumscribitur.

Β'. Εἰ ἰδιότης ἑκάστης φύσεως ἀκίνητος, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἡ περιγραφή· μὴ ...γραφομένου αὐτοῦ κατ' αὐτὴν, ἐκινήθη δηλονότι· ...νηθεῖσα δὲ ποῦ μετεχώρησε; Ἆρα εἰς τὴν τῆς ...ότητος αὐτοῦ φύσιν; Ἀλλ' εἰ τοῦτο, προσθήκην ἡ ...ιὰς ἐδέξατο, ἀσυμφυὲς ἑαυτῇ ἰδίωμα προσλα...οῦσα· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ δὲ οὐ μετέπεσεν ἐκεῖσε, ... ποτε ἂν εἴη; καὶ εἰ ἠφανίσθη, ἐξ ἀνάγκης συν...φάνισται καὶ ἡ ταύτης φύσις· ἐπεὶ μὴ οἷον διεσπᾶσθαι θατέρα θατέρας ὁμολογουμένως.

C II. Cum naturæ cujusque proprietas sit inseparabilis, cumque in Christi humanitate sit circumscriptio: si ipse ratione illius depingi minime potest, amota est illa certe. Si autem amota est, quonam migravit? utrum in divinam ipsius naturam? Sed si hoc est, Trinitas additamentum accepit, assumens proprietatem sibi non congenitam: quod fieri non potest. Si autem non illuc transiit, ubinam erit? quod si periit, natura etiam ad quam pertinet, perierit necesse est, siquidem alteram ab altera separari non posse in confesso est.

III. Incircumscriptum vel ejusdem ordinis est ac circumscriptum, vel diversi ordinis. Si ejusdem ordinis, Deus Verbum consubstantiale etiam assumptæ carni erit, quantumvis incircumscriptum. Nam proprietates ordinis ejusdem, sunt etiam ab una eademque natura inseparabiles. Si autem diversi ordinis est, sane Verbum, quamvis sit diversæ a carne naturæ, carni instar circumscribetur, nimirum secundum utramque naturam suæ divinitatis et humanitatis, ob duarum proprietatum conjunctionem circumscriptum et non circumscriptum: sicut visum et non visum, contrectatum et non contrectatum.

A Γ'. Ὁμόστοιχον τῷ περιγραπτῷ τὸ ἀπερίγραπτον, ἢ ἑτερόστοιχον. Καὶ εἰ μὲν ὁμόστοιχον, ἔσται καὶ ὁ Θεὸς Λόγος τῇ προσληφθείσῃ σαρκὶ ὁμοούσιος· ἐπείπερ ἀπερίγραπτος· Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς συστοιχίας ἰδιώματα, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως εἶεν ἀπαραλλάκτως. Εἰ δὲ ἑτερόστοιχον, πάντως καὶ ὁ Λόγος ἑτεροούσιος ὢν παρὰ τὴν σάρκα, κατ' αὐτὴν δηλαδὴ καὶ περιγράφοιτο. καθ' ἑκατέραν οὐσίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ταῖς δυσὶ συστοιχίας τῶν περὶ αὐτῆς ἰδιωμάτων περιγραφόμενος καὶ μὴ περιγραφόμενος· ὥσπερ ὁρώμενος καὶ μὴ ὁρώμενος, ψηλαφώμενος καὶ μὴ ψηλαφώμενος.

IV. Si rerum materialium et compositarum proprietates materiales sunt et compositæ, quonam modo Christus secundum corpoream formam erit incircumscriptus? cum id quod incircumscriptum est, immateriale sit et simplex, corpus autem materiale sit et compositum. Nam proprietatem ipsi naturæ prorsus similem esse necesse est, neque separationem quæ ex diversitate oriri intelligitur, ullatenus admittere. Atqui nisi circumscribatur, altera dissimilis facta est alteri: siquidem materiale non idem est ac immoteriale, neque compositum idem quod simplex. Non itaque Christus corpore incircumscriptus est: ut non sit discrepantia in iis, quæ prorsus similia sunt, et in simplicibus compositio.

Δ'. Εἰ τῶν ἐνύλων καὶ συνθέτων ἔνυλα καὶ σύνθετα τὰ ἰδιώματα, πῶς ἂν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν σωματι-
B κὸν χαρακτῆρα ἀπερίγραπτος; τοῦ ἀπεριγράπτου, ἀΰλου καὶ ἀσυνθέτου ὑπάρχοντος· τοῦ δὲ σώματος, ἐνύλον καὶ συνθέτος. Δεῖ γὰρ τῇ φύσει ἀπαράλλακτον εἶναι τὴν ἰδιότητα· τὴν καθ' ἑτερότητα νοουμένην ἀλλοτριότητα οὐδ' ὁτιοῦν προσιεμένην. Ἀλλὰ μὴν, εἰ μὴ περιγράφοιτο, παρήλλακται θατέρα θατέρας. Εἴπερ μὴ ταυτὸν τῷ ἐνύλῳ τὸ ἄϋλον, καὶ τῷ συνθέτῳ τὸ ἀσύνθετου. Οὐκ ἄρα ἀπερίγραπτος ὁ Χριστὸς σώματι, ὡς ἂν μὴ εἴη παράλλαξις ἐν ἀπαραλκάκτοις, καὶ σύνθεσις ἐν ἀσυνθέτοις.

V. Si Christus Deus est et homo, nec eadem natura, qua Deus est, homo quoque est: liquet pariter non eadem proprietate qua incircumscriptus est, circumscriptum quoque esse: cum altera proprietas ab altera differat: neque duæ naturæ, vel inexistentes in ipsis proprietates, venire possint in eam communionem, qua res substantia similes unum idemque sunt. Quod si ita est, quomodo Christus cum ex duobus constet, et illa duo habere cognoscatur, non erit is qui figurari possit et qui non possit?

Ε'. Εἰ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστός ἐστιν, οὐ τῇ αὐτῇ δὲ φύσει ᾗ ἔστι Θεὸς, ταύτῃ ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος δηλονότι οὐδὲ τῇ αὐτῇ ἰδιότητι ᾗ ἐστιν ἀπερίγραπτος, ταύτῃ ἐστὶ καὶ περιγραπτός· ἄλλης ἄλλῃ διαφερούσης· καὶ εἰς κοινωνίαν ἐλθεῖν τὴν ἐν ταυτότητι οὐσιώδους ὁμοιώσεως οὐκ ἐνδεχομένων, οὔτε τῶν
C φύσεων, οὔτε τῶν συνυπάρκτων αὐταῖς ἰδιοτήτων. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐχ ὁ Χριστὸς ἐξ ἀμφοῖν ὢν, καὶ κατ' ἀμφότερα γνώριμος, εἴη γραφόμενος καὶ μὴ γραφόμενος;

VI. Utrum Deus mortalibus visus est ea forma quæ figurari possit, an ea quæ non possit? Si ea quæ figurari non possit, certe et invisibili, siquidem hæc duo, nemque id quod figurari, et id quod cerni non potest, conjuncta sunt. Quonam igitur modo discipuli dicunt, *Vidimus dominum* [37]? Itaque visus est ea forma quæ figurari potest, licet invisibilis sit secundum naturam divinam. Quod si ita est, quis, nisi ad extremum stuporis venerit, dicere sustinebit formam quæ figurari potest, figurari non posse?

Ϛ'. Πότερον μορφῇ γραφομένῃ ὦπται Θεὸς τοῖς ἐπὶ γῆς, ἢ μὴ γραφομένῃ; Καὶ εἰ μὲν ἀγράπτῳ, δηλαδὴ καὶ ἀοράτῳ· εἴπερ σύστοιχον θάτερον θατέρῳ, τὸ ἄγραπτόν φημι καὶ ἀόρατόν. Καὶ πῶς φασιν οἱ μαθηταί. Ἑωράκαμεν τὸν Κύριον; Οὐκοῦν γραφομένῃ· εἰ καὶ ἀθέατον τῇ θείᾳ φύσει ὄντα. Εἰ δὲ ἐγγράπτῳ, τίς οἴσει τὴν γραπτὴν ἄγραπτον εἰπεῖν, εἰ μή τι ἂν εἰς ἔσχατον ἐλάσειε παραπληξίας;

VII. Si Christum solummodo circumscriptum dicere, est ipsum spoliare divinitate cujus est non circumscribi: utique qui eum esse solummodo incircumscriptum dicit, spoliat ipsum humanitate cujus est circumscribi: ac æqualiter absurda sunt, quod Paulus Samosatensis deliravit, Christum hominem merum, non autem et Deum esse; et quod Manes Persa stulte dixit, Deum tantummodo,

D Ζ'. Εἰ τὸ περιγραπτὸν μόνον λέγειν τὸν Χριστὸν, ψιλοῦν ἐστιν αὐτὸν θεότητος, ἧς τὸ μὴ περιγράφεσθαι· δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἀπερίγραπτον μόνον λέγειν, ἀπαμφιεννύειν αὐτὸν ἐστιν ἀνθρωπότητος, ἧς τὸ περιγράφεσθαι· καὶ τὰ ἄτοπα ἰσόῤῥοπα· τὸ μὲν Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ληρῳδηθὲν, ψιλὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Θεὸν τὸν Χριστὸν λέγοντι· τὸ δὲ Μάνῃ τῷ Πέρσῃ φληναφηθὲν, γυμνὸν Θεὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ

[37] Joan. xx, 25.

ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν φάσκοντι. Ὁρᾶτε, ὦ οὗτοι, τὸ ἀμφίκρημνον. Ὁποτέραν οὖν τῶν ἀσεβειῶν οἴεσθε πεφευγέναι, μεθ' ἑτέρας ἐξ ἀνάγκης ἐν ἡμίσει ἔσεσθε, ὡς ἐκ μερῶν συγκείμενοι. Εἰ γὰρ εἴποιτε μὴ Παυλιανίζειν, τί Μανιχαΐζετε, τὸν Χριστὸν ὡς ἀσώματον Λόγον οὐ περιγράφοντες; ὅπερ φεύγει Παῦλος. Εἰ δὲ λέγοιτε μὴ Μανιχαΐζειν, τί Παυλιανίζετε, τὸν Χριστὸν ὡς ἐνσώματον ἄνθρωπον δογματίζοντες; ὅπερ φεύγει Μάνης· ὥστε Μανιχαΐζοντες Παυλιανίζετε, ὡς καὶ ἔμπαλιν.

Η'. Εἰ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ὁ Χριστὸς ὑμῖν ὡμολόγηται, καὶ οὐ σκάζετε περὶ τούτου· τί προΐστασθε λέγειν, αὐτὸν τῇ μὲν περιγράφεσθαι, τῇ δὲ μὴ περιγράφεσθαι; ἑκατέρας φύσεως τῇ ἰδιότητι γνωριζόμενον· ᾗ μὲν Θεός ἐστι, περιγραφῆς ὑπεραλλόμενον, ὥσπερ θέας καὶ καταλήψεως; ᾗ δὲ ἄνθρωπός ἐστι, περιγραφῇ ὑποπίπτοντα, ὥσπερ θέᾳ καὶ ποιότητι· εἰ μὴ φωνῇ μόνῃ τὸ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι εἴρηται ἡμῖν, ἀσώματον τὸν Χριστὸν πραγματικῶς ὑπολαμβάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἄγραπτον.

Θ'. Ἄλλο τὸ ἁπλοῦν, καὶ ἕτερον τὸ σύνθετον δοξάζετε, ἢ ταυτὸν ἀμφότερα; Καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, πάντως περιγραπτὸν καὶ ἀπερίγραπτον τὸν Χριστὸν, ὡς ἐξ ἀμφοῖν ὄντα, συνείποιτε ἡμῖν. Ἐν γὰρ τοῖς ἐναντίοις ἰδιώμασιν, ἡ θατέρου τούτων θεωρεῖται φύσις, τοῦ ἁπλοῦ λέγω καὶ τοῦ συνθέτου, ἤγουν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος· ὡς ἐπὶ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐν ὑποδείγματος λόγῳ, οὔτε τὸ πῦρ κατωφερὲς, οὔτε τὸ ὕδωρ ἀνωφερές· οὔτε ἡ ξηρότης ὑγρότης, οὔτε ἡ ὑγρότης ξηρότης. Τοίνυν οὔτε ἡ περιγραφὴ ἀγραφία· οὔτε ἡ ἀγραφία περιγραφή. Διείργεται γὰρ τοῦδε τόδε ἐναντιότητι φυσικῇ ὅτι μάλιστα· καὶ πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῆς τρίτης σκελίδος ἢ τοῖν δυοῖν. Εἰ δὲ ἀπερίγραπτον μόνον, πῶς οὐχὶ τὸ δεύτερον δοξάζειν; καὶ μὴ λέγοντες δοξάζοιτε ἁπλοσύνθετον μίαν φύσιν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· ὡσανεὶ ὑδρόπυρον σὺν Σευήρῳ συγχυτικῶς πρεσβεύοντες. Τῇ γὰρ μονότητι τῆς ἰδιότητος μοναδικὸς καὶ ὁ τῆς φύσεως λόγος συνεκφαίνεται.

A non autem et hominem esse Christum videte, o boni, utrinque præcipitium. Itaque in medio tanquam inter partes constituti, quodcunque ex duobus impiis dogmatis fugere velitis, alterum necesse est amplectamini. Si enim vos a Pauli partibus esse negaveritis, cur Manem sequimini. Christum tanquam Verbum incorporeum minime circumscribentes? id quod a Paulo alienum est. Si autem dicatis vos non esse Manichæos, cur cum Paulo dicitis Christum hominem esse corporeum? quod Manes declinavit. Ita Manem sequentes, et Paulum sequimini, ac vice versa.

VIII. Si Christum in divinitate et in humanitate confitemini, neque id fateri dubitatis: cur refugitis dicere ipsum una quidem circumscribi, altera B vero non circumscribi? cum noscitetur utriusque naturæ proprietate: ea quidem qua Deus est, circumscriptionem perinde ut aspectum et comprehensionem excedens: ea vero qua homo est, circumscriptioni perinde ut aspectui et qualitati subjectus: nisi forte vos Christum in divinitate et humanitate confessi voce tenus, incorporeum illum astute intelligitis, ac propterea figurari non posse.

IX. Num existimatis aliud esse id quod simplex, aliud quod compositum an utrumque idem esse? Si primum, omino Christum circumscriptum et incircumscriptum nobiscum dicitote, utpote ex utroque constantem: nam in proprietatibus contrariis spectatur natura utriusque, simplicis dico et compositi, puta divinitatis et humanitatis. Sicut in ignis et aquæ exemplo, neque ignis deorsum nititur, C neque aqua sursum evolat: neque siccitas est humiditas, neque humiditas siccitas. Igitur neque circumscriptio est non posse figurari, neque non posse figurari circumscriptio est. Alterum enim alteri quam maxime opponitur naturali contrarietate: quæ multo etiam major est in hoc tertio quam in illis duobus. Si autem dicatis incircumscriptum duntaxat, quomodo non secundum ponitis? Ac licet id non dicatis, statuitis utique unam esse divinitatis et humanitatis naturam simplicem compositam: tanquam cum Severo ignem aquam confusione constituentes. Proprietatis enim singularitate singularis pariter ratio naturæ demonstratur.

Ι. Εἰ αἱ καταφάσεις ταῖς ἀποφάσεσιν ἠναντίωνται, καὶ οὐ ταυτὸν ἀμφότεραι, οὔτε νενόηνται, οὔτε ὀνομάζονται· κατάφασις δὲ τὸ περιγράφεσθαι· ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ περιγράφεσθαι· ἐξ ἀμφοῖν δὲ ὁ Χριστὸς θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι· πάντως που ἔχει τὰ ἰδιώματα τῶν φύσεων; ἐξ ὧν καὶ ἔνεστιν ἀντιδιαστελλόμενα πρὸς ἄλληλα, καὶ οὐκ εἰς ἓν κεκραμένα, ἀκολούθως τῇ διπλόῃ τῶν οὐσιῶν διττὰ καὶ αὐτὰ ὑπάρχοντα. ἀφ' ὧν καὶ νενόηται καὶ ὠνόμασται περιγραπτός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ μόνον ἀπερίγραπτος· ἐκράθη τὰ ἄκρατα φύρδην· καὶ ὁμώνυμα τὰ ἑτερώνυμα· καὶ ἔσται τὸ περιπατεῖν, ὡς τὸ μὴ περιπατεῖν, ταυτονόητον καὶ ταυτόλεκτον· καὶ τὸ διαλέγεσθαι, ὡς τὸ μὴ διαλέγεσθαι· καὶ τὸ ὑπάρχειν, ὡς τὸ μὴ ὑπάρχειν· καὶ τὸ περιγράφεσθαι λοιπὸν, ὡς τὸ μὴ περιγράφεσθαι· ὅπερ λίαν ἠλίθιον.

X. Si affirmationes et negationes opponuntur inter se, nec utræque idem sunt sive idea sive nomine: D circumscribi autem affirmatio est, non circumscribi, negatio: Christus vero ex ambobus, divinitate et humanitate constat; omnio naturarum habet proprietates: quarum aliquæ sunt inter se oppositæ, neque in unum permistæ, sed quæ ob duplicis naturæ distinctionem, geminæ ipsæ quoque sunt, ex quibus circumscriptus et incircumscriptus cognoscitur ac denominatur. Quod si ita non est, sed incircumscriptus solummodo est, permissa et confusa erunt quæ nequeunt permisceri: ejusdem nominis erunt quæ nominis diversi: eritque cogitatione et nomine prorsus idem ambulare et non ambulare ac ratione uti perinde erit ac non uti, et existere perinde ac non exsistere, et circumscribi perinde ac non circumscribi: quod nimis stolidum est

XI. Ex incircumscripto et circumscripto, o boni, non fit aliquid quod sit tantummodo incircumscriptum quo modo ex divinitate et humanitate non fit qui sit tantummodo Deus. Si enim naturæ secundum hypostasim adunatæ, non sunt altera in alteram mutatæ, certe nec appellationes proprias commutarunt; sed post ipsam in persona una conjunctionem servant et rerum et nominum distinctionem. Igitur ad hunc modum se habent et ipsarum proprietates, neque mutata est naturalis istarum qualitas, neque nominum distinctionem amiserunt, sed manent in Christo illibatæ : ex quibus et circumscriptus et incircumscriptus est prorsus, quantumlibet vos, o impii, renuatis.

XII. (*p*) Si, ut divinus Epiphanius ait, quæcunque sunt in homine homo sunt : ac Unigenitus adveniens assumpsit omne id quod homo est : ut in homine perfecto omnia plane quæ salutis sunt, Deus cum sit, perficeret, nihil ejus quod homo est derelinquens : carens autem circumscriptione, dereliquisset aliquid, nec qualecunque porro, est quod proprium maxime et præcipuum est, siquidem prima hominis proprietas est posse corporea forma repræsentari : quisquis Christum figurari vetat, o viri, nonne, sicut idem Sanctus tricesimo secundo de Hæresibus capite demonstravit, germanus est ejus qui Christi carnem abnegat? quem beatus quoque Sophronius in suis synodicis anathemetizat (*q*).

XIII. Iis qui pervicacius contradicunt, quique Christum, cum pingitur, in duos filios aiunt dividi, sicut divisit Nestorius, respondendum est minime id esse Christum dividere, sed potius quæ rectissima sunt sapere. Nam ut in theologia, id quod personarum proprium est, minime dividit singularem divinitatis naturam, sed quod naturam communem habet, discretum est personis : ita in œconomia e contrario, quod naturarum proprium est non dividit singularem Dei Verbi personam, sed quod personam communem habet, naturis discretum est. Si autem in circumscriptione, id quod naturæ humanæ proprium est, induceret divisionem : ergo et in istis, quæ sunt *ingenitum*, *genitum*, et *procedens*, id quod trium personarum proprium est, naturam singularem divideret. Atqui non dividit certe, quantumvis illa sint inter se diversa. Ergo neque istic personam Christi singularum incircumscriptio divinitatis et circumscriptio humanitatis, quantum vis inter se opponantur.

XIV. Si non licet, ex eo quod Deus Verbum carnem induit, affirmare, Patrem et Spiritum sanctum corporatos fuisse, quamvis Trinitas individua sit secundum naturam, pariter non licet ex eo quod circumscriptus idem fuit secundum humanitatem, affirmare, divinitatem simul circumscribi, quam-

ΙΑ'. Ἐξ ἀπεριγράπτου καὶ περιγραπτοῦ, οὐκ ἀπερίγραπτον μόνον, ὦ οὗτοι· ὡς οὐδὲ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος Θεὸς μόνος. Εἰ γὰρ οἱ φύσεις αἱ ἑνωθεῖσαι καθ' ὑπόστασιν, τὴν εἰς ἀλλήλας μεταβολὴν οὐ προσήκαντο· οὔτε μὴν τὰς οἰκείας προσηγορίας ἠμείψαντο· σώζουσι δὲ τὸ δυϊκὸν καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐν μοναδικῷ προσώπῳ, καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασιν· ἄρα καὶ αἱ τούτων ἰδιότητες ὡσαύτως ἔχουσι, μὴ μεταβληθεῖσαι τῆς φυσικῆς ποιότητος· μηδὲ τὴν δυϊκὴν ὀνομασίαν ἀπολέσασαι· μένουσι δὲ ἐν Χριστῷ ἀλώβητοι· ἀφ' ὧν περιγραπτός τε καὶ ἀπερίγραπτος ὁμολογουμένως, κἂν μὴ βούλησθε, ἀθεΐζοντες.

ΙΒ'. Εἰ, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος, ὅσα ἐν ἀνθρώπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ εἴ τί ἐστιν ἄνθρωπος, ταῦτα ἐλθὼν ἀνέλαβεν ὁ Μονογενής· ἵνα ἐν τῷ τελείως ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας, Θεὸς ὤν, ἀπεργάσηται, μηδὲν ἀπολείψας τοῦ ἀνθρώπου· οὐ περιγραφόμενος δὲ σώματι, ἀπολείποιτο οὐ τὸ τυχὸν, ἁπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Κύριον καὶ καιριώτατον· εἴπερ πρώτιστον ἰδίωμα ἀνθρώπου, ἡ τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρος ἐξεικόνησις· ἆρα οὐχ οὗτος ἀπαγορεύει Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὁ τούτου ὁμώνυμος τὴν σάρκα Χριστοῦ ἀπαρνούμενος, καθὼς αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων τριακοστῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ δεδήλωκεν; ὃν καὶ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συνοδικοῖς ἀναθεματίζει ὁ μακάριος Σωφρόνιος.

ΙΓ'. Τοῖς ἐνισταμένοις φιλονεικότερον, καὶ λέγουσιν ὡς ἐν τῷ περιγράφειν τὸν Χριστὸν, χωρίζειν αὐτόν ἐστιν εἰς δύο Υἱοὺς κατὰ Νεστόριον, ἀποκριτέον, ὡς οὐ χωρίζειν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ λίαν φρονεῖν ὀρθότατα. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς Θεολογίας τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων οὐ διατέμνει τὴν μίαν φύσιν τῆς θεότητος, ἀλλὰ κοινωνοῦν φυσικῶς διακέκριται ὑποστατικῶς· οὕτως ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἔμπαλιν, τὸ ἰδιάζον τῶν φύσεων, οὐ διατέμνει τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν· ἀλλὰ κοινωνοῦν ὑποστατικῶς, διακέκριται φυσικῶς. Εἰ δὲ μερίζοι ἐν τῷ περιγράφεσθαι ὅπερ ἐστὶν ἰδιάζον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μερίζοι ἄρα κἀκεῖ τὴν μίαν φύσιν τὸ ἀγέννητον, καὶ γεννητὸν, καὶ ἐκπορευτὸν, ὅπερ ἐστὶν ἰδιάζον τῶν τριῶν ὑποστάσεων· ἀλλὰ μὴν οὐ μερίζει, κἂν ἑτεροίως ἔχῃ πρὸς ἄλληλα. Οὐδὲ ἐνταῦθα ἄρα τὴν μίαν ὑπόστασιν Χριστοῦ τὸ ἀπερίγραπτον τῆς θεότητος καὶ περιγραπτὸν τῆς ἀνθρωπότητος, κἂν ἐναντίως ἔχῃ πρὸς ἄλληλα.

ΙΔ'. Εἰ οὐ διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σεσαρκῶσθαι, ἐξὸν εἰπεῖν σωματωθῆναι τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, κἂν ἡ Τριὰς κατὰ φύσιν ἀμέριστος· οὐδὲ διὰ τὸ περιγεγράφθαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐξὸν εἰπεῖν τὴν θεότητα συμπεριγράφεσθαι, κἂν καθ' ὑπόστασιν αὕτη τῆς σαρκὸς ἀμέριστος, τῆς φυσικῆς

VARIÆ LECTIONES.

(*p*) Ex Ancorato. (*q*) Tom. VI *Concil.* Labbei pag. 851.

ρείας ἐκεῖ μὴ συγχεούσης τὰς ὑποστάσεις· κἄν-α τῆς ὑποστατικῆς ταυτότητος μὴ ἐξιστώσης οἰκείων ὅρων τὰς φύσεις.

'. Εἰ οὐχ ὁμοίως ἡμῖν ὁ Χριστος ἐγγράφεται διὰ ιότητα, οὐδ' ὁμοίως τῷ Πατρὶ οὐ περιγράφεται τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ ἔστιν ἀπολέσας ἀμφότερα, ἄλλον ἀμείψας θάτερον θατέρῳ τὸ ἰδίωμα, ὡς περιγραφόμενος, ὡς δ' ἄνθρωπος μὴ περιγραμνος. Εἰ δὲ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχων ἔχει καὶ ἀπερίγραπτον· δηλονότι καὶ πάντα τὰ τοῦ ἀνου ἔχων, ἔχει καὶ τὸ περιγραπτὸν, ἀμφοεν ὢν τέλειος, καὶ οὐχ ἡμιτελὴς καθ' ἑκά-.

A vis illa secundum personam divisa non sit a carne: cum neque illic naturæ conjunctio personas confundat, neque istic personæ singularitas naturas de finibus propriis demoveat.

XV. Si christus propter divinitatem non potest uti nos, figurari, sic etiam propter humanitatem non est incircumscriptus ut Pater: sed utramque hanc proprietatem amisit, aut potius alteram cum altera commutavit, circumscriptus qua Deus est; incircumscriptus autem qua homo est. Si vero quia omnia Patris habet, et ideo habet et incircumscriptionem, pariter, cum omnia quæ hominis sunt habeat, habet et circumscriptionem, siquidem est utrinque perfectus, neque ex alterutra parte semi-B perfectus.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΠΤΑ

—

EJUSDEM
ADVERSUS ICONOMACHOS
CAPITA SEPTEM.

—

Α'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας θεοποιεῖσθαι τὰς εἰκόνας τοὺς Χριστιανοὺς προσκυνοῦντας τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου, ἢ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων.

Θεοποιεῖν ἐστιν, ἵνα ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ῥήματος συνθέσεως εἴπωμεν, τὸ, ὅπερ οὐ Θεὸς, ὡς Θεὸν κεῖσθαι καὶ λατρεύεσθαι ὑπό τινος, κατὰ τὸ ὑπὸ Ἀποστόλου εἰρημένον· Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν, ἤγουν ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης φύσεως· καλὸν γὰρ διασαφῆσαι τὴν τετρακτὺν, Κρόνου καὶ Διὸς, Ἥρας τε καὶ Ἀφροδίτης, καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις ἐν ἑκατέροις τοῖς γένεσι πλείστων μάλιστα· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας, ἀετοῦ, γρυπὸς, ἢ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ἑτεροειδῶν τῆς αὐτῆς φύσεως, ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης, μόσχου, τράγου, ἢ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ἑτεροειδῶν τῆς αὐτῆς φύσεως· ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης, ὄφεως, σαύρας, ἢ οὗτινος ἄλλου τῶν

C

I

Adversus eos qui dicunt Christianos ex imaginibus deos facere, cum Christi, Deiparæ aut cujuscunque Sanctorum, imaginem adorant.

Deum facere, est, ut ab ipsa verbi compositione initium dicendi sumamus, id quod Deus non est, tanquam Deum constitui et coli ab aliquo: secundum id quod Apostolus dixit: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, volucrum, et quadrupedum, et serpentium* [88]: ut puta, quod ad primum genus attinet (convenit enim genera illa quatuor explicare), Saturni et Jovis, Junonis et Veneris, atque his similium utriusque sexus quam plurimorum: in secundo autem genere, aquilæ, gryphi, aut alterius D cujuscunque de hoc genere, ab aliis diverso: in tertio autem genere, vituli, hirci, vel alteriuscunque de genere eodem ab aliis diverso: demum in quarto genere, serpentis, lacertæ, vel alterius cu-

[88] Rom. I, 23.

jusvis de eodem genere ab aliis diverso. Quorum imagines cum deorum loco haberent gentiles, Barbari, Scythæ, *Servierunt*, ut ait, *creaturæ potius quam Creatori* [39], constituentes multos deos ac deas, inter se dissimiles, tum etiam invicem pugnantes, e quibus nullus aut erat, aut est, aut erit Deus. Neque ideo sane quod imagines fabricaverint reprehensi sunt : quandoquidem et Moses, ut alios omittam, et serpentem et Cherubim imaginibus exprimit, et tabernaculum confecturus, totius operis imaginem a Deo accepit. Ait enim, *Vide, facies omnia juxta typum ostensum tibi in monte* [40], sed quia id quod imagine expressum erat, Deum putaverunt colueruntque, seriem deorum innumerabilem constituentes, per ignorantiam unius ac solius Dei incorruptibilis et invisibilis. Quibus divinus Apostolus, *Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, et cogitationis hominis, divinum esse simile* [41]. Hoc est, ex imaginibus fieri deos ab iis de quibus dictum. Quibus autem *unus Deus Pater ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* [42], et unus Spiritus sanctus in quo omnia, nequaquam deos faciunt, o viri: ex imaginibus, cum corporeæ Christi formæ imaginem erigunt ; absit ! sed ipsum in forma nostræ simili apparuisse confitentur ; sicut scriptum est : *Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [43]. Cujus quidem imago non in similitudinem hominis corruptibilis ; id quod ab Apostolo condemnatur ; verum in similitudinem hominis quidem certe, sicut antea dixit, at non corruptibilis, sed incorruptibilis. *Non enim derelicta fuit anima ejus in inferno*, ut magnus Petrus ait, *neque caro ejus vidit corruptionem* [44], quoniam Christus non est homo nudus, sed Deus homo factus : circumscriptus quidem secundum corporis formam, siquidem in similitudine hominis fuit : manens vero incircumscriptus secundum divinitatis essentiam, siquidem cum Patre et Spiritu dissimilis est aliorum omnium.

Deinde quomodo Christus in œconomia Verbum esse intelligetur, si contra quam Pater et Spiritus, non habeat, præter suam Filii proprietatem, ut forma corporea repræsentari possit ? Itaque deos ex imaginibus facere minime censendi sunt qui Christi imaginem effingunt et adorant : absit, o bone ! Non enim Deum carnem factum habere nos dicimus : neque duos deos, sed unicum in tribus personis. Neque cum imaginem adoramus, animus est materiam, in qua expressa est, impie adorare : sed illam ipsam quæ, cum in materia imprimatur instar sigilli, tum in Christo natura inest.

A ἑτεροειδῶν της αὐτῆς φύσεως. Ὧνπερ τὰς εἰκόνας θεοποιήσαντες Ἕλληνε, Βάρβαροι, Σκύθαι, Ἐλάτρευσαν, ὥς φησι, τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, πολλούς θεούς τε καὶ θεὰς ἑτεροφυεῖς τε ὁμοῦ καὶ ἀλληλομάχους προστησάμενοι · ὧν οὐδὲν ἢ ἦν, ἢ ἔστιν, ἢ ἔσται Θεός. Καὶ οὐχ ὅτι ὅλως τι τῶν ὄντων εἰκόνισαν κατηγόρηνται · ἐπεὶ καὶ Μωσῆς εἰκονίζει καὶ Ὄφιν, καὶ Χερουβίμ · ἵνα παρῶ τοὺς ἄλλους λέγειν · καὶ ὅλην δὲ μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνὴν, εἰκονικῶς αὐτὴν πρὸς Θεοῦ μεμύηται. Ὅρα γὰρ, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει · ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ εἰκονισθὲν, Θεὸν ἐνόμισάν τε καὶ ἐσεβάσθησαν, ὁρμαθὸν μυριόπλοκον πολυθείας συστησάμενοι, ἀγνοίᾳ τοῦ ὄντως ὄντος μόνου ἑνὸς Θεοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀοράτου. Πρὸς οὓς ὁ ἱερὸς B Ἀπόστολος · Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης, καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ Θεῖον εἶναι ὅμοιον. Τοῦτό ἐστι τὸ τὰς εἰκόνας θεοποιεῖσθαι τοὺς προειρημένους. Οἷς δὲ εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα · καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα · καὶ ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα · οὐ θεοποιεῖν ἐστιν, ὦ ἄνδρες, ἀναστηλοῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρος Χριστοῦ · ἄπαγε · ἀλλ' ὁμολογεῖν αὐτὸν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς φάναι, καθὰ γέγραπται · Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ · ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν C ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Οὗπερ ἡ εἰκὼν οὐκ ἐν ὁμοιώματι φθαρτοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἀποστολικῶς κατηγορεῖται · ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι μὲν ἀνθρώπου, ὡς αὐτὸς προείρηκεν, οὐ μὴν φθαρτοῦ, ἀλλὰ ἀφθάρτου. Οὐ γὰρ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου, ὥς φησιν ὁ μέγας Πέτρος · οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν. Διότι οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς ἀνθρωπισθεὶς ὁ Χριστὸς, περιγραφόμενος μὲν κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν · εἴπερ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου ἦν · μένων δὲ ἀπερίγραπτος κατὰ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν · εἴπερ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἀνεμφερὴς τοῖς πᾶσιν.

Ἐπεὶ ποῦ φανήσεται ὁ τῆς Οἰκονομίας Λόγος, μὴ D ἐξαίρετον παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, πρὸς τῷ Υἱικῷ ἰδιώματι ἔχων ὁ Χριστὸς σώματος χαρακτῆρι εἰκονίζεσθαι ; Ὥστε οὐ θεοποιεῖσθαι ἐστιν εἰκόνας, τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γράφουσι καὶ προσκυνοῦσιν · ἄπαγε ὦν 'τᾶν · οὐ γὰρ Θεὸν πυέητὸν ἔχειν λέγομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθέντα · οὔτε δύο Θεοὺς, ἀλλ' ἕνα τρισυπόστατον. Οὐδ' οὐ μὴν προσκυνοῦντες τὴν εἰκόνα τὴν ἐν ᾗ ἐκτετύπωται ὕλην προσκυνεῖν ἀθέως πεφρονήκαμεν · ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην φυσικῶς ἐν Χριστῷ οὖσαν, κἂν ἐκμάσσοιτο ἐν αὐτῇ σφραγῖδος δίκην. Ἀμέτοχα γὰρ τῆς φύσεως εἶεν ἂν τὰ ἐκμαγεῖα

[39] Rom. I, 25. [40] Exod. XXV, 40. [41] Act. XVII, 29. [42] I Cor. VIII, 6. [43] Pilipp. II, 6. [44] Act. II, 31, 35.

τῶν ἀρχετύπων ἐν τοῖς τεχνητοῖς· μόνην ἐπιδεικνύμενα ὡς ἐν κατόπτρῳ τὴν ἐμφέρειαν τῶν ὧνπέρ εἶεν ἀπομόργματα. Ἐπεὶ οὕτω γε ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ τύπῳ κατὰ πάσης ὕλης φαινομένῳ, πᾶσαν ὕλην εὑρεθείημεν προσκυνοῦντες. Ἀλλὰ ἄβαλε τῆς ἀνοίας! ὁ ἐπ' ἀμφοῖν κράτος, δόξα τε καὶ προσκύνησις· ὡς ὁ μέγας βοᾷ Βασίλειος· μὴ δυοϋποστάτου οὔσης εἰκόνος καὶ τοῦ πρωτοτύπου ἐμφερείας, ἀλλὰ μονοϋποστάτου. Παρὰ γὰρ τὸ διάφορον τῆς οὐσίας, ἓν καὶ ταὐτὸν τὸ ἀρχέτυπον καὶ ἡ εἰκών, φησὶν ὁ πολύμηνος Διονύσιος. Οὕτως ἐπὶ τῆς Θεοτόκου. Οὐ γὰρ ποιοῦντες καὶ προσκυνοῦντες αὐτῆς τὴν εἰκόνα, θεὰν ὁμολογοῦμεν Ἑλληνικῶς ἔχειν καὶ σέβειν, ἀλλὰ Θεοτόκον. Πρὸς δὲ καὶ τῶν ἁγίων ὡσαύτως· οὐ πολλοὺς θεούς τε καὶ θεὰς, ἀλλ' ἕνα Θεὸν καὶ ἑνὸς Θεοῦ θεράποντας τιμᾷν καὶ σέβειν. Δι' ὃν καὶ πρὸς ὃν ἡ ἐπὶ πάντων τιμὴ καὶ πρόσεισι καὶ ἄνεισιν. Ἢ οὐ δοκεῖ σοι τὸ θεῖον μύρον εἰς Χριστοῦ τύπον εἰλῆφθαι; τὴν θείαν τράπεζαν ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ τάφου; τὴν ἐπ' αὐτῇ σινδόνα ἀνθ' ἧς καὶ ἐν ᾗ εἰληθεὶς ἐτάφη; τὴν ἱερατικὴν λόγχην, ἀνθ' ἧς καὶ ἐν ᾗ τὴν θεόσωμον πλευρὰν ἐνύγη; τὸν σπόγγον, ἀνθ' οὗ καὶ ἐν ᾧ ποτὸν ἐχολώθη; τὸ σταυρικὸν ἐκμαγεῖον, ἀντὶ τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου; Ἄνελε ταῦτα πάντα, καὶ εἴ τι ἕτερον εἰς ἀντιτυπίαν θείαν· ἐπειδὴ τὸ ὅλως προσκυνεῖσθαι πρὸς τῷ καὶ γίνεσθαι εἰκόνα εἰς Χριστοῦ τύπον καὶ τιμὴν, θεοποιεῖσθαι φαίης, τοὺς ποιοῦντας καὶ προσκυνοῦντας. Ἀλλ' ὄντως ἐπίσης Ἕλλησι τοῖς ταῦτα φληναφοῦσι τὸ ἀσέβημα. Οἱ μὲν γὰρ πρὸ σαρκώσεως Θεὸν ἔδοξαν περιγράφειν ὄντα ἀπερίγραπτον· οἱ δὲ μετὰ σάρκωσιν φιλονεικοῦσι μὴ περιγράφειν περιγραπτὸν ὄντα σώματι.

A Imagines enim arte factæ eamdem atque archetypa naturam non habent, sed solummodo similitudinem earum rerum, unde expressæ sunt, tanquam in speculo repræsentant. Alioqui crucis in imagine, cum in omni materiæ genere exhibeatur, materiam quamlibet revera adoraremus. Sed apage hanc insaniam: una in ambobus potentia, una gloria, et adoratio, sicut magnus Basilius clamat: cum non geminæ, sed unius personæ sit similitudo imaginis et prototypi. Excepto enim substantiæ discrimine, unum idemque sunt ipsum archetypum et imago, ait sapientissimus Dionysius. Sic etiam in Deipara Non enim, cum ejus imaginem effingimus et adoramus, confitemur ipsam nos more gentilium, ut Deum habere ac venerari, sed ut Deiparam: pa- B riterque quod sanctos attinet, nequaquam multos deos deasque honorare et colere, sed Deum unum, ac servos unius Dei, a quo proficiscitur et ad quem redit honor omnium. Nonne unguentum sanctum existimas effusum fuisse ut esset typus Christi? sanctam mensam pro vivifico ipsius sepulcro? sindonem quæ mensæ imponitur, pro sindone qua involutus sepulcro mandatus est? sacram lanceam pro ea qua divinum ipsius latus apertum fuit? spongiam pro ea, qua fuit potatus felle? crucis imaginem pro ligno vivifico? Tolle hæc omnia, et si quid est aliud quo divina repræsentantur: quandoquidem imaginem ad Christum repræsentandum et honorandum confici, prorsus idem esse ais, ac Deum fieri ab iis qui conficiunt et adorant. Sed profecto gentilibus, quorum insa- C nia illa propria est, pares impietate sunt qui istud dicunt. Nam illi quidem ante incarnationem Deum circumscribere non dubitaverunt, cum esset incircumscriptus; istis vero, post incarnationem, obstinatum est non circumscribere, cum sit corpore circumscriptus.

B′.

Πρὸς τοὺς διαποροῦντας, πῶς οὐ γέγραπται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ εἰκόνος Χριστοῦ.

Ἀγνοεῖν μοι δοκοῦσιν οἱ φιλεγκλήμονες, ὅτι τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, τὰ μὲν ἐπ' εὐθείας, τὰ δὲ πλαγίως δεδήλωται· οὕτω τοῦ Πνεύματος οἰκονομήσαντος, μὴ ῥᾴστην εἶναι τοῖς πολλοῖς τὴν κτῆσιν τῶν ὠφελίμων, τῷ φιλοπόνῳ τῆς ἐρεύνης μᾶλλον δρέπεσθαι ἡμᾶς τὰ λυσιτελῆ, ὡς ἂν πάγια εἶεν ἐντεῦθεν, καὶ μὴ εὐαφαίρετα ἐκεῖθεν· καὶ τοῦτο εἰκότως. Εἰ μὴ γὰρ ἦν τὸ ζητεῖν, οὐκ ἦν ἂν τὸ εὑρεῖν. Τοίνυν δείξομεν ἐκ παραλλήλου τὸ ζητούμενον. Ὧδέ πού φησι Πέτρος τῷ Ἰησοῦ. Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐλθέ: Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε λέγων, Κύριε, σῶσόν με. Εὐθέως δὲ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. Οὐ

II.

Iis qui quærunt, cur de imagine Christi scriptum nihil sit in Evangelio.

Ignorare mihi videntur isti cavillatores, in Evangeliis alia quidem directe, alia vero oblique dicta et enuntiata esse: ita dispensante Spiritu, ut non quibuslibet in promptu sit utilium adeptio, sed nos pro exquirendi diligentia et labore capiamus ampliores fructus, et qui hinc quidem solidi sint, inde autem non facile amittantur, atque id D merito sane nemo enim, nisi quærat, possit invenire. Quæstionem' itaque propositam ex re simili explicabimus. Petrus Christo sic ait: *Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum. Videns autem ventum validum timuit: et cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac. Et continuo Jesus extendens manum apprehendit eum; et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus* [45]. Petrus non dicitur super aquas rursum ambulavisse

[45] Matth. xiv, 28, 32.

postquam assumpsit illum Jesus; sed utique istud oblique indicatum est. Non enim quis sapienter dicat, ipsum per aera deferri a Christo, aut per vim rapi, tantisper dum in naviculam simul ascenderint. Age, nunc ad propositum revertamur, ac sapienter considera id quod dicitur. *Accesserunt* inquit, *qui didrachma accipiebant ad Petrum, et dixerunt ei : Magister vester non solvit didrachma? Ait : Etiam. Et cum intrassent in domum, prævenit eum Jesus dicens : Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit : Ab alienis. Dixit illi Jesus : Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum : et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem : illum sumens, da eis pro me et te* [46]. Illud igitur, *por, me et te*, innuit oblique, pro imagine mea et tua : non modo quia ipsa personarum pronomina earum naturam aperiunt; personæ enim imagines sunt; sed quia unusquisque tributum pensitans, præter imaginem propriam, imperatoriam quoque imaginem offert in censum Cæsari : qui census dicitur capitalis. Caput autem aliud nihil est quam imago. Atque id ex Domini verbis manifestum est : *Quid me tentatis? Afferte mihi denarium ut videam. Illi autem attulerunt. Et ait illis : Cujus est imago hæc et superscriptio? icunt Dei : Cæsaris. Et respondens Jesus ait illis : Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo* [47]. Qui et seipsum submittens, ut homo est, in iis quæ obedientiæ sunt, didrachmum perinde ac quivis alius persolvit. Staterem videlicet pro se et pro Petro. Stater quippe duo didrachma sunt. Sive autem stater, sive didrachmum, sive denarius, imaginem illius gerit, cujus gerit et habet inscriptionem. Itaque sicut ibi per unius rei ex alia acceptionem dictum esse affirmamus, Petrum denuo super aquas ambulavisse, nec potest non sic accidisse : ita isto loco cum ait, *pro me et te*, quicunque prorsus hebetes non sunt iis intelligere licet, quamvis id non dicatur, Christi et Petri imaginem. Omitto dicere imaginem utique naturaliter in Christo inesse. Nam ubi prototypum, ibi, propter convenientiam nempe, est et id quod ex ipso expressum. Hæc enim relativa sunt et inter se conjuncta. Sed et præter illa quæ superius dicta sunt, hoc etiam mihi dicendum, quod videlicet imaginem, quam Cæsari dedit in tributum, eam ipse occulto quodam modo figuravit. Quid ita? quia non per se aut casu, hoc enim humanum, sed potius ex compacto staterem piscis deglutiverat : quinetiam magis pium est existimare, nutu Dei, qui nihil non potest, staterem, simul ac mandavit, in ventre piscis effectum fuisse. Hoc enim Deo congruit. Ait enim, *Ipse dixit, et facta sunt ; ipse mandavit, et creata sunt* [47*].

τοίνυν εἴρηται ὅτι πάλιν ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἀφ' οὗπερ ἐπελάβετο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς· ἀλλὰ μὴν τοῦτο πλαγίως δεδήλωται. Οὐ γάρ τις σωφρονῶν εἴποιεν ἄν, ἤτοι ἀέριον αὐτὸν φέρεσθαι, ἢ φοράδην ἄγεσθαι ὑπὸ Ἰησοῦ, μέχρι τοῦ συνεμβῆναι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον. Δεῦρο λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ σκόπει μοι συνέσει τὸ λεγόμενον. Προσῆλθον, φησὶν, οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; Λέγει, Ναί. Καὶ ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων· Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον· καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον : καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα· ἐκεῖνον, λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Τὸ οὖν, ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ, πλαγίως δηλοῖ, ἀντὶ, τῆς εἰκόνος ἐμοῦ καὶ σοῦ. Διότι οὐ μόνον αἱ ἀντωνυμίαι αὗται προσώπων εἰσὶ δηλωτικαί· τὰ δὲ πρόσωπα εἰκόνες· ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὲρ ἰδίας εἰκόνος ἕκαστος τῶν ὑποφόρων εἰκόνα βασιλικὴν προσφέρει εἰς τιμὴν τῷ Καίσαρι, τὸν δὴ λεγόμενον κεφαλητιῶνα· κεφαλὴ δὲ οὐδὲν εἴη ἄλλο ἢ εἰκών· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς· Τί πειράζετέ με; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω. Οἱ δὲ ἤνεγκαν· καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; Οἱ δὲ εἶπον· Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Ὃς καὶ τεταχὼς ἑαυτὸν ἐν τοῖς ὑπὸ χεῖρα ὡς ἄνθρωπος, τετέλεκεν ὡς πᾶς τις ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος τὸ δίδραχμον· ἤτοι σὺν Πέτρῳ τὸν στατῆρα. Ὁ γὰρ στατὴρ δύο δίδραχμά ἐστιν. Εἴτε δὲ στατὴρ, εἴτε δίδραχμον, εἴτε δηνάριον, εἰκόνα φέρει οὗπερ καὶ φέρει καὶ ἔχει τὴν ἐπιγραφήν. Ὡς οὖν ἐκεῖ κατὰ παράληψιν εἰρῆσθαι εἴπομεν, περιπατῆσαι πάλιν Πέτρον ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν· οὕτως ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ, ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ, συνεκφωνεῖσθαι ἔστι κατὰ τὸ σιωπώμενον, τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ Πέτρου, τοῖς μὴ λίαν ἀγνώμοσιν. Ἐῶ λέγειν ὅτι καὶ πανταχοῦ ἡ εἰκὼν ἐν Χριστῷ φυσικῶς πάρεστιν. Ὅπου γὰρ τὸ πρωτότυπον, ἐκεῖ κατὰ σχέσιν δηλονότι καὶ τὸ παράγωγον. Πρός τι γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλοις συνεισφερόμενα. Ἀλλὰ ἐκεῖνό μοι ῥητέον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω· ὅτι καὶ ἣν εἰκόνα τετέλεκε τῷ Καίσαρι, αὐτὸς ταύτην καὶ ἀῤῥήτως ἐχάραξε. Πῶς; ὅτι μὴ αὐτομάτη; Μᾶλλον ἐκ συμβάσεως καταπιεῖν τὸν ἰχθὺν τὸν στατῆρα (τοῦτο γὰρ ἀνθρώπινον), ἀλλὰ τῷ μηδὲν ἀδυνατοῦντι θείῳ Πνεύματι ἅμα τῷ ῥήματι ἐνδημιουργηθῆναι αὐτὸν τῇ ἰχθυαίᾳ κοιλίᾳ, εὐσεβέστερον ὑπολαμβάνειν. Τοῦτο γὰρ θεοπρεπές. Αὐτὸς γὰρ εἶπε, φησὶ, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.

[46] Matth. XVII, 23, seqq. [47] Matth. XXII, 18. [47*] Psal. CXLVIII, 5.

Γ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας· Ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐν οὐρανῷ ἀνθρώπου εἰκὼν, ἀλλὰ σταυροῦ τύπος, τοῦτον δεῖ καὶ προσκυνεῖν.

A Ὁ τὰ πάντα πρὶν γενήσεως αὐτῶν ἐπιστάμενος Θεὸς, τῆς διὰ σαρκὸς οἰκονομίας αὐτοῦ τὸ μυστήριον πρὸ καταβολῆς κόσμου προτυπῶν, ἐν οὐρανῷ μὲν τὸν σταυρὸν δι' ἀστέρων ἐσχημάτισεν· ἐπὶ γῆς δὲ αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Ἀδὰμ διαπλάσει· ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος· κατὰ τὴν Παύλου τοῦ μακαρίου φωνήν. Ἔδει γὰρ, ἔδει τὸν ἀπ' οὐρανοῦ ἐν τῇ γῇ, καὶ τὸν ἀπὸ γῆς ἐν οὐρανῷ διατυπωθῆναι· δηλούσης τῆς θεωρίας ὡς ἀναμὶξ τὰ οὐράνια τοῖς ἐπιγείοις ἔσται· ἄλλως τε οὐδὲ ἦν θεμιτὸν ἐν οὐρανῷ εἰκόνα ἀνθρώπου δεδεῖχθαι· ὅπου γε καὶ ταύτης χωρὶς ἄστρασι λατρεύειν ἐπλανήθησαν ἄνθρωποι· πολλῷ B ἂν μᾶλλον, εἰ ἀνθρώπινον ἔβλεπον εἶδος· Διὰ τοῦτό φησι Μωσῆς ὁ μέγας· Μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς. Ὥστε πρὸ ἐλεύσεως Χριστοῦ, ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις ἀστρῴοις σχήμασι, καὶ ὁ σταυρικὸς τύπος, ἀποπεμπτέος εἰς προσκύνησιν. Εἰ γὰρ τὸ πρωτότυπον τηνικαῦτα ἀπρατὸν, χολῇ γ' ἂν τὸ εἰκόνισμα εἶναι. Ἀφ' οὗ δὲ Χριστὸς ἐν τῷ αὐτοῦ ἀρχετύπῳ φιλανθρώπως πέπονθε, τιμητέος καὶ σωτήριος, κἂν ἐν οὐρανῷ βλέποιτο· ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ παθόντος εἰκὼν ἐπὶ γῆς πανταχοῦ φαινομένη, οὗ καὶ προετετύπωτο· εἰ μή που ἄρα εἰκονομάχος χεὶρ προὔφθακεν Ἰουδαΐζουσα. Οὐ τοίνυν διὰ τὸ εἶναι ἐν οὐρανῷ σταυροῦ τύπον προηγουμένως τιμητέος· ἀλλὰ διὰ τὸ ζωοποιὸν C ξύλον ἁγιασθὲν τῇ ἐν αὐτῷ προσηλώσει Χριστοῦ· ὥσπερ καὶ ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, οὐ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ προτύπωσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ Παρθένου ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ.

III.

In eos qui dicunt, quandoquidem in cælo non est hominis imago, sed crucis typus, istum proinde adorari debere.

Deus, qui omnia novit priusquam fiant, mysterium suæ in carne dispensationis ante mundi constitutionem præmonstrans, crucem quidem in cœlo per astra repræsentavit, seipsum autem in terra per formationem Adami, qui, secundum beati Pauli dictum, typus est ejus qui erat venturus. Oportebat enim, oportebat eum, qui ex cœlo est, in terra; et eum qui de terra est, in cœlo repræsentari: ut contemplantibus appareret, cœlestia unum cum terrenis deinceps fore. Alioqui, neque fas erat hominis imaginem in cœlo conspici; siquidem, quamvis nulla exstaret, homines tamen astra per errorem coluerunt; multo igitur magis, si formam ibi humanam vidissent. Quocirca magnus Moses ait: *Ne suspiciens in cœlum, et videns solem et lunam et stellas, et omnem ornatum cœli, errans adores ea, et servias illis* [48]. Itaque ante Christi adventum, inter alias astrorum figuras pariter crucis typus erat, nequaquam adorandus. Si enim prototypum tunc exsecratum erat, sane et imago non poterat non esse. At ex quo Christus in crucis archetypo passus est hominum causa: crucis imago veneranda et salutifera est, etiam quæ in cœlo conspicitur; quemadmodum et imago ipsius patientis, quæ passim in terris conspicitur, veneranda fuit, ubicunque expressa ante fuisset: nisi forte alicubi manus Iconomacha, istorum hæresim præveniens, Judæos est imitata. Itaque typus crucis non ideo venerationi esse debuit, quia in cœlo exstabat: sed propter vivificum lignum quod consecratum fuit cum Christus in ipso pependit: quemadmodum et Christi imago non ideo colitur, quia in Adamo expressa ante fuit, sed quia ipse ex Virgine humanam naturam sumpsit.

Δ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι τὰ νήπια ὁ ἱερεὺς οὐκ εἰκόνι χρώμενος, ἀλλὰ σταυροῦ τύπῳ, κατασφραγίζει προσφερόμενα αὐτῷ.

Ὁ ἱερεὺς μέσος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἱστάμενος, ἐν ταῖς ἱερατικαῖς ἐπικλήσεσι, μίμημά ἐστι Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Εἷς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς. D Εἰκὼν οὖν ὑπάρχων Χριστοῦ, ἀναγκαίως οὐκ εἰκόνι (πῶς γὰρ ἂν εἰκὼν εἰκόνι χρήσαιτο τοῦ ἑαυτοῦ ἀρχετύπου); ἀλλὰ τύπῳ σταυροῦ, Χριστὸς δηλαδὴ μιμούμενος. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν τῷ σταυρῷ, καθὰ γέγραπται· οὕτω καὶ οὗτος τύπῳ σταυροῦ, ὡς τύπος Χριστοῦ· τύπος γὰρ καὶ εἰκὼν ταυτὸν εἰς ἐμφέρειαν· τὸ σωτήριον τοῦ παιδὸς ἀπεργάζεται· ὥστε κἀνταῦθα εἰκὼν εἴληπται Χριστοῦ τὸ ἱερατικὸν δηλαδὴ ἀξίωμα.

IV.

In eos qui objiciunt, sacerdotem, cum oblatos sibi infantes consignat, non imaginem, sed typum crucis adhibere.

Sacerdos Deum inter hominesque medius, in sacris obsecrationibus Christum repræsentat. Ait enim Apostolus: *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* [49]. Itaque cum sit imago Christi, necessario adhibet non imaginem; quo enim modo imago imaginem prototypi sui adhiberet? sed typum crucis, imitans Christum videlicet. Quemadmodum enim Christus *principatus et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos* [50] in cruce, sicut scriptum est: ita et iste crucis typo, tanquam ipse Christi typus (nam typus et imago idem sunt quod ad repræsentationem attinet) pueri salutem efficit. Qua propter istic quoque imago Christi, sacerdotalis nempe dignitas, adhibetur.

[48] Deut. IV, 19. [49] I Tim. II, 5. [50] Coloss. II, 15.

V.

Adversus eos qui objiciunt, unumquemque, non imagine adhibita, sed crucis typo, et morbos et dæmonem abigere.

Eadem est quæstionis hujus ac superioris solutio. Quid ita, et quo tandem modo! quia unusquisque fidelium per lavacrum regenerationis, et renovationem Spiritus sancti, conformis fit imagini Jesu Dei, prout ab Apostolo dictum est [51]. Ac alio in loco, *Vir non debet velare caput suum, quoniam imago et gloria Dei est* [52]. Quibus princeps apostolorum addit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta* [53]. Ita ut unusquisque sacrorum administer sibi fiat secundum conscientiam, ad ea quæ salutis sunt. Etsi autem fidelium quisque imago est, non tamen propterea inutile sit Christi imaginem in tabella exprimi. Etenim imago et similitudo quæ ex generatione divina exsistit, ad interiorem hominem pertinet. Quo enim modo Christus esse posset secundum corporis formam similis hominibus forma inter se in infinitum dissimilibus? Ea autem duntaxat imago Christi et est et dicitur, quæ per artem facta, speciei corporeæ, sive formæ, proprias notas, et alia quæque exteriorum gerit indicia. Quod ipsum in vivificæ crucis typo videre licet. Cum enim Apostolus ait: *Christo confixus sum cruci* [54]. haudquaquam modo sensibili, neque adhibito sensibili crucis typo, crucifixum se dicit: Neutiquam; sed secundum interiorem hominem, et spirituali cruce, cupiditatum dico mortificatione. Atque id clarius innotescit ex his Domini verbis: *Tolle crucem tuam, et veni, sequere me* [55]· Itaque sicut isthic et crux et crucifixo, ambo sunt duplicia: ita etiam in imagine Christi; artificialem dico, et eam quam fidelis in se suscipit secundum hominem interiorem.

VI.

In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud Theologi dictum: Quod colendum, minime circumscriptum.

Qui hoc aiunt, ideo aiunt quod vim vocum plura significantium minime noverint, sive potius noluerint intelligere ut bene agerent. Hæc enim vox, *colendum*, æquivoca est, ad diversa significata pertinens: quemadmodum, exempli gratia, nomen φῶς accipitur quidem de solis lumine, sed et de homine dicitur. Homo enim φὼς (*vir*) dicitur. Itaque si dicam, φῶς (*lumen*) non est homo, id verum est. Tunc enim accipio de sole. Rursus autem si dicam, φὼς (*vir*) est homo, id quoque verum: accipio enim jam de homine: ac in neutro mendacium est, propter variam in illis duobus acceptionem. Sic ergo et illius quod colendum dicitur, Vox est æquivoca et quæ bifariam intelligitur: nunc quidem de incircumscripto, nunc autem de circumscripto. Itaque a Patre, de natura divina disserente, dictum est: Quod colendum, minime circumscriptum: ut eos, qui divinitatem intra circumscriptio,

Ε'.

A Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ἕκαστος σταυροῦ τύπῳ χρώμενος, ἀλλ' οὐκ εἰκόνι, ἐφ' ἑαυτὸν διώκει καὶ πάθος καὶ δαίμονα.

Τὸ παρὸν πρόβλημα ὁμοίαν τοῦ προλαβόντος ἔχει τὴν ἀπάντησιν. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι τῶν πιστῶν ἕκαστος διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου, σύμμορφός ἐστι τῆς εἰκόνος τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον. Καὶ ἀλλαχοῦ, Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων. Πρὸς οἷς φησιν ὁ κορυφαῖος Ἀπόστολος· Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν· βασίλειον ἱεράτευμα. Ἔθνος ἅγιον. Ὥστε καὶ ἱερουργὸς ἕκαστος ἑαυτῷ γίνοιτο κατὰ συνείδησιν πρὸς τὰ σωτήρια. Οὐ μὴν ἐπειδὴ B εἰκὼν ὁ πιστὸς, παρέλκον ἂν εἴη τὴν ἐν πίναξι Χριστοῦ εἰκόνα εἶναι. Ἡ μὲν γὰρ διὰ τῆς κατὰ τὴν θείαν γέννησιν συμμορφώσεως, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἴληπται. Πῶς γὰρ ἂν τοῖς ἀπείρως ἀλλήλων διεστηκόσι κατ' ἰδέαν, σωματικῷ χαρακτῆρι ὁμοιωθείη Χριστός; ἡ δὲ τοῦ ἐνσωμάτου εἴδους ἤτοι μορφῆς φέρουσα τὰ ἰδιώματα, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἔξω γνώριμα, μόνη τεχνητὴ εἰκὼν Χριστοῦ καὶ ἔστι καὶ λέγεται. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ταυτὸν ἔστι βλέπειν. Λέγων γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Χριστῷ συνεσταύρωμαι, οὐκ αἰσθητῶς δηλόνοτι, οὐδὲ αἰσθητῷ τύπῳ σταυροῦ χρώμενος, ἑαυτὸν ἐσταυρωκέναι λέγοι ποθέν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ νοητῷ δηλαδὴ σταυρῷ, τῇ νεκρωτικῇ, φημὶ, τῶν παθῶν ἐνεργείᾳ. Καί γε τοῦτο καταδηλότερον ἐκ τοῦ τὸν Κύριον εἰπεῖν· Ἆρον τὸν C σταυρόν σου, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. Ὡς οὖν ἐνταῦθα ἀμφότερα διττὰ, σταυρὸς καὶ σταύρωσις· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ· τεχνητὴ, φημὶ, καὶ ἡ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ πιστοῦ λαμβανομένη.

Ϛ'.

Πρὸς τοὺς προφέροντας κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεολόγου εἰρημένον· Τὸ σεπτὸν οὐ περιγραπτόν.

Παρὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὴν τῶν ὁμωνύμων δύναμιν, ἤγουν παρὰ τὸ μὴ βουληθῆναι συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, ἡ πρότασις αὕτη. Τὸ γάρ τοι σεπτὸν, ὁμώνυμος φωνή ἐστιν εἰς διάφορα σημαινόμενα θεωρουμένη. Οἷον ἐκ παραλλήλου τὸ φῶς λαμβάνεται μὲν ἐπὶ τοῦ ἡλίου· λαμβάνεται δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου. Φὼς D γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἴρηται. Ἐὰν οὖν εἴπω· Τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἀληθές. Εἴληπται γάρ μοι ἐπὶ τοῦ ἡλίου. Εἰ δέ γε πάλιν εἴποιμι, Ὁ φὼς ἄνθρωπός ἐστιν· ἀληθές. Εἴληπται γάρ μοι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ οὐδέτερον ψεῦδος, διὰ τὴν ἐν ἀμφοτέροις μετάληψιν. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ σεπτοῦ ὁμώνυμας ἡ φωνὴ διχῶς νοουμένη, πῆ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀπεριγράπτου, πῆ δὲ ἐπὶ τοῦ περιγεγραμμένου. Τῷ Πατρὶ οὖν περὶ τῆς θείας φύσεως θεολογοῦντι εἴρηται· Τὸ σεπτὸν οὐ περιγραπτόν· πρὸς ἀνατροπὴν τῶν εἴσω περιγραφῆς τὸ Θεῖον ὁριζόντων. Καὶ ἀληθές. Οὐ μὴν περὶ οἰκονομίας προὔκειτο λέγειν. Ἄλλος γὰρ

[51] Rom. VIII, 29. [52] II Cor. XI, 7. [53] I Petr. II, 9. [54] Gal. II, 19. [55] Matth. VI, 24.

λόγος θεολογίας, καὶ ἕτερος οἰκονομίας, ἐν οἷς οὐ τὰ αὐτὰ ἔστι δογματίζειν. Ἀμέλει καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος τὴν ὑπόστασιν, πῇ μὲν ἀντὶ τῆς φύσεως, πῇ δὲ ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως λαμβάνει, κατὰ τὸ διλήμματον εἶναι τὴν φωνήν. Ἐπεὶ δτι οἶδε καὶ τὸ περιγραπτὸν σεπτὸν, αὐτός φησι· « Προσκύνησον τὴν φάτνην, δι' ἣν σὺ, ἄλογος ὢν, ἐτράφης ὑπὸ τοῦ Λόγου. » Τὸ δὲ προσκυνητὸν, δηλονότι καὶ σεπτόν. Ἐῶ λέγειν περὶ τοῦ Κυριακοῦ σώματος· ἆρ' οὖν οὐ περιπραπτόν; τίς ἀντερεῖ λόγος; τί δέ; οὐ σεπτόν; καὶ οἱ λίθοι συμφήσαιεν. Τί δὲ εἴποις περι τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ; τοῦ ἀντιτύπου; τοῦ θυσιαστηρίου; τῆς θείας τραπέζης; τοῦ ἀχράντου Εὐαγγελίου; οὑτινοσοῦν ἄλλου ἱεροῦ ἀναθήματος; αὐτὰ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα οὐ πάντα περιγραπτά; παντί που δῆλον· ἀλλ' ὅμως καὶ σεπτὰ, ὥσπερ καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκών· συμμαρτυρούντων τῶν τῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου Πατέρων, ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων Γραφῆς εἰρηκότων.

A nem includunt, refelleret : et vere dixit. Nec vero de œconomia sermo tunc erat ; alia enim Theodogiæ, alia œconomiæ ratio. nec eadem utrobique decernere licet. Sane et divinus Cyrillus hypostasim modo pro natura, modo pro persona usurpat, quod nempe gemina sit vocis illius acceptio. Et quoniam non ignorat coli posse quod circumscriptum sit, ipse ait : « Adora præsepe, in quo tu rationis expers cum esses, a Verbo nutritus fuisti. » Quod autem adoratur, utique colendum est. Omitto dicere de Domini corpore : nonne illud circumscriptum est ? quis sermo contradicat ? aut quomodo non sit venerandum ? ipsi lapides id clament Quid dices porro de vivifica cruce ? de antitypo ? de altari ? de sacra mensa ? de intaminato Evan-
B gelio, aut alio quovis sacro instrumento ? Ipsæ sanctorum reliquiæ nonne omines circumscriptæ sunt ? Sunt sane : attamen colendæ, sicut et Christi imago : testantibus id una voce Patribus sanctæ synodi sextæ, quibusdam in Scriptis ubi de sacris imaginibus egerunt.

Ζʹ.

Πρὸς τοὺς προφέροντας κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἰρημένον· « Εἴ τις τῷ κτίσματι προσκυνεῖ, κἂν ἐπ' ὀνόματι Χριστοῦ τοῦτο ποιῇ, εἰδωλολατρεῖ. »

Τοῦτο πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς, κτίσμα λέγοντας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι, εἴρηται. Ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ προσκυνοῦντες τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, Χριστὸν αὐτὸν προσκυνεῖν πεφρονήκαμεν ὀρθοδόξως, διὰ τὴν ἐπ' ἄμφοιν μίαν προσκύνησιν, οὐ διαφορουμένην κατὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, τοὐναντίον δὲ ταυτιζομένην τῇ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἑνότητι· οὐ κτίσματι προσκυνοῦμεν, μὴ γένοιτο· ὅτι μηδὲ κτίσμα Χριστὸς, κἂν ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ κτιστὸν, τοῦ κρείττονος, ὥς φησιν, ἐκνικήσαντος. Μὴ βλέπε πάλιν τὴν ὕλην ἀφ' ἧς ἐξήρτηται τῇ ἐπινοίᾳ, κἂν ἐν αὐτῇ ὡς ἐν κατόπτρῳ, καὶ αὖθις λέγω, ἐμφανίζηται διὰ τῆς εἰκόνος. Εἰ δὲ φαίης μὴ χωρεῖν, τῆς τυφλότητος ἴσθι υἱ, τοὺς ἔξω μόνον ὀφθαλμοὺς φέρων, ᾧ μὴ βάλλειν τοὺς μαργαρώδεις τῆς ἀληθείας λόγους ὁ Θεὸς καὶ Λόγος προστέταχεν.

VII.

In eos qui adversus imaginem Christi proferunt illud a sancto Gregorio dictum : « Si quis creaturam adorat, etiamsi faciat id in Christi nomine, idololatriam committit. »

Dictum istud fuit adversus Arianos, qui Dei Filium creaturam aiebant esse. Nos vero, quoniam imaginem Christi adorantes, Christum ipsum adorare secundum sententiam orthodoxam in
C animo habuimus, adoratione ambobus communi neque diversa pro substantiæ diversitate, sed unica propter personæ unitatem : creaturam non adoramus, absit! siquidem neque Christus creatura est, quamvis in ipso si aliquid creatum : quia istud vincitur, ut aiunt, ab eo quod præstantius est. Ne respice amplius materiam a qua per cogitationem avulsus est, quamvis in ipsa tanquam in speculo (et id rursus dico) conspiciatur per imaginem. Quod si dicas te id non capere, o! te, cum oculos duntaxat corporis habeas, cæcitate similem porco, cui margaritas sermonum veritatis mittere vetuit Deus et ratio

---

EJUSDEM THEODORI

ORATIO ADVERSUS ICONOMACHOS.

(*Hanc leges supra in Vita S. Theodori a Michaele monacho conscripta* col. 175.)

—

EJUSDEM

EPISTOLA AD THEOPHILUM IMPERATORE

DE SANCTIS AC VENERANDIS IMAGINIBUS.

(*Exstat inter Opera S. Joannis Damasceni hujus Patrologiæ* t. XCV, col. 345.)

—

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΛΑΤΩΝΑ

ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΕΚΥΝΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

—

EJUSDEM

EPISTOLA AD PLATONEM

IPSIUS PATREM

DE CULTU SACRARUM IMAGINUM.

—

A Nosmetipsos consolamur, cum sanctum caput nostrum alloquimur. Quodnam enim potest filio salatium majus esse, quam conferre sermonem cum patre, tali præsertim ac tanto, cujus virtus multarum urbium ac regionum et insularum præconiis celebratur? Atque is est pater meus charissimus: etiamsi fructus arbori similis non sit, ob tenuitatis mea infecunditatem: tu tamen nobis propositus es tanquam pietatis norma: neque nobis tantum, sed et omnibus qui pie vitam instituere, ad virtutis perfectionem contendere, et ad prosperum cursum excitari velint. Cum autem sanctitas tua jam pridem a me postulaverit, ut quomodo sacram imaginem Christi venerari oporteat edisseram: non quo id ignores, sed volens ea re meam orationem tacentem excitare: mihi quidem hactenus non licuit respondere; nunc autem B reminiscens, æquum esse duxi; quod mihi abs te imperatum est, cum sanctarum precum tuarum auxilio exsequi: tametsi hac ipsa de re alias satis fortasse disseruerim.

Omnis itaque artificialis imago, similitudo est illius cujus imago est, ac in se ipsa formam sui

A Ἑαυτοὺς παραμυθούμεθα προσλαλοῦντες τῇ
κεφαλῇ ἡμῶν. Τί γὰρ ἂν εἴη παρακλητικώ
παιδὶ, ἢ πατρὶ διαλέγεσθαι, καί γε τοιούτῳ καὶ
λικούτῳ, οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πόλεις
ραί τε καὶ νῆσοι; οὗτος ὁ ἐμὸς ποθεινὸς Π
κἂν ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ οὐκ ἐοικὼς, διὰ τὸ ἄ
στον τῆς ταπεινώσεώς μου. Ἀλλ' ὅμως τὸ π
σθαί σε κανόνα εὐσεβείας ἔχομεν· οὐχ ἡμεῖς μ
ἀλλὰ καὶ οἵπερ ἂν ἕλοιντο θεοσεβεῖν, πτερο
εἰς ἀνδρείαν, καὶ διανίστασθαι πρὸς εὐδρομίαν.
δὴ δὲ ἀπὸ χρόνου πολλοῦ ἐπεζήτησέ σου ἡ ἁγιω
δοῦναί με λόγον, πῶς δεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα
στοῦ προσκυνεῖν· οὐκ ἀγνοοῦσα, ἀλλὰ βουλο
κἀντεῦθεν τὸν ἄλογόν μου λόγον κινεῖν· τηνι
μὲν οὐκ ἐξεγένετό μοι ἀποκριθῆναι. Νυνὶ δὲ
B μνησθεὶς, δέον ἡγησάμην τὸ ἐνταλθέν μοι ἐφ'
οἷόν τέ ἐστι τῇ συνεργείᾳ τῶν ἱερῶν σου προσε
ἀποπληρῶσαι. Εἰ καὶ ὅτι ἄλλοθί που περὶ τοῦδε
τάχα ἱκανῶς ἐξεῖπον.

Πᾶσα τοίνυν τεχνητὴ εἰκὼν, ὁμοίωσίς ἐστιν
ἡ εἰκὼν, καὶ ἐν ἑαυτῇ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρ

τοῦ μιμητικῶς δείκνυσι, καθὼς φησιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος. τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώματι· τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι· τὸ ἑκάτερον ἐι ἑκατέρῳ, παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. Ὥστε ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσεκύνησε τὸν ὅνπερ ἐμφαίνει ἡ εἰκὼν ἀσφαλῶς. Οὔτε γὰρ τὴν τῆς εἰκόνος οὐσίαν, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτῇ γεγραμμένον προσεκύνησεν· οὔτε μὴν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα διέσχισε κατὰ ταυτὸν τῆς προσκυνήσεως. Ταυτὸν γὰρ ἡ εἰκὼν τῷ ἀρχετύπῳ τῇ ὁμοιώσει. Οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. Οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται. Ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί. Διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Εἰ δὲ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, οὐχ ἄλλη καὶ ἄλλη, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τιμητικὴ προσκύνησις· ὥσπερ ἓν καὶ ταυτὸν τὸ προσκυνούμενον κἂν εἰκόνι πρωτότυπον.

Ἄλλο δὲ φυσικὴ εἰκὼν, καὶ ἄλλο μιμητική. Ἡ μὲν οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ὑποστατικὴν, ὡς Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα· ἄλλη γὰρ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἑτέρα τοῦ Πατρὸς, μία δὲ φύσις δηλονότι. Ἡ δὲ τὸ ἀνάπαλιν φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα, ἀλλ' οὐχ ὑποστατικήν· ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν. Ἄλλη μὲν γὰρ φύσις ὑλογραφίας, καὶ ἑτέρα τοῦ Χριστοῦ· οὐκ ἄλλη δὲ ὑπόστασις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ, κἂν τῇ εἰκόνι γεγραμμένη. Τοῦ αὐγοῦ θείου Βασιλείου πάλιν λέγοντος· Ὃ οὖν ἐστιν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν κατὰ τὴν μορφὴν ἡ ὁμοίωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἡ ἕνωσις. Ὅρα οὖν τὸ διάφορον, ὅτι ἐπὶ τῆς φυσικῆς εἰκόνος καὶ τοῦ αἰτίου, ἤγουν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς, ἡνίκα μία φύσις, μία καὶ προσκύνησις κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως, οὐ τῆς ὑποστάσεως· ἐπειδὴ ὡς μίαν φύσιν, μίαν καὶ προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν ὁμολογοῦμεν τῆς ἁγίας Τριάδος, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις. Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπὶ δὲ τῆς μιμητικῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἀρχετύπου, ἤγουν Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος, ἡνίκα μία ὑπόστασις Χριστοῦ, μία καὶ ἐνταῦθα προσκύνησίς ἐστι, κατὰ τὸ ταυτὸν δηλονότι τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, οὐ τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνος. Εἰ δὲ ὥσπερ κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς ὑποστάσεως, οὕτω καὶ κατὰ το ταυτὸν τῆς φύσεως, μίαν φαίημεν εἶναι τὴν προσκύνησιν τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ πρωτότυπον, οὐκέτι διαφορὰν εἰκόνος καὶ εἰκονιζομένου γνωριοῦμεν· ἀλλ' ἔσται ὡς μία ὑπόστασις, οὕτω καὶ μία φύσις τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ· καὶ ἐμπίπτομεν εἰς Ἑλληνικὴν πολυθεΐαν, πᾶσαν ὕλην εἰς Χριστοῦ εἰκόνα χαρακτηριζομένην θεοποιοῦντες. Κἀντεῦθεν ἀνοίξομεν γλῶσσαν τοῖς εἰκονομάχοις κατηγορεῖν ἡμῶν τῶν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνούντων, πολλοὺς θεοὺς προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν οὐκ ἀπεικότως. Εἰ δὲ μήτ' αὖ κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς

A exemplaris imitando demonstrat, sicut divinorum peritus Dionysius ait : veritas in similitudine, exemplar in imagine, alterum in altero, excepta duntaxat substantiæ differentia. Itaque imaginem venerans, illum, quem imago exhibet, veneratur. Non enim substantiam ipsius imaginis, sed in quod in ipsa expressum est colit : neque porro, quod ad venerationem illam attinet, imaginem ab exemplari sejungit : idem quippe sunt, similitudine nimirum, imago et exemplar. Sic et magnus itaque Basilius ait imaginem etiam regis appellari regem, nec tamen duos esse reges, neque enim aut potentia scinditur, aut honor dividitur : atque ut una est potestas ac dominatio cui subjicimur, sic unus est et non multiplex honor qui a nobis exhibetur : siquidem honor imaginis ad ipsum exemplar B transit. Si autem ad exemplar transit, nan est alius atque alius, sed unus et idem honor atque veneratio, sicut unum idemque est etiam quod in imagine colitur exemplar.

Aliud est porro imago naturalis, aliud per imitationem expressa. Illa quidem diversam a sua causa naturam non habet, sed personam : quo modo se habet Filius ad Patrem. Alia enim est Filii, alia Patris persona, natura vero una est. Contra autem altera penes naturam differt, non penes personam : quo modo imago Christi se habet ad Christum ; aliam enim picturæ materia, aliam Christus naturam habet : at persona alia non est, sed una eademque, Christi scilicet, etiam ut in imagine expressa est : cum divinus Basilius rursum dicat : C Quod igitur illic imago est per imitationem, istud ibi Filius est per naturam : et quod est in artificialibus similitudo formæ, id ipsum, est in divina et simplici natura divinitatis communitas et unitas. Vide igitur discrimen : scilicet in imagine naturali ac in ipsius causa, puta in Filio et Patre, cum natura una sit, una quoque veneratio est, secundum identitatem naturæ, non personæ : siquidem ut naturam unam, sic et unam venerationem ac glorificationem sanctæ Trinitatis confitemur, tres vero personas, Patris, et Filii, et sancti spiritus. In imagine autem artificiali ac ipsius exemplari, pu a in Christo et imagine Christi, cum unica sit persona, Christi scilicet, ibi unica et veneratio est, secundum unius nempe personæ identitatem, quau- D tumvis diversæ sint Christi et imaginis naturæ. Si vero dicamus venerationem imaginis et exemplaris unicam esse tum secundum personæ, tum secundum naturæ identitatem ; non amplius agnoscimus imaginis ac rei repræsentatæ differentiam, sed unica erit Christi imaginis et Christi ipsius, ut persona, sic et natura : et in Deorum multitudinem, more gentilium incidimus, quamcunque materiam quæ imaginem Christi exhibeat instar numinis colentes. Atque Iconomachorum linguam ea re excitabimus, ut nos qui unum in tribus personis Deum veneramur, merito accusent, tanquam plures Deos colamus ac venere-

mur. Rursus autem si quis dicat neque secundum personæ, neque secundum naturæ identitatem, eamdem esse imaginis ac exemplaris venerationem; is utique potestatem scindit, ac honorem exemplaris ab imagine sejungit, atque adeo Christi venerans imaginem, manifeste est idololatra, non unam venerationem, sed geminam exhibens. Quod quidem Iconomachi demonstrare magno studio enituntur, inde colligentes Christi carni non convenire ut circumscribatur: qui quidem confutantur similiter ac ii qui Deum specie tenus et apparentia sola inter homines versatum esse dixerunt. Sed utrorumque simul impietas in suis tenebris sepulta maneat. Vera autem Christianorum fides, sicut antea dictum est, quemadmodum in sancta Trinitate unicam venerationem confitetur ob divinitatis communionem; sic etiam in imagine Christi unicam eamdemque venerationem confitetur propter Christi personæ unitatem. Ea enim ipsa persona est quæ colitur, etiam in pictura: siquidem imago non erit, sed res quædam subsistens per sese, si ita dividatur, ut honore separetur a suo exemplari. Atque ita demum unica est etiam in imaginis Christi cultu veneratio et glorificatio multum laudandæ ac beatæ Trinitatis. Sed fortasse dicat aliquis: Ergo cum veneratio illa idem sit ac latria, imago Christi pariter cum sancta Trinitate latria colitur. Verum qui hoc dicat, ignorare videtur diversam esse venerationem: siquidem sanctos veneramur, sed latriæ cultum ipsis non exhibemus. Principes quoque veneramur juxta divinam legem: at neque ipsos latria colimus. Deinde discat iste insuper, nequaquam ipsam imaginis substantiam coli: hoc enim a nobis alienum est, ac eorum proprium qui serviunt creaturæ potius quam Creatori. Sed cum in imagine Christi colitur Christus; imaginis materia manet prorsus expers illius honoris, qui Christo in ipsa exhibetur propter similitudinem quæ propria est personæ Christi, et quæ a materia illa discrepat quamvis in ipsa conspicitur. Ac mihi videtur ista res cum speculi exemplo congruere. Nam ibi etiam spectantis vultus quodammodo depingitur, manetque similitudo extra materiam: ac si quis ibi suam imaginem complectatur, materiam ipsam minime complectitur: cum nec istius causa accedat, sed ob sui ipsius similitudinem in illa expressam, et materiæ adhærentem. Nimirum amoto speculo, statim ex ipso effigies excedit, tanquam nihil habens cum speculi materia commune. Sic ergo et in imaginis materia se res habet. Si enim apparere desinat quæ in ipsa conspicitur similitudo, ad quam veneratio pertinet; materia manet absque honore, tanquam nihil cum illa similitudine communicans. Rursum, sit annulus imagine regis insculptus: deinde imprimatur in cera, in pice, in argilla: signum quidem unum et idem erit in qualibet ex his materia consimile; ipsæ autem res illæ inter se discrepant: signum vero nonne idcirco idem prorsus est quamvis in materia diversa, quia cum

A ὑποστάσεως, μήτε κατὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως λέγοι τις εἶναι τὴν τῆς εἰκόνος πρὸς τὸ ἀρχέτυπον προσκύνησιν, δηλονότι ἔσχισε τὸ κράτος καὶ ἐμέρισε τὴν δόξαν τοῦ ἀρχετύπου ἀπὸ τῆς εἰκόνος· καὶ οὕτως προσκυνῶν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, εἰδωλολατρεῖ φανερῶς, οὐ μίαν, ἀλλὰ δύο προσκυνήσεις [illegible]ρων. Ὅπερ ἀποδεικνύναι σπεύδουσιν οἱ εἰκονομάχοι· ἀνατροῦντες ἐντεῦθεν, ὡς τὸ εἰκὸς, Χριστὸν σαρκὶ περιγράφεσθαι, ἴσα τοῖς ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ἐπιδεδημηκέναι Θεὸν τοῖς ἐν γῇ ἀσεβεῖν ἀπελεγχόμενοι. Ἀλλ' ἐῤῥίφθω τὸ ἀμφοτέρων ἐπίσης ἀσεβὲς ἐν τῷ οἰκείῳ σκότει· ἡ δὲ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν πίστις, καθὼς προείρηται, ὡς μίαν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ὁμολογεῖ προσκύνησιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ B μίαν καὶ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν ὁμολογεῖ κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ αὐτὴ γάρ ἐστι προσκυνουμένη, κἂν γεγραμμένη εἴη. Ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη εἰκὼν, εἰ μεσολαβεῖται καὶ διασχίζεται τῇ τιμῇ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ἰδιοϋπόστατόν τι πρᾶγμα τυγχάνει. Καὶ οὕτω λοιπὸν κἂν τῇ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ προσκυνήσει, μία ἡ προσκύνησις καὶ δοξολογία τῆς πολυυμνήτου καὶ μακαρίας Τριάδος. Δόξειε δ' ἄν τις κἀκεῖνο λέγειν· Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἡ προσκύνησις λατρεία, συλλατρεύεσθαι συμβαίνει τὴν εἰκόνα Χριστοῦ τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. Ἀλλ' ἔοικεν ὁ τοιοῦτος μὴ εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως· ἐπεὶ προσκυνοῦμεν ἁγίοις, ἀλλ' οὐ λατρεύομεν αὐτοῖς· καὶ ἄρχουσι κατὰ νόμον Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς λατρεύομεν. Ἔπειτα μανθανέτω αὖθις, ὅτι οὐ C τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος ἐστὶ προσκύνησις· τοῦτο γὰρ ἔκτοπον, καὶ τῶν λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα ἔργον, ἀλλὰ τοῦ ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ προσκυνουμένου Χριστοῦ, ἀκοινωνήτου μενούσης παντάπασι τῆς εἰκονικῆς ὕλης πρὸς τὸν προσκυνούμενον ἐν αὐτῇ Χριστὸν τῷ ὁμοιώματι, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ, κεχωρισμένον τῆς ὕλης, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται. Καί μοι δοκεῖ τῷ ἐν κατόπτρῳ παραδείγματι ἐοικέναι· κἀκεῖ γὰρ οἱονεὶ διαγράφεται τοῦ ὁρῶντος τὸ πρόσωπον· καὶ μένει ἔξω τῆς ὕλης τὸ ὁμοίωμα· κἂν δόξειεν ἀσπάσασθαι τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐκεῖσε, οὐ τὴν ὕλην προσεπτύξατο· ὅτι μηδὲ δι' αὐτὴν πρόσεισιν, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀπεικονισθὲν αὐτοῦ ὁμοίωμα· διὸ καὶ προσέφυ τῇ ὕλῃ· ἀμέλει μεταστάντος αὐτοῦ τοῦ ἐσόπτρου, συναπέστη αὐτῷ ἅμα καὶ τὸ ἴνδαλμα, ὡς μὴ κοινωνοῦντι τῇ D τοῦ ἐσόπτρου ὕλῃ· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς εἰκονικῆς ὕλης· ὅτι ἀφανισθέντος τοῦ ἐν αὐτῇ ὁρωμένου ὁμοιώματος ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἔμεινεν ἡ ὕλη ἀπροσκύνητος, ὡς μηδὲν κοινωνοῦσα τῷ ὁμοιώματι. Ἔστω πάλιν δακτύλιος ἐγκεχαραγμένος βασιλικὴν εἰκόνα· εἶτα ἐκτυπούσθω ἐν κηρῷ, ἐν πίσσῃ, ἐν πηλῷ· ἡ μὲν οὖν σφραγὶς μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπαράλλακτος ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ὕλαις· αἱ δὲ πρὸς ἀλλήλας διαφορούμεναι· οὐκ ἂν δὲ ἐν ταῖς διαφορουμέναις ἀπαράλλακτος ἔμεινεν, ἢ παρὰ τὸ μηδὲν ταῖς ὕλαις κοινωνεῖν. Ἀλλ' εἶναι αὐτὴν τῇ ἐπινοίᾳ τούτων κεχωρισμένην, μένουσαν ἐν τῷ δακτυλίῳ. Οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίωμα, κἂν ἐν ὁποιαοῦν ὕλῃ

κεχαρακτήρισται, ἀκοινώνητόν ἐστι τῇ ἐν ᾗ δείκνυται ὕλῃ· μένον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει, ἧσπέρ ἐστι καὶ ἴδιον. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστός· καὶ προσκυνητέον αὐτῇ κατὰ τὸ αὐτὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ, παρὰ δὲ τὸ νῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος διάφορον.

Οὕτω τοιγαροῦν, ὡς ἐμὲ γοῦν εἰδέναι, τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκαλίᾳ ἐπερειδόμενον, ἡ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις· ἧς ἀναιρουμένης ἀνῄρηται δυνάμει καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομία· καὶ ἧς μὴ προσκυνουμένης, ἀνῄρηται ὡσαύτως καὶ τοῦ Χριστοῦ προσκύνησις.

Καὶ διὰ τοῦτο, ὦ θεῖε Πάτερ, σὺν φόβῳ καὶ εὐλαβείᾳ προσιτέον καὶ προσκυνητέον αὐτῇ, ὡς τῆς B προσκυνήσεως ἐπὶ τὸν Χριστὸν διαβαινούσης· καὶ πιστευτέον χάριν θείαν ἐν αὐτῇ ἐπιφοιτᾷν, καὶ ἁγιασμοῦ αὐτὴν ὑπάρχειν μεταδοτικὴν τοῖς πίστει προσιοῦσιν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τῆς εἰκόνος τε τῆς παναγίας Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, πᾶσα ἁγιαστικὴ εἰκόνων προσκύνησις, διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων ἐπὶ Θεὸν ἀναβαίνει. Καὶ διὰ τοῦτο μία καὶ μόνη ἐστὶν ἡ λατρευτικὴ προσκύνησις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· δι' ἣν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἱ διάφοροι προσκυνήσεις, καὶ πρὸς ἣν ἡ ἀναφορὰ τῶν ἁπασῶν προσκυνήσεων ἑνιαία. Εἰ δέ τι ἀγνοίᾳ ἐ σφαλμένως εἴρηκα, ἢ τοῦ καθήκοντος ἐνδεῶς, ἢ πέρα· ὡς Πατὴρ ἀγαθὸς, τὸ μὲν ἐπανορθοῦν, τὸ δὲ ἀναπληροῦν, τὸ δὲ περιελεῖν ἀξίωσον· εὐχόμενος καὶ ὑπερευχόμενος C τῆς ταπεινώσεώς μου, καὶ νοεῖν ὀρθῶς, καὶ λέγειν ἀπταίστως, καὶ πράττειν ἀνεπιψόγως.

A illis rebus non communicat, sed manet in annulo, ab illis rebus ipsa idea separatum. Sic igitur et Christi similitudo quacunque tandem in materia sit expressa, minime communicat cum materia in qua conspicitur, manens in ipsa Christi persona, cujus nempe propria est. Atque ut verbo dicam, latriæ cultus minime exhibetur imagini Christi, sed Christo qui in ipsa colitur: ac imaginem venerari oportet secundum identitatem personæ Christi, quantumvis substantia ipsius diversa sit.

Atque hoc modo, ut mihi quidem videtur, sanctorum Patrum doctrina et institutione confirmatur imaginis Christi veneratio: quæ si tollatur, pariter et ipsa Christi œconomia tollitur: ac, si imago non colatur, pariter ipsius Christi veneratio tollitur.

Quapropter, Pater sancte, ad ipsam cum metu et reverentia accedere oportet, ipsique honorem exhibere, tanquam honore illo ad ipsum Christum pertinente: ac pro certo tenendum est gratiam divinam supervenire ipsi, et per eam sanctificari quicunque cum fide accedunt. Quandoquidem tum in crucis vivificæ typo, tum in sanctissimæ Dei matris, aliorumque sanctorum imagine, omnis imaginum cultus sacer, per eos, qui in ipsis repræsentantur, pertingit ad Deum: atque idcirco latriæ veneratio omnis et sola est sanctæ consubstantialisque Trinitatis, propter quam aliis diversus exhibetur cultus, et ad quam tendit alia quæcunque veneratio. Quod si quid per ignorationem perperam dixi, sive infra, sive supra id quod decet; tu tanquam bonus Pater illud emendare et vel supplere vel amputare ne graveris: pro mea humilitate orans etiam atque etiam, ut et recta sentiam, et sermo offensione, et facta reprehensione careant.

II. ORATIONES.

—

JOANNIS LÆVINEII CANONICI

PRÆFATIO.

—

Non opinor exspectare te, amice lector, ut eum auctorem splendide ac prolixe tibi commendem, qui vel his nostris Catechesibus legendis, ut nihil aliud commemorem, facile se velut sorex suo judicio prodet, adorandarum sacrarum imaginum vindicem acerrimum (ut e sermone 15 clare apparebit), dignitatisque ecclesiasticæ juxta, et monasticæ unicum defensorem, morum, maxime inter suos, severissimum censorem, mortis, ac Christianorum discriminum contemptorem fortissimum, ut Michael quidam, monachus, cujus exstat in Vaticano copiosior quam eruditior *De vita Theodori* liber (quem nos legimus) narret ter proscriptum ac legatum in insulas, crudelissimis imperatoribus, qui Constantinum Copronymum (sub quo natus est Constantinopoli, Patre Photino, regiorum vectigalium quæstore, matre Theoctiste, D. Platonis toties hoc in opere laudati, sorore) Iconomachi complures sunt secuti, atrocissime nec infrequenter loris vapulasse. Exstat vero in codice nostro extremo epigramma, ut appellatur, quo decessisse traditur

exsilii sui tertii ob veritatis Christianæ professionem anno 12 in insula sancti martyris Tryphonis, non procul Emporio, quod Acrita vocatur, Bitynicæ provinciæ. Calendis Novembris, qui mensis est undecimus, hora 6, indictione 5, anno ab orbe condito sexies millesimo trecentesimo tricesimo quinto. Verba Græca, quibus hæc continentur, nihil opus est repræsentari, ne frustra simus accurati. Addit annos natum 22 in monasticam vitam dedisse nomen, subditum gessisse 13, præfuisse 32, ut obierit porro ætatis suæ anno 67. Quærendus est autem Michaeli monacho patronus, scribenti a Michaele imperatore, Leonis Thracis, qui Michaelem cognomento Rangabem imperio exsulem in Proten insulam detrusit, successore revocatos ab exsilio cunctos a Leone proscriptos: nam Michael iste Amorio, superioris Phrygiæ civitate ortus (τραυλὸν Græci, nos balbum, verbum verbo mutantes, nominemus licet), Copronymum in omnibus imitatus, neque a Judæis, alienus, quorum Sabbata veneraretur, inter cæteros, per Theophilum filium Euthymium. Sardium antistitem, flagris acriter multatum, ob sacrarum imaginum cultum interfecit, divumque Methodium in vinculis habuit in Acrita insula. Auctorum laudo, Joannem Zonaram, et ejus simium alterum Joannem Curopalatem, ac magnum Biglæ τοῦ Σκυλίτζη Drungarium, qui exstat in Vaticano. Jam auctor ipse, quod palmarium habemus, Catechesi 74 in impio Michaele, qui procul dubio is est de quo loquimur cum nefarium matrimonium iniisset, tum fidem objicit corruptam. Igitur, ut semel statuam, ter exsulare jussus, quod nec Michael diffitetur, primum sub Constantino juniore, Irenes imperatricis filio cujus adulterium non probasset, deinde sub Nicephoro, tertio sub Leone Thrace, in hoc tertio suo exsilio vitam cum morte commutaverit, quæ sententia convenit cum epigrammate, quod in codicis nostri calce exstare diximus. Neque vero sum nescius Joannem Zonara iniquiorem videri Theodoro nostro, et ejus avunculo Platoni, cum pontifice Nicephoro creato (Tarasio is successerat), tumultuabundos refert accusasse in eo quod e laicis repente ad episcopum evasisset, plerisque dicentibus hoc tamen prætextu dissimulare ambitionem voluisse, cum pontificatui Constantinopolitano inhiarent. Sed profecto vel admodum, dissimilis fuerit (nam aliud loquuntur hæ nostræ Catecheses), vel suspicio quædam popularis hanc viris bonis calumniam inusserit. Venio nunc ad Catecheses. In quo non me ostentabo, nec quod caupones lactitant, vino ederam suspendam, maxime vendibili, te appello, ac judicium tuum, amice lector, si qui forte hæc legendo cognoscere voles. In iis transferendis usi sumus unico, quem amplissimus cardinalis Sirletus exhibuit, olim pontificis Marcelli II codice, satis fideli, sed ab indoctissimo scriba exarato, uti videbunt qui apographum, quod exstat in Vaticano, inspicient, quanquam hic quoque mendarum, et errorum nonnulla facta est accessio, cujus nos testes idonei sumus. Demum opere perfecto locis aliquot deploratis relictis, aliis quos de conjunctura emendassemus, alterum nacti exemplar Vaticanum, notæ melioris, sed in quod totæ 48 primæ Catecheses desiderarentur, cum addidimus permulta, quæ in nostro deessent tum conjecturas plerasque omnes confirmatas vidimus. Inventa est in eo inter Quadragesimales quædam supernumeraria quam ne quis suppressam a nobis maligne causaretur, ad operis finem adjecimus, etsi sciremus ad has nostras minime pertinere: nam Michaelis, quem aliquoties jam adduxi, auctor est non plures 134, quas hic vides, in opere legi parvarum, quæ vocentur, Catecheseon; scripsisse quidem certe et alios libros 3 magnarum, quæ inscribantur, quas non ex tempore, uti priores, sed accurate confectas edidisset. In iis hanc 68 fuisse numero suspicamur, quod recte, an sequius arbitremur, periculum facient qui penes se opus habebunt, nos id vidimus nondum (a). Utcunque erit, noluimus eam silentio præterire. Accessit ultimo loco Theodori testamentum, plane severissimis moribus, et auctoris sollicitudine dignum, a nobis non repertum in Vaticano. Quod superest, spero æquum lectorem nec fidem, qua, non sensum contenti reddidisse Græcorum verborum vim quam potuimus proxime et tanquam verbum verbo expressimus, nec dictionis lumen quoddam, ac velut splendorem desideraturum. Id adeo quo perspiceretur certius, et exploratius, optabamus edi in lucem exemplar Græcum, unde eruditus lector experiri ac periclitari propius posset, quasi pede collato, sed aliter res tulit. Denique iis in locis, quæ ex omni sacra scriptione citantur, vulgatam versionem sumus secuti qua utitur Ecclesia, nisi si auctoris citationi, cui præjudicandum non est, cum Latinis verbis non conveniret, qua in parte minus molestiæ fuit in iis, quæ advocantur ex Evangeliis, et novo fœdere, postquam id omne e Græco habemus conversum; in veteri, quod fere ex Hebræo Latinus transtulit, Septuaginta interpretum, quibus Græci utuntur, diversitas, quæ plerumque parum accommodata est verbis Latinis, interdum ut aliis utendum esset quam vulgatis effecit, præsertim cum occurrerent legendo quæ in nostris codicibus (Latinos sentio) nusquam legerentur. Ea nos simplicissime, ac verba verbis citra affectationem mutavimus. Hæc habui, quorum te, amice Lector, in operis ingressu admonerem nunc auctorem, si placet, loquentem audiamus.

(a) Hanc homiliam cum Testamento ad calcem operum beati Theodori amandavimus. EDIT.

SANCTIS PATRIS ET CONFESSORIS

THEODORI, STUDITARUM PRÆFECTI,

AD DISCIPULOS CATECHESIS

QUATUOR ET TRIGINTA SUPRA CENTUM SERMONES COMPLECTENS.

(*Bibliotheca Patrum*, tom, XIV, pag. 833.)

—

SERMO PRIMUS.

In sacrum Pascha Catechesis. De vita omni nostra sollicite exigenda.

Fratres Patresque, Sacrum explere Pascha Christi beneficio permissi, rursum instemus opificiis, operantes juxta, ac vivifica Servatoris nostri Jesu Christi supplicia recolentes : neque enim quia præteriit Pascha, memoria ejus una quoque prætereat, sed salutifera vulnera, crucem, sepulturam, resurrectionem perpetuo sub oculos revocemus, ut assidua harum usurpatione rerum invicti simus vitiis : sin minus intenti quandoqne capiamur, evestigio crucifixum Dominum Jesum gloriosum suspectemus : statimque animis nostris medicina oritur : nam et olim Israelitæ, a serpentibus admorsi, serpente æneo conspecto sanabantur [1]. Neque enim nescitis pravas cogitationes, serpentum instar, mordere, immisso in animum veneno : quod omni studio eximendum est simulatque coortum est, ne ulcus difficile mora reddat. Videtis quemadmodum ver sanguinem gignat : *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* [2] ; quorum quod utrivis addas, alteri detraxeris. Quamobrem Demus operam ut deinceps moderate cibo, potu, somno, et si quid aliud est, utamur, ne sub imperio animus veniat, contraque corpus victoria potiatur. Qui in stadio currat, nequaquam duobus, tribus stadiis decursis victor editur, sed totis denique finalis confectis : igitur nos quoque non dicam quadragesimam, aut quinquagesimam, sed ni vitam omnem nostram sollicitam exigamus, diaboli laqueos minime fugiemus, nec victoriæ præmium feremus. Itaque, fratres, adhuc præclarum certamen decertemus, adhuc pro virtute sudemus, adhuc carnem comprimamus, adhuc corpus in servitutem redigamus, adhuc vitia profligemus, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestantes, semper in nobis sententiam mortis habentes : jam enim et nos omnes moriemur, ut patres, fratresque nostri, atque hinc profecti in regionem insolentem veniemus, spectra visuri quæ haud dum vidimus, horrendasque voces ac stuporis plenas, mentem sane quidem habenti. Quare trepidi semper ac prætimidi, nos a sensibus retrahamus, ab inani auditu, a noxio visu, ab effeminato odoratu, ab omni pravo studio, quanti quanti sumus sancto Deo nos consecrantes, quo ei placentes hæreditatem nanciscamur æternorum bonorum per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO II.

Post Pascha. In memoriam beati Domitiani oportere nos assidue morte voluntaria defungi, deque molestia.

Fratres Patresque, præteriit Pascha, peractæque feriæ sunt. At non gaudere atque feriari, si volumus, præteriit, licet enim nobis gaudere semper, ac feriari spiritaliter, secundum eam sententiam : *Gaudete in Domino semper, iterum dico : Gaudete* [3]. Cæterum qui id fiet? si recentem suppliciorum Servatoris nostri Jesu Christi memoriam perpetuo teneamus, quemadmodum pro nobis gloriosus herus in crucem suffixus sit, ac sepultus, tertiaque die suscitatus, instaurans nos, et una secum vita impertiens, ut redivivi non jam nobis vivamus, sed pro nobis defuncto, in vitamque reverso, illudque Apostoli cum fiducia dicamus : *Vivo, jam non ego, vivit vero in me Christus ; quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Jesu, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* [4]. Hæc mysterii summa est, mundo emori, Deo vivere. Quamobrem debemus post Pascha quoque intenti vigilare, comprecari, exstimulari, lacrymari, collustrari, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestare, quotidie mori studio, assidue a corpore peregrinari, ad Deumque proficisci, per carnis libidinum fugam. Ne dicas : Jam Quadragessima non est : semper in tento Quadragesima est. Ne dicas : Jam diu sum in exercitatione, et quiescere necesse est, non est hic quies. Ne dicas : Consenui in virtute, nec timeo, semper timenda conversio est, multosque qui in virtute consenuere uno temporis momento in peccati barathrum Satanas detraxit. Ut cavendum ei

[1] Num. XXI, 11-19. [2] Galat. V, 17. [3] Philipp. IV, 4. [4] Galat. II, 20, 21.

sit qui stat videtur ne cadat, et qui custoditus videtur ne custodiam remittat. Quare circumspectio, atque cautio, ac modus adhibetor cum in somno, cibis, potuque, tum in aliis rebus omnibus, quo corpus reprimatur, et in servitutem redigatur, ne, velut equus bene habitus ac frenum præmordens, in peccati præcipitium nos impellat. Jusseram vos superiore Catechesi non secedere solos in abdita loca, et nonnulli rursum estis in iisdem. Quid multis? cum virga ad vos veniam, an benignus, animique mansuetus? Certe locutus sum, neque exauditus; videlicet Fratrem hoc ipso nomine objurgatum, nec coerciti estis. Attendite ne eodem inobedientiæ exemplo quisque labatur. Nequaquam temere, ac frustra fiunt Catecheses: non est Deus tumultus, quin pacis ut in cunctis cœlibus sanctorum. Ergo ornate universa, decenterque gerantur, ut in omnibus per nos Deo gloria quæratur. Qui hinc illinc appellitis Fratres, recogitate ubi, et quemadmodum sedeatis: non tanquam soluti, sed tanquam spiritu vincti; nec velut sine censore, sed velut sub censore Deo, qui motus omnes actionesque vestras inspectat; neque huc illuc obeuntes, ac circumcursantes sed in hospitiis considentes, opificio, precibus ac psalmodiis intenti, non avare quidpiam vobis cogentes, quin præsentibus contenti, ipse en ait: *Non te deseram, neque relinquam* [5], ut præfidentes dicamus, *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [6]. Mementote fratrum nostrorum, quorum vitæ exitum intuentes imitamini fidem [6*].

Τοιοῦτος ὁ μακάριος Δομετιανὸς ὃν ὑμνήσαμεν. Καὶ οὗτος μνημ[illegible]νον μετὰ ἁγίων ἡλίκην [illegible] ἐπραγματεύσατο, ἡλίκην πολιτείαν [illegible], πόνοις ὀλίγοις καὶ ἀγῶσι κληρωσάμενος γέρας αἰώνιον, ἄνθρωπος εὐτελὴς κατὰ σάρκα, [illegible] εἵλετο ἀρετὴν καὶ ἠγάπησε Θεὸν, ὕψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται (1).

Talis beatus Domitianus, quem celebravimus, cujusque cum sanctis memoria est cujusmodi quæstum fecit, qualem exegit vitam, paucis laboribus, ac certaminibus perenne præmium sortitus? Vilis secundum carnem, sed quem virtuti adductum, Deique amantem extulit Deus secundum scriptum, *Honorificantes me glorificabo, et qui contemnit me, erit* [illegible] [7].

Ut in ejusmodi fratribus gaudere, atque exsultare par sit. Verum nihil egerimus nisi quæ nostrarum partium sunt una quoque conferamus: conferentes autem pro virili, habebimus et nos partem cum sanctis per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO III.

Post sanctum Pascha. Obeundum nobis esse ut monastica professione, et quà pro Domino defuncti sumus oppugnatione dignum est.

Fratres Patresque, Pol gaudio replemur inopes, qui vos quotannis huc commeare videamus, quasique alterum Pascha adventum vestrum agitamus. Sed quoniam carnalia nobis offertis, et aliud alius, qualia manus præbere queat, age invicem vobis pro viribus spiritualia feramus. Igitur hortor vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi obire, ut monastica professione, ut ea quam peregimus confessione, ut oppugnatione, qua pro Domino sumus defuncti dignum est, vitam in mundo honestam degentes, ut qui egregium nostrum Christianum studium tentantes ceu facinorosos calumniantur, pudefiant. Sunt enim, sunt qui Christi confessionem incessant, ut aversam curam, et indignam, quod vel horreo dicere, censeantque præstare cum hæresi societatem coire, quam pro Christo oppugnationem adire, quorum justa damnatio est, geminumque consilium Balami consilio, qui noxam in Israelitas comparavit. Enimvero duo sunt stupra, fidei unum, alterum in corpore situm: ut qui hæretica consuetudine capiatur, cum stuprum in Deum committat, tum potestate simul corpore quoque stuprum designet. Quamobrem qui ea dicant plani sunt atque impostores, qui animos captent infirmos. Nos quidem, fratres, et nostra ipsorum, et veritatis hostium causa, vitam componamus quam accuratissimam, præclare obeuntes, honestisque studiis ad amussim politi. *Unusquisque:* inquit, *vestrum psalmum habet, linguam habet, doctrinam habet, omnia ad ædificationem fiant* [8]. Seu prodire necessitas cogat, circumspecte prodeamus, ut quod spectantium fiat commodo, emicet in vultu gratia, seu accidat ut cum femina colloquamur, cum ingenti cautione loquamur, oculos ab obtutu continentes, ne animo stimulum, ac telum capiamus. Breviter cuncta ad Dei gloriam gerantur, qui nos adamavit, seseque obtulit pro nobis. Cujus habet amor attonitum amatorem, haud suum esse permittens, sed amati. Atque id perspicere est in carnaliter amantibus; nam cum feminam vir amat, totum se amasiæ præbet, eam spirans, eam cogitans. Seu solem dicas, nec solem videre velit, sed amasiam, seu mensam proponas, non gaudebit ea frui, sed amasia. Ecquid est autem hero Christo formosius, ecquid beato ejus amore suavius: nam is generis hominum longe pulcherrimus est? non dulcedo, et totus deliciæ, secundum oracula [9]? Id adeo sancti ostendentes, hoc est fervidum ejus amorem, alius, *Quemadmodum*, ait, *desiderat cerva ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* [10]; alius: *Meus amor crucifixus est Christus* [11]: alius rursum: *Charitas enim Christi urget nos, æstimantes hoc, quoniam, si unus pro om-*

[5] Josue I, 5; Hebr. XIII, 5. [6] Psal. CXVII, 6. [6*] Hebr. XIII, 7. [7] I Reg. II, 30. [8] I Cor. XIV, 26. [9] Cant. V, 16. [10] Psal. XLI, 1. [11] Galat. II, 19.

(1) FABRIC. *Bibl. græc.* ed. Harles, t. X, 276.

nibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit [12]; hoc amore mundum complexus Deus est, tamque acriter et impotenter a sanctis adamatus. Nos qui tepide eum amamus, propterea perditis cogitatis, carnisque libidinibus capimur, dolorem pro voluptate, amaritudinem pro dulcedine, tumultum pro pace prehendentes. Sed abluenda mens est, fratres, roboretur, ab his noxiis cupidinibus, et assidue purganda, quo Christum habeamus domesticum : nam ubi puritas, ibi Christus. Quæ amabilis demum, beataque vita est, ac si viventes cœleste regnum quæremus per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO IV.

Post sanctum Pascha. Circumspectionem adhibendam, maximeque fugienda peccati loca, atque modos.

Fratres Patresque, voca post festum ad colloquium redire tempus, ac solemnem catechesim reddere. Pol alacres convenimus, haud ignari ad hoc comparatos, minusque vos alloquentes quantum par est, deploratos. Quid igitur dicere est in præsentibus ? scilicet unumquemque vestrum, quasi quemdam mercatorem, in Quadragesima opibus coactis spiritalibus, velut in portum ad sacrum Pascha venisse, multis comportatis eximiis mercibus virtutis, id est jejunio, vigiliis, precibus, industria, et quæ alia sunt studia pietatis, eaque non minimæ curæ est conservare. Neque enim quod in navalibus usu venit, idem in portu cogitandum qui mente ingenioque describitur ; nam illic, simul atque appuleris, otium agas, fluctuum maris, ac discriminum securus, hic carnis contra licentia magis vitia ferociunt, et tanquam procellæ quædam ingruunt nequam spiritus, stupri, gulæ, avaritiæ, tristitiæ, superbiæ, timendumque ne in portu mergamur. Enimvero sanctus David, conspecta forte Uriæ conjuge incustodita, quid patrarit norunt qui legant [13] : *Comedit Jacob, et impletus est, et recalcitravit dilectus* [14], inquit. Attrectavit quis feminam nolens, et incensus libidine, scelus contraxit. Attende qui inaudis, fuge noxia peccati loca atque modos : oculusque tibi, auditus, odoratus, tactus, gustatus, cibus, potus, somnus, ceu ad amussim componitor, ne vitiorum mergare fluctibus. Sane hoc sciendum est qui mare tranet quod sub sensum sit subjectum tempestates, ac procellas subire invitum : at qui profundum transeat quod intelligentia capiatur, et tempestatis, et tranquillitatis Dominus est. Nam si cogitationes absurdas strenue repellat, tranquillitate repletur, comitem habens sanctum Spiritum, uti divo Arsenio relatum est : at qui sensus teneat remissos, instarque Dominum libidines intromittat, sibi ipse tempestatem teterrimam concitat. Qui ni celeriter fluctuantes cogitationes sedet, nihil in mora sit, quin miserabilem eam edat vocem : *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* [15]. Itaque ratio præsideo, neque a pejore præstantius detrahitor, quin spiritus dominator, atque ad præstantius agito. Nescitis quid peccatum designaverit ? non mortem in mundum induxit ? non orbem terrarum sepulcretis complevit ? Unde est autem illa hactenus ab ævo internecio ? quippe erat ante transgressionem incorruptus homo, neque eorum quæ prædiximus quidquam ortum habuisset, si constans inedito præcepto primigenius mansisset. Hoc perennis auctor supplicii, hoc gehennæ ignis inexstincti deflagratio, hoc vermis sine fine pabulum est, hoc, qui in honore esset, hominem brutorum animalium instar reddidit [16]. Tale igitur et ejus modicum, sit perniciosum ac mortiferum, fugiendum est fratres pro virili, et asciscenda virtus, quæ angelos comparet mortales, necem profligat, dæmones expugnet, sæculi hujus principes et arbitros transiliat, regno denique cœlesti desponso : quod et assequi omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cum quo Patri una cum sancto Spiritu gloria, honor, imperium, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO V.

In Octavam Paschæ. De horrendo tribunali, deque præsentis vitæ nostræ diebus circumspecte transeundis.

Fratres Patresque, præsentis mora vitæ ne segnitiem in nobis, aut dissolutionem, ac contemptum gignat, sed curam magis, et acrius Deo placendi studium, ceu instantibus morti. Nullus vero servus rationem hero reddere propinquans, aut legatus ei qui se misit, securus degat, sed tantopere est sollicitus, ut apud se captus mente videatur. Quid igitur? et nos hero imminemus, seu potius imminet herus, ac terribile ineundis rationibus tribunal, cui sistemur omnes nudi et aperti, causam dicturi quam egimus vitæ, laturique aut cœleste regnum, aut supplicium perenne. Jam quis ad hæc instructus, aut qui dormire possit, ac non igni pernicius heri voluntatem exsequi festinet ? ne servi instar deprehendatur, thalamo vinctis mani-
D bus, atque pedibus ejecti [17]. Quæ si nos exempla haud exterrent, vel e præsentibus de futuris conjectemus. Non regios videmus hostes, ut alii custodiis affligerentur, alii flagris mulctentur, alii in exsilium deportentur, alii oculos deperdant, alii vitæ adeant periculum ? atqui nec offenderunt quidem, ut ipsi quoque astent timide, famulentur trepide, huc illuc dimissi, ad bella et ardea negotia : nec contradicit quisquam, aut minus obtemperat. Sin ita est in caduco rege, quanto magis in perenni soloque rege, ac Domino dominorum, timide at-

[12] II Cor. v, 14, 15. [13] II Reg. xi, 1 seqq. [14] Deut. xxxii, 15. [15] Psal. lxviii, 3. [16] Psal. xlviii, 13. [17] Matth. xxii, 13.

que trepide hæc par obiri est, nec citra constitutum quidquam fieri? *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ et longanimitatis contemnis*, ut aiunt sacræ Litteræ, *ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in diem iiræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* [18]. Hæc nos terreant omnemque diem caute ac circumspecte transeamus, statim prima luce alacres surgentes, et somno lotione discusso comprecantes, dum horæ non canuntur ob resurrectionem, ut agiles opera redeamus: seu cellarius in cellario, seu coquus in coquina, seu minister in ministerio, seu cohortans in cohortande, breviter, omnes in omnibus, placide obeuntes. Nusquam murmur, detrectatio, clamor, contradictio, aut malignitas retenta, ut foris placidus videare, intus malignitatem alas, ac suo tempore mordeas, ceu serpens, memorve injuriæ camelus. Probum quis ingessit? præteriit. Resipuit? sincere condonate, nequaquam animis redaccensi, nec secundum Scripturam malum malo [19], et injuriam injuria compensantes; quin contra benedicentes, certi ad benedictionem hæreditariam vocatos.

Nam qui vult vitam diligere, et dies videre bonos auctoribus Litteris, *prohibeat linguam suam a malo et labia ejus ne loquantur dolum. Divertat a malo, et faciat bonum; inquirat pacem, et persequatur eam. Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala* [20]; minora hæc: quid vero qui majora? Contra principatus, ac potestates, et hujus sæculi mundi potentes luctamur, contra instantem oppugnationem hæc, illaque minantem, ut audimus, itaque minus procincti ad minora, ecquam in majoribus laudem speremus,

Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est [21], quemadmodum ait Dominus. Igitur qui et in majori et in minimo Christi beneficio visi estis fideles, tam obedientia quam confessione obeunda, neutrunde claudicatote, quin utrinvis perfecti estote, omni præclara functione absoluti, nulla in re offendiculum præbentes, ne ministerium traducatur: sed in cunctis Deo placentes, quo cœlestis regni hæreditatem ineatis per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO VI.

Ante Mesopentecosten. Oportere nos fragrantes comparare, asciscenda virtute.

Fratres Patresque, Christo redivivo universum hoc omne, quasi quadam morte, hiberno posito squalore, iterum refloret, et tanquam reviviscit. Enimvero videmus terram virescentem, stirpes floridas, pecudes salientes, mare placidum, cuncta in melius restituta.

Sed quamobrem hæc disserui, id dicendum venit: nimirum si tantopere inanima atque bruta renident ac resplendent in prælustri resurrectione, quanto nos debere magis, ratione ornatos; et imagine divina, comptos moribus, ac spiritu fragrantes nos præbere? nam equidem Christi fragrantia est qui virtutem comparet. Testatur id Apostolus in hæc verba: *Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam* [22]. Jam illud quoque ad hæc dicere est. Adamum ante transgressionem Deo fragrantiam fuisse, incorruptum et immortalitate nactum, vacantemque cœlestibus spectaculis, qui prati instar floridi atque redolentis, pomarium incoleret, spirans virtutes.

Quin et Isaacus patriarcha in Jacobo filio fragrantiam odoratus, est, *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*, [23] odore scilicet spiritaliter percepto, Quamobrem, fratres, spiremus nos quoque fragrantiam spiritalem, quam virtutum compositione sibi quisque moliatur, ceu unguentarius vere optimus. Hoc felix unguentum est, hoc Deo jucundum, hoc angelos pellicit, arcet dæmones; hoc unguento feminæ Christum pone sunt affectatæ, secundum Canticorum carmen [24]. Hoc enimvero et nos assectemur quoque sincere, sanctam Mesopentecosten, quæ in foribus est, agentes, siquidem scriptum est: *Jam die festo mediante ascendit Jesus in templum, et docebat, et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit* [25]. Sed hæc ante supplicium; nunc post resurrectionem conspicuus, conversensque cum sanctis apostolis, eos arcanis initiare.

Atque, o comitatem ineffabilem, quod cibis usus est redivivus, sacra ejus carne minime requirente. Sed tamen resurrectione probanda et comedit, et bibit, et latus contrectandum dedit, iisque qui se spiritum credebant, jussit manus, pedesque cernerent: sese enim esse. Tractarent ac viderent: nam spiritum carnem, et ossa non habere [26], uti se habentem spectarent. Quid ad hæc ais, Christomache? si carnem et ossa non habet, nec quid depingatur habet: itaque si posterius non habet, nec prius habuerit. Quanquam et habere qui depingatur tacite de se testatur ipse, nam utrumvis alterum probat et condicit.

Sed Iconomachi, Manichæis paria censentes, par supplicium luent, æternam perniciem, quemadmodum scriptum est: nos, fratres quæ orthodoxa opinio est. Dominum nostrum Jesum Christum in imagine tueri, et adorare credentes, dignam hac religione vitam probemus, puram, irreprehensam, insontem, quo neutrunde claudicantes, quin utrinvis laudati, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et im-

[18] Rom. II, 4-6. [19] Rom. II, 17. [20] Psal. XXXIII, 13-17. [21] Luc. XVI, 10. [22] II Cor. II, 15. [23] Gen. XXXVII, 27. [24] Cant. I, 2. [25] Joan. VII, 15. [26] Luc. XXIV, 39.

perium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO VII.

Ante Ascensionem. De Ascensione Servatoris nostri Christi, vitaque inter nos ex Dei voluntate agenda.

Fratres Patresque, festum imminet festorum, ac pro foribus et Ascensio Servatoris nostri Jesu Christi, agiturque ingens et incredibile arcanum: siquidam trans cœlos attollitur, natura nostra, quemadmodum scriptum est: *Gratia estis salvati ac nos conresuscitavit, et considere fecit in cœlestibus in Christo Jesu, qui est in dextera Dei, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: et omnia subjecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo ejus qui omnia in omnibus adimplet* [27]. Videtisne ad quod dignitatis culmen humanitas sit evecta? an non e terra in cœlos? annon e corruptela ad immortalitatem? Quantopere quis laboret ut terrestri ac caduco regi amicus fiat? nos quidem, qui, sceleribus patrandis, et aversi essemus, et hostes ingenio, non modo in gratiam rediimus cum Deo, ac Patre, per Dominum nostrum Jesum Christum, quin evasimus quoque ad adoptionem.

Ac nunc est in cœlis natura notra, quam vis omnis conspicua et inaspectabilis adoret: tanta est amplitudo immensæ benigni Dei bonitatis. Idque recogitans beatus Apostolus exclamat: *Quæ est spes vocationis ejus, et quæ divinitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, et quæ supereminens magnitudo virtutis ejus in nos qui credimus, secundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus est in Christo* [28]? Nam quid accidit? venit ad nos ter optimus e Virgine prognatus solemnibus naturæ legibus mancipatus, crucem conscendit, affixo secum contra nos chirographo, ad terræ infima degressus mortis doloribus solutis, et humano genere simul in vitam restituto, ad extremum gloriose est sublevatus, Patri se exhibens pro nobis.

Hæc est ergo, ut breviter dicam, sancta festivitas. Quæ nos fratres; contemplati, ac quemadmodum Christi simus corpus, beneficium reveriti, nobilitatem tueamur, neu gratiam prodamus, neu Christi membra meretricis membra præstemus, quin castos insuper tum verbis, tum opere præbeamus, atque a carnis libidinibus arceamus, quæ cum animo confliotantur, vita internos agenda honesta, placida, obsecunda, morigera, submissa-composita, quæ vita denique beata est, deliciis, ludicris, risu et intemperantia, ac quidquid insolens est, ad carnis vitæque amantes dimissis. Qui videntes minime vident, neque audientes audiunt, mente obducta callo, et auribus sepultis vitiosum ab honesto, lucem a tenebris, vitam a morte non discernant atque in ignem irruant præsentem.

A nam ignis est carnis libido, et tamen effrenes ad eam currunt; scrobs est avaritiæ, neque tamen ire in scrobem præcipites desistunt, voluntarium in se dæmonem contrahentes, dignique quos calamitosos potius, quam beatos prædices qui vere bonis repulsis, perditas corruptelas amplectantur. Cæterum nos, fratres, confessionem teneamus in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus; exercitationem tueamur, quam secuti sunt sancti et in primis, quem nunc celebramus, beatus Pachomius, sane cernamus, sane audiamus, sane contrectemus, membris omnibus sane utentes, ac sermoni operam dantes promissam perennem vitam consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac Spiritu sancto, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

B

SERMO VIII.

Oportere sacra pura conscientia percipere, habita in Ascensione.

Fratres Patresque, adest Ascensio, festivitas Domini nostri Jesu Christi œconomiæ finis et extremum; nam ex Patris voluntate omnibus contectis, gloriose est sublatus ac nos una statuit in cœlis redivivos per sanctam suam carnem. Ecquæ est autem gloriæ ejus opulentia! quæ ingens potentiæ magnitudo! quod vilem nostram ac nihili naturam ad regale solium evexit, quæ ab cunctis cœlestibus copiis adoretur. Id adeo cogitantes, exhorrescamus, fratres, et beneficii amplitudinem C veneremur, vitamque dignam capite ducamus, ut Christi membra, ut concorpores, ac consortes, et cohæredes, castitate, scientia, lenitate, benignitate, sancto Spiritu, amore minime ficto, oratione veraci, virtute præditi divina, omni adhibenda obedientia, ac submissione, et cura, atque cautione, nulla contracta insolentia, nihil citra præceptum facientes. Sane qui carnem inquinet, nequaquam Christi membrum sit, quin nec dignus sacra percipere. Siquidem ait Apostolus: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat, et bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi: nam si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur* D *autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* [29]. Quamobrem sanctos purosque nos præstemus, ut merito Christi membra vocemur, ac sacra percipiamus. Sin accidat incautis exardescere pravam libidinem, aut iram, aut invidiam aut odium, aut quid aliud Deo invisum, nihil mirum, quid ocius in antiquum habitum restituti sanemur, neque in flagitio persistamus: nam persistere damnationem habet inexorabilem. Jam annon et mors ingruit repente? en heri episcopum invisimus ægrum, et deploratum offendimus, totum febribus exhaustum, totum dolore impotem, huc,

[27] Ephes. II, 6, 7; I, 20-23. [28] Ephes. I, 18, 19. [29] I Cor, XI, 28-31.

illuc respectantem secunde ope reperta, nisi conscientia, seu bona, seu prava. Qui ergo, annonidem nos quoque patiemur? quid vero, annon hæc somnium sunt, umbraque, ad supplicia futura ignis is non restinguitur, non moritur vermis, non tenebræ dissipantur, non vincula solvuntur, non Tartara fatiscunt, non stridor dentium cessat, cætera omnia sunt perennia tormenta. Quæ nos fratres, scio reputantes, non libidinum studio, non invidia, non livore, non ira ducamur, non obloquiis, non mendacia agitemus, non aliud contrarium designemus, quin pacem et animi quamdam æquabilitatem tueamur, exstimulemur, bene mereamur, invicem divinitus amemus omniaque præcepta exsequamur, quo et pœnas evadamus, et æternam vitam consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, et sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO IX.

Ante sanctam Pentecosten. De sancti Spiritus degressu, et infelicis Euprepiani morte.

Fratres Patresque, pervenimus ad Pentecosten, ad sancti Spiritus degressum: quippe ait Dominus: *Expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum, ad vos, et cum venerit ille, deducet vos in omnem veritatem* [30]. Hui promissum atque beneficium! non angelum, non hominem mittere est pollicitus, sed ipsum cognatum Spiritum. Igitur unigena Filio, expleto opere paterno, in cœlos ascendente, sanctus Spiritus descendit, non alius Deus (absit!), sed alius Paracletus, uti scriptum est [31], Deo nobis (benignitatem incredibilem!), solatio futuro. Sane afflictam mentem, vexatamque solatur ne in periculis succumbat: testatur Apostolus in hanc sententiam: *Foris pugnæ, intus timores, sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi* [32]. Animum solatur dæmonum erriculamentis attonitum, in irretentam quandam fortitudinem præ audacia restaurans; auctor sanctus David in hæc verba: *Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me* [33]. Mentem hortatur inimicam, pacem ac quietem ducere; testimonio est hoc Apostoli dictum. *Pro Christo* [*deprecamur*] *legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo* [34]. Viden' indeprensam comitatem? viden' incomparabile munus? sursum unigena Filius ad Patrem pro nobis intercedit, quemadmodum scriptum est; *Qui et est ad dextram ejus, qui etiam interpellat pro nobis* [35]. deorsum sanctus Spiritus multimodis solatur. Ecquid pro his Deo reddemus? fortasse illud nobis usurpare, ac dicere est: *Omnia ossa mea dicent: Domine, Domine, quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortiorum ejus et egenum, et pauperem a diripientibus eum* [36]; ac rursum: *Adjutorium meum a Domino, qui fecit cælum, et terram* [37]; et: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea* [38]: iterumque: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [39]. Itaque talem nacti Paracletum, sanctum Spiritum, vim invictam, magnum propugnatorem, et Deum atque socium, nequaquam expavescamus, Fratres Patresque, ad inimici terrorem, neu consternemur ab hostilibus malignis copiis, sed velut commilitonem eum habentes, comitemque ferendis et monasticis et confessoriis certaminibus, animose insuper, ac statario properemus, gradum quotidie facientes, non draconis fraudibus inescati, non perpetuis insultibus fracti, studio omni carnis exstincto, ut animi nostri tanquam ædes incendente. Mihi credite, non voluptas est, sed vehemens dolor; non oblectamentum est, sed consternatio [ἔκστασις [illegible] *legi in Græco pro* ἔκτασις.] quædam, ac perdita mentis alienatio. Neque id nesciunt qui rabiem carnis abluunt, et solius Dei cupiditate ducantur: quo quid suavius? quid felicius? Næ ille est in carne, ac supra carnem in mundo et supra mundum: in præsente vita, ac supra aspectabilia vivens, in quo lenibus sanctus Spiritus auris exciti æstus quidam gratiæ mentem quam maxime tranquillant.

Sed quid autem voluptatis studium victos tantopere diversos agit, et immutat, in terram: carnem atque sanguinem devexos, unde omnino alienemur a bono Deo?

Non audistis quid acciderit miserabili Euprepiano jamjam enim nobis nuntiatur defunctus, et defunctus (heu meas ærumnas) non temporali, sed æterna morte, abrupta in Evæ amplexibus vita. Heu quid passus est infelix! scitis quemadmodum prius super capite splendebat cum morigerationis, tum probitatis lucerna. Annon olim confessione obeunda mecum reclusus est? annon Saccudione ad Œconomi dignitatem provectus? annon ob præsentem confessionem in arenam descendit, bis flagris mulctatus, ac fortissime perpessus? Tum quid autem! habens, ut Œconomus, marsupium monasterii, et

Οὐκ ἠκούσατε, τί πέπονθεν ὁ ἐλεεινὸς Εὐπρεπιανός; ἄστι γὰρ ἡμῖν ἀνηγγέλη ὅτι τέθνηκε. Καὶ τέθνηκε, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας! οὐ πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον θάνατον συμπλακεὶς τῇ Εὔᾳ καὶ ταύτῃ τὸν βίον ἀποῤῥήξας. Ὢ τί πέπονθεν ὁ τάλας! [illegible] ὅπως [illegible]τερον ηὔγει ὁ λύχνος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ, τῆς τε εὐπειθείας καὶ εὐδρομίας. Οὐχὶ συναπεκλείσθη μοι πάλαι ὁμολογητικῶς; οὐκ εἰς οἰκονόμου προήχθη βαθμὸν ἐν τῷ Σακκουδίωνι; οὐκ ἐπὶ τῇ παρούσῃ ὁμολογίᾳ ἀπεδύσατο πρὸς ἀγῶνας δὶς μαστιχθεὶς καὶ ἐνεγκὼν ἄριστα; εἶτά τι ἔχων ὡς οἰκονόμος τὸ γλωσσόκομον τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βαλλόμενα θελχθεὶς τῷ χρυσίῳ καὶ περιπαρεὶς τῇ

[30] Joan. XVI, 7, 8. [31] Joan. XIV, 16. [32] II Cor. VII, 5, 6. [33] Psal. LXXXV, 17. [34] II Cor. V, 20. [35] Rom. VIII, 34. [36] Psal. XXXIV, 10. [37] Psal. CXXXIII, 8. [38] Psal. XCIII, 17. [39] Psal. CXVII, 6.

quæ injicerentur, auro illectus, atque avaritia confixus, heu, Christum Judæ instar prodidit, et virginitatis deposito voto [40], et Giezice [41] agris, vineis, bobus, ovibus coemptis.

φιλαργυρίᾳ κατὰ τὸν Ἰούδαν, προὔδωκεν, οἴμοι, τὸν Χριστόν. Τοῦτο μὲν ἀποδυσάμενος τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, τοῦτο δὲ Γιεζικῶς ὠνησάμενος ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας, κτλ. (2).

Quare non ejus lepram modo contraxit, sed, uti reor, et tristius quiddam. En quid perfecit avaritia, fratres : fugiamus vitium, quæso, ut proditionis officinam. En quid exegit pervicacia : fugiamus tenebras quæ a Dominico cœtu divellant ; fugiamus et reliqua cuncta vitia, quæ miserum animum nostrum lacessunt, furorem, invidiam, iram, studium sui, pervicaciam, successum ; fugite soli esse, ut condictam a Deo imprecationem fugiatis : nam, *Væ soli*, inquit, *quia cum ceciderit non habet sublevantem se* [42] ; quod ei contigit quo de sermo est. Cui si socius fuisset, quantumvis cecidit, poterat rursum ope socii consurgere, rursum plangere delictum : cæterum qui haberet nullum, periit miser, in suum locum profectus. Digna, fratres, dolore atque planctu tragœdia est. *Qui stat*, inquit, *videto net cadat* [43] ; qui bene currit caveto ne prosternatur, prostratum cernens qui prius bene currebat. Angelum quis, opinor, facilius casurum quam fratrem cum duxisset, et tamen cecidit, dormitans, causaque avaritia est. Non fecissem vero de avaritia verba, nisi vererer ut nunc persecutione alius alio profugi, et incumbente vitæ viatici cura, si minus diligenter cavebitis, in avaritiæ escam ruatis. Hinc plerique nec comitem patiuntur habere, auro deliniti ; hinc nec amorem complecti spiritalem, vitiis contractis domesticis ; hinc nec pedes quiescere possunt, quin obeunt huc, illuc, velut catelli, sicunde argentum a pio convertant ; hinc nonnulli servos sunt mercati, servi vitiorum, amissa herili dignitate ; alii alia minime necessaria deproperant, in usumque comportant, venditores ac redemptores, agitando cauponario quæstu. Respectate Dei judicium, fratres, quem latebit nemo qui in abdito mentis quidquam designet multo minus secundum exteriorem hominem. Videte mortis sententiam defunctis nunc quoque duobus fratribus, Milite, atque Barnaba, et ante eos aliis, ac nobis vicissim consecuturis. Ne quem, rogo, imparatum, ac minus instructum mors deprehendat. Non exigua est pernicies, Dei cœlestisque regni jactura, et supplicium pœnæque perennes, quas nec ingenio deformans mortalitas ferat, nedum in ignem profecta, quod futurum est, nisi quæ Deo placeant exsequatur. Igitur ut iræ minas, quæ contumacibus impendet, evadere possimus, agamus, obsecro, quæ jubeamur, Deo jam

A hinc serviamus, qua in parte quis sibi deesse aliquid sentiet, purgator, et animus ad Dei voluntatem innovator : prope est cunctis eum vocantibus, ac quotidie cum pœnitentiam admittit, tum peccata delet, nosque assidue ad amplectendam perennem vitam cohortatur. Quam et adipisci mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum ; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO X

In omnes sanctos. Martyres esse non solos qui sanguinem profundant, sed etiam qui vitam obeant divinam.

Fratres Patresque, festum festorum summum est sancta Pentecoste, quam peregimus ; sed festum quoque est et sanctorum omnium solemnitas, B quam nunc contigimus. Ac cum proprium sit festi e bonis aliquid præclara cogitatione parare, recolite, si videtur, quot quantique sancti memorentur. Et quis cœli stellas enumeret, ac diffusam ad maris littus arenam ? tot sunt martyres per orbem, qui adversariam potestatem fide vicerunt, procinctique ad tyrannicas acies, in ignem, gladium, feras, terrores omnes tetenderunt, qui supplicia ducerent pro deliciis, obtruncationem pro voluptate. Quin confidentia hac igneos carbones proculcarunt, rogos incensos restinxerunt, in natura peragendis natura majoribus, attonitos habentes tyrannos atque reges. Quid testati (3) ? Jesum cum esse Christum tum Dei Filium, quo in nomine inesset vita sempiterna, auctoribus Scriptis. C Ecquid ergo soli martyres sunt qui sanguinem profundant ? Minime vero, quin ii quoque qui vitam obeant divinam ; ait enim Apostolus : *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terræ* [44]. Et paulo post : *Tantam habentes nubem martyrum, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum per patientiam decurramus propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum* [45]. Viden' ut universe martyres vocavit omnes pietatis amantes, afflictamque vitam tolerantia trahentes ? Quare et nos, fratres, numeranti in hoc martyrio sumus : nam qui tolerantes vitæ ærumnas crucigeræ amplectamur, qui virginale votum tueamur, nec moD rigeratione detrectanda, in qua inest quiddam instar certaminis Jesum testamur et Christum esse, et Dei Filium, testamur judicium ac remunerationem futuram, testamur vitæ exactæ rationem reddituros ad terribile Christi tribunal, obsistentes diabolo, Christi inimico, torquenti, et assidua cogitationum ac lethalium voluptatum objectatione, velut flagris, urgenti negare nos esse Deum. Etenim quorum corrupta studia sunt, ce-

[40] Catech. l. xxxv. [41] IV Reg. v, 1 seqq. [42] Eccle. iv, 10. [43] I Cor. x, 12. [44] Hebr. xi, 37, 38 [45] Hebr. xii, 1.

(2) Fabric. *Bibl. Græc.* Harles. t. X, 207.
(3) Alluditur ad etymon Græcum : nam μάρτυρες ἀπὸ τοῦ μαρτυρεῖν dicti, quod est testari.

dunt, atque obsequuntur perduelli rebus ipsis Deum esse negantes, secundum sancti Davidis sententiam. *Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus* [46]. Nam ni oblivionem Dei in hominum mentibus, quasique diffidentiam gignat, rationi non persuadeat carnis libidines peccati licentiam, ebrietatem, intemperantiam, comessationes, pocula, avaritiam, idololatriam, cæteras omnes insolentias persequi arreptamque inde mentem, a Deo abstractam, cogit post se abire, æterno simul inexstincti ignis supplicio conflando. Quam miserabilis fallacia, tristiorque fallaciæ finis et extremum! Verum nos, fratres, ceu Christi martyres, adhuc præclaro martyrio fungamur, adhuc illustram confessionem obeamus, gaudentes cum omnibus sanctis, quod meriti pro Christo martyrium sumus. B genu Baali non inflexo, quæ carnis libido est, ac reliquæ vitæ voluptates. Ne credamus spectra suggerenti, unde obedientiam detrectemus ; quin quotidie velut in stadio contra luctemur, icti, neque præfracti ; animosi, non perculsi. Jam vero quod martyrii compendium! Scitis ut martyrio in quoquam secundum vitam perfuncti socii sint eorum gaudii, rerumque pro quibus martyrio sunt affecti consortes ostendantur. Ergo hinc consectarium est et Christi martyres, ut eum in cunctis martyrio testatos, pro veroque testimonio pœnas intolerabiles perpessos, in futuro sæculo hæredes cum eo declarandos ; nam Apostoli hæc sententia est : *Cum Christum apparuerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* [47]. Cum quibus et C nos, peccato nostro martyrio (longum est autem, per omnem vitam), bonis frui sempiternis, in ævumque cum Christo triumphare mereamur : quem gloria decet, et honor, atque cultus, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XI.

Dominica I. Doctrina de pace.

Fratres Patresque, pacis dies Dominica est : nam Dominus hoste in ea spoliato discipulis ait : *Pax vobis* [48]. Atque id locutus, non iis pacem modo præscripsit, in unove die, sed cum omnibus, tum perpetuo eamdem ingerit pacem, quemadmodum et nihili nobis. Igitur pacem habeamus, et inter nos agitemus ; hoc secundum exteriorem hominem, D ne quas inimicitias cum quoquam fratrum teneamus, quin amore cunctos prosequamur (*In hoc enim*, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [49]) ; illud secundum interiorem, ut pace ac quiete fruamur lethalium vitiorum : ita namque cum Apostolo dicere queamus : *Pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ Dei* [50]. Sin, qui natura simus mutabili, æstum in nobis exciri luctuosum contingat (nam fit omnino) tum vero in antiquum statum ocius recurramus, pacem habentes cum Deo : *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens inimicitias, in carne sua legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso* [51]. Hactenus Apostolus.

Idque opus est quod Dominus peregit, uti Patrem alloquitur *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam* [52], id est, pace terram, cœlumque devinxit, nobis etiam pacis, et amoris filiis effectis. Sin objicias. Qui possumus non esse in perpetuo bello, dicente Apostolo : *Non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus principatus, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus sæculi, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus* [53]? respondere licet, ostendere eum quentum, ac cujusmodi sit bellum, non bello nos lacessi : nam alibi scribit : *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Christi. Et in promptu habentes, ulcisci omnem inobedientiam* [54]. Cæterum sic affectus, dubium non est quin bellum festinxerit, pacemque agat. Nec videri vobis, fratres, molestus debeo, qui hæc disseram, ac sim in iis, et hoc atque illud scruter et examinem ; id enim non est inutile, quin frugi in primis, oratione viam ad actionem sternente. Et alii dicant sane mundana, quotquot sunt mundani de agricultura, mercatu, quæstu, jactura, ac quæ alia sunt inania studia nos quid potius loquamur, quidve convenit loqui, nisi de animo, de fuga vitiorum, de parandis virtutibus, de corporis ab animo separatione, et de comparatione ad Christi tribunal, de judicio, de remuneratione, deque regno cœlesti ? cujus et nos hæredes effici contingat Domini nostri Jesu Christi beneficio : quem gloria decet, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XII.

Dominica II. Oportere vitam nostram in Dei reverentia et amore transigi, deque obitu fratris Eudocimi.

Fratres Patresque, dies hæc quam agimus Dominicæ instar est Catechesis, si advertimus : in hac enim Dominus noster Jesus Christus vitiis projectos (4) instauravit ; in hac culpis, et carnis nostræ præputio mortuos in vitam reduxit ; in hac paradisum redaperuit, fruenda arbore vitali, quod est vivificum ejus corpus, atque sanguis ; in hac contra mortem insurgentes propheticum hoc usurpare possumus : [55] *Ubi tuus, mors, stimulus ? ubi tua*

[46] Psal. LII, 1. [47] Coloss. III, 4. [48] Joan. XX, 21. [49] Joan. XIII, 35. [50] Rom. V, 1. [51] Ephes. II, 13, 14. [52] Joan XVII, 4. [53] Ephes. VI, 12. [54] II Cor. X, 5. [55] I Cor. XV, 55.

(4) In Gr. ἐῤῥιμμένους, legi, pro [illegible].

Orce, victoria? victus es ab eo qui dixit: *Confidite, ego vici mundum*[56]. Tum autem ut Apostolice loquamur: *Conresuscitavit, et consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu, ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitiæ gratiæ tuæ, in bonitate super nos in Christo Jesu*[57]. Jam vero (o inenarrabile munus) ex quo ad quid perduxit? e morte ad vitam, e tenebris ad lucem, e servitute ad libertatem ex inimicitiis ad genuinam amicitiam, usque adeo ut Filii imaginis conformes redderet. Quæ hæc est ineffabilis benignitas? quæ incomparabilis amoris erga nos magnitudo, ut unigenitum Filium pretium pro nobis omnibus daret? quidem haud abs re est dicere: *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus*[58]? Quamobrem redamemus eum qui nos amavit, pro eo moriamur qui mortem obiit pro nobis, aversi a carne atque sanguine, nec serpentis fraudibus inescati, nec vitæ voluptatibus diffluentes, nec fructu peccati degustato, unde mors profecta est; siquidem scriptum est: *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia; terribilis autem quædam exspectatio judicii, et ignis æmulatio* (5), *quæ consumptura est adversarios*[59]. Itaque Deo cum reverentia atque observatione serviamus, vitam caste ac composite transeamus, cum discreta patientia ministeria tueamur, accurationem trahentes non in spiritualibus modo, sed etiam in carnalibus, et lignorum adustione, et aquæ effusione, tenus, quarum, ut videtis, in hac insula penuria est, denique sententiam mortis habentes: nam et nunc Eudocimus (6) frater est ad Deum profectus. Sin nos obitus fratris non refrænat, ecquid tandem revocabit? Si mortis arcanum minus erudit, ecquid a noxiis affectibus compescet? Jam loquentibus nobis et de hoc atque illo consultantibus, repente dies ingruet horrenda. Sed nimirum iis horrenda est et infelix, qui ab sceleribus usurpentur, qui culpis obligentur quas haud confessi sint, male feriatis, immodestis, pervicacibus, cæterum jocunda, et lenis, ac benigna Dei amantibus virtutum studiosis: modestis, morigeris, submissis. Quapropter vos cohortor, et commonefacio, fratres, cogitationibus iis susceptis, omni ope a flagitiis absistamus, Christi in pectore philtrum geramus, virtutibus perfuncti, quo sic vita peracta regnum cœleste teneamus per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIII.

Dominica III. De mortis recordatione, deque vitæ defensione peractæ ad horrendum tribunal.

Fratres Patresque, dies enimvero est ex iis, quæ in Resurrectione censentur, sed habendus

A mihi de morte sermo est. Scitis enim crebros alium super alium fratrum Patrumque excedere vita: id quod nihil est aliud nisi monimentum, abituros nos quoque hinc quam primum. Abimus vero non in terrena ac mortalia loca, atque regiones, sed in perennes et immateriatas mansiones, unde ei redire nefas qui semel tetenderit. Sane cum terribilis mors est inaudita, tum terribilior ubi sub oculis teneatur: quod abhinc sex diebus in Chalciti præfecto cognovimus, quem nacti extremum spirantem; obstupuimus factum, ut uno temporis momento et nobiscum erat, et a nobis abscessit, traditus sepulcro. Ac profecto terribilis auditio est, et insolens spectaculum. Igitur adhuc spirans beatus hanc edidit vocem: Paulum præven-
B tus sum, in eo dicto caput simul manumque commovens: modum vero haud detexit, sed nos unde hæc trepidatio, sensimus. Atque hæc dixi, non illum cavillatus (minime vero), quin me conterrens, ac vos communiens, ne quid prævertamur sub emigrationem ejusmodi vocem mittere quin paratam et imperterritam, siquidem scriptum est: *Paratus, sum, et non sum turbatus*[60]: quod haudquaquam consequamur, ni intenti semper, et quæ obita sunt præclare tueamur, et admissa corrigamus pœnitentes, assidue sic procincti tanquam in cœlum profecturi.

Nam cui, rogo, sistemur? non judici cunctorum, atque Deo cui congenulabunt universi, cœlestes, terrigenæ, subterranei, cunctæque laudes concinent linguæ? Ecquam reddemus rationem? non
C omnium in vita gestorum qua factis, qua dictis, qua cogitatis? Pol mi hæc: quoties complector animo horrorem cient, peneque adsunt coram vobis licet esse imperterritis vobis, inquam, qui dicto audientes vos præbetis, omneque studium in obedientia ponitis: nam ea veræ obedientiæ vita est. Etenim quam defensionem sibi parabunt ad horrendum Christi tribunal qui obedientia projecta solitarii degant, qui huc, illuc obeant errones, pedibus statum non habentes qui coempta servitia trahant? heu meas ærumnas, ut expetendum vitium est! quemadmodum retrocessere, iter ingressi vitæ monasticæ rectum! *Melius*, inquit, *erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis tradi-*
D *tum et sancto mandato: contingit autem eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota ad volutabrum luti*[61]. Quid ais, bone vir? ten' servum trahere, injugem mundi, exsulem, omnique carnali commercio solutum? ergo capesis tibi uxorem quoque: duo hæc enim mundo, mundanisque tributa; at qui serio vitam ineant crucigeram, ab utrisque sunt alieni. Sed ut videtur, causa peccatum est: nam voluptatibus et auro dediti (addo et mulierosi), ne quis sit inspector, et

[56] Joan, XVI, 33. [57] Ephes. II, 6. [58] Psal. CV, 2. [59] Hebr. X, 26, 27. [60] Psal. CXVIII, 60. [61] I Petr. II, 21, 22.

(5) Deflagratio: nam alterum illud nimium hebraizat.
(6) Addidi de conjectura, et orationis argumento.

qui in abdito perpetrata arguat, fratrem habere nolumus, sed solitudinem, hoc est, servorum mercatum, ipsi revera peccato venditi, et carnis atque sanguinis mancipia. Hinc dissidia, hinc offendicula, hinc atroces ac manifestariæ noxæ. Hinc mœstus, atque squalidus, et qui coarguam ac contestor, audior nusquam. Sed quæ est ejus sententia? *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [62] : insons sum a talium sanguine miser. Ac poteram sane omnino aciem admovere ex præcepti jussu, sed posteaquam incumbit persecutio, adhuc differo, si nunc tandem e diaboli laqueis resipiscant, qui ab eo capti ad arbitrium teneantur. Cæterum vos Deo macti, qui una insimul estis, duo, tresve, quodque amplius est, et encomio majus, cœnobiacæ vitam ducitis, domi manentes, nec importune, nisi necessitas sit, prodeuntes, maxime in forum ac celebritates, invicem servientes, in eoque mundi domini, puri ab servorum sordido mercatu, cuncta ex Dei sententia, et ornate peragentes. Equidem vobis gratia, atque pax augetur, cœlestis Jerosolymæ bona visuris, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIV.

Post sancti Theodori memoriam. De vita obeunda divina, neu ad tentationes trepidemus.

Fratres Patresque, loquendum est nobis, nec diu tacendum : siquidem taciturnitas animo somnum contrahit, somnusque auctor mortis est, quem deprecatus David dicere : *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte* [63]. At concitatis in animo sermo fons aquæ est in vitam æternam salientis : quo quid utilius? Idque sciens beatus Apostolus, inquit : *Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, et cohortantes invicem* [64]. Viden' jubere eum ut invicem doceamus, ac cohortemur, nec contenti simus ipsi nos commonere modo? Equidem vero quoties ad vos dissero profitere fateor, qui me ab hujus vitæ confusione revocem, et reprehendam, ad meaque commissa attentior fiam : nam profecto vita hæc confusio est, in quam sermones vitiosi vanæque inauditiones quotidie incumbant, diabolo D quoque per contrarias cogitationes grassante. Quæ amoliri semper oportet sermone, ac conscientiam præbere puram et insontem, atque ad quid comparati sumus serio revolvere. Ad quid autem comparati sumus? Scilicet servituri vivo ac vero Deo, et *exspectaturi Filium ejus de cælis quem suscitavit ex mortuis*, Jesum, *qui eripuit nos ab ira ventura* [65], auctoribus Litteris.

Jam nullus herum servus opperiens, nec judicem reus, dormit, et quieti atque facibus indulget, quin A vigil, et experrectus : trepidat occursum : quem rursus Apostolus demonstrans, ait : *Ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi ; deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera, et sic semper cum Domino erimus* [66]. At quinam? Spiritu pauperes, lugubres, ab animo puri, mansueti, placidi, misericordes, obedientiæ jugo perfuncti, qui confessionem constantem servavere, hi cum eo sunt futuri ; cæterum qui turpia committant, effrenes, qui confessionem aversentur, qui obedientiam detrectent, qui reliqua mala designent, ii nec tollentur in nubes, nec cum eo sunt futuri, quin (miserrimum) pœnas dependent, exitium peB renne, Dominica facie, ac gloriosa majestate extorres, quod absit de vobis et cogitare et loqui. Igitur cavendum est receptui, habendaque nobis ratio salutis, qui esse ob oculos discrimina sciamus : nam ecce præter alios et fr. Grægorii œconomus comprehensus est, ac quid futurum sit nescimus, impendentque tentationes, ut apparet. Verum ne timeamus, neu ad ingruentes tentationes trepidemus. Quod si a nobis Deus est, quis contra nos? qui in superioribus periculis nobiscum fuit, quo pacto non et nobiscum sit in præsentibus qui stabiliat, ac contra omnia firmet, ut pollicitus est? Jam quid amplius molientur hostes? Iterum persequentur? At *Domini est terra et plenitudo ejus* [67]. Iterum in carcerem compingent? At nihil carcere propter Christum jucundius. Iterum flagris multabunt? At plurium coronarum auctores nobis erunt. Sin et occident, at occisus est et Dominus noster. *Si commortui sumus*, inquit, *et convivemus* [68]. Talis erat beatus ac summus Christi martyr Theodorus, cujus peragimus memoriam, cuncta ob Christum cum gaudio passus. Hac fiducia et nihili nos quoque adhuc Deo serviamus, hac spe afflictiones omnes et angustias rerum toleremus, quo cum obedientia, tum confessione cœlestis regni hæreditatem quæramus per Christum Jesum Dominum nostrum ; cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XV.

Post Præcursoris memoriam. Dogmatica de sanctorum imaginum cultu et adoratione.

D Fratres Patresque, heri Præcursoris memoriam ferialis omnino venit in mentem et obitæ in monasterio vitæ recordatio, ut tum cuncti in Dei domo eramus, concordes degentes, ut nunc alius alio sumus dispersi, in diversa loca atque regiones. Quanquam tum quod ob Christi sermonem sumus dispersi gaudere debemus, ex hoc præcepti mandato, *Gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis* [69] ; tum etiam quod Domini quiddam instar habemus, cujus hæc sunt verba : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur ; si sermonem*

[62] Joan. xv, 22. [63] Psal. xii, 4. [64] Coloss. iii, 16. [65] I Thess. i, 10. [66] I Thess. iv, 15, 16. [67] Psalm. xxiii, 1. [68] II Tim. ii, 11. [69] Matth. v, 12.

... erunt, et vestrum servabunt : sed hæc om- ... ent vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me [70]; revera namque ut Judæi Patrem ignorant, qui Filium defugerint, sic Iconomachi Christum ignorant, qui ejus imaginem detractent. Equidem cum perspicua veritas est, tum intelligens unus e mille. Ac videte, sultis, bipartitam eorum sacrilegam opinationem, nunc Christi imaginem nullam depangendam, nunc depangendam, sed veluti quæ belli ac venatus monimenta locantur. Unde nec adorandum censent : siquidem nec equi imago, nec bovis, nec leonis, nec pardalis, nec serpentis, nec alitis, nec piscis adoretur. Ecquis (malum) sensu imbutus est, qui non bis ingemiscat ? qui a lacrymis temperet ? itane haud vereri imaginem Christi, quam angeli venerantur, horrent dæmones, cum feris quadrupedibus, serpentibus, avibus et aquatilibus componere ac condecorare ? o horribilem animi deformationem, atque horribiliorem audaciam ! Tum quid autem ? hominis imaginem humanam vocant, bovem bovis, asinum asini, camelum cameli, perdicem perdicis, eademque et in cæteris tam comparibus, quam disparibus seu animantibus, seu plantis ratio valet ; cæterum Christi, aut Deiparæ, aut cujusque sanctorum, neque primigenio, neque efficititie nominari patiuntur, sed hoc tantum, imaginem vocant, cujus, non addentes, ne hinc ... entur, tanta impietate et imperitia scatent. Sed vacate hic mihi, fratres, et hoc insuper ad ea ... sancti Patres, nosque diximus nauci cognoscite. ... in quibus editus est Christus, adoranda, ... sancta et sunt et dicuntur, ac pulverem inde ... lapidem nactus, ceu sacrum complectitur the... quanto magis Christi venerabilis et adoranda est imago, in qua inest, velut in speculo, qui cluet atque adoratur ? Ea est enim natura imaginis, ut repræsentati gerat faciem. Quin coli Romæ et apostolorum principis, Petri, claves intelligo quanquam Dominus [71] ei nequaquam claves est largitus quæ sub sensum sunt subjectæ, sed quæ intelligentia tenentur, ligaturo atque soluturo. At illi argento fabrefactas, proponunt adorandas, tanta est eorum religio. Ibique religionis quasi quoddam irruptum saxum ex Dominica sententia fundatum est, hic, ut apparet, cumulata irreligiositas, et improbitas. Quamobrem nauci hic ego cum animi mœstus, tum pœnam timens silentii, necessitate loquor quæ loquor, brevia et perpauca. Scilicet cum sectari clam, palamque, et scripto, ac sine scripto impiam in Christum linguam moveant, nos domi resides non serio inter nos negotia tractemus : et qui Domini feremus iram ? quo pacto imitabimur Patres, qui in similibus temporibus sublicere, et ... proditionem censebant veritatis ? Loquendum est ergo, audiendumque, et sermoni juxta ac operibus vacandum ; etenim b... Apostoli non solum divino præconio, sed inculpata quoque vita terrarum orbem vicere, tenebriones illustrantes fatuos salientes, peram modo, baculumque portantes. Quos æmulati, fratres, utrinque laudem quæramus, præsentibus contenti, non pecuniis dediti, sine prædiis (quod non vestra equidem causa, sed errorum dixerim) non intempestive prodeuntes, non feminas contubernales habentes, unde mors conflata est. Quam si vitæ rationem sequemur, et Deo per nos gloria, ac confessioni, quæ præ manibus est, celebritas paretur, et hostes jam jam verecundia ad frugem sint redituri : sin minus sequemur, periculum est ne pro beatitudine perennes pœnas referamus. Cæterum pacis Deus, qui omnia convertit, atque in melius diffingit, tum Ecclesiam componat, tum vos imbuat prudentia, cunctosque in cœleste regnum conservet per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XVI.

In æstatis initium. De vitiorum carnificina et spirituali messe.

Fratres Patresque, æstas agitur, tempusque est laborum ac sudorum : nam prodeunt mortales ad opus, functionemque suam in vesperum, obstipi, reclive, utcunque expedit : nec requietem sibi permittunt, dum messis sit, ac tritutra peracta, quæ præ manibus sunt in horreum semina congesta. Quid ergo hic dicere est ? nimirum si in carnalibus sic res habet, multo magis in spiritualibus necessario theorema habere, proposita est enim et nobis æstas. Quo pertinet Apostoli dictum : *Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet* [72]. Domini quoque ad discipulos hæc sententia est : *Nonne vos dicitis quo adhuc quatuor menses sunt, et messis venit ? Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem, et qui metit mercedem accipit : et congregat fructum in vitam æternam, ut et qui seminat simul gaudeat, et qui metit* [73]. En objectam nobis messem.

Quamobrem prodeamus alacres nos quoque, messuri, ac fructus congeramus, non carnales, sed spirituales, et qui perennes durent ; sanctimoniam, pacem, charitatem, gaudium, lenitatem, tolerantiam, benignitatem, mansuetudinem, cæteras omnes virtutes. Hi spiritus sunt fructus, quos per habitum, quo discernamus, tanquam ventilare necesse est, hoc est, virtutem impermistam vitiis parare (exempli causa, amare, ac non voluptarie ; æmulari præclara, at non invide ; de fratre loqui, at non hostiliter), potiusque sincere exsequi Dei voluntatem, *bonam bene placentem, ac perfectam*, uti scriptum est [74]. Sin oporet in horreum quoque conferre, hoc illud est nimirum quod humilitate quæritur præsidium, siquidem jubet Dominus : *Cum feceritis omnia, dicite : Servi inutiles*

[70] Joan. xv, 20. [71] Matth. xvi, 19. [72] II Cor. ix, 6. [73] Joan. iv, 35, 36. [74] Rom. xii, 2.

sumus, quod debimus facere fecimus [75]; rursumque ait Apostolus: *Quid habes quod non accepisti; si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* [76]? Hæc ea est messis, tantaque proposita contentio est, quæ non duobus, tribusve mensibus spectetur, quin ad vitæ se exitum tendat: tametsi comparata ad sæculum futurum, instar ducitur unius diculæ. Ibi porro finis est nullus, ibi labores manuum suarum quisque comedet, ibi occabimus in præpotente ævi arbitro et hero: tantum adhuc membra hæc terrena perimamus, stuprum, libidinem, impudicitiam, pravam cupidinem, avaritiam; tantum obedientiæ adhuc jugum feramus, benevole alter alterum sustinentes, oneraque mutua portantes, ac sic Christi implentes legem, quemadmodum scriptum est [77]. Felicem vero qui cuncta præ cautione veretur; felicem qui plurimum contendit: ubi est enim major contentio, majus quoque et præmium est. Ac qui ministerio postremas deposcat, is primas auferet, quippe ait Dominus: *Qui in vobis vult esse summus, sit omnium postremus et omnium minister* [78]. *Sic Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro cunctis*. Hæc cum, fratres, cogitemus, tum agere properemus, vocem hanc inaudire: *Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* [80]: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XVII.

In æstatem. De spiritali messe contentoque Christi famulorum exercitatione.

Fratres Patresque, anni tempus est æstivum, ut videtis, passimque surgunt ad comportanda grana coloni, nec contentus labor, aut sol deflagrans opificem frangit, quin matutinus in vesperam decertat, nunc obstipus, nunc rectus, dum opus peragat, incumbens. Quid nos vero, qui famuli nuncupamur Christi? ecquid æstatem habemus? Pol sane quidem, ac cujusmodi Dominus noster Jesus Christus discipulis ostendit in hæc verba: *Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem, et qui metit mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam, ut et qui seminat simul gaudeat, et qui metit* [81]. Igitur apparet ex dictis et sementem nobis, et messem propositas, neque eas tempore descriptas, quin juges ac perpetuas.

Metamus ergo hinc jam, fratres, alacriter, hoc est, doctrinam doctor; studium præfectus, ministerium minister, obedientiam subditus, quietem quietus, contentionem precarius, cuncta in omnibus cuncti, quoad ejus fieri potest. Scelus est operarios carnales promptos opificia tractare, nos spiritualia studia segnes atque dissolutos adire; illos sudore fluentes a laboribus non abstinere, nos contentionis monasticæ fastidio duci. Annon objectum cœleste regnum est? an non vita perennis? annon ineffabile gaudium? Ecquid fas est ignavos summa et expetenda parare? nequaquam. Ut evigilandum sit omni ope, metendumque, non caduca ac mortalia, sed æterna, et immortalia, quo in nobis hoc usurpetur quoque *labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit* [81-71]. Ne quis dicat, Æger sum, nec metere queo: æger es corpore, at spiritu siquidem vis, qui bono fungare vales. Lacrymas habes, compunctionem habes, excubias mentis habes, pacem habes, ac sanctimoniam quæ
B inprimis Deo cara sunt. Ne quis dicat: Afflictus sum, neque possum in pedes consurgere; velis modo et te surriget *qui suscitat a terra inopem, et de stercore erigit pauperem. Nunquid qui cadit non resurget, aut qui aversus est non revertetur* [73]? *vivo ego, dicit Dominus: nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat* [74]. Ecquis est ergo prætextus serius relictus, quæ plausibilis defensio, quominus omni studio quæ jubemur obeamus, bonisque quæ promissa sunt, potiamur? En laboravere sancti nostri Patres, consevere, messuere, vitam in horrea perennem congessere, ac nunc ovantes supremæ repræsentationem lucis exspectant, in qua uti sol micabunt. Quapropter ne committamus, fratres, cohortor, ut a beatis illis separemur, neu brevibus et exiguis diebus, atque voluptatibus salutem pro-
C damus, supplicium luituri immortale: sed quantum pote, certatim eos assectemur omnia ferentes, omnia sustinentes, quo cœlestis regni hæreditatem cernamus per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem, Amen.

SERMO XVIII.

In æstatem. De aversandis quæ in hac vita sint jucunda, bonisque ambiendis perennibus.

Fratres Patresque, frangit æstivum anni tempus corpora, labefactante insuper et pervigilio, ac torlante ad Catechesis inauditionem torpemus. Sed profecto ex Apostoli edicto vitam jussi comparare ceu quotidie obituri, obituroque Libitinaria loquente, et attentos auditores reddente, age nos quoque audire ast agamus, quasique testamento legendo iis quæ dicantur accendamus.

Igitur testamentum est rerum quæ in carne positæ sunt, utpote carnale et quo de carnalibus jubetur, id est, hæreditas relinquitur uxori, liberis, fratribus, cognatis, ac si quid aliud mos præscribere est: cæterum hoc nostrum nihil ejusmodi declarat, sed quidnam? hospites nos esse in hoc solo, atque peregrinos, et qui in hunc orbem intulerimus

[75] Luc. XVII, 10. [76] I Cor. IV, 7. [77] Galat. VI, 2. [78] Marc. IX, 34. [79] Marc. X, 45. [80] Matth. XXV, 21. [81] Joan. IV, 35, 36. [81-71] Psal. CXXVII, 2. [72] Psal. CXII, 7. [73] Jerem. VIII, 4. [74] Ezech. XXXIII, 11.

nihil, proculdubio neque efferre aliquid posse, diffugique e caducis in incorruptos, ex ingloriis in gloriosos, e mortalibus in immortales.

Ut non erraverit qui id testamentum bonum nuntium vocet : siquidem et Apostolus multis partibus præstare censet [dicedere] *dissolvi, et esse cum Christo* [75] ; et alibi rursum: *Ego enim jam libor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex. Non solum autem mihi, sed et cunctis qui diligunt adventum ejus* [76] Videtin', ut hinc discessum velut bono nuntio prædicet ? itaque cum hoc nostrum testamentum bonum nuntium sit, libenter audiamus quæ dicantur, et alacres exercitationem tueamur, animo ad carnalem nullam affinitatem converso, non ad parentes, non ad fratres, non ad cognatos. Et quid autem hæc illaque commemoro ? ne ad ipsam quidem rerum naturam animus conferendus est. Enimvero quidam sanctorum Patrum, ubi cella prodiret, tegumentum capiti imponebat, ne aciem in solis jubar intenderet, causamque rogatus respondit : Ecquid est cur temporarium lumen videre velim ? Ad eumdem modum et Dei studiosus, cunctis dimissis, solo divino amore et contemplatione nititur, ac cum oculis usurpet universum hoc omne, quod ad cœlum pertinet, Opt. Max. molitorem Deum admirans, ac collaudans, tum ocius præteritis, quæ sub sensum subjecta, in iis est quæ defugiant obtutum, qui hinc, suaviter bacchatus, spiritale quoddam gaudium, et lætitiam carpat. Talis erat patriarcha Abrahamus : scriptum est enim : *Fide Abraham demoratus est in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, et Jacob, cohæredibus repromissionis ejusdem : exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor, Deus* [77]. Talis et magnus ille Moses nam *fide reliquit Ægyptum, non veritus iram regis, invisibilem enim tanquam videns sustinuit* [78]. Tales et sancti omnes, nequaquam quæ cernerentur spectantes, nec cupiditate ducti temporalium, sed æternorum, in his, quantum plurimum potest, ad divinam imitationem deformati. Quod nos studium quoque paremus, nec quæ pulchra sint in hac vita ambiemus, nec carnaliter viventes demirabimur, quin illis potius altum ingememus, qui promissorum hæreditate bonorum condicta in auro, argento, ac pestiferis voluptatibus operam ludant, ultro in præclararum rerum cæcitatem se induentes. Cæterum nos, fratres, ut apostolice loquar, *revelata facie gloriam Domini speculantes* [79], supera quæramus, supera sapiamus ubi Christus est, ad Dei dexteram considens, ut de nobis quoque usurpare liceat : *Vos non estis de hoc mundo* [80], et *Vestra conversatio in cælos est* [81]. In qua et sistamur indemnati sub remunerationis diem justique Dei judicii, ad horrendum Christi et indefraudabile tribunal, optandam vocem audientes, ad regnumque cœleste asciti per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XIX.

Post sanctorum apostolorum Quadragesimam. De tolerantia, et iis qui renuntiatum veniunt admittendis.

Fratres Patresque, abit tempus, ac decurrit. Quin præteriis sanctorum apostolorum Quadragesima, simul præbitis ærumnis, ob contractam æstu sitim, simulque solatio, ob spem : nam ea sitis potum nobis conciliat immortalitatis et quæ ori amarities siti quæritur paradisi dulcedinem parabit. Atque id scientes, fratres, cuncta quæ secundum Deum incidunt acerba læti spe præmii feramus. Cæterum *spes quæ videtur*, ut fert Apostoli dictum, *non est spes : nam quod videt quis, quid sperat ? Si autem quod non videmus speramus, per tolerantiam exspectamus* [82]. Itaque tolerantia virtutum summa perfunctio est. Tolerantia martyres cœlestibus devincti diadematis sunt, tolerantia sancti justitiæ præmium tulere. Quapropter utamur nos quoque tolerantia ad morigerationem, humilitatem, lenitatem, exercitationem in ministeriis, omniaque obedientiæ studia, ac parem iis mercedem capiemus. Equidem non me fugit obedientiæ jugum nec qui sit frangendæ labor voluntatis; sed dulcedinem quoque rursum teneo vitæ : nam qui voluntatem frangat ei cum iter facillimum, tum nullo negotio salus quæratur. Vacandum est ergo voluntati frangendæ, ac vita consequetur felix, et expedita. Obeuntur in cœnobio labores ? at reques quoque. Plus altero laboras ? at majus præmium habebis : siquidem *Unusquisque*, inquit, *mercedem suam accipiet secundum suum laborem* [83]. Alteri benevole succumbis ? primas tenebris : nam *Qui voluerit inter vos primus esse, sit vester servus* [84]. Imbecillior es quam ut opera tractes graviora ? at quæ putes ne neglige, quo in cunctis laudetur Deus. Ne quis esto ad bonum commune segnis. Hæc quanquam sunt persæpe memorata : tamen nunc quoque necessario in memoriam revocantur : neque enim est exiguum incumbens certamen. *Ecce posui*, inquit, *ante faciem tuam vitam et mortem* [85]. Igitur vitam arrepturis, mortemque æternam fugituris comparatus sermo, et exhortatio est, neque dubium mihi est nequaquam hæc vel nihili nobis, vel vobis qui inauditis frustra, ac sine compendio dicta. Enimvero admonendi estis, fratres, quantumvis in exsilio versamur ob Dei sermonem, nihilominus quasi qui in monasterio degamus, renuntiatum venientes non amandemus : id quod per fratres ubique dispersos præstabimus, jussos ejusmodi, quantum potest, admit-

[75] Philipp. I, 23. [76] II Tim. IV, 6, 8. [77] Hebr. XI, 9, 10, [78] ibid. 27. [79] II Cor. III, 18. [80] Joan. XV, 19. [81] Philipp. III, 20. [82] Rom. VIII, 25. [83] I Cor. III, 14. [84] Matth. XX, 27. [85] Deut. XXX, 19.

lere, atque in contubernium cooptare. Sane cum decessere multi, tum allecti quoque sunt multi, cœtusque noster, tam defunctus quam superstes, frequentatur, ac per nos cohonestatur Deus, qui et nos cohonestabit, ut fert promissum. Ac cum qui est rector si sint et subditi, cohortor, caput cæteris, et tanquam regula statuti, sancte, juste atque pie vivamus, qui alios per nos ad sanitatem qua doctrinæ, qua vitæ dirigamus. Itaque clamor nullus obitor citra decorum, neu contentiosum colloquium, neu putidus sermo exiens ab ore, sed honestus, ad exædificationem frugi et utilis, ne quod operi nostro per ea crimen conflctur, quin Domino Deo nostro in omnibus placeamus: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XX.

In Transfigurationem. Oportere nos animi pulchritudinem atque venustatem sine macula tueri: deque pœnitentia.

Fratres Patresque, hodie qui profestum agamus Transfigurationis divinæ, age, ex ea Catechesim struamus, paucis debitum verbis exsequentes. Igitur cunctæ feriæ Dominicæ corporalis degressus Servatoris nostri Jesu Christi suggerunt arcana, puta, quod editus sit in lucem, quod tinctus, quod crucifixus, quod sepultus, quod tertia die suscitatus, quod assumptus gloriose; cæterum Transfigurationis festum futuri ævi statum depingit. Nam quemadmodum ejus facies ut sol reluxit, vestimentis lucis instar candentibus, haud secus et e cœlo quasi fulgur venturus est, præpotens, et illustris, omnibus judicandis, atque ut ei comites in sacro monte fuere Petrus, Joannes, et Jacobus, ita socii quoque sunt electi id cœlesti regno futuri, arcana apparitione divina, et ineffabili gaudio fruentes. Jam quis ad hæc comparatus est? quis ad eam lætitiam pervenire dignus? Quis alius, putas, nisi qui vitam habeat puram ac sine macula? siquidem Deus noster, purus cum sit, seu potius lux suprema, etiam puros asciscit; animoque nobis puro indito, purum eum quoque a nobis exiget: nam ad imaginem divinam et effigiem creatus, dubium non est quin, qui simulacrum sit divinæ pulchritudinis, præditus sit et ipse pulchritudine. Atque id intelligens Melodus ait: *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem* [86]: hoc est, animi mei decori, ne ad fœdas peccati libidines pronus, deformis redditus, Deo ac præmiis excidat divinis. Ergo explorare cognito talem nos animum tenere, pulchrum et formosum, quasique depositum Deo reddituros in suprema resurrectionis die, hortor ac admoneo, hanc amemus pulchritudinem, hanc formositatem tueamur, nequaquam ad hujus sæculi bella, et carnis, atque sanguinis venustates conversi: neque enim sunt venustates, sed venustatum simulacra, seu, ut verius dicam, corruptela ac mutabilitas. Atque id rerum nos exitus docebit; nam qui hodie lepidus est et elegans, cras in sepulcrum conjectus, fœtidus, atque omnibus dirus est: adeo pulchrum est, ac amabile nihil, solaque venerabilis virtus. Quæ in primis consectanda, fratres; sin animum subinde claudicantem contingat fœdis cogitatis pollui, quod negandum non est (nam quis castam habere mentem glorietur?) at repurgandus quam primum, et in antiquum statum reducendus est, ne sceleri immoratus contrahat mortem. Neque si dicat quisquam expurgari nequire, multis facinoribus compunctum, quin audiat dicentem: *Si fuerint peccata vestra ut puniceum, quasi nivem dealbabo; si autem fuerint sicut coccineum, velut lanam dealbabo* [87]. Videte ingens Dei beneficium, ut pœnitentem non expurgare pollicetur modo, sed ad florem quoque venustatis perducere. Neque obscura sunt exempla. David vates erat, lapsusque in adulterii et homicidii crimen, haud despondit animum, quin ocius pœnitudine usus, iterum vaticinium munus recepit. Manasses Israelo duobus et quinquaginta annis (6) demoto ad frugem reversus, salutem est consecutus. Apostolorum coryphæus post abnegationem lacrymarum medicina rursum apostolatus tulit onus. Maria Ægyptiaca, ut alios prætercam infinitos, quæ ad extremam molitiem evasisset, posteaquam condigne se dejecit, ut ad summum virtutis culmen conscenderit tenetis. Itaque servari volenti impotentiæ prætextus nullus est nisi quis deploratus ultro se induat in mortem. *Sed cur te in perditum, Israelis genus* [88]? audimus: cur vita proposita perenni, æternam mortem præferimus? Clamat quotidie benignus noster Herus: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* [89], et nos onus abjicere peccatorum nolumus. Idem vociferatur: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ* [90], et nos in diversum abimus, rebus ipsis tectati. Iter tuum scire nolumus. Reliquum est ergo audire nos: *Ambulate in lumine ignis vestri et in flamma quam succendistis* [91]: atqui *hæc patrantes*, ait ille, *regnum Dei non consequentur* [92]; sed hæc absit de nobis dici. *Vos enim amici mei estis*, inquit Dominus, *si feceritis quæcunque præcipio vobis* [93]. Igitur quæ jubemur omnia faciamus, unde amici nominemur, quo cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXI.

In mortis recordatione: in quo et de obitu Michælis sanctissimi metropolitani Synadensis.

Fratres Patresque, cum multæ celebritates in hoc ævo aguntur, divinæ et humanæ, tum una est.

[86] Psal. xxix, 8. [87] Isa, i, 18. [88] Ezech. iii, 17. [89] Matth. xi, 28. [90] Joan. viii, 12. [91] Isa. l, 11. [92] Galat. v, 21. [93] Joan. xv, 14.

(6) Scilicet veri et immortalis Dei cultu, lege Cat. 113.

longa ac laboriosa, vitæ hominum cujusque curriculum : a qua profectus, porro obeas nullam, sed necesse sit diem ultimum manere, ignemque supremum, qui nostra omnia judicet, et expurget. Hac perfunctus et spiritalis pater Michael, sanctissimus metropolitanus Synadensis, ad Deum concessit : cujus et laudata vita, et illustris sermo est, eumque credimus inter cæteros Patres ac confessores ad Deum opitulatorem habere in confessione præsenti. Quamobrem haud triumphent cum animis infausti Iconomachi, defectos gloriantes Christi confessores, quin cognoscant insuper horum decessum Dei Ecclesiæ inconcussum haberi nobisque superstitibus veri confirmationem, errore eorum cæco despuendo. Ac dum per charitatem operata fides salutem homini quærat, cohortor nunc quoque, ut alias semper, Dei exsequi præcepta, ad iterque esse procinctos, ob incertitudinem mortis : scitis enim et prædictum Patrem correptum repente acribus doloribus, et ignea febri, postridie fandi impotem, tertio die spiritum reddidisse. Quin ante eum et Athanasius, insignis Paulopetrii præfectus, nec diem ægritudini suffecit, sed ex hominibus e vestigio est sublatus. Audimus vero et nonnullos fulgure præventos deflagrasse, multosque omnino casus inopinos. Quapropter timendum, et animus arrigendus est, diabolo de die in diem nos lactante, dum adducat in anxiam illam supremam horam, in qua frustra et iners sit studium pœnitentiæ. Igitur non vos exterrent prædicta exempla, non horrore complent, cogitantes ut cum lingua divincta eloqui nequit, ut animus e corpore revulsus erit? cum multi astantes forsan, ac plorantes, opem ferente, nisi bona conscientia, nemine.

Quare admoneo, et obtestor : horam eam prævertamus confessione, lacrymis, comprecatione, obedientia, submissione, contento ministerio, omni denique honesto instituto, ne socordia, ac segnitie pressi, æterna morte sopiamur [94], quod sanctus David deprecatur. Sed fortasse dicet aliquis velle se, nec posse. Et quæ hæc (malum) est insania ? nam si in iis posita sunt quæ naturam superant, equidem fateor quoque haud fas esse in aerem subvolare et inambulare super æquor, quin nec loqui naribus, nec odorari lingua, quæ inusitata, atque a natura sint aliena. Sin in iis quæ cum natura sunt conjuncta, in nostraque voluntate sita, mendax oratio est. Ut enim possumus diffundi ac ridere, ita contrahi quoque, atque lacrymari ; ut vitiosis libidinibus, ac fœdarum cogitationum commercio pollui, ita lustrari et a vitiis expurgari ; ut obdurescere, ac sceleribus insistere, ita ad frugem redire, et compungi. Sed nefaria libido, habitu in nobis contrasto, cum ad virtutem imbelles, tum in vitia valentes reddidit. Nec desperandum est tamen (minime gentium), quin denuo incipiendum operaque danda ne quem diem horamve temere transeamus ; sed intenti atque vigilantes, lustratique ac purgati, cum Deo copulemur, ut nobis quoque usurpare liceat, *Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua* [95], ac sic egregie quæ hic obeantur decursis, cum spe bona profecti, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXII.

De obitu Joannis, sanctissimi metropolitani Chalcedonis, et quemadmodum redivivi invicem agnoscemus.

Fratres Patresque, superioribus aliquot diebus peregrinati ac reversi, pacem inter vos agentes, et compositos nacti, grates egimus Deo qui in modestia vestra gauderemus, id quod est proborum obedientium, ac stabilium in honesto : in quo et confirmemini magis magisque Domini nostri Jesu Christi beneficio, ut quemadmodum in nihili nostra præsentia, sic in absentia quoque indemnes vos, et sine noxa conservetis. Discessus vero causa, uti scitis, obitus erat Joannis metropolitani Chalcedonis, qui præclaro certamine decertato, cursu peracto, fide servata, abiit ad Deum parta illustri confessionis corona cum decessoribus nostris sanctis Patribus ac fratribus. Sed quoniam scatentibus pustulis decessit, ambigunt quidam an probe. Quid ni obierit probe ? Atque equidem laborare ii mihi ignorantia videntur : nam, probe, an improbe ? nequaquam in hoc vertitur, sic an sic defungare, sed an orthodoxam fidem et inculpatam habeas vitam. Quæ qui teneat, quantumvis scatentibus pustulis; quamtumvis alio quocunque morbo vexatus, sive in terra, sive in mari expiet, nullam hinc contrahat infamiam : hæc enim non in arbitrio sunt nostro, quin posita in exploratis Dei judiciis, qui novit quo pacto quod in rationem sit cujusque tam vitæ prorogratione, quam mortis genere administret. Jam in alio nonnulli disputant ad audientium fraudem, minime se agnituros homines redivivos, cum Dei Filius cunctis judicandis advenerit ; aiunt quippe : Scilicet mutati e caducis in incorruptos et immortales cum Græcus, Judæus, Barbarus, Scytha, servus, liber, mas, femina non erit, omnesque instar erunt geniorum, mutuo agnoscamus ? Sed in primis respondendum quod nefas sit penes homines, id penes Deum fas esse ; nam ad eum modum nec resurrectionem fatebimur, humanis rationibus subnixi. Qui enim potest diffluxum corpus, ac fors depastum a feris, seu alite seu pisce, atque id quidem multimodis et in seriem, supremo in die simul cogi ? et tamen arcana Dei potestate tum cogetur, ac resurget, tum animus suum quisque corpus, qui cum vixit, agnoscet.

[94] Psal. XII, 4. [95] Psal. LXII, 9.

Quod si suum, dubium non est quin et proximi noverit. Tuin autem futurum judicium hac opinione tollitur; nam judicium in personis cognitis obitur. Nemo enim qui se non noverit trabit in judicium, sed quos noverit, quemadmodum scriptum est: *Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua* [96]. Igitur si mutuo non agnoscemus, nec judicabimur, cæterum non judicati, nec quæ in vivis promeruimus feremus. Jam qui implebitur hoc Domini ad apostolos dictum: *Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* [97], si quos judicabunt non agnoscent? Quo pacto autem et beatus Jobus duplos liberos est recepturus, si in cœlesti regno eos non agnoscet? siquidem partim hic recepit, partim promissum est fore ut consequente sæculo reciperet. Et alioqui sanctus David iis verbis [98]: *Frater non redimit, redimet homo?* fratrem ostendit agniturum fratrem. Ergo undique collectum ac constabilitum est stultum esse id problema, et impietate par Origenis fabulis. Verum nos, fratres, etiam atque etiam credamus et resurrecturos et incorruptos futuros, et agnituros mutuo, non in corruptelæ quibus præditi sumus, idiomatis, sed pulchritudine affecti incorrupta, secundum arcanam Dei voluntatem, uti et majores nostri in paradiso, qui et ante transgressionem se agnoscebant incorrupti, et post transgressionem æque sub corruptelam subjecti. Sed hi aliter, aliter illi. Unde credendum fore ut fratrem agnoscat frater, liberos pater, uxor maritum, amicus amicum, addo et monachus monachum, confessorem confessor, commilitonem martyr, apostolus coapostolum, cuncti cunctos, quo omnium in Deo lætum domicilium sit, inter cætera beneficia notitiam quoque inter nos largito. Itaque cohortor, fratres, cum fidem constantem tueamur (nam quot diverticula videtis, quantæque habendæ Deo gratiæ quod errore obstricti nullo, fidem orthodoxam tenemus), tum sine macula vitam; scitis enim quemadmodum in nos spiret noctu et interdiu diabolus. At valebit nihil, fide ac amore in Deum reperiens munitos. Quamobrem adhuc stemus, et aufugiet a nobis draco; lacrymemur, et ignea ejus tela voluptatum extinguemus, succumbamus sub præpotentem Dei manum et nos eriget: perseveremus ad extremum, et abscedet diabolus, ac nos in cœleste regnum evademus per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIII.

In appetentem sanctissimæ Deiparæ obitum. De spirituali quæ hic agatur celebritate regnoque acquirendo cœlesti.

Fratres Patresque, celebritates hic, illic pro tempore aguntur, uti et nunc Nicomediæ, ad quas confluunt mortales vendentes et ementes, sed id quidem aliquantisper rursumque solvuntur: cæterum quæ in animo posita est celebritas, una est, neque solubilis, quæ se cum cujusque porrigat vita, qua non aurum, non argentum, non vestes, non aliud fluxum ac caducum nundinemur, sed animi salutem, vitam sempiternam, cœleste regnum. In qua cum hominibus omnis ponenda opera sit plerique de ea parum sunt solliciti, omnemque studium, ac industriam in perituris, et inanibus consumunt. Enimvero nos, fratres, a scopo, ac præclaro mercimonio non aberremus, quin audientes Dominum dicentem: *Regnum cælorum intra vos est* [99], diligenter id quotidie paremus, non aurum nec argentum solventes, sed fidem genuinam, vitam purgatam, morigerationem, tolerantiam, submissionem, lenitatem, et quæ perfectionis quoddam quasi vinculum est, charitatem [1]. Id adeo docet in Evangeliis Dominus in hæc verba: *Simile est regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas: inventa autem una pretiosa margarita abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam* [2]. En estis vos autem belli mercatores, qui, omnibus dimissis, ac præ cunctis, pulchrum atque pretiosum unionem redemistis, hoc est Christum, tollenda cruce, et eo pone sequendo, ineunda sanctimonia ac probitate. Jam vero cum celebritas tempus sit hilare, ac vigil, et excitum, hilares simus nos quoque, et exciti in hac celebritate, fratres, qui salutem mercemur. Igitur egregius nundinator est qui cuncta præ cautione veretur, nusquam concitatus, egregius emptor est qui infamiam bonis verbis commutat, egregius artifex est contractus, qui sanguinem repudiat, ac spiritum præcipit, abeundo continere ministerio. Ac quoniam in ministerii mentionem incidimus, cum amplexemur eos qui in coquina diurnum demensum instruant, ceu plus laborantes oneraque mutua portantes, ac sic legem implentes cantatis, tum qui procurent in commune quæ usus, et necessitas ferat, ut eximios, probosque, ac in Domino œconomos. Neque aversemur quoque qui in psalmodiis chare et excite concinant, velut præmio majore dignos. Ac videsis cujusmodi sit vita nostra, quod institutum? felix mercimonium, quod peralacres sancti Patres sunt secuti, eoque et nos rite obito ac peracto, læti domum revertemur, ex hac beati Davidis sententia: *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi* [3]. Quam nos quoque sub obitum cuncti supremam, et tanquam peregrinam vocem rumpamus, vitamque sempiternam ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIV.

Prima indictione. De inexsuperabili Dei beneficio, et amore erga eum ac diaboli, odio, deque submissione.

[96] Psal. XLIX, 21. [97] Matth. XIX, 28. [98] Psal. XLVIII, 8. [99] Luc. XVII, 21. [1] Coloss. III, 14. [2] Matth. XIII, 45, 46. [3] Psal. CXIV, 7.

Fratres Patresque, anni jam primus est ingressus, quo felix nuntium legitur in hæc verba: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum* [4]. Igitur unigena Dei Filio propitiatore in orbem a Patre misso, et cæci videamus, et captivi liberemur, et confracti dimittamur. Ecquis est autem cæcus? qui voluptatum studio cæcutit. Quis captivus? qui præ fœdis cogitationibus est invisus. Quis confractus? qui sceleribus protritus. Quos equidem curat Dominus: neque enim corporum tantum, quin animorum quoque medicus est, nec tum aderat solum corporatus; sed adest et nunc, obtutum fugiens oculorum, qui eadem læta nuntia fulget, mundique auferat noxas, morbo omni a languore sanando. Itaque ne quis emaneto expers lucis, et medelæ, quin fidens adito, Dei sensurus beneficium, suique liberalitatem Servatoris. Ergo nihil nos (o humanitatem inauditam!) protulit in lucem, collapsos iterum erexit, tertium munus largitus est, perfectionem monasticam, jam peccantes insuper nec tum aversatur quidem, sed asciscit, afflictos confirmat, mœstos solatur, currentes delinit, fractos instaurat lætos persanat, in Orci fundum lapsuros puniens benigne eripit periculis, ut merito haud abs re quisquam dixerit: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea* [5]; et: *Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me* [6]. At norunt singuli in quas tentationes sunt prolapsi atque ut clementem Deum in ærumnis opitulatorum sint evestigio nacti. Adhæc famelicos, quod attinet ad corpus, annuis terræ frugibus pascit, quod ad animum, sacris mysteriis, cura præ matre ac nutrice prosecutus, et amice complexus: ut mater lacte aliquantisper alit infantem, hic verus noster, et herus, parens, suum corpus atque sanguinem in cibum ac potum impertitur, idque perpetuo. O impervestigabilem bonitatem! o inexsuperabile munus! ergon' possumus non eum amare, atque colere, et irrevulse cohærescere? Pol ni sic affecti simus, conclamabit in nos cœlum terra ingemiscet, ipsique nimii stuporis lapides accusabunt.

Quod ne fiat, amorem erga eum firmum tueamur, jure exosi, et adversati diabolum: nam ut beneficus competenter pro beneficio diligitur ac amatur, sic malignus pro suis æque facinoribus odio sit habendus. Quippe hic ille est vitæ nostræ pernicies, atque ab initio homicida [7], ut fert Domini dictum, hic ille est, qui genus humanum in mille sententias distraxit, multisque vitiorum sauciat telis, et orbem terrarum deglutire cupit: in quem si odium non conferimus, nec inveniri supplicium potest castigans, ut meremur, qui hosti ac sicario jungamur. Sed ab eo fugiamus, fratres, fugiamus quam longissime. Et quæ est autem fuga? pravarum qua cogitationum, qua actionum abstinentia, ut cum Deo contubernium, bonorum operum perfunctio est. Qua morbem asciscamus bonum, cum omni submissione, mansuetudine, modestia Dei servientes, haud ignari inane esse quidquid præclare obeatur, cui non præsidio sit submissio. Igitur qui inflatam animi mentem, tenemus, sub præpotentem Dei manum succumbamus, ne frustra cucurrerimus, quin macti omnes festinemus, persequamur ruamus adepturi, quo cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXV.

In vindemiam, ne vitiorum spinas atque tribulos edamus, sed virtutis botros fru ctificemus.

Fratres Patresque, equidem quid assidue loquar, quidve afferam novum præ iis quæ a sanctis Patribus dicta teneamus, nihil nisi ea ipsa repetere, vobisque de iisdem disserere, in melius dux et prævius. Igitur agesis, hodie pauca quoque complectamur, ac si videtur, ex iis quæ in manibus sunt sermonem contrahamus. Ergo adest vindemia onustique fructu palmites, læti atque fausti, rari ac maligni, tristes sunt et ingrati. Hæc quid ad nos vero? dicat audientium quispiam. Pol quadrant perbene, siquidem et nos tropice Dei vinea vocamur. Ecquid fugit vos carmen quod repræsentatione gerenda decantatum est? annon hoc incinimus omnes? *Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam et perfice eam, quam plantavit dextera tua* [8]. Domini quoque in Evangeliis hæc sunt verba: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere* [9]. Itaque maneamus, fratres, in benigno Hero nostro, ceu ab es quædam quasi vites consiti, eique virtutem tanquam botros fructificemus, quo felicitemur neu edendis vitiorum spinis, atque tribulis, teneamur hac sententia: *Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum exscinditur, et in ignem mittitur*; *exscinditur* inquam, per mortem, *et in ignem mittitur* [10], scilicet perennem, in quem conjiciuntur qui turpia patrarunt, qui fœdus projecere, qui corruptelæ sua dedere corpora, *nubes sine aqua*, ait ille, *quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales infructuosæ bis mortuæ, eradicatæ, fructus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum* [11]. Quare Apostolus clamat: *Fugite fornicationem: omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam*

[4] Isa. LXI, 1, 2; Luc. IV, 18, 19. [5] Psal. XCIII, 17. [6] Psal. CXVII, 13. [7] Joan. VIII, 44. [8] Psal. LXXIX, 16. [9] Joan. XV, 5. [10] Luc. III, 9. [11] Jud. XII, 13.

membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? empti enim estis pretio [12]. Ergo cœlum non reveremur, atque terram, qui pretioso Christi sanguine coempti terga vertamus, ac repedemus,? non nostri nos pudet pigetque, qui foris sancti videamur intus pleni fœditatis? quandiu utroque genu claudicamus? quousque unum iter non insistimus, *Væ*, inquit, *duabus viis ingredienti* [13], vitiorum puta, ac virtutis: hæc enim nulla mutua consuetudine tenentur. Nemo addictus servus partim hero, partim hosti serviat. Integros nos Deo, filii consecremus oportet: nam sic vitæ reddamur divinæ compotes. Quamobrem ne immoremur in sensilibus, ceu brutæ animantes, sed facultatibus animi cœlestia tueamur, sensus torquentes a caducis atque fluxis ad incorrupta, et imperdita, neu committamus ut cogitationum fraudibus ad artifice scelerum denuo fascinemur, quin ubi voluptatem seu quod aliud flagitium serat, evestigio exigendus veterator est. Quo pacto? precibus, supplicio, lacrymis ac compunctione. Atque hæc ea est inaspectabilis lucta tantumque implacabile bellum est. Quare instar carnaliter pugnantium, spiritu ferventes, invitos profligemus hostes? atque ut illi spe præmii nec ita decedunt, sic nos quoque nec mille acceptis vulneribus revertamur, sed restemus insuper et prælium instauremus, Dei præsidio firmati. Date hoc sultis mihi, fratres: nam eo allaboro, pauca hæc sermocinans. Equidem cum in iis gaudeo qui feliciter currant, tum ingemo ubi quis prosternatur. Cæterum simus cuncti pernices, dediti recte factis, tolerantes in psalmodiis ministeriis, obedientia, humilitate, ac pacis Deus nobiscum futurus est per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVI.

In Exaltatione: ne in fœda vitia nos præcipites agamus, neu voluptatem jucundam arbitremur.

Fratres Patresque, gaudium agitamus adventante festo quopiam Dominico, nec injuria, qui tum collustremur, quod inest in eo arcanum contemplantes, ut nunc quoque in Exaltatione pretiosæ ac vivificæ crucis; quantus est enim, quamque insolens triumphus, lignum nos, in quo pedes stetere Domini nostri Jesu Christi, in quo suffixus vitalem suum sanguinem profudit, non spectare modo, sed etiam complecti? Quem non laborem feras quo aurum cogas periturum? at in promptu nobis beneficium est: nam simul id contraximus, simulque collustrationem, sanctimoniam, libertatem. Tam exposita benignitas est, tam proclive munus religiose adeuntibus. Et optandum sit tamen imperditam tueri liberalitatem: solet enim quod facile donetur rejiculum videri. Nobis quidem ea, fratres, conservanda gratia est. Quamobrem ne sancta nostra labia mendacibus sermonibus, ac sine fruge verbis polluamus, neu aspectu meretricio collustratos oculos præstringamus, neu animum nitentem vitiosis cogitatis inquinemus, neu, ut Apostolus clamat, *regnet peccatum in nostro mortali corpore, ut obediamus ei in concupiscentiis* [scilicet corporis.] *ejus, neu exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra nostra arma justitiæ Deo, peccatum enim vobis non dominetur: non enim sub lege estis, sed sub gratia* [14]. Vident ut peccatum in lege dominetur, at regnans in gratia justitia noxa omni liberet, et absolvat? uti scriptum est, *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini* Jesu, *et in spiritu Dei nostri* [15]. Quapropter expurgationem reveriti, sanctimoniam tueamur. Quid nos in infamiam dejicimus, gloriosi instituti? quid corpus amplexamur plus quam deceat, paulo post in sepulcro dimittendum? quid voluptatem jucundam arbitramur, qui dolor sit revera mortiferi? nam equidem voluptas hamus est diaboli, inexstincti ignis suscitabulum; et tamen rapimur ad eam mortales quasi quidam dedititii servi. Enimvero quemdam audivi dicentem, vitio possessum, optabilius esse suspendio mortem quærere quam peccato servire: ut enim sevo herus imperat acerbus, Abi, et abit, Veni, et venit; Fac hoc, et facit ad eumdem, modum ac multo impotentius, jubet sub se subjecto peccatum, Loquere fœda, et loquitur; Nefaria designa, et designat. Quin gemere atque trepidare Caini instar videtur, mari devectus naufragium veretur, per deserta profectus latrocinium timet; tonat, ac tonitru propter se accidisse credit; fulgurat, ac ne amburatur pavet; videns non videt, audiens non audit, sensus distortos gerens. Quid hac tristius vita? equidem censeo tradi bestiis præstare quam pestiferis vitiis, nam ibi corpus, hic animus cum corpore perit. Annon et probus æque, qui quidem liber peccato (nec voluptate solum sentio, quin aliis cunctis vitiis), gaudet, lætaturque, regnat pro probitate, in territus qua in mari, qua in terra: siquidem contubernalem habet Deum, ad quem clamat in adversis, *Non timebo mala, quoniam tu mecum es* [16], *Non timebo millia populi circumdantis me* [17]. *Non timebo dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris* [18]. Eccam vitam jucundam, eccam felicem: quam et secuti, fratres, Dei misericordia, urgeamus quoque, et magis magisque consectemur, cuncta præ cautione verentes, omnigena obedientia perfuncti: omnigena humilitate compti, omnigenam animi puritatem contrahentes, qui quidem præ oculis obiri mortem cernamus. Jam enim et spiritatis nos Pater reliquit, Petrus, sanctissimus metropolitanus Nicææ: cujus et bea-

[12] I Cor. vi, 18-20. [13] Eccli. ii, 14. [14] Rom. vi, 12, 14. [15] I Cor. vi, 11. [16] Psal, xxii, 4. [17] Psal. iii. 7. [18] Psal. xlv, 3.

tus exitus est, in persecutione exstincti, cum eoque cœlestis regni hæreditate potiamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVII.

In sementem. De spiritali semente ac pervigilio in meditationibus divinis.

Fratres Patresque, sementinum tempus agitur, seminibus serendis quæ ex materia cohærent, frumento, aliisque qua tempestate homines videmus a nocte in noctem ad opera commeantes, ac serio satagentes ut quam optime et affatim serant ; unde præsidia corpori conquirant. Ecquid nos igitur, sementis coloni spiritalis, sterteremus, nec quæ par seremus, et qui famem patiamur æternam, quamve inveniamus rationem reddere socordiæ ? Quamobrem cum carnaliter serentibus acrius surgamus, tum largius seramus : siquidem, *Qui parce seminat, parce et metet ; et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet* [19]. At quid seremus ? preces, supplicia, intercessiones gratiarum actionem, fidem, spem, charitatem : hæc sunt pietatis semina, hæc animi pabula. Jam in carnali semente sustinet colonus imbrem exspectans, dum accipiat tempestivum ac serotinum : at in hac nostra ipsi arbitrii simus pluere et rigare, hoc est compungi atque lacrymari, et cum volumus, et quantum lubet. Quæ cum in nostra postestate sita sit lidibo, cohortor, fratres, seramus plurimum nos quoque, ac plurimum rigemus, justitiæ tanquam stirpibus augendis, quo appetente messe, quæ ingenio deformetur, spiritalibus manus, sinumque manipulis compleamus, ut audire mereamur : *Benedictio Domini super vos, benediximus vobis de domo Domini* [20]. *Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit* [21]. Atque hæc hactenus : nunc admonitos velim, fratres, brevitatem dierum crescere, et exundare noctes, utique tabescit pervigilio corpus, sic somniculositate cum curari ; curanda autem cute, simul vitia succrescunt. Ecquid est ergo dicere ? habet quilibet sacrum psalmum, meditationem habet, preces habet ? cuncta moderate obeuntor, cuncta ad animi compagem, ac complementum spiritus, ne nos Satanas per libidinem tentet. Neque id in somno duntaxat sentio, quin et in cibo, potu, cæterisque cunctis ; præsentissimum est enim moderatum, quod ab utrinvis digressu immunes nos, et indemnes tueatur. Cæterum, imperatore ab expeditione reverso, cogitationes fortasse in animos subrepunt, sollicitis quid Ecclesiæ rebus sit futurum, id est, nostris. Pol scriptum est : *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse faciet* [22] ; et : *Si Deus pro nobis quis contra nos* [23] ? qui ut superioribus annis vitam nobis procuravit, variis tentationibus, ac miseriis ereptis, sic deinceps procurabit quoque. Tantum digne Evangelio vivamus, cœlesti obeundo instituto, terrestrium hospites et advenæ : hic enim nobis portio, ac hæreditas nulla est. Nam quis in omni memoria vitam ingressus restitit, quo ercisceretur quidquam ? annon omnes qui ingressi essent, rursum ceu ex alieno solo sunt egressi ? Igitur hic exsilium degitur, verumque domicilium, hæreditas et adeptio in futuro sæculo est : in quo constituti. cum sanctis omnibus cœleste regnum : ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXVIII.

In sementem. De fide, neu temere, ac sine fruge vitam consumamus, umbramque esse, atque somnium præsentia ad futura.

Fratres Patresque, semel quotannis terra consita agricolæ fructus annuos præbet, animus quotidie satum suscipiens doctrinæ in omni vita ægræ virtutis culturam reddat : ejusque hæc est causa, quod a pueritia hominis ingenium studio rapitur ad prava. Unde humanæ naturæ minus parabilis est virtus, nec vitiorum potiri quisquam possit, qui non luctatus sit et afflictatus labore longo atque diuturno. Id adeo sancti suis rebus gestis ostendunt, quasi quidam exercitores ac athletæ, pugna cum peccato defuncti. Quid aventes, quidve quærentes ? Bona promissa, quæ nec vidit oculus, nec audivit auris, nec mortalium cuiquam venere in mentem [24]. Quod exspecatationis suæ pignus habentes ? fidem : nam qui rite credere est largitus, idem indubie sperare tribuit, qua illi spe prodigia ederent et ostenta. Hinc, ut ait sacer Apostolus : *Devicerunt regna, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt de exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos ; alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem* [25].

Videtis quæ quantaque fidei facinora ? *Fides* vero *est speratarum substantia rerum, argumentum non apparentium* [26]. Hac firmati et nos, fratres, cum diabolo decertemus, vitiorum pestes profligemus. Ignis nunc accensus quoque carnis libido est,quam si lacrymis atque precibus exstinguamus, choros cum pueris agemus. Feræ sunt atroces fœda immansueta vitia : quæ si subjudanda carne, et obediente vita capistremus, cum Danielo triumphabimus [27]. Ac quid in exiguis laboribus promissa erciscamur æterna ? annon umbra : atque somnium sunt præsentia, si cum futuris conferantur ? Quanquam hæc quoque infra veritatem

[19] II Cor. IX, 6. [20] Psal. CXXVIII, 8. [21] Psal. CXXVII, 2. [22] Psal. LIV, 23. [23] Rom. VIII, 31. [24] I Cor. II, 9. [25] Hebr. XI, 33-35. [26] Ibid· 1. [27] Dan. VI, seq.

comparatio est : qui enim potest finitum ævum cum infinitis componi ? quo pacto cum sempiternis mundus, qui mox finiendus sit, committatur ? Quod superest, ingens et infandum gaudium revolvamus eorum qui illic gaudebunt, ac puniendorum pœnas : quarum si vel cogitatione obstupemus, quanto magis est intolerabilis sensus ? Igitur ne quis deinceps dies temere, atque dissolute labatur, qui inertem nobis et sine fruge vitam consumat, quin omnis supremus ducitor, ex divi Antonii præcepto, unde emendemur procinctique comparemur ad iter. At qui id ait, confiteri pote in cœnobio, suum quemque distinente ministerio ? equidem apprime pote, si velimus, ac præ iis, amplius qui quietem sunt secuti : nam illic libertas, et auctoritas irreprehensa, ad mortis cogitationem segnis est ; hic, quæ instar martyrii sit, repressio voluntatis, contentum ministerium atque incidens infamia, quam maxime habent in proclivi mortis sententiam. Sane beatus Apostolus dicens : *Quotidie morior, per gloriationem vestram, quam habeo in* Christo Jesu *Domino nostro* [28], non id usus quiete quin mille tentationibus districtus protulit. Quamobrem teneamus quod quærimus, nec mortis recordari dies noctesque omittamus ; ita enim et pravam cupidinem, et ministerii neglectum, et ignaviæ tristitiam, et scelestum livorem, aliaque cuncta vitia Dei misericordia pellemus. Tum autem, ut ad exitum erit deventum, ceu eo recordatione mortis prævento, nequaquam terrore percellemur, sed placide sanctos angelos spectabimus, ac perennem vitam consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXIX.

De gratiarum actione, deque adorandæ Christi imaginis doctrina, ac fratris Thaddæi confessione.

Fratres Patresque, cum salute nostra molienda complures modos largitus Deus est, tum unus, primusque est, gratiarum actio ; ait enim Apostolus : *Primum gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo* [29], ac nusquam non ostenditur agens gratis.

Quin exstat et in scala præmitti gratiarum actionem precibus oportere. Igitur Deo gratias agamus, primum quod nihili nos protulit in lucem ad egregia facinora creatos, quæ præstituit obeunda, deinde quod adoptione per sacram tinctionem donavit : nam, *Quotquot susceperunt eum*, inquit, *dedit eis potestatem filios Dei fieri : qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* [30]. Necnon quod ad hanc confessionem quoque post superiorem deduxit : in quo minime fallamur, et erremus, quin explorate sciamus unigenam Dei Filium carnem factum [31], uti clamat Joannes, et carne circumscribi, et imaginem tenere et in imagine coli. Nam quot exsortes Evangelii in errore irreligioso homines degunt ? alii, affecti Evangelio, in religione naufragi et errones : ceu Iconomachi, Christum negantes descriptitium, aut imaginem tenere, aut in imagine coli, atque hinc salutiferam procurationem divinam, quantum in se est demoliri. Quæ recogitantes, fratres, impigre Deo gratias agamus, agendis gratiis stimulemur, stimulati lacrymemur, lacrymati collustremur, collustrati salutem contrahamus, uti pollicitus sermo est. Neque enim fidem putemus uniformem : nam una est sane, augetur tamen ac minuitur, intellecta aut non intellecta, siquidem ait : *Modicæ fidei, quare dubitasti* [32] ? et alibi : *Magna est fides tua, fiat tibi sicut credidisti* [33] ; ac rursus : *Non inveni tantam fidem in Israel* [34]. En augetur, ac minuitur. Nec dicat quisquam : Idiota sum, et qui intelligere queam fidem ? Pol clemens Deus radios cunctis explicat bonitatis. Jam quæ est Apostoli sententia ? *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret* [35]. Non in vobis ipsis spectatis quod disserui ? non fratris Thaddæi recordamini, ut alios prætermeam, annon Scytha erat, et servitutem serviit, emancipatusque se in monasterium dedit, ac confessione tam nupera quam præsenti est perfunctus ? igitur qui fidem intelligeret suam, ceu auctus est tum ea, uti par est, complexa corona quoque obligatus martyrii, post triduum hinc sui certaminis profectus. Ad eumdem modum et nos, fratres, vivamus, non imperitiam prætexentes, sed quærentes, edoctique, et aucti quo fide : id quod continget si fidem vita consequetur honesta. Nam per charitatem operata fides salutem nostram complet ac absolvit : quippe animi tanquam corpus e duobus cohæret, neque, aut per se fides, aut per se vita tueatur, sed alterutrum alterutro incolume et constrictum. Quo sic incolumes nos quoque evadamus in virum perfectum, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [36], promissis bonis potituri cum sanctis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXX.

In S. Paulum Confessorem. De immenso Heri Christi in nos studio vitæque accuratione divinæ atque inculpatæ.

Fratres Patresque, ingens est et immensum Domini nostri Jesu Christi in nos studium, qui non

[28] I Cor. xv, 31. [29] Rom. i, 8. [30] Joan. i, 12, 13. [31] Ibid. 14. [32] Matth, xiv, 31. [33] Matth. xv, 31. [34] Matth, viii, 10. [35] I Cor. i, 26-28. [36] Ephes. iv, 13.

solum degressus, prope longeque dissitis, uti scriptum est, pacem promulgarit [37], sed in cœlos quoque sublatus sanctos apostolos reliquerit, eodem nuntio ac legatione fungentes. B. Apostoli quidem hæc sunt verba : *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo : nam eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso* [38]. O immensam procurationem, o ineffabilem liberalitatem! *eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit.* Qui, et quo pacto? nequaquam noxium peccatum sentit (minime gentium, siquidem peccatum non admisit, nec in ore ejus inventus dolus est), sed quod corruptam peccato nostram induit naturam ægritudinibus in se rejectis, morbisque, pro nobis saucians, ac fœdissima nece multatus : hoc est *peccatum fecit.* Quamobrem : *ut nos efficeremur Dei justitia in ipso.* Quomodo? qui noxio liberati peccato, viveremus in eo, ac moveremur. Quapropter et addit in hunc sensum : *Adjuvantes autem et exhortamur, ne in vacuum Dei gratiam recipiamus.* Videte ut hortatus præmuniat : quid est, *ne in vacuum Dei gratiam recipiamus?* hoc est, ne iterum retrocedamus : neu iisdem vitiis, quibus nuntium dixerimus, obligemur, neu ictum Deo, et angelis testebus fœdus violemus, quin quid? vitam obeamus novitiam, cœleste institutum piumque. Ac volo equidem vobis fando huc defectus reconditiorem quamdam vim proponere sententiæ, ea est hujusmodi. Animus noster tribus ex partibus constat, participe rationis, irascente, et appetente. Participe rationis, ut recte in sanctam Trinitatem credamus; irascente, ut in serpentem incandescamus, eo prorsum non admittendo, appetente, ut, qui nos architectatus est, Deum diligamus, ac amemus. His diabolus animi facultatibus conversis, et distortis, fabricari in nos perniciem cœpit ab extremo. Quo pacto? per appetitionem, Adamo, decessore nostro esu decepto; per iram, Caino ad Abelem fratrem interficiendum excito; per rationem, provoluto genere humano ad cultum astrorum. Atque hæc via est qua in nos cædem est molitus hostis. Cæterum nos maneamus in quo simus conditi, fratres, qui a ternis animi facultatibus præsidium contrahamus, ac spiritum coornemus, neu claritatem perdamus, qua nos herus nobilitavit, Deo, Patrique adoptatus; nam : *Quotquot susceperunt eum,* inquit, *dedit eis potestatem filios Dei fieri* [39]. Quamobrem qui Dei filii vocemur, ne hæreditatem ineamus ignis inexstincti, neu qui Christi membra nominemur, fiamus membra meretricis. Ne in mundum, eaque quæ sint in mundo despectemus, neu in hac vita formosa oculis usurpemus quæ inania sint ac caduca. Sane enim exple te per concessionem libidine omni carnis atque sanguinis : *Quæ utilitas*

A *in sanguine meo dum descendo in corruptionem* [40]? Despicocis in sepulcra, et qui voluptatum exitus tuere. Esto, prædia cogamus ac pecunias : quid tum postea? scilicet nudi in orbem ingressi, proculdubio nudi exibimus quoque, nihil præter actiones comportantes, seu dextras, seu sinistras. Itaque clamat sanctus David : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ut videam voluntatem Domini, et visitem templum sanctum ejus* [41]. Hæc vita est beata, hæc pars potior quam præcepere sancti Patres,

et in primis, qui nunc est laudatus, sanctus Paulus confessor, cujus qui quantique labores, ac certamina, audivimus non-
B nihil. Quos imitati

Ὥσπερ καὶ ὁ νῦν εὐφημηθεὶς Παῦλος ὁ μακάριος ὁμολογητής, οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα τὰ ἔπαθλα. καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκ τικροῦ ἠκούσαμεν, οὓς καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, etc.

et nos fratres exercitationem hanc nostram, oppugnationem, qua affecti sumus, omneque vitæ institutum teneamus. strenue currentes; sin corruamus, ocius surgentes, victo perduelle diabolo, ut cum sanctis omnibus palmam nos quoque probitatis feramus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXI.

Ante obitum sancti Patris Theodori. De judicio futuro, ac quemadmodum præsens oppugnatio aliis materia fit virtutis, aliis scelerum.

C Fratres Patresque, cum ægrotavi, tum precibus vestris rursum convalui. At quousque inibimus hoc rursum? sane veniet omnino dies fatalis, cum hoc rursum, locum non habebit, quæ sejunctum à vobis hinc ablegel. Neque ea tamen viduitas ducenda est :

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἠσθένησα, καὶ πάλιν εὐχαῖς ὑμῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ πάλιν; ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπιθανάσιος ἡμέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χωρίζουσά με ἀφ' ὑμῶν καὶ παραπέμπουσα ἐκ τῶν ἐνθένδε. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν, etc. [FABRIC. *loc. cit.* 284.]

siquidem mendax non est qui dimissurum se viduos negavit [42], quin nobiscum futurum omnibus
D diebus, ad sæculi decursum [43]. Tum autem quod mutuo tunc cernemus, atque adeo fas sit dicere, inenarrabili gaudio, vitaque præditi sine fine. Jam quid passus sim in ægritudine nostis, ut frigore correptus fœdam succussationem pertuli, inde ardenti febre diem solidum petitus, Ergo in malis positus mecum cogitavi, itan in futuro judicio a Tartari pœnis ad ignis gehennam revolvemur, binisque fors suppliciis, aut etiam, pluribus miser futurus est obnoxius? certe seu unis, seu binis,

[37] Ephes. II. [38] II Cor. V, 20, 21. [39] Joan. I, 12. [40] Psal. XXIX, 10. [41] Psal. XXVI, 4. [42] Joan. XIV, 18.

ex his vitæ ærumnis conjectandum est intolerabilem fore Dei in noxios iram, ingentique in terrore atque trepidatione [43] [FABRIC. *loc cit.* 284] teneri, ne in atroces eas pœnas labantur. Enimvero præsens oppugnatio aliis materies accidit virtutis, in qua tanquam lumina per orbem effulsere, vitæ instar habentes, meus, si decendum est, triumphus in Christi diem, quid non egregium exsecuti? ad quam non emendationem progressi? qui tum sese qua tutantur, periculis exerciti, miseriis ut aurum deflagrantes, tum alios asciscount multisque visi salutiferi sunt, et suæ classis, et extraneis cum quibus sim sane partiarius, ac (si cui probatur mecum collocari) aliis, et iis perpaucis, occasio scelerum, qui vitæ dediti licenti, quasique ab obedientia refugi, infamiam in se concivere: ut apposite cum Scriptura loquamur: *Caligat vultus facies eorum sicut fuligo* [44]: Quos equidem haud abs re inclamarim quoque. Nequam filii, herum reliquistis, vitæ jura monasticæ vertistis, non rite curritis, sed velut claudi divertitis, rapti huc illuc seceditis e comitatu, mulieribus vacatis, alii soli degentes, alii servos insuper parantes, nonnulli vitam obeuntes mercatoriam, præ avaritiæ studio. Non vos terret nec imprecatio vaticina, nec minæ apostolicæ, nec mea nihil cohortatio? Quin, ut intelligo, quidam eorum quoque inita cum puella consuetudine, ad raptum Deique repudium pedes adornavit. Ain vero, miser atque ærumnose? quoties cecinisti: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam* [45]? ten' inductum prorsus societatem cum serpente coire, qui Evam decepit, unaque decessorem Adamum pomario extrusit? ten' omnino cogitare, cui voto es desponsus virginali, negare Christum, ac peccato cohærescere, unde in orbem nex invasit? Non litteras audis clamantes in eos qui hæc admittant: *Vermis eorum non morietur et ignis non exstinguetur* [46] non Apostoli sententiam tenes: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* [47]? Jam quid peracto scelere offendes? an non tenebras, et qui transadigat cor ensem; an non desperationis scrobem, ipsumque qui te in fraudem impulit, urgentem Satanam suspendio mortem quærere, ut olim Judam? Resipisce, tenebrio, fuge diaboli laqueum, perdite, neu plagis irretitor Orci, unde et Caini hic defungare vita, tremens, gemensque ac notos refugiens, et in futuro sæculo gehennæ igni damnere. Sed qui agam prædictis omnibus infelix uno in loco defixus? quid aliud quam gemam, ac contristabor, venturi nuntius mucronis? Qui si inaudient; atque ab erronea et in perniciem ferente via redibunt, sibi hospites sunt mihique futuri; sin minus, soli mala exantlabunt, soli quam accendere flamma gradientur, soli exitium perenne luent; Dominica facie ac gloriosa majestate extorres, cum illustris et admirabilis veniet in omnibus, qui prope ejus præceptis sunt grassati, condigna iis præmia daturus? contrariis comparatis in eos pœnis jugibus affectis. Cæterum vos rite obitote, fratres, cohortor, ut ab vobis in improbos quoque virtutis divulgata oratio ad agnitionem eos deducat veritatis, omnibus contenti, omnia credentes, omnia tolerantes, quo cuncti in omnibus Deo placentes, et supplicium fugiamus, et cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXII.

Ante Christi natalem: De natali Servatoris, adstrenue vita retinenda monastica.

Fratres Patresque, jam Dei imminet adventus, lætaque est pro foribus dies: ingens est enim lætitia, qualis in omni memoria accidit nulla, Dei ad nos Filio degresso: qui non per spectra atque signa, ut olim majoribus, cernatur, sed per natalem e Virgine coram spectabilis prodeat in lucem quo ab omni æternitate neque felicius quidquam, neque e cunctis miraculis, quæ ab ævo patravit Deus, mirabilius. Ergo nuntiant arcanum angeli, natumque in terra cœlestem stella indicat, ac præcurrunt pastores edicta intuenda salute, præbentque regias magi, et insolens in re insolente carmen decantatur, venerabilem in supremis Deum pacem editum. Testatur id Apostolus in hæc verba: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias, in sua carne legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso* [48]. Hæc cum videre cuncti olim vates ac religiosi cupivere, tum nequaquam videre, nisi per fidem, nos et vidimus, et manu tractavimus: uti de verbo scriptum vitali est ac vita apparuit, et adoptionem tulimus. Sed quod Deo hostimentum dabimus pro cunctis beneficiis Pol princeps elocutus David est: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* [49]. Quamobrem gaudeamus, fratres, quod meruimus nos quoque hostimentum Deo reddere pro cunctis beneficiis.

Ecquod est autem hostimentum? crucigera, quam intulimus, vita, et confessio, in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus: quod indubie est martyrium. Id est adeo non in diem feriati, sed in omnem vitam: siquidem qui carne regantur, et flagitiis capiantur, nec feriari possunt, quantumvis feriati videntur, nec liberi sunt; quippe servi vitiorum sub peccatum venundati; nam equidem scriptum est: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; servus autem sustinet in domo in æternum, Filius manet in æternum* [50]. Igitur nos quoque, qui Dei filii gratia vocamur, manebimus in domo in æter-

[43] Matth. XXVIII, 20. [44] Thren. IV. [45] Psal. CXXXVIII, 7. [46] Isa. LXVI, 24; Marc. IX, 43. [47] Hebr. XIII, 4. [48] Eph. II, 14-16. [49] Psal CXV, 13. [50] Joan. VIII, 34.

[...]um, si quam nacti originem sumus, constantem ad extremum tenebimus.

Quapropter sancto Spiritu firmati, monasticum hoc nostrum institutum tueamur, mutuoque moneamus, ad amoris ac bonorum operum instigationem, obedientiam, humilitatem, mansuetudinem aliaque cuncta studia præclara, nequaquam a proposito abescentes, quin magis magisque exciti, maxime quod diem imminentem cernimus : imminet enim Domini dies ingens et illustris, qua omnium judex patefiet, ac cum gloria videbitur, cum qua est Apostolis in divina transfiguratione conspectus, omneque coactum figmentum judicabit, suis cuique digna factis redditurus. Quem fas sit nos quoque cum sanctis universis leni intuentem vultu, ad regnumque cœleste receptantem, qua est benevolentia, misericordia, bonitate, spectare, sanctum laude, et honore, atque cultu, cum Patre, et sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIII.

De mortis recordatione ac compunctione, habitus postridie memoriæ beati Patris Platonis.

Fratres Patresque, heri memoriam egimus B. Patris Platonis nec indebite, oportet enim spiritales filios Patri, quæ par est, tribuere. Neque id enimvero satis esse ad memoriam ducere, si canamus modo, ac consolatione fruamur corporali ; quin spiritaliter quoque gaudere, uti postulat hoc effatum : *Laudando justo populi lætabuntur*[51], scilicet lætitia spiritali et durabili : nam corporalis sensui paulisper adulata, avolat ; hæc insatiabilis ac imperdita est. Si quis vestrum lacrymatus est, si quis compunctus, si quis corde contritus, si quis Spiritum attraxit, et a vitiis recessit, vim sententiæ tenet, ac pol novit patris fratrisque memoria perfungi ; recordamini enim, fratres, superiorum dierum, quibus præsentem habebamus, et nobiscum obeuntem loquentemque ; tum autem nunc contemplemur ubi sit, quibus intersit, cum queis versetur cum ipse, tum fratrum singuli. Au non id cogitanti ac sermone usurpanti, stupor incessit animum ? Quin si videtur, et nos ipsos despectemus an non nos quoque paulo post hinc cedemus, et aliis memoria recolemur, quemadmodum nunc decessores recolimus ? sane, fratres, hæc in nos comparata vita est, hominesque sumus mortales, qui crastinum ignoremus. Nam quæ est vita nostra Vapor[52], uti scriptum est, qui aliquantisper conspectus perit ; flos vernus, qui mane florens evestigio marcet[53]. *Homo sicut fenum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorebit*[54]. Homo vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra prætereunt. *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni*[55] *: exortus est sol cum ardore, et arescit fenum et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit*[56]. Ita marcidi nos quoque hinc abscedemus, de sententia sanctorum : nam eorum sunt quæ memoravimus exempla.

Sed felicem, qui sapit, Deumque requirit, felicem qui se premit quotidie in obedientiæ certaminibus, nequaquam refractarius, aut obmurmurans, quin audiens dicto, ad opera promptus, efficio impiger stimulabilis, benignus, affabilis, comis, ad exitum procinctus : quippe veniet, fratres, veniet finis, nec cunctabitur, veniet terribilis mortis dies, quasi quidam apparitor regius, non deorsum, sed e cœlis commeans, et animum compellans, Exi sis, quærit te cunctorum Rex, Deusque. Nos quidem fas sit precibus beati Patris in eam horam instructos reperiri, atque hinc intrepide profectos in perennem vitam commigrare per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac S. Spiritu nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIV.

Mediis Festis. De ex hac vita decessu regnique requiete cœlestis.

Fratres Patresque, en ab anno in annum revolvimur, a tempestate in tempestatem, a festo in festum, neque status est in hac vita, quæ nobis omnibus liquenda est, intrandumque in Dei requietem. *Qui autem ingressus est in requiem ejus, et ipse requievit ab operibus suis, sicut et a suis Deus*[57], quemadmodum scriptum est. Ecquæ est autem requies ? nimirum cœleste regnum : ad quod instigans Apostolus, ait : *Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum*[58]. Quid sibi volens ? Scilicet ut Israelitas recepit Deus introducturum se in promissum solum, cæterum cuntumacibus, et ab eo aversis nequaquam contigit inire, sic ne nos quidem, minus audientes præceptis, in cœleste regnum intrabimus.

Quadraginta annis proximus fui generationi huic, et dixi semper, Hi errant corde ; ipso vero non cognoverunt vias meas, ego juravi in ira mea si introibunt in requiem meam[59] : hic non annorum quadraginta agitur mora, sed quantum longissimum est vitæ cujusque spatium : quamobrem si minus operam dabimus ut omnia Dei præcepta exsequamur, affabitur nos quoque, scilicet, Ne meum ineatis regnum. Jam illis non ingressis, corruere membra in deserto, at nobis non ingressis, et corpus et anima in ignis gehennam detrudentur : quod eorum gravius supplicio est : Siquidem scriptum est : *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur ; quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit*[60] ? Sed quænam eis causæ ingressum præclusere ?

[51] Prov. xxix, 2. [52] Jacob. iv, 14, 15. [53] Psal. lxxxix, 6. [54] Psal. cii, 15. [55] I Petr. i, 24. [56] Jacob. i, 11. [57] Ibid. 10. [58] Ibid. 11. [59] Psal. xciv, 10, 11. [60] Hebr. x, 28, 29.

incredulitas, murmur, obloquium, contradictio, duritiea, superbia, stuprum: hæc sunt quæ eos perdidere. Igitur hæc nos quoque lethalia vitia ut quam fugiamus, minime diffidentes de Dei promissis, quin credentes quæ spoponderit præstare etiam posse, neu murmuremus, neu obloquamur, neu contradicamus, neu obdurescamus, neu superbiamus, potiusque invicem nos benignos ac benevolos præbeamus, alter alteri condonantes, quemadmodum et nobis per Christum condonavit Deus, semper Domini Jesu necem in corpore circumgestantes, ad mortemque pro Christo procincti, assidue redintegrati precibus, supplicio, lacrymis, cœlestium contemplationum spectaculis: quippe vita hac defuncti, non, ut illi, terram invademus manantem melle atque lacte, sed mansuetorum plagam, ubi vitæ et immortalitatis scaturigo est, ubi cœlestis Jerosolymæ pulchritudo, ubi triumphus atque gaudium, ubi illustratio beatæ ac præpotentis Trinitatis, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXV.

In divi Basilii memoriam. De virginitate, ac fratris Memnonis ad frugem reditione.

Fratres Patresque, qui in stadio decurrunt, non plus semel per annum decurrunt unoque temporis momento, ac sic abeunt e certamine, seu victores seu victi. Cæterum qui virginitatis quoddam quasi stadium permeant, ii non unum diem, quin ætatem currunt, ac pol cursum qui obtutum fugiat oculorum, quippe in arenam progressi contra hostes invisos. Ut proculdubio virginitatis maxima perfunctio sit, ceu quæ cœli culmen attingat. Siquidem humana vita in duo tributa, matrimonium ac cælibatum illud citimum componit orbem, hic superum complet; illud præstitutum qui corruptelæ serviat, hic qui immortalitate resplendeat. Ac quemadmodum si hominem quis cernat alitem, non injuria miretur, ut hac hominis, hac angeli gerat faciem, ita sane qui virginitatem exerceat, insolens est hominibus juxta et angelis spectaculum: in carne est ac supra carnem, in mundo ac supra mundum, qua de causa et mundum liquisse dicitur, ut vitæ institutum mundo sublimius amplexus. Ostendunt id adeo hæc Domini in Evangeliis verba: *Sunt eunuchi, qui de utero matris sic nati sunt, et sunt eunuchi qui castrati sunt ab hominibus, et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum; qui potest capere, capiat*[41].

Videtis ut hoc vulgo incapax donum est solisque tributum qui vitam iniere crucifixam? Quamobrem lætemur, et inter nos collætemur, fratres, agendis etiam gratiis, quod Dei beneficio ad hanc dignitatem sumus vocati, qua illustretur Deus, et homines admiratione ducantur. Neque id duntaxat sed quam potest circumspectissime vitam perducamus: nam multi ex hoc culmine tum nunc corruere hi superbia confixi, illi segnes ac inertes: quorum utrovis animo pernicies contrahatur. Quodnam est ergo præsidium? Avi in volatu positum præsidium est, quæ aucupis adventum sentiens, pennis diductis, supervolat, ac capturam effugit; ad eumdem modum nos quoque, simul animorum nostrorum captator imminet diabolus, ceu volucres spiritu, sublimi arrepta contemplatione, supera quæramus, supera spectemus. Lævorem ille voluptatis subjectat? Nos nobilitatem revereamur animi. Ille noxæ perpetrationem suggerit? Nos judicii pœnam revolvamus. Atque hæc illis opponentes, et cogitatis cogitata repellentes, ab sacrilego servabimur. Jam quis certaminum finis? Qui carnaliter currant, temporaria corona, nos sempiterna; illi gaudio mortali, nos immortali triumpho mactamur. Ac nos, fratres, beatos, si spem, qua præfisi triumphamus, ad extremum constantem retinemus. Igitur instemus, hortor, precibus, supplicio, compunctioni, lacrymis, humilitati, obedientiæ, confessioni, ministerio, cæterisque laboribus monasticis, ac Deo duce contra hostem victoria potiemur. Sed hæc hactenus. Quod proximum est, de fratre Memnone, posteaquam utcunque jam resipuit, amplectendus nobis est, ne æque longiore tristitia obruatur. Quanquam hoc habeo dicere, qui peccatum faciat non servum modo esse peccati[42], ut fert Domini sententia, sed etiam piis exsecrabilem, ac fors pudet nos eum vel salutare, ne quid peccato inquinemur. Sed quoniam Dominus noster Jesus Christus nepotem, facultatibus in meretrices profusis, reversum non est aversatus, nec nos aversemur, lætique fratrem amplexemur, ac grates agentes de emendatione gratulemur, eique quæ in rem sint poscamus: ita enim quæ jubeamur agentes, ceu Verbi discipuli, cœleste regnum ereiscemur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVI.

Post lumina. Ad constantiam in confessione obeunda deque fratre Theoduli decessu, dictus mediis festis.

Fratres Patresque, superioribus annis feriati, nondum ferias ut nunc temporis Domino Deo nostro peregimus, scilicet in æde sacra, ac fratrum majore comitio: videtis enim et frequentiores choros, et plures mensas, idque, qui in alieno solo degamus. In quo est cur gaudeamus, ac tremamus quoque; illud, qui Dei promissorum fruamur eventu; hoc, qui indigni simus accipere, ne immemores bonorum, beneficum provocemus suam nostri procurationem claudere; nam equidem si beneficia memores tenemus, timide eum et formidolose colentes, etiam etiamque confirmat Deus nec defectum iri farinæ capedinem, nec

[41] Matth. xix, 12. [42] Joan. viii, 34.

minutum olei ampullam [63]. De cætero spectate, fratres, ut feriæ decedunt, celebritates solvuntur, dies prætermeant, atque hinc quilibet abimus: jam obiit et frater Theodolus, atque hic e primis, et obedientia spectatus, et in confessione constans, flagris ob Christum, ac carcere multatus, vitaque in persecutione defunctus: quo quid illustrius? tot nostros fratres (siquidem ad centum et amplius crescit numerus), stellarum instar fulgentes, in quæ abjecti loca sunt, indidem sacra sua corpora tum coævis, tum posteris ad orthodoxiæ testimonium reliquisse.

Neque solum de hac nostra tanquam republica loquor, sed etiam qui ex aliis contuberniis ad necem petiti decessere: nam pol eos haud accenseam, qui ante oppugnationem sedatam ad monasteria revertere, quasi quidam desertores milites: quippe scriptum est: *Pax, et non erat pax* [64]; et *Ubi te inveniam, illic te judicabo* [65]. Ergo hic ingens est Dei Ecclesiæ tibicen, tantam habuisse nubem martyrum pro Domini nostri Jesu Christi, Deiparæ, omniumque imagine sanctorum adoranda. Quamobrem ut pignus aliud nullum suppetat, id unum satis est cordatis probandæ veritati.

Quapropter hostes pudeat, qui diversam opinionem sunt secuti: etenim quis (malum!) qui eorum religionem propugnaret, ærumnas eas suscepit? Minime vero, quin velut noctivagæ animantes in nocte hæresis volant, ac præfidunt, at lucescente die, ortoque Lucifero orthodoxiæ, abdunt se in cavernas sacrilegæ suæ mentis et ingenii. Sed nimirum ignis sui luce, et quam accendere, flamma grassantur: nos, fratres charissimi, a Deo constructi super apostolorum vatumque ac divinorum Patrum fundamento, firmi consistamus, nullisque inposterum humanis terriculamentis præfracti.

Cæterum infracti simus, si ex Apostoli præscripto, aurum, argentum, pretiosos lapides superstruamus, non ligna, fenum, stipulam, ignis fomenta [66]: nam sic stabilitum nihil est quod demere in Deum fiduciam queat. Ac revereamur, fratres, et festi quod obiimus arcanum. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum* [67], uti scriptum est: itaque ne simus ultra maledicti, Christus nos in suo sanguine lavit per regenerationis lavacrum, ac renovationem spiritus, ne ad fœda facinora, detestati, redeamus. Sin minus, apparitionis suæ die (crediderim) nos affabitur in hæc verba: Equidem concorpores ac conformes vos reddidi, et mea membra meretricis membra effecistis; a peccatis ablui, macula nulla, aut ruga, aut simili quoquam præditos, et vitiorum pædorem redamplexi, scelerum fuligine sordetis; animam beata luce, sanctum largitus Spiritum, replevi, et mentem redhibuistis sedem grassatricibus noxis; hæredes designavi æterno-

A rum bonorum et perduellem meum cohæredem cœpistis. Quod superest, abite, detestabiles, in ignem perpetem, diabolo ejusque satellitibus paratum [68]. Sed nequaquam, fratres diram eam vocem, ac atrocem stomachum sentiamus, quin omni ope conemur vitam anteactis, consentaneam ducere, puritatem complexi, lacrymas profudentes, animi tanquam stimulis scatentes, quæ in manibus sint officia peragentes, sollicite in opere divino noctu et interdiu excubantes, ne qua illapsus hostis animum negligentem trucidet: nam utinam vel vigilantes droconem fugiamus, tantum abest ut paulum dormitantes! Socors labilisque natura est, dicet quispiam. Fateor equidem quoque uti in eamdem sim conscriptus; sed quoties id accidet, B toties expeditior confessio, pœnitudo, contritio cordis, ad frugem reditio, in antiquum statum revertendi celeritas. Atque his quotidie perfuncti, cum voti compotes fiamus, tum, optanda voce audienda, regnum ineamus divinum per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVII.

Post lumina. Nequaquam feriandum crapula atque poculis, deque recordatione mortis.

Fratres Patresque, jam feriæ transiere, cum Natalis tum Epiphania, quas et agere meruimus in hac ora id quod molestum non est, quin in primis perjucundum, quod ejus gratia, qui se inanivit, servique formam suscepit nostrapte causa [69], extorres C capite ac fortunis oppugnamur. Nam quid aliud est feriari quam Deo cohærescere? Cohærescit autem quis Deo vel maxime rerum quæ materiæ tenentur fuga, atque hujus mundi repudio. Jam quid de iis dicemus qui in desertis et antris, atque montibus ac terræ cavernis victitant? minime eos feriari? At præ aliis feriantur, in quiete positi ac pol sublimius et divinius, siquidem qui feriari ducant in deliciis, crapula, comessationibus, poculis, sibi se fraudem struere ignorant. Quos et déplorant sacræ Litteræ in hæc verba: *Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra, ut in die occisionis* [70]: similes sunt enim porcis ad lanienam comparatis, quorum deus ingluvies, et in infamia triumphus. Quamobrem verius penes nos D est feriari, si attendimus, dignamque voto ac Christi confessione vitam ducimus. Equidem videmur fratres, ut dies præterequitent, tempusque rotæ instar volutum hos adducat per ortum, illos abducat per mortem, ætate non una et æquali; quin senes ante juvenes, et juvenes ante senes, parentes ante liberos, ac liberos, ante parentes, omne caput promiscue, Deo sic procurante, quo ob incertitudinem mortis cunctis instrueremur ad iter. Itaque vigilemus, et animum arrigamus, ne mors ingruens repente minus paratos offendat, frustraque

[63] III Reg. xvii, 12. [64] Jerem. vi, 14. [65] Ezech. vii, 3. [66] I Cor. iii, 12. [67] Galat. iii, 13. [68] Matth. xxv, 41. [69] Philipp. ii, 7. [70] Jac. v, 5.

ac fine ..... pœnitentia ducamur. Nescitis ut superioribus diebus subito in valetudinem incidi, nec longe abfuit quin anima hæc in inferno habitaret Etsi in præsens vero convalui, non omnino in posterum tamen, quin necesse est jam inde senem a vobis abscedere, atque ad patres fratresque proficisci: tantum precamini ut probe conscius vitaque obita inculpata. Igitur adhuc doloribus distentus, cogitabundus mecum sic loquebar: Si hic tantus labor est, quantus imminentis judicii futurus? ac si tres quatuorve dies ærumnas non perpetimur, qui perenne supplicium feramus? Hæc cum vobis consulam quoque meditari, et revolvere, tum circumspecte degere, quod ad hominem attinet externum, cum omni probitate, humilitate, laborum contentione, tolerantia; quod ad internum, quam arctissime animum servare, neu veteratorem sinere serpentum, draconem illum grandem, insusurrare, et in nos insilire, neu Dei famem sedem comparare vitiorum, quin puros præbere Deo, atque hinc vitam agere beatam etiam ante futuram. Nam quid beatius quam puro et insonte animo præstando pacem cum Deo agitare? quod nequaquam fiat ni præcedant labor, preces, lacrymæ, compunctio, alacritas, fervor spiritus: siquidem neque bis instructos capture hostis cessat, bellumque implacabile conflare. Atque id faciet, qui in cœlos tendentes cernat. Sed profecto haud sunt pares hujus temporis ærumnæ ei quæ in nos ostendetur gloriæ. Quare cunctis contractis copiis atque viribus, quæ in spe fideque sitæ, profligare bellum et vafriciem dæmonis dissolvere certemus, imitati in stadio currentes, qui tanta contentione confligunt, ut in extremo cursu anhelent, ac vix spiritum trahant. Atque his diurnus interim cursus et mortalis proposita corona est, nobis quandiu vivamus, eaque de causa et corona immortalis quæritur, et præmium perpes, quod, et peracto fortiter cursu assequi omnes contingat per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXVIII.

De Patrum imitandis vitis, manendoque in quo vocati divinitus sumus.

Fratres Patresque, lectione Patrum vitas recolentes, stupemus, nec immerito: stupendi enim sunt, qui hac præditi carne, angelica quadam vita obeunda, omnique vitio soluti, Deo complacuerint. Quanquam non stupere convenit solum, quin debile quoque imitemur necesse est; hoc est, subditus subditum, quietus quietum, solitudinarius solitudinarium, præfectus præfectum: nam qui fructus sit nequaquam suæ tanquam classis, sed alienum sequi et effingere? hinc præterquam quod fructum facias nullum, in exploratam perniciem ferare; hinc multi contubernalis sui peregrinandi, si diis placet, studio relictis, gradu cecidere, nec quæ ambirent tulere. Atque ut omittam veteres historias, intra ætatem nostram exigamus sermonem. Ecquid Psalterio, qui dicebatur, profuit ad stylum profectio? an non reductus inde est mente captus ac jam nec subditus est, nec stylita? Quid Saprilæ idem contulit stylus? an non degressus inde est ob orthodoxiam, lapsusque in hæresim, proditor factus veritatis, ac nunc oppugnator est acerrimus? Sed nostram rempublicam inspectemus quoque. An non Petrus, qui jam olim probe subditum gessisset, pietatis causa, scilicet, in solitudinem discessit? unde cujusmodi sit reversus, quemve dederit finem, scitis qui experti estis. An non et Amphilochius, qui adhuc superest, stylita in primis, ac deinde factus Clusius, nunc indecore huc illuc palatur? noxaque hæc diaboli est aliena subjicere, quo suis privet et exspoliet. Quapropter clamat Apostolus, *Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc in permaneat apud Deum* [1]. Vocatus es qui te dederes quieti? ne cura subditum. Vocatus es qui subditum gereres? ne cura quietum. In quam quisque classem est conscriptus, Deo placeto: habet utervis exempla sua, ad quæ necesse est vitam componat. Itaque tu sequere obedientia præclustres: quos? inquam. Non priscos tantummodo sanctos, quin nostri quoque cœtus: imitare beatum Domitianum, cujus fervida fides; imitare beatum Zosimum, sine fuco morigerum: imitare beatum Marcum, qui probis ac contumeliis pro bono omine ductis, constans in habitu suo permansit: imitare beatum Terentium, qui complures annos ægris in coquina famulatus, non tædio fractus claudicavit, sed invitatus quoque ut inde se conferret, haud induxit animum, malens divexari ministerio; imitare cæteros fratres, permultos, et obedientia insignes, quorum sunt in vitæ libro nomina: hos imitare, non solitudinarios. Igitur solitudinem montesque Pater Joannicius cum subditis habeto, tu tene te, obedientia et alieno solo contentus. Non oppugnatur nunc ille, tu oppugnare ob justitiam: ille in carcerem non compingitur, tu pro Domino in carcerem es compactus; non cæditur ille, tu cæsus es propter Christum: quanto hæc illis antistant? Ac dicam equidem et de me quiddam ingloriu, posteaquam vobis indigne caput sum impositus. Ecquid deseram præfecturam et in solitudinem concedam, aut aliam ullam quæ se offeret vitam? At non id capitis est neque pastoris, quem par est pro ovibus vitam impendere. Quare nec vos aliud quam quod estis meditari ac moliri decet: quippe hinc sterilitas, et propositæ dissidentia vitæ, illinc obedientia, quam requirimus, fecunditas manat. Quamobrem ut cuique largitus Deus est, qualem quemque vocavit, sic obito, sic vitam instituito, sic Deo placeto, quo audire mereatur: *Euge, serve bone et fidelis: super pauca fuisti fidelis super multa te consti-*

[1] I Cor. VII, 24.

tuam, intra in gaudium Domini tui [72]; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XXXIX.

In Patrum vitas. Sanctorum nobis Patrum vitas imitandas.

Fratres Patresque, nihil est vel felicius nostrate vita, vel instituto sublimius, si quales nominamur vivimus, nec nomenclaturæ contrariam vitam degimus. Monachus est enim qui in unum contuetur Deum, unum desiderans, uni imminens, unum procurare satagens, pacem et sibi cum Deo molitus, et aliis auctor quoque: at qui hæc minime teneat, contraque æmulatione, rixis, dissidio ducatur, næ is *cæcus est, et manu tentans* (7), uti scriptum est, *oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum* [73]. Quæ cur dixerim scitis qui obnixii estis. Nec dico equidem quo iterum contristem, quin ut in posterum communiam, ne in eadem crimina ruatis. Patrum memoria exsulabat detractio, et detrahentes audiens vel obturabat aures, vel bono commutabat; nunc facile calumniis aurem præbemus, tamque avide inaudimus, quam non lectionem usurpari audiamus. Patrum tempestate nihil sequius dicebatur, quin benigne modesteque; nunc clamose, iracunde, vultu (8) distorto: quo quid inhonestius? Patrum ætate non agitabatur murmur, sed quod daretur quisque capiebat cum gratiarum actione, ut hinc dulcescerent amara, oblectarent inamœna; nunc murmuramus, hæc illaque causantes, neque id nobiscum, sed in publico, quo plures paremus qui commurmurent, ac Deum gravius irritemus.

Non hæc, fratres, sic fas fieri est, nec monasticæ vitæ hæc insignia sunt. Haud exiguum crimen maledicere est. Siquidem, *Maledici*, inquit, *Dei regnum non possidebunt* [74]. Nec leve peccatum murmurare: nam, *Nec murmuraveritis*, ait *sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore* [75]. Quin nec minimum futire scelus; quippe exstat hæc sententia: *Omnis sermo malus* (8) *ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi* (9), *et utilis, ut det gratiam, audientibus et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis* [76]. Non comminationem sentitis, Dei nos provocare spiritum futientes? non timemus, rationem vel otiosi verbuli daturi in judicio, uti Dominus interminatur? Cur non igitur deinceps arrigimus animum cur non apparamur, qui ad ingruentia procincti offendamur? Injuriam sensisti? fer æquo animo contumeliam, in te opprobrium suffocans; nam, *Turbatus sum*, inquit, *et non sum locutus* [77]; ita

A evanuerit injuria, tuaque perpes maneat virtus. Vescum quid, potumve secus quam velles accepisti? gratulare de præsentibus: siquidem quod tu aversare sæpe, habens pro malo, vel degustare optent allii. Ac ni hæc adsint, quo obedientiam censemus: quidve hac gloriamur? neque enim vel continentia, vel pervigilio, vel solicubio, vel alio quoquam labore commendatio quæritur, quanta voluntatis coercitione, quasique martyrii cujusdam cœnobiaci repræsentatione certaminis: *Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, simulationes et invidias et omnes detractiones*, ut Apostolorum jubet coryphæus, *sicut modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscamus, ut in eo crescamus, si tamen gustavimus quoniam dulcis* (10) *est*
B *Dominus* [78], vitæque desiderio teneamur sempiternæ; neu admoneri detrectemus, nec defatiscamus assidue nos a lapsu revocantes. Qua insignes adorea, immortalitate donabimur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpuitatem. Amen.

SERMO XL.

In Patrum vitas. De vita obeunda novitia, ut sacro habitu simus professi.

Fratres Patresque, quemadmodum esurientes cibum capere, ac sitientes bibere avemus, sic divini audiendi sermonis desiderio teneamur oportet: nam quæstum faciemus audiendo maximum, qui seu ignavi simus, ignaviam ponamus, seu prompti,
C promptiores reddamur: ut prober es habeat utrinvis. Ecquis igitur præsens futurus sermo est? *Sic Deus dilexit mundum*, inquit, *ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam* [79].

Neque hoc, dedit modo, sed ad mortem quoque, et eam crucis. Quo pacto? Servi diabolo ob Adami noxam tenebamur, morti regnabamur, sub peccatum venundati, obnixii corruptelæ, et tanquam dedititii. Ergo venit unigena Dei Filius, pro omnibus se impendens, qui non solum mortis obligatione solutos, sed a peccatis ablutos quoque in suo sanguine, regnum, atque sacerdotes Deo, et Patri suo fecit, uti scriptum est [80]. Viden' acrem præpotentis amorem? viden' humanitate clementiam majorem? Quam inexplorata benignitas?
D quam impervestigabilis bonitas, quam in nos effudit copiosam per Jesum Christum Servatorem? Quid nos tandem ad hæc nauci dicamus, quidve cogitemus? iterumne ultro in vitia feramur, servitutem ambiamus, infamiam, corruptelam, supplicium asciscamus? *Absit*, ait Apostolus, *qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in*

[72] Matth. xxv, 21. [73] II Pet. I, 9. [74] I Cor. vi, 9. [75] I Cor. x, 10. [76] Ephes. iv, 30. [77] Psal. LXXXVI, 5. [78] I Petr., II, 13. [79] Joan. III, 16. [80] Apoc. I, 6.

(7) Hallucinatur: nam Græce est μυωπάζων.

(8) Διαστροφῇς προσώπου *erat in Græco; emendavi* διαστροφῆς.

(8) Putidus.

(9) Χρείας, auctor et vulgati cod. habent. Vet. interpr. *fidei* vertit, aliam lectionem secutus.

(10) Incorrupte erat in nostro χρ. nam verum est χρηστός.

illo? An ignoratis, qui quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti ergo sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus [81].

Itaque vitam, fratres, obeamus novitiam, uti et habitu sumus professi, justi, piique vivamus, quemadmodum sanctos decet, pace ac concordia præditi, augusti, circumspecti, insontes, sine vitiis, qui non uti olim in errore, fraudibus ducamur, dum præsumptionem fugiamus, ut ignem, super fidei rupe nostræ defixi : nam hoc novitas est. Quæ antiquitas? Voluptas, qua captu decessor Adamus, pomario extorris, flebilem subiit vitam; invidia, qua Cainus æstuans, Abelem germanum ob prærogativam munerum peremit : ex quo tremens gemensque pervixit. Ex his geminis sceleribus mille mala inhæsere mundo, hinc diluvium, quod orbis terrarum stirpem internecione delevit, hinc Sodoma et Gomorrha igne atque sulphure cinefactæ, exemplum sunt nobis. Videtis quid admiserit peccatum appetitus oculorum, ac impotentia vitæ? Sed tamen ut prædictum est, Dei misericordia revocati et asserti, in adoptionem rediimus. Itaque consistamus in libertate in quam nos Christus vindicavit, ac qua ab eo cohonestati sumus gloriam tueamur, cuncta hæc inania respuentes, cuncta ob Christum in secundis habentes, seu infamiam pro honore, seu afflictationem pro triumpho, seu verbera pro deliciis, seu oppugnationem pro beatitudine, seu mortem pro vita ducentes, quemadmodum et protulere, quos hodie recoluimus, SS. Patres fratresque nostri, quorum sunt in vitæ libro nomina. Quo nos quoque ineundo vitæ instituto, cum hic tanquam luminaria apparebimus in orbem, vitæ instar habentes, tum in futuro sæculo cœleste regnum erciscemur per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLI.

De Patrum contemplanda vita, æmulandis eorum recte factis.

Fratres Patresque, per hos dies sanctorum vitas Patrum legentes dici non potest quem fructum capiamus, quove gaudio fruamur. Cedo enim, quid sit jucundius quam eorum contemplari immortales actiones, miracula, contra dæmones victorias? Ut lapides ipsi, medius fidius, sentire mihi fructum videantur : quanto homines magis in quibus inest ratio, et ingenium? Ergo hinc illustratur mens humana, cæco quasi quodam carnis sensu deposito, hinc animus stimulatur, ad amorem divinum plumescens. Atque tu verius dicam, ii sunt Dei in Eden pomarium, non materiatis stirpibus, sed spiritus tanquam fructibus pictum et ornatum, ubi fragrat vitalis odor, ubi serpens non vulnus intulit, sed accepit, non exegit, sed ut, par erat, proscriptus est. Jam cum hæc Domini sit sententia : *Regnum cœlorum intra vos est* [82], non erraverit qui cœleste regnum eos nuncupet, in quibus benignus residens Deus, ceu rex quidam munificus, donativa tribuat in servos. Quid deinceps mihi cum his devexis regiis, levi gloria, ventreque perituor? quid cum auro, argento, pellucidis vestibus, et quæ alia sunt tineæ pabula? quid cum plausu, susurris, ac inani sursum deorsum vectationis studio? Equidem nec digna sunt comparatione, nisi quæ est lucis cum tenebris, vitæ cum morte, veritatis cum insomniis. Quæ cum ita sint, fratres, gaudium agitemus ingens et illustre, qui potiorem nacti partem, tanti stirpe generis censeamur selecti, ac nobilitate fulgidi divina. Quin æmuli quoque effin-

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἀναθεωρεῖν ἡμᾶς τοὺς βίους τῶν Πατέρων· πρὸς τὸ ζηλοῦν τὰ τούτων κατορθώματα (10*).

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ἐπειδὴ ἀναγινώσκομεν τοὺς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, ὅσης ὠφελείας ἀπολαύομεν, καὶ ὁπόσης εὐφροσύνης μεταλαμβάνομεν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν· τί γὰρ γλυκύτερον, εἰπέ μοι, τοῦ ἀναθεωρεῖν τὰς τούτων ἀθανάτους πράξεις, τά τε θαύματα, καὶ τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων νικητήρια; Ἐμοὶ δοκεῖ λίθους ἐπαισθάνεσθαι τῆς ὠφελείας, μὴ ὅτι γε λογικὸν ἄνθρωπον. Ἐντεῦθεν οὖν φωτίζεται νοῦς ἀνθρώπου, ἀποτιθέμενος τὸ τῆς σαρκὸς ζοφῶδες φρόνημα· ἐντεῦθεν κατανύσσεται ψυχὴ, ἀναπτερουμένη πρὸς θεῖον ἔρωτα. Καὶ εἰ δεῖ τἀληθέστερον εἰπεῖν· οὗτοί εἰσιν ὁ ἐν Ἐδὲμ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐνύλοις φυτοῖς, ἀλλὰ τοῖς καρποῖς τοῦ πνεύματος ποικιλόμενός τε καὶ ὡραϊζόμενος, ἔνθα πνοὴ ζωῆς εὐωδιάζουσα· καὶ οὗ ὄφις οὐκ ἔτρωσεν, ἀλυ' ἐτρώθη· οὔτε ἔξωσεν, ἀλλ' ἐξωστρακίσθη, ὥσπερ ἦν ἄξιον· καὶ εἰ κατὰ τὸν λόγον Κυρίου, « Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν, » οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι καὶ βασιλείαν οὐρανῶν αὐτοὺς ἀποκαλέσας· ἐν οἷς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν ἀναπαυσάμενος, οἷά τις βασιλεὺς φιλόδωρος, τοῖς ἑαυτοῦ θεράπουσι διανέμει τὰ χαρίσματα. Τί μοι λοιπὸν πρὸς ταῦτα τὰ κάτω βασίλεια, καὶ τὸ κενὸν δοξάριον, καὶ ἡ καταργουμένη κοιλία; τί δὲ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, καὶ τὰ διαφανῆ περιβλήματα, καὶ ὅσα ἄλλα σητός ἐστι δαπανήματα; τί δὲ ὁ κρότος καὶ ὁ θόρυβος, καὶ τῆς ἄνω καὶ κάτω περιφορᾶς ἡ ματαιοπονία; ἄρα οὐδὲ παραβολῆς εἰσιν ἄξια, ἢ ὅσον φῶς πρὸς σκότος, καὶ ζωὴ πρὸς θάνατον, καὶ ἀλήθεια πρὸς ὀνείρατα. Οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, χαί-

[81] Rom. VI, 2-4. [82] Luc, XVII, 21.

(10*) Catechesis hæc XXXVII^a est in cod. 81 apud Nanios, p. 164, ubi primus titulus ista se habet : Εἰς τοὺς βίους τῶν Πατέρων.

ρωμεν, ἀδελφοὶ, χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, καὶ δεδοξασμένῃ· ὅτι τῆς κρείττονος μοιρᾶς ἐτύχομεν· καὶ ὅτι τοιούτου γένους σπέρμα χρηματίζομεν· γένους τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ τῇ θείᾳ εὐγενείᾳ ὑπεραστράπτοντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ζηλοτυποῦμεν καθ' ὅσον οἷόν τε τὰ ἐκείνων κατορθώματα· ὡς ἂν μὴ κενὸν ὄνομα φέρωμεν· μόρφωσιν μὲν εὐσεβείας ἔχοντες· τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. Τοιγαροῦν ὥσπερ ἐν ἰατρείῳ ὅτι ἕκαστος πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν τὸ φάρμακον ἐκλέγεται, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, πρὸς τοὺς ὁμοταγεῖς ἀποβλέποντες, ἐντεῦθεν ποριζώμεθα ἕκαστος τὸ ὠφέλιμον. Τοίνυν ἐγὼ ὁ ἀναξιος, πρὸς τοὺς ἀξιοθέως ποιμάναντας· ὁ οἰκονόμος πρὸς τοὺς πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομήσαντας· ὁ κελλαρίτης, πρὸς τοὺς εὐδιακρίτως καὶ εὐσυνειδότως κελλαρεύσαντας· οὕτως ὁ κανονάρχος καὶ ξενοδόκος· οὕτως ὁ ὀψοποιὸς καὶ ὁ ἀριστητήριος· οὕτως ἕκαστος ἐν τῇ ἑκάστῃ διακονίᾳ ταττόμενος. Ἔχομεν γὰρ, εἰ βουλοίμεθα, τὰ παραδείγματα. Μήτις οὖν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ, ἀλλ' ἐκ πρώτης κλήσεως ἡ ἀπάντησις· τὸ γὰρ λέγειν· Μικρὸν καὶ πάρειμι· καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ οἰκονόμου, τῶν ὑπευθύνων τέ ἐστι καὶ κατακρίτων· μήτις παραίτησις διακονίας· ἀλλὰ μέχρι θανάτου ἡ εὐπείθεια· τοῦτο γὰρ ἡ μοναχικὴ τελειότης· μήτις μεμψίμοιρος, τὸν τῇδε τόπον καταιτιώμενος, ὡς οὐκ ἔχοντα τοῦτο κἀκεῖνο. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ὑπόδικός ἐστι τῷ κρίματι τῶν γογγυσάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὧν ἐξαίσιος ὁ ὄλεθρος· ἀλλά τινες ταῦτα, οἱ ἀπαίδευτοι, οἱ ἀκαρτέρητοι, καὶ ταῖς φρεσὶ νηπιάζοντες, οἷς τὸ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα οὐκ ἄξιον, μὴ ὅτιγε τοσούτων ἀπολαύειν ἀναπαύσεων. Πλὴν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν καὶ τοὺς ἄφρονας σωφρονήσειε, καὶ τοὺς πεπαιδευμένους ἔτι συνετίσειε, καὶ πάντας σώσειε εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A gamus eorum, quantum possumus, recte facta, ne cassum nomen geramus, deformatione præditi pietatis, vim et potestatem negantes. Igitur ut in officina suis quisque morbis medicinam deligit, ita sane et nos in suos singuli tanquam gentiles intuentes quæstum inde contrahamus. Ego hic indignus in Dei instar pastores, œconomus in œconomia fideliter prudenterque functos, promus-condus in eos qui discrete ac sincere id executi sunt munus: ad eumdem modum canonarcha, hospes, obsonator, structor, singuli in singula officia descripti. Exempla quidem certe, si volumus, habemus. Ergo ne qua in quoquam contumacia sit quin ad primam inclamationem accurrito (quippe dicere: Mane venio, præsertim œconomo, non caret culpa et flagitio), ne qua officii detrectatio, B sed vel in necem sequacitas (id est enim monastica perfectio), ne quis querulus locum hunc incuset, ut hæc illaque non habentem. Nam hic crimine tenetureorum, qui in solitudine murmurantes fœde periere [83]. At ea quinam? indocti, impatientes, mente pueri, indigni qui vel aerem ducant: tantum abest ut his commodis fruantur. Verum clemens Deus tum erudiat amentes, tum augeat prudentia catos, omnesque in suum cœleste regnum conservet per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre ac Sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLII.

In Chrysostomi ac S. Ephræmi memoriam. Nihil beatum in humanis præter virtutem, quæ sola beatitudine digna est.

Fratres Patresque, hominum plerique opes, plerique potentiam, plerique delicias, plerique voluptatem beatam prædicant. Quorum beatum est nihil: siquidem haud permanent æterna, sed cum ævo hoc intereunt. Quin multis ne hic quidem sufficere, visaque sunt simul, et instar somnii possessorem fugere. Sola digna est beatitudine virtus, quæ et immortalis habeatur et se obtinentes beatos præbeat.

Nam obeamus animo quot ab ævo præpotentes ac delicatuli fuere, quorum nullius exstet cum laude memoria: cæterum virtute præditorum inexstincta gloria est. Evidens id est ex iis quæ actitemus: heri beatum Chrysostomum celebravimus: hodie prælustrem Ephræmum, cras alium e sanctis, ac sic in annum ceu luminaria coorti sub festa, in laudes ora omnium solvunt, nostrisque ad Deum gressibus prælucent. Vera hæc igitur sacra sententia est: *Quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut ipse sit primoge-* C *nitus in multis fratribus; quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos glorificavit* [84]. Quid ergo ad hæc dicimus? num vocationis ejus et honoris sumus exsortes? Nequaquam: quin est et nihil nobis cum crucigera vita, tum beatitatis honorarium: quippe obimus in hanc horam pro Christo discrimen, præter superiores egregiæ confessionis triumphos. O admirandam virtutem! qualia suis cultoribus largitur? Atque hæc indidem sane: quid vero in futuro sæculo? Ecquæ eam beatitudinem et adoream exsequatur oratio? de qua ait Dominus: *Tunc justi fulgebunt sicut sol* [85]; nam quia is sol justitiæ est, justos quoque, ceu sibi conformes, instar solis micaturos promisit. *Si tamen compatimur*, inquit, *ut conglorificemur* [86]; idem- D que alibi: *Pater, quos dedisti mihi volo ut ubi sum ego et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi* [87]. Videtin' quo abibimus? Ubi Christus est, ad Dei dextram considens, ubi gaudium et ovatio, ubi angelorum tripudia, ac cœtus eorum qui in cœlos principes sunt conscripti, ubi gentiles nostri fratres patresque, eo mox abeundum, gavi-

[83] Num. XVI, 1. [84] Rom. VIII, 30. [85] Matth. XIII, 43. [86] Rom. VIII, 17. [87] Joan. XVII, 24.

suris in eo, *qui in virtute sua dominatur in æternum*, uti canit beatus David [88], non centenis, nec millenariis annis, sed perpetuis sæculis, ac finem non habentibus. Ad hæc quis idoneus? Quis? qui diem omnem, horamque vigilat intentus, ne animo dormitet: nam dormitabundis, ceu feræ ingruunt vitia, et animum prensant. Cæterum quandiu pro statione excubemus, non prædatur latro, nec serpens rapit. Quamobrem vigilandum est, ac quæ dixi contemplanda, neque non quæ contrariis e contrario condicta supplicia sunt, ignis inexstinctus, tenebræ extimæ, vermis immortalis, et quæ alià sunt, quo his implexi ac distenti cogitatis, hostiles laqueos evadamus, nulloque contracto crimine hinc profecti, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLIII.

In sanctum Antonium, et martyrem Thaddæum. De divina liberalitate, vitaque ineunda Dei illice ac formosa.

Fratres Patresque, semper Dei liberalitate fruentes, semper ei quoque agamus gratias oportet, mente fervida, et qua par est acrimonia, quo auctiorem ejus benevolentiam paremus. Vide enim sis quale hoc præsens beneficium est: an non Agarenorum metu sedibus extorres, in quo sumus abjecti loco, velut in solitudine, pavit, idque complures dies? an non hic instaurationi fenestram patefecit; ubi ædes augusta, domicilia venusta, atque hic a quo sumus excepti, suffragatur frater? Ut in nos ingens clementis Dei procuratio sit: nam quid fieri oportuit, neque factum est? Sub fugam panes, vina, pisces, cætera necessaria profudit, ac plus necessariis etiam, ut stupori essemus spectantibus. Pro quibus nauci quisque nostrum non damnas modo est agere grates, sed animam quoque in necem dedere: itaque, cohortor, acriorem ejus amorem inflammemus, toti cum eo cohærescamus, vicem gratissimam reddamus (11). Quamnam? vitæ hic institutum quoque venerando ejus nomini gloriosum et illustre, hoc comprobando effato: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est* [89].

Quin Apostoli hæc alicubi est sententia: *Deo gratias qui semper triumphat nos in Christo, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt* [90]. Viden' ut Dei fragrantia sit virtute præditus, ubicunque locorum versetur? neque enim fas et virtutem tegi, quin eam consectatus passim innotescat, scriptumque est: *Non potest civitas abscondi supra montem posita* [91]. Ergo civitas est animus, mons culmen virtutum: quo qui conscendere, ceu luminaria fulgent in orbem, vitæ instar habentes, mea in Christi diem gloria. Hunc nos, fratres, sacrum montem conscendamus quoque: quem superare nequeamus, ni his inferis primum relictis, id est carnis animique libidinibus, atque hic vitæ perditis voluptatibus, quorum fuga virtutis est assensus. Quamobrem mens februator a sordidis cogitatis, oculus rite intueri eruditor, auris flagitiosæ auditioni clauditor, lingua futire coercetor, manus retrahitor a contrectandis quæ minime decet, pes dirigitor in concordiæ pacisque viam, cuncta ad ambitionem Christianam membra instituuntor, ac consecrantor: nam ambitiosus vel maxime est Christus animi vitiis purgati. Quippe hic inferus præstantem corpore, cœli Rex Deusque, Spiritu scitum legit et amplectitur, quantumvis facie pannosa, cæcum, exuccum, claudum, aliisque cunctis præditum, quæ fœda hominibus apparent. Hinc ignobiles, nobiles, inglorii gloriosi, inopes opulenti; hinc beati apostoli e piscatoribus terrarum orbis principes; hinc sanctus Antonius, qui illiteratus foret, doctis doctior; hinc, ut affiniore utar exemplo. Thaddæus noster e Scythicis natalibus, ac servitutis jugo, uti nostis, ad confessionis Christianæ fastigium evasit, mundoque factus conspicuus est. O infandam clementis Dei humanitatem! quam facilem nobis ad se ingressum præbuit! siquidem non perductor opus est, non pecuniæ, non humana ulla temeritas, sed adhibenda solum voluntas, omnisque confecta res est; nam penes quemvis, qui quidem velit, bonum est qua parvum, qua magnum, qua doctum, qua indoctum, quem admodum et penes cernere volentem sole frui. Ergo vis in cœlis præstare? arripe hic extremas. Vis Dei filius vocari? animum a vitiis tranquilla. Vis Dei oculis collustrari? serva justitiam. Cæterum ad hæc quis idoneus? Quis? pernix arripere disciplinam, exsequi justitiam, opes cogere divinas. Sed fas sit et nobis, pari studio vitalibus obitis præceptis, cœleste regnum cum sanctis omnibus inire per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLIV.

Ne quid in fratres per favorem obeatur, aut ab œconomo, aut quovis alio, in officio sibi credito, sed benevole et amice, quo semper laudetur Deus.

Fratres Patresque, forsan contristavit vos superior catechesis, qua proscidi frequentes. Quanquam id expedit quoque, nam secundum Deum tristitia gaudium molitur, et benevola verberatio revocat ad officium, atque hoc denique Apostoli dictum probatur, *Per arma justitiæ a dextris et*

[88] Psal. LXV, 7. [89] Matth. V, 16. [90] II Cor. II, 14. [91] Matth. V, 14.

(11) Tale aliquid deest in Græco.

a sinistris, *per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam* [92]. utrisque enim regimur, ac pati utraque necesse est, neque aut frangi laudibus, aut reprehensione concidere. Enimvero rursum me ad eumdem sermonem confero. Quid hoc scilicet? oportere ministrantem, æque ac cui ministretur, sollicitum esse in ministerio (œconomum, inquam, vicarium, cellarium, obsonatorem, structorem, et qui alii in ministerio positi sunt) ne sub ejus sententiæ execrationem cadat: *Maledictus qui facit opera Domini negligenter* [93], quin potius hanc Dominicam commendationem mereatur: *Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? beatus ille servus, quem, cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem, amen dico vobis quoniam super omnia bona sua constituet eum* [94]. Viden' quem, quantumque honorem tribuat probe ministranti? igitur et maligne ministranti contrarium judicium irrogabit. Eam ob rem vos cohortor, fratres, quod cuique officium creditum est, integre tuetor, unde et concelebret Deum, et salutem sibi quærat. Œconomus quæ corpus postulat tribuito, suum cuique impertiens, non delectu ac per favorem quid agens, sed benevole et amice. Cellarius videto ut cibos in fratrum commune paret sincero instaurationis eorum desiderio, neu quid neglectum habeat, aut corruptum in cellario. Obsonator conscientiam servato in jure, ac condimentis, et officium ad Deum referens. Structor mensam tergito, et ministrarios urceos, fratribus ceu Deo ministrans. Ad eumdem mondum alii aliis obeundis ministeriis. Neque hæc dico, ut quibus ministratur instigem in ministros: quin ut, in quo quisque est vocatus, officio satisfaciat, Deum respectans, a quo mercedem præstoletur. An non et nauci hic qui procurationem sum sortitus, ac pol maximam? Itaque ut me convenit pro animis vestris sollicite vigilantem unumquemque et privatim, et publice hortari, Deique jus, et æquum, ac ingruentem macrorem promulgare, ita vestrum sit quoque ministeria impigros obire. At fiamus, fratres, magis magisque unum corpus, unaque mens, ut in unam spem asciti et vocati, mutuo adamantes, ceu mutua membra, mutuo sustinentes, mutuo amplexi, mutua onera portantes, neu committamus ut mutando consilio decursum ignave tempus sub exitum revocemus, quin simus perpetuo parati procincti, in spem arrepti, sinceri, inculpati, ut cum bona conscientia hinc profecti cœleste regnum nanciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLV.

Fratrum tumultuatorum reprehensio, ac monitoria de modestia doctrina.

Fratres Patresque, paulum a vobis peregrinati, et iterum reversi, tumultuatos offendimus (nam oportet et in publicum patefieri), tantaque insolentia, ut quidam manus extenderint, ac alter alterum atrociter prehensarint, nec citra iram et clamorem.

Enimvero de altero minus est novitium, quippe laico, ac nondum in hanc civitatem censo; de altero impendio mirum, monachum, mundo crucifixum, carne præditum quasi quibusdam clavis suffixa, id flagitium fecisse. Ergon' te, frater, de cruce esse degressum? ergon' clavis exsolutum Judaice Christo manus intulisse? nam, *Qui fecit*, inquit, *uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecit* [95]. Non te hæc testatum timuisse? Non spectatores fratres et hospites refugisse? *Sic luceat*, ait, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est* [96]. Tu ei contra hoc tuo scelere tenebras effudisti, ut per te Dei nomen contumeliis laceratum sit.

Heu me sontem! ad quod vitæ fastigium vocati, quo descendimus, pari indignitate vitiosis laicis suscepta! Etenim quod ille pugnam occepit, inquit. Itane non audisisti herum ministro dicentem, qui pugnum ingressisset, *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis* [97]? et in patibulo rursum: *Pater, dimitte illis peccatum: non enim sciunt quid faciunt* [98]. Quod exemplo debebas et opprobriis petitus collaudare, et pulsatus deprecari, et vexatus contumelia blandiri: at ut bonum minime imitatus, videsis cujus effectus es simulacrum. Hæccine est catecheseon præmonitio? hoc Apostoli scitum et edictum: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia* [99], ut et manus consereretis, et crines carperetis, et alter alteri fauces angeretis? Dei quidem calcata lex est, et *argentum nequidquam*, ut vaticinis utar verbis, *argentarius cudit* [1], frustraque infelix, ac, sine fruge laboro.

Sed tamen nec sic absistam quin meas partes exsequar, præsertim nec paucos habens serio audientes. Unde igitur ei immodestiæ causa? necesse est enim crimen non incessere solum, sed etiam medicinam ostendere. Sane hæc sons molita conscientia est fastus animi, parva immeditatio: Si id, ait, mihi dicet, hoc respondero; si id faciet, par fecero. Deinde ex incidente quopiam prætextu irritatione coorta, ibi tum quæ intus sunt consilia agitata prodimus in apertum: nam hæc ejus explorata sententia est: *Ex abundantia cordis os loquitur: bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus*

[92] II Cor. VI, 7. [93] Jerem. XLVIII, 16. [94] Matth. XXIV, 45-47. [95] Matth. XXV, 40. [96] Matth. V, 16
[97] Joan. XVIII, 23. [98] Luc. XXIII, 34. [99] Ephes. IV, 31. [1] Jerem. VI, 30.

homo de malo thesauro profert mala [1]. Itaque sit animus nobis bonorum consiliorum thesaurus, ac non modo proferemus mala, aut pugnabimus, quin dextram ferienti malam præbebimus et sinistram [2], aliaque cuncta ex evangelico præcepto feremus. Sed *cur te is perditum, Israelis genus* [4]? haud abs re hic dicamus quoque, qui de die in diem vitam trahimus segnem, et sine fruge, ligurire ac permadere equidem sciti et oppido laudati? Ergo haud muniamur quo minus acerbemur præfura- [illegible] irascamur, clamemus, unde tanquam tela injuriæ proferantur, atque his etiam graviora? En edico equidem vobis sub instauratore omnium Deo, ac Jesu Christo, qui egregiæ confessionis coram Pontio Pilato testimonium peregit, *Servatote præceptum*, ut vociferatur Apostolus, *sine macula, irreprehensibile* [5], ne me adigatis atroces in vos pœnas statuere; quin gravitate ac modestia præditi, et me sontem oblectetis, et Deum procuretis, æternis bonis fruituri Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVI.

In pugnatores. De pace ac mansuetudine, comitateque et virginitate.

Fratres Patresque, nec me alloqui salubris, nec vos frugi auditionis satietas capiat necesse est; sed utrique ad utrumvis sic animemur, ut aquam haurire scientes. Atque id est argumentum profectus, hæc occasio salutis; sternunt enim ad res viam sermones, honesti ad honestas, contrarii ad contrarias. Igitur qui agere honesta cupiamus, honestis sermonibus ac probis contuberniis utamur, ne aberremus ab officio: quod Apostolus docens scribit in hæc verba: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi et utilis, ut det gratiam audientibus, et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis* [6]. Et rursum: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia: estote autem invicem benigni misericordes, donantes invicem; sicut et Deus in Christo donavit nobis* [7].

Videtis quid edicat? quæ accuratio præcepti? Et quos alloquens vero? non monachos, sed omnino omnes mundanos. In monachos quidem hæc quadrent: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, cum vitiis et concupiscentiis* [8], ceu scelerato facinori inagiles. Quæ cum ita sint, viderint nunc pugnatores quo supplicio sint digni, qui non pugnarint modo, sed invicem manus quoque injecerint. Ten' adhuc laicis accensum in monachum involasse? ten' autem qui monachus sis, obedientiæ, ut sic dicam, candidato fustem illidere? Itaque non monachus es, sed monomachus; non exercere, sed latrocinare; non pacis, sed iræ filius es.

Scilicet non ex injuriis profecta vulnera, et vulnerum asseclæ neces? Ergo hoc suscepto scelere, quibus convenit pœnis subjicientur ne in pejus provehantur. Cæterum vos, charissimi fratres, ceu discipuli mansueti, ac pacem largientes heri, placide mansuetque degite, pacem amplexi cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua Deum contuebitur nullus, maxime reveriti Dominicum corpus atque sanguinem, quo simus potiti. Quamobrem, ne qui imbutus animus est sine macula donis, tumultibus, insania, fœdis desideriis imbuitor; neu os immortali hausto fonte, sordidos sermones, ac cloacas inanes edito; neu oculi, augusto sanguine piati, effrenum cernunto, et aspectus meretricios fingunto; neu manus, sacris contractis opibus, quæ nefas sit attrectato; quin cuncta membra proinde ac Christi membra custodiuntor atque servantor. Equidem cum virtus ardua omnis summique voti est acquirere, tum virginitatis instar nulla est: nam hæc illa est quæ jam olim in pomario reluxit, prius quam decessoribus a serpente oblata fraus est, et Christi effecta Mater, et angelos ex hominibus molita est: quippe matrimonii et origo hæc extremum, corruptela est; et virginitas mundum ad immortalitatem surrigit.

At qui eam paremus? dicat quispiam. Qui aliter censent nisi laboribus mille ac sudoribus? ubi est enim ingens perfunctio, studium quoque opus est summum. Quocirca ut irruentes acutus ensis concidat, adeumdem modum et animus De itimore quasi quodam labrefactus igne, et aqua temperatus lacrymarum, diabolica sensa obtruncato, prædæque habeto: sin accidat obtendi, rursum temperator, cædendis non mille solum, quin decem millibus quoque, uti est in Davidem jactatum: siquidem multi qui nos e sublimi oppugnent, milleque instructa in nos acie nequam spiritus: quibus objicere se ad extremum, Christi militem ac vere luculentum victorem probat. Sed divina misericordia et consceleratis venia contingat, et nobis, qui rite currimus ad cuncta Dei præcepta exsequenda, insuper alacritas, regnum adepturis cœleste per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVII.

Permittendum non esse ut pravæ in nobis cogitationes resideant, ac de non pulsando.

Fratres Patresque, nihil agimus magnum, postridie Sabbati bis terve vos alloquentes, quin si fas foret vel quotidie factitare, præberet id non exiguum commodum: etenim quotidie omnes labimur, interque nos cohortationem vicissim, atque adjumentum requirimus, quo surrigamur, et in priorem revertamur statum: nam equidem status est virtus, ab eaque declinatio vitium est atque nominatur.

Jam id gravissimum quisque, ac projectissima

[1] Matth. XII, 34. [2] Matth. V, 39. [4] Ezech. XXXIII, 11. [5] I Tim. VI, 14. [6] Ephes. IV, 29, 30. [7] Ibid. 31, 32. [8] Galat. V, 24.

vita scelus censeat, actione defungi; puta stupro adulterio, libidine, fœditate, et quæ alia sunt flagitia, quorum et permolesta lex est; at diligens, et accuratus, nec deformationes animi turpes, acquæ hinc corpori titillatio quæritur, insontes habet, cunctaque satagit abolere, et a noxiis affectibus quietem ducere : quod est pacem habere cum Deo per Christum Jesum Dominum nostrum [9], ut Apostolus loquitur.

In qua animus collocatus, vehemente gaudio ac voluptate inexsaturabili fruitur, Dei notionibus inerrans, et infandæ magestatis contemplationi penitus immersus, ut sui obliviscatur quoque, sin eo statu demotus, brutis desideriis trahatur, tunditur, jactaturque, ut a fluctante mari agitata navis, ac ni opifer instet Deus, et naufragium patiatur.

Itaque danda est opera, fratres, ne residere in nobis pravas cogitationes sinamus, sed evellamus radicitus : siquidem nactus serpens inspectandi locum, ac paulatim subeundi, plane haud absistit ni mortem pepererit. Ergo ait Scriptura : *Hic tibi tuebitur calces* [10], id est, actionis finem et extremum, *tu ei caput*, hoc est cogitationis incursum. Igitur obsistamus deinceps animose incursibus, palantesque, cogitationes prædemur, et salsum quasi quoddam peccati mare dividamus; quo cum Davide nos quoque dicere queamus, *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* [11]. Cæterum non id vitium duntaxat animum conturbat et evertit, quin vel maxime furor : nam, *Turbatus est*, inquit, *a furore oculus meus* [12]; et *Furor illis secundum similitudinem serpentis* [13], et : *Furor insinuamentum stabulatur* [14], et, *Impetus furoris ejus ruina est ei* [15]. Qui unde nascitur nisi ex arrogante ac contempore sensu, qui se aliquid arbitretur, atque in subditum ferociat? quippe animi submissum, herum imitatus, lenis et sedatus est, non contendens neque clamans. Ac si quid accidat, magis fert injuriam quam infert, feritur, non referit at quibus de agitur, non solum furiose contumeliis certant, sed pulsare audent quoque, et pol habitu conjunctos fratres; tum incusati de temeritate, respondent nequaquam se Canone teneri, postquam inquiunt, non per nos, sed per alios pulsavimus, advocata in sceleris patrocinium e Scala sententiola, qui non videant coactum esse eum sermonem, et æqui exsortem. Ipse id adeo ostendit Pater. Apostoli verba suggerens, atque hæc scribens : *Argue increpa, obsecra* [16], non etiam pulsa. Quapropter si haud pulsare jussit, quis addere aut demere ausit de editione apostolica? Præterea si non per se, sed per alium pulsare liberat culpa, omnes cædis crimine tyranni absolvuntor, qui non per se, sed per suos lictores, vactes ac martyres peremere, nec jam ullus dixerit, Hic et ille supplicio hunc et illum affecere, sed lictores edere vestiget, quod oppido est insulsum. Jam qui apostolici canonis edictum negligetur, episcopum, aut sacerdotem, aut diaconum pulsantes seu fideles scelerate, seu infideles per injuriam, abdicari jubens? An fugit, scilicet, sanctum Spiritum recordari per alium verberis? Sed apagesis has nugas ab iisque qui pecuniis sint (12) creati, exemplum capiat oratio. Ecquid qui non per se, sed per alienas manus seu acceperint, seu dederint, canonicam effugiunt abdicationem? Minime gentium. Idem hic quoque de furoris fœtu habendum censendumque est, quem tolli ex animis sit necesse, æque ac pravam cupidinem, nec dextra sinistrave, sed via regia, id est evangelicis et apostolicis legibus, sit grassandum; ita enim sanctorum vestigiis obeuntes, in vitam cum iis æternam occurremus per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLVIII.

De obedientia, et concordia, atque pace.

Fratres Patresque, rursum accingor ad sermonem, maxime qui Apostolum audiam dicentem, *Attende tibi et doctrinæ, hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt* [17], itaque fari me necesse est, vos autem aures præbere, ac quæ sitis edocti in opus deducere.

Quid igitur nunc sumus dicturi? De vita nostra corporali, qui, etsi in exsilio, tamen cœnobiace degamus, non unus alterve, sed complures in simul.

Ac cum cœnobii commoda et opes non habemus, tum labores allucramur; nam juges commeant fratres, patresque, et hospites amici, atque pauperes, quibus omnibus occurrere ac satisfacere, neque exigui spiritus est, nec minimæ molestiæ.

Prudens ergo ac vigil œconomus sit oportet, ceu Dei œconomus, quanquam id profuturum est nihil, si non vicarium quoque habebit collegam et concordem, hic cellarium sequacem, cellarius adjutantem se obsonatorem, cæterosque cæteri consentaneos. Scilicet ut uno in corpore multa insunt membra, quæ invicem omnia procurant, seu unum laboret, cunctis condolentibus, seu cohonestetur, cunctis gratulantibus : haud secus in hac republica, quoque, ni eadem ratio servetur, non cœnobium sit, non pax et concordia, sed tumultus ac dissidium. Quæ cum ita sint, qui audet quisquam ex libidine moveri, aut jam lucente die privato studio vel opificio vacare, neque ad bonum publicum prodit? Qui inducit animum advocatus operi negare neque se vel in iis quæ vires superent præbere, sane non se is gerit subditum, nec fratrem, sed

[9] Rom. v, 1. [10] Gen. v, 15. [11] Ps. LXV, 12. [12] Psal. VI, 8. [13] Psal. LVII, 5. [14] Eccle. VII, 10. [15] Eccli. XXVII, 33. [16] II Tim. IV, 2. [17] I Tim. IV, 16.

(12) Id est, dignitates ecclesiasticas adepti.

hospitem. Etsi id autem contigit, saltem deinceps cavetote, ne qui deprendetur immodestiæ pœnas expetat. Non auditis quid Apostolus edicat? *Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus donavit nobis* [18]. Quamobrem demus operam nos quoque vicissim, et alter alteri dederit, mutuis ferendis oneribus legem implentes Christianam [19], uti scriptum est. Admonui vos ante, et nunc jam admoneo, ne cogitationum frangamur æstu, quin cum sancti Sipiritus lætitia vitæ quoddam exercitæ certamen peragamus, ducem ac perfectorem fidei Jesum respectantes, qui et precanti vota tribuat, et victoriam vincere volenti.

Nescitis ut jamjam repente accidit tempestas, restitutum de integro cœlum est? Idem in cogitationibus valet, paulum conturbant, et denuo abscedunt. Atque utinam iis plane haud capiamur! nam quidni pacem habemus in animis perennem? sed nequaquam fas est, postquam sub mutabilitatem subjecti nec diem permanemus iidem, nedum perpetuo.

Jam videsis mihi atrocitatem diaboli, siquidem instat repulsus, ac tenebræ cum sit, in angelum se quemdam lucidum diffingit, dolo nos intercipere volens. Verum facessat a nobis draco dicamusque, Non te, Christe, negamus non beatam confessionem mentimur, non virginitatem prodimus, non generositatem projicimus, neque enim estis nescii, frates, e quibus in quæ recidimus. An non e sordibus in majestatem, ex ignoratione in scientiam, ex ignominia in gloriam, additaque ratio, scientia, laus est, ac manus et oris dexteritas? equidem vere auro contra pretiosiores estis pro aurea vestra obedientia, filii. Ecquid ergo opus est porro? patientia, nam *Patientia vobis necessaria est*, inquit, *ut voluntatem Dei facientes reportetis promissiones* [20]. Quasnam? ipse ait Dominus: *Vado parare vobis locum, et si abiero parare vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis* [21]. Quocirca hæc cogitantes, ac quæ sanctis ostendenda summa et ineffabilis gloria est, prospectantes, cuncta leniter feramur, seu esuriendum est esuriamus; seu vapulandum, vapulemus; seu moriendum, moriamur, perennis vitæ hæreditatem adituri per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XLIX.

Sexto Excarnaliorum. De abstinentia, ac confessione quæ incumbat.

Fratres Patresque, præsentes dies plerique ferias appellant, per quos helluentur vinoque bacchentur, ignari abstinentiam eos profiteri carnium, non crapulæ, et ebrietatis functionem, nam id Græcarum feriarum proprium est, Christianorum, uti frugalitate, nec corporis pro libidinibus curam gerere [22], quemadmodum Apostolus docet. Sed agat sane ut lubet mundum quæ in legem abierit insania, nos intemperantiam, fratres, vel in eis quæ jam vesci est permissum fugiamus, scientes eam peccati esse matrem. Etenim de cessor noster Adamus, quandiu ab interdicto esu se abstinebat in pomario, lætabatur ac ovabat, mactus divinis obtutibus et initiis; victoque incontinentia vetita arbore percepta, extemplo pomarii deliciis proscripto mortis genitrix intemperantia facta est.

Sodomitæ quoque perditi præ cupediarum affluentia luxu, iram in se contraxere Dei, sulphure ignique obruti. Nec non et Esau ille exosus, avaris oculis inescatus, pauxillo edulii prærogativam vendidit ætatis. Quin Dei populus cibo potuque capiendo sedere, ac surexerre ludere, Neque his diversa sunt quæ per hos dies factitantur, comessationes, ebrietas, clamores, diabolica tripudia, quæ non interdiu solum obeantur, sed magnam quoque partem exigant noctis. Tantum intemperantia malum st per quam in orbem mors i nvasit, ut habendæ sint nobis Deo gratiæ, qui ab inani eo instituto assertos in hanc felicem transtulit vitam, in qua non intemperantia agitetur, sed moderatio; nec ebrietas, sed sobrietas; nec turbæ, sed pax; nec tumultus, sed quies; nec turpiloquium, sed gratulatio; nec flagitium, sed castitas, ac sanctimonia, et integritas. Ex hac divini nostri prodiere Patres, qui Deo duce vitia calcavere, dæmones fugavere, cum angelis certavere, prodigia edidere, cœlestem gloriam pe-perere, mundo admirationi furere; quorum unus est beatus Antonius, cujus vitam legimus, ac quemadmodum a Deo in hoc eis cœlum complexu sit evectus perspeximus, ut terræ quoque reges magnum ducerent ad eum scribere, scriptamque ejus adire vocem. Ilorum nauci nos quoque beatorum vitam sequimur, imitarique probat monastica perfectio, mundi despectus, patriæ, gneris, amicorum, patrimonii repudium, subjectio, morigeratio, præsens confessio, ob quam capite fortunisque oppetimur. Quamobrem gaudeamus, et invicem gratulemur, quod hæc nobis largibus Deus est. ac vitam agimus spiritulem, in qua leceat, si velimus, quotidie feriari, et gaudio sine potiri. Itaque, cohortor, tum studium hoc nostrum monasticum, tum confessionem firmiter tueamur: nam sparsa equidum fama est imminere rebus nostris imperatorem, ac mirum ni veniet repente apparitor regius. Verum ne consternemur rumore, quod si a nobis Deus est, quis contra nos? Scilicet qui ante opitulatus est, non opituletur et imposterum? tantum stemus animose, tantum circumspecte caveamus, viresque ipse præbebit, qui ex ejus voluntate vita ad extremum perfuncti cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[18] Ephes. IV, 32. [19] Galat. VI, 2. [20] Hebr. X, 36. [21] Joan. IV, 2, 4. [22] Rom. XIII, 1 seqq.

SERMO L.

Dominica Excarnaliorum. De magno et illustri Domini nostri Jesu Christi die. Extremis Excarnalibus dictus.

Fratres Patresque, lex est universalis hodierno die mundanos esu carnium defungi, magnumque in iis voracitatis ac bibacitatis certamen videas agitari, nec non et fœda ludicrorum spectacula, quæ vel referre turpe est; ac quos par erat frugaliter uti, et de præsentibus Deo gratulari, seseque ad iminens convivium, ut mereatur, comparare, diabolicis acti fraudibus, alia omnia faciunt, alium se excepturos pro alio demonstrantes. Quorsum hæc autem mihi dicuntur? ut ne eodem nos quoque inopes monachi mentem dimittamus, neu eorum desiderio ducamur, quod nequaquam dignum sit desiderio, sed planctu; quin oculis in Evangelio, quod hodie sit audiendum, defixis, de quo et cantatus Canon est, magnum et illustre Domini nostri Jesu Christi adventus diem cogitemus, qua judex ovibus dextra, hædis sinistra collocatis, illos hac felice et optatissima voce compellabit: *Venite, benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [23], his diram ac tristissimam eam sententiam loquetur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* [23*]. Hæc horrore sunt, medius fidius, et pavore, ac consternatione plena: quæ nos juxta atque illos oportet reputantes accidere et allacrymari.

Deumque propitium parare, priusquam ad experientiam sit deventum rerum quæ audiantur. Ac cum sic obeant illi, nos, cohortor, Evangelica præconia pernices audiamus, timide atque trepide Deo servire satagentes, cuncta ex animo vitiositate remota; omnique invicem præclaræ functionis inducta scientia, penita misericordia, benignitate, submissione, mansuetudine, lenitate, seu quid aliud est eximium et laudatum, quo digna obita Christi Evangelio vita cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria, et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LI.

Quarto Tyrophagiorum. De fiducia atque in præsenti periculo constantia.

Fratres Patresque, institueram hodie de continentia disserere, postquam in foribus S. Quadragesima est: sed quæ rumoribus jactantur nequaquam id agere permittunt, mente ac sermocinatione alio traducta: jam enim vobis edixi superiore Catechesi imminere rebus nostris imperatorem, et nunc aiunt per Nicomedem minas intentare.

Quibus si occurremus egregie, omnino haud sustinebit. Sed efficiat sane quod animum induxit,
A quid tum? postea scilicet rursum oppugnari rursum est coronari, ac quo majores sunt ærumnæ, hoc sancti Spiritus major consolatio est: nam Apostoli hæc sunt verba: *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur, pro vestra consolatione et salute* (13), *quæ operatur in tolerantia earumdem passionum, quas et nos patimur, (et spes nostra firma est de vobis) sive consolamur, pro vestra consolatione et salute, scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis* [24]. In iis verbis ostendit socios nos esse vicissim in solatiis et ærumnis, ceu unum corpus, unamque mentem, ut in unam spem quoque accitos ac vocatos. Quamobrem ne in posterum concidamus, fratres, neu doleamus,
B quin una omnes consurgamus, tanquam eximii Christi milites, arma ferentes non carnalia, sed Deipotentia, quæ arces evertant, id est prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, Christi hic quoque exsecuti sententiam. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam* [25]. Quo extorres ne quid esuri sumus, bibiturive, aut amicturi curemus: ipse enim dixit: *Non te deseram, neque relinquam* [26], ut vel indidem fenestram sit aperturus, atque adjumento nobis in omnibus futurus. Ecquid non gaudeamus, his affecti promissis? non ovemus, qui Dominici simus discipuli? sic persecuti sunt et sanctos apostolos, quos Dominus affatur in hæc verba: *Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete in illa die,*
C *et exultate* [27]: itaque gaudii sunt atque exultationis præsentia, quæ inenarrabilem lætitiam, vitam perennem, ac sine fine regnum concilient: *In viam gentium ne abieritis,* ait, *et in civitates Samaritanorum ne intraveritis* [28], hoc accipiendum in hæreticos. Quapropter eorum neo ecclesias, neu domos ineamus, quin ubicunque pacis filius, semen pietatis est, eo divertamus, inibique versemur, uti et proximus temporibus; caveamus qui veritatem fingant, qui præfectos se dicant, neque sint, sed plani qui errent, et in errorem impellant deludant ac deludantur, quorum justa damnatio est, tueamur consolidam fidem, tum integram vitam, alterutrum alterutro non lædentes, quin utrinque integri et perfecti. Quæ præposita confessio est,
D de Domini nostri Jesu Christi incarnatione ducitur, ut qui eum neget repræsentari pictura, neget et corporatum conspectum: idem est enim corporatum esse conspectum, ac repræsentari pictura. Qui sacram ejus imaginem non adoret, Dominum non adorat: inest scilicet in imagine princeps exemplar, atque in principe exemplari repræsentati cujusque imago elucet et adoratur.

Sin adorare se Iconomachi dicant, mentiuntur: nam, *Confitentur,* inquit, *se nosse Deum, factis au-*

[23] Matth. xxv, 34. [23*] Ibid 41. [24] II Cor. i, 5-7. [25] Matth. x, 23. [26] Josue i, 5. [27] Matth. v, 11. [28] Matth. x, 5.

(13) Paulo aliter hæc in Græcis vulgatis et Latino interprete leguntur. Nos auctoris citationem fideliter proposuimus.

tem negant [29]. Quare Christum nos ejusque imaginem, Deiparam ejusque imaginem, sanctos eorumque imagines adoremus; quam apostolicam doctrinam a sanctis Patribus acceptam vobis, filii fratesque, porro ceu depositum concedo, per sanctum Spiritum, qui inhabitat in vobis, illæsam et incorruptam conservandam. Quod superest, deprecamini pro nobis, ut ore reserando sermonem tribuat Deus, quo sermoni resistamus neu exspectationem frustremur, unaque vobiscum imminens certamen sine fraude obeamus, cunctis cœleste regnum adepturis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LII.

De continentia ac comprecatione, habitus sexto Tyrophagiorum.

Fratres Patresque, vitam hanc nostram sæpe prædicans felicem, non id adulatione, quin veritate equidem facio, nec qui deplorare mundanos velim, sed qui alacriores vos cupiam reddere : nam et hodie scitis quæ in mundo gerantur, crapulæ ebrietas, comessationes, pocula, clamores, tripudia, ac quæ alia fanatica sunt. Maligni facinora, *quorum damnatio est*, quemadmodum scriptum est [30]. Cæterum nostra haud ejusmodi vita est, sed qualis? Deum noctes diesque laudamus ad præscriptam a sanctis Patribus legem, psalmodiam excipit psalmodia, lectionem lectio, comprecationem comprecatio, mens cogitationum magistra est, animus in meditandis divinis oraculis deditus, silentium agitatur tempestivum, colloquium competens, invicem servimus, invicem propugnamus, omniaque modo, et tanquam de menso reguntur. Sin corporale opus est solatium in festo, ne id absonum quidem : auditis enim quid Judæ herus imperet : *Quod facis fac citius : hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerat ei : quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret* [31]. Viden' ut festi ac pauperum cura ducebantur? quod inopes nos quoque obire, ut videtis, animum inducimus. Sane agendæ Deo gratiæ, qui nos in hanc vitam dignatus conscribere est non pro operum quæ fecimus meritis : siquidem nihil egimus in terris bonum, sed ritis : siquidem nihil egimus in terris bonum, sed pro ejus misericordia gratuita vocatio est. Ut obstrictus sit unusquisque nostrum semper animi dicere contritus : Ecquis ego sum, Domine mi Deus, quævo patria domus, studio complectare? Atque hæc penes nos, quæ in mundo invenias rarius : nam nocti succedit dies in hujus sollicitudine ævi, opum fraudibus, cæterisque curis, ut vel respirare quis nequeat, alter alteri pauperiem facit, alius cum alio confligit, effusa sunt in terram, ut in vaticine loquar [32], stupra, furta, mendacia, diræ, aliaque quæ nec facile recenseam. Eaque cuncta memoria beatus Chrysostotomus complexus princeps censuit ægre quotam orbis terrarum partem servari, quæ equidem terribilis, sed tamen vera est oratio. Ut in ea sententia lugendum ac mœrendum ei sit, qui serio habeat sensum. Scilicet non fratres sumus inter nos omnes? non ex uno sanguine, eademque terra? Non vel jumentum cernens in præcipitium ferri, misericordia tangare? quo magis fratrum et confidelium? Hinc Apostolus crucis hostes Christianæ plorare [33], pro assiduo animi dolore comprecans [34]; hinc Jeremias Israelis stirpem lamentari variaque lamenta exarata relinquere; hinc magnus ille Moses Deum inclamare : *Si remittis, remitte sane hanc eis noxam; sin minus, dele me quoque e tuo libro* [35]. Sanctique eumdem cuncti affectum secuti, pro aliis deprecari. Ut nobis etiam, si assectari eos amamus, non res nostræ spectandæ modo sint, sed et pro mundo comprecandum, miseratione ductis eorum qui vitam agant perversam, qui hæresi teneantur, qui in errorem sint abducti, qui in ethnicis caligent, breviter, omnium mortalium, postquam jubet Apostolus *obsecrationes, et orationes fieri pro omnibus hominibus* [36] : ita enim nobis ipsis præ reliquis emolumentum quæramus, compuncti, habituque defuncti vitioso : quo et exsoluti perennem inire vitam mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIII.

Dominica Tyrophagiorum. De jejunio, et quemadmodum serii ac morigeri subditi verum jejunium sit propriæ excidium voluntatis.

Fratres Patresque, benignus Deus, qui vita imbutos ex anno in annum ductat, benevole ad hoc quoque jejunii tempus perduxit, in quo unusquisque piorum uti lubeat certet, alius in continentia deditus, duplam exigens triplamve, alius in privilegio, tantum tantillumve pervigilans, alius congeniculationi plus vacans, alius alteri cuiquam functioni, planeque ingens per hos sacros dies studium atque diligentiam cernas : cæterum qui morigeretur serio, sub obedientia positus, non definito ullo tempore quin perpetuo idem obtinet certamen. Quodnam? nequaquam gerere se ex sua libidine, sed ducis regi deformatione : quod cum aliis cunctis studiis sublimius est, tum martyrii habeat diadema. Quanquam est et nobis mutatio ciborum, adgeniculandi contentio, ac psalmodiarum accessio, secundum traditionem ab origine descriptam. Itaque cohortor, jejuniorum munus læti capiamus, non mœstitiæ præferenda, quemadmodum docemur [37], sed cum animi hilaritate obeuntes, neu pravitate, detractione, ira, mali-

[29] Tit. I, 16. [30] Rom. III, 8. [31] Joan. XIII, 27-29. [32] Osee IV, 2. [33] Rom. IX, 2. [34] Rom. X, 1. [35] Exod. XXXII, 32. [36] I Tim. II, 8. * *Addidi lucis causa, neque enim sunt in Græco.* [37] Matth. VI, 16.

gnitate, invidia ducti, quin mutuam pacem et amorem agitantes, comes, morigeri, misericordiæ bonorumque fructuum pleni, quietem tempestivam trahentes (siquidem in contubernio inquies damnosa est), verba opportune facientes (quippe aliena frugi quiete muta), in primisque cogitationum magisterio invigilantes, qui nequaquam aperiamus vitiis fenestram, neu locum diabolo demus. *Si Spiritus*, ait, *potestatem habentis ascenderit super te locum non inveniat* [38] : ut lacessere inimicus queat, ingredi non item, nostrique ipsorum heri simus. Igitur ne diabolo fores pandamus, quin mentem undique, ceu Dei sponsam, muniamus cogitationum sagittis intactam et illæsam : nam sic domicilium Deo animus fiat, et audire mereamur : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* [39]. Breviter : *Quæcunque sunt vera, quæcunque augusta, quæcunque justa, quæcunque casta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus* ut Apostoli utar verbis, *hæc agite* [40], pacis vobiscum Deo futuro per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIV.

De jejunio, vacuitateque libidinum, primis jejuniis dictus.

Fratres Patresque, Quadragesimæ tempus cum universo anno compositum simile est intempestuosi portus, quo confluentes cuncti mortales tranquillitate fruantur spirituali : neque enim monachis solum, quin laicis quoque, parvisque juxta ac magnis, præstitibus, subditis, regibus, sacerdotibus, omni generi et ætati hæc anni tempestas salutifera est.

Quippe urbes ac territoria magis supersedent rixis et tumultibus : subeuntque vicissim psalmodiæ, laudes, supplicia, preces : quibus clemens placatus Deus pace imbuit mentes, noxasque condonat, si ex animo sincero timide et trepideque accidamus, et illacrymemur, promissa in posterum emendatione. Sed cum mundanis ecclesiastici censores agunto ex officio (egent namque ut in stadio currentes concertantium vocibus sic jejunantes magistrorum solatio), equidem, venerandi. caput vobis impositus, vobiscum disseram, atque id breviter. Enimvero jejunium animi quædam renovatio est ; ait enim sacer Apostolus : *Quantumvis qui foris est noster homo corrumpitur, tantum is qui intus est renovatur de die in diem* [41]. Quod si renovatur, proculdubio ad primigeniam pulchritudinem comitur, comptusque in amorem pellicit stipulatum in hæc verba : *Ego et Pater veniemus, et apud eum mansionem faciemus* [42]. Quamobrem si id jejunii beneficium est, ut Dei nos domicilium reddat, prælati id, fratres, suscipere debemus, nihil offensi victus tenuitate, scientes Dominum, qui splendide præbere posset, in solitudine aliquot millia pane et aqua accepisse, ut nihil dicam insolentiam alacritate lenitam citra molestiam futuram. Cæterum jejunium non cibis definitur modo, quin omni scelerum abstinentia, quemadmodum SS. Patres edixere. Quare abstineamus, cohortor, ignavia, segnitie, detrectatione, invidia, rixa, malignitate, studio nostri, ad privatam normam vivendi licentia, ac pol noxio insuper cupidine, siquidem et jejunantibus veterator imminet serpens. Sane, aspectu pulcher, atque esu jucundus erat qui me interfecit fructus, audimus dicentem, Ac videsis mihi ut pulchrum nominet non natura, sed aspectu : etenim quasi quis floridum rubro cortice tenens punicum, meram putredinem deprendat ; ad eumdem modum voluptas quoque dulcedinem fingens inauditam, ilicet felle amarior tractata reperitur, præque omni ancipiti mucrone animum lancinans captum. Id adeo passus est prædecessor Adamus, ab serpente inescatus, qui simul interdictum attigit cibum, mortem invenit pro vita : idemque cuncti exinde hactenus sunt experti, quos in fraudem impulit draco. Scilicet quemadmodum tenebrosus ipse in angelum se lucidum diffingit, ita sane et malum bono, amarum dulci, cæcum splendido, fœdum venusto, mortiferum vitali commutare et convertere novit, atque hinc sceleratus minime cessat mundum assidue deludere. Verum nos, fratres, nequaquam variis iis fraudibus in diversum feramur, neu idem patiamur quod aves, quæ in objectam avide escam ruentes, laqueo inhærent aucupis, quin reductis vitiorum involucris, sagaciter merum scelus dispectemus, ac refugiamus serio. Neque non expediti simus ad psalmodias pro tempore, prompti ad laudationes, assidui in lectionibus, congeniculantes in horas pro modulo, exercentes munificia (siquidem honestum laborare est, nec dignus habitus est qui non laboret cibum capere), mutua onera ferentes, quandoquidem his imbellis, robustus ille est, cibo, potu, aliisque parandis necessariis, ne in perditis æmulemur, sed in honestis ; ad extremum invicem benevoli, liberales, comes, morigeri, misericordiæ bonorumque fructuum pleni. Ac Dei equidem pax, quæ omne superat ingenium [43], mentes animosque muniat vestros, quo cum insontes principem nunc Resurrectionis diem prævertatis, tum in futuro sæculo, cum redivivi consurgemus, cœleste regnum adeatis per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LV.

Primæ hebdomadis sexta. De incorrupta quasi quadam animi domo virtutem exornanda functione.

Fratres Patresque, ædes excitantes mundani sumptuosas, nequaquam sibi requietem concedunt, noctu et interdiu laborantes, solliciti, anxii, dum ad finem opus adducant, tantumque iis inest studium,

[38] Eccle. x, 4. [39] Matth. v, 3. [40] Philipp. iv, 8. [41] II Cor. iv, 16. [42] Joan. xiv, 23. [43] I Thess. iii, 16.

ut tota indidem meus occupetur, ac consideret quemadmodum et fastigium fiat tecto commodum, et picturatum marmoribus solum, nec sine reliqua majestate, aspectum curiosis jucundissimum præbeat: as si quis adeo ab ea cura velit abstrahere ringantur, ceu extrema injuria affecti. Ecquid nos autem, qui non caducam, sed perennem domum fabricemur, nec quæ e saxis lignisque struatur, sed e spiritalibus gratiis poliatur, torpebimus, et eorum a tergo consequemur industriam? scilicet non ea summa contumelia sit? Jam illæ, et carni deditis hominibus exceptis, et heris compluribus mutatis, ad extremum solitariæ dissolventur, hæc hospitio sanctum Spiritum capit: siquidem *Templum Dei sumus vivi, et Spiritus Dei habitat in nobis* [44], ut divinus Apostolus ait. Quin abeuntes hinc B quoque concomitatur, manens in cœlis indissolubilis et æterna. At quæ est ejus ædificii materies? virtutum functio. Ac capesis mihi in primis Dei timorem, quasi quodam fundamento locando, nam *Initium sapientiæ timor Domini est* [45]: tum autem prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, quæ invicem nexæ, et charitatis tanquam vinculo coagmentatæ ac consertæ, *crescant in templum sanctum Domino* [46], auctoribus litteris. Hanc nos ædem, fratres, assidue moliamur, neu virtutum ornare pulchritudinem cessemus, quo domesticum habeamus sanctum Spiritum, vitæque delicio geniorum in nos ora hominumque vertamus. Ac cum una virtutum continentia sit, in eamque nunc temporis potissimum incumbamus, Deo laudem tribuamus, C qui unum ejus stadium, decurrerimus. Equidem facies pro solito sunt mutatæ, at mutatione, me hercule, egregia, coorto e continentia pallore renitentes; ori amarities quæsitæ est, contracto tanquam felle præ cibi tardius sumptione sed imbutæ dulcedine mentes, spe allatæ. Scilicet inter se hæc depugnant, ut uno victore cogat necessitas alterum succumbere: itaque lætemur additi meliori. Enimvero dicat fortasse quispiam in perfectione ponendum, quotidie te cibo defraudare. Fabulæ: sane enim quidem haud nos Dominus jussisset panem poscere quotidianum perpetem; non Elias quotidie in deserto epulum a corvo, non Paulus, qui ante divum Antonium solitudinem coluit, diurnum panem divinitus accepisset, non magnusmet Antonius plus diurno ac septimano jejunio prætulisset quo- D tidie paulo quam necessitas ferat comesse minus, opinor, hac de causa. Nam quia corpus solidum diem fatigatum sensibus languet, ceu cursor equus, atque instaurationem desiderat, necessario quoque naturæ instituit architectus ut diurno pabulo teneretur, quo vividum deinceps foret, non cassum, et enerve; quod iis accidit qui duplas, ac quinquecuplas trahant: quippe nequeat aut identidem congenulari, aut in psalmodiis sonorum loqui, aliave expedite munia præstare, nisi quod insolens nimi- A rum facinus est. Quamobrem non jam porro diurnus imperfectioni cibus ducitor, quia oppido in perfectis habetor ad modum normamque præscriptam. Atque o factum bene, quod res nostrates paternis constitutæ sunt scitæque regulis. Vobis quidem etiam etiamque sanitas tum corporis, tum animi firmitas tribuatur, qui immortali veroque Deo serviatis, ac supremam diem maneatis, qua solis micetis instar cum sanctis, regni hæreditate aucti cœlestis per Christum Jesum Dominum nostrum: sui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVI.

Dominica primæ hebdomadis. Ne supra vires in divinis studiis nitamur, ac spiritalibus animum spectaculis pascamus.

Fratres Patresque, cum arduum omne est initium, tum jejunii ingres sus mutatione ciborum atque studiorum, difficultatem quamdam et asperitatem parat. Lenitur tamen ac tractatione assidua mollitur: quo hæc pertinet sententia, *Omnis disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ* [47]. Quamobrem nos quoque una hebdomada jejunii transmissa, in posterum alacriores per experientiam reddamur, alacritatem scientes corpus juxta animumque firmare, levia comparantem quæ gravia sint, proclivia quæ ardua, uti segnities contra gravia quæ levia sint, ardua quæ proclivia. Neque vero in studiis supra vires nitamur, quin cum spiritali quadam valetudine tueamur et corporis sanitatem: quid enim prodest accelerare in principio, ac mox ruere? ut circumspecte potius sit eundum, ad distantiam tuenti diversorii. Sed quoniam quæ contentionem habeat dies parere ignaviam solet, honestis occupationibus et spiritalibus animum spectaculis pascamus, non his mundanis, in quibus inest vanitas, ærumnæ, confusio, ac amaror, sed quæ cum dulcedine sunt lætitiaque permista. *Dei sum recordatus*, ait ille [48], *ac gravisus*. Igitur in Deo mens defigitor, in cœlestibus visis, in paradisi pulchritudine, in æternis mansionibus, in angelorum tripudiis, in superna vita; ubi sint pii noxiique manes, cujusmodi adventus prælustris Dei et Servatoris Jesu Christi futurus: sub quem ex oraculo divino *cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur* [49], tum autem ut animus conjux quisque corpus assumet, quam numerosa sit hominum corona, ab Adamo et ævi decursum pertinens, quam terribilis Christi vultus, soliis radis præfulgens, ecquam ejus vocem audiemus ad extremum, quæ instauratio futura tum justis ad cœleste regnum ascitis, tum in perennes pœnas sontibus dimissis: hæc nos, fratres, par est curare, ac cogitare, in iisque versari, ceu qui

[44] I Cor. III, 16. [45] Psal. CX, 10. [46] Ephes. II, 21. [47] Hebr. XII, 11. [48] Psal. XLI, 5. [49] II Petr. III, 7-10.

extra mundum positi, cœlique cives, societate nulla A teneamur eorum qui carnaliter vivant, unde exstimulemur, lacrymemur, collustremur, atque hic vita obita quieta, in spem erigamur futuris perennibus bonis fruendi per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVII.

Secundæ Hebdomadis quarta. De animo a noxiis affectibus servando.

Fratres Patresque, primæ hebdomadis jejunio defuncti invicem alii quam fuerimus apparemus, graciles, ac decolores. Quanquam etsi *exterior corrumpitur homo*, ut Apostoli utar verbis, *at interior renovatur de die in diem* [50]: nam quasi corpus videmus præ deliciis pingue, et renidens per con- B tinentiam in animo consectarium credere est. Ut affictando corpore animo pulchritudinem pepererimus, eam nimirum, quam sanctus David desiderans, precabatur, *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutum* [51]: eaque ipsa et beatus Paulus confirmat Christo nos desponderi, *Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate quæ est in Christo* [52]. Viden' beneficii amplitudinem, ut sponsum habeamus Christum? viden' pronubum, ut de incolumitate nostra sit sollicitus? Ergo abditæ in cubili instar juvenculæ est animus noster, quæ ut virorum abstinet obtutu, intra cubiculum se continens, omnemque adhibens industriam quo se C incorruptam servet, dum tempus venerit nubendi, ab eumdem modum animus quoque omni studio ad noxiis peccati affectibus purum se in decessum tueatur oportet sub quem egressus corpore ceu cubili quodam, si quidem formosus est, egregiis actionibus splendens, sanctos oblectet angelos, neque injuria; sine flagitio deformis, volupe sit dæmonibus, in Christi probrum, quod tum dictu, tum cogitatu miserabile est.

Sane eam ob rem corporis repressio, et austeritas, quæ tanquam frenum carnis appetitiones retundat, se aurigatorem excutiat mentem, non hac solum tempestate, quin per omnem vitam agitatur: nam quid aliud monastica vita est quam vitiorum continentia, cogitationum magisterium, luctaque D perpes cum hostibus invisis? Acerba ea sunt (fateor) carni, sed *quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ*, uti scriptum est, *supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur* [53]. Igitur ob inaspectabilia bona, quæ vel per transennam videre optant angeli, ob sponsum cui conciliati sumus, Christum, hortor et obtestor, fratres, animos puros conservemus a noxiis salutem facinoribus, a sorditis cogitatis, quæ nos inquinent, auctore Domino, malum nec cogitantes, quandoquidem cogitando accenditur, velut ignis, desiderium, quin procul vitiis siti, ac primo incursu tentatorem propulsantes, animumque præclaris actionibus ornantes, et quæ in manibus est, continentiam alacrius obeuntes, quo puri hinc profecti, cum incredibili gaudio in cœlum commigremus, thalami lætitia cœlestis fruituri, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LVIII.

Secundæ hebdomadis sexta. De concordia, et amore ferendisque generose virtutis laboribus, regno acquirendo cælesti.

Fratres Patresque, equidem in vobis gaudeo, qui concordes obeatis, ac pacem agitetis, tempus patienter jejunii perferatis, quod ad salutem vestram, nostramque spem pertinet sane; quantum est enim in contubernio pax, et concordia bonum, malis de medio sublatis, immodestia, inquietudine, responsatione, inobedientia, detractione, superbia, ac si quæ alia flagitia sunt? Scilicet ii cum in primis commodum sibi quærunt, tum aliis exemplum propositi virtutis, quæstum hinc quoque faciunt maximum: nam quemadmodum qui noxas comparent detestationis, sic qui exacuant virtutem collaudationis sint hæredes. Neque equidem, fratres, de eximio statu: vitaque laudata decidamus, neu ab amore divino conquiescamus: siquidem scriptum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua* [54]. Enimvero qui sic diligit, non exsaturatur, non labascit, non ignavia torpet, quin igni additit ignem, ei alacritate alacritatem provocat, positis in animo virtutum tanquam gradibus, atque e robore in spiritale robur grassatur, idque incessanter. Non carnales operarios videtis, ut in futilibus ac caducis laborent! non naupegos coram cernitis, ut totum desudent diem, nec tantillam sibi requietem tribuant? Quamobrem? quo pauxillum auferant argenti et quæ usus postulat domesticus comportent. Nos diis opibus parandis, regno acquirendo cœlesti, bonis perennibus fruendis, pœnis fugiendis sempiternis, non cuncta patiamur cum omni alacritate, atque vigilantia, si vel sanguinem necesse est fundere, parati eum pro Domino impendere? Sane, obsecro, fratres, stemus animose spe gaudentes, ærumnas tolerantes, precibus instantes, manuficiis intenti, psalmodiis, versibus, lectionibus; qua occupatione teneamus animum, et ab inanibus studiis abstrahamus, siquidem desidia mater peccati est, labor animi custodia.

Non tamen ut ea propter de statu dejiciamur, quin præferentes morigerationem, modestiam, adjurationem proximi, cæteraque cuncta quæ ad animi

[50] II Cor. IV, 16. [51] Psal. XXIX, 8. [52] II Cov. XI, 2, 3. [53] II Cor. IV, 17. [54] Deut. VI, 5.

salutem conferunt; denique comprecari, et pro dispersis huc illuc fratribus, nam de iis laboro equidem quoque, quin haud contuar coram, ut evaserit quisquam. Nec non et pro me supplicantes, cui tum sermo reserando tribuatur ore, tum innocens vita, quo utrimvis ego juxta, vosque servemur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LIX.

Dominica Secundæ hebdomadis. De transeundo læte, atque expedite jejunio, æternæ spe vitæ.

Fratres Patresque, præstans jejunium est, insignibus suis præditum: ea sunt pax, mansuetudo, serenitas, humilitas, obedientia, mutuum studium, B et quæ alia genera sunt virtutis; at jejunantibus diabolus contraria satagit obtrudere, ac præfidentes, iracundos, stomachosos, turgidos præstare, quo emolumento damnum afferat majus. Nobis quidem faciendum non est ut impuri consilia nescire videamur, placideque, leniter, mansuete ac composite obeundum, benevole invicem ferendis, qui id Deo acceptum non ignoremus; etenim, nec si collum ut manubrium repandes, et saccum insternas, cineremque; sine his ei perplaceas. Sane cum jejunio reprimitur, arescitque corpus, tum animus dilatatur, ac refloret: nam *quantum is qui foris est noster homo corrumpitur*, ait ille, *tantum is qui intus est renovatur de die in diem* [55]; rursumque: *Id quod in præsenti est momentaneum, et leve tribulationis nostræ, supra modum in subli-* C *mitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis* [56]. Itaque præmium spectantes æquanimi virtutis labores patiamur: *Deo, et Patri gratias agentes, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ* [57]. Scilicet non ejus sine macula corpus, atque sanguinem in dies percipimus; quo quid suavius? quid delicatius? siquidem vescentibus eum pura conscientia perennis vita quæritur. Non quotidie cum Davide, aliisque sanctis Patribus consuescimus, tractandis monumentis; quæ hac animo major consolatio? Non humanitus affinium, mundique studium, abrupimus; quid hoc beatius quoque, ac sublimius? D *Nostra conversatio in cœlis est: unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humanitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem quæ etiam possit subjicere sibi omnia* [58]. Quamobrem gaudeamus, fratres, et ovemus, omni despuenda voluptate. *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni. Exortus est sol cum ardore, et arefecit fenum, et flos ejus de-*

A *cidiit, et decor vultus ejus deperiit* [59]. At virtutis manet in ævum functio. *Tristatur aliquis vestrum?* (Dei germanus inquit) *oret. Æquo animo est? psallat* [60]. Noxio ullo scelere tentatus, ut assidue tentator urget, sustineto audiens dicentem: *Beatus qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea* [61], ait Dominus: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LX.

Tertiæ Hebdomadis quarta. De repentino hinc abscessu; et a fœdis desideriis accurate prohibendis sensibus animoque.

Fratres Patresque, haud debebamus, sancto præsente Patre ac magistro, verba facere, sed tamen pro consuetudine paulum quiddam dicamus. Ergo ætas nostra, uti cernitis, quot diebus carpitur, ad mortemque propinquamus, atque hinc abscedere necesse est, et ad Fratres Patresque jungi, ut vigil opus sit attendio, ac mens instructa. Sane historiam legi (13) audivimus diluvii atque hanc Dominicam in Evangeliis sententiam, *Quemadmodum in diebus Noe epulabantur, potabant, matrimonia contrahebant, emebant, vendebant, et repente irruit diluvium, sic erit et in adventu Filii hominis* [62-67]. Ac fors miramur ut tum agebant securi, nec trepidi, atque timidi, igitur videamus ne quod incessimus, eodem inscii teneamur ipsi. Enimvero haud jam paratur arca, quæ centum expleatur annis, quin referta in dies spectatur, in quam subeundum est, jam quotidie mors obitur, unoquoque abeunte fratrum, nostraque hæc illorum est atrocior fortuna, ut summa adhibenda cautio sit. Nec pol veto quin edamus, bibamus, vestimentis induamur (non id equidem sentio), sed seu edamus, seu bibamus, seu quid agamus, cuncta ut in Dei gloriam agamus [68], neu quam Judæis, Græcisve, aut Dei Ecclesiæ offensionem præstemus, quod Apostolus jubet, sane cohortor, sane obsecro, fratres: *Implete gaudium meum*, ut ejusdem utar verbis, *quo idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idem sentientes, nihil per contentionem nec per inanem gloriam, sed in humilitate, superiores sibi invicem arbitrantes* [69]. In primisque sensus coercentor, visus, auditis, odoratus, tactus, gustatus, per quæ mors irrumpat; animus refrenator, ne ad nefaria feratur, neu fœdis nequidquam inhærescat, neu simulacra fingat vitiosa, neu scelerata desideria concipiat, unde emolumentum, ac volumptas minime capiatur, quin (14) dolor contra, et calamitas, ut usum præstemus nullum. Igitur una est in qua acquiescamus voluptas animus purus, ac vacuitas spectans

[55] II Cor. IV, 16. [56] Ibid. 17. [57] Coloss. I, 12. [58] Philipp. III, 20, 21. [59] Isa. XL, 6, 7. [60] Jac. V, 13. [61] Jac, I, 12. [62-67] Matth. XXIV, 27. [68] II Cor. V, 31. [69] Philipp. II, 2, 3.

(13) Vat. sequor in quo est, ἀχούομεν, non ἀχούωμεν. Sensum, non verba citat ex Matth. XVIV, 37.

(14) In Vat. ὀδυνώμεθα, lege pro ὀφυνόμεθα, quod non assequor.

libidines. Quam ad voluptatem evocati, et quod e libidinum vacuitate gaudium nascatur, ne ignavia torpeamus, quin properemus, atque urgeamus serio defectum omnem studio instaurare, Deum habitori propitium : nam prope est se exspectantibus Deus. Eaque obita vita, cœleste regnum consequemur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXI.

Tertiæ hebdomadis præparatoria. Committendum non esse ut periculis nos objectemus, ac de jejunio.

Fratres Patresque, heri tempestas, hodie tranquillitas, heri tumultus, hodie quies. Sane habentes Deo gratiæ, qui et depulit periculum, et vos constabilivit, qui infracti manerctis in exspectatione minarum, hoc verorum Christianorum, hoc germanorum monachorum est, perpetuo instructos esse ad discrimen pro virtute, nihil divino antiquius præcepto quidquam ducere. Igitur aggressi se locuti quæ locuti sunt hostes, recessere, non tam vobis consternatis, quam ipsi reveriti. Vobis quidem præmium Deus tribuat luculentum, qui quos causa vexari animum induxistis ; etenim, ut est misericordiæ largus, virtutem capescentem vel ob propositum muneratur. Quanquam nec depulsum est periculum, quin hæret etiam etiamque maxime quod edicta passim a principibus eduntur ne quis hæreticæ consuetudinis sinatur exsors. Ergo audiamus Apostolum dicentem : *In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quemadmodum oporteat vos unicuique respondere* [70], qua sententia docet nec temere nos periculis objectare, nec rursum Dei sermonem subticere ; nam *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ* [71]. Atque hæc hactenus, nunc provectum jejunium est, ac magis magisque nos instigat niti alacriter in posterum, ut cuique videatur, non tristes, aut coactos. Hilarem enim jejunatorem amat Deus. Etsi cœnobiaca regula aut permittit ex sua quemque libidine regi, normaque hæc est continentiæ subditis communis, propriæ coercitio voluntatis. Igitur eximium est jejunium, quod vitia domet, subigatque spiritui carnem ; eximiæ lacrymæ, quæ animum abluant, et extergeant a flagitiis, purumque comparent Deo, eximia comprecatio, quæ mentem aligeram præstet, ac contubernalem Deo reddat eximius amor, qui sua passim et proximi frugem negligat ; eximia alacritas, quæ labores leniat, quasique juventa animum imbuat, senem molita juvenem. Quamobrem læti, alacresque simus, tempus est psalmodiæ ; prodeamus studiose, opificii; operemur sedulo, silentii : sileamus honeste, alloquii? alloquamur circumspecte, atque ut semel dicam, honeste omnia, decenterque geramus quemadmodum jubemur, citra tumultum ac verborum insolentiam siti. Jam congeniculationi modus adhibetor, et solemnis versificatio pro cujusque viribus obitor, corporis simul sanitate tuenda. Ac pacis Deus ad dierum principem, Christi resurrectionem, perductos regno augeat cœlesti, ubi non est *esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium*, uti scriptum est, *in Spiritu sancto* [72], quo large imbuamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXII.

In sanctos XL Martyres, de Dominicis imitandis suppliciis.

Fratres Patresque, quam honesta accidit nobis ab hoc monasterio secessio; nam cur liberias nostra ex aliena censeatur conscientia? cur præterquam quod frugem nullam facimus ? serio nos insuper multemus ; Igitur quantum licuit, ac permisit tempus indulsimus ; nunc cum tempore vocante oppugnationem pro Christo detrectarint, quemadmodum et alii nonnulli, audienda hæc vaticina sententia est : *Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus* [73]. Sin alii aliter in iis faciunt, rationem Deo reddent in die judicii; mihi quidem per flagitium videtur his concedas, an hæreticos toleres. Cæterum videtis ut discidium hoc a mundo compulit abstractos ad miserias, ærumnas, famem, vexationem carcerem, necem. Quanquam superare in his omnibus pro studio debemus, quo nos prosequatur Deus, qui animum se conspicatus sitientem, consolidat, quo ferre pro se supplicia queat. Testimonio sunt cum alii, tum sancti XL Martyres, quorum impræsentiarum egimus memoriam : nam equidem nefas dicere est natura quam nos alia præditos fuisse, sed amore Deum ex animo complexi, e calamitate robur contraxere, qui invisum corporati hostem vincerent, ac tale tantumque prælium conficerent, quod Christiani omnes celebrant. Enimvero felicem qui vel tantillum Christi suppliciis communicet, ad necem petatur, æque ac petitus ille est ; comprehendatur ut ille, contumeliis laceretur ut ille, vapulet ut ille, in carcerem compingatur, ut ille. Jam videsis et cur exaratum. *Si commortui sumus, et convivemus ; si sustinebimus et conregnabimus : si negaverimus, et ille negabit nos ; si non credimus : ille fidelis permanet, negare seipsum non potest* [74], huic promissa ! quæ et cujusmodi minæ ! De cætero demus operam, fratres, certemus, quæ jam Christi obita beneficio sunt, minime pudefacere, exsilia, compedes flagra. Et si haud compediti omnes sumus, haud multari omnes flagris, sed nimirum vitæ hoc societas miseriarum quædam est societas ; nam seu unum dolet membrum, cuncta

[70] Coloss. IV, 5, 6. [71] Hebr. X, 38. [72] Rom, XIV, 17. [73] Isa. LII, 11 ; II Cor. VI, 17. [74] II Tim II, 11, 12.

condolent ; seu cohonestatur unum, cuncta gratulantur. Quin simus amplius unum corpus, unaque mens, ut in unam spem acciti, et vocati, Christum caput habentes, quo, accepti Deo, cœleste regnum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXIII.

Historicus de Christianis per Bulgariam in sancta Quadragesima ob esum carnium peremptis.

Fratres Patresque, libet hac Catechesi narratione quadam vos ad lætitiam cohortari, ea est hujusmodi. In Bulgaria, ut explorate conscii retulere, sceleratum a principe exiit edictum, fratres manu captos Christianos carnibus per Quadragesimam vesci, dictoque vitam obsequentes habere, inobsequentes perimi. Qua confirmata impii promulgatione, cœtus agitare, et fletum frequentes, ac lamenta cum uxoribus, liberisque ducere, hinc legis studio Christianæ, illinc corporalis terrore mortis, denique (heu nuntium miserandum) victi, infami jusso succumbere. Ergo his avulsi quatuor, et decem, ex adverso stantes, hortari ne cederent, neu obsecundarent, citraque legem Christianam carnes comessent. Quibus in verbis occurrere vulgus, et obtestari, cederent necessitati, neu temere se irent perditum, rursumque per pænitentiam resipiscerent, at non illi credere, ac remollescere, Deum spectantes, et beatitudinem promissam. Hoc eorum Scytha perspecto implacabili obnixu, consilium capere per unum cæteros expugnandi, interfectique liberos atque conjugem Scythis mancipio tribuere, ut emolliti hinc cæteri traherentur: qui inflexi manere magis. Christianos se exclamantes, mortuique partiarios fratris, igitur in ea professione excarnificati et ipsi, in Domino decessere. Videtin'ut nunc regni Evangelium divini obeatur, quoque ? *Qui amat patrem aut matrem*, inquit, *plus quam me, non est me dignus : et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* [75]; ac rursus : *Nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere ; sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* [76]. Ergo hi præstandis Evangelicis præceptis morem Deo gerentes, martyrii se corona obligarunt, sanctos imitati Machabæos, duplo numero : siquidem ii septem, hi quatuorde iique ne suillam gustarent contra legem, h carnem ullam caperent præter normam Chr nam ; quod absolutius quodammodo vide quippe erat iis omnino interdicta suilla : his li in necessitate uti ; quamvis neque damnar ait divinus Basilius, sed quia profectum era Scythis edictum, ad religionis præjudicium ctans, animum non induxerunt : quin pro Cl amore cuncta in secundis habuerunt. O bea mos viros ! o felicissimum mercatum ! uno poris momento quietem pacisci sempiternam vero qui ad hæc respondebunt qui hæreticam suetudinem præjudicium negent? nam si Chri nitatis præjudicium ajus carnium est, quanto gis consuetudo nefariis operata sacris ? Ubi autem qui positum in imagine Christi marty diffitentur ? etenim si martyres sunt qui refugere carnium, quanto hoc illustrius marty est, qui eum minime abnegemus? Sed ten obsiti nimirum, tenebrosa loquuntur, vitii suis alios quoque impedire satagunt : nos qui fratres, clementem cohonestemus herum, q cohonestantes cohonestet, nostraque etiam m ria martyres ostendat, atque id serio cum a reputemus.

Quod si aspectu viles homunculi, parum d uxorii, aucti liberis, cuncta præ Christi st projecere, quanto nos debemus magis, inju mundo extorres, ubi tempus vocet, æmulat duci sanctorum ? Sed id quidem uno præsti die, ac simul Christus vocabit : nunc perste in martyrio quod in animo situm, et perenne Ne Baali accidamus, fratres, neu impetiti co tis pareamus, quin ignea maligni tela exsti mus lacrymis, precibus, animi quibusdam st lis, cæteris afflictationibus corporis, dicturi e cum Apostolo : *Quotidie morior per vestram riationem, quam habeo in Christo Jesu Domin stro* [77] ; ac cum Davide: *Propter te mortific tota die æstimati sumus sicut oves occision* cum quibus cœlestis regni hæreditatem ade per Christum Jesum Dominum nostrum : cui ria et imperium, cum Patre, ac sancto Sp nunc et semper, in omnemque perpetuita Amen.

SERMO LXIV.

In Annuntiationem prior. De corporata Domini nostri Jesu Christi œconomia agitandisque spiritalibus feriis habitus Annuntiationis die.

Fratres Patresque, adest Annuntiatio, agiturque Dominicarum princeps feriarum : ut non hoc solum feriari sit necesse, quod vulgus hominum

ΛΟΓΟΣ ΞΔ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομί: τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι πνευματικῶς ἑορτάζειν (b) ῥηθεῖσα ἐν τῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· ὁ Εὐαγγελισμὸς πά καὶ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν ἐστιν ἡ πρώτη· καὶ λομεν ἑορτάζειν, οὐχ ἁπλῶς κατὰ τοὺς πολλούς,

[75] Matth. x, 38. [76] Ibid. 28. [77] I Cor. xv, 31. [78] Psal XLIII, 22.

VARIÆ LECTIONES.

(a) Cod. οἰκονομίας. (b) Cod. ἑωτάζειν, et sic infra.

A μετὰ κατανοήσεως καὶ σεβάσματος τοῦ μυστηρίου. Τί δὲ τὸ μυστήριον; Ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, μεσίτῃ ἁγίᾳ Παρθένῳ χρησάμενος, ἐν αὐτῇ τε οἰκήσας καὶ ἐξ αὐτῆς ἑαυτῷ (c) ναὸν (d) ἀναπλάσας, καὶ τέλειος γενόμενος ἄνθρωπος. Διὰ τί; Ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ (e), καθὼς γέγραπται. Ἵνα τὴν υἱοθεσίαν (f) ἀπολάβωμεν· ἵνα μηκέτι ὦμεν δοῦλοι, ἀλλ' ἐλεύθεροι· μηκέτι ἐμπαθεῖς, ἀλλὰ ἀπαθεῖς· μηκέτι φιλόκοσμοι, ἀλλὰ φιλόθεοι· μηκέτι κατὰ σάρκα περιπατοῦντες, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα περιπατοῦντες (g) τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος· τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη. Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἐχθρὸν (h) εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ (i) ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ B δύναται. Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.

Αὕτη ἐστὶ, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, ιτοῦ μυστηρίου ἡ δύναμις· καὶ διὰ ταῦτα ὀφείλομεν (j) πνευματικῶς ἑορτάζειν, καὶ πνευματικῶς ἀναστρέφεσθαι, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πραότητι, ἐν εἰρήνῃ, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὡς ἂν μὴ κενὴν καὶ ἄπρακτον τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν (k) τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἀνύωμεν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ ὀφείλομεν καὶ προσεύχεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Διὰ τί; Ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθεν, ἵνα σώσῃ (l) τὸν κόσμον, καὶ ὁ κόσμος ἀθετεῖ αὐτόν. Ἀθετοῦσιν αὐτὸν φυλαὶ καὶ γλῶσσαι· ἀθετοῦσιν αὐτὸν τὰ βάρβαρα ἔθνη· ἀθετοῦσιν αὐτὸν οἱ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικεκλημένοι τὸ ἅγιον· οἱ μὲν διὰ C πίστεως ἐν διαστρόφου, οἱ δὲ διὰ πονηροῦ βίου. Τί δ' ἔδει ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησεν; Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος γέγονεν (m)· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι (n) θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἔδωκεν ἡμῖν ἐσθίειν τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ πίνειν τὸ αἷμα (o) αὐτοῦ· ἠξίωσεν ἡμῶν καλεῖσθαι πατὴρ, ἀδελφὸς, κεφαλὴ, διδάσκαλος, νυμφίος (p), συγκληρονόμος, τὰ ἄλλα πάντα ἃ οὐκ ἔστιν εὔκαιρον λέγειν. Καὶ ὅμως ἀθετεῖται, καὶ ὅμως φέρει· Οὐ γὰρ ἦλθον, φησὶν, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν, ἀδελφοί; Ὅτι οἱ D γνήσιοι μαθηταὶ ἐν ταῖς ἀθετήσεσιν τῶν συμμαθητῶν λυποῦνται, δεικνύντες τό τε πρὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ τὸ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀγαπητικόν· ὡσαύτως καὶ οἱ γνήσιοι δοῦλοι ἐν ταῖς ἀποστασίαις τῶν ὁμοδούλων τὸ αὐτὸ πάσχουσιν.

Διὰ τοῦτο προστάσσει ὁ μέγας Ἀπόστολος ποιεῖσθαι ἡμᾶς δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας (r) ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ὑπεροχῇ ὄντων. Αὐτὸς

facit, quin cum intelligentia, venerationeque mysterii. Ecquod est autem mysterium Deo natum hominem natum fieri, tanquam sequestra usum sancta Virgine, et in ea stabulatum, ædemque inde quamdam sibi molitum, hominemque factum perfectum. Quamobrem? ut eos qui sub lege erant redimeret, quemadmodum scriptum est, et adoptione donaremur, non jam servi porro, sed ingenui futuri non affectibus concitati, quin liberi, ac soluti; non mundi, sed Dei amantes, non carnaliter obeuntes, sed spiritualiter. *Qui enim secundum carnem obeunt, quæ carnis sunt sapiunt; qui vero secundum spiritum; quæ sunt spiritus sentiunt: nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita, et pax; quoniam sapientia carnis inimicitia est in Deum: legi enim Dei non subjicitur; nec enim potest, Qui autem in carne sunt. Deo placere non possunt* [79].

Hæc est brèviter vis mysterii: eaque de causa feriandum est nobis, et obeundum spiritaliter, pietate, probitate, amore, mansuetudine, pace, lenitate, benevolentia, animi sanctimonia præditis, ne segnem, ac inanem Domini nostri Jesu Christi procurationem, quantum inest in nobis, præstemus.

Nec non et pro mundo comprecari tristarique debemus: Quid ita? quod venit ad mundi incolumitatem Dei Filius, mundusque eum serio repudiat, tribus, linguæ, barbare nationes, et qui augusto ejus nomine vocentur, partim fide corrupta, partim flagitiosa vita. Quid factum oportuit, neque fecit? homo effectus, qui Deus esset, se dejecit, ad necem morigeratus, ac pol Crucis [80]; corpus vescendum præbuit, bibendumque cruorem; nec dedignatus est nomirari pater germanus, caput, magister, sponsus, coheres, aliaque cuncta, quæ referre sit alienum; et repudiari patitur tamen, nam *Non veni*, inquit, *ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum* [81].

Ecquid ergo in his, fratres, dicendum est? genui nos discipulos in condiscipulorum dolere repudiis, tum præceptoris, tum condiscipulorum ostendentes amorem: idemque genuini servi in conservorum perfidiis sentiunt.

Itaque jubet magnus Apostolus *obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones obire pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt* [82], de se id alibi testatus in hæc

[79] Rom. VIII, 5-7. [80] Philipp. II, 8. [81] Joan, XII, 47. [82] I Tim. II, 1, 2.

VARIÆ LECTIONES.

(c) Cod. ἑαυτῷ. (d) Cod. ναιὸν. (e) Cod. ἐξαγοράσει. (f) Cod. υἱωθεσίαν. (g) Rom. VIII, 5, ὄντες. (h) Rom. VIII. 7, ἔχθρα. (i) Cod. οὐχ. (j) Cod. ὑφείλωμεν. (k) Cod. οἰκονομίαν. (l) Cod. σώσει. (m) Cod. γέγωνεν. (n) Cod. μέχρη. (o) Cod. αἶμα. (p) Cod. νύμφιος. (q) Cod. εὐχαριστείας. (r) Cod, abest prop. ἐν, quæ legitur I Tim. II, 2.

verba : *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem* [83]. Viden' amoris vim ? viden' culmen amicitiæ ? Neque aliud Moses apparet Deo loquens, *Si remittis, remitte sane hanc eis noxam ; sin minus dele me quoque e tuo libro, quem scripsisti* [84].

Igitur nos quoque, ceu genuinos discipulos, non adulterinos haud nostra solum spectare par est quin et pro fratribus, totoque mundo angi, ac comprecari : ita enim accepta Deo facientes, perennis vitæ hæreditatem cernemus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXV.

In Annuntiationem secunda. De Virginitate.

Fratres Patresque, posteaquam adest Annuntiatio, pauca quædam ex ea vobis disserere conabor, hinc ostendens virginitatis summum esse votum, quod amplecti meruimus. Nam cui Gabriel dixit angelus. *Ave, gratia plena ; Dominus tecum* [85] ? non sanctæ Virgini Mariæ ? Ex qua corpore contracto Deus, et Verbum homine se devinxit ? Non ex beata Virgine ?

Scilicet virginitas est quæ cunctorum edidit vitam regina virtutum, sponsa, atque pronuba Christi. Ac, si placet, Paulum dicentem audiamus, *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo ; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Divisæque sunt mulier, et virgo : innupta cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta et corpore, et spiritu : quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, qnomodo placeat viro* [86]. Viden' orationis vim, quemadmodum haut otium ducant nuptiæ Dominica curare, sed mundana ? ut virginitati potior tributa pars sit.

Quin primas in cœlesti quoque regno obtinet virginitas : siquidem in beati Joannis Apocalypsi legitur in hæc verba : *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt* (15) *hi sunt qui sequuntur Agnum, quocunque ierit* [87]. Papæ, qua

A τοῦτο περὶ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγων. Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὅτι λύπη μού ἐστι μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· εὐχόμην (*s*) γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν (*t*) κατὰ σάρκα. Εἶδες ἀγάπης δύναμιν ; Εἶδες ὕψος φιλίας ; Τοῦτο καὶ ὁ Μώσης φαίνεται πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, κἀμὲ ἐξάλειψον (*u*) ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας.

Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, ὡς γνήσιοι μαθηταὶ, οὐ νόθοι, οὐ μόνον ὀφείλομεν τὸ καθ' ἑαυτὸν σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ λυπεῖσθαι, καὶ προσεύχεσθαι. Οὕτω γὰρ τὰ ἀρεστὰ Κυρίῳ ποιοῦντες κληρονόμοι γενησόμεθα ζωῆς αἰω- B νίου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΞΕʹ.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν λόγος βʹ. Περὶ παρθενίας.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἐπειδὴ ὁ Εὐαγγελισμὸς πάρεστι, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὑμῖν βραχέα τινὰ πειράσομαι (*v*) διαλεχθῆναι, δεικνὺς ἐντεῦθεν, ὡς μέγιστόν ἐστι τὸ τῆς παρθενίας ἐπάγγελμα, ὅπερ ἀσπάσασθαι κατηξιώθημεν. Τίνι γὰρ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εἴρηκε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη (*x*), ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ; Οὐχὶ τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ Μαρίᾳ ; Καὶ ἐκ τίνος σαρκωθεὶς ἐνηνθρώπησεν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ λόγος ; Οὐκ ἐξ αὐτῆς τῆς μακαρίας Παρθένου ;

Παρθενία τοιγαροῦν ἐστιν ἡ βλαστήσασα τὴν ζωὴν C τῶν ἁπάντων. Παρθενία ἐστὶν (*y*) ἡ βασίλισσα (*z*) τῶν ἀρετῶν. Παρθενία ἐστὶν ἡ νύμφη καὶ νυμφεύτρια (*a*) Χριστοῦ· καὶ, εἰ βούλεσθε (*b*), ἀκουσώμεθα τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ (*c*) καὶ ἡ παρθένος· ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾗ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. Ὁρᾶτε τοῦ λόγου τὴν δύναμιν· πῶς οὐκ ἄγει σχολὴν ὁ γάμος μεριμνᾷν τὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ τὰ τοῦ κόσμου ; Τῇ παρθενίᾳ οὖν ἡ ἀγαθὴ μερὶς ἀποκεκλήρωται.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν παρθενία (*d*) τὰ πρωτεῖα φέρεται· καὶ γοῦν γέγραπται ἐν D τῇ Ἀποκαλύψει τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τάδε· Οὗτοί εἰσιν (*e*) οἳ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσι· οὗτοί εἰσιν (*f*) οἱ ἀκολουθοῦντες

[83] Rom. IX, 1, 3. [84] Exod. XXXII, 31, [85] Luc. I, 28. [86] I Cor. VII, 32, 34. [87] Apoc. XIV, 4.

VARIÆ LECTIONES.

(*s*) Addi hic codex pluribus illis potest, qui hoc loco legunt εὐχόμην pro ηὐχόμην. (*t*) Abest μου, quod penes Paulum legimus. (*u*) Cod. ἐξάληψον. (*v*) Cod. Βράχεα et πειράσωμαι. Post πάρεστι deest περί. (*x*) Cod. κεχαριτομένη. (*y*) Cod. ἔστιν et sic porro. (*z*) Cod. βασίλεισσα. (*a*) Cod. μεριμνητρία. (*b*) Cod. βούλεσθαι. (*c*) Noruat eruditi, multiplicem esse tum apud Græcos tum apud Latinos et legendi et interpungendi hujus loci rationem. Retinendam porro hic eam censui, quam in codice reperi. (*d*) Cod. παρθενεία. (*e*) Cod. hic et infra, οὑτοὶ εἶσιν. (*f*) Cod. Barber. omittit voces, οὗτοί εἰσιν.

NOTÆ.

(15) Deerant in nostro, quæ ex Vat. addidi.

τῷ ἀρνίῳ ὅπου ὑπάγει. Βαβαὶ τῆς παρεδρίας, ἧς ἠξιώθησαν οἱ τὴν παρθενίαν ἑλόμενοι (g), οἱ συνεπόμενοι Χριστῷ καὶ συνευφραινόμενοι.

Ἀλλὰ σκοπήσωμεν, ἀδελφοὶ, ὅτι καθόσον μέγα, καὶ ὑπερφυὲς τὸ κατόρθωμα, κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ λυμεὼν (h) τῆς ζωῆς ἡμῶν διάβολος ὑπὲρ πάντα τὰ πάθη ἐν τούτῳ πειρᾶται ἡμᾶς καταβαλεῖν. Καὶ ὅσους μὲν κατέβαλεν ἐξ αἰῶνος, τίς ἂν καὶ ἐξαριθμήσειεν; Ὡς δὲ ἐγὼ ἤκουσα παρὰ τοῦ εὖ εἰδότος, ὅτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἄνδρα πολλοῖς ἔτεσιν ἐξησκηκότα καὶ θαυμαστὸν τῷ βίῳ τοσοῦτον ἴσχυσεν ὑποσκελίσαι ὁ δράκων, ὡς μὴ μόνον ἔξαρνον αὐτὸν γενέσθαι τοῦ ἁγίου σχήματος, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα περιάγειν μοιχικῶς. Οὗ τί ἂν γένοιτο ἐλεεινότερον; Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου τεχνάσματά τε καὶ ἀποτελέσματα.

Ἡμεῖς δὲ, παρακαλῶ, ἀδελφοὶ, φυλάξωμεν αὐτοὺς, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, αἰδούμενοι τὸν νυμφίον ἡμῶν Χριστόν· μὴ προδιδόντες τὸν ἐμπιστευθέντα θησαυρὸν τῆς παρθενίας· μηδὲ ταὐτὸν πάθοιμεν τοῖς ἰχθύσιν, οἳ δελεάσματι σαρκὸς τὸ ἄγκιστρον καταπίνοντες, τὸν θάνατον εὑρίσκουσιν· ἄγκιστρον γάρ ἐστιν ἡ ἡδονὴ φθείρουσα, οὐχ ἡδύνουσα, θανατοῦσα, οὐ ζωογονοῦσα· ἧς ῥυσθείημεν (i) δυνάμει Θεοῦ δυναμούμενοι, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὀφθείημεν εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, ἵνα νικητικῶς τῶν ἐνθένδε μεταχωροῦντες τύχωμεν βασιλείας οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, κ. τ. λ.

A prærogativa sunt affecti qui virginitatem complectantur, ut Christum triumphabundi comitentur?

Quanquam reputemus, fratres, quam ingens et incomparabilis functio est, tam nos, vitæ pestem, diabolum præ cæteris sceleribus hoc prosternere moliri. At quot in omni memoria prostraverit quis enumeret? certe in Asia nunc quoque, ut de quodam intellexi probe conscio, quemdam compluribus anni exercitum, vitaque memorabili, tam profligate dejecit, ut non sacrum modo negarit habitum, quin mulierem adulterio circumductet: quo quid miserabilius? Atque hæ diaboli sunt artes et facinora.

B Nos quidem, fratres, cohortor, ceu oculi se quisque pupillam tueamur, sponsum reveriti Christum, neu creditum virginitatis thesaurum prodamus, idemque patiamur quod pisces, qui carunculæ inescatione hamum glutientes, se induunt in mortem; namque hamus est voluptas perdita, non jucunda: lethifera, non vitalis. Qua divinis viribus firmati liberemur, et in futurum sinceri, ac insontes videamur, dum spiritum ducamus, ut ovabundi hinc profecti, cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVI.

Mediæ hebdomadis *quarta. Pascha hoc simulacrum esse futuri et æterni, deque patientia ac fortitudine.*

Fratres Patresque, jam prætereguitat Quadragesima, animusque Pascha impendente lætatur, ceu conquieturus in eo, et tanquam rude donandus multorum laborum. Quorsum hic institutus mihi sermo est? quod vita omnis nostra quasi quædam Quadragesima est, æternum intuens Pascha. Nostrum hoc quidem, etsi venerandum et ingens simulacrum tamen est illius; uti prædicant (16), Patres, siquidem hoc diecula est ac præterit, illud in comitatum æternumque est.

Unde tristitia, dolor, lamenta profugere; ubi gaudium, lætitia, triumphus sempiternus; ubi murmur feriantum, cœtusque agitantum corona, et jugis spectaculum lucis; ubi felix Christianum prandium, D perennibus bonis referta mensa, potus novitius, de quo ait Christus: *Non bibam amodo de hoc genimine viris, dum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei* [88]. De quo regno in cœlos abiturus discipulos alloquitur in hæc verba: *Vado parare vobis locum, et si abiero paratum vobis locum, iterum* C *venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis* [89]. Ac rursum: *In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me et ego in vobis.* Et alibi: *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi* [90]. Quæ non ad apostolos solum, quin ad nos pertinere quoque hæc ejus est sententia: *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint* [91]. Quid his consolabilius verbis? quid reverentius? quam non emolliant mentem? quem animum non pungant? Vel lapidem fors naturam, dicat quispiam, nedum cor humanum. Atque hæc cogitantes tulere quæ tulere sancti, ærumnas pro gaudio ducentes, res arctas pro amplis, certamina pro deliciis, exercitationes pro quiete, necem pro vita: igitur nos quoque, qui idem urgemus stu-

[88] Matth. XXVI, 29. [89] Joan. XIV, 3, 4. [90] Joan. XVII, 23, 24. [91] Ibid.

VARIÆ LECTIONES.

(g) Cod. ἐλώμενοι. (h) Cod. ὀλυμαιῶν: Barberin. omittit artic. ὁ. (i) Cod. ῥυσθήημεν.

NOTÆ.

(16) Nazianzenum lege Orat. εἰς τὸ ἅγιον Πάχα.

dium, pariterque quærimus Pascha, præsentia, cohortor, animose, ac fortiter feramus, non labantes, non ignavia torpidi, quin fervidius exciti; observantes et improbum serpentem qui varietatem in nos exerceat vitiorum, in angelum se lucidum diffingat, res insolenter convertat, tenebras lucem, amarum dulce ostentet. Sic decessorem inescavit Adamum oculis præstrictis, ac formosum molitus quod formosum non esset atque hinc per eum pomario proscripsit. Nos quidem certe usus quis sit edocti, scilicet impostor, haud prodeamus Dei præceptorum pomario neu præbendo fructu formoso, aciem eo mentis, aut corporis dimittamus, posteaquam inescamur, sed obtulum omni ope fugiamus. Ecquis est autem fructus qui formosus appareat? studium carnis, pravum noxii cujusque vitii desiderium. Quorum detrectando periculo, incolumes evademus, et Pascha in ævum cum sanctis obeamus, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVII.

Mediæ hebdomadis sexta. Vitiis obire, ac virtutibus reviviscere, id demum esse feriari quotidie Dominique Deo Pascha agitare.

Fratres Patresque, dies imminet Paschæ posteaquam Deo duce medium jejunium præteriimus. Sed quid autem properamus Pascha occupare, quod adeat, abeatque? non id annorum permultis egimus curriculis? Igitur præsens transibit quoque; nihil est enim in hoc sæculo constans, quin dies umbræ labuntur instar, vitaque nostra ceu pernix equus decurrit, dum urgeamur ad metam. Quid? annon, ait, amabile Pascha est? sane, fateor amabile vel in primis, sed quod in dies obeatur. Quodnam? expurgatio scelerum, contritio cordis, lacrymæ ab compunctione profectæ, puritas conscientiæ, terrestrium carnificina membrorum, adulterii, impudicitiæ, libidinis, noxii desiderii, ac quæ aliæ sunt fanaticæ noxæ. Quæ qui paraverit, non in annum semel, sed, ut sic dicam, quotidie Domino peroptabile celebrat Pascha; at qui non habeat quæ dixi, vitiisque regatur, ne is feriandi sit impos: nam qui ferietur, cui Nunem ingluvies, qui carnis flagret libidinibus, qui invidia tabescat, qui immersus avaritiæ, qui ambitione possessus, qui aliis involuti sint facinoribus? nisi quis dicat sane et febricitantem valere, et naufragum vehi prospere. At non id ratio fasque patitur, nequit enim qui in tenebris versetur collustrari, nec qui sceleribus bacchetur feriari. De vobis quidem spondemus meliora conjunctaque saluti. Scilicet non aliud vita nostra est quam festi apparatus: nam videsis quæ obeantur, psalmodiam excipit psalmodia, lectionem lectio, meditationem meditatio, comprecationem comprecatio, quasi quidam agens nos, Deoque conserens orbis. Quam hæc vere splendida, et eximia vita est! quam beata, ac præfelix! Igitur demonstrato quod quærimus Pascha, serio id urgeamus, fratres venerandi, et obeamus assidue pro virili, vitiis exstincti, ac virtutibus redivivi, instar Domini; siquidem luit pro nobis supplicium, exemplar quoddam relinquens, quo vestigia sequeremur sua. Neque hæc dissero ut aliorum judices fiamus (nam suum quisque onus geret), quin perspecto, quod divinitus habeamus, beneficio, grates agamus præbitori, honoremus beneficum, vicem hero reddamus, qui non solum præsentia tribuerit, sed sincere se ad extremum colentibus bona insuper sit promissa daturus, æternum illud, et cœleste Pascha: quod adipisci omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio: cui gloria: et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXVIII.

In Ver. Oportere nos renovari in antiquum per incurrentium aspectabilium, et inaspectabilium tentationum tolerantiam.

Fratres Patresque, hieme profligata, et appetente vere, omne hoc universum reflorere videmus, hoc est, stirpes floridas, terram virescentem, aves murmurantes; cætera novitia cuncta, in iisque gaudemus, ac Max. Opt. molitorem Deum laudamus: qui hanc rerum naturam in annum reparet et convertat, neque injuria. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna ejus virtus et divinitas* [92]. Quanquam haud hic consistendum est nobis, quin ulterius eundum, intraque nos summæ rerum contemplanda ratio. Quinam? renovationem hanc habere hiemem causam: neque enim ad venustatem tetenderit, ni ante nives, imbres, ventos subierit. Ad eumdem modum animus quoque ni ærumnarum prius miseriarum, discriminum quasi quadam conspersus nive sit, nequaquam se induit in florem, aut fructificat: passusque, et fructificat, et felicitate fruitur divina, quemadmodum scriptum est: *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem; et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo* [93]. Igitur et nos, fratres, omnem patiamur ærumnam; omnem miseriam, omnem incurrentem aspectabilem et inaspectabilem tentationem, ipsum hoc quod ducimus jejunium, esurientes, sitientes, cæteris afflictationibus ferendis, quo fructificemus felicitateque divina fruamur. Neque id duntaxat, quin ad epulas Jesum invitemus; ut enim mundi nos oblectamur spectaculo, ita is animi pulchritudine nostri. Jam qui sunt fructus? amor, gaudium, pax, lenitas, benignitas, beneficentia, fides, mansuetudo, continentia: hæ huic epulæ, hæc invitatio est. Ac felicem qui eum pascat, ab quo vicissim perennibus bonis pascatur, felicem qui invitet, abs quo in cœlesti regno redin-

[92] Rom. I, 20. [93] Hebr. VI, 7.

vitetur. Vah, qui hic tecto capiat regem, gaudet ac triumphat; quo magis qui regnum Regem, Dominum dominorum? capi quidem hæc ejus indicio est sententia: *Ego et Pater veniemus, et apud eum mansionem faciemus* [94]. Ac rursum: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me, qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* [95]. Quibus editis promissis, non feramus modo, quin læti omnia feramus, tum præsentia, quam quæ rumoribus jactentur, atque metuantur, audientes Apostolum dicentem: *Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod Ecclesia* [96]; divumque Jacobum: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes* [97]. Viden' ut tentationes gaudio, ac voluptati sint ærumnæ; ita enim sunt quæ negotiatione quadam divina commutentur, atque id vitæ institutum sancti iniere. Quo nos quoque obeundo nisu, ac renisu, et eorum vestigiis grassati, cœleste regnum erciscemur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXIX.

In divi Platonis memoriam. Qui in ærumnis ac miseriis vitam transiere, incredibili alienaque dolori voluptate frui.

Fratres Patresque, cum homini omni sermonem, remve ineunti ærumnæ in primis, et difficultas quæritur, tum extremo certamine gaudium ac lætitia. Sane lacrymabundus, secundum carnem, rusticus serit, exsultabundus metit, profectusque in prælium miles lugere solet, ovabundus redit: igitur ad metam nos quoque evecti continentiæ, priorum afflictationem laborum minime recordemur, læti præsentibus, Herumque laudantes. Quin splendentis et in posterum studiis præclaris; nam equidem testor jejunii tempus egregie obivisse, sine pugna, citra tumultum, morigeros probe compunctos, suum quemque officium satis superque functos. Ac grates præpotenti Deo, qui vires contulit explendi. Idemque, fratres, exemplar capiamus sub hujus exitum vitæ, cum a sua quisque functione cessabimus, vitaque nostra Christus patefiet, Deo, et Patri regnum traditurus, auctoribus Scripturis, omni exstincta potestate, imperio, potentia; siquidem haut tum sancti supplicia, ac pro virtute sentient certamina, quin incredibili, alienaque dolori voluptate in ævum perfruentur. Quinam ii; præ lege illustres, et in lege Patres, vatesque Abrahami, ac Mosis instar; in gratia, beati Apostoli, laureati martyres? omnis sanctorum chorus, ac præ his insuper.

Eximius Præcursor, quem in (17) adulteri reprehensione regis Pater imitatus Plato est, cujus hodie memoriam celebravimus.

Ὁ μέγας Πρόδρομος, οὗ μιμητὴς ἠξιώθη γενέσθαι ἐν τῷ ἐλεγμῷ τοῦ μοιχεύσαντος βασιλέως Πλάτων, ὁ ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν, οὗ δὲ τὴν μνήμην σήμερον ἑορτάζειν ἠξιώμεθα. Fabric. *loc. cit.* pag. 280.

Cumque egregii magistri cogat necessitas egregios esse et discipulos, cognoscendo ex arbore fructu, hortor, et obtestor, gradiamur nos quoque eadem norma, iisdemque vestigiis, quibus tum ille, tum cæteri Patres fratesque de studio monastico, ac confessione quæ incumbat, remittentes nihil:

Jam enim audieritis sine dubio quid infelix Alexander admiserit, ut obedientiam juxta, et confessionem adjurarit. Quod unde contraxit, nisi qui solitarius obiret, (quod equidem frequenter solitariis objecto) studioque nummorum Judaico flagaret? igitur herum uterque gloriosum prodit, hic Judæis, ille Judæorum gregariis Iconomachis.

Ἤδη γὰρ πάντως ἠκούσατε τί πέπραχεν Ἀλέξανδρος ὁ δύστηνος. Ἐξηρνήσατο καὶ τὴν ὑποταγὴν, καὶ τὴν ὁμολογίαν. Καὶ πόθεν τοῦτο πέπονθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὸν μεμονωμένων, ὃ πολλάκις ἐγκαλῶ τοῖς μεμονωμένοις, ἐκ τοῦ φιλάργυρος γενέσθαι κατὰ τὸν Ἰούδαν. Ἀμφότεροι οὖν προέδωκαν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ὁ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ τοῖς ὁμόφροσι τῶν Ἰουδαίων εἰκονομάχοις. [Fabric. *Bibl. Græc.* Harles, 281.]

Ut merito Apostolus clamet, *Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et confixerunt se doloribus multis* [98]. Neque hic possum quin plerosque vestrum haud abs re equidem tangam. Quamobrem? quod ambitione, ac primatu homo futilis caperetur, ludicro seriam ei noxam comparastis, quasi quodam Pontifice eo creando. Quod is ludicrum, diabolo plenus, extulit in opus: indeque quod infortunium contraxit? fidei naufragium fecit, merces amisit virtutis, contristavit nauci nos quoque, Dei Ecclesiæ fraudem, quantum in se est, attulit. Sed benignus Deus qui obrutam interitus profundo mentem educit, tandem aliquando eum facti pœnitentem revocet a lapsu, et temeritas, ac futilitatis gratiam vobis faciat, omnesque nos in suum cœleste regnum conservet, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXX.

In Quadragesimæ finem. De cunctis patiendis suppliciis, et Domini ac sanctorum imitatione.

Fratres Patresque, fors contristaverit vos superior catechesis, agitari in nos pericula professa. *Sed quia hæc locutus sum vobis*, ait Domi-

[94] Joan. XIV, 23. [95] Ibid. 21. [96] Coloss. I, 24. [97] Jac. I, 3. [98] I Tim. VI, 10.

(17) Constantinum intelligit, juniorem Irenes imperatricis filium, de quo infr. Cat. 74.

nus, *tristitia implevit cor vestrum; sed ego veritatem dico*[99]. Apostolus rursum : *Mihi quidem haud dictu molestum, vobis præsidio est*[1]; itaque, cohortor, spiritali omni præsidio firmemur. Ac si in opus rumor prodeat, Deo duce, occurramus quam fortissime; sin minus, ne sic quidem alienum frugi futurum est, benigno Deo apparatum eum probante citraque plagas, et labores propositum munerante. Cæterum jam in extremis Quadragesima est, tempusque insignem attulit coronidem, id est, vitalium Servatoris recordationem vulnerum unde est qui vel maxime consolatione fruamur. Nam si Herus Deusque pro peccatis nostris est comprehensus, quid magnum si nos quoque, inutiles servi, pro eo comprehendamur? si nexus ille, ac constrictus, in custodiam ducitur, quid novum si et nos idem quod herus patiamur? enimvero vel permolestum est nequaquam hæc contingere. Quin si vel vapulare necesse est, vapulemus, si vel pugnis accipi, pugnos, si vel consputari, sputa; si vel necem denique obire, illustrem patiamur necem. Ac beatum qui vel partim Christi suppliciis communicet; hoc felicitas est, hoc immortalitas. Non audimus quid Apostolus dicit: *De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto*[2]? Ac sit diceret: Nemo me contemnat, nam equidem Regis Opt. Max. in meo corpore insignia fero. Talis erat cum beatus Ignatius, qui deiferum se vocavit, quod Christi in se supplicia ferret, tum divus Eustratius, qui in tormentis vociferatus diceret: Nunc scio in me vivere Christum. O beatissimas voces! O ter felicissimos animos! Quorumnam vero agimus memoriam? quorum celebramus natales? quibus fana augusta molimur; quorum veneramur reliquias? non martyrum? non confessorum? non sanctorum? Qui hic tanta aucti gloria, dici ac cogitari nequit, quanto et cujusmodi splendore in futuro sæculo fruentur. Hæc illa est egregia negotiatio; hic ille felix contractus, exiguis laboribus ac certaminibus æterna et immortalia parare. Quos imitemur, fratres, nos quoque, ac cum augusto sanguine nostrum misceamus; etenim potest; nam nec dispar natura est, nec mutatus qui dicat: *Videte, videte quia ego sum, et non sum mutatus*[3]. Ex æquo omnes deamat, pro omnibus defunctus, inconsumptum quoddam omnibus delicium propositus omnium salutis amans, æque ejus sunt divitiæ. Siquidem *Dives*, inquit, *in omnes qui invocant illum*[4]. Igitur eum in præsentibus invocemus, et vires ac robur animis largietur amplectamur, et hostes nostros aspectabiles, atque inaspectabiles nauci præbebit, præstolemur, ac nos resurrectionis mortuorum die, et adventus, coronabit, quem et insontes prævertamus, ac pro tribunali sistamur inculpati, defensione obita præclara per Christum Jesum Dominum nostrum: qui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXI.

Lazari Præparatoria. Cavendum nobis esse a diaboli vafritie, neu secessiones agitemus.

Fratres Patresque, Domini in Evangeliis hæc sunt verba: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua*[5]; idemque parum adfuit quin nobis quoque fieret nauci. Verum haud permisit ter Optimus supra vires affligtari, quin cum periculo præbuit et exitum, quo perferre valeremus. Neque vero quid sentiam nescitis: equidem fraternum vestrum in ærumnis connixum, ac conspirationem probo, ut acceptum Deo, et frugi, ac laudabilem, secundum hoc Apostoli effatum: *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatum est sollicitudinem? sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio*[6]. Scilicet ea verorum fratrum est affectio, quam et ratio desiderat: ait enim: *Si patitur unum membrum compatiuntur omnia membra*[7]. Ac tuere, sodes diaboli studium et industriam, quemadmodum ceu leo rugiens oberret, vestigans quem devoret, quem intercipiat, seu partim, seu solido: siquidem partim potitus, minime conquiescat, quin in pejus properet semper, dum peccati exigat mortem. Exempli causa, tentat in primis qui accessum patiamur, tum autem ut vitiosum animo loquamur ita pollutam porro mentem et infectam, habitu demovet naturæ, amentem, brutam cæcam molitus, quæ ambiat nefaria, pro luce tenebras, amaritiem pro dulcedine, mortem pro vita. Atque hæc comparata est tentatoris in nos pestis. Cæterum nos, fratres, animos omni ope tueamur, nequaquam locum diabolo dantes, qui negantes ilicet accessum, sin vincamur, quod proximum est ne polluamur. Sin id patiamur quoque, ne immoremur, atque id peccati perpetrationem devolvamur; quod evenire ex præsumptione solet, ac veterum recordatione rerum. Sed præsumptionem, rerumque novitiam, et tanquam reducem usurpationem fugiamus: nam cogitatione indidem versari quid aliud est quam mente in Ægyptum r... verti? Atque id secundum exteriorem hominem c... vendum est? secundum interiorem, quæ Apostolus jubet; *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem frugi et utilis ut det gratiam audientibus, et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia; estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis*[8]. Præterea secessiones fugiamus quoque, ut

[99] Joan. XVI, 6. [1] Philipp. III, 1. [2] Galat. VI, 17. [3] Malach. III, 6. [4] Rom. X, 12. [5] Luc. XX, 31. [6] II Cor. VII, 11. [7] I Cor. XII, 26. [8] Ephes. IV, 29-32.

auctores lapsuum : hem, intra caulam sunt fratres, tu extra es? in silentio fratres, tu gannis? dormiunt fratres, tu huc, illuc damnatis vagare locis? hinc illæ noxæ, hinc ruinæ. Quid segrege fit ove? non prædæ est feris? ad eumdem modum et qui e fratrum contubernio secedat. Sed nequaquam sic, fratres, nequaquam, quin ornate omnia, decenter, accurate, serio gerantur, quasique in oculis divinis, qui occulta æque, ac aperta, et diurna, nocturnaque speculetur, nec corporis juxta et animi motus omnes nesciat; quo sic nullam Judæis, Græcisve, aut Dei Ecclesiæ fraudem comparemus. Atque hæc hactenus, nunc cum finem habeat Quadragesima, Deum laudemus qui firmatos in ejus laboribus perfungi ea tribuit en abiit molestia, manet præmium, tenuatum est corpus, animus pinguefactus. Equidem tum pinguescatis, tum consecremini magis magisque, solidaque mens, et animus, atque corpus in Domini nostri Jesu Christi adventum irreprehensa serventur, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem.

SERMO LXXII.

Hebdomada majore de salutifero supplicio, deque submissione ac patientia, doctrina.

Fratres Patresque, sacer est hodiernus dies atque venerandus : etenim hinc auspicatur herus pro nobis supplicia sustinere crucis, ut fert hoc Davidicum dictum : *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus*[9]? siquidem convenere simul sceleratum in Dominum consilium agitantes ac negatum veterator Judas, discipulus, fraudulento suavio prodit. Ergo trahitur vinctus arbiter, cunctorum judicio sistitur, interrogatur, respondet, respondenti (o historiam horrendam) pugnum ingerentem servum leniter compellat : *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis*[10]? verborum insolentia petitur, illuditur, subsannatur, contumeliis laceratur, inspuitur, colaphis cæditur, vapulat, crucem conscendit, conscensa, pro interfectoribus precatur : *Pater dimitte illis peccatum, non enim sciunt quid faciunt*[11]; potum *fel* aceto temperatum ducit, perforatur lancea, denique moritur immortalis. Hæc sunt, ut summatim dicam, Heri supplicia : eaque qui inaudiat catus, non irascitur, non irritatur, non efferatur, non intumescit, non fratrem calcat, non invidet, non ambitione ducitur, quin submissus, ac contritus, terram se cineremque putat, societatem desiderat Christi suppliciorum, mortuo satagit conformari, quo in resurrectione particips fiat gloriæ. Vos quidem certe et communicavisse partim, et communicare Dominicis suppliciis par confidere est, nam videte ubi sitis. Non ob ejus sermonem et testimonium in exsilio ac persecutione? non olim periculum quoque compedum fecistis? non per ludibrium cruorem effudistis? aliquot athletice fratres obiere? Igitur hic nobis Dominicus triumphus, munusque suppeditat. Quoniam vero ad extremum felicitas secura nemini est, tum quod facilis conversio est, tum etiam quod incertum quid cras paritum sit, cohortor, state in Domino inflexi, et invicti, ceu uno in animo unaque mente, pariter evangelicam fidem propugnantes, nulla in re ab adversariis exterriti, aut offendiculum præbentes, quin Dei ministros undiquaque probantes, obedientia, submissione, mansuetudine, lenitate, patientia multa, nam : *Patientia*, inquit, *vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem; adhuc enim modicum aliquantulumque, qui venturus est veniet et non tartabit*[12]. Et quid autem ringimur ærumnis, ac non potius induimus animum pro Hero in dies mori? siquidem scriptum est : *Si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit nos; si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*[13]. Jam quod sensuri sunt gaudium sancti cum venientem cœlitus Herum spectabunt magnifice angelis stipatum, qui se cum incredibili triumpho coronatum vocet, contubernalis porro in omnem perpetuitatem futurus? quem habituri sunt dolorem qui Evangelium detrectarunt, jussaque repulere qui quidem pœnas dabunt, auctoribus Scripturis : *Exitum perenne a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt*[14]. Quæ contemplati, ac reputantes, fratres, magis magisque a cunctis corporis animique nos inquinamentis purgemus, sanctimoniam obeuntes in Dei timore, avidi in melius, nitentes in perfectius, vitia perosi, virtuti cohærentes, pro fraterno amore invicem benevoli, honore alter alterum præferentes, haud studii segnes spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in ærumnis tolerantes, precibus instantes qua sinceritate præditi, tum imminens digne Pascha obeamus, tum bonis frui perennibus mereamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIII.

In hebdomadum majorem. De Domini Herique nostri Jesu Christi supplicio.

Fratres Patresque, cum alias semper Domini nostri Jesu Christi supplicia ad mentem revocata animum pungunt et exstimulant, tum his maxime diebus, cum finem singula cœpere. Quænam hæc autem sanguinarium in eum consilium, Judaica comprehensio, ad necem ductatio, causæ pro tribunali Pilati dictio, interrogatio, castigatio, colaphi, sputa, contumeliæ, ludibria, crucis conscensus, manuum ac pedum suffixio, fellis degustatio, ictus lateris, et quæ cum iis alia micuere, nec capere queat mun-

[9] Psal. II, 1, 2. [10] Joan XVIII, 23. [11] Luc. XXIII, 34. [12] Hebr. X, 37. [13] II Tim. II, 12, 13. [14] II Thess. I, 9, 10.

[illegible] mortа- [illegible] linguæ. nam cogi- [illegible] nefandis arca- [illegible] neque [illegible] est qui [illegible] casu uni- [illegible] sceleratorum manus [illegible] ex æquo [illegible] est qui colligatus [illegible] palmo, ac terram mensus [illegible] fontes libravit : hic ille est [illegible] dextra, qui florum varietate uber [illegible] est qui spinis inglorie coro- [illegible] arborem consevit; [illegible] ligno infelice pendet. O immania, et [illegible] miracula [illegible] intuitus sol defecit ac [illegible] contenebravit, [illegible] sentiens concussa terra est, et perrupta saxa, cunctaque Heri injuriis conversa machina. [illegible] inanimis, ac sine sensu elementis, seu animalis sensuque imbutis, præ Dominico terrore atque usurpatione spectaculi attonitis, et immutatis, nos malum) ornati ratione, pro quibus obiit Christus, inexstimulari, ac lacrymis alieni per nos maneamus dies? scilicet non bardis simus bardiores, non lapidibus duriores? Nequaquam, fratres, nequaquam quin positi in stupore quodam divino, egregieque conversi, fletum provocemus, vitia trucidemus, injuriam compensantes injuria, vulnus vulnere mutantes, partim obedientia, partim confessione obnixa. Non videmus quot studii sint suscitabula divini, quis pro amico carcerem coluit? quis necem pro amasio suscepit? Enimvero clemens Herus pro damnatis non unum, alterumve, sed mille supplicia peregit, ut merito hæc recogitans Apostolus, vehementique divini sensu perfruens amoris, scribat in hæc verba : *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* [15] : nam eo studio nos amplexus Deus est, *ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat*, uti scriptum est, *sed habeat vitam æternam* [16]. [illegible] studio quod obmoverent hostimentum sancti [illegible] nullum, corpora sua, sanguinemque mona- [illegible] et athletice obtulure, Davidicum hoc [illegible] : *Quid retribuemus Domino pro* [illegible] *retribuit nobis* [17]? Quam nos fratres, [illegible] usurpemus quoque inexaurata ei [illegible] voluntate servientes, ac magis ma- [illegible] intentes, quo cum sanctis hære- [illegible] æternorum bonorum, per Chri- [illegible] nostrum : cui gloria et impe- [illegible] Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, [illegible] perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIV.

In Michaelem, regno [illegible] functum, tam pro fide corrupta, quam pro nefarie inducta conjuge, neu in periculis condemnemur.

Fratres Patresque, *mihi quidem haud dictu molestum vobis prædicare est* [18], inquit Apostolus, quod inops equidem pro virili quoque haud facere desistam, nunc cohortans, nunc commonens, nunc vos præmuniens, si qua effugiam [illegible] venturam immorigeris cladem.

Cæterum esse [illegible] nunc immorigeros cum multa sunt exempla, [illegible] unum capitale in imperatore, non solum fide corrupta, sed etiam nefarie inducta conjuge, quibus, quis non ingemiscat et indoleat comparata rursum in Ecclesiam noxa, pestique peste ac persecutioni addita persecutione? Fugit vos, fratres, quid sub Constantino [illegible] parente ejus, quæ nunc monasticum extra vita imperatoriam dignitatem induit? non uxore electa legitime ducta : et alia surrogata, adulterium de Domini sententia patratum est, indeque oppugnationes, ac calamitates Dei Ecclesiæ conflatæ, non ab uno scelus in complures permanans nostrum infecit orbem? Idem agi et nunc videat qui mente præditus inducat animum pro vero affligi : nam cæteris nec curæ est tantillum, stupidis fortuna, seu, ut propius dicam, imperii dedicitiis, cui Proteos se ex libidine gerant. Nos enimvero, fratres, inconcussæ stabilitatem fidei tueamur, in veroque præceptorum judicio constantiam, non qui plausibilibus quorundam inventis deludamur. Ac si videtur, silentium in primis complectamur : siquidem : « Prudens ait, in tempore illo tacebit, quia tempus malum est [19]; » tum autem apparemur, ne fors oppugnatione hac abjectos haud citra pericula homunciones dimittant. Ecquis vero est apparatus? nimirum excelse omnia ferre, nec Christiano antiquius amore quidquam ducere, quin cum Davide fari : *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* [20]; atque hoc apostolicum; *Mihi vivere Christum est, et mori lucrum* [21]. *Væ mundo a scandalis*, ait; *necesse est enim venire scandala, ut qui probati sunt manifesti fiant* [22]. Viden' ut in scandalis lecti retegantur Deo, ac tentationum igni probatus auriformis animus ostendatur? Jam malorum insolentes, haberemus ceu imperiti cur sollicitaremur nunc laude hac non semel, iterumve quin sæpius gustata, nactique hoc divinitus beneficium pro Christo perpeti, nequaquam consternemur, dicamusve, Iterum tentatio? sane iterum tentatio. Cedo enim sis, num finita est hostium, qui aciem fugiunt oculorum, cum carne, atque sanguine lucta? num stadium solutum Dei petentum? solvetur id quidem cum hinc abierimus ; cæterum quandiu corpore teneamur, omnino bellum sunt et discrimina præsto. Enimvero de tentationum prorogatione sanctorum

[15] [illegible] [16] Joan. III, 16, 17. [17] Psal. CXV, 12. [18] Philipp. III, 1. [19] Amos V, 13. [20] Psal. [illegible] [21] [illegible] I, 21. [22] Matth. XVIII, 7.

stomachatus nemo est, ærumnisve tolerandis mutatus, quin ait David : *Tribulatio et angustia invenerunt me, mandata tua meditatio mea est* [23]; et Jeremias: *Non sum te sequendo defessus, et diem hominis non desideravi* [24]. Apostoli vero hæc sunt verba : *Libentissime gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi: propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: cum enim infirmor, tunc potens sum* [25]. Idem nobis studium ducendum est, dicendumque socium habentibus Christum, ac commilitonem in conflictibus, quippe *Haud te deseram*, inquit, *neque relinquam* [26]. Cæterum si pro nobis Deus est, quis contra nos? Jam si vulgus hominum gaudet pro caduco pugnare rege, quanto nos magis pro supermo decertare, et in arenam, descendere? Igitur ei proposito insistamus, fratres, seu ingruat tentatio seu non ingruat. Quanquam imminet ab hoste perpes, si minus conspicua certe invisa, positæque sunt in tentatione coronæ, et in bello victoria, ac qui gravia sit perpessus, næ is præmia quoque referat ingentia, nos quidem hac e vita ovabundi profecti, vitam cum sanctis perennem ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitem. Amen,

SERMO LXXV.

Committendum non esse ut licentia abutatur, qui Christianam ineat vitam, gratulandumque subeundis molestiis, præmium intuentibus futurum.

Fratres Patresque, equidem vellem unumquemque vestrum coram spectare omnesque impertiri pro viribus sermone qui vestram elaborem salutem, ac præfecturæ timeam periculum, sed posteaquam minime id oppugnatio permittit cohortor tum conjunctos, tum devinctos pariterque cunctos circumspecte sibi cavere, tam indidem in hospitio quo utamur, quam ubicunque locorum versemur, nihil citra constitutum facientes; non licentia alter in alterum abusi, non colloquia cum pueris crebra agitantes, (tantum abest ut cum mulieribus dicam) quia ubi necessitas cogat videre alloquive cauti, qui mentem surrigamus, et oculos dejectemus; nam aiunt Litteræ: *Virginem ne contuere, neu cum psaltria consuesce, ne forte scandalizeris in suppliciis ejus* [27].

Omninoque ceu Deum habentes præsentem ac motus omnes, et actiones corporis, animique tuentem, sic degitote, atque obitote, quem in locum secretus quisque est gratulati et subeundis discriminum molestiis, qui repositam speculemini mercedem, neque enim injustus Deus est ut facinus vestrum ac laborem sit oblitus amoris quem erga eum testati estis ex quo primum secessonem fecistis; qui mundo, et mundanis relictis, parentibus, fratribus, stirpe, patria, corpus insuper ad certamen objectis qua obedientiæ, qua confessionis, quæ incumbat, scilicet quam illustris professio vestra est, tam illustrius præmium non mundanos cernitis atterantur, atque afflictentur, hi agricolationem urgentes, publica stipe, et exactionibus gravati, ut ægre potum sibi, ac cibaria procurent, illi militia terra, marique perfuncti, bello lacessentes, atque lacessiti, cædentes cæsique? quorum nos omnium immunes, vivo veroque Deo servimus. Non ut aliud nullum suppetat, vel hoc satis est ad voluptatem, gratulationem, triumphum? sane obsecro, fratres. Ut circumspecte insuper sit vivendum, qui ornate cuncta, decenterque obeamus, abstinentes, et corporis libidines, quæ cum animo conflictentur, primo incursu repellentes mentisque puritatem parantes, quo sincere hinc profecti, bona ineamus æterna per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXVI.

De mortis recordatione odioque mundi, ac mundanorum.

Fratres, Patresque, quam eximia Catechesis, quam frugi admonitio est? quæ intentos ad officii functionem, vigilesque præstet. Id adeo facere negligamus nunquam, neu cessemus a cogitatione, et amore divino ac corporis dejunctu; siquidem paulo post dejungemur, ac moriemur quemadmodum cuncti majores, in alium mundum aliud ævum, aliam abituri vitam, immensam, et infinitam. Nostra hæc sane instar somnii, umbræque est, quæ exiguis terminetur annis. Nec spatium consequamur oculis temporis quantum longissimum ab orbis fabrica ad sæculorum pertinet decursum, quin cujusque vitam, quemadmodum ad Davidicas perventa metas, atque id in perpaucis, minime ulterius tendat. Hæc enimvero arbitrati omnes obivere sancti, hac spe, ut Apostolus testatur, decessere: *Non acceptis repromissionibus sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confitentes; quia peregrini, et hospites sunt super terram, qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et siquidem ejus meminissent de qua exierunt, haberent utique tempus revertendi, nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum; paravit enim illis civitatem* [28]. Hæc urbs nostra, hæc patria est, hic Patres fratresque, nostri, spiritales ac carnales. Jam quid amplectendam porro hanc temporariam vitam ducimus? quid in ejus studio quasi quibusdam clavis defigimur? quid irrevulsi ad exitum luctamur? Amentum est nolle ab exsilio redire domum aut e bello in pacem restitui. Nos quidem, charissimi fratres ceu prudentes, et qui secessionem eapte causa fecerimus, mundo mundanisque relictis, vel vitam meditationem quam-

[23] Psal. CXVIII, 143. [24] Jerem. XVIII, 16. [25] II Cor. XII, 7, 10. [26] Jos. I, 5. [27] Eccle. IX, 5. [28] Hebr. XI, 13.

dam obitus præstemus, qua meditatione cunctam A exigamus libidinem, segnitiem, torporem, ignaviam, vitiositatem, quo sic Deo accepta facientes, bona erciscamur æterna, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc, et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXVII.

De vera, ac genuina obedientia, et confessione, studioque Dei præceptorum.

Fratres Patresque, aliud vestrum carnale est demensum ; aliud spiritale, illud porrectum ab œconomo, in cibis, potu, vestimentis locatum hoc a me nauci, in sermone, doctrinaque situm. Atque ut illud necessario præbetur, ita hoc necessario debetur quoque ut nihil faciam magnum, qui hæc vobis B segmenta ac mendicabula disseram verborum, quin tremam et extimeam, ceu rationem daturus animorum vestrorum non regi, præsidi imperatori, sed omnium judici, atque Deo, cui congenuculabunt universi, cœlestes, terrigenæ, subterranei cunctæque laudes peragent linguæ, qua in cogitatione pavescant illustres vita, ac sermone sancti nedum infelix ego. Verum opitulamini obsecro, vobis juxta, mihique, ut amantes fratrum, virtutis functione vobis, precibus mihi etsi mea est vestra functio, atque e contrario, posteaquam corpus unum ac membra sumus vicissim, *et sive patitur unum membrum*, ait ille, *compatiuntur omnia membra sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra* [29]. Et par est sane ; ut vestrarum ego C rerum satago, sic vos mearum satagere ; nam ego in vobis, ac vos in me estis, pro studio et amore, eaque norma veræ fraternæ reipublicæ cœtus describitur. Ergo obedientiam mihi vestram insignem genuinam servate (non illam cauponaria fide) in qua nati, educti, adulti Dei beneficio ad confessionis divinæ culmen evasistis, primis alterisque periculis defuncti, non reges timuistis, non magistratus expavistis ad certamina, plagas, exsilia, compedes, supplicia, expediti, celebritatem peperistis, ut omnibus perspectum est, quamobrem ne committite, fratres, ut hanc vestram virtutem prodatis, neu infamiam gloriæ quæratis, neu eximium nomen in fœdum vocabulum vertatis, quin superioribus sequentia egregie superstruite, undiquaque muniti ; intus, extraque divinis tecti præ- D ceptis, tentationem omnem et ærumnam vincentes, atque superantes, certi hoc quoque adhuc nos in acie, ac periculis versari, ignaros quid cras pariturum sit. Quanquam si pro nobis Deus est, quis contra nos ? qui Filio non pepercit, quin pro nobis omnibus præberetur, scilicet non cum eo cuncta largiatur ? sic sperate, sic præfidite. Eaque spe, et fiducia grassati, nihil dubito quin sanctorum in cœlesti regno cohæredes sitis, ac partiarii futuri per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem, Amen.

SERMO LXXVIII.

De audiendis serio sacris Litteris.

Fratres Patresque, et omnes homines cum aures habemus oculosque, tum minime omnes audimus, ac videmus, nec nisi auriti et perspicaces. Ergo ait Dominus in Evangelio, *Qui habet aures audiendi, audiat* ; [30] ac de inobsequentibus vates : *Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant* [31]. Quamobrem necesse est quæ legantur serio, non leviter et obiter audire, ne in minas incidamus, sed hoc usurpemus scriptum : *Disciplina Domini aperit mihi aures* [32]. Equidem qui sic audiat, inaudit, compungitur, purgatur, illustratur, ovat, exsultat, ut fert Davidicum carmen : *Exsultate, justi, in Domino* [33], cuncta hæc umbram æstimat fugacem, omniaque pro stercoribus ducit, quo Christum lucretur, exempli gratia, audit discipulos alloquentem : *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos modicum, et mundus me jam non videt ; vos autem videtis me quia ego vivo et vos vivetis* [34] ; et rursum : *Ego sum vitis vera, vos palmites* [35]. Iterumque : *Vos amici mei estis, si feceritis quæcunque ego præcipio vobis.*

Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciet dominus ejus ; *vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo nota feci vobis* [36]. Et alibi : *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis testamentum æternum, ut edatis, et bibatis in æternum super mensam meam in regno meo* [37], hæc, aliaque similia Dei audiens studiosus, non lætatur modo, quin mori christo quotidie animum inducit. Sane id institutum cuncti iniere sancti et his studiis quasi quodam celebri triumphosuum Dei desiderium ostentarunt, quippe ait Jeremias : *Non sum te sequendo defessus, et diem hominis non desideravi* [38]. David quoque : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* [39]. Apostoli vero hæc sententia est : *Nobis donatum est a Deo, pro Christo, non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur* [40]. Nec Apostoli secus : *Verberati*, inquit, *gaudebant, quoniam digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati* [41]. Breviter iis vocibus omnes suum Christi studium demonstrant. Igitur audiamus, fratres, nos quoque quæ dicantur acuta, et amabilem Deum studio, ac amore prosequamur, assidue pro cunctis quæ in nos contulit bonis gratulantes, quos in primis ad salutem delegerit in monastici sanctimonia voti, tum autem orthodoxa fide præditos, nec palabundos colere se, atque venerari concesserit ; nam quot fraude, astutiaque mortalium impulsi sunt in errorem, ac fuci plausibilitate decepti ?

[29] I Cor. xii, 26. [30] Matth. xiii, 9. [31] Rom. xi, 8 ; Isa. vi, 9, 10. [32] Isa. l, 5. [33] Psal. xxxii, 1. [34] Joan. xiv, 18. [35] Joan. xv, 5. [36] Ibid. 15. [37] Luc. xxii, 28. [38] Jerem. xvii, 16. [39] Psal. cxv, 12, 13. [40] Philipp. i, 29. [41] Act. v, 41.

quot fame affliciantur, non panis, aut aquæ siti, quin verbi audiendi divini, quemadmodum scriptum est[42]? Nobis quidem, ceu opipara quædam mensa, præbita sanctorum doctrina est, alio hinc sermonem quasi quasdam condiente cupedias, inde alio velut aurum, divina moliente verba, ac serio aliis, aliisque hinc, et inde acclamationum delicias comparantibus : ut non abs re porro cum Apostolo dixerimus : *Si Deus pro nobis, quis contra nos ? quia proprio Filio non pepercit, sed pro omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit ? Quis accusabit adversus electos Dei ? Deus qui justificat, quis est qui condemnet ? Christus qui mortuus est, imo qui et resurrexit a mortuis, qui et est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis* [42*], videlicet Deum ac Patrem, suumque regnum est perenne daturus: quem gloria decet et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXIX.

Nequaquam mæste, quin fortiter obeundum ad quod vocati simus divinibus opus.

Fratres Patresque, segnitiem nostram excitans Apostolus, scribit in hæc verba : *Gaudete in Domino, semper iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit* (18) *omnibus hominibus. Dominus prope est, nihil soliciti sitis, sed in omni oratione, et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ fiant ad Deum* [43]. Quamobrem ne torpeamus ; quin vivide, atque fortiter obeamus ad quod vocati simus divinitus opus : nam equidem Deus est qui e vita communi ad professionem nos monasticam vocavit, qui incolumi quadam veste, hilarique toga amicivit, qui a legis exsecratione redemit, factus pro nobis exsecrabitis. Itaque consistamus in libertate in quam a Christo sumus asserti, neu servitutis rursum teneamur jugo, neu fœdus cum vitiis ineamus. Servus manu missus paratitius, nequaquam inducat animum servitutem deduco servire, ab eaque profugus longissime, gaudet quod servili tyrannide sit exclusus, etsi haud malum est omnino servitus ; nam. Apostoli hæc sententia est, *Servus vocatus es ? non sit tibi curæ* (*sed et si potes fieri liber, magis utere*) *qui enim in Domino vocatus est, Domini, similiter et qui liber vocatus est, servus est Christi* [44]; atque interim, mancipatus, negat sub servitutis venire jugum, quo nos debemus magis, peccato liberati, procul abscedere.

Nescimus quid in nos designarit ? non pomario proscripsit ? non mortales ex immortalibus effecit ? non in hanc luctuosam introduxit vitam ? non mali auctor omnis et fuit et nunc est ? Ut fugiendum sit nobis, ceu pessimum, odio prosequendum, ut odio dignum, potiusque diligenda virtus, quæ angelos compareт mortales, atque adeo deos, secundum illud, *Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes* [45]. Ecquæ est autem vis virtutis mundi propudium amorque divinus. *Nemo enim potest*, ait, *duobus dominis servire, non potestis Deo servire et mammonæ* [46]. Non virtuti, et inhærere vitio potestis, nam luci cum tenebris communio nulla est. Jam levia sunt Dei præcepta ; grave, ac nefas potius, insulse contendere qui contrariis potiamur ; arbitrarique virtuti juxta, et vitio vocare, id est, carnalibus desideriis, ac spiritalibus facinoribus. Enimvero si ad perfectionis evasimus mensuram, pol Deo gratiæ, a quo est omne beneficium, munusque perfectum, pol stabiles consistamus, divino timore tuti, ab habituque præclaro immobiles, et inflexi ; sin quid desit urgeamus, nitamurque ad perfectionem contingere donec fugendi imminet tempus, fide præfirmi, spe alites amore devincti, submissione nitentes, obedientia compti, patientia explorati, confessione relucentes, cæterisque cunctis recte factis velut ad amussim politi, ceu veri monachi, ceu minime mendaces subditi seu probi Christiani, ceu Dominici servi, quo cum expedite hic vitam peragamus, tum supremis bonis potiamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXX.

Doctrina de fide.

Fratres Patresque, debitum nunc quoque demensum vobis offerimus sermonis, tenue id quidem, ac mendicum, sed quod necessario offeratur tamen, ne ob silentium nos damnemur, vosque aliquantulum solatium capiatis : nam ut maxime id e sanctorum lectione Patrum sentiatis, nihilominus nostram hanc etiam nauci requiritis doctrinam, ac præ illa, hanc ausim dicere, ceu illa historice recitata, hac in faciem dictata, et arguendo instituta, ait enim, *Arguam te, et statuam contra faciem tuam peccata tua* [47]. *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [48]. Quod absit de vobis dicere ; siquidem haud sermocinamur, ut immorigeris, ac flagitio constrictis (minime gentium), quin ut morigeris filiis, ut charissimis natis, ut unanimis, et qui concorpores sitis, ac commilitones, quo gaudeatis, quo proficiatis, quo sinceri, et irreprensi in Christi diem evadatis, Christianorum pleni fructuum probitatis, in gloriam laudemque Dei. Ut vobis comparata sit oratio ; nam qui aquæ scaturiginem e prærupta olim caute Israelitis præbuit, quid mirum si e lapidea hac mente brevem oratiunculam extundat ? Quam haurientes, Deo gratulemur, qui alimenta ac potum conferat, vitamque instruat nostram velut in solitudine, hic de-

[42] Amos VIII, 11. [42*] Rom. VIII, 31, 31. [43] Phillipp. IV, 4-6. [44] I Cor. VII, 21. [45] Psal. LXXXI, 6. [46] Matth. VI, 24. [47] Psal. XLIX, 21. [48] Joan. XV, 22.

(18) Γενέσθω auctor citat, γνωριζέσθω habent evulgati.

gentum. Sed quoniam priscæ historiæ meminimus, contemplemur, si libet, quæ tum immorigeris evenere, de quibus Apostoli hæc sunt verba, *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo : nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est : Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die vigintitria millia ; neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt ; neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore* [49]. Quæ contemplati, fratres, iræ causas divinæ, pravum desiderium, murmur, Christum tentare fugiamus. Quinam is tentetur autem ? incredulis illapsis cogitatis, ut proloquamur. Ergo necessaria præbebit? ergo hostile bellum feremus? ergo hoc illudque patiemur? nequaquam, fratres, (incredulorum ea sunt, atque dubitantum :) quin quid creduli omnia passuros.

Sic Noachus credulus diluvii internecionem evasit, arcam fabricatus ; sic Abrahamus credulus parens multarum factus nationum est ; sic Moses credulus mare ceu terram peragravit ; sic pueri creduli tergemini in igne quasi quemdam duxere rorem, nec conflagrarunt ; sic Daniel credulus leonum illæsus faucibus exivit. atque, ut breviter dicam, sic sancti omnes sanctimonia, sic probi probitate, sic martyres defuncti martyrio sunt. Ita creduli nos quoque cuncta patiamur, Christoque duce vincamus coronas adepturi probitatis, atque hanc ejus audituri palmariam vocem : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* [50]. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXI.

De amore erga profectum ; neu futilitate occupemur vitæ, sed in melius provehamur.

Fratres Patresque, studio vol alloquor, non necessitate, et si necessita impositas mihi est, illoquendi : etenim zelo prosequor divino, quantumvis noxius valdeque in vestro gaudeo profectu. Sim accidit frequenter ut vos contristem, quemadmodum prodie, at ne id quidem quo contristemini, quin eximium cognoscatis meum in vos amorem (siquidem castigat serio quem quisque deamat, et quis est filius vero, quem non castigat pater?) quo perfecti integrique sitis, nulla in re defecti, nam alioquin et amplector, et obedientes, ac morigeros testor, patriaque præcepta obeuntes, quanta haud scio an ulli nostra memoria subditi diligentia. Nec pol adulor, quin vera prædico ; nam quis tam unanimus patri, aut obsequens profecto est in Dominicis mandatis, quam vos illustres estis undique-

A que ? Testimonio sunt exsilia, persecutiones, compedes, miseriæ, ac vel in sanguinem renixus, meundo cum peccato certamine, quanquam haud ad vestrum est. Dei beneficium est, a quo et laus suppeditat. Igitur alii sibi pecunias habento, prædia, monasteria, collegia ; mihi ac celebritatem satis est vos duntaxat habere, in quibus me ostentem, scilicet mea estis lætitia, corona, vita et alacritas, ac si quid aliud insigne est. Tantum cohortor egregio et studio minime supersedere, nec modum tenere boni, et ascensus quasique qui carnales ambiant pecunias inexsaturatum plus habendi desiderium contrahunt, sic vos in spiritalibus ad extremum halitum finem nullum facere in melius provehendi, siquidem haud sunt pares hujus tem-
B poris ærumnæ ad eam gloriam quæ in nos exhibenda est. Non vitas intuemini sanctorum, quod laboribus ac sudoribus sint exactæ ? non martyria sanctorum, quot cruoribus sint suppliciisque confecta ? Quamobrem ? quo Christum lucrarentur, quo bona pararent quæ mentem et ingenium superant, posteaquam temporalia sunt quæ videntur, quæ non videntur sempiterna. Non sol eximius est ? at is quoque jamjam in tenebras abibit. Non eximia luna ? at ea quoque haud lumen edet. Non eximiæ stellæ ? at eæ quoque collabentur. Non eximium cœlum ? at id quoque ceu vestimentum veterascet, cunctaque mutabuntur, novis cœlo atque terra parandis, uti scriptum esi, ac vita subitura felice, et ineffabili, quæ socia Christo conjunctaque maneatur. Atque hæc sunt promissa, ex iisque cogi-
C tatis præsidium contrahamus quæ sensibus capiantur iis quæ sensum fugiant vincentes, studiumque carnis divino coercentes, ac quemadmodum Apostolus docet : *Quæ sursum sunt, quærentes, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapientes, non quæ super terram* [51], ceu hominum plerique, qui tanquam sues cogitationum luto voluntentur, vitiorum obruti lacunis, quorum excitus pestis, atque in ignominia gloria est. Cæterum nostra in cœlis vita est, unde et sospitatorem manemus Dominum Jesum Christum, quem et spectare mereamur benigne in regnum nos accipientem, mactum gloria et imperio cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

D

SERMO LXXXII.

Operam dandam ut ab omni inquinamento purgemur per pœnitentiam, quam Dei munere habeamus.

Fratres Patresque, vulnus vos mei pedis contristavit, nec injuria ; nam læto, mœstoque pariter consentitis, ceu fratris studiosi, ceu patris amantes, Ego hinc vero catechesim molior. Quo pacto ? sane ob mea saucius peccata, ilicet opem, ac medicinam postulavi, quo factum est ut totum hoc triduum versari nequierim vobiscum, tum autem Dei misericordia curatus, denuo intersum vobis, et inerro. Idem in animi morbis usu venit : recepit quis ex

[49] I Cor. x, 10. [50] Matth. xxv, 34. [51] Coloss. iii, 1.

A aspectu audituve in mente vulnus? Fanatica correptus animi deformatione, scelerata cupidine, ira, furore, odio, invidia, rixa, contumacia, aliove lethali ullo facinore flagrat? e vestigio opus medicina est (ea est autem pœnitentia, id est, compunctio, fletus, lamenta, contritio cordis, cætera pœnitentiæ pharmaca); indeque persanari, et in priorem redire statum, quod ni fiat, peccatum peccato, vulnus vulneri deprendimur addentes, incurabili morbo, lethifera quadam peccati ægritudine conflanda, sed nequaquam sic, fratres, quin cavendum in primis ut ne peccemus, nam quid animo jucundius puro, et inconcussa vitiis mente? sin accidat peccare quoque, ut est labilis natura nostra, extemplo corrigendum, nec vel ad horam incuratum sinendum quidquam est, quippe instar furis mors est, nec qua B hora fur veniet tenemus, concubia nocte, an gallicinio. Jam imparatum e corpore recedere plenum est periculi, sistique Christi tribunali perhorribile. *Vivus est enim*, ait ille, *sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus* (19) *compagum quoque ac medullarum et discretor cogitationum, et intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda, et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo* [52]. Ac si ægre sospitatur probus, his sic habentibus, inquam, impius atque sceleratus ubi comparebunt? si Daniel vates judicio per visum conspecto attonitus inhorruit, quid nos passuri sumus, cum ad res erit deventum? *Fluvius*, inquit, *igneus trahebatur coram eo, millia millium assistebant ei; et decies millies* C *centena millia ministrabant ei, judicium sedit, et libri aperti sunt* [53], quæ ubi contingent, ecquis subsistet, ecquis præfidet, nisi qui recta imbutus fide est atque actione præclara, qui fortitudine, justitia, temperantia mactus obsecutus ac subjectione perfunctus? Igitur cavendum est omni studio, fratres, horaque metuenda mortis, atque hinc in oras parandus exitus, nec committendum ut incautos fallat homicida hostis, qui semper socordia præsens dimittat, et in futurum executionem subjectet mandatorum: nam is est serpens, delusor, ac qui facinorum modos ingerat diversos. Quem ne ignoremus, quin assidue divina ope repulsum profligemus. Equidem vos hanc in horam frequens huc convocavi; quo tria hoc ex ore verba audiretis interque D vos solatium vicissim mutua admonitione caperetis: siquidem præstans admonitio est, animum usquequaque novitium comparans. Quod Patrum in morem factitantes, novi explorate, ac confido, salutem quæsituros, et Deum propitium paraturos, regno adipiscendo cœlesti, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXIII.

Gratulatoria, qui fratres adventantes haud pœnitende domo capiamus.

Fratres Patresque, agendæ sunt nobis Deo gratiæ pro bonis quæ largitur, maxime hoc in hospitio, quod, et si profugis, ceu in monasterio degentibus, satis superque est, unde adventantes domo capiamus.

Videtis quot jugos hinc inde commeant fratres, (nec immerito; nam quo alio respectent nisi in Deum prorsus, ac tenuitatem nostram?) videtis et alios fratres Patresque, inopes, ac deploratos, divertentes, peneque dies sine invitatione est nullus, neque in his omnibus tamen necessaria defecere, quin superflua quoque præbita frugalitas est. Enimvero quid aliud dicamus quam haud frustra esse qui promiserit, *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia vobis adjicientur* [54], nobis quidem sunt adjecta, frumenti, vini, olei fertilitas, et quæ alia fert necessitas, cunctaque spe majora sunt, nec sufficimus, aut agendis gratiis ut benignitas meretur vocem habemus rumpere. Sinnimirum invitationibus cogimur in arctum ac comprimimur, at videsis merces, lausque ad Deum quanta, ipsi monasteria tenentes admirantur, siquidem quæ iis haud facere contingat, nobis peragere tribuit Deus. Quamobrem? divina agnoscenda potentia, quæ spe fideque præstanda, non humanis officiis obeatur. Mihi certe res nostrates similes Israelitarum in deserto erroribus videntur, quadriennium hodie nec serentibus, nec metentibus, suppeditat indeficienter alimenta corpori Deus, non manna cœlitus pluens, sed horrea reserans habentium, non e caute aquam ciens, sed piorum nobis vinarias cellas profundens, cæteraque largitus quæ haud facile recenseam. Non hoc mirum, insolens, laudabile? Addam et aliud apostolice, *sicut egentes nos quidem, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes* [55], tantum in nos clementis Dei beneficium est, tantaque liberalitas: ut periculum sit ne honorum ignoratione injuriam benefico faciamus. Sed advertamus animos, fratres, una omnes serio, tam qui hic degitis, quam qui commeatis, ac Dominica seduli præcepta exsequamur, mutuoque moneamus, ad amoris, ac bonorum operum instigationem, non projecte viventes, nec carnis, animive libidinibus perfuncti, nec murmurantes, instar priscorum: nec Christum tentantes, ut tum ii, poteritne hæc, illaque Deus porro sufficere? equidem scriptum est, *Omnia possibilia sunt credenti* [56]. Nobis quidem quæ ad salutem faciant credulis tum postulata Deus cuncta præbeat, tum adjumenta corporis; vitæque peragremus solitudinem, luce illustrati veritatis, et Amaleciten profligemus qui aciem fugiat oculorum validis instructi armis spiritus, atque haud pro-

[52] Hebr. I, 13. [53] Dan. VII, 10. [54] Matt. VI, 33. [55] II Cor. VI, 10. [56] Marc. IX, 22.

(19) Σώματος. Erat in nostro, sed emendavi ex Vat. πνεύματος. Ac sic est in divo Paulo.

missum equidem solum invadamus (siquidem nihil ad nos momentanea ac caduca), quin cœleste regnum ineamus; certus est enim qui stipulatus dixit, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum* [57]. Cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXIV.

Nequaquam occasionem quærentibus præbendam, deque ineundo cum vitiis conflictu.

Fratres Patresque, præsentibus malis haud abs re hoc Apostoli usurpemus, *Tentatio non nos apprehendit nisi humana* [57*], quod ob dominum Theoctistum, eximium senem, diximus, velut omnino nostrum. Ecquæ est autem tentatio? quod is in insulam Chalciton est relegatus, ejusque sacerdos, a contubernali delatus: ceu immemor principum, crudelissime tergo vapulavit. Ut mihi quidem conflari in nos pericula videantur, et si plerumque reperimur ipsi in ea nos inducere, qui enim possunt monasterium tenentes non memoriam agitare principum (scilicet non incolumes in urbe fratres: Patresque degentes hæreticis conciant tumultum?) *Exite de medio eorum* [58], *et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis* [59], hi contra facientes, sustinent contraria. Nos enimvero nauci profugimus urbanos, hac in ora considentes, ut ne occasionem quærentibus præbeamus, ac nos indemnes hactenus tutatus Deus est, tuteturque etiam porro, si cavebimus, neque effutiemus hoc et illud, nec levibus et improbis sermonibus aurem tribuemus. Quæ Apostoli sententia est? *Sermo vester semper in gratia sit, sale conditus ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere* [60]; rursumque Dei germanus inquit: *Sic loquimini, et sic facite sicut per legem libertatis judicandi* [61].

Quamobrem demus operam circumspecte ne intempestive in periculum ruamus, quin imminens malum ceu laqueum evadamus. Atque hæc tentatio est humana, id est levis; cæterum dæmonum, ea vero est pergravis, et implacabilis, qui nobis vexandis in dies, horas, momenta dediti, perdifficilem conflictum, arduamque cum primis victoriam præstant. Sed quoniam nihil non diligentia confit resistamus, ac Christo duce vincemus; nam is est qui nobiscum perferat certamina, quandoquidem *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere* [62]. Quam in tentationem satagamus non incidere, neu diabolo in manum convenire, ubi haud brevis agatur in insulam relegatio, quin a Deo projecti in extimas tenebras portatio, nec tanta, tantillave flagra, sed immensa, æterna, infinita siquidem *Surgent*, ait, *qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii* [63]. Itaque timeamus, fratres, porro, ac contremiscamus, cunctis contractis opibus, quæ in intestini nobis Spiritus potentia sunt, viribusque locatæ, *consilia destruentes*, uti scriptum est, *et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulciscentem inobedientiam* [64], idque jugiter. Atque hoc improfligabile bellum est, hoc multiplex et diuturnum martyrium, nam qui assiduis petitus cogitatis minime defetiscatur, accidatve Babali, quin repugnet, ac vitia transiliat, cupidinem, furorem, iram, timiditatem, næ is martyrio in dies multetur, habeatque qui cum Paulo dixerit, *Quotidie morior, per gloriationem, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro* [65]. Quin sub certaminis fine audeat effari, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex* [66], quod eloqui nos quoque universi queamus, comptique justitiæ corona regnum ingredi cœleste per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXV.

Doctrina de noxia fugienda voluptate.

Fratres Patresque, quantum certamen incumbat doctori pro discipulis Apostolus ostendit ad Timotheum in hæc verba: *Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia, et doctrina; erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt* [67]. Equidem vero absit ut sic affectus vobiscum sermociner, sed quia veternosa, pronaque natura nostra, quæ est oblita præceptorum quasi calcar, orationis stimulum et tanquam verbera assidue requirat, quo evigilet ac propositum sibi gaudium cernat, nam quid enim, non promissum cœleste regnum est? non vita immortalis? non ineffabilis lætitia? non pomarii deliciæ? non pares angelis honores? non requies sempiterna? Jam cur vincula, carcer, exsilia, ærumnæ, tormenta, neces expetuntur? non ut promissa consequamur bona, atque intentas pœnas fugiamus? Videsis martyres cruorem lætos effundentes, et alacres ad ensem, ignem, bestias, cæteraque cuncta supplicia abeuntes; videsis et sanctos cum animi voluptate corpus affliclantes, atque in servitutem redigentes nihilque arbitrantes virtute suavius. Itaque quid nos stertimus porro? quid diffundimur? quid perniciosis ac pesti feris vitiis occumbimus, quæ telo cor acutius vulnerent? *Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus* [68], non abs re hic usurpemus quoque, quamobrem secedamus ab eis, ceu Sodomis, ac Gomorrha, igni atque sulphure ambustis, carnisque sensis depositis, quæ spiritui reluctentur, et repugnent, a servili studio asseramur, animis inventuri requietem,

[57] Matth. v, 10. [57*] I Cor. x, 13. [58] Isa. LII, 11. [59] II Cor. VI, 17. [60] Coloss. IV, 6. [61] Jacob. I, 25. [62] Joan. xv, 5. [63] Joan. v, 29. [64] II Cor. x, 6. [65] I Cor. xv, 31. [66] II Tim. IV, 7. [67] II Tim. IV, 9. [68] II Cor. VI, 17.

nam quid requietius mente est, quæ vitiis imperita cum Deo agitet pacem? hoc gaudium ac triumphus, hoc felix suavitas, sacraque est voluptas.

Quapropter si frui volumus, perditam carnis voluptatem fugiamus, unde corruptela atque mors nascitur; siquidem, *Qui seminat*, inquit, *in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam* [69]. Sin apparere volumus gloriosi, vanam, et hanc gloriolam contemnamus, compti humilitate, omnique præclara functione absoluti; ita enim tum expedite præsentem vitam transigamus, tum bona adipiscamur futura Domini nostri Jesu liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVI.

De gratiarum actione, neu in tentationibus vacillemus.

Fratres Patresque, triennium jam hoc vitam insolentem ducimus, nec prorsus oppugnati, nec citra oppugnationem manentes, ex quo et invicem visimus, et ultro citroque commeamus, quod humanitatis opus est divinæ; nam qui vacillantes superioris intervallo oppugnationis videret, cum custodias contraxit, tum adhuc orthodoxiam differt pro impervestigabili justitiæ suæ judicio. Atque id sic quidem. Ego vero, qui leviter despectarem, paucos credebam ob Dominum vexatos, nunc cernens quotidie, ut sic dicam, quot advenient fratres, pene juvenesco, posteaquam tot sunt qui Bahali haudquaquam genu flexere, quin Domino ceu lucidas se stellas conservarunt, quacunque ejus dominium patet, ut ætas hæc habeat quoque quod ad posteros glorietur, vere inesse in nobis Deum. Nec deperdidit Ecclesia robur, ut verax Domini fert promissum, quin ei illisi ab ævo cuncti cum spumæ instar marinæ sunt dissoluti, tum ea, ut irrupta cautes, in eadem fide, ac confessione permanet, itaque gaudere in eo, et exsultare debemus, ac Pol vigilare, et advertere procincti, ne fors iterum repente ingruat tentatio. Scilicet non hoc agitur, ut semel, bisve, aut sæpius periclitemur; sed ad extremum tuenda confessio est, nec qui ferantur extimescendi rumores, aut flagra metuenda, quæ lacerare corpus videantur, aut quæ carnem compedes premant, aut alia quævis humana noxia, quin solus terribilis Deus habendus, cujus omnia natu labefactentur, solæque pavendæ pœnæ immortales; quarum infanda experientia est; ceterum quæ in manibus sint seu adversa, seu prælata, somniorum simillima, celerrime exspirant, siquidem scriptum est, *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum* [70]. Adhæc depugnandum quoque est cum persecutore, qui obtutum fugiens oculorum, in dies nos lacessit, ac non sensibilibus loris,

A sed inaspectabilibus cogitatis ferire haud supersedet, atque incendere, non igni cum materie permixto, sed pravis desideriis, cæterisque vitiis animos tentat et oppugnat. Igitur *state succincti lumbos vestros in veritate*, ut est in Litteris, *et induti loricam justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est Verbum Dei* [71]. Quæ nos nauci quoque præcepta apostolica locuti, pariter cohortamur in ærumnis minime defetisci, aut in tentationibus vacillare, scientes qui amplius tentetur; ei amplioris coronæ occasionem quæri. Vires quidem præbeat Deus; nam potest sane quæ promisit exsequi, ac nos con- B firmare, qui non flagra solum, quin ignem, gladium, bestias aliaque cuncta patiamur, quod Apostolus præfidens scribit in hæc verba : *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos* [72]; et, *Certus sum quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque potestates neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* [73]. Equidem sic affecti martyrium in dies vel ante martyrium, jugeque certamen vel ante certamen obeamus, partem cum martyribus habituri per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVII.

C *Ne possessiones paremus, ne solitarii degamus.*

Fratres Patresque, summum beneficium nobis tribuit Deus pro se oppugnationem, quemadmodum in Evangeliis ait, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum et regnum cœlorum* [74], etsi videndum est nobis, ne vitam obeuntes beatitudine indignam oppugnationem in pœnam habeamus. Igitur necesse est in primis qui oppugnetur minime solitarium degere, quin cum altero fratre convivere, siquidem, *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [75], inquit Dominus. Deinde non nisi necessario prodire, sed quo in loco diversetur manere inibique operam dare precibus, supplicio, lectioni, psalmodiæ, opificio reliquisque studiis præclaris, aspectum fugere muliebrem, ab omni fratre immodeste se gerente D abstinere, lætitiam gratulationem agitare, in spem arrectum [animum], et præsentibus contentum, pro Christoque subeundis suppliciis paratum; ubi est enim oppugnatio, consequuntur et supplicia. Quibus sic se habentibus, ubi sunt qui solitarii degunt, ac væ erciscuntur? nam *Væ soli*, ait, *quia cum ceciderit, non habet sublevantem se* [76]. Ubi sunt qui servos tenent, et monachorum libertatem amittunt; qui agros, vineas, boves, mulos mercantur, ac lepram contrahunt Giezis? hinc argenti, hinc lucri studium,

[69] Galat. VI, 8. [70] Psal. LXIII, 8. [71] Ephes. VI, 14, 15. [72] Rom. VIII, 37. [73] Ibid. 39. [74] Matth. V, 10. [75] Matth. XVIII, 20. [76] Eccle. IV, 10.

hinc stabilitas, fraternique convictus detrectatio, et singularis, atque ex sua cujusque libidine vita; hinc vestra causa ab exteris gentibus Dei nomen contumeliis laceratur, ut Litteræ loquuntur; hinc animi lapsus exsistunt, qui enim potest non labi projecte vivens: *Nescitis*, inquit Apostolus *quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [77]; rursumque: *Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [78]. Atque hæc iis dicta sunt qui communi vita teneantur, at non idem nobis, sed quid? *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis* [79], et: *Vos non estis ex hoc mundo* [80], et: *Vestra conversatio est in cœlis* [81]. Itaque quid beatitudinem perdimus porro? quid confessionis generositatem conspurcamus? quid ni fratres imitamur probe viventes, quorum illustris vita est, lausque ab Deo, ac hominibus? Non et nos tandem destertemus? non resipiscemus? non salutis curam agemus? non obitus diem præ oculis sumemus? Quo pacto ad Christi tribunal sistemur? ecquam reddemus rationem, qui otiosi pœnas verbuli daturi, in majoribus, ac prægravibus vincamur? Verum destertamus, vel serius, fratres, resipiscamus, vitia profligemus, tenebrarum opera deponamus, armaque lucis induamus, animos omni custodia tuentes, undiquaque Deo placentes, quo sic incolumes perennium hereditatem bonorum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO LXXXVIII.

De mortis recordatione.

Fratres Patresque, quod animo tantum, tanquam utile bonum est, ac mortis recordatio? de qua et disserere invitor ab Clææ episcopo defuncto, quem vos morientem minime vidistis, nos, qui viderimus, oppido et fructum, et stimulos quosdam sensimus, quæ in eo gererentur in nobis contemplati. Ergo excessit ille, ac discessit, ceu qui tabernaculum fabricatus destruit, in hanc vitam minime rediturus; non ei cælum utile deinceps, non terra, non mare, non sol, non luna, non stellæ, non hunc porro aerem ducet, non gutture clamabit, non oculis cernet, non auribus inaudiet, non naribus odorabitur, non manibus attrectabit, non pedibus ambulabit, non aliud, parvum magnumve, cum hac vita conjunctum exsequetur, quæ quidem ei sit præclusa, ac remunerationis maneat judicium: nam equidem nobis remuneratio insuper reposita est, quemadmodum scriptum est, *Et hi omnes, testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consommarentur* [82]. Ecquid nos igitur, fratres? quid aliud, nisi quod idem subibimus? Non æque moriemur? non æque in terram revertemur, unde assumpti sumus? non æque pulvis cinisque fiemus? Inspectemus monumenta, videamus in quid vitæ desinat status. Quid ærumnosum hoc amplectimur corpus, quod postpaulo terræ ac vermibus tradetur? quid vitiis involvimur, quibus sub obitum occurremus? Sane hic adhuc spirans duos sibi dicebat apparere virum et feminam, hanc statura sublimem, illum brevem et gibbosum, qui se coargueret ac crudelibus verbis acciperet; quapropter et ingemebat, plorabundus, obitumque detrectans, ac prætrepidus. Non videtis cujusmodi sententia sit mortis? non aspicitis ut ante mortem quoque actores, et accusatores dæmones habeamus? Etenim sic habet, quæ hic obite amplectamur cogitata, ea et in decessu spectabimus. Igitur si *providemus Dominum in conspectu nostro semper* [83], ut Litteræ loquuntur, si custodem vitæ angelum revolvimus, si hos illosque sanctos contemplamur, eosdem videbimus quoque supremum spirantes; sin haud ita, sed vitiosos contra characteres, ac diabolicas mentis deformationes cogitamus, iisdem occurremus, id quod est miserandum est capitale. Quamobrem contendamus haud deprendi in iis simulacris, quin animi sub obitum puri reperiri quo cum fiducia dicamus nos quoque, *In pace in id ipsum dormiam, et consopiar* [84]: sopor est enim mors probo, quemadmodum et Dominus inquit, *Lazarus amicus noster consopitus est, sed vado ut a somno excitem eum* [85]. Sin sopor est, nimirum causa est requietis, et auspicandæ perennis occasio vitæ ut ait sacer Apostolus: *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium factus;* ac rursum: *Absorpta est mors in victoria; ubi est, mors, stimulus tuus? ubi est, Orce, victoria tua? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus vero peccati lex. Deo autem gratiæ qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum* [86]. En absorpta mors est, en victoria data, siquidem confirmat: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei* (20) [87]. En apertum est cœlestis stadium regni, en ter felix propositum certamen victori corona, ac vitæ delicium; itaque vincamus et nos, fratres, diabolum, vitia proculcemus, omnino a flagitiis expurgemur; virtutes comparemus, quo et inquilini fiamus paradisi, et vitali arbore fruamur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[77] I Cor. III, 17. [78] I Cor. VI, 17. [79] Galat. V, 24. [80] Joan. XIII, 11. [81] Philipp. III, 20. [82] Hebr. XI, 39. [83] Psal. XV, 8. [84] Psal. IV, 9. [85] Joan. XI, 11. [86] I Cor. XV, 55 seqq. [87] Apoc. II, 7.

(20) Τοῦ Θεοῦ μοῦ ect in Vat. a nostra lectione est textus, ab illa, vet. int. Latinus.

SERMO LXXXIX.

Omni studio et alacritate salutem moliendam.

Fratres Patresque, sua cuique tempestivitas rei est, uti postulat scriptum; at saluti moliendæ perpes, et assidua; nam Apostoli hæc sententia est, *Semper gaudete, sine intermissione orates in omnibus gratias agite* [88]. Enimvero tribus his functionibus salus nostra describitur, siquidem semper gaudere probitatem conciliet, sine intermissione orare diabolo in nos locum haud permittat, in omnibus gratias agere evidens sit amoris indicium divini. Igitur utrinque exacti, Deo placeamus, animum minime despondentes, neu socordia dissoluti in ministeriis, et opificiis, ac psalmodiis, quin cum omni lenitate cuncta obeuntes, ut eximii multiplicis divinæ gratiæ œconomi. Non milites videmus, ut regem alacres comitentur? et quonam vero? in bellum, homicidia, neces. Ac nihilominus ob præsentem gloriam, et opes fluxas, prompti in omnia ruunt, nos qui ad cœleste regnum, vitam sempiternam, ineffabilem lætitiam vocemur, segnes ac præfractos, non alacres nos, et excitos Deo præbeamus, ceu egregios Christi milites? Legite quem manu teneo librum; videte, inquam, ac cognoscite in eo Patrum virtutes, quæ in iis alacritas, qui spiritus fervor, quæ certamina; tum autem quemadmodum cohonestati sint eapropter a clemente Deo quasi quidam dii comparati, pro miraculis, et quæ edidere, prodigiis. Illic præfulsere non solum qui ab origine formosi vitium nescivere, sed etiam qui proturbati in fœda facinora cecidere, pulcherrima usi pœnitentia, ut socordiæ prætextus, aut contemptus nemini sit relictus, nisi quis plumbeus sane est, expersque sensus, quem Apostolus affatur in hæc verba, *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* [89]. *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in diem iræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* [90]? Videsis, contemptor, ac minas extimesce, atque e contemptus exsurge somno, siquidem et mors imminet repente. En et *Candidus* frater pie decessit et præivit, alter et alius consequetur, nec manet indidem quisquam, cunctique obibimus. Equidem felicem qui probe pervixerit, nam Pol merces coemit immortales, ac quæstum fecit sempiternum, alacritate atque diligentia paratis quæ prima et præcipua sint. Ac postea quam celebritas adhuc obitur, prostatque cœlestis regni mercatus, agite, cohortor, fratres Patresque, vigilemus omnes, atque excubemus, usque et immortalia mercemur, quo cum fratribus cunctis cœleste regnum erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et im-
A perium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XC.

Faciendum non esse ut diabolo fores pandamus admittendis pravis cogitatis.

Fratres Patresque, equidem vobis haud citra laborem pauca hæc, nihilique dissero verba, sed quoniam, ut fert Apostoli dictum, munus præfecti est laborare in verbo, et doctrina, communi bono necessarium, exiguum eum laborem lætus suscipio, siquidem et pastor cum laborat grege pascendo, tum mercedis spe lætatur, id est summi pastoris demerito. Nec Pol frugi alienus sermo est, quantumvis forsitan credunt nonnulli sermocinationem prodesse nihil; qui enim potest non fructum facere
B tam qui inaudiat prompte, qui quidem sit pro virtutis studio coronandus, quam negligens, cui pudorem boni neglectus afferat? Verum, cohortor, et prompti insuper promptitudine certemus, et negligentes consurgamus; nam tempus est acceptum, tempusque salutis, quod si perdimus, inveniemus nunquam.

Igitur nec dies segniter deinceps, ac negligenter transito, qui perennes cogamus opes, supplicia, preces, alloquia, gratulationem, lacrymas, stimulos, collustrationem, honestas contemplationes, neu ex ingenio nostro æstimemus alienum, quin suam quemque salutem in abdito moliri arbitremur, utcunque foris alius appareat. Annon Patrum memoria permulti, qui nihil esse viderentur, iis qui aliquid viderentur illustrius fulsere? postquam et
C nostra ætate, et in hac republica nostra, id est exemplis probatum, multique ex ignobilibus ac contemptis splenduere, maxime in confessione Christiana. Unde id, sodes? meo judicio, non tam ex opera et industria propatula, quam intestino quodam statu. Ubi est enim constitutio pacata, puritasque mentis, et mansuetudo, ac tranquillitas, ibi virtutis finitio est, indidemque aspicit Deus, quemadmodum scriptum est, *Ad quem respectem nisi ad mansuetum, ac tranquillum, et trementem sermones meos* [91]? Ut danda opera sit cuique purum se a conscientia præstare Deo, neu diabolo fores pandere, admittendis pravis cogitatis; nam simul admittimus, quid patiamur tenetis, qui efferamur, atque immutamur, et amaritiem carpimus,
D non voluptatem; contraque cum respiscimus qui pacati, ac sereni, melle suavius degimus, velut in portu siti. Valdeque mirum est, virtute dulci comparata, et amabili, atque expetenda, vitio amaro ac lethali, diroque, quid hoc (malum) capiamur, ac non potius ad perfectionis habitum diffingamur. Etsi sic autem plerumque vincimur pro imbecilli natura, et qui a pueris impendio ad mala ingeniis incumbamus, at ne tædeat certe ad frugem nos reciperi; ac videns Deus labores, pro nobis propugnabit; belloque lacessitos æternis præmiis donabit,

[88] I Thess. v, 16. [89] Ephes. v, 14. [90] Rom. II, 10. [91] Isa. LXVI, 2.

et ærumnis defunctos probitatis corona obligabit, sanctis accensos, ac suopte regno affectos. Quem gloria decet, et honor atque cultus cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCI.

De alacriter obluctando in scelestorum conflictu dæmonum.

Fratres Patresque, adhuc sermocinamur quorsum ac quo evadent quæ feruntur, nec mirum, nam in iis rumoribus sermocinari mens assolet. Verum, si videtur, creba sermocinatione dimissa, nobiscum ipsi vacemus, ad conflictum, qui in nos imperspicue confletur noctu, et interdiu, intenti, ne, corporalem spectantes, in animo vulneremur. Ecqui sunt autem perduelles? scelesti dæmones, B nequam spiritus, mundi potentes tenebrosi hujus sæculi, quorum immensæ copiæ, atque in nos implacabilis ferocia. Quanquam ne timeamus, neu consternemur, habemus nos quoque socium ac propugnatorem, sanctum Spiritum, Dominumque nostrum Jesum Christum, qui miseriis morbisque nostris susceptis atque sublatis, tentationes perpessus, tentatis succurrere potest. Quem et inclamemus cum fiducia, *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi. Effunde frameam, et conclude adversus eos qui persequntur me* [92]. » Nam equidem nos persequntur hostes, ac necem sitiunt, instructis secundum semitam noxis, cunctisque dolis tentantes in peccati scrobem nos impellere. Enimvero ceu milites nos quoque instemus vicissim quasim quodam fidei et amoris thorace, ac velut galea spe induti salutis quippe iis armis bellum profligatur. Jam illud mirum, positas ipso in bello coronas, in corporali certe, ni luctatus adversarium prosternas, haud quaquam coronare, hic si haud prosternare ab adversario, coronam sis indeptus. Evidens id est ex eo quod sanctorum Patrum cuidam revelatum est de discipulo, qui oppugnatus septies abire absque commeatu, totidem patientia coronas quæsivisset, quamobrem si in bellis positæ sunt coronæ, leniter cohortor, bellum patiamur, haud diuturnitate pugnæ præfracti. Non beata Sara per annos quadraginta acriter ab adultero oppugnata dæmone est, nec obtorpuit tamen? non eodem modo et quidem e subditis oppugnatus, ac rogatus a præfecto, vellet ne deoraret Deum quo bellum a se removeret, animum non induvit? videbat enim positas in bello victorias. Cui exstinguendo bello nihil tam prævalidum ac preces, lacrymæ, contritio cordis: igitur ut invaserit hostis, aut etiam vulnus præ negligentia dederit, immisso in animum libidinis telo, illicet precibus utamur, et a nobis aufugiet; lacrymemur, ac carbo exstinctus sit erroris submisse nos geramus, et nos Deus extollet. Ac felicem sane qui se urget in dies in opere divino, qui obedientias molestias perfert: nam A certatem obedientia maximum est qui castitatem incorruptam tuetur, ne is ad prælii finem deveniens cum omni alacritate, et ineffabili voluptate hinc abscedet, nihil sollicitus de auditione mala, uti concinit sanctus David. Non triumphatores videmus hilares, ac prælætos domum reverti conflictus, et victoriæ signa ostendentes? idem in eo cogitemus, qui inaspectabili bello perfunctus præclarum certamen decertavit, ut in urbe vægrandi conspicuus apparebit, cujus opifex, atque architectus Deus est plausu exceptus angelorum, auctusque divinitus corona, ac requietem sortitus sempiternam ad quam nos quoque venire mereamur Domini nostri Jesu Christi beneficio: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCII.

Titubandum non esse in diuturnitate discriminum, quin referendam ad Deum rationem.

Fratres Patresque, equidem studium nostrum, et ad Deum preces ad pacem Christinæ pertinent Ecclesiæ: nam quid utilius pace ad quietam ac tranquillam obeundam in nostris monasteriis vitam? Quanquam haud par credere est expedire id omnino, sciendumque, quo diuturnius sit discrimen hoc majoris explorationis causam præberi. Ergo ait Apostolus: *Placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tum potens sum* [93], quamobrem quousque, et quandiu dimissis, referamus ad Deum rationem, qui utiliter plane C temporum spatia dispensat. Audi Litteras dicentes, *Tentavit Deus Abraham* [94]. Ecquid leviter, sodes? nequaquam, quin et compluribus annis, et tentationibus multis, tendemque absoluta fide compertum alloquitur in hæc verba: *Nunc cognovi quod timeas Deum, et non pepercisti filio tuo charissimo propter me* [95]. Tentavit et Jobum tum majoribus certaminibus, tum annis permultis; ac cernens denique tolerantia perfectum, in hanc sententiam compellat. *Ne me aliter existima hæc in te exempla statuisse, quam ut probus appareres* [96]. Ad eumdem modem cæteros vates, sanctosque apostolos, ac beatos martyres, et pios omnes atque probos, frequentibus miseriis, ac quamplurimis annis exploratos multatosque, ascivit denique, ut de nobis D idem sit cogitandum. Nondum, ad cruorem restitimus cum peccato confligentes, nondum sat incanduimus ærumnis, nondum fidei explorationem sinceram præbuimus, hæc nimirum spatii causa est. Et alioquin cum plerique resipuisse, lapsi viderentur, quanquam haud animo recto, quin ficte, ac qui foro uterentur, eos qui sint tempestas probat, cujusmodi sunt Heracleotes atque Catharinus, qui monasteriorum cupidine suorum, seu, ut verius dicam, studio rerum quæ occidant, et intereant, rursum ad imperatores defluxere. De quibus merito hoc usurpes: *Utinam frigidus esses*,

[92] Psal. XXXIV, 3. [93] II Cor. XII, 10. [94] Gen. XXII, 1. [95] Ibid. 12. [96] Job XL, 1 seqq.

esset calidus; sed quia tepidus es, et nec calidus, nec frigidus, evomam te ex ore meo [97]. Equidem nec laudaverim, qui confessione peracta, non se abstinuere quin de monasteriis suis curarent, quasi quidam bifrontes, nostræque factionis, et hæreticæ? nostræ ob confessionem, hæreticæ ob monasteriorum retentionem; pacem amplexi ante pacem, ac periculis quantum in se foret, defuncti ante orthodoxiam, adhuc petitur Christus, et se in monasteria recepere; adhuc diris sancti obligantur ac se obnoxios hæreticis præbuere, cum vel lapides oporteret conclamare, et contestari pericula ipsaque contumeliam Christi lugere, ac deplorare ligna. Scilicet qui monasterium tenet inibive residet? qui dicere queat capite se ac fortunis peti? qui pacem flagitet præ pace qua perfruatur? Sed hæ diaboli sunt artes, quo cum inanem confessionem reddat, tum Christianam elevet persecutionem, cunctosque, ut videtur, inquient.

Quanquam minime id evaluit, Christi beneficio; nam extorres degunt complures, qui confessionem obeunt accurate, nec clari ab initio solum, sed usi pœnitentia quoque, qui quidem pulsi obnixu monasteriis, ærumnosam cœpere vitam, quorum in numero et nos nihili simus, qui religione juxta ac vita constantes, et inconcussi pacem agitemus cum Deo per Dominum nostrum Jesum Christum. Quæ si inest in nobis, nec si terrarum orbis æstuet, fraudem contrahamus, Christo pro nobis propugnante. Cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIII.

De iis qui *corporis inescati voluptatibus per pœnitentiam se ad frugem recepere.*

Fratres Patresque, nullum est impedimentum servari satagenti, nec detinens prætextus quo minus vel ad scelerum metam provectus resipiscat. Ac veram esse eam sententiam cum multa sunt exempla, tum unum e multis in Davide latronum duce, quod præparatoria legimus, siquidem ostendit sermo et qui erat ante, sicarius, ac facinorum plenus, et quemadmodum conversus, Deoque conjuntus per habitum monasticum, tam evaserit probus, *ut vel* occupatos diabolo persanaret; nam ait ad eum Genius: David, David, scelerum tibi Deus veniam fecit, erisque jam hinc qui prodigia patres. In quo ingens est humanitas divina, non cædibus ei tantum condonatis, sed signifero quoque eo instituto. Vin' et alterum videre? eccum Manassem, qui, Israele annis duobus ac quinquaginta in animis colendis simulacris seducto, facti pœnitens sincere, cum donatus salute est, tum carnem concinuit Deo, quod hodieque canit Ecclesia Dei. Nam quod attinet ad eos qui inescati corporis amore se ad frugem recepere, quod sint, quamque numerosi, nec recenseam, in quibus est et divus David, post adulterium cædemque, vaticino recepto munere. Maria certe Ægyptiaca ab inexpletis nequitiis ad angelicum genus profuga vitæ, emeruit et præsagitionem, ut nulla ratione cuique sit prætextus relictus, quin per pœnitentiam ad salutem denuo recurrat. Quibus exemplis alacriores nos quoque, optima speremus, credamusque si illapsos in profundum vitiorum incredibili Deus misericordia revocavit, ac restituit, nos quidem sane servatorum qui se urgeamus dies noctesque. Ac nemo hic frugem audiens nocentis, dicito, Hiccine ut his suaviter usus perfruatur et illis? mihi credite, neque his, neque illis qui peccato sit obstrictus suaviter utatur, nam quæ (malum) suavitas est adulterare, nepotari, opibus inhiare, peculari, cæterisque vitiis teneri? non ii mentem gerunt fœdis libidinibus ardentem, quasi qui febribus laborent? Ut hæc verior sit oratio, tum hic eos puniri, tum in futuro sæculo æternum puniendos; et voluptates perditas ac pestiferas amplexis ingemendum sit; illacrymandum, non suaviter gaudere sontes, atque impudici credendi; cæterum qui virtutem præferat, in eaque vivat, ne is utraque lucretur, ac jugi arcana voluptate pro innocentia fruatur, quemadmodum sancti, in Deo assidue gaudentes, cunctaque studio divino posthabentes. Quos imitati et nos fratres, lætemur, et invicem gratulemur, saluti, exercitationi, tolerantiæ, morigerationi frangendæ voluntati, (id quod martyrium est) cæteris studiis, ac certaminibus inhærentes, quo his absolutis perennem vitam erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIV.

De iis quæ molesta in vita cœnobiaca credantur, ac sint prælata, ob spem in cœlis repositam.

Fratres Patresque, enimvero arctam esse et afflictam monasticam vitam ex hac Dominica sententia liquet: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* [98]. Jam mundanorum quoque oppido acerbam spectacula clamant. Nec de omnibus loquor, (nam quis amplificet quæ gerantur singula dicendo,) quin e bello dilapsos, si videtur, contemplemur modo, non amissis quæ tenebant universis, nudi propemodum e Barbarorum fugere manu? non partim habiti ignominiose sunt, et in exsilium missi, ac pol primores, partim dignitate moti, partim huc, illud dispersi tremunt, et inhorrent præ iis quæ mox patientur? Criminique datur quod in acie non mansere, ac periere; etenim tantum ab iis studium et obsequium flagitatur, ut vel corpus animamque negligant, si sit necesse in gratiam principis. Cæterum nostra cum sanctus Spiritus lætitia conjuncta (21) pugna est, ut præliatum sit quod acerbum videatur, ob

[97] Apoc. III, 16. [98] Matth. XVI, 24.

(21) θλῖψις est in Vat. quo est, ærumna, pro ἄθλησις, quod placet.

spem in cœlis repositam. Ergo haud suffundimur pudore, qui, gloriolæ his, ac præmioli causa tot tantaque subeuntibus, contraque jubentes mutire audientibus, pro tam maximis et cœlestibus, nec tantillam ærumnam leniter feramus? Quænam est autem ærumna? quod præter voluntatem forsan ministerium jussum, cibus, potus, vestitus, calceamenta, locus, modusque obedientiæ, aliud quid ejusmodi mentem conturbans. Hæc enim vero ut sunt molesta, non adeo tamen, ut ab officio dimoveant, siquidem haud sunt pares hujus temporis miseriæ ad eam gloriam quæ in nos exhibenda est. Pro quibus si vel amburamur quotidie pati, sit necesse, nedum ut tam levibus de causus ac tolerabilibus ringamur. Atque hæc minime disserui quo contristemur, quin amorem videamus, quo nos clemens prosecutus Deus est, qui (22) communi vita sacerdos in hanc sacram professionem, cœlestemque conscripsit. Qui nec quæ exigat a nobis ad usum exigit suum, quandoquidem plenus est ter optimus, et nullius indigus, sed nostra ipsorum gratia, ut beneficium capiamus, ac servemur, itaque, fratres, omni dubitatione remota, per tolerantiam mentes incolumitemus, cunctam incidentem tentationes superantes, nullis victi cogitatis, quantumvis probandis nobis, et explorandis ingruere sinantur, vitamque nostram male habere, quo præfidentes cum Apostolo nos quoque dicere habeamus: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur; persecutionem patimur, sed non derelinquimur; dejicimur, sed non perimus, semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes* [99]. Quo adhibendo studio, vitaque procincta, Deo complacentes, cœleste regnum ineamus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCV.

De arcto, et angusto itinere, lætoque vitæ diversorio perennis.

Fratres Patresque, qui longinquo ac salebroso itinere proficiscuntur, cum laborant, et viæ subeundis molestiis dolent, tum boni spe diversorii dolores perferunt, ac labores depellunt, alacriter semper contenteque ulterius tendentes.

Quorsum hoc mihi exemplum? scilicet proficisci nos quoque in hac vita itinere quodam, ac pol arcto, et afflicto, atque longo, valdeque laborioso (quis enim negat?), siquidem necesse est virginitatem ac continentiam dum vivimus tueri, morigerationem atque obedientiam servare vividam, *consilia destruere et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigere omnem intellectum in obsequium Christi* [1], ac quæ his alia consectaria sunt pro monastica vita. Quanquam, hic quoque finis prælatus est. Quisnam, sodes? immortalitas, quam certissimus Deus se præstolatis præbere stipulatur. Quamobrem cuncta hic acerba ob immortalitatem, fratres gratulanter, atque patienter feramus, cohonestantes nostro in corpore, spirituque Deum. At qui cohonestetur Deus dicam unum in modum. Ante biduum nos laici huc venere speculatum, simulque sedentes conspicati, ac manibus alia purgantes, et ore Davidicos hymnos exsequentes, Deum laudarunt, gratulati, frugemque senserunt, atque hæc comprobata Dominica sententia est. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est* [2]. En equidem cohonestatis vestro in corpore, spirituque Deum hac in parte. At enim et cohonestetis insuper assidue omnem in modum, qui Deo digne obeatis. Ac quoniam mortales æmulatione plurimum ad agendum inducimur, *Neque zelaveris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam fenum velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident* [3], quin proba, honestaque effringito. Sane hic quidem arti cuiquam dediti, non a pejoribus, sed egregiis, operis sui exemplar petere laborant, verbi gratia, faber ab artificiose fabricante, pictor ab erudite pingente, planeque rudes ac minus imbutos nemo, quin expertos et imbutos satagit imitari: hæc si in materiatis ac pereuntibus lex atque regula est, quanto hac in arte, et scientia magis, quæ artium et scientiarum summa est, nostram ad proborum exempla vitam componere debemus, non contrærios sequi. Ergo imitemur qui a pueris se ad senectam subditos gessere, non dico antiquitus sanctos quin nostro in contubernio illustres imitemur; qui simplicitate diaboli vafritiem solvere, et alacri obedientia præstanda, curriculum quoddam monasticum probe decucurrere; ac, si vultis, jubentem se imitemur, ut ipse Christum, rursumque edicentem: *Deum imitarentur, sicut filii charissimi, et ambularent in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis* [4]. Jam nostrapte causa Christus oblationem se Deo, et hostiam tradidit, ac nos nec tantillum ærumnam agendis gratiis feramus? opprobriis petitus Christus est, pro hoc effato, *Improperia improperantium tibi ceciderunt super me* [5], ac nos vel minimum impeti a quoquam, et insimulari negemus? scilicet sanctorum simus consortes, quorum vestigia minime sequamur? scilicet cum Christo regnemus, cujus neci non conformemur, nec societatem coeamus pœnarum? *Et si justus vix salvatur, impius et peccator ubi parebunt* [6]? Videte accurationem, quemadmodum justus vix salvatur, ut nihil dicam probum esse non posse qui

[99] II Cor. IV, 10. [1] II Cor. X, 5. [2] Matth. V, 16. [3] Psal. XXXVI, 1. [4] Ephes. V, 2. [5] Psal. LXVII, 120, 21.

(22) Κοινοβίου erat in nostro, sed emendaveram κοινοῦ βίου, quod inveni in Vat.

impatiens sit, labori alienus, veteres offensas reminiscens, indeque incensus ac concitatus, nec cum Deo agitans pacem. Igitur hæc designantes necesse est a conjunctione cœnobica revelli, atque hinc abductos incidere in judicium perenne. Pol amens dicam quod sum dicturus, non subditum egi quoque? non præfectum habui? non œconomum? non spiritualem juxta ac carnalem patrem? non spirituales æque fratres, et carnales? inter quos velut in igni degebam, hinc inde petitus, contraque duas adversarias vitas depugnans. At servari, nisi tolerantia, nequibam, ac ni confiterer debite, mihique crimina ascriberem semper, neque enim potest aliter in ærumnis animus pacari. Vos quidem estis qui estis, (nam vel id sufficit dictum) et docere me, ac corrigere tentatis, ceu rudem, et eorum quæ dicantur inscium, cum vel pueris sit evidens suggestione vos diabolica cieri. Non sub potentem Dei manum succumbitis, in qua inest suavitas, ac voluptas, et securitas? Confiteri videmini nec confessio est quæ obeatur, quin comitium rixis aperitis, quasique prætorium tribunal, in animorum perniciem vestrorum, meæque miseri dignitatis, et omnium qui audiant. Dolent, opinor, quæ retuli. Pol doletis, sat scio; at loquor sollicitus et ipse, atque ut causam pro quoque vestrum in die judicii dicturus. Sed cum scriptum est: *Nunc tempus acceptabile, nunc dies est salutis* [7], malignitate ex animis sublata, benefacere discamus, purosque nos beneficio præbeamus, priusquam Domini dies terribilis et illustris appetat, in quo vel otiosi rationem verbali reddemus, ut quanta optima potest conscientia hinc profecti, habeamus qui perennem vitam nanciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCVI.

De fratris Carterii secessione, deque pace, ac concordi doctrina.

Fratres Patresque, equidem crebro ad vos disserens haud necessario disserere videbar, ceu qui jam perfecti essetis in officio, nec moneri opus haberetis; nunc, ut video, vel in primis necessario, postquam et me sic disserente, minime cessat in plerisque vestrum inquies, ac seditio moveri in quo et demiror quemadmodum qui doctores agere pro tempore deberent, adhuc puerescant, stolidi, et amentes nequaquam. Enimvero causa est defecta charitas: nam si ex Apostoli sententia: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflat, non indecore se gerit, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet* [8], nimirum hac absente oriuntur contraria vicissim, incredulitas, secessio, pertinacia, spes, A atque tolerantia nulla. In his positi, qui Dominici discipuli vocemur? ipso clamante, ac dicente: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si charitatem habueritis ad invicem* [9]; et alibi rursum, *Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos* [10], igitur charitatem, ac veritatem non habentes, quin inimicitias, pugnas, dissidia, non Christo erudimur, sed Christi inimico, quantumvis acerba est oratio. Jam quo vivimus miselli, quo aerem ducimus, haud obeuntes quæ grata et accepta Deo? quem fructum Carterius fecit, segressus a nobis, atque in aliud consortium profectus? Sane cum noxium est, et improbum prorsus, ex alio in aliud consortium migrare; tum id citra præfectum B committere, qua non suspicione dignus est? maxime accusato eo, et damnato, atque reprehenso. Quas ob res, ut videtur, qui id a nobis adjumentum, suæque secretum conscientiæ minime concoqueret, missionem poposcit, ac pol imbecillitate hominis inductus, ne majori tristitia obrueretur, in gravius malum illapsus, fecit commeatus gratiam. Demum deprensus est, frustra, ac nequidquam hunc, et illum causatus, abitus prætextus coegisse, atque hinc vobis dedisse turbas, equidem, *Qui vos conturbat judicium portabit, quicunque est ille* [11], quemadmodum scriptum est. Porro ubi quis responsare cœperit, si habeto, agi illicet perniciem, qui si æqualibus responsat, habet fortasse quo animo satisfaciat? sin majoribus, judicium est dissidii, et interitus ejus qui responset. C Quamobrem, fratres, si is inconsulte ac noxie fecit, vos quidem certe consulte atque probe agitote, pacem amplexi cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua Deum contuebitur nullus solliciti ne quis divinæ gratiæ sit exsors, ne qua acerbitatis radix sobolescens negotium facessat, qua frequentes polluantur. Quid hoc verbi est? uti probum quemdam zelum ostendatis innocentes, malignitatem exosi, et aversati, neu hostes ducatis, quin ut fratres, moneatis, Apostoli commendatione digni, cujus alicubi hæc sunt verba: *In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio* [12]. Sane hæc, fratres, non insultans equidem, ac vos lacessens sermocinor, quin amice parceque exemplum super filiis Heli reformidans, tum propter me, tum propter vos ipsos, D sin arbitramini secus, jamjam apparent dies, cum hæc vobis lingua subtrahetur, ac tum scietis quæ nauci hic ego dicebam fuisse vera. Cæterum pacis Deus, qui cunctos vult sospitari, et in notitiam venire veritatis, tum revulsum a nobis velut ovem, haud permittat sub os animivori cadere Draconis, tum vos, eximios suo agnos in præceptorum caula tueatur, quæ accepta ei sint agentes per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[6] I Pet. IV, 18. [7] II Cor. VI, 2. [8] II Cor. XIII, 7. [9] Joan. XIII, 35. [10] Joan. VIII. 32. [11] Galat. V, 10. [12] II Cor. VII, 11.

SERMO XCVII.

Declinandos esse qui suppliciis multati rursum sectariis accessere.

Fratres Patresque, iterum concitatum est bellum, ut aiunt, ac pol intestinum, quo quid acerbius, trucidare invicem Christianos? ergo orandus nobis assidue Deus est, ut subditi quiescant, tam quod ad regnum attinet mundanum, quam quod ad fidem, ob quam hic considemus. At considentes haud par considere est obiter projecteque, quin caute in primis, et circumspecte, ne aliis prædicantes ipsi improbi simus, quod ob eos diximus, qui suppliciis multati, rursum sectariis accessere. Quorum missilia nuper refugimus accipere, ut noxia conjunctaque cum animi periculo, qua re cognita quidam inter nos Patres indignati, ceu hinc B turbis accensis. Nos enim vero turbas accendi deprecamur, nec possumus tamen, utut conturbentur nonnulli, de veritate quidquam remittere, ac confessionem polluere Christianam, conspirationis crimen veriti, uno dicente Vatum: *Sacro profanis non discernebant, sed erant eis omnia polluta* [13]? Nec non Apostolo: *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? qui consensus templo Dei cum idolis* [14]? Ac rursum, *Subtrahere vos ab omni fratre ambulante inordinate; et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis* [15], et iterum: *Si is qui frater nominatur est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, ut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere* [16]. C Igitur cuncta hæc mentem conterrent, ac distinent, eaque gratiam quamvis potius miseriam et ærumnam perferre animum induximus, quam præsidium ac salutem prodere. Equidem cum scriptum sit: *Sive patitur unum membrum compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra* [17], vosque membra sitis germana, atque intestina nostra viscera, non potui quin edicerem præsentia, quo sciretis, et scientes condoleretis, ac quæ hinc eventura sint videretis; siquidem ait: *Virtute fungens exspecta ob eam tentationes* [18]. Jam per vos ipsi judicate, obsecro, quod dixi æquum sit ob veritatem monasteriis pulsos, eademque prodenda monasteria retinentes, pares cernere, et consortes putare. D Ego et nequidquam pulsi sunt extorres, et pro his olim nequidquam propugnavimus, atque impostores adeo deprehendimur, aliis, sic aliis alter loquentes, ac jure ingement nobis qui confessionem obeant accurate, si accessisse iis videbunt qui noxam in Dei Ecclesiam compararunt. Quin absit vero ut accedamus, et in nos insuper exitium conflemus. Poi jampridem quatenus tempus postulabat indulsimus, nec injuria, nunc urgendem ædificium sit, nec retractandum; nam: *Quod si subtraxerit se*, inquid, *non placebit animæ meæ* [19], et: *Vos non estis* A *subtractionis, filii in perditionem, sed fidei, in acquisitionem animæ* [20]. Viden' ut retractationem nominet, ad perniciem? Itaque hæc ejusdem Apostoli sententia est, *Mundus sum a sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis* [21]. Quamobrem nos quoque apostolica doctrina, ac sanctorum odeo Patrum subnixi, qui eadem et ipsi cum apostolo loquuntur, ad hæretica consuetudine eorumque qui mutato consilio his accessere, abstinentes, confessionem accuratam tueamur, in qua stamus, ac divinæ spe gloriæ triumphamus, cæterisque cunctis functionibus ceu adamussim poliamur, quo perfecti, integrique simus, nulla in re defecti. Ac Dei pax, quæ omnem superat mentem, animos sensaque nostra custodiat per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCVIII.

De obsequendo præfecto, gratanterque ferendo obedientiæ certamine.

Fratres Patresque, equidem in vobis gaudeo, qui in omnibus morem geratis, ac nihili meis verbis obsequamini seu afflicti, seu hilarati, seu reprehensi, seu collaudati, etsi haudquaquam id est a vobis, quin Dei munus est, et obedientiæ veræ, minimeque fucatæ argumentum, quæ ingens habet præmium, ac mercedem certaminis, quemadmodum sancti Patres edixere. Sin certamen est, habet nimirum pugnas, et conflictus, postquam martyr citra supplicium nemo est, nec laureatus qui non legitimum certamen confecerit, quamobrem nos quoque haud defetiscamur quodam quasi martyrio perfungi conscientiæ, læte universa ferentes objurgationes ceu flagra, voluntatum coercitionem ceu obtruncationem, cogitationum impetus, ceu accensas a diabolo pyras. Non restinguitur ignis nisi aqua suffusa, nec fœdæ libidinis flamma, nisi lacrymis affusis; haud curatur labor nisi restauratione quietis, nec mens gravata cogitatis nisi ex oneratione, quam confessio præstet. Apertaque sunt remedia salutis, et hactenus etiam atque etiam in Domino valetis, *si quis autem vestrum indiget sapientia* [22], ut Dei germanus vociferatur, *postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hæsitans; qui enim hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento movetur, et circumfertur. Non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino, quia vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis* [23], quapropter ne ambigamus, neu precibus agitandis dubitemus; quin gratulati, ac cum fiducia sincera Deum votis flagitemus, et consequemur sine debitatione petita, atque insolens exstinguetur ignis, cognitaque diffugient inimica ac Deo duce propositum obedientiæ

[13] Ezech. XXII, 26. [14] II Cor. VI, 16. [15] II Thess. III, 6. [16] I Cor. V, 11. [17] I Cor. XII, 26. [18] I Cor. XI, 35. [19] Hebr. X, 38. [20] Ibid. 39. [21] Act. XX, 27. [22] Jacob. I, 5. [23] Ibid. 8.

martyrium peragetur. Cæterum vos, fratres, scire velim loculos nostros non nimium abundare stipe, quin erogari, non augescere, nunc præsertim cum defecit et vinum, qua re imbecilliores percellimini, sentio. Verum confidite, propere adjumentum attulit Deus, pro frumenti copia vinique, ac quæ alia fert necessitas, necnon afferat, et insuper, si ei toti incumbamus, quæ placeant agentes, nec de fiducia demoti, quæ ex eo suppeditet, qui quidem dixerit: *Non te deseram, nec relinquam* [24]; ac rursum: *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus et hæc omnia adjicientur vobis* [25]. Quæ si destituant plerumque, nihil mirum, quin exploratio, ac periculum est virtutis. Non probus erat Jacobus patriarcha? at fame interim pressus, majores nostros in Ægyptum ablegavit frumenta coemptum. Non probus Elios vates? qui nihilominus Sarephtam in Sidonem concessit, pone viduam clamans: *Sume sis mihi aquæ pauxillum in capedinem, bibituro frustumque panis comesuro* [26], non aliud postulans quam parabile, ac necessarium alimentum. Et quis vero? Elias, qui cœlum obseravit lingua, ne pluviam præberet, rursumque precatus supplicium solvit, et refixit, nos viles intus, extraque. Qui etsi quid ejusmodi feramus, minime sit alienum, nec moleste patiendum, quin gratulandum in inopia juxta, ac copia, nam ea Christi discipulorum nota est, non perdite murmurantem. Quo suscepto studio, et consilio, facile cum hæc adversa transeamus, tum bona adipiscamur futura, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO XCIX.

Dei inhærendum formidini, quo pestiferos dæmonum incursus fugiamus, deque Psalmodia.

Fratres Patresque, nuper egressis Agarenis illicet consternati timuimus, solliciti ne in cruentas impiorum manus incideremus, ne injuria, cæterum agi et dæmonum incursus, id vero minime cogitamus, nec metuimus ne incauti a malignis spiritibus capiamur. Enimvero in hostibus qui spectentur cum temporarius est incursus, tum eminus tumor delatus volentibus potestatem facit huc, illuc diffugere, quod dici, inaspectabilibus nequit, qui noctes, dies, in horas insultibus in nos dediti nec respirare (pene dixerim) permittunt. Ut plus hic opus sit formido majorque custodia, ne capiamur, quin pestiferos eorum incursus fugiamus, at quo fugiamus? ad Deum scilicet; nam *Deus noster refugium, et virtus*, ac ille, *adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis* [27]; et: *Immittetur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos* [28]: rursumque: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Jerusalem* [29]. Igitur Dei formidine, ac fiducia præditi nequaquam hostes pavebimus. Jam illud reputemur, haud captum iri nisi panis, et aquæ penuria præsidium. Quid his simile in nobis? lacrymæ, ac verbum Dei, per quæ animus pascitur, et incolumitatur, quorumque defectu perit, ac proditur. Ergo *habitet in nobis verbum abundanter* [30], ut aiunt Litteræ, nec lacrymæ desint. Quin obitus indidem et proditio, quemadmodum ferunt. Quid hoc iterum rei? intestina nostra vitia, studioque carnis excitata animi sensa, quæ, ut insidiatores, inimicis ostium dæmonibus aperiant. Sed ii profligandi sunt nimirum, o omni ope cavendum ne civitas nostra, id est, mens, expugnetur, neu a peccato dejectemur, neu fœdus cum noxiis sceleribus ineamus, quin immaneamus virtuti, in qua conditi sumus, ad conditoris laudem, meumque sontis in Christi diem triumphum. Porro autem cum heri vobis succensuerim ob psalmodiam, obsecro ac cohortor, decore riteque psallere, non obiter, et supine confuseque. Id equidem haud sontem me offendit, sed pol sanctum Spiritum, qui edixerit, *Psallite intelligenter* [31]: at intelligenter psallere nequeamus, ni id observetur, ne, choro frequentando, versum auspicemur dum prædictus sit absolutus seu contenta, seu exilis psalmodia fiat, seu lentius, seu concitatius eat versus. Sin accidat torpor, et ignavia, certe succurrito alter alterum, in primisque decorum conservator quod si est in aliis pulcherrimum, quanto magis in alloquio divino? Annon in turbis deformationes animi fœdæ, ac captivitas quædam accidit mentis, contraque inest in decoro tum studium et contentio major tum suavitas, siquidem ait: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.* Igitur hortor obtestorque, summa ope nitamur hanc virtutem acquirere quoque, invicem adjurantes, ac corrigentes in canendo; nam sic intelligenter psallentes, animis voluptatem oppido quæramus, et exemplum aliis simus luculentum; atque in hoc etiam Deum denique colentes, perennem vitam fruiscamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO C.

Dirigi mentem dextre oportere ad immensam opificii pulchritudinem divini.

Fratres Patresque, huc ingenium semper, huc invigilet animus in monasticum certamen, opusque divinum, non huc illuc paletur, ceu manucaptus, scilicet haud aqua mare, aut aspirantem aer defecit; multoque nos minus egregia cogitatio destituat necesse est, in Dei miraculorum pelagus infinitum spectantes quibus mens inerrans nequaquam agit otium qui in hac vita operam ludat, ac se vitiosis obliget cogitatis, siquidem motu prædita perenni conquiescere nequit, quin ferri necesse est quocunque dirigatur, seu dextre, seu sinistre. Ac si dextre, fari hæc Davidica queat: *Domine, in volun-*

[24] Jos. I, 16. [25] Matth. VI, 33. [26] III Reg. XVII, 10. [27] Psal. XLV, 2. [28] Psal. XXXIII, 8. [29] Psal. CXXIV, 1. [30] Coloss, III, 16. [31] Psal. XLVI, 8.

tate tua præstitisti decori meo virtutem [32]; sin sinistre, versum sequentem, *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* [33]: nam equidem aversum Deo est inane studium, animique perturbatio lethalis sontes feriæ. Quamobrem demus operam dextre ut perpetuo dirigatur, ut eximia spectacula cernat. Quænam? Angelicas ac cœlestes copias, ingens mihi atque incomparabile decus, splendidas apostolorum, vatum, martyrum, et omnium sedes proborum, cœli convexum, radios solares, jubar lunare, astrorum tripudia, ac quæ alia sunt subjecta sensibus, non quo immoretur in iis, quin totius universa per ea molitorem Deum speculata, pulchritudinem quam habet incorruptam tueatur. Sane ornavit nos Deus, primum in paradiso, dignitate simulacri, et imaginis quamlibet inobedientia nos deartuavimus, ac confudimus; deinde in gratia per regenerationis lavacrum, sanctique Spiritus renovationem, quem effudit in nos copiose per Christum Jesum Servatorem nostrum quanquam hic degeneravimus; quoque tertio in virginitatis professione, cunctis condonatis admissis, contraque nos chirographo crucigera quadam vita æque ac tinctione deleto. Igitur in sua mens pulchritudine maneto, ut audire mereatur. *Tota candida es, amica mea, et macula non est in te* [34]. Sin et maculam conflet (23), posteaquam mutabiles sumus, nec purus a sordibus quisquam, aut qui animum se habere castum glorietur, at enimvero lacrymis purgemur, ait enim, *Lavabis me, et super nivem dealbabor* [35]; rursumque, *Lavamini, mundamini, auferte scelera ex animis vestris* [36]. Ac felix mens quæ sic assidue se purget, omnique studio libera, soluta, studium, amorem, cupidinem solum teneat, Deum mortemque in dies jucunde præstoletur, nam veniet omnino, ac debitum nos quoque persolvemus. Atque utinam pie, sancteque, tum reliquiis cujusque nostrum spectantibus, ac psallentibus sacris futuris, ceu lecto utensili, ceu probo instrumento, tum animo a sanctis angelis in perennem vitam asportando, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CI.

De Heri Christi incarnatione, ac transfugis deplorandis fratribus, de nobisque muniendis doctrina.

Fratres Patresque, rarum est auditorium, aliquot digressis fratribus. Quanquam nec præsens negligendus auditor unus, siquidem ait Dominus: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cœlis: venit enim Filius hominis salvare quod perierat* [37]. Huic incredibile beneficium, venit ad fugitivum servum herus in habitu servili, ut eum servitute diabolica liberaret! venit lux vera

A quæ petierat drachmam vestigatum, ut e tenebris eum peccati revocaret. Igitur necesse est nauci nos quoque, bonum imitatos, unicuique vestrum laborare, ac sermocinari, et pol impendere vitam. Atque utinam ales efficiat, volaturus, ac singulis contuberniis quieturus, cunctis videndis: et pro officio compellandis; nec iis solum, qui in Caini via, fraudeque Balami grassatis. Quosnam hos inquam? Leontium Hermiam. Nectarium, nostri, ac religionis transfugas, qui præfecturam sceleris tulere præmium, quos si spectem, alloquar, ut aliud nihil, saltem consoler animum miser. Ac videre velim et qui, pro meis criminibus, sacro habitu projecto in nefarium se facinus induere, plus quo ejuler, quorum unus Pegasius ille, quem ferunt eo flagitii B provectum, ut regia dignitate populo imperitet, bella moveat, homicidia patret, et vitam vero homicidio abrupisse. O calamitatem! in quod miserandus præcipitium ruit! primum contubernio profugus huc illuc itare, quo alluberet, ceu brutum pecus interiens, tum monachum exutus, tragædia quam audivimus defungi. Quapropter, hortor, tum pro (24) eis comprecamini, tum vos munitote, ne quid de contentione monastica remittatis, nam paulatim remittendo, ac relanguendo, in perniciem animus impellitur. Eam ob rem et nunc solitarios degentes miseror, ac deploro ut facilem diabolo prædam objectos; etenim i e caula ovem arripit lupus, scilicet non extra ovile palabundam nactus interimat? Nescitis qua in nos insania præditus C diabolus sit? quippe ingruit cunctis, non tamen ut miseliis monachis; ac cum internectione gaudet multorum, tum in primis triumphat si monachum unum quempiam prosternat, eaque gratia luctatur, instat, contendit, obedientem ab obedientia retrahere, quietum e quiete, stylitam e stylo, clusium e claustro, qua avocatione captum incitet quo lubet. Ut qui se in suis modulis, locisque teneant virtutis, insuperabiles sint diabolo, laqueis altius sublati, igitur et nos, fratres, præbitis in hostem divinitus usi viribus in fugam eum cogamus, Dei formidine tecti, qui cœlestibus sensis impurum feriamus, non ab eo profectis succumbamus, quo victoria hic potiti justitiæ coronam referamus, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et D semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CII.

De veteratoris vafritie serpentis, ac quemadmodum vera submissione, viaque regia grassati, multiformes dolos evadamus.

Fratres Patresque, cum hodiernus me dies cunctis postulat disserere, tum iis in primis qui modo advenere, ut jam pridem jejuni nostri sermonis expertibus. Atqui futurus sermo est? ut Christiana

[32] Psal. XXIX, 8. [33] Ibid. 9. [34] Cant. IV, 7. [35] Psal. L, 9. [36] Isa. I, 16. [37] Matth. XVIII, 11.

(23) Φανῇ μωμεῖσθαι est in nostro melius, Vat. φθάνῃ.

(24) Secutus sum Vat. in quo est ἐκείνων pro ἐκείνου.

dignam oppugnatione vitam obeamus, omni exercenda pietate, atque probitate, ceu morigeri filii? non qui olim in ignorantia libidinibus conformemur, deque studii contentione monastici quidquam remittamus; nam videtis, fratres ut diabolus tanquam leo rugiens oberret, quærens deglutire quempiam. At nunc cernens persecutione sejunctos, vehementius instat, qui prædari animum gliscat. Sed intenti semper, et ubique vigilemus, divinis tecti præceptis, atque is locum non inveniens, pudefactus abscesserit; siquidem nactus, penitius irrumpat, nec desistat, dum mactet ac interimat. Nescimus quot peremit ab orbe condito, non primigenium mortalem voluptate victum pomario proscripsit? non Cainum in fraternam cædem armavit? non Judam apostolico excidit cœtu, cunctorum vitæ proditorem molitus? non innumeros alios neci tradidit? Idemque est qui nunc quoque urget, insidiatur, decipit, peneque mundum deglutit, quem difficile, et impendio sedulum sit evadere. Nec conatur solum incunda dissoluta, ac licente vita, sed etiam exercitatione degenda accurata prosternere, et in diversum nos impellere, varius, multisque se technis, ac fraudibus diffingens, atque in nos laqueos in terra complures explicans, secundum beati Antonii revelationem, quos et sola effugit humilitas, uti fertur.

Qua nos usi quoque, diverticula ejus, et errores devios evadamus, grassari regia neque huc, illucque declinante, quin præcepti norma traditi obeuntes, ac præcessorum vestigia Patrum sequentes, quorum in cœlis vita est. Igitur a vitiosis cogitatis mens retrahitor, animus divina oracula meditator, os in Dei laudem reserator, oculus rite cernito, auris inanes fabulas ne admittio, manus ad opificia moventor, pedes modeste gradiuntor, cibus potusque obitor moderatus, somnus ad amussim componitor, neu citra necessitatem egressus neu quæ mortem afferat licentiæ, neu aliud quid insolens agitator, quin cuncta sancte prudenterque geruntor. Neque vero spatium longum est, et finis imminet certaminum. Ecquod est autem laborum præmium cœleste regnum. Pro quo fratres, magis magisque decertemus, luctemur, sin corruimus, at iterum resurgamus; sin obdormimus, at rursum evigilemus, vim inferamus naturæ membra hæc terrena perimamus, virtutes acquiramus, (quæ equidem mihi quoque edico, obsitus et ipse imbecillitate, ut eadem vobiscum natura præditus) quo sincere omnes, et insontes hinc profecti, perennem vitam consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIII.

De divinis exsequendis præceptis, ac justis in negligentes minis.

Fratres Patresque, molitor Deus qui e nihilo nos protulit in lucem, velut in schola quadam in hac vita collocavit, regni sui Evangelium discituros. Igitur prædictum discipulos mittens jubet in hæc verba: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis* [38]. Quænam sunt autem quæ mandavit? in antiquo fœdere, ut partim dicam, Non occides, non adulterabis, non furabere, non falsum testimonium dices in novo his majora, et accuratiora; nam *Dictum est* ait, *antiquis: Non occides; qui autem occiderit reus erit judicio; ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo temere, reus erit judicii. Rursus dictum est antiquis: Non adulterabis; ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulteravit eam in corde suo. Rursus dictum est: Non pejerabis; ego autem dico vobis non jurare omnino. Rursus dictum est, Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum; ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, bene precamini exsecrantibus vos, beneficite his qui oderunt, vos* [39]. Viden' quod utriusque fœderis discrimen? illo actiones vetante, hoc vel occasiones, unde actiones exsistant, ne hinc radices agat peccatum, itaque si nec legaliter, nec Evangelice, sed ethnice ut sic dixerim obimus quid tum temporis patiemur? *Nolite errare*, inquit, *neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [40], eaque de causa, uti sæpe, et nunc præmuniens edico, ne quis solitarius degito, neu supine fertor, neu aurum cogito, neu servum teneto, neu equum, neu bovem alito, neu quid aliud tractato citra persecutionis normam, unde graviora, et atrociora facinora manent. Tametsi sunt e vobis qui contra verum obstinate contenditis, quorum a sanguine sum insons; neque enim subterfugi quin divinum jus edicerem, nec reticui venturum immorigeris ensem. An irritamus Deum? num fortiores eo sumus? Jam vero *et securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excinditur, et in ignem mittitur* [41]. Non exemplum timetis, non minas exhorrescitis? non mortem pavetis, quæ mox obeunda est?

Qui horribiles angelos tueamur, eductum nos e corpore venientes; qui longum illud immensumque iter peragremus, viatico non instructi? tribunali sistamur Christi, cui congenulabunt universi, cunctæque laudes offerent linguæ, fœdam conscientiam tenantes? Ut ablegari sit necesse ubi non exstinguitur ignis, non moritur vermis; ubi fletus, ac dentium stridor agitatur, quod ne accidat, fratres, agite venerabundi illacrymemur clementi Deo, et eum coram prævertamus, confessione, precibus, compunctione, lacrymis, supplicio, jejunio, castitate, omni præclara functione. Enimvero is est

[38] Matth. XXVIII, 20. [39] Matth. V, 44. [40] I Cor. VI, 10. [41] Matth. VII, 19.

scelerum nostrorum placamentum, nec se in nos offirmavit, minimeque revertentem aversatur, quin asciscit: ut meretricem, ut prodigum, ut latronem. Sane, obsecro, fratres consurgamus, excitemus, contendamus, quo velut pueri studiosi e schola discedentes læti domum revertuntur; sic nos quoque ceu genuini Evangelii discipuli in perennem vitam ovabundi commigremur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIV.

De sincero veroque amore, ac morigeratione erga præfectum, et horrendo justi judicis examine.

Fratres Patresque, quæ superiori Catechesi propter tum præsentes disserui, æger ac dolens disserui, at quæ de vobis nunc habeo dicere, ea vero sunt meliora, et cum salute conjuncta, qui Dei Opt. Max. beneficio morem tenuitati nostræ obsequentes geratis, nihil citra constitutum agentes. Quod non mihi gaudium modo est, ac triumphus, sed præ me adeo vobis, qui virtutem ante cœpistis; quid est enim suavius, lætius, jucundius quam ad præscriptum vivere, nec pro libidine quidquam obire subditum? hoc vera morigeratio est, hæc beata vita, (20) hoc præmolestum quoddam, et immolestum, ut sic dixerim, certamen; præmolestum ei qui adhuc suis studiis teneatur, immolestum ei qui suapte studia præfregerit, ut apostolice ausit dicere: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus* [42]. Scilicet qui nequaquam ex sua libidine vivat, per præfectum quasi quemdam sequestrum Deo vivit, *revelata facie gloriam Domini speculatus, et in eamdem imaginem transformatus a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* [43], quemadmodum scriptum est. Enimvero hic mundi est securus, interitus morte, lætam, ac quietam peragens vitam totus consecratus Deo, cæteram qui suapte voluntate, projectis obedientiæ legibus, nitatur, sibi volens, sibi placens, næ is vitam trahat afflictam, qui a diabolo captus ad arbitrium teneatur. Qui ut jejunare videatur, aut pervigilare, aut alia virtute fungi, illaudata functio est posteaquam *Omne quod non est fide, peccatum est* [44], et alioqui quod ad communem regulam non agatur, cum proprium est agentis, tum alienum a pietate. Ut merito eos reprehenderim, vos laudem, ac cohortor inhærere pulcherrimæ morigerationi, tolerantiæ, frangendæ voluntati, fidei, spei, charitati, cæteris obedientiæ studiis, qua re et salutem quæratis, et exemplar egregium toti contubernio sitis sane, obsecro, fratres, sequidem abest minimum quin jamjam veniam adventans, nihilque cunctetur, supremo imminente die pro tenebris perpetrata patefiant, animique consilia retegantur, veniet horrendus, ac qui defraudari nequeat judex, qui subditum subdito, præfectum præfecto, episcopum episcopo, prætorem prætori, regi aggreget regem, et alterutrum ex alterutro corrigat, ac refutet, *et unicuique reddat secundum opera ejus, iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam; iis autem qui sunt contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio, tribulatio et angustia* [45], uti canitur. Quod pertimendum est, omnique studio cavendum, ne sub obitum bonorum operum inanes deprendamur, quin honestarum feraces functionum spectemus. Sin obluctatur hostis quo minus virtutem obeamus; quod negandum non est, qui quidem homicida sit ab initio, neu steterit in veritate, cum non sit veritas in eo, quemadmodum ait Dominus; at fortitudine in eum, ac magnanimitate utamur, laboribus, studio, precibus, supplicio, larcymis, adhibendis, atque is succumbet, Deo in certamen coeunte, nostraque imbecillitate juvanda perennem victoriam præbente per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CV.

De expurgando a sceleribus animo, ineundisque virtutis laboribus.

Fratres Patresque, fors animum dicere inducat quispiam frugem ex his Catechesibus nullam percipi, sed profecto, ut mihi videtur, vel in primis percipitur. Scilicet quod aratrum terræ, et aqua sitienti, id gnave audienti Catecheticus sermo est. Unde enim mens corrumpitur? unde in fratrum rebus publicis bella, rixæ, dissidia? nonne ex eo quod doctrina, ac castigatio non obitur? Quæ ubi sint ibi serenitas, atque pax est, ubi pax, et serenitas ibi sanctus Spiritus conquiescit. Qua de causa equidem timide cupideque disserere, castigare, hortari, ac commonere satago, si qua possim ab omnigenis diaboli tentamentis vos meque servare, quanquam fateor operam vos quoque non minimam conferre, maxime primores, omnesque me ad bonum opitulatores habere. *Ego plantavi,* ait ille, *Appollo rigavit, sed Deus incrementum dedit* [46]: ut non mea solius, quin vestra omnium sit functio, seu potius Dei, ab quo cuncta in homines recte facta manant. Itaque, cohortor, quod cuique obtigit munus ad publicam frugem urgetote, animique domicilium Deo construuntor, nam Apostoli hæc sententia est, *Si quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim declarabit,* (*quia in igne revelatur*) *et uniuscujusque opus quale sit ignis*

[42] Galat. II, 20. [43] II Cor. III, 18. [44] Rom. XIV, 23. [45] Rom. II, 8. [46] I Cor. III, 6.

(25) Hæc in nostro fœde mutilata erant, quæ in Nat. integra offendi.

probabit [47]. Observemus quid dicat, quemadmodum auro, argento, lapidibus pretiosis virtutem comparet vitium, lignis, feno, stipula, quibus judice igni explorandis, tenera conflagrabunt, superstitibus duris. Ac terribiliorem comparans sermonem, addit in hæc verba ; *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, qui estis vos* [48]. Hui beneficium, Dei nos templum nominari ! hui minas, qui Dei templum corrumpamus, corruptum iri divinitus : quamobrem ne Dei templum corrumpamus, fratres, neu Spiritum habentes domesticum scelerum domicilium fiamus, neu a vitiis asserti iterum diabolo servitutem serviamus, quin *stemus sinceri, et sine offensa, repleti fructibus justitiæ per Jesum Christum in gloriam et laudem Dei* [49], quemadmodum scriptum est. Igitur sit animus noster vigil semper, ac contentus, qui timore divino, et assidua mortis deformatione imbuatur, ubi is enim obeatur labor, subeundi locum peccatum habeat nullum. Sin reses stupidaque mens sit ; tum vero subolescere libido, quæ nos incitet ac conturbet, minimeque dimittat, dum in priorem statum post liminio revertamur. Ut inducendus sit animus qui pro virtute laboremus, quo vitam ineamus felicem nitamur pro bono, quo perenni requiete potiamur ; ploremus, quo gaudere in Domino queamus ; arcto, et afflicto itinere grassemur, quo hinc manantem alienam dolore vitam consequamur. Enimvero is præstantissimus quæstus, ea summa est felicitas, exiguis pro virtute certaminibus, ac laboribus immensa, et immortalia bona parareque assequi omnes contingat Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CVI.

De vitæ navigatione nostræ sollicite, vigilenterque regenda.

Fratres Patresque, instar maris humana vita est, in qua cuncti, ceu navigium, corpus hoc ingressi, imaginario trajicimus ; nec definito quonam tempore ut qui sub sensum subjectum æquor permeent, nunc navigantes, nunc in portum appulsi, quis assidue navigamus, dies, noctesque, nec citra fluctus, ac tempestatem, ut nihil dicam atrox pelagus objectum, neque atrox solum, sed impendio vastum, vitæque curriculo nostræ descriptum. Quod dici non potest quantis procellis præ malignis spiritibus inhorrescat, quotve incurrant dæmones piratæ, qui nos demergant. Id adeo non ignorans sanctus David precabundus dicere : *Libera me ab iis qui oderunt me, et de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.* Quod si David, talis, tantusque extimescere, ac ne demergeretur rogare, quod et passus aliquando est, dormitans, quid nos nanci dicamus, quantumque convenit timere, et ne idem subeamus precari? Ergo animus noster quasi quidam gubernator est qui ubi vigilet intentus, vitiorum arceat procellas minimum cogitatis quæ ingruant aspersus, defetiscatur hæreses, flagitium intromittat, ceu mundans, quoddam flumen, sentinaque gravatus, ingens naufragium faciat peccati, quod cum triste est auditu, tum tristius cogitatu. Tum sollicita ac periculosa vitæ navigatio nostræ est : ut intente vigilanterque retinendum sit gubernaculum, et eminus profliganda vitia ac confestim irruentes fœdæ cogitationes arcendæ, ne his immorati demergamur. Neque hæc vero ad juniores tantum pertinet oratio quin ad seniores quoque et in exercitatione provectos, postquam ne hos quidem intentos diabolus omittit, de quibus exstat hæc alicubi magni ac divini Basilii sententia (26) : Tristissimum spectaculum, post pervigilia, post afflictiones, post contentas preces, post uberes lacrymas, post viginti aut triginta fors annorum continentiam, ob animi supinam negligentiam cunctis exspoliari. Equidem id infelix tum vidi tum audivi, et illacrymatus illacrymor, cogitans quemadmodum tot opes virtutum, ac tot annis congestæ, una temporis momento diaboli periere fraude, nudo et inutili relicto quasi quodam exercitore pietatis, tam ingens est salutis nostræ mysterium, tantaque diaboli atrocitas, in cœlum, nos unde excidit, tendentes conspicati. Atque is ejusmodi sane est, tantaque nobiscum vesania confligit : cæterum nos, fratres, qua parvi, qua magni, qua juvenes, qua senes, unanimes universi, Deo duce, studiis multis, ac laboribus quæsita satagamus nequaquam per negligentiam perdere, mundi secessionem, obedientiam, temperantiam, lacrymas, confessionem, tam nuperam quam præsentem ; quin vigiles excubemus, pansum spei velum habentes, qui Spiritus regamur auris, dum sub exitum vitæ ad immortalitatis portum appellamus, virtutis tanquam mercimoniis cœleste regnum laturi per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CVII.

De mortis recordatione, neu supine sacra percipiamus.

Fratres Patresque, heri ut apparitor regius advenit, illico expavimus, inexspectato adventu consternati, intellectoque haud propter nos advenisse, extemplo solvimus timorem. Quæro igitur qua de causa timuerimus, scilicet qui imperatori ob præsentem confessionem parum grati, quin exosi, ac detestabiles essemus ; nam si germani fuissemus amici, nimirum ovassemus, scientes boni cujusquam gratia proculdubio venisse. Quorsum hoc autem mihi proœmium ? enimvero ani-

[47] I Cor. III, 13. [48] Ibid. 17. [49] Philipp. I, 11.

(26) D. Basil. Orat. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

mus quoque qui præclara vita benignum Deum paraverit, sub exitum e corpore missum a cunctorum rege ad se satellitem lubens, imperterritu- spectabit, lætusque se conferet ad herum ; sin secus deprendatur, turbet, ac prætrepidet necesse est, nec fiducia præditus, nec opitulante quoquam. Hic quidem sane et amicus, et frater solentur, ac terrorem depellant, quorum est inibi pecunia cunctorum, angelo atrociter, et acerbe miserum animum raptante. Ac fors timuerimus in his verbis. Pol si terrarem attulit auditus, ecquid in re præsenti patiamur ; qui ad Christi tribunal animus is compareat; coram igneum flumen trahitur, secundum Danielem vatem, astantibus contenis millibus, ac ministrantibus decies millenis millibus præsto est severus, et inde fraudabilis judex, agiturque, de evangelica sententia, vel segnis examen verbuli, quæ qui tum animus feret? Equidem cum horrendum est in viventis Dei manus incidere, tum horribilius ubi justissimam audiat sententiam æternis suppliciis traditus. Quamobrem, fratres, hortor, et obtestor, reconciliemur ante obitum Deo, benignumque paremus, venturos ad nos angelos acquiramus amicos, vigilem animi oculum habeamus, mentem inexpugnatam teneamus, qui haud declinemus, ab assiduo cum vitiis conflictu, sin pauxillum lapsemus, evestigio surgamus, ac frequente fletu ignea perduellis tela, Christiano inducendo studio, exstinguamus. *Multum valet deprecatio justi assidua* [51], ut preces, atque instigationes mutuas requiramus. Multum lacrymæ, ac compunctio valent, et ante omnia, ac cum omnibus, sacrorum perceptio, in qua nescio quo pacto segnes animadvertens, impendio miror, qui quidem, si adsit Dominica, adeatis mysteria, sin alio die cœtus frequententur, minime coeatis. Pol liceat in monasterio vel in dies communicare, nec rarius, ac vix convenitur. Neque hæc dissero, qui vos velim leviter, et obiter accedere, scriptum est enim, *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat, qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini* [52]. Non id igitur dico (minime gentium) quin ut communionis studio quantum plurimum potest purgati, compotes flamus muneris; nam propositus vitæ est perceptio panis, siquidem ait Dominus, *Ego sum panis qui de cœlo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita* [53]; ac rursum : *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo* [54]. Viden' ingens et ineffabile beneficium; non mortem obiit solum pro nobis, quin epulum se præbuit quoque. Quid hoc validi demonstrantius amoris; quid animo magis solutiferum? Jam cibo, potuve proposito communi, defit nemo quin percipiat quotidie, ac ni percipiat oppido ringatur; nunc obmoto non communi, sed vivifico pane, nec communi, sed immortali poculo, indifferens quiddam, nec prorsus necessarium remur? scilicet non ea summa imperitia, et amentia est? Etsi id accidit vero, saltem imposterum caveamus, haud ignari quæ vis muneris, ac quantum pote purgati, sacra percipiamus, quin manuficio vacantes ubi signum edatur, opere relicto donum ascisscite studiose. Id adeo nobis, ut arbitror, seu potius ut res habet magno sit adjumento, qui fruendi præparatione puri, et insontes conservemur, nam communicandi negligentia qui possumus non vitiis capi? Quin et vitæ futurum est viaticum perennis, quam adipisci mereamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CVIII.

Pernices esse oportere ad certamina virtutis.

Fratres Patresque, inquietum quiddam est natura virtus, quæ haud cesset niti in anticum, quin prædictos se in melius provehat semper, quod dedemonstrans Apostolus ait, *Non quod jam acceperim aut jam perfectus sim, persequor autem si comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu* [55]; et iterum : *Quæ quidem retro sunt obliviscens ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum, persequor, ad bravium supernæ vacationis in Christo Jesu* [56]. Ut quies sit ab virtute nulla, nam ab virtute quies vitii est exordium. Itaque nec nos quiescamus, fratres, a virtutis curriculo, sed assidue pernices, ac novitii e robore in robur provehamur, dum in virum adultum evadamus, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi* [57]. At qui id fiet? si diem solidum læti exigemus. Exempli causa, adest mane? illicet e somno consurgamus, precibus inhærentes. Abscessimus inde? alacres opus arripiamus, simul carmina Deo cum animis canentes, simulque manuficiis dediti. Finitus dies est? gratulati, compunctique, dormitum concedamus, qua vicissitudine hanc Davidis sententiam comprobetis, *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam* [58]. Ne segnis dies obitor, mente tanquam manucapta, neu in stupris ac libidinibus nox transitor, non dico qui hæc perpetremus (minime vero), quin nec cogitemus quidem; nam uti corpus, sic animum castum veritatis flagitatoratio. At enim desideriis ducimur? quid desiderabilius virtute cujus iucunda et inexsaturata est voluptas? Pulchritudinem amamus! quid Hero amabilius, cujus renident pulchritudine cuncta? cæterum pravi cupidines mentem externatam fera omni crudelius depascuntur. Ut non voluptas ea sit, sed luctuosa vita, *Nolite errare*, inquit, *caro, et sanguis regnum Dei possi-*

[50] Psal. LXVIII, 29. [51] Jac. V, 16. [52] I Cor. XI, 29. [53] Joan. VI, 50, 51. [54] Ibid., 55. [55] Philipp. III, 12. [56] Ibid. 14. [57] Ephes. IV, 13. [58] Psal. XVIII, 3.

A *dere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit* [59]. Cedosis vero quem amplexum peccatum non infamia replevit, afflixit, neci tradidit? quem amplexa virtus non evexit, ac mundo conspicuum reddidit? Duos e multis excipe. Amnonem et Josephum: non illum sororis incestus jugulavit? non hunc castitas ab Ægyptia regno donavit? Tam amabilis, et expetenda, ac salutifera est virtus! et frequenter tamen impendio erramus, qui mortem pro vita complectamur, tenebras pro luce prensemus, corruptelam pro immortalitate deamemus; quo quid miserabilius? Unde igitur, ait, qui boni amatores velimus esse, nequivimus? Quod non vere volumus, sed fictitie, siquidem pro arbitrii libertate omnino quod volumus amplectimur. B Enimvero studium a pueris ad prava, ut videtur, habitum in nobis contraxit vitii tenacem. Sed quæ est Apostoli sententia? *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem* [60]: hoc est, parem oportere industriam conferre in virtutem. Itaque, fratres, adhuc pulsare insistamus, planeque fores clemens aperiet Deus, quæ accepta sibi sint in nos molitus, ac perennem vitam largitus per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CIX.

C *De obitu fr. Theososti, atque obeunda pie sancteque vita.*

Fratres Patresque, jamjam explorate cognovimus Theosostum fratrem obiisse, de quo dicendum est nonnihil, posteaquam vir fuit probus, a permultis laudatus, qua monachis qua laicis, qui et subderet, et subditum gereret, *pro iis quæ passus est tentatus*, ut Apostolice loquar, *potens et iis qui tentantur auxiliari* [61]; quare complures probos secundum Deum filios contraxit, idemque ob veritatem miserias, ærumnas, calamitates, ac pericula non minima suscepit, in quibus et defunctus, ad Dominum concessit. Quorsum hæc autem mihi dicta? ut in fratre exemplar quoddam rerum nostrarum tueremur; qui sancte et honeste obeuntes, æque simus ab alio post mortem laudandi, illices quidam præclare posteris objecti æmulationis; D sin seqius, non solum non laudemur, quin æterni pœnis supplicii multemur, quod terribile est tum cogitatu tum dictu. Jam videsis mihi ut hinc vicissim abscedimus, ac quo abimus, tum quæ hic nobis sit vitæ in paucos prorogatio dies, ad virtutis explorationem, et tanquam periculum victuris, inde morituris, ac sic discessuris ubi perpetes maneamus. Hæc prudentum recolere est, eaque qui recolat, tremit, et formidat, qui studio semper obeat quotidie, ac corporis quasi quamdam manumissionem præstoletur indeque ad incumbens munus, er impositam provinciam animetur, usque adeo, ut juges labores laboribus addat; nam unde, sodes, prælia sanctorum inaudita, diuturna tolerantia, pertinax morigeratio, in senectutem subjectio, atque his insuper majora? unde martyrum certamina, membrorum lanienæ, sanguinis profusio? non qui animis usurparent, præcipitem vitæ curriculi brevitatem, comparitionem ad horribile tribunal, æterna et infinita supplicia? Scilicet hinc eis tolerablia cuncta, hinc atrocium pœnarum ceu in corporibus alienis perpessio. Ac beatam quæ hæc dies noctesque cogitet mentem, quæ velut hospes, et advena vitam transiens, ævum maneat felix, ac securum, de quo Apostoli hæc sunt verba. *Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat; vanitati enim creatura subjecta est, non volens sed propter eum qui subjecit eam in ipse, quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei* [62]. Viden' ut promittitur fore ut totum hoc universum a corruptela restauretur, atque e servitute in libertatem natura rerum omnis diffingatur? Cujusmodi vero is deinceps dies de quo ait sanctus David, *Melior est dies una in atriis tuis super millia* [63]: rursumque apostolorum coryphæus: *Dies Domini sicut mille anni* [64]: et apostolus Paulus: *Configuratus morti ejus: si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis* [65]. Huc nos quoque animum, fratres, atque mentem contendamus, huc studia conferamus, huc cogitata et ingenium traducamus, hic vota ac desideria figamus, qua occupatione sæculi hujus principem lateamus, qui cum tentare nos potest, tum prosternere nequit, contentionis jam armis monasticæ tectos. Quem opto equidem nauci non effugere vos modo, sed etiam superare, corona mactos probibatis, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CX.

De lætifica vita nostra, neu defetiscamur in adversarii lucta.

Fratres Patresque, cum omnes homines semper in Domino gaudere Apostolus jubet [66], tum soli, ut apparet, veri monachi gaudent, qui non uxoris, non liberorum, non servorum, non pecuniæ, non prædiorum, non alterius cujusquam eorum quæ ambiant carnales sollicitudine ducantur, unumque ineant studium solum, qui placeant Hero. Quod pol studium juge est in Domino gaudium, nam ubi matrimonium est, ac servitus, et quæ ex iis molestiæ manant: misera hæc hominum generi divinitus insita distractio, qua distinerentur, ut fert Salomonis sententia [67]: difficile est in Domino gaudere, mente ab iis quæ prædixi a sancta Dei recordatione demota, in qua situm in Domino

[59] I Cor. xv, 50. [60] Rom. vi, 19. [61] Hebr. ii, 18. [62] Rom. viii, 21. [63] Psal. lxxxiii, 11. [64] II Petr., iii, 8. [65] Philipp. iii, 10. [66] Philipp. iv, 4. [67] Eccle. i, 1 seqq.

gaudium est. Itaque qui e numero simus in Domino gaudentum, lætemur, et inter nos collætemur, fratres exspectando virginitatis ac paupertatis præmia a remuneratore Deo, qui mercedem vel frigidæ est pollicitus [68], nedum tam grandium, et ingentium facinorum; nam profecto summa est, ac præcellens virginitatis functio, cenjunctaque cum angelica vita, quæ hominem revocet ad originem, in paradisum, cum nuptiæ, atque servitus nusquam vitaque quædam secura, et innoxia degeretur. Sin te haud lætari, quin dolere dicas, quænam, rogo, causa est doloris? Quod culpas admisisti? At eæ per secessionem, et obedientiam, ac confessionem sunt remissæ. An quod cogitatis in dies ferire? At signum id quoque est coronæ, neque enim bello alienum quisquam sed bellatorem coronat; nec in arenam non progressum, quin egregie pugna defunctum donativo prosequitur. Non videtis ut unde tristari dicimur, hinc lætari habeamus? quamobrem lætemur, fratres spiritali agendo gaudio instantes, et acrius ad diaboli fraudes obluctantes, qui ejus insultus precibus ac supplicio frangamus, et submissione atque obedientia laqueos dissipemus; tum autem lacrymis, ac compunctione quasi quemdam Pharaonem demergamus, et profitendis edendisque culpis procul in fugam vertamus, cæterisque cunctis recte factis divina ope prosternamus. Pol fraudum multiplex, atque artifex scelerum est, qui nos interficere quærens, tum captare quo ingruat tempus, tum recipere se norit, ceu victus, scilicet, ut irruens repente, imparatum animum nactus, quod vult efficiat. Nos enimvero pro statione siti excubemus; vigilemus, mentis oculum insopitum tenentes, studioque fervens ingenium divino: qua re stabiles, ac invicti maneamus, sane, obsecro, neu obeundo bello torpeamus, neu in adversarii pugna defetiscamur. Finis imminet certaminum, atque abest minimum quin jamjam veniat adventans nihilque cunctetur, aut cujusque nostrum decessu, aut totius universi decursu peragendo, qua tempestate apparebit e cœlo, angelicis copiis stipatus igneaque flamma, et infanda majestate obsitus, cum quidem *Videbit eum omnis oculus*, quemadmodum scriptum est, *ac qui eum pupugerunt et plangent super eo omnes tribus terræ* [69], Quam id terribile spectaculum est, et omni consternatione majus! Gestient tum quidem qui præclarum certamen decertarunt, qui in periculis perstitere, qui probitatem amavere, qui morigerationem obivere, qui obedientiam peregere, qui omnino in omnibus Deo placuere. Quibus accensi nos quoque, æternis bonis fruamur, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXI.

De tolerantia, ac compunctione.

Fratres Patresque, equidem locutus loqui, ac cohortari insistam cohortatus, qui quidem sim sollicitus, posteaquam et caput obsidet senectus, et horrendum est præfecturæ judicium, quid possum non extimescere, ac præcupere non hæc pauca eloqui solum, quin nauci hanc vitam quoque pro vestrum singulis impendere? Igitur audiamus, fratres, Apostolum dicentem: *Tempus breve est porro, ut et qui habent uxores tanquam non habentes sint, et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes, et qui emunt tanquam non possidentes, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utentes: præterit enim figura hujus mundi* [70]. Quid est, *præterit figura hujus mundi?* id est, labitur, præterequitat nec vel diuturnam stabilitatem obtinens. sed qui heri nitidus, hodie squalidus, qui heri in re splendida, hodie in miseria est; nunc extollitur ille, nunc alter dignitate ruit; hic e paupere fit dives, alius e divite pauper, milleque mutationibus, atque vicibus ærumnosa nostra subjecta vita est, nihil possidens constans. Unde id accidit vero? nimirum ex olim inscitia nostra: nam contempto, quod in paradiso accepimus, sancto præcepto, fraudeque serpentis voluptate illecti, haud abs re calamitosæ ac mutabilis vitæ tanquam in manum convenimus. Ob quam et Domini nostri Jesu Christi adventus agitetur, qui origini redditos in ævum restituat insons atque alienum dolori, ut prudentum sit, et proborum, in instabilibus firmum, in mutabilibus immobilem consistere; quorum id est autem, nisi crucifixorum mundo, Herumque sequentum? Enimvero ii nos sumus, Christi beneficio, fratres venerandi, qui secessione facta illustri, obedientia defungamur, rerum pulcherrima, qua in antiquum velut postliminio revertamur; etenim paradiso ob inobedientiam, ac contumaciam proscriptos voluit ter optimus Deus per obedientiam et obsequium recuperare paradisum. Quamobrem gaudeamus in obedientia nostra, qua in perennem vitam reducamur. Verum et in conflictu pertinacia, et in ærumnis tolerantia requiritur; nam si secundum carnem haud citra ingentes labores ac sudores victoria paratur, quanto magis qui vitæ hic curriculum victor decurrat, virilis in primis et magnanimus sit oportet? Itaque stemus, hortor, animose, qui quotidie vigiles excubemus traducto in solum Deum desiderio, in eoque contemplando defixi, lacrymosi, tacti compunctione, precibus supplicio reluctantes, itaque sancti Spiritus gratiam ducentes, nulla enim re tantopere delectatur Deus, ac mente a vitiis pura, nec tam odoratum redolet pratum, quam animus virtutibus fragrans. Sin accidit dormitare, at evigilandum est quamprimum, ac si vel septies in diem admittere

[68] Matth. x, 42. [69] Apoc. i, 7. [70] I Cor. vii, 29, 31.

contingat, septies resipiscendum, quo facto, admittamur; si vel septuagies septies id patiamur, toties adhibenda pœnitentia, nec spe frustrabimur, ut divinum fert promissum; tantum insistamus, cohortor, neu defetiscamur, quin a lapsibus nos revocemus. Jam finis imminet certaminum, propinquant gaudium, et triumphus, ac coronæ probitatis quas et consequi mereamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXII.

De supremo die, et adventu illustris Dei, ac Servatoris Jesu Christi.

Fratres Patresque, cum angustum ingenium meum et exilis loquendo lingua est, tum necessitate equidem satago vos alloqui. Ecquid est autem necessitas? præfecturæ judicium, ergaque vos amoris debitum, partim ratione pro vobis Deo reddenda sub judicii tempus in quo et prætrepido misellus, partim bono pastore haud verba solum, quin vitam pro ovibus impendente. Itaque, fratres adeste, quod felix faustumque sit, fœdus porro in supremum diem paciscamur, reconciliemur Deo priusquam implacabilis mortis adventet hora, siquidem exstat hæc sententia : *Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur ibi* [71]? Non fratres quotidie rapi cernimus? non videmus quemadmodum ut oves habemur ad lanienam comparatæ, hodie incolumes, cras nulli? En assumptus est et Fr. Liberius, cujus, medius fidius, mors percussit animum, inventi, ut aiunt, repente in cella exsanguis, in latus jacentis, specie consopiti. Atque hic ei finis; noster qui cessurus sit nescimus quave morte simus defuncturi ignoramus : nam ecquid subito, an ægritudine præcepti? num in sicco, an in liquido? num soli, an fratribus juncti? Enimvero quis Dei mentem perspexit, aut ei a consiliis fuit, qui diem, horam, modum, locum sui teneat finis? ut pol terribilis sententia sit mortis, et horrendum in immortalis Dei manus incidere, nec possim non cohortari ut solliciti, identique semper, divina tractemus. Quæstorem ille egit, inquit, sub tali imperatore, hic dynastam, alius opes, alius regnum quæsivit. Et quantula hæc, sodes, quæ somnii labantur instar : *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* [72]. *Omnis gloria hominis tanquam flos feni* [73]. Quæstum quidem certe optimum fecere Dei electi, partis dignitatibus perpetuis. Quibusnam? Alii apostolorum, alii vatum, alii martyrum, alii sanctorum, alii quamlibet postrema, at salvorum tamen, quorum insunt in vitæ libro nomina, inexstincta gloria est, et ineffabilis triumphus. Hos imitemur fratres, et unam minimum dignitatem ineamus, postquam nec invidetur beneficium, et volenti cuivis expositum bonum est, qua parvo, qua magno, qua erudito, qua proletario, qua seni, qua juveni : sin secus, in cœlestem thalamum non admissis fores herus præcludet : *Væ* inquit, *homini illi, per quem Filius hominis tradetur; bonum erat ei si natus non fuisset homo ille* [74], Neque dubium est quin de proditore loquatur, etsi haud abs re et in quemvis dicatur, qui salutem suam prodat. Non adventum reputamus illustris Dei, ac Servatoris Jesu Christi? non ignem inexstinctum, æternaque tormenta, et intoleranda revolvimus? O qui hæc intelligat, quasique solers gubernator seipse gubernet. immersamque animi mentem ab improbis spiritibus conservet! Nos, me Hercule, qui tranquillam, et quietam, ac compositam Christi beneficio vitam cœpimus, adhuc prospere vehamur, adhuc læti cuncta patiamur, singulis muniendis divino timore membris. Igitur oculus curiose tueri prohibetor, auris inanes fabulas ne admittito lingua detrahere vetator (siquidem ait : *Qui detrahit fatri suo, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem* [75]), manus pro virili operator, postquam otiosum nec comesse apostolica sententia est [76], pedes in viam pacis diriguntor, animus ad pravos sermones ne declinato, neu in flagitiis prætextus captator, sed ornate omnia decenterque geruntor, quo egregie cuncta obeuntes bona adipiscamur æterna : per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIII.

De fide, et amore, ac virginitate.

Fratres Patresque, duo sunt quæ homini salutem quærunt, fides et amor. Vos quidem si errare in fide cernemen, pol de ea sererem verba, operamque darem qui vos in orthodoxam sententiam restituerem : nam : *Sine fide impossibile est placere Deo credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator est* [77]. Sed cum a fide, Christi beneficio, valeatis, qua subnixi, divinæ spe gloriæ triumphatis, age hac omissa de actione breviter disseramus. Igitur hortor vos, fratres, nunc quoque, ut alias semper, accurate studium obire monasticum, animi sensis quasi quodam modimperatore præfecto, sollicitos de virginitate, re oppido quam pretiosa, quam cum amplexi Dei misericordia sumus, tum ea expugnanda tentat inimicus omni industria qui in salutem nostram grassetur : neque enim nescit hoc facinore obeundo Dei nos quiddam instar habere, ut ejusdem contra jactura cum jumentis comparemur : siquidem scriptum est : *Homo cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [78]. O quot veterator in omni memoria carnis libidine cepit! quin instat nunc quoque, et senes juxta, ac juvenes, nec projectos

[71] Psal. VI, 6. [72] Psal. LXXV, 6. [73] Isa. XL, 6. [74] Matth. XXVI, 24. [75] Jac. IV, 11. [76] II Thess. III, 10. [77] Hebr. XI, 6. [78] Psal. XLVIII, 13.

solum, sed etiam accuratos, decepit, in omne propemodum caput his usus armis. Quod architectari incipit venenum fœdis admissis cogitatis, accensamque carnis, atque sanguinis desiderio mentem ad eloquenda nefaria provocat : qua ausa porro seu proprium, seu alienum tractare membrum, mortem exigit, et absolvit : nam : *Concupiscentia cum conceperit*, inquit, *parit peccatum ; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem* [79]. Quam nos, fratres, æternam mortem, ac depleratum animi morbum fugiamus. Enimvero scabiei similis mihi videtur, Itaque quasi qui scabiem defricet oblectari videtur, neque oblectatur, quin serio cruciatur, et eo magis, quo plus defricet ; ad eumdem modum libidine captus dolorem, non voluptatem, æstum, non quietem, mœrorem, non oblectamentum capit, miserandus, exspes, attonitus, qui vel umbras extimescat, ut nihil dicam futurum judicium. Ecquæ est autem mali fuga? constans obnixus ad incursum. Ergo ut ingruit (nam pol ingruit, neque mirum, seu animi negligentia, honestam contemplationem non habentis ; seu inimici invidia) extemplo saucius consurgito, precator, gemito, lacrymator ; atque id evestigio dilabetur, tu in Domino conquiesces : nihil est enim tam animo suave

A quam a vitiis tranquillitas ac libertas. Non Herum audimus dicentem? *Omnis qui facit peccatum servus est peccati : servus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum* [80]. Age vero qui liberati a peccato ad adoptionem evaserimus, rursum peccato mancipemur? qui sub præpotentem Dei manum convenerimus, fœdus cum diabolo paciscamur? Minime gentium. *Si enim quæ destruxi iterum hæc ædifico*, ait quodam loco Apostolus, *prævaricatorem me constituo* [81]. Quamobrem ne prævaricatores sacrorum fœderum fiamus, neu diabolo servitutem serviamus, semel asserti, neu supplicium nobis quæramus : in diem supplicii, et apparitionis justique Dei judicii, in quos exstet hæc sententia ; *Vermis eorum non moritur, et ignis* B *non exstinguitur* [82]. Quin consistamus in libertate in quam nos Christus vindicavit, dira exsecrati ostenta draconis, qui non huic sceleri tantum, sed aliis omnibus quotidie obnixi reluctemur, invidiam calcantes, malignitatem, odium fraternum, cæteraque cuncta facinora perosi, quo pœnis fugiendis æternis cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIV.

De monastica vita, obnixuque in hæresi præsente.

Fratres Patresque, equidem haud vos absistam egregia hac nomenclatura ciere fratrum Patrumque, verum id vobis, ac genuinum conscius nomen; nam veri ii sunt fratres Patresque qui præ parentibus, fratribus, stirpe, patria, cunctis quæ spectent, Deum complexi, congregem quamdam ineant vitam, quorum una mens, et animus, parens Deus, urbs cœlestis Jerosolyma. Scilicet ii vos estis, fratres Deo charissimi, atque ut Scripturæ verbis indigitem, *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes enuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum*[83]. Siquidem admirabile est vel in primis vita monastica lumen, in quam acciti, laudes promulgemus cœlos tegentis majestate. Hic quidem certe prudentia, temperantia, fortitudo, justitia est, hic maligni tropæa, ac Christiana victoria, *quorum arma non carnalia sint, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentum, et omnem altitudinem extollentum se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentum omnem intellectum, in obsequium Christi* [84]. Sin aspectabiles quoque adversarios tuemur, deformemus animo, quot quantæque Dei Ecclesiam oppugnationes invaserint ab ævo. Quorum oppugnari est, quorum despui, et interfici: nisi crucifixorum mundo? Atque ut omittam vetera, omnisque in memoria no-

ΛΟΓΟΣ ΡΙΔ'.

Περὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ ἀντιπαρατάξεως ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως (2).

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, οὐ παύσομαι τούτῳ τῷ καλῷ ὀνόματι τῆς ἀδελφότητος καὶ πατρότητος προσαγορεύειν ὑμᾶς, εἰδὼς ὅτι ἀληθὴς ὑμῖν ἡ κλῆσις, καὶ C ἀψευδὴς ἡ προσηγορία· ὄντως γὰρ ἀδελφοὶ ἀληθινοὶ καὶ Πατέρες οὗτοί εἰσιν, οἵτινες ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ ἀδελφούς, ὑπὲρ γένος, ὑπὲρ πατρίδα, ὑπὲρ πάντα τὰ ὁρώμενα, ἠγάπησαν Θεόν· τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴν καταδεξάμενοι· ὧν καρδία καὶ ψυχὴ μία· καὶ ὧν Πατὴρ ὁ Θεὸς, καὶ πατρὶς ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Τοιοῦτοι οὖν καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς Γραφῆς ὑμᾶς καλέσω· Γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, λαὸς εἰς περιποίησιν· ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. Θαυμαστὸν γὰρ ὅτι φῶς, ἡ μοναδικὴ πολιτεία, εἰς ἣν ἐκλήθημεν· καὶ ἐν ᾗ ἐξαγγέλλομεν τὰς αἰνέσεις τοῦ καλύψαντος ἀρετῇ τοὺς οὐρανούς. Ἐνταῦθα οὖν ἐστι φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, καὶ δικαιοD σύνη, ἐνταῦθα τὰ κατὰ τοῦ Πονηροῦ τρόπαια, καὶ ἡ ἐν Χριστῷ νίκη· Εἴγε τὰ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὁρωμένους ἐχθροὺς ἔστιν ἀπιδεῖν, ἐννοήσωμεν τοὺς ἀπ' αἰῶνος διγμοὺς, ὅσοι καὶ ἡλίκοι κατέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ,

[79] Jac. I, 15. [80] Joan. VIII, 34, 35. [81] Galat. II, 18. [82] Marc. IX, 43. [83] I Petr. II, 9. [84] II Cor. X, 4, 5.

(2) cxv (a) est apud Cod. [illegible], pag. 165.

καὶ τίνων τὸ διώκεσθαι, τίνων τὸ τύπτεσθαι καὶ ἀποκτείνεσθαι· ἀλλ' οὐ τῶν ἐσταυρωμένων τῷ κόσμῳ; καὶ ἵνα τὰ πάλαι παρήσω, ἐπὶ τῆς παρούσης γενεᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἤδη ἐνισταμένης αἱρέσεως ὁ λόγος· τίνες μέχρις αἵματος ἀντεκατέστησαν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι· οὐχὶ οἱ μακάριοι Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν, οἵ τε τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, καὶ οἱ τῶν ἄλλων; Μοναχῶν οὖν ἀληθῶς τὰ τοιαῦτα κατορθώματα καὶ ἀθλήματα, καὶ μοναχοὶ τὰ νεῦρα καὶ ἑδραιώματα τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον τὸ ἀξίωμα, ὅπερ κεχάρισται ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅπου οἱ θησαυροὶ, ἐκεῖ καὶ οἱ κλέπται παρεδρεύουσιν· θησαυροὶ δὲ ψυχῆς αἱ ἀρεταὶ, παρακαλῶ καὶ ὑπομιμνήσκω, γρηγορῶμεν, νήφωμεν, ἀσυλαγώγητοι διαμένειν, μήτε ὑπὸ ἡδονῆς κατασυρόμενοι, μήτε ὑπὸ θυμοῦ ἐξαγριαινόμενοι, μήτε ὑπὸ ἀπιστίας σκοτιζόμενοι, μήτε ὑπὸ ἀνεξαγορευσίας περιστατούμενοι, μήτε ὑπό τινος ἄλλου πάθους κατακυριευόμενοι· ἀλλὰ ἀνώτεροι τῶν ὀλεθριῶν παθῶν ὄντες, ἴωμεν προθυμίᾳ πρὸς τὸ ἑξῆς, μέχρις ἂν καταντήσωμεν εἰς τὸ πέρας τοῦ βίου. Τάχα λυπεῖ ἡμᾶς ἡ ἀκοὴ τοῦ τὰ μοναστήρια ἡμῶν ὑπὸ τῶν τοῦ Κυρίου ἐχθρῶν διαφθείρεσθαι· ἀλλ' οὐδεμία λύπη τοῦτο· μοναστήριον γὰρ καὶ ναὸς Θεοῦ ἡμεῖς ἐσμεν, πρὸς οὓς καὶ λέλεκται· Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. Καὶ ἄλλως, ὅτι πολλάκις ἔφθασαν διαφθαρῆναι ὑπὸ τῶν διωξάντων ἡμᾶς, καὶ πάλιν τῇ τοῦ Θεοῦ προμηθείᾳ, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέδραμον. Τάχα καὶ τοῦτο σαλεύει ἡμᾶς, ὅτι μὴ κατὰ πολλοὺς τῶν δεδιωγμένων κατέχομεν τὰ μοναστήρια, ἀνοικοδομοῦντες καὶ φυτεύοντες, καὶ ὅσα ἄλλα καλλιεργοῦντες· ἐγὼ δὲ τοσοῦτον αἰσχύνομαι· εἰ γὰρ ὑπὲρ τῆς καταστροφῆς τῆς πίστεως ὁ διωγμὸς καὶ ὁ σύμπας ἀγὼν, ταύτης μὴ ἐπανορθωθείσης, ἀλλ' ἔτι βλασφημουμένου τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τῶν τε ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀναθεματιζομένων, ἔστιν ἄρα τις ὠφέλεια τῆς ἐπικρατήσεως, καὶ οὐχὶ μᾶλλον βλάβη ὁμολογουμένη καὶ προδοσία τῆς ἀληθείας; Τίς ἐξ ἡμισείας δραμὼν, ἧρεν ἔπαθλον, ὁπότε οὐ τελείως δραμεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως, διηγόρευται. Φησὶ γάρ· Καὶ οὐδεὶς στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Οὐκοῦν ἀφέμενοι τοὺς τοιούτους διαλογιστοὺς, εἴπερ καὶ πάρεισι, καὶ πόῤῥω τὰ λοξὰ παραδείγματα ἀποπεμπόμενοι, ἑνὸς ἐχώμεθα μόνον, τῆς διπλῆς ἡμῶν ὁμολογίας τῆς τε κατὰ πίστιν καὶ κατὰ λόγον· πεποιθότες τῇ ὑποσχέσει τοῦ ἀψευδοῦς λέγοντος, Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Ἧς γένοιτο ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν (3).

A stra ac præsente hæresi exigatur oratio, qui vel in necem restitere, ineundo cum peccato conflictu? non beati Patres, fratresque tam nostri cœtus, quam externi? Ut monachorum procul dubio hæc facinora sint, et certamina, monachique nervi, ac tibicines sint Ecclesiæ. Atque hæc tanta est nostra dignitas, quam Dei Opt. Max. beneficio tenemus. Sed quoniam ubi sunt thesauri, indidem fures subsident, animique thesauri sunt virtutes, hortor, et admoneo, vigilemus, atque excubemus, qui indirepti maneamus, non voluptate pessum euntes, non furore efferi, non perfidia caligantes non confitendi insolentia æstuantes, non alio quoquam scelere possessi: quin lethalibus vitiis intacti, alacres ulterius nitamur, dum vitæ metam pertingamus. B Jam dolet fortasse rumor monasteria nostra ab dominicis hostibus corrumpi? Enimvero haud is dolor est, postquam monasterium, ac Dei fanum nos sumus: in quos et edita hæc sententia est: *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [85]. Et alioqui sæpe ab inimicis corrupta, Dei procuratione, in antiquum redierunt. Sed fors inquietos habet quod monasteria non tenemus æque ac, plerique capite, fortunisque petiti, ædificiis, rusticatione et id genus elegantia carentes? Equidem tantum abest ut commovear, valde ut me pudeat illorum: nam si omne in eversa fide discrimen, ac conflictus vertitur, ea non instaurata, sed adhuc contumeliis divino lacerato nomine, sanctisque Patribus devotis, quod retentionis compendium? imo apertum C est dispendium, et proditio veritatis. Qui medio cursu honorarium tulit? postquam haud integer modo, quin legitimus editur cursus: ait enim: *Nemo coronatur, nisi legitime certaverit* [86]. Quare his dimissis, si qua exstant, cogitatis, productisque depravatis exemplis, unam urgeamus geminam nostram confessionem, qua fidei, qua sermonis, freti hoc ejus promisso, qui certo stipuletur: *Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* [87]: quod et consequi mereamur Domini nostris Jesu Christi liberalitate atque beneficio, cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

[85] Cor. III, 17. [86] II Timoth. II, 5. [87] Matth. VI, 33.

(3) Monasticam vitam magnis, ut vides, hic laudibus extollit sanctus abbas. Conqueruntur vero nostra ætate multi, quod regularia instituta, ipsique regulares despiciantur. Sed, pace illorum dixerim, nemo unquam erit tam insigniter potens, nemo captiosis eloquentiæ illecebris adeo pollens, ut quatuor hæc præstare possit. I. Ut regularia, sanctæque sedis judicio probata instituta a sapientibus viris non commendentur, ab Evangelii derisoribus non contemnantur. II. Ut regulare qui ab D instituto desciscunt, cum a sapientibus, tum ab insipientibus non vituperentur. III. Ut in regularium cœtibus nullus sit non probus, nullus non propositi tenax ac disciplinæ. IV. Ut qui sui ordinis regulas observant, eos maxima Christianorum pars benevolentia non prosequatur, minime vero, eaque abjectissima et exsecrabilis hominum pars, nempe increduli, atque athei, illos odio, aut saltem contemptui non habeant.

SERMO CXV.

De mortis recordatione, obituque fratris Jacobi ac de pœnitentia.

Fratres Patresque, quandiu ad vos disseram nauci, vosque jejunam hanc audietis vocem, quæ admoneat officii? non et nunc fratrum duo, Jacobus, ac Basianus, alter ad Deum concessit, alter in foribus versatur mortis? Num immortales nos erimus; non idem ducemus quod prægressi, poculum? Ut bene cum eo agatur, porro qui id assidue revolvat vitamque suam meditationem comparet mortis; ubi est enim mortis meditatio, procuidubio vigor, stimuli, lacrymæ, suavitas, nitor, studium potiorum, et quæ orbem superent, consequuntur. Quæ simul absunt, ibi tum pravæ cogitationes oriri quas in Evangelio Herus vetuit, quæ captos lancinent, ac vitæ amantes pertrahant in errorem. Nobis quidem recordanda semper et assidue mors est, operaque danda ne fœdis obcundis libidinibus, quin ex divina voluntate reliquum vitæ in carne tempus peragamus, nam pol anteactum sufficit curriculum quo corporis, animique desideriis satisfecimus, satis superque est structarum diabolo fraudum, qui ab honestis studiis diversos in nefariis cupidinibus susque deque jactarit, unde emolumentum cepimus nunquam, contraque damnum, ac infamiam; nunc tempus est acceptum, diesque salutis. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* [88], sanctus Spiritus clamat, etenim prona in vitium anima adversa natura nostra, quæ nec diurnam stabilitatem haberet, benevole nunc, et hodie præstituit, ne cui liceret pœnitentiam defugere, quin seu graviter, seu leviter conseceleratus, seu olim, seu nuper, salutari audito præconio in dies se, minime cunctatus, instauraret, atque renovaret. En quæ Dei Opt. Max. benignitas, celerem noxæ medicinam facilemque moliri. Curantur quidem certe et secundum carnem saucii, sed pol lente, quo persanati cum hoste iterum confligant, nobis cum vulnere conjuncta medicina est modo si propulsare inimicos evestigio velimus. Quamobrem ne committamus quin diurna obeunda pœnitentia renovemur animo, neu occasionem præbeat segnitiæ acceptum seu mente, seu verbis, aut actione vulnus, sed quoties occumbamus, toties resipiscamus, Dei reveriti judicia, et omni ope flagitia deprædati. Enimvero Moses, Dei servus, in monte explicans manus, Amaleciten profligare, qui simul relangueret, ibi, um hic præpollere; ad eumdem modum et mens sceleribus appetita, superato ceu monte precum, sensisque ad Deum, quasi quibusdam manibus protentis, Amaleciten in fugam vertat, qui obtutum fugiat oculorum; sin remittat, imperium patiatur. Ecquid facto opus est ergo! quid aliud, quam manu ingruente hostili, mentem juxta ac manus ad Deum tendere, qui eripere queat a morte? Quare profugis inimicis, nos adorea obligati victoriæ cœleste regnum eroiscemur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVI.

De aspectabilibus, et inaspectabilibus, quæ in manibus sint periculis ac miseriis, vitaque adipiscenda felice.

Fratres Patresque, jam jam huc spiritali appulso fratre, domino Eustratio, haud vos arbitror citra quæstiones consistere, adventus causam sciscitantes, neque mirum, cum occasio subsit, quæ quæstiones eas provocet. Sed ignoscite, non omnibus semper fas detegi negotia est, nec nisi fratrum primoribus, quod ab ipso Domino nostro Jesu Christo decemur, qui nunc sanctis omnibus discipulis cœlestis regni aperit arcana: nunc assumptis Petro, Jacobo, ac Johanne, iis solis exhibet spectacula. Quanquam ut partim sciatis vos quoque, ob Ecclesiam est adventus: profitetur namque, ut a consciis, et concilii tempus, et fidei instaurationem, et exsulum revocationem. Ad quæ occurate respondimus quæ deceret, nihil dissimulantes, Dei beneficio, quod edici oporteret, unde et conjecturam facimus iterum nos pericula ac miserias manere. *Sed nihil* [89] *horum vereor*, ait beatus Apostolus (lepidum est enim hæc ejus verba usurpare), *nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummem cursum meum cum gaudio, et ministerium quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei* [90], idem et nos fratres, pro data fidei mensura sentiamus, loquamurque, qui in martyriis pro Christo gaudeamus, ad supplicia parati, nec crebro periculis defuncti, rursum periclitari detrectemus; quin audientes, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum* [91], animum inducamus multa perpeti, et perferre, qua felici hoc ingressu potiamur. Ac fors nihil accidet Dei misericordia diri; expedit tamen constituta habere quæ formides ante terrorem, ut egregie, bello commisso, in aciem prodeamus; facilis est enim animus vinci imparatus, qui haud procinctus derepente ineat certamen. Jam qui terrores commemoro? in dies certamen, in die prælium agitatur, non perspicuum, sed imperspicuum, nec corpus, sed mentem vulnerans et interimens, quod animi tanquam lumbis succinctis, ac justitiæ armis induti, ceu eximii Christi milites, alacres nec oscitantes depugnemus. Nemo dormiens tropæum statuit, nec resupinatus messem colligit; quin ingens utrinque opus est sudor, et industria; sin illic se ita res habet, quanto magis in nostrate bello, ubi missilia quasi quidam radii fulguris incumbant, hinc arietans nefaria libido, inde ambitio, hinc invidia, inde blasphemia? Artesque diabolo multæ, animum tentanti quaquaversum labefactare, ac velut devorandum poscere, ut desperata quilibet vita erumpat in hæc verbo: *Nisi*

[88] Psal. xciv, 8. [89] Act. xx, 24. [90] Ibid. [91] Act. xiv, 21.

quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea [92], etsi in his omnibus superamus per eum qui nos adamavit, sane *in Deo faciamus virtutem*, ut Davidice loquar, *et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros* [93] *: ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvit, inimicitias, in sua carne* [94], id est, qui victum diabolum proculcavit parta hinc nobis victoria quoque præmioque victoriæ cœlesti regno condicto, quod assequi omnes contingat per Jesum Christum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVII.

De fratris Memnonis lapsu. Neu solitarii degamus pestiferis noxis evadendis, quæ per sensus contrahantur.

Fratres Patresque, equidem cum vos undiquaque satago cohortari, hinc inde occasiones corrogans; tum audito in Bithynia quiddam insolens accidisse, sermonem hinc exordiar. Ecquid contigit vero? Aiunt pardalim non unam, quin duas, ac tres. repente visas, non boves habere infestos, non oves, non aliud animal ullum, sed homines solum, ut oppidani vehementer exterriti, solidum se noctem intra ædes concludant, dum lucescat dies. Sane indicium id est iræ divinæ. Sed dicam in primis quo hæc mihi petita serviat oratio. Enimvero insunt in nobis feræ permultæ, et pol atroces, scelesti spiritus; atrox fera libido est, furor, invidia, vanæ gloriæ cupiditas, ac quæ alia sunt scelerata facinora, quæ haud nocturna, quin diurna audacia devorandum animum captent, et impetant frequentes. Ut beatus apostolus Petrus edicat in hæc verba, *Sobrii estote, vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens devorare quemquam* [95] ; rursumque sanctus David deprecabundus scribat : *Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat* [96]. Jam quid agendum in iis? quid aliud, quam in cœlestis præsidio Dei stabulandum, intraque sensuum errores resistendum? Etenim cum oculi pendent vagi ac sublimes, pestiferas aures fabulas admittunt, os infanda loquitur, mens fœdis inerrat : tum animus vero ceu per tesqua palatus, quæ divina nulla procuratione teneatur, feris occumbit. Id adeo et nunc Memnon passus miserandus, diabolo prædæ est, cujus non cruentam vestem intueor, ut Jacobus olim patriarcha Josephi sui filii, quin interemptam peccati mucrone mentem. Scilicet parens mortis peccatum est : hoc decessorem Adamum, immortalem gratia, mortalem reddidit : hoc internecionem diluvio, attulit mundo ; hoc Sodoma, ac Gomorrha [97], et vicinas incendit urbes; hoc quemlibet nunc quoque æternæ morti concipientem se tradit. Quod fugiamus, fratres, ut ignem, atque utinam igni potius, ferro, bestiis, quam lethabilibus vitiis occumbamus. Age vero unde hic corruit miser? non aliunde, quam qui solitarius degeret; neque enim veritas fallat, Væ, accinens, soli, qui si cadat, Non habeat se sublevantem [98]. Atque id equidem veritus, haud omisi quin ei juxta, ac cæteris edicerem, quod edico in præsentia quoque, ne quis degeret solus, neu prodire deaveret, neu otiose huc illuc itaret, neu cum feminis consuesceret, amore, velut igne, hinc accendendo. Quibus qui audiens dicto obedit, et obsequitur, in Domino sospitatur, qui detrectat, a diabolo captus, interit. Enimvero etsi ab ejus sanguine insontem me conscio, quem quidem haud celaverim quin imminentem prædicerem mucronem, tamen non possum non ejulari, ac tanquam proprio ingemiscere membro. Quin habeo, charissimi, quod accusem vos quoque; quid ita? Scriptum est in Actis apostolorum : *Factum est quasi horarum trium spatium et Saphira uxor ipsius nesciebat quod factum fuerat* [99]. Certe in publico acta fabula est, et frequente vulgi corona. Sed erat indidem nimirum circumspectio, molestia, Dei reverentia ; hic aliquot me superioribus diebus secreto ad vos quiddam locuto, statim dissipatus sermo est, inde Constantinopolim, hinc Prusam usque. Ut mihi quidem consilia in angustum cogantur, seu loquenti, seu non loquenti, quod efferuntur quæ vulgari minime oporteret ; non loquenti quod hæreo qui agam recte, non usus consultoribus. Itane desipimus, fratres; itan impotentia linguæ intempestive in periculum ruimus? nequaquam id est verorum discipulorum, sed hostium. Ne ineptiamus tantopere, quæso, quin circumspectio deinceps, molestia, Dei reverentia, ac regula demum adhibetor, quo, peracta ex Dei libidine vita, ei placentes, hæreditatem ineamus æternorum bonorum per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXVIII.

De irreclini confessionis et obedientiæ tuenda constantia, ac suis cuique muniis accurata contentione vigilique gerendis.

Fratres Patresque, alii aliis rebus narrandis oblectantur, et se ostentant, miles bellicis, nautæ marinis, coloni rusticis, singulique singulas seculi artes ac scientias, iis quæ conferant ad singulas ; neque est, breviter, quisquam qui non studiis capiatur suis. Nostræ haud sane in his positæ gerræ, et urbanitas, postquam nec sunt carnalia nostra, quin de animi salute, de placendo Deo, de hinc abscessu, de instauratione futura, atque ut Apostolus loquitur, *quæcunque sunt vera, quæcunque augusta, quæcunque justa, quæcunque casta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus* [1], hæ nobis fabulæ, hæc

[92] Psal. XCIII, 17. [93] Psal. CVII, 4. [94] Eph, II, 14. [95] I Petr. V, 8. [96] Psal. VII, 3. [97] Gen. XXII, seqq. [98] Eccle. IV, 10. [99] Act. V, 7. [1] Philip. IV, 8.

studia sunt, quo quid festivius simul, ac beatius? Id adeo ex amborum videas fine, nam illorum ut origine, sic fine ad hoc ævum soluto. (Ubi enim est sapiens? ubi scriba? ubi disceptator hujus sæculi? quis humanis officiis clarus perstitit in vita, ut cum sonitu non memoria perierit cunctorum?) noster et ingressus, et finis indissolutus, ac perennis habetur. Scilicet amplexos se virtus efficit deos, etsi vera hæc ejus sententia est: *Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi omnes* [2]. Hui quo affecti beneficio sumus: hui quam eyperti liberalitatem! ut ovabundis, ad Servatori Deo jubilatis serio laudes sint obmovendæ, et frequentandis carminibus vitulandum, quosjam olim ad incolumitatem delegerit, animi præditos sanctimonia, veraque fides Dominoque nostro Jesu Christo gloriæ per hunc habitum quærendæ præstituerit. Ergo stabiles in fide consistamus, fratres, confessionem irruptam teneamus, genuinam obedientiam servemus, virginitatem illæsam tueamur, unum amorem sponsum habemus Christum generis hominum formosissimum, unam hæreditatem cœleste regnum supernæque bona Jerosolymæ; cæterum caro, sanguis, divitiæ, gloria, ac quæ alia sunt inania, valento, et a nobis longissime abscedunto. Enimvero quamdiu in hac carne sumus, præsto est bellum, neque enim fuerit virtus, ni præsens si bellum. Sin accidit manucapi cogitatis, nihil miremur, quin ocius resipiscamus, unum timentes quod exerceatur peccatum, ut mortiferum, ac prohibens a Deo et cogitatis cogitata repellamus, studiaque studiis vicissim exigamus. Neque hic vero torpescamus, postquam id agit dæmon, ut belli diuturnitate ignavos comparet quo obnixui defatiscamus: cui si instemus, ferendo, atque obsistendo diabolo, pol victoriam cernamus parata in cœlis laurea, Dei perhibente germano, *Beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se* [3]. De cætero, gaudete in Domino, fratres. Qui munia geritis, haud ignoratis quod ex iis præmium petatur; qui disciplinas exercetis, cavete ne his Deum irritetis. Tempus est opificii? opificia obeamus. Vacatur? disciplina obeamus. Sin est in opere frater, tu in disciplinam, non amicum te geris, quin alienum exhibes fratrum. Non Apostolum audies dicentem, *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem* [4]? Tu fratrem non scandalizas modo, sed etiam citatus emanes, causas ac prætextus quærens, neque reputans tibi te supplicium cogere in diem supplicii, et adventus, justique Dei judicii. Verum ne id fiat Apostolo pareamus jubenti: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant* [5], opificia in primis, disciplinæ in secundis. Atque adeo opitulemur vicissim, uti decet sanctos, ac vitam alter alteri impendamus, ceu fratres germani, quo cum illustretur Deus, tum nos bene re gesta perennem vitam erciscamur per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXIX.

Qui divinis exsequendis præceptis Deum exquirat, nequaquam consternari sub decessum ad dæmonum adventum, deque mortis recordatione et amore.

Fratres Patresque, proposita communi multa omnium morte, ac cœlestis spe regni, et ignis gehennæ minis, ecquid fas est aut me alloquii, aut vos cedere ac pigere auditus? Minime vero quin utrumvis assidue sit agendum, et eo magis, quo imminentem contuemur diem; nam omni homini quavis ætate dies imminet supremus, *ac terribilis quædam expectatio judicii et ignis æmulatio, qui consumpturus est adversarios* [6], uti loquitur sacer Apostolus. Ut deinceps minime sit torpendum, nec vel diecula segniter atque inscienter agenda, quin vigilemus intenti, exquiramus Deum, ut est in Psalmis [7], incolumi animo futuro. At qui exquiratur Deus? nimirum exsequendis præceptis, ad beatitudinem præscriptum hoc est, submissione, mœstitia mansuetudine, mentis munditie, pace, ac sanctimonia agitando. Quibus præstandis qui exquirens deprendatur, ne is invenerit Deum, et invento, sub decessum securus, minime consternetur ab dæmonibus, aut angelorum trepidet adventu; ceu amicos aggressus, lætusque abiens ad Herum, qui egregium viaticum bonam conscientiam deportet; cæterum qui se nequaquam sic instruxerit, in calamitates inextricabiles irruat necesse est; non habens quo respectet, aut qui se tutetur. Hic quidem certe qui in carnificum, exempli causa incidat manus, aut barbarum mare, aut succussum solum, aut aliam quampiam necessitatem funestam, haud se evasurum desperat: illic spes omnis erepta est salutis, opem ferente ac defendente nemine, non angelo, non homine, non patre, non matre, non fratre, non amico, non alio quoquam e cunctis, ingentique contracta trepidatione, et inconsolabili dolore, miser hinc abit animus. Quæ cum terribilis descripta est oratio, tum rei veritatem non attingit, scilicet ea esse perhibentur quæ sui amantibus, ac refractariis bona, et adversa comparavit Deus, quæ nec oculus spectarit, nec audiverit auris, nec mortalium cuiquam venerint in mentem. Ea propter, fratres, cohortor inoblitam mortis agitari memoriam membrisque hac interfectis terrenis animo voluptatum erui cupidinem: quo enim nobis studium carnis, unde haud fructum capiamus, contraque cruciemur, ut revolubile omne est peccatum? Intueamur, si videtur in monumenta, visuri quem ambimus pædorem, nam ea est mortalitas omnino, quæ ordiens e corruptela, in corruptelam desinat, cunctaque hominis gloria quasi quidam flos herbæ est: virtus

[2] Psal. 81, 6. [3] Jac. I, 12. [4] I, Cor. VIII, 12. [5] I, Cor. XIV, 40. [6] Hebr. X, 27. [7] Psal. XXVIII, 5.

indirepta habetur. Eaque sancti complexa, Deum A cepere quorum sunt in cœlis spiritus, sacra in terris averrunca corpora, miraculis, et ostentis, ac prodigiis operata. Enimvero, ut incidit de miraculis sermo, exercentur miracula nunc quoque quemadmodum audimus, neque mirum, postquam spiritus, quæ tum fungebatur, gratiam ne nunc quidem regilio est feriari; sed non temere credendum est rumoribus, siquidem exstat hæc sententia? *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint* [8]. Sane cum multi in orbem venere vates, tum permissi sunt hæretici complures, scitaque retrectantes divina, et olim et nunc, quibus compertum est providentiæ modis, ostenta, ac prodigia patrare, ut hinc demoveri, et abduci minime sit necesse, quin veri discipuli, ad proditam ab Hero notam explorandi sint. Quænam ea nota est? *In hoc*, inquit, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [9]. Unde Apostolus edoctus scribit in hæc verba: *Si linguis hominum loquar, et angelorum charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens; et si habuero prophetiam, et noverim mysteria et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* [10]. Vides in quod fastigium charitatis? ut regina est cunctis antecellens Spiritus donis? quæ nec diaboli unquam potest, mirionibus tandem dilapsis, posteaquam in Evangeliis ait Dominus: *Multi dicent mihi in illo die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus. et in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis quia nunquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem* [11]. Quam horrendum, me hercules, judicium, ac peracerba sententia est! Quod superest, fratres charitatem, et ei conjuges fidem spemque sectemur, acturi quam qui miracula designent securius, verique Dominici agniti discipuli, cœleste regnum endituri per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria etimperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXX.

Committendum non esse ut mundo crucifixi vitæ inhient ineptiis, quin proficiendum in melius.

Fratres Patresque, dies horarum, septimanæ dierum, menses septimanarum, anni mensium labuntur instar, tempusque decurrens ad supremum Domini nostri Jesu Christi adventus diem incitat promiscuos, quo ejus oculis nuda sunt, et aperta cuncta, ut est in litteris; nec jam est cur incassum porro æstuent mortales, auro, ac cohortibus rex præfidat, supellectilem, et pecuaria vendidet dynasta, in incertis divitiis spem collocet avarus, vitiorum inhæreat lacunis voluptarius, postquam ita res ferunt, ut lugendum sit in dies, ac mœrendum, et animus pro virili expurgandus, priusquam mortis appetat judicium, quo pœnas evadamus, quæ refractariis impendent. Hi enimvero, ut cum Scriptura dicam: *Quæcunque ignorant blasphemant, quæcunque autem naturaliter tanquam bruta animalia norunt, in his corrumptur. Væ iis*, inquit, *quia in via Cain abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt* [12]; Sed vereor, ne hæc eos sententia proscindens, præclara nomina, impetat nos quoque; nam cum ob paternam hæreditatem alius confligat, longis susceptis itineribus, alius stipes sollicite satagat augere, alius avare ac monacho indigne, hoc et illud B urgeat mercari, scilicet non eadem ii supplicia merentur? Jam habent quo se illi defundant, etsi frigide, tamen quod uxores ac liberos procurent; nobis, qui mundo crucifixi unam habeamus crucem thesaurum, quæ purgatio relicta est quin his admissis gravius puniamur; siquidem scriptum est: *Potentes potenter tormenta patientur* [13]; et: *Judicium durissimum in his qui præsunt fiet* [14]; ac rursum: *Cui commendaverunt multum, plus petent ab eo* [15]. Agite vero, insulsissimi mortalium, itane dediti nugis falsa quæritis, ac patrocinio sceleribus invento, causas, non causas, exilia prætexitis? *Dispicite in antiquas generationes, et videte*, aiunt Litteræ, *quis speravit in Domino, et confusus est? aut quis permansit in timore ejus, et despexit illum* [16]? Non abrahamus Dei jussu patria C extorris, parens multarum factus nationum est? Non Jacobus patriarcha solo instructus pedo in Mesopotamiam degressus, dives revertit? Non Josephus venum abductus in Ægyptum, regi par evasit? Non vates Elias pulsus ab Jezabele, non pera comportata, per corvum pascitur? Non apostoli nudi ac inermes ad præconium profecti, terrarum orbem devicere? Non ipsi vos superioribus annis capite et fortunis oppugnati, certas stipulationes probastis? Unde hæc igitur improbitas, quæve hæc ineptia est? Enimvero, ut videtur, Israelitarum instar priscorum, Dei obliti beneficia sumus, Christumque tentamus, ut eorum quidam tentarunt. Sed quid de iis effatur? *Quadraginta annis proximus fui generationi* D *hic et dixi: Semper hi errant corde; ipsi vero non cognoverunt vias meas: ego juravi in ira mea si introibunt in requiem meam* [17]. Videte, fratres, ne eadem nobis dicantur, qui ingrati erga beneficium, præsenti fortuna iniquius utamur. Hinc quiescere pedes minime sinuntur, huc illuc palantum, hinc judicia vicissim, ac verborum conflictus urgemus, proinde ut extranei, hinc soli, nec cum fratre, degimus. Sin cum fratre, imaginario quidem certe, qui enim possis, comite ascita dulci, avaritia, cum qua paciscare, unanimem tenere fratrem?

[8] Joan. IV, 1. [9] Joan. XIII, 35. [10] I Cor. XIII 1-3. [11] Matth. VII, 22. [12] Jud. X, 11. [13] Sap. VI, 7. [14] Ibid. 6. [15] Luc. XII, 48. [16] Eccli, II, 11. [17] Psal XCIV, 10, 11.

Minime gentium. Væ iis, ceu reprobis, nam haud- A quaquam de vobis, fratres, aut hic illic divine obeuntibus loquor, sed de iis qui profligate, neque ad præscriptum quod deformavimus vivant. Qui ut vel tandem redeant ad frugem, rectique gradiantur, precemur, quo pereat nemo, quin omnes incolumitemur per Christum Jesum Dominum nostrum; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXI.

De mortis recordatione, seneque quodam venerando defuncto.

Fratres Patresque, cum multæ utiles historiæ sunt animo stimulando, tum æque utilis habetur nulla ac mortis promulgatio; nam terribile dictu, B et cogitatu arcanum, mors est. Igitur et nunc sene defuncto venerando necesse est porro ad communem frugem de eo pauca recensere. Sane a pueritia in senectutem profundam vita obeunda monastica Deo servivisse, luculentum seni encomium est; deinde quod inter confessores est illustris, qui comprehensus ab impio Leone ad satietatem pœnas dederit, et tergo omni, ac pectore trecenis loris conciso, et facie pugnis alapisque contusa, ut duo etiam dentes exciderint. Tandem aliquot post annis, e carcere eductus ac liber dimissus, ex instituto priori (stylita enim fuerat), rursum se abditit in cellam, multisque defunctus miseriis et angustiis, supremo vitæ curriculo evoluto, animam reddidit, ut impius scelere, se obstrinxerit, nequidquam, C athleta ad Deum laurigero profecto. Nos enimvero, fratres, quid agamus quidve cogitemus? Quanto tempore supervivemus, longo, an exiguo? Scilicet norit quisquam quid cras pariturum est? Pol monimento satis superque mors est, postquam quod vidimus in fratre, haud multo post accidet in nobis, nomine metam transcendente mortis. Itaque mortis porro obliviscamur nunquam, ne perpetua opprimamur; neu præsens amemus ævum, ne cum Deo inimicitias agitemus siquidem scriptum est: *Qui voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur* [18]. Fugit vos, inquam, mundi consuetudinem haud permittere ut animus studio ducatur exitus e corpore. Nam quemadmodum Israelitæ satagebant, qui erepti ex Ægyptia servitute promissum solum invaderent, ad eumdem modum nitamur D et nos oportet, ut e servitute quadam corporis, quæ corruptela obeatur, egressi in penitius velum penetremus, quo anteambulo pro nobis Jesus irrupit, hoc est, in cœlestis Jerosolymæ bona. Igitur mundi adhuc nugas detestemur, virtutes avide contrahamus, dias mercemur opes, preces, lacrymas, puritatem, nitorem, innocentiam quæ vitæ sunt viatica perennis; cæterum escam, potum, vestitum, et quæ alia sunt necessaria corpori amplectamur, quatenus vitæ, ac functioni serviant Dei præceptorum. Quo in studio si curriculum exigemus, diurnas ferias agamus læti in dies, et impavidi mortis, nec si vel mille cruciatus intendentur, securam conscientiam demergant; sin maligni, invidi, pervicaces cæterisque imbuti sceleribus degemus, heu fucos et ludibrium! Scilicet ea diurna nex est, ac judicium ante judicium, tum autem mors ingruet quasi quidam rugiens leo aut amens ursa. Jam qui æternam perniciem miser exantlet animus, exstat sane hæc sententia: *Si judicium primum a nobis, qui finis eorum qui non credunt Dei Evangelio? et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt* [19]? Quare trepidi semper, ac solliciti, fratres charissimi, firmi, et immobiles consistamus, assidue macti in opere divino, certe nequaquam frustra esse eum in Domino laborem. De fratre Socrate, scitis quemadmodum venerit ab Oriente, probanda obedientia tarditatem excusans. Eum volebamus hic retinere, ut spectatum fratrem; sed quoniam scriptum est: *Beatus qui habet semen in Sion, et propinquos in Jerusalem*, rursum redire eum sivimus, per quem misericordiam pararemus, etsi est quod gaudeamus, fratres, constitutum a sanctissimo patriarcha Sioni e cœtu, ac republica nostra, qui in Ecclesiarum matre sacerdotio et œconomia fungeretur. Quod superest, sanctus Deus tum eum tum nos conservet, omniqueimpleat benefica voluntate, ac præpotente fidei propagatione, illustrando per nos Domini nostri Jesu Christi nomine, nobisque per eum secundum gratiam Dei denique nostri Jesu Christi: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXII.

De serviendo fortiter ac constanter Deo, studiique curriculo monastici contente exigendo.

Fratres Patresque, eximium studium a pervigilio ad audiendum sermonem coeuntum, atque e robore in robur grassantum; quambilet enim haud suppeditat nobis par oratio dicendo, tamen posteaquam ad sanctorum Patrum exemplum frequentatur, non abs re est, quin vel in primis utilis. Enimvero in sermone ac doctrina Patres laborabant, beatum Apostolum imitati, cujus in actis hæc sunt verba: *Per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum* [20]; idemque alibi: *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo, et doctrina; dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti;* et *Dignus est operarius mercede sua* [21]. Videtin' ut necessaria doctrina est? nam quemadmodum stirpes edendis fructibus scaturiginem postulant aquæ, sic virtute exercenda magistri vocem discipuli, atque ut eæ haud irrigatæ arescunt, ita et hi non edocti deficiscuntur. Qua de causa equidem monere instigor, et hortari, ac pol interdum refutare, et incessere,

[18] Jac. IV, 4. [19] I Petr. IV, 18. [20] Act. XX, 31. [21] I Tim. V, 17, 18.

si qua mecum vos quoque servare possim, vos quidem, fratres, in Domino valentes, ac præpotenti contracto robore, armaturam induite divinam quo diaboli fraudibus obsistere queatis, qui haud dormiat sane, quin adversum nos vigilet, et eo magis, quod animos conspicit luctæ incumbentes. Qui ubi invidat (nam invadit noctu, atque interdiu), stemus animosi, accurramus ad eum qui e morte liberet peccati, precibus adhibendis contentis, nec sine fervidis lacrymis, ac facesset ocius inimicus ; scriptum est enim in Psalmis : *Invoca me in de tribulationis tuæ, et eruam te, et honorificabis me* [22]. Vulnus inflixit hostis? at Dominus sanavit. Turbavit ille? atque imperavit mari, sileret, conticesceret; fluctuantes in nobis cogitationes sedavit. Atque o munificentiam ! vix invocari cœpit, cum benefice ac liberaliter prævertens, vota tribuit precanti, nubeque quadam tristitiæ discussa, egregiis animi sensis ineundis, luce afficit mentem. Et quid non agat scilicet; nam qui nostrapte causa se obtulit in necem, ac pol crucis, qui potest non una secum omnia largiri? Ut insistendum sit, fratres, qui ei fortiter serviamus, nos a lapsibus revocantes, studiique curriculum monastici contente decurrentes, certi extremo in certamine repositas coronas. Ergo utamur confessione frequenti, postquam frenum non peccandi confessio est; utamur submissione, qua ignea maligni tela frangamus ; utamur fide, sine qua Deo placere nefas. Jam miramur forsan, ac demiramur, quemadmodum fœdis cogitatis, quamlibet certantes, capiamur, sed patimur id nimirum ob prævaricationem in Adamo, nam *Regnavit*, inquit, *mors ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos qui non peccaverant in similitudinem prævaricationis Adæ* [23]. Alteque in naturam libidum lues et contagio pervasit, quæ etsi in Christi adventu regenerationis lavacro, sanctique Spiritus instauratione sanati in antiquum statum revertit, tamen quæ corrupta semel ægritudinem contraxerit, facile negligentia ruit in libidinem. Enimvero ii sancti evasere, reverentia, et amore divino temperata quasi quadam mentis acie, qui cum ad præsidium sibi sufficerent, tum manum aliis porrigerent, dæmonia fugarent, infinita ederent miracula; quorum etsi a vita absumus longe, imitari quidem certe, quantum fieri potest, conemur, clemente Deo tam nostrum exile munus accepturo, quam illorum præclara facinora, ac regnum utrisque suum præbituro per Christum Jesum Dominum nostrum ; cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIII.

De itinere spiritali impigre ineundo, vitæ hic aversandis deliciis, neque mansionis beatitudine nostræ.

Fratres Patresque, solent viatores instigare vicissim, et excitare ad iter incumbentes, nec dextra, sinistrave deflectere, sed via regia grassari, ac pol cibum, potum, somnum capere moderatum, quo diætæ temperamento itineris ærumnas leviores comparent, Quorsum hoc mihi præmium? Plane et per vos capitis, qui viatores quidam in hac vita simus, plenum ingressi mille iter laboribus, cohortari, et animare invicem in certaminibus oportere, minimeque palabundos excurrere : cibi, potus, somni continentes, ne hinc gravati torpescamus ad iter; nec non vitæ hic deliciis aversis, ac viatores nequaquam huc illuc se convertant, dextrorsum aut sinistrorsum, iterque solum urgentes, quo festinent diversorium respectent. Ac nos diversorii felices, seu potius mansionem felicem, quæ haud temporaria, sed æterna, neque in caduco, sed immortali posita solo est, ubi gaudium, pax triumphus agitetur de qua Domini in Evangeliis hæc sunt verba ; *In domo Patris mei mansione multæ sunt, si quominus dixissem vobis : Vado parare vobis locum, et si abiero parare locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, at ubi sum ego et vos sitis. Et quo ego vado scitis, et viam scitis* [24]. Viden' ingens, et incomparabile promissum? Quis non exsurgat porro? quis non irruat? quis non avidus sempiterna hæc tabernacula invadat? quorum incensus desiderio David canere: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini* [25]. Nam equidem jucunda ea tabernacula sunt hic quasi quidam deditii obimus, aliquantillum constante vita, postquam et sæculum hoc omne pro diecula ad futurum ducitur. Ut nihil sit cur cum mundo consuescamus porro, aut præsentibus inhiemus, aut non dicam in hoc et illud studium feramur, sed ne in cœli quidem, terræ, maris, lunæ solis, stellarum, ac quæ alia sunt conspicua : quæ enim mox deseremus, iis quid nequidquam inhæremus! *Unam petii a Domino*, inquit, *hanc requiram ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluptatem Domini et visitem templum sanctum ejus* [26]. Quo qui pervaserit, næ iis liberatus sit ab ærumnosa ea die, de qua ait vates : *Utquid vos quæritis diem Domini? ea quidem tenebræ et non lux est* [27]. Quin, beatus Apostolus quoque diem appellat iræ, scribens, in hanc sententiam : *Thesaurizas tibi iram in diem iræ, et revelationis, et justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* [28]. Atque ut exemplo rerum quæ in nos incurrant ærumnosæ ejus diei simulacrum quoddam proponam, revocemus ad memoriam, si videtur hominem jamjam huc appulsum, qui a dæmonio multatus strangulabatur, ardens, et animi æstuans, ac vociferans dies noctesque, statum, et requietem obstinens nullam. Quod hominis leve supplicium censetis? Minime gentium. Jam in somnium cum sit adfuturum, illud, fratres, qui perferamus, ignem inexstinctum, sine morte vermem, mille alia perennia tormenta? Ve-

[22] Psal. XLIV, 15. [23] Rom. V, 14. [24] Joan. XIV, 2, 4. [25] Psal, LXXXIII, 3. [26] Psal. XXVI, 4. [27] Amos, V, 18. [28] Rom. II, 5.

rum non nobis, Domine, non nobis, quin fas sit cunctos Dei liberalitate, ac sanctorum, et beati precibus Patris ex his omnibus ereptos bona consequi promissa per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIV.

Aperiri fores vitiis non oportere, operamque dandam qui fœdis cogitatis vacemus.

Fratres Patresque, lapsum est tempus nonnullum ex quo solemni catechesi, interque nos officiis vicissim prohibemur, extorres huc illuc præ Agarenorum incursu. Quanquam qui jubeamur *benedicere Dominum in omni loco dominationis ejus* [29] ne hic quidem torpescamus, qui pro virili statum, exercitationem, opificia, et quæ in aliis sita honesta conversatio est, urgeamus quæ videantur rerum quæ minime videantur exemplar capientes ; nam si metu ne incideremus in Agarenorum manus aufugimus, hic hærentes, quanto debemus magis timore ne inimicis, qui obtutum fugiant oculorum, in manum conveniamus, quam longissime, quanquam tutissime abscedere? At qui est abscessus ? peccati fuga, quo, acinacis instar, animum omnem internecare satagit diabolus. Quod fugiamus quam maxime, fratres, vel usque ad cogitationes, unde in verba prorumpens, desinat porro in actionem. Difficile est autem, ac propre deploratum, nequaquam fœdis cogitatis capi. Quibus si occupemur, certe amoliri ocius nitamur precibus, lacrymis animi quasi quibusdam ærumnis, quæ ex divina formidine nascantur, ut ne peccatum exigant mora, atque id quotidie, siquidem inest in nobis perpes implacabile bellum, neque aliter fas evadere est, quam ingenti, contentoque magisterio mentis, cum præsidio cœlesti. Non videmus quæ excitata sit per hoc triduum in mari tempestas ? eadem est et vitiorum, ac pol gravior, postquam hic animi agitur naufragium. Jam illius auctor Deus est, qui, ut ex usu sit, præstituto tempore mari ventos immittat; hujus nosmetipsi : liceat enim velut in portu degere tranquillis, qui haud aperiamus vitiis fores. Sin aperimus, flant in nos spiritus maligni, et ingens cooritur tempestas, nec

A salutem nisi repressis evestigio turbis, consequamur. Quorsum nos autem turbari, ac fluctuare, et naufragium extimescere ? cur non tranquilla pace fruimur, sed spontaneum in nos atrox exitium conflamus ? Non arcessimus insaniæ qui e portu profecti sub tempestatem, fluctibus mergantur? enimvere multo nos sani putandi minus, qui in vitiorum tempestatem ultro ruamus. Scilicet quas non excitet procellas impotens in animo spirans desiderium ? non huc, illuc impulsos tanquam suffocat, demersos ? Non invidia pariter mentem externat, animum juxta ac corpus saucians ? non pervicacia tenebras ingeniis obducit, remissa et effeta comparans ? non singula, breviter, mortales habitu quodam demovent naturæ, ac brutos moliuntur ? Itaque fugiamus

B porro, fugiamus pestifera vitia fratres, ne in nos quoque hæc Dei sententia dicatur : *Non permanebit spiritus meus in eis, qui carnes sunt* [30]. Carnes vero haudquaquam sensit universe (nam et Deus Verbum factus caro est), sed carnale studium nimirum, quod fœdis libidinibus defixum instar ferarum, minime appetitum conferat in Deum. Quo Deo Opt. Max. consecrando, uti postulet hoc effatum : *Vestra conversatio in cœlis est* [31], audiamus potius : *Vos non estis ex hoc mundo, sicut et ego non sum ex hoc mundo* [32], quo quid beatius, non solum secundum imminens ævum, sed etiam secundum præsens ? qui quidem a fœdis libidinibus alieni, non carne regamur, quin spiritu ducamur. Hoc beatitudo, hoc suavitas, hoc felicitas, hoc ange-

C lica vita est atque is, medius fidius, in mundo vitæ quiddam obtinet instar, diadema gerentibus, venerandus, mundi arbiter, et herus, simulacris satur divinis, ad decessum paratus, a morte imperterritus. Ii et nos fratres, evadere pro viribus certemus (etenim fas est, si solido velimus), iique facti, tum vitam hanc omnem hilarem exigemus, quotvis ac quantavis secundem, carnem incidant acerba, tum in futuro sæculo cæleste regnum erciscemur, æternis bonis cum sanctis omnibus fruentes per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXV.

De obedientia, ac qui cunctis obeundis muniis cum fide puraque mente animemur.

Fratres Patresque, equidem servi veritus judicium qui talentum abdidit in terram, ad quem ait Dominus : *Serve male, et piger, oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura* [33], necessario hæc verborum dissero segmenta. Vestrum est autem qui egregii quidam nummularii sitis, in opus educere sermonem, quem Dei beneficio et eduxistis, me hercules, et educitis, pro insigni obedientia vestra. Quanquam sunt in vobis qui nec

ΛΟΓΟΣ ΡΚΕ'.

Περὶ ὑπακοῆς καὶ τοῦ μετὰ πίστεως καὶ ἐν καρδίᾳ, ἐπὶ πάσῃ διακονίᾳ προθυμεῖσθαι (4).

D 'Αδελφοὶ καὶ Πατέρες, δεδοικὼς τὸ κρῖμα τοῦ τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῇ κρύψαντος, πρὸς ὃν φησιν ὁ Κύριος. Δοῦλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρὲ, ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ, ἀναγκαίως φθέγγομαι ταῦτα τὰ βραχέα ῥήματα· ὑμῶν δέ ἐστι λοιπὸν τῶν καλῶν τῶν τραπεζιτῶν, εἰς ἔργον προαγαγεῖν τὰ λεγόμενα· ἅπερ χάριτι Θεοῦ καὶ προάγετε, διὰ τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ὑποταγῆς, ὅμως ὅτι εἰσί τινες ἐν ὑμῖν, οἵ τινες οὐ μόνον τὸ δοθὲν προσεξεργάζον-

[29] Psal. CII, 22. [30] Gen. VI, 3. [31] Philipp. III, 20. [32] Joan. XVII, 14. [33] Matth. XXV, 27.

(4) Apud *Cod. Nan.* CXXI (*a*) exsistit, p. 167.

ται, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἔχουσι μικροῦ δεῖν ἀπολύουσι· τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι; Οἱ τὰς διακονίας παραιτούμενοι, καὶ τὸ συγχώρησον ἀντί τινος δικαιώματος προβαλλόμενοι. Τί λέγεις, ἀδελφέ; μέχρι θανάτου τὴν ὑπακοὴν ἐπηγγείλω, καὶ νῦν παραιτῇ τὴν διακονίαν περὶ ἣν εὐφυῶς ἔχεις ἐκ χάριτος Θεοῦ (5); Ἀλλ' ὅτι, φησὶ, δέδοικα διαπλεῖν τὴν θάλασσαν· ἐξ ἀπιστίας, ἐκεῖ φοβούμενος φόβον, οὗ οὐκ ἔστι φόβος· εἰ γὰρ πεποιθὼς ἧς τῇ ὑπακοῇ, οὐ μόνον διαπλεῖν τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ γυμνὸς τῷ σώματι χωρεῖν κατὰ τοῦ ὕδατος· μιμούμενος τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ὑποτακτίτην· ὃς τῇ πατρικῇ ἐντολῇ ἐπερειδόμενος, οὐκ ἔδεισε τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ποταμὸν περάσαι, ἀλλὰ διαπεράσας, ἔμεινε μηδὲν παθὼν ὡς ἐκστῆσαι τοὺς ἐπιβλέποντας. Ὑπακοὴ τοίνυν καὶ θηρία ὑποτάσσειν οἶδε· καὶ μάρτυς τοῦ λόγου, ὁ ἐκ πατρικῆς προσταγῆς δεσμεύσας τὴν ὕαιναν· ὑπακοὴ καὶ ἐν νεκροῖς θαυματουργεῖ· καὶ τοῦτο ἐδιδάχει ὁ ἐκ τάφου φωνήσας Ἀκάκιος. Καὶ τί τοῦτο κἀκεῖνο λέγω; αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τὴν σωτήριον τοῦ κόσμου οἰκονομίαν ἀπειργάσατο. Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς ὑπακοῆς κατορθώματα· τὰ δὲ τῆς ἀπειθείας ἐγκλήματα βούλει μαθεῖν; Ἐννόησον τὸν Ἀδάμ· ὃς ἐπειδήπερ ἤκουσε Θεοῦ τῆς ἀπειρημένης βρώσεως ἀπογευσάμενος, θάνατον εἰς τὸν κόσμον εἰσήγαγεν. Ἐννόησον τὸν Σαούλ· καὶ εὑρήσεις καὶ αὐτὸν παρακούσαντα τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ, καὶ ὁμοῦ μὲν τὴν βασιλείαν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὰ ὄρη τὰ Γελβουὲ ἀποῤῥήξαντα. Ἐννόησον πρὸς τούτοις καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνον· ὃς τῇ ἀπάτῃ τοῦ ψευδοπροφήτου εἰς παρακοῆς ἔγκλημα ἐμπεπτωκὼς, λέοντι κατάβρωμα παραδίδοται. Τί δαὶ Πέτρος ὁ μακάριος ἀπόστολος; οὐχὶ παραιτησάμενος νίψασθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου δι' εὐλάβειαν, ἀκούει· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Τί δαὶ ὁ ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐθυμίῳ τὴν τοῦ κτηνίτου διακονίαν ἀπαναινόμενος δι' ἃς ἐδόκει εὐλόγους προφάσεις, οὐχὶ παρ' αὐτὸ αὐτὰ ᾔρισε τὰ δαίμονα κληρωσάμενος; Τοιοῦτον τὸ κρῖμα τοῦ παραιτουμένου τὴν διδομένην διακονίαν· τοῦ ἀντιλέγοντος· ἀντιλογίας γὰρ διεγείρει πᾶς κακὸς ὑποτακτίτης· ὁ δὲ Κύριος ἄγγελον ἀνελεήμονα εἰκότως πέμπει αὐτῷ, ὅλως ἐπειδὴ ἓν σῶμά ἐσμεν οἱ πολλοὶ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη, καὶ ὁ μὲν ἐπέχει τόπον ὀφθαλμοῦ· ὁ δὲ ὠτὸς, ὁ δὲ ῥινὸς, ἄλλος γλώσσης· ἕτερος χειρὸς, καὶ ἄλλος ποδός. Ἐὰν οὖν μὴ πάντα τὰ μέλη τὰ οἰκεῖα ἐνεργῇ, ἀλλὰ φιλονεικοίη ὁ ὀφθαλμὸς ἀκούειν, καὶ τὸ οὖς ὀσφραίνεσθαι, καὶ ἡ ῥὶς φθέγγεσθαι, καὶ ἡ γλῶσσα χειραπτεῖν, καὶ ἡ χεὶρ βαδίζειν· οὐχὶ τὸ ὅλον σῶμα οἰχήσεται καὶ διαφθαρήσεται; Οὐκοῦν ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἕκαστος τὴν

augeant sortem, et parum abest quin quod habent prodigant. Quinam hi, sodes? qui officia recusent, ac pro æquo objectent, Comitare. Quæ hæc, malum est oratio? itan obedientia vel in necem condicta, nunc officium detrectas ad quod per Dei gratiam sis idoneus? Ergo obedientia corruit. At enim vereor, inquit, trajicere mare. Pol præ pervicacia vetere, formidine ductus ubi formidandum sit nihil, nam obedientia præfidens, non solum mare trajicias, quin vel nudo corpore insilias in aquam, nobilem illum subditum imitatus qui paterno nixus præcepto, haud extimuit atrox flumen tranare, trajectoque illæsus perstitit, ut obstupescerent videntes. Quin domat obedientia feras, cui orationi testimonium dicet qui paterno jussu hyænam vinxit. Eademque edit in mortuis ostenta, quod locutus e monumento Acacius confirmat. Et quid hæc illaque commemoro? ipse unigena Dei Filius obsequens in mortem, ac pol curcis, sospitam orbi terrarum procurationem peregit. Atque hæc sunt obedientiæ facinora. Sed vin' et pervicaciæ crimina cognoscere? Cogitasis Adamum, qui Deo inobediens, cibo gustato interdicto, necem intulit in mundum; necnon et Saulum, quem immorigerum Samueli, regum juxta ac vitam invenies in monte Gelboe amisisse. His accedat divinus ille, qui falsi mendacio vatis inobedientiæ damnatus, pabulum traditur leoni. Quid, beatus apostolus Petrus non a Domino lavari præ reverentia detrectans, audit: *Si non lavero te, non habes partem mecum* [34]? Quid, qui in sancto Euthymio pecorarii munus defugisset, justis decausis, quas credebat, non evestigio spumans dæmonem contraxit? Hoc judicium est detrectando indicto munere: obloquenti etenim parvus omnis subditus obloquia concit, meritoque Deus crudelem ei genium immittit. Enimvero, ut semel dicam, multi unum corpus, et alter alterius membra singuli sumus, oculique vicem alius gerit, alius aurium, alius narium, alius linguæ, alius manus, alius pedis. Sin membra suas quæque partes non exerceant sed audire oculus certet, odorari aures, eloqui nares, palpare lingua, itare manus, qui potest non universum diffluere atque interire corpus? Quæ cum ita sint, suo quisque officio satisfactio, et quam accepit gratiam divinitus, ad publicam frugem conferto, nostra in Dei manu posita reputans, neque aut mare naviganti omnino inibi moriendum, aut in sicco degenti indidem decedendum, sed quam ab orbe condito tempestatem, finem, locum benignus statuit Deus, id cuique extremum cessurum. Atque hæc disserui non tam eorum de quidus sermo est

[34] Joan, XIII, 8

(5) Perspicue hinc apparet, monachos « obedientiam usque ad mortem » professos fuisse, ut etiamnum faciunt. Levinii quidem interpretatio id satis clare non exprimit: sed in Græco textu res est clarissima. Ille sic vertit: « Quinam hi sodes? Qui officia recusant, ac pro æquo objectent, Comitare. Quæ hæc, malum, est oratio? itan' obedientia vel in necem condicta, nunc officium detrectas ad quod per Dei gratiam si idoneus? » Sed clarius ac fidelius hæc vertamus. « Hi vero quinam sunt? Qui ministeria detrectant, et suum illud, Ignosce, quasi quamdam excusationem prætendunt. Quid ais, o frater? Obedientiam usque ad mortem professus es, et nunc ministerium recusas, cui per Dei gratiam idoneus es? »

(nam obsecundos jam accepi), quam omnium audientium causa, ut obnixe ac contente quæ pacta conventa Deo teste, atque electis angelis iniimus, re et opere præstemus, neu tergiversemur, quamlibet mortiferum sit quod injungitur, id enim Patres ac magnus in primis Basilius, jubent. Qua degenda vita, nequaquam sontes moriamur, quin pro justitia vivi, cœleste regnum consequamur per Christum Jesum Dominum nostrum : cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

A διακονίαν αὐτοῦ πληροφορείτω · καὶ ὃ ἔλαβε χάρισμα παρὰ Θεοῦ, λυσιτελείτω πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, ἐννοῶν ὅτι ἐν χειρὶ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα, καὶ οὔτε διὰ τὸ ἐν θαλάσσῃ πλεῖν, πάντως ἐκεῖσε τελευτᾷν, οὔτε ἐν τῇ ξηρᾷ διατρίβειν, ἐκεῖσε ἔστι θνήσκειν. Ἀλλὰ καθὼς ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου ὥρισε, καὶ χρόνον καὶ τόπον καὶ τρόπον, τὸ ἑκάστου ἀποβήσεται τέλος. Καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐ τοσοῦτον διὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος · ἤδη γὰρ ἔλαβον αὐτοὺς δι' ὑπακοῆς, ἀλλὰ διὰ πάντας τοὺς ἀκροωμένους, ἵνα προσέχωμεν ἀσφαλῶς · καὶ ἃς ἐπαγγελίας ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀγγέλοις ἐδώκαμεν, ταύτας ἐναργῶς ἀποπληρῶμεν, καὶ μὴ ἀναδύεσθαι κἂν θανάσιμον ᾖ τὸ ἐπιταττόμενον. Οὕτως γὰρ κελεύουσιν οἱ Πατέρες, καὶ πρό γε πάντων ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ οὕτως διαζῶντες, οὐκ ἀποθανούμεθα τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ ζήσομεν τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ τύχωμεν βασιλείας οὐρανῶν · ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ [Κυρίῳ (5*)] ἡμῶν · ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι · νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

SERMO CXXVI.

Qui genuina obedientia, ac secessione suscepta, mundo sint crucifixi, alacres amplecti corporis devictum oportere.

Fratres Patresque, paulum in præsentia decubui, quanquam animi perculsus, abscessurum me a vobis credidi. Sed quo longiorem mihi vitam? aut quanto tempore supervivam miser? Videtis quemadmodum urget senium, et æqualibus defunctis, meæ decedendi imminent vices. Quid ergo? doleamus in eo? minime vero. Doleant sane si volunt, qui secundum carnem vivant, conjugibus, liberis, pueris, ancillis, prædiis, pecuniis, ac quæ hic alia sunt vitæ studia, quibus et capiuntur, dimittendis, nos, quibus crucifixus est mundus, solaque superest crux, pro genuina obedientia, et secessione, non lugubre, sed lætificum mortis arcanum habeamus necesse est. Ac quid nos dico? cunctis adeo Christianis prælæte amplectenda dejunctio est, siquidem ante Domini nostri Jesu Christi adventum mors in homines imperium posita ob prævaricationem in Adamo, vel sanctis dira et terrifica, veniat simul Christus, omnium vita, mortem pro omnibus gustavit [35], *viam nobis initians novam, ac viventem per velamen, id est, carnem suam*, uti scriptum est [36], ibi tum mors absorpta victoria est, necjam defuncti in orci regiam deportamur, sed in cœleste regnum subvehimur, neque in tenebris, atque in umbrosa morte dormimus, quin abimus in lucem immortalem, ævumque quoddam securum et innoxium, quod sui amantibus promisit Deus. Ut nihil sit cur decessum fugiamus, qui ultro in primis sit prensandus, eoque magis, quo paratiores simus ab animi procinctu; miserum est enim, fratres, præteritum tempus sub exitum revocare, ac dies poscere vivendi ad quæstum virtutum; miserum est, inquam, et ærumnosum. Equidem qui sic deprendatur, næ is impendio turbetur atque affligetur necesse est, qui non ad honorarium certaminum, sed ad supplicia scelerum prodeat e corpore, terribilibus obviis spectaculis. Quod ne patiamur, quæso, et admoneo, parati ad exitum semper, omnem supremum vitæ B diem credamus, ut a D. Antonio docemur, qua ineunda ratione, nec dissoluti simus, nec præfracti nec torpidi, nec inertes, nec pervicaces, nec immorigeri, nec afrenes, nec ridiculi, quin obsecundi, faciles stimulabiles, vividi, mansueti, placidi, sinceri, citra offensam, omni honesto dediti, instar sanctorum, qui hac obita vita promissis bonis potiantur. Atque hæc dixi, non vos solum, quin me adeo præmuniens, quo hoc apparatu defuncti sub exitum impavidi et imperterriti, hæc Davidica loquamur: *Converte, anima, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi* [37]; et: *Placebo Domino in regione vivorum* [38]; quam et cuncti assequamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto C Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXVII.

Fortiter et animose ad pericula resistendum, quæ humanitus conflentur.

Fratres Patresque, haud abs re est loqui, et audire, ad publicam frugem neque ad virtutem nequidquam apparamur ac procingimur; nam si id agentes, sparsa jam in urbe fama de fide nonnulla, evestigio expavimus, turbati, scilicet, impræmeditati, vehementius attoniti, animum desponderimus? Ut sermocinari expediat, et præstrui, quo in re præsenti, adjuvante Deo, egregie pugna defungamur. At qui est rumor? post scelestam synodum quæ ad fidei ruinam nuper est agitata, post diris obligatos Patres, post oppugnationem duode- D cennem, post exsilia, compilationes, carcerem, contumelias, flagra, neces, totoque mundo jactationem, proinde ac si nihil insolens sit actum, trahimur a principibus verba cum sceleris antesignanis conferre; neque id solum, quin dictorum, ac controversiarum arbitros capere primores e magistratu, quibus despectare in nostratia nefas, ut ait quodam loco Gregorius Theologus, tantum abest ut judices admittamus sacrorum dogmatum.

Scilicet magistratui divinitus tributus gladius est, postquam exstat hæc sententia: *Nam non est*

[35] Hebr. II. 9. [36] Hebr. X, 20. [37] Psal. CXIV, 7. [38] Ibid. 9.

(5*) Deest apud Nan.

timori magistratus boni operis, sed mali [39]. Et : *Non sine causa gladium portat, vindex ei qui malum agit* [40], quemadmodum et opitulum probis ; cæterum sanctis apostolis cum divinorum dogmatum potestas, a Spiritu profecta, tum proscribendi, atque solvendi, siquidem Domini ad eos hæc sunt verba : *Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt* [41]. Ac rursum : *Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo : et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo* [42]. Certum est autem, ut iis dictum sit, itidem et hactenus vicissim successoribus edictum, ut in iis judicem capere magistratum nihil sit aliud quam datam apostolis a Spiritu potestatem abrogare. Jam qui pertingant ad ardua veritatis decreta, vitæ perfectione absoluti nulla? scribente Apostolo : *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus sæculi, nec magistratuum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo magistratuum hujus sæculi cognovit : si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* [43]. Videtin' gloriosum Dominum in cruce egisse magistratum ? ut nunc quoque ; si augustæ ejus imagini tribunal detur magistratus, non abs re dixerimus rursum Judaismum quemdam, ac Pilati tribunal agitari. Quin defugere cum impiis in concionem venire, ea quoque divina sententia est ; ait enim : *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos* [44]. Consequenter divinus Apostolus jubet : *Non contendere verbis, sine ulla fruge, ad subversionem audientium* [45]. Nec abludit et deifer Ignatius, scribens in hunc sensum : « Præmoneo vos hominiformium ferarum. hæreticorum, quos non solum non admittere debetis, sed ne occurrere quidem si potestis. » Singulique sancti, ne catechesim longam faciam, idem contestantur. Quæ cum sic edicantur, qui audeamus sacra in utravis controversia scita violare ? Nequaquam, nec si mors impendeat. Ut necessario detrectemus, fratres, non quod veri effecta sit oratio : sane enim quidem, pro præcepto, quo stabilire fidei sermonem jubeamur, volentibus principibus parati sumus ad apologiam, Domini nostri Jesu Christi beneficio, qui accingat viribus imbelles et facundiam vel mutis præbeat. Atque hæc illa fabula est quæ rumoribus jactetur. Cæterum vos animosi, ac spiritu præfirmi, ne committite ut exterreamini ab adversariis ; quin, ceu Christiani quidam milites, fidei armis amicti, stabiles et immobiles consistite. Enimvero miles qui expertum bellis, ac triumphatorem habeat ducem, timere nescit ; quin animos, et signa confert, quo nos debemus magis animari, qui copiarum arbitrum cœlestium, ac totius universi monarcham, opitulum et commilitonem in periculis, quæ humanitus conflentur, teneamus. *Confidite*, ait Dominus, *ego vici mundum* [46], igitur confidamus nos quoque, certi victoria potituros, cum eo quem imperio mactum cunctorum omnis gloria decet, et honor, atque cultus, cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXVIII.

De obedientia, ac frangenda voluntate.

Fratres Patresque, cum defectos virtute catechetica verberat oratio, tum iterum persanat, nam hoc ipsum, dolere ob defectum eorum quæ deceat obiri instaurationem, in animis clam moritur *quæ secundum Deum est tristitia*, auctore Apostolo, *pœnitentiam in salutem non pœnitendam operante* [47]. Sed contemplemur, si lubet, quibus in rebus posita sint quæ nos contristent. Quod cogitata ingruant impura, quæ hostium vicem serio arietent in mentem ? etenim scriptum est : *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo* [48]. An quod grave est obedientiæ jugem ? atenim exstat hæc sententia rursum : *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua, qui solitarius insimul Deo serviet* [49]. Iterumque, *Jugum meum suave est, et onus meum leve* [50]. An quod nihil habet obedientia privum ? at hoc enim apostolicum quoque est : *Ecce enim*, ait, *nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis* [51] ? Ac promissum, dii boni ! quam venerabile, et illustre. Scilicet non autem et vos æque omnibus dimissis herum comituti, alius parentes deseruit, alius fratres, alius conjugem, atque liberos, alius ædes, alius agros, cuncti, omnibus præstantius, voluntates ? quod arduum est cum primis in hominibus ; enimvero seu contentum jejunium dicas, seu pervigilium, seu solicubium, seu insolentiam lavandi, seu solitudinem, seu quod aliud studium divinum, libera quadam fungentis voluntate obeuntur : porro autem quod libera voluntate obeatur, quamlibet grave est natura, voluntate quidem certe leviter confit quod frangenda voluntate, quantumvis leve videatur, difficulter tamen conficitur. Ac facinus id adeo sancti Patres obtruncationem sciverunt, quod in alium cadat neminem quam subditum genuinum, qui et fari cum Apostolo queat : *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus* [52] : nam qui nequaquam ex sua libidine vivat, tanquam sequestra præfecti voluntate, Deo vivit. Quin imitatur et eum qui dixerit : *Descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem qui misit me, Patris* [53]. Videtin' quod instituti fastigium sit ? non æmulum Christi, non apostolicum est ? Nec pol adulor, quin exploratam eam sententiam veritas testimonium dicit. Sin homines sic defunctis haud encomia texunt, nihil hinc eis gloriæ

[39] Rom. XIII, 3. [40] Rom XIII, 4. [41] Joan. XX, 22. [42] Joan. XVI, 19. [43] I Cor. II, 6, 8. [44] Matth. VII, 6. [45] II Timoth. II, 14. [46] Joan. XVI, 33. [47] II Cor. VII, 10. [48] Psal. XXVI, 3. [49] Thren. III, 27. [50] Matth. XI, 30. [51] Matth. XIX, 27. [52] Galat. II, 20. [53] Joan. XI, 38.

decedit, postquam minime videt Deus proinde ac mortales, aliudque Dei, aliud hominum judicium est, et ignobilis plerumque iis qui illustres appareant, sub præmii diem honoratior cernetur: siquidem scriptum est: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi* [54]. Igitur gaudete et tremiscite, partim ob Dei beneficium, partim ob ingenii conversionem, qui non iidem perpetuo maneamus. Atque ut apostolice loquar: *Consideremus invicem, in provocationem charitatis, ac bonorum operum* [55], qui haud defetiscamur frangenda voluntate, in qua omnis vertitur oratio, nec dissolvamur officiis obeundis, quin alacritate potius firmemur, mutuo sustinentes, mutua onera portantes, ceu confratres, ceu unanimes ceu concorpores. Quo agitando in dies certamine, cursuque peragendo, nihil dubito quin coronam gloriæ feretis, quæ minime marcescat, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXIX.

Contenta accuratione cum inaspectabilibus inimicis confligendum vitandumque hæreticorum consortium.

Fratres Patresque, equidem curta nostra est cohortandi facultas, re ac sermone tenuis, et vos tamen hortari atque ab animis pro virili excitare est necesse. Nam si in stadio currentes acclamationem desiderant sequentum, egentque in præliis certantes commilitonum stimulis, quanto vos oportet magis: qui cum inaspectabilibus inimicis bellum inieritis, tanquam delibutos verborum, ut sic dixerim, calcaribus, serio animis procingi, qui lucta haud in dieculam, quin per omnem vitam defuncti, parta illustri immortalitatis laurea victoribus, sempiterni pudoris infamiam victi exigatis? Verum ne id patiamur, fratres, neu exspectatione frustemur, sed accuratione contenta, ac pertinaci obnixu, contra diabolum, Deo duce, victoriam cernamus, neque enim nescitis ut carnaliter pugnantes toti sint exciti. Quorum aiunt ora mutari, et alios pro aliis apparere, Præ serio furore, animique præsentia, ut tum temporis nec conjugum, nec liberorum, nec parentum, nec fratrum, nec cujusquam alterius meminerint omnino, præsto in bellum mente, ingenio, atque corpore ad eumdem modum affecti nos quoque secundum interiorem hominem, terrore hostium nullo teneamur necesse est, quin alacritate acuamur et ardeamus animis, ceu egregii Christiani milites. Eosque conspicati perduelles, cedent oppugnatione; sin formidolosos, ac præfractos cernant, ibi tum arcum tendere, et impuris cogitatis, quasi quibusdam telis mentem lancinare. Quanquam nec sic desperandum est, quin recuperata per pœnitentiam sanitate, iterum pugnandum, atque id perpetim, nam pol ejusmodi bellum est invisum quod per orbem pertinet terrarum. Ac si placet, ingenii oculis sublatis intuemini, sultis, omne hoc universum quod cis cœlum patet iis cædibus refertum: neque enim irreligiosos duntaxat, et hæreticos, nec stupris, atque adulteriis deditos, ac qui id genus flagitia designent, sub mucronem adigit draco, sed ab his quoque haud alienos et societatem coeuntes, si hæc vera est oratio: *Qui tangit picem inquinabitur, et qui communicat superbo, similis ei fiet* [56]. Sane insimulamur in præsentia, qui venditantem se quemdam pro orthodoxo, ac perpetuo cum hæresi consuescentem, vetuerimus ab orthodoxo in sacra mentione, dia obeunda mystagogia, edi, et offerri, nam si in decessu, minimum, prævertisset per confessionem sacris potiri, liceret quidem certe pro eo oblationem facere orthodoxo, nunc in hæretica consuetudine exstinctus, qui potest in orthodoxam communionem inscri? Enimvero hæc Apostoli sententia est: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? panis, quem frangimus nonne communicatio corporis Christi est? quoniam unus panis, unum corpus multi sumus: nam omnes de uno pane participamus* [57]. Igitur a pari hæretici communio panis, atque calicis. adversarum partium est, unumque exsors Christi efficit corpus societatem ineuntes, postquam *nec societas luci ad tenebras, nec participatio justitiæ cum injustitia, nec pars fideli cum infideli, nec consensus templo Dei cum idolis* [58], ut idem alibi clamat. Ut lugendum sit in iis, ac cum orandum pro adhuc vivis quo diaboli laqueos evadant, tum de nobis gratulandum, quos jam olim Deus ad incolumitatem asciverit, animi sanctimonia fideque præditos vera, qui religione tuenda orthodoxa, vel in præsentem ei confessionem serviremus, qua insonte, et integra defunctos, regno augeat cœlesti per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium cum Patre, ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXX.

De mortis recordatione ac virginitate.

Fratres Patresque, alia aliis præfinita est tempestas (alia est enim sementis, alia messis, alia pacis, alia belli, alia quæstus, alia feriarum), animi saluti nulla non idonea, omnisque commodus dies, si velimus. Ergo irrequieti simus ad honesta, pernices, novitii, dicta in opus educentes: nam *Non auditores*, ait, *legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur* [59]. Sane seu bellum agatur, quod aciem fugiat oculorum, fortiter sit pugnandum, ac Deo duce coorta diabolica sensa profliganda, ne immorata exigant mortem, seu messis obeatur spiritalis, animosa metendum quasique in horreum quoddam perennis viatica vitæ comportanda, ne perenni fame enecemur. Enimvero juge tempus est precum, lacrymarum, recon-

[54] Matth. XIX, 30. [55] Hebr. X, 24. [56] Eccli. XIII, 1. [57] I Cor. X, 16, 17. [58] II Cor. VI, 14-16. [59] Rom. II, 13.

ciliandorum facinorum, regni rapiendi cœlestis, ut nihil sit cur deinceps cunctemur, diffindamur, et emendationem de die in diem trahamus. Scilicet non mundi præterit figura? non quotidie innumerabiles decedunt? non tumuli patentes genus infelix humanum, ut sic dixerim, agunt in triumphum? non cognatum terra excipit corpus? Num perpetes [nos autem sumus mansuri ?] non recolimus quot e republica nostra, ut hoc memorem solum, abierint? Ubi beati olim patres? ubi fratres spirituales ac carnales? ubi conterranei? ubi sodales? ubi concantores? quorum penes nos soli habitus exstant, cassi rerum et inanes. Sed obliti, ut videtur, stipulationum, si qui est in manibus fratris obitus, patrisve, illico ad mentem redimus, stimulamur, subrigimur, at simul aliquantillum abiit tempus, ibi tum pactorum ac stimulorum pertinax oblivio est. At non dii itidem sancti, qui vita omni meditatione quadam parata mortis, indies mori, (et mirum) vivere, indies mundo apostolice crucifigi, indies ad Deum studio proficisci, vitam degentes vere felicem ac amabilem. Non exemplo terremini decem virginum? *Ecce*, inquit, *sponsus venit, exite obviam ei* [66]. Igitur prudentes cum splendidis lucernis obviæ. in thalamum penetrare, seræ ob bonorum operum penuriam stultæ clamare in hæc verba: *Domine, Domine, aperi nobis* [67], quibus ille respondens dicere: *Amen, amen dico vobis, nescio vos* [68], addens: *Vigilate, quia nescitis diem illum, neque horam* [69]. Vigilandum est ergo, et animus excitandus, qui arrectus stimuletur, lustretur, februetur, renidescat, ne ingruente subito morte, excludamur, nemine aperturo, aut adjumento futuro. Prævertamus una omnes serio, inquam, parare opera discessu amica Deo, piger evigilato, inobediens obedito, elatus succumbito, durus mollitor, flendi insolens stimulator, confessioni alienus confitetor, ignavus operator, cuncti cuncta exsequuntor, atque addam, me hercules, mulierosus refrenator. Quid hoc verbi est? ne cum mulieribus consuescito, ac commorator diutius, unde flagitii exardescat ignis, ac sacrarum Litterarum audientia sententia: *Deligabit aliquis ignem in sinu, nec deuret vestimenta, aut ambulabit super carbones ignis, nec plantas comburet* [70]? Itidem qui ad mulierem se conferat maritam: marita est autem tum virgo quoque, seu monacha, tum quæ viduitatis se obligavit, quarum sponsus gloriosus Deus est. Atque hæc quidem oberrones huc illuc, qui ex libidine vivant quærendo sceleri prætextu, parum memores Dominici jussi, eruendum oculum qui te scandalizet [71], nedum aliter affectos. Ad vos quidem hoc habeo dicere, debemus nos firmi imbecillitatem ferre infirmorum, et honestatis exemplum objici perversis quod cum estis per divinam gratiam, tum sitis insuper, Dei beneficio, ac sospitemini, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria

A et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXI.

De studio, vitaque nostra dia et felice.

Fratres Patresque, alio in prioribus dicendi usu exordio, nunc percontabundus infio. Ac quæro equidem de monastici, quod obeamus, studii certamine, quid arbitramini, fratres? tenemusn' quod vestigamus, et immortali potimur ævo, spe affecti sospita, an desumus vero officio? Enimvero; quantum ex apparenti, haud vos opinor vel tantillum subdititiis, ut sic dixerim, scitis, atque regulis defuisse, quod salutis caput vestræ est, et incolumes porro, ac sine fraude introrsum conservemini, quo nauci hic ego

B per vos sentiam beneficium. Sane utrique Deum prædicemus, qui potiori dilecta parte, et tanquam ad Jesu pedes considentes, sermocinantem audiamus [72]. Ergo anguntur alii, ac de plurimis laborant, conjugibus, liberis, prædii, pecuniis, nostra hæc una procuratio est, qui Domino placeamus, alii terreno cæsari merent, cujus imperiis coguntur, quamlibet ad mortem, inservire, nostra spontanea militia est, regis ter optimi Christi cum omni libertate jussa obeuntum, honorario quodam militiæ, regno condicto inconcusso, alii fluxi atque exilis quæstus gratia longum et arduum iter exigunt, nobis in æde divina concordibus obire, ad dies noctesque amplitudinem Dei usurpare faucibus licet, non aurum hinc caducum lucraturis, sed opes

C indireptas et æternas, Qua in re ut insit molestia quædam, ac contentio, seu sensilis, seu invisa (nam pol inest), certe ob sermonem divinum, spemque facilima est, qui in angustiis exporrecti, lætemur in ærumnis ea; hæc enim vita degitur quæ vel adversis charos ad se alliciat. Quis non deamat et amplectitur parentes? atque his tamen præ Dei studio relictis, hominum nati huc incumbunt. Quid conjugio devinctius, postquam de Domini sententia duo unum sunt corpus, sectos tamen evangelicus gladius huc ablegat. Sane hic principatum repudiat princeps, divitias flocci æstimat dives, penuriæ obliviscitur inops, viduitatem amolitur viduus, addam et derepta purpura regem his accenseri. Scilicet par Christiani corporis honor, portusque quidam est publicus salutis. Jam obita morte, non luctus

D atque planctus agitatur, secundum vitæ amantes, quin composita inhumatio defuncti est, quem nec conjux inclamet, nec liberi quiritentur, nec cognati ejulent. hoc et illud revocantes, læteque prodeatur, ac cum spe bona efferatur, sin et lacrymis opus, næ hæ quidem citra fas, ob spiritalem digressi amicitiam, postquam et Dominus super Lazaro flevit [73], naturam demonstrans, Quæ hac vita in omni memoria felicior quod præ hoc institutum patefactum est Deo conjungens, ut non abs re Davidice dicamus: *Illic mandavit Dominus benedictionem, vitam*

[66] Matth. xxv, 6. [67] Ibid. 11. [68] Ibid. 12. [69] Ibid. 13. [70] Prov. vi, 27, 28. [71] Matth. v, 29. [72] Luc. x, 39. [73] Joan. xi, 35.

usque in sæculum [74]. Igitur gaudeamus, fratres, et invicem gratulemur, agendis etia atque etiam gratiis, ac de amando serio clemente Deo, qui nos e tenebris in lucem, ex ignominia in gloriam, e sordibus in splendorem acciverit; nam scitis qua origine quisque et quibus parentibus satus, cum quibus coierit, quorum frater vocetur; quorum contubernio utatur. Ac dico equidem et in exteris personis. Quæ ingressus quidam, et exordia sunt futurorum promissorum, siquidem absoluto ac contecto quod incumbat certamine et obsequio irrevulso certantes, proferendis obedientiæ fructibus quibusdam, tanquam in paradiso, vel ad ministeria prompti, omni honestate functi, ad indictas morigeris leges atque normam, ad extremum consequemur quæ nec vidit oculus, nec audivit auris, nec mortalium cuiquam venere in mentem [75], sui amantibus parata divinitus, quæ et cuncti nanciscamur Domini nostri Jesu Christi liberalitate atque beneficio. Cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXII.

De obitu fratris Gregorii, atque ad decessum apparari perpetes oportere.

Fratres Patresque, mortis nuntii increbrescunt, cominus et eminus auditi hac tempestate, maxime spiritualium fratrum patrumque; enimvero præter alios et frater Gregorius nos reliquit, cujus tum laudata vita est, tum exitus felix, in periculis pro Christo defuncti. Quid tum vero? scilicet, necesse est omnes omnino hinc abire, qua parvos qua magnos, qua senes, qua juvenes, una in omnes mortis statuta multa, alio prius, alio posterius obituro. Ut serio sit cogitandum quid animo e corpore segresso patiemur? Nam qui sodes adventum feramus geniorum, nequaquam armis induti lucidis? qui eam viam peragremus, haud comportatis æternæ vitæ viaticis? qui mundi principem evadamus, de quo ait Dominus: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* [76], minus liberi ab servilibus vitiis? *Beatus*, inquit, *servus ille quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum* [77]. Ecquam optatissimam vocem. *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, et cœperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis, veniet dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat, et dividet eum partemque ejus ponet cum hypocritis: illic erit fletus, et stridor dentium* [78]. Non ad eam comparationem pavemus? non ad minas corporibus tabemus? scilicet fabulæ sunt, et oratio cassa? Pol nec significatæ veritatem vis assequitur verborum, neque enim fletus ille est ut hic noster, nec dentium stridor huic similis, tantumque interest, quantum inter somnia ac veritatem, postquam illic non exstinguitur ignis, hic exstinguitur; non moritur vermis, hic moritur. Sed quis solers et exquisitus, quis perspicax et auritus? siquidem potest nec videre videns, nec audire audiens, præ animi stupore mentisque cum vitiis commercio. Quis laudatum a Domino luctum possidens, et indies se ab inquinamentis hinc inde expurgans, neque in crastinum rejiciens? *Sufficit enim*, ait, *diei malitia sua* [79]. Quis studio studium committens Dei, omnique hinc libidine solutus, qui cum Davide dicat: *Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua* [80]? O innocentiam felicem! nos quidem simus necesse est, et eum in modum jubent apparemus sacræ Litteræ, animis ardentes, fide armati, spe alites, ad exitum precincti. Igitur hortor ac obtestor, ceu quotidie morituri obeamus, pro virili nos urgentes, certi violentium quiddam esse virtutem, quæ in acclivia trahat, uti vitium in proclive, lacrymas contrahamus lustricas, quas contritio cordis animique submissio gignat, amicos sanctos angelos paremus, agitanda insonte vita qui sub decessum leniter nos ad herum perducant. Atque hæc dissero, non qui bonum aliquid obierim, quin obire satagam vobiscum, ut damnas loquendi nec subticendi. Deique vos prosequens amore, quo felices cuncti perennem vitam consciscamur, per Christum Jesum Dominum nostrum, cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXIII.

De salutari confessione, ac quo affectus beneficio quisque est, impertiri cæteris oportere.

Fratres Patresque, cum tacere cupio, tum loqui compellor, illud ne vos contristem, hoc de præcepti mandato: nam, *Loquere*, inquit, *et ne taceas, propter quod ego sum tecum* [81]; etsi id enim Domini est ad Apostolum dictum, omnibus tamen præfecturam sortitis convenit oratio. Sane estis vos quoque Dei populus ac sacer populus, addam et numerosus, si universa spectanda respublica est. Sed quamobrem vestri indolui superioribus diebus, ac dolore nimium me ferendo? nimirum, ut apparet, confessio nulla est, ingens ea et apitulo virtus. Qua si meliores effici viderem, pol lætarer, ut exsolutus molestiis, postquam non exigui laboris alienos morbos curare est, nunc qui agi diversos e contrario animadvertam repulo causam. Igitur unde hæc in vobis licentia, sodes, ac quæ hinc nascitur indignitas! non qui haud evulgetis, quin tegatis pestifera animi censa? Scelerum quidem certe aditus in nobis, et tanquam radix fœda cogitatio est quæ publicata, Dei misericordiam, profligetur tecta paulatim exeat in opus tenebrarum. Hinc animi interneciones, hinc secessus, hinc fuci atque ignorantiæ prætextus. At enim, bone vir, rationis impotes animantes per se sciunt noxias escas refugere, ut nihil dicam hominem, per sacram tinctionem omni mactum esse boni scientia. Tenus Scipturæ sententiam non au-

[74] Psal. CXXXII, 5. [75] I Cor. II, 9. [76] Joan. XIV, 30. [77] Matth. XXIV, 46,47. [78] Ibid. 48-51. [79] Matth. VI, 34. [80] Psal. LXII, 9. [81] Act. XVIII, 9.

disse? *Originali mundo haud pepercit Deus, sed octavum Noe, justitiæ præconem, custodivit, diluvium mundo impiorum inducens* [82], non hoc tenere? civitates Sodomorum ac Gomorrhæ, in cinerem redactas, eversione damnasse Deum, exemplum eorum qui impie essent acturi ponentem [83], denique non clamantem sæpe Apostolum sensisse? *Nolite errare; neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* [84]. His tu auditis qui malum nescire prædicas? scilicet verba hæc sunt et prætextus. Sed quid agam talium magistris: qui cum hortari oporteret ac præmunire, suoque discipulum exemplo stabilire, nomenclaturam gerunt inanem, ab re vacui. Enimvero omnis ævi memoriam, resque gestas sanctorum Patrum lustratore, seu, ut propius dicam, in nostra republica quod dixi spectatore. Qualem beatum Gregorium abbas Dorotheus, qualem terfelicem Thaddæum abbas Arsenius, qualem inclytum Jacobum abbas Lucianus, quales cæteros, ne sim prolixus, cæteri fecere? *Habenti*, inquit *dabitur, et abundabit, ei autem qui non habet et quod videtur habere auferetur* [85] Non minas timetis? non reformidatis quem reformidant universa? Igitur hortor et obtestor, ut affectus beneficio quisque est, provinciæ satisfacito, cunctaque velut in oculis divinis obeuntor. Ne quis deinceps inconfessus degito, ignavus ac dissolutus, neu cibi et potus impotens, unde libidines gignantur, neu inquietus ac rabula, qui collegium conturbet. Auden' omnino cum laico pugnas conserere verborum et improbis colloquiis certare? Ergo haud monachus es, sed facinorosus; non pacis, sed iræ filius. Atque hæc quinam juvenes, nec vel mutire digni. Quanquam *debemus nos firmi imbecillitatem infirmorum sustinere, et non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem; etenim Christus non sibi placuit, sed, sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me* [86]. Quamobrem multemur contumeliis nos quoque una cum Christo, ac pro Christo, omniaque ad instituta ab eo vitæ exemplar agere satagamus, quo Deo placentes cœleste regnum ineamus, per Christum Jesum Dominum nostrum: cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, in omnemque perpetuitatem. Amen.

SERMO CXXXIV.

Obstupendum non esse, qui a præfecto carpamur, regnumque ineundum cœleste per frequentes miserias.

Fratres Patresque, sacræ Scripturæ hæc sententia est: *Ego diligentes me diligo, et qui quærunt me invenient me* [87], ac signum explicat amoris in hæc verba: *Qui autem diligit, serio castigat* [88]. Sane ad hoc vobis statutus, equidem non potui quin priore catechesi carperem frequentes, *non ut contristaremini* (adeo id Apostoli dictum usurpare), *sed ut sciretis charitatem quam habeo abundantius in vos* [89], qui et afflictis condoleam, et lætis congratuler. Nam ad quem alium respectem, aut de quo doleam læterve, nisi de vobis? qui mei fratres, filii, patres, amici, cognati, amor, voluptas, gaudium, corona sitis, ac si quod aliud nomen edere est studii et amoris. Vosque itidem testor non ab parentibus, non fratribus, non genere, non patria, non alia re quapiam conspicua pendere, quin ab Deo duntaxat, ac post Deum ab tenuitate nostra, ut habendæ sint Deo gratiæ, qui tam sinceris animis devinxerit, amantes ac redamatos, amplectentes ac redamplexos, unum corpus unamque mentem, ut in unam spem quoque accitos atque vocatos. Quod superest, lætemur, et inter nos collætemur, fratres, neu stupeamus, qui interdum carpamur, sed profectam ab amore, atque in commune frugi disciplinam leniter feramus. Scriptum est enim: *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris; quem enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit* [90]. Quin ait et Apostolus: *Si disciplinam sustinetis; tanquam filiis vobis offert se Deus. Quis enim filius quem non corripit pater? sin extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulterini estis, et non filii* [91]. Jam opibus ac imperiis, et si quid aliud est quod ambiant mortales, haud citra laborem acquirendis, quin magno cum labore atque studio, Deum, ac divina præmia parare, expeditum quiddam, et facile remur, nec mille plenum ærumnis, ex sudoribus, non id extremæ amentiæ est indicium? Enimvero audimus: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum* [92], arctaque et afflicta via est, quæ in perennem vitam deducit [93]. Quamobrem, sodes, quod inhærere renuentes hilari ævo quo frueremur, ac lætitiæ quondam in pomario infinitæ, ruere in calamitosam tristemque vitam maluimus inscite. Neque aliter eo revertamur, quam miseriis exerciti, instar Domini nostri Jesu Christi, *qui proposito sibi gaudio*, ait, *ille, sustinuit crucem confusione contempta* [94]. Quanquam quæ secundum Deum incidant, acerba, spe lenita æternorum bonorum, ne acerba sunt quidem, præsensque tempus sanctis feriæ quædam credebatur, quod hinc sanctus David testatur, inquiens: *Exsultate, justi, in Domino* [95], jugi declarando triumpho. Hinc beatus Apostolus, eadem loquens: *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete* [96]. Quæ etsi luctuosis et lacrymabundis, pugnaque quadam exercitis, ac pro honesto varie multatis dicebantur, tamen secundum Deum tristitia probis occasio ducitur lætitiæ, ut nos etiam fratres, tanquam feriatos

[82] II Petr, II, 15. [83] Ibid. 6. [84] I Cor. VI, 9, 10. [85] Matt. XXV, 29. [86] Rom, XV, 2, 3. [87] Prov. VIII, 17. [88] Prov. XIII, 24. [89] II Cor. II, 5. [90] Hebr. XII, 5, 6. [91] Ibid. 7, 8. [92] Act. XIV, 21. [93] Matth. VII, 14. [94] Hebr. XII, 2. [95] Psal. XXXII, 1. [96] Philipp. IV, 4.

quotidie, divinis patiendis miseriis certare tolerantis parsit, nequaquam fractos diaboli technis atque prœliis, quin si quid interdum dormitemus, citraque carceres quosdam officii vel animo, vel sermone, vel actione feramur, ocius surgentes, qui in priorem statum recurramus, et ardentibus studiis Deo serviamus, certi bellatorem ac pugnacem militem a rege A honorarium ferre, non fugacem et imbellem. Quod nos inaspectabile bellum ad extremum usque spiritum urgentes, æternis præmiis Dei beneficio quærendis, cœleste regnum consequemur, per Christum Jesum Dominum nostrum. Cui gloria et imperium, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, omnemque perpetuitatem. Amen.

EJUSDEM ORATIONES

EX FABRICIO, GRETSERO, ANGELO MAI EXCERPTÆ.

I.

In diversitate ciborum cavendum, et de temperantia. Die Dominica sanctorum Patrum, cap. 10.

B

Α'.

Ὅτι χρὴ προσέχειν ἑαυτοὺς ἐν τοῖς διαφόροις βρώμασι, καὶ περὶ ἐγκρατείας. Τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, κεφάλ. ι'.

(Fabric. *Biblioth. græc.* t. XII, p. 303.)

Fratres et Patres mei, quandoquidem os indignum quotidie coram vobis aperirem, o filii desideratissimi, meumque simul firmamen, non hoc satis ducerem pro salutis vestræ desiderio sollicitudineque quibus indesinenter occupor. In hoc enim, licet peccator, intentus versor nocte dieque, hoc spiro, ambio, persequor, hoc est vita mea. Mortem laudarem propter quam proficiscentibus fratribus relaxor, oblata vobiscum colloquendi per litteras occasione.

Ἀδελφοί μου καὶ Πατέρες, ἐὰν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ ῥυπαρὸν ἡμῶν στόμα ἀνοίγωμεν πρὸς ὑμᾶς, ὦ τέκνα πεποθημένα καὶ σεβάσμια, οὐκ ἀρκετὸν ἡγούμεθα διὰ τὸν περιόντα ἡμῖν πόθον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ σώζεσθαι ὑμᾶς ἐπικειμένην ἡμῖν φροντίδα· εἰς τοῦτο γὰρ, κἂν ἁμαρτωλοί ἐσμεν, ἀδολεσχοῦμεν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ περὶ τούτου καταγινόμεθα, καὶ τοῦτο ἀναπνέομεν, καὶ τούτου ἐφιέμεθα, καὶ τοῦτο ἐκζητοῦμεν, καὶ τοῦτο ἡ ζωὴ ἡμῶν, Καὶ ὁ ἐπαινετὸς θάνατος, διὸ καὶ τὸ νῦν ἐξερχομένων τῶν ἀδελφῶν ἀνεπνεύσαμεν, εὑρόντες τὸ συλλαλεῖν ὑμῖν ἐν τοῖς γράμμασι.

Quomodo, fratres mei, Pascham sanctificati degistis? Quomodo sanctos resurrectionis Dei hominis in pietate pertransistis dies? Non me fugit vos purificatos, illuminatos, exaltatos, sanctificatos perfectosque esse in gratia Domini mei, concordiam et charitatem inter vos exercentes, et omnibus vigili ardentique studio incumbentes: hoc enim demonstrant plures vestræ epistolæ, mihi vestræ fidei vim præcelsasque virtutes significantes. Deus, qui vos ita justificavit, et in omni bono firmavit, magis ac magis abundantissimo subsidio servet et custodiat vos mei luces, faces, oculos, brachia, et quidquid sanctissimum. Ex præsentibus videte, filii mei, bonum difficile acquisitu, facileque non caventibus perditum, et quo longiori tempore repertum fuerit, eo citius minima negligentia diffugere. Tempus præsens cavete: ver adest, quo corpus ad agitationem sollicitatur; caro nostra terrena ad actus terrestres tendit.

Πῶς τοίνυν, ἀδελφοί μου ἡγιασμένοι, ἐπασχάσατε; C καὶ πῶς διέρχεσθε ἐν εὐσεβείᾳ τὰς τῆς ἁγίας ἀναστάσεως θεοφωτίστους ἡμέρας; Οἶδα δὲ ὅτι καθαίρεσθε καὶ φωτίζεσθε, καὶ ὑψοῦσθε, καὶ ἁγιάζεσθε, καὶ τελειοῦσθε ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου μου, ἔχοντες τὸ εἰς ἀλλήλους ὁμονοητικὸν καὶ ὁμόψυχον, καὶ ἀγαπητικὸν, καὶ διεγηγερμένον ἐν πᾶσι καὶ μεγαλοπρόθυμον. Τοῦτο γὰρ ἐπιδηλοῦσιν αἱ διαφόρως ἐπεισερχόμεναι ἐπιστολαὶ ὑμῶν, ἀναγγέλλουσαι ἡμῖν τὸ τῆς πίστεως κραταιὸν ὑμῶν, καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑψηλότατον. Καὶ γοῦν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ οὕτως ὑμῖν ταῦτα χαρισάμενός, καὶ τοιούτοις ὑμᾶς κατορθώμασι στηριξάμενος πλειόνως καὶ μειζόνως, καὶ διαρκεστάτως διατηρήσοι καὶ διαφυλάξοι ὅλως ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φωστῆρας καὶ λαμπτῆρας, ὀφθαλμούς τε καὶ βραχίονας, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν ὁσιοτάτων. Βλέπετε τοίνυν, D τέκναμου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος, ὅτι τὸ καλὸν καὶ δύσκτητόν ἐστι, καὶ τοῖς μὴ προσέχουσιν εὐάλωτον, καὶ τὸ πολυχρονίως εὑρεθὲν, ῥᾳδίως διὰ μικρᾶς ἀμελείας διαφεύγοιεν. Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ, ὅτι ἐαρινός ἐστι, καὶ τοῦ σώματος κινητικός. Καὶ ἡ σὰρξ ἡμῶν γῆ οὖσα ζητεῖ γηΐνως ἐνεργεῖν.

Et nunc terra fimo saturata et lætificata germinat, germinat et floret; sic et caro variis cibis potibusque saturata ex necessitate spinas cupiditatum diffundit. Illam continete et apostolico modo castigate, modeste illi providentes et solummodo

Ἤ τοι νῦν γῆ κοπριζομένη καὶ πιαινομένη ἀναφύει καὶ βλαστάνει καὶ ἀνθοφορεῖ. Καὶ ἡ σὰρξ τὸ αὐτὸ τοῖς διαφόροις βρώμασι καὶ πόμασι πιαινομένη, ἀνάγκῃ τὰς τῶν παθῶν ἀκάνθας ἀναμερίζειν. Περιλάβετε ταύτην, καὶ ὑπωπιάσατε ἀποστολικῶς, καὶ

πρόνοιαν αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίαν μὴ ποιεῖσθε, ἀλλὰ τὰ δέοντα καὶ αὐτάρκη χορηγοῦντες μένετε ζῆν ἐν τῷ πνεύματι. Λοιπὸν μέτρον καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρτου, καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου. Καὶ ὁ μὲν οἶνος, εἰ καὶ δίδοται εἰς πόσιν, ἀλλὰ κατὰ μικρὰν παρηγορίαν καὶ ἐν καιροῖς ἑορταστικοῖς, καὶ ἐν τοῖς κοπωδεστέροις ἔργοις, ἢ ἐν τοῖς νοσηλευομένοις, ἢ ἐν τοῖς ἀθυμοῦσιν, καὶ ἐν τοῖς πρὸς ὁδὸν ἀπαίρουσι. Ἐπεὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀφείλει λαμβάνεσθαι μέχρι μιᾶς κράσεως, ἢ καὶ δύο τὸ πολύ. Τὸ γὰρ γεροντικόν τι ἀσφαλίζεται, οἴδατε. Οὐ τοίνυν ἀπείργειν ὑμᾶς βουλόμενος τῶν βρωμάτων, τέκνα μου, ταῦτα λέγω· Καταργείσθω γὰρ τὰ βρώματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἀλλὰ τὴν ὄντως τροφὴν ὑμᾶς ἐφιέμενος ἔχειν, διὰ τοῦτο ἐν ὑπομνήσει τίθημι τοὺς λόγους. Θέλω ὑμᾶς ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἀλλ' ἁρμοδίως, καὶ θεοπρεπῶς καὶ σωστικῶς, πρός τε δύναμιν τοῦ σώματος, διὰ τὰ πρὸς χρείαν κατεπείγοντα ἔργα. Ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τῆς ἐγκρατείας ταύτης καὶ ἀποστερήσεως τῶν τοῦ κόσμου ἡδέων κρεωφαγιῶν, καὶ οἰνοποσιῶν, καὶ λουτρισμάτων, καὶ θερμασμάτων, καὶ καρυκευμάτων, καὶ ζωμευμάτων ἑτοιμάζεται ὑμῖν ὁ θεῖος ἐκεῖνος παράδεισος, ὁ ἔχων τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀθανασίας, καὶ τὸν γλυκασμὸν τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἀμήχανον, καὶ ἀπερινόητον κάλλος τῆς εὐχροίας τῶν ἀῤῥήτως ὁρωμένων, καὶ ἀθεάτως θεωρουμένων αἰωνίων ἀγαθῶν ὑμῖν τὸ ἀπολαύειν καὶ τρυφᾷν ἐκεῖσε ταμιεύεται; Ἐκεῖ φθάζοντες, ἐκεῖ μικρὸν ὅσον διὰ θανάτου, φάγεσθε καὶ πίεσθε ἀκορέστως καὶ αἰωνίως.

Καὶ γὰρ ἐνταῦθα, τέκνα μου, ἐὰν ἐπ' αὐτῶν τῶν βασιλευόντων λάβωμεν, οὐ τρυφή, ἀλλὰ τροφὴ σκωλήκων ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν, οὐδὲ εὐζωΐα, ἀλλὰ δυσζωΐα ἡ ἄνεσις αὐτῶν, οὐδὲ χαρά, ἀλλὰ λύπη ἡ χαροποίησις αὐτῶν, οὐδὲ κατάσχεσις, ἀλλὰ ἀπόσχεσις ἡ κληρονομία αὐτῶν, καὶ ὄντως ματαιότης ματαιοτήτων ἡ εὐδαιμονία αὐτῶν. Οὕτως ὁ μείζων αὐτῶν βασιλεύσας, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου ἀπολαύσεων προείρηκε Σολομῶν. Ἔχετε δὲ ὑμεῖς τὴν φίλην ὑμῶν ἐγκράτειαν, τὴν σύζυγον ὑπακοήν, τὰς θυγατέρας τοῦ Κυρίου, τὴν ἁγνείαν, τὴν παρθενίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὰς ἱερὰς νεάνιδας, τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν. Ἀναβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ ἴδετε ποῦ ἡ κατοικία ἡμῶν, καὶ ποῦ ἡ κεφαλὴ ἡμῶν ὁ Χριστός, καὶ ὁ κοινὸς Πατὴρ πάντων, καὶ ἡ πόλις ἡμῶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ μήτηρ Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἁγίων. Ὄντως ἐὰν ἐπιμένητε, ἐνικήσατε, ἐὰν διαρκέσητε, ἐστεφανώθητε, ἐὰν οὕτω νελειωθῆτε, ἀνοιγήσονται ὑμῖν αἱ πύλαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τότε μου μνημονεύσετε τοῦ τάλανος καὶ ἀσώτου, ὅλως ὁρῶντες, μὴ εἰς κρίσιν ἀποπεμπόμενοι, ἀλλὰ δεήθητε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὦ τέκνα μου, ἵνα με ὁ Θεὸς σὺν ὑμῖν διασώζων διασώσῃ, καὶ δῷ πνεῦμα συνέσεως, καὶ καταρτισμὸν ψυχῆς, εἰς τὸ ἀνὰ μέσον ὑμῶν θεοπρεπῶς ἀναστρέφεσθαι. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως ἐλαλήσαμεν, ἔπειτα καὶ ὁ οἰκόνομος, ᾧ προέγραψα, ἐξελεύσεται. Ὑμεῖς δὲ εὑρίσκοντές τινας γραμματοφό-

A necessarium et sufficiens impendentes, vitamque in spiritu portate. Cæterum in cibo et vino temperate. Vinum quidem, si bibendum præbeatur, solummodo ad parvum levamen, in festivis diebus, aut iis qui graviori opere, morbo, debilitateque laborant, aut tandem iter proficiscentibus; alias vero solummodo accipiendum usque ad unum mistionis haustum, aut ad duos, quod plurimum est. Senes tamen haud nescite illo corroborari. Non quia velim vos a cibis absterrere, talia loquor, o filii; amoveantur cibi, ut dicit Apostolus, sed quia vos necessariam solummodo alimoniam habere concedo, memoriæ vertræ admonitiones commendo. Volo vos edere et bibere, sed modeste, ut Deo placet, salubriterque, ut vim corpus in necessariis laboribus habeat. B Nonne scitis hac temperantia abstinentiaque lætarum quæ fiunt in mundo carnis comessationum, vini potionum balneorum, caldariorum, exquisitorum ciborum, condimentorumque parari volis divinum paradisum, in quo signum vitæ, aqua immortalitatis. dulcedo spiritus, et pulcherrimus neque arte neque cogitatione concipiendus color æternorum bonorum quæ, postquam visa contemplataque sint, neque narrari neque pingi possunt; vobisque deliciosam omnium harum divitiarum fruitionem reservari. Sustinentes hic paululum, quantum usque ad mortem. insatiabiliter æternumque manducabitis et bibetis.

Etenim hic, filii mei, si ab ipsis regibus audiamus, eorum non deliciæ sed lumbricorum C nutritio voluptas est, non felix sed infelix vita mollities, non lætitia sed luctus gaudium, non occupatio sed expulsio hæreditas, et vere vanitas vanitatum felicitas. Sic iste qui maxima eum gloria regnavit, Salomon, de dulcissimis mundi voluptatibus locutus est. Vos autem retinete vertram temperantiam et fidelem obedientiam, Domini filias, sacrasque virgines puritatem, castitatem eleemosynamque, compunctionem et humilitatem. Sursum speciate ad cœlum, et videte ubi nostra habitatio, ubi nostrum caput et Pater omnium Christus, ubi nostra civitas Jerusalem cœlestis, mater Petri et Pauli et proximorum illis sanctorum [1]. Si restiteritis, vincetis; si perseveraveritis, coronabimini; si perfecti fueritis, aperientur D vobis regni cœlorum portæ. Et tum mei, miseri saluteque indigni, recordamini, accurate providentes ne in judicium sim mittendus. Percamini pro me. o filii, ut Deus vobiscum salvet me, spiritum intelligentiæ animæque instaurationem concedat, et in medium vestri ex illius voluntate redeam. Ista eadem antea dixi; (quæ ferens ad vos), postea œconomus, cui scripta dedi, abibit. Vos autem, si quosdam inveniatis ad litteras mittendas, non abstinete quin mihi nuntietis quomodo se res vestræ habeant. Contendite, filii mei, ad manualia opera,

[1] Galat. IV, 26.

et ad curam pecorum, agrorum et vinearum, omnia ad votum et ordinem facientes [2]. Præi fortiter, filii Acacie, et vos omnes fideles fratres mei, operantem ex Deo sequimini, ut bene sit vobis, et lucis filii fiatis. Nuper cum Patre Ammonio Patrem Bartholomæum, et visitatorem filium meum necessitatum præsentium causa misi; et jamjam vela daturum est navigium, ea quæ sunt vobis necessaria portans. Scitote a me, dignitatis vices gerente, receptos fuisse fratres, inter quos erat Pater Abraimius, in civitate illustris factus, vir pius et Deum quærens. Precamini ut in Domino perficiantur. Salutant vos dominus pater meus, Pater vester œconomus, œconomi adjutor, protopresbyter Athanasius, studiorum præfectus Barsanuphius et reliqui fratres nostri. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis sit. Amen.

A ρους, μὴ διαλίπητε ἄν τι πέμποντες ἡμᾶς τὰ καθ' ὑμᾶς ὅπως ἔχει, καὶ ἀγωνίσασθε, τέκνα μου, εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν, εἰς ἐπιμέλειαν τῶν κτηνῶν, τῶν χωρῶν, τῶν ἀμπελώνων, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ποιοῦντες. Ἡγοῦ καλῶς, τέκνον Ἀκάκιε, ἅπαντες ὑμεῖς, οἱ πιστοὶ ἀδελφοί μου, ἐνθέως ἕπεσθε τῷ προάγοντι, ἵνα εὖ ὑμῖν γένηται πᾶσιν, καὶ ἔσεσθε τέκνα φωτός. Ἄρτι δὲ σὺν τῷ ἀββᾷ Ἀμμωνίῳ ἀπεστείλαμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Βαρθολομαῖον, καὶ ἐπιτηρητὴν ὡς τέκνον ἡμῶν ἐπὶ ταῖς περισταμέναις χρείαις. Συμφθάζει δὲ μικρόν τί ποτ' ἐξελθεῖν καὶ τὸ σκάφος μετὰ τῶν χρειῶν ὑμῶν. Ἵνα δὲ γινώσκητε ὅτι καὶ ἀδελφοὺς ὑπεδεξάμεθα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα ἔχοντες, ἐξ ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ ἀββᾶς Ἀβραΐμιος, τῆς πόλεως γεγονὼς ἐπιφανὴς ἄνθρωπος, καὶ ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ ζητῶν τὸν
B Θεόν. Εὔξασθε, ἵνα ἐν Κυρίῳ καταρτίζωνται. Προσαγορεύει ὑμᾶς ὁ κύριος καὶ πατήρ μου, καὶ πατὴρ ὑμῶν ὁ οἰκονόμος, ὁ παροικονόμος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἀθανάσιος, ὁ ἐπιστημονάρχης Βαρσανούφιος, ἡ λοιπὴ πᾶσα ἀδελφότης. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

II.

Oratio sancti Patris nostri Theodori (7), *monasterii Studitarum antistitis, in adorationem pretiosæ et vivificæ Crucis media Quadragesima.*

Β'.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τῶν Στουδίου, λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐν τῇ Μεσονηστίμῳ.

(GRETSER. t. II, p. 231.)

Exsultationis et lætitiæ dies ista est, quia lætitiæ signum prostat. Laudis et confessionis chorea instituitur, quia sanctissimum lignum demonstratur. O pretiosissimum donum! Euge, qualis in aspectu splendor! Non præ se fert speciem ex bono et malo commistam, ut lignum illud in Edem, sed totum pulchrum et speciosum est et visu et gustatu. Est enim lignum, vitam non mortem procreans, illuminans non obscurans, introducens in Edem non educens; lignum illud, in quod Christus, velut rex

Ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, ὅτι τὸ σημεῖον τῆς χαρᾶς πάρεστιν· αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως χορεία, ὅτι τὸ πανάγιον ξύλον ἐμφανίζεται. Βαβαὶ τοῦ ὑπερτίμου δώρου! Εὖγε οἵα τῆς ὄψεως
C ὡραιότης! οὐ σύμμικτόν τινα καλοῦ τε καὶ κακοῦ ἔμφασιν ἔχουσα, ὡς τὸ πρὶν ἐν Ἐδὲμ ξύλον, ἀλλ' ὅλον ὡραῖόν τε καὶ καλὸν καὶ ὁρώμενον, καὶ μεταλαμβανόμενον. Ξύλον γάρ ἐστι ζωοποιοῦν, οὐ θανατοῦν· φωτίζον, οὐκ ἀμαυροῦν· εἰσοικίζον, οὐκ ἀποικίζον τῆς Ἐδέμ· ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ Χριστὸς ἐπιβὰς,

[2] I Cor. XIV, 40.

(7) Magni nominis apud Græcos est Theodorus Studites, abbas seu antistes monasterii, quod *Studium* appellabant. Celebrant Græci festum ejus 11 die Novembris; cum hoc Eucomio in Menologio, τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, *Sancti Patris nostri Theodori Studitæ*. Vixit sub Iconomachis imperatoribus Copronymo, ejusque filio Leone, et sub Orthodoxis Constantino et Irene, et Nicephoro. Fratrem habuit Josephum archiepiscopum Thessalonicensem, cujus orationem de Exaltatione supra reperies. Præter hanc Homiliam huc usque tenebris sepultam, quod quidem ego sciam, exstat tom. XI Surii Encomium in sanctum Platonem, suum in gubernatione monasterii Studiani antecessorem, et liber dogmaticus de honorandis imaginibus, vel potius fragmentum ex quo dam de imaginibus catechesi, ut et aliud ex Epistola quadam de hæresibus, tom. III *Biblioth. sanctorum Patrum*. Exstant ejusdem in Græcorum Ritualibus libris varii hymni: nam et inter poetas ecclesiasticos et hymnographos ponitur iste Theodorus a Græcis. Prodierunt ante aliquot annos catecheses ejusdem Theodori, interprete ex Græco Joanne Livineio. Multa cum suis tulit tum propter imaginum venerationem, cujus invictus propugnator erat, tum propter dissensionem cum Tarasio patriarcha, ejusque successore Nicephoro, de qua *ipse* nonnulla in Vita sancti Platonis, et præterea Cedrenus et Zonaras. Diversus ab hoc Theodoro est ille, de quo Cedrenus pag. 376: Οὗτος ὁ ὅσιος Ἰωάννης καὶ μελῳδὸς ὠνομάσθη, μετὰ Κοσμᾶ ἐπισκόπου τοῦ Μαϊουμᾶ, καὶ Θεοφάνους ἀδελφοῦ Θεοδώρου τῶν Γραπτῶν. Ubi interpres: *Hic sanctus Joannes una cum Cosma Majumensi episcopo, et Theophane fratre Theodori, Graptorum episcopi*. Male. Vertendum enim: *Cum Theophane fratre Theodori, qui duo cognominati sunt* γραπτοὶ, a notis seu iambis faciei inscriptis, jussu Theophili imperatoris, ut narrat Cedren. fol. 427. Ita eosdem
D infra fol. 442 vocat ipse Cedren. Ἠριθμοῦντα τοῖς ἑστιάτορσι καὶ Θεοφάνης, καὶ ὁ τούτου ὁμαίμων Θεόδωρος, οἱ Γραπτοί. Ubi recte interpres. Fuere ex convivarum numero Therphanes quoque et ejus frater Theodorus, quos a notis faciei impressis Graptos vocant. Ex quo loco corrigere poterat Xylander suum illum priorem, errorem. Γραπτοὺς autem vocatos esse a scriptura illa in facie, liquet itidem ex responso Theophanis ad Theodoram, quæ cum Theophanem attentius intueretur, ὑπὲρ ταύτης τῆς γραφῆς ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ ἀδεκάστῳ βήματι δικασόμεθα σὺν τῷ ἀνδρί σου καὶ βασιλεῖ. In Bibliotheca Messanensi in archimandritatu S. Salvatoris exstat homilia Josephi archiepiscopi Thessalonicensis (qui fuit frater Theodori Studitæ) in sanctam crucem in media Quadragesima. POSSEVINUS, in *Append. ad Apparatum sacrum*.)

ὥσπερ βασιλεὺς ἐπὶ τεθρίππου, τὸν τὸ κρατος ἔχοντα A τοῦ θανάτου τὸν διάβολον ὤλεσεν, ἀπαλλάξας τῆς τοῦ τυράννου δουλείας τὸ ἀνθρώπινον γένος· ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης καθάπερ ἀριστεὺς πληγεὶς ἐν πολέμῳ, χεῖράς τε καὶ πόδας σὺν πλευρᾷ τῇ θεοσώμῳ, ἰάσατο μωλώπων ἁμαρτίας, τὴν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δράκοντος τραυματισθεῖσαν ἡμῶν φύσιν· καὶ εἰ δεῖ προσθεῖναι τὸν ὕμνον, ξύλον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸ Δεσποτικὸν ῥυὲν αἷμα ἐνίησι δύναμιν ἀμαχωτάτην, ὑφ' ἧς φλέγονται δαίμονες, καὶ κόσμος φωτίζεται.

Τίς λοιπὸν οὐ προσδραμεῖται προσβλέψαι τὸ πολύευκτον θέαμα; τίς οὐκ ἐπιθυμήσει περιπτύξασθαι τὸ θεόπλοκον ἔρνος; Ἥκετε, ἀθροίσθητε, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι, πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, πᾶν ἀξίωμα καὶ πᾶν πολίτευμα, ὅσον ἱερατικόν τε B καὶ βασίλειον, ἄρχον τε καὶ ἀρχόμενον. Ἐπείπερ θεοτελὴς ἡ πανήγυρις, δοκοῦσί μοι καὶ ἄγγελοι περιχαρῶς ὑπαντῆσαι τῇ πανηγύρει, ἀπόστολοί τε ὁμοθυμαδὸν συγχορεύειν, προφητῶν ὅμιλος, μαρτύρων στίφος, δικαίων ἁπάντων ὁμήγυρις. Ὧ γὰρ τροπαίῳ χριστομιμήτως κατίσχυσαν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, κλέος οὐράνιον καταστεψάμενοι, πῶς μὴ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ἐμφανείᾳ πρόσεστι συνευφραίνεσθαι; Δοκοῦσί μοι καὶ οἷστισι μὴ αἴσθησις, συνήδεσθαι τάχα· γῆ, φημὶ, ἡ τὸν τοιοῦτον καρπὸν οἷα μήτηρ ἐκ λαγόνων δεδωκυῖα· πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ὡς ὁμωνυμίᾳ τιμώμενα· ὁ ἀειλαμπὴς ἥλιος, σελήνη ἡ πολύφωτος, ἀστέρες οἱ μαρμαίροντες, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ὁ μέγας οὗτος καὶ πολύστροφος· ἐπείπερ πᾶσα ἡ διὰ τοῦ σταυρικοῦ πάθους πρὸς τὸ κρεῖττον ἄμειψις. C

A in quadrigam, ascendens, diabolum, qui mortis potentiam habebat, perdidit, humanumque genus ex tyranni servitute vindicavit. Lignum illud, in quo Dominus, tanquam præstantissimus pugnator, in prælio manibus, pedibus, divinoque latere vulneratus, male factorum vibices curavit, naturam videlicet nostram a pernicioso dracone sauciatam; et ut aliquid ex hymno desumam, lignum illud, in quo Dominicus sanguis stillans insuperabilem virtutem instillat, qua dæmones uruntur, et mundus illustratur.

Quis de cætero non accurret, ut hoc exoptatissimum spectaculum intueatur? Quis non desiderabit cœleste hoc germen amplecti? Venite, congregamini, omnes tribus et linguæ, omnis gens, B et omnis ætas, omnis dignitas, omnis status, seu sacerdotalis, seu regalis, seu imperans, seu subditus. Cum a Deo concio hæc et panegyris coacta sit, videor mihi videre angelos lætis vultibus ad hunc conventum approperare, apostolosque concordibus animis collætari, gaudioque exsilire; similiter et prophetarum cœtum, et martyrum turbam, omniumque justorum multitudinem. Quomodo enim fieri potest ut ostensione ejus trophæi, gaudio non compleantur, quo, ad imitationem Christi, adversarias potestates devicerunt, cœlesti gloria redimiti? Videntur mihi et illa quæ sensu carent, voluptatis quoque sensum aliquem percipere, terra, inquam, quæ fructum hunc velut mater ex utero protulit, omnia ligna silvarum ob cognationem honorata, sol perpetim splendens C luna luciflua, stellæ rutilantes, ipsum cœlum, vastum illud multarumque conversionum corpus quia ex passione crucis omnis in melius commutatio processit.

Ἀνακρουσάτω τοιγαροῦν Δαβὶδ τὴν πνευματικὴν κιθάραν, ᾄδων ἐκεῖνα εὐκαιρότατα. Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστι. Συνᾳδέτω καὶ Σολομὼν ὁ σοφίᾳ ἀνυπέρβλητος· Εὐλογεῖτε ξύλον δι' οὗ γίνεται σωτηρία. Σήμερον τοιγαροῦν ἡ Ἐκκλησία ὦπται παράδεισος, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ προφέρουσα, ἐφ' ᾧ οὐκ ἀπατηλός δαίμων ἀπατῶν που τὴν Εὔαν, ἀλλ' ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος περιέπων τὸν ἐπερχόμενον. Σήμερον προσκυνεῖται σταυρὸς ὁ πανάγιος, καὶ ἡ Χριστοῦ ἀνάστασις εὐαγγελίζεται. Σήμερον προσκυνεῖται ξύλον τὸ ζωοπάροχον, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἀναζωπυρεῖται D πρὸς αἴνεσιν. Σήμερον προσκυνεῖται ὁ τριμερὴς σταυρὸς, καὶ τὰ τετραπέρατα ἑορτάζει χαρμόσυνα. Ὡς ὡραῖοι, φησὶν, οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά! Ἀλλὰ γὰρ μακάριοι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, εἴποιμι ἂν, τῶν βλεπόντων τὸ τῆς εἰρήνης τοῦ παντὸς τρόπαιον, καὶ τὰ χείλη τῶν προσπτυσσομένων τὸ ὑπεράγαθον τοῦτο σύνθεμα. Ἄφθονος ἡ χάρις ἅπασι πρόκειται ἀένναος ἡ κρήνη ἁγιασμὸν πηγάζουσα, οὐδένα οὐδαμῶς ἀποσειομένη ἐκ δαψιλοῦς ἀγαθότητος, ἀλλὰ καὶ τὸν

Quocirca David spiritualem suam citharam pulset, admodum opportune illa concinens: *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est* [1]. Accinat et sapientissimus Salomon: *Benedicite lignum, per quod fit salus* [2]. Eapropter hodie Ecclesiæ paradisus esse videtur, lignum vitæ in medio proferens, in quo deceptor dæmon non residet, Evam in fraudem impellens, sed angelus Domini omnipotentis qui prodeuntem crucem defensam præstat. Hodie crux sanctissima adoratur, et resurrectio Christi annuntiatur. Hodie adoratur lignum quod D vitam suppeditat, totusque mundus ad laudes exsuscitatur. Hodie triparita crux adoratur, et quatuor fines orbis diem festum lætitiæ plenissimum agunt. *Quam speciosi*, inquit, *pedes evangelizantium pacem evangelizantium bona* [3]! Atque et beatos prædicaverim illos oculos qui pacis hujus universitatis trophæum conspicantur, beata illa atiam labia, quæ præcellentissimum hoc signum exosculantur. Copiosa gratia omnibus proposita est. Perennis fons, ex quo sanctificatio emanat; nec quemquam ab hac tam larga ubertate repellit, sed

[1] Psal. XCVIII, 5. [2] Sap. XIV, 7. [3] Rom, X, 15; Isa. LII, 7; Nah. I, 15.

et purum jam puriorem reddit, eumque, qui flagitiorum sordibus contaminatus est, expiat, superbum et elatum contrahit, segnem tardumque corde excitat; dissolutum, disciplinæ jugo astringit, durumque et inflexibilem mollit; siquidem aliquis, votis vitæ in melius commutandæ conceptis, accedat, nec audacter, nec arroganter divinis hisce rebus propinquet, cum crux pudentes et verecundos amet; eos autem, quibus contrarii mores, quam maxime aversetur.

Hoc vivificum lignum oculis usurpatum medicinam fecit ei, qui ex intuitu blandientis ligni in paradiso quasi incantatus fuit, aspectui. Quando lignum hoc labiis et oculis applicamus, a mortiferi ligni gustatu et contactu confestim liberamur. O magnitudinem doni, quod nunc publice prostat O ter felicem beatitudinem! Prius per lignum interempti, nunc per lignum vitam reperimus; prius a ligno decepti, veteratorem serpentem in ligno repulimus. Novæ et pergrinæ profecto commutationes. Pro morte datur vita, pro corruptione incorruptio, pro dedecore gloria. Non abs re ergo exclamavit sanctus Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* [b]? Nam summa illa sapientia, quæ, ex cruce quasi effloruit, mundanæ sapientiæ jactantiam et supercilium stultitiæ redarguit. Omnigena bonorum species, quæ ex cruce exstitit, malitiæ et nequitiæ germina ampulavit. Hujus ligni figuræ duntaxat et præsignificationes, jam inde ab exordio mundi rerum maxime mirabilium notæ fuerunt et indices.

Vide enim quisquis sciendi desiderio teneris. Nonne Noe exiguo ligno cum filiis et uxoribus, et cum omnis generis animalibus diluvii exitium divino decreto effugit? Nonne Jacob positis in canalibus lignis, detractis prius corticibus, eo tempore, quo ascendebant oves, totos greges magna omnium admiratione suos fecit? Quid vero virga Joseph, cujus fastigium patriarcha Jacob adoravit, aliud est quam symbolum ejus quod nunc adoratur vivifici, ligni? Quid vero rursus virga Moysis? Nonne figura crucis? nunc quidem aquam in sanguinem transmutans, nunc fictitios serpentes magorum devorans, modo ictu et impulsu suo mare dividens, jam cursu converso maris undas reducens, hostesque submergens; eos vero, qui legitimus populus erat, conservans. Talis fuit etiam virga Aaronica, crucis figura, eodem die frondescens, legitimumque sacerdotem demonstrans. Quanquam longum nimis faciam, si omnes crucis præsignificationes in unum conducere nitar. Hanc enim prænotavit Abraham, cum filium colligatum lignorum strui imposuit. Hanc designavit Jacob, cum manibus permutatis filiis Joseph benedictionem impertiit. Agedum, ipsum quoque Moysen figuram crucis habeto, qui extensione ma-

(b) Galat. VI, 14.

ἡγνισμένον ἐπικαθαίρουσα, τῶν τε κεκηλιδωμένων μολυσμῶν ἀπαλλάττουσα, τὸν ὑπεραύχενα συστέλλουσα, καὶ τὸν νωθροκάρδιον διεγείρουσα, τὸν παρειμένον σφίγγουσα, καὶ τὸν ἀτεράμονα μαλάττουσα, εἴπερ ἕκαστος ἐγγύαις ταῖς πρὸς τὸ κρεῖττον τὴν προσέλευσιν ποιήσοιτο, ἀλλὰ μὴ τολμηρῶς καὶ αὐθαδῶς τοῖς θείοις προσπελάσειεν, ἐπείπερ τοὺς αἰδήμονας οἶδε προσίεσθαι, ἀποστρέφεσθαι δ' ὅτι μάλιστα τοὺς ἄλλως ἔχοντας.

Τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον ὁριώμενον τὴν ἐκ τῆς τοῦ θελκτικοῦ ξύλου προσβλέψεως γοητευθεῖσαν ἡμῶν ἐν παραδείσῳ ἰάσατο δρασιν· τοῦτο τὸ ζωοποιὸν ξύλον προσαπτόμενοι χείλεσί τε καὶ ὄμμασι τῆς γευστικῆς τοῦ θανατηφόρου ξύλου ἀπαλλαττόμεθα προσψαύσεως. Ὢ τῆς προκειμένης μεγαλοδωρεᾶς! ὢ τῆς τρισολβίου μακαριότητος! ἐπειδὴ τὸ πρὶν διὰ ξύλου τεθανατώμεθα, ἐν ξύλῳ τὴν ἀθανασίαν εὑράμεθα· ὑπὸ ξύλου κατασοφισθέντες τὸ πρότερον, ἐν ξύλῳ τὸν σοφιστὴν ὄφιν ἀπεκρουσάμεθα. Τὰ ἀνταλλάγματα ξένα! Ἀντὶ θανάτου ζωὴ, ἀντὶ φθορᾶς ἀφθαρσία, ἀντ' ὀνείδους δόξα! Εὐκαίρως οὖν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βεβόηκεν· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. Ἐν γὰρ σταυρῷ ἡ ὑπέρσοφος σοφία ἐξανθήσασα, τὰ αὐχήματα τοῦ κόσμου σοφίας ἐμώρανεν· ἐν σταυρῷ παντὸς εἴδησις ἀγαθοῦ καρποφορήσασα, τὰ τῆς κακίας βλαστήματα ἀπεξέτεμε. Τούτου τοῦ ξύλου καὶ τύποι μόνον θαυμασίων εἰσὶν ἐξ αἰῶνος ὅτι μάλιστα γνωρίσματα.

Ὅρα γὰρ, ὁ φιλομαθής! Οὐχὶ ξύλῳ μικρῷ Νῶε σὺν υἱέσι καὶ γυναιξὶ, πρὸς δὲ παντὶ γένει ζώων κατακλυσμοῦ ὄλεθρον θεοκρίτως ἐκπέφευγεν; οὐχὶ ξύλοις παρέθηκεν Ἰακὼβ ἐκλελεπισμένοις ἐν τοῖς ληνοῖς, κατὰ τὴν ἐπίτεξιν τῶν θρεμμάτων τεθαυμασμένως εἰς ἑαυτὸν ἀπηγάγετο; τί δὲ, ἡ ῥάβδος Ἰωσὴφ, ἧς προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον Ἰακὼβ ὁ πατριάρχης, πάντως τι ἄλλο ἢ σύμβολον τοῦ νῦν προσκυνουμένου παρ' ἡμῖν ζωοποιοῦ ξύλου; τί δὲ πάλιν ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος; οὐ τύπος σταυροῦ; πῆ μὲν τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα μεταβάλλουσα, πῆ δὲ τοὺς ψευδωνύμους ὄφεις τῶν ἐπαοιδῶν κατεσθίουσα, καὶ ἄρτι μὲν κρούσματι τὴν θάλασσαν τέμνουσα, ἄρτι δὲ ἐπιστρεπτικῶς τὴν ὑγρὰν συνάπτουσα, καὶ τοὺς μὲν δυσμενεῖς καταποντίζουσα, τοὺς δὲ γνησιεύοντας διασώζουσα. Τοιαύτη καὶ ἡ Ἀαρωνῆτιν ῥάβδος, ἀντίτυπος σταυροῦ, αὐθήμερον ἐξανθήσασα, καὶ τὸν γνήσιον τῆς ἱερωσύνης ὑποδείξασα. Καίγε μακροεπεῖν δόξαιμι. συνάγων τοῦ σταυρικοῦ τύπου τὰς ἐμφάσεις. Τοῦτο μὲν, ἡνίκα Ἀβραὰμ συμποδήσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπάνω τῶν ξύλων· τοῦτο δὲ, ὁπόταν Ἰακὼβ, εὐλογῶν τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ, ἐναλλὰξ τὰς χεῖρας μετεσχηματίσατο. Δεῦρό μοι λάβε καὶ αὐτὸν δὴ Μωϋσέα τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὸν Ἀμαλὴκ τροπούμενον. Φέρε δὴ, φέρε καὶ

τὸν Ἐλισσαιὲ καθιέντα ἐφ' ὕδωρ τὸ ξύλον, καὶ τὸν σίδηρον ἐκ βάθους ἀνέλκοντα. Τούτου δὴ τοῦ τύπου οὐ μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χάριτι πολλὰ τὰ τεράστια· ἐν νίκαις δὴ βαρβάρων, ἐν δρασμοῖς δαιμόνων, ἐν ἀπαλλαγαῖς νόσων, ἐν ἅπασιν ἄλλοις ὧν οὐκ ἔστι τῆς ἀναμνήσεως ἀριθμός.

A nuum Amalecitas in fugam vertit. Agedum et Elisæum accipe demittentem in aquam lignum, ferrumque ex profundo attrahentem. Hujus figuræ non modo in Veteri Testamento, sed et in lege gratiæ multa suppetunt mirabilia, in victoriis de barbaris relatis, in fugandis dæmonibus, in depulsione morborum, in plurimis aliis, quæ sigillatim percensere infinitum sit.

Ὁρᾷς ὅση δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ, ὦ βέλτιστε; Εἰ δὲ δεῦρο τοσαύτη, πόση δ' ἂν εἴεν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ; δῆλον γάρ, ὅτι καθ' ὅσον προφερέστερα τὰ πρωτότυπα, κατὰ τοσοῦτον καὶ τὰ παράγωγα προὐργιαίτερα. Καὶ τίς, φησὶν, ἐν τοῖς προειρημένοις ὑποδεδήλωται τύπος Χριστοῦ, συνιέναι ζητῶ. Αὐτοὶ δὲ, φημὶ, οἱ τυποῦντες τὸν σταυρόν. Ὡς γὰρ ἡ τῶν τοῦ Μωσέως χειρῶν ἔστασις ἐτύπου σταυρὸν, οὕτως αὐτὸς δὴ Μωσῆς ἐσταυρωμένον Χριστὸν, τροπούμενον τὸν ἀόρατον Ἀμαλὴκ, κἂν τοῖς ἄλλοις παραδείγμασι τοῦθ' ὑποληπτέον, συνεκφαινομένου θατέρου τύπου θατέρῳ. Ἀλλ ἐκεῖ, φησὶν, ἔμψυχος ὁ τύπος. Τί δὲ περὶ ἀψύχου σοι ὁ λόγος; Ὅτι κἀπὶ τοῦ σταυρικοῦ τύπου, ὅταν ἄψυχον τὸ ὁρώμενον, ἐφ' ὃ καὶ περὶ ὃ τὸ τεράστιον, ὅμως παραπλησίως τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι συνεκφαινομένῃ, ἔν τε ἐμψύχοις καὶ ἀψύχοις ἡ χριστοειδὴς εἰκὼν τερατουργεῖν εἴωθεν. ὡς ἐν αὐτῇ ἔχουσά τήν τε μορφὴν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀρχετύπου, κἀὶ τοσοῦτον ταυτιζομένη τῇ τε τιμῇ καὶ προσκυνήσει, ὅσον καὶ κατὰ τοὔνομα, παντί που δῆλον. Καὶ ταῦτα εἰ καὶ παρεκβαλικώτερον, ἀλλ' ὅμως εἰς ἔλεγχον κα ἀνατροπὴν τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως, ὡς ἀνατρεπούσης τὸ τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ μυστήριον. Ὁ γὰρ ἀναιρῶν τὴν εἰκόνα, συναναιρεῖ δηλαδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον, εἴπερ θάτερα τῶν ἅμα, καὶ τῶν πρός τι τοῖς νοῦν ἔχουσιν.

Vides, charissime, quanta in signo crucis potentia! At si hic tanta, quanta erit in typo crucifixi Christi! Perspicuum namque est, quanto excellentiora sunt prototypa, tanto etiam præstantiora esse ea, quæ ad prototypa repræsentanda instituuntur. Et quis, dixerit forte quisquiam, typum Christi prædictis temporibus gessit? Equidem B cognoscere id aveo. Respondeo illos ipsos, qui crucem adumbrarunt. Quemadmodum enim extensio manuum Moysis crucem præfigurabat, sic ipse Moyses figuram gerebat Christi, qui inaspectabilem Amalec in fugam conjecit, licet aliis itidem exemplis id ostendi queat, altera juxta alteram posita et elucescente figura. At ibi, objiciat quis, viva spiransque figura est. Cur igitur tu de inanimi loqueris? Ideo de hac loquor, quia etiam in typo crucis, quando id quod cernitur, et in quo, et circa quod mirabile quiddam patratur, vita animaque caret, imago ad Christi similitudinem efficta, similiter ut crucis imago, quæ typo illo repræsentatur, opera admiranda perpetrare solet, velut ea, quæ in se speciem et formam prototypi continet, et eatenus idem cum illo honore et adoratione C sicut et nomine, effecta: quod per se manifestum est. Hæc etsi nonnihil extra propositum dicta videantur, valent nihilominus redarguendæ et refellendæ iconomachorum hæresi, quæ mysterium œconomiæ et dispensationis Christi evertit. Nam qui tollit imaginem, is nimirum et prototypum tollit; sunt enim ex illis, quæ ad se mutuo referuntur, ut norunt, qui mentem non amiserunt.

Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον, καὶ οἱονεὶ ἐντρυφητέον τῇ τῆς ἁγίας προσηγορίας διατριβῇ. Σταυρὸς, χρημάτων ἁπάντων χρῆμα πολυτιμότερον· σταυρὸς, Χριστιανῶν ἀσφαλέστατον καταφύγιον· σταυρὸς, Χριστοῦ μαθητῶν ἐλαφρότατον ἐπωμάδιον· σταυρὸς, τετρυχωμένων ψυχῶν παραμύθιον εὐπαρηγόρητον· σταυρὸς, τῆς εἰς οὐρανὸν πορείας ὁδευτήριον ἀνεμπόδιστον. Σταυροῦ στάσις καὶ εὖρος, τοῦ οὐρανίου κήτους περιληπτικώτερον διάμετρον· σταυροῦ σθένος καὶ κράτος, ὄλεθρον πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως· σταυροῦ εἶδος καὶ σχῆμα, πάντων σχημάτων εὐσχημονέστερον ὅραμα· σταυροῦ βολὶς καὶ ἔλλαμψις, ἡλίου λαμπρότερον ἔξαλμα· σταυροῦ χάρις καὶ δόξα, χαρίτων ἁπασῶν χαριέστερον δώρημα· σταυρὸς, οὐρανοῦ κἀὶ γῆς εἰρηνοβράβευτον συναπτήριον. Σταυροῦ τοὔνομα ἁγιασμὸς, ὅτι μάλιστα καὶ γλώσσαις λαλούμενον, καὶ ἀκοαῖς ἀκουτιζόμενον. Σταυρῷ νενέκρωται θάνατος, καὶ Ἀδὰμ ἐζωοποίηται· σταυρῷ κεκαύχηται πᾶς ἀπόστολος, καὶ μάρτυς ἐστεφάνωται, καὶ ὡσίωται ὅσιος· σταυρῷ Χριστὸν ἐνδεδύμεθα, καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέμεθα· σταυ-

Sed nunc ad crucem redeundum est, ejusque præconiis percensendis non sine oblectatione immorandum. Crux pecuniis omnibus pecunia pretiosior. Crux Christianorum tutissimum perfugium. Crux discipulorum Christi levissimum onus humeris impositum. Crux afflictarum mentium dulcissima consolatio. Crux viæ in cœlum ductrix, cui D nullum impedimentum objici potest. Crucis status et latitudo cœlestis ceti, capacior diameter. Crucis robur et potentia, exitium omnis adversariæ potestatis. Crucis figura et species omnibus figuris spectatu concinnior. Crucis radius et collustratio, sole splendidior emissio et lucis ejaculatio. Crucis gratia et gloria, omnibus gratiis gratius donum. Crux cœli et terræ pacificatrix et conciliatrix. Crucis nomen, sanctificatio, maxime si lingua proferatur, et auribus percipiatur. Cruce mors necata est, Adamque vitæ restitutus. Cruce gloriatus est quilibet apostolus, et omnis martyr coronatus omnisque sanctus sanctificatus. Cruce Christum induimus, veteremque hominem exuimus.

Cruce in unum ovile, oves Christi, collecti et ad supernas caulas destinati sumus. Cruce ventilabimus inimicos nostros et cornu salutis sustollimus. Cruce pertubatione fugamus, vitamque supra hum nam instituimus. Qui crucem fert humeris, is imitator fit Christi, et gloriam cum Christo palam assequitur. Crucem cum angelus videt, decoratur, et diabolus confunditur. Latro cruce reperta in paradisum intrat, et latrocinia cum regno commutavit. Qui crucem effingit, is formidinem dissolvit, pacemque recuperat. Qui crucem custodem habet, is prædonibus non fit præda, sed illæsus permanet. Quisquis crucem amat, hic mundum odit, fitque amator Christi. Crux Christi, Christianorum celeberrima gloriatio. Crux Christi, apostolorum peculiaris prædicatio. Crux Christi, martyrum regale diadema. Crux Christi, prophetarum pretiosissimus ornatus. Crux Christi, finium lucidissimus nitor. Crux Christi, nam ut cum re viva loquar, protege eos, qui te incenso pectore celebrant, converva, qui te fideli mente amplectuntur et osculantur. Guberna in pace rectaque fide subditos. Adduc omnibus Christi resurrectionis diem lætissimum, custodiens pontifices, antistites, imperatores, monachos promiscuamque multitudinem et convenas omnes in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ρῷ σεσηκειώμεθα Χριστοῦ πρόβατα, καὶ τῇ ἄνω μάνδρᾳ συντασσόμεθα· σταυρῷ κερατιοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ κέρας σωτήριον αἴρομεν· σταυρῷ τὰ πάθη τροπούμεθα, καὶ ὑπερκοσμίως ζῆν προαιρούμεθα. Σταυρὸν ὁ φέρων ἐπ' ὤμων, Χριστοῦ μιμητὴς γίνεται, καὶ Χριστῷ σαφῶς συνδοξάζεται· σταυρὸν ὁρῶν ἄγγελος ὡραΐζεται, καὶ διάβολος καταισχύνεται· σταυρὸν λῃστὴς εὑρηκὼς, εἰς παράδεισον εἴσεισι, καὶ λῃστείας βασιλείαν ἀντηλλάξατο· σταυρὸν ἁπλῶς ὁ τυπῶν διαλύει δείματα, καὶ εἰρήνην ἀντασπάζεται· σταυρὸν ὁ ἔχων φρουρὸν διαμένει ἄσυλος καὶ φυλάττεται ἀπήμαντος· σταυρὸν πᾶς τις φιλῶν, μισεῖ κόσμον, καὶ ἐραστὴς γίνεται Χριστοῦ. Σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν Χριστιανῶν πολυθρύλλητον καύχημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν ἀποστόλων περιούσιον κήρυγμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν μαρτύρων βασίλειον διάδημα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν προφητῶν ὑπερτίμιον ἐγκαλλώπισμα· σταυρὲ Χριστοῦ, τὸ τῶν περάτων παμφαέστατον ἀγλάϊσμα· σταυρὲ Χριστοῦ, καὶ σοὶ ὡς ἐμψύχῳ διαλέγομαι, σκέποις τοὺς θερμοὺς ὑμνολόγους σου, σώζοις τοὺς πιστῶς περιπτυσσομένους σε, ἄγοις εἰρηνικῶς τε καὶ ὀρθοδόξως τὸ ὑπήκοον, φέροις τὴν Χριστοῦ ἀνάστασιν πᾶσι χαρμόσυνον, φρουρῶν ἱεράρχας τε καὶ ἄνακτας, μοναστὰς καὶ μιγάδας ἅπαντας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

III.

In vigiliam sive stationem Luminum.

Γ'.

Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.

(ANG. MAI, *Bibl. nov.* t. IV, p. 16.)

1. Luminum præludia splendidis contemplationibus collustremus: in ipsis insistentes aquis, claritatem uberem participemus spiritu splendificati, et luminis auctorem Jesum, Patris splendorem, eximiis gratiarum actionibus celebremus. Purificatus est Israel primo, cum in montem igne flagrantem, caligine procellaque plenum, conscensurus esset. Sed ne sic quidem ascendit, quia haud tutum negotium erat; sed infra substitit tremens, et multiformi terrorum specie attonitus. Ipse quoque Moyses materiale calceamentum solvit, dum sacratam. De vestigiis terram pararet attingere, quo tempore ardentis rubi mirabiliter visui initiabatur, qui prævia majoris mysterii imago erat. Idem facere Jesus quoque Navi filius ab angelo jussus fuit, ne solum calceatis pedibus prorsus calcaret, propter debitam terræ sanctæ venerationem. Quid autem tres adolescentes? Nonne animis corporibusque sanctificatis ad voracem ignem accesserunt, atque ita caloris vis in roscidam ipsis qualitatem conversa est? Quod quale quantumque prodigium fuit, dum idem ignis vehementia duplici, dignos pœna ultus est! Quid Daniel desideriorum vir, nonne ante purificante jejunio usus, cum leonibus in contubernio fuit, incolume corpus illinc referens?

α'. Τῶν Φώτων τὰ προαύλια φωτοφανέσι θεωρίαις ἐποπτεύσωμεν· εἰς αὐτὰ εἰσβαίνοντες τὰ ὕδατα, πλουσίας τῆς αἴγλης μεταλάβοιμεν, φωτοειδεῖς ἐν πνεύματι γενόμενοι, καὶ τὸν τοῦ φωτὸς αἴτιον Ἰησοῦν τὸ πατρικὸν ἀπαύγασμα πανευφήμοις εὐχαριστίαις εὐφημήσωμεν. Ἁγνίζεται Ἰσραὴλ πρότερον ὁπηνίκα τῷ ὄρει κεκαυμένῳ πυρὶ, σκότους τε καὶ θυέλλης πεπληρωμένῳ προσβαίνειν ἔμελλεν· καὶ οὐδ' οὕτως ἄνεισιν, ἐπεὶ μὴ ἀσφαλές· εἱστήκει δὲ κάτω ἔντρομος τοῖς πολυειδέσι φοβερισμοῖς Θεοῦ ἐκδειματούμενος. Ὑπολύεται καὶ αὐτὸς Μωϋσῆς τὸ ὑλῶδες ὑπόδημα, τῆς θεοστιβοῦς γῆς ψαύειν προερχόμενος, ὁπότε τῆς φλογοφορούσης βάτου ἐμυεῖτο θαυμαστικῶς τὸ θεώρημα, μείζονος μυστηρίου οὔσης προτύπωμα. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοῦ ἀγγέλου παρακελεύεται μὴ τοὔδαφος ἐνδεδυμένοις ποσὶ προσεγγίζειν ὅλως, διὰ τὸ τῆς ἁγίας γῆς σεβάσμιον. Τί δὲ οἱ τρεῖς νεανίαι; οὐχ ἡγνισμέναις ψυχαῖς τε καὶ σώμασι τῷ παμφάγῳ πυρὶ προσβάλλουσι, τῆς καυστικῆς αὐτοῖς ἐνεργείας μεταβληθείσης εἰς δροσοειδῆ ποιότητα; ἐφ' ᾧ καὶ τὸ θαῦμα ὅσον καὶ ἡλίκον, διπλαῖς ἀντιῤῥόποις ἐνεργείαις τοὺς ἀξίους ἀμειψάμενον! Τί δὲ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνήρ; οὐ τῇ καθαρτικῇ νηστείᾳ προχρησάμενος συνδιαιτᾶται λέουσι ἀπήμαντον τὸ σῶμα ἀπενεγκάμενος;

A β'. Ἀλλὰ βούλει ἐπὶ τὴν νέαν μετεληλυθέναι σοι τὸν λόγον; Ὅρα Παῦλον τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας κήρυκα τριημερονύκτῳ νηστείᾳ τὴν παρασκευὴν ποιησάμενον, εἶθ' οὕτως πρὸς τῇ ἐκτενεῖ δεήσει τὸ ἀληθινὸν φῶς Χριστὸν ἐνδυσάμενον. Βλέπε καὶ Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν προὔργου τὴν τῶν ἐνόντων ἀπόταξιν ποιησάμενον, αὐτούς τε τοὺς τελωνικοὺς λόγους ἀτελεῖς καταλιπόντα, καὶ οὕτως μαθητιῶν τῷ Ἰησοῦ ἑλόμενον. Καὶ οὔπω λέγω ὅτι καὶ Ζακχαῖος πρότερον χαμόθεν ὑψωθεὶς καὶ σῶμα καὶ διάνοιαν, οὕτω τὸν Ἰησοῦν ὑφέστιον πεποίηται, σὺν ὑποσχέσει κρείττονι, καὶ τῆς κρείττονος ἀξιοῦται προσφωνήσεως· καὶ μὴν Κορνήλιος τετραήμερον νενηστευκώς τε καὶ προσευξάμενος, τηνικαῦτα ὁρᾷ τὸν ἄγγελον εὐαγγελισάμενον τὰ καταθύμια, καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπιτέτευκται. B Σὺ δὲ, ὦ βέλτιστε, ἵνα τοὺς ἄλλους παρήσω λέγειν, οὐκ ἄνευ εὐλαβείας καὶ πολλῆς προφυλακῆς τοῖς θείοις προσερχόμενος, οὕτως ἁπλῶς καὶ ἀπαρασκευάστως τῷ ὑπερφαεῖ μυστηρίῳ προσελεύσῃ, δι' οὗ σοι καὶ ἡ ἐν πνεύματι ἀπότεξις, καὶ τὸ υἱὸς φωτὸς κεκλῆσθαι; καὶ οὐ φοβῇ μή ποτε ταυτὸν πάθοις τῷ ὀφθαλμοῖς ἀσθενέσιν ἀντωπεῖν ἐπιχειροῦντι πρὸς τὸν ἥλιον;

γ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς, ὡς οἶμαι, προδιέτεθη καὶ διετυπώθη, φέρε ὡς οἷόν τε χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ Προφώτια, καὶ ἴδωμεν κεκαθαρμένοις ὀφθαλμοῖς ὅπως τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως ἀνατεταλκὸς, μέχρι τοῦ φωτογενοῦς βαπτίσματος πρόεισι θεολογούμενον· οὕτω γὰρ ὁ νοῦς τῇ ἱστορίᾳ συνεπόμενος φωτίζοιτο, καὶ ὁ λόγος ἐφαρμογῇ τὴν διήγησιν ποιήσοιτο, ἐφ' ἑκάστῃ τελετῇ ἐπιθεωρῶν τὰ προσήκοντα. C Ἄρτι τοιγαροῦν ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς ὁ ὑπερούσιος, ἀγγέλους ὑμνῳδοὺς τοῦ μυστηρίου παρίστησι· καὶ σκοπῶμεν τὸ ἀπόῤῥητον· τί; Ἵνα γνωρισθῇ πᾶσιν ὅτι ὃν κατ' ἀρχὰς τῇ γενέσει τῶν ἄστρων ὡς γενεσιουργὸν ὕμνησαν ἄγγελοι, τοῦτον νῦν γεννηθέντα καὶ ὀφθέντα ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει ὑμνοῦσι καὶ δοξάζουσι· διὸ καὶ ἀστὴρ αὐτὸν μηνύει πᾶσι, καὶ οὕτως ὑπὲρ τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν δεικνύμενος, τῇ τε τοπικῇ κινήσει, καὶ τῇ ἡμερινῇ λάμψει· τί δήποτε; Ὡς ἂν κἀντεῦθεν δηλωθῇ ὑπερφυὴς ὁ κυηθεὶς, ἄνθρωπος μὲν τὸ ὁρώμενον, Θεὸς δὲ τὸ νοούμενον. Ἐντεῦθεν τὸ τῆς περιτομῆς θεώρημα, οὐδ' αὐτὸ ἀμοιροῦν θεολογίας τοῖς ἐπεσκεμμένως ἔχουσι· τὸ γὰρ ἐπικληθὲν αὐτῷ Ἰησοῦς ὄνομα, κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου προαναῤῥησιν, ἐπείπερ ἐστὶ Σωτῆρος ἔμφασιν ἔχον, θείας φύσεως γνωριστικόν D ἐστι, παντί που δῆλον· μηδὲ γὰρ ἐπιπεμπέτω τὴν γλῶσσαν ἐνταῦθα ὁ θεομάχος διὰ τῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὁμωνυμίας προεξηγούμενος, ὡς οὐκ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σχετικῶς αὐτῷ συναφθέντος τεθειμένον. Οὐδὲ γὰρ, ἐπείπερ πολλοὶ κύριοι, καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὗτοι· πρὸς δὲ καὶ θεοὶ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ κατὰ φύσιν· ἀλλ' εἷς Κύριος, εἷς Θεὸς ὁ κατὰ φύσιν ἀληθής· οὕτω καὶ πολλαὶ προσηγορίαι Ἰησοῦ, ἀλλ' εἷς Ἰησοῦς ὁ τῶν ἁπάντων Σωτήρ.

2. Sed vin' ad Novum Testamentum tibi flecti sermonem? Specta Paulum, magnum veritatis præconem, trium dierum noctiumque jejunio se comparantem, atque ita non sine constate oratione, vero lumine Christo circumvestitum. Videsis etiam evangelistam Matthæum perutiliter rebus suis valedicere, et ipsas telonii rationes imperfectas deserere, atque ita Christi discipulatum arripere. Nondum Zachæum memoravi, corpore ac mente de terra sublatum, Jesum convivio excepisse, cum egregia sua promissione, qua meliorem Christi allocutionem promeruit. Item Cornelius quatriduo jejunans et orans, vidit denique angelum jucunda sibi nuntiantem, composque voti factus est. Tu vero, optime (baptizande), ut alios nunc appellare omittam, etsi non sine religione longisque excubiis ad hæc sacra accedis, nihilominus tam temere atque imparatus ad splendidissinum mysterium ades, in quo tua spiritualis fit nativitas, et unde lucis filius appellaris? Nec vereris, ne id patiaris, quod homini infirmis oculis solem spectare volenti solet accidere?

3. Sed quia hoc egregie, ut existimo, jam dispositum fuit et constitutum, age quoad fieri potest ad hoc pervigilium veniamus, purgatisque oculis observemus, quomodo verum lumen jam inde ab ipsa nativitate ortum, usque ad splendidum baptismum comite divinitate procedat. Sic enim mens historiam discurrens illustrabitur, et oratio nostra idoneam narrationem faciet, tum in singulis divinæ vitæ gradibus quod apprime decet considerabit. Nuper ergo ex Virgine natus incomprehensibilis Deus, angelos mysterii hymnologos fecit. Et arcanum, quæso, animadvertamus. Quodnam vero? Nempe ut omnibus notum fieret, quod illum quem initio mundi, cum astra conderentur, tanquam Creatorem hymno celebraverant, nunc humanitus natum, et in specie nostra visum, hymnis celebrant atque honorant. Ideoque et stella cunctis illum significat, stella scilicet præter suam naturam semet exhibens, tum locali motu, tum etiam diurno splendore. Cur id? inquam. Ut hinc etiam supernaturalis appareret qui natus erat, et homo quidem cerneretur, Deus tamen intelligeretur. Sequitur circumcisionis contemplatio, ne ipsa quidem theologia carens, si modo intenta mente fiat. Nam Jesu nomen impositum, juxta angeli prædictionem, quia Servatorem sonat, divinæ naturæ significativum esse nemo non videt. Neque vero hic vibret linguam Dei aliquis hostis, propter Jesu Nave filii homonymiam, dicens non fuisse hoc nomen tanquam Deo Verbo impositum, sed homini cujus cum illo vetere convenientia aliqua fuit. Neque enim, etiamsi multi domini sunt, haud tamen natura sunt tales; vel si multi dii, ne hi quidem reapse tales; sed unus Dominus, unus Deus suapte natura verus. Sic etiam multi sunt nomine Jesu appellati, ut tamen unus sit Jesus omnium Servator.

δ'. Ἐντεῦθεν ἀνήκται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ οἷα τὰ

4. Deinde Hierosolymam deportatus est: et quæ-

nam ejus qui illum ulnis excepit Simeonis verba fuerint, scimus; nempe quod esset salutare Dei, paratum ante faciem omnium populorum, et lumen ad gentium revelationem [5], et si quid aliud hujusmodi de illo pronuntiavit, id æque de Patre theologice dici posse judicandum est. Namque etiam Pater, Servator lumenque in oraculis nominatur. Qui porro eamdem appellationem substantive participant, iidem eamdem quoque se habere naturam produnt. Itaque Filius Patri ait : Omnia mea, tua sunt ; et tua, mea : reciprocatione secundum naturam affirmata, non secundum personarum terminum : hoc enim Sabellianæ confusionis commentum est, quod rejicimus, Postea in Ægyptum descendit, et quidem deportatus. Sed audi quid dicat Isaias : *Ecce Dominus levi nubi insidens veniet in Ægyptum, et cuncta Ægypti idola coram eo commovebuntur* [6]. Quid clarius dici potuit de Deo incarnato illuc adventante? Mox de Ægypto revertitur, et incolatum Nazareti delegit, unde etiam agnomen contraxit. Tu vero ne cogitationibus fluctues, dum Dei descensum reditumque audis, et localem motum ac transmigrationem. Nam si Verbum sine corpore intelligeretur, non temere mentem nostram commoveri ac perturbari contingeret : sed quia cum corpore est, nihil est absonum inconsequens : namque ut Deus in carne apparuit ; ita loca mutat Deus in carne, et alias quaslibet vitæ carneæ proprietates admittit.

5. Hinc jam annos duodecim natus in medio doctorum sedet, audiens et interrogans, prudentibusque responsis audientes obstupefaciens. Age vero quisnam illa ætate tam mira diceret, nisi omnino incarnatus Deus? Tum etiam a Matre interrogatus, quæ revelari ab eo Dei gloriam optabat, rei gestæ rationem reddidit. Viden' quanta in brevi narratione theologia sit? et quomodo Dominus gloriæ, ceu rex quidam magnifice ex regalibus thalamis, maternis, inquam, visceribus, prodiens, dextra lævaque hymnis celebratur? Merito ergo tonitrui filius Joannes clamavit : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* [7]. Sed ecce Joannes e deserto veniens, peregrinum Israelitis et exoptatum spectaculum, Dei angelus et apostolus primus electus. Oportebat enim tanti regis talem esse militem, et pontificis maximi tantum ministrum. Et intelligamus mysterium, quale quantumque sit. Quia fieri non poterat, quin paranympho præsente sponsus quoque adesset, et clamante voce Verbum pariter audiretur : quid accidit? quidve prudenter curatum est. Secedit puerulus Joannes a publicis locis in abstrusa, ceu lucerna quædam sub modio in deserto præter naturæ ordinem degens. Ibi supernas audit voces, et divinis visionibus dignus habetur ; et ineffabilibus initiatur

A τοῦ ὑποδεξαμένου αὐτὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις Συμεὼν ῥήματα, ἴσμεν· τὸ γὰρ σωτήριον Θεοῦ ἡτοιμασμένον κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς τε εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ εἴ τι τούτοις ἕτερον αὐτὸν ἀποκαλέσαι, ἐπ' ἴσης τῷ Πατρὶ εἶεν θεολογούμεθα· ἐπεὶ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ Σωτὴρ καὶ φῶς πρὸς τοῖς λογίοις ὠνόμασται· τὰ δὲ τῆς αὐτῆς ὀνομασίας ὑπαρκτικὰ, καὶ τῆς αὐτῆς ἂν εἴη φύσεως δηλωτικά. Καὶ γοῦν Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα φησί· Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· τῆς ἀντιστροφῆς κατὰ τὸν τῆς οὐσίας δηλονότι λόγον ὁμολογουμένης, οὐ κατὰ τὸν τῶν ὑποστάσεων ὅρον· τοῦτο γὰρ τῆς συγχύσεως Σαβελλίου τὸ φρόνημα, ὅπερ ἠρνήμεθα· Ἐντεῦθεν κάτεισιν εἰς Αἴγυπτον καὶ ὑπειλημμένος [cod. ὑπειλημμένον]· ἀλλ' ἄκουσον τί φησιν
B Ἡσαΐας· Ἰδοὺ Κύριος κάθημαι ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται πάντα τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ· οὗ τί ἂν γένοιτο γνωριμώτερον, Θεὸν ἐν σαρκὶ εἶναι τὸν ἐκεῖσε ἀφικόμενον· Ἐντεῦθεν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνεισιν, καὶ εἰς Ναζαρὲτ οἰκεῖν εἵλετο, ἀφ' ἧς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφε· σὺ δὲ μήπω ἰλιγγιάσῃς τοῖς λογισμοῖς ἀκούων ἐπὶ Θεοῦ κάθοδον καὶ ἄνοδον, τοπικήν τε κίνησιν καὶ μετάθεσιν· εἰ μὲν γὰρ χωρὶς σώματος ὁ Λόγος ἐξηκούετο, ἦν εἰκὸς τὸ ἐπισεῖον τὸν νοῦν καὶ θορυβοῦν· ἐπεὶ δὲ μετὰ σώματος, οὐδὲν ἀπηχὲς οὐδὲ ἀνακόλουθον· ὡς γὰρ ἐφανερώθη Θεὸς ἐν σαρκὶ, οὕτω καὶ τόπους ἀμείβει Θεὸς ἐν σαρκί· καὶ ὅσα ἄλλα τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἰδιώματα προσίεται.

ε'. Ἐντεῦθεν δωδεκαέτης γενόμενος ἐν μέσῳ τῶν
C διδασκάλων κάθηται ἐπαΐων καὶ ἐπερωτῶν καὶ ταῖς ἐμμελέσιν ἀποκρίσεσιν ἐξιστῶν τοὺς ἀκούοντας· Τίνος δ' ἂν καὶ εἴη ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τηλικαῦτα ἐξαίσια φθέγγεσθαι, ἢ πάντως Θεοῦ σεσαρκωμένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἀνακρινόμενος, φιλοπευστούσης μαθεῖν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ δόξης, τὸν λόγον ἀποδίδωξιν· Ὁρᾷς ὅσον ἐκ σχεδιασθείσης διηγήσεως ὑπεδείχθη τὰ θεολογούμενα; καὶ ὅπως ὁ Κύριος τῆς δόξης οἷά τις βασιλεὺς εὐπρεπῶς ἐξ ἀνακτορικῶν θαλάμων τῶν μητρικῶν δὴ σπλάγχνων προερχόμενος τῇδε καὶ τῇδε ὑμνηται; Εἰκότως οὐχ ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης κέκραγεν· Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός) πλήρης χάριτος
D καὶ ἀληθείας. Ἀλλ' ἤδη καὶ Ἰωάννης ἀπὸ τῆς ἐρήμου προερχόμενος, τὸ ξένον Ἰσραηλίταις καὶ πολύευκτον θέαμα, ὁ Θεοῦ ἄγγελος, καὶ ἐν ἀποστόλοις προχειροτόνητος· ἔδει γὰρ τηλικούτου βασιλέως τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατιώτην, τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τοσοῦτον τὸν ὑποφήτην· καὶ νοῶμεν τὸ μυστήριον οἷον καὶ ἡλίκον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνεδέχετο τοῦ νυμφαγωγοῦ παρόντος, μὴ καὶ τὸν νυμφίον συμπαρεῖναι, καὶ τῆς φωνῆς βοώσης μὴ καὶ τὸν Λόγον ἀκουτίζεσθαι, τί γίνεται, καὶ τί τὸ οἰκονομούμενον; Συστέλλεται εὐθὺς ἀπὸ σπαργάνων ἀπὸ τοῦ

[5] *Luc.* II, 30, 32. [6] Isa. XIX, 1. [7] Joan. I, 14.

ἐμφανοῦς εἰς τὸ ἀφανέστερον ὁ Ἰωάννης, καθάπερ τις λύχνος ὑπὸ μοδίῳ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπερφυῶς ἐνδιαιτώμενος· κἀκεῖ θείων ἀκούει φωνῶν καὶ θεοπτίας ἀξιοῦται· ἄῤῥητά τε μυσταγωγούμενος καὶ ἐκδιδασκόμενος, καθάπερ ἔτι ὢν ἔμβρυος, τίς εἴη ὁ Ἰησοῦς, ὅτιπερ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ σημεῖον τῆς πνευματοειδοῦς περιστερᾶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.

ς'. Ἐπειδὴ δὲ ἧκε τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος εἴληφεν ἡ περίοδος τῆς τριακονταέτους παρατάσεως, τηνικαῦτα ὁ μὲν λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν καιόμενος, καὶ φαίνων τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀγαλλιάσιμα· (εἴπερ δεῖ οἰκίαν ὑπολαμβάνειν τὴν Ἰσραηλιτικὴν Συναγωγήν·) τό τε ἀληθινὸν φῶς ἐπιφαινόμενον καὶ φωτίζον τὸν κόσμον. Ὢ τοῦ θαύματος! ὁ ἥλιος πρὸς τὸν ἀστέρα, ὁ λόγος πρὸς τὴν φωνήν, ὁ νυμφίος πρὸς τὸν φίλον, οἰκονομίας εἵνεκα, ἵνα διὰ τῆς ἐπιδιδάσεως πληρουμένης ἐν τῷ Ἰησοῦ πάσης δικαιοσύνης, ὁ μὲν αὐξάνει, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὁ δὲ ἐλαττοῦται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἦν ἐλαττοῦσθαι τὸ λυχναῖον φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ πάντη ἐκ μέσου ἀπεῖναι, τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου ἤδη τοῖς θαύμασι μαρμαρύσσοντος ἐξαίσια; βλέπεις ὅσος ὁ χρονικὸς ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς ἐντελείας, ἐν ᾧ ὑπετάσσετο τοῖς γονεῦσιν Ἰησοῦς; Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Δι' ἣν αἰτίαν ἄρα; Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο λεγέτω, τῶν ὑψηλῶν τῇ θεωρίᾳ καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐγνωκότων· ὡς γοῦν ἔμοιγε δοκεῖ, δυοῖν ἕνεκα· ἵνα καὶ υἱέσι τὸ πρὸς τοὺς γονέας ὑποτακτικὸν διὰ τῆς οἰκείας ὑποταγῆς ὁ πάντων νομοθετῶν νομοθέτης νομοθετήσῃ, τάς τε μεθηλικιώσεις ἁγιάσοι· καὶ τρίτον, μὴ ἀποξενωμένον τι καὶ ἀπεοικὸς τῆς καθ' ἡμᾶς βιοτῆς, ἐν ᾗ μάλιστα τὸ τέλειον ἡμῖν πρόσεστι, τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν ὁ παντέλειος ἐπιδεικνύοι· ὅπου γε καὶ οὕτω τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τὸ τέλειον ἔχοντος, ἐτόλμησεν Ἄρειος ἄψυχον αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀποφῆναι· Ἀπολινάριος δὲ κατὰ συνδρομὴν ἀσεβείας ἄνουν αὐτὸν φληναφῆσαι· ὁ δὲ νῦν Μανιχαῖος (1) κατὰ προὔχουσαν ἀσέβειαν, ἄγραπτον αὐτὸν δογματίσαι. Καὶ σκοπῶμεν ὅση ἡ διαφορότης θατέρου πρὸς θάτερον. Ὁ μὲν οὖν τῷ ἀψύχῳ προϊστάμενος, ἐξίστησι ζωῆς τὸ Δεσποτικὸν σῶμα· τὸ γὰρ ἀμοιροῦν ψυχῆς, καὶ ζωῆς ἐστιν ἐκτὸς δηλονότι· ὁ δὲ τὸ [*cod.* τῷ] ἄνουν, τῇ ἀλόγῳ συντάττει οὐσίᾳ· ἐπείπερ πᾶν ἄνουν, καὶ ἄλογον· ὁ δὲ τῷ ἀγράπτῳ, οὐδὲ ὅλως φύσει σώματος τὸ σῶμα δοξάζει· εἴπερ τῷ ἀπεριγράπτῳ συνακολουθεῖ τὸ ἀσώματον. Εἰ γὰρ σῶμα, πᾶν δὲ σῶμα ὑπ' ἁφὴν καὶ χροιάν ἐστι τελοῦν, τὸ δ' ἐν τούτοις ὑποπίπτον ἐξ ἀναγκαίου ἕπεται, εἰ μὴ ληρῶμεν, καὶ τὸ περιγράφεσθαι· ὡς εἰ μὴ περιγράφοιτο, πάντη τε καὶ πάντως τοῦ οἰκείου ὅρου ἐξοιχήσεται εἰς τὸ ἀσώματον ἀνατρέχον· οὐδέν, ὡς ἔοικε, τὸ ἐπισχεῖν γλῶσσαν ἀστεγοῦσαν ἐπικουρουμένην κράτει ἐξουσίας.

ζ'. Ἀλλ' ἀνακτέον τὸ ὄμμα ἐπὶ τὰς προφητικὰς θεοπτίας καὶ θεωρητέον ὅπως ἐν αὐταῖς ὑποτυποῦται τὸ ἱερώτατον βάπτισμα· εἰς τοῦτο γὰρ καλεῖ ἡ συν-

A atque edocetur, sicut olim adhuc embryo cognovit, quis esset Jesus, nempe quod Dei Filius, et quod supra quem Spiritus in columbæ specie descenderet, is foret qui in Spiritu sancto esset baptizaturus.

6. Sed postquam venit mensura plenitudinis ætatis Christi, et triginta annorum periodus est absoluta, tunc demum lucerna ardere in candelabro cœpit, et lætitiam domesticis splendore suo creare (si tamen domum reputare oportet Synagogam Israeliticam): tunc verum apparuit lumen quod mundum illuminat. O portentum! Sol venit ad stellam, Verbum ad vocem, sponsus ad amicum; et B id quidem dispensationis mysterio, ut gradatim completa in Jesu justitia, hic quidem cresceret, ut evangelicis verbis utamur, ille vero minueretur. Quomodo enim non minueretur lucernæ lumen, imo et omnino tolleretur de medio, cum jam sol justitiæ immensis prodigiorum splendoribus refulgeret? Cernis quanto corporalis ætatis spatio sub parentum suorum potestate Jesus fuerit? *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei* [8]! Cur ea res, inquam? Alii alia dicant, qui sublimia intelligunt, et profunda spiritus norunt. Quantum mihi quidem videtur, duæ causæ fuerunt, nempe ut obedientiam parentibus subjectione sua legislator legislatorum, lege firmaret, ac ætatum transitiones et gradus sanctificaret. Tertia quoque causa fuit, C ne insolitum aliquid et vitæ nostræ inusitatum, præsertim matura ætate, in sua vitæ genere hic perfectissimus homo exhiberet. Ecce enim etiamsi ad id virilis ætatis complementum devenit, ausus est Arius corpus ejus exanime affirmare; Apollinaris, impietate æmulus, ipsum sine mente commentus est: hodiernus denique Manichæus incircumscriptum ipsum per summam impietatem dogmatizat. Et observemus quæ sit horum inter se differentia. Qui exanimem esse contendit, vitam denegavit dominico corpori: nam quod anima caret, vita alienum est, ut patet. Qui autem absque mente fecit, is illum cum bruta substantia numeravit: nam quidquid sine mente est, ratione quoque caret. Qui denique incircumscriptum esse vult, ne corpoream quidem naturam corpori concedit: D etenim incircumscripti consequens est incorporeum. Nam si corpus est, omne autem corpus tactui atque colori obnoxium est; quidquid his qualitatibus subest, necesse est (nisi forte nugari volumus) ut circumscribatur: adeo ut nisi circumscribatur, a sua prorsus definitione excidat, et in rem incorpoream dissolvatur. Nihil tamen videtur linguæ intemperantiam cohibere posse, quæ sæculari potestati serviat.

7. Sed convertendus est oculus ad visiones propheticas, videndumque quomodo sacratissimus ab his baptismas portendatur; huc enim nos vocat

[8] Rom. XI, 33.

(1) Dicit novos Manichæos seu Paulicianos Iconomachos.

sermonis series. Quid ergo Isaias ait? inde enim verba sumimus: *Lætare, sitiens desertum, quia apud te fons erupit, et rivus in terra sitiente.* Humanam scilicet naturam alloquitur, quæ in deserto veluti erat absque bonorum ex fide operum fecunditate: ideoque adoptionis laticem optanti, scaturiit baptismi aqua, amnici fluenti instar, Jordanes fluvius. Quid inde? *Erit arida in paludem*, id est in uberem fidem: *et terræ sitientis loco, aquæ fons*, ipse nimirum adoptionis fons: *ibique erit avium tripudium*, ex baptismo videlicet renatarum [9]: nam tropice baptizati avibus comparantur, quia sub rerum initio aves ex aquis productæ traduntur. Quid autem Gedeonis concha humore plena? Maternam adoptionis piscinam narratio illa significat; et quidem rotunda figura, et quaquaversus polita, ut innocentiæ speciem præbeat; in quam defluit intellectualis velleris salutaris ros Spiritu sancto plenus: unde regenerantur novelli initiati Dei filii, carnis et sanguinis nativitate mutata: ac tantopere in virum perfectum aucti, ut suo tridentali, id est Trinitatis cultu, dæmoniacum populum debellare queant. Quid item illa Eliæ tempore circa altare et victimam terna aquæ effusio? Puto hinc significari vel triplicem Dei beatissimi super baptizatum invocatam personam, vel ipsius baptizati triplicem immersionem. Naaman etiam ex aqua, Elisæi mandato, purgatus totus emersit: *Restituta est enim*, inquit Scriptura [10], *caro ejus ceu pueri parvuli, et mundatus est.* Symbolum jam tum id fuit baptizatorum: recens enim, et priorum deletis culparum stigmatibus exit, quisquis spiritu perficitur.

A ἔχεια τοῦ λόγου. Τί οὖν φησιν Ἡσαΐας (2); ἔνθεν γὰρ ἑλόντες εἴπομεν· Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα· ὅτι ἐῤῥάγη ἐν ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ. Τῇ ἀνθρωπίνῃ δηλονότι φύσει ἡ προσφώνησις, ἐν ἐρήμῳ οὔσῃ τῆς ἐκ πίστεως καὶ ἀγαθῶν ἔργων καρποφορίας· καὶ διὰ τοῦτό τὸ τῆς υἱοθεσίας νᾶμα διψώσῃ ἐῤῥάγη τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, καθάπερ τι ῥεῦμα ποτάμιον τὸ τοῦ Ἰορδάνου ῥεῖθρον· κἀντεῦθεν τί; Καὶ ἔσται ἡ ἄνυδρος εἰς ἕλη, τουτέστιν εἰς ἀμφιλαφῆ πίστιν· καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, πηγὴ ὕδατος ἔσται· αὐτὴ δηλαδὴ ἡ κρήνη τῆς υἱοθεσίας· καὶ ἐκεῖ ἔσται εὐφροσύνη ὀρνέων, τῶν ἐν τοῦ βαπτίσματος δηλονότι ἀναγεννωμένων, ὀρνέοις τροπικῶς ἐοικότων διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ὑδάτων καὶ τὴν ὕπαρξιν ἐσχηκέναι. Τί δὲ κατὰ B τὸν Γεδεὼν πλήρης λεκάνη ὕδατος; Τὴν τῆς υἱοθεσίας μητρόμοιον κολυμβήθραν ὑποσημαίνει ὁ λόγος, κυκλοτερῆ τε οὖσαν τῷ σχήματι, καὶ πάντοθεν ἀποτετορνημένην, τῇ τῆς ἀναμαρτησίας ἰδέᾳ· ἐφ' ᾗ ἀπεῤῥύη ἡ τοῦ νοητοῦ πόκου ἰαματικὸς δρόσος πλήρης Πνεύματος ἁγίου· ἐξ ἧς ἀναγεννῶνται οἱ νεοτελεῖς Θεοῦ παῖδες, τὴν ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀμειψάμενοι γέννησιν· καὶ τοσοῦτον εἰς ἄνδρα τέλειον ἀνατρέχοντες, ὡς καταπαλαίειν τῇ Τριαδικῇ λατρείᾳ τὸ δαιμόνιον φῦλον. Τί δὲ ἡ κατὰ τὸν Ἠλίαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν τε καὶ τὸ ὁλοκαύτωμα τρισσευομένη τοῦ ὕδατος ἐπίχυσις; Οἶμαί δηλοῦν ἢ τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐν τῷ βαπτιζομένῳ ἐπιβοωμένην ὑπόστασιν, ἢ τὴν τρισσὴν αὐτοῦ τοῦ τελουμένου κατάδυσιν· ἄνεισι δὲ Νεεμὰν ἀπὸ τοῦ ὕδατος κατὰ C τὴν Ἐλισσαιὲ διαταγὴν κεκαθαρμένος ὅλος· Ἐπέστρεψεν γὰρ, φησὶν, ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ὡς παιδαρίου μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη. Σύμβολον ἤδη τοῦτο τῆς ἁπάντων τῶν βαπτιζομένων ἁμαρ[τη]τικῆς καθάρσεως· νεοθαλὴς γὰρ πᾶς τις καὶ ἄσπιλος τῶν προκατεστιγμένων πλημμελημάτων ἄνεισιν ὁ τελεσθεὶς ἐν πνεύματι.

8. Atque ut gratuitum quoque spiritalis regenerationis beneficium esse cognoscas, audi Isaiam dicentem: *Sitientes, venite ad aquam; et qui non habetis argentum, ad emendum accedite* [11]; omni enim volenti gratia patet: qua qui non potitur, vitæ jacturam facit. Sed hæc nos partim tantum delibamus ac participamus, nam paupercula etiam mens suas facit oblationes, pervigilium hoc quantum potest sanctificans. Tu vero mecum specta quæ oculis sunt subjecta: piscinæ acquis implentur, fontes ac fistulæ, rivi et stagna, Spiritus receptacula proponuntur: aquarum natura ad summum honorem evehitur. Lumina multiplicia nocte hac sacra, siderum instar, toto orbe parantur. Stat in singulis urbibus oppidisque præco celso loco sacra faciens, aquasque sanctificans per divini Spiritus in ipsas adventum; quarum utinam participatione sanctificemur, et deinde omnes splendido spiritu illustrati appareamus, in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potentia cum Patre et sancto Spiritu, nunc et per sæcula sæculorum. Amen.

η'. Εἰ δὲ βούλει γνῶναι καὶ τὸ ἄμισθον τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἀκούσῃ τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· Οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ· καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε· παντὸς γὰρ τοῦ προαιρουμένου τὸ χάρισμα, καὶ οὐ μὴ τυχεῖν, ζωῆς ἐστιν ἀπότευξις. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπὸ μέρους ἡ λῆψις καὶ μέθεξις· ὅτι καὶ ἐκ πενιχρᾶς διανοίας ἡ προκόμισις ἐφ' ὅσον οἷόν τε ἀφοσιουμένης τὰ προεόρτια. Σὺ δέ μοι ἄθρει οἷά τὰ δρώμενα· κολυμβῆθραι ὑδάτων πεπλήρωνται, πηγαί τε καὶ D κρῆναι, ποταμοί τε καὶ λίμναι, δοχεῖα τοῦ Πνεύματος πρόκειται· ἡ φύσις τῶν ὑδάτων εἰς τιμὴν ὑπέρτιμον προέρχεται· φῶτα πολυειδῆ τῆς ἱερᾶς νυκτὸς δίκην ἀστέρων κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπουράνιον ἑτοιμάζεται· εἱστήκει δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν κήρυξ ἐπὶ τοῦ μετεώρου ἱερεύων τὰ θεῖα, καὶ ἁγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ὧν τῇ μεθέξει ἁγιασθείημεν, καὶ τῇ ἑξῆς ὀφθείημεν ἅπαντες φαεινοὶ τῷ παμφαεῖ πνεύματι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[9] Isa. XXXV, 1, 6, 7. [10] IV Reg. V, 14. [11] Isa. LV, 1.

(2) *Dicit* Iconomachos Leoni Armeno imp. gratificantes.

Δ'.

Λόγος κατηχητικὸς τῇ ἁγίῳ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα.

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 24.)

α'. Τί τοῦτο, ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλέορτοι καὶ φιλόχριστοι; τίς ἡ τοσαύτη λαμπροφορία; τίς ἡ τοσαύτη φωταγωγία καὶ θυμηδία; τί τὸ καταστράψαν οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν; τί τὸ καταγλαΐσαν τὴν οἰκουμένην; τί τὸ παρασκευάσαν τοσαύτην γενέσθαι ἡδονὴν καὶ φαιδρότητα; Χθὲς ἐν ἀθυμίᾳ, καὶ σήμερον ἐν εὐθυμίᾳ· χθὲς ἐν κατηφείᾳ, καὶ σήμερον ἐν φαιδρότητι· χθὲς ἐν ὀλολυγμοῖς, καὶ σήμερον ἐν ἀλαλαγμοῖς. Ἐρωτᾷς τί τούτων τὸ αἴτιον, καὶ τί τὸ παρασκευάσαν γενέσθαι τοσαύτην χαρὰν καὶ λαμπρότητα; Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἅπας ὁ κόσμος ἠγαλλιάσατο. Κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θανάτῳ τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν· ἠνέῳξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσιτητὸν ἀπειργάσατο. Ὢ βάθος μὴ νοούμενον! Ὢ ὕψος μὴ μετρούμενον! Ὢ μυστηρίου φρικτοῦ, νοὸς δύναμιν ὑπερβαίνοντος! Ὑμνοῦσιν ἄγγελοι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐπευφραινόμενοι. Προφῆται χαίρουσι τὰς οἰκείας προῤῥήσεις πληρουμένας θεώμενοι. Πᾶσα ἡ κτίσις συνεορτάζει. Ηὔγασε γὰρ αὐτῇ ἡμέρα σωτήριος, ἔλαμψε πάλιν ὁ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος. Τίς τοίνυν ἀξίως τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἡμέρας τὴν χάριν ἐξυμνήσει; Τίς μεγαλοπρεπῶς τοῦ τοσούτου μυστηρίου ἐκθειάσῃ τὴν δύναμιν; τίς ἕτερος, ἢ ὁ χρυσοῦς ἡμῶν Πατὴρ Ἰωάννης, ὁ διαπρύσιος καὶ μεγαλοφώνατος κήρυξ, ὁ τῆς οἰκουμένης διαφανέστατος καὶ λαμπρότατος φωστὴρ, καὶ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ὁ τῶν ψυχῶν εὐφυέστατος καὶ δοκιμώτατος ἰατρὸς, ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐγγυητὴς ἀξιόχρεως, ὁ ὑπὲρ τὸν Νεῖλον ποταμὸν ῥέων τὰ χρυσόῤῥεθρα νάματα, ὁ χρυσοῦς καὶ χρυσόγλωσσος καὶ χρυσόστομος; οὗτος ἐκθειαζέτω καὶ ἀνυμνείτω καὶ κροτείτω τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· καὶ τούτου χάριν, ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων συντετμημένων λόγων ἐξαγγελλέτω· ἀλλ' ὁ μὲν ἕτοιμός ἐστιν, ὡς τοῦ λόγου ῥήτωρ ποικίλος, καὶ σάλπιγξ μεγαλοφωνοτάτη τοῦ Πνεύματος· ἡμεῖς δὲ πρὸς το ἀκούειν τούτου ἑτοιμώτεροι γενώμεθα καὶ προσεκτικώτεροι, ἵν' εἴδωμεν οἷα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ μετανοίας κήρυξ ὁ δεύτερος. Διὸ ἀκούσατε.

IV.

Oratio catechetica in sanctum magnum Paschatis diem dominicum.

1. Quid hoc est, dilecti fratres, hujus festi Christique amatores? Quænam hæc tanta candidæ vestis gestatio? quis tantus luminum apparatus et hilaritas? quid tantopere Ecclesiam illuminat? quid mundum exornat? quid tantam jucunditatem lætitiamque efficit? Heri consternati, hodie exhilarati: heri in tristitia, hodie in gaudio: heri in ejulatibus, hodie in jubilis. Rogas horum causam, quidve tantum gaudium solemnitatemque afferat? Christus e mortuis ressurrexit, et universus mundus exsultat. Destruxit vivifica morte sua mortem, et omnes inferorum incolæ vinculis sunt resoluti: paradisum reclusit cunctisque pervium efficet. O profunditas inscrutabilis! o altitudo immensurabilis! O tremendum mysterium mentis vim excedens! Hymnos canunt angeli salute nostra lætificati. Prophetæ gaudent, vaticinia sua ad affectum esse perducta. Universa creatura festum concelebrat: illuxit enim et dies salutaris, denuo effulsit Sol justitiæ. Quis ergo digne diei hujus gratiam decantet? Quis pro dignitate tanti vim mysterii dilaudet? quis, nisi aureus Pater noster Joannes, canorus ac vocalissimus præco, mundi illustrissimum ac splendidissimum luminare, versus pastor atque magister, peritissimus animarum ac probatissimus medicus, peccatorum reconciliator egregius, Nilo fluvio fluentior aureis laticibus, ille aureus, et aurea lingua, atque Os aureum; hic, inquam, dilaudet, hymnis et plausibus prosequatur hujus vim mysterii, ideoque breviore quam fieri poterit oratione deprædicet. At is quidem paratus est, ceu dicendi rthetor copiosus, tuba vocalissima Spiritus: nos autem ad hunc audiendum alacriores simus et attentiores, ut cognoscamus quid nobis alter pœnitentiæ præco (Joannes) nuntiet. Ergo audite.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (3)

β'. Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, ἀπολαυέτω ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως· εἴ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαβέτω νῦν τὸ δηνάριον· εἴ τις ἀπὸ πρώτης ὥρας εἰργάσατο, δεχέσθω νῦν τὸ δίκαιον ὄφλημα· εἴ τις μετὰ τὴν τρίτην ἦλθεν, εὐχαριστῶν ἑορτάσοι· εἴ τις περὶ τὴν ἕκτην ἦλθεν, μηδὲν ἀμφιβαλέτω, καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιοῦται· εἴ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἐννάτην, προσέλθοι μηδὲν ἐνδοιάζων· εἴ τις μόνον ἔφθασε τὴν ἐνδεκάτην, προσέλθοι, καὶ

INITIUM CHRYSOSTOMI.

2. Si quis pius est, Deique amans, præsente gaudeat pulchra solemnitate. Si quis servus probus, lætus intret in gaudium domini sui. Si quis laboravit jejunans nunc recipiat denarium: si quis a prima hora operatus est, nunc justam percipiat mercedem: si quis post tertiam venit, cum gratiarum actione festum agat: si quis circa sextam accessit, nihil hæsitet, nullum enim detrimentum sentiet: si quis ad nonam usque distulit, nihil dubitans veniat: si quis hora tantum undecima ad

(3) Exstat sequens sermo vel fragmentum in editione Maurina t. VIII. p. 250. Spurium incaute Montfauconius judicavit. [Vide hujusce Patrologiæ t. LIX, col. 721.] Nunc autem, Studita judice, inter genuina divi Patris scripta poni debet.

laborem se contulit, ne ipsa quidem de sua traditate timeat. Cum sit enim liberalis dominus, postremum haud secus ac primum excipit; refocillat æque undecimæ horæ operarium, ac illum qui jam inde a prima operam præstiterat; et ultimi miseretur, et primum remuneratur; huic dat, illi donat: et operam excipit, et voluntatem amplectitur: et actum debito honore afficit, et propositum laudat. Ergo omnes intrate in gaudium Domini nostri; et tum primi tum ultimi mercedem percipite: divites simul et pauperes, choream ducite: forte æque ac ignavi, hunc diem honorate: qui jejunastis, et qui secus, hodie jucundamini: mensa dapibus est referta, deliciamini omnes: vitulus saginatus, nemo discedet famelicus: cuncti copiis liberalitatis fruimini: nemo de inopia queratur, nam commune regnum adest: nemo lapsus suos lamentetur, nam venia de sepulcro exorta est: nemo mortem timeat etenim liberavit nos mors Salvatoris; exstinxit illam, a qua fuerat oppressus: vicit infernum, qui ad infernum descendit: amarum reddidit illum, qui carnes ejus gustaverat. Id præoccupans Isaias exclamavit: *Infernus*, inquit, *amarus factus est* [11], dum tibi deorsum congrederetur; amarus factus est, quia mortificatus: amarus factus est, quia illusum est ei; corpus invasit, et incidit in Deum; terram apprehendit, et in cœlum incurrit: apprehendit quem videbat, et decidit unde nesciebat. *Ubi o mors, stimulus tuus? ubi, inferne, victoria tua* [12]? Resurrexit Christus, et ceciderunt dæmones: resurrexit Christus, et lætantur angeli: resurrexit Christus, et vita inter homines versatur: resurrexit Christus, et nemo mortuus in tumulis jacet Christus enim resurgens ex moritus factus est dormientium inchoatio. Dominus ex mortuis resurrexit, et cum eo multa sanctorum turba. Festum celebremus suaviter et modeste: hæc enim vere dies est quam fecit Dominus; exsultemus et lætemur in ea: prædicemus Servatoris resurrectionem, imo potius salvationi nostræ plaudamus: prædicemus salutaris diei commemorationem, prædicemus diaboli mortificationem, impurorum dæmonum captivitatem, Christianorum salutem, mortuorum resuscitationem. Nam Christi resurrectione gehennæ ignis exstinguitur, vermis perpetuus moritur, infernus turbatur, luget diabolus, peccatum perimitur, mali spiritus fugantur, terrestres in cœlum conscendunt, inferno detenti emittuntur diaboli vinculis, atque ad Deum confugientes aiunt: *Ubinam tuus, o mors stimulus? ubinam tua, o inferne victoria?*

3. Age vero nobis divini hujus festi solemnisque concionis auctor est Christus, qui et omnium nobis honorum donatur est. Is enim jam inde ab initio

A αὐτὸς μηδὲν ἐνδοιαζών· φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον καθάπερ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἐνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ὕστερον ἐλεεῖ, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκείνῳ δίδωσι, καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ. Οὐκοῦν εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι τὸν μισθὸν ἀπολάβετε· πλούσιοι καὶ πένητες, μετ' ἀλλήλων χορεύσατε· ἐγκρατεῖς καὶ ῥᾴθυμοι, τὴν ἡμέραν τιμήσατε· οἱ νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον· ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες· ὁ μόσχος πολὺς, μηδεὶς ἐξέλθοι πεινῶν· πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος· μηδεὶς θρηνείτω πενίαν, ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία· μηδεὶς ὀδυρέσθω τὰ πταίσματα, συγγνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάφου B ἀνέτειλεν· μηδεὶς φοβείσθω τὸν θάνατον, ἠλευθέρωσεν γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος· ἔσβεσεν αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος· ἐκώλυσε τὸν ᾅδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην· ἐπίκρανεν αὐτὸν γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν· Ὁ ᾅδης, φησὶν, ἐπικράνθη, συναντήσας σοι κάτω· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεκρώθη· ἐπικράνθη, καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη· ἔλαβε σῶμα, καὶ Θεῷ περιέτυχεν· [ἔλαβε γῆν, καὶ συνήντησεν οὐρανῷ.] ἔλαβεν ὅπερ ἔβλεπεν, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπεν. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος, Ἀνέστη Χριστὸς, καὶ πεπτώκασι δαίμονες· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ ζωὴ πολιτεύεται· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ νεκρὸς C οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο (4)· Κύριος ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ μετ' αὐτοῦ πολὺς ὄχλος ἁγίων. Ἑορτάσωμεν ἡδέως τε καὶ σωφρόνως· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· κηρύξωμεν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ τὴν ἡμετέραν βοήσωμεν σωτηρίαν· κηρύξωμεν τῆς σωτηρίου ἡμέρας τὴν ὑπόμνησιν· κηρύξωμεν τὴν νέκρωσιν τοῦ διαβόλου, τὴν τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων αἰχμαλωσίαν, τὴν τῶν Χριστιανῶν σωτηρίαν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν· διὰ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ σβέννυται μὲν γέεννα πυρὸς, σκώληξ ὁ ἀκοίμητος τελευτᾷ, ᾅδης ταράττεται, πενθεῖ διάβολος, ἁμαρτία νεκροῦται, πνεύματα πονηρὰ διώκον- D ται, οἱ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατρέχουσιν, οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐλευθεροῦνται τῶν δεσμῶν τοῦ διαβόλου, καὶ Θεῷ προσφεύγοντες λέγουσι τῷ διαβόλῳ· Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος;

γ'. Αἴτιος δὲ ἡμῖν τῆς θείας ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάντων ἡμῖν τῶν καλῶν πρόξενος· οὗτος γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν, ἐκ τοῦ

[11]. Isa. XIV, 9. [12] I Cor. XV, 55.

(4) Hactenus Chrysostomus in editione Maurina. Verumtamen apud nostrum Studitam videtur paulo longius progredi. Cæterum ubinam, cessante Chrysostomo, resumat orationem Studita, non satis video. — In codice Vaticano Chrysostomi fragmentum videtur desinere infra in verbo νῖκος.

μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν· οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσεν, νεκρωθέντας ἐζώωσεν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο· οὗτος δούλους ὄντας ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας, ἐλευθέρους ἐνέδειξεν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρα, τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ἐφ' οἷς ἄξιον καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν· Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; ὁ Θεὸς ὁ μονογενὴς, ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γενέσθαι εὐδόκησεν, καὶ γέγονεν ὑπήκοος μέχρι θανάτου, ἵνα ἡμᾶς αἰωνίου θανάτου ῥύσηται· δούλου μορφὴν ἐνεδύσατο ὁ τῶν ἀγγέλων Κύριος· σάρκα προσελάβετο ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἄνθρωπος ἐφαίνετο ὁ σύμμορφος καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί· καὶ ταῦτα ὑπέμεινεν ἵνα ἡμᾶς καὶ τῆς ἀδίκου δουλείας ἐξέληται; καὶ τῆς ἀτιμίας λυτρώσηται· διὰ τοῦτο ἠνέσχετο σαρκὶ ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· διὰ τοῦτο καὶ ἐτάφη τῆς ἀθανασίας ἡ πηγὴ, ἵνα τοῖς θνητοῖς ἀείδιον χαρίσηται ζωήν· καὶ παρῆν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος παντα τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἀναξίας δὲ ὑπὸ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων ὑπολαμβάνει υὰς ἀμοιβάς - ὁ μὲν γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πολλὴν ἀγαθότηνα λεπροὺς ἐκαθάρισεν, τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσεν, δαίμονας ἀπήλασεν, τὸν Λάζαρον τετραήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρεν, καὶ ἐκ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους ἐχόρτασεν· ἐπὶ θαλάσσης περιεπάτησεν, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν, τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν ἰάσατο, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου θανοῦσαν ἐζωοποίησεν. Ἰουδαῖοι δὲ ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινηθέντες, ποτὲ μὲν ἐλίθαζον αὐτὸν, ποτὲ δὲ κατακρημνίζειν ἐπειρῶντο, τελευταῖον δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἤγαγον.

δ'. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐμιμήσατο τῶν βλασφήμων Ἰουδαίων τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νῶτον ἐδίδου εἰς μάστιγας κατὰ τὸν προφήτην, καὶ τὰς σιαγόνας αὐτοῦ εἰς ῥαπίσματα, καὶ οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων· καὶ τὸ τελευταῖον. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὐκ ἀντιτασσόμενος, οὐκ ἀντιλέγων· βλασφημούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρίδου δὲ ἑαυτὸν τῷ κρίνοντι· οὐ γὰρ ἦλθον ἐπὶ τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι τοὺς ἀπίστους, ἀλλ' ἠθέλησεν διὰ μακροθυμίας ὁδηγῆσαι τοὺς πεπλανημένους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ μάθε τοῦ Κυρίου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν χρηστότητα τὴν μεγάλην· ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον· Δαιμόνιον ἔχεις· ὁ δὲ Κύριος μακρόθυμος ὢν, τοὺς δαίμονας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπήλαυνεν· Ἰουδαῖοι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυον, αὐτὸς δὲ τοὺς τυφλοὺς αὐτῶν ἐθεράπευεν· Ἰουδαῖοι τὸν Χριστοὺς ἐλίθαζον, ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς χωλοῖς αὐτῶν τὸ βαδίζειν ἐχαρίζετο· καὶ δι' ὅλου διετέλεσεν εὐεργετῶν τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ ἀντὶ κακῶν ἀγαθὰ δωρούμενος τοῖς ἀχαρίστοις ἐκείνοις καὶ μισαροῖς ἀνθρώποις· ἀνεξικάκως δὲ φέρων τὰς λοιδορίας, ἴσως καὶ ἀσθενὴς ἐνομίζετο ὁ ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενος.

creavit, ex nihilo ad exsistendum produxit : idem et nunc pessumdatos salvavit, mortificatos vivificavit, et diaboli tyrannide eripuit : idem nos peccati servos libertate donavit, delens quod adversus nos erat chirographum. Christus legis nos maledictione redemit, factus pro nobis maledictio. Quorum causa nos quoque dicere æquum est : *Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ nobis retribuit* [12*] ? Deus Filius unigenitus, homo nostri gratia fieri voluit, factusque unigenitus, homo nostri gratia fieri voluit, factusque est usque ad mortem obediens, ut nos æternæ morti eriperet : servi formam induit Dominus angelorum : carnem assumpsit Deus Verbum, homoque apparuit qui conformis et consubstantialis Patri est. Atque hæc sustinuit, ut injusto nos servitio liberaret, et infamia exueret. Idcirco passus est carne, vitæ auctor ; ideo etiam sepultus, qui fons erat immortalitatis, ut mortalibus æternam largiretur vitam. Et is quidem in mundo fuit bene faciens et cunctas hominum sanans infirmitates, indignas tamen a Dei hostibus Judæis gratias retulit. Certe Dominus noster Jesus Christus propter multam suam bonitatem leprosos mundavit, cæcis visum tribuit, ægros sanavit, dæmones expulit, Lazarum quatriduanum ex mortuis revocavit, et quinque panibus quinque hominum milia saturavit, supra mare ambulavit, aquam in vinum convertit, hæmorrhoissæ mulieri medicinam fecit, archisynagogi filiam exstinctam vitæ restituit. At Judæi, invidia ac livore permoti, modo eum lapidibus appetebant, modo præcipitem dare conati sunt, postremo in crucem egerunt.

4. Verumtamen Dominus noster Jesus Christus non est imitatus blasphemorum Judæorum malitiam, sed dorsum flagellis obtulit, ut ait propheta [13], et maxillas alapis, neque faciem a stuporum fœditate avertit denique *tanquam ovis ad occisionem ductus est, et velut agnus coram tondente se obmutuit* [14], non resistens, non contradicens ; blasphemiis perculsus, non vicissim maledicebat, patiens non comminabatur, sed semetipsum judicanti permittebat. Non enim venit ut sua priore præsentia puniret atque ulcisceretur incredulos, sed longa patientia errantes voluit ad veritatem deducere. Et disce Domini clementiam ac mansuetudinem magnam. Blasphemabant adversus eum Judæi dicentes : Dæmonium habes : et patiens Dominus dæmones ex hominibus ejiciebat. Judæi in faciem ejus spuebant, at Dominus eorum cæcos (sputo liniens) sanabat. Judæi Christum lapidabant, Christus autem claudis eorum gradiendi vim tribuebat : mosque ejus perpetuus fuit bene faciendi offensoribus, maleficiorum loco beneficia ingratis illis hominibus detestandisque rependere : in tantum ut dum convicia imperturbatus perferret, impotens fortasse videretur ille, qui alioqui ab angelis stipabatur.

[12*] Psal. CXV, 12. [13] Isa. L, 6. [14] Isa. LIII, 7 ; Act. VIII, 32.

5. Sed ne plura dicendo videamur orationem producere, ad ipsam rerum summam veniamus. Postremo igitur cruci necique traditus fuit gloriæ Rex, et in ligno clavis confixus qui a Cherubinis Seraphinisque hymnorum cantu celebratur, et a cunctis virtutibus angelisque adoratur. Hæc benigne sustinuit ac passus est, nobis exemplum præbens, et mansuetudinis factus magister. Quapropter nos quoque debemus improborum hominum minas fortiter ferre. Quin adeo in cruce pendens majora operaet plura miracula edidit, ut ita Deo odibilium vesaniam sedaret, neque excusationem incredulitati sua prætenderent, quod simplicem hominem crucifixissent. Primo itaque passus est Christus se crucifigi, et in aerem attolli, ut aereos dæmones fugaret Suspensus est ligno, ut culpam ligni causa hominibus olim inflictam corrigeret. Lancea latus ejus perfossum, propter sumptam de Adami latere feminam. Nam postea quom serpens Evam decepit, Evaque Adamum ad transgressionem impulit, edita est contra utrumque sententia, *regnavitque mors ab Adamo usque ad Moysen super eos etiam qui non peccaverant* [15]. Propterea vulneratur latus, ut discamus non viris tantumodo verum etiam mulieribus passionem Christi attulisse salutem. *Adamus enim prior formatus fuit, deinde Eva : et Adamus quidem non est deceptus, sed mulier decepta in transgressionem incurrit* [16], Salvabitur tamen propter sanctæ Mariæ partum. Hæc enim Servatorem Christum peperit sine viri congressus, Isaia teste [17], sed sancti Spiritus obumbratione, sicut archangelus Gabriel nuntiaverat. Quamobrem latus quoque Christi vulneratur, ut prædicta dispensatorio modo fierent, baptismi mysterium prædicaretur, et futura gratia illucesceret. Eliciuntur enim sanguis et aqua ex Christi latere, ut peccati chirographum contra nos criptum eluatur, sanguine illius purificemur, et paradisum adipiscamur.

A ε'. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγοντες δόξωμεν μηκῦναι τὸν λόγον, ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν πραγμάτων· τέλος οὖν ἤγετο ἐπὶ τὸν σταυρὸν καὶ θάνατόν ὁ τῆς δόξης βασιλεὺς, καὶ προσηλωτὸ τῷ ξύλῳ ὁ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ πασῶν δυνάμεών τε καὶ ἀγγέλων προσκυνούμενος· ταῦτα δὲ πραέως ὑπέμενέ τε καὶ ἔπασχεν, ἡμῖν ὑπογραμμὸν παρέχων, καὶ διδάσκαλος ἐπιεικείας γινόμενος· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν γενναίως φέρειν τὰς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπειλάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς μείζονα ἔργα καὶ πλείονα θαύματα ἐνεδείξατο, ἵνα ἂν οὕτως παύσῃ τῶν θεοστυγῶν τὴν μανίαν, ὥστε μὴ ἔχειν αὐτοὺς πρόφασιν τῆς ἀπιστίας, μήτε λέγειν ὅτι Ψιλὸν ἄνθρωπον ἐσταυρώσαμεν· πρῶτον μὲν οὖν B ἠνέσχετο ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι, καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀρθῆναι, ἵνα τοὺς ἐν τῷ ἀέρι δαίμονας φυγαδεύσῃ· ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου, ἵνα τὴν πάλαι διὰ ξύλου προσγενομένη τοῖς ἀνθρώποις ἁμαρτίαν ἰάσηται· ἐνύγη καὶ λόγχῃ τὴν πλευρὰν, διὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ληφθεῖσαν γυναῖκα· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ὄφις τὴν Εὔαν ἠπάτησεν, ἡ δὲ Εὔα τὸν Ἀδὰμ παραβῆναι παρεσκεύασεν, ἐξῆλθεν δὴ ἀπόφασις κατὰ τῶν ἀμφοτέρων, Καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας. Διὰ τοῦτο τιτρώσκεται ἡ πλευρὰ, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον ἀνδράσιν ἤνεγκε σωτηρίαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ γυναιξί· Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα· καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε· Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας τῆς ἁγίας Μαρίας· αὕτη C γὰρ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἐτεκνώσατο, οὐκ ἀνδρὶ συνελθοῦσα, ὡς Ἡσαΐας μαρτυρεῖ, ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου ἐπισκιάσει, καθὼς ὁ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος εὐηγγελίσατο· διὰ ταύτην οὖν τὴν πρόφασιν καὶ ἡ πλευρὰ πλήσσεται τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὰ προειρημένα οἰκονομηθῇ, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος κηρυχθῇ, καὶ ἡ χάρις ἡ μέλλουσα λάμψῃ· πηγάζει γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἁμαρτίας ἀπαλείψῃ· καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρισθῶμεν, καὶ τὸν παράδεισον ἀπολάβωμεν.

6. O grande mysterium! Latro resipuit, opus erat aqua ut baptizaretur, in cruce pendebat, nullus erat alius idoneus baptismo locus, non fons, non stagnum, non imber; nemo præterea qui liturgiam perageret: cuncti enim, metu Jadæorum, discipuli diffugerant. Sed non carebat lacticibus Jesus: etiam in cruce suspensus, erat nihilominus aquarum creator. Nam quia fieri non poterat, ut regnum cœlorum ingrederetur latro absque baptismo, sanguinem et aquam emisit de suffosso latere suo Servator, ut dictum latronem impendentibus malis liberaret, suumque sanguinem redemptionis pretium esse demonstraret illorum, qui in ipso spem collocant.

Nam *Si taurorum sanguis atque hircorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Salvatoris nostri* [18] omnium simul Christianorum purgatorium fiet? Si quis ergo tibi dicat infidelis : Cur crucifixus est

ϛ'. Ὢ μυστηρίου μεγάλου! μετενόησεν ὁ λῃστής· χρεία ἦν ὕδατος ἵνα βαπτισθῇ· ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκρέματο οὐκ ἦν ἕτερος τόπος βαπτίσματος, οὐ πηγὴ, οὐ λίμνη, οὐκ ὄμβρος, οὐκ ὁ τὴν μυσταγωγίαν ἐπιτελῶν· πάντες γὰρ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων D ἔφυγον οἱ μαθηταί· ἀλλ' οὐκ ἠπόρησεν ὁ Ἰησοῦς ναμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος, δημιουργὸς ὑδάτων γέγονε· ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τὸν λῃστὴν δίχα βαπτίσματος, αἷμα καὶ ὕδωρ προσήκατο τῆς νυγείσης αὐτοῦ πλευρᾶς ὁ Σωτὴρ, ἵνα αὐτὸν λῃστὴν ἐλευθερώσῃ τῶν ἐπηρμένων κακῶν, καὶ τὸ αἷμα λύτρον ἀποδείξῃ γενόμενον τῶν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἐχόντων· Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς κάθαρσιν, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καθάρσιον γέγονε πάντων ὁμοῦ Χριστιανῶν; Ἐὰν οὖν εἴπῃ σοί τις τῶν

[15] *Rom.* v, 15. [16] *I Tim.* II, 13, 14. [17] Isa. VII, 14. [18] Hebr. IX, 12, 13.

ἀπίστων, Διὰ τί ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα σταυρώσῃ τὸν διάβολον· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκριζώσῃ τοῦ Ἀδάμ· ἐκεῖνος γὰρ στένειν καὶ τρέμειν κατεδικάσθη, καὶ τριβόλους γεωργεῖν· Ἰησοῦς οὖν φιλάνθρωπος ὤν, καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος θέλων προνοήσασθαι, πάντα ὑπέστη δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῆς καταδίκης ἐλευθερωθῶμεν· ὥσπερ γὰρ ἐγεννήθη ὑπὸ γυναικός, ἵνα τὴν ἐκ γυναικὸς προσγενομένην ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ, οὕτως καὶ ταῖς ἀκάνθαις στεφανοῦται, ἵνα τὴν κακῶς γεωργηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας γῆν, διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἡμερωτέραν ἐργάσηται· ἐὰν εἴπῃ σοι, Διὰ τί χολὴν καὶ ὄξος ἔπιεν; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα ἡμεῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν ἐξεμέσωμεν τοῦ δράκοντος· ἡ γὰρ χολή, ἐμὸν γέγονε γλύκασμα· καὶ τὸ ὄξος ἐκεῖνο, ἐμοὶ γέγονεν εἰς γλύκασμα καὶ ἴαμα· ἐὰν δέ σοι πάλιν εἴπῃ ἄπιστος, Διὰ τί ἐγονυπέτουν αὐτὸν προσιόντες αὐτῷ; εἰπὲ αὐτῷ, Ἵνα καὶ μὴ θέλοντες προσκυνήσωσιν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἄκοντες ἐπὶ τὴν γῆν ὁμολογήσωσι· νῦν μὲν γὰρ χλευάζοντες προσεκύνουν, μὴ εἰδότες ὃ ἔπραττον, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει « πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Ἀμήν. » Ἔχει δὲ καὶ ἡ χλαμὺς ἐκείνη καὶ ἕτερον αἴνιγμα· οὐ μόνον γὰρ τὴν βασιλείαν ὑπετύπουν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ αἱμοβόρον καὶ φονῶδες τῶν Ἰουδαίων ἐπεδείκνυντο· ἔδωκαν δὲ καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα γραφῶσιν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

Christus? dic ei: Ut diabolum crucifigeret. Si tibi dicat: Cur pependit in ligno? dic ei: Ut spinas et tribulos Adami exstirparet: hic enim ad gemitus pavoresque damnatus fuit, et ad tribulos excolendos: Jesus ergo cum sit humanissimus, et suæ creaturæ vellet curam gerere, cuncta pro nobis sustinuit ut nos damnatione eriperet. Sicut enim ex muliere natus est, ut inflictum a muliere hominibus peccatum deleret, ita etiam spinis coronatur, ut male excultam a peccato terram, obedientia sua mitiorem redderet. Si dicat tibi: Cur fel et acetum bibit? dic ei: Ut nos mortiferum draconis venenum evomeremus: illud enim fel, dulcedo mea evasit: et acetum illud, mihi suavitas fuit et medela. Si denique tibi dicat infidelis: Cur ad illum accedentes genu flectebant Judæi? dic ei: Ut nolentes etiam ipsum adorarent, et regnum ejus vel inviti humo strati confiterentur. Nunc quidem cum irrisione eum adorabant, nescientes quid agerent, in futura autem resurrectione « omne genu flectetur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebitur Dominum Jesum Christum in gloria esse Dei Patris. Amen [20*]. » Habet etiam illa chlamys aliud ænigma: non enim regni tantummodo indicium erat, verum etiam cruentum et exitiosum Judæorum ingenium demonstrabat. Calamum quoque manui ejus tradiderunt, ut ipsorum scriberentur peccata.

ζ. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ Χριστομάχοι ἐποίουν, ἀγνοοῦντες τὸν ἐσταυρωμένον· ἡ δὲ κτίσις οὐκ ἠγνόησε τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην καὶ Δημιουργόν· ἔτι γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμαμένου, θεωρήσας ὁ αἰσθητὸς ἥλιος τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν ἀνόμων ὑβριζόμενον, καὶ μὴ φέρων τὸ τόλμημα, φεύγει σκοτίσας τὴν γῆν, ἄτοπον ἡγησάμενος συνεργεῖν καὶ φωτίζειν ὀφθαλμοὺς τὴν μεγίστην ἀσεβοῦντας ἀσέβειαν· οὐ μόνον δὲ ὁ ἥλιος ἔφευγεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ ἐκινεῖτο μὴ φέρουσα τὴν ἀνομίαν τῶν δρωμένων, ἐνδεικνυμένη δὲ καὶ διδάσκουσα, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ σταυρούμενος· διὸ οὐδὲ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐχαλαίπαινε μὴ θέλουσα φέρειν ἐφ' ἑαυτῆς τοὺς θεοστυγεῖς Ἰουδαίους· οὐχ οὕτως γὰρ ἀδελφοκτονήσας ἔχρανε τὴν γῆν ὁ Κάϊν, οὐδ' οὕτως ἐβάρησεν αὐτὴν ἡ τῶν γιγάντων πυργοποιία, οὐδ' οὕτως αὐτὴν ἐμίαναν ἀθεμιτουργήσαντες Σοδομῖται, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τὰ εἴδωλα ἐξ αὐτῆς πλάσαντες, οὐ τὸ αἷμα ἀπὸ Ἄβελ ἕως Ζαχαρίου ἐκχυθὲν ἐποίησεν αὐτὴν οὕτως, ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι τὸ μέγα τοῦτο τολμήσαντες ἀσέβημα· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αἱ σκληραὶ πέτραι ἐσχίζοντο, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ πνευματικὴ καὶ ζῶσα πέτρα· Ἔπινον γάρ, φησίν [19], ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ὢ τῆς Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης! Αἱ πέτραι διαῤῥήγνυνται, καὶ αὐτοὶ ἀναισθητοῦσι· τὰ ἄψυχα κλονεῖται, καὶ οἱ ἔμψυχοι ἀπιστοῦσι· τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ῥήγνυται, ἵνα λοιπὸν ἡ ἐρήμωσις αὐτῶν δειχθῇ· ἐσχίσθη γὰρ τὸ καταπέτασμα καὶ ἐγυμνώθη τὰ ἐν τῷ

7. Hæc itaque hostes Christi patrarunt, quem crucifigebant ignorantes. Reliqua tamen creatura Dominum suum non nescivit et Creatorem. Adhuc Servatore de cruce pendente, sol hic sensibilis cernens justitiæ Solem ab impiis injuria affectum, nec facinus patiens, tellurem obtenebrans fugit, indignum putans favere et oculos illuminare hominibus qui se summo scelere impiaverant. Neque sol tantum fugit, verum etiam terra mota est, facinus impium non ferens, Deum illum esse docens qui erat crucifixus. Quare nec ulterius tulit, atque indignata est pondus ferre Deo odibilium Judæorum. Non ita fratris interfector Cain illam contaminavit, non ita gigantum fabricata turris eam prægravavit, non ita illam polluerunt nefandi Sodomitæ, neque ii qui idola ex ejusdem materia effecerunt, non ita ex Abele usque ad Zachariam sanguis effusus, quantum Judæi hoc ingens facinus ausi. Propter hoc enim duræ quoque petræ scissæ sunt, ut ii dicerent hanc esse spiritalem vivamque petram. *Bibebant enim*, inquit, *de spiritali sequente eos petra; petra autem Christus erat* [19]. O ingratos Judæorum animos! petræ scinduntur, et ipsi obdurescunt: inanimata moventur, et ipsi discredunt: templi velum scinditur, ut ipsorum futura vastitas designetur. Scissum quippe velum est, et arcana templi patefacta, propter Christi dicum: *En relinquitur domus vestra deserta* [20]: reapse enim desertata sunt post Christi necem Judæorum sacra omnia: et qui in-

[19] I Cor. x, 4. [20] Luc. xiii, 35. [20*] Philipp. ii, 10.

colebant urbem templumque angeli, illinc abscesserunt, atque ad Ecclesiam transmigrarunt: multaque corpora eorum qui dormierant resurrexerunt cum Christo: ut nos discamus Christum a morte haud solum resurgere, sed cunctos ipsi credentes ex mortuis æque suscitaturum.

A ναῷ, διὰ τὸν εἰπόντα Χριστὸν [20], Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· καὶ γὰρ ἠρήμωται μετὰ τὴν Χριστοκτονίαν πάντα τὰ τῶν Ἰουδαίων σεμνά· καὶ οἱ παραμένοντες τῇ πόλει καὶ τῷ ἱερῷ ἄγγελοι μετέβησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· πολλὰ δὲ καὶ σώματα τῶν κεκοιμημένων συνανέστη τῷ Χριστῷ, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὅτι Χριστὸς ἀποθανὼν, μόνος οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας ἐκ νεκρῶν ἀνίστησι.

8. Hæc summatim est veneranda Paschatis solemnitas: hæc Christianorum mysteria de resurrectione mortuorum vitaque æterna celebramus. Ergo solemnia agamus non fermento malitiæ et nequitiæ, sed azymis sinceritatis et veritatis, credentes in Patrem, Filium ac Spiritum sanctum, in consubstantialem increatamque Trinitatem, credentes resurrectioni, exspectantes Dominum denuo venturum, neque jam humiliter, sed gloriose cum cœlesti majestate, cum splendidis angelis, cum tubis atque terrore simul et gaudio: gaudio, inquam, sanctorum, terrore peccatorum ac damnatorum. Deus autem pacis dignos nos omnes faciat resurgendi cum sanctis, quorum opera, et verba, et orthodoxam fidem imitati fuerimus! quia ipsi est gloria et potentia per sæcula sæculorum. Amen.

η'. Αὕτη ὡς ἐν κεφαλαίῳ ἐστὶν ἡ σεμνὴ τοῦ Πάσχα ἑορτή· καὶ ταῦτα Χριστιανῶν τὰ μυστήρια περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου πανηγυρίζομεν· τοιγαροῦν ἑορτάσωμεν μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ B πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, πιστεύοντες εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἄκτιστον, πιστεύοντες τῇ ἀναστάσει, προσδοκῶντες τὸν Κύριον πάλιν ἐρχόμενον, οὐκέτι μὲν ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως μετὰ λαμπρότητος οὐρανίου, μετὰ φωτεινῶν ἀγγέλων, μετὰ σαλπίγγων καὶ φόβου καὶ χαρᾶς, χαρᾶς μὲν τῶν ἁγίων, φόβου δὲ τῶν καταδίκων καὶ ἁμαρτωλῶν· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καταξιώσῃ πάντας ἡμᾶς μετὰ ἁγίων [ἀναστάσεως, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις εὑρεθέντας καὶ πίστει ὀρθοδόξῳ! ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

V.

Laudatio in dormitionem sanctæ Dominæ nostræ Deiparæ.

1. Tubæ vocem, buccinæ clangorem, solito resonantius clamantem, et orbis fines strepitu concutientem, sermo meus cum postulet ob hanc sacri præconii diem celebrandam; vix, o viri, per phonetici nostri organi infirmas vires procedit. Sed Regina ac Domina universi, tanquam minime ambitiosa, recipiet, spero, hunc quoque brevem, famulitio ejus addictum, pauperculum nostrum sermonem, haud secus quam sublimium oratorum longas splendidasque orationes, ejus qui mihi id demandavit, precibus propitiata: præter quam quod, unice aspicit mentis propositum benignissima virgo. Age nunc mihi huc simul adesto, universa quæ cœlo subes terra, quantum est pontificum ac sacerdotum, monachorum et laicorum, regum et principum, virorum ac feminarum, adolescentulorum ac virginum, tribuum et linguarum, ex omni genere ac populo; virtutumque quasi mutatoriis sumptis, aureis fimbriis circumamicta et variata, prodi hilariter gestiens, ut Dominiparæ Mariæ funebria et transitum celebres. Migrat enim ex his terrestribus et appropinquat montibus æternis, verus Sionis mons, in quo Deo habitare placuit, ut Psalmistæ lyra canit [21]. Hodie igitur terrenum cœlum incorruptibilitatis vestimento cir-

Ε'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ἁγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου (5).

C α'. Φωνὴν σάλπιγγος, κερατίνης βοῆς ἀλαλάζουσαν γεγωνότερον καὶ καταδονοῦσαν τὰ πέρατα, ἀπαιτῶν ὁ λόγος πρὸς εὐφημίαν τῆς παρούσης ἱεροκηρύκτου ἡμέρας, κινδυνεύει, ὦ ἄνδρες, δι' ἀσθενοῦς τοῦ φωνητικοῦ ἡμῶν ὀργάνου προερχόμενος· ἀλλ' ἡ βασίλισσα καὶ κυρία τοῦ παντὸς, ὡς οἷά τις ἀφιλότιμος, δέξαιτο τάχα καὶ τὸν τῇδε δουλικὸν αὐτῆς βραχὺν καὶ πενιχρὸν ἡμῶν λόγον, ὡς τῶν ὑψηγόρων τοὺς μακρούς τε καὶ ὑπερλάμπρους, ταῖς τοῦ προστάσσοντος εὐχαῖς εὐμενιζομένη· ἐπείπερ καὶ πρὸς ἓν μόνον βλέπει τὸ τῆς προθέσεως ἡ φιλάγαθος· ἀλλά μοι δεῦρο, συναγέρθητι, ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπασα, ὅσον ἐν ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσιν, ἐν μοναδικοῖς τε καὶ μιγάσιν, ἐν βασιλεῦσί τε καὶ ἄρχουσιν, ἐν ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν, ἐν νεανίσκοις τε καὶ παρθένοις, ἐν φυλαῖς τε καὶ γλώσσαις, παγγενεί τε καὶ παμπληθεὶ, D καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἐσθῆτας ἐξυπαλλάσσουσα, ὡς ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, πρόελθε φαιδρῶς γεγηθυῖα τῆς Κυριοτόκου Μαρίας ἑορτὴν ἑορτάζουσα τὰ ἐπικήδειά τε καὶ διαβατήρια· μεταβαίνει γὰρ ἐκ τῶν ἐνθένδε καὶ ἐγγίζει ὄρεσιν αἰωνίοις, τὸ ὄρος ὄντως τὸ Σιὼν, ὃ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὡς ἡ τοῦ ψάλλοντος λύρα· σήμερον τοιγαροῦν ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῷ τῆς ἀφθαρσίας περιβολαίῳ ἑλισσόμενος, ἐξαλλάττεται εἰς διαμονὴν

[21] Psal. CXXXI, 14.

(5) Adnotatio. In codice prisco Vat. 455, f. 226 *b*, legitur alia oratio cum hoc titulo: Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ νέου ὁμολογητοῦ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸ ἑξήκοντα χαῖρε. *Sancti patris nostri Theodori, novi confessoris (id est Studitæ), in nativitatem sanctissimæ Deiparæ, ubi sexaginta ave.* Incipit. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις τήμερον: *splendide hodie solemnitatem agit creata natura.* Equidem vix dubito quin prædicta oratio Studitæ nostri sit; sed quia sub S. Joannis Damasceni nomine edidit eam Lequinius Opp. t. II, p. 849 seqq., a me prætermitti debuit.

[illegible]

2. [illegible] ἀγαλλιάσθω τοίνυν τὸ γυναικεῖον γένος ἀντὶ ὀνείδους δόξαν κατακληρούμενον· εὐφρανέσθω ἡ Εὔα· οὐκέτι γὰρ ἐπάρατος, εὐλογίας γόνον τὴν Μαρίαν προφέρουσα· σκιρτάτω ἡ σύμπασα κτίσις, τὰ τῆς ἀφθαρσίας νάματα μυστικῶς ἐκ τῆς παρθενικῆς πηγῆς ἀρυομένη, καὶ τοῦ θανατηφόρου δίψους [illegible]· τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἑορταζόμενα σήμερον· τηλικαῦτα τὰ ὑμνολογούμενα, ἃ ἡμῖν ἡ Χριστοφόρος ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, ἡ ἱερόβλαστος ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν, ὁ νοητὸς παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, ὁ ἔμψυχος λειμὼν τῶν παρθενικῶν ἀρωμάτων, ἡ κυπρίζουσα θεογεώργητος ἄμπελος τοῦ πεπείρου καὶ ζωοσταγοῦς βότρυος, ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος Χερουβικὸς θρόνος τοῦ παμβασιλέως, ὁ πλήρης οἶκος τῆς δόξης Κυρίου, τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον καταπέτασμα, ὁ τῆς Ἀνατολῆς φαεινότατος τόπος, κοιμηθεῖσα ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ χαρίζεται· κοιμηθεῖσα, φημὶ, ἀλλ' οὐκ ἀποθανοῦσα· μεταστᾶσα, ἀλλ' οὐ καταλιποῦσα ὑπερασπίζεσθαι τοῦ γένους· ποίῳ τοίνυν λόγῳ παραστήσομέν σου μυστήριον, ἀποροῦμεν ἐννοῆσαι, ἀσθενοῦμεν ἐκφράσαι, ἰλιγγιῶμεν διαγράψαι, ὅτι ξένον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον διανοίαις ἁπάσαις· οὐ

A [illegible] mansionem. [illegible] a Deo illuminata [illegible] Sion [illegible] David cithara [illegible] regi virgines [22] [illegible]

B 2. Nunc ergo maternalis oculus Deiparæ [illegible] spiritalia [illegible] et magna [illegible] luminaria, [illegible] conspectum Dei pro mundi [illegible] pervigilantia: nunc cum vox articulata in ejus [illegible] a Deo labiis silet, ad æternam [illegible] supplex [illegible] pro universo humano genere se adaperit: nunc corporales suas, quæ Deum gestavere manus demittens, facta immortalis ad Dominum pro mundi salute attollit: nunc soli parem subtrahens naturalem formam splendet tamen in picta icone sua, quam populis ad congruæ venerationis salutarem contactum exhibet: etiamsi id minime velint hæretici (6-7): et cum in supera evolaverit columba sanctissima, inferiora hæc protegere non desinit: corpore egressa, spiritu nobiscum est: cœlo illata, dæmones fugat facta apud Dominum mediatrix. Olim quidem per progenitricem Evam mors ingressa mundum imperio premebat; nunc tamen beatam illius filiam aggressa, depulsa est: indidem victa, unde olim potentiam sumpserat. Lætetur igitur femineum genus, pro ignominia gloriam sortitum. Gaudeat Eva, quæ jam deinceps non est maledicta, postquam benedictionis sobolem Mariam protulit. Exsultet creatura universa, quæ immortalitatis fluenta ex virgineo fonte mystice haurit, quibus a mortifera siti liberatur. Hæc nostra est hodierna solemnitas: hæc est hymnologia quam nobis suppeditat Jessæ radix quæ florem Christum extulit, sacra Aaronis virga frondescens, intellectualis paradisus ubi vitæ lignum, spiritale pratum virginalium aromatum, florida et a Deo exculta vitis maturi vitaque manantis racemi: celsus elevatusque thronus Cherubicus regis universalis, domus gloria Domini plena, sanctum Christi velamen, lucidissima Orientis regio, quæ in pace ac justicia obdormivisti, obdormivisti, inquam, potius quam obiisti: translata es, neque tamen humanum genus protegere desinis. Quibusnam itaque verbis mysterium tuum explanemus, mente ambigimus, lingua infirma non eloquitur, scribere titubamus, quia peregrinum excelsumque est, atque omnes cogitationes transcendit. Neque enim illud commune aliquid habet aut comparativum, ut facile ex rebus nostris

[22] Psal. XLV, 15.

(6-7) Intelligit Iconomachos Mariani cultus infensissimos hostes.

demonstrationem illius faciamus; sed ex iis quæ supra nos sunt, decora tua pie comprehendentes; uni tibi quæ superiora homini sunt concedimus. Immutasti igitur naturam ineffabili partu tuo. Quandonam enim audivit quisquam virginem sine est pariens, eam vides virginem incorruptam, quia semine concipientem? O rem miram! quæ mater scilicet quod pariebatur, Deus erat. Hoc unum itaque etiam in vitali dormitione, a cæteris differens, merito sola habes utriusque simul (corporis et animæ) incorruptelam.

3. Sed jam nobis Sion enarret diei illius mirabilia. Completus erat vitæ terminus; aderat resolutionis hora. Præcognoverat, ut par erat, Dei Mater sanctissima translationis suæ stadium. Quis enim hoc multo magis, o Philochristi, præ aliquo quolibet servilis conditionis vate, Matri Dei et principi prophetarum non attribuat? Postquam igitur hæc sensit et agnovit, qualia ipsam elata voce dixisse ratio nobis suadet? Venit, inquit, exitus mei dies: venit tempus meæ ad te transitionis. Adsint mihi qui meas exsequias curent, Domine: assistant, funus meum curaturi ministri; et in manus tuas spiritum meum commendabo. Manibus discipulorum tuorum, intactum Deique receptaculum corpus meum, ex quo tu qui es ipsa immortalitas prodiisti, efferatur. Adsint mihi ad solatium qui in cunctis terræ finibus dispersi sunt, præcones ac ministri Evangelii tui. Quod si justum Enochum viventem adhuc propter suam bonitatem transferri voluisti; et Eliam Thesbitem igneo curru sustolli ex hac cognita ad ignotas regiones, ambos scilicet tremendi tui ac splendidissimi adventus tempus exspectantes: si præterea propphetam Habacucum ex Hierosolymis Babylonem usque, ob Danielis necessitatem, uno temporis momento transferri, et inde reverti mirabiliter fecisti; quid tibi impossibile sit, modo velis? Vix hæc dixerat laudatissima Virgo, cum duodecim apostoli supervenerunt, alius aliunde ceu nebulæ alis spiritus ad lucis nebulam (nempe quæ lucem fulgore suo obscurabat) delati donec illic pedem figerent. Quid ergo dixit virgo theonmya, polyonyma, megalonyma? Oculos circumferens de suo recubitu, vidensque expetitos discipulos: Lætetur, inquit, anima mea in Domino, sitque hic mihi gaudii titulus, et laudationis atque amplitudinis apud omnes terræ populos, quia congregavit mihi Dominus Ecclesiæ fundamenta, mundi principes adunavit, mirabiles funeris mei ministros. O grande portentum! o maternæ sanctificationis opus! o filialis dilectionis donum! Cœlum mihi patet hospitium, quod mundi luminaria continet; templum Domini, cœleste lacunar, aperitur, divos mystas sacerdotesque mihi ostendens. Haud

A γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων κοινωνεῖ καὶ συμφέρεται, ἵνα δῶμεν προχείρως ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ περὶ σοῦ εὐσεβῶς διαλαμβάνοντες παραχωροῦμέν σοι μόνῃ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον· διήλλαξας τοιγάρτοι τὴν φύσιν κατὰ τὴν ἄῤῥητον γέννησιν· ποῦ γὰρ ἔγνω τις παρθένον ἀσπόρως συλλαμβάνουσαν; Ω τοῦ θαύματος! τὴν ὡς μητέρα λοχεύουσαν, ὁρᾷ ὡς ἄφθορον παρθενεύουσαν, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τὸ γεννώμενον. Τοῦτο οὖν καὶ ἐπὶ τῇ ζωοφόρῳ κοιμήσει, ἐξαλλάττουσα τῶν λοιπῶν, εἰκότως μόνη ἔχεις τοῦ συναμφοτέρου τὸ ἄφθαρτον.

γʹ. Ἀλλ' ἡ Σιών ἡμῖν ἀφηγείσθω τὰ τῆς ἡμέρας παράδοξα (8)· πεπλήρωτο τοίνυν τὸ τῆς ζωῆς ὁροθέσιον· παρῆν ἡ τῆς ἀναλύσεως ὥρα· προέγνω ὡς B οἷα Θεοῦ μήτηρ ἡ παναγία τὸ τῆς μεταστάσεως στάδιον· πόσον γὰρ δοίη τις τὸ μεῖζον, ὦ φιλόχριστοι, πρὸς πάντα τὸν δουλικῶς ὁρῶντα, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιπροφήτιδι; Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ᾔσθετο καὶ μεμάθηκεν, οἷα ἡμῖν ὁ λόγος ἀνακαλεῖσθαι αὐτὴν ὑποφαίνει; Ἧκεν ἡμέρα τῆς ἐξόδου μου· ἧκεν ὁ χρόνος τῆς πρὸς σὲ ἐκδημίας μου· παρέστωσάν μοι οἱ λειτουργήσοντες τὰ ἐντάφια, Δέσποτα· ἐπισταίησαν οἱ τὴν κηδείαν συντελέσοντες διάκονοι· καὶ εἰς μὲν χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ Πνεῦμά μου· παλάμαις δὲ τῶν μαθητῶν σου τὸ ἄψαυστον καὶ Θεοδόχον σῶμά μου, ἐξ οὗπερ σὺ ἡ ἀθανασία ἀνατέταλκας ἐκκομίσασθαι· παραστήτωσάν μοι οἱ ἐν τοῖς πέρασι διεσπαρμένοι πρὸς εὐφροσύνην μου, οἱ κήρυκες καὶ ὑπηρέται τοῦ Εὐαγλελίου σου· καὶ εἰ τὸν δίκαιον Ἐνὼχ ἔτι ζῶντα μεταθέσθαι διὰ τὸ χρειῶδες ηὐδόC κησας· τόν τε Θεσβίτην Ἠλίαν ἐπαρθῆναι πυρίνῳ ἅρματι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πρὸς ἀδήλους χώρας, ἀμφοτέρους τὸν τῆς φρικτῆς σου καὶ παμφαοῦς δευτέρας παρουσίας ἀναμένοντας χρόνον· καὶ αὖθις εἰς τὸν προφήτην Ἀμβακοὺμ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βαβυλῶνα διὰ χρείαν τοῦ Δανιὴλ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ μεταστῆσαι καὶ ἀναποδίσαι ἐτερατούργησας· τί σοι οὐ δυνατὸν θελήσαντι μόνον; ταῦτα ἐπεὶ λέλεχεν ἡ πανύμνητος, καὶ ἡ ἀποστολικὴ δωδεκὰς ἐπέστη, ἄλλος ἀλλαχόθεν ὡς νεφέλαι τῷ πτερῷ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς νεφέλην ἐλασθέντες καὶ καταπαύσαντες· τί οὖν φησιν ἡ θεώνυμος καὶ πολυώνυμος καὶ μεγαλώνυμος; ἄρασα κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακεκλιμένη καὶ ἰδοῦσα τοὺς ζητουμένους, Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται μοι τοῦτο εἰς D ὄνομά εὐφροσύνης, καὶ εἰς αἴνεσιν καὶ μεγαλειότητα παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τῆς γῆς, ὅτι συνήγαγέ μοι τοὺς θεμελίους τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι συνήθροισέ μοι τοὺς ἄρχοντας τῆς οἰκουμένης, τοὺς θαυμαστοὺς ὑπηρέτας τῆς ἐμῆς κηδείας. Ὢ μεγαλοφυοῦς τερατουργήματος! ὢ μητρικῆς ἀφοσιώσεως ἔργον! ὢ σχέσεως υἱϊκῆς δῶρον! οὐρανός μοι τὸ δωμάτιον κατεφένη, τοὺς φωστῆρας τοῦ κόσμου ἐν ἑαυτῷ περιφέρων· ναὸς Κυρίου ἡ ὀροφὴ ὤφθη, τοὺς θείους

(8) De Deiparæ obitu, ejusque loco, et apostolis ut pie creditum est assistentibus, etc., prolixe eruditeque Trombellius in Vita ejusdem Deiparæ, tom. IV, dissert. 45, prolatis variis ex antiquitate testibus ac documentis, quæ hic repetere non vacat. Nunc autem noster quoque Studita testis non contemnendus accedit.

μύστας καὶ ἱερουργοὺς παραστήσασά μοι· οὐκέτι τὸ Ἰουδαϊκὸν σύστημα μελετήσει τὴν κατ' ἐμοῦ παροινίαν· οὐκέτι κατ' ἐμοῦ ἐφοπλίσει τὴν πάντολμον χεῖρα πρὸς ἐμὴν φονοκτονίαν τὸ ἱερατικὸν βουλευτήριον· πάλαι μὲν οὖν μεμελετηκότες συναῄρουν ἂν τῷ Υἱῷ τὴν Μητέρα οἱ φιλαίμονες, ἀλλὰ διήμαρτον τοῦ σκοποῦ, εἰργούσης αὐτοὺς τῆς Προνοίας ἄνωθεν· πρὸς ἀσύλους μεταβιβάζομαι κατοικεσίας, πρὸς ἀσύλους καὶ ἀνενοχλήτους διαναπαύσεις, ἔνθα οὐ παρεισδύει ὁ ἐχθρὸς τὰ τῆς κακίας ἔνεδρα, ἔνθα ἴδοιμι τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέψομαι τὸν ναὸν ὁ παμφαὴς ναὸς αὐτοῦ.

δ'. Ἀλλ' οἷα πρὸς αὐτὴν, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε παρὰ τῶν προφητικῶν στομάτων ἐκλεξάμενοι οἱ μακάριοι ἀπόστολοι;

α'. Χαίροις (9), φησὶ, κλίμαξ ἐστηριγμένη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν, δι' ἧς ἡ καθ' ἡμᾶς κάθοδος, καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδος γέγονε τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν μέγαν πατριάρχην Ἰακώβ.

β'. Χαίροις, βάτε παραδοξοειδέστατε ἐξ ἧς ἐπεφάνη ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς, ἥνπερ καταχαῖον τὸ πῦρ οὐ κατέκαιεν, κατὰ Μωϋσέα τὸν θεοπτικώτατον.

γ'. Χαίροις, ὁ θεόδεκτος πόκος, ἐξ ἧς ἀπεῤῥύη ἡ οὐράνιος δρόσος, πλήρης λεκάνη ὕδατος, κατὰ Γεδεὼν τὸν θαυμασιώτατον.

δ'. Χαίροις, πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἣν οἱ βασιλεῖς θαυμάζοντες μεγαλύνουσι, μετὰ Δαβὶδ τὸν ᾀσματογράφον.

ε'. Χαίροις, ἡ νοητὴ Βηθλεὲμ, ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, ἐξ οὗ ἐξελήλυθεν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὗ αἱ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, κατὰ Μιχαίαν τὸν θειότατον.

ϛ'. Χαίροις, τὸ κατάσκιον παρθενικὸν ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεφάνη, κατὰ Ἀμβακοὺμ τὸν θεοβόητον.

ζ'. Χαίροις, λυχνία χρυσοειδέστατε καὶ φωτοφόρε, ἐξ ἧς περιέλαμψε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὸ ἀπρόσιτον φῶς τῆς θεότητος, κατὰ Ζαχαρίαν τὸν θεσπέσιον.

η'. Χαίροις, τὸ παγκόσμιον ἱλαστήριον τῶν βροτῶν, δι' οὗ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυρίου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προσάγεται κατὰ Μαλαχίαν τὸν ἁγιώτατον.

θ'. Χαίροις, κούφη νεφέλη, ἐν ᾗ Κύριος κεκάθικε, κατὰ Ἡσαΐαν τὸν ἱεροφωνότατον.

ι'. Χαίροις, ἱερὰ βίβλος τῶν προσταγμάτων Κυρίου, καὶ ὁ νεοχάρακτος νόμος τῆς χάριτος, δι' ἣν τὰ ἀρεστὰ Θεῷ, ἡμῖν γνωστά ἐστι, κατὰ Ἱερεμίαν τὸν πολυθρηνότατον.

A jam ulterius Judaica factio meditabitur adversus me vesaniam, neque adversus me violentam manum armabit cædi meæ anhelans sacerdotalis senatus. Jamdiu quidem hi cruenti moliti sunt Matrem cum Filio perimere, sed scopo aberrarunt, superna eos cohibente Providentia. Ad tuta transmigro habitacula, ad tutam et sine molestia quietem, ubi inimicus malitiæ suæ insidias non collocat, ubi Domini deliciis fruar, templumque spectabo ego quæ illius templum splendidum fui.

4. Age vero quid Virgini responderunt sive propriis sive prophetarum verbis beati apostoli?

B 1° Ave, aiebant, scala a terra in cœlum protensa, per quam Domini ad nos descensus, et in cœlum reditus fuit, ut Jacob patriarcha vidit.

2° Ave, rube mirabillime, ex quo angelus Domini apparuit in ignis flamma, quem ardens ignis non amburebat, sicuti summo Dei spectatori Moysi ostensum est,

3° Ave, Deo gravidum vellus, ex quo cœlestis ros defluxit, imo plenus aqua catillus, quod admirabili contigit Gedeoni.

4° Ave, civitas regis magni, quam admirabundi reges magnificant, ut hymnographus David delineat.

5° Ave, intellectualis Bethleem, domus Ephratha, ex qua egressus est Rex gloriæ, ut fieret princeps in C Israele, cujus exitus ab initio dierum sæculi, ut ait divus Michæas [23].

6° Salve, umbrose mons virginee, ex quo Sanctus Israelis apparuit, ut Habacucus divinitus instinctus clamut [24].

7° Ave, lucerna auro splendens lucifera, ex qua sedentibus in tenebris et in umbra mortis effulsit inaccessa deitatis lux, secundum divinitus afflatum Zachariam [25].

8° Ave, universale mortalium propitiatorium, per quod ab ortu solis usque ad occasum nomen Domini glorificatur in gentibus, et in omni loco thurificatio nomini ejus offertur, sicut ait sanctissimus Malachias [26].

D 9° Ave, levis nebula, in qua Dominus resedit, ut est apud sacra magnaque voce præditum Isaiam [27].

10° Ave, sacer mandatorum Domini liber, noviter scripta gratiæ lex, per quam Deo placita nobis innotescunt, prout luctuosissimus ait Jeremias [28].

[23] Mich. v, 2. [24] Habac. III, 3. [25] Zach. III, 9; VI, 12. [26] Malach. I, 11. [27] Isa. XIX, 1. [28] Jerem. XXV, 13, et alibi.

(9) Imitatur Theodorus S. Cyrillum Alex; in Oratione de B. Maria. Opp. t. V, part. II, p. 379. Dicerem imitari quoque Damascenum; nisi nuper p. 54, in adnotatione monuissem lectores, orationem illam de nativ. B. Mariæ, editam inter Damascenicas, Theodorum potius habere parentem, teste etiam codice Vaticano 455.

11° Ave, janua clausa, per quam Deus Israelis ingressus est et egressus, sicut summus Dei speculator Ezechiel scribit [29].

12° Ave, nulla manu laborate mons celsissime, ex quo angularis abscissus fuit lapis, sicut ait summus theologus Daniel [30].

5. Sed enim quænam mens complectatur, vel oratio exæquet, quot quantaque ibi cecinerunt, dixerunt, laudativo præconio extulerunt theologi viri? At postquam justis sacris functi fuerunt, sancteque sancta peregerunt, ecce adfuit ipse Dominus cum gloria fortitudinis suæ omnique cœlorum exercitu. Et invisibiliter quidem incorporei (angeli), corporaliter autem apostoli divinorum magnalium hymnistæ erant. Mista erat, o fratres, panegyris atque chorus cœlestium ac terrenorum (nec quisquam miretur nostram Deo dignas res narrantem orationem), Angelorum, Archangelorum, Dominationum, Thronorum, Principatuum, Potestatum, Virtutum, Cherubinorum, Seraphinorum, apostolorum, martyrum, justorum : quorum alii deducebant, alii præcedebant, alii subsequebantur, alii stipabant, cunctique una voce cum jubilis clamabant : Cantate Domino, laudate Dominum, benedictus Dominus super justo monte sancto ejus, et exaltetur cœlum in sublime, Quis ergo audivit par canticum a sæculo, o Philochristi? quis hujusmodi exsequiarum pompam? Quis unquam talem transitum novit, quali Mater Domini mei digna fuit? Neque id immerito, quandoquidem nemo illa excelsior, quæ omnium maxima fuit. Horret spiritus meus, dum transitus tui magnalia, o Virgo, recogitat. Perhorrescit mens mea, dum tuæ dormitionis admirabilitatem reputat. Hæret lingua mea, dum tui reviviscentis mysterium enarrat. Nam quis digne auditas faciet omnes laudes tuas, et narrabit cuncta mirabilia tua? Quænam mens satis sublimi facundia eloquetur? quænam lingua magnisona prædicabit? tua, inquam, decora effabitur, res tuas describet, merita tua verbis exprimet, vel tua mirabilia exæquabit mysteria, celebritates, festos dies, laudationes, encomia? Quamobrem ad hoc quoque mysterium celebrandum infirma est, viribus impar, et attingendo scopo inepta convincitur. Tu enim superemines, excedis, incorporabiliter superas, altitudine, magnitudine, sublimissimam quamlibet cœli partem : sanctitatis quidem splendore lucem solis, meritorum jure angelorum dignitatem, et cujuslibet incorporeæ rationalis substantiæ intellectualium et intelligibilium virtutum.

6. Sed, o illustrem splendidamque, sic enim læ-

ια'. Χαίροις, πύλη κεκλεισμένη, δι' ἧς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσελήλυθεν καὶ ἐξελήλυθεν, κατὰ Ἰεζεκιὴλ τὸν θεοπτικώτατον.

ιβ'. Χαίροις, τὸ ἀλάξευτον χειροΰψηλότατον ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἀκρογωνιαῖος ἀποτέτμηται λίθος, κατὰ Δανιὴλ τὸν θεολογικώτατον.

ε'. Καὶ ποῖος νοῦς χωρήσειεν, ἢ τίς λόγος ἐφίκοιτο, ὅσα ἐκεῖσε ἦσαν, ἔφασαν, ἐμακάρισαν οἱ θεολόγοι; Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰκότα ἱερούργησαν ἱερῶς, καὶ ἁγίως τὰ ἅγια ἐπετέλεσαν, ἰδοὺ παρεγένετο καὶ ὁ Κύριος μετὰ δόξης ἰσχύος αὐτοῦ καὶ πάσης στρατιᾶς οὐρανοῦ· καὶ ἀοράτως μὲν ἐλειτούργουν οἱ ἀσώματοι, σωματικῶς δὲ οἱ ἀπόστολοι ὑμνῳδοὶ τᾶς θείας μεγαλειότητος ἐδείκνυντο· συμμιγὴς ἦν, ἀδελφοί, ἡ πανήγυρις καὶ ὁ θίασος οὐράνιός τε καὶ ἐπίγειος (καὶ μὴ ξενιζέτω ὁ λόγος τὰ θεοπρεπῆ ὑπογράφων), Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλου, Κυριοτήτων, Θρόνων, Ἀρχῶν, Ἐξουσιῶν, Δυνάμεων, τῶν Χερουβικῶν, καὶ Σεραφικῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, δικαίων, τῶν μὲν προτρεχόντων, τῶν δὲ προσυπαντώντων, τῶν μὲν ἡγουμένων, τῶν δὲ προηγουμένων, τῶν δὲ ἑπομένων, τῶν δὲ παρεπομένων, πάντων φωνῇ μιᾷ ἐν εὐφροσύνῃ βοώντων· Ἄσατε τῷ Κυρίῳ· αἰνέσατε τὸν Κύριον· εὐλογημένος Κύριος ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ἀνυψωθήτω ὁ οὐρανὸς εἰς τὸ μετέωρον· τίς οὖν ἤκουσεν ἐξ αἰῶνος τοιοῦτον ἐξόδιον, ὦ φιλόχριστοι; τίς ἔγνω τηλικαύτης κηδείας προπομπήν; τίς ᾔσθετο τοιαύτης μεταβάσεως πώποτε, οἵας ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου μου ἠξίωται; καὶ οὐκ ἀπεικός· ἐπειδήπερ οὐδέ τις ὑπέρτερος αὐτῆς δέδεικται, μειζοτέρας οὔσης ἁπάντων· φρίττει μου οὖν τὸ πνεῦμα τὸ μεγαλεῖον τῆς μεταστάσεώς σου, ὦ Πάρθενε, διενθυμούμενος· ἐκπλήττεταί μου ὁ νοῦς τὸ τῆς κοιμήσεώς σου θαυμάσιον ἀναλογιζόμενος· συνδέδεταί μου ἡ γλῶττα τρ τῆς παλινζωΐας (10) σου μυστήριον ἐκδιηγουμένη· τίς γάρ ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἐπαξίως ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου, διηγήσοιτο πάντα τὰ θαυμάσιά σου; ποῖος νοῦς ὑψηγορῶν ῥητορεύσει; ποία γλῶσσα μεγαληγοροῦσα φθέγξεται, καὶ τὰ σὰ ἐξείποι, τὰ σὰ παραστήσει, τοῖς σοῖς προσβάλλει ῥήμασιν, ἢ τῶν σῶν ἐφικνεῖται θαυμασίων τελετῶν, πανηγύρεων, ἑορτῶν, διηγήσεων, ἐγκωμίων; μεθ' ὧν καὶ τοῦ παρόντος μυστηρίου ἀσθενεῖ, ἀτονεῖ, ἀποτυγχάνει, ἀπελέγχεται· καὶ γὰρ ὑπερέχεις, ὑπερβάλλεις, ὑπερτερεύεις ἀσυγκρίτως, ἐν ὕψει καὶ μεγέθει τοῦ ἀνωτάτου πόλου, ἐν ἁγνείας λαμπρότητι τοῦ ἡλιακοῦ φάους, ἐν παῤῥησίας οἰκειώσει τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας, πάσης τῆς ἀΰλου καὶ λογικῆς οὐσίας νοητῶν τε καὶ νοερῶν δυνάμεων.

ς'. Ἀλλ' ὦ τῆς ἐπιφανοῦς σου καὶ λαμπρᾶς (δι'

[29] Ezech. XLIV, 2. [30] Dan. II, 45.

(10) De Deiparæ corpore resuscitato et in cœlos assumpto, copiose item Trombellius in citato operis tomo dissert. 46. Videndus insuper Benedictus XIV; *De festis* lib. II, cap, 8. Rem attingit etiam [illegible] Vercellensis in sermone 17, inter illos a n[illegible]. Inter vetera scripta eminet Pseudo-H[illegible]act. *De assumptione B. Mariæ*, ad Eustochium. Studita autem noster ecclesiasticam traditionem tenere se nunc indicat vocabulo παλινζωΐας. Et quidem pluribus verbis Damascenus, orat. 2, de dormitione Deiparæ, . 14. Nunc adde Epiphanium monachum nuper a cl. Dresselio editum.

ἡδονῆς γὰρ ἔχω λέγειν) πανηγύρεως! Ὢ τῆς σημειοφόρου καὶ θαυματοποιοῦ μεταστάσεώς σου! Ὢ τῆς ζωοπαρόχου καὶ ἀειφθαρτοδωρήτου ἐνταφιάσεώς σου τῆς φωτοκυήτορος! ἀλλὰ τὰς νεφέλας διασχοῦσα, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιοῦσα, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιοῦσα ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεώς τε καὶ ἐξομολογήσεως κατευλογῆσαι ἀξίωσον, Θεοτόκε, τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα· πρεσβείαις σου τοὺς ἀέρας εὐκρατοῦσα, τοὺς ὄμβρους εὐκαίρως δωρουμένη, τοὺς ἀνέμους εὐθετοῦσα, τὴν γῆν εὐκαρποῦσα, τὴν Ἐκκλησίαν εἰρηνεύουσα, τὴν ὀρθοδοξίαν κρατύνουσα, τὴν βασιλείαν φυλάττουσα, τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀποσοβοῦσα, ἅπαν τὸ Χριστιανῶν φῦλον περιέπουσα· εἶτα καὶ τῆς ἐμῆς τολμηρίας συγγινώσκουσα· σοῦ γάρ ἐστι τὸ λόγιον, καὶ σὺ, ὦ Μήτηρ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον προφητικῶς ἐμελῴδησας· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· ἐπεὶ οὖν οὐχ οἷόν τε διαπίπτειν σου τὸν θεόφραστον λόγον, δέξαιο κἀμοῦ τοῦ ἀναξίου σου οἰκέτου τὴν κατὰ δύναμιν πρόσρησιν· καὶ Ἀπόδος τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· σθένει τε τῶν πρεσβειῶν σου στήριξόν με, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρὶ, καὶ τῇ ἀνατεθειμένῃ ποίμνῃ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

tanter aio, solemnitatem tuam! O prodigiosum plenumque stupore transitum tuum! O vitæ incorruptelæque datricem sepulturam tuam, o lucis Parens! Sed nubes permeans, et in cœlum conscendens, et in Sancta sanctorum ingressa in voce exsultationis et confessionis, benedicere digneris, o Deipara, orbi terrarum; intercessionibus tuis aerem salubriter temperans, imbres idoneo tempore donans, ventos apte regens, terram frugiferam faciens, Ecclesiam tranquillam, orthodoxiam firmam, imperium tutum; barbaras autem gentes longe submovens, universum Christi populum protegens; postremo meæ quoque audaciæ parcens. Tuum enim hoc fuit effatum: Tu, Mater Dei, prophetice quod futurum erat cecinisti: *Ecce* enim, inquiens, *ex hoc* tempore *beatam me dicent omnes generationes* [30*]. Quia igitur divinitus inspirata verba tua excidere nequeunt, recipe mei quoque indigni famuli tui, quam pro viribus dixi, orationem: et *Redde lætitiam salutaris tui* [30**]. Precum tuarum robore confirma me, cum præsule meo parante, et cum grege commisso: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et honor atque dominatio cum Patre omnipotente, et vivifico Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ϛ'.

Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

VI.

In cœlestium ordinum cœtum.

(ANG. MAI. *Biblioth. Nov.* t. IV, p. 1.)

α'. Ἀρχιστρατήγων ἡμᾶς νοερῶν περιήχησαν σάλπιγγες, καὶ θείων ἱερῶν λειτουργῶν περιήστραψαν χάριτες· ὑμνολόγων γρηγόρων πρὸς ὕμνους ἐγρηγορέναι συνήθροισαν τάγματα, καὶ τάξεις ἀΰλων ὑλικοῖς σύνυμνοι χορείαν συνέστησαν· ὁ τῶν ἄνω χοροστάτης καὶ τῶν κάτω, ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ταξιαρχεῖ σήμερον· καὶ τίς γὰρ οὗτος, ὁ τοσοῦτος Μιχαὴλ πρὸς χάριτος Θεοῦ λαμπρυνόμενος, καὶ βροτοῖς θείων ἐλλάμψεων μεσίτης γενόμενος; νόμοι μὲν οὖν καὶ θεοπαγεῖς ὁμοῦ καὶ πανδίκαιοι, ταῖς ἀρχιδότοις πρὸς ἄνδρας ἐξεφάνθησαν θεοτυπίαις (10*), καὶ μάλιστα πλείστους ἐξ εὐεργετῶν δωρεὰς κομιζομένους, μὴ ἀμνήμονας ὁμοῦ τε καὶ ἀγνώμονας καθίστασθαι πρὸς τοὺς αὐτοῦ προστάτας, ἀλλὰ μὴν τέως ἣν ἔχει πᾶς πᾶσαν φύσεως δύναμιν κηρύττειν τὰς χάριτας· προστάται τοίνυν ὀξεῖς ὁμοῦ καὶ θερμοὶ πρὸς Θεὸν, καὶ πρέσβεις θνητῶν ἄοκνοι ὁμοῦ τε καὶ ἄπαυστοι, οἱ ἐκ φιλανθρώπου Δεσπότου λαβόντες τὸ φιλάνθρωπον, φιλάνθρωποι ἄγγελοι, τὸ πρωτόκτιστον ἐξ ἀκτίστου φωτὸς μεταδοτικῶς τοῦ φωτὸς φωνιζόμενοι· ἄγγελοι, ὁ πρῶτος μὲν πρὸ τοῦ κόσμου ὑπερκόσμιος κόσμοις, καὶ τούτῳ τῷ κόσμῳ τὸν ὑπερκόσμιον κόσμον Χριστὸν προκηρύξαντες· ἄγγελοι οἱ ἀμεσίτευτοι μεσῖται πρὸς Θεὸν τῶν βροτῶν, θεοὶ τῇ θεώσει ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει λεγόμενοι· ἄγγελοι τῆς

1. Summorum ducum spiritalium nos tubæ circumsonuerunt; divinorum ad sacra ministrorum nos gratia circumfulsit; vigilum agmina hymnodicorum ad vigilandum in canticis nos congregarunt; ordines immateriales cum materialibus concinentes choream ducunt; cœlestium idem ac terrestrium præcentor in eadem æde omnes hodie moderatur. Quis hic porro? nempe tantus ille Michael gratia Dei splendidus, et mortalibus etiam divinorum luminum factus conciliator. Leges igitur et a Deo latæ et justissimæ, supremis apud homines patefactæ sunt revelationibus, ut ii qui plurima a benefactoribus dona retulerint, ne sint immemores simul et ingrati adversus patronos suos, sed ut pro sui quisque ingenii viribus gratias agant. Patroni igitur prompti simul et fervidi apud Deum, et legati mortalium impigri et assidui, a benigno Domino benignitate instructi, amatore hominum angeli; primo lumine ab increato lumine impertiti; angeli, qui fuistis primus ante hunc mundum mundus supermundialis, quique huic mundo supermundialem adhuc mundum, id est Christum, nuntiastis; angeli proximi apud Deum pro mortalibus intercessores, dii ob conjunctionem cum Deo non tamen proprie dicti; natura

[30*] Luc. I, 48. [30**] Psal. L, 14.

(10*) In appendice tomi VIII, p. 285, Operum S. Joan. Chrysostomi legitur mediocre excerptum, verbis plerumque mutatis, hujus sermonis Theodori. Auctorem non novit Montfauconius, ideoque sermonem, ut Chrysostomo suppositum spuriumque, incautus contempsit.

angeli, supernæ liberæ civitatis liberi incolæ, imo qui estis superna illa libera Hierosolyma, quæ mater est liberatorum omnium a Christo; angeli animatus intellectualis ignis, Dei flamma rationalis; angelis, lucidi, excelsi, aeremque transcendentes æterni montes, unde nos *Deus illuminat mirabiliter a montibus æternis* [31]: angeli janitores parati supernarum sedium atque stationum: *Quam dilecta sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima nostra ad atria tua, Domine.* [32]. *Quoniam lumen exsultationis et salutis in angelicis justorum tabernaculis* [33]*; et in voce exultationis et confessionis, in jubilis ferantium; in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei* [34]*; in quo omnes angeli Dei potentes virtute, facientes sermonem ejus* [35]; in quo vitæ simplicitas, pacifica et quieta; *in quo est magnus et formidabilis supra omnes qui in circuitu ejus sunt* [36], in quo sacrum silentium triumphalium hymnorum; in quo ineffabilium mysteria sacratissimarum laudum; in quo invisibiles revelationes ineloquacium et tamen late audiendarum hymnologiarum; in quo lux sine vespere vigilum oculos illustrat; in quo Dei intellectuali habitaculo, illorum est astrorum collectio, angelicarum, inquam, virtutum, nobis ad meliora faventium: sunt enim angeli in ministerium ad nos missi a Deo, propter eos qui salutem sunt adepturi.

2 Angelicarum virtutum incorporearum, qui est immortalis exercitus, cooperator simul Dei et minister, diversæ sunt stationes, diversæ appellationes, diversæ dignitates, una substantia quæ varias habet operationes: sunt hi ordines hymnologici, cœlorum custodes, Deo coram astantes: sunt ordines interiores, et item exteriores qui portæ cœli appellantur; sunt ordines superiores, et item inferiores, qui superioribus aliquando aiebant: *Attollite portas, principes, vestras* [37]: sunt ordines qui mittunt, sunt etiam qui mittuntur: sunt ordines qui initiant, et item qui initiantur: diversorum angelorum diversi sunt ordines. Angeli per aerem volitant, sanctorum animas ab aereis spiritibus protegentes. Hoc significans patriarcha Jacobus moriens dicebat: *Angelus qui eruit me de cunctis malis* [38]. Quamobrem angelis terrestris orbis cura commissa est, Dei jussu opportunam providentiam impendentes. Angelus unicuique animæ Christiani veri datus est a Deo ad tutelam et conservationem: *Ne des*, inquit, *in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te* [39]. Et rursus: *Videte*, inquit, *ne quem ex his minimis contemnatis qui in me credunt: dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem Patris mei qui in cœlis est* [40]. Quemadmodum autem singulis suis animabus angelus a Deo donatus est, ita etiam unicuique integræ fideli genti unus angelus a Deo provisor traditus est: *Consti-*

A ἄνω πόλεως τῆς ἐλευθέρας ἐλευθεροπολῖται, ἥ γε ἡ ἄνω ἐλευθέρα Ἱερουσαλὴμ, ἡ μήτηρ πάντων τῶν συνελευθέρων Χριστοῦ· ἄγγελοι, τὸ ἔμψυχον καὶ νοερὸν πῦρ, ἡ λογικὴ Θεοῦ φλόξ· ἄγγελοι τὰ φαεινὰ καὶ ὑπέρτερα καὶ μετέωρα ὑπερόρια καὶ αἰώνια ὄρη, Δι' ὧν φωτίζει ἡμᾶς θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων· ἄγγελοι πρόσκηνοι ἑτοιμασταὶ τῶν ἄνω σκηνῶν καὶ μονῶν· Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! Εἰς ἃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἰς τὰς αὐλάς σου, Κύριε. Διότι φῶς ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς σκηναῖς τῶν δικαίων· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἤχοις ἑορταζόντων, ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· ἐν ᾧ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, δυ-
B νατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἁπλότης ζωῆς εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος, Ἐν ᾧ μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλῳ αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἡ κρυφιόμυστος σιγὴ τῶν ἐπινικίων ὕμνων· ἐν ᾧ αἱ ἀπόῤῥητοι θεομυστίαι τῶν παναγεστάτων αἴνων· ἐν ᾧ αἱ ἀόρατοι θεοφωτίαι τῶν ἀφθέγκτων καὶ διαπρυσίων ὑμνολογιῶν· ἐν ᾧ ἡ ἀνέσπερος φωτοχυσία τὰ ἄϋπνα τῶν ἀσωμάτων καταυγάζουσα ὄμματα· ἐν ᾧ οἴκῳ Θεοῦ νοερῷ, ἐκείνων τῶν ἀστέρων ἄγυρις, ἀγγελικῶν, λέγω, δυνάμεων συνεργουσῶν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα, ἀεὶ πρὸς διακονίαν πρὸς ἡμᾶς ἐκ Θεοῦ ἀποστελλόμενοι, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.

β'. Ἀγγελικῶν δυνάμεων τῶν ἀσωμάτων, στρατευμάτων ἀθανάτων, ἐν οἷς Θεοῦ ὑπουργοὶ ὁμοῦ καὶ λειτουργοὶ διάφορος ἡ στάσις, διάφοροι αἱ προσηγο-
C ρίαι, διάφοροι αἱ ἀξίαι, μία ἡ οὐσία, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας· τάξεις ὑμνολογικαὶ, καὶ οὐρανῶν φυλακτικαὶ, καὶ Θεῷ ἀμέσως παραστατικαὶ, τάξεις ἐσώτεραι, τάξεις ἐξώτεραι, αἳ καὶ πύλαι οὐρανῶν προσαγορεύονται· τάξεις ὑψηλότεραι, τάξεις κατώτεραι, αἳ πρὸς τὰς ἀνωτέρας ποτὲ ἔλεγον· Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν· τάξεις ἀποστέλλουσαι, τάξεις ἀποστελλόμεναι, τάξεις μυσταγωγοῦσαι, τάξεις μυσταγωγούμεναι· διαφόρων ἀγγέλων διάφοροι αἱ τάξεις· ἄγγελοι τῷ ἀέρι ἐφίπτανται, τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων ἐκ τῶν πνευμάτων τοῦ ἀέρος διασώζοντες· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ, φησὶ τελευτῶν· Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν· διὸ καὶ ἄγγελοι τὴν ἐπιγείου κόσμου διοίκησιν ἐμπιστεύονται, νεύματι Δεσποτικῷ ποιού-
D μενοι τὴν πρέπουσαν πρόνοιαν· ἄγγελος πάσῃ ψυχῇ Χριστιανοῦ ἀληθοῦς ἐμπεπίστευται ὑπὸ Θεοῦ εἰς τήρησιν καὶ ἀντίληψιν· Μὴ δῷς γὰρ, φησὶν, εἰς σάλον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ νυστάξει ὁ φυλάσσων σε. Καὶ πάλιν· Ὁρᾶτε, φησὶ, μὴ καταφρονήσατε ἑνὸς τῶν ἐλαχίστων τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλ' ἑκάστη μὲν ψυχῇ ὡς θεοσεβεῖ ἄγγελος ὑπὸ Θεοῦ δεδώρηται· ἑκάστῳ δὲ ὅλῳ πιστῷ

[31] Psal. LXXV, 5. [32] Psal. LXXXIII, 2, 3. [33] Psal. CXVII, 13. [34] Psal. XLI, 4. [35] Psal. CII, 20. [36] Psal. LXXXVIII, 8. [37] Psal. XXIII, 7. [38] Gen. XLVIII, 16. [39] Psal. CXX, 3. [40] Matth. XVIII, 10.

ἔθνει εἷς ἄγγελος εἰς πρόνοιαν ὑπὸ Θεοῦ παραδέδωται· Ἔστησε γὰρ, φησὶν, ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· δι' ἀγγέλων οὐρανίων, Θεοῦ μυστηρίων ἐπὶ γῆς μετάδοσις· δι' ἀγγέλων, ὑδάτων καὶ πηγῶν τήρησις ὁμοῦ τε καὶ ἴασις· δι' ἀγγέλων τοῖς ἀξίοις πειρασμῶν λύτρωσις· Παρεμβαλεῖ γὰρ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς· δι' ἀγγέλων καὶ μαρτύρων τῶν λειψάνων τήρησις· Κύριος φυλάσσει πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν, εἰ καὶ μυστικώτερός πως τούτων τῶν ὀστέων ὁ λόγος· δι' ἀγγέλων καὶ Θεοῦ τηροῦνται θυσιαστήρια, καὶ ναοὶ τῶν πιστῶν διαφυλάσσονται· δι' ἀγγέλων δεήσεις καὶ προσευχαὶ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν τῷ Θεῷ προσάγονται, ὁμοῦ τε καὶ αἱ θεῖαι δωρεαὶ τοῖς ἀνθρώποις παρέχονται· καὶ πᾶν μικροῦ δεῖν ἐπὶ γῆς Θεοῦ δι' ἀγγέλων τελεῖται μυστήριον.

γ'. Οὕτω ποτὲ τέταχεν ὁ Θεὸς ἀψευστεὶ τὰ Χερουβὶμ εἰδότα τηρεῖν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τοῖς ἀναξίοις ἀπρόσιτον· οὕτω σχηματίζει τῷ Ἀβραὰμ, τρισάγγελον αὐτῷ ἐν εἴδει ἀνδρῶν ἐπιστήσας χορὸν, τὸν τρισάγιον τῆς Τριάδος μηνύοντα θεσμόν· οὕτω τε αὖθις δύο ταύτης τῆς ἀγγελικῆς Τριάδος ἐν Γομόρροις ἐμφανίζει τῷ Λὼτ, δεικνὺς ἐπί τι τῶν ἐκεῖσε τιμωριῶν ὅτι ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυσικῶς· οὕτω καὶ Ἰακὼβ ὀπτάνεται παλαιστὴς ἄγγελος, εἰς νόμου τύπον τοῦ δι' ἀγγέλου λαληθέντος· οὕτω καὶ Μωϋσεῖ τῷ πάνυ ἐν πυρὶ φλογὸς ἀγγέλων ὁ πύρινος ποταμὸς ὀπτάνεται, τὴν ποηφόρον πυράρδευτον ἀλυμάντως περιφλέγων βάτον, προδιαγράφων Θεοῦ ἐν ἀκανθηφόρῳ τῆς ἁμαρτίας φύσει βροτῶν ἀσύγχυτον ἕνωσιν· οὕτω δι' ἀγγέλων ὠλοθρεύετο τότε ταχίστῃ τινὶ ἀψοφητὶ χειρὶ ἀξιφεῖ τῇ νυκτὶ Φαραωνίτιδος γονῆς τὰ πρῶτα νεογνὰ, ἀβλαβοῦς τηρουμένου τοῦ τῶν Ἑβραίων φύλου· οὕτως συνεδοῦντο ἐν σχοίνῃ, ἀγγελικῇ τῇ χειρὶ ἀλινήκτῳ βυθίῳ πηγῇ, ἄξονες τοῖς ἄξοσι σὺν τριστάταις στρατηγοῖς· ὅθεν καθορῶντες δὴ οἱ ἀλάστορες τὰς ἀγγελικὰς αὐτὰς συμποντιζούσας δυνάμεις, ἔλεγον· Φύγωμεν ἀπὸ προσώπου Ἰσραὴλ, ὅτι Κύριος ὑπὲρ αὐτῶν πολεμεῖ τοὺς Αἰγυπτίους. Οὕτω μετὰ τοῦτο αὖθις ἐν στύλῳ πυρὸς μορφωθεὶς ἄγγελος θεῖος, ὁδηγὸς ὡς Χριστὸς τοῦ λαοῦ, ἀνεδείκνυτο ἀπλανὴς, οὗ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου νεφέλης περιβαλλόμενος εἶδος, τὰς ἐπαύλεις καὶ καταπαύσεις τῷ λαῷ διακελεύεται· οὕτω προσιόντων πρὸς τὸ τῆς νομοθεσίας ὄρος τῶν νομοθετουμένων, διὰ πλειόνων ἀγγέλων τὰς θεοτύπους ἐδέχοντο πλάκας, τῶν μὲν ἠχούντων σάλπιγγας ἤχῳ, τῶν δὲ τὸ ὄρος πυριμορφούντων, καὶ ἄλλων ἐν γνόφῳ καὶ ζόφῳ καὶ θυέλλῃ τοῦτο διακαπνιζόντων πρὸς τὸ ἔμφοβον καταστῆσαι λαὸν, Θεοῦ ἀφοβίαν νοσοῦντα· αὖθίς τι πάλιν δι' ἀγγέλου Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων εὐηγγελίζετο νίκην· καὶ ὅπως πλείονας ἀγγέλους τῷ ἀρχαγγέλῳ συνάψωμεν (πείθομαι γὰρ τῷ ἑαυτῶν ἀρχιστρατήγῳ ἀεὶ συνευφραίνεσθαι), ἄγγελος μέν ποτε

A *tuit enim*, inquit, *fines gentium secundum numerum angelorum Dei* [41]. Per cœlestes angelos, Dei mysteria orbi terrarum communicantur; per angelos fit aquarum fontiumque custodia simul et medela, per angelos tentationibus qui digni sunt liberantur; *Castrametatur enim*, inquit, *angelus Domini in circuitu timentium eum, ut ipsos liberet* [42]; per angelos martyrum quoque reliquiæ custodiuntur: *Dominus custodit omnia ossa eorum* [43], quanquam mystica potius hoc loco est ossium appellatio; per angelos altaria Dei custodiuntur, et fidelium templa servantur; per angelos preces orationesque de terra in cœlum ad Deum deferuntur, simulque divina dona hominibus exhibentur; omne denique propemodum Dei mysterium per angelos in terra perfi-
B citur.

3. Sic olim vere Deus constituit Cherubinos qui vitæ lignum apte custodirent, ne indignis iter ad illud pateret Sic Abrahamo speciem obtulit misso ad eum trium angelorum in humana forma choro, qui sanctissimum Trinitatis significavit decretum. Sic rursus duos ex illa angelica Trinitate ostendit Loto in Gomorrhorum urbe, per pœnam ibi inflictam demonstrans, a Patre neminem judicari, sed omne judicium Filio esse traditum, sancto quoque substantialiter Spiritu intercedente. Sic etiam Jacobo apparuit luctator angelus, ad legis typum quæ per angelum edicta fuit. Sic etiam Moysi illi magno in ignis flamma angelorum igneus fluvius visus est, herbidum rudum igne irrigans et sine detrimento am-
C burens, portendens scilicet Dei cum spinosa peccatis mortalium natura inconfusam adunationem. Sic per angelos celerrima quadam sine gladio manu, silente nocte, Pharaoniticæ genituræ primi surculi pessumdati fuerunt, incolumi Hebræorum populo. Si angelica manu, fune veluti, alligati fuerunt, natantes in profundo stagno, axes axibus, cum dicibus ac tribunis. Quamobrem illi exsecrabiles visis angelicis quæ submergebant virtutibus, dixerunt: *Fugiamus a conspectu Israelis, quia Dominus pro ipso pugnat contra Ægyptios* [44]. Sic deinde rursus sub igneæ columnæ specie angelus Dei, dux minime devius veluti Christus populi, apparuit; cujus pulcher vultus nebulæ forma obvolutus, stationes pausasque eidem populo designabat. Ita accedentes ad legisla-
D tionis montem ii, quibus lex danda erat, per plures angelos a Deo scriptas receperunt tabulas, quorum alii tubis personabant, alii montem ignea specie vestiebant, alii obscuritate tenebris atque procella fumantem illum reddebant, ut perterrefacerent populum, cui insitus erat morbus Deum non timendi. Postea vero per angelum Jesus quoque Navi filius victoriam de popularibus suis relatam nuntiavit. Atque ut plures angelos archangelo copulemus, credo enim eos cum suo semper duce in gaudio versari, angelus olim Hierosolymis Israelem vastabat,

[41] I Reg. II, 8. [42] Psal, XXXIII, 8. [43] Ibid. 21. [44] Exod. XIV, 25.

donec magnus David boves in area Sionis immolans cum ipsis triturantibus curribus eos obtulit holocaustum. Atque ita populi plagam inhibuit. Quam hinc nobis cogitationem injiciens, vel quam admonitionem? Nempe quod solum per crucis ligna oblatum Christi sacrificium, Dei iram adversus mundum sedavit. Illic enim vere magnus Dei Phinees (zelator) constitit, factaque pro nobis propitiatione, clades cessavit.

4. Illud quoque animadvertere æquum est, quoniam ipse supremus dux trahit nos ad orationem de angelis prosequendam; curnam cum sint unius omnes substantiæ, non unam neque similem figuram aspectumque in terram advenientes ostendant hominibus? sed modo adolescentulorum speciem præ se ferant, modo militum, aliquando etiam equitum, item animalium sex alis et multis oculis instructorum, insuper leonum, boum, aquilarum, interdum etiam equorum igneorum, necnon rotarum et curruum? Divus ergo Isaias cum divinam illam adeoque tremendam vidit Dominicam sessionem in sublimi throno, in quo (ut ipse videbat) universi mundi Deus considebat, astitisse dixit illi in forma sex alis instructa, celsissimas angelicorum simul et cherubicorum ordinum potestates; et duabus quidem alis facies suas velasse, aliis vero duabus pedes suos operuisse [duabus denique reliquis volasse [45].] Jam dum supernas atque inferiores partes circumtegerent, significabant videlicet, hac oblata specie, tum superis in cœlo, tum inferis in terra invisibile esse, arcanum, et obtectum divinitatis mysterium. Vel ob id fortasse utramque extremitatem tegebant, quia res ante Dei Verbi Christique de cœlo adventum incomprehensibiles sunt, itemque illæ post ejusdem assumptionem. Attamen mediis illis, quæ incarnationis tempore evenerunt, credens Ecclesia in cœlum tanquam alis convolat. Fortasse item per hoc vultum pedumque velamentum, nobis innuunt sanctissimi Seraphini, neque initium neque finem divinæ naturæ spectari, aut comperiri, aut intelligi posse. Nam faciei tegumentum invisibilitatem denotat increatæ naturæ; pedes autem vicissim velati, significant haud posse quemquam Deo accedere aut propinquare.

5. Deinde ait divus propheta, visionis hujus spectator, plenam fuisse domum gloria Dei. *Notus* enim *in Judæa Deus*, et *apud Israelem* tantummodo *magnum nomen ejus* [46]. Sed tamen notum erat spiritibus intellectualibus, præsciis et perspicacibus incarnationis sedentisque in throno Verbi Dei mysterium: et quod ab hominibus ceu homo cernendus foret, et incorporeus corporandus, et qui vel ipsis immaterialibus invisibilis erat, abs materialibus quoque per carnem aspiciendus; atque universam terram gloria sua et laudibus beneficiorum suorum

A ἐν Ἱερουσαλὴμ τὸν Ἰσραὴλ διωλόθρευεν, ἕως ἂν ὁ μέγας Δαβὶδ τοὺς ἐν τῇ ἅλῳ τῆς Σιὼν θεοθυτήσας βόας, ἐν τοῖς ἀλωηφόροις τούτους ὁλοκαύτωσε, καὶ οὕτω τὴν τοῦ λαοῦ πληγὴν ἔπαυσεν· ἵνα τί πάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; ὅτι μόνη ἡ διὰ τῶν ξύλων τοῦ σταυροῦ προσενεχθεῖσα Χριστοῦ θυσία τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν τῆς οἰκουμένης κατέπαυσεν· ἐκεῖ γάρ, ὡς ἀληθῶς ὁ μέγας Θεοῦ Φινεὲς ἔστη, καὶ ἐξιλάσατο ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

δʹ. Σκοπῆσαι δὲ θέμις κἀκεῖνο, τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡμᾶς χειραγωγοῦντος ἐπὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων λόγου· πῶς οὖν μιᾶς οὐσίας ὄντες οὐ μίαν οὐδὲ ὁμοίαν τὴν μορφὴν καὶ τὴν ὀπτασίαν ἐπὶ γῆς ἐπιδημοῦντες ἐπιδείκνυνται ἀνθρώποις; ἀλλὰ ποτὲ μὲν νεανίσκων B μορφὴν ἐπιδείκνυνται, ποτὲ δὲ στρατιωτῶν, καὶ ἄλλοτε ἱππέων, καὶ πάλιν ἑξαπτερύγων καὶ πολυομμάτων, καὶ αὖθις, λεόντων, εἶτα βοῶν, καὶ πάλιν ἀετῶν, ποτὲ δὲ καὶ ἵππων πυρίνων, καὶ πάλιν τροχῶν καὶ ἁρμάτων; Ἡσαΐας μὲν οὖν ὁ θεῖος, ὅτε τὴν θείαν καὶ φρικωδεστάτην ἐκείνην καὶ Δεσποτικὴν προεδρίαν τοῦ θείου καθεώρακε θρόνου, ἐν ᾧ, ὡς ἑώρα, ἐνίδρυτο ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἐν ἑξαπτερύγων εἴδει περιστάναι ἔφασκεν αὐτῷ τὰς ἀνωτάτω τῶν ἀγγελικῶν ὁμοῦ καὶ χερουβικῶν τάξεων δυνάμεις· καὶ ταῖς [cod. αἱ pro ταῖς] μὲν δυσί, φησί, πτέρυξι τὰ οἰκεῖα συνεκάλυπτον πρόσωπα, ταῖς δὲ ἄλλαις δυσὶ τοὺς οἰκείους πόδας συνέσκεπον, [καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο·] τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω περικαλύπτουσαι μέρη· σημαίνουσαι μὲν διὰ τοῦ ὑποδείγματος, ὅτι καὶ τοῖς ἄνω ἐν οὐρανῷ, καὶ τοῖς κάτω ἐπὶ γῆς C ἀόρατον καὶ ἀπόκρυφον καὶ συγκεκαλυμμένον ὑπάρχει τὸ τῆς θεότητος μυστήριον· ἢ τάχα διὰ τοῦτο τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἔσκεπον διδάσκοντες, ὅτι καὶ τὰ πρὸ καταβάσεως τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἀκατάληπτα, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν· τοῖς δὲ ἐν τῇ σαρκώσει, μέσοις ὡσανεὶ πτεροῖς, πιστεύουσα ἡ Ἐκκλησία, εἰς οὐρανὸν ὑψιπετεῖ· ἴσως διὰ τοῦ ὑποδείγματος τῆς σκέπης τῶν προσώπων καὶ τῶν ποδῶν ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνίττονται τὰ πανάγια Σεραφίμ, ὅτι οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος τῆς θείας φύσεως ὁρᾷν ἢ ἐξευρεῖν ἢ ἐννοεῖν δυνατόν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου σκέπη, τὸ ἀόρατον ἐδήλου τῆς ἀκτίστου φύσεως· ἡ δὲ τῶν ποδῶν πάλιν, τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀπροσπέλαστον.

D εʹ. Εἶτά φησιν ὁ θεῖος προφήτης ὁ ταῦτα ὁρῶν, ὅτι καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Γνωστὸς ἦν τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μόνῳ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως ἦν τοῖς νοεροῖς προεωρακότα τὰ διορατικὰ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἐπὶ θρόνου καθεζομένου Θεοῦ Λόγου μυστήριον· καὶ ὅτι ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος μέλλει ὀπτάνεσθαι, καὶ ὁ ἄσαρκος σαρκοῦσθαι, καὶ ὁ αὐτοῖς τοῖς ἀΰλοις ἀόρατος, καὶ τοῖς ὑλικοῖς γίνεσθαι διὰ σαρκὸς ὁρατός· καὶ πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν τῆς δόξης καὶ τῆς αἰνέσεως καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἐκ-

[45] Isa. I, II, passim. [46] Psal. LXXV, 2.

πλαγέντα τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον συγκατάβασιν, καὶ θαυμάσαντα τὴν ἄῤῥητον ἣν εἰς ἀνθρώπους ἔμελλαν ἐνδείκνυσθαι τὴν ἑαυτοῦ ἀποκάλυψιν, εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ἀνακεκράγεσαν ὕμνον βοήσαντα, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαὼθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· τὴν μέλλουσαν τῶν Ἐκκλησιῶν δόξαν προφητεύοντα Χριστὸν τὰ μακαριώτατα Σεραφίμ· διό φησιν ὅτι ἐπλήσθη πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· ὅρα τί γίνεται· Ἐπήρθη, φησὶ, τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, τουτέστιν ἐπήρθη ἡ ἄνωθεν συνέχουσα τὸν Ἰουδαϊκὸν ναὸν καὶ λαὸν σκέπη καὶ ἀντίληψις, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ, ἤγουν ἐρημώσεως καὶ σκότους, πλάνης καὶ ἀγνωσίας· προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ· ὅτε ἦ ἡ γῆ πᾶσα ἄδοξος ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνωσίᾳ, πλήρης ἦν ὁ οἶκος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δόξης· ὅτε δὲ πᾶσα ἡ γῆ πλήρης δόξης καὶ ἐπιγνώσεως Θεοῦ γέγονε, Τότε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπλήσθη καπνοῦ, σβεσθέντος αὐτοῖς τοῦ νομικοῦ λύχνου· ὅπως φησὶν ὁ Χριστὸς, οἱ μὴ βλέποντες ἡμεῖς, βλέψωμεν· οἱ δὲ βλέποντες Ἰουδαῖοι, τυφλοὶ γένωνται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἡσαΐας.

ϛ'. Ἰεζεκιὴλ δὲ πάλιν, ὁ πρὸς θεοπτίας, εἴ καί τις ἄλλος, τὸν νοῦν ἐπιτηδείως ἔχων, οὐ μόνον δὶς ἀλλὰ τετράμορφα ζῶα τοὺς ἀνωτάτω τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων τεθεώρηκε νόας, προδιατυποῦντας οἶμαι σαφῶς καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐκ Παρθένου μυστήριον· περιείχετο γὰρ ἐν τοῖς ζώοις εἶδος ἀνθρώπου καὶ σχῆμα βοὸς καὶ τὸ τρίτον λέοντος, τὸ δ' ἀνώτερον τούτοις, ἀετοῦ· ὡς γὰρ ἄνθρωπος, ἀληθῶς ἐφάνη ἐπὶ γῆς Χριστὸς, ὁ ὄντως ὁμοῦ Θεός τε καὶ ἄνθρωπος· ὡς βοῦς εἰς σφαγὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· ὡς λέων, δυνάμει ἐκ νεκρῶν ἐξεγερθεὶς ἀνέστη· ὡς ἀετὸς, εἰς οὐρανοὺς ὑψωθεὶς ἀνελήφθη· ἢ καὶ οὕτως πάλιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐκληπτέον τὰ ζῶα· ἄνθρωπος, ὡς λόγος λογικὸς καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ νοερὸν καὶ ἀόρατον· βοῦς, ὡς δυνατὸς ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸν ὦμον φέρων, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀλόγοις ἐν τῷ τόκῳ συμφατνιάσας ἐν Βηθλεὲμ, καὶ τὸν σπόρον τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου πάσῃ τῇ γῇ κατασπείρας· λέων ὡς βασιλεὺς ἡμῶν τῶν ποτε ἀγρίων καὶ ἀνημέρων καὶ αἱμοβόρων καὶ σαρκοβόρων ἀκαθάρτων ἐθνῶν· Ἐβασίλευσε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη· οὐ μόνον δὲ λέων ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ σκύμνος λέοντος, ὥς φησι περὶ αὐτοῦ Ἰακὼβ, τουτέστι βασιλέως υἱὸς, ἐκ βασιλικοῦ πατρὸς προελθών· διὸ καὶ ἀετὸς ὡς βασιλεὺς τῶν οὐρανίων πετεινῶν πτερωτῶν, νοερῶν ἀγγελικῶν ἁγίων δυνάμεων· πτερωτῶν, ὡς ἡμῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ νεοττῶν σκεπαστικῶν οὐσῶν καὶ φρουρητικῶν· πτερωτῶν, ὡς εὐκινήτων καὶ τῶν γηΐνων πάντων ὑψηλοτέρως ἐχόντων· πτερωτῶν, ὡς τῷ θείῳ ἔρωτι ἀεικινήτως καὶ ἀκορέστως ἐχόντων· πολυομμάτων, ὡς τῷ θείῳ φωτὶ πλουσίως ἐλλαμπομένων, καὶ ὑπό τινος ὕλης πρὸς θεωρίαν οὐκ ἀντισκοτουμένων· διὸ

repleturus. Ideoque attoniti ob eam insperatam et incomprehensibilem condescensionem, mirantesque ineffabilem quam hominibus Verbum facturum erat suimet revelationem, gratiarum simul et stuporis hymnum canebant clamantes: ***Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus*** [47]; Christum videlicet, qui Ecclesiæ gloria futurus erat, ita vaticinabantur beatissimi Seraphim: idcirco, aiunt plenam universam terram gloria illius. Vide quid factum sit. ***Elevatum est superliminare a voce clamantium*** [48], id est sublatum fuit, quod Judaicum templum populumque continebat septum et tutamen, et domus fumo repleta, id est solitudine, tenebris, errore, et inscitia. Attendite diligenter, quæso. Quando universa terra in ignominia errore et inscitia versabatur, tunc Judaici templi ædificium plenum gloria fuit. Quando autem universa terra gloria et Dei cognitione plena evasit, tunc *domus* Israelis *fumo repleta est* [49], exstincto ipsis legali candelabro; ut, sicut Christus dixit [50], nos antea nihil videntes, videremus: et qui videbant Judæi, cæci fierent. Hactenus Isaias.

6. Ezechiel item [51], qui ad Dei visiones, si quisquam alius, mentem comparatam habuit, non ut biformia tantum, sed ut quadriformia animalia, supernas incorporeorum angelorum vidit mentes, præfigurantes, ut reor, manifeste his formis incarnati in Virgine Emmanuelis mysterium. Erant in animalibus forma hominis, figura bovis atque leonis; et his sublimior, aquilæ. Namque ut homo, vere apparuit in terra Christus, qui vere Deus simul est et homo. Ut bos, ad cædem propter mundi salutem. Ut leo, potenter a mortuis resurrexit. Ut aquila, in cœlum sublimis conscendit. Vel aliter etiam de Christo explicanda sunt animalia: homo, ut Verbum rationale et imago Dei invisibilis, propter animæ ac mentis intellectualem vim et invisibilem: bos, ut potens sacerdos, et crucis jugum humeris ferens, et nobiscum ceu irrationalibus, partus tempore, apud Bethleemum in præsepi repositus, semenque evangelici verbi per universam terram disseminans. Leo, ut rex noster, qui tunc eramus silvestres et sævi et sanguinolenti et carnivori impurique ethnici: *Regnavit* enim, inquit Scriptura, *Deus super gentes* [52]. Neque leo tantum Christus, verum etiam leonis catulus, ut ait de illo Jacobus [53]; id est regis filius, ex regali patre procedens. Ideo etiam aquila, ut cœlestium volucrum alatorum rex, id est angelicarum, intellectualium ac sanctarum potestatum. Alatos dicit, ceu nos, qui Christi sumus pulli, contegentes ac tutantes: alatos, ut agiles, et supra terrena omnia alte volantes: alatos, ut divino amore incessanter et sine satietate fruentes. Multioculos quoque dicit, ceu divino lumine abundanter illustratos, nullaque materia quominus contemplentur infuscatos. Ideo spiritus

[47] Isa. VI, 4. [48] Ibid. 5. [49] Ibid. [50] Matth. XIII, 14. [51] Ezech. I, 1 seqq. [52] Psal. XLVI, 9. [53] Gen. XLIX, 9.

etiam dicuntur, ut immateriales, incorporei, invisibiles, immortales, haud crassi sed aerei, gratiæque beneficio incorruptibiles et inexstinguibiles.

7. Rem tibi persuadeat etiam ille angelus Domini, qui cum ipsius Domini specie venit ad Azariam ejusque socios [54]; is qui cum sit igneus spiritus, rogum frigefecit; qui roris potius quam ignis feracem flammam effecit. Quodque miraculo mirabilius est, eos quos intra ventrem flamma conceperat, peperit illæsos: qui autem extra suum conceptum erant, eos ut impios pessumdedit. Hoc nimirum divinæ virtutis robur, angeli potentia fortissima, adeoque valida ut universum mundum uno temporis puncto possit pessumdare Testis Senacherimi, per unum angelum, Chaldaica nocturna clades, qua centum octoginta quinque millium multitudo tacite et absque gladio interfecta fuit [55]: quod ut nunc celerrime de præsentibus quoque Chaldæis fiat, Deum rogamus. Item translatus satis leviter fuit ab angelo immateriali materialis carneusque Habacucus de Jerusalem finibus Babylonem usque, cibum ferens propheta sodali suo prophetæ Danieli, qui lacus carcere detinebatur: ingressusque est illuc et rediit incolumis [56], ob figurandam Christi sepulturam, lacus sigilla intacta conservans: ut sicut Christus ex morte inferisque, sic etiam propheta ex feris anthropophagis rediret incolumis, demittens potius orco eos qui ipsum ad orcum detulerant. Sicut contra Chaldæos, ita hoc contigit decreti Dei incorruptum judicium, *qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem ardentem* [57]; prout in sacris Litteris beati angeli sæpe nominantur, ceu humanarum passionum purgatores, amburentes castigantesque quæ sunt Deo contraria, lucemque obscuratis mortalibus impertientes.

8. Equorum quoque figuris repræsentantur, ut Zacharias ait [58], quia res divina quælibet facili cursu utitur. Item quasi igneæ rotæ visi sunt, ceu qui cœlestem sphæram circumeunt simul et habitant. *Vox* quippe *tonitrui tui in rota* [59]. Quare et curru igneo Elias Thesbites de terra assumitur [60]: qui typus manifestus fuit, quadrijugus scilicet currus, quoniam ex quatuor elementis concreta est nostra natura, non sine qua in cœlum sursus conscendit qui hanc gestavit et rexit, prout voluit, Deus Verbum. Equi autem regalium currum, sanctorum angelorum imago erant: *Currus* enim *Dei*, inquit, *decem millia convivantium et festum agentium* [61]. Aspexit etiam Daniel in visione virum humana prorsus specie in throno sedentem, Antiquum dierum Deum: *Et millia millium*, inquit, *assistebant ei, et mille myriades ministrabant ei* [62].

A καὶ πνεύματα λέγοντα, ὡς ἄϋλα καὶ ἀσώματα καὶ ἀόρατα καὶ ἀναψηλάφητα καὶ ἀθάνατα καὶ ἀπαχῆ καὶ ἀέρια (11), καὶ χάριτι ἄφθαρτά τε καὶ ἀνόλεθρα.

ζ'. Καὶ πειθέτω σε ὁ ἄγγελος Κυρίου εἰς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου συγκατελθὼν τὸ εἶδος τοῖς περὶ Ἀζαρίαν, ὁ πυρέμψοχος καὶ τὴν πυρὰν ψύχων, ὁ δροσοφόρον ἀντὶ πυρφόρου ἀποτελέσας τὴν φλόγα· τὸ δὲ τοῦ παραδόξου παραδοξότερον, ὅτι οὓς μὲν ἔνδον ὡς ἐν γαστρὶ συνέλαβεν ἡ φλὸξ, ἀπεκύησεν ἀβλαβεῖς· οὓς δὲ ἐκτὸς ἀσυλλήπτους ἀμφ' αὐτὴν περιεῖχεν, ἐλυμαίνετο ἀσεβεῖς· τοῦτο ῥοπῆς θείας δυνάμεως ἀγγέλου ἐξουσία παναλκὴς καὶ οὕτως ῥωμαλέα, ὡς καὶ κόσμον ὅλον ἐν ἀκαριαίῳ δυναμένη ὀλοθρεύειν· καὶ μάρτυς ἡ κατὰ Σεναχερὶμ ἑνὸς ἀγγέλου θείου B Χαλδαϊκὴ νυκτολεθρία θνῆσις, ἀψοφητὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδων πληθὺν ἀξιφὶ θανατώσασο· ἣ δὴ τάχιστα καὶ νῦν τελεῖσθαι ἐν τοῖς παροῦσι Χαλδαίοις (12) Θεὸν ἱκετεύομεν· μετεκομίζετο δὲ καὶ κούφως ὑπὸ ἀγγελικοῦ ἀΰλου ὁ ἔνυλός τε καὶ σαρκοφόρος Ἀββακοὺμ ἐξ ὁρίων Ἱερουσαλὴμ πρὸς Βαβυλῶνα, ἐπιφερόμενος ὁ προφήτης τῷ συμπροφήτῃ Δανιὴλ τροφὴν, λάκκου φρουρᾷ τότε ὑπάρχοντι, καὶ εἰσῄει ὁμοῦ καὶ ἐξῄει ὀλυμέντως, εἰς Χριστοῦ τάφου τύπον τηροῦντας ἐνλακκίους σφραγῖδας· ἵν' ὡς ἐκ θανάτου καὶ ᾅδου Χριστὸς, ἀνέλθῃ καὶ προφήτης σωθεὶς ἐκ θηρῶν ἀνδρολέθρων ἀντιλαγὼν τῷ ᾅδῃ τοὺς αὐτὸν ἐν τῷ ᾅδῃ κατενέγκαντας· καθάπερ ἐπὶ τῶν Χαλδαίων, ἰσοτύπως γεγένηται αὕτη ἡ τῆς ψήφου Θεοῦ ἀδέκαστος δίκη, Τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγC γέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον· καθ' ἃ ὑπὸ τῶν ἱερῶν λόγων οἱ μακάριοι προσαγορεύονται ἄγγελοι, οἶμαί που, ὡς καθαρτικοὶ πολλάκις τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, καυστικοὶ καὶ τιμωρητικοὶ τῶν ἐναντίων Θεοῦ, καὶ φωτὸς μεταδοτικοὶ τοῖς ἀφωτίστοις βροτῶν.

η'. Ἵππων δὲ πάλιν ὁρῶνται τοῖς σχήμασιν, ὡς Ζαχαρίας φησὶν, ὡς ὀξυπόρως παντὶ τῷ θείῳ διατρέχοντι· τροχῶν δὲ πυρίνων ὡς τὸν οὐράνιον περιπολοῦντες ὁμοῦ καὶ οἰκοῦντες τροχόν· Φωνὴ γὰρ φησὶ, τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ· διὸ καὶ ἐν ἅρματι πυρὸς Ἠλίου ὁ Θεσβίτης ἀπὸ γῆς ἀναλαμβάνεται· ὅπερ τύπος ἦν σαφὴς, τὸ μὲν τέθριππον ἅρμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγκειμένης ἡμῶν φύσεως, μεθ' ἧ καὶ εἰς οὐρανὸν ἄνωθεν ἀνῆλθεν ὁ ταύτην φορέσας καὶ ἡνιοχήσας καθὼς ἠβουλήD θη Θεὸς Λόγος. Οἱ δὲ ἵπποι τῶν βασιλικῶν ὀχημάτων ἁγίων ἀγγέλων ὑπῆρχον ὑπόδειγμα· Τὸ γὰρ ἅρμα τοῦ Θεοῦ, φησὶ, μυριοπλάσιον χιλιάδες εὐθηνούντων καὶ ἑορταζόντων. εἶδε δὲ καὶ Δανιὴλ ὡς ἐν ὁράσει ἄνδρα πάλιν ἀνθρωπόμορφον ἐπὶ θρόνου ἐνιδρυμένον, τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν Θεόν· Καὶ χίλιαι χιλιάδες, φησὶ, παρειστήκεισαν αὐτῷ καὶ μύριαι

[54] II Paral. xxvi, 17 seqq. [55] IV Reg. xix, 35. [56] Dan. xiv, 32 seqq. [57] Psal. ciii, 4; Hebr. i, 7. [58] Zachar. i, 8. [59] Psal. lxxvi, 19. [60] IV Reg. ii, 11. [61] Psal. lxvii, 18. [62] Dan. vii, 9.

(11) De substantia angelorum notæ sunt Patrum variæ opiniones. Videsis saltem Petavium.

(12) Intelligit, puto, Theodorus Mohammedanos qui ex intima Asia adversus Græcum Christianorum imperium magnis viribus adventabant.

A μορφώδεις ἐλαττοέργεσιν αὐτῷ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὡς ἐν ὁράμασι καὶ ὀπτασίαις διετυποῦντο· ἐπεὶ οὔτε οὐσίαν Θεοῦ οὔτε μορφὴν, οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος οὔτε κάλλος τις τῶν ἐν σαρκὶ εἶδέ ποτε, οὔτε εἰδέσθαι δύναται, ὡς ὁ ἱερὸς ἡμᾶς διδάσκει Λόγος· ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου τὴν οὐσίαν ἤ τις ἴσχυσεν ἢ ἐθεάσατο.

θ'. Οὐκοῦν δεῦρο ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην διάβηθι, καὶ τὰς ἀγγελικὰς τρανότερον διακονίας κατόπτευσον· ἥκει μὲν οὖν ποτε χοράρχης καὶ τῶν προκρίτων ὁ ἔξαρχος τῆς ἀνωτάτω φύλης τῶν ἀσωμάτων λειτουργῶν, ἐκφάντωρ θεομύστης τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους μυστηρίων, Γαβριὴλ ὁ θεοείκελος λάτρις φερέχαιρος χαροποιὸς πρὸς τὴν βροτείαν φύσιν, καὶ B πρὸς πανάφθορον κόρην· πρὸς ἣν εἰσῄει τὴν μορφὴν αὐτοῦ κατ' οὐσίαν, ὡς ἔστιν ἐπιδεικνὺς τῇ πανσέμνῳ· μόνη γὰρ ἡ ἁγία Θεοτόκος, ὥς φασιν, ἀγγελικὴν ὡς ἔστι καὶ ὡς γέγονεν, ἰδέσθαι δεδύνηται, ἵν' ἐκ τοῦ κάλλους τοῦ δουλικοῦ ὑπερθαυμάσῃ τὸ κάλλος τὸ Δεσποτικόν· διὸ καὶ προστάξει θείᾳ εἰσῄει πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος, κάλλος ἀμήχανον αὐτῇ ἐνδεικνύμενος, καὶ μορφὴν αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπροτέραν τυγχάνουσαν, ἠρέμα προσδιανοίγων τῇ ἀφθόρῳ τὴν πανάφθορον τῆς οἰκείας μορφῆς ἰδιότητα· ὅθεν καὶ εἶδεν εἶδος μικροῦ καὶ ἀϊδίου ἀποῤῥοῆς ἀνταπαύγασμα· εἶδεν ὥραν ὑπὲρ ὥραν ὡραϊσμένην ὡραιότητος· εἶδε κάλλους λαμπηδόνα ξένην ἢ κατὰ συνήθειαν· εἶδεν οὐσίας ἀσωμάτου μαρμαρυγὰς ὑπερβαλλούσας τὰς ἡλιακάς· εἶδε λογικοῦ ἑωσφόρου ἀείζωον αὐγήν· εἶδε φλόγα ψυχι- C κὴν, νοεροῦ φάους συναστράπτουσαν αἴγλην· ὅθεν ὡς οὐκ ἄϋλον κατατέθεικεν ἡ πάνσεμνος τοῦ ἀγγέλου τὴν θεωρίαν ὁμοῦ καὶ συντυχίαν, ὡς ἰδοῦσα ὃ ἄλλη οὐκ ἐδέξατο φύσις.

ι'. Δεσμεῖται δὲ καὶ Ζαχαρίας τῇ ἀφωνίᾳ ἁγίου ἀπιστήσας ἀγγέλου· ἐπεὶ γὰρ ἔμελλεν εἰς φῶς προέρχεσθαι ἐκ γαστρὸς ὁ τοῦ φωτὸς πρόδρομος τοῦ ἀληθινοῦ Ἰωάννης, ἡ φωνὴ δηλονότι τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, τοῦ νόμου γέροντα λέγων· οὗ τύπον ἐκπληρῶν ὁ πατὴρ Ζαχαρίας, προτίκτει τοῦ Χριστοῦ μῆνας ἓξ τὸν Ἰωάννην· Οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς· καὶ διὰ τοῦτο πρὸ ἓξ ἔχει τὸν Ἰωάννην· μεθ' ὃν Χριστὸς ἐτέχθη, ὡς ἑβδόμη τις ἡμέρα· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἡμῶν μυστικὴ τῶν Σαββάτων ἀνάπαυσις, ἣν D εὐλόγησεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ ἡγίασεν· ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ· καὶ αὐτός ἐστιν ὄντως ἀληθὴς τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς Ἀρχάγγελος, καὶ αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς δυνάμεων· διόπερ αὐτῷ ὑπείκουσι καὶ δουλεύουσι καὶ διακονοῦσιν ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ τόπῳ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ οἱ ἅγιοι καὶ φιλάνθρωποι ὡς φιλανθρώπῳ Δεσπότῃ οἱ ἄγγελοι· καί ποτε μὲν αὐτοῦ γεννηθέντος τὸ κατὰ σάρκα, ἄγγελοι πρωτογνώστως τοῖς ποιμέσιν ἐπέστησαν, μυσταγωγοῦντες τούτους τῇ ἐν Βηθλεὲμ αὐτοῦ φαι-

Sed hæc quidem, et quæcunque hujusmodi sunt, in Vetere Testamento visionibus et apparitionibus figurabantur; quoniam Dei substantiam neque formam, neque figuram, neque speciem, neque pulchritudinem quisquam in carne vivens unquam aspexit, neque aspicere potest, ceu sacræ nos docent Litteræ. Sed ne angeli quidem substantiam quisquam potuit videre.

9. Age itaque ab umbris ad Novum Testamentum transi, et angelica perspicacius ministeria contemplare. Venit aliquando chori ductor, et electorum superni cœtus incorporeorum ministrorum princeps, mysticus arcanorum Dei mysteriorum apud homines relevator, Gabriel, Deo similis famulus, gaudii et lætitiæ nuntius mortalium naturæ, ad integerrimam puellam; ad quam est ingressus, formam suam, qualis ejus substantia est, veneretdæ Virgini ostendens. Sola enim sancta Deipara, ut aiunt, angelicam uti reapse est, atque creata fuit, naturam videre potuit, ut in famuli formositate Dominicam pulchritudinem admiraretur. Ideo divino mandato ingressus est ad eam archangelus summam ei pulchritudinem ostendens, formamque ipsis radiis solaribus lucidiorem, sensim aperiens puræ Virgini purissimam formositatis suæ proprietatem. Unde etiam vidit speciem, æterni propemodum fluenti reflexum splendorem. Vidit formositatem formositate majorem, ornatum ipsius ornatus: vidit peregrinum splendorem et præter solitum: vidit incorporeæ substantiæ fulgores solaribus superiores: vidit rationalis luciferi semper vivum splendorem: vidit animatam flammam, intellectualis lucis rutilantem claritatem. Quare tanquam non immaterialem veneranda Virgo excepit angeli visionem atque occursum; ceu quæ viderat, quod nunquam contigit natura.

10. Mutus fit Zacharias, qui angelo sancto non crediderat: quia scilicet processurus erat ex utero in lucem, veræ lucis præcursor Joannes, *vox* nimirum *clamantis in deserto* [63], nobis qui ex gentium Ecclesia sumus, legis senectutem edicturus: cujus typum gerens Zacharias gignit sex ante Christum mensibus Joannem: *Non* enim *erat ille lux* [64]; ideoque ante sex menses suscepit filium Joannem. Post quem Christus natus est, ceu septima quædam dies. Ipse enim vere nobis est mystica Sabbatorum requies, cui benedixit universalis Deus, et eam sanctificavit; quia in ipsa et propter ipsam ab omni opere suo requievit. Et ipse est reapse verus magni paterni consilii archangelus ipse Dominus ac Deus virtutum. Quapropter ipsi subjiciuntur, et serviunt, atque ministrant omnimodis et omni loco per omne incarnationis tempus sancti et benigni ceu sancto et benigno Domino angeli. Etenim nato illo in carne, angeli primæ notitiæ auctores pastoribus fuerunt, nuntiantes hujus apud Bethleemum in præsepi nativitatem. Moxque admirantes magnum ejus et insperatum in paupercula forma hu-

[63] Isa. XL, 3. [64] Joan. I, 8.

manationis mysterium, *Gloria in excelsis Deo* [65] magnifice elataque voce clamarunt. Item angelus, ceu luminare cœleste in stellæ figuram conversus viæ dux fuit magis, vocans ad viam quæ dicit : *Ego sum via* [66]. Rursus oraculum edit angelus, post magorum discessum, Josepho, ut cum Matre ac Jesu in Ægyptum migraret. Disceditque fugiens Deus ab homine, arcano œconomiæ consilio, haud equidem mortem timens, qui est hominum judex, sed tibi figuram exemplumque præbens, finesque timoris et virilis animi, quandonam et ubi et quare opportunitate in cunctis utendum sit. Non tamen usque ad Ægyptum tantummodo angelorum famulatus Dominum suum comitatus est, sed etiam ex Ægypto reditum angelus Josepho indixit.

11. Deinde vero quid? Alia quoque ab angelis factitata reperies. Angeli siquidem ad Jesum baptizatum ministrandi gratia in deserto accesserunt : non quod unquam a Domino suo abfuissent, sed ut tu, o fidelis, crederes, hominem baptizatum et munditiem conservantem, angelos invisibiliter ministros custodesque habere. Unde et in Probatica piscina, ad baptismi figuram, angelus sanationes faciebat : qua in piscina magni consilii angelus Christus homini jam triginta et octo annos paralytico salutem contulit : ipse tricesimo vitæ suæ anno baptizatus, et illius quinque sensus fide Trinitatis prodigiose, sanans. Sed parum abfuit, quin quod est præ cæteris summum et mirabilius, in sacris historiis de angelis relatum, indictum præterirem. Quale vero est hoc? Illi scilicet circa Christi vivificum sepulcrum inexspectati et multiformes angeli, quorum vere peregrini et relatu majores fuerunt eo in loco sermones atque prodigia. Qua in re illud in primis sedulo animadvertes, quomodo cuncti Christo dilecti terrigenæ currere illuc dicantur, sed supernæ naturæ absque cursu illic sedentes appareant. Petrus itaque exsurgens ad monumentum currebat; sed alius discipulus Petro citius præcucurrit. Et Maria Magdalene currit, venitque ad Simonem Petrum. Et aliæ Mariæ currebant nuntium ferentes discipulis. Sed ei illæ apud Marcum mulieres cursim a monumento fugerunt. At non ita angeli cursu utuntur, sed illic sedent, alius ad caput, alius ad saxi pedes, ubi corpus Jesu jacuerat, et alii quidem intra, lapidi insident.

12. Quid ergo hinc discimus? Nempe eos qui nondum divina mysteria susceperunt, ceu terrigenas, merito currere, sicut etiam Paulus ait [67], ut comprehendant. Nam ad dilectum qui currit, cursu utitur. Ideo sedisse dicuntur apud sepulcrum sanctissimi angeli, ceu jam gnari divinorum resurrectionis mysteriorum : sed alius quidem ad caput sedet, quia fortasse excelsioribus mysteriis initiatus : alius ad pedes, quia fortasse inferiorum ali-

A νοθέτῳ γεννήσει· καὶ αὖθις ἀγασθέντες τὸ μέγα καὶ παράδοξον αὐτοῦ τῆς πτωχοπρεποῦς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, τὸ, Δόξα, λαμπρῶς, ἐν ὑψίστοις Θεῷ, διαπρυσίως ἐκέκραγον· καὶ ἄγγελος ὡς φωστὴρ οὐράνιος εἰς ἀστέρος τύπον μορφωθεὶς, τὴν ὁδὸν ὡδοποίει μάγοις καλῶν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν· Ἐγώ εἰμι ὁδός· χρησμοτοδεῖ δὲ καὶ πάλιν αὖθις ἄγγελος, ἀναχωρησάντων τῶν μάγων, Ἰωσὴφ, σὺν τῇ Μητρὶ καὶ Ἰησοῦ τὴν ἔπαρσιν ποιεῖσθαι ἐπ' Αἴγυπτον· καὶ οἴχεται φυγὰς Θεὸς ἐκ βροτοῦ οἰκονομικῶς, οὐ φρίττων θνητὸν ὁ κριτὴς τῶν βροτῶν, ἀλλά σοι τύπον καὶ εἰκόνα διδοὺς, καὶ ὅρους δειλίας καὶ ἀνδρείας, πότε καὶ ποῦ καὶ καιρὸν εἰδέναι τοῖς πᾶσιν· οὐ μέχρι δὲ Αἰγύπτου ἡ τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην λειτουργία, ἀλλὰ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου ἄγγελος τῷ Ἰωσὴφ μηνύει τὴν ἔξοδον.

B ια'. Εἶτα τί; καὶ τὰ ἄλλα περὶ ἀγγέλων εὕροις· ἄγγελοι μὲν τῷ Ἰησοῦ βαπτισθέντι ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς διακονίαν προσέρχονται· οὐχ ὅτι πώποτε τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότου ἀπέστησαν, ἀλλ' ὅπως σὺ πιστωθῇς ὁ πιστὸς, ὅτι βαπτισθεὶς καὶ φυλάττων τὴν κάθαρσιν, ἀγγέλους ἀοράτως πρὸς διακονίαν καὶ τήρησιν κομίζεται· ὅθεν καὶ ἐν τῇ Προβατικῇ κολυμβήθρᾳ εἰς τύπον τοῦ βαπτίσματος ἄγγελος τὰς ἰάσεις ἐνεδείκνυτο, ἐν ᾗ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος ὁ Χριστὸς, διὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τῷ παραλύτῳ ἐχαρίσατο ἴασιν· τριακονταέτης βαπτιζόμενος, καὶ τὰς πέντε τούτου αἰσθήσεις τῇ πίστει τῆς Τριάδος παραδόξως ἰώμενος. Μικροῦ καὶ αὐτὸ τὸ πάντων κορυφαιότατον καὶ θαυμασιώτερον ἐν πράγμασιν ἱεροῖς περὶ ἀγγέλων φερόμενον, τῷ λόγῳ παρέδραμον· ποῖον δὲ

C τοῦτο; τοὺς κατὰ τὸν τῆς ζωῆς Χριστοῦ ζωηφόρον τάφον παραδόξους τε καὶ πολυτρόπους ἀγγέλους, ὧν ὡς ἀληθῶς ξένα καὶ ὑπὲρ λόγον τὰ κατὰ τόπον κηρύγματα καὶ θαυμάσια· ἐν οἷς σκοπήσεις ἐπιμελῶς πρὸ τῶν ἄλλων ἐκεῖνο, πῶς μὲν ἅπαντες οἱ Χριστῷ προσφιλεῖς γηγενεῖς τρέχειν ἐκεῖ λέγονται, αἱ δὲ φύσεις αἱ ἀνώτεραι ἀδρομὶ καθέζεσθαι φαίνονται· ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· ὁ δὲ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου· καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ τρέχει καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ αἱ ἄλλαι Μαρίαι ἔδραμον ἀπαγγέλλουσαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ αἱ κατὰ τὸν Μάρκον ὁμοίως ἐν δρόμῳ ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐνθάδε δρόμῳ ἐμφαίνονται καθήμενοι, ὁ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἄλλος πρὸς τοῖς ποσὶν,

D ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ οἱ μὲν ἐντὸς, οἱ δὲ ἐκτὸς ἐπάνω τοῦ λίθου καθήμενοι.

ιβ'. Τί οὖν διὰ τούτων μανθάνομεν; ὅτι οἱ μήπω τὰ θεῖα καταλαβόντες μυστήρια, ὡς γηγενεῖς, δικαίως τρέχουσιν, ὡς καὶ Παῦλός φησιν, ἵνα καταλάβωσι· πρὸς γὰρ τὸ ποθούμενον ὁ τρέχων τρέχει· διὸ καθῆσθαι λέγονται ἐν τῷ τάφῳ οἱ πανάγιοι ἄγγελοι, ὡς ἤδη γινώσκοντες τὰ θεῖα τῆς ἀναστάσεως μυστήρια· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ κεφαλῇ κάθηται, ἴσως ὡς τὰ ὑψηλότερα μεμυημένος μυστήρια· ὁ δὲ πρὸς τοῖς ποσὶ, τάχα τῶν κατωτέρων τινῶν μυστηρίων καὶ διακονιῶν

[65] Luc. II, 14. [66] Joan. XIV, 6. [67] I Cor. IX, 24.

λειτουργὸς γινόμενος· καὶ οἱ μὲν ὁρῶντες ὡς τὰ κρυπτότερα διασκοποῦντες θαυμάσια τῆς θεότητος· οἱ δὲ ἐκτὸς, ἴσως ὡς τὸ τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ θαῦμα κηρύττοντες· καὶ ἄλλος ἐν τοῖς δεξιοῖς κάθηται, ψυχῶν δικαίων καὶ δεξιῶν Θεοῦ μυσταγωγὸς γινόμενος· ἀλλὰ καὶ νεανίσκων προσώποις ὡραϊσμένοι ὁρῶνται, τῶν νεανίσκων καὶ ἀθραύστων καὶ ἀγηράτων καὶ ἀφθάρτων, καὶ τὸ εὐσταλὲς καὶ φιλάρετον τῆς ἑαυτῶν φύσεως πρὸς Θεὸν διὰ τῆς νεανισκοφανοῦς αἰνιττόμενοι ὥρας· ὅθεν καὶ ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, ὁμοῦ τε ἵνα δείξωσι τὸ λαμπρὸν καὶ ἄσπιλον καὶ ἐρωτικὸν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἄῤῥυπον καὶ ἀπαθὲς καὶ ἀκηλίδωτον χάριτι τῆς ἑαυτῶν φύσεως· ἐπεὶ γὰρ δεύτερον φῶς μετὰ τὸ πρῶτον, ὅ ἐστι τὸ φῶς τῶν φώτων, λέγεται ἄγγελος· τούτου χάριν καὶ ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, καὶ ὡς ἀστραπὴ, καὶ ὡς χιὼν οἱ πανίεροι οὗτοι φωστῆρες τοῖς ἀξίοις ἐμφαίνονται· ἐν οἷς οὐ πάρεστιν οὐ χρῶμα, οὐ σῶμα, οὐ πτέρυγες, οὐκ ἐνπηχεῖς βραχίονες, οὐ θριξοφόρος κορυφὴ, οὐκ ὄρθιον ἀνάστημα, οὐδ' ὅλως τι τῶν κατὰ τὴν ἔνυλον ὁρωμένων ἢ κινουμένων φύσιν. Εἰ πολλάκις ἐν θείαις ὀπτασίαις ἀνθρωπομόρφως ἐπιφαίνεσθαι λέγονται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰς ταύτας, ἃς περικείμενοι προσηγορίας, τῆς τούτων οὐσίας σημαντικὰς ὑπειλήφαμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκείας μᾶλλον ἐνεργείας ἐκ Θεοῦ, καὶ τῶν θεολόγων ἀνδρῶν ἐκομίσαντο· καὶ γε ὤφελον· καὶ γὰρ ἐμοί γε σκόπευσον οὕτως. Ἄγγελοι, ὡς ἀγγέλλοντες ἀνθρώποις τὰ θεῖα βουλεύματα καὶ ἄλλοθεν ἄγοντες. Ἀρχάγγελοι, ἵνα σὺ μάθῃς καὶ ἐν ἀνθρώποις τάξιν καὶ κατάστασιν, ἧς τύπος καὶ ἡ Ἐκκλησία καθέστηκεν. Ἀρχαὶ δὲ πάλιν λέγονται, ὡς ἐξάρχουσαι πρὸς διδασκαλίαν καὶ φωτισμὸν τῶν κατωτέρω προσταγμάτων. Ἐξουσίαι, ὡς βασιλικὰ καὶ δεσποτικὰ περικείμεναι ἀξιώματα. Δυνάμεις, ὡς χάριτι πάσης ἀσθενείας καὶ πάθους καὶ θανάτου ἀνώτεραι. Θρόνοι, ὡς ἐπαναπαυομένου τοῦ Θεοῦ τῇ τούτων πολιτείᾳ καὶ λειτουργίᾳ. Κυριότητες, ὡς ἐμπεπιστευμέναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πρόνοιαν καὶ σωτηρίαν καὶ χειραγωγίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ ὡς ἀδούλωτοι χάριτι πάσης λοιπὸν ἐμπαθοῦς κινήσεως καὶ ἐκπτώσεως. Σεραφὶμ, ὅπερ τῇ Ἑβραίων φωνῇ πύρωσις ἑρμηνεύεται, ὡς ἑτέρων καθαρτικαὶ καὶ φωτιστικαὶ οὐσίαι τυγχάνουσι· τὰ δὲ ἀνώτατα πάντων καὶ πλησιόθεα Χερουβὶμ, ὅπερ πάλιν πλῆθος ἑρμηνεύεται γνώσεως.

ιγ'. Ταύτην ἡμῖν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἀγγέλων σήμερον περὶ ἀγγέλων εἰπεῖν ὑφηγήσατο· αὗταί τε τῶν ἀσωμάτων ἐννέα τάξεις, καὶ δεκάτη ὁ ἄνθρωπος· εἰσὶν οὖν δέκα τάξεις ἢ δραχμαὶ, περὶ ὧν φησιν ὁ Χριστός. « Εἴ τις γυνὴ ἔχουσα δραχμὰς δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ μίαν ἐξ αὐτῶν, οὐ δὲ ἅψασα λύχνον ἀναζητήσει ταύτην; καὶ ἐὰν εὕρῃ, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα, Συγχάρητέ μοι ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα· » ἢ τις ἦν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς ἐκ τῶν ἐννενηκονταεννέα τῶν μὴ ἀπολωλότων· ὅπερ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος οὐχ ὑπερεῖδεν, ἀλλ' ἀνεζήτησε, καὶ εὑρὼν ἐπὶ τὰ ὄρη

A quot mysteriorum atque officiorum minister erat: et alii quidem spectantes, quasi secretiora rimantes prodigia divinitatis: alii extra, fortasse utpote incarnationis Christi prodigium prædicantes: et alius in dextera parte sedet, quia justarum et in dextera Dei collocandarum animarum magister. Sed et adolescentium pulchrorum formis Decori apparent, adolescentium, inquam, integerrimorum, senii et corruptelæ expertium, qui constantem naturæ suæ erga Deum virtutem, juvenili formositate designant. Quare et vestibus apperent fulgentibus, ut simul demonstrent splendidam, immaculatam amabilemque Christi resurrectionis speciem; et collatam ipsorum naturæ a divina gratia munditiem, impassibilitatem, atque impeccantiam. Etenim secundum lumen post primum, quod est luminum

B lumen, dicitur esse angelus. Propterea et in vestibus splendidis, et veluti fulgur, aut nix, hæc sacratissima luminaria dignis apparent, quibus alioqui neque color, est, neque corpus, neque alæ neque brachia vel cubiti, neque comati vertices, neque erecta statura, neque aliud quidquam ex his quæ in materiali natura cernuntur aut moventur. Et quanquam sæpe in divinis visionibus humana specie apparere dicuntur, non tamen has ipsa quas gerunt appellationes, eorum substantiæ significativas putamus, sed eas potius a propriis Dei nutu operationibus, atque a theologis hominibus sortiti sunt. Et quidem ita fieri oportuit. Nam mecum, quæso, considera. Angeli (nuntii) dicuntur, quia nuntiant hominibus divina consilia, et aliunde

C afferunt. Archangeli, ut discas in hominibus quoque constitutem ordinem esse debere, cujus rei typus Ecclesia est. Principatus item dicuntur, quasi principes ad magisterium et illuminationem ordinum inferiorum. Potestates, ut relagi dominicaque dignitate præditi. Virtutes. ut gratiæ beneficio cujuslibet infirmitatis, passionis ac mortis immunes. Throni, ceu Deo in horum conversatione et ministerio considente. Dominationes ceu quibus Deus commisit curam, salutem, directionemque humani generis, et quia gratiæ beneficio nunquam servient ulli passionum motui et lapsui. Seraphim, quod nomen in Hebræorum lingua igneam accensionem interpretamur, tanquam aliorum purgativæ et illuminatoriæ substantiæ. Cherubim, quod item vo-

D cabulum interpretamur plenitudinem scientiæ.

13. Hanc nobis hodie materiam summus dux angelorum ex alto obtulit dicendi de angelis. Hi sunt novem incorporeorum ordines: decimus autem ordo homo. Sunt itaque decem ordines totidem drachmæ, de quibus Christus ait: « Mulier habens decem drachmas, si unam ex his perdiderit, nonne accensa lucerna quæret eam? Et si invenerit, amicas congregat vicinasque, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. » Idem decimus ordo, seu homo, est ovis quæ perierat inter nonaginta novem incolumes; quam egregius pastor, bonus atque benignus, non neglexit,

sed conquisivit, inventamque in montibus collibusque ethnicis male errantem et idolis immolantem revocavit, et impositam humeris reduxit ad non erroneum gregem eam quæ devia fuerat, atque inter cœlites reducem connumeravit, et æterno regno dignatus est; quo nobis omnibus potiri contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cum quo gloria sit Patri et sancto vivifico consubstantiali Spiritui, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

καὶ τους βουνοὺς τοὺς Ἑλληνικοὺς κακῶς πλανώμενον καὶ θυσιάζον ἐπέστρεψεν, καὶ βαστάσας τῇ ποίμνῃ τῇ ἀπλανεῖ τὸ πεπλανημένον, εἰς οὐρανοὺς ἀναγαγὼν συνηρίθμησε, καὶ τῆς βασιλείας τῆς αἰωνίου κατηξίωσεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ ὁμοουσίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VII

In nativitatem sancti prophetæ Præcursoris Baptistæ.

Ζ'.

Εἰς τὸ γενέσιον τοῦ ἁγίου προφήτου Προδρόμου Βαπτιστοῦ (13).

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 33.)

1. Si vocali alicui lusciniæ verno tempore suaviter resonanti nostra similis esset oratio, laudare aliquantum magnam illam veritatis vocem, quæ hodie nascitur, forsitan posset: sed cum gracilis atque absona sit oratio nostra, quomodo laudabit magnum decus prophetarum? quomodo celebrabit eximiam apostolorum dignitatem? quomodo glorificabit peregrinam martyrum gloriam? Porro hoc mihi quoque considerandum est, quod in aliis quidem sanctis, alius alium laudavit, celsus celsum, minor minorem: sed ejus qui nunc laudatur, ante omnes ipse Christus, Deus ac veritas, laudes pronuntiavit. Ait enim: *Major Joanne Baptista inter natos mulierum non surrexit* [68]. Quia igitur tanta suppetit magno Præcursori sublimisque laus a supremæ auctoritatis Verbo; num is adhuc indiget exiguo nostro sermone, o studiosi auditores? Absit; sed servile persolventes debitum, et Patris jussum exsequentes, et quasi ex sola Præcursoris mentione sanctificandi simus, nostram audaciam ostendemus.

2. Agedum igitur diem festum jam celebremus, ad natalem honorandum frequenti miltitudine conveniamus, neque accolæ tantummodo, verum etiam universa intellectualis Jordanis regio. Videamus peregrinum mysterium; spectemus negotium hodie præter omnem spem patratum; consideremus Zachariæ res, vicissimque narremus quæ Elisabetæ sunt. Non ex obscuris ergo parentibus, ut hinc etiam maximus appareat Præcursor, sed ex illustribus inclytisque nascitur. Nam alter quidem erat veluti Aaron propter canos et dignitatem, sacerdotali veste indutus: pectorali, inquam, et superhumerali, podere, fimbriata tunica, cidari, atque zona, quæ omnia auro, gemmie, hyacintho, byssoque erant varista: atque ita in Sancta sanctorum ingrediebatur per tempus

α'. Ἀηδόνι τινὶ πολυφώνῳ εὔηκα κελαδούσῃ περὶ τὰς ἐαρινὰς ὥρας ἐοικὼς ἡμῖν ὁ λόγος, εὗρεν ἂν τάχα ἐκ μικροῦ ἀνυμνῆσαι τὴν μεγάλην φωνὴν τῆς ἀληθείας σήμερον ἀποκυουμένην· ἐπεὶ δὲ ἐστιν ἰσχνοεπὴς, καὶ δύσφωνος ἄγαν, πῶς ὑμνήσει τὸ μέγα τῶν προσητῶν κλέος; πῶς αἰνέσει τὸ ἐξαίρετον τῶν ἀποστόλων γέρας; πῶς δοξάσει τὸ ξένον τῶν μαρτύρων σέβας; Καί μοι σκοπητέον τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἁγίων, ἄλλος ἄλλου διείληφε τὰ ἐγκώμια, ὑψηλὸς ὑψηλοῦ, καὶ μετρίου μετριώτερος· τοῦ δὲ νῦν εὐφημουμένου πρὸ τῶν ἄλλων, αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡ ἀλήθεια· φησὶ γάρ· Μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται. Ἐπεὶ οὖν τοσοῦτος περίεστιν ὁ ἔπαινος τῷ μεγάλῳ Προδρόμῳ ἀνυπέρβλητος ἐκ τοῦ ἀνωτάτω Λόγου, μή τι ἄρα ἐνδεής ἐστι τῆς ἡμετέρας βραχυλογίας, ὦ φιλακροάμονες; Ἄπαγε· ἀλλὰ δουλικὸν ἀποτιννύντες χρέος, καὶ Πατρικὸν (14) ἀποπληροῦντες ἐπίταγμα, καὶ ὡς ἁγιασθησόμενοι ἐκ μόνης τῆς περὶ τὸν Πρόδρομον ὑπομνήσεως, τὸ τολμηρὸν ἡμῶν ἐπιδεικνύμτθα.

β'. Δεῦρο δὴ οὖν λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἑορτάσωμεν, τὰ τοῦ γενεσίου πανηγυρίσωμεν, οὐχ οἱ περίοικοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ νοητοῦ Ἰορδάνου (15) περίχωρος· Ἴδωμεν τὸ ξινοπρεπὲς μυστήριον, ἴδωμεν τὸ παραδόξως τελούμενον σήμερον, κατανοήσωμεν τὰ τοῦ Ζαχαρίου, ἀνθομολογησώμεθα τὰ τῆς Ἐλισάβετ· Οὐκ ἐξ ἀγεννῶν τοίνυν γονέων, ἵνφ κἀντεῦθεν δειχθῇ μέγιστος ὁ Πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπισήμων καὶ περιδόξων· ὁ μὲν γὰρ Ἀαρών τις καὶ τὴν πολιὰν καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἠμφιεσμένος, τὸ περιστήθιόν φημι, τὴν ἐπωμίδα, τὸν ποδήρη, τόν τε κοσσύμβρωτον χιτῶνα, τὴν κίδαρίν τε καὶ ζώνην, τὰ ἐκ χρυσοῦ τε καὶ λίθων καὶ ὑακίνθου καὶ βύσσου πεποικιλμένα· καὶ οὕτως εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιὼν, κατὰ τὴν ἐφημερίαν τῆς ἱερουργίας· ἡ δὲ τῆς Σάῤῥας ἰσοκλεὴς, καὶ μᾶλλον δὲ

[68] Matth. xi, 11.

(13) Orationem hanc exhibuerat Latine tantummodo Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*, t. VII, p. 129. Nos nunc Græce primum ex Vaticano codice eruimus. Jam Combefisii interpretatitionem sæpe libenter secuti sumus, sæpe etiam ab ea discessimus, tum ob alias causas, tum quia Combefisius Græcas dictiones non una vice prave omnino explicaverat; id quod phitellenes vere a me dici comperient.

(14) Satis constare videtur Studitam ætate juvenili plerasque has panegyricas orationes, dixisse; quo tempore nonnisi jussu vel episcopi sui vel abbatis monasterii concionari poterat. Quem morem in Gregorio quoque Antiocheno videsis apud nos t. II, p. 557.

(15) Jordanes baptismi symbolum in musivis Romanis. Hic dicit baptizatos omnes, id est Christianos.

ὑπερκλεής, ὡς καὶ τῇ Θεομήτορι ἀγχιστεύουσα· A γεννᾷ γὰρ ἐκ στειρώσεως κατ' ἐπαγγελίαν οὐκ Ἰσαὰκ δοῦλον Θεοῦ κληθέντα, ἀλλ' Ἰωάννην τὸν φίλον γνήσιον Κυρίου χρηματίσαντα. Ὦ ἀγόνου νηδύος τοιοῦτον κυοφορησάσης παῖδα! ὦ ἀκάρπου ἀρούρας τηλικαύτην βλαστησάσης ἄσταχυν· διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκνητέον τὰ τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἡσαΐου καινότερόν πως καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποφθέγξασθαι· Εὐφράνθητι, στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι ἐξήνθησας ἐκ τῆς ἐρήμου μήτρας τὸ κρίνον τῆς ἁγνείας, τὸ ῥόδον τῆς πνευματικῆς εὐοδμίας, τὸν λειμῶνα τῆς ἀγαθοφόρου ἐγκρατείας, τὸν ἡμεροφανῆ λαμπτῆρα τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας, Ἰωάννην τὸν θεοπρόβλητον στρατιώτην τοῦ οὐρανίου βασιλέως, τὸν ἄριστον τῆς Χριστοῦ νυμφαγωγὸν Ἐκκλησίας, τὸν ἀσίγητον μάρτυρα τῆς B ὄντως ἀληθείας, Ἰωάννην τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῆς μετανοίας, τὸν ἐν σώματι ἄγγελον τοῦ Κυρίου, τὸν ἐκφάντορα τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ οὐδ' ἂν αὐτοῦ περιλάβοιμι τὰς ἀξίας, κἂν πλείω προσθείην τῆς κλήσεως τὰ ὀνόματα. πολυώνυμος γάρ τίς ἐστι, καὶ πολυάξιος, τὸ μεῖζον παρὰ πάντας τοὺς χριστοὺς Κυρίου κεκληρωμένος.

γ'. Καὶ γοῦν τιμᾶται καὶ Ἰσαὰκ τοῦ προπάτορος τὸ γενέσιον, ὅνπερ Σάῤῥα συλλαβοῦσα καὶ τεκοῦσα υἱὸν εἰς γῆρας, εἶτα καὶ εἰποῦσα, Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ ὅτι θηλάζει Σάῤῥα παιδίον; ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλην δοχὴν ποιῶν φαίνεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀπογαλακτίσεως. Καὶ τιμᾶται πάλιν Σαμψὼν [τὸ γενέσιον] τοῦ τεχθέντος Μανωὲ κατ' ἐπαγγελίαν, ἐκ στείρας καὶ αὐτῆς προερχόμενος· C ὅς, φησὶν, οὐ πίεται οἶνον καὶ σίκερα, καὶ οὐ μὴ φάγῃ πᾶν ἀκάθαρτον· καὶ αὐτὸς ἄρξεται σώζειν τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων παραθείω, καὶ Σαμουὴλ τοῦ τὰ ἔμπροσθεν βλέποντος, ὃν ἔτεκεν ἡ πολυύμνητος Ἄννα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἑλκανᾷ, ἀναθεμένη ἐκ βρέφους τῷ Θεῷ. Ἀλλ' οὔπως τῆς Ἰωάννου τετυχήκασι μεγαλειότητος, ἀγαπητοί· διότι οἱ μὲν πρὸ νόμου τοῦ γραπτοῦ, οἱ δὲ μετὰ νόμον· Ἰωάννης δὲ ὁ υἱὸς Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως καὶ Ἐλισάβετ τῆς θαυμασίας, προεισόδιον ἄνθος τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἀνέθαλλε μέσον νόμου καὶ χάριτος ἀναφανείς· προηύγασε γὰρ ὁ νοητὸς ἑωσφόρος, σημαίνων τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης· προέδραμεν ὁ στρατιώτης δηλῶν τὴν τοῦ παμβασιλέως ἐπιδημίαν· ἦλθεν ὁ νυμφαγωγὸς μηνύων τὴν D ἐπιστασίαν τοῦ νυμφίου· καὶ οἱ μὲν μετά τινας καιροὺς τῆς ἀποκυήσεως, ἢ προεφήτευσαν, ἢ ἐτερατούργησαν· ὁ δὲ ἔτι ἐγκυοφορούμενος, Πνεύματος ἁγίου ἐμπέπλησται, καὶ θαυματουργὸς ἀναδέδεικται.

δ'. Τοιγαροῦν ἔοικέ μοι τοιοῦτόν τι, ἵν' ὡς ἐν εἰκόνι παραστήσω τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Προδρόμου· ὥσπερ τις οὖν βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλικῶς

ministerii sui. Illa vero Saræ gloria æqualis, vel potius superior, utpote Dei Matrem propinquitate contingens. Parit enim ex sterilitate secundum promissionem, haud Isaacum Dei servum vocatum [69], sed Joannem qui verus Domini exstitit amicus. O sterilem uterum, qui talem gestavit filium! O infructuosum agrum, qui tale tantumque spicum germinavit! Quamobrem non est cunctandum verba illa vocalissimi Isaiæ novo quodam modo de ipsa dicere: *Lætare, sterilis quæ non paris; erumpe et clama, quæ non parturis* [70], quoniam ex deserta matrice tua lilium effloruit sanctitatis, rosa spiritalis suavitatis, pratum utilis continentiæ, fax interdiu quoque conspicua Christi adventus, Joannes a Deo electus miles cœlesti regis, optimus Ecclesiæ Christi paranymphus, testis nunquam tacitus ejus, quæ vere est, veritatis, Joannes pœnitentiæ canorus præco, cum corpore angelus Domini, index Agni qui tollit peccatum mundi. Neque possim ejus complecti dignitatem, quantumvis nomina appellationum multiplicem; permultos enim titulos dignitatesque habet, majus præ omnibus Domini unctis officium sortitus.

3. Sane in honore habetur Isaaci quoque progenitoris nativitas, quem cum concepisset Sara filium et in senectute peperisset, dixit: « *Quis nuntiabit Abrahamo quod Sara filiolum lactet* [71]? » Quocirca magnum quoque constat patrem fecisse convivium die ablactationis ejus. Honoratur item natalis Samsonis, quem Manue filium suscepit secundum promissionem, de matre sterili similiter ortum; qui, ut ait Scriptura [72], bibiturus non erat vinum neque siceram, nec immundum quidquam manducaturus; idemque initium facturus salvandi Israelis de alienigenarum manu. Præter hos, ut alios omittam, Samuelis, qui res in antecessum videbat, honoratur natalis; quem peperit celeberrima Anna viro suo Helcanæ, et ab infantia Deo dicavit. Sed isti non assecuti sunt Joannis excellentiam, o dilecti; nam partim ante legem scriptam fuerunt, partim post legem. Joannes autem Zachariæ sacerdotis et mirificæ Elisabetæ filius; pullulavit flos præcedens Christi adventum, medius inter legem et gratiam apparens. Præluxit enim intellectualis lucifer, ortum Solis justitiæ significans: præcessit miles regis universalis adventum denuntians: venit paranymphus sponsum adesse portendens. Et alii quidem aliquanto post nativitatem tempore, vel prophetaverunt, vel miracula ediderunt; hic autem adhuc gestatus in utero, Spiritu sancto repletus erat, et prodigiorum auctor apparuit.

4. Quamobrem venit mihi in mentem, ut imagine quadam magnificentiam Præcursoris repræsentem. Sicut enim rex ex palatio regaliter procedens, ha-

[69] Gen. xxiv, 14; Dan. iii, 35. [70] Isa. liv, 1. [71] Gen. xxi, 7. [72] Judic. xiii, 14.

bet primo præcedentes lictores et sceptriferos, deinde consules, præfectos et ordinum ductores, postremo aliquem majore dignitate præditum, post quem statim rex, nemine interjecto apparet, auro et claris lapidibus fulgens; ita mecum cogita de vero unicoque omnium rege Christo Deo nostro. Huic enim per carnem in mundum ingressuro, præcesserunt patriarchæ, Abrahamus videlicet, Isaacus, Jacobus; deinde Moyses Dei interpres, Aaron atque Samuel, et universa prophetarum turba. Postremus apparuit Joannes, moxque statim Christus Dominus; de quo ille dixit: *Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat* [73]. Et qui ultimus ordine est, dignitate major pro proportione exstitit. Sic ergo et prophetarum et apostolorum et aliorum omnium præcipuus fuit, juxta verax Verbum magnus Præcursor; illorum quidem ut subsequens, horum ut præcessor. Sed agesis evangelicam aperientes historiam, audiamus quænam Zachariæ nuntiata sint.

5. *Apparuit ei*, inquit, *angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et conturbatus est Zacharias videns, et timor irruit super ipsum* [74]. Nempe quia terribilis est angelica visio, et terribili in loco ostensa. *Quam terribilis est*, inquit, *locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei* [75]. Neque est mirandum, si cum justus sacerdos esset, turbatus est timorque in eum irruit; siquidem et Daniel desideriorum vir, videns obstupuit, et in faciem cadens ore hiante fuit, propter angelicæ emmentiæ splendorem incomparabilem [76]. *Apparuit ei*, inquit *angelus Domini*. Quid ad hæc nobis dicunt hi semichristiani, qui angelorum imagines fieri nolunt? Si angelus ab homine visus fuit, ergo omnino figuram induerat, haud aliter quam cernebatur. Visus est autem tali figura, quali antea Moysi in monte Sina circa propitiatorium, Cherubini in typo ostensi fuerunt. Quod si incorporeum et non figuratum, juxta ostensum typum delineatur, quidni corporeum et figuratum colori, tactui, tribusque dimensionibus obnoxium, qualis fuit Servatoris species, non figurabimus, ad evidentem non phantasticæ incarnationis ejus demonstrationem? Neque sic a nobis circumscribi putent hi stulti deitatem, quæ neque verbis exprimi potest, neque comprehendi, cujus nulla est positura, nulla figura, nullus locus, nulla quantitas, nulla qualitas, nec aliquid aliud ex iis, quæ sunt intra fines circumscriptionis, propterea quod sit infinita et incomprehensibilis. Nam nunc etiam si simplicis hominis imaginem effingimus, haud certe animam immaterialem et figuræ incapacem figuramus, quod fieri prorsus nequit; sed utrique convenienter quæ sunt propria tribuimus; nempe incircumscripto incircumscriptionem, circumscripto circumscriptionem, prout veritatis ratio nobis suadet. Sed ad propositum denuo revertendum est.

A προερχόμενος, ἔχει μὲν πρῶτα ἡγουμένους ῥαβδούχους τινὰς καὶ σκηπτροφόρους, ἔπειτα ὑπάτους, ὑπάρχους τε καὶ ταξιάρχους, ἔσχατον δέ τινα ἀξιωματικώτερον, μεθ' ὃν εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀμέσως ἐπιφαίνεται χρυσῷ καὶ λίθοις διαυγέσι καταλαμπόμενος, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὅλων βασιλέως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· μέλλοντος γὰρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς εἰσιέναι ἐν τῇ οἰκουμένῃ, προηγήσαντο μὲν πατριάρχαι, οἷον Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ· ἔπειτα Μωϋσῆς ὁ θεοφάντωρ, Ἀαρών τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ πᾶς ὁ τῶν προφητῶο ὅμιλος· ὕστατος δέ πως ποφανέρωται Ἰωάννης· καὶ εὐθὺς ὁ Δεσπότης Χριστὸς περὶ οὗ φησιν· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· καὶ ὁ ἔσχατος τῇ τάξει μείζων τῇ ἀξίᾳ, κατὰ τὸ ἀνάλογον ἀποδέδεικται· οὕτω τοίνυν καὶ προφητῶν καὶ B ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων πρώτιστος κατὰ τὸν ἀληθῆ Λόγον ὁ μέγας Πρόδρομος, τῶν μὲν ὡς ἐφεπόμενος, τῶν δὲ ὡς προηγούμενος· ἀλλὰ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἀναπτύξαντες, ἀκουσώμεθα τίνα τὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἀπαγγελλόμενα.

ε'. Ὤφθη αὐτῷ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου, ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυμιάματος· καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν· ὡς φοβερά τις καὶ ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία, καὶ ἐν φοβερῷ τόπῳ καταφανεῖσα· Ὡς φοβερὸς γὰρ, φησὶν, ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ. Καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ δίκαιος ὢν ὁ ἱερεὺς ἐταράχθη, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν, ὅπου καὶ Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ἰδὼν ἐθαμβήθη, ἐπὶ πρόσωπόν τε C πεπτωκὼς καὶ ἀχανὴς γεγονὼς, τῇ τῆς ἀγγελικῆς ὑπεροχῆς ἀσυγκρίτῳ λαμπρότητι. Ὤφθη αὐτῷ, φησὶν, ἄγγελος Κυρίου. Τί φάσιν ἡμῖν πρὸς ταῦτα, οἱ μὴ εἰκονίζοντες ἡμίχριστοι (16); εἰ ὦπται ἄγγελος ἀνθρώπῳ, πάντως καὶ εἰκόνισται οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς ὦπται· ὦπται δὲ ἐν τοιᾷδε μορφῇ, καθ' ἃ καὶ Μωϋσῇ πρότερον ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ τὰ περὶ τὸ ἱλαστήριον Χερουβὶμ ἐν τύπῳ δεικνύμενα· καὶ εἰ τὸ ἀσώματον καὶ ἀσχημάτιστον κατὰ τὸν δεδειγμένον τύπον περιγράφεται, πῶς τὸ ἐνσώματον καὶ σχηματιζόμενον ὑποπίπτον χροιᾷ τε καὶ ἁφῇ, καὶ ταῖς τρισὶ διαστάσεσιν, οἷον τὸ τοῦ Σωτῆρος εἶδος, οὐκ εἰκονίσομεν πρὸς ἐναργῆ τῆς ἀφαντασιάστου αὐτοῦ σαρκώσεως ἀπόδειξιν; Καὶ μὴ συμπεριγράφειν ἡμᾶς ἐν τούτῳ ἡγήσωνται οἱ ἄφρονες τὴν θεότητα, ἧς οὐκ D ἔκφρασις, οὐ κατάληψις, οὐ θέσις, οὐ σχῆμα, οὐ τόπος, οὐ ποσότης, οὐ πηλικότης, οὐκ ἄλλο τι τῶν περιγραφῆς ἔνδον διὰ τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίληπτον· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα τὸν ἁπλῶς ἄνθρωπον εἰκονίζοντες, οὐ τὸ τῆς ψυχῆς ἄϋλον καὶ ἀνείδεον συνεικονίζομεν πάντως, οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἀλλὰ καταλλήλως τὰ οἰκεῖα ἑκατέρως ἀπονέμομεν· τῷ ἀπεριγράφῳ τὸ ἀπερίγραφον, καὶ τῷ περιγραπτῷ τὸ ἀπερίγραπτον, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος παρίστησιν. Ἐπανιτέον δὲ αὖθις εἰς τὸ προκείμενον.

[73] Joan. I, 15. [74] Luc. I, 11, 12. [75] Gen. XXVIII, 17. [76] Dan. X, 8.

(16) Invehitur in Iconomachos, contra quos exstat etiam peculiare Studitæ nostri opus.

ς'. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Σαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου. Εὐθὺς κατέστειλε τὸν φόβον τῇ πεύσει, οἷα ἡ ἀγγελικὴ ὀπτασία μετὰ τὸ φοβῆσαι, τὸ δειλὸν ἀφαιρουμένη· καὶ ἐναντίως περὶ τὴν δαιμονικὴν ἔφοδον. Μὴ φοβοῦ, φησὶ, Σαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου· Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱόν. Ὦ τῆς ἐπιθυμουμένης θεοπαρόχου ἐπιτάξεως! ὦ τῆς πολυεύκτου ἀγγελοκομίστου ὑποσχέσεως! ἐπέτυχεν οὗ ἐπεπόθει! ἤνυσεν ὃ ἠντιβόλει· εὗρεν ὃ ἐπεζήτει· τὸν τῆς ἀγνοίας καινισμὸν, τὸν τῆς εὐπαιδίας [cod. ἀπαιδίας] πορισμὸν, οὐκ ἀκολουθίᾳ φύσεως, ἀλλ' ἐπιτυχίᾳ ἐντεύξεως· οὐδὲ γὰρ κατάρας ἦν ἐπιτίμιον ἡ στείρωσις, ἄπαγε, ἀλλὰ μυστηρίου μεγάλου παρασημείωσις· τοῦ γὰρ Σαχαρίου ἐπικειμένου ταῖς πυκναῖς πρὸς Θεὸν ἱκετηρίαις διαλυθῆναι τὴν στείρωσιν, τάχα ἐπακηκοέναι αὐτὸν δοκῶ· οὔπω συντετέλεσται ὁ καιρός· οὔπω συνετμήθησαν αἱ ἡμέραι τῆς ἐπιφανείας· τότε οὖν ἔλπισον τὴν τεκνογονίαν, Σαχαρία, ὁπηνίκα ἔλθῃ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν· τότε ἐκδέχου τὴν ἀποστείρωσιν, ὁπόταν ἥξει ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς· ἐπειδὴ δὲ ἧκεν ὁ καιρὸς, λάβε τὸ καταθύμιον διὰ τῆς τοῦ Γαβριὴλ προῤῥήσεως· ἀνακαινίσθητι ὡς ἀετὸς τῇ νεότητι· γνώρισον, φησὶ, τὴν ὁμόζυγον· Εἰσηκούσθη γὰρ ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει σοι υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. Ἐγνώρισε καὶ τοὔνομα ὃ κληθήσεται κἀξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας ἰὸν ἄνωθεν.

ζ. Εἶπε δὲ Σαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον. Λοιπὸν γὰρ αὐτῷ ὡς ὁμοδούλῳ παῤῥησίᾳ διαλέγεται· Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. Ἡ μὲν πρόχειρος καὶ πατρικὴ ἀπόδειξις, ἀπιστίας ἔγκλημα καταγράψει τῷ ἱερεῖ· ὁ δὲ παρὼν λόγος οὐχ ὑποπίπτων, ἀλλ' ἐν δοκιμασίᾳ προερχόμενος, ταυτὸν πεπονθέναι φησὶ τῷ μεγάλῳ Θωμᾷ καὶ τὸν Σαχαρίαν· οὐ τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸν εἰκὸς ἠγνοηκέναι προφήτην τε ὄντα καὶ τὰ θεῖα πεπαιδευμένον, ὅτιπερ δύναιτ' ἂν Θεὸς καὶ φύσιν καινουργῆσαι, καὶ γῆρας νεοποιῆσαι, καὶ πόρον ἐν ἀμηχάνοις διεκφᾶναι ὡς ἐπὶ Ἀβραὰμ καὶ Σάῤῥας, ὡς ἐπὶ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ τῶν ἄλλων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν αὐτοῦ τεραστίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τῶν μεγάλων καὶ παραδόξων προσδοκιῶν ἐπαγγελίαι ἐξάπινα ἀκουόμεναι ταράττειν πως εἰώθασι τὴν ψυχὴν, οὐ πρὸς ἀπιστίαν ἀναβαλλόμενος, οἶμαι, ἀλλὰ πρὸς τελείωσιν ἐπισπευδόμενος, εὐθὺς οἷα ὑφ' ἡδονῆς ἁλοὺς ἀναφωνεῖ καὶ φράζει, Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Μὴ δὴ παραλογίσῃ, μηδαμῶς διαψεύσῃ, δίδου μοι τὸ ἐπίσημον, πάρεχέ μοι τὸ ἐνέχυρον· ὡς πάλαι ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐξελεύσεσθαι βασιλεῖς, τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον· καὶ πρὸ τούτου, ὡς τῷ Νῶε πρὸς τὸ μὴ ἐπάξαι κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξον· πρὸς τούτοις καὶ Μωϋσῇ

A 6 *Dixit autem ei angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua* [77]. Statim timorem eo nuntio compressit, quia visio angelica post pavorem causam timendi solet eripere; quod in dæmoniacis occursibus contra fit. *Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth filium tibi pariet.* O desideratum quod a Deo fit mandatum! o valde optabilem quæ ab angelo affertur promissionem Assecutus est quod optaverat obtinuit, quod rogabat : invenit quod quærebat; sterilitatis mutationem, fecunditatis donum; non naturæ sequela, sed precum impetratione. Non enim maledictionis pœna erat sterilitas, absit, sed magni mysterii significatio. Etenim Zachariam frequentibus ad Deum precibus instantem, ut solB veretur sterilitas, hæc fortasse inaudisse sibi dicta puto : nondum completum est tempus : nondum finiti sunt dies adventus : tunc demum prolis genituram spera, o Zacharia, quando venerit exspectatio gentium; tunc exspecta sterilitatis cessationem cum advenerit spes omnium finium terræ. Nunc quia tempus adest, sume rem optatam per Gabrielis prædictionem : renovetur ut aquilæ juventus tua : cognosce, inquit, uxorem tuam. *Etenim exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabeth tibi filium pariet, vocabisque nomen ejus Joannem.* Significavit etiam nomen, quo vocabitur, ex vi ipsius etymologiæ procedere ab alto.

7. *Dixit autem Zacharias angelo.* Exin cum anC gelo tanquam conservo loquitur : *Quomodo hoc cognoscam? ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus suis* [78]. Communis quidem et Patrum explanatio, incredulitatis reum dicit sacerdotem. At noster sermo his non acquiescens, sed experimenti causa ulterius progrediens, idem passum Zachariam ait, quod magnum Thomam. Haud enim verisimile est, prophetam rei divinæ gnarum ignorasse, posse Deum et naturam innovare, et senectuti vires instaurare, et bonum exitum desperatis rebus ostendere, ut in Abrahamo Saraque fecit, et in Sunamitide, et in aliis cujuslibet generis prodigiorum casibus. Sed quia magnarum, et quæ sunt præter opinionem, exspectationum promissiones, si repente audiantur conturbare fere animum solent; Zacharias non incredulitate hæsitans, ut reor, sed D ad rei perfectionem festinans, illico tanquam gaudio correptus exclamat aitque : Quomodo hoc cognoscam? Ne me decipias, ne me fallas, da mihi indicum, præbe mihi arrham; ut olim Deus Abrahamo, ut persuaderet fore illum multarum gentium patrem, et ex ejus lumbis reges orituros, tradidit circumcisionis signum : et ante hunc Noacho ut fidem faceret, nunquam postea adductum iri super terram diluvium, arcum ostendit in nube : denique Moysi virgam in anguem mutatam et mox suo sta-

[77] Luc. I, 13. [78] ibid, 18.

tui restitutam, ut Ægyptii crederent, ei apparuisse illum qui *Est*.

8. *Et respondens angelus dixi ei : Ecce eris tacens neque loqui valens, propterea quod verbis meis non credidisti* (addendum est, quod subintelligitur, nempe simpliciter et sine inquisitione), *quæ tempore suo complebuntur* [79]. Recepit ergo Zacharias signum ei rei consentaneum, nempe vocis caducæ silentium, pro voce viva ac substantiali quæ mox ei parienda erat. Interim complicatis labiis, laudat vocibus auditui imperviis prolis datorem : *Egressus enim*, inquit, *loqui non poterat : et cognoverunt quod visionem vidisset in templo : et ipse erat innuens, mansitque mutus* [80]. Partim quidem ne interrogaretur, quia ferendum non erat ut visio passim audiretur : partim vero, ut qui quodammodo excesserat ex sensibus, totusque in se ipso visionem ruminabatur, mutus esset ad verberantes aerem sermones. Nec inverisimile est prophetæ patrem, prophetiæ argumentum hic significare, id est fortasse legalis cultus cessationem, præ divulgatione cultus secundum gratiam in Joannis nativitate. Sed jam, intermediis omissis, quæ ad præsentem diem non pertinent, quæque vires nostræ persequi nequeunt, rursus ad id quod instat veniamus.

9. *Et factum est*, inquit, *cum audisset Elisabeth salutationem Mariæ exsultavit infans gaudio in utero ejus* [81]. O Joannes, felix infans, vigil embryon ! Qui es in utero, quomodo in mundo ? qui nondum es perfectus, quomodo es absolutissimus ? qui semestris, quomodo l longævus ? qui nondum cogitare potes, quomodo es prudentissimus ? qui loqui non potes, quomodo expedite disseris ? dic nobis, dic, age ; tenebroso materni uteri loco adhuc conclusus, visualem vim nondum exercens, aure strepitum nullum hauriens, vocalem sonum nondum emittens, ambulatorii motus nondum particeps, risum hominis proprium adhuc non exserens ; quomodo audis ? quomodo res divinas eloqueris ? quomodo exsilis ? quomodo exsultas ? responde, o mirabilissime. Magnum est, ait, mysterium, et actus ab humana remotus comprehensione. Merito innovo naturam, propter eum qui est innovaturus res supra naturam. Embryo cum sim, attamen cerno, quia justitiæ solem in utero gestatum video. Aurium sensu polleo, quoniam audio me vocem magni Verbi nasci. Clamo quia unigenitum Filium Patris considero incarnatum. Exsilio, quia rerum omnium Creatorem sentio hominis formam sumpsisse. Exsulto, quia Redemptorem mundi intelligo corporatum. Principium vobis, inquit, significo Dei in mundum ingressus, et corporalis processus : præcurro adventui, et quodammodo vobis præeo confessionem. Sumite psalmum, ut cum Davide loquar, et tympanum, ut cum propheta, psalterium jucun-

A τὴν ὁριωθεῖσαν καὶ θᾶττον ἀποκατασταθεῖσαν ῥάβδον εἰς τὸ πιστεῦσαι τοῖς Αἰγυπτίοις ὅτι ὦπται αὐτῷ ὁ Ὤν.

η'. Καὶ ἀποκριθεὶς, φησὶν, ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἀνθ' ὧν ἠπίστευσας τοῖς λόγοις μου (προσθετέον κατὰ τὸ σιωπώμενον ἁπλῶς τε καὶ ἀνεξετάστως), οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν. Ἔλαβε τοίνυν τὸ σημεῖον ὁ Ζαχαρίας κατάλληλον τῷ πράγματι, σιωπὴν φθογγῆς λυομένης, πρὸς φθογγὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον τεχθησομένην αὐτῷ· καὶ συμπτύξας τὰ χείλη ὑμνεῖ φωναῖς ἀνακούστοις τὸν τοῦ τόκου δοτῆρα· Ἐξελθὼν γὰρ, φησὶν, οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι· καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν δια- B νεύων, καὶ ἔμενε κωφός. Τὸ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐρωτᾶσθαι, ὡς οὐ καθεκτὸν τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκουτίζεσθαι· τὰ δὲ ὡς οἷον ἐκβεβηκὼς τῶν αἰσθήσεων, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὅλος τὸ ὁραθὲν συστρεφόμενος, κωφεύειν τοῖς ἀεροκτύποις λαλήμασιν· οὐδὲν δὲ οἷον ὡς προφητοπάτορα καὶ προφητείας ἔργον κἀνταῦθα ἐπισημαίνειν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἴσως ἡ τῆς νομικῆς λατρείας παῦλα, πρὸς τὴν ἐν τῇ χάριτι διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωάννου ἀνάῤῥησιν. Τοίνυν παραδραμόντες τὰ διὰ μέσου, ὡς οὔτε τῇ ἡμέρᾳ ἀνήκοντα, οὐδ' αὐτῇ δυνάμει ἡμῶν ἐφικτὰ, αὖθις ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ἐλευσώμεθα.

θ'. Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς. Ὦ Ἰωάννη τὸ μακάριον βρέφος, τὸ ἀκοίμητον ἔμβρυον! Ὁ ἐγγά- C στριος, πῶς ἐγκόσμιος; ὁ ἀτέλεστος, πῶς πληρέστατος; ὁ ἑξαμηνιαῖος, πῶς πολυχρόνιος; ὁ ἀδιανόητος, πῶς ἐμφρονέστατος; ὁ ἀδιάλεκτος, πῶς εὔλαλος; φράσον ἡμῖν, φράσον, ἐν ζοφερῷ χωρίῳ τῆς μητρῴας νηδύος συνεχόμενος, τὴν ὁρατικὴν ἕξιν οὔπω ἐνεργῶν, τὸν ἀκουστικὸν ψόφον οὔπω εἰσδεχόμενος, τὸν φωνητικὸν φθόγγον οὔπω ἐκβοῶν, τὴν περιπατητικὴν κίνησιν οὔπω μετειληφὼς, τὸ γελαστικὸν ἰδίωμα οὔπω ἐπιτετηδευκώς· πῶς διορᾷς; πῶς ἐπαΐεις; πῶς θεολογεῖς; πῶς περισκιρτᾷς; ποταπῶς ἀγάλλῃ; ἀπόκριναι ἡμῖν, ἀπόκριναι, ὦ πανάγαστε· Μέγα, φησὶν, τὸ τελούμενον μυστήριον, καὶ ἔξω ἀνθρωπίνης καταλήψεως τὸ δρᾶμα· καινοτομῶ εἰκότως τὴν φύσιν διὰ τὸν καινοτομεῖν μέλλοντα ὑπὲρ φύσιν· ἔμβρυος [retro ἔμβρυον] ὢν ὁρῶ, ἐπειδήπερ τὸν τῆς δικαιο- D σύνης ἥλιον βλέπω κυοφορούμενον· ἐνωτίζομαι, ἐπειδήπερ ἐπαΐω, ὡς φωνὴ τοῦ μεγάλου Λόγου τικτόμενος· ἀναβοῶ, ἐπειδήπερ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Πατρὸς κατανοῶ σαρκούμενον· σκιρτῶ, ἐπειδήπερ τὸν τοῦ παντὸς Ποιητὴν αἰσθάνομαι ἀνθρωπομορφούμενον· ἀγάλλομαι, ἐπειδήπερ τὸν Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου διανοοῦμαι σωματούμενον· ἀρχὴν ὑμῖν, φησὶν, σημαίνομαι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν κόσμῳ εἰσαγωγῆς καὶ σωματικῆς προσελεύσεως· προτρέχω τῆς ἐπιδημίας, καὶ οἷον ἐξάρχω ὑμῖν τῆς ἐξομολογήσεως· λάβετε ψαλμὸν, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν, καὶ τύμπανον; προ-

[79] Luc. 20. [80] Ibid. 22. [81] Ibid. 41.

φητικῶς, ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας. ᾄσατε αὐτῷ καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγήσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

ι'. Ἆρ' οὖν, Ἰωάννη, ὑπερανέστης τὰ ἐπίγεια, προέκυψας εἰς τὰ οὐράνια; ὑπερανέβηκας ἀγγελικὰς καὶ πρωτουργικὰς διακοσμήσεις; πῶς οὖν γε ὧνπερ τὴν φύσιν οὐκ ἐπελάβου, τούτων τὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἀπεκληρώσω; τὸ αὐτοῖς ἐξ αἰῶνος ἄδηλον καὶ ἀδίδακτον, εὐθὺς ὡς μετὰ Θεὸν διαπορθμεύσας καὶ διαγγείλας ἡμῖν ταῦτα ἔτι μαιευόμενος; Οὐκ ἀεροπόνητα, φησὶν, οὐκ ἐνεφελοδρόμησα, οὐχ ὑπερουράνισα, οὐχ ὑπερανέστηκα τῶν φλογερῶν καὶ ἀσωμάτων δυνάμεων· μὴ τοῦτο ὑπονοείσθω, ἀλλ' ὁ ἐπάνω πάντων ὢν, καὶ μένων ἐν τοῖς πατρῴοις κόλποις σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, λαθὼν ἀδιαστάτως ἅπαντας τοὺς πυρίνους λειτουργοὺς αὐτοῦ, ὡς ἐπ' ἄλλον οὐρανὸν εἰσεληλυθὼς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐνεφάνησεν ἑαυτὸν καὶ μεμυσταγώγηκέ μοι τὰ τηλικαῦτα· μηνυτὴς οὖν εἰμὶ τοῦ βρέφους, ὅτι, Παιδίον γεννᾶται ἡμῖν, υἱὸς καὶ ὑμῖν ἐδόθη κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαΐαν, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός· στειροφυὴς γόνος τυγχάνω, ὅτι παρθενικὸς ὁ τόκος προελεύσεται. Ὢ τῆς ὑπεργυοῦς μεγαλουργίας· ὢ τῆς παραδόξου τερατουργίας· οἷα ἡμῖν τὸ ἄτικτον βρέφος εὐαγγελίζεται σήμερον; πηλίκα ἡμῖν ὁ Ἐλισάβετ τόκος θεολογῶν προμεμήνυκε; σκιρτάτω ὑφήλιος ἅπασα, χορευέτω ἡ Ἐκκλησία προεόρτια, προεισόδια τὰ γενέσια τῶν Χριστοῦ γενεθλίων πανηγυρίζουσα, καὶ χαρᾶς πληρούσθω τὰ σύμπαντα τὸν μηνυτὴν δεξάμενα τῆς τοῦ παμβασιλέως ἐπελεύσεως.

ια'. Ἀλλ' ὦ μακάριε Ἰωάννη, ὁ τῶν μεγίστων μέγιστε προφήτης, ὁ πρώτιστος ἐν ἀποστόλοις· ὁ τῶν μαρτύρων ἐξοχώτατος μεγαλόμαρτυς, ὁ τῆς ἐρήμου θεοκόσμητος πολιοῦχος, ὁ τοῦ ὡραιοτάτου νυμφίου φίλος ἠγαπημένος, ὁ τοῦ ἀφράστου φωτὸς λύχνος ἡτοιμασμένος, ὁ τοῦ ἀμώμου Ἀμνοῦ κήρυξ πεπιστευμένος, ὁ τῆς πατρικῆς φωνῆς ἄριστος ἐπακροάμων, ὁ βαπτιστὴς Χριστοῦ κεκηρυγμένος, ὁ Ἡρώδου ἀσελγείας ἔλεγχος πεπαρρησιασμένος, ὁ τοῖς ἐν ᾅδου τὴν ζωὴν προμηνύσας, ἡ θεοσήμαντος σάλπιγξ τῆς οἰκουμένης, ἤχησον καὶ νῦν ἡμῖν οὐρανόθεν, ταῖς ἱερωτάταις πρεσβείαις, καὶ εὐμενὴς ἔσο τῷ ἐπᾴδοντί σοι λαῷ τῇ τε ἐλαχίστῃ σου ποίμνῃ, σὺν τῷ διαφέροντί μοι Πατρί (17) συγγνωμονῶν τε αὖ τῆς τολμηρᾶς μου τοῦ πτωχοῦ ἐγχειρήσεως, οὐχ ὡς δωροφορίαν, ἀλλ' ὡς παρὰ δούλου ἀχρείου ὀφειλὴν σοι σὺν φόρῳ τε καὶ πόθῳ προσαγομένην· ᾧ ἡ δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A dum cum cithara, cantate et psallite illi, narrate omnia mirabilia ejus.

10. Num ergo, o Joannes, supra terrena excessisti? cœlestia inspexisti? ultra angelicas et primigenias creaturas ascendisti? Quomodo igitur quorum naturam non es sortitus, horum ordinem ac dignitatem recepisti? ita ut quod a sæculo ignotum erat et non traditum, statim quasi præter Dei institutum huc attuleris, nobisque nuntiaveris, cum tu adhuc obstetricio opere indigeas. Non aerem inquit verbero, non discurro nubes, non cœlos transcendi, non excessi supra igneas incorporeasque virtutes. Nemo id suspicetur: nam qui supra res omnes est, manetque in paterno sinu cum B sancto Spiritu, clam prorsus omnibus igneis ministris suis, quasi in aliud cœlum uterum ingressus semper Virginis Mariæ, manifestavit se mihi, atque hæc talia tantaque edocuit. Ergo infantis index sum, nempe quod *Puer nascitur nobis, et filius datus est nobis*, prout magnus Isaias ait [32], Deus ante sæcula. Natus de sterili sum, quia mox virgineus quoque partus prodibit. O opus magnificum et supernaturale! o inexspectatum miraculum! Qualia nobis infans nondum natus hodie annuntiat! quantas nobis partus Elisabethæ res divinas prædicit! Exsultet terra universa, pervigilio hoc Ecclesia quasi choreis plaudat, festivitatem scilicet Christi natalibus præviam solemni concione celebrans: omnia prorsus gaudio diffluant, dum indicem excipiunt advertus regis universalis.

C 11. Sed, o beate Joannes, qui maximorum maximus propheta es, primus inter apostolos, martyrum summus magnusque martyr, deserti divinitus exornatus patronus, formosissimi sponsi dilectus amicus, ineffabilis lucis instructa lucerna, immaculati Agni præco fidelis, paternæ vocis egregius auscultator, Christi baptizator electus, Herodianæ libidinis cum fiducia reprehensor, vitæ nuntius his qui in inferis erant, turba mundo Deum significans, nunc quoque nobis cœlitus resones per sacratissimas intercessiones; propitius esto laudanti te populo, et pusillo gregi tuo, cum excellente Patre meo: mei quoque pauperculi audaci ausui indulgens: nec veluti oblatum munus, sed quasi debitum servi inutilis tributum tibi amanter persolutum, D excipe. Cui gloria et honor atque adoratio, cum omnipotente Patre et sanctissimo Spiritu, nunc et semper et per sæcula sæculorum. Amen.

Η'.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προδρόμου.

VIII.

Laudatio in abscissionem sacri capitis magni Baptistæ et Præcursoris Christi.

(Ang. Mai., *loc cit.* p. 43.)

α'. Φαεινὴ καὶ θεοχαρὴς ἡ συναγείρουσα ἡμᾶς

1. Splendida et Dei gaudio plena hæc est cele-

[32] Isa. IX, 6.

(17) De hoc monasterii Patre, vel episcope etiam initio orationis.

britas, quæ nos ad hoc spiritale festum hodie congregat, o philochristi. Splendida, inquam, ob ipsum memorati nomen, qui lucerna lucens et est et dicitur, et jure meritoque sic denominatur; non autem quia materialibus faculis corporeos oculos nostros illustrat. Nam illarum quidem non est perpetuus splendor, quia contraria semper abrumpitur obscuritate; sed hæc (solemnitas) divinæ gratiæ radiis congregatorum corda semper illuminat, atque ad justitiæ exercitium mentes nostras meditabundas impellit, ut beatam illam passionem intellectualiter quodammodo spectantes, causam hinc lætitiæ nobis constituamus. Profecto alterius cujuslibet gladio effusus in terram sanguis, nullius hominis visum exhilararet; neque ad aurem delatus mentem solet lætificare sermo morientis. Namque ubi sanguinis effusio vitæ jacturam fert, quomodo id, inquam, hominem per se vitæ amantem delectabit; et non potius cum vultus tristitia ad luctum trahet atque ad ejus passionis miserationem? nisi forte aliquis exsistat vel mente alienatus vel ferino more imbutus, ut brutorum aliquot natura est, quæ spectaculis sibi objectis insaniunt: veluti galli, qui dum sui similes interficiuntur, gaudent, cantant, exsiliunt eo simpliciter visu fruentes, neque reputantes mox eamdem cædem ad ipsos perventuram. At vero justi viri sanguis et visui delectabilis, et auribus grati instar nuntii est, et labiis honorabilis: namque hujus amissio, immortalis meliorisque vitæ confert acquisitionem. Neque gutta, inquam, tantum sanguinis, verum etiam os sanctum, et membri alicujus particula, et capillorum reliquiæ, et vestimentorum quæ ille gestavit aut attigit frustum pergratum est et expetibile cuivis pietatis studioso. Propterea alius aliam, thesauri instar, partem vel membrum vel corpus totum in domibus vel ecclesiis sanctificantis virtutis ergo, et salutaris tutelæ, habere gaudet, et cum reverentia ad cinerum thesauros accedit, et impervia tactui donaria venerabundus contingit.

2. Talis nobis est justi Abelis sanguis, quanquam hic parentum tunc noviter oculis oblatus causa luctus fuit: cum enim morientis alicujus passionem nondum aspexissent, quidni filii patratam cædem exhorrescerent, lacrymarentur, lamentione prosequerentur, dum improviso fortasse stratum humi filium vidissent, fraternis cruentatum ictibus, et ea propter vitæ usu privatum! Talis item et prophetæ Amosi sanctus sanguis: quem diu fustibus verberatum ferro exstinxit rex Amasias (19); qui vaticiniorum telis a propheta appetitus, justum clava in temporibus percussum letho tradidit. Talis pariter prophetæ Michææ sanctus sanguis, quem præcipitio interemit Joramus Achaabi filius, divina confidenter nunti ante: etenim ab hoc, ut ait Scriptura, de parentum sceleribus arguebatur. Talis quoque pro-

A πρὸς ἑορτασμὸν πνευματικὸν πανήγυρις σήμερον, ὦ φιλόχριστοι· φαεινὴ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπωνυμίας τοῦ μνημονευομένου, ὅτι λύχνος φωτός ἐστί γε καὶ λέγεται, εἰκότως προσαγορευομένη· οὐ δή που τὸ ὑλικαῖς μαρμαρυγαῖς περιαυγάζειν τὰς σωματικὰς ἡμῶν ὄψεις· εἴη γὰρ τούτων οὐκ ἀειφανὴς ἡ λάμψις, τῷ ἀντιφράσσοντι σκιάσματι ἑκάστοτε διακοπτομένη· ἀλλὰ τὸ ταῖς ἀκεῖσι τῆς θείας χάριτος ἐναστράπτειν τὰς καρδίας τῶν συνεληλυθότων ἀεὶ, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἄθλησιν ἀναπέμπειν τὰς διανοητικὰς ἡμῶν θεωρίας, ἵν' ἐκεῖνο τὸ μακάριον πάθος νοερῶς πῶς ὀψόμενοι, ὑπόθεσιν εὐφροσύνης ἑαυτοῖς ὑποστησόμεθα· ἄλλου μὲν γὰρ αἷμα ῥυὲν ὑπὸ γῆν ξίφει, οὐκ ἂν τερψειεν ἀνθρώπου θέαν· οὐδ' εἰς ἀκοὴν ἐλθὼν σεπτοποιεῖ τὴν μνήμην τοῦ τεθνηκότος ὁ λόγος· οὗ γὰρ ἡ ῥοὴ ζωῆς στέρησιν φέρει, B πῶς ἂν τὸν φύσει φιλόζωον ἕλξειεν τοῦτο; τουναντίον δὲ μᾶλλον ἐν στυγνότητι προσώπου εἰς οἶκτον ἀγάγοι καὶ ἐλεεινολογίαν τοῦ πάθους, εἰ μή τι γε ἄρα ἔξω φρενῶν ἢ θηριώδη τὸν τρόπον εὕροι τὸν τοιοῦτον κατὰ τὴν τῶν κτηνῶν φύσιν ἀλογισταίνοντα τοῖς ὁραθεῖσι· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλεκτρυόνων οἱ τῶν ὁμοειδῶν αὐτοῖς σφαττομένων χαίρουσιν, ᾄδουσιν, ἀποπηδῶσιν, αἰσθήσει μόνον χρώμενοι, καὶ οὐ συλλογιζόμενοι, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἥξει τὸ πάθος· αἷμα δὲ ἀνδρὸς δικαίου καὶ ὄψει ἐραστὸν, καὶ ὠσὶν εὐαγγελιστὸν, καὶ χείλεσι προσκυνητόν· ἡ γὰρ τούτου ἀφαίρεσις, τῆς ἀγήρω καὶ ἀμείνω ζωῆς τὴν μέθεξιν ἀποκληροῦνται· καὶ οὐ μόνον δή φημι ῥανὶς αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὁτιοῦν ἁγίου καὶ λάκισμα μέλους, καὶ τριχὸς λείψανον, καὶ ὁτιοῦν ἐφ' οἷς ἐνεδιδύσκετο ἢ ἐφάπτετο, C περισπούδαστόν ἐστι καὶ ἐκζητούμενον τῷ εὐσεβεῖν προελομένῳ· διὰ τοῦτο ἄλλος ἄλλο τι ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν μέρος ἢ μόριον ἢ τὸ ὅλον κατ' οἴκους ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, πρὸς ἁγιαστικὴν ἐνέργειαν καὶ σωστικὴν ἀσφάλειαν κατέχων ἐγκαλλωπίζεται, προσερχόμενος μετ' αἰδοῦς τῇ τεθαυρισμένῃ κόνει, καὶ ἐφαπτόμενος φόβῳ τῶν ἀψαύστων ἀναθημάτων (18).

β'. Τοιοῦτον ἡμῖν τὸ τοῦ δικαίου Ἄβελ αἷμα, κἂν γονεῦσι τηνικαῦτα ξενοφανὲς ὠπτάνετο θρηνολόγημα· μήπω γὰρ ἑωρακότες τεθνεῶτος πάθος, πῶς ἂν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ σφαγῇ οὐκ ἐξέστησαν, οὐκ ἐδάκρυσάν, οὐ γοερὰ ἔφασαν, ἐξάπινα τάχα προσβλέψαντες κατὰ γῆς ἐῤῥιμμένον, αἵματί γε πεφοινιγμένον ἐξ ἀδελφικῆς μιαιφονίας, κἀντεῦθεν τῆς ζωτικῆς ἐνερ- D γείας ἐστερημένον; τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ἀμὼς ἅγιον αἷμα, ὃν συχνῶς τυμπανίσας ἀνεῖλε ξίφει Ἀμασίας (19) ὁ βασιλεύς· ἐπειδὴ γὰρ τῆς προφητείας ταῖς βολίσιν ἐπλήττετο, πλήξας τὸν δίκαιον ἐν ῥοπάλῳ κατὰ τοῦ κροτάφου θανάτῳ παραδίδωσιν· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτολ Μιχαίου ἅγιον αἷμα, ὃν ἀνεῖλε κρημνίσας Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαὰβ τὰ θεῖα παῤῥησιαζόμενον. Ἤλεγχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τῶν πατέρων αὐτοῦ, καθ' ἃ γέγραπται,

(18) Vides SS, reliquiarum laudari a Theodoro ut consuetam et spiritui utilem venerationem.

(19) Imo vero Amasias sacerdos Bethelis accusavit Amosum apud Jeroboamum regem. Sed de vita et obitu prophetarum variæ et interdum contradicentes veterum auctorum sententiæ fuerunt, quas ne prolixe referam, lectores meos ad Calmeti Biblicum Dictionarium ablego.

τοιοῦτον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἅγιον αἷμα διχῆ διαιρουμένου ὑπὸ πριστῆρος παρὰ Μανασσῆ τοῦ ἐκκεκληκότος πρὸς εἰδωλολατρικὸν σέβας τὸν εὐπαροίστρωτον καὶ εὐπαρακόμιστον Ἰσραὴλ, οὐ φέροντος ἀκούειν τὰς τῆς προφητείας ἐκφάνσεις. Τοιοῦτον τὸ τοῦ γενναίου Ἐλεάζαρ σὺν ἑπτὰ παισὶν καὶ μητρὶ θεόφρονι ἅγιον αἷμα, ὃ ἐξέχεεν Ἀντίοχος ἐν ποικίλοις βασάνοις, μὴ φέρων τὴν ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ ἔνστασιν τῶν ἀηττήτων, οὓς πίστει θανάτου σφραγὶς ἐτελείωσε· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου ἅγιον αἷμα ὃ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἡ πάροινος τῶν Ἰουδαίων ὠμότης μαχαίρᾳ ἐξέχεε, οὐκ ἐνεγκοῦσα τὰς τῆς προφητείας ἐμφάσεις ἀκουτίζεσθαι· καὶ τί δεῖ μοι πλεῖστα ἀναλέγειν, παρ' ᾧ τὸ τῶν ἀποστόλων προφητῶν τε καὶ μαρτύρων συλλήβδην εἰπεῖν ἅγιον αἷμα, ὃ πολλοὶ παλαμναῖοι πολυτρόπως ἐξέχεαν, ὡς ὕδωρ πολὺ κυκλοῦν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπάρχον σβεστήριον;

γ'. Τοιοῦτον τὸ τοῦ Βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ Προδρόμου ἅγιον αἷμα, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ προκείμενος λόγος· ὃ κεκένωκεν ὡς μύρον πολυτελὲς ἐξ ἱεροῦ τραχήλου εὐωδιάζον τὴν οἰκουμένην· αἷμα, ὃ συνήθροισεν οὐ γαστρὸς ἡδονὴ, οὐκ οἴνου μετάληψις, οὐ κρεῶν ἐδωδὴ, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν λιπαίνειν καὶ ἡδύνειν εἰωθότων τὰς ὀρέξεις, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων μέχρι τέλους ἡ τῆς ἐγκρατείας ἐμπεποίηκε χάρις· Ἦλθε γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· αἷμα τὸ προκενωθὲν τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ ἀθανάτου ποτηρίου· ἐχρῆν γὰρ τὸν τοῦ φωτὸς πρόδρομον διὰ τῆς ἐκ στείρας αὐγαστικῆς αὐτοῦ προόδου τοῖς ὑπὲρ γῆς ὀφθέντα, καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν διὰ θανάτου κήρυκα φωτοειδῆ χρηματίσαι (20)· αἷμα, ὁ τῆς τοῦ Ἄβελ σφαγῆς πολυπλασίως εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαὼθ διαβεβόηται· τοῦ γὰρ ἔργου ἡ ποίησις, φωνῆς μυστικῆς ἐστιν ἀναβόμβησις, οὐ διὰ φωνητικῶν ὀργάνων προϊοῦσα, ἀλλὰ τῇ τῆς ἐνεργείας δυνάμει ἀκουτιζομένη· αἷμα, τὸ πατριαρχῶν μὲν αἰδεσιμώτερον, προφητῶν δὲ τιμαλφέστερον, καὶ δικαίων ὁσιώτερον· ἐπεὶ καὶ ἀποστόλων προφερέστερον, καὶ μαρτύρων εὐκλεέστερον, ὡς ὁ λόγος παρὰ τοῦ μεγάλου Λόγου τὴν μαρτυρίαν φέρει· αἷμα, τὸ πάσης ἀνθοβαφικῆς εὐχροίας χαριέστερον ὡραΐζον τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὑπὲρ δικαίου κενωθὲν ἐπὶ τέλει τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας προεισόδιον ἄνθος τυγχάνον.

δ'. Ἀλλ' ὅπως τοῦτο, καὶ δι' οὗ τινος, καὶ ἐφ' ᾗπερ ὑποθέσει κεκένωται, μεθαρμοστέος ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ὁ λόγος· Ὁ γὰρ Ἡρώδης, φησὶ, κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν· καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὥσπερ προφήτην αὐτὸν εἶχον. Πρῶτον ζητείσθω

phetæ Isaiæ sanctus sanguis bifariam serra dissecti a Manasse, qui ad idololatricum cultum concitaverat insanientem facile volubilemque Israelem, quique propheticas rvelationes audire non sustinebat. Talis etiam fortis Eleazari cum septem adolescentibus et divini animi matre, sanctus quem Antiochus diversis cruciatibus effudit sanguis, dum constantiam invictorum hominum pro Dei lege moleste fert, quos in fide perfecit mortis sigillum. Talis denique prophetæ Zachariæ sanctus sanguis, quem ante altare vesano Judæorum crudelitas gladio effudit, dum vaticiniorum notitiam audire recusaret. Sed cur me plura recensere oportet, præter, quam compendio dicere de apostolorum, prophetarum ac martyrum sancto sanguine, quem scelesti multi homicidæ effuderunt, quasi aquæ copiam in terræ circuitu, quique impietatis exstinguendæ vim habuit?

3. Talis est Baptizatoris Christi Præcursorisque sanctus sanguis, de quo nobis hic institutus est sermo: qui exhaustus fuit ut pretiosum unguentum ex sacra cervice, et terrarum orbem suavitate perfudit: sanguis, quem non ventris voluptas adunavit, non vini sumptio, non carnium esus, non aliud quidquam pinguefacere solitum et commotionibus nostris blandiri; sed quem ab incunabulis usque ad vitæ finem abstinentiæ gratia confecit: *Venit enim*, Scriptura inquit, *Joannes neque manducans neque bibens* [83]: sanguis, qui Dominici immortalis poculi effusioni præivit. Oportebat enim lucis præcursorem, postquam splendida sua de sterili matre nativitate terræ apparuerat, subterraneis quoque locis per mortem suam prædicatorem illustrem fieri. Sanguis, qui multo magis quam Abelis cædes, ad aures Domini Sabaoth clamat: nam peractio operis, mysticæ cujusdam vocis est resonantia, non per vocalia organa prodiens, sed ob suæ efficaciæ virtutem audita. Sanguis patriarchis venerabilior, prophetis honorabilior, justis sanctior: nam et apostolis præstantior est, et martyribus nobilior, ut magni Verbi verbum testatur. Sanguis qualibet coloris tinctura gratior, Christi Ecclesiam venustans, pro justitia exhaustus sub veteris legis finem, et Christi advenientis ingressum floris instar exornans.

4. Sed jam quomodo hic sanguis, et cujus opera, et quam ob causam exhaustus fuerit, explanabit nostra de sacris Evangeliis deducta oratio. « *Herodes* enim, inquit Scriptura, *tenuit Joannem, et alligavit eum et posuit in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi eam habere: et volens illum occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant* [84]. Quæratur primum quis iste Herodes, etenim homo-

[83] Matth. xi, 18. [84] Matth. xiv, 3 5.

(20) Quod Baptista exstinctus prædicaverit detentis apud inferos animabus, sententia Patrum aliquot fuit, nempe Hippolyti, Origenis, et Eusebii Alexandrini, ut in *Spicil. Rom.* t. IX, p. 685, diximus; quibus addendus est auctor tractatus *De remuneratione* statim post obitam animabus danda, item apud nos *Script. vet.* t. VII, p. 266, et nunc denique Theodorus.

nymia ambiguitatem inducit quominus vera persona dignoscatur. Nimirum est hic tetrarcha. Namque hujus pater qui infantes interemit, multo ante obierat. Cur hic autem a Joanne reprehendebatur? quia, legitima ejecta conjuge, Aretæ regis filia, Philippi fratris uxorem Herodiadem sibi contra fas desponsaverat. Licuisset ei utique liberorum expertem ducere in conjugium ob suscitandum fratri semen, juxta Mosaicam legem; sed liberorum jam matrem non licebat: porro erat huic filiola homonyma Herodias, aspidis fetus, diabolicum perditionis suæ instrumentum. Justa igitur abs Joanne reprehensio fiebat; et quidem monitoria non contumeliosa, medicinalis non vulnifica. Quid enim aiebat? *Non licet tibi eam habere;* atque ad legem provocabat, sic fere dicens: videsis et nosce quid tibi lex imperet. *Si fratres simul habitent, et unus ex his moriatur, nec semen ei fuerit; non dabitur exstincti uxor viro haud propinquo; sed viri illius frater ingredietur ad eam, sumetque sibi uxorem, et cum illa habitabit: et si filium pariet, constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen ejus ex Israel* [85]. Hæc tibi lex imperat; tu vero uxorem duxisti, quæ filiam ex fratre tuo susceptam habet. Ne itaque legislatoris præscriptum prætergrediaris; neque purpuram macules sanguine illicito; et cum cæteris exemplo esse debeas, cave ne subditis causa peccandi efficiaris: ideoque justam damnationem patiaris, *quoniam districtum judicium eos qui eminente dignitate sunt manet* [86].

5. Ille autem potentia elatus, Deum exsistere oblitus, furebat, ira æstuabat, reprehensionem repellebat. Non est imitatus Davidem, qui a propheta Nathane de adulterii crimine coargutus, in vocem illam erupit: *Peccavi Domino* [87]: cujus ob humilitatem Dominus peccatum transtulit. Sed hic, inquit Scriptura, *comprehensum Joannem vinculis constrinxit et carceri tradidit* [88]. Hominem philosophia invictum comprehendit is qui luxuriæ passione tenebatur: hominem liberum, utpote omni passione solutum, alligavit is qui intemperantiæ vinculis constrictus erat: custodem prædicatoremque Ecclesiæ tradidit custodiæ, is qui impurorum actuum mancipium erat. *Propter Herodiam Philippi fratris sui* [89]; Herodiadem, inquam, Dalilæ moribus similem, et diaboli complicem: ipsa enim tori socium vel potius ascititium ad Joannis odium impulit. Non fero, inquit, vituperari quæ sum regina a Zachariæ filio. Tarde carceri linguam quæ me diffamat: perime statim spiculo illum qui suis animam meam sermonibus ceu telis vulnerat. *Cumque eum vellet occidere, timuit populum, quia prophetæ loco eum habebant* [90]. Non enim si quando volunt reges parvum

τίς οὗτος ὁ Ἡρώδης, τῆς ὁμωνυμίας ἀσάφειαν ἐμποιούσης τοῦ ὀφειλομένου προσώπου δηλοῦσθαι· ὁ τετράρχης δηλονότι· ὁ γὰρ τούτου πατὴρ, ὁ τῶν νηπίων ἀναιρέτης τετελευτηκὼς ἦν πάλαι· τίνος δὲ χάριν ἠλέγχετο παρὰ τοῦ Ἰωάννου; ὅτι τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα ἐκδεδιωκὼς, ἤγουν τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα παρανόμως ἐγήματο· ἐξῆν γὰρ αὐτὸν ἄπαιδα οὖσαν ἀγαγέσθαι εἰς βίωσιν πρὸς ἀνάστασιν ἀδελφικοῦ σπέρματος, κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον· ὑπόπαιδα δὲ τυγχάνουσαν, οὐδαμῶς (21)· ἦν δὲ αὐτῇ θυγάτριον, ἡ ὁμώνυμος Ἡρωδιὰς, τὸ ἔγγονον τῆς ἀσπίδος, τὸ διαβολικὸν ὄργανον τῆς οἰκείας ἀπωλείας· οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἔλεγχος παρὰ τοῦ Ἰωάννου· καὶ οὗτος ὑπομνηματικὸς, ἀλλ' οὐχ ὑβριστικὸς, ἰατρευτικὸς, ἀλλ' οὐ τραυματοποιός. Τί γάρ φησιν; Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν· ἐπὶ τὴν θείαν αὐτὸν νομοθεσίαν ἄνεισι, τοιαῦτά πως λέγων· Ἴδε καὶ ἐπίγνωθι τί σοι ὁ νόμος παρακελεύεται· Ἐὰν δὲ κατοικοῦσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ εἴη αὐτῷ, οὐκ ἔστιν ἡ γυνὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀνδρὶ μὴ ἐγγίζοντι· ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτὴν, καὶ λήψεται αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα, καὶ συνοικήσει αὐτῇ· καὶ ἔσται τὸ, παιδίον, ὃ ἂν τεχθῇ, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος, καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξ Ἰσραήλ. Ταῦτά σοι ὁ νόμος παρακελεύεται· σὺ δὲ εἰσοικήσω τὴν ἔχουσαν παιδίον ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Μὴ δὲ παραβῇς τοῦ νομοθέτου τὸν ὅρον· μηδ αὐτὴν ἁλουργίδα μολύνῃς αἵματι ἀνοσίῳ· μήτε μὴν ὁ ἄλλοις τύπος εὐνομίας ὀφείλων καθεστάναι, τοῖς ὑπὸ χεῖρα αἴτιος ὀφθείης παρανομίας· κἂν τούτῳ ὑποίσοις τὸ κρῖμα ἔνδικον, Ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται.

ε'. Ὁ δὲ ἅμα τῷ κράτει, καὶ τὸ εἶναι Θεὸν ἐπιλελησμένος, ἐμάνη, ἐξήφθη τῷ θυμῷ, ἀπεσείσατο τὸν ἔλεγχον· οὐκ ἐμιμήσατο τὸν Δαβὶδ, ὃς ἐπειδὴ ἠλέγχθη παρὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ἐπὶ μοιχείας ἐγκλήματι, ἐκείνην προεβάλετο τὴν φωνὴν, Ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ· οὗ διὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ Κύριος παρεκδίβασε τὸ ἁμάρτημα· ἀλλὰ Κρατήσας, φησὶ, τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθηκεν ἐν φυλακῇ. Ἐκράτησε τὸν φιλοσοφίᾳ ἀκράτητον, ὁ κεκρατημένος τῷ πάθει τῆς ἀσελγείας· ἔδησε τὸν ἀπολελυμένον τῇ ἀπροσπαθείᾳ, ὁ δεδεμένος τῇ μαγγανίᾳ τῆς ἀκολασίας· ἔθετο ἐν φυλακῇ τὸν φύλακα καὶ κήρυκα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ καθειργμένος τῇ πράξει τῆς ἀκαθαρσίας· Διὰ Ἡρωδιάδα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· Ἡρωδιάδα τὴν τῆς Δαλιδὰ ὁμότροπον, καὶ τοῦ διαβόλου συμπράκτορα· αὕτη γὰρ τὸν σύγκοιτον, μᾶλλον δὲ σύνθετον ὤτρυνε πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου μανίαν· Οὐ φέρω, φησὶ, κωμῳδεῖσθαι, βασίλισσα τυγχάνουσα, ὑπὸ τοῦ παιδὸς Ζαχαρίου· κάθες τὴν γλῶσσαν ἐν φυλακῇ τὴν ἐμὲ στηλιτεύουσαν· κτεῖνον ἐν τάχει αἰχμῇ τὸν ἐμοῦ τὴν ψυχὴν τοῖς λόγοις ὡς βέλεσι τραυματίζοντα. Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὥσπερ

[85] Deut. xxv, 5. [86] Sap. vi, 6. [87] Reg. xii, 13. [88] Matth. xiv, 3. [89] Ibid. 9. [90] Ibid. 5.

(21) Josephus Hebr. loco mox citando.

(22) Errat Theodorus, nam diserte hanc Herodiadis filiam appellat Salomen, non Herodiadem. Joseph *Antiq.* lib. xviii, cap. vi, 4.

προφήτην αὐτὸν εἶχον· οὐ γὰρ ἡνίκα βουληθῶσιν οἱ κρατοῦντες πρᾶξαί τι τῶν ἐκτόπων, εὐθὺς τὴν ὁρμὴν εἰς ἔργον ἄγουσιν, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ ὑπηκόου ἀναβαλλόμενοι καὶ κλωθέντες εἰς ἑαυτοὺς τὸν ἐφαρμόζοντα καιρὸν τῆς μοχθηρίας.

ς'. Γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ, ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσηται. Ὅτε ἐχρῆν αὐτὸν δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰς τόδε προαχθέντα τὸ φῶς, τότε τοῦ σκότους τὰ ἔργα ἀσπάζεται· θυμηδίας γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ὀρχήσεως καὶ μάλιστα γυναικώδους ἐπὶ ἀῤῥενικῆς θέας· ἐξ ἧς τί τὸ τικτόμενον; ὅρκος· ἐκ δὲ τοῦ; φόνος· ἄνελε τὰς ῥίζας τῆς κακίας, καὶ οὐ βλαστήσει καρπὸς τῆς ἀνομίας· τῶν πρώτων δὲ φυέντων, ἀναδοθήσεται δηλονότι τὸ πέρας τῶν πραγμάτων. Ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ Ἡρώδῃ· καὶ τί γὰρ ἔμελλε πεπαιδεῦσθαι παρὰ τῆς τεκούσης ἡ μαστροπόρινος θυγάτηρ, ἢ τὸ ἐξορχεῖσθαι; καὶ τοσοῦτο ἐξησκημμένως ἔχειν περὶ τὴν ὀρχήστραν, ὥστε καὶ ἀρέσαι τῷ Ἡρώδῃ; ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολογησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃ. Τοιαύτη γὰρ ἡ προπέτεια τῶν ἐκβακχευομένων τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας, ἀπερισκέπτως ἀποφαινομένων κατὰ παντὸς οὔτινος δόξειεν· ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἥρπαζε τὸν τῆς μιαιφονίας θάνατον ὃν ὤδινε πάλαι ἀποτεκεῖν ἡ ἐχιδνοτόκος Ἡρωδιάς· καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῆς θυγάτριον διαθερμανθεῖσα, ἔοικε τοιαῦτα λέγειν· Ἴδε ὁ καιρός, τέκνον, ὁ ἐπιζητούμενος ἡμῖν· ἤνυσας τῷ ποδὶ τὸ ἐμοὶ φιλούμενον, πέπαυκάς μου τὸ ἄλγεινὸν τῷ τεχνικῷ σου λυρίσματι. Κρύψωμεν εἰς γῆν τὸν ἡμᾶς στηλιτεύοντα· ἴθι τάχιον ταῦτα λέγουσα· Δός μοι ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ὢ μανίας ὑπερβολῆς αἴτημα· μονονουχὶ ὅτι μὴ ἐντρυφᾶν εἶχε τῷ φονικῷ θεάματι· ἐδυσχέραινεν ἡ μαιχὰς καὶ φονεύτρια· οὐχ ἱκανὸν γὰρ ὅτι ξίφος διελάσαι τὰ τοῦ ἱεροῦ τραχῆλοα ᾑρετίσω· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ πίνακι δοθῆναί σοι τὴν ἁγίαν κεφαλὴν ἐπραγματεύσω. Ὦ ἀτάσθαλε, καὶ τῆς Ἰεζάβελ ἀπηνέστερον τὸ ἦθος ἔχουσα!

ζ'. Καὶ ἐλυπήθη, φησίν, ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι· καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς. Ὢ διαβολικῆς παρασκευῆς ἀποτέλεσμα, τίς ὁ ἐπενεγκὼν κατὰ τῆς θείας κεφαλῆς τὸ ἀναιρετικὸν ξίφος; ὁ δεύτερος Δωήκ, ὁ ἄνομος ὑπηρέτης, καὶ οὐ μιμητὴς τῶν ἐφεστηκότων ἐμφρόνως Σαοὺλ τῷ βασιλεῖ, ἡνίκα προσέταττε τοὺς τοῦ Θεοῦ προφήτας ἀποκτείνεσθαι. Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πινακι. Συμπόσιον εἴποιμι ἢ φονευτήριον τὸ τοιοῦτον ἄριστον; δαιτυμόνας καλέσαιμι ἢ παλαμναίους τοὺς συνανακειμένους οἰνόφλυγας; Ὢ καινὸν θέαμα· ὢ πονηρὸν ὅραμα· ἐκεῖθεν ὄρνις παρετίθετο, ἐντεῦθεν προφητικὴ κεφαλὴ ἤγετο· ἐκεῖ-

A aliquid agere, statim impetum suum in opus conferunt, reverentia metuque subditorum differentes atque intra se ipsos molientes idoneum futuro maleficio tempus.

6. *Dum autem agerentur Herodis natalia, saltavit filia Herodiadis in medio convivio, placuitque Herodi, adeo ut cum juramento promiserit se ei daturum quidquid petisset* [91]. Scilicet cum oportuisset eum dare gloriam Deo die hoc, quo in lucem editus fuerat, tenebrarum maluit opera exsequi. Erat insuper lætitiæ quidem tempus hoc, non tamen saltationis præsertim feminæ in virorum conspectu. Cujus rei quænam sequela fuit? nemque jusjurandum. Quid inde vero? homicidium. Aufer malitiæ
B radices, et non pullulabit fructus iniquitatis: etenim facto initio, rei quoque terminus consequetur. *Saltavit Herodiadis filia in medio convivio, et Herodi placuit.* Quid enim aliud edocta fuisset a matre filia lenonia, quam saltare? imo et tantopere in eo ludo exerceri, ut ipsi Herodi placeret? qui idcirco ei recepit quidquid postulasset concessurum. Hæc quippe est bacchantium in ignominiæ passionibus temeritas, ut inconsiderate decernant de re qualibet, prout visum fuerit. Puella vero a matre sua instincta, occasionem arripuit cruentam necem postulandi, quam jamdiu viperina mater Herodias parturire parabat. Cerne, ait, o filia tempus nobis expertitum. Rem mihi optatam pede saltante confecisti; dolorem meum artificioso tuo cantu sedasti. Terræ infodiamus hominem qui nos
C diffamat. Perge statim ita dictura: *Da mihi in hoc disco Joannis Baptistæ caput* [92]. O summi furoris postulatio! Nisi ex cruento spectaculo fructum oculis consequeretur, haud satiata foret truculenta mænas. Non satis tibi fuit, quod cervicem sacram gladio secare incitasti; sed et in disco sanctum caput tibi dari curasti. O scelesta, et ipsa Jezabele crudeliorem indolem gerens!

7. *Et contristatus est*, inquit Scriptura, *rex: sed propter jusjurandum, et propter simul discumbentes dari jussit: missoque spiculatore decollavit Joannem in carcere: et allatum est caput ejus in disco, datumque puellæ, quæ ad matrem detulit* [93]. O iniquæ
D molitionis exitus! Quis divali capiti lethale ferrum intulit? Novus Doeg, scelestus minister, haud certe imitator illorum qui sobrie restiterunt regi Sauli, Dei prophetas occidi jubenti. *Et allatum est caput ejus in disco.* Dicam ne convivium, an potius supplicii locum prandium hoc? convivas ne appellem, an carnifices qui inflatis vino venis accumbunt! O spectaculum novum! o triste visum! Illinc avis apponebatur, hinc propheticum caput exhibebatur. Illinc vinum meracum fundebatur, hinc justus sanguis quasi fons saliens manabat.

[91] Matth. XIV, 6. [92] Ibid. 8. [93] Ibid. 11.

Quam terrificus nuntius! quam horribilis rei narratio! *Datumque est puellæ, et illa detulit ad matrem suam.* Hem summam absurditatem! Datum est inæstimabile caput pro vili actu; impuræ profanæque feminæ, res sancta et intacta, ipsis angelis honorabilis. Attulit ad matrem suam; videlicet obtulit quasi edulium ingluviei matris quæ prophetæ necem discupiverat: Comede, inquiens, o mater, carnes viri qui sine carne vixit; bibe sanguinem ejus, qui exsanguis in vita fuit. Tandem aliquando silentem habemus linguam hominis qui nos publica infamia aspergebat.

8. ***Et accedentes***, inquit Scriptura, ***discipuli illius, sublatum corpus sepulturæ tradiderunt*** [94]. Specta mecum, studiose auditor, pictam in imagine justi viri sepulturam, simulque Iconomachos castiga ceu veritatis hostes. Cumque sedulo historiam pictam inspexeris, hinc tibi fructum compara: quomodo ex carcere producitur sanctus vir catenis vinctus: quomodo carnifex gladium crudeliter intendit in sacrum verticem: quomodo abscissum et odorato cruore manans caput furenti Herodiadi traditur: quomodo sacrum corpus manibus discipulorum sepelitur, mœstorum, illacrymantium, globatim astantium; dum alius pedes tangit, alius caput reliquo corpori rursus accommodat, alius thurificat, et funebria psallit. Illic sum, o auditores, mentis meæ visione, cernoque sepulturam justi in pace versantem, ut ait Scriptura [95]. Cerno angelicam illam faciem, cujus oculi ceu duo luminaria occubuerunt, et cujus tota vultus species bonitatis typus videtur. Video exanimem, quod attinet ad temporalis vitæ actionem, apprime tamen animatum quod attinet ad divinæ gratiæ pretiosum odorem. Sacras illas deosculor manus, quarum tactus peccato fuit intactus, et quarum digito ille qui tollit peccatum mundi hominibus demonstratus fuit. Adoro pulchros pedes illos, quorum fuit officium bona nuntiandi incolis terræ, et a quibus parata fuit via Domini adventui. Jamque omittam dicere de venerabili catena, qua revinctus fuit præstantissimus inter homines angelus: omitto item honorabilem discum; in quo fuit repositum augustum illud et auro pretiosius caput. Quin adeo carnificis quoque ensem, qui per sacrum collum actus fuit, sicubi invenero, haud inhonoratum relinquam. Sed et ipsam humum, in qua thesaurus hic fuit conservatus, si quando incurram, amplectar, ut gratia fertilem. O beatum sepulcrum, et non triste saxum, quod beatissimum illud corpus contines smaragdorum margaritarumque cumulo rutilantius! Illic itaque visibiliter quidem aderat discipulorum turba, invisibiliter autem angelorum multitudo, qui homonymum sibi in corpore angelum,

A θεν οἶνος ἐχέετο ἄκρατος, ἐντεῦθεν αἷμα δίκαιον κρουνηδὸν ἐφέρετο. Ὡς φοβερὰ ἡ ἀγγελία, καὶ φρικτὴ ἡ ἐξηγορία. Καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς. Φεῦ τῆς ἀτοπίας· ἐδόθη ἡ ἀτίμητος κάρα ὑπὲρ ἀτίμου πράξεως, τῇ ἐναγεῖ καὶ βεβήλῳ ἡ ἁγνὴ καὶ ἄψαυστος καὶ τοῖς ἀγγέλοις αἰδέσιμος· καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς, οἱονεὶ παρέθηκεν ὡς ἐδέσματι ἐμφορηθῆναι τῇ ὀργώσῃ τὸν τοῦ προφήτου θάνατον· Φάγε, λέγουσα, ὦ μῆτερ, σάρκας τοῦ ἀσάρκως βιώσαντος· πίε αἷμα τοῦ ἀναίμονος· ἔχομεν διὰ παντὸς σεσιγημένην τὴν γλῶτταν τοῦ ἡμᾶς στηλιτεύσαντος.

η'. Καὶ προσελθόντες, φησὶν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό. Ὅρα μοι, ὦ φελοΐστωρ, εἰκονογραφουμένην τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου,
B καὶ τοὺς μὲν εἰκονομάχους ἐπιῤῥάπιζε ὡς ἀληθείας ἐχθρούς· ἐναργῶς δὲ ὑπ' ὄψιν λαμβάνων τὴν ἱστορίαν, πορίζου τὸ ὠφέλιμον· πῶς ἐκ φυλακῆς αἴρεται ὁ ἅγιος σιδηροδέσμιος· πῶς ὁ παλαμναῖος ἐντείνει τὸ ξίφος ἀπηνοειδῶς κατὰ τῆς ἱερᾶς κορωνίδος· πῶς ἀποτμηθεῖσα ἡ μυροφόρος κάρα ἐπιδέδοται τῇ κορυβαντιώσῃ Ἡρωδιάδι· ὅπως δὲ θάπτεται τὸ ἱερὸν σῶμα χερσὶ τῶν οἰκείων μαθητῶν, οἱονεὶ δακρυόντων, ψυχαλγούντων, στοιχηδὸν περιϊσταμένων· καὶ τοῦ μὲν ἐφαπτομένου ποδῶν, τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφαρμόζοντος τῷ λοιπῷ σκήνει, ἑτέρου θυμιῶντος καὶ τὰ ἐπικήδεια ἐπιψάλλοντος. Ἐκεῖ εἰμὶ, ὦ ἀκροαταὶ, τῇ διανοητικῇ θεωρίᾳ, καὶ βλέπω τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου ἐν εἰρήνῃ οὖσαν κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὁρῶ τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς δύο φωστῆρες δύσαντες, καὶ οὗ τὸ ὅλον
C εἶδος τῆς ὄψεως χρηστοφανῶς ἀποτετύπωται· ἄπνουν μὲν τῆς ἐπικήρου ζωτικῆς ἐνεργείας, εὔπνουν δὲ ὅτι μάλιστα τῇ τῆς θείας χάριτος μυρωδίᾳ· ἀσπάζομαι τὰς ἱερὰς χεῖρας ἐκείνας, ὧν ἡ ἀφὴ ἀνέπαφος τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ὧν τῷ δακτύλῳ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τοῖς ἀνθρώποις καθυπεδείχθη· προσκυνῶ τοὺς ὡραίους πόδας ἐκείνους, ὧν τὸ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ δι' ὧν προκατηρτίσθη ἡ ὁδὸς τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας· παρείτω μοι πρὸς προσκύνησιν καὶ ἡ τιμία ἅλυσις ἐφ' ᾗ ἐδεσμήθη ὁ πολυτίμητος ἐν ἀνθρώποις ἄγγελος· παρείτω μοι καὶ ἡ σεβασμία πίναξ, ἐφ' ᾗ ἐπετέθη ἡ χρυσίου τιμαλφεστέρα πανσέβαστος κάρα· οὐδέ γε τὴν μάχαιραν τοῦ παλαμναίου τὴν διελάσασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου εἰ εὕροιμι, ἀπροσκύνητον
D ἐάσαιμι (24), οὐδέ γε τοὔδαφος ὑφ' οὗ ἐφρουρήθη ὁ θησαυρὸς εἰ ἐπέτυχον, μὴ οὐχὶ προσεπτυξάμην ὡς μεταδοτικὸν χάριτος. Ὦ μακάριε τάφε καὶ οὐ πικρὲ λίθε, ὃς ἔχεις τὸ τρισμακάριον ἐκεῖνο σκῆνος, ὑπὲρ σμαράγδων καὶ μαργάρων σωρείας ἔνδον συνειλημμένον· ἐκεῖ τοιγαροῦν παρῆν ὁρατῶς μὲν ὁ τῶν μαθητῶν ὅμιλος, ἀοράτως δὲ ἀγγέλων πληθὺς, τὸν ὁμώνυμον αὐτὸν ἄγγελον ἐν σώματι, τὸν τοῦ Κυρίου φί-

[94] Matth. XIV, 13. [95] Isa. LVII, 2.

(23) Patet expositam fuisse in templo pictam imaginem martyrii sepulturæque Baptistæ, unde captat occasionem concionator Theodorus increpandi more suo Iconomachos.

(24) Vides Studitæ nostra cognitas tanquam sacras reliquias catenam discumque ad Baptistæ martyrium pertinentes; de quibus aliisque Paciaudius, *De cultu S. Joan. Bapt.* dissert. 6.

λον γνήσιον, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ νυμφίου, τὸν ἀείφωτον λύχνον τοῦ ἀφράστου φωτὸς, τὴν ζῶσαν φωνὴν τοῦ μεγάλου λόγου, τὸν προφήτου περισσότερον, τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν εὐφημούντων, γεραιρόντων, ἀναγόντων πρὸς οὐρανὸν, καὶ εἰς τὴν ἀγήρω χαρὰν ἀποκομιζόντων· τοιαύτη μὲν οὖν ὡς εἴρηται εἰρηναία ἡ ταφὴ τοῦ δικαίου, ἀγαλλιάσιμός τε καὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος.

θʹ. Ἡρώδης δὲ ὁ παράφρων ἆρά γε κἀντεῦθεν τῆς δίκης τὸ ἀπόκριμα διέφυγεν; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ὡς εἴρηται (25) διὰ ταῦτα ὑπὸ παντὸς τοῦ ὑπηκόου ἀνταρσίαν ἀποστὰς κατασφάττεται· τοῦ Θεοῦ εἰς παιδείαν τοῖς εἰς ὕστερον βασιλεύσουσι τὰ κατ' αὐτὸν ἐκδειματοῦντος, ὡς ἂν μὴ τοῖς ὁμοίοις πάθεσι περιπέσειεν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐπανελθὼν, ἁρμόζουσαν τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ φωνὴν δεῦρο ἐκβοήσομαι· Σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἀληθείας τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνόμενος μακαρίζεται, καὶ Ἡρώδης ὁ παράνομος κωμῳδούμενος διασύρεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐν ταῖς ἁπάντων γλώσσαις τῷ τοῦ ἐλεγμοῦ διηγήματι τετίμηται, καὶ Ἡρώδης ὁ πανέκφρων ὑφ' ἑκάστου τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον τῇ μοιχείᾳ στηλιτευόμενος ἠτίμωται. Σήμερον ἡ κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐπὶ πίνακι προφέρεται ἱερὸν σφάγιον, καὶ Ἡρωδιὰς ἡ μοιχεύτρια στηλιτεύεται καὶ μὴ βουλομένη αἰώνια. Σήμερον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὸ αἷμα ὑπὲρ φυλακῆς θείου νόμου χέεται, καὶ ὁ τοῦ Προδρόμου ἀντίθετος διὰ τῆς ἀντιπραγίας ἐνδίκως θριαμβεύεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος διὰ τὴν πρὸς Ἡρώδην ὑπὲρ δικαίου παῤῥησίαν ἀποκτείνεται, καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς τῶν ἰδίων συνθρόνων μὴ διαζεύγνυσθαι παιδευόμενοι τὸν διαζευχθέντα ἀποπτύουσι· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος αἴρει σημεῖον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παραγγέλλεται πᾶς ἄνθρωπος ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ καὶ περαιτέρω μὴ χωρεῖν· σήμερον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος εἰς ᾅδου κάτεισι, καὶ οἱ νεκροὶ χαρὰν τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἀνεκλάλητον ἀκουτίζονται· σήμερον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον καρατομηθέντα διὰ δικαιοσύνην Θεοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐπευφράνθησαν, ἄνθρωποι δὲ ἐπὶ γῆς ὑμνολογοῦσιν ἑόρτια· καί μοι δοκεῖ ὁ μέγας τοῦ Κυρίου Πρόδρομος ἐξ οὐρανῶν ἡμᾶς ἐποπτεύειν, καὶ ὡς ὑμνῳδοὺς αὐτοῦ θείοις χαρίσμασιν ἀμείβεσθαι· ἐν προφήταις ὡς ἀστὴρ ἑωθινὸς διάττων τε καὶ ὑπεραυγάζων· ἐν ἀποστόλοις ὡς ἥλιος ἐν μέσῳ ἡλίων προλάμπων καὶ ὑπερλάμπων· ἐν μάρτυσιν ὡς οὐρανὸς πεποικιλμένος τοῖς ἄστροις τῶν θαυμάτων· ἐν δικαίοις ὡς πολλοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχήμασιν ὑψικομώτερος, τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου ὑπερφαίνων· ὁ χαρὰν ἐξακουτίσας σήμερον τῇ οἰκουμένῃ. Εἰ γὰρ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται κατὰ τὰ λόγια, ἀνάλογον ἂν εἴη καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ τελειώσει τὴν αὐτὴν ἔσεσθαι εὐφροσύνην, ἣν πανηγυρίζειν ἠξιώμεθα, ὅσοι ἐν ἱερατικῷ τε καὶ ἐρημικῷ, ἐν μοναδικῷ τε καὶ λαϊκῷ τάγματι πᾶσιν ἀνήκοντος

[91] Luc. II, 10.

(25) Merito hanc narrat tanquam popularem traditionem de Herodis nece Theodorus; ille enim reapse non in civium rebellione sed in Hispania exsul obiit, ut diserte Josephus narrat, *De bello Jud.* lib. II, cap. 9.

germanum Domini amicum, Sponsi paranymphum; candelabrum semper lucidum ineffabilis lucis, vocem vivam magni Verbi, illum plus quam prophetam, majorem illum in natis mulierum, collaudabant, celebrabant, in cœlum tollebant, et ad immortale gaudium transferebant. Talis itaque fuit justi viri pacifica sepultura, mundo lætifica et salutaris.

9. Num Porro insanus Herodes, in hac etiam terrena statione ultionis pœnam fugit? Minime gentium; sed, ut dicitur, propter hoc facinus subditorum omnium seditionem expertus, occisus fuit: Deo ob futurorum regnum eruditionem res hujus ad terrorem proponente, ne in paria facinora incurrant. Sed inde digrediens conveniente præsenti diei voce age jam exclamabo: Hodie Joannes Præcursor, capite veritatis causa minutus, beatus dicitur: Herodes vero impius conviciis laceratur hodie Joannes Præcursor omnium linguis propter regis reprehensi commemorationem honoratur: Herodes autem vesanus ab omnibus Dominum timentibus, adulterii vituperatione dehonestatur; hodie Joannis Præcursoris in disco circumfertur sacra laniena: Heroditas autem adultera æterno opprobrio vel nollens cumulatur; hodie Joannis Præcursoris sanguis propter divinæ legis observantiam funditur, Præcursoris autem adversarius propter contraria facta ignominiose traducitur; hodie Joannes Præcursor propter suam defendendæ justitiæ coram Herode fiduciam occidentur; reges autem terræ, quominus a regnandi consortibus dissocientur eruditi, eum qui se dissociavit contemnunt: hodie, Joannes Præcursor vexillum in terra attolit, atque omnis homo admonetur ut propria uxore contentus, ulterius non procedat; hodie Joannes Præcursor ad inferos descendit, et mortui gaudium propter Christi adventum percipiunt ineffabile: hodie ob Joannem capite propter justitiam minutum cœli lætantur, simulque in terra homines festales hymnos dicunt. Et mihi quidem videtur magnus Domini Præcursor de cœlis nos aspicere, atque ut suos cantores divinis donis remunerari. Hic inter prophetas, stella est matutina discurrens et illuminans: inter apostolos, sol est in mediis solibus præfulgens et supra cæteros radians: inter martyres, veluti cœlum est sideribus variatum miraculorum: inter justos, ceu multis justitiæ ornamentis alte frondescens, Libani cedros excedit. Hic hodie mundo universo gaudium intimat. Nam si multi in nativitate ejus gavisuri erant, juxta divinum effatum [96]; consentaneum sit in ejus quoque consummatione eamdem esse lætitiam, quam nos solemnitate hac celebrare digni fuimus, quotquot sacerdotalis, aut eremitici, aut monachalis, aut etiam laici ordinis sumus, cuncti scilicet

sacra hac commemoratione gaudium afferente : præcipue vero nobis qui sacræ illius ædis contubernales ; cujus propterea intercessionibus validioribus utinam fruamur ! in Christo Jesu Domino nostro. Cui gloria et potestas, cum Patre et sanctissimo vivifico Spiritu, nunc et semper et per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IX.

Laudatio in S. Joannem apostolum et evangelistam.

(Ang. Mai. *loc. cit.* p. 62.)

1. Cum cœlum nobis ad laudationis argumentum propositum sit, quis sermo invenietur, qui encomiorum altitudinem æquare possit ? Quod vero ingenium ad magnitudinem se extollat nobilissimæ laudis ? Fors ipsa duntaxat argumenti aggressione fatiscemus, tanquam ea tentantes quæ nemo assequi possit, ac qui in immensam celsitudinem videamus prosilire. Non hunc autem polum dico, quem stellarum chori vario decore perornant, nec quem sol aurigans reciproco cursu quotidie peragrat ; at neque quem luna cornuta percurrens, diei fulgore noctem collucentem præstat ; cujus miraculi visus magister exsistit, dum in rerum creatarum pulchritudinem penetrat, animumque ad creationis auctorem transmittit : quin potius illud dixerim cœlum, cujus stellæ perpetuo lucentes sunt multarum virtutum turmæ, bonæque actionis splendore fulgentes : et cujus sol evangelica nempe prædicatio, ab orbis terrarum fines pervadens, mille partibus lucidius sole mundum collustrat, tum hunc oculis subjectum, tum illum sola cognitum mente. Non enim lunari lumine opus ei est : quippe cum ne nox quidem excipiat diem, quia splendoribus illustratur qui nunquam occidunt.

2. At scire vultis quisnam hic sit magnifice adeo prædicatus ? Nimirum Joannes est, auditores ; Joannes, inquam, perquam excellenter apostolus ; evangelistarum præstantissimus ; Dei aquila, magna illa pennis aureis prædita ; cœlestis profundi investigator, quem nullus assequi potest : homo qui Cherubinos contemplatione superavit, qui æterni Verbi exsistentiam angelis ipsis nuntiavit, vocalissimus veritatis præco ; mens sublimia spectans ; lingua ignea : os divino sermone instructum ; immensum sapientiæ pelagus : dogmatum imperscrutabilis gurges ; scientiæ conceptaculum maximum fulgur Spiritus mundo relucens ; gratiæ tonitru mundum perstrepens ; sublimis Ecclesiarum columna, Dei firmissimum fundamentum ; humanæ naturæ prædatrix sagena ; piscatoria animarum arundo ad usque cœlum attingens ; serra adversus omnes hæreses, perpetuo motu agitata ; acutus gladius, impietatis zizania dissecans : cœlestis clavis impietatis turmas occludens : divino robore

A τοῦ μνημοσύνου τὸ ἀγαλλίαμα· διαφερόντως δὲ ἡμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ οἴκου (26) θιασώταις· οὗ μετασχοίημεν τῶν πρεσβειῶν ἔτι μάλα ἐκτενέστερον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Θ'.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν τοῦ Χριστοῦ (27).

α'. Οὐρανοῦ προκειμένου ἡμῖν εἰς ὑπόθεσιν ἐγκωμίου, τίς ἄρα ἐξευρεθείη λόγος τῷ ὕψει τῶν ἐγκωμίων συνεπαρθῆναι δυνάμενος ; ποία δὲ διάνοια ὑφάψοι τὸ τοῦ μεγέθους τῆς ὑπερφυοῦς αἰνέσεως ; τάχα ἂν ἀποκάμοιμεν καὶ μόνον τῆς ὑποθέσεως B κατάρξασθαι, ὡς τῶν ἀνεφίκτων ἐφαπτόμενοι, καὶ εἰς ἀπειροπληθὲς ὕψος πηδᾷν δοκιμάζοντες· καὶ μὴν οὐ τόνδε φημὶ τὸν πόλον, ὃν ἀστρῷοι χορεῖαι ἐκπρεπῶς καταποικίλλουσιν, οὐδ' ὅνπερ ἥλιος ἁρματηλατῶν τὸν ἐφήμερον διανύει δίαυλον, οὐδ' οὐ μὴν ὅνπερ σελήνη μηνοειδὴς διαθέουσα ἡμεροφανῆ τὴν νύκτα ἀπεργάζεται· οὗ τοῦ θαύματος καὶ ἡ ὄψις διδάσκαλος, τοῖς τῆς κτίσεως ἐμβαθύνουσα κάλλεσι, καὶ πρὸς τὸν τῆς δημιουργίας αἴτιον τὸν νοῦν ἀναπέμπουσα· ἀλλ' οὐρανὸν ἐκεῖνον λέγοιμι, οὗ ἀστέρες ἀειφανεῖς τῶν ἀρετῶν σύνοδοι πολλῶν, τῷ φάει τῆς εὐπραξίας ἀποστιλβοῦντες, καὶ οὗπερ ἥλιος, τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διάττων πέρατα, μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότερον φρυκτωρεῖ κόσμον ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον. Σεληνιαίου γὰρ φωτὸς οὔπω C δέδεκται, ὅτι μηδὲ νὺξ τὴν περὶ αὐτὸ ἡμέραν οἶδεν διαδέχεσθαι, ἀνεπιδύτως τοῦ φάους μαρμαρύσσοντος.

β'. Καὶ τί οὗτος ὁ μεγαληγορούμενος, μαθεῖν βούλεσθε ; Ἰωάννης, ὦ ἄνδρες, ὁ ὑπερλίαν ἀπόστολος, τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ προφερέστατος, ὁ τοῦ Θεοῦ ἀετὸς, ὁ μέγας, ὁ χρυσοπτέρυξ, ὁ τοῦ οὐρανίου βυθοῦ ἐρευνητὴς ἄφθαστος, ὁ ἐπέκεινα τῶν Χερουβὶμ ἀνανήξας τῇ θεωρίᾳ ἄνθρωπος· ὁ τῆς τοῦ Λόγου ἀνάρχου ὑπάρξεως καὶ ἀγγέλοις ἄγγελος· ὁ μεγαλοφωτότατος τῆς ἀληθείας κήρυξ ὁ νοῦς ὁ ὑψίβλεπτος, ἡ γλῶσσα ἡ πύρινος, τὸ στόμα τὸ θεόφραστον, τῆς σοφίας τὸ ἀπειρονοπέλαγος, τῶν δογμάτων ὁ βυθὸς ὁ ἄφθαστος, τῆς γνώσεως τὸ δοχεῖον τὸ μέγιστον, ἡ κοσμοφανὴς D ἀστραπὴ τοῦ Πνεύματος, ἡ οἰκουμενικὴ βροντὴ τῆς χάριτος, τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ στύλος ὁ ἀκρότατος, ὁ τοῦ Θεοῦ στερεοπαγὴς θεμέλιος, ἡ ἀγρευτικὴ σαγήνη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ ἁλιευτικὸς τῶν ψυχῶν οὐρανομήκης κάλαμος, ὁ κατὰ πασῶν αἱρέσεων πρίων ἀεικίνητος, ἡ τὰ τῆς ἀσεβείας ζιζάνια διατέμνουσα ὀξεῖα μάχαιρα, ἡ τὰ τῆς ἀθεΐας στρατεύματα διατειχίζουσα κλεῖς οὐράνιος, ἡ σφενδονῶσα τοὺς νοητοὺς θῆρας θεοσθενὴς διάνοια, ὁ πελαγίζων πο-

(26) Scilicet Studii monasterium, et sacra ædes titulum S. Joannis Baptistæ gerebant. Confer Studitæ nostri Vitam et Opera ed. Sirmond. p. 18, et 618. Item Cangium *Constantinop. christ*, lib. VI, tit 4, ed. Paris. p. 103. De eodem S. Baptista hymnus quoque ex stitit nostri Theodori. Vit. p. 22.

(27) Græcus hujus orationis textus nunc primum prodit ; interpretatio autem Latina Combefisii est, a nobis tamen non parum, et quidem necessario, variata.

τεμὸς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὰ νάματα, ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρώτατος, ὁ τῷ ὄντως ἐραστῷ λίαν ἀγαπητὸς καὶ ἐπιστήθιος, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου ὡραιόδρομος ἥλιος, ἡ εὔηχος λύρα καὶ σάλπιγξ τοῦ Πνεύματος· καὶ τί δεῖ λέγειν; οὐδ' εἰ μυριοστὸν φαίην κατάλογον δυνηθείην ἂν ἐξιχνεῦσαι τῶν ἐγκωμίων τὴν ἄβυσσον· φέρε δή, φέρε, οὐ τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦτο γὰρ ἤδη ἄπορον, οὐ τῇ ἐμῇ ἀγλωττίᾳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἷς ὑψηγορεῖν δύναμις, ἡττωμένοις τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ὅτι μηδὲ ὕψος οὐρανοῦ μετρητόν· κἂν δοίη τίς συναίρειν τὸν ἔπαινον, βραχέα δέ τινα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν λειμώνων μελισσειδῶς ἄνθη λογήσαντες, καὶ ταῦτα οἷά τινα σίμβλα λογικῶς κηροπλαστήσαντες, καὶ ὡς ἀπαρτήσαντες τῇ ἀποστολικῇ πανηγύρει ὥσπερ τινὶ βασιλίδι, ἐπίκουρον τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λαμβάνοντες, προσενεγκεῖν ἥδιστα θαρσήσομεν.

A animus spiritales bestias velut funda impetens; fluvius Dei sapientiæ latice exundans; virginitatis mundissimum templum; ei, qui revera amabilis est, valde charus, ac supra ejusdem pectus recumbens; magnus Evangelii sol speciose discurrens; sonora Spiritus lyra ac tuba. At quid opus est dicere? Ne si mille quidem titulis auctum catalogum contexam, ejus possim pervestigare laudum abyssum. Age vero, age, non ut universa dicamus (hoc enim inconcessum, nedum mihi qui sermonis ac facundiæ penuria laboro, sed et iis qui altiloquii facultate pollent, quos tantum illud miraculum ingenti sua magnitudine vincit; quando neque altitudo cœli ejusmodi est, ut eam metiaris). Quod si nobis concedatur, partem aliquam laudum conferre, pauca
B quædam ex Evangeliorum pratis in modum apum decerpentes, ac velut in quibusdam alveolis ceras ingeniose fingentes, atque huic solemnitati apostolicæ, tanquam reginæ cuidam, circumponentes, ipsum sermonis auspicem adhibentes, de quo nobis est instituendus sermo; libentissime offerre præsumemus.

γ'. Πατρίδα μὲν εἴ τις ἐπιζητήσοι ἐγκωμίων νόμοις ἐπερειδόμενος, ἀφ' ἧς ὁ ἀπόστολος εἰς φῶς ἐλήλυθεν, οὐ περιφανῆ ταύτην εὑρήσοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ λίαν ἄσημον, τὴν Γαλιλαίαν· κοινοτέρως γάρ· ὅμως κἀνταῦθα περίβλεπτος ὁ ἀπόστολος· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἐξ ἧς οὐδένα προφήτην ἐγηγέρθαι, οὐδ' οὐ μήν τι ἀγαθὸν εἶναι Ἰουδαίοις τε καὶ τῷ ἀληθῶς Ἰσραηλίτῃ ᾤετο, ἐνταῦθα Χριστός, ἡ πηγὴ πάσης ἀγαθότητος, ἐν γαστρὶ Παρθένου τῆς ἀρχιπροφήτιδος συλλαμβάνεται· ὧδε μορφωθεὶς τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει ἐντέθραπται, τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμενος, τῆς πόλεως ἀφ' ἧς τὴν κλῆσιν εἴληφεν· (Ναζωραῖος γὰρ) ὑπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ὡς τῆς κώμης Βηθσαϊδὰ ὑποτελούσης μάλιστα. Ὡς ἀξιάγαστον τὸ ἔδαφος! ὡς μακαριστὴ ἡ πατρίς! τῆς Ἀδαμιαίας πατρίδος αἰδεσιμώτερον διαλάμπουσα, ὡς τὸν ἐξ οὐρανοῦ δεύτερον Ἀδὰμ σὺν τῷ Ἰωάννῃ προικοφορήσασα. Γένος οὐδ' αὐτὸ εὐκαταφρόνητον· πῶς; ὅτι ἀπὸ Ζεβεδαίου καὶ Σαλώμης ὁμαίμονος Χριστοῦ κατὰ σάρκα ὁ εὐφημούμενος. Ὢ πῶς εὐαγῶς ἀμφότερα εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, τὸν υἱὸν τοῦ νυμφῶνος ἀδελφιδοῦν Χριστοῦ ἐξευρεθῆναι ἁρμοδιώτατον! καί γε τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν Ἰωάννης εὐγενέστερος, γένος Θεοῦ χρηματίζεται ἀμφοτέρωθεν. Ὁρᾶτε ἡλίκα ἀνεφάνη τὰ δόξαντα εἶναι φαυλότερα τῇ φιλοπόνῳ ἐργασίᾳ πλεκόμενα; τίς ἡ ἀνατροφή; ἐπιτήδευμα, ἥτις καὶ οἷον ἐπιδεικτέον, εἰ ἄρα κἀντεῦθεν καθ' εἱρμὸν βαίνει ὁ λόγος.

3. Patriam quidem, ex qua apostolus in lucem prodiit, si quis encomiorum legibus nitens, inquirendam dixerit, haud illam admodum illustrem invenerit: quin etiam obscuram valde et ignobilem, nempe Galilæam: communior enim hæc est opinio. At hinc tamen spectabilis exsistit apostolus. Quomodo, aut qua ratione? Quia unde nullus surrexisse propheta, ac nec boni quidem aliquid esse, Judæis pariter ac vero Israelitæ, videbatur, illic Christus totius bonitatis fons in Virginis principis prophetissæ utero conceptus, illicque cum humanam induisset formam parentibus subjectus, educatus est: cum civitas ex qua ille cognomen accepit
C (Nazarenus enim appellatus est) Galilææ provinciæ esset: cui quidem Bethsaidæ pagus subjectus erat. Quam dignum admiratione solum! Quam beata patria! Adami patria venerabilius effulgens, ut quæ secundum e cœlo Adamum cum Joanne protulerit. Genus ne ipsum quidem contemptibile. Quomodo? Nimirum, quod is, quem laudamus, natus sit patre Zebedæo, ac matre Salome, Christi, si carnem spectes, consanguinea. O quam sancte ac præclare ambo concurrerunt, ut thalami filius, Christi consobrinus inveniretur! adeo ut Joannes universis ab ortu solis nobilior exsistat, qui utrimque Dei genus sit. Videtis quanta hæc appareant, quæ videbantur contemptibiliora, studioso opere nunc contexta? Quid ultra? Vitæ studium, quodnam il-
D lud ac quale fuerit ostendendum est; siquidem hinc quoque orationis series procedit.

δ'. Οὐδὲν ἀπορώτερον ὧν ἴσμεν ἐν βίῳ μεθόδων ἁλιευτικῆς τέχνης, οὔτε μὴν τῆς περὶ αὐτὴν ἀνατροφῆς ἀγροικότερον· διότι τῶν μὲν ἄλλων τεχνῶν αἱ προχειρίσεις πρὸς τῷ ἐμπολιτεύεσθαι καὶ πλείονα πορισμὸν τῷ τεχνίτῃ εἰσφέρουσιν, ἄν τε λογικῶς ἄν τε πρακτικῶς εἴποιέν τις· τῆς δέ, πρὸς τῷ ἰδιάζων, καὶ ἡ τῶν ἐδωδίμων σπάνη ἐφάμιλλος, ὡς πληροῦσθαι τὸ τοῦ γράμματος πᾶς, Μόχθος ἀνθρώπου εἰς

4. Inter studiorum ac professionum nota nobis in sæculo genera, piscatoria arte egenum magis: nec quidquam vita piscationi addicta rusticius invenias: nimirum aliarum artium studia, præter vitæ ac conversationis rationem, majus quoque lucrum artifici conferunt, sive quis rationem æstimet, sive actionem: piscatoria autem ars, parem cum solitudine parcimoniam habet, ut impleatur quod scri-

ptum est: *Omnis labor hominis in ore ejus* [98]. Sunt namque pannis obsiti, ac vestibus detritis, squallenti coma, ac adusta facie, nudis pedibus discurrentes, littoribus, ac magis solitariis locis immorantes, modo quidem super petras sedentes, modo imos gurgites, unde prædam exspectant, dispicientes. Quorsum hæc tam diligenter exposui? Nimirum ut ostendam nihil esse dignum vituperatione, tametsi Joannes hanc exercuerit artem. Transi tu spiritalis sensus investigator ad visibilem metaphoræ modum, occurretque scientia generi congruens. David cum prius pastor ovium esset, postmodum a Deo electus est, *pascere Jacob servum suum, et Israel hæreditatem suam* [99]. Mihi quoque Joannem considera, ab irrationalium piscium, ad rationalium capturam magno Verbo vocante, prout Deum decebat, translatum. Non enim electus fuit ut hunc illumve gregem pasceret, aut quibusdam terminis discretas tribus, sed ut orbem universum piscatione caperet. *Venite* enim, inquit, *post me, et faciam vos piscatores hominum* [1]. Tametsi autem communis fuit vocatio: ad eum tamen a nobis reducenda est, de quo hæc est instituta oratio; quod etiam in quibusdam aliis universalioribus vocabulis fiet; non ut præ apostolis aliis theologo jus vindicemus, ex his quæ peculiarius de ipso exponimus; absit: nam neque accensis e communi aliquo lumine facibus, idcirco minor est splendoris ex uno plena participatio.

5. Quandoquidem vero magnus hic apostolus a Deo piscator constitutus est, age videamus eum allegorice, quasi in navicula, in corpusculo suo reficientem, non discissa retia, sed evangelica verricula. Quænam arundo? doctrinæ calamus. Quisnam piscatorius funiculus? theologiæ nexus. Quisnam hamus? tripartita crux. Quænam esca? caro deifera, qua inescatus magnus ille cetus Beliar captus est. Quæris super quam sedeat petram? Firmam mihi fidei considera sedem. O rem mirabilem! Verriculum jacit, non in hunc illumve sinum, sed in sæculi mare universum. Extendit calamum non in modicum aliquod spatium, sed in fines orbis terrarum: immittit funiculum non in gurgitem immensum, sed in ipsam impietatis abyssum. Tu mihi locupletem capturam considera ex singularibus pariter ac promiscuis collectam; crassos dico de populo ac gregales; moribus scilicet atque affectionibus varios, ex minoribus majoribusque, ætate nimirum ac dignitate: alios quidem pravis exasperatos doctrinis, tanquam e petris sub undis latentibus, ab impietate capit; alios mentis simplicitate interceptos tanquam per mare cursitantes, verriculo includit: et quidem haud neci tradens, sed vivificans, non in salsis peccati aquis continens, sed in dulcibus baptismi fluentis vivere faciens: quin neque corruptibili pecunia acquirens, sed adoptionis chirographo a diaboli servitute eximens, cum antea capti tenerentur ad hujus arbitrium. O rem mirabilem! Quis a sæculo capturam ejus-

τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ γάρ εἰσι ῥακοδοτοῦντες καὶ ἐρικνωμένοι, αὐχμηροὶ τὴν κόμην καὶ ὀψίκαυστοι, γυμνοποδοῦντες ὁμοῦ καὶ ἀναθέοντες, ἀκταῖς τε καὶ ἐρημικωτέροις τόποις ἐνδιατρίβοντες· πῇ μὲν πέτραις ὑπερκαθεζόμενοι, πῇ δὲ βυθοὺς διορῶντες, κἀντεῦθεν τὴν ἄγραν ἀνέχοντες. Τίνος οὖν εἵνεκεν περιεργότερον ὑπεῖπον ταῦτα; ὅτι εἰ καὶ ταύτην τὴν τέχνην μέτεισιν ὁ Ἰωάννης, οὐ νεμεσητόν. Μετάβηθι ἐπὶ τὸν τῆς μεταφορᾶς τρόπον θεωρητὸν, καὶ εὑρήσεις συμβαίνουσαν τῷ γένει τὴν ἐπιστήμην. Δαβὶδ ποιμὴν πρότερον προβάτων, εἶτα ὑπὸ Θεοῦ ποιμαίνων τὸν δοῦλον αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Σκέψαι μοι καὶ Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἀλόγου εἰς λογικὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λόγου μετενηνεγμένον θεοπρεπῶς ἁλείαν· οὐ γὰρ ποιμαίνειν τήνδε ἢ τήνδε καί τισιν ὁρίοις διειλημμένας φυλὰς, ἀλλὰ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἁλιεύειν ἅπασαν· Δεῦτε γὰρ, φησὶν, ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· εἰ δὲ ὅτι κατὰ κοινοῦ ἡ κλῆσις, ἀλλ' ἡμῖν τε ἀκτέον ταύτην ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος· ὥσπερ καὶ ἐπί τισιν ἄλλαις γενικωτέραις φωναῖς, οὐ πλεονεκτοῦσι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους τῷ θεολόγῳ τὰς δὲ διὰ τῆς μερικωτέρας ἀναλήψεως, ἄπαγε· ὅτι μηδὲ πλεονεξία τοῖς ἀπὸ κοινοῦ φωτὸς ἀναφθεῖσι λαμπτῆρσιν, ἡ ὑφ' ἑνὸς ὁλικὴ τῆς λαμπρότητος μέθεξις.

ε'. Ἐπεὶ δὲ κατέστη ὑπὸ Θεοῦ ἁλιεὺς ὁ μέγας ἀπόστολος, δεῦρο ἴδωμεν αὐτὸν ἀλληγορικῶς ὡς ἐν πλοίῳ ἐν τῷδε τῷ σαρκίῳ καταρτίζοντα οὐ διεῤῥωγότα δίκτυα, ἀλλὰ τὰ εὐαγγελικὰ ἀπαρτίζοντα ἀμφίβληστρα· τίς ὁ κάλαμος; ὁ δογμάτων δόναξ· τίς ἡ ὁρμιά; ἡ πλοκὴ τῆς θεολογίας· τί τὸ ἄγκιστρον; ὁ τρίμερος σταυρός· τί τὸ δέλεαρ; ἡ θεοφόρος σὰρξ, ἐν ᾗ δελεασθεὶς ἐχειρώθη τὸ μέγα κῆτος ὁ Βελίαρ. Ζητεῖς ἐν ὑπερκαθίζεται πέτρᾳ; νόει μοι τὴν στερεὰν ἕδραν τῆς πίστεως. Ὢ τοῦ θαύματος! ῥίπτει τὸ ἀμφίβληστρον οὐκ εἰς τόνδε τὸν κόλπον καὶ τόνδε, ἀλλ' εἰς τοῦ βίου τὴν θάλασσαν· ἐκτείνει τὸν κάλαμον οὐκ εἰς μικρόν που διάμετρον, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα· ἐνίεισιν τὴν ὁρμιὰν οὐκ εἰς βάθος ἐπιμετρούμενον, ἀλλ' ἐπ' αὐτὴν τῆς ἀσεβείας τὴν ἄβυσσον. Θέα μοι τὴν ἄγραν πλούσιον ἐκ μοναδικῶν τε καὶ μιγαδικῶν συνηθροισμένθν, τοὺς ἁδροὺς φημι τοῦ λαοῦ κὰὶ ἀγελαίους, πολυειδῆ τε καὶ ποικίλον, ἔθεσι λέγω καὶ πάθεσιν, ἐκ μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἡλικίαις δηλαδὴ καὶ τάξεσιν· οὓς μὲν τετραχυνομένους δόγματι μοχθηριῶν, ὡς ἐξ ὑφάλων τῆς ἀθεΐας πετρῶν λαμβάνων· οὓς δὲ λεληϊσμένους ἀφελότητι διανοίας οἷα πελαγοδρομοῦντας σαγηνεύων· καὶ ταῦτα οὐ θανατῶν, ἀλλὰ καὶ ζωογονῶν, οὐκ ἐν ἁλμυροῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας συνέχων, ἀλλ' ἐν γλυκέσι νάμασι τοῦ βαπτίσματος ἐνδιαιτῶν· οὐδ' οὐ μὴν ἀργυρίοις φθαρτοῖς ἐπεμπολῶν, ἀλλ' ὑπογραφῇ υἱοθεσίας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἐλευθερῶν, προεζωγρημένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Ὢ τοῦ δράματος! τίς ἠκουτίσθη τοιοῦτον θήραμα ἐξ

[98] Eccle. vi, 7. [99] Psal. LXXVII, 91. [1] Matth. iv, 19.

αἰῶνος; τίς ἔγνω τηλικοῦτον μεγαλέμπορον ἁλιέα; A ὅτι μὴ ἑκατοντάδας μόνον καὶ χιλιάδας, ἀλλὰ γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἃ μαθητεύειν ἐπιστεύθη προσάγοντα τῷ πρωθαλιεῖ Δεσπότῃ Χριστῷ· οὐκ ἄρα εἰκότως προὔλεγον μὴ οἷόν τέ με ἐφικνεῖσθαι τῆς ὑποθέσεως, κἂν ἄκρῳ οἱονεὶ δακτύλῳ;

modi audiit? Quis talem, copiosaque adeo instructum merce piscatorem agnovit? Quandoquidem non centenos, vel millenos tantum, sed universas gentes, quarum docendarum cridentum munus accepit, ad Christum Dominum ac principem piscatorum adducit. Nonne igitur jure meritoque ante dicebam, majus hoc argumentum esse quam pro mea facultate, vel si extremo veluti digito attingere velim?

ϛ'. Σκέψαι μοι καὶ τἄλλα εἱρμολογίᾳ ἀρίστῃ ἀλληγορούμενα. Ὑμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου[2]· τὸ φῶς ἐλαστικὸν σκότους, ὀφθαλμῶν ὄψις, σωμάτων ἀνακαίνωσις, ἐφετὸν, ἀγαστόν. Τί οὖν Ἀπόστολος; οὐ μειοῖ σκότος ἀντικείμενον; οὐχ ὀμματοῖ τυφλοὺς ἀμφοτέρωθεν; οὐχ ῥῶσιν παρέχει σώμασιν; οὐ διὰ ταῦτα στερκτὸς καὶ θαυμαστός; τοῦτο ἦν ἄρα ὃ B Χριστὸς παρεγγυᾶτο· Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. Ἐννόει μοι τὰ μυρία γένη τῶν νοσημάτων, καὶ ὄψῃ τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν θαυμάτων τῶν ἐξ ἑκασταχοῦ βοτρυδὸν ἀγεληδὸν πρὸς τὸ ἄμισθόν τε καὶ ἄλυπον ἰατρεῖον τῆς σωτηρίας συῤῥεόντων, ὅτι μηδὲ τομαῖς τε καὶ καύσεσιν ἤ τισι φαρμακοποσίαις ἡ τῶν ἀλγεινῶν φυγαδεία, πίστει δὲ μόνῃ καὶ λόγου μάστιγι. Ὢ τῆς μεγαλοδωρεᾶς! ἄρτι τυφλὸς, βλέπει τὸ φῶς, ἐξαπίνης τὸ ἀεινεφὲς ἀποθέμενος, καὶ χαίρει ὁρῶν τὰ ὑπ' οὐρανὸν κάλλη τε καὶ θεάματα· ἄρτι χωλὸς, παραχρῆμα στερεοποδεῖ, καὶ γήθει ἁλλόμενος ὡς ἔλαφος· ἄρτι μὲν μογιλάλος, τῶν δεσμῶν τῆς γλώσσης λυθεὶς ὀρθολεκτεῖ εὐχαριστήρια· ἄρτι δὲ ξηρόχειρ, ὑγιασθεὶς C ἄμφω τὼ χεῖρε πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην ᾄδει εὐκτήρια· ἄρτι μὲν ὑδεριῶν, κενοῦται τοῦ πάθους ὡς τάχιστα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑγίειαν ἄνεισιν· ἄρτι δὲ λεπρὸς ἀποσύρεται τῆς λώβης, καὶ βλέπων τὴν ἑαυτοῦ νεουργηθεῖσαν σάρκα ἀγάλλεται· ἄρτι μὲν παράλυτος, ἀρτιασθεὶς ἐπωμάδιον φέρει τὸ κλινίδιον· ἄρτι δὲ δαιμονῶν, τοῦ πνεύματος καθαρθεὶς, σωφρόνως δοξάζει τὸν Κύριον· ἄρτι μὲν ἡμιθανὴς ἀσθμαίνων, ἐξόδια ἀναθρώσκεν τάχιστα· ἄρτι δὲ νεκρὸς, ἐκ φθορᾶς ἀνέθορε τὰ ἐν ᾅδου λογοθετῶν τοῖς ὑπὲρ γῆν καὶ ζωάρχῃν Θεὸν ἀνθομολογούμενος· ἄρτι μὲν ἑτερόφθαλμος, ὀρθοβλεπτεῖ, καὶ μονόμματος διδυμομματεῖ, καὶ ἄθριξ καρηκομεῖ· ἄρτι δὲ κυρτὸς, ὀρθοῦται, καὶ κωφὸς ὠτακουστεῖ, καὶ πυρετῶν ἔῤῥωται, καὶ ῥιγῶν εὐκρατεῖ· ἄρτι στεῖρα παιδοποιεῖ, καὶ D αἱμοῤῥοοῦσα εὐπαθεῖ, καὶ δυστοκοῦσα, εὐτοκεῖ, καὶ καρκινόσαρξ εὐσωμ[ατ]εῖ, καὶ πᾶν κολόβωμα φυσικὸν ἀρτιάζεται, καὶ πᾶσα μαλακία ὑποχωρεῖ καὶ πᾶν ψυχικὸν πάθος ἐξωστατεῖ. Ἐῶ λέγειν τὰς ἐν ἀλόγοις ζώοις θαυματουργίας, τάς τε τῶν στοιχείων ἄρσεις καὶ μεταθέσεις, ἧς τινος οὖν ἄλλης φύσεως παραδοξοποιίαν· ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, Ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσει ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἂν εἴπῃ. Ὅρα μοι λοιπὸν καὶ ὄρος εἰς ὑγρὸν μεταιρόμενον τυχὸν, καὶ αὖ πά-

6. Mihi quoque alia expende egregiam per allegoriam seriatim exposita. *Vos estis lux mundi* [2]. Lux, tenebrarum expultrix, oculorum illuminatio, corporum refocillatio: desiderabilis omnino res et admirabilis! Quid ergo Apostolus? Nonne tenebras adversarias minuit? Nonne utrimque cæcis visum restituit? Nonne robur corporibus tribuit? Nonne ob hæc amore dignus et admiratione? Hoc utique Christus mandabat: *Infirmos curate, leprosos mundate, dæmones ejicite; gratis accepistis, gratis date* [3]. Considera mihi innumerabilia morborum genere, occurretque infinita miraculorum copia in hominibus patratorum, qui conferta multitudine ad gratuitum nihilque molestiæ facientem salutis medicum confluunt; quia nimirum non ferro ac igne, aut potionibus quibusdam medicis morbos abigit, sed sola fide ac sermonis flagello. O doni magnificentiam! Nunc cæcus derepente lumen videt, cum nubem impositam oculis semper habuisset, gaudetque sublunaria hæc decora ac spectacula aspiciens. Nuper claudus, solidatis plantis firmum recipit gressum, gestitque saliens ut cervus. Modo blæsus, linguæ vinculis solutis, expedito sermone gratiarum actionis laudes pangit. Modo aridam manum habens, sanus effectus, manus ambas tendens ad Dominum in cœlis exsistentem, preces canit. Modo hydropicus, quam citissime morbo vacuatur, et ad pristinam sanitatem redit. Modo leprosus, plaga sua eripitur, vidensque carnem suam renovatam, exsultat. Modo paralyticus, artubus instauratis lectulum in humeros tollit. Modo dæmoniacus, a spiritu mundatus, sobria ac sana mente Dominum laudat. Modo semimortuus et suprema verba jam dicens, confestim revaluit. Modo mortuus, a corruptione velox resurgit, eorum rationem quæ sunt in inferno reddens hominibus in terra constitutis, ac vitæ auctori Deo vicissim confitens. Modo altero læsus oculo, recte videt; unumque oculum a natura sortitus, duobus oculis intuetur: glaber, comam nutrit. Modo incurvus erigitur, surdoque aperiuntur aures; febris ardore æstuans bene valet; contrario item frigore algens temperationem humorum recipit. Modo sterilis, prolem suscipit: fluensque sanguine, valetudinem obtinet, atque ad partum difficilis, expedita redditur; hæmorrhoissa sanatur; cancromate laborans, corpus integrum recuperat; quodlibet naturæ detrimentum sarcitur, ac omnes languores recedunt; animæ item morbi omnes pelluntur. Mitto dicere,

[2] Matth. v, 14, [3] Matth. x, 8.

quæ erga brutos animantes miracula patrata sunt: elementorum item de suo statu commotiones ac translationes, et alterius cujusvis naturæ miraculum. Nonne enim illud veritate nititur, quod a Domino dictum est: *Quisquis dixerit monti huic: Tollere, et mittere in mare, et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quod dixerit fiat, fiet ei quodcunque dixerit*[3*]. Jam mihi et montem forte videas in aquas translatum, vicissimque exsiccatos imos gurgites, atque in campum herbiferum mutatos: quin et aquam repente ac fundo scaturientem, scissamque petram, et hominem Christo plenum assectantem[4]: ac si quid aliud discipulis ad fidem trahendis idoneum justa exigebat necessitas; cum nihil sit, quod divina gratia præstare non possit.

λιν βυθὸν ξηραινόμενον καὶ εἰς χλοηφόρον πεδίον μετατιθέμενον· καὶ . . . ριγὲς ὕδωρ ἀθρόως ἐκ πυθμῶν πηγάζον, πέτραν τε σχιζομένην καὶ τὸν χριστοφόρον ἀποπέμπουσαν· καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ χρείαν τῶν εἰς πίστιν ἑλκόντων τοὺς μαθητιῶντας, οὐδὲν ἀδυνατούσης τῆς θείας χάριτος.

7. At ne singulis plus æquo immorans, auditoribus tædium creem, ad aliud etiam transeo. *Vos estis sal terræ*[5]. Hic quoque metaphora ab illis sumpta est, quæ ad usum necessarium veniunt: quemadmodum etiam alio loco: *Habete in vobis sal*[6]. Hoc autem quid aliud quam charitatis sit? quæ etiam est plenitudo legis, ut sacer apostolus Paulus docet[7]. Sicut enim absque sale panis non manducabitur, ut nec fere quisquam alius cibus, sic liquet absque dilectione nihil præstitum iri eorum quæ Deo accepta sunt. Talem se nobis exhibuit apostolus, adamantino animo præditus, atque in certaminibus pietatis causa susceptis insuperabilis, neque prosperis mutatus neque adversis, id est infatuatus. Videsis: persecutiones patiebatur, nec ab eorum qui persequebantur amore recedebat; ducebatur ad reges et præsides, nec quidquam de animosa confessione remittebat: virgis cædebatur, ac verberantibus sese medicum præbebat: conviciis appetebatur, et ludibrio habebatur, illusoribusque gloriam curabat; magistrum imitatus, qui etiam dum pateretur, crucifixoribus veniam a Patre precabatur. Prætendebant illi gladium, ipse objiciebat doctrinam: illi ignem minabantur, ipse charitatem augebat: illi minas, ipse preces: illi afflictionem, iste salutis eorum qui affligebant, sitim præ se ferebat: molestiis delectabatur: angustiis dilatabatur. Quin adeo, ne a prosperitatibus quidem ei tentatio defuit: sequebatur enim signa edita ac prodigia non vulgaris honor ac commendatio. At neque adversis refriguit charitas, neque laudibus emollita est, sed idem in omnibus perstitit, ad cujusque modum varius atque conditus, juxta mannæ gustum. O rem mirabilem! Nam hæc quoque addenda sunt. Missus tanquam ovis in medios lupos a pastorum principe Christo, nec ipse in lupum mutatus est, luposque in agnos convertit. Cum morderetur, animorum morsibus medebatur, vulneribus acceptis curationes rependens: illitteratus etiam sæculi sapientes ad religionis dogmata convertebat: inermis, hostes quoque Dei militiæ ascribebat adversus diabolum. O quantam hæc habebant difficultatem! addiderim etiam quantam gratiam! Tale sane est divinum sal. Serpentis astutia, ac columbæ simplicitas quanta fuerit, jam ex proxime dictis palam factum

ζ'. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐνδιατρίβων τοῖς κατὰ μέρος διακορὴς γίνοιμι τοῖς ἀκούουσιν, ἐπ' ἄλλο δὴ καὶ τρέψομαι. Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἴληπται κἀνταῦθα ἡ μεταφορά· ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, Ἔχετε ἅλας ἐν ἑαυτοῖς· τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἢ ἀγάπη ἂν εἴη, ἥτις καὶ νόμου πλήρωμα, ὥς φησι Παῦλος ὁ ἱερὸς ἀπόστολος; Ὡ οὖν οὔτε ἄρτος βρωθήσεται ἄνευ ἁλὸς, ὅτι μηδέ τι σχεδὸν τῶν ἐδωδίμων· οὕτω δῆλον ὅτι καὶ ἀγάπης δίχα οὐδὲν τῶν θεοφιλῶν ἐξεργασθήσεται· τοιοῦτον ἡμῖν ἑαυτὸν παρίστησιν ὁ Ἀπόστολος ἀδαμαντίνην ἔχων οἱονεὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶσι· καὶ μηδοποτέρῳ διὰ τῶν δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν μεταβαλλόμενος ἤγουν μωραινόμενος· σκόπει· ἐδεδίωκτο, καὶ τῶν διωκόντων τοῦ πόθου οὐκ ἀφίστατο· ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἤγετο, καὶ τῆς εὐθάρσου ὁμολογίας οὐκ ἐλλέλειπτο· ἐμαστίζετο, καὶ τοῖς κολασταῖς ἰητὴρ ἐγνωρίζετο, ὠνειδίζετο, προὐπηλακίζετο, καὶ τοῖς ὑβρισταῖς δόξαν ἐπραγμάτευε· μιμούμενος τὸν διδάσκαλον ὃς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους τοῖς σταυρωταῖς τὴν ἄφεσιν ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ Πατρός· ῥομφαίαν δ' ἐκεῖνοι προὔτεινον, αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν προὐβάλλετο· πῦρ ἠπείλουν ἐκεῖνοι, ὁ δὲ τὸν πόθον ηὖξει· αὐτοὶ τὰς ἀπειλὰς, καὶ οὗτος τὴν προσευχήν· τὸν θλιμμὸν ἐκεῖνοι, καὶ οὗτος τὸ διψῆν τὴν σωτηρίαν· τῶν ἀλγεινῶν τερπόμενος, τοῖς ὑποπιεσμοῖς εὐρυνόμενος. Καὶ μὴν κἀκ τῶν δεξιῶν ἡ πεῖρα· εἵπετο γὰρ δήπουθεν τοῖς σημείοις τε καὶ τέρασιν οὐχ ἡ τυχοῦσα τιμή τε καὶ ἀφοσίωσις· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖθεν καὶ ἀπέψυκτο τῆς ἀγάπης, οὔτε ἐντεῦθεν ἐχαυνοῦτο τοῖς ἐπαίνοις· ὁ αὐτὸς δὲ ἐν ἅπασι πρὸς τὴν ἑκάστου ἰδιοτροπίαν ἀεὶ ποικιλλόμενος καὶ παραρτυόμενος κατὰ τὴν τοῦ μάννα διάγευσιν! Ὢ τοῦ θαύματος! προσθετέον γὰρ καὶ ταῦτα· ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων ὑπὸ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ἀποσταλεὶς, οὔτε αὐτὸς ἐλελύκωτο, καὶ τοὺς λύκους εἰς ἄρνας μετέπλαττεν· δακνόμενος, ἰᾶτο τὰ τῶν ψυχῶν δήγματα τραύμασι θεραπείας ἀμείβων· ἀγράμματος καὶ τοὺς τοῦ κόσμου σοφοὺς μετεστοιχειοῦτο εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα· ἄοπλος, καὶ τοὺς πολεμίους Θεῷ ἀντεστρατολογεῖτο κατὰ τοῦ διαβόλου. Ὢ πόσης ταῦτα δυσχερείας! προσθείην δ' ἂν καὶ χάριτος· τοιοῦτον δὴ τὸ θεῖον ἅλας· τό τε πανοῦργον τοῦ ὄφεως, καὶ τὸ τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον ὅσον ἐκ τῶν προσεχῶς εἰρημένων, ὁ λόγος ὑπειλη-

[3*] Marc. XI, 23. [4] I Cor. X, 4. [5] Matth. V, 13. [6] Matth, IX, 49. [7] Rom. XIII, 10.

φεν· καὶ τὰ πλείω πάρεισι τοῖς εἰδόσι, φειδοῖ τοῦ μακρηγορήματος· ἀλλ' ἐπὶ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου ἰτέον.

η'. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὄνομα Βοανέργες, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς· τὴν βροντὴν φασί τινες γέννημα εἶναι ἀνεμιαίου πνεύματος, ὃ συλληφθὲν ἐν νέφεσι καὶ οὐκ ἔχων ὅπου ῥαγείη διέξοδον, τῇ μὲν θλίψει τὴν ἀστραπὴν, τῇ δὲ ῥήξει τὴν βροντὴν ἀπεργάζεται· ἐκ δὲ βροντῆς βροντὴν κυΐσκεσθαι εἰπών τις, οὐκ ἔξω βάλλει τὸν λόγον τοῦ δέοντος· εἴπερ οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα. τί οὖν ἐντεῦθεν; ὅτι κατὰ τὸ Πνεύματος ἁγίου εἶναι ἀπήχημα, υἱὸς βροντῆς ὠνόμασται ὁ Ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἱονεὶ ἐκραγεὶς τῆς θείας χάριτος. Εἴδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἐν κεφαλαίῳ οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος B τὴν δύναμιν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Ὢ τῆς μεγαλοφωνοτάτης θεηγορίας! οὐχ οὕτω βροντῆς πατάγῳ τεθήπασιν ἄνθρωποι, ὡς τὴν Ἰωάννου θεολογίαν σὺν τοῖς ἐπιγείοις ἐξεπλάγησαν καὶ τὰ οὐράνια, εἴπερ κἀκείνων παρὰ Ἰωάννου ἡ μαθητεία. Ἵνα γὰρ, φησὶ, γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ· ὡς μὲν οὖν τὰ ἐν αἰσθήσει συγγράφων, ἀρχὴν ἁπάντων τῶν ποιημάτων τὸν οὐρανὸν προὔθηκεν εἰπών· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν ἀφθαλμὸν πρῶτον ὄντα τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων, ὑπερταθῆναί που περαιτέρω τοῦ οὐρανίου ὕψους· διὸ καταλλήλως τῇ αἰσθήσει καὶ τὸ ποίημα προτέτακται, τῶν ἄλλων ταῖς ἄλλαις δευτερευόντων· ὁ δὲ ἅτε ὑπὲρ αἴσθησιν τὴν ἐξηγο- C ρίαν ποιούμενος, οὐκ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁμοῦ πάντων τῶν ὑπερουρανίων νοῶν ποιητὴν, ἀρχὴν εἴληφεν, εἰπών· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.

A est; pluraque apud gnaros dicere omittimus, vitandæ causa prolixitatis. Verum ad sermonis colophonem veniendum est.

8. *Et imposuit illis nomina Boanerges, quod est filii tonitrui* [8]. Sunt qui dicant fieri tonitruum ex aereo spiritu, qui nimirum inclusus in nubibus, nec inveniens qua parte exeat, collisione quidem, fulgur, ruptione autem, tonitruum efficiat. Quod si quis tonitruum tonitruo progigni dicat, nihil a probabilitate alienum dixerit: siquidem quale est gignens, tale et quod gignitur. Quid ergo inde? Nimirum tanquam Spiritus sancti resonantia appellatus est apostolus tonitrui filius, divino nobis splendore in modum fulgetri elucens, atque instar tonitrui mugiens, velutque ex nubibus e divina quasi charitate erumpens. Videamus autem, si libet, quasi summatim quantæ hæ sint tonitrui voces, ut eo majori admiratione illius potentiam admiremur, qui indidit nomen. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* [9]. O divinæ prædicationis clarissimam vocem! Non sic homines tonitrui fragore obstupescunt, uti Joannis theologiam, cum terræ colonis etiam cœlestes virtutes obstupuerunt quando et illæ Joannis discipulæ quodammodo sunt. *Ut* enim, inquit, *innotescat principalibus et potestatibus in cœlestibus per ecclesiam sapientia multiformis Dei* [10]. Et Moyses quidem, cum rerum sensui subjectarum historiam conscriberet, creaturarum omnium principium, cœlum posuit, dicens: *In principio creavit Deus cœlum et terram* [11]. Non enim fieri poterat ut oculus, qui inter sensus primatum tenet, cœli altitudinem superaret. Quocirca pro sensus ratione etiam creatura prior est, cum aliæ aliis posteriores sint. At Joannes, tanquam ea enarrans quæ sensum superant; non cœlum et terram, sed cœli ac terræ omniumque cœlestium mentium creatorem, *Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat* principium assumpsit; dicens: *In principio erat Verbum* [12].

θ'. Εἶδες εἰς ποῖον ὕψος ἄπειρον ἦρε τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ; ὥσπερ τι νοητὸν στερέωμα καταπηξάμενος ἡμῶν ἐν διανοίᾳ τὸ τριταῖον Ἦν· ἵνα μέχρι τοῦδε ὥσπερ τι ἔξαλμα φωτὸς προϊὼν ὁ νοῦς, πρῶτος ὢν καὶ οὗτος τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, μὴ ἔχοι φύσιν ἀρθῆναί που ἐπέκεινα, κἂν κενεμβατεῖν δόξοιεν ἐκ πολυπραγμοσύνης ὀνενδέκτου· ἀλλ' οἷον ἐπαναπαυ- D σάμενος τῆς ἐφέσεως παλινδρομῇ πρὸς τὰ κατόπιν καὶ ὑπὸ κτίσιν, οἷς καὶ συγγενῶς ἔχοι, ὁρῶν τὰ δημιουργήματα καὶ δοξάζων τὸν ἀριστοτέχνην, ἕνα τε ὄντα ἄναρχον Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, τὸν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐπιστατοῦντα· τίνα ταῦτα; Σεραφίμ, Χερουβὶμ, Θρόνους, Δυνάμεις, Ἐξουσίας, Κυριότητας, Ἀρχὰς, Ἀρχαγγέλους, Ἀγγέλους· εἶτα τὰ κατ' αἴσθησιν, οὐρανὸν ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, ἀέρα, γῆν, θάλασσαν, ζῶα χερσαῖα, ἐνάλια, ἐναέρια, φυτὰ, βοτὰ, πᾶσαν συλλήβδην φύσιν ἔμψυχόν τε

9. Vidisti in quantam altitudinem extulit mentis oculum? intellectuale veluti firmamentum menti nostræ infigens trinum illud *Erat;* ut eo usque, salientis instar lucis, mens progressa (namque hæc est facultatum animæ prima) nolit deinceps ulterius subvehi, ne per aerem curiositate inutili videatur discurrere: sed quasi cursum inhibens retrocedat ad res creatas, quibus necessitudine homo devinctus est, intuens in eas, optimumque artificem laudibus celebrans, unum Deum æternum in tribus subsistentem personis, rebusque universis præsidentem. Quænam vero hæc? Seraphim, Cherubim, Throni, Virtutes, Potestates, Dominationes, Principatus, Archangeli, Angeli: tum res sensui subjectæ, cœlum, sol, luna, stellæ, aer; terra, mare, animalia terrestria, marina, aerea, plantæ, herbæ, universa denique, ut summatim

[8] Marc III, 17. [9] Joan. I, 1, 2. [10] Ephes. III, 10. [11] Gen. I, 1. [12] Joan. I, 1.

dicam, natura, tum anima prædita, tum expers animæ. Omnia enim hæc, ac si quid aliud uterque mundus innominabile habent, illis verbis: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* [12], comprehendi declaravit. Quid enim pluribus superfluum esse oportet, cum divino Spiritu afflati viri theologiam omnem ad verbum divinitus sint interpretati, a quibus nos quoque catellorum instar habuimus, quas velut sermonis micas inferremus. O theologia quæ tonitruo exaudibilior cœlesti doctrina insonuit! O locutio, quæ velocius fulgetro universa pervasit! *Mirabilis facta est scientia tua ex me* [13]; dicat aliquis ad Joannem quasi Deo similem, qui terræ latitudinem complexus est prædicatione; qui animi cogitationibus in abyssi sapientiæ vestigiis ambulavit; per quem portæ inferorum divinæ vocis plenitudine destructæ sunt, exortusque est orthodoxiæ sol: per quem mundi sapientia infatuata est, orbisque fines impleti sunt sapientia: oratoribus ac sophistis, proculcatis, Joannis autem dominante theologia. Verumtamen nescio quid ego dignum celsa adeo Apostoli magnitudine dicam, nisi potius iis cedam qui sacras ejus laudes divino ante me ore celebrarunt.

10 At vero quid illud significat? *Jesus ergo cum vidisset matrem et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus, Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus ille in sua* [14], Alioque rursus capite: *Qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est qui tradit te* [15]? Sunt hæc peculiarius attributa Theologo velut dotalia quædam regia munera; ut inquam, præ discipulis reliquis, ac privilegio a Jesu dilectus fuerit; utque super purissimum recubuerit pectus; ac demum ut Dei Genitricis filius sit appellatus. Quam tria hæc tremenda! ut alterum alteri præcellat, ac quoque eorum velut singulariter eximium mei animi sensum in stuporem agat. Andreas primus inter discipulos vocatus; nec dum tamen se Jesu dilectum appellavit sicut iste. Petrus apostolorum princeps; atqui nec ipse appellationem ejusmodi consecutus est. Deitas ab affectionibus immunis est. Christus ex æquo universis dilectionis radium immitit. Præterea: siquidem Petrus plus omnibus amat, ut ipse interrogatus confessus est [16], Christusque confessionem confirmavit, trina illa interrogatione ac responsione; ejusque confessionis præmio, munus alios pascendi accepit; plus fortasse etiam debuit redamari; reflexo munere ac reciproco. Existimo autem virginitatis excellentiam in causa fuisse. Cur? Quia nimirum, tametsi lucis radius æquis portionibus in illa specula incidebat (nam omnes apostoli puri erant, ut ait Scriptura [17]); ob virginitatis tamen

A καὶ ἄψυχον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν τοῖς ἄμφω κόσμοις ἀκατονόμαστον, διὰ τοῦ εἰπεῖν, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν, συνεκδοχικῶς παρεδήλωσεν· τί γὰρ δεῖ πλέον περιττοεπεῖν τοῖς θεοφόροις κατὰ λέξιν πάσης τῆς θεολογίας ἐνθεαστικώτατα ἐξητασμένοις, παρ' ὧν καὶ ἡμῖν τοῖς κυνιδίοις οἱονεὶ ψιχιώδης συνεισφορὰ τοῦ λόγου; Ὢ θεολογίας γεγωνότερον βροντῆς ἠχησάσης τὰ οὐράνια δόγματα! ὢ περιφράσεως γοργότερον ἀστραπῆς ἐπελθούσης τοῖς σύμπασιν. Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ! καὶ πρὸς Ἰωάννην ὡς θεοείκελον λεγέτω πᾶς τις, τὸν περιλαβόντα τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανὸν τοῖς κηρύγμασι, τὸν ἐν ἴχνεσιν ἀβύσσου σοφίας περιπατήσαντα τοῖς ἐνθυμήμασιν· δι' οὗ πύλαι ᾅδου κα-
B τήργηνται Θεοῦ φωνῆς πληρώματι, καὶ ὀρθοδοξίας ἀνέτειλεν ἥλιος· δι' οὗ ἡ τοῦ κόσμου σοφία μεμώρανται, καὶ θεοσοφίας ἐμπέπλησαι τὰ πέρατα· ῥητόρων καὶ σοφιστῶν καταποθέντων, Ἰωάννου δὲ τῆς θεολογίας βασιλευσάσης. καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι λέξεων εἴποιμι ἐπάξιον τῆς ὑπερηρμένης ἀποστολικῆς μεγαλειότητος, ἢ τὸ παραχωρῆσαι τοῖς προευφημήσασιν αὐτὸν θείοις στόμασιν τὸν ἱερὸν ἔπαινον.

ι'. Ἀλλὰ τί ἔτι; Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας παρέλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος εἰς τὰ ἴδια· καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν· Ὃς καὶ ἀνέπε-
C σεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; Ταῦτα ἀποκληρωτικὰ ὥσπερ τινὰ ἕδνα βασίλεια τῷ θεολόγῳ, φημὶ δὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν παρὰ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς ὑπὸ Ἰησοῦ ἀγαπᾶσθαι· ἥ τε ἐπὶ τοῦ ἀκηράτου στήθους ἐπίπτωσις· πρὸς τῷ καὶ υἱὸν εἰρῆσθαι τῆς Θεομήτορος· ὡς φοβερὰ τὰ τρία, θάτερον θατέρου ὑπεραιρόμενον, καὶ ἕκαστον ἰλιγγᾶ μοι φέρον νοήματος ὡς ἐξαισιώμενον· Ἀνδρέας ἐν μαθηταῖς πρωτόκλητος, ἀλλ' οὔπω ἀγαπητὸν Ἰησοῦ ἑαυτὸν ὠνόμακεν ὡς οὗτος· Πέτρος πρωτόθρονος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς τῆς τοιαύτης προσηγορίας τετύχηκεν. Τὸ θεῖον ἀπαθές· χριστὸς ἐξ ἴσου ἅπασι τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτῖνα ἀφίησιν· ἄλλως τε εἰ Πέτρος πλεῖον ἀγαπᾷ ἁπάντων ὡς ἐρωτηθεὶς ὡμολόγησεν, καὶ τὴν
D ὁμολογίαν Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, διὰ τῆς τρισσῆς πεύσεώς τε καὶ ἀποκρίσεως, ἧς προῖκα καὶ τὸ τοὺς ἄλλους ποιμαίνειν εἴληφεν, καὶ ἀνταγαπᾶσθαι τυχὸν πλεῖον ὤφειλεν, καμπύλον τὸ λῆμμα· καὶ μοι δοκεῖ τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα εἶναι αἴτιον· πως; ὅτι εἰ καὶ ἐπ' ἴσης τοῦ φωτὸς ἡ βολὶς τοῖς κατόπτροις, ἐπείπερ πάντες καθαροὶ, ὡς ὁ Λόγος, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς παρθενίας στίλψει διειδέστερον ἐν τῷ ἑνὶ παρὰ τοὺς ὁμοταγεῖς ἐνίεται· εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ λόγος· καὶ τοῦτό ἐστι πλεῖον εἰς ἀγάπην, τὸ

[13] Psal. CXXXVIII, 6. [14] Joan. XIX, 26, 27. [15] Joan. XIII, 23. [16] Joan. XXI, 15. [17] Joan. XV, 3.

A φῶς πλεῖον λαμπρύνειν τὸν διειδέστερον μέτοχον· εἰ δὲ ὅτι πλέον ἀγαπᾷ Πέτρος προΐσταται, ἐκεῖνό μοι ῥητέον, ὅτι οὐ τὸ πλησιάσαν σῶμα τῷ φωτὶ μᾶλλον φωτίζεται, ἀλλ' ὃ τὴν φύσιν διειδεστέραν, κἂν οὐκ ἔγγιον κέκτηται· εἰ δέ σοι ὁ λόγος ἀσθενὴς φαίνοιτο ἔτι, ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιστήθιος πρόσπτωσις· ὢ τοῦ ἀξιώματος! τὰ χερουβὶμ, Θεοῦ ὄχημα, καὶ Ἰωάννης ἐπιστέρνιον ἀνάκλιμα. Μωϋσῆς μόλις ἴδεν Θεοῦ τὰ ὀπίσθια καὶ ταῦτα αἰτησάμενος· καὶ Ἰωάννης αὐτεπάγγελτος ἐπίπροσθεν περιφὺς, καὶ πυνθάνεται ἐκεῖνα δηλαδὴ ἃ Πέτρος ὁ κορυφαῖος θαῤῥήσειν οὐκ ἤνεγκεν, δοὺς ἑαυτῷ τὰ δευτέρια, τῇ εἰς Ἰωάννην προτιμήσει· ἀμφοτέρας τὰς θεωρίας ἐξετάζων, γνοίης οἷον καὶ ἡλίκον τὸ ὑπεροχικὸν Ἰωάννου ἀξίωμα· ἐντεῦθέν μοι δοκεῖ ὥσπερ ἀπό τινος πηγαίας ζωῆς τὰ θεόβρυτα αὐτὸν τῆς σοφίας B ἀρύσασθαι νάματα, κἀκ τούτων ἐκ τῆς ἐμψύχου κοιλίας τοὺς ποταμοὺς τῆς θεολογίας ῥοίσκεσθαι· ἀλλ' ἐπὶ τὸν σταυρὸν μετιτέον (27).

nitorem in unum præ collegis aliis dilucidior ferebatur. Quanquam novum videtur quod dicitur. Atque hoc majus aliquid ad dilectionem habet, quod nimirum nitidius corpus ac magis pellucidum, lumine magis illustretur. Quod si Petrus ea ratione, quod plus amet, præfertur, hoc mihi occurrit dicendum : Non eo corpus majori perfundi lumine, quo lumini propinquius est, sed quo majore nitore suapte natura pollet, quanquam non propinquius existat. Quod si hic sermo tibi infirmus videbitur, quæ manus vulnus inflixit, ea et sanabit. Inde est ut recubuerit super pectus Jesu. O dignitatis præstantiam! Cherubim, Dei sunt vehiculum; et Joannes super pectus reclinatur. Vix Moyses Dei posteriora vidit, idque cum videre rogasset; at Joannes ultro, ac ipso invitante Domino, pectori hærens atque complexus, ea interrogat, quæ nec Petrus apostolorum princeps interrogare sustinuit; qua sibi ipse ratione Joannem voluit prælatum. Siquidem ambas considerationes animo expenderis, scies quanta ac qualis sit excellentia dignitatis Joannis. Hinc tanquam e fonte quodam vitæ, ipsum divinitus scaturientes latices hausisse existimo: indeque ex animato ventre theologiæ flumina progignere. Verum ad crucem nobis redeundum est.

ια'. Ἰδοὺ, φησὶν, ὁ υἱός σου· εἶτα τῷ μαθητῇ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. Βαβαὶ τοῦ δωρήματος· τὸν δοῦλον, τῆς Δεσποίνης διὰ περιουσίας καθαρότητος υἱὸν ἀκουτισθῆναι, καὶ φύλακα προχειρισθῆναι τοῦ τῆς ζωῆς θησαυροφυλακίου· ὁ μὲν ἀφίσταται, διὰ πάθους, τῆς ἀπαθῶς τεκούσης· ὁ δὲ ταύτην ὑπηρετικῶς λαμβάνει εἰς τὰ ἴδια· ὁ παρθένος τὴν Παρθένον· τὸ κλῆμα τὴν ἀμπελοτόκον· ὁ στρατιώτης τὴν βασιλίδα· ὁ θεολόγος τὴν Θεοτόκον· ὁ κατὰ χάριν C θεάδελφος τὴν κατὰ φύσιν μητρόθεον· Ἴδε τὴν ἁρμονίαν τῆς καταλλήλου κλήσεως, καὶ ὑπεραίνεσον τὴν σύμβασιν. Ἆρ' οὐ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀποκρύψαι ὑπερβολὴν ἐγκωμίου τῷ θεολόγῳ πάρεστιν, ἀμοιροῦντι τῆς οἱασοῦν ἄλλης αἰνέσεως; εἰ δὲ μετὰ τῆς τῶν προλαβόντων ὑπερβολῆς καὶ τὰ φθάσαντα συναστράψοι, τίς ἂν δυνηθείη ἀντωπῆναι τοῦ ὕψους τὸ ἀναντίβλεπτον; οὕτω τοιγαροῦν ὑπερανεστὼς ἐστι πάσης τῆς ἐν λόγοις ἐγκωμιαστικῆς δυνάμεως, ὡς μόνου Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνον ἐπαινέσασθαι, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, παρ' οὗ καὶ πλεονάζει τὴν ἔφεσιν· ὑφ' οὗ καὶ τὰ ἐγκώμια ἔστεπται, φῶς καὶ βροντὴ καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορευόμενος· ἀλλ' ἐπείπερ ταῦτα οὕτως, καὶ πέρας εἴληφεν ἡ ἀκήρατος ἀνθολογία, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἡμῖν δρέψασθαι τοῖς πενολόγοις, δεῦρο καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις συγκαταπαύσωμεν D τὸν λόγον, μικροῖς μεγάλα ἀμείψαντες· ἐκεῖνο προσθέντες τοῖς εἰρημένοις, ὡς οὐ μικρὸν ἂν εἴη γέρας αὐτῷ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἡ φρικωδεστάτη ἀποκάλυψις, ἣν ἐν Πάτμῳ περιορισθεὶς διὰ τὸν λόγον παρὰ τοῦ τηνικάδε κρατοῦντος, θεόθεν μυηθεὶς ἐκδέδωκεν· καὶ τοῦτο ἐκ πλεονασμοῦ τῆς ἀγάπης ἰδιαίρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς εἰληφώς· φασὶ δὲ αὐτὸν μετὰ τὰς ἱερὰς ἐκείνας περιόδους καὶ τὴν εὐαγγελικὴν περίληψιν τῶν περάτων, ὡδέ που μέσον εἰς τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα, ἐν ᾗ καὶ τὸν διδακτικὸν θρόνον μᾶλλον καθ-

11. *Ecce*, inquit *filius tuus. Deinde discipulo : Ecce mater tua.* Papæ quantum munus! Ut nimirum servus ob excellentem munditiam, Dominæ filius appelletur: ac ejus quæ vitæ thesauri custos fuisset, custos constituatur. Ille quidem recedit, per passionem ab ea quæ sine passione id est illæsa integritate peperit; hic autem ministri more, in sua eam accipit : nimirum Virgo virginem, palmes fecundam videm, miles reginam, theologus Deiparam : Dei frater per gratiam, Dei parentem per naturam. Vide convenientis appellationis consonantiam, ac supra modum lauda concursum. Nonne vel hoc unum satis sit, ut laudationis omnem excellentiam, qua quis theologum prosequatur obscuret, tametsi desit alia omnis laudatio? Sin autem cum eorum quæ superius dicta sunt sublimitate, etiam proxima colluceant, quis inaccessam visui altitudinem possit intueri? Sic itaque superior est omni facultate laudandi, ut solius Dei commendatione ornandus sit (quanquam hoc videtur audacius dici) ; a quo etiam amoris illam prærogativam obtinet; a quo et laudibus coronatus est, lucis illa appellatione, tonitruique, ac similium. Cum hæc autem ita se habent, et postquam sincera florum decerptio finem accepit quantum nobis pro tenui facultate dicendi decerpere licuit, age et nos in his peroremus, minora rependentes majoribus hoc duntaxat addentes iis quæ diximus, non minimum esse Joanni ad magnificentiam præmium, illam quam in Patmo horrendissimam Apocalypsim, dum eo in loco prædicationis causa exsularet ejus decreto qui tunc rerum potiebatur, Deo docente edidit: hoc quoque ob dilectionis prærogativam singulari præ aliis apostolis munere donatus. Aiunt autem eum, post sacros illos circuitus,

(27) Sic etiam in sermone edito de cruce Theodorus : Ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον.

atque evangelicam prædicationem, qua orbis fines complexus est, quodam Asiæ loco manentem, ubi præcipue sedem magisteriti collocaverat sacrum suum corpus deposuisse: et sepulcrum quidem positum fuisse quasi mortis typum; ipsum tamen supra naturæ humanæ conditionem translatum, ut hac quoque ratione præcipuas Deus honoris partes amatori suo deferret. Et corpus quidem sic habitum est, purum illud ac suave fragrans, Christique stigmata gerens anima autem, quæ lucis splendoribus revera solem superabat, ab humanis evolans, stipantibus angelorum choris, ad locum transiit, qui ipsam decebat, inenarrabilis illius primique ac lucentissimi gaudii.

A ἱδρύσατο, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σῶμα ἀποθέσθαι· ταφὴν μὲν κατὰ τύπον θανάτου, μεταστὰς δὲ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην (28), ἵνα κἀν τούτῳ δοξάσῃ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐραστὴν μάλα· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἐν τούτοις τὸ καθαρὸν καὶ εὐῶδες καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ φέρον· τῇ δὲ ψυχῇ οἴσῃ ὡς ἀληθῶς ἡλίου φωχοειδεστέρᾳ, ἀναπτὰς τῶν ἐνθένδε ἀγγελικῇ δορυφορίᾳ εἰς ἐκεῖνον τὸν χῶρον μετελήλυθε τὸν αὐτῷ πρέποντα τῆς ἀῤῥήτου καὶ πρωτοφανοῦς ἀγαλλιάσεως.

12. Sed o beatissime, terque beatissime, ac prorsus beatissime Joannes: magne Evangelii sol, jugis theologiæ scaturigo, apostolice rame, Petro compar, tu nos de cœlis benigne intuere. Viden' quam sit tristis horum inferiorum facies? Destructa sunt altaria angustis simulacris coronata: ablatus est sacrorum templorum decor: Christi imago ludibrio habita est et ad nihilum redacta in urbibus, ruri, domi; insuper etiam Deiparæ, ac cujusvis alius tui similium, aut etiam te minorum, a Deo afflatorum Patrum. Luctuosa omnia, Assume Petrum unaque Jacobum assumas rogamus. Tres vos, Christi comites assidui, cum est transfiguratus, cum pleraque miracula ederet, cum in agonia preces funderet, velut jam collegis aliis ac condiscipulis magis spiritales, ac divina docti; ipsi et modo cum beata novem sociorum caterva, sanctam nobis Trinitatem propitiam reddite, ut Christus iniquum hoc mare increpet, ut quondam increpuit apud Tiberiadem: tranquillitate, quæ pacem præstet, vicissim exoriente; ut suas ipse ecclesias, in antiquam illam ét jucundam orthodoxiæ venustatem reducat. Tu vero mihi temerario, vir beate, propitius esto, qui debuerim, at non laudaverim sed et eos suscipere digneris, qui templum hoc quam ornate tam sumptuose tibi exstruxerunt, in quo et plures in vestibulis, monachorum more, corpora sua reliquerunt, ut hic positi, splendido cœlestique tabernaculo tuo advolverentur; te tantum videre optantes, cum universo grege, pro dignitatis mensura, quantum iis concessum est, qui e terra in solem ipsum aspiciunt: in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

B ιβ'. Ἀλλ' ὦ μακαριώτατε, καὶ τρισμακαριώτατε, καὶ παμμακαριώτατε Ἰωάννη, ὁ μέγας τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιος, ὁ βρυὴρ τῆς θεολογίας ὁ ἀέναος, τῶν ἀποστόλων ἀκρέμων (29), ἰσόπετρε (30), σὺ ἡμᾶς οὐρανόθεν εὐμενῶς ἔπιδε, ὅσης τὰ ὧδε κατηφείας, ἠφάνισται θυσιαστήρια ἐστεμμένα θείοις ἀγάλμασιν, ἀφῄρηται ναῶν ἱερῶν εὐπρέπεια· ἡ εἰκὼν Χριστοῦ καθύβρισται· ἐξουδένωται καὶ ἐν πόλεσιν καὶ ἐν χώραις καὶ κατ' οἴκους· πρὸς δὲ καὶ τῆς Θεομήτορος (31), καὶ οὗ τινος οὖν ἄλλου τῶν οἷος σὺ καὶ μείων σοῦ θεοφόρων. Ὀδυρμοῦ τὰ πάντα. Λάβε Πέτρον, συμπαράλαβε Ἰάκωβον, δεόμεθα· οἱ τρεῖς ἀεὶ Χριστῷ συμπάρεδροι, μεταμορφουμένῳ, θαυματουργοῦντι τὰ πολλὰ, ἀγωνιῶντι, προσευχομένῳ· ὡς ἤδη τῶν ὁμοχώρων μυστικώτεροι, αὐτοὶ καὶ νῦν σὺν τῇ C λοιπῇ σεβασμίᾳ ἐννάδι τὴν ἁγίαν Τριάδα εὐμενῆ ἡμῖν καταστήσασθε, ἐπιτιμῆσαι Χριστὸν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσσῃ, ὥς ποτε τῇ Τιβεριάδι, γαλήνης εἰρηνοδώρου ἀντανισχούσης, ἐπαναδραμεῖν τὰς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀρεσθεῖσαν τῆς ὀρθοδοξίας ὡραιότητα· ἐμοὶ δὲ σὺ τῷ τολμησίᾳ, ὦ μάκαρ, ἵλεως ἔσο ὀφλήσαντι οὐκ ἐπαινέσαντι· καί γε δέξαιο τοὺς τόνδε σοι τὸν ναὸν ὁμοῦ μὲν περικαλλῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ περιουσίως ἐγείραντας· ἐν ᾧ καὶ τὰ σώματα οἱ πλείους ἀσκητικῶς εἴασαν εἰς τὰ προαύλια, ὡς ἐνταῦθα τῆς σῆς φανοτάτης οὐρανίου σκηνῆς παραῤῥιπτεῖν δεῖ τοσοῦτον ἀξιουμένους σε ὁρᾷν σὺν παντὶ τῷ ποιμνίῳ κατὰ διάμετρον ἀξίας, ὅσον οἱ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀποβλέποντες· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ D Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ADNOTATIO.

Igitur septem Theodori Studitæ panegyricas Orationes dedimus, quarum duæ Latine tantum editæ fuerant, reliquæ nec Græce nec Latine. Ante nos tamen exstabant aliæ novem ejusdem Studitæ orationes. I. In crucem Domini, Gr. Lat. apud Gretserum op. *De cruce*, t. II, p. 231. II. In nativitatem Deiparæ, Gr. Lat. edita inter Damascenicas, ut nos jam diximus, p. 54. III et IV. De adoratione SS. ima-

(28) Nota sunt, quæ de sancti Joannis extraordinario obitus genere, vel etiam translatione aut resurrectione, narrant nonnulli veteres apud Sandinium in *Hist. apost.* p. 189. Festum ejus μεταστάσεως est in Kal. Græco, die 26 sept. Laudes eidem insignes dicit sanctus Cyrillus in homilia Opp. t. V, part. II, p. 380.

(29) Illustratur hoc vocabulum ab inedito apud me Jobi interprete cap. XIV, 7: Ὁ ῥάδαμνός ἐστιν παντὸς δένδρου τὸ ἄκρον, ὅπερ ἀκρέμονα λέγουσιν.

(30) Compar Petro honore apostolatus, non primatus. Etenim primatum vindicat Petro ipse Studita in præcedentibus, nec non aliis locis in indice Sirmondiano adnotatis.

(31) Luget Studita, ut in aliis passim scriptis, Iconomachorum sui temporis scelera.

ginum duæ, Gr. Lat., quarum altera inserta ejus Vitæ cap. 65-73, altera cum Damascenicis prodiit Basileæ an. 1575. V. In tertiam inventionem capitis sancti Joan. Bapt. Gr. Lat. a Combefisio, et Cangio. VI. In sanctum Bartholomæum apostolum. Latine tantum apud Dacherium Spicil. ed. nov, t. II, p. 12. Hanc Græce etiam vidit Allatius, incipientem : Μέγιστος ἀγών, προσθήσω δ' ἔτι, καὶ κλέος · eratque editurus libro sexto Symmictorum, teste Fabricio *B. G.* ed. vet. t. XIV, p. 123. Ea mihi quidem nondum occurrit, quanquam vix dubito quin lateat inter Allatii schedas Vallicellianas aut Barberinias. VII. Oratio epitaphica in Platonem magistrum suum, Gr. Lat. apud Bollandianos, t. I, April. Append. p. 46. VIII. Oratio item epitaphica in magnum Arsenium, Gr. Lat. apud eosdem Bollandianos, t. IV, Jul. die 19. IX. Oratio pariter epitaphica in matrem suam exstat inedita Græce in Metaphrastæ codice Parisiaco. Denique alia inedita in codd. Paris. de inventione capitis sancti Joan. Baptistæ, teste Fabricio *B. G.* ed, nov. t. X, p. 472, a quo superiorum quoque notitia congesta fuit Atque hoc fere est illud *Panegyricum volumen in dies festos Domini, nec non Deiparæ, et sancti Joan. Baptistæ*, quod inter Studitæ scripta memorat Michael monachus in Vita ejusdem cap. 38, quam habemus typis impressam. Mitto dicere de minoribus Sermonibus duplicis catecheseos, seu magnæ seu parvæ, quorum 135 edidit Latine Livineius, Græce unum Fabricius *B. G.* ed nov. p. 470; tres item Græce auctor Catalogi codd. Nanian. p. 164. Inter Opera Theodori, quæ Sirmondus prelo parare videbatur, postremo loco video in elencho post præf. nominari fragmentum , *Confessio de Trinitate*, Reapse in fragmentum incipiens : Μίαν εἶναι τῶν ὅλων ἀρχήν, legitur sub Theodori nomine in cod. Vat. 620, et Ottob. Vat. 414. At in Vat. 2026, inscribitur Theodoreto. Eadem nominum varietas in Florentinis quoque codicibus occurrit, observante Bandinio Catalog. codd. Gr. t. I, p. 525. Sed revera nihil aliud est, id fragmentum, quam, ut ego comperi, compendium ex Theodoreti *Hæret. fab.* libro v consarcinatum.

MONITUM IN ORATIONEM SEQUENTEM.

(Ang. Mai, *loc. cit.* p. 148.)

Dixeram superius, desiderare me Græcum textum panegyricæ Orationis, quam noster Studita de sancto Bartholomæo apostolo recitaverat. Ecce autem postea in codice prisco Vat. 1989, f. 238, qui fuit monasterii Cryptæ Ferratæ, Græce demum hanc orationem reperi, quanquam in fine uno folio mutilam : quæ quia ob editionis meæ complementum omittenda non erat, in hujus voluminis calce nunc collocatur, Ediderat olim Latine, interprete nimirum Anastasio Bibliothecario, Dacherius *Spicil.* ed. nov. t. II, p. 123, repetiveratque eam Combefisius *B. C.* t. VII, p. 755. Ego vero hunc ipsum Latinum textum in codice Lat. Vat. 1195, f. 268, legebam, et non sine aliquo fructu conferebam. Sane Anastasium nec Græcitatis peritia satis commendat, nec ejus Latinitas lectores oblectat. Quamobrem textu nunc Græco invento, nova fuit curanda translatio, tum ob dicta Anastasii incommoda, tum etiam quia variantes Græci exemplaris lectiones identidem occurrebant. De nostro autem Studita in prævia epistola sic loquitur honorifice Anastasius. « Si quæris quis tanti sermonis habeatur expositor, libenter aperiam. Theodorus videlicet quidam sacerdos apud Constantinopolim urbem temporibus fuit Adriani et Leonis Romanorum pontificum, vir valde mirabilis, qui cum solum fidei constantia, verum etiam scientiæ gratia et signorum polleret virtutibus, duorum imperialium insigniumque cœnobiorum, Studii scilicet et Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicæ sedis communione persistens, hæreticorum nænias, et imperatorum vesaniam, fidei constantia, etiam tormentis affectus, virtute repressit ; nec non et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit, inter quæ et sermonem hunc de B. Bartholomæo, satis utilem, obscuris dictionibus, Græco edidit famine, qui Græco vocabulo ἐγκώμιον dicitur, quod Latine præconium, sive laus, exprimitur. Quid ad Latinitatis notitiam fideliter translatus, etc. » Voluit ergo fideliter interpretari Anastasius, sed quam bene ei res successerit, illi agnoscent, qui nunc Græcum textum cum ejus Latinitate conferre voluerint, vel saltem nostras animadversiones legerint. Quod denique obscuritatis accusat Theodorum Anastasius, quanquam partim recte accusat, multo tamen ipse obscurior sæpe est et horridior interpres.

Jam quod attinet ad prodigiosam reliquiarum translationem ex Armenia Liparim per Euxini et Ægæi fluctus, ea certe tot mirabilitatis coloribus pingitur, ut fidem ægre possit impetrare ; qua super re prudenter scribit Tillemontius *Memor*, t. I, p. 381, nec non in adn. [p. 649. Tum et ipse Baronius eadem de re locutus in Martyr. ad diem 25 Aug. concludit : « Sic omnia probet lector, ut quod bonum est teneat. » Celebris cæteroquin hæc narratio est in Græcorum menæis, historiis ac panegyricis ; non tamen ex uno Studita hausta : etenim ipse Studita altius eam derivavit. Ecce enim historia hæc, etsi haud tot phaleris exornata, apud gravem auctorem S. Gregorium Turonensem legitur sexti sæculi hominem *De mir. martyr.* lib. I, cap. 33, cujus verba recitare pretium operæ est.

« Bartholomæum apostolum apud Indiam passum, agonis ipsius narrat historia. Post multorum vero annorum spatia de passione ejus, cum iterum Christianis persecutio advenisset, et viderent gentiles omnem populum ad ejus sepulcrum concurrere, eique deprecationes assidue et incensa deferre, invidia illecti, abstulerunt corpus ejus, et ponentes in sarcophagum plumbeum, projecerunt illud in mare dicentes : Quia non seduces amplius populum nostrum. Sed providentia Dei cooperante per secretum operis ejus, sarcophagum plumbeum a loco illo aquis subvehentibus sublevatum, delatum est ad insulam, vocabulo Liparis : revelatumque est Christianis ut eum (s. apostolum) colligerent : collectumque ac sepultum, ædificaverunt super eum templum magnum. In quo nunc invocatus, prodesse populis multis virtutibus ac beneficiis manifestat. »

X

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Studitæ Laudes in gloriosum et sanctum Christi apostolum Bartholomæum.

1. Magnum quidem certamen, addam etiam et decus, cujuslibet sancti viri laudes contexere; quia cum major debeat esse testis illo cui dat testimonium, nunc inferior est quilibet, eo qui beatitudinem propter vitæ suæ exitum habet omni discrimine expertem. Verum enim vero etiam apostolum, laudare, et quidem ex illustribus unum, quanti laboris erit, ut possit spiritus attolli contemplationibus, et dignis plaudere vocibus! Nam cujus sonus in universam terram sic exivit. ut verborum vi ad illius fines pervase, ejus certe necesse est ut laus pariter exaudiatur. Porro ejusmodi operi quis par- B sit? quis tantum sibi fiduciæ sumat? quis tantum valeat? Etenim num quia nec Petrus nec Joannes est, idcirco divus Bartholomeus exiliter est celebrandus, et non potius multa laude mactandus? Christi discipulum omnino audis, et procedentem non perhorrescis? veritatis testem intelligis, et eum qui celebrandus est non admiraris? Et quidem etiamsi unus de multis est, nihilominus inter Dei famulos laudibus excellit. Nonne quia in divino duodenario numero medius est, quasi (sol) inter lumina mundi late splendet? Est enim hic duodenarius numerus, harmonicæ citharæ similis, utpote qui parem similemque utrimque sonum theologiæ emittit. Vel si mavis, sicut in annuo circulo, uniuscujusque mensis, æqualis est utilitas quæ universim confertur, etiamsi propria quantitate et qualitate alter differt ab altero. C Non est parvus hic laudatus noster, sed spiritus virtute sublimis; habens quemdam etiam in ipsa supputatione mysticum sensum, secundum arithmeticam regulam. Solus enim senarius numerus, ex nomade in suis partibus perfectus est, quibus ipsis completur, media scilicet sui parte triadem, tertia dyadem, sexta monadem efficiens.

2. Quod si etiam secundum Actuum apostolicorum dinumerationem [18], septimum eum ponamus, principium rursus est et vertex secundæ hexadis: atque hinc argumentari licet eum relationem ad Petrum habere: etenim ut in priore hexade, principium relationem habet ad finem; ita in posteriore hexade Bartholomæus summitas est illorum qui post ipsum numerantur. Et videsis, charissime. Pe- D trus docet gentes, Bartholomæus pari vestigio gra-

A Γ'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου Στουδίτου ἐγκώμιον εἰς τὸν ἔνδοξον καὶ ἅγιον ἀπόστολον Χριστοῦ Βαρθολομαῖον.

α'. Μέγιστος μὲν ἀγών, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ κλέος οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων ἔπαινον ἐξυφάνασθαι, καθόσον μείζων ὁ μάρτυς ὀφείλων τοῦ μαρτυρουμένου καθίστασθαι, ἐνδέστερός ἐστιν ἐνταῦθα ἅπας τοῦ τὸν μακαρισμὸν διὰ τῆς ἐκβιώσεως ἀνεπίληπτον ἔχοντος (32)· τὸ δὲ καὶ ἀπόστολον ἐπαινέσαι, καὶ τοῦτον τῶν ἐπισήμων, πόσης ἂν εἴη τῆς ἐργωδίας, ὥστε τοῦ πνεύματος ἐπαρθῆναι ταῖς θεωρίαις, καὶ κροτῆσαι ταῖς μεγαλοφωνίαις; οὗ γὰρ ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελήλυθεν, ὡς τῇ τῶν ῥημάτων δυνάμει διάττειν (a) τοῖς πέρασιν, δεήσειεν ἂν εἰκότως καὶ ὁ ἔπαινος ἐπ' ἴσης ἐξακουτίζεσθαι· καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; τίς εὔελπις; τίς εὐσθενής; μὴ γὰρ ὅτι οὐ Πέτρος, οὐδὲν Ἰωάννης, ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ἤδη μικρολογητέος, καὶ οὐ πολλῆς χρήζων τῆς εὐφημίας; μαθητὴν Χριστοῦ ἀκούεις ὅλως, καὶ οὐ φρίττεις τὸν προϊόντα (b); μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐννοεῖς (33), καὶ οὐ τέθηπας τὸν ᾀδόμενον; καὶ μὴν εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἷς ἦν, ὅμως τῶν Θεοῦ θεραπόντων προφερέστερος τῶν ἐπαίνων· μὴ ὅτι τῆς θείας [δυοδεκάδος] ἐστὶν ὁ μεσαίτατος (34), καὶ τῶν φωστήρων τοῦ κόσμου ὁ διαπρύσιος; ἔστιν γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ δυοκαιδεκὰς, ὥσπερ ἐπὶ κιθάρας ἐναρμονίου ἐφάμιλλος, ἴσον καὶ ὅμοιον ἀμφοτέρωθεν τὸν ἦχον τῆς θεολογίας ἀναπέμπουσα· εἰ βούλει δὲ ὥσπερ ἐπὶ ἐνιαυσιαίου κύκλου ἑκάστου μηνὸς ἐπ' ἴσης τὸ χρήσιμον ἐν τῷ παντὶ συνεισφέροντος, κἂν ἰδίᾳ ἕτερος ἑτέρου ποσότητί τε καὶ ποιότητι ἔχοι τὸ διάφορον· οὐκ ὀλιγοστὸς ἡμῖν ὁ εὐφημούμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπηρμένος τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, ἔχων τι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπαριθμήσει μυστικὸν θεώρημα (35) κατὰ ἀριθμητικὴν μέθοδον· μόνος γὰρ ὁ ἓξ ἀριθμὸς τῶν ἀπὸ μονάδος τέλειός ἐστιν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, συμπληρούμενος ἐκ τῶν αὐτῶν· ἡμίσεως μὲν, τριάδος· τρίτου δὲ δυάδος· ἕκτου δὲ, μονάδος·

β'. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν Πράξεων ἀριθμοθεσίαν ἕβδομον αὐτὸν θείημεν, ἀρχὴ πάλιν ἐστὶν καὶ κορυφὴ τῆς δευτέρας ἑξάδος· ὡς ἐντεῦθεν τεκμαίρεσθαι πρὸς Πέτρον αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἑξάδος, ἀναλογούσης τῆς ἀρχῆς τῷ τέλει (36)· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι κορωνὶς τῶν μετ' αὐτὴν ἀριθμουμένων. Ἄθρει γὰρ, ἀγαπητέ. Πέτρος μαθητεύει τὰ ἔθνη· ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος μετιχνιᾶται τὰ ἴσα. Πέτρου ὡραῖοι οἱ πόδες τὰ ἀγαθὰ

[18] Act. I, 13.

VARIÆ LECTIONES.

(a) Anastasius prave legebat διατάττειν *ordinare*. (b) Anastasius videtur legisse προϊέντα, qui dicit *qui misit illum*.

NOTÆ.

(32) Mihi aliquantum obscurus videbatur locus. Anastasius (quidquid legerit) difficultate se feliciter expedit scribens: *Sed majori devotione martyr quisque debetur attolli, in cujus beatificatione omnis sermo non sufficit.* Sic et mox se gerit, quem vide.

(33) Cod. Gr. Vat. εὐποιεῖς. Sed patet Anastasium legisse rectius ἐννοεῖς, quia scribit *sensu capis*.

(34) Respicit ordinem quo nominantur apostoli apud Lucam cap. x.

(35) Mire Anastasius vocabulum θεώρημα intelligit *Dei verba*. Nam nec voc. *typum* quod sequitur in Anastasio, habet codex Vat.

(36) Anastasius nitide: *Principium reputatur in termino;* quod non displicet. Petri numerus primus refertur ad sextum ultimum.

εὐαγγελιζομένου, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαίου εἰσότερα (c) εἰς τὰ μετέωρα θεολογοῦντος. Πέτρος τερατουργῶν τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος θαυματουργῶν τὰ ῥαγδαῖα. Πέτρος ἀνασταυροῦται, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος ἀντίποινα πάσχων καρατομεῖται· ὅσα δρᾷ Πέτρος, τοσαῦτα ἐνεργεῖ Βαρθολομαῖος· ἐφ' ὅσα χωρεῖ μυστήρια ὁ Πέτρος, ἐπὶ τοσαῦτα ἐμβατεύει Βαρθολομαῖος· ἐπ' ἴσης εἰς τὸ τῆς θεολογίας ἀνίησιν ὄρος· ἐπὶ ἴσης θεμελιοῖ τὴν Ἐκκλησίαν· ἀντίῤῥοπα ἔσχεν τὰ λοιπὰ θεῖα χαρίσματα. Δεῦρο γοῦν μειλισσόμενος, γενοῦ εὔφορος (57) τοῦ λόγου ὦ μάκαρ· τράνωσόν μου τὴν γλῶτταν τοῦ μογιλάλου· δίδου μοι τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐγκωμίων τῆς σῆς μεγαλωσύνης· οὐχ ἵνα αὐτὸς προσλάβοις τι, ἔχων οἴκοθεν τῶν μακαρισμῶν τὸ πλῆρες, ἀλλ' ἵνα ἀφοσιωθῇ ὁ πόθος τοῦ προστεταχότος (38)· καὶ ἵν' ἐγὼ ὁ πενιχρότατος παῖς σου πατρικῆς εὐχῆς ἀπολαύσαιμι, ἐπαίνῳ τὸν σὸν ἔπαινον συγκροτοῦντος (39)· οὐ γὰρ οἷόν τε ἀμέτοχον φωτισμοῦ μεμενηκέναι τὸν πρὸς τὰς αὐτὰς τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἀνανεύοντα τὰς κόρας.

γ'. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλοθεν τῶν ἀποστόλων διειληφὼς μέρος τῆς οἰκουμένης ἐν τῷ κηρύγματι τῆς θεογνωσίας, καὶ πάντες τὸ πᾶν διανειμάμενοι, στρατηγοὶ ὤφθησαν ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ καθεστήκασιν ἄρχοντες· Καταστήσεις γὰρ αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, τὸ Γράμμα προσηγόρευσεν. Τῷ τοίνυν εὐφημουμένῳ κλῆρος καὶ μερὶς, ὁ τῆς Ἀρμενίας χῶρος, ὁ ἀπὸ Εὐϊλὰτ μέχρι Γαβαὼθ, ἐν πολλοῖς ἔθνεσί τε καὶ πόλεσι περιοριζόμενος· τοῦτον τοιγαροῦν, ἀποστέλλοντα τὸν Κύριον, ἐκεῖνα δοκῶ μυστικῶς φθέγγεσθαι· Ἄπιθι, ὦ μαθητὰ, πρὸς τὸ κήρυγμα, ἔξιθι πρὸς πόλεμον, χώρησον (d) πρὸς κινδύνους· κήδου (e) μου τὸ πλάσμα, ὃ οἰκτείρας ἐνηνθρωπίσθης, καὶ ὑπὲρ οὗ θάνατον εἱλόμην τὸν ἐπονείδιστον· ἐγὼ τὸ πατρικὸν ἔργον τετελείωκα, πρωτομάρτυς τῆς ἀληθείας γενόμενος· ὑμῶν, τὸ ἐνδέον (f) ἀναπληρῶσαι τῶν ἐμῶν ὑστερημάτων, καθ' ὁμοίωσίν μου τελοῦντας· μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον· παραζήλου τοῦ Δεσπότου σου τὰ πάθη· αἵμασιν αἷμα κάθες· σαρξὶν (g) σάρκας προδίδου· πάντα ὅσα ὑπήνεγκα, ἀντιπεπονθὼς, ὑπόδειξον ἐν αὐτῷ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματα (h) τοῦ ἐμοῦ χαρακτῆρος· ὅπλα σοι ἔστω τὸ φιλάνθρωπον ἐν τοῖς ἀπανθρώποις (i), τὸ ἥμερον ἐν τοῖς λοιδοροῦσιν, τὸ ἀνεξίκακον ἐν τοῖς κτείνουσιν· ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων γινόμενος, ὡς ὁπλίτης τεθηγμένος τῇ εὐανδρείᾳ. Οὐκ ἠπείθησεν ὁ Ἀπόστολος, οὐκ εἶπεν πῶς

A ditur. Petri speciosi sunt pedes bona evangelizantis, sed et Bartholomæi pares sunt gressus sublimia de Deo loquentis. Petrus magna prodigia edit, sed et Bartholomæus miracula grandia patrat. Petrus crucifigitur, sed et Bartholomæus tormenta paria perpessus, capite minuitur. Quantum Petrus, tantumdem Bartholomæus operatur. Quot capessit mysteria Petrus totidem decurrit Bartholomæus; qui et æque theologiæ montem conscendit, æque Ecclesiæ fundamenta jacit, paria denique habuit reliqua etiam Dei charismata. Adesto igitur propitius, orationem suppedita, o beate; expeditam fac linguam meam balbutientis; da mihi magnitudinis tuæ collaudandæ materiam: non quo tu inde aliquid proficias, habens intrinsecus beatitudinum B plenitudinem, sed ut illius qui mihi mandavit desiderium adimpleatur; atque ut ego pauperculus famulus tuus paternis precibus fruar, in laude celebritatis tuæ. Neque enim fieri potest, ut is expers luminis maneat, qui ad splendores solaris radii oculorum aciem intendat.

3. Itaque apostolorum alius aliam mundi partem sortitus ad prædicandam Dei notitiam, atque universum inter se partiti, duces reapse apparuerunt, et universalis regis Christi principes sunt constituti: *Constitues enim eos principes super omnem terram*, inquit Scriptura [19]. Huic autem laudato nostro sors portioque Armeniaca regio obtigit, ab Evilat usque Gabaoth, multis populis urbibusque distincta. Hunc ergo dum mitteret Dominus, videtur mihi sic mystice allocutus: Perge ad prædica- C tionem, discipule, proficiscere in bellum, vade ad pericula. Consule creaturæ meæ, quam ego miserans factus sum homo, proque ea mortem turpissimam subii. Ego imperatum a Patre opus consummavi, primus testis veritatis factus. Officii vestri est, quod deest supplere; et quæ ego reliqua feci, pari opere complere. Magistrum tuum imitare, Domini tui passiones æmulare, sanguinibus sanguinem retribue, carnibus carnem repende: quantum ego pertuli, tantumdem tu patiens, ostende in te ipso perspicua lineamenta formæ meæ. Arma tibi sint humanitas inter inhumanos, mansuetudo inter conviciatores, patientia inter homicidas, tanquam ovis in medio luporum effectus, miles fortitudine animi exacutus. Non negavit obedientiam D apostolus; non dixit; Quomodo superabit lupos agnus, unus mille, extraneus urbium proceres,

VARIÆ LECTIONES.

(c) Anastasius *æque jucundi*, quasi legerit ἡδύτερα. (d) Prave Anastasius *capax esto periculorum* sensu ambiguo verbi χωρέω deceptus. (e) Cod. Gr. Vat. κήδομαι. Sed constat Anastasium legisse κήδου. (f) Anastasius *necessarium*, quasi a δέον. (g) Anast. *crucialibus*, quasi ab αἰκιομοῖς. (h) Anast, *manifestas actiones*, sic intelligens γνωρίσματα. (i) Anast. male *sudoribus*. (j) Anast. *nancisci poterit*, non bene intellecto verbo περίειμι.

NOTÆ.

(37) Cod. Gr. Vat. ἔφορος, sed sequor Anastasium qui interpretatus est *ferax*, ab εὔφορος.

(38) Hinc item apparet Theodorum adhuc juvenem mandato sui hegumeni has conciones panegyricas dixisse. Hic tamen in alia prorsus abit Anastasius: *Sed ut quoquomodo declaretur amor circa te divinitus prædestinatus*. Num legebat προστεταχότος?

(39) Græcam phrasim hic non satis expedio, vel locus fortasse corruptus est. Sequor igitur Anastasium qui aliter legisse videtur.

domo expers præfectos, reges homo nihil præter unicam tunicam gestans? sed tanquam fidelis famulus Dominico mandato obsequens, discedit lætus, nihil secum ferens, præter pretiosum Christi nomen, cujusvis armaturæ loco.

4. Igitur ad destinatam sibi regionem delatus, quanta ibi fecerit, quanta pertulerit, dicet oratio nostra, partim ex antiqua traditione, partim secundum evangelicorum mandatorum analogiam. Nam si lux mundi erat, utique lucis opera fecit inter tenebricosos: et si sal terræ, sine dubio irrationales gentes sale condiens, mundavit; et si operarius appellatus fuit, sequitur ut spiritalem agriculturam fecerit. Quod vero communiter dictum fuit, id de singulis etiam personis accipi, æquissimum est. Propterea specta illum allegoria, modo terram haud bobus quidem ferrum trahentibus arantem, sed linguæ vomere rationalia arva fodientem, jugo scilicet contemplationis simul et actionis: neque serentem caducum aliquid aut corruptibile, sed fidei doctrinam in profunda cordium jacientem. Modo autem hortos vineasque Domini plantantem, quæ mox recepta doctrina in melius profecerunt, et ex novellis lapsu temporis ad fructificationem provenerunt. Modo etiam more medici remedia idonea suppeditantem, vel quomodocunque volueris, cæco illuminantem, leprosos mundantem, febres depellentem, facilem claudis gressum cæcos tribuentem, surdis auditum, varia demum morborum genera sanitatibus incorruptibilitus in naturalem valetudinem restituentem. Quin etiam cerne ipsum pastorali forma assumpta, gregem Deo conservare, deducendo, revocando, curam gerendo, defendendo, bestias hæresum dæmonumque turbas arcendo: imperfecta adhuc rigando jugiter, educando ut crescant in ætatem Christi, spinas intellectuales evellendo, sarmenta impietatis comburendo, vallos dogmaticos subjiciendo, sæpes didacticas circumponendo, et quidquid aliud usui est, providendo. Idem et fabricator est et architectus ædificii ac fabricæ non manufactæ, templorum Domini dico quæ in spiritu et veritate construuntur, atque in populum eximium, sectatorem bonorum operum, perficiuntur.

5. Intuere mecum oppida et habitacula, quæ ille præceps populi seductor in infidelitate olim detinebat, intuere hæc, inquam, Dei notitia tanquam turribus instructa, et adversariorum insidias facile repulsas, arva segetibus consita, vineas racemis nigrescentes, hortos florentes, ægros morbo quolibet et omni languore expeditos. Tales sunt hujus

A περιέσπαται (j) ὁ ἀρνὸς τῶν λύχων, ὁ εἷς τῶν μυριάδων ὁ ξένος τῶν πολύούχων, ὁ ἀνέστιος τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων ὁ μονοχίτων; ἀλλ' οἷα θεράπων πιστὸς τῷ Δεσποτικῷ καταπειθήσας προστάγματι, ἄπεισιν χαίρων, οὐδὲν ἐπιφερόμενος μεθ' ἑαυτοῦ ἢ μόνον τὸ τοῦ Χριστοῦ πολυτίμητον ὄνομα, ἀντὶ παντὸς ὅπλου.

δ'. Τοίνυν καταλαβὼν τὸ κεκληρωμένον ἔδαφος, ὅσα ἐκεῖσε ἔδρασεν, ὅσα ὁποίσας ἤνεγκεν, ἱστορήσειεν ὁ λόγος, τὰ μὲν κατὰ παράδοσιν ἀρχαιολογίας, τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων· εἰ γὰρ πέλει φῶς τοῦ κόσμοα, δῆλον ὅτι τὰ φωτὸς δέδραχεν ἐν τοῖς ἀωτίστοις· καὶ εἰ ἅλας τῆς γῆς ὑπάρχει, δῆλον ὅτι ἔθνη ἄλογα ἁλίσας ἐσάρωσεν· καὶ εἰ ἐργάτης ὠνόμασται, ἀκολούθως γεωργίαν πνευματικὴν τετέλεκεν· ὃ δὲ κατὰ κοινοῦ εἴρηται, καὶ B καθ' ἑνὸς προσώπου λαμβάνειν εὐλογώτατον· οὐκοῦν ὅρα αὐτὸν κατ' ἀλληγορίαν· πῇ μὲν, οὐ γῆν ἀροῦντα ὑπὸ βουσὶν ἕλκουσιν τὸ σιδήριον, ἀλλὰ τῷ τῆς γλώττης ἀρότρῳλ ογικὰς ἀρούσας διαλακτίζοντα, τῷ ζεύγει δηλονότι θεωρίας καὶ πράξεως· οὐδὲ σπείροντά τι τῶν ἀποῤῥύτων καὶ φθειρομένων, ἀλλὰ τὸν τῆς πίστεως λόγον εἰς βάθος καρδιακὸν κατατιθέμενον· πῇ δὲ, φυτουργοῦντα παραδείσους καὶ ἀμπελῶνας Κυρίου, τοὺς ἤδη τῇ εἰσδοχῇ τοῦ λόγου πρὸς τὰ κρείττονα τὴν ἐπίδοσιν ποιησαμένους, καὶ ἀπὸ νεογνίας εἰς τὴν κατὰ καιρὸν καρπυφορίαν ἀναδιδομένους· καὶ ποτὲ μὲν ἰατρικῶς διαγινόμενον, καὶ καταλλήλως ἀλεξιτήρια προβαλλόμενον, ὁποτέρως ἂν βούλῃ (k), τυφλοὺς ὀμματοῦντα, λεπροὺς καθαίροντα, πυρετοὺς ἀπελαύνοντα, χωλεύουσιο εὐβα- C τεῖν παρεχόμενον, κωφεύουσιν τὸ ἀκροατήριον, τὰ τῶν λοιπῶν νοσημάτων πολυπήμονα εἴδη, ἄκεσιν ἀφθόροις (l) ἀποκαθιστῶντα εἰς τὸ κατὰ φύσιν· καὶ μέντοι ποιμαντικὴν ἕξιν ἀναλαμβάνοντα, καὶ ποίμνια Θεῷ καταρτίζοντα (m), καθηγούμενον, ἀνακαλούμενον, ἐπιμελούμενον, προπολεμοῦντα, ἀποσοβοῦντα θῆρας αἱρέσεων, δαιμόνων τε φάλαγγας· ὅσα τε ἐν μέσῳ ἀρδεῦσαι ἀεννάως, χειραγωγῆσαι (n) αὐξουμένους τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικίᾳ, ἀκάνθας νοητὰς ἐκτῖλαι, ὕλας ἀσεβείας ἐμπρῆσαι (o), χάρακας δογματικοὺς ὑπερεῖσαι (p), φραγμοὺς διδακτικοὺς περιθέσθαι, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν δεόντων ἐφιέμενον καταθρῆσαι. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ οἰκοδόμος, καὶ ἀρχιτέκτων οἰκοδομῆς καὶ τεκτονίας ἀχειροποιήσου, τῶν διὰ πνεύματος, λέγω, καὶ ἀληθείας ἀναδε[δο]μημένων ναῶν D Κυρίου, καὶ καταρτιζομένων εἰς λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

ε'. Σκέψαι μοι τὰς πόλεις καὶ τὰς κατοικεσίας ἃς πάλαι ὁ λαόπλανος (q) τῇ ἀπιστίᾳ κατεῖχεν ἠλίβατος, πκργωθείσας ἐν θεογνωσίᾳ, καὶ τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλὰς ῥᾷον ἀποπεμπομένας, τὰ λήϊα τεθηλότα, τοὺς ἀμπελῶνας περκάζοντας, τοὺς παραδείσους κυπρίζοντας, τοὺς νοσοῦντας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν τεθεραπευμένους. Τοιαῦτα τὰ τοῦ Ἀπο-

VARIÆ LECTIONES.

(k) Anastasius aliud legebat, quia scribit *duplici sanitate*, quasi ἀμφοτέροις. (l) Anastasius: *Verum eumdem nosse velis*. (m) Anast. *Deo perficiente*. (n) Anastasius præpostere *rigare manu, educare crescentes*. (o) Anast. *silvas impactas secando*, nescio quid aliud legens. (p) Cod. ὑπηρίσαι. Videant ergo grammatici. (q) Anast. prave *populus seductus*. Item sequentia apud Anastasium perversa videntur.

στόλου, ὡς ἂν εἴποι τις, προτέλεια καὶ ἐκφόρια, τηλικοῦτοι οἱ ἀγῶνες, οἱ ἱδρῶτες, οἱ πόνοι· καὶ ταῦτα ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν ὕβρεσιν καὶ ὀνείδεσιν, ἐν φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς, ἐν διωγμοῖς καὶ ἀπαγωγαῖς ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, ἐκ θεάτρου εἰς θέατρον, ἐν βασάνοις καὶ αἰκισμοῖς, ἐν φόνῳ καὶ μαχαίρᾳ τε τελευταῖον· ἀφ' ὧν γὰρ ἐχρῆν ἀμείβεσθαι ἀγαθοῖς τὸν διδάσκαλον, τὸν σωτῆρα, τὸν ἰατρὸν, ὑπὲρ τούτων εἰσπράττονται τὰ δεινά· προπηλακίζουσι, παίουσι, πλήττουσι, κολάζουσι, ξέουσι· τί οὐ λέγοντες; τί οὐκ ἐπινοοῦντες; τί οὐ πράττοντες; τί οὐκ ἐπεξευρίσκοντες τῶν ὅσα εἰς δριμυτέραν κάκωσιν καὶ ἀνίας ἐπεξεύρεσιν; βαβαὶ τῆς ἀπηνίας! φεῦ τῆς θηριομανίας! οἵους τοὺς μισθοὺς τῷ θεραπευτῇ προσήγαγον οἱ ἀναβλέψαντες, οἱ εὐακοήσαντες, οἱ οἰκοδομηθέντες, οἱ καταρτισθέντες· ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν, ἀντὶ εὐλογίας κατάραν, ἀντὶ δώρων ποινὰς, ἀντὶ ἀναπαυστικῆς ζωῆς τὸν πικρότατον μόρον (40). Φασὶν γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ πολλὰς καὶ ἀνηκέστους ὑποῖσαι κολάσεις, ἐκδεδάρθαι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν εἰς θύλακος εἶδος· εἶθ' ὕστερον ὑπὸ τῶν πιστῶν τετάφθαι· ἵνα κἀνταῦθα πρύτανις καὶ μετὰ πότμον φανείη ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ κήρυξ. Οὐ γὰρ ἐπεὶ μετῆλθεν τῶν τῇδε, ἠμέλει τῶν κτεινάντων, ἀλλ' ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς ὅσον ἦν καιροῦ, ἐξεκαλεῖτο ταῖς θαυματουργίαις τοὺς ἀπολισθαίνοντας, προσψκειοῦτο τερατουργίαις τοὺς ἀπεστραμμένους· τὴν δὲ θηριότροπον γνώμην, τὴν ἀμείλικτον καρδίαν, οὐδὲν, τὸ ἀνακτοῦν, οὐδὲν τὸ ἀνασυράζον, ἡνίκα εἰς βάθη κακῶν εἴη ἐμπεπτωκυῖα.

ς'. Τί γὰρ τὰ ἑξῆς; μαίνονται κατὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σώματος· θυμομαχοῦσι κατὰ τοῦ ἰαματουργοῦντος λάρνακος· ἀποπέμπονται τὸ ἰατρεῖον οἱ ἀσθενοῦντες, οἱ τυφλοὶ τὸν χειραγωγὸν, οἱ μυωπάζοντες τὸν φωτοδότην, οἱ ναυαγοῦντες τὸν κυβερνήτην, οἱ θανατούμενοι τὸν ζωοποιοῦντα. Καὶ τοῦτο πῶς; ῥίπτουσιν κατὰ πόντον, ὡς ἂν μὴ εἴη τις ὁ πρὸς αὐτοῦ εὐεργετησόμενος· τοιοῦτο γὰρ τῶν βασκαινόντων τὸ πάθος, μηδὲ τὴν ἐθελούσιον ἀπώλειαν, σωτηρίαν ἑτέρων ἀνεχομένων γενέσθαι (41).

Ἀλλ' ὁ διὰ Δαβὶδ πόῤῥωθεν ἀναφωνήσας· Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται· κἀνταῦθα τὴν ὑγρὰν βατὴν τῇ λάρνακι παρεσκεύασεν· καὶ ὁ Πέτρος ὁ μέγας περιπατῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ καλοῦντος πρὸς αὐτὸν Χριστοῦ ἐφάνη· τοῦτο ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος ὧδε τῇ λειψανοφόρῳ λάρνακι πεζεύων κατὰ κυμάτων δέδεικται. Ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς μεγαλουργίας! ἐξορμήσας γὰρ ἐκ τῶν χώρων Ἀρμενίας ἡ λάρναξ σὺν τέσσαρσιν μαρτυρικοῖς ἄλλοις ἐφ' ὁμοίαις ταῖς σημειουργίαις ἐκριφείσαις, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς θαλάσσης ἀμφοτέρων ποντοπορησάντων, προηγουμένων τῶν τεττάρων, καὶ οἱονεὶ δψικευόντων τῷ Ἀποστόλῳ, ἐκκλινεῖς τὰ ἐπέκεινα

A apostoli, ut ita dicam, frugum primitiæ, tot tantaque certamina, sudores, labores: et quidem in fame et siti, in frigore et nuditate, in contumeliis et conviciis, in carceribus et vinculis, in persecutionibus et abductionibus de loco in locum, de civitate in civitatem, de theatro in theatrum, in tormentis et cruciatibus, in cæde denique et gladio. A quibus enim oportebat remunerari magistratum, servatorem medicum, ab his contra is ad pœnam expetitur: hunc pedibus proterrent, pulsant, feriunt, excruciant, excoriant. Quid non dicunt? quid non excogitant? quid non intentant? quid non moliuntur ut acerbius molestiusque noceant? Hem sævitiam! hem ferinam rabiem! Qualem mercedem rependunt medico suo qui visum, qui auditum receperant, qui instaurati confirmatique fuerant! B pro honore ignominiam, pro benedictione maledictum, pro donis pœnas, pro tranquilla vita acerbissimam necem. Aiunt ipsum multos intolerandosque cruciatus perpessum, ab impiis excoriatum in modum follis, et a fidelibus postea sepultum, ut hinc etiam patronus post obitum, magnus hic Dei prædicator appareret. Neque enim postquam hinc abscessit, carnificum suorum curam omisit, sed veluti pastor bonus, prodigiis omni tempore invitabat perditos, ad se miraculis trahebat aversos. Atqui ferinam mentem et immite cor, nihil placat, nihil reconciliat, simul ac in profundum malitiæ deciderit.

6. Quid enim postea? Adversus sacrum corpus C insaniunt, et contra arcam, sanitatum fontem, furunt: expellunt medicum ægroti, cæci ducem, cæcutientes illuminatorem, gubernatorem naufragi, perempti vivificatorem. Et quomodo hoc? In mare projiciunt, ne quis ab eo deinceps beneficium accipiat. Tale enim est invidorum vitium, ut vel suo voluntario exitio, alienam salutem impedire velint. Sed qui per Davidem olim clamaverat [20]: *In mari viæ tuæ, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur;* nunc quoque marinum humorem arcæ gradibilem fecit. Et magnus quidem Petrus in mari ambulare, vocante eum ad se Christo conspectus est [21]: idemque fecisse apparet Bartholomæum in arca reliquias suas gestante, quasi, inquam, pedestri itinere fluctus calcasse. O miracu- D lum! o grande portentum! Etenim ex Armeniæ terris discedens arca cum aliis martyrum quatuor ob paria miracula ejectis, et idem mare sulcantibus præcedentibus his quatuor et quasi obsequium apostolo præbentibus, ventum est, declinata superius Sicilia, ad insulam nomine Liparim, et Agathoni sanctissimo illic episcopo per visum ostensæ sunt. Quis unquam audiit tantum miraculum? Cui tale

[20] Psal. LXXVI, 20. [21] Matth. XIV, 28.

(40) Hic nonnulla sequuntur in interpretatione Anastasii, quæ Græcus codex Vaticanus non habet.

(41) Videtur locus sensum quem nos scripsimus postulare. Græca tamen verba non satis respondent.

tantumque prodigium innotuit? Miraculum cumulatur miraculo. Quippe orat (λιπαρεῖ congruenter suo nomini) insula tacitis fortasse ut credibile est vocibus clamans sic : Veni ad me pauperculam, o dives sanctissimi Spiritus thesaure : veni ad me indigentem, o pretiosa margarita : veni ad me supplicem, tu qui ab aliis iniquissime expulsus es : mecum habita, et habitatoribus affluam : meas urbes tuere et populi multitudine abundabo : tuum mihi nomen inscribe, et ubique terrarum celebris fiam. Alii te luminare expulerunt, ast ego tenebricosa tuum lumen exopto : alii tua vivorum sermonum mensa fruiti sunt, ast ego reliquiis tuis, ceu catellus micis, inhio.

A Σικελίας πρὸς τὴν τῆς Λιπάρεως καλουμένην νησον, δι' ἀποκαλύψεως τοῦ τηνικάδε ἐπισκοποῦντος ὁσιωτάτου Ἀγάθωνος δρώμεναι. Τίς ἠκουτίσθη κηλικοῦτον τερατούργημα; τίς ἐδιδάχθη τηλνκαύτην θαυματουργίαν; θαῦμα ἐν θαύματι· λιπαρεῖ (42) γὰρ οἷον ἡ φερώνυμος νῆσος, τοιαῦτα τυχὸν πρὸς αὐτὸν ἀλαλήτοις φωναῖς ἐπιβοῶσα· Δεῦρο πρός με τὴν πτωχεύουσαν ὁ τρισόλβιος θησαυρὸς τοῦ παναγίου πνεύματος· δεῦρο πρός με τὴν ἀγέραστον ὁ πολυτίμητος μαργαρίτης· δεῦρο πρός με τὴν δυσωπήτριαν ὁ παρ' ἄλλων ἀποπεμπόμενος ἀνομότατα· ἐνοικίσθητί μοι, καὶ πολοικισθήσομαι· πολιούχησόν με, καὶ πολυανθρωπισθήσομαι· ὀνοματίσθητί μοι, καὶ πανταχοῦ ἐξηχηθήσομαι· οἱ ἄλλοι σε τὸν φωστῆρα ἀπώσαντο, ἀλλ' ἐγώ σου τοῦ φάους ἐφίεμαι ἡ στυγνάζουσα· οἱ ἄλλοι σου τῆς τραπέζης τῶν ζώντων λόγων ἀπολελαύκασιν, ἀλλ' ἐγώ σου τῶν λειψάνων ὡς κυνάριον ψιχίσασθαι γλίχομαι.

7. Post ista, cæteros martyres quasi suos stipatores retro ablegavit apostolus, unum quidem nomine Papinum Mylas urbem Siciliæ misit : alium cui nomen Luciano, Messanam : duos reliquos ad Calabriæ littora, Gregorium urbi Columnæ, Acacium urbi Calæ appellatæ destinavit : ut singuli in singulis oppidis incolarum forent protectores, ubi reapse ad hunc usque diem beneficiis inclarescunt. Ipse autem Bartholomæus, tanquam rex propriis laribus in pace potitus, ad vocantem se urbem accessit, ubi splendide receptus fuit, multis cum facibus odoribus, hymnis a cunctis civibus ipsi lætanter occurrentibus. Deinceps vero haud ulterius arca procedebat; nam trahentibus illis, ipsa erat immobilis. Tristitia gaudio successit : in anxietate erat populus. Sed rem expetitam impetravit : etenim *Prope est Dominus invocantibus eum* [22]. Duabus ergo arcam trahentibus castis buculis, illic reposita est, ubi sacrum divi templum statim fuit ædificatum : quo vix absoluto, ingens miraculum contigit. Nam cum Vulcanus, ut appellant, pene insulæ contiguus incolis damno esset, invisibili recessu, quasi pertractus, stadiis septem in pelagus se subduxit; quod miraculum tractu illo quasi recedentis fluvii usque ad hanc diem prædicatur.

B ζ'. Πρὸς ταῦτα ὥσπερ τινὰς δορυφόρους, ἄλλον ἀλλαχοῦ τῶν μαρτύρων εἰς τοὐπίσω παραπεμψάμενος ὁ Ἀπόστολος, τὸν μὲν Παπίνον (43) τοὔνομα εἰς Μειλὰ (r) τὴν πόλιν Σικελίας· τὸν δὲ ἐν Μεσσήνῃ Λουκιανὸν τῇ κλήσει· ἑκάτερον αὖ τε ἐν τῇ Καλαβρίτιδι γαίᾳ· Γρηγόριον μὲν ἐν Κολύμνῃ (s) τῇ πόλει· Ἀκάκιον δὲ εἰς Κάλας (t) καλουμένην· ὡς ἂν ἕκαστος ἐν ἑκάστῃ ᾖ προασπιστὴς τῶν οἰκητόρων, οἵπερ καὶ μέχρι τήμερον διαλάμπουσιν ταῖς ἐπικουρίαις· αὐτὸς, ὡς ἄν τις βασιλεὺς οἰκείας ἀναπαύλης μεταληψόμενος, προσώρμησεν τῇ καλούσῃ, ὑπεδέχθη περιφανῶς πολλοῖς λαμπτῆρσιν, εὐωδίαις τε καὶ ὑμνολογίαις, ἁπάντων τῶν ἐκεῖσε ὑπαντησάντων ἐν ἀγαλλιάσει. Τὸ δὲ ἑξῆς οὐ προῄει ἡ λάρναξ· οἱ μὲν γὰρ εἷλκον, ἡ δὲ ἦν ἀκίνητος· διεδέξατο τὸ περιχαρὲς ἡ λύπη· ἐν ἀπορίᾳ ὁ λαός· C ἐπέτυχεν τὸ ἐξευρεθέν· Ἐγγὺς γὰρ Σύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν· δύο τοίνυν δαμάλεσιν ἁγναῖς ἀναληφθεῖσα ἀπετέθη, ἔνθα ὁ ἱερὸς αὐτοῦ οἶκος αὐτίκα ἐνιδδύνθη· καὶ ἅμα τῷ ἀπαρτισμῷ, καὶ τὸ θαῦμα ἐξαίσιον· ἐπειδὴ τοίνυν ὁ καλούμενος Βουλκάνος ἐγχέκολλος ὢν σχεδὸν τῇ νήσῳ, βλαπτικὸς ὑπῆρχεν τοῖς περιοίκοις, ἀπῶστο ἀορασίᾳ καὶ οἷον ἀπόσυρεὶς ὑπεξέστη σταδίοις ἑπτὰ πρὸς πόντον (44) τοῦ παρασυρμοῦ ὥσπερ ποταμίου ῥεύματος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακηρύττοντος.

8. Porro quot et quanta deinceps mirabiliter operatus sit, aut mira faciens hactenus operetur circa eos qui diversis languoribus et infirmitatibus obstricti ad ipsum fide confugiunt, nec necessarium est dicere ob prolixitatem [Vat. Lat. *prolixionem*] tractatus, nec incredibile audienti, cum pignus ex uno habeat aliorum exhibitiones mire gestorum.

Τὰ μετέπειτα (45) ὅσα καὶ ἡλίκα τεθαυματούργηκεν, ἢ θαυματουργῶν ἐστι πρὸς τοὺς πίστει φοιτῶντας μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν διαφόροις νόσοις καὶ μαλακίαις ἐνισχημένους, οὔτε πρὸς ἡμῶν τὸ λέγειν, διὰ τὸ μακρογορὲς, οὔτε πρὸς τοὺς ἀκούοντας τὸ ἀπειθὲς D ἐνέχυρον, τοῦ ἑνὸς τὰς περὶ τῶν ἄλλων συγκαταθέσεις ἔχοντος. Ἀλλὰ χαίροις (46), ὦ μάκαρ μακαρίων

[22] Psal. CXLIV, 28.

VARIÆ LECTIONES.

(r) Men. Gr. Ἀμυλλαν. (s) Men. Gr. Κολήμνῃ. (t) Men. Gr. Ἀσκάλους.

(42) Sensum vocabuli λιπαρεῖ, et in eo lusum, non intellexit hic Anastasius.

(43) In *Manæo Gr.* die 25 Augusti Παππιανόν.

(44) Huc usque mutilus codex Vat. Gr. pertingit. Verba pauca reliqua Græca sumpsi ex Auctario novissimo Combefisii p. 400, qui narrationem reversionis reliquiarum S. ap. Bartholomæi Gr. et Lat. edidit, excerptam olim a nescio quo ex hac Studitæ nostri oratione, sed pro libito interpolatam.

(45) Quæ sequuntur, deficiente jam textu Græco ob codicis imperfectionem, prosequimur cum Anastasii utcunque impolita ac semibarbara translatione, collato tamen et interdum ascito codice Lat. Vat.

(46) Ex Græco χαῖρε et χίροις, ut diu ingeminat Theodorus etiam in oratione 6.

τρισμακάριστε Βαρθολομαῖε· χαίροις, τὸ θεοείκελον μίμημα τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Χαίροις, τὸ θεοφεγγὲς ἀγλάϊσμα τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας· χαίροις, τὸ εὐηχέστατον ὄργανον τῆς τοῦ Πνεύματος μελῳδίας· χαίροις, τὸ πολύχωρον καὶ γλυκύκαρπον κλῆμα τῆς τοῦ Χριστοῦ ζωηρᾶς τε καὶ πατρογεωργήτου ἀμπέλου· χαίροις, ὁ ἀξιόχρεως θεράπων τοῦ Δεσπότου τῶν ἁπάντων· χαίροις, ὁ ἀξιοπόθητος φίλος τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου· χαίροις, ὁ σοφόρειθρος καὶ πολύαρδος ποταμὸς τοῦ νοητοῦ παραδείσου· χαίροις, ὁ ἐμπειροθήρατος ἁλιεὺς τῶν λογικῶν ἰχθύων· χαίροις, ὁ θεοδύναμος τραυματιστὴς τοῦ ληστεύσαντος τὸν κόσμον διαβόλου· χαίροις, ὁ εὐτεχνότατος ῥήτωρ τῆς ἀληθινῆς σοφίας· χαίροις, ὁ πολυφανὴς καὶ κοσμοφανὴς ἑωσφόρος τῆς θεολογίας· χαίροις, ὁ θεοφανὴς καὶ πυροειδὴς στύλος τῆς ὀρθοδοξίας· χαίροις, ὁ ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς θαλαττοβαδίσας παραδόξως· χαίροις, παμφαέστατε ἥλιε τῆς οἰκουμένης· χαίροις, πολύγλωττον στόμα τῆς θεοσοφίας· χαίροις, ἀενναόβρυτε πηγὴ τῶν ἰαμάτων· χαίροις, διωκτὴρ φοβερώτατο τῶν δαιμόνων· χαίροις, τῆς Ἀρμένιας τὸ πολύευκτον ἐγκαλλώπισμα· χαίροις, τῆς Λιπάρεως τὸ ἀσπασίαστον καὶ πολυπροσκύνητον αὔχημα· χαίροις, ὁ τὴν θάλασσαν καθαγιάσας ταῖς πορευτικαῖς μεταβάσεσι· χαίροις, ὁ τὴν γῆν καταπορφυρώσας τῇ ἐρυθρότητι των παναγίων αἱμάτων σου· χαίροις, ὁ τὸν ἀέρα κατευωδιάσας ταῖς ἱεροπνεύστοις θεορρημοσύναις σου· χαίροις, ὁ εἰς οὐρανοὺς φοιτήσας, καὶ τοῦ ὁμοστοίχου θιάσου μεσόχορος ἐκλάμπων ἐν ἀπροσίτῳ δόξης λαμπρότητι, ἐν ἀγαλλιάσεως ἀκορέστῳ θυμηδίᾳ. Αὐτόθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις εὐμενέστατα· αὐτόθεν εὐλογοῖς τοὺς σὲ μακαρίζοντας· αὐτόθεν δοξάζοις τοὺς σὲ ἀναμέλποντας· αὐτόθεν ὁμονοοῖς τὴν οἰκουμένην εἰρηνεύουσαν· ἱερεῖς δικαιοσύνην ἐν ὁσιότητι ἀμπέχεσθαι, βασιλεῖς ἀγαθοεργίαν ἐν ὀρθοδοξίᾳ κατὰ βαρβάρων ὁπλίζεσθαι· μονάζοντας πολιτείαν τὴν ἰσάγγελον ἀκαπήλευτον διασώζεσθαι· ἄνδρας γυναιξὶ, καὶ ἔμπαλιν, νόμῳ τῷ προσήκοντι φυλάττεσθαι· πατράσιν υἱοῖς, δούλοις δεσπόταις, ἄρχουσιν ἀρχομένοις, δανείζουσιε, ὀφείλουσι, συναλλάσσουσιν, ὠνουμένοος, πᾶσι τὰ τῆς εὐνοίας ἐπιλεύσει τελείᾳ τοῦ κοινοῦ, καὶ εὐαρεστήσει Θεοῦ ὀφειλόμενα πρυτανευόμενος· καὶ μέντοι τῶν τροφίμων (u) τῆς καλλωπιζομένης Λιπάρεως, τοῦ ποιμένος τε καὶ τοῦ ποιμνίου, τοῦ ἐπικτίσαντός σου τὸ ἱερὸν τέμενος, καὶ τοῦ ὑμνήσαντός σε διὰ βραχέως ἄγαν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Sed ave, o beate beatorum, ter beate Bartholomæe. Ave, qui es Dei amator et imitator boni scilicet magistri. Ave, qui es divinæ lucis splendor sanctæ Ecclesiæ. Ave qui es bene sonans organum spiritalis melodiæ. Ave, artificiose rhetor veræ sapientiæ. Ave, qui es peritæ capturæ piscator rationabilium piscium. Ave, qui es multi chori et dulcis fructus palmes, Christi vididæ et paternæ culturæ vitis. Ave, digni meriti famule Domini universorum. Ave, merito desiderabilis amice supercœlestis sponsi. Ave, qui es sapientiæ fluentis et multiplicis potationis, ac lumen spiritalis paradisi. Ave, qui es divina virtute vulnerator diaboli, mundum suo latrocinio vulnerantis. Ave, qui multipliciter appares mundo Lucifer Dei cognitionis. Gaudeas divinitus illustrata et ignea columna orthodoxiæ. Gaudeas, sol orbis terræ, qui cuncta illuminas. Gaudeas, os Dei sapientiæ, linguam habens ignitam. Gaudeas, jugiter emanans fons sanitatum. Gaudeas, dæmonum terribilis insecutor. Gaudeas, qui es multipliciter optabilis formositas Armeniæ. Gaudeas, qui ab oriente ad occidentem per mare gloriose ambulasti. Gaudeas, qui es Lipareos salutabilis et multimodis adorabilis gloriatio. Gaudeas, qui mare sanctificasti meabilibus gressibus. Gaudeas, qui terram purpuream fecisti rubore castissimorum sanguinum tuorum. Gaudeas, qui aerem suavitatis odoribus replesti, sacris spiraminibus divinorum eloquiorum tuorum. Gaudeas, qui ad cœlum commeati, et medius in choro divinæ aciei tuæ refulges in gloriæ inaccessibilis splendore, in exsultationis insatiabili jucunditate. Illinc nos benignissime intuearis: illinc benedicas te glorificantibus: illinc beatifices te canentes: illinc concordes orbem terræ pacatum. Sacerdotes justitia in sanctitate induantur: reges bonis operibus in orthodoxia contra Barbaros armentur: monasticam vitam tenentes, conversationem æqualem angelorum ac sine dolo custodiant: viri mulieribus, et rursum mulieres viris, competentem legem conservent. Patres cum filiis, prælatos cum subditis, domines cum servis, mutuum dantes cum debitoribus, venundantes cum emptoribus: cæteraque omnia benevolentiæ tuæ affectu ad utilitatem reipublicæ protege; et cuncta quæ secundum beneplacitum Dei dirigi debent, patrocinio tuo, defende; et præcipue alumnos decoratæ Lipareos: pastorem quoque ac gregem qui construxit sacrum teinplum tuum: et eum qui te, licet breviter, ex se laudare præsumit; in Christo Jesu Domino nostro quem decet omnis gloria, honor et adoratio, cum omnipotente Patre, ac sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen (47).

VARIÆ LECTIONES.

(u) cod. τὸν προφημον.

(47) Pergit deinde Anastasius sic: *Hæc de beati Bartholomæi laudibus ejusque mirabiliter advecto in Liparim corpore, Theodorus fama sanctitatis, ac sacerdotii dignitate conspicuus, fido relatu explicuit.* Postea de penu suo subjungit idem Anastasius narrationem transvectionis illarum reliquiarum in urbem Beneventum anno Domini DCCCIX.

XI.

Sancti Patris nostri, et confessoris Theodori Studitarum abbatis Oratio funebris in Platonem ejus patrem spiritualem.

ΙΑ'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδιτῶν Ἐπιτάφιος εἰς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα.

(Ex ms. Vaticano signato 1660, fol. 79, edidere BOLLANDIANI, *Act. Sanctor.* April. t. I Lat. pag. 366; (Græc. *App.* pag. XLVI.)

PROLOGUS.

A

1. Oratorum ac Sophistarum studium omne versatur in eo, non ut assequantur veritatem, dum se ad scribendum conferunt: sed ut exspoliant dictionem, et narrationem faciant augustiorem acceptis e poemate versiculis, ad oblectationem audientium. Demulcent enim eos verborum concinnitate, et quadam verisimilitudine circumveniunt; parum solliciti ne quid falsum dicant, utpote qui æstimationi duntaxat et humanæ gloriæ serviunt. At vero quos tenet amor veritatis, satagunt res, ut actæ sunt, dicere: puamvis propterea concinnitas et elegantia orationis esse deberet minor. Nam quia ipsam veritatis pulchritudinem adamant, ornatis verbis, tanquam stragulis, valefaciunt, quod est vere sapientis. Ad hunc igitur modum ego quoque, B licet ingenio, dictione et spiritu admodum tenuis, Patrem meum laudabo: non autem quia sperem laudando gratiam inire apud eum. Quæ enim hæc foret gratia consueto nulla præsentium rerum delectari, et super cœlestem adepto requiem? quam quisquis possidet ridet præsentia, velut nihil stabile, nihil beatum continentia, et quæ instar umbræ prætereunt, aut ut flores verni corrumpuntur. Ad hæc si etiam in terris positus sese arbitrabatur indignum, qui vel in numero monachorum consereretur (quod summæ ejus modestiæ indicium et sanctæ animæ erat præcipuum argumentum) quomodo nunc, postquam hinc emigravit et incorruptibilia bona possidet, inter quæ nulla est inanis gloriæ appetentia, illam per nostras laudes desideraret consequi?

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Ῥήτορσι μὲν καὶ σοφισταῖς ἡ πᾶσα σπουδὴ, οὐ τοῦ ἀληθοῦς ἐπιτυχεῖν καθιοῦσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὥστε λαμπρῦναι τὴν φράσιν, καὶ συντεμεῖν τὸ ἔπος, κἀντεῦθεν ἐπᾶραι τὸ διήγημα, πρὸς γαργαλισμὸν τῶν ἀκουόντων. Θέλγουσι γὰρ ταῖς εὐεπίαις, καὶ παραλογίζονται ταῖς πιθανότησιν, ὀλίγα τοῦ ἀψευδοῦς φροντίζοντες, ἅτε δοξήθηρες ὄντες καὶ ἀνθρωπαρεσκείᾳ δουλούμενοι· οἷς δὲ ἀληθείας ἔρως, τὸ ὃν εἰπεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς πρεσβεῦσαι, κἂν μὴ τὸ γλαφυρὸν καὶ εὐφραδὲς ἔχοιεν ὁ λόγοις· ἐπειδὴ γὰρ κάλλους ἀληθείας ἐφίενται, παραπετάσμασιν ἐοικόσι ταῖς φράσεσι χαίρειν φαίουσιν (*sic*)· ὅπερ ἐστὶν σοφίας τῆς ὄντως εὕρεμα. Οὕτω δήπουθεν κἀγὼ, ὁ βραχὺς καὶ νῷ καὶ λόγῳ καὶ πνεύματι, τὸν ἐμὸν B Πατέρα ἐπαινέσομαι· οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενος τὴν εὐφημίαν· τίς γὰρ καὶ χάρις τῷ μηδενὶ τερπομένῳ τῶν τῇδε, ἤδη τὴν ὑπερκόσμιον λαχόντι λῆξιν, ἧς πᾶς ἐπιτυχὼν διαγελᾷ τὰ παρόντα, ὡς μηδενὸς ἐν αὐτοῖς ὄντος στασίμου τε καὶ μακαρίου, ἀλλ' ἴσα σκιαῖς παρατρέχοντος, καὶ ἄνθεσιν ἠρινοῖς ἀπομαραινομένου; Ἄλλως τε, εἰ ἔτι ὑπὲρ γῆν ὢν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγεῖτο καὶ τοῖς ἁπλῶς μονασταῖς ἐγκα [τα] τάττεσθαι, ὅπερ ἦν ἄκρας ταπεινοφροσύνης δεῖγμα, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης ψυχῆς προτέρημα· πῶς ἂν μετελθὼν τῶν ἐνθένδε, καὶ ἐν τοῖς ἀκηράτοις γενόμενος, ἔνθα κενῆς δόξης οὐδεμία ἔφεσις, ταύτης ἐκζητήσειεν παρ' ἡμῶν, διὰ τῶν ἐπαίνων ἐπιτεύξασθαι;

2. Laudabo ergo eum, qui ad hoc, si quis alius, C justissime obligor, tum pro ejus in me officiis multis, tum vel maxime pro ipsa hac, qualiscunque est, dicendi facultate, quam laboribus et industria ejus excultam possideo, eique me velut Patri acceptam referre oportet. Neque tamen me existimet quispiam id quoque spectare, quod laus Patri danda, redundatura sit in filium, juxta illud Sapientis: *Gloria hominis ex honore patris sui* [1]. Scio enim quod cui domi suæ et a seipso gloria suppetit, is a patre etiam honorem accipiens, evadat gloriosior: sin minus, paternas laudes nihil prodesse ei, qui per se inglorius atque inhonorus est, qualis esse videor. Fas tamen non est vitam illius ex virtute actam sub modio silentii, tanquam lucernam abdere; quæ supra rationale candela- D brum posita, fulgere debet, non uni alterive, sed omnibus (fidenter loquor) qui in Ecclesia Dei sunt. Quare cum jam demonstratum sit me ad

β'. Ἀλλ' ὅτι χρέος ἐμοὶ εἴπερ τινὶ ἄλλῳ δικαιότατον, ὀφείλοντι μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ὑπὲφ αὐτοῦ τοῦ ὅπως οὖν, καὶ ὑπ' ἐκείνου πόνων τε καὶ ἐπιμελειῶν προσόντος μοι λόγου, οἷά τινα ἀμοιβὴν, τῷ Πατρὶ τὸν λόγον ἀναθήσειν· καίτοιγε συννοῶν ὅτιπερ ὁ πατρικὸς ἔπαινος εἰς υἱοῦ δόξαν ἀναφέρεται, κατὰ εἰπόντα σοφόν· Ἡ δόξα ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐ μὴν διὰ τοῦτο, ὡς ἄν τις οἰηθείη ἐπαινέσων, εἰδὼς πάλιν, ὡς ἕκαστος, εἰ οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ τὸ εὐκλεὲς ἔχοι, εὐκλεέστερος ἂν εἴη καὶ πατρόθεν δόξαν ἐρανιζόμενος· τί δὲ μὴ, οὐδὲν ὀνίνησιν τὸ πατρικὸν γέρας τὸν ἀκλεῆ τε καὶ ἀγέραστον, οἷος ἐγὼ φαίνομαι. Ἀλλ' ὅτι οὐχ ὅσιον, ὑπὸ τὸν τῆς σιγῆς μόδιον θεῖναι, καθάπερ τινὰ λύχνον ἀείφωτον, τὸν ἐνάρετον ἐκείνου, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λογικὴν D λυχνίαν μαρμαρύσσοντα, θαῤῥῶ λέγειν, οὐ τῷ δεῖνι καὶ δεῖνι, ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν πᾶσι τοῖς ἐὸ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπεὶ οὖν λυσιτελὴς ἡμῖν καὶ ὑπόχρεος κατὰ τοῦ (?) ἐδείχθη ὁ λόγος, ἔχων μετὰ ἀληθοῦς καὶ

[1] Eccli. III, 13.

τὸ χρήσιμον ἡλίκον· φέρε ἐκεῖθεν ἀπαρξώμεθα τῶν A ἐγκωμίων, ὅθεν καὶ πρεπωδέστατον.

hanc orationem et obligatione propria et utilitate aliena inductum accedere (est enim veritati conjuncta utilitas), age laudationem ab eo ordiamur, unde præcipue convenit initium ducere.

ΚΕΧΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CAPUT PRIMUM.

Ortus, educatio, secessus in Bithyniam.

γ'. Πατέρες μὲν τῷ μακαρίῳ Πλάτωνι, Σέργιος καὶ Εὐφημία, ὧν τὸ εὐγενὲς ἐπίσημον, καὶ ὁ τρόπος οὐκ ἀγενέστερος· ἤθεσι χρηστοτέροις ἀναστρεφόμενοι καὶ οἰκουριῶν ἐπιμελείαις τὰ ἐνόντα ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς αὔξοντες, καὶ ζηλωτοὶ διὰ ταῦτα συγγενεῦσιν B ὑπάρχοντες· οἷς, μετὰ τῶν ἄλλων μέγιστον ἐγκώμιον καὶ εὐτεκνίας δώρημα. Φέρουσι γὰρ ὥσπερ τινὰ εὐθυγενῆ βλαστὸν, σὺν δυσὶ θυγατράσι, τὸν νῦν ἐπαινούμενον, οὐδὲ αὐταῖς ἀκλεέσιν ὀφθείσαις, ὧν πολλὰ καὶ καλὰ τὰ διηγήματα, τῆς μὲν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ διαπρεψάσης, τῆς, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς, κἀν τῷ μοναδικῷ τάγματι διαλαμψάσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐνέσκηψε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ὀργὴ οὐράνιος (ἄγει με γὰρ ταύτην δηλῶσαι ἡ ὑπόθεσις), φθορὰν ὅτι μάλιστα ἐπάγουσα πάνδημον, οὐκ ὀλίγαις μὲν ἄλλαις χώραις τε καὶ πόλεσιν μετενδημοῦσα, ὥσπερ τις Αἰγυπτιακὴ μάστιξ ἐν τῇδε εἰς τήνδε, μάλιστα δὲ τῇ βασιλιζούσῃ Βυζαντίδι· ταύτῃ τοι καὶ καταλύουσι τὸν βίον οἱ ἀείμνηστοι. Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἴσως, ὠφελείας χάριν καὶ τὸν τοῦ θανάτου τρόπον ἐπισημᾶναι· γένοιτο γὰρ ἂν τὸ διήγημα ἐκδειματοῦν τὰς ψυχὰς τῶν C συνετῶς ἐπαϊόντων.

3. Beati Platonis parentes Sergius atque Euphemia fuerunt, eorumque et genus illustre, et nihilo minus illustres virtutes: optimis autem moribus providam familiaris rei curam gerentes, illam supra multos auxerunt, etiam usque ad invidiam cognatorum. Præ cæteris tamen laudibus, commendari in ipsis meretur liberorum gignendorum felicitas: utpote qui, velut illustre germem, hunc quem modo laudamus, protulere, una cum duabus filiabus (1), nec ipsis ingloriis (nam et de his multa præclaraque dici possent), quarum una quidem in sæculari vita laudabiliter est conversata; altera (2), unde nati nos sumus, etiam in monastico ordine effulsit. Porro cœlestis quædam ira tempore illo (de hac siquidem loqui res ipsa monet, cum mortalitatem vel maxime universalem adduxerit), non paucis duntaxat aliis locis et urbibus incubuit: sed ex una in aliam, instar Ægyptiaci flagelli transiens, Byzantinam potissimum civitatem afflixit. In hac etiam vitam posuere supra memorati ac semper memorandi conjuges. Quomodo autem, id acciderit, operæ pretium fuerit explicare: est enim ejus eri narratio talis, et salubri timore concutere possit animos, eam prudenter suscipientes.

δ'. Ἑωρᾶτο ἐξάπινα ἐν τοῖς ἑκάστου ἐσθήμασιν, ἐν βαφίδι ἐλαιώδει, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ κατεστιγμένον, οἷα παρὰ χειρὸς ὡραιογραφούσης, μᾶλλον δὲ ἐπὶ Θεοῦ δακτύλῳ καὶ ὑπέρτερον. Ἐθροεῖτο ὁ ληφθεὶς, ὑπεισίν οἱ εὐθὺς ὁ θάνατος· αὐθημερὸν τοῦ αὐτοῦ, καὶ νεκρὸν ἐκκομίζοντος, καὶ νεκροῦ ἐκκομιζομένου, δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκίμποδος, δισδύο ἐπὶ ζώου ἀχθοφόρου· φόρτοι ἀλλεπάλληλοι δυστυχῶν σωμάτων· θρῆνοι πανταχοῦ περιηχούμενοι καὶ ἐλεεινολογίαι, ἠτόνουν οἱ ἐκκομισταὶ, ἐσπάνιζον οἱ ἐνταφιασταὶ, ἐκλείοντο οἶκοι, ἐκενοῦντο ῥεγεῶνες (b), ἐπληροῦντο πολυάνδρια, διὰ μέσου δυοῖν D μηνοῖν, τῆς πολυανθρώπου τε καὶ μυριοίκιδος πόλεως ἐρήμου καὶ ἀοικίστου σχεδὸν εἰπεῖν ἐποφθείσης. Ταῦτα ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως, ὑφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καθυβρίσθη,

4. Cernebatur de repente in cujusque vestitu vivificæ crucis signum (3), tincturæ pinguis, velut a perita manu, seu potius divino digito superne efformatum. Id in se conspiciens turbabatur, subtrahat accelerata mors; eodem die, qui extulerat mortuum, mortuus etiam ipse efferebatur. Videre erat duos in eadem sandapila, quatuor super unum jumentum portari, et cumulos infelicium cadaverum alios. Audiebantur undequaque sonantes planctus atque lamenta, lassabantur vespillones, rarescebant libitinarii, claudebantur domus, vacuabantur vici, cœmeteria replebantur; adeo ut intra duorum mensium spatium, urbs populosissima atque habitatissima, pene deserta atque inculta appareret. Accidit hoc in diebus Constantini (4) imperatoris, illius, inquam, impostoris nefarii, a quo imago Christi simulacrum erroris

NOTÆ.

(*b*) Quoniam antiqua Roma in regionis dividebatur (quod in hunc usque diem obtinet), etiam nova Roma, Constantinopolin dico, ejusmodi nomen usurpavit, ut patet ex auctoribus a Meursio recensitis.

(1) Sirletus *post duas filias* genitum scribit: sed solum in Græco est σὺν, *cum*. In vita S. Theodori, infra citanda ad cap. 3, litt. c, adduntur fratres tres.

(2) Theoctista appellatur in Vita S. Theodori, nupta Photino, qui magistratum ab imperatore non valde remotum gessit: ambo postea, relicto conjugio, vitam monasticam amplexi sunt.

(3) Græce, ἐν βαφίδι ἐλαιώδει. Sirletus vertit *colore cæruleo;* fortassis invenit ὑαλώδει, *vitreo*. Theophanes ad an. Christi 746, indictione 14, ista refert, ac de cruce sic exprimit, Ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἱματίοις καὶ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἱεροῖς ἐνδύμασι σταυρία ἐλαιώδη πλεῖστα. *In hominum vestibus et in ecclesiarum sacris indumentis, cruces plurimæ oleaginæ conspiciebantur.*

(4) Constantinus Copronymus Leoni Isaurico patri, 18 Junii, an. 741 mortuo, successerat.

per injuriam appellata, aut verius ipse Christus Deus noster contumelia est affectus ; siquidem honor exhibitus imagini ad prototypum transit, quemadmodum alicubi dicit divinus Basilius. Itaque fuit hæc super peccantem populum justissima virga, paterna tamen immensam nostram perversitatem ad conversionem erudientis Dei, et in ira præparantis viam salutis, iis qui æquanimiter correctionem susciperent. Sed ad Patrem nostrum sermo redeat.

5. Parentibus ergo et consanguineis plerisque orbatus (4*) adhuc puer admodum, ab aliquo alterutrius parentis germano suscipitur ; et ad juvenilem provectus ætatem, tanquam rectissimus surculus, produxit florem intelligentiæ ; quæ difficulter reperitur in orphanis, non habentibus qui eis uti parentes invigilent. Fructus autem propriæ ipsius solertiæ et diligentiæ fuit peritia praxis notarialis, quantam vix assequi potuisset aliquis paterna sollicitudine eruditus. Deinde prædicto tutori suo regiæ pecuniæ appendendæ præfecto, operam commodans, ita rem illam agebat dextere, ut hic solum præfecturæ nomen tenere, opus ille sciretur : et ob hoc in ærario imperatorio illustris, charus quidem principibus, ipsi autem Cæsari etiam notus esset.

6. Talis cum esset, mentem suam non tradidit effrenatis adolescentiæ cupiditatibus (uti petulantior aliquis faceret, sui factus arbitrii), sed ipsi sibi optimus domitor, abstinebat a consortio insipientium, et sapientioribus jungebatur : applicans se honoratiori, non minus honorato ; ætate provectiori, non juniori ; atque ex ipsis externis honoribus, ingenitam animi nobilitatem, latenter quodammodo, ad majora provehebat. Non tradebat se comessatoribus combibonibusque ad æquales haustus, uti in conviviis faciunt adolescentuli ; neque substantiam dilapidabat alea meroque, ut frugiperdæ solent ; sed publicæ libræ attendens, labore continuo divitias sibi accumulabat, et quidem tantas, ut ad paternam hæreditatem amplissimam haud modicas alias facultates apposuerit. Hoc vero nequaquam fieri potuisset, nisi temperantiam servasset in omnibus, quæ honestatis amantem exornabat continentia, et cunctis affabilem instruebat prudentia, procul abjiciens juveniles voluptates ; quibus qui indulgent, non modo non acquirunt quæ desunt ; sed et quæ adsunt, evacuare consueverunt.

7. Quid porro ? Tam multiplici industria præditus, tamque peritus rerum agendarum evasit (quod maxime spectatur ab iis, qui in sæculo vivunt, et filias apte cupiunt elocare), ut undique invitaretur

A εἴδωλον πλάνης ὀνομασθεῖσα παρὰ τοῦ λαοπλάνου ἐξαγίστου · μᾶλλον δὲ αὐτὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἠτιμώθη, εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, καθὼς ὁ θεηγόρος ὧδέ που φησι Βασίλειος. Ταῦτα ἡ κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων δικαιοτάτη, ὡς ἄν τις εἴποι, παιδευτικὴ ῥάβδος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἄμετρον ἡμῶν κακίαν ἐπιστρεπτικῶς σωφρονίζουσα, καὶ ὁδοποιοῦσα τρίβον σωτηρίας τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοῖς εὐαισθήτως δεχόμένοις τὴν νουθέτησιν. Ἐμοὶ δὲ ἐπὶ τὸν πατέρα μεθαρμοστέος ὁ λόγος.

ε'. Καταλιμπάνεται τοιγαροῦν ἔρημος γονέων σὺν τοῖς ὁμαίμοσι, κομιδῇ παῖς τυγχάνων · ὃς προσληφθεὶς ὑφ' ἑνὶ τῶν συγγενῶν, καὶ εἰς ἡλικίαν ἡϐῶσαν ἀναχθεὶς, ἀνθεῖ μὲν εὐθὺς, ὥσπερ τι ἔρνος εὐθύϐλαστον, ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος τὴν καλλίστην σύνεσιν, B ἥπερ δυσκατόρθωτος τοῖς ὀρφανίᾳ ἠγμένοις, οὐκ ἔχουσι τὸν ἴσα γονέων ἐπιστατοῦντα. Καρποφορεῖ δὲ, ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σπουδαῖς τε καὶ φιλοζηλίαις, τὴν παίδευσιν τῆς νοταρικῆς μεθόδου, ὡς οὔπω τις τῶν καὶ πατρικαῖς ἐπιμελείαις προμηθευομένων, συζυγοστατῶν τε αὐτῷ προσειληφότι θείῳ τὰ βασιλικὰ χρήματα. Καὶ τοσοῦτον φανεὶς ἐνταῦθα περιδέξιος, ὡς ὄνομα μόνον ἔχειν ἐκεῖνον τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ τὸ ἔργον γνωρίζεσθαι, καὶ διὰ ταῦτα ἐπίσημον μὲν εἶναι ἐν τοῖς βασιλικοῖς ταμιεύμασιν, ἀσπαστὸν δὲ τοῖς ἄρχουσι, γνώριμόν τε καὶ αὐτῷ τῷ Καίσαρι.

ϛ'. Οὕτω δὲ διαφαινόμενος, οὐ ταῖς ἀκαθέκτοις ὁρμαῖς τῆς νεότητος προὔδωκεν τὸν, νοῦν, ὡς ἄν τις τῶν ἀφέτων τε καὶ ῥηξιφρόνων, ἀλλ' (c) οἷά τις ἄριστος πωλοδάμνης αὐτὸς ἑαυτῷ γιγνόμενος, ἀπείχετο μὲν ἀσυνέτων. συνήπετο δὲ πεπαιδευμένοις, τῷ τιμαλ- C φεστέρῳ συνταττόμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ἀτιμοτέρῳ συνερχόμενος, καὶ τῷ καθ' ἡλικίαν προέχοντι παραζευγνύμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῷ νεοπαγεστέρῳ συνδιαιτώμενος, καὶ πρὸς τὸ ἄναντες, κἀκ τῶν ἔξωθεν τιμῶν, τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς, λεληθότως πως ὁδοποιούμενος. Οὔ τί που συμπόταις καὶ συσσίτοις ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς κατὰ κοινὴν φιλοτησίαν, ὡς εἴ τις τῶν νεανιευομένων ἐν εὐωχίαις, οὐδ' οὐ μὴν κύϐοις καὶ μέθαις καταναλίσκων τὴν οὐσίαν, οἷα τὰ τῶν μαστρόπων · σχολαῖς δὲ ἐπιπόνοις ἐφεστὼς τῇ ζυγοστασίᾳ, κἀντεῦθεν πλοῦτον ἑαυτῷ συναθροίζων, καὶ τοσοῦτον αὔξων, ὡς ἄλλην συστήσασθαι περιουσίαν. παρὰ τὴν γονικὴν κληθονομίαν ἱκανωτάτην οὖσαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν προσεγεγόνει, εἰ μὴ αὐταρκείᾳ συνετηρεῖτο ἐν πᾶσι, δι' ἧς καὶ σωφροσύνῃ ἐκαλλωπίζετο ὁ φι- D λόκαλος καὶ φρονήσει ἠγλαΐζετο ὁ μειλίχιος, πόῤῥω βάλλων τὰς νεωτερικὰς ἐπιθυμίας, αἷς οἱ ἁλόντες οὐ μόνον τὰ οὐκ ὄντα προσλαμϐάνονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνόντα κενοῦν εἰώθασιν.

ζ'. Τί τὸ ἐντεῦθεν ; Τοσοῦτος γέγονε πολλοστὸς τῇ συνέσει, καὶ πυκτικὸς ταῖς ἀφορμαῖς τοῦ βίου (ὃ φιλεῖται παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ, καὶ σπουδάζεται παρὰ ἐκδιδούντων ἀνδρὶ θυγατέρα), ὡς ἕλκειν αὐτὸν ἄλλον

(c) Suspicor legendum esse ῥιζαφρόνων ut si compositum a ῥίζα *radix* et ἄφρων *insipiens*, ad significandos, qui ab origine et educatione tales sunt.

(4*) Græce ὁμαίμοσι quod Sirletus vertit *sororibus* : sed infra num. 7, dicitur sanctus, cum ad monasterium abiit eisdem modicum quid de sua substantia reliquisse : vivebant igitur tum adhuc.

ἄλλοθεν, καὶ τῶν ἄγαν εὐπατριδῶν τε καὶ εὐπόρων, εἰς κοινωνίαν βίου. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ θεῖος πόθος, ὃν ἀνῆψεν ἑαυτῷ διὰ κρείττονος ἐπιλογισμοῦ, ἐμπαγῆναι τοῖς βίου τέλμασιν· καὶ γὰρ ἦν ἀναγνώσεσι προσέχων ἀντὶ παιγνίων· ἔν τε ἐκκλησίαις προσεδρεύων ἀντὶ θεάτρων, καὶ ἐν σεμνίοις ἀναστρεφόμενος ἀντὶ ἀσέμνων καταγωγίων· καί γε τὸ ἀξιεπαινετώτερον, ἐξαγορεύσεις ποιούμενος τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ κινημάτων τε καὶ δραμάτων τινὶ τῶν καθηγουμένων· ὃ τῆς μὲν ἐκείνου φιλοθεΐας ὑπῆρχε σύμβολον, τοῦ δὲ τὴν ἐξαγόρευσιν δεχομένου κατέπληττε τὴν διάνοιαν, τελειωτικῶς γινόμενον.

η'. Ὅθεν ἐπάρας τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ἐπὶ τὰς τῶν ἀϊδίων θεωρίας, καὶ τῷ ἐκεῖθεν πτερωθεὶς ἔρωτι, σβέννυσι τὸν κάτω πόθον, καὶ ποιεῖ τὸ τοῦ θείου Ἀντωνίου ὁ θαυμάσιος. Πάντα γὰρ διαπιπράσας σὺν αὐτῇ τῇ πατρικῇ ἑστίᾳ, καὶ πτωχοῖς διανείμας, τούς τε οἰκέτας ἐλευθερώσας, καὶ ταῖς δυσὶν ἀδελφαῖς βραχέα τινὰ καταλείψας, ἔξεισιν· Ἀβραμιαίᾳ προθέσει, οὐκ εἰς τὰς ἐγγύθεν κώμας ἀσκήσων, ἀλλ' ὧδέ που μακρὰν ἀποδραμὼν, ἐν τοῖς τοῦ Ὀλύμπου μέρεσι, κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα αὐτῷ παρά τινι τῶν ἐν ἄστει ἀρχιμανδριτῶν τόπον καὶ ἄνδρα, τοῦ μὲν Συμβόλους ἐπικεκλημένου, τοῦ δὲ Θεοκτίστου ἐπονομαζομένου, οὗ ὁ τρόπος, ἀγαθὸς, τό τε γένος περίβλεπτον, καὶ τὸ τέλος ὅσιον. Ἀλλ' οἷα καὶ ἡ ἀναχώρησις; Μνήμης ὅτι μάλιστα ἐμοὶ ἀξία, ἀκούουσί τε κατανύξεως ἔχουσα φάρμακον· ἀπὸ γὰρ τῆς πατρίδος ἀπάρας μεθ' ἑνὸς θυμηρεστάτου οἰκέτου, καὶ κατὰ τοὺς λεγομένους Βασιλεῖς ἐφθακὼς, ὑπό τε λόχμην τινὰ εἰσδὺς, κείρει μὲν τὴν κόμην τῷ χεῖρε τοῦ ἑπομένου. μετενδιδύσκεται δὲ τὴν φαιὰν ἐσθῆτα, ὥς τινα πορφυρίδα. Καὶ τὸ δρᾶμα ἡλίκον; Τοῦ μὲν χωριζομένου, καὶ οἴκαδε ἐπανιέναι μετὰ τῶν ἀπαμφιασμάτων παρεγγυωμένου, κἂν τούτῳ θρήνοις, ὡς τὸ εἰκὸς, βαλλομένου διὰ τὴν δεσποτικὴν στέρησιν· τοῦδε μονιωτάτου μετὰ Θεοῦ ἐγκαταλειφθέντος, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν τὸ δρᾶμα. Τοιοῦτος ὁ θεῖος ἔρως, πάντων ἐξιστῶν τὸν ἐραστὴν, καὶ περὶ αὐτὸν μόνον συνάγων τὴν ἔφεσιν πυρπολουμένην.

ad ineundam vitæ societatem vel cum nobilioribus opulentioribusque. Sed divinus amor, quem ipse usus consilio meliori sibi accenderat, non permisit ut sæcularis vitæ salebris inhæreret. Etenim lectiones pro ludis, ecclesias pro theatris, monasteria pro conventiculis impudicorum hominum frequentabat: et quod laudabilius est, hegumenorum cuidam occultas animi sui motus affectusque confitens, præbebat sui erga Deum amoris indicium manifestum; confessiones vero audientem implebat admiratione tam consummatæ perfectionis.

8. Hinc per perpurgatum mentis oculum ad sempiternarum rerum contemplationem sublevans, illarumque accensus amore, terrenum omne desiderium exstinxit; et divinum imitatus Antonium, divenditis omnibus, una cum paterno lare et servis libertate donatis, majorem quidem partem distribuit pauperibus; duabus autem sororibus suis modicum quid reliquit; et Abrahamia promptitudine exivit, non in vicinas villas, excerciturus seipsum; sed longius abscurrit in partes Olympi (5), ad virum locumque, ab aliquo eorum qui in urbe erant archimandritarum sibi monstratum. Loco symbolorum (6), viro Theoctisti nomen erat, cujus vita proba, genus illustre, exitus sanctus fuit. Qualis autem discessus Platonis e patria fuerit, mihi quidem memoria dignum, audientibus vero compunctoinis argumentum fore videtur, si exponam. Abivit cum uno solo charissimo famulo, et ad eum perveniens locum qui Reges dicitur, atque speluncam quamdam ingrediens, cæsariem suam comiti præbuit attondendam; deinde pulla veste se amicivit, tanquam si purpuram induisset. Quale autem spectaculum, cum unus quidem recessurus, juberetur radire domum cum vestibus, et ideo, ut par erat, perfunderetur lacrymis, domino suo privari dolens; alter vero relinqueretur, solus cum Deo, propter quem res tota agebatur. Talis utique est divinus amor, omnibus rebus exspoliat amantem et ad se solum trahit incensum illius desiderium.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

CAP. II.

Vita monastica, virtutum exercitia.

θ'. Ἐπειδὴ δὲ φοιτήσας πρὸς τὸν παιδοτρίβην ἠρωτήθη, ὅστις εἴη, καὶ ὅθεν ὥρμηται, καὶ ὅτου χάριν ἡ ἐπιδημία, εὐαγεῖς πρὸς ἑκάστην τῶν ἐρωτήσεων τὰς ἀποκρίσεις ἐδίδου· τοῦ δὲ μεμαθηκότος τήν τε πατρίδα, τὸ γένος, καὶ τὴν ἀνατροφήν· Οὔπω ἰσχύεις, φησὶν, ἐν τῇδε τῇ θέσει τοῦ τόπου, σκλη-

Postquam autem ad magistrum venisset, atque interrogatus, quis, unde, qua causa veniret, apte respondisset ad singula; ille patriam, genus et educationem edoctus. Non poteris, inquit, in hac regione, haud parum aspera, monasticum sustinere laborem. Cui Christi pugil : Omnia, Pater, trado

NOTÆ.

(5) « S. Joannicius (ut in eju Vita 4 Novemb. legitur) cum vidisset montem, qui ssupereminet a dexterat Bithyiniæ qui apud nos vocatur Olympus, concepi animo vitam quietam et amantem solitudinis. » De eo loco agi constat ex Vita S. Theodori, ubi monachi, qui Olympi pas incolunt, ad eum ab exsilio reducem in Bithynia accesserunt. In eadem Vita dicitur S. Plato a teneris annis montem Olympi incoluisse.

(6) Colitur 21 Febr. sanctus Timotheus, qui in Symbolis vitam anachoreticam duxit. Ejusdem monasterii facta est mentio die tertia Aprilis in Vita S. Nicetæ, num. II. Quod autem hic legatur Græce τοῦ Συμβόλους ἐπικεκλημένου, non Συμβόλων, uti istic legitur, nos suspicamur esse mendum librarii, cum primus iste genitivus a nullo nominativo regulariter duci possit.

tibi; mentem, corpus, et voluntatem, utere, ut lubet famulo tuo, in cunctis obsecuturo. O admirabilis propositi indicium! o mirabilioris renuntiationis argumentum! Istius quidem, quia in ipso ætatis flore, in prospero successu negotiorum, spe optima rerum majorum proposita, divitiis affluentibus, circumfulgente gloria, vigente corpore, in proprii arbitrii constitutus libertate, habuit dilectionem erga Deum istis omnibus superiorem: alterius, quod optime consultus, non uti multi nunc, simulate, aut, ut magis proprie loquar omnino non renuntiantes mundo, eidem se renuntiare professus sit; sed quemadmodum vere ipsa res exigit. Illi siquidem, nescio quo modo, obliti quod dicit Dominus: *Qui non renuntiavit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* [1]; et quod alibi jubet: *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, et sequere me* [2]; horum, inquam, obliti, ipsi sibi templa et monasteria, erigunt; deinde monasticam amplexi professionem, dominantur in propriis, servos atque substantiam variam post se trahentes; heri novitii, et hodie abbates; heri nec idonei quidem qui se prudenter regendos præberent, hodie alios imperite regere præsumentes; quibus prælaturam non virtus sua, sed suarum facultatum usurpatio attulit qui cum multis annis debuissent discere quomodo sit imperanti parendum, atque ita ad regimen aliorum ascendere; antequam prius istud didicerint, sese periculo ingerunt posteriori, et quales sunt, tales etiam efficiunt sibi subjectos. Ast ipse, postquam sæculo vere renuntiasset, ostendit obedientiam minime fucatam fuisse: præcedit enim primum secundo, sicut fulgur tonitruo, et lucifer soli exorienti. Nam qui sæculo bene renuntiaverit, clarum est quod etiam bene obediet: qui vero in altero oblique incesserit, in altero quoque certissime est claudicaturus.

A ραγωγίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐχούσῃ, τὸν κόπον τοῦ μοναχοῦ ὑπομεμενηκέναι. Πρὸς ὃν ὁ τοῦ Χριστοῦ πύκτης· Πάντα σοι, ὦ Πάτερ, ἀποδίδωμι, καὶ νοῦν, καὶ θέλημα, καὶ σῶμα, χρῶ τῷ σῷ οἰκέτῃ ὡς ἂν βούλοι, εἴκοντί σοι κατὰ πάντα. Ὢ θαυμασίας προθέσεως ἀπόδειξις, καὶ θαυμασιωτέρας ἀποταγῆς ὑπόθεσις! τῆς μὲν, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, κατὰ ῥοῦν αὐτῷ χωρούντων τῶν πραγμάτων, τῶν ἐλπίδων χρηστοτέρων ὑποβαλλομένων, πλούτου προκειμένου, δόξης ὑπαστραπτούσης, σαρκὸς σφριγώσης, καὶ ταῦτα σὺν αὐτοκρατείᾳ, νικῶσαν ἔσχεν ἁπάντων τὴν εἰς Θεὸν ἐπιθυμίαν· τῆς δὲ, ὅτι καίπερ οὕτω ἄριστα βουλευσάμενος, οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν ἐπιπλάστως, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, ἀναποτάκτως ἀποτασσομένων, τὴν ἀποταγὴν ἔθετο· ἀλλ' ὡς ἀπέδειξεν ὁ ἀληθὴς λόγος. B Οἱ μὲν γὰρ, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπιλαθόμενοι τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· καὶ ἀλλαχοῦ προστάσσοντος· Πώλησόν σου τὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι· ἐγείρουσιν ἑαυτοῖς ναούς τε καὶ μοναστήρια, εἶτα ἀσπασάμενοι τὸ ἐπάγγελμα, τῶν οἰκείων ἄρχουσί τε καὶ κυριεύουσι, δούλους καὶ ὕλας διαφόρους ἐπισυρόμενοι, χθὲς ἀμύητοι τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ σήμερον ὡς παλαιοὶ καθηγούμενοι· χθὲς μὴ εἰδότες χειραγωγεῖσθαι μετὰ συνέσεως, καὶ σήμερον χειραγωγεῖν ἄλλους ἀπαιδεύτως προαιρούμενοι· ὧν οὐχ ἡ ἀρετὴ, ἡ χρῆσις δὲ τῶν ὑπαρχόντων τὴν ἡγεμονίαν κατεπίστευσεν, οἳ πολλοῖς ἔτεσιν ὀφείλοντες ἐκμαθεῖν καλῶς τὸ ἄρ- C χεσθαι, εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἀνιέναι, πρὸ τῆς πείρας τοῦ προτέρου ἐπικινδύνως τοῦ δευτέρου ἐπιλαμβάνοντες, τοιούτους ἀπεργαζόμενοι τοὺς ὑπὸ χεῖρας, οἷοι καὶ εἰσίν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἀληθινὴν τὴν ἀποταγὴν ἐποιήσατο, ἀνόθευτον καὶ τὴν ὑποταγὴν δείκνυσιν· καὶ γὰρ προηγεῖται τοῦ δευτέρου τὸ πρότερον, ὡς ἀστραπὴ βροντῆς, καὶ ἑωσφόρος ἡλίου ἀνίσχοντος· ὁ γὰρ ἄριστα ἀποταξάμενος, ἄριστα δηλαδὴ καὶ ὑποταγήσεται· ὁ δὲ καθ' ἑκάτερον σκολιώσας, καὶ ἐν θατέρῳ δηλονότι χωλανεῖται.

10. Sunt autem virtutis exercitia multa, abstinentiæ extenuatio, somni parcitas, lacrymarum evacuatio, orationis alacritas, humicubationis molestia, vestitus vilitas, manuum operatio, genuflexionum frequentia, mortis meditatio, psalmodiæ assiduitas, perseverantia stationis. Horum tamen omnium nihil ita necessarium ei qui subest atque exercitium sinceræ confessionis et perfectæ obedientiæ: quibus illuminatur anima, mortificatur voluntas, et perfecta obtinetur conjunctio ejus qui spiritualiter nascitur cum eo qui gignit. Duo hæc cæteris omnibus non præferens, infirmus ab obedientiam erit; atque ita per quæ videbatur salutem consequi, illusionis subjacebit periculo. Etenim jejunia, vigiliæ, et quidquid ejusmodi aliud est; secundum se quidem laudabilia sunt; non tamen utilia, sed ad lapsum inducentia, ei qui proprio arbitrio agitur, nisi præsidis ductu et regula diri-

ι'. Πολλὰ μὲν οὖν τὰ κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδεύματα ἐγκρατείας κατάτηξις, ἀγρυπνίας νῆψις, δακρύων κένωσις, εὐχῆς πτέρωσις, χαμευνίας σύνθλιψις, ἐσθῆτος εὐτέλεια, χειρῶν ἐργασία, γονυκλισιῶν πυκνότης, μελέτη θανάτου, ψαλμῳδίας εὐτονία, D στάσεως καρτερία· οὐδὲν δὲ τοιοῦτον τῷ ὑποτακτικῷ, οἷον τὸ κατ' ἐξαγόρευσιν ἀγώνισμα, καὶ τὸ καθ' ὑπακοὴν κατόρθωμα, δι' ὧν ψυχὴ φωτίζεται καὶ νεκροῦται θέλημα, καὶ ὁλοτελὴς εἰσοίκησις τοῦ πνευματικῶς γεγεννημένου πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἐγγίνεται. Ὁ γὰρ μὴ ταῦτα τῶν ἄλλων προτιμήσας, σαθρὸς πρὸς ὑποταγὴν καθίσταται, καὶ δι' ὧν δοκεῖ σωτηρίας ἔχεσθαι, ἀπάτης ὑφίσταται ὄλεθρον. Τὸ γὰρ ἐγκρατὲς καὶ ἄγρυπνον, καὶ ὁτιοῦν ἄλλο τῶν προειρημένων κατορθωμάτων, αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ἐπαινετὸν δοίη τις εἶναι, οὐδ' ἂν δὲ εἴη λυσιτελὲς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πτώσεως αἴτιον τῷ ἰδιορύθμως πράττοντι, εἰ μὴ γνώμονι καὶ κανόνι τοῦ καθηγου-

[1] Luc. XIV, 33. [2] Luc. XVIII, 22.

μένου περαίνοιτο, ὥστε ὁ τὴν ἐξαγόρευσιν μεθ' ὑπακοῆς ἐξασκῶν, τὰ δευτέρια τοῖς ἄλλοις δίδωσιν, ἐν τοῖς δυσὶ τὰ πάντα περικλείων.

ια'. Ταῦτα ὁ μακάριος ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις τῶν ἄλλων ἀφοσιωσάμενος, καλὴν τὴν βάσιν πήγνυσι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἀσφαλῆ τὴν οἰκοδομὴν πεποίηται, πάντα λογισμὸν ἀνατιθέμενος, καὶ πάντα καθ' ὑπακοὴν διαπραττόμενος, καὶ διὰ ταῦτα. Γραφικῶς εἰπεῖν, ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ Πατρὸς αὐτοῦ. Γίνεται οὖν ἀδάμας τῇ καρτερίᾳ, περιδέξιος τῇ διακονίᾳ, διαλάμπων μὲν ἐν πολλοῖς συνάθλοις, ὧν οὐ πόῤῥω ἀφίστατο κατὰ τὴν κοινοβιαϊκὴν ζωὴν, ἰδίᾳ δὲ μεθ' ἑνὸς ὁμοτρόπου ὑποταττόμενος καθ' ἡσυχίαν τῷ ἀειμνήστῳ Θεοκτίστῳ, καὶ πῆ μὲν οἴκοι σχολάζων πῆ δὲ τῇ κοινότητι συνερχόμενος, ἔν τε ψαλμῳδίαις διατροφαῖς τε καὶ ἐργασίαις, καὶ οἷον εἰπεῖν κοινός τε καὶ ἐπίκοινος γινόμενος καὶ μέτριος κατὰ πάντα· Οὐ γὰρ, ἐπειδὴ εὐγενὴς τὸ κατὰ σάρκα, ἀπὲτραχύνετο τοῖς ἀγροικοτέροις συνδιαιτώμενος· οὐδὲ ἐπειδὴ ἐξυπηρετεῖτο παρ' οἰκετῶν πρότερον, τὰς ἀτιμοτέρας ἐγχειρίζεσθαι διακονίας ἐξενοπάθει. Τοιγαροῦν καὶ κόπρον ἐπὶ ὤμων ἐπεφέρετο, καὶ χῶρον ἀρδεύειν προσετάττετο, καὶ ἄλευρα φύρειν ἠνείχετο, καὶ ταῦτα μετὰ τοῦ γράφειν τόνῳ πολλῷ καὶ ἐπιμελείᾳ κρατίστῃ.

ιβ'. Βούλει μαθεῖν καὶ ἕτερα ὑπακοῆς ἀριστεύματα ἐγγύθεν; Ὁ πράκτωρ τῶν κατορθωμάτων. ὠνειδέζετο παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων, καὶ ὡς εὐφημίαν δεχόμενος, ἀκλόνητος διέμενεν ὁ εὐκλεέστατος· ὑπανεγίνωσκεν ἀξιολόγως ἐν ὠσὶν ἀδελφότητος, καὶ ὡς παρὰ λόγον ἀναγνοὺς ἐπιπληττόμενος ὑπέπτησσεν ὁ ἐμφρονέστατος· δουλογενὴς ἀκούων κατὰ ἀστεϊασμὸν, τὴν κεφαλὴν κατένευεν συνερῶν τῷ Πατρὶ, ὁ εὐγενὴς ὄντως σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι· πολύτλας ὢν ἐν τῷ ἐργοχείρῳ καὶ πολλὰ ποριζόμενος, ὡς μηδὲν εἰσφέρων· ἄτυφος ὅτι μάλιστα διείρχετο ὁ φιλομαθής τε καὶ φιλόθεος, ἀποπεμπόμενος μετὰ γονυπέτησιν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐμπεπτωκὼς τῷ σφάλματι, οὐκ ἀπηυθαδίαζεν, ἀλλ' ἐπέμενεν ἐξαιτῶν τὴν συγχώρησιν ὁ θαυμασιώτατος· ἠτόνει, τὸ δὴ λεγόμενον, ὁ κατὰ πεῖραν σκώπτων καὶ διασύρων, οὐκ (d) ἐκορέννυντο τοῖς ὀνείδεσιν, ὁ διὰ τῆς ἐθελουσίου ἀτιμίας δόξαν ἑαυτῷ περιποιούμενος ἀΐδιον. Εἴπω τι καὶ τῶν οὐκ οἰκείων δοκούντων τῷ ἐπαγγέλματι, τὸν δὲ λόγον ἔχον κατευθὺ πραττόμενον, ὅτι ἔρωτι ταπεινώσεως βαλλόμενος, παρεκάλει, ἠντιβόλει, κοσσίζεσθαι, ῥαπίζεσθαι, καὶ μέντοι ἔπειθεν, καὶ πείθων ἐτετύφετο, καὶ τυπτόμενος παρα τινος κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς δῶρον εἰληφὼς ἐγεγήθει· καὶ ἦν τὸ γινόμενον ὑπερφυὲς, τοῦ μὲν ἐκβιαζομένου διὰ τὸ δοκοῦν ἀνοίκειον, τοῦ δὲ χαίροντος διὰ τὸ κερδόμισθον· καὶ ἡ ὠφέλεια ὅση ὁρῶσί τε καὶ ἀκουου-

A gatur : sed qui confessioni et obedientiæ studet cætera in secundis habens, omnia duobus istis comprehendet.

11. Hæc beatus iste, si quis alius, curans, optimum jecit fundamentum, eique solidum superexstruxit ædificium, omnem suam cogitationem abjiciens, et omnia secundum obedientiam agens : o b idque dilectus in conspectu Patris sui, ut phrasi Scripturæ utar. Fuit autem in tolerandis laboribus adamantinus, dexter in agendis rebus, et inter certaminum socios multos præcellens : a quibus etiam quoad cœnobiticam vitam, haut longe distabat, seorsim degens cum uno quodam sibi moribus simili, Porro, juxta reclusionis normam, subjectus (7) erat nunquam satis laudando Theoctisto, B nunc in cella sese exercendo, nunc in communitate vacando psalmodiis, refectioni corporis, et manuum labori; communiterque, ut sic dicam, et promiscue vivens, in omnibus se moderate gerebat. Non enim quia nobilis erat secundum carnem, asperior erat cum rusticioribus conversans; nec quia prius habebat famulos multos sibi ministrantes, dedignabatur viliora suscipere ministeria : quin et fimum ferebat humeris et agrum irrigare jubebatur, et farinam subigebat patienter, et nihilominus scribebat multo cum studio ac diligentia.

12. Vin' etiam alias ejus virtutes discere, obedientiæ proximas ? Omnia recte faciens, reprehendebatur coram hospitibus; et veluti si laudatus fuisset, perseverabat immotus, vir laude dignissimus legebat audiente fraternitate, ut congruum C erat, et velut si absone vitioseque legisset, castigatus verecundabatur sapientissimus. Propter urbanitatem audiens serviles natales sibi exprobrari inclinato annuebat capite, Petri consentiens, corpore et animo revera nobilissimus. In labore manuum multum contendens atque proficiens tanquam si intulisset nihil, non superbiebat, disciplinæ Deique amator eximius. Post petitam de genibus veniam dimissus a Patre, veluti in eamdem culpam relapsus non obloquebatur ; sed persistebat, ignosci sibi postulans, admiratione dignissimus. Denique lassabatur, is qui tentandi causa ingerebat convicium et opprobriis saturabatur, is qui per voluntariam ejusmodi contumeliam sibi comparabat æternam gloriam. Dicam amplius et quoda religiosa professione videri possit alienum; consonum tamen ra- D tioni, dum recte fit. Tanto tenebatur humiliationis amore, ut oraret precareturque pugnis atque alapis cædi; et sane persuadebat et persuadens percutiebatur, et ex mandato Patris percussus ab aliquo, velut accepto munere lætabatur : eratque stupore dignum, alterum quidem ad id quod incongruum videbatur violenter adigi, alterum vero

NOTÆ.

(d) Ecgraphum nostrum ἤ, *aut;* puto legendum οὐκ, *neque.*

(7) Sirletus sic vertit, tanquam in eadem cum Theoctisto cella reclusus fuisset : quod hegumeni conditioni non convenit, nec Græco textui : imo infra num. 14 expresse dicitur Plato post Theoctisti mortem primum in ejus cellam migrasse, et solitarie vivere cœpisse.

gaudere de lucro exinde reportato, nec minus utile erat videntibus audientibusque, quod esset qui talia voluntarie pateretur, atque in hoc Christum imitaretur.

σιν, δστις εἴη ὁ ταῦτα ἑκουσίως ὑφιστάμενος καὶ Χριστὸν ἐντεῦθεν μιμούμενος.

13. Talis tantusque cum esset, au erat possibile non amari eum atque diligi? an rationable, eum qui totum se tradiderat obedientiæ, filium haberi inamabilem, et non esse charissimum genitori? Diligebatur, sane, uti dictum est, plurimum; et propter virtutis charitatem ubique prædicabatur, ut qui Patri suo factus esset omnia, veluti oculus dextra intuens, velut manus eadem operans, et pes ad illa progrediens: tanquam consiliarius bonus, adjutor robustus, suavis socius; fidelissimus in iis quæ domi erant, et circa foris posita vigilantissimus: qui simul et discipuli et fratris præstaret officia, addo etiam et Patris; tantusque esset in utroque, ut siquando, propter aliquam necessitatem, opus esset peregre Platonem agere, mœreret venerabilis Theoctistus; et quemadmodum de se loquitur Apostolus [4], non haberet requiem spiritui suo propter dilectum. Quis enim illo ad prospicienda futura providentior? quis ad mœrorem leniendum curandumque accommodatior? quis ad honorem multifariam impertiendum solertior? Talis ad conciliandam sibi benevolentiam, ut quæ Patris erant omnia haberet in potestate: tam interim alienus ab amore rerum terrenarum, ut nec obodi unius esset dominus. Pro quibus quod ei præmium, quæ retributio obtigit? Paterna utique benedictio super spiritualem Jacob, ex quo patriarchæ, imo hierarchæ et pœmniarchæ; et ab his plurimi secundum Deum filii multiplicantur, ac porro multiplicabuntur, nil dubito, per semen adeo benedictum. Talis denique fuit Plato, verus utique amator sanctitatis, et ad tantum perfectionis gradum ascendit, ut nonnisi adumbratione quadam exprimere potuerim characterem absolutæ in eo obedientiæ.

ιγ'. Τὸν οὖν τοιοῦτόν τε καὶ τηλικοῦτον ἦν ἄρα μὴ ἀγαπᾶσθαι καὶ στέργεσθαι; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντα τὸν τῆς ὑπακοῆς υἱὸν, ἀπόθητον καὶ οὐχ ὁλόστερνον εἶναι τῷ γεννήτορι; Διὰ τοῦτο καὶ ἀγαπᾶται λίαν, ὡς εἴρηται· Καὶ πανταχοῦ τῇ τῆς ἀρετῆς φανότητι διατεθρύλληται, ὡς πάντα τῷ Πατρὶ γινόμενος, οἷον, ὀφθαλμὸς δεξιὰ βλέπων, χεὶρ ἐργαζομένη, ποὺς βαδίζων, σύμβουλος ἀγαθὸς, παραστάτης καρτερὸς, συνόμιλος γλυκερὸς τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος, τῶν ἐκτὸς ὁ φυλακτικώτατος, ὁμοῦ μὲν τὰ μαθητῶν ὁμοῦ δὲ τὰ ἀδελφῶν ἐπιδεικνύμενος, προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ τὰ Πατρὸς χαριζόμενος, καὶ τοσοῦτος ὢν ἐν ἀμφοτέροις, ὡς εἴ που κατά τινα χρείαν ἦν ἐκδημεῖν τὸ ἀοίδιμον Πλάτωνα, ἀδημονεῖν τὸν ἀείμνηστον Θεόκτιστον, καὶ μὴ ἔχειν ἄνεσιν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τῷ πνεύματι διὰ τὸν ποθούμενον. Τίς γὰρ ἐκείνου τὸ μέλλον προβλέψαι στοχαστικώτερος; τίς δὲ τὸ λυποῦν μαλᾶξαί τε καὶ θεραπεῦσαι προσηνέστερος; τίς δ' αὐτο χρειῶδες εἰσοῖσαι εὐμαρέστερος; τίς δὲ τιμὴν ἀνάψαι ποικιλώτερος; Τοιοῦτος μὲν πρὸς εὔνοιαν γνήσιος ὡς πάντων ἐξουσιάζειν τῶν πατρικῶν, τοσοῦτος δὲ ἀφιλόϋλος, ὡς οὐδὲ κύριος ὀβολοῦ. Ἀνθ' ὧν τί τὸ πέρας, καὶ τίς ἡ ἀμοιβή; Ἡ πατρικὴ εὐλογία ἐπὶ τὸν κατὰ πνεῦμα Ἰακὼβ, ἐξ οὗ πατριάρχαι, εἴτ' οὖν ἱεράρχαι καὶ ποιμνιάρχαι ἀφ' ὧν πολλὰ τὰ κατὰ Θεὸν τέκνα πλήθουσί τε καὶ πληθυνθήσονται, εὖ οἶδα, τοῦ εὐλογημένου σπέρματος. Τοσοῦτος ὁ τῆς ὁσιότητος ἐραστὴς ὡς ἀληθῶς, καὶ τοιοῦτον αὐτῷ τὸ τέλος, ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ προσεύχρουν χαρακτῆρα τῆς εὐμούσου ὑποταγῆς.

14 Postquam autem magister ejus ad Dominum abiit, ipse in ejus cellam atque vivendi modum transivit, legitime amplexus solitudinem; non quemadmodum nunc multi, eamdem periculose aggredientes; qui priusquam spiritui carnem perfecte subjecerint, audent per se solos congredi cum spiritibus nequitiæ, tunc primum exerceri incipientes, cum templus est pugnæ; et experiendi gratia præsumentis obtinere victoriam, etiam Deo juvante, difficilem. Qui enim prius non didicit obedire, quomodo subjiciet sibi reluctantes spiritui carnis passiones? Et qui non custodierit intemeratam observantiam, quomodo ad montem solitariæ conversationis ascendet? Nunquid clarum est, quod qui illum attigerit intempestive, lapidibus obruetur aut configetur jaculis, et morte spirituali morietur, prout sacræ loquuntur Litteræ? Non ita is de quo nobis est sermo: nam verbis ac moribus obedien-

ιδ'. Ἐπειδὴ δὲ παραπέμπει πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην τὸν καθηγεμόνα, καθίστησιν ἑαυτὸν εἰς τὸν ἐκείνου τόπον καὶ τρόπον, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεται ἐννόμως τε καὶ ἐνθέσμως· οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν σφαλερῶς ἐπὶ ταύτην ἐρχομένων, καὶ πρὶν ὑποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι. τοῖς τῆς πονηρίας πνεύμασιν μονομαχήσειν τεθαῤῥηκότων, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νίκης παλαίειν ἐκμελετώντων, ὁπότε καὶ πεῖραν οἰόντων δυστέκμαρτον τὴν νίκην σὺν Θεῷ ποιήσασθαι· ὃς γὰρ ἂν οὐκ ἐπαιδεύθη τὴν ὑποταγὴν πρότερον, πῶς οὗτος ὑποτάξειεν τὰ πολέμια πάθη; καὶ ὃς δ' ἂν μὴ ἐφύλαξεν ἁγνὴν τὴν εὐπείθειαν, πῶς οὗτος προσβήσεται τῷ ὄρει τῆς ἡσυχίας; ἢ δηλονότι ὁ παρὰ καιρὸν αὐτῆς ἀψάμενος, λίθοις λιθοβοληθήσεται, ἢ βολίδι κατατοξευθήσεται, καὶ τελευτήσειεν τῷ κατὰ ψυχὴν θανάτῳ, καθὼς που φησι τὸ ἱερὸν Γράμμα; Ἀλλ' οὐχ, οὕτως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος· λόγῳ γὰρ καὶ τρόπῳ θεαρέστως ὑποτα-

[4] II Cor. II, 13.

NOTÆ.

(8) Id est « sacerdotum et pastorum principes : » visum est enim clarioris expressionis causa Græca verba servare.

γεῖς, εὐλόγως καὶ εὐαφόρμως ἐπὶ ταύτην πρόσεισιν, καὶ τὸν νοῦν καθαίρεται ἐγγίζων Θεῷ, καὶ ταῖς πρὸς αὐτὸν θεωρίαις γλυκαίνεται μετεωροπορῶν τῷ νῷ· ἐπεὶ μηδὲ ἔνεστιν ἡδύτερόν τι τοῦ Θεὸν ἔχειν ἐν θεωρίᾳ, ὅς ἐστι γλυκασμὸς καὶ ὅλος ἐπιθυμία τοῖς γευομένοις αὐτοῦ τῆς ἀκορέστου ἀγάπης, ὡς λήθην λαμβάνειν καὶ αὐτῆς σχεδὸν τῆς ὀρεκτικῆς τροφῆς. Ἐφ' ἑαυτῷ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐφέλκεται καὶ πορίζεται, καὶ δυνάμεως εἰς δύναμιν μετερχόμενος, καὶ ἀναβάσεις ἀρετῶν ἐν καρδίᾳ διατιθέμενος.

A tiam, uti Deo placitum erat, sectatus; opportune auspicatoque aggreditur solitudinem; et mentem attolens, appropinquat Deo; contemplationibus circa eum versantibus oblectatur, animo excelsa perambulans: nihil enim delectabilius est quam Deum speculari, qui totus est oblectatio et voluptas eorum, qui ipsum degustant amore insatiabili, ita ut pene in oblivionem veniant ipsius cibi appetendi. Itaque sibi ipsi in futurum sic prospexit Plato, ex virtute transiens in virtutem, et ascensiones suo in corde disponens.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. — CAPUT III.

S. Plato præficitur monasterio Symbolorum, excurrit Constantinopolim.

ιε'. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἤρκει τὸ καθ' ἑαυτὸν μόνον σκοπεῖν, ζητούσης τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον· τέθειται γοῦν καὶ ἐν τάξει Πατρὸς, μᾶλλον δὲ φωστῆρος δίκην τῇ μνημονευθείσῃ ἀδελφότητι, κατὰ διαδοχὴν τοῦ μακαρίτου Θεοκτίστου, ἐχούσῃ ἴδιον τὸν καθηγεμόνα, ἣν καὶ ἀμφότεροι πνευματικῶς τε καὶ σωματικῶς ὅτι μάλιστα εἰς τὸ εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι μονὴν εὐαγεστάτην προήγαγον. Γίνεται δὲ καὶ δυοῖν φοιτητῶν καθηγητὴς ἰδιοτρόπως, ὑφ' ὧν ἐξυπηρετεῖτο, καὶ οὓς εἶχε συνεστίους, ἀλλ' οὐχὶ συσσίτους, ὧν ὁ εἷς ἔτι περίεστι τοὔνομα Ἀντώνιος, ὁ μεθ' ἡμῶν καὶ σὺν ἡμῖν μέχρι γήρους ὑποταττόμενος· αὐτὸς ἡμῖν ὑφηγητὴς εἴη ἐνταῦθα τῶν ἐπιζητουμένων. Ἄρτος, φασὶ, τῷ Πατρὶ καὶ κύαμος πρὸς λαχάνοις καὶ ἀκροδρύοις (e), ἡ καθ' ἡμέραν εὐανθίζουσα ἀνέλαιος διατροφὴ, πλὴν Κυριακῆς τε καὶ ἑορτῆς, καθ' ἃς εἰώθει ὁμοτράπεζος εἶναι τῇ κοινῇ ἀδελφότητι. Ποτὸν, ὃ βλύζουσι κρῆναι, καὶ ᾧ συνάγεται νοῦς, οὐ χεόμενος οἰνοφλυγίας ῥεύματι, οὐδ' αὐτὸ ἡμερήσιον ἀεὶ, ἀλλὰ πῇ μὲν ὑπερημερήσιον, πῇ δὲ δυσσευόμενον τῇ ἑβδομάδι, ἢ καὶ δεκατήμερον λαμβανόμενον τῆς βραδυποσίας, ἵν' οὕτως εἴπω καὶ ἀποσίας, μετὰ τῆς ἐγκρατοῦς ἐφέσεως, καὶ ἐκ φυσικῆς κράσεως, εἰς ἕξιν αὐτῷ καθεστώσης.

B 15. Quoniam vero nequaquam sufficit sua duntaxat curare, sed et aliis utilia quærit perfecta charitas, ordinatus Pater seu potius illuminator præmemoratæ fraternitatis, proprium habere hegumenum solitæ beato Theoctisto succedit in ejus loci regimine, quem ambo in spiritualibus æque ac temporalibus promoverant maxime, adeo ut esset ac diceretur monasterium optime constitutum. Duobus tamen præcipue sese præbuit ducem vitæ spiritualis, a quibus ei ministrabatur, quosque habebat, non comessatores, sed convivas. Horum unus adhuc superest Antonius nomine, qui nobiscum usque ad senium sub obedientia vivit; ipse nobis suggerat, quæ hic desiderantur. Quotidianus, inquit, cibus hic Patri erat panis, cum faba et oleribus C atque arborum fructibus, absque oleo, præterquam Dominicis festivisque diebus, quibus consueverat communi cum fratribus mensa uti. Potus erat quem fontes prætant, et quo mens colligitur, nequaquam capiens fluxum vinolentiæ; et hic quidem non semper quotidianus, sed quandoque ultra diem dilatus, aut bis in hebdomade sumptus. Quandoque etiam decimo duntaxat die, exigua illa seu potius nulla utebatur refocillatione, propter summam appetentiæ continentiam, quæ illi quodammodo in naturam transierat.

ις'. Ἐσθὴς εὐτελὴς καὶ βραχύτιμος, καὶ πρὸς μόνην θάλψιν πεποιημένη, ἀλλ' οὐχὶ λεπτοῖς ὑφάσμασιν ἐπιτετηδευμένη, οὐδὲ βαφικαῖς χροιαῖς ἐξηνθισμένη, ἣν οἱ καλλωπισταὶ, ἀλλ' οὐ μονασταὶ θηρᾷν ἐφίενται. Προσευχὴ καὶ ἀνάγνωσις ἐπίπονος, ἀφοριζομένη κατὰ καιρὸν, καὶ εἰς τροφὴν αὐτῷ ἀντὶ τρυφῆς καρυκευομένη. Γονυκλισιῶν πυκνότης, πατρόθεν ἠργμένη, ἐξ ἧς τύλοι χειρῶν τε καὶ γῆς ἐφ' ἧς ἐδεδήκει, μέχρι τοῦ δεῦρο τὴν ἀρετὴν στηλιτεύοντες. Στρωμνὴ οὐχ ἁπαλή τε καὶ διαῤῥέουσα, ἀλλ' ὅση καὶ ὑποπιάζειν τὸ σῶμα δυναμένη, καὶ ἀταπείνωτον αὐτὸ πρὸς τὰς πνευματικὰς λειτουργίας διαφυλάττειν ἰσχύουσα. Χειρῶν ἐργασία διὰ σπουδῆς· τοῦτο γὰρ τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων παρὰ τοὺς πολλοὺς, ἵνα μὴ λέγω τοὺς πάντας, τὸ ἐπίσημον, ἢ μᾶλλον, οἰκειότερον εἰπεῖν, σὺν τῷ ἱερῷ Ἀποστόλῳ φάναι (f),

16. Vestis et curta, ad solum calorem facta, non autem subtilibus filamentis contexta aut colorum tincturis florida, qualem videre amant non monachi, sed elegantiarum studiosi. Oratio et lectio ejus laboriosa erat, et statis temporibus definita, cibum D quoque ejus deliciarum loco condiebat. Frequentia genuflexionum, a Patribus tradita, tanta erat ut manibus ipsique in qua fiebant terræ callos inducerent, in monumentum virtutis ejus. Stratum nec molle erat, nec lecto circumfluum: sed quo affligi corpus, et ad spiritualia officia firmum posset servari. Manuum operatio diligens: hoc enim ex præclaris illius dotibus unum præ multis, ut non dicam omnibus, ipsum faciebat illustrem; aut ut magis proprie loquar, Apostolo similem, quod dicere posset: *Ad ea quæ mihi opus erant et his*

NOTÆ.

(e) Ἀκρόδρυα *summas herbas* interpretatur Sirletus: sed quia δρύον, altera compositi pars, significat *nemus*, malui arborum fructus, et quidem silvestres, intelligere.

(f) Ecgraphum nostrum φαίην· sed sensus videtur infinitivum exigere, quem substitui.

qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ : neque gratis panem comedi [1]. Quæ enim manus elegantius, quam illius dextera, litterarum formabat tractus? aut quis scribebat studiosius, cum ipsius alacritas qualecunque opus ferventer aggrederetur? Quis autem enumerare valeat eos in quorum manibus sunt ab ipso scripti libelli et opuscula, ex diversis divinis Patribus collecta et multam afferentia utilitatem? Unde vero monasteriis nostris ista librorum copia? nunquid ab illius sanctis manibus et laboribus? Ipsos volutantes et illustramur quoad animum, et scripturam admiramur talem ac tantam. Sed quædam tacita præterivit sermo, ad quæ enarranda regrediatur necesse est.

A ἔχοντος, Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται, ὅτι μηδὲ γωρεὰν ἄρτον ἔφαγεν. Ποία γὰρ χεὶρ τῆς ἐκείνου δεξιᾶς μουσικώτερον ἐσυρμαιογράφησεν, ἢ τίς ἐπιπονώτερον τῆς ἐκείνου προθυμίας ἐσπουδαιογράφησεν; καὶ πᾶν ὁτιοῦν προσπεσὸν ἔργον θερμῶς διεχειρίσατο. Πῶς ἄν τις ἐξαριθμήσειεν, τοὺς τὰ ἐκείνου πονήματα εἴτ' οὖν βιβλιδάρια ἔχοντας, ἐκ διαφόρων θείων Πατέρων ἀνθολογηθέντα, καὶ ἱκανὴν πορίζόμενα τοῖς κεκτημένοις τὴν ὠφέλειαν; Ταῖς καθ' ἡμᾶς δὲ μοναῖς πόθεν ἄλλοθεν ἢ τῶν δέλτων εὐπορία; ἢ οὐχὶ ἐκ τῶν ἐκείνου ἁγίων χειρῶν καὶ πόνων; ἃς οἱ μετιόντες καὶ τὴν ψυχὴν φωτιζόμεθα, καὶ τὴν γραφίδα B θαυμάζομεν ὁποία τε καὶ ἡλίκη. Ἀλλὰ γὰρ παραδραμὼν ὁ λόγος ἀνιστόρητά τινα, πάλιν ὑπονοστήσας ἀπαγγελλέτω τὰ παραλειφθέντα.

17. Tempore illo invaluit tempestas impietatis, Constantinus, inquam, ille cogitatione impius (9) malitiæ omnis receptaculum, multiceps draco, hæresis iconoclasticæ ductor, monasti ordinis persecutor acerbus. Quem ille nostrorum Nazaræorum non exterminavit? quem absconditum non produxit in medium? quem sibi oblatum non traxit in barathrum impietatis? Sane si quis ex illustrioribus ipsum latuit, tanquam scintilla in loco abdito, inter mortuos reputabatur ab iis qui vivebant super terram. Talis autem etiam noster Elias fuit, custoditus a Domino in quibus exercebatur locis, ut neque in manus novi istius Achab incideret, neque particeps fieret impietatis; sed post transitum nocturnæ illius confusionis, appareret nobis velut stella matutina; quod et factum vidimus. Etenim necessariis quibusdam ex causis ingressus est Byzantium; cumque ii qui in urbe reliqui erant monachi, denuo velut luminaria cœpissent conspici; comparuit tanquam a mortuis redivivus beatus, nam nec nobis quidem ipsis innotuerat (10), genitricis meæ fratrem adhuc superstitem esse.

ιζ'. Ἤκμαζε τηνικαῦτα ὁ χειμὼν τῆς ἀσεβείας, Κωνσταντῖνος ὁ δυσσεβὴς λογισμὸν, τὸ τῆς κακίας δοχεῖον, ὁ πολυκέφαλος δράκων, ὁ τῆς εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως τριστάτης, ὁ τοῦ μοναδικοῦ τάγματος πικρὸς διώκτης, ὃς τίνα μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζιραίων οὐκ ἐξηφάνισεν; τίνα δὲ κρυπτόμενον οὐκ εἰς μέσον ἤγαγεν; ποῖον δὲ ἀντιφερόμενον οὐ κατέσπασεν εἰς τὸ καὶ ἀσεβείας βάραθρον; ὡς εἴ πού τινα ἐναπολειφθέντα τῶν ἐπιφανῶν, ὥσπερ τινὰ σπινθῆρα ἐν ἀποβύστῳ τόπῳ κείμενον, ἐν νεκροῖς λελογέναι, παρὰ τῶν ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων. Τοιοῦτος ὁ ἡμέτερος Ἠλίας, ὑπὸ Κυρίου φυλαττόμενος ἐν οἷς ἠσκεῖτο τόποις, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἁλοὺς τοῦ νέου Ἀχαὰβ, μηδὲ μετασχὼν τῆς ἐκείνου ἀσεβείας, ἵν' C ἀναφανῇ μετὰ παρέλευσιν τῆς νυκτομαχίας, ἀστὴρ ἑωθινὸς ἡμῖν, ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἐντεῦθεν διά τινα ἀναγκαῖα εἴσεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἄρτι ὥσπερ τινῶν φωστήρων ἐπιφαινομένων τῶν ἐπιλελειμμένων μοναστῶν τοῖς ἐν ἄστει.

18. Diffusa est autem adventus ejus fama non tantum inter cognatos et notos, sed per totam urbem Byzantinam; aliis alio ipsum trahentibus et benigne suscipientibus, atque salutari ejus doctrina frui cupientibus. Erat enim, ut qui maxime, suavis sermone, suavior moribus, ea autem forma quæ monachum commendat, et in doctrina varius; omnibus omnia factus, secundum Apostolum; conjugatis auctor temperantiæ, virginibus defensor, adhortator constitutorum in potestate, spiritu infirmorum medicus. Patribus filios concordes efficiebat, et filiis patres reconciliabat; servis suadebat, ut dominis essent morigeri; et hos inducedat ut illis facerent bene. Ut cætera porro omnia, quæ vir Dei faciebat dicebatque, cognosci possint, unum

ιη'. Καὶ ἐπείπερ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶν ἀνεγνωρίσθη ὁ μακαρίτης (οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑπῆν ἡμῶν τῆς τεκούσης ὁμαίμων ἐγνωρίζετο), γίνεται περιβόητος οὐ μόνον συγγενεῦσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσῃ τῇ Βυζαντίδι, ἄλλων ἀλλαχοῦ ἑλκόντων αὐτὸν, περιχαρῶς τε ἀσπαζομένων, καὶ φιλοφρόνως δεξιουμένων, καὶ ἀπολαυόντων διδασκαλίας προσηχούσης. Ἦν γὰρ ὅτι μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδύτερος τὸν τρόπον, ἀσκητικὸς τὸ ἶδος, πολυειδὴς τὴν διδασκαλίαν, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, γιγνόμενος, τῶν ἐν συζυγίαις σωφρονιστής, τῶν παρθενευόντων D συνασπιστής, τῶν ἐν ἐξουσίαις παρακλητικός, τῶν ἀσθενούντων εἰς ψυχὴν ἰατρός, πατράσι τέκνα συμβιβάζων, πατέρας τέκνοις καταλλάσσων, δεσπόταις δούλους εὐνοεῖν ἀντιβολῶν, καὶ τούτους ἐκείνοις εὐ-

[1] Act, xx, 34.

NOTÆ.

(9) Summa crudelitas Copronymi in monachos et sacras reliquias refertur a Theophane ad annum imperii ejus 31, Christi 772. Mortuus est Copronymus 14 Septembris anni 775. Successor ejus filius Leo regnavit usque ad annum 780, mortuus 8 Septembris.

(10) Indefinitius Sirletus: « Neque enim a cognatis superesse credebatur. »

A ἐργέτας καθιστῶν. Τἄλλα ὅσα ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ποιῶν τε καὶ λέγων γνωρίζεται, ἓν εἰπὼν εἰς σύστασιν τῶν εἰρημένων, πιστώσω τὸν λόγον. Ὅτιπερ ἀφ' οὗ ἐπεδήμησεν τοῖς ἐν ἄστει, ὅλους οἴκους μετέπλασεν, καὶ μετεστοιχείωσεν εἰς βίον ἐνάρετον. Τί δὴ τοῦτο; Ὅρκον ἐκκόψας τῇ παραινετικῇ αὐτοῦ γλώττῃ, καλλωπισμοὺς συστείλας τῇ εὐκόσμῳ διδασκαλίᾳ· φιλοπτωχίαν ἐμποιήσας τῇ ἠθικῇ ὑφηγήσει, ἐξ ἧς κένωσις χρημάτων καὶ διανομαὶ ἐφ' οὓς ἠσκεῖτο τόπους δημόσιοι. Πρός τε ἀνάγνωσιν ῥυθμίσας, καὶ πρὸς ὁτιοῦν τῶν καλῶν εὖ ἐπανάγων, καὶ ταῦτα ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, τληπαθῶν, ἀγρυπνῶν, πεζοπορῶν, ταῖς παρὰ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν δεξιώσεσιν, ἀνταλλάσσων τὰς παρ' ἑαυτοῦ κακοπαθείας, ἔργῳ τὸ τοῦ Ἀποστόλου φθεγγόλόμενος· Ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, B μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

:θ', Ἦρεν τοιγαροῦν σύσσημον τῇ βασιλιζούσῃ, τὸν λόγον ὑπὸ τοῦ βίου μαρτυρούμενον ἔχων, κἀξ αὐτοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀπερίττου σχήματας, παράκλησις εἰς ἀρετὴν τοῖς ὁρῶσι γινόμενος· εἰ δὲ ὅτι πολιτικὸς ἦν ἔν τισι γλυκαίνων τὴν φράσιν πρὸς τὸ τῶν ἀκουόντων ἰδιότροπον, ὁράτω τις τὸν καρπὸν, καὶ μὴ μεμφέσθω τὸν τρόπον. Τίς δὲ οὗτος; Ὁ τῶν ἁμαρτανόντων μετάμελος, καὶ ὁ τῶν ἀποτασσομένων τοῦ βίου ὅμιλος· πρῶτος γὰρ καὶ μόνος σχεδὸν εἰπεῖν πτερωτὴς τῶν τοῦ γένους καὶ τῶν ἔξω γένους, ὁ τῆς ὁσιότητος ἐέρασης ἡμῶν δέδεικται. Διὰ ταῦτα καὶ προστατεῖν μοναστηρίου ἀστικοῦ ἀναγκάζεται μὲν οὐ καταπείθεται δέ· καὶ ἄρχειν τῆς Νικομηδέων Ἐκ- C κλησίας ὑπὸ τοῦ τηνικαῦτα προέδρου προτρέπεται μὲν, οὐ συνέρχεται δὲ, φεύγων τὸν κλῆρον ὁ τούτου ἄξιος, καὶ τὸ τῆς ἱεραρχίας ὕψος δεδιὼς ὁ τὴν ἀρετὴν μετέωρος. Διὸ καὶ πρὸς τὴν φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν ἐπάνεισιν, κἀκεῖ καθιστᾷ μνήμης ἄξια, πτωχῶν προϊστάμενος, ἀδικουμένων ὑπερασπιζόμενος, θλιβομένους παραμυθούμενος, καὶ θλίψιν οἵαν βούλῃ πιεζομένους θεραπεύων, τοῦτο μὲν διὰ γλώσσης καὶ μέλανος, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἄλλῳ τινὶ φαρμάκῳ ἐπαμύναι τῷ προσιόντι, καὶ ἴσχυέν γε τὸ γράμμα ὡς δῶρον αἰδοῖ τοῦ ἀνδρὸς, κάμπτων πρὸς οἶκτον τὸν ἐλεεῖν δυνάμενον.

κ'. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν εὐπορεῖτο ἡ χεὶρ ἐπιδιδόναι. πληρούντων αὐτὴν τῶν καλῶς τὰ ἐνόντα κενούντων ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀκενώτων καὶ αἰωνίων. Εἰ δὴ μηδ' D

[6] I Cor. IX, 27.

dicam, quod fidem præstet reliquis: videlicet quod ex quo cum civibus versari cœpit, totas reformavit familias, et ad virtutis cultum convertit. Qua ratione? inquies. Jurandi consuetudinem exscindendo communi notoria sua lingua: reprimendo corporis ornatum superfluum, sua ornatissima doctrina, dissertatione morali inculcando amorem pauperum, unde largitiones pecuniariæ et eleemosynarum distributiones publicæ, per loca in quibus exercebatur; ad lectionem denique piam et ad quidquid est bonorum operum inducendo, idque in pressura et fatigatione, diu noctuque laborans, vigilans, discurrens, ut accepta ab amicis cognatisque hospitalitatis solatia æquaret tolerantia ærumnorum, ipso opere cum Apostolo protestans: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo; ne posteaquam aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar* [6].

19. Sustulerat ergo publicum regnatrici civitati signum, habens sermonem, cui vita congrua præberet testimonium: adeo ut, ex ipsa vili abjectoque habitu videntibus esset ad virtutem hortator. Quod si, quia urbanus erat, suavitate quadam condiebat dictionem, ut se aptaret audientium genio; consideretur fructus, et non vituperabitur modus. Quis autem iste? Peccantium resipiscentia et sæculo renuntiantium multitudo. Primus namque et solus, ut si dicam, fuit, qui generi nostro, eisque qui extra illud erant alas addidit ad virtutem, nosque ad amorem perfectionis induxit (11). Propterea instanter rogatus urbani cujusdam monasterii præfecturam suscipere, omnino renuit, et ab eo qui tunc erat patriarcha (12) ad Nicomediensium Ecclesiam regendam invitatus obsequi noluit. clericatum fugiens, quo erat dignissimus; et hierarchicum formidans fastigium, qui solam suscipiebat virtutem. Revertit autem ad dilectam sibi solitudinem, et ibi res fecit memoria dignas, pauperes defendens, injuste oppressos propugnans, tribulatos consolans, et quamcunque afflictionem patientibus subveniens; idque vel sermone vel epistola propter viri reverentiam, instar muneris efficax ad flectendum eum qui poterat misereri.

20. Ex iis quæ ad manum erant replentibus eam illis qui substantiam suam credebant bene exhauriri, propter desiderium inexhaustorum æterno-

NOTÆ.

(11) Michael in Vita S. Theodori ista explicat: « Plato sanctissimus Theodori nostri avunculus, iis quibuscum ageret gratissimus, multos ad cœlestis philosophiæ studium pellexit: imprimis autem egregium hunc Theodorum, suum ex sorore nepotem, qui et ipse jam dudum per se ut dicitur, cœperat philosophari. Quin ipsos quoque Theodori parentes et fratres, Josephum et Eutymium, cum parva sorore, et suos ipsius fratres adjecit Plato, qui numero item tres erant. Hos omnes tanquam ex composito communi vitæ cælibem anteponentes, deducit ille secum et disciplina imbuit præstantiore. At illi confestim ei opes et divitias et cæteras facultates pauperum sinibus ingerunt, servos innumerabiles in libertatem vindicant, Deumque secuti ac ducentem Patrem, Byzantium reliquunt. « Hæc ibi: quæ sub Leone Chazares cœpta, sub Irene peracta sunt, quando pariter omnes ad Sacudionis monasterium secessere, ut mox sequenti capite dicetur.

(12) S. Tarasium CP. patriarcham intelligo: qui cum piissima Irene orthodoxiam restituit, dabatque operam ut Ecclesiæ quæ sub Iconomachorum tyrannide, vel episcopis orbatæ mœrebant, vel hæreticis traditæ, lupos pro pastoribus alere cogebantur, his ejectis, legitimos et orthodoxos sortirentur.

rumque bonorum satagebat largiri, ut poterat, aut saltem consolando dolorem eximens, exasperatum mœrore animum leniebat prolixiori confabulatione. Quid mirum? Poterat cum venerando Job dicere: *Salvum faciebam egenum de manu violenti, et orphanum cui non erat adjutor: benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum: causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam* [7]. Quapropter agnoscebatur ut pater, laudabatur ut protector, benedicebatur ut curator, visebant, occurebant, suscipiebant eum tam qui solitariam quam qui communem profitebantur vitam (13); et ultra quæ incolebat loca differebatur ejus fama, cum in omnium ore esset Plato, velut res maxima atque dignissima: quem profecto nec futura silebunt tempora, cum virtus res sit immortalis.

A ἑτέρῳ. παρακλήσει ἐξαίρων τὸ ἄλγος, καὶ μακροτέρᾳ διερωτήσει ἁπαλύνων τὴν τραχυνομένην καρδιαν τοῦ κάμνοντος. Τί θαυμαστὸν πρὸς ταῦτα, καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ ἐκεῖνα λέγειν· Διέσωσα πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, και ὀρφανῷ οὗ οὐκ ἦν βοηθὸς ἐβοήθησα, στόμα δὲ χήρας με ηὐλόγησεν, δίκην δὲ ἣν οὐκ ᾔδειν ἐξιχνίασα· ὧν ἕνεκεν καὶ ὡς πατὴρ ἐγνωρίζετο, καὶ ὡς προστάτης ἐμεγαλύνετο, καὶ ὡς κηδεμὼν ἐμακαρίζετο, ὁρώμενος, ἀπαντώμενος, ξενιζόμενος, παρὰ μοvασταῖς, παρὰ μιγάσιν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὧν ἠσκεῖτο τόπων τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης διαδραμούσης, καὶ πάντων τὸν Πλάτωνα ἐν ταῖς ἑαυτῶν γλώσσαις, ὡς μέγα τι καὶ ἀξιάγαστον χρῆμα, ἐπιφερόντων· ὃν καὶ ὁ μέλλων χρόνος εὖ οἶδ' ὅτι οὐ σιγήσειεν, εἴπερ ἀρετὴ B πρᾶγμα ἀθάνατον.

CAP. IV.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Præficitur Sacudionis monasterio Plato, et pro veneratione sanctarum imaginum agit in concilio.

21. Nunc commemoranda nobis venit Christianissima Irene, pacifica, juxta sui nominis etymon, imperatrix; in qua hoc præter alia laudendum venit, quod sub ea sit aperta janua volentibus vitam monasticam amplecti, ante hac regnantibus impiis haud minus clausa sub ethnicis erat ad Christianismum. Tunc universa nostra familia renuntiavit sæculo: tunc celeberrimus Pater noster post quietem solitudinis suscepit prælaturam: suscepit, inquam, nec volens nec cupiens (quomodo enim, qui maximas fugerat, dignitatum minimarum desiderio teneretur?), sed partim consanguineorum precibus emollitus (dicam enim quod res est, etsi paulo id inconcinnius videatur), partim confidens, quod vel in ipsa præfectura posset pristinam quietem conservare: sed hoc nequaquam ut sperabat obtinuit; multæ enim tentationes ei ex hoc capite provenerunt: a quibus vero et per quos eæ fuerint suscitatæ, personarum respectu dicere prætermitto: hoc tantum significo, quod vitam molestiis plenam a suoque instituto et proposito alienissimam duxerit.

κα'. Ἀλλ' ἧκεν ἡμῖν ἡ χριστοφόρος Εἰρήνη, ἡ φερωνύμως βασιλεύσασα, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἡ τοῦ μονάζειν παντὶ τῷ βουλομένῳ ἠνέῳκτο θύρα, πάλαι ὑπὸ ἀσεβοῦς βασιλείας κεκλεισμένη, καθάπερ ὑπὸ Ἑλληνιζούσης το Χριστιανίζειν. Ἐντεῦθεν ἡ περὶ ἡμᾶς μὲν πανέστιος ἀποταγή, τοῦ δὲ πανευφήμου Πατρὸς ἡ μετὰ τὴν ἡσυχίαν ἡγεμονία, οὐ βουλομένου μὲν, οὐδὲ ὀρεγομένου ἄρχειν (πῶς γὰρ ἂν ὁ τὰς μεγίστας φυγὼν ἐρχὰς ἐφέσει τῶν ὑφειμένων ἡλίσκετο) ἀλλὰ τὸ μὲν κατακλασθεὶς ὑπὸ τοῦ αἵματος (εἰρήσεται γὰρ τ' ἀληθὲς, εἰ καὶ τραχύτερος ὁ λόγος), τὸ δὲ καὶ ἐλπίσας τὴν αὐτὴν ἴσχειν ἡσυ- C χίαν, κἂν τῇ ἡγεμονείᾳ, ὅπερ οὐχ οἷόν τε. Οὐδὲ γὰρ ζητήσας εὗρε τὸ ἐλπιζόμενον· κἀντεῦθεν αὐτῷ οἱ πολλοὶ πνεύσαντες πειρασμοί· τὸ δὲ ὑφ' ὧν καὶ δι' οὓς, ἀφίημι λέγειν, αἰδοῖ τῶν προσώπωτ, πλὴν ἕλκει βίον ὀδυνηρόν τε καὶ ἀνώμαλον, καὶ τῆς οἰκείας ἕξεως ἀναρμόδιον.

22. Quid autem fecit generosi animi rectique consilii vir? Postquam ad prælaturam raptum se vidit, neque eam effugere (quamvis de hoc sæpius deliberaret) citra periculum posse; quemadmodum gubernator prudens, in medio circumstrepentis procellæ constitutus, omnem animi torporem a se excussit: et mentis oculos sursum attollens, investigare cœpit vivorum sanctorum vitas, non ad recentia exempla respiciens (hæc enim plerumque distorta confusaque sunt), sed ad archetypam apostolicæ vitæ imaginem, quod facere oportet omnes eos qui perfectæ virtutis simulacrum exprimere in se cupiunt, et vitam volunt ad similitudinem Patrum atque ad salutem instituere.

κβ'. Ἀλλὰ τί ποιεῖ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ὄντως καὶ εὐθύβουλος; Ἐπειδὴ ἑώρα ἑαυτὸν ἑαλωκότα τῇ προστασίᾳ, καὶ φυγεῖν ταύτην οὐκ ἀκίνδυνον, καίπερ πολλάκις βουλευσάμενος, οἷά τις οἰακοστρόφος, ἐν μέσῳ κλύδωνος περιζέοντος, τὸ τῆς ψυχῆς ὀκνῶδες ἀποσεισάμενος, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα ὑψιφρόνως ἀνατείνας, ἰχνηλατεῖ λοιπὸν τοὺς τῶν μακαρίων D ἀνδρῶν βίους· οὐ πρὸς τὰ προσεχῆ παραδείγματα βλέπων, ἐπεὶ λοξὰ καὶ συγκεχυμένα, πρὸς δὲ τὴν ἀρχέτυπον εἰκόνα τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς ἀποσκοπῶν (ὃ δεῖ πάντας τοὺς τῆς ἀρετῆς γραφέας ποιεῖν, εἴ γε μέλλοιεν Πατροείκελον καὶ σωτήριον τὸν ἑαυτῶν βίον ἀπεργάζεσθαι), πρῶτον τοῦτο ποιεῖ, καὶ λίαν νεανικῶς.

23. Primum autem hoc fecit, et quidem admo-

κγ'. Εἰς τὰς τοῦ μεγάλου καὶ θεοφόρου βασιλείου

[7] Job. v, 13; xxix, 12, 16.

NOTÆ.

(13) Græce μιγάδες. Sirletus *conjugatos* vertit, et μοvασταῖς, monachis, eos opponit.

νομοθεσίας εἰσελθὼν, ὡς ἐν παραδείσῳ, καὶ εὑρὼν ἐναντιουμένην τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, πρὸς τῷ τοῦ θήλεως ζώῳ δούλαις τὰ κοινόβια διοικούμενα, κἀντεῦθεν πολλὰς τὰς ἀτοπίας τικτομένας, μείζους δὲ τὰς ψυχικὰς ζημίας ὑφισταμένας, ὅρα τί ἐργάζεται. Ἐπερωτήσεσι πρότερον χρησαμένος παρὰ τῶν εὖ εἰδότων, ὡς ἂν μηδὲ αὐτὸ τὸ καλὸν ἀβασάνιστον εἴη (τῆς γὰρ αὐταρεσκείας πόῤῥω νεύων, οὐκ ἦν τι, ὃ μὴ συμβουλίαις διεπράττετο), καινοτομεῖ τὰς ἐκνόμους παραδόσεις ὡς φιλοκάκους αἱρέσεις, καὶ καθιστᾷ τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον ἄτερ δούλων, ἔξω τοῦ θήλεως ζώου δίχα ἐμπορικῆς ἄλλης προσόδου, ἅτινα καπηλικὰ κέρδη ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὀνομάζων, φευκταῖα εἴρηκεν. Γίνεται δὲ ἡ κατόρθωσις οὐκ ἀμογητὶ, ἀλλὰ γὰρ καὶ λίαν περιστατικῶς ἐκ τῶν ευνασκουμένων ἀηθῶν ὄντων, καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀντιπραττόντων τῷ ἀγαθῷ σκοπῷ, οὐκ ὀλίγων ὑπαρχόντων. Καὶ οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ μηδὲ συνήθειαν περικόψαι τῶν ῥᾴστων καὶ εὐπετῶν, μηδέ τι ἀνεπίφθονον τῶν ἐπαινετῶς ἐλουμένων. Ἆρ' οὖν οὐχ ὑπερανεστώσης διανοίας ἀποῤῥαγῆναι ἐπιβλαβοῦς παραδόσεως, καὶ τοιοῦτον προθεῖναι ἑαυτὸν ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς βουλομένοις μὴ μόνον ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ πράγματι μονάζειν, καὶ οἰκεῖον τῷ βίῳ καὶ τὸ ἔργον ἔχειν. Πῶς γὰρ ἂν μοναστὴς ἀληθινὸς, ὁ δεσποτείας φόβον δούλοις ἐπανατεινόμενος; ἢ πῶς ἀγοήτευτος τὴν ὅρασιν ὁ ἐκ θεωρίας τοῦ συνόντος αὐτῷ ὑπουργικοῦ θήλεως ἀσκητὴς καθυπηρετούμενος; ὅπουγε καὶ τούτου ἐκτὸς ὑπάρχων, τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ συνδέδηκεν ἁλίσκεσθαι. Ἥψατο τοιγαροῦν ὁ ζῆλος τῶν ἐγγύθεν, καὶ μετέλαβον τοῦ ἀγαθοῦ οἱ φιλόθεοι πόῤῥωθεν, κἀκεῖνος τὸ κλέος διαιωνίζον ἀπηνέγκατο. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον ἔσχεν συναγωνιστήν τε καὶ συλλήπτορα, φημὶ δὴ τὸν ταῦτα λέγοντα καὶ γράφοντα, τῷ Πατρὶ τὴν χάριν ἀνεκτέον· παιδὶ γὰρ προσήκει τὸ πάντα πατρώζειν, καὶ ὅλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχειν τῷ γεννήτορι.

κδ'. Ἔπειτα περιστέλλει ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἐν ἄστει προόδων, ἐκ συνουσίας ἀγχιστευόντων, ἐκ συνδιατριβῆς ἀρχόντων, εἴσω τῆς πνευματικῆς αὐλῆς ἐρηρισμένον ἔχων τὸν πόδα· ἐπιστατεῖ τοῖς λογικοῖς θρέμμασι, διατρέφων διδασκαλίας πόᾳ, καὶ ναματίζων κατηχήσεως ῥεῖθρῳ· ἐξ οὗ τί γίνεται; Εὐθαλεῖ ἡ Λία, αὔξει τὸ ποίμνιον, γίνεται περιβόητον, δοξάζεται ὁ ἅγιος Θεὸς, παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθούμενον. Ἀλλ' οἷόν με ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων λαθὼν μικροῦ δεῖν παρέδραμεν! Ἤδη κρατησάσης τῆς εὐσεβοῦς Εἰρήνης, καὶ πολλῶν λόγων βαλλόντων καὶ

A dum strenue. In magni atque divini Basilii Regulas, velut in paradisum ingressus, et inveniens monasticæ conversationi contrariam esse consuetudinem humanam, qua inductum erat, ut propter feminei generis animalia ancillæ in monasteriis habitarent (14), unde multa proveniebant incommoda, et plures quoad spiritum molestiæ, vide quid egerit. Auditis peritiorum sententiis, ut ne ipsum quidem bonum temerarie ageret (procul enim remotus ab arrogantia, citra consultationem faciebat nihil), abscidit illegitimas traditiones velut pestiferas, hæreses, suumque monasterium habendum constituit absque mancipiis, absque feminei sexus animalibus, absque omni alio mercatorio proventu quæ cauponaria lucra idem divinus Basilius appellans, fugienda esse dixit. Inducta est autem hæc

B reformatio haud sane facile, sed perquam ægre tum propter cohabitantes inexpertos, tum propter externos bonæ isti intentioni repugnantes : qui non erant pauci. Neque id sane mirum ; quia non est facile aut expeditum consuetudinem exscindere, neque invidia carent præclari conatus. Nunquid enim præcelsæ mentis est recedere a noxia traditione, seque ipsum ponere in exemplum bonum, volenti solitarie vivere, non solum nomine, sed etiam re, et professioni congruum opus habere? Quomodo autem vere solitarius erit, qui dominationis mancipiis incutit? Quomodo castos habebit oculos ascetes ille, qui mulieris sibi cohabitantis utitur ministerio? cum etiam contingat aliquos, extra hoc discrimen positos, capi. Accensa est ergo vicino-

C rum æmulatio, et ad longius positos Dei amatores participatio boni inventi pervenit; ipse vero æternam sibi comparavit gloriam. Quod si alium habuit consilii atque laboris socium, ipsum qui hæc dicit et scribit, omnis ad Patrem referenda est gratia : decet enim filium in omnibus assimilari patri, seque totum formandum tradere genitori.

24. Postea sequestravit se ab urbanis circuitionibus, a conversatione habitantium civitates, a familiaritate virorum principum, intra spiritualem aulam fixum retinens pedem ; ubi rationali intendebat gregi, pascens eum doctrinæ gramine, et potans flumine instructionis. Unde factum est, ut fecundo germine prolificaret Lia, grex augeretur et celebris fieret, Deus autem, ut sanctus, lauda-

D retur, a quo hominibus omne bonum provenit. Sed quale illud est quod in medio dicendorum latens parum abfuit quin præterirem. Cum jam regnaret

NOTÆ.

(14) Græce est πρὸς τῷ τοῦ θήλεος ζώῳ δούλοις τὰ κοινόβια διοικούμενα, et infra καθιστᾷ τὸ ἑαυτοῦ μοναστήριον ἔξω τοῦ θήλεος ζώου, quæ Sirletus, longissime aberrans a mente auctoris, sic Latine reddidit. *Cum feminarum cœnobia gubernarentur a servis maribus*, et infra, *suumque monasterium constituit remotis servis ac mulieribus*. Existimo levi correctione fieri posse, ut et feminas removisse a suo monasterio sanctus intelligatur, et animalia quorum causa illæ adhibebantur ; et hanc esse mentem genuinam auctoris, qui de mulierum cœnobiis nec cogitavit quidem cum hæc scriberet, patebit examinanti. Ergo τὸ τοῦ θήλεος ζῶον intelligo femini sexus animalia, vaccas, oves, capellas et quæ etiam in monasteriis aluntur ad futuram, itemque ad lactis et casei proventum : atque pro δούλοις, lego δούλαις. quod autem διοικεῖν non solum gubernare, sed etiam habitare significet, palam est. Dissimulo cætera hic consequenter minus apte reddita.

pientissima Irene, et circa quæstionem de venerandis imaginibus in utramque partem multa jactarentur, ante multos et cum paucis libere veritatem profitetur; pugnat quantum potest contra Iconomachos. Quamvis enim non esset dogmaticus, sed simplici uteretur sermone; eum tamen habebat copiosum (juxta nominis sui, a latitudine sumpti, proprietatem) et persuasioni perquam idoneum. Cujus rei argumentum est, quod in ea quæ ad sanctos apostolos coacta est synodo (15), ab eo qui tunc erat patriarcha electus ipse sit, qui poneretur in cothedra metropolis omnium illustrissimæ, et sicut antea non timuerat minas faventium hæresi, sic neque tunc formidavit prohibitionem incursumque ordinis militaris, quando is impetum fecit in magnum illud templum, insanis clamoribus patriarchæ obstrepens, et pseudosynodum laudans olim adversus imagines habitam. Paulo post, cum dissolutus esset cœtus ille, pro veritate stabilienda collectus, evasit imperatrix, velut e medio leonum, facta, ut sic loquar, circa sanguinem martyr; et hegumenus noster patriarcham secutus, propter ea quæ fuerant audacter designata non fuit perterritus: moxque inventus est in secunda Nicæna synodo, quia dissipata tunc fuit plebs illa tumultuosa et pervicax.

βαλλομένων περὶ τῆς τῶν σεπτων εἰκόνων ὑποθέσεως, παῤῥησιάζεται πρὸ τῶν πολλῶν καὶ σὺν ὀλίγοις τὴν ἀλήθειαν, μάχεται τοῖς εἰκονομαχοῦσιν καθόσον οἷόν τε, ἐπεὶ μηδὲ δογματικὸς ἦν, ἀλλ' ἁπλοῦν μὲν τὸν λόγον, εὐρύχωρον δ' ὅμως φερωνύμως καὶ πειθήνον [f. πειθανὸν] ἔχων. Ἀπόδειξις τῶν εἰρημένων, τὸ ἐν καθέδρᾳ μητροπόλεως τῶν ἐπιφανῶν, ἐν τῇ κατὰ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους συνόδῳ, παρὰ τοῦ τηνικάδε προεδρεύοντος κατ' ἐκλογὴν τεθῆναι τὸν ἄνδρα, οὔτε πρότερον πτοηθέντα τὰς ἀπειλὰς τῶν αἱρετιζόντων, οὔτε τηνικαῦτα ὑποπτήξαντα τὴν ἀποτροπὴν καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, ἡνίκα ὥρμησεν πρὸς τὸν μέγαν νεὼν, καταβοῶν τοῦ προέδρου καὶ ἀνευφημῶν τὸν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων ψευδοσύλλογον. Καὶ μικρὸν ὕστερον, ὁπότε διελύετο τὸ τῆς ἀληθείας ἄθροισμα, καὶ ὡς ἐκ μέσου λεόντων ἡ βασίλισσα ὑπεξῄει, ἄνευ αἵματος, ὡς εἰπεῖν, δειχθεῖσα μάρτυς, καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς τῷ ἀρχιερεῖ συνεπόμενος, οὐδὲν ἐπὶ τοῖς τετολμημένοις ἐδεδοίκει· μικρὸν γάρ ἐστι τὸ ἐν τῇ Νικαέων συνόδῳ ἐκ δευτέρου εὑρεθῆναι, διὰ τὸ ἐκ μέσου τότε γεγονέναι τὸν ἀτίθαθον λαὸν καὶ ἀτεράμονα.

25. Postquam hæc sic gesta et orthodoxiæ trophæum erectum fuit; ad suum monasterium revertit beatus, exercendæ prælaturæ vacans: ubi prolapsus in morbum, qui mortis indicia præ se ferebat (16), ac velut insperato gavisus lucro, regiminis onus in nos transfert, nec dignos quidem qui ab ipso regeremur. Invenit ergo concupitam humilitatem, accepit inducias molestiarum, liberatus est a circumdantibus se vexationibus, apparuitque idem qui antea nec pecuniæ, nec possessionum, nec negotiorum appetens, cum jam non haberet invidia amplius occasionem obnubilandi radios virtutis ejus. Nam et viri justi tentantur, ut ex ipsa malorum tentatione auro similiores evadant quoad animam, recteque incedentes non labascant, et discant quidquid a se bene geritur esse ex Deo.

κε'. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα οὕτω καὶ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας τρόπαιον ἐκρατύνθη, ἐπανῆκεν ὁ Πατὴρ εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον, ἐχόμενος τῆς προστασίας· καὶ βληθεὶς νόσῳ, ἀπόγνωσιν ζωῆς ὑποδηλούσῃ τῷ ἑρμαίῳ τῆς ἐπιθυμίας, μετατίθεται τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἡμᾶς, τοὺς μηδὲ τοῦ ἄρχεσθαι ἀξίους. Εὑρίσκει οὖν τὴν ποθουμένην ταπείνωσιν, λαμβάνει ἀνακωχὴν τῶν λυπηρῶν, λύεται τῶν συνεχόντων ἐπηρειῶν, ὀφθεὶς οἷος ἦν τὸ πρότερον, ἀφιλάργυρος, ἀφιλοκτήμων, ἀφιλοπράγμων, τῆς δυσμενείας οὐκ ἐχούσης χώραν ἔτι συννεφεῖν τῆς ἐκείνου ἀρετῆς τὴν ἀκτῖνα· πειράζονται γὰρ καὶ δίκαιοι, ὡς ἂν τῇ πυρώσει τῶν λυπηρῶν χρυσοειδέστεροι τὰς ψυχὰς γένοιντ' ἂν καὶ μὴ ὑπολισθαίνουσιν εὐθυποροῦντες, ὡς ἂν μάθωσιν παρὰ Θεοῦ αὐτοῖς εἶναι πᾶν τὸ κατορθούμενον.

NOTÆ.

(15) « Anno 6 imperii Constantini et Irenes, die 17 Augusti, indictione 9, anno Christi 785, cœpta illa synodus. Sed scholariorum et excubitorum copiæ, nudatis gladiis, impetum in eos fecere; mortemque tam ipsi patriarchæ, quam orthodoxis episcopis, et monasteriorum præpositis inferre minati sunt. » Ita Theophanes. Patriarcha erat S. Tarasius, in cujus Vita 25 Februarii, num. 17, eadem latius dicuntur. Hallucinatus est autem insigniter Sirletus, quando pro Constantinopoli quæ hic μητρόπολις τῶν ἐπιφανῶν dicitur, id est illustrium urbium metropolis, finxit urbem metropolitanam Epiphanorum, in quas synodus convocata fuerit. Neque in hoc tantum hallucinatus est nimis festinus interpres: sed semel sibi imaginatus pseudosynodum aliquam, in qua non ad dicendum e cathedra honorifice invitatus, sed ad disputandum fuerit insolenter provocatus Plato; consequenter de Platone dicit, adversus præsidem clamavisse, et vituperasse impiam synodum: cum ἀνευφημεῖν significet contrarium, idque dicatur de militibus laudantibus pseudosynodum, habitam sub Copronymo. Huic autem principio consona sunt quæ sequuntur cætera. Cœpta ea synodus 8 Kalend. Octobr., indict. 11, anno 787., desiit 3. De ea Michael in Vita Sancti Theodori: « Convenerunt ex variis Patres trecenti numero et quinquaginta, inter quos adfuit et Plato: » et subscribit ipse, Πλάτων ἡγούμενος Σακουδιῶντο. Plato hegumenus, seu præpositus Sacudionis. De hoc monasterio ista habentur in Vita S. Theodori: «Cum agrum quemdam ex suis Boscycium nomine ad sacram mansionem abdicasset, cui et oratorium inerat Sacudionis cognomento, illuc omnes quos ante retulimus, se una recipientes, Deo promissa reddere et implere properabant. » Describitur dein amœnitas loci in olive inter arbores, aquas, et campos siti: nec procul videtur Constantinopoli abfuisse.

(16) In eadem Vita dicitur extrema sibi instare simulasse, et sic, conspirantibus suffragiis, Theodorum electum fuisse.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

CAP. V.

Quæ passus sit Plato ob reprehensum Constantini et Theodotes adulterium.

A κζ'. Ὁ μὲν οὖν τῆς καθηγήσεως τρόπος, ἤδη πεπέρασται· τρέψομαι δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὸ διαβοητότερον. Ἀλλ' οἴμοι! στένειν πάρεστιν, ὁρμωμένῳ μὲν τ' ἀληθῆ φρᾶσαι, ἀναινομένῳ δὲ τὴν διήγησιν φειδοῖ τῶν δεδρακότων· Ὅμως ἐπεὶ μὴ οἷόν τε ἄλλοις φανερῶσαι τὰ κρυβῆναι μὴ ὀφείλοντα, καίπερ πανταχοῦ διαθρυλλούμενα, ἐπὶ τὴν δήλωσιν ἐλεύσομαι· οὐ θριαμβεύειν τοὺς δράσαντας βουλόμενος, ὅσον στηλογραφῆσαι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀειμάκαρος. Οὐαί σοι, πόλις, φησὶν, ἧς ὁ βασιλεύς σου νεώτερός ἐστιν, τῆς Γραφῆς πάλαι μὲν ἀκήκοα, νῦν δὲ ἐν πείρᾳ γεγένημαι. Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς Εἰρήνης ῥάδαμνος, οὗ ἡ πίστις μὲν ὀρθὴ ἐκ μητρικῆς εὐσεβείας ἐσφραγισμένη, ὁ βίος δὲ σκαμβὸς ἐξ αὐτοκρατορικῆς ἀκολασίας οἰστρηλατημένος· ἄρτι γὰρ κρατήσας ἐν νεαζούσῃ ἡλικίᾳ, ὁμοῦ μὲν τῆς μητρῴας αἰδοῦς καὶ φυλακῆς ἀφηνιάσας, B ὁμοῦ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπερφρονήσας, ἐκβαλὼν τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, μοιχεύει κατὰ τὸν Ἡρώδην. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἡ ἱστορία; Ὅτι τοῦ Προδρόμου ὁμόζηλος καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς πεφανέρωταί πως, πάντων σχεδὸν συνελθόντων τῇ παρανομίᾳ, μόνος, ὡς εἰπεῖν, οὗτος σὺν τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν εἴτ' οὖν φοιτηταῖς ἀκλόνητος διαμένων, ὑπὲρ οὗ ὅσα καὶ ἡλίκα δι' ὅλου ἔτους τὰ ἀγωνίσματα, ἀκοαὶ ἐπ' ἀκοαῖς, ἀπειλαὶ ἐπ' ἀπειλαῖς, μαστίγων, ἐξοριῶν, ἀκρωτηριασμῶν.

26. Quomodo prælaturam gesserit sanctus Plato jam dicendo absolvimus: quare ad id quod celebrius fuit orationem convertamus. Sed hic prope adest ut ingemiscam, veritatem quidem picere aggrediens, invitus tamen rem ut acta est narrans, dum iis parcitum cupio qui ipsam egerunt. Quando tamen possibile non est aliter manifestare ea quæ minime occultari debent, quoniam ubique vulgata jam sunt, exordior ipsa hic describere; non ut iis qui impliciti fuere insultem, sed ut beati virtutem deprædicem. *Væ tibi, terra,* inquit ille, *cujus rex puer est*[8]! quod autem olim ex Scripturis audivi, nunc ipsa didici experientia. Constantius, Irenes surculus, cujus recta quidem ex materna pietate fides fuit, vita autem depravata, tanquam œstro stimulabatur imperatoria insolentia, cum in ætate admodum juvenili regnare cœpisset, simul et maternæ reverentiæ custodiæque frenum excutiens, et Dei legem contemnens, ductam legitimis nuptiis conjugem repudiavit, et Herodis instar mœchatus est (17). Hoc autem quo spectat? Quia zelum Prodromi palam est imitatus Pater noster; cumque fere omnes iniquitati consentirent, solus ipse, ut sic dicam, cum pueris sui, seu mavis filiis, inconcussus perstitit: quamobrem quæ et quanta non fuerunt per totum unum annum subeunda certamina! rumores supra rumores, minæ supra minas, verberum, exsiliorum, mutilationum.

κζ'. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἠνύετο τῶν σπουδαζομένων τῷ Καίσαρι, ἐφ' ἕτερον μέτεισι τρόπον· καὶ C ἦν τὸ μὲν δρᾶμα κατὰ τὸ ᾀδόμενον ἑτέρων, ἡ δὲ χεὶρ Ἀβεσσαλὼμ ἡ τοῦτο πρακτεύουσα. Ἴστε τοὺς παραπεμφθέντας μονάζοντας, καὶ τὰ σταλέντα γράμματα. Καὶ τέλος ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἕωλα καὶ ἀβέβαια, τοῦ Πατρὸς τὰ δέοντα ἀντεπιφέροντος καὶ ἀντεπιστέλλοντος, ἡ ἀνακάλυψις τῆς βασιλικῆς μορφῆς, οὐκέτι χώραν ἔχοντος τοῦ προσωπείου, φαίνεσθαι. Ἀβάλε τὰ τότε γεγενημένα παρὰ τῶν σταλέντων δύο στρατηγῶν, ὡς ἐπὶ πολεμίων τινῶν πρὸς τὸν ἄοπλον μονάστὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνῳ τῷ θείῳ νόμῳ φραττόμενον. Ἤρθη ποιμὴν ἐκ μέσου, καὶ διεσκορπίσθη τὰ πρόβατα ἀπὸ τῆς ποίμνης· οἱ μὲν ἐτύφθησαν, ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν, ἕτεροι ἐδιώχθησαν, καὶ τόγε ἐλεεινότερον, θέσπισμα βασιλικὸν ἀπροσδέκτους εἶναι πανταχοῦ τοὺς διὰ Κύριον δεδιωγμένους· D καὶ ὑπήκουσάν γε οἱ τῶν σεμνίων προϊστάμενοι, καὶ σπάνιος ὁ ἀποτολμῶν εἰσδέξασθαι· καὶ Χριστὸς ἐκάθευδεν, δι' οὓς οἶδεν τρόπους, δοκιμάζων τὰ γιγνόμενα, τῶν μὲν βασανίζων τὸν πρὸς αὐτὸν πόθον εἰ ἐπιμένοιεν τῶν δὲ τὸ ἀπάνθρωπον οἰκτιζόμενος ἐνεγκεῖν εἰς μετάμελον.

27. Cum autem sic nullatenus intentum suum assequeretur imperator, ad aliud se convertit: et erat quidem aliorum opus; sed secundum illam decantatissimam in Scripturis tragœdiam, manus Absalom faciebat omnia. Scitis submissos fuisse monachos, scitis litteras scriptas. Cumque hæc etiam inania et infirma esse appareret, Platone quod æquum erat manutenente et præferente, revelatus est tandem ipse imperator, qui sub persona diutius occultari non poterat. Vah! ob ea quæ gesta a duobus exercituum ducibus, tanquam adversus hostes quosdam missis, contra inermem Christi monachum, et sola Dei lege defensum. Sublatus est de medio pastor, et dispersæ sunt oves gregis. Et alii quidem verberabantur, relegabantur alii, cæteri persecutionem sustinebant; quodque mirabilius fuit, Cæsareum edictum erat ne uspiam reciperentur, qui talia patiebantur propter Dominum; et edicto illi parebant præsides monasteriorum, adeo ut vix ullus inveniretur, qui auderet præbere receptum. Christus autem dormiebat, ob notas sibi causas; horum quidem in se probans amorem, an esset constans, illorum vero miserans inhumanitatem, ut eos ad pœnitentiam provocaret.

[8] Eccle. x, 10.

NOTÆ.

(17) Copulavit sibi Constantinus illegitimo conjugio Theodoten cubiculariam, mense Augusto, indictione 3, an. 795. Vide Theophanem.

28. Quid autem athleta Christi? Avellitur sponte a propriis membris, solusque derelinquitur, animam suam ponens pro ovibus suis, juxta Evangelium, utpote vere pastor bonus. Violenta manu ad Cæsarem ducitur: resistit in faciem, audacter dico, velut alter Joannes Christi prodromus, eo solum excepto, quod hic suo ipsius, ipse alterius ductu venit. O virilem animum! Non est reveritus majestatem imperii, non formidavit minas, non est emollitus blanditiis, idque cum ex suo sanguine esset mulier quæ Herodiadem referebat: sed imperterritus pronuntiavit, et non erubuit verbum veritatis. Dixit Præcursor Domini: *Non licet tibi habere uxorem Philippi fatris tui* [9]: similia illius imitator dixit, ad eum qui similem se Herodi fecerat, capite tamen minutus non est: noluit enim imperator, quemadmodum prædixerat, martyrem facere, ad ultimum certamen voluntate promptum. Confessorem tamen Christi fecit, etiam nolens, veritatis thesaurum, ut maleficum hominem, concludens cellula, clavesque supra claves ponens, et jubens per angustum foramen cibum ei præberi sic ut a nemine conspici posset, quem Christus intuebatur.

29. Qui autem in his cooperabantur Cæsari, erant monachorum præsides, quorum erubesco proferre nomina. Carcer vero, o rem miseram! carcererat, miserabile monasterium ipsius palatii Echecolla dictum, custos carceris admirandus, ipse qui mœchos coronaverat. Heu me! exclamare lubet cum Propheta, *Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est* [10]. Quid nunc eum commemorem, qui sanctum custodiendum tradidit illicitarum nuptiarum conciliatori (18); aut eum qui missus ab imperatore præsumpsit innoxium judicare? Quid Episcopos dicam a Cæsare deputatos, ut solo verbo consentire justum facerent, eumque a carcere liberatum dimitterent res suas pro arbitrio administrare? Quid denique subsannantes ei ac detrahentes recenseam, sanguine conjunctos et alienos, habitu similes et dissimiles. O absurditatem! aut potius injuriam factam veritati! Delirio generosum virum arguebant, qui adulterium volebant conjugium videri: spargebant inani gloria duci pro Christo decertantem, ii qui studio agendi loquendique ex voluntate Cæsaris exciderant Domini sui imperio. Sustinuit nihilominus inhumanam temporis illius calamitatem athleta Christi, solam intuens veritatem et retri-

χη'. Τί οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀθλητής; Ἀποτέμνεται τῶν οἰκείων μελῶν ἐθελοντής, καταλιμπάνεται μονώτατος τὴν ψυχὴν θεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ ὡς ἀληθῶς ποιμὴν ἀγαθὸς, ἄγεται ἐπὶ τὸν Καίσαρα ὑπὸ βριαροῦ χειρὸς, εἱστήκει κατὰ πρόσωπον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, οἷον Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ Κυρίου, πλὴν ὅσον ὁ μὲν αὐτοκίνητος, ὁ δὲ ἑτεροκίνητος. Ὢ τῆς ἀνδρικῆς καρδίας! οὐχ ὑπέπτηξεν τῷ κράτει, οὐκ ἐνέδωκεν ταῖς ἀπειλαῖς οὐκ ἐχαυνώθη ταῖς πειθανότησι, καὶ ταῦτα οὔσης ἀφ' αἵματος τῆς τῇ Ἡρωδιάδι ὁμογνώμονος· ἀλλ' ἐφθέξατο ἀτρέμας, ἀλλ' ὡμολόγησεν ἀνεπαισχύντως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Εἶπεν ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος· Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. Εἶπεν καὶ ὁ τούτου μιμητὴς τὰ ἐφάμιλλα πρὸς τὸν Ἡρώδου ὅμοιον· καὶ τέμνεται μὲν τὴν κεφαλὴν οὐδαμῶς, ὅτι μηδὲ ἠβούλετο ὁ Καῖσαρ μάρτυρα τελέσαι τὸν τῇ προαιρέσει ἀθλήσαντα, ὡς προλαβὼν ἀπεφθέγξατο, ὁμολογητὴν δὲ Χριστοῦ καὶ μὴ βουλόμενος ἀπέδειξεν, καθείρξας ἐν οἰκίσκῳ τινὶ ὡς κακοῦργον τὸν θησαυρὸν τῆς ἀληθείας, κλεῖς ἐπὶ κλεισὶ θέμενος, καὶ δι' ὀπῆς τὴν τροφὴν πορίζεσθαι κεκελευκὼς, πρὸς τὸ ὑπ' οὐδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸν ὑπὸ Κυρίου ὁρώμενον.

κθ'. Καὶ οἱ συναιθούμενοι τῷ Καίσαρι τῶν μοναστῶν οἱ προέχοντες, ὧν αἰσχυναίμην εἰπεῖν τὰ ὀνόματα· καὶ ἡ εἱρκτὴ, τὸ σχέτλιον μοναστήριον τῶν βασιλείων Ἐχέκολλα (g), καὶ ὁ θαυμαστὸς φρούραρχος ὁ τοὺς μοιχωμένους καταστεψάμενος. Οἴμοι! μετὰ τοῦ προφήτου βοήσομαι, ὅτι Ἀπόλωλεν ὁ εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστιν. Τί γὰρ καὶ εἴπω τὸν παραδώσαντα τὸν ἅγιον τῷ μοιχοζεύκτῃ εἰς τὸ φρουρηθῆναι; ἢ τὸν προανακρίναντα ἐξ ἀποστολῆς τοῦ βασιλέως τὸν ἀνεύθυνον; ἢ τοὺς μετὰ τὴν εἱρκτὴν παραπεμφθέντας πρὸς τοῦ Καίσαρος ἱεράρχας εἰς τὸ λόγῳ μόνον συνθέσθαι τὸν δίκαιον, τῆς τε φυλακῆς τοῦ χάριν ἀεθῆναι, καὶ πάντων τῶν οἰκείων δεσπόζειν; ἢ τοὺς ἔξωθεν σκώπτοντάς τε καὶ διασύροντας, ὁμαίμονάς τε καὶ οὐχ ὁμαίμονας, ὁμοσχήμους τε καὶ ἑτεροσχήμους; Ὢ τῆς ἀτοπίας, μᾶλλον δὲ τῆς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξυβρίσεως! Ἔκστασιν κατηγόρουν τοῦ γενναίου οἱ μοιχαλλοίωτοι, κενοδοξεῖν ἐπεφήμιζον τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ δόξης ἐναγωνιζόμενον οἱ διὰ τὸ τὰ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Καίσαρος πράττειν τε καὶ λέγειν τῆς δεσποτείας Κυρίου ἐκπίπτοντες. Ἔφερεν δὲ ὅμως τὴν ἀπάνθρωπον τοῦ καιροῦ φορὰν ὁ Χριστοῦ θεραπευτὴς, πρὸς ἓν μόνον σκοπῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἀνταπόδοσιν· καί γε διῆλ-

[9] Marc. VI, 18. [10] Mich. VII, 2.

NOTÆ.

(g) Sirletus videtur ἐνεκόλλα legisse, quod ipsum ego quoque credidi substituendum: nunc vero, si placeat ipsi nostri ecgraphi scriptioni inhærere, ubi expresse per majusculam litteram (quod alias rarum et haud dubie in originali inventum) scribitur vox proparoxytona; fortassis habebis proprium ipsius Palatini monasterii nomen, *Echecolla*, et concinnior erit periodus per tria membra divisa sine expressione alicujus verbi subintelligendo ubique, erat.

(18) Joseph. presbyter et Ecclesiæ œconomus, illicitarum nuptiarum initiator ei conciliator conjugii dicitur in Vita S. Theodori.

θεν τὴν κάκωσιν ὡς ἐν ἀδύτοις ἀναπαυόμενος. Οὐ A
γὰρ Θεὸς τὸ σπουδαζόμενον, ἐκεῖ οὐδὲν τὸ νικῶν τὸν φιλόθεον.

λ'. Βραχὺ τὸ ἐμμέσῳ καὶ ἡ μοιχικὴ βασιλεία, μὴ βουληθεῖσα συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, ἐκ μέσου γίνεται, ὡς ἂν μάθοιεν καὶ βασιλεῖς μὴ θείων νόμων ὑπεράλλεσθαι, μηδὲ παρανόμους (*h*) διωγμοὺς καὶ φυλακὰς ἐξυφαίνειν, κἂν μέγα τῇ πορφυρίδι ὑπεραίρωνται· καὶ ὁ πιστὸς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ, τὸ τῆς ὁμολογίας βραβεῖον ἀναδησάμενος, ἔξεισιν ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὡς νικητὴς, πολλὰ τὰ ἐγκώμια παρὰ πολλῶν δεχόμενος, ὑμνούμενος, μακοριζόμενος, μαρτυρολογούμετος, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν πρότερον σκωπτόντων τε καὶ κωμῳδούντων. Ἴσασιν γὰρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, θαυμάζειν ἀνδρος ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, B
ὅτ' ἂν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτῆς ἡ πρᾶξις δοκιμάζηται, εἰ καὶ ἑτερολέκτως ἔχει δεῦρο. Τῆς γὰρ φερωνύμου Εἰρήνης πάλιν κρατησάσης, καὶ δι' αἰδοῦς μαρτυρικοῦ ἐκβαλούσης τε καὶ ἐχούσης τὸν ἄνδρα, παλιῤῥοίας δίκην καὶ εἴ τις ἐχθρὸς εἰς φίλον καὶ ἐπαινέτην μετελήλυθεν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν φρουρέα ἀννντιβολεῖν τὴν συγχώρησιν κατὰ γῆς ἐῤῥιμμένον· ἔπαθεν δὲ πάθος μαλλον ὁ ἀναίσθητος λίθος, ἤ τι καινὸν ἐκεῖνος ἐν τοῖς δρωμένοις τε καὶ λεγομένοις.

λα'. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανήκομεν ἐκ τῆς ὑπερορίας καὶ ἡμεῖς, ἄλλοι τε ἀλλαχόθεν, καθάπερ τινὲς ὑπόητεροι συντρέΧοντες, ἐθαυμάζετο μὲν τὸ δρᾶμα παρὰ τοῖς εὐσεβέσι, συνήπτετπ δὲ τῇ κεφαλῇ τὰ μέλη,, ἐφθέγ- C
γετο δὲ τάχα κἀνταῦθα, εἰ καὶ τολμηρὸν, ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας· Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου, ἥκουσιν πάντες οἱ υἱοί σου μακρόθεν· τότε ὄψει καὶ χαρήσῃ, καὶ φοβηθήσῃ, καὶ ἐκστήσῃ τῇ καρδίᾳ. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα· ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο εἴποιμι, ὅτι καὶ ὁ ἱεράρχης ᾐδέσθη τὸν ἄνδρα, ἀπολογίαν ποιησάμενος, καὶ πρὸς ἕνωσιν ἐκκαλεσάμενος· ἣ καὶ γέγονεν, ἐκβολῇ τοῦ στεφανώσαντος καὶ φειδοῖ τῆς διαστάσεως· ἣν ὅτι μάλιστα φεύγων ἦν ὁ μακάριος, κἂν νίκης ἔπαθλον πρὸς ἅπαντας τοὺς συνελθόντας ἀπηνέγκατο· τί γὰρ φιλαίτατον ἄλλο Θεῷ ὁμονοίας καὶ ἑνώσεως, ἡνίκα ἡ ἕνωσις μὴ ἐντολῆς Θεοῦ διίστησιν;

butionem eidem repositam itaque ærumnos os illos dies transegit, velut si in sacris templi adytis requievisset. Qui enim Deum præ oculis habet, ejus erga ipsum amorem nihil potest superare.

30. Brevi elapso tempore sublatum de medio est adulterinum illud imperium (19), quod noluit intelligere ut bene ageret; ut etiam ipsi reges discant divinas leges non violare, neque impias persecutiones aut captivitates moliri, quantumvis ob purpuram honorentur. Itaque divinæ legis custos fidelis, confessionis egregiæ diademate redimitus, tanquam victor exivit de carcere; multam a multis laudem referens, beatusque et martyr nuncupatus, etiam ab iis qui ipsi antea insultabant illudebantque. Sciunt enim, inquit Gregorius Theologus, etiam inimici admirari virtutem viri fortis, quando sedato furore res in seipsis æstimantur, etsi catenus aliter sint locuti. Cum enim pacifica Irene denuo cœpisse imperaret et extollere atque charum habere virum propter reverentiam martyrici decoris; conversa sunt omnia, ut solet in fluminum recursu fieri; et si quis inimicus antea fuerat, in amicum et laudatorem mutabatur: adeo ut ipse etiam custos carceris humi stratus veniam posceret: sed lapis insensibilis humanæ fragilitatis passus fuisset citius quam ipse novum aliquem motum in iis quæ fiebant dicebanturque.

31. Postquam vero etiam nos revertimus ab exsilio, alii aliunque concurrentes tanquam pulli sub alas, spectaculum præbuimus pietatis cultoribus admirandum. Conjungebantur capiti suo membra audiebaturque illud exclamantis Isaiæ, audacter in re præsenti pronuntiandum: *Leva in circuito oculos tuos et vide: omnes isti congregati sunt; venerunt tibi sancti tui de longe* [11]: tunc videbis et gaudebis, obstupesces linqueris animo. Et hæc quidem ille: ego vero etiam hoc addidero, quod patriarcha (20) virum reveritus ei se excusaverit, ipsum ad unionem invitans; quæ et secuta est, ejecto ab Ecclesia qui mœcham coronaverat, ad fugiendam discordiam, a qua alienissimus erat sanctus, quamvis victoriæ laudem coram toto concessu reportaret: nihil enim tam charum Deo est quam concordia et unio, modo illa unio divinam legem non dissolvat.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. D

CAP. VI.

S. Platonis reclusio Constantinopoli: Nicephori imperatoris contra eumdem asperitas.

λβ'. Ἀλλὰ τί τὰ μετὰ ταῦτα. Ἡ ἀπὸ τοῦ πρώτου φροντιστηρίου μετάβασις ἡμῶν διὰ τὸ ἔθνος (*i*) εἰς

32. Quid autem post ista? Propter gentis barbaræ incursionem (21) ex priori monasterio mi-

[11] Isa. XLIX, 18.

NOTÆ.

(*h*) Perperam in ms. παρανομίαις· forte legendum erat παρ' ἀνομίας *propter injustitias*, scilicet exsequendas aut defendendas.

(*i*) Suspicor deesse aliquid: ideoque verti, *propter gentis barbaræ incursionem.* Sirletus vertit *genti illius causa*: sed hoc æque obscurum est, quia nihil præcedit ad quod referatur τὸ illius.

(19) Anno 797 comprehensus est Constantinus et execatus, et paulo post exstinctus.

(20) Is erat Tarasius, qui primo fortiter restiterat; sed postea, metuens ne Constantinus, libidine ardens, religionem orthodoxam everteret, dissimulabat; pellicem tamen renuerat coronare. Consule cap. 7 Vitæ ejus.

(21) Ob Saracenorum incursionem, ad monasterium Studii dictum intra urbem transierunt: sicut late in Vita S. Theodori explicatur.

gravimus Byzantium, ubi Pater noster, virtutis amantissimus, ne cogeretur resumere habenas regiminis, vitam reclusam elegit. Sed vide humilitatis summæ admirabile inventum : ut sub duplici imperio non maneret fraternitas (22), obedientiæ jugo subjecit sese divini imitator exempli, idque coram testibus ad hoc congregadis. Nunquid mirabile est filium dici eum, qui pater antea fuerat appellatus; et quidem ejus filium, quem ipse in spiritu genuerit? ei autem subjici, cui antea imperarat? idque post tanta certamina exantlata, in quibus vel solum modeste se gerere sufficere debebat ad laudem? Fecit hoc vir ille admirabilis, non simulate aut modo quodam adulterino, solum nomen reliquens prælato, sed omnino integre divineque. Ubi enim confessio est, illic et confidentia est; et ubi confidentia, illic voluntatis abscissio; et ubi voluntatis abscissio, ibi est perfectio obedientiæ. Harum laudum testes sunt, quorum causa aliquid postulavit. Si enim pro aliquo sibi propinquo orabat, et postulata impetraret, gaudebat se ea obtinuisse: si rogans non consequeretur petita, non ægre ferebat petitione sua se frustratum nihil aliud spectans quam utilitatem laborantis, non ut suam impleret voluntatem. Liceat mihi exclamare prophetica voce : *Heu me! pater quare genuisti me*[12]? non verecundatus patrem vocare eum, qui non eram dignus vocari filius tuus. Quare ad hanc dignitatem extulisti me, qui neque parere sum idoneus! Novit Deus et sancta anima tua hujus rei rationem, et quod amicitia seu potius obedientia latura sit plusquam vires patientur, ut brevi verbo totam hic excusationem ponam.

33. Sed revertendum est ad propositam nobis narrationem. Claudebatur Pater : cella autem angustissima erat, et ætatis tempore adeo calida, ut altera Babylonica fornax videretur, propter inflammationem plumbi quo tegebatur; tantum vero aberat ut eo offenderetur, ut e contra oraret instanter, talem imposterum sibi servari requiem, amore scilicet laborem sublevante, et spe bona difficultatem extenuante : ex quibus duobus capitibus virtutes eximiæ robur accipiunt. Verum neque hoc sufficiebat viro laborum appetenti, sed instanter operabatur manibus illis, ex quibus multæ virtutes procedebant. Instantius autem meditationi divinæ dans operam, et quotidie adversus hostem decertans seque utilitati Fratrum ferventius aptans, solabatur mœstum, deficientem instruebat, erigebat lapsum, leniebat exasperatum, seque patientis conformabat conditioni, optimus animarum medicus et curandarum passionum peritissimus. Sed neque hoc prætermisero, memoria utique dignissimum, quod catenam ferream satis ponderosam

A τὸ Βυζάντιον, ἔνθα τὴν ἐγκειστικὴν ζωὴν, διὰ τὸ τὰς ἡνίας μὴ ὑπέχειν τῆς προστασίας, ὁ φιλάρετος ἡμῶν Πατὴρ ἀσπάζεται. Ἀλλ' ὅρα κἀνθάδε παραδόξου πράγματος ἐπιτήδευμα· ὅτι διὰ πλῆθος ταπεινώσεως, καὶ τὸ μὴ εἰς δύο ἀρχὰς διαβλέπεσθαι τὴν ἀδελφότητα, τῷ ζυγῷ τῆς ὑποταγῆς ἑαυτὸν ὑποτίθησιν ὁ θεομίμητος· καὶ τοῦτο ὑπὸ μάρτυσι, τοῖς εἰς αὐτὸ τοῦτο συνεληλυθόσιν. Ἆρ' οὖν οὐ ξένον τέκνον χρηματίσαι τὸν πρὶν πατέρα τοῦ οὗπερ πνευματικῶς ἤνεγκεν, καὶ ὑποτακτικὸν τὸ ἀρχικὸν τοῦ οὗπερ ἦρξεν; μὴ ὅτι γε μετὰ τοσούτων προδιηνυσμένων ἄθλων, οἷς τὸ μετριάζειν μόνον ἀρκετὸν εἰς ἔπαινον. Ἀλλὰ τῷ γε ἀξιαγάστῳ εὐπετῶς κατώρθωται, οὐκ ἐπιπλάστως πως καὶ νενοθευμένως, ὡς ὄνομα μόνον παραχωρεῖν κρατοῦντι πράγματι, ἀλλὰ καὶ B λίαν εἰλικρινῶς καὶ θεοφρόνως· οὗ γὰρ ἐξαγόρευσις, ἐκεῖ καὶ πεποίθησις, καὶ οὗ πεποίθησις, ἐκεῖ καὶ κοπὴ θελήματος, καὶ οὗ κοπὴ θελήματος, ἐκεῖ ὑποταγῆς τελείωσις. Μάρτυρες δὲ τῶν κατορθώματων, ὧν καὶ τὰ αἰτήματα. ἠντιβόλει ὑπὲρ τοῦ πέλας, καὶ ἐπιτυχὼν τοῦ αἰτήματος, ἔχαιρεν ἀντὶ τοῦ ἀπολαύοντος, ἐξαιτῶν οὐκ ἐπετύγχανεν, καὶ ἀπρακτήσας οὐκ ἐδυσχέραινεν· πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπων τὸ τοῦ κάμνοντος ὠφέλιμον, οὐχ ὅπως ἐκτελέσειεν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα. Οἴμοι, πάτερ, προφητικῇ φωνῇ, ὡς τίνα με ἔτεκες, πατέρα καλεῖν μὴ αἰσχυνόμενος, τὸν μηδὲ υἱόν σου ὀνομάζεσθαι ἐπάξιον; καὶ ἵνα τί με εἰς τόδε τὸ ἀξίωμα προήγαγες τὸν ἀδυνάτως καὶ τοῦ ἄρχεσθαι ἔχοντα; Οἶδεν Θεὸς καὶ ἡ σὴ ἁγία ψυχὴ τὸν περὶ τούτου λόγου, καὶ ὡς τὰ ὑπὲρ δύναμιν οἴσει φιλία, εἴτ' οὖν ὑπακοὴ, ἵν' ἐν βραχεῖ λόγῳ τὴν C ἀπολογίαν ἐνταῦθα θείημι.

λγ'. Ἀλλ' ἐπανιτέον εἰς τὸ προκείμενον. Ἐγκέκλειστο ὁ Πατὴρ, καὶ ἡ κάθειρξις σμικροτάτη, καὶ τοσοῦτον ἐν θέρει θαλπομένη, ὡς ἄλλην εἶναι ταύτην κάμινον Χαλδαϊκὴν ἐκ τῆς ἐκπυριώσεως τῆς μολιβδίνης στέγης· ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπείχετο ἀνιᾶσθαι, ὡς εὐχὴν εὔχεσθαι, τηλικαύτην αὐτῷ ἀνάπαυσιν εἰς τὸ μέλλον ταμιεύεσθαι, τοῦ πόθου τὸν κόπον κουφίζοντος, καὶ τῆς ἐλπίδος εὐμαριζούσης τὴν δυσχέρειαν, ἐξ ὧν αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ καὶ πολιτεῖαι τὸ κράτος ἔχουσιν. Οὐδ' οὕτω πάλιν ἀρκούμενος, ὁ φιλόπονος ἀλλὰ τόνῳ μὲν ταῖς χερσὶν ἐργαζόμενος, καὶ πολλῆς δυνάμεως παρ' αὐταῖς ἐξερχομένης, εὐτονώτερον δὲ D τῇ θείᾳ μελέτῃ ἐπειγόμενος, καὶ πυκτεύων πρὸς τὸν πολέμιον ἑκάστοτε, θερμότερον δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν παριστάμενος, καὶ τὸν μὲν θεραπεύων λυπούμενον, τὸν δὲ ψυχαγωγῶν ἐκλείποντα, καὶ ἄλλον ἐπανορθῶν καταπίπτοντα, καὶ ἕτερον γλυκαίνων πικραινόμενον, καὶ τῇ τοῦ πάσχοντος ἕξει συμμορφούμενος, ὁ πολυειδὴς ἐκεῖνος τῶν ψυχῶν ἰατρὸς, καὶ θεραπεύων ἄριστα τοὺς πάσχοντας. Οὐδὲ ἐκεῖνο παραλείψομαι ἀξιομνημόνευτον τυγχάνον, ὅτι ἅλυσιν

[12] Jerem. xv, 10.

NOTÆ.

(22) Monachus ad decem centurias propemodum accessisse, tradit eadem Vita.

σιδηραίαν, ἱκανὴν τῷ βάρει, τῷ ποδὶ περιθεὶς, ἐνεκαρτέρει τοῖς πόνοις (καὶ τὸ κοπῶδες ὅσον, τὸ μεθ' ἑαυτῆς καθεύδειν, ὁμοῦ τε ἐγρηγορέναι καὶ ἐργάζεσθαι, συνορᾷν ἔξεστιν τῷ ἀρτίφρονι) οὐχ ἐπιδεικτιῶν τὴν κάθειρξιν, οὐδ' οὐ μὴν αὐχῶν τὴν πρᾶξιν ὡς ἀρετῆς ἐργαστήριον, κατ' ἐκεῖνόν που τὸν Χείρωνα τὸ Θετταλικὸν ἄντρον οἰκοῦντα (πόῤῥω γὰρ ὁ ἀθλητὴς τοῦ πάθους)· ἄλλὰ τὴν μὲν εὐτελίζων, ὡς οὐ θεραπεύων ἀξίως τὴν δε κρύψας τέχνῃ ταπεινοφροσύνης, καὶ μικροῦ λαθὼν ἅπαντας, ἕως ὅτε προελθὼν τῆς κέλλης διὰ Κύριον, ἐγνώρισε καὶ μὴ βουλόμενος. Περὶ μὲν τούτων ἅλις, φιλοῦντος τοῦ ἀκροατοῦ τὸ μέτριον, καὶ οὐκ εὐποροῦντος τοῦ γράφοντος ἐξηγορεῖν πλουσιώτερον.

λδ'. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεβίω ὁ τηνικαῦτα θεῖος πρόεδρος, ζητεῖται ψῆφος πατριαρχήσοντος, καὶ τὰ ψηφίσματα ἐπὶ πολλοὺς οἱ πολλοὶ, ὡς ἕκαστος εἶχεν κατὰ φιλίαν ἢ ἀλήθειαν· ζητεῖται καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐχ ὑπὸ τῶν τῆς ἱερωσύνης μόνον ἐγκρίτων, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος. Τί οὖν ἔδει, ὦ πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς; οὐχὶ τὸν τοσαῦτα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐναθλήσαντα καὶ ἠκριδωμένου βίου τοῖς πᾶσι νόμον προκείμενον, ἀψευδῶς εἰπεῖν τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ διάθεσιν, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦντα; Οὐ, φασὶν οἱ τὰ ἐκείνου σκώπτοντές τε καὶ διαγελῶντες, ἀλλ' ἢ τὴν ἄγνοιαν προβαλέσθαι, ἢ τοῖς ἐπιζητήσασι παραχωρῆσαι τὸ ψήφισμα· ἔστιν δὲ, τὸ μὲν πρότερον ψεῦδος, τὸ δὲ δεύτερον ὑπόκρισις, καὶ ἀμφότερα ἀπόπτυστα. Ὁ μὲν οὖν τὴν ψηφον ἔστειλεν· τὸ δὲ ἐφ' ὅτῳ, παρῶ λέγειν· ἐπέστειλεν δ' ὅμως ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι. Καὶ οἱ μὲν ἀσμένως ἐδέξαντο, οὐκ οἶδ' ὁποίῳ τρόπῳ βεβαιώσαντες τὸ γράμμα· ὁ δὲ λαβὼν ἀπεσείσατο, μετακυλίσας ὡς ἐν κύβῳ τὰς ψήφους.

λε'. Καὶ ὁ μὲν (ἐπειδὴ χρεία κεφαλῆς προϊσταμένης ἕκαστον τῶν μελῶν τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰσοίσειν) πρός τινα τῶν ὁμοσχήμων, ἀγχιστέα δὲ τοῦ Καίσαρος, μὴ εὐλαβηθεὶς τὴν ἔξοδον διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον, νύκτωρ ἄπεισιν, καὶ φθεγξάμενος τὰ εἰκότα, οἴκαδε θᾶττον ἐπάνεισιν· ὁ δὲ μαθὼν ἐξεμάνη, καὶ μικρὸν λωφήσας ὅσον εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ βεβουλευμένον, αἴρει σὺν ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ εἴκοσι πρὸς τέσσαρσιν ἡμέραις θέμενος ἐν στερεᾷ φυλακῇ, οἴκοι ἐπανελθεῖν ἀφίησιν. Ὅσα γὰρ ἐξύβρισεν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας θυμομαχῶν, καὶ συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, καὶ τοὺς μὲν φρουρῶν, τοὺς δὲ ἕλκων εἰς κατηγορίας, εἰ καὶ ῥίψασπις ἐν πᾶσι γέγονε καὶ ἀξιογέλαστος, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἅτινα παρασκευὴ ἦν τῆς τυρευομένης αὐτῷ πονηρίας καὶ οἱονεὶ προεισόδιος ἀνομία, παίδευμα δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου φληνάφειαν τῆς δοκούσης προπετείας.

A pedi circumponens, in tali labore perseveravit (quam autem molestum fuerit cum ejusmodi vinculo dormire, vigilare, operari, facile apparet intelligenti), idque non ut clausuram ostentaret, aut velut virtutis officinam jactaret, quomodo Chiron ille antrum Thessalicum habitans (longe enim aberat a tali vitio), sed virtutem quidem extenuabat, ut qui eam non prout par erat coleret; catenam vero abscondebat artificiosa humilitate, adeo ut fore cunctos lateret, quod e cella egressus propter Dominum; eam vel invitus patefecit. Verum de his nunc satis, cum et auditor mediocritatem amet, et scriptor non abundet facultate res copiosius enarrandi.

34. Contigit autem ex hac vita migrare divinum ejus temporis patriarcham (23), cumque de futuro B Præsule sententiæ postularentur, eæque dividerentur in multos, prout quisque vel amicitiam vel veram Ecclesiæ spectabat utilitatem requisita est etiam Patris nostri sententia, non solum ab iis qui erant Sacerdotio insignes, sed ab ipso quoque Imperatore (24). Obsecro per veritatem ipsam, quid oportebat eum facere? Nunquid debebat is qui tanta erat pro virtute passus, et vitæ probatissimæ exemplo cunctis prælucebat, sincere edicere sententiam suam spectando publicam utilitatem? Minime, inquiunt ejus subsannatores irrisoresque, sed vel ignorantiam prætexere debuit, aut se interrogantibus, sententiam permittere. At primum quidem falsum fuisset, adulatorium alterum; utrumque respuendum. Misit igitur suffragium suum (cui datum, dicere supersedeo), misit autem velut Deo teste: et C Episcopi quidem susceperunt, nescio quomodo confirmantes quod scripserat; Imperator vero accipiens suffragia, ea, velut in aleæ ludo, invertens excussit. Ast Plato (quoniam, urgente necessitate capitis, unumquodque membrorum præstare solet quod in se est) ad quemdam monastici habitus virum, Cæsaris autem propinquum, noctu contulit, nihil dubitans foras progredi propter communem utilitatem: cumque ei quæ conveniebat, dixisset confestim domum rediit.

35. Imperator porro hoc intelligens, furere cœpit, modicumque cunctatus, donec perfecisset quod volebat, tulit nobiscum Patrem nostrum: et postquam viginti quator diebus in bene munita custodia habuisset permisit redire ad monasterium. Quid attinet dicere, quantas Sancto, imo ipsi veritati injurias intulerit, iracundia percitus totamque conturbans communitatem, alios carceribus includendo, alios ad quæstionem rapiendo? cum in omnibus tandem victus et risu dignus apparuerit. D Sed hæc solum præludia quædam erant iniquitatis quam meditabatur, et velut præambulare flagitium ac rudimentum nugacitatis et petulantiæ. Intervallo namque temporis modico secutus est malitiæ consummatæ assultus: idque propter Josephum, illum qui mœchos conjunxerat, malum intra viscera hærens, et Ecclesiæ turbamentum. Post-

NOTÆ.

(23) Mortuus est S. Tarasius anno 806, die 25 Februarii.

(24) Is erat Nicephorus, qui Irene ejecta imperium arripuerat anno 802; qui quomodo se gesserit in procuranda S. Nicephori ad patriarchatum electione, vide in hujus Vita 13 Martii num 21.

quam enim, secundum Canones, ab illius, tanquam a serpentis, communione nos sequestravimus; continuo adfuerunt a Cæsare minæ, nosque in extremo discrimine vidimus constitutos.

36. Qui possim multitudinem terrorum certaminumque, nobis integri unius anni spatio illatorum, paucis syllabis complecti? vel quam sæpe accersiti, quam sæpe tentati fuerimus, enarrare? Novit, qui passus est, quique patienti proximus astitit. Adfuit denique militaris phalanx, et monasterium diligenter circumvallavit, adeo ut nec hiscere cuiquam, nec omnino caput efferre permitteretur. Intus timores, foris terrores proponebantur ac minæ: quinam autem eas proponerent propter sacri habitus reverentiam dicere supersedeo· O calamitatem illius temporis! nemo fere fuit superior æstu illo cunctos raptante: nemo qui recta suaderet, aut causam Dei sustineret. Bonum ac valde conveniens videbatur omnibus in dignitate constitutis, non exasperare iracundiam regnantis; ipsis etiam qui erant ejusdem nobiscum ordinis, quod sane erat miserabilius Denique, ut compendio rem absolvam, ex medio Fratrum (25) e noctu rapitur Plato, raptus includitur carceri. Secuta est dies synodi habendæ, ad quam velut maleficus adductus est Pater, cum tribus e suis, per manum militarem. Miserandum spectaculum! videre senem, propter imbecillitatem humeris deportandum, cum ea qua pedem induerat catena, adduci, atque ab uno in aliud dorsum trajici, velut piaculum quoddam.

A βραχὺς ὁ χρόνος, καὶ ἡ τῆς κακώσεως ἐπιφορὰ, τὸ δὲ αἴτιον, Ἰωσὴφ ὁ μοιχοζεύκτης, τὸ ἐγκόλπιον κακόν. ὁ τῆς Ἐκκλησίας τάραχος· οὗ ἐπειδὴ, ὡς ἰὸν ὄφεως, κανονικῶς τὴν κοινωνίαν πεφεύγαμεν, ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ Καίσαρος, ἐπὶ ξυροῦ οἱ ἐνιστάμενοι.

λς'. Καὶ πῶς ἂν ἐν ὀλίγαις συλλαβαῖς τὸ πλῆθος τῶν τηνικαῦτα ὑπαρχθέντων δι' ὅλου ἔτους, φοβήτρων τε καὶ ἀποστροφῶν, ἀγώνων τε καὶ πειρασμῶν, διηγήσαιμι; Οἶδεν ταῦτα ὁ παθὼν, καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ παθόντος ἱστάμενος. Τέλος, στρατιωτικὴ φάλαγξ τὴν μονὴν κύκλῳ ἀσφαλῶς περιστοιχήσασα, ὡς μηδὲ γρῦξαι ἢ προκύψαι τινὰ ὅλως παραχωροῦσα· ἔσωθεν φόβοι, ἔξωθεν πτόησις, ἀπειλαὶ παραπεμπόμεναι, καὶ τοὺς παραπεμφθέντας ἀφίημι λέγειν αἰδοῖ τοῦ σχήματος. Φεῦ τῆς τοῦ καιροῦ φορᾶς! Οὐδεὶς σχε- B δὸν τοῦ ῥεύματος ἀνώτερος, οὐδεὶς ὁ τὰ ὀρθὰ συμβουλεύων καὶ ἐπαλείφων τὰ θεῖα· ἀγαπητὸν εἰ μὴ καὶ πολὺ συμπνέον... (j) τὴν ὀργὴν τοῖς κρατοῦσι, καὶ τό γε ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοταγῶν. Πέρας, ἵν' ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν παραστήσω, ἁρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος νυκτίωρος, καὶ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν κάθειρξις, καὶ μετὰ κάθειρξιν συνόδου ἡμέρα, καὶ ἐπὶ ταύτης σὺν τρισὶν ὑπὸ στρατιωτικῆς χειρὸς ὁ Πατὴρ παριστάμενος ὡς κακοῦργος. Ἐλεεινὸν θέαμα, γέροντα φοράδην ἐξ ἀσθενείας ἀγόμενον σὺν τῇ ἀλύσει, ἣν ἐν τῷ ποδὶ καθηλωμένος ἐπεφέρετο, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον ὦμον ὥσπερ τι ἅγιος μεταριπτούμενον.

37. Ah, ah! hæccine synodici ordinis forma? hoc judicium imperii Christiani? In quo, obsecro, hæc discrepant ab iis, quæ olim acta latrocinantium conciliabulis aut aliter ad hæresis tutamen imperitantium? Ut autem, velut ludicra quædam, omittam, quæ interim gesta sunt, et historiæ mensuram per se implere possunt, exsilium decernitur, et in una suburbicarum insularum (26) Pater noster circumscribitur; uti etiam frater meus in aliam pariter ærumnosissimam, ubi ad incommoda exsilii ipsius carceris firmissimi accedebant angustiæ. O rerum vicissitudinem! sæculares homines fuerunt monachis humaniores, et qui rem audivere non dubitaverunt de ipsis judicibus æquam ferre sententiam: manifesta enim judicii iniquitas erat. Prætereo balneum illud, in quo qui clausit totam fraternitatem, ex monasterio manu militari collectam tantavitque ad suam voluntatem unumquemque sigillatim inclinare, spe sua excidit; sensitque potestate sua potentiores esse, quibus lex Dei præ oculis est. Prætereo carceres in monasteriis constitutos eorumque custodes Hegumenos ipsos,

C λζ'. Αἰαῖ, συνοδικῆς εὐταξίας κατάστασις! οἰοὶ Χριστιανικῆς βασιλείας ὑπόληψις! Τί ταῦτα τῶν πάλαι ληστρικῶς συνεδρευόντων, ἢ ἄλλως αἱρετικῶς βασιλευσάντων ἐλλειπέστερα; Καὶ, ἵνα ὥσπερ τινὰ παιδιὰν τὰ ἐν μέσῳ παραδράμοιμι, πληροῦν δυνάμενα συγγραφῆς μέτρον, κυροῦται ἐξορία, καὶ περιορίζεται ὁ Πατὴρ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τῷ ἄστει νήσων, ὥσπερ καὶ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς ἐν ἑτέρᾳ δυσχερεστάτῃ, μετὰ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς φυλακῆς κραταιᾶς οὔσης. Ὢ τῆς τῶν πραγμάτων φορᾶς! Τῶν μοναστῶν οἱ μιγάδες φιλανθρωπότεροι γεγόνασι, καὶ τῶν κριτῶν οἱ ἀκροαταὶ κρίσιν δικαίαν ἐξοίσειν οὐκ ἐδεδίεισαν· πρόδηλον γὰρ ἦν τὸ παρανομούμενον. Ἀφίημι τὸ βαλανίον ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ ὁ κρατῶν διὰ φάλαγγος στρατιωτικῆς ἐκ τῆς μονῆς ἀθροίσας πᾶσαν D τὴν ἀδελφότητα, καὶ πειρώμενος ὑποκλίνειν ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ σφῶν θέλημα, ἀπετύγχανεν τῶν ἐλπίδων, ἡσθεὶς τοῦ οἰκείου κράτους κραταιοτέρους εἶναι τοὺς τῷ θείῳ νόμῳ ἐπερειδομένους. Παρίημι τὰς ἐν τοῖς σεμνίοις φυλακὰς, καὶ τοὺς φρουράρχους ἡγουμένους, πλείω τῶν ἐπιταγμάτων ἐνίους κακοῦντας τοὺς καθειργμένους. Παραδραμεῖ μοι τὰ

NOTÆ.

(j) Cum integrum satis sensum habeamus in versione Sirleti, liquet ecgrapho nostro verba aliqua defuisse, quæ per conjecturam interpretando supplevi; hic nihil addo, satis habens defectum indicasse.

(25) Sirletus totam fraternitatem raptam in carcerem scribit, quod cum Græco textu non convenit, ubi expresse ponitur, ἁρπαγὴ ἐκ μέσου τῆς ἀδελφότητος.

(26) In Vita S. Theodori, dicitur hic relegatus in insulam quamdam, ex iis quæ proximæ sunt Byzantio: eadem pœna in Josephum fratrem et Platonem sapientem decreta; haudquaquam una

μετέπειτα, ἡνίκα ἀπαγωγαὶ καὶ μεταγωγαὶ, διωγμοὶ καὶ ἐξετασμοὶ, διαχωρισμοί τε αὖ καὶ ἀφορισμοὶ, ἀπειλαί τε καὶ ὀργαὶ, ἐρωτήσεις τε καὶ ἀνταποκρίσεις, καὶ ὁ ἐν πάσῃ τῇ πόλει κωδωνισμὸς, μή τίς που κρύπτοιτο λαθὼν τῶν ἀδελφῶν, ὡς καὶ εἰς ὀπὰς τῆς γῆς δέει τῶν διωκτῶν τινα διασωθῆναι.

λη'. Καὶ ταῦτα ὑπὲρ τίνος; (Πάλιν γὰρ ἀναλαμβάνειν ἐκπλήξει τὸ δρᾶμα περιπονοῦμαι.) Ἵνα ὁ στεφανώσας τοὺς μοιχωμένους παρὰ τὸ Εὐαγγέλιον, κατὰ ἀντίθεσιν τοῦ Προδρόμου, ὡς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ πεποιηκὼς ἀθωωθῇ ἱερουργεῖν· καὶ οἱ τοῦτον μὴ προσιέμενοι εὐαγγελικῶς, ἔκνομοι καὶ ἠλλοτριωμένοι! Ὢ διώκτου πικροῦ, Χριστιανοῦ προσηγορίαν ἔχοντος, καὶ Χριστοῦ νόμους καταπατεῖσθαι ζέοντος! Τί οὕτω μέμηνας, βαρυκάρδιε καὶ ἀπηνέστατε, σὺν τῷ ὁμοτρόπῳ σου σκύμνῳ; Οὐκ οἶσθα ὅτι πρὸς ἀηττήτους νόμους Θεοῦ παραστήσῃ οὓς οὐδεὶς βασιλευσάντων νενίκηκε; μὴ ὅτι γε καὶ προσκρούσας αὐτοῖς ὡς σὺ, περιφανῶς ἀπώλετο.

λθ'. Ἀλλ' ὢ! πῶς ἀπήγετο ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων; ἐπ' αὐτὸν γὰρ ἐπανίημι. Πάλιν μεθοριζόμενος καὶ πάλιν διασπώμενος ὑπὸ δυοῖν τε σκηριπτόμενος διὰ τὸ μὴ ἰσχύειν ἔτι προβαίνειν, ἑλκόμενος αὖ τε καὶ περισυρόμενος, καὶ θρῆνον ἐμποιῶν τῆς ἀδίκου πράξεως καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀναισθήτοις λίθοις. Βοάτω ταῦτα ὁ τοῦ περιβοήτου μάρτυρος Μάμαντος χῶρος· γραφέτω ταῦτα ἡ φρουρήσασα, μετὰ τὴν πρώτην τοῦ ἀδελφοῦ φρουρὰν, τὸν τῆς εὐσεβεία, φρουρὸν ἀξεῖα νῆσος, Φεῦ τῆς ἀναλγήτου καρδίας, τῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως εὐπρεπῶς εἴποιμι, στρατιομονάχων φυλάκων! Ἔθεντο τὸν δίκαιον μονώτατοι ὡς ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ ἔν τινι κέλλῃ, τετρυχωμένον ἤδη τῷ γήρει καὶ τῇ νόσῳ βαλλόμενον· εἴασαν ὑφ' ἑνὶ δούλῳ, οἱ δοῦλοι τῶν κάτω καὶ τοῦ Καίσαρος, τὸν ὅσιον ἅπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἢ δὶς ὑπηρετεῖσθαι. Ἠντιβόλει ὁ γέρων μετακομίζεσθαι πρὸς ἀναγκαίαν χρείαν τοῦ σώματος [τι] καὶ ὁ δυσμενὴς ὠνείδιζεν· ᾔτει, τῶν κατὰ τὴν ἀσθένειαν ἐπιτηδείων, καὶ ὁ δύστροπος κατ' αὐτοῦ τὴν θύραν ἔκλειεν· καὶ ταῦτα ὑφιστάμενος, ἀνεξάρνητος τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἧς ὡμολόγησεν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης καθείρξεως νοσηλεύεσθαι αὐτὸν ἐπιθανάτιον ἀκήκοεν ὁ Καῖσαρ, μετάγει ἐν τῷ Βυζαντίῳ μαλαχθεὶς τὴν ἀτεράμονα καρδίαν, καὶ ἐνεγκὼν παρασκευάζεται, ἐπανορθοῦν δῆθεν τὸ κακῶς γεγενημένον. Ἀλλ'

A plura etiam quam jussi erant mala inclusis inferentes. Prætereo quæ postea facta sunt, quando aliud nihil audire erat quam abductiones, traductiones, persecutiones quæstiones, disjunctiones, relagationes, minas, furores, investigationes; totaque urbe perstrepentes proclamationes: ne quis Fratrum uspiam latens absconderetur: adeo ut in cavernis terræ, persecutorum metu, salutem quæsierint aliqui.

38. Hæc autem omnia qua de causa? (iterum enim præ admiratione cogor rem exponere.) Ut nempe is qui adulteros coronaverat contra Evangelium et contra Præcursoris exemplum, tanquam Ecclesiæ utili discretione usus, impune sacris operaretur: quique illum, evangelicis præceptis obtem- B perantes, non admitterent, impii a Deoque alieni crederentur. O divinæ legis prævaricationem! o acerbum persecutorem, qui nomen Christiani ferens Christi leges conculcare satagebat! Quid tanto furore agis, o gravis corde et inclementissime, una cum simili tibi catulo (27)? Nescit quia bellum tibi est adversus insuperabiles Dei leges, contra quas ante te imperantium nemo victoriam obtinuit? quinimo quiscunque eis, uti tu, restitit, incidit in manifestum exitium.

39. Sed o! qua ratione abductus est Dei famulus? ad illum enim revertitur oratio. Rursus relegatus, rursus distractus a nobis, et a duobus hominibus protrusus; eo quod amplius progredi nequiret, trahebatur iterum, raptabaturque, et ad planctum pro indignitate facinoris movebat ipsos C etiam insensibiles lapides. Testetur hæc insignis Martyris Mamantis Regio; scribat, quæ post primam fratris mei custodiam custodem pietatis vinctum habuit, abrupta insula. Vah immitia pectora, monachorumne dicam, an militum, quibus commissa Sancti custodia fuit? solum eum, velut in lacu inferiori, posuerunt in cella quidam, jam senio confectum et morbo gravatum; ibique a mancipio uno, ipsi mancipia mundi Cæsarisque, faciebant ei ministrari semel aut bis in die. Rogabat senex afferri sibi quipiuam ad corporis necessitatem et efferus ille hoc ei exprobrabat: petebat aliquid morbo congruum, et ostium ei claudebat barbarus: et hæc sustinens sanctus firmus in sua confessione, quam confessus est coram Deo et ho- D minibus nunquam abnegavit veritatem. Postquam vero intellexit Imperator (28), ex ejusmodi custodia ægrotare illum, et quidem usque ad mortem; emollita nonnihil animi inclementia, Byzantium Platonem transtulit, et reparare voluit quod male

NOTÆ.

utrosque custodia includi, sed singulos seorsim, ita ut mutuus eis aspectus negaretur, quod unicum est in carcere solatium. Theophanes ait mense, Januario indictione secunda in exsilium pulsos, anno 809.

(27) Vix dubito quin Joseph Œconomus, turbarum causa, intelligatur. Sirletus *leonem* vertit, quod aliis occasionem dedit Leonem proprio nomine sic appellatum, fortassis Isauricum, cujus mores in hoc imitaretur Nicephorus, intelligendi.

(28) Is est S. Nicephorus prænominatus, cujus et aliorum factum relinquit judicio Dei Michael in Vita S. Theodori.

egerat : sed quoniam parum recta intentione ferebatur, ad finem non perduxit quod proposuerat. Nam ipsum quidem, arrogantia sublatum, haud diu post robusta Dei manus ad Scythas expulit, atque cum toto suo exercitu perdidit (29) ; horrendum exemplum narratuque terribile secuturis generationibus statuens inevitabilium judiciorum suæ sapientissimæ providentiæ. Sanctum vero gregi suo proprio restituens natus pie tunc imperantium cum sibi pro Confessore haberi probavit.

40. Hoc autem quomodo accidit ? nec enim dignum est præteriri silentio. Eorum cura qui nostrum agendi modum, animo benevolo nobis quamvis contrario, improbabant, sublatum est e medio scandalum, propter quod a Patriarcha facta erat secessio ; intercessere orantes Principes ; sanctissimus Patriarcha excusavit, omnia ex quadam epikia propter Imperatorem facta fuisse. Secutus est congressus et reconciliatio cum dicto Præsule : quia Deo nihil est charius bono pacis et concordiæ, quando illa concordia non est vel dissonantia a vera fide, vel divini mandati transgressio, aut denique canonis alicujus abrogatio ; qualem illam, de qua nunc agimus, non fuisse, quantum quidem nos attinet, patet sanam mentem habentibus : cum ea quæ interim gesta erant dimiserimus, tanquam similia iis quæ olim sub divinis Patribus accidere et similiter per epikiam fuere dissimulata ; aut potius velut quorum accuratior discussio incorrupto judici reservetur in sæculum futurum.

A ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ ὀρθῆς γνώμης ὁ σκοπὸς, οὐδὲ εἰς πέρας ἄγει τὴν πρόθεσιν. Τὸν μὲν γὰρ, ἐπὶ πολὺ μετεωρισθέντα τῇ ἀπονοίᾳ, ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ εἰς Σκύθας ἐκτοπίσασα, ἐκεῖσε πανστρατεὶ ὤλεσεν, διήγημα φοβερὸν καὶ λάλημα φρικτὸν ταῖς μετέπειτα γενεαῖς κριμάτων ἀνεφίκτων τῆς ἑαυτοῦ σοφωτάτης οἰκονομίας ἐγκαταλείψασα· τὸν δὲ σὺν ἡμῖν ῥοπῇ τῶν τηνικαῦτα εὐσεβῶς βασιλευσάντων, εἰς τὴν οἰκείαν πάλιν ποίμνην ἀποκαταστήσασα, ὁμολογητὴν ἑαυτοῖς (*k*) ἀναδείκνυσιν.

μ'. Καὶ τοῦτο πῶς ; οὐδὲ γὰρ παραλιπεῖν ἄξιον. Φροντίδι τῶν ἐπισκηπτόντων τὰ καθ' ἡμᾶς, εὐνοϊκῶς τε ἢ καὶ ἀντιθέτως, ἤρθη ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον, δι' οὗ καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὸν ἱεραχοῦντα· ἐδυσώπησαν οἱ κρατοῦντες, ἀπελογήσατο ὁ ἁγιώτατος B πατριάρχης πάντα τὰ γεγενημένα ἐξ ἐπιεικείαις (*l*) εἶναι τοῦ βασιλεύσαντος. Τηνικαῦτα ἡ σύμβασις, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις, ὅτι μηδὲ φίλον Θεῷ ἄλλο τι ὡς τὸ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας καλὸν, ἐπὰν ἡ ὁμόνοια οὐ διαφωνία πίστεως, οὐδὲ ἐντολῆς Θεοῦ παράβασις, οὐδ' οὐ μὴν κανόνος ἀθέτησις, ὡς ἡ παροῦσα δέδεικται, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὰ διὰ μέσου χαίρειν ἐάσαντας, ὡς ὁμότροπα τοῖς πάλαι ἐπὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων συμβεβηκόσι, καὶ ὡσαύτως οἰκονομικῶς παρεωραθεῖσιν, μᾶλλον δὲ ὡς τῆς τούτων ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ ταμιευομένοις.

CAPUT VII.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Extremus sancti Platonis morbus, et pius obitus.

42. Post hæc non amplius inclusus vixit Pater, neque enim vires erant vel ad hoc ut corporeis necessitatibus faceret per se satis : sed partim lectulo recumbens, solabatur sese retributione præteritorum suorum asceticorum et athleticorum laborum ; partim in sedili requiescens, aut Psalmos Davidicos vocaliter recitabat, aut mentaliter precabatur Deum, aut aliquid conferebat ad utilitatem fraternitatis, consulendo, adhortando, instruendo, consolando, secundum paternam suam benevolamque consuetudinem : non autem poterat operis aliquid facere, aut genu flectere, aut lectioni vacare, nisi quantum ad hoc conducere poterat opera prope eum legentis ministri. Sed in his contristabatur angebaturque, quasi animam perdidisset, quia ab exercitiis spiritualibus cessare, et a laboribus corporalibus vacare se videbat. Si quando vero cibi aliquid sumebat causa morbi, aut lavacro propter obedientiam utebatur, Deo quidem agebat gratias, dolebat tamen propter laxatum vitæ prioris rigorem. Dignissimus sane laude, qui pulchrum suum stadium ac vere solarem cursum absolvit, ab obe-

C μα'. Τί τὰ μετὰ ταῦτα ; Οὐκέτι ὁ Πατὴρ ἐγκεκλεισμένος, ὅτι μηδὲ ἰσχὺς αὐτῷ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναγκαίαν χρείαν κἀξ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἀλλὰ πῇ μὲν ἐπὶ κλίνης κατακείμενος, ἀναδόσεσι τῶν προλαβόντων ἀσκητικῶν καὶ ἀθλητικῶν αὐτοῦ πόνων· πῇ δὲ ἐπὶ καθισματίου ἀναπαυόμενος, καὶ διὰ γλώσσης τὰ τοῦ Δαυῒδ φθεγγόμενος, καὶ κατὰ νοῦν τῷ Θεῷ προσευχόμενος, ὅσα τε ἄλλα εἰς βοήθειαν τῆς ἀδελφότητος συνεισφέρων, συμβουλίαις, ὑπομνήσεσι, νουθεσίαις, παρακλήσεσιν, κατὰ τὴν προλαβοῦσαν αὐτῷ πατρικὴν καὶ εὐνοϊκὴν συνήθειαν, οὔπω ἰσχύων ἔτι ἐργάζεσθαι, οὐδ' οὐ μὴν γόνυ κλῖναι, οὔτ' αὖ ἐπισκήπτειν ἀναγνώσεσιν, ἢ ὅσον ἐκ τοῦ παραναγινώσκοντος ὑπηρέτου. Καὶ ἦν ἐν τούτοις συλλυπούμενος καὶ σκυθρωπάζων, ὡς ἤδη ἀπολωλεκὼς τὴν ψυχὴν, διά τε τὴν ἀδράνειαν D τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν, καὶ τὴν ἀπραξίαν τῶν σωματικῶν ἐργασιῶν· εἴ πού τι καὶ μετελάμβανε βρῶμα κατάλληλον τῇ νόσῳ, ἢ καὶ λουτρῷ καθ' ὑπακοὴν κεχρημένος, ηὐχαρίστει μὲν τῷ Κυρίῳ, ἠνιᾶτο δὲ διὰ τὴν ἄνεσιν. Ἀλλ' ὄντως καλὸν δίαυλον καὶ ἡλιακὸν δρόμον ὁ πανεύφημος τετέλεκεν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὑπακοῆς ἀνατείλας καὶ εἰς ὑπ-

NOTÆ.

(*k*) Scriptum erat ἑαυτοῦ, quod corrigendum credidi. (*l*) Item ἐπιρείας, quod nihil significat.

(29) Cæsus a Bulgaris Nicephorus imp. 26 Julii anno 811, cui successit Michael Curopalates.

ακοὴν καταλήξας · τῇ δωδεκαταίᾳ λὰρ τῶν ὡρῶν ἡμερινῇ περιόδῳ ἰσάριθμον τὸν τῶν ἐτῶν κύκλον ἐφ' ἑκάστῳ ἀγῶνι διηνυκὼς, εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀδιαδόχῳ φωτὶ ἀναβεβίωκεν. Ἀρίθμει τοὺς ἀγῶνας, καὶ εὑρήσεις τοὺς χρόνους, ὀκτὼ πρὸς τεσσαράκοντα · πρόσθες τοὺς πρὸ τῆς ἀποταγῆς δισδυοκαίδεκα, πρὸς ἄλλοις τέσσαρσι τῶν διωγμῶν, καὶ τρισὶ τῆς ἀσθενείας, καὶ εὑρήσεις τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔτει πλὴν ἑνος τελειούμενον τὸν ἀοίδιμον.

μβ'. Ἀλλ' ὤ ! πῶς ἀδακρυτὶ τὸ τούτου διηγήσαιμι τέλος ; Ἔκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον, ἡτοιμασμένος τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ κύκλῳ ἡ ἀδελφότης περιχυθεῖσα ἐξῄτει τῶν ἱερῶν προσευχῶν αὐτοῦ λαβεῖν τὸ δῶρον · καὶ ἐπείπερ ἕνα ἕκαστον ηὐλόγησεν καὶ κατησπάσατο, ἄπεισιν καὶ πρὸς τὸν τάφον, ὃν ἐκ πόθου ἐζήτει πάλαι θεάσασθαι, εἰ καὶ οὐκ ἐπετύγχανεν τοῦ καταθυμίου, κοπῇ τοῦ θελήματος · ὃν ἰδὼν, ἐχάρη λίαν, ἀνθμολογήσατο τῷ Κυρίῳ, ἐπειπών · Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα αἰῶνος · μεθημόσατο καὶ τὴν φωνὴν ἐκείνην · Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει Κύριος. Ἐνίνησον καὶ τῶν ἔξω οὐκ ὀλίγους, οἳ καὶ μὴ εὐλαβηθέντες τὸν καιρὸν (ἦν γὰρ τῶν ἱερῶν νηστειῶν περίοδος), συνέδραμον μοναδικοί τε καὶ μιγάδες, ηὐλογήθησαν, ὑπέστρεψεν, ἐφοδιασθέντες καλὸν ἐφόδιον τὴν ἐκείνου ἁγίαν παράθεσιν. Καί γε αὐτὸς ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης παρεὶς ἐξῃτήσατο εὐχὴν, καὶ λαβὼν ἠσπάσατο. Γέγονέν τε ἡ ὥρα ἐκείνη, πάσης ὑπονοουμένης διαφορᾶς ἀλεξητήριον, τῶν πρὶν λυπηρῶν ἐκποδὼν γεγονημένων. Πάντων οὖν ὑπεμνημάτισε, πᾶσιν ὑπερηύξατο, ἅπασιν, ἀφίησιν, ἐχθράνασι, διώξασι, λυπήσασιν, ὁ ὡς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ Χριστὸν κἀν τῷ θανάτῳ μιμούμενος.

dientia videlicet incipiens, et in obedientia desinens; cum enim diurno horarum duodecim circulo parem annorum periodum in unoquoque certamine (30) explevisset, ad æternam vitam, perpetuo lumine fruiturus, emigravit. Numera certamina, et invenies annos quadraginta octo. Tum annos bis duodecim (31), ante abrenuntiationem sæculi actos, junge aliis quatuor annis, quos in persecutionibus; et tribus, quos in infirmitate traduxit Sanctus : et invenies, virum venerabilem obiisse anno ætatis unde octogesimo (32).

42. Sed quomodo sine lacrymis mortem illius narrabo ? Jacebat senex, habens animam paratam ad egressum, velut honoratum quoddam xenium (33), et circum affusa fraternitas orabat, ut munus orationum ejus mereretur accipere. Postquam igitur unicuique sigillatim benedixit et osculatus est abiit ad sepulcrum, quod videre jam pridem ardenter concupierat, quamvis voto suo frustratus fuerit, quia præpropera erat talis voluntas. Illud autem cum vidisset, gavisus est valde, et benedixit Dominum, inquiens : *Hæc requies mea in sæculum sæculi* [13]. Deinde istam quoque vocem subjunxit : *Voluntatem timentium se faciet Dominus* [14]. Traxit etiam ad se externorum non paucos : qui nulla habita ratione temporis (vertebatur enim sacri jejunii circulus) accurrebant tam monachi quam sæculares, benedictioneque accepta revertebantur instructi ad iter optimo viatico, sanctæ scilicet depositionis memoria (34). Quinimo sanctissimus patriarcha adfuit (35), petens ut oraret pro se ; eoque impetrato, osculatus est eum. Itaque hora illa omnibus suspicantibus, alieniori ipsos ab invicem esse animo, facta fuit in remedium procul submota quæcunque antea exstiterat ægritudine. Denique omnes admonuit, oravit pro omnibus, omnibus ignovit, quorum inimicitias, persecutiones, molestias tulerat, utpote vere vir Dei, et Christum etiam in morte imitans.

μγ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκην ἔδει διαθέσθαι, τίς αὕτη ; Ἡ ὀρθόδοξος πίστις, καὶ ἡ νόμιμος πολιτεία, αἷς συνέζησεν, καὶ μεθ' ὧν ἀπεδήμησεν · τοῦτο δὲ κἀκεῖνο διανέμειν, οὐ πρὸς αὐτοῦ (ὅτι μηδ' αὐτῆς τῆς ἐπωμίδος ἦν κύριος) διατάττεσθαι. Ἀμέλει ἐρωτηθεὶς πρὸς ἐμοῦ ἐλεεινοῦ, μή τι ἔχοιεν παριστάμενον · τῇ μὲν χειρὶ ἀψάμενος τοῦ ἱματίου, τοῦτο

43. Quoniam vero oportuit etiam testamentum condi : quodnam, quæso, reliquit ? Fidem orthodoxam et conversationem regularem, in quibus vixit et cum quibus obiit : hoc autem vel illud distribuere ad illum non pertinebat, cum neque de ipso pallio posset ut dominus testari. Tandem rogatus a me miserabili, num quid haberet commen-

[13] Psal. CXXXI, 14. [14] Psal. CXLIV, 19.

NOTÆ.

(30) Primum sub obedientia S. Theoctisti, secundum in regimine monasterii Symbolorum, tertium in gubernando monasterio Sacudionis, quartum Constantinopoli in reclusione.

(31) Græce δὶς δυοκαίδεκα. Sed prima syllaba Sirleti oculos fugit, ut *duodecim* verteret, et totam chronologiæ rationem turbavit.

(32) Ex hac vita excessit sanctissimus Plato, octogesimum ætatis annum uno minus agens, vir pluribus perfunctus laboribus, egregiis virtutum editis documentis. Ita S. Theodori Vita.

(33) Græce ἔκειτο ὁ γέρων, ὥσπερ τι γέρας τίμιον ἡτοιμασμένος τὴν ψυχήν · est autem γέρας, decus, præmium, pro quo vertimus *xenium,* ut proprius exprimeretur ejus quæ in Græco est ad vocum similitudinem allusionis elegantia ; quam Sirletus neglexit, dum ita vertit. « Jacebat senex ille senio admodum honorato. »

(34) Græce simpliciter est « sancta ejus depositio, » παράθεσις. Sirletus, *commendationem* vertit : putavi menti auctoris propius accessuram paraphrasim.

(35) Vita S. Theodori : « In eo etiam abundantem patriarcha charitatis suæ vim animique recte compositi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet cum universo clero ad monasterium, moribundo sancto astitit, totus in illum defixus, membra ejus omnia complectens, suaviterque singula deosculans. »

dandum, manu vestem apprehendens, eam excussit, in signum expeditissimæ obedientiæ; et voce admodum submissa dixit, nihil habere, eo quod omnia meæ parvitati committeret. Porro prætereundum non est aliquid, vim habens prædictionis, quod nempe funebrem cantum sibi ipse ante mortem cecinerit. Cum enim ex pectore laboraret, assiduoque anhelitum duceret, ex consueta rerum divinarum meditatione movebat labia, maxime autem psallebat illam sacræ cantionis particulam : *Resurgent mortui, et qui in monumentis sunt suscitabuntur, et lætabuntur qui sunt in terra :* quem suavissimum versum hortabatur ut secum canerent qui præsto erant, quoad loqui potuit, et vocem vel tenuissimam emittere. Secuta autem cantum est mors, tunc illi adveniens, quando instabat memoria justi Lazari (36), ad quem refertur canctus ille, et cum quo pars ejus de quo nobis est sermo.

44. Denique extremum, insurrans, Extote salvi, decoroque habitu jacens, cum ad dexteram inclinasset caput, placido ac leni motu corporis, velut qui in propria abire disponit, clausit oculos, ea qua sol occumbit hora, et spiritum suum sanctum tradidit angelis, ipsum ad solem justitiæ deducturis. Et nunc ille quidem in cœlis est (36*) audeo dicere, non solum ascetico dignatus ordine, sed confessorum adnumerandus choreis : quorum enim certamina pertulit, horum indubie etiam hæreditatem participavit : aut si placet, cum subjectis subjectus probatissimus, imo bis obediens coronarius ; cum solitariis solitarius legitimus; cum prælatis prælatus dignissimus, cum inclusis, non solum inclusus, sed etiam subditus ; quodque augustum inprimis, cum confessoribus confessor genuinus, reipsa verbis attestante. Ego autem infelix, optimo orbatus patre ; cui manum injiciam animo fluctuans ? quem admonitorem inveniam a recta declinans ratione ? quomodo mali dæmonis incursum fugiam, non habens te domesticum instructorem doctoremque.

45. Ast, o divinum mihi et sacrum caput, tu me ex alto propitius respice, labantem erige dirige gradientem, serva incolumem, pasce mecum hunc gregem, quem multo labore sudore collegisti ; ut tuis insistens vestigiis, ambulet per viam mandatorum Dei ; observa, fove, propugna tam magnos quam parvos, quemadmodum te rogavi in hora exitus tui : tui enim sunt omnes, quorum duces filii tui, sunt, aut filii filiorum : ut in Deo et

A κατέσεισεν, ὡς σύμβολον ὑπακοῆς παντελευθέρου, φωνὴν δὲ ἀφίησιν λίαν ἀμυδρὰν μηδ' ὁτιοῦν ἔχειν, διὰ τὸ πάντα ἀναθέσθαι τῇ ταπεινώσει μου. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο παραλείψομαι, προῤῥήσεως ἔχον ἔμφασιν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπιτάφιον ᾠδὴν πρὸ θανάτου μεμελῴδηκεν. Συνεχόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ θώρακος καὶ ἀσθμαίνων ἐπάλληλα, ἐκίνει μὲν τὰ χείλη ἐκ τῆς συνήθους αὐτῷ τῶν θείων μελέτης, ὑπέψαλλεν δὲ μάλιστα τὸ τῆς ᾠδῆς ἐκείνης μέρος, Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ, συνᾴδειν αὐτῷ προτρεπόμενος συνεχέστερον τὸν αὐτὸν ἤδη στίχον τοὺς παρισταμένους, ἕως ἂν ἠδύνατο σθένειν, καὶ μικρὰν ἀφιέναι φωνήν. Καί γε ἐπηκολούθησεν τῇ ᾠδῇ ἡ κοίμησις, τότε φθάσασα, ἡνίκα
B ἡ τοῦ δικαίου Λαζάρου μνήμη ἐπέστη, πρὸς ὃν ἡ ἀναφορὰ τῆς ᾠδῆς, καὶ μεθ' οὗ ἡ μερὶς τοῦ οὗπερ ὁ λόγος.

μδ'. Εἶτα τελευταῖον τὸ σώζεσθαι ἐπιψιθυρίσας, ἐπὶ σχήματός τε εὐπρεποῦς κείμενος, τὴν κάραν δεξιόθεν ἐπικεκλικὼς, οὑτωσὶ πραείᾳ καὶ ἠρεμαίᾳ τῇ κινήσει τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὰ ἴδια ἀπαίρειν προαιρούμενος, μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ὥρᾳ δύσεως ἡλίου, παρέδωκεν τὴν ἁγίαν ψυχὴν τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὴν ἁγίοις ἀγγέλοις πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Καὶ νῦν ἐστιν ὁ μὲν οὐρανοῖς, οὐ μόνον ἀσκητικῆς τάξεώς τε καὶ παραστάσεως θαῤῥῶ λέγειν ἠξιωμένος, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμολογητῶν χορείαις ἠριθμημένος · ὧν γὰρ τοὺς ἄθλους ἤνεγκεν, τούτων δῆλον ὅτι καὶ τῆς κληρουχίας μετείληφεν · εἰ βούλει
C δὲ, μετὰ ὑποτακτικῶν ὑποτακτικὸς δόκιμος, μᾶλλον δὲ δὶς ὑπήκοος στεφανίτης, μεθ' ἡσυχαστῶν ἡσυχαστὴς ἔννομος, μετὰ καθηγητῶν καθηγητὴς ἔνθεσμος, μετὰ ἐγκλείστων οὐ μόνον ἔγκλειστος, ἀλλὰ καὶ ὑποτακτήτης, ὃ καὶ σεβάσμιον, μετὰ ὁμολογητῶν ὁμολογητὴς ἀπαράγραπος, μαρτυρούσης τῷ λόγῳ τῆς πράξεως. Ἐγὼ δὲ ὁ δύστηνος, ἀπορφανισθεὶς τοῦ καλοῦ Πατρὸς, ποῦ χεῖρα ἀπερείσομαι κατὰ ψυχὴν σαλευόμενος ; τίνα ὑπομνηστὴν εὕροιμι παραλόγως φερόμενος ; πῶς τοῦ Πονηροῦ τὴν ἔφοδον φύγοιμι, μὴ σὲ τὸν νουθετὴν καὶ παιδευτὴν εὐπορῶν οἴκοθεν ;

με'. Ἀλλ' ὦ θεία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, σύ με ἐποπτεύοις ἄνωθεν ἵλεως, καὶ ἀνορθοῖς καταπίπτοντα, καὶ διευθύνοις πορευόμενον, καὶ συντηροῖς ἀνεπηρέα-
D στον, ἄγοις τε καὶ συμποιμαίνοις μοι, καὶ τήνδε τὴν ποίμνην, ἣν πολλοῖς πόνοις τε καὶ ἀγῶσι συνεστήσω, ἐν ἴχνεσι τοῖς σοις περιπατεῖν, ἐν τρίβοις τῶν θείων ἐντολῶν πορεύεσθαι, σκέπων, περιέπων, προπολεμῶν τῶν μεγάλων σου καὶ μικρῶν ποιμνίων, κάθὼς καὶ ὑπέσχου ἐν καιρῷ σου τῆς ἐξόδου ; καὶ

NOTÆ.

(36) Ita ad verbum Græca Sirletus vertit : *Justi Lazari ejusque diei festi memoriam*, quale festum, nullum habent Græci ; sed simpliciter memoriam occasione evangelii pridie Dominicæ Palmarum legendi, ut supra dictum.

(36*) Eadem Vita de sepultura ista addit : « Cui *tanquam* Patri Patrum cum patriarcha innumeris *luminibus thurisque suffitu* juxta persolvisset, ægre tandem corpus sepulcro condidit, multis undique confluentibus, ejusque depositionem pro virili prohibentibus, ut qui nec mortuo quidem sancto privari vellent. » Et sub finem Vitæ ista habentur : « In Studii monasterio et magni Platonis et beati quoque Josephi dives arca pariter asservatur : et corpus. S. Theodori in Patrum thecam illatum est. »

γάρ σου ποίμνια πάντα, ὧν εἰσιν καθηγεμόνες τὰ σὰ τέκνα, καὶ ἐκ τέκνων ἔγγονα· ὡς ἂν ἔχοντές σε ἅπαντες εἰς Θεὸν καὶ πρὸς Θεὸν προασπιστὴν, ἀπήμαντοι διαμένοιμεν ἀοράτων τε καὶ ὁρωμένων ἐχθρῶν, μηδὲν ὑφιέντες διὰ φόβον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μηδ' αὖ ἐκφερόμενοι τῶν θείων ἐντολῶν, μήτ' αὖ θύραν ἀνοίγοντες ἀπροσεξίᾳ τοῖς ὀλεθρίοις πάθεσιν, μήτε μὴν κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A apud Deum te habentes patronum, permaneamus immunes ab hostibus visibilibus et invisibilibus, ne per timorem declinemus a vera fide in aliquo, vel efferamur extra Dei præcepta; ne per ignaviam aperiamus januam pravis affectibus; ne denique deficiamus in exercitatione proposita, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, honor et potestas, cum Patre omnipotenti atque vivifico et sanctissimo Spiritu, nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

XII.

LAUDATIO S. ARSENII ANACHORETÆ.

Ex pervetusto codice Petri Seguierii, Franciæ cancellarii, varie collato. Interprete Joanne Pinio. Edidere BOLLANDIANI. Act. Sanct. Jul. t. IV, 617.

—

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

α'. Ἀστὴρ ἀειφανὴς ἡμῖν, οὐκ ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ κατηριθμημένος, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς οὐρανῷ ἐστηριγμένος, διὰ τῆς ἐτησίου αὐτοῦ μνήμης σήμερον ἀνατέλλων, φωτὶ ἀϋλωτάτῳ μαρμαρυγὰς ὑπερλάμπρους ἀγαθοεργίας ἐπαφίησι τῇ οἰκουμένῃ. Τίς δέ ἐστιν οὗτος, ὦ φιλάγιον ἄθροισμα; Ὁ ἰσάγγελος Ἀρσένιος, ὁ τὴν ἀρετὴν ἀπρόσιτος, τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος, τὸ τῆς κατανύξεως ῥεῖθρον, οὗ καὶ ἡ μνήμη μόνη παράκλησίς ἐστιν εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν. Καί μοι θαυμάζειν ἐπίεισι, πῶς τῶν ἄλλων μακαρίων ἀνδρῶν, παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν τῆς ἀρετῆς ἐπαινετῶν, τῶν βίων ἀναγεγραμμένων, καὶ ταῖς τῶν ἐγκωμίων βολίσι καταστραπτόντων, τοῦδε τοῦ τρισμάκαρος ὁ βίος ἀνιστόρητος εἰάθη, πλὴν ὅσον σποράδην παρά τινων ὁσίων Πατέρων δεδηλωμένος, καίπερ μὴ ἐναπολιμπανόμενος τῆς ἐναρέτου ἐκείνων λαμπροφορίας, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον τῶν πολλῶν ὑπερλάμπων ταῖς αὐγαῖς τῶν θείων αὐτοῦ ἀνδραγαθημάτων.

β'. Τί οὖν; Συνδιαμείψομεν καὶ ἡμεῖς τοῖς προλαβοῦσι τὸν χρόνον, καὶ οἴσομεν τηλικοῦτον θησαυρὸν ὑπὸ τῆς σιγῆς καλύπτεσθαι; Οὐμενοῦν· ἀλλὰ πειθόμενοι τοῖς ἐπὶ τοῦτο παρορμήσασι Πατράσιν, εἰ καὶ ἄμοιροι τοῦ προσήκοντος λόγου, ἠλπικότες τε ἐπίκουρον δέξασθαι τοῦ ἐγχειρήματος αὐτὸν τὸν εἰς ὑπόθεσιν τοῦ βίου προκείμενον, ἀπαρξόμεθα τοῦ λέγειν, οὐδὲν ξενοδεκτοῦντες παρὰ τὸ ἀληθὲς, ὅσα δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ περικεκομμένως εἰρημένων ἀναλεγόμενοι, εἰ καὶ διὰ ἀῤῥάφου διηγήσεως, εἰς ὑπόμνησιν φέροντες, καὶ ταῦτα οἱονεὶ συνυφαίνοντες, καὶ ἐκ τούτων ταῖς ἀκολούθοις ἐννοίαις ἔσθ' ὅτε προσθήκην ποιούμενοι καθ' εἱρμὸν, πειρασόμεθα τὸν βίον ἀπαρτίσασθαι, ἀφουσιούμενοι τὸν πόθον, ὃν περὶ τοῦ παμμάκαρος ἔχουσιν οἱ φιλάρετοι.

B

PROLOGUS.

1. Stella perpetuo nobis apparens, non zodiaco circulo annumerata, sed in virtutis cœlo firmata, per anniversariam suam memoriam hodie exoriens, splendidissimas bonorum operum coruscationes defæcatissima luce immittit orbi terrarum. At quænam illa est, o sanctitatis amantes auditores? Arsenius est, angelis par, virtute inaccessus, humilitatis altitudo, asceticæ disciplinæ gloria, solitudinis robur, compunctionis fluentum, cujus vel sola memoria ad progressum in virtute incitamentum est. Et vero mirari subit, quid sit, quod, postquam aliorum virorum beatorum, virtutis causa laudabilium, vitæ conscriptæ sunt, præconiorum radiis fulgentes, nulla de beatissimi hujusce vita ad posteros trans-

C ierit historia, præter eam, quæ a quibusdam sanctis Patribus sparsim indicata, insigni, qua pollent, res illustrandi facultate, non inferior est, imo vero multis potius aliis præfulget ob divinos Arsenii ac masculos gestorum splendores.

2. Quid igitur? An nos etiam cum iis, qui tempore præcesserunt, commutabimus vices tantumque thesaurum patiemur sub silentio abscondi? Nequaquam: at Patrum exemplo incitati, tametsi conveniente oratione destituti; fretique, auxilio venturum præsenti conatui illum ipsum, cujus nobis propositum est vitæ argumentum, dicendi initium faciemus, nihil peregrinum et a vero alienum adoptantes; sed quæcunque compendiose de ipso dicta sunt, colligentes, et etiamsi narratione non cohærente in memoriam revocantes, atque hæc quodammodo con-

D texentes, adjecto etiam, ubi res feret, ex cogitationibus inde consequentibus additamento, quo res cohæreant, vitam absolvere conabimur, gratificantes desiderio, quo erga beatissimum hunc tenentur virtutis amantes.

CAPUT PRIMUM.

Sancti patria, natales; vita sæcularis cum solitaria divino monitu commutata; insignes in ea progressus; hominum fuga.

3. Genus Arsenii, ut dicam id quod res est, et affinium multitudo, virtus fuit; ejusque incendi studiis ac insigniri characteribus; quoniam vero a sanguine id repetunt eruditi; patria ei fuit civitatum, quæ sub cœlo sunt, princeps, Roma, inquam, celeberrima a qua cognomentum acceperunt illi, qui imperii sceptrum moderantur. Surculus fuit nobilium parentum, opibusque ac reliquo vitæ splendore florentium. Familia ipsius ad hoc usque tempus integra non superest (quonam enim pacto tot annis servata fuerit?) sed vestigia, tali magnitudine excellentia, divisit habitatoribus velut in cellas triginta (37). Atque hoc sufficit, ut ostendatur, quam illustris ac undequaque beatus fuerit vir iste memorabilis; cumque tantus esset, doctrina altius eminebat, Græca ac Romana pariter sapientia admirandus.

4. Ejus itaque fama ad aures tunc delata magni Theodosii imperatoris, quærentis talem filiis suis Arcadio et Honorio magistrum præficere, qui majore præ omnibus id operæ pretio faceret, Arsenius accitu imperatoris Byzantium contendit, et assumens ambos pueros, moribus ac disciplinis ipsos informavit, ut optimos eos esse ostenderet in utraque facultate. Ad quadragesimum usque ætatis suæ annum in aula assidue versatus est (37*); Deique timorem in mente habens, ingemuit, et invocabat Deum cum lacrymis dicens: Domine, ostende mihi viam, in qua salvus fiam. Et vero, dum die quadam in aula esset, audivit divinam vocem, quæ ei diceret: Arseni, si salvus esse vis, fuge homines, et salvaberis (38).

5. Hæc itaque ubi audisset Arsenius, jam pridem divino desiderio sauciatus, omni mox humana ac caduca gloria contempta; splendoreque ac deliciis corporis, omnique alia honoris appetentia, aulisque imperatorum pro nihilo putatis, nihil cuiquam locutus Alexandriam navigat; indeque pervenit in Scetim; et ecclesiam ingressus clericos (38*) accedit, dicens: Per Dominum, facite me monachum, ac viam mihi ostendite, ubi salvus fiam. Illi autem viri nobilitatem ex moribus, et vultu et alloquio conjectantes, quærebant ex eo, quisnam et cujus esset. Is cum primo abnueret, diceretque: Homo sum peregrinus et abjectus, qui salvus fieri quæro; vix tandem ei persuadere potuerunt ut, quæ ad se

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

γ'. Γένος μὲν Ἀρσενίου, τἀληθὲς εἰπεῖν, καὶ οὐ σπάνιοι οἱ μετέχοντες, ἡ ἀρετή· καὶ τὸ ἐκεῖθεν κατάγεσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀφ' αἵμασιν τοῖς φιλοπαθέσιν ἐπιζητεῖται· ἡ πρώτη τῶν ὑπουρανίων πόλεων τούτῳ πατρὶς, Ῥώμην λέγω τὴν περιβόητον· ἀφ' ἧς τὴν προσηγορίαν οἱ τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον κατέχοντες ἐξειλήφασιν· εὐγενῶν γεννητόρων στέλεχος, πλούτῳ τε κομώντων καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου περιφανείᾳ· οὗ ἑστία μέχρι τοῦ νῦν περίεστιν οὐχ ὁλόκληρος· πῶς γὰρ ἂν καὶ διεσέσωστο B τοσούτοις ἔτεσιν; ἴχνη δὲ καὶ τοσούτῳ μεγέθει διαφέροντα, ὡς ἐν τριακοσίαις κέλλαις διαιροῦσα τοῖς οἰκήτορσι. Ἐξαρκοῦντος τούτου ἐπιδηλῶσαι, ὅσος ἦν περιφανὴς καὶ πολύολβος ὁ ἀοίδιμος· τοιοῦτός τε ὢν, ὑπῆρχε καὶ τῇ παιδεύσει ὑπέρτερος, Ἑλληνικῇ τε καὶ Ῥωμαϊκῇ σοφίᾳ θαυμαζόμενος.

δ'. Ἐπεὶ οὖν τὸ τηνικαῦτα Θεοδοσίῳ τῷ μεγάλῳ βασιλεύοντι ἐξηκούσθη τὰ περὶ αὐτοῦ, ζητοῦντι παιδευτὴν τοιοῦτον ἐπιστῆσαι υἱοῖς αὐτοῦ Ἀρκαδίῳ καὶ Ὠνορίῳ, ὃς εἴη προὐργιέστερος ἁπάντων· ἄγεται ὁ Ἀρσένιος τῇ τοῦ κρατοῦντος ῥοπῇ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ παραλαβὼν ἀμφοτέρους τοὺς παῖδας, ἀνῆγεν αὐτοὺς ἔν τε ἤθεσιν καὶ παιδεύμασιν, ἀρίστους ἀποδεικνὺς ἀμφοτέρωθεν. Μέχρι δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ διηνυχῶς, C καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κατὰ διάνοιαν ἔχων, ἐστέναζε καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν μετὰ δακρύων λέγων· Κύριε ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ παλατίῳ, ἀκούει θείας φωνῆς, λεγούσης αὐτῷ· Ἀρσένιε, εἰ θέλεις σωθῆναι, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώσῃ.

ε'. Τούτων οὖν ἀκούσας ὁ Ἀρσένιος, καὶ ἐπιπολὺ τῷ θείῳ πόθῳ τρωθεὶς, πάσης εὐθὺς καταφρονήσας ἀνθρωπίνης καὶ προσκαίρου αἰνέσεως, καὶ περιφανείας, τρυφῆς τε σωματικῆς καὶ πάσης ἄλλης φιλοδοξίας, καὶ βασιλείους αὐλὰς εἰς οὐδὲν διαλογισάμενος, μηδενὶ μηδὲν εἰρηκὼς ἀποπλέει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖθεν ἔρχεται εἰς Σκῆτιν· καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, προσέρχεται τοῖς κληρικοῖς λέγων· Διὰ τὸν Κύριον, ποιήσατέ με μοναχὸν, καὶ ὁδηγήσατέ με πῶς σωθῶ. Οἱ δὲ τὴν εὐγένειαν τοῦ D ἀνδρὸς ἐκ τοῦ ἤθους, καὶ τοῦ προσώπου, καὶ τῆς συντυχίας στοχασάμενοι ἐξήταζον αὐτὸν τίς εἴη καὶ πόθεν. Ἀρνουμένου δὲ αὐτοῦ τὰ πρῶτα, καὶ λέγοντος, ὅτι Ἄνθρωπός εἰμι ξένος καὶ ταπεινὸς σωθῆναι

NOTÆ.

(37) Videtur auctor nihil aliud velle, quam stipitem familiæ sancti primævum in plures postea ramos divisum fuisse; usus hic, quantum suspicor, vel phrasi istius temporis, vel parœmia tum usitata.

(37*) Διηνεκῶς· subaudi ἔμεινε, ὢν vel quid simile. Apud Cotelerium lego: Ἔτι ὢν ἐν τῷ παλατίῳ. *Cum etiamnum esset in palatio.*

(38) Vide Vitas Patrum apud Rosweydum lib. v, cap. 2, pag. 563, num. 2. Damalevicius Vitæ sancti Bogumili eremitæ Camaldulensis auctor, tomo II Junii, pag. 356, num. 56, secessum ejus in eremum Dobrovensem narrat, « tanquam si sanctus vocem lapsam divinitus ad Arsenium in sua vocatione audivisset: Arseni tumultus fuge, et salvaberis. »

(38*) Per clericos intellige hic monachos. Exempla dat Cangius in *Glossario Latino*

ζητῶν, μόγις ἠδυνήθησαν πεῖσαι αὐτὸν, θαῤῥῆσαι αὐτοῖς τὰ καθ' ἑαυτόν. Καὶ μαθόντες, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Τίς ἄρα ἐστὶν, ὁ ὀφείλων τοῦτον παραλαβεῖν καὶ ὁδηγῆσαι εἰς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν· καὶ δὴ βουλευσαμένων αὐτῶν, συνεῖδον ἀπενεγκεῖν αὐτὸν τῷ ἀββᾷ Ἰωάννῃ τῷ Κολοβῷ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν, ἀπῆλθον πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς εὐχὴν, ἐλάλησαν αὐτῷ περὶ Ἀρσενίου.

Ϛʹ. Καὶ ἐν τῷ συντυγχάνειν αὐτοὺς, καταλαβούσης τῆς ἐννάτης ὥρας, λέγει τοῖς κληρικοῖς ὁ γέρων· Δεῦτε, ποιήσωμεν ἀγάπην, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. Καὶ καθεσθεὶς ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης μετὰ τῶν κληρικῶν, ἤρξαντο ἐσθίειν, ἐάσαντες τὸν Ἀρσένιον ἱστάμενον. Ῥίπτει οὖν παξαμὰν εἰς τὴν γῆν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, καὶ λέγει τῷ Ἀρσενίῳ· Φάγε, ἐὰν θέλῃς· Ὁ δὲ κλίνας ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπῆλθε περιπατῶν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν, ὅπου ἦν ὁ παξαμάς· καὶ ἔφαγεν αὐτὸν, ὡς ἔκειτο εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἰδὼν ὁ γέρων, λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Ὑπάγετε μετὰ καλοῦ, καὶ εὔξασθε ὑπὲρ ἡμῶν· οὕτως γὰρ γινώσκετε, ὅτι δόκιμον ἔχει ποιῆσαι μονάχόν. Ἠρώτησαν οὖν οἱ κληρικοὶ τὸν Ἀρσένιον καθ' ἑαυτοὺς, λέγοντες αὐτῷ· Ποίησον ἀγάπην, ἀδελφὲ, διὰ τὸν Κύριον, καὶ εἰπὲ ἡμῖν, ποῖον λογισμὸν ἔσχες ἐσθίων τὸν παξαμάν; Καὶ λέγει αὐτοῖς. Ἐλογισάμην πρὸς ἐμαυτὸν, ὅτι Ὡς κυνί σοι ἔῤῥιψαν τὸν ἄρτον, ὡς κύων φάγε αὐτόν. Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Χρόνον οὖν ὀλίγον μείνας μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ὁ Ἀρσένιος, καὶ μαθὼν πᾶσαν τὴν μοναχικὴν κατάστασιν, ἀπελύθη παρ' αὐτοῦ ἀπελθεῖν καὶ καθίσαι κατὰ μόνας· καὶ ἔμεινεν ἀγωνιζόμενος ἐν Κυρίῳ, ὥστε πολλοὺς τῶν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μεγάλων γερόντων ὑπερβῆναι τοῖς πόνοις, τῇ τε καρτερίᾳ, καὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων. Ἀναχωρήσας οὖν ἐν τῷ ἡσυχαστικῷ βίῳ, πάλιν ηὔξατο τῷ Θεῷ λέγων. Κύριε, ὁδήγησόν με, πῶς σωθῶ· καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης· Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε· αὗται γάρ εἰσιν αἱ ῥίζαι τῆς ἀναμαρτησίας.

A spectabant, confidenter iis exponeret. Quæ edocti, alter alteri dicebant : Quisnam est, qui debet hunc excipere, et conducere ad monasticum institutum? Et, inito consilio, visum est abducere ipsum ad abbatem Joannem Colobum (39). Et assumentes eum secum, abierunt ad senem; peractisque precibus locuti cum illo sunt de Arsenio.

6. Cumque inter colloquendum jam nona advenisset hora, dicit clericis senex : Adeste, faciamus agapen (40), et voluntas Dei fiat. Considensque Joannes abbas cum clericis, cœperunt comedere, sinentes Arsenium stare. Projicit itaque paxaman (41) in terram abbas Joannes, aitque Arsenio : Comede, si velis. Ille autem inclinans se in terram, abivit illuc, ambulans manibus pedibusque, ubi B erat paxamas; et in terra, prout jacebat, ipsum comedit. Atque hoc conspicatus senex, dicit fratribus; Abite cum bono, et orate pro nobis: ita enim scietis, quod probatus sit, ut fiat monachus Interrogarunt itaque clerici inter se Arsenum, dicentes illi: Fac agapen, frater, per Dominum; et dic nobis, ecquid cogitationis habueris, quando comedebas paxaman? Quibus ille, Cogitabam, inquit, mecum : quem tibi tanquam cani projecerunt panem, comede illum tanquam canis. Et glorificabant Deum. Exiguo igitur tempore Arsenius cum abbate Joanne versatus, omnemque monasticæ vitæ rationem edoctus, discessit ab eo, ut secederet sibique soli vacaret. Et perseverat, pro virili contendens in Domino usque adeo, ut magnos id temporis senes laboribus constantia, ac certaminum asceticorum C tolerantia superaret. Postquam ad hesychasticam (42) vitam secessisset, iterum oravit Deum, dicens : Domine, viam ostende, ubi salvus fiam. Et audivit vocem, dicentem : Arseni, fuge, tace, quiesce : nam hæ sunt radices, quibus a peccato immunis fias (43).

NOTÆ.

(39) **Joannes Colobus** (in appendice ad *Vitas Patrum* pag. 904 per apocopen Colob; Græce Κολοβὸς, estque hic curtus, parvus, nanus, brevis staturæ, etc.) fuit inter anachoretas celeberrimus; idemque fortasse, qui in *Martyrologio Coptico* tomo tertio Martii, pag. 692 notatur his verbis : « Obitus Joannis parvi eremitæ. » Gerardus Vossius Borchlonius præpositus Tungrensis, inter *Apophthegmata Patrum*, cum sancto Ephræm Syro Coloniæ edita anno 1603, pag. 507. *Colobios* legit; inepte ad- D dens : « Verisimiliter hic intelligi Joannem Colobitam, et alias Calybitam, eremitan Romanum (potius CPolitanum; videsis Commentarium ejus prævium die 15 Januarii, § 2), cujus mentio fit in *Martyrologio Romano*, 15 Joanuarii ». Mox tamen alterius Joannis eremitæ Ægyptii meminit, non sufficienter instructus, ut aliquid circa illum absolute determinet. De Joanne Colobo plenius instrui poteris ex *Vitis Patrum* variis locis; Cotelerio tomo I, a pag. 468, ac Tillemontio tomo X, a pag. 427.

(40) Agape, Græce ἀγάπη, accipitur vel pro extraodinaria refectione in monasteriis; vel pro solemni convivio; vel pro cœna ad quam Christiani, sed pauperes potissimum adhibebantur. De prima significatione consule Cangium; de secunda Cotelerium in motis col. 801; de tertia Ciacconium in notis ad Cassianum pag. 669. Hic vero non scio an plus aliquid significetur, quam cœna ordinaria monachorum.

(41) Illa vox varie scribitur; nimirum *paxumas*, *paxamation*, *paximation* : de qua fuse Rosweydus in *Onomastico* ad *Vitas PP*. a pag. 1045: brevius in *Glossario Latino*. Significat vero panem subcinericium, aut recoctum seu bis coctum : quem ita appellatum quidam volunt a Paxamo quodam cupediario.

(42) Id est quietam, taciturnam, solitariam, Græcum ἡσυχαστικὸς dilucidari potest ex annotatis ad caput 1 *Vitæ sancti Stephani* Sabaitæ die 13 Julii. pag. 534.

(43) Sanctus Lucas Junior thaumaturgus de loco, ubi sæpius a pluribus interpellabatur, cum secretiori commutando Theophylactum consulens, id responsi tulit (tomo secundo Februarii, pag. 194) : « Tenendum, quod optime haberet Arsenii consilium : is enim fugere ait homines et salvari. Iterumque : Fuge, tace, quiesce. » Inspici etiam pos-

7. Hoc itaque divinitus accepto mandato, omnem in cœlum Arsenius affectum transfert, corpore quidem in terra degens, corde autem cum supernis potestatibus familiariter consuescens. Ad illud mandatum exsequendum cum discessisset, cumque adeo solitudinem amaret, quidam e patribus, nomine Marcus (44), sic ipsum compellat: Quare non fugis, pater? Cui, Senex: Novit Deus, quod vos diligam: at non possum esse cum hominibus, et cum Deo. Cœlestes chiliades et myriades unam voluntatem habent; homines vero multas habent voluntates: Deum itaque dimittere non possum, et hominibus vacare (45). Jam vero ut clarius constet de ejus solitaria quiete, dicendum etiam illud, memoratu dignum.

8. Cum pervenisset ad locum quemdam (quoniam ibi erant arundines a vento agitatæ), sic fratres affatur Arsenius: Quænam hæc concussio est? Respondent illi: Arundines sunt, pater. Subjicit Senex: Vere si quis sederit in solitaria quiete, et audierit vocem aviculæ, non habebit cor ejus eamdem quietem; quanto magis vos, hanc habentes concussionem (46). Quo autem pacto ille in solitudine degens, mentemque usu sensuum destitutam, et a terrenorum tumultuum perturbationes inconcussam habens versus Deum, nequaquam amarit humanam consuetudinem, vel illam etiam, quæ confusione caret, omnemque sermoni a lingua promananti accessum præcluderet, nisi quando prorsus necessitas aliud cogeret, oratio exponet.

9. Digressus aliquando ad eum Theophilus (47). Alexandriæ archiepiscopus cum quodam e primoribus (48), interrogabat Senem, ut audiret ab eo sermonem. Senex autem post modicum silentium illi hoc responsi dedit. Et si vobis dixero, an servabitis? Illi ad se receperunt (49). Dixit ergo eis Senex: Ubi Arsenium degere audieritis, ne appropinquate. Alias iterum archiepiscopus convenire ipsum volens, præmisit primo, qui videret, num Senex aperiret: qui significat ipsi, dicens: Si veneris, aperiam: at si tibi aperuero, omnibus aperiam, et tunc non amplius hic remanebo. His auditis, archiepiscopus dixit: Si fugaturus ipsum venio, non amplius ad eum accedo (c). Venienti ad se

A ζ'. Θεόθεν οὖν δεξάμενος τὸ τοιοῦτον πρόσταγμα, μετατίθησιν ὅλην τὴν διάθεσιν πρὸς οὐρανὸν ὁ Ἀρσένιος, ἐν γῇ μὲν διατρίβων τῷ σώματι, τῇ δὲ καρδίᾳ ταῖς ἄνω δυνάμεσι συμπεριπολῶν· ἐφ' ὃ ἀγόμενον αὐτὸν τις τῶν Πατέρων τοὔνομα Μάρκος, οὕτω φιλησυχοῦντα φησι πρὸς αὐτόν· Διὰ τί φεύγεις ἡμᾶς, Πάτερ; Ὁ δὲ γέρων πρὸς αὐτόν· Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ' οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων· αἱ ἄνω χιλιάδες καὶ μυριάδες ἓν θέλημα ἔχουσιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι πολλὰ θελήματα ἔχουσιν. Οὐ δύναμαι οὖν ἀφεῖναι τὸν Θεὸν, καὶ σχολάζειν ἀνθρώποις· Καὶ γοῦν πρὸς σαφεστέραν αὐτοῦ δήλωσιν τῆς ἡσυχίας, καὶ τοῦτο ῥητέον ἀξιομνημόνευτον ὄν.

η'. Παραβαλόντος οὖν αὐτοῦ εἰς τόπον τινὰ, ἐπείπερ ἦσαν ἐκεῖ κάλαμοι, κινούμενοι ὑπὸ ἀνέμου, B εἶπεν τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Ἀρσένιος· Τί ἐστιν ὁ σεισμὸς οὗτος; Οἱ δέ φασι· Κάλαμοί εἰσι, Πάτερ· Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Φύσει ἐὰν κάθηταί τις ἐν ἡσυχίᾳ, ἀκούσει δὲ φωνὴν στρουθίου, οὐκ ἔχει ἡ καρδία τὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν· πόσῳ γε μᾶλλον ὑμεῖς, ἔχοντες τὸν σεισμὸν τοῦτον (ab); Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ οὕτως ἠρεμῶν, καὶ τὴν ἔκστασιν τῆς ἐκ τῶν κάτω θορύβων, περιδονήσεως ἀκλόνητον ἔχων πρὸς Θεὸν, μὴ οὐχὶ καὶ τὸ ἀσύμφυρτον φιλεῖν τῆς ἀνθρωπίνης διατριβῆς, ἀπρόοδόν τε ἔχειν τὴν ἀπὸ γλώσσης ὁμιλίαν, ὅτι μὴ πάσῃ ἀνάγκῃ, δηλώσει δὲ ὁ λόγος·

θ'. Ποτὲ παραλαβὼν αὐτῷ Θεόφιλος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, μετὰ ἄρχοντός τινος, ἠρώτα τὸν C γέροντα, ἀκοῦσαι παρὰ αὐτοῦ λόγον. Μικρὸν δὲ σιωπήσας ὁ γέρων, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐὰν ὑμῖν εἴπω, φυλάσσετε; Οἱ δὲ συνέθεντο. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅπου ἐὰν ἀκούσητε Ἀρσένιον, μὴ πλησιάσητε· Ἄλλοτε πάλιν βουληθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος παραβαλεῖν αὐτῷ, ἀπέστειλε πρῶτον εἰδέναι εἰ ἀνοίγοι ὁ γέρων. Καὶ δηλοῖ αὐτῷ λέγων· Ἐὰν ἔλθῃς, ἀνοίγω, καὶ ἐάν σοι ἀνοίξω, πᾶσιν ἀνοίγω· καὶ τότε οὐκ ἔτι καθέζομαι ὧδε. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἶπεν. Εἰ διῶξαι αὐτὸν ἀπέρχομαι, οὐκ ἔτι ἀπέρχομαι πρὸς αὐτόν. Καὶ μὴν καί τινος τῶν Πατέρων ἐλθόντος πρὸς αὐτὸν, καὶ κρούσαντος τὴν θύ-

VARIÆ LECTIONES.

(*a b*) Lege cum Cotelerio τῶν καλάμων τούτων.

(*c*) *Vit. PP.* lib. v, libell. 2. « Nunquam, vadam, ad hominem sanctum. »

NOTÆ.

sunt excerpta Vitæ laudati sancti apud Combefisium tomo II novi *Auctarii Bibliothecæ Patrum Græco Latinæ*, pag. 990.

(44) Marcus iste verosimilius fuerit discipulus adeo obediens in Scethi abbatis Silvani, notus in *Vit PP*, libro v, libello 14. pag. 617; quam annosus ille Marcus, quem Palladius invisit, dum numeraret annos centum. Videsis *Historiam Lausiacum*. cap. 21: et infra lit. y in Annotatis ad cap. 2.

(45) Res eadem legitur apud Coteleriuin, p. 355 et 356, necnon in *Vit*, *PP*. lib. v, libell. 17, pag 633; ubi tamen est: « Superiorum enim virtutum millia, et millia millium unam voluntatem habent. »

(46) Cotoler. pag 359. et *Vit. PP.* lib. v, libell. 2, pag. 564 num. 5, ubi legitur « eamdem quietem: » *et « arundinum harum. »*

D (47) Apud Coteler. pag. 354 vocatur μακάριος, beatus. *Vit. PP.* lib. v, libell. 2, pag. 563. « beatæ memoriæ. » S. Leo PP. epist. 64, ad Marcianum, in editione Parisiensi anni 1675 ordine 94, eumdem appellat « sanctæ memoriæ Alexandrinæ Ecclesiæ episcopum. » Et epist. 52, ad episcopos Galliarum ibidem ordine 77, eum cum Athanasio et Cyrillo conferens, « probatissimum præsulem » nuncupat. Vide Baronium ad annum 412, et *Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum* ante tomum quintum Junii, pag. 52; ubi de virtutibus et vitiis ejus.

(48) Coteler, et *Vit. PP.* « cum quodam judice. »

(49) *Vit. PP.* pag. 565 « promiserunt se custodire. » Coteler. συνέθεντο φυλάττειν.

ραν, ἀνέῳξεν ὁ Ἀρσένιος, νομίζων ὅτι ὁ διακονητὴς A αὐτοῦ ἐστι· καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν ἕτερον ὄντα, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἀνάστα, ἀββᾶ, ἵνα σε ἀσπάσωμαι. Ἔφη οὖν ὁ γέρων. Οὐκ ἐγείρομαι, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσῃς. Καὶ ἐπὶ πολὺ παρακληθεὶς, οὐκ ἀνέστη, ἕως ἀνεχώρησεν ἐκεῖνος. Οὐχ, ὡς ἄν τις οἰηθείη, παραλύων τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, ἧς ὅτι καὶ μάλιστα ἐραστὴς εἴη, ἀλλ' ἵνα μὴ διακοπείη τῆς κρείττονος.

ι'. Ἐπεὶ καί τινες ἀδελφοὶ μέλλοντες ὑπάγειν εἰς Θηβαΐδα διὰ μινάρια, λέγουσι πρὸς ἑαυτούς· Δι' ἀφορμῆς εἴδωμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον. Εἰσῆλθεν ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος, καὶ λέγει τῷ γέροντι· Ἀδελφοὶ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἐλθόντες θέλουσί σε ἰδεῖν. Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἥκασις Καὶ μαθὼν B ὅτι εἰς Θηβαΐδα ὑπάγουσιν, λέγει ὁ γέρων· Φύσει οὐ βλέπουσι τὸ πρόσωπον Ἀρσενίου, ὅτι δι' ἐμὲ οὐκ ἦλθον. Ἀνάπαυσον οὖν αὐτοὺς, καὶ ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ γέρων οὐ δύναται ἀπαντῆσαι. Ἄλλοτε πάλιν ἦλθον πρὸς αὐτὸν γέροντες, πολλὰ παρεκάλεσαν, ἵνα συντύχωσιν αὐτῷ· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, εἰπεῖν αὐτοῖς λόγον ἐπὶ τῶν ἡσυχαζόντων, καὶ μηδενὶ ἀπαντώντων. Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ γέρων· Ὅταν ἡ παρθένος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ᾖ, πολλοὶ θέλουσιν αὐτὴν μνηστευθῆναι· ἐπὰν δὲ προέλθῃ, οὐχ οὕτως ἔχει τιμὴν, ὅτε ἦν κεκρυμμένη. Οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀπότε (c) δημοσιεύεται, οὐ πᾶσιν ἀρέσκειν δύναται· μέτρον οὖν ἡμῖν ὑποδείκνυται ἐνταῦθα τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἀπαντήσεως· οὐ γὰρ πάντοτε πάντως, ἵνα μὴ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου προτιμώμενοι ζημιοῦμεν ἑαυτοὺς μὴ αἰσθανόμε- C νοι· ἀλλ' οἷον καὶ τοῦτο, ἐνταῦθα ὄφελον παραζευχθῆναι·

ια'. Ἀδελφός τις ἐλθὼν εἰς Σκῆτιν, παρεκάλει τοὺς κληρικοὺς, λέγων· Συντυχεῖν θέλω τῷ ἀββᾷ Ἀρσενίῳ· Εἶπον οὖν αὐτῷ· **Ἀναπαύου μικρὸν, καὶ** βλέπεις αὐτόν· ὁ δὲ **ἔφη· Οὐ γεύομαί τινος, ἐὰν μὴ**

A nonnulli et patribus (50) foresque pulsanti aperuit Arsenius, ministrum suum esse ratus; eumque alium esse dum cerneret, procidit in faciem. Is vero dicit ipsi: Surge, pater, ut te salutem. Reposuit Senex: Non surgam, nisi discesseris. Cumque diu is institisset, non surrexit, donec recessisset. Nec quis putet vinculi charitatis, cujus erat amantissimus, solutione id factum: verum ut ne vel tantillum a perfectionis exercitatione avocaretur.

10. Fratres aliqui (51) in Thebaida profecturi ad comparanda fila linea (52), dixerunt inter se: Hac etiam opportunitate videamus abbatem Arsenium (53). Intravit itaque abbas Alexander (54), et dicit Seni; Fratres Alexandria venientes volunt B te videre. Cui Senex: An propter hoc ipsum venerunt? Et edoctus, quod in Thebaida discederent, dicit Senex: Vere haud aspicient vultum Arsenii; quia mei causa non venerunt. Refice ergo illos, ac dimitte in pace, dicens illis: Senex non potest occurrere (55). Alias iterum accesserunt ad eum senes multisque instabant, ut colloquerentur cum illo (56); et rogabant, ut aliquid sermonis sibi proferret de solitariis conclusis, ac neminem admittentibus 5(7). Tum Senex: Quandiu virgo degit in domo patris, multi volunt sponsi ejus fieri: cum vero prodierit (58), non habet istum honorem, quem habebat, quando latebat abscondita. Sic se habent res animæ: ex quo vulgantur: non omnibus placere possunt. Modus itaque nobis hic ostenditur occursus fratrum: neque enim omnino is C semper locum habet; ne, quod accessorium est operi, operi ipsi anteferentes, damnum inde nobismetipsis sensim sine sensu inferamus. Sed, cujusmodi res illa sit, hic adjungere profuerit.

11. Frater aliquis, qui in Scetin venerat, rogabat clericos dicens: Colloqui cupio cum abbate Arsenio. Cui dixere: Requiesce paululum, et ipsum videbis. Hic vero, non gustabo, ait, quid-

VARIÆ LECTIONES.

(c) ἀφ' ὅτε.

NOTÆ.

(50) Legunt *Vit. PP.* lib. III, pag. 528: « Cum quidam... ex fratribus advenisset. » Historiola hæc ponitur apud Coteler. 368, usque ad *recessisset* inclusive.

(51) Præmittit Coteler. pag. 360: « Referebat abbas Daniel quosdam fratres, » etc.

(52) Λινάριον, *linum* λινάρια, *retia* vel *fila linea* (Gallice *filets*). Coteler. ibi vertit *filum lineum*. *Vit. PP.* lib. III, pag. 528, *linum;* uti et lib. VII, cap. 34, num. 2. Apud Surium num. 16, legitur: « Propter aliquod suum negotium. »

(53) *Vit. PP.* hic addunt: « Cumque ad speluncam ejus pervenissent. »

(54) Coteler. etiam *Alexander* in *Vit. PP.* signatur *Daniel.*

(55) Differt aliquantulum Coteler. At *Vit. PP.* addunt hanc clausulam: « Me permitte cœlum aspicere, et dimitte eos redire: nam faciem meam non videbunt. »

D (56) Additur apud Coteler. pag. 372: « Ille autem portam aperuit »

(57) Hesychastica vita silentii tenacissima, non ita tamen ut, proximis saltem post hunc sanctum sæculis discipulos et alios quoscunque exhortationis vel colloquii causa accedentes excluderet omni tempore; ut videre est in annotatis ad Vitam sancti Stephani Sabaitæ superius allegatis. Certe auctor Vitæ num. 184 de isto sancto memorat: « Quinque deinde annis solitarius Christo vacavit (ἡσύχασεν) in cella, non exiens unquam nisi diebus Sabbati et Dominicis, cellæ fronti per id tempus inscribens: Ignoscite per Dominum mihi, domini Patres, neque mihi quisquam in hesychasterio extra Sabbatum et Dominicam sit molestus. »

(58) Coteler. pag. 372: « Cum vero maritum acceperit, nequaquam placet cunctis, sed illi quidem contemnunt, alii vero prædicant. »

quam si non cum ipso collocutus fuero. Miserunt igitur aliquem cum fratre, qui ipsum ad cellam duceret, quia longe distabat. Et pulsato ostio, ingressi sunt; salutatoque Sene, sederunt in silentio. Dixit itaque ille ecclesiæ frater : Surgo, discedo, orate pro me. At frater peregrinus, non inventa cum Sene colloquendi libertate, dixit fratri: Venio et ego tecum. Et egressi sunt simul. Rogavit porro ipsum peregrinus dicens: Duc me ad abbatem Moyseu, ex latronibus conversum (59). Ad quem postquam venissent, suscepit ipsum cum gaudio, et exhibitis hospitalitatis officiis dimisit. Tum is qui alium duxerat, sic infit : Ecce, adduxi te ad [Arsenium] monachum extraneum, et ad Ægyptium : uter magis placuit tibi? Cui frater : Ægyptius placuit mihi Patrum aliquis, his auditis, oravit Deum, dicens: Domine, rem hanc mihi ostende. Iste enim fugit propter nomen tuum. illi vero in ulnas accipit propter nomen tuum. Et ostensæ illi sunt duæ naves magnæ; et in una quidem contemplatur abbatem Arsenium et spiritum Dei navigantes in quiete; et abbas Moyses et angeli Dei navigabant in altera, favorum mellis particulas in os ejus inserentes (60). Sic ille secedens virorum accessui indulgebat aliquantulum; mulierum vero ne vel tantillum quidem : totus quippe erat asper, et a liberiore sermone alienus, amore Dei occupabatur.

12. Mulier itaque quædam senatoria Romana Canopum Alexandriæ devenit, dives valde ac timens Deum, sanctum Arsenium videre desiderans. Excepit illam Theophilus archiepiscopus; quem rogavit, persuaderet Seni, ut se admitteret. Et postquam ad eum venisset archiepiscopus, rogavit ut eam admitteret. Senex vero colloquium ipsi recusavit. Quibus rebus ei denuntiatis, jubet sterni jumenta sua, dicens: Confido Deo fore ut videam ipsum: neque enim veni visura hominem (multi enim homines sunt in civitate nostra), sed prophetam visura veni. Atque ad cellam Senis pervenit; extra illam, Deo ita disponente, vacabat Senex : quem conspicata, procidit ad pedes ejus; erexitque illam cum ira (c), his dictis in eam intendens : Si faciem meam videre vis; en, vide. Illa vero præ verecundia faciem ipsius contemplata non fuit. Tum Sanctus : Nonne opera mea audisti? Necesse erat illa considerare. Quomodo autem tam magnam navigationem instituere ausa es? An ignoras, quod mulier sis, et quod nunquam debeas prodire? Num forte huc venisti, ut abeas Romam, et dicas mulieribus : Vidi Arsenium; ac pervium faciant mares mulieres ad me ventitantes? Respondit illa : Si Domino placuerit, neminem huc venire permit-

A αὐτῷ ἀπαντήσω. Ἔπεμψαν οὖν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταστῆσαι αὐτὸν, ὅτι μακρὰν ἦν ἡ κέλλα αὐτοῦ· καὶ κρούσαντες τὴν θύραν, εἰσῆλθον· καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέροντα ἐκάθισαν σιωπῶντες· Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὁ τῆς ἐκκλησίας. Ἐγείρομαι, ὑπάγω, εὔξασθε, ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ δὲ ξένος ἀδελφὸς, μὴ εὑρὼν παῤῥησίαν πρὸς τὸν γέροντα, εἶπεν τῷ ἀδελφῷ· Ἔρχομαι κἀγὼ μετὰ τοῦ, Καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτὸν, λέγων. Λάβε με καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Μωσῆν τὸν ἀπὸ ληστῶν. Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ φιλοξενίσας (*d*) ἀπέλυσεν· Καὶ λέγει ὁ ἐνεγκὼν τὸν ἕτερον ἀδελφός· Ἰδοὺ ἀπήνεγκά σε πρὸς τὸν ξενικὸν μοναχὸν καὶ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον· τίς ἐκ τῶν δύο ἤρεσέ σοι; Λέγει ὁ ἀδελφός· Ὁ Αἰγύπτιος ἤρεσέ μοι· B Ἀκούσας δέ τις τῶν Πατέρων ταῦτα, ηὔξατο τῷ Θεῷ, λέγων· Κύριε, δεῖξόν μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ὅτι ὃς μὲν φεύγει διὰ τὸ ὄνομά σου, ὃς δὲ ἐναγκαλίζεται διὰ τὸ ὄνομά σου. Καὶ ἐδείχθη αὐτῷ δύο πλοῖα μεγάλα· καὶ θεωρεῖ τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πλέοντες ἐν ἡσυχίᾳ εἰς ἓν (*e*) καὶ ὁ ἀββᾶς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πλέοντες εἰς ἓν (*f*), καὶ ἐψώμιζον μελικηρίδας, οὕτω δὲ ὑποχωρῶν τὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίας ἐνεδίδου, τὰς τῶν γυναικῶν ὁτιοῦν οὐδαμῶς· δριμὺς γὰρ ἦν ὅλος καὶ ἀπαῤῥησίαστος. ἐρωτικῶς πρὸς Θεὸν διακείμενος.

ιβ'. Ἐλθοῦσα τοιγαροῦν εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξανδρείας μιὰ συγκλητικὴ ἀπὸ Ῥώμης πλουσία σφόδρα, καὶ φοβουμένη τὸν Θεὸν, ποθοῦσα ἰδεῖν αὐτὸν, ὑπ- C εδέξατο αὐτὴν ὁ Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα δέξασθαι αὐτήν· Καὶ ἐλθὼν ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρὸς αὐτὸν, παρεκάλει δέξασθαι αὐτήν. Ὁ δὲ γέρων οὐ κατεδέξατο ἀπαντῆσαι. Ὡς οὖν ἀνηγγέλη αὐτῇ ταῦτα, κελεύει στρωθῆναι τὰ κτήνη αὐτῆς, λέγουσα· Πιστεύω τῷ Θεῷ ἰδεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἦλθον ἰδεῖν· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ προφήτην ἦλθον ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἔφθασε περὶ τὴν κέλλαν τοῦ γέροντος κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ηὐκαίρησεν ἔξω τῆς κέλλης ὁ γέρων· καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, καὶ ἤγειρεν αὐτὴν μετ' ὀργῆς, καὶ προσέσχεν αὐτῇ λέγων· Εἰ τὸ πρόσωπόν μου θέλεις ἰδεῖν, ἰδοὺ, βλέπε· Ἡ δὲ ἀπὸ αἰσχύνης οὐ κατενόησε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Και λέγει αὐτῇ· D Οὐκ ἤκουσας τὰ ἔργα μου; Ταῦτα βλέπειν ἀναγκαῖον. Πῶς δὲ καὶ ἐτόλμησας ποιῆσαι τοσοῦτον πλοῦν; Οὐκ οἶδας, ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ οὐκ ὀφείλεις προσέρχεσθαι πώποτε; ἢ ἵνα ἀπέλθῃς εἰς Ῥώμην, καὶ εἴπῃς ταῖς γυναιξὶν, ὅτι Ἑώρακα Ἀρσένιον, καὶ ποιήσουσι τὴν θάλασσαν ὁδὸν, γυναικῶν ἐρχομένων πρός με; Ἡ δὲ εἶπεν· Ἐὰν θέλῃ Κύριος, οὐκ ἀφῶ τινα ἐλθεῖν

VARIÆ LECTIONES.

(*c*) *Vit. P P.* « Cum festinatione; cum indignatione. » (*d*) Cotel. φιλοφρονήσας αὐτούς. (*e*) Cotel. ἕνα. (*f*) Cotel. ἕνα.

NOTÆ.

(59) De Moyse e latrone converso agit *Comm. præv.* num. 28.

(60). Res hæc gesta narratur in *Vit PP.* lib. VII, cap. 18, num. 2, et apud Coteler. pag. 368.

ὧδε· ἀλλ' εὔχου ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μνημόνευέ μου διαπαντός. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῇ. Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Ταῦτα ἀκούσασα, ἐξῆλθεν τεταραγμένη. Καὶ ὡς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν. ἀπὸ λύπης ἔβαλε πυρέττειν. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ πάπᾳ, ὅτι ἀσθενεῖ, Καὶ ἐλθὼν πρὸς, αὐτὴν, παρεκάλει μαθεῖν τί ἐστιν, ὃ ἔχει. Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Εἴθε μὴ ἀπήντησα ὧδε· εἶπα γὰρ τῷ γέροντι. Μνημόνευέ μου· καὶ εἰπέ μοι, ὅτι Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν σου ἐκ τῆς διανοίας μου. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω ἐκ τῆς λύπης. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Οὐκ οἶδας ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ ὁ ἐχθρὸς διάβολος διὰ τῶν γυναικῶν πολεμεῖ τοὺς ἁγίους; Καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρων· περὶ γὰρ τῆς ψυχῆς σου εὔχεται διαπαντός. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθη ὁ λογισμὸς αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθε μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ ἴδια. Ἡ μὲν οὖν ἡσυχία, καὶ ἡ ἀπέντησις τοιαύτη τοῦ Ἀρσενίου.

tam. Ast ora pro me, semperque mei memoriam habe. Qui respondens, dixit illi: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Hæc cum audiisset, exivit conturbata. Atque ut pervenit ad civitatem, præ tristitia in febrim incidit: renuntiatumque est papæ (61), quod ægrotaret; qui eam accedens, rogabat certiorem se reddi, quo morbo laboraret. Subjecit illa: Utinam nunquam huc venissem! dixi etenim Seni: Memoriam mei habe, et respondit: Orabo Deum, ut memoria tui deleatur ex animo meo. Et ecce morior ego præ tristitia. Rursum archiepiscopus: Non nosti, quod mulier sis, et quod hostis diabolus per mulieres impugnet sanctos! Idque ideo dixit Senex: nam pro anima tua assidue orat. Et sic mens ejus recreata est: et cum gaudio discessit ad propria (62). Et talis quidem Arsenii secessus et occursus fuit.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

CAPUT II.

Donum orationis et lacrymarum; vigilæ, documenta, labor manuum; mortificatio, paupertas; discipulorum dimissio, et admissio; reditus in Troen.

ιγ'. Εὐχῆς δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης χάριτι τίς οὕτως ἐκεκόσμητο; Καί τις μὲν μάρτυς ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος, ὁ παραβαλὼν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ γέροντος, ὃς προσχὼν διὰ τῆς θυρίδος ἔνδον; θεωρεῖ τὸν γέροντα ὅλον ὡς πῦρ. Ἦν καὶ ἄξιος ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἰδεῖν. Καὶ ὡς ἔκρουσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρων· καὶ ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν ἔκθαμβον, λέγει αὐτῷ· Ἔχεις πολλὴν ὥραν κρούων; Μή τί ποτε εἶδες ὧδε; Καὶ εἶπεν· Οὐχί. Καὶ λαλήσας αὐτῷ, ἀπέλυσεν. Τίς δὲ ὁ εἰπὼν, ὅτι ὥσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου ἐφόρει βελτίονα αὐτοῦ ἐσθῆτα ἐν τοῖς βασιλείοις διάγων, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σκήτεως προσερχόμενος εὐτελεστέραν αὐτοῦ ἄλλος ἐφόρησεν. Ὅτε καὶ ἐνόθη ποτὲ εἰς Σκῆτιν πρὸς ὀλίγα ἰσχάτια, καὶ ὡς μηδὲν ὄντα οὐκ ἀπέστειλεν τῷ Ἀρσενίῳ, ὡς ἵνα μὴ ὕβριν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας, οὐκ ἦλθεν εἰς τὴν σύναξιν, λέγων· Ἠφορίσατέ μοι τοῦ μὴ δοῦναί μοι τὴν εὐλογίαν, ἣν ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀδελφοῖς, ἣν οὐκ εἰμὶ ἄξιος λαβεῖν. Καὶ ἤκουσαν πάντες, καὶ ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος. Καὶ ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.

13. Jam vero quis orationis et humilitatis dotibus ornatior illo exstitit? Cujus quidem rei testis est frater ille, qui ad cellam senis digressus, et observans per fenestram ea, quæ fiebant intus, videt senem totum, quasi ignem (et sane dignus erat frater ista videre). Simul atque is pulsavit, egressus est senex, vidensque fratrem stupore defixum, dicit ei: An a multo tempore pulsasti? Numnam aliquid hic vidisti? Qui dixit: Nequaquam. Et ipsum allocutus, dimisit (63-64). Fuit qui dixit, quod, sicut nemo in palatio gestaret splendidiorem vestem, quam ipse, quando degebat in aula imperatoris; sic nemo præ ipso alius gestarit viliorem, postquam ad cœtum Sceticos accessisset (65). Cum aliquando in Sceti pauculæ caricæ distribuerentur; eas tanquam res nihili Arsenio non miserunt, ut ne injuria afficeretur. Quo audito, non venit ad collectam senex, dicens: Segregastis me, non dando mihi eulogiam (66), quam misit Deus fratribus; quam non sum dignus accipere. Et audierunt omnes, ædificatique sunt in humilitate senis. Et abiens presbyter (67) duxit ipsum ad collectam cum gaudio.

ιδ'. Τὸ δὲ διερωτᾷν αὐτὸν, καὶ μὴ στοιχεῖν ἐν τῷ ἰδίῳ σκοπῷ, οὐ ταπεινώσεως ἔργον; καίπερ γνώσει, καὶ συνέσει καὶ σοφίᾳ κατηγλαϊσμένος. Τοίνυν πυνθανόμενον αὐτόν ποτέ τινα Αἰγύπτιον περὶ τῶν ἰδίων λογισμῶν, ἰδὼν αὐτὸν ἕτερος τῶν ἀδελφῶν, εἶπεν· Ἀββᾶ Ἀρσένιε, πῶς τοσαύτην παίδευσιν Ῥωμαϊ-

14. Ad hæc, quod interrogaret alios, suoque neutiquam arbitratu procederet, nonne humilitatis est opus? tametsi notitia, intelligentia ac sapientia ornatissimus foret. Deum itaque quodam tempore Ægyptium aliquem percontaretur de cogitationibus suis, alius quidam fratrum ipsum conspicatus,

NOTÆ.

(61) Τῷ πάπᾳ. Ita vocatus fuit patriarcha Alexandrinus. Videsis *Glossarium Græcum* Cangii. Coteler. hubet τῷ μακαρίῳ Θεοφίλῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ.

(62) *Vit. PP.* lib. III, pag. 511, et libell. 2, num. 7: et apud Coteler. pag. 560.

(63 64) *Vit. PP.* lib. V, libell. 18, num. 1, Coteler. pag. 560.

(65) *Vit. PP.* lib. III, pag. 506, libell. 15, num. 6, Coteler. pag. 353.

(66) Εὐλογίαν. Hic intellige edulium benedictione sacerdotis consecratum, quod post Missas alicui dare vel transmittere, erat signum communionis et charitatis, uti videsis apud Rosweydum in *Onomastico*.

(67) Coteler. pag. 356 addit: « Caricas ei detulit; » et *Vit. PP.* lib. V, libell. 55, num. 8: « Portavit ei de cariois illis. »

dixit: Abba Arseni, quomodo tu, qui tanta vales eruditione Romana ac Græca, agrestem istum percontaris de tuis cogitationibus? Cui beatus: Romanam quidem et Græcam disciplinam (68) novi; alphabetum vero hujus agrestis necdum didici. Et vero quidnam sanctus significat hac re? Quod, nisi quis per veram humilitatem ante omnia alphabetum discat, in secundis ponens tanquam in accessorio omnem mundanam sapientiam, etiamsi in omni exercitatus fuerit displina, revera rudis et indoctissimus sit. Iterum itaque interrogavit eum: Quomodo nos ex tanta eruditione et sapientia, nihil [boni] habemus; Ægyptii autem isti tantas possident virtutes? Respondet Arsenius: Nos ex sapientia mundi nihil habemus: ast illi Ægyptii et idiotæ ex suis laboribus compararunt virtutes (69).

15. Præter humilitatem, pernox etiam erat sanctus, sanctam jugiter lacrymam suam profundens: omni quippe tempore vitæ suæ, quo ad opus manuum sedebat, pannum gestabat in sinu lacrymarum causa, ex oculis ejus cadentium (70). Ac hæc inerat ipsi vigiliarum gratia supra quam dici possit. Aliquando igitur vocavit (71) abbatem Alexandrum ac Zoilum, discipulos suos, seque ipsum humilians, dixit: Quandoquidem dæmones impugnant me, ac nescio an in somno mihi subrepant; noctem hanc vigilate mecum, et observate, num in privigilio dormitem. Igitur a vespertino tempore sederunt taciti, unus a dextris illius, alter a sinistris: et dixit uterque: Nos dormivimus, et surreximus, neque sensimus eum nictandem. Mane autem (Deus novit utrum ipse simularit, quo putaremus, ipsum dormituriisse, seu an naturalis somnus vere ei obrepserit) ter flavit, ac mox surrexit, dicens: Dormiturivi enim vero. Et respondimus: Nos nescimus. Cæterum noctem (72) totam transigebat vigil; et quando mane, natura ita cogente, veniebat dormiturus, dicebat somno: Adesdum, serve nequam; adjuva; somnique paulum carpebat, sedens, et statim expergefiebat. Vespere autem Sabbatorum, postquam (73) illucescebat Dominica, demittebat solem post se, et extendebat manus suas in cœlum orans, donec iterum sol faciem ejus collustraret; et sic, quod erat reliquum, sedendo insumebat.

16. Effatum autem hoc beato erat familiare: quod (74) sufficeret monacho per unam horam dormire, modo pugilis is nomen mereretur. Ac denuo: Monachus peregrinus (75) in regione aliena, nulli

κὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τοῦτον τὸν ἀγροῖκον περὶ τῶν σῶν ἐρωτᾷς λογισμῶν; Καὶ ὁ μακάριος ἔφη· Τὴν μὲν Ῥωμαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν παίδευσιν ἴσταμαι, τὸν δὲ ἀλφάβητον τοῦ ἀγροίκου τούτου οὔπω μεμάθηκα. Τί δηλοῖ ὁ ἅγιος ἐν τούτῳ; Ὅτι κἂν πᾶσαν παίδευσιν ᾖ τις ἐξησκηκώς, μὴ τὴν διὰ ταπεινώσεως ἀληθοῦς ἀλφάβητον ἐν πρώτοις μάθοι, ἐν δευτέρῳ τιθεὶς ὡς ἐν παρέργῳ πᾶσαν σοφίαν κοσμικὴν, ἀπαίδευτός ἐστι τῷ ὄντι, καὶ ἀμαθέστατος. Πάλιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτόν· Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ τοσαύτης παιδεύσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὗτοι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι τοσαύτας ἀφετὰς κέκτηνται; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀρσένιος· Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου παιδεύσεως οὐδὲν ἔχομεν· οὗτοι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἰδιῶται ἀπὸ ἰδίων κόπων ἐκτήσαντο τὰς ἀρετάς.

ιε'. Πρὸς δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ εὐκατάνυκτος ἦν ὁ ἅγιος, προχέων ἀεννάως τὸ ἱερὸν ἐκείνου δάκρυον· ὅλον γὰρ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καθεζόμενος εἰς τὸ ἐρχόμενον, ῥάκος εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ χάριν τῶν δακρύων, τῶν πιπτόντων ἀπὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Προσῆν ἰδὲ αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἀγρυπνίας χάρισμα ὑπερφυῶς. Ποτὲ οὖν ἐκάλεσε τόν τε ἀββᾶν Ἀλέξανδρον καὶ Ζωΐλον, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν, εἴρηκεν· Ἐπειδὴ οἱ δαίμονες πολεμοῦσί με, καὶ οὐκ οἶδα εἰ κλέπτουσί με ἐν ὕπνῳ, τὴν νύκτα ταύτην κοπιάσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ τηρήσατέ με, εἰ νυστάξω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ. Καὶ ἐκάθισαν εἷς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἀπὸ ὀψὲ σιωπήσαντες, καὶ εἶπον ἀμφότεροι, ὅτι Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν, καὶ ἀνέστημεν, καὶ οὐκ ᾐσθάνθημεν αὐτὸν νυστάξαντα, καὶ ἐπὶ τῷ πρωΐ, ὁ Θεὸς οἶδεν ἢ ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποίησεν, ἵνα νοήσωμεν ὅτι ἐνύσταξεν, ἢ ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἡ φύσις τοῦ ὕπνου ἦλθεν, ἐφύσησε τρεῖς πνοὰς, καὶ εὐθὺς ἀνέστη, λέγων· Ἐνύσταξα, ναί. Καὶ ἀπεκρίθημεν· Ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν. Πλὴν ὅλην τὴν νύκτα διετέλει ἀγρυπνῶν, καὶ ὅτε ἦλθε τῷ πρωῒ διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι, ἔλεγεν τῷ ὕπνῳ· Δεῦρο, κακὲ δοῦλε, ὑπούργησον· καὶ ἥρπαξε μικρὸν καθεζόμενος, καὶ εὐθέως ἠγείρετο. Ὀψὲ Σαββάτων, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἤφιε τὸν ἥλιον ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχόμενος, ἕως οὗ πάλιν ὁ ἥλιος ἔλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ οὕτω λοιπὸν ἐκαθέζετο.

ις'. Φέρων δὲ ἦν διὰ γλώσσης ὁ μακάριος καὶ τοῦτο. ὅτι ἀρκετὸν τῷ μοναχῷ, ἵνα κοιμᾶται μίαν ὥραν, ἐὰν ἐστιν ἀγωνιστής. Καὶ πάλιν, ὅτι Ξένος μοναχὸς εἰς ἀλλοτρίαν χώραν μηδὲν μεσαξέτω, καὶ ἀνα-

NOTÆ.

(68) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 7, addunt: « Quantum ad sæculum. »

(69) *Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 5 narrant ea dixisse « abbatem Evagrium. » Coteler. pag. 353 et 354: « Dixit aliquis beato Arsenio: Quo modo nos, » etc.

(70) *Vit. PP.* lib. v, libell. 3, num. 1. Coteler. pag. 370. De fletus abundantia in *Comm. præv. num.* 45; et infra num. 23.

(71) Hæc « narravit abbas Daniel » apud Coteler. pag. 371.

(72) Coteler. pag. 356: « Retulit abbas Daniel de abbate Arsenio, quod noctem totam, » etc. *Vit. PP.* lib. v, libell. 4, num. 2 etiam Danieli narrationem tribuunt.

(73) *Vit. PP.* libell. 4, num. 3 Coteler. pag. 356.

(74) *Vit. PP.* ibid., libell. 10, num. 6.

(75) *Vit. PP.* ibid., libell. 11, num. 1 Coteler. pag. 355.

παύεται. Καὶ πάλιν εἶπεν· Ἐὰν τὸν Θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν, καὶ ἐὰν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμένει ἡμῖν. Εἰργάζετο δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ὁ Ἀρσένιος, ἀποστολικῷ καυχήματι σεμνυνόμενος· ἔπλεκε γὰρ τὴν σειρὰν, καὶ ἔῤῥαπτεν ἕως ὥρας ἕκτης· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι εἰ μὴ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐκ ἤλλασσεν τῶν βαΐων τὸ ὕδωρ, μᾶλλον δὲ προσετίθη. Καὶ παρεκάλουν αὐτόν τινες τῶν Πατέρων, λέγοντες· Διὰ τί οὐκ ἀλλάσσεις τῶν βαΐων τὸ ὕδωρ; ὅτι ὄζει. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀντὶ τῶν θυμιαμάτων (g) καὶ τῶν μύρων, ὧν ἀπήλαυσα ἐν τῷ κόσμῳ, χρεία ἀπολαύειν με τῆς δυσωδίας ταύτης· οὐ μὴ παρῇ καὶ τὸ ἐγκρατὲς ἐν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ, ἀλλ' ὑποπιάζων τὸ σῶμα, ἐδουλαγώγει ἑαυτὸν, ὡς ἄριστος πωλοδάμνης, φεύγων μὲν τὸν κόρον, ὡς ὑβριστὴν πῶλον. Τῆς ὀπώρας δὲ πάντῃ ἀπεχόμενος ἦν. Μόνον ὡς ἤκουσεν, ὅτι ἐτέλεσεν (h) πᾶν γέννημα ὀπώρας, ἔλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ· Φέρετέ μοι· καὶ ἐγεύετο ἅπαξ ἀπὸ πάντων μικρὸν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Ἔλεγε δὲ ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι Τοσαῦτα ἔτη ἔμεινεν μεθ' ἡμῶν, μόνον θαλλὶν σίτου ἐποιοῦμεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ ὅτε παρεβάλομεν πρὸς αὐτὸν, ἐξ αὐτοῦ ἠσθίομεν.

ιζ'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀκτήμων ἦν ὁ Ἀρσένιος, ὁ ὄντως ἐν ἀγαθοῖς πλούσιος. Ἔχρῃζον οὖν πράγματος ἕως ἑνὸς λικνοῦ (i), καὶ μὴ ἔχων, πόθεν ἀγοράσαι, ἔλαβε παρά τινος ἀγάπην, καὶ εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἠξίωσάς με λαβεῖν ἀγάπην διὰ τὸ ὄνομά σου. Οἷον δὲ καὶ τὸ παρὸν ἀπαθείας ὢν ἀκροτάτης λεκτέον. Ἦλθε οὖν ποτε πρὸς αὐτὸν μαγιστριανὸς, φέρων αὐτῷ διαθήκην συγκλητικοῦ αὐτοῦ, ὃς κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλὴν σφόδρα. Καὶ λαβὼν αὐτὴν ἤθελεν σχίσαι. Ἔπεσε δὲ ὁ μαγιστριανὸς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· Δέομαί σου, μὴ σχίσῃς αὐτὴν, μὴ δεξάμενος. Πρὸς τούτοις καὶ

se negotio medium interponat, et quietus erit. Et iterum dixit : Si Deum (76) quæsiverimus, apparebit nobis : et si eum tenuerimus, permanebit nobiscum. Manibus etiam Arsenius laborabat, gloriatione apostolica condecoratus : plectebat quippe et consuebat usque ad horam sextam : atque illud mirabile, quod non mutaret aquam palmarum nisi semel in anno, sed potius aliam adjiceret : Rogabantque eum quidam e patribus, dicentes : Quare non mutas aquam palmarum ? quia fetet. Dixitque illis : Pro suffimentis, et unguentis, quibus in sæculo fruebar, oportet me uti isto fetore. Neque temperantiam in hac re sibi propositam habebat, sed castigans corpus, in servitutem illud ipsum redigebat, tanquam optimus equi domitor ; fugiens satietatem, non secus ac insolentem pullum. Fructibus (77) omnino abstinebat, præterquam quod, ubi audierat, omne fructuum genus maturuisse, ex se diceret : Afferte mihi. Et semel ex omnibus modicum quid gustabat, gratias agens Deo. Abbas Daniel de ipso retulit : Tot annos mansit nobiscum, et unicum thallin (78) frumenti quotannis ipsi dabamus : et quando conveniebamus ipsum, ex eodem comedimus.

17. Et vero quanquam nihil Arsenius possidebat, vere tamen bonis abundabat. Tanta cum laboraret (79) rerum inopia, ut vel una interula linea (80) indigeret, neque haberet unde eam emeret ; accepit ab aliquo eleemosynam, dixitque : Gratias tibi ago, Domine, quod dignatus me sis eleemosyna propter nomen tuum. Nunc autem quod ad sublimissimam animi a perturbationibus liberi perfectionem pervenerit, modo pariter dicendum. Venit (81) ad eum aliquando magistrianus (82), deferens ei testamentum viri alicujus senatorii ordinis, cognati ejus, qui reliquerat ipsi

VARIÆ LECTIONES.

(g) Coleter. ἀρωμάτων. (h) Cotel. ἐτελέσθη. (i) λίνου.

NOTÆ.

(76) Ἔπλεκε γὰρ τὴν **σειράν**. ***Vit. PP*****. ibid.**, libell. 4, num. 5 : « **Faciebat plectam.** » **Coteler.** pag. 357 : « **Plectam texebat.** » **Vox plecta, quæ videtur a Græco** (πλεκτὸν, πλέκω quippe est, necto, contexo) formari posse, habenæ sunt e palmis, junco, sparto aut simili re contextæ, ex quibus sportæ, canistra, aliaque ejusmodi conficientur. Has Ægyptii σειρὰς vocant. Adisis Rosweydi notas in hunc locum. Hispani hujusmodi habenas nominant *pleytos*, et, quæ ex iis conficiuntur fiscellæ, etc., *seras*. Vide notas Ciacconii in Cassianum, pag. 687. Locis supra hic citatis refertur factum præsens ex ore abbatis Danielis.

(77) Ὀπώρας. *Vit. PP*. ibid., libell. 4, num. 6, et Coteler. pag. 357 vertunt *pomorum*. Factum hoc narrasse Danielem, habemus indidem.

(78) Θαλλὶν σίτου *Vit. PP*. ibid. num. 4 : « Mensuram parvam victus. » Coteler. « Unum thallium, mensuram frumenti. » Apud Surium num. 18 : « Thallium : oportet enim his uti patriis nominibus. » Mensura itaque hæc erat apud Ægyptios e foliis palmeis confecta ; prout colligitur ex etymo nominis, de quo Cangius ; et inferius hic num. 17 ; ubi vox θαλλία.

(79) ***Vit. PP*****.** lib. v, libell. 6, num. 3, **et Coteler. pag. 357.**

(80) Λίνον, quod substituo, inter alia **significat carbosum. Nos cum Coteleri**o pag. 357 hic **intelligimus rem affinem.** ***Vit. PP*****.** rem plane **diversam ponunt lib. v, libell. 6, num. 4 : « Opus** habuit in **necessitate sua** usque **ad unam siliquam** nummi (de qua Cangius in *Gloss. Lat.*) **et cum non** inveniret, accepit a quodam velut **eleemosynam.** » Vetus interpres legerit ἕως νόμου ἑνός, **quando** scripsit « usque ad unam siliquam nummi. » **Codex** noster de Vitis Patrum membranaceus, litteris uncialibus seu quadratis forte a mille circiter annis scriptus, sub nomine Cæsarii ep., ac notatus O Ms. 10, legit : « Opus habuit in cessitate (necessitate) sua usque ad unam siliquam nummos. »

(81) Ista narrantur in *Vit. PP*. ibid., libell. 6, num. 2, et apud Coteler. pag. 362 ex ore Danielis.

(82) Μαγιστριανός, *magistrianus* vel *magisterianus*. Erant illi ex officio militiæ palatinæ, qui et *agentes in rebus*. Varia de iis collegit Rosweydus in Onomastico. Cangio est *officialis magistri officiorum :* In Codicis regularum, ab Holstenio editi, parte II, pag. 477, Grimlaicus, idem factum narrans : « Venit, inquit, quidam homo, nomine **Magistratus,** » **ineptissime ponens nomen appellativum pro nomine proprio.**

hæreditatem valde magnam : postquam id accepisset, voluit scindere. Procidit autem magistrianus ad pedes ejus, dicens : Oro te, ne scindas illud (83), si admittere recusas. Præterea discernendi facultate pollebat, si quis eum interrogaret. Sciscitante igitur abbate Marco (84), et dicente : Anne bonum est, aliquem nihil habere solatii in cella sua ? Etenim vidi fratrem habere parva olera, eaque evellere. Cui senex : Bonum enimvero est : verum prout hominis fuerit affectio : etenim si non habuerit robur in tali modo agendi, iterum plantabit alia. Alias rursum senex dixit abbati Alexandro : Quando abscideris palmeos tuos ramos (85), veni ut mecum comedas. Abbas autem Alexander lente laborabat ac moderate. Utque adfuit tempus, habuit etiamnum palmeos ramos : volensque obtemperare sermoni Senis, permansit usque dum rem totam explevisset. Abbas itaque Arsenius ut vidit eum moras trahere, cogitans si forte haberet hospites, manducavit. Ast Alexander ubi absolvit, vespere rediit. Cui senex : An hospites habuisti ? Ille : Nequaquam, inquit. Tum senex : Cur non venisti ? Respondet : Quia dixisti mihi, Quando abscideris tuos ramos, veni : et observans mandatum tuum [citius] non veni : modo enim laborem complevi. Et miratus est senex accurationem ejus, et dicit ei : Ocius diverte (86), ut synaxin (87) persolvas, et aquam tuam (88) sumas : sin minus, statim corpus tuum incidet in infirmitatem.

A διακριτικὸς ὑπῆρχεν, εἴ ποτε ἤρετό τις. Πυθομένου οὖν τοῦ ἀββᾶ Μάρκου καὶ λέγοντος· Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν τινὰ παράκλησιν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ; καὶ γὰρ εἶδον ἀδελφὸν ἔχοντα μικρὰ λάχανα καὶ ἐκριζοῦντα αὐτά. Εἶπεν ὁ γέρων· Καλὸν μέν ἐστιν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἕξιν τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν γὰρ μὴ ἔχῃ ἰσχὺν ἐν τῷ τοιούτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεύει ἄλλα. Ἄλλοτε πάλιν εἶπεν ὁ γέρων τῷ ἀββᾷ Ἀλεξάνδρῳ· Ὅτ' ἂν ἀποσχίσῃς τὰ θαλλία (j) σου, δεῦρο γεῦσαι μετ' ἐμοῦ. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁμαλῶς εἰργάζετο καὶ ἐπιεικῶς, καὶ ὡς γεγόνασιν ἡ ὥρα, ἀκμὴν εἶχε θαλλία, καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμεινε πληρῶσαι αὐτά. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀρσένιος ὡς εἶδεν ὅτι ἐχρόνισε, λογισάμενος μήποτε ξένους ἔσχεν, ἐγεύσατο. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὡς ἐτέλεσεν, ὀψὲ ἀπῆλθε· B καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· Ξένους ἔσχες; Καὶ λέγει· Οὐχί. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Πῶς οὐκ ἦλθες; Ὁ δὲ λέγει. Ὅτι εἶπές μοι· Ὅτ' ἂν ἀποσχίσῃς τὰ θαλλία σου, ἐλθὲ, καὶ τηρῶν σου τὸν λόγον, οὐκ ἦλθον, ὅτι ἄρτι ἐπλήρωσα. Καὶ ἐθαύμαζεν ὁ γέρων τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταχυτέρως κατάλυε, ἵνα καὶ τὴν σύναξίν σου βάλῃς (k), καὶ τοῦ ὕδατός σου μεταλαμβάνῃς· εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.

18. Non verebatur beatus quodam tempore humiliari coram discipulis suis. Dum aliquando resideret in inferioribus partibus (i*) et turbaretur, visum est ei cellam relinquere; nihil ex illa secum ferenti : profectusque est ad discipulos suos Pharanitas Alexandrum ac Zoilum. Dixit ergo Alexandro : Surge, et naviga. Et morem gessit. Ac Zoilo dixit : Veni mecum usque ad flumen, et quære mihi navem, quæ Alexandriam versus vela faciat : sicque tu ad fratrem tuum naviga. Zoilus autem

ιη'. Οὐκ ἐδεῖτο δὲ ταπεινοῦσθαι καιρῷ τινι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὁ μακάριος καθεζομένου αὐτοῦ C ποτε ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, καὶ ὀχλουμένου, ἔδοξεν αὐτῷ καταλιπεῖν τὸ κελλίον, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ λαβών. Καὶ ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, τοὺς Φαρανίτας, Ἀλέξανδρον καὶ Ζώϊλον. Εἶπεν οὖν Ἀλεξάνδρῳ· Ἀνάστα, ἀνάπλευσον. Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ τῷ Ζωΐλῳ εἶπεν· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ ἕως τοῦ ποταμοῦ, καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀναπλέον. Καὶ οὕτως καὶ σὺ ἀνάπλευσον πρὸς τὸν

VARIÆ LECTIONES.

(i*) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 9, addunt *Ægypti*. (j) al. βαΐα. (k) al. ποιῇς ἀταράχως.

NOTÆ.

(83) Subditur in *Vit. PP.* « Quia incidetur mihi caput. Et dicit ei abbas Arsenius : Ego prius mortuus sum, quam ille ; ipse autem modo mortuus est ; quomodo me fecit hæredem. Et remisit testamentum ? nihil accipiens. » Hunc locum tangit biographus infra num. 26 sub finem ; ut mirum sit hic omitti.

(84) Idemne ille Marcus, qui supra num. 7 (not. 45) ? De sancto homonymo, monacho in Scethi, cum epocha anni circiter 400, actum die 5 Martii, pag. 367 ; ubi et de duobus aliis pag. 368. Cæterum res hic a scriptore Vitæ expressa, habetur in *Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 7 ; apud Coteler. pag. 358.

(85) *Vit. PP.* palmulas. θάλια simplici λ scribit Cangius, quod « in Lexico, inquit, Ms. Nicomedis. τὰ φύλλα τῶν φοινίκων, folia palmarum. » Plura ibidem.

(86) *Vitæ. PP.* lib. v, libell. 14, num. 1 : « Disjungere (interpres legerit καταλύου) ab opere tuo ; » sed « inscite et alieno plane sensu, » inquit recte Cotelerius in notis col. 799 : quomodo enim « disjungi ab opere, » seu opus mittere jubetur, qui opus jam ita impleverat, ut non fuisset rediturus nisi postquam illud implevisset. Cotelerius pag. 359 vertit *solve* (addens, quid vi verbi διαλύω non importatur) *jejunium*. D Adde, quod solvendum jejunium indicet potius; id quod in proximo est, « aquam *tuam* sumas. » Itaque præplacet « diverte ; » hoc enim καταλύω per se et vi vocis significat, et cohæret cum adjunctis : quasi dicas : intro te recipe, quiesce paululum, ut synaxin seu officium recites (et quidem, prout habet alia lectio ad marginem textus apud Cotelerium notata ἀταράχως, *sine perturbatione*), et deinde famem pellas, reficias vires, sumendo aquam tuam ; Sin minus, etc.

(87) Synaxis præter alia significat officium ecclesiasticum, ut videsis apud Cangium in *Glossario Latino*, Cotelerius pag. 359 : « Quo et Officium tuum recites. » *Vit. PP.* loco proxime citato : « Ut et ministerium psallendi facias. » Malim « Officium tuum perficias vel recites ; » quid enim hic ministerium psallendi, etc. cum vacuo ventriculo, et summa debilitate, indicata per τὸ *Sin minus*, etc., quod sequitur ?

(88) Non utique *aquam* meram ; quæ nihil pro-

ἀδελφόν σου. Ὁ δὲ Ζώϊλος ἐπὶ τῷ λόγῳ ταραχθεὶς, ἐσιώπησε, καὶ οὕτως ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων· Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη Θηβαΐδος, καὶ ἠσθένησεν ἀῤῥωστίαν μεγάλην. Οἱ δὲ τούτου διακονηταὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Μὴ ἄρά τις ἡμῶν ἐλύπησε τὸν γέροντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν; Καὶ οὐχ εὗρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδέν. Ὑγιάνας δὲ ὁ γέρων εἶπεν· Πορεύσομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου· Καὶ οὕτως ἀναπλεύσας ἦλθεν εἰς τὴθ Πέτραν, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ὄντος δὲ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αἰθιόπισσα ἐλθοῦσα, ἥψατο μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἐπετίμησεν αὐτῇ. Ἡ οὖν παιδίσκη λέγει αὐτῷ· Εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος. Ὁ δὲ γέρων ἐπὶ τῷ λόγῳ κατανυγεὶς, ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ· Ἀρσένιε, εἰ μοναχὸς εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος· καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀπήντησαν αὐτῷ ὅ τε Ἀλέξανδρος καὶ Ζώϊλος, καὶ ἐπιπεσόντων αὐτῶν τοῖς ποσὶ αὐτοῦ, ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν ὁ Γέρων· καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. Εἶπεν δὲ ὁ γέρων· Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ἀσθενῶ; Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ναί. Καὶ λέγει ὁ Γέρων. Καὶ διὰ τί οὐκ ἤλθετε ἰδεῖν με; Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος. Ὅτι ὁ χωρισμός σου ἀφ' ἡμῶν οὐ γέγονε πιθανὸς, καὶ πολλοὶ οὐκ ὠφελήθησαν, λέγοντες· Ὅτι εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέροντος, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν. Καὶ λέγει αὐτοῖς. Κἀγὼ ἔγνων· πάλιν οὖν μέλλουσιν λέγειν οἱ ἄνθρωποι· Ὅτι μὴ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, ἀνέστρεψεν πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν. Καὶ οὕτως ἐθεραπεύθησαν, καὶ ἔμειναν μετ' αὐτοῦ (l) ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

A his dictis turbatus, tacuit: atque ita alter ab altero sejuncti sunt. Descendit igitur senex in partes Thebaidis (89), gravique infirmitate correptus est. Ministri autem ejus dixerunt inter se: An aliquis nostrum contristavit senem, eaque de causa a nobis sejunctus est? Et non invenerunt quidquam in se culpæ. Sanitati autem restitutus senex, dixit: Ibo ad patres meos; et sic navi revectus venit in Petram (90), ubi erant discipuli ejus. Cum vero prope fluvium esset, puella quædam Æthiopissa accedens tetigit meloten (91) ipsius. At senex increpavit eam. Puella vero dixit illi: Si monachus es, vade ad montem. Senex autem sermone compunctus, dicebat intra se: Arseni, si monachus es, vade ad montem. Interea occurrunt ei Alexander
B et Zoilus; cumque procidissent ad pedes ejus, projecit se etiam senex: et fleverunt utrinque. Dixit senex: Non audistis, quod ægrotarem? Responderunt: Ita est. Rursum senex: Et cur non venistis me invisum? Et dixit abbas Alexander: Separatio tui a nobis approbata haud fuit; imo multis non profuit, dicentibus: Nisi inobedientes fuissent seni, non utique sese ab ipsis sejunxisset. Tunc ille: Et ego id novi. Iterum ergo dicturi sunt homines: Columba non inveniens requiem pedibus suis, reversa est ad Noe in arcam. Et sic curati sunt, manseruntque cum eo usque ad mortem ipsius.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. C CAP. III.

Fraudium dæmonis, et arcanorum perspicientia; morbus, visio, cura vilissimæ sepulturæ; mors; habitudo corporis, periocha vitæ, elogium.

ιθ'. Πάλιν ἄλλου πυθομένου, καὶ λέγοντος τῷ Ἀρσενίῳ· Οἱ λογισμοί μου θλίβουσί με, λέγοντες· Οὐ δύνασαι νηστεῦσαι, οὐδὲ ἐργάζεσθαι, κἂν ἐπισκέπτου ἀσθενοῦντας, καὶ τοῦτο δὲ ἀγάπη ἐστίν. Εἰδὼς δὲ ὁ γέρων τὰς πονηρίας, καὶ τοὺς δόλους τῶν δαιμόνων, λέγει τῷ ἀδελφῷ· Ὕπαγε, φάγε, πίε, κοιμῶ, καὶ μὴ ἐργάσῃ· μόνον τοῦ κελλίου σου μὴ ἀποστῇς· ἤδη γὰρ ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ κελλίου φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ. Οὐκ ἀπελιμπάνετο δὲ τοῦ διορατι-

19. Dum rursus alius interrogaret ac diceret Arsenio: Cogitationes meæ affligunt me, suggerentes: Non vales jejunare, nec operari; saltem infirmos visita; atque hoc certe charitas est. Senex itaque artes dolosque dæmonis perspecta habens, dixit fratri: Vade, comede, bibe, dormi, et non operare: modo a cella tua ne desistas: norat enim, patientia in cellæ exercitatione monachum in ordinem suum redigi (92). Neque destituebatur cha-

VARIÆ LECTIONES.

(a) Coteler. ἔμεινε μετ' αὐτῶν.

NOTÆ.

fuisset ad eximendam famem et restaurandas vires, sed *tuam*, qua vesci soles, pane, herbis, aut aliis esculentis hujusmodi concoctam, *sume*, comede (non dicitur *bibe*, quod fit in aqua mera). Sic dicitur, jusculum sumere, lac comedere, quanquam panis in eis maceratus sit.

(89) Scribendum hic *Alexandriæ*, non *Thebaidis*, monuimus in *Commentario prævio*, num. 33. Ea vero, quæ hic narrantur, habes in *Vitis PP.* lib. v, libell. 15, num 9, apud Coteler. a pag. 363.

(70) Intellige Petram Troes, de qua supra. Surius num. 22 vocat Petram Stromes. Apographum Medicæum regis Franciæ infra citatum habet Στρώμνης, sed scriptio sibi non constat; nam et Τρώμην paulo post lego in accusandi casu. Neutra placet. *Vit. PP.* ibidem num. 10, *Trohen*.

(91) Μελωτή, *melote* vel *melotes*, pellis ovina, a Græco μῆλον, *ovis*, sed et quodcumque animal quadrupes. Itaque Ciaconius in notis ad Cassianum p. 681 recte censet, posse accipi pro quacunque pelle. Determinate etiam sumi potest pro pelle caprina. Cassianus libro I, capite 8, de melote
D monachorum Ægyptiorum agens, sic scribit: « Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes vel pera appellatur. » De his plura Cangius in utroque *Glossario*.

(92) *Vit. PP.* lib. v, libell. 7, num. 27 hisce addunt de monacho isto: « Qui cum fecisset tres dies, extædiatus est, et inveniens paucas palmulas, scidit eas: et iterum in crastino cœpit plectam facere ex eis. Qui cum esurisset, dixit intra se: Ecce aliæ paucæ sunt palmæ; explico eas; et manduco. Et cum perexpendisset eas, dixit iterum: Lego parum, sic manduco. Et cum legisset, dixit: Dicam aliquantos psalmos, et jam securus manduco. Et ita paulatim proficiebat, Deo cooperante,

rismate perspiciendi arcana vir celebris, divina gratia cumulatissimus. Sedente (93) eo in cella, venit vox, dicens ipsi : Adesdum, ostendam tibi opera hominum. Surgensque exivit; eumque transstulit in locum aliquem, et ostendit ei Æthiopem scindentem ligna, atque in magnum fascem illa, coacervantem : quem tentabat portare, sed non poterat ; et pro eo ut demeret ex eo quidquam, iterum discedens scindebat ligna, et fasci apponebat. Et postquam paulum processisset, ostendit ipsi quemdam, qui ad lacum stabat, hauriebatque ex eo aquam, et transferebat in vas pertusum ; quod eam effundebat. Et denuo dicit ei : Adesdum, ostendam tibi [aliud]. Et contemplatur templum, ac duos viros, qui equis insidebant, et portabant lignum oblique unus post alium. Volebant autem per templi januam ingredi, et non valebant, quia lignum eorum erat obliquum; nec dimisit se unus post alium, ut portaret lignum in rectum ; et ideo manserunt extra portam. Et sciscitabatur Arsenius, quidnam hæc sibi vellent. Dictumque est illi : Hi sunt, inquit, qui portant lignum justitiæ cum superbia, et non demiserunt se ad incedendum per viam humilem Christi : ideo manent extra regnum Dei. Qui vero ligna scindit, homo est peccatis onustus, qui loco pœnitentiæ alia adjicere non cessat. Ille autem, qui aquam haurit, homo est, qui opera quidem bona facit ; sed quoniam mala quædam cum iis habet, in eo bona etiam perdidit. Vigilantia igitur homini opus est in operibus suis, ut non in vanum laboret.

20. Hoc quoque de ipso narratur: Dum aliquando in Sceti ægrotaret, profectus presbyter tulit eum ad ecclesiam, et posuit in strato (64), parvumque cervical ad caput ejus. Unus e senibus, cum venisset, ut ipsum viseret, et vidisset eum in strato, scandalum passus est, dicens : Hiccine est abbas Arsenius, et hoc modo recumbit ? Senior vero sumpsit eum ac dixit : Ecquod erat opus tuum in pago tuo ? Respondet senex : Pastor ovium eram. Instat presbyter : Quo pacto igitur, inquit, vitam

A κοῦ χαρίσματος, ἔμπλεως ὢν ὁ ἀοίδιμος θείας χάριτος. Καθημένου οὖν αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον, ἦλθε φωνὴ, λέγουσα αὐτῷ· Δεῦρο, δείξω σοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀναστὰς ἐξῆλθεν, καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινὰ, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ Αἰθίοπα, κόπτοντα ξύλα, καὶ ποιοῦντα φορτίον μέγα· ἐπείραζε δὲ βαστάσαι αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἀντὶ τοῦ ἆραι ἐξ αὐτοῦ, ἀπελθὼν πάλιν ἔκοπτε ξύλα, καὶ προσετίθη τῷ φορτίῳ. Καὶ προβὰς ὀλίγον, ἔδειξεν αὐτῷ τινα ἱστάμενον ἐπὶ λάκκου, καὶ ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ, καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμένην τετρυπημένην, καὶ τὸ αὐτὸ ὕδωρ ἐκχέουσαν. Καὶ πάλιν λέγει αὐτῷ· Δεῦρο, δείξω σοι· καὶ θεωρεῖ ἱερὸν καὶ δύο ἄνδρας καθημένους ἵπποις, καὶ βαστάζοντας ξύλον πλαγίως ἕνα κατὰ τοῦ ἑνός. Ἤθελον δὲ διὰ τῆς πύλης τοῦ B ἱεροῦ εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἠδύναντο, διὰ τὸ εἶναι τὸ ξύλον αὐτῶν πλάγιον· οὐκ ἐταπείνωσε δὲ αὐτὸν ὁ εἷς ὀπίσω τοῦ ἄλλου ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἐπ' εὐθείας καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν ἔξω τῆς πύλης. Ἐπύθετο οὖν ὁ Ἀρσένιος τί ἢ ταῦτα; Καὶ ἐῤῥέθη αὐτῷ. Οὗτοί εἰσι, φησὶν, βαστάζοντες ξύλον δικαιοσύνης μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ οὐκ ἐταπεινώθησαν τοῦ πορευθῆναι (*m*) τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ, διὸ μένουσιν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ τὰ ξύλα κόπτων, ἄνθρωπός ἐστι ἐν ἁμαρτίαις πεφορτισμένος, καὶ ἀντὶ τοῦ μετανοῆσαι, ἕτερα προστιθῶν οὐ παύεται (*n*). Καὶ ὁ τὸ ὕδωρ ἀντλῶν, ἄνθρωπός ἐστι καλὰ μὲν ἔργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν αὐτοῖς ἔχει τινὰ πονηρὰ, ἐν τούτῳ ἀπώλεσε καὶ τὰ χρηστά· Χρεία οὖν νήψεως τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιάσῃ.

C κʹ. Διηγούμενον δέ ἐστι καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ· ὅτι ἀσθενήσαντος αὐτοῦ ποτε εἰς Σκῆτιν, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύτερος, καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν εἰς χαλάδριον, καὶ μικρὸν προσκεφάλαιον πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Καὶ εἷς τῶν γερόντων ἐλθὼν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἰδὼν αὐτὸν εἰς τὸ χαλάδριον, ἐσκανδαλίσθη, λέγων· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος, καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται; Λαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος, λέγει αὐτῷ· Τί ἦν τὸ ἔργον σου ἐν τῇ κώμῃ σου; Λέγει ὁ γέρων· Ποιμὴν προ-

VARIÆ LECTIONES.

(*m*) Coteler. τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτοὺς καὶ πορευθῆναι, etc. (*n*) Coteler. ἄλλας ἀνομίας προστιθεῖ ἐπάνω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.

NOTÆ.

donec veniret ad ordinem suum. Et cum accepisset fidiciam adversus cogitationes malas, vincebat eas. » Cotelerius, pag. 355, illa non legit in suo textu.

(93) Præmittitur in *Vit. PP.* lib. v, libell. 18, num. 2 : « Dixit abbas Daniel, qui erat discipulus abbatis Arsenii; quia narravit ei abbas Arsenius, tanquam de alio aliquo dicens (puto tamen, quod de eo dicebatur). « Quæ itidem ex ore Danielis referuntur apud Coteler. pag. 364. In codice nostro membranaceo O ms. 5, olim collegii nostri Ingolstadiensis, qui ad calcem inchoatus notatur anno 829, habetur : « Beatus Arsenius referebat, eo quod, dum in propria cella residuos viros, » etc., ibi est : « Vidit ante portam civitatis duos juvenes, » etc.

D (94) Χαλάδριον et χαράδριον, matta, pellis, vel lectus pellibus instratus. Vide notas Cotelerii col. 799 et Glossar. Græc. Cangii. Certe apud utrumque a Joanne Geometra exprimitur per κώεα in sequenti, quem citant, versiculo ;

> Μέμφετο Ἀρσένιόν τις ἰδὼν ἐπὶ κώεσιν ὄντα.
> *Vituperabat Arsenium aliquis, videns eum esse su-* [*per pellibus.*

τὸ κῶος est pellis agnina vel ovina : et quippe ni aliorum quadrupedum ? Κῶος etiam significat stragulum. In apographo Medicæo regis Franciæ est εὐτελές τι στρῶμα : apud Surium num. 21 vile stragulum. Porro historiam hanc commemorat laudatus Coteler., pag. 367.

βάτων ἤμην. Καὶ λέγει ὁ πρεσβύτερος· Πῶς οὖν, φησὶ, διῆγες τὸν βίον σου. Ὁ δέ φησιν· Ἐν κόπῳ πολλῷ, καὶ μόχθῳ. Καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ πῶς διάγεις ἀρτίως ἐν τῷ κελλίῳ σου; Ὁ δὲ ἔφη· Καλῶς ἀναπαύομαι. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος· Βλέπεις τοῦτον τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον; πατὴρ βασιλέων ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χίλιοι δοῦλοι σηρικοφόροι παρέσταν (*m*) αὐτῷ· πολύτιμα δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν· σὺ δὲ ποιμὴν ὤν, οὐχ εἶχες, ἣν νῦν ἔχεις, ἀνάπαυσιν· καὶ οὗτος τὴν τρυφὴν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὧδε οὐκ ἔχει. Ἰδοὺ οὖν, σὺ μὲν ἀναπαύῃ, κἀκεῖνος θλίβεται. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, κατηνύγη, καὶ ἔβαλε μετάνοιαν, λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἀββᾶ, ἡμάρτηκα, ὅτι οὗτος ἦλθεν εἰς κόπον, κἀγὼ εἰς ἀνάπαυσιν· καὶ ὠφεληθεὶς ὁ γέρων ἀνεχώρησε.

κα'. Τούτῳ μακαρίῳ ἐπέστησαν οἱ δαίμονες ἐν τῷ κελλίῳ, θλιβόντες αὐτόν. Παραλαβόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, καὶ στάντες ἔξω τῆς κέλλας, ἤκουσαν αὐτοῦ βοῶντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με· οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγαθόν· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου βαλεῖν ἀρχήν. Πυθομένου δὲ αὐτὸν ἑτέρου ἀδελφοῦ ἀκοῦσαι λόγον ὠφελείας, εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων· Ὅση δύναμις, ἀγώνισαι, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ Θεὸν ᾖ, καὶ νικήσεις τὰ ἔξω πάθη. Διηνεκῶς οὖν ἐν πολλοῖς ἔτεσιν ὁ Μακάριος τοὺς ἀσκητικοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας, καὶ ἀνάπλεως ὢν παντὸς κατορθώματος, ἐπεὶ ἐνέστηκεν ὁ τῆς μεταστάσεως καιρὸς, παρηνήνει (*n*) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· Μὴ φροντίσητε ποιεῖν ἀγάπας ° ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐγὼ γὰρ εἴ τι ἐποίησα ἐμαυτῷ p, ταύτην ἔχω εὑρεῖν. Ἐταράχθησαν οὖν οἱ μαθηταὶ. ἀκούσαντες ταῦτα· καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὔπω ἦλθε ἡ ὥρα· ὅτε δὲ ἔρχεται, λέγω ὑμῖν· κριθῆναι δὲ ἔχω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος (*o*) τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δώσητε τὸ λείψανόν μού τινι, Τί οὖν, φησὶ, ποιήσομεν; ὅτι οὐκ οἴδαμεν ἐνταφιάσαι. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Γέρων· Οὐκ οἴδατε βαλεῖν σχοινίον q, καὶ ἆραί με εἰς τὸ ὄρος; Οὗτος δὲ ἦν ὁ λόγος τοῦ Γέροντος· Ἀρσένιε, διὸ **ἐξῆλθες; τοῦτο σημαῖνον.** Ἐπείπερ, φησὶ Θεῷ συνεῖναι σαυτὸν προέθου, ἀκλό-

traduxisti ! Hic vero, In labore multo, ait, et ærumna. Tum alter rursus : Et qui nunc degis in tua cella ? Respondit : Commode quiesco. Et iterum presbyter : Vides abbatem hunc Arsenium ? Pater imperatorum erat in sæculo, et mille famuli sericis induti astabant ei, pretiosa etiam strata erant subter ipso : tu vero non habuisti pastor existens, quam nunc habes, requiem : sed ille delicias, quas habuit in sæculo, hic non habet. Vide igitur; tu quieti indulges; ille vero affligatur. Quibus auditis, compunctus est, ac corpore inclinato veniam petiit dicens : Ignosce mihi, abba, peccavi. Hic venit ad laborem, et ego ad requiem. Et cum fructu senex discessit.

21. Beatum (95) istum aliquando in cella aggressi sunt dæmones, affligentes eum. Accedentes autem qui ministrabant ipsi, et stantes extra cellam, audierunt ipsum clamantem ad Deum, ac dicentem : O mi Deus, ne derelinquas me ; nihil boni in conspectu tuo egi : sed da mihi propter benignitatem tuam, ut jaciam fundamentum. Dum autem (96) alius frater interrogaret ipsum, ut boni aliquid ex ipso audiret, dixit senex : Contende, quantum potes, ut interna operatio tua sit secundum Deum, ,et externas appetitiones superabis. Postquam itaque beatus assidue ascetica sua certamina per multos annos exantlasset (97), omni virtute jam plenus, instaretque tempus migrationis ejus, hortabatur discipulos suos, dicens : Ne solliciti (98), ut agapas (99) faciatis pro me : nam ego, siquidem mihi feci, illam inveniam. Turbati ergo (1) sunt discipuli, hæc audientes ; et dixit illis : Nondum venit hora, quando autem venerit, dicam vobis. Judicium enim vobiscum subire debeo ante tribunal Christi, si cuiquam dederitis corpus meum (2). Quidnam ergo, inquiunt, faciemus ? quia nescimus (3) illud sepelire. Et dicit eis senex : Non nostis mittere funem, et tollere me in montem ? Illud autem frequenter usurpabat : Arseni,

VARIÆ LECTIONES.

(*o*) al. ἀγάπην. (*p*) additur apud Cotel. ἀγάπην. (*q*) Coteler. εἰς τὸν πόδα μου, ***in pedem meum.***

NOTÆ

(*m*) Παρέσταν per syncopen pro παρέστησαν. Paulo post occuririt ἐπέστησαν absque syncope.
(*n*) Παρηνήνει, pro quo substitue παρήνει : a παραινέω nisi, more Græcis alibi satis familiari, auctor usus fuerit anadiplosi, seu reduplicatione ratione secundæ syllabæ.
(*o*) Coteler. Ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ (al. Χριστοῦ) : *ante tremendum tribunal.*

(95) *Vit. PP*, lib. v, libell. 15, num. 5 : Coteler, pag. 353.
(96) *Vit. PP.* ibid. libell. 11, num. 1.
(97) Ἐξαντλησάμενος addidi, quo fieret perfectus sensus; nisi forte pro διηνεκῶς scribendum sit διενεγκών.
(98) *In Vit. PP.* lib. v, libell. 10, num. 9, et apud Coteler. pag. 369 narratur ex ore Danielis.
(99) Ἀγάπας hic intellige eleemosynas, refectiones pauperum. Vide utrumque *Glossarium* Cangii. *Vit. PP.* lib. III, num. 163, pag. 524 habent : « Nemo super me faciat charitatem, nisi in sola oblatione : ego si feci charitatem, invenio illam. »
(1) In *Vit. PP.* lib. III, num 163, pag. 523 præmittitur : « Turbatis autem discipulis, quasi jam tempore propinquante. » Et lib. v, libell. 15, num. 9 : « Qui cum moreretur turbati sunt valde. » Coteler., pag. 369, μέλλοντος τελευτᾷν : *Cum moriturus esset.*
(2) *Vit. PP.* « Sic permiseritis cuiquam de corpore meo aliquid facere. »
(3) *Vit. PP.* « Mortuum vestire vel sepelire. »

quare [sæculo] egressus es (4)? Hæc re significans: Quoniam, aiebat, te ipsum obtulisti, ut cum Deo versareris, custodi mentem imperturbatam, ut per oblivionem vacuus non fias ad conversandum cum Deo.

A νητον τὸν νοῦν διατήρει, ἵνα μὴ διὰ τῆς λήθης κενὸς γένῃ τοῦ συναμιλλᾶσθαι (p) Θεῷ.

22. Dicebat etiam illud : Pœnituit enim vero me sæpius (5), locutum esse; tacuisse vero nunquam. Hoc quippe indicavit (6) Sanctus, per multiloquium sæpius hominem, qui non attendit, ut congrua proferat, labi; in calamitates utique mortiferas ac contentiones præcipitatum. Quod dum amens non sentit, pœnitentia non ducitur, sed impudentia potius e contrario ad loquendum roboratur propter contentionem malitiæ : nam pedica valida viro sunt propria labia et proprii oris verbis captatur. At sapientem, et qui mentem expurgatam habet, locutum præter id quod debuit, sæpuis pœnituit. Utinam, inquiebat, sermonem hunc non protulissem ! Ex multiloquio enim non evitabis peccatum. Ideo bona res est opportunum silentium. Quando jam morti erat vicinus (7), viderunt eum fratres flentem ; et dicunt et : Vere, an et tu times, Pater ? Respondet : Vere, timor, qui nunc mecum est in hac hora, mecum erat, ex quo monachus factus sum (7*) : et sic obdormivit in pace. Certe abbas Pœmen (8), audita ipsius morte, lacrymans dixit: Beatus es, abba Arseni, quod teipsum flevisti in hoc mundo : qui enim seipsum hic non flet, in æternum illic flebit : siquidem hic flere voluntarium, illic non flere impossibile est præ tormentis.

κβ'. Ἔλεγε δὲ καὶ τοῦτο· Λαλήσας γὰρ πολλάκις μετεμελήθην, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. Τούτῳ γὰρ ἐδήλωσεν ὁ Ὅσιος, ὅτι ἐκ πολυλογίας πολλάκις, καὶ μὴ ἐστοχασμένος προσφέρειν τὰ ἁρμόζοντα, ἐκπίπτει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ συμφορὰς ἴσως καὶ θανατηφόρους, καὶ δικαιολογίας κρημνιζόμενος· ὁ ἄφρων μὴ αἰσθανόμενος, οὐ μετεμελήθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναισχυντῶν ἐπὶ τὸ ἐναντίον εἰς τὸ λέγειν ἀνδρίζεται διὰ ἔριν κακίας· παγὶς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χείλη, καὶ ἁλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος. Ὁ δὲ εὔφρων, καὶ τὸν νοῦν κεκαθαρμένον ἐπέχων, λαλήσας παρὰ τὸ δέον, πολλάκις μετεμελήθη. Εἴθε γάρ, B φησί, μὴ τόνδε λόγον προεξήνεγκον· ἐκ γὰρ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο καλὸν ἡ εὔκαιρος σιωπή. Ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν τοῦ τελευτᾶν (r), εἶδον αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ κλαίοντα, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φοβῇ, Πάτερ; Καὶ λέγει αὐτοῖς. Ἐν ἀληθείᾳ ὁ φόβος ὁ νῦν ὢν μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ· μετ' ἐμοῦ ἦν, ἀφ' οὗ γέγονα μοναχός· καὶ οὕτως ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ. Ἀμέλει ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἀκούσας ὅτι ἐκοιμήθη, δακρύσας εἶπεν· Μακάριος εἶ, ἀββᾶ Ἀρσένιε, ὅτι ἔκλαυσας σαυτὸν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ· ὁ γὰρ μὴ κλαίων ἑαυτὸν ὧδε, αἰωνίως ἐκεῖ κλαύσεται· εἴτε οὖν ὧδε ἑκόν, εἴτε ἐκεῖ ἀπὸ βασάνων ἀδύνατον μὴ κλαῦσαι.

23. Narravit de ipso abbas Daniel, quod nunquam loqui voluerit de quæstione aliqua Scripturæ, quanquam, si voluisset, loqui potuisset : sed neque epistolam facile scribebat. Quando autem per intervalla veniebat ad ecclesiam pone columnam sedebat, ut nemo videret faciem ejus, neque ipse rei alteri attenderet. Erat vultus ejus angelicus instar Jacob ; erat ipse totus canus ; ore festivus, aridus, statura procerus, at præ senectute incurvus. Habebat barbam prolixam, ad pectus usque protensam : pili autem oculorum ejus præ multo fletu exciderant. Obiit annum agens nonagenum

κγ'. Διηγήσατο δὲ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ, ὅτι C οὐδέποτε ἠθέλησε λαλῆσαι ζήτημα τῆς Γραφῆς, καίπερ δυνάμενος λαλῆσαι, εἰ ἤθελεν· ἀλλ' οὔτε ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραφεν. Ὅτε δὲ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρόνου, ὀπίσω τοῦ στύλου ἐκαθέζετο, ἵνα μηδεὶς ἴδῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μή τε αὐτὸς ἄλλου προσχῇ· ἦν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀγγελικός, ὥσπερ τοῦ Ἰακώβ, ὁλοπόλιος, ἀστεῖος τῷ στόματι (s), ξηρὸς δὲ ὑπῆρχε καὶ μακρός, ἀλλ' ἐκυρτώθη ἀπὸ τοῦ γήρως. Εἶχεν δὲ τὸν πώγωνα μέγαν, φθάνοντα ἕως τῆς κοιλίας· αἱ δὲ τρίχες τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔπεσον ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κλαυθμοῦ· τελευτᾷ (t) δὲ ἐτῶν ἐνενή-

VARIÆ LECTIONES.

(r) al. ἤμελλεν παραδιδόναι τὸ πνεῦμα. (s) Coteler. σώματι. (t) Coteler. ἐγένετο.

NOTÆ.

(p) Συναμιλλᾶσθαι, quod erat in nostro apographo, quam hic satis ad propositum faciat, non video: est enim *cum aliquo concertare*. Melius quadrat συνομιλεῖσθαι, ut hic sit versari cum Deo : sicque congruit τῷ συνεῖναι, quod præcedit.

(4) *Vit. PP.* « Ille autem sermo semper erat in ore Arsenii. » Quod etiam præ oculis habuit sanctus Euthymius, ut constat ex Vita ejus 20 Januarii, pag. 311, num. 59. Sanctus Dorotheus archimandrita, a Corderio nostro editus, institutione 10 sic habet : « Arsenius abbas sibi ipse assidue inculcabat : Arseni quare exivisti ? Nos tam perdite socordes sumus, ut neque sciamus, quare exiverimus, neque intelligamus, quid sit, quod voluerimus. Quapropter non solum proficimus, sed semper affligimur. »

(5) *Vit. PP.* « Semper pœnituit : » Coteler. *sæpe*

(6) *Hanc asceticam explanationem* vel proprio morte adjecerit, vel aliunde fuerit mutuatus sanctus Theodorus Studita, quam nec apud Cotelerium, nec in *Vit. PP.* hic reperio.

(7) *Vit. PP.* « Cum autem traditurus esset spiritum. »

(7*) *Vit. PP.* addunt : « Et timeo valde. » Ad diem 8 Januarii in Vita B. Laurentii Justiniani patriarchæ Veneti, cap. 10. pag. 561, de ipso morituro dicitur , « In fiducia Macarium, in timore Arsenium referens : Inter utrumque incedens, ut cum fiducia metueret, nec sine timore confideret. »

(8) De eo Commentarius prævius; qui in *Vit. PP.* vocatur. *Pastor*, id enim ποιμὴν Græce sonat.

κοντα πέντε· ἐποίησεν δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἕως τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, καὶ ἐν τῇ Σκήτι ἔτη μ', καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἄνω Βαβυλῶνος κατέναντι Μέμφεως· καὶ ἔτη γ' εἰς τὸν Κάνωπον τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλα δύο ἔτη ἦλθεν πάλιν εἰς Τρώην, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, τελέσας [u] ἐν εἰρήνῃ καὶ φόβῳ Θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ· ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης Πνεύματος ἁγίου, καὶ πίστεως. Κατέλιπε δέ μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερματινὸν, καὶ τρίχινον κάμισιν λευκὸν, καὶ σανδάλια σεβέννινα [v], καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτὰ, ὅπως εὐλογηθῶ. Τοῦτο τὸ πέρας τοῦ βίου τοῦ Μακαρίου Ἀρσενίου, ὡς ἐν ὀλίγοις δὲ διηγημένον, οὐ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀξιαγάστων αὐτοῦ πρακτικῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ φθάσαι βραχυμερὲς γραφῇ παραδοθῆναι παρὰ τῶν ὁσίων γερόντων. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὰ περὶ ἑαυτῶν ληψόμενοι [x], οὐκ ὀκνήσομεν τόλμῃ χρώμενοι προσθῆναί τι τοῖς εἰρημένοις, τῆς μὲν πενιχρολογίας ἡμῶν δήλωσιν, τοῦ δὲ πρὸς τὸν Ἅγιον πόθου ἀποπλήρωσιν.

quintum. Mansit porro in palatio imperatoris Theodosii magni divinæ memoriæ usque ad annum suæ ætatis quadragesimum (9): in Sceti annos quadraginta: in Troe vero superioris (10) Babylonis versus Memphim, annos decem: tres in Canopo (11) Alexandriæ: et reliquis duobus annis rediit in Troen; ibique obdormivit, consummans cursum suum in pace ac timore Dei: quia erat vir bonus et plenus Spiritu sancto et fide. Reliquit autem mihi pelliceam suam tunicam, albamque camisiam (12) cilicinam, nec non sandalia, e palmula confecta. Et ego indignus illa gestavi, ut benedicerer (13). Hic vitæ Arsenii transitus; paucis quidem expositus, non autem prout rerum, quas gessit, admiratione dignarum multitudo exigebat; sed prout secundum tenue, quod præcessit, compendium a sanctis senibus scripto commendatæ sunt. Nos vero, post hæc ab ipsis accepta, non gravabimur audere aliquid, et adjungere iis, quæ jam dicta sunt, tam ut ostendatur sermonis nostri penuria, quam ut propensa in sanctum voluntas expleatur.

κδ'. Τίς λόγος δυνηθείη φράσαι τοῦ πανολβίου τούτου, καὶ τρισμάκαρος ὁσιωτάτου ἀνδρὸς τὰ κατορθώματα διηγήσασθαι; ἃ οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ θαυμάζει, καὶ πειρᾶται τὰς τούτου ἀθλητικὰς ἐν ἀσκήσει παλαίστρας ζηλοτυπῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκρέμονες καὶ κορυφαῖοι τῶν ἁγίων ἀρχαίων Πατέρων τὴν τοῦ ἐμηνύσαντο πολιτείαν· λέγω δὴ τὸν μέγαν Εὐθύμιον, ὃς πᾶσαν σπουδὴν ἐποιεῖτο τούτου μιμεῖσθαι τὰς ἀρετὰς, τήν τε ἡσυχίαν αὐτοῦ, καὶ σιωπὴν, καὶ ταπεινοφροσύνην, τὸ τοῦ ἐνδώματος εὐτελὲς, καὶ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν, καὶ τὴν εἰς πάντα καρτερίαν τὸ ἑαυτῷ προσέχειν, κατὰ τὸ ὑπ' ἐκείνου λεγόμενον· Ἀρσένιε, διὸ ἐξῆλθες; Ἐζήλου δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν κατάνυξιν, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὰς παννύχους ἀγρυπνίας, τὸ φιλέρημόν τε καὶ μισόδοξον, καὶ

24. Quænam fortunatissimi hujus, beatissimi ac sanctissimi viri recte factis recensendis par esse possit oratio? Quæ non tantum ætas nostra admiratur, et æmulari conatur exantlata ab illo solitariæ vita certamina, sed antiquorum quoque sanctorum Patrum primores ac principes hujusce expresserunt vitæ institutum: magnum dico Euthymium, qui operam dedit maximam, ut ipsius virtutes imitaretur; secessum ipsius, silentium, humilitatem, vestitus vilitatem, ciborum abstinentiam, vigilantiam, qua in omnibus sibi attendebat, juxta id, quod ab ipso dictum est: Arseni, cur [sæculo] existi? Ad hæc æmulari satagebat ipsius compunctionem, lacrymas, pervigilationes nocturnas, amorem solitudinis, odium gloriæ et

VARIÆ LECTIONES.

(u) al. τελειώσας. (v) al. σεβενίνα σεβέννινα. (x) λαβόμενοι.

NOTÆ.

(9) Coteler. pag. 371, *annos quadraginta*, ut alibi observavimus; addens: « Pater factus divinissimorum Arcadii et Honorii. »

(10) *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 10. « In loco, qui dicitur Troben supra Babyloniam. » Interpres in Græco legerit εἰς Τρώην τὴν ἄνω Βαβυλῶνος, vel εἰς Τρώην ἄνω τῆς Βαβυλῶνος. Et sic intellige textum nostrum: neque enim duæ Babylones fuerunt in Ægypto, uti nec duæ Memphes: et simili haud dubie sensu in *Fatis sacris Æthiopicis*, a Jobo Ludolfo in *Historia Æthiopica* editis, pag. 425 intellegitur Ptolomæus martyr e Memphi superiore. De istis duabus urbibus dictum in *Comm. præv.* Adde, hic designari Babylonem novam, ad Nilum fluvium, postea dirutam; ex cujus ruinis excitata fuit in viciniis urbs Cairus, totius Ægypti caput; a qua tantisper distant ejus rudera, quæ etiamnum videri dicuntur.

(11) De canopo supra: quibus addi possunt ex notationibus Valesii ad librum III *Historiæ ecclesiasticæ* Sozomeni, pag. 117, quæ habet de insigni monasterio Tabennensium: ex quo factum, ut Canopus, quæ antea ob luxum et delicias infamis fuerat, insula Metanœa vocaretur: induxitque sanctum Hieronymum et Athanasium presbyterum, de eo loquentes; qui postremus ibidem vocat « Metanœam, suburbanum maximæ urbis Alexandriæ, quod olim Canopus vocabatur. »

(12) Καμασιν, Coteler. Κάμισιν, estque subucula, linea interula, indusium, lintea sindon: de qua voce Cangius et *Onomasticum* Rosweydi. Vocis etymon tradit sanctus Isidorus Hispalensis lib. IX *Originum*; stratum enim vel lectus *cama* Hispanico idiomate vocatur. *Camisia* Gallis *chemise*. In liturgicis est exterior vestis alba clericorum, in ecclesia gestari solita.

(13) Inconismus sancti, sive exterior corporis species, ab auctore Vitæ accuratissime hic delineata, narratur apud Coteler. pag. 371: in *Vit. PP.* lib. v, libell. 15, num. 10: ibidem etiam brevis hæc vitæ periorcha. Codex noster Ingolstadiensis plane singularis est, dum dicit: « Moritur annorum centum XV; » at facile alicubi ex XCV (quæ lectio ex Vita nostra, *Vitis PP.* ac Cotelerio probatur esse genuina) formari potuit CXV, transposita littera X.

societatis, alacritatem ac contentionem in orando, commiserationem ac discretionem. Omni itaque studio vitæ ipsius institutum imitatus, gratiarum etiam, quibus ille erat præditus, donum fruendum accepit, sanctissimi Spiritus communicationem, divini luminis illustrationem ac gratiam perspiciendi arcana.

μισοσύντυχον, τὸ εἰς προσευχὴν πρόθυμόν τε καὶ εὔτονον, τότε συμπαθὲς καὶ διακριτικόν. Ἐπειδὴ τοίνυν πάσῃ σπουδῇ τὴν ἐκείνου ἐμιμήσατο πολιτείαν, καὶ τῶν ἐκείνῳ προσόντων χαρισμάτων ἠξιώθη ἐν ἀπολαύσει γένεσθαι τῆς τε τοῦ παναγίου Πνεύματος μεταδοσίας, καὶ τῆς τοῦ θείου φωτὸς ἐλλάμψεως, καὶ τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος.

EPILOGUS.

25. O beatorum beatissime Arseni, purum Spiritus receptaculum. Ecquis sermo tua recte gesta dignis præconiis extollat? Quale virtutis genus in te primum laudabo? An secessum a sæculo? Et quisnam ita dicto divino audiens, citius mundum reliquit universum? Ad modum locumque salutaris requiei cucurrit Abraham patriarcha, at cum uxore et apparatu; tu vero tam solus quam qui maxime, absque apparatu ac rebus superfluis, solam Christi crucem in humeris ferens eremum incoluisti. Imperatoriæ te aulæ non traxerunt; dignitatum apices non detinuerunt. Quanto hæc plus admirabilitatis habent, quam gesta ipsius! Et quis ab appetitionibus extra sæculum nec non a terrenarum impressionum lineamentis conversus, tali cum Deo colloquendi honore donatus fuit? Magnus ille Moyses montem Sina ascendit; at tu quoque, occupata orationis columna, cum Deo quotidie versandi honorem accepisti. Illius vultus gloria exinde coruscabat: tu autem nonne totus ignis apparuisti videnti te? (o miraculum!) orationis ad Deum contactu in flammam mutari visus; tuque, cui res communicabatur, rei, quæ communicabatur consimilis, angelus eras igne ardens, et, si non audacius quam par est, eloquar, gloriam Mosaicam supergressus. Jam vero quid statio pernox: Nox sicut dies illuminata fuit orationibus, quemadmodum divinus David cecinit [1]. Sol tibi oranti astans, soli te remisit circularem cursum peragens. O sol, soli intelligentia prædito revera æmule? Mens tua lumine prægnans, purius quam solares radii in cœlum demisit cogitationes tuas, cœlos ipsos transcendentes.

κε'. Ὦ μακαρίων μακαριώτατε Ἀρσένιε, τὸ καθαρὸν τοῦ Πνεύματος καταγώγιον. Τίς ἀξίως ἐφηνεῖται (q) λόγος τῶν σῶν κατορθωμάτων; ποῖον δὲ εἶδος ἀρετῆς πρῶτον ἐν σοὶ ἐπαινέσομαι; ἀναχώρησιν κόσμου; καὶ τίς οὕτως ἐπακηκοὼς φωνῆς θείας κατέλιπε θᾶττον κόσμον ὅλον; Πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τῆς σωτηριώδους καταπαύσεως προσδραμὼν Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ σὺν γυναικὶ καὶ ἀποσκευῇ· σὺ δὲ μονώτατος καὶ ἄσκευος καὶ ἀπέριττος, μόνον τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρων ηὐλίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ. Βασίλειοί σε αὐλαὶ οὐ καθείλκυσαν, ὑπεροχαὶ ἀξιωμάτων οὐ περικράτησαν. Ὅσον ταῦτα ἐκείνου θαυμασιώτερα προτέτυχεν ἐργασίαν. Τίς οὕτως συστραφεὶς τῶν αἰσθήσεων ἔξω κόσμου, καὶ τῶν κάτω φαντασιώντων χαρακτήρων γενόμενος, Θεῷ συλλαλῆσαι ἠξίωται; Μωσῆς ὁ μέγας ἀναχθεὶς ἐν τῷ Σιναίῳ· ἀλλὰ καὶ σὺ ἐν τῷ τῆς προσευχῆς στύλῳ ἐφθακὼς ὁμιλεῖν Θεῷ ἠξίου ἑκάστοτε. Κἀκεῖνος τὸ πρόσωπον ἐντεῦθεν δόξῃ περιήστραπτο· σὺ δὲ οὐχ ὅλος πῦρ τῷ ὁρῶντι ἐδείκνυσο; ὢ τοῦ θαύματος· τῇ δι' εὐχῆς πρὸς Θεὸν συναφείᾳ φλὸξ δεικνύμενος, ἐφόμοιος ὢν τοῦ μετεχομένου ὁ μετέχων, ἄγγελος πυριφλεγέθων, καὶ εἰ μὴ τολμηρῶς εἰπεῖν, τῆς Μωσαϊκῆς δόξης ὑπερφερέστερος. Τί δὲ ἡ στάσις ἡ πάννυχος; ἡ νὺξ ὡς ἡμέρα ταῖς προσευχαῖς ἐπεφώτιστο, ὡς ὁ θεῖος Δαβὶδ ἐμελογράφησεν. Ἥλιός σε παρεστῶν τῇ εὐχῇ ἡλίῳ παρέπεμπεν, τὴν κυκλικὴν περιδρομὴν ποιούμενος. Ὦ ἥλιε καὶ τοῦ ὄντως νοητοῦ ἡλίου ἐφάμιλλε· ἡ διάνοιά σου φωτὸς ἐγκύμων ὑπάρχουσα ἡλιακῶν ἀκτίνων καθαρώτερον, τοὺς λογισμοὺς εἰς οὐρανὸν ἠφίη (r), καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἀνατρέχοντας.

26. An solitudinis jucunditatem prædicabo? Ecquis te apparuit solitudinis amantior, ab humanis tumultibus recedente, et in solum Deum elevato? Pythagoram philosophum cum nemine quidem alio, at cum bobus tamen et avibus collocutum ferunt, ex amore quietis: tu vero id, quod in eo fuit a philosophia alienum, tanquam parum decens, redarguendo, docuisti hesychasten in solitudine degere, ne vocem quidem avium audientem (14). Cor tuum purum mari profunda tran-

κς'. Ἡσυχίας τερπνότητα; καὶ τίς σου ὤπτάι φιλησυχώτερος, τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων ἀφιστάμενος, καὶ πρὸς Θεὸν μόνον μετεωριζόμενος; Πυθαγόραν φασὶ τὸν φιλόσοφον ἄλλῳ μὲν οὐδενὶ, βουσὶ δὲ καὶ ὀρνέοις προσλαλεῖν ἡσυχίας ἔρωτι· σὺ δὲ τοῦδε τὸ ἀφιλόσοφον διήλλεγξας ὡς σμικροπρεπὲς, μηδὲ φωνῆς ὀρνέων ἐπαΐοντα τὸν ἡσυχάστην ἠρεμεῖν. Ἔοικέν σου ἡ καθαρὰ καρδία πελάγει κατεστορεσμένῳ γαλήνῃ βαθείᾳ, πόῤῥω τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων βαλλομένων ἐπιπνοίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύμα-

[1] Psal CXXXVIII, 12.

NOTÆ.

(q) Ἐπιηνεῖται. Ita apographum nostrum. Vocem hanc non invenio: Quid si scribas ἐφυμνεῖται?

(r) Ἠφίη, ab ἀφίημι pro ἀφίη; præpositione, e qua componitur, augmento temporali hic in initio affecta: de qua re Antesignanus ad Clenardi *Institutiones* in linguam Græcam pag. 143: ubi verbum hoc nunc augeri in initio, nunc in medio, nunc utrinque reperies.

(14) Alludit ad illud, quod de voce aviculæ narravit num. 8. Alia hic sequentia, quo referenda sint, quilibet per se ex dictis perspicere poterit.

τος, ἐν ᾧ τὸ πλοῦν διαπεράνας, εἰς τὸν ἀκύμονα λιμένα τῆς ἄνω βασιλείας κατέπαυσας. Ταπεινοφροσύνης ὕψος; καὶ τίς οὕτως ἐταπείνου ἑαυτὸν ἐν εὐτελείᾳ ἐσθῆτος; Τίς οὕτως τὰ πρῶτα ἔχων ἐν βασιλεῦσι, καὶ πολὺς ἐν παιδεύσει, ὕστατος ὤφθη ἐν ἀποκρύψει εὐγενείας τε καὶ σοφίας τῆς ἀπολλυμένης· ὁ χρυσοστόλιστος πενιχροφόρος, ὁ πολύσοφος ἀγροικιζόμενος· ὁ πολυμαθέστατος μαθητευόμενος ταῖς ἐρωτήσεσιν [καὶ] ταῖς ἐκμαθήσεσι προσπαθείας νεκρότητα, καὶ παρῆκες ἑτέρῳ πλέων ἔχειν. Τὸ πρὸς τοὺς ἀγχιστεύαντας αἰσθέσθαι; Ἐντεῦθέν σοι τὸ λέγειν. Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον, τῷ προαιρετικῷ δηλαδὴ θανάτῳ τοῦ φυσικοῦ προσεθνηκότος σου. Ἐντεῦθεν τὸ μακάριόν σου ἐπίφθεγμα. Ἀρσένιε, διὸ ἐξῆλθες· ὃ ᾄδουσι χοροὶ μοναστῶν, φέροντες σωτηρίας ἐφόδιον· ἁμαρτίας γάρ ἐστιν ἐμπόδιον, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κόσμου ἐπεῤῥάγημεν, ἐπαναμιμνήσκειν, καὶ πρὸς μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ τοῦδε μόνου φροντίζειν.

A quillitate strato simile fuit, spiritibus malitiæ procul ejectis afflatu Spiritus sanctissimi : cujus auspiciis navigationem emensus, in tranquillo superni regni portu requievisti. An humilitatis altitudinem eloquar? Ecquis adeo seipsum abjecit in vilitate vestitus? Quis primum apud imperatores locum tenens, multaque sapientia conspicuus, adeo apparuit postremus, occultando nobilitatem ac sapientiam, quæ perit. Qui aurea induebaris stola, pauperculum fers habitum ; qui eras sapientissimus, fis rudis et agrestis ; qui eras magister disciplinis excultissimus, interrogationibus ac disciplinis mortificationem discis affectionum, et potiores alteri partes concessisti. Anne, erga propinquos quomodo affectus fueris, eloquar? Hinc B tuum certe effatum (15) : Ego ante ipsum mortuus sum : voluntaria videlicet morte naturalem te prævertente. Hinc beatum tuum dictum : Arseni, quare existi? Quod concinunt chori monachorum, ferentes viaticum salutis. Peccatum quippe impedit causæ propter quam a mundo avulsi sumus, reminiscentia, nullaque alia quam de hoc solo cura.

κζ'. Τί δὲ ἡ ἀγαλλίασις τῆς θείας κατανύξεως, μελέτη θανάτου διηνεκὴς, ἀεννάως πελαγίζουσα ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ σου, ἐξ ἧς τὰ ῥεῖθρα τῶν δακρύων ἀνελλειπῶς προχέοντα πυρσόν σοι ἀνῆψε θείας ἀγαπήσεως; Τῇ σωφροσύνῃ δεύτερον Ἰωσὴφ εἰκότως καλέσαιμι· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς θήλεος μνημόσυνον εἰς ἅπαν ἐξαίρων ἐξ ἁγνῆς καρδίας σου. Ὁ ὄντως Φερώνυμος ἄρσην (s), καὶ οὐδὲν θηλυπρεπῶς ἐπιφερόμενος. Τῇ ἐγκρατείᾳ τὰ πάθη πτερνίζων, τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ ἐζηλώσας, ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, οὐ ζῶν διὰ τὸ ἐσθίειν· ὃ γὰρ τοῖς ἔξω λόγῳ πεφιλοσόφηται, τοῦτό σοι ἔργῳ ἑκάστοτε ἐπεπλήρωτο. Τῇ ἀγρυπνίᾳ ὡς ἀσώματος διετέλεσας, κοιμίζων τοὺς ἀστέρας ταῖς ἐγρηγόρσεσι, παραπέμπων τὴν νύκτα ταῖς ἐπικλήσεσι, πάσης ἀρετῆς ἀνάπλεως, παντὸς κατορθώματος ἐραστὴς ἀκριβέστατος. Ὦ φωστὴρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν φωτεινότατε. Ὦ ἀστὴρ ἡσυχαστῶν αὐγοειδέστατε· Ὦ κλέος μοναστῶν πολυευκτότατον· Εὖγε, ἄγγελε, ἐπίγειε, ἀπαθείας ὡραιότησιν ἐπτερωμένε. Εὖγε, ἀρετῶν παράδεισε, παντὸς ὡραίου κατορθώματος πεφυτευμένε. Εὖγε, οὐρανὲ κατάστερε, ποικίλοις κάλλεσι... δεδιουργημένε ἐφ' ὕψει τοῦ καθαρωτάτου βίου....

27. Jam vero quid exsultatio divinæ compunctionis, ac meditatio mortis assidua, jugiter exundans in puro corde tuo, e quo lacrymarum fluenta indesinenter promanantia flammam sibi accenderunt divinæ dilectionis? Verecundia alterum te Josephum merito appellaverim ; sed enim feminæ memoriam ex casto corde tuo omnino delevisti ; conveniente rei significatione ferens nomen viri, ni- C hilque effeminati præ te ferens. Temperantia pravas animi perturbationes calcans, patriarcham Jacob æmulatus es ; comedens ut viveres, non vivens ut comederes. Quod enim ab externis philosophatum fuit verbo, illud abs te passim impletum opere. Sine somno perdurasti ; non secus ac si fuisses incorporeus ; stellas sopiens vigiliis, noctemque transigens invocationibus, omni virtute plenus, et studiossissimus omnis recti officii amator. O luminare omnis, quæ sub cœlo est, terræ lucidissimum ! O stella hesychastarum fulgidissima ! o decus monachorum optatissimum. Euge terrestris angele, alarum a pravis appetitionibus immunitum venustatem indute. Euge virtu- D tum paradise, omni maturo honestatis fructu consite. Euge stellatum cœlum, varia pulchritudine... fabricatum super fastigio purissimæ vitæ (16).....

Cætera desiderantur.

NOTÆ.

(s) Ἄρσην. Ita hic mutavi mendosum ἄρεις.. Vide etymon in *Comm, prævio,* num. 2.

(15) Dictum illud vel auctor, vel aliquis transcriptor prætermisit in textu Vitæ num, 17 ; sed aliunde illud eruimus, ut patet ex annotatis ad cap. 2.

(16) Si epilogum conferas cum prologo, non videntur hic nisi paucula desiderari : neque enim verosimile est, quod auctor parvo capiti adjungere voluerit caudam majorem.

—

DE SEQUENTE LAUDATIONE FUNEBRI MONITUM.

(ANG. MAI, *Biblioth. nov.*, t. VI, p. 363.)

Matrem suam Theoctistam supremo morbo laborantem peramante piaque epistola consolatus fuerat Theodorus, quæ est libri prioris sexta. Idem mox exstinctam funebri oratione prosecutus est, et quidem insigni, quam memorant duo biographi, noster cap. 2, et Sirmondianus p. 3. Jam vero cum in catalogo impresso codicum mss. bibliothecæ Regiæ Parisiensis, t. II, p. 338, legissem servari in codice 1491 hanc Studitæ orationem de matre sua, eamque nondum editam viderem, justa mihi cupiditas oborta est, quandoquidem complura alia Studitæ scripta edideram, hoc epitaphicum pariter in lucem protrahendi : etenim sanctæ feminæ encomium a sancto filio recitatum, quem non delectet? Rogavi igitur per litteras virum equestri dignitate ornatum, atque editis libris clarissimum, mihique jamdiu amicitia devinctum, Paulum Drachium, ut prædictam Studitæ lucubrationem, mei causa ex Parisiensi codice exscribendam curaret; quod ille per egregium calligraphum Sypsomum pure eleganterque conficiendum sategit. Igitur Græco accepto exemplari, latinam confestim translationem adjeci, ut pius hic Commentarius plurimis prosit. Erit igitur hoc de Theoctista scridtum adjungendum illi, quod de Platone, pientissimæ ejusdem feminæ fratre, suo nempe avunculo, et in spiritualibus Patre, idem Studita exaravit, et Bollandiani in primo Aprilis volumine Append. p. 46-54, ex Vaticano codice jamdiu evulgarunt.

XIII.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori Catechesis funebris in matrem suam.

1 Tempus exigit, o filii ac fratres, ut inexspectatam notitiam obitus inclytæ communis Patris nostri sororis nuntiemus. Hæc enim postquam juxta præfinitam creatoris Dei voluntatem præsente vita defuncta fuit, ad supermundialia se transtulit haud luctum nobis ineptissimum relinquens, ut forte aliquis existimabit, sed lætitiam potius, ob ejusdem plenam spe migrationem. Vultis enim narrari a me vobis aliisque hic præsentibus (quandoquidem haud tacendi, sed loquendi tempus est, prout illa præscriptio jubet [1] : *Ne laudes hominem ante obitum ejus*), vultis, inquam, narrari quidquid beata illa anima, adhuc in carne versans, boni sanctique egerit, et cœlestis regni præmio digni. Ergo favete auribus, filii mei, dum ego procul omni mendacio narrationem instituam : eritque vobis feminæ hujus notitia, catecheseos non inutilis instar, imo et valde proficuæ.

2. Utrum ea quidem a parentibus initium virtutis, sicut et vitæ, sumpserit, dicere nequeo : præsertim quia non res ante me, sed post me natum, gestas scribendas suscepi ; atque ab eo tempore, quo ipsa recti pravique discretionem assecuta fuit. Pueritia igitur atque adolescentia omissis, ex conjugii ejus tempore narrandi exordium capiamus. Et quamvis conformis huic nostræ professioni non est mundana egregiæ parentis nostræ vita, tamen ex principio finem prospeximus, ideoque illam vitæ partem necessario connectam. Fuit ergo illius prima virtus. Deum colere ac medullitus adamare : ita ut, quanquam viro in conjugium tradita, nihilo tamen minus eniteretur meliorem quoad fieri poterat vitæ cursum sectari. Quamobrem cum primum nos peperit, non æque atque

[1] Eccli. XI, 30.

(1) Platonem dicit, summum monasticæ familiæ præsidem ante Theodorum.

A

ΙΓ'.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου κατήχησις ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα.

α'. Ἤνεγκεν ὁ καιρὸς, ὦ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, ἀγγελίαν ὑμῖν ἀναγγεῖλαι ἀπροσδόκητον, ἥτις ἐστὶν ὁ θάνατος τῆς ἀοιδίμου ἀδελφῆς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ἡμῶν (1)· αὕτη γὰρ τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ τοῦ ζωοπλάστου Θεοῦ λειτουργήσασα τῷ παρόντι βίῳ, μετακεχώρηκεν εἰς τὰ ὑπερκόσμια· οὐ λύπην ἡμῖν καταλιποῦσα ἀλόγιστον, ὡς ἄν τις οἰηθείη, ἀλλὰ χαρὰν ἐμποιήσασα, διὰ τῆς εὐελπίστου αὐτῆς μεταβάσεως. Θέλετε γὰρ διηγήσωμαι ὑμῖν ὥσπερ καὶ τοῖς ἐνταῦθα (ἐπειδὴ καιρὸς οὐ τοῦ σιγᾷν, ἀλλὰ τοῦ λαλεῖν, κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν· Μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα ἕως
B τῆς ἐξόδου αὐτοῦ) ὅσα ἐποίησεν ἡ μακαρία ἐκείνη ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσα καλά τε καὶ ὅσια, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπάξια; θέτε δὴ οὖν τὰς ἀκοὰς ὑμῶν, τέκνα μου, κἀγὼ ὑφηγήσομαι ὑμῖν, ἔξω τοῦ ψεύδους παντελῶς φερόμενος, καὶ γενήσεται ὑμῖν ἡ περὶ ταύτης ἀπαγγελία, ἀντὶ κατηχήσεως (2) οὐκ ἀνόνητος, ὡς οἶμαι, ἀλλὰ καὶ μάλα ὠφέλιμος.

β'. Ἐκ γονέων μὲν ἦρχθαι αὐτῆς τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ καὶ τὸν βίον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἐπεὶ μηδὲ τὰ πρὸ ἐμοῦ, ἀλλὰ τὰ μετ' ἐμὲ προῆγμαι συγγράφειν· καὶ ἐξότε πεῖραν εἰληφυῖα ἦν τῆς διαγνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ μὴ οὕτως ἔχοντος. Ἵνα οὖν τὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας μεθηλικιώσεως παρῶμεν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς συμβιώσεως ἀρξώμεθα τῆς διηγήσεως· καὶ εἰ μὴ οἰκείως ἡμῖν ἔχει ὁ κοσμικὸς βίος τῆς καλλιμήτορος, ὅμως ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος κατίδωμεν,
C ἀναγκαίως τοῦτον προσθήσομαι. Ἐκείνης τοίνυν πρῶτον κατόρθωμα, τὸ τὸν Θεὸν σεβασθῆναι καὶ ἀγαπῆσαι ἐξ ὁλοκλήρου· ὥστε εἰ συνήφθη ἀνδρὶ, ἀλλ' ὅλην ἑαυτὴν ἐβιάζετο τῆς κρείττονος μοίρας γενέσθαι· διὰ τοῦτο γεννήσασα ἡμᾶς πρώτως, οὐκ εἶπε τὸ ταῖς ἄλλαις γυναιξὶν, οἷα ἐκεῖναι ἐπὶ τοῖς νεογόνοις εἰώθασι κατὰ δαιμονικὴν κίνησιν κεχρῆ-

(2) Catechesim proprie appellat hanc orationem etiam biographus noster loc. cit.

σθαι κληδονισμοῖς καὶ περιάμμασιν καὶ ἄλλαις τισὶν ἐπῳδαῖς εἴς τε τοὺς δίφρους καὶ τοὺς κοιτωνίσκους, περιτραχήλιά τε βάλλουσαι καὶ περίαπτα, ἀλλ' ἠρκεῖτο μόνον τῇ σφραγῖδι τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τετειχίσθαι ἡμᾶς, ἀντὶ ὅπλου τινὸς καὶ θυρεοῦ ἀμαχωτάτου τοῦτο προβαλλομένη· διὰ τοῦτο πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν προσκυνουσῶν καὶ ἀπανισταμένων ἐξ αὐτῆς ὄψεως τῇ αὐτουργῷ καὶ μυσταγωγῷ καὶ διδασκάλῳ τῶν τοιούτων, μόνη οὐχ ἠνείχετο ἡ ἡμετέρα μήτηρ, οὔτε κεφαλὴν κλῖναι πώποτε, οὔτε προσδραμεῖν, οὐδ' αὖ μετασχεῖν τῆς γοητείας· καίπερ ὑπὸ τῶν τελουμένων ἀπειλουμένη πολλάκις· ἀλλ' ὄντως, Ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν βάσανος· Καὶ ὁ πεποιθὼς ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιών, ὡς τὰ Λόγιά φησιν.

γ'. Δεύτερον, τοῦ θείου πόθου αὔξοντος αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐπειδὴ ἦν ἀγράμματος ἐξ ὀρφανίας ἀγομένη, γραμματίζει ἑαυτὴν ἡ σοφὴ καὶ συνετίζει, καὶ τὸ Ψαλτήριον ἀποστηθίζει κάλλιστά τε καὶ συντομώτατα· καὶ τοῦτο πῶς; οὐκ ἐν ἡμέρᾳ σχολάζουσα τῇ μελέτῃ, ὡς ἂν μὴ τὸν ἄνδρα παραλυπήσῃ, ἢ τὸν οἶκον ὑπελαττώσῃ, ἀλλὰ πρὸ ὕπνου τε καὶ μεθ' ὕπνον, φωταγωγούσης κανδήλης κάμνουσα τόνῳ, τοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἔργου οὐκ ἠμέλει· ἀλλὰ πῇ μὲν τούτῳ προσέχουσα, πῇ δὲ τὸ ἕτερον εἶδος μεταχειριζομένη, καὶ τὸν οἶκον ηὖξει, καὶ τῶν μαθημάτων ἐπελαμβάνετο· ἔκτοτε τοίνυν οὐκ ἐπαύσατο ὁμιλοῦσα τῷ θείῳ Δαυῒδ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ ταῖς θείαις ἀναγνώσεσι προσέχουσα· ἐκεῖθεν τε καιομένη τὴν καρδίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀγαθὸν ἀναλάμπουσα, τί ποιεῖ καὶ τί ἐργάζεται ἡ θαυμασία; ἀποκοσμήσασα ἑαυτὴν τῶν ματαίων, καὶ ὡς χηρευτικόν τι σχῆμα ἀναλαβοῦσα, οὕτως εἰς ὑπόδειγμα καλὸν προὔκειτο ταῖς γνωρίμοις, μήτε ὀμνύουσα τὸ καθόλου, μηδ' αὖ ψευδομένη, μήτε τὰ πολλὰ κρεοφαγοῦσα, ἐν τῷ μάλιστα τεσσαρακοστίκειν· ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε εἰς εὐωχίαν προὐκαλεῖτο γαμικήν, λανθανόντως ὑπεξῆγεν ἑαυτὴν μηδόλως ἁπτομένη κρεῶν, μηδὲ τὸ ὄμμα αἴρουσα εἰς τὰ θυμελικὰ παίγνια· καὶ γὰρ ἦν σώφρων εἴ καί τις ἄλλη, ἕνα ἄνδρα γνωρίσασα, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ἀποταγὴν τοσοῦτον εἰς ἄκρον ἁγνεύσασα, ὡς καὶ μέχρι λογισμοῦ τυραννήσεως ἀκριβεύεσθαι.

δ'. Τίς οὖν ἐκείνην ἔλαθεν μεσονυκτίου καιρός; ἐπειδὴ ἔργον τὸ λόγιον ἐπλήρου· Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου· τίς δὲ ὄρθρου ἐξέγερσις; τίς δὲ ἑτέρας διωρισμένης εὐχαριστίας ὥρα παρελείπετο; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουρίας ἀντεχομένη λίαν, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις τῶν φιλοπόνων, πλουσιωτέραν τὴν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις εἰσεποιεῖτο ἐπίδοσιν, ῥυθμίζουσα τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι, καὶ τὸν ὁμόζυγον, καὶ παῖδας, καὶ θεραπαινίδας· τὸν μέν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ εἰς ὑπόμνησιν φέρουσα τοῦ θανατικοῦ χωρισμοῦ· καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύουσα καὶ παρακαλοῦσα τὴν ἀπ' ἀλλήλων στέρησιν· καὶ μέντοι πείθει· καὶ πείσασα ἐπὶ μιᾶς εὐνῆς

[2] Sap. III, 1. [3] Psal. CXXIV, 1. [4] Psal. CXVIII, 62.

A aliæ mulieres locuta est; neque ut illæ se gessit quæ recens natis diabolico impulsu, claviculas et ligaturas atque alia præstigia ad sellulas et cubilia adhibent, torques etiam et amuleta collis injicientes; sed satis ei erat salutaris crucis signo nos communire, atque hac quasi armatura et inexpugnabili scuto protegere. Itaque cum aliæ feminæ venerabundæ assurgerent conspecta qualibet auctrice et initiatrice ac magistra hujusmodi præstigiorum, sola mater nostra, neque caput his inclinare, neque eas invocare, neque ullatenus superstitiones participare passa est; sæpe licet ab illius professionis feminis minas experta. Sed reapse justorum animæ in manu Dei sunt, neque tanget eos tormentum [2]. *Et qui confidit in Domino, sicut*

B *mons Sion* [3], ut Scripturæ aiunt.

3. Posthinc divino amore in ejus corde crescente, quia sine litteratura, ut orphana, relicta fuerat, ipsa litteris semet sapienter imbuit instruxitque, et psalterium egregie brevissimoque tempore memoriæ mandavit, Id autem quomodo? Equidem haud interdiu huic occupationi vacans, ne viro molestiam crearet, aut minorem domini curam impenderet, sed ante et post somnum, ardente lucerna sedulo lucubrans, res quæ erant in manibus non negligebat, sed modo huic modo alteri curæ intenta, et domum re familiari augebat, et doctrinis simul animum excolebat. Atque ex eo nimirum tempore nunquam destitit cum Davide versari, divinis quotidie lectionibus operam navans. Quibus

C cor incensa, ac futuri boni spe exardescens, quid aggreditur quidve agit admirabilis femina? Vanis sibi detractis ornamentis, et viduali quodam amictu assumpto, præclarum semet exemplar familiaribus præbebat: neque jurabat unquam, neque mentiebatur, neque carnibus plerumque vescebatur, quadragesimali præsertim tempore. Sed et si quando ad nuptiale convivium evocaretur, dissimulanter se continebat, intactis carnibus, oculosque ad thymelicos lusus minime attollens; erat enim cum primis pudica, unum virum agnoscens, animumque suum post consortii renuntiationem usque ad summam cogitationum ipsarum castigationem purificaverat.

4. Quod ergo illam mediæ noctis tempus præteriit? Re sane vera sacrum affatum complebatur:

D *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ* [4]. Quæ autem matutina consurrectio, quænam alia præfinita gratiarum Deo agendarum hora prætermittebatur? Nulla prorsus. Sed et domus custodiæ magnopere dedita, præ laborioso quolibet, uberius bonorum operum exemplo proprio incrementum efficiebat in viro, in liberis, in ancillis. Et illi quidem, præter cætera, futurum quoque mortis causa separationem in memoriam revocabat; ideoque admonebat et adhortabatur, ut invicem abstinerent: quam rem ei persuasit in tantum, ut uno lectulo utentes, quin-

quennio et ultra inter se non cognoverint; quod est admirabile ac rarum. Qui enim fierit possit, ut ignis adjacendi stipulæ non admisceatur, nisi hoc forte supranaturale fuit? Quod si Boosus, qui condormientem Rutham una nocte reliquit intactam, laudatur, quidni uterque parens meus meritam temperantiæ gloriam referat? Esto igitur hoc amborum encomium: etenim hac in re non improprie pater meus laudem matris participabit. Jam vero libros plenissima virtutis femina monitis et adhortationibus erudiebat. Et modo rationali virga percutiens, modo sedulitate deducens, urgens ac provehens ad perfectiora. Quid inde? Filiolam roborant stupendi matris mores, quæ nec illam ad virorum conspectum adducebat, nec feminea monilia et dextralia purpureasque vestes eidem ostendebat; sed ad pietatem potius erga Deus impellebat, et in sacris Litteris erudiebat, pauperes hospitio excipere docebat, quin etiam leprosorum ulcera propriis manibus cogebat abstergere. Postremo ad Deum cœlestesque pulchritudines ex his humi repentibus mentem puellæ transferens, Deo consecrat. Et lautos quidem hoc optimæ educationis argumentum commentarios mihi suppeditaret; sed ne quem satietate onerem, hic sistam. Unum tamen, quod recte reticeri nequit, adjiciam: quod nimirum quotidie, postquam se liberi in lectis composuerant, haud ante ipsa cubitum ibat, quam superveniens crucis signo membra illorum signasset. Rursusque cum surgerent, sæpe nos exstimulans atque expergiscens, ad preces compellebat: scilicet ut non ipsa tantum, sed et filii, Dei servitio assuescerent.

5. Age vero de famulis famulabusque multus mihi sermo oboriretur, si exponere vellem, quomodo illos sibi conciliaret, aleret, potaret, vestiret. quantum nemo alius vel clementissimus. Neque, ut fit, panis tantum et vini ac lardi diurnum victum suppeditabat; sed sæpe et solemnibus plerumque diebus, recente carne nutriebat, piscibus, et altilibus, et mulsorum propinationibus; quia nempe haud ipsa sola his frui volebat. Nonne hæc dilaudanda sunt et rara? nonne peculiares sanctæ illius animæ prærogativæ? Credo equidem id mihi assentiemini quotquot anditis. Sed illud quoque recte me dicturum puto, quod etiam minitabantur, corrigebat, et præcipue domesticis (quod haud scio utrum vitio an laudi vertam) alapas impingebat, objurgabat eos et verberabat: quia hæc honestatis docendæ causa, a furtis absterrendi, aliarumque virtutum studio fiebant; ejusque rectitudinis amans animus iracundia percellebatur, cum et aliqui satis irritabili natura esset, zelo Dei sæpe compuncta. Verum eadem post verberationes cubiculum suum ingressa, sibi genas pulsans, et utinam dulcas! sibi dicens, atque ad pœnitentiam inflexa, vocata ad se quæ vapulaverat famula, flexo genu veniam petebat. O sanctam resipiscentiam! Certe si forte aliquis priora vituperaverit, is hæc

A ὅλοις πέντε ἔτεσιν ἢ καὶ πρὸς, οὐκ ἔγνωσαν ἑαυτοὺς, τὸ παραδοξότατόν τε καὶ δυσεύρητον· πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐχ ὁμιλήσειεν τὸ πῦρ τῇ παρακειμένῃ καλάμῃ, εἰ μὴ ὑπερφνῶς ἐστι τὸ γινόμενον; καὶ εἰ ὁ Βοὸζ τὴν Ῥοὺθ ἐάσας ἀνέπαφον συγκαθευδήσασαν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπαινεῖται, πῶς οὐκ ἀμφότεροι εἰκότως σωφροσύνης ἀπενέγκωνται κλέος; Ἀλλ' ἔστω μὲν τοῦτο τοῖν δυοῖν ἐγκώμιον· παραπολαύσει γὰρ ἐνταῦθα οὐκ ἀκαίρως καὶ ὁ γεννήσας, τοῦ τῆς τεκούσης ἐπαίνου. Τὰ δὲ τέκνα ἡ πανάρετος παιδεύει ἐν νουθεσίαις καὶ παραινέσεσιν, πῇ μὲν ῥάβδῳ λογικῇ πλήσσουσα, πῇ δὲ ἐμμελείᾳ ἄγουσα καὶ προσάγουσα καὶ αὔξουσα εἰς τὰ τελεώτερα. Ἐξ οὗ τί γίνεται; καταρτίζει τὸ θυγάτριον καὶ ὁ τρόπος θαυμαστός· οὔτε εἰς ὄψιν ἀῤῥένων φέρουσα, οὔτε τὰ γυναικικὰ
B ἐμπλόκια καὶ περιδέξια καὶ περιπόρφυρα ὑποδεικνύουσα· πρὸς δὲ θεοσέβειαν ἀνάγουσα, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκπαιδεύουσα, καὶ τοὺς πτωχοὺς ὑποδέχεσθαι ἐκδιδάσκουσα, καὶ τῶν λωβῶν τὰ ἕλκη ἐκμάσσεσθαι αὐτοχείρως ὑπαναγκάζουσα· καὶ τέλος, εἰς Θεὸν καὶ τὰ ἐπουράνια κάλλη ἀπὸ τῶν ἐνθένδε χαμαιζήλων τὸν νοῦν τοῦ κορίου μετάγουσα, Θεῷ ἀνατίθησιν. Ἀλλὰ πολλά με λέγειν ἡ ὑπόθεσις τῆς καλλίστης αὐτῆς παιδοτροφίας ὑπομνήματα παρεχομένη, διὰ τὸν κόρον ἐνταῦθα στήτω· ὃ δέ με καταλιπεῖν οὐ καλὸν, τοῦτο προσθείην· ὅτι ἑκάστοτε μετὰ τὸ καθευδῆσαι τούς παῖδας, οὐ πάντως ἦν αὐτὴν κοιτασθῆναι, πρὶν ἂν ἀπιοῦσαν σημειοῦσθαι τὰ σφῶν μέλη τῇ τοῦ σταυροῦ σφραγῖδι· εἶτα πάλιν μετὰ τὴν ἔγερσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νύσσουσαν καὶ ἀφυπνοῦσαν ἡμᾶς καὶ πρὸς προσευχὴν προτρεπομένην,
C ἵνα μὴ μόνον ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα Θεῷ λατρεύειν παιδεύωνται.

ε'. Ἃ δὲ περὶ δούλων καὶ δουλίδων, πολὺς ὁ λόγος, βουλομένῳ μοι φράζειν, ὅσα ἐκείνη ὡμήρετο. διέτρεφεν, ἐπότιζεν, ἐνεδίδυσκεν, ὡς οὐδεὶς πολὺ τῶν ἄλλων, καὶ εἰ λίαν φιλανθρώπων· οὐχ ὡς ἔτυχεν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ καὶ λάρδῳ δεξιουμένη, τὸ ἐφημερήσιον σιτηρέσιον, ἀλλὰ πολλαχῶς καὶ ἐν ἑορταστικαῖς ἡμέραις, καὶ προσφάτῳ κρέει διατρέφουσα, ὄψοις τε καὶ ὀρνέοις καὶ καρυκευτικοῖς προπόματιν, οὐ φέρουσα τὴν τῶν τοιούτων μετάληψιν ἐφ' ἑαυτῆς μόνης ἱσταμένην. Ἆρ' οὐκ ἐπαινετὰ ταῦτα καὶ ξενίζοντα, καὶ τῆς ἁγίας ψυχῆς ἐκείνης προτερήματα; συμφήσετε οἶδ' ὅτι οἱ ἐνωτιζόμενοι. Ἀλλ' ἔμοιγε εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τούτοις εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἠπείλει, καὶ
D ἠσφαίζετο, καὶ μάλιστα τοῖς ἐγγύθεν (οὐκ οἶδ' ὅ τι, ἐν μέρει ψόγου ἢ ἐπαίνου θήσομαι) τὸ καὶ ἐῤῥάπιζε καὶ ἐφύβριζε, καὶ προσέτυπτε διὰ τὸ ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ ἀκλοπίας καὶ ἄλλης ἀρετῆς ταῦτα γίνεσθαι, καὶ τῷ θυμῷ ἐπλήσσετο ἡ σπουδαιόψυχος, ἐπειδὴ καὶ φύσεως ἢ ὀξυτέρας, ζήλῳ Θεοῦ τὰ πολλὰ τιτρωσκομένης. Ἐκείνης δέ ἐστιν τὸ μετά τὸ τετυφέναι εἰσερχομένης εἰς τὸν κοιτωνίσκον, καὶ ἑαυτῆς ἀντιτυπτούσης τὰς παρειὰς, Εἰ πονοίης, ἑαυτῇ ἐπιλεγούσης, κἀκ τούτου ἀνακοπτομένης πρὸς μετάμελον, καὶ τὴν τυφθεῖσαν προσκαλουμένης καὶ γονυπετούσης, καὶ ἐξαιτουμένης συγχώρησαν. Καὶ ὢν τῆς εὐαγοῦς ἐπανακλήσεως! κἂν γὰρ τὸ πρότερον δοίη

τις κατηγορούμενον, ἀλλά γε τὸ δεύτερον παραδόξως A γενόμενον, ὁ αὐτὸς ἐπαινέσειεν· ὅθεν καὶ κεράσασα τῷ φόβῳ τὸν ἔλεον, καὶ στέργεσθαι παρ' αὐτῶν ἐγνωρίζετο, καὶ φρουρεῖν αὐτὰς πρὸς σωφρονισμὸν ὑπεδείκνυτο καὶ ἑκατέρωθεν τὸ κράτιστον ἐκέκτητο. Ἀγάπησιν δὲ παρὰ τῶν γειτνιαζουσῶν, ἐλεημοσύνην δὲ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, τίς ὑπερέβαλεν ἐκείνην; ἔχουσαν τὸ μὲν ἐκ τοῦ συμμετριάζειν, μάλιστα ταῖς ὑποδεεστέραις· τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἄγαν συμπαθοῦσα, κἂν ὅσον τὸ δαψιλὲς τῆς προθέσεως, οὐκ εἴα προφαίνεσθαι ἡ μετριότης τῆς ὑπάρξεως. Πλὴν μάρτυρες τῆς ἀληθείας οἱ πολλοὶ καὶ πολλάκις καὶ ἀποτεταγμένως, ὀρφανοί τε καὶ χῆραι, ξένοι τε καὶ αὐτόχθονες, νοσεροί τε καὶ γέροντες, καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς νόσου λαχόντες, παρὰ τῆς πτωχοτρόφου δεξιᾶς θεραπευόμενοι. Καὶ γοῦν καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ ἐξαίρετον, τὸ σύνδειπνον B καὶ ὁμοτράπεζον τὸν Χριστὸν ἔχειν, ἡνίκα μάλιστα παρῆν καιρὸς τοῦ ἑορτάζειν. Ταῦτα οὐ μικρά μοι καταφαίνεται τοῖς προληφθεῖσι τῷ γάμῳ πρὸς σωτηρίας ἐφόδιον, εἰ καὶ ἔτι λέγειν οὐκ ἔχομεν μείζονα περὶ τῆς εὐφημουμένης.

ϛ'. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ ἤνεγκεν ὁ καιρὸς τὴν τοῦ μοναδικοῦ σχήματος ἀνάκλησιν, τίς πρὸ ἐκείνης, ἢ ὑπεδέξατο τοὺς Χριστοῦ θεραπευτὰς, ἢ ἐξενοδόχησεν, ἢ ἐθεράπευσεν, μάλιστα καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ συνελκομένη; Ὅθεν ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω, εἰς πόθον ἐλθοῦσα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, πείθει τὸν ἄνδρα, συμπείθει τοὺς παῖδας πολλαῖς ἐπιμελείαις καὶ νουθεσίαις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔπειτα τοὺς ἐξ ἀνδρὸς ἀδελφούς· καὶ τὰ πάντα εὖ διαθεμένη, ἐξέρχεται τῆς οἰκίας δῆμον ὅλου τῷ Θεῷ παραστήσασα· τέτταρα μὲν τὰ τέκνα (3), τρεῖς τοὺς ἐξ ἀνδρὸς C ἀδελφοὺς (4), καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὴν κεφαλήν. Ὢ τῆς θαυμασίας καινοτομίας! ὢ τῆς παραδόξου μεταστάσεως! Τοῦτο ἐξένισε μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν βασιλίδα, ἐξέπληξε δὲ τὰς συγγενίδας, ἐθάμβησε δὲ τὰς γνωρίμους, κατένυξεν δὲ οὐ μόνον τοὺς ὁρῶντας, ἀλλὰ καὶ ἀκούοντας, ὅτι συζυγία ἔτι μεσηλικιοῦσα, αὐααρκουμένη τε κατὰ τὸν βίον, ἀξιώματι βασιλικῷ καὶ ταμιευτικῷ τιμωμένη, τοὺς παῖδας ἡλικιώτας ἔχουσα, οὐχ εἱλχθη μὲν τῷ τούτων φίλτρῳ, οὐ τῷ καταλιπεῖν διάδοχον τοῦ γένους, οὐδὲ τῷ αἵματι τῆς ἀγχιστείας, οὔτε τῇ τῆς οἰκίας ἀποστερήσει, οὐ μὴν οὐδὲ τῇ τῆς θεραπείας ἀλλοτριώσει· ἀλλ' ἔρριψε μὲν τὰς ἐκ βασιλέων τιμὰς, κατεπάτησε δὲ τὰ τοῦ βίου τερπνὰ, διέκοψέ τε τῇ τοῦ πνεύματος μαχαίρᾳ ἑαυτὴν ἐκ τῶν σαρκικῶν σχέσεων, καὶ τὰ δόξαντα Θεῷ D πέπραχε μεγαλοβούλως. Ὢ τῆς Ἀβραμιαίας ψυχῆς ὡς ἀληθῶς καὶ ἀνδρειόφρονος! Εἰκότως ἄν τις αὐτὴν μετὰ τῆς Μακκαβαϊκῆς ἀρίστης μητρὸς συντάξειεν, θύσασαν τῇ ἀσκητικῇ ἀθλήσει τὰς ὠδῖνας· καὶ μετὰ Ἄννης τῆς Σαμουηλίτιδος, οὐχ ἕνα τὸν ἐξ ἐπαγγελίας, ἀλλ' ὅλον τὸν καρπὸν αὐτῆς ἀφιερώσασαν τῷ Κυρίῳ. Χαρίσομαι δὲ ὑμῖν τοῖς ἀκροαταῖς τάχα τι ὁσιώτερον, καὶ τὸν τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς τρόπον διηγησάμενος. Ἐπὶ γὰρ τῇ ὡρισμένῃ τὴν οἰκίαν ἐξαλλά-

(3) Nemque Theodorus, Josephus postea arch. Thess., Euhymius, et filia una, de qua jam sermo fuit.

mirabiliter facta posterius commendabit. Sic metui misericordiam admiscens, et ab ancillis palam amabatur, et illarum se custodire honestatem monstrabat; et rem utramque optimam obtinebat. Jam amore erga circumstantes, et eleemosyna ad egenos, quis eam superavit? Et amor quidem ex ejus moderatione apparebat, præsertim erga infirmiores misericordia autem ex ejus nimia compassione: quanquam voluntatis hujus copiam, facultatum nostrarum mediocritas effulgere non sinebat. Sed tamen testes veritatis sunt multi et sæpenumero et statutis vicibus, orphani ac viduæ, peregrini et indigenæ, ægroti ac senes, et sacro morbo correpti, qui ejus nutrice pauperum manu adjuti fuerunt. Atque hoc etiam excellens in ea fuit, quod convivam in mensa habere Christum (pauperam aliquem, præsertim tempore solemnitatis, solita fuit. Hæc haud levia mihi videntur in iis qui nuptialem statum ad salutis viaticum præsumpserunt; etiamsi forte majora alias de hac benedicta femina dicere non haberemus.

6. Quamobrem postquam lapsu temporum monachalis habitus restitutus fuit, quis ante illam Christi famulos suscepit, hospitio fovit curisque refecit, a fratre præsertim ad id inducta? Unde etiam, ut multa compendio intercipiam, viro suadet, liberis pariter consuadet curis multis, monitis ac promissionibus, mox etiam viri fratribus: et jam rebus bene compositis, domo egreditur populum integrum Deo offerens, quatuor nemque filios, tres viri sui fratres, secumque ipsum domus caput. O mirabilis novitas! o inexspectata conversio! Id sane peregrinum tunc visum est reginæ, stupore affecit consanguineas, notas quasvis admiratione suspendit, compunxit denique non cernentes tantum sed et audientes; quod nempe conjugio medium adhuc cursum tenente, ipsa rebus ad vitam satis instructa, dignitate aulica, quæstoria scilicet fulgens, filios habens ætate florentes, non fuisset horum amore commota, non desiderio successorum stirpis relinquendi, non consanguineorum affectu, neque domus derelictione, neque servorum destitutione; sed regis omnes projecisset honores, vitæ delicias calcasset, seque gladio spiritus a carnalibus consuetudinibus præcidisset, Dei placitum magnanima cum voluntate executa. O Abramitica vere anima atque virilis! Merito aliquis cum Machabæorum strenuissima matre hanc connumeraverit, quæ ascetico certamini partus suos hostiam objecit: itemque cum Anna Samuelitide, quia non unum ex voto, sed universum uteri sui fructum Domino consecravit. Sed gratificabor vobis auditoribus adhuc aliquid fortasse sanctius, discessum ejus enarrando. Nam definito tempore domo jam decedens, ceu si festum diem ageret, ad se omnes convocavit affines: quorum viri quidem

(4) In vita Theodori, cap. 5, in interp. lat. *σφάλμα cum tribus sororibus* corrige *cum tribus fratribus*, ubi jam non fuerit emendatum.

dolebant, feminæ etiam plorabant, peregrinum hoc videntes spectaculum voluntarii discessus; ac reputantes mysterii magnitudinem, rem præconiis extollebant. Nam utrique observabant, patremfamilias domo jam exeuntum, matrem autem parumper subsistentem, mox ad asceterium transeuntem, post divenditam domum pretiumque pauperibus distributum. Hæc sunt matris nostræ in mundana vita facinora; atque hæc exposui, ut non vos soli, sed et si qui in sæculari mundo cognoverint habeant, quo juventur pulcherrimis his narrationibus, et Deo laudem tribuant.

7. Sed agesis reliqua persequamur, in quibus præcipue proprieque sermo noster versabitur, o dilecti. Pulchram facit mutationem, angelicum induens habitum ornatissima femina : multorum eo facto lacrymas elicit, qui illa die vocati convenerant, vel etiam sponte concurrerant, ut hoc tantummodo spectarent mysterium peragi. Aderamus et nos cum genitore communi, festumne acturi an ploraturi? matrem amittentes, neque jam confidentia solita eam alloquentes aut adeuntes, sed de ipsius discessu cogitantes mœsto cum corde. Nam cum et nos ipsi post certum temporis intervallum abituri ad professionem essemus cum genitore, ego quidem utopte ex imberbi ætate jam in virum progrediens, dolens utique mœrensque eram; qudini enim ? Attamen cum gratiarum actione, hanc mœstitiam ferebam. Sed duorum fratrum unus admodum adolescens, statim ac affuit discessus hora, et postremum vale jam dicebatur, et compellationes ploratusque atque amplexus fiebant; ille, inquam, ad matris sinum convolans inseparabiliter hærebat, quasi vitulus sejungi se renuens, rogabatque ut parumper cum matre maneret tum ejus postea voluntatem expleturum se promittebat. Num igitur cor adamantinum molitum est, aut concidit, aut pueri ploratibus fractum est? Minime gentium. Quidnam vero sancte respondit? Cum quadam vultus torvitate, potentissimum maternorum viscerum vincens affectum; Nisi sponte, inquit, fili, abieris, ego te manu propria in navim imponam. Cessit itaque puer, et seorsum discessimus. Illa autem, ut puto, par quiddam patrasset, ac in quadraginta martyrum supplicio sancta mater, quæ celebram illum spirantem adhuc filium suum in plaustrum attollens imposuit.

8. Quid vero postea? Optabat præclara femina sub obedientis magis vivere, quod et æquum erat. Sed quia ex præterito temporum turbine, neque monasterium adhuc erat constructum, neque mo-

A ξασα, ὡς οἷον ἄγουσα ἑορτάσιμον ἡμέραν, οὕτω προσκαλεῖται τοὺς τοῦ γένους ἅπαντας· καὶ οἱ μὲν ἤλγουν, αἱ δὲ ἐθρήνουν, ξένον τι ὁρῶσαι θέαμα τὸν ἐθελοντὶ χωρισμὸν, καὶ ἐν ἑαυταῖς δοκιμαζουσαι τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος, ἀνύμνουν τὸ γινόμενον· καὶ γὰρ ἑώρων ἀμφότεροι, τὸν μὲν ἐξιόντα τῆς οἰκίας, τὴν δὲ πρὸς μικρὸν ἐπιμένουσαν, εἶτα ἀπιοῦσαν πρὸς τὸ ἀσκητήριον, καὶ αὐτὴν τὴν οἰκίαν ἀπεμπωληθεῖσαν καὶ διανεμθεῖσαν τοῖς ἐνδεέσιν. Ταῦτά εἰσιν τῆς ἡμετέρας μητρὸς τῆς κοσμικῆς βιώσεως τὰ ἐπίσημα, καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐχ ἵνα μόνον ὑμεῖς, ἀλλ' εἰ καὶ τινες τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φθάσωσιν ἐπανιέναι, ἔχωσιν ὠφελεῖσθαι τοῖς καλλίστοις διηγήμασιν Θεῷ ἀνθομολογούμενοι.

ζ'. Δεῦρο δὴ λοιπὸν, τῶν ἑξῆς ἐχώμεθα. πρὸς ἃ μά- B λιστα καὶ οἰκείως ἡμῖν ἕξει ὁ λόγος, ἠγαπημένοι. Ἀλλοιοῦται τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, τὸ ἰσάγγελον σχῆμα μεταμφιασαμένη ἡ περίκοσμος· κινεῖ γοῦν πολλῶν δάκρυα ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ συνεληλυθότων κατὰ τὴν ἡμέραν, ἔστιν ὧν καὶ ἀκλήτως, ἵνα καὶ μόνον θεάσωνται τὸ μυστήριον τελούμενον· παρῆμεν δὲ καὶ ἡμεῖς σὺν τῷ κοινῷ Πατρὶ, τί καὶ φῶ, ἑορτάσοντες ἢ θρηνήσοντες; τήν τε μητέρα ἀποβεβληκότες, οὐκέτι μετὰ τῆς αὐτῆς παῤῥησίας, οὔτε προσομιλοῦντες, οὔτε προσιόντες, τόν τε ἀπ' αὐτῆς χωρισμὸν ἐπινοούμενοι, καὶ καρδιαλγούμενοι. Καὶ γὰρ μελλόντων ἡμῶν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ καιροῦ ἀπαίρειν πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς τελεσθῆναι μετὰ τοῦ γεννήτορος, ἔγωγε μὲν ὡς ἅτε ἐξ ἀγενείων εἰς ἄνδρα τελῶν, ἀλγεινῶς μὲν καὶ ὀδυνηρῶς (πῶς γὰρ οὔ), C πλὴν ἔφερον μετ' εὐχαριστίας τὸ πάθος· τοῖν δυοῖν δὲ ἀδελφοῖν, ὁ ἕτερος κομιδῇ νέος ὢν (5), ἐπειδὴ παρῆν ἡ τῆς ἐκδημία, ἡμέρα, οἵ τε ἐξιτήριοι λόγοι καὶ προπεμπτήριοι, αἵ τε ἀνακλήσεις, αἵ τε οἰμωγαί, αἵ τε περιπλοκαὶ, ἐπέτρεχεν, εἰσεκολποῦτο, δυσαποσπάστως εἶχε τῆς μητρὸς, ὡσανεὶ μοσχάριον τὴν διάζευξιν ἀπαναινόμενον, ἐξῄτει ἔτι ἐπιμένειν πρὸς βραχὺ τῇ μητρὶ, εἶθ' ὕστερον πληροῦν αὐτῆς τὸ βούλευμα. ἐπήγγελτο. Ἆρ' οὖν κατεμαλακίσθη ἡ ἀδαμαντίνη καρδία ἐκείνη, ἢ συνέπεσεν, ἢ συνώκλασε τοῖς τοῦ παιδὸς κλαυθμυρίσμασιν; οὐμενοῦν· ἀλλ' οἷον τὸ ὅσιον αὐτῆς ἐπιφθεγμα; μετά τινος ἐμβριθοῦς ἕξεως ὑπερνικήσαντος τῶν μητρῴων σπλάγχνων τὸ τυραννικώτατον, Εἰ μὴ ἑκὼν, φησὶν, ὦ τέκνον ἀπέλθοις, ἐγώ σε τῇ νηῒ αὐτοχειρὶ ἐπιβαλοῦμαι (6)· εἶξεν οὖν ὁ παῖς, καὶ διέστημεν ἀμφότεροι· κἀκείνη, D ὡς δοκῶ, ἐφάμιλλόν τι τῆς ἐπὶ τοῦ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ἁγίας μητρὸς ᾀδομένου ἐπὶ τῇ τῆς ἁμάξης τοῦ ἔτι ἐμπνέοντος οἰκείου υἱοῦ ἄρσει τε καὶ ἐπιθέσει, ἐξετέλεσεν (7).

η'. Ἀλλὰ τί τὰ ἑξῆς; Ἐπόθει τοίνυν ἡ γενναία ἄρχεσθαι μᾶλλον, ὥσπερ καὶ ἦν δίκαιον· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πρὶν διειλήσεως, οὔτε μοναστήριον ἦν συνιστάμενον, οὐδ' αὖ ψυχὴ ἐπιστημόνως δυναμένη

(5) Erat hic nomine Euthymius, de quo infra in adnot. pag. seq.

(6) Sanctorum facta admiremur, qui omnia pio mentis affectu egerunt; quanquam non æque omnia imitari debemus. Certe adolescentis Euthymii non satis firmum religiosi instituti suscipiendi propositum mox matri fratrique sollicitudinem gravem creavit, ut post dicetur. Impositura autem fuisset in navim Theoctista filium, quia transeundum erat ultra Bosphorum ad Saccudionis in Asia monasterium. Vit. Theod. cap. 5.

(7) Exstant pulcherrimæ de his XL MM. orationes SS. Basilii, et Greg. Nysseni.

ἀφηγεῖσθαι τῶτ πολλῶν, ἐκ τούτου βιάζεται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ κελλιωτικῶς (8) βιωσαι μετὰ τῆς προκαρθείσης θυγατρίδος καὶ ἑτέρας συγγενίδος. Ζῇ μὲν αὐτίκα ὑπομονητικῶς· ζῇ δὲ ὀδυνηρῶς· πῶς γὰρ οὔς τὸν χειραγωγοῦντα μὴ κεκτημένη, καὶ τὰς ἀντιπραττούσας τῷ εὐσεβεῖν ἐφευραμένη, καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τοῦ σεμνείου ἐξορίζεσθαι. Αἰδοῦμαι εἰπεῖν ὑπὲρ τίνος καὶ διὰ τίνος, φειδοῖ τῶν ἀκροωμένων· ὅμως φέρει ὑπὲρ τοῦ καλοῦ πάσχουσα καὶ διὰ Κύριον πελαζομένη. Καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπαγγείλω τάς ἐπαλλήλους ἐπιφορὰς καὶ μεταγωγὰς τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ τὰς ἐπισυμβάσας ἡμῖν, ἔκ τε συγγενείας, ἔκ τε βασιλείας θλίψεις καὶ ὀδύνας καὶ περιστάσεις· τὸ δὲ συναγόμενον ἦν, ἡ θρυλλουμένη μοιχεία τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπὲρ ἧς καὶ τὸ πάσχειν ἦν αὐτῇ [cod. αὐτή]. Ἐπεὶ δὲ τοῦ οἰκουμενικοῦ τολμήματος ἐμνήσθην, ἴστε οἷον ὀδυνηρὸν ἔλαβεν, ἡνίκα ἑώρα ἡμᾶς ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἁρπαζομένους, συνελθοῦσα κατὰ τὴν ὥραν· ἀλλὰ εἰ καὶ τὸ θρηνεῖν ἦν αὐτῇ μονουμένῃ μάλιστα ἐξ ἡμῶν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐ προΐετο ῥῆμα ἀγενὲς, οὐδὲ ἔῤῥηξε τὸν χιτῶνα, οὐκ ἠλάλαξε τοῖς κωκυτοῖς· ἀλλ', Ἄπιτε, φησὶν, ὦ παῖδες καὶ σώζοισθε ἐν Κυρίῳ, ὅπουπερ ἂν ἀπάγοισθε, καὶ ὁποῖά ποτ' ἂν πάθοιτε, διὰ νόμον αὐτοῦ τοῦτο προελόμενοι· ἀγαθὸν γὰρ ὑμῖν ὅ τι ἂν καὶ ὑποσταίητε δεινὸν μέχρι καὶ αἵματος, ἢ προσήκασθαι τὸν μοιχεύσαντα, καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν. Ὦ τῆς τολμηρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς! εὐθὺς οὐ κατέπεσεν, ὥσπερ ἦν εἰκὸς, χθαμαλωτέρας καὶ ἀνάνδρου παθεῖν· ἀλλὰ τίς συνεξεδήμησε, συνωδοιπόρησε, συνέθραυσε τὸ ἁπαλώτατον σαρκίον, τῇ τοῦ ὄρους ὑπερβάσει· οὐδὲ τὸν πρόθυμον συνοδοιπόρον εὑραμένη· αἴ, αἴ, πῶς γεγόνασι πάντες τοῦ καιροῦ ἀπανθρωπότεροι; καὶ μᾶλλόν τινες καὶ προσεπεμβαίνοντες καὶ προσονειδίζοντες τῶν ὑποχειρίων, ὡς πληρωθῆναι τὸ εὐαγγελικὸν, ὅτι Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ· ἔφθασε γοῦν ἡμᾶς καὶ αἰκισθέντας ἡ μακαρία.

θ'. Καὶ μή τις ἐν τῷδε λογίσηται ἑαυτοὺς ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν, οὐκ ἔχοντάς τι τῶν ἐπαινουμένων· ἄλλοι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἀνδρισάμενοι, καὶ τῷ κοινῷ Πατρὶ ἐπιγραπτέον τὸ κατόρθωμα (9)· ἵνα δὲ παραστήσωμεν τὸν τῆς ἐπαινουμένης ἀγῶνα, ἐνεπέσαμεν, σύγγνωτε, εἰς τοὺς περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκείνων λόγους, ὡς οὐ βεβουλήμεθα· ἀλλὰ, Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ. Ὡς ἐκείνη λανθανόντως ὑπεισῄει ἐν τῷ φρουρίῳ τὰς πληγὰς ὁρῶσα, καὶ ταύτας ὑπαλείφουσα, καὶ τῷ Θεῷ δόξαν καὶ αἶνον ἐν τῷ δι' ἐντολὴν αὐτοῦ ταῦτα ὑφίστασθαι τὰ αὐτῆς ἔγγονα ἀναπέμπουσα· οὕτως ἡμᾶς εὐκτικῶς καὶ κλαυθμυρικῶς καὶ περιχαρῶς ἐν μεταιχμίῳ τῶν δύο παθῶν, ἐκ τῶν ἐκεῖσε πρὸς τὰ ἐπέκεινα τῆς

nialis aderat quæ prudenter cæterarum cœtum regere posset, propterea a fratre cogitur cellulanorum more vivere, cum filia jam antea tonsa, aliaque cognata. Statimque patientem vitam experta est, necessarioque tristem, quia et spiritali duce carebat, ei quasdam nacta est sodales pietati adversas, in tantum ut etiam sacro illo loco expelleretur. Cur autem vel cujus opera, pudet dicere, ut audientium auribus parcam. Attamen virtutis causa, et propter Dominum afflicta, patienter se gerebat. Nec quo pacto recitem scio alias ex aliis vitæ ejus calamitates et vices, nostrasque affinibus et ab imperio pressuras, afflictiones, et adversitates. Summa rei fuit, famosum imperatoris adulterium, quod matri quoque nostræ causa doloris exstitit. Nunc quia publicum facinus commemoravi, probe scitis quam ægre illa tulerit, cum nos de monasterio abstractos vidit, quippe quæ ad illam horam convenerat. Sed quamvis in luctu erat, sodalitio præsertim nostro spoliata, non est indignata, neque indecorum quidquam locuta, neque tunicam scidit, neque clamores lugubres sustulit; sed Abite, inquit, filii, et in Domino salvi estote, quocunque demum ducemini, et quælibet perpetiemini, quandoquidem legis illius gratia propositum hoc suscepistis. Melius enim vobis est, grave quodlibet usque ad sanguinem pati, quam aduletrum in communionem admittere, atque ita veritatem prodere. O intrepida anima et generosa! Ibi minime concidit, ceu par fuisset contingere infimæ olicui et enervi. Quid vero? Nobiscum discessit, nobiscum iter suscepit, delicatum attrivit corpusculum in montis ascensu, nullum alacrem viæ comitem nacta. Heu! heu! quomodo omnes occasionibus fiunt inhumani! Quin et nonnulli insultabant et conviciabantur qui fuerant de famulitio, ut evangelicum illud compleretur: *Inimici hominis domestici ejus* [5]. Itaque ad nos in cruciatibus quoque positos beata hæc adventavit.

9. Nemo autem, quæso, reputet nosmet ipsos a nobis prædicari, qui revera nullam partem hujus laudis attingimus. Quippe alii, non nos, strenue egerunt, et communi potius Patri res bene gesta vertenda est. Ignoscite autem, si dum laudatæ feminæ certamen exponimus, inviti in rerum illarum narrationem incidimus. Sed *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus* [6]! Illa itaque clam in custodiam ingressa, visis plagis easque osculata et medicamine ungens, Deo gloriam laudemque obtulit, quia filii sui propter ejusdem legem talia paterentur. Sic illa nos cum precibus, gemitibus, simulque hilaritate, inter has duas animi passiones, ab illo loco ad ulteriora abductos comitans ad-

[5] Matth. x, 36. [6] Psal. CXLVI, 5.

(8) Cellulani seu celliotæ monachi aut moniales extra monasterium in cellis habitantes, de quibus satis Cangius in Lexico, citatis Græcis auctoribus, et præsertim Allatio.

(9) Ipse Theodorus patrem suum spiritalem Platonem ad constantiam in adversitate, exempli cæteris præbendi causa, magnopere hortatus fuerat *Epist.* lib. I, 1 et 2.

mirationi erat, et a Deo piisque hominibus beatæ nomen consequebatur. Sic nos rursus prævenit redeuntes Catharis et Thessalonicam exsilium pulsos, hora brumali et vespertina in taberna rustica, clandestino et incognito adventu, ut nos videret et tota ferme nocte nobiscum versaretur, dum nos invicem in Domino testamenta conderemus. Statimque summo mane, quod erat acerbum et miserabile, separatis invicem, illa vale dicens, et tanquam in animæ commendatione oscula singulis corporis membris imprimens, cum gemitu, Ego, aiebat (ut ejus locutione utar) jam nunc o filii suprema verba morientibus dicere videor. Cuilibet autem rationali mente prædito cujusmodi id negotium fuerit, conjectare licet. Nam si amanter inter se copulatis, et mox dissociatis fit, juxta magnum Theologum Gregorium, unius corporis in duo dissectio, et utriusque mortificatio ; vel si boum simul educatorum, eidemque jugo subditorum, non sine lugubri mugitu fit dissociatio, separari non patientium ; quid, quale quantumque in re præsenti contigisse concedemus? Sane utrimque, ob Dei timorem, doloris acerbitatem reprimebamus ; sed id quidem quale quantumque fuit, magnanimitati ejus ascribatur.

10. Porro ad res vestras quod attinet, fratres, ipsi vos narrastis, qui beneficientia fruiti estis, quo tempore vos collegit ad nos veniens, et ceu pullos nido excussos, in suum claustrum recepit. Deinde reversa singulos consolata est, ad urbem se conferens ; illucque utcunque intromissa, ingemiscendo, orando, et hunc hospitem excipiendo, alium roborando, alium sustentando, alium subducendo : et more optimi œconomi et secundum Deum præsidentis, partim alens, partim administrans, velut nova Natalia, et Priscillæ æmula. Testes vos, beneficia experti, qui et lingua commoditates acceptas fatemini ac celebratis. Tunc vero mirabilis hæc femina postremam quoque beatitudinem consequi digna fuit, conviciis nimirum a quibusdam affecta, quorum nomina sponte reticeo ; et persecutionem propter justitiam passa ac veritatem. Responde tu mihi, o Pater, quid pro te carceri mancipato patientissima hæc sustinuerit, cum accusareris, cum quæstio de te fieret, postremo ob rei necessariæ ministrationem. Dic tyranni rapinas, minas, examinationes. Nonne ipsa socia tibi dolorum triginta diebus fuit in custodia detenta, cum quatuor asceseos consortibus, et quidem per carceres distributis ? Ibique omitto dicere quanta fue-

ἀπαγωγῆς παραπέμπουσα ἐθαυμάζετο, Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβεστέροις τῶν ἀνθρώπων μακαριζομένη · οὕτως προέφθασεν αὖθις παλινστροφήσαντες ἐκ τῶν Καθαρὰ (10), καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑπερορίζομένους εἰς χειμερινὴν καὶ ἑσπεραίαν ὥραν ἐν χωριακῷ καταλύματι, φόβῳ πολλῷ κρυπτοφανῶς καὶ ἀδιαγνώστως θεάσασθαι, καὶ συντυχεῖν ἡμῖν δ' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτός · διαθεμένων ἡμῶν διαθήκας (11) τὰς ἐν Κορίῳ πρὸς ἀλλήλους, καὶ εὐθὺς ἕωθεν (ὁποῖον ἦν ἀλγεινὸν καὶ ἐλεεινόν !) διαζευγνυμένων ἡμῶν ἀπ' ἀλλήλων, κἀκείνης τὸν συντακτήριον λόγον ποιούσης, καὶ ὡς ἐξόδια τοῖς φιλήμασιν προσεπιτιθεμένης ἡμῖν κατὰ πᾶν μέλος τοῦ σώματος μετὰ κλαυθμῶν. Ἐγὼ γάρ, φησίν, ἄρτι, τέκνα, ἵνα καὶ τὸν αὐτόλεκτον αὐτῆς λόγον εἴπω, ἐξοδιάζειν ὑμᾶς δοκῶ (12) · ἔξεστι στοχάσασθαι ταῖς ἐχέφροσιν · εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς συγκραθεῖσιν ἀγαπητικῶς πρὸς ἀλλήλους καὶ διισταμένοις γίνεται, κατὰ τὸν μέγαν Θεολόγον Γρηγόριον, ὥσπερ ἑνὸς σώματος εἰς δύο τομὴ καὶ ἀμφοτέρων νέκρωσις, ἢ μόσχων συντρόφων καὶ ὁμοζύγων διάζευξις γοερῶς μυκωμένων ἐπ' ἀλλήλοις καὶ οὐ φερόντων τὴν ἀλλοτρίωσιν · τί καὶ πόσον καὶ ἡλίκον δοίημεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ; καὶ κατεκρατοῦμεν ἀμφότεροι φοβοθείᾳ τῆς δριμυπαθείας. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ὄν, τῆς μεγαλοψυχίας αὐτῆς τιμάσθω.

ι'. Τὸ δὲ ὑμέτερον, ἀδελφοί, αὐτοὶ ἐξηγήσασθε, οἱ καὶ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύσαντες, ὡς συμβέβληκεν ὑμᾶς ἐξερχομένη πρὸς ἡμᾶς, καθάπερ νεοττοὺς ἐκριφέντας ἐκ καλιᾶς, εἰς τὸ οἰκεῖον φροντιστήριον · ἔπειτα ὑποστρέψασα καθάπερ ἕκαστον παρηγορήσατο πρὸς τὰ ἐν ἄστει πορευομένη · κἀκεῖσε ποδαπῶς εἰσελθοῦσα περιέτρυζεν, ἠντιβόλει, τὸν μὲν προσδεχομένη, τὸν δὲ ὑπαλείφουσα, τὸν δὲ ἐρείδουσα, τὸν δὲ ὑπεξάγουσα · καὶ οὓς μὲν τροφευομένη, οὓς δὲ διοικουμένη, ὡς ἄν τις ἄριστος οἰκονόμος καὶ κατὰ Θεὸν προστάτης, ἡ ὄντως νέα Νατάλια, καὶ Πρισκίλλης (13) ὁμόζηλος · καὶ μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ εὖ παθόντες, καὶ διὰ γλώσσης τὸ εὐσυμπάθητον φερόμενον ἔχοντες καὶ θαυμαζόμενον. Ἠξιώθη τοιγαροῦν τηνικαῦτα ἡ θαυμασία καὶ τοῦ τελευταίου μακαρισμοῦ ἐπιτυγχάνουσα, ὀνειδιζομένη ὑπό τινων, ὧν τὰ ὀνόματα ἑκὼν ὑπερβήσομαι · καὶ μέντοι διωκομένη ἕνεκεν δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας. Ἀπόκρινέ μοι καὶ αὐτός, ὦ Πάτερ, ὅ τι καὶ ὑπέστη διὰ σὲ πεφρουρισμένου σου ἕνεκα ἡ πολύαθλος, ἐν τῇ συζητήσει, ἐν τῇ φροντίδι τῶν ἀναγκαίων · λέγε τὴν ἁρπαγὴν τοῦ κρατοῦντος, τὴν ἀπειλήν, τὴν ἀνέτασιν · οὐχὶ καὐτὴ συμπέπονθέν σοι, τριακονθήμερον μείνασα φρουρουμένη, ὑπὸ τεττάρων τῶν συνασκουμένων, καὶ ταῦτα διῃρημένων ταῖς εἱρκταῖς ; κἀκεῖ ἐῶ λέγειν ὅσα ὑπὸ

(10) Post verberationem missus fuit a Constantino imp. exsul Thessalonicam Theodorus cum aliis monachis, cujus itineris prima mensio fuerunt *Cathara*, ut ipsemet scripsit *Epist.* lib I. 3. Loci *Cathara* mentio fit etiam lib. II, epist. 12.

(11) Theoctistæ cum fratre deportato nocturnum colloquium cognoscimus etiam ex epist. 3. lib. I, p. 184.

(12) Piorum hujusmodi testamentorum, habemus exemplum apud ipsum Studitam infra.

(13) Priscilla nota est ex Act. apost. et ex Pauli epistolis. De Natalia sic Baronius in Martyrologio. 1 Decembriis : « Sanctæ Nataliæ, uxoris beati Adriani martyris quæ sub Diocletiano imp. SS. martyribus Nicomediæ in carcere detentis multo tempore ministravit ; impletoque eorum certamine, Constantinopolim profecta, ibidem in pace quievit. » Videsis reliqua de ea documenta a Baronio citata.

τῶν δουλίδων τοῦ φρουρέως ὑπέστη, καὶ ὅσα ἐταλαιπωρήθη κατὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀφορμὴν, καὶ ἄρτον ὀδύνης ἐσθίουσα καὶ πόμα θλίψεως πίνουσα· καὶ οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ τὰ τηνικάδε τετολμημένα καὶ γεγενημένα διασημαίνειν· ἀλλὰ συγχωρείσθω τοῖς δεδρακόσιν, ὅ τι καὶ πεπράχασιν. οὕτω γὰρ εἰπεῖν ἁρμοδιώτερον, εἰ καὶ κρίμασιν οἷς παρεχώρησεν ἢ ᾠκονόμησεν, ἵνα ἐγκόπτηται κακία, καὶ μὴ εἰς νόμον ἔρχεται τὸ παρανομούμενον, Θεὸς τὸν διωγμὸν ἀνεκαλέσατο· καὶ γὰρ ἐπανήκομεν οἱ ὑπεροορισθέντες καὶ διασκορπισθέντες εἰς ταυτὸν, ὡς ἴστε, δεξιᾶς τυχόντες τῆς ἐπανελεύσεως παρὰ τῆς κρατούσης.

ια'. Ἀλλὰ τί ἔτι τῇ θεοτιμήτῳ μητρὶ πρὸς τοις εἰρημένοις προσθείημεν, καὶ τί προσερεισόμεθα ἁρμοδιώτερον; Ὦ δακρύων ὀχετοὶ, ὅσοι ἐκ τῶν ἐκείνης ὀφθαλμῶν ἀενάως προεχέοντο διὰ τὸν ἄνδρα, διὰ τῶν παίδων τὸν σφαλερώτερον (14), διὰ τὸ ποίμνιον, διὰ τοὺς ὀλισθαίνοντας, διὰ τὸν καθ' ἕκαστον στηριγμόν! ἐπειδὴ ὡς μήτηρ πνευματικὴ τὸ ἐλεεῖν εἶχεν· καὶ ὡς ἀδελφὴ ὑπὲρ ἀδελφῶν κατὰ Κύριον ἀεὶ ἠγωνίζετο, κἂν οὐ συνῳκίζετο. Ὦ ψυχῆς οἰκτίρμονος καὶ ἐλεήμονος ἐπίδοσις! καὶ ὦ σπλάγχνων συμπαθῶν κένωσις, οὐ φερόντων τὴν τῶν προσιόντων στένωσιν! ὥστε καὶ δέεσθαι αὐτὴν ὑπὲρ τῶν δεομένων, καὶ δανείζεσθαι ὑπὲρ τοῦ δανείων ἀπαλλάξαι· καὶ χαίρεεν καὶ ἑαυτὴν πρίασθαι ὑπὲρ τῆς ἑτέρων ἀπολυτρώσεως, τραπεζοποιουμένην αὖ πλειστάκις χριστομιμήτως, καὶ τὰς πενομένας συγκαλουμένη, καὶ ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑπηρετοῦσαν, διότι ἔρως ἦν αὐτῇ, τὸ τῆς φιλοπτωχίας δώρημα. Ὦ τιμίου στόματος τῆς ἐκ θείων λογίων ἀενάου ἐκμελετήσεως, καὶ ἀπαραλείπτου μέχρι θανάτου διαλειτουργήσεως! Ὦ τιμίων ποδῶν ἀποσφυρώσεως, ἐκ τῆς ἐντευκτικῆς πρὸς Θεὸν ἀνενδότου πήξεώς τε καὶ παραστάσεως! Ὦ οὐ μόνον ἑσπερινῆς, ἀλλὰ καὶ ὀρθρινῆς καὶ μεσονυκτινῆς ὁσίων χειρῶν πρὸς Θεὸν ἐπάρσεως καὶ διανυτικῆς τῶν αἰτηθέντων ἐπιτεύξεως! καὶ ὦ νυκτερινῶν ἐνυπνίων διασαφήσεως! ἐπειδὴ πρὸς τὰ παριστάμενα λυπηρὰ, πολλάκις αὐτῇ Θεὸς τὸ μέλλον προμεμήνυκεν. παραμυθούμενος τὴν αὐτοῦ θεράπαιναν. Ὦ τῆς τοῦ ὅλου σώματος ἐξ ἀσκήσεως παραλύσεως! καὶ ὦ εὐτελοῦς καὶ ἀθάλπου ἐν καιρῷ κρύους ἐνδύσεως! καὶ ὦ στρωμνῆς διαξήρου στενῆς τε καὶ κολοβῆς, καὶ ψυχοόσης ἀνακλίσεως! ὦ τῆς ἀφίλου καὶ ἀσυνδυάστου πρὸς πᾶσαν ὄψιν ἄῤῥενος διαθέσεως! καὶ ὦ τῆς ἐπιμόνου καὶ τεταμένης αὐτῆς πρὸς Θεὸν μονώσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀκηδίᾳ παλαίουσα, καὶ μήτε ἡμᾶς ὁρᾷν ἔχουσα συχνότερον, μήτε ἄλλον τὸν πνευματικῶς ὑπαλείφοντα, ἡττᾶτο ποιουμένη τὰς τινας προόδους καὶ ἀποδημίας· ἀλλὰ κἂν τούτῳ τὸν κανόνα φυλάττουσα ἀπαράλειπτον ἀπεδείκνυτο· ὦ φιλεργίας ἀνυπερβλήτου νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν διακοπώσεως! καὶ ὦ δακτύλων τοῦ ἐργαστικοῦ ἀποσκληρώσεως, καὶ εἰς βύρσης σκληρότητα μεταποιηθείσης τῆς φυσικῆς ἁπαλότητος· μὴ

A rit passa a custodis ancillis, quanta in angustia fuerit quod attinet ad vitæ sustentationem, panem doloris comedens, et calicem bibens tribulationis. Sed non est hujus temporis omnia quæ tunc ausa et acta fuerunt significare. Ignoscamus malorum auctoribus quidquid egerunt. Sic enim dicere convenientius est; quandoquidem judiciis suis permissionis aut providentiæ, ut malum abrumperetur, et ne lex fieret quod erat illegitimum, persecutionem Deus sedavit: nam et exsules, reversi sumus; et dispersi, denuo convenimus; felicem, ut scitis, reditum abs regnante Domina consecuti.

11. Age vero quid adhuc venerandæ matris laudibus addemus, aut quid convenientius attexemus? O lacrymarum rivuli, quotquot ex ejus oculis perenniter fluxerunt, B propter virum, propter unum e filiis lubrico magis obnoxium, propter Ecclesiæ gregem, propter lapsos, dum singulos solidare conatur! Namque ut spiritalis mater, clemens erat; ut soror, pro fratribus in Domino nunquam non sollicita, etiamsi contubernalis non esset. O anima misericordiæ et eleemosynæ semper parata! O viscerum benignorum effusa charitas, quæ neminem accedentem angustiis angi sinebat! ita ut egeret ipsa pro indigentibus, versuram faceret pro redimendis aliorum versuris, gestiret denique pretium pro aliorum redemptione persolvere, trapeziticam etiam sæpissime Christi imitatione exercens. Pauperibus quoque feminis ad se convocatis propriis manibus ministrabat; namque in deliciis ei fuit erga inopes benignitas largitasque. O venerandum C os, quod divina eloquia semper meditabatur, et incessabilem usque ad mortem liturgiam obivit! O venerandorum pedum ad ambulandum indesinenter ad Deum malleoli firmi semper atque parati! O non vespere tantum sed et mane et nocte media sanctarum manuum ad Deum elevatio, et certa postulatorum impetratio! O nocturnorum somniorum revelationes! Etenim ob circumstantes molestias sæpe Deus futura præmonstravit, famulam suam consolans. O totius corporis ob asceticam vitam dissolutio, vilisque et male ab hiberno frigore protegens vestis! O lectule rigide, anguste curteque, frigidique discubitus! O indifferens et inconciliabilis erga cujuslibet viri aspectum animi habitus! O constans et enixa ipsius cum Deo soli- D tudo! Quare et cum tristia conflictans, neque nos sæpe aspicere valens, neque alium qui spiritaliter recrearet, mœrori cedens, egressiones aliquas et peregrinationes faciebat: verumtamen in his ipsis solemnem precum ordinem accurate observare se demonstrabat. O diurni nocturnique laboris summus amor! O digitorum ex opere durities, et naturalis teneritudo in corii asperitatem conversa! quia videlicet non pro se tantum, (id enim minime cura-

(14) Intelligit Euthymium, quem ad constantiam multis verbis roborabat ipse Theodorus lib. I, epist. 1: ἀνδρίζου οὖν καὶ αὐτός, ἀδελφὲ κῦρι Εὐθύμιε: *Viriliter age et tu, domine frater Euthymi*, etc.

bat), sed pro totius fere cœnobii indumentis operabatur, ut vos auditores scitis.

12. Singularis quippe in hoc femina fuit præter cætera, ita ut si qua in re reprehendi ut homo potest, hinc ansa arripiatur, atque ex reliquo ejusdem erga virtutem fervore; quo fiebat plerumque vehemens et nimia erga socias asceseos ac subditas exactrix. Imo et iracundia succendebatur in defectibus sive operum, sive psalmodiarum, sive ad officia assiduitatis; raroque in his a quapiam superabatur, socordesque urgebat, et alapis etiam inobsequentes pulsabat. Sed tamen sic etiam magis diligebatur, quam illi qui plus nimio indulgentes sunt; quia non nisi recti bonique amore iis motibus percellebatur: alioquin prorsus ab his abhorrens, et subesse aliis deposcens: interim Deum sibi misericordem implorans, sicut nos aliis pariter condonamus. Reapse post Patrem (Platonem) custodia inclusum, adeo mihi ob suam humilitatem subjecta erat, seque in obsequium tradiderat, ut et famulam se appellaret, et indignis pedibus meis advolveretur, et cordis arcana mihi patefaceret, et nullatenus a meis præscriptis discederet. Pudore igitur miser ego suffundor, quoties reputo quomodo illa me dominum patremque nominaret, et quomodo me coleret, amorem timori admiscens, neque ut mater, sed ut filia morem gereret.

13. Præterea lex illi vel limes continentiæ fuit, nunquam comedere ad sactetatem: sed tamen ciborum qualitatem coercere per obedientiam ei non licebat; etsi in hoc magnopere repugnabat, neque exaudiebat. Semel itaque in die vescebatur, et quidem circa solis occasum plerumque, sumens tenuem et simplicem sine oleo vinoque cibum. Et siquando statis diebus jejunium omittebat; non sane ad repletionem, sed parum quid brevique degustans, sats ei erat. Religiosæ vero paupertatis demonstratio erat, quod nihil omnino habebat, non famulam, non aurum argentumve, neque mundanum aliquid, sed vestimenta cilicina, et paupercula duo tegumenta. Hæc mortis causa mihi et fratri largita, cæteris sepulturæ reservatis, sic nuda substantiis et mundi affectibus, læta tanquam ad propria proficiscens rebus humanis excessit, bene nobis salubriterque precata, præsentes quoque omnes crucis symbolo signans; nam multi inventi sunt ibi fratres, ejus obitum spectaturi.

14. Sed, o veneranda et desideratissima mater, ad te enim sermonem converto, dulcis mihi res et

A ὅτι πρὸς τὸ ἑαυτὴν ἐπαρκεῖν ἐργαζομένης (τοῦτο γὰρ μηδενὸς λόγου πρὸς αὐτῆς), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὅλον κοινόβιον σχεδὸν ἐνδιδύσκειν, ὡς ἐπίστασθε, οἱ ἀκούοντες (15).

ιβʹ. Καὶ γὰρ ξένη τις τῶν γυναικῶν ἐν τούτῳ ὤφθη μετὰ τῶν ἄλλων· ὥστε καὶ εἴ τι ὡς ἄνθρωπον αὐτὴν ἔστι μωμεῖσθαι, ἐντεῦθεν τὰς ἀφορμὰς προσεῖναι, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης αὐτῆς περὶ τὰ καλὰ θερμότητος, ἐπιτατικὴν ὡς τὰ πολλὰ οὖσαν ἀκριβολογουμένην πρὸς τὰς συνασκουμένας ὑποχειρίους, καὶ θυμουμένην ἔστιν ὅτε ἐν ταῖς ἐλλείψεσιν εἴτε τῶν ἔργων, εἴτε τῶν ψαλμῳδιῶν, εἴτε τῶν παραστάσεων· ὡς καὶ νικηθῆναι αὐτὴν οὐ πολλάκις, ὠθῆσαί τε νυσταζούσας, ἢ καὶ ῥαπίσαι ἀνηκοούσας. Ἀλλὰ καὶ εἴθ' οὕτως εἶχε τὸ ἀγαπᾶσθαι μᾶλλον ὑπὲρ τοὺς λίαν
B ὁμαλωτάτους, διὰ τὸ ἐξ ἀγαθοῦ αὐτὴν κινεῖσθαι πρὸς ταῦτα, καὶ πάντοτε ἀπογινώσκουσα καὶ ζητοῦσα ὑποτάσσεσθαι· καὶ μέντοι διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἱλεουμένη, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ τὰς συγχωρήσεις εἰκότως ἐποιούμεθα· καὶ γὰρ μετὰ τὴν κάθειρξιν τοῦ Πατρὸς τοσοῦτον ὑπετάγη μου τῇ ταπεινώσει καὶ ἐπιδέδωκεν εἰς ὑπακοὴν, ὥστε καὶ δούλην ἑαυτὴν ὀνομάζειν καὶ τῶν ἀναξίων μου ποδῶν ἐφάπτεσθαι, ἐξαγορεύειν τε τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας, καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν μὴ ἀντιτείνειν τῶν ἐπιταγμάτων. Αἰδοῦς τοίνυν πληροῦμαι ἔγωγε ὁ τάλας ὁσάκις ἂν καὶ ἀναλογίσωμαι ὅπως τέ με ὠνόμαζε κύριον καὶ Πατέρα, καὶ ὅπως ἐσέβετο συμμίξασα τῷ φόβῳ τὸν πόθον, καὶ οὐχ ὡς μήτηρ, ἀλλ' ὡς τέκνον πειθαρχοῦσα.

ιγʹ. Πρὸς ταῦτα ἐγκρατείας μὲν ὅρον, τὸ μὴ εἰς
C κόρον φαγεῖν εἶχεν· τὴν δὲ ποιότητα τῶν βρωμάτων συστεῖλαι ἡ ὑποταγὴ οὐκ εἴα, καίπερ προσκειμένην ἐπὶ τοῦτο σφοδρῶς, καὶ μὴ εἰσακουομένην. Ἦν τοίνυν μονοσιτοῦσα, καὶ πρὸς δύσιν τοῦ ἡλίου ὡς τὰ πολλὰ, μεταλαμβάνουσα λιτήν τινα καὶ σχέδιον, ἀνέλαιόν τε καὶ ἄοινον τὴν τροφήν· κἂν ὁπότε δὲ κατέλυεν ἐν ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις, οὐ κατὰ πλησμονὴν, ἐξ ὀλίγου δὲ καὶ κατὰ μικρὸν λαμβάνουσα ἠρκεῖτο· ἀκτημοσύνης δὲ δεῖγμα, τὸ μηδὲν ἔχειν αὐτὴν, μήτε θεραπαινίδα, μήτε χρυσίον, μήτε ἀργύριον, μήτε τι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ μόνον τὰ τρίχινα ῥάκια ἃ περιβέβλητο, καὶ τὰ δύο πενιχρὰ σκεπάσματα (16). Ἀμέλει τοίνυν ὅτε ἀπετελεύτα, ἐμοί τε καὶ τῷ ἀδελφῷ διανείμασα ταῦτα, καὶ τὸ λοιπὸν εἰς ἐνταφιασμὸν ἔχουσα, οὕτως γυμνὴ καὶ ταῖς ὕλαις καὶ ταῖς τοῦ κόσμου προσπαθείαις, χαί-
D ρουσα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἴδια χωροῦσα, ἀπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐνθένδε, ἐπιφθεγξαμένη ἡμῖν εὐκτήρια καὶ σωτήρια, καὶ κατασφραγίσασα ἕκαστον τῶν παρισταμένων, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὑρέθησαν θεώμενοι τὴν κοίμησιν (17).

ιδʹ. Ἀλλ' ὦ μῆτερ σεβασμία καὶ πολυπόθητε (πρὸς σὲ γάρ εἰμι ἐπιστρεφόμενος, τὸ γλυκύ μοι καὶ

(15) Id affirmat Theodorus etiam in epistola ad matrem, lib. II, 6.

(16) Confer prædictam Theodori ad matrem epistolam.

(17) Auctor chronicæ synopseos Vitæ Theodori in editione Sirmondi ad an. 795, putat epistolam ad matrem scriptam fuisse ante suam profectionem in exsilium ad urbem Thessalonicam; quod si ita se haberet, Theoctista quoque per id tempus obiisset; quod a veritate plane abhorret. Nam Theoctista comes illius itineris filio fuit.

πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὸ ποθητόν μοι καὶ ἐράσμιον θεώρημα, ἡ μητρότεκνος, μᾶλλον δὲ διτοτόκος μου διμήτηρ), ποῦ ποτε ἡμᾶς ἀπολέλοιπας; ποῦ ποτε μετακεχώρηκας; πῇ δὲ μεθωρίσθης; πῇ δὲ καὶ ἐν ποίοις τόποις ἐναυλίζῃ; ἐν ποίαις ἐπαύλεσι συγχωριάζεις; ὁπηλίκας κατοπτεύεις; Τὸν γὰρ ἄρχοντα τοῦ ἀέρος τούτου εὖ οἶδα ἐκ τῶν ἀγαθῶν σου πράξεων ὑπερνικήσασαν, ἐκεῖσε εἶναι ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμὸς, ἔνθα τῶν ἁγίων πάντων ἐστὶν εὐφραινομένων ἡ κάτοικία, ἔνθα ἦχος καὶ χορὸς ἑορταζόντων καὶ ἀγαλλιωμένων, ἔνθα καὶ οἱ κοινοὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ οὓς καὶ ἐπόθησας καὶ συγκοινωνεῖν ἤρω· ἄρτι γὰρ τὰ ἰδιώματα τῆς σαρκὸς παρόντα διάφορὰν ποιοῦνται τῆς συνδιώσεως. Μὴ μὴ ἐπιλάθῃ ἡμῶν τῶν σῶν ἐλαχίστων τέκνων· μὴ, παρακαλῶ· μὴ, ἀντιβολῶ, μὴ ἐπιλήσῃ τοῦ ποιμνίου σου τοῦ μικροῦ τε καὶ τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ παῤῥησίας τυχοῦσα, πιστεύω δ' ὅτι καὶ ἐπιτετύχηκας, στῆθι καὶ ἱλεοῦ καὶ ἐξιλάσκου προσεύχου καὶ ὑπερεύχου καὶ μᾶλλον ἄρτι ἐκτενεστέρως, παιδαγωγοῦσα καὶ στηρίζουσα καὶ φρουροῦσά με τὸν δείλαιον ἀπὸ φόβου ἁμαρτητικοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἀνομίας, ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπηρείας δαιμονικῆς· ποιμαίνουσα καὶ συμποιμαίνουσα, νύσσουσα καὶ προσυπομιμνήσκουσα διὰ ψυχικῆς ἐντεύξεως· ἐπισκεπτομένη τε καὶ ἐπανορθουμένη ἑκάστοτε, καὶ θεωμένη πῶς ἀνισταμαι, πῶς κεκίνημαι ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἵνα παντοίῳ λόγῳ ῥυθμούμενος καὶ καταρτιζόμενος, κατὰ σκοπόν τε βαίνων τῆς ἀληθείας, φθάσω εὐαρεστεῖν Θεῷ διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀφηγήσεως, καὶ τύχω μετὰ τὸν τῆδε βίον σὺν τοῖς ἑπομένοις μοι ὑπὸ τὴν σκέπην σου εἶναι, καὶ συμμετασχεῖν σου ὡς τέκνον ἐλάχιστον τῆς ἐκ δεξιῶν Χριστοῦ τοῦ ἡμῶν παραστάσεως. Ταῦτα καὶ ὑμῖν, παρὰ ῥεῦσιν τὰ τοιαῦτα κελεύουσιν.

A nomen, desiderabilis amabilisque conspectus mater simul et filia, quæ bis me peperisti, bis genitrix, ubinam nos reliquisti? quonam te migrasti? quos in fines translata es? quæve loca nunc habitas? quibus in sedibus diversaris? quales nunc contubernales spectas? Nam principem quidem aeris hujus certo scio te bonis tuis operibus devicisse, ibique te esse unde dolor et mœror et luctus exsulant: ubi sanctorum omnium incolatus est beatorum: ubi strepitus chorusque solemnizantium atque lætantium est: ubi nostri communes fratres quos et amasti et consortes habere exoptasti. Nunc enim præsentes adhuc carnis proprietates discrimen convictus efficiunt. Neque mei obliviscaris filiorum tuorum minimi: ne, inquam, oro quæsoque, B pusilli gregis tui curam omittas neque magni. Sed securitatem adepta credo enim te illa potitam adesto indulge, propitiare. Ora et exora nunc maxime enixius; dirige, firma, custodi me miserum a peccandi periculo, a telo volante iniquitatis, ab omni reliquo diaboli nocumento. Pasce me, compasce, urge, commone, spiritali præsentia visita, corrige in singulis, atque observa quomodo surgam, quomodo cubem, quomodo corpore animoque commovear: ut omnimodis directus et perfectus, ex norma veritatis incedens, Deo placere bono vitæ tramite queam: et post hanc vitam impetrem ut cum asseclis mei sub tuo patrocinio fiam, et filius minimus tecum sortiar in dextera Christi Dei nostri consistere. Hæc me, o filii, eloqui veritas coegit, vobismet scilicet talia cursim perorare me ju- C bentibus.

με, τέκνα, ἠνάγκασεν ἡ ἀλήθεια διηγήσασθαι

EPISTOLÆ.

(SIRMOND. p. 177.)

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΞΟΡΙΑΣ.

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI PRÆPOSITI STUDITARUM,

EPISTOLÆ.

LIBER PRIMUS

EX DIVERSIS EJUS EPISTOLIS QUÆDAM SELECTA IN PRIMO ET SECUNDO EXSILIO SCRIPTIS.

I. — *Platoni patri spirituali.*

Theodorus exsul Platonem, vel potius sub Platonis persona, monachos suos hortatur, ne Imperatatori adultero consentiant (Baronius an. 786. n. 4.)

A Quibus verbis te affabimur. Pater dulcissime, sanctis visceribus tuis propter Deum orbati? quid læti aut jucundi loquemur? Neque enim luctuosa et tristia quasi acerbe ferentes hoc quod exsilium existimatur; quod nos a te didicimus non agnoscere, ut qui incolæ simus universæ terræ: sed illud solum, quo quis a Deo per cujuslibet ejus mandati prævaricationem excidit, longeque projicitur. Quapropter gaudemus sane et lætamur, quod quamvis indigni cœlo et terra simus, tecum tamen sancto patre nostro digni habiti sumus, qui pro ejus mandato hæc pateremur, tuaque secundum carnem consuetudine privaremur. Cæteroqui enim nobiscum semper es, pater, in oculis et ore omnium nostrum. Et qui aliter vivere possimus, nisi a te sanctarum precum præsidio tegamur, et a malo B servemur innoxii? Seorsum abjuncti ac segregati singuli fuimus; salvi tamen omnes atque integri ac stabiles permansimus. Et quanquam parva quædam incommoda in via pertulimus, nonnullis nostrum etiam morbo affectis; ille nihilominus qui dixit: *Respicite volatilia cœli, et lilia agri* [1]; qui minime fallit in promissis suis, incolumes nos tandem præter spem nostram huc [Thessalonicam]

[1] Matth. VI, 26, 28.

Α'. — Πλάτωνι πνευματικῷ πατρί.

A Τί σοι, ὦ Πάτερ γλυκύτατε ἡμῶν, προσφθεγξώμεθα, οἱ ἀπορφανισθέντες διὰ Θεὸν ἀπὸ τῶν σῶν ἁγίων σπλάγχνων; ποῖον δὲ προσηνὲς ἢ περιχαρὲς λέξομεν; οὐδὲ γὰρ ὀδυρτικὰ καὶ θλιβερὰ, δυσχεραίνοντες τὴν δοκουμένην ἐξορίαν· ἣν ἡμεῖς οὐ γινώσκειν δεδιδάγμεθα ὑπὸ σοῦ· κατὰ τὸ παροίκους ἡμᾶς εἶναι πάσης τῆς γῆς· ἢ μόνην τὴν ἀπὸ Θεοῦ διὰ τῆς παραβασεως τῆς ὁποιασοῦν ἐντολῆς αὐτοῦ ἔκπτωσιν καὶ μακρὰν ἀποῤῥιφήν. Διὸ χαίρομεν καὶ εὐφραινόμεθα, ὅτι κἂν ἀνάξιοί ἐσμεν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πλὴν σὺν σοὶ τῷ ἁγίῳ ἡμῶν Πατρὶ κατηξιώθημεν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ταῦτα παθεῖν, καὶ στερηθῆναί σου τῆς κατὰ σάρκα συναφείας. Ἄλλως γὰρ μεθ' ἡμῶν εἶ ἀεὶ, Πάτερ, ὁρώμενος καὶ συλλαλούμενος. Καὶ πῶς γὰρ ἑτέρως ζήσομεν, εἰ μὴ σοῦ τῷ τῶν ἁγίων εὐχῶν σκέπῃ περιφυλαχείημεν ἀβλα- B βεῖς ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ, καταμόνας εἷς ἕκαστος ἡμῶν διορισθείς; πλὴν διεφυλάχθημεν καὶ διασεσώσμεθα καὶ ἡδράσμεθα πάντες. Καὶ εἰ καὶ μικρόν τι ἐταλαιπωρήσαμεν ἐν τῇ ὁδῷ, τινῶν καὶ ἀσθενησάντων· ὅμως ὁ εἰπών, Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰς τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἀψευδὴς ἐν ταῖς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, ἀπεσώσασο ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἠλπίζομεν, παραθέμενος ἡμᾶς ἐνταῦ-

θα · κλίνας τε εἰς συμπάθειαν τὰς καρδίας τῶν ὄντων ἀνδρῶν τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν, καὶ μάλιστά γε τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Μία δὲ λοιπὸν μέριμνά ἐστιν ἡμῖν καὶ ἀδιάσπαστος ἀδολεσχία, μετὰ δεήσεως ἐκτενοῦς καὶ ἀναξίας, τὸ σὲ κραταιοῦσθαι, Πάτερ ἡμῶν πολυπόθητε, καὶ μένειν ἐν τοῖς δεδογμένοις τῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ ὁμολογίας ἀκλινῆ καὶ ἀκίνητον, ἐν μηδενὶ πτυρόμενον, ἢ διψυχοῦντα ταῖς τῶν προβαλλόντων κατ' ἐκστροφὴν τῶν οἰκοδομηθέντων σοι χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισμάτων ἐγχειρήσεσιν. Ἐξήχηται γὰρ ὁ λόγος πανταχοῦ, καὶ δεδυσώπηκε σχεδὸν πᾶσαν ψυχὴν, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἐν τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ ἀφεῖλεν ὄνειδος ἐκ τῶν μοναστῶν. Καὶ οἶδ' ὅτι φήσειεν ἕκαστος εὖ φρονῶν, ὅτι ζῇ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, καὶ βασιλεύει, καὶ πειθαρχεῖται μᾶλλον ὑπὲρ ἀνθρώπους οὓς ἔπλασεν, οὐχ ἵνα ἀπειθῆται, δοξάζηται δὲ ὑπ' αὐτῶν. Πάντα οὖν γινώσκεις, οἶδας τὰ δέοντα, οὐ τῆς ἡμετέρας ὑπομνήσεως δέῃ · πλὴν προεκέλευσας οὕτως ἡμᾶς γράφειν. Διὸ δὴ μὴ φοβηθῇς, Πάτερ, ἄνθρωπον, ἢ ἀνθρώπων ἐκθλίψεις. Γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι ὄναρ καὶ σκιὰν ταῦτα λογισάμενοι, ἐθαυμαστώθησαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Μικρὸν δέομαι, πονήσωμεν · ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν · καὶ ἤνυσται ἡμῖν ὁ δρόμος ὁ καλός. Καὶ ὁ στέφανος πέπλεκται, καὶ ὁ μισθὸς ἑτοιμάζεται αἰώνιος, καὶ φίλος κληθήσῃ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως, καὶ τῶν ἁγίων κοινωνὸς, καὶ ὁμολογητὴς παρὰ ἀνθρώποις. Ναὶ, ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ τὰ πατρικά μου σπλάγχνα · γενοῦ ἡμῖν ὀχύρωμα, ὑπομονὴ, καρτερία. Ἐὰν γὰρ σὺ, Πάτερ, στήκῃς, ἡμεῖς τὰ ἀχρεῖά σου τέκνα εὐτονούμεθα, πάντα οἴσομεν γενναίως τὰ συμβαίνοντα, δυνάμει Θεοῦ καὶ εὐχαῖς σου. Ἐκ γὰρ Θεοῦ ἡ παραχώρησις, οὕτως εὐδοκοῦντος πάντως τὰ ἡμέτερα, καὶ αὐτοῦ διδόντος δύναμιν. Τὰς τεχνολογίας τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μὴ δὴ πτοοῦ, ὦ Πάτερ. Ἁπλοῦς ὁ λόγος. Φησὶ γάρ που ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα αὐτοῦ λόγῳ · Οἷος ἂν ᾖ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κείμενα συμβουλεύων, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ, καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγεῖται · καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρων τὰ τοῦ Ἀποστόλου λέγει, ὅτι Κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ. Ποῦ δὲ φήσομεν τὸ, Οἱ ἱερεῖς μου ἠθέτουν νόμον μου, καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγιά μου ; ὃ προφητικὸν ὂν προσλαβὼν ὁ Θεολόγος ἐν τῷ μεγάλῳ Ἀπολογητικῷ, προστίθησιν οὕτω λέγων · Βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον · ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Πόσα δὲ ἄλλα, ἐάν τις θέλῃ ἀκούειν ; Παυέσθωσαν λοιπὸν οἱ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ψευδέσι λόγοις, καὶ ἑαυτοῖς προσεχέτωσαν. Ἡμεῖς γὰρ τῆς ἐντολῆς τηλαυγοῦς οὔσης, καὶ τῇ παραβάσει τὸ αἰώνιον πῦρ ἀπειλούσης, οὐχ ὑποκύψομεν τοῖς ἀνθρωπίνοις φόβοις ἢ πόνοις · οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας · ἀλλ' εἰ καὶ τὸ αἷμα χεῦσαι δεῖ, μετὰ χαρᾶς ποιησόμεθα, Θεοῦ ἐνισχύοντος διὰ τῶν σῶν ἁγίων προσευχῶν.

A perduxit, ad ærumnæ nostræ commiserationem incolarum corda inflectens, sed potissimum archiepiscopi. Reliqua vero una est cura nostra, et assidua meditatio, cum prolixis precibus et immeritis, ut ipse corroboreris, Pater desiderabilissime, et in instituta pro veritate Dei confessione fixus atque immobilis maneas ; nihil trepidans, aut animum conturbans ad eorum insultus, qui certaminum gloriam quæ pro pietate cum divina gratia obiisti, evertere conantur. Sparsa enim ubique fama est, omnesque propemodum homines stupore complevit, et cornu salutis erexit in Christianis, infamiam auferens ex ordine monachorum. Atque hoc, scio, fatebitur unusquisque compos rectæ mentis, vivere Christum in nobis, et regnare, eique B obedire nos magis quam hominibus quos creavit ; non ut contemnatur, sed glorificetur ab eis. Omnia ergo tibi perspecta sunt : scis quid facto opus ; commonitione nostra non eges : verumtamen hæc ita nos scribere præcepisti. Quare noli hominem timere, Pater, aut hominum vexationes. Nosti sanctos cum umbram et somnium hæc ducerent, admirabiles cœlo terrisque exstitisse. Modicum, quæso, laboremus : modicum adhuc sustineamus, et egregium cursum consummabimus. Jam corona texitur, merces æterna præparatur, et cœlestis regis amicus sanctorumque particeps vocabere, et apud homines confessor. Sic, sic oro atque obtestor Patris mei viscera : esto nobis fortitudo, patientia, constantia. Tu enim, Pater, si steteris, non imbecilles filii tui valentiores reddeC mur: et viriles animos capiemus, casus omnes fortiter feremus, Dei virtute ac precibus tuis. A Deo siquidem est hic secessus, sic approbante omnino res nostras; viresque suppeditante. Facundiam eorum qui te a veritate dimovere conantur, haud quaquam reformides, Pater. Simplex sermo. Ait enim uspiam sanctus Epiphanius in oratione sua de Paschate, qualis sit homo, præter ea quæ in divinis Litteris scripta sunt, consultus; ex corde loquitur, et enarrat mandata hominum. Et de his ipsis Apostoli verba producens : *Licet*, inquit, *angelus de cœlo sit, anathema illi* [2]. Quo autem numero illud consbimus, *Sacerdotes mei contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea* [3]? quod prophetæ dictum usurpans Theologus in maD gno *Apologetico*, hæc addit : Profana et sacra non distinguebant, sed omnia illis communia erant. Quam multa sunt alia, si quis audire velit ? Desinant ergo, qui falsis sermonibus pervertunt Dei veritatem, sibique ipsis attendant. Nos enim cum perspicuum sit mandatum, et ignem æternum prævaricantibus minetur, nequaquam cedemus humanis terroribus aut suppliciis ; non, per suscepta pro veritate certamina. Quin si sanguinem profundere opus sit, libentes atque hilares profundemus, Deo nos per sanctas preces tuas corroborante

[2] Galat, I, 8. [3] Ezech. XXII, 26.

Viriliter age et tu, domine frater Euthymi : bonum certasti certamen [4] : ne deseramus nos, lux mea, et viscera mea : ne pro exiguo et brevi lætitiæ fructu, beatam vitam amittamus. Ne præsentium rerum jucunditate capiaris, neve ad tribulationes succumbas, frater. Noli terga dare. Gavisus est Christus, videns te sua causa flagellatum. Cave illum contristes, dilecte mi, vel collætantes angelos, vel dominum Patrem, vel, quæ nos Spiritu sancto enixa est, venerandam Matrem, vel fratres tuos omnes, meque præcipue, quem amare te dicis. Tres sumus carne fratres, simus et spiritu : ne violemus sacrum et divinum numerum : exponamus nos ipsos pro Dei mandato ad supplicium, ut in æternum vivamus. Quod superest, solliciti etiam, Pater, sumus de reliquis fratribus nostris dulcissimis, quam recte illos Dominus direxerit. Hoc enim peccatores oramus, ut ipse illorum curator sit, dispensator, et ductor, prout ipse novit et jubet et vult, res illorum administrans. Revera enim uberes pro illis lacrymas fundimus ; semperque in oculis nostris illorum vultus versantur, qum eorum preces imploramus subsidio negligentiæ nostræ. Verumtamen tu pro omnibus precare, Pater, ut patientiam adipiscamur, felicitatem, præsidium a Deo, et auxilium adversus diaboli tentationes : et, quod Deo placuerit, ut te in carne, aut alios fratres nostros videamus : fiat, fiat. Quæsumus et audemus ex nobis salutare dulcem fratrem nostrum, si tecum est, aut si quis alius fratrum nostrorum, quisquis erit cui nuntiabis. Salutat mecum sanctam animam tuam dominus diaconus, et pater noster, egregius frater meus, et filius tuus œconomus cæteri honorandi fratres et desiderandi. Ora pro nobis, Pater, enixe et incessanter, ut jubes. Aliud enim dicere non habemus.

A Ἀνδρίζου οὖν καὶ αὐτὸς, ἀδελφὲ κῦρι Εὐθύμιε· καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσω· μὴ ἀπολειφθῶμεν ἀλλήλων, φῶς ἐμὸν καὶ σπλάγχνον μὴ δι' ὀλίγην καὶ πρόσκαιρον εὐζωΐν, ἀπολέσωμεν τὴν μακαρίαν ζωήν. Μὴ τερφθῇς τοῖς παροῦσιν ἡδέσι, καὶ ὀκλάσῃς πρὸς τὰ θλιβερὰ, ὦ ἀδελφέ. Μὴ δώσῃς νῶτα. Ἐτέρφθη οὖν ὁ Χριστὸς, ἰδών σε τυπτόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ· μὴ λυπήσῃς αὐτὸν, ἀγαπητέ μου, μηδὲ τοὺς περιχαρέντας ἀγγέλους, μηδὲ τὸν Κύριον τὸν Πατέρα, μηδὲ τὴν καὶ Πνεύματι ἁγίῳ ὠδίνουσαν ἡμᾶς σεβασμίαν Μητέρα, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου πάντας· ἐξαιρέτως ἐμὲ, ὅν λέγεις δῶρον φιλεῖν. Τρεῖς ἐσμεν (1) ἀδελφοὶ τὸ κατὰ σάρκα, ἔστω καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα· μὴ ἀτιμάσωμεν τὸν τίμιον καὶ θεαρχικὸν ἀριθμόν· δῶμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ πάσχειν, ἵνα ζήσωμεν τὰν αἰῶνα. B Λύπη δ' οὖν ἡμῖν ἐστι, Πάτερ, μεγάλη καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς γλυκίους ἀδελφοὺς ἡμῶν, πῶς ὁ Κύριος διευθέτησεν αὐτούς. Τοῦτο γὰρ ὡς ἁμαρτωλοὶ εὐχόμεθα, ἵνα αὐτὸς μεριμνητὴς αὐτῶν γένηται, διοικητὴς, ὁδηγὸς, ὡς οἶδε καὶ κελεύει, καὶ θέλει, τὰ κατ' αὐτοὺς πρυτανεύων. Τῷ ὄντι γὰρ πικρὰ δάκρυα ἀποστάζομεν δι' αὐτούς· καὶ ἐπ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἀεὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν κεῖνται, τὴν εὐχὴν αὐτῶν δεομένων εἰς βοήθειαν τῆς ῥᾳθυμίας ἡμῶν. Ὅμως εὔχου, ὦ Πάτερ, ὑπὲρ πάντων, ὑπομονὴν κτήσασθαι ἡμᾶς, εὐτυχίαν, σκέπην ἐν Θεοῦ, καὶ βοήθειαν ἐκ τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου· καὶ ὃ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, περὶ τοῦ ἐν σαρκὶ ἰδεῖν σε ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, γένοιτο, γένοιτο. Δεόμεθα καὶ τολμῶμεν ἐξ ἡμῶν προσαγορεῦσαι τὸν γλυκὺν ἡμῶν ἀδελφὸν, εἴπερ ἐστὶ μετὰ σοῦ, ἢ καὶ ἄλλος ἀδελφὸς C ἡμῶν οἷον ἂν ᾖ, κἂν φθάσῃς μηνύσαι. Ἀσπάζεται δὲ σὺν ἐμοὶ τὴν ἁγίαν σου ψυχὴν ὁ κύριος διάκονος (2) καὶ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ καλός μου ἀδελφὸς, καὶ τέκνον σου, ὁ οἰκονόμος· οἱ λοιποὶ τίμιοι ἀδελφοὶ καὶ πολυπόθητοι. Εὔχου ἡμῖν, Πάτερ, θερμῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ὡς κελεύεις. Τί γὰρ ἄλλο λέγειν, οὐκ ἔχομεν.

II. — *Eidem.*

Β'. — Τῷ αὐτῷ.

Platonem magnis effert laudibus : tum, ut in suscepta veritatis defensione perseveret, rursus cohortatur. (Baronius an. 790, n. 7.)

Jam iterum ad te scribo, dominum et Patrem meum. Nescio an litteras meas acceperis. Atque in illis quidem quod tempus exigebat, quoad in nobis fuit, indigne licet, elocuti sumus. Nunc vero quæ congruunt, et suppeditat Deus, ad humilis animæ meæ utilitatem, aut ad tuæ etiam, quod audentius dico, magnanimitatis consolationem, pater, adjiciam. Hoc enim, ut alias sæpe, ita nunc dico ac profiteor : si qua in me est dicendi vis, et facultas scribendi quantulacunque, non propter me infelicem famulum tuum datam fuisse, sed tui

Δευτερεύω ἄρτι γραφων [cod Regius ἀντιγράφων] πρὸς τὸν κῦριν καὶ Πατέρα μου. Οὐκ οἶδα εἰ ἐδέξω τὰ γράμματα. Καὶ ἐν ἐκείνοις οὖν, εἴ τι ὁ καιρὸς ἀπῄτει, καὶ ἦν ἡμῖν εἰς δύναμιν, ἀναξίως δ' οὖν, ὅμως ἐφθεγξάμεθα. Καὶ ἄρτι δὲ ὅσα ἐπιβάλλει, D καὶ διδοῖ Θεὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς, ἢ καὶ πρὸς παρηγορίαν, τολμῶν λέγω, τῆς σῆς μεγαλοψυχίας, ὦ Πάτερ, προσερήσομεν. Τοῦτο δὲ, ὡς πολλάκις, καὶ νῦν λέγω καὶ ἀπολογοῦμαι· ὅτι εἴ τις λόγος ἐν ἐμοὶ καὶ ἐπιτηδειότης πῶς ποτε μικρὰ περὶ τοῦ γράφειν, οὐ δι' ἐμὲ τὸν ἄθλιον δοῦλόν σου δεδώ-

[4] I. Tim. IV, 7.

NOTÆ.

(1) Τρεῖς ἐσμεν, Theodorus, Josephus, qui archiepiscopus Thessalonicensis fuit, et Euthymius, supra in Theodori Vita, num. 7.

(2) Κύριος διάκονος. Forte Naucratius, de quo in Theodori Vita, num. 12., ad quem Theodorus plures scripsit epistolas.

ρηται, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ τοῦ [ἔχοντος τὴν ἄφθονον χάριν ἐν καρδίᾳ πηγάζουσαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡδομένως καὶ χαιρόντως ἔργον ἔχεις παιδεύειν καὶ σοφίζειν, οὐ μόνον ἡμᾶς, οὕς ὡς ἀδελφιδοῦς οἰηθέντες τινὲς ἀπεσφάλησαν, ἀλλὰ καὶ πάντας ὅσους ἐκ πνεύματος ἤνεγκας υἱούς τε καὶ παῖδάς σου· καὶ ὅτι ἀληθεύω, ἔδειξε τὰ πράγματα ὑπὲρ σοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, τοῦ τὴν ψυχὴν τεθεικότος ὑπὲρ ἰδίων προβάτων· ὡς ἂν μὴ παρατραποῖμεν ἔξω που τῆς ἀληθείας, αἱρετισάμενοι [ms. Reg. αἱρησάμενοι] τάχα προθύμως, καὶ τὸ οἰκεῖον αἷμα κενῶσαι. Αὕτη οὖν ποιμένος ἀληθινοῦ ἐπιστασία, διελέγχουσα τοὺς ψευδωνύμους, καὶ ὄντως δεικνυμένη τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ ἀρχιποίμιοι ἐπάξιος. Τὰ διὰ σὲ τοιγαροῦν κεχαρισμένα μοι ὀλιγοστῶς πώς σοι πρόσάγω· καὶ εἶ δρεπόμενος τοὺς τῶν καταβληθέντων σοι πολυφροντίστως καὶ ἀφθόνως σπερμότων ὡς ἀγαθὸς γεωργὸς, τοὺς οὐκ οἶδ' ὅπως εἴποιμι ἰσχνοφόρους καρπούς. Τί οὖν λοιπὸν εἴπω πρόσφορον καὶ εὐαπόδεκτον τῇ σῇ ἁγίᾳ ψυχῇ, Πάτερ μου γλυκύτατε; τίς με διέστησεν ἀπὸ τοῦ σοῦ ἀειποθοῦς προσώπου; τῆς ἡδυλάλους συντυχίας; τῆς σωτηριοποιοῦ ὁδηγίας; Σύ μου τὸ φῶς, ὁ ἀειφανὴς λύχνος τῶν ἐν ψυχῇ σκοτεινῶν λογισῶν· ῥάβδος ὑποστηρίζουσά μου τὸ ἄτονον τῆς καρδίας, ἀθυμίας μεταβολὴ, προθυμίας ἀλοιφὴ, εὐαγγέλιον, χαρὰ, ἑορτὴ, εὐδοξία. Ἄνευ σοῦ καὶ ὁ ἥλιός μοι κατηφής. Ἐγὼ τὸν ἀέρα βλέπειν οὐκ ἤθελον, ἢ τὸν σὸν προσβλέπειν χαρακτῆρα. Οὐδέν μοι ἦν ἡδὺ τῶν ἐπὶ γῆς, μὴ παρούσης τῆς σῆς συνουσίας. Τί γὰρ Πατρὸς ἀληθινοῦ ποθεινότερον, καὶ τοῦτο ἐπὶ Θεοῦ λαμβανόμενον; Οἶδε τοῦτο παῖς φιλόπατωρ, καὶ ὄντως γνήσιος. Τί πολλῶν ῥημάτων χρεία; ἐξείπω ὅπερ ἐπάνθανον. Ὅτι μου πολλάκις καὶ μὴ ὡρμημένου ἔρχεσθαι ἐν τῷ ἁγίῳ κελλίῳ σου, ἀνεπαισθήτως πως, ὥς τινος ἕλκοντος, ἐπήειν κατὰ πρόσωπόν σου· ὡς πολλάκις ἐρωτῶντος, Τί ἥκες; ἀπορεῖν με ἀποκρίνεσθαι, οὕτως τῆς σωτηρίας μου ἐν σοὶ ἀποκρεμαμένης. Καὶ τίς πρὸς τὸ φῶς οὐκ ἐπιτρέχει; Ἀλλ' εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, δι' οὗ σου ἐξεσπάσθην ὑπὸ χειρῶν τῶν πατησάντων τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ ἠργμένων ἐξ ὁμοίων. Μὴ αὐτοῖς λογισθείη Κύριος ὁ Θεός μου τὴν ἁμαρτίαν· ἕλξοι δὲ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ τολμήματος, κἀκεῖνοι περὶ τοῦδε ἀνεύθυνοι εὑρεθῶσιν. Ἐνέκλεισάν σε, ὡς ἐμάθομεν, ἐν οἰκίσκῳ μικῷῳ (3)· ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ σε οἰκήτορα ἀνέδειξαν. Ἐφρούρησαν, οὐκ ᾔσθοντο δέ· θησαυρὸν γὰρ ὁμολογίας Θεοῦ· κἀκ τούτου γνοῖεν δ' ἂν, εἴπερ βλέψοιεν, ὅτι σε τίμιον ἐν ἀνθρώποις ἐγνώρισαν, καὶ κόσμῳ σωτήριον, καὶ πολλοῖς φιλοθέατον.

Ἐδέξω τὰς ἀτιμίας καὶ ὕβρεις μετὰ Χριστοῦ· ἐδιώχθης ὡς μακαριος· ἐσκόρπισάν σου τὰ πρόβατα, ὅτι σε τὸν ποιμένα, ὡς Χριστὸν ἐπάταξαν. Εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ φωνὴ, Εἰ

causa, qui copiosam in corde scaturientem gratiam habes. Indeque læto ac libenti animo id agis, ut doceas et erudias, non modo nos, quos pro nepotibus habentes quidam aberrarunt; sed omnes adeo, quotquot ex spiritu filios procreasti. Et quod aio, verum esse res docuerunt de te vero pastore, qui pro tuis ovibus animam posuisti, ne usquam a veritate deffectamus; parati vel sanguinem ipsum non gravate profundere. Hæc itaque veri pastoris est vigilantia, falsos redarguens, et Deo ac Patri, pastorumque Principi vere dignam se exhibens. Quæ igitur propter te mihi gratis concessa fuerunt, hæc tibi exigua quadam ex parte offero: et seminum quæ magna cura copiose sparsisti, tanquam bonus agricola, exhiles nescio quos fructus metis. Quid ergo congruum de cætero, sanctæque animæ tuæ acceptum, dulcissime pater, proferam? Ecquis me a semper optanda facie tua disjunxit? à suaviloquo congressu? a salutari ductu? Tu lux mea, tu semper splendens lucerna tenebricosarum animæ cogitationum: virgo cordis mei languorem fulciens, mœroris profligatio, alacritatis conciliatio, bonum nuntium, gaudium, festum, gloria. Sine te sol ipse mihi injucundus: aere ipso carere malebam, quam oris tui conspectu fraudari. Nihil omnium quæ in terra sunt, suave mihi esse poterat, si consuetudo tua deesset. Quid enim vero et secundum Deum patre optabilius? Novit hoc filius patris amans, ac vere germanus. Quid multis opus est verbis? Dicam quod mihi accidit. Sæpenumero enim, tametsi ad sacram cellulam tuam accedere onn instituissem, sine sensu fiebat, ut quasi trahente aliquo ad te venirem: ita ut adventus causam interroganti, quid causarer, plerumque non haberem: usque adeo salus mea ex te pendebat. Et quotus quisque est qui ad lumen non occurrat? Verum gratias Deo ago, propter quem a te avulsus sum illorum manibus, qui ejus legem conculcarunt, et a similibus exorsi sunt. Non imputet illis Dominus Deus meus peccatum; sed ad temeritatis agnitionem illos compellat; ut nobis quidem patrem restituant; ipsi autem pœnas ejus causa non luant. Incluserunt te, ut accepimus, angusta in ædicula; at cœli civem te renuntiarunt. Te in custodiam homines sensus expertes conjecerunt, thesaurum confessionis divinæ. Vel hinc autem agnoscerent, si quid viderent, quod te pretiosum apud homines ostenderint, et mundo salutarem, et multis expetendum.

Probra et contumelias cum Christo pertulisti, persecutionem passus es ut beatus: disperserunt oves tuas, quia te pastorem, sicut Christum, percusserunt. Etsi dicere audax videatur, attamen

NOTÆ.

(3) Ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ. Theophanes ad annum VI Constantini et Irenes. Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν Βαρδάνιον τὸν πατρίκιον καὶ Δομέστικον τῶν Σχολῶν, καὶ Ἰωάννην τὸν Κόμητα τοῦ Ὀφικίου, καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πλάτωνὴ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπέκλεισιν εἰς Ἐγκεῖστραν ὃν τῷ ναῷ τοῦ Ἀρχιστρατηγοῦ ἐν τῷ Παλατίῳ. *Imperator Bardanium patricium et scholarum domesticum, et Joannem Officii comitem misit, qui Platonem in urbem inductum, in ergastulo ad Michaelis cælestis militiæ principis in palatio erectam ædem inclusit.*

ipsius vox est : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur*[5] ; et cætera, quæ ipsum sequentium similitudinem declarant : *Si tamen* ipsi *compatimur*, ut magnus Paulus ait, *ut et conglorificemur*[6]. Atque hæc quidem in hunc modum. Mihi vero prodigo et indigno, sanctis precibus tuis, Pater juste, consolationem hanc largitus est misericors Deus, ut et spiritu tecum sim. Sic enim semper ago, quasi te videam, quasi tecum loquar, quasi precationem percipiam, quasi protegar, quasi mutuos conferam sermones ad stabiliendam confessionem quam confessus es. At mihi videor percepta voce tua hæc audire: Pusille Theodore, exiguum est revera quod affligimur ; quia spem præclaram offert Deus. Hæc mihi sunt consolatio, hæc refocillatio. Ne reformides, Pater, mei causa, qui servus tuus sum plane abjectus, cœli terræque piaculum, mortalium omnium frigidissimus. Verum tamen dicere audeo, tanquam spe bona præter meritum fretus, sursum spectans, intercessione tua corroboratus, non ob ea insolescens quæ passus sum ; sed me ipsum damnans potius, quod non fortiter, nec ut decebat, et quod pauca, nulliusque momenti, vivificas considerans passiones sanctorum, In multa enim martyria incidi duodecim voluminibus descripta, ita ut cor obstupesceret, nec me aliquid pro Christo passum dicere auderem. Quid porro dulcius, Pater, tanquam servus suggero, quam pro ipso pati ? Sursum aspice, Pater, cerne Dominum, intuere angelorum discursus, considera sanctorum choros : vide in edito et sublimi solio Judicem mundi, qui te fidelem servum præceptorumque suorum custodem pronuntiabit, et, quod majus est, confessorem. Deinde quonam te mittet ? Non in ignem æternum, qui legi ejus non obsequentes excipit : sed ad vitales sedes, ad quietem immortalem, ad sempiternam immensamque lætitiam, *Intra*, inquit enim, *in gaudium Domini tui*[7]. Omnium nostrum oculi ad te collimant : omnes te stante magnis et erectis animis sumus. Adsit tibi etiam atque etiam auxilium Dei muniens te, confirmans te, constabiliens te, fortiorem reddens te. Qui Deum times, ne timeas quod fecit tibi homo[8], aut fors etiam facturus est. Confidis in Domino, mons es Sion, non commoveberis in æternum[9] : inhabitantem enim habes supernæ Jerusalem conditorem et architectum. Virulentas et ad fraudem compositas eorum voces, qui tibi serpentium ritu insusurrant, teque a vitali veritatis ligno abducere volunt, fuge, et aures obfirma, veritati firme adhærens, multisque sacræ Scripturæ ad piorum etiam hominum testimoniis, ad omnimodam immobilitatem obstrictus, ut vocis quoque illius laudem consequare. *Qui facit hæc, non movebitur in æternum*[10]. Sani fratres sunt omnes : dominus diaconus Pater meus, dulcis frater meus, ac magis nunc merito desiderabilis, reliqui etiam dilecti mihi et honorandi filii tui ; pro qui-

A ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσι· καὶ τἄλλα, ὅσα τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ φέρει τὴν ταυτοπάθειαν· Εἴπερ γὰρ συμπάσχομεν αὐτῷ, ὥς φησιν ὁ μέγας Παῦλος, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα. Ἐμοὶ δὲ τῷ ἀσώτῳ καὶ ἀναξίῳ, διὰ τῶν σῶν ἁγίων εὐχῶν, Πάτερ δίκαιε, ἐχαρίσατο ὁ ἐλεήμων Κύριος παράκλησιν, καὶ τὸ ἐν πνεύματι συνεῖναί σοι· εἰμὶ γὰρ ἀεὶ ὡς ὁρῶν σε καὶ ὁμιλῶν σοι, καὶ ὡς κομιζόμενος τὴν εὐχὴν, καὶ ὡς σκεπόμενος, καὶ ὡς διδοὺς καὶ λαμβάνων λόγους εἰς ἕδρασμα τῆς ὁμολογίας ἧς ὡμολόγησας. Καὶ δοκῶ σου ἐπαϊούσης τῆς φωνῆς ταῦτα ἀκούειν· Ταπεινὲ Θεόδωρε, μικρὸν ὄντως ταλαιπωροῦμεν, ἐπεὶ καλὴν φέρει ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα. Ταῦτά μοι ἡ χρηγορία, ταῦτα ἀναψυχή. Μὴ δείσῃς. Πάτερ, δι' ἐμὲ τὸν δοῦλόν σου καὶ παντάπασιν ἀπεῤῥιμμένον. **B** Καὶ γάρ εἰμι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μίασμα, καὶ παντὸς ἀνθρώπου κατεψυγμένος μᾶλλον. Πλὴν τολμῶ λέγειν ὡς ἀνάξιος εὔελπις, ἄνω βλέπων ῥωννύμενος ὑπὸ τῆς σῆς πρεσβείας, οὐκ ἀπευδοκῶν εἰς ἃ ἔπαθον, ἐπιμεμφόμενος δὲ ἐμαυτὸν, ὅτι μὴ ἀνδρείως καὶ κατὰ λόγον, καὶ ὅτι ὀλίγα καὶ οὐδενὸς ἄξια ἀφορῶν πρὸς τὰ ζωοποιὰ πάθη τῶν ἁγίων. Ἐγένετό μοι γὰρ πολλῶν ἔντευξις μαρτυρίων ἐν δώδεκα δέλτοις ἀπογεγραμμένων· ὥστε παταχθῆναι τὴν καρδίαν, καὶ μηδὲ τολμᾷν λέγειν ὅτι ἔπαθόν τι διὰ Χριστόν. Καὶ τί γλυκύτερον, Πάτερ, ὑπομιμνήσκω ὡς δοῦλος, τοῦ δι' αὐτὸν πάσχειν; Ἄθρει, Πάτερ, ἄνω· ὅρα τὸν Κύριον, ἐπόπτευε τὰς ἀγγελοθεΐας· ἐνατένιζε τὰς ἁγιοχορείας· ἴδε ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου τὸν Κριτὴν τοῦ κόσμου· ὅς σε ἀνακηρύξει πιστὸν δοῦλον, καὶ τῶν ἐντολῶν αὐ- **C** τοῦ τηρητὴν, καὶ, τὸ μεῖζον, ὁμολογητήν. Εἶτα ποῦ σε πέμψει; οὐκ εἰς πῦρ αἰώνιον, ὅπερ λαμβάνει τοὺς ἀπειθεῖς τοῦ νόμου αὐτοῦ· ἀλλ' εἰς ζωοδόχον χωρίον, καὶ ἀθάνατον κατάπαυσιν, καὶ ἀπειροαγαλλίατον εὐφροσύνην [ms. Reg. θεοφροσύνην]. Εἴσελθε γὰρ, φησὶν, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. Πάντων ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς σὲ βλέπουσι. Πάντες μεγαλοψυχοῦμεν, σοῦ ἡδρασμένου. Εἴη σοι ἐπὶ πλέον ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὀχυροῦσά σε, δυναμοῦσά σε, εὐτονοῦσά σε, ἀνδρειοῦσά σε. Ὁ τὸν Θεὸν φοβούμενος, μὴ φοβηθῇς ὃ ἐποίησέ σοι ἄνθρωπος, ἢ καὶ ποιήσει τυχόν. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον, ὄρος εἶ Σιὼν, οὐ σαλευθήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· κάτοικον γὰρ ἔχεις τὸν τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ τεχνίτην καὶ δημιουργόν. Τὰς ἰοβόλους φωνὰς, καὶ ἀπατηλοθελεῖς, τῶν ὡς ὄφεων ὑποσυρομένων σοι, καὶ **D** θελόντων σε τοῦ ξύλου τοῦ ζωτικοῦ τῆς ἀληθείας ἀπάξαι, φεῦγε, καὶ ἐνωτίζου ἅπαξ κραταιωθεὶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς συσφιγχθεὶς, ἔσθ' ὅτε καὶ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, εἰς παντελῆ ἀκινησίαν· ὅπως τεύξῃ κἀκείνης τῆς φωνῆς τὸ ἐγκώμιον· Ὁ ποιῶν ταῦτα, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὑγιαίνουσιν οἱ πάντες ἀδελφοὶ, ὁ κύριος διάκονος ὁ Πατήρ μου, ὁ γλυκύς μου ἀδελφὸς, καὶ νῦν μᾶλλον ἀξίως περιπόθητος, οἱ λοιποὶ προσφίλιοι καὶ τίμιοί μου, καὶ τέκνα σου, οἷς σὺν ἐμοὶ πᾶσι, Πάτερ, εὔχου. Πάντες αὐτῶν εὐδρο-

[5] Joan. xv, 20. [6] Rom. VIII, 17. [7] Matth. xxv, 23. [8] Psal. LV, 5. [9] Psal. CXXIV, 1 [10] Psal. XIV, 5.

μοῦσι · ποθητὸν αὐτοῖς μόνον ἡ σὴ ὑγεία ἐν Κυρίῳ, καὶ εὐφόρητον πᾶν ὁτιοῦν παθοῦσι. Πάντως καὶ λυπούμεθα, καὶ ἀδημονοῦμεν, καὶ ἀσχάλλομεν, καὶ ῥαθυμοῦμεν, καὶ λογισμῶν πονηρῶν ὀχλήσεις ἔχομεν · καὶ οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐκτὸς θλίψεων παρελθεῖν τῶν τῆδε · ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ εὐχήν σου ἰσχύομεν. Ἐμοὶ δὲ, Πάτερ, εὔχου, ὅτι τὸν Ἠσαΐαν τὸν ἅγιον ἐκστηθίζω. Καὶ δήθωσόν μοι εἰ, παρὰ τὸ γράφειν, ἀναγινώσκειν με θέλεις.

A bus omnibus mecum, Pater, ora. Omnes recte currunt : unum illis votum, tua in Domino salus : leve autem et tolerabile, quidquid est quod patiuntur. Omnino et dolemus et tristamur, et angimur, et animo dejicimur, et pravarum cogitationum fluctibus agitamur : neque enim sine ærumnis ex hac vita egredi licet ; sed spe subnixi, ac precibus tuis vires sumimus. Tu vero, Pater, bene mihi precare, in sanctum Isaiam incumbenti et significa mihi, an legere me duntaxat, non autem et scribere velis.

Γ'. — Τῷ αὐτῷ.

III — *Eidem.*

Thessalonicam in exsilium deportatus, itineris sui modum et ordinem exponit, (Baron. an. 796. num. 1.)

Προχεῖταί μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου · καὶ τὰ σπλάγχνα δονεῖται · καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν · καὶ ἕλκομαι πανταχόθεν, καὶ φέρειν τὸ ὀδυνηρὸν οὐχ οἷός τέ εἰμι. Ὢ πῶς ἐνέγκω σου, Πάτερ, Πάτερ, τὰ χριστομίμητα πάθη; ὢ πῶς οἴσω σου τὴν ὑψηλὴν καὶ ἁγίαν ταπείνωσιν; πῶς ὑπαντήσω σοι κατὰ λόγον ἀντιγράφειν; καὶ ποῖ τράπωμαι, καὶ ὅθεν ἴωμαι κατάρχειν τῶν γραμμάτων; Πρὸς ἐμὲ οὖν σὺ, ὦ Πάτερ, τοιαῦτα γράφεις; πρὸς ἐμὲ τὸν σκώληκα, καὶ βόρβορον, καὶ ἄσωτον, ὁ Πατὴρ φωνὰς ἀφίησι πρεπούσας τέκνῳ; Ἱκετικὸν ἀναλαμβάνεις σχῆμα ὁ ὀφείλων ἱκετεύεσθαι. Κἀγὼ λοιπὸν ὁ τάλας τί προσφθέγξωμαι; καὶ πῶς ταπεινωθῶ τῷ δικαίῳ μου Πατρί; ὅμως ἐδεξάμην σου, ὦ Πάτερ, τὴν ἁγίαν ἐπιστολὴν ἐν χερσὶν ἀναξίαις ὡς θεογράφους πλάκας. Ἤκουσά σου τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς ὡς εἴ τις ἀκούσειεν ἀγγέλου φωνῆς ἢ ἀποστόλου · καὶ συνέτριψε τὴν καρδίαν, καὶ ἐξέβλυσε δάκρυον, καὶ ἀπεκλαυσάμην, καὶ ἐθρήνησα οὐχ Ἱερεμιτικὸν θρῆνον ἐπὶ παθῶν θεοστυγέσι γεγενημένων · ἴδιον δέ τινα καὶ φιλοπάτριον, καὶ Θεῷ ὄντως χαριστήριον. Αἰνέσεως γὰρ ἀληθοῦς ἃ ἀπέσταλκας, Πάτερ δίκαιε, ἀπογραφῆς ἄξια, τῆς εἰς Θεὸν ὁλοτελοῦς σου προθέσεως γνώριμα.

B Profluunt mihi lacrymæ ante verba : (et viscera quatiuntur, et manus scribendo contremiscit. Torqueor undique nec dolorem ferre jam valeo. Et quo pacto, Pater, o Pater, Christum imitantes cruciatus tuos perferam ? quo pacto excelsam sanctamque demissionem tuam sustinebo ? quo pacto queam tibi, prout ratio postulat rescribere ? Quo me vertam et unde litteras exordiar ? Ad me igitur, Pater, tu talia scribis ? ad me vermiculum, cœnum, intemperantem, Pater congruentes filio voces mittit. Supplicis cultum induis, cui supplicari par est. At ego tandem infelix quid eloquar, et quo pacto justo Patri meo humiliabor? Verumtamen accepi, Pater, indignis manibus sanctam epistolam, tanquam tabulas a Deo exaratas. Audivi vocem tuam litteris consignatam ut si quis angeli vel apostoli vocem C audiat; et cor contrivit et lacrymas expressit. Planxi et lamentatus sum, non Jeremitica lamentatione, de inimicorum Dei calamitatibus composita; sed peculiari, quæ et studium in Patrem testetur, et vere Deo grates referat. Veræ enim laudationis, Pater juste, sunt quæ misisti, digna quæ describantur, perfectam erga Deum mentem, animumque tuum demonstrantia.

Τοιγαροῦν, ὦ Πάτερ, ἐστήριξας ἡμῶν τὰ φρονήματα · ἐνεύρωσας ἡμῶν τὰς καρδίας. Ὑπὲρ ἐλπίδα ἡ ἀνδρία σου · ὑπὲρ προσδοκίαν ἡ παῤῥησία σου. Ἄλλος τις ἡμῖν ὤφθης, ἢ ὅσπερ ἐγνωρίζου · ὅλος ἐν Θεῷ ἠλλοιωμένος. Δόξα τῷ σε δυναμώσαντι. Οὐ κατέβαλέ σε φόβος βασιλείας · οὐκ ἐχαύνωσέ σε γοητικὴ θωπεία. Οὐχ εἵλου προσκαίρου ἀπολαύειν ἡδονῆς, προκινδυνεύειν θέλων τῆς ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ θεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων · ὁ καὶ νῦν δέσμιος διὰ τῆς φρουρᾶς, ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολος. Ὢ τοῦ δωματίου ἐκείνου, ἐν ᾧ φέρῃ καὶ περιάγῃ ὡς τίμιον καὶ εὔχρηστον σκεῦος τῷ Δεσπότῃ Θεῷ! Εἴθε οὖν τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο περιεπτυξάμην, οὗ οἱ πόδες τοῦ κυρίου μου καὶ Πατρὸς βαδίζουσιν. Εἴτε τὰς κατὰ σοῦ κλεῖς καὶ κλεῖθρα προσεκύνησα, ὡς θησαυρὸν εὐσεβείας φυλάττοντα. Μᾶλλον δὲ ἐβουλόμην τὸ τίμιον ἐκεῖνο ἀσπάσασθαι στόμα τὸ ὁμολογῆσαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας · τὰς ὁσίας χεῖρας τὰς ἐπαιρομένας εἰς ἁγίας προσευχὰς καὶ εὐπροσδέκτους. Ποῦ ποτέ μου τὸ γλυκὺ ἀπέπτη πρόσωπον; ποῦ δὲ ἡ σωτήριος φωνὴ κατεσιγάσθη; Ἰδοὺ δὴ ἐγὼ ὀρφανὸς ὁ ἐλεεινὸς καὶ παντέρημος, οὐκ

Quare sensus nostros, Pater confirmasti : corda nostra corroborasti. Supra spem fortitudo tua, supra exspectationem libertas tua. Alius quispiam nobis visus es ab eo quem noveramus : totus in Deo immutatus. Laus ei qui te confirmavit. Non dejecit te terror imperatoris. non emollivit te insidiatrix adulatio. Noluisti exigui temporis voluptate frui, D qui pro Dei veritate periclitari volebas. Bonus pastor, qui pro ovibus animam posuit qui nunc quoque vinctus in custodia ut Christis Apostolus. O cellulam illam in qua versaris atque concluderis tanquam pretiosum et utile vas Domino Deo. Utinam ad solum illud advolverer, in quo domini et Patris mei pedes inambulant! Utinam et claves et clausa exoscularer, quæ thesaurum pietatis custodiunt! Quin potius venerandum os illud amplecti malim, quod veritatis verba confessum est ; et sacras manus, quæ ad sanctas et acceptabiles preces attolluntur. Et quo tandem mihi dulcis facies avolavit, quo pacto salutaris vos conticuit ? En ego scilicet orphanus, miserabilis, undique destitutus ; Patrem meum non habens, luminare meum non

habens, medicum nutritoremque animæ meæ; sine tutore sine defensore adversus invisibiliter impugnantes me, *Factus sum sicut corvus in solitudine et sicut passer solitarius in tecto* [11], oculos intendens quotidie, huc illuc prospectans et circumspiciens, nec usquam optata facies. Sed ne sic quidem dolorem meum pro meritis exaggerare queam. Cæterum gratias ago, agoque etiam atque etiam, quod propter Dei legem his dignus habitus sum; quod tanti Patris filius nuncupor. Fors etiam regnare per te hodie videar. Pater sancte, si modo preces tuæ salvum me custodiant. Timeo enim peccatis meis, et intemperantiæ meæ. Scito autem me precibus tuis, etsi valde imbellis sum, confirmatum et erectum: neque ego solum, sed omnes unum sumus, idem tecum sentientes, unanimes, ad mortem usque eadem perpeti parati: nec causa nostra quidquam reformides. Eia, Pater, eia. Eia, optime gubernator, æmulator pietatis, sanctorum imitator. Magnifice revera dimicasti, viriliter decertasti. Inter martyres, sat scio, spiritus tuus locum habet. Hæc igitur ad hunc modum, quamvis adhuc infra desiderium meum, et infra dignitatem tuam. Et quoniam distincte narrare me jubes ab illa die, qua luctuosam separationem sustinuimus, totum iter nostrum, tum quæ in eo nobis contigerunt: equidem impar sum; aggrediar tamen impigre quod jubes. Illo ergo die quo abiisti tu quidem, Pater, ad mortem tua voluntate, missi et nos in exsilium sumus obviis, ut res tulit, jumentis subvecti. Et primum quidem tanquam harum rerum rudes atque inexperti, nonnihil animo consternati sumus. Appulimus enim ad pagos quosdam, spectaculum facti omni hominum sexui et ætati, ubi tumultu clamoribusque impletæ nobis aures fuerunt, cum solverent et subsisterent ad comparanda victui necessaria, qui nos ducebant. Postquam vero assuefacti tandem fuimus, facilius et lenius ferre cœpimus adversa. Omnium porro maxime nos angebat Patris et domini diaconi infirmitas. Atque hoc modo tristes et exhausti iter confecimus. Mansiones autem hæc fuerunt, a Catharis ad Liviana, inde ad Leuceas. tum Phyræum: quo in loco lugubre quiddam et memoratu dignum nobis accidit. Cum enim ex improviso se obtulissent novem ex primariis fratribus, ovium instar dispersarum, circumsederunt nos flentes et corda nostra conficientes. At ductor noster nec alloqui eos sinebat. Ita miserum in modum aspectantes mutuo, et vale dicentes, cum lacrymis tandem divulsi et separati fuimus. Deinde Paulam ducti, invenimus venerandam sororem tuam cum domino Sabba, et clam venimus in conspectum, totamque noctem congruo sermone duximus: tum invicem tanquam morti addictos salutantes, discessimus cum gemitu

[11] Psal. ci, 7. 8.

A ἔχων τὸν Πατέρα μου, οὐκ ἔχων τὸν φωστῆρά μου, τὸν ἰατρὸν καὶ τροφέα τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς· ἀπροστάτευτος, ἀνεπαμύνευτος πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς με ἀοράτως· Ἐγενόμην ὡσεὶ κόραξ ἐν ἐρήμῳ· ὡς· στρουθίον ἐπὶ δώματος, καθ' ἡμέραν ἐποφθαλμιῶν, ὧδε κἀκεῖσε βλέπων καὶ περιαθρῶν, καὶ οὐδαμῶς τὸ ποθούμενον πρόσωπον. Καὶ οὔπω κατ' ἀξίαν δυναίμην ἐκτραγῳδῆσαί μου τὸ πάθος. Πλὴν εὐχαριστῶ καὶ ὑπερευχαριστῶ, ὅτι διὰ νόμον Θεοῦ ταῦτα κατηξίωμαι· ὅτι τοιούτου Πατρὸς ἐχρημάτισα τέκνον. Τάχα βασιλεύειν οἴομαι διὰ σοῦ σήμερον. Πάτερ ἅγιε, εἴπερ ἡ εὐχή σου σῶόν με διαφυλάξοι. Δέδοικα γάρ μου τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν· εἴση δὲ γινώσκων ὅτι σου ταῖς ἁγίαις εὐχαῖς ἐνίσχυμαι καὶ ἐνίδρυμαι· κἂν λίαν εὐκαταγώνιστός εἰμι· καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ
B οἱ πάντες τὸ ἓν ἐσμεν συμφρονοῦντές σοι σύμψυχοι, συμπάσχειν αἱρούμενοι μέχρι θανάτου. Καὶ μηδαμῶς ἡμῶν ἕνεκα δεδιὼς ᾖς. Εὖγε, ὦ Πάτερ, εὖγε. Εὖγε, ὦ ἄριστε κυβερνῆτα, ζηλωτὰ τῆς εὐσεβείας, μιμητὰ τῶν ἁγίων. Μεγαλοπρεπῶς ὄντως ἠγώνισαι. Νεανικῶς ὑπερήθλησας· μετὰ μαρτύριον οἶδ' ὅτι εἴη τὸ πνεῦμά σου. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα, εἰ καὶ μήπω τῆς ἐπιθυμίας μου καὶ τῆς ἀξίας, σου, εἰς δέον. Ἐπεὶ δὲ κελεύεις ἱστορῆσαί σοι κατ' ἔπος, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὑπέστημεν ἐκείνην τὴν ὀδυνηρὰν διάζευξιν, τήν τε ὁδοιπορίαν, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἡμῖν συμβεβηκότα· οὐχ ἱκανῶ· πλὴν τὸ κελευσθέν μοι ποιήσω ἀοκνότατα. Κατ' αὐτὴν τοιγάρτοι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπῄεις σὺ μὲν, ὦ Πάτερ, τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδὸν τῇ προαιρέσει, καὶ ἡμεῖς ἐστειλάμεθα τὴν
C ἐξόριστον ὁδοιπορίαν, ἐποχηθέντες ἐφ' οἷς ἔτυχε ζώοις. Καὶ ὡς ἀπείραστοι κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου δράματος, ἦμέν πως ἐν ἀθυμίᾳ. Προσεβάλλομεν γὰρ καί τισι κώμαις, θεατριζόμενοι ἐπὶ πάσης ὄψεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώπων· θορύβοις τε καὶ κραυγαῖς περιηχήθημεν ἀμφότερα τὰ ὦτα· ἔν τε τῷ ἀπαίρειν καὶ καταπαύειν παρὰ τὸ τὰ ἐπιτήδεια συμπορίζεσθαι τοὺς ἄγοντας. Ὡς δὲ ᾔομεν [unus ᾔειμεν] ἐπὶ πρόσω ἐθισθέντες, ῥᾷον μᾶλλον ἐφέρομεν τὰ δυσχερῆ. Τὸ δὲ ἀνιῶν ἡμᾶς πλέον ἡ ἀσθένεια ἦν τοῦ Πατρὸς τοῦ κυρίου διακόνου. Καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἀχθόμενοι, περιαντλούμενοι διεπεράναμεν. Αὗται δὲ αἱ καταμοναί· ἀπὸ τὰ Καθαρὰ εἰς Λιβιανά· ἔπειτα εἰς Λεύκας· εἶθ' οὕτως εἰς αὸ Φύραιον· ἔνθα καὶ ὀδυνηρὸν ἡμῖν συνέβη, καὶ ἱστορίας ἄξιον. Ὑπερφανέντες γάρ πως ἐξ ἀπροόπτου ἐννέα τῶν πρωτευόντων
D ἀδελφῶν, ὡς πρόβατα διεσπαρμένα, περιέστησαν ἡμῖν κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντες ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ ὁ μὲν ἄγων ἡμᾶς οὐδὲ προσλαλῆσαι εἴα· ἐλεεινὰ δὲ βλέποντες καὶ βλεπόμενοι, καὶ ἐπιφθέγματα ἀλλήλοις ἐπειπόντες, τελευταῖον μετὰ δακρύων διεχωρίσθημεν. Εἶτα καταχθέντες ἐν τῇ Παύλᾳ, εὕρομεν τὴν πολυτίμητόν σου ἀδελφὴν σὺν τῷ κυρίῳ Σάββᾳ (4), κρυπτῶς συνοψισθέντες, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἐν ταυτῷ μείναντες, λαλήσαντές τε τὰ εἰκότα,

NOTÆ.

(4) Τῷ κυρίῳ Σάββα. Sabbas, Studitarum Hegumenus, in concilio Nicæno II una cum Platone subscriptus legitur·

καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὡς ἐπιθανατίους, διέστημεν στένοντες καὶ ποτνιώμενοι. Ἦν ἰδεῖν ἐκεῖ σπαρασσόμενα σπλάγχνα καὶ σφαδάζοντα, θεοπρεπῶς νικωμένης τῆς φύσεως. Ἐκ τῶνδε κατεπαύσαμεν ἐν τῷ Λουπαδίῳ, φιλοφρόνως συμπαθηθέντες παρὰ τοῦ ξενοδοχοῦντος, χρησάμενοί τε καὶ λουτρῷ διὰ τοὺς μώλωπας· γεγόνασι γάρ καί τινων δυσίατοι, ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας. Καὶ κατήχθημεν εἰς Τίλιν. Ἐκεῖ τοίνυν καταλαβὼν ἡμᾶς ὅ τε Ἀββᾶς Ζαχαρίας μετὰ τοῦ Πιονίου, ἐκ θερμῆς προθέσεως κλαίοντες, καὶ μεθ' ἡμῶν αἱρούμενοι πορεύεσθαι, κἂν οὐκ εἰάθησαν. Ἀπὸ τοῦδε εἰς Ἀλκέριζαν· ἐκ τῶνδε εἰς Ἀναγεγραμμένους, ἔπειτα εἰς Περπερίναν· κἀκεῖθεν εἰς τὸ Πάριον· κοινωνοῦντες παρὰ τῶν ἐπισκόπων, πλὴν καὶ μετὰ ταπεινώσεως ὑπομιμνήσκοντες ὀμνύοντας. Εἶτα εἰς Ὀχρὸν, ἐκεῖθεν εἰς Λάμψακον· ἐν ᾗ εὑρόντες Ἡρακλειώτας, προσανεπαυσάμεθα τριήμερον, πλεῖν οὐ δυνάμενοι. Εἶτα ἐξορμίσαντες κατεπλεύσαμεν ἐν τῇ Ἀβύδῳ· ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε ἄρχοντος εὐσεβῶς κατελεηθέντες· καὶ ἐπιμείναντες ἕως τοῦ σαββάτου ὀκταήμερον, ἀπεπλεύσαμεν εἰς Ἐλεοῦντας. Ἑβδοματιαῖόν τε χρόνον ἐπιμείναντες, διὰ τὸ ἄπλοον, δεξιοῦ ἀνέμου πνεύσαντος, ἐπετάσθημεν ἐν τῇ Λήμνῳ ἐν ἐνναωρίῳ. Ἵστησί μου τὸν λόγον ἐνταῦθα ἡ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τῇδε εὐσέβεια. Ὃς οὐκ εἴ τις γὰρ ἄλλος καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ παρηγόρησε, καὶ ἐφωδίασεν.

A et ejulatione. Ac tunc videre erat convulsa pectora et fatiscentia, cum decenter victa cederet natura. Ex hoc loco digressi substitimus in Lupadio, ubi peramanter ab hospite habiti fuimus, balneoque usi propter vibices: nonnullis enim pene insanabiles evaserunt ex itineris agitatione. Et divertimus Tilim. Illic ergo assecutus nos abbas Zacharias cum Pionio, præ animi ardore nobiscum venire cupiebant: sed permissum id eis non fuit. Inde Alcerisam, tum ad Anagegrammenos, deinde Perperinam, atque illinc Parium, cum episcopis communicantes, et de jurejurando modeste admonentes. Post Hæc Horcum, inde Lampsacum, ubi Heracleotas nacti, triduo hæsimus navigare non valentes. Deinde solventes appulimus Abydum, a præ- B side humaniter excepti. Cumque ibi usque ad Sabbatum octo dierum spatio mansissemus, vela fecimus ad Eleuntes, ubi heddomadem commorati, quod navigari non posset, secundo vento flante pervenimus in Lemnum novem horarum velificatione. Orationem hic moratur pietas episcopi qui me, si quis alius, benigne suscepit, consolatus est, et viatico instruxit.

Ἐκ τῶν τῇδε τοίνυν ἀποπλεύσαντες ἐν φόβῳ, διὰ τὸ παρακείμενον ἔθνος, ἀντεπεράσαμεν βορροφόρου καὶ ῥοιζήδοντος ἐν δωδεκαωρίῳ ἑκατὸν πεντήκοντα μιλίων ὂν τὸ πέλαγος, ὁρμίσαντες ἐν τῷ Κανάστρῳ ἐν τοῖς Θεσσαλονίκης ὁρίοις· ἔπειτα εἰς Παλλήνην τὰ πρόσγεια τοῦ κόλπου· εἶτα εἰς τὸ ἔμβολον. Ἐκ τῶν ἔνθεν ζώοις πάλιν ἐπιβεβηκότες Σαββάτῳ ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (5), ὥρᾳ τρίτῃ εἰσήχθημεν ἐν τῇ πόλει. Καὶ οἵα ἡ εἴσοδος! Οὐδὲ γὰρ τοῦτο παρελθεῖν ἀναγκαῖον. Προπεμφθεὶς τοίνυν παρὰ τοῦ ὑπάρχου τῶν ἐξόχων, εἷς μετὰ στρατιωτῶν, προσέμενεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ πόρτῃ, καὶ ἐπιστᾶσιν ὑπήντησαν ὄρθιοι διὰ σιγῆς. Καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν κλείσαντες τὰς πύλας, ἦγον διὰ τῆς ἀγορᾶς, προπομπεύοντες ἐπὶ τῆς ὄψεως τῶν εἰς τοῦτο συνδεδραμηκότων· καὶ ἀπαγαγόντες εἰσήγαγον πρὸς τὸν ἄρχοντα. Καὶ εὖγε τῷ ἀνδρί· εὐμενὲς γὰρ πρόσωπον δείξας, μετὰ τὸ πεσεῖν χρηστὰ ἐφθέγξατο ἡμῖν. Παρέπεμψέ τε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, πρῶτον προσευξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ. Καὶ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τῷ παρ' αὐτοῦ ποιήσας εὐχὴν, ὁ ἁγιώτατος ἐδέξατο καὶ κατησπάσατο ἡμᾶς, ὁμιλήσας ἡμῖν τὰ δέοντα, καὶ παρ' αὐτὰ κρατήσας, καὶ ἀναπαύσας διά τε λουτροῦ καὶ βρωμάτων. Τῇ δευτέρᾳ πρωΐθεν ἦραν ἡμᾶς, καὶ δι' αἰτήσεως ποιήσαντες εὔξασθαι εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, διεχώρισαν πάντας ἀπ' ἀλλήλων, προπεποιηκότας εὐχὴν, καὶ ἀσπασαμένους ἀλλήλους. Τοὺς δύο δὲ ἡμᾶς ἀδελφοὺς ἀναγαγόντες ἐπὶ τὸν ἐν ᾧ εἰμι νυνὶ τόπον, διέζευξαν δακρυρῶς καταφιλήσαντας ἀλλήλους, ὡς καί τινας τῶν θεω-

Inde ergo soluta navi, non sine metu, propter finitimam gentem, in adversam oram, valido spirante borea, transmisimus, centum quinquaginta millium pelagus duodecim horis emensi: C appulimusque Canastrum in finibus Thessalonicæ, deinde Pallenam sinui contiguam: tum ad portum, ex quo in animalibus iterum sedentes, urbem ingressi sumus Sabbato, die festo Annuntiationis, hora tertia. Qualis vero ingressus! neque hoc præterire fas est. Præmissus a præfecto unus ex primoribus cum militum manu, ad Orientalem portam exspectabat. Et appropinquantibus nobis, occurrerunt recta acie, silentio: et clausis post ingressum nostrum portis, per forum nos duxerunt celebri pompa, in oculis eorum qui ad spectaculum accurrerant, perduxeruntque ad præsidem. O præclarum virum! placidum enim nobis vultum exhibens, cum prostratus salutasset, mihi nos sermone affatus est, misitque ad archiepiscopum precibus D ante fusis in sanctæ Sophiæ. Ubi ergo in oratorio suo precatus est sanctissimus, excepit nos, et opipare tractavit, consentaneis verbis alloquens, tum balneo cibisque reficiens ac restituens. Postridie mane abducti sumus, et per speciem quasi ad sancti Demetrii precum causa duceremur, separaverunt nos omnes, orantes mutuo et vale dicentes. Nos vero fratres duos, cum in hunc in quo nunc dego locum perduxissent, sejunxerunt, flebiliter amplectentes mutuo, adeo ut spectantium nonnulli misericordia commoverentur. Sic se habent res nostræ;

NOTÆ.

(5) Ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Dies festus Annuntiationis; sive 25 Martii, Sabbatum fuit an. 797, proinde anno illo data videtur hæc epistola; licet Baronius referat ad annum 796.

Pater, et ego hic vitam nunc ago luctuosam et lamentabilem. Cæterum eulogias sanctæ manus tuæ, velut sanctæ Trinitatis vim obtinentes, suscepimus, easque amuleti loco habemus, et oculis nostris velut dexteram tuam exosculantes admovemus. Rursum lacrymæ, rursum viscera convolvuntur. Orationem enim claudere est animus. O Pater, cur me deseruisti ? At non deseruisti. Quomodo a me procul abscessisti ? At in me habitas. Ubinam te iterum visurus sum ? quomodo te cernam ? ubi suavissimam et salutarem tuam vocem exaudiam ? ecquando mensæ tuæ accumbam ? ubi congressu tuo fruar ? aut ubi tandem te audiente legam ? aut te præsente canam ? aut castigabor ? aut reprehendar ? aut admonebor ? amplectens assidue id quod tibi placuerit, convictum, escam, potum, colloquium, statum, sessum, recubitum. Quid est quod mihi accidit ? Testes appello mortales, appello et cœlestes potestates patronas mihi, quod te lex Dei a me separarit, mandatum unum æternum. Audiat terra universa. Propterea gaudeo, et laudationis vocem Deo reddo. Abundantius omnia recipio. Exsulto, non amplius orbabor, non tristabor, nec indecorum quidquam eloquar. Suscipe autem et superiora, Pater, ut sincera et pia : tui enim amoris sunt symbola. Itaque plangam etiamnum, sed planctu grato et accepto. Tu vero, ter beate Pater, gaude et lætare. Bravia tibi contexta sunt : requietis locus paratus est : zelus tuus patrum tuorum zelum refert : custodia tua veritatem proclamat. Vinctus est justus, velut intractabilis. Qui pietatem colunt, gratias agunt : qui pari zelo tenentur, ferventiores sunt, pulcherrimum exordium contemplantes. Qui persequuntur, sermones foris nectunt et maledicunt ; quidam præsertim monachi. Intus vero cogitationibus diverberantur, et acerbum accusatorem habent suam ipsorum conscientiam. Quin etiam admirantur. Norunt quippe, ut magnus Gregorius ait, viri fortis virtutem admirari etiam hostes ; cum, ira cessante, suo res momento æstimatur. Te laudant angeli, beatum prædicant homines, Christus excepit, regni cœlorum tibi januas aperuit in sæcula. Amen.

μένων ταραχθῆναι τῇ συμπαθείᾳ. Οὕτως τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχει, ὦ Πάτερ. Καὶ νῦν εἰμι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα βίον ἕλκων ὀδυνηρὸν καὶ πολυστένακτον. Τὰς δὲ ἐκ τῆς ἁγίας κου χειρὸς εὐλογίας ἐδεξάμετα, ὡς δύναμιν ἐχούσας (6) τῆς ἁγίας Τριάδος · καὶ ἔχομεν αὐτὰς ὡς φυλακτήριον, καὶ περιτίθεμεν αὐτὰς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὡς τὴν δεξιάν σου καταφιλοῦντες. Πάλιν δάκρυα, πάλιν στρέφονταί μου τὰ ἐντός. Καταπαῦσαι γὰρ θέλω τὸν λόγον. Ὦ Πάτερ, τί με ἐγκατέλιπες ; Ἀλλ' οὐκ ἐγκατέλιπες. Πῶς δέ μου ἀπεμάκρυνας ; Ἀλλ' ἐν ἐμοὶ εἶ. Ποῦ δέ σε ἔτι μέλλω ὁρᾷν ; πῶς σε ὄψομαι ; ποῦ σου ἀκούσω τῆς ἡδίστης καὶ σωτηρίου φωνῆς ; Ὁπότε σου γένωμαι ὁμοτράπεζος ; Ποῦ σου συνουσίας ἀπολαύσω ; ἢ πώποτε ἐν ὠσί σου ἀναγνώσομαι ; ἢ πρὸ προσώπου σου ᾄσω ; ἢ σωφρονισθῶ ; ἢ ἐπιτιμηθῶ ; ἢ ἐπιμνησθῶ ; ἕξιν ποιῶν ἃ φίλον σοι, ἑστίασιν, βρῶσιν, ποτὸν, ὁμιλίαν, στάσιν, καθέδραν, ἀνάκλισιν. Τί μοι συμβέβηκε ; Καλῶ τοὺς ἀνθρώπους μάρτυρας, καλῶ καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις συνηγόρους μοι · ὅτι νόμος σε Θεοῦ ἐχώρισεν ἀπ' ἐμοῦ · ἐντολὴ μία αἰώνιος. Ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανόν. Διὰ τοῦτο χαίρω, καὶ φωνὴν ἀφίημι αἰνέσεως Θεῷ. Ἀπέχω πάντα ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ. Ἀγάλλομαι, οὐκ ὀρφανισθήσομαι ἔτι, οὐκ ὀδυνηθήσομαι, οὐδ' ἀγενές τι φθέγξομαι. Δέξαιο δὲ καὶ τὰ ἀνώτερα, Πάτερ, ὡς εὐαγῆ · τοῦ πόθου σου γὰρ σύμβολα. Πλὴν ὅτι καὶ ἔτι κλαύσομαι, ἀλλ' εὐαπόδεκτα. Σὺ δὲ, ὦ Πάτερ τρισμακάριε, χαῖρε καὶ εὐφραίνου. Τὰ βραβεῖά σοι ἐπλάκησαν, ὁ τῆς ἀναπαύσεως τόπος ἡτοίμασται. Ὁ ζῆλός σου κατὰ τοὺς πατέρας σου · ἡ φρουρὰ βοᾷ τὴν ἀλήθειαν. Ἐδέθη ὁ δίκαιος, ὡς δύσχρηστος · οἱ ἐν εὐσεβείᾳ εὐχάριστοι, οἱ ὁμόζηλοι, θερμότεροι, κάλλιστον προοίμιον θεασάμενοι. Οἱ διώκοντες λόγους ἔξωθεν πλέκουσι καὶ κακίζουσι, καὶ μάλιστα οἵτινες τῶν μοναχῶν. Ἔσωθεν δὲ ταῖς ἐννοίαις ὑπωπιάζονται, καὶ πικρὸν κατήγορον τὴν ἰδίαν συνείδησιν ἔχουσιν. Ἐπεὶ καὶ θαυμάζουσιν. Ἴσασι γὰρ ἄγασθαι, ὡς ὁ μέγας Γρηγόριος, ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιοι · ὅταν τοῦ θυμοῦ λήξαντος ἐφ' ἑαυτῆν ἡ πρᾶξις δοκιμάζηται. Ἄγγελοι ὑμνοῦσί σε, ἄνθρωποι μακαρίζουσι · Χριστὸς ἀπεδέξατο · τὰς πύλας σοι ἀνέῳγε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

IV. — *Nicephoro præposito.*

Quam grave sit scelus imperatoris qui, uxore legitima ejecta, aliam assumpserit. (Baron. ann. 795, n. 63.)

Reddito nobis per dominum diaconum responso, germane ac desideratissime mi consobrine, animus erat illico ad te scribere. Sed quia hybernum tempus erat, mutatumque consilium retrahebat, satius duxi non cito verba fundere. Postquam vero ad in-

Δ'. — Νικηφόρῳ (7) ἡγουμένῳ (8).

Τῆς ἀποκρίσεως δοθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ κυρίου διακόνου, γνήσιε καὶ πολυπόθητέ μου ἀνεψιὲ, εὐθὺς ἠβουλήθημεν ἐπιστεῖλαί σοι. Ἐπεὶ δὲ ἦν καιρὸς χειμέριος (9), καὶ ἡ παλιμβουλία συστέλλουσα, ἀγαθὸν ἡγησάμεθα μὴ ταχὺ δοῦναι λόγον. Ἡνίκα δὲ μετὰ

NOTÆ.

(6) Ὡς δύναμιν ἐχούσας. Sanctus Paulinus epist. 45. « Panem unum sanctitati tuæ unitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse tu facies dignatione sumendi. » Videsis Rosweydi notas in Paulinum.

(7) Νικηφόρῳ. « Consobrinus Theodori Nicephorus et alii affines, quod ex matrimonio Imp. cum Theodote ipsorum propinqua, jam Augusta creata, corradere magnum sperarent emolumentum, in Theodorum ista nihili facientem, sed adversantem, commovebantur. (Baron. 795, n. 64.)

(8) Ἡγουμένῳ. Sic appellabantur præfecti monasteriorum, interdum etiam et præsides alii, velut in Justiniam. Nov. VIII, cap. 5.

(9) Καιρὸς χειμέριος. Constantinus Porphyrogenitus anno imperii 5, mense Januario. indictione 5, Mariam conjugem repudiavit, et in monasterium detrusit. Mense deinde Augusto Theodoten cubiculariam coronavit Augustam, et illegitimo sibi co-

τῆς ἐπερωτήσεως καὶ τὰ γράμματα ἀπήτουν, αὐτὸ τοῦτο τί δεῖ ἔτι διακρίνεσθαι, καὶ μὴ τὸ παριστάμενον ἐξειπεῖν; Πρῶτον δὲ ἐκεῖνο ἐρῶ, καὶ με δέξαιο, τιμιώτατε, ὅτι, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας, πολλῆς κακίας ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρεστησάμην τοῖς πολλοῖς. Καὶ οὐκ ἔστι σχεδὸν εἰπεῖν σφάλμα, οὗ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ μετέσχον, καὶ ἄλλοις προσπαρέδωκα. Ἀλλ' ἐπειδὴ μανθάνω τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν εἰς πυθμένα κακίας κατενεχθέντα ἀναῤῥύεσθαι, καὶ ὀρέγειν χεῖρα πρὸς μετάνοιαν· ἔφυγον τὴν ἀπόγνωσιν, καὶ ἔδοξα μικρόν τι ὑποστηρίζειν ἐμαυτὸν πρὸς τὸ εὐθές.

Διὰ τοῦτο, ὡς ὁ τῶν ἀφανῶν γνώστης Θεὸς ἐπίσταται, ἀπεσχοίνισα ἐμαυτὸν καὶ τῆς συνδιατριβῆς τῶν συγγενῶν μου, καὶ τοῦ ἐθισμοῦ τῶν κατὰ σάρκα φίλων μου, καὶ εἴ τινος δὴ οὖν ἄλλου, μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐπιβοηθούσης τῇ ἀσθενείᾳ μου περὶ πάντα. Καὶ νῦν ὃ ἐπεζήτησας παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν, οὕτως ἔχει, ὡς εἴρηκέ σοι ὁ κύριος διάκονος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀκρίτως, ἢ ἀπεφθεγξάμεθα, ἢ καὶ ὑπέσχομεν, ἀλλ' ἐν ἐρευνήσει καὶ συζητήσει τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς βεβαιωθέντες καὶ κρατυνθέντες, καὶ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ἐρωτήσεως τῶν ὀφειλόντων. Καί γε ἡ ἀλήθεια οὕτως ἔχει, τοῦ θείου νόμου ἐμφανῶς ἀπαγορεύοντος, οὐ διὰ τοῦ θείου Παύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων θεολόγων Πατέρων, αὐτὸ τοῦτο διευκρινούντων καὶ ἀπολευκαινόντων, καὶ συναποφαινομένων τῇ ἀποστολικῇ ἐγκελεύσει. Καὶ πῶς λοιπὸν ἀλόγως ἀδιαφορήσω; καὶ μὴ μᾶλλον διασταλθῶ, καὶ ὑπεξαγάγω ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐλεεινήν μου ψυχήν; καὶ οἷος ἂν κίνδυνος παρῇ, τοῦ τῶν Πατέρων κορυφαιοτάτου βοῶντος καὶ λέγοντος, ὅτι Ἐάν τι παρ' ἐντολήν ἐστιν, ἢ τὴν ἐντολὴν παραβλάπτῃ, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρή· κἂν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχῃ, κἂν θανάτου ἀπειλήν; Ἐῶ λέγειν ὅσαι παρυφίστανται καὶ ἄλλαι χρήσεις, μὴ ἐῶσαι ἡμᾶς ἐξυπάγεσθαι κἂν τὸ σμικρότατον γοῦν ἔξω τῆς ἐντολῆς· ἄλλως τε καὶ πάλιν παραγγελίαν ἔχοντας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὅτι δεῖ πάντα ἀπαραλείπτως φυλάττειν τὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστόλων ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδομένα. Ταῦτα ὡς Πατρὶ καὶ φιλουμένῳ τεθάῤῥηκα φανερῶσαί σοι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὡς μάρτυς ὁ καρδιογνώστης Θεὸς, οὔτε κηρύσσομεν (οὔτε γάρ ἐσμεν προὔχοντες), οὔτε ἀπεχθανόμεθα· ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ (10) εὐσεβέστατον βασιλέα ἐγκαρδιωμένον ἔχομεν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς μου, φιλοίδιος ὑπάρχων, ὡς ὑμεῖς γινώσκετε, καὶ μνημονεύομεν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, καὶ ἐπευχόμεθα ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ. Καὶ τῆς Ἐκκλησίας κοινωνικοί ἐσμεν. Καὶ μὴ εἴη ἡμῖν ποτε διασχισθῆναι ἀπ' αὐτῆς. Συγχωρήσατέ μοι τῷ μόνῳ ἁμαρτωλῷ· εἱλόμην θρηνῆσαι τὰς ἁμαρτίας

terrogationem, etiam litteræ idipsum flagitantes accesserunt, quid amplius deliberare opus est, ac non potius quod res est profiteri? Primum autem illud dicam, (et sustine me, reverendissime) me, ut ipse nosti, singularis nequitiæ exemplum in vita mea multis exstitisse; nec ullum fere vitii genus esse, quod non et ipse attigerim, et in alios derivarim. Verumtamen sciens benignitatem Dei, etiam illum qui in imo vitiorum fundo demersus sit, eripere, manumque ad pœnitentiam porrigere; desperationem declinavi, meque ipsum ad recti studium paululum confirmare visus sum.

Propterea, ut occultorum cognitor scit Deus, subduxi me a contubernio propinquorum meorum, et a consuetudine amicorum meorum secundum carnem, aliorumque quorumlibet, sola Dei potentia imbecillitati meæ in omnibus opitulante. Quod ergo a me indocto discere voluisti, sic penitus habet, ut dictum est a domino diacono. Neque id nos temere aut affirmavimus, aut locuti sumus: sed investigandis et perscrutandis sacris Litteris confirmati et corroborati, iisque etiam interrogatis quos conveniebat. Et profecto veritas sic habet, lege divina manifeste vetante, non modo per beatum Paulum, sed per alios etiam theologos Patres, qui hoc ipsum discutiunt ac declarant, et cum apostolico mandato consentiunt. Et quorsum ego amplius dissimulabo inconsulte, ac non potius retraham me ipsum, et subducam ab iis qui infelicem animam meam opprimunt? Quantum porro est periculum, cum Patrum summus vociferetur, et dicat: Si quid fit præter mandatum, aut mandato officiens, nequaquam ferendum est, quamvis promissionem vitæ, quamvis mortis minas habeat? Mitto dicere quam multæ aliæ sint sententiæ, quæ nos vel minimum a mandato discedere prohibent, cum magni iterum Basilii edictum habeamus: quod omnia prorsus per Evangelium et apostolos a Domino tradita, servanda sint [12]. Hæc ego tibi ut Patri et amico patefacere non dubitavi, quandoquidem nos (ut testis est cordium inspector Deus) neque prædicamus; non enim præeminentes sumus; neque odia profitemur, sed et imperatorem ipsum piissimumque regem charitate gerimus in pectore, omnesque sanguine mihi conjunctos, cum necessariorum studiosus sim, ut ipsi nostis; et mentionem ejus facimus etiam in divina liturgia, et pro illo precamur privatim ac publice, et Ecclesiæ communionis participes sumus: absitque ut ab ea unquam separemur. Ignoscite mihi soli peccatori. Deligi hunc mihi angulum, ut defleam, peccata mea, et ne miscear cum mundo. Quodnam hoc crimen est? Concede hoc mihi, dilectissime consobrine,

[12] *Moral.* Regula XII, cap. 3.

NOTÆ.

pulavit matrimonio. Mense demum Septembri, indictione 4, feria hebdomadis quarta, nuptiæ in S. Mamantis templo celebratæ sunt. (THEOPH.)

(10) Εὐσεβέστατον βασιλέα. Scripta est hæc epistola paulo ante primum exsilium, cum nondum se imperatoris communione sejunxisset.

potes enim, sat scio, ut quietus hic agam, ab omnibus, quod licet, segregatus : et acri solertia tua obliqua dirige, et aspera complana, pacisque nostræ conciliator esto, et quietis adjutor, ut si quid hinc nobis commodi exstet, juste atque ex ratione dispensetur.

A μου ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ, καὶ μὴ συμφύρεσθαι τοῖς ἐν κόσμῳ. Τί τοῦτο ἔγκλημα; χάρισαί μοι τοῦτο, ποθεινότατε ἀνεψιέ· οἶδα γὰρ ὅτι καὶ δύνῃ· καὶ ἠρεμεῖν ἐνταῦθα, καὶ ἀποδιΐστασθαι παντὸς τυχὸν ἀνθρώπου· καὶ τῇ ἐμμελεῖ ἀγχινοίᾳ σου τὰ σκολιὰ ποίησον λεῖα· καὶ τὰ τραχύνοντα καθομάλισον. Καὶ γενοῦ τοῦ εἰρηνικοῦ ἡμῶν βραβευτής, καὶ τῆς ἡσυχίας συνασπιστής· ἵνα εἰ καί τι ἡμῖν ἐστιν ἐν τούτῳ χρήσιμον, διαιτήσῃ δικαίως καὶ κατὰ λόγον.

V. — *Stephano a secretis.*

Εʹ. — Στεφάνῳ ἀσηκρῆτις.

Sacros etiam antistites, cum peccant, rite ab aliis, licet gradu inferioribus admoneri. (Baron. an. 995, n. 61.)

Hesterno die cum gloriosa præsentia tua frueremur, post alia quædam colloquia, quorum causa huc veneras, devenimus tandem ad Scripturæ quæstiones, et in ambigua hærentes disputatione, re infecta, digressi sumus. Et nos quidem, domine, rudes et ignari, sapientiæ tuæ minime pares sumus. B **Ne tamen eorum quæ dici debent silentio nobis judicium accersamus; etenim, *Arguendo*, ait, *argues proximum tuum, et non habebis super illo peccatum* [13], maxime cum sapientem arguentes magis diligamur : necessarium duximus congruentia tibi commemorare. Tu, domine mi, ut compendio dicam, interrogationes multas responsionesque præcidens, hæc dixisti : Non debere antistitem qui gregi præsit, extra fidei causam, si quid in aliis Domini mandatis vel imprudens, vel sua sponte faciat quod vetitum sit, ab ullo admoneri : nobis contra affirmantibus, omnino debere, sed ab iis qui inter alios scientia et prudentia eminent. Undenam vero dicti hujus absurditatem tibi non ostendemus? Primum quidem ex Veteri Testamento.** C **Quid enim de Daniele censes? An seniores, quamvis ea nondum ætate quæ legitimam loquendi libertatem daret, in divinæ Susannæ condemnatione prævaricantes, non solum admonens, verum etiam condemnans, laudatus est, an non [14]? Deinde non animadvertis Joab in populi enumeratione, cum in Dei tentationem res vergeret, supplicantem, obtestantem, persuadere divino Davidi conantem, ne id faciat [15]? nota enim tibi est historia. Me vero movet et Jethro magnum Mosen admonens, et exhortans non sic regere populum, hominemque rudimentis quodammodo instituens, traducensque ad consilium suum. Et quisnam ipse? Alienigena, etsi socer. Cui loquens? Ei qui omnia ex divina revelatione agebat [16]. Atque hæc quidem paucis, ne** D **longiores simus. Transeundum est ad Novum. Revereamur, si placet, gloriosissime, clarissimi orbis terræ præconis edictum : *Si postremo revelatum fuerit, primus sileat* [17]. Non, sicut objicit caritas tua, de fide sola. Et, quod me propemodum fugiebat, magnus præco veritatis Joannes Herodem reprehendit [18]. Quæso, responde mihi. Sed explodar, ut video et deridebor, quod æquiparem me prophetæ. Absit; non ita est, optimo. *Hæc vero*, inquit, *scripta sunt ad correctionem nostram* [18*]. Et iterum**

Ἐν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ἐπειδὴ τῆς εὐκλεοῦς σου παρουσίας ἐν μεθέξει γεγόναμεν, μετά τινας ἄλλας ὁμιλίας, δι' ἃς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνταῦθά σου ἀφίξεως, εἰς λόγον πως ἐληλύθαμεν Γραφικῶν ζητημάτων· καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ πολλῇ συσχεθέντες, ἀπιθάνως πρὸς ταῦτα διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ἡμεῖς μὲν, ὦ δέσποτα, ἰδιωτίζοντες, οὐ πάντως κατὰ τὴν παροῦσάν σου σοφίαν ὑπαντήσομεν. Ἵνα δὲ μὴ τῇ ἐφησυχάσει τῶν ὀφειλομένων λαληθῆναι κρῖμα ἑαυτοῖς ἀπενέγκοιμεν (Ἐλεγμῷ γὰρ, φησὶν, ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν), ἄλλως τε ὅτι καὶ σοφὸν ἐλέγχοντες μᾶλλον ἀγαπηθησόμεθα, ἀναγκαῖον ᾠήθημεν προσφωνῆσαί σοι τὰ ἐπιβάλλοντα. Ὁ κύριός μου, ἵνα συντόμως ἐρῶ, τὰς πολλὰς πεύσεις καὶ ἀντιῤῥήσεις ἐπισυστέλλων, ἔφησθα, ὡς οὐ χρὴ τὸν προεστῶτα ποιμενάρχην, ἄτερ πίστεως, ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, κατὰ ἄγνοιαν ἢ ἐθελοντὶ πράττοντά τι τῶν ἀπηγορευμένων, πρός τινος ὑπομιμνήσκεσθαι, ἡμῶν λεγόντων, ὅτι καὶ μάλα· ἀλλ' ὑπὸ τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ συνέσει παρὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ πρὸς τοῦτο ὁπόθεν καὶ οὐ παραστησόμεθά σοι τὸ τοῦ λόγου ἄτοπον; Πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τί γάρ σοι δοκεῖ τὸ τοῦ Δανιήλ; ἆρα τοὺς πρεσβυτέρους, καίπερ ὢν οὐ τοῦ ἐννόμου καιροῦ τῆς εἰς τὸ λέγειν καὶ παῤῥησιάζεσθαι ἡλικίας, παρανομοῦντας πρὸς τὴν τῆς θείας Σωσάννης καταδίκην, ἐπῃνέθη οὐ μόνον ὑπομιμνήσκων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνων· ναὶ ἢ οὔ; Εἶτα οὐ δέχῃ τὸν Ἰωὰβ ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τοῦ λαοῦ, ὄντος τοῦ δράματος εἰς παροργισμὸν Θεοῦ, ἀντιβολοῦντα, ἐκλιπαροῦντα, ἀναπείθειν πειρώμενον τὸν θεῖον Δαβὶδ, μὴ τοῦτο δρᾷν; οἶσθα γὰρ τὴν ἱστορίαν. Ἐμὲ δὲ δυσωπεῖ καὶ Ἰοθὸρ ὑπομιμνήσκων τὸν μέγαν Μωσῆν, καὶ παρεγγυώμενος μὴ οὕτω διεξάγειν τὸν λαὸν, καὶ οἱονεὶ στοιχειῶν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν βουλὴν μεταῤῥυθμίζων. Καὶ τίς ὤν; Ἀλλογενὴς, εἰ καὶ κηδεστής. Καὶ τίνι φῶν; Τῷ πάντα κατὰ ἀποκάλυψιν Θεοῦ διαπραττομένῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ὀλίγον· ἵνα μὴ μακρηγορήσωμεν. Μετιτέον δὲ ἐπὶ τὴν Νέαν. Αἰδεσθῶμεν, εἰ βούλει, πανεύφημε, καὶ τὸ τοῦ τῆς οἰκουμένης διαπρυσίου κήρυκος ὑπαγόρευμα, τὸ, Ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῇ ὁ πρῶτος σιγάτω. Οὐχ, ὡς ἀντιτείνει ἡ φιλότης σου, τοῦτο περὶ μόνης πίστεως. Καὶ, οἷον δή με παρέλαθε μικροῦ δεῖν, ὁ μέγας κήρυξ τῆς ἀληθείας Ἰωάννης ἐλέγχει τὸν Ἡρώδην. Ἐρωτῶ,

[13] Levit. XIX, 17; Prov. IX, 8. [14] Dan. XIII, 1 seqq. [15] I. Reg. XXIV, 1 seqq. [16] Exod. XVIII, 13 seqq. [17] I Cor. XIV, 30. [18] Matth. XIV, 4. [18*] I Cor. X, 2.

ἀπόκριναί μοι. Ἀλλ' ἀγχίθυρος ὁ πρὸς ἐμὲ οἶδ' ὅτι γέλως· τὸ ὅτι ἐν μέτρῳ τοῦ προφήτου ἰσοστατεῖ ἑαυτόν. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὦ βέλτιστε· Ταῦτα δὲ, φησὶν, ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμετέραν. Καὶ αὖθις ὁ Παῦλος· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. Πῶς δὲ καὶ οἷόν τε ὀρθοδοξεῖν τὸν λοξοεργοῦντα, τοῦ θείου Ἰακώβου ἐνισταμένου, ἐκ τῶν ἔργων δείκνυσθαι τὴν πίστιν· καὶ τοὺς περὶ τὸ ἓν σφαλλομένους, μηδὲ τὸ θάτερον ἔχειν; Τοσούτων οὖν καὶ τηλικούτων ὄντων μαρτύρων, οὐκ οἴομαι ἀντιφάσκειν τὴν εὐγένειάν σου. Εἰ δὲ τοῦτο, ἀντεπιστελλέτω τῇ ἀσυμφιλίᾳ ἡμῶν ἀναλύσεις μὲν ἐν λόγῳ τῶν προταθέντων· ἀντεξαγωγὰς δὲ διευκρινεστέρας τῶν συσκευασθησομένων σοι. Εἴθε καὶ πάρεισιν· ἡμεῖς γε σιωπήσομεν, καὶ συγγνώμην τῆς ἐνστάσεως, καίπερ ἐν ζήλῳ οὔσης, αἰτησόμεθα. Τὸ γὰρ ἐπιτιμᾷν μόνον, ῥᾷστον· καὶ τοῦ βουλομένου παντὸς, ὡς ἀναγινώσκεις· τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διὰ μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἀνδρὸς ὄντως ὑγιοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος· Πρὸς δὲ τὸ μὴ εἰς ἀμετρίαν ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολὴν, ἐνταῦθα κατεπαυσάμεθα τὸν λόγον· παραθέντες καὶ χρήσεις τοῦ μεγάλου Βασιλείου, εἰς ἐντελεστέραν ἀπόδειξιν· φυλαχθείης οὖν ἡμῖν πανέστιος, ὁ ἠγαπημένος ἡμῶν δεσπότης, εὐεκτῶν ἀμφοτέρωθεν· ἡμεῖς γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης σου καλὸν, καὶ γράφοντες, καὶ μὴ γράφοντες, γλιχόμεθα ἔχιν.

Paulus : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* [19], Qui autem fieri potest, ut recte quis sentiat, agens perverse divino Jacobo affirmante, ex operibus ostendi fidem, et iis qui circa unum aberrant, neque alterum inesse? Tot igitur et tanta cum sint testimonia, non puto habere nobilitatem tuam quod contradicat. Sin autem : mittat impari amicitiæ nostræ solutiones propositionum nostrarum, tum clariores contrarias oppositiones eorum quæ astruis. Utinam vero suppetant, et nos silebimus veniamque contentionis nostræ, quamvis cum zelo conjunctæ, postulabimus! Reprehendere enim tantummodo, facile est, et cuilibet volenti promptum, ut legisti ; suam vero sententiam sacræ Scripturæ testimoniis confirmatam inducere, hominis est sanæ mentis ac judicii. Ne ergo in immensum crescat epistola, finem hic fecimus, adjectis quoque magni Basilii sententiis ad pleniorem demonstrationem. Salvus sis cum toto familia, domine dilectissime, utrimque bene valens. Nos enim charitatis tuæ bonum et scribentes et non scribentes cupimus retinere.

Ἐκ τοῦ εἰκοστοῦ λόγου τῶν Ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα ὑπομιμνήσκεσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἄν ποτε ἀποσφαλῇ.

Ex sermone vicesimo Asceticorum santi Basilii.

Quod ipse quoque admoneri antistes debet, per eos qui inter fratres eminent, et quando labatur [24].

Ἐκ τοῦ τριακοστοῦ τετάρτου.

Τὸν μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγκριθέντα, χρὴ ἐν τῷ φανερῷ, ἢ ἰδίᾳ, αὐτῷ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχοι λόγον ἰσχυρὸν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστεταγμένον πόιεῖν· εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνεται, ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω.

Ex serm. tricesimo quarto.

Eum qui nolit admittere quæ antistes decreverit, oportet respondere ipsi palam aut privatim exponere, si quam habuerit validam rationem sacris Litteris consentaneam : aut certe quod imperatum est, silentio exsequi. Quod si pudore prohibeatur hoc facere aliis quibuspiam internuntiis ad eam rem utatur [21].

Ἐκ τῶν Ἠθικῶν τοῦ αὐτοῦ λόγου ἑβδομηκοστοῦ δευτέρου.

Ὅτι χρὴ τῶν ἀκροατῶν τοὺς πεπαιδευμένους τὰς Γραφὰς δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων λεγόμενα.

Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου, μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς, κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἕκαστον ποιεῖν τε καὶ λέγειν· ὡς ὀφείλοντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ δοκιμάζεσθαι.

Ex Moralium ejusdem sermone septuagesimo secundo.

Quod debent auditores qui sacrum Litterarum periti sunt, adhibito judicio, ea auscultare quæ a doctoribus dicuntur [22].

Quod qui ad docendum est præpositus, magna circumspectione ac judicio, ad eum finem ut placeat Deo, agere singula debet ac loqui, ut qui eorum etiam judicio qui curæ ipsius crediti sunt, probandus sit [23].

ϛ'. — Θεοκτίστῃ τῇ ἑαυσοῦ μητρί.

VI. — *Theoctistæ matri suæ.*

Doloris et amoris testes ac pietatis plenas litteras mittit matri, cum eam gravissime ægrotare accepisset.

Εἰ οἷόν τε ἦν δάκρυα ἐν γράμμασιν ἀποκομίζειν, ἐμπλήσας ταύτην μου ἂν τὴν ἐπιστολὴν, τιμία καὶ γλυκεῖα καὶ θεοπόθητέ μου μῆτερ, παρεπεμψάμην σοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. Τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἀνεκτῶς φέρω τὰ περὶ τοῦ ἀκούειν, οὐ λέγω ἐντάφια, ἀλλὰ καὶ νοσήματα ἐπιθανάσιμα. Καὶ ἵνα τί οὕτως, μῆτέρ, μου, εἵλου ἡμᾶς ἐᾶσαι, ἀγαπήσασα τὸν μέλλοντα αἰῶνα; ἐκδημῆσαι ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐνδημῆσαι

Si fieri posset ut in litteris lacrymæ deferrentur, his plenam hanc epistolam meam, colenda et dulcis Deoque accepta mater, his diebus ad te misissem. Revera enim impatientissime fero, cum de rebus tuis audio, non dico funebria, sed morbos etiam lethales. Ac quorsum ita nos, mater, relinquere libuit futuri sæculi desiderio? a nobis abire et ad Dominum proficisci? Sed tu nimirum, quæ

[19] I Cor. II, 1. [20] *Regul. fus. disput.*, interrogat. 27. [21] Interrogat. 47. [22] Regula 72, cap. 1. [23] Reg. 70, cap. 37.

ibi sunt adamaras, mutatoque majorem ob affectum propositio, ad egregiam sanctamque sororem meam pervenire gestiebas, et ad dulcem dominum meum Euthymium, aut ad ipsum potius sanctorum chorum. Et quo pacto, mater, sine lacrymis pergam epistolam contexere? Ergo id reliquum fuit infelici vitæ meæ, ut mortem quoque tuam audiam? ut lugubrem tibi cantum impendam? ut tumulum tuum cernens, elegos inscribam? ut tu corpore quidem sub terra deponaris: spiritu enim, sat scio, in cœlo habitabis: ego vero in terra maneam, tristem adhuc et peccatis obsitam vitam trahens? Quomodo hæc ferenda? mihi vero non eveniant. Attamen permittenda sunt omnia consilio voluntatique optimi Dei nostri. Novit enim quid conducat unicuique nostrum; quid opus sit, intelligit, quod congruum est, adaptat: filiorum amans est Pater, recte omnia disponit, scite, consulte, sapienter pulchere prorsus, indesinenter. Et, o sapientia et altitudo judiciorum ejus! quia inscrutabiles et investigabiles viæ ejus. Priore quidem loco sororem assumpsit: assumpsit postea et fratrem; tertium quærit. Quis ille tandem futurus est? Si quidem ipsa, magna laus est. Trini enim numeri partium præmio appropinquas, vita rite peracta, quæ omnia reliquisti, omnia Deo dedisti, caput, membra, teipsam: quæ venerandum corpus tuum exercitationibus attrivisti: vitam multis in laboribus exegisti; vel arctam potius et angustam Domini viam emensa, exitum in bona senectute nunc quæris. Hunc autem ego hactenus deprecor. Cæterum, omnium optimum, quod Deo placuerit. Quis enim consultius quam ille rebus nostris prospiciet? At tu salve, mater, et vivens, et mortua. Non enim morieris, quoniam vivas es. Voluntate mortua es vitæ, quia bonum certamen certasti; quia terrenis rebus orbata es, ut cœlestium adires hæreditatem; quia martyrii certamina sine sanguine participasti; membra tua Christi amore nos abscindens, secura discedis intestata. Nec enim est de quo testeris, præter vestem tuam cilicinam et si quod aliud est inopis vitæ instrumentum. Nudam hinc jam Deo te sistis, puram a sordibus terrenis animam gerens. Habes tamen quod nobis relinquas, validam precationem, quam prope adhuc infantibus nobis impertiebas, nocturnis horis signans et consignans, preces pro nobis Domino usquequaque offerens. Relinques et impigram tuam in divinis liturgiis diligentiam, studium castitatis et virtutis, et apostolicam gloriationem laboris. Revera enim plurimus sanctarum manuum tuarum labor exstitit, operuitque ac fovit, non nos solos, sed et fratres simul universos, qui te ceu matrem spiritualem agnoscentes, colentesque, peræque ut nos ipsi te lugent et invocant. Hæc quæ nondum sunt litteris effinximus, consolationem nobis ipsis captantes, et cordis nostri sensum, quem ipsa etiam per te nosti, patefacientes. Ego igitur, mater sancta, ut maxime vellem, quod te non latet, venire non potui, propter

A πρὸς Κύριον; Ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ πάντως ἠγαπήκεις· ἐκ πλείονος πόθου τῇ διαθέσει μετατεθεῖσα, τὴν καλὴν καὶ ἁγίαν μου ἀδελφὴν ὡς μᾶλλον ἐπεθύμησας καταλαβεῖν, καὶ τὸν γλυκύν μου κῦριν Εὐθύμιον, μᾶλλον δὲ τὸν τῶν ἁγίων Χορόν. Καί, ὦ μῆτερ, πῶς ἀδακρυτί παρελεύσομαι τὴν ἐπιστολὴν διερχόμενος; ἄρα ἀπόκειται τοῦτο τῇ δυστήνῳ μου ζωῇ, ἵνα καὶ τὸν σὸν θάνατον ἀκούσω; ἵνα ἐπιψάλω [*ms. Reg.* ἐπιψάλλω] σοι θρηνῳδῶς; ἵνα ὁρῶν σου τὸν τάφον, ἐπιγράψω ἐλεγεῖα; ἵνα ὑπὸ γῆν αὐτὴ σώματι μὲν τεθῇς· πνεύματι γὰρ οἶδ' ὅτι ἐν οὐρανοῖς αὐλισθήσῃ· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ γῆν ὦ, ἕλκων ἔτι τὸν ὀδυνηρὸν καὶ πολυαμάρτητόν μου βίον; Καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; μή μοι γένοιτο· πλὴν παραχωρητέον πάντα ἐν τῇ βουλῇ καὶ θελήσει τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ γὰρ οἶδεν ὅ
B τι συμφέρει ἑκάστῳ ἡμῶν· ἐπίσταται τὸ δέον· συναρμόζει τὸ πρέπον· φιλόστοργός ἐστι Πατήρ· καλῶς διατίθησιν ἅπαντα, εὐστόχως, εὐβούλως, πανσόφως, παγκάλως, ἀκαταλείπτως. Καί, ὦ τῆς σοφίας τοῦ βάθους τῶν κριμάτων αὐτοῦ· ὅτι ἀνεξερεύνητοι καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Προσέλαβε γοῦν τὸ πρότερον τὴν ἀδελφήν, προσελήψατο δεύτερον τὸν ἀδελφόν· ζητεῖ τὸν τρίτον. Τίς εἴη οὗτος; Εἰ μὲν αὐτή, μέγα τὸ ἐγκώμιον· Τριαδικῆς γὰρ μερίδος ἔπαθλον διανύεις, καλῶς διαμείψασα τὸν βίον, πάντα ἀπολιποῦσα, πάντα δοῦσα Θεῷ, τὴν κεφαλήν, τὰ μέλη, σαυτήν· ἐν ἀσκήσει κατατρίψασα τὸ τίμιόν σου σῶμα· πολύθλιπτον βίον διεξανύσασα· μᾶλλον δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν τοῦ Κυρίου βαδίσασα· καὶ νῦν ἐν γήρει καλῷ ζητοῦσα τὴν ἀνάλυσιν. Ταύ-
C την τοίνυν ἀπεύχομαι τέως ἄρτι· Πλήν, κράτιστον ὅ τῷ Θεῷ φίλον, καὶ τίς οἰκειοτέρως τὰ περὶ ἡμᾶς βουλεύσεται ἄτερ αὐτοῦ; Ἀλλά μοι χαῖρε, μῆτερ, καὶ ζῶσα, καὶ κοιμωμένη, Οὐ γὰρ τεθνήξεις, διότι ζῶσα εἶ· προαιρέσει ἀπενεκρώθης τῷ βίῳ· διότι καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισαι· διότι ἐστερήθης τῶν ἐπιγείων, ἵνα τὰ οὐράνια κληρονομήσῃς· διότι τοῖς τοῦ μαρτυρίου ὡμίλησας ἄθλοις ἀναιμωτί· τὰ μέλη σου ἡμᾶς ἀποτεμοῦσα διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου· ἀμέριμνος ἀπέρχῃ, ἀδιάθετος. Οὐ γὰρ πάρεστί σοι τι διαθέσθαι, ἢ τὸ ἔνδυμά σου τὸ τρίχινον, καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς ἀσκευάστου ζωῆς σχέδιον. Ἀπεντεῦθεν ἤδη γυμνὴ παρίστασαι τῷ Θεῷ, καθαρὰν τῆς τῶν ὅλων βορβορώσεως φέρουσα τὴν ψυχήν. Ἔχεις δ' ὅ τι ἡμῖν καταλείψεις, τὴν κραταιὰν εὐχήν, ἣν καὶ νηπίοις ἡμῖν οὖσι σχεδὸν κατέπεμπες, σημειοῦσα καὶ κατασφρα-
D γίζουσα ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὥραις, λιτὰς ἀνθ' ἡμῶν τῷ Κυρίῳ ἐν παντὶ καιρῷ προσφέρουσα. Καταλείψεις δὲ καὶ τὸ ἄοκνόν σου ἐν ταῖς θείαις λειτουργίαις, καὶ φίλαγνον, καὶ σπουδαῖον, καὶ τὸ ἀποστολικὸν καύχημα τοῦ καμάτου. Τῷ ὄντι γὰρ πολὺς κάματος ἐκ τῶν ὁσίων σου χειρῶν ἐξελήλυθε, καὶ διεσκέπασε καὶ διέθαλψεν, οὐχ ἡμᾶς μόνους, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν ἀδελφότητα· οἳ καὶ ὡς μητέρα πνευματικὴν ἔχοντές σε καὶ περιέποντες, τὰ ἴσα ἡμῖν καταλυποῦνταί σε καὶ ἀνακαλοῦνται. Ταῦτα, ὡς μὴ γινόμενα, ἐσχηματίσαμεν ἐν τοῖς γράμμασι, παρηγορίαν ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ ὑποδεικνύοντές σοι τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν, ἅπερ καὶ ἐξ ἑαυτῆς

ἐπίστασαι. Ἐγὼ τοίνυν, μητέρ μου ἁγία, ὡς οἶσθα, εἰ καὶ ἤθελον εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον (11) πῶς, διὰ τὴν φροντίδα τὴν ἐπικειμένην μοι ἀναξίως, καὶ οὐκ οἶδα ποίῳ λόγῳ. Ὡς θαυμαστὸν γὰρ, φησὶν, εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις· καί γε καὶ Θεόδωρος ἐν ἡγουμένοις. Τοῦτό με εἶρξε, τοῦτό με ἐδέσμησεν. Ἐπεὶ σιδηραῖς ἁλύσεσιν εἰ ἦν κατεπισσμένος, διέῤῥησσον αὐτὰς, καὶ πρὸ προσώπου σου ἱστάμην. Νῦν δὲ ἀντὶ ἐμοῦ ἔπεμψά σοι τὸν πρεσβύτερον εἰς μικρὰν παραμυθίαν, ὅτι καὶ αὐτός σοι ποθητὸς καὶ τίμιος· ἵνα ἐν πᾶσι συμπαρῇ τῇ ἀσθενείᾳ σου, ἐπισκεπτόμενος καὶ φροντίζων τὰ δέοντα· κἄν τε ἐπιμένῃς ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐπιμένῃ· κἄν τε ἐξέρχῃ, συνεξερχόμενος ἅμα τῷ οἰκονόμῳ. Λοιπὸν, ὡς εὐοδώσει ὁ Θεὸς, καὶ φέρει ἡ ἀσθένεια, οὕτως, μῆτέρ μου τιμία, καὶ διαγενοῦ, καὶ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ταθῇς θέλουσα ἐξελθεῖν. Τάχιον δὲ ὅπως διαφέρῃ ἐν τῇ νόσῳ, διάγνωσιν πέμψον ἡμῖν, ἵνα εὐψυχήσωμεν μικρόν. Κανόνα δὲ εὐθέως πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐποίησάν (12) σοι, καὶ εὐχὴν ἔχουσι διηνεκῆ περὶ τῆς ὑγείας σου. Χάρισαι ἡμῖν τὴν ἁγίαν σου εὐχήν· εὐλόγησον ἡμᾶς μητρικαῖς δωρεαῖς· ἄσπασαι ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος. Δὸς ἡμῖν τὴν εἰρήνην, ἣν ἔχεις διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἕξεις εἰς αἰῶνας αἰώνων.

A curam quæ indigno mihi nescio qua ratione incumbit. Mirandum enim, ait, si etiam Saul inter prophetas [24]; utique si et Theodorus inter præpositos. Hoc me inhibuit, hoc me constrinxit. Nam si ferreis catenis alligatus fuissem, perfregissem illas, et in oculis tuis apparerem. Nunc vero vice mea presbyterum ad te misi modicæ consolationis gratia, quandoquidem is etiam gratus et carus est tibi, ut in omnibus præsto sit infirmitati tuæ, congrua omnia providens et procurans, ut sive istic maneas, una maneat, sive abeas, simul abeat cum œconomo. Cæterum, sicut diriget Deus, et feret infirmitas, sic perge, veneranda mater mea, nec supra vires contende, egredi festinans. Citius autem quomodo in morbo te habeas indica nobis, ut paulisper recreemur. B Canonem tibi statim fratres omnes pependerunt, et continuam pro salute tua orationem habent. Largire nobis sanctas preces tuas, benedic nobis maternis muneribus: amplectere nos per litteras. Da nobis pacem, quam per Christi gratiam habes, et habitura es in sæcula sæculorum.

Ζ'. — Εἰρήνῃ Βασιλίσσῃ.

VII. — *Irenæ Augustæ.*

Irenen laudat quod tributa relaxaverit. (Baron. an. 801, n. 22.)

Φωνὴ, φησὶν, ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, ὁ θεοπτικώτατος Ἱερεμίας· θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολύς· Ῥαχὴλ τότε κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς. Τὰ δὲ παρόντα οἷα καὶ ἡλίκα; Πόθεν που χθὲς, δέσποινα ἡμῶν πανάγαθε, ἀναφανέντες ἄγγελοι τοῦ ἱεροῦ σου παλατίου, καὶ ἀκουτίσαντες ἡμῖν πάσας τὰς γεγενημένας σου τῶν ἔργων ἄρτι αἰνέσεις; Ἤχησαν ἡμῶν ἀμφότερα ὡς ἀληθῶς τὰ ὦτα. Τί τοιγαροῦν; ὅτι ἦρας συσσεισμὸν [f. σύσσημον] ἐν τοῖς πέρασι τηλικαύτης εὐσεβείας· καὶ ἰδοὺ ἥκουσί σοι κυκλοτέρωθεν, ὡς νεφέλαι πετόμεναι, λιταὶ παμπληθεῖς, γεραίρουσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν αἰσίων σου κατaπράξεων. Φράζε ἡμῖν, ὦ δέσποινα, τίς ὁ ἐπιβιβάσας σου τὸν καθαρώτατον νοῦν ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν νοημάτων τῆς ἀληθείας· ὥστε ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς τινος ὑψηλῆς μετεώρου καταθρῆσαι τὰ τοιαῦτα ἀρεστὰ Θεῷ καὶ ὅσια; Δίδαξον ὅθεν σοι ὁ τῆς εὐσεβείας τοσοῦτος ἔρως ἐνέσκηψε· καλῶς ἀπληστεύεσθαι τὰ θεάρεστα, καὶ εἰς ὕπερ ἐλάσαι φειδοῦς τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ψυχικῆς τε καὶ σωματικῆς πολυωφελοῦς προμηθείας. Ἢ ἐπειδὴ πολὺ τὰ θεῖα φρονοῦσα, καὶ ἱμειρομένη μητρικῶς, οὐκ ἀρκετὸν ἡγήσω τὸ μόνον τὸν λαόν σου τῇ ἄνωθεν ἐπικουρίᾳ, ὡς ἐξ Αἰγυπτιακῆς τινος δουλείας, τῆς δυσσεβοῦς, φημὶ, πίστεως, λυτρώσασθαι· εἰ μὴ, μετὰ τῶν προλαβόντων πολυτρόπως ἐκλαμψάντων σοι δίκην ἀστέρων ἀγαθουργημάτων, καὶ τὴν παροῦσαν, ὡς κολοφῶνά τινα τῶν ἀρετῶν, ἐπιπροσθήσασθαι χάριν; Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. Εὐφράνθη ὁ οὐρανὸς

Vox in Rama audita est, ait visionum Dei spectator Jeremias, *ploratus et ululatus multus; Rachel tum plorans filios suos* [25]. Nunc vero qualia, et cujusmodi sunt præsentia? undenam hesterni, domina optima, C sacri palatii tui nuntii quos vidimus et audivimus, cum recentes nobis operum tuorum laudes commemorarent? Personuerunt revera ambæ aures nostræ. Quid ergo? quia sustulisti signum ab extremis finibus tantæ pietatis: et ecce ad te veniunt undique, et nubium instar advolantium, preces quamplurimæ, Deum laudantes pro auspicatis actionibus tuis. Dic nobis, domina, ecquis ille est, qui castissimam mentem tuam evexit ad altissimos sensus veritatis, ut tanquam ex edita specula et sublimi hæc talia cerneres Deo grata et sancta? Doce, unde tantus tibi pietatis amor incessit, ut Deo placentia insatiabiliter expeteres, et ad summum culmen pertingeres saluberrimæ erga Christianorum tum animas tum corpora providentiæ? D An, ut divina intelligens et amplectens, maternum in morem non satis duxisti, populum cœlesti ope velut ex Ægyptiaca quadam servitute, impia, inquam fide, liberasse; nisi ad præterita, et siderum instar varie collucentia beneficia tua, hanc, veluti quemdam virtutum tuarum colophonem, adjiceres gratiam? Sanctus, sanctus, sanctus. Lætetur cœlum desuper, cum sacræ vocis Isaia dicamus [26], tametsi istud audacius, quia Deus per te misertus est populi

[24] I Reg. x, 11. [25] Jerem. xxxi, 15. [26] Isa. xliv, 23; ix, 4.

NOTÆ.

(11) Εἰσελθεῖν, οὐκ εἶχον. Hanc epistolam scripsit, ut apparet, cum adhuc in monasterio versaretur, proindeque ante exsilium.

(12) Κανόνα ἐποίησα. Ecclesiasticum officium sive preces, quas pro ægra Theodori matre monachi persolverunt.

sui impletum est ergo universum regnum tuum gaudio et exsultatione, quoniam ablatum est iniquum jugum, quod supra ipsum erat propositum, et virga quæ super collum potentiæ hujus. Quis talia audivit? Eia dicite, viri. Quis sub alio imperio tale ac tantum facinus vidit? Laudate eam, omnes populi, magnificate eam mecum, principes et subditi sacerdotes et monachi, et Christianorum natio universa. Non enim admiranda solum fuit tot auri talentorum remissio (quanquam incomparabilis illa res est), verum etiam, quod injustitiæ multiplex via hac simul ratione præcisa est, opus fuit longe sanctissimum. Sublati sunt e medio nexus violentarum lethiferarumque exactionum, qui prædecessores tuos omnes latuerunt; licet ex his nonnulli pie sancteque imperaverint. Hoc enim tibi servabatur. Cessit jusjurandum, crebra dejeratio, vel potius perjurium exigentium simul et debentium, utrisque inde pro re nata altercantibus, dum ille celari debitum exprobat, hic contra se opprimi sacramento adjurat. Cessavit inopum afflictio, et pauperum sollicitudo, non jam quo remedio mendicitatem depellant, quærentium; quod minus acerbum fuerit; sed ut quod injuste exigitur, et quod desursum quodammodo, ut peccati fetus, irrupit, compulsoribus persolvant. Non pendunt nunc viæ, terra marique vectigalia. Consona sunt hæc magni et sacri Chrysostomi verbis. Non amplius spoliantur injuste pecunia mediterranei ab iis, qui angustos viarum aditus obsident, agrestis cujuspiam dæmonis more, aut immansuetæ feræ delibantis semper aliquid ex sarcina pauperis viatoris. Nec rursus turpium hujusmodi exactionum metu domi se continent egeni, neque oppida, neque maritima loca frequentantes: ubique enim iniquitatis scopuli prominebant. Non amplius nautæ ab oriente et occidente et aquilone solventes, navigando præfocantur, tanquam ex gutture angustis faucibus portorium reddituri. Liberati sunt qui venandi artem exercent, expedite nunc illam obeuntes, sacra Irene. Piscator qui tres forte pisces traxit, idque post magnum prorsus laborem totius diei. unum pendere non cogitur. Auceps cum arcu aut visco paucnlas forte aves ceperit, ad victum sibi necessarias immunis a vectigali manens, beatius vivet. Militum uxores domesticum luctum habentes ob virorum amissionem, non acerbe insuper flebunt miserabilem et inhumanam pro mortuo exactionem. Missos facio subulcos, ovium institores, vini emptores. Mitto lanios, textores, ferrarios sutores, fullones, aromatarios, et architectos: atque ut paucis complectar, artem omnem, quæ in auro, vel in ligno, vel in alia demum materia cernitur, ne longior sim, in hoc minutiori enumeratione, optima domina, plauserunt omnes suis manibus, et gavisi sunt gaudio magno valde dicentes: Benedicam te, Domine, quoniam misertus es mei, et factus es mihi in salutem.

A ἄνωθεν, μετὰ τοῦ ἱεροφωνοτάτου Ἡσαΐου ἐπιβοήσομεν, εἰ καὶ τολμηρὸν, ὅτι ἐλέησεν ὁ Θεὸς διὰ σοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐπλήσθη γοῦν ἡ σύμπασά σου βασιλεία χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως· ὅτι ἀφῄρηται ὁ ἄνομος ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτὴν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς τοιαύτης ἐπικρατήσεως. Τίς ἤκουσε τοιαῦτα; δεῦρο, εἴπατε, ἄνδρες. Καὶ τίς ἑώρακεν ἐπ' ἄλλης βασιλείας τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον κατόρθωμα; Ἐπαινέσατε αὐτὴν, πάντες οἱ λαοί· μεγαλύνατε αὐτὴν σὺν ἡμῖν, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ μονασταὶ, καὶ πᾶν τὸ Χριστιανικὸν φῦλον. Οὐδὲ γὰρ, ὅτι τῶν τοσούτων τοῦ χρυσίου ταλάντων ἡ ἄφεσις γέγονε, θαυμαστὸν μόνον, καίπερ ὂν ἀνυπέρβλητον· ἀλλ' ὅτι καὶ πόρος ἀδικίας πολυπλάσιος ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει συνεξεκόπη, ὁσιώτατον. Ἤρθη
B ἐκ μέσου στραγγαλιὰ βιαίων καὶ ψυχοφθόρων ἀπαιτημάτων, λαθοῦσα τοὺς πρὸ σοῦ ἅπαντας, καίπερ τινὰς εὐσεβῶς βεβασιλευκότας. Τοῦτο γάρ σοι ἀπέκειτο. Πέπαυται ἐφομοσία, πολυορκία, μᾶλλον δὲ ψευδορκία ἐπί τε τῶν ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων· ἀμφοτέρων ἐντεῦθεν ὡς τὸ συμβὰν ἀπολλυμένων, τοῦ μὲν ὅ τι ἀποκρύψειε πειρωμένου, τοῦ δὲ, ὅ τι ὑπερπιάσειε καταπολιορκοῦντος. Πέπαυται ἔκθλιψις στενοχωρουμένων, καὶ πενομένων φροντιστήρια, οὐχ ὅπως τῆς πτωχείας φάρμακον ἀλεξιτήριον ἐξευρεθείη ζητούντων· ἧττον γὰρ ἦν ἂν τὸ λυπηρόν· ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσύνθετον, καὶ ἄνωθέν πως ὡς ἁμαρτίας γέννημα ἐπεισφρῆσαν, ἀποτίσωνται τοῖς πράκτορσιν. Οὐκέτι αἱ ὁδοὶ τελωνοῦνται, ὅσαι κατὰ γῆν, ὅσαι κατὰ θάλασσαν. Ἀντίφθογγα ταῦτα τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰρημένων. Οὐκέτι ἠπειρῶ-
C ται ἐξαργυρίζονται ἄδικα κατὰ τοὺς στενωποὺς ἐκ τῶν ἐπικαθημένων ὡσανεὶ ἀγρίου τινὸς δαίμονος, ἢ ἀτιθάσσου θηρὸς, ἀπογευομένου πάντως ἐκ τῆς τοῦ πενομένου ὁδίτου ἐπιφορτώσεως. Οὐδ' αὖ δέει τῶν τοιούτων αἰσχρῶν λημμάτων οἴκοι μένουσιν οἱ ἀπορούμενοι, μήτε τὰ ἐν ἄστει, μήτε τοὺς παραθαλασσίους τόπους καταλαμβάνοντες· πανταχοῦ γὰρ οἱ τῆς ἀδικίας σκόπελοι προεστήκασιν. Οὐκέτι οἱ πλωτῆρες ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βοῤῥᾶ ἐξορμώμενοι καὶ καταπλέοντες ὑποπνίγονται, ὡς ἂν ἐκ λαιμοῦ τοῖς στενοῖς στομίοις τὸ τελωνούμενον ἀποδώσοντες. Ἀφείθησαν οἱ τὴν ἀγρευτικὴν μέθοδον μετερχόμενοι, κούφως ταύτην διαλαμβάνοντες. Εἰρήνη ἱερόψυχε. Ὁ ἁλιεὺς τυχὸν τρεῖς ἰχθύας ἀνελκύσας, καὶ τοῦτο πάντως πολλὰ κεκοπιακὼς δι' ὅλης
D ἡμέρας, τὸν ἕνα οὐκ ἀποτίννυσιν. Ὁ τοξότης ἢ ὁ ἰξευτὴς οὕσπερ ἐθήρευσεν ὀλίγους τάχα ὄρνεις, ἐξ ὧν αὐτῷ ἡ ἀναγκαία τροφὴ, ἀλογοθέτητος διαμένων εὐζωήσειεν. Αἱ στρατιώτιδες τὸ οἰκεῖον πένθος ἔχουσαι τῆς ἀνδρικῆς ἀποβολῆς, οὐκ ἐπιθρηνήσουσι πικρῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ θανέντος ἐλεεινὴν καὶ ἀπάνθρωπον ἐξαπαίτησιν. Καὶ πάρειμι τοὺς συβότας, τοὺς προβατεμπόρους, τοὺς οἰνοπράτας. Ἐῶ λέγειν τοὺς κρεωπώλας, τοὺς ἱστουργοῦντας, τοὺς χαλκοτύπους, τοὺς σκυτοτόμους, τοὺς δευσοποιοὺς, ἀρωματοπράτας τε καὶ ἀρχιτέκτονας· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν ἅπασαν μέθοδον, ὅση κατὰ χρυσουργίαν, ὅση κατὰ ξυλουργίαν, ὅση κατὰ πᾶσαν ἄλλην ὕλην ἐπιθεωρεῖται· ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνοιμι λόγον· ἐν τῇ τοιαύτῃ κατακερματίᾳ, ὦ πανάγαθε δέσποινα, ἐπεκρότησαν

ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἅπαντες, καὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα, ἐκεῖνα εἰρηκότες· Εὐλογήσω σε, Κύριε, ὅτι ἠλέησάς με, καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.

Διὸ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπὶ τῇ θεοσδότῳ σου βασιλείᾳ. Ταῦτα πάντα (13) αἰνέσεως πλήρη καὶ ἐξυμνήσεως, Εἰρήνη φίλη Χριστοῦ, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Ταῦτα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης διαδοθήσονται, καὶ ἀκούσονται ἡμᾶς ἀλλοεθνεῖς, καὶ θαυμάσονται, καὶ πτοηθήσονται ἀπο τῆς εὐπραξίας τῶν σοφῶν σου ἐπιτηδευμάτων. Αἰδοῦνται γὰρ, φησὶν, ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, ὁ τῶν θεολόγων διαπρύσιος. Οὕτω φυλάττεταί σου ἀῤῥαγὲς τὸ βασίλειον· οὕτως εἴκει καὶ πείθεταί σοι ἀσμένως τὸ ὑπήκοον. Ταύτῃ θεραπεύεις τὸ Θεῖον· ταύτῃ ἐπευφραίνεις τοὺς ἐκλεκτοὺς Θεοῦ ἀγγέλους, ἀλλ' οὖν καὶ τοὺς ὁσίως καὶ δικαίως πολιτευομένους, Εἰρήνη θεώνυμε. Ἐν τούτοις ἡ εὐσέβειά σου διαλάμπει. Ἐν τούτοις πᾶν στόμα καὶ πᾶσα γλῶσσα πρὸς αἴνεσίν σου ἐξανοίγεται. Αὕτη ὡς ἀληθῶς ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας· αὕτη ἡ σφαγὶς τῆς περιποιηθείσης σοι πατρικῆς καὶ θεοπνεύστου τῶν Χριστιανῶν ὀρθοδοξίας, ἔκδικε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχε. Τηλικαῦται σου αἱ τῶν ἀρετῶν ἐπιδόσεις, ὡς μεγάλοι καὶ ἀξιέπαινοι οἱ μισθοί σου· ὡς πολύ σου καὶ ὑπερβάλλον τὸ ἀνταπόδομα παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ ἕνα σώζειν. Πῶς γὰρ οὔ; ἐπεὶ, ὥς φησιν ἡ θεία Γραφὴ, Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται· τὸ δὲ τοσαύτας ψυχὰς καὶ τὸ πᾶν τοῦ λαοῦ, πῶς οὐ μέγα ταὶ σεβάσμιον, καὶ τῆς ἄνωθεν μεγαλοδορεᾶς ὄντως ἐπάξιον; Σὺ οὖν τὸ μέγα ὄντως καὶ πραγματικὸν ὄνομα, μετὰ τοῦ παντὸς καλοῦ εἰσελήλυθας εἰς τὰ βασίλεια· καὶ σὺ τὰ ἐγκαταλείμματα τῆς δικαιοσύνης ἐάσειας διαιωνίζοντα.

Propterea fiduciam sumam in hoc divinitus dato imperio tuo. Hæc omnia laudis plena et prædicationis, Irene Christo chara, dulcis et re et nomine. Hæc non solum qua patet imperii tui potestas, sed ad ipsos usque orbis terræ terminos celebrabuntur: audientque de nobis exteræ gentes, et mirabuntur, et obstupescent sapientissimarum actionum tuarum felicitatem. Reverentur enim hominum virtutem etiam hostes, ait theologorum clarissimus[27]. Ita conservatur inconcussum imperium tuum, ita cedunt et libenter obediunt tibi subditi. Hac arte Deum colis hac electos Dei angelos lætificas, imo et illos qui sancte ac juste vitam ducunt. Irene divinum nomen. In his pietas tua elucet : in his os omne et lingua in laudes tuas aperitur. Hæc vera est gloria Ecclesiæ : hoc sigillum assertæ a te paternæ, ut divinitus inspiratæ Christianorum fidei orthodoxæ, vindex Dei, et veritatis propugnatrix. Tanta sunt virtutum tuarum incrementa. Quam magna et præclara merces tua! quanta et quam excellens retributio ab universorum Deo! Magnum enim prorsus est, vel unum servare : quidni enim? cum dicat divina Scriptura : *Qui educit dignum de indigno, erit sicut os meum*[28]; tot animas et populum omnem servasse, quomodo magnum non censeatur et gloriosum, et cœlesti munificentia dignum? Tu ergo magnum revera et efficax nomen, imperium cum omni bono inivisti : tu justitiæ reliquias semper vigere sinas.

Η'. — Συμεὼν ἡγουμένῳ.

VIII. — *Simeoni præposito.*

De monacho qui cœnobium reliquerat.

Ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσα ἡ πατρική σου ἁγιωσύνη, διὰ τῶν δύο αὐτῆς ἰδιογράφων [ms. Reg. ἱερογράφων] ἐπιστολῶν ὡμίλησεν ἡμῖν τὰ ξενίζοντα καὶ ἐκπλήττοντα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν γραμματοφόρων εὐδόκησεν ὁ Θεὸς, ὑποκλιθέντος τοῦ ἡγουμένου, ἀναληφθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν μοναστηρίῳ· καλῶς τοῦτο πραξάσης τῆς θεοσεβείας σου. εἰς τὸ ἀνθυπενεγκεῖν αὐτοὺς διὰ τοῦ διδακτικοῦ αὐτῆς λόγου εἰς τὰ πατρῷα καὶ πνευματικὰ σπλάγχνα. Περὶ δὲ τοῦ λειποτακτήσαντος ἀδελφοῦ ἡμῶν, καὶ ὡς ἐκ παραδείσου τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς ἐξοστρακισθέντος, οὐκ οἶδ' ὅ τι εἴπωμεν. Καὶ ἡμεῖς ἑωρακότες τὸν ἄνδρα τὸ πρότερον ὡς ἀληθῶς ἄμπελον θεοφύτευτον, πᾶσαν ἀληθινὴν, πᾶσαν καρποφόρον. Καὶ πῶς ὅτι ἄρτι ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν· στραφείσης αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, εἰς

Supra captum nostrum res nostras suscipiens paterna sanctitas tua, ea nobis duabus manu propria exaratis epistolis suis exposuit, quæ admirationem et stuporem injecerunt. Sed de tabellariis quidem, Deo placuit ut inflexo præposito in monasterium suum reciperentur : recte hoc agente pietate tua, ut eos verborum suorum admonitu paternis spiritualibus visceribus restitueret. De fratre autem nostro, qui ordinem deseruit, et tanquam ex paradiso cœnobiticæ vitæ ejectus est, quid dicam nescio. Vidimus et nos virum antea, revera plantatam a Deo vitem, totam veram, totam frugiferam. Quomodo nunc *Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam*[29] : conversa ipsa, ut ita dicam, in amaritudinem mortiferam? Annon enim, quia traditus est immanibus feris passionum, amorem carnis dico,

[27] Gregor. Nazianz. orat, 22, sub fin. [28] Jerem. xv, 16. [29] Psal. LXXIX, 14.

NOTÆ.

(13) Ταυτα πάντα. Theophanes ad annum 4, Irenes secundo : Τῷ δὲ Μαρτίῳ μηνὶ τῆς θ' ἰνδικτιῶνος, Εἰρήνη ἡ εὐσεβὴς Βυζαντίοις τοὺς πολιτικοὺς ἐχαρίσατο φόρους, καὶ τῆς Ἀβύδου καὶ τοῦ Ἱεροῦ τὰ λεγόμενα κομέρκια ἐκούφισεν· μεγάλως ἐπὶ τούτοις οὖν ἄλλοις πολλοῖς εὐχαριστηθεῖσα εὐεργετήμασι. *Mense porro Martio indictionis nonæ, piissima Irene Byzantiis civilia remisit vectigalia, et ea quæ apud Abydum et Hierum dicuntur commercia ex parte relaxavit : pro quibus aliisque beneficiis populus maximas ei grates retulit.*

dominandique libidinem, videre est illum nunc mentis contemplatione ab illis depastum, et tanquam leonum ore dilaniatum? Parem enim, ut ipse nosti, ac illius qui inconsulto discedit a patre, ab eoque discinditur, ejus lapsum esse censet divinus Basilius, qui sanctam professionem abjicit. Ideo et eadem excommunicationis reliquarumque pœnarum sententia plectuntur. Sed hic quidem nos ut peccatores precamur, ut pristinam lucem iterum ex hoc suo vitiis hebetato et obscurato intellectu respiciat; domumque denuo ad dulcem Patrém et charissimam congregationem revertatur. Fratres autem ipsos hortamur, ut cœnobitico certamini fortiter insistant, nec propter impii lapsum convellantur: sed potius sincerioris fidei, indissolubilisque connexionis inde ansam arripiant; idque ad sanguinis usque profusionem, quemadmodum Deo pleni Patres prædicant, ut per absolutam religiosæ vitæ perfectionem martyrii coronam in die judicii recipiant, chorum ineuntes cum Dositheo, et Acacio, et Domitiano, viris plane sanctissimis, qui summa cum odedientia vitam exegerunt. Hodie namque, sicut sanctitas tua in reliquo epistolæ textu ait mera ubique confusio et inobedientia: dum singuli fere humanis consuetudinibus nituntur, vicinorumque institutis, quæ Dei legibus plane adversantur: maluntque hujus et illius præpositi, quam divinorum Patrum nostrorum vitam observare. Quo fit, ut pastores, et in his ego primus, desipiamus, et Dominum non quæramus, nec irreprehensibilem et constantem vitæ rationem investigemus; sed quasi antiquata lege Dei, et abolito Evangelio, hebescentibusque spiritualibus sanctionibus, atque, ut magis impium quid dicam, quasi mutato immutabili Deo. Nam et hoc illos spectat, qui semper incusant et dies, et ætates, quod aliter hæ, aliter illæ se habeant.

πικρίαν θανατικήν; Μὴ γὰρ ὅτι οὐ παραδοθεὶς τοῖς ἀτιθάσσοις θηρσὶ τῶν παθῶν, φιλοσαρκίας τε, φημὶ, καὶ φιλαρχίας, ἔστιν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρτι τῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ βιβρωσκόμενον ὑπ' αὐτῶν, καὶ κατασπαραττόμενον οἷα ἀπὸ στόματος λεόντων; Τὴν ἴσην γὰρ, ὡς οἶσθα, κρίνει ἀπόπτωσιν ὁ θεῖος Βασίλειος, τῷ ἀλόγως ἀναχωροῦντι καὶ ἀποσχιζομένῳ πατρὸς, τοῦ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον ἐπάγγελμα ἀποῤῥιπτομένου. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς αὐτῆς εἰσι καταδίκης ἐπὶ τῆς ἀκοινωνησίας, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτιμίων. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ ἀντωπῆσαι πάλιν πρὸς τὸ πρότερον φῶς, ἐκ τῆς ἀμβλυωπαθοῦς καὶ ἐζοφωρένης αὐτοῦ ἐννοίας· καὶ οἴκαδε αὖθις ἐπανιέναι πρὸς τὸν γλυκὺν Πατέρα, καὶ τὴν φιλτάτην συνοδίαν. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς παρακαλοῦμεν στῆναι γενναίως πρὸς τὴν κοινοβιακὴν ἄθλησιν· καὶ μὴ σαλευθῆναι ἐκ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς καταπτώσεως· μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἐπιδράξασθαι γνησιωτέρας πίστεως καὶ ἀδιασπάστου συντεύξεως, τοσοῦτον μέχρις αἵματος, καθὼς οἱ θεοφόροι Πατέρες διαγορεύουσιν, ἵνα τελειότητι τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτῶν βίου, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσωνται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως, χορεύοντες μετὰ Δοσιθέου, καὶ Ἀκακίου, καὶ Δομετιανοῦ, τῶν πάνυ παναγίων, τῶν πανυπηκόως τὴν πολιτείαν τετελειωκότων Σήμερον γὰρ, καθὼς αἱ λοιπαὶ φωναὶ τῆς ὁσιότητός σου, ἀκρισία πᾶσά καὶ ἀνυποταξία· ἐπερειδομένων, τῶν πάντων σχεδὸν εἰπεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις συνηθείαις, καὶ ταῖς τῶν προσεχεστέρων διακρατήσεσιν, ἐξ ἐναντίας ἐχούσαις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ μᾶλλον αἱρουμένων τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος ἡγουμένου παρατηρεῖν τὸν βίον, ἢ τῶν θεσπεσίων Πατέρων ἡμῶν. Ἔνθεν οἱ ποιμένες, ἐξ ὧν ἐγὼ πρῶτος, ἠφρονεύσαμεν, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐκζητοῦμεν, οὐδὲ τὸ ἀμώμητον καὶ τὸ ἀκράδαντον τῆς πολιτείας ἰχνηλατοῦμεν· ἀλλ' ὡς παλαιωθέντος τοῦ θείου νόμου, καὶ ἀργήσαντος τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀτονησάντων τῶν πνευματικῶν θεσμῶν, καὶ, ἵνα τι εἴπω καὶ βλασφημότερον, ὡς ἀλλοιωθέντος τοῦ ἀναλλοιώτου Θεοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι πρὸς τὸ λέγειν καὶ καταιτιᾶσθαι τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς γενεὰς, ἀλλοίως μὲν ἐκείνας, καὶ ἀλλοίως ταύτας.

Ego vero non a tempore invectum hoc discrimen contendo. Nec enim aliam formam induit cœlum, nec motum alium, nec aliam lucem diei opifex lampas, nec præter solitum ordinem fertur et circumagitur universum. *Statuit* enim *illa*, ut scriptum est, *in æternum et in sæculum sæculi; præceptum posuit, et non præteribit* [30]. Sed ortum id est, sanctissime, ex mutatione liberæ voluntatis ab amore divino destitutæ, affectumque suum ad caduca deflectentis, gloriosa, exempla sequi detrectantis, neque archetypam potius patriamque divinam imaginem exprimere, quam deformes et alienas ac prodigiosas. Quamobrem animi simulacra gerimus, partim quidem humanæ naturæ aliquid habentia, partim canis, partim leopardi fortasse, partim piscis aut alterius reptilis cujuspiam: sanctitate tua anagogice hæc intelligente. Qui ergo talia decepti effutiunt, aut Evangelia palam et nuda fronte perfringant, et martyria

Ἐγὼ δὲ ἀνταποκρίνομαι ὡς οὐ παρὰ τὸ τοῦ χρόνου διάφορον τοῦτο ὑπήχθη. Οὐδὲ γὰρ ἑτερόμορφος γέγονεν ὁ οὐρανὸς, οὐδὲ ἑτεροκίνητος, οὐδὲ ἑτερολαμπὴς ὁ δημιουργὸς τῆς ἡμέρας φωστὴρ, οὐδὲ παρὰ τὴν πρὶν τάξιν φέρεταί τε καὶ διεξάγεται τὸ πᾶν. Ἔστησε γὰρ αὐτὰ, κατὰ τὰ Λόγια, εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. Ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκεν, ὦ ἁγιώτατε, κατὰ τὸ ἐνηλλαγμένον τῆς αὐτεξουσίου προαιρέσεως, ὀλιγωρησάσης ἐκ τοῦ θείου ἔρωτος, καὶ περὶ τὰ πρόσυλα τὴν ἑαυτῆς ἔφεσιν ἐκδεδωκυίας, καὶ οὐ θελούσης, οὐδὲ αἱρουμένης τῶν εὐκλεῶν ἐφάψασθαι παραδειγμάτων, οὐδὲ μεταγράψαι ἀπὸ τῆς ἀρχετύπου καὶ πατρίου θεοειδοῦς εἰκόνος, ἐκ δὲ τῶν δυσμόρφων καὶ ἀλλοκότων καὶ τερατουργουμένων. Διὰ τοῦτο τὰ ψυχικὰ ἰνδάλματα ἐπιφέρομεν, τὸ μέν τι ἀνθρωπείου μέρος ἔχοντα, τὸ δὲ κυνὸς, τὸ δὲ λεοπάρδου τυχὸν, τὸ δὲ ἰχθύος, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἑρπε-

[30] Psal. CXLVIII, 6.

τῶν · ἀναγωγικῶς ταῦτα λαμβανούσης τῆς ὁσιότητός A σου. Οἱ τὰ τοιαῦτα τοιγαροῦν ἐκ φενακισμοῦ βατταρίζοντες, ἢ ῥηξάτωσαν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὰ Εὐαγγέλια, καὶ τὰ μαρτύρια, καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσαν δέλτον ἁγιοπαράδοτον, ἢ τοῦτο μὴ ποιοῦντες, τὸ νηπιῶδες φρόνημα καὶ ἀλόγιστον ἀποθέμενοι, ὡς ὄντως εἰς ἄνδρα τελοῦντες τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰ θεοπαράδοτα λόγια · καὶ περιπατείτωσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκπαιδευέτωσαν · ἢ μηδ' ἕτερον τῶν εἰρημένων ποιοῦντες, καὶ γοῦν τὸ ἑαυτῶν ἀθέλητον καὶ ἄσωτον κατηγορησάτωσαν. Ἴσως γὰρ αὐτοῖς ἔσται καιρὸς ἀνανήψεως. Φεῦ δέ μοι! Πάτερ τιμιώτατε, ὅτι ἔνοχος ὢν πάντων τῶν εἰρημένων, καὶ πάσης διαστροφῆς καὶ ἀνευθύνητος ὑπουργὸς, ὡς ἐπεμβαίνειν ἄλλοις ἠρξάμην καὶ νομοθετεῖν. Κλαυσάτωσαν καὶ θρηνείτωσαν B ἐπ' ἐμοὶ καὶ οἱτοὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι, κινδυνεύοντι κατὰ πᾶσαν ὥραν, καὶ ῥήσσοντι τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ ἀναξίως μοι παραδεδομένον. Τοσαῦτά μοι προήχθη κελεύοντί σοι, ὦν θεοτίμητε ἀνταποκριθῆναι. Αὐτὸς δὲ ἐρηρεισμένος ὢν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ περιλήψει τῶν νομίμων καὶ πατρίων ἐντολῶν, ἀκίνητος μένοις καὶ ἀσάλευτος καὶ ἀκαταπτόητος ἐκ τῶν παρά τινων πολυτρόπως προσεπεισφρησάντων τοι, οἷα ἀνέμων ἢ τρικυμιῶν, λογυδρίων, βαίνων ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ τῆς ἀκραιφνοῦς πολιτείας, καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα παρατρέχων ματαιολογίαν τῶν ἀνθρώπων, εὐχόμενός τε ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὰ κράτιστα.

A et justificationes Domini, et omnia a sanctis transmissa volumina: aut si hoc facere abnuant, puerilem sensum et a ratione alienum deponentes, ut qui reipsa in virum evaserint ætatis plenitudinis Christi [31]. secundum divina oracula, et ambulent ipsi, et alios erudiant: aut si neutrum facere volunt, suam ipsorum socordiam et intemperantiam accusent. Forsitan tempus erit quo resipiscant. Sed, heu mihi! Pater colendissime, qui horum omnium reus quæ dixi, omnisque vitii et pravitatis adjutor, insultare aliis cœpi, legesque præfigere. Plangant me lugeantque lapides ipsi sensus expertes, qui per singulas horas versor in discrimine, Christique gregem indigno mihi commissum dissipo. Atque hæc hactenus, te jubente, a Deo honorate, respondi. Tu B vero Spiritus virtute subnixus, legitimarumque et paternarum sanctionum observatione, immobilis permane, et inconcussus atque intrepidus, adversus quorumdam variis in te modis, ventorum ac procellarum instar, irruentes rumusculos, regia integræ vitæ via incedens, et inanes hominum utramque in partem voces contemnens, ac pro humilitate nostra sine intermissione orans quam studiosissime.

Θʹ. — Γελασίῳ μαθητῇ. [ιϛʹ.]

IX. — *Gelasio discipulo.*

Apostatæ, ut ad monasterium redeat.

Ὦ τέκνον μου, ἀββᾶ Γελάσιε, πῶς ποτέ σε ἐξ- C ωστράκισεν ὁ ἀρχέκακος Σατανᾶς ἐκ τοῦ κοινοβιακοῦ παραδείσου, ὡς ποτὲ τὸν Ἀδὰμ ἐκ τῆς Ἐδὲμ, πεισθέντα τῇ βουλῇ τοῦ ὀφιογνώμονος Ἀμμοῦν; Καὶ ἄρτι αὐλίζῃ ἐν τόποις οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος, ἀκανθοφορῶν καὶ ἐργαζόμενος ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Τί γὰρ καλὸν ἐξεληλυθὼς Π εἰργάσω, ἢ ἐργάζῃ; Τί δὲ οὐ μᾶλλον πονηρὸν καὶ ἀπευκτόν; Ἐξέλιπέ σου τὸ νοερὸν φῶς τῆς ὁδηγίας · ἐσβέσθη ὁ σπινθὴρ τῆς πνευματικῆς φιλίας. Οἱ φίλοι σου καὶ οἱ πλησίον σου, οὐ μόνον λέγω τοὺς ποθεινοὺς σου ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ ἀγγέλους, ἐξ ἐναντίας σου ἀπομακρόθεν ἔστησαν, καὶ ἤγγισαν οἱ δαίμονες, ἐκζητοῦντες ἀποκέσαι σου τοὺς προειργασμένους ἀσκητικοὺς καμάτους. Ποῦ ποτέ σου ἡ καθαρὰ προσευχή; ποῦ ποτέ σου ἡ ἀκράδαντος D ὁμολογία; ἡ φωτοποιὸς ἐξαγόρευσις; ἡ ἀγγελικὴ χοροστασία; ἡ θεομίμητος ὑπακοή; ἡ χριστοφόρος ταπεινοφροσύνη; ἐκεῖνο τὸ καλὸν καὶ τερπνὸν, ὃ ᾄδει ὁ ᾀσματογράφος Δαβὶδ, ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοίκησίς σου τῶν ἀδελφῶν; Τούτων πάντων ἐπειδὴ ἔρημος γέγονας, τέκνον μου, ἔχεις ἀντεισαχθέντα σοι τὰ ἐναντία, σκοτασμὸν νοὸς, ἀναλγησίαν ψυχῆς, πώρωσιν καρδιακὴν, δυσπιστίαν, ἀνελπιστίαν, ὀλιγωρίαν, φόβον θανάτου, τρόμον ἀπολογίας. Καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἓν ἕκαστον, ὅτι στένων καὶ τρέμων Καϊνικῶς πάντως διαβιοῖς; Καὶ οὔπω λέγω τῶν σαρκικῶν

C O fili mi, abba Gelasi, quo tandem pacto malorum te auctor Satanas, ex cœnobiaco paradiso, sicut Adam olim ex Eden, serpentini Ammon consilio obsecutum exterminavit? Et nunc in locis habitas quæ Dominus non respicit, spinas producens, et ignominiæ passiones in sudore vultus tui exercens. Quid enim recti ex quo digressus es, vel egisti, vel nunc agis? Quid potius non perversum ac detestandum? Defecit te mentis lumen quod viam monstrabat: exstincta est scintilla spiritualis necessitudinis. Amici et proximi tui; non tantum charissimos fratres tuos dico, sed ipsos quoque Dei angelos: adversum te eminus steterunt [32], et propius accessere dæmones, anteactos labores tuos asceticos abolere cupientes. Ubinam pura olim D precatio tua? ubinam inconcussa confessio? ubi splendida exomologesis? ubi angelica chori frequentatio? Dei æmula obedientia, Christum gerens humilitas, bonum illud et jucundum, quod canticorum scriptor prædicat David, fratrum in unum habitatio [33]? His omnibus quoniam orbatus es, fili mi, contraria quæ horum loca immissa sunt habes, obscurationem mentis, stuporem animi, cæcitatem cordis, incredulitatem, desperationem, incuriam, mortis metum, horrorem judicii. Et quid opus est singula percensere, cum gemens et tremens Caini prorsus more vitam ducas? Nec memoro carnalium

[31] Ephes. IV, 13. [32] Psal. XXXVII, 12. [33] Psal. CXXXII, 1.

cupiditatum turbam interiora tua inflammantem, et peccatum succendentem. Quapropter, fili mi, perspecta per humilem epistolam meam veritate, et ad lumen suspiciens, ac divinitus compunctus, et amice vulneratus, reputansque ac recogitans unde excideris, et in quibus miseriis verseris, et ubi habites, nempe, ut sic dicam, in tabernaculis Cedar[24]; redi ad sanam mentem, recurre ad locum tuum, expergiscere, renovare, et recalesce; et ne horam cuncteris, ne diem, ne hebdomadem: sed quantocius omnibus abjectis, præsenti atque intrepido animo ad me veni infelicem Patrem tuum, et ad egregios fratres tuos, et magnum Patrem meum, et Patrem tuum. Et hac quidem de causa consilium erat, postquam te istuc appulsum cognovi, etiam fratrem cum litteris mittere, qui te revocaret. Sed quia presbyter litterarum lator mihi plane confirmavit te ad solas litteras venturum, ideo epistola contentus fui. Et vero jubent prorsus, fili mi, sicut dictum est, non solum ego miser, et Pater meus, verum et nostri domini Joannes præcursor ac Joannes Theologus, ut quam citissime gradum referas, priusquam te inopinata mors occupet. Quod si obfirmatus adhuc, quod minime reor, obdurescas, et pertinaciter resistas; scito te excommunicatum esse, et a sanctis omnibus, et a nobis peccatoribus donec faciem nostram videas. Sin autem gradum referes, ut jussimus, jam veniens solutus es, tum ad divina dona, tum ad alios cibos.

καθῶν τὸν ἰσμὸν ἀναῤῥιπίζοντά σου τὰ ἐντός, καὶ ἀναφλέγοντα τὴν ἁμαρτίαν. Διὸ δή, τέκνον μου, ἐπιγνοὺς τὸ ἀληθὲς διὰ τῆς ταπεινῆς μου ἐπιστολῆς, καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸ φῶς, καὶ κατανυχθεὶς θεϊκῶς, καὶ πληγεὶς φιλικῶς, καὶ ἀναπλήσας καὶ ἀναγνωρίσας ὅθεν ἐξέπεσας, καὶ ἐν ποίοις εἶ δεινοῖς, καὶ ποῦ παροικεῖς, ὡς εἰπεῖν, μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ· ἀνάστηλον, καὶ ἀναπήδησον, καὶ ἀνεγέρθητι, καὶ ἀνανεώθητι, καὶ ἀναθερμάνθητι· καὶ μὴ ὥραν, μὴ ἡμέραν, μὴ ἑβδομάδα· ἀλλὰ θᾶττον χαίρειν πᾶσιν εἰπών, ἧκε ἐῤῥωμένως καὶ ἀνενδοιάστως πρός με τὸν δύστηνόν σου Πατέρα, καὶ πρὸς τὴν καλήν σου ἀδελφότητα, καὶ πρὸς τὸν μέγαν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σου. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐβουλόμην μέν, ἡνίκα ἔμαθον ὅτι αὐτόθι ἐξεπελάσθης, καὶ ἀδελφὸν πέμψαι σὺν τοῖς γράμμασιν, ἵνα σε ἀναῤῥύσηται. Ἐπεὶ δὲ ὁ γραμματοφόρος καὶ πρεσβύτερος ἐβεβαιώσατό με πάντως ἐκ μόνων τῶν γραμμάτων ἥκειν σε, διὰ τοῦτο ἠρκέσθην τῇ ἐπιστολῇ. Καὶ δή πάντως, τέκνον μου, καθὼς εἴρηται, οὐ μόνον ἐγὼ ὁ τάλας, καὶ ὁ Πατήρ μου, ἀλλὰ καὶ οἱ δεσπόται ἡμῶν, ὁ Πρόδρομος, καὶ ὁ Θεολόγος, ἐγκελεύονταί σοι, τάχιστα ἀποκινῆσαι, πρὶν ἀπροσδοκήτου θανάτου καταλάβῃ τὸ τέλος. Εἰ δέ τι, ὃ οὐχ ὑπολαμβάνω, σκληρυνόμενος σκληρυνθῇς καὶ αὐθαδιάσεις· γίνωσκε ἀκοινώνητόν σε εἶναι, καὶ ἐκ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ἐξ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἕως ἂν ὄψει τὸ πρόσωπον ἡμῶν. Εἰ δὲ ἀποκινήσεις, καθὼς ἐνετειλάμεθα, ἤδη ἐρχόμενος λελυμένος εἶ, καὶ τῶν θείων δώρων, καὶ τῶν ἄλλων βρωμάτων.

X. — *Nicolao discipulo.*

Ι'. — Νικολάῳ μαθητῇ. [κα'.]

Electo in præpositum tradit præcepta vitæ monasticæ.

Quandoquidem Dei nutu, spiritualis fili Nicolae, ad præfecturæ apicem evectus es, observare omnino debes, quæ in hoc libello præcepta sunt. Non igitur ullatenus immutabis, quam a spirituali monasterio tuo accepisti forman et regulam, absque necessitate. Non possidebis ex hoc mundo quidquam nec tibi proprium repones vel unicum argentum. Non divides animum et cor tuum affectu curisque, propter eos qui tibi a Deo commissi sunt, tibique in spiritu filii ac fratres facti sunt; non erga necessarios olim secundum carnem, aut cognatos, aut amicos, aut sodales. Non erogabis res monasterii tui, neque in vita, neque post mortem, sive eleemosynæ titulo, sive legati, in tuos olim necessarios, ut dictum est, et amicos: nec enim de mundo es, ut res mundi attingas: præterquam si qui forte ex cœnobio in ordinem nostrum transierint: atque ita curam eorum geres juxta sanctorum Patrum exemplum. Non possidebis servum, neque ad tuos usus, neque ad monasterii cui præsides, nec denique ad agri tui, hominem qui ad Dei imaginem factus est: hoc enim sæcularibus solis concessum est. Tu vero teipsum exhibere unanimis fratribus tuis servum animo debes, licet externa specie tanquam dominus et magister habearis. Feminei sexus

Ἐπειδὴ εὐδοκίᾳ Θεοῦ προεβιβάσθης, τέκνον πνευματικὸν Νικόλαε, εἰς τὸ τῆς ἡγουμενείας ἀξίωμα, δέον παραφυλάξαι σε πάντα τὰ ἐντεταλμένα σοι ἐν τῷ παρόντι γραμματίῳ. Οὐ διαλλάξεις οὖν ὅνπερ παρέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς πνευματικῆς σου μονῆς ἐν ἅπασιν ἄνευ ἀνάγκης. Οὐ κτήσῃ τι τοῦ κόσμου τούτου, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου. Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς πεπιστευμένους σοι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γεννωμένους σοι πνευματικῶς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς· οὔτε εἰς τούς ποτε ἰδίους κατὰ σάρκα, ἢ συγγενεῖς, ἢ φίλους, ἢ συνεταίρους. Οὐ χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας σου μονῆς, οὔτε ζῶν, οὔτε μετὰ θάνατον, ἐλεημονητικῶς, ἢ κληρονομικῶς, εἰς τούς ποτε προειρημένους ἰδίους καὶ φίλους. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέχῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου· πλὴν εἰ μή που μεταβαῖέν τινες ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα· καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων Πατέρων. Οὐ κτήσῃ δοῦλον, οὔτε εἰς οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς ἣν ἐπιστεύθης μονήν, οὔτε εἰς ἀγρούς σου, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται. Σοὶ δὲ χρεὼν ἑαυτὸν παρασχεῖν τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελφοῖς δοῦλον τῇ προθέσει, κἂν τῇ ἔξω ἐπι-

[24] Cant. I, 4.

φανείᾳ ὡς δεσπότης λογίζῃ καὶ διδάσκαλος. Οὐ σχοίης ζῶον τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρείαν ὑπουργικὴν, ὁ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος· οὔτε ἐν τῇ μονῇ, οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς· καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο, οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ ἐπιτρέπει. Οὐκ ἐποχούμενος ἔσῃ ἵπποις καὶ ἡμιόνοις ἄνευ ἀνάγκης· ἀλλὰ Χριστομιμήτως πεζοπορήσεις. Εἰ δ' οὔ· πῶλός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔσται. Παραφυλάξεις πάντως τὸ τὰ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ ἀμέριστα· καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθέκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν, μέχρι καὶ ῥαφίδος. Σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μή τί γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς. Οὐκ ἐξουσιάσεις ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς σου καὶ τέκνοις μου· οὔτε πρὸς ἀρχὴν, οὔτε πρὸς χειροτονίαν πρᾶξαί τι παρὲξ τῆς πατρικῆς σου ἐντάλσεως. Οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας, ἢ συντεκνίας, ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου. Οὐ γὰρ εὕρηται ἐν τοῖς Πατράσιν· εἰ δὲ καὶ εὕρηται, σπανιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος. Οὐ συνεστιαθῇς μετὰ γυναικῶν, πλὴν τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς, καὶ ἀδελφῆς, οὐκ οἶδα εἰ μή τις βία καὶ ἀνάγκη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον, ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον· ὅπου γε καὶ ἐγκαθημένου σου μόλις διασώζοιντο τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδιεξόδευτα λογικὰ πρόβατα. Παραφυλάξεις πάντως τὸ ποιεῖσθαι τρισάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἑβδομάδι, καὶ καθ' ἑσπέραν· ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο, καὶ σωτήριον. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα. Ἓν γὰρ τὸ σχῆμα, ὥσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο. Οὐ παραβῇς τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν Πατέρων, πρό γε πάντων τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου· ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ποιεῖς ἢ λέγεις, ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξεις, ἢ ὡς ἐκ πατρικῆς σου συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς Θεοῦ. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου, καὶ εἰς ἕτερον μεταβήσῃ, ἢ πρὸς μείζονα ἀξίαν ἐπαναδράμοις, ἄνευ πατρικῆς σου διαγνώσεως. Οὐ φιλιάσεις μετὰ κανονικῆς, οὐδὲ παραβάλῃς ἐν γυναικείῳ σεμνείῳ, οὐδὲ καταμόνας ὁμιλήσεις μοναζούσῃ, ἢ κοσμικῇ, εἰ μή που ἀνάγκη ἕλκοι· καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέρους προσώπων. Τὸ γὰρ ἓν, ὥς φησιν, εὐεπηρέαστον. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς ποίμνης ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικὸς, ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλητον. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον, ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικὸν, ἐν ᾧ εἰσὶ γυναῖκες, ἐπὶ συχνῷ παραβάλλων· ἀλλ' ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίας χρείας ποιεῖσθαι. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς· ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου, καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν, τὴν ὑπουργίαν σου ποιήσεις. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατεύειν σε· ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύσῃ καὶ ὑποδύσῃ. Οὐκ ἔσῃ ἁβροδίαιτος, οὔτε ἐν οἰκείᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν

A animal ad necessaria ministeria nullum habeas, qui feminis omnino renuntiasti, nec in monasterio, nec in agris: nullus siquidem sanctorum Patrum usus est, et natura ipsa non permittit. Non veheris equis aut mulis absque necessitate; sed Christi exemplo pedibus iter facies : sin minus, pullus asini erit jumentum tuum. Curabis omnino ut inter fratres communia et indivisa sint omnia, et nhiil cujusquam proprium jure dominii, ne acus quidem. Tibi vero et corpus et anima, ne dicam cætera, æqua lance charitatis in omnes spirituales filios tuos ac fratres dividantur. Non uteris potestate erga duos fratres tuos, et filios meos, ut vel ad præfecturam, vel ad ordinationem sine Patris jussu quidquam agas. Ne contrahas cum sæcularibus fraternitates, vel confiliationes;
B quippe qui sæculum et nuptias reliquisti. Neque enim exstat exemplum in Patribus; et si exstat, perrarum est, nec legis vim habet. Non epulabere cum feminis, excepta matre tua secundum carnem, et sorore, nisi vis aliqua et necessitas urgeat, sicut admonent sancti Patres. Ne frequens sis in egressibus et circumcursationibus, proprium ovile deserens sine necessitate, cum difficile sit, etiam si assiduus incubes, variabiles et erraticas rationales oves servare. Cura prorsus ut catechesim qualibet hebdomade ter facias, ad vesperum; quoniam a Patribus id traditum, et salutare est. Ne dederis parvum quem vocant habitum, ac veluti post spatium temporis, alterum velut magnum : unus enim est habitus, sicut et baptisma, quemadmodum in
C more fuit sanctorum Patrum. Ne transgrediaris leges et regulas Patrum, præcipue sancti Patris nostri Basilii : sed quidquid agas discave, tanquam testimonium ex sacris Litteris habeas, aut ex paterna consuetudine, id age, sine divini præcepti prævaricatione. Non deseres gregem tuum, ut ad alterum transeas, vel ad majorem dignitatem conscendas sine Patris tui arbitrio. Non ineas familiarium cum cononica, neque muliebre monasterium ingrediaris, neque seorsum cum ulla colloquaris monacha vel sæculari, nisi necessitas compellat; ac tum quoque duabus utrinque personis astantibus : una enim, ut aiunt, calumniæ obnoxia est. Non aperies ostium ovilis, ut feminam ullam intromittas sine magna necessitate:
D quod si absque mutuo aspectu admitti potest, neque id negligendum. Non facies tibi diversorium, aut spiritualibus filiis tuis sæcularem domum in qua sint feminæ : ita ut eam frequentes : sed apud religiosos potius viros diversari, et necessaria vitæ subsidia capere studebis. Non habebis in cella tua discipulum adolescentem, quo afficiare : sed personæ minime suspectæ, ac diversorum adeo fratrum ministerio uteris. Non sit tibi vestimemtum elaboratum, et pretiosum, præter sacerdotale; sed humiliter Patrum exemplo et indueris et calceaberis. Non eris delicatus ac lautus, neque in privato tuo sumptu, neque in hospitum receptione;

hoc enim ad hujus vitæ voluptarios pertinet. Non thesaurizabis aurum in monasterio tuo; sed quidquid in unoquoque genere redundabit, adaperto atrio tuo pauperibus, sanctorum Patrum more, largire. Non servabis locum obseratum, nec curam geres œconomiæ : sed tota cura tua animarum esto. Aurum vero et res usui necessarias œconomo committes, et cellario, et ut cuique convenit ministerio : ita nimirum, ut penes te sit omnium potestas, et officia in hunc aut illum, ut voles, transferas, rationemque exigas cujuslibet administrationis, prout mandasti. Non facies vel ages quidquam in re ulla ex proprio sensu, sive proficiscendum est, seu vendendum vel emendum; neque in receptione vel ejectione fratrum, neque in aliis rebus externis; sed neque in animæ erratis, sine consilio eorum qui judicio et pietate præstant, unius aut duorum, triumve aut plurium, prout res feret, sicut a Patribus sancitum est. Hæc omnia, et quæcunque alia accepisti, servabis et custodies, ut bene tibi sit, et prospere agas in Domino omnibus diebus vitæ tuæ. Contrarium enim absit vel dicere vel cogitare.

A ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων · τοῦτο γὰρ τῆς μερίδος τῶν ἀπολαυστικῶν τοῦ παρόντος βίου. Οὐ θησαυρίσεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου · ἀλλὰ τὸ κατὰ περισσείαν ἐπὶ παντὸς εἴδους μεταδοίης τοῖς πενομένοις ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες. Οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα · ἀλλ' ἔστω σοι πᾶσα ἡ φροντὶς ἀνήκουσα περὶ τῶν ψυχῶν. Τὸ δὲ χρυσίον, καὶ τὰ κατὰ χρείαν, ἐγχειρίσεις τῷ οἰκονόμῳ, τῷ κελλαρίτῃ, καὶ ὡς ἐπιβάλλει ἐν ἑκάστῃ διακονίᾳ · σοῦ προδήλως πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος, καὶ μεταφέροντος ὡς ἂν βούλῃ ἑκάστην διακονίαν ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ, καὶ ἀπολαμβάνοντος τὸν λόγον ἑκάστης διοικήσεως καθὸ ἐντέλλῃ. Οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκείαν γνώμην ἐν παντὶ πράγματι, οὔτε ἐν προόδῳ, B οὔτε ἐν πράσει καὶ ἀγορασίᾳ, οὔτε ἐν δοχῇ ἢ ἐν ἀποκρίσει ἀδελφοῦ, οὔτε ἐν ὑπαλλαγῇ διακονίας, οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σωματικῶν, ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἐν τοῖς ψυχικοῖς σφάλμασιν, ἄνευ βουλῆς τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ εὐλαβείᾳ, ἑνὸς ἢ δύο, ἢ καὶ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων, κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν · ὥσπερ ἐντέταλται Πατρικῶς. Ταῦτα πάντα, καὶ ὅσα ἕτερα παρέλαβες, φυλάξοις καὶ φρουρήσοις, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπείη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν.

XI. — *Anastasio episcopo Cnosiæ.*

ΙΑ'. — Ἀναστασίῳ ἐπισκόπῳ Κνωσίας. [κβ'.]

De officio episcopi.

Quid vis tibi, sanctissime Pater, et quid tantopere post unam et alteram excusationem adhuc instas, ut a me imperito et vitiis dedito utilitatis sermonem recipias? Ego potius a te doceri opus habeo, qui et ordine inferior sum, et vita obcæcatus, non de episcopatus officiis, (quam enim ineptus sim!) sed de monastico statu, sive de præpositura; quonam pacto indigne mihi commissum gregem congruenter regens, propitium in terribili responsionis meæ die judicem nanciscar. Sed tu nimirum per summam modestiam tuam hoc egisti : explorare enim ignorantiam meam voluisse, id mihi de pontificatu tuo nefas est suspicari. Ego vero meum ipsius gradum, o sacrum caput, pertimesco, et animo æstuo circa animarum gubernationem; quomodo tandem ex turbulento ac procelloso mari spirituali traditum mihi parvum hoc et spirituale navigiolum ad salutis portum perducam : cum ad munus hoc et vita integra, et scientia idonea sit opus; ut tanquam duplici clavo gubernans, vigilanter ac perite intactum aquis peccati meipsum et eos qui me sequuntur custodiam. Hæc igitur tam miseri est excusatio. Verum quia sanctitatis tuæ præcepto penitus non obtemperare, tametsi vires meas superet, periculo non vacat : præsertim cum ab ipso etiam Patre meo mandatum acceperim : utriusque obedientia fretus, hoc tibi, divinissime Pater, per commonitionis speciem profitebor : longe majus multisque partibus navicula mea excellentius esse navigium perfectionis tuæ, episcopale, inquam fastigium, si cum præpositi dignitate comparetur : et tanto scilicet, quanto in plures imperium sortitus es, eosque non valentes

Τί σοι γέγονεν, ὦ ἱερώτατε Πάτερ, καὶ τί τοσοῦτον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίτησιν ἔτι παραβιάζῃ, ὥστε παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ περιπαθοῦς C εἰληφέναι λόγον ὠφελείας; Ἔγωγε μᾶλλον ἔχω χρείαν ὑπὸ σοῦ φωτισθῆναι · ὁ καὶ τῇ τάξει δεύτερος, καὶ τῷ βίῳ ἐσκοτισμένος · οὐ τὰ περὶ ἐπισκοπῆς ὀφειλόμενα · φεῦ γὰρ τῆς ἐμῆς ἀνοίας! ἀλλὰ τὰ περὶ μοναχικῆς, εἴτ' οὖν ἡγουμενικῆς καταστάσεως, τὸ πῶς ἄρα ἀφηγησάμενος κατὰ λόγον τὸ ἐμπιστευθέν μοι ἀναξίως ποίμνιον, εὕροιμι Θεὸν ἵλεω ἐν ἡμέρᾳ τῆς φρικτῆς ἀπολογίας μου. Ἀλλὰ τοῦτο πέπονθας πάντως ἐξ ἄκρας μετριοφροσύνης. Ἐκπειράζειν γάρ μου τὴν ἀπαιδευσίαν, οὐ θέμις με ὑπονοεῖν τὴν ἀρχιερωσύνην σου. Ἐγὼ τοίνυν δέδοικα τὰ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, ὦ ἱερὰ κεφαλή, καὶ ἰλιγγιῶ περὶ τὴν ψυχικὴν κυβέρνησιν τῷ ὄντι · πῶς δὴ οὖν ἐκ τῆς πολυταράχου καὶ ἀεικυμάντου νοητῆς θαλάσσης ἀποσώσαιμι τὸ ἐγχειρισθέν μοι τοῦτο βραχύτατον καὶ λογικὸν D πλοιάριον εἰς λιμένα σωτηρίας · ὅτι πρὸς τοῦτο καὶ πολιτείας ἀκραιφνοῦς χρεία καὶ γνώσεως ἱκανῆς ἐπιτυχία, ἵν' ὡς ἐν δυσὶν αὐχέσι πηδαλιουχῶν, γρηγόρως καὶ ἐπιστημόνως ἀκαταβάπτιστον τοῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας ἐμαυτόν τε καὶ τοὺς ἑπομένους μοι διαφυλάττω. Αὕτη τοίνυν ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῦ ταλαιπώρου. Ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ὁσιότητός σου κέλευμα οὐκ ἀκίνδυνον πάντη καταλιπεῖν, εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμίν μου ἀνυπήκοον, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου μου Πατρὸς τὴν ὑποταγὴν δεξάμενος · πεποιθὼς τῇ ἀμφοτέρων εὐπειθείᾳ, τοῦτό σοι, ὦ Θειότατε Πάτερ, ἐν εἴδει ὑπομνήσεως ἐπιφθέγγομαι, ὅτι μεῖζον κατὰ πολὺ καὶ ὑπερβάλλον τὸ πλοῖον τῆς σῆς τελειότητος πρὸς τὸ ἐμὸν νηάριον · φημὶ δὴ τὸ ἐπισκοπικὸν

ὕψωμα πρὸς τὸ ἡγουμενικὸν ἀξίωμα· καὶ τοσοῦτον ὅσωπερ ἂν καὶ πλειόνων ἄρχειν ἠξιώθης, καὶ ταῦτα οὐχ ἑκόντων ἴσως, οὐδὲ ὁμογνωμόνων, οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν, μοναστῶν τε καὶ μιγάδων, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, γημάντων καὶ ἀγάμων, δούλων τε καὶ ἐλευθέρων, ὀρφανῶν τε καὶ χηρευόντων, πλουσίων τε καὶ πενήτων, δυναστευόντων τε καὶ καταπονουμένων, χρεωφειλετῶν τε καὶ δανειστῶν, ἁβροδιαιτούντων τε καὶ λιμοκτονουμένων, πολυκτημόνων τε καὶ ἀνεστίων, μαλακοφορούντων τε καὶ ῥακοδυτούντων. Ταῦτα γὰρ καὶ πλείω τούτων οὐκ ἐπιφαίνεται τῷ ἡμετέρῳ βίῳ· ὁ δὲ σὸς ἐμπέπλησται. Καὶ οὐδὲ πᾶς ὁ λαός σου ὑπὸ μιᾶς φροντίδος δεδιοίκηται, οὐδὲ πάντων τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα οἶσθα, οὐδ᾽ ἑκάστου τὰς μεθόδους τῆς ζωῆς διαγινώσκεις· ἀλλὰ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πολὺ τὸ διάφνρον ἔχουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἴσως γεωπονοῦσιν, οἱ δὲ ναυτίλλουσιν, οἱ δὲ ποιμαινεύουσιν, οἱ δὲ ἀπρακτοῦσιν, οἱ δὲ πρακτορεύονται· καὶ πολὺς ὁ λόγος τῆς ἐφ᾽ ἑκάστῳ ὁρωμένης ἐργασίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν ὅσος καὶ πηλίκος ὁ κόπος! καθὰ λογίζομαι, ἀλόγιστος· ὅσος ὁ ἱδρὼς, ὁ ἀγὼν, ὁ δρόμος, ἡ εὐτονία, ἡ φροντὶς, ἡ μέριμνα, ἡ ἔκτηξις τῆς σαρκὸς, ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, ἡ τῆς διανοίας κατακοπή! Ὥσπερ οὖν ὁ ἀπευθύνων τὴν ναῦν ἐν μεγάλῃ ζάλῃ καὶ καταιγίδι θαλάσσης, ὅλος νήφων ἐστὶ καὶ ἀπερίτρεπτος, ἀνύστακτον ἔχων τὸν ὀφθαλμόν· οὐδὲ γὰρ εἰς βραχὺν φέρει κίνδυνον τὸ μικρῶς πως παρεμπεσεῖν ἀπειρίαν καὶ ἀμέλειαν· οὕτω πολλῷ μᾶλλον ὁ κυβερνήτης τῶν ψυχῶν ἀγωνιστικώτερον καὶ ἀκριβέστερον εἰδέναι ὀφείλει τὸ τῆς προστασίας ἔργον, ἵνα μὴ ὑποβρύχιος γένηται τῷ βυθῷ τῆς ἀπωλείας. Διὰ ταῦτα, ὡς οἶμαι, ἁγιώτατε, ἐβόα ὁ μέγας Ἀπόστολος, Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; Καὶ πάλιν, Ὅτι ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος, ἀλλ᾽ ἔννομος Χριστῷ. Τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω. Ἰδοὺ οὕτως καὶ οἱ κατ᾽ αὐτὸν κανόνες καὶ ὅροι ἐπισκοπῆς· καθάπερ καὶ αὐτοὶ οἱ θεσπέσιοι Πατέρες ἡμῶν διαγορεύουσι. Λοιπὸν ἀναγνοὺς καὶ διαγνοὺς τὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἐπὶ χεῖρας ἔχων τὰ θεοπαράδοτα λόγια· τί πρὸς ἐμοῦ τοῦ τάλανος τοιοῦτόν τι ἐπιζητεῖς; Ἐγὼ δοκῶ τὸν ἐπίσκοπον εἶναι ἔφορον, καὶ ὑπεύθυνον τῆς ἐπὶ πᾶσι τῶν ἀρχομένων γενομένης διαπράξεως. Ἄγγελον ἀσίγητον, τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα κηρύσσοντα· ὄμμα ἀκοίμητον τὰς ἑκάστου ὁδοὺς τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐξαγομένων ἐπιβλεπόμενον· μίμημα Χριστοῦ, εἰς ὃν οἱ ἑπόμενοι προσέχοντες τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εὐαγγελικῶς χαρακτηρίζουσι· φωστῆρα ἀειλαμπῆ τοῖς ἐξ ἀγνοίας καὶ ἁμαρτίας νυκτομαχοῦσι γνωριζόμενον. τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ἐπομβρίζοντα τοῖς διψῶσι τὰ σωτήρια· οἰκονόμον μέγιστον, τὸν ἑκάστου βίον λογοθετεῖσθαι μέλλοντα ἐν καιρῷ ἀνταποδόσεως. Οὔτε οὖν μεῖζόν τι τῆς πρὸς Θεὸν ἐγγύτητος καὶ ἀγάπης, οὔτ᾽ αὖ εὐ-

fortasse, nec conspirantes, nec ejusdem naturæ et dignitatis; sed mares pariter ac feminas, monachos et sæculares, imperio præditos et subditos, conjuges et cælibes, servos ac liberos, orphanos et viduas, divites et pauperes, potentes et inopes, debitores et feneratores, laute viventes et fame laborantes, locupletes et tecto carentes, molliter vestitos et pannosos. Hæc enim, et his plura, in vita nostra non cernuntur; tua vero his referta est. Nec populus tuus sub una cura universus cogitur, nec omnium facies et nomina nosti, nec vitæ uniuscujusque vias et rationes distinguis; sed alii aliter magno discrimine se habent. Etenim alii terram fortasse colunt, alii navigant, alii greges pascunt, alii in otio degunt, alii negotiantur: longumque esset quas in singulis videmus occupatione recensere. In his autem omnibus qualis quantusque labor? æstimari, ut puto, non potest. Quantus sudor; certamen, cursus, contentio, cura, sollicitudo, carnis afflictio, animi dolor, mentis defatigatio? Quemadmodum ergo qui navem gubernat in magnis maris fluctibus et tempestate, totus advigilat, et in ea cura defixus est, nec sumnum oculis indulget (non enim parvi et periculi si vel exigua aliqua obrepat imperitia vel negligentia), sic multo magis animarum gubernator præfecturæ partes studiosius et accuratius teneat necesse est, ne extremi exitii profundo demergatur. Propterea, at arbitror, sanctissime, magnus Apostolus exclamabat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* [35]? Et iterum: *Factus sum Judæis tanquam Judæus; iis qui sub lege sunt, tanquam sub lege essem; iis qui siue lege erant, tanquam sine lege essem; cum sine lege non essem, sed in lege essem Christi. Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem* [36]. En, vel ejus sententia, leges et regulas episcopatus, quemadmodum et divini quoque Patres nostri testantur. Cæterum, cum sanctorum placita legas et intelligas, et divina oracula in manibus habeas, quid ad me misero tale quidpiam efflagitas? Ego episcopum censeo inspectorem esse, ac de omnibus quæ a subditis aguntur obnoxium; angelum non silentem, justificationem Dei perpetuo prædicantem; oculum insomnem, gregis sui singillatim vias considerantem; simulacrum Christi, ad quod intenti qui sequuntur, vitam suam ad Evangelii formam effingant; facem perpetuo ardentem, iis qui in ignorantiæ peccatique tenebris dimicant, conspicuam; sermonem doctrinæ, solutaria sitientibus infundentem; dispensatorem maximum, qui de singulorum vita, retributionis tempore, rationem redditurus sit itaque nulla affinitas cum Deo et charitas major est, aut cui certior sit merces, quam præfectura tanta: quemadmodum Christus ipse apostolorum principi dixit: *Si amas me, Petre, plus his, pasce oves meas* [37]. Nec periculosius quidquam, aut exitiosius quam in ea indigne versari.

[35] II Cor. XI, 29. [36] I Cor. IX, 20-23. [37] Joan. XXI, 15.

μαθήσεσθαι, ὡς ἡ τῶν λαῶν ἐπιστασία· καθώς φησιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν κορυφαῖον ἀποστόλων· «Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.» Ὅθεν ἀπαιδευσίαν καὶ ἀπεθρασύνθησαν τοῖς ἀνδράσι ταύτην ἐγχειριζόμενοις.

At tu, sat scio, Pater optime, bonus pastor es, qui animam tuam pro ovibus semper posuisti, pro unoquoque caput objiciens, hominum minas non reformidans, veritatem in adversantium oculis non dissimulans, unici regis voluntati obsecundans. Ad hæc, arguens cum libertate, pœnam irrogans cum lenitate, pacificans et reconcilians dissidentes, profanum a sancto prudenter dirimens, et sanum a morbido, ne contagione sua vicinum inficiat; quod aberrat in viam reducens, quod infirmum est consolidans, quod contractum est alligans [38]. Quam multiplex revera tuum est opus! Præpositorum visitatio, celliotarum approbatio, presbyterorum et diaconorum ordinatio, et horum omnium vitæ censura: viduarum defensio, orphanorum subsidium, afflictorum ultio, oppressorum propugnatio; quin etiam dignitatis conservatio. Quia ubi nihil est quod pietatem lædat vel impediat, subjici nos quoque omni imperio et potestati oportet, benevolentiamque perpetuo, si fieri potest, omnium retinere, prompte ac benigne salutando, ac majorem etiam honorem redhibendo. Absit enim ut de beatitudine tua dicantur, quæ contrariæ malorum pastorum parti conveniunt! qui turpis scilicet lucri gratia gregem pascunt, qui ad vitæ commoda dignitatem hanc referunt, ad carnis laxamentum, ad cupiditatis fructum, ad fluxarum opum conquisitionem, ad plurimorum terræ jugerum possessionem, gregisque servorum ac pecudum numerosi: ideoque non divinis, sed humanis artibus ad præfecturæ culmen prosiliunt, ut in subditos supercilium attollant, et ante honoratiores arroganter sedeant. Mitto de illis dicere, qui causidicorum more pro caducis rebus decertant, et pro veritatis dogmatibus non resistunt. Quodque his longe gravius est, de iis qui subditorum bona rapiunt, et exsugunt, indeque potentiam, et redundantem opum copiam accumulant. Quibus enim ut egentibus manum porrigi par erat, hos qui sensim atterere non dubitant, cuinam similes dicentur? Petrone et Joanni, eorumque sectatoribus, quibus, ait, argentum et aurum non erat, sed divini Spiritus gratia? an Simoni Mago, et Judæ proditori, et Giezi cupido pecuniæ, ac reliquis hujus sæculi divitibus? De iis autem dico, qui quod præsens est solum, ut ipsis bene sit, spectant; qui carni serviunt, et in auro defixum cor habent: qui fortasse et ipsi fenerantur, et ad usuram dant pauperibus, qui bona ad proprias cupiditates retinent, atque indignis ex vitioso effectu; vel propinquis suis erogant. Quorum cura omnis in eo forsan est posita, ut multa serant metantque, ut plurima plantent et colligant, ut augeant et amplificent armenta atque greges: tanquam agricolæ quidam, tempora observantes, et lucrum ex vulgi penuria captantes,

[38] Ezech. xxxiv, 4.

Ἀλλ' αὐτός, εὖ οἶδα, Πατέρων ἄριστε, ὅτι ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχήν σου ἀεὶ τέθεικας ὑπὲρ τῶν σῶν προβάτων, προκινδυνεύων ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου· μὴ πτοούμενος ἀπειλὰς ἀνθρωπίνας· μὴ ὑποστελλόμενος τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐξ ἐναντίας τῶν ἀντιδιατιθεμένων· τὸ τοῦ μόνου βασιλέως θέλημα ἀποθεραπεύων. Πρὸς τούτοις ἐλέγχων μετὰ παῤῥησίας, ἐπιτιμῶν μετὰ πραότητος, εἰρηνεύων καὶ καταλλάσσων τοὺς διεστῶτας, ἀφορίζων μετὰ εὐκρισίας τὸ βέβηλον ἀπὸ τοῦ ὁσίου, τὸ ὑγιὲς ἀπὸ τοῦ νενοσηκότος, ὡς ἂν μὴ μεταδοίη τῆς οἰκείας ἀῤῥωστίας τῷ πλησιάζοντι· τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων· τὸ ἠσθενηκὸς ἐνισχύων· τὸ συντετριμμένον καταδεσμεύων. Ὡς πολὺ σου ὄντως τὸ ἔργον! ἡγουμένων ἐπίσκεψις, κελλιωτῶν ἐπίκρισις, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων χειροτόνησις, καὶ βίου τούτων πάντων ἐπιτήρησις· χηρῶν προστασία, ὀρφανῶν ἐπικουρία, καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἀδικουμένων ὑπερμάχησις, καὶ μέντοι καὶ ὑπεροχῆς διατήρησις. Ἐπειδή, ὅταν μηδὲν ᾖ τὸ βλάπτον καὶ κωλῦον εἰς θεοσέβειαν, ὑποτάσσεσθαι καὶ ἡμᾶς πάσῃ ἀρχῇ καὶ ἐξουσίᾳ προσήκει, καὶ φιλιάζειν διὰ παντός, εἰ δυνατόν, πρὸς ἅπαντας διὰ τῆς εὐμεταδότου καὶ φιλοφρόνου δεξιώσεως καὶ προεπιδόσεως. Ἀπείη γὰρ περὶ τῆς μακαριότητός σου τὰ τῆς ἐναντίας μερίδος τῶν κακῶν ποιμένων διαγορεύειν! οἷον τῶν αἰσχροκερδῶς ποιμαινόντων τὸ ποίμνιον· τῶν εἰς ἀφορμὴν βίου λογιζομένων τὴν τοιαύτην ἀξίαν, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν, εἰς κατάσχεσίν τε πλούτου τοῦ ῥέοντος, καὶ εἰς κτῆσιν πλέθρων γῆς τόσων καὶ τόσων, ἀγέλης τε ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων πλῆθος. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπίνως καὶ οὐ θεϊκῶς ἐπιπηδώντων τῷ ὕψει τῆς προστασίας, εἰς τὸ αἴρειν τὴν ὀφρὺν κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων, καὶ προκαθέζεσθαι σοβαρῶς κατὰ τῶν ὑπερτίμων. Καὶ ἐῶ λέγειν περὶ τῶν διαμαχομένων ἴσα καὶ τῶν δικανικῶν ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων πραγμάτων, καὶ οὐκ ἀνθισταμένων ὑπὲρ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων· ἤ, τὸ πολὺ χεῖρον τούτων, περὶ τῶν ὑποσπώντων καὶ ὑποπιαζόντων τὰ τῶν ὑποχειρίων, κἀκ τούτου συναθροιζόντων δύναμιν καὶ περιουσιασμόν. Οἷς γὰρ μᾶλλον ἔδει χεῖρα ὀρέγειν πενομένοις, τούτους κατὰ μικρὸν ἐκθλίβειν οὐ παραιτούμενοι, τίνι ὁμοιωθήσονται; Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ ἆρα καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν· οἷς, φησίν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἡ τοῦ θείου Πνεύματος χάρις; ἢ Σίμωνι τῷ Μάγῳ καὶ Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, καὶ Γιεζῇ τῷ φιλαργύρῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πλουσίοις τοῦ αἰῶνος τούτου; Ἐκείνων δὲ λέγω, τῶν τὸ παρὸν μόνον ὅπως αὐτοῖς εὖ ἔξει σκοπούντων, καὶ σάρκα θεραπευόντων, καὶ τῷ χρυσῷ τῇ καρδίᾳ προστιθεμένων, καὶ τούτων ἴσως τοκιζόντων, ἢ ἐπὶ πλεονασμῷ διανειμάντων τοῖς ἐνδεέσι, καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα κατακρατούντων, καὶ προσπαθῶς τοῖς οὐκ

ἀξίοις, ἢ τοῖς ἁγιστεύουσι χρωμένων. Οἵτινες ὅλην φροντίδα κέκτηνται τάχα ἐπὶ τοῦ σπεῖραι πολλὰ καὶ ἀμήσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ φυτεῦσαι τοσαῦτα καὶ καρπώσασθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ προσθεῖναι καὶ πληθῦναι βουκόλια ἢ ποίμνια· ὥσπερ τινὲς γεωργοὶ καιροσκοποῦντες καὶ καταπραματευόμενοι τὰς ἐνδείας πρὸς τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ταῦτα καὶ ἐκεῖνα, πραγματευτικῶς καὶ ἐμπορικῶς οἱονεὶ πολιτευόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐπισκοπικῶς καὶ ἱερατικῶς· πρὸς τὸ μόνον πτερῶσαι ψυχὴν καὶ ἁρπάσαι κόσμου καὶ δοῦναι Θεῷ, καὶ ὅλον τὸ ποίμνιον διασώσασθαι ἐκ θανάτου ἁμαρτίας, καὶ οὕτως κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς παρούσης ζωῆς δι' οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων πορίζεσθαι. Ἀλλ' οὐαί μοι, ὅτι ἐμαυτῷ ταῦτα κατέλεξα, ἐκ τῶν οἰκείων παθῶν τὰ οὐκ ὄντα τοῖς ἄλλοις διαγραφόμενος. Σὺ δὲ, ὦ πανσεβάσμιε Πάτερ, καθαρὸς ὢν ἀπὸ τῶν τοιούτων, ταῖς ἱεραῖς εὐχαῖς τοὺς νοητοὺς λύκους ἀποσοβοίης ἐκ τῆς Χριστοσφραγίστου ἐπαύλεώς σου. Εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ταῦτ' ἄγοις, καὶ διεξάγοις εἰς τὰ χωρία τῶν ἀρετῶν, ἐκτρέφων καὶ λιπαίνων τῇ πόᾳ τῆς ἐμμελοῦς σου διδασκαλίας, καὶ τῷ ὕδατι τῆς καθαρᾶς πίστεώς σου· καὶ ἑκάστοτε προσάγοις θύματα δεκτὰ ταῖς λογικαῖς σου καὶ ἡγνισμέναις τῷ Θεῷ λατρείαις· ἀλλὰ ταῖς ἱκετηρίαις προφθάνων, ποιμαίνοις κἀμὲ τὸν τληπαθέστατον καὶ πολυαμάρτητον, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, καὶ σύγγνωθι εἴ τι ὤφλησα γέλωτά σοι ἀμαθίας μου. Πλὴν ὅτι οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τῆς ἱερᾶς σου καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, μᾶλλον δὲ κελεύσεως, καθῆκα ἐμαυτὸν εἰς τοῦτο. Οὐ πρὸς ὄνησίν σού τινα φθεγξάμενος· ἀλλὰ πρὸς ἔνδειξιν, ὡς εἴρηται, ὑπακοῆς ἀνυποκρίτου σου. Ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος ἡμῶν τῶν μόνων ἁμαρτωλῶν, τὰ πάντα ὁσιώτατε Πάτερ.

ut hæc et illa vendant vel emant, negotiatorum potius mercatorumque ritu viventes, quam ut, episcoporum et sacerdotum more, animas tantum excitent, mundoque ereptas reddant Deo, et totum gregem a peccati morte vindicent : tum secundo deinde loco necessaria vitæ hujus subsidia per œconomos procuratoresque suppeditent. Sed heu me! qui mihi ipsi hæc narro, ex propriis vitiis ea quæ in aliis non sunt describens. Tu vero, colendissime Pater, cum omnibus his careas, sacris precibus spirituales lupos a septis tuis Christi annulo obsignatis expelle. Et quidem hoc agis, nec me latet, educisque in campos virtutum, pascens et impinguans herba sua vis doctrinæ tuæ, et aqua sinceræ fidei tuæ : assidueque offers acceptabiles hostias, per rationales et consecratos Deo cultus. Quin precationibus prævertens, pasce me quoque vitiis peccatisque obsitum oro et obtestor ; et ignosce, si tibi risum exinperitia mea movi. Non enim mea sponte, sed coactus sacra et spirituali charitate tua, vel potius imperio, huc descendi, non ad utilitatem tuam quidquam effatus, sed ad specimen, ut dixi, sinceræ erga te obedientiæ. Valde in Domino pro nobis orans, qui soli peccatores sumus, Pater in omnibus sanctissime.

ΙΒ'. — Θωμᾷ δισυπάτῳ (15). [κζ'.]

Ποία πρόσρησις, ἢ τίς λόγος παρακλήσεως εὑρεθείη πρὸς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τῇ σῇ κυριότητι πρὸς τὰ ἐνόντα αὐτῇ λυπηρὰ, ὦ δέσποτα; Ἐξενώθης τῆς ἐνεγκαμένης σε καὶ θρεψάσης πόλεως· ἀπεστερήθης τῆς μεγίστης ἑστίας· ἀπεγυμνώθης τῆς λαμπρᾶς ἀξίας, προσθήσω δὲ, καὶ τῆς ὑπάρξεως· ἀποδιέστης τῶν φίλων, τῶν συνήθων, τῶν φιλάτων σου τέκνων· ὑπερωρίσθης ὧδε κἀκεῖσε· τὰ δὲ τῆς ὑπερορίας ὅσα εἰς κακοπάθειαν τῷ ἀήθει σου σώματι, ἔνδεια βρωμάτων, πομάτων, λούτρων, ἐρθμία ὁμιλούντων, εὐπορία προσεπεμβαινόντων, προσπλησόντων. Οἱ γάρ ποτε εὐγνώμονες νῦν ἴσως ἀγνώμονες, καὶ οἱ φίλοι καὶ γνώριμοι τετράφθωσαν τὰ πρώσωπα, ἢ ἐγγύθεν ἢ μακρόθεν ὄντες ἀπὸ τοῦ γνωρίζειν καὶ φιλεῖν καὶ κήδεσθαι.

Φροντὶς ἐπὶ τούτοις τῶν ἔτι ἐπιλελειμμένων ὑπηρετῶν δούλων, καὶ πρό γε τούτων τῶν καλλίστων

XII. *Thomæ bis consuli* (15*).

Qualis compellatio, aut cujusmodi consolationis vox tibi, domine, ab humilibus nobis inveniri queat, ad tristia hæc mala quæ sustines? Exactus es a civitate quæ te genuit et educavit ; privatus es amplissima domo ; spoliatus es illustri dignitate, addam etiam, opulentia : segregatus es ab amicis, a familiaribus, o charissimis liberis tuis, exsul huc illuc delatus es : in exsilio autem nihil non ad vexationem comparatum corpori tuo minime assueto, penuria cibi, potus, balneorum, solitudo sodalium, frequentia irruentium, insultantium. Qui enim benevoli olim erant, nunc forte infesti ; et qui amici notique, averterunt facies suas, aut propius aut longius positi, ne agnoscant, vel ament, et curam gerant.

Ad hæc sollicitudo eorum qui adhuc restant, famulorum, servorum, et, ante omnes, egregiorum

NOTÆ.

(15) Θωμᾷ δισυπάτῳ. Theophanes ad annum 5 Leonis Porphyrogenn. Μέσῃ ἑβδομάδι τῶν νηστειῶν ἐκρατήθη Λέων τε καὶ Θωμᾶς κουβικουλάριοι· καὶ οὗτοι σὺν καὶ ἑτέροις εὐλαβέσιν ἀνδράσιν, ὡς προσκυνοῦντες τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας· *Media jejuniorum hebdomade Leo et Thomas cubicularii, quasi sanctas et venerandas imagines coluissent, cum aliis religiosis viris comprehensi sunt.* Item auctor incertus, qui Theophani subjunctus est : pag. 440 c. Καί τις Θωμᾶς πατρίκιος ἀπὸ δισυπάτων γενόμενος, ὃς τότε τὴν Ἐκκλησίαν παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀσφαλίσας τὰς πύλας τοῦ πατριαρχείου, ἀπεδίωξεν αὐτοὺς, ὡς δῆθεν τοῦ βασιλέως χωρὶς ταῦτα ποιοῦντας, etc. *Mox Thomas quidam patricius bis exconsul, qui tunc velut imperatoris jussu. Ecclesiam tutandam susceperat, portis patriarchii occlusis eos removit velut inscio, imperatore istiusmodi facinora molitos*, etc. De appellatione *disypati* videsis *Glossaria* Ducangii.

(15*) Consolatoria.

liberorum. Et facultas non suppetit. Et præterea ad urbem consides, sicut : *Ad flumina Babylonis* abductus quondam in Assyrios Israel, *ubi sedimus*, inquiunt, *et flevimus, dum recordaremur Sion* [39-40]. Gemitus ergo, et mœroris, et lacrymarum plenæ sunt res tuæ, At vero cum scientiæ gratia, et prudentiæ dono præditus sis, haudquaquam te in his arbitror penitus concidere : quippe qui non ignores vitam hominis militiam esse, juxta clarissimi Job sententiam [41], qui quanta perpessus sit, intelligentiam tuam non fallit ; uti nec alia omnis instabilitas hujus vitæ aliter atque aliter in dies ferme omnes horasque variantis. Fluxui enim et refluxui similis est, et floribus, et somniis, aliisque id genus, ut divinæ Patrum voces affirmarunt. Reputet enim rationemque secum ineat veneranda mens tua, quam multa ab ipso exsilii tui tempore peracta sint : dum alii cadunt, alii exsurgunt, alii moriuntur alii prospere, aliis secus agunt. Et nullus omnino status est stabilis in hoc versatili vitæ nostræ cursu. Illud etiam præterea verum est, in exsilio quodam omnes nos esse, quatenus per protoplastum de paradiso, ut proditum est, ejecti sumus, et in mortali hac ora versamur, quoad cantemus : *Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo* [42], ex incolatu ad libertatem transeuntes. Quare ne in exsilium quidem agere homines possunt congeneres suos, si proprie loquendum est, cum ipsimet extorres sint. Omnes siquidem advenæ et peregrini descripti sumus, si consolationis incitamentum, petimus obsecramus, ut quæ acciderunt, magno feras animo, et cum gratiarum actione tristia : quod quidem tibi non defuisse confidimus : qui enim aliter ærumnam ingruentem perferemus ? Accedit quod magnum inde lucrum reportabimus ; per infelicitatem, felicitatem majorem ; per paupertatem, divitias non pereuntes per infamiam, gloriam immortalem. Quin et ipsi fortasse principes, pii imperatores nostri, adducentur tandem, ut te domum revocent, et tibi congrua restituant. Novimus enim illorum humanitatem, et quam facile, in istis præsertim rebus meliora consilia capiant. Interea autem dum perstas, consoletur te Dominus Deus consolatione patientiæ et actionis gratiarum, Sed et principibus ipsis persuadeat ut erga te faciant quod modo dictum est, et te optatissimum iis restituant qui te diligunt.

XIII. — *De cura insepultorum.*

Quoniam homo ad imaginem Dei similitudinemque creatus est, necesse est humana natura, quoad fieri potest, archetypi lineamenta, tanquam imago, in seipsa gerat. Cum ergo Deus bonitatis suæ providentiam in omnia diffundat, æquum fuerit homines inenarrabilis sapientiæ providam administrationem pro viribus imitari. Unde et nos humiles ac minimi,

A παίδων. Καὶ τὸ δύνασθαι οὐ πρόσεστι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καθέζῃ πρὸ τοῦ ἄστεος, οἷον ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαϐυλῶνός ποτε ἀπαγόμενος εἰς Ἀσσυρίους Ἰσραήλ· ἐν ᾧ, φησὶν, ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Στεναγμοῦ τοίνυν καὶ κατηφείας καὶ δακρύων τὰ σά. Ἀλλ' ἐπεὶ πρόσεστί σοι γνώσεως χάρισμα, καὶ φρονήσεως δώρημα· οὐ πάντως καταπίπτειν οἰόμεθά σε ἐν τούτοις· εἰδότα ὅτι πειρατήριον ὁ βίος ἀνθρώπου, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἰὼϐ, ὃς ὅσα πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖ σου ἡ πολυπειρία· οὐδὲ τὴν ἄλλην ἄστατον φορὰν τῆς παραυτίκα ζωῆς, ἄλλοτε ἄλλως ἐχούσης κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ἡμέραν τε καὶ ὥραν. Ῥοῇ γὰρ καὶ, ἀποῤῥοῇ ἔοικεν, ἄνθεσί τε καὶ ὀνείρασι, καὶ οἷστισιν ἄλλοις, κατὰ τὰς θείας φωνὰς τῶν ἁγίων. B Ἀναλογιζέσθω γάρ σου ἡ τιμία ψυχὴ, πόσα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς ἀπαγωγῆς πέπρακται, τῶν μὲν ἀπομεπτωκότων, τῶν δὲ ἀνυψωθέντων, ἄλλων τεθνηκότων, ἑτέρων εὐπραγησάντων, ἄλλων δυστυχησάντων. Καὶ οὐδεμία στάσις ἐν τῷ ἀστάτῳ καὶ εὐκινήτῳ δρόμῳ τοῦ βίου ἡμῶν. Ἐκεῖνό τε πάλιν ἀληθὲς ὂν, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ἐν ἐξορίᾳ ἐσμὲν, κατὰ τὸ ἀποικισθῆναι ἡμᾶς διὰ τοῦ πρωτοπλάστου ἐκ τοῦ παραδείσου, ὡς ὁ λόγος, καὶ εἰς τόδε τὸ θανατηφόρον χωρίον ἐναυλίζεσθαι, ἕως ἂν τὸ, Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου, ᾄδωμεν, μεταϐαίνοντες ἐκ παροικίας εἰς ἐλευθερίαν. Ὥστε οὐδὲ ἐξορίζειν δύναιντ' ἂν ἄνθρωποι τοὺς ὁμογονεῖς, κατὰ τὸ ἀκριϐὲς τοῦ λόγου, ἐξόριστοι ὄντες καὐτοί. Ἐπεὶ πάντες πάροικοι καὶ παρεπίδημοι περιγεγράμμεθα. C Εἴ τι τοιοῦτον φάρμακόν σοι παρηγορίας παραμύθιον παρακλήσεως· αἰτοῦμεν, ἀντιϐολοῦμεν, εἰς τὸ ἐνεγκεῖν μακροθύμως τὰ συμϐάντα, εὐχαρίστως τὰ λυπηρά· ὅπερ πεπείσμεθα ἐσχηκέναι σε. Ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν οἴσομεν τὴν ἐπιφοράν; Εἶτα ὅτι κἀντεῦθεν τὰ μεγάλα κερδανοῦμεν, δι' ἀπραξίας εὐπραξίαν τὴν μείζονα, διὰ πενίας πλοῦτον τὸν ἀμετάπτωτον, δι' ἀδοξίας δόξαν τὴν ἀκήρατον. Καὶ τάχα παρακληθήσονται καὶ αὐτοὶ οἱ κρατοῦντες εὐσεϐεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ὀψέ ποτε ἐπαναγαγεῖν σε εἰς τὰ οἴκοι, καὶ ἀποδοῦναι τὰ δέοντα. Ἴσμεν γὰρ αὐτῶν τὸ φιλάνθρωπον καὶ εὐμετάμελον, ᾧπερ κιχρῶνται μεγάλως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις. Ἕως δ' ἂν ἐπιμένοις, παρακαλέσαι σε Κύριος ὁ Θεὸς παρακλήσει ὑπομονητικῇ καὶ εὐχαριστηρίῳ· ἀλλὰ καὶ πείσειεν αὐτοὺς τοὺς D κρατοῦντας τὸ προειρημένον ἡμῖν πρᾶξαι ἐπὶ σοὶ, καὶ ἀποδοῦναι σε τὸν περιπόθητον τοῖς φιλοῦσί σε.

ΙΓ'. — Εἰς τὴν διακονίαν τῶν ἀπρονοήτων. [κθ'.]

Ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ὁ ἄνθρωπος ἔκτισται, ἀναγκαῖον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καθόσον ἐφικτὸν, ὡς εἰκόνι τὰ τοῦ ἀρχετύπου μιμήματα ἐν ἑαυτῇ περιφέρειν. Ἐπεὶ οὖν τὸ Θεῖον ἐπὶ πάντα διήκει τὴν τῆς οἰκείας ἀγαθότητος πρόνοιαν, δίκαιον ἂν εἴη ἐκμιμεῖσθαι τὸ ἀνθρώπινον τὴν τῆς ἀῤῥήτου σοφίας προνοητικὴν, ὡς δυνατὸν, διοίκησιν. Ὅθεν

[39-40] Psal. CXXXVI, 1. [41] Job VII, 8. [42] Psal. CXLI, 8.

καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι. εὐλαβῶς εἰς τὸ θεῖον ἀπιδόντες, καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀναλαβόντες, καθήκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τόδε τὸ ἀσεβὲς σύστημα, καθὼς ὑποτέτακται, πρόνοιαν ποιούμενοι τῶν ἀπρονοήτων σκηνωμάτων, εἴτ' οὖν νενεκρωμένων, καὶ ἐκ πενίας ἢ ἐκ ξενιτείας μὴ ἐχόντων πῶς ἐκκομίζεσθαι καὶ ἐνθάπτεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων. Τῷ τοίνυν τούτῳ θείῳ τύπῳ ἐπερειδόμενοι, ἑκάστῳ τε ἐνιαυτῷ ἐκ τῶν προσόντων παρὰ Θεοῦ δωρεῶν, ὁ καθεὶς ὡς ἔχει δυνάμεως, καταβολὴν ποιούμενοι πρός τε ἀγορασίαν ἐνταφίων, καὶ τὰ τῶν εἰς ταφὴν ἄλλων συντελοῦντα, διορίζομεν ἐν Κυρίῳ τάδε. Τούτων μηνυομένων ἢ θεωρουμένων κατὰ περίοδον πρὸς ἑκάστου τῶν συνειλεγμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι νεκρὸν ἄνθρωπον, τοῦτον τοῖς προσήκουσιν ἐνταφίοις ἐκκομίζεσθαι, ἀποτίθεσθαι ἐν ταῖς ἀποτεταγμέναις ὑμῖν ὁσίαις θήκαις. Καὶ μὴν διὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀρχῇ τε ἰνδίκτου, καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ Πεντηκοστῇ πολυμερείας, ἐπιτελεῖν ἡμᾶς κοινῶς τὰ μνημόσυνα πάντων τῶν κηδευθέντων· ποιούντων ἡμῶν ἐν ταυτῷ ἐκ τῆς συνεισφορᾶς καὶ ἀγάπην παρακλήσεως σωματικῆς· μὴ μέντοι ἔξω τῶν νενομισμένων τῆς αὐταρκείας ὅρων· ὡς ἢ πολυοινίᾳ ἢ πολυφαγίᾳ ἐξορχεῖσθαι ἡμᾶς τὰ ἐπιτελούμενα μνημόσυνα· ἀλλὰ μετ' εὐλαβείας ἀναφερόντων ἡμῶν δοξολογίαν τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς Θεῷ τὴν ὁσίαν ταύτην τελετὴν ποιήσασθαι, οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς τραπέζης ἰέναι χρείαν, προσαναγινωσκομένου ἤδη τοῦ τόμου, ὡς ἂν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς τροφῆς ἡμῶν τὰ ἀρεστὰ Κυρίῳ μεταδιώκειν· τοῦ κατὰ περισσείαν διανεμομένου πτωχοῖς· μὴ ἐμπολιτευομένων ἀργῶν ῥημάτων ἐν τῇ ἑστιάσει, μηδὲ γελοιασμάτων, πολλοῦ γε εἰπεῖν παιγνίων· ὅποτ γε οὐδὲ τῷ τυχόντι Χριστιανῷ ἐνεργεῖν δέχεται ὁ λόγος. Εἰ δὲ καὶ λαλεῖν δεήσειε, ταῦτα ὅσα πρέπει Χριστιανοῖς· τὸ, φυλάττεσθαι ἡμᾶς ὅρκον· τὸ, ἀγάπην ἔχειν ἐν ἀλλήλοις· ἀλήθειαν ἐκ τοῦ στόματος προφέρειν· δόλου καὶ φθόνου ἀποδιδράσκειν· εὐποιίας τὸ κατὰ δύναμιν ἀντέχεσθαι· ἐπισκέψεις ποιεῖσθαι τῶν ἐν φυλακαῖς, τῶν ἐν ἀῤῥωστίαις· προσέχειν ταῖς ἀναγνώσεσι, καὶ ταῖς ἐν ἐκκλησίαις προεδρίαις· ἀλλήλους τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι, καὶ μάλιστα ἱερεῖς τε Θεοῦ καὶ μοναστάς· φιλοξενίαν μεταδιώκειν· πορνείας καὶ μέθης τὸ καθόλου ἀπέχεσθαι· τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέχειν· αἱρετικῶν κοινωνίας ἀποφεύγειν. Καὶ γὰρ τῶν τοιούτων λαλιὰ καὶ μελέτη, πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος γένοιτ' ἂν ἡμῖν.

Ταύταις ταῖς θείαις συνθήκαις συγκατατιθέμενοι καὶ συνεπόμενοι, ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς ὡς τῷ Κυρίῳ τῷδε τῷ συστήματι. Φησὶ γάρ· Ὁ ποιήσας ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ πεποίηκε· μηδὲν τῶν κειμένων ἀθετοῦντες, μηδὲ παραμελοῦντες. Ὡς ἐάν ποτε ὀφθείη τις τῶν ἀδελφῶν ἢ παρορῶν τὸν κείμενον νεκρὸν, καὶ μὴ ἀναφέροι τῷ τὰ πρῶτα φέροντι τῆς ἀδελφότητος· ἢ ἐν τοῖς ἀρίστοις φθεγγόμενος ἃ μὴ θέμις, καὶ πράττων τὰ οὐχ ὅσια, ὡς ἐντεῦθεν τὸν Θεὸν παροργίζεσθαι, ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ προκαθηγουμένου, τριῶν ἡμερῶν ἀποχῇ οἴνου, καὶ ἀργυρίου ἑνὸς καταβολῇ, εἶθ' οὕτως αἰτεῖν πρὸς τὸ ἑξῆς

A Deum reverenter intuentes, charitatisque erga cognatos nobis affectum suscipientes, nos ipsos pio huic cœtui adjunximus, ut constitutum est, procurantes neglecta tabernacula seu cadavera, quæ præ inopia vel peregrinitate non habent unde efferantur, et humentur in hac regia civitate. Huic igitur normæ divinæ innixi, et quotannis singuli ex acceptis a Deo muneribus ad funebrium emptionem, quæ ad aliorum sepulturam faciunt, pro facultate contribuentes, hæc in Domino constituimus. Ut quicunque indicatus, vel conspectus in transitu, ab aliquo e fratum congregatione, mortuus homo fuerit, is congruentibus exsequiis efferatur, deponaturque in destinatis vobis sacris conditoriis. Tum ut quotannis, et principio indictionis, et per dies Quinquagenarii, memoriam omnium funeratorum in com- B mune celebremus; facientes ibidem ex collectis et agapen corporeæ refectionis; non sane extra legitimæ frugalitatis terminos; ita ut præ ebrietate vel crapula, sacræ, quam celebramus, memoriæ illudamus: sed cum reverentia laudem Deo offerentes, qui nos sacræ hujus cæremoniæ celebratione dignatus est. Sic ad mensæ opus accedatur, adjuncta jam libri lectione, ut in ipso etiam pastu nostro, quæ Domino sunt grata consectemur: quæ supersunt pauperibus erogando; non gliscentibus inter epulas inanibus verbis, nec ridiculis, ne dicam ludicris: quandoquidem cuivis Christiano id ratio vetat. Quod si loqui oporteat, sermo sit de iis quæ Christianis conveniunt: cavendum jusjurandum; habendam mutuo charitatem; veritatem ore promendam; do- C lum invidiamque fugiendam; beneficentiam omni studio retinendam; infirmos et qui in carcere sunt visitandos; lectionibus auscultandum et iis qui præsunt in Ecclesiis: honore invicem præveniendos, Dei præsertim sacerdotes et monachos; hospitalitati studendum; a fornicatione et ebrietate penitus abstinendum; orthodoxam fidem conservandam: ab hæreticorum communione procul refugiendum. Horum siquidem mentio et meditatio multorum nobis bonorum viam muniet.

D His divinis institutis annuentes et adhærentes, huic nos cœtui tanquam Domino addiximus; ait enim: *Qui fecerit uni de his fratribus meis minimis, mihi fecit* [43]: nihil eorum quæ sancita sunt improbantes, neque aspernantes, ut si quando deprehensus fuerit quisquam ex fratribus, qui vel jacentem mortuum despiciat, et ad primarium fraternitatis non referat, vel in iis prandiis loquatur quæ non licet, agatve non recta, ita ut Deus inde offendatur; hunc præpositus pœnæ subjiciat, vel triduanæ a vino abstinentiæ, multæ unius argentei: tum ab illo emendationem in posterum exigat. Ad hæc, observandum vobis ut cum alicui fratrum vestro-

[43] Matth. xxiii, 40.

rum communis mors obtigerit, conveniant una omnes, et justa illi persolvant : ut ex hoc etiam laudetur egregius cœtus vester, ad gloriam et laudem magnifici Dei nostri. Fide igitur ac metu huic libello nos aggregantes, etiam nomina nostra subnotavimus cum quantitate oblationis nostræ minimæ, illius mercedem in futuro sæculo expectantes a remuneratore, justo judice omnium, Jesu Christo Domino ac Deo nostro.

βελτίωσιν. Πρὸς τούτοις φυλάττεσθαι ὑμᾶς καὶ τὸ, ὅταν τύχῃ ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὁ κοινὸς θάνατος, πάντας συναθροίζεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ τὴν ἐκκομιδὴν καὶ ἐνταφίασιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι· ὥστε καὶ ἐκ τούτου τὸ καλὸν ὑμῶν σύνταγμα ἐπαινεῖσθαι πρὸς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ ἡμῶν. Πίστει οὖν καὶ φόβῳ τῷδε τῷ γραμματείῳ συντάξαντες ἑαυτοὺς, καὶ τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ὑπεσημηνάμεθα σὺν τῷ ποσῷ, τὴν μισθαποδοσίαν ταύτης ἡμῶν τῆς ἐλαχίστης προθέσεως ἀπεκδεχόμενοι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρὰ τοῦ μισθαποδότου δικαίου κριτοῦ τῶν ὅλων Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

XIV. — *Ignatio præposito.*

Monachum fugitivum repetit.

Ante omnia salutationis debitum paternæ sanctitati tuæ persolvo : sic enim debui : tum deinde causam exponam litterarum mearum. Rationalis ovis nostra, frater ille, multiplici animarum interemptoris lupi fraude illectus, ab humili ovili nostro ejectus est, susceptusque, ut cognovimus, in monasterio sanctitatis tuæ. Quod si statim ac illum excepit, reditum illi suasisset, dolum ostendens, et exitium quo affectus est, ac deinde meliorem factum ad mediocritatem nostram reduxisset, nihil ab re factum esset, sed quod ipsam deceret, sicut a sanctis jussi sumus. Nunc vero, postquam tantum temporis effluxit, et nulla reditus mentio, interrogare libet, quo pacto discipulum meum pietas tua velut ignara retineat. Atqui oportebat, cum primum agnovit, quem non totonderat, dimittere : ut quæ satis intelligit, quantum id habeat detrimenti. Scit enim quid sanciat divinus magnusque Basilius, ut a nulla fraternitate recipiatur, qui a fratrum suorum contubernio resilivit, Quomodo enim consistere possint cœnobia, nisi hoc caput præ omnibus observetur? Quod si inter sæculi hujus ludimagistros in disciplinam recipere puerum non licet, qui alteri scholæ traditus sit, aut si quis id faciat, eum omnes collecti multæ pœnæque subjiciunt, quanto magis inter nos sanctissime Pater, qui in Dei Ecclesia sumus, et animas instituimus ad exemplum primi magistri et pastoris nostri Jesu Christi? Utique non sum nescius te sapientia scientiaque abundare. Sed, quæso te, facti hujus absurditatem considera, tu maxime, qui inter sacros fratres gradu et honore præemines. An nescis, sanctissime, quod tuo etiam gregi noxium sit alienam ovem copulare? Cum ergo in confesso sit tantum malum, oramus, ut cum litteras simplices nostras acceperis, fratribus nostris in eam rem missis illum tradas, ut ad proprium ovile reducant, cum rebus Ecclesiæ quas abstulit. Quod si obsequi frater abnuat, confestim a sacro illum ovili tuo in malam rem ejectum velis. Sin autem, quod minime remur, post notitiam hanc retinere illum pergis, scito ligatum a nobis esse, non temere, sed magno prorsus judicio, vel potius a sancta Trinitate et universis sacerdotalibus decretis ut communione careat divinorum donorum, atque exteriorum quoque ciborum consortio, quoad reversus mandræ suæ restituatur. Quemadmodum

ΙΔ'. — Ἰγνατίῳ ἡγουμένῳ. [λ'.]

Πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ τῆς προσηγορίας χρέος ἀποτιννύω τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ· ὤφελον γάρ· εἶθ' οὕτως τὴν αἰτίαν τῶν γραμμάτων ἀπαγγελῶ. Πρόβατον ἡμῶν λογικὸν ὁ δεῖνα ὁ ἀδελφὸς, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς πολυμεθόδου πανουργίας τοῦ ψυχοφθόρου λύκου, ἀπεξεώθη τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ποίμνης, καὶ, ὡς ἔγνωσται ἡμῖν, προσεδέχθη ἐν τῇ μονῇ τῆς ὁσιότητός σου. Καὶ εἰ μὲν παρευθὺ δεξαμένη νενουθέτηκε τὰ πρὸς ὑποστροφὴν, ὑποδεικνύουσα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν ὄλεθρον ὃν πέπονθεν· εἶτα βελτιώσασα ἀνθυπήγαγε πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν· οὐδὲ τὸ ἀπεικὸς, ἀλλὰ τὸ ἐφαρμόζον αὐτῇ, ὡς ἐντετάλμεθα ὑπὸ τῶν ἁγίων. Ἐπεὶ δὲ τοσοῦνος χρόνος παρίππευσε, καὶ οὐδαμοῦ ἡ ἀνάλυσις, ἐρωτηθῆναι βούλομαι, ποίῳ τρόπῳ τὸν μαθητήν μου ἐπικρατεῖ ἡ θεοφίλειά σου, ὡς ἀγνοοῦσα. Ἀλλ' ἔδει μετ' ἐπιγνώσεως, ὃν οὐκ ἀπέκειρεν, ἀποπέμψασθαι· ὡς γινώσκουσα πολὺ τὸ ἐπιβλαβές. Ἐπίσταται γὰρ τί νομοθετεῖ ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος, τοῦ ἀπρόσδεκτον εἶναι ἐν πάσαις ταῖς ἀδελφότησι, τὸν ἀποπηδῶντα τῆς τῶν οἰκείων ἀδελφῶν συναφείας. Πῶς γὰρ ἂν καὶ συσταίησαν τὰ κοινόβια, εἰ μὴ τοῦτο παρατηρηθείη πρό γε πάντων τὸ κεφάλαιον; Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδοδιδασκάλων τοῦ κόσμου τούτου, οὐχ οἷον [τε] ἐστι δέξασθαι ἐν τοῖς μαθήμασί τινα τὸν ἐν ἑτέρᾳ σχολῇ παραδοθέντα παῖδα· ἢ τοῦτο ποιοῦντα ὑποβάλλουσι συνηθροισμένοι οἱ πάντες ἐπιτιμίοις ζημίᾳ· πόσῳ γε μᾶλλον ἐφ' ἡμῶν, ἁγιώτατε Πάτερ, τῶν Ἐκκλησίας Θεοῦ κατεχόντων, καὶ ψυχῶν καθηγουμένων, κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ ποιμένος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Οἶδα τοίνυν ὅτι πεπληρωμένος εἶ σοφίας καὶ γνώσεως. Ἀλλὰ δέομαί σου ἐπιγνῶναι τὸ πραττόμενον ἔκτοπον, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ προέχων τῶν ἄλλων, καὶ βρίθων ἐν ἱερᾷ ἀδελφότητι. Ἢ οὐκ οἶδας, ὁσιώτατε, ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ ποιμνίῳ σου ἐπιβλαβές ἐστι συνάπτειν πρόβατον ἑτεροδέσποτον; Τοσούτου οὖν ὄντος, λοιπὸν, ὡμολογημένου τοῦ κακοῦ, ἀντιβολοῦμεν. ἡνίκα δέξῃ ἡμῶν τὰ εὐτελῆ γράμματα, παραδοῦναι αὐτὸ τοῖς πρὸς αὐτὸ τοῦτο πεμφθεῖσιν ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἵνα ἀγάγωσιν αὐτὸν πρὸς τὴν ἰδίαν ποίμνην, μεθ' ὧν ἐσφετερίσατο πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ ἀπειθείᾳ χρῆται ὁ ἀδελφὸς, ἀποσκορακίσαι αὐτὸν θελήσει τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ποίμνης παραυτίκα. Εἰ δ', ὅπερ οὐκ οἰόμεθα, μετὰ τὴν γνῶσιν ταύτην ἐπικατέχειν αὐτὸν βούλεται, γινωσκένω ὅτι δεδεμένος ἐστὶ

παρ' ἡμῶν, οὐκ ἀλόγως, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐγκεκριμένως, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ πάσης θεσμοθεσίας ἱερατικῆς, τοῦ ἀκοινώνητον αὐτὸν εἶναι τῶν θείων δώρων, ἐπεὶ καὶ ἀμέτοχον τῶν ἐξωτέρων βρωμάτων· ἕως ἂν ἀνθυποστρέψας εἰσοικισθῇ ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ. Ὥσπερ δὲ οὐ θέμις, ὃν δεσμεῖ οἰκεῖον μαθητὴν ἡ ἁγιωσύνη σου, λύειν τινὰ τὸ καθόλου (παρανομίας γὰρ τοῦτο ἔργον, καὶ ἐκ ψήφου κοινῆς [ms. Reg. κοινοῦ] τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καταδίκη ὁμοιοπαθείας), οὕτω πάντως οὐδὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, ἣν ἀναξίως δέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος, οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ἀλλ' οἰκοδομὴν ψυχῶν, ἐπιβάλῃ ἑαυτὴν ἡ ἁγιωσύνη σου. Φρικτὸν γὰρ τὸ κρῖμα. Διὰ τοῦτο παρακαλουμένη, πάντως γε τὸ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον παραδώσει τοῖς ἀδελφοῖς, εὐχομένη ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀδιαλείπτως.

A autem nefas sit, quemcunque ex discipulis suis sanctitas tua ligarit, hunc ab alio quoquam solvi (iniquum enim est facinus, et ex communi Ecclesiæ calculo simili pœna damnatur) sic prorsus nec in jurisdictionem nostram, quam indignis nobis tribuit Dominus non ad perniciem, sed ad ædificationem animarum, sese ingerat sanctitas tua. Horrendum enim est judicium. Quapropter inflexa tandem, spiritualem filium nostrum fratribus reddet, pro nobis peccatoribus orans sine intermissione.

ΙΕ'. — Θεοδούλῳ [44] Κιονίτῃ. [λβ'.]

XV. — *Theodulo Cionitæ* [44*].

Reprehendit picturam angelorum crucifixorum.

Ἐκ χρόνου πολλοῦ ἐπιθυμίαν ἔχοντι ἕως τοῦ παρόντος, ἁγιώτατέ μου Πάτερ, ἐλθεῖν καὶ κομίσασθαί σου τὰς ἁγίας εὐχὰς, οὐκ ἐξεγένετό μοι ὁδὸς, πάντως διὰ τὰς ἁμαρτίας μου· ὥσπερ καὶ νῦν. Διὸ ἠναγκάσθην ἀποστεῖλαι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν Καλόγηρον, ἀναπληροῦντα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν τὴν ἀπουσίαν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἐλευσόμεθα προσκυνήσοντες τὰ τίμιά σου ἴχνη, Θεοῦ εὐοδοῦντος. Σύγγνωθι δέ μοι, Πάτερ, ὃ μέλλω λέγειν, ὅτι ἐν ἁπλότητί ἐστι ἐξ ἀγάπης εἰλικρινοῦς, καὶ ἐκ τοῦ ἐφίεσθαί με τὸ ἀμώμητον τῆς πολιτείας σου. Τινὲς ὑπέκρουσαν (ὡς ἐπιστάμενοί γε γνήσιόν σου εἶναι καὶ ὁμόψυχον φίλον καὶ τέκνον, ὄντες καὶ αὐτοὶ φίλοι διαφερόντως), ὅτι παρὰ τὸ δέον πράττει ἡ ἁγιωσύνη σου· κἀμοῦ πρὸς τοῦτο δυσχεράναντος, καὶ ἐνισταμένου, καὶ ἐπιφθεγγομένου τὰ μέγιστα κατορθώματα τοῦ ὑψηλοῦ σου βίου, συνείροντό μοι ἐν τούτῳ. Πρὸς δὲ ῥήματά τινα καὶ πράγματα κατῃτιῶντο· καὶ, ἵνα ἓν εἴπω, ἔφασαν ὅτι ἀγγέλους ἀνιστόρησε, καὶ τούτους ἰσότυπον τοῦ Χριστοῦ, ἐν τοῖς φεγγίοις ἐσταυρωμένους· αὐοὸν δὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους, γηραλέους. Καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο φιλοπευστῶν, οὐκ ἠδυνήθην αὐτοῖς ἀντιφθέγξασθαι. Ἤροντο γὰρ ξένον τι καὶ ἀλλότριον τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσθαι, καὶ πάντως οὐχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὸ πρᾶγμα· ἐπὰν ἐν τοσούτοις ἔτεσι, καὶ τοσούτοις θεοφόροις καὶ ἁγίοις Πατράσιν, οὐχ ὑποδειγματίσθη τοῦτο τὸ ἰδίωμα. Τὸ γὰρ νῦν καινοτομούμενον, κἂν ἐξ ἀγγέλου ἐστὶν, ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος μὴ δέχεσθαι, λέγων που· Κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ, ἢ ἄγγελος εὐαγγελίζηται (προσθήσω, καὶ παραδιδῶσι), παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω. Τί οὖν, Πάτερ μου ἅγιε, πρὸς ταῦτα φῆσαι, οὐκ ἔχω. Καὶ τῇ ἀπορίᾳ συνεχόμενος, ἠναγκάσθην γράψαι σοι· ἵνα ἀπολύσωμεν ἑαυτοὺς πάσης βλάβης, πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ ἐγκαλοῦντας, καὶ ὡς ἐκ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ τὸν Θεὸν δέξαι με ὡς σύμβουλον τέκνον σου, πονοῦντα ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἡγούμενον τὴν δόξαν σου δόξαν μου· καὶ μὴ θέλοντα ἀκούειν μῶμόν σου ἐν

B Cupienti mihi jamdudum ad te venire, sanctissime Pater, et sacris precibus tuis perfrui, via mihi hactenus, ob peccata scilicet mea, non patuit, ac ne nunc quidem. Propterea coactus sum Calogerum fratrem nostrum ad te mittere, qui humilitatis nostræ absentiam suppleat: deinde veniemus et nos, ut ad venerandos pedes tuos, Deo duce, prosternamur. Ignosce autem mihi, Pater, quod dicturus sum, quia simpliciter dicam, et sincera ex charitate, ac desiderio quo teneor ut vita tua omni reprehensione careat. Suggesserunt quidam, ut qui scirent me germanum tibi atque unanimem amicum et filium esse, cum ipsi quoque amici essent eximii, præter fas et decorum agere sanctitatem tuam. Cumque ad hæc indignarer et resisterem, commemoraremque egregia sublimis vitæ tuæ facinora, in hoc mihi C assensi sunt. De nonnullis autem dictis factisque accusabant, atque (ut unum proferam dixerunt te angelos depinxisse, eosque ad Christi formam, in fenestris crucifixos; ipsum vero Christum et angelos senili ætate. Et cum multa in eam rem sciscitatus essem, non potui ipsis contradicere. Aiebant enim peregrinum quiddam et alienum ab Ecclesiæ traditione factum, prorsusque non a Deo, sed ab adversario rem esse, quandoquidem tot annis, et a tot deiferis sanctisque Patribus nusquam hujus novitatis proditum est exemplum. Quod enim nunc novatur, etsi ab angelo sit, recipi non debere confirmat Apostolus, dicens: *Licet nos ipsi vel angelus evangelizet*, addam, et tradat, *præterquam quod evangelizamus; anathema sit* [45]. Quid igitur, Pater mi sanD cte, ad hæc dicam, non habeo, et consilii inopia pressus ad te scribere cogor: ut ab omni noxa nos vindicemus apud eos qui merito reprehendunt, et tanquam Ecclesiæ universæ voce. Quare propter Deum suscipe me, ut consiliarium filium tuum, pro te laborantem, et gloriam tuam gloriam suam ducentem: nullamque in re ulla tui notam, qui reipsa sine nota vitam agis, audire sustinentem. Doce, rege, exaudi, attende, animadverte, omnique hæ-

[44] Ms. Reg. Θεοδώρῳ. [44*] Sive *Stylitæ*. [45] Galat. I, 8.

sitatione libera eos qui excelsam vitam tuam contemplantur.

τινι, τοῦ ὄντως ἀμωμήτως βιοτεύοντος. Φώτισον, ὁδήγησον, ἐπάκουσον, πρόσχες, ἐπίστησον, λῦσον πάσης διχονοίας τοὺς ὁρῶντάς σου τὸν ὑψηλὸν βίον.

XVI. — *Nicephoro Imperatori.*

ΙϚʹ. — Νικηφόρῳ βασιλεῖ (16).

De patriarcha in Tarasii locum subrogando. (Baron. anno 806, num. 4.)

Omnino sic futurum erat, ut bonus Deus noster Ecclesiæ suæ curam gerens pietatem vestram hac ætate imperio præficeret Christianorum: ut non sæcularis solum dominatio male constituta rectius componeretur), sed ecclesiasticus etiam principatus, si quid deesset, instauraretur, et nova quædam conspersio fieret in utroque [46]. Quod quidem in altero membro præclare ipsius gratia jam præstitit Christi amans imperium vestrum, atque adeo præstare perget cœlesti numine corroboratum. Reliquum modo est, ut alterum pari cura fruatur, parique prudentia. It vero post Deum et cum Deo a vobis tribuetur per approbationem legitimæ electionis futuri archiepiscopi. De quo, quando ex nobis etiam peccatoribus et indignis sciscitari voluisti, coram Domino, qui nos judicaturus est, de eo quod dicturi sumus in die judicii, hic est sensus noster. Non novimus, nec scimus ullum; non quod defecerint viri ita et sermone illustres (sunt enim et Deo perspecti et hominibus, impari licet ratione, atque in primis præclaræ menti tuæ), sed quia talem ratio deposcit, et desiderium imperii vestri, qui possit corde perfecto justificationes Dei exquirere; qui gradu atque ordine ab inferiore sensim ad superiorem ascenderit, qui tentatus fuerit per omnia, qui ex eis quæ passus est, tentatis possit opem ferre [47]. Et quid multis apud te verbis opus est qui omnia nosti, et ex tui ipsius statu ac dignitate tantum virum tibi repræsentas? Prælucere cæteris oportet non secus ac solem inter sidera. Cum igitur talem non videamus, nec suffragium ferre audemus. Hoc vero memoriæ causa non sine metu et reverentia suggerimus, quod ipsum plane non fugit peritissimam et divinam prudentiam tuam; ut ex episcopis etiam et ex præpositis, et ex stylitis, et ex inclusis, tum deinde ex clero delectum habens, ex illis ipsis perfectis desumas, prudentia, sensu, ac vita cæteris præstantiores. Descendant enim stylitæ, exeant inclusi; quandoquidem publicum est commodum quod quæritur. Discerne et confer, et cum ipsis deprehendas digniorem. Et beatus es, et vere ter beati, si hæc omnia exsequamini Christi imitatores, Domini nostri. Hinc magis magisque confirmabitur imperium vestrum, magnificabitur nomen vestrum in generationes: augebuntur denique anni principatus vestri. Duo siquidem hæc munera tribuit Christianis Deus, sa-

Ἔμελλεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας φροντίζων, τὴν ὑμετέραν εὐσέβειαν ἐπὶ τῆς παρούσης γενεᾶς προστήσασθαι βασιλεύειν τῶν Χριστιανῶν· ἵνα μὴ μόνον ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ εὖ διατεθῇ, κακῶς διακειμένη, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡγεμονία, εἴ τι ἐνδεῶς ἕξει, ἀνορθωθῇ, καὶ νέον πως φύραμα γένηται ἐν ἀμφοτέροις. Ὅπερ τῇ αὐτοῦ χάριτι κατώρθωκεν ἐν τῷ ἑνὶ μέρει ἡ φιλόχριστος ὑμῶν βασιλεία· ἀλλὰ καὶ ἔτι κατορθώσειε ταῖς ἄνωθεν ῥοπαῖς δυναμουμένη. Λειπόμενον οὖν ἐστιν ἄρτι, καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἴσης ἀπολαῦσαι προμηθείας καὶ θεραπείας. Τοῦτο δ' ἂν εἴη μετὰ Θεὸν καὶ σὺν Θεῷ πρὸς ὑμῶν δωρηθῆναι, διὰ τῆς κατ' εὐαρέστησιν νομίμου ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ἀρχιερατεύειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας μαθεῖν, τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων, τὸ παριστάμενον ἡμῖν, ὡς ἐνώπιον Κυρίου τοῦ μέλλοντος εὐθῦναι ἡμᾶς, περὶ οὗ μέλλομεν λέγειν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὕτως ἔχει· Οὐ γινώσκομεν, οὐδὲ ἐπιστάμεθά τινα. οὐχ ὅτι ἀπέλιπον οἱ διαλάμποντες ἐν βίῳ καὶ λόγῳ (εἰσὶ γὰρ καὶ Θεῷ φαινόμενοι καὶ ἀνθρώποις, εἰ καὶ οὐχ ἴσῳ λόγῳ, καὶ μάλιστα τῇ σῇ φωτεινῇ ψυχῇ), ἐπεὶ δὲ τοιοῦτον ζητεῖ ὁ λόγος καὶ ὁ πόθος τῆς ὑμῶν βασιλείας, τὸν ἐν τελείᾳ καρδίᾳ δυνάμενον ἐκζητῆσαι τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα, τὸν βαθμῷ καὶ τάξει ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ὑψηλότερον προανηγμένον, τὸν πεπειραμένον κατὰ πάντα, ὅς γε ἐξ ὧν πέπονθε, τοῖς πειραζομένοις δύναιτ' ἂν βοηθῆσαι. Καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν πρὸς σὲ τὸν εὖ εἰδότα, καὶ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως καὶ προκοπῆς τὸν τηλικοῦτον ἀνιστοροῦντα; Τῶν πολλῶν ὀφείλει προλάμπειν, ὡς ἐν ἄστρασιν ἥλιος. Ἡνίκα τοίνυν οὐχ ὁρῶμεν τοιοῦτον, οὐδὲ ἀποτολμῶμεν ψηφίσασθαι. Τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὑπομνήσει μετὰ συστολῆς καὶ αἰδοῦς ὑποτιθέμεθα· ὅπερ ἀλάθητόν ἐστι πάντως τῇ πολυπείρῳ καὶ θείᾳ μεγαλονοίᾳ σου· ἵνα ἀπό τε τῶν ἐπισκόπων, ἀπό τε τῶν ἡγουμένων, ἀπό τε τῶν στυλιτῶν, ἀπό τε τῶν ἐγκλείστων, εἶτα τοῦ κλήρου ὑποδεχόμενος ἐκλογήν, ἐξ αὐτῶν τε τῶν ἐπιδεδωκότων λαβὼν τοὺς ἐν συνέσει, καὶ φρονήσει, καὶ βίῳ, τῶν ἄλλων προέχοντας (καταβάτωσαν γὰρ καὶ στυλῖται, ἐκβαινέτωσάν τε καὶ ἔγκλειστοι· ἐπείπερ κοινῇ συμφέρον τὸ ζητούμενον), ἐπικρίνῃ καὶ σὺν αὐτοῖς ἀποδείξῃ τὸν ἀξιώτερον. Καὶ μακάριος εἶ, μᾶλλον δὲ καὶ τρισμακάριοι, ἐὰν τοῦτο ὅλον ἀπεργάσησθε Χριστομίμητοι ἡμῶν δεσπόται. Καὶ ἐν τούτῳ ἔτι μᾶλλον κρατυνθήσεται ὑμῶν ἡ

[46] I Cor. v, 7. [47] Hebr. iv, 15.

NOTÆ.

(16) Νικηφόρῳ Βασιλεῖ. « Defuncto Tarasio (patriarcha) imperator cogitare cœpit de ejus successore deligendo: in quo ut speciem saltem ostenderet pietatis, consuluit Theodorum Studitam, virum quidem pietate insignem, ut proferret in medium, quem sciret tanto sacerdotio dignum. » (Baron. an. 806, n. 3.)

βασιλεία· μεγαλυνθήσεταί τε τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· αὐξηθήσεται δὲ καὶ τὰ τοῦ κράτους ὑμῶν ἔτη. Ἐπειδὴ δύο ταῦτα δέδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς Χριστιανοῖς δωρήματα, ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν. Δι' ὧν θεραπεύεται, δι' ὧν κοσμεῖται ὡς ἐν οὐρανῷ τὰ ἐπίγεια. Ὁπότερον οὖν ἀναξίως ἔχει, καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη συγκινδυνεύειν. Ὥστε εἰ βούλοισθε τῇ βασιλείᾳ ὑμῶν συγκροτεῖν τὰ μέγιστα, καὶ διὰ τῆς βασιλείας ὑμῶν πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς· ἰσόῤῥοπον, τὸ ὅσον εἰς δύναμιν, τῆς κατὰ τὴν βασιλείαν ἀρετῆς ὑμῶν δέξηται καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς πρόεδρον· ἵνα ἀγαλλιάσηται τὰ οὐράνια, καὶ ᾄσῃ τὰ ἐπίγεια. Εἴη ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἐστιν, εἰς ὁδηγίαν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ κρείττονος. Καὶ ἀπολήψεσθε παρ' αὐτῆς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου καταβαλλομένους ὑμῖν πόνους καὶ μερίμνας καὶ φροντίδας, τὴν βασιλείαν τὴν ἀδιάδοχον.

A cerdotium et imperium, per quæ colitur, per quæ ornantur, et gubernantur cœlestium exemplo terrena. Utrumvis ergo præter dignitatem se habuerit, totum una periclitari necesse est. Quare, si optima imperio vestro decernere vultis, et per imperium vestrum omnibus Christianis; æqualem, quoad fieri potest, imperatoriæ virtuti vestræ sortietur Ecclesia præsulem suum, ut exultent cœlestia lætenturque terrena. Dux vobis sit Dei manus, in qua et cor vestrum est, ostendatque meliora; et ab ea recipietis ob susceptos pro opere hoc labores, curas et sollicitudines, regnum sempiternum.

ΙΖ'. — Ἰωάννῃ σπαθαρίῳ (17). [λδ'.]

XVII. — *Joanni Spathario.*

De imagine S. Demetrii, in baptismo adhibita pro susceptore.

Θεῖόν τι δρᾶμα ἀκηκοότες πεπραχέναι σου τὴν κυριότητα, τεθαυμάκαμεν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ σου ὡς ἀληθῶς πίστει, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ.

Φησὶ γὰρ ὁ διδάξας χρήσασθαί σε τῇ ἱερᾷ εἰκόνι τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ἀντὶ ἀναδόχου τινός, καὶ οὕτως ἐπιτελέσαι τὸ φώτισμα τοῦ θεοφυλάκτου σου τέκνου. Καί, ὢ τῆς πεποιθήσεως! Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὗρον τοσαύτην πίστιν, ὁ Χριστὸς οὐ μόνον τότε τῷ ἑκατοντάρχῃ δοκῶ ἐπιφθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ σοὶ ἄρτι τῷ ἐφαμίλλῳ τῇ πίστει. Εὕρετο τοίνυν ἐκεῖνος ὃ ἐπεζήτησεν· ἐπέτυχες καὶ αὐτὸς οὗ πέποιθας. Ἐκεῖ τὸ θεῖον πρόσταγμα ἀντὶ τῆς σωματικῆς παρουσίας· κἀνταῦθα ἡ σωματικὴ εἰκὼν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκεῖ συμπαρῆν τῷ λόγῳ ὁ μέγας Λόγος, ἀοράτως τῇ θεότητι τὸ παράδοξον τῆς ἰάσεως ἐργασάμενος· κἀνταῦθα δὲ συνῆν ὁ μεγαλόμαρτυς πνεύματι τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι τὸ βρέφος δεχόμενος. Ἀλλὰ βεβήλοις μὲν ἀκοαῖς καὶ ἀπίστοις ψυχαῖς ταῦτα ἀπαράδεκτα, ὡς ἄπιστα· καὶ μάλιστα τοῖς Εἰκονομάχοις· τῇ δὲ σῇ εὐσεβείᾳ ἐναργῆ τὰ γνωρίσματά τε καὶ ὑποδείγματα πεφανέρωται. Τί γὰρ τῷ Θεῷ ἀδυνατεῖ παρέχειν τοῖς πιστεύουσι; καὶ πῶς οὐχὶ ἐν τῇ εἰκόνι ὁ εἰκονιζόμενος ὁμωνύμως ὁρᾶταί τε καὶ εἶναι πιστεύεται; « Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. » Ὥστε σαφῶς ὁ μάρτυς ἦν διὰ τῆς οἰκείας εἰκόνος τὸ βρέφος εἰσδεχόμενος· ἐφ' ὅσον οὕτω πεπίστευκας. Ἀλλὰ τίς ἡ εὐδοξία τῆς μεγαλωσύνης σου, ὅτι τηλικοῦτον, τὸ δὴ λεγόμενον, σύντεκνον προσεκτήσω; οὐ τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα, ἄρχοντα τυχὸν ἢ δυνάστην· εἴποι δ' ἂν οὐδ' αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον· μείζων γὰρ καὶ ὑπέρτερος ὁ ἐξευρημένος. Τῶν γὰρ μαρτύρων ὁ κράτιστος· τῶν θαυματουργῶν ὁ διαπρύσιος· τῶν φίλων Χριστοῦ ὁ γνήσιος· τῶν ἀγγέλων ὁ συμπολίτης· τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ δυνηθεὶς καὶ δυνάμενος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανόν· ὥστε ἀπ' ἄκρου

B Divinum quoddam facinus a dominatione uat factum audientes, mirati sumus ob magnam revera fidem, homo Dei.

Affirmat enim qui retulit, te sacram magni martyris Demetrii imaginem susceptoris cujusdam loco adhibuisse, atque ita filii tui a Deo custoditi baptismum peregisse. Et, o fiduciam tuam! *Non inveni tantam fidem in Israel* [48], non solum centurioni tunc a Christo dictum arbitror, sed nunc etiam tibi qui fide certas cum illo. Invenit ergo ille quod quærebat; adeptus es et ipse quod sperasti. Ibi divinum mandatum pro corporali præsentia: hic corporea imago vice prototypi. Ibi enim verbis aderat magnum Verbum, divinitate sua mirabile sanitatis opus invisibiliter perficiens; et C hic pariter magnus martyr imagini suæ spiritu præsens erat, infantem suscipiens. Verum hæc profanis quidem auribus, et incredulis mentibus, minime recipienda, tanquam incredibilia, videntur, maxime Iconomachis; pietati vero tuæ manifesta argumenta et exempla patefacta sunt. Quid enim est quod Deus pretare credentibus non possit? aut quomodo in imagine non homonyme cernitur, et inesse creditur, qui repræsentatur? Imaginis siquidem honor, ut magnus ait Basilius, transit ad prototypum. Quare manifestum et martyrem fuisse, qui infantem per propriam imaginem suscipiebat, quatenus ita credidisti. Sed, o magnificentiam tuam, qui talem ac tantum syntecnum, ut vocant, sortitus es, non hunc vel illum, principem puta vel D dynastam; aut ipsum etiam qui diademate redimitus est. Major enim longeque superior est quem reperisti. Martyrum quippe fortissimus, mirificorum clarissimus, germanus Christi amicus, angelorum civis: qui tot tantaque in terris semper potuit, potestque; ut in omnibus oris miraculorum suorum

[48] Matth. VIII, 10.

NOTÆ.

(17) Ἰωάννῃ Σπαθαρίῳ. Joanni sprotospatharii, et Bajuli, ab Irene electi mentio est apud Theophanem ad annum 10 Irenes.

tuba celebretur. Beatus reipsa es, vir piissime, quod talem nactus sis susceptorem : ter beatus et filius tuus, qui a tanta gloria et potentia prædito susceptus sit. Nobis vero videre liceat hunc filium tuum sancti Demetrii cognominem, si annuis, ut, tanquam ipsius filium amplectentes, et congruis ipsi verbis, ut peccatores, compellemus, et rem gestam ad alios quoque transmittamus. Nec enim res pulchras sileri convenit, sed aliis ad piæ fidei clara documenta proponi.

A τῆς γῆς ἕως ἄκρου γῆς τῇ σάλπιγγι τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διαθρυλλεῖσθαι. Μακάριος ὄντως εἶ, ἄνερ εὐσεβέστατε, ὅτι τοιούτου τετύχηκας ἀναδόχου· τρισμακάριός σου καὶ ὁ γόνος, ἔχων τὸν δεξάμενον τηλικοῦτον τῷ κλέει καὶ δυνάμει. Ἀλλ' ἴδοιμεν τὸν υἱόν σου καὶ ὁμώνυμον τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εἴπερ συγκατέρχῃ, ἵνα, ὡς υἱὸν αὐτοῦ προσπτυξάμενοι, τὰ εἰκότα μὲν προσφθεγξώμεθα καὶ ἡμεῖς ὡς ἁμαρτωλοὶ, ἔχωμεν δὲ τὸ διήγημα καὶ εἰς ἑτέρους παραπέμπειν. Δεῖ γὰρ τὰ καλὰ μὴ σιωπᾶσθαι, ἀλλὰ προκεῖσθαι τοῖς ἄλλοις εἰς πίστεως εὐσεβοῦς ἐναργῆ ὑποδείγματα.

XVIII. — *Stauracio Spathario* [49].

In obitu filii.

Causam quidem humilis absentiæ nostræ jam diximus, nec opus est amplius excusare. Unde autem ordiemur? aut quæ facultas inveniri queat præsenti venerandæ animæ vestræ dolori conveniens? Quemadmodum enim medicus ad insanabilem morbum accedens, animo hæret ancipiti quonam pacto curationem aggrediatur, sic et nos æstuamus incerti qua ratione gravissimo malo vestro consolationem afferamus. O calamitatem! o infortunium! Obiit vobis filius elegeans et formosus; ille qui materna viscera primus recluserat: per quem vobis parentum nomen inditum, principium propagationis generis, radix procreationis liberorum, surculus rationalis germinationis, prima velut rosa paternæ fecunditatis. Et quid dicam, ut filii pulchritudinem explicem? An quod crescebat puer, proficiebatque ætate et intellectu, et gratia Dei erat in illo [50], quantum et ipsi ex re parva experti sumus? Quomodo igitur talis ac tantus lethali ferro, ex ipsis, ut ita dicam, lumbis vestris exsectus, inconsolabilem cordi vestro dolorem non pariat? aut quis non collamentetur et condoleat, tanquam ob aliquod ipsius membrum in vobis gladio succisum? Ingemiscant merito patres, pulcherrimi hujus filii orbitatem spectantes. Lugeant et matres tam venustæ prolis sectionem cernentes. Resciseum enim revera est membrum vestrum: abscissa est caro vestra. Seges ingens doloris; medicinæ pharmacum invenire difficile. Mœror in familia, tristitia in domesticis, dolor in cognatis; sed præ omnibus in avo domino patricio, et in avia domina protospatharia. Undique gravia et tristia. Verum age, vir optime, qui et intelligentia abundas, et prudentia præstas, et plurimam ex multorum annorum usu adeptus es scientiam, tibi ipse medere, teipsum sana. Conjice, quæso, mentis oculos in universi contemplationem; respice ad antiquas ætates, a primo ipso parente nostro Adam, et vide ac recognosce, quis in lucem egressus in hoc sæculo permanserit, et non exorientis instar feni citius

ΙΗ'. — Σταυρακίῳ σπαθαρίῳ (18). [λε'.]

B Τὴν μὲν αἰτίαν τῆς ταπεινῆς ἀπουσίας ἡμῶν ἤδη εἴπομεν· καὶ οὐ χρή τι πλέον ἀπολογεῖσθαι. Πῶς δὲ ἀρξόμεθα; ἢ τίς δύναμις ἐξευρεθείη εἰς τὸ συμβὰν πάθος ταῖς τιμίαις ὑμῶν ψυχαῖς; Καθάπερ γάρ τις ἰατρὸς ἐπὶ δυσιάτῳ νόσῳ ἐρχόμενος, ἀμηχανίᾳ περιΐσταται, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν ἐγχείρησιν· οὕτως ἰλιγγιῶμεν, πῶς τὸν παρακλητικὸν λόγον ἐπὶ τῷ βαρυτάτῳ ὑμῶν πάθει προσενέγκασθαι. Ὢ τῆς συμφορᾶς! ὢ τῆς συμβάσεως! ᾤχετο ὑμῖν παῖς καλὸς καὶ ὡραῖος· αὐτὸς ὁ τὰς πρώτας μητρικὰς ὠδῖνας διαλύσας· δι' οὗ ὑμῖν τὸ τῶν γονέων ὄνομα κεχρημάτικεν· ἡ ἀρχὴ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους· ἡ ῥίζα τῆς τεκνοποιίας· ὁ ὅρπηξ τῆς λογικῆς βλαστοφορίας· τὸ οἱονεὶ πρωτοφυὲς ῥόδον τῆς πατρικῆς καρποφορίας. Καὶ τί ἂν εἴποιμι παριστῶν τὸ γόνου κάλλος; ἢ C ὅτι τὸ παιδίον ηὔξανε καὶ προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ συνέσει, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ, ὅσον ἐκ μικροῦ καὶ ἡμεῖς πεπειράμεθα; Πῶς τοίνυν τὸ τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἐκτμηθὲν τῇ θανατικῇ μαχαίρᾳ, ἐξ αὐτῆς εἰπεῖν τῆς ὀσφύος ὑμῶν, οὐ κατεργάσειεν ἂν ἀπαραμύθητον ἄλγος ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν; ἢ τίς οὐ συμποτνιάσεται καὶ συναλγυνθήσεται ἐπὶ τῷ τεμνομένῳ διὰ ξίφους κατά τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ μελῶν ὡς ἐφ' ὑμῖν; Στενάξειαν δ' ἂν εἰκότως καὶ πατέρες, τοιούτου καλλίστου παιδὸς ἀποβολὴν θεώμενοι. Θρηνήσειαν δ' ἂν καὶ μητέρες, τηλικούτου ὡραίου σπλάγχνου ἐκνομὴν προσβλέπουσαι. Τέτμηται γὰρ ἀληθῶς μέλος ὑμῶν. Ἐκκέκοπται σὰρξ ὑμῶν, τὸ ὀδυνηρὸν πολὺ, τὸ θεραπευτικὸν φάρμακον δυσεξεύρητον. Κατήφεια ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὀδύνη ἐπὶ τοὺς οἰκέτας, λύπη ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς· μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων ἐπὶ D τὸν προπάτορα κύριον πατρίκιον, καὶ τὴν προμήτορα κυρίαν πρωτοσπαθαρίαν. Πάντοθεν δεινὰ καὶ περίλυπα. Ἀλλὰ δεῦρό μοι, ἀνὴρ χρηστὲ, ὁ πολὺς ἐν συνέσει, ὁ σοφὸς ἐν φρονήσει, ὁ πλείστην συνειληχὼς ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων τὴν γνῶσιν· σαυτὸν θεράπευσον· σαυτὸν ἴασαι. Ἐπίβαλέ σου, παρακαλῶ, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας εἰς τὴν τῆς κτίσεως θεωρίαν· ἔμβλεψον εἰς ἀρχαίας γενεὰς, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· καὶ ἴδε καὶ γνῶθι τίς ἐν-

[49] Consolatoria. [50] Luc. II, 40.

NOTÆ.

(18) Σταυρακίῳ Σπαθαρίῳ. Forte is Stauracius patricius, publici cursus logotheta, de quo multa apud Theophanem ad annum 11 Irenes et deinceps.

ἔμεινε τῷ αἰῶνι τούτῳ εἰς φῶς ἐλθών, ἀλλ' οὐχὶ δίκην ἀνατέλλοντος χόρτου θᾶττον ἐξήνθησε καὶ ἀπεξηράνθη διὰ θανάτου, ἢ ὡς ἐν ῥεύματι ποταμιαίῳ, ὅτι τὸ μὲν ὑπεξῆλθε, τὸ δὲ ἀντεισῆλθε, τοῦ κατὰ διαδοχὴν γένους μὴ ἱσταμένου, ἀλλὰ παρατρέχοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν· οὕτως οἱ γεννήσαντες τοὺς ἡμᾶς γεννήσαντας, καὶ οἱ ἐκείνων ἀνώτεροι· καὶ ἀναποδίζων ὁ λόγος εἰς τὴν καταρχὴν ἐλεύσεται· καὶ κατιὼν πάλιν εἰς τὴν συντέλειαν τοῦδε τοῦ παντὸς καταντήσει. Καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ζήσεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. Τὸ δὲ παρὸν, λειτουργία τις διωρισμένη, καὶ πραγματεία ἡμερήσιος· καὶ αὐτίκα εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπανέλευσις, τῆς τῶν ἐνθένδε, λέγω, πρὸς τὰ ἐκεῖσέ μεταβάσεως. Πατριάρχαι, καὶ παρῆλθον· προφῆται, καὶ μετῆλθον· πατέρες καὶ μητέρες, καὶ ἀπεγένοντο· ἀδελφοὶ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ παρέδραμον. Τί δε βασιλεῖς; τί δὲ σατράπαι; τί δὲ ἄρχοντες; τί δὲ πᾶσα ἡλικία, καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπου; Οὐχὶ πάντες ὑπὰ γῆν γεγόνασι, καὶ γενήσονται μικρὸν ὕστερον ἐκ γῆς φύντες; Ἀλλ' ὧδε τὸ ζητούμενον· ἵνα καλῶς τὰ ἐνταῦθα ἀμείψαντες, καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ πεποιηκότος Θεοῦ ἐμπολιτευσάμενοι, τοῦ ἐκεῖσε φοβερωτάτου κριτηρίου τὴν παράστασιν ἀκατάκριτον εὑρήσωμεν· ὅπερ τὸ ὑμέτερον τέκνον ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως εὕρατο καὶ ἐπιτετύχηκε. Μακάριος γὰρ, φησὶν, ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὀλιγόβιος, καὶ ὃν ὁ Κύριος ἐξελέξατο καὶ προσελάβετο ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ, μὴ πειρασθέντα τῶν πικρῶν ἁμαρτημάτων τοῦ τῇδε βίου.

Ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν ὁ κύριος Σωτήριχος φερωνύμως ἐν σωτηρίᾳ· ἤχου ἑορταζόντων καταξιούμενος, ἀγαλλιάσεως ἀνεκλαλήτου, συναριθμήσεως τῶν ἐν κόλποις Ἀβραὰμ ἀναπαυομένων βρεφῶν ἁγίων· μηκέτι δουλεύων φθορᾷ καὶ σαρκὶ, ἀϊδιότητι συνών. Ἐντεῦθεν βουλόμεθά σε λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρηγορίας, ἐντεῦθεν τὰς παρακλήσεις. Γενοῦ δημιουργὸς εὐφροσύνης, καὶ θεραπευτὴς οὐ μόνον σαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κυρίας τῆς σπαθαρίας, τῆς μάλιστα δεομένης ἰατρείας καὶ παρακλήσεως, διὰ τὸ μικρὸν περιπαθές· εἶτα καὶ τῶν λοιπῶν διαφερόντων σοι· ὡς ἂν δειχθῇς τὰ θεῖα πεπαιδευμένος, καὶ Θεοῦ νόμῳ κρατούμενος· καὶ εἰδὼς ποῦ ποτε ἀπῄει ὁ μεθιστάμενος· καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ σοῦ γλυκυτάτου τέκνου· ὅτι οὐκ εἰς θάνατον, οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὂν, ἀλλ' εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς Θεὸν τὸν τὰ πάντα ποιήσαντα· καὶ ὡς ἂν παραδειχθείης πατράσι, καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις καὶ συνειλεγμένοις ἐν τῇ κηδείᾳ, ὑπόδειγμα καλὸν, μετ' εὐχαριστίας καὶ σωφροσύνης διαφέρειν τὰς τῶν τέκνων ἀποβολὰς, καὶ μὴ ἀντιτείνειν Θεοῦ τοῖς προστάγμασιν.

defloruerit, ac per mortem dessiccatus sit: aut sicut in fluminis lapsu, quia pars una recessit, altera in locum successit, genere per successionem non subsistente, sed per dies singulos prætervolante, ita qui genitores nostros genuerunt, et his superiores: sursumque relegens ratio ad initium usque perveniet, et contra descendens ad universi finem progredietur: *Et non est qui vivet*, ut scriptum est, *et non videbit mortem* [51]. Præsens vero status, munus quobdam est definitum, et diei unius negotiatio: tum deinde statim ad sua reditus; ab his, inquam, ad illa commigratio. Patriarchæ olim, et transierunt: prophetæ, et abierunt: patres et matres, et esse desierunt: fratres et amici et propinqui, et prætervecti sunt. Quid porro reges? quid satrapæ? quid principes? quid ætas omnis et omne genus hominum? Nonne omnes sub terram ierunt? et paulo mox ibunt, cum ex terra orti sint? Sed hoc nimirum est quod quæritur; ut hanc vitam recte transigentes, et ex Dei conditoris nostri voluntate conversantes, apud formidolosissimum illud tribunal condemnationem declinemus: quod filius vester sine dubio ac certissime consecutus est. Beatus enim, ait, inter natos mulierum, cui vita brevis est, et quem Dominus elegit et assumpsit in prima ætate, non tentatum amaris hujus vitæ peccatis.

Excessit et abiit dominus Soterichus, nomini suo congruenter, in salute; festum diem agentium sono dignus habitus, exsultatione inexplicabili, aggregatus ad quiescentes in Abrahæ sinu sanctos infantes, carni et corruptioni non amplius serviens, fruens æternitate. Hinc argumenta consolationis, hinc doloris levamenta capere te volumus. Auctor esto lætitiæ et curator, non tui modo, sed dominæ quoque spathariæ, quæ curatione et solatio ob exiguam tolerantiam plurimum eget; ac reliquorum deinde tibi conjunctorum: ne ostendas te divinis imbutum, Deique legi obsequentem.; nec ignarum quo tandem abierit qui migravit; ac tuus præsertim dulcissimus filius; quod non ad mortem, neque ad nihilum, sed ad vitam sempiternam, et ad Deum qui omnia creavit: atque ut eximio patribus, notisque omnibus funeris causa convocatis sis exemplo, ut cum gratiarum actione et moderate liberorum orbitates ferant, divinisque imperiis non repugnent.

ΙΘ'. — Πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ Ἀντισάρχου. [λζ'.]

XIX. — *Communi populi Antisarchensis* [52].

De Marciano apostata qui ad eo diverterat.

Γράμματα ἐδεξάμεθα παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν περὶ τοῦ μαθητοῦ ἡμῶν, τοῦ πάλαι ἀποδράσοντος, καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀμαθίᾳ καὶ ἀνοσιότητι προσδεχθέντος, καὶ ἐν ἑνὶ ἄντρῳ οὐνὶ μονα-

Litteras venerationis vestræ accepemus de discipulo nostro, qui quondam aufugit, et in istis oris, nescio quo pacto, per imperitiam et nefas receptus, in antro quodam, non monasterium, sed vitio-

[51] Psal. LXXXVIII, 49. [52] F. *Antisarensis.*

rum speluncam exstruxit, ut hunc absolvere velimus. Et brevis est responsio. Marcianus discipulus noster, donec ad monasterium suum redeat, in quo renuntiationis suæ pacta Deo teste pepigit, ligatus damnatusque manebit, et communione, juxta divinos quos scripsit canones, indignus. Non enim a nobis intentata est comminatio, sed a Patribus Dei Spiritu afflatis. Hujus ergo salutem si amatis, hortamini ut ad sua redeat. Quem nos pœnitentia ductum, reversumque paternis visceribus excipere parati sumus, omniumque erratorum veniam illi dare. Quemadmodum enim fieri non potest, quin ovis a mandra sua avulsa et aberrans ferarum prædæ subjiciatur, sic a monasterio nefarie degressum sua sponte, et in loco quem Dominus non aspicit residentem, a dæmonibus capi necesse est. Illius ergo cella dæmonum est latebra, decipula animarum, schola mulierum, omnis nequitiæ officina : quibuslibet verbis modisve, aut ipse, aut vos, quæ dicta sunt, dissimulare conemini. Quare si obtemperet et obtemperetis, præclare cum utrisque agetur, ut divinam indignationem minasque evadatis : sin minus, pervicaciæ vestræ fructus ob oculos cernetis. Benedictus autem a Domino sanctissimus episcopus, qui leges observat, et impium procul arcet. Neque enim ordinatione ullo modo dignus est, quamvis huc revertatur. Perspecta enim mihi ejus sunt omnia, supra quam ipsi, ut qui ejus pater fuerim.

A στήριον, ἀλλὰ ληστήριον παθῶν ἀναδειμαμένου· ἵνα τοῦτον λύσεως ἀξιώσωμεν. Καὶ σύντομος ἡ ἀπόκρισις. Μαρκιανὸς ὁ μαθητὴς ἡμῶν ἕως ἂν ὑποστρέψῃ ἐν τῷ οἰκείῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθετο ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ τῆς ἀποταγῆς αὐτοῦ, ἔσται δεδεμένος καὶ κατακεκριμένος καὶ ἀνάξιος τῆς κοινωνίας, καθ' οὓς ἔγραψε θεοκελεύστους κανόνας. Οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἡ ἀπηρτημένη ἀπειλή, ἀλλ' ἐκ θεοπνεύστων Πατέρων. Τοῦτον τοίνυν εἴπερ ἀγαπᾶτε σώζεσθαι, νουθετήσατε ἀνθυπονοστῆσαι εἰς τὰ οἰκεῖα. Ὃν ἡμεῖς μεταμελόμενον, καὶ ὑποστρέφοντα, πατρικοῖς σπλάγχνοις ἕτοιμοί ἐσμεν ὑποδέξασθαι, καὶ συγχωρῆσαι πάντα τὰ ἡμαρτημένα αὐτῷ. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πρόβατον ἐκ τῆς ἰδίας μάνδρας ἀποσπασθὲν, καὶ ἀποπλανηθὲν, μὴ θηριάλωτον γενέσθαι· οὕτως τὸν ἀπὸ μοναστηρίου ἐξερχόμενον ἀνόμως ἐν τῷ οἰ-
B κείῳ θελήματι καὶ ἐν τόπῳ οὗ οὐκ ἐπισκοπεῖ ὁ Κύριος καθεζόμενον, μὴ ὑπὸ δαιμόνων ἁλῶναι. Τὸ οὖν κελλίον αὐτοῦ, φωλεός ἐστι δαιμόνων, ἀγρευτήριον, ψυχῶν, παιδευτήριον γυναικῶν, πάσης ἀνομίας ἐργαστήριον· κἂν ὁποίοις ἂν λόγοις καὶ τρόποις, ἢ αὐτὸς ἢ ὑμεῖς μεθοδεύειν πειρᾶσθε τὰ λεγόμενα. Εἰ οὖν ὑπακούει καὶ ὑπακούετε, εὖ ἂν ἔχοι ἀμφοτέροις φυγοῦσι τὰς θείας ὀργὰς καὶ ἀπειλάς· εἰ δὲ μή γε, ὄψεσθε ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν τοὺς τῆς παρακοῆς ὑμῶν καρπούς. Ὁ δὲ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος εὐλογημένος ἐστὶν ὑπὸ Κυρίου, τηρῶν τοὺς νόμους, καὶ τὸν ἀνόσιον πόῤῥω που διώκων. Οὐ γὰρ χειροτονίας ἄξιος τὸ καθόλου, κἂν ἐνταῦθα ὑποστρέψῃ. Οἶδα γὰρ τὰ αὐτοῦ ὑπὲρ ἐκεῖνον αὐτὸν, πατὴρ αὐτοῦ γεγονώς.

XX. — *Pinuphio et Mari filiis.*

Ut redeant ad monasterium unde aufugerant.

Consilium erat ad vos non scribere, propterea quod secundæ litteræ vestræ cum prioribus non consentiebant. Priores quidem celerrimæ pœnitentiæ reditusque ab nos sponsionem continebant; posteriores vero abnuere vos et recusare ostendunt. Atque hoc et illud causando prætexitis, nec potius errorem vestrum veritatis studio fatemini, flentes ac dolentes ob ea quæ perperam commisistis. Si ergo vos pœnitet, residetque in vobis scintilla timoris Dei, excitans corda vestra ad promissiones et pacta, quæ Deo nobisque ad tremendum ejus tribunal, testibus angelis et fratribus universis, pacti estis, bene habet : neque huc aut illuc respexeritis; sed protinus abrupto quod dæmon injecit vinculo proprii sensus ac libertatis, quo vos decepit, ex cœnobio vox extrudens, et adducens ad loca, quæ Dominus non respicit. Quo enim pacto respiciat ad sanctorum ipsius mandatorum eversionem? Venite ad nos, venite, corde contrito atque humili sermone, ut diversam a pristina vitæ rationem ineatis. Prior enim læva fuit, quæ tacita sensim relaxatione ferociæ vestræ et contumaciæ, ad apostasiæ perniciem vos abripuit. Nos vero, peccatores licet, paternis visceribus vos excipiemus, humilem animam nostram ad mortem usque exponentes, ut vestras et animi et corporis infirmi-

Κ'. — Πινουφίῳ καὶ Μάρῃ τέκνοις. [λη'.]

C Οὐκ ἐβουλόμην ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, διὰ τὸ τὰ δεύτερα γράμματα ὑμῶν μὴ συμφωνεῖν τοῖς προτέροις. Τὰ μὲν πρότερα ἐπαγγελίαν εἶχον ταχίστης μεταγνώσεως καὶ ἐλεύσεως πρὸς ἡμᾶς· τὰ δὲ δεύτερα, ἀνάνευσιν καὶ ἀνατροπήν. Καὶ ὅτι ἐπαφορμίζεσθε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο· καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐν ἀληθείᾳ ὁμολογεῖτε τὸ πταῖσμα ὑμῶν, θρηνοῦντες καὶ μεταμελόμενοι, ἐφ' οἷς κακῶς πεπράχατε· Εἰ οὖν μετανοεῖτε, καὶ ἔστιν ἐν ὑμῖν σπινθὴρ φόβου Θεοῦ, ἀνακαίων τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς ἃς δεδώκατε ὁμολογίας καὶ συνθήκας Θεῷ τε καὶ ἡμῖν, ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος αὐτοῦ, ὑπὸ μάρτυσιν ἀγγέλοις καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν μηδὲ ἐντεῦθεν ἐπιβλέψησθε· ἀλλὰ συντόμως διαῤῥήξαντες τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος συμπλοκὴν τῆς προσπαθείας ὑμῶν καὶ ἰδιορυθμίας, ᾗ πεπλάνηκεν ὑμᾶς ἐκβαλὼν τοῦ κοι-
D νοβίου, καὶ περιάγων ὑμᾶς εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος (πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπισκοπήσῃ ἐπ' ἀθετήσει τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν;) ἥκατε πρὸς ἡμᾶς, ἥκατε ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ καὶ λόγῳ τετοπεινωμένῳ, πρὸς τὸ ἄλλον ὑμᾶς βίον ἀναλαβέσθαι ὑπὲρ τὸν πρότερον. Ὁ γὰρ πρότερος σκαιὸς ἦν ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν χαυνώσεως θρασύτητος ὑμῶν καὶ ἀντιλογίας, ὑπαγαγὼν ὑμᾶς αὐτῷ τῆς ἀποστασίας πτώμασι. Καὶ ἡμεῖς κἂν ἁμαρτωλοί ἐσμεν, ἀλλ' οὖν σπλάγχνοις πατρικοῖς προσδεξόμεθα ὑμᾶς, καὶ τὴν

ἑαυτῶν ταπεινὴν ψυχὴν μέχρι θανάτου ὑποτιθέντες, εἰς τὸ ἀναβαστάσαι ὑμῶν τὰ ἀσθενήματα κατὰ ψυχήν τε καὶ σῶμα. Οὐ γὰρ ἐξ ὅτου ἀπωλισθήσατε, ἐν ἀμεριμνίᾳ γεγόναμεν· ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἀλλὰ τηκομένην ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν καρδίαν· καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αἴροντες φωνὴν ἡμῶν οἰκτρὰν καὶ βέβηλον, ἵνα ἀνθυπονοστήσῃ ὑμᾶς πρὸς τὴν μάνδραν ὑμῶν, ἐμπνεύσει λογισμοῦ μετανοίας. Καὶ ἐάνπερ οὕτως πράξοιτε, θεραπεύοιτε πάλιν τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς. Οὐ γὰρ ζητεῖ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.

Ἐπιστρέψατε οὖν, ἐπιστρέψατε, πρὶν ἄφνω ἐπιστῇ ὑμῖν ὄλεθρος, καθὼς τῷ Πετρωνίῳ· καὶ εὑρεθῆτε κενὰ καὶ ἀνόνητα μεταμελόμενοι, ὅτε τῆς μεταμελείας κέρδος οὐδέν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λόγοι σου, Πινούφιε, καὶ σοῦ, Μάρη; μαρτυρίου ἀγῶνας ὑποδέχεσθαι διὰ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν προεθυμεῖσθε· μᾶλλον δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν δι' ὑπακοῆς· καὶ τοῦτο πολλάκις· καὶ μικρά τις αὔρα ἐλθοῦσα, ἐῤῥίπισεν ὑμῶν [f. ὑμᾶς], ὡς ἄν τινα ἀνέμην. Ἀνανήψατε, ἐπιβλέψατε εἰς Θεόν, φοβήθητε ἀπὸ τῶν κριμάτων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὧν συνεπίστασθε πράξεων ὑμῶν· ὅτι ἐν ἐκείναις μόνον οὐκ ἀρκετὸς ὑμῖν πᾶς ὁ βίος εἰς μετάνοιαν. Τί λοιπὸν προσθήκας ἁμαρτημάτων προστίθεσθε ἐπὶ ἁμαρτήμασι χαλεποῖς; Πρὸς δὲ τὸ γράψαι ἡμᾶς εἰς οὓς εἰρήκατε, ἀσμένως προσδεχθέντες καὶ ξενοδοχούμενοι ὑπ' αὐτῶν, τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦμεν· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἐξήλθετε διὰ λόγον ὑπακοῆς, ἵνα κρίνωμεν ἀξίους ὑποδοχῆς. Τοὐναντίον δὲ καταλογιζόμενοι, ὁριζόμεθα ὑμῖν οὕτως. Ἀφ' ἧς οὖν ἡμέρας δέξεσθε τὰ γράμματα, ἀποκινήσατε καταλαβόντες τὰ ἐνταῦθα. Εἰ δὲ ἀπειθοῦντες ἐπιμένητε, ὅπερ μὴ δῴη ὁ Θεός, ὃ ἀπεύχομαι, ἐστὲ ἀκοινώνητοι, κατακεκριμένοι τε καὶ καταδεδικασμένοι παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, νενεκρωμένοι τε τὴν ψυχήν, καὶ ἐστερημένοι τοῦ πνεύματος, καθὼς ὁ μέγας καὶ θεῖος Βασίλειος ἀπεφήνατο· ἀλλ' οὔτε οἱ ὑποδεχόμενοι ὑμᾶς, ἔξω κατακρίσεώς εἰσιν, ὡς μὴ τοὺς θείους κανόνας φυλάττοντες.

tates toleremus. Neque enim ex quo lapsi estis, sine cura fuimus et sollicitudine de vobis, sicut nec de aliis. Quin extabuit in nobis cor nostrum, miseramque ac profanam vocem nostram ad Deum tollimus, ut ad mandram vestram vos revocet, consilium inspirans pœnitentiæ. Quod ubi feceritis, Deum iterum et nos peccatores placabitis. Non enim quærit mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat.

Revertimini ergo, revertimini, priusquam repente superveniat vobis interitus, sicut Petronio; et incassum et sine fructu dolere vos sentiatis, quando pœnitentiæ lucrum nullum erit. Ubi vero sunt promissa tua, Pinuphi, et tua, Mares? martyrii certamina inire gistiebatis propter tenuitatem nostram, vel potius propter salutem quæ per obedientiam requiritur: idque frequenter: et parva quædam aura vos, velut stipulam, disturbavit. Expergiscimini, Deum respicite, judicia ejus pertimescite, vel ex vestris actionibus quarum conscii estis, quod ob eas solas tota vita non sufficiat ad pœnitentiam. Quid de cætero additamenta peccatorum gravibus peccatis adjecistis? Ut vero ad eos scribamus, quos significastis, quod benigne vos receperint, ut hospitio invitarint; id quidem minime fecimus: quia ex obedientiæ nutu a nobis non exiistis, ut hospitio dignos judicemus, sed contrarium prorsus sentientes, ita vobis edicimus: quo ex die litteras acceperitis, huc redire festinate. Quod si contumaces perstiteritis, quod non permittat Deus, quod exsecror, excommunicati estote, convicti et condemnati judicio veritatis, mortui anima, et spiritu orbati, quemadmodum magnus ac divinus Basilius pronuntiavit: sed neque qui vos exceperint extra condemnationem sunt, ut qui divinos canones non observent.

ΚΑ'. — Συμεὼν μονάζοντι (19). [λδ'.]

XXI. *Simeoni monacho.*

De Josepho. deposito (Baron. an. 808, n. 14.)

Ἔγνωμεν, ὦ Πάτερ, καὶ διὰ τῶν προλαβόντων, οἷος καὶ ἡλίκος γέγονας πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν· ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι θλιβεροῖς ὁμαλίζων καὶ διευθετῶν πάντα πρὸς τὸ λυσιτελές. Ἴσμεν δὲ καὶ νῦν περίλυπόν σε διὰ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ ἀδελφοῦ γεγενῆσθαι ἐν τοῖς παριστα μένοις. Ἀλλὰ τί πάθωμεν; ὅτι ἐντολὴ Θεοῦ πρόκειται, καὶ κανόνες Πατρικοὶ ἀπείργοντες ἡμᾶς ἐκ τῆς τοιαύτης κοινωνίας. Ὧδε δὲ φθάσοι ἡ ταχεῖα ῥοπή σου, καὶ ἡ εἰλικρινὴς σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς σχέσις. Ἵν' ὥσπερ τινὰ τρικυμίαν μεταγάγοις τὸν πειρασμόν, καὶ γαληνιάσῃς τὴν ταραχὴν τῶν εὐσεβῶν

Et antea perspeximus, Pater, quis qualisque fueris erga humilitatem nostram in omnibus adversis quæ nobis acciderunt, cum lenire ea studeres, et omnia dirigere in nostram utilitatem. Et nunc vehementer sollicitum te esse scimus ob fratris in re præsenti professionem. Verum quid faciamus, cum exstet Dei mandatum, et Patrum canones arcentes nos a tali communione? Huc adsit velox propensio tua; sincerusque erga Deum et nos peccatores affectus; ut tanquam decumanum quemdam fluctum removeas tentationem, tranquillesque agitationem piorum dominorum nostrorum. Non enim adversus

[52] Ezech. xxxiii, 11.

NOTÆ.

(19) Συμεών. De multiplici Simeone Studita videsis Leonem Allatium in Diatriba de Simeonum scriptis, pag. 23. De Simeone porro monacho, Nicepgori imperatoris consanguineo, sermo est non uno in loco apud Theophanem. Scripta autem est a Theodoro hæc epistola nomine Platonis.

illos nobis sermo est vitatæ communionis, nec causa controversiæ : quin potius honor, veneratio, amor et congressus, prout res exigit : sed adversus illum qui præter jus fasque omne manifestum ex Domini sententia adulterum coronavit: qui ausus est tanti sceleris adjutor et assertor fieri coram universo mundo : quem Christus ipse deposuit duorum canonum reum, ut alios omittam : unius quidem qui nec epulari presbyterum in bigami nuptiis permittit [53] (adulteri enim scribere non ausus est canon), quanto minus coronare ? alterius vero, quoniam qui in crimen aliquod lapsus sit, ac propterea excommunicatus, nisi intra annum pro reconciliatione sua pugnet, amplius admitti ejus vocem non licet [54]. Hic vero qui novem annos excesserat, insiliit in Ecclesiam. Si igitur hic innocens, multo magis adulter ipse ; si vero reus iste peccati, quis de eo ambigat, qui conjunxit, et in Spiritum sanctum blasphemavit, quin impurior sit et detestabilior ?

Hæc sunt, Pater sancte, quæ cor nostrum contrahunt, et timorem incutiunt. Hanc ob causam quod cum isto non communicarem, nec cum præcedente patriarcha, qui adultero communionem dabat : inclusi fuimus, ego quidem in eo ubi resides loco ; præpositus autem et reliqui Thessalonicam relegati. Sed denuo congregavit nos Deus precibus tuis : ac ne sic quidem temere nos adjunximus patriarchæ, nisi postquam fassus est nos recte fecisse. Si ergo, cum regnaret adulterium et canonum transgressio, metu minime dissimulavimus, Dei virtute freti, quomodo nunc, pio dominante imperio, unius presbyteri causa timidiores erimus, prodemusque cum aperto animæ periculo veritatem ? Nequaquam : sed ferenda nobis potius omnia usque ad mortem, quam ut cum eo communicemus, vel cum iis qui cum illo sacrificant : quoad privetur sacerdotio, quemadmodum sub priore patriarcha. Esto œconomus: cur etiam indigne sacris operatur ? Desiit esse Presbyter. Quod si hæc illis non placent, qui cum eo sacrificant, videbunt quomodo se gerent. Parcant tenuitati nostræ, qui acquiescimus, nihilque ad hunc usque diem locuti sumus : sed biennio nos toto continuimus, ex quo ingressi sunt ut pacatius hoc modo viveremus. Domini nostri sunt optimi sequestres et arbitri æquitatis, eorum fautores qui veritatem libere defendunt, sicut venerabili ore suo sæpe denuntiant. Ferant sacerdotes ut sacros homines decet, aut ipsi persuadebunt, aut illis persuadebitur. Sin horum nihil, sed ne mutire quidem nos ferendum putant; Deus intuetur, quo major est nemo, cujus solius terror est formidabilis, et tribunal illud, cui sistemur omnes de omnibus judicandi. Cæterum oramus bonitatem tuam, et tanquam sacris vestigiis tuis advoluti obsecramus

A ἡμῶν δεσποτῶν. Οὐ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας · οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως · μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ φιλία καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον · πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντά τὸν μοιχεύσαντα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου · πρὸς τὸν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντὸς, ὃν καθῆρεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, δυσὶ κανόσιν ὑποπεσόντα, ἐπεὶ καὶ ἄλλοις · κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, ὅτι οὐδὲ ἑστιαθῆναι εἰς διγαμοῦντος γάμον παραχωροῦντα τὸν πρεσβύτερον · εἰς γὰρ μοιχοῦ οὐδὲ ἐτόλμησεν ὁ κανὼν γράψαι, πόσῳ γε μᾶλλον στεφανῶσαι; Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ὅτι τὸν ὑποπεσόντα ἔν τινι σφάλματι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθέντα; εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίζεσαι τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔσι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. B Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβὰς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ οὖν οὗτος ἀναίτιος, πολλῷ μᾶλλον ὁ μοιχεύσας. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἔνοχος τῆς ἁμαρτίας, τίς ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ συζεύξαντος καὶ δοσφημήσαντος κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς οὐχὶ ἐναγέστερος καὶ βεβηλότερος;

Ταῦτά ἐστι, Πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνεῖν αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὰν μετεδίδου τῷ μοιχεύσαντι · ἀπεκλείσθημεν, ἐγὼ μὲν ἐν ᾧ καθέζῃ τόπῳ · ὁ ἡγούμενος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἀλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου · καὶ οὐδ' οὕτως, ὡς ἔτυχεν, ἡνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὡμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. Ἐὰν οὖν ὅτε ἡ C μοιχεία ἦν, καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει Θεοῦ · πῶς οὖν ἄρτι, ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἕνεκεν ἑνὸς πρεσβυτέρου ὑποσταλησόμεθα, καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυχήν; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων · ἕως ἂν παύσῃ ἱερουργίας, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου. Ἔστω οἰκονόμος · τί καὶ ἀναξίως ἱερουργεῖ; Ἐξέλιπε πρεσβύτερος. Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσι. Φείσωνται τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως, στεργόντων, καὶ μηδὲν ἕως τοῦ παρόντος λαλησάντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον [in ms. Reg. εἰσῆλθεν] · ἵνα οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. Οἱ D δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ, μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου · φιληταὶ τῶν παῤῥησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ · ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται. Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι μόνον ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτόν · Θεὸς ἐφορᾷ, οὗ μείζων οὐδείς · οὗ μόνος ὁ φόβος φοβερὸς, καὶ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον, ᾧ πάννες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλα δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὡς προκυλινδόμενοι τοῖς τιμίοις σου ἴχνεσι, παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν,

[53] Conc. Neocæs. can. 7. [54] Cod. Eccl. Afric., can. 70.

καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι, τῷ τε ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἵνα παύσῃ ὁ εἷς εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ Ἐκκλησία. Εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον, τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποὶ, κἂν μυρίοι ὦσιν, ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι· καὶ οὐδείς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, καὶ εἰ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ παρακαλεῖ, καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύεις.

ΚΒ'. — Τῷ αὐτῷ. [μ',]

Καὶ πάλιν παρακαλέσαι σου τὴν πατρικὴν ἁγιωσύνην, καλὸν ἡγησάμεθα, ἐπιβαλέσθαι ἑαυτὴν πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν κράτιστα. Οὐ γὰρ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότας ὁ λόγος τῆς ἀκοινωνησίας. οὐδὲ ἡ αἰτία τῆς ἀμφισβητήσεως, καθὰ προγεγράφαμεν· μᾶλλον δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἡ ὑπόπτωσις καὶ ἡ ἔντευξις κατὰ τὸ ὀφειλόμενον· πρὸς δὲ τὸν ἀνόμως στεφανώσαντα τὸν μοιχεύσαντα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· πρὸς τὴν τολμήσαντα τηλικούτου κακοῦ ὑπουργὸν γενέσθαι καὶ βεβαιωτὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου παντός· Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἴη τὸ λεγόμενον οὐ πρὸς διδαχὴν, ἀλλὰ πρὸς ὑπόμνησιν αὐτὴν, εἰ κελεύεις, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν. ἱερὰν προσευχὴν παραθήσομεν· καὶ κατίδωμεν ἐντεῦθεν, ὅπως ἐξ ἐναντίας αὐνῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν. ἀντεφθέγξατο καὶ ἀντεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος, ὁ ἀνένοχον ἑαυτὸν ἀποδεικνύς. Τοῦ Χριστοῦ γὰρ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νομίμως συναφθεῖσαν ἀνδρὶ γυναῖκα· μοιχεία δὲ, ὡς οἶσθα, τὸ χαλεπὸν ἁμάρτημα, καὶ ἰσοδύναμον φονέως, ἀῤῥενοφθόρου τε καὶ ἀλογευομένου, φαρμακοῦ τε καὶ εἰδωλολάτρου· κατὰ τὸν κανόνα τοῦ θείου Βασιλείου· αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, ἐν ἐπηκόῳ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ῥῆξαι τὰς βεβήλους φωνὰς ἐκείνας· καὶ σκοπήσωμεν, Πάτερ, παρακαλῶ, τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον· ἔχει γὰρ οὕτως. « Αὐτὸς, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίυο κατοικητηρίου σου καὶ ἅρμοσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ. Ἕνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οὓς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις. Τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον, ἀμίαντον αὐτῶν τὴν κοίτην διατήρησον, ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον. » Οὐκ ἄρα φρικαὸν καὶ ἀκουόμενον, καὶ ἐννοούμενον; πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροργισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ τοιαύτῃ βλασφημίᾳ, συνοργισθῆναί τε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἐν ταῖς τηλικαύταις δυσφημίαις; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, ὑπέλαβεν ἡ γῆ χάνασα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους, καὶ δεικνύντα τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναν-

obtestamurque, ut misericordiam nobis impertias, et commune emolumentum tam piis imperatoribus nostris, quam patriarchæ sanctissimo, et Ecclesiæ universæ, non huic solum quæ apud nos est, sed quæ per totum orbem, ut unus se abdicet ad gloriam Dei, et non perturbetur ejus Ecclesia. Sin minus, at saltem hoc secundum ut maneamus nos in eodem statu, quo per decem hos annos. Nam de cæteris, quamvis innumerabiles sint episcopi, sacerdotes, et præpositi qui cum eo communicant, nihil mirandum, quando quidem iidem ipsi cum adultero consenserunt, et nemo quidquam locutus est. Hæc Deus per nos, licet audax sit dictum, et hortatur, et denuntiat, et sicut jubes.

XXII. — *Eidem* (20).

Et iterum hortari paternam sanctitatem tuam optimum factu visum est, ut se ipsam excitet ad id quod communi bono atque utilitati conducit quam maxime. Non enim adversus pios dominos nostros nobis sermo est vitatæ communionis, nec causa controversiæ, sicut jam scripsimus, potius autem honor, veneratio, et submissio, et congressus, prout res exigit: sed adversus illum qui præter jus fasque omne, manifestum ex Domini sententia adulterum coronavit: adversus eum qui ausus est tanti sceleris adjutor et assertor coram orbe universo fieri. Atque ut magis perspicuum fiat quod dicimus, ipsas, si placet, quæ in coronæ impositione usurpantur sacras preces, non docendi studio, sed memoriæ renovandæ causa, subjiciemus: ex quod vivere liceat, quemadmodum ex diametro Christo ipsi, quamvis dictu temerarium sit, repugnaverit, impuroque ore suo contradixerit, qui insontem se esse professus est. Cum enim Christus adulterum vocet eum, qui conjugem legitime viro conjunctam dimisit, adulteriumque, ut nosti, grave sit peccatum, par homicidæ, masculorum, brutorumque concubitori, venefico, atque idololatræ, juxta divini Basilii regulam[58]; hunc iste ad altare producens, omni populo exaudiente, profanas illas voces proferre ausus est, consideremus quæso, Pater, quam horrenda res et absurda sit, sic enim illæ se habent: « Tu, Domine, mitte manum tuam de sancto habitaculo tuo, et famulam tuam famulo tuo conjunge. Connecte illos in mutua concordia, socia eos in carnem unam, quos tibi visum est inter se copulari, honorabiles nuptias redde: immaculatum eorum torum conserva: ipsorum contubernium intaminatum manere concede. » Annon igitur horribile est quod auditur, quodque cogitatur? Quantam æstimare est sancti Spiritus indignationem esse ob ejusmodi blasphemiam? quam vehementer succensere una omnes sanctos angelos ob tantam impietatem? et quomodo non protinus dehiscens terra absorpsit, velut Dathan et Abiron, promulgatorem mendacii, qui tenebras lumen dicat, qui Christum pugnantia loquentem facere conetur?

[58] Epist. ad Amphiloch., can. 7.

(20) Hæc quoque scripta est Platonis nomine. (Baron. ann. 808, n. 17.)

Prorsus enim quæcunque pronuntiat sacerdos, eadem Deus confirmare se, et rata habere denuntiat, ut magnus aifirmat Dionysius. Verum ille longa patientia pertulit, ostium pœnitentiæ pandens tanti sceleris reo, istum deinde, pro eo quod flere ac lugere usque ad mortem debuit, et abominandus ac detestandus ad vindictæ divinæ exemplum apud posteros censeri, rursus in Ecclesiam introire, et rursus sacerdotem esse propalam. Ergo, quasi præclarum aliquid patrasset, ingressus est: devictusque Christus, ut qui absurda, istius quidem ore, protulisset. Ac reliquum erat, ut res per publicum ejus sacerdotium tota Ecclesia nostra divulgaretur factumque omnes communi suffragio comprobarent.

Quid enim aliud futurum censemus? sed absit, et fortasse talia deinceps per improbam æmulationem fieri oporteat: coronentur adulteri, et qui coronant, quasi magnum aliquod facinus ediderint, multisque prodesse, et uniformes ritus inducere possint. Honorifice ab omnibus excipiantur. Sed absit: nec enim ille sacerdos; nec illi qui illum imitantur. Neque vere eum fallat quod imperator fuit qui adulterium commisit. Dei enim leges omnibus imperant, ut scriptum est [56]. Nihilominus qui tam tetrum hoc facinus admisit, etiamnum iniquitatem, justitiam facere contendit; et, quod dici solet, se ipsum Præcursore ac Baptista sanctiorem ostendere. Cum enim ille Herodem adulterum coarguerit, et pro veritate mortem oppetierit, iste Herodem alterum, similis adulterii reipsa compertum, et coronavit, et ad mortem usque complexus est: non quidem verbis, sed factis ipsis inclamans, erravisse Joannem Præcursorem, qui intempestive atque injuste reprehenderit, et mortuus sit. Sed absit. Ille enim legis defensor ac flagitii profligator; iste vero divinorum mysteriorum conculcator, et illegitimæ conjunctionis copulator et obsignator. Et ille quidem clamat vel mortuus: *Non licet, tibi habere uxorem Philippi fratris tui* [57]: et in Herodis persona orbi universo denuntiat, ne quisquam in posterum tale quid audeat. Iste autem Herodi alteri ad hunc usque diem contra vociferatur ipsis rebus: Licet tibi conjugem habere Theodotam mœcham: et in ejus persona, hominibus, ut perpetuo mœchentur, aperte præcipit, atque ut sacerdotes sint qui tales coronant.

O temerarium cor! O contemptum judiciorum Dei! Quin universi potius redarguunt hoc facinus, seque ab isto homine, vel cibo tenus atque congressu separant, nisi peccatum post omnimodam sacerdotii privationem confiteatur? Propterea pietatem vestram, et attentum, pro sacri habitus ratione, disciplinæ studium obtestamur, ut verba hæc ad piorum dominorum aures perferatis. Confidimus enim, si hunc, sanctissimo patriarcha nostro approbante, represserint, fore ut applaudant angeli,

A τιολογίαν περιπεσεῖν πειρώμενον; **Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ μακροθυμῶν ἤνεγκεν, ὑπανοίγων θύραν μετανοίας τῷ ἐνόχῳ τῆς ἁμαρτίας, εἶτα ἀντὶ τοῦ κλαίειν καὶ πενθεῖν τὸν τοιοῦτον μέχρι θανάτου, ἀπόπτυστόν τε εἶναι καὶ ἀποτρόπαιον εἰς ὑπόδειγμα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, θείας ζηλοτυπίας· πάλιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσελθεῖν, καὶ πάλιν ὑπάρχειν ἱερέα ἀναφανδόν. Οὐκοῦν ὡς καλόν τι πεπραχὼς εἰσελήλυθε· καὶ Χριστὸς ἥττηται, κατ' αὐτὸν παραλόγως διαγορεύων. Καὶ δέον διὰ τῆς ἐν τῷ κοινῷ ἱερουργίας αὐτοῦ, διαδοθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, καὶ συγκατανεῦσαι πάντας ἐπὶ τῷ τοιούτῳ ἔργῳ.**

Τί γὰρ ἄλλο καὶ οὐ τοῦτο γενήσεται; Ἀλλὰ μὴ B γένοιτο. Δεῖ δὲ τάχα ἐκ παραζήλου ἀπὸ τοῦ δεῦρο τὸ τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ στεφανούσθωσαν μοιχοὶ, καὶ οἱ στεφανοῦντες, ὡς μέγα τι κατωρθωκότες, καὶ τοὺς πολλοὺς ὠφελεῖν, καὶ ἐνάγειν εἰς ὁμοτροπίαν δυνάμενοι. Ἀσπαζέσθωσαν ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἱερεὺς, οὔτε οἱ ἐκεῖνον μιμούμενοι. Μὴ γὰρ ἐν ἐκείνῳ ἀπατάσθω, ὅτι βασιλεὺς ἦν ὁ μοιχεύσας. Ἄρχουσι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ νόμοι πάντων, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο δράσας τὸ παγχάλεπον, ἔτι φιλονεικεῖ τὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι· καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδεῖξαι ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὁσιώτερον. Ἐκείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν Ἡρώδου μοιχείαν, καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος· οὗτος τὸν δεύτερον. Ἡρώδην ὡς ἀληθῶς τῇ ὁμοτρόπῳ μοιχείᾳ δεδειγμένον. καὶ ἐστεφάνωσε, καὶ κατησπάσατο μέ-C χρι θανάτου· λόγοις μὲν οὔ, αὐτοῖς δὲ ἔργοις φθεγγόμενος, ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἀκαίρως, καὶ ἀνόμως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο· ὁ μὲν γὰρ τοῦ νόμου ὑπερασπιστὴς, καὶ τοῦ μύσους ἐλεγκτής· ὁ δὲ τῶν θείων μυστηρίων καταπατητὴς, καὶ τῆς ἀθέσμου συμπλοκῆς συνάπτης καὶ κατασφραγιστής. Καὶ ὁ μὲν καὶ θανὼν βοᾷ· *Οὐκ ἔξεστί σοι* ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. Κἂν τῷ Ἡρώδου προσώπῳ ἐμβοᾷ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, μηκέτι τοιοῦτον τολμηθῆναι. Ὁ δὲ ἕως τοῦ νῦν αὐτοῖς ἔργοις ἄντικρυς κράζει τῷ δευτέρῳ Ἡρώδῃ· Ἔξεστί σοι ἔχειν γυναῖκα Θεοδότην τὴν μαχλῶσαν· κἂν τῷ αὐτοῦ προσώπῳ διαῤῥήδην προστάσσει ἕως τοῦ αἰῶνος μοιχεύειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς τοιούτους στεφανοῦντας εἶναι ἱερέας.

D Ὦ τολμηρᾶς καρδίας! Ὦ καταφρονήσεως Θεοῦ κριμάτων! Διὰ τί μὴ μᾶλλον ἕκαστος καταγορεύει τῆς ὑποθέσεως, καὶ διαστέλλεται τοῦ τοιούτου, καὶ μέχρι βρώσεως, εἴτ' οὖν συντυχίας, εἰ μὴ ἐξαγορεύει τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὸ παντάπασιν εἴργεσθαι αὐτὸν ἐκ πάσης ἱερουργίας; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς θεοσεβείας, καὶ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν σχῆμα ἀκριβείας, ἐνηχῆσαι εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν τοὺς τοιούτους λόγους. Πιστεύομεν γὰρ ὅτι εἰ τοῦτον παραστείλωσι σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου

[56] Rom. XIII, 2 seqq. [57] Marc. VI, 16.

ἡμῶν πατριάρχου, ἐπικροτῆσαι ἔχουσιν ἄγγελοι· ἀνευφημήσουσι πάντες οἱ ἅγιοι· εὐφρανθήσεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία· γενήσεται δὲ καὶ τῷ κράτει αὐτῶν θείας ἄνωθεν ἐπικουρίας προσθήκη πολλὴ, ἔν τε προσλήψει ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων, καὶ ἐν εἰρηναίᾳ καὶ μακροημέρῳ αὐτῶν ζωῇ. Ποῦ δὲ καὶ θήσομεν, Πάτερ ἅγιε, τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἴργοντας αὐτὸν τοῦ ἱερατεύειν; τὸν μὲν πρῶτον μὴ παραχωροῦντα μηδὲ εἰς διγαμοῦντος γάμον ἑστιαθῆναι πρεσβύτερον, καίπερ ὄντος ἐκ Θεοῦ παρακεχωρημένου. Ὅτι δὲ εἰς τὸν ἀποκήρυκτον καὶ μοιχινὸν ὅλαις τριάκοντα ἡμέραις εὐώχησατο· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς νικητικοὺς ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ στεφάνους ἐπιτέθεικε τοῖς μοιχοῖς καὶ ἀκαθάρτοις· τίνος εἴη ἄξιος; μικρὸν τάχα ἡ καθαίρεσις [al. ἢ καθαιρέσεως]; Εἰ δὲ τοῦτο ἀνεκδίκητον, παίγνια τὰ θεῖα, καὶ ἕωλοι οἱ κανόνες. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον πάλιν κανόνα, ὅτι ὁ ὑποπεσὼν ἔν τινι σφάλματι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφορισθεὶς, εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσεται τῇ οἰκείᾳ συστάσει, οὐκ ἐξὸν ἔτι φωνὴν αὐτοῦ προσδεχθῆναι. Ὁ δὲ ἐννέα χρόνους ὑπερβὰς, εἰσεπήδησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Εἰ δὲ λέγοι, παρὰ τοῦ προηγουμένου λαβεῖν τὴν ἐπιτροπὴν, καὶ ἀνέγκλητον εἶναι τὴν ὑπόθεσιν· τί δήποτε οὐχ ὁ ἐπιτρέψας αὐτούργησε στεφανώσας; Ἔστι γὰρ πάντως πατριάρχαις βασιλεῖς στεφανοῦν, οὐχ ἱερέα τινά. Οὐ γὰρ πώποτε γεγένηται. Ἀλλὰ δῆλον ὅτι κινδύνου αὐτῷ κειμένου εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχιερωσύνην καθαιρέσεως εὑρὼν τοσοῦτον προθυμούμενον (ἦν γὰρ συναυλιζόμενος εἰς τὰ βασίλεια), παρέπεμψεν εἰς τὸ ἐκείνου πρόσωπον τὸν κίνδυνον· εἴπερ καὶ ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐπέτρεψεν· οὐ γὰρ πιστεύομεν, ὑμῖν τε καὶ ἄλλοις πολλοῖς πεπληροφορηκώς [f. πεπληροφορηκόσιν]. Εἰ δὲ πάλιν λέγοι μὴ εἶναι ἀφωρισμένος ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου, τί δήποτε οὐχ ἐλειτούργει ἐν τοῖς ἐννέα ἔτεσι; τί δήποτε ὑπὸ συνόδου, ὡς λέγει, νῦν λέλυται; Δῆλον ὅτι ὁ δεδεμένος λέλυται, οὐχ ὁ ἄδετος. Ὥστε ἑαυτῷ περιπίπτει κἀνταῦθα εἰργμένος εἶναι, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὸν κανόνα, ὑπέδειξεν ἑαυτὸν ἀθῷον, καὶ ἔλαβε τὴν λύσιν ἐμφανῶς. Εἴπερ ἦν λύσις τῷ ὁλοδεσμίῳ, κἂν μυρίους παριστᾷ ψευδομάρτυρας.

Ταῦτά ἐστι, Πάτερ ἅγιε, τὰ φοβοῦντα καὶ συστέλλοντα ἡμῶν τὴν καρδίαν. Καὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὸ μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἐπὰν μετεδίδου τῷ μοιχεύσαντι· ἀπεκλείσθημεν, ἐγὼ ἐν ᾧ καθέζῃ τόπῳ, ὁ ἡγούμενος τε καὶ οἱ λοιποὶ σὺν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὑπερορισθέντες. Ἀλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἐπισυνήγαγεν ἡμᾶς εὐχαῖς σου· Καὶ οὕτως ὡς ἔτυχεν ἡνώθημεν τῷ πατριάρχῃ, εἰ μὴ ὡμολόγησε καλῶς ἡμᾶς πεποιηκέναι. Ἐὰν οὖν οὐδ' ὅτε ἡ μοιχεία ἦν, καὶ ἡ τῶν κανόνων παράβασις, οὐχ ὑπεστάλημεν δυνάμει Θεοῦ· πῶς οὖν ἄρτι ὅτε εὐσεβοῦσά ἐστιν ἡ βασιλεία, ἕνεκεν ἑνὸς πρεσβυτέρου καθῃρημένου ὑποσταλησόμεθα, καὶ προδώσομεν τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντες κατὰ ψυ-

collaudent omnes sancti, exsultet Ecclesia universa: ipsorum autem imperio magnum auxilii cœlestis incrementum accedat: tum adversariorum et hostium comprehensio, et tranquillæ diuturnæque vitæ eorum felicitas. Quonam autem loco censebimus, Pater sancte, sacros canones, qui sacerdotio illum arcent? ac priorem quidem illum qui nec epulari presbyterum permittit in bigami nuptiis quamvis licitæ illæ sint et a Deo permissæ [58]. Quod vero iste non in licitis nuptiis, sed in vetitis et adulterinis totos triginta dies epulatus sit; neque hoc tantum, sed adulteris atque impuris victrices coronas virginitatis imposuerit, qua pœna dignus est? an minori fortasse quam depositione? Quod si inultum id maneat, ludicra jam sunt divina, et inanes ac frivoli canones. Alterum deinde, quod rursus sancitum sit, ejus, qui in crimen aliquod lapsus, ac propterea excommunicatus sit, nisi intra annum reconciliari contendat, vocem admitti postea nefas esse [59]. Iste vero, qui novem excessit annos, in Ecclesiam insiliit.

Quod si dicat se a præsule suo mandatum accepisse, ideoque culpa in hoc negotio vacare, quidni ergo qui jusserat, ipsemet coronavit? Mos enim plane est ut imperatores coronent patriarchæ, non sacerdos quilibet: neque enim istud unquam factum fuit. Sed perspicuum est, cum periculum ipsi impenderet ne archiepiscopatu ipso dejectus privaretur: et hunc promptum animo paratumque nactus esset (in aula enim versabatur) discrimen in ejus caput transtulisse; si quidem verum est illum demandasse: nec enim credimus: vobis aliisque plurimis contrarium persuadentibus. Quod si rursum dicat se ab illo tum præsule excommunicatum non fuisse, cur ergo novem annorum spatio non sacrificavit; cur a synodo, ut ait, nunc est absolutus? Sane, qui vinctus is solutus est, non qui vinctus non esset. Quocirca secum ipse pugnat, et constrictum teneri se hinc ostendit, quod non intra anni spatium, ut canon jubet, insontem se exhibuerit, absolutionemque palam susceperit. Si modo absolutus fuit omni ex parte irretitus, quamvis falsos testes mille producat.

Hæc sunt, Pater sancte, quæ terrorem incutiunt, et cor nostrum dolore contrahunt. Ac, propterea quod cum isto non communicaremus, neque cum præcedente patriarcha, qui adultero communionem impertiebat; ego quidem inclusus fui in quo resides loco, præpositus autem et reliqui cum archiepiscopo Thessalonicam relegati. Sed Deus nos iterum precibus tuis congregavit. Ac ne sic quidem temere nos adjunximus patriarchæ, nisi postquam fassus est recte nos fecisse. Si ergo, cum regnaret adulterium et canonum transgressio, metu minime dissimulavimus Dei virtute freti, quomodo nunc, pio dominante imperio, propter presbyterum unum, eumque depositum, timidiores erimus, veritatem-

[58] Jac. I, 17. [59] Cod. Eccl. Afric., can. 70.

que cum aperto animæ periculo prodemus? Nequaquam. Quin ferenda nobis omnia usque ad mortem, potius quam cum eo communicemus, vel cum iis, qui cum ipso sacrificant; quoad sacerdotio, sicut sub priore patriarcha, privetur. Quanquam posterioris causa deterior est. Nam prior ne semel quidem cum illo sacra fecit: et tum quidem in consortium venire absurdum erat: minus tamen malum. Istic vero proposita nobis est sacerdotii abrogatio, si una sacrificemus. Esto œconomus: cur etiam indigne sacris operatur? desiit esse presbyter.

Quod si hæc illis non placent, qui cum eo sacrificant, videbunt quidnam acturi sint. Parcant tenuitati nostræ, qui non provocamus, et ad hunc usque diem nihil locuti sumus, sed biennio nos toto continuimus, ex quo ingressi sunt, pacatius hoc modo viveremus. Domini nostri optimi sequestres sunt atque arbitri æquitatis, fautores eorum qui veritatem libere defendunt, sicut ex venerabili ipsorum ore sæpius auditum est. Ferant sacerdotes ut sacros homines decet: aut persuadebunt ipsi, aut ipsis persuadebitur. Sin horum nihil, sed ne mutire quidem nos ferendum putant; Deus intuetur, quo nemo est major, cujus solius est formidabilis terror et tribunal illud, cui sistemur omnes de omnibus judicandi. Cæterum bonitatem tuam oramus et tanquam venerandis vestigiis tuis advoluti obsecramus atque obtestamur, ut misericordiam nobis impertias, et commune emolumentum tam piis imperatoribus nostris, quam patriarchæ sanctissimo, et Ecclesiæ universæ, non huic solum quæ apud nos est, sed quæ per totum orbem; ut abdicet se unus ad gloriam Dei, et non turbetur ejus Ecclesia: sin minus, at saltem hoc secundum, ut maneamus nos in eodem statu, quo per decem hos annos. Nam de cæteris, quamvis innumerabiles sint episcopi, et sacerdotes, et præpositi, qui cum eo communicant; nihil mirandum, quandoquidem iidem ipsi cum adultero versabantur, et nemo quidquam locutus est. Hæc Deus per nos, licet audax sit dictum, et admonet et denuntiat, et quasi jubet.

A χήν; οὐδαμῶς. Ἀλλὰ πάντα ἡμῖν φορητὰ μέχρι θανάτου, ἢ μετασχεῖν τῆς ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ συλλειτουργούντων, ἕως ἂν παύσῃ τῆς ἱερουργίας ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προτέρου· καίπερ ὄντος χαλεπωτέρου τοῦ δευτέρου. Οὐδὲ γὰρ συνελειτούργησεν αὐτῷ καθάπαξ ὁ προηγησάμενος. Καὶ ἐκεῖ μὲν συνελθεῖν ἄτοπον ἦν. Πλὴν οὐ τοσοῦτον κακόν. Ὧδε δὲ καθαίρεσις ἡμῶν τῆς ἱερωσύνης, ἐὰν συλλειτουργήσωμεν. Ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως συλλειτουργεῖ; ἐξέλιπε πρεσβύτερος.

Εἰ δὲ οὐδὲν δοκεῖ τοῖς συλλειτουργοῦσιν αὐτῷ, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσι· φείσωνται ἡμῶν τῆς ταπεινώσεως, στεργόντων, ἀλλ' οἰκονομησάντων ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, ἐξ ὅτου εἰσῆλθον [ms. Reg. εἰσῆλθεν]· ἵν' οὕτως εἰρηνικώτερον διεξέλθωμεν. B Οἱ δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ μεσῖται καὶ κριταὶ τοῦ δικαίου, φιληταὶ τῶν παρρησιαζομένων ἐν ἀληθείᾳ, ὡς αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα πολλάκις διαγορεύει. Ἐνέγκωσιν οἱ ἱερεῖς ἱερῶς, ἢ πείσουσιν, ἢ πεισθήσονται· Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸ γρύξαι ἡμᾶς μόνον οὐκ ἀνεκτόν· Θεὸς ἐφορᾷ οὗ μείζων οὐδείς, οὗ μόνος ὁ φόβος φοβερός, καὶ τὸ ἐκεῖθεν δικαστήριον, ᾧ πάντες παραστησόμεθα εὐθυνόμενοι κατὰ πάντα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ἀγαθότητος, καὶ ὡς προκυλινδούμενοι τοῖς τιμίοις σου ἴχνεσι παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, ποιῆσαι ἔλεος μεθ' ἡμῶν, καὶ κοινὸν ὄφελος αὐτοῖς τε τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι, τῷ τε ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὐ τῇ καθ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἵνα παύσῃ ὁ εἷς C εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ μὴ ταραχθῇ ἡ αὐτοῦ Ἐκκλησία· εἰ δὲ μή γε, ἀλλὰ τό γε δεύτερον τὸ ἐπιμεῖναι ἡμᾶς ἐν τῷ αὐτῷ, καθάπερ ἐν τοῖς δέκα ἔτεσι τούτοις. Οἱ γὰρ λοιποὶ κἂν μυρίοι ὦσιν ἱεράρχαι, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἡγούμενοι, κοινωνοῦντες αὐτῷ, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ αὐτοὶ καὶ συνῆλθον τῷ μοιχεύσαντι· καὶ οὐδείς τι λελάληκε. Ταῦτα Θεὸς δι' ἡμῶν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ παρακαλεῖ, καὶ προσφθέγγεται, καὶ ὡς κελεύει (19*).

XXII. — *Eidem.*

ΚΓ'. — Τῷ αὐτῷ. [μα'.]

Scripta nomine Josephi archiepisc. Thessalonicensis. Ostendit falso accusari se, quasi episcopatum invaserit. (Baron an. 808, n. 18.)

In his quæ nobis, Pater sancte, significasti nihil molestius fuit: quam quod nolint pii Domini nostri nos de more accedere, dignarique veneranda ipsorum adorationne, et propempticas ac votivas, ut cæteri faciunt, in eorum discessu voces reddere. Sed non semper hoc ad humiliationem nostram faciet placabile et injuriarum immemor, Christique æmulum cor eorum: quippe quod hostibus ipsis reconciliari novit: nedum ut nos rejiciat, qui sincero corde illos colimus et amamus. Belle autem

D Οὐδὲν ὧν δεδήλωκας ἡμῖν τὸ παρόν, ἅγιε Πάτερ, λυπηρόν, ὅσον τὸ μὴ θέλειν τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν δεσπότας ἐλθεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ ἀξιωθῆναι τῆς τιμίας αὐτῶν προσκυνήσεως, καὶ τοὺς προπεμπτικοὺς καὶ εὐκτηρίους, ὡς πᾶς τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀποδοῦναι λόγους. Ἀλλ' οὐ πάντως ἡ εὐμείλικτος καὶ ἀμνησίκακος καὶ Χριστομίμητος αὐτῶν καρδία τοῦτο ὅλον ποιήσειεν εἰς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐχθροῖς οἶδε διαλλάττεσθαι, οὐχὶ δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀληθινῇ καρδίᾳ

NOTÆ.

(19*) Sic legendum videtur et in fine epist. 21 supra.

φιλοῦντας καὶ σέβοντας αὐτούς. Ἄριστα δὲ ὑπέβαλεν ἡ ἁγιωσύνη σου τὰς τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀποκρίσεις ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν ἀκοαῖς· καὶ ὅτι κατένευσαν, τῆς αὐτῶν εἴη μεγαλόφρονος θεοσυνασίας· καὶ γὰρ ἴσασι τὰ θεῖα κρίνειν εὐθυβόλως, ὡς σοφίας μεμεστωμένοι, καὶ γνώσεως Θεοῦ ἀνάπλεοι. Κελεύει δὲ ἐρωτᾷν, τίνος χάριν ἐπιδεδώκαμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἱεραρχίαν, ἐγνωσμένου ὄντος τοῦ σφάλματος. Καὶ πρὸς τοῦτο μετ' αἰδοῦς ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἐβουλόμεθα, τὸ μὲν διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῦ ἀξιώματος, τὸ δὲ δι' αὐτὸ ἤδη τὸ λεγόμενον τοῦ οἰκονόμου. Ἐπεὶ δὲ ἐλήλυθαν οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἱκετεύοντες ὡς ἐκ πάσης τῆς πόλεως, οἵ τε δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ συνεπιτιθέμενοι τῷ ψηφίσματι· δέος ἡμῖν ἐγένετο μὴ ὑπακοῦσαι, καὶ ἀντιφέρεσθαι Θεῷ τε καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπόταις· λογισάμενοι ὅτι δυνατός [f. δυνατόν] ἐστιν, ἡνίκα ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων ἡ χειροτονία γίνεται, φυγεῖν τὸν προειρημένον κίνδυνον. Πρὸς γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα· τὸ μὲν ὅτι πόῤῥω τῶν ἐνταῦθα ἀποικίζεται· τὸ δὲ ὅτι ἐγχωρεῖ καὶ ἐπιδημοῦντα φυλάττεσθαι κατὰ πολλοὺς τρόπους. Εἶτα ὅτι καὶ θάνατοι συμβαίνουσιν, καὶ ἐκ μέσου γίνεται τὸ σκάνδαλον· ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὧδε καθημένων συνέβη, διαφυλαχθῆναι ἕως τοῦ παρόντος, οἰκονομίᾳ χρωμένων. Δεῖ γὰρ, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, ὑποχωρεῖν τοὺς πειρασμοὺς, ἄλλως τε καὶ μὴ ἐπισκοπῆς ἐχόντων ἀξίωμα. Διὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ ἐπιδεδώκαμεν ἑαυτοὺς, δοκοῦντες, ἵνα καὶ τοῦτο εἴπωμεν, μηδὲ ἠγνοημένην εἶναι πάντως τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν δεσπόταις, εἰδόσι τὰ πόῤῥω καὶ μακρὰν δι' ἄκραν ἀγχίνοιαν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτῷ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, ἐπεὶ κἀκείνῳ τηνικαῦτα γεγράφαμεν τὴν ὑπόθεσιν· ὡς ἡμεῖς γε τούτου χάριν ὑπὲρ τοῦ μὴ κοινωνῆσαι τῷ στεφανώσαντι τὸν μοιχὸν, καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ, ἡνίκα μόνον μετεδίδου αὐτῷ, διαφόρως τὴν ἐξορίαν ὑπέστημεν· πλὴν ὅτι πολλαχῶς καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα ἐπανέκρινε, καὶ διέγνω ταῦτα οὕτως ἔχειν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπολογία· καὶ ταύτην, ὡς κελεύεις, ἀνάγαγε τῷ εὐηκόῳ αὐτῶν κράτει.

A tua sanctitas responsa nostra sacris illorum auribus subjecit: quibus quod annuerunt, tribuendum est magnanimæ et divinæ eorum prudentiæ: optime enim de divinis judicant, ut sapientia pleni et Dei scientia referti. Jubet autem interrogare, quamobrem ingressimus nos in episcopatum, cum manifestum sit vitium. Ad hoc quoque nos cum reverentia respondemus, quod, quantum in nobis erat, nolabemus, partim quidem propter anceps periculum dignitatis, partim etiam propter id quod de œconomo jam dicebatur. Postquam vero advenerunt Thessalonicenses, supplicantes tanquam nomine totius civitatis, et optimi Domini nostri decreto assensi sunt; veriti sumus non obedire et reluctari Deo piisque dominis nostris, cogitantes, quod possit, cum a propriis episcopis fit ordinatio, prædi- B ctum periculum declinari. Quod vero ad alterum caput, occurrebat quod procul hinc semotus sit: plerique possit ut peregre agens, devitetur multis modis. Deinde quod mortes contingant, et de medio tollatur scandalum: quemadmodum et nobis humilibus contigit, qui hic residentes, hucusque conservati sumus, dispensatione utendo. Oportet enim, quoad licet, tentationes subterfugere: illos præsertim, qui episcoporum dignitatem non gerunt. His de causis, Deo teste, nos ingessimus, existimantes, ut hoc etiam dicamus, haudquaquam prorsus ignotam rem fuisse piis Dominis nostris, qui longe proculque posita prospiciunt summa cum solertia; sed neque ipsi patriarchæ sanctissimo: quoniam ad ipsum etiam tunc scripsimus de ea re, C quod nos, propterea quod communicare nollemus cum eo qui adulterum coronaverat, neque cum antecedente patriarcha, cum ei tantummodo impertiret; diversis modis exsilium pertulerimus: præterquam quod venerandum ipsum os eorum sæpe discussit, et comperit hæc ita se habere. Hoc est responsum nostrum: idque, ut innuis, perfer ad ipsorum audientiam.

ΚΔ'. — Θεοκτίστῳ (20) Μαγίστρῳ (21). [μβ'.]

XXIV. — *Theoctisto Magistro.*

Cur a patriarcha se abjunxerit. (Baron. an. 808, n. 10.)

Ὅτι περιπονουμένη ἐστὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλοθείας, ἔδειξε μὲν καὶ τὰ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου ῥήματα. Ἐφανέρωσε δὲ καὶ νῦν τὰ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν πρὸς τὰ σταλέντα δηλώματά τε καὶ ἀνταποκρίματα. Καὶ τῆς ὑπὲρ τηλικαύτης σου ἀγαθῆς διαθέσεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, τοὺς μισθοὺς

D Quod de nobis pro eximia sua pietate sollicita sit excellentia tua, declarant sane quæ per reverendissimum præpositum significasti; at non minus illa quæ nunc per fratrem nostrum, circa missas relationes et responsa. Et pro hac quidem tanta erga utilitatem communem propensione tua mercedem illi omnino, etiam tacentibus nobis retribuet, qui

NOTÆ.

(20) Θεοκτίστῳ. Is Nicephoro ad occupandum imperium adjutor fuit, eoque in expeditione adversus Bulgaros mortuo, Stauracium ejus filium proclamavit imperatorem. Mox converso ad Michaelem Curopalaten studio, illum ad imperium provexit; ac sub ipso publicam rem tanquam suprema potestate administravit. (THEOPHANES.) Demum Michaelis jussu a Barda et Theophane Phalgano occisus. LEO Grammaticus ad calcem Theophanis, pag. 461.

(21) Μαγίστρῳ. Sic dictus est κατ' ἐξοχὴν magister officiorum in palatio imperatorum.

A omnia in pondere et mensura dividit Deus [60]. Quamnam vero dispensationem, domine, fieri pro parte nostra convenit, majorem ea qua usi sumus? qui subduximus nos hactenus, silentium servantes, ego et archiepiscopus: quoniam tempus est loquendi, et tempus tacendi [61]; omnem operam adhibentes ne in apertum res veniret. Sed judicans judicavit, nec mentitus est qui dixit: *Nihil est occultum quod non revelabitur* [62]; ut nobis etiam nolentibus, cum eo statu res essent, non diu aliud quam erant, esse viderentur. Nunc autem dispensatione quoque utentes, duo hæc dicimus. Aut abstineat depositus a munere sacerdotis, et confestim communicamus cum sancto illo patriarcha, quod quidem expedit in
B commune: aut si ferendum id non est, manemus et nos in eadem, qua prius, subtractione, hujus rei vindictam Domino relinquentes. Amplius his si quid est, jam non est, ignosce, dispensationis modus, sed iniquitatis, et divinorum canonum transgressionis crimen. Dispensationis enim terminus est, ut nosti, neque eorum, quæ constituta sunt, violare quidquam; neque, cum parum aliquid remittere liceat pro tempore ac ratione, ut inde quod re ipsa quæritur, consequare, ad duriora provehi, et jacturam facere potiorum. Atque hoc ipsum didicimus, inter apostolos quidem, ex Paulo sanctificante se et circumcidente Timotheum [63]; inter Patres, ex magno Basilio Valentis munus acceptante, Deique nudam vocem ad tempus reticente in mentione Spiritus sancti. Cæterum nec Paulus sanctificare perstitit, nec Basilius Valentis dona capere, Deumque Spiritum sanctum non prædicare. Quin ambo contra pro utrisque mortem præoptasse videntur.

A ἁρμόζεται αὐτῇ πάντως καὶ ἡμῶν μὴ λεγόντων ὁ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ διαιρῶν Θεός. Τίνα δὲ δεῖ οἰκονομίαν γενέσθαι, ὦ δέσποτα, ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς πλείω ἧς πεποιήκαμεν; ὅτι ἕως τοῦ παρόντος ὑπεστείλαμεν ἑαυτοὺς σιωπὴν ἄγοντες ἐγώ τε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπεὶ καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν καὶ τοῦ σιγᾷν, πάντα τρόπον μεθοδεύοντες εἰς τὸ μὴ εἰς προῦπτον ἐλθεῖν τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ὁ ἀνακρίνων ἀνέκρινε, καὶ ὁ εἰπὼν οὐ διέψευσται, ὅτι Οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερωθήσεται· ὡς καὶ ἡμῶν μὴ βουλομένων, οὕτω φύσεως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, μὴ ἐπὶ πολὺ παρ' ὅ εἰσιν, ἕτερόν τι φαίνεσθαι. Καὶ νῦν δὲ οἰκονομίᾳ χρώμενοι, δύο ταῦτα λέγομεν· ὅτι ἢ παύσει ὁ καθῃρημένος τῆς ἱερουργίας, καὶ παρ' αὐτὰ συγκοινωνοῦμεν τῷ ἁγίῳ τούτῳ πατρι-
B άρχῃ· ὃ καὶ λυσιτελὲς κατὰ κοινοῦ· ἢ εἰ μὴ ἀνεκτόν, καὶ ἐσμὲν ὑπὸ τῆς αὐτῆς συστολῆς κατὰ τὸ πρότερον, τῷ Κυρίῳ τὴν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου κεφαλαίου ἐκδίκησιν παραχωροῦντες. Τὸ δὲ μεῖζον τούτου, οὐκέτι, σύγγνωθι, οἰκονομίας τρόπος, ἀλλὰ παρανομίας καὶ παραβάσεως τῶν θείων κανόνων ὄφλημα. Οἰκονομίας γὰρ ὅρος, ὡς οἶσθα, μήτε τι τῶν κειμένων ἀθετεῖν καθόλου, μήτε ἐφ' ᾧ οἷόν τε μικρὸν ὑφεῖναι κατὰ καιρὸν καὶ λόγον· ὡς ἐντεῦθεν εὑρεῖν τὸ ζητούμενον ἀπεχθῶς· πρὸς τὸ σφοδρότερον ὑπάγεσθαι τῷ πράγματι, καὶ ζημιοῦσθαι τὰ τελεώτερα. Καὶ τοῦτο δεδιδάγμεθα, ἐν μὲν τοῖς ἀποστόλοις, παρὰ τοῦ Παύλου, ἁγνισαμένου καὶ περιτεμόντος τὸν Τιμόθεον· ἐν δὲ τοῖς Πατράσι, παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, προσηκαμένου τὸ λῆμμα τοῦ Οὐάλεντος, καὶ ὑποσιωπήσαντος πρὸς καιρὸν τὴν Θεὸς φωνὴν γυ-
C μνὴν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλ' οὔτε ὁ Παῦλος ἔμεινεν ἁγνιζόμενος, οὔτε Βασίλειος προσηκάμενος ἔτι τὸ τοῦ Οὐάλεντος δῶρον, καὶ μὴ κηρύττων Θεὸν τὸ Πνεῦμα· τοὐναντίον μὲν οὖν ἀμφότεροι ὑπὲρ ἑκατέρων θανάτους αἱρησάμενοι φαίνονται.

Ad hunc modum quicunque unquam usus est dispensatione, a recto non aberravit: quin, citius assecutus est quod parumper intermisit: sicut accidere solet gubernatori, clavum nonnihil remittenti propter adversam venti tempestatem. Qui vero aliter progressus est, aberravit a scopo, prævaricationem inducens pro dispensatione. Et exempla omnino multa sunt, quæ scribere supervacaneum est, propter nimiam prolixitatem. Quod vero a Dominatione tua dictum est, in canone apostolorum [64] de his qui
D pecunias ordinant, et qui ordinantur, remissione quadam usum videri Chrysostomum erga sex episcopos quos deposuit; nihil id discrepat, et si videatur: cum privans illos omni prorsus sacerdotio, solam illis ad altare participationem permiserit [65]. Demus autem discrepare, et remissionem inesse. Imitentur sane qui volent, nullus prohibebit: os enim est ipse Dei, et apostolorum contubernalis: cujus multa memorantur in hanc diem, et nemo de hac re dissensit. At longe dispar hic ratio. Qui enim mœchum coronavit, quasi absurdi nihil egerit, sacris iterum operatur, neque in abdito quopiam

Οὕτως τις ἐκ τοῦ αἰῶνος οἰκονομῶν, οὐ διέσφαλται τοῦ καλοῦ· θᾶττον γὰρ ἐπεδράξατο ὃ μικρὸν ἐνέλιπεν. Ὡς ἐπὶ τοῦ οἰακοστρόφου, ὑπανέντος μικρὸν τὸ πηδάλιον, διὰ τὴν ἀντιπνεύσασαν καταιγίδα. Ἑτέρως δὲ διενεχθεὶς διήμαρτε τοῦ σκοποῦ· ἀντὶ οἰκονομίας παράβασιν τελέσας. Καὶ τὰ παραδείγματα πολλά, ἃ περιττὸν ἐστὶ γράφειν διὰ τὸ μακρηγορές. Τὸ δὲ τὴν κυριότητά σου φῆσαι ἐπὶ τοῦ κανόνος τῶν ἀποστόλων, περὶ τῶν ἐν χρήμασι χειροτονούντων καὶ χειροτονουμένων, ὕφεσίν τινα πεποιηκέναι τὸν Χρυσόστομον ἐφ' ὧν καθῇρεν ἓξ ἐπισκόπων· οὐδὲν τὸ παραλλάττον, εἰ καὶ δοκεῖ, ἡνίκα κἀκείνους πάσης ἱερωσύνης ἀλλοτριώσας, μόνην τὴν εἰς τὸ θυσιαστήριον μετάληψιν αὐτοῖς παρεχώρησε. Δῶμεν δὲ καὶ παραλλάττειν, καὶ ὕφεσιν ἔχειν. Μιμείσθωσαν οἱ βουλόμενοι, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύσων· στόμα γὰρ Θεοῦ καὶ οὗτος, καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόσκηνος· οὗ καὶ πολλὰ μέμνηνται ἕως τοῦ παρόντος, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου διήνεκται. Ἀλλ' οὐχὶ ὧδε οὕτως ἔχει. Ὁ γὰρ τὸν μοιχὸν στεφανώσας, ὡς μηδὲν πεπραχὼς ἄτοπον, ἱερουργῶν πάλιν ἐστί· καὶ οὐδὲ ἐν ἀποδύτῳ που εἰσερχόμενος,

[60] Sap. xi, 21. [61] Eccle. iii. 7. [62] Matth. x, 26. [63] Act. xvi, 3. [64] Can. 28. [65] Pallad. in *Vita Chrys.* c. 15.

ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ὡς εἰς ὑπόδειγμα καλὸν τοῖς ἱερεῦσι προκείμενος.

Τίς δὲ ἡμῖν ἡ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ δυογαμία ἐθνικῆς; καὶ τίς αὐτὸν στεφανώσας ἐπὶ τούτῳ ἀνακηρύττεται ἅγιος, καὶ οὐχὶ παράνομος, εἴπερ καὶ ἐστεφάνωται; Καὶ τίς τηνικαῦτα τῶν θεσπεσίων Πατέρων γραφῇ παρέδωκεν, ὡς ὁσίως Οὐαλεντινιανὸς πεποίηκε, δύο γυναῖκας ἀγόμενος, καὶ χρεὼν ἐκ τοῦ δεῦρο τοῦτο πράττεσθαι; Πολλοὶ τοίνυν καὶ ἄλλοι, ἐπειδὴ τὸ βούλεσθαι αὐτοῖς νόμος ἐστὶν οὐ θεῖος, ἀλλ' ἀνθρώπινος καὶ κατηγορούμενος, δεδράκασι καὶ δράξουσι τυχὸν ἕως τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μεμένηκεν ἀπήμαντος, κἂν πολλοῖς ἐβλήθη τοξεύμασι· καὶ πύλαι ᾅδου κατισχῦσαι αὐτῆς οὐ δεδύνηνται· οὐδὲ παρὰ τοὺς κειμένους ὅρους καὶ νόμους πράττειν τι καὶ λέγειν ἀνέχεται· κἂν πολλοὶ πολλαχῶς ποιμένες ἠφρονεύσαντο· ἐπεὶ καὶ συνόδους συνεκρότησαν μεγάλας (22) καὶ παμπληθεῖς, καὶ Ἐκκλησίαν Θεοῦ ἑαυτοὺς ὠνομάκασι· καὶ ὑπὲρ κανόνων ἐφρόντισαν τῷ δοκεῖν, κατὰ κανόνων τὸ ἀληθὲς κινούμενοι. Τί δὴ θαυμαστὸν εἰ καὶ νῦν πέντε καὶ δέκα τυχὸν ἐπίσκοποι συναχθέντες τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθῃρημένον κατὰ δύο αἰτίας, ἠθῴωσαν, λύσαντες τοῦ ἱερουργεῖν; Σύνοδος τοίνυν, δέσποτα, οὐ τὸ ἁπλῶς συνάγεσθαι ἱεράρχας τε καὶ ἱερεῖς, κἂν πολλοὶ ὦσι. Κρείσσων γάρ, φησί, εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μυρίοι παραβαίνοντες· ἀλλὰ τὸ ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ φυλακῇ τῶν κανόνων· καὶ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῷ κανόνι, καὶ τῷ γνώμονι τῆς ἀκριβείας. Ἢ δειξάτωσαν οἱ συνελθόντες τοῦτο πεποιηκότες· καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς· ἢ οὐ δεικνύουσιν, ἐκβαλέτωσαν τὸν ἀνάξιον, ἵνα μὴ εἰς κατηγόρημα αὐτοῖς καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς παραδοθήσεται· Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ δεδέσθαι φύσιν οὐκ ἔχει· καὶ ἐξουσία τοῖς ἱεράρχαις ἐν οὐδενὶ δέδοται ἐπὶ πάσῃ παραβάσει κανόνος· ἢ μόνον στοιχεῖν τὰ δεδογμένα, καὶ ἕπεσθαι τοῖς προλαβοῦσιν.

Οὐκ οἶδα εἰ μή τι ἀκανόνιστόν ἐστι καὶ παρεωραμένον. Καὶ πρὸς τοῦτο κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, εἰς ἱερέα ὀμωμοκότα ἐπ' ἀληθείᾳ τοῦ ἀρκεῖσθαι μόνον τῇ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μηδαμοῦ ἄλλῃ προσφέρειν δῶρον. Καὶ πάλιν, τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἐπὶ τῶν χειροτονούντων τοὺς ἐκ τῶν μοναστηρίων ἀποστατοῦντας· τό, τοὺς τοιούτους μὴ δεῖν εἰς ἑτέραν Ἐκκλησίαν παρ' ἣν κατέχει ἕκαστος ἐπισκοπήν, ἱερουργεῖν· τοὺς δὲ χειροτονηθέντας εἶναι καθῃρημένους. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τούτων τῶν ψιλῶν, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐδὲ δοκούντων τι εἶναι ἐφάμαρτον, οὐκ ἀνεκδίκητα τὰ κρίματα καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα· πόσῳ γε μᾶλλον ἐπὶ τοῦ παρόντος; Οὐκ ἔστιν οὖν, οὐκ ἔστιν, ὦ δέσποτα, οὔτε τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, οὔτε ἑτέραν, παρὰ τοὺς κειμένους νόμους καὶ

A loco, sed in ipsa Ecclesia catholica, tanquam egregium exemplum sacerdotibus propositus.

Quænam vero nobis Valentiniani ethnica bigamia? et quis propterea quod illum coronarit, sanctus prædicatur, et non injustus? si tamen coronatus ille fuit. Et quis e sanctis, qui tunc vivebant Patribus, sancte fecisse Valentinianum prodidit, cum duas uxores duxit; atque ita fieri deinceps oportere? Multi ergo et alii, quandoquidem velle ipsis lex est, non divina, sed humana et reprehendenda id fecerunt, facientque fortasse, quandiu res stabunt. Sed Dei Ecclesia illæsa permansit, tametsi multis impetita telis: et portæ inferi prævalere adversus eam non potuerunt: nec præter statutos canones ac leges agere aut dicere quidquam sustiB net, quamvis multi persæpe pastores insanierint: quippe qui etiam synodos magnas ac frequentissimas coegerunt, et Ecclesiam Dei seipsos nuncuparunt, et pro canonibus in specie solliciti fuerunt, cum adversus canones revera concitati fuerunt. Quid ergo mirum si nunc quoque quindecim forsitan episcopi, congregati, hominem per canones duplici ex causa depositum, innocentem declararunt, absolveruntque, ut sacerdotio fungatur? Synodum ergo facit, Domine, non simpliciter congregari episcopos et sacerdotes, quamvis multi sint. Melior enim unus, ait, faciens voluntatem Domini, quam mille prævaricatores [66]: sed in nomine Domini, in pacem et observationem canonum, et ad ligandum solvendumque non quomodolibet, sed ut veritati congruit et canoni regulæque exactæ discussionis. Aut proC babunt se hoc fecisse, qui convenerunt, et nos cum eis adhæremus, aut si non probabunt, ejiciant indignum, ne vitio ipsis vertatur, imputeturque etiam apud posteros. *Verbum Dei*, inquit, *tale non est ut alligari queat* [67]: et potestas episcopis nullatenus data est, ut canonem ullum transgrediantur: sed tantum ut decreta sequantur, hæreantque in prioribus.

Nescio an aliquid sit, de quo canon nullus editus sit, quodque neglectum fuerit. Exstat sancti Basilii canon [68] de presbytero, qui jurarat sa propria Ecclesia contentum fore, neque in alia munus oblaturum. Et rursus synodi Carthaginensis [69], de iis qui ordinant eos qui deserunt monasteria: non debere tales sacrificare in alia Ecclesia, præterquam D in ea, in qua habent singuli præfecturam: deponi autem eos qui ordinati sunt. Si ergo in his parvis, et quæ vulgo nihil æstimantur, qui peccarunt, non inulti abibant divino judicio: quanto minus in re præsenti! Non licet igitur, domine, non licet nec Ecclesiæ nostræ, nec alteri ulli, quidquam præter statutas leges et canones committere: quoniam, si hoc detur, inane est Evangelium, incassum canones,

[66] Eccli. XVI, 3. [67] II Tim. II, 9. [68] Can. 10. [69] Cod. Eccles. African. can. 75.

NOTÆ.

(22) Συνόδους μεγάλας. Trullanam hic notari synodum censet Baronius. Hanc tamen Theodorus in epist. 27 laudat et sanctam appellat. Fortasse synodum Tyriam aliasque adversus Athanasium coactas intelligit.

Unusquisque episcopatus sui tempore, quando ipsi integrum est cum suis quodlibet facere, novus erit evangelista, alius apostolus, alius legislator: sed absit! Mandatum enim habemus ab ipso Apostolo [70], præter id quod accepimus, præter id quod canones sanciunt synodorum universalium et localium, quæ diversis temporibus fuerint, si quis dogmatizet, aut facere aliquid nos jubeat, recipiendum non esse, nec censendum illum in sorte sanctorum: ut omittam male ominosum illud, quod Apostolus imprecatur. A nobis igitur qui extra mundum sumus, aliud nihil debetur, quam ea investigare et facere, ex quibus nos etiam simul extollamur, et ad æmulationem provocemur. Et si quidem in his vita duretur, recte habebit; sin minus, expedire exsules et extorres totum orbem circumire cum omni afflictione et angustia. Adjuvet ergo nos, quoad potest, Deo chara anima tua, et divinorum æmulatrix.

A κανόνας ποιεῖν τι. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο δοθείη, κενὸν τὸ Εὐαγγέλιον, εἰκῆ οἱ κανόνες· καὶ ἕκαστος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης, ἐπειδὴ ἔξεστιν αὐτῷ ὡς δοκεῖ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ πράσσειν, ἔστω νέος εὐαγγελιστής, ἄλλος ἀπόστολος, ἕτερος νομοθέτης. Ἀλλ' οὐδαμῶς. Παραγγελίαν γὰρ ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου, παρ' ὃ παρελάβομεν, παρ' ὃ οἱ κανόνες τῶν κατὰ καιροὺς συνόδων καθολικῶν τε καὶ τοπικῶν, ἐάν τις δογματίζῃ, ἢ προστάσσῃ ποιεῖν ἡμᾶς, ἀπαράδεκτον αὐτὸν ἔχειν, μηδὲ λογίζεσθαι αὐτὸν ἐν κλήρῳ ἁγίων· καὶ τὸ δύσφημον παρῆμεν λέγειν ὃ ἀυτὸς εἴρηκεν. Ἡμῖν οὖν τοῖς ἔξω κόσμου, οὐδὲν ἄλλο ὀφείλεται, ἢ τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν καὶ πράσσειν, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν τὸ συνεπαίρεσθαι καὶ ζηλοῦν. Καὶ εἰ μὲν ἐν τούτοις ἡ ζωή, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ B δὲ μή, συμφέρον εἶναι καὶ ἀοίκους καὶ ἀνεστίους, καὶ τὴν ὑπ' οὐρανὸν περιέρχεσθαι μετὰ πάσης θλίψεως καὶ στενοχωρίας. Βοηθησάτω τοίνυν τὰ κατὰ δύναμιν ἡ θεοφιλής σου ψυχή, καὶ ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα.

XXV. — *Nicephoro patriarchæ.*

ΚΕ'. — Νικηφόρῳ πατριάρχῃ. [μθ'.]

Probat se schismaticum non esse. (Baron, an. 808, n. 22.)

Tanquam velo quodam utentes tenui epistola nostra, angeli beatitudinis tuæ reverentia, humiles sistimus nos ipsos sacratissimo ejus culmini, necessitate cogente. Jam enim renuntiatum nobis est a Joanne conservo et discipulo nostro, quemadmodum ad venerandam tui adorationem admissus, aliena quædam, nobisque abominanda, ex ea audierit. Aposchistæ [schismatici], inquit, vos estis ab Ecclesia. Qui ergo poterat, o beatissime, merito anima nostra ob hanc causam non contristari? quomodo non respondere sanctitati tuæ, nec silentio accusationem confirmare? Ego vero ante responsionem cum reverentia hoc repræsento; non oportere cuilibet aures temere dare, qui aliquid velit contra quempiam loqui. Neque sane sine judicio oportet animadvertere in eum qui accusatur. Non enim *lex* vestra, inquit, *judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciet* [71]? Sic et beatitudo tua cum triste istud et acerbum de parvitate nostra audiisset. Quodnam enim malum gravius esse queat, quam ut ab Ecclesia separeris, et archipastorem ovis amittat, sive compastorem? Est enim etiam nobis peccatoribus, quamvis immerito et unctio a Deo et nomen pastoris, dicere audeo, ad ferendum, discutiendum, arguendum, qua privatim, qua publice, juxta traditam a Domino, inter te et ipsum solum, aut inter duos, disciplinam: atque ita si persisteret, sicut ipse ait, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus [72]. Nos vero hactenus, neque per internuntium, neque coram, tale quidquam a sancta anima tua, vel audivimus, vel moniti fuimus, ut sic inferretur condemnatio. Consideret perfectio tua, non jure molestum id filiis tuis acciderit?

Παραπετάσματί τινι χρώμενοι τῷ εὐτελεῖ ἡμῶν γραμματίῳ, αἰδοῖ τοῦ ἀγγέλου τῆς μακαριότητός σου, ἐμφανίζομεν ἑαυτοὺς οἱ ταπεινοὶ τῇ ἱερωτάτῃ αὐτῆς κορυφῇ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. Ἤδη γὰρ τὸ παρὸν ἀπήγγειλεν ἡμῖν Ἰωάννης ὁ σύνδουλος καὶ μαθητὴς ἡμῶν, ὡς ἀξιωθεὶς τῆς σεπτῆς σου προσκυνήσεως, ἀκήκοε παρ' αὐτῆς ξένα τινὰ καὶ ἀπευκταῖα. Ἀποσχισταὶ γάρ, φησίν, ἐστὲ τῆς Ἐκκλησίας. Πόσον C οὖν ἐπὶ τούτοις, ὦ μακαριώτατε, οὐκ εἰκότως ἦν ἡμῶν διατεθῆναι τὴν ψυχὴν λυπηρῶς; πῶς δὲ οὐκ ἐκλαλῆσαι ἀπολογητικῶς τῇ ἁγιωσύνῃ σου, καὶ μὴ τῇ σιωπῇ κυρῶσαι τὴν κατηγορίαν; Ἐγὼ δὲ πρὸ τῆς ἀπολογίας, ἐκεῖνο μετ' αἰδοῦς προσαναφέρω, ὅτι οὐχ ὡς ἔτυχε δεῖ τα ὦτα ἀνοίγειν παντὶ τῷ βουλομένῳ κατά τινός τι λέγειν, οὐδ' οὐ μὴν ἀποφαίνειν ἀκρίτως εἰς τὸ διαβληθὲν πρόσωπον. Μὴ γὰρ ὁ νόμος ὑμῶν, φησί, κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ; Ὥστε ἀκουσάσης τῆς μακαριότητός σου τοῦτο τὸ δύσφορον καὶ ἐλεεινὸν περὶ τῆς εὐτελείας ἡμῶν. Τί γὰρ μεῖζον κακὸν τοῦ τῆς Ἐκκλησίας χωρισμοῦ, καὶ τοῦ τὸν ἀρχιποίμενα τὸ πρόβατον ἀπολέσαι, εἴθ' οὖν τὸν συμποίμενα; ἔστι γὰρ εἰ καὶ ἀναξίως καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χρίσμα καὶ ὄνομα παρὰ Θεοῦ ποιμένος, D τολμῶ λέγειν, ἐνεγκεῖν, ἀνακρῖναι, νουθετῆσαι, πῆ μὲν ἰδίᾳ, πῆ δὲ δημοσίᾳ, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑπαγορευομένην μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, ἢ μετὰ δύο, διδασκαλίαν· καὶ εἴθ' οὕτως τῇ ἐπιμονῇ, ὡς αὐτός φησιν, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο οὔτε δι' ἀποστόλου, οὔτε αὐτοψεὶ τι τοιοῦτον πρὸς τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλ' οὔτε ἀκηκόαμεν, οὔτε νενουθετήμεθα· καὶ οὕτως τὸ ἐνεγκεῖν ἀπόφασιν. Σκοπησάτω ἡ τελειότης σου, εἰ οὐκ ἀξίως λυπηρὸν γεγένηται τοῖς τέκνοις σου.

[70] Galat. II, 8. [71] Joan. VII, 51. [72] Matth. XVIII, 15.

Ἴημεν δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπολογίας [*al.* Ἴωμεν δὲ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀπολ.], Θεῷ τε τῷ παντεφόρῳ, καὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ σου ποιούμενοι τὸν λόγον. Οὐκ ἐσμὲν ἀποσχισταὶ, ὦ ἁγία κεφαλὴ, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· μήποτε τοῦτο πάθοιμεν. Ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐκ πολλοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπάρχομεν, πλὴν ὀρθόδοξοι καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι, πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι, καὶ πᾶσαν καθολικὴν καὶ τοπικὴν σύνοδον ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθείσας κανονικὰς διατυπώσεις. Μηδὲ γὰρ τέλειον εἶναι ὀρθόδοξον, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. Καὶ τὴν μακαριότητά σου, ἡνίκα προσεβλήθη, ἀπεδεξάμεθα, κατὰ εἰς ἐπήκοον αὐτῆς ἀπελογησάμεθα. Καὶ ἐκ τότε καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ ὡς καθήκει ἀναφέρομεν· καὶ ὡς μάρτυς Θεὸς, εἰ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐζήτησε κοινωνῆσαι ἡμᾶς συνεκοινωνοῦμεν ἂν αὐτῇ μηδὲν διακρινόμενοι· ἐπεὶ καὶ ποθητὴ ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς. Οὗ χάριν δὲ τὸ θρυλλούμενον, διὰ τὸν οἰκονόμον, ὃν καθῇρεν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, πολλοῖς κανόσιν ὑποπεσόντα· ἐπειδὴ καὶ πρὸ τῆς ἐμφανοῦς μοιχείας, μοιχεύοντι τῷ προβεβασιλευκότι ἐν διαφόροις προσώποις, οὐ μόνον ἦν λειτουργῶν, καὶ μεταδιδοὺς, καὶ συνεστιώμενος, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ τιθέμενος, ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἀναφανδὸν ἀσέλγειαν πρόθυμος γέγονε· καταφρονήσας Θεοῦ καὶ τῶν θείων κριμάτων. Καὶ ἵνα ἐκδηλότερον εἴη τὸ λεγόμενον· οὐ πρὸς διδαχὴν, ἄπαγε· ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς ὑπόμνησιν, αὐτὴν, εἰ κελεύει, τὴν κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν, ἱερὰν μυσταγωγίαν ἀναλήψεται, καὶ κατίδοι πόσον ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπολαβεῖν τὸν παροξυσμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς τοιαύταις ἐναντιολογίαις. Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δεόμεθά σου τῆς τελειότητος, τὸν ὑπὸ τῶν κανόνων καθῃρημένον, καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου τὴν ἁγιωσύνην σου εἰρχθέντα ὅλοις ἐννέα ἔτεσι, παῦσαι τῆς ἱερουργίας, παραλόγως εἰσελθόντα.

Ἄρτι γὰρ τὸ ταπεινὸν στόμα ἡμῶν ἠνοίξαμεν, ἡνίκα ἐνεκλήθημεν. Ὁπηνίκα γὰρ ἐγεγόνει ἡ συνέλευσις ἐκείνη ἡ μικρὰ, καὶ οὐκ οἶδ' ὁποία εἰπεῖν· ἐκ τῆς φυλακῆς ἤμην κατ' αὐτὸ ἐξεληλυθώς. Καὶ ἐπεὶ ἑώρων τούτους συνηθροισμένους τοὺς καὶ πρότερον τὴν μοιχείαν καταδεξαμένους, καὶ τὸν μοιχοζεύκτην ἀσπαζομένους· ἐμνήσθην τοῦ προφητικοῦ ἐκείνου, ὅτι Ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς λέγει. Ἐσιώπησα· μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι; διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ εὐθέτῳ συκοφαντηθεὶς ἀνήνεγκα τὰ παριστάμενα· ἐπεὶ τὸ ὅσον ἐν ἐμοὶ, παντὶ τρόπῳ ἐφυλαξάμην ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τούτοις, μὴ εἰς προὔπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνο ἐν ἐμαυτῷ λέγων, ὅτι, ἐπεὶ οὐκ εἰμὶ ἐπισκόπου ἔχων ἀξίωμα δυνάμενος ἐλέγχειν· ἀρκετόν μοι ἡ οἰκεία φυλακὴ, καὶ τὸ μὴ μετασχεῖν με τῆς τε ἐκείνου κοινωνίας, καὶ τῶν ἐκείνῳ ἐν γνώσει συλλειτουργούντων, ἕως ἂν ἐκ μέσου γένηται τὸ

A Nunc autem pergimus ad purgationem coram Deo qui omnia cernit, et coram archipræsulatu tuo verba facturi. Non sumus aposchistæ, o sanctum caput, ab Ecclesia Dei : absit ut id unquam nobis eveniat ! Sed quamlibet aliis plurimis peccatis obnoxii teneamur, sumus attamen orthodixi, et Ecclesiæ catholicæ alumni, hæresim omnem repudiantes, omnemque universalem et localem synodum approbatam recipientes ; nec non editas ab illis canonicas constitutiones : neque enim perfectum esse orthodoxum, sed dimidiatum, qui fidem quidem rectam habere videatur, divinis vero canonibus non regatur. Beatitudinem tuam, quando promota fuit, suscepimus, quemadmodum palam ei testati sumus. Et ex eo tempore in hunc usque **B** diem, in mystagogia commemoramus, ut par est, et, sicut testis est Deus, si illo die communicare nos voluisset, communicassemus plane cum ipsa, nihil discernentes ; cum desideranda nobis fuerit ab initio. De œconomo autem, cujus causa hæc jactantur, quem veritas ipsa deposuit, multis canonibus obnoxium, cum vel ante apertum adulterium, cum mœcharetur in variis personis præcedens imperator, non solum sacrificarit ipse, et communionem impertiverit, et una epulatus sit, sed partem etiam cum eo posuerit : unde et promptus exstitit ad publicam incontinentiam, Deum contemnens et divina judicia. Atque ut manifestius fiat, quod dicitur, non dicendi studio, absit ! sed renovandæ memoriæ gratia, ipsam si placet, quæ, **C** dum coronantur sponsi, usurpatur, mystagogiam sacram resumat, et perspiciet quantam hinc conjicere liceat Spiritus sancti indignationem in tantis contradictionibus. Omnino enim quæcunque sacerdos pronuntiat, ea impleturum se promittit Deus juxta magnum Dionysium. Propterea ergo rogamus perfectionem tuam, ut depositum a canonibus, et a prædecessore sanctitatis tuæ prohibitum totis novem annis, præter rationem ingressum, cessare jubeas a sacerdotio.

Nunc siquidem humile os nostrum apperuimus, quando vocati fuimus. Cum enim factus est conventus ille parvus, et nescio quo nomine appellem ; ex carcere per idem tempus redieram : cumque viderem eos esse congregatos, qui adulterium antea susceperant, et adulteri copulatorem fuerant **D** complexi ; venit mihi in mentem illius dicti prophetici : *Sapiens in illo tempore silebit, quoniam tempus malum est* [73]. Sed cum dicat idem : Tacui nunquid semper tacebo [74] ? propterea tempore congruenti, calumnia pressus, hæc tamdem protuli ; quia, quantum in me fuit, omni ratione cavi his duobus annis, ne res in apertum prodiret, illud mecum volvens : quandoquidem episcopi dignitate præditus non essem, ut arguendi habeam potestatem, sufficere si me ipse custodiam, et non participem illius communioni, eorumque qui scientes cum eo sacra faciunt, quoad scandalum de medio

[73] Amos v, 13. [74] Isa. XLII, 14.

tollatur. Hoc igitur oramus et obtestamur, ut persuaderi sibi sinat sancta anima tua, istum hominem coerceri, ne vituperetur inculpabilis sanctitas tua, ne polluatur divinum altare depositi hominis ministerio, ne denique oriantur justæ schismatum occasiones. Vere enim et sincere hoc sciat beatitudo tua, quod nisi hæc ita fiant Deum amantis animæ tuæ nutu, et piissimorum ac triumphatorum imperatorum nostrorum ; zelo siquidem pleni sunt ; de nobis quidem pro mandato pugnantibus quid futurum sit, Deus novit : schisma autem, Deo teste electisque angelis ejus, magnum fiet in Ecclesia nostra. Sed miserere, pastor bone, sed adjuva, perite medice gregem tuum, oves tuas, Ecclesias tuas, sapientiæ tuæ modis, prudentiæ tuæ verbis, remediis artis tuæ : ovem unam exclude a solo sacrificio, et universas lucrare. Et ne unius scabie Ecclesiam infice, quam acquisivit Dominus et Deus noster sanguine suo.

A σκάνδαλον. Τοῦτο τοίνυν παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα, δυσωπηθῆναί σου τὴν ἁγίαν ψυχὴν παρασταλῆναι τὸν ἄνδρα. Πρὸς τὸ μὴ μωμεῖσθαί σου τὴν ἄληπτον ὁσιότητα· μηδὲ χραίνεσθαι τὸ θεῖον θυσιαστήριον καθῃρημένου λειτουργίᾳ· μηδὲ εἶναι αἰτίας εὐλόγους σχισμάτων. Γινωσκέτω γὰρ ἀψευδῶς καὶ ἀκραιφνῶς ἡ μακαριότης σου, ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο γένηται νεύσει καὶ τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν βασιλέων (ζηλωταὶ γάρ εἰσι), τὸ μὲν ἡμέτερον ὅπως ἂν ἕξει ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς ἐνισταμένων, Θεῷ ἐγνωσμένον· σχίσμα δὲ μέγα, ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ καὶ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, γενήσεται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἐλέησον, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ἀλλὰ βοήθησον, ὁ ἰατρὸς ὁ ἐπιστήμων, τῇ ποίμνῃ σου, τὰ πρόβατά σου, τὰς Ἐκκλησίας σου, τρόποις σοφίας σου, λόγοις συνέσεώς σου, φαρμάκοις B ἰατρείας σου· τὸ ἓν πρόβατον ἀπεῖρξαι μόνης τῆς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὅλα κερδῆσαι· καὶ μὴ τῇ τοῦ ἑνὸς ψώρᾳ λυμανθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι.

XXVI. — *Symeoni præposito.*

ΚϚ'. — Συμεὼν ἡγουμένῳ. [με'.]

De patriarcha Nicephoro et Simone monacho querela. (Baron. an. 808, n. 20.)

Dignam sancta Deoque plena anima tua epistolam nobis exaravit honoranda paternitas tua, simul benevolum erga nos peccatores affectum suum declarans, simulque parem ostendens idemque sentientem circa divina mandata concordiam, quinetiam potiora edocens, et adnitens pariter adversus proposita certamina intrepide obsistere, et ad inanes heterodoxorum vaniloquorumque voces nulla tenus concuti. Ac reipsa factæ nobis sunt venerandæ litteræ tuæ incitamenta fortitudinis, et vallum virtutis ; ita ut gloriam bono Domino nostro reddiderimus, qui humilem ætatem nostram non penitus dereliquit, sed vitales scintillas præbuit iis qui ad bona pietatis opera cupiunt reviviscere. Ad hunc modum hæc se habent. Impense precamur nos peccatores, ut sanctitatis tuæ vita perseveret, ad exemplum salutis, tum nobis, tum aliis quibuscunque volentibus. Omnino enim qui canones pervertunt, et regulas depravant, rectitudinem in iis, qui recte explicant doctrinam veritatis, minime vident : sed et risum edunt, et probra ingerunt. Quid autem aliud, quam quod hinc magis confirmamur, futilitatem istorum et instabilitatem non ignorantes ? A quibus quod excelsa mens tua non capitur, laude dignum est et nobis multum optabile. Scire autem cupit quid novi acciderit in præsenti negotio. Nos vero dicere nihil possumus, eo quod imperatores in castris nunc versantur. De patriarcha enim quid attinet loqui ? qui neque dat responsa, neque vult alios audire, in omnibus Cæsari inserviens. At Dominus Simeon bilinguis est, nunc quidem sic, nunc aliter varians : nisi quod iterum sermonem contulimus, veritatemque minime dissimulavimus. Ac flectitur quidem aliquantulum : nihilominus idem manet, ea quæ principibus grata sunt quærens et sentiens. Cum

Ἀξίαν τῆς ἡγιασμένης καὶ θεοφόρου σου ψυχῆς ἐχάραξεν ἡμῖν τὴν ἐπιστολὴν ἡ τιμία σου πατρότης. ὁμοῦ μὲν σημαίνουσαν τὴν ἀγαπητικὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διάθεσιν· ὁμοῦ δὲ δηλοῦσαν τὴν ἰσόῤῥοπον καὶ ταυτόγνωμον τὴν περὶ τῶν θείων ἐντο- C λῶν συμφωνίαν, καὶ μὴν ἐκδιδάσκουσαν τὰ κρείττονα, καὶ συμπροθυμοῦσαν εἰς τοὺς προκειμένους ἀγῶνας ἀκλονητὶ ἐνίστασθαι, καὶ μηδαμόθεν τῇ τῶν ἑτεροδόξων καὶ εἰκαιολόγων ἀνατρέπεσθαι κενοφωνίᾳ. Καὶ γέγονεν ἡμῖν τὸ τίμιόν σου γράμμα ὡς ἀληθῶς ἐμψύχωμα ἀνδρείας, καὶ χαράκωμα δυνάμεως· ὡς δοξάσαι ἡμᾶς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Κύριον, τὸν μὴ τελείως τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γενεὰν ἐγκαταλιπόντα, ἀλλὰ δόντα σπινθῆρας ζωτικοὺς τοῖς ἐθέλουσιν ἀναζωπυρεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀγαθοεργίαν. Ἔχει μὲν οὕτω ταῦτα. Καὶ εὐχὴν εὐχόμεθα ὡς ἁμαρτωλοὶ, ἐπιμένειν σου τὴν τῆς ἁγιωσύνης ζωὴν εἰς σωτηρίας ὑπόδειγμα, ἡμῖν τε καὶ οἷστισιν ἄλλοις βουλομένοις. Οὐ γὰρ πάντως οἱ τοὺς κανόνας στρεβλοῦντες, καὶ τοὺς γνώμονας σκελίζοντες, εὐθύτητα D βλέπουσιν ἐν τοῖς ὀρθοτομοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ καὶ γέλωτα ἀνάπτουσι, καὶ ὀνειδισμοὺς προσάπτουσι. Καὶ τί ἄλλο, ἢ τὸ ἐντεῦθεν μᾶλλον στερεοῦσθαι ἡμᾶς, μανθάνοντας τὸ σαθρὸν καὶ ἐπισφαλὲς τῶν τοιούτων; Ὑφ' ὧν ὅτι ἡ σὴ ὑψηλὴ διάνοια οὐχ ἁλίσκεται, ἀξιάγαστον καὶ ἡμῖν πολύευκτον. Ζητεῖ δὲ μαθεῖν ὅ τι γέγονε καινότερον πρὸς τὴν ἐνισταμένην ὑπόθεσιν· καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν διὰ τὸ τοὺς κρατοῦντας τὸ νῦν φοσσατεύειν· Πρὸς γὰρ τὸν ἀρχιερέα τί δεῖ καὶ λέγειν, μήτε λόγον διαπέμψαντα, μήτε ἐθέλοντα ἀκοὴν παραδέξασθαι, ταμιευόμενον πάντα Καίσαρι; Ὁ γὰρ κύριος Συμεὼν ἀμφοτερόγλωσσος· πῇ μὲν οὕτως, πῇ δὲ ἄλλως μεταβαλλόμενος· πλὴν ὅτι καὶ πάλιν συνήραμεν λόγον, καὶ οὐχ ὑφήκαμεν τῆς ἀληθείας. Καὶ μικρὸν μὲν μαλάσσε-

ται · μένει δὲ ὁ αὐτὸς, ἐκεῖνα φρονῶν καὶ ζητῶν, ἃ A ἐφετὰ πάντως τοῖς κρατοῦσιν. Ἐν δὲ τῷ ἐξέρχεσθαι τὸν εὐσεβῆ ἡμῶν δεσπότην πάλιν γεγράφαμεν, ἐκζητήσαντος αὐτοῦ τοῦτο · καὶ ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ἡμᾶς εἰς ὄψιν αὐτοῦ ἐλθεῖν. Μένομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, εἴπερ γρηγορεῖ ἡ εὐχὴ ἡμῶν, ὡσαύτως, μὴ βουλόμενοι προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, μηδὲ μετασχεῖν τῆς κοινωνίας αὐτῶν · κἂν ἐξορία πρόκειται, κἂν ξίφος στιλβοῦται, κἂν πῦρ ἀνάπτηται. Ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο δυνηθείημεν, ἀνάξιοι τυγχάνοντες τοῦ καὶ ὀνομάζεσθαι μόνον μοναχοί · εἰ μὴ προσχὼν Κύριος ταῖς ὑμετέραις ἱεραῖς προσευχαῖς δυναμώσειε τὸ ἡμῶν ἀσθενὲς καὶ σαθρόν. Διὸ γρηγορεῖτε, Πατέρες ἅγιοι, εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὑμέτερον ἡγούμενοι, ὅπερ καὶ ἔστι, τὸ κοινωφελὲς πρόβλημα. Θεοῦ δὲ κελεύσει ἐξερχόμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν, καὶ οἰκονόμος B τῆς ἁγίας ὑμῶν μονῆς ἀγάπῃ τῇ ἁγιωσύνῃ σου ἀντίγραφα τῶν διαπεμφθεισῶν ἐπιστολῶν πρὸς ἑκάτερα πρόσωπα · ἵνα κἀντεῦθεν ἐναργέστερον μανθάνουσα τὰ καθ' ἡμᾶς, τὸ μὲν βοηθῇ γράμμασι, τὸ δὲ ἐπικουρῇ ἱκετηρίαις. Καὶ ἄλλον δέ τινα παρεθέμεθα τῷ ἀδελφῷ λόγον · καὐτὸν πάντως ἀναγγελεῖ καὶ ἀποδώσει, ὁπηνίκα φθάσει ἰδεῖν τὸν τίμιόν σου χαρακτῆρα. Προσαγορεύει σὺν ἡμῖν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Καλόγηρος, καὶ ὁ ἀββᾶς Λεόντιος, καὶ ἡ λοιπὴ ἡμῶν ἀδελφότης. Τὴν ἁγίαν σου συνοδίαν προσειπεῖν ἐξ ἡμῶν καταξίωσον.

A autem proficisceretur pius Dominus noster, iterum scripsimus, ipso sic volente: nos vero in conspectum suum venire noluit Cæterum nos peccatores, eodem in statu, siquidem vigilant preces vestræ, persistimus, nolentes prodere veritatem, nec participes illorum communionis esse; etiamsi impendeat exsilium, licet fulgeat, gladius, licet ignis accendatur. Sed hoc præstare haud quaquam possimus; cum vel solo monachi nomine simus indigni; nisi sacras preces vestras attendens Dominus, imbecillitatem nostram fragilitatemque corroboret. Quocirca in hoc ipsum vigitate, Patres sancti, vestrarum partium esse ducentes, sicut reipsa est, communem utilitatem propugnare. Deo autem annuente proficiscens reverendissimus frater noster, et œcono- B mus sancti monasterii vestri, missarum ad utramque personam epistolarum exemplaria deferet sanctitati tuæ; ut ex his res nostras dilucidius cognoscens, partim litteris adjuvet, partim precibus succurrat. Alia quædam præterea fratri commisimus quæ haud dubie nuntiabit et exponet, cum ei venerandam faciem tuam videre contigerit. Salutat nobiscum etiam archiepiscopus, Calogerus, et abbas Leontius, et cæteri fratres nostri. Sanctæ congregationi tuæ salutem a nobis dicere digneris.

ΚΖ'. — Νικήτᾳ πατρικίῳ. [μς'.]

XXVII. — *Nicetæ patricio.*

Cur comam suis præciderit : id juxta canones fieri.

Τοὺς μὲν ἄλλους τυχὸν χάρις ἀνθρωπίνη ἀναβιβάζειν C πέφυκεν ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν ἀξιωμάτων. Σὲ δὲ τὸν εὐσεβέστατον καὶ παμπόθητον ἡμῶν δεσπότην, ἀρετὴ ὡς ἀληθῶς, καὶ οὐ χάρις τις, ἀνήγαγεν ἐν τῷ μεγέθει τοῦ ἀξιώματος, οὐ μὲν οὖν κατά τινα χρόνον, καὶ ἐν μιᾷ ἐξουσίᾳ · ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πολλαῖς · ὥσπερ τινὰ χρυσὸν μεταχειριζομένη, καὶ εἰς πάντα ὁντινοῦν κόσμον τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν βασιλείᾳ προβαλλομένη. Καὶ τὰ πράγματα δῆλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Ὥστε καὶ τὸ νῦν ἀξιολόγως οἱ Χριστομίμητοι ἡμῶν βασιλεῖς, ἀντιπρόσωπον τῆς ἑαυτῶν καλοκαγαθίας ἔθεσάν σε ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις τῇδε τῇ βασιλευούσῃ πόλει. Αὕτη ἐστὶν ὑπὲρ τῆς πεμφθείσης προσηγορίας παρὰ τῆς εὐσεβείας σου τὸ νῦν διὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀντιπροσφώνησις. Καί γε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διαφυλάξειέ σε ἀπήμονα ψυχῇ τε καὶ σώ- D ματι πρὸς τὸ ἑξῆς, ἐν τῷ ἄρχειν τε καὶ ἐξουσιάζειν · ὡς ἂν ὑπὸ Θεοῦ σοι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μεμαρτύρηται ἡ ἐξουσία δεδόσθαι. Ἐπειδὴ δὲ φειδοῖ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν (οὕτω γὰρ πιστεύομεν, καὶ οὐκ ἄλλως), διελέχθη σου ἡ εὐσέβεια τῷ ἀδελφῷ, περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν τριχῶν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ποιησάντων ἡμῶν · καὶ ὡς δέον καὶ καιρὸν σκοπεῖσθαι, καὶ κανονικῶς πράττειν, καὶ ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις μένειν · ἐπειδὴ καὶ πατριάρχης προκαθεζόμενος ὧδε · τἀληθῆ ἀπολογούμεθα. Πρότερον ἀπευχαριστοῦντες αὐτῇ · ὅτι πονοῦσά ἐστι καὶ κηδομένη τῶν καθ' ἡμᾶς. Καὶ δέον. Ἰδίωμα γὰρ αὐτὸ τοῦτο,

C Alios quidem fortasse gratia hominum promovere solet ad culmen dignitatem; te vero piisimum ac desideratissimum Dominum nostrum non gratia ulla, sed revera virtus ad amplissimos honores evexit, non utique ad tempus aliquod, neque in una potestate; sed perpetuo, et in multis, sumens te in manus quasi aurum quoddam, et ad omnem cujuscumquemodi ornatum pio imperio nostro proponens. Manifestæ sunt res ipsæ, etiam tacentibus nobis. Quapropter præclare nunc etiam Christum imitati imperatores nostri, eximiæ suæ probitatis æmulam statuerunt te his diebus regiæ huic civitati. Hæc pro transmissa nunc a pietate tua per tabellarium salutatione resalutatio. Et quidem custodiat te in posterum Dominus Deus noster anima et corpore D incolumem in administratione imperii et potestatis: ut res ipsæ testimonio sint, potestatem a Deo datam fuisse. Quoniam autem in humilitatis nostræ gratiam, sic enim credimus, et non aliter, pietas tua cum fratre nostro collocuta est, nos, in eo quod ad capillos attinet, hoc et illud egisse; et quod oporteat tempus considerare, et secundum canones agere, atque intra proprios limites consistere, cum istic patriarcha præsideat; vera respondemus: gratias prius agentes tuæ pietati, quod rebus nostris studium et curam impendat. Et decet. Hoc enim ipsum summæ illius quam prædicamus bonitatis tuæ proprium est ejusque argumentum. Ac fortasse propter

propinquitatem peculiaris quidam præ cæteris fa- fectus esse debet.

Leges ergo divinæ sunt, domine, et canones quibus ducitur quisquis pietatem colit, quibus nec addi quidquam fas est, nec detrahi. Hi nos etiam, millies licet erremus, et aliis in rebus, et in hac capillatorum causa, inhibent. Et quemadmodum potentia tua piorum Dominorum nostrorum statuta observare studet, nunc incidentia referens, nunc imperata exsequens, includensque et eliminans, et quæcunque alia contingunt nullius reverita personam neque parvam neque magnam : quod enim semel audivit, et imperatum est, implere festinat; cum periculum sit non leve, paululum differre; sic ergo, ac multo magis, nobis qui sacerdotio fungimur, majus et damnosius est periculum, non omnia explere, quæ a rege universorum Deo per sacros canones et divinos Patres sancita sunt. Quod vero præceptum sit divinum, primo quidem declarat Apostolus [75]; deinde Constitutiones [76]: tum Chrysostomus [77], astruens peccatum in confesso esse, si vir comam alat : demum sanctæ Synodi sextæ canon [78] excommunicationem iis qui non obtemperant indicens: quem una misimus ut hoc audito cognoscat nos peccatores extra canones nihil agere. Neque nos canonis hujus compotes nunc primum facti sumus, sed, dudum : idque perspectum fuit præcedenti etiam patriarchæ. Nam et congruenter nobis locutus est, non increpans; qui enim poterat exstante canone? sed approbans, et canonis etiam mentionem a me factam esse dicens : quanquam auditi non sumus. Verum de dispensatione quidem haud satis exacte apud ipsum disserebamus. Nos vero hactenus in hunc modum transegimus, non publice verba facientes; quia episcopi non sumus: sed in propria Ecclesia excubantes, quia sacerdotio fungimur, ac nefas est corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi prodere iis qui manifeste obstricti sunt peccato : et quisquis ille sit, non novi, nisi emendationem promittat. Enimvero multis et indulsimus et indulgemus ad unam usque et alteram commonitionem vel etiam tertiam : quod autem amplius, negligentia, et canonum contemptio est, vel Dei potius a quo conditi sunt. Hæc est defensio nostra, Domine, apud illustrem excellentiam tuam; quam precamur, ut quocunque fama pervaserit, tanquam precamur, ut quocunque fama pervaserit, receptura est, convenientia suggerat. Quod enim manu nostra quidquam hic alicui fecerimus, rediculum est vel credi ab ullo qui sapiat. Nullo modo. Sed quodcunque egimus, id cum omni obtestatione omnique recipientium approbatione gestum est, tum et crinium amputatio in iis qui propemodum cingulo tenus comati erant, tanquam socordiæ dediti; ne videamur vel tantillum a canone recedere utque hinc fortasse aliqua fiat ad meliora instaura-

καὶ μαρτυρία τῆς ἥσπερ ἀναγγέλλομέν σου καλοκαγαθίας· τάχα δὲ καὶ διὰ τὴν ἀγχιστείαν ὀφείλει τις εἶναι ἰδικωτέρα παρὰ τοὺς ἄλλους διάθεσις.

Νόμοι τοιγαροῦν, ὦ δέσποτα, θεῖοι, καὶ κανόνες εἰσὶν οἱ ἄγοντες πάντα τὸν εὐσεβοῦντα· παρ' οἷς οὐκ ἔστιν οὔτε πρόσθεσιν, οὔτε ὕφεσιν ποιεῖσθαι. Αὐτοὶ καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινούς, εἰ καὶ μυριάκις σφαλλόμεθα, πρὸς ταῖς ἄλλαις ὑποθέσεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν κομώντων, ἴσχουσι. Καὶ ὥσπερ ἡ ἐξουσία σου τὰ διατεταγμένα πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν φυλάττειν διαγωνίζεται· πῇ μὲν ἀναγγέλλουσα τὰ συμβαίνοντα, πῇ δὲ ἐκπληροῦσα τὰ προστασσόμενα· εἴργουσά τε καὶ ἀφορίζουσα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπισυμβαίνει· οὐ δυσωπουμένη πρόσωπά τινα [ms. Reg. προσώπῳ τινὶ.], οὔτε μικρὰ, οὔτε μεγάλα· ἅπαξ γὰρ ὃ ἤκουσε καὶ ἐνετάλθη, ἐκπληροῦν κατασπεύδεται· κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχὼν κἂν πρὸς μικρὸν ἀναβάλλεσθαι· οὕτω τοίνυν καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἡμῖν τοῖς λαχοῦσι τὸ ἱερατεύειν, μείζων καὶ ὀλεθριώτερος ὁ κίνδυνος, μὴ ἀποπεραιώσειν πάντα τὰ διὰ τῶν θείων κανόνων, καὶ θεσπεσίων Πατέρων, παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν ὅλων Θεοῦ προστασσόμενα. Ὅτι δὲ πρόσταγμα θεῖον, πρῶτον μὲν φανεροῖ ὁ Ἀπόστολος· ἔπειτα αἱ διατάξεις· εἶτα ὁ Χρυσόστομος· κατασκευάζων ἁμάρτημα ὁμολογούμενον εἶναι τὸ κομᾷν τοὺς ἄνδρας· τελευταῖον ὁ παρὰ τῇ ἕκτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ κανὼν, προστάσσων καὶ ἀφορισμὸν τοῖς μὴ πειθομένοις· ὃν καὶ ἀπέστειλα· ἵνα αὐτήκοος γενομένη, γνοίη μηδὲν ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀκανονίστως ποιεῖν. Ἡμεῖς δὲ τούτου τοῦ κανόνος οὐκ ἐπικρατεῖς νῦν γεγόναμεν, ἀλλὰ πάλαι· καὶ γνωστὸν γέγονε καὶ τῷ προηγησαμένῳ πατριάρχῃ· ἐπεὶ καὶ διελέχθη ἡμῖν τὰ εἰκότα· οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀποδεχόμενος· πῶς γὰρ ἂν καὶ ἠδύνατο, κανόνος κειμένου; λέγων τε ὅτι γέγονε κἀμοὶ ὑπόμνησις περὶ τούτου· κἂν οὐκ ἠκούσμεθα. Ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν τὴν οἰκονομίαν οὐκ ἠκριβολογούμεθα· ἡμεῖς δὲ ἕως τοῦ νῦν οὕτω διήλθομεν, οὐ δημοσίως διαγορεύοντες· ἐπεὶ μηδὲ ἐπισκοποῦμεν· ἐν δὲ τῇ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ φυλαττόμενοι, διότι ἱερατεύομεν· καὶ προέσθαι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ὁμολογουμένως κρατουμένοις ὑφ' ἁμαρτήματος, οὐχ οἷόν τέ ἐστι. Κἂν ὁστιστοῦν τυγχάνῃ, οὐκ οἶδα· εἰ μὴ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν. Καὶ γὰρ πολλοῖς καὶ συνεχωρήσαμεν καὶ παραχωροῦμεν μέχρι μιᾶς καὶ δευτέρας ὑπομνήσεως, ἢ καὶ τρίτης· τὸ δὲ πλέον, ἀδιαφορία, καὶ τῶν κανόνων καταφρόνησις, μᾶλλον δὲ Θεοῦ, παρ' οὗ ἐδόθησαν. Αὕτη ἡμῶν ἡ ἀπολογία, δέσποτα, πρὸς τὴν ὑπερφυῆ σου ὑπεροχήν. Καὶ δεόμεθα αὐτῆς ὅπουπερ ἂν ἐπιῤῥυῇ λόγος, τὰ δέοντα ὡς ὑπὸ Θεοῦ ἀνακρινομένη καὶ μισθαποδοτουμένη ὑποβαλεῖν. Περὶ γὰρ τοῦ ὅτι χειρὶ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθά τινι, γελοῖόν ἐστι τὸ πιστεύεσθαι πρὸς τινος τῶν εὐφρονούντων. Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν μετὰ πάσης παρακλήσεως, καὶ τῶν καταδεχομένων μετὰ πάσης συγκαταθέσεως γέγονε· καὶ τότε ἀκρωτηριασμὸς τῶν ὑπερκομώντων σχεδὸν

[75] Cor. xi, 14. [76] Const. apost. lib. i, cap. 3. [77] S. Chrysost. *in I Cor.* [78] Syn. Trull. can. 96.

μέχρι ζώσεως, καὶ καταβλακευομένων· ἵνα δόξωμεν μικρόν τι τοῦ κανόνος μὴ ἀποπίπτειν· καὶ ἴσως ἐκ τούτου γένηταί τις πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαναδρομή. Εὔχου τοίνυν, ὦ δέσποτα, ἐννόμως καὶ εἰρηνικῶς ἡμᾶς ζῆν· συμβάλλων καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐν τοῖς συμμεθέξῃ ἡ τιμία σου ψυχὴ τοῦ καλοῦ.

ΚΗ'. — Βασιλείῳ μονάζοντι [μζ'.]

'Εδεξάμεθά σου τὰ γράμματα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, καὶ ἐθαυμάσαμεν ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ μεταβολῇ αὐτῆς. Τὰ μὲν πρότερα (ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω λέγειν), οὐκ ἀναγκαῖα ὄντα κατὰ τὸ παριστάμενον· 'Ιωσὴφ τοῦ οἰκονόμου κατηγορίαν εἶχον, ὡς κακῶς εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν 'Εκκλησίαν. Τὰ δὲ δεύτερα τοὐναντίον ἀθώωσιν ἐμφαίνοντα παντάπασι. Καὶ ὁ τὸν αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ποτὲ μὲν ἐπαινῶν, ποτὲ δὲ ψέγων· ὅ τι λέγει τις τῶν ἁγίων, γινώσκειν ὀφείλει ἡ θεοσέβειά σου. 'Αλλ' ἔστω τοῦτο εἰς οὐδὲν, καίπερ ἐναντιολογίας ὂν ὄφλημα. Τί δὲ ὅτι οὕτως ἀκρίτως προήχθης, πρὶν ἐξεταστικῆς καὶ μαθηματικῆς πείρας ἀποφήνασθαι κατὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποσχοινισμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς 'Εκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματισμόν; Πρόσεχε σεαυτῷ, φησὶν ὁ λόγος· καὶ, Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψῃ· καὶ, Πρῶτον νόησον, καὶ τότε ἐπιτίμα. Αὐτὴ δὲ μηδὲν τούτων παρατηρήσασα, μηδὲ ὑπολογισαμένη ὅτι πρόσεστι καὶ ἡμῖν πάντως τὸ κατὰ λόγον λέγειν καὶ πράττειν· οὕτως ὡς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀλόγοις καὶ ἀρτιγεύστοις τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ ἐν μαθητευομένοις τελοῦσιν ἐπετίμησας· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξας. Καὶ εἴθε τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἀναθεματισμῷ παρέπεμψας. Καὶ φεῦ τὰ τῶν ἀνθρώπων! Πῶς οὐκ ἐπὶ πολὺ διασώζεις τοὺς τῆς φιλίας ὅρους ἀμετακινήτους. εἰ γὰρ τοῦτο ὑπῆρχε τῇ τιμιότητί σου ἀκραιφνὲς, οὐκ ἂν οὕτως ἀπροόπτως τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν κατεκερτόμει. Πλὴν ἄξιοι τῶν τοιούτων· καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ καὶ ὑπὸ τῆς φιλίας σου προπηλακιζόμεθα. 'Ημεῖς δὲ ὅ ἐσμεν, Θεῷ μὲν πεφανερώμεθα· δίκαιον δὲ καὶ τῇ συνέσει σου, ἐπὰν προσκόπτῃ καὶ σκανδαλίζηται, ἐπιδηλῶσαι. Οὐκ ἐσμὲν ἀποσχισταὶ, ὦ θαυμάσιε, τῆς τοῦ Θεοῦ 'Εκκλησίας· μήποτε τοῦτο πάθοιμεν· ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἁμαρτήμασι τυγχάνομεν. Ὅμως ὁμόσωμοι αὐτῆς καὶ τρόφιμοι μετὰ τῶν θείων δογμάτων· καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς καὶ διατυπώσεις γλιχόμεθα φυλάττεσθαι.

Τὸ δὲ ταράττειν καὶ ἀποσχίζειν ἀπ' αὐτῆς, τὴν μηδεμίαν ἐχούσης ἀληθῶς κηλῖδα ἢ ῥυτίδα κατά τε τὸν τῆς πίστεως λόγον, καὶ τὸν τῶν κανόνων ὅρον, ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο, ἐκείνων ἐστὶν, ὧν ἡ πίστις τὸ ἐνδιάστροφον ἔχει, καὶ ὁ βίος τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ 'Ιωσὴφ ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας· οἵ τε τούτῳ ὡς ἀμέμπτῳ ἀνεχόμενοι συλλειτουργεῖν, καὶ μὴν καὶ οἱ συνιστῶντες αὐτὸν ὡς ἀθώως ἱερουργοῦντα. Πῶς γὰρ κανονικῶς ἡμῖν γράφουσα ἡ εὐλάβειά σου, οὐ τοὺς θείους κανόνας ἐπίσταται, ὅτι κατ' αὐτοὺς καθῃρημένος ἐσὶν ὁτ ἀνήρ; εἰ γὰρ εἰς διγαμοῦντος

tio. Ora ergo, domine, ut juste et pacate nos vivamus, etiam quæ tua sunt conferens in nostris rebus quoad potes: ut si quid erit recti, particeps sit et anima tua reverenda.

καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατόν· ἵνα ἐάν τι ἀγαθόν,

XXVIII. — *Basilio monacho.*

Purgat se de schismate. (Baron. an. 808, n. 26.)

Accepimus litteras fraternæ tuæ charitatis, miratique sumus repentinam ejus mutationem. Prioribus siquidem verbis, ut cætera sileam quæ ad rem minus necessaria, Josephum œconomum accusabas, ut qui perperam sit ingressus in Ecclesiam. Posterioribus plane innocentem ostendebas. Et qui eumdem in eadem re nunc laudas, nunc vituperas; quod a quodam sanctorum dictum est, scire debet pietas tua. Sed pro nihilo id habeatur, quamvis aperta sit contradictio. Quale vero illud est, quod adeo inconsiderate provectus es, ut, priusquam examinares et exacte cognosceres, adversus humilitatem nostram pronuntiaveris discessionem ab Ecclesia nostra, ac proinde anathematismum? *Attende tibi ipsi* [79], ait Scriptura; et: *Priusquam interroges, ne vituperes:* et *Primum cognosce, tum corripe* [80]. Tu vero nihil horum observans, nec cogitans posse et nos ex ratione agere ac loqui, sic tanquam imperitos, ac rationis expertes, tanquam vitæ monasticæ tirones ac novitios, increpasti: nec hoc solum, sed durius objurgasti. Atque utinam hoc solum egisses! Quinetiam anathemati devovisti. O res humanas! et quomodo major tibi cura non fuit amicitiæ jura conservandi? Hæc enim si sancte coleret reverentia tua, nunquam sic ex abrupto tenuitatem nostram proscidisset. Verum his nos digni sumus: nec mirandum si ab amicitia etiam tua lacessimur. Cæterum qui simus, Deo quidem innotuimus: æquum autem et prudentiæ tuæ, quandoquidem offenditur et scandalizatur, aperire. Non sumus apochistæ, vir eximie, ab Ecclesia Dei; absit ut nobis hoc eveniat! Sed quamvis aliis peccatis plurimis obstricti simus, attamen unius cum illis corporis sumus, ejusque alumni et divinorum documentorum; et canones ejus et constitutiones servare cupimus.

Turbare autem et ab illa sejungi, quæ maculam revera nullam habet, neque rugam, tum in fidei ratione, tum in canonum sanctione, ab omni ævo usque ad nostram memoriam, eorum est quorum fides transversum agitur, et vita exlex et sine regula: quorum ex numero Joseph ille qui adulterum coronavit: et qui cum eo tanquam innoxio offerre non dubitant, quique adeo illum defendunt ut sine culpa sacrificantem. Quomodo enim, si canonice ad nos scribit pietas tua, divinos canones ignorat, et quod juxta illos depositus vir fuerit? Nam si in digami nuptiis epulari presbyterum vetant: quid in eum

[79] I Tim. IV, 16. [80] Eccli. XI, 7.

qui digamum coronavit? Quid, in adulterinis nuptiis triginta totos dies convivari? quid, quod perniciosius est, etiam coronare eum qui ex Domini sententia sit adulter? sacras in conjugio preces recitare adulterii copulatorem, et divinam gratiam impie pro impiis invocare? Exsecrandus, profecto, juxta magnum Dionysium, Deo est profanusque qui hæc facit. Supervacaneum fuerit alios in eum canones proferre. Quod vero ex quo depositus a præcedente patriarcha fuit, novem annorum spatium exegerit : et canon, nisi intra annum absolvatur, absolvi postea quemquam vetet, quo loco reponemus? At objicitur prorsus absolutum fuisse. Verum, si solutus fuerat, cur non sacrificabat? Et, si solutus erat, cur absolvi a synodo petiit? Planum enim est solutionem ab eo peti qui vinctus sit, non qui solutus. Quare, etiam in seipsum impegit, contra veritatem erigi volens. Sacrorum igitur profanatio est, frater, istum sacris operari : canonumque magna perturbatio talia negligere. Quid enim est quod ait Chrysostomus? periculo non vocare, si in sacerdotem non inquiratur: non de fide hoc dicens, ut male censes, sed de vitæ integritate. Interrogare quidem et excutere unumquemque, quomodo se habeat, nihil est opus : gratia enim etiam super indignum propter eos, qui accedunt, descendit. In iis autem qui manifesto rei sunt, qualis est Joseph, et quidem magni sceleris, quod in oculis omnium commisit, vetitas a Domino nuptias copulans, ipsoque adultero manifestior, dum eum conjunxit, quandoquidem hæc non discrepant, juxta Theologum ; dissimulare, perspicua est proditio veritatis, et canonum corruptela.

An nescit benevolentia tua, Deum ipsum vindicem fuisse, quando non insurrexit qui Ecclesiam tum gubernabat ; ut Samueli quondam accidit adversus insanum Saulem : et hujus novi, quod, ad modum adulterii spectat, Herodis regnum evertisse? Idem enim Herodis illius flagitium fuit, qui a populo suo pulsus fuit et occisus ; quippe qui Aretæ regis filiam, legitimam conjugem dimisit, injuste sibi copulans Philippi fratris Herodiadem. Quod si hæc vindicare non convenit : erravit charitatis tuæ judicio præcursor Joannes, quod temerarium est affirmare, cum Herodem reprehendit, mortemque oppetiit ob reprehensionem. Erravit similiter et Chrysostomus [81], cum pro viduæ agro validum certamen instituit. *Pro bono enim*, inquit, *audet quispiam mori* [82]. Ut non commemorem similes alias sanctorum pro similibus contentiones. An rursus ignorat reverentia tua, cum duabus ex rebus constet Christianismus, fide et operibus; si alterum desit, alterum non prodesse? Æmuletur itaque, rogamus, divina, primum quidem ut communis patris filius, excitetur pariter ad honesta: perinde ut a beato Saba eruditus, accuratam non solum fidei, sed etiam canonum rationem amplectatur: denique germanus cum

[81] In ejus Vita, n. 52. [82] Rom. v, 7.

A γάμον οὐκ ἐῶσι τὸν πρεσβύτερον ἑστιαθῆναι· τί πρὸς τὸ τὸν δίγαμον στεφανῶσαι; τί δὲ τὸ εἰς μοιχικὸν γάμον ἑστιαθῆναι ὅλαις τριάκοντα ἡμέραις; τί δὲ, τὸ ὀλεθριώτερον, τὸ καὶ στεφανῶσαι μοιχὸν κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, τὴν ἐπὶ τῇ συναφείᾳ ἱερὰν προσευχὴν λέγοντα τὸν μοιχοζεύκτην, καὶ προσκαλούμενον τὴν θείαν χάριν ἀθέως ἐπὶ τοὺς βεβήλους; Ἀπόπτυστός ἐστι παρὰ Θεῷ, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, καὶ ἀνίερος ὁ τοιοῦτος. Παρέλκον γάρ ἐστι τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄλλους κειμένους κανόνας ὧδε γράφειν. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἀφωρισμένος ἐνναετῆ χρόνον ἔτυχε· καὶ ὁ κανὼν εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ λυθῇ, οὐκ ἀνέχεται ἔτι τὴν λύσιν, ποῦ θήσομεν; Πάντως δὲ ἡ ἀπάντησις, ὅτι ἐλέλυτο. Καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς οὐχ ἱερουργεῖ; B καὶ εἰ ἐλέλυτο, πῶς ἄρτι ἐξήτησε λύσιν ὑπὸ συνόδου; Δηλονότι ὁ δεδεμένος ζητεῖ λυθῆναι, οὐχ ὁ ἄδετος· ὥστε κἀνταῦθα περιπίπτει ἑαυτῷ ὁ θέλων κατὰ τῆς ἀληθείας κινεῖσθαι. Βεβήλωσις οὖν τῶν ἁγίων ἐστὶν, ὦ ἀδελφὲ, τοῦτον ἱερουργεῖν· καὶ σύγχυσις παντελὴς τῶν κανόνων τὸ μὴ τὰ τοιαῦτα φυλάττεσθαι. Τί γὰρ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος; ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ ἀνεξέταστον ἐπὶ τοῦ ἱερέως. Οὐ περὶ πίστεως, ὡς οἴει, τοῦτο λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς κατα τὸν βίον ἀκριβείας. Ἐκζητεῖν τοίνυν καὶ ἀνερευνᾷν ἕκαστον ὅπως ἔχει οὐ δέον· ἡ χάρις γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἀναξίους διὰ τοὺς προσιόντας κάτεισιν. Εἰς δὲ τοὺς προδήλως κατεγνωσμένους, ὧν ἐστιν εἷς καὶ ὁ Ἰωσὴφ, μάλα ἀνομίαν μεγάλην συνάψας, ἀναφανδὸν τῆς οἰκουμένης, ἣν ὁ Κύριος ἀπέφηνε, καὶ ἐναργέστερος τοῦ μοιχεύσαντος χρηματισας ὁ C τοῦτον συζεύξας· τῷ μὴ διαστέλλεσθαι κατὰ τὸν Θεολόγον, προδοσία τῆς ἀληθείας σαφὴς, καὶ τῶν κανόνων παράλυσις.

Ἦ οὐκ οἶδέ σου ἡ φιλία, ὅτι αὐτὸ τὸ θεῖον αὐτεκδίκητον γέγονεν, ἡνίκα οὐ διανέστη ὁ ἰθύνων τὴν Ἐκκλησίαν τὸ τηνικάδε· ὡς Σαμουὴλ πάλαι ἐπὶ τῷ ἄφρονι Σαούλ· διαῤῥῆξαι τὴν τοῦ νέου Ἡρώδου κατὰ τὸν τῆς μοιχείας τρόπον βασιλείαν. Ταῦτα γὰρ πέπονθε καὶ Ἡρώδης ἐκεῖνος, ὑπὸ τοῦ οἰκείου λαοῦ ἀνασοβευθεὶς καὶ ἀποκτανθεὶς· ἐπὰν εἴασε τὴν τοῦ Ἀρέτα βασιλέως θυγατέρα νόμιμον αὐτοῦ οὖσαν γυναῖκα· ἀγαγόμενος παρανόμως τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα. Εἰ δὲ ταῦτα οὐ δέον ἐκδικεῖσθαι, ἡμαρτηκὼς ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σου γέγονεν, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης, ἐλέγD ξας τὸν Ἡρώδην, καὶ θανὼν ὑπὲρ τοῦ ἐλεγμοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὑπὲρ τοῦ ἀγροῦ τῆς χήρας ἔνστασιν ἀθλητικὴν ἐπιδειξάμενος. Ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα γὰρ, φησὶ, καὶ τολμᾷ τις ἀποθανεῖν. Ἵνα μὴ λέγω τὰς τῶν ἄλλων ἁγίων ὁμοτρόπους ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐνστάσεις. Ἢ πάλιν ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου, ὅτι ἐκ δύο συνισταμένου τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγω δὴ πίστεως καὶ ἔργων, εἰ θάτερον λείπει, οὐδὲ τὸ ἕτερον ὀνίνησι τὸν ἔχοντας; Ζηλούτω τοίνυν, παρακαλοῦμεν, τὰ θεῖα, καὶ πρῶτον μὲν ὡς τοῦ κοινοῦ πατρὸς τέκνον χρηματίζουσα, συνεπαιρέσθω πρὸς τὰ δέοντα· δεύτερον δὲ ὡς τῷ μακα-

ρίτῃ Σάβᾳ μαθητευσαμένη· ἀκρίβειαν οὐ μόνον κατὰ τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ἀσπαζέσθω· τρίτον, τὰ ἀδελφὰ ἡμῶν φρονείτω, ὡς ὁμάδελφος οὖσα· καὶ, ὑπομιμνήσκομεν, τὸ οἰκεῖον κάθισμα ἐπιτηρείτω· μήπως ἐντεῦθεν σκάζωμεν περὶ τὰ κάλλιστα.

Σύγγνωθι ἀδελφικῶς ὑπομιμνήσκουσιν, ὥσπερ καὶ αὐτῷ ἡμεῖς· καὶ οὐ χρεὼν ἡμᾶς ἀγανακτεῖν ὑπομνησθέντας. Μηδὲ ἡ σὴ τιμιότης δριμυσσέσθω· ἀλλ' ἀναπτέσθαι μᾶλλον εἰς ἀγάπην. Καὶ ἐπιστελλέτω, ὁσάκις ἂν καὶ βούληται, τὰ τοιαῦτα. Οὐδὲν γὰρ παρὰ τούτου βλαβησόμεθα, ἢ τὸ βιοῦν ἀσφαλέστερον. Περὶ δὲ τοῦ πάπα, τίς ἡμῖν λόγος οὕτως πράσσοντος ἢ ἐκείνως; ὃς τοῖς οἰκείοις, συγχώρησον, ἑάλω πτεροῖς, κατὰ τὸ λόγιον. Μηδὲν γὰρ περὶ τῶν ἐκδήλων ἁμαρτημάτων τοῦ ἱερέως φροντίζειν φάμενος, οὐ τόν τινα ἱερέα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας κατεκωμῴδησε τοσαῦτα καὶ ἀπεμυσάξατο· ὡς ἡμᾶς αἰδεσθῆναι καὶ ἀκοῦσαι. Εἰ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἐστὶ, φεῦ τῆς ἱεραρχίας! Πλὴν νουνεχῶς κινῶμεν τὴν γλῶτταν, παρακαλοῦμεν, ἐπὶ τὰς κεφαλάς· καὶ μὴ οὕτω σφοδρῶς ἀποφαινώμεθα. Εἰ δὲ ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέλλουσιν ἀνοίγειν τὰ στόματα, ὡς γέγραφας, ἐπὶ τὸ λέγειν, ὅτι ἐκπεσόντες τῆς ἐνταῦθα πατριαρχίας, εἰς ἑτέραν ὑπόθεσιν μετεπέσαμεν· μὴ φροντιζέτω σου ἡ τιμιότης· οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν πρώτην κίνησιν καὶ τὴν δευτέραν· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τρίτην αὐτὸς δοκιμάσει· αὐτὸς διελέγξει· αὐτὸς παραστήσει ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος· αὐτὸς ἀποδιδοὺς καθὼς διεθέμεθα καὶ πεπράχαμεν. Τὸ γὰρ, Εἰ ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην· οὐ πρὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν φθέγγεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου μνημονεύομεν, ὡς καθήκει, ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ· ὥσπερ καὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων· καὶ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου κοινωνεῖν οὐ παραιτούμεθα. Γεγράφαμέν τε αὐτῷ τῷ ἀρχιερεῖ· ἐπεὶ καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι γνωστὸν γέγονεν, ὅτι ἐν οὐδενὶ διαφερόμεθα, ἢ μόνον διὰ τὸν Ἰωσήφ· καὶ ἡνίκα οὗτος ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας, εὐθὺς κοινωνοῦμεν αὐτῷ. Καὶ ποθητὸς ἡμῖν ὁ ἀνὴρ, οὐ μόνον ὅτι κορυφὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ σεβαστὸς ἡμῖν ἔκπαλαι. Καὶ ὅσα τοῦ βίου αὐτοῦ καλὰ, ἀποσεμνύνειν οὐ παυόμεθα.

A sit, fraternam, eamdemque nobiscum sententiam teneat: hortamurque propriam sedem servet; ne quo pacto inde claudicemus circa præcipua.

Ignosce fraterne monentibus, sicut et nos tibi; neque oportet nos monitos indignari. Ne igitur succenseat reverentia tua, sed ad charitatem potius accendatur, et talia scribat quotiescunque volet. Nullum enim damnum aliud capiemus, quam ut securius vivamus. De papa autem, quod ad nos, hoc agat, an illud? qui propriis, ignosce, captus est alis, ut dicitur. Cum enim de manifestis sacerdotis delictis nihil curare dixit, non qualemcunque sacerdotem, sed caput Ecclesiæ ita derisit et aspernatus est: ut vel audire non pudeat. Quod si id verum est, heu hierarchiam! Cæterum prudenter, quæso, B moveamus linguam adversus capita, et ne adeo acriter pronuntiemus. Si vero dicturi sunt homines, ut scribis, nos cum ab hoc patriarchatu excidissemus, ad aliud argumentum versos fuisse; ne curet reverentia tua: novit Deus motionem primam et secundam; sed et tertiam ipse probabit, ipse redarguet, ipse repræsentabit formidando tribunali: reddens ipse, prout tractaverimus et egerimus. Illud enim: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*[83]; non a nobis peccatoribus dictum est. Nos ergo et sanctissimi patriarchæ mentionem facimus, ut convenit, in mystagogia, sicut et piorum imperatorum nostrorum: et cum omni sacerdote inculpato communicare non detrectamus. Scripsimus et ad ipsum patriarcham, nos, quod et pii imperatores nostri sciunt, in nulla re discrepare, C præterquam de Josepho: et simul ac depulsus fuerit sacerdotio, cum ipso statim communicaturos. Etenim desiderabilem nobis virum esse, non solum quod caput sit Ecclesiæ nostræ; sed quia jam olim reverendus nobis erat: et singula ipsius vitæ bona laudare non cessamus.

Εἰ δὲ φθάσει ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποδέχεται τὸν ζῆλον (ἐῶ γὰρ λέγειν ἐπισκόπους ἁγίους, ἡγουμένους τε καὶ μονάζοντας, καὶ πλῆθος λαϊκῶν), τί φαίη ἡ σὴ φιλότης; Διὸ ἴσθι μὴ εἶναι σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἀληθείας ἐπικράτησιν, καὶ τῶν θείων νόμων ἐκδίκησιν· ἕτερον δὲ, ὡς ἔφθη εἰποῦσα ἡ τιμιότης σου, τῆς ἀληθείας ῥῆξις, καὶ τῶν κανόνων ἡ παράλυσις· καὶ ἐκεῖνο ἔχει σοι καλῶς λέγεσθαι· Οἱ ἱερεῖς ἠθέτουν νόμον μου, καὶ ἐβεβήλουν τὰ ἅγιά μου· βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν, οὕτω νοείτω· τὸ μὴ προσιεμένην τά τε ἀσεβῆ δόγματα καὶ τὰ ἀκανόνιστα ἐγχειρήματα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς αὐτουργοῦσι τὰ ἀπηγορευμένα συμφρονήματα, ὥς πού φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος· πρὸς ἃ Παῦλος ὁ μέγας, οὐδὲ συνεστιᾶσθαι τοῖς τοιούτοις παραχωρεῖ. Ἐπεὶ ἀπὸ τῶν

Si vero contingat, et ipse quoque zelum accipiat, (mitto enim de sanctis episcopis dicere, de præpositis et monachis, deque laicorum multitudine), quid tum dicet charitas tua? Quare scito Ecclesiæ D schisma nullum esse, sed veritatis defensionem, divinorumque canonum vindicationem: alterum vero illud, quod asseruit reverentia tua, veritatis infractionem et canonum eversionem esse; ac tibi illud dici recte posse: *Sacerdotes legem meam spernebant, et profanabant sanctuaria mea: profana et sancta non distinguebant, sed erant illis communia omnia*[84]. Nullam enim maculam habere aut rugam, ut iterum dicam, sic intelligendum, quod non recipiat impia dogmata, nec ausus illicitos et canonibus contrarios: neque adeo consentiat iis qui vetita ipsi committunt, ut quodam loco ait divinus Basilius; de quibus et magnus Paulus[85], nec edere cum talibus permittens

[83] Galat. I, 10. [84] Ezech. XXII, 26. [85] I Cor. V, II.

Etenim ab Apostolis et deinceps multæ persæpe in eam hæreses irruerunt : et flagitia illicita, canonibus adversa fuerunt, sicut nunc sunt : illa tamen, quemadmodum dictum est, sine schismate et macula mansit, et permanet in æternum, subtractis et ejectis ab ea male sentientibus maleque agentibus tanquam fluctibus ab inconcusso et maritimo saxo repulsis.

Ad nos igitur redeamus, frater, et veritatis lucem sacrorumque canonum aspiciamus, quemadmodum dogmata tenere videmur : nos potissimus qui monachi sumus, et aliquid esse existimamur. *Si enim lumen quod in nobis est tenebræ sunt : tenebræ quantæ erunt* [86] *? et si sal evanuerit, in quo salientur* [87] laici ? Arbitramur te, idque precamur, eorum quæ ibi sunt, servatorem fore, et lumen et lucernam perfectionis ac pietatis : non omnia te omnibus exhibendo, sed virtutis excellentia, et vita ex canonum lege acta, sanctaque conversatione : et æquo animo fer fratris tui admonitionem ex charitate profectam, studioque veritatis, et divino judicio. Plura dicere animus desiderabat, sed epistolæ prolixitas finem facere coegit. Grata nobis fuit eulogia tua prædives, et cura quam geris de humili monasterio tuo : argumentum quod parcas et pro eo labores. Magnus labor tuus : sed Dominus tibi retribuent quæ desideras : virtutum incrementum, et perennium ipsius bonorum fruitionem.

ἀποστόλων καὶ κατόπιν, πολλαχῶς πολλαὶ αἱρέσεις προσεῤῥάγησαν αὐτῇ· καὶ ῥυπάσματα ἄθεσμα καὶ ἀκανόνιστα ἐπεπόλασαν, ὥσπερ καὶ τὸ νῦν· ἀλλὰ μὴν αὐτὴ τῷ προειρημένῳ τρόπῳ ἄσχιστος καὶ ἀμώμητος διαμεμένηκε, καὶ διαμενεῖ ἕως τοῦ αἰῶνος, ὑπεξαιρουμένων καὶ ἀποπεμπομένων ἀπ' αὐτῆς τῶν κακῶς φρονησάντων ἢ πραξάντων· ὥσπερ ἐξ ἀσείστου καὶ παραλίου πέτρας τὰ προσρήσσοντα κύματα.

Εἰς ἑαυτοὺς οὖν γενώμεθα, ὦ ἀδελφὲ, καὶ ἀπίδωμεν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὥσπερ καὶ τῶν δογμάτων ἐγκρατεῖς φαινοίμεθα· μάλιστα ἡμεῖς οἱ μονάζοντες· μάλιστα ἡμεῖς οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. Εἰ γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς σκότος· τὸ σκότος πόσον; καὶ, Εἰ τὸ ἅλας μωρανθήσεται, ἐν τίνι ἁλισθήσονται οἱ λαϊκοί; Ἡμεῖς οἰόμεθά σε, καὶ εὐχόμεθα, τῶν αὐτόθι σωτῆρα εἶναι καὶ φωστῆρα, καὶ λύχνον ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας· οὐκ ἐκ τοῦ πᾶσι τὰ πάντα γίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ἀρετῆς ὕψους, καὶ ἐκ τοῦ κεκανονισμένου βίου, καὶ ἐκ τοῦ ἱεροπρεποῦς πολιτεύματος. Καὶ φέρε ἀδελφοῦ σου ὑπόμνησιν ἀγαπητικὴν οὖσαν, καὶ φιλαλήθη, καὶ θεόκριτον. Καὶ τὰ πλείω λέγειν ἡ ἐπιθυμία με ἕλκει· ἡ ἀμετρία δὲ τοῦ γράμματος συνέλκουσα ἐνταῦθα ἡμᾶς καταπαύει. Ἀπεδεξάμεθά σου τοίνυν τὴν εὐλογίαν τὴν πλουσίαν. Καὶ ὅτι ἐφρόντισας περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ μοναστηρίου σου· δεῖγμα μὲν τοῦ φείδεσθαι καὶ πονεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, κόπος δέ σου ἱκανός. Ἀλλ' ὁ Κύριος ἀνταμείψεταί σε οἷς χρῄζεις, τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπανάληψιν, καὶ τὴν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν.

XXIX. — *Leoni orphanotropho.*

ΚΘʹ. — Λέοντι ὀρφανοτρόφῳ. [μηʹ.]

In mortem filii.

Cupiebamus ipsimet venire communemque nobis facere ærumnam vestram circa beatum filium vestrum, domine mi desideratissime, non per litteras tantummodo casum lugere, tristitiæque vestræ participes vobiscum fieri. Qui enim possit non miserabile, qui possit non stupendum videri, filii post filium privationem pati, et vivum quodammodo thesaurum amittere, divitias genitivæ successionis exoptatum fructum papillæ maternæ, oculum familiæ pulcherrimum, aviæ lætitiam, totius cognationis decus et ornamentum ? Primus ortus est fructus : et immaturus genitorum et manibus raptus est. Natus est secundus, et hunc quoque mors acerba corrupit. Tertia stirps prodiit, præcedentium consolatio floruleuta, perpulchra, vitam ad tertium annum ducens, in qua suspensæ parentum animæ tenebantur : et, o calamitatem ! nam vocem quoque proscindit dolor : excessit hic etiam ex oculis vestris, quodque miserrimum est, patre non præsente. Et quid opus est calamitatem exaggerare ? Conscissum est cor vestrum, patris, matris, dominæ patriciæ ; et per utramque gladius pertransivit; dolorique medebitur, non sermo, non consolatio vel ab ho-

Ἐβουλόμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ παρεῖναι, καὶ κοινωνῆσαι τῆς ἐνούσης ὑμῖν συμφορᾶς, περὶ τὸ μακάριον ὑμῶν τέκνον, κύριέ μου ποθεινότατε, οὐχ ὅτι διὰ γράμματος θρηνῳδῆσαι τὸ πάθος καὶ συμμετασχεῖν ὑμῖν τοῦ λυπηροῦ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐλεεινὸν, πῶς δὲ οὐκ ἐκστατικὸν, παιδὸς ἐπὶ παιδὶ στέρησιν παθεῖν, καὶ οἷον ἀπολέσαι τὸν ἔμψυχον θησαυρὸν, τὸν πλοῦτον τῆς γονικῆς διαδοχῆς, τὸν πολύευκτον καρπὸν τῆς μητρῴας θηλῆς, τὸν περικαλλῆ ὀφθαλμὸν τῆς οἰκίας, τῆς προμήτορος τὸ ἀγαλλίαμα, τῆς ὅλης συγγενείας τὸ σεμνολόγημα; Ἧκεν ὁ πρωτὲς καρπός· καὶ ἄωρος ἐκ τῶν γονικῶν χειρῶν ἀνηρπάσθη. Ἔφυ ὁ δεύτερος· καὶ τοῦτον ἐλυμήνατο ὁ πικρὸς θάνατος. Τέθηλε τὸ τρίτον βλάστημα, παραμυθία τῶν προτέρων, εὐανθὲς, περικαλλὲς, ἆγον τὸ βιώσιμον εἰς τριετῆ χρόνον· ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ ἀπεκρέμαντο τῶν τεκόντων· καὶ φεῦ τῆς συμφορᾶς! ἐγκόπτει γὰρ τὸ πάθος καὶ τὸ φθέγγεσθαι· ᾤχετο καὶ τοῦτο ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν· καὶ τόγε ἐλεεινότερον, μηδὲ ἐπ' ὄψεως τῆς πατρικῆς παρουσίας. Καὶ τί δεῖ ἐκτραγῳδεῖν τὴν συμφοράν; Τέτμηται ὑμῶν ἡ καρδία, τοῦ πατρὸς, τῆς μητρὸς, τῆς κυρίας, τῆς πατρικίας· καὶ ῥομφαία διὰ μέσου ἀμφοτέρων ἐλήλυθε· καὶ τὸ ἄλογον θεραπεύσει, οὐ

[86] Matth. vi, 23. [87] Matth. v, 13.

λόγος, οὐ παραμύθιον, οὐχ ἐξ ἀνθρώπου, οὐχ ἀγγέλου, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ, τοῦ οὕτως διαθεμένοι τοὺς τῆς ζωῆς ἡμῶν ὅρους. Αὐτὸς γάρ ἐστι, δέσποτά μου, ὁ τὸ τριπόθητον ὑμῶν τέκνον προσλαβόμενος· ὥσπερ καὶ τὰ προλαβόντα προσληψάμενος.

Λυπηρὸν μὲν, καὶ λίαν, τὸ καθ' ὑμᾶς· οὐ πάντως δὲ καὶ τοῖς προσληφθεῖσιν· ἐπειδὴ ἄχραντοι καὶ ἀκηλίδωτοι ἐξ ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἀρτιγενείας, ἐγχωρήσαντες τῶν ἐνθένδε πρὸς τὸν μακάριον καὶ ἀπαθῆ βίον, ἐν κόλποις Ἀβραὰμ χορεύουσι, μετὰ ἁγίων νηπίων συναυλίζονται, μετὰ παίδων χριστοφόρων αναμέλπουσιν. Ὥστε οὐχ ἀπόλωλε τὰ κάλλιστα τέκνα, ἀλλὰ σέσωσται ὑμῖν καὶ διαμένει. Καὶ ἐπόψεσθε αὐτὰ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἂν τέλος δέξηται ἡ χρονικὴ ζωὴ αὕτη, χαίροντα καὶ ἀγαλλόμενα, οὐκ ἐν βραχείᾳ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τελειότητι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. Διὸ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, τοῖς λογισμοῖς τούτοις κατεπᾴδειν ἑαυτοῖς κατὰ τὸ ὑληθὲς, καὶ ἐντεῦθεν ἐξαίρειν τὸ ἄμετρον λυπηρὸν τῆς ψυχῆς. Μέτρα γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἵνα καὶ τὰ φυσικὰ σπλάγχνα ἐνδεικνύμεθα, καὶ τοὺς τῆς αὐταρκείας ὅρους μὴ ὑπερβαίνωμεν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς ἔλεον κινεῖ τὸ Θεῖον· τὸ δὲ ἀντιφέρεσθαι, ποιεῖ τοῖς τῆς Προνοίας διατάγμασι. Καὶ τὸ μὲν εὐφραίνει τοὺς ἀπελθόντας· τὸ δὲ λυπεῖν εἴωθεν αὐτοὺς τοὺς ἀναπαύσεως τυχόντας. Πᾶς γάρ τις βούλεται χαίρειν ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ χαρᾷ, ἀλλ' οὐχὶ λυπεῖσθαι τοὺς φιλεῖν ὁμολογοῦντας. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν, καὶ πάλιν ἐν γαστρὶ ἕξειν τὴν κυρίαν τὴν Χαρτουλαρίαν, καὶ τέξεσθαι υἱὸν οὐκέτι ταχύμορον, ἀλλὰ προμακροημερεύοντα εἰς διαδοχὴν γένους· μόνον ἐὰν μετριάσωμεν τὸ πάθος, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἀποδῶμεν ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφορὰς εὐχαρίστους τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ.

A mine vel ab angelo, sed a solo Deo, qui vitæ nostræ terminos ita diposant. Ipse enim est, Domine mi, qui dilectissimum filium vestrum assumpsit, sicut et præcedentes assumpserat.

Triste quidem admodum quod ad vos spectat; sed non iis prorsus qui assumpti sunt; quippe qui labis expertes ob recentem ortum, et immaculati a peccatis, ad beatam vitam hinc profecti, in sinu Abrahæ choros ducunt, cum sanctis infantibus stationem habent, et cum pueris Christum sequentibus hymnos canunt. Itaque non interiegrunt egregii filii, sed incolumes vobis manent, eosque postmodum conspicietis, cum ad exitum temporalis hæc vita
B pervenerit, gaudentes et exsultantes non in brevi hac ætate, sed in perfectione plenitudinis Christi, ut scriptum est [88]. Quamobrem hortamur et obsecramus, ut his vos ipsi cogitationibus revera mulceatis, et immodicum hinc animæ dolorem depellatis. Mensuras enim statuit nobis Dominus: ut et naturalia viscera ostendamus, et legitimos limites non transgrediamur. Alterum enim ad misericordiam Deum movet: alterum providentiæ decretis repugnantes facit. Et alterum rursus eos exhilarat qui excesserunt alterum contristare illos solet, qui requiem adepti sunt. Vult enim unusquisque in propria lætitia lætari, ac non dolere, eos qui amare se dicunt. Nos vero et Dominam Chartulariam, uterum denuo gestaturam credimus, et filium enixuram, non tam cito moriturum, sed diuturnæ vitæ futurum ad generis
C propagationem: dummodo dolorem moderemur, et pro filio gratiarum oblationes Domino Christo factis verbisque reddamus.

Λ'. — Νικηφόρῳ πατριάρχῃ. [να'.]

XXX. — *Nicephoro patriarchæ.*

Exponit cur cum ipso non communicet. (Baron. an. 806, n. 15.)

Οὐκ ἀναγκαῖον διὰ γράμματος σημᾶναι τῷ ἀγγέλῳ τῆς μακαριότητός σου, ἃ διὰ στόματος παρηγγέλθη· εἰ καὶ μὴ δι' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῶν ταπεινῶν. Ἀλλ' ἵνα μὴ, ἡ χθὲς κατὰ τὴν κέλευσίν σου συνέλευσις τῶν ἐπισκόπων, ἕτερόν τι διδάξασα παρὰ τὰ ἐν αὐτῇ ὑφ' ἡμῶν ῥηθέντα, ἐπιθολώσῃ τὰς ἱερὰς σου ἀκοάς· ἁρμόζον ἡγησάμεθα ἀνενεγκεῖν ἐν κεφαλαίῳ τὴν ὅλην τῆς ἀπολογίας ἡμῶν σύστασιν. Ἡμεῖς τοίνυν, ὦ μακαριώτατε, ὀρθόδοξοί ἐσμεν κατὰ πάντα· πᾶσαν αἵρεσιν ἀποβαλλόμενοι, καὶ πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικήν τε καὶ τοπικὴν ἐγκεκριμένην ἀποδεχόμενοι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθῄσας ἱερὰς καὶ κανονικὰς διατυπώσεις ἀσφαλῶς κατέχομεν. Μηδὲ γὰρ ὀρθοτομεῖν ἔστι τελείως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸν τὴν πίστιν ὀρθὴν οἰόμενον ἔχειν, τοῖς δὲ θείοις κανόσι μὴ ἀπευθυνόμενον. Καὶ μὴν καὶ τὰς ἐνθέσμους ὑπὸ τῶν ἁγίων κατὰ καιρὸν οἰκονομίας προσιέμεθα· ἐπεὶ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν νῦν τὸ τὴν ἁγιωσύνην σου διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ οἰκονόμου ἀσπάζεσθαι, οὐ τῶν ἀκριβευομένων ἐστὶ, τῶν δὲ λίαν

Necesse non erat litteris indicare angelo beatitudinis tuæ quæ ore ipso jam significata sunt: quamvis per humiles non ambos non fuissent. Attamen ne, qui hesterno die jussu tuo conventus habitus est episcoporum, diversum aliquid docens ab
D iis quæ in illo dicta a nobis sunt, sacras aures tuas conturbet, consentaneum duximus summatim totam referre apologiæ nostræ rationem. Nos igitur, o beatissime, orthodoxi sumus in omnibus, omnem hæresim rejicientes, omnemque œcumenicam et localem synodum approbatam recipientes; nec non editas ab eis sacras et canonicas constitutiones arcte complectimur. Neque enim veritatem prorsus tenet is, qui rectam fidem habere se existimans divinis canonibus non regatur. Ad hæc legitimas a sanctis pro tempore usurpatas dispensatione admittimus: quando et nos humiles sanctitatem tuam nunc per œconomi ejectionem amplecti, non exactum jusa sectantium est, sed admodum dispensantium, et conspirantium: et prædecessorem sancti-

[88] Ephes. IV 13.

tatis tuæ sanctissimum patriarcham eadem ratione suscepimus, in hoc ipso negotio: quando reversi ab exsilio sumus, disrupto adulterino conjugio, et œconomo sacerdotii munere dejecto. Non sit, aiebamus, nobis pars tecum, neque hic, neque in futuro sæculo, propterea quod adulter promiscue a sanctitate tua participarit. Contra autem illo dicente : Dispensatione usus sum, ut etiam imperitrem ad tempus : deinde hæc subjiciente. Utinam manus mihi abscissæ fuissent, ne adulteros coronarem ! Nunquid ego prorsus coronavi ? propterea cum eo communicavimus usque ad obitum ipsius : et sanctitatem tuam rursum suscepimus ad dignitatem archiepiscopatus : quemadmodum mentionem ejus quotidie facimus in sacrificio; nec alia re discrepamus, quam propter œconomum per sacros canones depositum multis modis; ac præcipue quod post novem annorum excommunicationem iterum sacris operetur; neque id in abdito; ferendum enim esset nobis ejus rei minime consciis; sed in ipso fonte sacerdotii nostri, hoc est cum sincera conversatione tua, assidue pergens ad sacrificandum.

Igitur justum et sanctum ac sine scandalo populo Dei fuerat, imprimisque ordini nostro, ejici et privari sacerdotio, qui indigne prosiliit, nobis sanctitatis tuæ memoriam servantibus, et ab omni episcopo et sacerdote, qui manifesto reprobus non sit, communicantibus, juxta Theologum. Quod si propter peccata nostra id factum non est : utinam nihil a sanctitate tua (non ex metu, sed ex rei publicæ commiseratione istud non quantumcunque humiles dicimus) præter fas et contra rationem fiat ! Verumenimvero nos perferemus quidem Dei virtute : atque utinam id nobis contingat ejus concessu ! Verum testamur sanctitati tuæ coram Christo, et sanctis angelis audientibus, magnum a te schisma conflari in Ecclesia nostra. Quod si potestati subjicimur ut homines : atqui sub sacrorum et divinorum canonum potestate, velimus, nolimus et regimur, et obsequemur. Cæterum oramus sanctitatem tuam, flecte aurem tuam, et audi vocem nostram : ut peritus medicus, ut pastor bonus ovem prohibe a sacrificio, et omnes a scandalo redime; ne unius scabie tota Ecclesia nostra inficiatur, quam acquisivit Dominus et Deus noster sanguine suo. De nugis enim nugentur qui voluerint, et calumnientur sycophantæ. Parati sumus ad omnem defensionem, omnemque refutationem accusatoriæ objectionis. Amici et laudatores tui sumus : in primisque piissimorum et triumphatorum dominorum nostrorum. Cumque tales simus, quamobrem turbatio ? qua de causa evenient quæ eventura sunt, si quidem contraria Dei præceptis ? Tribue nobis sacras preces tuas.

A οἰκονομούντων καὶ συνερχομένων. Καὶ τὸν προηγησάμενον τὴν ἁγιωσύνην [Reg. τῆς ἁγιωσύνης] σου ἁγιώτατον πατριάρχην τῷ λόγῳ τούτῳ ἐδεξάμεθα εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν· ἡνίκα ἐπανήλθομεν τῆς ἐξορίας· διαῤῥαγείσης μὲν τῆς μοιχικῆς συναφείας, εἰρχθέντος δὲ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἱερουργίας. Ὅτι μὴ ἔστω ἡμῖν μέρος· ἕνεκεν τοῦ ἀδιαφόρως ὑπὸ τῆς ἁγιότητός σου μεταλαμβάνειν τὸν μοιχεύσαντα· μήτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἤδη εἰπόντος αὐτοῦ, ὅτι οἰκονομίᾳ ἐχρώμην, καὶ αὐτῷ τῷ μεταδιδόναι ἕως καιροῦ· εἶτα καὶ οὕτω δηλώσαντος, ὅτι αἱ χεῖρές μου κεκομμέναι ἂν ὑπῆρχον εἰς τὸ μοιχικὸν στεφάνωμα· ἢ ἐγὼ ὅλως ἐστεφάνουν; ἐπὶ τούτοις τοίνυν κεκοινωνήκαμεν αὐτῷ μέχρι κοιμήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν ἁγιωσύνην σου πάλιν ἀπεδεξάμεθα
B εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα· καθὼς καὶ μνημονεύομεν αὐτῆς ἐν τῇ ἱερουργίᾳ καθεκάστην· καὶ ἐν οὐδενὶ τὸ ἀμειβάλλον ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον καθῃρημένον ὄντα ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων πολυτρόπως· καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆς ἐνναετίας πάλιν ἱερουργεῖν, καὶ οὐκ ἐν ἀποδύστῳ που· ἦν γὰρ ἂν φορητὸν, μὴ κοινωνούντων ἡμῶν τῷ πράγματι· ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πηγῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, τὸ δὴ λεγόμενον, μετὰ τῆς εἰλικρινοῦς σου πολιτείας, συνεισιέναι καὶ συλλειτουργεῖν εἰς τὸ ἀεί.

Τὸ μὲν οὖν δίκαιον καὶ ὅσιον καὶ ἀσκανδάλιστον τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα τῷ καθ' ἡμᾶς τάγματι, ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας τὸν ἀναξίως εἰσελθόντα, ἡμῶν μνημονευόντων τῆς ἁγιωσύνης σου, καὶ ἐκ παντὸς ἱεράρχου καὶ ἱερέων κοινωνούντων,
C μὴ προδήλως ὄντων ἀπεγνωσμένων, κατὰ τὸν Θεολόγον. Εἰ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· μὴ ἵνα τι γένηται· οὐκ ἐκ φόβου ὁ λόγος, ἀλλ' ἐξ οἴκτου τοῦ κατὰ τοῦ κοινοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν παρὰ τῆς ὁσιότητός σου ἀκανόνιστον καὶ ἄθεσμον· ἐπεὶ ἡμεῖς μὲν ὑποστησόμεθα δυνάμει Θεοῦ· ὅπερ ἂν καὶ συμβαίη, παραχωρήσει αὐτοῦ. Μαρτυρόμεθα δὲ τῇ ἁγιωσύνῃ σου κατενώπιον Χριστοῦ ἐν ἀκροάσει τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὅτι μέγα σχίσμα ἐργάζῃ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Καὶ εἰ ἐξουσίᾳ χρώμεθα ἄνθρωποι ὄντες· ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, νοητῶς καὶ μὴ βουλόμενοι, καὶ ἀρχόμεθα καὶ πεισόμεθα. Ἀλλὰ δεόμεθά σου τῆς ὁσιότητος· κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσον τῆς φωνῆς ἡμῶν. Ὡς ἰατρὸς ἐπιστήμων, ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς,
D τὸ ἓν πρόβατον εἶρξαι τῆς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὅλα ἀσκανδάλιστα κερδῆσαι· καὶ μὴ τῇ τοῦ ἑνὸς ψώρᾳ λυμανθῆναι τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ οἰκείῳ αἵματι. Περὶ γὰρ φλυαριῶν φλυαρείτωσαν οἱ βουλόμενοι· καὶ συκοφαντείτωσαν οἱ συκοφάνται. Ἕτοιμοί ἐσμεν πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν, πρὸς πᾶσαν διάλυσιν προτάσεως κατηγορητικῆς. Φίλοι καὶ ὑμνηταί σου ὑπάρχομεν· καὶ μάλα γε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ καλλινίκων ἡμῶν δεσποτῶν. Καὶ ὄντων ἡμῶν οὕτως, τίνος ἕνεκεν ἡ ταραχή; οὗτινος χάριν συμβήσεται ἃ συμβήσεται, εἴπερ ἐναντία τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων; Χάρισαι ἡμῖν τὴν ἱεράν σου προσευχήν.

ΛΑ'. — Τοῖς ἐν τῷ Σαχκουδίωνι ἀδελφοῖς. [νη'.]

XXXI. — *Fratribus qui sunt in Saccudione.*

Hortatur ad constantiam adversus sacrarum legem prævaricatores. (Baron. an. 808, n. 2.)

Ἕως μὲν ἦν καιρὸς τοῦ οἰκονομεῖν καὶ κρύπτειν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀκοινωνησίας Ἰωσὴφ τοῦ οἰκονόμου, ἐποιοῦμεν τοῦτο, τέκνα καὶ ἀδελφοί, οὐκ ἐκ φόβου κρατούμενοι, κἂν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνωμεν, ἀλλ' ἐξ οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως· ἐκμιμούμενοί πως τοὺς ἁγίους Πατέρας ἡμῶν· καθὰ κἀκεῖνοι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι χρώμενοι, ταύτῃ ὑπεξήγαγον ἑαυτοὺς τῶν πειρασμῶν· ὁτ μὲν φειδόμενοι τῶν ἀσθενεστέρων καὶ κακούντων· τὸ δὲ μικρὸν ὑπενδιδόντες κυβερνητικῶς· ἵνα τὸ ζητούμενον μικρὸν ὕστερον ἀντιλάβωσι κατόρθωμα. Ἐπὰν δὲ νῦν εὐδόκησεν ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς εἰς προῦπτον ἐκβῆναι τὴν ὑπόθεσιν φανερῶς, ἄρτι καὶ γράφομεν. Πῶς δέ; διὰ τῆς τοῦ λογοθέτου τοῦ Δρόμου (23) ἐπερωτήσεως, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἀποκρίσεως.

A Quandiu tempus fuit dissimulandi, et occultandi consilium non communicandi cum Josepho œconomo, fecimus id, filii ac fratres, non metu correpti quamvis peccatores simus: sed dispensatorie condescendentes, imitantesque quodamm odo sanctos Patres nostros, quatenus et illi opportuno tempore idem observantes, subduxerunt seipsos tentationibus; partim quidem, ut infirmioribus et vexantibus parcerent, partim ut aliquantulum remittentes, gubernatorum more, scopum postmodum attingerent. Nunc vero postquam optimo nostro Deo sic visum est, ut in apertum res prodiret, scribimus et ipsi. Quomodo autem? Per logothetæ Dromi interrogationem et archiepiscopi responsionem.

Φησὶ γὰρ, Διὰ τί ἕως τοῦ παρόντος οὐ συνεκοινώνησας ἡμῖν, καὶ τῷ πατριάρχῃ, τοσούτων ἑορτῶν διελθουσῶν; καὶ ὅτι εἰπὲ παῤῥησίᾳ τὸ αἴτιον. Καὶ ὡμολόγησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν· ὅτι οὔτε πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς ἔχω τι, οὐδ' αὖ πρὸς τὸν πατριάρχην. ἀλλὰ πρὸς τὸν οἰκονόμον, τὸν στεφανώσαντα τὸν μοιχὸν, καὶ διὰ τοῦτο καθῃρημένον παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων. Πρὸς οἷς ἀπόκρισις τοῦ λογοθέτου· ὅτι οἱ εὐσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς χρείαν σου οὐκ ἔχουσιν· οὔτε ἐν Θεσσαλονίκῃ, οὔτε ἄλλῃ.

B Sic enim ille: Cur hactenus, inquit, nobiscum non communicas, nec cum patriarcha: cum tot dies festi præterierint? Dic causam confidenter, et confessus est archiepiscopus, et non negavit, et confessus est: Neque adversus pios imperatores nostros quidquam habeo, neque rursus adversus patriarcham: sed adversus œcononum, qui adulterum coronavit, ideoque depositus est sacris canonibus. Ad quæ logotheta: Pii imperatores nostri te opus non habent, nec Thessalonicæ, nec alibi.

Ἕως τούτου μήτε εὐθὺς ἀνταποκρίσεως δοθείσης, μήτε ἑτέρας ἐρωτήσεως προταθείσης ἕως τοῦ παρόντος διελθουσῶν ἡμερῶν δεκατριῶν· ἢ μόνον, ὅτι πεπόμφαμεν γράμματα πρὸς τὸν κῦριν Συμεών· ἃ ἔνδον τῶν γραμμάτων ἐστείλαμεν· πρὸς τὸ διαγνῶναι ὑμᾶς τὴν ὅλην δύναμιν τοῦ πράγματος. Ἐξηχήθη δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐπί τε τοῦ πατριάρχου, καὶ πάσης τῆς πόλεως σχεδόν· καὶ εἰσὶ μὲν πολλοὶ συνθλιβόμενοι καὶ συμφθεγγόμενοι ἡμῖν· ἀλλὰ νυκτερινοὶ θεοσεβεῖς, καὶ μὴ δυνάμενοι ἐν φωτὶ παῤῥησιασθῆναι. Ἡμεῖς δὲ, τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει, καὶ τῇ τῆς ἀληθείας ἑδραιώσει, αὐτῇ τε τῇ προσγεγενημένῃ καὶ ἀποφανθείσῃ ἐκβάσει τοῦ δικαίου κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα ἐν τῷ κόσμῳ, εἴς τε τὸν μοιχεύσαντα, καὶ τοὺς συνεργήσαντας· ἀκλινεῖς ἐσμεν τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν πατρικῶν κανόνων· καὶ οὐκ ἐνδώσομεν, οὐδὲ προδώσομεν τὴν εὐσέβειαν· οὐδ' οὐ μὴν καταλύσομεν ἃ καλῶς προῳκοδομήσαμεν, διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἐνστάσεως· ἵνα μὴ ἀποδειχθῶμεν παραβάται νόμου· νόμῳ δὲ θείῳ κρατούμενοι κρατοῦμεν, ὡς προκεκρατήκαμεν, πάντα στέργοντες, πάντα ὑπομένοντες, εἴπερ καὶ παραχωρήσει Θεός· ἢ τῆς ἐκείνου καὶ τῶν αὐτῷ συλλειτουργούντων μετέχοντες κοινωνίας, ἕως ἂν παύσηται ὁ καθῃρημένος τῆς ἱερουργίας. Πολλὰ οὖν βαττολογήσουσιν οἱ ἄνθρωποι· ἐμπαίζουσί τε καὶ ἐπιγελάσονται· καί γε τὸ ἐλεεινότερον, τῶν ὁμοσχή-

Post hæc neque responsum amplius datum est, nec interrogatio alia proposita: cum usque ad hunc diem elapsi sint dies tredecim: nisi quod litteras misimus ad dominum Simeonem, quas istis inseruimus, ut totius rei naturam cognoscatis. C Pervenit autem res ad patriarchæ aures, et totius ferme civitatis. Et sunt sane multi qui nobiscum affligantur et consentiant, sed nocturni Dei cultores, qui in sole libertatem ostendere non possint. Nos vero, filii et fratres, fiducia in Deum nixi, et veritatis fundamento, ipsoque præterito, et palam agnito justitiæ eventu, in iis quæ mundus vidit circa adulterum ejusque adjutores: immobiles in mandato paternisque canonibus insistamus: nec dedamus nos, nec prodamus pietatum: neque adeo destruamus quæ per exsilii constantiam recte ædificavimus; ne legis prævaricatores videamur: divina autem lege innixi vincamus, ut ante vicimus, omnia optantes, omnia sustinentes, si permiserit Deus, potiusquam ut illius eorumque qui cum eo D sacrificant, communionem attingamus, quoad privetur depositus ministerio. Multa igitur blaterabant homines, illudentque et irridebunt: quodque gravius est, ex iis qui ejusdem sunt habitus, et qui amici esse videntur, non pauci. Sed novum nihil: scriptum est: *Et inimici hominus domestici ejus* [89]. Et hi lenocinati sunt subservieruntque adulterinis nuptiis,

[89] Matth. x, 36.

NOTÆ.

(23) Λογοθέτου τοῦ Δρόμου. De cursus publici logotheta seu præfecto, Theophanes, Cedrenus, et alii.

una ederunt, una biberunt, et calamum tinxerunt in exsilium nostrum. Sed Dominus qui tum exsurrexit ad ultionem legis suæ, adulteri quidem regnum cæcitate perfregit, socios autem ignominia perfudit, sicut sacerdotes Baal; nos denique humiles præter spem ad monasterium nostrum reduxit: ipse idem nunc adest: ipse, quamvis ad breve spatium permiserit iterum nefariam conjunctionem; attamen rursus improbare dignatus est lætitiam copulantium adulteros, eosdemque amantium Nazaræorum, per æquissimum judicium piorum imperatorum nostrorum: qui reddiderunt post mortem adulterum legitimæ conjugi suæ, adulteram apellantes eam quæ mœchata fuerat, et prolem ejus adulterinam exhæredem relinquentes, tanquam illegitimam et injustam; ut ipsimet, me audiente, affirmarunt, juxta leges Romanas. Et tamen qui scelus petrarunt non se abdunt: nec latebras quærit, qui in sacris precibus, in conjugum coronatione usitatis, adversus sanctum Spiritum blasphemavit: sed insiliit, felis instar, in Ecclesiam Dei: rursus exsultat, rursus incipit sacra polluere suo sacrificio, et iniquitatem justitiam esse probare nititur, et, quod dicit solet, se ipsum ostendere Præcursore ac Baptista sanctiorem. Cum enim reprehenderit ille Herodis adulterium, et pro veritate mortem oppetierit, hic secundum Herodem adulterio patefactum et coronavit, et complexus est uspue ad mortem, non quidem verbis, sed factis ipsis prædicans errasse Joannem Præcursorem: qui injuste et inepte arguerit, mortuusque sit. Quid autem Joannem dico maximum omnium sanctorum? Christo ipsi (quod temerarium est dictu) contradixit repugnavitque impio ore suo. Nam cum adulterum vocet Christus eum qui legitimam uxorem dimittit: adulteriumque sit grave peccatum, homicidæ par, masculorumque et brutorum concubitori, veneficio et idololatræ, ut docet canon sancti Basilii [90]; hic illum ad altare ducens, in totius populis corona impias iilas contra Spiritum sanctum voces edere ausus est; considerate quam horrendas, quam absurdas: « Tu, Domine, mitte manum tuam ex sancto habitaculo tuo, et conjunge famulo tuo famulam tuam, connecte illos in mutuam concordiam: uni eos in carnem unam, quos tibi placuit inter se copulari: honorabiles nuptias redde, immaculatum eorum torum custodi: ipsorum contubernium intaminatum in corde puro permanere concede. »

A μων, καὶ ὁμοταγῶν, καὶ δοκούντων εἶναι φίλων, οὐκ ὀλίγοι. Ἀλλ' οὐδὲν ξένον. Γέγραπται· « Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκεσακοὶ αὐτοῦ. » Καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐμαστρόπησαν, καὶ συνήργησαν, καὶ συνέφαγον, καὶ συνέπιον τῷ μοιχικῷ γάμῳ, καὶ τὸν κάλαμον ἔβαψαν ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ ἡμῶν. Ἀλλ' ὁ ἐξεγερθεὶς Κύριος τότε εἰς ἐκδίκησιν τοῦ νόμου αὐτοῦ· καὶ ῥήξας μὲν τὴν τοῦ μοιχεύσαντος μασιλείαν τῇ ἐκτυφλώσει, καταισχύνας δὲ τοὺς συλλήπτορας, ὡς τοὺς τοῦ Βάαλ ἱερεῖς· ἐπισυνάγων δὲ τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον παρ' ἐλπίδας· αὐτὸς καὶ νῦν πάρεστιν, αὐτὸς, εἰ καὶ πρὸς μικρὸν παρεχώρησε πάλιν τὴν ἀθέμιτον συμπλοκήν· ἀλλ' αὖθις εὐδόκησεν ἀποδοκιμασθῆναι τὴν ἐπιχαρμονὴν τῶν μοιχοζευκτῶν καὶ μοιχοφίλων Ναζιραίων, διὰ τῆς τῶν εὐσελῶν ἡμῶν βασιλέων δικαιοκρισίας· ἀποB δωσάντων, μετὰ τὸν θάνατον, τὸν μοιχὸν τῇ νομίμῳ αὐτοῦ γαμετῇ· ἀποκαλεσάντων δὲ τὴν μαχλῶσαν, μοιχαλίδα· καὶ τὸ μοιχογέννητον τέκνον ἐασάντων ἄκληρον, ὡς ἀθέμιτον καὶ ἀνομώτατον· ὡς ἐν ἐπηκόῳ μοι τὸ τίμιον αὐτῶν στόμα λελάληκε, κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἀνομήσαντες οὐκ ἐγκαλύπτονται· οὐδὲ ὁ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δυσφημήσας ἐν τῇ κατὰ τὴν στεφανικὴν συνάφειαν ἱερᾷ προσευχῇ, καταδύεται· ἀλλ' εἰσπηδήσας ὡς ἔλουρος [αἴλουρος] ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ πάλιν ἅλλεται, καὶ παλιν ἄρχεται μιαίνειν τὰ ἅγια διὰ τῆς ἱερουργίας· καὶ φιλονεικεῖ νὴν ἀνομίαν δικαιοσύνην γνωρίσαι· καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδεῖξαι ἑαυτὸν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ ὁσιώτερον. Ἐνείνου γὰρ ἐλέγχοντος τὴν τοῦ Ἡρώδου μοιεχίαν, C καὶ ὑπὲρ ἀληθείας θνήσκοντος· οὗτος τὸν δεύτερον Ἡρώδην τῇ μοιχείᾳ δεδειγμένον, καὶ ἐστεφάνωσε, καὶ κατησπάσατο μέχρι σανάτου. λόγοις μὲν οὔ, ἔργοις δὲ αὐτοῖς φθεγγόμενος, ὡς πεπλάνηται Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀνόμως καὶ ἀκαίρως διελέγξας καὶ ἀποθανών. Καὶ τί δὴ λέγω Ἰωάννην τὸν μείζω πάντων ἁγίων; αὐτῷ τῷ Χριστῷ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ἀντεφθέγξατο καὶ ἀπεμαχήσατο διὰ τοῦ ἐναγοῦς αὐτοῦ στόματος. Τοῦ ηὰρ Χριστοῦ μοιχὸν ἀποκαλέσαντος τὸν ἀφιέντα τὴν νόμιμον γυναῖκα (μοιχεία δὲ τὸ χαλεπὸν ἁμάρτημα, καὶ ἰσοδύναμον φονέως, καὶ ἀῤῥενοφθόρου, καὶ ἀλογευομένου, καὶ φαρμακοῦ, καὶ εἰδωλολάτρου, ὡς ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου), αὐτὸς τοῦτον τῷ θυσιαστηρίῳ παραστήσας, μέσον παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐτόλμησε ῥῆξαι τὰς ἐναγεῖς D ἐκείνας φωνὰς κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγων οὕτως· καὶ σκοπεῖτε τὸ φοβερὸν καὶ ἔκτοπον· Αὐτὸς, Δέσποτα, « ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἅρμοσον τῷ δούλῳ σου τὴν δούλην σου· σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· ἕνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν, οἷς εὐδόκησας συναφθῆναι ἀλλήκοις. Τίμιον τὸν γάμον ἀνάδειξον· ἀμίαντον τὴν κοίτην αὐτῶν διατήρησον· ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον ἐν καθαρᾷ τῇ καρδίᾳ. »

Non exhorruistis hæc audientes? Quantam censetis Spiritus sancti indignationem fuisse ob ejusmodi blasphemiam? Quam graviter una succensuisse angelos sanctos? Aut quomodo non statim velut Dathan et Abiron, absumpsit dehiscens terra

Οὐκ ἄρα ἐφρίξατε συνιέντες; Πόσον δοκεῖτε παροξυνθῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν τῇ βλασφημίᾳ ταυτῃ; καὶ συνοργισθῆναι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους; ἢ πῶς οὐ παραυτίκα ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν ὑπέλαβεν ἡ γῆ γανοῦσα τὸν ὑφηγητὴν τοῦ ψεύδους, καὶ δεικνύντα

[90] *Epsit. ad Amphiloch.* can. 7.

τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸν Χριστὸν εἰς ἐναντιολογίαν ἑαυτῷ περιπίπτειν πειρώμενον; Πάντως γὰρ ὅσα ὁ ἱερεὺς ὑποφαίνει, ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς κυροῦν ἐπαγγέλλεται, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον. Ἀλλ' ὅμως τοιοῦτον δράσας πονηρὸν, καὶ δοὺς ὑπόδειγμα κακίας τοῖς ὑποχειρίοις εἰς ὁμοτροπίαν· ὃ καὶ γέγονε· μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς πόῤῥω κρατοῦσι καὶ ἄρχουσιν· ὃ καθ' ὁμοίωσιν ἐτελέσθη ἐν τῇ Λογγοβαρδίᾳ, καὶ Γοτθίᾳ, καὶ τοῖς κλίμασιν αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι νοιοῦτόν τι τετόλμηται· καὶ οὐ καταισχύνεται ὁ δείλαιος· ἀλλ', ὡς εἴρηται, λειτουργεῖ ὁ ἀνίερος· καὶ τοὺς καλῶς αὐτὸν ἀποστρεφομένους ἐξορίψειν κατεπείγεται. Κύριος δὲ βοηθὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ἐνισταμένων, ὃς παρακαλέσει τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων, ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ μοιχοῦ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐδοκήσῃ ἐκβληθῆναι τῆς ἱερουργίας· ἐπί τε λυσιτελείᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, καὶ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Διὸ θαρσεῖτε, τέκνα καὶ ἀδελφοί· καὶ μὴ δείσητε, μηδὲ καταπέσητε. Καιρὸς ὁμολογίας, καιρὸς ἐνστάσεως, καιρὸς ἀθλήσεως, τυχὸν καὶ ἄλλων παθημάτων· ἀλλὰ καὶ στεφάνων καὶ δόξης ἐπουρανίου. Φησὶ γάρ· Ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται. Καὶ, Μακάριοι οἱ μὴ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Διο, Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῖν τοῖς ὑπομένουσι πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν ἔργων ὑμῶν ἔχεσθε. Τῶν βασιλέων ἡμῶν ὑπερεύχεσθε, τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἐκβληθῆναι τὸν Ἰωσὴφ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας· πορευόμενοι ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσαντες σφόδρα· ἐν πάσῃ καλῇ καταστάσει, καὶ κανονικῇ διαβιώσει· ἕως ἂν ἀκούσητέ τι πλέον, ἢ καὶ ἡμεῖς σημανοῦμεν. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν· ἡ Θεοτόκος σκέπουσα ὑμᾶς· ὁ Πρόδρομος καὶ ὁ Θεολόγος φρουροῦντες ὑμᾶς· οἱ ἅγιοι πάντες τῇ εὐχῇ τοῦ Πατρός μου καὶ Πατρὸς ὑμῶν. Πάντας προσαγορεύω κατ' ὄνομα· ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔστω μετὰ πάντων ὑμῶν, τέκνα ἠγαπημένα. Ἀμήν.

mendacii promulgatorem; qui tenebras lucem dicit, et Christum in contrarias sententias pertrahere conatur? Prorsus enim quæcunque enuntiat sacerdos, eadem Deus confirmare ac rata habere se profitetur, juxta magnum Dionysium. Attamen qui flagitium hoc commisit, quique improbitatis exemplum subditis ad imitationem præbuit, ut res ipsa docet; quin etiam procul positis principibus et ducibus: sicut jam imitando factum est in Longobardia et Gotthia ejusque confinibus [91]: non enim apud gentiles tale quid perpetratur: neque erubescit miser, sed sacrificat, sicut dictum est, profanus: et eos ipsum merito aversantur, relegare conatur. Dominus autem adjutor eorum qui pro ejus mandato decertant: qui inflectet corda piorum imperatorum, ut vindices ac præbeant Ecclesiæ suæ quemadmodum in adultero: ejicique hunc placeat sacro ministerio, prout expedit sanctissimo patriarchæ totique Ecclesiæ catholicæ.

Quamobrem confidite, filii ac fratres: et ne terreamini, nec succumbite. Tempus confessionis, tempus resistentiæ, tempus certaminum, aliorumque fortasse afflictionum, sed et coronarum, et gloriæ cœlestis. Ait enim: *Sed glorificantes me glorificabo, et qui contemnit me erit ignobilis* [92]. Et: *Beati qui non declinant a mandatis ejus* [93]. Ideo *Gaudete et exsultate, quoniam merces vobis*, cum sustinueritis, *multa est in cælis* [94]. Operibus vestris intenti estote. Pro imperatoribus nostris orate: pro patriarcha, ut ejiciatur Joseph ab altari; pro pace Ecclesiæ: ambulantes in via immaculata [95], in mandatis ejus volentes nimis [96]: in omni honesta constitutione et canonica conversatione: quoad aliquid amplius audiatis, aut a nobis significetur Christus sit vobiscum; Deipara protegens vos: Præcursor et Theologus custodientes vos; sancti omnes, precibus Patris mei, ac Patris vestri. Omnes saluto nominatim. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, filii dilecti. Amen.

ΛΒ'. — Νικολάῳ Χαρτουλαρίῳ.

XXXII. — *Nicolao Chartulario.*

Quantopere pacem optet Ecclesiæ: et quam bene in patriarcham sit affectus. (Baron. an. 809, n. 2.)

Ὑπελάβομεν πῶς ἀπεχθῶς ἔχειν τὴν μεγάλην σου εὐσέβειαν, πανπόθητε ἡμῶν δέσποτα, πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, διά τινα παρεμπίπτουσαν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ὄντως ἔδειξας ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καθαράν σου τὴν τιμίαν ψυχὴν πάσης δυσμενείας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσης θεοσεβείας πεπληρωμένην· ἐν τῷ γοργὸν καὶ θερμόν σε γενέσθαι εἰς τὸ, χάριν εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡμῶν παρακλήσεως κινηθῆναι πρὸς συνάφειαν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου. Τοῦτο γνώρισμα εἰλικρινοῦς φιλίας· τοῦτο ἰδίωμα ἀνθρώπου θεοφόβου· τοῦτο ἀπόδειξις ἐναργοῦς ζήλου ἀληθείας. Καὶ γοῦν ἀποδώσειέ σοι Κύριος· εἰ καὶ μηδέν τι γένηται,

Suspicabar quodammodo magnam pietatem tuam, domine mi desideratissime, alieniore animo esse ab humilitate nostra ob causæ alicujus interventum. Sed revera hoc tempore ostendisti, vacuam omni odio esse venerandam animam tuam, plenamque adeo omni pietate: quando te promptum ac paratum docuisti, ut pacis Ecclesiæ Dei studio, statim ac primum hortati sumus, applicares te ad conjunctionem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc indicium sinceræ amicitiæ, hoc proprium hominis Deum timentis: hæc aperta demonstratio zeli veritatis. Itaque retribuet tibi Dominus, tametsi nihil fiat, integram justitiæ mercedem. Non enim ex

[91] Supra in Theodori Vita, pag. 16, n. 19. [92] I Reg. II, 30. [93] Psal. CXVIII, 21. [94] Matth. V. 1. [95] Psal. C, 6. [96] Psal. CXI, 1.

rerum exitu, sed ab earum intentione, seu laudabili, seu secus, solet Deus præmia decernere facientibus. Lucratus ergo eo temporis puncto non aurum et argentum, sed juges thesauros cœlestis retributionis. Oramus autem, et hortamur amplius, ut pergas in incœpto; ut tu quidem thesaurum prædivitem acquiras, nos vero humiles conspectu patriarchæ fruamur, aut potius ut Ecclesia Dei tua opera pacem adepta multas tibi laudum coronas nectat: nec pluribus verbis est opus. Quoniam autem jussisti significare nos, qui sentiat humilitas nostra, jam sine fuco, excellentiæ tuæ coram Domino, qui occulta novit, significamus. Nulla nobis est cum patriarcha de communione dubitatio, præterquam œconomi causa, eo quod depositus sit per divinos canones. Et quando prohibebitur a sacro ministerio sicut antea Dei beneplacito, et sanctissimi patriarchæ, piorumque dominorum nostrorum; nimirum quia œconomus est, et honorem gerit; tum protinus simul sacrificabimus et communicabimus, et manum porrigemus, nihil inquirentes de triennio hoc, quo cum eo sacris operatus est, pacis studio: neque id metu aliquo, sed communis utilitatis et salutis gratia.

A ὁλόκληρον δικαιοσύνης μισθόν. Οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ προθέσεως, εἴτε ἐπαινετῶς, εἴτε οὐχ οὕτως, εἴωθε τὰς ἀμοιβὰς τὸ Θεῖον ἐπιψηφίζεσθαι τοῖς δρῶσι. Κεκέρδηκας τοιγαροῦν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ, οὐ χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, ἀλλὰ θησαυροὺς ἀνεκλείπτους οὐρανίας ἀνταποδόσεως. Ἔτι δὲ παρακαλοῦμεν καὶ δυσωποῦμέν σε ἐπειχθῆναι ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει· ἵνα αὐτὸς μὲν κερδήσῃς πλούσιον τὸ θησαύρισμα ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τύχωμεν τοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα συνοπτικοῦ· μᾶλλον δὲ ἵνα ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τῇ σῇ μεσιτείᾳ βραβευθεῖσα, πολλούς σου τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους καταπλέξειε. Καὶ οὐ πλέον τι χρὴ λέγειν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἐπισημᾶναι ὁπόσος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἤδη B ἀψευδῶς γνωρίζομεν τῇ μεγίστῃ ὑπεροχῇ, ὡς ἐν προσώπῳ Κυρίου τοῦ τῶν ἀδήλων γνώστου οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἔν τινι τὸ ἀμφιβάλλον τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα κοινωνίας, ἢ διὰ τὸν οἰκονόμον, κατὰ τὸ καθῃρημένον αὐτὸν εἶναι ὑπὸ τῶν θείων κανόνων. Καὶ ἡνίκα ὑποσταλῇ τῆς ἱερουργίας, κατὰ τὸ πρότερον εὐδοκίᾳ Θεοῦ, τοῦ τε ἁγιωτάτου πατριάρχου, τῶν τε εὐσεβῶν ἡμῶν δεσποτῶν· δῆλον ὅτι ὄντος αὐτοῦ οἰκονόμου, καὶ τὴν τιμὴν ἔχονος· εὐθὺς παραυτίκα καὶ συλλειτουργοῦμεν, καὶ συγκοινωνοῦμεν, καὶ χειροτονούμεθα, μηδὲν ἐπιζητοῦντες, περὶ τῆς ἐν τοῖς τρισὶ χρόνοις τούτοις συλλειτουργίας αὐτοῦ, οἰκονομίας χάριν, οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ κοινωφελὲς καὶ σωτήριον.

Silent enim linguæ mendaces, adversus Dei pacem incitatæ et dicant, nos, postquam, dejectus sacerdotio fuerit œconomus, accusationem aggressuros antistitis nostri, ut qui cum deposito jam sacrificavit; deinde etiam decessoris sanctissimi patriarchæ: labia dolosa, quæ hæc loquuntur: calumniatorum: invidorumque hominum inventum, et qui sanari nolint inflictum vulnus Ecclesiæ. Nullo modo: absit! et patriarcham qui præcessit suscepimus, et suscipimus, ideoque ad mortem usque cum eo communicabimus; et sanctissimum qui nunc est patriarcham et suscepimus, et suscipimus: pro eo etiam offerimus quotodie. Arceatur a sacris œconomus, qui adulterum coronavit, et nos, ut antea diximus, cum eo sacrificamus, si jubet in Ecclesia catholica, juxta gradum nostrum unusquisque. Quod quidem si fiat, gaudium in cœlo fuerit, pax in Ecclesia Dei, quæ apud nos est. Tolletur schisma, concordia palam enitescet, archiepiscopus noster laudibus ornabitur: adeo ut ad posteros transeat ejus encomium Potentissimi imperatores nostri una cum pretiosis infulis suis angelica etiam laude coronabuntur. *Sacerdotes induent justitiam* multoque magis *sancti* (monasticum ordinem loquor) *cum exsultatione exsultabunt* [97]. Dominus noster quod et quale bravium accipiet? quid dicere oportet? et quid non majus fiet? quid jucundi non accedet? Dicamus et hoc: œconomus ipse celebrabitur, et laudibus efferetur: magnamque hoc pacto misericordiam consequetur tum in hoc,

Σιγάτωσαν γὰρ αἱ ψευδοκατήγοροι γλῶτται, κατὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ κινούμεναι· ὅτι, ἐπὰν εἰρχθῇ τῆς ἱερουργίας ὁ οἰκονόμος, ἐπιδραξόμεθα αἰτίας κατενεγκεῖν τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν, ὡς ἤδη τῷ καθῃρημένῳ συλλειτουργήσαντα· ἔπειτα τὸν προηγησά- C μενον ἁγιώτατον πατριάρχην· χείλη δόλια, τὰ λαλοῦντα τὰ τοιαῦτα· ἀνθρώπων συκοφαντῶν καὶ φθονερῶν τὸ δρᾶμα· καὶ μὴ θελόντων εἰς ἴασιν ἐλθεῖν τὸ προσπεσὸν ὄφλημα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μηδαμῶς· μὴ γένοιτο! καὶ τὸν πατριάρχην τὸν προηγησάμενον καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα, διὸ καὶ ἕως θανάτου συγκοινωνοῦμεν αὐτῷ· καὶ τὸν νῦν ἁγιώτατον ἀρχιερέα καὶ ἐδεξάμεθα καὶ δεχόμεθα· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἀναφέρομεν καθ' ἑκάστην. Ὁ οἰκονόμος εἰρχθήτω τῆς ἱερουργίας ὁ τὸν μοιχὸν στεφανώσας· καὶ, ὡς προδεδηλώκαμεν, συλλειτουργοῦμεν αὐτῷ, εἰ κελεύει, ἐπὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἕκαστος κατὰ τὴν οἰκείαν ἡμῶν τάξιν. Καὶ εἰ τοῦτο γένηται, χαρὰ ἐν οὐρανοῖς· εἰρήνη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· τὸ σχίσμα ὑποχωρεῖ· ἡ ὁμόνοια ἀναλάμψει D τρανῶς, ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν στεφανωθήσεται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τοσοῦτον ὡς διαδοθῆναι αὐτοῦ τὸ ἐγκώμιον ἕως γενεᾶς. Οἱ κράτιστοι ἡμῶν βασιλεῖς σὺν τοῖς πολυτιμήτοις αὐτῶν διαδήμασι καταστεφανωθήσονται τῇ ἀγγελικῇ εὐφημίᾳ· οἱ ἱερεῖς ἐνδύσονται δικαιοσύνην· ἔτι μᾶλλον, οἱ ὅσιοι, τὸ μοναδικὸν, λέγω, τάγμα, ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται. Ὁ δεσπότης ἡμῶν οἷον καὶ ἡλίκον λήψῃ τὸ βραβεῖον, τί δεῖ λέγειν; καὶ τί μᾶλλον οὐ γενήσεται; τί τερπνὸν οὐκ εἰσαχθήσεται; Εἴπωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς

[97] Psal. CXXXI, 16.

A ὁ οἰκονόμος εὐφημηθήσεται καὶ δοξασθήσεται, καὶ κληρονομήσει διὰ τοῦτο μέγα ἔλεος, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡμεῖς τε οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐσόμεθα ὑποπίπτοντες, καὶ προσκυνοῦντες, καὶ ὑπερευχαριστοῦντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰ δέοντα ὡς ἀρχιερεῖ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον, κατὰ τὸ ὀφειλόμενον, συνεισοίσοντες. Πρὸς δὲ πίστωσιν τῶν εἰρημένων, ποιούμεθα τὸν λόγον ἔγγραφον διὰ πλάτους· ὅτι μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἱερουργίας, κατὰ τὸ πρότερον, ἐὰν μὴ εὐθὺς εἰσέλθωμεν καὶ κοινωνήσωμεν, ὡς προγέγραπται· ἔστω ἡ ψῆφος καθ' ὑμᾶς, εἴ τι βούλεσθε· καὶ μὴ ἐξὸν ἔτι λαλεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως. Καὶ ἰδοὺ, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ὁ δι' ἡμῶν ἕλκων, καὶ συνωθῶν καὶ παρακαλῶν σε.

tum in futuro sæculo. Et nos peccatores substrati, et adorantes, et gratias agentes, quæ debentur archiepiscopo re et verbo præ omnibus hominibus, ut debemus, deferemus. Ad horum autem faciendam fidem, declarationem prolixam scripto offerimus; ut nisi, postquam a sacrificio cessarit, sicut antea, confestim accedamus et communicemus, ut scriptum est; sit in vestra manu sententia, si quid vultis; et nobis loqui amplius non liceat de hoc negotio. Et ecce non angelus, non homo, sed Dominus ipse, qui te per nos trahit et impellit, et hortatur.

ΛΓ'. — Λέοντι πάπᾳ Ῥώμης. [οβ'.]

XXXIII. — *Leoni papæ Romæ.*

Leonis III papæ opem implorat. (Baron. an. 809, n. 14.)

B Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ κορυφαιοτάτῳ Πατρὶ Πατέρων Λέοντι τῷ δεσπότῃ μου ἀποστολικῷ πάπᾳ, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Ἐπειδήπερ Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς ὁ Θεὸς μετὰ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ τῆς ποιμνιαρχίας ἀξίωμα· πρὸς Πέτρον ἤτοι τὸν αὐτοῦ διάδοχον, ὁτιοῦν καινοτομούμενον ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ἀποσφαλλομένων τῆς ἀληθείας, ἀναγκαῖον ἀναφέρεσθαι. Τοῦτο τοιγαροῦν δεδιδαγμένοι καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχιστοι, ἐκ τῶν ἀνέκαθεν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν· ἐπεὶ ὑπήρχθη τις καὶ νῦν καινοτομία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ· καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιμανδρίτου, ἤγουν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνδούλου ἡμῶν Ἐπιφανίου· καὶ νῦν διὰ τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν γραμματίου ὀφειλόμενον ἡγησάμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς κορυφαίας σου μακαριότητος ταύτην ἀνενεγκεῖν. C Γέγονε τοίνυν, ὦ θειοτάτη τῶν ὅλων κεφαλῶν κεφαλὴ, κατὰ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν, σύνοδος ὡς ἀληθῶς ἀθετούντων, καὶ συνέδριον μοιχωμένων. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖσε διὰ τῆς εἰδωλικῆς ἐκπορνεύσεως λέλεκται, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς μοιχοζευκτικῆς ἐπικυρώσεως δέδεικται. Ἀμφότεροι γὰρ τὸν αὐτὸν Κύριον ἠθετήκασιν, οἱ μὲν διὰ τῆς νομικῆς, οἱ δὲ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβάσεως. Καί γε οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν, παρασυναγωγῇ διὰ προτέρας συνελεύσεως, ἐν τῇ τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῇ καὶ συνιερουργίᾳ, κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον, χρηματίσαντες· ἀλλ' ὡς ἂν ἑαυτοῖς αἱρέσεως τελείας ὄνομα περιποιήσωνται, δι' ἑτέρας συνόδου δημοσίας, τοὺς μὴ τῷ παρανόμῳ αὐτῶν κακοδοξίᾳ συγκαταθεμένους, μᾶλλον δὲ ὅλην τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναθεματισμῷ ὑποβεβλήκασι· D τοὺς ἤδη φθάσαντας ἐπὶ προσώπου αὐτῶν, οὓς μὲν ἐξοστρακίσαντες πόῤῥω που· οὓς δὲ φυλακαῖς κατέχοντες. Διωγμὸν κατὰ τὸ σύνηθες τῶν ἐνταῦθα πάλιν καινουργήσαντες. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, λόγου πονηροῦ κραταίωμα. Οἰκονομίαν οὖν τὴν ζευξιμοιχείαν δογματίζουσιν· ἐπὶ τῶν βασιλέων τοὺς θείους νόμους μὴ κρατεῖν διορίζονται· τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαίου μέχρις αἵματος ἐνστάντας,

Sanctissimo et summo Patri Patrum Leoni domino meo papæ apostolico, Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.

Quandoquidem Petro magno Christus Deus post claves regni cœlorum, pastoralis etiam principatus contulit dignitatem, ad Petrum utique, vel ejus successorem, quidquid in Ecclesia catholica per eos innovatur qui aberrant a veritate, necesse est referri. Quod nos quoque humiles et minimi a sanctis olim Patribus nostris edocti, postquam in Ecclesia nostra novitas quædam nuper exorta est, et prius quidem per religiosissimum archimandritam, fratrem et conservum nostrum Epiphanium et nune per simplices litteras nostras ad supremæ beatitudinis tuæ angelum de ea referre nos debere, arbitrati sumus. Factus est, o divinissimum omnium capitum caput juxta Jeremiam prophetam [98], cœtus revera prævaricatorum, et concilium adulterantium. Quod enim ibi propter idolorum fornicationem dictum est, hic per adulterinæ copulæ confirmationem patefactum est. Utrique enim eumdem. Dominum spreverunt, illi per legis, hi per Evangelii transgressionem. Nec vero satis illis fuit, quod per priorem conventum, in ejus qui mœchos copularat receptione, sacrorumque cum eo communione. Parasynagogi, ut divinus loquitur Basilius [99], facti sunt: sed ut hæresis absolutæ nomen adipiscerentur, in altera publica synodo eos qui parvo ipsorum errori non adhæserant, aut universam potius Ecclesiam catholicam, anathemati subjecerunt: et quotquot hactenus in conspectum venerunt, partim longinquis exsiliis multantes, partim carceribus includentes, pristinam usitato hic more persecutionem renovarunt. Ac nefarii sermonis præsidio se ipsos defendunt. Adulterini siquidem conjugii conjunctionem, dispensationem esse decernunt: in regibus divinas leges nihil posse definiunt: eos qui pro veritate ac justitia usque ad sanguinem restiterunt, ut Præcursorem et Chrysostomum, imitari vetant: episcopum unumquemque

[98] Jerem. IX, 2. [99] *Epist. ad Amphiloch.* can. I.

in sacros canones, præter ea quæ in illis statuta sint potestatem habere pronuntiant.

Quare si quem forte sacris initiatum contingat clam palamve canonum, per quos depositio irrogatur, reum teneri; hunc sola volentis auctoritate, depositionis exsortem manere. Quorum omnium testis est is, qui variis canonibus cum aliis (hetriolus tenetur, adulteri copulator, una cum ipsis publice ministrans. Testes ii qui, dum iniquitates tanquam dispensationes faciunt; in eo ipso tum, alios, tum se ipsos sanctos vocant, et eos qui illas non admittunt, velut a Deo alienos anathemate feriunt. Testis etiam quæ hic exsistit persecutio. Quid igitur ad hæc, o beate, dicendum est? nisi apostolicum illud: *Nunc Antichristi multi facti sunt* [1]; si divinus legibus et canonibus omnes homines subditi non sumus. His ergo a simplicitate nostra sine fuco expositis, vocem nunc illam qua coryphæus cum reliquis apostolis Christum compellavit cum maris fluctus excitarentur; apud Christi imitatricem beatitudinem tuam adhibemus: *Salva nos*, archipastor Ecclesiæ quæ sub cœlo est, *perimus* [2]. Imitare magistrum tuum Christum, manumque Ecclesiæ nostræ porrige, sicut ille Petro: nisi quod ille incipienti in mare mergi, tu autem rursus jam mersæ in hæresis profundo. Æmulare, precamur, cognominem tibi Papam, atque ut ille, pullulante tum hæresi Eutychiana, leoninum in morem spiritu experrectus est, ut omnes norunt, dogmaticis sui epistolis; sic et tu, dicere audeo, juxta nomen quod geris, irrugi divinitus, vel potius intona contra præsentem hanc hæresim, ut decet. Si enim isti, arrogata sibi auctoritate, hæreticam synodum cogere veriti non sunt, qui ne orthodoxam quidem absque cognitione vestra, ut antiquus mos obtinet, cogere potuerunt: quando magis æquum atque adeo necessarium fuerit (cum timore suggerimus) ab divino tuo principatu legitimam synodum convocari ut orthodoxum Ecclesiæ dogma hæreticum extrudat: et neque supremæ dignitas tua cum orthodoxis omnibus anathemate nolatur a novis nugatoribus; neque iniquitatis porro classicum adulterinam hanc synodum nacti, quibus id placet, in peccatum facile prolabantur. Hæc, sicut parvitati nostræ conveniebat, ut minima Ecclesiæ membra repræsentantes, et divino pastorali vestro principatui parentes; obsecramus de cætero sanctam animam vestram, ut nos ceu proprias oves reputet, et sacris precibus suis eminus illustret, atque confirmet. Quod si etiam documentis; tuæ id fuerit divinæ benignitatis: quandoquidem et Christus ad Abgarum scripsit, et multi etiam e subditis digni habiti sunt, qui ab apostolis sanctisque acciperent litteras. A me autem solo peccatore, et in carcere detento, mittitur hæc epistola, propterea quod Pa-

ὥσπερ τὸν Πρόδρομον καὶ Χρυσόστομον, μιμεῖσθαι ἀπαγορεύουσιν· ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ἐξουσιάζειν ἐν τοῖς θείοις καν[illegible] παρὰ τὰ ἐν αὐτοῖς [illegible]σμένα, ἀποφαίνονται.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁπόταν τύχῃ καὶ κρυπτῶς καὶ ἐμφανῶς ἁλῶναί τινα τῶν ἱερωμένων καθαιρετικοῖς κανόσι, τῇ τοῦ βουλομένου ἐξουσίᾳ μένειν ἀκαθαίρετον. Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου, ὁ διαφόροις κανόσι σὺν [illegible]ημένος μοιχοζεύκτης, καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῖς δημοσίᾳ. Τοὺς παρανομίας ὡς οἰκονομίας ποιοῦντας, ἄλλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἁγίους ἐν τούτῳ ὀνομάζουσι· καὶ τοὺς μὴ ταύτας προσιεμένους, ὡς ἠλλοτριωμένους Θεοῦ ἀναθεματίζουσι· μάρτυς δὲ κἀνταῦθα τοῦ λόγου ὢν καὶ ὁ διωγμός. Τί οὖν ἐστιν ἐν τούτοις, ὦ μάκαρ, εἰπεῖν; ἢ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο, ὅτι Νῦν πολλοὶ Ἀντίχριστοι γεγόνασιν· εἴπερ μὴ ὑπὸ τῶν θείων νόμων καὶ κανόνων πάντες ἄνθρωποι ἐξουσιαζόμεθα. Τούτων ἤδη ἀψευδῶς ὑπὸ τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀν[illegible]χθέντων, ἐκείνην τὴν φωνὴν, ἣ ὁ κορυφαῖος σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις προσήγαγε Χριστῷ, ἡνίκα ὁ τῆς θαλάσσης κλύδων ἐπεγείρετο, προσφέρομεν τῇ Χριστομιμήτῳ σου μακαριότητι· Σῶσον ἡμᾶς, ἀρχιποίμην τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, ἀπολλύμεθα. Μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον Χριστὸν, καὶ ὄρεξον χεῖρα τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖνος Πέτρῳ· ὅσον ὁ μὲν ἀρχομένῳ καταποντίζεσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· αὐτὸς δ' αὖ καταποντισθείσῃ ἤδη ἐν τῷ τῆς αἱρέσεως βάθει. Ζήλωσόν σου, δεόμεθα, τὸν ὁμώνυμον πάπαν, καὶ ὡς ἐκεῖνος τηνικαῦτα τῆς Εὐτυχιανικῆς αἱρέσεως ἀναφυείσης λεόντειόν πως διηγέρθη τῷ πνεύματι, ὡς ἴσασι πάντες, ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς· οὕτω καὶ αὐτὸς, τολμῶ λέγειν, φερωνύμως, βρύξον θείως· μᾶλλον δὲ βρόντησον κατὰ τῆς παρούσης κακοδοξίας τὰ εἰκότα. Εἰ γὰρ οὗτοι ἑαυτοῖς ἐξαυθεντήσαντες αἱρετικὴν σύνοδον ἐκπληρῶσαι οὐκ ἔδεισαν, καίπερ εἰ καὶ ὀρθόδοξον οὐκ ἄνευ τῆς ὑμῶν εἰδήσεως ἐξουσιάζοντες, ὡς τὸ ἄνωθεν κεκρατηκὸς ἔθος· πάσῃ γε μᾶλλον εὔλογον καὶ ἀναγκαῖον ἂν εἴη, ὑπομιμνήσκομεν φόβῳ, ὑπὸ τῆς θείας πρωταρχίας σου, ἔννομον κροτηθῆναι σύνοδον, ὡς ἂν τὸ ὀρθόδοξον τῆς Ἐκκλησίας δόγμα, τὸ αἱρετικὸν ἀποκρούσηται· καὶ μήτε ἡ κορυφαιότης σου σὺν ἅπασι τοῖς ὀρθοδόξοις ἀναθεματίζοιτο παρὰ τῶν νέων κενοφώνων· αὖ ὁρμητήριον ἀνομίας τὴν μοιχοσύνοδον εὑρίσκοντες οἱ βουλόμενοι καταλισθαίνωσιν εὐπετῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ταῦτα, ὡς τὸ ἀνῆκον τῇ οὐθενότητι ἡμῶν, ἀνηγγελκότες, ὡς ἐλάχιστα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ καθ' ὑμῶν ὑπείκοντες θείᾳ ποιμεναρχίᾳ· τὸ λοιπὸν ἐξαιτοῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτῆς ψυχὴν, λογίζεσθαι ἡμᾶς ὡς οἰκεῖα αὐτῆς πρόβατα, καὶ ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς πόῤῥωθεν φωτίζειν καὶ στηρίζειν. Εἰ δὲ καὶ διδαχαῖς, τῆς σῆς ἂν εἴη θείας συγκαταβάσεως. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς Αὐγάρῳ ἐπέστειλε· καὶ πολλοὶ τῶν ὑφειμένων παρὰ ἀποστόλων, καὶ ἁγίων γράμματα δέξασθαι κατηξιώθησαν. Παρ' ἐμοῦ δὲ μόνου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τηρουμένου ἐν φυλακῇ ἡ ἐπιστο-

[1] I Joan. II, 18. [2] Matth. VIII, 25.

λή· διὰ τὸ, τὸν Πατέρα καὶ σύνδουλόν μου τὸν ἔγκλειστον, τόν τε ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἀδελφὸν ἡμῶν, εἰς ἑτέρας νήσους ὡσαύτως τηρεῖσθαι. Πλὴν καὶ αὐτοὶ δι' ἐμοῦ, καὶ σὺν ἐμοὶ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγονται καὶ προσπτύσσονται τοῖς ἱεροῖς τῆς μακαριότητός σου ἴχνεσιν.

ter conservusque meus inclusus, et Thessalonicæ archiepiscopus germanus noster, in aliis insulis pariter custodiuntur. Ipsi nihilominus per me et mecum eadem dicunt, et sacris beatitudinis tuæ vestigiis advolvuntur.

ΛΔ'. — Τῷ αὐτῷ. [ϛε'.]

XXXIV. — *Eidem Leoni papæ.*

Pro acceptis papæ litteris gratias agit, tum quæ ab adversariis gesta erant exponit. (Baron. an. 809, n. 18.)

Τῷ ἰσαγγέλῳ μακαριωτάτῳ καὶ Ἀποστολικῷ Πατρὶ Λέοντι πάπᾳ Ῥώμης. Πλάτων ἔγκλειστος, καὶ Θεόδωρος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Μέγα ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ὡς ἀληθῶς, καὶ εὐχῆς ἔργον τῆς ἀνωτάτω, ἀξιωθεῖσι δέξασθαι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριότητος πρόσρησιν προσαγορευτικὴν, καὶ μὴν ἀποσημείωσιν τῶν πνευματοκινήτων αὐτῆς ἱερῶν λογίων, δι' Ἐπιφανίου τοῦ συνδούλου, καὶ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου· καὶ ταῦτα κεκλεισμένοις οὖσιν ὑπὸ τῶν κακοδόξων, καὶ ὄψει θεασαμένοις τὸν γραμματηφόρον. Ἐφ' οἷς ἐσκιρτήσαμεν· ἠγαλλιασάμεθα· ἀνθωμολογησάμεθα τῷ Κυρίῳ, τῷ ταῖς θείαις αὐτῆς προσευχαῖς, τὰ παρ' ἐλπίδα παραδόξως ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις χαρισαμένῳ· μονονουχὶ καὶ ὁρᾷν αὐτῆς τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα διὰ μέσου τῶν φωνῶν φανταζομένοις. Ἀλλ' αὐτὴ μὲν Χριστομιμήτως καὶ προσηγόρευκε τοὺς εὐτελεῖς, καὶ ἀνεζωπύρησεν ἡμῶν τὸ πνεῦμα, ἐπέῤῥωσέ τε τὸ ἀσθενὲς, καὶ ἐστιβάρωσε τὸ ἀδρανές· οἱονεὶ ἐπαλείψασα τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς παρακλητικοῖς καὶ νουθετικοῖς φθέγμασι· στήκειν τε ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἀκλινῶς μέχρι τέλους παρεγγυῶσα. Καὶ γένοιτο ἡμῖν ἱλέοις αὐτῆς ἱκετηρίαις. Ἡμεῖς δὲ οἱ οὐθενεῖς καὶ πάλιν εὖ ἔχειν νενομίκαμεν, ὥσπερ τὸ πρότερον δι' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ πιστοτάτου ἡμῶν γραμματηφόρου, καὶ αὖθις δι' Εὐσταθίου τοῦ ἑτέρου καὶ αὐτοῦ ἡμῶν τέκνου, οὕτω καὶ νῦν ἀνενεγκεῖν αὐτῇ τὰ εἰκότα. Σύνοδος γέγονεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ὦ μακαριώτατε, πάνδημος συγκαθεσθέντων καὶ ἀρχόντων τῶν ἐν τέλει· καὶ ἡ σύνοδος ἐπ' ἀθετήσει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, οὗ σὺ τὰς κλεῖς ἐδέξω πρὸς αὐτοῦ, διὰ μέσου τοῦ τῶν ἀποστόλων πρωτοστάτου, καὶ τῶν ἀμοιβαδὸν, μέχρι τοῦ προηγησαμένου τὴν ἱερωτάτην σου κεφαλήν. Καὶ ὅπως ἀνάσχοιτο ἐπακηκοέναι ἡ θεομίμητος ἐπιείκειά σου; Ἀρξώμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. Καὶ γοῦν, φησίν, Οὐ μοιχεύσεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις. — Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. Καὶ Ἱερεμίας μέν· Ἄφρων καὶ ἀσεβὴς ὁ κατέχων μοιχαλίδα. Μαλαχίας δέ. Χείλη ἱερέως φυλάξεται γνῶσιν· καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ· διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι. Μετέλθωμεν ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον· Ὁ ἀπολύων, φησὶ, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει. Καὶ πάλιν, Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Ὅσον δὲ τὸ διάφορον νόμου καὶ χάριτος, ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου εἰσόμεθα,

Æquali angelis beatissimo et apostolico Patri Leoni papæ Romæ, Plato inclusus, et Theodorus presbyter ac præpositus Studiensis.

Magnum revera nobis humilibus et summi voti opus fuit, quod digni habiti sumus, qui ab apostolica beatitudine vestra salutationis allocutionem, et sacrorum ejus qui a spiritu moventur sermonum significationem acciperemus, per conservum ac dilectum filium nostrum Epiphanium; et hæc, inclusi licet teneamur ab hæreticis; atque ita ut tabellarium ipsum oculis conspexerimus. Quamobrem lætitia exsultavimus, gavisi sumus, Domino gratias egimus, qui divinis illius precibus ea quæ spem nostram superabant nobis indignis miro modo largitus est: ita ut ipsam propemodum sacram ejus formam per interjecta voces videre nobis videremur. Verum illa quidem ad Christi exemplum nos humiles affata est, et mentes nostras recreavit, imbecillitatem corroboravit, languentesque confirmavit, suis nos quasi perungens captum nostrum excedentibus consolatoriis, monitoriisque sermonibus, in fide orthodoxa constanter ad finem usque manere persuadens, quod utinam propitiis ejus precibus ita nobis contingat. Nos vero nihil homunciones convenire existimavimus, sicuti antea per hunc fidissimum tabellarium nostrum, et postea per Eustathium alterum filium nostrum, ita nunc etiam ad eamdem referre ea quæ par est. Synodus, o beatissime, apud nos publica celebrata est, iis etiam, qui magistatus gerunt, una considentibus, et synodus ad condemnationem Evangelii Christi, cujus tu claves ab ipsomet accepisti per intermedium principem apostolorum et successores usque ad eum qui sanctissimum tuum caput antecessit. Et quomodo audire hæc sustineat Dei imitatrix æquitas tua? Incipiamus enim a lege et prophetis. Et quidem inquit: *Non mæchaberis: Non loqueris falsum testimonium*[3] *: Non assumes nomen Domini tui in vanum*[4]. Et Jeremias: *Stultus*, ait, *et impius qui tenet adulteram*[5]. Malachias vero: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est*[6]. Transeamus ad Evangelium: *Quicunque*, inquit, *dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mæchatur*[7]. Et rursus: *Quos Deus conjunxit, homo non separet*[8]. Quanta vero sit differentia legis et gratiæ, ex ipsis Domini verbis discimus, qui ait: *Et ecce plus quam templum*

[3] Exod. xx, 15. [4] Ibid. 7. [5] Imo, Prov. xviii, 22. [6] Malach. ii, 7. [7] Matth. xix, 9. [8] Ibid. 6.

hic [9]. Deinde ex verbis Apostoli dicentis : *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur : quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcarit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, et spiritus gratiæ contumeliam fecerit* [10] ?

Hæc igitur cum ita se habeant ; isti nefaria lingua Domino reluctantes, legis atque Evangelii solutionem, id est, hujus nuper imperatoris adulterium, qui, legitima ejecta, mœcham induxit : et hac ipsa majorem et graviorem iniquitatem, adulterorum scilicet conjunctionem : propter falsum testimonium quod adversus Deum locuti sunt, ejus nomen in illicita actione inter sacra mysteria usurpantes, victricesque de Christo coronas adulteris imponentes in ipsa divinorum munerum participatione, quibus quidem veluti communibus et pollutis contumeliam fecit adulteri copulator, angelum se non Dei omnipotentis, sed principis mundi Satanæ, reipsa declarans ; omnesque una, qui huic transgressioni cooperando, eamque approbando, partem suam cum adultero, et adulteri copulatore, posuerunt ; salutarem Dei Ecclesiæ dispensationem appellarunt : adeo firmam illam et apud Deum ratam, ut eos quis ipsis non cesserunt, neque concenserunt, synodice anathematizarint, additis carceribus aliisque suppliciis, propterea quod fateri nolint sanctum opus fuisse, istiusmodi dispensationem : *Audi, cælum*, ait Isaias, *et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est* [11]. Nos vero humiles nunc ad te : Audi, magnum Dei caput, et auribus percipe quæ Satanas molitus est. Si enim ex Dei voluntate et nutu cœtus ille, et anathematis pronuntiatio : Dei profecto lex non est, nec prophetæ, cum quibus et Præcursor, qui adulterum reprehendit ; nec Evangelium, contra quod isti suam illam tantopere adamatam dispensationem fecerunt. Nam si ejusdem esse aiunt ; alterum duorum necesse est : aut mendacem Christum statuent, qui olim quidem in prophetis locutus est, et legem dedit, nunc autem per seipsum in Evangelio, aut veracem, uti certe est ipsa veritas : ipsos vero mentiri, et Dei criminatores consequenter, ostendi : atque ideo anathematis quod contra Christum sanctosque ejus protulerunt, reos esse, ut qui adulterium, adulterorumque copulationem, et adulterorum communionem esse confirment.

Nec aliter se res habet : *Non enim est acceptio personarum apud Deum* [12], sicut indicant Mœchiani, qui ejus leges omnibus ex æquo positas negant, sed in regibus cessare eas comminiscuntur. Et ubinam est regum Evangelium ? Sed impie illi prorsus egerunt, non intelligentes quod *Deus hominis personam non accipit* [13], quemadmodum testatur sanctus Apostolus neque quod idem per unum e prophetis

A λέγοντος. Καὶ ἰδοὺ πλέον τοῦ ἱεροῦ ὧδε· εἶτα, καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἀποστόλου φωνῶν, φάσκοντος. Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶ ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης καινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυβρίσας;

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων· οἱ μετὰ γλώσσης ἀθέσμου τὰ πρὸς Κύριον ἀπειθοῦντες, τὴν λύσιν τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἤγουν τὴν μοιχείαν τοῦ πρὶν κρατήσαντος, ἐπὶ τῇ ἐκβολῇ τῆς νομίμου, καὶ εἰσοικίσει τῆς μοιχαλίδος· καὶ τὴν ταύτης μείζονα καὶ χαλεπωτέραν παρανομίαν, ἤτοι τὴν μοιχοζευξίαν· διὰ τὸ ψευδομαρτυρῆσαι κατὰ Θεοῦ, καὶ τὸ B τούτου ὄνομα λαβεῖν ἐπὶ τῇ ἀθεμίτῳ πράξει κατὰ τὴν μυσταγωγίαν. Καὶ μὴν καὶ δοῦναι τοῖς μοιχευομένοις νικητικοὺς κατὰ Χριστοῦ τοὺς στεφάνους, ἐπὶ μεθέξει τῶν θείων δώρων, τῶν ὡς κοινῶν ἐνυβρισθέντων παρὰ τοῦ μοιχοζεύκτου, καὶ ἀγγέλου, οὐ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ κοσμοκράτορος Σατανᾶ, ἀποφανέντος κατὰ τὸ ἀληθές· ἔτι μὴν καὶ πάντων τῶν διὰ συνδρομῆς καὶ εὐδοκίας, ἐν τῇδε τῇ παραβάσει τὴν μερίδα θεμένων μετὰ μοιχοῦ καὶ μοιχοζεύκτου· οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσηγορεύκασι. τοσοῦτον ὀχυρὰν καὶ θεοκύρωτον ὑπάρχουσαν, ὡς τοὺς μὴ εἴξαντας καὶ συνθεμένους αὐτοῖς, ἀναθέματι συνοδικῶς ὑποβαλεῖν, μετὰ φυλακῶν, καὶ ἑτέρων παθημάτων, ὡς μὴ δεξαμένους ταύτην τὴν οἰκονομίαν ἁγιόπρακτον εἶναι. C Ἄκουε, οὐρανέ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς πρὸς σὲ τανῦν. Ἄκουε, ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ κεφαλή, καὶ ἐνωτίζου ἃ ὁ Σατανᾶς ἀπειργάσατο. Εἰ τοίνυν κατὰ Θεοῦ βούλησιν καὶ ἀποδοχὴν ἡ συνάθροισις αὕτη, ἥ τε ἀναθεματιστικὴ ἀπόφασις· οὐ Θεοῦ ὁ νόμος δηλονότι· οἵ τε προφῆται, μεθ' ὧν ὁ Πρόδρομος ὡς μοιχοελέγκτης. εἶτα καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, παρ' ὃ ἐκεῖνοι φίλην τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν πεποίηνται. Εἰ γὰρ φαῖεν τοῦ αὐτοῦ· δυοῖν θάτερον· ἢ ψευδηγόρον τὸν Χριστὸν, πάλαι μὲν ἐν τοῖς προφήταις λαλήσαντα, καὶ νομοθετήσαντα, νῦν δὲ δι' ἑαυτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀποφανοῦνται· ἢ ἀληθεύοντα, ὥσπερ ἐστὶν αὐτὸς ἡ ἀλήθεια· αὐτοὺς ψεύδεσθαι, καὶ θεοκατηγόρους ἐναποδειχθῆναι ἀραρότως· καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἀναθέματος, οὗ κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ D ἀπεφήνατο, εἶναι ὑπευθύνους, βεβαιωσαμένους τὴν μοιχείαν, καὶ μοιχοζευξίαν, καὶ μοιχοσυνδρομίαν, οἰκονομίαν Θεοῦ καὶ ἁγίων.

Καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν. Οὐ γὰρ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ· ὡς ὑποδεικνύουσιν οἱ Μοιχειανοὶ, μὴ ἐπίσης τοὺς νόμους αὐτοῦ κεῖσθαι ἐπὶ πᾶσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν βασιλέων, ὥς φησιν, ὑποχωρεῖν καὶ καινοτομεῖσθαι. Καὶ ποῦ τὸ τῶν βασιλέων Εὐαγγέλιον; Ἀλλ' ὄντως ἠσεβήκασι λίαν, μὴ συνιέντες, ὅτι Θεὸς πρόσωπον ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει, καθὰ ἔφη ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· μηδ' ὅτι ὁ αὐτὸς δι' ἑνὸς τῶν

[9] Matth. XII, 6. [10] Hebr. X, 28 Isa. I, 2. [11] Rom. II, 11. [12] Galat. II, 6.

προφητῶν, ταλανίζων αὐτοὺς, λέγει· Ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξατε τὰς ὁδούς μου, ἀλλ' ἐλαμβάνετε πρόσωπα ἐν νόμῳ. Οὐχὶ Θεὸς εἷς ἔκτισεν ὑμᾶς; Οὐχὶ Πατὴρ εἷς πάντων ὑμῶν; Γράφει δὲ καὶ Σολομὼν τάδε· Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε. Καὶ μεθ' ἕτερα· Ὅτι ὑπηρέται ὄντες τῆς τοῦ Ὑψίστου βασιλείας, οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς, οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον, οὐδὲ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθητε. Φρικτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. Οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων Δεσπότης. Πάλιν δὲ ὅτι καὶ ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν φθασάντων παρανομιῶν ἠθετήκασιν, ὦ ἱερὰ καὶ θεία κορυφή· ἐπεὶ καὶ ἓν ἀνόμημα ἀρκεῖ τὸν καθόλου νόμον ἀνατρέψαι. Πᾶσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, αἱ ἐντολαί· ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς, καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι· οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τοῦ φθεγγομένου ἐν αὐτῷ Χριστοῦ λέγων· ὅς φησι, Πᾶς ὁ λύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· δηλονότι ἀπολλύμενος. Καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰάκωβος· Ὅστις, φησὶ, τελέγει ὅλον τὸν νόμον, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος.

Λελύκασιν οὖν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, ὦ μάκαρ, διὰ τῆς λύσεως, οὐ τῶν ἐλαχίστων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων ἐντολῶν Κυρίου· νόμον κατὰ νόμου εὐαγγελικοῦ ἐκτεθεικότες οἱ τάλανες, τὸ βούλημα τῶν βασιλέων προκρίνειν Θεοῦ ὁπόταν βούλοιντο. Βούλονται δὲ ἄλλοι ἄλλο, καὶ ἄλλοτε ἄλλως. Καὶ δια τοῦτο ἀνατροπὴ τοῦ παντὸς, μέχρι τοῦ Ἀντιχρίστου· καὶ ἐντεῦθεν εἰκότως, ἡ λεγομένη παρ' αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ οἰκονομία, προσαγορευθήσεται Ἀντιχριστικὴ προδρομία. Περὶ γὰρ παραβάσεως κανόνων, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὁπότε γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτροπάδην ἦλθον, σχολὴ περὶ αὐτῶν φροντίζειν. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τάδε φησί· Δώσω τὴν κλεῖδα οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· καὶ ἀνοίξει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀποκλείων· καὶ κλείσει, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων. Οἱ δὲ ἀντιθέως, ἐφ' οἷς μὲν ἤνοιξεν, ἀπέκλεισαν, καθήραντες τοὺς ἀνευθύνους, ὡς δοκεῖ αὐτοῖς, ἀλλ' οὐ Θεῷ· ἐφ' οἷς δὲ ἔκλεισεν, ἤνοιξαν προχειρισάμενοι τοὺς ὑποπίπτοντας καθαιρέσει θεοκρίτως, ἅπαξ πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν καὶ ἀρέσκον ἀποχρώμενοι ἀεὶ δεσποτικῶς τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὡς ὑπηρέταις καὶ ὑποδουλίοις. Ταῦτα τῆς Μοιχειανικῆς αἱρέσεως τὰ ἄνομα καὶ ἀσεβῆ ἐγχειρήματά τε καὶ ἀποτελέσματα. Καὶ ταῦτα ὡς ἐλάχιστα τέκνα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, σοὶ τῇ πρωτίστῃ ἡμῶν ἀποστολικῇ κεφαλῇ ἀναγγεῖλαι, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προεθυμήθημεν. Λοιπὸν αὐτῆς ἐστι σὰ ἀρεστὰ Θεῷ, καὶ διανοηθῆναι καὶ πρᾶξαι, ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου, ὡς ἐπ' ἄλλοις, καὶ ἐν τῷδε κινουμένης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δυσωπουμένης ἀξιῶσαι ἡμᾶς αὐτόλεκτα καὶ θεοχάρακτα αὐτῆς γράμματα δέξασθαι, κατὰ μίμησιν τῶν ὁμοζήλων αὐτῆς ἁγίων, ὥσπερ νῦν τὰς πλουσίας, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, δωρεὰς αὐτῆς καὶ εὐλογίας.

A ipsos increpans ait : *Vos non servastis vias meas, sed accepticis faciem in lege. Nunquid non Deus unus creavit* vos? *nunquid non pater unus omnium* vestrum [14]? Salomon autem his verbis : *Audite reges, et intelligite* [15]. Et post alia : *Quoniam cum essetis ministri regni altissimi, non recte judicastis, nec custodistis legem, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis: quoniam judicium durissimum in his qui præsunt fiet. Non enim subtrahet personam cujusquam Dominus omnium* [16]. Jam vero quod et totum Evangelium nefariis ausis violarunt, o sacrum et divinum caput, manifestum est, siquidem peccatum sufficit ad evertendam totam legem. Omnia enim mandata mutuo connexa sunt, et sibi cohærent, ait magnus Basilius, ita ut, uno soluto, reliqua
B etiam solvi necesse sit: non ex se ipso, sed a Christo dicit in ipso loquente: *Quicunque solverit unum de mandatis istis, minimis, hic minimus vocabitur in regno cælorum* [17]: damnatus scilicet. Et beatus Jacobus : *Quicunque*, ait, *totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [18].

Solverunt itaque Vetus et Novum Testamentum, o beate, solutis non minimis, sed et maximis Domini mandatis, legem adversus evangelicam legem promulgantes miseri, regum voluntatem Deo anteferre cum voluerint. Volunt autem alii aliud, et alias aliter : ac proinde eversio fit omnium usque Ad Antichristum. Unde merito quæ apud illos a
C Satana dispensatio dicitur. Antichristi præcursio vocabitur. De canonum enim prævaricatione quid attinet loqui ? Cum enim ab Evangelio ipsi aversi discesserint ; otiosum est de illis curare. Ac Deus quidem per prophetum sic ait : *Dabo clavem domus David super humerum ejus : et aperiet, et non erit qui claudat : et claudet, et non erit qui aperiat* [19]. Inimici autem Dei quæ ille aperuit clauserunt, dum innoxios deposuerunt, ut ipsis quidem placuit sed non Deo; quæ vero clausit, aperuerunt, eos qui depositionis pœnam divino judicio meruerant, honoribus restituentes : atque, ut semel dicam, sacris canonibus ad omnia quæ arrident et placent, tanquam ministris et famulis pro arbitrio semper abusi sunt. Hi sunt Mœchianæ hæreseos impii et
D injusti conatus, hæc opera : quæ nos, ut minimi filii Ecclesiæ catholicæ, tibi primo omnium apostolico capiti nostro, nuntiare, necessario optavimus. Ejus est de cætero, quæ Deo sunt placita ex cogitare et facere Spiritus sancti ductu, a quo, ut in aliis sic et in hoc quoque, regitur et gubernatur: quinetiam sanctorum, quibus idem zelus fuit, exemplo, adduci, ut a se dictatas et divinitus exaratas litteras ad nos mittere dignetur, sicut nunc opulenta, et meritis nostris majora ejus munera, eulogiasque accepimus.

[14] Malach. II, 9. [15] Sap. VI, 2. [16] Ibid. 5-8. [17] Matth. V, 19. [18] Jac. II, 10. [19] Isa. XXII, 22.

A Retulit porro nobis idem frater noster Epiphanius, o divinissime vertex, se expostulationem ejus excepisse propter Barsanuphium, Isaiamque, et Dorotheum hæreticos : quod eos scilicet pro catholicis recipiamus. Et valde mirati sumus, si nos humiles, qui pro recta fide patimur, hæreticis adhæreamus. Obturetur os omne contra nos loquens, et calumnias submittens. Orthodoxi sumus, quamvis alioqui peccatores, o beatissime : neque in hoc ab apostolica fide ullatenus discrepamus. Omnem synodum œcumenicam et localem, approbatam, veritatique congruentem, cum sanctis earum canonibus amplectimur, omnem hæresim et hæreticum detestantes, atque anathematizantes Anathema Barsanuphio, Isaiæ, Dorotheo et Dositheo, quos sanctus Sophronius anathematizavit [30]. Sed et si quis alius B horum cognominis pariter hæreticus, eorum hæresim vel aliam quamlibet sequens, sive episcopus, sive monachus, vel quicunque demum sit; anathema esto. Si quis item opportune, ut convenit, omnem hæreticum non anathematizat, ejusdem sortis esto. Nos enim puri sumus ab omni hæretica opinione sanctissimus precibus tui, religiosissime. Denique hoc etiam significamus, tametsi in epistola, quam per Eustathium fratrem misimus, significatum non sit, nos per Epiphanium sacro vertici tuo scripsisse: nequaquam mentitum fuisse Epiphanium : res enim in hunc modum gesta est. Dederamus illi revera epistolam : postea vero imperantium metu eam expunximus : ipse nihilominus, cum ejus notas teneret, attulit ad sacra illius vestigia, benevole id agens, postquam in exsilium acti fueramus. Est C enim os humilitatis nostræ, et sermo proficiscens ex corde nostro. Quare sancta anima tua ne scandalum suspicetur in conservo noster per omnia fidelissimo. Frater noster archiepiscopus Thessalonicæ supplicibus cordis manibus beatitudinis tuæ salutationem et suscepit, et per nos sanctissimum verticem tuum adorabundus salutat.

Ἀπήγγειλε δὲ ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Ἐπιφάνιος, θειοτάτη κορυφὴ, ὡς ἔγκλησιν ἐδέξατο παρ' αὐτῆς, ἕνεκα Βαρσανουφίου, Ἡσαΐου τε καὶ Δωροθέου, τῶν αἱρετικῶν, ὡς δεχομένων ἡμῶν αὐτοὺς ὀρθοδόξους· καὶ πάνυ ἠγάσθημεν, εἰ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑπὲρ ὀρθοδοξίας πάσχοντες, αἱρετικοῖς προσκάσχομεν. Ἐμφραττέσθω πᾶν τὸ καθ' ἡμῶν ὑποβάλλον καὶ συκοφαντοῦν στόμα. Ὀρθόδοξοί ἐσμεν, κἂν ἄλλως ἁμαρτωλοὶ, ὦ μακαριώτατε· μηδ' ὁτιοῦν ὕφεσιν ἔχοντες ἐν τούτῳ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως· πᾶσαν σύνοδον οἰκουμενικήν τε καὶ τοπικὴν, ἐγκεκριμένην τῇ ἀληθείᾳ, μετὰ τῶν ἐκτεθέντων αὐταῖς ἁγίων κανόνων ἀσπαζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ αἱρετικὸν μυσαττόμενοι, καὶ ἀναθεματίζοντες. Καὶ ἀνάθεμα Βαρσανουφίῳ, Ἡσαΐα, Δωροθέῳ τε καὶ Δοσιθέῳ, ὑπὸ τοῖς τοῦ ἁγίου Σωφρονίου ἀναθεματισθεῖσιν. B Ἀλλὰ καὶ ἄλλος εἴ τις εἴη τούτοις ὁμώνυμος ὅμως αἱρετικὸς, κατὰ τὴν ἐκείνων αἵρεσιν, ἢ ἑτέραν, κἂν ἐπίσκοπος, κἂν ἀσκητὴς, κἂν ὁστισοῦν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις μὴ ἀναθεματίζοι εὐκαίρως κατὰ τὸ ἀναγκαῖον πάντα αἱρετικὸν, εἴη τῆς αὐτῶν μερίδος. Ἡμεῖς γὰρ καθαροί ἐσμεν παντὸς αἱρετικοῦ φρονήματος, εὐχαῖς σου ἱερωτάταις, παναγέστατε. Ἔτι μὴν καὶ τοῦτο ἀναφέρομεν, ὅτι εἰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμῶν τῇ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐσταθίου οὐ δεδήλωται· ἐπιστεῖλαι ἡμᾶς τῇ ἁγίᾳ σου κορυφῇ δι' Ἐπιφανίου. Οὐ διέψευσται Ἐπιφάνιος· καὶ ὁ τρόπος ἐν τούτῳ. Ἤμεν ὡς ἀληθῶς ἐκδώσαντες αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ πάλιν φόβῳ τῶν κρατούντων ἀπαλείψαντες· ὁ δὲ ἔχων τῶν σημείων τὴν γνῶσιν, ἤγαγε πρὸς τὰ ἅγια αὐτοῦ ἴχνη εὐφρονῶν μετὰ τὸ ἐξορι- C σθῆναι ἡμᾶς. Καὶ γάρ ἐστι στόμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ λόγος ἐξερευγόμενος τῆς καρδίας ἡμῶν. Καὶ μήτοι γε ὑπολάβοι ἡ ἁγία σου ψυχὴ σκάνδαλον ἐν τῷ συνδούλῳ ἡμῶν ὄντι πιστοτάτῳ κατὰ πάντα. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὑπτίαις καρδίας χερσὶ καὶ ἐδέξατο τὴν τῆς μακαριότητός σου προσηγορίαν, καὶ δι' ἡμῶν προσκυνητῶς κατασπαζόμενός ἐστι τὴν ἱερωτάτην σου κορυφήν.

XXXV. — *Basilio præposito.*

ΛΕ'. — Βασιλείῳ ἡγουμένῳ. [ος'.]

Theodorus suo et Platonis hortatur hunc Basilium ut conjuncto cum ipsis studio hæreticis se opponat. (Baron. an. 809, n. 25.)

Basilio religiosissimo præposito et archimandritæ Romæ, Plato humilis inclusus, et Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.

Βασιλείῳ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἡγουμένῳ καὶ ἀρχιμανδρίτῃ Ῥώμης, Πλάτων ταπεινὸς ἔγκλειστος, καὶ Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

D Litteras paternæ sanctitatis tuæ non aliter humiles exspectabamus, quam, terra sitiens imbrem suum. Et postquam spe nostra frustrati sumus, doluimus, ut par erat, vehementer. Attamen cum ex Epiphanio dilectissimo et fidissimo filio nostro causam cognovissemus, quod nimirum coactus id fecisses, non contemptu aliquo nostrum qui quantumvis tenuium, pietatem tuam nihilominus observamus: animi dolorem abstersimus, summamque lætitiam percepimus. Renuntiavit enim nobis, te eumdem esse, qui erga nos semper fuisses, affectu et charitate; quin potius non parum bonitatis ad-

Οὕτως ἀπεκαραδοκοῦμεν οἱ ταπεινοὶ δέξασθαι γράμματα τῆς πατρικῆς σου ὁσιότητος, ὡς γῆ διψῶσα τὸν ἑαυτῆς ὑετόν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπετύχομεν τῆς ἐλπίδος, ἠλγήσαμεν, ὡς τὸ εἰκός· ὅμως μαθόντες τὴν αἰτίαν παρὰ Ἐπιφανίου τοῦ ποθεινοτάτου καὶ πιστοτάτου ἡμῶν υἱοῦ, ὅτι ἐξ ἀναγκαίου, καὶ οὐκ ἐκ καταφρονήσεως ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ λίαν ἐραστῶν τῆς θεοφιλείας σου· μετεβάλομεν τὸ ἄλγος τῆς καρδίας, χαρὰν προσκτησάμενοι ἱκανουμένην. Ἀνήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὸν αὐτὸν διαμένειν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει τε καὶ ἀγάπῃ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προστιθέμενον μᾶλλον ἀγαθότητος ποικίλοις τρόποις. Τὴν δὲ τοῦ ζήλου

[30] Vid. infra in Theodori *Testam.* num. 4.

A τῆς εὐσεβείας διανάστασιν, ὅση ἐστὶ τῇ ἁγίᾳ σου ψυχῇ, ἐξηγησάμενος, ἤχησεν ἡμῶν ἀμφότερα τὰ ὦτα. Καὶ εὐλογητὸς Κύριος τῶν δυνάμεων, ὁ θέμενός σε ἐν τῇ πρωτίστῃ τῶν πόλεων, φωστῆρα θεολαμπῆ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντα ἀμφιλαφείᾳ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ὁ δοὺς σοι γλῶσσαν ἐλευθεροστομοῦσαν τὰ θεῖα τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος. Ἐν ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν βοηθεῖν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, τῇ τε οἰκείᾳ κραταιότητι, καὶ τῇ πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἀποστολικὸν μεσιτείᾳ. Ἡ γὰρ ὑμῶν ἀνδρικὴ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκδίκησις τῆς ὑπ' οὐρανὸν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει στερέωσις· καὶ ὁ ἀφ' ὑμῶν ζῆλος, ἀνάπτειν πέφυκεν ἀεὶ ἅπασαν τὴν οἰκουμένη εἰς τὴν διάπυρον ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν. Ὥστε εἰκαζέτω σου ἡ θεοσέβεια, ὅσος ὁ λόγος ὑμῖν τοῦ τῆς εὐσεβείας κράτους· B καὶ ὁπόσος ὁ ἔπαινος ἀπὸ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀξίων ἀμοιβῶν ἐν τῇ ταύτης φυλακῇ καὶ ἀναῤῥήσει· ἣν καὶ φυλάττοιτε καὶ κηρύσσειν οὐ λήγοιτε, οἱ θειότατοι καὶ ἀξιάγαστοι ἡμῶν Πατέρες.

Οὗ δὲ χάριν ἀπεστείλαμεν πάλιν τὸν ἀδελφὸν καὶ προσκυνητὴν τῶν ἰχνῶν σου Ἐπιφάνιον, ἵν' ἀνταναγγείλῃ ὁ αὐτὸς τὰ καθ' ἡμᾶς· ὡς εὐχαῖς ὑμῶν ἁγίαις εὖ ἔχει· χαιρομένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ θυμηδιώντων ἐν τῷ διωγμῷ, καὶ ταῖς φυλακαῖς· ὡς τολμᾷν λέγειν· Ἡμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· ἵνα εἰς ἐκτενεστέραν ὑμᾶς προσευχὴν παρακινήσῃ· ὑπέρ τε ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν εὐανδρίας, καὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ὑπὲρ οὗ ὁ λόγος ἡμῖν, καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἁγιωτάτους δέησις τρὶς ἄρτι γινομένη· οὐχ ἵνα C ἀφεθῶμεν τῆς φυλακῆς· ὅτι μηδὲ λογιζόμεθα αὐτὴν ἀδοξίαν· ἀλλὰ μέγιστον καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα κλέος· ἀλλ' ὅπως ἕξει τὸ ἐπωφελὲς ἐν τῷ κοινῷ, κἂν τῶν ἐσχάτων ἐσμέν. Πανταχοῦ γάρ, φησὶν ὁ Θεολόγος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς παροράτεον πρὸς τὸ τῶν πολλῶν συμφέρον. Συμφέρον δ' ἂν εἴη, ὡς ὁ ἡμέτερος σκοπὸς καὶ πόθος, ἐπιτιμηθῆναι συνοδικῶς διὰ τοῦ κορυφαιοτάτου ἀποστολικοῦ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, τοὺς συνεδρεύσαντας κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεματίσαντας τοὺς ἀντεχομένους αὐτοῦ· καὶ μὴ τὴν μοιχείαν, καὶ μοιχοζευξίαν, καὶ μοιχοσυνδρομίαν, δεξαμένους ὡς οἰκονομίαν τῶν ἁγίων, καθὰ οἱ Μοιχειανοὶ ἐδογμάτισαν, ἀμοκαλέσαντες ἐν τούτῳ τοὺς ἁγίους παρανόμους· ὅτι μηδεὶς ἅγιος τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ ἔθετο· οὐχ ὅτι καὶ μοιχωμένους ἐστεφάνωσε, καὶ δώ- D ρων τῶν θείων μεταδέδωκεν· ὁπότε οὐδὲ στέγης καὶ πυρὸς μεταδιδόναι αὐτοῖς, κἂν βασιλεῖς εἶεν, διηγορεύκασι. Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Θεῖον ἐξύβρισαν ταῖς στεφανικαῖς μυσταγωγίαις, ἀνενεγκόντες τὸ ἀνάθεμα ἐπ' αὐτὸ, διὰ τῆς τῶν ἀντεχομένων τοῦ νόμου αὐτοῦ ἀναθεματίσεως. Εἰ δὲ τοῦτο οὔ, ἡμεῖς τὸ λοιπὸν εὐχόμεθα ὑμῶν τῶν προσευχῶν τὸ σθένος, τῶν τῆς ἀγάπης θεσμῶν τὸ κῦρος, τῶν ἀντιγράφων τὸ κράτος· ὃ πάντως παρακληθείητε ποιῆσαι, παραμυθούμενοι τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ ἐπιῤῥωννύντες

jecisse variis modis. Zeli vero quem pro pietate geris, quanta vis et constantia sanctæ animæ tuæ sit, commemorans, ambas nobis aures implevit. Et benedictus sit, Dominus virtutum, qui te in prima omnium civitate collocavit lumen divinitus accensum, verbum vitæ proferentem bonorum operum abundantia: qui linguam tibi debit divina fidei orthodoxæ documenta libere celsoque animo eloquentem. In quo et te obtestamur, opem ferre Ecclesiæ nostræ tum tuopte robore, tum apud sanctissimum apostolicum intercedendo. Etenim virilis vestra pro veritate concertatio, universæ quæ sub cœlo est Ecclesiæ firmamentem est: et qui a vobis oritur zelus, semper totum orbem solet ad ferventem in Spiritu sancto fidei nostræ confessionem accendere. Quare conjiciat religio tua, quanta vobis causa fidei tuendæ, et quanta laus a Deo cum debitis præmiis vos maneat illam conservando et profitendo, quam semper conservetis, et annuntiare non cessetis, divinissimi et admirandi Patres nostri.

Propterea autem misimus iterum fratrem et vestigiorum tuorum veneratorem Epiphanium, ut renuntiet ispe de rebus nostris, quemadmodum sanctis precibus vestris recte habeant omnia: gaudentibus nobis peccatoribus, et exsultantibus in persecutione et in carceribus, ita ut dicere audeamus: Nobis datum est non solum credere in Christum, verum etiam pro ipso pati [21]: ut excitet vos ad enixius orandum, et pro imbecillitatis nostræ fortitudine, et pro communi utilitate, pro qua nobis sermo est; et ad vos sanctissimos tertia jam repetita deprecatio: non ut e custodia liberemur; quia hanc non ducimus infamiam, sed maximam ut supra merita nostra gloriam; verum ut redundet utilitas in commune, tametsi ex infimis simus. Semper enim, ait Theologus, privatum commodum spernendum præ utilitate multorum. Utile autem fuerit, quod unum est consilium nostrum et desiderium, synodice per supremum apostolicum, sicut ab initio semper factum est, damnari eos qui contra Evangelium Christi cœtum inierunt et anathemate defensores illius appetierunt; quod adulterium, et adulteri conjugium, et adulterii patrocinium non receperint tanquam dispensationem sanctorum; sicut Mœchiani statuerunt; sanctorum in illo nomen dantes injustis; quoniam sanctorum nullus partem posuit cum adultero; nedum et adulteros coronavit, et divina eis dona tradidit; quando nec tecto aut igni, quamvis reges essent, impertiendos docuerunt. Quid autem quod Deum ipsum contumelia affecerunt coronariis illis mysteriis, et anathema in eum dixerunt, eos qui legem ejus propugnabant, anathematizantes? Quod si hæc non fiant, petimus de cætero precum vestrarum robur, charitatis vinculi confirmationem, rescriptorum auctoritatem: quod omnino præstare dignemini, consolando pusillani-

[21] Philip. I, 29.

mes, imbecilles corroborando, sanctissimi et desiderabiles et semper venerandi Patres nostri.

XXXVI. — *Euprepiano et iis qui cum eo sunt.*

Confirmat adversus hæreticos : quorum facinus impium describit. (Baron. an. 809, n. 28.

Plurimum confido, dilecti filii, vos vitam agere tranquillam et secundum Deum compositam. Quare ad id quod urget sermonem convertam. Quidnam istud autem? Ubi prava illorum dogmata patefecerimus, et causas ostenderimus, propter quas nos cum aliis anathemate confixerunt, tum plane constabit eos non simplices tantum hæreticos esse, sed a Dei Evangelio apostatas, et excommunicatores sanctorum, et canonum eversores. Primum quidem quod et Veteri et Novo adversentur. *Non mæchaberis* [22], ait lex: *Non assumes nomen Dei in vanum* [23]. *Una lex esto Judæo et proselyto* [24]. Evangelium deinde sive Christus : *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis : Non mæchaberis. Ego autem dico vobis nec aspicere mulierem ad concupiscendum eam* [25], Et : *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, hic minimus vocabitur in regno cœlorum* [26]; hoc est, in ignem, ut interpretantur Patres, conjicietur. Hi vero, o rem auditu horribilem ! adulterium a lege et gratia vetitum vel ipso oculorum desiderio tenus, transgressionemque mandati non minimi dico, sed maximi, et quod primum servari debet: ad hæc, nominis Dei, non in vano, sed in re adeo illicita et nefaria, in adulterorum scilicet conjunctione, usurpationem, Christique mysteriorum immutationem, et inimicam Deo coronationem ac adulterii auctore diabolo ejusque ministro factam. Dei dispensationem appellarunt, eamque laudabilem et Ecclesiæ salutarem.

Obturemus aures, ne blasphemia tabescamus, fratres. Atque hac defensione utuntur, evangelicarum legum rationem, cum de regibus agitur, haberi, ut aiunt, non debere. En alia Antichristi persecutio, et ubinam illud : *Eadem lex erit* [27] ? Et ubi *Judicium durissimum his qui præsunt* [28] ? et ubi *Deus personam hominis non accipit* [29] ? Et quis imperatoris legislator? Et quoniam ut princeps, sic et subditus; subditorum, quoque non erunt Evangelicæ leges. Nam si illius, et istorum quoque: ut tanquam sub una lege ac legislatore positi, obtemperantes et sine tumultu maneant. Quod si ille sub lege non sit quando vult, velit autem fortasse nullam servare; isti vero nihilominus sint sub lege : alterum e duobus sequi necesse est, aut imperatorem Deum ; esse solus siquidem Deus sub lege non est; aut rebellionem existere et seditionem. Ubi enim eadem lex non est, qui pax esse queat ? Imperatore aliud volente, mœchari scilicet, aut hæresi adhærere : subditos autem astringente lege, ut cum adultero non communicent : nec hæresi cum illo adhærcant : nec aliud quidquam vio-

[22] Exod. xx, xiii. [23] Ibid. vii. [24] Exod. xii, 49. [28] Sap. vi, [29] 6. Galat. ii, 6.

A τοὺς ἀνάλκιδας, ἁγιώτατοι ἡμῶν καὶ ποθητοὶ καὶ ἀεισέβαστοι Πατέρες.

ΛϚʹ. — Εὐπρεπιανῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ. [κηʹ.]

Εὔελπίς εἰμι, τέκνα ἠγαπημένα, περὶ τῆς εἰρηναίας καὶ θεοτάκτου διαγωγῆς ὑμῶν. Διὸ μετελεύσομαι τὸν λόγον ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον. Τί δὲ τοῦτο; Ὅταν ἀνακαλύψωμεν τὰ πονηρὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ ὑποδείξωμεν τὰς αἰτίας δι' ἃς ἡμᾶς ἀνεθεμάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων, παντάπασιν ἀποδείκνυνται οὐχ αἱρετικοὶ ψιλοί πως, ἀλλ' ἀποστάται τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, τῶν τε ἁγίων ἀναθεματισταὶ, καὶ τῶν B κανόνων καταλυταί. Τὸ πρῶτον, ἀντικαθιστάμενοι Παλαιᾶς καὶ Νέας. Μὴ μοιχεύσεις, ὁ νόμος· Μὴ λήψῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ. Εἷς νόμος ἔστω τῷ Ἰουδαίῳ καὶ τῷ προσηλύτῳ. Αὖθις τὸ Εὐαγγέλιον, ἤτοι ὁ Χριστός, Ἠκούσατε, φησὶν, ὅτι ἐῤῥήθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· μηδὲ ἐμβλέψαι γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν. Καὶ, Ὁ λύων μίαν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ἤγουν τὸ πῦρ, ὡς οἱ Πατέρες ἑρμηνεύουσιν, ἐμβληθήσεται. Οἱ δὲ, ὢ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! τὴν μοιχείαν τὴν ἐκκήρυκτον νόμου καὶ χάριτος, μέχρι καὶ ἐπιθυμίας ἐμβλεμματικῆς, τήν τε λύσιν τῆς οὐκ ἐλαχίστης, ἀλλὰ πρώτης εἰπεῖν ἐν τῷ πρακτικῷ καὶ μεγίστης ἐντολῆς· καὶ πρὸς τούτοις, τὴν οὐκ C ἐπὶ ματαίῳ λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἀθεμίτῳ τηλικαύτῃ πράξει πονηρᾷ, λέγω δὴ μοιχοζευξίᾳ, λῆψιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετάληψιν τῶν μυστηρίων Χριστοῦ, καὶ στεφανικὴν τοῦ μοιχουργοῦ διαβόλου καὶ ὑπηρέτου αὐτοῦ θεομαχίαν, οἰκονομίαν Θεοῦ προσηγόρευσαν, ἀγαθήν τε καὶ σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Βύσωμεν τὰ ὦτα, μή ποτε τακῶμεν τῇ βλασφημίᾳ, ὦ ἀδελφοί. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῖς, ἐπὶ τῶν βασιλέων, φησὶ, χρῆναι παραβλέπειν τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους. Ἴδε ἄλλη ἀντιχριστικὴ προδρομία· Καὶ ποῦ τὸ, Εἷς νόμος ἔσται, Καὶ ποῦ τὸ, Κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι; Καὶ ποῦ τὸ, Πρόσωπον ἀνθρώπου Θεὸς οὐ λαμβάνει; Καὶ τίς ὁ νομοθέτης βασιλέως; Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρχον καὶ τὸ D ἀρχόμενον, οὐδὲ τῶν ἀρχομένων οἱ νόμοι οἱ εὐαγγελικοί. Εἰ γὰρ ἐκείνου, κἀκείνων· ἵνα μένωσιν ὡς ὑφ' ἑνὶ ταττόμενοι νόμῳ καὶ νομοθέτῃ, εὐπειθεῖς καὶ ἀστασίαστοι. Εἰ δὲ ἐκείνου οὔ, ὅτε βούλεται· οὐ βούλοιτο δὲ τυχὸν οὐδένα φυλάττειν· αὐτῶν δὲ ναί· δύο ταῦτα, ἢ Θεός ἐστιν ὁ βασιλεύς· μόνον γὰρ τὸ Θεῖον οὐχ ὑπὸ νόμον· ἢ ἀναρχία, καὶ στάσις. Οὐ γὰρ νόμος χὴ ταυτὸς, πῶς εἰρήνη; τοῦ βασιλέως ἄλλο θέλοντος, ἤγουν μοιχεύειν, ἢ αἱρετίζειν· καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα μὴ συντίθεσθαι τὴν μερίδα μετὰ μοιχοῦ νομοθετουμένων, μηδὲ συναιρετίζειν· μηδ' ὅτι οὖν παραβαίνειν τὸ ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων παραδεδομένον; Καὶ πῶς ἐντεῦθεν οὐ συναναφαίνεται ὁ Ἀντίχριστος ἐπὶ θύραις εἶναι; Οὐ γὰρ τολμήσουσι

[25] Matth. v, 27, 28. [26] Ibid. 19. [27] Exod. xii, 49.

φάναι οἱ Μοιχειανοί · Μὴ οὐχὶ ὁ ἀνομεῖ ὁ Βασιλεὺς, ποιεῖ τε καὶ κελεύει ὑπείκειν τὸ λαόν; Καὶ ἴδε εἰσῆλθεν ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν πάντως ὁ Ἀντίχριστος. Βασιλεὺς γὰρ ὢν κἀκεῖνος, τοῦτο μόνον ἐπιζητήσοι, ὅ θέλει καὶ λέγει γίνεσθαι · καὶ οὐδὲν τὸ διάφορον πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ἢ τὸ, μὴ τοσοῦτον θέλειν καὶ βούλεσθαι, ὡσεὶ καὶ θελήσοιεν καὶ ἄρτι. Ἡ αὐτὴ ἐξουσία παρὰ τῶν ἱεραρχῶν συνοδικῶς ἐκπεφώνηται. Καὶ πῶς συνιών τις, καὶ οὐκ ὢν δύσερις, οὐχ ὁμολογήσειεν οὕτως ἔχειν; Τί δὲ ταύτης τῆς αἱρέσεως χεῖρον ἔσται, ἕως ἀναδείξεως αὐτῆς τοῦ Ἀντιχρίστου; Ἐγὼ οὔπω δοκῶ εἶναι · ἀλλ' αὐτὴν ταύτην εἰς πέρας ἀρξαμένην ἐκ τοῦ δεῦρο τῷ τότε καιρῷ ἀπολῆξαι · καὶ ὅσοι ἐν ταύτῃ ὑποπέσωσι, κἂν τότε ὑπῆρχον, ὑπέπεσον ἄν · καὶ ὁπόσοι δυνάμει Θεοῦ ἀνταγωνιζόμενοι στῶσιν, εἶεν ἂν καὶ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις νικῶντες τὸν Ἀντίχριστον ἐν θανάτῳ μετὰ Χριστοῦ. Ἀλλ', ὢ τῆς ἀνθρωπίνης ταλαιπωρίας! πῶς ἀπεντεῦθεν νῶτα ἔστρεψα; πῶς ὑποδεικνύομεν τί ἐσόμεθα; Διὰ τοῦτο ὀλίγοι οἱ μέλλοντες στῆναι. Διὰ τοῦτο Ἡλίας καὶ Ἐνὼχ · οὐκ οἴδαμεν εἰ καὶ ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς, ἀρωγοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, καὶ πρωτοστάται, καὶ ἀθλοφόροι τῆς ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ νικῆς. Διὰ τοῦτο κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι τῆς ἀνάγκης ἐκείνης τῇ ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ ἀναιρουμένης.

Οἱ συνιόντες στῆτε, μὴ ἀρνήσησθε Χριστὸν ἀπὸ τοῦ δεῦρο · ἀρκτικὰ γὰρ τὰ παρόντα τῶν τότε. Τὸ δεύτερον οὐ πολλῆς δεῖται σαφηνείας, ἐκ τοῦ προτέρου ἐπιδηλούμενον. Ἀναθεματίσαντες οὖν τοὺς μὴ δεχομένους τὴν μοιχοζευξίαν καὶ τὴν μοιχείαν τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν τοῦ παντὸς εὑρεθέντος καὶ ἐν αὐτῇ τὴν μερίδα θεμένου παρανομίαν, ὡς ἁγίαν οἰκονομίαν · τί ἄλλο ἢ τοὺς ἁγίους, καὶ πρῶτόν γε τὸν Πρόδρομον ἀναθεματίκασιν; ἀληθὲς εἰπεῖν, εἰ καὶ φοβερὸν, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁγίων Δεσπότην; Ὃς γὰρ ταῦτα ἀπηγόρευσεν, οὐ δέχεται, οὐδὲ εὐδοκεῖ δηλονότι, ἀλλὰ λίαν ἠπείλησεν ἀπαραίτητον τὸ κρῖμα, καὶ τὸ μόνον μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεῖναι, οὐ τοῦδε, ἢ τοῦδε, ἀλλὰ παντὸς οὑτινοσοῦν, Βασιλέως, δυνάστου, μικροῦ καὶ μεγάλου. Εἷς γὰρ νόμους ἔσται, φησὶ, καὶ ἓν Εὐαγγέλιον παρελάβομεν · καὶ ὃς ἐκ τοῦδε τοῦ Εὐαγγελίου κἂν τὸ τυχὸν παρασαλεύσοι, κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀρκεῖ σοι ἡ ἀσφάλεια. Μὴ βασιλεὺς μείζων ἀγγέλου; Μὴ οὐχὶ ὁ κοσμοκράτωρ ἐν τῷ κόσμῳ μείζων πάντων τῶν κοσμοκρατορικῶς κρατούντων δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐχὶ θεϊκῶς; Καὶ τί ὁ Ἀπόστολος; Ἀνάθεμα ἔστω. Ἄγγελοι οὐ τολμῶσι παρασαλεῦσαι, οὐδὲ σαλεύοντες μένουσι μὴ ἀναθεματιζόμενοι, ὡς ὁ διάβολος καὶ ἡ ἀποστατικὴ αὐτοῦ πληθύς. Καὶ πῶς ἄνθρωπος πᾶς ἐν σαρκὶ ὢν, σαλεύων καὶ καινοτομῶν, καὶ μάλιστα τοιαύτας καινοτομίας, οὐκ ἀλλότριος Θεοῦ; Ὃς δὲ οὐ δέχεται, ἃ ἀπηγόρευσεν (ἀναληπτέος γὰρ ἐξ οὗ εἰς μεταξυλογίαν μετῆλθεν ὁ λόγος) οὗτος κατὰ τοὺς Μοιχειανοὺς, μᾶλλον δὲ Ἀντιχρίστους, ἤδη ἀναθεμάτισται. Εἰ δὲ

A lent eorum quæ in Christo et apostolis tradita sunt. Et quomodo ex his Antichristus non videbitur esse in janua? Non enim dicere audebunt Mœchiani: Nonne rex, etiamsi peccet, facit ac jubet ut populus legi pareat? Et ecce in illorum sermone prorsus advenit Antichristus. Nam cum ipse rex sit, tum id duntaxat quod vult et dicit, fieri exiget: neque ab iis, qui ipsum antecesserint aliter discrepabit, quam quia nec ea quidem volet quæ jam nunc illi voluerint. Eadem licentia per episcopos synodice promulgata est. Et quisnam compos mentis, si contentiosus non est, rem ita se habere non fateatur? Quid autem hac hæresi deterius futurum est, ad ipsam usque Antichristi manifestationem? Ego nondum quidem factam hanc esse arbitror: sed jam

B nunc inchoatam, illo tempore exitum habituram: et quotquot in hac succubuerint, eos, si tunc exsisterent, penitus cessuros: et quotquot Dei virtute reluctantes steterunt, eosdem illis diebus, Antichristi victores per mortem cum Christo futuros. Sed, o calamitatem humanam! ut terga jam exinde verterunt! ut, qui futuri simus, ostendimus! Propterea pauci futuri sunt qui stent, propterea Elias et Enoch, haud scimus an et Theologus ac evangelista, infirmitatis humanæ auxiliatores erunt, et antesignani, et in Christi confessione victores. Propterea breviabuntur dies ærumnæ illius, cui adventus Christi finem imponet [30].

State, quicunque sapitis, et Christum deinceps ne abnegetis. Hæc enim quæ videmus, initia sunt eorum quæ tunc erant Alterum longa explicatione

C non eget, cum jam ex priori manifestum sit. Itaque qui illos anathematizarunt qui conjunctionem adulterinam, et imperatoris adulterium et omnium, qui ejus participes inventi sunt, prævaricationem non recipiunt tanquam dispensationem sanctam; quid egerunt aliud nisi sanctos, ac primum quidem Præcursorem, anathematizarunt, atque ut verum dicatur, tametsi horrendum, ipsum etiam sanctorum Dominum? Qui enim hæc prohibuit, haud dubie ea non recepit nec approbat: quin judicium inexorabiles minatus est etiam communicanti cum adultero, non hoc vel illo, sed quocunque, imperatore, dynasta, parvo et magno. Una enim, ait, lex erit [31]: et unum Evangelium accepimus: et qui ex hoc Evangelio quidpiam labefactaverit, licet angelus de cœlo, sufficit tibi asseveratio. Num imperator ma-

D jor est angelo? Num mundi princeps in mundo major cunctis dæmonibus et hominibus, qui mundana potestate, non divina, in mundo dominantur? Quid autem dicit Apostolus? Anathema sit. Angeli labefactare non audent, et, si labefactent, anathema non effugiunt, quemadmodum diabolus ac ejus turba desertrix et quonam modo in carne vivens omnis homo, si labefactet, et nova introducat, ac præcipue nova hujusmodi, alienus a Deo non erit? Qui vero ea quæ Deus prohibuit, non recipit (revocanda enim unde digressa est oratio), is Mœchiano-

[30] Matth. xxiv, 22. [31] Exod. xii, 49.

rum, vel potius Antichristorum sententia jam est excommunicatus. Quod si Dominum, sicut Judæi, dæmonia in Beelzebub ejicientem vocaverunt [32], quid de ipsius servis et famulis? Aut enim eos Domini leges in suis dispensationibus non servasse rati, conjunctionem adulteri et communionem cum adultero parilis esse momenti ac gloriæ statuerunt, suam illis dispensationem adjungentes, ideoque minime illos tanquam exleges et mandatorum transgressores, anathematizarunt, proindeque ipsi prorsus anathematizandi sunt: aut legem ab illis servatam esse confitentes, se ipsos anathematizaverunt, non autem sanctos, sanctorum sibi nomen miseri vindicantes in dispensatione, ut vocant, conjunctionis adulteri: ac eo ipso rursus sanctos anathematizaverunt tanquam minime sanctos: quandoquidem sancti eorum judicio ii sunt, qui pro viribus dispensationes conjunctionis adulterinæ, et communicationis cum adultero principe fecerunt et faciunt: alieni autem a Deo et exleges ac mandatorum transgressores, et excommunicati apud ipsos sunt, qui illorum dispensationem adulteris patrocinantem non recipiunt, nec illius vestigiis insistunt.

Undecunque igitur libuerit et quamcunque ipsorum impietatis vocem intueri, cogita, qui solertia polles et mirare, altam magis magisque impietatis voraginem contemplans ac revolvens. Non enim totam statim impietatem suam produnt hæreses: sed aliæ quidem prorsus alienæ sunt ab Evangelio, aliæ vero verba quædam ex Evangelio captantes, cum his se insinuant, haudquaquam profitentes se oracula evangelica non sequi: imo pro illis maxime pugnantes in speciem, quod isto et non illo modo accipi debeant, in divinis sermonibus ambiguitatem statuentes. Et cum a recto sensu discesserint, hæreses nominatæ sunt. Hinc vero manifesta est deerratio a fide. Non errant quod ad sensum attinet: sed quod dicant; Christus quidem sic ait, quantumvis lex sic habeat, in regibus ita fieri: vinci Evangelium. Vide quemadmodum finis principio respondeat. A Christi incarnatione hæreses natæ sunt extra Evangelium; deinde diabolus paulatim per gratiæ incrementa repulsus, ex ipsomet Evangelio clanculum subintravit. Scripturæ verbis textuque ipso tegens escam, hæreses procreat, usque ad Iconomachos, ac postquam ac auscultari ab hominibus sensit, appropinquante simul consummationis tempore, cœpit deinceps, sicut initio, exitium ipsius Evangelii moliri, ut congrue occurrat. Antichristo, in quo habitabit et in quo tota ipsius amaritudo et apostasia patefiet, quem Dominus præsentia sua quam citissime interimet. De tertio autem quid dicemus? Qui enim Evangelium aperta fronte transgredi ausi sunt, eosque qui transgredi noluere anathematizaverunt, ecquam illi curam habituri sunt canonum, quantumvis a Spiritu sancto obsignati sint, ac eorum dissolutione dissolvantur omnia quæ ad salutem nostram attinent? Nusquam enim

A τὸν Δεσπότην οὕτως, ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια κεκλήκασι; τί περὶ τῶν δούλων καὶ θεραπόντων αὐτοῦ; ἢ γὰρ ὡς οὐ πειθαρχήσαντας τοῖς Δεσποτικοῖς νόμοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις αὐτῶν ἐδογμάτισαν ἰσόῤῥοπον καὶ ἰσοκλεῆ τὴν μοιχοζευξίαν καὶ μοιχοκοινωνίαν, οἰκονομίαν αὐταῖς συντάξαντες, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀνόμους τοὺς ἁγίους, καὶ παραβάτας τῶν ἐντολῶν ἀνεθεμάτισαν, καὶ ἐντεῦθεν πάντως ἀναθεματιστέοι· ἢ νομοφύλακας αὐτοὺς ὁμολογοῦντες, ἑαυτοὺς ἀνεθεμάτισαν. Ἀλλ' οὐ τοὺς ἁγίους, σφετερισάμενοι οἱ δείλαιοι εἰς ἑαυτοὺς τὸ τῶν ἁγίων ὄνομα ἐν τῇ λεγομένῃ αὐτοῖς οἰκονομίᾳ τῆς μοιχοζευξίας· καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τοὺς ἁγίους ἀνεθεμάτισαν ὡς μὴ ὄντας ἁγίους· ἐπεὶ ἅγιοι κατ' αὐτοὺς οἱ κατὰ δύναμιν τῆς μοιχοζευ-B ξίας καὶ μοιχομεριδαρχίας τὰς οἰκονομίας πεποιηκότες καὶ ποιοῦντες, καὶ οὗτοι ἀλλότριοι Θεοῦ καὶ ἄνομοι, καὶ παραβάται ἐντολῶν, καὶ ἀναθεματισμένοι παρ' αὐτοῖς, οἱ μὴ τὴν μοιχοσύστατον αὐτῶν οἰκονομίαν δεχόμενοι, καὶ τὰ κατ' ἴχνος αὐτῆς οἰκονομοῦντες.

Ὅθεν οὖν βούλει, καὶ ποτέραν τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν φωνὴν ἐθέλοις ἰδεῖν, νόει, ὁ ἀγχίνους, καὶ θαύμαζε, βάθος ἐκ βάθους ἀθεΐας ἀναθεωρῶν καὶ ἀναλαμβανόμενος. Οὐδὲ γὰρ αἱ αἱρέσεις προφανῆ τὴν ὅλην ἀσέβειαν ἔχουσιν· ἀλλ' αἱ μὲν πόῤῥω τοῦ Εὐαγγελίου πάντῃ γε· αἱ δὲ ὑποδούμεναι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ῥήσεις τινὰς, συνεισέρχονται· οὐ λέγουσαι μὴ στοιχεῖν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ τὸ δο-C κεῖν ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιποιούμεναι, τῷ οὕτως νοεῖσθαι, καὶ μὴ οὕτως· εἰς τοὺς θείους λόγους τὴν ἀμφιβολίαν ἔχουσαι. Καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνουσι τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, αἱρέσεις κατωνομάσθησαν. Ἐνταῦθα δὲ φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως. Οὐ περὶ τὸν νοῦν σφαλλόμενοι, ἀλλὰ λέγοντες· Καὶ εἶπεν ὁ Χριστὸς οὕτω, κἂν νόμος ἔχῃ τάδε, ἐπὶ τῶν βασιλέων οὕτως γίνεσθαι, νικᾶσθαι τὸ Εὐαγγέλιον. Σκόπησον πῶς τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος ἀκολουθεῖ. Ἀπὸ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως ἤρξαντο ἔξωθεν τοῦ Εὐαγγελίου αἱ αἱρέσεις. Εἶτα ἀποκρουσθεὶς ὁ διάβολος διὰ τῆς κατὰ μικρὸν προκοπῆς τῆς χάριτος, ὑπεισῆλθε λανθανόντως ἐξ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου. Τεννᾷ τὰς αἱρέσεις μέχρι τῶν Εἰκονομάχων, ἀπὸ Γραφῆς καὶ τῶν κειμένων αὐτῶν ὑποδούμενος τὸ δέλεαρ. Καὶ ἐπὰν ᾔσθετο εὐηκόους D αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχειν, συνελαύνοντος καὶ τοῦ καιροῦ τῆς συντελείας, ἤρξατο ἐκ τοῦ γεῦρο ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, κατ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάπτειν τὸν φόνον, ὅπως κατανιτήσῃ εἰς τὸν Ἀντίχριστον εὐθέτως, ἐφ' ὃν κατοικήσει, καὶ ἐν ᾧ ἀποκαλυφθήσεται ἡ πᾶσα αὐτοῦ πικρία καὶ ἀποστασία, ὃν ἀνελεῖ Κύριος τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ὅσι τάχιστα. Περὶ τοῦ τρίτου τί καὶ φῶμεν; Οἱ γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον παραβαίνειν γυμνῇ τῇ κεφαλῇ κατατολμήσαντες, καὶ τοὺς μὴ παραβαίνειν αἱρετισαμένους ἀναθεματίσαντες, τί περὶ κανόνων αὐτοῖς μελήσει; Καί γε καὶ τούτων ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἐσφραγισμένων, καὶ ἐν τῇ λύ-

[32] Luc. XI, 15.

σει αὐτῶν λελυμένων ὄντων τῶν ἁπάντων εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἡκόντων. Οὐδαμοῦ γὰρ ἱερωσύνη, θυσία, τἄλλα ἰάματα τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἀῤῥωστημάτων.

Τί δὲ λέγω κανόνων, καὶ ποιοῦμαι διαφοράν; Ταυτὸν ἔστιν εἰπεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν [καὶ] Εὐαγγελίου Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ τὰς κλεῖς δέδωκε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ φάσκων· Ὃν ἂν λύσῃς, καὶ ὃν ἂν δήσῃς, ἔσται τὸ καὶ τό. Καὶ πάλιν πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται· καὶ ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηται. Καὶ ἑπομένως τούτοις εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς διαβιβάζων τὴν ἐξουσίαν, ἐάνπερ ὡσαύτως πράξοιεν. Καὶ διὰ τοῦτο Βασιλείου, καὶ τῶν ἰσοστασίων αὐτῷ ἁγίων, ὡς τῶν ἀποστολικῶν κανόνων δεδεγμένων, καθότι ἐξηκολουθήκασι μηδὲν κεκαινοτομηκότες, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξήσαντες κατὰ τὸ δέον· οὗτοι οὖν οἱ νέοι ψευδαπόστολοι ἀποφαίνονται ἐμπράκτως, μὴ πάντως κατὰ τοὺς κειμένους ὅρους τῶν ἁγίων, ἀλλ' οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ καὶ διακρίσει, παρὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένον ἔσθ' ὅτε ἕκαστον τῶν ἱεραρχῶν ποιεῖν· λύειν ἐν οἷς οὐ παρ' αὐτῶν λύσις· καὶ δεσμεῖν ἐφ' οἷς οὐχ ὑπ' αὐτῶν ὁ δεσμός. Καὶ ὁρᾶτε ταῦτα καθεκάστην γιγνόμενα. Καὶ ἐβεβηλώθη τὰ ἅγια, καὶ ἐφόδιον ἁμαρτίας κρύβδην τε καὶ εἰς τοὐμφανὲς ἡ μοιχοσύνοδος· καὶ καθαίρεται ὁ ἀκαθαίρετος· καὶ χειροτονεῖται ὁ διαβεβλημένος· καὶ ἐᾶται ὁ ὑποπίπτων κανόσι καθαιρετικοῖς, ἀνευθύνως ἱερουργῶν, καὶ ἐκ κελεύσματος ἀνθρωπίνου, καὶ οὐκ ἐκ ψήφου θείας καὶ κανονικῆς, αἱ προβολαί.

Καὶ, φεῦ μοι, τῆς ταλαιπωρίας, πάντα κατατραγῳδεῖν! καὶ τίς ἔχων καρδίαν αἰσθητικὴν, οὐκ ἀλγεῖ καὶ στένει; Καὶ ποῖος νοῦς ταῦτα ἀναθρώσκων καὶ συμβάλλων, οὐχ ὁμολογεῖ αἱρέσεων τὴν ἀποστάτριαν εἶναι Χριστοῦ; καὶ ποῦ μοι πάντα λέγειν τὰ κατα νοῦν, καὶ ὑπερβαίνειν μέτρον ἐπιστολῆς; Εὐσύνοπτα τὰ λεγόμενα, οὐ κεκομψευμένα, οὐ δυσνόητα· τὸ μὲν, ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ὑψηγορεῖν δυνάμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀλίγος, καὶ ὀλιγόλογος, καὶ βραχύγνωστος, αὐτὰ ταῦτα δι' εὐχῆς τοῦ κοινοῦ Πατρὸς καὶ ὑμῶν ἔχων· τὸ δὲ καὶ διὰ τό τινας ὑμῶν μὴ ἰσχύειν δογματικώτερον καταλαμβάνειν τὴν αἵρεσιν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ ἁπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας· ἥ τε αἵρεσις φανερὰ, καὶ ἀδογμάτιστος, καὶ παιδὶ εὐκατάληπτος. Ὧ γὰρ ὁ Θεὸς εἶπε, σύντομος ὁ λόγος. Οὗτοι οὐ στοιχοῦσιν· ἀλλὰ καὶ στοιχοῦντας ἀναθεματίζουσι. Δῴη δὲ ὑμῖν χάριν ὁ Κύριος ἐπὶ πᾶσιν, ἀγαπητὰ τέκνα.

A sacerdotium, sacrificium, ac reliqua morborum nostrorum spiritualium medicamenta.

Quid autem canones dico, ac discrimen aliquod statuo? Perinde est de Evangelio Christi ac de illis dicere. Ipse enim claves, regni cœlorum magno Petro tradidit his verbis: Quemcunque solveris et quemcunque ligaveris, hoc erit et illud [33]. Et rursum omnibus apostolis: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum retinueritis, retenta sunt* [34]: ac consequenter potestatem transmittens ad eorum successores, cum idem egerint. Cumque idcirco Basilius, epsique suppares sancti, canones tanquam apostolicos receperint, quatenus eos secuti sunt, nihil immutantes, B sed et amplificantes etiam prout conveniebat: isti demum novi pseudoapostoli re ipsa ostendunt, se nequaquam secundum præscriptos a sanctis terminos, sed propria auctoritate et arbitrio contra quam ab illis statutum est, facere, dum episcopus quilibet solvit interdum, ubi solvere non potest: ligat ubi ligandi jus non habet. Atque hæc quotidie fieri cernitis; et profana sunt sancta, et peccati illecebra clam palamque facta est mœchosynodus; deponiturque qui deponi non debet, et ordinatur qui infamia laborat, et qui canonibus depositionem irrogantibus obnoxius est, impune sacra facere permittitur, fiuntque ex jussione humana, non Dei et canonum decreto, promotiones.

C Et, heu mihi! quantus dolor est omnia deplorare? et quisnam sensu aliquo præditus non dolet et ingemiscit? et quæ mens ista spectans et expendens, non confitetur desertricem Christi esse hanc hæresim? et cur omnia quæ in animo versantur expromam, et epistolæ modum excedam? Comperta sunt quæ dico, non scite composita, non difficilia, licet non dignus qui audiar, utriusque concordiam, per quam et clarius emicat radius veritatis, et pravitas illi adversantium, vel potius nocturna lux, intellectu: partim quia non sum sublimia loquendi facultate præditus, sed tenuis admodum et exigui sermonis, et angustæ scientiæ, hæc ipsa precibus Patris communis ac vestris adeptus; partim etiam quod nonnulli vestrum accuratiorem hæresis expo- D sitionem capere nequeant: demum, quod simplex sit veritatis oratio, et hæresis hæc manifesta sit, et doctrinæ expers, et quam puer possit capere. Cui enim Deus loquitur, ei brevis est sermo. Hi non recta incedunt, et recta incedentes anathematizant. Det autem vobis Dominus gratiam in omnibus, dilecti filii.

ΛΖ'. — Ἰωσὴφ ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης. [λε'.]

XXXVII. — *Josepho archiepiscopo Thessalonicæ.*

Adversus eosdem hæreticos.

Διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ σοφίας σου, τῆς τε πρός με τὸν ταλαίπωρον ἀγάπης, καὶ ὑπὲρ ἀξίαν μου ἀποτιμήσεώς σου, τὰ νῦν μοι ἐπεσταλμένα, εἰλικρινῆ

Digna humilitate ac sapientia tua, et charitate erga me miserum, ac de me supra quam mereor æstimatione sunt ea quæ ad me nunc scripsisti;

[33] Matth. xvi, 19. [34] Joan. xx, 22.

sinceram et incorruptam ex radiante anima tua, ter beate mi fratripater, diffundentia veritatem. Quam amplexatus, gratias egi Christo desiderii mei expletori, bonorum omnium largitori : quidni enim? te scientia locupletem, zeloque convenienti, ac germanum præterea communis Patris filium, convenienta nobis minimis et sapere, et in animo habere. At belle sane ista, cum in votis habeam, licet non dignus qui audiar, utriusque concordiam, per quam et clarius emicat radius veritatis, et gravitas illi adversantium, vel potius nocturna lux, enervatur, et tenebris offunditur. Cum autem in litteris reperissem necessarii divisionem ; ignosce obstupui : non enim est hæc necessarii, sed contingentis, quod trifariam dividitur, in id quod sæpius, quod æqualiter, et quod rarius. Prioris autem, in præsens et futurum : deinde præsentis altera divisio in subjectum et prædicatum : cum illud, quia sæpius contingit, in exsistens : et istud in necessarium transit, non tamen vicissim hoc in illud, quamvis inde descendat.

Non enim si quid jam necessarium, continuo et contingens. Si quid autem ut plurimum contingit; per id quod exsistit, transit nonnunquam in necessarium. Atque ita, omnis homo grammaticus, aliquis homo grammaticus : quorum prius quidem contingens, potest enim fieri ; alterum vero, si modo actus adsit, necessarium ; isto autem exstincto, abscessit actus necessarii : hoc, inquam est si sit, videlicet quandiu est ; alterum vero in eo quod est nunquam variatur : cujusmodi sunt æterna, angelus et anima. Quod ergo quærebatur jam tenemus : ut qui reus est canonis de contingenti, pœnam interdum propter aliam hominis improbitatem sustineat ejus qui est de necessario ; at non hic vicissim ejus qui de contingenti. Fieri enim non potest, cum æquivaleat jam impossibili, omne siquidem quod impossibile, idem per conversionem necessarium est : quomodo necessarium est solem lucere, sed et impossibile est non lucere. Quod vero sanctitas tua dicit aliquando non luxisse : utique in Passione Christi, nam de nocte haud scio quo pacto. Hæc porro sunt prodigia, non consueta, nec regularia ; sed vel supra, vel præter naturam : quorum alterum declarat Christi incarnatio : alterum præsens iniquitas, non in abdito nec in transcursu facta, sed palam atque in legis morem confirmata, quoad in ipsa fuit, per synodicam actionem, eorumque qui pro veritate pugnant, relegationem tanquam in aliqua divinorum canonum transgressione, aut, ut verius dicam, gravi infestaque hæresi.

O prævaricantium audaciam! quibus quanta ob divinarum legum, vel potius Evangelii canonumque ferme omnium contemptum pœna impendet ; tantum humilibus nobis impendet periculum, si quid de officio subtraxerimus. Quænam autem dispensatio esse queat erga eos qui cum adulteri copulatore sacrificant, quique adulterii confirmatrici synodo

A καὶ ἀσύμφυρτον τηλαυγοῦντα ἐκ τῆς φωτοειδοῦς σου ψυχῆς, τρισόλβιέ μου ἀδελφοπάτορ, τὴν ἀλήθειαν· ἣν ἀσπασάμενος ηὐχαρίστησα τῷ ἀποπληρωτῇ τῆς ἐπιθυμίας μου Χριστῷ, τῷ τῶν καλῶν ἁπάντων δοτῆρι· καὶ πῶς γε οὐχί; γνώσεώς σε πεπλουτισμένον ὄντα, καὶ ζήλου τοῦ προσήκοντος, ἄλλως τε τέκνον ἀληθινὸν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς, συνῳδὰ ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις καὶ φρονεῖν καὶ συνδιατίθεσθαι. Ἀλλ' εὖ γε μὲν ταῦτα· εὐκταιότερον ἔχοντός μου τοῦ ἀνακούστου τὴν ἀμφοτέρων ὁμοφωνίαν· δι' ἣν ἥ τε τῆς ἀληθείας ἀκτὶς μαρμαίρει λαμπρότερον, καὶ ἡ τῶν ἀντιδιατιθεμένων αὐτῇ σκολιότης, μᾶλλον δὲ νυκταυγία, ἀπονευροῦταί τε καὶ ἀποζοφοῦται. Εὑρηκὼς δ' ἐν τοῖς γράμμασι τὴν τοῦ ἀναγκαίου διαίρεσιν, σύγγνωθι, ἀπηνεώθην. Οὐ γὰρ αὕτη τοῦ ἀναγκαίου, τοῦ δὲ ἐνδεχομένου, B ὃ διῄρηται τριχῶς· εἴς τε τὸ ἐπὶ πλέον, ἐπίσης, καὶ ἐπ' ἔλαττον. Τοῦ δὲ προτέρου, εἴς τε τὸ παρὸν, καὶ ἐσόμενον· εἶτα τοῦ παρόντος ἐπιδιαίρεσις· εἰς ἀΐδιον, καὶ εἰς τὸ ἔστ' ἂν ᾖ. Τοῦ δὲ ἔστ' ἂν ᾖ, ὑποδιαίρεσις εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον. τοῦ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχομένου χωροῦντος εἰς τὸ ὑπάρχον· τοῦ δὲ, εἰς τὸ ἀναγκαῖον.

Οὐ μὴν ἀντιστρέφοντος, εἰ καὶ ἐκεῖθεν κατιόντος· οὐ γὰρ εἴ τι ἀναγκαῖον ἤδη καὶ ἐνδεχόμενον· εἴ τι δὲ τὸ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνδεχόμενον, ὁδεῦον διὰ μέσου τοῦ ὑπάρχοντος, ἔστ' ἂν ᾖ ἀναγκαῖον. Καὶ γοῦν πᾶς ἄνθρωπος γραμματικὸς, καὶ τὶς ἄνθρωπος γραμματικός. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἐνδεχόμενον· δυνατὸν γὰρ γενέσθαι· τὸ δὲ δεύτερον ἀναγκαῖον, ἐπ' ἂν ἔστιν ἐνέργεια· οὗ θανέντος, ἀπέστη κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐνέργεια. Τοῦτό φησιν, ἔστ' ἂν ᾖ, τὸ ἕως ἂν ᾖ, ἤτοι· C Τὸ δὲ ἕτερον, τὸ μήποτε τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀλλοιούμενον· οἷα τὰ ἀΐδια, ἄγγελος καὶ ψυχή. Καί γε ἔχομεν τὸ ζητούμενον· ὥστε τὸν ἁλόντα ἐνδεχομένῳ κανόνι, πείσεσθαι ἔστιν ὅτε διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἄλλην μοχθηρίαν, τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον κειμένου· ἀλλ' οὐχὶ τοῦδε τὰ τοῦ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται· ἰσορροποῦντος ἤδη τῷ ἀδυνάτῳ. Πᾶν γὰρ ὃ ἀδύνατον, ἀντεστραμμένως καὶ ἀναγκαῖον· οἷον ἀναγκαῖον τὸν ἥλιον λάμπειν· ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον μὴ λάμπειν. Τὸ δὲ φάναι τὴν ἁγιωσύνην σού ποτε μὴ λάμψαι· πάντως ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Ἐν νυκτὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως. Ταῦτα δὲ τέρατα, καὶ οὐκ ἔννομα, οὐδὲ ἐγκάνονα· ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν, ἢ παρὰ φύσιν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον δηλοῖ ἡ Χριστοῦ οἰκονομία· τὸ δὲ δεύτερον, ἡ νῦν παρανομία, μάλιστα οὐκ D ἐν ἀποδύστῳ καὶ ὡς ἐν παρεκδρομῇ γενομένη, ἀλλ' ἐμφανῶς καὶ εἰς νόμον κρατυνθεῖσα τὸ καθ' αὐτὴν, διὰ τῆς συνοδικῆς πράξεως· καὶ τῆς τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἐνισταμένων ἐξορίσεως, ὡς ἐπί τινος τοὐναντίον θείων κανόνων παραβάσεως, τἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν, στιβαρᾶς καὶ πονηρᾶς αἱρέσεως.

Ὢ τῆς τόλμης τῶν δρασάντων! οἷς ὅσον τὸ κατάκριμα τῆς τῶν θείων νόμων, μᾶλλον δὲ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πάντων σχεδὸν κανόνων καθυβρίσεως· τοσοῦτον ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἐπικίνδυνον καθυφιοῦσί τι τοῦ πρέποντος. Πῶς δ' ἂν εἴη οἰκονομία ἐν τοῖς συλλειτουργοῦσι τῷ μοιχοζεύκτῃ, καὶ προάρξασι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Βασίλειος;

Φησὶ γάρ, πολλάκις καὶ τοὺς τοῖς ἀνυποτάκτοις συναπελθόντας, ἐπ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν ἀποδέχεσθαι τάξιν, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῶν· εἴπερ ποτὲ καὶ μεταγνοῖεν· παρὰ δὲ τῶν [ἰσ]οστασίων, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος. Τὰ πλείω ἀφίημι τῇ συνέσει σου ἱερῶς ἰσχυούσῃ ἐποπτεύειν τὰ ἡμᾶς λάνθάνοντα. Δόξα Θεῷ ἐπὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν ἀπολύσει, εἴπερ ἀληθές. Δόξα Θεῷ καὶ περὶ τῆς θεοδότου σου, ἀδελφέ μου, καρτερίας, ἐν τοῖς τῶν αὐτόθι σκληροῖς καὶ ἀπεριτμήτοις τῷ πνεύματι κεντήμασι· Χαρίζου μοι τὴν εἰσαεὶ ὑπόμνησιν, νηφαλεοῦσάν με τὸν νυστάζοντα· εἶτα καὶ νῦν ἱερὰν προσευχὴν πάνυ πάντων, τοῦ δὲ Πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ διαφερόντως, χρῄζοντι. Μεμάθηκα πεποιηκέναι σε χάριτι Χριστοῦ πόνημά τι· καὶ, εἰ κελεύεις, ἀναγνώσαιμι αὐτὸ ἐπ' ὠφελείᾳ.

præfuerunt, ut divinus ait Basilius? Dicit enim, sæpe illos etiam qui in obedientibus adhæserunt, postquam eos pœnituerit, in eumdem gradum recipit, sed nequaquam a nobis, si modo unquam errorem agnoscent, verum a comparibus, ut ait divinus Dionysius. Cætera relinquo prudentiæ tuæ, quæ potest etiam ea quæ nos latent, sancte perspicere. Laus Deo et de fratrum liberatione, si verum est. Laus Deo et de tua, mi frater, divinitus data constantia, in duris et incircumcisis spiritu hominum istorum stimulis. Largire mihi perpetuam admonitionem, quæ me dormitantem expergefaciat; deinde et nunc sacras preces omnium prorsus, sed Patris nostri et tuas potissimum, indigenti. Didici te per Christi gratiam opus aliquod elaborasse; fac, si placet, ut cum utilitate legam.

ΛΗ'. — Ἀρσενίῳ τέκνῳ. [ρδ'.]

XXXVIII. — *Arsenio filio.*

Scelus nomine dispensationis prætexentes refellit. (Baron. an. 787, n. 58.)

Ἡλίκον ἐχάρην καὶ τανῦν, ἀναγνούς σου τὰ γράμματα, τέκνον ποθεινότατον· οὐ τοσοῦτον ἐν τῇ ἀνεῳχθείσῃ σοι μᾶλλον θύρᾳ τῆς πρὸς ἀδελφοὺς συντυχίας· εἰ καὶ αὐτὴ εὐκταία· ὅσον ἐπὶ τῇ τῆς γλώττης εὐχάριτι Θεοῦ, δι' ἧς κλείεις τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν αἱρετιζόντων. Προσθείη σοι τοιγαροῦν ἔτι Κύριος λόγον γνώσεώς τε καὶ σοφίας, διακατελέγχειν τοὺς τῆς εὐσεβείας προ[σ]ασπιστάς· ὡς ἂν ἔξει σοι εὖ μάλα τῷ θείῳ Δαυῒδ συμψάλλειν· Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην. Καθ' ὧν λυττήσαντες οἱ Μοιχειανίζοντες, ἐκεῖνό πως τὸ Γραφικὸν αὐτοῖς τοῖς ἔογοις φθέγγονται. Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, ὁδοὺς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι. Εἰ γὰρ ᾔδεισαν, οὐκ ἂν παρέβησαν τὰ τοῦ Κυρίου ἐντάλματα. οὐκ ἂν παραβάντες, οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ τὰς παραβάσεις συνοδικῶς ἐδογμάτιζον, ὑπ' ἀναθέματι τῶν ταύτας μὴ οὕτω προσιεμένων. Ὅπερ ἀσεβὲς δόγμα τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς μὴ μόνον τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀνατρέπειν, κατὰ τὸ ἐκ μέρους φύσιν ἔχειν τὸ ὅλον ἀνατρέπεσθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀναιρεῖν· ἀναιρετικὰ γὰρ ἀλλήλων τἀναντία. Ὅτι δὲ ἐναντία ἡ μοιχοζευξία, δογματισθεῖσα σωτήριος οἰκονομία, τῇ θείᾳ, καὶ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἁμαρτίας οἰκονομίᾳ, παντί που δῆλον. Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἑτέρων ἀσεβημάτων ἐστὶν ἐπίμεστος ἡ μοιχοσύνοδος· ἅ, εἰ περιτύχοις πάλιν ἰδεῖν τὸν ἀδελφὸν Εὐπρεπιανὸν, ὑποδείξειέ σοι.

Ἔρρωσο καὶ εὐσθένει, τέκνον, ἀμφοτέρωθεν τοὺς βάλλοντας ἀοράτως, ἐκβάλλων κράτει πίστεως, φόβου τε θείου καὶ ἀγάπης. Ἐπειδὴ γὰρ ἔξωθεν δι' ὧν ἐπεγείρουσιν αἱρέσεων προσβάλλοντες, ἀποκρούονται ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος· ἔνδοθεν ἐπέρχονται οἱ δόλιοι, συλῆσαι τὸν τῆς ψυχῆς θησαυρὸν τεχναζόμενοι. Ὧν λυτρωθείημεν τῆς θήρας, χεῖρας πρὸς Θεὸν αἴροννες, συνεργίᾳ τῶν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς ἡμῶν προσευχῶν, καὶ πάντων τῶν εὐσεβούντων, ἐγώ τε καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν. Ὁ τοῦ

Quanto nunc etiam gaudio perfusus sum lectis litteris tuis, fili desideratissime! non tam quod apertum tibi ostium fuerit liberius cum fratribus congrediendi; quamvis et illud optandum, quam propter insitam linguæ tuæ Dei gratiam, qua obstruis effrenata ora hæreticorum. Adaugeat ergo tibi Dominus sermonem scientiæ ac sapientiæ ad confutandos impietatis defensores: ut tibi merito sane liceat cum divino David canere: *Os meum aperui, et attraxi spiritum; quia mandata tua non sum oblitus* [35]. Contra quæ insanientes Mœchiani, illud Scripturæ, operibus ipsis, quodammodo inclamant: *Recede a me vias tuas scire nolo* [36]. Si enim scivissent, haudquaquam Domini mandata violavissent: neque, postquam violaverunt, salutarem Christi Ecclesiæ dispensationem fuisse prævaricationes suas, synodice sanxissent, anathemate in eos decreto qui eas non perinde approbassent. Quod quidem adeo est impium dogma, ut non modo sacrum Evangelium destruat, quatenus totum destrui in parte vulgo solet; sed ipsam etiam Christi incarnationem tollat de medio; tollunt siquidem sese mutuo contraria. Quod autem adulterina conjunctio, quam isti salutarem dispensationem fuisse statuunt, divinæ, et ad peccati destructionem institutæ dispensationi contraria sit, omnibus manifestum est. Verumenimvero aliis quoque impietatis generibus scatet mœchosynodus; quæ, si Euprepianum fratrem iterum videre contingat tibi demonstrabit.

Vale et constans esto, fili, utrinque eos qui invisibiliter feriunt prosternens fidei robore, timorisque divini et charitatis. Postquam enim extrinsecus per hæreses, quas suscitant, irruentes, per orthodoxam sententiam repulsi sunt: intrinsecus aggrediuntur fraudulenti, animæ thesaurum diripere molientes: quorum a deprædatione liberemur, manus ad Deum attollentes, et adjuti precibus communis Patris nostri et piorum omnium, ego et tu, et fratres nostri universi. Auletæ præpositus tibia

[35] Psal. CXVIII, 131, 176. [36] Job XXI, 14.

canit, sed obscuro sono, nec Spiritui sancto concinenti. Quod enim ait se Romam spectare; imbecillitatis causæ, falsæque in re præsenti defensionis suffugium est. Quodque de Saba et Theoctisto, religiosissimis monachis; hoc illudve dicat, et quod Romæ hoc et illud, falsum est. Hi enim ob hanc causam ne ab Iconomachorum hæresi redeuntes episcopi in pristinos gradus restituerentur: non quidem omnes, sed præcipui, et principes hæreseos. juxta sancti Athanasii verba, restiterunt. Quod sane absurdum non erat. Sed postquam synodus, quæ coacta tum fuit, recipiendos omnes judicavit. exemplum secuta quartæ sanctæ synodi; assenserunt et ipsi: neque enim ulla suberat rei necessariæ transgressio.

De Simoniacis autem tum quidem prætermissum est, quia de eo capite post synodum quærendum erat. Postquam vero quæsitum fuit . . . ., primum quidem annuæ pœnitentiæ, aut aliquanto amplius. O facinus audax! cum monachis quibusdam, quorum nominibus parco, editum est ab eo decretum relaxandæ depositionis perpetuæ, ita ut Christi sacerdotes iterum forent, quos Deus per apostolorum principem Petrum deposuisset. Deinde cum ipsi in ea re non assentiretur Sabas, sed plane adversaretur; quid agit? malum recto corrigit. Negat se pœnitentiam dedisse, ut eos admittere qui per pecuniam ordinassent, vel ordinati fuissent, quod cum dicit, convincitur ab illius temporis Augusta, a qua inductus fuerat ut iniquam pœnitentiam daret.

Aderat dies Theophaniorum Christi, venerunt illo die quibus imposita pœna fuerat: et, ea jam peracta, se absolvi postularunt, abnuebat ille, Augusta urgebat, ut admitterentur. Iterum malo rectum destruit patriarcha: cum illis eo ipso festo palam sacrificat, non invitus sane, sed sua sponte: quandoquidem cum posset cum depositis non sacrificare, sacrificavit: quoquomodo quis dicat eum non potuisse. Hinc illa Sabæ cum eo contentio: hinc emersit amplior quam divini canones ferant, absolutio, Roma vero minime hæc probavit, absit! sed neque synodum ipsam habuit pro œcumenica, sed pro locali, et quæ proprium locorum illorum errorem emendasset [37]. Neque enim aliorum Patriarcharum vicarii erant qui pro iis sedebant: falsum, siquidem Romani non propter synodum, sed ob aliam causam missi huc venerant. Quare et depositi, ut fertur, post reditum fuerunt ab eo qui miserat. quamvis coactos ac fuisse causarentur. Alii autem ex oriente quidem, sed a nostratibus persuasi et inducti, non autem a Patriarchis missi, qui nihil sciverunt ne postea quidem, propter gentis metum scilicet. Hoc autem idcirco faciebant homines nostri, ut hære-

A Αὐλητοῦ καθηγούμενος αὐλεῖ, ἀλλὰ ἄσημα, καὶ οὐ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ εὔρυθμα· καὶ τὸ λέγειν αὐτὸν ἀφορᾷν ἐν Ῥώμῃ, ἀσθενείας λόγου, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ψευδαπολογίας καταφύγιον. Καὶ τὸ φάναι αὐτὸν περὶ Σάβα τε καὶ Θεοκτ στου, τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, τοῦτο κἀκεῖνο, καὶ ὡς ἐν Ῥώμῃ τὸ καὶ τὸ οὐκ ἀληθές. Οἱ μὲν γὰρ ἕνεκεν τοῦ μὴ προσδεχθῆναι τοὺς ἐκ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως ὑποστρέφοντας ἐπισκόπους εἰς τοὺς οἰκείους βαθμούς· καὶ οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς ἐξόχους καὶ πρωτάρχους τῆς αἱρέσεως, κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐνίσταντο. Ὅπερ οὐκ ἀπεικότως. Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ τηνικαῦτα σύνοδος κέκρικεν ὅλους εἰσδέξασθαι, ἔχουσα τὴν τετάρτην ἁγίαν σύνοδον παράδειγμα· συνῆλθον· οὐ γὰρ ἦν τῶν ἀναγκαίων τι παραβαινόμενον.

B Περὶ δὲ τῶν Σιμωνιανῶν, τηνικαῦτα μὲν παρεκαλύφθη, ὡς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκζητησομένου τοῦ κεφαλαίο. Ἐπεὶ δὲ ἐζητήθη . . . . τὸ πρῶτον μὲν εἰς ἐπιτίμιον ἐνιαυσιαῖον ἢ καὶ πλέον. Ὢ τοῦ τολμήματος! σύν τισι μονασταῖς, ὧν ἀφίημι λέγειν τὰ ὀνόματα, ἐδόθη ὅρος ὑπ' αὐτοῦ ἐξιλεώσεως τῆς εἰς αἰῶνας καθαιρέσεως· εἰς τὸ εἶναι τοὺς ὑπὸ Θεοῦ διὰ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαίου καθῃρημένους, πάλιν ἱερουργοὺς Χριστοῦ. Καὶ ἐπεὶ οὐ συνῆλθον οἱ περὶ Σάβαν ἐν τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διηνέχθησαν πρὸς αὐτόν, τί ποιεῖ; κακὸν καλῷ ἀπαλλάττει. Ἀρνεῖται μὴ δεδωκέναι ἐπιτίμιον, μηδὲ προσίεσθαι τοὺς ἐν χρήμασι χειροτονήσαντάς τε καὶ χειροτονηθέντας. Λέγων διελέγχεται ὑπὸ τῆς τηνικάδε κρατούσης, ἀφ' ἧς καὶ εἱλκύσθη δοῦναι τὸ ἄνομον C ἐπιτίμιον.

Παρῆν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανίων Χριστοῦ· ἐληλύθασιν ἐν ταύτῃ οἱ ἐπιτιμιασθέντες, πεπληρωκότες τὸ ἐπιτίμιον, καὶ λύσιν ἐπιζητοῦντες· ὁ μὲν ἀπηξίου, ἡ βασίλισσα κατηπείγετο τὴν εἰσδοχήν. Πάλιν κακῷ τὸ καλὸν διαμείβει ὁ πρόεδρος. συλλειτουργεῖ αὐτοῖς τῇ αὐτῇ ἑορτῇ εἰς προῦπτον· οὐκ ἀκουσίως δῆθεν ἀλλ' ἑκουσίως· ἐπὰν δυνάμενος μὴ συλλειτουργεῖν καθῃρημένοις, συνελειτούργησε· κἂν ὁπωσοῦν φαίη τις ἀδυνατεῖν αὐτόν. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς αὐτὸν διαφορὰ τῶν περὶ Σάβαν· ἐντεῦθεν ἐπεπόλασεν ἡ λύσις πλειόνως τῶν θείων κανόνων. Ἡ δὲ Ῥώμη ταῦτα οὐ προσήκατο· μὴ γένοιτο! ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν σύνοδον ὡς οἰκουμενικήν, ἀλλ' ὡς τοπικήν, καὶ τὸ ἴδιον πτῶμα τῶν τῇδε ἀνορθώσασαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ κεκαθικότες D ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πατριαρχῶν· ψευδές (1)· τῶν μὲν Ῥωμαίων δι' ἄλλο, οὐ διὰ σύνοδον, παραπεμφθέντων ἐνταῦθα. Διὸ καὶ καθῃρέθησαν, ὥς φασι, παλινοστήσαντες ὑπὸ τοῦ πεπομφότος, κἂν ἐπεκαλῶντο βεβιάσθαι. Οἱ δ' ἄλλοι ἐκ μὲν ἀνατολῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα προτραπέντες καὶ ἑλχθέντες, οὐχ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἀποσταλέντες, ὅτι μηδὲ ἐνόησαν, ἢ ὕστερον, διὰ τὸ τοῦ ἔθνους δέος δηλονότι. Τοῦτο δὲ ἐποίουν οἱ ἐνταῦθα, ἵνα τὸν αἱρετίζοντα

[37] De hoc loco videsis Baronii dubitationem, an. 787, n. 58.

NOTÆ.

(1) Forte hæc vox ex ora libri in textum irrepsit.

λαὸν μᾶλλον πείσωσιν ὀρθοδοξεῖν, ἐκ τοῦ οἰκουμενικὴν δῆθεν ἀθροισθῆναι σύνοδον.

Εἰ δὲ φαίης, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐνιστάθημεν τηνικαῦτα, καὶ διὰ τί χειροτονίαν ἐδεξάμεθα μετὰ τὴν σύνοδον παρὰ τοῦ κυροῦ Ταρασίου· ἀπολογούμεθα καὶ σοὶ καὶ πᾶσιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν ὑπηκόοις ἐτελοῦμεν, μὴ τὰ ὕστερον γνωσθέντα ἡμῖν πρότερον εἰδότες· τὸ δὲ, δραξάμενος αἰτίαν εὔλογον, τὸ λέγειν Ταράσιον, μήτε ἐπιτίμιον δεδωκέναι, μηδ' αὖ εἰ γνοῖεν, τῶν τοιούτων συνιερουργεῖν τινι, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν. Κἂν οὐχ οὕτως ἦν τὸ ἀληθὲς, διὰ τὸ προφανές. Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ὀρεγόμενοι τὴν ὁμόνοιαν, ἠρκέσθημεν τοῖς λεγομένοις· τοῦτο κεκρικότες, ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον τῆς εἰρήνης νεῦσαι ἐν τῷ ἀμφιβόλῳ πράγματι, καθώς φησί που ὁ Θεολόγος. Καὶ ἅμα, ὅτι δεδεγμένος ἦν διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἀνδρεῖον καὶ σπουδαῖον γενέσθαι, ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ταῦτά σοι ἐγνώρισα, τέκνον, εἰς εἴδησιν τῶν καθηκόντων· καὶ ὅτι οἱ περὶ Σάβαν εἰ διὰ τοῦτο, καὶ οὐκ ἄλλοις τισὶν ἀλόγοις διεφέροντο πρὸς αὐτὸν, εἶχον εὔλογον καὶ ἔχουσιν. Ὡς γὰρ ὑπὸ παραπετάσματι ἡμεῖς τοῦ λέγειν μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ καθαιρεῖν, συνήλθομεν τῷ προέδρῳ· οὕτως ἐκεῖνοι τὸ πραχθὲν ἐμφανῶς ἔχοντες δικαίωμα, ἀντιποιοῦνται εἰκότως τοῦ θείου κανόνος. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ χάριν τούτου τοῦ κεφαλαίου δυνάμενος ἀντιστῆναι αὐτοῖς, εἴ γε λέγοιεν ὅτι Ταράσιος οἰκονομικῶς ἐδέξατο τοὺς χρηματοχειροτονοῦντας. Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἂν Πέτρος καὶ Παῦλος ἐπιστῇ· αὐτοὶ γὰρ ἐξέθεντο τὸν κανόνα, καὶ αὐτοί φασιν· Ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω.

A si adhærentem populum facilius ad orthodoxam fidem pertraherent, cum œcumenica synodus coacta fuisset.

Quod si quæras quamobrem nos tum minime obstiterimus, et cur ordinationem post synodum de domini Tarasii manu susceperimus; hoc tibi omnibusque aliis respondemus : primum quidem nos sub obedientia tua vixisse, nec dum ea cognovisse, quæ perspecta nobis postea fuerunt : deinde causam nactos fuisse probabilem; cum diceret Tarasius, se nec pœnitentiam imposuisse, nec porro cum ullo eorum, si novisset, communicaturum; quinetiam depositurum. Quanquam id verum non erat, cum manifesta res esset. Sed nos tamen concordiam appetentes, iis contenti fuimus quæ ab eo dicebantur : sic statuentes, ad humaniorem pacis partem B in re ambigua propendendum esse, sicut alicubi Theologus ait. Simul hoc etiam reputantes, illum propter fidem orthodoxam, suumque in ea tuenda studium, ab aliis Ecclesiis receptum fuisse. Hæc tibi exposui, fili, ut scias quæ scire te convenit, et Sabam, si propter hæc non ob alia quæpiam rationi haud consentanea ei adversatus est, probabilem causam habuisse et habere. Quemadmodun enim nos hoc prætextu, quod diceret, se tales non recipere, sed deponere, cum patriacha convenimus : sic illi justam rei palam gestæ defensionem habentes, pro divino canone merito decertant. Neque est qui hoc nomine redaguere illos possit, si dicant Tarasium per dispensationem eos recepisse, qui per pecuniam ordinarant. At neque si Petrus et Paulus adsint; ipsi enim canomen condiderunt, ipsimet C dicunt : *Sed licet nos aut Angelus de cælo, evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus, anathema sit* [38].

ΛΘ'. — Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ. [ρς'.]

XXXIX. — *Theophilo præposito.*

Cur hæreticos vocet eos, quibuscum ipse aliquando communicaverat. (*Baron. ann.* 809, *n.* 28.)

Ἐβουλόμην ταχύτερον ἐπιστεῖλαι τῇ ἁγιωσύνῃ σου, ἀλλ' οὐκ εὐωδούμην φρουρούμενος ἀσφαλῶς. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς χαρίσασθαι καί τὸν τρόπον καὶ τὸ πρόσωπον· τηνικαῦτα τὸν ἐμὸν πόθον πληρῶ ὁ ταπεινὸς, καὶ προσαγορεύω, καὶ ἀσπάζομαι τὸν ἐμὸν πνευματικὸν Πατέρα, καὶ λίαν ὄντως φιλούμενον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ διέστησαν ἡμᾶς σωματικῶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, ἤδη διέλυσαν καὶ τὴν ἐπὶ Θεὸν ἡμῶν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιάν τε καὶ σχέσιν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐβεβαίωσαν. Πείθομαι γὰρ καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα ποθεῖν τὴν ἡμετέραν ἀναξιότητα· καὶ ἀκλινῆ διαμένειν τῆς ὀρθοδόξου καὶ θεαρέστου ἐνστάσεως, ἐξ ὧν τε πρότερον καὶ ὕστερον ὑπέδειξεν ἑαυτὴν Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις, ὡς συναιρεῖσθαι ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας διωγμόν· κἂν οὐκ ἠβουλήθησαν οἱ κρατοῦντες, φειδοῖ τοῦ μὴ πολλοὺς ἐξορίζειν καὶ καθείργειν· καὶ ὡς ἂν δόξωσιν ἐντεῦθεν πείθειν τὸν κόσμον, εἰς ἡμᾶς μόνους περιΐστασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς διαφορὰν, καὶ μὴ εἶναι ἄλλους τοὺς ἐνισταμένους· οἱ τοσοῦτοι τῷ πλήθει ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἐξουσίᾳ· κἂν φόβῳ εἴτε καὶ

Volebam equidem citius ad sanctitatem tuam scribere, sed viam nullam reperiebam, arcta custodia inclusus. Postquam autem Deo bono placuit, et modum et hominem concedere : nunc desiderium meum humilis expleo, et saluto amplectorque spiritualem Patrem meum quem revera amo plurimum. Neque enim, quando, corpore nos segregarunt principes sæculi hujus, pariter mutuam in Deo nostro concordiam affectumque dissolverunt : D quinimo magis confirmarunt. Confido enim et me quamvis indignum a tua sanctitate diligi, et in orthodoxa Deoque accepta propugnatione immobilem ipsam permanere; ex iis quibus se et antea, et post etiam, Deo atque hominibus comprobavit : ita ut cum humilibus nobis persecutionem etiam pro pietate eligat : licet noluerint qui rerum potiuntur, ne tam multos in exsilium amandarent, vel in custodiam traderent; atque ut hac ratione mundo persuaderent, nos solos ab ipsis dissidere nec alios esse qui resistant : cum tamen adeo multi sint sub eorum imperio; quamvis aut metu aut dissimula-

[38] Galat. I, 8, 9.

tione se ipsos tegant ; ut divinum David clamantem exaudire liceat : *Dinumerabo eos et super arenam multiplicabuntur* [39].

Non enim leve est nec occultum, quod impie agitur ; sed et grave prorsus et sensu præditis manifestum. Incarnationem Christi, o sanctissisme, quantum in ipsis est, everterunt, cum Evangelii prævaricationem in adulteri copula et adulterio, salutarem Ecclesiæ dispensationem esse sanxerunt, anathema in eos decernentes, qui talia non probarent. Evangelium per unius mandati solutionem solverunt, solutionem hanc Dei dispensationem appellantes. Nam si, ut scriptum est : *Quincunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [40] : isti vero lapsum, imo lapsus, tum adulteri, tum ejus qui adulteros conjunxit, et omnium qui adultero adhæserunt, partemque cum adultero posuerunt ; neque enim a se invicem sejungi possunt qui fecerunt, et qui simul abrepti sunt ; haudquaquam reos esse dicunt, sed dispensatores Dei ; mentitus est qui reos esse pronuntiavit ; alieni autem sunt a Dei dispensatoribus sancti quoque ipsi : siquidem nullus sanctorum Dei legem transgressus est, nec, si transgrediatur, sanctus dici potest. Isti vero in transgressione dogma inviolabile, tanquam Dei legem constituerunt, et omnes qui ipsis ea in re non consentiunt, anathematizarunt. Non consentiunt proculdubio sancti, qui in cœlo quique in terra sunt, adulterio. Quare perspicuum est eos, soluto Evangelii uno mandato, non solum Evangelium totum evertisse, salutarem Ecclesiæ dispensationem hanc esse synodice definiendo, legemque, quod in ipsis fuit inviolabilem sanciendo, in omni mandato quod violetur, violationem ipsam dispensationem esse, ac nuncupari : verum etiam sanctos non consentientes, quoniam nec Deus consentit, suo judicio anathematizasse.

A οἰκονομίᾳ ὑποκρύπτωσιν ἑαυτούς· ὡς ἔστιν ἀκούειν τοῦ θείου Δαβὶδ κράζοντος· Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.

Οὐδὲ γὰρ μικρόν τι καὶ λανθάνον τὸ ἀσεβούμενον· ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα τε καὶ προφανὲς τοῖς νοῦν ἔχουσι. Τὴν οἰκονομίαν Χριστοῦ, ὦ ἁγιώτατε, τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἀνέτρεψαν, τὴν παράβασιν τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ μοιχοζευξίᾳ καὶ μοιχείᾳ οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ δογματίσαντες, ὑπ' ἀναθέματι τῶν μὴ οὕτω προσδεχομένων· Τὸ Εὐαγγέλιον διὰ λύσεως τῆς μιᾶς ἐντολῆς διέλυσαν, τὴν λύσιν οἰκονομίαν Θεοῦ ἀποφηνάμενοι. Εἰ γὰρ ὡς γέγραπται. Ὅστις ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος. Οὗτοι δὲ τὸ πταῖσμα, μᾶλλον δὲ τὰ πταίσματα, τοῦ τε μοιχοῦ καὶ τοῦ μοιχοζεύκτου, μοιχοσυνδρόμων τε καὶ ὅλων B τῶν μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα θεμένων· οὐ γὰρ οἷόν τε ἐξ ἀλλήλων χωρισθῆναι τοὺς πράξαντας, καὶ τοὺς συναπαχθέντας· οὐκ ἐνόχους φασὶν, ἀλλ' οἰκονόμους Θεοῦ· ἔψευσται ὁ ἀποφηνάμενος ἐνόχους εἶναι· ἀλλοτριοῦνται δὲ καὶ οἱ ἅγιοι τῶν οἰκονόμων Θεοῦ· ὅτι οὐδεὶς ἅγιος τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον παραβέβηκεν, οὐδὲ παραβὰς δύναται καλεῖσθαι ἅγιος. Οἱ δὲ δόγμα ἐν τῇ παραβάσει ἐκθέμενοι ἀπαράβατον ὡς νόμον Θεοῦ, καὶ τοὺς μὴ συναιρουμένους αὐτοῖς ἐν τούτῳ ἀναθεματίζοντες. Οὐ συνάρονται δὲ δηλονότι οἱ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἅγιοι τῇ μοιχείᾳ. Φανερὸν ἄρα ὅτι τῇ λύσει τῆς μιᾶς ἐντολῆς τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ μόνον ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέτρεψαν, ὁρισάμενοι αὐτὴν συνοδικῶς οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ, θέντες νόμον ἀπαράβατον, τὸ καθ' ἑαυτοὺς, ἐπὶ πάσης C ἐντολῆς παραβαινομένης οἰκονομίαν γίνεσθαι τὴν ταύτης παράβασιν, ὁμοῦ τε καὶ ὀνομάζεσθαι· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἁγίους μὴ προσϊεμένους, ὅτι μηδὲ Θεὸς κατ' αὐτοὺς, ἀνεθεμάτισαν.

Ac demum quid pluribus opus est, cum epistola capere non possit ? Perversa et dira opinion in Ecclesiam nostram invecta est. Hæresis ista Mœchianica una cum Evangelii destructione, et canones divinos per illius qui ab eis depositus fuerat, adulterorum copulatoris absolutionem dissolvit. Etenim si Evangelium neglexerunt, otiosum illis fuisset de sacris canonibus esse sollicitos. Hæc igitur cum salutatione paternitati tuæ suggerere necessarium existimavi, ut hæresim esse intelligens, hæresim fugiat, sive hæreticos, ita ut nec cum eis communicet, nec eos in divina liturgia commemoret in religiosissimo monasterio suo : quoniam ingentes minæ a sanctis denuntiatæ sunt iis qui cum ea vel cibo tenus participant. Quod si quærat sanctitas tua, quid causæ sit, cur hæc ipsi ante captivitatem non dixerimus, sed et Byzantinorum commemorationem ipsi fecerimus ; hoc habeto synodum eo tempore nondum coactam fuisse, nec promulgatum adhuc pravum dogma et anathema. Et ante hæc tutum

Καὶ ἁπλῶς τί πολλὰ λέγειν, μὴ ἐγχωρούσης τῆς ἐπιστολῆς δέχεσθαι ; Χαλεπὴ κακοδοξία ἐδογματίσθη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Αὕτη ἡ Μοιχειανικὴ αἵρεσις ἅμα τῇ ἀνατροπῇ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τοὺς θείους κανόνας διὰ τῆς ἀθωώσεως τοῦ παρ' αὐτῶν καθῃρημένου μοιχοζεύκτου διαλύσασα. Εἰ γὰρ τὸ D Εὐαγγέλιον ἠθέτησαν, σχολὴ αὐτοῖς περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων φροντίζειν. Ταῦτα οὖν σὺν τῇ προσηγορίᾳ, ἀναγκαῖον ἐνόμισα ὑπομνῆσαι τὴν πατρωσύνην σου· ὅπως εἰδυῖα ὅτι αἵρεσις, φεύγῃ τὴν αἵρεσιν, ἤγουν, τοὺς αἱρετικούς· τοῦ μήτε κοινωνεῖν αὐτοῖς, μήτε ἀναφέρειν ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ αὐτῆς μονῇ ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας· ὅτι μέγισται ἀπειλαὶ κεῖνται παρὰ τῶν ἁγίων ἐκφωνηθεῖσαι τοῖς συγκαταβαίνουσιν αὐτῇ μέχρι καὶ ἑστιάσεως. Εἰ δὲ λέγῃ ἡ ὁσιότης σου, πῶς αὐτῇ πρὸ τῆς λεηλασίας τοῦτο οὐκ εἴπομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύομεν τῶν ἐν τῇ Βυζαντίδι· ἐκεῖνο γινωσκέτω· ὅτι οὔπω σύνοδος ἦν, οὐδὲ ἐκφώνητον ὑπῆρχε τὸ πονηρὸν δόγμα καὶ ἀνάθεμα. Καὶ πρὸ τούτων οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἀποστῆναι τῶν

[39] Psal. CXXXVIII, 18. [40] Jac. II, 10.

παρανομούντων τελείως, ἢ τὸ φεύγειν μόνον τὴν προφανῆ κοινωνίαν αὐτῶν, οἰκονομίᾳ δὲ πρεπούσῃ ἀναφέρειν ἕως καιροῦ.

Ἐπεὶ δὲ ἐξῆλθεν εἰς προῦπτον ἡ αἱρετικὴ ἀσέβεια διὰ συνόδου εἰς τοὐμφανὲς, δεῖ ἄρτι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν σὺν πᾶσιν ὀρθοδόξοις παῤῥησιάζεσθαι διὰ τοῦ μὴ κοινωνεῖν τοῖς κακοδόξοις, μηδὲ ἀναφέρειν τινὰ τῶν ἐν τῇ μοιχοσυνόδῳ εὑρεθέντων, ἢ ὁμοφρονούντων αὐτῇ. Καίγε δίκαιον, ὅσιε Πάτερ, κατὰ πάντα σε ὄντα φερωνύμως Θεόφιλον, φιλεῖν καὶ ἐν τούτῳ τὸν Θεόν. Ἐχθροὺς γὰρ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος, οὐ μόνον τοὺς αἱρετικοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῖς τοιούτοις κοινωνοῦντας, μεγάλῃ καὶ πολλῇ τῇ φωνῇ ἀπεφήνατο. Καὶ ἐὰν ἡ σὴ στεῤῥότης οὐκ ἀσφαλίσηται, τίς λοιπὸν σωθήσεται; καὶ ἐὰν ὁ παῤῥησιασάμενος δυνάμει Θεοῦ, ὡς ἅγιος, πλὴν τελείας αἱρέσεως, ἄρτι μετὰ τὴν αἵρεσιν ὑποστείληται· πῶς ἕτερος τολμήσει γρύξαι; καὶ ἐὰν τὸ μοναδικὸν τάγμα οὐχ ἡγήσηται πάντα σκύβαλα· μοναστήρια λέγω; καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτά· πῶς λαϊκὸς καταφρονήσει γυναικὸς, τέκνων, καὶ τῶν ἄλλων;

Διὸ ὑπομιμνήσκω, ὡς ἐλάχιστος ἀδελφὸς καὶ τέκνον, μὴ σιγήσωμεν, ἵνα μὴ κραυγὴ Σοδόμων γενώμεθα· μὴ φεισώμεθα τῶν κάτω, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν τὰ ἄνω· μὴ θῶμεν σκάνδαλον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶ καὶ ἐν τρισὶν ὀρθοδόξοις ὁριζομένη κατὰ τοὺς ἁγίους· ἵνα μὴ τῇ ἀποφάσει τοῦ Κυρίου καταδικασθῶμεν. Καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν ταῦτά φημι ὁ τάλας· ἐμοὶ γὰρ, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κέρδος καὶ χαρὰ καὶ ζωή. Εἴγε δυναμωθείην ταῖς ἱεραῖς προσευχαῖς ὑμῶν· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀρχαίαν καὶ πνευματικὴν, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον. Εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος καὶ Δεσπότης ἁπάντων ἑαυτὸν ἀνήνεγκεν ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θυσίαν· τί ὀφείλομεν ἡμεῖς, καὶ πόσον οὐ χρεωστοῦμεν δι' αὐτὸν παθεῖν καὶ ὑπομεῖναι; Καί γε οἱ μονάζοντες καὶ τῇ ἀποταγῇ σταυρωθέντες· οἵ γε ἀληθῶς καὶ οὐκ ἀνοήτως ἀποταξάμενοι· ἐπεὶ μὴ ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν σχήματος μόνον ἔστι κρίνειν τὰ πράγματα· πολλοὶ γὰρ οἱ προσωπεῖα ὑποδυόμενοι, καὶ οὐκ ὄντες ὅπερ φαίνονται· ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων δηλονότι τὰ σχήματα. Εἰ οὖν μοναχοί εἰσί τινες ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, δειξάτωσαν ἐπὶ τῶν ἔργων. Ἔργον δὲ μοναχοῦ, μηδὲ τὸ τυχὸν ἀνέχεσθαι καινοτομεῖσθαι τὸ Εὐαγγέλιον· ἵνα μὴ ὑπόδειγμα τοῖς λαϊκοῖς προτιθέμενοι αἱρέσεως καὶ αἱρετικῆς συγκοινωνίας, τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπωλείας λόγον ὑφέξωσι. Πολύ με ληρολογῆσαι τὴν ὑπόθεσιν ἡ ἄκρα ταπεινοφροσύνη τῆς ἁγιωσύνης σου ὡς δεχομένη πεποίηκε. Σὺ δὲ, ὦ Πάτερ, εὔχου καὶ ὑπερεύχου ὑπὲρ σαθροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' οὖν ἐραστοῦ σου ὅτι μάλιστα. Ὁ συμφρουρούμενός μοι ὡσαύτως καὶ προσαγορεύει, καὶ δεῖταί σου τῶν ἱκεσιῶν.

non erat discedere penitus a prævaricantibus, vel solummodo apertam illorum communionem refugere, et congruenti dispensatione ad tempus commemorare.

At postquam impietas hæretica per Synodum in apertum nunc erupit, religionem tuam oportet, una cum cæteris orthodoxis, libere agere, nec communicando cum hæreticis, nec ullius nomen commemorando ex iis, qui mœchosynodo adfuerunt, aut qui idem cum ea sentiunt. Et æquum sane est, Pater sancte, ut qui in omnibus, pro ratione nominis tui, Theophilus es, hac etiam in parte Deum ames. Inimicos enim Dei Chrysostomus, non hæreticos solum, sed omnes etiam qui cum illis communicant, magna et clara voce pronuntiavit. Quod nisi constantia tua stabilis permaneat, ecquis demum salvabitur? et, si is qui Dei virtute, ut sanctus, fiduciam præ se tulit ante plenam hæresim, nunc post hæresim ignaviter se gerat; quomodo alius hiscere audebit? et nisi ordo monasticus omnia arbitretur ut stercora: monasteria dico, et cuncta quæ in eis sunt; quomodo laicus uxorem, liberos, et cætera contemnet?

Quamobrem admoneo, ut minimus frater ac filius, nequaquam sileamus, ne clamor Sodomorum simus; nequaquam terrenis parcamus, ne cœlestia amittamus; nequaquam scandalum demus Ecclesiæ Dei, quam vel tres orthodoxi, sanctorum sententia constiutunt, ne Domini decreto condemnemur. Neque hæc ego miser mea causa dico: mihi enim, tametsi audax dictum est, vel mori pro veritate lucrum, gaudium et vita, si modo sacris precibus vestris confirmer; sed propter veterem inter nos spiritualem dilectionem, et pro communi utilitate. Etenim si Dei Filius Dominus ac dominator universorum seipsum obtulit pro omnibus Deo et Patri hostiam, quid debemus nos, et quantum pro eo perpeti ac perferre nos æquum est, monachos præsertim et renuntiatione ipsa crucifixos? si modo revera et non incassum renuntiavimus: quandoquidem non ab externa solum specie dijudicari res debent; multi enim personas induunt, nec sunt id quod videntur esse: sed ab operibus ipsis species externa. Si ergo monachi ulli sunt his temporibus, factis ostendant. Monachi autem munus est, ut nec tantillum in Evangelio innovari sinat, ne exemplum laicis hæreseos atque hæreticæ communionis præbentes, rationem reddant de illorum perditione. Pluribus me nugari, et argumentum hoc persequi, coegit summa humilitas sanctitatis tuæ, ut quæ id minime improbat. Tu vero ora, Pater, et deprecare pro imbecillo et peccatore, sed qui te revera plurimum amat. Concaptivus meus similiter et te salutat, et preces tuas exposcit.

Μ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [ρια'.]

XL. — *Naucratio filio.*

Respondet ad quædam interrogata ac præcipue de baptismo hæreticorum.

Παλιν ἑτέρα σοι φυλακὴ, τέκνον ἠγαπημένον, ἀλλὰ καὶ πάλιν στήλη μὲν τῶν δυσωνύμων αἱρετι-

Alter tibi iterum carcer, dilecte fili; sed et infamiæ rursus nota infausti nominis hæreticis; tibi

vero incrementum præmiorum honorumque cœlestium. Quocirca pro illis quidem gemere ac flere mihi suppetit, pro te autem lætari et gratias agere, Annon acceptius sit, te, iterata custodia, factum esse velut aurum in fornace bis expurgatum? Ergo firmas radices age, puer sance, teque auctori Domino purum et probum in omnibus exhibe, vas utile prorsus, ad omne opus bonum paratus. Magno itaque fer animo custodem alterum qui tibi præter morem datus est. Non enim præpositum vel sacerdotem dixerim: siquidem nullus Dei minister, saltem monachus, militaribus officiis ministraret, sed neque cum sic ministrante communicaret. Cæterum renuntia mihi quomodo te tractet: commodiorem enim esse puto, quam prius fuit. Sive autem hoc modo se res habet, sive aliter, tu tamen, fili mi, forti sis animo: quæ tristia sunt, spei bonæ gaudio allevens: et solitudine quærens et comparans tibi æquanimitatem, dum ad Deum unum, qui te intuetur, oculos animumque convertis: cogitationes furfureas, quæ a zizaniorum satore identidem injiciuntur, despiciens ac dispellens. Quæ autem a me postulasti, ut de hæresibus et baptismis sigillatim responderem, ea epistolæ modum excedunt: ac supervacaneum est rursus recensere quæ divinus Epiphanius invenit atque ita conscripsit ut nemo ex Patribus melius. Lege igitur sacrum de istis ejus librum, et quæ scire desideras, illic cognosces. Hunc autem tibi in manus tradet egregius Euprepianus.

De baptismis porro brevius respondebo. Trifariam hæc commentatio dividitur. Baptizantur enim Marcionistæ, Tascodrugitæ, Manichæi, et qui ejusdem ordinis usque ad Melchisedechianos, hæreses numero viginti quinque. Inunguntur autem sacro chrismate Tessarescædecatitæ, Novatiani, Ariani, Macedoniani, Apolinaristæ, simul quinque. Qui vero neque baptizantur, neque inunguntur, sed solummodo hæresim tum propriam, tum omnem aliam anathematizant, Meletiani, Nestoriani, Eutychianistæ, et qui, usque ad hæresim quæ istic est, sunt ordinis ejusdem, haud numerati a me modo, eo quod Acephali sint multiplices, tum etiam ne excrescat epistola. Quod autem dixisti, canonem minime destinguere, sed definitive pronuntiare, eos qui ab hæreticis ordinati aut baptizati sunt, nec clericos esse posse nec fideles: illud cogita quod apostolicus canon hæreticos illos dicit, qui in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti non sunt baptizati nec baptizant. Istud porro magni quoque Basilii voce divina docemur. Ait enim hæreses esse eas quæ penitus abruptæ sunt, et circa ipsam fidem alienatæ: schismata vero, eos qui propter causas aliquas ecclesiasticas et quæstiones quibus remedium adhiberi potest, inter se dissident: parasynagogas autem, congregationes quæ a contuma-

A κῶν· σοὶ δὲ προσθήκη ἄθλων τε καὶ ἐπαίνων οὐρανίων. Διὰ τοῦτο ὑπὲρ μὲν ἐκείνων τὸ στένειν μοι καὶ δακρύειν· ὑπὲρ δὲ σοῦ, τὸ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν. Ἢ οὐχὶ δοκιμώτερόν ἐστί σε γενέσθαι τῇ μεταφρουρήσει, καθάπερ χρυσὸν διπυρούμενον ὑπὸ χωνείας; Εὐριζωθείης οὖν, ὦ ἱερὲ παῖ, καὶ ὀφθείης τῷ Δεσπότῃ Κυρίῳ ἐν πᾶσι καθαρὸς καὶ ἀκίβδηλος, σκεῦος ὄντως εὔχρηστον, κατηρτισμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Φέρε οὖν μακροθυμίᾳ τὸ ἄηθες τοῦ δευτέρου φύλακός σου· οὐ γὰρ ἡγουμένου, οὐδὲ ἱερέως λέγοιμι· οὐδεὶς γὰρ Θεοῦ λειτουργὸς καί γε μοναστὴς, στρατιωτικοῖς ἔργοις ὑπουργήσειεν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ οὕτως ὑπουργοῦντι κοινωνήσειε. Πλὴν δήλωσόν μοι ὅπως σε κρατεῖ. Δοκῶ γὰρ διαφορώτερον εἶναι τοῦ προτέρου. Ἀλλ' εἴ γε οὕτως, ἢ ἑτέρως· σὺ δὲ ὅμως, τέκνον μου, στῆθι γενναίως· εὐμαρίζων τὰ B λυπηρὰ τῇ τῶν ἐλπίδων περιχαρείᾳ, καὶ κατακτώμενος ἑαυτῷ τὴν μόνωσιν, ἀπαθείας εὕρεσιν· διὰ τῆς ἐπὶ μόνον τὸν ὁρῶντά σε Θεὸν ἀποβλέψεώς τε καὶ σχέσεως· σαυβαλίζων καὶ λικμίζων τοὺς ἐπεισαγομένους ἀχυρώδεις λογισμοὺς παρὰ τοῦ τῶν ζιζανίων σπορέως ἑκάστοτε. Ἃ δὲ ἐπεζήτησας ἀποκριθῆναί με περί τε τῶν αἱρέσεων καὶ βαπτισμάτων κατ' ἔπος, ἐπιστολῆς ὑπερβαίνει μέτρον· καὶ πάλιν περιττολογεῖν ἔστι ταῦτα ἀφηγεῖσθαι, ἃ ὁ θεοφόρος Ἐπιφάνιος ἐξεῦρε καὶ διέγραψεν ὡς οὐδεὶς τῶν Πατέρων. Ἔντυχε οὖν τῇ περὶ αὐτῶν ἱερᾷ αὐτοῦ βίβλῳ, κἀκεῖσε διαγνώσειας ἃ μαθεῖν ἐφίεσαι. Παράσχοι δὲ αὐτὴν ἐν χερσί σου ὁ καλὸς Εὐπρεπιανός.

Τὸ δὲ τῶν βαπτιζομένων συντομώτερον ἀποκριθήC σομαι. Τριχῇ διῄρηται τὸ θεώρημα. Βαπτίζονται μὲν γὰρ Μαρκιονισταὶ, Τασκορδιουργοὶ (1), Μανιχαῖοι· καὶ οἱ σύστοιχοι αὐτῶν ὁμοῦ ἕως τῶν Μελχισεδεκιτῶν, αἱρέσεις εἴκοσι πέντε. Χρίονται δὲ τῷ ἁγίῳ μύρῳ Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, Ναυατιανοὶ, Ἀρειανοὶ, Μακεδονιανοὶ, Ἀπολιναριασταὶ, ὁμοῦ πέντε. Οἱ δὲ μήτε βαπτιζόμενοι, μήτε χριόμενοι, ἀλλὰ μόνον ἀναθεματίζοντες τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν, Μελετιανοὶ, Νεστοριανοὶ, Εὐτυχιανισταὶ, καὶ οἱ τούτων ὁμόστοιχοι, μέχρι τῆς δεῦρο αἱρέσεως, τῷ ἀριθμῷ οὐχ ὑποβαλλόμενοί μοι κατὰ τὸ παρόν· διὰ τὸ πολυσχιδὲς τῶν Ἀκεφάλων, καὶ τὸ ὑπερτενὲς τῆς ἐπιστολῆς. Τὸ δὲ εἰρηκέναι σε, μὴ διακρῖναι τὸν κανόνα, ἀλλ' ὁριστικῶς ἀποφάναι, τοὺς ἀπὸ αἱρετικῶν χειροτονηθέντας, ἢ βαπτισθέντας, D οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατὸν, οὔτε πιστούς· ἐκεῖνο λογίζου· ὅτι αἱρετικοὺς ὁ ἀποστολικὸς κανὼν ἐκείνους ἔφη, τοὺς μὴ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος βαπτισθέντας καὶ βαπτίζοντας. Καὶ τοῦτο ἐκ θείας φωνῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου διδασκόμεθα. Φησὶ γὰρ, αἱρέσεις μὲν τὰς παντελῶς ἀπερρηγμένας, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἠλλοτριωμένας· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ, τὰς συνάξεις τὰς

NOTÆ.

(1) Apud Epiphanium, hæresi 47, Τασκοδρουγῖται.

παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας Καὶ τοῦ μὲν πρώτου αὐτὸς ἐπιφέρων ἓν παράδειγμα, φησὶ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον· « Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τῶν Πεπουζηνῶν βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; Οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ δεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. » Τούτους οὖν καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς, ὁ κανὼν καὶ οἱ Πατέρες, ὥς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, αἱρετικοὺς ὠνόμασαν. Τοῦ δὲ δευτέρου παράδειγμα πάλιν φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος· « Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσίν. »

Εἰ δὲ φαίης. Καὶ πῶς λέγονται αἱρετικοὶ καὶ οὗτοι καὶ πάντες οἱ μεταγενέστεροι; τοῦτο λέγομεν λαὶ νοοῦμεν· οἱ μὲν πρῶτοι κυρίως αἱρετικοὶ, διὰ τὸ εἰς αὐτὸ τὸ καίριον τῆς τριαδικῆς ἡμῶν πίστεως ἠσεβηκέναι. Οἱ δὲ δεύτεροι κατὰ κατάχρησιν, καὶ ὡς ἐκ τῶν πρώτων παρηγμένοι· ὁμολογοῦντες δ' ὅμως εἰς Τριάδα καὶ πιστεύειν καὶ βαπτίζειν ἐν ἰδιώματι οἰκείῳ τῆς ἑκάστης ὑποστάσεως, καὶ οὐχὶ μιᾶς τῶν τριῶν ὑπαρχούσης· κἂν ἐν ἄλλοις ἠρέτιζον. Τοῦ τρίτου παράδειγμα, αὐτὸς ὁ ἅγιος πάλιν φησὶ, οἷον εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν· ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν. Καί γε ὡς οἱ δεύτεροι ὁμώνυμοι τοῖς πρώτοις, οὕτω καὶ οἱ τρίτοι ὁμώνυμοι τοῖς δευτέροις. Ἀμέλει τοὺς Μελετιανοὺς σχισματικοὺς οἱ πάλαι καλοῦσι, Μελετίῳ τῷ σχισματικῷ συναπαχθέντας, καίτοι μὴ ὄντας κακοδόξους. Ἀναθεματίζοντες γὰρ τὸ ἴδιον σχίσμα, ὥς φασι, δεδεγμένοι εἰσὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἔοικε δὲ σειρά τις εἶναι δαιμονόπλοκος ἡ καθόλου αἵρεσις, ἑτέρα τῆς ἑτέρας ἐχομένη, καὶ ὡς ἐκ κορυφῆς μιᾶς ἐξηρτημένων ἁπασῶν τῆς ἀσεβείας καὶ ἀθεΐας· κἂν ἑτερωνυμίᾳ, καὶ χρόνῳ, καὶ τόπῳ, καὶ ποσότητι, καὶ ποιότητι, καὶ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ διαφέρωσιν. Ἐπεὶ μηδὲ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, ἓν μόνον μέλος, ἀλλὰ καὶ πολλά· καὶ διάφοροι αἱ τούτων πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαι, δυνάμεις, ἰδιότητες, θέσεις τε καὶ τιμαί.

Περὶ τῶν ἑτέρων σου ἐρωτήσεων· ἡ πρώτη περὶ πρεσβυτέρου νοῦ ὀρθοδοξοῦντος, ἀλλ' ὅμως μνημονεύοντος φόβῳ διωγμοῦ τὸν αἱρετικὸν ἐπίσκοπον προαπεκρίθην σοι· πλὴν καὶ αὖθις· εἰ μὴ συλλειτουργεῖ αἱρετικῷ, καὶ εἰ μὴ μεταδιδοῖ τοῖς τοιούτοις, δεκτέον τὸν τοιοῦτον εἰς συνεστίασιν, καὶ ψαλμῳδίαν, καὶ εὐλογίαν βρωμάτων, καὶ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν, οὐ μέν τοι εἰς θείαν μετάληψιν. Δεῖ δὲ ἐπερωτᾷν τῆς αἱρέσεως κρατούσης πάντως· ὁμολογίαν δὲ δεχομένοις ἀρκεῖσθαι, οὐχ οἶδα εἰ μὴ προδήλως ψευδολόγος αὕτη. Τὸ γὰρ φαίην σε διδάσκεσθαι ἡμᾶς παρὰ τῶν Πατέρων, μὴ ἐπερωτᾷν, περὶ καιροῦ οὗ μὴ ἔστιν αἵρεσις μαινομένη· καὶ περὶ τῶν μὴ προδήλως κατεγνωσμένων. Τοιοῦτον δὲ πρεσβύτερον, σπάνιον εὑρεῖν νῦν μὴ μιγνύμενον καὶ συγκοινωνοῦντα αἱρετικοῖς.

[41] Can. I.

cibus presbyteris vel episcopis, vel a populis imperitis fiunt. Ac primi quidem generis exemplum unum ipse afferens, ad sanctum Amphilochium scribit [41]: « Quænam igitur ratio est ut Pepuzenorum baptisma esse judicetur, qui baptizant in Patrem, et Filium, et Montanum vel Priscillam? Neque enim baptizati sunt, qui in ea quæ nobis non sunt tradita, baptizati sunt. » Hos ergo et qui ipsis adhærent, canon et Patres, ut divinus Basilius ait, nominarunt hæreticos. Rursus secundi generis exemplum profert sanctus Basilius: « Cathari sunt et ipsi inter eos qui abscissi sunt. »

Quod si dicas: Et quomodo hi quoque, et posteriores omnes, hæretici dicuntur? Hoc dicimus, et intelligimus: primos quidem proprie dici hæreticos, eo quod impietatem exeruerunt in id quid nostræ de Trinitate fidei præcipuum est: secundos vero abusive, et tanquam a primis derivatos, qui tamen confitebantur se in Trinitatem et credere et baptizare, in proprietate singulari personæ cujusque, non autem quæ una in tribus exsistat: licet in aliis rebus hæreticum aliquid assererent. Tertii generis exemplum rursus idem sanctus dicit: velut si quis criminis convictus, a sacro ministerio suspensus sit, et canonibus non cedat, sed primam sibi sedem et ministerium vindicet. Atque ut idem cum primis nomen sortiti sunt secundi; ita etiam tertii cum secundis. Certe Meletianos; quos Meletius schismaticus abduxerat; antiqui appellant schismaticos, quumvis non essent cacodoxi. Proprium enim schisma, ut aiunt, anathematizantes, ab Ecclesia catholica suscepti sunt. Videtur autem hæresis, in universum catena quædam esse a dæmone contexta, altera alteri connexa, cunctique tanquam ab uno impietatis capite appensis: quantumvis diversitate nominum, et tempore, et loco, et quantitate, et qualitate, et potentia, et actu differant: quandoquidem nec unum idemque corpus membrum est unum solum, sed multa; diversique sunt horum inter se actus, facultates, proprietates, situsque et honores.

Quod spectat cæteras interrogationes tuas; ad primam, de presbytero orthodoxo quidem, sed tamen qui persecutionis metu hæreticum episcopum commemorat, jam ante respondi tibi; sed et nunc iterum: Si cum hæretico non sacrificet, nec talibus impertiat; recipiendum hunc esse ad convictum, et psalmodiam, et benedictionem escarum, idque per dispensationem, non autem ad divinam participationem. Interrogare prorsus oportet, hæresi dominante; confessione autem suscepta, acquiescere, nisi perspicue sit falsa. Hoc enim a Patribus doceri nos dixerim; non interrogandum quo tempore non grassatur hæresis, nec de iis qui non sunt manifeste damnati. Hujusmodi autem presbyterum reperire nunc rarum est, qui non commisceatur et communicet cum hæreticis.

Secunda, de Christi famulo, qui ad oratorium suum advocat, ut pervigilium celebretur: utrum in eo sacra obire, et cum quibus oporteat. Mos gerendus est, et eundum utique, et una psallendum, si orthodoxus est qui advocat et qui psallunt, caventes utrique ne cum hæreticis communicent. Quin et sacra in oratorio peragenda, si affirmet qui obtinet, nondum in eo hæreticum ministrasse. Jam enim dictum est, necessario de omnibus, ob furentem hæresim, sciscitandum.

Tertia; si quis ab aliquo Ecclesiam susceperit, orthodoxus, moris autem sit semel aut iterum quotannis in ea congregari populum, ac hæretici nomen in liturgia memorari: necessario quidem permittendum est ut tibi psallatur, non autem ut liturgia celebretur; quod si obtineri potest ut mos ille rescindatur, etiam liturgia abeunda.

Quarta; si sit Ecclesia in qua sacrificans hæreticum commemoret, habeatque orthodoxus sacrificatorium sanctificatum in sindone vel in asseribus; an convenit illud in eadem poni Ecclesia, non præsente illo qui commemorat, in eoque sacrificare orthodoxum? Non convenit; sed potius, ex necessitate, in communi domo, delecto quopiam mundiore loco.

Quinta; si contingat in itinere orthodoxum vocari a sacerdote quopiam vel laico ad convivium, et tempus sit psalmodiæ; quomodo licet interesse? Dixi, et iterum dico; hæresi obtinente, nec disturbata per Synodum orthodoxam, necesse est interrogare tum in divina participatione, tum in communi convictu: nec ullum ad hæc tempus intempestivum est, nec pudori locus. Ergo ut panem quis simpliciter accipiat a quocunque, interrogatio necessaria non est; neque ut apud illum convivari, seorsim fortasse, et dormire liceat, si ante convictus non est hæresis aut nequitiæ. De cæteris autem necessario interrogandum.

Sexta; utrum in decursu itineris liceat orthodoxo, si Ecclesiam vico vel urbi vicinam offenderit, ibi orare, aut etiam, dum laicorum tectis uti vitat, in ea diversari? Et orandum in illa, et divertendum, si sola sit: sed et in laici ædibus vel sacerdotis, urgente, ut dictum est, horæ necessitate, indifferens est manere, privatimque cibum sumere, absque interrogatione, gt quæ usui sunt accipere; si modo ei qui excipitur, perspectum non sit, ut dixi, impie vel contra leges vivere eum qui excipit. Extra necessitatem vero, non est bonum temere ista, quæ dicta sunt, admittere; sed sciscitari et apud orthodoxum divertere, et ab illo commeatum, se opus est, accipere. Sic enim per sanctos suos præcepit Dominus. Presbytero et præposito recte respondisti, prohibitos esse a ministerio eos qui nunc ordinati sunt ab eo qui repertus est, etiamsi ipse diceret: Male acta est synodus, et periimus. Cur enim, cum fateatur, non fugit exitium, subducens se ab hæresi, ut apud Deum maneat episcopus? ac statim acceptabiles erunt ejus ordinationes. Aut cur,

A 'Η δευτέρα· περὶ φιλοχρίστου προσκαλουμένου εἰς τὸ εὐκτήριον αὐτοῦ ποιῆσαι παννυχίδα· καὶ εἰ δεῖ ἐν αὐτῷ λεισουργῆσαι· καὶ μεθ' ὧν χρή. Ὑπακουστέον, καὶ ἰτέον, καὶ συμψαλτέων δηλονότι εἰ ὀρθόδοξος ὁ προσκαλούμενος καὶ οἱ ψαλτῳδοὶ, φυλαττόμενοι ἀμφότεροι τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Καὶ μὴν καὶ λειτουργητέον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, εἴ γε ὁμολογοίη ὁ κατέχων, μηκέτι ὑπὸ αἱρετικοῦ αὐτὸ λειτουργεῖσθαι. Προείρηται γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἐπερωτᾷν ἐν πᾶσι διὰ τὴν λυττῶσαν αἵρεσιν.

'Η τρίτη· εἰ λάβοι τις παρά τινος 'Εκκλησίαν ὀρθόδοξος, ἔστι δὲ συνήθεια τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ ἢ δὶς συνηθροῖσθαι ἐν αὐτῇ λαὸν, καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀναφέρεσθαι τὸν αἱρετικόν· τοῦ μὲν ψάλλειν ἐκεῖσε κατὰ ἀνάγκην συγχωρητέον· λειτουργεῖν δὲ, οὔ. B Εἰ δὲ δυνατὸν διακοπῆναι τὴν συνήθειαν, καὶ λειτουργητέον.

'Η τετάρτη· εἰ 'Εκκλησία ἐστὶν ἐφ' ᾗ ὁ λειτουργῶν ἀναφέρει τὸν αἱρετικόν· ἔχει δὲ ὁ ὀρθόδοξος θυσιαστήριον καθηγιασμένον ἐν σινδόνι, ἢ ἐν σανίσι· προσήκει αὐτὸ τεθῆναι ἐν τῇ αὐτῇ 'Εκκλησίᾳ, μὴ παρόντος τοῦ ἀναφέροντος, καὶ ἐν αὐτῷ συλλειτουργῆσαι τὸν ὀρθόδοξον; οὐ προσήκει, ἀλλὰ μᾶλλον κατ' ἀνάγκην ἐν κοινῷ οἴκῳ, ἐκλελεγμένῳ τινὶ καθαρωτέρῳ τόπῳ.

'Η πέμπτη· εἰ καθ' ὁδὸν τύχοι ὀρθόδοξον ὑπό τινος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσκληθῆναι εἰς συνεστίασιν· εἴη δὲ καιρὸς ψαλμῳδίας· πῶς ἔστι διαγενέσθαι; εἶπον, καὶ πάλιν λέγω· αἱρέσεως ἐπικρατούσης, καὶ μὴ καταβληθείσης δι' ὀρθοδόξου συνόδου, ἀναγκαῖον C τὸ διερωτᾷν, ἐπί τε τῆς θείας μεταλήψεως, καὶ κοινῆς ἑστιάσεως· καὶ οὐδεὶς καιρὸς πρὸς ταῦτα αἰδοῦς καὶ ἀωρίας. Λαβεῖν μὲν γὰρ ἄρτον ἁπλῶς παρὰ τοῦ τυχόντος, οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἐρώτησιν· καὶ παρ' αὐτῷ ἑστιαθῆναι, καταμόνας τυχὸν, καὶ κοιτασθῆναι, εἰ μήγε προεγνωσμένος ἐστὶν ἐν αἱρέσει ἢ λακίᾳ. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐξ ἀνάγκης ἐρωτητέον.

'Η ἕκτη· εἰ κατὰ πάροδον εὑρόντα ὀρθόδοξον 'Εκκλησίαν πλησιάζουσαν κώμῃ ἢ πόλει, δέον αὐτὸν εὔξασθαι ἐκεῖ, ἢ καὶ καταλῦσαι, φεύγοντα ὑφέστιον γενέσθαι λαϊκοῖς; Καὶ εὐκτέον, καὶ καταλυτέον, εἴγε μόνη ἐστίν· ἀλλὰ καὶ εἰς οἰκίαν λαϊκοῦ, ἢ ἱερωμένου, ὡς εἴρηται κατεπειγούσης ἀναγκαίας ὥρας, ἀδιάφορόν ἐστι μεῖναι, καὶ ἑστιαθῆναι καθ' ἑαυτὸν, ἄνευ ἐρωτήσεως· καὶ λαβεῖν τὰ πρὸς χρείαν· εἴγε, ὡς D εἶπον, μὴ εἴη ὁ ὑποδεχόμενος προεγνωσμένος τῷ ὑποδεχθέντι ἀσεβῶν ἢ ἀνόμων. Πλὴν δὲ ἀνάγκης, οὐ καλὸν ὡς ἔτυχε τὰ προῤῥηθέντα καταδέξασθαι· ἀλλ' ἐρωτᾷν, καὶ παρὰ τῷ ὀρθοδόξῳ καταλύειν· καὶ εἰ χρεία, παρ' αὐτοῦ ἐφόδια αἴρειν· οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἐντέλλεται διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ καλῶς ἀπεκρίθης, εἰρχθῆναι τῆς λειτουργίας τοὺς νυνὶ χειροτονηθέντας ὑπὸ τοῦ εὑρεθέντος, λέγοντος δὲ ὅμως, ὅτι κακῶς ἐγένετο ἡ σύνοδος, καὶ ἀπολώλαμεν. Διὰ τί γὰρ ὁμολογῶν οὐ φεύγει τὴν ἀπώλειαν, διαστέλλων ἑαυτὸν τῆς αἱρέσεως, ἵνα μένῃ παρὰ Θεῷ ἐπίσκοπος; καὶ εἰσὶν αὐτοῦ δεκταὶ αἱ χειροτονίαι αὐτίκα. Ἢ διὰ τί προσαι-

μένης τῆς αἱρέσεως, εἰς χειροτονίαν ὁ ἡγούμενος προήγαγε τοὺς ἀδελφοὺς αἱρετικήν; ἂν οὖν ὁ χειροτονήσας ὤρθωσεν, ἦν αὐτοῖς εὐθὴς ἱερουργεῖν· ὄντος δὲ ἐν τῇ αἱρέσει διὰ τοῦ ἀναφέρειν αὐτὸν αἱρετικὸν, κἂν τὸ φρόνημα λέγοι ἔχειν ὑγιές· οὐχ οἷόν τε οὓς χειροτονεῖ τῇ ἀληθείᾳ εἶναι λειτουργοὺς Θεοῦ. Εἰ δὲ πνεῦμα ζήλου Θεοῦ ἀνῆψεν ἐν τῷ καθηγουμένῳ, καὶ προθυμεῖται ὁμολογίας στέφανον ἀναδήσασθαι· μηδὲ λειτουργείτω ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐνθρονιασθείσῃ ἐκκλησίᾳ· μήτε ἀναφερέτω αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον. Καὶ μακάριος οὗτος, πολλῶν καὶ ἄλλων παράδειγμα σωτηρίας γενόμενος.

Τεθέντος δὲ θυσιαστηρίου ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲν τὸ κωλύον λειτουργεῖν ἐκεῖσε. Ὃ δέ με ἔλαθεν ἀνωτέρω σημᾶναι, μνησθήσομαι ἐνταῦθα· ὅτι, ἐπειδὴ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος περὶ τῶν ἐν παρασυναγωγῇ γενομένων τάδε, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπεὶ δ' ἂν μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν· μὴ οἰέσθω σου ἡ εὐλάβεια ἐναντιοῦσθαι τὸν λόγον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι λέγοντι. « Εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικὸς ὢν ὡς κληρικῇ συνεύξεται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός. » Ἀλλὰ νομιζέτω, ὅτι, ὡς διεκρίθη παρὰ τῶν Πατέρων, τίνες εἶεν αἱρέσεις πρὸς σχίσματα· οὕτω διακέκριται δηλονότι κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν, τίς ἐστιν ὁ ἀπαραιτήτως καθαιρῶν κανὼν τὸν καθῃρημένῳ συνευξάμενον, παρὰ τὸν ἐν παρασυναγωγῇ γενόμενον· ὅτι ὁ μὲν εἰδὼς ὅτι ὁμολογουμένως καθῃρημένῳ συνεύχεται, εἰκότως αὐτίκα καθαιρεῖται, ἀδιαφόρως ἐνεχθεὶς. καὶ μὴ προσεσχηκὼς τῷ κανόνι· ὁ δὲ, ὡς οὐκ οἰόμενος εἶναι καθῃρημένον, ᾧ συναπήχθη μετὰ πλήθους, ἐπ' ἂν, φησὶ, μεταμεληθῇ εἰς τὴν αὐτὴν παραδέδεκται τάξιν. Πρόσκειται δὲ καὶ τοῦτο πολλάκις ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἁγίου· ὥστε ἐστὶ καὶ μεταμελόμενον, μὴ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν παραδεχθῆναι. Καὶ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐνδεχομένως ἐκδέδοται. Ὁ δὲ ἀποστολικὸς κανὼν ἀναγκαίως καὶ ἀπαραιτήτως· Ὅτι ὁ ψευδώνυμος Χριστοφόρος πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα ὑπέστρεψεν, οὐδ' ὅλως ἐθαύμασα, εἰδὼς αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ ἀπαγές. Ὅτι δὲ ὁ Κληδόνιος ὑπὲρ ἀληθείας μίαν μόνην ἡμέραν ἤνεγκε φυλακὴν καὶ πληγὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν, πανυ ἐξέστην. Ὥστε εἰ ἕως τοῦ νῦν ἐπιμένει δυνάμει Θεοῦ, μὴ ἀεργὸν γένηταί σοί τε καὶ ἄλλοις ἀδελφοῖς, ὀρέγειν αὐτῷ χεῖρα, εἴπερ οἷόν τε. Περὶ δὲ τῶν προειρημένων, βαπτιζομένων λέγω χριομένων τε τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ ἀναθεματιζόντων τὴν αἵρεσιν· οὐχ ὡς ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος τέταχε καὶ ἠρίθμησε, τὰς αἱρέσεις γέγραφα. Ἀλλ' ὡς ὕστερον παρασημειωσίν τινος τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοπόνου ἀνδρὸς, καὶ ἐκ τῆς ἐν Βυζαντίδι Ἐκκλησίας τὴν ἐκ βιβλίων ἔρευναν καὶ εὕρεσιν ποιησαμένου. Ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος γνησίως προσαγορεύει.

prostante hæresi, ad ordinationem hæreticam fratres produxit præpositus? Si ergo is qui ordinavit recte fecit, ministrare statim potuerunt; sed cum sit hæreticus, eo quod hæreticum ipse commemorat, tametsi sanum se habere sensum dicat, non possunt quos ordinat in veris Dei ministris censeri. Quod si spiritus zeli divini exarsit in præposito, et confessionis coronam adipisci studet; nec sacra abeat in ecclesia in qua ille præsidet, neque illum tanquam episcopum commemoret. Et beatus hic qui aliis quoque multis exemplo ad salutem fuerit.

Posito autem in ecclesia illa sacrificatorio, nihil est quod illic ministrare prohibeat. Quod autem superius monere excidit, suggeram hoc loco, ne, cum de iis qui in parasynagoga fuerunt dicit sanctus Basilius, sæpenumero etiam illos qui in gradu sunt, si postquam contumaces sectati sunt, resipiscant, in eumdem ordinem recipi; existimet prudentia tua, repugnare hæc verba Canoni apostolico dicenti [42]: «Si quis clericus cum deposito tanquam clerico oraverit, deponatur et ipse. » Sed putet, quemadmodum distinctum est a Patribus, quo differant hæreses a schismatibus; sic utique consentanea intelligentia distinctum esse, quis sit canon, qui cum deposito orantem, inexorabiliter deponit præ eo qui parasynagogæ interfuit: eo quod ille quidem sciens orare secum eum, quem depositum esse palam est, merito statim deponitur, ut qui absque discrimine egit, et canoni minime obtemperavit: hic vero, ut qui non putavit depositum fuisse illum ad quem cum multitudine abreptus fuit, postquam, inquit, resipuit, eumdem in gradum est receptus. Hoc quoque in sancti verbis frequenter additur, eumdem in gradum non recepi [43]. Atque hic quidem sermo contingenter enuntiatur. Canon autem apostolicus necessario et inexorabiliter. Quod Christophorus falsum nomen habens, ad proprium vomitum reversus sit, miratus plane non sum; perspectam habens ejus instabilitatem et inconstantiam. Quod vero Cledonius unica tantum die pro veritate custodiam et plagas ab impiis pertulit, vehementer obstupui. Quare si huc usque perseveravit Dei virtute, otiosum non fuerit, te et alios fratres opem illi ferre, si fas est. Quod ad eos porro spectat de quibus dixi, qui baptizantur scilicet, sanctoque chrismate unguntur, et hæresim anathematizant, non uti divinus Epiphanius disposuit et enumeravit, hæreses descripsi; sed sicut in antiquioris cujusdam studiosi viri commentario inveni, qui ex Byzantinæ Ecclesiæ libris indagarat et eruerat. Frater Gregorius sincere salutat.

MA'. — Σιλουανῷ καὶ Εὐπρεπιανῷ τέκνοις. [ρκϐ'].

XLI. — *Silvano et Euprepiano filiis.*

Arcanam per epistolas scribendi rationem tradit.

Ἐπειδὴ ζητῶ μανθάνειν περὶ τῶν ἀδελφῶν, τέκνα,

Quoniam de fratribus scire aveo, filii, et ipsi de

[42] Can. 11. [43] *Ad Amplilochium*, can. 32, 51.

illis frequenter significare vultis; consultum fore duxi, simulque brevius et occultius, ex elementis seu viginti quatuor litteris illos designari, ut sit nimirum.

α. Patris nostri.
β. Archiepiscopi.
γ. Calogeri.
δ. Athanasii.
ε. Barsanuphii.
ζ. Nicolai.
η. Sophronii.
θ. Euthymii.
ι. Joannicii.
κ. Domitiani.
λ. Œconomi.
μ. Arsenii.
ν. Acacii.
ξ. Meletii.
ο. Luciani.
π. Epiphanii.
ρ. Letoe.
σ. Basilii.
τ. Euschemonis.
υ. Silvani.
φ. Euprepiani.
χ. Gregorii.
ψ. Eustathii.
ω. Meum.

Quando igitur in inscriptione affixum est aliquod elementum, cujusnam sit epistola plane declarat : verbi gratia; α Patris nostri : et unumquodque similiter. Rursus, interrogante me. Quomodo valet β? clarum est intelligi, de archiepiscopo esse quæstionem. Eodem modo cum iterum interrogo, Quomodo valent qui cum β? perspicuum est, quod de iis qui cum illo sunt, sit interrogatio; eodemque modo in cæteris elementis. Rursus alia interrogatio: Quid audibus de π vel de ρ vel de ψ? ad singula elementa est responsio. Rursum quæro : Quis foris advenit? respondere vos oportet juxta elementum vel η vel ο vel ex reliquis; aut, Non venit η vel ο, sed qui cum η vel ο tot numero : quod hoc vel illud illi elemento acciderit. Rursus itaque quando mors : Obiit hoc elementum; vel, Ægrotat; vel, Dolet : et alia quælibet. Quod si quis est qui ab elemento aliquid passus sit; nomen quoque indicantes, verbi gratia de Christophoro, quod aufugerit ab ε, quod et factum est. Cum ergo missas a nobis litteras accipitis, si ex elementorum numero est is qui mittit, inscriptum elementum prorsus habebit epistola. Vos quoque qui estis ex elementis, cum litteras mittitis, ipsum elementum in propria epistola ponite. Quod si ignorent qui mittunt, vos inscriptionem expungite, et scribentis elementum apponite. At si ex elementorum numero non est, maneat inscriptio; quemadmodum et ipse dum scribo. Si non est ex elementis, maneat inscriptio ad eum ad quem est epistola. Rursus observandum, quod in unaquaque epistola mea ad eos qui sunt sub elementis sic habebit inscriptio : ω ad α et deinceps et ad me missæ epistolæ sic habeant α vel υ vel aliud ex elementis. Sciendum hoc etiam, quoniam

[44] Matth. x, 12 [45] Matth. vi, 9.

ἢ καὶ αὐτοὶ πολλάκις θέλετε δηλοῦν περὶ αὐτῶν. ἐσκόπησα καλὸν εἶναι, ὁμοῦ τε διὰ τὸ συντομώτερον καὶ ἐπικρυπτότερον, ἀπὸ τῶν στοιχείων, ἤγουν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων, τούτους ἐπιδηλοῦσθαι· καὶ δὴ λέγω,

Τὸ α τοῦ Πατρὸς ἡμῶν.
Τὸ β τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.
Τὸ γ τοῦ Καλογήρου.
Τὸ δ τοῦ Ἀθανασίου.
Τὸ ε τοῦ Βαρσανουφίου.
Τὸ ζ τοῦ Νικολάου.
Τὸ η τοῦ Σωφρονίου.
Τὸ θ τοῦ Εὐθυμίου.
Τὸ ι τοῦ Ἰωαννικίου.
Τὸ κ τοῦ Δομετιανοῦ.
Τὸ λ τοῦ Οἰκονόμου.
Τὸ μ τοῦ Ἀρσενίου.
Τὸ ν τοῦ Ἀκακίου.
Τὸ ξ τοῦ Μελετίου.
Τὸ ο τοῦ Λουκιανοῦ.
Τὸ π τοῦ Ἐπιφανίου,
Τὸ ρ τοῦ Λητόη.
Τὸ σ τοῦ Βασιλείου.
Τὸ τ τοῦ Εὐσχήμονος.
Τὸ υ τοῦ Σιλουανοῦ.
Τὸ φ τοῦ Εὐπρεπιανοῦ.
Τὸ χ τοῦ Γρηγορίου.
Τὸ ψ τοῦ Εὐσταθίου.
Τὸ ω τὸ Ἐμόν.

Ὅτε τοίνυν κεῖται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τι στοιχεῖον, οὗ τινός ἐστιν ἡ ἐπιστολὴ πάντως ἐγνωρίσθη· οἷον τὸ α, τοῦ Πατρὸς ἡμῶν· καὶ ἕκαστον ὡσαύτως. Πάλιν ἐρωτῶντός μου, Πῶς ἔχει τὸ β; δῆλον ὅτι ἐγνωρίσθη περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὴν ἐρώτησιν. Ὁμοίως ἐν τῷ πάλιν ἐρωτῆσαί με, Πῶς ἔχουσιν οἱ περὶ τὸ β; φανερὸν ὅτι περὶ τῶν ὄντων μετ' αὐτοῦ ἡ ἐρώτησις· ὡσαύτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων. Πάλιν ἑτέρα ἐρώτησις· Τί ἀκούετε περὶ τοῦ π· ἢ περὶ τοῦ ρ· ἢ περὶ τοῦ ψ; πρὸς ἓν ἕκαστον στοιχεῖον ἡ ἀπόκρισις. Πάλιν ἐρωτῶ, Τίς ἦλθεν ἐκ τῶν ἔξω; δέον ὑμᾶς ἀποκριθῆναι κατὰ τὸ στοιχεῖον· ἢ ὅτι τὸ η, ἢ ὅτι τὸ ο, ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν. ἢ οὐκ εἰσῆλθε τὸ η, ἢ τὸ ο, ἀλλ' οἱ περὶ τὸ η, ἢ τὸ ο, τόσοι· ὅτι γέγονε τόδε κἀκεῖνο εἰς τὸ δεῖνα στοιχεῖον. Ὅτε οὖν θάνατος πάλιν· Ἀπέθανε τόδε τὸ στοιχεῖον, ἢ Ἀσθενεῖ, ἢ Λυπεῖται, καὶ ὅσα ἄλλα. Εἰ δέ τίς ἐστιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ στοιχεῖον παθών τι, καὶ τὸ ὄνομα δηλοῦντες, οἷον ἐπὶ τοῦ Χριστοφόρου, ὅτι ἀπέδρασεν ἀπὸ τοῦ ε, ὃ καὶ γέγονε. Δεχόμενοι οὖν τὰς παρ' ἡμῶν πεμπομένας ἐπιστολὰς, πάντως ἐάν ἐστιν ἐκ τῶν στοιχείων, τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ στοιχείου ἕξει ἡ ἐπιστολή. Πέμποντες οὖν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐπιστολὰς, τὸ αὐτὸ στοιχεῖον θέσθε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ. Κἂν δὲ ἀγνοῶσιν οἱ πέμποντες, ὑμεῖς λειοῦτε τὴν ἐπιγραφὴν, καὶ ἐντιθεῖτε τὸ στοιχεῖον τοῦ ἐπιστείλαντος. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἡ ἐπιγραφή· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ γράφειν με. Ἐὰν οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν στοιχείων, μενέτω ἡ ἐπιγραφὴ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολή. Πάλιν σκεπτέον ὅτι ἐφ' ἑκάστης μου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ὄντας ὑπὸ τὰ στοιχεῖα, οὕτως ἕξει ἡ ἐπιγραφή. Τὸ ω, τῷ α· καὶ καθεξῆς. Καὶ πεμπόμεναί μοι αἱ ἐπιστολαὶ οὕτως ἐχέτωσαν τὸ α, ἢ τὸ υ, ἢ ἄλλο τῶν στοιχείων. Γνωστέον καὶ τοῦτο·

ὅτι ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὰ τρία εἰσὶ γράμματα, ἅτινά εἰσιν ἔξω τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων τὸ ς, τὸ ϟ, τὸ π. τὸ ς δηλοῖ τοὺς ἀθετήσαντας πάντας καὶ πρότερον καὶ ὕστερον ποτὲ ἀδελφοὺς ἡμῶν· τὸ ι, τὸν πατριάρχην· τὸ π, τὸν κρατοῦντα. Ὅταν οὖν χρεία γένηται εἴτε ἐρωτῆσαί με, εἴτε δηλῶσαι ὑμᾶς περὶ ἑνὸς τῶν τριῶν· διὰ τοῦ γράμματος ἔσται ἡ δήλωσις.

A hæ tres quoque litteræ extra numerum viginti quatuor elementorum sunt, ς. ϟ. π. illud ς. fratres nostros omnes significare, qui, prius vel posterius, aliquando prævaricati sunt; ϟ vero patriarcham; π deinque imperatorem. Cum ergo res exiget, ut vel ego interrogem, vel vos de uno e tribus significetis; per litteram fiet indicium.

ΜΒ'. — Ἄννῃ μοναζούσῃ. [ρκγ'.]

XLII. — *Annæ monachæ.*

Docet quomodo sit orandum.

Ἐδόκουν τετελευτηκέναι τὴν μακαρίαν μου μητέρα· ἐκείνη δὲ ἔτι ὑπὲρ γῆς ἐστιν, ὡς ἔοικε. Τί γὰρ ἂν ἔμελλε πλέον ποιεῖν, ὡς αὐτὴ πρός με τὸν ταπεινὸν μητρικῇ κηδεμονίᾳ φερομένη; Ἀλλ' εἰ κἀγὼ ἁμαρτωλὸς, ὅμως πιστεύω τῷ Κυρίῳ ἀνταμείψασθαι σε τῶν ὑπὲρ τῆς ἀναξιότητος ἡμῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν χάριν, καὶ ἐπίτευξιν ὧν ποθεῖς καὶ αἰτεῖς. Πλὴν ἱκανῶς ἔχει τὰ γεγενημένα. Τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν προλαβόντων γραμμάτων ἀπελογησάμην. Αὐτὴ δὲ τοὐναντίον προσέθηκας μᾶλλον τοῦ ἐκδαπανᾶσθαι ἐν τῇ ἐπιδόσει. Πόθεν δὲ καὶ οὐκ ἐμέλλομεν ἄρτι μνημονεύειν σου τῆς θεοσεβείας; ἐκ τῶν περιβολαίων, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀναθήματος, ἐκ τῆς βρώσεώς τε καὶ πόσεως, πανταχόθεν ἡμᾶς ἐξέστησας. Διὰ τοῦτο καὶ τέλος ἐπίθες τοῖς δώροις· καὶ εὔελπις ἔσο περὶ τῆς θείας ἀμείψεως. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰρηκὼς, καὶ ὑπὲρ ψυχροῦ ποτηρίου μισθοὺς ἀποδιδόναι. Λυπεῖσθαι δὲ φῄς ἐν τῇ φροντίδι τοῦ τέκνου, ἀπασχολίαν ἐμποιούσῃ σοι τῆς δεούσης περὶ τὴν ψυχὴν μερίμνης. Καὶ δυνατὸς ὁ Θεὸς καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τέκνου διοίκησιν ἀπεργάσασθαι, καὶ σὲ ἐπὶ πᾶσι σχολὴν ἄγειν περὶ τῶν ψυχωφελῶν καταστήσασθαι. ὡς ἑτοίμῃ καρδίᾳ πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ σώματος παρίστασθαι. Νηστεύειν δὲ καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, σῶμα ἔχουσα νοσερὸν οὐ δύνῃ· κἂν τούτῳ [l. τοῦτο] ἀλύπως φέρε, τὰ δυνατὰ εἰσοίσουσα τῷ Κυρίῳ, καὶ τῷ πλεονασμῷ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐνδέον ἀναπληροῦσα. Προσεύχεσθαι δὲ ὅπως σε χρὴ, ἐπιζητεῖς ἐκδιδαχθῆναι. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐξεδίδαξε διὰ τῆς τοῦ, Πάτερ ἡμῶν, ἐπιφωνήσεως, καὶ τοῦ μηδὲν αἰτεῖν πρόσκαιρον, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν αἰώνιον. Πλὴν ὅτι τετύπωται ὑπὸ τῶν πατέρων, πρῶτον ἡ εἰς Θεὸν εὐχαριστία· ἔπειτα ἡ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς αὐτὸν ἐξαγόρευσις· καὶ οὕτω ἡ αἴτησις τῆς αὐτῶν ἀφέσεως, καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηριωδῶν τρόπων ἐπιτεύξεως.

Putabam diem obiisse beatam matrem meam: illa vero adhuc in terra est, ut apparet. Quid enim factura erat amplius, quam tu erga me humilem B materna sollicitudine acta facis? Verum etsi ego peccator, confido tamen in Domino, relaturum tibi pro indignitate mea gratiam non levem, ac eorum quæ cupis et expetis adeptionem. Cæterum sufficiunt quæ facta sunt. Hoc enim superioribus quoque litteris respondi. At tu contra adjecisti potius ut largitionum sumptus augeres. Undenam enim poteram nunc etiam pietatis tuæ non meminisse? Ex vestimentis, ex sacro donario, ex cibo et potu, undique stuporem nobis injecisti. Quamobrem finem tandem muneribus impone; et de divina retributione secura esto. Verax enim est qui dixit, etiam pro frigidæ poculo mercedem se redditurum [44]. Tristari ais te ob de filio sollicitudinem, quæ tibi ad congruentem animæ curam otium non permittit. At potest Deus C et egregii filii res rite dispensare, et ut animæ utilia in omnibus consecteris efficere, ut parato corde corporis exitum præstolere. Jejunare autem et labores pati, cum morboso sis corpore, non potes: et hoc ipsum æquo fer animo, quæ potes offerens Domino, supplensque humilitatis abundantia id quod deest exercitationi. Orare porro quemadmodum debeas, doceri expetis. Hoc quoque Dominus ipse edocuit per invocationem, *Pater noster* [58]; et caducum nihil petendum admonens, sed regnum ipsius et justitiam sempiternam. Præterquam quod a Patribus præscripta est primum gratiarum actio erga Deum; deinde peccatorum apud ipsum confessio: actum demum postulatio, tum ad eorum remissionem, tum ad cæterarum salutarium rerum impetrationem.

Ἐπ' ἂν οὖν μέλλῃς προσεύχεσθαι, εὐχαρίστει τῷ Κυρίῳ καὶ Δεσπότῃ, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγέ σε· ὅτι ἐλυτρώσατό σε ἐκ πάσης πλάνης· καλέσας καὶ ἀξιώσας τῆς ἑαυτοῦ ἐπιγνώσεως μέτοχον γενέσθαι, πλάνης ἐθνικῆς, πλάνης αἱρετικῆς· εἶτα ὅτι καὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἰσαγγέλου βίου ἐντός σε παρεσκεύασεν ὑπάρξαι μετὰ τὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπόλαυσιν· ὧν ἡ ἔννοια ἱκανὴ καταμαλάξαι τὴν ψυχὴν πρὸς κατάνυξιν καὶ δακρύων προσβολήν. Ἀφ' ὧν φωτισμὸς καρδίας, γλυκύτης πνεύματος, ἐπιθυμία Θεοῦ. Ταύτης ἐνυπαρχούσης τῇ καρδίᾳ, πάσης κακίας ἐστὶν ἀποβολή. Ὅταν οὕτως εὐχαριστίας ἀναπέμψῃς τῷ Θεῷ, ἐξαγόρευε αὐτῷ λέγουσα· Σὺ οἶδας,

D Cum igitur oratura es, gratias age Domino, quod ex nihilo ut esse te produxit: quod ab omni te errore liberavit, vocans te et sui cognitionem impertiens, ab errore gentili, ab errore hæretico. Deinde quod ad monasticam æqualemque angelis vitam te, post sæcularis vitæ delicias, revocavit. Quorum cogitatio ipsa idonea est ut animam emolliat ad compunctionem lacrymarumque profusionem; ex quibus cordis illuminatio, suavitas spiritus, Dei desiderium. Hujus in corde præsentia, omnium vitiorum est profligatio. Cum ad hunc modum gratias egeris Deo, confitere illi dicens: Tu nosti, Domine, quam multa tibi peccarim, et quam

multa peccem in horas, hocce peccatum, et hocce delictum : et quæ scis quæque ignoras recogitans, sed illa temere non recolens, quæ expressa recordatione animam lædunt. Et hinc tibi humilitatis gratia exorietur cum cordis contritione, metuque divinæ vindictæ. Post hæc postula, plange, ora Dominum tuum pro horum remissione, pro virium, ut illi deinceps placeas, confirmatione ; dicens : Non amplius, Domine mi, Domine, irritabo te : non amplius quidquam desiderabo præter te qui vere es amabilis. Et, si offendam rursum, supplex fio visceribus tuis, ut mihi robur detur, quo tibi placere assuescam. Si quid aliud animo tibi occurret bonum quod agatur, impense postulans. His actis, invoca sanctam Deiparam, ut tui misereatur, sanctos angelos, et quem vitæ tuæ custodem habes angelum, ut te custodiat et protegat : Præcursorem, apostolos, sanctos omnes, et quos præcipue invocare consuevisti, et illum cujus memoria eo die agitur. Hæc igitur orationis vim habere mihi videntur ; tametsi unusquisque aliis verbis et non iisdem prorsus oret ; quandoquidem nec ipse qui orat, eadem semper loquitur : vis autem eadem necessaria est omnibus, ut existimo. Vale itaque, congruenter orans, et proficiens usquequaque, totamque te per accuratam vitam Domino placentem exhibe.

Δέσποτα, ὅσα σοι ἥμαρτον· καὶ ὅσα ἁμαρτάνω καθ' ἑκάστην ὥραν· τήνδε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τήνδε τὴν πλημμέλειαν· καὶ τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἀναλογιζομένη. Πλὴν μὴ ἀνιστοροῦσα ὡς ἔτυχε τὰ βλάβην ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως ἐμποιοῦντα τῇ ψυχῇ. Κἀντεῦθεν ἀνατελεῖ σοι ταπεινοφροσύνης χάρις, μετὰ συντριμμοῦ καρδίας, καὶ φόβου ἀνταποδόσεως Θεοῦ. Μετὰ τοῦτο αἴτησον, στέναξον, δεήθητι τοῦ Κυρίου σου τὴν τούτων ἄφεσιν, τὴν πρὸς τὸ μέλλον πρὸς τὸ εὐαρεστεῖν αὐτῷ ἐνδυνάμωσιν· λέγουσα· Οὐκέτι, Κύριέ μου, Κύριε, παροργίζω [f. παροργίσω] σε, οὐκέτι φιλήσω ἄλλο τι παρὰ σὲ τὸν ὄντως ἀγαπητόν· κἄν τε παροργίσω πάλιν, προσπίπτουσά εἰμι τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, δοθῆναί μοι ἰσχὺν ἐν ἕξει γενέσθαι τοῦ εὐαρεστεῖν σοι. Εἴ τι ἄλλο κατὰ νοῦν σοι παρίσταται ἀνυσθῆναι ἀγαθὸν, θερμῶς αἰτουμένη. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικαλοῦ τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐλεῆσαί σε· τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, καὶ ὃν ἔχεις τῆς ζωῆς σου φύλακα ἄγγελον· ἵνα σε φρουρῇ καὶ σκέπῃ· τὸν Πρόδρομον, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἁγίους πάντας, καὶ οὓς ἔχεις ἐξαιρέτως συνήθως ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν μνημονευόμενον. Ταῦτα οὖν μοι δοκεῖ ἔχειν τῆς προσευχῆς τὴν δύναμιν· κἂν ἕκαστος ἄλλοις λόγοις καὶ οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς πάντως προσεύχηται· ὅτι μηδὲ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ προσευχόμενος τὰ αὐτὰ φθέγγεται πάντοτε· ἡ δὲ δύναμις ἡ αὐτὴ ἀναγκαία πᾶσι λελόγισταί μοι. Φυλαχθείης οὖν προσευχομένη τὰ δέοντα, καὶ βελτιουμένη ἑκάστοτε, καὶ ὅλην ἑαυτὴν παριστῶσα διὰ τῆς ἀκριβοῦς βιώσεως ἀρέσκουσαν τῷ Κυρίῳ.

XLIII. — *Josepho fratri et archiepiscopo.*

ΜΓ. — Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ. [ρλα'.]

Sede Thessalonicensi extrusum solatur. (Baron. an. 809, n. 47.)

Et prior epistola fraternæ ac paternæ tuæ sanctitatis, tametsi brevis numero syllabarum : abundabat tamen allegorici sensus copia ; et posterior, omni scientia atque humilitate, unicum habens reprehendendum, meas infelicis indignas laudes. Ego vero non per antiphrasim absit, sed vere prorsus his temporibus nostris in archiepiscopali dignitate elucere te, sanctorum Patrum instar, dixi. Nec aberrem, si columnam et fundamentum Ecclesiæ te vocem, mi frater egregie. Quisquis enim pro veritate decertat et patitur, columen ejus est ac fastigium. Belle autem accidit, quod quaterniones inspexisti. Occasionem enim præbuit nobis commonitio, seu potius jussio tua, ut hujusce propositionis refutationem aggrederer, quam cum aliis, hortatu Patris nostri, in prædictis quaternionibus nisi sanctitati tuæ, nullam meam propriam in toto opere sententiam intexens ; quoniam nec lege justius, nec canone rectius quidquam esse potest : sed divinorum tantummodo Patrum, quamvis inepte, documenta et præcepta proferens atque connectens, prout oppositæ propositionis ratio postulabat. Ac nisi lectionem laboris metu refugias, erit, ni fallor, operæ pretium. Quod autem pax optima sit communi consensu ; amo enim illam tametsi peccator sum ; et quod in eam flectendum sit, fecimus id ipsi quatenus licebat, magnam oneris patrem excutientes, juxta divinum Cyrillum : partim

Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς σου ἁγιωσύνης, εἰ καὶ μικρὰ ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' οὖν γε ἀπήρτιστο τῷ πλάτει τῆς ἀλληγορικῆς διανοίας. Καὶ ἡ δευτέρα, πάσης γνώσεως καὶ ταπεινώσεως, ἓν ἔχουσα μόνον ψεκτὸν, τοὺς περὶ ἐμὲ τὸν δείλαιον ἀναξίως ἐπαίνους. Ἐγὼ δὲ οὐ κατ' ἀντίφρασιν, μὴ γένοιτο. Ἀλλ' ἀληθείᾳ, ἐκλάμψαι σε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιώματι, καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἁγίων Πατέρων, εἴρηκα. Καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοιμι, στῦλον καὶ ἑδραίωμα κεκληκώς σε τῆς Ἐκκλησίας, κάλλιστέ μου ἀδελφέ. Πᾶς γὰρ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἐνιστάμενος καὶ πανθάνων, ἔρεισμα καὶ ὕψωμα αὐτῆς τυγχάνοι. Εὖ δὲ γέγονεν, ὅτι ἐπεσκέψω τὰς τετράδας. Ὑπῆρξε γὰρ ἡμῖν ἡ ὑπόμνησις μᾶλλον δὲ κέλευσίς σου ἐπιστασίας καὶ διαλύσεως τῆς τοιαύτης προτάσεως ἀφορμὴ ἣν μεθ' ἑτέρων ὑποβληθέντων, δι' ὑπομνήσεως τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν ταῖς προγραφείσαις τετράσιν ἀπέστειλα τῇ ἁγιότητί σου· μηδὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἐν ὅλῳ τῷ συντάγματι φρόνημα εἰσκεκομικώς· ὅτι μηδὲ θέμις τοῦ νόμου νομιμώτερον, μηδὲ τοῦ κανόνος εὐθύτερον γίνεσθαι· ἢ μόνον τὸ ὑφεῖναι καὶ συνάψαι τὰ τῶν θείων Πατέρων, κἂν ἀμαθῶς, διδάγματά τε καὶ παραγγέλματα, εἰς ὅπερ ἡ πρότασις ἐκκαλεῖ τῆς ἀντιθέσεως. Καὶ εἰ μὴ παραιτήσοιτο διὰ κόπον ἀναγνῶναι, οἶδ' ὅτι λυσιτελήσειεν. Ὅτι δὲ ἡ εἰρήνη καλὴ ὁμολογουμένως· φιλῶ γὰρ αὐτὴν, κἂν ἁμαρτωλός εἰμι· καὶ ὅτι πρὸς αὐτὴν

ἀποκλιτέον· ἕως ἐξῆν πεπράχαμεν· πολλὰ τοῦ φόρτου ἀποσκευασάμενοι, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον· τοῦ μὲν ἡνίκα τὸ πρότερον ἠθώουν τὸν μοιχοζεύκτην, παρόντος μου ἐκεῖ, καὶ καθὰ συνεβουλευσάμεθα, ἀποσιωπήσαντες· ἡ δὲ σιωπὴ μέρος συγκαθέσεως· ἧς καὶ δραξάμενοι οἱ ἐξ ἐναντίας, ὡς οἶσθα, ἀποκλείειν ἡμᾶς ἐπειρῶντο τῆς ἐνστάσεως· τοῦτο δὲ ἐπειδὰν ἐκροτεῖτο ἡ δευτέρα ἀθώωσις αὐτοῦ παρὰ τῶν πατησάντων τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, λεγόντων ἡμῶν· ὅτι στήτω μόνον τῆς ἱερουργίας ἀπολαύων τῆς τιμῆς, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου· ἤδη συλλειτουργήσαντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι τῷ πατριάρχῃ· ὃ ἦν φοβερὸν, καὶ ὑπὲρ οἰκονομίαν. Ἐῶ λέγειν τὰς ψευδοπροφάσεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ φυγῆς, καὶ τὸ, ὡς παρὰ πρεσβυτέρου τὰς εὐλογήσεις ἐν ταῖς ἑστιάσεσι κοινωνεῖν, τήν τε ἀναφορὰν τοῦ πατριάρχου. Ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἡμεῖς δι' οἰκονομίαν τοσοῦτον κατηγόμεθα. Ἐκεῖνοι τοὐναντίον τῇ σκληρότητι συνεπαίροντο τῇ ἁμαρτίᾳ· τοῦ Θεοῦ κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ μὴ ἀνόνητον τὴν πρώτην ἐξορίαν ὑποίσωμεν· μηδὲ ἡ τολμηθεῖσα ἐπὶ τοῦ κόσμου μοιχεία ὡς ἔτυχε διὰ τῆς τοῦ συνάψαντος αὐτὴν περισσοτέρας οἰκονομίας κατασμικρυνθῇ.

Ὥστε καιρὸς ἄρτι ἐκεῖνο ἡμᾶς, ἠγαπημένε, λέγειν· Ἕως πότε οἰκονομήσεις, καί· Οἰκοδομῆσαί ποτε προθυμήθητι. Καὶ κατὰ τὸν θεῖον Βασίλειον, ἀκριβείᾳ κανόνων ἡμᾶς δουλεύειν. Ἄλλοι γὰρ λόγοι πρὸ πολέμου, καὶ ἄλλοι μετὰ πόλεμον· ἐν ὑπομονῇ τε διεξάγειν τὰς ἡμέρας ἡμῶν, καθὼς νενουθέτηκας, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωξάντων. Ἀσπασταὶ δὲ μοὶ καὶ ὁμογνωμονικαὶ αἱ τρεῖς σου τίμιαι [In ms. Reg. τίμιε.] ῥήσεις· ἥ τε τοῦ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὑπόπτωσιν μὴ σχίζειν τὰς Ἐκκλησίας. Ἥ τε τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν τῇ λύσει τοῦ τοιούτου· καὶ ἡ ἐκ παντὸς ἀδιαβλήτου ἱερέως μεταλαμβάνειν· οὕτως ἐχούσης πάντως τῆς διανοίας. Καὶ σύγγνωθί μοι, ὦ ἀδελφὲ, οὐ διδακτικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατρανοῦντι τὸν λόγον. Κατὰ τὴν πρώτην, οὐ δι' ἕνα ἄνθρωπον ἀποσχιζόμεν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ Βορρᾶ καὶ δυσμῶν καὶ θαλάσσης· καὶ μέντοι καὶ τῆς ἐνταῦθα, δηλονότι πλὴν τῶν μοιχοχυρωτῶν. Οὐ γὰρ οὗτοι Ἐκκλησία Κυρίου. Εἰ δὲ Ἐκκλησία, ἀποσχίζομεν τῆς Ἐκκλησίας δι' ἕνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτῇ, λέγω δὲ τὸν μοιχοζεύκτην μὴ προσιέμενοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ Ἐκκλησία Θεοῦ, ἀποσχίζουσιν αὐτοὶ ὡς ἀληθῶς, δι' ἕνα ἄνθρωπον συνημμένον αὐτοῖς, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· ἐκείνοις παρεοικότες τοῖς ἐν τῷ χρονογράφῳ κειμένοις· ἡμῶν μὴ σχιζομένων αὐτῆς διὰ τὸν τοιοῦτον. Κατὰ τὴν δευτέραν οὐ κοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ, δηλονότι μὴ κοινωνοῦντες τοῖς προδήλως λύσασιν αὐτόν. Εἰ δὲ ἐκείνοις κοινωνοῦμεν, συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐκείνοις θεοπρεπῶς οὐ συγκοινωνοῦμεν λύσασιν, ἀσφαλῶς ἄρα οὐ συγκοινωνοῦμεν τῇ λύσει αὐτοῦ. Κατὰ τὴν τρίτην· ἐκ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου μεταλαμβάνομεν. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ οὐ μεταλαμβάνομεν, ὡς διαβεβλημένου αὐτοῦ δημοσίᾳ· διαβεβλημένοι δ' ἂν εἶεν πάντως

A quidem quando primum adulterii copilatorem absolvebant, cum ibi essem, et certo consilio tacueremus; silentium autem pars est consensus: quod arripientes quoque adversarii, ut nosti, intercludere nobis dimicationem conati sunt: partim etiam quo tempore altera ejus absolutio ad legum Dei conculcatoribus celebrabatur, dicentibus nobis: Abstineat tantummodo a sacrificio, retenta dignitate, juxta canonem sancti Basilii [46]. Cum ille biennio jam una cum patriarcha ministrasset; quod certe formidabile erat, et supra dispensationem. Mitto dicere falsos prætextus cur eum fugeremus, et quod tanquam presbyteri benedictionibus in conviviis communicaremus: et patriarchæ commemorationem. Attamen quamvis adeo nos per dispensa-B tionem demitteremus, illi contro pertinacia sua in peccato efferebantur: Deo melius quiddam providente, ut nec nos humiles prius exsilium nostrum inane redderremus, nec inductum in orbem adulterium nimia forsitan erga ejus copulatorem dispensatione minueretur.

Quare nunc tempus est, charissime ut illud usurpemus: Quousque tandem dispensabis? et, Ædificare aliquando incipe. Et, juxta divinum Basilium, accuratæ canonum observationi serviamus; alii enim sermones ante bellum, et alii post bellum: atque ut in patientia dies nostros ducamus, C sicut admonuisti, et oremus pro persecutoribus. Amplectendæ autem mihi sunt et retinendæ tres egregiæ sententiæ tuæ: Ne propter unius hominis lapsum dividantur Ecclesiæ; ne illius absolutioni communicemus: et ut ab omni inculpato sacerdote participemus. Is enim omnino est sensus. Et ignosce mihi, frater, non docendi studio, sed communis utilitatis causa rem fusius explicati. Quod ad primam attinet, haud sane propter unum hominem discessionem facimus ab Ecclesia quæ ad Aquilonem, et quæ ad Occidentem, et quæ ad mare: sed neque ab ea quæ in his locis est; præterquam ab his qui adulterium confirmant. Non enim illi sunt Ecclesia Domini: quod si Ecclesia, recedimus utique ab Ecclesia propter unum homi-D nem cum ea colligatum, adulteri scilicet copulatorem non admittentes. Sed quoniam Ecclesia Dei non sunt, separantur ipsi revera, propter unum hominem ipsis consociatum, ab Ecclesia Dei: similes eorum de quibus apud chronographum agitur: nobis ab ea propter illum minime secedentibus. Quod ad secundam, non communicamus ejus absolutioni, siquidem non communicamus cum iis qui eum manifeste absolverunt. Quod si his communicemus: et illius sane absolutioni communicamus. Sed quandoquidem cum iis qui absolverunt communicare detrectamus sicut Deus exigit, plane igitur non communicamus ejus absolutioni. Quod ad tertiam; ab omni sacerdote inculpato

[46] Ad *Amphilochium, can.* 70.

participamus. Propterea autem ab Josepho non participamus, quod publice fuerit notatus. Notati ergo et illi prorsus qui cum eo ministrant; cum depositus fuerit. Quod si ab his participemus tanquam ab inculpatis, inculpatus erit et Josephus, qui cum eis sacrificat. Quoniam autem is revera notatus fuit, et ab eo non participamus ; profecto nec ab iis qui cum eo ministrant; cum patri modo notati sint. Confirmata est igitur sententia sanctitatis tuæ, atque ita consentimus. Ac utinam per hancce sinceram hic concordiam nostram, in futuro sæculo nunquam divellamur, mi frater charissime, ut digni simus et nos humiles aliquod Patrum nostrorum virtutis vestigim consectari. De civitate autam tua columnam accendisti pietatis, quam obscurare nullus unquam possit. Neque est quod ægre feras. Quin lætare potius, uti et ego miser id dissipatione humilis monasterii mei ; quia propter Dominum hæc dissolutio. Neque ob eam causam, quod tam muli steterint genua non curvantes, magna laus est: sed vel si unus. Melior siquidem unus Domini fociens voluntatem, quam decem millia prævaricantium [47]. Nec vero ipse causa es illorum dispersionis, licet id garriant nonnulli, sed ergo infelix ! Erit autem nobis, si perferas, ustriusque rei communio. Tantamque ipse mercedem capies in divina fratrum dispersione ; quantam ego nanciscar in iis qui Thessalonicæ reliqui sunt legem divinam servantes. Do carceris autem mei custode nihil attinet loqui, cum talis sit, et cum Josepho animo conjunctissimus. Nunquam cesses pro humilitate mea enixe precari, frater mi ac Pater egregie et sanctissime. Scito accusatum fuisse Theosostum, quod ab eo non participaret, qui sedem tuam sacrilege invasit, eumdemque strenue monasterio suo pulsum fuisse. Athanasius frater noster rursum captus est et illuc relegatus. Custos meus, cum exiisset, attulit mihi a patriarcha salutationem : Ignoscet tibi Deus, inquit, hic habere te volebamus ad auxilium nostrum. Abiisti, et istic consedisti, invideo tibi. Quod cum audivissem, risi. Neque enim opus erat respondere me, nisi hoc tantum ; quod si invidet, exeat et ipse. Relaxavit porro custodiam, invitans ad requietem, Attulit enim mihi et a Simeone salutationem, et quod dicere imperatori velit, te in carcere male habere, et a Leontio humilem salutationem. Passus sum, ait, necessitatem : non me separet Deus a sermone tuo. Et ego, hæc, inquam, ab illo non requiro. Coegerunt autem illum ire ad œconomum et Arsenium et Joannem, ac dicere, quod Dominus Tarasius illum absolverit, et quod modo viderim. At illi eum revera colaphis exploserunt. Qui mecum est, pastorem meum per me salutat magno affectu.

A καὶ οἱ τούτῳ συλλειτουργοῦντες καθημένῳ ὄντι. Εἰ δὲ ἐκ τῶν τοιούτων μεταλαμβάνομεν, ὡς ἐξ ἀδιαβλήτων, ἀδιάβλητος ἂν εἴη καὶ ὁ Ἰωσὴφ συλλειτουργῶν αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ διαβεβλημένος ὡς ἀληθῶς, καὶ παρ' αὐτοῦ οὐ μεταλαμβάνομεν, δηλονότι οὐδὲ ἐκ τῶν συνιερουργούντων αὐτῷ, ὡσαύτως ὄντων διαβεβλημένων. Ἔῤῥωται τοίνυν ὁ λόγος τῆς ἁγιωσύνης σου· καὶ οὕτως συμφονοῦμεν. Καὶ ἔστω ἡμῖν τὸ ἀδιάσπαστον διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀληθοῦς συμφωνίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, φίλτατέ μου ἀδελφὲ, ὡς ἂν ἀξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἀπενέγκασθαί τι ἴχνος κατορθώματος τοῖς Πατράσιν ἡμῶν ἀκόλουθον. Περὶ δὲ τῆς πόλεώς σου στύλον ἀνῆψας εὐσεβείας, οὐ σβεννύμενον παρὰ ἀνθρώπου ἕως αἰῶνος. Καὶ οὐ λυπεῖσθαι χρὴ, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν· ὥσπερ κἀγὼ B ὁ τάλας ἐν τῇ διαλύσει τοῦ ταπεινοῦ μου μοναστηρίου· ὅτι διὰ Κύριον ἡ διάλυσις. Καὶ οὐχ ὅτι τοσοῦτοι ἔστησαν μὴ κατακαμφθέντες, μέγα τὸ κλέος· ἀλλ' εἰ καὶ εἷς. Κρείσσων γὰρ εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μύριοι παραβαίνοντες. Καὶ οὐκ αἴτιος αὐτὸς τῆς λύσεως αὐτῶν, εἰ καὶ φλυαροῦσί τινες· ἀλλ' ἐγὼ ὁ δύστηνος. Εἴη δὲ ἡμῖν κοινωνία, εἴπερ ἀνέχῃ, ἐπ' ἀμφοτέροις. Καὶ τοσοῦτον ἕξοις αὐτὸς τὸν μισθὸν ἐν τῇ ἐνθέῳ διαλύσει τῶν ἀδελφῶν, ὅσον ἐγὼ εὕροιμι ἐν τῇ κατὰ νόμον Θεοῦ καταλείψει τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ δὲ τοῦ φυλακίτου μου οὐδεὶς λόγος, τοιούτου αὐτοῦ ἀνθρώπου ὄντος, καὶ συμψύχου τοῦ Ἰωσήφ. Μὴ διαλείποις ὑπερευχόμενος τῆς ταπεινώσεώς μου κραταιῶς, ἀδελφοπάτορ μου καλὲ καὶ ὁσιώτατε. Γίνωσκε ἐνσταθέντα τὸν Θεόσωστον τοῦ μὴ κοινωνῆσαι αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀνιέρως ἀνελθόντος C εἰς τὸν θρόνον σου· καὶ ἐκδιωχθέντα νεανικῶς ἐκ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ. Οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀκμὴν κρατοῦνται περιωρισμένοι ἐκεῖσε. Ὁ φυλακίτης μου ἐξελθὼν, ἤγαγέ μοι προσκύνησιν ἐκ τοῦ πατριάρχου λέγοντος, ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι· τοῦ, ηὐχόμεθα ἔχειν σε ὧδε εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Ἐξῆλθες, καὶ ἐκάθισας αὐτόθι· καὶ, ὅτι φθονῶ σε. Καὶ ἀκούσας ἐγέλασα. Οὐ γὰρ ἦν χρεία τέως ἀποκριθῆναί με· ἢ μόνον. Ὅτι ἐὰν φθονῇ, ἐξέλθῃ κἀκεῖνος. Ἐχαύνωσε δὲ καὶ τὴν φυλακὴν προτρεπόμενος εἰς ἀνάπαυσιν. Ἐξήγαγε γάρ μοι καὶ ἐκ τοῦ Συμεὼν προσκύνησιν· καὶ ὅτι βούλεται λαλῆσαι τῷ βασιλεῖ, ὅτι κεκοπίακας ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ ἐκ τοῦ Λεοντίου τεταπεινωμένην προσκύνησιν, λέγοντος· ὅτι ἀνάγκην ἔπαθον· καὶ μὴ συγχωρήσῃ D με ὁ Θεὸς τοῦ λόγου σου. Καὶ εἶπον ὅτι οὐ χρῄζων ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ. Ἠνάγκασαν δὲ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἴς τε τὸν οἰκονόμον, καὶ τὸν Ἀρσένιον, καὶ τὸν Ἰωάννην, λέγοντα· ὅτι ὁ κῦρις Ταράσιος ἀπέλυσεν αὐτόν· καὶ ὅτι ἄρτι ἀνέβλεψα. Καὶ ἀπεῤῥάπισαν αὐτὸν τῷ ὄντι. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει πόθῳ πολλῷ τὸν ποιμένα μου ἐξ ἐμοῦ.

XLIV. — *Sergio consuli.*

ΜΔ. — Σεργίῳ ὑπάτῳ. [ρμγ'.]

Gratulatur ei dignitates in aula : hortaturque ut bene agat.

Tu quidem, ut audio, alios ex aliis honores ca-

Αὐτὸς μὲν, ὡς μανθάνω, ἀμείβεις ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν

[47] Eccli. XVI, 3.

A παρὰ τῷ κάτω Καίσαρι, καὶ παρὰ προαίρεσιν, ἠγαπημένε μοι ὁμοῦ καὶ τιμιώτατε. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς οὐ διαλιμπάνω, τῷ ἄνω καὶ πάντων βασιλεῖ φίλον οἰκεῖόν σε δι' εὐσεβείας ὑπάρχειν. Διότι κρεῖσσον καὶ τὸ πολλοστὸν τετάχθαι κατὰ τὸ ἀκρότατον ἔσχατον τῷ οὐρανίῳ, ἢ κατὰ τὸ πρώτιστον τῷ ἐπιγείῳ. Πιστεύω δὲ εἰδώς σου τὸ φιλομέριμνον τῆς σωτηρίας, μηδὲν παραζημιοῦσθαι εἰς ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ παρακερδαίνειν ἐκ τοῦ ἀξιώματος· ὄντων τρόπων οὐκ ὀλίγων εἰς λυσιτέλειαν. Ἤρκεσε γὰρ τῷ πτωχῷ ὑποτελεῖ οὐ μόνον ἀνοχὴ φόρων· ἀλλὰ καὶ ὄψις εὐμενὴς τοῦ τὰ βασιλικὰ χρήματα αἴροντος, καὶ φωνὴ ἠπία, καὶ φθόγγος χαιρετιστικός· καὶ οὔπω λέγω λύσιν συνδέσμου ἀδικίας, ἄλλα τε ὅσα ἐπακολουθοῦσιν εὐχερῶς ποιεῖν τῷ ἄρχοντι τῷ ἀρχομένῳ. B Μὴ τοίνυν ἐφ' ὧν δύνῃ εὖ ποιεῖν, σεαυτὸν διὰ τῆς εἰς ἑτέρους χρηστότητος ἀμεμοίης, Κύριέ μου· ἀλλ' ὡς συνετὸς καὶ εἰδὼς μικρὸν ὕστερον ἐξελεύσεσθαι ἡμᾶς τοῦδε τοῦ βίου, μηδὲν ἄλλο συναίροντας ἢ τὰς πράξεις· τοιαύταις καὶ προσκείμεθα, τὰς δὲ καὶ θησαυρίζοιμεν· δηλονότι τὰς ἐφόδιον ἡμῖν ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀπολαύσεως ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν μελλούσας ἔσεσθαι. Ναὶ, παρακαλῶ τὸ ἐμὸν αἷμα, τὸ ἐμὸν πόθημα, τὸ ἀγαθῆς ὄντως ῥίζης βλάστημα Ἄννης ἐκείνης, τῆς ἐμοὶ σεβασμίας καὶ ἐρασμιωτάτης ὅτι μάλιστα, πᾶσι δὲ τοῖς γνωρίμοις ἐπαινουμένης διὰ σεμνότητα, τῆς ἐμῆς ὡς ἀληθῶς μακαρίας μητρὸς ἀμφοτέρωθεν.

pessis apud Cæsarem nostrum, idque prætervolum, dilecte mi pariter ac reverendissime. Ego vero humilis optare non desino, te amicum familiarem cœlesti omnium regi per pietatem esse. Quoniam melius est millesimo et omnium postremo apud cœlestem, quam omnium primo apud terrenum regem loco censeri. Bona autem spe sum, perspectum habens quod curam salutis geras, nulla ex parte lædi animam tuam, sed lucrum etiam facere ex dignitate : cum sint non pauci ad proficiendum modi. Sufficit enim pauperi tributario, non solum tributorum remissio : verum etiam benignus aspectus illius qui pecunias regias colligit, et vox lenis et salvere jubentis sonus : ac nondum dico solutionem vinculi iniquitatis, et alia quæcunque a principe erga subditos fieri solent. Ne igitur in quibus potes benefacere, teipsum, Domine mi, propter bonitatem in alios, neglexeris; sed tanquam prudens et sciens nos ex hac vita paulo mox excessuros, nihil aliud auferentes nobiscum præter actiones: in has proinde incumbamus, has et thesaurizemus : quippe quæ viaticum nobis vitæ æternæ et fruitionis bonorum inenarrabilium futuræ sunt. Næ, obsecro te sanguinem meum, desiderium meum, bonæ omnino radicis germen Annæ illius, quæ et mihi veneranda et adamanda supra modum, omnibus vero qui eam norunt laudata propter honestatem ; meæ revera beatæ matris utrinque.

Tres epistolæ sequentes desunt in libris mss. quibus usi sumus: tantum inscriptiones notantur isto loco et ordine in ms. collegii nostri Parisiensis.

C

ΜΕ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. — XLV. — *Naucratio filio.*

ΜϚ'. — Ἄννῃ ἡγουμένῃ. — XLVI. — *Annæ præpositæ.*

ΜΖ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. — XLVII. — *Naucratio filio.*

ΜΗ'. — Ἀθανασίῳ τέκνῳ. [σιβ'.]

XLVIII. — *Athanasio filio.*

Sententiam Mœchianorum, hæresim esse ostendit et orthodoxorum certamina describit (*Baron. ann.* 809, *n.* 30.)

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασιν, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μακροθύμως· καὶ ἐξέστην ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ σου μεταβολῇ λίαν. Ἀφήσω τὸ πρότερον· ὅτι συνοψισθείς μοι ὡμοφώνησας αἵρεσιν εἶναι τὴν Μοιχειανικὴν ψευδοδοξίαν· ἄγνοιαν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἀπ' ἄλλων συντυχίαν· ἀλλ' ὅτι γε καὶ μετὰ ταῦτα ἀναγνοὺς τὴν Πεντάλογον, ἀπέφηνας αὐτὴν πεντάφωτον εἶναι. Νῦν δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀντιθέτως αὐτὴν ὑπολαμβάνεις· ὅλην σου τὴν ὁμιλίαν ὁμοίαν σοι τῆς πρὶν D ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον ἀπεχθανομένην τοῖς ὑπὸ τῆς ταπεινώσεώς μου ῥηθεῖσι πνεύσας. Καὶ εἰ μὲν ἐμοῦ λόγια, ἐπειδὴ σκοτεινὸς, οὐδὲν θαυμαστόν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ φωνῆς Κυρίου, ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ θεοφόροις Πατράσιν ἐναποδέδεικται, ὅτι αἵρεσις χαλεπωτάτη· βλεπέτω σου ἡ σύνεσις, καὶ εἰ τινοσοῦν ἄλλου ὁμογνωμονοῦντός σοι, ποῦ προσκρούειν μέλλετε. Αἱ γὰρ παρ' ὑμῶν προτάσεις περὶ τοῦ μὴ εἶναι αἵρεσιν, σύγγνωτε, οὐκ ἐκ φωνῆς Κυρίου, οὐδὲ ἐκ στόματος ἁγίου· προφητικῶς δὲ εἰπεῖν, ἐκ γῆς φωνούντων καὶ ἐκ νόμων ἀλλοκότων, πληθύος τε τῆς φόβῳ ἀνθρωπίνῳ πάντα

Magna cum patientia legi litteras tuas, frater charissime : et valde obstupui ad repentinam mutationem tuam. Mitto priora illa, quod cum coram mecum esses, hæresim esse confessus es Mœchianicam falsam opinionem ; inscitiam prædicans et aliorum qui convenerant : postea etiam cum Pentalogum legisses, quintuplicem eum lucem esse pronuntiasti. Nunc vero, ut apparet, impugnandum tibi illum sumis : totam orationem tuam, pristinæ illius ignorantiæ tuæ similem, ac multo etiam magis infestam humilitatis meæ dictis, effutiens. Et quidem si verba mea essent; quia obscurus sum, nihil mirum esset. Cum vero ex Domini voce, apostolorumque et prophetarum, a Patribus etiam Deo plenis demonstratum sit, hæresim esse gravissimam ; videat prudentia tua, et quisquis alius est qui tecum sentiat, quo redigendi sitis. Argumenta enim illa, quibus hæresim non esse contenditis, ignoscite, non ex Domini verbis, neque ex ore sancto deprompta sunt ; sed, ut cum propheta loquar [48], ex terra clamantium, et ex

[48] Isa. XXIX, 4

legibus alienis, multitudineque omnia humano metu loqui permissa. Ais enim amicos omnes ac pios, doctosque juxta et indoctos, percelli, cum hæresim audiunt esse: hæc contra opponentes: Cum adversetur nemo, doceatve mœchari, et sacrilegos absolvere; quomodo hæreticos illos appellabimus? Transgressores enim mandatorum Domini et conculcatores canonum divinorum, et sacrilegos æquum est appellare eos scilicet, non autem hæreticos. Qui ergo possimus non obstupescere, primum diligentiam vestram, quæ eadem atque illi identidem producit in medium, et vera inde responsa refert, quæ pueris ipsis persuadere possint? Deinde rursus eadem, velut oblita quæ prius audivit, profert cum acriore controversia et reprehensione nostra, tanquam immerito hæresim esse affirmemus. Hoc, inquam, est, in quo demirari vos cogor.

Quod vero ad ipsos adversarios attinet, hæc dico: Quonam pacto, quod synodice promulgarunt, quod confirmarunt sub eorum anathemate qui dogmati, hoc est dispensationi ipsorum se opponunt, quod etiamnum quotidie factis ipsis docent, id prædicare et docere se negant? Quam igitur ob causam ego humilis inclusus hic teneor? Cur inclusus Pater meus ærumnis affectus est, ab aliis segregatus primum, deinde in eum intrusus locum ubi nunc est? Cur archiepiscopus ipsorum judicio depositus, et in eas angustias redactus, ut cibum certa mensura caperet, ministris imperio astrictis, tum in palatio inclusus, ac nuper etiam in exsilium ejectus? Cur reverentia tua cum fratribus custodiæ tradita Thessalonicæ: et Theosostus præpositus ex eadem civitate pulsus cum discipulis: et alter ibidem præpositus immodice diverberatus? Cur Naucratius et Arsenius fratres arcta custodia huc usque detinentur, parique modo Basilius et Gregorius? Cur Stephanus ille virtutis amans præpositus cum discipulis quinquaginta suo exactus monasterio: cum una cum centum et decem, et cum eo qui episcopus ante fuerat, mœchosynodum tanquam Evangelii infractricem anathemate damnasset, sicut missæ ab eo litteræ testantur? Cur Antonius religiosissimus præpositus in custodiam apud Ammorium datus, cum eodem quo superior modo mœchosynodum una cum fratribus suis anathematizasset? Cur Æmilianus frater a Nicomediensi in Thyniam vinctus ductus est, verberibusque et ludibriis affectus, direpto ab iis qui irruperant monasterio, perinde ac si hostium spolia fuissent? Cur in Chersone persecutionem passus Leo piissimus Episcopus, Valelades cognomento, et Antonius reverendus præpositus cum aliis duobus custodia septus? Cur in Lipara insula ultra Siciliam posita fratres nostri in custodia detenti? Cur Letoius in Chersone retentus, indeque sub custodia ad imperatorem missus, tum Byzantii in carcerem conjectus, et alii pariter in monasteriis detenti? Dicam rursus de nobis tribus. Cur ad Agathi [49] nobis illa per Spatharios ab impe-

A λέγειν ἐπιτρεπομένης. Φαίης γὰρ ὅτι, πάντες φίλοι καὶ εὐσεβεῖς, γνωστικοί τε καὶ ἰδιῶται, ἐκπλήττονται ἀκούοντες ὅτι αἵρεσις· παράστασιν ταῦτα προβαλλόμενοι, ὅτι μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος τοῦ μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους. Πῶς καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Παραβάτας γὰρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ καταπατητὰς τῶν θείων κανόνων, καὶ ἀνιέρους, δίκαιον. Πῶς οὖν οὐκ ἔστιν ἐκπλαγῆναι πρῶτον εἰς τὴν ἡμῶν ἐμμέλειαν, τὰ αὐτὰ πολλάκις δῆθεν ἐκείνων προσάγουσαν, καὶ ἀνταχούουσαν τἀληθῆ, ἃ καὶ παῖδας πείθειν δύναιτ' ἄν. Εἶτα αὖθις τὰ αὐτὰ, ὥσπερ ἐπιλαθομένην τὰ πρότερον ἀκουσθέντα, ἐπάγουσαν μετὰ σφοδροτέρας τῆς ἀπορίας καὶ καθάψεως ἡμῶν ὡς ἀλόγως λεγόντων αἵρεσιν· οὕτω [f. τοῦτο] μέν τοι τὸ περὶ ὑμᾶς ἐκπλη-
B κτικόν.

Περὶ δὲ τῶν ἐναντίων, ἐκεῖνα εἰμὶ λέγων· Πῶς, ὃ ἐκήρυξαν συνοδικῶς, καὶ ἐβεβαίωσαν ὑπ' ἀναθέματι τῶν ἀντιπιπτόντων τῷ δόγματι, ἤτοι τῇ οἰκονομίᾳ αὐτῶν· καὶ ἔτι καθεκάστην ἐμπράκτως διδασκόντων· μὴ κηρύσσειν, μηδὲ διδάσκειν λέγουσιν, ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐνταῦθα ἀπόκλειστος; Ὑπὲρ τίνος ὁ Πατήρ μου ὁ ἔγκλειστος τεταλαιπώρηται, μεμονωμένος τὸ πρίν· ἔπειτα παρεῤῥιμμένος ἐν ᾧ περιώρισται τόπῳ; ὑπὲρ τίνος ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὡς κατ' αὐτοὺς καθῃρημένος καὶ ἐν πολλῇ στενοχωρίᾳ παραγγελίᾳ τε καὶ ἀσφαλείᾳ· ὡς καὶ τροφὴν μέτρῳ λαμβάνειν αὐτόν. Παρακελευσθέντων τῶν τροφοδοτῶν· εἶτα ἐν τῷ παλατίῳ μετεγκλεισθείς· ἄρτι τε
C ἐν ξενίᾳ παραῤῥιφείς; ὑπὲρ τίνος ἡ τιμιότης σου σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ φρουρουμένη· Θεόσωστός τε ὁ ἡγούμενος διωκόμενος σὺν τοῖς φοιτηταῖς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως· ἕτερός τε ἡγούμενος ἀμέτρως μαστιγωθεὶς τῶν ἐκεῖσε; ὑπὲρ τίνος Ναυκράτιός τε καὶ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοὶ, ἕως δεῦρο ἀσφαλῶς καταφρουρούμενοι, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος ὡσαύτως; ὑπὲρ τίνος Στέφανος ὁ ἐνάρετος ἡγούμενος, σὺν πεντήκοντα μαθηταῖς μετανάστης ἐκ τοῦ οἰκείου φροντιστηρίου σὺν ἑκατόν τε δέκα, ἅμα ἐπισκόπῳ πρότερον, ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον λύσασαν· καθὰ περιέχει τὸ ἀποσταλὲν παρ' αὐτοῦ γραμματεῖον; ὑπὲρ τίνος Ἀντώνιος ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, ἐν φρουρᾷ εἰς τὸ Ἀμμόριον· ὁμοίως τοῦ προτέρου σὺν τῇ κατ' αὐτὸν ἀδελφότητι ἀναθεματικῶς τὴν μοιχοσύνοδον;
D ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Αἰμιλιανὸν ἐν Θυνίᾳ παρὰ τοῦ Νικομηδέως δεθέντες καὶ ἀχθέντες, πεῖράν τε μαστίγων καὶ ἐμπαιγμῶν λαβόντες· καταληϊσαμένων τῶν ἐπεισπεσόντων αὐτοῖς τὰ τῆς μονῆς, ὡς πολιμικὰ λάφυρα; ὑπὲρ τίνος ἐν Χερσῶνι δεδιωγμένος Λέων ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος τὸ ἐπίκλην Βαλελάδης· Ἀντώνιός τε ὁ τετιμημένος ἡγούμενος σὺν δυσὶν ἄλλοις πεφρουρημένος; ὑπὲρ τίνος ἐν Λιπάρει τῇ ὑπερέκεινα Σικελίας, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν φυλακῇ τηρούμενοι; ὑπὲρ τίνος οἱ περὶ Λητόϊον ἐν Χερσῶνι παραφυλαχθέντες, κἀκεῖθεν ἐν φυλακῇ παραπεμφθέντες πρὸς τὸν βασιλέα, εἶτα φυλακι-

[49] *Monasterium*. Vide *Constantinopolim Christ.* lib. IV, *pag.* 180.

σθέντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ· καὶ συντηρούμενοι ἐν μοναστηρίοις; Εἴπω πάλιν τὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς τρεῖς. Ὑπὲρ τίνος εἰς τὰ Ἀγαθοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν Σπαθαρίων δηλωθέντα ἡμῖν· ὡς ὑμεῖς ἀναθεματισμένοι ἐστὲ, καὶ καθηρημένοι παρὰ τῆς συνόδου; ὑπὲρ τίνος ἡ εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα φυλακὴ μεμονωμένων τῶν τριῶν; ὑπὲρ τίνος ἡ ἐκεῖσε παρουσία τῶν αὐτῶν Σπαθαρίων, σὺν τρισὶ τοῖς παρὰ τοῦ ἀντιδόξου ἐπιφερομένοις ὑπαναγνωστικὸν καθαιρέσεως, καὶ ἀναθεματίσεως ἡμῶν· πάλιν καὶ ἐπεὶ περιεφράξαμεν τὰ ὦτα καὶ τοῦ ἀκοῦσαι; ὑπὲρ τίνος ἡμεῖς μὲν ἐξόριστοι ἄλλος ἀλλαχοῦ, καὶ ἐναπόκλειστοι· ὅ τε οἰκονόμος, καὶ ὁ Ἀρσένιος οἱ ἀδελφοί· διωγμὸς δὲ τῶν ἄλλων ἀπὸ δύο καὶ δέκα μιλίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὡς τοὺς μὲν ἐν σπηλαίῳ καταχρυβῆναι διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς λανθανόντως διακονίαν, μεταμφιασαμένους ἐσθῆτα λαϊκῶν. Τῶν δὲ ὅλην ἡμέραν ὑπὸ πλάκα ὑποδύντων, καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἐν ἡμέρᾳ ἐμφανίσαι, νυκτὶ εἰς ἀλλήλους περιτρεχόντων; Ὑπὲρ τίνος οἱ εὑρισκόμενοι κρατούμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν, καὶ ἐν τῷ πραιτωρίῳ φυλακισθέντες· εἶτα ἐξορισθέντες τῆς πόλεως; Καὶ ἵνα τὰ κατ' ἀρχὰς εἴπω· ὑπὲρ τίνος τὰ Στουδίου ὑπὸ στίφους στρατιωτῶν ἄφνω ἐπελθόντων φρουρούμενα· ὡς μηδὲ ἀναπνεῖν ἡμᾶς· τήν τε ἐκεῖσε ἄφιξιν τοῦ Νικαίας καὶ Χρυσοπόλεως, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς τὸν μοιχοζεύκτην· ὡς παρὰ τοῦ προηγησαμένου πατριάρχου ἐπιτραπέντα ποιῆσαι τὴν μοιχοζευξίαν; Καὶ, Ἐπεὶ, φησὶν, ἅγιος ὁ ἐπιτρέψας. ὡς ὁ Χρυσόστομος ἁγίου ἐστὶν οἰκονομία· καὶ δέξασθε ταύτην. Ὑπὲρ τίνος ἡ ἐν νυκτὶ ἄρσις ἡμῶν τῶν τεσσάρων ἐκ τῶν ἐκεῖσε δι' ἄρχοντος καὶ στρατιωτῶν, καὶ ἀπαγωγῆς [*melius* ἀπαγωγὴ] πρὸς τὸν Συμεὼν τὸν οὐκ οἶδ' ὅπως εἴπω· καὶ τὰ δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως δηλωθέντα, εἰς τὸ δέξασθαι ἡμᾶς μετανενοηκότας· καὶ εἰς ὅπερ ἕως δεῦρο ἐνέστημεν, ὡς οἰκονομίας γενομένης; Ὑπὲρ τίνος πάλιν κατάκλειστοι εἰς τὸν ἅγιον Σέργιον· καὶ πάλιν τοῦ Συμεὼν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἄφιξις εἰς αὐτὸ τοῦτο. Ὑπὲρ τίνος ἡ δι' ἀρχόντων παράστασις ἡμῶν ἐν τῇ πολυανθρώπῳ συνόδῳ, συγκαθεζομένων καὶ τριῶν τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων; Ὑπὲρ τίνος ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐκεῖσε ὑβριζόμενος, καὶ κυκλόθεν περιστοιχιζόμενος; καὶ ἀκούων· Οὐκ οἶδας τί φλυαρεῖς, τί λαλεῖς. Βοῶντός μου· Πίπτει ὁ Πρόδρομος· λύεται τὸ Εὐαγγέλιον· οὐκ ἔστιν οἰκονομία· κἀκείνων τὸ ἐπιλέγειν πολὺ, ὅτι οἰκονομία· καὶ οὕτως οἱ ἅγιοι ᾠκονόμησαν, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις προηγησάμενος. Ἴδε μάρτυρες ὅτι ἐπέτρεψε τὴν μοιχοζευξίαν· κἂν οὐκ ἔλεγον αὐτὴν οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰπεῖν μοιχοζεύκτην, διεπρίοντο τοὺς ὀδόντας τοῦ οἱονεὶ ῥοφῆσαι. Ὑπὲρ τίνος τὸ ἀνάθεμα τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων διαβοήτως ἀνακραχθέν· καὶ ἐγὼ σὺν τῷ Πατρί μου καὶ Καλογήρῳ ὑπ' ἀρχοντικῆς χειρὸς ἀφορισθεὶς ἐκ μέσου· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἐναπολειφθείς· καὶ διότι μόνον ἐλειτούργησεν ὑπ' ἐμοῦ παρακληθεὶς εἰς τὰ Στουδίου, ὡς κοινὸς πρεσβύτερος καθαιρεθεὶς κατ' αὐτούς; Τὸν γὰρ ὑπ' αὐτοῦ Χριστοῦ καθαιρεθέντα καὶ τῶν θείων κανόνων μοι-

A ratore denuntiata : Vos anathematizati estis, et a synodo depositi? Cur illa ad sanctum Mamantem custodia, nobis tribus segregatis? Cur eodem advenerunt iidem Spatharii cum tribus qui ab adversario depositionis et excommunicationis nostræ tabulas afferebant, ut iterum audiremus, tametsi aures occludebamus? Cur nos alii alio relegati et conclusi, tum œconomus, tum Arsenius fratres : alii ad duodecim ab urbe Constantinopoli millia passum pulsi: adeo ut quidam in spelunca delitescant, quo nobis clam ministrent, laica veste induti : alii toto die in sepulcris lateant, et, quia interdiu comparere non audent, noctu inter se concursent? Cur quotquot a militibus inveniri potuerunt, capiti et in carceres conjecti, deinde ab urbe projecti fuerunt? Atque ut initia ipsa perstringam, cur Studianum a militum manu subito immissa occupatum, ita at respirare nobis vix liceret : et Nicææ et Chrysopolis episcopi eo adventarunt, ut adulteri copulatorem susciperemus, veluti qui a præcedente patriarcha jussus adulterii copulationem peregisset? Et: Qvoniam, aiebant, sanctus qui jussit, sicut Chrysostomus; sancti est dipensatio : quare illam recipite. Cur noctu nos quatuor inde subladi per ducem ac milites, atque ad Simeonem abducti, quem nescio quo nomine appellem, et quæ per illum nobis ab imperatore significata, ut mutata sententia ab instituto desisteremus, tanquam facta dispensatione : cui rei ad hunc usque diem restitimus? Cur iterum ad sanctum Sergium inclusi fuimus : et rursus Simeon eodem, jubente imperatore, profectus eamdem ob causam? Cur per duces repræsentati nos in synodo numerosa, in qua et tres maximæ dignitates considebant? Cur ego humilis contumeliose ibi tractatus, et undique obvallatus? illud subinde audiens: Nescis quid nugeris, quid dicas; cum ego inclamarem : Concidit Præcursor, solvitur Evangelium, non est dispensatio; et illi sæpius iterarent : Dispensatio est; atque ita sancti dispensarunt et præcedens sanctus patriarcha. En testes quod ille adulteri copulationem præceperit. Quanquam illi non sic eam appellabant; quin fremebant, et dentibus stridebant, cum adulteri copulatorem audiereunt. Cur anathema iis, qui sanctorum dispensationes non admittunt, clara voce denuntiatum: et ego cum patre meo et Calogero a principis manu e medio exterminatus : archiepiscopus autem depositus, atque ob eam solam causam, quod a me rogatus in Studianis celebrasset, velut communis presbyter, ipsorum sententia depositus? Etenim a Christo ipso et divinis canonibus depositum adulterii copulatorem absolverunt, innoxium per omnia pronuntiantes, qui et cum ipsis jam antea sacrificabat, Eum vero qui deponi per canones non poterat, depositioni addixerunt, suum illud dictum factis confirmantes, posse episcopos, prout eis visum fuerit, uti canonibus. Quod illi quidem perpetuo ita faciunt; nec hoc saltem considerare volentes, si ita resse habeat, posse qui episcopum deponunt, ab ea

quem deponant, ipsosmet deponi ut impleatur apostolorum oraculum [49].

Hæc nos vobis, episcopi, de canonibus constituimus. Vos vero in eis perseverantes salvi eritis, et pacem habebitis ; non obedientes autem puniemini, et perpetuum inter vos bellum geretis, abjectæ obedientiæ pœnas congruas luentes. Cur quæ post synodum gesta sunt, et omnium fratrum per imperatorem discussio : cum diceret, nos quidem depositos, synodum vero sanctam esse, et a se obsignatam: perinde quasi sanctorum dispensatio esset adulterina copulatio, et indemnatus qui hæc peregerat? Et cum nemo illam admitteret, aut singulorum seorsum aut binorum ternorumve simul, tum etiam plurium, per monasteria et castra inclusio, nonnullorum etiam flagella et cruciatus; cum jam hæc ubique terra marique nota sint vulgoque jactata. Quam igitur ob causam hæc omnia ut paucis complectar? Nonne quod adduci non possent, ut dicerent, aut assentirent, dispensationem fuisse Evangelii transgressionem, quam velut salutarem et sanctis parem adversarii vociferabantur, qui factis et verbis etiamnum in eo consistunt, id loquentes, id agentes ista persecutione? Quonam igitur pacto dicunt, quod, nemine adversante aut docente, ipsos vocemus hæreticos? Commenta sunt ista quæ diximus et somnia, an vera? Et quoniam vera sunt : quomodo non ubique docent et prædicant verbis factisque? Aut quomodo vos, illis non credentes, propemodum cum ipsis qui hæc dicunt statis (sed, etsi tacuerimus nos, orbis ipse veritatem testatur), horrendum silentii judicium in vos ipsos attrahentes? Quamobrem ego humilis cogor non silere, sive scripto, sive sine scripto, quoad vires ferunt, cum timore ac tremore, cum vitæ discrimine : etsi quispiam vestrum fortasse non necessario, dicam et supervacanee, me hæc facere existimet.

Verum ad rem tandem veniat oratio. Ais, nemine adversante aut docente mœchari sacrilegosque absolvere, quo jure illos appellemus hæreticos? Mœchari ergo, et sacrilegos, absolvere, verbo illi revera non docent : cum nec gentes quæ legem non habent mœchari doceant : neque nos nude hoc ab illis dici posuimus : sed quod adulterinam conjunctionem approbantes, et quæ illi annexa sunt, et per eam alias Evangelii transgressiones cum divinorum canonum infractionibus, salutarem esse dispensationem interjecto anathemate sancientes ; atque hoc ipsum in dies per exsilia carceresque quos dixi vindicantes, Evangelium solverint ex sanctorum sententia, et virtute dispensationem in omni prævaricatione fieri astruunt: immutabilia Dei man-

[49] *Can. 8 apost. juxta Græcos.*

χοζεύκτην ἠθώωσαν · ἀνένοχον ἀποφηνάμενοι κατὰ πάντα καὶ συνιερουργὸν αὐτοῖς ὄντα καὶ πρότερον. Τὸν δὲ ἀκαθαίρετον ἐκ κανόνων, καθαιρέσει ὑπέβαλον · ἔργῳ τὸν λόγον αὐτῶν βεβαιούμενοι · ὡς ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς ἱεράρχας, κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, κεχρῆσθαι τοῖς κανόσιν. Ὅπερ ἐνεργοῦσιν εἰς τὸ ἀεί · οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν βουλόμενοι · ὅτι, εἰ τοῦτό ἐστιν, ἱεράρχην καθαιροῦντες, ὑπ' αὐτοῦ οὗ καθαιροῦσι δυνατὸν αὐτοὺς ἐκείνους καθαιρεθῆναι, πληρουμένου τοῦ τῶν ἀποστόλων λογίου.

Ταῦτα καὶ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὦ ἐπίσκοποι. Ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς, σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἕξετε · ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε · καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων ἀΐδιον ἕξετε · δίκην τῆς ἀνηκοΐας τὴν προσήκουσαν τιννύντες. Ὑπὲρ τίνος τὰ μετὰ τὴν σύνοδον, ἥ τε πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀνάκρισις ὑπὸ τοῦ βασιλέως λέγοντος, ἡμᾶς μὲν καθῃρημένους, τὴν δὲ σύνοδον ἁγίαν, ἐπισφραγισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ · ὡς οἰκονομίας οὔσης ἁγίων τῆς μοιχοζευξίας, καὶ ἀκαταγνώστου τοῦ ταῦτα τετελεκότος; Καὶ ἐπειδὴ οὐ προσεδέξαντο · ἡ ἑνὸς ἑκάστου, ἢ καὶ ὁμοῦ δύο, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων, ἔν τε τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς κάστροις κατάκλεισις · τινῶν δὲ μαστιγώσεις καὶ κουσπισμοί · πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάττης διατεθρυλλημένων τούτων; Ὑπὲρ τίνος οὖν ταῦτα πάντα, ἵνα συνελὼν εἴπω; Οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταδέχεσθαι εἰπεῖν καὶ συγκαταθέσθαι τὴν παράβασιν τοῦ Εὐαγγελίου οἰκονομίαν · ἣν ὡς σωτήριον καὶ ἰσάγιον οἱ ἐναντίοι ἐξεβόησαν, ἐμπράκτως καὶ τῷ λόγῳ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰσέτι · καὶ ἕως ἂν ἐπιμένωσιν οὕτως λέγοντες καὶ πράττοντες διὰ τὸν διωγμόν; Πῶς οὖν φασιν, ὅτι μηδενὸς ἀνθισταμένου καὶ διδάσκοντος καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Φαντασία τὰ προλεχθέντα καὶ ὄνειροι, ἢ ἀληθῆ; Ἐπειδὴ δὲ ἀληθῆ, πῶς οὐχὶ διδάσκουσιν ἑκάστοτε καὶ κηρύττουσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ; ἢ πῶς οὐχ ὑμεῖς πειθόμενοι αὐτοῖς, μικροῦ δεῖν μετ' αὐτῶν τῶν λεγόντων ἵστασθε (ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς σιωπῶμεν, τὰ πέρατα βοᾷ τὴν ἀλήθειαν), τὸ φοβερὸν τῆς σιωπῆς κρῖμα ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπώμενοι; Δι' ἣν αἰτίαν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς τοῦ μὴ σιγᾷν ἀναγκάζομαι ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως, κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι δύναμιν, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, μετὰ παρασκευῆς θανάτου · κἂν τις ὑμῶν ἴσως οὐκ ἀναγκαίως, εἴπω δ' ὅτι καὶ περιττολόγως οἴεται ταῦτα ἐνεργεῖν με.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος. Ἔφης, μηδενὸς ἐνισταμένου καὶ διδάσκοντος τοι μοιχεύειν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους, πῶς εὐλόγως καλέσομεν αὐτοὺς αἱρετικούς; Μοιχεύειν οὖν καὶ λύειν τοὺς ἀνιέρους τῷ λόγῳ, ἀληθές, οὐ διδάσκουσιν · ἐπεὶ μηδὲ τὰ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα μοιχεύειν διδάσκει · καὶ οὐδὲ ἡμεῖς γυμνῶς τοῦτο ἐκφωνεῖν αὐτοὺς ἐξεθέμεθα · ἢ ὅτι τὴν μοιχοζευξίαν κυρώσαντες καὶ τὰ σὺν αὐτῇ, καὶ δι' αὐτῆς ἑτέρας παραβάσεις τοῦ Εὐαγγελίου, σὺν ταῖς τῶν θείων κανόνων λύσεσιν, οἰκονομίαν εἶναι σωτήριον ὑπ' ἀναθέματι · καὶ τοῦτο καθεκάστην ἐκδικοῦντες διὰ τῶν προλεχθέντων ἐξοριῶν καὶ φυλακῶν, τὸ Εὐαγγέλιον λελύκασι κατὰ τὴν φωνὴν τῶν ἁγίων · καὶ δυνάμει ἐπὶ πάσης παραβάσεως οἰκονομίαν γίνεσθαι ὑποτίθενται · τὰς ἀναλ-

λοιώτους ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀλλοιώσαντες, καὶ τρεπτὰς ἀποδεικνύοντες. Καὶ πῶς δ' ἂν οὐκ εἶεν ἀλλοιωταὶ καὶ τρεπταί, εἴγε παραβαινόμενοι οἰκονομίαι σωτήριοι, ἔργῳ καὶ λόγῳ συνοδικῶς δογματίζονται; Μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον ψεῦδος προκόψωσιν, ὥστε μὴ λέγειν αὐτοὺς πεποιηκέναι σύνοδον. Εἰ μὴ τὴν μοιχοζευξίαν ὀνομάσαι οἰκονομίαν ἰσόῤῥοπον ἁγίων· εἰ μὴ ἀναθεματίσαι τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτήν. Εἰ δὲ λέγουσι μὴ ἀναθεματίσαι, ὑπὲρ τίνος ἀνεβόησαν. Τοῖς μὴ δεχομένοις τὰς οἰκονομίας τῶν ἁγίων, ἀνάθεμα ἔστω; Δῆλον γὰρ ὅτι, ἐνισταμένων τινῶν μὴ δέχεσθαι, ἡ ἐκφώνησις· εἰ μὴ μεθύομεν. Περὶ ποίας δὲ ὑποθέσεως ἄλλης ἡ ἔνστασις, ἢ τῆς μοιχοζευξίας; Οὐκοῦν ἀσφαλῶς αὐτῆς ἕνεκα ὁ ἀναθεματισμός· ὡς οὔσης κατὰ τὰς τῶν ἁγίων οἰκονομίας. Καὶ εἰ μὲν ἐφάμιλλος αὐταῖς, αἱ τῶν ἁγίων οἰκονομίαι παράνομοι· εἰ δὲ οἱ ἅγιοι, οὐ παράνομοι, ὅπερ ἀληθές· αὐτοὶ ἀνεθεματίσθησαν μὴ προσιέμενοι τὴν μοιχοζευξίαν· κἂν τέχναις σοφίζωνται τὰ ἐναργῆ ἀφανῆ δεικνύειν. Ἀλλ' ἀμήχανον κρυβῆναι τὸ γεγονός. Ὅτι δὲ ἀμετάβλητοι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἄκουε τοῦ μεγάλου Βασιλείου βοῶντος· Τάχα τονῶσαί μου τὴν ψυχήν, καὶ νηπτικωτέραν πρὸς τὸ ἐφεξῆς καταστῆσαι ὁ Κύριος ἠβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι. Αἳ οὔτε καιροῖς, οὔτε περιστάσεσιν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμμεταβάλλονται, ἀλλ' [αἱ] αὐταὶ διαμένουσιν· ὡς προήχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος, οὕτω διαιωνίζουσαι. Οἱ δὲ δι' ἐναντίας κηρύξαντες τὴν μοιχοζευξίαν οἰκονομίαν σωτήριον, τί ἄλλο ἢ τρεπτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀπεφήναντο; πῇ μὲν μεταβαλλομένας, πῇ δὲ οὐ μεταβαλλομένας, ἀλλ' ἐνεργούσας ἀτρέπτως· καιροῖς δέ τισι καὶ περιστάσεσιν ἀνθρωπίναις, ὥσπερ ἔφασαν αὐτοὶ περὶ τῶν κρατούντων, μεταβαλλομένας, καὶ μὴ εἰς ἀνομίαν λογιζομένας, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοσοῦτον ἰσχὺν ἐχούσας, ὡς καὶ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτάς, ἤγουν τὰς παραβάσεις τάς, ὡς φασιν, οἰκονομίας τῶν ἁγίων, ἀναθεματισμένους παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι;

Συνῆκται οὖν ἐντεῦθεν οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ τὸν Θεὸν τρεπτὸν εἶναι καὶ ἀλλοιωτόν· ὁμοιουμένου τοῦ λέγοντος τῷ οἰκείῳ λόγῳ, τό τε Εὐαγγέλιον ἀόριστον πρός τε σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν. Ἆρα γὰρ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἐπὶ πάσης ἐντολῆς παραβάσεως, οἰκονομία· ἢ ἔν τισι καί τινι; Καὶ τίς ἡ ἀποκλήρωσις τοῦ ἐπί τισι μὲν καί τινι εἶναι, ἐπὶ δέ τισι καί τινι οὐδαμῶς; Καὶ πρὸς τίνων ἄρα καὶ παρὰ πόσων τὸ οἰκονομεῖν; Παρὰ ἱεραρχῶν μόνων, ἢ καὶ ἱερέων; Συνοδικῶς ἢ καὶ ἰδικῶς ἕκαστον; Καὶ εἰ ἐπὶ τῶν βασιλέων μόνων, ἐπὶ τῆς μοιχείας μόνης, ἢ καὶ ἐφ' ἑκάστης παρανομίας; Καὶ πῶς ἐπὶ τῶν βασιλέων ὑποχωροῦσιν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί; ἢ πάντως, ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ τέλος ἐχούσης· ὅτι μηδὲ βασιλέως ὑποχωρεῖ νόμος, μὴ ἑτέρου βασιλέως αὐτὸν διαδεχομένου; Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπορητέον· ἐπειδή φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς

data variantes et mutabilia statuentes. Et qui possint mobilia ac mutabilia non esse, si salutarem dispensationem esse quando violantur, re ac verbo synodice docent? Non enim tam impudenter mentientur, ut synodum a se coactam negent: si adulterinam copulationem fateri nolint dispensationem sanctis parem appellasse, nec eos qui illam non recipiunt excommunicasse. Quod si excommunicasse negant: quorsum illud exclamarunt: Iis qui sanctorum dispensationes non recipiunt, anathema sit? Perspicuum est enim, cum recipere illas aliqui nollent, inde natam esse sanctionem, nisi ebrii sumus. Quanam vero de re alia quæstio erat præterquam de adulteri conjunctione? Propter illam ergo excommunicatio: ut quæ juxta sanctorum dispensationes facta esset. Et quidem si earum similis sit, injustæ fuerunt sanctorum dispensationes: at si sancti injusti non sunt, uti revera non sunt; excommunicati illi fuerunt quod adulterinam copulationem non recipiant, quantumvis artificiose id agant, ut quæ perspicua sunt, obscura reddant. Sed occultari nequit quod factum est. Jam vero quod immutabilia sint Evangelii mandata, audi Basilium Magnum clamantem: Fortasse intendere animam meam, vigilantioremque in posterum reddere Dominus voluit, ut homines non attendat, sed per evangelica mandata perficiatur, quæ nec temporibus, nec humanarum rerum circumstantiis commutantur, verum eadem permanent, sicut ex beato et minime fallaci ore prodierunt, sic omni ævo perseverantia. Contra vero, qui adulteriam conjunctionem, salutarem dispensationem esse docuerunt: quid aliud dicunt, quam mutabilis esse Dei mandata, quæ nunc quidem mutentur, nunc minime mutentur, sed immutabiliter agant: et nonnulis temporibus atque humanis circumstantiis, sicut ipsi de imperatoribus dixerunt mutentur, et ad iniquitatem non imputentur: rursum autem tantam vim habeant, ut qui ea non suscipiunt, hoc est, transgressiones, quæ ut ipsi aiunt, dispensationes sunt sanctorum, anathemate damnentur ab Ecclesia?

Ex his ergo conficitur nihil aliud, quam mutabilem Deus esse: ut dicto suo similis sit qui dixerit et Evangelium indifferens esse ad salutem et perditionem. Num enim in omnibus hominibus, et in omni mandati transgressione dispensatio est, an in quibusdam, et in aliquo? Et quænam sors ista est, ut in quibusdam sit et in aliquo, in aliquibus et in aliquo nequaquam? A quibusnam ergo, et aquam multis hæc dispensatio? Ab episopis solis, an etiam a sacerdotibus? Synodice an privatim utrumque? Et si in regibus tantum, an in adulterio solo? an in qualibet iniquitate? Et quomodo in regibus cessant Dei mandata? An omnino quasi finem habeat ejus imperium: quandoquidem nec imperatoris cessat lex, nisi imperator alter succedat? Sed et hoc quoque indagandum est: cum dicat divinus Apostolus: *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sancti-*

ficaret, mundans lavacro aquæ in verbo : ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata [50]; quomodo, quæ nunc quidem adulterium et adulterii conjunctionem admittat, aliis autem mox temporibus similes alias; sine macula et sine ruga persistat, ac non lutulenta potius et sordibus obsita, quod dicere perhorresco? Decidant hæc nobis novi evangelistæ, se ipsos enim qui talia recipiunt, Ecclesiam Dei vocant, et eos qui eadem non probant, Ecclesiæ adversarios decernunt. Sed revera juxta prophetam. *Stultus fatua loquetur, et cor ejus vana cogitabit, ut perficiat iniquitatem, et loquantur ad Deum fraudulenter* [51]. Pessima itaque hæresis hæc est. Atque illud beatissimi Apostoli usurpare est hoc loco : *Miror quod sic tam cito* B *transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium : quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* [52].

A ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι· ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων· ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. Πῶς ἄρα νῦν μὲν τὴν μοιχείαν καὶ μοιχοζευξίαν προσηκαμένη, ἐν δὲ τοῖς πέριξ χρόνοις ἑτέρας ἐφαμίλλους, διαμείνοιεν ἂν ἄσπιλός τε καὶ ἀῤῥύτιδος, ἀλλ' οὐχὶ βεβορβορωμένη; ὃ καὶ φρίττω λέγων. Διακρινέτωσαν ἡμῖν οἱ νῦν εὐαγγελισταί· ἑαυτοὺς γὰρ ταύτας προσηκάμενοι, Ἐκκλησίαν Θεοῦ ὀνομάζουσιν· ἀντιθέτους αὐτῇ τοὺς μὴ προσιεμένους αὐτὰς διακρίναντες. Ἀλλ' ὄντως, κατὰ τὸν προφήτην, Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν ἄνομα, καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν. Χαλεπωτάτη οὖν αἵρεσις αὕτη, καὶ τὸ τοῦ μακαριωτάτου Ἀποστόλου ἔστιν ἐνταῦθα λέγειν· Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον· ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο· εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς· καὶ ἐθέλοντες μεταστρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ὑμῖν εὐαγγελίζηται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Præterquam autem evangelizavit, non Apostolus, sed Christus ipse, evangelizavit nobis mœchosynodus adulteri conjunctionem, ex qua adulterium, et multimodam ad mœchandum inductionem, salutarem esse dispensationem : et hoc illa ubique evangelizat verbis factisque; quamvis callide dissimulet ut, postquam plurimos deceperit et illaqueaverit, C tum Corybanta suum sursus exaltet. A qua utinam miser ergo procul fugiam, et fugere vos, ut peccator oro, licet auscultare mihi nolitis! En igitur, frater, ex Evangelio et apostolis, similiter et ex Patribus, ostendi tibi, si modo finem habere vis verbis veritatis, mœchosynodum omnes hæresis numeros sine controversia explesse, ab adulterio incipientem : tametsi paululum quiddam in medio substraxit, eo quod adulterinam tantum conjunctionem nominavit, vel potius prædicavit, dispensationem esse in Ecclesia Dei. Nec vero mirere si vox una hæresim pariat : cum Dominum dicentem audias : *Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant* [53].

Et cave dicas : Quid opus est nimis anxie D laborare, et per unam dictionem doctas speculationes revocare, atque hoc illudve concludere, ne forte impingas in hæresim Gnosimachorum, de qua hæc auctor [54] : Gnosimachi sunt, qui omni Christianorum agnitioni adversantur, ut vanum et minus necessarium laborem esse dicant eorum, qui in divinis scriptis aliquam exquirunt scientiam : neque enim Deum aliud a Christianis postulare, nisi bonas actiones. Quapropter simpliciter quemque incedere melius est, quam in dogmate cognoscendo multam curam ponere. Ad hunc ergo modum Gnosimachi.

Παρ' ὃ δὲ εὐηγγελίσατο, οὐχ ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, εὐηγγελίσατο ἡ μοιχοσύνοδος τὴν μοιχοζευξίαν, ἐξ ἧς ἡ μοιχεία, καὶ τὴν πρὸς τοὺς μοιχωμένους πολυτρόπως ἀπαγωγὴν, οἰκονομίαν σωτήριον. Καὶ τοῦτό ἐστιν εὐαγγελιζομένη ἑκάστοτε ἔργῳ καὶ λόγῳ, κἂν προσποιῆται δολερῶς ὑπολωφεῖν· ἵνα μετὰ τὴν θήραν τῶν ἀπατηθέντων, τὸν ἑαυτῆς Κορύβαντα αὖθις ἐπανυψώσῃ. Ἧς τὴν πεῖραν φύγοιμι μὲν ἐγὼ ὁ τάλας· φυγεῖν τε εὔχομαι ὑμᾶς ὡς ἁμαρτωλὸς· κἂν οὐ βούλοισθε προσέχειν μοι! Ἰδοὺ οὖν ἐγὼ, ἀδελφὲ, εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς ὁμοῦ τε καὶ Πατρικῶς παρέστησά σοι, εἴπερ βούλοιο πείθεσθαι λόγοις ἀληθείας· ὅτι αἵρεσιν ἀναμφιβόλως πεπλήρωκεν ἡ μοιχοσύνοδος, ἀρχθεῖσα ἀπὸ τῆς μοιχείας· εἰ καὶ διὰ μέσου ὑπελώφησεν ἐκ μόνου τοῦ ὀνομάσαι, μᾶλλον δὲ κηρύξαι τὴν μοιχοζευξίαν, οἰκονομίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι. Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ μία φωνὴ τίκτει αἵρεσιν· ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.

Μηδὲ δόξῃ σοι λέγειν· Τίς χρεία πολυπραγμονεῖν, καὶ διὰ μιᾶς λέξεως ἀνασειράζειν τὰς γνωστικὰς θεωρίας, καὶ συνάγειν τοῦτο κἀκεῖνο; ἵνα μὴ ἐμπέσῃς εἰς τὴν λεγομένην τῶν Γνωσιμάχων αἵρεσιν, περὶ ἧς φησιν ὁ συγγράφων· Γνωσίμαχοι οἱ πάσῃ γνώσει τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες, ἐν τῷ λέγειν αὐτοὺς ὅτι περισσόν τι ποιοῦσιν οἱ γνώσεις τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ Χριστιανοῦ, εἰ μὴ πράξεις καλάς. Ἀγαθὸν οὖν ἐστι μᾶλλον ἁπλουστέρως τινὰ πορεύεσθαι, καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμονεῖν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Γνωσιμάχοι.

[50] Ephes. v, 25-27. [51] Isa. xxxii, 6. [52] Galat. i, 6-8. [53] Matth. v, 18. [54] Damasc. De hæres.

Δὸς οὖν αὐτὸς, εἴπερ ἔχεις, ἐκ θείων φωνῶν, ὅτι οὐχ αἵρεσις· καὶ μή μοι πλῆθος ἐποίσῃς, μηδὲ τοὺς νυκτερινοὺς θεοσεβεῖς αὔχει, γνωστικούς τε οὓς λέγεις καὶ ἰδιώτας καὶ φίλους. Εἰ γὰρ θεοσεβεῖς, ποῦ ἡ παῤῥησία; Καὶ εἰ γνωστικοὶ (καὶ οὐχ ὅτι οὐκ εἰσὶ λέγω· ὁμολογῶ γὰρ πολλοὺς καὶ ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ἰδιώτην· ἀλλ' εἴπερ ἔθουσιν ἀλήθειαν), δείξωσι γνωστικῶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ μὴν καὶ ἐκ παραδειγμάτων, ἐξ ἁρμοζόντων δὲ, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀσυμβάτων, καὶ ὑπεναντίων τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ Πατρικοῖς κανόσι. Καὶ εἰ φίλοι κατὰ Θεὸν, πῶς τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνοῦντες; Οὐ γὰρ φίλοι οἱ τοιοῦτοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί. Πρόσεχε οὖν, ἀδελφὲ, τί ὁ θεῖος Βασίλειος λέγει πρὸς τοὺς ἐν πλήθει κρίνοντας τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ μὴ τολμῶν, φησὶ, δοῦναι λόγον τῆς προκειμένης ζητήσεως, μηδὲ εὐπορῶν ἀποδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγων εἰς πλῆθος, ὁμολογεῖ τὴν ἧτταν, ὡς οὐδὲν ἔχων παῤῥησίας ἐφόδιον. Καὶ μεθ' ἕτερα· Δειξάτω μοι κάλλος ἀληθείας κἂν εἷς, καὶ σύντομος εὐθὺς ἡ πειθώ. Πλῆθος δὲ χωρὶς ἀποδείξεως αὐθεντοῦν, φοβῆσαι μὲν ἱκανὸν, πεῖσαι δὲ οὐδαμοῦ. Ἢ πόσαι μυριάδες πείσουσί με τὴν ἡμέραν νύκτα νομίσαι, ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα χρυσοῦν εἰδέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι, ἢ προσίεσθαι δηλητήριον πρόδηλον ἀντὶ καταλλήλου τροφῆς; Εἶτα γηΐνων μὲν ἕνεκα πραγμάτων οὐκ αἰδεσθησόμεθα πλῆθος ψευδομένων· οὐρανίων δὲ χάριν δογμάτων νεύμασιν ἀναποδείκτοις ἀκολουθήσω· τῶν πάλαι καὶ πρόπαλαι μετὰ πολλῆς συμφωνίας, καὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν μαρτυρίας, παραδοθέντων ἀναχωρήσας; Οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Κυρίου λέγοντος· Πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί; Καὶ πάλιν· Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν; Τίς οὖν τῶν εὖ φρονούντων οὐκ εὔχεται τῶν ὀλίγων εἶναι τῶν διὰ τῆς στενῆς εἰσιόντων εἰς σωτηρίαν, ἢ τῶν πολλῶν τῶν διὰ τῆς πλατείας εἰς ἀπώλειαν ὠθουμένων; Τίς δ' οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἔτυχεν ἂν τῆς ἀθλήσεως τοῦ μακαρίου Στεφάνου, τῆς ἐκείνου μερίδος γενέσθαι τοῦ μόνου τοῖς λίθοις βαλλομένου, τοῦ πᾶσιν εἰς γέλωτα προκειμένου, ἢ τῶν πολλῶν τῶν οἰομένων τὸ ἀξιόπιστον ἔχειν ἐκ τῆς κακῆς αὐθεντίας; Εἷς εὐδοκιμῶν εἰς τὸ Θεῖον προτιμότερος ὑπὲρ μυριάδας αὐθαδείᾳ σεμνυνομένας. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὑρίσκομεν, ἐν ᾗ χιλιάδες ἔπιπτον τοῦ λαοῦ θεηλάτῳ πληγῇ· Μόνος δὲ Φινεὲς ἔστη, καὶ ἐξιλάσατο· καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. Εἰ δὲ εἶπεν ἐκεῖνος· Πῶς τολμήσω πρὸς τὰ συμφώνως ὑπὸ τοσούτων γινόμενα; πῶς ἐναντίως ὑπόθωμαι ψῆφον τῶν οὕτως κρινάντων ζῆν; οὔτ' ἂν αὐτὸς ἠρίστευσεν, οὔτ' ἂν τὸ κακὸν ἔστησεν, οὔτ' ἂν οἱ λοιποὶ διεσώθησαν, οὔτ' ἂν Θεὸς τὴν εὐμένειαν ἐχαρίσατο. Καλὸν οὖν, καλὸν, καὶ τὸ ἕνα δικαίως παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὴν τῶν πολλῶν συμ-

A Doce vero tu, si potes, ex divinis Litteris hæresim non esse: et ne mihi multitudinem objicias, nec nocturnos Dei cultores jactes, doctosque quos ais, et amicos. Nam si Deum colunt, ubi loquendi libertas? Et, si docti, neque ego inficior tales esse: multos enim confiteor me imperito doctiores: sed si veritatem tenent, scienter ostendant ex ipsa veritate, atque adeo ab exemplis, aptis dico, sed non ex alienis, contrariisque veritati, et apostolicis paternisque canonibus. Et, si amici secundum Deum, quomodo hæreticorum communioni participant? Neque enim sunt tales amici veri et fideles. Attende itaque, frater, quid divinus Basilius (24) dicat in eos qui veritatem metiuntur ex multitudine.

B Qui de posita quæstione, ait, rationem reddere non audet, et cui non suppetit demonstratio, ideoque perfugium habet in multitudine; is se victum fatetur, ut qui nullum habeat fiduciæ adjumentum. *Et post alia:* Ostendat mihi vel unus pulchritudinem veritatis, et prompta mox erit persuasio. Multitudo autem sine demonstratione auctoritatem sibi vindicans, terrere quidem potest, persuadere non potest. Aut quot hominum myriades mihi persuadeant, ut diem noctem putem, vel ut æreum nummum pro aureo habeam et accipiam, vel certum venenum hauriam pro cibo congruenti? Ego terrenarum quidem rerum causa multitudinem nihil verebor si mentiatur; in cœlestibus autem decretis simplicem absque demonstratione nutum sequar; ab iis recedens quæ jam olim magno consensu ex C divinorum scriptorum testimonio tradita fuerunt? Non audivimus Dominum dicentem: *Multi vocati, pauci vero electi* [55]. Et iterum: *Angusta et arcta est via quæ ducit ad vitam: et pauci sunt qui inveniunt eam* [56]? Quis ergo sanæ mentis non mavult ex paucis esse qui per angustam introeant in salutem, quam ex multis qui per latam ferantur ad perditionem? Aut quis non magis optasset, si tempore illo vixisset quo beatus Stephanus certamen obiit, in illius parte censeri qui solus lapidibus petebatur, qui omnium ludibrio expositus erat, quam inter multos illos qui propter injustam auctoritatem, verisimilem causam obtinere videbantur? Pluris est unus Deo placens, quam myriades sese arroganter jactantium. Quemadmodum et ex Veteri Testamento D discimus, cum millia multa e populo plaga cœlesti caderent. *Et Phinees solus stetit, Deumque placavit, et cessavit quassatio* [57]. Quod si dixisset ille: Qui aussim ego adversus ea quæ tam multi uno consensu faciunt? qui refrager iis qui sic vivere decreverunt? nec egregium facinus edidisset ipse, nec inhibuisset malum, neque servati cæteri fuissent, neque Deus benevolentiam suam impertivisset. Optimum, ergo, optimum, vel unum hominem

[55] Matth. xx, 16. [56] Matth. vii, 14. [57] Num. xxv, 7, Psal. cv, 30.

NOTÆ.

(24) Alii Theodoreto tribuunt, alii Eutherio Tyanorum episcopo. Videsis Garnerium in *Auctario Theodoreti*, pag. 698.

jure audere, et injustam multorum concordiam dissolvere. Tu vero, si videtur, servato Noe submersam multitudinem antepone: mihi autem permitte ut cum paucis ad arcam convolem. Et rursum, si placet, adjunge te multitudine Sodomorum: ego vero cum Lot abibo, quamvis solus turbæ, utiliter se subducat. Enimvero mihi etiam reverenda multitudo, non inquisitionem fugiens, sed demonstrationem præbens: non amare ulciscens, sed paterne castigans: non novitate gaudens, sed paternam retinens hæreditatem. Quamnam vero multitudinem mihi prædicas? blanditiis et muneribus conductam? imperitia et ignorantia captam? metu et terrore prostratam? quæ brevem peccati usuram æternæ vitæ prætulit? quod multi aperte confessi sunt. Multitudine mendacium defendis? hinc mali vim declarasti; quo enim ad plures malum pertingit, tanto major est calamitas.

De his ergo in hunc modum. Cæteras autem tuas propositiones persequi supervacaneum foret, dilecte, tum quia modum epistolæ excedunt, tum quia recto sensu dicta accipientibus obvia erunt quæ dicuntur.

A φωνίαν ἄδικον λύεσθαι. Ἀλλὰ σὺ μὲν προτίμησον, εἰ δοκεῖ, τοῦ σωζομένου Νῶε τὸ ὑποβρύχιον πλῆθος· ἐμοὶ δὲ συγχώρησον τοῖς ὀλίγοις τῇ κιβωτῷ προσδραμεῖν. Καὶ πάλιν, εἰ βούλει, τάξον σαυτὸν μετὰ τῶν πολλῶν ἐν Σοδόμοις· ἐγὼ δὲ συνοδεύσω τῷ Λώτ, κἂν μόνος τῶν ὄχλων συμφερόντως χωρίζηται. Πλὴν ἐμοὶ καὶ πλῆθος αἰδέσιμον, οὐ τὸ φεῦγον ἐξέτασιν, ἀλλὰ τὸ παρέχον ἀπόδειξιν· οὐ τὸ πικρῶς ἀμυνόμενον, ἀλλὰ τὸ πατρικῶς διορθούμενον· οὐ τὸ χαῖρον καινοτομίᾳ, ἀλλὰ τὸ φυλάσσον πατρῴαν κληρονομίαν. Ποῖον δέ μοι καὶ πλῆθος λέγεις; τὸ μίσθωθὲν κολακείᾳ καὶ δώροις; τὸ κλαπὲν ἀμαθίᾳ τε καὶ ἀγνοίᾳ; τὸ πεπτωκὸς δειλίᾳ καὶ φόβῳ; τὸ προτιμῆσαν πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς; ὃ πολλοὶ φανερῶς ὡμολόγησαν. Πλήθει τὸ ψεῦδος κρα-
B τύνεις; ἔδειξας τοῦ δεινοῦ τὴν ἐπίτασιν. Ὅσῳ γὰρ πλείους ἐν τῷ κακῷ, τοσούτῳ μείζων ἡ συμφορά.

Οὕτω μὲν δὴ ταῦτα. Ἰέναι δὲ ἐπὶ τὰς ἑτέρας σου προτάσεις, παρέλκον ἂν εἴη, ἀγαπητὲ, διὰ τὸ ἐκβαίνειν τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς εὐαισθήτως δεχομένοις τοὺς λόγους εὐαπάντητα εἶεν τὰ λεγόμενα.

XLIX. — *Naucratio filio.*

ΜΘʹ. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [σκεʹ.]

Ad eloquentiæ studium hortatur. Tum aliquot Studitarum virtutem commendat. Demum respondet quibusdam interrogatis de communione cum hæreticis. (Baron. an. 809, n. 44.)

Dicis nunc mihi et identidem alias exposuisti, fili mi desideratissime, non quiddam superfluum et inane dictu, sed opportunum et conveniens, et quod ad utilitatem animi conferat, sicut et nunc facis. Ego vero gravitatem tuam laudans, amplector etiam meliorem stylum tuum: quem plurimum ornabis, si grammaticæ scholia legere potueris. Oportet enim ut dicendi facultatem usumque obtineat qui rectam doctrinam defendit, et certare vult cum prave sentientibus. Nam cum magnum quid ex hac notitia se assecutos rati glorientur, dum oblectant eos quibus pruriunt aures: consentaneum est eos qui recta sentiunt, nec sermonis viribus destitutos esse, ut minantes ipsorum arietes dejiciant. Ita mihi placet ea in re confirmari te, fili. Prorsus autem quod in te cupio, non pariter in quolibet: propterea quod alius aliter se habet, idque expedit. Dormiisse porro dicis fratres Philippum et Philonem. Et bene, quod uterque bono fine. Non quod ea quæ ante finem, vituperanda. Quomodo enim, cum renuntiassent mundo, et carni, et sanguini; et suave sibi obedientiæ jugum imposuissent? sed quia postremam beatitudinem adepti sunt propter Dominum persecutionem passi, afflicti, et in angustias redacti. Atque his nullus est qui contradicat, præter eos qui Evangelium contempserunt infames Mœchiani. Et quod ad Philonem quidem attinet, huc usque laudem ejus prosequi placuit. Egregii vero Philippi multa sunt præclara facinora, quæ tu ipse percensuisti. Ego vero, præter illa quæ dicta sunt, simplicitatem ejus et innocentiam demiror, quod iræ nescius, quod non memor injuriarum, compatiens et amans fratrum, obtemperans, et ne-

Φθέγγῃ καὶ διηγήσαί μοι ἑκάστοτε, τέκνον μου περιπόθητον, οὐδέν τι περιττὸν καὶ εἰκαιομυθές· ἀλλ' εὔκαιρον καὶ πρεπῶδες, καὶ φέρον εἰς ὄνησιν ψυχῆς, ὥσπερ καὶ τὰ νῦν. Ἐγὼ δὲ σου τὸ εὔτονον ἐπαινῶν, ἀποδέχομαι καὶ τὴν προκόπτουσαν διάλεξιν·
C ἣν ὅτι μάλιστα καλυνεῖς, ἐὰν τὰ τῆς γραμματικῆς σχόλια δυνηθῇς ἐπιέναι. Δεῖ γὰρ καὶ τῆς ἐν λόγῳ δυνάμεως καὶ πείρας μετέχειν τὸν ὀρθοδοξίας ἀντεχόμενον, καὶ ἀντιφέρεσθαι τοῖς κακοδόξοις βουλόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τῇ ἐντεῦθεν εἰδήσει δοκοῦντές τι μέγα ἔχειν, κατακομπάζουσι τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοὰς γαργαλίζοντες· κάλλιστον τοῖς ὀρθόφροσι, μηδὲ τῇ τοῦ λόγου ἰσχύϊ ἐλλιπῶς ἔχειν, καὶ καταβάλλειν αὐτῶν τὰς εὐθυβόλους ἑλεπόλεις. Οὕτω μοι φίλον δυναμοῦσθαί σε, τέκνον. Οὐ πάντως δὲ ὃ ἐκ σοὶ βούλομαι, καὶ ἐπὶ παντός· διὰ τὸ ἄλλον ἄλλως ἔχειν κατὰ ἕξιν· καὶ συμφέρειν. Κεκοίμηται δὲ, ἔφης, ὁ ἀδελφὸς Φίλιππος, καὶ Φίλων. Καὶ εὖγε, εὖγε ὅτι ἀμφότεροι τέλει ἀγαθῷ. Οὐχ ὅτι τὰ προτέλεια ψεκτὰ (πῶς γὰρ οἱ ἀπειπάμενοι κόσμῳ [f.
D κόσμον] σάρκα καὶ αἷμα, καὶ εὐαφῆ τὴν τῆς ὑποταγῆς ζεύγλην ἑαυτοῖς ὑποθέμενοι;), ἀλλ' ὅτι τοῦ ἀκροτάτου μακαρισμοῦ τετυχήκασι διὰ Κύριον δεδιωγμένοι, θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρούμενοι. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, ἢ οἱ τὸ Εὐαγγέλιον ἠθετηκότες δυσώνυμοι Μοιχειανοί. Καὶ τῷ μὲν Φίλωνι φίλον μέχρι τοῦδε στῆσαι τὸν ἔπαινον· τὰ δὲ τοῦ καλοῦ Φιλίππου, πολλὰ κατορθώματα, ἃ αὐτὸς προκατέλεξας. Ἐγὼ δὲ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὸ ἄπλαστον αὐτοῦ καὶ ἀκέραιον θαυμάζω, τό τε ἀόργητον, καὶ ἀμνησίκακον, φιλοσύμπαθές τε καὶ φιλάδελφον, εὐήκοόν τε καὶ ἀνολίγωρον, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἀπαθὲς, ἐξ οὗ καὶ τὸ εὐκατάνυκτον,

μισόκοσμόν τε καὶ φιλόθεον, καὶ ἀπαῤῥησίαστον. Λέγε σὺ, ὡς καὶ προὔφηνας, τὸ πολύδακρυ τοῦ ἀνδρὸς, τὸ φιλοπάτριον καὶ φιλακόλουθον, καὶ τοῖς κινδύνοις τὸ ἀγωνιστικὸν, καὶ σπουδαῖον, καὶ ἀγόγγυστον καθόλου, καὶ τὸ οἱονεὶ ἀειθαλὲς τῆς πολυανθοῦς αὐτοῦ ψυχῆς τῶν ἀρετῶν. Καλῶς ἔχει καὶ τὰ τοῦ στεῤῥοῦ Γαϊανοῦ διελθόντος ἐν παντὶ τόπῳ σχεδὸν, ἔνθα ἡ διασπορὰ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ὅτι ὑγιαίνουσι, χάρις τῷ Δεσπότῃ Θεῷ· ὅτι οὐ καταπίπτουσιν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρειοῦνται, δόξα τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ. Ὅτι ἀπελαύνονται, μηδὲ σκέπης ἀξιούμενοι παρά τινων μοναστῶν, μάλιστα πανδημίων συμπεφωνηκότων ὁμοῦ ἐν τούτῳ· μὴ θαυμάσῃς. Γέγραπται· Καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ. Μὴ γὰρ τὸν ταῦτα φήσαντο Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν οὐχ ἀπώσαντο οἱ τάλανες; Καὶ γοῦν φησιν ὁ τῆς βροντῆς υἱός· Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

Τί οὖν ἐστι τὸ διάφορον, εἰ οἱ μὲν Χριστὸν οὐχ ὑπεδέξαντο τὸν Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου· οἱ δὲ τοὺς ἕνεκεν ἐκείνου καὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐαγγελίου, διωγμοὺς καὶ φυλακὰς ὑπομείναντας; Οὐδὲν, ἢ τὸ σταυρῶσαι καὶ θανατῶσαι. Μὴ αὐτοῖς λογισθῇ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀνομίας. Ἀλλ', ὡς εἴρηκας, μὴ φέροντες τὰς τῶν ὑποτασσομένων αὐτοῖς προσκρούσεις, καὶ ὡς ἂν μὴ ἀνάψῃ αὐτοῖς φῶς ἀληθείας, ἀλλ' ἐν σκότει ἀγνοίας διαπορεύωνται, ἀποπέμπονται τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν· μήπως λόγος ὅσιος ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἀκουστὸς αὐτοῖς, ἤγουν ὑπομνηστικὸς γένηται. Οὐκ ἔσται· οὐδὲ μὴ μείνῃ ἡ βουλὴ αὐτῶν αὕτη· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὃν πεπατήκασι, λαληθήσεται καὶ στερεωθήσεται εἰς αἰῶνα. Ὁ οὐρανὸς γὰρ, φησὶ, καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανὸς ἀντιφέρεσθαι; εἰ μὴ ὁ τύραννος Σατανᾶς, καὶ οἱ τούτου ὑποφῆται, τὴν μοιχείαν οἰκονομίαν σωτήριον τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ κεκυρωκότες, οἱ ματαιόφρονες ὄντως καὶ ἐχθίστατοι. Ἐπὶ τὰς ἐρωτήσεις σου τρεπτέον τὸν λόγον. Ἔφης ἀνθ' ὅτου ὁ θεῖος Κύριλλος ᾠκονόμει μὴ ἀποσχίζεσθαι τῶν τῆς Ἑῴας ἐν διπτύχοις ἀναφερόντων τὸν Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας αἱρετικὸν ὄντα. Ἐπ' ἂν ὀρθότατα καὶ καιριώτατα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα παρ' αὐτοῖς ἐσέσωστο. Οὕτω γὰρ γέγραπται, καὶ ὁ ὑπομνηματίζων ταῦτα, ὁ ἐν ἁγίοις Εὐλόγιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ Περὶ οἰκονομίας αὐτοῦ λόγῳ· οὗ καὶ χρῆσιν ἐνεθέμεθα ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν πονηθείσῃ ἰδίως Περὶ τῆς καθόλου οἰκονομίας πραγματείᾳ. Τὴν λύσιν οὖν αὐτὸς δέδωκεν ὁ καὶ ἱστορήσας. Οὐ γάρ πω ἀλλαχόσε λέλεκται, καὶ ἱκανὸν μὴ ἐπιζητεῖν ἄλλο. Σαφηνείας δὲ ἕνεκεν ἔστω τὰ παρ' ἡμῶν ἐχόμενα τῆς αὐτῆς ἐννοίας· ὅτι τῶν οἰκονομιῶν αἱ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν Πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσιν. Οἷον διηνεκὲς μὲν, ὡς ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων παραχωρεῖσθαι τὰ πρόσωπα πρὸς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῖς Ἰταλοῖς. Πρὸς καιρὸν δέ· οἷον τοῦ Ἀποστόλου ἐπὶ τῆς περιτομῆς·

A minem contemnens, et ut compendio dicam, omni perturbatione vacuus: ex quo et illa facilis compunctio, mundi odium, et amor Dei, et in loquendo parcimonia et verecundia. Dic tu, sicut etiam ante dixisti, lacrymas frequentes viri, et amorem Patris, et sequendi ardorem, et in periculis fortitudinem, et recti studium; quodque nullatenus querulus esset, et quod florentis animæ ipsius virtutes quasi virerent perpetuo. Recte se habet et constans Gaianus, qui omnia pene loca percurrit, ubi dispersi sunt fratres. Et quod valent, gratia Domino Deo quod in tribulationibus non cadunt, sed potius corroborantur; gloria ei, qui eos confortat, Christo. Quod expelluntur, ita ut tecto non excipiantur a quibusdam monachis, maxime ab iis, qui in hoc omnes una conspirarunt; ne mireris. Scriptum B est: *Et inimici hominis domestici ejus*[58]. Nonne ipsum qui hoc dixit, Christum Deum nostrum expulerunt homines miseri? Itaque tonitrui filius ait : *In propria venit, et sui eum non receperunt*[59].

Quodnam igitur discrimen est, si ipsi quidem Christum non susceperunt Redemptorem mundi; illi vero eos qui propter Christum et ipsius Evangelium persecutiones et vincula sustinerunt? Nullum, nisi crucifixisse et occidisse. Ne illis imputetur colligatio iniquitatis. Sed, sicut dixisti, non ferentes subditorum suorum offensiones, et ut ipsis lumen veritatis non accendatur, sed in tenebris ignorantiæ ambulent, repellunt fratres nostros: ne forte sanctum veritatis et justitiæ verbum audiant, atque commoneantur. Non sic erit : nequaquam C stabit hoc consilium eorum : sed verbum Dei quod proculcarunt, prædicabitur et confirmabitur in sæcula: *Cœlum enim*, ait, *et terra transibunt: verba autem mea non transibunt*[60]. Et quis potest his contradicere? præter tyrannum Satanam, ejus discipulos, qui mœchiam dispensationem salutarem Christi Ecclesiæ prædicant, vanæ revera mentis homines et odiosissimi. Nunc ad interrogationes tuas convertenda est oratio. Quæris cur dispensarit divinus Cyrillus, ut necesse non esset ab iis separari, qui in Oriente Theodorum Mopsuestiæ, cum hæreticus esset, in diptychis commemorabant. Quia rectissima et aptissima pietatis dogmata apud ipsos servata fuere. Sic enim ab eo scriptum est, qui hæc memoriæ prodidit, sancto Eulogio Alexandriæ archi-D episcopo in ejus *De dispensatione* libro : cujus sententiæ usum nos quoque explicuimus in eo opere, quod peculiariter *De dispensatione* in universum conscripsimus. Solutionem itaque is ipse dedit, qui narravit. Non enim aliorsum dictum est, nec aliud quæri necesse est. Quæ autem a nobis in eamdem sententiam dicta sunt, declarationis causa dicta sint: Dispensationes a Patribus alias ad tempus factas esse, alias perpetuam vim obtinere. Videlicet perpetua quidem fuit, cum sanctus Athanasius Italis concessit, ut personas usurparent pro hypostasibus. Ad tempus autem, velut quod Apostolus

[58] Mich. VII, 6; Matth. X, 36. [59] Joan. I, 11. [60] Luc. XXI, 33.

fecit in circumcisione; quod magnus Basilius in Spiritu sancto: velut etiam quod nunc divinus Cyrillus. Quæ ad tempus aliquod facta, nihil habent reprehensione dignum, nec absurdum ulla ex parte, aut illicitum: remissum tamen quiddam et non penitus accuratum. Id enimvero dicitur dispensatio ad tempus. Neque enim fieri potest, ut medicus e vestigio morbum ab ægro depellat, neque ut indomitum equum, aut siccum ramum, illum freno obsequentem, hunc rectum statim reddat qui in istis rebus versatus est: nisi paulatim blanditias et assentationes, et molles item attrectationes et inflexiones adhibeat.

Eodem modo sancti in dispensationibus: ut et in hac ipsa magnus Cyrillus. Aliquantisper enim sustinuit Orientalium tarditatem, seu vitium animi, ut hæreticum non existimarent eum, qui hæreticus reipsa erat. Quid enim potius ageret, cum orthodoxam illi fidem profiterentur, in hoc etiam ipso eum quem commemorabant, anathematizantes? Omnis siquidem qui orthodoxus est in omnibus, omnem hæreticum, si minus verbo, at virtute anathematizat. Postea vero cum perfecta ipsis mens affulsit, tunc cum illis ex æquo in omnibus sanctus coaluit. Annon et nos idem facere videmur? qui interdum nonnullis eorum qui nobiscum sentiunt, in re aliqua discrepantibus, in qua non magna sit molestia, parumque a summo jute discedatur; ipsorum nihilominus communionem admittimus, ne propter exiguum quidpiam, quod paulo post corrigi queat, totum amittamus: quod quidem imperitorum esset, non autem eorum qui dispensatores sunt mysteriorum Dei. Hoc igitur est ad tempus sermones moresque dispensare in judicio, et veritate, ac lege: non autem in iniquitate ac mendacio in universum. Ne linguas exerant hoc loco Mœchiani; neque viæ ducem putent eum qui præcipitet; nec gubernatorem, qui demergat; nec denique medicum, qui morbos inducat; quales ipsi fuisse videntur, qui cum mœcho mœchati sunt, cum adulterorum copulatore adulteros copulaverunt, cum Dei accusatore Deum accusaverunt, cum Evangelii destructore Evangelium condestruxerunt more canino: sic enim aptius loqui liceat. Dioscorum autem Alexandrium hæreticum ubinam, aut quomodo divinus Cyrillus suscepit, ut Mœchiani dicunt, in media luce cæci, sanctorum criminatores? nec auditum id unquam, nec speciem ullam habet istorum mendacium; cum posterior ille divino Cyrillo fuerit. Quonam igitur modo eum qui post sancti obitum hæreticus innotuit tempore latrocinalis Ephesinæ synodi, post tertiam sanctam; ille sanctus, jam cœli sedes adeptus, suscepit? Sic nempe mentiuntur, fabulas texentes, ut simplicium animas aucupentur.

Quocirca omni arte ac scientia satagite, ut serpentem et voce serpentina loquentes declinetis, per quos perierunt quam plurimi a generatione in generationem. De aliis vero interrogationibus tuis: Si episcopus Mœchosynodo non interfuerit, vocet-

τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἷον καὶ τὸ νῦν τοῦ θείου Κυρίλλου. Ἃ μέχρι τινὸς καιροῦ γινόμενα, οὐδὲν ἔχει τὸ μεμπτὸν, οὐδὲ τὸ κατά τι ἀπηχὲς καὶ ἔκνομον· ὑφειμένον δ' οὖν ὅμως καὶ οὐκ ἄγαν ἀκριβές. Τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία ἡ πρὸς καιρόν. Μηδὲ γὰρ δυνατὸν ἰατρὸν τὸν ἠῤῥωστηκότα θᾶττον ἀπαλλάξαι τῆς νόσου, μήτ' αὖ ἵππον ἀκρατῆ, ἢ ξηρὸν πτόρθον, τὸν μὲν εὐχάλινον, τὸν δὲ εὐθύτομον ἐξαυτῆς καταστήσασθαι, εἰ μὴ τοῖς κατὰ μικρὸν ποππυσμοῖς τε καὶ κολακεύμασι, μαλακαῖς τε καὶ ἐπικλήσεσι χρώμενον, τὸν τῶν τοιούτων ἐμπειρότατον.

Οὕτω κἀν τοῖς ἁγίοις ἐν ταῖς οἰκονομίαις· ὡς καὶ Κυρίλλῳ τῷ μεγάλῳ ἐν τῷδε. Μικρὸν γὰρ πάντως ἀνέμενε τῶν Ἀνατολικῶν τὸ βραδύνουν, ἢ προσπαθὲς, πρὸς τὸ αἱρετικὸν μὴ ὑπολαμβάνειν τὸν ὄντως αἱρετικόν. Τί γὰρ ἦν ἄλλο τὸ μεσολαβοῦν, ἐπ' ἂν ὀρθοδόξως ἐκήρυττον τὴν πίστιν, κἂν τούτῳ αὐτὸν τὸν μνημονευόμενον αὐτοῖς ἀναθεματίζοντες; Ἐπειδὴ πᾶς ὀρθοδοξῶν κατὰ πάντα, πάντα αἱρετικὸν δονάμει, κἂν οὐ ῥήματι, ἀναθεματίζει. Ἔπειτα ὅτε αὐτοῖς ἀνῆψεν ὁ τέλειος νοῦς, τότε αὐτοῖς συναφθέντος κατὰ πάντα τοῦ ἁγίου ἴσως. Ἢ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦντες φαινόμεθα; Ἔσθ' ὅτε τινῶν ὁμογνωμόνων ἡμῖν κατά τι διαφερομένων· ἔνθα οὐ πολὺ τὸ λυποῦν, ἢ ἐξιστῶν τῆς ἀκριβείας· καὶ ὅμως καταδεχόμεθα τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν· ἵνα μὴ διὰ μικρόν τι μικρὸν ὕστερον δυνάμενον κατορθωθῆναι, ἀπολέσωμεν τὸ πᾶν· τοῦτο δὲ ἀτέχνων, καὶ οὐ μυστηρίων Θεοῦ οἰκονόμων. Τοιοῦτον μεν τὸ πρὸς καιρὸν οἰκονσμεῖν τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ καὶ νόμῳ· ἀλλ' οὐκ ἐν παρανομίᾳ καὶ ψεύδει τὸ καθόλου. Μὴ προβαλλέσθωσαν τὰς γλώσσας οἱ Μοιχειανοὶ ἐνταῦθα· μηδὲ τὸν χειραγωγὸν, κρημνιστὴν οἰέσθωσαν· μηδὲ τὸν κυβερνήτην, καταποντιστήν. Μηδ' ἂν τὸν ἰατρὸν, νοσοποιόν· ᾧπερ αὐτοὶ ὡμοιώθησαν, τῷ μοιχῷ συμμοιχεύσαντες, τῷ μοιχοζεύκτῃ συζεύξαντες, τῷ θεοκατηγόρῳ συνθεοκατηγορήσαντες, τῷ εὐαγγελιολύτῃ συνευαγγελιολυτήσαντες κυνικῶς· οὕτω γὰρ φράσαι οἰκειότερον. Διόσκορον δὲ ποῦ, ἢ πῶς, τὸν Ἀλεξανδρείας αἱρετικὸν Κύριλλος ὁ θεῖος ἐδέξατο, ὥς φασιν οἱ Μοιχειανοὶ, οἱ περὶ τὸ φῶς σκοτεινοὶ, οἱ κατήγοροι τῶν ἁγίων; Οὔτε ἠκούσθη, οὔτε φύσιν ἔχει τὸ ψεῦδος αὐτῶν· διότι μεταγενέστερός ἐστι τοῦ θείου Κυρίλλου. Πῶς οὖν τὸν μετὰ κοίμησιν τοῦ ἁγίου γνωρισθέντα αἱρετικὸν ἐν καιρῷ τῆς ληστρικῆς συνόδου ἐν Ἐφέσῳ, μετὰ τὴν τρίτην καὶ ἁγίαν, αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐδέξατο τὰ ὑπερκόσμια λαχών; Οὕτω ψευδοεποῦσι μυθαρευόμενοι, ὅπως θηρεύσωσι ψυχὰς ἀφελότητι πορευομένας.

Διὰ τοῦτο τεχνοῦσθε καὶ γνωρίζεσθε κατὰ πάντα· ἵνα τὸν ὄφιν καὶ τοὺς ὀφιοφώνους φεύγοιτε, ἐφ' οἷς ὠλέκοντο, ὅτι μάλιστα πλεῖστοι ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων πεύσεων· Εἰ ὁ ἐπίσκοπος οὐχ εὕρηται εἰς τὴν μοιχοσύνοδον, καλοίη δὲ αὐτὴν

ψευδοσύλλογον· μνημονεύει δὲ τὸν ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα μητροπολίτην αὐτοῦ· ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδοξοῦντος εἰ χρὴ κοινωνεῖν· ἀπεκρίθην καὶ δι' ἑτέρων τῶν πρὸς Εὐόδιον γραμμάτων, ὅτι Ναὶ, οἰκονομίας χάριν· μόνον μὴ συλλειτουργοῦντος αὐτοῦ αἱρετικοῖς. Εἰς οὐδὲν γάρ ἐστι, μνημονευομένου τοῦ ἐπισκόπου ὀρθοδόξου ὄντος, κἂν ἐκείνου φόβῳ αἱρετικὸν ἀναφέροντος τὸν οἰκεῖον μητροπολίτην. Τοῦ τοιούτου πρεσβυτέρου καὶ εἰς παννυχίδα προσκαλουμένου, ἰτέον· καὶ Ἐκκλησίαν παρ' αὐτοῦ δεδομένην ληπτέον· καὶ εἰς αὐτὴν ἐρχομένου αὐτοῦ λειτουργῆσαι, παραχωρητέον· ἢ καὶ μνημονεῦσαι νεκρὸν, ὀρθόδοξον μέντοι, συγχωρητέον· καὶ ἐν αὐτῇ λειτουργεῖν τὸν λαβόντα, οὐδὲν κωλυτέον. Εἰ δὲ αἱρετικὸν ἀναφέρει ὄντα ἐπίσκοπον, κἂν μακαρίζῃ, κἂν ὀρθοδοξῇ, τῆς μὲν θείας κοινωνίας ἀφεκτέον, τῆς δὲ κοινῆς τραπέζης, ἐπ' ἂν ἐκεῖ δέοι μνημονεύειν. Ὧδε δεκτέον τάχα καὶ εὐλογοῦντα αὐτὸν καὶ συμψάλλοντα· ἐάνπερ μήτε αἱρετικῷ, ἢ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, εἴτε τινὶ ἄλλῳ, συνιερουργῇ· ἢ ἐν γνώσει μεταδίδοι. Εἰ ἐσθίει τις μετὰ τοῦ μοιχοζεύκτου, ἢ μεθ' ἑτέρου αἱρετικοῦ ἀδιαφόρως, φυλακτέον μὴ συνεστιᾶσθαι τοῖς τοιούτοις, κἂν ὑποκρίνωνται ὀρθοδοξεῖν. Οὐ γὰρ φυλάσσουσι τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου, Τοῖς τοιούτοις, λέγοντος, μηδὲ συνεσθίειν. Πλέον, οὐκ ἐξερευνητέον ἢ μετὰ τοῦ συνεστιαθέντος τῷ αἱρετικῷ· ὅσδε συνεστιάθη ζητεῖν, καὶ μετὰ τοῦδε ἕτερος· κἀντεῦθεν ἀνασειράζειν τὸν λόγον, καὶ ἀφίστασθαι πάντων. Ἐθελόγνωμον τὸ χρῆμα, καὶ οὐ τῶν ἁγίων. Μέχρι γὰρ τούτου, φησὶ, στῆθι, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ. Μὴ γὰρ οὐκ ᾔδεισαν ταῦτα ἐξερευνᾷν καὶ διαγγέλλεσθαι ἡμῖν; ἀλλ' οὐδαμῶς. Διὸ οὐκ ἐσθλὸν μεταβαίνειν ὅρια ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν. Μεθ' οὗ δὲ οὐκ ἐσθίομεν, οὐδὲ δῶρον τούτου δεκτέον· εἴπερ διδαχθεὶς, ἅπαξ καὶ δὶς ἀδιαφοροίη, καὶ οὐ πείθεται ἡμῖν. Οὐκ οἶδα εἰ μὴ παρὰ τῶν φυλάκων τὰς οὐχ ὡς εὐλογίας, ἀλλ' ὡς χρείας λαμβάνειν· ἢ οἰκονομίας ἕνεκεν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων φευγόντων μέντοι τὸ συνεστιᾶσθαι αἱρετικοῖς ἀδιαφόρως· οὐκ οἶδα εἰ μὴ τύχῃ κατὰ περίστασιν καὶ δέξασθαι καὶ συνεστιαθῆναι καὶ τοῖσδε. Δοῦναι δὲ τοῖς τοιούτοις καὶ τοῖς φύλαξι βρῶμα καὶ πόμα οὐ διακριτέον· ὅτι καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ μεταδοτέον. Εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου Γρηγορᾶ τοῦ τέκνου ἡμῶν οὐ τολμῶ εἰπεῖν λειτουργῆσαι πρεσβύτερον ἡμῶν· διὰ τὸ μετὰ τὴν μοιχοσύνοδον ἐνθρονιασθῆναι, καὶ ὑπὸ τοῦ συλλειτουργοῦντος καὶ συλλειτουργήσαντος τῷ μοιχοζεύκτῃ, διὰ τοῦ πρωτομοιχειανοῦ καθιερωθῆναι.

A que illam falsum conventiculum: commemoret autem metropolitanum qui in ea inventus est, utrum a presbytero episcopi orthodoxi accipere communionem oporteat? per alias ad Evodium litteras respondi, communicandum esse dispensationis gratia, dummodo ipsis cum hæreticis non sacrificet. Cum enim episcopus qui commemoratur sit orthodoxus, pro nihilo est quod illius metu, hæreticum commemoret metropolitanum suum. Hujusmodi presbytero et ad pervigilium vocante, eundum est; et Ecclesiam præbente, accipienda est; et ad illam ut sacrificet veniente, permittendum est. Quinetiam ut mortuum commemoret dummodo orthodoxum, concedendum est: et in ea sacrificare qui accepit, minime prohibendum. Si vero hæreticum commemoret episcopum, quamvis beatum prædicet, quamvis recte sentiat: a divina communione utique abs-
B tinendum est, imo et a mensa communi, si illic quoque commemorandus sit. Ita recipiendus ille fortasse ad benedictionem et ad psalmodiam, si cum hæretico episcopo, sive suo, sive altero, non sacrificet, nec illi sciens distribuat. Si quis cibum capiat cum adulteri copulatore, aut cum alio quovis hæretico indifferenter: cavendum est ne cum talibus comedatur, licet recte sentire se fingant. Non enim observant præceptum Apostoli: *Cum hujusmodi nec cibum sumere*[61] monentis. Cæterum, non amplius investigare oportet, aut exquirere, utrum is comederit cum eo qui cum hæretico cibum sumpserit, et cum illo alter: atque ita alium ex alio sermonem nectere, et ab omnibus abstinere. Pro-
C priæ hoc voluntatis est, et non sanctorum: *Usque huc*, inquit, *venies*, *et non procedes amplius*[62]. Utrum enim hæc illi investigare nescierunt et nobis denuntiare? Nequaquam. Quare præstat terminos non transgredi quos posuerunt Patres nostri[63]. Cum quo non edimus, nec munus ejus accipiendum est; si semel iterumque admonitus contemnat, neque nobis obtemperet. Nisi forte a custodibus, non velut eulogias, sed velut necessarios usus, accipere: aut dispensationis gratia, etiam ab aliis, sed qui cum hæreticis promiscue convivari refugiant: nisi forte contingat ex necessaria circumstantia et suscipere et convivari cum hisce. Dare autem et talibus, et custodibus cibum ac potum sine discrimine licet: quandoquidem omni homini impertiendum est. In
D Ecclesia porro domini Gregoræ filii nostri ut sacrificet presbyter noster dicere non audeo: eo quod post mœchosynodum dedicata est ab eo qui sacrificavit cum adulteri copulatore, per protomœchianum consecrata.

N. — Τῷ αὐτῷ. [σκη'.]

L. — *Eidem.*

De Digamis.

Θερμὸς εἶ, τέκνον ἠγαπημένον, περὶ τοῦ ἐρωτᾷν καὶ μανθάνειν τὰ χρήσιμα· καὶ τὸ μὲν χρῆμα ἐπαινετόν· οὐχ ἱκανὸς δὲ ἐγὼ λύειν τὰς ἀπορίας σου·

Ardes, fili charissime, studio percontandi et discendi quæ utilia sunt: atque id certe laudabile: verum ego solvendis quæstionibus tuis par non

[61] I Cor. v, 11. [62] Job xxxviii, 11. [63] Prov. xxii, 28.

sum; communis tamen quæstus studio conferenda etiamnum quæ possumus. Quæstio tua de Digamis fuit; quod de eorum conjunctione dubitatum fuerit, coronarine sicut monagami debeant, annon? et quonam pacto, si quidem hoc fiat, conjungantur, sacerdote illos minime copulante: famam esse, ab impii Constantini temporibus obtinuisse consuetudinem digamos coronandi, ex triplici ejus conjugio natam; cum superior ante illum memoria non fuerit. Ego vero, quin verisimilis ea fama sit, non repugno. Cæterum debent veritatis studiosi non ex temere vulgata fama, neque ex humana consuetudine, rerum fidem accipere; sed ex ipsis sacris Litteris et paterna atque canonica traditione. Digamia ergo permissa haud dubie fuit a sancto Apostolo, et per ipsum a Christo. Verum hæc lex non est, ut Gregorius Theologus ait, sed indulgentia: indulgentia autem nequaquam in eo cernitur quod reprehensione et culpa careat: qui enim et quam ob causam? sed ubi succumbitur, noxæque affine est, quod agitur. Hoc enim ipsum divinus Apostolus insinuavit, cum diceret: *Si se non continent, nubant* [64]. Incontinentia quippe quæ fortitudinis robur amisit victæ prostratæque est naturæ. His permoti divini Patres digamos pœnis subjecerunt, in Laodicensi quidem synodi indefinite [65], cum dicunt: Ut parvo tempore exacto vacent orationibus et jejuniis: et secundum indulgentiam communionem reddi eis decrevimus: magus vero Basilius definite [66]. Sic enim ait: De trigamis et polygamis eumdem canonem definierunt Patres, nimirum quem in digamis, proportione: annum enim in digamis: in aliis vero duos annos. Patet igitur ex iis quæ dicta sunt, digamiæ tanquam obnoxiæ impositam pœnam fuisse. Propterea enim et sancti Patres synodi Neocæsariensis [67] presbytero interdixerunt, ne in digami nuptiis epuletur.

Cum enim, inquiunt, pœnitentia digamus egeat, quis erit presbyter qui per convivium consensum præbeat talibus nuptiis? Quid ergo ex his aliud necessario conficitur, quam primas quidem nuptias, ut quæ proprie lex sint, merito coronari a sacerdotio velut intactas et immaculatas, tanquam a libidinis nota immunes: atque ob hanc causam ceu peccati victrices coronari? Ex quo sequitur et sacrorum participatio, ejusque qui coronavit, et cujuscunque alterius sacerdotis, in talibus nuptiis comessatio. Quemadmodum in Cana Galilææ Dominus et Deus noster prandere dignatus est, per suum illud convivium nuptialia prandia omnia benedicens. Quin et coronariæ impositionis benedictionem anticipans, ea primum parentem nostrum Adam impertiit. Quomodo? *Et creavit Deus hominem: ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos: benedixitque illis Deus, et ait: Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et*

A ὅμως διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον εἰσενεκτέον καὶ νῦν τὰ κατὰ δύναμιν. Ἡ ἐρώτησίς σου περὶ τῶν διγάμων· ὅτι ἀμφισβητούμενόν ἐστι περὶ τῆς συναφείας αὐτῶν, ἆρα στεφανοῦσθαι αὐτοὺς, ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων, ἢ μή; καὶ πῶς, ἐὰν τοῦτο γενήσεται, εἴη συνάφεια, μὴ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένων αὐτῶν; ὅτι φέρεται λόγος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀσεβοῦς Κωνσταντίνου κρατῆσαι τὴν συνήθειαν τοῦ διγαμικοῦ στεφανώματος, ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν τριγαμήματος· ἐπεὶ μὴ εἶναι ἐν τοῖς πρὸ αὐτοῦ χρόνοις. Ἐγὼ δὲ ἔχειν μὲν τὸν λόγον τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν οὐκ ἀποδοκιμάζω. Δεῖ δὲ ὅμως τοῖς ἀληθείας ἐρασταῖς, μὴ ἐκ φορᾶς, ὡς ἔτυχε, λόγου, ἢ συνηθείας ἀνθρωπίνης πιστοῦσθαι τὰ πράγματα· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ τῆς Πατρικῆς καὶ κανονικῆς ἐκδόσεως. B Ἡ μὲν οὖν διγαμία παρακεχώρηται δηλονότι ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἀποστόλου, καὶ δι' αὐτοῦ παρὰ Χριστοῦ· οὐ μὴν νόμος. ὥσπερ ὁ Θεολόγος Γρηγορίος, ἀλλὰ συγχώρησις· συγχώρησις δὲ οὐκ ἐπὶ ἀμέμπτου καὶ ἀπταίστου γένοιτ' ἄν· πῶς γὰρ, καὶ διατί; ἀλλ' ἐπὶ ἥττης τινὸς καὶ ἁλωσίμου δράματος. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὁ θεῖος Ἀπόστολος ᾐνίξατο εἰπών· Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. Ἡ δὲ ἀκρασία τὸ κράτος τῆς ἀνδρείας ἀπολέσασα, ἥττης ἐστὶ καὶ ἀποπτώσεως ἔκγονον. Ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες οἱ θεῖοι Πατέρες, ἐπιτιμίῳ ὑπέβαλον τοὺς διγάμους, οἱ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδον ἀορίστως, διὰ τοῦ εἰπεῖν· Ὀλίγου χρόνου παρελθόντος καὶ σχολάσαντας ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείαις, κατὰ συγγνώμην ἀποδίδοσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὡρίσαμεν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ὡρισμένως. Φησὶ γάρ· Περὶ τριγάμων C καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥρισαν κανόνα οἱ Πατέρες, δηλονότι ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων· ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Δέδεικται τοίνυν ἐκ τῶν ῥηθέντων, ὡς ὑπὸ τὸ πταιστὸν γεγονυῖα ἡ διγαμία εἰλήφει τὸ ἐπιτίμιον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου ἅγιοι Πατέρες ἀπεῖρξαν καὶ τοῦ ἑστιαθῆναι πρεσβύτερον εἰς διγαμοῦντος γάμον.

Λέγοντες, Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγαμοῦντος, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις; Τί οὖν τὸ συμπεραινόμενον ἐξ ἀναγκαίου; Ὅτι ὁ μὲν πρῶτος γάμος, ὡς κυρίως ὢν νόμος, εἰκότως ἐστεφάνωται ὑπὸ τῆς ἱερωσύνης, ὡς ἀνέπαφος, ὡς ἄῤῥυπος, ὡς ἀνάλωτος πορνικῷ πάθει, καὶ δια τοῦτο ὡς νικητὴς D τῆς ἁμαρτίας κατεστεμμένος. Ἐφ' ᾧ ἕπεται ἡ τῶν ἁγιασμάτων μετάληψις, καὶ ἡ τοῦ στεφανώσαντος, καὶ παντὸς ἄλλου ἱερατικοῦ, ἐν τῷ τοιούτῳ γάμῳ ἑστίασις. Καθὰ καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ἠξίωσεν ἀριστῆσαι, διὰ τῆς ἐκεῖσε ἑστιάσεως πάντα [f. πᾶν τὸ] γαμικὸν ἄριστον κατευλογήσας. Ἀλλὰ καὶ τῆς στεφανικῆς ἁρμογῆς αὐτὸς προλαβὼν τὴν τὴν εὐλογίαν ἔθετο ἐπὶ τοῦ ἀρχιπάτορος ἡμῶν Ἀδάμ· πῶς; Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, λέγων· Αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ

[64] I Cor. VII, 9. [65] Laod. can. 1. [66] In Epist. ad Amphiloch. can. 4. [67] Can. 7.

πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Αὕτη οὖν ἡ εὐλογία τῆς γαμικῆς συναφείας, ἀφ' ἧς πᾶσα εὐλογιατία μονογαμικῆς συζεύξεως· ἐπεὶ καὶ μονόγαμος Ἀδάμ. Ἐπιτηρητέον δὲ ὅτι καὶ ἡ στεφανικὴ ἐπίκλησις ἐκεῖθεν ὥρμηται· τὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διάπλασιν, καὶ πρὸς τὴν ἐκ πλευρᾶς αὐτοῦ γυναῖκα σύζευξιν ὑπομνηματίζουσα. Ὁ δὲ δεύτερος γάμος, εἰ καὶ συγκεχώρηται, ἀλλ' ἐπιτετίμηται. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐστεφανώσεως ἄξιος, ἡττηθεὶς, ἀλλ' οὐ νικήσας; τίς δὲ καὶ ὁ στεφανώσων τοῦτον πρεσβύτερος, ὃς καὶ τοῦ ἁπλῶς ἑστιαθῆναι ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀρίστῳ Πατρικῶς κεκώλυται; πῶς δὲ καὶ, μεθέξει τῆς θείας κοινωνίας, ὁ δι' αὐτὸ τοῦτο εἱργμένος χρόνῳ ἑνὶ καὶ δυσὶ τῶν ἁγιασμάτων; τίνος δὲ ἢ οἵας τῆς εὐλογιστικῆς προσευχῆς γινομένης ἐπὶ τῆς σοναφείας αὐτόῦ, μὴ οὔσης ἄλλης παρὰ τὴν μίαν τῆς μονογαμικῆς καὶ πρώτης; Συνῆκται οὖν ἐκ πάντων Γραφικῶς τε καὶ Πατρικῶς, ἀμέτοχον εἶναι στεφανώματος τὴν δευτερογαμίαν· διὰ τοῦτο οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ζευγνυμένην· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ παραδεδομένην· τότε δὲ προσδεχομένην, ὁπηνίκα εἴη πλήρωσις τοῦ ὁπωσοῦν κατὰ τὴν ἱερατικὴν δοκιμασίαν δοθέντος ἐπιτιμίου· μεθ' ἣν ἕξει [f. ἕξειν] καὶ τῶν θείων δώρων τὴν μετάληψιν ἐντεῦθεν εὐλογουμένους αὐτοὺς, οἱονεὶ ὡς ἐπὶ στεφανώματος· κατὰ δεύτερον λόγον, μετὰ συγχώρησιν. Εὐλογία γὰρ τὸ δῶρον, τηνικαῦτα καὶ συναφείας παρὰ τοῦ ἱερέως δεῖγμα· ἔκτοτε μὴ κεκωλυμένου αὐτῷ συνεστιᾶσθαι τοῖς διγαμήσασιν· ὡς ἐπὶ τῶν μονογάμων. Καὶ οὕτω νόμῳ ὁρμᾶται συγχωρητικῷ ἡ διγαμία, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· γινώσκουσα τὰ δευτερεῖα ἔχειν τῆς μονογαμίας· καὶ μὴ ἀλόγως τῆς πρώτης ἐπιζητοῦσα τὰ δικαιώματα, ἅπερ προαπήλαυκε.

Φαίης δ' ἄν· Καὶ πῶς ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν συνάφειαν; Τοῖς ἀνθρωπίνοις καθήκουσιν ὥσπερ καὶ οἱ τρίγαμοι καὶ πολύγαμοι· οὕτω γὰρ κέκληται ἡ μετὰ τὴν τρίτην πρὸς τῶν Πατέρων. Ἢ στεφανούσθωσαν κἀκεῖνοι. Ἀλλ' ὄντως ἡ ἄγαν διάλυσις τῶν κανόνων, μᾶλλον δὲ τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ διγάμους νῦν καὶ τριγάμους, ἀλλὰ καὶ μοιχοὺς στεφανοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἱερέων πεποίηκεν· ὡς καὶ τοὺς τῇ ἀντοχῇ τοῦ θείου νόμου μὴ ἐν τούτῳ συναιρουμένους διώκουσα, καὶ ἀναθεματίζουσα, ὡς ἀλλοτρίους Χριστοῦ, τοὺς ὑπὲρ ἐντολῆς καὶ ἀληθείας αὐτοῦ ἐνισταμένους. Ἔκστηθι, οὐρανὲ, ἐπὶ τούτῳ. τὰ ἄνω κάτω, ἡ δικαιοσύνη ἀνομία, τὸ φῶς σκότος, ἐξ ὧν οἱ Μοιχειανοὶ λέγουσι καὶ πράττουσι, δείκνυνται. Τοῦυο τοῖς τυφλοῖς καὶ κωφοῖς κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ἀντιχρίστου τὰ πρόλαβα φέρουσι. Τάχα δ' ἂν κἀκεῖνα εἴποις. Εἰ τὸ ἓν μέρος εἴη παρθένον, πῶς λέγουσί τινες, ὡς τὸ μὲν στεφανοῦται ἐν τῇ κεφαλῇ, τὸ δὲ ἀπὸ γάμου, ἐν νῷ ὤμῳ, γενομένης τῆς ατεφανικῆς εὐχῆς; Καί μοι πρὸς τῇ ἀτοπίᾳ· ἔτι καὶ γελοῖον φαίνεται. Διδόσθω γὰρ τριγαμεῖν· καὶ ποῦ τεθείη ὁ στέφανος; ἐν τῇ χειρὶ, ἢ εἰς τὸ γόνυ; εἴγε καὶ ἡ γημαμένη εἶεν ἀπὸ χηρείας, ἐν τῷ ὤμῳ τὸν στέφανον δέξεται. Ἄτοπα ταῦτα.

A *dominamini ejus* [68]. Hæc igitur benedictio copulæ nuptialis, ex qua benedictio omnis monogamicæ conjunctionis; monogamus siquidem Adam. Observandum vero est inde quoque ortam esse coronariam invocationem, quæ primi hominis creationem, ejusdemque cum muliere ex illius costa producta conjunctionem repræsentat. At secundæ nuptiæ tametsi permittuntur, pœna castigantur. Quomodo enim coronatione dignæ sunt, quæ non vincunt, sed vincuntur. Quis porro presbyter eas coronet, cum vel in earum prandiis epulari a Patribus prohibeatur? Qui vero divinæ communionis particeps sit, qui hoc nomine uno atque altero anno a sacris arcetur? Aut quænam qualisve benedictionis precatio in earum conjunctione usurpetur cum B alia nulla sit præter eam quæ in primis et in monogamicis adhibetur? Ostensum ergo prorsus est ex sacrarum Litterarum Patrumque auctoritate, expertes coronæ secundas nuptias esse, et propterca ne a sacerdote quidem copulari. Quinetiam neque extraditas illas fuisse, sed tum demum admissas, cum expleta fuerit sacerdotum arbitrio injuncta pœnitentia: postquam et divinorum munerum participationem obtinent, indeque benedicuntur velut in coronatione, inferiore quodam modo, post indulgentiam. Benedictio enim est munus, tum etiam et specimen conjunctionis per sacerdotem, quod ex eo tempore non prohibentur cum iis, qui ad secundas nuptias convolant, convesci, non secus atque cum monogamis. Atque hoc modo di- C gamia lege utitur indulgentiæ, juxta Apostolum: agnoscens secundas se a monogamia partes tenere; nec immerito quærens primarum jura, quæ jam ante percepit.

Quæres forsitan quomodo ergo conjungantur. Humanis officiis sicut et trigami et polygami: sic enim Patres vocant eos qui ultera tertias procedunt. Aut certe coronentur etiam isti. Enimvero canonum immodica subversio, vel potius Evangelii, non digamos nunc et trigamos, sed et mœchos caronari fecit a sacerdotibus: quæ et illos persequitur, qui pro lege divina pugnantes, consentire in eo nolunt; et anathemate, velut a Christo alienos, damnat eos qui pro ejus mandato ac veritate insurgunt. Obstupesces super hoc, cœlum: supera deosum justitia D iniquitas, lux tenebræ, ex iis quæ Mœchiani dicunt et agunt, esse comprobantur. Hæc cæcis et mente captis, atque ideo Antichristi primordia gerentibus. Forsan et hoc dices: Si quidem pars altera virgo sit, coronatur, ut nonnulli dicunt, hæc quidem in capite; altera vero quæ nuptiis jam perfuncta est, in humero, dum coronaria precatio peragitur. Mihi vero non solum absurdum, sed ridiculum etiam hoc videtur. Etenim tertium nubenti ubinam ponetur corona? in manu, an ad genu? cum ea quæ vidua nubit, in humero coronetur. Absurda sunt ista prorsus.

[68] Gen. I, 27.

[illegible] Si ita esset, sanctorum sane fuisset Patrum canonibus: sed discrimen nullum factum est. Quod igitur Patrum testimonio decisum non est nec constitutum, inanis arrogantiæ est id cogitare, et dicere, et facere. Ego vero sic sentio, jure partem virginalem monogamiæ ritu privari: ut cui liquerit per ejusdem ordinis consortem illo frui: quandoquidem purum puro jungi decet, et virginem virgini, et victorem victori. Decidit autem qui non virgini copulari voluit, et virginalem gloriam ea ratione dehonestare? quam ne habuit quidem fortasse, aut, cum haberet, vitioso erga digamum affectu quoquo modo depressit. Quare non modo non evehet, sed ipsum quoque deprimet ad pœnam partis nuptias iterantis. Hæc a me pro viribus reperta et dicta sunt, fili egregie. Quod si tibi vel alteri cuipiam verius aliud videatur, modo ex Scriptura tantum et ex paterna atque canonica traditione; consentiente cum his privata quæ accedat animi ratiocinatione: parati et nos sumus pedibus sequi, et aliena luce illustrari, lucis ipsi revera quam maxime egentes.

[illegible] κλέος· ὃ μηδὲ εἶχε τυχόν· ἢ, καὶ ἔχων, τῇ προσπαθητικῇ σχέσει τοῦ διγαμοῦντος καθ' οἱονοῦν τρόπον κατέβαλε. Κἀκ τούτου οὐ μᾶλλον ἀνάξει, ἀλλὰ κατάξει αὐτὸν εἰς τὸ ἐπιτίμιον τοῦ διγαμοῦντος μέρος. Ταῦτά μοι κατὰ τὸ δυνατὸν εὕρηται καὶ λέλεκται, ὦ παῖ καλέ. Εἰ δέ σοι ἑτέρως ἔχειν δοκεῖ τἀληθὲς, ἢ τινι ἄλλῳ, μόνον ἐκ Γραφικῆς καὶ Πατρικῆς καὶ κανονικῆς παραστάσεως, συνεπομένης τούτοις καὶ τῆς οἴκοθεν διανοηματικῆς ἐπιδόσεως· καὶ ἡμεῖς ποδηγηθῆναι ἕτοιμοι, καὶ ἐλλαμφθῆναι πρόθυμοι τῆς παρ' ἄλλων δᾳδουχίας, ἐνδεεῖς φωτὸς ὑπάρχοντες ὅτι μάλιστα.

LI. — *Eidem.*

ΝΑʹ. — Τῷ αὐτῷ. [σκθʹ.]

Confessorum aliquot, in primis Euthymii abbatis, fidem, et constantiam, simulque Mœchianorum sævitiam exponit: tum propositæ de homicidii pœnis quæstioni respondet. (Baron. an. 809, n. 44.)

Tria hæc in me effecerunt litteræ tuæ, fili desiderate: simul enim obstupui, admiratus sum, et cantavi: primum propter impios, alterum propter pios, tertium propter Deum qui corroborat eos qui in ejus lege innituntur. Et de sacro quidem Athanasio meo [69], ejusque sociis desideratissimis, ac de fortissimo item meo Theososto, et de septemdecim ejus strenuis comitibus, cum satis dictum sit in meis ad illos epistolis, omittendum est hoc loco: quamvis longiore digni sint oratione ac laudibus; qui divinitus ac fortiter decertarunt, et

Τρία ταῦτα πέπονθα ἐν τοῖς παροῦσί σου γράμμασι, ποθητὸν τέκνον· ὁμοῦ τε ἐξεπλάγην, ἠγάσθην τε, καὶ ᾖσα· τὸ μὲν διὰ τοὺς παρανόμους· τὸ δὲ διὰ τοὺς εὐνόμους· τὸ τρίτον διὰ τὸν δυναμοῦντα Θεὸν τοὺς ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἐπερειδομένους. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ μου. Ἀθανασίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριποθήτων· ἔτι μὴν καὶ τοῦ ἀνδρικωτάτου μου Θεοσώστου, τῆς τε αὐτοῦ δυοκαιδεκάδος θεοσθενοῦς συνοδίας· ὡς ἐν τοῖς πρὸς αὐτούς μοι γραφεῖσιν ἱκανοῦ ὄντος, ἐατέον ἐνταῦθα λέγειν· εἰ καὶ ὅτι πλειόνων δέοιντο λόγων καὶ ἐπαίνων· θείως καὶ

[69] Vide supra, epist. 43 et 48.

ἀθλητικῶς διηγωνισμένοι, καὶ ἔτι ἐναγωνιζόμενοι. A Ἐπὶ δὲ τὸν κολοφῶνα τοῦ λόγου μέτειμι. Τίς οὕτω ἀκήκοε σχεδὸν παράνομα καὶ ἔκτοπα Χριστιανὸς, ἃ ὑπὸ τῶν δυσωνύμων Μοιχειανῶν γεγένηται, λεγομένων μὲν ἱεραρχῶν, ὄντων δὲ ἀνιέρων ὑπὸ πάσης ἀποστολικῆς καὶ Πατρικῆς φωνῆς, καὶ ἄνευ τῆς αἱρέσεως; Τύπτων οὕτω τίς τέτυφεν ἀνθρώπων, οὐ λέγω Χριστιανικὴ χεὶρ, ἀλλὰ βαρβαρική· δὶς ἑκατοντάσι πρὸς ἑξήκοντα καὶ ἓξ μαστίγων, εἶτα μετ' οὐ πολὺ, δὶς δύο ἑκατοντάσι βαυνεύρων ἐρὶ τῶν νώτων· ὡς ὁ γενναῖός γε ἀρχιεπίσκοπος, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριοεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ οὐ τῶν ἀγελαίων τινὰ, ἀλλὰ μονάζοντα, καὶ τοῦτον ἡγούμενον, καὶ μάλα τὸν εὐλαβέστατον, τοὔνομα Εὐθύμιον, τὸν τῆς εὐθυμίας ὄντως φερώνυμον; Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός· καὶ ἔφριξα ἐγὼ ὁ τάλας· οἶμαι δὲ καὶ πᾶς τις B τῶν ἀνθρώπων τὴν φυσικὴν ἡμερότητά τε καὶ ἐλεημοσύνην ἔχων, καὶ ἀκούων. Ὃς εἰς τύπον Χριστοῦ ὀφείλων κεῖσθαι, καὶ τυπτόμενος μὴ ἀντιτύπτειν, καὶ των θηρίων ὠμότερος γέγονεν, οὔ τί που ἴχνος Χριστιανικὸν φέρων. πολλοῦ γε εἰπεῖν ἱεραρχικόν.

Καὶ ὑπὲρ τίνος ὁ δαρμός; ἵνα τὸτ τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴν πείσῃ συνθέσθαι ἀναφέρειν αὐτὸν ὡς ἱεράρχην. Ἀλλ' ὢ τῆς γενναιότητος καὶ κραταιότητος τοῦ μάκαρος! Οὕτω γὰρ δίκαιον εἰπεῖν· ὅτι καὶ μετὰ τοσαύτας πληγὰς καὶ αἵματος ἁγίου ῥύσιν, ὡς φοινίσσεσθαι τὰ πέλματα τῶν ποδῶν τῶν ἐκεῖσε παρόντων, καὶ οἱονεὶ πηλοποιεῖσθαι τὸ πορφύρεον κονίαμα εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· κείμενος ἤδη βραχὺ ἄπνους καὶ ἄφωνος, καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν κολαστῶν μνημονεύειν τὸν τύραννόν φημι, ἀλλ' οὐκ ἀρχιεπίσκοπον· Οὐ, φησὶν ὁ μακάριος· οὕτω μέχρι C θανάτου σχεδὸν οὐ παρατρέψας τὸν νοῦν· οὐ παρεκκλίνας τι τῶν ὀρθοδόξως ἐγνωσμένων αὐτῷ. Μικροῦ δὴ παρέδραμέ με ἀναγκαῖόν τι· ὅτι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ πραιτώριον γέγονε Πιλατικόν. Ἐκεῖσε γὰρ ἔφης, ἤτοι εἰς τὸν λεγόμενον τοῦ Ἀρχαγγέλου ἱερὸν δόμον τετύφθαι τὸν μάρτυρα· ὃν οἱ μὲν ἀτίθασσοι τιμωροὶ εἴασαν ἡμιθανῆ· τὶς δὲ Χριστομίμητος λαβὼν ἐπὶ τὸν ἴδιον οἶκον· καὶ ταῖς ἀμοῤῥαγίαις καὶ ξεσμοσαρκίαις προσπλάσας κώδιον ἀρνοῦ ἀρτισφαγοῦς ἐζωοπύρησε τὸν ἄνδρα· μικρὸν δὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἀναῤῥώσας, ἐξαπέστειλε λάθρα διὰ τὴν καλοῦσαν ἐντολήν· πεφευγότος τοῦ θανέντος ἤδη καὶ παραδόξως ἐξεγερθέντος εἰς στήλην ὀρθοδοξίας καὶ θρίαμβον τῶν κακοδόξων. Τί τούτων ἀσεβίστερον; τίς δὲ παρὰ ὀρθοδόξων εἰς αἱρετικὸν τοιαῦτα πέπραχεν; D Ἀλλ' ἵνα φανῇ κἀντεῦθεν αὐτῶν ἡλίκη ἡ ἀσέβεια τῶν Μοιχειανιζόντων, καὶ τίς τίνος μαθητὴς, Χριστοῦ μὲν ὁ τυπτόμενος κατ' αὐτὸν καὶ φέρων, διαβόλου δὲ ὁ τύπτων. Οὕτω ἱεράρχης καὶ ἔνθεν ἐκφοβεῖν βουλόμενος, καὶ ἐκδικῶν τὰ κατ' αὐτόν. Οὐ ῥυσθείημεν τῆς μερίδος, ἀδελφὲ, τοῦ δὲ πρώτου εἴημεν σὺν πᾶσιν εὐσεβέσι. Καὶ ἴδε, Κύριε, Κύριε, τὴν κάκωσιν ταύτην, καὶ φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου· πρυτανεύων εἰρήνην ὀρθοδοξίας τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ἡμῖν λέγειν ἄλλο πρὸς τὰ παρόντα· μετὰ τοῦ καὶ πάντα φέρειν ῥᾴως ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

nunc quoque decertant. Sed venio ad sermonis colophonem. Quis unquam adeo iniqua et absurda Christianus audivit, ac gesta sunt a nefariis Mœchianis, nomine episcopis, re autem sacrilegis ex omni apostolorum et Patrum testimonio, etiamsi hæresim excipias? Hominem verberans quis unquam sic cecidit: non Christiana dico manus, sed etiam barbarica; bis centum sexaginta sex verberum, ac non multo post, bis ducentis boiarum ictibus in humeros inflictis? ut generosus archiepiscopus, seu potius allotriepiscopus Thessalonicæ, non gregarium quempiam, sed monachum, eumque præpositum, et quidem religiosissimum, Euthymium, securi rectique animi, revera nomini respondentem? Expavit cœlum hoc spectaculo: et ego miser audiens inhorrui; et mecum, opinor, omnes quibus aliquis sensus est humanitatis et misericordiæ. Quem ad Christi exemplum componi oportebat, et percussum non repercutere; is immanior feris exstitit: nullum Christiani vestigium retinens, nedum episcopi.

Et quamobrem hæc dilaniatio? Ut Christi atheletam eo impellat, ut ipsum commemoret tanquam episcopum, sed, o fortem atque invictum animum beati! sic enim loqui æquum est: quia post tot plagas tantamque profusi sacri sanguinis copiam, ut tingerentur astantium vestigia, et in limum quodammodo concresceret purpureus ille pulvis ad ædificationem Ecclesiæ Dei; cum sic jaceret pene exanimis et elinguis, instarentque tortores ut commemoraret tyrannum dixerim, non archiepiscopum; minime, ait beatus: eo modo prope usque ad mortem perseverans immobili animo fixoque in iis quæ recte semel decreverat. Pene omiseram quod in primis observandum: templum ipsum Dei prætorium foctum fuisse Pilaticum: ibi enim, hoc est, in sacra quam vocant Archangeli æde, verberatum martyrem fuisse ais, quem implacabiles quidem carnifices semimortuum reliquerunt: Christi vero imitator quidem in domum suam eum recepit: admotaque ad defluentis cruoris laceræque carnis plagas recens jugulati agni pellicula, virum refocillavit; viribusque paulatim confirmatis clam emisit, evocante mandato. Ita evasit qui jam mortuus erat, et mirabiliter revixit ad orthodoxæ fidei præsidium triumphumque de hæreticis. Quid his impium magis esse possit? Quis orthodoxus in hæreticum talia unquam exercuit? Sed ut hinc appareret quanta sit Mœchianorum impietas, et quis cujus sit discipulus: Christi nimirum is qui verbera, ut Christus, pertulit, diaboli autem is qui verberavit. Sic episcopos inde etiam exterrere vult, seque ipsum ulcisci. Ejus partes fugiamus, frater, priori cum omnibus piis adhærentes. Et vide, Domine, Domine vexationem istam, et parce populo tuo: rectæ fidei pacem in Ecclesia quæ apud nos est pro tua potestate confirmans. Nihil enim aliud dicere possumus circa ea quæ impendent, nisi quod omnia libenter pro ejus nomine perferemus.

Tu vero, fili, charissime, tametsi alibi custodiris, ut indicas, gaude: quia plures tibi coronæ texuntur. Et quanquam Leontius discipulus olim[70], nunc negator, illis præsit locis, in quibus inclusus teneris; nihil mirere: hoc enim tempus est longanimitatis Dei, ut cognoscantur electi, et regnet filius Tabeel in Bethleem[71]. De eo autem qui confessus est et pœnam postulavit, recte irrogata est: tibique assentior, qui dixeris ei, si nolit ob interfectos hostes pœnam subire, nec ab occidendo abstineat: et nos quidem extra judicium sumus. Si vero Ecclesiæ canonibus subdi malit, duorum alterum ipsi eligendum est; ut aut laude efficiatur quod interfecerit, aut sine pœna non maneat. Neque tamen idcirco prius repudiandum est, laudibus enim digni sunt, ut ait divinus Pater; sed subeunda est etiam illis pœna: quandoquidem et Dei spectator olim Moses revertentem a bello Madianitarum cum victoria populum Israel septem diebus castris exclusit, a Deo haud dubie permotus, sic loquens: *Omnis qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo, vos et præda vestra*[72]. Unde excitatus mea quidem sententia magnus Basilius[73], vel potius a Deo afflatus, triennii pœnam irrogat, et docet quemadmodum is qui irrogat dispenset. Contingens quippe et non necessaria, pro rei subjectæ modo, talium irrogatio est. Vale in Domino, fili mi desiderabilis, pro me peccatore deprecans, et pro eo qui te una salutat dilecto filio meo, fratre autem tuo, Gregorio.

A Σὺ δὲ, ὦ τέκνον μου ἠγαπημένον, εἰ καὶ μετεφρουρήθης ἑτέρωθι, καθὰ ἐσήμανας, χαῖρε· ὅτι οἱ στέφανοί σου πλείους πλέκονται. Καὶ εἰ καὶ Λεόντιος ὁ ποτὲ μαθητὴς, νῦν δὲ ἀρνητὴς, ἡγουμενεύσει τῶν ἐν οἷς εἶ κεκλεισμένος, μὴ θαυμάσῃς· καιρὸς ὁ παρὼν μακροθυμίας Θεοῦ, καὶ ὅπως οἱ δόκιμοι φανῶσι, καὶ ἵνα ἄρξῃ ὁ υἱὸς Ταβεὴλ τῆς Βηθλεέμ. Περὶ τοῦ ἐξαγορεύσαντος καὶ αἰτησαμένου τὸ ἐπιτίμιον, καλῶς δέδοται· σύμφημι δέ σοι εἰπόντι αὐτῷ, εἰ μὴ βούλοιτο ἐπιτιμιάζεσθαι ἐν τῷ κτένειν ἐχθροὺς, μηδὲ ἀφιστάσθω τοῦ κτένειν· καὶ ἡμεῖς γε ἔξω κρίματος. Εἰ δὲ ἕλοιτο ὑποπίπτειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κανόσιν, ἓν τοῖν δυοῖν αἱρετὸν αὐτῷ· ἢ κτενόντι ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ μὴ μένειν ἀνεπιτίμητον. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον διαβλητέον· ἐπαίνων γὰρ ἄξιοι· ὥς ὁ B θεῖός φησι Πατήρ· ἀλλὰ ληπτέον αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπιτίμιον· ἐπεὶ καὶ πάλαι Μωσῆς ὁ θεόπτης ὑποστρέψαντα τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν πολέμου μετὰ νίκης, ἀφορίζει ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας, ἐκ Θεοῦ δηλονότι κινούμενος, λέγων οὕτως· Πᾶς ὁ ἀνελὼν ψυχὴν, καὶ ἁπτόμενος τοῦ τετρωμένου, ἁγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν. Ὅθεν μοι δοκεῖ ὁ μέγας Βασίλειος ἀφορμηθεὶς, μᾶλλον δὲ θεοπνευσθεὶς, δίδωσι τὸ τῆς τριετίας ἐπιτίμιον, καὶ ὡς ἂν οἰκονομήσῃ ὁ διδούς. Ἐνδεχομένη γὰρ καὶ οὐκ ἀναγκαίως κατὰ τὸ κείμενον πάντως ἡ τῶν τοιούτων δόσις. Ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ, υἱέ μου ποθητὲ, εὐχόμενος περὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ τοῦ συμπροσαγορεύοντός σε ἀγαπητοῦ τέκνου μου, σοῦ δὲ ἀδελφοῦ, Γρηγορίου.

LII. — *Philippo diacono.*

C NB. — Φιλίππῳ Διακόνῳ. [σν'.]

De voto puellæ, quæ sponso ægrotante voverat se nupturam Christo, etiamsi ægrotus convalesceret, postea, ubi convaluit, consilium mutavit.

Noli existimare, vir sancte, me ostium pœnitentiæ claudere; Novatianorum enim id proprium est; sed nolle peccati ostium aperire volentibus. Annon enim ejusmodi est quod prioribus litteris tuis indicasti? puellam quæ votum voverat, se, quamvis sponsus convalesceret, Christo nupturam: deinde postquam e morbo ille est recreatus, cum eo, ad posterioris sponsi contemptum, copulari velle, et remedium ad id quærere. Rectissime igitur respondimus tibi; nec aliter responderi potest ab eo, qui ea quæ ad Deum spectant, hominibus anteponat. Quis enim ei pœnam irroget, qui nondum, nisi voluntate, peccavit? Aut quis medicus ante morbum curationem adhibeat; ac non potius a morbo arceat eum qui eo ruere videbatur[74]? Medicinæ siquidem munus est, aut præsentem conservare sanitatem, aut absentem revocare. Absurdum vero est, ignosce, morbum qui non sit, sed animo fingatur, tanquam si revera esset, curare: nec medici id opus, sed cadaverarii, in morbum ipsum id quod morbo intactum adhuc est impellere molientis. Tale prorsus puellæ negotium existimes. Necdum dico,

Μὴ οἴου με, ὦ ἱερὲ ἄνερ, κλείειν τὴν πύλην τῆς μετανοίας· Ναυατιανῶν γὰρ τὸ ἔργον· ἀλλὰ μὴ βούλεσθαι ἀνοίγειν θύραν τῆς ἁμαρτίας τοῖς βουλομένοις. Ἢ γὰρ οὐχὶ τοιοῦτον ὅπερ διὰ τῶν προτέρων σου γραμμάτων δεδήλωκας; τὸ τὴν νεάνιδα εὐξαμένην εὐχὴν, εἰ καὶ ἀναῤῥωσθείη ὁ μνήστωρ, νυμφευθῆναι Χριστῷ· εἶτα ἐπειδὴ ἀνέσφηλεν ἐκεῖνος, ἐθέλουσαν αὐτῷ συναφθῆναι, ἐπ' ἀθετήσει τοῦ δευτέρου, ζητεῖν πρὸς τοῦτο ἴαμα. Κάλλιστα τοίνυν ἀπεκρίθημέν σοι· καὶ οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἀποδιδόναι λόγον, τὸν ἀνθρώπων τὰ Θεοῦ προκρίνοντα. Τίς γὰρ ἂν καὶ δοίη ἐπιτίμιον τῷ μήπω ἡμαρτηκότι, πλὴν τοῦ βούλεσθαι; Ἢ τίς ἰατρὸς πρὸ νόσου μοτοῖ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον εἴργει μὴ νοσηλεῦσαι τὸν ἐπὶ τοῦτο ῥέποντα; Καί γε ἰατρείας ὅρος, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν D ὑγίειαν περιφυλάξαι, ἢ τὴν ἀποῦσαν ἀνακαλέσασθαι. Ἄλογον δὲ, σύγγνωθι, τὸ μὴ ἤδη παροῦσαν, ἀλλὰ μελετωμένην, ἰατρεύειν ὡς οὖσαν· οὐ γὰρ ἰατροῦ, ἀλλὰ πτωματιστοῦ τὸ δρᾶμα, ὑφελκομένου προσεμπαρῆναι εἰς πάθος αὐτὸ τὸ ἔτι ἀπαθές. Τοιοῦτον οἴου καὶ τὸ τῆς παιδός. Καὶ οὔπω λέγω, ὅτι καὶ τὸ ἀγαθόν τι ἐνθυμηθῆναί τινα, μὴ τοῦτο εἰς πέ-

[70] Vide supra, epist. 43 et infra, lib. II, epist. 31. [71] Isa. VII, 6. [72] Num. XXXI, 15. [73] In Epist. ad Amphiloch., can. 8, 11, 13. [74] Con. Neoc. can. 4.

A ρας ἄγοντα, ὑφέξειν κρῖμα, καθὰ ὁ θεῖος Βασίλειος διωρίσατο.

Ἐνταῦθα δὲ οἱονεὶ καὶ ἔργιν προὔβηκε τὸ βουλευθὲν διὰ τῆς αἰτήσεως καὶ θείας συντάξεως. Φείδοισθε οὖν, ὦ φιλούμενοι, τὰ τοιαῦτα παίζειν· ἀκούοντες τοῦ λέγοντος· Ἀγαθὸν μὴ εὔξασθαι, ἢ εὔξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. — Οὐχὶ μένον ἔμενέ σοι, φησί; Τί ὅτι ἐψεύσω τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; Καὶ τὸ ἑξῆς πάρειμι διὰ τὸ δύσφημον. Καὶ οὐχ ὅτι καταφρονητικῶς ἔχω τῆς παιδός· φείδομαι γὰρ αὐτῆς, ὡς τῆς κόρης μου τοῦ ὀφθαλμοῦ· καὶ δι' ἑαυτὴν ἐφιεμένην ἐκ τῆς εὐτελείας μου θεραπεύεσθαι· καὶ διὰ τὴν κυρίαν τὴν μητέρα, ἣν σέβω καὶ περιέπω, ὡς τὴν ἐμὴν ὁσίαν μητέρα· ἀλλὰ τὸ κρῖμα δεδοικώς, ὃ παρασταίη ἐν ἡμέρα κρίσεως ἑκάστῳ B τῷ τε ἐρωτῶντι καὶ τῷ ἀποκρινομένῳ· ὡς ἐκφευκτέον μέχρι καὶ ἀργοῦ τοῦ τυχόντος ῥήματος, μὴ δώσειν ἡμᾶς λόγον τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ. Εἰ μὲν οὖν μήπω ἔζευκται ἡ νεᾶνις, ὁ αὐτὸς ἡμῖν λόγος, καὶ οὐκ ἄλλος ἐναντίον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὃν καὶ ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι χρεών. Εἰ δὲ συνέζευκται, φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας! δηλωτέον, καὶ τότε δώσομεν τὸ ἐπιτίμιον· οὐδὲν γὰρ ἀθεράπευτον τοῖς ἰαθῆναι βουλομένοις.

etiam eum, qui boni aliquid cogitarit, si ad effectum non perducat, judicio pœnas subiturum, quemadmodum a divino Basilio est definitum.

Hic vero etiam opus quodammodo processit, deliberatum per postulationem divinamque sponsionem. Parcite igitur, dilectissimi, in rebus hujusmodi ludere: audientes illum qui dicit: *Melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere* [75]. — *Nonne manens tibi manebat*, inquit? *quare mentitus es Spiritui sancto* [76]? Et quod sequitur, horroris causa prætermitto. Neque hæc dico, quod puellam asperner; parco enim illi, ut pupillæ oculi mei: tum ipsius causa, cum a mediocritate mea exoptet remedium, tum Dominæ matris quam veneror et colo tanquam sanctam matrem meam: sed judicium reformidans, quod in die judicii paratum est unicuique et interroganti et respondenti; quod nec subterfugere licet, quominus usque ad quodlibet verbum otiosum rationem incorrupto judici reddamus [77]. Quare, si puella nondum matrimonio est conjuncta, hoc ipsum dicimus et non aliud coram Deo et hominibus, quod est vos æqui bonique consulere oportet. Sin autem jam conjuncta est, o infelicitatem meam! significandum est, et tunc pœnam injungemus: nihil enim insanabile est iis qui sanari volunt.

ΝΓ'. — Στεφάνῳ ἀναγνώστῃ, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ. [σνθ'.]

LIII. — *Stephano lectori, et iis cui cum illo.*

Cur a Tarasii communione abstinuerit. (Baron. an. 809, n. 43.)

C Γράμματα ἐδεξάμην τῆς θεοζήλου ἀγάπης σου· τῇ μὲν ἐπιγραφῇ ἐξ ἑνὸς, τῇ δὲ δυνάμει ἐκ διαφόρων προσώπων ἀπεσταλμένα. Εἴτε γοῦν ἐξ ἑνὸς, εἴτε ἐκ πλειόνων, ὀφειλέτης εἰμὶ ἐρωτηθεὶς, καθ' ὅσον οἷόν τε τῇ ἀμαθίᾳ μου, ἀξιόλογον τὴν ἀπόκρισιν ἀποδοῦναι. Ἐκεῖνο δέ μοι πρῶτον, ὅτι ὧν κατεπαθόμην παρὰ τῆς πολυυμνήτου γλώττης σου, ξένος ἐγὼ ἐπαίνων ἁμαρτωλὸς ὑπάρχων, καὶ ἀκατόρθωτον τὸν βίον κεκτημένος. Εἰ δέ τι γέγονε, Θεοῦ τὸ δῶρον, διὰ μὲν τῆς τοῦ γεννήσαντός με πνεύματι Πατρὸς κεχαρισμένον, δι' ὑμῶν δὲ τῶν τῆς εὐσεβείας ἐραστῶν ἱκετηρίας πρὸς τὸ ἑξῆς φυλαχθησόμενον ἀπήμαντον. Δεύτερον οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ἐξηγορίαν ποιήσομαι· μὴ εὐκρινῶς προαχθείσης τῆς πεύσεως. Ὅλως τὸ ζητούμενον εἰς Ταράσιον τὸν πατριαρχήσαντα περιίστασθαι ὑπολελόγισμαι. Ἐγὼ D μὲν οὖν καὶ ἔκπαλαι περὶ τοῦ προταθέντος οὐκ ἀμελῶς ἔσχον, πολλὰ συστραφεὶς ἐν ἐμαυτῷ, καὶ ἀναθεωρήσας τῶν πραγμάτων τὰς ἐκβάσεις. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ἐνισταμένους, καὶ πολλοῖς χρόνοις τληπαθήσαντας, ἐν ἐπαίνῳ καὶ ἀποδοχῆς λόγῳ ἔχω· οὐ μὴν παντάπασιν, ὡς δηλώσων ἔρχομαι, καὶ τὸ κτήσασθαι ὁμογνώμονας ἐφίεμαι. Πῶς γὰρ οὔ, τηλικούσους ἀνδρικοὺς ἐπ' εὐσεβείᾳ, δεδειγμένους;

Ἀλλά μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, καὶ τῆς ἐνδεχομένης καὶ προσηκούσης δυνάμεως. Τοιγαροῦν ὧδε φαίημι· Τί τὸ τὴν διαφορὰν πρὸς Ταράσιον

Accepi litteras Deum æmulantis charitatis tuæ: inscriptione quidem tanquam ab uno; sententia vero tanquam a diversis missas. Sive igitur ab uno, sive a pluribus, debeo interrogatus, quoad imperitia mea potest, congruentissimum responsum dare. Primum ergo quibus me celeberrima lingua tua laudibus exornavit, ab iis ego longe remotus sum, cum peccator sim, et vitam agam minime laudabilem. Si quid autem in me est, hoc Dei donum est, ejus qui me spiritu genuit Patris precibus tributum, quod et vestris qui pietatem colitis supplicationibus integrum deinceps conservandum. Deinde quo pacto respondeam nescio, interrogatione haud satis aperte explicata. Omnino quæstionem ad Tarasium olim patriarcham pertinere conjeci. Equidem hac de re proposita jamdudum non sine cura fui, multa mecum animo versans, et qui futurus esset rerum eventus considerans. Nam eos certe, qui pro recto decertarunt, et diu gravia perpessi sunt, magnopere laudo et complector: non tamen usquequaque, ut mox dicam, consentientes eos habere velim. Quidni autem? cum adeo strenuos se pro pietate præbuerint.

Sed tamen cum veritatis verbo, et quatenus fieri licet et convenit. Ut ergo ad rem veniam, quænam causa fuit cur a Tarasio dissenserimus? Fides? At-

[75] Eccle. v, 4. [76] Act. v, 3, 4. [77] Matth. xii, 36.

qui palam quidem orthodoxus erat, sacras synodos sequebatur, et cum aliis patriarchis consentiebat, et maximum antea pro fide certamen sustinuerat..... Eorumne qui ab hæresi revertebantur susceptio? At non ab illo hæc primum instituta: cum a sanctis Patribus triplici modo suscepti fuerint, vel repetito baptismo, ut Pepuzeni; vel pro olei unctionem, ut Ariani; vel per propriæ sententiæ detestationem, ut Nestoriani.

An ordinatio per pecuniam, quæ in depositionem necessario incurrit? Næ id prorsus verum est: tunc enim pastores visi sunt lupi rapaces, altaria effossa sunt, divinæ reliquiæ dedecore affectæ, sacri libri exusti. Quid plura? ipsa Christi imago, præter alias sanctissimas, contumeliose habita et conculcata. Et quis brevi oratione complecti queat, quæ longam narrationem requirunt? Quid quod porro sequens patriarcha ex sæculari ad episcopalem dignitatem repente provectus, idoneus non fuit qui pro spiritu quantum satis erat decertaret? Inde scandala: inde illa quæ jam nos conturbant, originem sumpserunt. Vos itaque quo sitis erga illum animo, novistis. Nos vero, ut sigillatim eos qui pecunia ordinati fuerant, audiebamus ab illo non admitti ad communionem, quanquam non ita existimabatur, conveniens esse duximus pacis studio concordiam cum eo retinere: siquidem ad hanc, quoad licet, propendendum est, ut et Theologus ait [78]; ac ubi offensionis suscipio est, melius est assentiri quam pertinacem esse. Neque vero ipsi vos de conscientia vestra depellimus. Vosque vicissim id a nobis in re haud penitus manifesta ne evigite: quandoquidem et persona, et tempus, et experientia conciliare solet eos, qui de iisdem rebus non eadem sentiebant.

Sed quorsum ista ad divinum Germanum regressio? ut inde prorsus ordinatio repetatur. Quid enim, de tribus qui interjecti fuerunt hæreticis? nullusne est, qui ab illis ordinatus non fuerit, aut ab iis quos illi ordinarant, transmissa porro usque ad Tarasium ordinatione? Quam multi ex oriente et occidente et aquilone et mari venerunt illo temporis spatio, susceptoque sacerdotio Ecclesiæ nostræ per communionem conjuncti fuerunt? Et quam multi sine pecunia ordinati tum fuerunt, ordinaruntque, quamvis forent hæretici? Dei unius est hæc omnia nosse, non autem hominis affirmare: omnesque propterea depositos arbitrari. Sed quoniam homines sumus, hominum more, quæso, res inspiciamus: eo quod homo vultum. Deus vero cor intuetur [79]: ac solummodo exigatur oris confessio, quando eam mentiri non liquet: secundum quam et Tarasius ordinationem suscepit: ob quam et viri diligentes ac religiosi qui tum erant, et Tarasio se conjunxerunt et cum eo consenserunt: et repente post synodum discessionem

ποιοῦν ἡμῖν [*col. Reg.* ὑμῖν]; Πίστις; Καὶ ὅσοι ἐκ τοῦ προφανοῦς, ὀρθόδοξος, ταῖς τε ἁγίαις συνόδοις ἠκολουθηκὼς, καὶ ὁμοφρονήσας τοῖς ἄλλοις πατριάρχαις· ἀγωνισάμενος μάλιστα ὑπὲρ πίστεως τὸ πρότερον. Ἡ τῶν ἐξ αἱρέσεως ὑποστρεφάντων παραδοχή; Καὶ οὐχ ὑπ' αὐτοῦ καινοτομηθεῖσα· πρὸς γὰρ τῶν ἁγίων Πατέρων τριχῶς παραδεχομένων· ἢ διὰ ἀναβαπτισμοῦ, ὡς ἡ τῶν Πεπουζηνῶν· ἢ διὰ χρίσεως μύρου, ὡς ἡ τῶν Ἀρειανῶν· ἤγ δι' ἀναθεματισμοῦ τῆς οἰκείας δόξης, ὡς ἡ τῶν Νεστοριανῶν.

Ἡ ἐν χρήμασι χειροτονία, ἥτις ὑποπίπτει κατὰ τὸ ἀναγκαῖον καθαιρέσει; Ναὶ, πανάληθες· καὶ γοῦν τηνικαῦτα ποιμένες λύκοι βαρεῖς ὤφθησαν· κατεσκάφη θυσιαστήρια. ἠτιμώθη θεῖα λείψανα· βίβλοι ἱεραὶ ἐνεπρήσθησαν. Τί πλέον; αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἄλλαις σεπνοτάταις ἐνύβριστο καὶ κατεπεπάτητο. Καὶ τίς ἂν ἐν ὀλίγῳ διεξέλθοι τὰ μακρᾶς ἱστορίας δεόμενα; Ἀλλὰ νὴ ὅτι ὁ μετέπειτα πρόεδρος ἐκ τῆς κοσμικῆς ὕλης θᾶττον εἰς τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα προβὰς, οὐχ οἷός τε γέγονεν ὑπερμαχῆσαι ἱκανῶς τοῦ πνεύματος; Ἐντεῦθεν τὰ σκάνδαλα· ἐκεῖθεν καὶ τὰ ἤδη ταράττοντα τὴν αἰτίαν εἴληφεν. Ὑμεῖς μὲν οὖν, ὅπως τὰ πρὸς αὐτὸν ἔχοιτε, ἴστε. Ἡμεῖς δὲ, ἐπειδὴ ἐν τῷ μέρει τῶν ἐν χρήμασι χειροτονηθένοσων ἠκούομεν παρ' αὐτοῦ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, κἂν οὐχ οὕτως ὑπενοεῖτο, συμφέρον ἡγησάμεθα διὰ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμόνοιαν· ἐπείπερ φησὶ καὶ ὁ Θεολόγος· Ἕως ἐξὸν, ἀποκλιτέον πρὸς ταύτην. Καὶ οὗ τὸ λυποῦν ὑπόνοια, βέλτιον τῆς αὐθαδείας ἡ συγκατάθεσις. Καὶ οὔτε ἡμεῖς καθέλκομεν ὑμᾶς τῆς συνειδήσεως· μηδ' αὐτοὶ ἀπαιτοίητε ἡμᾶς τῆς οὐ προφανοῦς ἡμῖν διαγνώσεως· ἐπειδὴ καὶ πρόσωπον καὶ χρόνος καὶ πεῖρα διαλλάττειν ποιεῖ τοὺς μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡσαύτως φθάσαντας.

Ἀλλὰ τίς ὁ πρὸς τὸν θεῖον Γερμανὸν ἀναποδισμὸς καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐκ παντὸς ζητεῖν τὴν χειροτονίαν; Τί γὰρ καὶ οἱ ἐν μέσῳ τρεῖς αἱρετικοί; οὐκ ἔστι τις μὴ ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθεὶς, ἢ ἐκ τῶν πρὸς αὐτῶν χειροτονηθέντων, κατὰ κάθοδον μέχρι Ταρασίου ἀμειβομένης τῆς χειροτονίας; Πόσοι ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βοῤῥᾶ καὶ θαλάσσης ἥκασιν ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ συνήφθησαν διὰ κοινωνίας τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ἱερωμένοι; Καὶ ὅσοι ἄνευ χρημάτων τηνικάδε κεχειροτόνηνται, καὶ κεχειροτονήκασι, κἂν ἡρέτιζον; Ταῦτα πάντα Θεοῦ μόνου γινώσκειν, καὶ οὐκ ἀνθρώπου διαβεβαιοῦσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο πάντας καθῃρημένους ὑπολαμβάνειν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἄνθρωποι, ὡς ἄνθρωποι, παρακαλῶ, τὰ πράγματα κατίδωμεν· διότι ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν ὁρᾷ, καὶ ἡ διὰ στόματος ὁμολογία μόνον ἀπαιτείσθω, ἡνίκα ἂν μὴ προφανῶς διαψεύδηται· καθ' ἣν καὶ Ταράσιος τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο· ἐφ' ᾗ καὶ οἱ τότε ζηλωταὶ καὶ ἀκριβεῖς, καὶ συνῆλθον Ταρασίῳ, καὶ ὡμογνωμόνουν· καὶ θᾶττον μετὰ τὴν σύνοδον διηνέχθησαν πρὸς τῇ παραδοχῇ κατ' αὐτοὺς τῆς ἐν χρή-

[78] Greg. Naz. orat. 14, page 223. [79] I Reg. xvi, 7.

μασι χειροτονίας · καὶ δι' ἄλλα τινὰ ζητήματα. Ἂν **A** τοῦτό γε οὕτω δοκοίη εὖ ἔχειν καὶ ὑμῖν · καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς βαδιούμεθα. Ταῦτα γὰρ καὶ ἀπὸ Ταρασίου μέχρι τοῦ δεῦρο λεχθήσεται. Τί δὲ τὸ συμπέρασμα; Τὸ ἀπὸ παντὸς ἱερέως ἀδιαβλήτου, κατὰ τὸν Θεολόγον καὶ Χρυσόστομον, μετέχειν. Ὁ μὲν γὰρ, φησίν · Ἔστω σοι πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν, μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῶν τῆς πίστεως ἀλλοτρίων. Ὁ δὲ, Περιεργάζου, πολυπραγμόνει · οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἡ ἀνεξέταστος κοινωνία. Περὶ γὰρ μεγάλων ὁ κίνδυνος.

Ἐκζητήσωμεν τοίνυν καὶ πολυπραγμονήσωμεν παρ' οὗ ὀφείλομεν κοινωνῆσαι · εἰ τὴν πίστιν ὁμολογοίη ὀρθὴν, εἰ μὴ χρήμασι κεχειροτόνηται · εἰ μή **B** τι ἄλλο τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ὑποπτευομένων καὶ ἠκουσμένων σφαλερῶν, ἀληθές. Εἰ δὲ ὅτι τὴν χειροτονίαν καταγομένην ἔχει ἀπὸ τοῦ δεῖνος, εἴτε ἐξ αἱρετικοῦ, εἴτε ἐκ χρηματοχειροτονήτου · αὐτὸς δὲ οὔτε αἱρετικὸς, οὔτε ἐν γνώσει ἐκ χρηματολήπτου, εἴτ' οὖν Σιμωνιανοῦ, κεχειροτονημένος · ὁμολογοίη δ' ὅμως τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν, τήν τε πίστιν φυλάττειν καὶ τοὺς κανόνας ἀπαρατρώτους · τούς τε κατ' ἀμφότερα παρατετραμμένους ἀποβαλλόμενος · οὐδεὶς ἡμῖν λόγος ἀποχῆς πρὸς αὐτόν. Ἀκατάγνωστος γὰρ ὁ τοιοῦτος κατὰ τοὺς προδεδηλωμένους ἁγίους, καὶ δι' αὐτῶν κατὰ πάντας. Οὕτω τοίνυν καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ ὑμῖν ταυτὸ ποιεῖν συμβεβουλεύμεθα [Reg. cod. εἰ οὐκ ἀκουσόμεθα, *si non auditis*]. Ἐπεὶ εἰ περισσότερον διηρεύνηται, ἀποκρούε- **C** ται μὲν, ὡς δέδεικται, τὰ τῶν Πατέρων παραγγέλματα · ἐκλιμπάνει δὲ τοσοῦτον τὸ τῆς ἱερωσύνης δῶρον, ἐφ' ᾧ τὸ Χριστιανοὶ καλεῖσθαι ἔχομεν · ὡς εἰς ἐθνικὴν ἡμᾶς μεταπεσεῖν λατρείαν · ὅπερ ἄτοπον. Πρός τό γε καὶ ἀκριβευομένους, οὕτω μηδὲ ἐν Δύσει καὶ Ἀνατολῇ ἀφικομένους εὑρίσκειν τὸ ζητούμενον, ἀναδρομάδην καθαιρουμένων πάντων διὰ τῆς ἀλληλούχου συλλειτουργήσεως · ἐπειδὴ προφανῶς τῷ Ῥωμαίων προέδρῳ ἐπὶ Ταρασίου συνιεράτευσαν οἱ ἐκ τῶνδε ἀποκρισιάριοι ἀποσταλέντες · κἀκείνου τάχα τοῖς τῆς Ἑῴας · καὶ φροῦδα ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἱερωσύνης · ὃ ἀπαγορεύσαντες πάντως, καταδεξόμεθα ἐν τῷ προειρημένῳ κατὰ τοὺς ἁγίους μέτρῳ στῆναι.

D Διότι πολλὰ συνέβη καὶ συμβαίνει τοιαῦτα παραπτώματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ · ἃ οὐδεὶς τῶν ἁγίων εὕρηται οὕτω διερευνήσας · ὅτι μηδὲ οἷόν τε, οὔτε μὴν ἐκδέδωκε φυλάττειν ἡμᾶς. Ἔχει μὲν ταῦθ' οὕτως. Περὶ δὲ τοῦ προὐργιαίτερον ἡμῖν εἶναι τῆς μοιχοκυρώτου συνόδου τὴν καθ' ἡμᾶς [cod. Reg. ὑμᾶς] ἔνστασιν, τεθαύμακα ἀκούσας · τοσοῦτον γὰρ προτιμοτέρα, ὅσον ἀποστολικῆς φωνῆς ἡ Κυριακή.

Καὶ οὔπω λέγω ὅτι Ταράσιος οὐκ ἐκήρυξεν ἐν χρήμασι χειροτονεῖσθαι. Ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιούτους ὁμολογῶν μὴ δέχεσθαι κατὰ τὸ προφανές · ὧδε δὲ δόγμα κατά τε τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ τε Προδρόμου, τῶν τε

A fecerunt, ob susceptam, ut ipsis visum est, pecuniariam ordinationem, et alias quasdam quæstiones. Si hoc vobis etiam, recte habere videatur: ad ea quæ sequuntur pergamus. Dicentur enim et ea quæ post Tarasium huc usque. Quid autem ex his colligitur? Ut a quocunque sacerdote qui reprehensione vacet, ex Theologi et Chrysostomi sententia, ne te segreges. Nam ille quidem ait: Quilibet tibi idoneus esto ad purgationem, dummodo sit ex proborum numero, non ex damnatis manifesto, neque ex iis qui a fide sunt alieni. Hic vero ait: Satage, et anxie inquire: non enim periculo vacat quæ sine inquisitione fit communio. De re quippe magna periculum.

Investigemus ergo et sollicite simus cum quo nobis communicandum sit, num rectam fidem pro- **B** fiteatur; num pecunia sit ordinatus: nunquid aliud eorum, quæ illum in vita commisisse vel suspicio vel fama est, verum sit. Si autem quia deductam habet ordinationem ab aliquo hæretico seu per pecuniam ordinato; cum ipse interim nec hæreticus sit, nesciens ordinatus ab homine pecunia corrupto id est Simoniaco: omnem autem veritatem et fidem et canones illibatos servare profiteatur, et eos qui alterutro deflectunt rejicere: nulla nobis ratio est ab illo discedendi. Is enim inculpatus est, juxta sanctos modo laudatos, et per illos juxta omnium sententiam. Sic ergo et nos communicamus, et vobis ut idem faciatis auctores sumus. Alioqui, si amplius inquiratur, exploduntur, ut demonstratum est, Patrum monita, et irritum fit ingens illud sacerdotii **C** munus, per quod Christianorum nomen adipiscimur: ut ad ethnicos ritus delabi nos oporteat: quod est absurdum. Præterquam quod ita inquirentes, et ad occidentem atque ad orientem progressi, nusquam reperiunt quod quærunt. omnibus sursum versus depositis, propter mutuam inter ipsos sacrorum societatem: quandoquidem manifestum est, Tarasii temporibus apocrisiarios hinc missos sacra peregisse cum Romano antistite, atque hujus fortasse cum orientalibus: indeque cassa est omnis ratio sacerdotii: quod omnino respuentes, in prædicta secundum sanctos lege stare amplectemur.

D Quia multæ contigerunt continguntque hujusmodi offensiones in Ecclesia, quas nullus unquam sanctorum ita curiose indagasse legitur: ac ne fieri quidem id possit: quare nec nobis observandum tradiderunt. Atque hæc in hunc modum. De hac vero contentione nostra, quod utilior nobis non sit quam synodus quæ mœchis patrocinatur, miratus sum cum audivi: tanto enim illa præstabilior, quanto Domini vox apostolicam antecedit.

Neque id tantum dico, non edixisse Tarasium ut per pecuniam ordinatio fieret: sed professum esse se tales non recipere, sicut palam est. Nunc autem dogma adversus Evangelium et Præcursorem et ca-

nones, synodice per adulterii copulatoris susceptionem promulgatum est, scelus dispensationem esse sanciens, ac episcopos et sacerdotes, cum libuerit, auctoritatem in canones habere: eos qui eadem non sentiunt, anathematizans et diris devovens, ut scitis. Hoc Iconomachorum hæresi, etsi posterius, at non levius videbitur pie considerantibus: quorum precibus Dominus malum depellens pristinam pacem reddat Ecclesiæ suæ. Præterquam quod, ut scripisti, alterum ab altero pellitur, et sibi cohærent cognitio et abrogatio sceleris quo præter legem facta conjunctio est. Incolumem et pro humilitate nostra orantem, cum tota familia Dominus te conservet, amicorum prime, et zelantium maxime.

A κανόνων, συνοδικῶς διὰ τῆς τοῦ μοιχοζεύκτου παραδοχῆς ἐκπεφώνηται, βεβαιοῦν τὴν παρανομίαν οἰκονομίαν, τούς τε ἱεράρχας καὶ ἱερεῖς ὁπόταν βούλωνται ἐξουσιάζειν τῶν κανόνων· καὶ τοὺς μὴ ταυτὸν φρονοῦντας ἀναθεματίζον καὶ ἐκσκορακίζον, καθάπερ ἴστε. Τοῦτο καὶ τῆς Εἰκονομάχου αἱρέσεως, εἰ καὶ δεύτερον, ἀλλ' οὐκ ἔλαττον τοῖς εὐσεβῶς ἀναθεωροῦσιν. Ὧν ὁ Κύριος ταῖς εὐχαῖς ἐκποδὼν τὸ κακὸν ἄρας πρυτανεύσοι εἰρήνην ὡς τὸ ἀπαρχῆς τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Πλὴν ὅτι, καθὰ γέγραφας, θάτερον, ὑπὸ θατέρου βάλλεται, καὶ διάλληλος ἡ ἐπίγνωσις καὶ λύσις τῆς ἀνομοδέσμου πράξεως. Ἐῤῥωμένον, καὶ εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πανέστιον ὁ Κύριός σε διαφυλάξοιε, φίλων πρώτιστε, καὶ ζηλωτῶν κράτιστε.

LIV. — *Annæ præpositæ.*

ΝΔ'. — Ἄννῃ ἡγουμένῃ. [σοδ'.]

Laudat ejus pietatem erga monachos.

Quid distulisti ad nos scribere, ac de rebus sanctitatis tuæ indicare? Nos vero multo minus propterea desistemus, partim quidem quia humile os nostrum jam semel aperuimus; partim ob zelum tuum divinum, et ardentem pietatem. Audio enim te assiduis erga fratres nostros beneficiis non fatigari, huc illucque circumeundo, et obvium quemque tractando perhumaniter, votivisque verbis tanquam Christi ministrum prosequendo. O pulcherrimam hanc tuam occupationem! o vigilantem in divinis rebus sacram animam tuam! Neque enim sola sunt ista et unica: sed fetus aliarum virtutum, et fecunditatis tuæ spiritualis propagines. Quoniam nec fieri potest ut non bene oleat, qui unguenta circumferat: neque ut non luceat qui facem gestet. Hinc igitur usquequaque dignoscuntur, ac potissimum in persecutionibus pro Christo, quinam sint sanctitatis amatores, et beati; quinam contra improbi et bonitatis expertes: quantumvis interiora recte habere, externa specie assimulent.......

B Τί ὑπεστείλω τοῦ γράφειν καὶ γνωρίζειν ἡμῖν τὰ τῆς ὁσιότητός σου; Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο μᾶλλον οὐ διαλείψομεν. Τὸ μὲν διὰ τὸ ἅπαξ ἡμᾶς ἀνοῖξαι τὸ ταπεινὸν στόμα· τὸ δὲ διὰ τὸν κατὰ Θεόν σου ζῆλον καὶ πυρίπνουν εὐσέβειαν. Πυνθάνομαι γάρ σε ἄληκτον ἔχειν τὸ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν εὐποιητικὸν, ἔνθεν κἀκεῖθεν περιθέουσαν, καὶ ἕκαστον τὸν παρατυγχάνοντα δεξιουμένην φιλανθρώπως, καὶ τοῖς εὐκταίοις ῥήμασι παραπέμπουσαν ὡς Χριστοῦ διάκονον. Ὢ τῆς καλλίστης σου ταύτης πραγματείας! ὢ τῆς γρηγορούσης σου περὶ τὰ θεῖα ἱερᾶς ψυχῆς! Οὐ γὰρ ὀρφανικὰ ταῦτα. Ἀποκυήματα δὲ ἑτέρων ἀρετῶν, ἤγουν προβλήματα τῆς πνευματικῆς σου πολυκαρπίας· ἐπεὶ οὐδὲ οἷόν τε μὴ εὐωδεῖν τὸν ἐπιφερόμενον ἀρώματα· μηδὲ λαμπαδουχεῖν τὸν φωτοφόρον. Διαδείκνυνται τοίνυν ἐντεῦθεν πάντοτε καὶ πάντως, καὶ C μάλιστα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμοῖς, τίνες οἱ τῆς ὁσιότητος ἐρασταὶ καὶ θεόλβιοι, καὶ τίνες οἱ φαυλότητος καὶ ἀμοιράγαθοι· κἂν τῷ ἔξω σχήματι τὰ ἔνδον καλῶς ἔχειν ὑποπλαττόμενοι... (1).

LV. — *Irenæ patriciæ.*

ΝΕ'. — Εἰρήνῃ πατρικίῳ. [σκβ'.]

Ut scribere pergat. Tum de filiæ morbo dolentem solatur.

Philtri cujusdam vim habet litterarum collocutio affectum ingenerans in animis amantium: tantoque magis, quanto fuerit sermonis communicatio frequentior, latentes amoris scintillas quodammodo exsuscitans, et magnam conjunctionis benevolæ flammam incendens. Simile quiddam et in nobis humilibus effecit epistola suavitatis tuæ, spiritualem ejus benevolentiam multiplicans, memoriæque igniculis vegetioribus insidens. Utere igitur, pientissima Domina, hoc amoris pharmaco; ac de tua valetudine et prosperitate nobis significa. Novimus enim perpetuo virentem virtutis tuæ florem, et pietatis abundantiam ex iis quæ audivimus, et quæ nunc etiam audimus: et quibus nos ipsi beneficiis affecti sumus et afficimur etiamnum: sive vocem

Φιλτροποιόν τι πρᾶγμα ἡ γραμματικὴ προσφώνησις, σχέσιν ἐμποιοῦσα ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐρώντων. Καὶ τοσοῦτον [Reg. cod. τοσαύτην], ὅσῳπερ ἂν καὶ πυκνάζῃ ἡ ὁμιλίᾳ· οἱονεὶ ἀνασκαλεύουσα τοὺς ἐναποκειμένους ἐρωτικοὺς σπινθῆρας, καὶ πολλὴν τὴν ἀγαπητικὴν διάθεσιν ἀνακαίουσα. Τοσοῦτόν τι καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς ἀπειργάσατο ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐμμελείας σου, πολυπλασιάσασα τὴν πνευματικὴν φιλίαν αὐτῆς, καὶ τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύματα ἀκμαιότερα D ἐνιζάνουσα. Χρῶ τοιγαροῦν, θεοσεβεστάτη Κυρία, τῷ ἀγαπητικῷ τῷδε φαρμάκῳ· καὶ γνώριζε ἡμῖν τὰ τῆς εὐεξίας καὶ εὐπραξίας σου. Ἴσμεν γὰρ σο κατ' ἀρετήν σου ἀειθαλὲς καὶ ποριστικὸν εἰς εὐσέβειαν ἐξ ὧν τε ἀκηκόαμεν, καὶ εἰσέτι ἀκούομεν· καὶ ἀφ' ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ εὖ πεπόνθαμεν καὶ πάσχομεν·

NOTÆ.

(1) Desunt nonnulla, ut conjicere est ex spatio vacuo in Reg. cod.

εἴτε δανειζομένῃ τὴν φωνήν· εἴτε καὶ ἐξ οἰκείας γλώττης φθεγγομένῃ· ὡς ἡμεῖς γε ἡδείᾳ ταύτην μᾶλλον ἐπαΐομεν διαθέσει, οὐ ψιλῷ ἤχῳ προσέχοντες· καὶ ἅμα ἐκεῖνο γινώσκοντες, ὡς οὐδεὶς οὕτως εἰκονίσειε ψυχήν, ὡς ὁ παρ' αὐτῆς προϊὼν λόγος, καὶ ὁποῖός ποτ' ἂν εἴη. Περὶ τῆς κυρίας τῆς θυγατρός σου ὅτι γέγονεν οὕτω μαθόντες, ἠνιάθημεν· εὐχὴν δὲ ποίαν, ἢ ἀπομύρισμα οἷον δῶμεν ἁμαρτωλοὶ τυγχάνοντες; Πλὴν ἐκεῖνο πέπεισο· ὅτι οὐδὲν ἰσχύουσιν αἱ τοιαῦται περιεργίαι, εἰ μήγε ἡμεῖς δῶμεν χώραν ἀπροσεξίᾳ τινί. Ὡς γὰρ οὐχ οἷόν τε τόπον τινὰ ἡλίῳ περιλαμπόμενον, τὸ ἀντίθετον σκότος εἰσδέξασθαι· οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπον θείῳ φωτί, ἤγουν συνέσει καὶ ἀρετῇ ἐπερειδόμενον, πωθεῖν τι σῶν σκαιῶν καὶ δαιμονικῶν μαγγανευμάτων. Ἰαθείη τοίνυν ἡ παῖς ἐν ὀνόματι Χυρίου τοῦ θεραπεύοντος πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν· καὶ ἔστω χεὶρ Θεοῦ περιιπταμένη καὶ ἐπισκιάζουσα τὴν αὐτῆς κεφαλήν, καὶ ἀποσοβοῦσα πᾶσαν ἐνέργειαν βλαπτικήν· ὡς ἂν εὐεκτοῦσα σὺν μητρὶ θεοφόβῳ ἀποδοίη τὰς εὐχὰς αὐτῆς χαριστηρίως τῷ Κυρίῳ.

A mutueris alienam, sive lingua proria loquare; quam nos utique longe dulciore sensu excipimus, haud nudo sono intenti; sed hoc simul intelligentes, nihil animum sic exprimere, ut ab eo prodiens, qualiscunque tandem illa sit, oratio. De domina filia tua, quod ei accidit, ubi didicimus, indoluimus vehementer: quasnam vero preces, aut cujusmodi lenimen impertiamus nos qui peccatores sumus? Verumtamen sic tibi persuadeas, nullam vim habere istiusmodi molestias, nisi aditum ipsimet socordia aliqua patefaciamus. Quemadmodum enim fieri nequit, ut locus quispiam solis radiis illustratus, contrarias tenebras admittat, sic neque homo divino lumine, hoc est prudentia et virtute nixus, sinistra ulla dæmonis fraude lædi potest. Convalescat ergo puella in nomine Domini, qui sanat omnem B morbum et languorem omnem: et manus Dei circumeat atque obumbret caput illius, et noxiam vim omnem depellat; ut, cum pia matre, incolumis vota sua Domino cum gratiarum actione reddat.

ΝϚʹ.—Ἀντωνίῳ ἡγουμένῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ. [σʹϛʹ.]

LVI. — *Antonio præposito sancti Petri, et iis qui cum illo.*

Suadet ut pace Ecclesiæ jam per imperatorem constituta, cum patriarcha dictis conditionibus, communicent. (Baron. an. 811, n. 15.)

Τὰς ἐκ πολλῆς συνοχῆς καὶ θλίψεως καρδίας γραφείσας ἡμῖν ἐπιστολὰς παρὰ τῆς πατρικῆς ὑμῶν ἁγιωσύνης δεξάμενοι· ὅσον κατεστενάξαμεν τί δεῖ καὶ λέγειν, ἀδελφικοῖς σπλάγχνοις κινούμενοι, εἰ καὶ ἀνάξιοι τυγχάνομεν, καὶ ἐκ ταυτοπαθείας τὴν περιπόνησιν ὑμῶν στοχαζόμενοί τε καὶ συνυφιστάμενοι; οὐδὲ γὰρ ἄλλοις ἔστι γνωρίζεσθαι τὸ ὀδυνηρόν, ἢ τοῖς ὁμοιοπαθῶς τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένοις λυπηροῖς. Ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν τοσοῦτον ἐπλήθυναν ἐν τῇ παρούσῃ γενεᾷ τῆς ἀνομίας, [Cod. Reg. τὴν ἀνομίαν] ψυγείσης τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον. ὥστε τοὺς ὀφείλοντας διθλύειν τὰ σκῶλα καὶ προσκόμματα, τούτους τὰ ἴσα ἢ τάχα καὶ δεινότερα τοῖς ἐν ταῖς ἔξωθεν ἀρχαῖς ἔστιν ὁρᾶν πράττοντας. Δεσμωτήριά φατε, ἀπαγωγάς, ὀνειδισμούς, διωγμούς, καὶ περιστάσεις ὑφεστάναι, καὶ ἔτι ὑφίστασθαι, παρὰ τῶν κρατούντων τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἐντολῆς ἐνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰ ἑαλωκότες ἦτε ἐν παραπτώμασιν ἀνθρωπίνοις, οὐδαμῶς τὰ τοιαῦτα πανθάνειν ἐξὸν ἦν ὑμῖν παρὰ ποιμένων Θεοῦ· μὴ ὅτιγε ὑπὲρ ἀληθείας διαθλοῦσιν· οἷς τὸ ἐπαινεῖσθαι καὶ μακαρίζεσθαι κεχρεώστηται· καὶ ταῦτα τῷ μοναδικῷ κατακεκοσμημένοις ἐπαγγέλματι. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, ἔφη ὁ Κύριος. Οὐ δήπου τοιοῦτον παρὰ τοῖς ἁγίοις ἐγνωρίσθη· τοὐναντίον δὲ αὐτοὶ μᾶλλον πεπονθότες ἐδείκνυντο διδασκόμενοι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, ἥ φησι περὶ τοῦ Κυρίου. Ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει πάσχων οὐκ ἠπείλει· παρεῖχε δὲ εὐμενῶς τῷ παίοντι καὶ τὴν θείαν σιαγόνα. Ἐντεῦθεν οἱ ποιμένες Χριστοῦ γνώριμοι· κἀκεῖθεν οἱ ἀλλοτριοεπίσκοποι.

Cum epistolas vestras magno cum animi angore et afflictione ad nos scriptas a paterna sanctitate vestra accepissemus, quantopere ingemuerimus quid dicere attinet, fraternis visceribus commoti, tametsi indigni simus, ex parili mœrore dolorem C vestrum æstimantes, atque una sustinentes? Nec enim aliis licet molestias æstimare, quam iis qui consimili affectu iisdem molestiis anguntur. Enimvero peccata nostra usque adeo in hoc sæculo iniquitatem exaggerarunt refrigescente, juxta Domini verba [80], charitate; ut, qui offendicula et scandala removere debebant, eos videre sit paria ac fortasse graviora externis magistratibus facere. Carceres dicitis, exsilia, probra, persecutiones, et ærumnas sustinuisse vos, ac etiamnum sustinere ab iis qui Ecclesias Dei moderantur: quos non solum pro mandato pugnantes, sed ne si quidem humanis criminibus rei essetis, talia unquam a Dei pastoribus perpeti fas esset, nedum pro veritate certantes, quibus laus debetur et beatitudo: atque insuper monastica professione ornati. « Ex operibus D eorum cognoscetis eos, » ait Dominus [81]. Haud sane talia in sanctis spectata sunt; quin ipsi contra pati potius visi sunt, apostolica voce edocti, quæ de Domino sic ait: *Qui cum malediceretur non maledicebat: cum pateretur non comminabatur* [82], prædebat autem placide divinam maxillam percutienti [83]. Hinc Christi pastores noti: illinc alieni episcopi.

Ἀλλὰ τί δεῖ παθεῖν; κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν ἐν τῇ

Sed qualia pati necesse est? ob ingruentem hac

[80] Matth. xxiv, 12. [81] Matth. vii, 10. [82] I Petr. ii, 23. [83] Luc. vi, 26.

[illegible] episcopi congressu [illegible] coram ipso œcumenico patriarcha nostro omnes sanentur, concurrantque universa ad pacis lætitiam concordiæque sinceritatem.

[illegible] καὶ ὁμονοίας εἰλικρίνειαν.

LVII. — *Platoni Patri suo.*

ΝΖ'. — Πλάτωνι οἰκείῳ Πατρί.

Vinctum consolatur vinctus : animi sui statum exponit, præcipue quantum capiat fructum ex Eucharistiæ non quotidiano, quem magnopere commendat. Exstat hæc epistola in MS. collegii nostri Parisiensis extra aliarum seriem : tempore prior iis quæ libro secundo continentur.)

Quid misero mihi, Pater sancte, ea præcipis quæ vires meas superant? Ego a te debeo doctrinæ luce collustrari; et ipse optas a me qui sum tenebris obsitus edoceri, et hoc utique me ad animi demissionem informans. Nec vero quid dicam habeo, quod sit tempori accommodatum, nisi, res nostras Deo disponente, perbono loco esse. Nam si Dei amore nonnulli, abdicato magistratu, ad longinqua

Ἵνα τί μοι, Πάτερ ἅγιε, τῷ ἀθλίῳ ἐπιτάσσῃς τὰ ὑπὲρ ἐμέ; Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ φωτίζεσθαι, καὶ αὐτὸς ζητεῖς παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐσκοτισμένου κατηχεῖσθαι. Ἀλλ' καὶ τοῦτο τυπῶν με πρὸς ταπείνωσιν. Οὐκ οἶδα δὲ τί εἴπω τῷ καιρῷ πρόσφορον, ἢ ὅτι καλῶς ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Εἰ γὰρ ἐκ φιλοθεΐας τινὲς καταλιπόντες τὰς ὑπαρχούσας αὐτοῖς ἡγεμονίας, μακράν που ἀποδράντες τῷ ἡσυχαστι-

κῷ βίῳ ἐμακαρίσθησαν. Πῶς ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ διὰ νόμον Θεοῦ πεφρουρισμένοι ἐν ἐξορίᾳ, οὐκ ἀγαλλιασώμεθα ἐν Κυρίῳ, χάριν αὐτῷ λογιζόμενοι καὶ δωρεὰν μεγίστην, ὅτι ἠξιώμεθα ἐν μέτρῳ τοιούτῳ κατανεῆσαι, ᾧ πολλοὶ ἐφιέμενοι οὐκ ἐπέτυχον; Κάθου δὴ, Πάτερ μου ἅγιε, ἐν ᾧ τόπῳ ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος, εἴσω ἐφρούρησέ σε ἕως καιροῦ· ἐπεὶ μηδὲ ἴσμεν τί τέξηται ἡ ἐπιοῦσα· εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως τῆς προνοίας κελευούσης· καὶ δόξαζε τὸν δοξάσαντά σε Κύριον, διὰ τῆς μαρτυρικῆς σου ἐνστάσεως ( ). . . . . τὸν ἄρτον σου μετ' εὐχαριστίας καὶ χαρᾶς, ὃν ἔδοξαν οἱ ἄνθρωποι πικρόν σοι προσφέρειν. Οὔπω σοι δύναμις ἐν τῷ γήρει· κόπων ἀσκητικῶν προηγωνισμένων σοι ἐν τῇ νεότητι, χάριτι Χριστοῦ κατὰ πάντα. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ βρώμασι καὶ πόμασι τοῦ κατατρυχωμένου σώματος ἀντιλαμβάνεσθαι. Μὴ παραιτοῦ, ἀρκεῖ σοι ἡ μόνωσις, ἡ κάθειρξις, ἡ ἐρημία, ἡ ὑποστέρησις, ἡ ἀδυναμία τοῦ γήρους μετὰ καὶ ἀσθενείας· ἡ περὶ ἡμᾶς τε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους φροντίς. Ἐν τούτοις ὑπομένων αὐταρκοῦ, καθαρότητα θηρεύων τῶν λογισμῶν διὰ τῆς μετεωροπορήσεως τῆς τιμίας σου ψυχῆς. Ἡνίκα τὰ ἄρτι τὸ ἐρημικὸν πρόσεστιν, εὐχερῶς ὁ νοῦς, ὥσπερ ὑπὸ σωλῆνος σφιγγόμενον ὕδωρ, δύνατ' ἂν ἀνατρέχειν ἐκ τῶν χαμαιζήλων πρὸς τὰ ἐπουράνια. Τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, τὸ μετὰ Θεοῦ τῇ ἀπροσπαθείᾳ εἰς ἀεὶ ἔσεσθαι. Πλὴν οἱ πόλεμοι στεφάνων αἴτιοι παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ὁρίζονται· ὥστε εἰ καὶ πολεμούμενοι ἐνιστάμεθα, νίκης ἀποφερόμεθα κλέος κατὰ τοῦ ἡττημένου διαβόλου.

profecti, vita in solitudine peracta, felices existimati sunt : quomodo nos humiles, propter Dei legem in custodia exsilioque positi, non lætabimur in Domino, gratiam ipsius reputantes donumque maximum, quod digni habiti sumus, qui ea conditione essemus, quam complures, cum affectarent, non sunt adepti? Mane itaque, mi Pater sancte, in eo quo te Deus, non homo utique, ad tempus inclusit loco : quandoquidem *ignoramus quid superventura pariat dies* [84], sive sic, sive aliter, quocunque res, providentia præcipiente, vertant ; et Dominum glorifica, qui glorificat te [85] ob pugnam hanc tuam martyrio parem . . . . panem tuum cum gratiarum actione et gaudio, quem videbantur homines acerbiorem tibi assignare. Defectæ tibi in senectute vires, tot ante in juventa exantlatis, Christi prorsus beneficio, vitæ asceticæ laboribus. Quamobrem obsecro et obtestor, ut cibo ac potu corpori exhausto subvenias. Ne recusa : sufficit tibi solitudo, carcer, secessus, colloquii inopia, rerum omnium penuria, imbecillitas tum ab ætate, tum ab ægritudine, illa denique de nobis peccatoribus aliisque sollicitudo. Satis tibi sit ista sustinere, cogitationum interim munditiam consectanti, erecta ad sublimium rerum contemplationem egregia mente. Quando nunc solitudo adest, nullo negotio mens, instar aquæ per vim e fistula erumpentis, ad abjectis humi rebus ad cœlestia prosilire potest. Hoc illud est quod quærimus, ut cum Deo in perpetuum simus, per immunitatem a vitiis, copulati. Cæterum coronas dimicando comparari, a Patribus nostris sancitum est. Quamobrem si, vel pressi bello perstamus, victoriæ laudem, superato diabolo, reportamus.

Ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι ἠσχημένος ὢν τοῖς πάθεσι, τοιαῦτα πρὸς σὲ τὸν Πατέρα μου φθεγγόμενος· ἀλλ' ἠνάγκασμαι δι' ὑπακοήν σου. Καλὸν τὸ λυθῆναι τῆς πολυδέσμου προσπαθείας, καὶ δεθῆναι τῷ ἀκορέστῳ ἔρωτι Κυρίου. Συμφέρον, Πάτερ μου, τὸ ἀποσχέσθαι τῆς τῶν παθῶν δυσωδίας, καὶ ὀσφραίνεσθαι τῆς τοῦ πνεύματος εὐωδίας. Μακάριον τὸ κατανυχθῆναι ἐνταῦθα, καὶ κλαῦσαι ὑπὲρ. . . . . καὶ ἀγαλλίασις τῷ τοιούτῳ ἐν πᾶσι προηγουμένη . . . Θεοῦ· ὃς καθάπερ πῦρ ὅτε ἐν τῇ ψυχῇ γένηται, ἐγκαταφεύγειν πέφυκε τὰς εἰσβολὰς τῆς ἁμαρτίας. Πῶς δὲ οὐ φοβητέον, ὃν φρίττουσιν ἄγγελοι· οὗ τῷ βλέμματι δονεῖται ἡ κτίσις· ᾧ παραστησόμεθα πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι· μικρὸν ὕστερον ἀποληψόμεθα τῶν βεβιωμένων τὰς ἀμείψεις; Ἐγὼ

Me vero, cui cupiditates imperant, ejusmodi apud te Patrem meum oratione uti pudet : sed coactus feci, ut tibi morem gererem. Pulchrum est cupiditatum absolvi vinculis, et inexpleto Domini amore constringi. Expedit, mi Pater, a tetro vitiorum odore abscedere, ac suavitatem spiritus odorari. Felix faustumque hic dolore pungi, ac lugere propter . . . . et huic exsultatio, qui in omnibus primo loco . . . . *timorem* Dei : quippe qui instar ignis cum in animo fuerit, hoc habet ut peccati impetum effugiat. Quo autem pacto non ille extimescendus, quem angeli pavent : cujus contuitu res omnis creata turbatur : cui nudi et apti omnes astabimus [86], paulo mox mercedem eorum quæ in vita egerimus, accepturi ? Ego vero

[84] Pro. XXVII, 1. [85] I Reg. II, 30. [86] Heb. IV, 13.

NOTÆ.

(1) Cod. Vatic. 633, f. 44. Epistola ad Platonem, quæ est apud Sirmondum lacera lib. I, 57. Ibi prima lacuna expletur a codice sic : ἐσθίων τὸν ἄρτον σου μετ', etc. Reliquæ lacunæ non explentur a codice mutilo. Attamen cod. pag. 63 b. hæc habentur supplementa in excerpto ἐκ τῆς πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐπιστολῆς· Τὰς τεχνολογίας τῶν ὑποκλίνειν σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μηδὲν πτοοῦ· ἁπλοῦς ὁ λόγος· φησὶν γάρ που ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πάσχα (a)· οἷος ἂν ᾖ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κείμενα συμβουλεύων, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγεῖται· καὶ περὶ τῶν τοιούτων φέρω τὰ τοῦ ἀποστόλου λέγειν, ὅτι ἐὰν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ. (Sed enim a verbis ἁπλοῦς ad ἀνάθεμα αὐτῷ verba eadem recitantur in cod. p. 63, etiam ex epistola ad Ignatium filium.) — ANG. MAI, *Biblioth. nov.* t. IV, p. 102.

(*a*) En Studita agnoscit ut genuinum Epiphanii sermonem aliquem de Paschale. Reapse in sermone Epiphanii de Paschate non inveniuntur.

infelix, cum nihil eorum quæ commemoravi sim assecutus, in summo mœrore animi sanctarum precum tuarum opem efflagito, ut aperiantur oculi mentis meæ, ut verum amorem degustem. Sed est mihi simul cum animo corpus quoque imbecillum, ut scis; et quid agam incertus sum. Nam si paulo majorem adhibere conatum velim, perdo etiam quantulum habeo. Una mihi consolatio superest; quam et tibi exponam necesse est, mi Pater: quod nempe didicerim, ex lectione et usu Orientalium, oportere eos qui vitam in secessum agunt, singulis diebus, si quidem fieri possit participare divinam communionem. Hunc morem servavi, qui misero mihi opem attulit, revocato cogitatione a vitiosis animi motibus, propter doni præstantiam, quæ metum incutit. Nam quid majus, sive ad lætitiam, sive ad collustrationem animi esse omnino potest divina communione? In calicem autem vitreum peculiarem vino defuso, ac solemni precationi peracta, quanquam indignus doni compos fio. Indica mihi rectene agam, an secus. Ultra ...... *labores fructuum tuorum manducare: beatus es*, mi Pater, *et bene tibi erit* [87], qui multorum Pater es, atque ad tantum virtutis gradum perduxisti, ut nunc omnes in exsilio propter legis Domini mandatum versentur. Tu vero pro omnibus ora, ut cursum ipsi consumment.

A δὲ ὁ τάλας, ἐν οὐδενὶ ὧν εἶπον ἑαυτὸν καταλαμβανόμενος, σκυθρωπάζω, τὴν τῶν ἁγίων εὐχῶν σου ἐπικουρίαν αἰτῶν, εἰς διάνοιξιν τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν· εἰς γεῦσιν τοῦ ὄντος ἔρωτος. Ἀλλ' ἔστι μοι σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρήσομαι. Μικρὸν γὰρ εἰ δόξω βιάζεσθαι, ἀπόλλω καὶ ὅπερ μικρὸν κατέχω. Μίαν ταύτην παρηγορίαν εὕρηκα· καὶ δέον ἀναθέσθαι σοι, Πάτερ μου· ἐξ ἀναγνώσεως καὶ χρήσεως τῶν ἀνατολικῶν μαθὼν, τὸ χρῆναι τοὺς ἡσυχάζοντας εἰ δυνατὸν καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνειν τῆς θείας κοινωνίας. Ἐχρησάμην οὕτως, καὶ εὗρον βοήθειαν ὁ ἄθλιος· ὑποστελλομένης τῆς διανοίας ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς κινήσεως, διὰ τὴν τοῦ δώρου ἔμφοβον ὑπεροχήν. Καὶ τί γὰρ μεῖζον εἰς ἀγαλλίασιν καὶ φωτισμὸν εἴη ἂν τῇ ψυχῇ, B πλέον τῆς θείας κοινωνίας; Ἐν ποτηρίῳ δὲ ὑαλίνῳ ἀφορισμένῳ προβαλὼν οἶνον, καὶ εὐξάμενος τὰ συνήθη, μετέχω ὁ ἀνάξιος τοῦ δώρου. Καὶ δήλωσόν μοι εἰ καλῶς ποιῶ, ἢ οὔ. Πέρα .... καρπῶν σου φάγεσθαι· μακάριος εἶ, Πάτερ μου, καὶ καλῶς σοι ἔσται, Πατὴρ χρηματίσας πολλῶν· καὶ εἰς μέσον ἀρετῆς τοσοῦτον ἀγαγὼν, ὥστε τανῦν ἐν ἐξορίᾳ ὑπάρχειν τοὺς πάντας δι' ἐντολὴν νόμου Κυρίου. Ἀλλ' ὑπερεύχου πᾶσι, τελειῶσαι αὐτοῖς τὸν δρόμον.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας.

LIBER SECUNDUS.

Ex diversis ejus epistolis collectio tertii exilii.

I. — *Iconomachicæ synodo, tanquam ex persona omnium præpositorum.*

C Α'. — Τῇ Εἰκονομαχικῇ συνόδῳ, ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἡγουμένων.

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an. 814, n. 36.)

Divinis legibus canonicisque decretis obsequentes, quæ præter episcopi sui sententiam in iis quæ ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, nedum quæ ad dogmaticas quæstiones deducunt, nihil agi vel dici oportere definiunt; cum ad auctoritate vestra semel atque iterum ad talia nos humiles evocaremur; ausi non fuimus, præter ea quæ statuta sunt agentes, accedere; ut qui sub sacra manu Nicephori sanctissimi patriarchæ divino Spiritu constituti sumus. Postquam autem quidam ex ordine nostro præpositi, quasi periculum aliquod facturi, accedendum sibi, et oppositis sermonibus respondendum censuerunt: quid aliud nobis audire liceat, quam quæ humile cor nostrum obstupefaciunt? Ferunt siquidem conventum istum ad eversionem secundæ sanctæ synodi

Νόμοις θείοις καὶ κανονικοῖς θεσπίσμασιν ἑπόμενοι, τοῦ μὴ δεῖν παρὰ τὴν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γνώμην πράττειν τι ἢ λέγειν τῶν ὅσα εἰς ἐκκλησιαστικὴν φέρει εὐταξίαν, πολλοῦ γε εἰπεῖν εἰς δογματικὴν ἐξέλκει συζήτησιν· τούτου χάριν τῆς ὑμετέρας ἐξουσίας ἅπαξ καὶ δὶς ἐκκαλεσάσης πρὸς τὰ τοιαῦτα τὴν καθ' ἡμᾶς εὐτέλειαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἔξω τι τῶν νενομισμένων πράττουσα παραγενέσθαι· ὡς ὑπὸ τὴν ἱερὰν χεῖρα Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου πνεύματι θείῳ τελοῦσα. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν ὁμοταγῶν ἡμῖν ἡγουμένων ἀπόπειράν τινα ποιούμενοι κεκρίκασιν ἀφικέσθαι, εἴς τε λόγους ἐλθεῖν ἀντιθετικούς· τί ἄλλο ἢ ἐκεῖνα ἡμᾶς ἀκουτισθῆναι, ἃ ἐξίστησιν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν καρδίαν; Φασὶ γὰρ τὴν D πρόσκλησιν εἶναι ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίας συνόδου· τὸ δὴ λεγόμενον ἐπ' ἀναιρέ-

[87] Psal. CXXVII, 2.

σει τοῦ προσκύνεῖσθαι τὴν σεπτὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων. Ὢ τίς ἐνηχηθεὶς ταῦτα οὐ στενάξειε πικρὸν ἐκ βάθους καρδίας· ὡς ἀνατρεπομένης ἤδη ἐν τούτοις τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ· βοάτω μεθ' ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας· καὶ ὅσα τούτοις ἐπιφερόμενα κατὰ συνέχειαν. Μᾶλλον δὲ ἵν' οἰκειότερον φθεγξώμεθα· Ἄκουε ἀνατολὴ καὶ δύσις, βοῤῥᾶ τε καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν λῆξις, ἐν οἷς νῦν τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐφ' οἷς συνεδρεύειν τετόλμηται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οἱ ἐλάχιστοι, οἵ τε παραγενόμενοι καὶ μὴ παραγενόμενοι· ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὁ λόγος, ὡς συμψύχοις οὖσιν ἐν ἑνὶ θείῳ φρονήματι· τῇ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίᾳ σύμφωνον πίστιν ἄγοντες· ἤγουν ἀναστηλοῦν τε καὶ προσκυνεῖν τὴν θείαν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε παναγίας Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι παρὰ τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίᾳ συνόδῳ, ἢ παρὰ τῇ πρὸ αὐτῆς δογματισάσῃ θειότατα, τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν διαβεβαιούμεθα· ἀλλὰ γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ, ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐρηρεισμένοι ὄντες· ἀσφαλῶς βεβήκαμεν ἐπ' ἐκείνην τὴν ἕδραν, ἐφ' ᾗ φησιν ὁ Χριστός· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

Τίς γὰρ καὶ λόγος ἐξευρεθείη τῷ ἀντηγορεῖν ἑλομένῳ τοσούτῳ κράτει τῆς ἀληθείας; Εἰ γὰρ ὁμολογουμένως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ, καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς ὦπται· ἀραρότως περιγράφεταί τε καὶ εἰκονίζεται καθ' ἡμᾶς· εἰ καὶ μένει τῇ θείᾳ μορφῇ ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος· ἐπείπερ ἐστὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἑκατέρων τῶν φύσεων ἐξ ὧν ἐστι τὰ ἰδιώματα ἀλώβητα διασώζων. Εἰ δὲ μὴ περιγράφοιτο, ἀπόλωλε τὸ εἶναι ἄνθρωπος, πολλοῦ γε εἰπεῖν, μεσίτης, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ περιγραπτοῦ συναναιρουμένων πάντων τῶν ὁμοστοίχων ἰδιωμάτων. Εἰ γὰρ οὐ περιγραπτὸς, οὔθ' ἁπτός· εἰ δὲ ἁπτὸς, ὁμοῦ καὶ ψηλαφητός· οἷς ἀντερεῖν ἠλιθιῶδες. Σώματος γὰρ ταῦτα τοῦ ἁφῇ τε καὶ χροιᾷ ὑποπίπτοντος. Πῶς οὐχὶ καὶ περιγραπτὸς ἐξ οὗ καὶ παθητός; Εἰ δὲ περιγραπτὸς καὶ παθητὸς, πάντως καὶ προσκυνητός δηλαδὴ καθ' ἣν περιγράφεται ἰδέαν. Ὡς μὴ σχιζομένης τῆς δόξης τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῷ παραγώγῳ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· δηλονότι οὑτινοσοῦν, εἴτε φυσικῆς, εἴτε τεχνητῆς· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸ αὐτὸ θεώρημα νοητέον. Τῇ γὰρ προσκυνήσει τοῦ τύπου· συμπροσκυνεῖται τὸ ζωοποιὸν ξύλον· ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀναιρέσει συναναιρεῖσθαι ἔστιν ἐξ ἀναγκαίου. Ἢ οὐχὶ ἡ ὁμολογία τοῦ τύπου, ὁμολογία ἐστὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ; ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἄρνησις καθ' ὁμοίωσιν ἀντιστροφῆς. Τὸ ἀνάλογον οὖν· ληπτέον ἐπί τε τῆς εἰκόνος Χριστοῦ καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ, παντὶ τῷ συνιόντι. Καὶ οὔπω καιρὸς δογ-

Nicænæ, id est ad tollendam venerandam Domini nostri Jesu Christi et Deiparæ sanctorumque simul omnium imaginis adorationem constitui. Et quisnam hæc audiens, ex imo pectore non amare ingemiscat, tanquam jam eversa per hæc salutari œconomia Domini nostri Jesu Christi? *Audi, cœlum, et auribus percipe terra* [88], et quæ sequuntur, nobiscum exclamet clarissimus Isaias: aut potius, et proprie magis, exclamemus: Audi, oriens, occidens, aquilo, et plaga quæ ad mare est, quo nunc redactæ sint res nostræ, et qua de se conventum isti agere non reformident. Nos itaque omnium minimi, qui præsentes, quique absentes; utrisque enim idem est sermo, tanquam unanimis in uno eodemque divino sensu; consonam universæ sub cœlo Ecclesiæ fidem tenentes, divinam Salvatoris nostri Jesu Christi, et sanctissimæ Matris ejus, et cujuscunque sanctorum imaginem erigere et adorare: non solum ex sancta Nicæna secunda synodo, alterave, quæ ante illam divinissime docuit, securum et tutum esse affirmamus, sed ab ipsamet præsentia Domini nostri ac Dei, tam scripto quam sine scripto fundati secure supra sedem illam consistimus, de qua Christus ait: *Tu es Petrus: et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* [89].

Quænam enim reperiri possit oratio, si quis tantum veritatis robur impugnandum sibi proponat? Nam si communi omnium consensu Dominus noster Jesus Christus in humana forma et in specie nostra visus est, congruenter profecto circumscribitur et imagine exprimitur more nostro, quamvis incircumscriptus ipse maneat secundum divinam formam: quippe qui est mediator Dei ad hominum utriusque naturæ qua constat proprietates integras conservans. Quod si non circumscriberetur, homo esse desineret, ac multo magis mediator, sublatis una cum circumscriptionis privatione omnibus ejusdem ordinis proprietatibus. Etenim si circumscriptitius non est, nec tangi potest: sin tangi potest, utique et contrectari: quibus sane contradicere stultum esset: corporis enim hæc propria sunt quod sub tactum coloremque cadit. Quomodo non circumscriptitius quando et passibilis? Quod si circumscriptitius et passibilis, omnino etiam adorandus, secundum eam nimirum formam qua circumscribitur: cum prototypi gloria, sicut magnus Basilius docet, in similitudinis expressione minime dividatur; honor siquidem imaginis ad prototypum transit quæcunque haud dubie illa sit, sive naturalis, sive arte facta: quandoquidem et in venerandæ crucis typo idem effatum locum habet. Cum typi enim adoratione vivificum simul lignum adoratur: sicut et vice versa, ea sublata, simul tolli necesse est. Nonne typi confessio, confessio est vivificæ crucis? eodemque modo negatio, juxta

[88] Isa. I, 2. [89] Matth. XVI, 18.

A conversionis similitudinem. Par igitur analogia in imagine Christi et Christo ipso sumenda est omni recte ratiocinanti. Sed nondum est tempus dogmaticæ explanationis, quæ vel obscuræ admodum mentis homini facile persuadeat attollere oculos et suspicere ad splendorem veritatis. Hæc nostra, licet peccatores simus, fides est: hæc humilium apostolica confessio nostra: hæc minimorum a Patribus tradita religio nostra. Præter hanc, non solum si quis aut si qua ex his qui nunc sunt vel olim fuerunt, sed neque si Petrus, et Paulus (dicimus enim quæ evenire nequeunt quasi evenire possint), neque si ex cœlis ipsis veniat quispiam aliud docens et evangelizans, illum in communionem recipere possumus, ut qui sanam fidei doctrinam non sequatur. Demum quidquid libet potestati vestræ, parata est humilitas nostra usque ad mortem perpeti potius, quam ut negatores simus sinceræ hujusce nostræ confessionis.

μαντικῆς ἐξαπλώσεως, πειθούσης καὶ τὸν ἄγαν ἀμβλύνοντα ἀνανεύειν εὐπετῶς πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας. Αὕτη ἡ εὐαγγελικὴ ἡμῶν πίστις τῶν ἁμαρτωλῶν· αὕτη ἡ ἀποστολικὴ ἡμῶν ὁμολογία τῶν εὐτελῶν· εἰ δ' οὖν, ἡ πατροπαράδοτος ἡμῶν θρησκεία τῶν ἐλαχίστων. Παρὰ ταύτην, οὐχ ὅτι ὁ τὶς ἢ ἡ τὶς ἐκ τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι, ἀλλ' οὐδ' εἰ Πέτρος καὶ Παῦλος· εἴπομεν γὰρ ἀνένδεκτα ὡς ἐνδεχόμενα· οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἥκῃ τῶν οὐρανῶν δογματίζων καὶ εὐαγγελιζόμενος· δυνάμεθα αὐτὸν κοινωνὸν προσήκασθαι, ὡς μὴ στοιχοῦντα τῇ ὑγιαινούσῃ τῆς πίστεως διδασκαλίᾳ. Καὶ πρὸς ταῦτα ὅτι ἂν δοκῇ τῇ ἐξουσίᾳ ὑμῶν, ἑτοίμη ἡ ταπείνωσις ἡμῶν μέχρι θανάτου ὑποστῆναι, ἢ ἐξάρνους ἡμᾶς γενέσθαι τῆς τοιαύτης ἡμῶν εἰλικρινοῦς ὁμολογίας.

II. — *Monasticam vitam agentibus.*

Β'. — Μονάζουσιν. [ϛθ'.]

De quibusdam præpositis qui in causa imaginum segniores fuerant. (Baron. an. 814, n. 24.)

B In hoc temporis articulo, cum persecutionem in imagine sua Christus patitur: non solum qui dignitate et scientia præcellit, certare is debet, rectæ fidei doctrinam proferens et cæteris tradens; sed et discipulus quoque ipse fiduciam sumere, et veritatem intrepida ac libera voce profiteri. Non mea sunt hæc verba, qui peccator sum, sed divini Chrysostomi, quinimo et aliorum Patrum. Quod vero Domini præpositi ab imperatore detenti hoc minime præstiterunt, quamvis dignitatis gradu et doctrina omnibus hujus oræ præpositis anteirent; at contra potius conticuerunt, neque id solum, quod re ipsa grave est: sed chirographo etiam suo, se neque congressuros mutuo, neque docturos confirmarunt: id vero est prodere veritatem, et præfecturam abnegare, et subditos sibi atque adeo æquales et socios subvertere. Apostoli enim, cum a Judæis denuntiatum illis esset, ne docerent in nomine Christi, his verbis responderunt: *Judicate, si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum nostrum* [90]. Et rursus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* [91]. Hæc et similia illos dicere oportebat, ut per eos glorificaretur Deus et ædificarent orthodoxos: ut monasteria confirmarent, et confortarent eos qui in exsiliis patiuntur. Sed quid, quod pluris facimus monasteria quam Deum; et pluris commoda quæ inde capimus, quam mala quæ boni causa sustinemus? Ubinam est illud: *Loquebar in conspectu regum, et non confundebar* [92]. Et illud: *Ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu scisti* [93]. Ubi gloria et fortitudo ordinis nostri? Quonam pacto beati Sabas et Theodosius, cum impiam hæresim tunc temporis imperator Anastasius amplecteretur, insurrexerunt pro fide acriter pugnantes: tum eos qui perperam in Ecclesia sentiebant excommunicando, tum ad imperatorem ipsum scribendo, se mortem potius oppetere paratos quam ut de constitutis aliquid immutarent? Et

Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς διώκεται ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ· οὐ μόνον εἰ βαθμῷ τις καὶ γνώσει προύχων ἐστὶν, ὀφείλει διαγωνίζεσθαι, λαλῶν καὶ διδάσκων τὸν τῆς ὀρθοδοξίας λόγον· ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ μαθητοῦ τάξιν ἐπέχων εἴη, χρεωστεῖ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐλευθεροστομεῖν. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου· ἐπὶ καὶ ἄλλων Πατέρων. Τὸ δὲ τοὺς κυρίους τοὺς ἡγουμένους κρατηθέντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μὴ τὰ προειρημένα πρᾶξαι· καίπερ ὄντας καὶ ἐν βαθμῷ καὶ γνώσει παρὰ πάντας τοὺς καθηγουμένους τῆς γῆς ταύτης· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον σιωπῆσαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, καίπερ ὂν δεινόν· ἀλλὰ καὶ χειρόγραφον ποιῆσαι, μήτε εἰς ἀλλήλους συνέρχεσθαι, μήτε διδάσκειν· τοῦτό ἐστι προδοσία τῆς ἀληθείας, καὶ C ἄρνησις τῆς προστασίας, καὶ κατάλυσις τῶν ὑποτακτικῶν, ἐπεὶ καὶ τῶν ὁμοταγῶν. Οἱ ἀπόστολοι παραγγελθέντες ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, τάδε φασίν· Ὑμεῖς κρίνατε, εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῶν ἀκούειν, ἢ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ πάλιν· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Τοιαῦτα καὶ παρόμοια ἐχρῆν λαλῆσαι αὐτοῖς· ἵνα ἐδοξάσθη ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν· ἵνα ᾠκοδόμησαν τοὺς ὀρθοδόξους· ἵνα ἐστήριξαν τὰ μοναστήρια· ἵνα ἐνεδυνάμωσαν τοὺς πάσχοντας ἐν ἐξορίαις. Ἀλλὰ τί ὅτι προτιμώμεθα μᾶλλον Θεοῦ τὰ μοναστήρια· καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθείας τὴν ἐντεῦθεν εὐπάθειαν; Ποῦ ἐστι τό· Ἐλάλουν ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην; Ποῦ ἐστι τὸ, Ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω· Κύριε, σύ ἔγνως. Ποῦ ἐστι τὸ κλέος καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ καθ' D ἡμᾶς τάγματος; Πῶς Σάβας καὶ Θεοδόσιος οἱ μακάριοι· τὸ τηνικαῦτα Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως δυσσεβεῖν ἑλομένου· διανέστησαν θερμῶς προμαχοῦντες τῆς πίστεως· τοῦτο μὲν, μεθ' ὧν ἀνεθεμάτισαν τοὺς κακοδόξους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· τοῦτο δὲ, ἐν οἷς ἐπέστειλαν τῷ βασιλεῖ· διαμαρτυρόμενοι θάνατον ἑλέσθαι, ἤ τι μετακινῆσαι τῶν καθεστώτων;

[90] Act. IV, 19. [91] Act. V, 29. [92] Psal. CXVIII, 46. [93] Psal. XXXIX, 10.

Καὶ λέγουσιν, ὥς φασιν, οἱ κύριοι ἡγούμενοι· Ἡμεῖς τίνες ἐσμέν; πρῶτον Χριστιανοί, οἳ ὀφείλουσι πάντως ἄρτι λαλεῖν· ἔπειτα μονάζοντες, οἱ μηδὲ τὸ τυχὸν ὑφαρπαζόμενοι· ὡς ἄδετοι τῷ κόσμῳ καὶ ἀκράτητοι· ἔπειτα ἡγούμενοι, οἱ καὶ τὰ τῶν ἄλλων προσκόμματα ἐκβάλλοντες· καὶ ἐν μηδενὶ προσκοπὴν διδόναι χρεωστοῦντες· Ἵνα μή, φησί, μωμηθῇ ἡ διακονία. Οἵαν δὲ προσκοπὴν καὶ μώμησιν, μᾶλλον δὲ συγκατάβασιν, διὰ τοῦ ἰδιοχείρου αὐτῶν δέδωκαν, τί χρὴ καὶ λέγειν; Εἰ γὰρ σιωπὴ μέρος συγκαταθέσεως· τὸ καὶ ἐγγράφως αὐτὴν κυρῶσαι ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, πόσον τὸ χαλεπόν;

Καὶ λέγετε, ὅτι κρυπτῶς ἱερουργῶν Νικηφόρον [f. Νικηφόρος] ἀναφέρει τὸ λάθρα· καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι, ἵνα τοὺς ἄλλους ἐάσω, ὀρθοδοξοῦσιν. Ἀλλὰ τί λέγει ὁ Χριστός· Εἴ τις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως· κἂν μόνον τὸ μὴ συνέρχεσθαι εἰς ἀλλήλους ἐποίησαν τὸ χειρόγραφον, τὸ αὐτό ἐστι. Πῶς γὰρ φυλάξουσιν ὅ φησιν ὁ Χριστός· Τὸν ἐρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω; Ἔρχεταί τις διερωτῶν καὶ ζητῶν μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν· εἴτε ἡγούμενος, εἴτε τις ἄλλος· τί ἀποκριθήσεται ὁ ἡγούμενος; Δηλονότι· παραγγελίαν ἔλαβον μὴ λαλεῖν· εἴθε οὕτω μόνον! Ἀλλὰ μηδὲ εἰσδέξασθαί σε εἰς τὸ μοναστήριον καὶ συναλισθῆναι. Ὁ Χριστὸς λέγει· δέξαι καὶ δίδαξον· Ἐὰν γὰρ ὑποστείλῃ, φησίν, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. Ἐγγράφως οὖν ἐποίησαν, ἵνα τῷ βασιλεῖ πειθαρχῶσιν ἀπεναντίας τοῦ Χριστοῦ. Τοσαῦτά εἰσιν, ὦ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἃ συνεπίσταμαι ἐξ ἀληθείας πεποιηκέναι αὐτούς. Καὶ ἐπειδὴ κατεκρίνατέ με εἰπεῖν τὸ παριστάμενόν μοι· ἀνήγγειλα ἐπὶ μάρτυρι

A dicunt, ut fama est, Domini præpositi: Quinam sumus nos? Primum Christiani, qui nunc prorsus loqui debebant: deinde monachi, quos re nulla abduci nec abripi par sit, tanquam mundo minime astrictos minimeque obnoxios: denique præpositi, qui et aliorum scandala tollere, et in nullo dare offendiculum debent, *ne vituperetur*, inquit, *ministerium nostrum* [94]. Cujusmodi vero scandalum et vituperationem, seu potius condescensum, chirographo suo præbuerint, quid attinet loqui? Nam si consensui par est silentium: illum ipsum scipto in totius Ecclesiæ oculis firmare, quantum est nefas?

At occulte, dicitis, sacrificans Nicephorus clam offert, et patricii omnes, ut cæteros omittam, sunt
B orthodoxi. Verum quid ait Christus? *Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in cælis est* [95]. Et e contra de negatione. Quanquam enim hoc solum chirographo suo pacti sint, se mutuo non congressuros: idem plane est. Quomodo enim observabunt quod ait Christus: *Eum qui venit ad me non ejiciam foras* [96]? Veniat quispiam percontans, et discere cupiens veritatem, seu præpositus ille sit, seu quis alius, quid respondebit præpositus? Mandatum nempe, dicet, accepi ne loquar. Atque utinam id solum! sed ut nec te monasterio ipso excipiam, nec tecum vescar. Christus dicit, suscipe et doce: *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ* [97]. At hi scripto fidem obstrinxerunt, ut imperatoris decreto contra Christum obedirent. Hæc sunt, fra-
C tres ac Patres, quæ ab es gesta pro certo comperi. Quæ, quoniam dicere me quod scirem voluistis, coram Deo teste nuntiavi, sermonem etiam arripiens tanquam.....

Θεῷ, λαβὼν καὶ λόγον ὡς [Suppl. ex cod. Vaticano 633, f. 29] φυλάσσεσθαι μυστήριον, φειδοῖ τοῦ πειρασμοῦ· λοιπὸν ὑμεῖς σώζοντες σώζετε τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ.

Γ'. — Ἡγουμένῳ.

III. *Præposito* [98].

Δ'. — Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας ἐπισκόπῳ. [ρε'.]

IV. — *Theophylacto Nicomediæ episcopo.*

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 36.)

Διετίαν ἄγω μεριμνῶν καὶ κάμνων τοῖς λογισμοῖς εἰς τὸ ἐπιστεῖλαί με τῇ ἱερᾷ σου κορυφῇ· καὶ μόλις μέχρι τοῦ νῦν ἐξεπλήρωσά μου ὁ ταπεινὸς τὸν πόθον. Ἀλλ' εὖγε ὅτι ἀξιοῦμαι διὰ τοῦ γράμματος ἀσπάσασθαί σε τὸν ἐμὸν Πατέρα, τὸν στύλον τῆς ἀληθείας, τὸ ἑδραίωμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν φύλακα τῆς εὐσεβείας, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν νικηφόρον ἄνδρα, τὸν Χριστοφόρον ἀρχιερέα, τὸν ὁμολογίας Θεοῦ μάρτυρα. Μὴ γὰρ οὐ μαρτυρίου στέφανός σοι; ὅτι διὰ Χριστὸν ἐξόριστος, ἄποικος, πολύτλας· καὶ ταῦτα ἐν ἁπαλῷ τῷ σώματι ὅσον ἐκ φύσεως· προτετρυχωμένῳ δὲ ἐξ ἀσκητικῆς οἶδ' ὅτι θεοδρομίας. Αὐχεῖ ἐν σοὶ τῶν ὀρθοφρόνων ὁ χορός, ὁ τῆς Νικομηδείας χῶρος χαίρει, καὶ εὐδοκεῖ προῖκα προβαλλόμενός σε τῇ ὑπ' οὐρανόν· ἀποσεισάμενος τὰ πάλαι θρυλλούμενα ἐκ τῶν ἐκεῖσε προεδρευσάντων

Biennium est eum in hac cura et cogitatione versor, ut scribam ad sacrum verticem tuum: ac vix nunc tandem impleo desiderium humilitatis meæ. Sed recte quod dignus habeor, qui per litteras salutem Patrem meum, columnam veritatis re-
D ctæ fidei fundamentum, custodem pietatis, Ecclesiæ firmamentum, victorem virum, Christiferum pontificem, confessionis Dei martyrem. Annon enim martyrii corona tibi præsto est? qui propter Christum exsul et peregrinus graves ærumnas sustines, idque in corpore tum natura sua imbecillo, tum pristinis, sat scio, asceticæ vitæ laboribus attrito. Gloriatur in te orthodoxorum chorus, lætatur Nicomediensum civitas, et triumphat orbis terrarum te ostentans; et vetera olim decantata præsulam suorum probra depellens. Ac si proprie

[94] II Cor. VI, 3. [95] Matth. X, 32. [96] Joan. VI, 37. [97] Hebr. X, 38. [98] Tantum hujus epist. titulus, isque mutilus, extat in mss.

magis loquendum est, exsultat animo sanctus Tarasius, ex caula manuque sua prius ovem, tum pastorem inclytum videns depugnantem modo, et discrimen omne petentem pro fide orthodoxa : qui quod in se erat, per synodum Dei gratia contulit temporibus Augustæ, quæ pacis cognomen gessit et pacem dedit, ita ut res ipsæ nominibus apte congruerent. Verum illa quidem sic fuerunt : præsentia vero amara et luctuosa. Qui enim aliter? altaribus exterminatis, eversis ecclesiis, sursum deorsum omnia miscente hæresi, et Christum cum matre et servis suis persequente. An vero persecutionem passi non sunt, dejectis et prostratis sanctis ipsorum imaginibus? Num ergo, si vivifici ligni typus aboleatur, sablatam e medio crucem quis neget? Quod si in typo dici hoc nullo modo potest, cur non idem etiam in imagine fatendum sit? siquidem et typus ipse imago est, ac vice versa recurrit oratio. At quisnam ego sum miser et sacrorum imperitus, qui hæc divino Patri et magistro edisseram? Tu ipse nos, sanctissime, perfectiora doce, ut divinis imbutus : tu factis instrue ad fortiter ferendam præsentem seu castigationem, seu probationem : quorum illud prius in nos quadrat propter peccata : posterius in te propter divinam charitatem Christi : quem tu orare ne cesses ut impietatis umbram discutiat, et sereno tranquillæ fidei diluculo celerrime permutet.

A ὀνείδη. Εἰ δέ τι οἰκειότερον δεῖ φάναι· θυμηδίᾳ Ταράσιος ὁ ἐν ἁγίοις, ἐκ τῆς αὐτοῦ αὐλῆς καὶ χειρὸς πρόβατον πρὶν, ἔπειτα ποιμένα περιβόητον ὁρῶν, τανῦν ἀγωνιζόμενον καὶ προκινδυνεύοντα ὑπὲρ ὀρθοδοξίας· ᾗ συνεισήνεγκε τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνοδικῶς χάριτι Θεοῦ ἐν ἡμέραις Βασιλείας εἰρηνωνύμου καὶ εἰρηνοδώρου· ὡς συνδραμεῖν φερωνύμως τοῖς ὀνόμασι τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τοιαῦτα. Τὰ δὲ νῦν πικρά τε καὶ ἐπώδυνα. Πῶς γὰρ οὔ; θυσιαστηρίων ἀφανιζομένων, ἐκκλησιῶν πορθουμένων, ἄνω καὶ κάτω κυκώσης τῆς αἱρέσεως, καὶ Χριστὸν διωκούσης σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν. Ἢ γὰρ οὐχ οὗτοι δεδιωγμένοι, τῶν ἁγίων εἰκόνων αὐτῶν πορθουμένων; Εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου ἀφανιζομένου, λέγοι τις τὸν σταυρὸν μὴ ἐκποδὼν B γενέσθαι; Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦδε οὐχ οὕτως δοτέον· πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος συγκαταθετέον; εἰκὼν γὰρ καὶ ὁ τύπος· ὡς ἀνάπαλιν ἀντιστρέφει ὁ λόγος. Ἀλλὰ τίς εἰμι ὁ τάλας καὶ ἀμύητος, θείῳ Πατρὶ καὶ διδασκάλῳ αἰτιολογῶν ταῦτα; Σὺ ἡμᾶς διδάσκοις, ὦ ἱερώτατε, τὰ τελεώτερα ὡς θεομύητος· καὶ ἔργῳ παιδεύοις φέρειν καρτερῶς τὴν νῦν εἴτε παιδείαν, εἴτε δοκιμασίαν· τὸ πρῶτον ἐφ' ἡμῖν διὰ τὰς ἁμαρτίας· τὸ δεύτερον ἐπὶ σοὶ, διὰ τὴν θείαν ἀγάπην Χριστοῦ ᾧ λιτανεύειν μὴ ἐλλείποις ἐκτρέψαι τὴν τῆς ἀσεβείας σκιὰν εἰς πρωΐαν εἰρηνικῆς ὀρθοδοξίας τάχιστα.

V. — *Naucratio filio.*

Ε'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [ριε'.]

Thaddæi monachi martirium. De quibusdam lapsis querela. Hortatio ad constantiam. (Baron. an. 814, n. 55.)

Nuntius supra nuntium, et sermo supra sermonem. Quid dicam, aut quid loquar? Quem sensum miser capiam in iis quæ acciderunt? Gaudium mihi et dolor, jubilatio et luctus. In affectum duorum medio positus sum, nec statuere possum, ad utrum me convertam. Verumtamen vincit qui Satanam vicit et principes et tortores hujus sæculi. Morti pro Christo datus est Christi agnus flagellis concisus, Thaddæus[99] ramus meus, viscera mea, filius obedientiæ, surculus pietatis, Apostoli cognominis. Gaudium immensum, incredibilis lætitia, non mihi tantum pusillo, sed et Angelis pariter et hominibus. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine*[1]! quod nunc etiam in humili generatione ista incorruptum veritatis tuæ testem produxisti : et hunc non ex sapientibus, aut nobilibus hujus mundi, sed e plane diversis : ut Apostoli sermo compleretur : *Ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret*[2]. Et quonam mihi abiisti, beate fili? ubi tam cito exaltatus es in martyrum album ascriptus? O sortem tuam! o generositatem tuam! o prudens consilium tuum! Uno die infinita sæcula promeruisti : per cruciatuum tormenta inexplicabilem lætitiam adeptus es : centum et triginta verberum suffragio plenam laboris merce-

C Ἀγγελία ἐπ' ἀγγελίᾳ· λόγος ἐπὶ λόγῳ. Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; πῶς διατεθῶ ὁ τάλας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις; Χαρά μοι καὶ λύπη· ἄνεσις καὶ ἀπόκλαυσις. Ἐν μεταιχμίῳ δύο παθῶν ἀπειλημμένος γέγονα· καὶ οὐκ ἔχω πότερον αἱρήσομαι λέγειν. Ὅμως νικᾷ ὁ νικήσας τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ κολαστὰς τοῦ αἰῶνος τοῦδε. Ἐθανατώθη ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ μαστιγούμενον, Θαδδαῖος ὁ ἐμὸς ὄρπηξ, τὸ ἐμὸν σπλάγχνον, ὁ υἱὸς τῆς ὑπακοῆς, τὸ στέλεχος τῆς εὐσεβείας, ὁ τοῦ Ἀποστόλου συνώνυμος. Ἀβάστακτος ἡ χαρὰ, ἀνυπέρβλητος ἡ εὐφροσύνη, οὐκ ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! ὅτι καὶ νῦν ἐν τῇ ταπεινῇ γενεᾷ ταύτῃ μάρτυρα τῆς ἀληθείας σου ἀπαράγραπτον ἀνέδειξας· D καὶ τοῦτον οὐκ ἐκ τῶν σοφῶν καὶ εὐγενῶν τοῦ τῇδε κόσμου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίως ἐχόντων· ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου· ὅτι, Τὰ ἀγενῆ καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο, καὶ τὰ μὴ ὄντα· ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ. Ποῦ μοι ἀπέστης, ὦ μακάριον τέκνον; ποῦ θᾶττον ὑπερυψώθης μάρτυσι συναρίθμιος γεγονώς; Ὢ τῆς ἐπιτυχίας σου! ὢ τῆς εὐγενείας σου! ὢ τῆς εὐβουλίας σου! Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἐκέρδησας ἀπείρους αἰῶνας· ἐν ἀνίαις βασανιστικαῖς ἐκτήσω τὰς ἀνεκλαλήτους εὐφροσύνας· ἐν πληγαῖς ἑκατὸν πρὸς τριάκοντα εἴληφας τὸν τέλειον τῆς

[99] Vide infra epist. 21. [1] Psalm. xci, 6. [2] I Cor, 1, 28.

ἐργασίας μισθὸν σὺν μάρτυσι παρὰ τῆς ἁγίας Τριάδος. Εἴπερ ὁ μὲν τῆς τελειότητος, ὁ δὲ τῆς Τριάδος ἀναλογῶν ἐστιν ἀριθμός· ἵνα κἀξ αὐτοῦ τοῦ κολασμοῦ σου παραδείξειε Θεὸς τὸ μεγαλοφυές σου. Τὸ αἷμά σου, μύρον· τὸ λείψανόν σου, ἁγιασμοῦ μεταδοτικὸν τοῖς ψαύουσι.

Δέομαί σου, ἅγιε τοῦ Θεοῦ Θαδδαῖε, πρέσβευε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου σου· οὐ γὰρ τολμῶ σε καλέσαι τέκνον. Ὁρᾶτε, ἀδελφοί μου, τί γέγονε· ποῖον θησαυρὸν καὶ μέλος ἐκεκτήμεθα. Ἀρκεῖ εἴς τε Θεοῦ δόξαν καὶ ἡμέτερον καύχημα, ὁμοῦ τε καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας χαρμόσυνον, ὁ μάρτυς Χριστοῦ Θαδδαῖος. Τί τἄλλα; Ἔσονται, φησὶν, οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἰακώβου φημὶ καὶ Λουκιανοῦ· τοῦ μὲν ἐναθλήσαντος· εἴη καὶ ἐναθλήσοντος μέχρι τέλους· σὺν Δωροθέῳ καὶ Βησαρίωνι [Reg. cod. Βισαρίωνι]! Τοῦ δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ναυαγήσαντος σὺν τοῖς ὁμοτρόποις. Ὃ πῶς ἔπεσον ἐν μέσῳ φωστήρων οἱ οἴκιστοι! Ἐπελάθοντο τοῦ εἰρηκότος ἄρα· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα. Μὴ γὰρ οὐ κατεμέτρησε τὸ δυνατὸν ὁ μόνος δυνάστης καὶ δυναμῶν τοὺς ἀσθενοῦντας; Καὶ οἱ μάρτυρες ἐγγύθεν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐξαιρούμενος ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἔτι μὴ ἰσχύοντας τῇ φύσει, οὐ τῇ προθέσει; Καὶ ὁ μάρτυς Θαδδαῖος ἐν οὐρανῷ πιστός.

Μὴ δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, πτοηθῶμεν, μηδὲ ἔμφοβοι γενοίμεθα τῇ τῶν ἡττημένων πτώσει· ὡς ὅτι καὶ ἡμεῖς οὐχ ὑποίσομεν τὰς πληγάς. Οἴσομεν Θεοῦ δυνάμει, καὶ διαβησόμεθα, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος. Θεὸς ὁ προηγούμενος καὶ προσκαλούμενος εἰσελθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῖν βασιλείαν, ὡς τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Οὐκ ἴστε τί πεπόνθασιν οἱ τότε ἀναστατοῦντες τὸν λαὸν, λέγοντες· Οὐ δυνησόμεθα διαβῆναι· ὅτι ἐκεῖ πόλεις τειχήρεις ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γίγαντες ἐν οἷς ὁ Ἐνάκ. Καὶ τί τὸ γεγονός; οὐχὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ μὲν πυρίκαυστοι· ὁ δὲ γογγυστὴς λαὸς ἅπας ὤλετο· ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; Μή τις τοιοῦτος ἀναστάτης· μή τις ὀλίγωρος· μή τις δύσελπις. Διαβησόμεθα οὖν, ἀδελφοί, διαβησόμεθα ὡς Χαλὲβ λέγω, καὶ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ τῆς ἐπαγγελίας κληρονόμοι. Τείχη ἡμῖν κατασεισθήσονται νοητὰ, ὡς τηνικαῦτα τὰ Ἱεριχούντια σάλπιγγι εὐχαριστίας, ἣν ἦσεν ὁ μακάριος Θαδδαῖος, ψάλας ἐκ βαλβῖδος τῶν πόνων· Αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος. Οὕτω παρακαλῶ, οὕτως ἀντιβολῶ· Ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ, φησὶ, πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. Δεόμεθα μὴ δειλανδρῆσαι πρὸς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ θάνατον, ἐὰν δέῃ. Πρὸς πάντας ἡ ἐπιστολὴ· κἂν εἰς πρόσωπόν σου, τέκνον ἀγαθόν. Διὸ καὶ πάντας ἀσπάζομαι, καὶ πᾶσι συγχαίρω ἐν τοῖς παθήμασι. Καὶ τίς ἄξιος ἀνταναπληρῶσαι τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ; Καὶ οὐαὶ τῷ ἐξάρνῳ καὶ ἐκκεκλικότι, κἂν θάνατος· ὅτι ὁ αἰώνιος θάνατος ποιμανεῖ αὐτὸν, Καὶ κατακυριεύσουσιν

A dem a sancta Trinitate cum martyribus accepisti. Nimirum ille perfectionis, hic Trinitatis speciem numerus repræsentat; ut vel ex ipso supplicio tuo animi tui magnitudinem Deus ostendat. Sanguis tuus, unguentum: reliquiæ tuæ, sanctificationis tangentibus largitrice.

Oro te, sancte Dei Thaddæe, intercede pro me indigno famulo tuo? neque enim audeo te filium appellare. Videtis, fratres, quid acciderit, qualem thesaurum, et quale membrum possideamus. Sufficit ad Dei gloriam, ad ostentationem nostram, ad Ecclesiæ totius exsultationem Christi martyr Thaddæus. Quid cætera? *Erunt*, inquit, *primi novissimi et novissimi primi* [3]. Hoc de Jacobo dixerim et Luciano: quorum alter B quidem decertavit, et utinam usque ad finem decertasset, cum Dorotheo et Bessarione! alter propter peccata mea naufragium fecit cum sui similibus. O quomodo ceciderunt in medio luminum infelices! Obliti illius qui dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus* [4]. Annon enim vires et facultatem dimensus est, qui solus potens est, et infirmos confortans? At testes adsunt de propinquo. Annon eos eripit de tribulatione qui vires nondum habent natura non voluntate? *At testis* Thaddæus *in cælo fidelis* [5].

Ne igitur terreamur, fratres, neque animo consternemur ob cladem eorum qui lapsi sunt, quasi plagas et ipsi perferre non possimus. Perferemus Dei virtute, et transiliemus quamvis per ignem, C quamvis per gladium. Deus est qui nos ducit, et invitat ut promissum nobis regnum intremus, sicut Israel terram promissionis. Nescitis quid iis contigerit, qui populum tunc subvertebant, dicentes: Non poterimus penetrare, quoniam illic urbes usque in cœlum muratas vidimus, et gigantes, inter quos Enac [6]. Quid deinde secutum est? Nonne ob eam causam igne succensi sunt, et murmurator populus universus interiit, et membra eorum ceciderunt in solitudine? Nullus sit hujusmodi perturbator, nullus contemptor, nullus desperabundus. Transgrediemur omnino, fratres, transgrediemur, sicut Caleb, inquam, et Jesus filius Nave, promissionis hæredes. Corruent ante nos spirituales muri, sicut tum Jerichuntini ad gratiarum actionis buccinam [7], qua cecinit beatus D Thaddæus ex ipsa laborum meta personans: *Hæc dies quam fecit Dominus* [8]. Sic oro, sic obtestor: *Pro Christo* enim, ait, *legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos* [9]. Obsecramus ne reformidetis mortem ipsam, si opus sit, pro illo et cum illo sustinere. Ad omnes hæc epistola, tametsi ad te inscribitur, fili optime. Propterea omnes saluto et omnibus gratulor in ærumnis. Et quis dignus erit adimplere ea quæ desunt passionum Christi in carne sua [10]? Et væ neganti aut succum-

[3] Matth. XXI, 16. [4] Matth. X, 28. [5] Psal LXXXVIII, 38. [6] Deut. IX, 12. [7] Josue. VI, 20. [8] Psal. CXVII, 24. [9] II Cor. V, 20. [10] Coloss. I, 24.

benti, licet mors impendeat : quia mors æterna A depascet eum : *et dominabuntur ejus recti in matutino* [11]. Pax vobis Christi, robur, fortitudo, consolatio pro fratribus universis, et pro me orantibus, ut ad quæ hortor, ipse impleam Dei misericordia. Salutant vos fratres qui mecum sunt.

αὐτοῦ οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ. Εἰρήνη ὑμῖν Χρι
κράτος, ἰσχύς, παράκλησις· προσευχομένοις
πάντων ἀδελφῶν, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα πληρ
ὧν νουθετῶ, ἐλέει Θεοῦ φανῶ. Οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδ
ἀσπάζονται.

VI. — *Presbytero qui subscripserat.*

ϛʹ. — Πρεσβυτέρῳ ὑπογράψαντι. [ρμδ

De sanctis imaginibus.

Quid passa reverentia tua est in hoc subscriptionis naufragio? et quantopere lapsum deflevisti? Lapsus enim revera est sanctæ Christi imaginis violatio, vel manu tantum. Ex libello tuo intellexi, o vir Dei, et commiseratus et conquestus sum, et vicem tuam dolui, miserabiliter ejulans, et ut B hominem decet fraterne amantem. Etenim *sumus invicem membra* [13]. Et : *Sive patitur unum membrum, compati debent omnia membra* (vox est Apostoli), *sive gloriatur unum membrum, gaudium ad omnia pertinet* [14]. Sed o calamitatem! spoliati sumus, territi, pavore perculsi, ubi nulla pavoris, nulla causa terroris fuit : siquidem legimus : *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt lædere* [15]. Quorsum me igitur, qui sum ad nullam rem utilis, sermone compellas, o amice? Quæ mihi medendi vis est, cum sim a peccatis æger, nec ex eorum numero quibus talium vulnerum concredita curatio sit? Non enim Deus confusionis est: quæ presbyteros attinent sive sacerdotes, emendandi jus ac sanandi episcopis attribuit. Quid a me C ea poscis quibus sum impar? Non licet. At istud interim tum dandi consilii causa, tum benevolentiæ significandæ, suggero ac dico, ne te dimittam omnino a responso vacuum. Bonus est Deus qui non vult mortem hominis, sed ut magis convertatur et vivat [16]. Si igitur ex animo pœnitentia est, sacris operam dare omnino desine : nisi forte necessaria causa interveniente, sancta nonnullis impertieris. Fit enim interdum ex necessitate ac difficultate, ut a seipso quis accipiat propter hæresim declinandam. Quæ igitur præstitisti, sive a te ipso, sive inductus ab alio, egregia sunt et digna laude ad flectendum Deum. At nulla res omnino potest veniam dare rei sacræ faciendæ, vel si quocunque antistite data videatur : idque dum Ecclesia Dei pace perfruatur: D quo tempore synodali judicio, ut par est, quæ ad similia spectant negotia, per canones sancientur, divino tum calculo sententiam corroborante. Quod si dixeris, Inter subscribendum exclamavi adorare me sanctas imagines; ignosce, frater, et Pilatus, dum expertem se Christi cædis ore faceret, calamo necem confirmavit. Hæc tibi nostra tenuitas, tanquam spectante Deo. At preces, quæso, funde pro mea salute, in pœnitentia ac dolore animi tui. Consolare eos, quos a te conspici ais, sanctos Patres meos ex episcopis, et jube salvere tanquam a me miserabili.

Οἷον πέπονθεν ἡ τιμιότης σου ἐν τῷ ναυαγίῳ
ὑπογραφῆς; καὶ ὁπόσον ἀπεκλαύσω τὸ πτ
Πτῶμα γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς ἡ κατὰ τῆς ἁγίας
νος τοῦ Χριστοῦ ἔκτασις, καὶ μόνον τῆς χ
Ἔγνων διὰ τοῦ πιττακίου σου, ὦ ἄνθρωπε τοῦ
B καὶ συμπέπονθα, καὶ συνεποτνίασα, καὶ συνήλ
σχέτλια φθεγξάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἁρμόζ
φιλαδέλφως ἔχοντι. Καὶ γὰρ μέλη ἀλλήλω
μέν. Καί· Εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσ
ὀφείλει πάντα τὰ μέλη· (φωνή ἐστιν ἀπ
λική)· Εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, ἡ χαρὰ
πᾶσιν. Ἀλλ' ὢ τῆς ἐπηρείας! ἐσυλήθημεν, ἐπτ
μεν, ἐφοβήθημεν, ἐν οἷς οὐ φοβητέον, οὐδ' αὖ πτοη
εἴπερ ἀναγινώσκομεν τὸ, Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ
ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μ
ναμένων λυβέσθαι [f. βλαβέσθαι]. Τί οὖν πρ
τὸν ἀρχεῖον, ὦ φίλε, ἀνήνεγκας τὸν λόγον; Τίς
πρὸς ἰατρείαν ὁ νοσῶν ἐν ἁμαρτίαις· καὶ οὐ τ
τοιαῦτα πεπιστευμένων ἰᾶσθαι συντρίμματα; Ἐπ
ἀταξίας ὁ Θεός· τὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἤγουν ἱε
C ἐπισκόποις ἀπένειμεν ἐπανορθοῦν καὶ ἰᾶσθαι.
παρ' ἐμοῦ ἐπιζητοίης τὰ ὑπὲρ ἐμέ; Οὐκ ἐγχ
Τοῦτο δὲ συμβουλευτικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ὑποτ
καὶ λέγω· ἵνα μή σε ἀναπόκριτον ἐάσω πάντ
Θεὸς ἀγαθός ἐστιν οὐ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀ
που, ὡς τὸ ἐπιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Εἰ οὖν ἐν
θείᾳ ἡ μετάνοια· στῆθι τῆς ἱερουργίας παντάπ
οὐκ οἶδα εἰ μὴ κατὰ ἀνάγκην τὴν ἐνεστῶσαν
δοίης τισὶ τῶν ἁγιασμάτων. Ἔστι γὰρ ἐξ ἀν
καὶ ἀπορίας, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταλαβεῖν τὸν τυχ
διὰ τὸ φευκτὸν τῆς αἱρέσεως. Ὅσα οὖν ἐποί
εἴτε παρ' ἑαυτοῦ, εἴτε καὶ πρὸς ἄλλου ἐπιτρα
καλὰ μὲν καὶ ἐπαινετὰ εἰς Θεοῦ ἐπίκαμψιν.
δὲ τὸ καθόλου δυνάμενον λῦσαι τῆς ἱερουργίας·
ἐξ οἱουδηποτοῦν ἀρχιερέως δόξειεν εἶναι· καὶ
ἕως εἰρήνης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· ἐν ᾗ τηνι
D κρίσει συνοδικῇ ὡς δέον πᾶν ὁτιοῦν τῶν τοιο
κανονισθήσεται, καὶ κρίσιν ἕξει θεόψηφον. Εἰ δὲ
ὅτι ὑπογράφων ἔκραζον προσκυνεῖν με τὰς
εἰκόνας· σύγγνωθι, ἀδελφὲ, καὶ Πιλάτος, τῷ στ
ἀθῶον ἑαυτὸν τῆς σφαγῆς Χριστοῦ, τῷ κα
ἐκύρου τὸν θάνατον. Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ τοῦ τ
νοῦ ὡς ἐνώπιον Θεοῦ. Ἀλλὰ δέομαι μνείαν
ὑπὲρ ἐμῆς σωτηρίας, ἐν τῇ μετανοίᾳ τῆς συνθλ
σου. Προσαγορεῦσαί τε παρακλήθητι οὓς ἔφης
ἁγίους Πατέρας μου ἐν ἐπισκόποις, ὡς ἐξ ἐμοῦ
οἰκτροῦ.

[11] Psal. XLVIII, 15. [12] Dogmatica. [13] Ephes. IV, 25. [14] I Cor. XII, 26. [15] Matth. X, 28. [16] E[z] XXXIII, 11.

Ζ'. — Ἰωάννῃ τέκνῳ. [ρμη'.]

VII. — *Joanni filio.*

Respondet ad quæsita.

ιαι, τέκνον καὶ ἀδελφὲ, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ι καθ' εἱρμὸν ἔχονται, καὶ τὸν τῆς πολυλο- υτιασμὸν ἀπαναίνονται. Καὶ γὰρ ἐπιστολῆς εὐθὺς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἅπτεσθαι, αὐτα λέγειν ἄττα ἐπάναγκες· ἀλλὰ μὴ ἐπι- τὰ οὐχ οὕτως. Εἶεν. Περὶ ὧν ἠρώτησας, οὐ ρόντος καιροῦ τὰ τοιάδε φιλοπευστεῖν· οὔτε μῶν μυεῖσθαί σε, ὦ καλὲ παῖ· ἐπειδὴ μετὰ λων καὶ ἀμύητος ἐγὼ τῶν δυσεφίκτων. Ὡς μὴ παραλυπῆσαι τῇ ἀφασίᾳ· ἐκεῖνο λέγω ὑ πρώτου· ὅτι οὐδείς πω τῶν ἄλλων θεοφόρων ν ἐλεύκανε τὸ πρόβλημα οὕτως ὡς ὁ Νυσ- ρηγόριος. Ἀρκεσθῶμεν οὖν τῇ τοῦ πνεύμα- υρίᾳ ἐν ἀνῃγμένῃ θεωρίᾳ ἄγαν. Τὸ γὰρ ἐπ- Γαδείρων οὐ περατόν· ὡς ὁ λόγος. Περὶ δὲ τέρου· Ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σιω- αι· ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστιν· οὐ δοκεῖ μοι ιον καὶ σκολιὸν εἶναι. Καιρὸς γὰρ τοῦ λαλεῖν διώρισται ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ σιωπῆς, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν χρείαν, σκο- ν ἡμῶν καὶ οἰκονομούντων τὸν λόγον τῆς ἀλη- Η γὰρ οὐχὶ μὴ βάλλειν τοῖς κυσὶ τὰ ἅγια, ίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοί- ροστετάγμεθα; Ἄθρει τοὺς θεοφόρους· καὶ εὑρήσεις, πῇ μὲν ὑπὸ τὸν μόδιον τῆς σιωπῆς ὁγον τιθέντας, ὁπόταν ἀλυσιτελὲς τὸ λέγειν, δὲ καὶ ζημιῶδες. Πῇ δὲ, ἐπὶ τῆς λυχνίας αὐ- ιέντας [Reg. cod. ἀνιόντας], ὁπηνίκα εὔκαρπος ρὰ καὶ οὐ πετρώδης. Τοσαῦτά μοι συνεώραται προτάσει. Ἐξευρίσκων δὲ παρὰ σεαυτοῦ ἢ καὶ ρων τὰ δοκιμώτερα· μὴ φθονήσειας μεταδοῦναι ῷ σῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ, ἐνδεεῖ τῶν νοημάτων οντι. Ἔρρωσο, πλεῖστά μοι προσευχόμενος.

A Delector, fili ac frater, litteris tuis: quod et continuæ perferuntur, et multiloqnii fastidium vitant. Hæc enim epistolæ laus propria est, ut statim a proposito argumento initium dicendi faciat, eaque dicat quæ necesse est, nec ea revolvat quæ non sunt ejusmodi. Ad alia porro pergamus. De quibus interrogasti, neque est hujus temporis talia sciscitari, nec nostrarum virium edocere te, puer optime: quandoquidem, præter alia, rudis sum et imperitus in iis quæ sunt captu difficilia. Ne vero molestiam nostra tibi taciturnitas efferat, de priore sic statuo: a nemine cæterorum divinorum Patrum illustratam hanc quæstionem esse perinde atque a Gregorio Nysseno. Satis igitur nobis sit ea spiritu contemplari, patefacta oppido ad contem- B plandum via. Nam quæ ultra Gades, inaccessa: ut est in proverbio. De altero vero capite: *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est* [17]; non mihi videtur aut prave dictum, aut præpostere. Tempus enim loquendi nobis a Scriptura divinitus inspirata definitum est [18], et tempus tacendi, ut poscit usus, nobis explorantibus, ac dispensantibus verbum veritatis. Annon enim nec dare sancta canibus, nec mittere margaritas ante procos jubemur [19]? Sanctos viros intuere: hos profecto intelliges nunc quidem sub silentii modio sermonem ponere, cum loqui supervacuum est, imo et damnosum: nunc vero super candelabrum attollere, cum spem proventus sementis habet, nec lapidosa est. Hæc sunt quæ in proposita quæstione animus intuetur. Si vel per te ipse, vel aliorum ope com- C pereris quæ magis probentur, fac me participem libens, patrem videlicet, fratremque tuum, consilii in primis egentem. Vale, ac plurimum pro me precare.

Θεόδωρος πάσαις ταῖς ἀδελφότησιν ἤτοι οδίαις ταῖς πανταχοῦ διὰ Χριστὸν διε- ρμέναις, σὺν τοῖς ἐν φυλακαῖς τε καὶ ἐξ- αις κρατουμένοις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. [ρν'.]

VIII. — *Theodorus omnibus ubique propter Christum dispersis fratribus, et iis qui in carceribus et exsiliis detinentur, in Domino salutem* [20].

Dogmatica de sanctis imaginibus. (Baron. an 814, n. 45.)

ις ὑμῖν καὶ εἰρήνη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, εοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι- τῆς ἐλπίδος ἡμῶν· ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν ὁ διω- ἡ θλῖψις καὶ ἡ στενοχωρία, ἡ ἐρημία καὶ φυγ- αἱ εἱρκταὶ καὶ ποιναὶ καὶ ὅσα ἄλλα καθεκάστην λαιπωρίαν ὑπαντήματα καὶ συμβάματα. Τούτου ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, τῆς ἀπολείψεως τοῦ οῦ ἡμῶν προσώπου παραμυθίαν τινὰ ἐπι- μενοι, στέλλομεν ὑμῖν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ζοντες, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ἡμῶν ποιού- ἐν ταῖς ταπειναῖς ἡμῶν προσευχαῖς, ἕνα ἕκα- ἀναπολοῦντες καὶ ἀναλογιζόμενοι, δάκρυσι εναγμοῖς αἴροντες χεῖρας εἰς Θεόν· ἵνα καθὼς γάμεθα τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας, καὶ ἐξ-

Gratia *vobis et pax*, ut Apostoli verbis utar, *a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo* [21], qui est spes nostra, pro quo et propter quem persecutio tribulatio, angustia, solitudo, exsilium, carceres et pœnæ, et quotquot alia in dies ad cumulum calamitatis in- D cidunt et occurrunt. Hujus rei gratia, fratres charissimi, absentiæ humilis faciei nostræ solatium aliquod excogitantes, hanc ad vos epistolam mittimus, notum facientes quod sine intermissione memoriam vestri facimus in humilibus orationibus nostris [22], unumquemque animo recolentes ac commemorantes, cum lacrymis ac gemitibus levantes manus ad Deum: ut sicut certamen pro veritate suscepimus, et in uno spiritu et anima una, tan

mos v, 13. [18] Eccle. III, 7. [19] Matth. VII, 6. [20] Catechetica. [21] Galat. I, 3. [22] Rom. I, 9

quam ex nido a sacris nostris asceteriis processimus; ita usque ad finem, Domini virtute, perseveremus, eadem fidem, *eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes* [23] et veritatis dogma retinentes, quod annuntiatum est, et inscriptum oculis et auribus in omni creatura quæ sub cœlo est: adorare quidem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, venerandam et beatam Trinitatem, sicut theologiæ ratio docet: confiteri autem unum e Trinitate, Filium ac Verbum Dei, et Dominum nostrum Jesum Christum, seipsum exinanisse [24], servique formam accepisse, et in similitudinem hominum factum, in forma nostra effingi, efformarique corporis figura, quatenus idem perfectus Deus simulque et homo est: sic inter circumscriptionem secundum nos, quorum formam assumpsit, consistens, quemadmodum ab ea per divinæ naturæ incomprehensibilitatem remotus est. *Non enim* utique est Scriptura, *angelos apprehendit* (quanquam et illis effingi convenit, ut viderunt quibus videre a Spiritu concessum est), *sed semen Abrahæ apprehendit* [25]. Unde oportuit eum per omnia fratribus assimilari. Dicant ergo Christomachi, quomodo potest semen Abrahæ non effingi? aut rursus quomodo per omnia similis nobis erit, quorum frater vocatur, si circumscriptionis proprietatem, prout in nobis est, qui ejus fratres sumus, non sumpsisse demonstretur? Non igitur frater, nec similis nobis est; ac proinde nec homo. Ita concluditur ex eo quod negant Christum per imaginem exprimi more nostro. Ita illi salutarem œconomiam destruunt: perinde ac Manichæi, Valentiniani, et Marcionistæ. Quorum communionem fugiamus, fratres, tanquam serpentis venenum non corpus infuscans, ut quodam loco ait Theologus, sed animæ intima.

Nos apostolicæ et universali Ecclesiæ consentientes (hæc enim Byzantina segmentum est hæreticum, cui solemne est et ab aliis frequenter abscindi) Dominum nostrum Jesum Christum corporali figura depingimus: serie sursum ab ipso ejus adventu ex apostolico facto deducta, imaginem ex imagine derivantes, quemadmodum et vivificæ crucis: non autem ut hanc quidem exprimamus quæ Christi armatura est adversus diabolum, ipsum autem non exprimamus qui armiger est et interfector Satanæ. Qui enim depingi queat armatura victrix ac vera, quæ armatum quoque ipsum oculis non subjiciat? Adoramus deinde sanctam ejus imaginem, tanquam expressum in ea Christum adorantes. Expressus enim et efformatus ex utero prodiit Deiparæ matris suæ: sin minus, abortivum quiddam et non formatus homo fuit, o theomachi! Quod si conformatus infans prodit, ut verum est, de quo dixit propheta: *Omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Deo vocabitur* [26]; necesse prorsus est ut exprimi natura sua possit et effingi. *Surdi, audite; cæci, aspicite* [27]. Una in re duntaxat novitatem in Christo agnosci-

A εληλύθαμεν ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ, ὡς ἐκ καλιᾶς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀσκητηρίων· οὕτω διαμείνωμεν μέχρι τέλους, δυνάμει Κυρίου, τὴν αὐτὴν πίστιν ἔχοντες, τὴν αὐτὴν ἀγάπην, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, καὶ κρατοῦντες δόγμα τῆς ἀληθείας, τὸ κηρυχθὲν, καὶ ἐγγραφὲν καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ, ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὑπὸ τὸν οὐρανόν· προσκυνεῖν μὲν οὖν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν πολυύμνητον καὶ μακαρίαν Τριάδα κατὰ τὸν τῆς θεολογίας λόγον· ὁμολογεῖν δὲ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, Κύριον δὲ ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἑαυτὸν κεκενωκέναι, δούλου τε μορφὴν ἀναλαβόντα, ἐν ὁμοιώματί τε ἀνθρώπων γεγονότα, ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι, χαρακτηρίζεσθαι χαρακτῆρι σώματος, καθότι ὁ αὐτὸς τέλειος B Θεὸς, ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπος ἐχρημάτισε· τοσοῦτον περιγραφῆς εἴσω γενόμενος καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ τὴν φύσιν εἴληφεν· ὅσον ταύτης τῷ ἀπεριγράπτῳ τῆς θείας φύσεως ἀνῴκισται. Οὐ γὰρ, δήπου κατὰ τὰ λόγια, ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται· εἴπερ κἀκείνοις τὸ εἰκονίζεσθαι· ὡς ὦπται τοῖς βλέπουσιν ὑπὸ Πνεύματος· ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ Χριστομάχοι, πῶς οἷόν τε τὸ Ἀβραμιαῖον σπέρμα μὴ εἰκονίζεσθαι; πῶς δ' αὐτῷ ἕξει τὸ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, ὧν ἀδελφὸς κέκληται· εἴπερ οὐ τὸ περιγραφῆς ἰδίωμα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ εἰληφὼς δείκνυται; Οὐκοῦν ἀδελφὸς οὐδ' οὐ μὴν ὅμοιος ἡμῖν· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄνθρωπος. Οὕτω συνῆκται ἐκ τοῦ μὴ λέγειν αὐτοὺς Χριστὸν καθ' ἡμᾶς εἰκονίζεσθαι· καὶ οὕτως ἀποσκευάζονται C τὴν σωτήριον οἰκονομίαν· ἐπίσης τῶν Μανιχαίων, Οὐαλεντίνων τε καὶ Μαρκιωνιστῶν· ὧν φύγοιμεν τὴν κοινωνίαν, ἀδελφοὶ, ὡς ἰὸν ὄφεως, μελαίνουσαν οὐ σῶμα, ὥς πού φησιν ὁ Θεολόγος· ἀλλὰ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς.

Τῇ ἀποστολικῇ δὲ καὶ ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίᾳ τὰ ἴσα φρονοῦντες· αὕτη γὰρ ἡ Βυζαντιαία τμῆμα αἱρετικὸν, ὡς εἴθισται αὐτῇ πολλαχῶς τῶν ἄλλων ἀποσχίζεσθαι· εἰκονίζομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν σωματικῷ χαρακτῆρι, εἱρμῷ τῷ ἀνέκαθεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐξ ἀποστολικῆς πράξεως παρηγμένῳ, ἐξ εἰκόνος εἰκόνα μεταγράφοντες, καθάπερ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ· καὶ μὴ τὸν μὲν τυποῦντες, ὅς ἐστιν ὅπλον Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου· τὸν δὲ οὐκ εἰκονίζοντες, ὅς ἐστιν D ὁπλίτης καὶ καθαιρέτης τοῦ Σατανᾶ. Ποῦ γὰρ ἂν ἐγγραφείη ὅπλον νικητικὸν καὶ ἀληθὲς, μὴ τὸν ὁπλίτην ἔχον ὑπ' ὄψιν δεικνύμενον; Εἶτα καὶ προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ὡς ἐν αὐτῇ προσκυνοῦντες τὸν ἐξεικονισμένον Χριστόν. Ἐξεικονισμένος γὰρ προῆλθεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ τῆς Θεοτόκου· εἰ δὲ μὴ, ἀμβλωθρίδιόν τι καὶ οὐ μεμορφωμένος ἄνθρωπος, ὦ θεομάχοι! Εἰ δὲ ἐξεικονισμένον τὸ βρέφος πρόεισιν, ὥσπερ ἀληθές· περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης· Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ Θεῷ κληθήσεται· πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐξεικονίζεσθαι πέφυκεν. Οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυ-

[23] Philipp. II, 2. [24] Philip. 7. [25] Hebr. II, 16. [26] Exod. XIII, 2; Luc. II, 13. [27] Isa. XLII, 18.

A
φλοί, ἐμβλέψατε· ἐν ἑνὶ μόνον ἡ καθ' ἡμᾶς καινοτομία ἐπὶ Χριστοῦ· ὅτι ἄνευ σπορᾶς συνείληπται ἐν μήτρᾳ Παρθένου, καὶ δίχα φθορᾶς γεγέννηται· καθότι οὐδὲ ἁμαρτίαν ἐποίησε γραφικῶς· οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Τὰ δ' ἄλλα πάντα καθ' ἡμᾶς· ἔφαγεν· ἔπιε· διεπνεύσθη· ηὔζησεν· ἐβάδισεν· ἵδρωσεν· ἐκοπίασεν. ἐσταυρώθη· ἀπέθανε· κἂν, ὡς Θεὸς, τριήμερος ἐγήγεραι, ἔχων καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐξεικονισμένην ἡμῶν μορφὴν θεωθεῖσαν καὶ ἀφθαρτισθεῖσαν ἐν αὐτῷ· καθ' ἣν καὶ ἐθεάθη τοῖς ἀποστόλοις, καὶ συνέφαγε καὶ συνέπιεν ἐγηγερμένος, καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ Θωμᾶ· λέγων τοῖς πᾶσιν ὑποτοπήσασιν αὐτὸν πνεῦμα εἶναι· Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. Οὕτω καὶ ἀνελήφθη ἐν δόξῃ· ὡσαύτως καὶ ἥξει ἐν μορφῇ τῇ
B
αὐτῇ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἴδους· ὃν ὄψεται πᾶσα σὰρξ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντα ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεὸν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούσασι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται· μεθ' ὧν οἱ σταυρώσαντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι κόψονται, καὶ οἱ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτὸν εἰκονίζειν Εἰκονομάχοι. Ταῦτά ἐστιν, ἀδελφοὶ, τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα· ταῦτα τὰ ἀποστολικὰ διδάγματα. Οἱ δὲ τἀναντία φρονοῦντες, εἰς ἕτερον Εὐαγγέλιον, ὅ οὐκ ἔστιν ἄλλο, πειρῶνται μεταστρέψαι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ προσφέροντες νόθα συγγράμματα· ἐκ κοιλίας φωνοῦντες, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου. Εἴωθε γὰρ ἀεὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια παρασπείρεσθαι, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος παρατίθεσθαι. Ἐπεὶ πῶς καὶ φανείη ἀλήθεια μὴ ἀντιλογίαν ἔχουσα;
C
Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω· ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

mus, quod sine semine in Virginis utero conceptus sit, et sine corruptione prognatus: quippe *qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* [28]. Cætera autem omnia more nostro, edit, bibit, spiritum duxit, crevit, ambulavit, sudavit, laboravit, crucifixus est, mortuus est: etsi, ut Deus, tertio die resurrexit, habens etiam post resurrectionem expressam formam nostram jam deificatam et immortalem in ipso factam: secundum quam et visus est ab apostolis, et cum illis edit, bibit, redivivus eta Thoma contrectatus est: omnibus qui eum esse spiritum suspicabantur, dicens: *Palpate me et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut videtis me habere* [29]. Sic et assumptus est in gloria; sic et veniet in forma eadem speciei nostræ; quem videbit omnis caro *de* [30] *cœlo, cum angelis virtutis ejus in flamma ignis vindictam dantem iis qui non noverunt Deum, et qui Evangelio ejus non obedierunt* [30], sicut scriptum est: cum quibus plangent et qui crucifixerunt eum Judæi, et qui ejus effigiem fieri non ferunt Iconomachi. Hæc est, fratres, evangelica prædicatio: hæc sunt apostolica documenta. Qui vero contra sentiunt, ad aliud Evangelium [31], quod quidem non aliud est, Dei populum traducere conantur, adulterina scripta proferentes, ex ventre loquentes, et non ex ore Domini. Solent semper cum tritico zizania seminari, et veritati mendacium aspergi. Quomodo enim ueritas elucescat, si contradictionem nullam habeat? *Sed licet nos*, inquit Apostolus, *aut angelus de cœlo evangelizet vobis, præter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit: sicut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizet præter id quod accepistis, anathema sit* [32].

Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου, ἢ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων, ὅτι εἰκονίζονται, περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. Ἠλίθιαν γὰρ ὁντιναοῦν ἄνθρωπον φαίην μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Ἀλλ' οἱ Χριστὸν ἀπαναινόμενοι περιγράφεσθαι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συμπεριελεῖν ἔδοξαν καὶ τὰ μέλη Χριστοῦ μὴ εἰκονίζεσθαι· εἴπερ σῶμα Χριστοῦ ἡμεῖς πάντες, καὶ μέλη ἐκ μέρους. Ἔλεγχος γὰρ αὐτοῖς, μητέρα μὲν Θεοῦ εἰκονίζεσθαι· οὐ μὴν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχ-
D
θέντα, καὶ αὐτῇ ὑπομάζιον ὀφθέντα, καὶ ὅσα τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρουσίας ὑπείκοντα· ἢ πάλιν τοὺς αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας στηλογραφεῖσθαι· τὸν δὲ ὑπηρετηθέντα καὶ συναναστραφέντα μὴ χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ Ἰουδαίων χείρους δείκνυται. ὅτι οὐδὲ Μωσέως, οὐδ' εἴ τινος ἄλλου τῶν προφητῶν εἰκόνα προσίενται· προσιεμένων ἐκείνων τῶν πρὸ τῆς χάριτος, ὡς νομικῶν καὶ οὐ Χριστιανῶν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀνοηταίνουσιν ὡς καὶ ἑαυτοῖς καὶ Ἰουδαίοις μάχεσθαι· καὶ μήτε Ἰουδαίους εἶναι νομοφύλακας μήτε Χριστιανοὺς, οὐκ εἰδογρασοῦντας τὸν Χριστὸν, ὃν προσήκαντο ἄνθρωπον γεγονότα. Φωνὴ Πέτρου τοῦ

De Deipara autem et unoquoque sanctorum, quod eorum imagines efformantur, supervacaneum est mihi scribere vobis. Stultum quippe dixerim, quemcunque hominen non figurari. At qui Christum circumscribi negant, qui estc aput corporis Ecclesiæ; inferre una voluerunt, membra itidem Christi non effingi: siquidem *corpus Christi nos sumus omnes, et membra ex parte* [33]. Ipsorum autem confutatio est, matrem quidem Dei effingi, nec tamen eum qui ex ea natus est, qui ejus uberibus adhæsit, et quæcunque alia illius in corpore adventum secuta sunt: aut rursum oculatos testes ac famulos statuis exprimi; ipsum vero cui serviebant, et quocum versabantur, non exprimi. Et Judæis plane deteriores se ostendunt: qui nec Moysis, nec alterius cujuspiam e prophetis imaginem recipiunt: admittenbus illis eos qui ante gratiam fuerant, ceu legis cultores, et non Christianos. Isti vero eo vecordes sunt, ut secum ipsi et cum Judæis pugnent: ut neque Judæi sint legis custodes, neque Christiana: qui Christi effigiem exprimi nolint, quem

[8] I Petr. II, 22. [29] Luc. XXIV, 39. [30] Thess. I, 7. [31] Galat. I, 7. [32] Galat. VIII, 9. [33] I Cor. XII, 27²

hominem factum agnoscunt. Petri apostoli vox est, in historia martyrii sancti Pancrati: « Fili Joseph, affer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et imprime illam in pyrgisco, ut cernant populi qualem formam assumpserit Filius Dei: ut videntes amplius credant, formæ typum intuentes et reminiscantur eorum quæ per nos eis annuntiata sunt [34]. » Vox Pauli est: *O insensati Galatæ! quis vos fascinavit non obedire veritati; ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est in vobis crucifixus* [35]? Vox Basilii magni est: « Exprimatur in tabula certaminis præses Christus [36]. » Et iterum: « Imagini habitus honor ab exemplar transit [37]. » Tot palmis inclyti Athanasii vox est: « Nos, qui fideles sumus, imagines non adoramus tanquam deos, quod Græci faciunt: absit: sed affectum tantummodo et charitatis nostræ studium erga figuram personæ per imaginem expressæ declaramus [38]. » Vox Chrysostomi est: « Ego ex cera fusam amavi picturam, pietatis ergo factam [39]. Vidi enim angelum in imagine copias barbarorum versantem in fugam, vidi protritas barbaras gentes, et Davidem vera voce concinentem: *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* [40]. » Quod in Christum hoc tempore, et in Deiparam ac sanctos, faciunt Icononomachi: o rem auditu horrendam! sanctas illorum imagines abolendo. Atque ut cæteras aliorum auctoritates prætermittam; multæ enim suppetunt; si unam adjecero, ad aliud orationem convertam.

Vox est divinorum Patrum qui sextæ sanctæ synodo affuerunt: « In quibusdam venerandarum imaginum picturis, agnus qui Præcursoris digito monstratur exprimitur, qui in gratiæ typum assumptus est: Agnum verum nobis per legem demonstrans Christum Deum nostrum. Nos igitur figuras veteres atque umbras, tanquam veritatis notas ac signa Ecclesiæ tradita complectentes, gratiam et veritatem anteponimus, quam ut legis plenitudinem accepimus. Itaque ut id quod perfectum est, omnium etiam oculis subjiciatur in picturis; statuimus ut posthac veteris agni loco, Agnus ille qui tollit peccatum mundi, humana forma etiam in imaginibus erigatur; ut per ipsum, celsitudinem humilitatis Dei Verbi comprehendentes animo, ad memoriam conversationis etiam in carne et cruciatus ipsius, ac salutiferæ mortis. unde mundo facta redemptio est, deducamur [41]. » His ergo instructi testimoniis, charissimi, cum illa nostra, et ab ispsa veritate minime dubia demonstratione, ut supra demonstratum est, *Vigilate*, obsecro, *state in fide: viriliter agite, et confortamini* [42]: *in nullo terreamini ab adversariis* [43], neque a falsis fratribus qui seducti fuerunt, et in fraudem inducti: *quæ illis est causa perditionis, nobis autem salutis: et*

A ἀποστόλου ἐστὶν ἐν ἱστορίᾳ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Παγκρατίου. « Τέκνον Ἰωσὴφ, ἐξένεγκε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ· ἵνα εἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλέον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυχθέντων. » Φωνὴ Παύλου ἐστίν· Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος; Φωνὴ Βασιλείου τοῦ μεγάλου ἐστίν· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Καὶ αὖθις· « Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. » Φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου ἐστίν· B «Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες· Ἀλλὰ τὴν σχέσιν μόνον, καὶ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος ἐμφανίζοντες. » Φωνὴ τοῦ Χρυσοστόμου ἐστίν· « Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας ἕνεκεν πεπληρωμένην. Εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων στίφη· εἶδον πατούμενα βαρβάρων φῦλα, καὶ τὸν Δαυῒδ ἀληθεύοντα· Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. » Ὅπερ οἱ εἰς Χριστὸν νῦν Εἰκονομαχοῦντες εἴς τε τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους ἐργάζονται, ὢ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! τὰς ἁγίας αὐτῶν εἰκόνας ἐξουδενοῦντες. Καὶ ἵνα τὰς τῶν ἄλλων φωνὰς παραδράμω· πολλαὶ γάρ εἰσι. Μίαν προσθεὶς, ἐπ' ἄλλο τρέψοιμι τὸν λόγον.

C Φωνὴ τῶν τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου θεοφόρων Πατέρων ἐστίν· « Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται· ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἀν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται· τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα· καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν. Δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ D Λόγου κατανοοῦντες· καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. Ταύτας οὖν ἔχοντες, ἀγαπητοὶ, τὰς μαρτυρίας, μετὰ τῆς οἴκοθεν καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναμφιλέκτου ἀποδείξεως, καθὼς προαποδέδεικται, παρακαλῶ, Γρηγορεῖτε· στήκετε ἐν τῇ πίστει· ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, μηδ' αὖ

[34] Hæc ipsa testimonia retulit in Refut. Poem. *Icon.* supra, p. 154, Ex *Vita S. Pancratii* Exstat apud Bollandum. [35] Galat. III 1. [36] hom. 18 *in S. Barlaam*. [37] *De Spiritu sancto* c. 18, p. 189. [38] Ex *Quæst. ad Antiochum*, quæst. 39. [39] Ex serm. I *De diversis utriusque Testam. locis*, [40] Psal. LXXII, 20. [41] Can. 82. [42] I Cor. XVI, 13. [43] Philip. I, 28, 30.

ὑπὸ τῶν ὑποσκελισθέντων καὶ φρεναπατηθέντων ψευδαδέλφων· Ἥτις ἐστὶν, αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ἡμῖν δὲ σωτηρίας· καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται· Ὅτι ὑμῖν [Reg. cod. ἡμῖν] ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἴδετε ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, καὶ νῦν ἀκούετε. Συμφρονοῦντες, συμψυχοῦντες, συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου· μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργαζόμενοι· ἵνα ἀκούων τὰ περὶ ὑμῶν χαίρω ὁ ἁμαρτωλός. Βλέπετε τὸν Σατανᾶν· βλέπετε τὴν παῤῥησίαν· ὁρᾶτε μή τις ἔν τινι παραπικράνοι τὸν Θεόν. Ὁ γὰρ δράκων ὁ μέγας, πολύτεχνός ἐστι καὶ πολύπειρος. Ἔνθεν διὰ πίστεως οὐχ εὑρίσκει ὀλέσαι· ἐκεῖθεν τρέχει διὰ παραπτώματος τὸ αὐτὸ κακὸν ἀπεργάσασθαι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς διὰ τοῦ ἀντιστρατευομένου νόμου τῆς ἁμαρτίας τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς ἡμῶν. Βρυχᾶται, ἐπιτηρεῖ ὡς λέων ἁρπᾶσαι, γαργαλίζει· πῦρ ἀνάπτει· ἐμπιπρᾷν ὀρέγεται τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς. Ἔχομεν ἐκ Θεοῦ τὰ καθαιρετικὰ αὐτοῦ ἀμυντήρια· ὕδωρ κεφαλῆς, πηγὴν δακρύων· δεήσεις· προσευχάς. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ θεῖος φόβος σιδηρῶν καὶ καθηλῶν τὰς σάρκας ἡμῶν ἔστω. Μηδαμοῦ φθόνος αὐλιζέσθω· μηδ' αὖ ἔρις· μὴ μὴν κενοδοξία· μήτε τι τῶν ἔργων τοῦ σκότους· ἕως ὅτε ἀκροβολεῖ τὰ πάθη ἐκκρουέσθω· ἵνα μὴ εἰσοικισθέντα καὶ φαρμάξαντα τὴν ψυχὴν δυσαπάλλακτα γένηται. Ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Οὕτως τρέχετε, ἵνα καταλάβητε· ὑπείκετε οἱ ἔσχατοι τοῖς πρώτοις. Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. Ἀγαπᾶτε θεϊκῶς οἱ προηγούμενοι τοὺς ἑπομένους· καὶ μὴ ἐξ αὐθεντείας, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος ἀπαιτοίητε τὸ ὑποτακτικὸν, καὶ ὑπήκοον. Μὴ χωρίζεσθε ἀπ' ἀλλήλων, ἀμείβοντες πολλοὺς πρώτους [f. τόπους], καὶ οὐδαμοῦ χρησιμεύοντες. Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν οὐχ εἵλετο συμπαραλαβεῖν Παῦλος, ὡς γέγραπται, διὰ τὸ μὴ συνελθεῖν, ἀλλ' οἴκοι ἀναστρέψαι τὸ πρότερον. Πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς ὀφειλέται ἐσμὲν στέργειν; Ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοὶ, ἐν τούτῳ μενέτω. Καθαρίζωμεν ἑαυτοὺς, ἀγαπητοὶ, ἀεὶ ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. Τὰς παραδόσεις κρατεῖτε, ἃς ἐδιδάχθητε· κατηχεῖτε ἀλλήλους· ὑπόμνησιν λαμβάνετε ἀεὶ τοῦ θανάτου. Εὔχεσθε οὖν, παρακαλῶ, ὑπὲρ πάντων. Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε· περιερχόμενοι ἐκ τόπου εἰς τόπον, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι· ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι πλανώμενοι· ἢ τάχα καὶ ἐν ὀπαῖς τῆς γῆς εἰσδύοντες. Αὔχεῖτε ὅτι διὰ Χριστὸν, ὅτι ὑμῶν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος. Ἐνέγκατε, τεκνία μου, τεκνία, ἐνέγκατε μικρὸν, καὶ ἐλεύσεται Κύριος ὁ στεφανοδότης, ὁ μισθαποδότης· οὗ συγκληρονόμοι γεγενῆσθαι ἐπηγγέλμεθα· Εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· ἐπὶ πᾶσι προσευχόμενοι

A hoc a Deo ; sicut scriptum est : *Quia vobis donatum est a Deo pro Christo non solum ut in eum credatis sed ut etiam pro illo patiamini : idem certamen habentes, quale vidistis in me*, peccatore, *et nunc auditis : idem sentientes, unanimes, collaborantes fidei Evangelii : cum metu et tremore salutem vestram operantes*[44] : ut ego peccator gaudeam, cum audio de vobis. Videre Satanam : videte audaciam : videte ne quis in ullo Deum irritet. Draco enim magnus, vafer et callidus in varias partes se versat. Ubi per fidem perimere non potest, illic per lapsum eamdem perniciem nobis ipsis afferre studet per legem peccati repugnantem legi mentis nostræ. Rugit, quærit sicut leo quem rapiat, titillat, ignem accendit, inflammare cupit animæ domum. Habe-
B mus a Deo unde illum disturbemus, aquam capitis, lacrymarum fontem, supplicationes, orationes. Sit in omnibus timor Dei, qui carnem nostram roboret et configat. Nusquam invidia habitet, nec contentio, nec inanis gloria, nec quidquam de operibus tenebrarum : dum adhuc emergunt et oriuntur perturbationes, arceantur : ne postquam admissæ fuerint, animamque infecerint, difficilius expellantur. *Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*[45]. *Sic currite, ut comprehendatis*[46] : cedite novissimi primis. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*[47]. Diligite, sicut Deus, præpositi subditos ? et non ex auctoritate, sed ex virtute et bonitate subjectionem exigatis et obedientiam. Ne separamini ab invicem, loca multa mutantes, et nusquam proficientes.
C Marcum evangelistam secum assumere noluit Paulus, sicut scriptum est[48], eo quod non isset cum iis, sed domi prius remansisset. Quanto magis nos acquiescere debemus ? *Unusquisque in quo vocatus est; fratres, in hoc permaneat*[49]. *Mundemus nos, dilecti semper ab omni inquinamento carnis et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei*[50]. *Tenete traditiones quas didicistis*[51] : instruite invicem, mortem semper recogitate. Orate itaque obsecro, pro omnibus. *Benedicite persequentibus vos : benedicite, et nolite maledicere*[52] : circumeuntes de loco in locum, egentes, angustiati afflicti[53], in desertis et montibus errantes, forsan et cavernas terræ intrantes. Gloriamini quia propter Christum : quia vobis dignus non est mundus.
D Sustinete, filioli, mei : filioli, sustinete modicum : et veniet Dominus coronæ dator, et mercedis retributor : cujus nos cohæredes fore nobis promissum est : *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur*[54], in omnibus orantes, pro me etiam misero, ut confirmetur cor meum ad perferenda usque ad mortem ea quæ nobis infliguntur : ut non repellat me Christus propter indignitatem meam : ut liberer a malo per omnia usquequaque. Nunc vivo, dilectissimi, dum statis in Domino. *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium. aut corona gloriæ*[55] *? Nonne vos*

[44] Philip, II, 12. [45] I Cor. IX. 25. [46] ibid. 24. [47] I Cor. XIV, 33. [48] Act. XV. 38. [49] I Cor. VII, 34. [50] II Cor. VII, 1. [51] Thess. II, 14. [52] Rom. XII, 14. [53] Hebr. XI, 37. [54] Rom. VIII, 17. [55] I Thess. [56]. 19.

estis tum in hoc, tum in futuro sæculo? Vos enim et solatium charitatis, et consolatio mea estis. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia : ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela servetur*[56]. Fidelis Deus noster, fratres, qui et faciet. *Salutate invicem in osculo sancto*[57]. Salutatio mea, humilis Theodori ad omnia membra mea ex labiis cordis mei. Salutant vos qui mecum sunt fratres. Gratia cum spiritu vestro. Amen.

καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου· ἵνα μου στερεωθῇ ἡ καρδία ἐνεγκεῖν μέχρι θανάτου τὰ ἐπαγόμενα ἡμῖν· ἵνα μή με ἀπώσηται Χριστὸς διὰ τὴν ἀναξιότητά μου· ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. Νῦν ζῶ, ἀγαπητοὶ, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν Κυρίῳ. Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἀλλ' οὐχὶ ὑμεῖς καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι; ναὶ, ὑμεῖς γὰρ καὶ παραμύθιον ἀγάπης, καὶ παράκλησίς μου. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως τηρηθείη. Πιστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὃς καὶ ποιήσει, ἀδελφοί. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Ὁ ἀσπασμός μου τοῦ ταπεινοῦ Θεοδώρου πρὸς πάντα τὰ μέλη μου ἀπὸ χειλέων μου καρδίας. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί. Ἡ χάρις μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

IX. — *Josepho fratri et archiepiscopo.*

Θ'. — Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ. [ρνα'.]

Quorumdam prævaricationem deflet. (Baron. an. 815, n. 11)

Semper mihi optabile scribere sanctitati tuæ, ac tanto magis, quanto exsilii nostri longiora sunt intervalla : facit enim ut propius quodammodo veniam in venerabilem conspectum tuum, et levamen affert ipsa tui allocutione : quod et nunc quoque accidit graviter mœrenti ob proditam a quibusdam præpositis veritatem. Ut enim jam novit sanctitas tua, vetus illa custodia, Josephus, inquam, adulteri copulator, Photinodites, Heracleotes, Mediciotes, Mylianus, Hypolichniotes, Gulæates, et, o peccatum meum ! etiam Phlubutenus, stulta simplicitate captus, unanimi consensu, dispensationem scilicet propugnantes, abrepti ab eo qui talia patrare solet Josepho, post Satanam abierunt, semel atque iterum cum impiis communicantes. Qua de causa benevole dimissi, in errorem suum instabiles impellunt. Quinetiam, ut apparet, Nicænus quoque in ruinam positus est episcoporum. Revocant enim ab exsiliis, ut talia faciant. Et nisi nos fulciens præveniat manus Dei, perimus et nos qui residui sumus. Quid ergo est quod et iterum in nos humiles cum paucis aliis incumbere fabula videtur? Exsurge itaque, vir Dei, tanquam pontifex Christi veri principis pastorum, tantoque impensius, quanto cæteris omnibus superemines culmine sacerdotii, uno dempto, qui in abdito detinetur : *Glorifica Deum in corpore tuo et in spiritu tuo*[58]. Non penitus in insula relinqueris : exerceri forsitan et probari te, sicut antea, oportet ut coronam inde referas illustriorem. Heu! heu! frater, in quæ tempora reservati sumus? Sed gratia tamen ei qui reservavit : Et *hoc a Deo*, ait Apostolus, *qui a nobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credamus, sed etiam ut pro illo patiamur*[59]. Non despexit Dominus humilitatem nostram in iis quæ antecesserunt : sed neque nunc, spero, despiciet reverentiam tuam : sed sicut tunc, ita et nunc magnificabitur Christus in corpore tuo, faciens supra modum misericordiam suam ad ostensionem virtutis tuæ. Propterea, vir sancte, et mihi quoque porrige manum intercessionis, ut confirmer et eruar ab ingruente hieme

Ἐμοὶ τὸ ἐπιστέλλειν τῇ ἁγιωσύνῃ σου πάντοτε ποθητόν· καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ τὸ τῆς περιορίσεως διάστημα μακρότερον· ἐγγὺς γάρ με ποιεῖ τοῦ τιμίου προσώπου σου· καὶ ῥᾳστώνην ἐμποιεῖ διὰ τῆς προσφωνήσεως· οἷα καὶ νῦν λυπηρῶς διακειμένῳ ἐν τῇ τῶν τινων ἡγουμένων προδοσίᾳ τῆς ἀληθείας. Ἵνα γὰρ οἶδέ σου ἡ ὁσιότης, ὅτι ἡ πάλαι κουστωδία· λέγω δὴ Ἰωσὴφ ὁ μοιχοζεύκτης, ὁ Φωτεινουδίτης, ὁ Ἡρακλειώτης, ὁ Μηδικιώτης, ὁ Μυλιανὸς, ὁ Ὑπολυχνιώτης, ὁ Γουλαιάτης, ἀλλὰ φεῦ τῆς ἁμαρτίας μου! ὅτι καὶ ὁ Φλουβουτηνὸς [Reg. cod. Φλουβουτινὸς] συλληφθεὶς ἐξ ἄφρονος ἁπλότητος· ὁμοθυμαδὸν, μικρὸν ἐνστάντες δῆθεν οἰκονομίας, ὑφορμηθέντες παρὰ τοῦ εἰωθότος κατεργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα Ἰωσὴφ, ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, κοινωνήσαντες ἅπαξ καὶ δὶς τοῖς ἀσεβέσιν. Ἐν ᾧ καὶ εὐμενῶς ἀπολυθέντες, ἁλίσκουσιν ἐν τῷ οἰκείῳ πτώματι τοὺς ἀστηρίκτους. Ἀλλ' ὡς ἔοικε, καὶ ὁ τῆς Νικαίας εἰς πτῶμα κεῖται τῶν ἐπισκόπων. Ἀνακαλοῦνται γὰρ τοὺς ἐν ἐξορίαις πρὸς τὸ τὰ ὅμοια πρᾶξαι. Καὶ εἰ μὴ προφθάσει ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ὑπερείδουσα, ὀλλύμεθα καὶ οἱ ὑπολειφθέντες. Τί οὖν ἐστιν ὅτι καὶ πάλιν, ὡς φαίνεται, εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς περιίσταται τὸ δρᾶμα σὺν ὀλίγοις; Ἀνάστα οὖν, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ Θεοῦ· ὡς ἀρχιερεὺς τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιποιμένος· καὶ τοσοῦτον ὅσον τῶν ἁπάντων εἶ ὑπερέχων τῇ κεφαλίδι τῆς ἱερωσύνης, πλὴν τοῦ ἑνὸς ἐν παραβύστῳ κειμένου. Δόξασον δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματί σου καὶ ἐν τῷ πνεύματί σου· οὐ πάντως ἀφεθῇς ἐν τῇ νήσῳ· τυχὸν πειρασθῆναί σε δεῖ κατὰ τὰ πάλαι· ἵνα καὶ στεφανίτης κἀνταῦθα λαμπρότερος χρηματίσοις. Αἲ, αἲ, ἀδελφὲ, εἰς οἵους καιροὺς ἐταμιεύθημεν; Ἀλλὰ χάρις ὅμως τῷ ταμιευσαμένῳ· καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Οὐ παρεῖδε Κύριος τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν· ἀλλ' οὐδὲ νῦν, πέποιθα, ὑπερόψεται τῆς τιμιότητός σου· ἀλλ' ὡς τηνικαῦτα οὕτως καὶ ἄρτι μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί σου· ποιῶν ὑπερεκπερισσοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀρε-

[56] I Thess. v, 23. [57] II Cor. xiii, 12. [58] I Cor. vi, 20. [59] Philipp. i, 28.

τῆς σου. Διὸ ὀρέγοις κἀμοὶ χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὅσιε, στηριχθῆναι καὶ σωθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος χειμῶνος πικροῦ. Στῆθι καὶ ἱλέωσαι, μεταστραφῆναι τὴν καταιγίδα εἰς αὔραν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· γένοιτο! Τοὺς ἀδελφοὺς ἀσπαζόμενος πλεῖστα· καὶ παρακαλῶ ὑπερεύχεσθαί μου τῆς ταπεινώσεως. Οἱ σὺν ἐμοὶ τοῖς ποσί σου προσπίπτουσιν.

amara. Sta, et propitium fac, ut procella in auram Spiritus sancti convertatur: utinam! Fratribus salutem plurimam dico, eos obsecrans, ut orent pro humilitate mea. Qui mecum sunt, pedibus tuis advolvuntur.

Ι'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [ρνβ'.]

X. — *Naucratio filio.*

Dogmatica de sanctis imaginibus. Ne quorumdam lapsu pertubentur alii: potius eo ipso excitentur ad constantiam. (Baron., an. 815, n. 13.)

Πονηρὰ ἡ ἀγγελία τῶν γραμμάτων σου, ὦ τέκνον· ἥτις καθαψαμένη μου τῆς ταπεινῆς ψυχῆς τῷ ὄντι ὠδύνησε, καὶ δάκρυον προσεκαλέσατο καρδιακον· μικροῦ δεῖν, ἄϋπνόν μοι τὴν νύκτα καθ' ἣν ἐδεξάμην ἐπὶ χεῖρας τὴδ ἐπιστολὴν ἐμποιήσασα. Τοῦτο μὲν ἐπὶ πάντων τῶν συμπεπτωκότων· ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸν τῆς Φλουβουτῆς. Ὅτι οἱ μὲν τοῖς προλαβοῦσιν ὅμοια καὶ τανῦν ἔπραξαν· ὁ δὲ τῶν δοκούντων ἑστάναι ἀσφαλῶς ἐγνωρίζετο. Ἐθαύμαζον οὖν, ἔτι ἑστηκότων αὐτῶν, ὅτι μὴ ὁμολογήσαντες τὴν προτέραν ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ μοιχοζευξίᾳ ἧτταν αὐτῶν, ἀντεποιοῦντο ἐπὶ τῇ προκειμένῃ ὑποθέσει· καὶ τάχα ὑπενόουν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὴν μεταμέλειαν ἐσχηκέναι· καὶ ἔχαιρον ὁ ταπεινὸς ἐπὶ τῇ ὀρθοποδήσει αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἐν σαθροῖς τὴν οἰκίαν αὐτῶν οἰκοδομήσαντες, τῷ λαίλαπι τῆς προσπεσούσης αἱρέσεως, πεπτώκασι πτῶσιν τὴν χαλεπωτάτην· πάλιν οἰκονομίαν λέγοντες τὴν ἀθέτησιν τῆς ἀληθείας. Οἱ αὐτοὶ καὶ πρότερον σκάνδαλον γεγόνασι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· καὶ νῦν τὸ αὐτὸ δι' ὧν ἔπραξαν πάντας προσκαλούμενοι εἰς ἀπώλειαν. Καίγε ἕτοιμοι οἱ πλεῖστοι πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ μετουσίαν ἐν ταῖς ἀνάγκαις ζητοῦντες ἐξευρεῖν τινα πρόφασιν· δι' ἧς ἄθλιπτος καὶ αταλαίπωρος αὐτοῖς ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγὼν ὑπαχθείη· ἐκοινώνησαν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἁγίων. Τοῦτο γὰρ ἡ τῆς εἰκόνος οὑτινοσοῦν ἄρνησις. Φεῦ τῆς συμφορᾶς! φεῦ τῆς ἀπάτης! οἴμοι! πῶς ἐναρξάμενοι καλῶς, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω; οἴμοι! πόσοις ἔσονται καταστροφή· ὁμοταγάσι καὶ ὑπερέχουσι· λαϊκοῖς τε καὶ κληρικοῖς καὶ μονασταῖς; Ἀλλ' ἡ ἀρχαία πληγὴ, τὸ ἐγκόλπιον κακόν. Ἰωσὴφ ὁ πάλαι εἰκότως κληθεὶς Μοιχοζεύκτης, νυνὶ δὲ Χριστεμπαίκτης· αὐτὸς ὁδηγὸς τοῖς τῆς ἀρχαίας κουστωδίας. Τί πρὸς ταῦτα; ἐκλυθησόμεθα; καταπεσούμεθα; ἀποκαμούμεθα πρὸς τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν ὁμοῦ καὶ ἔνστασιν; μηδαμῶς, ὦ ἀδελφοὶ, μηδαμῶς. Εἰ γὰρ, ἀσεβῶν καταπιπτόντων, οἱ δίκαιοι ἔμφοβοι ἔσονται· ἀλλ' οὖν τῷ τοῦ πέλας πτώματι ἀσφάλεια τῷ ἑστηκότι μεγίστη. Στῶμεν οὖν ἐν Κυρίῳ βεβαιότερον, μᾶλλον παρακαλῶ· μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων. Μὴ γὰρ ἕνεκεν τῶν ὑποσκελισθέντων ἡ ὁμολογία ἡμῶν; ἢ τῇ τούτων στάσει ἐπερειδόμενοι ἐστερεούμεθα, ἵνα καὶ τῇ σκελίσει αὐτῶν κατασεισθῶμεν; μὴ γένοιτο! οὔτε τούτων, οὔτε ἄλλων· Χριστὸς ἡμῶν ὁ θεμέλιος, ἐν ᾧ στήκομεν· ἐν ᾧ καυχώμεθα· σὺν τῷ Παύλῳ λέγοντες· Τίς ἡμᾶς χωρίσει

Pessimus nuntius litterarum tuarum, o fili: qui simul humilem animam meam attigit, revera contristavit, et cordis lacrymas elicuit, tantum non insomnem mihi reddens noctem illam qua litteras accepi. Atque hoc quidem omnium causa una lapsi sunt, maxime autem ob Phlubutæ præpositum. Nam quod ad alios attinet, consentanea præteritis egerunt: hic vero ex iis erat, qui secure stare videbantur. Mirabar itaque, priusquam ruerent illi, quod pristinam suam circa adulterium et adulteri nuptias ignaviam minime agnoscentes, in re præsenti aliquid auderent: cogitabamque illos privatim forsitan et apud se pœnitentia tactos fuisse: ideo gaudebam miser, quasi recte ambularent. Sed in marcidis, ut apparet, domum suam ædificantes; ingruentes hæreseos turbine, ruina pessima corruerunt: dispensationem iterum appellantes, ipsam veritatis condemnationem. Illi ipsi qui Ecclesiæ Dei scandalo antea fuerant, eodem nunc relabuntur, et facti sui exemplo ad interitum provocant universos. Et quidem paratis plurimi ad criminis societatem, prætextum quempiam in necessitatibus reperire gestientes, quo ærumnarum et calamitatum expers ipsis pietatis certamen reddatur: in negatione Christi, Deiparæ, sanctorum omnium, communionem inierunt. Hoc siquidem est cujuslibet imaginis negatio. O perniciem! o fallaciam! hei mihi! quomodo, cum recte cœpissent, retro conversi sunt? hei mihi! quam multis fraudi erunt et subversioni, æqualibus, et majoribus, laicis, clericis et monachis? Etenim antiquum vulnus, intestinum malum, Josephus olim Mœchozeuctes merito dictus, nunc Christempæctes, ipse dux fuit veteris custodiæ præpositus. Quid ad hæc? languidioresne erimus? frangemur? concidemus animis ad confessionem, defensionemque Christi? Minime gentium, fratres, minime. Etenim si, corruentibus impiis, justi metu percelluntur; at vicini lapsus maxima est stantis securitas. Stemus igitur in Domino constantiores, amplius obtestor, nec in ullo conterriti ab adversariis. Nunquid enim propter eos qui subversi sunt confessio nostra? aut illorum stabilitate nixi consistebamus, ut eorum quoque lapsu concutiamur? Absit! neque horum, neque aliorum. Fundamentum nostrum Christus est, in quo stamus, in quo gloriamur, cum Paulo dicentes: *Quis nos separabit a charitate Dei? Tribulatio? an angustia? an fa-*

mes? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius? Sed enim in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos [60,61]. Itaque qui accinctus pro Christo non certaverit, Christianus esse non potest.

An vero incassum martyrum agones, certamina, tormenta? an eamdem nobiscum carnem non gesserunt? An tantis suppliciis subjecti laborem nullum senserunt? Annon eos vivere tædebat, ut ait Apostolus [62]? sed perennium pœnarum metu, cælestiumque præmiorum desiderio, carnis mortem, ut prudentes, quam æternam subire maluerunt. Nihil expavescebant, minime animo consternabantur, et futura tanquam præsentia mediantes, læti et alacres ad tormenta pergebant, muneris loco habebant plurima pati : *Nobis enim pro Christo donatum est non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur* [63]. Et alibi rursum : *In multo enim experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit* [64]. Ita gaudebant, ita lætabantur, cum pro Christo paterentur sancti omnes. Delibemus et nos, dilectissimi, charitatem Christi, incedamus per sanctorum vestigia : sæculi hujus affectus omnes abjiciamus : *Non habemus hic manentem civitatem* [65]. Superna Jerusalem patria et civitas nostra est, o viri potentes in Spiritu, o filii Dei, non enim mei qui peccator sum! Ne procumbamus, quamvis omnes subvertantur, quod absit. Ipsi autem, ut olim, a Deo corroborati : vel soli etiamnum depugnemus. Stat a nobis Deus, sanctique omnes qui unquam fuerunt. Nobiscum Oriens, nobiscum Occidens : exigua pars est quæ ab Ecclesia universa sese abrupit. et sejunxit, idque metu, et propter hæc temporalia, propter carnem : quam postmodum, nisi veritatem defendimus, sempiternis ignibus una cum anima ipsa trademus. Exerceamur, esto, et flagellemur, neque id semel, sed sæpius : denique moriamur. Nonne post hæc gaudium erit ineffabile, nos cœlorum regnum consequi, et gloriam inde referre immortalem, non contra iis quæ dixi vitatis, propterea irrideri perpetuo, et ignominiam interminatam sustinere? Utique vos oro, filioli mei, quos genui in Domino, quibus incrementum dedit Christus : per ærumnas et labores non solum asceticos, verum etiam athleticos. *Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sententes : nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed humilitate, superiores sibi invicem arbitrantes* [66]. Apostolica hæc monita : licet a me misero in memoriam reducantur. Orate et pro me, obsecro, ut detur mihi fortitudo, robur, sermo per vos, quamvis divina gratia indignus sim : ut unanimiter in uno spiritu glorificetur Deus in corpore et spiritu nostro. Mitte ad archiepiscopum egregium Dionysium. Saluta Petrum abbatem, Ignatium ab-

A ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμὸς, ἢ διωγμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; Καὶ γὰρ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. Οὕτως ὁ μὴ παρατεταγμένος οὐκ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ δύναται Χριστιανὸς εἶναι.

Οὐκ εἰκῆ οἱ ἀγῶνες τῶν μαρτύρων, τὰ ἆθλα, αἱ βάσανοι; μὴ γὰρ οὐχ ὁμοιοπαθεῖς ἡμῖν; μὴ οὐκ ἐπόνουν τοσαύταις τιμωρίαις ὑποβαλλόμενοι; μὴ οὐκ ἐξηποροῦντο καὶ τοῦ ζῆν, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος; ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν αἰωνίων κολάσεων, καὶ τῷ πόθῳ τῶν οὐρανίων ἀμοιβῶν, εἵλοντο μᾶλλον, ὡς ἔμφρονες, τὸν τῆς σαρκὸς θάνατον, ὑπὲρ τὸν αἰώνιον ἤνεγκαν. Οὐκ ἐπτοήθησαν· οὐ κατεπλάγησαν. Καὶ ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα φανταζόμενοι, χαρᾷ ἐχώρουν πρὸς τὰς B βασάνους· δωρεὰς ἡγοῦντο τὰς πολυπαθείας. Ἡμῖν γὰρ ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Καὶ αὖθις ἑτέρωθι· Ἐν γὰρ πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν. Οὕτως ἔχαιρον, οὕτως ἠγάλλοντο ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντες πάντες οἱ ἅγιοι. Γευσώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοὶ, τῆς ἀγάπης Χριστοῦ· περιπατήσωμεν ἐν ἴχνεσιν ἁγίων· ῥίψωμεν τὰς προσπαθείας τοῦ αἰῶνος τούτου. Οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν· ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ πατρὶς καὶ πόλις ἡμῶν· ὦ ἄνδρες δυνατοὶ ἐν Πνεύματι, ὦ τέκνα Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ! Μὴ ὀκλάσωμεν, κἂν πάντες τραπῶσιν· ὅπερ μὴ γένοιτο. Ἀλλ' ἡμεῖς ὡς πάλαι ὑπὸ Θεοῦ δυναμωθέντες, καὶ τὰ νῦν μονομαχήσωμεν. Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι· μεθ' C ἡμῶν Ἀνατολὴ καὶ Δύσις· μικρὰ μερὶς ἡ ἀποῤῥήξασα ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας· καὶ τοῦτο διὰ φόβον· διὰ τὰ πρόσκαιρα· διὰ τὴν σάρκα· ἣν μικρὸν ὕστερον παραδώσομεν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ σὺν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ ἀντισχώμεθα τῆς ἀληθείας· Ἔστω, καὶ πειρασθῶμεν· καὶ μαστιχθῶμεν· καὶ τοῦτο πολλάκις· τέλος, καὶ ἀποθάνωμεν, Εἶτα οὐκ ἔστι χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπιτυχεῖν ἡμᾶς βασιλείας οὐρανῶν· κἀντεῦθεν ἀπενέγκασθαι κλέος ἀθάνατον· ἢ κοὐναντίον φυλόντας τὰ προειρημένα, κἀντεῦθεν κωμῳδηθῆναι μέχρι τέλους· καὶ αἰσχύνην ὑποῖσαι ἀτελεύτητον; Ναὶ, δέομαι, τεκνία μου, οὓς ἐγέννησα ἐν Κυρίῳ· οὓς ηὔξησε Χριστὸς ἐν πόνοις καὶ κόποις οὐ μόνον ἀσκητικοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀθλητικοῖς. Πληρώσατέ μου τὴν χαράν. Ἵνα τὸ αὐτὸ φρο- D νῆτε· τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες· σύμψυχοι τὸ ἓν φρονοῦντες· μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν· ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ· ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. Ἀποστολικὰ τὰ παραγγέλματα· κἂν παρ' ἐμοῦ τοῦ ταλαιπώρου ὑπομιμνησκόμενα. Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, παρακαλῶ· ἵνα μοι δοθῇ ἰσχὺς, κράτος, λόγος δι' ὑμᾶς· κἂν ἐγὼ ἀνάξιος θείας χάριτος· ὅπως ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ πνεύματι δοξασθῇ ὁ Θεὸς ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Στεῖλον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τὸν καλὸν Διονύσιον. Προσαγόρευσον τὸν ἀββᾶν Πέτρον.

[60,61] Rom. VIII, 33, 36. [62] II Cor. I, 8. [63] Philip. I, 29. [64] II Cor. VIII, 2. [65] Hebr. XIII, 14. [66] Philipp. II, 2, 3.

τὸν ἀββᾶν Ἰγνάτιον· καὶ τὸν ἀββᾶν Τιθόην· καὶ ὑπόδειξον αὐτοῖς τὸ γράμμα. Ἔτι ἑτοιμάζου σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ μάλιστα τοῖς προγεγραμμένοις· ὅτι τῶν ἐγγύθεν ἡμῶν ὀλισθησάντων, οὐκ ἔστιν ἡμᾶς [Reg. cod. ὑμᾶς] ἐαθῆναι ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐνδιαβαλλομένους. Δοίη δὲ Κύριος σθένος, κράτος, νοῦν, ὀφθαλμὸν, σύνεσιν, πᾶν ὁτιοῦν εὖ πρᾶξαι ὑμᾶς εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν Χριστοῦ· εἰς καύχημα ἐμόν· εἰς κλέος ὑμῶν αἰώνιον. Προσαγορεύουσιν οἱ συνόντες μοι ἀμφοτέρους. Ὁ Χριστὸς μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

A batem, et Tithoen abbatem, et ostende illis hanc epistolam. Porro accingere, et paratus esto cum cæteris, et cum iis maxime quos scripsi : quoniam cum lapsi sint qui nobis vicini erant, fieri nequit ut relinquamur ab illis ipsis delati. Det autem Dominus vobis vires, robur, intellectum, oculum, prudentiam, omnia recte agere in honorem et gloriam Christi, ad laudem meam et gloriationem vestram sempiternam. Salutant qui mecum sunt utrosque. Christus vobiscum. Amen.

ΙΑ'. — Τῷ αὐτῷ. [ρνδ'.]

XI. — *Eidem.*

De quibusdam, qui lapsi erant, recipiendis. (Baron. an. 816, n. 16.)

Παρὰ προσδοκίαν εἶδον τὰ γράμματά σου, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ τοὺς ἀδελφούς· οὐ γὰρ, ὡς προέγραψα, ἐπέσχες μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ὅμως ἀπεδεξάμην σου τὸ πρόθυμον, τὸ οὐκ ἀνεκτὸν τῆς ἀγάπης, τὸ διάπυρον τοῦ πόθου, τὸ περὶ πάντα φιλόθεον· προσθείη δ' ἂν καὶ φιλοπάτριον. Σύ μου χαρὰ καὶ παραμύθιον· σύ μου ἐν Κυρίῳ ἐν πᾶσι τοῖς κινδύνοις καὶ θλίψεσιν ἕδρασμα, καὶ στέφανος καυχήσεως, μετὰ πάντων τῶν συνάθλων σου· καὶ πρὸ πάντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τέκνων. Διὸ καὶ χαίρω, εὐλογῶν τὸν Θεὸν τοῦ Πατρός μου· ὅτι ὑγιάζῃ ψυχῇ καὶ σώματι· οὕτως ὑπὸ Θεοῦ οἰκονομηθέντος εἶναί σε ἄφετον ἐκ δεσμῶν· ἵνα τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀλείφῃς, τοὺς ἀφεμένους συνδέων ἐπιστηρίζοις. Ὃ καὶ ποιεῖς χάριτι Χριστοῦ, παρακαλῶν, νουθετῶν, παραμυθούμενος ἕνα ἕκαστον. Ὡς ἀληθῶς Θεοῦ οἰκονόμος. Δέομαι οὖν αὐτὸ τοῦτο μὴ ἐκκακεῖν ἐργάζεσθαί σε εἰς δόξαν Χριστοῦ, εἰς περιποίησιν σωτηρίας σου, εἰς καύχημα ἐμοὶ τῷ ἠπορημένῳ ἐν παντιοῦν ἀγαθῷ. Πλὴν, ἀδελφὲ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἐδράμομεν καὶ τρέχομεν πάλαι τε καὶ νῦν· οὐδ' εἰς κενὸν κοπιῶμεν· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ καὶ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν, πάσχα· ὑπὲρ οὗ τὸ λυπεῖσθαι, χαρά. Εἴπερ συμπάσχομεν, φησὶν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Καὶ εἰκότως. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα σύνθλιψις, ὁποιαοῦν σκιώδης καὶ ὀνειρώδης· ἡ δὲ ἐκεῖσε ἀντάμειψις, ζωὴ ἀπέραντος μετὰ δόξης αἰωνίου. Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν, ὦ τέκνον, τὸ παρὸν μαρτύριον· τοῦ Κυρίου γάρ ἐστι. Πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἐξ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦτο ἰδεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐπέτυχον· ἡμεῖς δὲ κατηξιώμεθα. Τί τοῦτο; ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· διώκεσθαι· αἰχμαλωτίζεσθαι· φυλακίζεσθαι· ἐκ τόπου εἰς τόπον περιορίζεσθαι· ἢ τάχα καὶ τύπτεσθαι· θέατρον γίνεσθαι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.

Εἰ δὲ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ἡμῶν ὡς πονηρὸν ἐξέβαλον, ἀναθεματίζοντες ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ σὺν ἁγίοις· οὐκ ἔνι χαρά; οὐκ ἔνι σκιρτᾷν; Οἶδα, τέκνον, τὸν μακαρισμὸν Κυρίου. Τούτοις καὶ αὐτὸς γήθου· τέρπου σὺν ὅλοις τέκνοις. Ὑμεῖς γάρ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ εἴτε πάσχει

B Præter exspectationem, dilecte fili, litteras tuas et fratres vidi. Non enim, ut antea scripseram, usque ad Septembrem distulisti. Cæterum amplexus sum alacritatem tuam, charitatem non remissam, ardens desiderium, in omnibus pietatem erga Deum, addiderim etiam erga patrem. Tu lætitia et consolatio mea : tu meum in omnibus periculis et tribulationibus firmamentum in Domino et exsultationis corona, cum certaminum tuorum sociis universis, præ omnibus nostris in Christo Jesu fratribus et filiis. Quocirca et lætor plurimum, Deum Patris mei laudans, quod animo et corpore recte vales : Deo sic omnia disponente, ut tu vinculis solutus fueris, quo illos qui in vinculis sunt subleves, eos autem qui soluti sunt conjungendo C confirmes. Quod quidem facis per Christi gratiam, unumquemque adhortans, admonens, consolans, tanquam verus Dei dispensator. Precor igitur ne animo deficias illud ipsum agendo ad Christi gloriam, ad salutis tuæ assertionem, ad meam, qui cujuscunque boni sum inops, gloriationem. Tametsi, frater, non in vacuum olim concurrimus, neque in vacuum laboramus ; siquidem pro Christo et per Christum, pro quo aliquid pati, pascha est : pro quo tristari, lætitia. *Si modo compatimur*, inquit, *ut et conglorificemur. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* [67]. Et merito. Istic enim afflictio qualiscunque, umbræ et somnio similis : illic autem compensatio, interminata vita cum gloria sempiterna. Non erubescamus D ergo, fili, præsens testimonium : Domini enim est. Multi præ Christi amore illud videre optaverunt, sed nacti non sunt : nos autem digni habiti sumus. Quidnam illud? pro ipso pati, vexari, captivitatem ac vincula sustinere, de loco in locum pelli, aut fortassis etiam verberari, spectaculum fieri et angelis et hominibus [68].

Quod si et nomen nostrum ejecerunt tanquam malum, anathematizantes privatim et publice cum sanctis; nonne gaudium est? nonne licet exsultare? Novi ego, fili, beatitudinem a Domino prædicatam. Tu quoque ob hæc lætare : gaude cum universis filiis : *Vos enim estis corpus Christi et membra ex*

[67] Rom. VIII, 17, 18. [68] Luc. VI, 22.

parte. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra [69]. Quære, ait, quæ restant, sputa, colaphos, crucem denique; dulces mihi clavos Christi, quibus crucifigi cum ipso ecquis erit qui dignus habeatur: servus cum Domino lancea confodi, sanguinem miscens sanguini: homo, Dei viventis! Sancti hoc affectu pleni, gaudebant cum dilaniarentur: gestiebant cum membra secarentur. Advenit itaque et nostrum gaudium : ex parte tentati fuimus et utinam consummata esset tentatio gratia et benignitate Jesu Christi Domini nostri! per gratiam enim victoria contingat in quocunque: ut nom glorietur quisquam quasi aliquid ex se habeat: sed ut Dei misericordiam in Christo Jesu consequamur per animi demissionem et efficacem confidentiam. *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas fidei, si qua viscera et miserationes, implete gaudium meum* [70]; ut ego miser cum Apostolo dicam : *Idem sapite, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionem neque per inanem gloriam* [71], invicem adversantes. Interdum enim in iis etiam quæ pro pietate geruntur certaminibus aucupatio primarum partium et pervicacia contentionem obrepit· Vos vero tanquam Dei ministri; nam in persona tua eos comprehendi volo qui præsunt, quique hanc epistolam legerint: *Nemini dantes ullam offensionem, ut ministerium vestrum non fiat vituperabile* [72].

De illis autem quos scribis mihi erroris sui pœnitentia duci; erga eos qui de corpore nostro sunt, medici sumus, quamvis indigni. Quam igitur pœnam Oresti, qui ad nos huc venit, per fratres indiximus (neque enim convenire multas ob causas visum est, ut in conspectum nostrum admitteretur), hanc eamdem et cæteri suscipiant: nimirum ut sanctis mysteriis non participent; una cum aliis observationibus. Quousque tandem? rogas. Quoad orthodoxæ fidei tranquillitas redeat. Si mors interveniat, inquit, communicent. Remissum illis peccatum arbitramur. Quod vero significasti, vos de hac et illa re inter vos dissidere: tollite quæstiones vestras, et mutuam pacem habetote· Non sicut hi qui ab hæresi convertuntur, recipiendi sunt isti; quanquam et illic quoque non leve discrimen est hujus ad illam; sed tanquam qui nomen Domini abnegarint, sive ad ejus abnegationem Christomachis communicarint, seu metu adacti seu aliam ob causam. Ad hujus enim abnegationem manifesto communicarunt sanctam ejus imaginem negantibus: quia negatio imaginis ad prototypum transit, ut clamans clamat [73]. Nec aliter se res habet, tametsi negationem elevare quidam velint. Si ergo non prius recte sentientes, nec veritatem edocti, sed divina quadam providentia veritatis lumine illustrati ad nos convolassent: alia ratio esset, nec temere eos admitti oporteret, nisi ex plurimorum orthodoxorum con-

A ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Ζήτει, φησὶ, τὰ λειπόμενα, ἐμπτύσματα, κολαφίσματα, τέλος τὸν σταυρόν· τοὺς γλυκεῖς μοι Χριστοῦ ἥλους· οἷς τίς ἂν καταξιωθείη συσταυρωθῆναι· συλλογχευθῆναι δοῦλος Δεσπότῃ· μίξαι αἷμα αἵματι· ἄνθρωπος, Θεοῦ τοῦ ζῶντος; Τοιαύτῃ διαθέσει [χωροῦντες οἱ ἅγιοι ἔχαιρον κοπτόμενοι· ἥδοντο μελοτομούμενοι. Ἔφθασε τοιγαροῦν καὶ ἡ ἡμετέρα χαρά· ἐκ μέρους ἐπειράθημεν· εἴγε καὶ πειραθείημεν τέλεον· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν! Τῇ γὰρ χάριτι εἴη τὸ νῖκος ἐφ' ὁτῳοῦν· ἵνα μή τις καυχήσηται οἴκοθέν τι ἔχειν· ὥστε ἕλκομεν τὸν ἔλεον Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἐνεργοῦς πεποιθήσεως. Εἴ τις οὖν παράκλησις B ἐν Χριστῷ· εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης· εἴ τις κοινωνία πίστεως· εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτίρμοὶ, πληρώσατέ μου τὴν χαράν· σὺν τῷ Ἀποστόλῳ ὁ τάλας λέγειν· Τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες· σύμψυχοι· τὸ ἓν φρονοῦντες· μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν ἀντιπράττοντες, καὶ ἀντικαθιστάμενοι ἀλλήλοις. Πέφυκε γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τὸ φιλόπρωτον καὶ φιλόνεικον παρεισδύειν. Ἀλλ' ὑμεῖς ὡς Θεοῦ διάκονοι (συμπαραλαμβάνω γὰρ τῷ προσώπῳ σου τοὺς ὑπερέχοντας, οἳ καὶ ἀναγνοῖεν τὴν ἐπιστολὴν), Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ δοίητε προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμητὴ ἡ διακονία ὑμῶν γένοιτο.

Περὶ ὧν ἔγραψάς μοι ἐν μετανοίᾳ γεγονέναι· ἐ- C τοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν, εἰ καὶ ἀνάξιοι, ἀλλ' α ἡμεῖς ἰατροί. Ὃ τοίνυν ἐδώκαμεν ἐπιτίμιον τῷ Ὀρέστῃ ἐλθόντι ἐνταῦθα, διὰ φωνῆς τῶν ἀδελφῶν (οὐδὲ γὰρ κεκρίκαμεν εὖ ἔχειν συνοψισθῆναι αὐτῷ διὰ πολλὰ αἴτια), τοῦτο σχοῖεν καὶ οἱ λοιποί· ἀμετόχους εἶναι τῶν ἁγιασμάτων· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παρατηρήμασιν. Ἐρωτᾷς ἕως πότε; ἕως ἂν ἀναλάμψῃ ἡ τῆς ὀρθοδοξίας αἰθρία. Εἰ, φησὶ, τύχῃ θάνατος; Κοινωνείτωσαν. Πιστεύομεν συγκεχωρῆσθαι αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα. Ἐπειδὴ δὲ γέγραφας, τοῦτο κἀκεῖνο ἀντιλεκτεῖν ὑμᾶς πρὸς ἀλλήλους· διαλύεσθε τῶν προβλημάτων ὑμῶν, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. Οὐχ ὡς οἱ ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφοντες, οὗτοι δεκτέοι· εἴπερ κἀκεῖ παρατήρησις διαφορᾶς οὐ τῆς τυχούσης τῆσδε πρὸς τήνδε· ἀλλ' ὡς ἀρνησάμενοι τὸ ὄνομα D Κυρίου, ἤτοι ἐπὶ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ κεκοινωνηκότες τοῖς Χριστομάχοις διὰ φόβον ἤ τινα ἄλλην περιπέτειαν. Ἐπὶ γὰρ τῇ ἀρνήσει αὐτοῦ ἐκοινώνησαν προδήλως ἠρνημένοις τὴν ἁγίαν αὐτοῦ εἰκόνα. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς βοᾷ ὁ βοῶν. Καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλοίως· κἂν τινες σμικρύνειν τὴν ἄρνησιν βούλοιντο. Εἰ οὖν μὴ ὀρθοδοξοῦντες τὸ πρότερον, μηδὲ μυηθέντες τὴν ἀλήθειαν, ἐκ θείας προνοίας αὐγασθέντες τἀληθὲς μετεπήδησαν εἰς ἡμᾶς, ἄλλως εἶχε· κἀκείνους οὐχ ὡς ἔτυχε προσδεκτέον, εἰ μὴ διὰ πλείστων ὀρθοδόξων συμφωνήσεως· ὡς δεδήλωκεν ὁ θεῖος Βασίλειος πρὸς τοὺς

[69] I Cor. XII, 2, 26. [70] Philipp. II, 1, 2. [71] ibid. 3. [72] II Cor. VI, 3. [73] S. Basilius.

ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐξ Αἰγύπτου περιωρισμένους· καθαπτόμενος αὐτῶν ἐν τῷ ἀφυλάκτως προσήκασθαι.

Ἠ ἀγνοεῖτε δ' φησιν ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ; « Οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον, μηδὲ ἀριθμήσαιμι ἐν ἐπισκόποις τὸν ἐπὶ καταστροφῇ τῆς πίστεως ὑπὸ τῶν βεβήλων χειρῶν προαχθέντα εἰς προεδρείαν· » οἷοί εἰσι τανῦν, οὐ δι' ἄγνοιαν, ἀλλὰ διὰ φιλαρχίαν, ἐπιπηδῶντες τοῖς θρόνοις· προέμενοι ἀκουσίως [f. ἑκουσίως] τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἀντιλαμβάνοντες τὴν τῆς ἀσεβείας προεδρείαν. Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; Λέγω κἀγώ· Εἰ καθ' ὑμᾶς μετὰ τὴν ἄρνησιν ἤτοι κοινωνίαν τῶν Χριστομάχων εὐθὺς δεκτέοι καὶ ἀνεπιτίμητοι οἱ τοιοῦτοι· τί μάτην κινδυνεύων καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ μὴ αὐτομολήσας πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, αὖθις διὰ μετανοίας τοῖς ὀρθοδόξοις ἀνεπιτιμήτως συνταχθείην; Μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Ἐκνήψατε ἐν Κυρίῳ. Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος· ἵνα ἐκ παραλλήλου τῶν Χριστομάχων τὰ ἡμέτερα τηρῆται; ὡς ὅτι, φησὶν, αὐτοὶ τοὺς ἐξ ὀρθοδοξίας πρὸς αὐτοὺς χωροῦντας χαρᾷ ἀνεπιτιμήτως προσίενται. Οὐά· δέον οὖν καὶ στεφανοῦν ἡμᾶς τοὺς ἀρνητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ σολυμνιάζειν ὡς ἐκεῖνοί τινας ἐκείνων. Ἀδελφοὶ, δέομαι ὑμῶν, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν· ἀλλὰ τελειοῦσθε διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως. Περὶ τῶν ἔξω τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν, τίς εἰμι δοῦναι λόγον; Εἰ δὲ καὶ ἀναγκάζοι τίς· ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη πλήρωμα οὖσα νόμου ἔχει καὶ τὴν πειθώ· τοῦτό φημι ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων· ἡμεδαποὶ γὰρ κἀκεῖνοι. Πρεσβύτερος εἴτε ὑπογράψας, εἴτε κοινωνήσας φόβῳ μὴ φέρων τὴν κάκωσιν, εἰργέσθω τῆς κοινωνίας. Κατὰ Χριστοῦ γὰρ κοινωνήσας, πῶς δύναιτ' ἂν Χριστῷ κοινωνεῖν; Τῆς γὰρ ἐγκρατήσεως τῆς ἱερουργίας παρὰ συνοδικῆς ἐπισκέψεως ἡ λύσις. Ὁ δόξας μετὰ τὴν ἧτταν ἀναπαλαῖσαι· ἀποχωρείτω τοῦ ἐν ᾧ ἐκαθέζετο πρὶν τόπου· ἐπεὶ πῶς γνωσθήσεται αὐτῷ τε ἐκείνῳ ἡ ἄρνησις ἣν ὑπέστη, καὶ ἄλλοις;

Οὐ χωρῶ ἐπιτρέψαι· ἐπ' ἂν ἡ ἀναπάλαισις αὐτοῦ μάλιστα οὐκ ἐγένετο ἐν ἐπισήμῳ τινὶ δράματι οἷον ἐπὶ τοῦ Λαοδικείας. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνῳ συμβουλεύσαιμι ἂν ἔγωγε ἱερουργεῖν, ἢ μόνον κοινωνεῖν διὰ τὸ ἐπίσημον. Οὕτως ἐπὶ τοῦ τυχόντος μονάζοντος· οὕτως ἐπὶ λαϊκοῦ· εἶρξις τῆς κοινωνίας, μετὰ τῶν ἄλλων ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας· ἀναμένειν τε τὸν καιρὸν τῆς ὀρθοθοξίας. Πλὴν ἐπειδὴ ἐνδέχεται, καὶ ὕφεσιν καὶ πρόσθεσιν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπιτιμῶντος· ἐπὶ τῆς κοινωνίας λέγω· ἐκτεινομένων τῶν χρόνιων τῆς αἱρέσεως κατὰ τὰ ἀθεώρητα κρίματα τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· ἔστι καὶ πρὸ συνόδου λῦσαι ἐν Κυρίῳ· καθὼς ὑποπέπτωκε τὸ πρόσωπον βαρύτερον ἢ ἐλαφρότερον· καὶ καθ' ἣν πάλιν ὑποδείκνυσι μετάνοιαν· εἴς τε τοὺς ἡμετέρους καὶ τοὺς ἔξω, συνεστιᾶσθαι αὐτοὺς οὐ κωλυτέον

sensu: ut divinus Basilius docet [74], ad eos scribens qui in Mesopotamiam fuerant relegati ex Ægypto: perstringens illos quod temere admitterent.

An nescitis quid idem Pater dicat in alia epistola? « Non agnosco episcopum, nec inter episcopos illum adnumerarim, qui a profanis manibus ad fidei destructionem præsul electus est [75]. » Quales nunc sunt qui, non per ignorantiam, sed dominandi studio, in sedes insiliunt, veritatem sponte sua prodentes, et præmii loco impietatis principatum accipientes. *Si secundum hominem*, inquit Apostolus, *ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest* [76]? Aio et ego: Si post negationem vel communionem cum Christomachis, tales statim, sententia vestra, sine pœna recipiendi sunt: cur incassum periclitor in dies, ac non potius ad adversarios ultro occurrens, orthodoxis iterum, mox ut facti pœnituerit, sine pœna ulla me aggrego? *Nolite seduci: corrumpunt bonos mores colloquia prava* [77]. Evigilate in Domino. *Quæ* autem *societas luci ad tenebras* [78]: ut Christomachorum instar res nostræ dirigantur? Quoniam ipsi, inquiunt, eos qui ab orthodoxa parte ad illos transeunt, cum gaudio, nulla pœna irrogata, suscipiunt. Væ: ergo et coronandi sunt nobis negatores Christi, et solemni honore afficiendi, ut ab illis quidam eorum affecti sunt. *Fratres, oro vos, nolite pueri effici sensibus* [79], sed per veram scientiam perficimini. De his autem qui extra fraternitatem nostram sunt, quis ego sum ut verba faciam? Si cogat tamen quispiam: quoniam quæ *plenitudo legis est dilectio* [80], suam quoque suadelam habet: hoc ipsum dico, quod de nostris: nam et nostri sunt etiam illi. Presbyter seu subscripserit, seu metu communicarit afflictionem non ferens; a communione arceatur. Qui enim adversus Christum communionem iniit, qui potest cum Christo communicare? Privationis enim sacrificii relaxatio synodicæ est consultationis. Qui post lapsum ad certamen iterum revertitur, abstineat ab eo loco quem prius obtinuit: alioqui quomodo innotescat tum ipsimet negatio quam passus est, tum aliis?

Non possum permittere: præsertim quando iterata ipsius pugna insigni quopiam opere non cernitur: quemadmodum in episcopo Laodiceæ. Neque enim illi ego auctor fuerim sacrificandi, sed communicandi tantum propter celebritatem. Sic in monacho unoquoque, sic in laico: arcendus est a communione, cum aliis dignis fructibus pœnitentiæ; exspectandumque tempus fidei orthodoxæ. Cæterum, quoniam et remitti et intendi pœnam ab eo fas est qui imponit; de communione loquor; si occultis justæ Dei iræ judiciis hæreseos tempora prorogentur, licebit etiam ante synodum in Domino relaxare, prout persona gravius leviusve lapsa est, et pro ea rursum pœnitentia, quam præ se fert: tum erga nostros, tum erga extraneos prohibendum non est; quin una epulentur, non tamen ut benedicant ante

[74] Epist. 213. [75] Epist. 192, Nicopolit. presbyt. [76] I Cor. xv, 32. [77] Ibid. 33. [78] II Cor. vi, 14. [79] I Cor. xiv, 20. [80] Rom. xiii, 10.

relaxationem. Hæc sunt quæ de his habeo in timore Dei et veritate. Si quid novi vel a vobis vel ab aliis proferatur, discam. Fateor enim me in multis peccare: et multa nescire non abnuo. Saluta fratres tuos et filios meos, Petrum abbatem, et Ignatium, et Tithoen, desideratos mihi in Domino et adjutores meos. Saluta eos qui mihi chari sunt ex sancta congregatione. Saluta mysteriorum custodes, viscera mea charissima. Saluta eam cujus magnus est labor in Domino: de qua recipio et abundo in bonis. Saluta omnes in Christo fratres, etiam qui sunt laici, ex quibus est Sergius pius et Engius. Qui mecum sunt fratres semper dilecti te et alios salutant. Memento te tenuitatis meæ. Dominus noster Jesus Christus vobiscum fratres.

A οὐχ ἵνα εὐλογῶσιν ἕως λύσεως. Τοσαῦτά μοι ὥστε περὶ τούτων ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ. Εἰ δέ τι ἐξ ὑμῶν ἢ ἀπ' ἄλλων καινότερον, διδαχθῶ. Ὁμολογῶ γὰρ ὡς πολλὰ ἁμαρτάνων, καὶ πολλὰ ἀγνοεῖν δέχομαι. Ἄσπασαι τοὺς ἀδελφούς σου καὶ τὰ τέκνα μου τὸν ἀββᾶν Πέτρον, καὶ Ἰγνάτιον, καὶ Τιθόην [cod. Reg. Τιδόϊον], τοὺς ἐν Κυρίῳ ἐπιποθήτους μου καὶ συνεργούς. Ἄσπασαι τοὺς ἐκ τῆς ἁγίας συνοδίας φιλητούς μου. Ἄσπασαι τοὺς μυστηριοφύλακας, τὰ ἐμὰ ἠγαπημένα σπλάγχνα. Ἄσπασαι τὴν κοπιῶσαν ἐν Κυρίῳ· ἧς ἀπέχω καὶ περισσεύω ἐν ἀγαθοῖς· ἄσπασαι πάντας τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, κἂν λαϊκοί, ἐξ ὧν Σέργιος ὁ εὐσεβὴς καὶ Ἔγγιος [f. ἅγιος]. Ἀσπάζονταί σε καὶ τοὺς ἄλλους οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ ἀειπόθητοι. Μνημονεύετέ μου τῆς ταπεινώσεως. Ὁ
B Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν, ἀδελφοί.

XII. — *Paschali papæ Romæ.*

ΙΒʹ. — Πασχαλίῳ πάπᾳ Ῥώμης.

Romani pontificis opem adversus Iconomachos exposcit. (Baron. an. 817, n. 21.)

Prorsus sanctissimo luminari magno, antistitum supremo, domino nostro, domino apostolico papæ, Joannes, Theodosius, Athanasius, Joannes, Theodorus, minimi presbyteri et præpositi eorum qui apud Cathara, Picridium, Paulopetrium, Euceriam, et Studium.

Audita jam sunt haud dubie supremæ vestræ beatitudini ea quæ propter peccata nostra in nostram Ecclesiam invasere. Etenim facti sumus in parabolam et proverbium omnibus gentibus, ut secundum Scripturam loquar [81]: nondum tamen fortasse ea perfecte et per epistolas renuntiata fuere. Quare nos minimi, etsi membrum corporis Christi ultimum sumus: tamen, cum is qui caput nostrum est, captivus sit, atque ii qui inter fratres eminent, huc atque illuc dissipati: aliquo modo potuimus, ex eo quod prope sumus, et ex mutua significatione, tanquam uno spiritu et communibus verbis quamvis temerarium sit, ista scribere. Audi, apostolicum caput, a Deo præposite pastor ovium Christi, janitor regni cœlorum, petra fidei super quam ædificata est catholica Ecclesia. Petrus enim tu, Petri sedem exornans et gubernans. Lupi graves irruperunt in caulam Domini: portæ inferi, ut olim, ruptæ sunt in ipsam. Quid hoc? Persecutionem patitur Christus cum matre et ministris: siquidem contra imaginem incursus, prototypi est persecutio. Hinc detentio patriarchalis capitis: exsilia et relegationes archiepiscoporum et sacerdotum, et monachorum monacharumque compedes et vincula ferrea, tormentaque et ad extremum mors. O horribilem auditionem! Veneranda imago salvatoris Dei nostri, quam etiam dæmones perhorrescunt, contumeliis affecta et ludibrio habita est, non solum in regia urbe, verum etiam in omni regione et opido. Altaria deleta sunt, templa destructa, sacra profanata, effusus est sanguis et effunditur eorum qui retinent

Τῷ πάντα παναγεστάτῳ, φωστῆρι μεγάλῳ, ἀρχιερεῖ πρωτίστῳ, κυρίῳ ἡμῶν, δεσπότῃ ἀποστολικῷ πάπᾳ, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Ἰωάννης, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρῶν, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῆς Εὐκερίας, τῶν Στουδίου.

Ἤδη που πάντως ἤκουσται τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι τὰ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ ἐπελθόντα. Καὶ γὰρ γεγενήμεθα
C εἰς παραβολὴν καὶ διήγημα ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, Γραφικῶς εἰπεῖν. οὐ μὴν ἴσως ἡ ἀπαγγελία ἐντελῶς τε καὶ ἐπιστολικῶς. Διόπερ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, εἰ καὶ μέλος που τοῦ σώματος Χριστοῦ ἔσχατον τυγχάνοντες· ὅμως τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἱργομένης, τῶν τε ἐν ἀδελφότητι προεχόντων ὧδέ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων· ἠδυνήθημέν πως ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἶναι καὶ διὰ τῆς εἰς ἀλλήλους καταμηνύσεως εἰς ἓν γενέσθαι καὶ πνεῦμα καὶ ῥῆμα· γράφοντες εἰ καὶ τολμηρῶς τάδε. Ἄκουε, ἀποστολικὴ κάρα, θεοπρόβλητε ποιμὴν τῶν Χριστοῦ προβάτων· κλειδοῦχε τῆς οὐρανῶν βασιλείας· πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ᾗ ᾠκοδόμηται ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Πέτρος γὰρ σὺ, τὸν Πέτρου θρόνον κοσμῶν καὶ διέπων. Λύκοι βαρεῖς εἰσεφθάρησαν ἐν τῇ αὐλῇ Κυρίου· πύλαι ᾅδου,
D ὡς πάλαι, προσεῤῥάγησαν αὐτῇ. Τί τοῦτο; διώκεται Χριστὸς σὺν μητρὶ καὶ θεράπουσιν· εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος καταδρομὴ, τοῦ πρωτοτύπου διωγμός. Ἐντεῦθεν κατένεξις πατριαρχικῆς κεφαλῆς· ἐξορίαι τε καὶ περιορισμοὶ ἀρχιερέων τε καὶ ἱερέων, μοναστῶν τε καὶ μοναζουσῶν· εἱρκταί τε καὶ σιδηρώσεις· βάσανοί τε καὶ τέλος θάνατοι. Ὢ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος! ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ἣν καὶ δαίμονες φρίττουσιν· ἐνύβρισται· ἐξουδένωται· οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει· ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πολίχνην. Θυσιαστήρια ἠφανίσθη· ναοὶ ἠμαυρώθησαν· ἱερὰ ἐκοινώθη, ἐχέθη αἵματα καὶ χέεται τῶν ἀντ-

[81] Psal. LXVIII, 12.

ἐχομένων τοῦ Εὐαγγελίου. Διωγμοὶ καὶ φυγαδεῖαι (A) τῶν ἔτι ὑπολελειμμένων. Ἐσίγησε πᾶν εὐσεβοῦν στόμα δέει θανάτου· ἀνέῳκται ἡ ἀντίθετος καὶ βλάσφημος γλῶσσα· σεσάλευται πᾶσα σὰρξ ἀμφοτερίζουσα. Οἴμοι, φησὶν, ὅτι ἐγενήθημεν ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ· οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος.

Ἐφ' ἡμᾶς, ὦ μάκαρ, ἐγένετο ταῦτα πάντα. Ἃ τίς μὲν οὐκ ἐκστυγνάσειεν εἰς ἑαυτὸν τὰ τοῦ πλησίον ἀναθεωρῶν πάθη; Τίς δὲ οὐ λογίσοιτο προεισόδια εἶναι τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας· τοσοῦτον διαφέροντα ὅσον εἰκὼν ἀρχετύπου, ἐφ' ᾗ καὶ μαίνεται; Δεῦρο δὴ οὖν ἀπὸ Δυσμῶν ὁ Χριστομίμητος, Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος. Πρὸς σὲ εἴρηκε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξεις τοὺς ἀδελφούς σου. Ἴδε ὁ (B) χρόνος καὶ ὁ τόπος· βοήθησον ἡμῖν ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς τοῦτο· ὄρεξον χεῖρα καθ' ὅσον οἷόν τέ ἐστιν· ἔχεις τὸ ἰσχύειν παρὰ Θεῷ ἐκ τοῦ παντων πρωτεύειν· ἐν ᾧ καὶ ἐτέθης. Πτόησον, δεόμεθα, τοὺς αἱρετικοὺς θῆρας σύριγγι τοῦ θείου λόγου σου. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, θὲς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων· ἱκετεύομεν. Ἀκουσάτω ἡ ὑπ' οὐρανὸν, ὅτι ὑφ' ὑμῶν ἀναθεματίζονται συνοδικῶς οἱ ταῦτα τετολμηκότες, καί γε ἀναθεματίζοντες τοὺς ἁγίους Πατέρας ἡμῶν. Τοῦτο εἴη Θεῷ εὐπρόσιτον· ἀγγέλοι; καὶ ἁγίοις χαρμόσυνον· σαλευομένοις στήριγμα· ἑδραιουμένοις ἐπισφράγισμα· καταπεπτωκόσιν ἀνάστημα· πάσῃ Ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἀγαλλίαμα· καί γε τῇ σῇ κορυφαιότητι κατὰ τοὺς πάλαι προηγησαμένους μνημόσυνον αἰώνιον. Οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις καιροῖς τὰ παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν νῦν αἰτού- (C) μενα δεδρακόνες πνευματοκινήτως· καὶ μνημονεύονται, καὶ μεμακάρινται. Πάντως δὲ πιστεύομεν ὡς ἐλέῳ οἰκτιρμῶν καμπτόμενος δέξῃ ἡμῶν τὸ εὐτελὲς γράμμα· Χριστὸν μιμούμενος· ὃς Θεὸς ὢν τῶν ἁπάντων, οὐκ ἀπηξίωσε τὴν παρὰ Αὐγάρου ἐπιστολὴν καὶ δέξασθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀντιγράψαι.

Evangelium, persecutiones et exsilia eorum qui adhuc relicti sunt. Conticuit omne os pium mortis metu: aperta est adversaria et blasphema lingua: commota est omnis caro in ambiguitate versans. *Hei mihi!* inquit, *quia facti sumus ut qui colligit calamum in messe, et racemum in vindemia, cum non sit botrus* [82].

In nos, a beate, hæc omnia facta sunt. Quæ quis non ægre tulerit, in seipso proximi damna considerans? Quis autem ratiocinatus non fuerit, esse adventus Antichristi præludia tantum differentia quantum ab exemplari imago, in quam etiam insanitur? Huc igitur ab Occidente, o Christi imitator: *Exsurge et ne repellas in finem* [83]. Tibi dixit Christus Deus noster: *Et tu aliquando conversus confirmabis fratres tuos* [84]. Ecce tempus, ecce locus; opitulare nobis, qui et a Deo ad hoc ordinatus: porrige manum quantum fieri potest: habes potestatem a Deo, eo quod omnium princeps es: in quo et positus es. Terreto, supplicamus, hæreticas feras calamo divini verbi tui. Pastor bone, pone animam pro ovibus, supplicamus. Audiat Ecclesia quæ sub cœlo est, quod a vobis anathematizantur per synodum qui hæc ausi, et jam sanctos Patres nostros anathematizant. Hoc fuerit Deo acceptum, angelis et sanctis gaudium, concussis firmamentum, fundatis stabilimen, lapsis resurrectio, omni orthodoxorum Ecclesiæ exsultatio, et tuæ certe celsitudini, secundum eos qui antiquitus præcesserunt æternum monimentum. Qui similibus temporibus cum fecerint ea quæ a nobis peccatoribus nunc petuntur, Spiritu sancto afflati; et commemorantur, et beati habiti sunt. Prorsus autem credimus et confidimus, quod misericordia miserationum flexus nostram tenuem epistolam accipies. Christum imitatus, qui, Deus cum esset omnium, non recusavit ab Abgaro epistolam accipere, et acceptæ rescribere.

ΙΓ'. — Τῷ αὐτῷ. [σα']

XIII. — *Eidem.*

Ejusdem ac superior argumenti. (Baron. an. 818, n. 2.)

Τῷ τὰ πάντα παναγεστάτῳ Πατρὶ, κορυφαίῳ φωστῆρι οἰκουμενικῷ, κυρίῳ ἡμῶν, δεσπότῃ ἀποστολικῷ πάπᾳ, Ἰωάννης, Θεοδόσιος, Ἀθανάσιος, Θεόδωρος, ἐλάχιστοι πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι τῶν Καθαρᾶ, τῶν Πικριδίου, τοῦ Παυλοπετρίου, τῶν Στουδίου.

(D) Ἐπεσκέψατο ὑμᾶς Ἀνατολὴ ἐξ ὕψους. Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· τὴν σὴν ἐν τῇ Δύσει μακαριότητα, ὥσπερ τινὰ λυχνίαν θεαυγῆ, εἰς περίλαμψιν τῆς ὑπ' οὐρανὸν Ἐκκλησίας, ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν πρώτιστον θρόνον θέμενος. Καὶ γὰρ ᾐσθήμεν φωτὸς νοεροῦ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου ἐνισχημένοι τῆς πονηρᾶς αἱρέσεως· καὶ τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας ἀπεθέμεθα· καὶ πρὸς χρηστὰς ἐλπίδας ἀνενεύσαμεν μεμαθηκότες δι' ὧν ἀπεστείλαμεν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων, οἷα καὶ ἡλίκα πέπραχέ τε καὶ λέλεγεν ἡ ἁγία ὑμῶν κορυφαιότης· τοὺς μὲν αἱρετικοὺς

Per omnia religiosissimo Patri, supremo luminari universali, domino nostro, domino apostolico papæ, Joannes, Theodosius, Athanasius, Theodorus, minimi presbyteri et Præpositi Catharorum, Picridii, Paulopetrii, et Studii.

Respexit nos oriens ex alto [85], Christus Deus noster, tuam in Occidente beatitudinem, tanquam facem quamdam divinitus lucentem, ad Ecclesiæ quæ sub cœlo est illuminationem, in apostolica prima sede constituens. Etenim spirituale lumen percepimus, qui in tenebris et in umbra mortis improbæ hæreseos tenebamur: et tristitiæ nebulam deposuimus, atque in spem optimam emersimus, cum didicissemus ex fratribus nostris et conservis quos misimus, qualia et quanta egerit et dixerit sancta celsitudo vestra: quando hæreticos quidem. Apocrisia-

[82] Mich. VII, 1. [83] Psal. XLIII, 23. [84] Luc. XXII, 32. [85] Luc. I, 78.

rios, velut fures, ne in sacrum quidem conspectum A admisit, sed cum procul adhuc essent, merito rejecit: nostris vero calamitatibus ex litterarum auditione et missorum relatione compatiens, indoluit atque ingemuit, Dei exemplo, tanquam propriis membris. Ac reipsa nos humiles cognovimus, manifestum Apostolorum principis successorem Romanæ Ecclesiæ præsidere, certoque nobis persuasimus, Dominum Ecclesiam nostram minime deseruisse, cui unum solumque a vobis auxilium hactenus, atque ad ipso exordio, in occurrentibus molestiis, Dei providentia concessum est. Vos igitur illimis revera ac sincerus ab initio fons orthodoxæ veritatis: vos adversus omnem hæreticam procellam tranquillus sepositus Ecclesiæ universæ portus: vos a Deo electa civitas refugii salutis. Sed quoniam B temerarium est a nobis miseris ac indignis encomia congeri divino nomini vestro, quod divinæ olim linguæ beatum prædicarunt: præstat ut ad ærumnas nostras veniamus.

Impii ergo consueta sibi omni conatu ac vesania facere non cessant: omnes, qui mortis metu franguntur, in hæresis barathrum trahentes, et abripientes: siquidem omnino necesse est eum qui cedere nolit, verberum aliorumque suppliciorum pœnis subjici: ita ut diffluant sensim aliqui, quod est miserrimum, etiam ex iis qui certamen antea sustinuerant. Nos vero iterum, humiles et in membris postremi, tam pro sacro proprio capite, quam pro reliquis decertantibus patribus et fratribus audentes legatione fungimur, et obsecramus ut console- C tur nos sancta et apostolica anima tua. Primum quidem, quod et facere illam credimus, ne suas pro stabilitate et salute omnium Deum flectentes preces intermittat. Ita obtestamur sacratissima viscera. Deinde ut quæ Spiritus sancti instinctu pro humilitatis nostræ utilitate ac perpetua virtutis suæ laude deliberavit et statuit, ad exitum, Deo adjuvante, perducat.

ἀποκρισιαρίους ὡς λωποδύτας, μηδὲ εἰς ἱερὰν αὐτῆς θέαν προσηκαμένη, πόῤῥω δὲ ὄντας ἐνδίκως ἀποπεμψαμένη· τοῖς δὲ ἡμετέροις ταλαιπωρήμασι, διὰ τῆς ἐπακροάσεως τῶν γραμμάτων, καὶ διηγήσεως των ἀποσταλέντων, ἐπισυγνάσασά τε καὶ ἐπιστενάξασα θεομιμήτως, ὡς οἰκείοις μέλεσι. Καὶ ὄντως ἔγνωμεν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐναργὴς διάδοχος τοῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαίου προΐστη τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· ἀληθῶς πεπείσμεθα, ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπε Κύριος τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν· μιᾶς καὶ μόνης τῆς παρ' ὑμῶν ἐπικουρίας ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐν ταῖς συμβαινούσαις περιστάσεσιν ὑπαρχούσης αὐτῇ Θεοῦ προμηθείᾳ. Ὑμεῖς οὖν ὡς ἀληθῶς ἡ ἀθόλωτος καὶ ἀκαπήλευτος πηγὴ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὀρθοδοξίας· ὑμεῖς ὁ πάσης αἱρετικῆς ζάλης ἀνῳκισμένος εὔδιος λιμὴν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας· ὑμεῖς ἡ θεόλεκτος πόλις τοῦ φυγαδευτηρίου τῆς σωτηρίας. Ἀλλ' ὅτι τολμηρὸν παρ' ἡμῶν τῶν οἰκτρῶν καὶ ἀναξίων ἐγκώμια συναίρειν τῇ ὑπὸ θείων γλωσσῶν πάλαι μεμακαρισμένῃ ὑμῶν θεωνυμίᾳ· δέον ἐπὶ τὸ πονεῖν ἐλθεῖν.

Οἱ μὲν οὖν ἀσεβοῦντες τὰ συνήθη σὺν πάσῃ σπουδῇ καὶ μανίᾳ ποιεῖν οὐκ ἐνδιδόασι· πάντας ὑφέλκοντες καὶ κατασπῶντες εἰς τὸ τῆς αἱρέσεως βάραθρον δεδιττομένους τὸν θάνατον. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα, τὸν μὴ εἴκοντα τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μαστίγων ὑποβληθῆναι σὺν τοῖς ἀκολούθοις, ὥστε κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέειν, τὸ σχετλιώτατον, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἠθληκότων. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὖθις οἱ ταπεινοὶ καὶ ἔσχατοι ἐν τοῖς μέλεσιν, ὑπέρ τε τῆς οἰκείας ἱερᾶς κεφαλῆς, καὶ τῆς ἐνισταμένης ὑπερεχούσης πατρότητός τε καὶ ἀδελφότητος, τολμῶντες πρεσβεύομέν τε καὶ ἐκλιπαροῦμεν, παρακληθῆναί σου τὴν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν ψυχήν. Πρῶτον μὲν, ὅπερ καὶ πιστεύομεν ποιεῖν, μὴ καταλῆξαι τῆς ὑπὲρ στηριγμοῦ καὶ διασώσεως ἁπάντων θεοκλινοῦς προσευχῆς. Ναὶ, δεόμεθα τὰ ἱερώτατα σπλάγχνα. Ἔπειτα ἃ πνευματοκινήτως αὐτῇ βεβούλευται καὶ ὥρισται ἐπ' ὠφελείᾳ μὲν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, αἰωνίῳ δὲ μακαρισμῷ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, εἰς πέρας σὺν Θεῷ ἀγαγεῖν.

XIV. — *Papæ Alexandriæ.*

ΙΔ'. — Πάπᾳ Ἀλεξανδρείας. [σδ'.]

Ejusdem ac duæ superiores argumenti. (Baron. an. 817, n. 26.)

In omnibus sanctissime Patri Patrum, luminari luminarium, Domino meo, Domino beatissimo papæ Alexandriæ, Theodorus minimus presbyter et præpositus Studii.

Maximum humilitati meæ munus, et summi voti D opus erat, ut dignus fierem qui per litteras colloquerer cum apostolico vertice tuo, non solum ob tenuitatem parvitatis meæ, quæ impar est ut ad æquales scribat, nedum ad tam magnum et divinum caput; verum etiam ob difficilem in tanto intervallo accessum, quem ethnica præcipue inhibet obstructio. Attamen Dei optimi bonitate mihi obtigit, et nunc scribo duabus de causis: altera, ut quo jamdumdum teneor desiderio, id peccator explicem,

Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ Πατρὶ Πατέρων, φωστῆρι φωστήρων, κυρίῳ μου, δεσπότῃ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Ἀλεξανδρείας, Θεόδωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

Ὡς μέγιστον τῇ ἐμῇ ταπεινώσει δῶρον, καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω ἔργον, διὰ γράμματος ἀξιωθῆναι εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν τῆς ἀποστολικῆς σου κορυφῆς, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς σμικρότητός μου· ἧς καὶ τὸ πρὸς ἴσους γράφειν ἐνδεὲς, μὴ ὅτι γε πρὸς οὕτω μεγάλην καὶ θείαν κεφαλήν· ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐν τοσούτῳ μακρυσμῷ πάροδον, τῇ ἐθνικῇ ὅτι μάλιστα εἰργομένην διατειχίσει. Ὅμως εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἐξεγένετό μοι· δυοῖν εἵνεκα· ἑνὸς μὲν, ὡς ἂν ἣν πάλαι εἶχον ἐπιθυμίαν

ρτωλὸς ἀποπληρώσω, διὰ νοερᾶς προσψαύσεως
ἱερῶν σου ἰχνῶν· οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἦν δυνατὸν
θαθύμιον πληρωθῆναι· ἑτέρου δὲ, ὃ καὶ μᾶλλον
εῖγον, πρὸς τὸ γνωριμώτερα παραστῆσαι τὰ
όντα δεινὰ ἐνταῦθα, τῇ θειοτάτῃ σου κορυφῇ,
ομπασχούσῃ τοῖς τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκ-
ας μέλεσιν. Ἃ ἐξήκουσται, ὡς οἶμαι, καὶ εἰς
σχατα τῆς οἰκουμένης, διὰ τὸ τῆς κακίας πε-
τον.

υγμὸς κατείληφεν ἡμᾶς, ὦ μακαριώτατε, καὶ
ιῶν ὁ βαρύτατος. Πάλαι μὲν οὖν Ἀχαὰβ ζητῶν
ν τὸν προφήτην, πάντα τόπον ἐμπρῆσαι λέγε-
τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸν θυμὸν τοῦ ἀσεβοῦς ὑποφαί-
ς. Νυνὶ δὲ ὁ Ἀχααβίτης καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν
αν, οὐ τὸν Ἡλιοὺ μόνον ἐγγεγραμμένον· ἀλλὰ
ὸν τούτου Δεσπότην Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Κύριον
εὸν ἡμῶν· τὴν Θεοτόκον καὶ πάντα ἅγιον ζητῶν
εῖ, καὶ εὑρὼν ἐξαφανίζει θυμῷ μεγάλῳ ἐκ πά-
όλεως καὶ χώρας τῆς ὑπὸ χεῖρα. Ἐντεῦθεν θυ-
ήρια κατεσκαμμένα· ναοὶ Κυρίου ἠχρειωμένοι,
κατ' οἴκους καὶ καθολικῶς καὶ ἐν ἀνδρῶσι, καὶ
αρθενῶσιν, οἱ πάλαι, οἱ νεωστὶ ἐγηγερμένοι.
ινὸν θέαμα ὥσπερ ἐξοψισθέντας ἀνθρώπους τέ-
τινα· οὕτως τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας βλέπειν
ημένας τὸν οἰκεῖον κόσμον, καὶ ἀμορφώτους
τώσας. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον ἢ ἑώρακεν ἐν τοῖς
ἀσεβήμασι; Τάχα ὁ ἐπικείμενος ὑμῖν Ἄραψ
χρώμενος φιλοχριστότερον διέξεισιν ἐν τούτῳ.
οὐχ ὁ ἡμέτερος Ταβεήλ· Φεῖσαι, Κύριε, καὶ
ῷς τέλεον τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνει.
Καὶ εἰ τοὺς ἐν πίναξι χαρακτῆρας, τοὺς ἐν ἱεροῖς
μασι, δέλτους τὰς ὑπομνηματιζούσας περὶ αὐ-
σκώπτει, κωμῳδεῖ, διασύρει ὡς βδελύγματα·
εοστυγῆ· τὰ θεοφιλῆ, καὶ κόσμου σωτήρια· ὦ!
ὐκ ἐπιστάξειε δάκρυον; τίς οὐκ ἀφήσει στενα-
ἐκ βάθους καρδίας ἀναπεμπόμενον; Ὁδοὶ Σιὼν
οῦσι παρὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς εὐσεβῶς δι-
ντας. Καί γε Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώ-
αν. Ἱεραρχεῖν δοκοῦντες καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ
μιγάδες, πᾶν γένος, καὶ πᾶσα ἡλικία· οἱ μὲν
ν ναυαγήσαντες περὶ τὴν πίστιν, οἱ δὲ εἰ καὶ
λογισμοὺς οὐ καταποντισθέντες, τῇ δὲ αἱρετικῇ
ωνίᾳ ἐξ ἡμισείας δέει σωματικοῦ θανάτου συγ-
νεύοντος. Πλὴν ὅτι εἰσὶν ὑπολελειμμένοι, οἵτι-
οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ. Καὶ τοσοῦτοι
οι καὶ ἠρίθμηνται Κυρίῳ. Πρὸ πάντων ὁ πρώτι-
ἡμῶν, ἡ ἱερὰ ἡμῶν κεφαλὴ, καὶ ὁμοταγὴς τῇ
ότητί σου· ἱεράρχαι καὶ ἱερεῖς Κυρίου· μονα-
καὶ μονάζουσαι· τούτων οἱ μὲν ἐμπαιγμῶν καὶ
ίγων πεῖραν ἔλαβον· οἱ δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς·
μετρίῳ καὶ ὕδατι τρεφόμενοι. Ἄλλοι ἐξορίαις
ρισθέντες· ἕτεροι ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ
αίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς ἐνδιαιτώμενοι·
δὲ καὶ παραυτὰ μαστιγωθέντες, μαρτυρικῶς
Κύριον ἐξεδήμησαν. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σακκισθέν-
θαλασσεύθησαν ἀωρίᾳ, ὡς σαφὲς γέγονεν ἐκ τῶν
ους θεασαμένων.

A intellectuali contactu sacrorum pedum tuorum, quandoquidem aliter votum explere non licet: altera, quæ magis urget, ut notiora fiant divinissimo vertici tuo, quæ hic dira acciderunt: ut qui totius corporis Ecclesiæ membris condoleat. Quæ quidem vel in ultimis terræ finibus ob extremam impietatem audita existimo.

Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutionum gravissima. Olim quidem Achab Eliam quærens prophetam, loca omnia incendisse dicitur, incendio illo impii iram et furorem demonstrante [86]. Nunc vero et dignitate et corde Achabites, non Eliam solum depictum, sed hujus quo- B que Dominum Jesum Christum, Dominum et Deum nostrum, Deiparam et sanctum unumquemque quærens quærit, inventumque magna ira delet in omni civitate et regione ditionis suæ. Hinc eversa altaria, templa Domini vastata, et privata et publica, quæ in vivorum et virginum habitaculis, tam vetera quam recens exstructa. Miserabile spectaculum! tanquam facie deformatos homines et ostenta quædam, sic Dei Ecclesias ornatu suo destitutas et informes relictas contemplari. Quis talia audivit aut vidit unquam in priscæ improbitatis exemplis? Ille ipse qui cervicibus vestris incumbit Arabs, mitius forsitan hac in parte erga Christum se gerit. At non sic Tabeel noster: *Parce, Domine, ne des ultra hæreditatem tuam in opprobrium* [87]. Cum ergo pictas in tabulis imagine e sacris donariis C sublatas, et libros qui mentionem earum continent, proscindit, irridet, subsannat tanquam abominanda et invisa Deo piacula, quæ Deo accepta sunt et mundo salutaria: Heu! quis lacrymas teneat? quis gemitus eximo pectore non edeat? *Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui* pie ambulent in eis [88]. Et vero *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* [89]. Qui episcopi videbantur et sacerdotes, monachi et sæculares, omnis sexus et omnis ætas, alii quidem circa fidem ultimum naufragium passi sunt, alii, si minus mente et cogitatione demersi, hæretica saltem communione mortis metu contracta, eodem ex parte periculo involuti. Relicti tamen quidam sunt *qui non curvaverunt genua ante Baal* [90]: siquidem tot numero, quot et numerati sunt a Do- D mino. Ante omnes, qui primus est inter nos, sacrum caput nostrum, et ejusdem tecum dignitatis; episcopi et sacerdotes Domini; monachi et monachæ: quorum hi ludibriis et verberibus tentati fuerunt; illi vinculis et carceribus, pane modico et aqua vitam trahentes; alii exsiliis relegati; alii in desertis et montibus, in speluncis et cavernis terræ versantes; quidam insuper flagellis cæsi martyres ad Dominum emigrarunt. Sunt qui sacco inclusi in mare demersi noctu fuerunt, ut ab iis qui viderant, relatum est.

III Reg. XVIII, 1 seqq. [87] Joel II, 17. [88] Thren. I, 4. [89] Psal. LII, 4. [90] III Reg. X, 18; . XI, 4.

Quid cætera? Anathemate feriuntur sancti Patres nostri: prædicantur qui impii fuerunt, infantes impietatis dogmata, tradito magistris tomo, docentur: non est usquam salutis perfugium inter mortales: pium verbum proferri non licet, prope instant insidiæ, ita ut vir a conjuge sua caveat: indices et pittaciorum oblatores ad hoc ipsum ab imperatore mercedem capiunt, ut observent, ubi quis quid dicat a Cæsare discrepans, aut impietati non communicet, aut librum habeat de imaginibus tractantem: vel imaginem ipsam, aut exsulem recipiat, aut captivis pro Domino ministret. Qui si deprehendatur, illico rapitur, cæditur, relegatur: unde et dominos videas servis supplicantes indicii metu. Nobis illud dicere fas est: *Non est in tempore hoc princeps, et propheta, et dux, neque locus primitiarum coram Domino, ut possimus invenire misericordiam* [91]. Propterea hæc apud sanctam animam tuam indigni lamentamur, tanquam ex ore omnium qui veritatem defendunt, ejus patrocinium et miserationem implorantes. Scimus enim, si juvare aliter non possit, precum saltem subsidio magnum nobis in summis angustiis, cum propitium Deum habeat, emolumentum allaturam. Quo autem ex parte cognoscat, qualia sint nefaria impiorum dogmata, his ea litteris adjunxi in quaternionibus: quæ piorum rogatu refutanda imperitus suscepi. Oro autem divinam sapientiam tuam, ut omnia inspiciat, et imperfecta corrigat, veniamque tribuat mihi erratorum, meique inutilis filii in suis flectentibus Deum precibus recordetur.

A Τί τἆλλα; Ἀναθεματίζονται οἱ ἅγιοι ἡμῶν Πατέρες· ἀνακηρύττονται οἱ ἠσεβηκότες· τὰ νήπια ἐν τοῖς τῆς ἀσεβείας δόγμασιν ἀνατρέφονται, τῷ δοθέντι τόμῳ τοῖς διδασκάλοις· οὐκ ἔστι που καταφευκτήριον σώματος ἐν οἰκουμένοις· οὐκ ἔστι προέσθαι εὐσεβές τι ῥῆμα· καὶ ἡ θήρα ἐγγύθεν· ὡς φυλάττεσθαι ἄνθρωπον καὶ ἀπὸ τῆς συγκοίτου· μηνυταὶ καὶ πιττακοδόται εἰς αὐτὸ τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος μεμισθωμένοι, ποῦ τίς τι λέγει ἀπαρέσκον τῷ Καίσαρι, ἢ μὴ κοινωνῶν τῇ ἀσεβείᾳ, ἢ βίβλον ἔχων περὶ εἰκόνων ἔχουσάν τι λεγόμενον, ἤγουν αὐτὴν εἰκόνα· ἄν τε φυγαδευόμενον εἰσδεχόμενος, ἢ τοῖς διὰ Κύριον φρουρουμένοις διακονῶν. Κἂν φωραθείη· εὐθὺς ἀνάρπαστος, δαρήσιμος, ἐξόριστος· ἐξ οὗ καὶ τοῖς δούλοις οἱ δεσπόται ὑποπίπτοντες δέει μηνύσεως. Ἡμῖν B πρέπει λέγειν, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων, οὔτε προφήτης, οὔτε ἡγούμενος· οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὑρεῖν ἔλεος. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπεβοησάμεθα οἱ ἀνάξιοι τῇ ἁγίᾳ σου ψυχῇ, ὡς ἀπὸ στόματος πάντων τῶν ἀντεχομένων τῆς ἀληθείας, εἰς ἀντίληψιν καὶ συμπάθειαν ἡμῶν ἐκκαλούμενοι αὐτήν. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι κἂν μὴ οἷόν τε ἐπικουρεῖν ἄλλως, ἀλλά γε τῇ τῶν εὐχῶν βοηθείᾳ μέγα παρέξει ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τὸ ὄφελος, εὐμενῆ τὸν Θεον ἔχουσα. Ἵνα δὲ γνοίη ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων, συναπέστειλα τοῖς γράμμασι καὶ ταῦτα ἐν τετραδίοις. Ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας σου μεγαλονοίας ἐπισκεφθῆναι καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι, C καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με, λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν αὐτῆς προσευχαῖς, ὡς ἀχρείον τέκνον.

Hæc autem epistola missa est etiam ad patriarcham Antiochiæ.

Ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχην ἀπεστάλη.

Adversus Iconomachorum hæresim et immanitatem. (Baron. an. 817, n. 30.)

XV. — *In omnibus sanctissimo Patri Patrum, lumini luminum, magistro meo, domino patriarchæ Hierosolymorum, Theodorus minimus, presbyter, et præpositus Studitarum.*

ΙΕ'. — Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ Πατρὶ Πατέρων, φωστῆρι φωστήρων, κυρίῳ μου, δεσπότῃ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου. [σε'.]

Quis annuntiabit Abraham, quod lactat puerum Sara [92]? ait uspiam sermo divinus. Et quis indigno mihi nuntiet humilem epistolam meam ad sacras apostolici vestri beatissimi culminis manus pervenisse? Attamen perveniet, ut spero: non enim vesana cupiditate, sed necessaria causa impulsus peccator et epistolam mittere ausus sum, et latorem una fratrem charissimum Dionysium destinare, fidelem prorsus, et qui supplere per se omnia queat quæ epistolæ desunt. Itaque velut absens corpore, præsens autem spiritu, primum quidem ejus pedes secundum Deum ambulantes humilis amplector: hinc enim mihi benedictio et sanctificatio. Deinde tanquam ab ea jussus ad sancta loca proficiscor, adveneror sacrum solum, quod divina vestigia calcarunt, vivificum monumentum, in quo

Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ ὅτι Σάῤῥα θηλάζει; φησί που ὁ ἱερὸς λόγος. Καὶ τίς ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ εὐηγγελίσοιτο, ὅτι μου τὸ ταπεινὸν γράμμα εἰς ἱερὰς χεῖρας φθάσειε τῆς ἀποστολικῆς ὑμῶν μακαριωτάτης κορυφῆς; Ὅμως πιστεύω, ὅτι γενήσεται· οὐ γὰρ D ἀλόγῳ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλὰ ἀναγκαίᾳ ὑποθέσει κινηθεὶς ὁ ἁμαρτωλὸς ἐτόλμησα καὶ τὸ γράμμα ἀποστεῖλαι, καὶ τὸν ἐπιστολήφορον Διονύσιον τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν συνεκπέμψασθαι, πιστὸν ὄντα, καὶ δυνατὸν ὅσα ἐλλείπει τῇ ἐπιστολῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξηγορῆσαι. Τοιγαροῦν ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, πρῶτον μὲν ὁ ταπεινὸς κατασπάζομαι τὰ θεοβηδῆ αὐτῆς ἴχνη· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ εὐλογία τε καὶ ἁγιασμός. Ἔπειτα ὡς πρὸς αὐτῆς ἐπιτραπεὶς ἄπειμι ἐν τοῖς σεβαστοῖς τόποις· προσπτύσσομαι τὸ θεῖον ἔδαφος, οὗ τὰ θεῖα ἴχνη βέβηκε· τὸ ζωοποιὸν μνῆμα,

[91] Dan. III, 38. [92] Gen. XXI, 7.

ἐφ' ᾧ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατετέθη· τὸν χῶρον τοῦ ἁγίου Κρανίου, ἐν ᾧ ἐσταύρωται ὁ Κύριος τῆς δόξης. Μετειμι ἀλλαχοῦ· ὁρῶ τὴν ἁγίαν Βηθλεὲμ ὡς τὴν Ἐδὲμ· προσκυνῶ τὴν θείαν φάτνην ὑπὲρ τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν, ἐν ᾗ οὐ μάννα, ἀλλ' ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος τέθειται. Καὶ μὴν βλέπω τὸ ἅγιον ὄρος, οὗ ἡ θειοτάτη μεταμόρφωσις· τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, ἀφ' οὗ ἀνέπτη πρὸς οὐρανοὺς ὁ τῶν ὅλων Κύριος· τὴν ἁγίαν Γεθσημανῆ, ἐφ' ᾗ ὁ τάφος τῆς πανσεβάστου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· τοῦτο κἀκεῖνα· ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνοιμι λόγον. Ὢ πῶς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης ἐπιμνήσεως ἁγιασμοῦ ἐστι μετάληψις! Ὢ πηλίκων καὶ φρικτῶν σεβασμάτων ἡ τῆς σῆς μακαριότητος ὑπάρχει κορυφή! Σὺ πρῶτος πατριαρχῶν, κἂν πεντάζοις τῷ ἀριθμῷ. Οὗ γὰρ ὁ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν ὅλων ἀρχιερεὺς καὶ ἐγεννήθη, καὶ ἔδρασε τὰ θεουργὰ πάντα, καὶ ἔπαθε, καὶ τέθαπται, καὶ ἀνέστη, καὶ ἔζησε, καὶ ἀνελήφθη· ἐκεῖ δηλονότι τὸ ὑπεραῖρον ἁπάντων ἀξίωμα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα πόθῳ καὶ τρόμῳ τετόλμηταί μοι λαλῆσαι· ἐπὶ δὲ τὸ ἕτερον τρέψομαι ἀπάγγελμα.

Διωγμὸς ἡμᾶς κατείληφεν, ὦ μακαριώτατε, καὶ διωγμῶν ὁ Ἑλληνοειδέστατος. Ἐπεὶ γὰρ ᾔσθετο ὁ Σατανᾶς ἐν προθύροις εἶναι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μείζους τῶν αἱρέσεων ἀνάπτει τὰς φλόγας, προεισόδια τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας. Τί τοῦτο; τὴν πάλαι ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου διεγερθεῖσαν ἀσέβειαν, καὶ μανεῖσαν ἐπὶ πολὺ, καὶ ῥαγεῖσαν θείᾳ ἀπιτιμήσει, αὖθις ἄρτι ὁ ὁμώνυμος καὶ συνώνυμος τῇ ἀσεβείᾳ κρατῶν ἀνενεώσατο. Καὶ τοσοῦτον, ὡς ἀποκρύψαι τὴν ἐκείνων λύτταν. Διώκει τὸν Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσι· καὶ οὗ ἂν εὕροι, καθαίρει, φλέγει. Ἐντεῦθεν θυσιαστήρια κατεσκαμμένα· ἱεροὶ ναοὶ ἠμαυρωμένοι· σκεύη ἱερὰ ἐμπεπρησμένα· οὐκ ἔστιν ὅτι μὴ ἐλλέλειπται μέρος τῆς ὑπ' αὐτὸν βασιλείας ἐαθὲν ἀκαθαίρετον. Ἀλλ' εἴ πως εὑρεθείη τις ἐγκεκρυφὼς σεπτὴν εἰκόνα, ἢ δέλτον περὶ αὐτῆς λεκτόν τι ἔχουσαν· ἀνάρπαστος εὐθὺς, μάστιξι καταξαινόμενος, καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν ὑφιστάμενος. Ἐντεῦθεν δείματα, καὶ τρόμοι, καὶ ἐκστάσεις περὶ πάντα ἄνθρωπον· ὡς καὶ χαίρειν λέγειν ἀδελφῷ ἀδελφὸν, καὶ φίλῳ φίλον, ἐκτρέπεσθαι. Σύνοδος κυροῦσα τὴν πάλαι ἀσεβεστάτην, καὶ καταναθεματίζουσα τὴν ὀρθόδοξον. Ἱερεῖς ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν· ἀλλὰ τὸ τῷ Ἀχαὰβ δόξαν συνεκρότησαν. Πάντες ἐξέκλιναν, ὅμα ἠχρειώθησαν· πλὴν ὀλίγων κομιδῇ. Τίνων τούτων; ἐπισκόπων τε καὶ ἡγουμένων· μοναζόντων τε καὶ μοναζουσῶν· αὐτοῦ τε, χάριτι Θεοῦ, τοῦ κορυφαιοτάτου ἡμῶν ἀρχιερέως· ὧν οἱ μὲν ἐμαστίχθησαν· ἄλλοι ὑπερωρίσθησαν· ἕτεροι ἐφυλακίσθησαν. Ἔνιοι δὲ καὶ παραυτὰ τῶν ποινῶν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν, ἀθλητικὸν στέφανον ἀράμενοι.

Τί ταύτης βλασφημίας; Κωμῳδεῖται ἡ σεπτὴ καὶ

A sanctissimum Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi corpus depositum fuit, sacrum Calvariæ locum, ubi Dominus gloriæ crucifixus. Alio pergo: sanctam Bethleem quasi Edem conspicio: divinum adoro præsepe supra urnam auream, in quo non manna, sed panis vitæ conditus est. Video etiam sanctus montem, in quo divinissima. Transfiguratio: Olivarum montem, unde ad cœlos Dominus omnium evolavit: sanctam Gethsemanen, ubi sepulcrum omni honore colendæ Dominæ nostræ Deiparæ. Hoc atque illud, ne longam texam orationem. O quanta vel ex ipsa commemoratione manat sanctificatio! o quot et quantis culturis præest beatitudinis tuæ vertex! Tu primus patriarcharum, licet quintus numereris. Ubi enim episcopus animarum ac pontifex omnium natus est, et divina B omnia operatus, et passus, et sepultus, ubi resurrexit, et vixit et assumptus est; illic suprema omnium procul dubio dignitas. Sed de his hactenus, desiderio ac reverentia impulsus loqui ausus sum. Nunc ad alteram narrationem me converto.

Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutionum omnium ethnicæ simillima. Postquam enim sensit Satanas in januis esse beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, majores hæresum faces accendit, præludia adventus Antichristi. Quid hoc rei est? Exortam olim sub Leone et Constantino impietatem, diuque debacchatam, sed divina vindicta compressam, nunc iterum cognominis et æque impius imperator C renovavit, idque tanto conatu, ut illorum rabiem obscuret. Expressum picturis Christum insectatur cum Matre et ministris; ubicunque nactus eas est, delet, exurit. Hinc eversa altaria, ædes sacræ deformatæ, sacra vasa concremata, nec ulla pars in ejus regno est ab illa grassatione immunis. Quin si repertus quispiam fuerit venerandam imaginem occultasse, aut librum qui de ea retractet, rapitur e vestigio, verberatur, et dira alia omnia perpetitur. Hinc terrores ac trepidationes, stuporesque omnium hominum: adeo ut frater fratri valedicat, et amicus amicum aversetur. Synodus facta est, veterem illam impiam confirmans, et orthodoxam anathemate condemnans. Sacerdotes non intellexerunt, Dominum non requisierunt: sed quod Achab D placuit, comprobarunt: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*[93], paucis admodum exceptis. Quibusnam illis? Episcopis et præpositis, monachis et monialibus, et ipso, Dei gratia, supremo archiepiscopo nostro. Quorum quidem alii flagellis cæsi sunt, alii relegati, alii in carcerem detrusi, alii per hasce pœnas ad Dominum migrarunt, athleticam coronam reportantes.

Quid de blasphemia loquar? Irridetur veneranda

[93] Psal. LII, 4.

et tremenda imago Christi, tanquam abominatio desolationis, tanquam idolum erroris : eodem modo quælibet alia Dominæ nostæ et sanctorum. Nunc, inquit, sincera et inculpata fides : nunc Dominus locutus est *pacem populo suo, et sanctis ejus, et iis qui ad illum cor convertunt* [94]. Quasi sublata pax esset, ex quo Christus dixit : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* [95], ad hoc usque tempus : et ejus Ecclesia contaminata, quam sanctus Paulus *non habentem maculam* prædicat, *aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed sanctam et immaculatam* [96]. Et alii quidem ultimum circa fidem naufragium fecerunt ; alii vero quamvis mente et cogitatione submersi non sint, ipsa, tamen hæresis communione, una perierunt. Enimvero etiam ii qui recte sentiunt, persecutionis diuturnitate titubant circa veritatem : quemadmodum iis contingit qui ad decumanos maris fluctus navigationis rudes caligant. Miseranda nobis omnia luctuque digna. Subtrahuntur cantica ab antiquis accepta, in quibus imaginum fit mentio : canuntur pro eis nova impia dogmata palam exposita, quæ et pueris ipsis traduntur a magistris. Omnium rerum impia est conversio. Facti sumus, ut proprie loquar, sicut Sodoma et Gomorrha propter peccata nostra [97] : et procella hæresis altius dies assurgens nos operit : nec inventus est qui Christum Deum nostrum expergefaciat, ut increpet turbulentum hoc mare.

At tu esto nobis unus e duodecim apostolis, beatissime : excita e somno insomnem oculum dispensatorie dormitantem, quia perimus omnino. Si quod est et aliud auxilii pharmacum ad sanandos infirmos; ut peritus adhibe. Deprecamur, sanctissime, obtestamur, hortamur. Membra tua sumus : quandoquidem fideles omnes *corpus sunt Christi, et membra ex parte* [98]. Præcipe et aliis sanctis Patribus nostris, intercessoriam manum porrigant, ut multorum interpositu, suam Deus nobis misericordiam impertiat. Hunc in finem epistola, et tabellarius ab omnibus animo destinatus, etsi a nobis solis omnium minimis illorum vicem agentibus missus. Ut autem ex parte cognoscat celsitudo vestra, cujusmodi sint dogmata impiorum : ea in quaternionibus descripta epistolæ adjeci : quæ et aliorum rogatu refutanda imperitus suscepi. Ora autem ut ea inspiciat divina tua sapientia, et quod deest suppleat, veniamque mihi tribuat erratorum: atque adeo conservum fratrem nostrum litteras quas accepit sanctis aliis reddere, et huc postea, Deo volente, redire permittat.

A φρικτὴ εἰκὼν Χριστοῦ, ὡς βδέλυγμα ἐρημώσεως, ὡς εἴδωλον πλάνης · οὕτως πᾶσα ἄλλη δεσποινικὴ, ἁγιωτική. Ἄρτι, φησὶ, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος πίστις · ἄρτι, φησὶ, Κύριος ἐλάλησεν εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. Ὡς ἤδη ἀρθείσης τῆς εἰρήνης, ἀφ' οὗ Χριστὸς ἔφη· Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν · εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν · μέχρι τοῦ δεῦρο · καὶ ἐῤῥυπωμένης οὔσης τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ · ἣν ὁ ἱερὸς Παῦλος βοᾷ μὴ ἔχειν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων · ἀλλ' εἶναι ἁγίαν καὶ ἄμωμον. Οἱ μὲν τέλεον περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν · οἱ δὲ, καὶ τοῖς λογισμοῖς οὐ κατεποντίσθησαν, ὅμως τῇ κοινωνίᾳ τῆς αἱρέσεως συνόλλυνται. Ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ νοῦν ὀρθοδοξοῦντες, τῷ ἐπι- B μονῇ τοῦ διωγμοῦ ἰλιγγιῶσι περὶ τὴν ἀλήθειαν · ὥσπερ οἱ ὑπὸ τρικυμιῶν θαλάσσης ἀπειρίᾳ πλεύσεως σκοτούμενοι. Ἐλεεινὰ τὰ πάντα ὑμῖν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια. Παραστέλλονται ψαλμῳδίαι ἀρχαιοπαράδοτοι, ἐν αἷς περὶ εἰκόνων ᾄδεταί τι · ἀντᾴδεται νὰ ἀσεβῆ νέα δόγματα εἰς προῦπτον κείμενα · ἄλλα τοῖς παισὶ πρὸς τῶν διδασκάλων παραδιδόμενα. Καὶ μεταστοιχείωσις τῶν ἁπάντων ἀθεωτάτη. Ἐγενόμεθα, κυρίως εἰπεῖν, ὡς Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν · καὶ ἡ καταιγὶς τῆς αἱρέσεως κορυφουμένη κορυφοῦται ὁσημέραι · καὶ ὁ διαναστήσων Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐπιτιμῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσσῃ οὐχ εὕρηται.

Ἀλλὸ γενοῦ ἡμῖν εἷς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὦ μακαριώτατε · διύπνισον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν C οἰκονομικῶς καθεύδοντα · ὅτι ἀπολλύμεθα τέλεον. Εἴ πως καὶ ἄλλως ἐστί τι φάρμακον βοηθείας, ἰατρεῦσαι τοὺς ἠσθενηκότας · ὡς ἐπιστήμων ἐπείχθητι. Ναὶ, δεόμεθα, ἁγιώτατε · ἀντιβολοῦμεν · παρακαλοῦμεν. Σοῦ ἐσμεν μέλη · ἐπεὶ οἱ πάντες πιστοὶ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Ἐπίτρεψον καὶ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις Πατράσιν ἡμῶν χεῖρα πρεσβευτικὴν ὀρέξαι · ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς ἔλεος εἴη παρὰ Θεοῦ. Τούτου δὴ χάριν τὸ γράμμα, καὶ ὁ γραμματηφόρος πρὸς πάντων τῇ προθέσει ἀπεσταλμένος · εἰ καὶ παρ' ἡμῶν μόνων τῶν ἐλαχίστων ἀναπληρούντων το ἐκείνων πρόσωπον. Ἵνα δὲ γνοίη ἐκ μέρους ἡ κορυφαιότης σου, οἷα τὰ τῶν ἀθέων δόγματα · συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις · ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς D ὑφ' ἑτέρων. Αἰτῶ δὲ παρὰ τῆς σῆς θεοσοφίας ἐπισκεφθῆναι · καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι · συγγνώμην τε τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν σύνδουλον ἡμῶν ἀδελφὸν συγκροτηθῆναι · πρός τε διάδοσιν τῶν ἐν οἷς ἐπεστείλαμεν ἑτέρων ἁγίων προσώπων ἐπιστολῶν · καὶ δὴ, Θεοῦ θέλοντος, εἰς ἐπιστροφὴν παλινοδίας αὐτοῦ τῶν ἐνταῦθα.

XVI. — *Ad Lauram sancti Sabæ.*

A Deo honorato, dilecto et spirituali Patri meo, domino præposito percelebris lauræ beatissimi sancti Patris nostri Sabæ, et iis qui sub ea sunt sanctis

ΙϚ'. — Εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου Σάβα.

Τῷ θεοτιμήτῳ, ἠγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου Πατρὶ, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς περιβοήτου λαύρας τοῦ παμμάκαρος ἁγίου Πατρὸς

[94] Psal. LXXXIV, 9. [95] Joan. XIV, 27. [96] Ephes. V, 27. [97] Isa. I, 9. [98] II Cor. XII, 27.

ἡμῶν Σάβα, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ ὁσίοις μου Πατράσι, Θεόδωρος ἐλάχιστος, πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενον τῶν Στουδίου. [σς'.]

Χαρά μοι μεγάλη καὶ δόξης περιβολὴ τῷ ἀταξίῳ· ὅτιπερ ἠξίωμαι εὐτελές μου γραμματεῖον ἀποστεῖλαι ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ἐν σκηναῖς ὁσίων τῆς ὑμετέρας περιποθήτου πατρότητος. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ τοῦ σώματος παρουσίᾳ οὐχ οἷόν τε ἦν παραγενέσθαι με πρὸς τὰ ἴχνη ὑμῶν, καὶ ἰδεῖν τὸ ἅγιον τέμενος, τὴν ἱερὰν περιοχὴν ὑμῶν, ἣν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς, ὡς πόλιν Θεοῦ δι' αἰδοῦς ἔχων εἰμί· εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς διὰ τῆς τοῦ γράμματος ἐπισκοπῆς τὸ καταθύμιόν μου πληρῶσαι τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Καὶ δὴ ὡς παρὼν πρὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν, καὶ περιπτύσσομαι ὑμᾶς τῷ ἁγίῳ πόθῳ· καὶ προσκυνῶ τὸ θεῖον ἔδαφος, ἐν ᾧ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦος τοῦ Θεοῦ τεταμίευται· τὸ φῶς τῶν μοναζόντων· ὁ λαμπτὴρ τῆς οἰκουμένης· ὁ τοῦ νοητοῦ Φαραὼ καταποντιστής· καὶ τοῦ ἁγίου ἔθνους καθηγητὴς, ὁ τῆς ἁγίας γῆς ἐγκρατὴς, καὶ τῶν θείων μονῶν κληροδότης. Συνασπάζομαι καὶ τὰς λοιπὰς σεβασμίας θήκας, ἐφ' αἷς τὰ ἱερὰ σώματα τῶν ὁσίων· οἷς ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ἐν νυκτὶ τοῦ τῇδε βίου ἄστροις ἐοικόσι θεοφαέσιν. Ὁρῶ τὸν χῶρον, ἐφ' ᾧ ὁ στύλος τοῦ πυρὸς τῷ στύλῳ τῶν ἀρετῶν ὦπται· ἡ πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς νικηφόρος πάλη· τὸ τῆς θαυματουργίας δρᾶμα· τοῦτο κἀκεῖνο ποικιλλόμενον ταῖς κατὰ καιρὸν ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος. Ὦ πόσα μοι ὁ πόθος ἐπιβάλλει λέγειν! καὶ ὁ τρόπος εἴργει τοῦ μὴ εἰς ἄμετρον ἐκπεσεῖν τὴν ἐπιστολήν. Ὦ πόσων ἀγαθῶν πράξεων σύμβολα καὶ ὑπομνήματα ἐν ὑμῖν! μονονουχὶ καὶ ὑπὸ θέας αὐτῆς δυνάμενα παρακαλεῖν ψυχὴν εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐχέτω ταῦτα· εἰ καὶ ἐνδεέστερον τῆς ἐπιθυμίας. Ἐφ' ἕτερον δὲ μετελεύσομαι ὀδυρτικὸν, οὐ περιχαρῆ· δι' ὃν καὶ ὁ πρότερος ὑφωρμήθη μοι ὑπάρξαι. Ὀργὴ Θεοῦ ἡμᾶς κατέλαβεν, ὦ Πατέρες ἁγιώτατοι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγείσης τῆς ἀγάπης, ὡς ὁ Κύριος εἴρηκε. Διωγμὸς Ἑλληνοειδὴς, χαλεπώτατος λίαν. Ἀπηλάθη τῆς αὐλῆς ὁ ἀρχιποιμὴν ἡμῶν· διεσκορπίσθη τὰ Χριστοῦ πρόβατα· λύκοι βάρεῖς εἰσεφθάρησαν [f. εἰσέφθασαν] ἐν τῇ ποίμνῃ, καίγε μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. Τί τοῦτο; Πάλιν ἐνταῦτα ἠτιμάσθη ἡ σεπτὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, παντὸς οὑτινοσοῦν ἁγίου. Διὰ τοῦτο ποίμενες ἠφρονεύσαντο, καὶ οὐχ ὅτι τὸν Κύριον, προφητικῶς εἰπεῖν, οὐκ ἐξεζήτησαν· ἧττον γὰρ ἂν ἦν τὸ ἀσέβημα· ἀλλ' ὅτι συνήχθησαν Ἰουδαϊκῶς κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· ἀποδοκιμάσαντες αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, τῆς τε αὐτοῦ Μητρὸς, καὶ τῶν θεραπόντων.

Διὰ τοῦτο θυσιαστήρια ἅγια ἠφανίσθη· καὶ ναοὶ Κυρίου ἠμαυρώθησαν, ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ τῆς τῇδε ἐξουσίας, εἰς πένθος προκείμενοι τοῖς ὁρῶσι, τὸν οἰκεῖον κόσμον τῆς θείας εὐμορφίας ἀφῃρημένοι. Διὰ τοῦτο ἱερὰ σκεύη ἀναχωνευόμενα, καὶ ἐσθὴς

Patribus meis, Theodorus minimus, presbyter et præpositus Studitarum.

Magna mihi lætitia, ingensque gloria, indignus sim licet quod tenuem epistolam mittere in loca sacra contigerit, in tabernacula sanctorum, vestræ scilicet plurimum desideratæ paternitatis. Quandoquidem enim adesse coram non licet, ac vestigiis vestris advolvi, et sanctam ædem vestram intueri, sacrumque septum, quod ego humilis, tanquam Dei civitatem, religiose veneror, placuit Deo optimo per litteras, veluti per speculam, votis meis, licet, peccatis sim obnoxius, obsecundare. Itaque tanquam vestris pedibus advolutus, sanctos vos desiderio complector, et divinum animo exosculor solum, in quo vas Dei electum servatur, lux monachorum, orbis terrarum lucerna, qui spiritalem Pharaonem demersit, genti sanctæ moderator viæ, terræ sanctæ compos, divinarumque mansionum distributor. Saluto una et reliquos venerandos loculos, in quibus sacra sanctorum condita corpora, in quibus virtutum opes repositæ, quippe quæ in nocte hujusce vitæ divinorum siderum instar effulgent. Locum mihi videre videor, in quo columna ignis per virtutum columnam repræsentatur: ubi lucta adversus hostes invisibiles cum adeptione victoriæ, ubi scena referta miraculis, ubi hoc et illud opportune illustrat multiplex spiritus vis et efficacia. O quanta dicere suggerit animus! sed modus tenendus est, ne in immensum excurrat epistola. O quod rerum præclare gestarum argumenta apud vos ac monumenta exstant, quæ vel ipso conspectu impellere animum possint ad virtutis profectum! Sed sit hæc prior pars orationis, quanquam pauciora dixi quam velim. Ad alteram progrediar, nec illam quidem gaudii plenam sed mœroris: ob quam et prior illa est a me ultro instituta. Apprehendit nos ira Dei, Patres sanctissimi, quoniam abundavit iniquitas, refrigescente charitate, sicut Dominus pronuntiavit [99]. Persecutio ethnicæ similis, præpter modum sæva. Abactus ab ovili summus pastor noster, dispersæ sunt oves Christi, lupi rapaces invaserunt gregem, *et singularis ferus depastus est eum* [1]. Quid istud rei est? Iterum hic effecta probris est veneranda imago Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, Deiparæ, et sancti cujuslibet. Idcirco *stulte egerunt pastores*, non quod *Dominum*, ut cum propheta loquar, *non quæsierunt* [2], levius enim piaculum foret; sed quod Judæorum more *convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* [3]: sanctam ejus imaginem reprobantes, Matris item ac famulorum.

Eam ob rem sancta altaria diruta, et templa Domini labefactata, in omni civitate ac regione, quæ huic imperio paret, ingens intuentibus luctus argumentum, cum sint illa proprio divini decoris ornatu nudata. Idcirco vasa sacra liquata, et divina

[99] Matt. XXIV, 12. [1] Psal. LXIX, 14. [2] Jerem. X, 21. [3] Psal. II, 2.

vestis igni tradita, cum depictis in tabella imaginibus, et libris in quibus aliqua mentio imaginum esset. Eam ob causam magnum incarnationis mysterium deridetur, et abominanda res appellatur, quod et horresco referens, quæ salutari orbi est expressa Christi figura, vel Christus ipse potius cum Matre et famulis: quandoquidem honore et appellatione idem ambo sunt, imago et exemplar. Idcirco quæstiones et inquisitiones per singulos quosque viros ac domos, terrores ac minæ, non modo ne omnis, sed ne aliqua; hæreticis intacta imago subtrahatur, Idcirco sacerdotes inique agunt, et monachi, exuto monachatu, irruunt in ejusdem instituti viros, alumni adversum præpositos, defectionis præmium præfecturam accipiunt; et qui vehementius in Christum insanit, pluribus is honoribus cumulatur. Idcirco verbera, vincula; carceres, inediæ, exsilia, neces in eos qui obnituntur.

Non est impiis sacerdotii reverentiam, non canitiei commiseratio, non cultus pietatis, aut aliud quidpiam eorum quæ veniam commerentur. Lex una his principis arbitrium est: cura item una, omnes ut hoc laqueo intercipiantur. Nunc eos qui se fugæ dederunt, solitudines habent: rupes ac speluncæ eos, qui consuluerunt saluti suæ. Ut similes facti sumus pelicano solitudinis [4]! ut dati sumus in captionem dentibus impiorum [5]! et plura prætermitto, quæ fastidium afferent. At vicem nostram vos lugete, quibus est in alienis malis tenerum pectus tanquam ejusdem corporis: precibus fusis, porrigite manum tanquam fratribus. Acerbiora sunt quæ hic patimur, quam quæ uspiam a barbaris gesta sunt. Jam sicut Sodoma facti sumus, et sicut Gomorrha similes sumus [6]. Hanc igitur ob causam sanctitatis vestræ auxilium humiles imploravimus, velut uno ore omnium fratrum qui pariter vexantur. Novimus enim quantum valeat justa vestra deprecatio assidua [7], ut, exorato Deo, hæretici gladii acies conquiescat: ad rectam fidem cum pace conjunctam revocante Domino nostram quoque Ecclesiam. Ut autem et vos vicissim intelligatis, viri venerabiles, qualia sint sacrilegorum impia dogmata: simul hæc cum litteris misi in quaternionibus, quæ indoctus licet confutare aggressus sum, proborum virorum hortatu. Oro autem ut ea pro divina vestra sagacitate expendatis, quod vitiosum est emendetis, erratorumque veniam tribuatis, et ut mei memineritis in vestris flectentibus Deum precibus: denique ut tanquam postremum omnium membrum censear in plenitudine sanctæ vestræ Ecclesiæ.

Hæc eadem epistola missa est etiam ad monasterium sancti Theodosii.

A θεία πυρὶ παραδιδομένη, σὺν τοῖς ἐν πίναξι χαρακτῆρσι καὶ βίβλοις ἐν αἷς τι λεκτὸν περὶ εἰκόνων. Διὰ τοῦτο γελᾶται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον· καὶ βδέλυγμα κέκληται, ὃ καὶ φρίττω λέγων, τὸ σωτήριον κόσμῳ ὁμοίωμα Χριστοῦ· μᾶλλον δὲ Χριστὸς σὺν Μητρὶ καὶ θεράπουσιν· εἴπερ ὡς τῇ τιμῇ καὶ τῇ κλήσει ταὐτὸν ἀμφότερα, εἰκὼν καὶ πρωτότυπον. Διὰ τοῦτο ἐξερευνήσεις καὶ ἐκζητήσεις, καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατ' οἶκον· καὶ φόβοι καὶ ἀπειλαὶ, μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον τῇ αἱρέσει τινὰ μηδ' αὖ πᾶσαν εἰκόνα. Διὰ τοῦτο ἱερεῖς ἀνομοῦντες, καὶ μοναχοὶ ἀμόναχοι κατὰ τῶν ὁμοσχήμων φερόμενοι· φοιτηταὶ κατὰ τῶν ἡγουμένων, ἆθλον τῆς ἀποστασίας τὴν προεδρίαν κομιζόμενοι· καὶ ὁ τὰ πλεῖστα μανεὶς κατὰ Χριστοῦ, πλειόνων καὶ τιμῶν ἠξιωμένος. Διὰ τοῦτο B μάστιγες, δεσμοὶ, φυλακαὶ, λιμοκτονήσεις, ἐξορίαι, θάνατοι, ἐπὶ τοὺς ἐνισταμένους.

Οὐκ ἀρχιερωσύνη τοῖς ἀσεβέσιν αἰδέσιμος· οὐ πολιὰ οἰκτειρήσιμος· οὐκ ἄσκησις εὐσεβίας· οὐκ ἄλλο τι τῶν φειδοῦς ἀξίων. Εἷς νόμος τὸ τοῦ Καίσαρος θέλημα· καὶ μία σπουδὴ ἅπαντας ἐν τούτῳ ἁλῶναι. Αἱ ἐρημίαι τοὺς διαπεφευγότας ἔχουσιν· αἱ πέτραι καὶ τὰ σπήλαια τοὺς διασεσωσμένους. Ὢ πῶς ὡμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῷ! ὢ πῶς παρεδόθημεν εἰς χεῖρας τοῖς ὀδοῦσι τῶν ἀσεβῶν! καὶ τὰ πλείω παρῆκα διὰ τὸ προσκορές. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὦ συμπατέστατοι, ὡς σύσσωμοι· ὀρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν ὡς φιλάδελφοι. Τῶν αὐτόθι χείρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἤδη ὡμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαC ροῦν καὶ ἐπεβοησάμεθα τῇ ἁγιωσύνῃ ἡμῶν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐν ἑνὶ στόματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων. Ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ἡμῶν δέησις ἐνεργουμένη· ὡς ἂν τῷ ἐξιλασμῷ αὐτῆς καταπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἱρετικῆς ῥομφαίας· τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν. Ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὦ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων· συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις· ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ὑμῶν ἀγχινοίας ἐπισκεφθῆναι· καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνορθωθῆναι· καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς· καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον D πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἁγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

Adversus eosdem Iconomachos. (Baron. an. 817, n. 34.

XVII. — *A Deo honorato, dilecto et spiritali Patri meo, domino moderatori maximæ lauræ beatissimi sancti Patris nostri Charitonis, et iis qui sub*

ΙΖ'. — Τῷ θεοτιμήτῳ, ἠγαπημένῳ καὶ πνευματικῷ μου Πατρὶ, κυρίῳ καθηγεμόνι τῆς μεγίστης λαύρας τοῦ παμμάκαρος, ἁγίου Πα-

[4] Psal. CI, 7. [5] Psal. CXXIII, 6. [6] Isa. I, 9. [7] Jac. V, 16.

:ῶν Χαρίτωνος, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ
ιου Πατράσιν, Θεόδωρος ἐλάχιστος,
:ερος καὶ ἡγούμενος τῶν Στουδίου.

[σζ'.]

παρ' ἐλπίδα ἡ ἐπίτευξις τῶν γραμμάτων, ς βοήσομαι· Πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἀξιωθῶ πιστεῖλαι ὑμῖν τοῖς ἁγίοις μου Πατράσιν; ὡς κατείληφεν ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ιλεπώτατος διωγμὸς οὗτος· οὗ ἡ ἀκοὴ (ρι καὶ ὑμῶν ἔφθασεν. Ἐσκόπουν καὶ) ταπεινὸς, πῶς καὶ δι' οὗτινος προσώπου ἱποδύρασθαι, καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἁγίους α ἡμῖν δεινὰ, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκεν, ἢ ιπάθειαν ἐκκαλέσασθαι ὑμῶν τὰς ἁγίας ιλαβέσθαι ἡμῶν διὰ τῶν προσευχῶν, δηλονότι εἰδότων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν B Εἴπερ ἐσμὲν οἱ πάντες σῶμα Χρισ- ἐλη ἐκ μέρους. Καὶ ὡς ἤδη ταῦτα ἐνε- τη ἀθρόως καὶ ὁ γραμματοφόρος ἐκ τῶν ν· καὶ οὗτος υἱὸς ἐμὸς ἐν πνεύματι, καὶ ιτος. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπὶ τῷ ἑρμαίῳ; Πῶς δὲ οὐκ ἀνθομολογή- ῳ τῷ Θεῷ μου τὰ εἰκότα; Ἀλλὰ πρὶν ὀδυνηρὰ, τὸν πρὸς ὑμᾶς μου πόθον : ὁ ταπεινός. Χαίρετε, ὦ μακαριώτατοι τῆς ἁγίας γῆς οἰκήτορες· τὸ χρυσοῦν ἡν πίστιν δοκιμώτατοι, καὶ τῶν παθῶν χαίρετε, ἡ περιβόητος ὁμήγυρις Χριστοῦ· τῶν ἐντολῶν Κυρίου· καὶ τῆς ἐν παρα- ;ς τὴν θεοειδῆ ζωὴν μιμούμενοι· χαίρετε, πόλις ἐκλεκτή· εἴπερ ἐν μένῳ ὑμῶν τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀναλήψεως θε- C . Ἐβουλόμην ὄψει ὑπολαβεῖν τὴν θείαν χὴν, καὶ προσάψασθαι τῶν ἱερῶν ὑμῶν , τὸ ἅγιον τέμενος· προσκυνῆσαι τὸ θεῖον στα κατασκοπῆναι, ποῦ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ :ως Χαρίτων πεπληρωμένος ἐνήθλησε τε ὁμοῦ καὶ ἀσκητικῶς· πῇ δὲ τὸ ἱερὸν ι τεταμίευται· ὁ ὄντως θησαυρὸς τῶν τῆς ἐρήμου πολίτης, καὶ τῆς οἰκουμένης ῦ τὸ ἔντιμον σπέρμα οὐκ ἐκλέλοιπεν, :ιεν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἴθε καὶ περιεπτυξάμην τὸν χοῦν ὡς ἔμψυ- ν καὶ ἀπήχθην ἐν ταῖς λοιπαῖς θήκαις ἀπ' αὐτῆς μόνης ὄψεως ἁγιαζόμενος! ταῦτα ἐξ ὀλίγου μοι ὕμνηται, φέρε δι- :αὶ τὰ ὀδύνης ἔμπλεα· Ἀνέστη βασι- D ος, φησί που τὸ ἱερὸν Γράμμα, ὃς οὐκ Ἰωσήφ.

δὴ οὖν ὁ ἡμέτερος Φαραὼ, ὦ ἁγιώτατοι· ἠφ ἀγνοῶν, ἀλλὰ τὸν ἀγοράσαντα αὐτὸν ›νούμενος. Δῆλον γὰρ ὡς ὁ ἀθετῶν αὐτοῦ αὐτὸν ἀθετεῖ. Οὕτω καὶ τὴν Θεοτόκον, ἅγιον ἠθέτησεν. Οὐ γὰρ ἔφερε φύσις ὢν ἡ οὐχὶ τῇ κεφαλῇ συμπεριελεῖν καὶ τὰ · ἵνα μόνη ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐμφανίζηται, οσορικῷ δόγματι. Ἐντεῦθεν ἐρήμωσις , Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀφανιζομένης

ιιι, 2. [9] Exod. I, 8.

A *illa sunt sanctis Patribus meis, Theodorus minimus presbyter et præpositus Studitarum*

Quandoquidem præter spem occasio se dat litterarum, stupens exclamabo : Unde hoc mihi, ut cum nullius sim pretii, ad vos, Patres mei sancti. litteras conscribam? Ecce enim ubi nos oppressit ob scelera nostra acerba hæc in primis persecutio, cujus fama omnino ad vos usque pervenit. Exploravi ego misellus, et animo volutavi, quemadmodum et per quem mihi fas esset ea lugere etiam apud vos, viri sancti, quæ nobis contigere infortunia, neque aliam ob causam, quam ut sanctum pectus vestrum ad commiserationem provocaremus, ut nos precibus sublevaretis, qui compati videlicet apprime nostis, B juxta Apostoli adhortationem. Siquidem omnes *Christi corpus sumus, et membra ex parte*[8]. Et cum hæc jam ipse mecum reputarem, astitit repente tabellarius ex illis regionibus reversus; et ille quidem filius meus in spiritu, idemque integerrima fide. Quomodo igitur non me peccatorem oportuit tam insperato lucro obstupescere? Quomodo non decuit justissimas agere gratias Domino meo Deo? Sed priusquam ea quæ sunt digna luctu eloquar, obiter meum erga vos desiderium indignus exponam. Gaudete, Patres felicissimi, terræ sanctæ incolæ, genus aureum, fide supra cæteros probati, vitiorum domitores : gaudete, percelebris Christi cœtus, effectores mandatorum Dei, ac divina vivendi norma imitatores ejus vitæ quæ in paradiso degitur : C gaudete, electa Dei civitas, siquidem est in medito cœtu vestro Dominus, quem bonorum operum exercitatione colitis. Vellem utique divinum illud vestrum septum oculis usurpare, sacra vestra contingere vestigia, sanctam intueri ædem, divinum solum osculari, singula lustrare attentius, ubi Deo plenus, ac suo respondens nomini sanctus Dei Charito, tum martyrii tum vitæ monasticæ palmam tulit : ubi sacrum illius corpus reconditum : vere thesaurus virtutum, eremi civis, orbis terrarum lucerna : cujus pretiosum semen non defecit, nec vero deficiet usque in consummationem sæculi. Utinam hæc oculis cernerem, pulveremque complecterer veluti spirantem! Utinam et progrederer ad reliquos sanctorum loculos, vel solo intuitu D expiatus! At postquam hæc strictim commemoravi, dicam porro et quæ sunt plena luctus : *Surrexit rex novus*, alicubi referunt sacræ paginæ, *qui ignorabat Joseph*[9].

Talis profecto Pharao noster est, viri sanctissimi, non qui Joseph nesciat, sed qui eum, a quo redemptus est, Dominum ipsum neget. Quippe manifestum est, qui ipsius imaginem aspernatur, ipsum aspernari. Sic ille et in Deiparam et in sanctum quemlibet injurius fuit. Neque enim ferre potuit natura ad negandum proclivis, quominus una cum capite universa quoque membra auferret : ut sola sit ipsius imago conspicua, Nabu-

chodonosorico edicto. Hinc omnium Dei Ecclesiarum desolatio, ubique sublata e medio omni veneranda imagine. Hinc sacrorum donariorum exustio, in quibus imago; ac voluminum, in quibus aliqua imaginis mentio. Hinc plenæ impietatis subscriptiones exiguntur : et sacrilegæ communionis participatio facta diligenti ac sollicita inquisitione, ne quis mortalium non devictus se ruinæ subtrahat. E duobus enim alterutrum necessarium est : aut colenda imago aurea, aut acerba cruciatuum flamma perferenda. Ac nihilominus numerare in promptu est eos qui perstitere immoti. Quinam illi porro? Sacer utique patriarcha noster, episcopi et sacerdotes, monachi et monachæ. Neque enim meretricius oculus veritus est vel in hos usque flagella immittere. Quo enim pacto palam exponam vexationes, carceres, vincula, inediam, exsilia, damna illata, neces? Et hæc omnia sumus experti : in montibus fugas, occultationes in speluncis et cavernis terræ. Abdias propheta, cum esset adhuc e ducibus Achab, cum Jezabel cædes patraret, dicitur filios prophetarum quinquagenos in duabus speluncis occultasse, quos et pavit [10].

Hic vero si quis deprehendatur vel unum modo occuluisse, in magnum ille discrimen venit : imo si vel clam impiam communionem refugisse, aut penes se servasse imaginem, aut volumen aliquod in quo quid inesset ejus argumenti. Silent domi ora piorum; nefaria lingua solvitur, magnum incarnationis mysterium in contemptum venit. Nunc, inquit : *Dominus locutus est pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertunt cor ad ipsum* [11] : qui initio propriis discipulis dixit : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* [12]. Nunc, inquiunt, sublata e medio idola ethnicæ superstitionis, quæ Deorum multitudinem astruit : clamante jam olim Apostolo; *Nihil est idolum in mundo* [13]. Nunc, aiunt, mundata Ecclesia est, quam olim idem Apostolus pronuntiavit [14] non habere maculam neque rugam, aut aliquid ejusmodi, sed esse sanctam et immaculatam. Nunc, inquiunt, lux Christianis affulsit ignorantiæ caligine implicatis : quibus jampridem a principio Christus dixit : *Ego lux in mundum veni : ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat* [15]. Videtis, fratres sancti, discessionem, quam opportet primum venire, quemadmodum Apostolus loquitur [16]. Nunc oculis ipsi cerninus Antichristi primordia. Defecimus, consumpti sumus : *Defecit sufflatorium* [17]; occidit spes omnis, si facultas humana spectatur. At vicem nostram vos lugete, quibus est in alienis malis tenerum pectus, tanquam ejusdem corporis. Opem nobis per vestras preces ferte, tanquam fratrum amantes. Acerbiora sunt quæ hic patimur, quam quæ uspiam a Barbaris geruntur. Jam sicut Sodoma facti sumus, et sicut Gomorrha similes sumus [18]. Hanc igitur ob causam sanctitatis ve-

A πανταχοῦ πάσης σεπτῆς εἰκόνος Ἐντεῦθεν ἔμπρησις ἱερῶν ἀναθημάτων, ἐν οἷς εἰκών· καὶ βίβλων, ἐν αἷς περὶ αὐτῆς τι λεκτόν. Ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἀσεβείας χειρόγραφα ἀπαιτούμενα· καὶ ἡ μέθεξις τῆς ἀθέου κοινωνίας διὰ πολλῆς ἐκζητήσεως καὶ ἐρεύνης· ὡς μὴ ὑπολειφθῆναι ἀνάλωτον πάντα ἄνθρωπον. Δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη· ἢ προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν βασάνων ὑποβληθῆναι. Καὶ ὅμως εὐαρίθμητοι οἱ ἀκαμπεῖς. Τίνες οὗτοι; Ὁ ἱερὸς ὑμῶν πατριάρχης, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, μονασταὶ καὶ μονάζουσαι. Οὐδὲ γὰρ ἡ πόρνη [f. πόρνης] ὄψις, ᾐδέσθη καὶ μέχρι τούτων τὰς μάστιγας ἐπαφεῖναι. Πῶς γὰρ ἂν ἐναργῶς παραστήσαιμι τὰς θλίψεις, τὰς φυλακὰς, τοὺς δεσμοὺς, τὰς λιμοκτονήσεις, τὰς ἐξορίας, τὰς ἀπαγωγὰς, τοὺς B θανάτους; Ἐπεὶ καὶ μέχρι τοῦδε ἡ πεῖρα, τὰς ἐν ὄρεσι φυγαδείας, τὰς ἐν σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς καταχρύψεις. Ἀβδιοὺ ὁ προφήτης, ἔτι ὢν τριστάτης Ἀχαὰβ, τῆς Ἰεζάβελ φονώσης· λέγεται κατακρύψαι υἱοὺς τῶν προφητῶν ἀνὰ πεντήκοντα εἰς δύο σπήλαια, οὓς καὶ διέτρεφεν.

Ἐνταῦθα δὲ εἰ φωραθείη τις καὶ μόνον ἕνα κεκρυφὼς, ἐν κινδύνῳ μεγάλῳ· ἀλλὰ γὰρ κἂν κρύβδην, φεύγων τὴν ἀσεβῆ κοινωνίαν, ἢ εἰκόνα φρουρῶν, ἢ βίβλον περιέχουσαν τὰ κατ' αὐτήν. Σιγᾷ τὰ τῶν εὐσεβούντων ἔνδον στόματα· ἀνεῖναι βλάσφημος γλῶσσα· κωμῳδεῖται τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον. Ἄρτι, φησὶ, Κύριος ἐλάλησεν εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ C καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν ὁ ἐν ἀρχῇ φήσας τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς· Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. Ἄρτι, φασὶν, ἤρθη ἐκ μέσου βδελύγματα Ἑλληνικῆς πολυθείας· τοῦ Ἀποστόλου ἀρχῆθεν βοῶντος· Οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ. Ἄρτι, φασὶ, κεκάθαρται ἡ Ἐκκλησία, ἣν πάλαι ἀπέφηνεν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος μὴ ἔχειν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων· ἀλλ' εἶναι ἁγίαν καὶ ἄμωμον. Ἄρτι, φασὶ, τὸ φῶς ηὔγασε τοῖς Χριστιανοῖς ἐνισχημένοις ζόφῳ ἀγνοίας· οἷς ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς Χριστὸς ἔφησεν· Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ. Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ ἅγιοι, τὴν ἀποστασίαν ἣν δεῖ πρῶτον ἐλθεῖν, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἤδη ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὁρῶ- D μεν τὰ εἰσόδια τοῦ Ἀντιχρίστου. Ἐκλελοίπαμεν· παρανηλώμεθα· Ἐξέλιπε φυσητήρ· ἀπελήλαται πᾶσα ἐλπὶς ὅσον κατὰ ἄνθρωπον. Ἀλλὰ στενάξατε ἐφ' ἡμᾶς, ὦ συμπαθέστατοι, ὡς σύσσωμοι. Ὀρέξατε χεῖρα πρεσβευτικὴν, ὡς φιλάδελφοι. Τῶν αὐτόθι χείρονα τὰ ἡμέτερα βαρβαρίζεται. Ὡς Σόδομα ἤδη γεγόναμεν, καὶ ὡς Γόμοῤῥα ἤδη ὡμοιώθημεν. Διὰ τοῦτο τοιγαροῦν καὶ ἐπεβοησάμεθα τῇ ἁγιωσύνῃ ὑμῶν οἱ ταπεινοὶ, ὡς ἐν ἑνὶ σώματι τῶν πάντων ἀδελφῶν καὶ συμπασχόντων. Ἴσμεν γὰρ ὅτι ἰσχύει ἡ δικαία ὑμῶν δέησις ἐνεργουμένη, ὡς ἂν τῷ ἐξιλ-

[10] III Reg. xviii, 4. [11] Psal. lxxxiv, 9. [12] Joan. xiv, 27. [13] I Cor. viii, 4. [14] Ephes. v, 27. [15] Joan. xii, 46. [16] II Thess. ii, 3. [17] Jerem. vi, 29. [18] Isa. i, 9.

σμῷ αὐτῆς κοπάσῃ ἡ θραῦσις τῆς αἱρετικῆς ῥομφαίας· τοῦ Κυρίου εἰς εἰρηνικὴν ὀρθοδοξίαν ἐπανάγοντος καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν. Ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς, ὦ σεβάσμιοι, ἐκ μέρους, οἷα τὰ ἀσεβῆ δόγματα τῶν ἀθέων· συναπέστειλα τοῖς γράμμασι ταῦτα ἐν τετραδίοις· ἃ καὶ ἔδοξα ὁ ἀμαθὴς ἀνατρέπειν, προτραπεὶς παρὰ εὐσεβῶν. Αἰτῶ δὲ ὑπὸ τῆς θείας ἀγχινοίας ὑμῶν ἐπισκεφθῆναι, καὶ τὸ ἐλλιπὲς ἀνοθρωθῆναι· καὶ συγγνώμην τῶν ἐπωφλημένων δέξασθαί με· λαμβάνεσθαί τε εἰς μνήμην ἐν ταῖς θεοκλινέσιν ὑμῶν προσευχαῖς· καὶ μὴν καὶ συντάττεσθαι ὡς ἔσχατον πάντων μέλος ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἁγίας ὑμῶν Ἐκκλησίας.

stræ auxilium nos humiles imploravimus, cum sit unum corpus omnium fratrum qui pariter vexantur. Novimus enim quantum valeat justa vestra deprecatio assidua [19], ut, exorato Deo, hæretici gladii acie conquiescat : ad rectam fidem cum pace conjunctam revocante Domino nostram quoque Ecclesiam. Ut autem, et vos, viri venerabiles, ex parte intelligatis qualia sint sacrilegorum impia dogmata : simul hæc misi cum litteris in quaternionibus : quæ confutare aggressus sum, quanquam indoctus, proborum virorum hortatu. Oro autem ut ea pro divina vestra sagacitate expendatis : quod vitiosum est emendetis : erratorumque veniam tribuatis : et ut mei memineritis in vestris apud Deum precibus : denique ut tanquam postremum omnium membrum censear in plenitudine sanctæ vestræ Ecclesiæ.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου.

Eadem epistola missa est etiam ad monasterium sancti Euthymii.

ΙΗʹ.—Νικηφόρῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ.[σιεʹ]

XVIII. — *Nicephoro sanctissimo patriarchæ.*

Solatur exsulem. (Baron. an. 814, n. 29.)

Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι τῇ ἱερᾷ κορυφῇ τῆς μακαριότητός σου· ἐνεκόπην, πῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ἀναξιότητα λογιζόμενος [Reg. cod. ἐπαισθόμενος], πῆ δὲ ὑποδεὴς ὢν τοὺς πειρασμούς. Νυνὶ δὲ περιφρονήσας ἀμφοτέρων, καὶ τῇ Τριάδι ὁ τάλας θαῤῥήσας, λέγων εἰμὶ τάδε· Χαῖρε, ἀληθῶς νικητήριον ἀσεβείας, ὁ ἐν τεθρίππῳ ἀρετῶν διανύων τὸν τῆς πίστεως δρόμον· χαῖρε, ὁ μέγας ἥλιος τῆς ὀρθοδοξίας, οὗ ταῖς ὁμολογητικαῖς ἀκτῖσι φωτοβολεῖται ἡ οἰκουμένη· χαῖρε, ὑπέρμαχε τῆς ἀληθείας κατὰ τοὺς ἔκπαλαι θεοφόρους διαπρέπων τῷ τῆς ἀρετῆς κάλλει. Ἀπέλιπες τὸν ὑψηλὸν θρόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἀπέλιπες ἀρχιερατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀναπαύσεις· μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ ὁμολογητικῷ τρόπῳ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. Ὅμως ὅτι οὐδὲ κατ' αὐτὰς, κἂν ἐν αὐταῖς, ζῶν ἧς· νεκρῶν τὰ μέλη τῇ ἐν Κυρίῳ ζωῇ· ἤνεγκας ἁγίας Μητρὸς στέρησιν· ἀδελφῶν τιμίων, πάντων ὁμοῦ ἐν ἅπασιν ἀφαιρεθείς. Καὶ οὔπω λέγω τοὺς Χριστοειδεῖς σου ὀνειδισμοὺς, τὰς ἐκ τῶν κρατούντων προσβολὰς, ἐρεσχελίας, στενοχωρίας, καὶ οἱονεὶ ἀποπνίξεις. Κατηνέχθης σὺν Χριστῷ ἐν νυκτί· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς προδιδόμενος, περιωρίσθης, μεθωρίσθης ἐν γεωλόφῳ που καθεζόμενος ὁ μάρτυς Χριστοῦ.

Ἀλλ' εὖγε, ὅτι πάντα εἰς καλόν σοι. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀπὸ τῆς τοῦ νοῦ σκοπιᾶς· καὶ ἴδε σου τὰ τέκνα, εἴτ' οὖν πρόβατα, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, εἰ καὶ διεσκορπισμένα σώματι, ἀλλ' ἡνωμένα πνεύματι, διειληφότα σχεδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο μέρος τὴν Ἐκκλησίαν σου πᾶσαν· καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς ὁμολογίας δίκην ἀστέρων φρυκτωροῦντα τοῖς ἐν νυκτομαχίᾳ τῆς αἱρέσεως, τὸ φῶς τῆς ὀρθοδοξίας· τὰ μὲν τυθέντα Θεῷ δι' ἀθλητικῆς τελειώσεως· τὰ δὲ ἀθλοῦντα, μηδὲν ὑποπτήσσοντα τῶν παρόντων· ἀλλὰ ῥωννύμενα ταῖς θεοκλινέσι σου προσευχαῖς. Αὕτη ἡ δόξα σου τῆς Ἐκκλησίας· τοῦτό σου τὸ

Cum sæpenumero ad sacrum beatitudinis tuæ verticem scribere instituisissem, destiti ab incœpto, partim indignitatis meæ consideratione, partim etiam infirmitate ex ærumnis nata præpeditus. Nunc vero utrumque parvipendens, et Trinitate fretus, miser hæc dico. Gaude, vere victor impietatis, qui virtutum quadrigis fidei cursum consummas : salve, magne sol doctrinæ orthodoxæ, cujus confessionis radiis universus orbis illustratur : salve propugnator veritatis, veterum sanctorum instar virtutis pulchritudine collucens. Reliquisti excelsum thronum ejus causa, *qui semetipsum humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis* [19*] ; reliquisti turbam famulorum et oblectamenta archiepiscopalia : et variis incommodis, confessorum more, exerceri maluisti, quam temporariis frui deliciis peccati [20]. Ac certe, quoniam non ex illis, etsi in illis, vivebas, membra per vitam in Domino actam mortificans, sanctæ matris privationem pertulisti : charis fratribus, omnibus simul omnino, spoliatus. Necdum opprobria tua Christi opprobriis similia commemoro, immissas ab imperatoribus oppugnationes, ludificationes, angustias : ac veluti suffocationes. Noctu cum Christo abductus es : etenim proditus etiam ipse relegatus es, in collis confinium redactus es, martyr Christi.

Sed euge, quoniam in bonum tibi omnia. Attolle in orbem oculos ex specula mentis, et aspice filios tuos, seu mavis oves, pastor bone, quamvis corpore dispersas, animo tamen conjunctas, in tota pene Ecclesia tua variis locis positas, et confessionis suæ fulgore, stellarum instar, iis qui in nocturnis hæreseos tenebris versantur, orthodoxæ fidei lumen ostendentes : alias quidem Deo immolatas per athleticam consummationem, alias decertantes sine ullo præsentium rerum metu : sed Deum flectentibus precibus tuis corroboratas. Hæc est gloria Ecclesiæ tuæ : hoc insigne ac symbolum

[19] Jac. v, 16. [19*] Philip. II, 8. [20] Hebr. XI, 25.

martyrii : quod sequens ætas excipiens, Deum in te, uti nunc, glorificabit. Multa tibi pro Christo imagine pugnanti encomia debentur. Sed ignosce mihi, Dei imitator, qui hæc ex amore ausus sum, quæ dixi ; sacras preces tuas impertiens, ut minimus filius tuus esse non desinam. qui omnium maxime inutilis sum propter peccata.

σύσσημον τῆς μαρτυρίας· ὅπερ ὁ μέλλων χρόνος ὑποδεξάμενος, δοξάσειε τὸν Θεὸν ἐν σοι, ὡς καὶ τὰ νῦν. Πολλά σοι τὰ ἐγκώμια ὀφείλεται τῷ ὑπὲρ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ ἐναθλοῦντι. Ἀλλά μοι σύγγνωθι, ὦ θεομίμητε, τολμήσαντι ἐκ πόθου ἐν οἷς ἐφθεγξάμην· χαριζόμενος τὴν ἱεράν σου προσευχὴν, ὡς ἂν μὴ ἀποπέσοιμι τοῦ εἶναί σου ἐλάχιστον τέκνον, ὁ τῶν ἁπάντων ἀχρειότερος διὰ τὰς ἁμαρτίας.

XIX. — *Monialibus.*

ΙΘʹ. — Μοναζούσαις. [σκαʹ.]

Ad religiosæ vitæ perfectionem excitat.

Optima ad me fama perlata de reverentia vestra, ego humilis lætor : imprimis quod sanguis et spiritus estis hominis Dei, et communis parentis. Vehementius autem gaudeo et glorifico Deum, cum audio perstitisse vos hactenus nulla communionis hæreticæ labe aspersas. Et eos utique oportet, qui sunt corpore illibati, fidei quoque integritatem custodire. Fornicationis enim genus est, o prudentissimæ, vel communione copulari : a qua vos Dominus usque in finem servet intactas, qui vos ipse sibi per virginitatis votum despondit. Hæc prior pars orationis meæ. Institutionem autem a me peccatore cur flagitatis, cum sitis ipsæ per Christi gratiam a Deo edoctæ ? Nam et ex piis ambæ ortæ parentibus, et scientiæ eximiæ, et ipso vitæ genere doctrinam mandatorum præferentes. Si quid autem et a nobis imperitis poscitis, timor Dei conquirendus imprimis. Nam is ubi animum subiit, lux affulsit, vitiosos temperavit effectus. Inde compunctio, lacrymæ, mundi odium, cœli desiderium ; et quid non inde rectum oriatur? Hæc Dei videlicet inhabitatio est : ubi vero Deus, ibi fons honorum, pax, gaudium, charitas. Hortor vos itaque ego humilis, non ad ea quæ circumstant exempla intueri, maxime vero non ad simulatam, quam pleræque moniales præferunt, conversationem tepidam, ut ita loquar, et remissam : sed ad egregia exemplaria, quorum vitas habetis præ manibus divino passim amore coruscantes : quandoquidem nec pictor ex deformibus, sed ex decoris imaginibus ac vetustate conspicuis imaginem expresserit.

Quid in illis vobis exploratum sit? Solutio ab affectuum vinculis, virilis aspectus fuga, quoad ejus fieri potest, demissus animi sensus, vestis sordida, dejectus in terram oculus, inutiles narratiunculas auris evitans, os divina loquens, vexatio corporis. Nam sic affectus carnis superarunt ; quandoquidem *caro concupiscit adversus spiritum*, ut scriptum est, *spiritus autem adversus carnem : hæc enim sibi invicem adversantur* [21], et est bellum implacabile. Quare omni die necesse est, prope dixerim omni hora, adversus vitia strenue nos dimicare, Deo spectante ac juvante, post diuturnum certamen hostem vincentes, qui nostrum semper exitium sitit : cujus jacula nullius demum sunt

Ἀγαθὴν ἀκοὴν ἐνηχούμενος περὶ τῆς τιμιότητος ὑμῶν χαίρω ὁ ταπεινός· μάλιστα ὅτι αἷμα καὶ πνεῦμά ἐστε τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ καὶ κοινοῦ Πατρός. Ἔτι δὲ περισσοτέρως ἥδομαι καὶ δοξάζω τὸν Θεὸν, μανθάνων ὅτι ἄχραντοι διαμεμενήκατε ἕως τοῦ νῦν τῆς τῶν αἱρετικῶν κοινωνίας. Καίγε δεῖ τοὺς τὰ σώματα ἀνέπαφα ἔχοντας, καὶ κατὰ τὴν πίστιν παρθενεύειν. Μοιχεία γάρ ἐστιν, ὦ πανσύνετοι, καὶ τὸ τῆς κοινωνίας μετέχειν· ἧς ὑμᾶς Κύριος μέχρι τέλους διατηρήσειεν ἀναψαύστους· ὁ νυμφευσάμενος ἑαυτῷ διὰ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἐπαγγέλματος. Οὗτος ὁ πρῶτός μοι λόγος. Διδασκαλίαν δὲ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵνα τί αἰτεῖσθε ; ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ γονέων εὐσεβῶν ἀμφότεραι, καὶ γνώσει διαφέρουσαι· καὶ τῷ βίῳ τὸ διδασκάλιον τῶν ἐντολῶν προβαλλόμεναι. Εἰ δέ τι καὶ παρ' ἡμῶν δέοισθε τῶν ἀμαθῶν· ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ τὸ ζητούμενον. Οὗτος γὰρ ἐν καρδίᾳ ἐνεχθεὶς, φῶς ἔλαμψε, τὰ πάθη ἐμείωσεν. Ἐξ οὗ κατάνυξις· δάκρυον· μῖσος κόσμου· ἐπιθυμία οὐρανῶν· καὶ τί γὰρ οὐ καλὸν ἐντεῦθεν προσγίνοιτο ; Τοῦτο οὖν ἐστιν ἐνοίκησις Θεοῦ· οὗ δὲ Θεὸς, ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἡ πηγὴ, εἰρήνη, χαρὰ, ἀγάπη. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ὁ ταπεινὸς, μὴ πρὸς τὰ τῶν πλησίον ἀποβλέπειν παραδείγματα· καὶ μάλιστα τῆς ἐπιπλάστως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μοναζουσῶν ἐπιδεδειγμένης πολιτείας χλιαρᾶς, ἵν' οὕτως εἴπω, καὶ συγκεχυμένης· ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα κάλλη, ὧν οἱ βίοι ἐν χερσὶν ὑμῶν, ἀστραπηφοροῦντες τοὺς θείους ἔρωτας· ἐπεὶ καὶ ζωγράφος οὐκ ἐκ φαύλων, ἀλλ' ἐξ ὡραϊσμένων καὶ ἀρχαιότητι διαφερόντων εἰκόνων μεταγράφοιεν εἰκόνα.

Τί ἦν ἐν ἐκείναις γνωστὸν ὑμῖν ; Λύσις τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας· φυγὴ ἀῤῥενικῆς ὄψεως ὅσον ἐνδέχεται· καταβεβλημένον φρόνημα· ῥυπῶσα ἐσθὴς, ὄμμα κάτω νενευκός. Οὖς φεῦγον ἀνωφελῆ ἀκούσματα· στόμα λαλοῦν ἔνθεα, ὑπωπιασμὸς σώματος. Οὕτω γὰρ περιεγένοντο τοῦ τῆς σαρκὸς φρονήματος· ἐπείπερ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, ὡς γέγραπται· τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις· καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος. Καὶ δεῖ ἡμᾶς πᾶσαν ἡμέραν, εἴπω καὶ ὥραν, ὁπλίσασθαι κατὰ τῶν παθῶν ἀνδρικῶς μετὰ Θεοῦ καὶ σὺν Θεῷ, ἐν πολλῷ ἀγῶνι νικῶντας τὸν ἐχθρὸν, τὸν ἀεὶ διψῶντα τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν· οὗ αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος ἐξέλιπον τοῖς προσέχουσιν

[21] Galat. v, 17.

ἀσφαλῶς. Οὐκ ἔστι δὲ μὴ ἡττᾶσθαι πάντως, καὶ πλήττεσθαι, τὸν ἀγωνιζόμενον, ἐν λόγῳ καὶ ἐννοίᾳ, καὶ εν τοῖς ὁμοίοις τοῖς μὴ πρὸς θάνατον ἁμαρτίας· ἀλλὰ τὸ θᾶττον ἀναπαλαίειν χρὴ, καὶ ἐπὶ τῆς δεούσης ἵστασθαι καταστάσεως. Παραπτώματα γὰρ τίς συνήσει; Καὶ τίς καυχήσεται τὴν ψυχὴν ἁγνὴν ἔχειν; Καὶ ἐν θλίψει μὲν ὁ ἐν Κυρίῳ ζῶν· ἐπειδὴ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν· ὥσπερ ἡ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις. Ὅτε δὲ ἔλθοι τὸ πέρας τῶν ἀγώνων, τότε εἴσεσθε, ὦ νύμφαι Χριστοῦ. τί προεξένησεν ὑμῖν ἡ πολιτεία· ἀρθήσεσθε γὰρ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ ὑπὸ ἀγαθῶν ἀγγέλων· καὶ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν ἀχειρότευκτον παστάδα, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα, πάντοτε σὺν Κυρίῳ εἰς αἰῶνα ἐσόμεναι. Ἦν μὲν καὶ πλέον τι λέγειν· ἀλλ' ἐπειδὴ στοχάζομαι ὑπερβεβηκέναι τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἐνταῦθα καταπαύσοιμι τὸν λόγον· ὑπὲρ οὗ χαρίσασθέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰς ἁγίας ὑμῶν εὐχάς.

roboris in eos qui sibi sedulo prospiciunt. Non contingit autem non vinci omnino, ac nullum vulnus recipi inter præliandum, verbo vel cogitatione, aliisque similibus, quæ mortem peccati non inferunt: sed pugna confestim redintegranda, et in propria statione consistendum. *Delicta enim quis intelliget* [22]? Et quis gloriabitur animum se castum gerere? In tribulatione utique est, qui vivit in Domino: quandoquidem *arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam* [23]: quemadmodum via contraria e contrario. At cum certaminum finis advenerit, tunc intelligetis, o sponsæ Christi, quid vobis suscepta vivendi ratio contulerit: auferent enim vos sublimes cum inenarrabili lætitia angeli optimi, et in thalamum ingrediemini non manufactum, in cœlestem torum, semper cum Domino in omne ævum futuræ. Habebam equidem plura dicere: sed quoniam sentio me modum epistolæ supergressum, finem imponam huic sermoni: pro quo mihi peccatori sanctas vestras preces impertite.

Κ'. — Μακαρίῳ ἡγουμένῳ. [σκγ'.]

XX. — *Macario præposito.*

De quodam præposito, aliisque lapsis.

Τί ποιεῖς, ὦ θεῖε Πάτερ, ἑαυτὸν ταπεινῶν τὸν ὑψηλὸν τῇ ἀρετῇ· κἀμὲ ὑψῶν ἐν τοῖς τιμίοις λόγοις σου, τὸν χθαμαλὸν τῇ κακίᾳ, ὡς μυρίοις πάθεσι πολιορκούμενον καθεκάστην; Ἐγὼ τοίνυν δοῦλός σου καὶ παῖς, μαθητιᾷν μᾶλλον ἐφιέμενος, ἢ διδάσκειν δυνάμενος. Ὅμως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· τοιοῦτος σὺ καὶ ὁρώμενος καὶ ἀναγινωσκόμενος. Περὶ μὲν οὖν τοῦ τῆς Δημητριάδος, καὶ τῶν μαθητῶν, ὅτι ᾤχοντο· ἵνα γνοίης ἐκ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον· καὶ εὔξῃ ἐκείνοις μὲν μετάνοιαν, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀθλίῳ στηριγμὸν πρός τε τοὺς πολεμοῦντας ἀοράτως τε καὶ ὁρωμένως· ὡς ἂν κατόπιν ἀξιωθείην ἐλθεῖν τῶν νυνὶ πάντων ὁμολογητῶν Χριστοῦ· ὁμολογητὴς γὰρ πᾶς ὁ ἐνιστάμενος. Περὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων κεφαλαίων, τοιοῦτον τὸ παριστάμενόν μοι· Ὑπογράψας πρεσβύτερος τῇ ἀσεβείᾳ, μετανοεῖν ὀφείλει, καὶ προσκλαίειν θερμῶς· συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἀσέβημα· λειτουργεῖν δὲ, κἂν οὐ μνημονεύῃ τοῦ ἀσεβῶς [f. ἀσεβοῦς]· οὐδαμῶς, ἀλλ' εἴργεσθαι τῆς ἱερουργίας· ἕως ἂν ἐπίδοι Κύριος, καὶ δοίη καιρὸν ὀρθοδόξου συνόδου· ἐν ᾗ λήψεται [Reg. cod. ἕκαστα] ἕκαστος τὰ κατ' ἀξίαν θεοκρίτως. Ἐγὼ δὲ συμβουλεύω, εἰ μετέσχε τῆς ἀσεβοῦς κοινωνίας, ἐν μεταλήψει καὶ τῶν ἁγιασμάτων ἀπέχεσθαι μέχρις ἑνὸς ἢ δυοῖν χρόνοιν. Γέγραπται γάρ· Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. Τὸ δ' αὐνὸ καὶ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Οὐ δεῖ οὖν εἰσιέναι εἰς τὰ μαρτύρια τῶν αἱρετικῶν. προστέτακται ἡμῶν ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου· οὐκ οἶδα εἰ μὴ ἐπ' ἐξουσίαν τελέως γίνοιτο ὁ ναὸς ὀρθοδόξου τοῦ μηκέτι λειτουργεῖσθαι ὑφ' αἱρετικοῦ· τότε γὰρ καὶ εἰσιτέον

Quid agis, o divine pater, cum teipsum deprimis, qui sublimis es virtute: ac me honorifica oratione tua extollis, qui sum improbitate abjectus, quippe innumeris quotidie vitiis profligatus? Ego igitur servus tuus, ac pene puer, cui major discendi cupiditas, quam facultas docendi. At *bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona* [24]: cujusmodi tu quidem et videris et agnosceris. De præposito autem Demetriadis ac discipulis ejus quod quæris, periisse scito, ut ex fructibus arborem agnoscas: ac pro illis quidem resipiscentiam depreceris: pro me autem infelice robur adversus hostes tum invisibiles tum visibiles: ut vestigiis insistere merear omnium hoc ævo Christi confessorum: confessor enim est quisquis se strenue gerit. De duobus aliis capitibus, nunc illud occurrit animo. Qui subscripsit impietati presbyter, debet is scelus expiare pœnis, et magnam vim profundere lacrymarum; ut venia deinde flagitii tribuatur: ut autem rem sacram faciat; etiamsi hominem impium non commemoret; minime sane, sed a sacro munere prohibendus est, donec respexerit Dominus, dederitque tempus synodo orthodoxæ, in qua admittetur unusquisque pro merito, tanquam ex Dei judicio. Auctor vero sum, ut, si communionis impiæ particeps fuit, in perceptione rei sacræ sanctificatis donis abstineat anno uno aut altero. Scriptum est enim. *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum* [25]. Idem et de Ecclesiis statuendum. *Quis consensus templo Dei cum idolis* [26]? Nefas igitur in hæreticorum martyria pedem inferre: sic sancta nobis synodus præcepit: nisi forte orthodoxorum

[22] Psal. XVIII, 13. [23] Matth. VII, 14. [24] Luc. VI, 45. [25] I Cor. X, 20. [26] I Cor. VI, 16.

ædes non omnino in alienam potestatem venerit, A nec liturgiam hæreticus ibi peregerit. Tunc enim et ingredi orthodoxo fas, et rem sacram obire. Quæ quidem sine præjudicio dicta sint hactenus. Sic ego humilis, Pater mi, sentio : divinorum Patrum exempla recognoscens. Tuæ vero præstantiæ fuerit, meliora contemplari, ac meis exhibere oculis. Valetudine integra pro Deo dimicans tu mihi esto incolumis, o inter Patres celebratissime : simul et pro me indigno orans partim ex charitate, partim vero ut legi ita præcipienti obtemperes.

XXI. — *Theodorus iis qui propter Dominum in diversis carceribus detinentur fratribus dilectis salutem* (*).

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 27.)

B Quidnam hæc rei sunt, quæ videmus? gaudium et exsultatio ; quoniam martyria pro Christo subire dignati fuimus ; quia carceribus et tormentis traditi sumus propter Dei verbum : quoniam plagis et contumeliis propter Christum qui pro nobis verbera, opprobria, crucem denique passus est, subditi sumus. Quis non laudet ? Quis non gloriæ ducat? Oriens lætatur, gaudet Occidens, universæ per quator mundi cardines exsultant Ecclesiæ. Et quid terrenum orbem loquor? Cœlum ipsum gaudio repletum est : quod non solum supremus antistitum nostrorum, episcopi ac sacerdotes, præsides cœnobiorum et discipuli, sed et monachæ cum moderatricibus suis martyrii stadium ingressæ sunt. Mitto illos dicere qui in desertis et montibus, in speluncis et in cavernis terræ, exsules
C affliguntur, inopiam patiuntur et dura pro Christo persecutione vexantur. Merito itaque, *fratres mei dilecti et desideratissimi, gaudium et corona mea* [27], gaudeo et congratulor vobis. Idipsum autem et vos gaudete et congratulamini mihi. Beati quidem Pauli sunt hæc verba, sed huic tempori congruentia : *Omnia* siquidem *ab nostram doctrinam scripta sunt* [28], et imitatores sui nos esse obtestatur. Primum ergo illud vere dixerim, non quantum volunt cupiuntque ii qui nos vexant, ærumnis et afflictionibus nos premi. Sic enim intolerabilis foret tentatio : qualis quæ a dæmonibus occulte nobis infertur : sed quantum permittit certaminis præses et particeps nobiscum Christus, qui pro cujusque virium modulo ac mensura, justo judicio agones
D immittit, vel ad delictorum vindictam, si modo sponte ad patiendum accedimus, vel ad victricium coronarum retributionem, e gloria in gloriam progredientibus. Non enim in iisdem nos, quibus Petrus et Paulus cum æqualibus, aut Georgius et Theodorus cum ejusdem gloriæ sociis, aut Thecla et Febronia cum patribus, affecti tormentis fuimus, in quibus, cum multum diligerent, proportione abundarent et Christi concessæ passiones. At quibus exigua est charitas, iis minora etiam pati con-

[27] Philip. IV, 1. [28] Rom. XU, 4.

(*) Dogmatica.

A καὶ λειτουργητέον τὸν ὀρθόδοξον. Οὐκ ὄντος προκρίματος τὰ προλαβόντα. Οὕτω φρονῶ, Πάτερ μου, ὁ ταπεινός· ἀναθεωρῶν τὰ ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων παραδείγματα. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴη τελειότητος τὰ κρείττονα καὶ θεωρῆσαι, καὶ ἐμοῖς ὄμμασιν ὑποδεῖξαι. Ἐῤῥωμένος καὶ ἐναθλῶν ὑπὲρ Θεοῦ διαφυλαχθείης μοι ἔτι· ὁ ἐξάκουστος ἐν Πατράσιν· ὁμοῦ τε καὶ ὑπερευχόμενός μου τῆς ἀναξιότητος, τὸ μὲν ἐξ ἀγάπης, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν.

ΚΑ'. — Θεόδωρος τοῖς διὰ Κύριον ἐν διαφόροις φυλακαῖς τηρουμένοις ἀδελφοῖς ἀγαπητοῖς χαίρειν. [σλ'.]

B Τί τὰ παρόντα ; χαρὰ καὶ ἀγαλλιασις· οτι ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις ἐναθλεῖν ἠξιώμεθα· ὅτι φυλακαῖς τε καὶ θλίψεσι διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ παρεδόθημεν· ὅτι πληγαῖς τε καὶ ὕβρεσι διὰ Χριστὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μαστιχθέντα καὶ ὀνειδισθέντα· ἔπειτα καὶ σταυρωθέντα ὑπεβλήθημεν. Τίς οὐκ αἰνέσειε; τίς οὐ δοξάσειεν ; Ἀνατολὴ ἥδεται, Δύσις εὐφραίνεται· πᾶσα Ἐκκλησία τῆς τετραπεράτου κτίσεως ἀγάλλεται. Καὶ τί λέγω τὸν περίγειον κόσμον ; Ὁ οὐρανὸς αὐτὸς θυμηδίας πεπλήρωται· ὅτι οὐ μόνον ὁ κορυφαῖος τῶν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχῶν, ἱεράρχαι τε καὶ ἱερεῖς, καθηγεμόνες τε καὶ φοιτηταὶ, ἀλλὰ καὶ μονάζουσαι σὺν προεστώσαις, εἵλοντο τὰ τῆς μαρτυρίας σκάμματα. Ἐῶ λέγειν τοὺς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἐκ
C φυγαδείας θλιβομένους, ὑστερουμένους, κακουχουμένους διὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμόν. Εἰκότως οὖν, ἀδελφοί μου ἠγαπημένοι καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. Παύλου μὲν τοῦ μακαρίου αἱ φωναί· τῷ καιρῷ δὲ πρέπουσαι· Ἐπειδὴ εἰς ἡμετέραν νουθεσίαν πάντα γέγραπται· καὶ μιμητὰς αὐτοῦ ἐκλιπαρεῖ γίνεσθαι ἡμᾶς. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἀληθὲς εἰπεῖν· ὅτι οὐχ ὅσον προαιροῦνται καὶ βούλονται οἱ κακοῦντες ἡμᾶς, ταῖς θλίψεσι καὶ περιστάσεσι παραδιδόμεθα. Οὕτω γὰρ ἂν ἀνύποιστος ἦν ἡ πεῖρα· καθὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν δαιμόνων ἀοράτως ἡμῖν προσβάλλουσα· ἀλλὰ καθ' ὅσον παραχωρεῖ ὁ ἀγωνοθετῶν καὶ συναθλῶν ἡμῖν Χριστὸς, μέτρῳ καὶ σταθμῷ τῆς ἑκάστου δυνάμεως ἐν κρίσει δικαίᾳ τοὺς ἀγῶνας ἐπάφεὶς, ἢ εἰς ἔκτι-
D σιν ἁμαρτιῶν· εἰ καὶ αὐθαιρέτως ἥκομεν πρὸς τὸ πάσχειν· ἢ ἐπὶ στεφάνων ἀθλοφορικῶν ἀμοιβὴν ἐκ δόξης εἰς δόξαν προερχομένοις. Μὴ γὰρ ὡς Πέτρος ἢ Παῦλος σὺν τοῖς ὁμοταγέσιν, ἢ Γεώργιος καὶ Θεόδωρος σὺν τοῖς ὁμοκλεέσιν, ἢ Θέκλα καὶ Φεβρωνία σὺν ταῖς ὁμοδόξοις, βεβασανίσμεθα· οἷς πολὺ ἀγαπήσασιν ἀναλόγως περιέσσευσε καὶ τὰ Χριστοῦ παθήματα δεδωρημένα. Οἷς δὲ τὸ τῆς ἀγαπήσεως, ὀλίγον, ἐνδεέστερον καὶ τὸ πάσχειν· ὥστε λυπεῖσθαι καὶ δυσφορεῖν, ὅτι μὴ πολλὰ πανθάνομεν· οὐκ ἀλλοιοῦ-

σθαι δεῖν καὶ ἀποκάμνειν ἐν οἷς μετρίως ἐσμὲν τι- A
μωρούμενοι.

Εἰ δὲ ἐκπέσοιμεν· ὅπερ ἀπείη καὶ ἐννοεῖν· οὐ παρὰ τὴν θεόκριτον ἐπαφήν· παρὰ δὲ τὴν τοῦ καταμαλακισθέντος ἀτονίαν, καὶ ἀκαρδίαν, καὶ ἀθεΐαν. Ὁ μὲν γὰρ δέδωκε τὸ ἰσχύειν κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτους· νικηφόρον βουλόμενος τὸν ἀγωνιστὴν ἔσεσθαι· ὁ δὲ ὀλιγωρίᾳ ῥίψας τὰ τῆς ὑπομονῆς ὅπλα ὤλετο. Μάρτυς τοῦ λόγου ὁ κράζων· Πιστὸς ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. Ὧδε ἡ ὑπομονὴ, ἀδελφοί· ὧδε οἱ θεόπλοκοι στέφανοι τῆς εὐπιστίας. Μὴ οὖν ἐπαισχυνθῶμεν τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν· μηδὲ ἀπολειφθῶμεν Θαδδαίου τοῦ νεολέκτου
B
μάρτυρος, καὶ τῶν συνομολογησάντων, καὶ συνεκδημησάντων ὀπίσω αὐτοῦ· ὧν ἴστε δὴ τὰ ὀνόματα. Αἵματι μαρτύρων ἠρδεύθη καὶ νῦν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ ἀρδεύεται διὰ τῶν ἔτι ἀθλούντων καὶ πολυτρόπως ἐκπιεζομένων ταῖς θλίψεσιν. Αἷμα κενοῖ ὁ καθειργμένος, ὁ μεμονωμένος, ὁ στενοχωρούμενος, ὁ ἀφηρπασμένος ἐκ παντὸς προσώπου, ὁ ὑστερούμενος τῶν κατὰ χρείαν, ὁ πεινῶν, ὁ διψῶν, ὁ μὴ τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα δεχόμενος, καθημέραν ἀποθνήσκων, ὡς βοᾷ Παῦλος, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν θανατούμενος, ὡς ᾄδει Δαβίδ. Ἀλλ' εἰ ἀποθάνωμεν, καὶ συζήσομεν Χριστῷ· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ συμβασιλεύσομεν αὐτῷ. Ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐξελέξατο ἡ χάρις οὓς ἐξελέξατο εἰς τὸ Χριστοῦ μαρτύριον. Κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν ἀνίσχουσι μάρτυρες. Ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· Χριστὸς ἔφη- C
σεν· ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ λάμψωσιν ἡλιοειδῶς· καὶ τὰ ζιζάνια φανερὰ γένηται νυκτοειδῶς.

Γενοίμεθα, ὦ ἀδελφοὶ, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ σκολιᾷ καὶ διεστραμμένῃ, ὡς φωστῆρες αὐγάζοντες ἐν σκοτομήνῃ τῆς αἱρέσεως· κατὰ ἡμᾶς ἐξελέξατο Χριστὸς εἰς καύχημα αὐτοῦ εἰς κλέος ὀρθοδοξίας. Ὡς ἡμῖν οἱ ἀνέκαθεν, οὕτως ἡμεῖς τοῖς μετέπειτα στηριγμὸς καὶ ὑπογραμμὸς ὑποδειχθείημεν· καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ εὑρεθείημεν χορεύοντες. Καίτοιγε τῶν προσεχῶν ἡμεῖς μᾶλλον φανερώτερον τὸ μαρτύριον ἔχομεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων ἢ θελημάτων, καὶ ὅσα πρὸς τούτοις ἀμφισβητούμενα· ὧν ἡ διαμάρτησις κατὰ τὰ νοήματα οὖσα, οὐδὲν αἰσθητῶς παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν· νῦν δὲ σὺν τοῖς νοήμασι καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς τὸ ἀμφισβητούμενον, D
ἤτοι ἀσεβούμενον. Τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ ἀντικείμενοι, οὐ μόνον οὐκ εἰκονίζεσθαι λέγουσί τε καὶ λοξονοοῦσι σὺν τῇ Θεοτόκῳ καὶ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων· ἀλλὰ καὶ ἐγγεγραμμένους ἐξαφανίζουσι· πλάνην καὶ ὄλεθρον ψυχῶν τοὺς θείους χαρακτῆρας δογματίζοντες. Ὢ τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἀντιπεπονθότος ἀσεβείας! Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ καθόλου· ἢ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον, ἡ ἐξαλλαγὴ ἐν ᾧ ὁ λόγος. Φηὶ ὁ Ἰουδαῖος ἤτοι ὁ Ἕλλην τῷ Χριστιανῷ· Ἄρνησαι τὸν Χριστὸν, τὴν Μαρίαν. Τοῦτο καὶ ὁ Εἰκονομάχος. Ἡ

ceditur; ut dolere atque ægre ferre quod multa non patimur, non turbari nos deceat, neque frangi ob mediocria hæc supplicia quæ sustinemus.

Quod si ceciderimus, quod absit vel cogitare! non ad divinum impulsum, sed ad ejus qui factus est remissionem, et ignaviam, impietatemque referendum. Deus enim vires dedit adversus dæmonis potentiam, victorem volens athletam fieri: hic vero negligentia sua, patientiæ arma projiciens periit. Testis horum qui clamat: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis; sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere* [29]. Hic, fratres, patientia; hic quæ a Deo nectuntur fidei coronæ. Ne igitur erubescamus testimonium Domini nostri, nec vinci nos patiamur a Thaddæo recenti martyre, iisque qui una confessi post eum abierunt: quorum ipsi nomina tenetis. Martyrum sanguine irrigata etiamnum est Ecclesia Dei: atque adeo irrigatur per eos qui adhuc decertant, et variis ærumnis affliciantur. Sanguinem fundit qui inclusus tenetur, qui ab aliis sejunctus est, qui in angustiis positus, qui ab omni conspectu remotus, qui rebus necessariis destitutus, qui esurit, qui sitit, qui solis radium non videt, quotidie moriens, ut loquitur Paulus [30], et tota die mortificatus, ut canit David [31]. Sed *si commortui erimus, et convivemus Christo; si sustinuerimus, et conregnabimus* [32]. Superioribus sæculis elegit gratia quos elegit ad Christi testimonium. Per ætates singulas exoriuntur martyres. *Necesse enim est ut veniant scandala*, dixit Christus [33]: ut solis ritu splendeant electi, et zizania nocturna sua obscuritate manifesta fiant.

Simus, fratres, in natione hac prava et perversa, tanquam stellæ lucentes in tenebris hæreseos, sicut elegit nos Christus in gloriam suam, ad laudem fidei orthodoxæ. Quemadmodum nobis ii qui olim fuerunt, ita nos posteris stabilimento, atque exemplo simus: ut in die Christi exsultantes reperiamur. Et vero clarius atque manifestius, quam majores nostri, testimonium habemus. Non enim de Christi naturis, aut voluntatibus, et cæteris quæ in quæstionem vocata fuerunt; in quibus hallucinatio, quoniam in notionibus ipsis posita erat, nullam sub sensus demonstrationem dabat: sed nunc de iis quæ cogitationes simul atque oculos feriunt, dubitatio est, seu potius impia negatio: Christum siquidem adversarii non solum effingi posse negant ac prave sentiunt; eodemque modo Deiparam, atque sanctos quoslibet; verum expressos etiam abolent, errorem ac perniciem animarum sacras imagines esse affirmantes. O Judaicam pariter et ethnicam impietatem! Nulla igitur universe, aut quoad substantiæ differentiam, varietas in eo de quo sermo est. Ait Judæus aut ethnicus Christiano; Nega Christum, nega Mariam:

[29] II Cor. x, 13. [30] I Cor. xv, 31. [31] Psal. XLIII, 22. [32] II Tim. II, 12. [33] Matth. XVIII, 7.

hoc ipsum ait et Iconomachus Imago enim Christi et Deiparæ, eodem, nomine Christus et Deipara nuncupatur. Quare qui imaginem negari jubet. eum cujus imago est, negari haud dubie jubet. Non mea, qui nullus sum, hæc sententia. Audi quid Moysi dicat universorum Deus : *Fac Cherubim* [34]. Itaque Cherubim imagines fieri jussit. Nec enim naturam Cherubim designasse, mentis compos ullus dicet. Et rursum : *Fac serpentem æneum* [35] : et hic quoque serpentis imaginem exprimi jubet. Verum hæc est natura prototypi, et exempli ab eo deducti, ut exemplum archetypi nomen sumat, et uno sublato alterum tollatur, tanquam quæ simul sint. Erat angelus, ideo et angeli imago: erat serpens, ideo et imago serpentis. Eadem est ratio rei cujuslibet. Itaque vocantur interdum quidem imagines, quorum reipsa sunt : interdum vero, propter habitudinem, tanquam archetypa ipsa nuncupantur, et non imagines eorum.

Hoc modo divinus Apostolus ait : *Superque eam Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium* [36] : prototypi nomen tribuens imaginibus. Audi et Basilium magnum. « Exprimatur etiam in tabula certaminum præses Christus [36]. » Non enim ait : Exprimatur imago præsidis certaminum Christi, sed, Christus. Audi et Gregorium Nyssenum : « Præsto est Isaac. » Ipsam Isaac imaginem, Isaac appellat. Audi Chrysostomum : « Vidi angelum in imagine. » Non enim imaginem angeli in imagine a se visam dixit, sed angelum. In imagine quippe prototypum repræsentatur : sicut et in typo crucis crux ipsa vivifica : quatenus inseparabile et unum ab altero in adoratione. Propterea et archetypi nomen obtinet imago. Crux enim crucis typus appellatur. Sic de rege, omnique homine, et de omni alia re, vere nobis dicere liceat, regem dici etiam regis imaginem ait divinus Basilius, et Petrum, Petri imaginem ; et Paulum, Pauli imaginem. Dicam aliquid sublimius, et Deum quoque hominem dici, tanquam Dei imaginem. Ergo juxta ea quæ Basilius docuit, etiam Christus imago Christi. Dixit enim, et iterum dico: Exprimatur in tabula, non imago Christi, sed Christus· Quod si hæc non ferunt contentiosi ; primum divinas voces improbant ; deinde Christum hominem non esse, si non verbo, reipsa docent. Si enim est homo, depingitur utique; hominis enim proprietas prima est depingi. Si vero non depingitur, homo non est, sed carnis expers : et nondum venit Christus, sicut Judæi nugantur. Hanc ob causam et Deiparam quoque depictam exterminant, et sanctos omnes : quasi non mater Christi, nec famuli Christi essent.

Exclamat vox aurea : Verbis tuis opera mihi credibiliora sunt. Consequitur ergo judaizare revera Iconomachos : et qui ab iis patitur, propter Chri-

A γὰρ εἰκὼν Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὁμωνύμως Χριστὸς καὶ Θεοτόκος λέγεται. Ὥστε λέγων τὴν εἰκόνα ἀρνεῖσθαι· τὸν οὗτινος ἡ εἰκὼν, ἐκεῖνον διαῤῥήδην ἐξαρνεῖσθαι ἀπαιτοίη. Μὴ γὰρ ἐμοῦ τοῦ οὐδανιμοῦ ὁ λόγος. Ἄκουε τί φησι τῷ Μωσεῖ ὁ τῶν ὅλων Θεός· Ποίησον Χερουβίμ. Καί τοι εἰκόνα Χερουβὶμ ποιῆσαι προστέταχεν. Οὐ γάρ τοι φύσιν Χερουβικὴν φρονῶν τις παραστῆσαι αὐτὸν φαῖεν ἄν. Καὶ αὖθις· Ποίησον ὄφιν χαλκοῦν· καὶ μὴν κἀνταῦθα εἰκόνα ὄφεως ποιεῖν προστάσσει. Ἀλλ' αὕτη ἡ φύσις πρωτοτύπου καὶ παραγώγου· τὸ παραχθὲν εἴτ' οὖν τὸ εἰκονισθὲν τοῦ ἀρχετύπου τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι, καὶ τῇ θατέρου ἀναιρέσει θάτερον ἀναιρεῖσθαι, ὡς τῶν ἅμα ὄντων. Ἦν ἄγγελος, διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν ἀγγέλου· ἦν ὄφις, διὰ τοῦτο καὶ B εἰκὼν ὄφεως· καὶ οὑτινοσοῦν ἄλλου τῶν ὄντων. Καὶ καλοῦνται πῆ μὲν εἰκόνες ὧνπερ καὶ εἰσί· πῆ δὲ, διὰ τὴν σχέσιν, ὡς αὐτὰ τὰ ἀρχέτυπα ὀνομαζόμενα, καὶ οὐκ εἰκόνες αὐτῶν.

Οὕτω φησὶ καὶ ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· τῷ ὀνόματι τῶν πρωτοτύπων χρησαμενος ἐπὶ τῶν εἰκόνων. Ἄκουε καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγνωνοθέτης Χριστός. » Μὴ γὰρ εἶπεν· Ἐγγραφέσθω ἡ εἰκὼν τοῦ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτου Χριστοῦ· ἀλλὰ, Χριστός. Ἄκουε καὶ Γρηγορίου τοῦ Νυσσέως· « Πρόκειται ὁ Ἰσαάκ. » τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰσαὰκ, Ἰσαὰκ ὀνομάσαντος. Ἄκουε τοῦ Χρυσοστόμου· « Εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι· » Μὴ γὰρ ἀγγέλου εἰκόνα ἔφη ἐν εἰκόνι ἰδεῖν, ἀλλ' ἄγγελον. Ἐν γὰρ τῇ εἰκόνι C τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται· ὡς καὶ ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρός· καθὰ καὶ ἀχώριστόν ἐστι θάτερον θατέρου τῇ προσκυνήσει· διὰ τοῦτο καὶ τὴν κλῆσιν τοῦ πρωτοτύπου ἔχει τὸ εἰκόνισμα. Σταυρὸς γὰρ ὁ τύπος τυῦ σταυροῦ κέκληται. Οὕτω καὶ ἐπὶ βασιλέως, καὶ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ παντὸς εἴδους, ἀληθὲς ἡμῖν λέγειν, ὅτι βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος· καὶ Πέτρος ἡ Πέτρου εἰκών· καὶ Παῦλος ἡ Παύλου εἰκών. Εἴπω τι καὶ ὑψηλότερον, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος, ὡς Θεοῦ εἰκών. Τοιγαροῦν καθάπερ Βασίλειος ἔφη, καὶ Χριστὸς ἡ Χριστοῦ εἰκών· εἶπε γὰρ, καὶ αὖθις λέγω· Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι, οὐχ ἡ εἰκὼν Χριστοῦ· ἀλλὰ, Χριστός. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχονται οἱ δύσερις, πρῶτα μὲν ἀθετοῦσι τὰς θείας φωνάς· ἔπειτα D ἐντεῦθεν μὴ ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Χριστὸν ἔργῳ, κἂν λόγῳ οὐ, δογματίζουσιν. Εἰ γὰρ ἄνθρωπος, καὶ εἰκονίζεται δηλονότι· ἀνθρώποο γὰρ τὸ εἰκονίζεσθαι πρῶτον ἰδίωμα· εἰ δὲ οὐκ εἰκονίζεται· οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἄσαρκος· καὶ οὔπω ἧκε Χριστός· ὡς οἱ Ἰουδαῖοι φεναкίζονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Θεοτόκον εἰκονιζομένην ἐξορίζουσι, καὶ πάντα ἅγιον, ὡς οὐ Μητέρα Θεοῦ, οὐδὲ θεράποντας ὄντας Χριστοῦ.

Καὶ βοᾷ ὁ χρυσοῤῥήμων· Τῶν λόγων σου τὰ ἔργα ἐμοὶ πιστότερα. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας Ἰουδαΐζειν τοὺς Εἰκονομάχους· καὶ ὁ πανθάνων ὑπ'

[34] Exod. xxv, 18. [35] Num. xxi, 9. [36] Hebr. ii, 9. [37] Testimonia hæc vide supra, col. 477.

αὐτῶν · διὰ Χριστὸν καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχων · διὰ τὴν Θεοτόκον καὶ ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου · διὰ πάντα ἅγιον καὶ ὑπὲρ πάντων ἁγίων · μάρτυς ἀπαράγραπτος, καὶ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ὁ ἐναθλῶν καὶ ἐνιστάμενος. Καὶ οὐδεὶς ἀντερήσει λόγος. Οἱ Μακκαβαῖοι μάρτυρες, μὴ κρεῶν ὑείων ἀνασχόμενοι παρανόμως γεύσασθαι. Ὁ Πρόδρομος μάρτυς ὑπὲρ ἐλεγμοῦ ἀληθείας · καὶ ἄλλος ὑπὲρ τοῦ μὴ καταβαλέσθαι ὀβολὸν εἰς οἰκοδομὴν εἰδωλείου · καὶ ἕτερος δι' ἕτερον ἔνταλμα. Τί γὰρ δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν ; καὶ ἐνταῦθα προδήλως ὁ δια Χριστὸν ἐναθλῶν οὐ μάρτυς, ὥς φασί τινες τῶν δυστήνων ; μάρτυς ἀληθὴς, μηδ' ὁτιοῦν ἐνδέων τῶν ἐφ' Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων μαρτυρησάντων · Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Ὅλως οὖν, εἰ ὁ τὸν τυπον τοῦ σταυροῦ ἀθετῶν, εἰς Χριστὸν ἀναφέρει τὴν ἀθέτησιν · πολλῷ μᾶλλον ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀρνούμενος, εἰς Χριστὸν ἀναπέμπει τὴν ἄρνησιν. Οὕτως καὶ ὁ ἐφ' ἑκατέρᾳ μαρτυρῶν, μάρτυς ἀληθέστατος · καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰκόνι . ὅτι ὁ μὲν σημεῖον · ὁ δὲ μορφὴ Χριστοῦ. Παρακαλῶ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, πρῶτον μνήμην μου ποιεῖσθαι τοῦ ταπεινοῦ · οἷς λέγω, ἔργῳ ἀποδειχθῆναί με εὐχόμενοι · μηδαμῶς ὑποχαυνούμενον ἔκ τε τῶν ἀοράτων καὶ ὁρωμένων προσβολων · ἔπειτα προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἐνισταμέτῃ ἀθλήσει. Ἀλλὰ μὴ τοῖς λογισμοῖς ἐμπυρίζεσθαι διὰ πτωχείαν συνέσεως ἐν τῇ τῶν πραγμάτων δείξει ὑπὸ τῆς προνοίας διοικουμένων βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἐφικτὸν ἀνθρώπου διανοίᾳ · μηδὲ ὃ ψάλλετε πάθοιτε. Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες · παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου · ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, τὸ καὶ τὸ θεωρῶν. Ἀλλὰ μᾶλλον μἀκούειν τοῦ Κυρίου λέγοντος · Ὑπόμεινόν με εἰς ἡμέραν ἐναστάσεώς μου. Καὶ ὅτι Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

stum et pro Christo pati ; propter Deiparam et pro Deipara; propter sanctos omnes et pro sanctis quibuscunque; martyrem irrefragabilem et confessorem Christi esse, qui decertat et resistit. Nec opponi contra quidquam potest. Machabæi martyres facta, quod suillas carnes edere abnuerent. Præcursor martyr fuit propter indicium veritatis, alius quod obolum conferre nollet ad structuram idolii; et alius aliud ob mandatum. Quid enim attinet multa loqui ? Et hic qui manifeste pro Christo decertat martyr non erit, ut miseri quidam affirmant? Martyr plane verus, nulla re discrepans ab illis quos ethnici vel Judæi martyres fecerunt: *Et testis in cœlo fidelis* [38]. Omnino ergo, si quis crucis typum spernit, in Christum ipsum contemplum hunc torquet : multo magis qui imaginem Christi negat, negationem in Christum refert. Sic, qui martyrium pro alterutro suffert, martyr verissimus: ac magis etiam in imagine : quia typus signum, imago forma est Christi. Obsecro, fratres mei sancti, cœlestis vocationis participes, primum quidem memoriam mei humilis faciatis, orantes, ut quæ dico, re præstem, nullis cedens nec apertis nec oculis insultibus : deinde vobis ipsis attendatis et præsenti certamini. Nec vero cogitationibus uramini ex inopia scientiæ in harum rerum contemplatione, quæ a providentia alto consilio gubernantur, quod assequi nequit humana intelligentia; nec vobis id contingat quod canitis : *Mei autem pene moti sunt pedes : pene effusi sunt gressus mei ; quia zelavi super iniquos* [39], hoc et illud videns. Sed audite potius dicentem Dominum : *Exspecta me in die resurrectionis meæ* [40]. Et : *Qui sustinuerit usque in finem, hic salvus erit* [41].

ΚΒʹ. — Τοῖς ἀποῦσιν ἀδελφοῖς. [σλαʹ.]

XXII. *Fratribus absentibus.*

In carcere scripta tanquam testamentum. (Baron. an. 816, n. 35.

Πάντοτε μὲν διατίθεσθαι χρὴ τὸν Χριστιανὸν τὰ πρὸς θάνατον · μάλιστα δὲ ὁπόταν πειρασμοῖς περιπαρῇ θάνατον ἀπειλοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον τὸ καθ' ἡμᾶς, διὰ τὴν σφύζουσαν τῶν διωκτῶν μανίαν εἵνεκα τῆς Χριστοῦ ἀγάπης · τοῦ προκειμένου δὴ μαρτυρίου τῆς περὶ αὐτὸν ὁμολογίας · καὶ οὐκ οἶδα τί μοι ἀποβήσεται ἀθρόως ὄντι μεμονωμένῳ καὶ περιειργμένῳ μακράν που ἀφ' ὑμῶν τῶν ἁπάντων ἀδελφῶν μου καὶ Πατέρω · ἔδοξα καλῶς ἔχειν τελευταίαν οἱονεὶ φωνὴν, ταύτην τὴν ἐπιστολὴν παραθέσθαι ὑμῖν, καὶ δι' ὑμῶν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι. Καλὸν γὰρ πολλάκις διατίθεσθαι καὶ ἐπιμένειν, ἢ προσδοκίᾳ ζωῆς ἐξάπινα ἀνάρπαστον γινόμενον, ἀδιάθετον ἀβούλως ἐγκαταλιμπάνεσθαι. Τί τοίνυν τὸ παρόν ; Ἐπειδὴ πολλάκις ὅσα ἔδει εἰπεῖν, εἴτε βαρέως νοσήσας, εἴτε διωγμῶν προκειμένων, καὶ διεθέμην καὶ ὑπεμνημάτισα · καὶ οὔπω χρεία περὶ τῶν ἤδη λεχθέντων δευτερολογεῖν. Ἐκεῖνο πρῶτον, ἀδελφοί μου, ἵνα μοι συγγνώμην

Semper quidem ad mortem omnia disponere Christianum oportet: sed tum maxime cum ærumnis mortem intentantibus urgetur. Quando igitur hoc in statu sunt res nostræ, sæviente persecutorum rabie ob Christi charitatem, sive ob præsens testimonium confessionis ejus; nec scire possum quid subito eventurum sit mihi ab aliis sejuncto, proculque a vobis omnibus fratribus meis ac Patribus circumcluso: recte facturum me existimavi, si, supremam veluti vocem, hanc epistolam vobis commendarem, et per vos universæ fraternitati. Melius enim est sæpe testari, et exspectare, quam vitæ longioris exspectatione subito abripi, et intestatum inconsulto relinqui. Quid ergo non restat? Quandoquidem sæpe quæcunque dicere conveniebat, vel gravi quopiam morbo decumbens, vel instante persecutione, recensui, memoriæque suggessi; neque nunc opus est quæ dicta sunt, iterum repetere. Hoc primum, fratres mei, ut veniam

[38] Psal. LXXXVIII, 38. [39] Psal. LXXII, 2. [40] Sophon. III, 8. [41] Marc. XIII, 13.

mihi detis eorum, quæ præter rationem in gubernatione adversum vos dixi, vel egi, tum verbo, tum facto. *Delicta enim quis intelliget* [42]? Et: *Offendimus omnes* [43]; ego præsertim omnium nequissimus. Unde et preces vestras imploro ad consequendam salutem ærumnosæ animæ meæ: deinde pro fratribus, qui propter peccata mea segregati, avulsique sunt a nostra in Spiritu sancto congregatione. Est quidem, est plane omnibus patefactum quod eis impendet justum Dei judicium: verumtamen quia filii sunt et membra, condolendum illis est, et amplius contestandum. Dico autem, fratri Leontio, Maximo, Clementi, aliis omnibus, qui seipsos quacunque inanis prætextus specie segregarunt; quæ in me quidem admiserunt, olim dixi, et nunc dico, ignoscendum illis est. Sed quoniam quæ in Deum commissa sunt, hominis non est, si absque pænitentia maneant, solvere; illi autem pœnitentiam nondum tacti videntur; quin alia insuper hæc et illa egisse quæ ipsi norunt: obsecro, ut per vos sive nunc, sive post mortem meam, hoc illis tentationum metu, denuntietur: quia videtis, fratres, terribile et inevitabile judicium, nisi Deum digna pœnitentia placaveritis: quantum enim ad me peccatorem ignoscendum est vobis. Hoc est quod nonnihil me contristat, et menti occurrit: quod ut erga omnes perficiatis vos oro. Valete in Domino.

A δοίητε ἐφ' οἷς παρὰ λόγον διὰ τῆς καθηγήσεως ἔλεξα ἢ ἔδρασα εἰς ὑμᾶς λογικῶς καὶ πραγματικῶς. Ἁμαρτίας γὰρ τίς συνήσει; Καὶ· Πταίομεν ἅπαντες· καί γε μάλιστα ἐγὼ ὁ πάντων ἀχρειότερος ἀνθρώπων. Διὸ καὶ ἐξαιτοῦμαι ὑμῶν τὴν προσευχὴν εἰς ἐπίτευξιν σωτηρίας τῆς ταλαιπώρου μου ψυχῆς· ἔπειτα διὰ τοὺς κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀποῤῥαγέντας τῆς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ συναφείας ἡμῶν ἀδελφούς. Ἔστι μὲν οὖν, ἔστι δεδηλωμένον ἐν ἅπασί οὐ ἔνδικον αὐτοῖς παρὰ Θεῷ κρῖμα· ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ τέκνα καὶ μέλη, συμπαθητέον, καὶ διαμαρτυρητέον αὐτοῖς ἔτι. Λέγω δὴ, τῷ ἀδελφῷ Λεοντίῳ, Μαξίμῳ, Κλήμεντι, τοῖς ἄλλοις ἅπασι, τοῖς καθ' οἱονδηποτοῦν τρόπον προφασιλογίας ματαίας ἀποσχισθεῖσι· τὰ εἰς ἐμὲ· καὶ εἶπον πάλαι, καὶ λέγω ἄρτι· Συγχωρητέον B αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰς Θεὸν, οὐκ ἀνθρώπου λύειν ἀμετανόητα μένοντα· οὐ δήπου δὲ μετανενοηκότες φαίνονται· ἀλλὰ καὶ προσεξεργασάμενοι τοῦτο κἀκεῖνο, ἃ ἴσασι· παρακαλῶ, δι' ὑμῶν ἢ νῦν, εἴτε μετὰ θάνατόν μου, φόβῳ τῶν πειρασμῶν, δοθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον; ὅτι βλέπετε, ἀδελφοὶ, φοβερὸν τὸ κρῖμα καὶ ἀπαραίτητον· εἰ μὴ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ ἐξιλεώσεσθε τὸν Θεόν· τὸ γὰρ ἐν ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ συγχωρητέον ὑμῖν. Τοῦτό ἐστι τὸ ὑπολυποῦν με καὶ παριστάμενον· ὃ διατελέσαι πρὸς πάντας δυσωπῶ ὑμᾶς. Ἔῤῥωσθε ἐν Κυρίῳ.

XXIII. — *Præposito* (*).

ΚΓ'. — Ἡγουμένῳ. (σλβ'.]

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 34.)

Paternæ sanctitati vestræ scribendi moram feci: ita quidem impeditus ab ea custodia quæ me circumstat. Audivi enimvero olim carceris propter Dominum ac certaminis tui laborem. Sed benedictus Deus qui et sanctitatem tuam vocavit ad confessionem Filii sui Jesu Christi, Domini et Dei nostri. Neque enim aliud est pro imagine formæ illius corporeæ decertare, quam pro ipso martyrium facere: quandoquidem unum idemque est, quoad repræsentandi vim, et imago et is qui imagine adumbratur. Depingi autem Christum, vel lapides ipsi clamant. Idcirco similis factus est nobis per omnia absque peccato, sicut scriptum est [44]: absque peccato autem, quod sine semine carnem accepit, conceptusque est virginali more ex sanctissima Matre ac Deipara.

Quando nostrum igitur unusquisque pingitur (nam qui pingi nequit, non is homo, sed abortivum quiddam est: vivens enim quodlibet, quod in lucem exit, natura habet ut ipsum pingi possit), pictus videlicet et Christus est: etsi aliter impiis videtur, qui salutaris proinde dispensationis mysterium abnegant. Nam quo pacto confiteri licet Filium Dei hominem, sicut nos, appellatum, quorum et frater nuncupari voluit; nisi æque ac nos circumscribatur? Aut quomodo lege naturæ natum, nisi

C Ἐβράδυνα ἐπιστεῖλαι τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ· οὕτω πως ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῆς περιεχούσης με ἀσφαλείας. Ἐπεὶ πάλαι ἀκηκοώς εἰμι τῆς διὰ Κύριον φυλακῆς καὶ ἐναθλήσεώς σου τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα καλέσας εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Οὐ γάρ τι ἄλλο ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τῆς εἰκόνος τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐναθλεῖν, ἢ τὸ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖν. Ἐπειδὴ ἓν καὶ ταυτὸν τῇ ὁμοιωτικῇ ὑποστάσει, ἡ εἰκὼν πρὸς τὸν εἰκονιζόμενον. Ὅτι δὲ εἰκονίζεται Χριστὸς, καὶ οἱ λίθοι κεκράγασι. Διότι ὅμοιος ἡμῖν γέγονε κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας· καθὰ γέγραπται· ἁμαρτίας δὲ, ὅτι ἄνευ σπορᾶς εἴληφε τὴν σάρκα, καὶ ἐκυήθη παρθενικῶς ἐκ τῆς παναγίας αὐτοῦ μητρὸς καὶ Θεοτόκου.

D Ἐπεὶ οὖν ἡμεῖς εἰκονιζόμεθα ἅπαντες· ὃς γὰρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλά τι ἔκτρωμα· ὅτι καὶ πᾶν ζῶον εἰς φῶς ἐλθὸν εἰκονίζεσθαι πέφυκεν· εἰκόνισται δηλονότι καὶ Χριστός· κἂν τοῖς ἀθέοις οὐ δοκῇ, ἀρνουμένοις ἐντεῦθεν τὸ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας μυστήριον. Πῶς γὰρ ἂν ὁμολογηθείη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος χρηματίσαι καθ' ἡμᾶς, ὧν καὶ ἀδελφὸς ἠξίωσε κληθῆναι, μὴ ἐπίσης ἡμῖν περιγραφόμενος; Πῶς δὲ γεννηθῆναι νόμῳ φύσεως, μὴ ἐμφερὴς ὢν τῇ οἰκείᾳ μητρί; Εἰ οὖν οὐ περι-

[42] Psal. XVIII, 13. [43] Jac. III, 2. [44] Hebr. IV, 15.

(*) Dogmatica.

οὐκ ἐκ τῶν παρθενικῶν αὐτῆς, αἱμάτων, A
λαστούργησεν ἑαυτῷ ναόν, ἀλλ' οὐράνιον
ια· καθὼς Μαρκέλλῳ τῷ αἱρετικῷ δοκεῖ,
πρὸ αὐτοῦ πάλαι ἀσεβέσιν. Ἐντεῦθεν
ὲ μήτηρ ἀληθῶς ἡ μήτηρ, ἀλλὰ ψευδώ-
δ' ἡμῖν ὅμοιος, ἀλλ' ἑτεροούσιος. Οὐ μὴν
λ ἀνακέκληται· πῶς γὰρ ἄν; ἑτερογενεῖ
ι σώματι τὸ χοϊνόν; Διότι τῷ ὁμοίῳ τὸ
ισώζεσθαι δέδεικται. Οὔτε οὖν ὁ θάνατος
κατὰ τὸ ἀκόλουθον· οὔτε ἡ νομικὴ
τέπαυται· χρεία περιτομῆς, καὶ τῶν

ι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε, εἰς ὃ βάραθρον ἀσε-
λακότες ἐνεπάρησαν, ἐκ τοῦ μὴ ἐγγρά-
ι Χριστὸν ἐν πίνακι δοξάζειν οἱ Εἰκονο- B
Ἰουδαΐζουσιν ἄρα ἀσφαλῶς. Ἐντεῦθεν
Θεοτόκον, οὔτε τινὰ τῶν ἁγίων παραδέ-
ὰ τῆς τῶν οἰκείων αὐτῶν χαρακτήρων
τοὺς χαρακτηριζομένους βδελυττόμενοι.
; εἰκόνος τιμὴ καὶ ἀτιμία ἐπὶ τὸ πρωτότυ-
νει, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Βδελυ-
ύπον τοῦ σταυροῦ· καὶ τίνα βδελύσσῃ;
ζωοποιὸν σταυρόν; Οὕτως τοῦ βασιλέως,
νοσοῦν ἀνθρώπου· οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ,
τρὸς αὐτοῦ, καὶ παντὸς ἁγίου. Ἤρνηται
ττός, καὶ δεδίωκται, καὶ ἐξουδένωται. Καὶ
εἶ, Πάτερ, ἐναλθῶν καὶ ἀντεχόμενος τῆς
. Ἀλλὰ προσεύχου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ οἰ-
τόπιν ἰέναι τῆς ἁγιωσύνης σου, καὶ μὴ
, διὰ τὰς ἁμαρτίας μου.

Δ'. — Ἰγνατίῳ τέκνῳ. [σλζ'.] C

αφας, τέκνον ἠγαπημένον, ἔγνων· καὶ
ων σου τῆς φωνῆς· οὐ μὴν ὡς ὑπολαμβάνεις
· ἕωλα γὰρ καὶ οὐδαμινά· πλὴν εἰ λέγοις
ι ἐν τοῖς λόγοις μου. Γράφε καὶ δέχου· καὶ
ιείς. Συνίημι βίον ἕλκειν σε στενοχωρητι-
παρόντι διωγμῷ· ὥσπερ καὶ οἱ ὁμοτρό-
κρυπτόμενοι. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς κουφιζέτω.
ατὰ σὲ ἀσφαλῶς, μετὰ τοῦ καλοῦ Εὐσε-
καὶ προσαγορεύω. Ἡ παρὰ τῶν αἱρετικῶν
ὁ κοινὸς ἄρτος, ἀλλὰ φάρμακον, οὐ σῶμα
ἀλλὰ ψυχὴν μελαῖνον καὶ σκοτίζον· ῥί-
ι κρύβδην, οὐκ ἐμοὶ τὸ λέγειν. Ἀλλὰ τῶν
φόβῳ· περὶ ὧν ἐκεῖνο λέγειν ἔστιν, ὅτι
τῶν ἀρχόντων ἐπίστευον εἰς αὐτόν·
ὡμολόγουν διὰ τοὺς Φαρισαίους·
ποσυνάγωγοι γένωνται. Ἠγάπησαν
δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τὴν
ῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ὀρθοδόξων αἱ εὐχαὶ τῆς
· τί τοῦτο, εἰ παρὰ αἱρετικῶν γίνοιντο,
αι; Οὐ γὰρ ὡς ὁ ποιήσας αὐτὰς φρονοῦσιν·
ὐταὶ αἱ φωναὶ σημαίνουσι, πιστεύουσιν·
ἴσα ἡ μυσταγωγία, Χριστὸν ἄνθρωπον ἀλη-
ῆσθαι δοξάζει· οἱ δὲ ἀρνοῦνται, κἂν λέγωσι,
νεῖν μὴ ἐξεικονίζεσθαι αὐτόν.

sit matri suæ similis? Nisi igitur est circumscriptus, non ex virginali ipsius sanguine, ex quo sibi ipse templum exstruxit, sed cœleste præfert corpus, uti Marcello hæretico visum est, cæterisque olim impiis ante ipsum. Unde consectarum est, ut neque mater vere mater sit, sed falsum nomen gerat: nec ille similis nobis, sed naturæ dissimilis. Neque igitur Adam appellatus est: nam quo id pacto? In alterius naturæ corpore resurget quod terrestre est? Certe simili simile salvari intelligitur. Neque igitur (nam id est ex eo consequens) mors absorpta est, neque legalis servitus desiit: tum vero et circumcisione, et reliquis opus.

Vides, o homo Dei, in quem demersi impietatis gurgitem Iconomachi devenerint, non depingi Christum in tabula statuentes? Absque ulla dubitatione judaizant. Hinc neque Deiparam, nec sanctorum quemquam admittunt, per negationem propriæ ipsorum formæ, eos quoque quorum forma exprimitur, exsecrantes. Imaginis enim honor et contemptus in prototypum redit, ut magnus ait Basilius. Crucis similitudinem exsecraris: quam rem te exsecrari censes? nonne ipsam vivificam crucem? Sic de regis effigie, aut cujusvis hominis: sic et Christi, et Matris ejus et sancti cujuslibet. Nunc Christus negatus est, et persecutionem passus est, et despicatui habitus est. Et beatus es, Pater, cum dimicas ac obniteris pro orthodoxa fide. Sed et pro me misero precare, ut vestigiis sanctitatis tuæ insistam, nec propter peccata mea ejiciar.

XXIV. — *Ignatio filio.*

Celebrat illius laudes.

Quæ scripsisti, dilecte fili, intellexi, ac vocem tuam quidem audire me delectat: at res meæ non sic sunt, ut tu existimas: nam sunt inanes ac nullius pretii, nisi quod sermonibus meis juvari te sis. Scribe et accipe; nec invidebo. Intelligo vitam trahere te plenam molestiarum in præsenti persecutione: quemadmodum et ii qui similiter ac tu in latebris degunt. Sed laborem spes sublevet. Tibi sedulo cave cum egregio Eusebio, quem et saluto. Communio cum hæreticis non panis communis est, sed venenum, quod non corpus quidem, sed animum obscurat et obtenebrat: projicere vero occulte, non est meum dicere; sed sunt qui metu faciant; de quibus illud usurpare fas est: *Multi ex principibus crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut e Synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei* [45]. Quod si orthodoxum sunt eæ preces quibus res sacra peragitur: quorsum an ab hæreticis illæ fiant, disceptatur? Neque enim eas perinde atque ipsarum auctor intelligunt: neque id credunt quod voces ipsæ significant: siquidem rei sacræ peractio omnis Christum hominem vere factum statuit: hi vero negant, quidquid dicant, qui eum pingi posse inficiantur.

XII, 42.

Quemadmodum si diceret aliquis: Credo in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sentiret autem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unam esse hypostasim sub triplici nomine; quod fuit insipientis Sabellii dogma; age, hunc quisquam nostrum dicat in Trinitatem credere? minime sane: quanquam is asseveret. Sic igitur, neque hic, ut loquitur, ita credit, quamvis rei sacræ ritus orthodoxus est: sed is incassum loquitur, vel potius ludos agit, ac liturgiam contumelia afficit: quandoquidem et præstigiatores et incantatores divinis abutuntur canticis in dæmoniorum sacris. Præstabilius est eum, qui nondum sit sacro fonte tinctus, si baptizator orthodoxus non adsit, a monacho; aut si desit ille, a laico baptizari, dicente: Baptizatur talis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; B quam lavacri expertem e vita abire: et ille vere baptizatus est. Ex necessitate enim fit legis commutatio; uti olim factum et constitutum est.

A Ὡς ἂν εἰ καὶ λέγων τις· Πιστεύω εἰς Πατέρα Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· φρονῶν δὲ ὅτι ὁ Πατὴρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μία ὑπόστασίς τριώνυμος· ὅπερ ὑπάρχει δόγμα Σαβελλίου ματαιόφρονος· τί οὖν; εἴπωμεν τὸν τοιοῦτον στεύειν εἰς Τριάδα; οὐδαμῶς· κἂν λέγῃ. Οὕτως οὐδὲ ἐνταῦθα πιστεύει ὡς λέγει· κἂν ὀρθόδοξο μυσταγωγία· ἀλλ' εἰκαιολογεῖ ὁ τοιοῦτος [I cod. ἑκάτερος]· μᾶλλον δὲ ἐνυβρίζει παίζων λειτουργίαν· ἐπεὶ καὶ γόητες καὶ ἐπαοιδοὶ χρῶ θείαις ᾠδαῖς ἐν τοῖς δαιμονιώδεσι. Συμφέρει ἀβάπτιστον, εἰ μὴ εὑρίσκοιτο ὀρθόδοξος ὁ βα ζων, ὑπὸ μοναχοῦ, ἤ, καὶ τούτου μὴ ὄντος, λαϊκοῦ βαπτισθῆναι, λέγοντος· Βαπτίζεται ὁ ἴ εἰς σὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁ B Πνεύματος· ἢ ἀφώτιστον ἐκδημῆσαι· καὶ ἀλ ἐβαπτίσθη. Ἐξ ἀνάγκης γὰρ καὶ νόμου μετάθε ὡς γέγονε πάλαι καὶ ἀποδέδεικται.

XXV. — *Petro Nicææ* (1).

ΚΕʹ. — Πέτρῳ Νικαίας. [σμβʹ.]

De hæreticorum vitanda communione. (Baron. an. 816, n. 46.)

Sciens tibi cordi esse, ut tecum, sacro capite meo, nihili homo loquar; amoris ergo, non necessitatis causa, nunc loquor. Et quidem jam ante locutus per alteram epistolam videor: quam utrum acceperis nescio. In utraque autem eadem vox mihi, ut corpore valeas, mi Pater, firmum veritatis fundamentum ad multorum stabilitatem, ad fidei signaculum, ad laudem Christi, ad gloriam universæ Ecclesiæ: quoniam conspicuus tu oculus C præ cæteris, Orienti et Occidenti notus, habens una cum vita sancto, facultatem sermonis eximiam. Unde et imperatoribus charus factus es, et principibus amabilis, et monachis laudabilis, propriæ vero Ecclesiæ quid dicere opus est? cum beatum te prædicet, te exspetat, ametque ob plurima quæ patrasti egregia facinora, ut infantes ubera materna, ut pulli nutricem, ut agni verum pastorem. Quidni autem? cum auribus insonantia habeant vivifica verba tua; præ oculis erecta per te Dei templa. Necdum dico eleemosynarum copias, et reliqua opera sancta. Nec vero arbitrere me amicitiæ gratificari. Nam etsi oculis non usurpavi, audivi nihilominus ex iis qui viderant. Quod si nunc hæc occupat piaculum, vere luscus ille et externis et internis oculis: ne contristeris, beate, neque adeo D mireris. Apostoli in cœnaculo erant, et celeberrimum templum deicidæ occupabant. Eadem nunc Iconomachorum ratio, et Judaica sentientium: quos convertat Dominus, et custodiat te pro me orantem filio tuo.

Εἰδὼς ὅτι φιλεῖς φθέγγεσθαί με τὸν οὐδενὸς ἀ πρὸς σὲ τὴν ἱεράν μου κεφαλήν· φιλίας χάρι χρείας ἕνεκα ἤδη φθέγγομαι· φαίνομαι δὲ καὶ φθεγξάμενος δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς· ἣν εἰ ἐδέξατο ἐπίσταμαι. Ἐν οὖν ἀμφοτέραις εἷς μοι ὁ λό ὑγιαίνειν σε τῷ σώματι τὸν ἐμὸν Πατέρα, τὸν ρεὸν θεμέλιον τῆς ἀληθείας, εἰς ἕδρασμα πολ εἰς σφραγῖδα πίστεως, εἰς ἔπαινον Χριστοῦ, κλέος τῆς ὅλης Ἐκκλησίας· ἐπειδὴ περιφανὴς C ὀφθαλμὸς παρὰ τοὺς ἄλλους, Ἀνατολῇ καὶ Δ γνωριζόμενος· ἔχων μετὰ τοῦ ἱεροῦ βίου καὶ λόγον πολλοστόν. Ἐξ οὗ καὶ βασιλεῦσι γέγ φιλητὸς, καὶ ἄρχουσιν ἐραστὸς, καὶ μονα ἐπαινετός· τῇ δὲ οἰκείᾳ Ἐκκλησίᾳ τί δεῖ καὶ γειν; μακαριζούσῃ σε καὶ ἐπιποθούσῃ, δι' ἃ ἔ σας πλεῖστα ὅτι μάλιστα κατορθώματα, ὡς πια τοὺς μητρικοὺς μαζοὺς, ὡς νεοττοὶ τροφὸν, ὡς ἄρνες τὸν ἀληθῶς ποίμενα. Καὶ γὰρ οὔ; ἔναυλα ἔχοντες τὰ ζωηρά σου ῥήματα, ὀφθαλμοὺς βλέποντες τοὺς ὑπὸ σοῦ ἀνορθωθέ ναοὺς Θεοῦ. Καὶ οὔπω λέγω τὸ δαψιλὲς τῆς ἐλεη σύνης, καὶ τὰ λοιπὰ ὁσιώματα. Καὶ μὴ δό φιλίᾳ με χαρίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὄψει ὑπέλ ἀλλ' ὅμως κατήκοος ἐγενόμην παρὰ τῶν εἰδό D Εἰ δὲ ὅτι νῦν κάθαρμα [ὁ] ὡς ἀληθῶς ἑτερόφθαλ καὶ τοῖς ἔξω καὶ τοῖς ἔνδον ὄμμασι κατέχει τα μὴ λυποῦ, ὦ μάκαρ· μήτε μὴν θαυμάσῃς. Οἱ ἀ στολοι ἐν τῷ ὑπερῴῳ ἦσαν, καὶ τὸν περιβόητον ν οἱ θεοκτόνοι περιελάμβανον. Τοιαῦτα καὶ τὰ τῶν κονομάχων καὶ Ἰουδαιοφρόνων νῦν· Οὓς ἐπιστ ψειεν ὁ Κύριος, καὶ σὲ περιφυλάξειε προσευχόμενον περὶ ἐμοῦ τοῦ σοῦ τέκνου.

XXVI. — *Theophilacto Nicomediæ.*

ΚϚʹ. — Θεοφυλάκτῳ Νικομηδείας. [σμγʹ.

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 39.)

Jamdum optabam beatitudini tuæ scribere: sed defuit mihi humili copia tabellarii. Nunc Dei voluntate

Πάλαι ἐπεθύμουν ἐπιστεῖλαι τῇ μακαριότητί καὶ οὐκ ἐξεγένετό μοι τῷ ταπεινῷ ἀπορίᾳ γραμ

NOTÆ.

(1) Hujus Petri episcopi honorifica mentio est in Vita S. Nicetæ apud Surium 3 Aprilis.

τηφόρου· νῦν δὲ εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἐπιτυχών, τὸν πόθον μου ἀποπληρῶ, ὃν εἰκότως ἐπ' αὐτῇ κέκτημαι· οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν Κυρίῳ ὁμολογίαν· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἐξαίρετόν σου παρὰ τοὺς πολλοὺς ἰδιοτροπίαν, τὸ μειλίχιον, τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἐπίχαρι, τὸ γλυκὺ ἐν ταῖς ὁμιλίαις, τὸ εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, τὸ περὶ πάντα ἀγαθοεργές· ἀφ' ὧν ὁ τῆς ἱερας σου ψυχῆς χαρακτὴρ, καὶ μὴ ὁρώμενος, τεθεώρηται ὡραϊσμένος τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν. Ἀλλὰ περὶ τοῦδε μὲν ἱκανῶς, ὅτι μηδὲ καιρὸς ἐγκωμίων. Τί δέ σοι ὦπται, ὦ μάκαρ, τὰ παρόντα; ἀλλ' οὐχὶ μικροῦ δεῖν Ἰουδαϊσμος, ἤτοι Ἑλληνισμός; Ἀφῃρέθη ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὄψις τῶν ἱερῶν ναῶν πυρὶ παρεδόθη τὰ ἅγια· ἄλλο τι σχῆμα γνωτίζεται ἐν τῷ Χριστιανισμῷ· εἴγε δεῖ Χριστιανισμὸν, ἀλλὰ μὴ Ἰουδαϊσμὸν καλεῖν. Εὔκαιρον καὶ νῦν λέγειν· Κύριε, τοὺς Προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν. Καί γε ἔκτειναν καὶ γε κατέσκαψαν. Τὸ γὰρ ξέειν καὶ ἐξορύσσειν τὴν ὄψιν αὐτῶν, οὐχὶ κατασκάπτειν ἐστὶν ἐμφανῶς; Ἄφελε ὄψιν ἀνθρώπου· καὶ οὐκέτι ἄνθρωπος, ἀλλά τι ἔκτρωμα· εἴγε καὶ ἔστι ζῆν· Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου. Καὶ ταῦτα ἀληθῶς· πᾶσαν θείαν εἰκόνα ἐν πάσῃ ὕλῃ χαραχθεῖσαν ἐμπρήσαντες. Ἀνέῳκται γλῶσσα βλάσφημος, τὸν Χριστὸν εἴδωλον λέγουσα, τὴν Θεοτόκον, πάντα ἅγιον. Καὶ γὰρ τοῦ ἀρχετύπου τὴν κλῆσιν τὸ παράγωγον κέκτηται· ἐπειδὴ καὶ τὴν προσκύνισιν. Διὰ τοῦτο καὶ [πάντα σταυροῦ τύπον, σταυρὸν καλοῦμεν, καὶ [47*]] προσκυνοῦντες τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, προσπτυσσόμεθα. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξετραγῴδησα ὁ ταπεινὸς, οὐχ ὡς ἀγνοούσης σου τῆς πανσόφου τελειότητος τῆς πλάνης τὸν ὄλεθρον, μή τι πάθοιμι μωρικόν· τὸ θλιπτικὸν δὲ πάθος παραμυθούμενος τῆς ἐμαυτοῦ καρδίας διὰ τῶν ἀναφορῶν· αἳ πως πεφύκασι λαλούμεναι, κουφίζειν τὰ ἐνκρυφῆ ἀλγεινά· καὶ ἅμα ὑποκινῶν αὐτὴν θερμότερον προσιέναι Θεῷ, ταχεῖαν ἐπιτίμησιν ποιῆσαι τῇ πονηρᾷ ταύτῃ αἱρέσει εἰς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Προσεύχου καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου σου τέκνου, ἁγιώτατέ μου Πάτερ.

A nactus, expleo desiderium meum, quod erga te jure suscepi, non solum ob tuam in Domino confessionem, sed peculiariter etiam ob egregios præ multis mores tuos, suavitatem, candorem, gratiam, et mellitam conversationem, affabilitatem in congressibus, et supra omnia beneficentiam : ex quibus sacræ animæ tuæ character, etsi non impectus, ornatus visus est virtutum varietate. Sed de hac re satis : nec enim tempus est encomiorum. Quid vero tibi, o beate, visa sunt hæc quæ geruntur? Annon prope Judaismus, aut paganismus? Detractus est ornatus Ecclesiæ, sacrarum ædium facies : igni tradita sunt sancta : alia quædam forma cernitur in Christianismo : si Christianismum dici fas est, et non potius Judaismum. Nunc opportunum B est ut dicatur: *Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua destruxerunt* [46]. Et quidem occiderunt, et quidem destruxerunt. Eradere enim et effodere faciem eorum, quid aliud est, quam aperte destruere? Aufer hominis faciem, non jam homo erit, sed abortivum quiddam, si tamen vivere possit. *Incenderunt igni sanctuarium tuum* [47]. Et hoc vere item : omnem divinam imaginem quacunque materia expressam concremantes. Apertum est os blasphemum, Christum idolum appellans, et Deiparam, et omnem sanctum : archetypi siquidem nomen retinet etiam exemplum, quando et adorationem quoque. Idcirco et omnem typum crucis, crucem appellamus, et vivificam crucem adorantes amplectimur. Verum hæc ego humilis deploravi, non quasi erroris perniciem ignoret exacta C sapientia tua : ne stultus videar : sed ut cordis mei dolorem ipse leniam commemorando : solent siquidem narrationes, cum efferuntur, occultas levare molestias; atque ut illam una excitem ad Deum enixius deprecandum, ut celerem vindictam pravæ huic hæresi reddat ad populi sui salutem. Ora etiam pro me minimo filio tuo, Pater sanctissime.

ΚΖ'. — Τιμοθέῳ τέκνῳ. [σμδ'.]

XXVII. — *Timotheo filio.*

Laudat ob constantiam pro imaginum defensione : tum jejunio modum præscribit.

Οἷα σου ἡ ψυχὴ, τέκνον μου ποθητὸν, τοιαυτα καὶ τὰ γράμματα, θαρσαλέα, εὔθυμα, εὐπρόθυμα, φιλόθεα, φιλομάρτυρα· καί γε τῆς ψυχῆς εἰκόνες οἱ λόγοι· καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἕκαστος φέρει τὰ λόγια· ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀκούσαντάς σου τῶν ῥημάτων, ἐπιῤῥωσθῆναι, καὶ μᾶλλον, ἀνδρειωθῆναι, καὶ πρὸς ἄθλησιν ἐπειχθῆναι. Ἐμέ δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἐξηγησάμενος πλέον ἐξένισεν· ἀναγγείλας σου τὸ εὔθαρσον καὶ σταθηρὸν καὶ εὐπαῤῥησίαστον· καὶ μέν τοι καὶ διαλεκτικὸν πρὸς τοὺς ἐρεθίζοντας. Πόθεν σοι ταῦτα; ἢ οὐχὶ ἐπὶ τῆς προαγούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ θείας περιποιήσεως· δι' ἧς ἤνεγκας τὰ προλαβόντα, καὶ ἕστηκας τῇ ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, μέχρι θα-

D Qualis animus tuus, fili mi desideratissime, tales et litteræ plenæ fiducia, alacritate, strenuitate, insigni erga Deum et martyres charitate. Quippe imago animi sermo est, et ex abundantia cordis unusquisque profert oracula. Ita ut et nos, postquam verbis tuis aures præbuimus, fortiore animo ac magis virili fuerimus, et ad certamen ineundum multo promptiores. Me vero et frater Adrianus de te narrans vehementius perculit : cum et fiduciam ille tuam, et robur animi, et dicendi libertatem referret, quinetiam et artem disserendi adversus provocantes. Unde hæ tibi dotes? annon ex bono proposito antecedente, ac fiducia in Deum ; cujus ope superiora pertulisti, ac spe gloriæ Dei per

[46] III Reg. XIX, 14. [47] Psal. LXXIII, 7. [47*] *Inclusa, in edit. Sirmondi typographi vitio omissa, supplevimus.* EDIT.

stitisti, usque ad obitum ad pugnam accintus? Gaude, lætare: cum Deo valebis omnia tolerare, corona victoriæ redimitus. Sed et pro me ora, frater, ut et tua, et cujusvis alterius similis vestigia consequar. Sunt autem satis multi per Christi gratiam: etenim veluti curriculum est in luce et conspectu positum: plurimi quoque martyres. Ne aliud igitur hæc quæ geruntur existimes quam Christi negationem, quoad eos qui persequuntur, factumque pro Christo martyrium, quoad eos qui præmia referunt. Atque istud quidem est in confesso. Nam ut in crucis imagine crux ipsa vivifica et agnoscitur, et negatur: sic et in imagine Christi idem sine discrimine statuendum. Mundus licet obcæcatus sit, vel ubi Christum abnegat, contumeliam jocum reputat, propter illius tolerantiam, quem contumeliose tractat. Sed quid mirum si ille sustinet, furiosorum conversionem quærens? Annon spineam coronam capiti ejus imposuere milites? annon vestem ei circumdedere purpuream qui et dixere: *Ave, rex Judæorum: et dabant ei alapas* [48]. Ipse vero omnia perferebat, cum deridetur, habereturque ludibrio, cum et in cruce alia plurima pateretur. Talia nunc quoque propter imaginem suam, et in sua ipse imagine perpetitur, siquidem archetypum in imagne conspicitur, ut viri sancti dixere. Sed miserescat ille celeriter Ecclesiæ suæ, confessores corroborans. Audio te jejunium protrahere, et lætor utique: tibi vero auctor sum ut quotidie post vesperam cibum sumas. Hæc enim via regia est, et hæc laudabilis abstinentia in isto martyrii genere.

A νάτου εὐτρεπιζόμενος; Χαῖρε, εὐφραίνου· ἰσχύσεις σὺν Θεῷ πάντα ἐνεγκεῖν, ἀθλοφορικὸν στέφανον ἀναδησάμενος. Ἀλλ' εὔχου κἀμοὶ, ἀδελφὲ, συνέπεσθαι σοί τε καὶ εἴ τινι ἄλλῳ παραπλησίῳ. Ἱκανοὶ δὲ χάριτι Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ στάδιον λαμπρὸν καὶ ἐμφανές· πλεῖστοι καὶ οἱ μάρτυρες. Μὴ γὰρ οἴου τι ἄλλο εἶναι τὰ παρόντα, ἢ Χριστοῦ ἄρνησιν ἐπὶ τοὺς διώκοντας· καὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἰς τοὺς τὰ ἆθλα φέροντας, καὶ τοῦτο εὔδηλον. Ὡς γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ σταυροῦ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς καὶ ὡμολόγηται καὶ ἤρνηται· οὕτω καὶ ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ τὸ αὐτὸ ἀπαραλλάκτως. Εἰ καὶ τετύφλωται ὁ κόσμος· καὶ Χριστὸν ἀρνούμενος, παίζει τὴν ὕβριν, διὰ τὴν τοῦ ὑβριζομένου μακροθυμίαν. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ὑπομένει, ζητῶν τὴν τῶν παροινούντων B ἐπιστροφήν; Μὴ οὐχὶ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ οἱ στρατευόμενοι; μὴ οὐχὶ καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν; οἱ καὶ ἔλεγον· Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα. Ὁ δὲ ἔφερε πάντα, καταγελώμενος, μυκτηριζόμενος, καὶ ὅσα ἄλλα πάσχων ἐν σταυρῷ. Τοιαῦτά ἐστι νῦν πάσχων διὰ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· ἐπειδὴ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς εἴρηται τοῖς ἁγίοις. Ἀλλ' εἴη ἔλεος ἐν τάχει τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἐνδυναμῶν τοὺς ὁμολογοῦντας. Ἀκούω ὅτι νηστείαν ἕλκεις· καὶ χαίρω μὲν, συμβουλεύω δὲ καθ' ἑκάστην ἐσθίειν μετὰ τὰ ἑσπερινά. Τοῦτο γὰρ ἡ βασιλικὴ ὁδὸς, καὶ αὕτη ἐπαινετὴ ἐγκράτεια ἐν τῇ μαρτυρίᾳ.

C

XXVIII. — *Basilio præposito.*

KH'. — Βασιλείῳ ἡγουμένῳ. [σμς'.]

Ut fortiter pro Christo pati pergat, nec trepidet si ante imperatorem aut præsides ducatur.

Ubi intellexi omnia quæ propter Dominum passa est sanctitas tua, cum sacro suo subdito; glorificavi optimum Deum nostrum valde: quod utique exortus et ipse es veluti sidus in mundo cum aliis sideribus, in hac præsenti quasi nocturna hæreseos pugna, vas electionis, columna et firmamentum veritatis. Quam admirabile par illud vestrum! quam Christo amabile, quod plagas ipsius causa pertulit, exsilia, carceres, et ea usque in præsentem diem! Sed quid est quod, antequam periculum faceres, ad me humilem venisti, sicuti ex te intellexi, nec tamen conspectu meo frui licuit: nec mirum utique. Quandoquidem enim, ut conjiciebas, non aderam; miser enim ego ac tenebris obsitus; quid te incommodo affecisti? nisi quod nunc teipsum nobis per litteras conjunxisti: et jam nos spiritu invicem intuemur, et in unum convenimus in spiritu, una in Domino anima effecti, ego humilis in vobis sanctis, et vos in me. Quamobrem Christus in medio nostrum, juxta veracem illius pollicitationem. Quid deinde reliquam est? Ut, quemadmodum cœpimus in laboribus pro Christo, consummemus propositum nobis certamen, nihil reformi-

Πάντα καταμαθὼν ἅπερ διὰ Κύριον ὑπέστη σοῦ ἡ ὁσιότης σὺν τῷ ἱερῷ ὑπηκόῳ· ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν λίαν· ὅτιπερ ἀνέτειλας καὶ αὐτὸς φωστὴρ ἐν τῷ κόσμῳ σὺν ἄλλοις λαμπτῆρσιν, ἐν τῇ νυνὶ, νυκτομαχίᾳ τῆς αἱρέσεως, σκεῦος ἐκλογῆς, στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Ὡς θαυμαστὴ ἡ δυὰς ὑμῶν! ὡς ἐραστὴ τῷ Χριστῷ, πληγὰς δι' αὐτὸν ὑπομείνασα, ἀπαγωγὰς, φυλακὰς, καὶ ταῦτα ἕως τοῦ παρόντος. Ἀλλὰ τί ὅτι πρὸ τῆς πείρας ἧκες D πρός με τὸν ταπεινὸν, καθὰ ἐδίδαξας, μὴ ἐπιτυχὼν μου τοῦ συνοψισμοῦ; καὶ εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ὑπελάμβανες, οὐκ ἦν· οἰκτρὸς γὰρ ἐγὼ καὶ σκοτεινός· τί ἵνα καὶ ἐβλάβης; πλὴν ὅτι συνῆψας ἡμῖν ἑαυτὸν νυνὶ διὰ τοῦ γράμματος· καὶ ὁρῶμεν ἀλλήλους ἤδη τῷ πνεύματι· καὶ εἰς ταυτὸν συνήλθομεν ἐν πνεύματι· μία ψυχὴ ἐν Κυρίῳ γεγονότες, ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐν ὑμῖν τοῖς ἁγίοις, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί· ὅτιπερ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων, κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν. Τί λοιπὸν ἔτι; ἵνα, καθὰ ἐνηρξάμεθα ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρίοις, τελειώσωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, μηδὲν ὑποπτήσσοντες· μὴ πληγὰς αὖθις, μὴ δεσμὰ, μὴ στρεβλωτῆρας, μὴ πῦρ, μὴ ξίφος, μὴ ὕδωρ, μηδὲ

[48] Joan. xxi, 3.

Οὕτως ὑποτίθεται ἡμῖν ὁ λόγος· οὕτως A πόστολος· οὕτως ἡ τελείωσις τῶν μαρτύ- των. Οὐκ ἐσμὲν ἀγενέστεροι αὐτῶν· κἂν ;, ἐκ Θεοῦ καὶ αὐτοὶ ἐγεννήθημεν· τὴν αὐ- α τῆς υἱοθεσίας κεκτήμεθα. Ἐκεῖνοι ἤθλο- καὶ ἡμεῖς ἀσχημονήσομεν; γυναῖκες καὶ τέφθησαν· καὶ ἡμεῖς φιλοσαρκήσομεν; καὶ νήπια νενικήκασι τυράννους καὶ βασι- καὶ ἡμεῖς ἰλιγγιάσομεν; οὐδαμῶς. Δῶμεν ς τοῖς σαρκοφίλοις· ἡ ψυχὴ ἄληπτος. Μὴ ν τοὺς σωματοκτόνους· ἀλλὰ τὸν δυ- καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ ἀπο- ιοῦν ἀγαλλίασις καὶ θυμηδία. Εἴπερ γὰρ ;ομεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα. Θρηνεί- ολος, καὶ οἱ αὐτοῦ ὑπηρέται· τοῦτο γὰρ πά- τῇ ἀκαταπλήκτῳ ἐνστάσει τῶν μαρτυρούν- B μὴ ἰδέσθαι πώποτε βασιλέα· μηδὲ ἄρχουσι ι· κἀντεῦθέν πως δεδιξάν. Μηδαμῶς. Ὦ αταφρόνησον ἀμφοτέρων, ὁ Χριστὸν ἔχων ιν. Ἐκεῖνός σε πτηξάτω ὥσπερ καὶ δαί- οιξον σὸν στόμα παρὼν πρὸς αὐτόν. Δο- άρ σοι λόγος· Χριστὸς ἐπηγγείλατο. Ἔ- τόν, εἰ ματαιολογεῖ. Οὐ τὸν Ἀχαὰβ ἤλεγ- ; οὐ τὸν Ἡρώδην Ἰωάννης; οὐκ ἄλλοι ους; ἵνα μὴ κατονομάζων μακρολογῶ, Ὁ , καὶ νῦν. Ὡς ἠγάπησεν ἐκείνους, καὶ ητιῶν ἧς τοῖς ἀποστόλοις, μάρτυσι, προ- ιατράσιν, ὁσίοις. Ὁ καρπὸς τῷ δένδρῳ θω, καὶ εἰ μὴ οὕτω περιπατήσομεν· ὶ οὐχὶ μαθηταί, οὐδὲ υἱοί, οὐδὲ καρποί· ἀντικειμένης μερίδος· τῶν φιλοκόσμων δή, C δουλοσάρκων· ὧν τὴν μίμησιν φύγοιμεν, εν δὲ Θεοῦ, τελειοφρόνως ἀγωνιζόμενοι ι Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν εἰρηκότι· Θαρ- γὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

dantes, non plagas porro, non vincula, non tormenta, non ignem, non ensem, non aquam, non gladium [49]. Sic ipsa nos Scriptura admonet: sic Apostolus clamat: sic martyrum omnium consummatio. Non sunt nobis, quam illis, minus clari natales, quanquam ego infelix; ex Deo et ipsi nati sumus eamdem adoptionis matrem adepti. Illi præmia retulere: et nos degeneres erimus? feminæ ac puellæ coronatæ sunt: et nos carni blandiemur? senes et pueri tyrannos vicere et reges: et nos stupentes hærebimus? Minime vero. Carnem dimittamus his qui carnem diligunt: animus interim expugnari nequit. Ne timeamus *eos qui occidunt corpus: sed eum qui potest animam et corpus perdere in gehennam* [50]. In præsenti lætitia est et alacritas: *Siquidem enim compatimur, et conglorificabimur* [51]. Lugeat diabolus et ministri ejus: hunc enim ipsis dolorem parit invicta martyrum constantia. Nunquam te regem ais coram intuitum, nec in conspectum venisse procerum, atque idcirco extimescere. Absit. O Pater, utrosque sperne, qui Christum habes quem induisti. Ille te timeat uti et dæmones. Resera os tuum, cum apud ipsum coram ages. Dabitur enim tibi sermo; Christus pollicitus est [52]. Argue eum si inania loquitur. Non Achab Elias coarguit? Non Herodem Joannes? non alios alii? ut ne singulos appellando sim longior. Qui tunc Deus, idem et nunc. Ut illos dilexit, ita et nos. Alumnum te professus es apostolorum, martyrum, prophetarum, Patrum, sanctorum. Arbori fructus respondeat. Nisi enim nos ita gerimus, degeneres sumus, non discipuli, non filii, non fructus: sed in contraria parte sumus, eorum dico, qui mundum diligunt, qui carni serviunt: quorum exempla fugiamus, et possimus, omni ope certantes in Christo Jesu Domino nostro qui dixit: *Confidite, ego vici* [53].

εγαλῷ καὶ Μαρίᾳ μοναζούσαις. [σνϛ'.]

XXIX. — *Megaloni et Mariæ monialibus.*

In obitu præpositi.

μμα ὑμῶν τίμιον· καὶ ἡ προσηγορία συν- δὲ ἀγγελία, τί εἴπω; ὀδυνηρά, ἢ χαρο- ι ἐμὸς Πατὴρ ἐξεδήμησεν, ὁ ὁμολογητής ὁ δεύτερος Ἰώβ, τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν , ὁ τῆς ἀγάπης Δημιουργός, ὁ πάντοφίλητος D οῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ πολύδακρυς ὀφθαλμός, ἡς νοῦς, ὁ θείᾳ γνώσει πεπλουτισμένος, ὁ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ πολλοστὸς ἐν συνέσει, ἧς, πρὸ σχήματος, καὶ μετὰ τὴν μοναχι- ωσιν ὑπέρτερος. Ὁ δεθεὶς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ· μισήσας κόσμον· δούς τε προῖκα πάντα πολύολβον οὐσίαν· εἶτα διαζευχθεὶς περι- οζύγου, γένους τε καὶ φίλων καὶ συνήθων· λοιπῶς περίγειον ἀξίωμα, οἶκον, πόλιν, καὶ ταῦτα ἐν ἀκμαζούσῃ ἡλικίᾳ· εὐπρε- προσώπου καὶ ὕψει ἡλικίας· εὐσθενείᾳ τε καὶ ἀμφοτεροδεξιότητι τρόπων, νοητῶν τε ὧν· καὶ πλείω τούτων ἄν τις εἰπών, ἐλάτ-

Venerabilis epistola vestra, cordata salutatio: nuntius vero, quid dicam? plenusne luctus, an gaudii? Pater meus excessit e vivis, Christi confessor, Job alter, decus monachorum, charitatis conciliator, vir omnibus charus, homo Dei, cui perpetuo madens oculus lacrymis, mens discendi cupida divinis doctrinis locuples, in humilitate assiduus, idemque perspicacia animi inclytus, ante sacrum habitum conspicuus, et idem post monasticam perfectionem longe præstantior. Ille Dei charitate devinctus, ac deinde mundum exosus, gratuitoque munere facultates omnes, cum prædives esset, Christo elargitus: mox sejunctus est ab illustri conjuge, a cognatis et amicis et familiaribus: abdicato terrestri magistratu, relicta domo, civitate, patria; et hæc in florenti ætate: oris forma perelegante, eminenti statura, optima corporis valetudine, utroque laudum genere præditus, et quæ

ι. VIII, 35. [50] Matth. XX, 28. [51] Rom. III, 17. [52] Matth. X, 19. [53] Joan. VI, 33.

animo continentur, et quæ incurrunt in oculos : et si quis plura dixerit, non is tamen viri virtutem oratione consequatur. Vixit ille, ad Dominum abiit: ubi autem, et quo pacto? Ereptus importune gregi ob morbum difficilem; inclusus carcere in civitate annis duobus aliis et eo amplius : deinde in quamdam ablegatus insulam, ubi, qui confessorem decet, pro Christo cursum consummavit.

Non igitur mihi mœrorem hic casus affert, sed lætitiam singularem. Non ille est mortuus, sed in sempiternam vitam migravit : non hunc terra tegit, sed cœlum amplectitur. Excepit hunc confessorum chorus, cœtus ascetarum : ubi lux vera, ubi beata requies, propter quam adipiscendam labores ac molestias ultro in carne subiit, ascetarum confessorumque ritu. Nunc mihi solemnis iste festusque dies, nunc animi ingens oblectatio est, sed et orthodoxis omnibus, quod adjutorem ad Deum transmisere, qui eodem modo atque martyres hactenus cursus absolvit. Lætetur Ecclesia, quod columnas adhuc habet : sacer ordo exsultet, quod stellæ in mundo rursum oriuntur, quæ iis qui in tenebris hæreseos versantur lucem ostendant. Oh! Pater, Pater! quam egregius cursus ille tuus est! quam sanctum monumentum tuum! quam beata recordatio tui! Totus tu splendidus, pulcher totus. Quis te intuitus non dilexit? Quis tibi obvius non delinitus est? Consuetudo tua optabilis, virtus explorata; quid reliquum est? Memento tum gregis tui, tum mei ipsius, filii tui, quanquam minimi quidem ac vilis. Quo ego te prosequar amore, nosti : et quo tu me, novi. Fer toti Ecclesiæ suppetias apud Dominum. Pro me misero deprecare, ut statim ac te veniam, quo more diem clausisti. Hæc quidem mea est apud cummunem Patrem oratio. Vos vero adhortor, ne fidem prodatis : ut sancte vivatis, cum sitis ambæ illius, et alterius altera, hæc quidem conjux, illa autem conjugis consanguinea ; ut cum illo gloria perfruamini piterna.

A των ἔλθοι τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς. Οὗτος ἀ
ἀνῆλθε πρὸς Κύριον. Ποῦ καὶ πῶς; ἀρθεὶς φόρτ
ἐκ τῆς πυίμνης διὰ τὴν δύσοιστον νόσον· φ
σθεὶς ἐν ἄστει ἄλλοις δύο ἔτεσι καὶ πρός· ἔ
ἐξορισθεὶς ἐν νήσῳ τινί· κἀκεῖσε τελειώσα
ὁμολογητικὸν δρόμον ὑπὲρ Χριστοῦ.

Οὐκ ὀδυνηρόν μοι οὖν τὸ πάθος· ἀλλὰ καὶ
περιχαρές· οὐ τέθνηκεν· ἀλλὰ μετέστη εἰς
νιον ζωήν· οὐ γῆ αὐτὸν ἐκάλυψεν· ἀλλ' οὐρανὸ
εδέξατο. Ὑπέλαβεν αὐτὸν ἡ ὁμολογητῶν χ
ἡ ἀσκητῶν ὁμοσκηνία· ὅπου τὸ φῶς τὸ ἀλ
ἔνθα αἱ μακάριαι ἀναπαύσεις, ἀνθ' ὧν εἵλετο
καὶ πόνων ἐν σαρκὶ ἀσκητικῶς τε καὶ ὁμολογη
B Νῦν μοι πανήγυρις, ἑορτή, θυμηδία· ἀλλὰ μ
πᾶσιν ὀρθοδόξοις, προστάτην εἰς Θεὸν παραπέ
σύνδρομον τῶν προδραμόντων μαρτύρων
Ἀγαλλιάσθω ἡ Ἐκκλησία, ὅτι στύλους ἔτι κ
εὐφραινέσθω ὁ ἱερὸς θίασος, ὅτι φωστῆρες ἐ
σμῳ πάλιν ἀνίσχουσι φρυκτωροῦντες τοὺς ἐν
τῆς αἱρέσεως. Ὢ! ὦ Πάτερ, Πάτερ, ὡς καλός
δρόμος! ὡς ὅσιον τὸ μνημόσυνόν σου! ὡς μα
τὸ ὑπόμνημά σου! ὅλος σὺ φαιδρὸς, ὅλος χ
Τίς σε ἰδὼν οὐκ ἠγάπηκε; τίς δὲ συντυχὼν
γλύκανται; Ἡ συνουσία σου ἐφετή· ἡ ἀρετὴ γ
στική. Τί το λοιπόν; Μέμνησο ὡς τῆς ποίμνης
κἀμοῦ τοῦ σοῦ υἱοῦ, κἂν ἐλαχίστου καὶ ἐῤῥιμμ
Οἶδας τὸν πόθον σου τὸν ἐν ἐμοί· ὡς κἀγὼ τὸν
ἐμοῦ. Βοήθησον [f. Βόησον] ὑπὲρ πάσης τῆς Ἐ
σίας πρὸς Κύριον· δεήθητι καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ οἰ
C τάχει ἐλθεῖν πρὸς σὲ, ἐν ᾧ τρόπῳ τετελείωσαι.
μέν μοι αἱ φωναὶ πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα. Ὑμ
παρακαλῶ, μὴ προδοῦναι τὴν πίστιν· ὁσίως
ὡς ἐκείνου οὖσαι, θατέρα θατέρας· ἡ μὲν ὁμόζ
ἡ δὲ τῆς ὁμοζύγου ὁμαίμων· ὡς ἂν σὺν ἐκείν
ξης τῆς ἀϊδίου ἀπολαύσοιτε.

XXX. — *Simeoni monacho.*

Λ. — Συμεὼν μονάζοντι. [σξα'·]

Gratulatur quod pro Christo strenue dimicasset adversus Iconomachos). (Baron. an. 818, n. 22.)

Reddita mihi epistola sanctitatis tuæ. Ubi eam legi, et singula didici quæ illi cæterisque, qui cum ea sunt, sanctis Patribus nostris : *Quorum nomina sunt in libro vitæ* [54], acciderant, sacram omnium expulsionem, longinquam deportationem, molestam illam et gravem, ob variam huc atque illuc abductionem, et duram impiorum custodiam; ingemui simul humilis, in cujusmodi tentationes Dei Ecclesias tempus perduxerit animo considerans : simul etiam beata duxi persecutionem pro Christo ferentium certamina; teque pariter qui gestorum omnium nobis nuntius fuisti, nec renuisti erga me, nihili hominem, et manum movere ad scribendum, et totam afflictionis seriem singulatim percensere. Quo nomine benedicat tibi Dominus, ac magis magisque confirmet et corroboret in acerba ista testi-

Δεξάμενος ἐπὶ χεῖρας τὴν τῆς ἁγιωσύνης
ἐπιστολὴν, καὶ ἀναγνοὺς καὶ διδαχθεὶς ἕκαστ
συμβεβηκότων αὐτῇ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ἁ
Πατράσιν ἡμῶν· Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζ
διὰ τὴν ἁπάντων ἱερὰν φυγαδείαν, καὶ ἀλλοδ
D μετανάστασιν, καὶ πειραστικὴν καὶ θλιπτικὴν,
τῆς ὧδέ τε κἀκεῖσε ἀπαγωγῆς τε καὶ φρουρη
παρὰ τῶν ἀθέων καταπράξεως· ὁμοῦ μὲν ἐστέ
ὁ ταπεινὸς, εἰς οἷα ἤγαγεν ὁ χρόνος πειρασ
τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατασκοπῶς· ὁμο
ἐμακάρισα τὰ ἆθλα τῶν δεδιωγμένων ἕνεκεν
στοῦ· ἔπειτα καὶ σὲ τὸν ἄγγελον ἡμῖν γεγο
ἁπάντων τῶν δραματουργηθέντων· οὐκ ἀπα
σαντα πρός με τὸν οὐδενὸς ἄξιον, καὶ χεῖρα ἐπὶ
γράψαι δοῦναι, καὶ ἰχνομυθῆσαι ὅλην τὴν τῆς
κώσεως ὑπόθεσιν· ἀνθ' ὧν εὐλογήσαι σε Κύρ

[54] Philipp. IV, 3.

ιι τε ἐπὶ πλέον, καὶ βεβαιώσαι ἐν τῇ ἀμει- ἐνστάσει τῆς μαρτυρίας Χριστοῦ. Καὶ γὰρ ὅτιπερ συμβαλὼν μετὰ τὴν ἔνστασιν τῷ χῃ Ἰωάννῃ οὐχ ὑπεστάλης, οὐδὲ δεύτερος τῆς εἰς λόγους συμπλοκῆς· ἀλλὰ στεῤῥῶς :αστὰς, περιεῖλες αὐτὸν, καὶ ἀπεστομάτισας ις λόγῳ ἀληθείας τῆς δοθείσης σοι ὑπὸ ἐνερ- οῦ ἁγίου Πνεύματος.

γὰρ οὐδὲ πάρεστιν ἐν τοῖς ἠπατημένοις δύ- ιόγου· ἐπεὶ μηδὲ φῶς· οὐδὲ ἀληθείας ἀπό- οὐδέ τι εὐθὲς, οὐδὲ ὅσιον ἐν σκότει διαπό- ιοις τῇ ἀσυνέτῳ καρδίᾳ καὶ μεμωραμένῃ τἀληθὲς δὲ εἰπεῖν, ἀσοφίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ καὶ ητι. Ἓν δὲ μόνον καὶ πρῶτον καὶ τελευταῖον, ἰα τοῦ σκότους· τοῦτο αὐτοῖς καὶ λόγος, καὶ αἱ πίστις, καὶ δόξα, καὶ ὅπλον. Ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, ἔφη ὁ Κύριος οὐκ ἔδρασαν ἀσεβές τε καὶ Ἰουδαϊκόν; ἐνύβρισαν, τὴν Θεοτόκον, τους ἁγίους· ὧν σωματικοὶ χαρακτῆρες ἀτιμάζονται, αὐτοῖς ; ἡ ὕβρις ἀναπέμπεται τοῖς πρωτοτύποις· ἐ τοῦτο εἰκότως Ἀντίχριστοι ῥηθεῖεν οἱ ιάχοι· ἐπειδὴ λέγει ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγε- · Καὶ νῦν πολλοὶ Ἀντίχριστοι. Ταῦτα μὲν πρὸς τὴν σὴν σύνεσιν· τῆς ἀγάπης δὲ α, τῆς ἐν ἑνὶ φρονήματι καὶ μιᾷ ψυχῇ δο- ἡμῖν ὑπὸ Θεοῦ. Ἀλλὰ μοι προσεύχου, ἀδελφὲ ἐ ἴσά σοι ἐναθλεῖν· καὶ γνωρίσαι μοι πάλιν ὅπως σύ τε διάγοις, καὶ ὅπως ἔχει καὶ ἕξει ἱερᾶς σου συνοδίας.

- Ἰωσὴφ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ. [σξβ'.]

A monii Christi dimicatione. Enimvero cognovi quemadmodum post dimicationem ipsam, cum Joanne impiorum duce congressus, haudquaquam metu cesseris, nec inferior sermonis conflictu exstiteris, sed fortiter obsistens ipsum viceris, et elinguem juvenili vigore reddideris verbo veritatis subnixus, quam tibi Spiritu sancti operatio suggerebat.

Nulla videlicet in iis qui decepti sunt residet vis sermonis; quoniam nec lumen, nec vertatis specimen nec rectum aliquid, aut sanctum in tenebris ambulantibus stulto corde et evanida sapientis, seu, ut verius dicatur, insipientia, imperitia, cæcitate. Unum autem inest, et primum et postremum, potestas tenebrarum: hoc illis et sermo, et B definitio, et fides, ei gloria, et arma. *Ex operibus eorum cognoscetis eos* [55], ait Dominus. Quid enim impium aut Judaicum non egerunt? Christum contumelia affecerunt. Deiparam et sanctos: quorum enim corporeæ figuræ ignominia afficiuntur, in prototypa ipsa transmittitur contumelia: ideoque Antichristi merito dici possunt Iconomachi: quandoquidem, uti a Theologo et evangelista scriptum est: *Et nunc multi sunt Antichristi* [56]. Hæc parva quidem ad prudentiam tuam: sed charitatis, quæ nobis a Deo in uno sensu et anima una donata est, symbola sunt. Tu vero, frater egregie, pro me ora, ut parti tecum pugna decertem; et indicare porro non graveris, quomodo et ipse agas, et quomodo se habeant habiturique sint sacri comites tui.

XXXI. — *Josepho, fratri et archiepiscopo.*

ım ab Iconomachis impie, tum contra Iconomachos a Christi confessoribus fortiter gesta memorat. (Baron. an. 816, n. 43.)

μὲν ἀπὸ γραμμάτων, οὐκ ἔμαθον τὰ τῆς σου, ἀλλὰ φεῦ τῶν ἁμαρτιῶν μου ὅτι οὕτω ! Ἐδηλώθη γάρ μοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἡ μεθ' ἑτέρων ἀπώλεια· καὶ ἥδε τοῦ διαβόλου ι. Ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ τῷ κρύψαντι αὐτὰ ιν κρατούντων. Ἔμελλον γὰρ πολλοὶ κινδυ- Ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἴαμβοι συναπώλοντο, οὓς ῶν ἐμότρησας κατὰ τῶν Εἰκονομάχων. Οὐ δὲ ἀμεταγράφους καὶ ἀπαρασημειώτους αὐτοὺς πέμπειν. Ταῦτα μὲν ἐλύπησεν ἡμᾶς, εἰκός. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς, καὶ αὖθις προσ- ὁ τὴν ἁγιωσύνην σου γλιχόμενός σου τὸ τίμιον ιον· καὶ τίνος γὰρ πρὸ σοῦ; καὶ οὐχὶ ἀεί; οὗτον ἐκ φύσεως, ὅσον ἐκ συμπράξεως οὐ μόθεν ἐγειρομένης, ἀλλ' οὐρανόθεν ἐνεργου- ἐκ πρώτης βαλβίδος σχεδὸν μέχρι τοῦ δεῦρο· ι πάντες· καὶ ἐμόρφωσαν οἱ γεννήσαντες, αὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς; Εἴη δὲ μέ- ιᾶς καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὡσαύτως· καὶ μή με θεί σου τῆς ἀρετῆς πλήθει τῶν ἁμαρτιῶν· ς φιλανθρωπίας συγκροτουμένους, καὶ ἐν- τῶν εἰς φῶς ἐνεγκόντων. Τὰ μὲν δὴ τῆς οιαῦτα.

ἀλλὰ οἷα καὶ ὅσα, ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ τεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν ἄξια, ἤδη πάντως

C Quantum quidem ex litteris, de valetudine tua nihil cognovi, sed heu peccatis meis quod hæc ita evenerunt! Indicatum enim mihi est a fratribus, litteras illas una cum aliis intercidisse: et hæc quidem diaboli vis. Sed laus Deo, qui illas abscondit iis qui rerum potiuntur: multis enim impendebat periculum. Quinetiam periisse simul iambos, quos recte agens contra Iconomachos scripseras: omnino autem sine exemplo et nota eos mittere non debueras. Hæc sane contristarunt nos, ut par erat. Ego vero humilis iterum alloquor sanctitatem tuam, faciem venerandam videre desiderans; cujus enim potius quam tuam? Ac nonne semper? neque id ex natura tantum, quantum ex actionum conspiranti societate non humi nata, D sed cœlitus profecta, a primis fere carceribus in hanc diem, ut sciunt omnes; ac formaverunt parentes, corporaliter dicam an spiritualiter? Utinam autem sic maneamus etiam in posterum, ut a virtute tua non divellar peccatorum meorum multitudine, ex divina benignitate consentientes, et ex eorum deprecatione qui genuerunt! Ac vota quidem nostra talia sunt.

Cætera autem qualia et quam multa, in Ecclesia Dei, gemitu ac lacrymis digna, jam prorsus audi-

[55] Matth. vii, 16. [56] I Joan. ii, 19.

sti : quæ enim ne prisci quidem contra Christum egerant hæretici, ea nunc majori rabie patrata sunt. Et dormit Christus, et salsum incredulitatis mare intumescit, extremam perniciem afferens. Sed adsint tecum germani discipuli, et Christum ad increpationem periculique depulsionem exsuscitent. Abiit et mens in habitu susceptor ac sponsor, vir bonus, confessionis præmium reportans in molestissima, ut in lectulo se ipse versare non posset, infirmitate. Quomodo ? Cum resisteret, abductus est et custodibus, deinde etiam relegatus, atque ita martyrum consummans. Itaque Dominus non despexit obedientiæ ejus labores, quantos nosti : tametsi propter peccata mea inter Mœchianos deprehensus fuerit, corpori parcens, non animo item abreptus, ut res ipsa declaravit. Propterea cœtui a Deo subductus, in alteram partem victoriam vertit : quemadmodum et Mediciotes, atque adeo Nicænus quoque : ut litteris ipsis edoctus sum. Et quid hunc aut illum dico ? Mihi enim persuadeo, sic affectos esse omnes qui restiterunt. Quin et ipse verus patriarcha noster veritatem profitetur, ut ex ejus ore didici qui illum audierat, ejusque defensionem laudabat. Hæc dixi, tum ut defunctum merito laudarem, tum ut sanctitati tuæ nota facerem quæ debebam. Sed non ignoras intestinum malum. Leontium illum quondam nostrum, qui et antea Mœchianis adhæsit, et nunc princeps est Iconomachorum. Eam ob causam et Studianum obtinuit, et Saccedioni injuste dominatur. Ex impuro nihil purum : qualis genitor carnalis, talis et filius : quem Deus convertat sanctis precibus tuis ; et me peccatorem in timore suo confirmet. Saluto eos qui reverentiæ tuæ famulantur. Qui mecum est ut famulus te veneratur.

A ἀκούοις· ἃ γὰρ οὐδὲ οἱ πάλαι αἱρετίσαντες ἐ
κατὰ Χριστοῦ, ταῦτα μανικώτερον ἐξείργαστ
Καὶ Χριστὸς καθεύδει· καὶ ἡ ἁλμυρὰ τῆς ἀ
θάλασσα κεκορύφωται, πανολεθρίαν ποιοῦσα.
εἴησαν σὺν σοὶ οἱ γνησιεύοντες τῶν μαθητῶν
στὸν εἰς ἐπιτίμησιν καὶ καταστόρευσιν τῆς
νεύσεως διεγείροντες. Οἴχεταί μου καὶ ὁ το
ματος ἀνάδοχος, ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὁμολογίας
ἀπενεγκάμενος ἐν τοιαύτῃ χαλεπωτάτῃ νόσ
ἐνδεῶς ἔχειν καὶ τοῦ ἐπὶ κλίνης στρέφεσθαι.
ἐνστὰς, καὶ ἀρθεὶς καὶ φυλακισθεὶς, εἶτα
ορισθείς· καὶ ταύτῃ τὸ μαρτύριον τελέσας. Ο
εἶδεν οὖν αὐτοῦ Κύριος τοὺς ὑποτακτικοὺς
ὁπόσους οἶσθα, κἂν ἑάλω κατὰ τὰς ἁμαρτίας
τοῖς Μοιχειανοῖς, φειδοῖ τοῦ σώματος, οὐ συ
B μενος τῷ φρονήματι· ὡς τὸ πρᾶγμα ἔδειξ
τοῦτο ὑπὸ Θεοῦ καὶ ῥαγεὶς τῆς συμμορίας, ἐπ
τὴν νίκην πεποίηται, ὥσπερ καὶ ὁ Μηδικιώτη
μὴν καὶ ὁ Νικαίας· ὡς γράμμασιν αὐτοῖς ἐ
θην. Καὶ τί λέγω τοῦτον κἀκεῖνον ; Καὶ γὰρ
μαι καὶ ἕκαστον τῶν ἐνισταμένων οὕτως ἔχειν
γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ἡμῶν πατριάρχης
γῶν ἐστι τὴν ἀλήθειαν· ὡς ἔμαθον ἐκ στόμα
παρ' αὐτοῦ ἀκηκοότος, καὶ ἐπαινοῦντος τὴ
ἔνστασιν. Εἴρηκα ταῦτα, ὁμοῦ μὲν τὸν ἐκδημ
εἰκότως ἀποτιμῶν· ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ ἐ
γνώριμα καθιστῶν τὰ ὀφειλόμενα. Ἀλλ' οἶ
τὸ ἐγκόλπιον κακὸν Λεόντιος, ὁ ποτὸ ἡμέτε
συναπήχθη τοῖς Μοιχειανοῖς πρότερον, κ
προστάτης τῶν Εἰκονομάχων. Διὰ τοῦτο
Στουδίου παρέλαβε· καὶ τοῦ Σακκουδίωνος
C ἄρχει. Ἐξ ἀκαθάρτου οὐδὲν καθαρόν· οἷος
κατὰ σάρκα, τοιοῦτον δὴ καὶ τὸ γέννημα
Θεὸς μεταστρέψειεν εὐχαῖς σου ἁγίαις· κά
ρίξειε τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς φόβον αὐτοῦ. Τοὺς
μένους ὑπηρετεῖσθαι τῇ τιμιότητί σου [προ
μαι. Ὁ σὺν ἐμοί σε δουλικῶς προσκυνεῖ.

XXXII. — *Thalelæo filio.*

ΛΒ'. — Θαλελαίῳ τέκνῳ. (σξθ'.]

De presbytero, qui, cum orthodoxus esset, metu, cum hæreticis cibum sumebat. (Baron. an. 818, n.

Recte egisti, qui ad me scripseris, dilecte fili. Hoc ipso enim tum fidem, tum amorem tuum prodidisti. Sed quid mihi laudes occinis, quarum omnino sum expers? Non me peccatorem nosti, ac sermone rudem? Sed solers est admodum charitas, amicis eas quarum expertes sunt laudes attribuens. Laudandi igitur studio misso, ora potius, fili, ut in Domino constabiliar, et omni modo server a malo. Corporalis infirmitas tua cum gratiarum actione sit apud Deum : nec de modo contristare quo contigit. Novit Dominus quæ cuique prosint tribuere. Unde id tamen acciderit nescio. Maledicentia contemnatur, ac celeriter evanescet : si enim timeatur, magis ingruet ; quam vincas utinam, Deo corroborante. Quanquam plurimæ ab iis qui persequuntur molestiæ ingruunt : at cœlestis remuneratio est. *Siquidem* igitur *compatimur, et conglorificabimur*[57]. Non enim oblectationis istud, sed martyrii tempus est.

Καλῶς ἐποίησας, ἐπιστείλας μοι, τέκνον
μένον. Ἔδειξας γὰρ ἐν τούτῳ τὴν πίστιν καὶ
σου. Ἀλλὰ τί μοι ἐπαίνους ᾄδεις, ὧν ἀμοιρ
πάντα ; Οὐκ οἶδας ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐγὼ καὶ
τῷ λόγῳ ; Ἀλλ' ἡ ἀγάπη κλεπτίστατος, τὰ
D τοῖς ἀγεράστοις παρὰ τῶν φιλούντων προσ
Ἀφέμενος οὖν τοῦ ἐπαινεῖν, προσεύχου μ
τέκνον, στηρίζεσθαί με ἐν Κυρίῳ, καὶ σώζε
παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ. Ἡ σωματ
ἀσθένεια ἐν εὐχαριστίᾳ εἴη πρὸς Θεόν· καὶ μὴ
τὸν τρόπον ἐξ οὗ ἦλθεν. Οἶδε Κύριος τὰ συμ
ἑκάστῳ τιθναι· πλὴν ἀγνοῶ ὅθεν σοι ἦκ
βλασφημία καταφρονείσθω· καὶ οἰχήσεται θ
φοβοῦσα δὲ μᾶλλον παραγίνεται. Ἧς ῥυσθείη
ἐπιῤῥώσει. Εἰ καὶ καταπόνησις πολλὴ παρ
διωκτῶν· ἀλλὰ τὸ βραβεῖον οὐράνιον. Εἴπε
συμπάσχομεν, [ἵνα] καὶ συνδοξασθῶμ
γὰρ εὐπαθείας ὁ καιρὸς, ἀλλὰ μαρτυρίου.

[57] Rom. VIII, 17.

Τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ὀρθοδοξεῖν δοκοῦντος, συνεσθίοντος δὲ ἐπισκόπῳ καθὰ εἴρηκας· εἰ μὲν παύσοιτο τῆς τοιαύτης συνεστιάσεως, μετ' ἐπιτιμίου ἀπείρξεως τῆς ἱερουργίας ἕως τινὸς χρόνου, μηκέτι εἰς τὸν αὐτὸν ὄλισθον ὑποπίπτειν· ἔχει ἴασιν τοῦ ἱερουργεῖν Θεῷ. Εἰ δὲ ἀδιαφοροίη· μὴ γένοιτο λύτρον ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος· τοῦ φυγεῖν σὺν τῇ δόσει καὶ αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ ἁμαρ[τη]τικῆς ἄλλης πράξεως· οὐ μὴν τῇ ἀνταλλαγῇ δοῦναι τὸ καλὸν, καὶ λαβεῖν τὸ χεῖρον· οἷον δοῦναι φῶς, καὶ λαβεῖν σκότος. Οὐδ' ἂν τὰ ὅλα χρήματα τοῦ κόσμου παρέξει τις· καὶ κοινωνῶν εἴη τῇ αἱρέσει, φίλος Θεοῦ καθίσταται, ἀλλ' ἐχθρός. Καὶ τί λέγω κοινωνίας; Κἂν ἐν βρώματι, καὶ πόματι, καὶ φιλίᾳ συγκάτεισι τοῖς αἱρετικοῖς ὑπεύθυνος. Τοῦ Χρυσοστόμου ἡ ἀπόφασις· ἐπεὶ καὶ παντὸς ἁγίου. B Πῶς δὲ ἀκούσιον, καὶ οὐκ ἔργον τῷ δοκοῦντι ὀρθοφρονεῖν, κοινωνοῦντι δὲ ὅμως τῇ αἱρέσει; Ἀκούσιόν ἐστιν, ὅταν τὸ στόμα τις τοῦ ὀρθοδόξου βιαίως ἀναχάνας, ἐγχέῃ τὴν αἱρετικὴν κοινωνίαν· ὅπερ ἐποίησαν οἱ πάλαι αἱρετικοὶ, καὶ ποιοῦσιν, ὡς ἔμαθον, οἱ νυνὶ Χριστομάχοι. Τὸ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ μετασχεῖν, ἑκούσιον. Εἰ δὲ ὅτι δέει· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον· οὐδὲ οὕτως ἕξει ἀπολογίαν. Μὴ φοβεῖσθε γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ Θεὸν, τὸν τὸ συναμφότερον γεέννῃ αἰωνίου πυρὸς παραπέμποντα. Ἀκούομεν; Ἀληθῶς ὁ κόσμος ὅλος μιᾶς ψυχῆς οὐκ ἔστιν ἀντάξιος, τῆς φυλαττούσης ἑαυτὴν ἀμέτοχον καὶ αἱρετικῆς κοινωνίας καὶ παντὸς κακοῦ. Οἱ δὲ ἀμφοτέρων μέτοχοι, χόρτῳ ἰσότιμοι, ξύλοις, καλάμῃ. Ἃ κατακαύσειε τὸ δοκιμαστικὸν πῦρ τῆς κρίσεως· τοὺς δ' αὐτῶν πράκτορας συντηρήσει, ἀϊδίως φλογιζομένους, καὶ μὴ χωνευομένους. C

A Quæstio de presbytero, qui cum orthodoxus crederetur; cum episcopo, quemadmodum dixisti, una cibum capit; si quidem ita convivari desierit, impositia pœna, abstentus ut sit ab re sacra obeunda usque ad certum tempus, ne posthac simili lapsu offendat: sanari potest, ut sacris operetur. Sin is parvipendat; ne sint homini propriæ opes pro redemptionis pretio. Fugienda enim cum donatione communio hæretica et aliud quodvis scelus: nec sic instituenda commutatio, ut quod bonum est detur, accipiatur quod deterius: cujusmodi est lucem impertiri, ac tenebras referre. Nec si quis universas mundi divitias offerat, communicetque hæresi, amicus Dei censebitur, sed hostis. Quanquam quid communionem dico? Vel si in cibo potuque, et amicitia cum hæreticis congrediatur, reus est. Hæc Chrysostomi, imo et cujusvis sancti, oratio est. Quomodo vero id contra voluntatem ac non sponte fit, cum quis orthodoxus quidem videtur, hæresi tamen interim communicat? Contra voluntatem est, si quis orthodoxi os per vim aperiens, hæreticam communionem infundat: id quod fecerunt olim hæretici, et faciunt, ut didici, hujus ætatis Christomachi. Cum quis autem a seipso particeps fit, id sponte fit. Sin autem quoniam timet; hoc enim est quod quæritur; nec sic habebit excusationem. *Nolite*, enim *timere eos qui occidunt corpus* [58]; sed Deum, qui utrumque potest in gehennam sempiterni ignis amandare. Audimus? Vere mundus totus non est cum anima una conferendus, quæ seipsam tum ab hæretica communione, tum ab omni malo servat immunem. Qui vero sunt utriusque participes, feno similes sunt, ligno, stipulæ: quæ quidem exploratur ignis judicii cremabit: eorum autem auctores in sempiternum ævum servabit, exurendos idem, non vero purgandos.

ΛΓ'. — Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ περιγραπτὸν εἶναι τὸν Χριστόν [σπη'.]

Ὁ μὴ περιγραπτὸν εἶναι σώματος χαρακτῆρι τὸν Χριστὸν λέγων· εἱρμῷ τινι πάντως φυσικῷ, καὶ ἀποδείξει λογικῇ κεχρημένος, τὴν περὶ τούτου ἔνστασιν πεποίηται, εἰς βεβαίωσιν ἀληθείας καὶ διασάφησιν τῶν ἀμυήτων.

Οὐκοῦν παρελθὼν διδασκέτω, ὅπως ἔχει φύσεως ὁ λόγος, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς ἀγραφίας. Ὅτι τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει οὐ μεμόρφωται; ὅτι ὀστέοις τὸ σῶμα οὐ διείληπται; ὅτι βλεφάροις καὶ ὀφρύσι τὰς D ὀπτικὰς κόρας οὐκ ἐφήρμοσται; ὅτι ὠσὶ τοὺς ἑλικοειδεῖς πόρους οὐ τετόνωται; ὅτι ῥισὶ τῶν ὀσφραντῶν ἀντιλαμβάνειν οὐχ ηὐθείασται; ὅτι παρειαῖς ἡβώσαις οὐχ ἐξήρτηται; ὅτι στόματι καὶ γλώττῃ, χείλεσί τε καὶ ὀδοῦσιν, οὐ διείλεκται, βέβρωκέ τε καὶ πέπωκεν; ὅτι ὤμων, καὶ ὠλενῶν, καὶ χειρῶν περιθέσει οὐ διέπλασται; ὅτι στέρνα αὐτῷ καὶ νῶτα σὺν κνήμαις καὶ ποσὶν οὐκ ἐμπέφυκεν; ὅτι παράτασιν χρονικὴν κατὰ προκοπὴν καὶ αὔξησιν ἡλικίας οὐκ εἴληφεν; ὅτι κίνησις αὐτῷ πορευτικὴ, ἡ ἄνω, ἡ κάτω, ἡ ἐντὸς, ἡ ἐκτὸς, ἡ δεξιὰ, ἡ ἀριστερὰ, ἡ κυκλοφορικὴ, οὐ συνεκπέφανται; ὅτι κόποις καὶ

XXXIII. — *Ad eos qui dicunt non circumscribi Christum.*

Qui circumscriptum esse corporis forma Christum negat; consecutione quadam omnino physica, et demonstratione logica, usus, hanc de isto argumento instantiam protulit ad confirmationem veritatis, et ut profani homines manifesti fiant.

Prodiens itaque in medium, doceat cujus sit naturæ sermo, et quæ causa sit, cur Christus pingi non possit. An quod non est ad similitudinem nostram informatus? quod corpus ei non est divisum ossibus? quod pupillas oculorum non habet palpebris instructas ac superciliis? quod aures non sunt sinuosis compactæ meatibus? quod non sunt apte compositæ nares ad percipiendos odores? quod non est pubescentibus genis instructus? quod ore, lingua, labiis dentibusque, nec vocem protulit, nec comedit aut bibit? quod non est humeris, et ulnis, et manibus circumductis conformatus? quod nec pectus ei nec dorsum, cum cruribus pedibusque, inest a natura? quod progressu temporis non est procerior factus juxta processum et incrementum ætatis? quod nullus ei ad incessum motus, supra, in-

[58] Matth. x, 28.

fra, intra, extra, dextrorsum, sinistrorsum, in orbem deprehensus est? quod laboribus ac molestiis aliisque affectionibus, quæ culpa vacant, obnoxius non fuit; capitis comam nutriens, et vestibus universum corpus obvelans? Sin autem in confesso est visum in his quæ collegimus hominem verum, cujus fieri delineatio possit quoad formam corporalem, veraxque pictura, sine qua nec constare ullum corpus compositum possit: siquidem tactu et colore continetur: quæ ingens illa cæcitas est, impiaque altercatio, ut Christum, qui nobis consubstantialis apparuit, ac per omnia similis, pingi non posse contendat? Quomodo vero, eo pereunte quod pingi potest, non una perire necesse est cognatas omnes proprietatis? Est enim immutabilis propietas, ait Theologus; aut quomodo permanet mutata evanescensque proprietas? Respondeat adversarius.

A ἀχθηδόσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδιαβλήτοις πάθεσιν, οὐ συνουσίωται· θριξὶ τὴν κεφαλὴν κομῶν, καὶ χιτῶνι τὸ ὅλον σῶμα σκεπόμενος; Εἰ δὲ ἐν τούτοις ὁμολογουμένως ὤπται, ὧν ἡ ἄθροισις, ἄνθρωπος ἀληθής, καὶ οὗ ἡ κατὰ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ἐξεικόνισις, γραφὶς ἀψευδής· καὶ ἧς ἄνευ οὐδὲ συστῆναι πᾶν σῶμα σύνθετον οἷόν τε· εἴπερ ἐν ἀφῇ καὶ χροιᾷ τὸ τοιοῦτον· τίς ἡ ἄγαν τυφλότης καὶ ἄθεος ἔρις, τὸν ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ὅμοιον κατὰ πάντα πεφηνότα, ἄγραπτον Χριστὸν λέγειν; Πῶς δὲ καὶ τοῦ γραπτοῦ οἰχομένου, οὐ συνοιχήσεται ἅπαντα τὰ σύστοιχα ἰδιώματα; Ἡ γὰρ ἰδιότης, φησὶν ὁ Θεολόγος, ἀκίνητος, ἢ πῶς μένοι ἰδιότης κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; Εἰπάτω ὁ ἀντικείμενος.

XXXIV. — *Naucratio filio.*

ΛΔ'. [ΤΕ'.] — Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

Carcere inclusum cohortatur: tum, quæ et ipse in suo carcere pateretur, exponit. (Baron, an. 816 n. 8.)

B Quid jucundius audire ego peccator poteram, quam te dilectum filium meum, cum aliis septem fratribus tuis, *quorum momina sunt in libro vitæ* [19], pro Christo optimo Deo nostro flagris causam fuisse? Laus ei qui vos vocavit ad confessionem veritatis suæ: laus ei qni honorandas animas vestras corroboravit, ut ante alios certamen subirent: ut non reformidarent, nec refugerent a conspectu impii. sed pulchram confessionem vestram obirent, et propter eam dorsum verberibus cum Christo præberent. Vos chorus alius confessionis Ecclesiæ Dei adjecti estis: vos fraternitatis in Christo gloriam auxistis. Beati omnino, dilecti mei, et ter beati: quin et beati ventres qui in lucem vos ediderunt. Quod si de me aliquid etiam dicendum est: beatus ego quoque infelix ac miser, qui tantorum audio C pater filiorum, Dei filiorum et hæredum Christi. Quodnam hoc gaudium? Annon omni gaudio delectabilius? Quænam gloria hæc? Annon diadema gestantium gloria mirabilior, ferre stigmata Christi: vivificas ejus passiones, ceu coronas?

Sic igitur vestra se habent, quæ et cœlum laudavit, et terra audivit. Nostra vero nullius sunt momenti, et plena peccatis, qualia nimirum Adrianus frater nuntiavit: omnino enim salvus evasit. Quod si quid adjici oporteat: hæc quoque indicabimus. Post dilaniationem incluserunt nos ambo in sublimi loco, januam obstruentes: et, scalis remotis, additi sunt circumquaque custodes, ne quis proprius accedat, contingatque domicilium. Quin et castrum ingredientes singulos obvii custodes ob- D servant, nec alio divertere sinunt quam ad proprias domos, quoad illi rursum egrediantur. Interdictum est severe, ne quid nobis detur præter aquam solum et lignum. Ita nos plane tanquam in sepulcro locarunt, ut enecent nos. Deus autem benignitatis suæ misericordia, per ea quæ intulimus necessaria, et quod insuper ab eo qui admo-

[19] Philipp. IV, 3.

B Τί τούτου χαριέστερον, τοῦ ἀκοῦσαί με τὸν ἁμαρτωλὸν, ὅτιπερ σὺ ὁ ἀγαπητός μου υἱὸς, μεθ' ἑτέρων ἑπτὰ ἀδελφῶν σου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς, ἐμαστίχθητε ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Θεοῦ; Δόξα τῷ καλέσαντι ὑμᾶς εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ· δόξα τῷ σταθερώσαντι τὰς τιμίας ὑμῶν ψυχὰς τῶν ἄλλων προκινδυνεῦσαι εἰς τὸ μὴ πτῆξαι, μηδὲ ὑποχωρῆσαι ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀλάστορος· ἀλλὰ τὴν καλὴν ὑμῶν ὁμολογίαν ὁμολογῆσαι, καὶ διὰ ταύτην σὺν Χριστῷ δοῦναι τὸν νῶτον εἰς μάστιγας. Προσετέθητε χορὸς ἄλλος ὁμολογίας τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ηὐξήσατε τὸ κλέος τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος. Μακάριοι ὄντως, ἀγαπητοί μου, καὶ τρισμακάριοι, μακάριαι καὶ αἱ κοιλίαι, αἳ εἰς φῶς ὑμᾶς ἤγαγον. Εἰ δέ τι καὶ περὶ C ἐμοῦ· μακάριος κἀγὼ ὁ ἀμακάριστος καὶ ἄθλιος· ὅτι τηλικούτων ἀκούω, Πατὴρ τέκνων, Θεοῦ υἱῶν καὶ κληρονόμων Χριστοῦ. Τίς ἡ χαρὰ αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ πάσης χαρᾶς θυμηρεστέρα; Τίς ἡ δόξα αὕτη; ἀλλ' οὐχὶ τῶν τὰ διαδήματα φορούντων θαυμασιωτέρα, στίγματα φέρειν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ζωοποιὰ αὐτοῦ πάθη, ὡς στέφη;

Οὕτως μὲν οὖν τὰς καθ' ὑμᾶς· ἃ καὶ οὐρανὸς ἤνεσε, καὶ γῆ ἠκουτίσθη. Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδαμινὰ καὶ ἁμαρτωλά· πλὴν ὡς ἀπήγγειλεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανός· πάντως γὰρ ἀποσέσωσται. Εἰ δέ τι δέοι καὶ προσθεῖναι, ταῦτα καὶ δηλώσομεν. Μετὰ τὸν δαρμὸν ἔκλεισαν ἡμᾶς τοὺς δύο εἰς ἀνώγεων, ἀποφράξαντες τὴν θύραν, καὶ ἄραντες τὴν κλίμακα· κυκλόθεν φύλακες· μή τίς που θίγῃ, μηδὲ ἅψηται τοῦ δωματίου· ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν εἰσερχόμενον D εἰς τὸ κάστρον, προϋπαντῶντες οἱ φύλακες, οὐκ ἐῶσί που τραπῆναι πάρεξ τοῦ ἰδίου οἴκου, ἕως ἂν αὖθις [f. αὖτις] ἐξέλθοι. Παραγγελία κραταιὰ, μὴ ἐπιδοθῆναι ἡμῖν τι πάρεξ ὕδατος μόνου καὶ ξύλου. Οὕτως ἁπλῶς θέμενοι ὡς ἐν τάφῳ, καὶ πρὸς τὸ κτεῖναι ἡμᾶς. Ὁ δὲ Θεὸς ἐλέει φιλανθρωπίας αὐτοῦ· δι' ὧν προεισηνέγκαμεν χρειῶν· καὶ ἔτι δι' ὧν ἐπιδέδοται ἡμῖν τὸ προσταχθὲν δι' ὀπῆς τῆς θυρίδος

δος, ἐπὶ κλίμακος ἀνιόντος κατὰ τὴν ὥραν ἑστώσης διατρέφει. Οὐ τολμῶμεν φῆσαι ἐκεῖνο ὅ φησι Δανιὴλ δεξάμενος παρὰ τοῦ Ἀββακοὺμ τὸ ἄριστον· Ἐμνήσθη γάρ μου ὁ Θεός. Πλὴν ὅτι ἐμνήσθη καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· καὶ ἐλεεῖ, καὶ περιέπει, καὶ σκέπει. Ἕως ἂν οὖν πάρεστιν ἡμᾶς τρέφεσθαι ἐκ τῶν ἔνδον· ἢ ὅπως ποτὲ ἑνὸς τῶν πορταρίων οἴκοθεν λάτρα ἐπιδιδόντος τοῦ καὶ ἑβδομαρησίου· τρέφει ἡμᾶς, καὶ δοξάζομεν τὸν Θεόν. Ἐπιλιπόντων δὲ τῶν χρειῶν, οἰκονομίᾳ Θεοῦ, συγκαταλείψομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ζωήν, καὶ ἐν τούτῳ χαίρομεν· καὶ τοῦτο τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας, τοιούτῳ τρόπῳ καταληφθεὶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς, ὡς κελεύει, δόξης περισσοτέρας τὸν ἀγέραστον καταξιῶσαι σὺν τῷ ἀδελφῷ; Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, συναγωνίσασθέ μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ῥυσθῶ ἐν παντὶ τρόπῳ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ Πονηροῦ· καὶ ἵνα ὁ ἐναρξάμενος ἐν ἡμῖν ἔργον ὁμολογίας αὐτοῦ διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, οὐκ ἐξ ἔργων μού τινων· οὐ γὰρ ἐποίησά τι ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τοὐναντίον. αὐτὸς καὶ ἐπιτελέσειεν ἐν ἀμφοτέροις. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς τὰ αὐτὰ πάσχοντας οὐ διαλιμπάνομεν αἰτεῖσθαι μετὰ δακρύων. Οὐ μόνον τοὺς ὀκτὼ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀββᾶν Πέτρον, καὶ τὸν καλὸν Λητόϊον· καὶ εἴ τινα ἄλλον, ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ.

A tis stata hora scalis redit, nobis tribuitur imperatum per foramen ostioli, nos sustentat. Dicere non audemus quod Daniel dixit, cum prandium ab Habacuc accepisset: *Recordatus enim est mei Deus*[60]. Verumtamen recordatus est nostri qui peccatores sumus, et miseretur, et regit, et protegit. Quandiu igitur suppetit intus unde alamur, aut quocunque modo aliquis ostiariorum qui hebdomadarius sit, clam elargitur domo allatum cibum; alit nos, et Deum glorificamus. Deficientibus autem necessariis, Dei permissu; vitam una ponemus ipsi atque in hoc gaudemus, idque ipsum est Dei munificentia.

Et quis ego sum miser, qui pro ejus nomine B in hunc modum detinear, ut abundantiore post gloria, sicut jubet, inhonoratum cum fratre remuneret? Obsecro ergo vos, fratres, juvate me precibus vestris ad Deum, ut semper a malo liberer omnibus modis: et qui confessionis suæ opus in nobis cœpit, per viscera misericordiæ suæ, non ex operibus meis ullis; neque enim bonum aliquod in terra egi, sed contrarium; ipse perficiat in ambobus. Hoc etiam et nos humiles pro vobis, qui eadem patimini, cum lacrymis orare non cessamus. Non octo tantum in Domino electos, sed abbatem quoque Petrum, et egregium Letoium, et si quis alius, in Domino salutamus.

ΛΕ'. — Ἐπιφανίῳ τέκνῳ. [τς'].

C

XXXV. — *Epiphanio filio.*

Epiphanius mittitur ad Paschalem summum pontificem (Baron. an 818. n. 4.)

Ἰδού, τέκνον μου ἠγαπημένον, καθὼς προεθυμήθης, ἀπᾶραι ἐν τῇ Δύσει, εἰπόντος μου ἆραι γράμματα ταῦτα. Ἀπέστειλα δύο ἐπιστολάς, τοῦ τε ἀποστολικοῦ, καὶ τοῦ κυροῦ Μεθοδίου. Οἱ γὰρ περὶ τὸν ἀδελφὸν Διονύσιον εὐδοκίᾳ Θεοῦ καὶ ἀπεσώθησαν ἕως τῶν ἐκεῖ, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἤνεγκαν· πρὸς ἃς καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαι εὖ ἐνόμισα. Ἐπέστειλα δέ, οὐχ ὡς ἀπ' ἐμοῦ μόνον, ἀλλ', ὡς τὸ πρότερον, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἡγουμένων, οὓς δηλοῖ ἡ ἐπιστολή, πάρεξ τοῦ τῆς Εὐκαιρίας· οὗτος γάρ, ὡς ἔμαθον, κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου κατέπεσε. Γνώσει οὖν καὶ κοινῇ γνώμῃ, διὰ μηνύματος λαθραίου, καὶ ἀναγνώσεως τῆς ἐπιστολῆς, τότε ἐπεστείλαμεν, ὡς καὶ ἐδήλου τὸ ἀπιὸν γράμμα. Νῦν δέ, κἂν οὐ δεδύνημαι τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ὡς ἤδη ὁμογνωμονούντων ἀμφοτέρων, καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολή. Ἴσως δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐνδέχεται κἀκείνους ἐπιγνῶναι. Ἄπιθι οὖν, ὦ καλὲ Ἐπιφάνιε· ἐπίφανον τῇ Δύσει ἄγγελος πιστός, φρόνιμος, ἀρχαιογνώριστος· ἀποδιδοὺς τὴν ἐπιστολήν, καὶ κατὰ τὰ θεοκινήτως τυπωθέντα ἐν τῷ ἁγίῳ ἀποστολικῷ, ὑποθετικῷ τρόπῳ καὶ λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου, καὶ τοῦ τῆς Μονεμβασίας ἁγίου ἐπισκόπου, καὶ αὐτὸς συνεπιπρεσβεύων καὶ ἐκλιπαρῶν εἰς πέρας ἐνεχθῆναι ταῦτα Θεοῦ εὐδοκίᾳ, τοῦ ἔχοντός σε καὶ ἀποσῶσαι, καὶ παραστῆσαι τῇ ἱερᾷ καὶ μακα-

En, dilecte fili mi, sicut alacri animo instituisti, solve in Occidentem, litteras istas laturus quas dictavi. Misi epistolas duas, ad apostolicum, et ad dominum Methodium. Frater enim Dionysius Dei nutu et incolumis eousque pervasit, et spem optimam reportavit: ad quam iteratas litteras addere operæ pretium duxi. Scripsi autem, non tanquam a me solum, sed, sicut antea, ex persona utrorumque præpositorum, uos indicat epistola, præterquam Eucæriæ: is enim, ut accepi, propter peccata mea lapsus est. Ex communi ergo sententia et scientia, tum per occultam significationem, tum per epistolæ ipsius lectionem, tunc scripsimus, ut epistolæ missa etiam declarabat. Nunc vero, etsi D propter arctam custodiam id facere non potui, attamen veluti jam consentientibus utrisque, eorum etiam est hæc epistola. Fortasse autem postea contingit ut et ipsis certiores fiant. Vade igitur, egregie Epiphani, appare Occidenti nuntius fidelis, prudens, jam olim probatus: redde epistolam, et juxta ea quæ divino instinctu impressa sunt in sancto apostolico, suggestione verbisque sancti Methodii, et sancti Monembasiæ episcopi simul intercede et ipse, et ora, ut ad finem hæc perducantur Dei voluntate, qui potest et salvum te servare, et sistere sacro, et beato vertici. Ne formides: multa tibi

[60] Dan. XIV, 37.

merces, et magnum certamen. Christus tecum. Saluta sanctos omnes, et maxime eos qui notissimi sunt : præcipue sanctum Patrem meum archimandritam, ac dominum meum Chartophylacem : cujus charitas infixa est in humili corde meo,

A ρίᾳ κορυφῇ. Μὴ δείσῃς· πολύς σοι ὁ μισθὸς
μέγας ὁ ἀγών. Χριστὸς μετὰ σοῦ. Πρόσειπε π
τοὺς ἁγίους, καὶ μάλιστα τοὺς γνωριμωτά
ἐξαιρέτως τὸν ἅγιόν μου Πατέρα τὸν ἀρχιμα
την. Ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην μου τὸν Χαρτοφ
κά· οὗ ἡ ἀγάπη ἔγκειται ἐν τῇ ταπεινῇ
καρδίᾳ.

XXXVI. — *Naucratio filio.*

Λϛ'. [Τθ'.] — Ναυκρατίῳ τέκνῳ.

Dogmatica de sanctis imaginibus.

De te gaudeo, mi frater Naucrati, quod lætitiæ filius factus es, quod est pro Christo pati. Nam quod isto majus lætitiæ argumentum, aut quid est ad laudem illustrius ? Flagellis igitur cæsus es, Christi exemplo : e carcere pertractus in carcerem, in manus impii Joannis traditus, es, sub quo et ego humilis decertavi. Quinetiam, quod illo agrediente non es subversus, sed e contrario insanæ mentis hominem repulisti et confutasti, utique audivi ego miser, et magnam animo cepi voluptatem. Adsit vero tibi et in posterum ad eventus omnes a Domino subsidium. Quoniam vero insinuasti, quasdam ab eo inter disputandum proferri sententias, ad eversionem sanctorum imaginum, videlicet Asterii, Epiphanii, et Theodoti : operæ pretium duxi ad instructionem amborum, hoc loco recensere, quanquam id epistolæ modum excedit, tum ipsas illorum voces, tum nostram, Deo juvante, etsi imperiti sumus, earum confutationem. Asterii itaque oratio ad verbum est hujusmodi. « Christum ne pinge. Sufficit enim ipsi quod ad corpoream naturam assumendam nostra causa se sponte dimisit : sed mente et intellectu Verbum incorporeum circumfer [61]. » Interrogetur itaque argutator, quamobrem Christum pingi negat. Sufficere ei dicit unicam incorporationis humilitatem, quippe quæ semel suscepta est sine honore, refugiente ipso alteram humilitatis manifestationem. Et quomodo illa sponte suscepta, si habet adjunctam infamiam ? Nam quod voluntarium est, id gloriosum quoque, nec adjunctam habet involuntarii notam. Ac, si res secus foret, tamen pictura iteratio est, idem quod prius exhibens quoad similitudinem. Et quomodo illius memoriam per auditum refricare non piaculum sit : si quidem per visum rem divulgare, quasi iterare injuriam fuerit ? Est enim alterum alteri consonum et æquale, ut magnus Basilius divino ore pronuntiavit. Intelligetur autem et per comparationem, si crux semel delineatur, alterius videlicet esse crucis iterationem, sicut et de Evangelio. Et quoniam semper utrumque describitur ; innumeras esse cruces, multoque plura Evangelia, non unam et unum. Quod si una crux et non alia est, etsi mille pin-

Χαίρω ἐπὶ σοὶ, ἀδελφέ μου Ναυκράτιε, ὅτι
χαρᾶς υἱὸς χρηματίζεις· ὅπερ ἐστὶ τὸ διὰ Χρ
πάσχειν. Καὶ τί γὰρ τούτου χαριέστερον; τ
εὐκλεέστερον; Ἐμαστίχθης οὖν Χριστομιμή
B ἤρθης ἐκ φυλακῆς εἰς φυλακὴν, παραδοθεὶς
χεῖρας Ἰωάννου τοῦ ἀσεβοῦς, ἐφ' ᾧ ταπεινὸς
ἠγωνίασα. Ἀλλ' ὅτι προσβαλόντος αὐτοῦ οὐ κ
τράπης, τοὐναντίον δὲ καὶ ἀπεπέμψω διελεγκ
τὸν ματαιόφρονα, πάνυ ὁ τάλας ἥσθην, καὶ ι
μησα. Εἴη δέ σοι καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς πρὸς πᾶν ὅ
τῶν συμβησομένων παρὰ Κυρίου βοήθεια. Ἐπ
δὲ ἔφης προτεῖναι αὐτὸν ἐν τῇ διαλέξει φωνὰ
ἀνατροπῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων· ἤγουν Ἀστερ
Ἐπιφανίου, καὶ Θεοδότου· ἀναγκαῖον ᾠήθην τ
καταρθισμὸν ἀμφοτέρων, παραθέσθαι ἐνταῦθα·
καὶ ὑπερτείνει τὸ ἐπιστολιμαῖον ὕφος· αὐτὰς ἐ
νων τὰς φωνὰς, καὶ τὴν σὺν Θεῷ παρ' ἡμῶν
ἀμαθῶν ἀνατροπὴν αὐτῶν. Ἡ οὖν τοῦ Ἀ
ρίου (1) ἐπὶ λέξεως τάδε· « Μὴ γράφε τὸν Χ
στόν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώ
C ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθαιρέτως δι' ἡμᾶς
ξατο· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητ
ἀσώματον Λόγον περίφερε. » Ἐρωτάσθω τ
οὖν ὁ λογογράφος, ἀνθότου ἀπαγορεύσας Χρ
γράφεσθαι, ἀρκεῖν αὐτῷ λέγει τὴν μίαν τῆς ἐν
ματώσεως ταπεινοφροσύνην· ὡς καὶ τὴν ἅπαξ
θεῖσαν ἄδοξον ὑποφεύγοντι τὴν δευτερεύουσαν
ταπεινοφροσύνης φανέρωσιν. Καὶ πῶς αὐθαίρ
εἰ ἄδοξος; τὸ γὰρ αὐθαίρετον ἔνδοξον, οὐκ ἔ
τοῦ ἀκουσίου τὸ ἄδοξον. Εἰ δὲ τοῦτο οὔ· ἀλλ'
δευτέρωσις ἡ τὸ αὐτὸ καὶ πρῶτον καθ' ὁμοίω
δεικνύουσα γραφή. Πῶς δὲ καὶ τὸ ὑπομνημ
ζεσθαι δι' ἀκοῆς οὐ παραιτήσεται· εἴγε τὸ δι' ὄψ
θριαμβεύεσθαι ὡς δευτέρωσινὶ φέρον νεμεσι
αὐτῷ; Ἑκάτερον γὰρ θατέρου σύνοδόν τε καὶ ἰ
D δύναμον, ὡς τὸ θεῖον στόμα. Βασίλειος ὁ μέ
ἀπεφθέγξατο. Λογισθήσεται δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀνά
γον, καὶ τό τὸν σταυρὸν ἅπαξ γραφῆναι, ἑτέρου
λαδὴ σταυροῦ δευτέρωσις· ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐα
γελίου. Καὶ ἐπειδὴ ἀεὶ γράφεται ἀμφότερα· ἀπ
ρους σταυροὺς, πρὸς δὲ καὶ Εὐαγγέλια, οὐχ
καὶ ἕν, ὑπάρχειν. Εἰ δὲ εἷς καὶ οὐδέτερος,
μυριοστῶς γράφοιτο, σταυρός (2). Καὶ ἓν καὶ οὐ

NOTÆ.

(1) In code. Reg. ad oram libri : Ἰστέον ὡς ἔστιν Ἀστέριος ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Σωφρονίου ἐν τοῖς αὐτοῦ συνοδικοῖς ἀναθεματιζόμενος, καὶ ὑπὸ ἄλλου Πατρὸς Ἀπολιναρίῳ καὶ Εὐτυχεῖ συντασσόμενος. *Sciendum quod Asterius a sanctissimo Sophronio est anathematizatus ; et ab alio cum Apollinario et Eutyche conjunctus.*

(2) In Cod. Reg. ad oram libri : Εἷς ἐστι Χριστ κἂν γράφωνται μυρίοι. Καὶ σταυρὸς οὕτω, κἂν νωνται πλείονες. *Unus est Christus ; etsi innum pingantur. Sic et crux, licet plures conficiantur.*

τερον, κἂν ἀπείρως γράφοιτο, Εὐαγγέλιον · καὶ εἷς καὶ οὐ δύο, κἂν ὡσαύτως γράφοιτο, Χριστός. Γραφόμενος γάρ ἐστιν, ὡς ἀναγινωσκόμενος · καὶ οὐ πλησθήσεται οὖς ἀπὸ ἀκροάσεως, οὔτε μὴ ὀφθαλμὸς ἀπὸ ὁράσεως · ὅτι ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε · καὶ ὅτι ὤφθη βρέφος ὁ αἰώνιος · καὶ γαλακτοτροφεῖται ὁ τρέφων τὰ σύμπαντα · καὶ ἀγκαλίζεται ὁ ἀπερίληπτος · καὶ χρηματίζει ἀνὴρ ὁ ὑπέρθεος · καὶ βαπτίζεται ἡ τῆς σοφίας ἄβυσσος · καὶ δρᾷ τὰ θεόπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ὁ ὑπερούσιος · καὶ σταυροῦται ὁ τῆς δόξης Κύριος · καὶ θάπτεται καὶ ἀνίσταται ὁ ζωοποιῶν τὰ σύμπαντα · καὶ ἀναλαμβάνεται ἀνθρωποπρεπῶς ὁ μηδαμου χωρούμενος. Παυσάσθω ἀπαγορεύειν τὴν οὕτω σωτήριον κόσμου καθ' ἑκάτερα φανέρωσιν · καὶ τὴν δόξαν Κυρίου ἀδοξίαν ὑποτιθέμενος, καὶ τὴν αὐθαίρετον ταπεινοφροσύνην ἀκούσιον ὑποβαλλόμενος · παυσάσθω δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιφερόμεσος, οὗ ἡ φωνὴ, Θεοῦ φωνή · ὧδέ που προστάσσοντι · « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Ἐῤῥίφθω δέ που θείου χοροῦ σὺν τῇ παρούσῃ ἀποφάσει καὶ ἡ ἑξῆς κατάφασις, ὡς τὸ ἶσον τῆς ἀτοπίας ἔχουσα.

Τί γάρ φησιν ; Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον Λόγον περίφερε. Ὢ τῆς ἀλογίας ! Οὐτίπου γὰρ θεῖον στόμα ἀσώματον τὸν Λόγον, μετὰ τὸ γενέσθαι αὐτὸν σάρκα, λέλεχεν ; Οὐκέτι μὲν γὰρ σάρκα Χριστὸν, ἀλλ' οὐκ ἀσώματον τὸν Λόγον ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος εἴρηκεν, ἐν οἷς φησιν · Ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα · οἱ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. Ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Θεολόγος Γρηγόριο, τὰ σαρκικὰ ἔφη πάθη, καὶ χωρὶς ἁμαρτίας ἡμέτερα · ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν · Οὐκέτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ. Ὁ δὲ ἀσώματον τὸν Λόγον φήσας, οὐ μόνον τοῖς δυσὶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς θεοφόροις μαχόμένος εἶεν. Δέδεικται τοίνυν φύσεως λόγῳ ἀτόπῳ ἄτοπον ἐπακολουθῆσαν · καὶ τῇ τοῦ ψεύδους ἀνατροπῇ κείσθω ἀντιστρόφως ἡ ἀλήθεια. Πῶς ; Γράφε τὸν Χριστὸν ὅπου δεῖ · ὡς ἔχων αὐτὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ καρδίᾳ σου · ἵνα καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐν δέλτῳ, καὶ ὁρώμενος ἐν Γραφῇ · ὡς ταῖς δυσὶν αἰσθήσεσι γνωριζόμενος διττῶς, φωτίζῃ σου τὰς φρένας · μαθόντος ὅπερ διὰ λόγου κατηχήθης, τοῦτο βλέπειν κατ' ἀφθαλμούς. Καί γε ἐν τῷ οὕτως ἀκουτίζεσθαι καὶ ὁρᾶσθαι, οὐκ ἔχει φύσιν μὴ οὐχὶ δοξάζεσθαι Θεὸν, καὶ κατανύττεσθαι ἄνθρωπον εὐσεβῆ · οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον καὶ Θεῷ εὐπρόσιτον ; Οὕτως οὖν οἱ οὐδαμινοὶ νοοῦμεν τἀληθῆ · εἰ καί τινες τῶν πρὸ ἡμῶν ἱερῶν Πατέρων ἑτέρως ὑπειλήφασι τὸ διελεγχθὲν πρόβλημα. Τῆς γοῦν τοῦδε φωνῆς περαιωθείσης, τίς ἡ τοῦ Ἐπιφανίου (3) ; Νοήσει ἡ σὴ θεοσέβεια, εἰ πρέπον ἐστὶ

gantur : si unum, et non alterum, Evangelium est, etsi infinite describatur : sic unus, non geminus, etsi similiter pingatur, Christus est. Pingitur enim, ut et legitur : nec multiplicatur auris auditu, aut oculus visu. Jam cum Deus factus homo sit, infans habitus qui sempiternus : cum lacte alatur per quem universa aluntur; cum incomprehensibilis ulnis contineatur; cum appelletur qui Deus eximius est; cum baptizetur is cujus inexhausta sapientia est; cum divina humanaque peragat qui naturam omnem superat; cum cruci Dominus gloriæ affigatur; sepeliatur ac resurgat is qui rebus omnibus vitam impertit; accipiatur denique ut hominem decet is qui nullo spatio continetur. Desinat tam salutarem mundo utraque ex parte manifestationem prohibere, et cum Domini gloriam ignominiam reputat, et cum spontaneam humilitatem contra voluntatem fuisse falso supponit : desinat et magno Basilio adversari, cujus vox, Dei vox est : sic autem is alicubi præcipit : « Pingatur in tabula et certaminum præses Christus[62]. Repudietur autem a piorum cœtu cum hac sententia, sequens quoque assertio, cum ait illa ex æquo absurda.

Quid enim ait? In animo tuo per contemplationem incorporeum Verbum circumfer. O dementiam! Nunquid enim Dei vox incorporeum Verbum, postquam caro factum est, appellavit? Non carnem quidem Christum, sed neque incorporeum Verbum sacer Apostolus dixit, ubi sic ait : *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem : etsi cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus*[63]. Quod interpretatus Gregorius Theologus[64], carnis dixit affectus, et quæ nostra sunt absque peccato : ut et alibi dicit : jam quidem non carnem, non incorporeum tamen. Qui vero incorporeum Verbum dicit, non duobus modo, sed et omnibus sanctis Patribus adversatur. Ostensum igitur ratione physica, absurdum ex absurdo consequi. Jam profligato mendacio, ex adverso veritas statuatur. Quo pacto? Christum pinge ubi operæ pretium fuerit : tanquam ipsum gerens habitantem in corde tuo : ut sive in libro legatur, sive cernatur in pictura; tanquam duplici sensu agnitus, bifariam animum tuum collustret, expertum utique quod per sermonem edoctus es, hoc ipsum oculis intueri. Atqui cum sic auditur ac cernitur, natura omnino comparatum est ut et glorificetur Deus, et homo pius dolore pungatur, quo quid salutarius fieri potest, aut facilioris ad Deum aditus? Sic igitur nos pusilli vera cogitamus : etsi quidam e sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, confutatam quæstionem aliter accepere. Hac igitur confecta illius sententia quænam aliera Epiphanii

[61] Homil. I De divite et Lazaro. [62] *Orat. in S. Barlaam*, in fine. [63] II Cor. v, 16. [64] Orat. 11. de Filio.

NOTÆ.

(3) In cod. Reg. ad oram libri : Ἰστέον ὡς Ἐπιφάνιος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, ἐν τῷ λβʹ. κεφαλαίῳ τῶν αἱρέσεων, Οὐαλεντίνῳ καὶ Ἰσιδώρῳ συντάττεται · ὑπὸ δὲ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου μετὰ Καρποκράτην Ἐπιφάνιος ἀναθεματίζεται. *Sciendum quod Epiphanius a sancto Epiphanio, hæreseon capite* XXXIII,

est? Viderit pietas tua, num deceat depictum coloribus nos habere Deum. Vide porro mendacem. Non Christum dixit, in quo circuscriptiom cum incircumscriptione demonstratur : sic enim utriusque naturæ declaratio fit : sed Deum habere nos depictum, Verbum humanitate exuens ex Manichæorum sententia, ac Deum nudum proponens, ut propositionis absurditate terreat audientem. Sic profecto et visibilem Deum dicere absurdum est; siquidem ait divina Scriptura : *Deum nemo vidit unquam*, et quidem *unigenitus Filius*, cum Deus esset et cerneretur, hoc ipsum *enarravit*[65]. Sed, procul dubio, nudum humaintate Deum nemo vidit. Quoniam vero unigenitus non ita nudus post incarnationem; idcirco et aspectabilis est. Hinc sacer Apostolus clamat : *Deus manifestatus est in carne, justificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædicatus est in gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria*[66]. Illud utique *in carne*, in quacunque enuntiatione æquo jure subintelligendum est. Cohæret enim vox illa prior, non modo cum subsequentibus, sed et cum omnibus incorporationis proprietatibus. Quemadmodun igitur Deus manifestatus est in carne; sic et in singulis quæ sunt ante commemorata. Neque enim natura fert, ut, nisi subintelligatur illud *in carne*, aut *apparuerit*, aut *assumptus sit*. Ita videlicet et lacte nutritur in carne et proficit ætate, et pedibus ambulat, et in agonia sudat, et lingua loquitur, et quot alia sunt ejusdem ordinis.

A Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραητὸν διὰ χρωμάτων. "
δὴ τὸν ψευδηγόρον. Οὐ Χριστὸν εἶπεν, ἐφ' ᾧ δη
ται ἡ περιγραφὴ μετὰ τοῦ ἀπεριγράπτου · ὧδε
τῶν ἑκατέρων φύσεων ἡ δήλωσις · ἀλλὰ Θεὸν ἔ
ἡμᾶς ζωγραφητόν · ἀπαμφιεννὺς τὸν Λόγον
ἀνθρωπότητος Μανιχαϊκῷ φρονήματι, καὶ Θεὸν
μνὸν προτείνας · ὡς ἂν τῷ ἀτόπῳ τῆς προτά
τὸν ἀκροατὴν ἐκπλήξειεν. Οὕτω δὴ καὶ ὁρ
Θεὸν εἰπεῖν ἔκτοπον · εἴπερ φησὶ τὰ θεῖα Λό
Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε · καὶ μὴν ὁ μονο
νὴς Υἱὸς Θεὸς ὢν καὶ ὁρώμενος, τοῦτο ἐξηγήσα
ἀλλ' εὔδηλον ὅτι γυμνὸν Θεὸν ἀνθρωπότητος οὐ
ἑώρακεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μονογενὴς οὐ γυμνὸς μετὰ
σάρκωσιν, διὰ τοῦτο καὶ ὁρατός. Καὶ βεβόηκεν ὁ
Ἀπόστολος · Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδι
B ώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθ
ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν
ξῃ. Τὸ οὖν ἐν σαρκὶ, ἐπὶ πάσῃ ἀποφάνσει ἀπὸ κο
ληπτέον. Εἱρμὸς γάρ τίς ἐστιν ἡ πρώτη φωνὴ
μόνον ταῖς ἐφεξῆς · ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσαις ταῖς
ἐνσωματώσεως ἰδιότησιν. Ὡς οὖν ὁ Θεὸς ἐφανερ
ἐν σαρκὶ, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προειρημένων
γὰρ ἂν ἔχοι φύσιν, μὴ προσυπακουομένου τοῦ ἐν
ρκὶ, ἢ ὀφθῆναι, ἢ ἀναληφθῆναι) · οὕτω δη
καὶ γαλουχεῖται ἐν σαρκὶ, καὶ προκόπτει ἡλ
καὶ βαδίζει ποδὶ, καὶ ἱδροῖ ἀγωνίᾳ, καὶ διαλέ
γλώττῃ · καὶ ὅσαπερ ἄλλα τῆς αὐτῆς συστοιχίας.

C Hæc vero si habent, quandoquidem una ex omnibus corporis proprietatibus circumscriptio est, manifestum est et circumscribi Deum in carne, sive coloribus adumbretur, seu quovis alio modo. E duobus enim alterum omnino necessarium est. Si visus est in carne, et in carne circumscribitur : siquidem hæc cognata sunt inter se, et alterum alterius causa. Si itaque posterius verum non est, certe nec prius : atqui verum prius : igitur et posterius. Sic et juxta divinas paginas, et secundum vulgarem ratiocinandi modum, insipientis est non confiteri Deum in carne pingi, siquidem visus in carne est. Deinde alio in loco vir strenuus ait : « Audivi quosdam jubere incomprehensibilem Dei Filium pingi. Cum istud audis, exhorresce. » Quis itaque sanæ mentis desipientem non rideat! Non D legit utique, quod *comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; et adduxerunt eum ad Annam primum*[76], principem sacerdotum? Et alibi rursum : *Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus*[68]? Annon confitetur Deum esse Jesum? Si Deus igitur, quomodo is qui comprehendi nequit, comprehensus est ac ligatus nisi manifeste in carne, quemadmodun sapientissimus Paulus confessus est? Sileat igitur furens in Christum et hic fraudulentus. Sicubi vero audiat ha-

Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως · ἐπειδὴ ἓν τῶν ἁπάντων ἰ
μάτων τοῦ σώματος καὶ ἡ περιγραφὴ, εὔδηλον ὅτι
περιγράφεται Θεὸς ἐν σαρκὶ, εἴτε χρωματουργι
εἴτ' οὖν ἑτεροτρόπως. Δυοῖν γὰρ ἑκάτερον, πᾶσα ἀ
κη. Εἴ ὦπται ἐν σαρκὶ, καὶ περιγράφεται ἐν σα
ἐπείπερ σύστοιχον καὶ ἀλληλαίτιον ἑκάτερον ἑκατέ
Εἰ οὖν μὴν τὸ δεύτερον ἀληθὲς, οὐδ' ἄρα τὸ π
τον. Ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον ἀληθές · οὐκοῦν καὶ τὸ
τερον. Οὕτω καὶ κατὰ τὰ θεῖα Λόγια, καὶ κατὰ κο
συλλογισμὸν, ἠλίθιον τὸ μὴ ὁμολογεῖν Θεὸν ἐγ
φεσθαι ἐν σαρκὶ, εἴπερ ὦπται ἐν σαρκί · Ἐπεὶ
ἑτέρωθι ὁ γεννάδας φησίν · « Ἤκουσα ὅτι καὶ
ἀκατάληπτον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τινες γράφειν ἐπαγ
λονται. Φρίξαι ἐπὶ τοῦ ἀκοῦσαι. » Τίς γοῦν
ἔχων οὐκ ἐπιγελάσειε τὸν ματαιόφρονα; Οὐκ
ἀνέγνω, ὅτι Συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδη
αὐτὸν, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν π
τον, τὸν ἀρχιερέα; Καὶ ἑτέρωθι πάλιν · Ἔλαβ
οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ · καὶ ἔδησαν αὐτὸ
ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων; Οὐχ ὁμολογεῖ Θ
τὸν Ἰησοῦν; Εἰ Θεὸς οὖν, πῶς ὁ ἀκατάληπτος ἐλ
φθη καὶ ἐδέθη, ἢ δῆλον ὅτι ἐν σαρκὶ, καθὰ ὡμο
γησεν ὁ πάνσοφος Παῦλος; Σιγάτω οὖν λυττῶν κ
Χριστοῦ καὶ οὗτος ὁ πλάνος. Ἐὰν δέ που ἀκούσε
ὅτι καὶ ἐσθιόμενον ἔχομεν Θεὸν, τάχα ἂν οὐ μό
φρίξοι, ἀλλὰ καὶ διαῤῥηχθείη, μὴ φέρων τὸ ἐπ

[65] Joan. I, 11. [66] I Tim. III, 16. [67] Joan. XVII, 12. [68] Joan. XIX, 40.

cum Valentino et Isidoro conjungitur : a sancto autem Sophronio post Carpocratem anathematizatur.

σμα. Ἀλλὰ τί φησιν ὁ Χριστός; Καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. Οὐκ ἂν δὲ ἄλλως βρωθείη εἰ μὴ ἐν σαρκί. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ὁμοῦ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὑπάρχων, ὁπότερον καθ' ἑκάτερον τῶν ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ὀνομάζοιτο· καὶ καθ' ἑκάτερον κυρίως νοούμενος λέγοιτο· οὐ τῆς θατέρου ἰδιότητος ἐν τῷ μοναδικῷ τῆς ὑποστάσεως μειουμένης ἢ συμφυρομένης.

Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος, πῇ μὲν λέγων· Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; Καίτοιγε ὁ λέγων καὶ Θεὸς ἀθάνατος ἦν. Πῇ δὲ φάσκων· « Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον· Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι. » Καὶ μὴν ὁ εἰπὼν, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἦν. Οὕτω τὸ πεφυκὸς ἑκατέρου ὀνόματος θατέρᾳ φύσει ἀπονέμοντες οὐτίπου διασφαλλόμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦδε τέλος εἴληφεν ἡ φωνὴ, τίς ἡ Θεοδότου (4); « Τὰς τῶν ἁγίων ἰδέας οὐκ ἐν εἰκόσιν ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων ἅτα μορφοῦν παρειλήφαμεν· ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν ἐν Γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων, οἷόν τινας ἐμψύχους εἰκόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα· ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον. Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. Ἀλλ' εὔδηλον ὡς ματαία ἡ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα. » Εὐθὺς ἡ βαλβὶς τοῦ λόγου οὐ νεμεσητὴ, εἰ καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀτόπων κατασκευαστική· ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς εἰκονικῆς θέας τὴν διὰ λόγων ἱστορίαν προὐργιαιτέραν τίθενται· οὐ διαβάλλοντες τὴν θατέραν· ἕτεροι δὲ τὸ ἔμπαλιν· ἔχοι δὲ τὸ ἴσον, καθὰ φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· « Ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσι. » Καὶ οὐ πάντες ζωγράφοι, οὐδὲ πάντες λογογράφοι· ἀλλ' ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον χάριτος. Ὥστε τήνδε τὴν πρότασιν παρεὶς, λεγέτω τὴν ἑξῆς· « Ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἐκ τούτων ἄρα καταπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θεωρίᾳ. »

Ἀντερωτάσθω οὖν ὁ γεννάδας· ποίαν γὰρ ὄνησιν καὶ ἱερὰν θεωρίαν οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν εὑρέσθαι; Εἰ γὰρ αὕτη φύσις εἰκόνος, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ ἐν τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Διονύσιος· δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μιμήματος,

A bere nos Deum quem manducemus, forte non modo is exhorrescet, sed disrumpetur, dictum non ferens. Sed quid Christus ait? *Et qui manducat me, et ipse vivet propter me* [69]. Nec vero aliter manducaretur nisi in carne. Etenim Christus cum simul Deus sit et idem homo perfectus, utrumlibet secundum alterutram, ex iis naturis quibus constat, appellari, et secundum alterutram proprie spectatus dici potest, neutra proprietate in singularitate personæ vel diminuta vel commista.

Et testis quidem hujus sententiæ Deus idem ac Verbum, alicubi dicens : *Quid me quæritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum* [70]? Et qui hæc tamen dixit, Deus etiam immortalis fuit. Alibi vero aiens : *Vos dicitis, quia blasphemas,* B *quia dixi : Filius Dei sum* [71]. Et sane cum hæc diceret, filius etiam hominis fuit. Sic quod proprium est alterutrius appellationis alterutri naturæ tribuentes, a vero neutiquam aberramus. Quando autem et hujus vox finem accepit, jam Theodoti quænam est? « Sanctorum ideas non in imaginibus ex crassis coloribus informare accepimus, sed eorumdem virtutes per ea quæ de ipsis declarantur in sacris Scripturis, quasi quasdam animatas imagines exprimere edocti sumus, ex quo pari cum ipsis studio incitamur. Dicant deinde qui tales formarum effigies erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur : aut ad quam ex earum admonitione spiritalem contemplationem assurgant. Sed perspicuum est inanem ejusmodi excogitationem esse, et diabolicæ artis inventum [72]. » Non statim C reprehendendum orationis exordium est etsi viam muniat ad absurda quæ consequuntur : quandoquidem et multi e sacris doctoribus narrationem quæ voce fit, utiliorem arbitrantur aspectu imaginum, neque hunc tamen vituperant; alii vero vice versa. Sed perinde est, ut magnus ait Basilius : « Nam quæ narrationis sermo per auditum ingerit, hoc pictura silens per imitationem ostendit [73]. » At nec omnes pictores, nec omnes sunt oratores : sed prout unicuique Deus gratiæ modum impertiit. Quare, omissa hac propositione, ad sequentem veniat. « Dicant deinde qui tales formarum effigies aut ad quam ex earum admonitione spiritalem erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur : contemplationem assurgant. »

D Interrogetur vicissim vir strennus, quis non inde fructus, quæ non pia contemplatio oriatur. Nam si imaginis natura est ut sit archetypi simulacrum, quemadmodum ait Gregorius Theologus, et in imagine archetypum cernitur, ut sapientissimus Dionysius loquitur : perspicuum est ex simulacro,

[69] Joan. VI, 58. [70] Joan. VII, 40. [71] Joan. X, 36. [72] Concil. Nicæni II, act. 6. [73] Hom. 20 in 40 martyres, initio, t. I, pag. 527.

NOTÆ.

(4) In cod. Reg. ad oram libri : Ἰστέον ὡς Θεόδοτοι τέσσαρες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου ἀναθεματίζονται· ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς πρόδηλοι· ὁ δὲ εἷς ἀνώνυμος, ὑπὸ δὲ ἑτέρου πατρὸς, ὡς ἀνέγνων, Θεόδοτος Ἀγκύρων διαβέβληται. *Sciendum est quatuor Theodotos a sancto Sophronio anathematizari ac tres quidem noti sunt : hic autem unus sine cognomine, ab altero Patre, sicut legi, infamatur tanquam sit Theodotus Ancyranus.*

hoc est, ex imagine magnam utilitatem percipi, ac per simulacrum existere multiplicem circa archetypum mentis contemplationem. Ac testis quidem divinus Basilius, alicubi dicens : « *Imaginis honor ad prototypum ascendit* [74]. » Si ascendit autem, et descendit haud dubie ad imaginem a prototypo. Nemo vero ita desipit ut dicat honorem nullius esse utilitatis, aut simulacrum non esse rei assimilatæ expressam effigiem, ita ut alterum in altero sit, juxta divinum Dionysium : quo quid esse utilius potest vel ad sublimia animo contemplanda ! Est enim repræsentatio ipsi rerum aspectui par : est imago, ut proprio exemplo utar, ad solis lucem quasi lunæ lux. Alioqui si res secus habet, quid veteribus tabernaculum testimonii profuit, quod fuit cœlestium simulacrum ? Nam et illic cum cæteris Cherubim gloriæ propitiatorium obtegebant [75], hoc est, imagines humana similitudine expressæ : omnes ad mentem sursum attollendam aptæ, et contemplationes adorationis in spiritu. Frustra vero nobis, secundum illam propositionem, et imago crucis : frustra et quæ lanceam : frustra et quæ spongiam repræsentat : siquidem et hæc simulacra sunt, etsi non humanæ similitudinis : frustra et quæcunque alia sensibilibus imaginibus, ut cum Dionysio loquar [76], nobis sunt tradita : per quæ ad intelligibilem, quoad ejus fieri potest, inquit, contemplationem assurgimus.

Deinde vero et una e quinque animæ facultatibus phantasia est : phantasia vero imago quædam merito videatur : utrumque enim simulacrum est. Non inutilis igitur imago, quæ sit phantasiæ similis. Quod si inutilis ea est quæ præstantior, multo utique magis ea quæ deterior, frustra naturæ congenita. Ac si frustra, pariter et quæ sunt ejusdem cum illa ordinis, sensus, opinio, cogitatio, mens. Sic ratione physica utens oratio insipientem ostendit, magis probabili contemplatione, imaginis sive phantasiæ contemptorem. Ego vero et alio nomine phantasiam miror. Aiunt enim nonnulli mulierem hausta Æthiopis imagine sub ipso conceptu, Æthiopem peperisse. Simile quiddam de patriarcha Jacob narratur in virgarum decorticatione [77] ; quo ex visu, varii coloris pecora nascebantur, et, o rem miram ! imagini similis phantasia vim effrectricem visa est consummasse. Sed ad propositum revertatur oratio : « Dicant qui tales formarum effigies erigunt, quem ex illis denique fructum consequantur : aut ad quam ex earum admonitione spiritalem contemplationem provehantur. » Ecquis, o amice, ex imaginis aspectu, siquidem exacte fixisque dextrorsum, ac sinistrorsum oculis cernat, simulacra hauriens non infigat in animo : et optima quidem, si ex imagine optima : sin ex turpi, turpia ? ita ut persæpe et domi habitans nunc cumpungatur, nunc vero succenseat. Annon et aliquis interdum obdormiens visis noctur-

A ἤγουν εἰκόνος, πολὺ τὸ ὄφελος πρόσεισι· καὶ διὰ τοῦ μιμήματος πλείστη ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον ἡ πνευματικὴ θεωρία ἄνεισι. Καὶ μάρτυς ὁ αὐτὸς θεῖος Βασίλειος ὧδέ που λέγων· « Ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει. » Εἰ δὲ ἀναβαίνει, καὶ κάτεισιν εὔδηλον ἐπὶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Οὐκ ἂν δέ τις ἀνοηταίνων ἀνωφελῆ τὴν τιμὴν εἴποιεν· οὐδ' αὖ τὸ μίμημα μὴ οὐχὶ τοῦ μεμιμημένου ἀποτύπωμα· ὡς εἶναι ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον· οὗ τί ἂν γένοιτο ὠφελιμώτερόν τι καὶ ἀναγωγικώτερον; Ἔμφασις γάρ ἐστι τῆς αὐτοψίας, καὶ σεληνιαῖόν τι φῶς, ἵνα καὶ οἰκείῳ παραδείγματι χρήσωμαι, πρὸς ἡλιακὸν φῶς ἡ εἰκών· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο, τί ὀνίνησι τοὺς πάλαι ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, μίμημα οὖσα τῶν ἐπουρανίων; B Κἀκεῖ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων Χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· τουτέστιν εἰκόνες ἀνθρωπομόρφῳ εἴδει διατυπούμεναι· ἀναγωγικὰ πάντα, καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας θεωρήματα. Μάτην δὲ ἡμῖν ὅσον ἐπὶ τῇ τοιᾷδε προτάσει καὶ ἡ σταυροειδὴς εἰκών· μάτην καὶ ἡ λογχοειδής· μάτην καὶ ἡ σπογγοειδής. Ἐπείπερ καὶ ταῦτα μιμήματα, κἂν οὐκ ἀνθρωπόμορφα· μάτην καὶ ὅσα ἄλλα αἰσθηταῖς εἰκόσι, Διονυσιακῶς εἰπεῖν, παραδέδοται ἡμῖν· δι' ὧν ἐπὶ τὰς νοητὰς κατὰ τὸ δυνατὸν, φησὶν, ἀναγόμεθα θεωρίας.

Ἔπειτα καὶ ἡ μία τῶν πέντε τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἡ φαντασία· φαντασία δὲ δόξειέ τις εἰκών· ἰνδάλματα γὰρ ἀμφότερα. C Οὐκ ἀνωφελὴς ἄρα ἡ εἰκὼν τῇ φαντασίᾳ ἐοικυῖα. Εἰ δὲ ἀνωφελὴς ἡ προυργιαιτέρα, πολλῷ οὖν μᾶλλον ἡ ὑφειμενεστέρα, μάτην συνυπάρχουσα τῇ φύσει· καὶ εἰ μάτην, καὶ αἱ σύστοιχοι αὐτῆς, αἴσθησις, δόξα, διάνοια, νοῦς. Οὕτω φυσιολογῶν ὁ λόγος ἄνουν ὑπαγορεύει διὰ θεωρίας ἐπαγωγικωτέρας τὸν τῆς εἰκόνος ἤτοι φαντασίας ἐξουδενωτήν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἄγαμαι τὴν φαντασίαν. Φασὶ γάρ τινες γυναῖκα κατὰ τὸν συλλήψεως καιρὸν Αἰθίοπα φαντασθεῖσαν, Αἰθίοπα ἀποτεκεῖν. Τοιοῦτον καὶ τὸ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ ἐπὶ τῷ τῶν ῥάβδων λεπισμῷ· ἐξ ἧς φαντασίας ἐποικίλλοντο τὰ ἐν τοῖς θρέμμασι τικτόμενα, καὶ, ὢ τοῦ θαύματος! ὅτι πραγματικῆς ἐνεργείας ἡ εἰκονοειδὴς φαντασία ὤπται ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ὁ λόγος· « Εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀνα- D στηλοῦντες μορφὰς, ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας· ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται θεωρίᾳ. » Καὶ τίς, ὦ τᾶν, οὐκ ἐκ τῆς εἰκονικῆς ἰδέας, εἴπερ ἐναργῶς ἀτενίσειε, δεξιᾶς τε ἢ ἀριστερᾶς, ἰνδάλματα λαβὼν ἐν νῷ ἄπεισιν; ἀλλ' εἰ μὲν ἐξ ἀρίστης ἄριστα· εἰ δὲ ἐξ αἰσχίστης αἴσχιστα· ὥστε πολλάκις καὶ οἴκοι μένων τῇ μὲν κατανύττεσθαι, τῇ δὲ παθαίνεσθαι. Ἢ οὐχὶ καί τις ἐνίοτε ἀφυπνώσας τοῖς νυκτερινοῖς φαντάσμασι περιχαρῶς ἢ λυπηρῶς διανίσταται; Εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως, πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς καθ' ὕπαρ εἰκονίσμασι διατί-

[74] Lib. De Spiritu sancto, c. 17. [75] Exod. xxv, 20. [76] De cœlesti hierarchia, cap. 1. [77] Gen. xxx, 37.

τι πρὸς ἑκάτερα τὸν βλέποντα· Οὐ δήπου
ὦ βέλτιστε, ὡς οἱ πάλαι ὑποδείγματι καὶ
τρεύουσι τῶν ἐπουρανίων. Τί; ἑκάτερον
ιν; οὐκ ἐν εἰκόνι ἀνήγοντο πρὸς τὴν τῶν
ων θεωρίαν; οὐκ ἐν εἰκόνι διαπορεύεται
ρωπος, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν; οὐκ αὐτὸς σὺ ὁ
ίχος εἰκὼν Θεοῦ, καὶ κατὰ ἰδέαν πατρῴαν
;, καὶ εἰκονικῶς ἐν πίνακι ἐγγραφόμενος;
σὺ ἀνεξεικόνιστος, ὡς οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ'
ίδιος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἁγίους οὕτως
; Ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ὁ περὶ τοῦδε λόγος πί-
ξοιτο· παρεὶς τὸ οἴκοθεν δογματίζειν, αὐ-
στήσεται τοὺς τῆς οἰκουμένης λαμπτῆρας,
μένους σοι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Γρηγόριος
ὸς· « Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα
ους· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον· B
τῆς τέχνης ὑπ' ὄψιν ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. »
όστομος· « Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγά-
ραφὴν εὐσεβείας ἕνεκεν πεπληρωμένην. Εἶ-
ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα Βαρβάρων στίφη·
ατούμενα Βαρβάρων φῦλα· καὶ τὸν Δαβὶδ
ντα· Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα
ἐξουδενώσεις. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας·
ἐγὼ κατὰ τοίχου γραφὴν, ἐναλθοῦσαν τοῖς
ι κόρην· καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν κατώ-
» Γρηγόριος ὁ Θεολόγος·

A nis excitatur, seu læta ea sint, seu tristia? Quod si sic res illic habet; multo magis in iis imaginibus quæ inter vigilandum informantur, utrolibet modo necesse est affici contuentem. Non legisti scilicet, vir optime, quod veteres *exemplari et umbræ deserviunt cœlestium* [78]. Quid? utrumque non imago est? non in imagine ad cœlestium contemplationem subvehebantur? non *in imagine pertransit* omni *homo* [79], ut cum Davide loquar? non ipse tu, Iconomache, Dei imago, et ad patris similitudinem genitus, et graphice depictus in tabula? An tu solus sine imagie es, tanquam non homo sis, sed partus abortivus, atque idcirco sic et de sanctis existimas? Verum ut majorem hæc oratio inveniat fidem, propria ratiocinatione prætermissa, B ipsa exhibebit orbis terrarum lumina, quæ tibi ad interrogata respondeant. Gregorius Nyssenus: Vidi sæpenumero in pictura imaginem rei miserabilis, nec oculis siccis spectaculum præterii: adeo manifeste sub oculos rem gestam ars exhibebat [80]. Chrysostomus [81]: « Ego et in cera expressam amavi picturam, pietatis causa confectam. Vidi enim angelum in imagine Barbarorum copias dissipentem: vidi Barbarorum agmina conculcantem: Davidemque vere dicentem: *Domine in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* [82]. » Cyrillus [Alexand]rinus: « Vidi ego in pariete picturam, puellam in stadio decertantem: nec licuit sine lacrymis [spectac]ulum contueri. Gregorius Theologus [83]:

' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι.
ν ἰδοῦσα [*supple*, ἑταιρὶς] (καὶ γὰρ ἦν σεβασμία), C
θεν εὐθύς· καὶ θέας ἡττημένη,
οντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον.

Eminebat exinde Polemon in imagine:
Quam cum (*scortum*) *videret; erat enim pictura [venerabilis;*
Repente abiit, nec ferre spectaculum potuit.
Cum puderet intueri quasi viventem qui pictus erat.

ς ὁ μέγας· « Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμ-
ι ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι· τὴν
ατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις
ατε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν
την γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας πε-
ατε χρώμασιν. Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμά-
ου μάρτυρος νενικημένος γραφῇ. Χαίρω τῇ
τῆς ὑμετέρας ἰσχύος σημερον νίκῃ ἡττώμε-
ω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ'
γραφομένην τὴν πάλην. Ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ
ετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκόνος.
τωσαν δαίμονες καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρτυρος
ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγομένη πάλιν
ἡ χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. » Ὁρᾷς ὅπως D
προτίθησι τῆς λογογραφίας τὴν ζωγραφίαν·
λίκη ἡ ἐκθείασις, ὡς καὶ κλαίειν τοὺς δαί-
ὁ δὲ πηλίκως πῶς σεβαστὴν τὴν εἰκονουρ-
έκληκεν, ὡς ἑταιρίδος σωφρονισμὸν ὑπάρξα-
ῖτα πάλιν πῶς ὁ ἕτερος οὐκ ἄδακρυς ἐκ τῆς
ῆς θέας ἄπεισιν, ἐν τῇ γραφῇ ἀλθοῦσαν
τὴν μάρτυρα; Πάλιν πῶς ὁ ἄλλος ἠγαπη-
καλεῖ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ὡς ἐν αὐτῇ
ὰ πρωτότυπα; Ἔπειτα καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς,
δ' αὐτὸς ἐκ τῆς γραφῆς τῆσγε ἄδακρυς ἄπει-

Basilius magnus: « Exsurgite mihi nunc, o præclari athleticorum gestorum pictores, mutilam ducis imaginem eximio vestro artificio illustrates: coronatum athletam, obscurius a me depictum, vestræ vos industriæ coloribus conspicuum reddite. Discedam rerum præclare a martyre gestarum pictura victus. Gaudeam tali vestræ solertiæ victoria hodierno die superatus. Liceat intueri manus hujusce cum igne luctam diligentius a vobis delineatam. Videam alacriorem pugilem vestra depictum imagine. Lugeant dæmones et nunc martyris inter vos virtute perculsi: ardens iterum ipsis manus, et victrix quidem, ostendatur [84]. » Viden', quemad- D modum alter narrationi picturam anteponit, in qua tantum insit divinæ virtutis, ut dæmones ad lacrymas adigat: alter ut venerabilem picturam appellet, quod scortum adegerit ad continentiam? Mox ut alter iterum non sine lacrymis visa tabella abierit, quasi in pictura martyrem puellam decertantem vidisset? Rursum ut alius charissimam vocet picturam encausticam, quasi in ipsa prototypa intueretur? Postea et is qui cæteros subsequitur, ut nec ipse siccis ab aspectu hujusce tabulæ oculis abierit, perinde atque rem ipsam oculis usurpasset?

[78 H]ebr. VIII, 5. [79] Psal. XXXVIII, 7. [80] Orat. in Abraham, t. II, pag. 908. [81] Serm. de diversis utrius [Te]stamenti locis. [82] Psal. LXXII, 20. [83] Iamb carm. 18. [84] Hom. 17 in S. Barlaam, in fine.

Vide quot ex ea re recommoda: contemplare quantæ sint utilitates. Et postquam sciscitatus audiisti, non ab hoc vel illo ex hominum plebe ac fæce, sed ab iis qui cum Spiritu Dei loquerentur, orbem universum quasi tonitru terruere; subjice quod ex iis concluditur, o ratiocinator. *Sed perspicuum est inanem ejusmodi excogitationem esse, et diabolicæ artis inventum* [85]. Opportune hic licet contenta voce exclamare: *Obstupesce, cœlum, super hoc* [86]; quoniam frivola excogitatio ac diabolicæ artis inventum id appellatur, quod divini Patres docuere. At non ita est, impostorum nequissime: sed e diverso regerenda in te linguæ vibrantis jacula. Quandoquidem igitur tela est ad finem usque pertexta, illud pervelim te nosse, frater, has sententias ab Iconomachis proferri: quarum aliæ ab hæreticis manifeste petuntur: fieri enim, fieri omnino non potest, ut non interseratur mendacium veritati, ut frumento zizania; aliæ ex sanctis Patribus, quas illi obducta tenebris cogitatione perversa accipiunt: aliæ denique a proposito alienæ, ea quæ idola spectant, Christi imagini accommodantes: quorum non oportet temere vocem admittere, neque, contra sanctionem. Cæterum salvus sis, fili: et ut salvus sim ora.

XXXVII. — *Theodorus omnibus ubique dispersis fraternitatibus.*

Cohortatur ad patientiam.

« *Gratia vobis et pax adimpleatur* [87]. »' Æquum enim est Apostolicis verbis affari eos qui pro Christo persecutionem patiuntur. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui humilitati nostræ januam aperuit, quamvis arcte custodiamur, ut vobiscum charissimis fratribus nostri epistolarum colloquio congredi possimus. Vere *Verbum Dei non est alligatum* [88]: etsi alligare se putent qui dominantur. Vere lætari plurimum debemus, cum divinarum prædictionum eventa in nobis ipsis peccatoribus conspicimus. Age, cum Apostolo dicamus, fratres: *Quis nos separabit a charitate Dei? tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius* [89]*?* Num enim de seipso tantum hæc dixit, ac non etiam de nobis: et ut nos erga Deum sic affecti simus, ut afflictionibus istis quas sustinemus, minime frangamur, sed ea quæ desunt, passionum cum gaudio perferre amemus [90]. Gaudium enim est inenarrabile, pro Christo et cum Christo pati, quemadmodum ostenderunt sancti omnes usque ad Thaddæum martyrem nostrum, et quemlibet alium confessorem, egregia animi constantia, et persecutioni convenientibus factis: qui sive ex carcere, sive ex alio exsilii quovis loco, post illum abierunt.

σιν, ὡς αὐτὴν ὑπολαβὼν τὴν αὐτοψίαν; Ἴδε ὅσα τὰ ὀνησιφόρα· σκόπησον πηλίκα τὰ ὠφέλιμα. Καὶ ἐπειδὴ ἐρωτήσας ἤκουσας, οὐ παρὰ τοῦδε καὶ τοῦδε σμικρῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδαμινῶν, πρὸς αὐτῶν δὲ τῶν πνεύματι φθεγξαμένων Θεοῦ, καὶ βροντώντων τὴν ὑπ' οὐρανὸν, φράσον καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ λόγου, ὦ δογματιστά. Ἀλλ' εὔδηλον ὡς ματαία ἡ τοιαύτη ἐπίνοια, καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα. Εὔκαιρον ἐνταῦθα ἐκβοῆσαι μέγα· Ἔκστηθι, οὐρανὲ, ἐπὶ τούτῳ· ὅτι ματαίαν ἐπίνοιαν, καὶ εὕρεμα μεθοδείας διαβόλου τὰ παρὰ τῶν θεοφόρων ἱερὰ δόγματα ἐκπέφανται. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὦ πλάνων μέγιστε· τοὐναντίον δὲ ἐπὶ σοὶ ἀναθετέα τὰ τῆς γλώττης σου ἀμαρύγματα. Ἐπεὶ οὖν τέλος ἔχει τὸ ὕφος· ἐκεῖνο βούλομαί σε, ἀδελφὲ, εἰδέναι, ὅτι ἅσπερ προφέρουσι χρήσεις οἱ Εἰκονομάχοι· αἱ μὲν προδήλως αἱρετικῶν· οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι, μὴ οὐχὶ παρυφίστασθαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, ὡς καὶ τῷ σίτῳ τὰ ζιζάνια· αἱ δὲ Πατέρων ἁγίων, στρεβλῶς ὑπὸ τῆς ἐσκοτισμένης αὐτῶν διανοίας ἐκλαμβανόμεναι· αἱ δὲ παντάπασιν ἀλλόκοτοι, τὰ κατὰ εἰδώλων τῇ εἰκόνι Χριστοῦ ἀνάπτουσαι· ὧν οὐ δεῖ ὡς ἔτυχε προσίεσθαι φωνὴν, οὔτε μὴν συναίρειν λόγον αἱρετικοῖς παρὰ τὴν ἀποστολικὴν νομοθεσίαν. Τὸ λοιπὸν, σώζοιο, τέκνον· καὶ μὲ σώζεσθαι προσεύχου (1).

ΛΖ'. — Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι. [τι'.]

(Baron. an. 818, n. 7.)

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη. Δίκαιον γὰρ ἀπὸ φωνῶν ἀποστολικῶν τοῖς διὰ Χριστὸν ἐκδιωγμένοις ἐπιφθέγγεσθαι. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀνοίξας ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς θύραν, καίπερ τηρουμένοις ἀσφαλῶς, τῇ διὰ τοῦ γράμματος ὁμιλίᾳ συναφθῆναι ὑμῖν τοῖς ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς ἡμῶν. Ὄντως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται· κἂν δεσμεῖν οἱ κρατοῦντες οἴωνται· ὄντως μέγα ὀφείλομεν χαίρειν· ὅτι ὁρῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὰς ἐκβάσεις τῶν θείων προῤῥήσεων. Δεῦτε, εἴπωμεν, ἀδελφοί, μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλίψις; ἢ στενοχωρία; ἢ λιμός; ἢ διωγμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα; Μὴ γὰρ δι' ἑαυτὸν μόνον ταῦτα εἴρηκεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν· ἵνα καὶ ἡμεῖς τοιαύτῃ διαθέσει τὰ πρὸς Θεὸν ἔχωμεν, ὥστε μὴ ἐκκακῶμεν ἐν οἷς ἐσμεν θλιβεροῖς· ἀλλ' ἀγαπῶμεν καὶ τὰ ἐλλείποντα παθήματα ὑποῖσαι μετὰ χαρᾶς· χαρὰ γάρ ἐστιν ἀνεκλάλητος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστοῦ πάσχειν· καθὼς ἔδειξαν οἱ ἅγιοι πάντες μέχρι Θαδδαίου τοῦ ἡμετέρου μάρτυρος, καὶ οὗτινος ἄλλου ὁμολογητοῦ μετόπισθεν ἀπάραντος, ἢ ἐκ φυλακῆς, ἢ ἔκ τινος ἄλλου φυγαδείας τόπου, καλῇ προθυμίᾳ καὶ ἀξιοδιώκτῳ πράξει.

[85] Jerem. II, 12. [86] Ibid. [87] II Petr. I, 2. [88] II Timoth. II, 9. [89] Rom. VIII, 35. [90] Coloss. I, 24.

NOTÆ.

(1) Cod. Reg. hic: Ἀρχὴ βιβλίου β'. *initium libri II*; nempe posterior iste Theodori epistolarum liber, seu sylloge, dividitur in hoc codice in libros quatuor, quorum primus ibi desinit.

Γενοίμεθα, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τοιουτοτρόπως· ἐν τῷ ἀεὶ παρεσκευάσθαι συλληφθῆναι, ὁμολογῆσαι, φραγελλωθῆναι, ἀποθανεῖν. Τοῦτό ἐστι καθ' ἡμέραν μαρτυρεῖν· τοῦτο καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκειν· ἐξ οὗ καθαίρεσθαι συμβαίνει τὴν ψυχήν· ἀναχωρεῖν τῶν παθῶν· ἐγγίζειν τῷ Θεῷ· μισεῖν κόσμον· φαντάζεσθαι οὐρανὸν, τὰ εἰς αἰῶνας ἀποκείμενα ἀγαθά· ἀλλ' οὖν καὶ σκυθρωπά. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἡ τοιαύτη παρασκευὴ δίδωσι σχολὴν τῷ νῷ φιληδονεῖν, καὶ διακεῖσθαι προσπαθῶς ὧδε κἀκεῖσε· ἀλλὰ νευροῖ μᾶλλον τὴν καρδίαν· κατανύσσει δακρυῤῥοεῖν τοὺς ὀφθαλμούς· ἐφίεσθαι τὴν ἀπὸ σώματος ἔξοδον ὡς ἔκ τινος δεσμωτηρίου ἐπαχθοῦς. Σκοπῶμεν οὖν λοιπὸν ὁποῖοί ἐσμεν, καὶ εἰ οὕτως, εὖγε μάλα· εἰ δ' ἄλλως, ἐπαναγώμεθα, καὶ καθαιρώμεθα. Φεύγωμεν τὸν ἀνήμερον δράκοντα διάβολον· τὰ πεπυρωμένα τῆς πικρᾶς καὶ θανασίμου ἐπιθυμίας βέλη. Οὐκ ἔστιν ἡδονὴ, ἀλλ' ὀδύνη· οὐχ ἡδύτης, ἀλλὰ χολή· οὐκ εὐπάθεια, ἀλλὰ δυσμένεια, δουλεία, φθορὰ, δαιμονισμὸς, ἀλλοίωσις τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως. Ἐπεὶ εἰ καλὴ καὶ ἡδεῖα, πῶς οὓς ἕλῃ, εὐθὺς δείκνυσι μωρούς, κτηνώδεις, ᾐσχυμμένους, δουλοπρεπεῖς, δυσελπίστους, ἐκλελυμένους, ὑποδίκους θανάτου αἰωνίου; Ὥστε φαρμακεύει ἐξιστῶσα καὶ ἀλλοιοῦσα, οὐκ οὖσα ὡς ὑποτίθεται καὶ ἀρχιφάρμακος, καθάπερ τοὺς δαιμονῶντας, οὐ συνιόντας ἃ ὑφίστανται, εἰ μὴ μετὰ τὴν ἀνάνηψιν. Βλέπωμεν οὖν λοιπὸν, ἀγαπητοὶ, τὰ καταγώγια ἡμῶν, τὰς ἀναστροφὰς ποῦ καὶ μεθ' οὗ. Καὶ εἰ βλαβερὸν ἐκεῖ μετεστατέον. Καὶ εἰ μετὰ σκανδαλίζοντος, ἐκκοπτέον. Καὶ εἰ οὐ μετ' οὐδενὸς, προσληπτέον· ἐπείπερ ἀρατὸν τὸ μεμονωμένον, ἕως ἂν ἀναγκαῖος τρόπος οὐ πάρεστι. Τηρητέον τἄλλα, τὴν βρῶσιν, τὴν πόσιν, τὸν ὕπνον, τὴν ἐργασίαν· ὡς ἂν τὰ πάντα στάθμια δυνατοῦντα τὸ σῶμα ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς, ἀλλ' οὐκ ἐξαγριοῦντα κατεξαναστῆναι τῆς ψυχῆς. Πῶλός ἐστιν· ἐὰν ὑπερμαζῇ, ἀτακτεῖ, φέρει κάτω τὸν ἀναβάτην νοῦν. Ἀφ' ἡμῶν καὶ τὰ ὑμῶν ἐξηγοροῦμεν· ἐπεὶ πάντες ἄνθρωποι τὰς ἡνίας τοῦ αὐτεξουσίου ὁμοίως πρὸς Θεοῦ εἰληφότες αὐτοκρατορικῶς· κἂν ἀεὶ πόλεμος, ψυχῆς καὶ σώματος ἀντικαθεζομένων.

Ὁ μὲν δὴ περὶ τούτου λόγος ἐχέτω ταῦτα. Τί δὲ τὰ ἑξῆς; Ἡ πίστις ἀκλινὴς ἀπερίτρεπτος, καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, καὶ παρέλαβον παρὰ τῶν ἁγίων· μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Χριστὸς οὐ Χριστὸς, εἰ μὴ ἐγγράφοιτο. Ἅμα γὰρ εἰπεῖν Χριστὸν, ἐννοεῖν ἔστι τὸ τῆς σωματώσεως αὐτοῦ μυστήριον. Οὐ γὰρ ἂν Χριστὸς λέγοιτο γυμνὸς σώματος ὁ Λόγος, ἐννοούμενος. Ἐπεὶ δὲ σὰρξ ὁ Λόγος, σαρκὶ δηλονότι καὶ περιγράφοιτο· καὶ τῷ Χριστὸς ὀνόματι, καὶ τὸ τῆς περιγραφῆς συνεισήνεκται καὶ συνεπινενόηται ἰδίωμα. Ὥστε οἱ μὴ λέγοντες αὐτὸν γράφεσθαι, ἤγουν εἰκονίζεσθαι ἄσαρκον αὐτὸν ὑπολαμβάνουσι. Καὶ πόῤῥω τῆς αὐλῆς Χριστοῦ· κἂν Πέτρος εἶεν, κἂν Παῦλος· ὡς

A Simus et nos, fratres mei, martyres ad hunc modum: ut parati nimirum semper simus comprehendi, confiteri, flagris cædi, mori; hoc est enim quotidie martyrem esse, hoc est quotidie mori. Ex quo quidem purgari mentem contingit, a perturbationibus abscedere, Deo appropinquare, mundum odisse, cœlum meditari, bona in æternum reservata, nec non et tristia. Nec enim locum menti relinquit ejusmodi præparatio, ut voluptates consectetur, ut hoc illudve carnali desiderio amplectatur: sed vires cordi et nervos addit, oculos in lacrymas solvi compellit, desiderium injicit ex corpore, tanquam ex gravi quodam carcere, emigrandi. Consideremus itaque quales simus: et si quidem sic affecti, recte sane: sin aliter, redeamus in viam, et emundemur. B Fugiamus immitem draconem diabolum, et ignea tela amaræ et lethiferæ cupiditatis. Non est voluptas, sed dolor: non dulcedo, sed fel: non benevolentia, sed odium, servitus, corruptela, dæmoniaca vexatio, ejus qui secundum naturam est status immutatio. Etenim si bona est et dulcis, quomodo quos abripuit, eos factuos statim reddit, jumentis similes, probrosos, serviles, desperabundos, enervatos, æternæ mortis reos? Itaque fascinat a mente alienans, pervertens, non id revera existens quod præ se fert præstigiatrix, tanquam energumenos a dæmone correptos, qui id quod patiuntur, priusquam ad se redeant non agnoscunt. Videamus ergo, dilecti, quænam sunt diversoria nostra, ubi et quibuscum habitatio et consuetudo. C Quod si quid ibi noxium est, migrandum. Si cum eo qui scandalum afferat, abscindendum: si cum nemine, asciscendum: quia execrabile, solum esse [91], quandiu necessitas non cogit. Observanda sunt et alia, cibus, potus, somnus, opus: ut in mensura fiant omnia quæ corpori vires præbeant ut pareat et jussa faciat, non efferatum reddant ut insurgat et animæ repugnet. Eculeus est: si affatim alatur, lascivit, sessoremque animum prosternit. Ex rebus nostris de vestris etiam enuntiamus. Omnes siquidem homines liberi arbitrii habenas a Deo pari jure acceperunt cum summa potestate: licet, anima et corpore inter se pugnantibus, perpetuum bellum sit.

De hoc igitur hactenus hæc dicta sint. Quid cætera deinde? Fides firma, immutabilis, sicut tradidi vobis, et a sanctis accepi, vel potius ab uno utrique D et eodem spiritu. Christus jam Christus non est, nisi pingi potest. Simul enim ac Christum dicimus, necesse est incorporationis ejus mysterium intelligi. Neque enim Christus dicatur, cum nudum a corpore Verbum agnoscitur. Postquam autem Verbo caro; et carne utique circumscribitur: et jam Christus appellatione est, et circumscriptionis simul inducitur intelligiturque proprietas. Quamobrem qui ipsum describi negant, hoc es, delineari; carnis ipsum expertem facient. Sed longe illi a Christi grege, vel si Petrus fuerit vel Paulus ut Petrus ipse

[91] Eccle. IV, 10.

et Paulus denuntiavit ad securitatem nostram. Non quod aliquis apostolorum, aut sanctorum qui deinde sunt subsecuti, circumscribi corpore Christum negarit, quemadmodum impii adulterina proferentes aiunt: absit! Sinceram hanc teneamus fidem, o fratres: egregiam hanc confessionem tueamur, nullam in partem declinantes. Christum abnegant qui secus sentiunt: qui id defendunt, Christi sunt martyres, cum quadraginta, cum omni athletarum qui unquam fuerunt cœtu censendi. Quid? ne comederent carnes suillas, quod ea tempestate nefas erat, martyres fuerunt Machabæi: et tu perpessus eo quod negare nolis Christum circumscriptum, non martyr censeberis? Joannes præcursor ob defensionem veritatis adversus Herodem interemptus, martyrum ornamentum fuit: nec eris tu in albo martyrum pro Christo moriens? *Nemo vos seducat inanibus verbis: propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiæ* [92].

Legitimus martyr est qui confitetur: et eo magis quo pluribus vexatur malis. Minime vos conturbet duratio persecutionis: haud multos annos pertulimus, ut antiqui olim confessores. Nomdum examinati fuimus ligitimo igne probatissimæ tentationis: adhuc admistum est plumbum, adhuc ruga peccatrix. Tu quis es qui incomprehensorum, judiciorum profunda scruteris? *Quæ tibi præscripta sunt illa cogita* [93]. Abrahæ semen illud, cui promissa, Dei benedictione, terræ sanctæ hæreditas fuerat, quadringentis triginta annis Pharaonis manu servitutem servire Deus permisit. Christi Ecclesia ab apostolorum prædicatione usque ad Constantinum, primum Christianorum regem, supra annos ducentos passa est frementem persecutionem. Qui secuti sunt, remissam quidem, attamen diuturniorem passi sunt: præterquam sub Juliano apostata. Paulus magnus annis quinque et triginta persecutionem pertulit, quotidie moriens [94]: et tu quinque annorum spatio langues? Clemens multorum certaminum vir in perpetuo martyrio fuit viginti octo annis: et tu intra paucos deficis? Et quod mihi tempus satis sit ad alios martyres commemorandos? Non audisti sufferentiam Job [95]? Nonne annis quindecim et amplius ulcere gravi vexatus est, præter alios qui adjecti fuerunt lugubres casus? Atque hoc cum nullius sibi mali facinoris conscius esset, quin potius laudabilium quamplurimorum. Quid autem ei respondet oraculum? « Ut justus, inquit, appareas [96]. » Ita et nunc cribrat quodammodo Providentia homines hujus temporis, ut quæ insunt zizania ejiciat: ut frumentum purum maneat.

Non audis quid Jeremiæ dicat? *Depone eos in conflatorium, vide si probatum est sicut ego probatus sum pro eis* [97]. Feramus adhuc, o strenui milites Christi. *Dies sicut umbræ prætereunt* [98]: quamvis persecutores manere existiment. *Si me persecuti sunt*, inquit, *et vos persequentur: si ser-*

A αὐτὸς Πέτρος καὶ Παῦλος ἀπέφηνε πρὸς ἀσφάλ ἡμετέραν. Οὐχ ὅτι τις τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν μ αὐτοὺς ἁγίων, εἴρηκε μὴ περιγραφόμενον σώμ Χριστὸν, ἄπαγε! ὡς οἱ δυσσεβεῖς τὰ νόθα προ ροντες λέγουσι. Ταύτην τὴν εἰλικρινῆ πίστιν κ ἔχωμεν, ὦ ἀδελφοί· τήνδε τὴν καλὴν ὁμολογ ὁμολογῶμεν, μηδ' ὅλως παραφερόμενοι. Ἀρνη χριστοι οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες· Χριστομάρτυρες ἐνιστάμενοι· μετὰ τῶν τεσσαράκοντα, μετὰ τῆς αἰῶνος ἀθλητικῆς ὁμηγύρεως. Οὐαί· ὑπὲρ τοῦ ἀπογεύσασθαι ὑείων κρεῶν τὸ τηνικαῦτα παρ μως τοὺς Μακκαβαίους μαρτύριον· καὶ σὺ ὑ τοῦ μὴ ἀρνήσασθαι Χριστὸν ἐγγεγραμμένον παν νων, οὐ μάρτυς; Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὑπὲρ ἐλ μοῦ ἀληθείας τῆς πρὸς Ἡρώδην τυμπανισθεὶς, μ B τύρων διάκοσμος· καὶ σὺ οὐκ ἐν μάρτυσι θνήσ ὑπὲρ Χριστοῦ; Μηδεὶς ὑμᾶς ἐξαπατάτω κεν λόγοις· δι' οὓς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.

Μάρτυς ἀπαράγραπτος ὁμολογῶν· καὶ τοσοῦ ἐφ' ὅσον καὶ πλεονάζει τοῖς παθήμασι. Μὴ σαλευ ὑμᾶς ἡ ἐπικράτησις τοῦ διωγμοῦ· οὔπω ἐπολυε σαμεν κατὰ τοὺς προλαβόντας ὁμολογητάς· οὐ ἐπυρώθημεν τῷ διαρκεῖ περὶ τῆς δοκιμωτάτης ρας· ἔτι μόλιβδος ἐμμιγής· ἔτι ῥυτὶς ἁμαρτητι Σὺ τίς εἶ ὁ ἐμβατεύων ἐν τοῖς τῶν ἀθεωρήτων ματων βάθεσιν; Ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα δ νοοῦ. Τὸ ἐπαγγελθὲν σπέρμα, ἐν εὐλογίᾳ Θε Ἀβραὰμ κληρονομεῖν τὴν ἁγίαν γῆν, τετρακ τριάκοντα ὑπὸ χεῖρα Φαραὼ προδεδουλῶσθαι ᾠκο μησε Θεός. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κηρ C ματος τῶν ἀποστόλων ὑπὲρ τὸ διακοσιοστὸν ἔτ μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου Βασιλέως Χ στιανῶν, ἐν διωγμῷ βρέμοντι. Οἱ μετέπειτα, ὑφ μένως μὲν, ὅμως μακροετίζοντες· πάρεξ τοῦ κ Ἰουλιανὸν τὸν ἀποστάτην. Παῦλος ὁ μέγας τριακ ταπέντε ἔτεσι διωκόμενος, καὶ καθημέραν ἀποθ σκων· καὶ σὺ ἐν πέντε χρόνοις ἠτονηκώς; Κλήμ ὁ πολύαθλος εἰκοσιοκτὼ ἔτεσι μαρτυρῶν· καὶ ἀχανιῶν ἐν βραχέσι; Ποῦ μοι καιρὸς τὰ τῶν ἄλλ μαρτύρων λέγων; Οὐκ ἤκουσας τὴν ὑπομονὴν Ἰώ Οὐχὶ πεντεκαίδεκα ἔτη, ἢ καὶ πρὸς, ἕλκει πονή ἐβασανίζετο· πρὸς τοῖς ἐπενεχθεῖσιν αὐτῷ ἄλλ τραγῳδήμασι; καὶ ταῦτα οὐ συνειδώς τι πεπραγ ναι τῶν ἀριστερῶν· μᾶλλον μὲν οὖν γε καὶ τῶν δεξιῶν. Ἀλλὰ τί αὐτῷ ὁ χρηματισμός; « Ἵνα D καιος, φησὶν, ἀναφανῇς. » Οὕτω καὶ νῦν κοσκινί ἡ Πρόνοια οἱονεὶ τοὺς παρόντας· ἵνα τὰ ζιζάνια ἐκριφῇ· ἵνα ὁ σῖτος ἐναπομείνῃ καθαρός.

Οὐκ ἀκούεις τί λέγει τῷ Ἱερεμίᾳ; Κάθες αὐτοὺς τὸ χωνευτήριον· καὶ σκέψαι εἰ δοκίμιόν ἐσ καθὼς ἐγὼ ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῷ. Ἐνέγκωμ ἔτι, ὦ γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. Αἱ ἡμέραι ὡς σκιαὶ παράγουσι· κἂν οἱ διώκοντες ἐπιμένειν οἴω ται. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, φησὶ, καὶ ὑμᾶς διώξουσι

[92] Ephes. v, 6. [93] Eccli. III, 22. [94] I Cor. xv, 30. [95] Jac. v, 11. [96] Job XXXIII, 32. [97] Zach. XI, 1
[98] Psal. CXLIII, 4.

εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν· Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου· ὅτι οὐκ οἴδασι τὸν πέμψαντά με. Ἐπ' ἀληθείας γὰρ οὐκ οἴδασιν, ὅτι Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔπεμψε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον· ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ· ἵνα τὴν οἰκουμένην τῷ ἰδίῳ Πατρὶ κατακτήσηται. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἠρνοῦντο αὐτὸν ἐγγράφεσθαι· οὐδεὶς γὰρ ἐκ γυναικὸς γεννώμενος, ἀνεικόνιστος, εἰ μηδ' ἂν εἶεν ἔκτρωμα. Οὕτω τοιγαροῦν, ἀδελφοὶ, καταρτίζωμεν ἑαυτούς. Καὶ οὕτω παρακαλούμεθα τοῖς λόγοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀναμένοντες τὴν ἀνταπόδοσιν. Ἀλλ' οἴδατε οἷος ὁ Λεόντιος· εὐνούχων γένος. οὐ μόνον ἄτιμον, ὥς τις τῶν θεοφόρων εἴρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρνησίχριστον· καὶ οὐδ' οὕτως ἀρκούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγρίως τιμωρούμενον ἀδελφοὺς ἡμῶν. Ὁ πρὶν μαθητὴς, νῦν ἀρνητὴς Ἰουδαΐζων· ὁ ἐν ἀδελφοῖς ὑπερέχουσι, κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπὲρ ἅπαντας τοὺς δικάζοντας· ὁ μὴ λέγων ἁπλῶς εἰκόνα, ἀλλὰ ἁγίαν εἰκόνα, Χριστοῦ τυχὸν, τῆς Θεοτόκου, ἢ τινοσοῦν τῶν ἁγίων· ἄρτι ἐστὶ καίων, καθαιρῶν, ὡς θὴρ μαινόμενος βλασφημῶν. Ἐξ οὗ καὶ τῷ κρατοῦντι φιλούμενος, καὶ τῶν μοναστηρίων ἡμῶν ἄρχων, καὶ πάντα πράττων ὁ τάλας εἰς Χριστοῦ ὕβριν. Ἀλλ' οὐαί μοι! ἐμὰ γὰρ τὰ ἐκείνου κωμῳδήματα. Ὅμως ὅτι τῷ κατὰ σάρκα φύσαντι ὅμοιος· ἐπεὶ κἀκεῖνος ἐν τοῖς πάλαι καιροῖς ἀκροθίνιον ἀσεβείας, ὥσπερ καὶ τοῦ Ἑρμίου. Ἄμφω γὰρ δαιμονῶσι· καὶ οὐ μίγει ὁ Θεὸς κορώνην καὶ περιστεράν· ἀλλὰ τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως. Καὶ δοίη αὐτοῖς Κύριος ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἐζωγρημένοις ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Ὑμᾶς δὲ Χριστὸς σὺν οἷς ὁ ἀποστάτης κολάζει, στηρίξειε, δυναμώσειε, κρατύνοιεν, ὑπενεγκεῖν ἔτι, πεινῶντας, διψῶντας, γυμνητεύοντας, κολαφιζομένους, ἀστατοῦντας, κοπιῶντας, λοιδορουμένους, διωκομένους, βλασφημουμένους, ὡς περικαθάρματα ὄντας τοῦ κόσμου, πάντων περίψημα, κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, μεθ' οὗ εἴεν καὶ ἡ μερὶς ὑμῶν. Ἀδελφοὶ, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἵνα σωζοίμεθα· ἀξιούμενοι πάντων τῶν ἐνισταμένων τοῦ ἐσχάτου βαθμοῦ. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς Νικόλαος. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

monem meum servaverunt, et vestrum servabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum qui misit me [99]. Vere enim ignorant quod *Deus* et Pater *misit Filium suum unigenitum factum ex muliere, factum sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret* [1], et Patri suo mundum acquireret. Nisi enim ignorarent, illum pingi non negarent: nemo quippe qui ex muliere natus sit, talis est ut exprimi non possit: alioqui abortivum quiddam esset. Sic itaque, fratres, perficiamus nos ipsos; sic consolationem habemus in verbis Salvatoris nostri Jesu Christi, exspectantes renumerationem. Sed nostis qualis sit Leontius: eunuchorum genus, non solum inglorium, ut quidam sanctorum dixit, sed et Christum negans; neque adeo his finibus se continens, verum acerbe et crudeliter fratres nostros excrucians. Qui ante discipulus, nunc negator judaizans: qui inter fratres eminentiores, nunc contra fratres supra judices omnes: qui non simpliciter imaginem dicebat, sed sanctam imaginem, sive Christi, sive Deiparæ et cujuslibet sanctorum; nunc eas incendit, et abolet, insanientis instar feræ blasphemans. Unde et imperatori charus factus est, et monasteriis nostris potitur, et omnia miser facit in contumeliam Christi. Sed heu me! mea enim hæc ejus ludibria. Attamen similis illi est, qui genuit secundum carnem: nam et ille olim primitiæ fuerat impietatis, sicut et Hermiæ: ambo enim furentes aguntur: nec miscet Deus cornicem columbæ, sed similia similibus. Ergo illi ad hunc modum. Det illis Dominus agnoscere veritatem, quos captos diabolus tenet pro sua voluntate. Vos vero Christus cum iis, quos vexat apostata, confirmet, viresque ac robur tribuat, ut sustinere adhuc possitis, esurientes, sitientes, nudi, colaphis cæsi, instabiles, laborantes, maledicta et persecutionem patientes, blasphemati, *tanquam purgamenta hujus mundi, omnium peripsema* [2], ut Paulus magnus: quocum pars vestra sit. Fratres, orate pro nobis peccatoribus ut salvemur, digni habiti omnium qui restiterunt in infimo gradu. Salutat vos qui mecum est frater Nicolaus. *Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen* [3].

ΛΗ'. — Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησιν. [τια'.]

XXXVIII. — *Theodorus ubique dispersis fraternitatibus.*

Catechetica. E carcere suos adhortatur. (Baron. an. 819, n. 18.)

Χαίρετε, ἐπιπόθητοί μου ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ὅτι χαρᾶς εὐαγγέλια. Πάλιν ἠξιώθημεν οἱ ἀνάξιοι ὁμολογῆσαι τὴν καλὴν ὁμολογίαν· πάλιν ᾐκίσθημεν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἀμφότεροι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ἐνήθλησε κάλλιστα καὶ πιστότατα. Εἴδομεν ἐκ σαρκῶν ἡμῶν κενούμενα [f. χεόμενα] ἐπὶ γῆς αἵματα οἱ ταπεινοί· ἐθεασάμεθα μώλωπας, ἰχῶρας, τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Οὐ ταῦτα χαρᾶς; οὐ ταῦτα ἀγαλλιάσεως ψυχικῆς; Ἀλλὰ τίς εἰμι

Gaudete, Fratres mei ac Patres desiderandi, quoniam gaudii adsunt nuntia. Digni rursum habiti fuimus, indigni, qui pulchram confessionem confiteremur. Rursum plagis affecti ambo fuimus pro nomine Domini. Etenim et frater Nicolaus pulcherrime et fidelissime decertavit. Vidimus humiles ex carnibus nostris fluentem in terram sanguinem: conspeximus vibices, saniem, et quæ his adjuncta. Annon hæc gaudii sunt? nonne hæc

[99] Joan. xv, 20, 21. [1] Galat. iv, 4. [2] I Cor. iv, 13. [3] Tit. iii, 15.

exsultationis spiritualis? Sed quis ego sum infelix, qui vobiscum dignis Christi confessoribus adnumerer, omnium hominum inutilissimus? Causa autem, cujus gratia hæc contigerunt, pristina fuit Catechesis: quæ cum in manus venisset imperatoris, ad magistrum militum eam misit, comitem cohortis ad nos venire jubens. Qui cum ducibus ac militibus intempesta nocte adveniens, et domunculam in qua eramus repente obsidens cum clamore, veluti feram nactus: objectum septum per fossores celerrime perfregit: deinde protulit, excussit, ostendit Catechesim. Confessi sumus nos eam fecisse, sicut Deus voluit. Et ille quidem unum hoc petebat, ut ad imperatoris voluntatem descenderemus. Respondimus quod veritas postulabat: Absit! Deum nostrum non rejicimus; et alia quæ consentaneum erat respondere. Tum acriter ab eo verberati sumus. Et frater quidem nihil hujusmodi post primam comprehensionem et inscriptionem in ærumnis passus est. Ego vero humilis et infirmus febribus immensis correptus et intolerandis doloribus, parum abfuit quin vita privarer. Attamen bonus Deus sensim misertus est mei, adjuvante fratre in quibus decuit: etsi adhuc maneant plagæ ad integram sanitatem nondum perductæ. Hæc igitur sic se habent, et vim mali vobis exposui, id cupere vos sciens ad condolendum. Quid autem post hæc? et minæ graviores, et custodia arctior. Nam verbera et custodibus, et custodiæ præfecto proposita, ut nec mutire nobis, nedum alicui scribere licat. Deterrebimur ergo, et silebimus, obedientes præ timore hominibus et non Deo? Nequaquam sane. Sed donec januam nobis aperiat Dominus, non desistemus, quod in nobis est, officium præstare, reformidantes ac timentes impendens silentii judicium: *Quod si subtraxerit se*, inquit, *non placebit animæ meæ* [4]. Et rursum Apostolus: *Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ* [5].

Hanc ob causam hæc epistola mea ad omnes quidem dispersos fratres, qui persecutionis tribulationem ægre sustinent: præcipue autem ad vos, confessores Christi. Sustineamus, fratres mei dilecti, magis adhuc ac magis corroborati, at non conterriti in afflictionibus. Carnes sunt, ne parcamus. Pro Christo tormentis subjecti, exsultemus. Cui abundant labores, amplius gaudeat, tanquam præmiis abundans: qui verberum pœnas reformidat, metum excutiat, sempiternos cruciatus recogitans. Illorum enim plagæ, si cum his conferantur, somnium sunt et sagittæ parvulorum. Næ quæso, obtestor: in ærumnis pro Christo delectemur, quantumvis secundum carnem sint amaræ. Contemplemur futura et permanentia, non præsentia et prætereuntia. Expetamus sanguinem nostrum martyrum sanguini admiscere, partem nostram confessorum parti: ut cum eis exsultemus

[4] Hebr. x, 38. [5] Ibid. 39.

A ἐγὼ ὁ τάλας, σὺν ὑμῖν τοῖς ἀξίοις Χριστοῦ ὁμολογηταῖς ἐνταγῆναι, πάντων ἀνθρώπων ὢν ἀχρειότερος: Τὸ δὲ αἴτιον οὗ χάριν τὸ συμβὰν, ἡ πάλαι κατήχησις ἣν ἐπὶ χεῖρας δεξάμενος ὁ κρατῶν, πέπομφε πρὸς τὸν στρατηγοῦντα, παραγενέσθαι ἐγκελευσάμενος τὸν τῆς κόρτης κόμητα πρὸς ἡμᾶς· ὃς ἐληλυθὼς σὺν ἄρχουσι καὶ στρατιώταις ἐν ἀωρίᾳ, καὶ περιστοιχίσας τὸ οἰκίδιον ἐν ᾧ ἦμεν ἀθρόως μετὰ κραυγῆς, ὡς ἐπί τι θηράσιμον εὕρεμα· ὀρυκτῆρσι κατέαξαν [f. κατέαξεν] τὸ ἀνάφραγμα τάχιστα· εἶτα ἐξήνεγκεν, ἀνέκρινεν, ὑπέδειξε τὴν κατήχησιν. Ὡμολογήσαμεν ἡμεῖς αὐτὴν πεποιηκέναι, ὡς ὁ Θεὸς ἠθέλησεν. Ὁ μὲν ἓν ἐζήτει μόνον, ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ τοῦ βασιλέως θέλημα. Εἴπομεν ὅπερ ἀπῄτει ἡ ἀλήθεια. Μὴ γένοιτο! οὐκ ἀθετοῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν· ὅσα τε ἄλλα ἦν ἀκούοντας ἀνταποκρίνασθαι. Ἐν τού- B τοις ἔδειρε βαρέως· καὶ ὁ μὲν ἀδελφὸς οὐδὲν τοιοῦτον μετὰ τὴν εὐθὺς κάθειρξιν καὶ ἀναγραφὴν δεινὸν ἐν πόνοις ὑπέστη. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς καὶ σαθρὸς, πυρετοῖς λαύροις συσχεθεὶς, καὶ πόνοις δυσυποίστοις, μικροῦ δεῖν ἐξηπορήθην καὶ τοῦ ζῆν· ὅμως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κατὰ μικρὸν ἐλεῶν ἠλέησέ με· συνυπουργοῦντος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τοῖς καθήκουσι· κἂν ἔτι αἱ πληγαὶ ἐπιμένωσι μὴ λαβοῦσαι τελείαν ἴασιν. Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις· καὶ ἐξηγόρησα ὑμῖν τὸ πάθος· εἰδὼς ἐφιεμένους μαθεῖν εἰς συνάλγησιν. Τί οὖν ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα; Καὶ ἡ ἀπειλὴ δεινοτέρα· καὶ ἡ ἀσφάλεια κραταιοτέρα. Δαρμοὶ γὰρ καὶ ἐπι τοὺς φύλακας, καὶ ἐπὶ τὸν παραφύλακα. Τοῦ μὴ γρύξαι ἡμᾶς, μή ὅτι γε καὶ γράφειν τινί. Ὑποπτήξομεν ἄρα καὶ ἀποσιωπήσομεν, πειθαρχοῦντες τῷ φόβῳ ἀνθρώποις καὶ C οὐχὶ Θεῷ; Οὐμενοῦν. Ἀλλ' ἕως ἂν ἀνοίγῃ ἡμῖν θύραν ὁ Κύριος, οὐ παυσόμεθα τὸ δέον ἀποπληροῦν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, φοβούμενοι καὶ τρέμοντες τὸ ἐπηρτημένον τῆς σιωπῆς κρῖμα. Ἐὰν ὑποστείληται, φησὶν, οὐκ οὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος· Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς.

Διὰ τοῦτό μοι καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ πρὸς μὲν πάντας τοὺς διεσπαρμένους ἀδελφοὺς, καὶ διαφέροντας τὸν διωγμὸν θλιπτικῶς· ἐξαιρέτως δὲ εἰς ὑμᾶς τοὺς ὁμολογητὰς Χριστοῦ. Ἐνέγκωμεν, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, ἔτι μᾶλλον δυναμούμενοι, ἀλλ' οὐ καταπτήσσοντες ἐν τοῖς παθήμασι. Σάρκες εἰσί, μὴ φεισώμεθα· ὑπὲρ Χριστοῦ βασανιζόμενοι, ἀγαλλιώ- D μεθα. Ὁ περισσεύων ἐν τοῖς πόνοις, χαιρέτω μᾶλλον, ὡς πλεονεκτῶν ἐν τοῖς μισθοῖς· ὁ δειλαινόμενος μαστίγων ἐνεγκεῖν πόνους, διὰ τοῦτο ἀποσειέτω τὸ δέος, τὰς αἰωνίους ἀνίας ἐννοούμενος. Αἱ γὰρ πληγαὶ αὐτῶν πρὸς ἐκείνας, ὄναρ, βέλη νηπίων. Ναὶ δέομαι, ἀντιβολῶ· γλυκανθῶμεν ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀλγήμασι· κἂν λίαν ὀδυνηρὰ κατὰ σάρκα. Ἀντιθεωρῶμεν τὰ μέλλοντα καὶ μένοντα· ἀλλὰ μὴ τὰ παρόντα καὶ παρερχόμενα. Ποθήσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν μίξαί τῷ τῶν μαρτύρων αἵματι· τὸ μέρος ἡμῶν τῇ τῶν ὁμολογητῶν μερίδι· ἵνα χορεύσωμεν

ὐτοῖς αἰώνια. Τίς φρόνιμος; τίς σοφός; τίς πραγματευτής, δοῦναι αἷμα καὶ λαβεῖν α· καταφρονῆσαι σαρκὸς καὶ ἐπιτυχεῖν βασι- Θεοῦ; Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέ- ιτήν, εἶπεν ὁ Κύριος· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυ- ὐτοῦ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώ- φυλάξει αὐτήν. Ἐνωτισθῶμεν τοὺς λόγους ἀκολουθήσομεν αὐτῷ. Ὅπου ἐγώ εἰμί, φησί, ἔσται καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός. Ποῦ ἐκεῖνος; ταυροῦ· καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, ὡς μαθητιῶντες ἐκεῖ. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀνέχεσθαι τοῦ λόγου τῆς λήσεως. Καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἡ ἐπιστολή. ιετε ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς χαίρειν, ἀλλ' οὐχ ν, ἕως ἂν ὑμεῖς μόνον στήκετε ἐν Κυρίῳ. Ἀσ- ὑμᾶς Νικόλαος ὁ σύγκλειστος καὶ σύμπονος τρατιώτης μου, ὑμῶν δὲ ἀδελφὸς ἀληθέστατος. ασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ, οἱ ἀθλη- ς συναθλητάς, οἱ δεδιωγμένοι τοὺς δεδιωγμέ- οἱ πάντες τοὺς φιλοῦντας ὑμᾶς ἐν πίστει. Εἴ ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν όμενον σώματι, ἤτω ἀνάθεμα ἀπὸ τῆς Τριά- χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρισ- εθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

A in æternum. Quis prudens? quis sapiens? quis bonus negotiator, ut det sanguinem et spiritum accipiat: carnem aspernetur, et regnum Dei consequatur? *Qui amat animam suam, perdet eam,* ait Dominus; *et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam* [6]. Audiamus verba illius, et sequamur eum: *Ubi sum ego,* inquit, *illic erit et minister meus* [7]. Ubinam ille? In cruce. Et nos humiles, tanquam ejus discipuli, ibidem. Obsecro vos ut sufferatis verbum exhortationis: etenim perpaucis scripsi vobis. Scitote nos peccatores gaudere, et animum non despondere, quandiu statis in Domino. Salutat vos Nicolaus concaptivus meus, et laboris socius, et commilito meus, vester autem et frater verissimus. Salutate B invicem in osculo sancto; athletæ, eos qui simul pugnant; persecutionem passi, eos qui persecutionem passi sunt; universi eos qui vos amant in fide. Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum corpore depictum, anathema sit a Trinitate. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen* [8].

ΛΘ'. — Ἀθανασίῳ τέκνῳ. [τιβ'.]

XXXIX. — *Athanasio filio.*

Propositæ de mendacio quæstioni respondet.

τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἡμῖν ἀγαθὸν ἐν ταῖς ς ταύταις ἀγωνιζομένοις ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, ερον τῆς παρ' ἀλλήλων φωνῆς διὰ τοῦ γράμμα- ούειν, καὶ ἀνακοινοῦσθαι τὰς ἐν καρδίᾳ δια- Ὁρᾷς γάρ, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, ὅπως ὡσανεὶ ίδες αἱ ἐπιστολαὶ ὑπάρχουσι, συνάπτουσαι ιλικώτερον. Ἴδε πόσα καλὰ ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ ς παρέσχετο· καὶ ἔτι παράσχοιεν· ἐπὰν θερ- υς ἡμᾶς πρὸς τὸ ἑξῆς λάβοιεν, μηδὲν ὑπο- ντας τῶν ἀνθρωπίνων. Ἀλλὰ γλιχομένους ιίμητα ὑποίσειν παθήματα, δι' ἃ ὧδε κἀκεῖσε νος καὶ αὐτὸς ἀλθεὶς. Ἀλλ' εὖ ἔσται τοῖς σι καὶ συνδιαφέρουσί σοι τὰ ἀγωνίσματα· οἷς λῶς προαπελογησάμην, καὶ αὖθις δὴ ἀπολο- ιι.

δὲ τὴν ἐρώτησιν μέτειμι, ἐῶν ὑπὲρ ὧν δώ- ωμιάζεις με, τὰς ἀντιλέξεις ἀποίσειν· ὡς μὴ ιί με συγκαταθέσθαι τοῖς ἐπαίνοις. Εἰμὶ γὰρ παντὸς ἀγαθοῦ. Ὅπου οὖν ὁ μέγας Βασί- τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἀποφήσειε, τίνι τολμητέον νοῦν ὅλως ἀντιφέρεσθαι; Ἔστι δὲ τοῦτο ἐν ντήσει τῶν ἀσκητικῶν, καθὰ ὑπεσημήνω· « Εἰ χρὴ οἰκονομίας δῆθεν χρησίμου ψεύ- » Πρὸς ὅν φησιν· « Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυ- ιῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο οὐ συγχωρεῖ· ἅπαξ ς, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί· δια- ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος. Καὶ ὁ Ἀπό- δὲ μαρτυρεῖ γράψας, ὅτι Κἂν ἀθλῇ τις, οὐ νοῦνται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσει.» Ταῦτα ρὰ τοῦ Πατρός. Ἔφης δὲ προσκεῖσθαι ἐν τῷ ίῳ σχόλιον, ὅτι χρησίμου ἕνεκεν ἡ ἐρώτησις, ιγκαίου· οὐ γὰρ ταυτὸν ἀμφότερα. Καὶ πάλιν

Ad cætera bona et istud nobis hac tempestate contigit, qui pro Dei veritate dimicamus, ut frequentius mutuam per litteras vocem audiamus animique nostri affectiones communicemus. Vides enim, dilecte frater, ut quotidianæ propemodum C epistolæ sunt quibus majore inter nos benevolentia copulamur. Vide quot bona pepererit pro Christo persecutio, et adhuc paritura sit, postquam nos ardentiores ad ea quæ instant effecerit, nihil humanorum casuum extimescentes sed Dei exemplo molestias perferendi cupidos, per quas huc et illuc et ipse agitatus dimicas. Sed recte cum his agetur qui tibi opem ferunt, ac bellum una tolerant: quos et jam ante egregie defendi, rursusque defendam.

Ab interrogatione venio, omittens quidquam reponere in earum laudum vicem quibus me oneras; ne videar laudationi assentiri. Sum etenim omnis boni expers. Ubi igitur magnus Basilius [9], lux orbis, sententiam protulit, quis sanæ mentis D obluctari ausit? Est istud in interrogatione Asceticorum, ut subnotasti: videlicet « Nunquid utilis dispensationis causa mentiendum sit? » cui respondet. « Hoc sententia Domini nostri Jesu Christi non sinit, a quo dictum præcise est [10], mendacium ex diabolo esse: nec ullum is mendacii discrimen ostendit. Quin hoc idem Apostolus quoque testatur his verbis: *Etsi certavit aliquis, non coronatur nisi legitime certaverit* [11]. » Hactenus Pater. Aiebas autem appositam capiti adnotationem quod de utilitatis causa interrogatio sit, non necessitatis. Neque enim utrumque idem. Rursum-

...n. XII, 25. [7] Ibid. 26. [8] I Thess. 28. [9] Interrog. 76. [10] Joan. XVIII, 44. [11] II Timoth. II, 5.

que altero capite ab eodem doctore tradi [12], ponendam pro amicis animam vel ad mortem usque, sive amicus peccator, sive justus sit. Ita ut dubium sit, hinc quibem num mentiaris incidente causa ubi agatur necessario de morte fratris; inde vero num pro ipso animam ponas. At enim nisi mentiar, inquis, actum est de amici vita : sin autem mentior, nec legitime certo, et a Deo descisco. Hoc igitur caput affert mihi dubitationem, et, ut arbitror, multis etiam aliis. Conabor nihilominus, quoad fieri poterit, responsum dare charitati tuæ, Deo largiente. Quod igitur secundum illam adnotationem, non idem sit utile quod necessarium, verum est, illud enim contingens est. Verbi gratia : utile est me cum illo homine de tali argumento disserere : sed tamen etsi non dissererem, fieri potest ut quæsitum per se inveniat. Et rursum : utile est ab errore quempiam revocare : at quanquam hodierno die non revocem, possim ipsum cras revocare. Ejusmodi est igitur quod utile dicitur, nempe contingens. At quod necessarium, idem inevitabile est, nec potest omnino in utramque partem accipi. Exempli gratia : Nisi sum sacris initiatus, fieri non potest ut non ablutus salutem consequar. At rursum si dixero : Possum non ducere spiritum et vivere ; mendacium est : necesse est enim aerem ducere, sine quo nec vivere.

Dei itaque mandata necessarie ab ore veraci prolata sunt, ac necessarii eadem custodienda : neque sunt naturæ versatilis, ut interdum quidem servari ea fas sit, interdum nefas : aut ab illo quidem, ab isto minime : aut illo utique tempore, non item isto, sed semper, et a quovis homine, et quovis tempore. Quapropter dixit magnus Basilius : « Discrimen mendacii nullum ostendit, » ut de necessitate responsio sit, quanquam interrogatio proposita sit de contingente. Idem enim est, ut dixi, utile et contingens. Quid postea fiet, ut præmonuisti, si fratrem mori contingat, eo quod mentiri non ausim ? Hoc vero mendacium non est, opinor. Juvat exemplum tale in me ipso fingere. Venit ad me puella quam aliquis stuprator insequitur, orat : Ne stupratori me prodas roganti num apud te domi sim ; alioqui me continuo vitiat. Igitur, corruptore veniente, ac percontante : Num venit huc apud te puella ? Si negem, non mentior : non quod non esse domi puellam cogitem : sed quod istud admissurum apud me scelus per reticentiam negem. Iterum aliud : Gladium mihi commisit aliquis quo se ipse interimat ; mox veniens hunc a me reposcit. Si dixero igitur : Nec novi, nec accepi ; non mentior ; nosse enimvero me nego aut accepisse ut gladium tibi ad mortem porrigam. Nam si dixero : Sic est : vitiata puella est, et sibi necem intulit qui gladium dedit. Hoc vero malum est : malum autem non ex bono sed ex mendacio est. Nam mendacii pater, idem et auctor mali. Puel-

[12] Interrog. 176.

A ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ τὸν αὐτὸν φωστῆρα λέγειν · ἐ... περ δεῖ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων μέ... θανάτου, εἴτε ἁμαρτωλοῦ, εἴτε δικαίου ὄντος φίλου. Ὡς ἐντεῦθεν ἀπορεῖν σε καὶ μὴ ψεύδεσ... ὅλως ἐν ταῖς συμβαινούσαις ἀνάγκαις εἰς θάνα... ἡκούσαις ἀδελφοῦ · καὶ πάλιν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐ... τιθέναι. Ἐὰν γὰρ μὴ ψεύσωμαι, φῄς ἀποθνήσ... τὸν φίλον · καὶ ψευδόμενος οὐκ ἀθλῶ νομίμως ἐκπίπτω τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο οὖν τὸ κεφάλαιον καὶ ἐ... ἠπορημένον ἐστί · δοκῶ δὲ καὶ πολλοῖς. Πειράσο... δ' οὖν ὅμως, ὡς οἷόν τέ μοι, δοῦναι ἀπόκρισιν ... ἀγάπῃ σου, εὐδοκοῦντος Θεοῦ. Ὅτι μὲν οὖν κατὰ ... σχόλιον οὐ ταὐτὸν χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, ἀλη... Τὸ μὲν γὰρ ἐνδεχόμενόν ἐστιν· οἷον, χρήσιμον δή ... λεχθῆναί με τῷ δεῖνι περὶ τοῦδε · ἀλλὰ μὴν κἂν ... B διαλέξαιμι, ἔστι δυνατὸν ἐπιτυχεῖν τοῦ ζητουμέ... Καὶ πάλιν · χρήσιμόν ἐστιν ἀποστραφῆναι ... δεῖνα · ἀλλὰ γὰρ κἂν σήμερον μὴ ἀποστραφῶ, δύ... μην αὐτὸν αὔριον ἀποστραφῆναι. Τοιοῦτόν ἐστι ... χρήσιμον, ἤτοι ἐνδεχόμενον. Τὸ δὲ ἀναγκαῖον, ἀ... ραίτητόν ἐστι. Τὸ πάντως μὴ ἀμφοτερίζειν. Οἷ... ἐὰν εἰμι ἀμύητος, οὐκ ἐνδέχεται μὴ βαπτισθήσόμ... σωθῆναί με. Καὶ πάλιν, ἐὰν εἴπω · Δυνάμαι μὴ ... πνεῖν, καὶ ζῆν · ψεῦδος · ἀναγκαῖον γὰρ τὸ ἀναπ... οὗ χωρὶς οὐκ ἔστι ζῆν.

Αἱ τοίνυν ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ ἀναγ... παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς στόματος διηγορεύθησαν · ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι φυλάττεσθαι · οὐ τρεπόμ... εἰς τὸ πῇ μὲν ἐνδέχεσθαι φυλάττεσθαι, πῇ δὲ, οὐ C ὑπὸ τοῦδε μὲν, ναί · ὑπὸ τοῦδε δὲ, οὔ · ἢ ποτὲ ... ναί · ποτὲ δὲ, οὔ · ἀλλ' ἀεί· καὶ ἐπὶ παντὸς προσώ... καὶ καιροῦ. Κατὰ τοῦτο εἴρηκεν ὁ μέγας Βασίλει... « Διαφορὰν ψεύδους μηδεμίαν ἐμφήναντος · » ὡς ἐξ ἀναγκαίου ἡ ἀπόφασις· κἂν ἡ ἐρώτησις προτ... ὡς ἐνδεχομένη. Ταυτὸν γὰρ, ὡς ἔφην, χρήσιμον ἐνδεχόμενον. Εἶτα τί γενήσεται, καθὰ προέφης, τῇ συμβάσει τοῦ ἀποθνήσκειν τὸν ἀδελφὸν τῷ αἱρήσασθαί με ψεύσασθαι ; Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι ψεῦ... ὡς δοκῶ · οἷον μετασχηματίζω εἰς ἐμαυτὸν τοιο... τι. Ἦλθε κόρη πρός με διωκομένη ὑπό τινος φ... ρέως, αἰτοῦσα μὴ φανερῶσαι τῷ φθορεῖ ἐρωτῶ... ὅτι με φυλάττοις · ἐπεὶ φθείρει με πάντως. Τοῦ ἐλθόντος τοῦ φθορέως, καὶ ἀνακρίναντος · ἦλθεν κόρη πρός σε ; λέγων ἐγὼ, οὔ · οὐ ψεύδομαι· οὐχ D οὐκ ἔχω τὴν κόρην λογιζόμενος · ἀλλ' ὅτι οὐ ποι... τοῦτο ἐγγύς μου τὸ πονηρὸν κατὰ τὸ σιωπώμ... λέξας. Καὶ πάλιν ἄλλο · Παρέθετό μοί τις ξίφος π... τὸ ἀναιρεῖν ἑαυτόν · εἶτα ἐθλων ἐπιζητεῖ τοῦτο ... ἐμοῦ. Ἐὰν οὖν εἴπω, ὅτι οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἔλαβον · ψευδοεπῶ. Οὐκ οἶδα γὰρ, λέγω, οὐδὲ ἔλαβον πρὸ... ἐπιδοῦναί μέ σοι τὸ ξίφος εἰς θάνατον · ἐπεὶ, εἴπω, ναί, ἐφθάρη ἡ κόρη · καὶ ἔσφαξεν ἑαυτὸ... δοὺς τὸ ξίφος · καὶ ἔστι τοῦτο κακόν. Τὸ δὲ κακὸν ἐξ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἐκ ψεύδους · πατὴρ γὰρ τοῦ ψεύδ... ὁ τῆς κακίας εὑρετής. Τὸ δὲ μὴ φθαρῆναι τὴν κό...

καὶ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτὸν τὸν ξιφοδότην, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἡ ἀλήθεια· ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθὸς ὁμοῦ καὶ ἀλήθεια. Εὑρέθη οὖν τὸ δοκοῦν ψεῦδος, ἀλήθεια ὁμολογουμένη εἶναι. Καὶ ἔθηκα τὴν ψυχὴν ἐν τῷ δῆθεν δοκοῦντι ψεύσματι ὑπὲρ τοῦ φίλου· καὶ ἔῤῥωται ἀμφοτέρωθεν ἡ ἐντολή· οὐκ ἐν ψεύσματι, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ τελειωθεῖσα. Οὐ μέντοιγε εἵνεκα ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνω, τοῦτο ποιεῖν χρή· ψεῦδος γὰρ ὧδε. Οὔτε μὴν ὀμόσαι τὸ καθόλου, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ, οὔτε περὶ ἄλλου σωτηρίας· προφανὴς γὰρ ἡ παράβασις· Οὕτω τὸ ἐμοὶ φαινόμενον ἔχει. Ἐπεὶ καὶ ἡ Σάῤῥα εἶπε τῷ Ἀβιμέλεχ, ὅτι Ἀδελφή εἰμι τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν ἄρχουσι· Τί σοι εἶπεν ὁ βασιλεύς; ἄλλο ἀντὶ ἄλλου ἀπεκρίθη, καθότι ὑπέθετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς, δέει θανάτου, καὶ τότε οἰκείου. Καὶ εἰς τὰ ἀποφθέγματα τῶν Πατέρων B ἐμφέρεται τὸ τοιοῦτον. Εἰ δέ τι αὐτὸς παρὰ σεαυτοῦ, ἢ παρ' ἑτέρου εὕροις, φανερῶσαι ἡμῖν μὴ παραιτήσῃ, πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ φωτισμὸν νοὸς ἡμῶν ἀμυδροῦ. Τὸν συγκακοπαθοῦντά σοι προσαγορεύω. Ὁ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύει σε.

A Iam autem non vitiari, nec sibi necem afferre qui gladium dedit, bonum est: bonum autem veritas est. Deus enim, idem et bonus est et veritas. Deprehensum est igitur id quod mendacium videbatur, sine controversia veritatem esse. Sic et animam posui, in eo videlicet quod mendacium videbatur, amici causa. Et salvum est ex utraque parte mandatum, non in mendacio sed in veritate præstitum. Nefas utique hoc fieri mea causa, ne moriar: mendacium enim tunc est. Nec jurandum omnino, neque pro sua ipsius, neque pro alterius salute: manifesta est enim legis violatio. Sic, ut equidem arbitror, se res habet. Nam et Sara dixit Abimelech: *Soror sum Abrahæ* [13]. Et Jeremias propheta sciscitantibus ex eo principibus: *Quid tibi rex dixit?* responsionem alio derivavit, quemadmodum rex ei suggesserat, metu mortis, et tunc quidem propriæ [14]. Et inter Patrum sententias istud ipsum inseritur. Quod si quid vel per te ipse, vel alterius ope inveneris, significare nobis ne graveris ad agnitionem veritatis, ac mentis nostræ hebetioris collustrationem. Socium ærumnarum tuarum saluto. Qui mecum est salutem tibi dicit.

Μ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [τιγ'.]

De lapsis eorumque pœnis.

Εἰωθας ἀεὶ μακρὸν ποιεῖσθαι τὸ τῆς ἐπιστολῆς προοίμιον· πολλὰ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις συμφέρων τὰ ἐγκώμια, οὐκ ὄντα ἀληθῆ, φιλικῆς δὲ διαθέσεως ἐνδείγματα. Ἐγὼ δὲ ἐν βραχέσι. Τί τοῦτο; ἵνα ὑγιαίνοις ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, θερμότερος ἀεὶ γινόμενος τῇ ἀγάπῃ Χριστοῦ ὑποφέρειν τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ· C ἀλλ' οὐτίπου ὑπολήγειν ἐκ ῥᾳθυμίας. Καὶ εἴη σοι ἔτι ἐξαψις· ὡς ἂν ἐπᾴδειν σε μετὰ Δαβὶδ τοῦ ἁγίου· Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σε, ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ ἐνεργῶς ᾄδοιεν ἄν τις κεκαθαρμένην ἔχων τὴν καρδίαν, ἢ καθαιρομένην. « Οὐ γὰρ κάθαρσις, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος, ἔλλαμψις. » Ὡς μακαρία ἡ ψυχὴ αὕτη, ὑφ' ἧς τὸ πάντα παθεῖν διὰ Χριστὸν ἐπιπόθητον λίαν, καὶ τὸ βδέλυγμα ἡγεῖσθαι ἅπαν σαρκὸς ἔργον. Εὔξαι [εὖξαι], ἀδελφὲ, ὀσφρανθῆναί με τῆς εὐωδίας ταύτης, τὸν ὀδωδότα τοῖς πάθεσιν. Οὗτος ὁ πρῶτος λόγος. Ὁ δεύτερος, περὶ τοῦ Ἀνατολίου. Ὡς λυπηρόν μοι τὸ πτῶμα αὐτοῦ· πλὴν ἀπεδεξάμην σου τὴν ἰατρείαν. Ἔτι οὖν ἐπιμελήθητι αὐτοῦ φιλαδέλφῳ διαθέσει. Ὁ τρίτος, D περὶ ὧν προέτεινας κεφαλαίων.

Α'. Ἐὰν ὀρθόδοξος διαβληθεὶς ὡς μὴ κοινωνῶν, ποιήσῃ σταυρὸν, ὅτι Κοινωνῶ· μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονηθεὶς παρὰ τῶν αἱρετικῶν· αὐτοῦ δὲ ἔχοντος κρύβδην τῷ λογισμῷ· ὅτιπερ Ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνῶν εἰμι· οὐκ οἰκονομία τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ προδοσία τῆς ἀληθείας. Τὸ ἐπιτίμιον ἡμισευμένον πρὸς τὸν ὁλοτρόπως τῇ αἱρέσει κοινωνήσαντα. Πόσον δὲ τὸ τοιοῦτον ἤδη προερωτηθεὶς καὶ ἀποκριθεὶς, περιττόν ἐστι δὶς τὰ αὐτὰ ἐπανακυκλεῖν.

XL. — *Naucratio filio.*

(Baron. an. 816, n. 19.)

Semper solitus es prolixius facere litterarum exordium: dum plurima in nos qui indigni sumus, congeris encomia, non vera illa quidem, sed tamen singularis benevolentiæ argumenta. At ego paucis. Quid hoc? ut recte valeas in Domino, frater mi: ferventior factus in dies, tum ut Christi charitate, quidlibet ipsius causa perpetiare, tum ut nihil ex socordia prætermittas. Atque utinam fervor tibi mentis adsit, ut cum sancto Davide possis accinere. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* [15]. Id autem magno animo cecinerit, quisquis vel purgato jamdudum corde fuerit, vel purgando det operam. « Ubi enim purgatio est, ut ait Theologus, ibi illuminatio [16]. » Quam felix ille animus est, cui summa votorum est omnia propter Christum perpeti: et abominandum censere omne carnis opus! Ora, frater, ut suavem hunc odorem olfaciam, et ærumnarum perpessione redoleam. Hæc prior pars orationis. Altera, de Anatolio. Quam acerbus mihi illius lapsus exstitit! Sed tamen gavisus sum medicatione tua. Adhuc igitur illius curam habe fraterno affectu. Tertia, de capitibus quæ proposuisti.

I. Si orthodoxus accusatus quod non communicet, facta cruce dixerit: Communico, nihil ei amplius negotii facessentibus hæreticis; clam autem ipso habente istud in animo, cum orthodoxis communico: non dispensatio istud est, sed proditio veritatis. Dimidium huic subeundum pœnæ quæ ei statuitur qui plane hæresi communicarit. Quanta vero ea sit, cum ad interrogatum jam antea responsum sit, supervacaneum est bis eadem iterare.

[13] Gen. XII, 1. [14] Jerem. XXXVIII, 25 seqq. [15] Psal. XLI, 13. [16] Gregn. Naz. orat. 39, pag. 728.

II. Si quis impiorum suasu, eorum conspectui prodat presbyterum latitantem propter rectæ fidei dogma, nec hæreticos commemorantem, et ab ipso fiat sacrorum mysteriorum particeps: et iste, ut proditor veritatis, in pœnam anno uno a sacris abstineat.

III. Si quis juraverit nec se divinam imaginem adoraturum, nec orthodoxos monachos suscepturum; post jusjurandum autem culpam agnoscens resipiscat, et adoret occulte: grave delictum; jam Christum ille ac Deiparam et sanctos ejuravit: tribus annis ille divinis mysteriis arceatur, non sine magna humanitate.

IV. Si quis per metum imaginem Christi pungat, vel sancti cujuslibet: per annum a communione prohibeatur.

V. Si quis sacerdos hæreticum publice commemoret, privatim autem ab orthodoxo aliquo in oratorium vocatus, commemorare hæreticum nolit an religiosum hominem oportet in oratio isto preces peragere? Minime.

VI. An possit aliquis recte, dum peccata pœnis expiat, asciscere aliquem sibi socium ad levationem pœnæ. Circa communionem quidem, minime: circa alia autem, non omnino improbandum. Neque vero eleemosynis per se ipse potest quidquam ex eo subtrahere quod est definitum. Nam qui pœnam irrogat, novit omnino et personam, et tempus, et adjuncta perpendere, ut relaxet. Nam certo fine, juxta canones qui sunt contingenter positi, non possunt ista comprehendi: quemadmodum magnus ipse Basilius dixit [17]. Dans enim episcopo potestatem augendi ac remittendi, non ex necessitate videlicet ineluctabili canonem sanxit, sed quoad ejus fieri potest: ut qui dat, quemadmodum det, videat. Neque enim ego humilis definiendi cupiditate sed vi adactus, et quidem dandi consilii causa, ut sæpe dixi respondeo ad propositas mihi sive a te, sive ab alio quæstiones. Cæterum pro me humili precare: pro viribus opem iis præbens, qui propter Studii negotia dimicant, quandocunque et ubicunque valebis in Domino. Salutat te frater Nicolaus.

XLI. — *Theophilo Ephesi* [*episcopo*].

De sanctis imaginibus. (Baron. an. 816, n. 41.)

Et sacram epistolam tuam accepi tanquam divinitus scriptum libellum, et eulogiam simul suscepi veluti amoris incitamentum. Et quis ego sum miser, qui a sancto ore tuo sic lauder, qui nec corrigiam calceamenti tui solvere dignus sum? En humilitatis Deum æmulantis proprietas. Tu, beatissime Pater, qui et magnus diceris, et extolleris, ac prædicaris Orienti atque Occidenti, maximi apostoli, evangelistæ ac theologi thronum digne condecorans per ea quæ passus es, et pateris etiam nunc, sanctæ carnis tuæ sanguine vitam illustrans, et pingi Christum confitens ut corporeum, non,

[17] Can. 74.

Β'. Ἐάν τις πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀσεβῶν [illegible] σιν αὐτῶν ἐνέγκῃ, κρυπταζόμενον πρεσβύτερον κατὰ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας δόγμα, καὶ μηδὲ ἀναφέροντα αἱρετικόν· καὶ πρὸς αὐτοῦ μεθέξοι τῶν ἁγιασμάτων· καὶ οὗτος ὡς προδότης τῆς ἀληθείας, τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω ἐνιαυτὸν ἀποχὴν τῶν ἁγιασμάτων.

Γ'. Ἐάν τις ὀμόσας μὴ προσκυνεῖν θείαν εἰκόνα, μήτ' αὖ δέχεσθαι ὀρθόδοξον μονάζοντα· μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν εἰδὼς τὸ πταῖσμα, μετανοῇ, καὶ [illegible] κυνῇ κρυπτῶς· βαρὺ τὸ πτῶμα· ἤδη ἔξαρνος ἐγένετο Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ τῶν [illegible] τριετῆ χρόνον εἰργέσθω τῶν ἁγιασμάτων, σὺν πολλῇ φιλανθρωπίᾳ.

Δ'. Ἐάν τις χρίσει δεδοικὼς εἰκόνα Χριστοῦ, ἢ τινος τῶν ἁγίων· ἐνιαυτὸν εἰργέσθω τῆς κοινωνίας.

Ε'. Ἐάν τις ἱερεὺς ἀναφέρῃ τὸν αἱρετικὸν δημοσίᾳ· ἰδίᾳ δὲ προσκαλούμενος ὑπό τινος ὀρθοδόξου εὐκτηρίῳ, στέλλεται ἀναφέρειν τὸν αἱρετικόν· ἆρα ἐν τῷ τοιούτῳ εὐκτηρίῳ τὸν ἀκριβῆ δεῖ προσεύχεσθαι; Οὐδαμῶς.

ϛ'. Ἐάν τις ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ἐπιτιμίῳ δύναται [illegible] λόγον προσλαβέσθαι τινὰ εἰς ἐπικουφισμὸν τοῦ ἐπιτιμίου; ἐπὶ μὲν τῆς κοινωνίας, οὐδαμῶς· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων, οὐκ ἀπόβλητον. Οὔτε δὲ ἐλεημοσύναις δύναιτ' ἂν ὑφαιρεῖν τι τοῦ ὁρισμοῦ ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ γὰρ ἐπιτιμιάζων οἶδε πάντως καὶ πρόσωπα, καὶ χρόνον, καὶ τὰ ἐκτὸς δοκιμάζειν πρὸς τὸ ὑφεῖναι. Ὅρῳ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένως κειμένων [illegible] περιλαβεῖν τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷόν τε, καθὼς [illegible] μέγας Βασίλειος εἴρηκε. Δοὺς γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξουσίαν προσθήκης καὶ ὑφέσεως, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἤγουν ἀπαραιτήτου τὸν κανόνα ἔθετο, ἀλλ' [illegible] μένως· ὥστε ὁ διδοὺς, βλεπέτω πῶς δίδωσι. Κἀγὼ ὁ ταπεινὸς οὐχ ὁριστικῶς, ἀλλ' ἐκβιαστῶς, [illegible] συμβουλευτικῶς, ὡς πολλάκις εἴρηκα, ἀποκρίνομαι πρὸς τὰς προτεινομένας μοι εἴτε ὑπὸ σοῦ, εἴτε ὑπ' ἄλλου πεύσεις. Τὸ λοιπὸν προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου· βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἐναθλοῦσιν, ἐπείπερ καὶ ὅπουπερ ἂν [illegible] ἐν Κυρίῳ. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει σε.

ΜΑ'. — Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου. [τιζ.]

Καὶ τὴν ἱεράν σου συλλαβὴν ἐδεξάμην ὡς β[illegible] θεόγραφον, καὶ τὴν εὐλογίαν συναπεδεξάμην ὡς πόθου ἐμπόρευμα. Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας [illegible] παρὰ τοῦ ἁγίου σου στόματος εὐφημούμενος, ὁ μηδὲ τοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματός σου ἐ[illegible] Ἴδε ταπεινοφροσύνης θεομιμήτου ἰδιώματα. Σὺ ὦ μακαριώτατε προπάτορ, μέγας καὶ λαλούμενος, μεγαλυνόμενός τε καὶ ἐπαινούμενος Ἀνατολῇ τε καὶ Δύσει· ὁ τοῦ μεγίστου Ἀποστόλου, εὐαγγελιστοῦ τε καὶ Θεολόγου κοσμήσας τὸν θρόνον ἐπαξίως, δι' ὧν ἤθληκας, καὶ ἔτι ἀθλεῖς, αἵματι σαρκός σου ἁγίας λαμπρύνας τὸν βίον, καὶ Χριστὸν ὁμολογῶν [illegible]

ι ὡς ἐνσώματον, ἀλλ' οὐχὶ ὡς οἱ ἀσεβεῖς ἐξαρ-νος· ἐπ' ἂν οὐ δέχονται αὐτὸν εἰκονιζόμενον. ρ οὐκ εἰκονίζεται, οὐδὲ ἐνσώματον. Ἐῶ λέγειν) καὶ ἄγγελος ὢν ἀσώματος, αἰσθηταῖς εἰκόσιν ῶν θεολόγων ἀναγράφεσθαι παραδέδοται. Οἱ δὲ ιν ἐνσώματον δεσπότην, καὶ τὸν ἀσώματον δοῦ-προσέτι καὶ τήν τε τοῦ Θεοῦ Μητέρα, σὺν πᾶσι υ θεράπουσιν, ἤρνηνται ἐγγεγράφθαι, διὰ τῶν ον ἀριδήλως συναπαρνούμενοι τὰ πρωτότυπα. αὐτὸ τοῦτο ἐννοοῦντες, ὅτι τῇ παραδοχῇ τοῦ οἰ-χαρακτῆρος τὸ κρατεῖν ἔχουσιν· οὐκ ἀφαιρεθέν-ἀτιμασθέντος, ἀφῄρηται δηλονότι καὶ ἠτίμω-ὐτῶν τὸ κράτος. Ἀλλ' ὅμως οὐ βούλονται αι τοῦ ἀγαθῦναι. Ἐκείνοις μὲν οὖν εἰς κέντρα ζειν ἔστι. Σὲ δὲ ἡ κραταιὰ χεὶρ περιφυλάξειεν λέος τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ὡς στύλον, ὡς ομα, ὡς πρόμαχον. Καὶ ἴδοιμέν σε οἱ ταπεινοί, ν ἐπὶ τὴν Ἀσιάτιδα χθόνα ἐπαναστρέφοντα· πάλαι ἀπὸ τῆς ἐν Πάτμῳ φυλακῆς τὸν τοῦ ελίου ἥλιον· ἢ ἐν οὐρανοῖς ἐπάνω δέκα πόλεων χικῶς δοξαζόμενον.

A sicut impii faciunt, negans, quando depingi eum non admittunt. Quod enim non exprimitur imagine, nec corporeum quidem est. Mitto dicere quod cum angelus incorporeus sit, per sensibiles imagines a theologis exprimi traditum est. Hi autem corporeum Dominum, et incorpoerum famulum, Matremque Dei insuper cum omnibus Domini ministris depingi negarunt, per imagines videlicet prototypa ipsa simul negantes. Neque hoc intelligentes, ea propriæ figuræ et characteris susceptione vim suam et statum obtinere: quo sublato, vel dedecore effecto, tollitur procul dubio, et dedecore afficitur eorum vis omnis et dignitas. Attamen intelligere nolunt ut bene agant. Illis autem adversus stimulum calcitrare libet. Te vero potens B manus custodiat ad gloriam Ecclesiæ suæ, ut columnam, ut fundamentum, ut propugnaculum: videamusque te humiles, aut inde in Asiaticam terram redeuntem, sicut illi olim ex Patmi custodia solem Evangelii; aut in cœlis supra decem civitates [18] pontificis gloria decoratum.

ΜΡ'. — Θαλελαίῳ τέκνῳ. [τκγ'.]

XLII. — *Thalelæo filio.*

atica. De sanctis imaginibus. Adversus Gregorium Adelphiensem, qui Iconomachis adhæserat. Tum Chrysostomi locus explicatur.

μὲν οὖν ἐσήμανας διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐπέγνων, ι· ἃ δὲ ἐγὼ ἀποκρίνομαί σοι, ταῦτά ἐστι· Στέλ-λι ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως πατοῦντος, διακελεύεται ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος. ῶν λέγει Γρηγόριος ὁ τῶν Ἀδελφίων, ἀλόγως αὐτὸν ἀποστρέφεσθαι, ὁπότε αὐτὸς οὐχ ἁπλῶς ως, ὁλοτρόπως δὲ συνεπήχθη τοῖς Εἰκονομά-ὑπογράψας τῇ αἱρέσει, συνεσθίων τε καὶ συμ-καὶ συναναστρεφόμενος αὐτοῖς; Εἰ δὲ λέγοι ενοηκέναι, καὶ ἐπιτίμια κρατεῖν· δειξάτω τοῦτο γράφου ὁμολογίας, ἀναθεματίζων τε τοὺς αἱ-ύς σὺν τῇ αἱρέσει, καὶ μηδαμῶς συναπτόμενος :. Ἕως δ' ἂν τοῦτο οὐ ποιῇ, ἀποτρόπαιος ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον. Δόλιος γάρ ἐστιν ιοσποιήσει ἐπιστροφῆς ὑφελκόμενος ὑμᾶς, καὶ εἴρων λόγους λοιμώδεις, ὡς ἐκ προσώπου δῆθεν ἐναντίων. Ὅθεν σὺ ὡς ἀτελέστερος ἐμπαρεὶς λέξει αὐτοῦ ἠπόρηκας εἰς τοῦτο κἀκεῖνο. Ἀλλ', ἤτησας τὴν λύσιν, δέξαιο συνετῶς. Τὸ εἰρη-τὸν Χρυσόστομον· « Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς ις οὐ περιγράφεται· » ἐγκωμιάζοντα τὸν ἅγιον ινόν· οὐχ ἁπλῶς ἐκλαμβάνειν δεῖ, ἀλλὰ γνῶναι ιαλεγόμενος εἴρηκεν· ἐπειδὴ ἐν ταῖς διαλέξεσι ηρητέον καὶ χρόνον, καὶ πρόσωπον, καὶ τρό-Χρόνον, διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ νενομοθετῆσθαι τοῖς πρὸς τοὺς ἐν τῇ χάριτι. Πρόσωπον, ὅτι ἄλλο κόν, καὶ ἕτερον ὀρθοδόξου. Τρόπον, ἐπειδὴ οὐ ἐστι δογματικῶς διαλέγεσθαι, καὶ ἁπλοϊκώ-προτείνειν τὸν λόγον. Τίνι οὖν διελέλεκτο ὁ στομος; ἆρά γε ὀρθοδόξῳ ἀναστηλοῦντι τὴν Χριστοῦ; οὐδαμῶς· ἀλλά τινι Ἕλληνι· ὃς τὴν ιν ὑπερκειμένην αἰτίαν, καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἐσχάτων χαρακτηρίζει, ὥς φησιν ὁ θεῖος Διο-: καὶ οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φησὶ τῶν πλατ-

Quæ quidem per litteras significasti, hæc, fili, perlegi: quæ vicissim habeo tibi dicere, hæc sunt. Sanctus Apostolus præcipit, *ut subtrahamus nos ab omni fratre ambulante inordinate* [19]. Quomodo ergo dicit Gregorius Adelphiensis, vos ipsum aversari sine causa: quando ipse non tantum inordinate ambulat, sed ad eosdem plane mores cum Icono- C machis abduci se passus est, subscribens hæresi, cum ipsis cibo, potu, consuetudine conjunctus! Quod si dixerit resipuisse se, ac delicti pœnam exsolvere; hoc ipsa subscripta confessione significet, hæreticos cum hæresi anathematizans, omni cum ipsis amicitiæ conjunctione præcisa. Id vero donec effecerit, sit ille detestabilis vobis qui timetis Dominum. Nectit enim dolos, dum resipiscentiam simulat, irretiens vos, et pestiferos occulte sermones serens, tanquam ex persona videlicet adversariorum. Unde tu, utpote imbecillior, illius oratione læsus, circa hoc et illud hæsisti animi dubius. Sed quandoquidem solutionem sciscitatus es, solerter accipe. Quod Chrysostomus dixit, in laudatione sancti Romani, « Christus noster parietibus D non circumscribitur [20], » non est simpliciter accipiendum: sed explorandum quem tum alloqueretur cum hæc diceret: quandoquidem in sermocinatione observari necesse est et tempus, et personam et modum. Tempus, quod non eadem præcepta veteribus dantur, atque iis qui sunt sub lege gratiæ. Personam, quod alia sit hæretici, orthodoxi alia. Modum, quandoquidem aliud est dogmatice disserere, aliud simpliciore filo orationem texere. Quem igitur Chrysostomus est allocutus? An orthodoxum qui Christo imaginem statuit? Minime; sed gentilem quempiam, qui supremam rerum omnium

[18] Luc XIX, 19, 17. [19] II Thess. III, 6. [20] Hom. II, de S. Romano.

causam ad formam vilissimarum quæ quidem exsistant, depingit, ut ait divinus Dionysius: neque ipsam putat ulla re præstare formis illis multiplicibus ac divinitatis expertibus quas illa finxit. Egregie igitur et valde apposite Pater pronuntiavit: « Christus noster parietibus non circumscribitur: » subintelligendum, secundum naturam divinitatis, ut ethnici illius dii, qui intra parietes sedent, eo spatio conclusi, nec aliud habent quod intelligatur animo, quam quod cernitur intuentibus. Oculos habent et non vident: aures, et non audiunt; manus, et non palpant: pedes, et non ambulant: nares, et non odorant: sicut a Propheta exprobratur [21].

At Christus noster non secundum externam speciem modo, est homo proprie ac vere, siquidem similis nobis per omnia audiit, et corpore, et anima, et ætate, et quibuscunque rebus, quæ ex confesso humanæ naturæ competunt, dempto solum peccato: sed et Deus naturæ ac veritate, et idem utroque constans. Exempli gratia dico quemadmodum alicubi idem Chrysostomus loquitur: «Infra fatigatur, supra commovet elementa; infra esurit, supra emittit imbres; infra pavet, supra tonat; infra coram tribunali astat, supra prospicit universa. » Eadem igitur sententia gentilem est allocutus: « Christus noster parietibus non circumscribitur. » Nec puta sententiam accuratius exprimendam propter hæresim nunc insanientem. Manifestum autem est quod et fatigatum, et esurientem, et paventem, et astantem coram tribunali vidit haud dubie vir sanctus effigie corporis circumscribi, sive in pariete coloribus, sive in tabula. Et vero in rebus perspicuis explanationem causa nulla poscebat. Nam si corporis expertem angelum visum a se narrat in imagine, Christum corporatum non idem in imagine, viderit? Dementis utique est de viro sancto tale aliquid suspicari. Si igitur hunc testem advocant sui pravi dogmatis, cur eumdem rejiciunt, ac vel angelum, vel e sanctis aliquem pingi ægre ferunt? Cum dicat alicubi Chrysostomus: « Quod igitur in nominibus fecistis, hoc ipsum in ejusdem imagine præstitistis [22], » sancti Meletii scilicet. « Nam et in annulorum palis, et in poculis pateris que, et in cubiculorum parietibus, et ubique passim sanctam illam imaginem multi insculpserunt (1). » Nec tamen aures ei præbere sustinent. De historia sancti Pancratii quod non liqueat a quo sit exarata, quid tum? Martyrum gesta pleraque omnia nullo sunt inscripta titulo: at sunt eadem tamen sincera: atque inde doctores depromunt argumenta in martyrum laudem. Colitur in Sicilia sanctus Pancratius, æde maxima, fin qua et miracula edi narrant. Qui igitur historiam non admittit, martyrem una videlicet aspernatur. Hæc quidem

τομένων αὐτῷ ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμ
Καλῶς οὖν καὶ πάνυ εἰκότως ἔφη ὁ Πατήρ·
ἡμέτερος Χριστὸς τοίχοις οὐ περιγράφεται· » τ
υπακουστέον τῇ τῆς θεότητος φύσει· ὡς τῶν ἐ
θεῶν ἐν τοίχοις ἱδρυμένων, κἀκεῖ περιωρισμέ
οὐκ ἐχόντων τι ἄλλο νοούμενον παρ' ὃ βλέπ
[f. βλέπεται] τῶν ὁρῶσιν. Ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, κ
βλέπουσιν· ὦτα, καὶ οὐκ ἀκούουσι· χεῖρες, κ
ψηλαφῶσι. Πόδες, καὶ οὐ περιπατοῦσι· ῥῖνες
οὐκ ὀσφραίνονται· καθὰ προφητικῶς κατηγο
ται.

Ὁ δὲ ἡμέτερος Χριστὸς οὐ κατὰ τὸ ὁρώμενο
νον ἄνθρωπος κυρίως καὶ ἀληθῶς· ἐπείπερ δ
ἡμῖν κατὰ πάντα χρηματίσας, καὶ ἐνσώματος
ἔμπνους, καὶ ἐνῆλιξ, καὶ ὅσα ἄλλα γνώριμα τ
θρωπείᾳ φύσει, πλὴν μόνης ἁμαρτίας· ἀλλ
Θεὸς φύσει καὶ ἀληθείᾳ· καὶ ὁ αὐτὸς ἀμφότερα.
τι λέγω· ὥς φησί που ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος· «
τω κοπιᾷ, καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα·
πεινᾷ, καὶ ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ· κάτω δειλιᾷ
ἄνω βροντᾷ· κάτω δικαστηρίῳ παρίσταται, καὶ
θεν πάντα θεωρεῖ. » Κατὰ τοῦτο οὖν εἴρηται
πρὸς τὸν Ἕλληνα· « Ὁ ἡμέτερος Χριστὸς το
οὐ περιγράφεται. » Καὶ οὐχ ἡγεῖτο χρῆναι ἀκ
λογεῖσθαι περὶ τὴν ἀπόφασιν εἵνεκα τῆς νυνὶ λυ
σης αἱρέσεως. Δῆλον δὲ ὅτι τὸν κοπιῶντα καὶ
νῶντα, δειλιῶντά τε καὶ παριστάμενον κριτ
οἶδεν ἀσφαλῶς ὁ ἅγιος, σώματος χαρακτῆρι περ
φεσθαι, εἴτε ἐν τοίχῳ χρώμασιέ, εἴτε ἐν πίνακι.
ἐν τοῖς ἐναργέσιν οὐκ ἦν λόγος αὐτῷ διασαφη
Εἰ γὰρ τὸν ἀσώματον ἄγγελον ἰδεῖν ἔφη ἐν ε
τὸν ἐνσώματον Χριστὸν οὐ βλέπει εἰκονιζόμ
ἠλίθιον οὖν τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ ἁγίου ὑπολα
νειν. Εἰ οὖν εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν ἔχουσι τοῦ πο
αὐτῶν δόγματος· τί τὸν αὐτὸν ἀποβάλλονται, μ
χόμενοι ἄγγελον εἰκονίζεσθαι, μηδ' αὖ τινα τῶν
φόρων; λέγοντος ὧδέ που τοῦ Χρυσοστόμου· «
γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο ἐπὶ τῆς εἰκ
ἐπράξατε τῆς ἐκείνου· » ἤγουν Μελετίου τοῦ ἁγ
« Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναις, καὶ ἐν
πόμασι καὶ φιάλαις, καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις,
πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχά
πολλοί. » Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἀκοῦσαι αὐτοῦ ἀνέχο
Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου Παγκρατίου, ὅτι οὐ
λοῖ πρὸς τίνος συνεγράφη, τί τοῦτο; σχεδὸν π
τὰ μαρτυρογράφια, ἀνεπίγραφά εἰσιν· ἀλλ' ὅμως
βαιά εἰσι· κἀκεῖθεν οἱ διδάσκαλοι ἀφορμίζο
ποιεῖν τὰ τῶν μαρτυρησάντων ἐγκώμια. Ὁ
Παγκράτιος ἐν Σικελίᾳ τιμᾶται, ναῷ μεγίστῳ· ἐ
φασι καὶ σημεῖα γεγενῆσθαι. Ὁ οὖν μὴ δεχόμ
τὴν ἱστορίαν, συναπεβάλετο τὸν μάρτυρα δηλον
Ταῦτα μὲν ὡς ἐν ὀλίγοις. Σὺ δὲ, τέκνον, ὑγίαιν

[21] Psal. CXIII, 6, 7. [22] Hom. 45, de S. Meletio Antiocheno.

NOTÆ.

(1) Meminit hujus Nicephorus in Antirrhetico ms.

καὶ σώζοιο· καὶ τοῦ Γρηγορίου μακρὰν ἀπόστηθι· μή σε ὀλέσῃ ἐξ ἀπροσεξίας.

ΜΓ'. — Ἐγκλείστῃ. [τκε'.]

Præcepta monasticæ vitæ tradit: simul quæ ad constantiam in catholica fide adhortaretur.

Ἀνέγνων σου τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας· ἀλλὰ τίς ὁ ἔπαινος ὃν ἐποίησας ἡμῖν ξένοις οὖσι παντὸς ἀγαθοῦ; τίς δὲ δὴ καὶ ἡ ἐπιζήτησις τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου, μὴ ἔχουσιν οἰκειοποτεῖν, οὐχ ὅτι γε καὶ ἑτέροις ἄρδειν νάματα; ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται, Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· δέξαιο βραχυλογίαν τινὰ τῆς πανιχρότητος ἡμῶν. Τῶν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἀναστρεφομένων οὐχ οὕτως δύναιτ' ἂν ὁ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς κεκαθάρθαι, ὡς ἐνατενίζειν ἀπαρεμποδίστως τῷ κάλλει τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· οἱόν τινι λήμῃ τῇ τῆς σαρκὸς προσπαθείᾳ μυωπάζων. Ἡμῖν δὲ οἷς πᾶσιν ἀποτακτέον, καὶ μόνον τὸν Χριστοῦ σταυρὸν αἴρειν ἐγκελευομένοις, εὐπετὴς ἡ θεοπτία· ἤγουν τὸ μηδὲν ἄλλο καὶ ἔχειν καὶ ἐννοεῖν, ἢ τὸ πῶς εὐαρεστήσοιμεν τῷ Κυρίῳ· καθαρᾷ καρδίᾳ λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ἀποῤῥήξει πάσης σχέσεως σαρκικῆς. Ἔστω οὖν ὑμῶν ἡ τῆς ἐγκλείσεως περιοχὴ, πόλις Θεοῦ πεποικιλμένη χρυσέοις κατορθώμασι· μὴ κλεὶς περὶ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ πνεῦμα. Προσῆκον τοίνυν φεύγειν ὑμᾶς τὰς τῶν ἀνδρῶν ὄψεις, τὰς πρὸς τοὺς ἀφ' αἵματος σχέσεις, τὰς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον φιλίας· αὐτὰς δὲ ἐφ' ἑαυτὰς συνανεστράφθαι· καὶ ἔχειν μίαν ψυχὴν καὶ καρδίαν, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων πεπιστευκότων. Ἡ καθηγουμένη οὕτω καθηγείσθω ὡς Χριστοῦ ἐπέχουσα χαρακτῆρα, ποιοῦσα πρῶτον, εἶθ' οὕτως διδάσκουσα· μηδὲν ἐλλιμπάνουσα τῶν κατ' ἐντολὴν πρακτικῶς ὑποδεικνύναι. Ἡ καθυποτασσομένη οὕτω πείθεσθαι καὶ ὑπείκειν, ὡς αὐτῷ Χριστῷ τὴν ὑπακοὴν ἀνύουσα. Ὅπου δὲ ταῦτα, ἐκεῖ πάσης ἀγαθοεργίας καρπός· οὗ δὲ οὐ ταῦτα, ἐκεῖ πάντως τὰ ἐναντία, ἑταιρίαι, φιλονεικίαι, ψιθυρισμοὶ, ἰδιοκτημοσύναι, φυσιώσεις, προσπάθειαι, πρός τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν, εἴτε ἐκ γένους, εἴτε ἐκ φιλίας ἄλλης.

Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν ὀλίγῳ ἡ περὶ τοῦδε ὑπόμνησις. Ἐγὼ δὲ ὁ ταπεινὸς παρακαλῶ, σὺν τῷ βίῳ καὶ τὴν πίστιν ἠγλαϊσμένην κεκτῆσθαι ὑμᾶς· μηδαμῶς τῇ Χριστομάχῳ αἱρέσει κοινωνεῖν, ἥτις Ἰουδαϊσμοῦ οὐδὲν διενήνοχε, τὴν σωτήριον Χριστοῦ οἰκονομίαν, διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων αὐτοῦ τε Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀρνουμένη· ἐπειδήπερ ἡ εἰκὼν ταυτόν ἐστι τῷ πρωτοτύπῳ τιμῇ τε καὶ προσκυνήσει· οἷον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ [σταυροῦ] καὶ τοῦ τύπου. Μὴ δὴ οὖν ἀρνήσησθε τὸν Χριστὸν αἱ Χριστοφόροι τῷ ἁγίῳ περιβλήματι· μήτε τοὺς τοσούτους κόπους, οὓς ἀνατλᾶτε τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον μετὰ καθείρξεως διανύουσαι, ἔνθεν ὀλέσαι, καὶ τῆς ἀντικειμένης μερίδος, ὅπερ ἀπείη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν, γινόμεναι· ἀλλ' εἰδυῖαι ὅτι οὔτε βίος δίχα πίστεως ὀρθῆς, οὔτ' αὖ πίστις δίχα πράξεως θείας σώζειν δύναιτο, ἀμφοτέρωθεν εἴητε δι-

A paucis. Tu vero, fili, salvus sis et incolumis; et a Gregorio abscede procul, ne imprudenti tibi exitium afferat.

XLIII. — *Inclusæ.*

Legi epistolam pietatis tuæ, sed quæ laus ea est, qua nos affecisti qui sumus ab omni bono inopes? aut quid a nobis magistri monita flagitas, qui vix sumus propriæ siti explendæ pares, nedum ut aliis rigua præbeamus? Quoniam tamen scriptum est: *Omni petenti te tribue* [33]: exiguam pro nostra inopia orationem accipe. Qui in sæculari vita degunt, haud proclive est ut hic mentis oculus ita purgatus sit, ut sine obice intendat aciem in pulchritudinem gloriæ Dei: quasi quadam lippitudine, B carnis affectu cæcutiens. Nobis vero quos renuntiare, omnibus rebus oportet, qui et solam Christi crucem tollere jussi sumus, facile est Deum intueri: hoc est, aliud nihil spectare vel cogitare quam quemadmodum Domino placeamus: mundo corde ei servire, præciso omni carnis affectu. Sit ergo claustri vestri ambitus, civitas Dei, virtutibus quasi auro distincta: nec corpus modo clavibus, sed et spiritus cohibeatur. Est igitur consentaneum ut virorum conspectum fugiatis, affectum erga consanguineos, amicitias erga mundum universum: et ut inter vos ipsas degatis, habeatisque animam unam et cor unum, ad exemplum eorum qui jam olim a principio, apostolorum temporibus crediderunt. Præposita sic regat tanquam Christi personam C sustinens, primum faciens, deinde sic docens [34]: nihil prætermittens eorum quæ sunt imperata, exemplo monstrare. Quæ subdita est, ita obtemperare ac parere consuescat, tanquam Christo ipsi morem gerat. Nam hæc ubi affuerint, ibi omnis boni operis fructus: ubi non adsint illa, ibi omnino contraria, conventicula, contentiones, murmurationes, privata peculia, tumor animi; vitiosi affectus tum erga se invicem, tum erga extraneos, sive ob cognationem, sive ob aliam necessitudinem.

Paucis itaque verbis hæc de isto argumento commonitio fit. Ego humilis obsecro, ut cum moribus illibatam fidem tueamini, nullo modo communicantes Christomachorum hæresi, quæ nihil a Judaismo discrepat, salutarem Christi dispensationem D negans, sublatis e medio venerandis ipsius Christi, tum Deiparæ, omniumque sanctorum imaginibus: quandoquidem imago idem est cum prototypo, honore et adoratione: ut in vivifica ipsius cruce contingit, et in ejusdem effigie. Nolite igitur Christum negare, qui sacro habitu Christum gestatis: nec tantorum laborum, quos transacto in virginitate ævo intra claustra perfertis, inde jacturam facite, in adversariorum castra, quod vel dicere vel cogitare nefas est, transvolantes: sed probe intelligentes, nec mores sine recta fide, nec rursum fidem sine divinis operibus, efferre salutem posse,

[33] Luc. vi, 30. [34] Act. i, 1.

utraque dote fulgeatis ad gloriam Dei, ad Ecclesiæ A splendorem, ad consecutionem æternorum bonorum quæ promissa sunt: orantes etiam pro nobis peccatoribus, ut salvi simus.

ηὐγασμέναι εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς κλέος ... σίας, εἰς ἐπίτευξιν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις αἰωνίων ... θῶν· προσευχόμεναι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτω... ὡς ἂν σωζοίμεθα.

XLIV. — *Simeoni filio.*

ΜΔ'. — Συμεὼν τέκνῳ. [τκζ'.]

Cum aliis novem latenti, de iis qui martyrio se ipse objiciunt. (Baron. an. 818, n. 18.)

Sero quidem, sed tamen litteras tuas accepi, fili, et gratias egi Domino tum ob defensionem tuam, tum ob solertiam et curam qua tot fratres tuos præstas ab hæreticum laqueis, qui non corpora sed animos discerpunt: quanquam et corpora, plagis mortibusque illatis. Esto mente integra, fili mi dilecte, strenuus esto, fratres tuos B rege, fac esse eos animo alacri, quæ veritatem attinent exhibe, ad martyrium impelle. Tempus enim ad postulat: quanquam juste latebras petiistis. Projicere enim seipsum in tentationem, quemadmodum ut docereris rogasti, illud est, impelli sua sponte quemdam, ut se ipse interfectoribus prodat. Quod si sanctus Gordius, quemadmodum et alii nonnulli e martyribus, obtulere ultro sese [25]; sic temporum ratio poscebat: nemine, ut fit, libere loquente, et vehementius exardescente impietate. Deinde illi et puro corde Deum intuiti clare, et ab eodem incitati. Nam et magnus Præcursor intrepido animo Herodem coarguit. Novissime vero Dei beneficio restitere multi et martyrium sustinuerunt. Nefas alioqui in pericula sese inferre. Gavisus C autem sum vehementer, quod cæteri tecum Patres conspirant, *Quorum nomina sunt in libro vitæ* [26]: quos et per te saluto, quorum sanctis precibus egeo ad salutis subsidium. Valde me juvat, quod ab Hypatio fratre boni aliquid impetraris. *Fratres in angustiis comprehendantur* [27], ut sacræ paginæ admonent. A nostra enim tenuitate nulla utilitas cuiquam est: quanquam ipse de nobis magnifice loqueris ex charitate. Quoniam vero et catechesim rogasti quam habui ad universos fratres, nuper ad te misi. Tu mihi porro assidua prece salutem exora. Accepi poculum servoque ut sit obvia magis tui recordatio. Novem fratres meos filiosque salvere jubeo, enixe preces implorans. Nicolaus frater qui mecum est inclusus, tibi cum omnibus D salutem dicit. Gratia vobiscum. Amen.

Ὀψὲ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην τὰ ἀντίγραφα σου, ... κνον· καὶ ηὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ ... σου, τῇ τε συνέσει καὶ διασώσει· ὅτι ... καὶ τ... τοὺς ἀδελφοὺς ἔχεις συνδιαφυλάττων ἀπὸ τῆς θ... τῶν αἱρετιζόντων, καὶ οὐ σάρκας, ἀλλὰ ψυχὰς ... ρασσόντων· πλὴν ὅτι καὶ σώματα, δι' ὧν ἐπιφ... πληγῶν καὶ θανάτων. Ὑγίαινε, υἱέ μου ... ἀρίστευε, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν σου, προθυμο... παραδείκνυε τὰ τῆς ἀληθείας, παράθηγε εἰς μα... ρίαν. Ὁ γὰρ καιρὸς τοιοῦτος· καὶ ὑποκρύπτεσθε ... νόμως. Τὸ γὰρ ἐπιρρίψαι ἑαυτὸν ἐν πειρασμῷ, ... ἐζήτησας μαθεῖν, τοῦτό ἐστι, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ... ναί τινα, καὶ φανερῶσαι ἑαυτὸν τοῖς φονεύουσι... δὲ ὅτι ὁ ἅγιος Γόρδιος, ὥσπερ καὶ τινὲς ἄλλοι ... μαρτύρων, αὐτόκλητοι ἧκον· ὁ τρόπος οὕτως ἀπ... οὐδενὸς ὡς ἔοικε παρρησιαζομένου, καὶ ἀναπτ... τῆς ἀθείας σφοδρότερον. Ἔπειτα καὶ καθαρῶς ... Θεὸν ἐνοπτρισάμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῦ κινη... Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Πρόδρομος ῥιψοκινδύνως ... τὸν Ἡρώδην. Ἄρτι δὲ πολλοὶ χάριτι Θεοῦ ... νοι καὶ μαρτυροῦντες· καὶ οὐκ ἔννομον τὸ ἐπιδ... Ἐχάρην δὲ λίαν ὅτι καὶ ἕτεροι Πατέρες ... σοι, Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς· οὓς ... ἀγορεύω διὰ σοῦ, καὶ δεδέημαι τῶν ἁγίων ... χῶν εἰς ἐπικουρίαν σωτηρίας. Ὄφελον ὅτι ... ἀδελφοῦ Ὑπατίου εὗρές τι τῶν καλῶν. Ἀδελφοὶ ... ἀνάγκαις ἔστωσαν χρήσιμοι· ἡ Γραφὴ ἐγκ... ται. Παρὰ γὰρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως οὐδὲν ὄφ... κἂν αὐτὸς μεγαλαυχῇς ἡμᾶς ἐξ ἀγάπης. Ἐπεὶ ... ἐζήτησας καὶ κατήχησιν, ἣν πρὸς πάντας τοὺς ἀ... φοὺς ἐποίησα, ἄρτι ἐπέστειλα καὶ πρὸς σέ. Σ... προσεύχου ἀδιαλείπτως τὴν σωτηρίαν μοι. Τὸ ... σύβιον ἐδεξάμην· καὶ ἔστω σου εἰς ἐναργεσ... μνήμην. Τὴν ἐννεάδα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ ... προσαγορεύω, πλεῖστα δεόμενος καὶ τῆς εὐ... Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος ὁ σὺν ἐμοὶ ἐγκεκλεισμ... προσαγορεύει σε σὺν πᾶσιν. Ἡ χάρις μεθ' ὑ... Ἀμήν.

XLV. — *Basilio præposito.*

ΜΕ'. — Βασιλείῳ ἡγουμένῳ. [τλς'.]

De recipiendis lapsis deque eorum pœnitentia. (Baron. an. 817, n. 19.)

Brevem epistolam tuam, Pater sancte, legi cum voluptate tanquam ex puro corde profectam: nec laudibus tamen delectatus sum, quippe expers earum quas commemorasti. Sed tu, si ita vis, ploius ora ut partem ac statum tuum proxime attingam. Sed hac de re hactenus. Utinam vero, quemadmodum ais, utilis Deo sit Hypatii fratris opera, alteriusve cujuslibet eorum qui decertant: ut vel per ipsos habeamus et nos humiles propitium Numen. Interrogatio de his qui prolapsi sunt in ea

Ἡδέως σου ἀνέγνων τὸ γραμματεῖον, ὦ κα... τὴς ἁγία, ὡς ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς προσενηνεγμέν... οὐ μὴν ἐν τοῖς ἐπαίνοις ἥσθην, ὡς ξένος τῶν λ... γμένων. Ἀλλ' αὐτὸς, εἰ βούλει, μᾶλλον ... τῆς μερίδος καὶ στάσεώς σου ἐγγύθεν ... Τοῦτο μὲν τοιοῦτον. Εἴη δὲ κατὰ τὸ ῥῆμά σου χρ... μεύειν τῷ Θεῷ Ὑπατιόν τε τὸν ἀδελφὸν, καὶ ἕν... ἄλλον τῶν ἐναθλούντων· ὡς ἂν δι' αὐτῶν σχοίη... καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ εὐμενὲς τὸ Θεῖον. Τὸ ἐρώτ... τῶν ἐμπαρέντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἢ παρὰ ...

[25] Basil. Hom. in S. Gordium martyrem. [26] Philipp. IV, 3. [27] Prov. XVII, 17.

πτώμασιν, ἐκείνην ἔχει τὴν ἀπόκρισιν· ὅτι ἡ ἀληθὴς, A μετάνοια ἐν ἐπιδείξει τῶν κατ' αὐτῆς καρπῶν· ἅτινά ἐστιν, ἡ ἀποχὴ τῶν ἁγιασμάτων κανονικῶς, μετὰ καὶ τῆς συντελουμένης ἐγκρατείας, τὴν συγχώρησιν τῶν ἡμαρτημένων ἀντιλαμβάνει, καὶ ἄνευ μαστίγων καὶ μαρτυρίου. Ἕως ἂν γὰρ μὴ ἀποκλείσῃ καθ' ἡμῶν, ὡς γέγραπται· ἀπόκλεισις δὲ ὁ θάνατος· κἂν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ζωῆς ἡ ἀληθὴς μετάνοια φθάσειεν, ἔσωσε τὸν ἐπιστρέψαντα τῆς ἁμαρτίας. Οὕτω Θεὸς διὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ θεολόγου διωρίσατο· καὶ τοιοῦτον φιλάνθρωπον Θεὸν ἔχομεν, τὸν καὶ λῃστὴν μιᾷ ὥρᾳ εἰσοικισάμενον, τὸν πάλαι καὶ τὸν ἔσχατον, καὶ τελώνην ὡσαύτως δικαιώσαντα. Εἰ δὲ, κατὰ τὰ φθάσαντα ἄρτι, ἐπιδοῖεν ἑαυτὸν ὁ ἡμαρτηκὼς, καὶ πληγὰς ἐπὶ νώτου δέξασθαι, καί τι ἄλλο περισσότερον· τίς ἀμφιβάλλοι μὴ συγκεχωρῆσθαι αὐτὸν τῆς B ἁμαρτίας; Τὸ γὰρ καὶ θανεῖν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, μάρτυρα ἀποτελεῖ κυρίως Κυρίου. Ἀλλ' ἴσως ὁ λόγος περὶ τοῦ ἐπιτιμίου. Ὅτι ἐὰν ὑποβληθῇ βασάνοις, μὴ μέντοι θάνοι· τοῦτο παρὰ τοῦ δόντος τὸ ἐπιτίμιον κανονιζέσθω, πόσον ὑφελεῖν διὰ τὰ παθήματα, δλου τὸ ἥμισυ. Ἡμῖν γὰρ ὁρίζειν οὐχ οἷόν τε. Οὕτως ὁ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν λόγος. Εἰ δὲ δεῖ ἄλλως, δίδαξον, Πάτερ, καὶ φώτισον ἡμᾶς τοὺς ἀμυήτους. Τὸν ἀδελφόν μου τὸν κῦριν Προκόπιον πλεῖστα πρόσειπε.

peccata quæ secundum naturam et quæ contra naturam dicuntur (1), responsum habet hujusmodi: veram pœnitentiam ex ostensione fructuum illius intelligi. Videlicet rei sacræ dilata perceptio secundum canones, conjuncta interim ciborum abstinentia, veniam impetrat delictorum, citra plagas, citra martyrium. Quandiu enim non est clausum ostium adversum nos sicut scriptum est [28] (per mortem vero occluditur) vel si hora vitæ novissima, vera pœnitentia intervenerit, revocantem se a peccato salvum præstat. Sic Deus per Ezechielem theologum aperte affirmat [29]. Tam benigno enim numine utimur, ut et latronem horæ spatio domum introduxerit, primum æque atque novissimum, et publicanum similiter justum effecerit. Quod si, ut nuperrime contigit, obtulerit ipse se qui peccavit, et idem dorso plagas exceperit, et gravius aliud quidpiam: quis ambigat veniam huic delicti datam? Nam et mortem obire in confessione Christi, martyrem Domini proprie efficit. At forte de pœna quæstio vertitur. Quod si cruciatus ille pertulerit citra mortem, illius est id definire qui pœnam imponit. quantum ob malorum perpessionem detrahi par sit; totiusne dimidiam partem. Nobis enim id definire haud proclive est. Hæc oratio est nostræ humilitatis. Sin secus oportet, edoce, Pater, et nobis imperitis præbe lumen. Fratri meo domno Procopio plurimam die salutem.

ΜϚ'. — Ἀρκαδίῳ μοναχῷ. [τλζ'·]

XLVI. — *Arcadio monacho.*

Exsulem vinctum, et verbera passum, hortatur ad constantiam.

Δὶς ἄρτι γράφω ἀφ' οὗ συνελήφθης, ἠγαπημένε, C ὑπὸ τῶν Ἰουδαϊζόντων. Τὴν πρώτην οὐκ ἐδέξω· εὔχομαι κἂν ταύτην τὴν ἐπιστολὴν εἰς χεῖράς σου ἐλθεῖν, Ἐγὼ γὰρ πρῶτον μὲν κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀγάπης νόμον, χρεώστην ἐμαυτὸν λογιζόμενος· ὅτι χρὴ ἀλλήλους συμπροθυμοποιεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνημμένους τῷ φρονήματι τῆς ὁμολογίας Χριστοῦ· τὸ ἐπιστεῖλαί σοι ἀναγκαίως ἔχω. Ἔπειτα καὶ διὰ τὴν ἰδιότροπον σχέσιν· ἣν οἶσθα ὁποία καὶ πόση ἀπαρχῆς ἡμῖν ὑπῆρξε· πάνυ ἐπειγομένως γράφω. Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, ἀδελφέ μου τιμιώτατε· ὅτι ἐν τῷδε τῳ πικρῷ χειμῶνι τῆς ἀπιστίας ἄνθος διεφάνης ὀρθοδοξοῦν· μᾶλλον δὲ ὁμολογητὴς Χριστοῦ, ἅπαξ ἐνεχθεὶς εἰς ὕψος [Reg. cod. ὄψιν] τῶν κρατούντων οὐχ ὑπέπτηξας· Ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν· ἐμαστιγώθης ἱκανὰ, ἐξωρίσθης, περιωρίσθης D ὧδέ που ἐν παραβύστῳ. Πάλιν ἤχθης ἐν χεροῖν [f. χερσὶν] κολαστῶν· οὐκ ὠλιγώρησας· οὐκ ἐξηρνήσω τὴν πίστιν· κατεξάνθης αὖθις ταῖς πληγαῖς· καὶ μεμένηκας ἀήττητος· μὴ φοβούμενος ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν μόνον Κύριον καὶ Θεὸν καὶ βασιλέα, κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐντεταλμένον. Μακάριος εἶ, καὶ καλόν σοι ἔσται· ὡς εὐγενὴς σὺ, καὶ τῶν ἀφ' ἡλίου Ἀνατολῶν εὐγενέστερος. Εἰ δὲ ὅτι τοῖς ἱστουργοῖς σε συνηρίθμησαν, ὡς βασιλικὸν οἰκέτην, μὴ

Nunc iterum ad te scribo, dilecte, ex quo comprehensus es a judaizantibus. Priores litteras non accepisti: precor ut saltem ad te hæc epistola perferatur. Primum enim, juxta communem amicitiæ legem, cum debitorem me ipse reputem: quod animos sibi invicem addere oporteat eos qui sunt in eodem Christi confessionis proposito consociati: imposita mihi quædam ad te scribendi necessitas est. Deinde et propter privatam consuetudinem, quam nosti qualis et quanta inter nos ab initio intercesserit, vehementer impellor ad scribendum. Sed Dei gratia, frater mi reverendissime, quod in hac tristissima infidelitatis heime veluti rectæ fidei flos emicuisti; imo potius quod ut Christi confessor, semel abreptus ad eorum tribunal qui rerum potiuntur, non expavisti. *Confessus es bonam confessionem* [30]: plurimas excepisti plagas, ejectus es in exsilium, in terræ nescio quem angulum exterminatus. Incidisti rursum in tortorum manus, nec animo concidisti: fidem non negasti: plagis iterum laceratus, tamen invictus perstitisti: nihil eos extimescens qui occidunt corpus sed Dominum solum et Deum et regem, quemadmodum ipse præcepit [31]. *Beatus es, et bene tibi erit* [32]: quippe tu vir nobilis, et totius Orientis clarissimus.

[28] Luc. XIII, 25. [29] Ezech. XXXIII, 12. [30] I Timoth. VI, 12. [31] Matth. X, 28. [32] Psal. CXXVII, 2.

NOTÆ.

(1) De utrisque peccatis illis, videsis Pœnitentialem librum Joannis Jejunatoris, apud Joan. Morinum in *Commentario de pœnitentiæ disciplina.*

Quod vero te una cum textoribus adnumerarunt, tanquam regis mancipium, desine mirari : nam talia sanctis contingunt : deinde vel inviti vere ostenderunt mundo, te famulum esse regis cœlestis, exemplum obeundi pro Deo martyrii, reprehensorem impietatis. Itaque sta forti animo, Christi miles : esto ex omni parte strenuus : *Labora : opus fac evangelistæ* [33] ; confessionem tuam imple, cum Deum occulte habeas adjutorem ; custodem vitæ tuæ angelum, qui te totum complectatur ac foveat, qui de te valde lætetur, qui preces tuas ad Deum deferat in odorem suavitatis, in quibus et nostri memento, qui quamvis peccatores plurimum te amamus.

θαυμάσῃς· τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἁγίοις· ἔπειτα ὅτι κ[αὶ] μὴ βουλόμενοι, ὡς ἀληθῶς ὑπέδειξαν τῷ κόσμῳ δοῦ[λόν] σε εἶναι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ἔνδειγμ[α] μαρτυρίας Θεοῦ, ἔλεγχον ἀσεβείας. Στῆθι οὖν, γε[ν]ναῖε στρατιῶτα Χριστοῦ· ἀρίστευσον τελείως· [κα]κοπαθησον ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ· τ[ὴν] ὁμολογίαν σου πληροφόρησον· ἔχων ἀοράτως Θε[ὸν] ἐπίκουρον, τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον π[ερι]κλοῦντά σε, περιέποντά σε, χαίροντα λίαν, καὶ τὰ[ς] προσευχάς σου ἀναφέροντα εἰς Θεὸν εἰς ὀσμὴν εὐ[ω]ωδίας· ἐν αἷς μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶ[ν] μὲν, ποθούντων δέ σε λίαν.

XLVII. — *Præposito.*

ΜΖ'. — Ἡγουμένῳ. [τμη'.]

Confirmat Christi confessorem.

Ex quo te intellexi damnatum in judicio, et Christi causa cæsum, o amantissime, gaudeo, et tibi gratulor. Hoc enim gaudium et exsultatio est, non juxta mundi lætitiam : hæc enim illætabilis : quæ cum esse lætitia videatur, non est reipsa, quandoquidem labitur illa nec stare potest, eademque cum desinit, mortem operatur : sed eam dico, quæ sola secundum Deum est : ipsa enim unicum animi oblectamentum est, et perpetuo sibi constans, cujus finis vita sempiterna. Quamobrem jure gaudeo et gratulor tibi, Pater reverendissime. Nam quod, ut aiunt, centum, nivis ritu, impactæ sunt plagæ, quibus concisa cutis ; hæc vero nova gaudii accessio est. Istud quidem non sine aliquo doloris sensu licet absens accepi. Sed Deo tamen gloria, qui te glorificavit. Nam quod immania vulnera dorso ab impiis excepisti, laus tua immortalis est, perpessio sancta, firmamentum eorum qui pariter confitentur, alacritas orthodoxorum, hæreticorum fremitus, ædificatio Ecclesiæ Dei. *Lapides sancti volvuntur super terram* [34], ut ait propheta. Quorsum istud ? ad æquabilitatem pietatis, ad Ecclesiæ structuram. Ipse igitur unus omnium a Spiritu sancto, angulari lapidi coaptatus es et coagmentatus. Sed et nostri, qui peccatores sumus, memento, o sanctissime, in orationibus : ne a structura excidamus, sed alicubi vel tanquam silex inveniamur, gratia ac benignitate optimi Dei nostri.

Ἐπειδὴ ἔμαθον εἰσαγώγιμόν σε γενέσθαι, καὶ τ[ε]τύφθαι ὑπὲρ Χριστοῦ, ὦ τριπόθητε, χαίρω καὶ συγ[χ]χαίρω σοι. Τοῦτο γὰρ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· οὐ κα[τὰ] τὴν τοῦ κόσμου χαρὰν (ἀχαρὴς γὰρ ἥδε, δοκοῦ[σα] μὲν, οὐκ οὖσα δὲ, ἐπείπερ ῥέουσα οὐχ ἵσταται, κ[αὶ] τελευτῶσα θάνατον κατεργάζεται), ἀλλὰ τὴν κα[τὰ] Θεόν· αὕτη γὰρ καὶ μόνη [Reg. cod. μόνον] ψυ[χ]ηδία, καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἧς τὸ τέλος ζωὴ αἰώνιος. Εἰκότως οὖν γήθω καὶ συγγήθω σοι. Πάτερ τιμι[ώ]τατε. Ἀλλ' ὅτι, ὥς φασι, ἑκατοστεύουσα ἡ νιφὰς, κα[ὶ] βαρύδαρτος· ἴδε [f. ἥδε] πάλιν ἐπίστασις τῆς εὐφρο[σύ]νης. Οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν καὶ ἀπών. Ἀλλ' ὅμως δόξα τῷ δοξάσαντί σε Θεῷ. Ἐπὶ νώτου πα[τα]χθῆναι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, ἄσβεστόν σου τὸ κλέος, [ἅγιον] σου τὸ πάθος, στήριγμα τῶν συνομολογούντων, [προ]θυμία τῶν ὀρθοδοξούντων, διάῤῥηξις τῶν αἱρετι[κῶν]των, οἰκοδομὴ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς, ὥς φησιν ὁ προφήτης. [Τί] τοῦτο ; εἰς ὁμαλισμὸν εὐσεβείας, εἰς ἐνδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν ἁπάντων οὖν εἷς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ συναρμολογούμενος καὶ συμβιβαζόμενος. Ἀλλὰ μέμνησο καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἁγιώτατε, ἐν ταῖς προσευχαῖς, μὴ ἀποπεσεῖν τῆς ἐνδομήσεως, ἀλλ' ὧδέ που κἂν ὡς χάλιξ εὑρεθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

XLVIII. — *Theodorus dispersis ubique Fraternitatibus cum iis qui in confessione Christi certant, salutem.*

ΜΗ'. — Θεόδωρος ταῖς πανταχοῦ διεσπαρμέναις ἀδελφότησι σὺν τοῖς ἐναθλοῦσιν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, χαίρειν. [τνα'.]

Ad patientiam, Christi amorem, et perseverantiam excitat.

Omne gaudium existimare debetis, fratres, in præsenti tribulatione : quandoquidem propter Christum et persecutio est eorum qui vexantur, et eorum carcer qui detinentur : adjici potest, et eorum verbera qui cæduntur. Non igitur cessabo et omnes conjunctim et seorsim singulos compellare, hortari commonere : quamvis non sim nescius esse vos in fide stabiles, et habere domi adhortationem ac documentum. Sed tamen debitor

Πᾶσαν χαρὰν ἡγητέον, ἀδελφοί μου, ἐν τοῖς παρ[ο]οῦσι θλιβεροῖς. Ἐπείπερ διὰ Χριστὸν καὶ ὁ διωγμὸς τῶν διωκομένων, καὶ αἱ φυλακαὶ τῶν καθειργμένων· προστεθείη δ' ἂν, καὶ αἱ μάστιγες τῶν μαστιγουμένων. Οὐκ ἀποπαύσοιμι τοιγαροῦν καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ προσφωνεῖν, παρακαλεῖν, ὑπομιμνήσκειν· καίπερ εἰδὼς ἐστηριγμένους ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει, καὶ οἴκοθεν ἔχοντας τὸ παρακλητικὸν καὶ νουθετητικόν. Ἀλλ' ὅμως ὀφειλέτης εἰμὶ ὁ ἁμαρτωλὸ[ς]

[33] II Timoth. IV, 5. [34] Zach. IX, 16 sec. LXX.

ιρ' ἐμαυτοῦ προστιθέναι [Reg. cod. προστι- A
λως τε καὶ τοῦ πόθου ἐκβιαζομένου. Ζηλῶ
ῖς ζήλῳ Θεοῦ· ἐγκαλλωπίζομαι ὁ ἀκαλλώ-
ιῖς ὁμολογητικαῖς ὑμῶν ἀρεταῖς. Χαρά μοι
ρανος ὑμεῖς, ἔρεισμα καὶ ἀκαταγώνιστον
μα. Ναὶ ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ ἀσαλεύτους
ἅπαντας ἐν πάσῃ εὐθυμίᾳ καὶ προθυμίᾳ.
ε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, χαίρετε· ἀδια-
ς προσεύχεσθε· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε·
ἀρὰ ταῦτα καὶ ἀγαλλίασις; ὅτι Εἴπερ συμ-
ιεν, καὶ συνδοξασθησόμεθα· εἰ ἀποθά-
καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομείνωμεν, καὶ
ιλεύσομεν, ὡς γέγραπται. Ἡλίκη ἡ ἐπαγ-
απητοί! Εἰ γὰρ εἰς πῦρ ἐμβληθῶμεν, οἴσωμεν·
ηρσὶν ἐκδοθῶμεν, ἐνέγκωμεν. Οὕτω γὰρ ἤνεγκαν
ῶνος ἀθλοφοροῦντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, B
εν προβλέποντες, καὶ τὸ παρὸν ὀδυνηρὸν,
ίσι κουφίζοντες, καὶ τρυφὴν ἡγούμενοι τὰ
καὶ τὴν προσθήκην τῶν παθημάτων ἐπι-
ς, οὐκ ἀποστυγοῦντες, ὥσπερ οἱ τὰ πλείω
τῶν συνεταίρων ἁρπάζοντες· ὡς ἴστε ὑμεῖς
ῶν γευσάμενοι τῆς ἀθανάτου γλυκύτητος.
πλάνε! ὅτι πικρόν σου τὸ δοκοῦν ἡδὺ, καὶ
ν, κατὰ πᾶσαν ἡδονὴν καὶ περιχάρειαν. Καὶ
ριστοῦ, ὅτι σοὶ ἡ εὐλογία, καὶ ἡ χαρὰ, καὶ
ύνη, καὶ ἐπὶ τοὺς κατόχους σου· Ἴδετε πη-
λίκοις φθέγμασι παρακαλῶ ὁ εὐτελής· οὔ τι
ἀξιεπαίνων, ἀλλ' ὅτι φιλικοῖς· Ὅσοι βραδύ-
ῦνται τὴν ἐπισκοπὴν Κυρίου· ἐκεῖνο ἐννοεί-
ι Τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν
διώκοντας, εἰς δοκιμὴν δὲ τοὺς πάσχοντας. C
ἀθυμείτωσαν, μηδὲ τὰ κρίματα Κυρίου ἐξ-
αν. Οὐκ εὐγνωμόνων δούλων λέγειν· Ἕως
κ εἶπε τοῦτο Ἰὼβ ὁ ἀοίδιμος, οὐχ ὁ Πέτρος,
ῦλος, οἱ μυριάθλοι, οὐδὲ τις τῶν μαρτύ-

ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τὸ ἀρκοῦν ἐπ' ἀμφο-
Οὐκ ἐλεεῖς, ὅτι θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν
ᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκ-
οῦ Θεοῦ, ὁ τοιοῦτος, οὗ οὐκ ἔστι πέρας τῆς
, οὐδὲ ἐξαγόρευσις τῶν ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ
ων ἀνιῶν, Καὶ παρακαλεῖν ὑμᾶς δεῖ τὴν
ἴσον τὸ ἐφ' ἡμῖν· εἰ μὴ ἂν διὰ τοὺς ὀλλυμέ-
ἐκπεπτωκότας τῆς ὑπομονῆς. Ὁ ἐπειγό-
θάνατον ἰδεῖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐ δύναται
χειν πρὸς τὸν Θεόν· οὗ χεῖρον οὐδέν. Ἀεὶ D
ταραχῇ κατὰ ψυχὴν ἐπιθυμῶν, ὅπερ Θεὸς
ἵ, καὶ θέλων ὃ οὐ θέλει. Ἐντεῦθεν ἀκηδίαι,
βλασφημίαι, καὶ τὰ λοιπὰ βλαστήματα τῆς
. Εἴπωμεν, ἀδελφοί· Γενηθήτω τὸ θέλημά
καρδίας. Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοὶ,
ὁ παντὸς μετὰ σοῦ. Καὶ οὕτως εἰρηνεύουσα
παῤῥησίαν ἕξει πρὸς Θεόν· ἑκατονταετί-
τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ παθήμασι προαιρουμέ-
ε γὰρ ἐὰν κατευξώμεθα τὸ τάχος, ἐπιστῇ·
ἐπευξώμεθα, βραδυνεῖ· ἀλλὰ τότε ἥξει,

A sum, etsi peccator, ut et aliquid de meo conferam. ipso alioqui amore impellante. *Æmulor enim vos Dei æmulatione*[35]*:* et cum nihil habeam unde gloriari possim, confessionis vestræ virtutibus glorior. Gaudium mihi et corona vos estis[36], fulcimentum et robur invictum. Utique precor et hortor, ut omnes firmi maneatis in omni gaudio et alacritate. *Semper gaudete*, inquit divinus Apostolus, *sine intermissione orate: in omnibus gratias agite*[37]. Annon istud gaudium est et exultatio? Quoniam *si compatimur, et conglorificabimur: si commortui fuerimus, et convivemus*[38]*: si sustinuerimus, et conregnabimus*[39], sicut scriptum est. Quale promissum, dilecti? Igitur vel si conjiciamur in ignes, feramus: vel si tradamur bestiis, patiamur. Sic
B enim tulere qui ab omni ævo vicerunt viri ac mulieres. Alterius vitæ bona prospicientes præsentemque molestiam spe lenientes, ærumnas deliciarum loco habuere, et accessionem exoptaverunt dolorum, nedum ægre, tulere: quemadmodum qui copiosiores quam socii cogunt opes. Id quod por vos ipsi nostis, immortalem hanc experti dulcedinem. O munde fallax! quam amara est et letifera illa tua quæ videtur suavitas! quam omni voluptati lætitiæque contraria! O Christi amor, tibi benedictio, gaudium, imperium, et iis qui sunt tui compotes. Videtis quibus ego, qui tantillus sum, verbis vos adhorter, nec illis quidem exquisitis, sed tamen amicis. Quicunque Domini visitationem tarditatis insimulant, secum illi reputent, *benignitatem*
C *Dei ad pænitentiam adducere*[40] eos qui persequuntur, ad probationem eos qui patiuntur. Nec despondeant animum, nec judicia Domini explorent. Nefas est servos candidos ac probos dicere: Usquequo? Non in hanc vocem erupit inclytus Job, non Petrus, non Paulus, viri plurimorum certaminum, non e martyribus quisquam.

Novit pervigil oculus quid utrisque competat. Non te tui miseret, qui *thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis et justi judicii Dei*[41], quisquis is es, ubi nullus supplicii finis, nec fas est eloqui intolerabiles in igne inexstincto dolores? Hortari vos utique ad tolerantiam, quantum est situm in nobis, operæ pretium est, saltem ob eos qui pereunt, et a patienta exciderunt. Qui mortem peccatoris anxius
D optat intueri, pacem is habere cum Deo nequit: quo nihil est tetrius. Semper enim perturbato animo est, quiquis quæ Deus aversatur expetit, aut ea vult quæ Deus nolit. Hinc tædium, animi languor, maledicentia, ac cæteri fructus improbitatis. Dicamus, fratres, *Fiat voluntas tua*[42]; idque ex animo. *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum*[43]. Atque ita pacatus animus fiduciam habebit ad Deum[44], certus vel annos centum in laboribus ejus causa degere. Neque enim si accelerationem imprecemur, instabit: nec si deprecemur moram faciet. Sed tunc veniet, quando, qui ante

or. XI, 2. [36] Phillip. IV, 1. [37] I Thess. V, 16. [38] Rom. VIII, 17. [39] II Timoth. II, 12. [40] Rom. II,
bid. 5. [42] Matth. VI, 10. [43] Psal. LXXII, 23. [44] I Joan. III, 21.

mundi constitutionem definiit, convenire justum judicium novit Deus. Precamini, oro vos, pro nobis qui peccatores sumus, ut salutem consequamur. Nicolaus frater vester et meus omnes salutat. Gratia vobiscum. Amen.

XLIX. — *Exsulibus propter Dominum sanctis Patribus meis spiritualibus, Theodorus minimus presbyter ac præpositus Studitarun, in Domino salutem.*

A ὁπηνίκα ὁ πρὸ καταβολῆς κόσμου διορίσας, τὸ τη-
ρον δίκαιον κρῖμα οἶδε Θεός. Προσεύχεσθε
ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, παρακαλῶ, ἵνα σω-
μεθα. Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ Νικό-
προσαγορεύει ἅπαντας. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμ-

ΜΘ'. — Τοῖς διὰ Κύρων πεφυγαδευμέν-
πνευματικοῖς ἁγίοις μου Πατράσι, Θεό-
ρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμ-
τῶν Στουδίου, ἐν Κυρίῳ χαίρων. [πγ'.]

Quod Christi causa profugi secesserint in montem, gratulatur tanquam cœlo ac Deo propioribus: mox adv… circa lapsorum pœnas, vitaudamque Iconomachorum societatem, interrogata respondet.

Vel ab orthoxodo uno accipere aliquid litterarum difficillimis hisce temporibus, multo vero magis a multis in unum congregatis tam pro hac tempestate novum, quam hyeme, rosa foliis dives. Et est id humilitati meæ jucundum in primis: ita ut vel ipsius inscriptionis intuitu spiritus exsultaverit, et gratias, ut par est, Domino egerit: qui in præsenti persecutione, Achabicæ simili, *reliquit* sibi tot viros, *qui non curvaverunt genua ante Baal* [45]. Nec pauciores enim esse nunc reor qui fracti non sint, quam tunc fuere: non propter eos modo qui ex confessione innotuerunt: verum etiam ob eos qui huc et illuc incolumes evasere, *in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et cavernis terræ* [46]; ut Apostoli verbis utar: quemadmodum cœtum vestrum mons ille tergemini verticis, tanquam decus, immortale consecutus, ostentat. Deo igitur grates agendæ, qui dives est in vos, et in omnes qui invocant nomen ejus [47]. Sacram hanc vestram fugam laudo: vestrum illud in monte domicilium prædico, calamitosum illud quidem, sed tamen divinum. Moses in monte Sina cum Deo est collocutus. Elias in monte Hore. Deum intueri, quantum fas est, meruit. Jesus ipse divinissimus in montem ascendit ut homo, ad orandum. Quid istud rei est? signum esse existimo mentis ascensus, contemplandum nobis. Nam uti mons elatior est subjecta planitie locisque concavis: eadem proportione precantis animus ex sublimi loco ascendit ad Deum. Videte, o desideratissimi, qualis et quanta sedes vestra sit. Nostri porro me mentote, qui peccatores sumus, qui hic humi degimus: ut consociemur vobis, qui estis altivolæ Domini aquilæ. Sed de his hactenus quanuquam plura dicere ardet animus. Quæ vero tam demisse de vobis sentire causa impulit, ut a me, qui sum indoctus, reponsa discatis ad interrogata quæ protulistis? cum quæ Christi gratia est quid agendum sit per vos, ipsi teneatis: sin minus, per eos certe qui et dignitate et dicendi facultate præstant. Sunt enim plurimi, ut subindicavit oratio, quos edoceri necesse est. Veritus igitur ne vos contristare, simulque vobis obtemperare nolle videar: memet ad morem gerendum accingo. At illud prius habeo dicere: hanc hæresim (quanquam majoribus visa forte est, aut quibusdam etiamnum videatur, non scelesta adeo nec valde gravis), mihi certe, qui hebes sum, nihil aliud videri, quam Christi negationem esse. Si

Καὶ ἀφ' ἑνὸς τοῦ ὀρθοδόξου τὸ δέξασθαι γραμ-
τεῖον ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἡμέραις ταύταις, μὴ ὅτι
ἐκ πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεληλυθότων, ξένον πα-
καιρῷ, ὡς ἐν χειμῶνι πολύφυλλον ῥόδον. Καὶ τῇ
B ταπεινώσει χάριεν ὅτι μάλιστα· ὥστε ἀπ' αὐτῆς
προγραφῆς σκιρτῆσαί μου τὸ πνεῦμα, καὶ ἀνθ-
λογήσασθαι Κυρίῳ τὰ εἰκότα· ὃς καὶ ἐν τῷ πα-
Ἀχαβαϊκῷ διωγμῷ, κατέλιπεν ἑαυτῷ τοσούτ-
κάμψαντας γόνυ τῇ Βάαλ. Οἶμαι γὰρ τῶν τό-
καῦτα ἰσαρίθμους εἶναι τοὺς νῦν ἀκαμπεῖς· οὐ μόνο-
τῶν εἰς προῦπτον κειμένων ἐξ ὁμολογίας· ἀλλὰ
διὰ τῶν ὧδέ τε κἀκεῖσε διασεσωσμένων, ἐν ἐρημ-
καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς
γῆς, ἀποστολικῶς εἰπεῖν· καθάπερ καὶ τὴν ὑμῶν
τὸ τρικόρυφον ὄρος ὡς τρισόλβιον κλέος
ὡραΐζεται. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ πλουτοῦ-
σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα
Ἐπαινῶ τὴν ἱερὰν φυγαδείαν ὑμῶν· ὑμνῶ τ-
νὴν συνοικίαν ὑμῶν· ὅτι εἰ καὶ τληπαθής, ἀ-
C ποιός. Μωσῆς ἐν ὄρει τῷ Σιναίῳ Θεῷ σ-
Ἠλίας ἐν ὄρει τῷ Χωρὴβ Θεὸν ἰδεῖν ὡς
ἠξίωται. Ἰησοῦς αὐτὸς ὁ θεαρχικώτατος εἰς τ-
ἄνεισιν ἀνθρωποπρεπῶς προσεύξασθαι. Τί
ἐμοὶ δοκεῖ σύμβολον τῆς κατὰ ψυχὴν ἀναβάσ-
θεώρημα εἶναι. Ὡς γὰρ τὸ ὄρος ὑπερανέστη-
τῆς ὑπωρείου πεδιάδος καὶ τῆς κοιλότητος· τῷ
δὴ μέτρῳ ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου ἄνεισι
Θεὸν διὰ τοῦ μετεώρου τόπου. Ὁρᾶτε, ὦ τριπόθ-
οἷον καὶ ἡλίκον ὑμῶν τὸ ἐνδιαίτημα. Μιμνήσ-
καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ χαμοζώων ἐν τ-
ὡς ἂν συναφθείημεν ὑμῖν τοῖς ὑψιπετέσιν ἀετοῖς
ρίου. Ἀλλ' ἐχέτω μὲν ταῦτα ὧδε, εἰ καὶ ὁ πόθος
πλέον λέγειν. Τί δὲ εἰς τοσοῦτον ἐληλύθατε ταπει-
σεως μέτρον, παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς μαθεῖν ὧν
ετείνατε πεύσεων τὰς ἀποκρίσεις; αὐτοὶ χάριτι
D στοῦ ἀφ' ἑαυτῶν εἰδότες τὸ δέον· εἰ δὲ μή,
τῶν προεχόντων καὶ ἀξιώματι καὶ λόγῳ. Εἰσὶ
πλεῖστοι, ὡς ὑπέδειξεν ὁ λόγος, ὀφείλοντες ἐκδιδαχ-
ναι. Ἵν' οὖν μὴ δόξω λυπεῖν ὑμᾶς, ἅμα τε καὶ
διὼς τὸ ἀνήκοον, καθίημι ἐμαυτὸν πρὸς τὸ
ταγμα. Ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνο ἔχω λέγειν· ὅτι ἡ
σις αὕτη. εἰ καὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἐφάνη ἄλλ-
καί τισι φαίνοιτο νῦν, μεσοπόνηρος καὶ οὐ λίαν
λεπή· ἐμοὶ γοῦν τῷ ἀμυδρωπῷ οὐδὲν ἄλλο δοκ-
ἄρνησις Χριστοῦ εἶναι. Εἰ γὰρ ἐν τῇ εἰκόνι
ἀρχέτυπον ἐκφαίνεται, ὥς φησιν ὁ πάνσοφος Δ-
σιος· καὶ εἰ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότ-

[45] III Reg. XIX, 18. [46] Hebr. XI, 38. [47] Rom. X, 12.

:, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· ἐξουδένωται
ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἤρνηται, πεπάτηται παρὰ
.στομάχων· ἄρα ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ καὶ διὰ
νος ἠρνήθη Χριστὸς, ἠτιμάσθη, ἀπεδοκιμά-
δαϊκῶς· καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν ὑπεξαγαγεῖν
ημα. Διὰ τοῦτο θρήνων καὶ κοπετῶν ὁ και-
τοῦτο καὶ τοσοῦτοι οἱ ἐνιστάμενοι, οὐ μόνον
ἀλλὰ καὶ γυναῖκες· ὡς λογικῶς τε καὶ πρα-
ς ἀρνουμένου Χριστοῦ· ὅπερ ἐπὶ τῶν πάλαι
οὐκ ὦπται· λογικῶς μὲν, ἐν τῷ λέγειν τοὺς
μὴ οἷόν τε ἐγγεγράφθαι Χριστὸν σώματος
ρι· πραγματικῶς δὲ, ὅτι καθαιροῦσι πᾶσαν
γίαν Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀγγέλων, ἁγίου
καὶ ἁγίας, ἐκ πάσης Ἐκκλησίας, ἀπὸ παν-
ῦ ἀναθήματος, πυρὶ παραδιδόντες, ἐπιτωθά-
'ελῶντες τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον,
α Χριστὸν ἐγγεγραμμένον σὺν Μητρὶ καὶ θε-
ι ἀποκαλοῦντες· ὅπερ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ
, Ἰουδαίων ἐστὶ καὶ Ἑλλήνων. Οἱ γὰρ
καὶ Σκύθαι αἰδοῖ χρώμενοι οὐδὲν τοιοῦτον
ι πεποιηκότες. Πῶς οὖν οὐκ ἄρνησις τῆς οἰ-
; Χριστοῦ ταῦτα; Ἀλλ' ἐπὶ τὰς προτάσεις ὁ
Τινὲς ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὑπέκυψαν, ἄνευ
ιναγκάζοντος· ἄλλοι μετὰ πληγῶν· ἄλλοι δι'
καὶ μόνης· ἕτεροι ἄνευ ἀπειλῆς, καὶ βασά-
ι, καὶ μόνον· ἄλλοι διὰ τὸ μὴ ἐκπεσεῖν τῶν
Τινὲς δὲ καὶ κατὰ ἄγνοιαν. Τούτους ἐπιτρέ-
τῶς δεῖ ἀποδέχεσθαι; ἐπιδεικνυμένους δηλαδὴ
αρποὺς τῆς μετανοίας ἅπαντας. Τίνες δὲ οὗ-
τοχὴ τῶν ἁγιασμάτων, μετὰ προσκλαύσεως,
τόνου δεήσεως· ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων, τριετί-
ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων, διετίζουσα· ἐπὶ τῶν
καὶ τετάρτων καὶ πέμπων, ἡ τῶν πρώτων.
ἕκτων, ἐνιαυσιαία. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν
ἔχειν αὐτούς; Εἰ μὲν ἐξ ἱερατικοῦ πληρώ-
καὶ οὐχ ὑπέγραψε, μηκέτι μετέχων τῆς ἀσε-
ινωνίας τις. Ὡς ἐν ᾧ ἐτέτακτο κλήρῳ· Εἰ δὲ
ογράψας, εἴη ὡς εἰργόμενος τῆς ἱερουργίας
οδόξου συνόδου· κοινωνῶν δ' οὖν ὅμως τῶν
των. Τοῖς πάντη ἀσεβέσιν εἰ ἔξεστι κατὰ
δέους ἕνεκα, ἢ διὰ λιμὸν, ἢ καὶ ἄνευ ἀνάγ-
καὶ διὰ βίαν ἄλλοις κοινωνοῦσιν, ὀρθοδόξους
ις ὁμολογοῦσι, συνεσθίειν; Οὐδαμῇ οὐδαμως·
τί γε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἀδιαφόρως; ἀλλ' ἐξ
ου τινὸς τρόπου, ἅπαξ ἢ δίς. Εἰ τῶν τούτοις
ιν τὰ λείψανα ἐσθίειν κατὰ ἀνάγκην, ἢ καὶ
άγκης, διότι προεσχημάτισται ἐν αὐτοῖς ὁ
; Εἰ μὲν παρὰ ἱερέως, οὐδαμῶς· εἰ δὲ μὴ,
τέον κατὰ βίαν. Εἰ δὲ εἰς εὐκτήριον αὐτῶν
θαι εὐχῆς χάριν· καὶ εἰ δεῖ τὴν ἁγίαν ἀνά-
ν αὐτῷ ἐπιτελεῖν μετὰ ἰδίας τραπέζης;
ς ἑκάτερον. Εἰ δεῖ χαίρειν αὐτοῖς, λέγειν,
άζεσθαι; Οὐδαμῶς, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασί-
) Κύριος ἐκώλυσε τὸν κοινὸν ἀσπασμόν.
οῦτο κατὰ σύμβασιν· ὡς δὲ ἐξ ἀγάπης καὶ
φευκτέον· ἵνα πληρωθῇ ἐν τούτῳ. Οὐκ ἔστι
χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. Εἰσί τινες τῶν μονα-
, οἳ οὔτε λόγῳ, οὔτε ἔργῳ συνῆλθον φυγῇ

A enim in imagine archetypum elucet, ut sapientissimus Dionysius ait: ac imaginis honor ad prototypum ascendit, ut magnus loquitur Basilius: nunc autem despicatui habita est imago Christi, negata, conculcata a Chrystomachis: utique Christus in imagine ipsius et per imaginem negatus est, ignominia affectus, more Judaico reprobatus: nec colligere aliud, re plane perspecta, licet. Idcirco plangendi et ejulandi tempus istud est: idcirco et tam multi reluctentur, non viri modo, sed et mulieres, eo quod non voce solum, sed et opere ipso Christus negatur: quod in vetustis hæresibus minime visum est. Voce quidem, cum negent impii corporea similitudine pingi Christum posse: opere autem ipso, cum omnem evertant Christi sanctam B imaginem, Deiparæ, angelorum, sancti ac sanctæ cujusvis, ex omni æde sacra, ex omni sacro monumento, igni tradentes, conviciis insectantes, magnum pietatis mysterium irridentes, Christum depictum, cum matre et famulis, abominandam rem nuncupantes: quod quidem cogitare, et dicere et facere, Judæorum est atque gentilium. Arabes enim ac Scythæ reverentia ducti, nihil tale visi sunt prætitisse. Quid est igitur dispensationem Christi negare, si hoc non est? Sed ad propositiones revertatur oratio. Quidam propria sponte manus dedere, nemine per vim cogente: alii cum plagis: alii minis duntaxat exterriti; alii circa minas ac supplicia, solo metu; alii, ne exuerentur bonis: nonnulli autem per inscientiam. Hi si resipiscant, qua ratione sunt admittendi? Utique si dignos videlicet pœnitentiæ C fructus omnes exhibeant. Qui sunt illi porro fructus? Dilata Eucharistiæ perceptio, cum fletu, et assidua deprecatione, primis quidem, per triennium: secundis, per annos duos: tertiis, quartis, et quintis, quemadmodum primis: sextis denique, unius anni spatio. Quibus ubi perfuncti fuerint, qua ratione sunt habenti? Si quidem est ex sacerdotali ordine aliquis, nec subscripsit, nec fuit impiæ communionis particeps; in quo ordinatus est clero permaneat. Sin vero subscripsit idem; abstentus a re sacra facienda sit usque ad synodum orthodoxam: communicet tamen sacris mysteriis. Si hominibus omni ex parte impiis, propter necessitatem ingruente metu, vel ob famem, vel etiam citra necessitatem aut per vim, alii communicent qui orthodoxos se profitean- D tur, an licet cum istis cibum sumere? Nullo prorsus modo: nisi forte sint ex infima plebe: nec passim ac promiscue, sed casu aliquo necessario, semel aut iterum. An licet eorum cœnæ reliquias ex necessitate, vel citra necessitatem edere, eo quod in his signum crucis prius expressum sit? Si quidem a sacerdote, minime: sin minus, cogente vi sumi oportet. An licet orationis causa eorumdem oratiorum ingredi? ac num licet sanctam ibi oblationem peragere cum mensa propria? Neutrum licet. An fas est gratulari ipsis, confabulari cum iis, eosdem salutare? Neutiquam, ut ait magnus Basi-

lius. Communi salutatione Dominus interdixit. Quamobrem istud ex occasione fiat: ut vero ex amicitiæ ac benevolentiæ significatione, declinandum: ut sic istud impleatur: Nefas est dicere Ave impiis [48]. Sunt quidem e monachorum cœtu qui neque verbo neque opere consenserunt, fuga salutem consecuti: rursumque post secessionem ab impiis se subtraxere. Recte habet. Si autem ab impiis sacra peracta sint in Ecclesia aliqua semel duntaxat, in eam ingredi poterunt solas peracturi preces: si vero sæpius, secedant ab ea longissime. Sæculares quidam ac monachi impietatem vehementer detestantur ac lugent: propter minas autem impiorum, ad eorum se communionem adjungunt, ita eos alici posse arbitrati, preces autem fieri pro ipsis a nobis efflagitant. An licet his divina mysteria impertiri? Preces quidem peragere licet, impertiri vero sacra non licet, quidquid illi dicant aut agant. Si secus viam publicam cruces ii statuerint, au sunt adorandæ? Nihil vetat. An licet horum oblationes consecrare? Minime. Hæc igitur pro eo ac Dominus in mentem injecit, elocuti sumus: non quasi sancientes legem: neque enim ex antistitum numero sumus, penes quos potestas est condendi canones: sed consilium dantes, quoniam ejusdem vobiscum ordinis sumus: ac propterea quod ii desunt qui statuere summo jure debeant, huc a vobis coacti descendimus. Vos vero, Patres sanctissimi veniam date, si quid in prædictis displicet. Præterquam quod medicus tum animi tum corporis, et personæ qualitatem, et temporis opportunitatem, habitum, affectus, vires, imbecilli[tatem] contemplatur: et sic remedia conficit adhibetque: medicamenti modum nunc augens nunc m[inuens]: quæ uno capite ac genere comprehendi rite non possunt: quemadmodum ipsi quoque sancti Patr[es] definierunt.

A τὴν σωτηρίαν κοριζόμενοι· καὶ πάλιν μετὰ τὴ
χώρησιν τῶν ἀσεβῶν ανθυποστρέψαντες. Εὖ ἐν ἡ
Εἰ δὲ καὶ ἐλειτουργήθη ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν
δῶν, εἰ μὴ ἅπαξ· εἰσίτωσαν ἐπιτελοῦντες ἐν
τὰς προσευχὰς μόνον· εἰ δὲ πολλάκις, ὑποχωρ
σαν ταύτης πόῤῥω. Κοσμικοί τινές εἰσιν ἢ καὶ μ
χοὶ, σφοδρῶς μυσαττόμενοι, ἢ καὶ ἀποδυρόμενοι
ἀσέβειαν· διὰ δὲ τὰς ἀπειλὰς τῶν ἀθέων προσέρ
ται τῇ αὐτῶν κοινωνίᾳ, οἰόμενοι αὐτὴν ὀηλητ
εἶναι, αἰτοῦνται δὲ εὐχὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἡμᾶς π
σθαι. Εἰ ἔξεστιν αὐτοῖς μεταδιδόναι τῶν θείων
στηρίων; Εὐχὴν μὲν ποιεῖσθαι ἐξὸν, οὐ μὴν μετ
δόναι, κἂν ὅ τι λέγωσιν ἢ πράττωσι. Σταυρὸς
ἱστῶσι κατὰ τὰς λεωφόρους, εἰ δεῖ προσκυνεῖ
κωλυτέον. Εἰ δεῖ τῶν τοιούτων τὰς προσφορὰς π
B κομίζειν; Οὐδαμῶς. Ταῦτα οὖν ὡς ὁ Κύριος
νοῦν ἐπήγαγεν ἡμῖν, ἐφθεγξάμεθα· οὐ νομοθετ
ἐπεὶ μηδέ ἐσμεν τῶν ἱεραρχούντων· αὐτῶν γὰρ
τυποῦν κανονικῶς· ἀλλὰ συμβουλευτικῶς, ἐ
ἐσμεν ὑμῖν ὁμοταγεῖς καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀπορίας τῶν
αρχικῶς ὀφειλόντων τυπῶσαι· ἀναγκασθέντες
ὑμῶν ἐληλύθαμεν εἰς τοῦτο. Ὑμεῖς δὲ, ἅγιοι
Πατέρες, σύγγνωτε, εἴ τί ἐστιν ἀπαρέσκον ὑμ
τοῖς εἰρημένοις. Πλὴν ὅτι ὁ ἰατρὸς καὶ ψυχῆς
σώματος, καὶ προσώπου ποιότητα, καὶ καιρο
τητα, ἕξιν τε καὶ πάθος, δύναμίν τε καὶ ἀσ
ἐπιτηροίη· καὶ οὕτω φαρμακεύοι καὶ ἰᾶται· ἐ
ψεσι καὶ προσθήκαις χρώμενος· ἃ ἐν
περιλαβεῖν οὐχ οἷόν τε κανονικῶς· ὡς καὶ
ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν ὡρίσαντο.

L. — *Luciano filio.* C N'. — Λουκιανῷ τέκνῳ. [τνδ'.]

Pœnitenti absolutionem impertitur. (Baron. an. 816, n. 19.)

Deus noster optimus, cum humanæ naturæ imbecillitatem noverit, fierique interdum ut, quamvis inoffenso pede ingredi aliquis videatur, is tamen si remittat paululum, quo nescit modo dejiciatur: insigni benignitate pœnitentiam dedit, quæ hominem a lapsu revocet, restituatque in integrum. Quandoquidem igitur et ipse, frater mi, similiter offendisti, ac laudabilis pœnitentiæ tempus explesti; acerbo animi dolore, profusisque lacrymis ut accepi, exorato Deo; nunc vero absolutionem efflagitas: (1) quemadmodum et ab œconomo et ab œconomi vicario significatum mihi est: hanc habeto a Domino, et eris, fili mi, ab hodierno die sanus, in Christo gaudens, et in ipso prospere vitam D agens, ut ne posthac decidas obligata Domino fide, sed pro ipso mortem obeas, quemadmodum et ipse pro te pertulit. Antea igitur per litteras ejulans indignus licet, sic te compellabam: *Adam, ubi es* [49]?

Ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς, εἰδὼς τὸ τῆς ἀνθρ
φύσεως εὐόλισθον, καὶ ὅτι εἰ καὶ δοκεῖ τις
πορεύεσθαι, ὡς οὐκ οἶδε μικρὸν ῥᾳθυμήσας
λίζεται· φιλανθρώπως ἐδωρήσατο τὴν μετάν
ἀνακαλουμένην τὸν ἄνθρωπον τῆς πτώσεως, κ
τὸ ὑγιὲς ἀποκαθιστῶσαν. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς,
φέ μου, πέπονθας ὃ πέπονθας, καὶ τὸν τῆς ἀξ
γου μετανοίας καιρὸν πεπλήρωκας, πολλῇ κατ
καὶ πλείστοις δάκρυσιν, ὡς ἀκήκοα, ὡς ἐξιλεω
νος τὸν Θεόν· ἐπιζητοίης δὲ ἄρτι λύσιν· καθὰ δι
τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ παροικονόμου ἐδηλώθη
Εἴη σοι αὕτη παρὰ Κυρίου· καὶ ἔσῃ ὑγιαίνων ἐκ
δεῦρο, υἱέ μου, καὶ χαίρων ἐν Χριστῷ, καὶ
D εὐοδούμενος ἐν αὐτῷ· μηκέτι συμπίπτειν
ἐγγύας τῷ Δεσπότῃ, ἀλλὰ θνήσκειν ὑπὲρ αὐτοῦ,
καὶ αὐτὸς ὑπὲρ σου ἔπαθε. Πρότερον μὲν οὖν
γράμματος ὁ ἀνάξιος κλαυθμυρικῶς ἔφθεγξάμην
σέ· Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; τὴν θείαν φωνὴν ὑπειπών· δι

[48] II Joan. 10. [49] Gen. III, 9.

NOTÆ.

(1) Hanc absolutionem, minime sacramentalem explicat Joan. Jejunator in libello *Pœnitentiali* ap. Joan. Morinum in *Commentario de Pœnitentia*.

σε βίου οἱονεὶ παραδεισιακοῦ ἐκπεπτωκέ- A
ἰ ἀναγκαῖον ἀποτολμῆσαί με τὸν τάλανα
Εἰρήνη σοι; ἀνάστα, Χριστὸς κελεύει· ζῆθι

Dei vocem inculcans, quod ex sublimi vitæ genere tanquam ex paradiso excidisses. Nunc vero necesse est miserum me audacter ac libere dicere: Pax tibi: exsurge, Christus jubet in æternum vive.

Ἀλβενέκᾳ πρωτοσπαθαρίᾳ. [τνζ.]

LI. — *Albenecæ protospathariæ.*

Renuntiare sæculo cupientem docet quo pacto id impetrare a marito possit.

με τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου οὐκ ὀλί-
ι μὲν ἐκ φιλοθέου καρδίας ὑπαγορευθὲν·
ὑπὸ συντετριμμένης καὶ τεταπεινωμένης
πραχθέν· ὥστε δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνόντα
ιν, Τίς καὶ ὁποία καὶ ἡλίκη ἡ ψυχὴ αὕτη,
ἐπιγγομένη πρός με τὸν ταλαίπωρον; ὡς
ρὰ τοῦ γραμματηφόρου ἀπηγγέλη μοι
ι φωνῇ παρέθου αὐτῷ ἐξειπεῖν· τότε
ν ἠγάσθην λίαν, καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγα-
θεὸν, ὃς ἐνέπνευσέ σοι τοιοῦτον δια- B
καὶ εἰς ἔργον αὐτὴν προαγαγεῖν ἐφ-

Me litteræ nobilitatis tuæ haud mediocriter perculere: sunt enim tam religioso animi affectu dictatæ tam intimo pii doloris sensu confectæ, ut iisdem iterum perlectis in hanc denique vocem eruperim: Quæ et qualis, et quanta anima est, quæ ad me infelicem ista perscribit? Ut vero nuntiata sunt mihi a tabellario ea quæ viva voce ut mecum ille communicaret mandasti; tunc vero obstupui multo vehementius, et laudavi Deum nostrum optimum qui tale tibi propositum in mentem injecit, ideinque te perficiendi cupiditate incendit.

ιγαροῦν τὸ ἔργον ὃ ἐπεπόθησας, κυρία, καὶ
ύτων· οὐ μόνον διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ οὐ-
βίου (οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἡ ἀποταγὴ, ἢ σταυ-
ανάτου ἐπαγγελία τῷ γε ἀληθινῶς μονά-
λὰ καὶ διὰ τὸ δεδέσθαι σε ἀνδρί· οὗπερ οὐχ
ἔστι διαζευχθῆναι, διὰ τὸ θεοσύναπτόν σοι
ινότι. Τίς οὖν ἀποσυνάψειεν, ἢ δηλαδὴ ὁ
ἐπὶ μείζονα ἠπειγμένην προελθεῖν πολί-
ἰ οὖν καθάπερ ἡ διαταγὴ τοῦ ἁγίου Βασι-
τον τὰ πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὖ διαθέσθαι. Τί
ἀπογυμνῶσαι τὸν λογισμὸν τῆς ἐφέσεως·
τὸ τοῦ κόσμου μάταιον καὶ ὀνειρῶδες·
μόνιμον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρατρέχον ἴσα καὶ C
ἂν περιχαρές τι, κἂν ἀπολαυστικὸν, κἂν
ν, κἂν ἐνήδονον, κἂν βασιλεία αὐτή. Ὡσεὶ
τοῦ ἀγροῦ πάντα ἀφίπταται. Καὶ οὐ τοῦτο
λλὰ καὶ κρῖμα ἀπαραίτητον ἐπὶ τῶν προσ-
σάντων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, καὶ μὴ κατὰ
λάς τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ ἐργῶδες ἐκτελέσαι
νῷ βίῳ. Ταῦτο λάλησον, παρακάλεσον, ἐκ-
ὡς ἂν πείσειας αὐτὸν συναιρήσασθαί σοι
ν τῆς ἀποταγῆς· Τί γὰρ οἶδας, φησὶ, γύ-
τὸν ἄνδρα σώσεις; Καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνον
αὶ εἰ μὲν συνέλθοιεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ,
ισοῦτον ἀνάπτει σε ὁ Θεοῦ πόθος, πράττεις
τὰ σοι, καὶ μὴ βουλομένουστοῦ ὁμόζυγος.
; προείρηται, δυσεξάνυστον τὸ πρᾶγμα· καὶ
ἐν ταῖς τοῦ διωγμοῦ ἡμέραις· καὶ ὅτι οὐχὶ
αὐτὴ, ἀλλὰ τῶν ὑπερεχουσῶν, καί γε τῶν D
τῇ βασιλευούσῃ. Ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάζειν
ἐν τῇ ἄγαν εὐδοξίᾳ τοῦ τῇδε βίου, ταύτην
μένη, τὴν ταπείνωσιν Χριστοῦ ἐπιποθεῖς
ι. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ οὕτω πείθων· καὶ
ς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ὡς ἀληθῶς βδέλυγμα
ἔνδοξα τοῦ ματαίου βίου. Ἔχου τοίνυν τοῦ
υ βίου σου. Ἀκούω γὰρ οἷα ἀγαθουργεῖς·
ἀφιεμένη τὰς βασιλικὰς διατριβὰς, σχολά-
ἑαυτῇ καὶ ἐν ἀγαθοῖς. Ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῷ

Magnum utique quiddam est quod expetiisti, domina, et arduum, non modo propter cœlestis hujus vitæ sublimitatem; nihil enim aliud renuntiatio est, quam crucis ac mortis denuntiatio ei qui vere monachus sit; verum etiam quod sis cum viro copulata, a quo divelli magnum negotium est, propterea quod ambos videlicet consociaverit Deus [50]. Quis ergo disjunget? Ipse nimirum qui conjunxit, qui progredi cogit ad præstantius vitæ institutum. Necesse est igitur, ex præscripto sancti Basilii, ea primum quæ ad maritum spectant recte componi. Quid istud est? Quid consilii ceperis, aperire: quam sint res mundanæ inanes ac somnii similes, suggerere: ut nihil hic fixum sit ac stabile, nihil non instar umbræ præteriens, quantumvis jucundum illud gratumque sit, quantumlibet felicitatis afferat ac voluptatis, vel si potestas regia fuerit. Nam velut flos agri omnia evanescunt. Neque hoc solum: sed et judicium inexorabile erit eorum, qui in præsenti ævo vitiosis affectibus inquinati vixerint, nec secundum Christi præcepta: id quod perdifficile est in sæculari vita. Hæc loquere, adhortare, verborum blanditia adhibe, ut animum is inducat renuntiationis propositum una tecum amplecti. *Unde enim scis*, inquit, *mulier, si virum salvum facies* [51]? Et istud ad tempus satis est. Ac si quidem ille consenserit, belle habet: sin minus, tunc si te Dei tantus amor incendit, id efficies quod libitum erit, vel invito conjuge. Sed res ea, ut dictum est antea, multum habet difficultatis ac laboris: præsertim vero persecutionis tempore: et quod non quælibet e plebe sis, sed e primariis et principibus feminis, ac Augustæ consanguineis. Unde et mirari subit quemadmodum in tam abundanti vitæ præsentis gloria, ea repudiata, Christi humilitatem induere concupiscas. Benedictus Dominus a quo hæc injecta mens est: vere enim præ Dei gloria, abominanda res est

th, XIV, 6. [51] I Cor. VII, 16.

quidquid est in hac inani vita gloriosum. Tene igitur tuum optimum vitæ institutum. Tua enim facta illustria audio, et quemadmodum abdicata principum familiaritate, tibi uni ac rebus bonis vaces. Nam et in isto vitæ genere salutem consequi potes, etiam cum viro : deinde autem subsequenti tempore, ut fortunaverit Dominus, sic et ages, nec virum contristans, sed potius inflectens divina conversatione. De sorore, significavi ei quo res meæ loco essent. De œconomo filioque dilectissimo, tibi gratias ago, quod omni eum humanitatis officio sis prosecuta. A Domino misericordinem conseq

βίῳ σωθῆναι, καὶ μετὰ ἀνδρός · καὶ πάλιν τῇ ἑξῆς, ὡς ὁ Κύριος εὐοδώσειεν, οὕτω καὶ μὴ λυποῦσα τὸν ὁμόζυγον, ἀλλὰ μᾶλλον πτουσα διὰ τῆς ἐνθέου διαγωγῆς. Περὶ τῆς δεδήλωκα αὐτῇ τὸ παριστάμενόν μοι. Περὶ νόμου καὶ ἀγαπητοῦ τέκνου, πλεῖστά σοι ρίστῶ, συμπαθῶς ἐπειχθείσῃ [*cod. Reg.* στῃ] πρὸς αὐτόν. Εὕροις ἔλεος παρὰ Κυρίῳ.

LII. — *Mariæ moniali.*

ΝΒ'. — Μαρίᾳ μοναζούσῃ.

Non improbat, quod persecutionis metu sub sæculari habitu lateret.

Legi reverentiæ tuæ schedulam, ac pium consilium intellexi : quod idem cum beato illo Patre propositum habeas propter Christum patiendi : idque jure optimo : ut palam sit, unam utrique carnem et mentem unam esse, nec te discrepare fide. Deo igitur grates agendæ, qui vos ita, ex ipsius metu et amore, disjunxit invicem Evangelii gladio, quoad corpus ; rursumque uno spiritu ac sensu, quoad animum consociavit. Enitere igitur, domina mea, ut æquali cum eo conditione digna censearis, ut illic eidem occurras, ut sis cum eo semper, ispum eligens, ut ipse te elegit. Insigni enim charitate curam ille ingentem in salute tua procuranda suscepit, quemadmodum et ipse novi : nam is humilitati meæ tanquam filio sua negotia communicabat. Quod propter persecutionis difficillima tempora, dissimulandi causa, sæcularem externo habitu ornatum geris, idque modice, nec diu : repertum istud in sanctis ex causa aliqua necessaria : in omne vero tempus, minime ; cæterum quid dicturus sim hæreo. Nam si auctor sim ut fictum habitum deponas, imparem te martyrio dices : vocaberis enim et ad pœnas. Si rursum te sic dimittam, scripta nulla auctoritas est quæ suffragetur. Duobus igitur propositis malis, præstabilius est clam monialem esse, quam, si plagas perpeti nequeas, perduelli communicare hæresi, atque a Christo desciscere, in quo sors tua futura est sempiterna.

Ἀνέγνων σου τὴν τιμίαν συλλαβὴν, καὶ σου τὸν εὐσεβῆ λογισμόν · ὅτι τῆς αὐτῆς ρίῳ ἐκείνῳ Πατρὶ διαθέσεως ἀκολούθως Χριστοῦ πάσχειν · καὶ εἰκότως · ἵνα φανῇ ὅτι σὰρξ ἓν καὶ φρόνημα κρατεῖ, οὐχ περὶ τὴν πίστιν. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ τῷ διὰ τὸν φόβον καὶ πόθον αὐτοῦ διαζεύξαντι λήλων μαχαίρᾳ εὐαγγελικῇ σωματικῶς, καὶ τῷ ἑνὶ πνεύματι καὶ φρονήματι συνάψαντι Σπούδασον οὖν, κυρία μου, τῆς ἴσης αὐτῷ ἀξιωθῆναι, καὶ συντεύξασθαι ἐκεῖ, καὶ εἰσαεὶ, αἱρουμένην αὐτῷ ὡς ᾑρτίσατό σε. πολλῇ ἀγάπῃ πολλὴν καὶ φροντίδα ἔσχεν σωτηρίᾳ σου, ὡς οἶδα κἀγώ · καθότι τῇ ταπεινώσει μου τὰ καθ' αὐτὸν ὡς υἱῷ. κατὰ ἀνάγκην τοῦ διωγμοῦ ὑποκριτικῆς κοσμοφορήσεως, πρὸς μικρὸν χρόνον καὶ εὕρηται ἐν τοῖς ἁγίοις κατά τινα ἀνάγκην θεσιν · εἰς δὲ τὸ ἀεὶ, οὐδαμῶς. Λοιπὸν εἴπω. Ἐὰν ἐπιτρέψω ῥίψαι τὴν ὑπόκρισιν ἂν μὴ φέρειν τὸ μαρτύριον · ἐνεχθήσῃ γὰρ βάσανα. Ἐάν τε πάλιν ἐπαφήσαιμι οὕτως, Γραφικὴν μαρτυρίαν. Δύο τοίνυν κακῶν μένων, κρεῖττόν ἐστι κρυπτομόναχον εἶναι, φέροντα τὰς πληγὰς, κοινωνῆσαι τῇ ἀρνητῇ ρέσει, καὶ ἀποστῆναι Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ ἔσται μερίς σου.

LIII. — *Moniali.*

ΝΓ'. — Μοναζούσῃ. [τξα'.]

Hortatoria. Ut pro recta fide martyrium perferre parata sit.

Ea temporis hujusce conditio est, ut de aliis non esse sollicitos oporteat : cum pari animo simus ac pari fide præditi : quandoquidem veluti in Ecclesiam unam sive cœtum convocavit Deus eos omnes qui pro veritate dimicant, in eaque consentiunt. Quemadmodum igitur circa offensæ periculum non est qui cum ejusdem monasterii sit, nihil de condiscipulis curet; aut præpositus qui nulla pariter de discipulis sollicitudine sit : sic est profecto de nobis omnibus : quandoquidem, ut dictum est, Ecclesia una cœnobica sumus. Inviso te per epistolam, et rogo quomodo utique in Domino valeas, soror spiritalis : utrum in egregia Christi confessione permaneas : an depositum fidei integrum serves ope Spiritus sancti : an sis in Deo corroborata, nec impios expavescas.

Ὁ Παρὼν καιρὸς τοιοῦτος, ὃς ἀναγκάζει μεριμνᾷν ὑπὲρ ἀλλήλων · διὰ τὸ τῆς ἰσοψυχίας ὁμοπιστίας ἀξίωμα · ἐπειδὴ ὡς μίαν Ἐκκλησίαν ἤγουν συνοδίαν συνεκαλέσατο ὁ Θεὸς ἅπαντας ἀντεχομένους τῆς ἀληθείας, καὶ ἐν αὐτῇ ὁμο γοῦντας. Καθάπερ οὖν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ τῆς μονῆς ὄντι, μὴ ὑπὲρ τῶν συμμαθητῶν φροντίζειν ἢ καθηγουμένῳ, τὸ μὴ περὶ τῶν φοιτητῶν φροντίζειν · οὕτω δὴ καὶ ἡμῖν πᾶσιν · ἐπειδὴ ὡς εἴρηται, μία Ἐκκλησία κοινοβιακή ἐσμεν. σκέπτομαί σε διὰ τοῦ γράμματος, καὶ ἐρωτῶ δὴ ἔχεις ἐν Κυρίῳ, ὦ ἀδελφὴ πνευματική · εἰ μένεις ἐν τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ · εἰ τηρεῖς παρακαταθήκην τῆς πίστεως διὰ Πνεύματος ἀσφαλῆ · εἰ κρατύνῃ ἐν Θεῷ μὴ πτυρομένη ἀπὸ ἀσεβῶν.

εὖγε · στηριχθείης ἔτι πλειόνως · καὶ το-
)ς ἂν ᾄδειν σε σὺν τῷ ἁγίῳ Δαβίδ · Οὐ φο-
)μαι ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν, καὶ
θεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν. Καὶ
ὡς ἀληθῶς βεβαιόπιστος, ἀμετακίνητός ἐστι
τῆς ἀγάπης Χριστοῦ · ἧς οὐ θλίψις, οὐ στε-
, οὐ λιμὸς, οὐ διωγμὸς, οὐ κίνδυνος, οὐ
χωρίζειν δύναται. Ταύτῃ τῇ πεποιθήσει οἱ
ντες ἐτελειώθησαν · τῇ αὐτῇ καὶ ἡ σὴ τι-
εἴη. Οὐ γὰρ εἶ ἀγενεστέρα Θέκλης, Φεβρω-
ὶ τοῦ περὶ αὐτὰς μακαρίου χοροῦ · θυγάτηρ
νύμφη Χριστοῦ, ὡς κἀκεῖναι, καὶ αὐτή.
καὶ τανῦν τὸ μαρτύριον ὥσπερ τηνικαῦτα.
ωμεν οὖν, παρακαλῶ, οὐχ ὅτι ἐν οἷς ἐσμεν
ις · ἀλλὰ κἂν τὰ προειρημένα ἅπαντα
Ἀπροσωπόληπτος ὁ Θεός · τῇ αὐτῇ ἀγά-
ῶν ἡμᾶς, ᾗ ἠγάπησε καὶ τοὺς πάλαι. Ταῦτα
λίγοις · εἰδὼς ὅτι οἴκοθεν καὶ ἐξ ἄλλων τὰς
σεις ἔχει σου ἡ σεμνοπρέπεια · ὅμως καὶ
ὧν, ἵνα γνοίης ὅτι οἰκειοπαθοῦμέν σοι ὀφει-
· καὶ ὅπως προσευχῇ, τοῦ στηρίζεσθαι ἡμᾶς
ρτωλούς.

Δ'. — Βασιλείῳ πατρικίῳ. [ρξε'.]

εομιμήτου σου συγκαταβάσεως ἔργον, οὐ
ς ὄψιν σου ἱερὰν ἐνεγκεῖν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν
ατι, ὁμιλῆσαί τε τὰ δόξαντα, οὕτω προσ-
ὶ μετρίως · ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν κυρίαν καὶ ἐμοὶ
ν πατρικίαν, ἅμα τοῖς εὐγενεστάτοις σου
ἀγαγὼν, κλῖναί τε οὐ κεφαλὴν, ἀλλὰ γόνυ
τὸν ἐπιτέτραφας. Ὢ τῆς μεγίστης σου τα-
σύνης! ὢ τῆς φιλοθέου συνέσεως! ὢ τῆς
λούσης σου ἐν ἁμαρτωλοῖς πίστεως! Καὶ
εύξῃ τοῦ τῆς εὐαποδεξίας μισθοῦ. Διὰ ταῦτά
α · καὶ ἔτι πλέον εἰς ἀρετῆς λόγον, εἰκότως
δεσπότης καὶ αἵματι καὶ πνεύματι φιλού-
έγονας πρὸς πάντων τῶν γνωρισάντων καὶ
σε. Καὶ μάρτυρες τοῦ λόγου αἱ κατὰ τὰς
περοχαί σου, ἀρετῆς ἔπαθλον ὑπάρξασαι ·
ν τῷ τῆς φύσεως νόμῳ μορφώσας υἱούς τε
ατέρας, ἅμα τῇ ὁμοζύγῳ · εἰκόνας ὄντως
τῆς εὐσεβείας σου ἐναπέδειξας · ἐκ τῆς
ἐπιφαινομένης αὐτοῖς ὁμοιότητος ἐπιγινω-
ς ἀψευδέστατα.

ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος τοιοῦτος. Τίνα δὲ
αραμυθητικὸν ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Προδρόμου
υ ἔρνους σου παγκαλλίστου ἐξεύροιμι ὁ τα-
λαιπωροῦντα μικρόν τι τὸ τῶν τιμίων ψυχῶν
ιδερόν; ἐπεὶ ἀπηγγέλη μοι πρὸς αὐτοῦ τοῦ
ὁποῖον τὸ ἄλγος · οἷα τὰ δάκρυα ἀποστάζοντα
ὀφθαλμῶν · τάς τε ἀνακλήσεις, ἐλεεινολο-
καὶ στοναχήσεις · ὡς ἀκούσαντι ἕκαστα τὰ τοῦ
λεονεκτήματα, παθεῖν τι μικροῦ δεῖν ὁμοιο-
ῖν. Ὢ πῶς ὡμοιώθημεν τῷ Δαβὶδ πενθήρη
ἐπὶ τῷ υἱῷ ᾄσαντι! Εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ
ῳ καὶ ἀντάραντι καὶ δικαίαν δίκην τῆς πα-
δώσαντι · τί δεῖ ἐνταῦθα εἰπεῖν; καὶ πηλί-

A Euge, euge : adhuc amplius confortare : imo in tantum ut cum sancto David possis accinere : *Non timebo dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris* [52]. Enimvero qui prorsus firma fide est, dimoveri omnino nequit a charitate Christi : a qua non tribulatio, non angustia, non fames, non persecutio, non periculum, non gladius potest separare [53]. Hac fiducia omnes sancti consummati sunt : eadem reverentiam tuam consummet. Neque enim es Thecla ignobilior, aut Febronia, aut felici illarum cœtu : cum sis Dei filia, Christi Sponsa, quemadmodum illæ, sic et ipsa : quam ob causam nunc quoque martyrium instat, uti olim. Sustineamus igitur, obsecro, non modo eas quibus permimur molestias, sed vel si supra dicta omnia ingruant. *Non est personarum acceptor Deus* [54] :
B eadem nos charitate diligit qua et majores dilexit. Sed hæc paucis : cum probe sciam gravitatem tuam domi atque ab aliis habere solatia : tamen et a nobis hæc habe : ut intelligas nos tuis rebus, ut par est, affici : et ut nobis peccatoribus vires ac robur precibus impetres.

LIV. — *Basilio patrico.*

Consolatur in morte filii.

Fuit divinæ cujusdam demissionis, quod non modo in sacrum conspectum tuum venire passus sis fratrem nostrum spiritalem, eaque profari quæ liberet, tam leniter ac moderate : verum etiam dominam mihique venerandam patriciam cum no-
C bilissima tua sobole adduxeris, jusserisque, non caput, sed genu ante ipsum inflectere. O insignem animi demissionem ! o plenam pietate prudentiam ! o nimiam tuam in peccatoribus fiduciam ! Neque vero admissionis hujus præmio fraudabere. En propter tibi omnia insunt : ac magis etiam ob virtutem, merito Dominus meus et sanguine et spiritu charus es omnibus qui te noverunt et viderunt. Atque harum rerum testes sunt illæ pro meritis prærogativæ tuæ, quippe totidem præmia virtutis : ad quam cum, tu simul cum uxore, juxta naturæ legem filios filiasque informasti ; vere conspicuas pietatis tuæ imagines effinxisti, quæ ex indiscreta tecum ac manifesta similitudine certissime dignoscantur.

D Sed de hoc argumento hactenus. Quam vero ego humilis consolatoriam orationem inveniam in pulcherrimi nati tui morte, qui Præcursori cognominis fuit? quanam arte vel tantillum mitigabo venerandarum animarum vestrarum ægritudinem? Mihi enim ab eodem fratre nuntiatum est, quantus sit vester dolor, quales, quam ferventes ex oculis lacrymæ manent : quæ deinde implorationes, quam lugubris oratio, quæ suspiria : ut cum singulas pueri dotes audirem, pari propemodum vobiscum doloris affectu commoverer. Heu, quam Davidi similes effecti sumus, cum luctuosum de filio carmen accineret ! Quod si ille sic affectus est erga impium

[52] Psal. xlv, 3. [53] Rom. viii, 35. [54] Act. x, 34.

ac perduellem, meritas parricidii pœnas luentem; quid nunc dicendum? aut quam necesse est orationis conferri symbolam? Puer interiit cum ætatis flore ipso frueretur, et suopte ingenio et magistri voce pereruditus, moribus et sermone blandus, vel ipso aspectu quemvis in sui amorem alliciens: et, quod majus est, purus corpore, animo candidus: illud quidem ob virginitatem, quæ dos maximam habet admirabilitatem; neque enim perditorum more irretitus est, sed vitium superavit: istud autem, quod nullam cum hæresi quæ nunc bacchatur societatem inierit. Itaque divinitus colere in unum integritas animi, integritasque corporis. Quanta digni laude parentes, qui talem genuisse puerum feruntur: qui non solum corpore, sed et spiritu, tum egregia indole prolem finxere! O felicem partum, sive quod patrios mores imitatus est, sive quod in se ipse Christum expressit: qui cum nascens ex Virgine virginitatem honore affecerit, sui asseclam, utpote filium lucis, filium vestrum excepit. Quid ergo? Luctus id, an lætitiæ argumentum? Gaudii utique: licet mœrorem vobis illius excessus attulerit. Ipse nunc gaudio triumphat in cœlis, princeps factus. Et nos igitur gaudere ejus gaudium deinceps necesse est, non eum nostro mœrore contristare. Habeat hunc epistola exitum, pro transmisso munere gratiarum actionem simul et excusationem referens.

κον ἔρανον τοῦ λόγου ποιήσασθαι; Οἴχεται παῖς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, εὐπαίδευτος καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ, εὐμελὴς καὶ ἤθει καὶ φθέγματι· ἀπ' αὐτῆς τῆς ὁράσεως εἰς φίλτρον ἐπισπώμενος τὸν θεώμενον· τὸ μεῖζον, καθαρὸς τὸ σῶμα, λευκὸς τὴν ψυχήν· τὸ μὲν τῇ παρθενίᾳ, ὅπερ ἐστὶν ἀξιάγαστον· μὴ κατὰ τοὺς ῥηξίφρονας ἁλοὺς, ἀλλὰ τοῦ πάθους ὑπεραλλόμενος· τὸ δὲ τῇ ἀμεθεξίᾳ τῆς νῦν κορυβαντιώσης αἱρέσεως. Ὅπερ θαυμασίως εἰς ταὐτὸ συνέδραμεν, ἀφθορία ψυχῆς, ἀφθορία σώματος. Ὡς ἐπαινετοὶ οἱ γεννήτορες, τοιούτου παιδὸς πατέρες χρηματίσαντες, ἐνεγκόντες, οὐ σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς εὐφυέστατον ἔρνος! Ὡς μακαριστὸς ὁ λόγος· ὁμοῦ μὲν πατρώζων· ὁμοῦ δὲ καὶ ἑαυτὸν Χριστῷ ἰνδαλματίσας· ὃς τῇ παρθένῳ γεννήσει τὴν παρθενίαν τιμήσας, ὀπαδὸν ὡς υἱὸν φωτὸς τὸν υἱὸν ὑμῶν εἴληφε. Τί οὖν; κλαυθμοῦ τὸ δρᾶμα, ἢ χαρᾶς; Δηλαδὴ εὐφροσύνης, κἂν ἀνίας ὑμῖν ὁ χωρισμὸς αὐτοῦ ἐνεποίησεν. Οὗτος χαίρει χαρᾷ τῇ ἐν οὐρανοῖς, πρέσβυς καθιστάμενος. Δεῖ οὖν συγχαίρειν ἡμᾶς τῷ χαιρομένῳ ἀπάρτι, ἀλλὰ μὴ λυπεῖν αὐτὸν ἐν τῷ λυπεῖσθαι. Πέρας ὁ λόγος ἐχέτω· τὴν ἐπὶ τῇ πεμφθείσῃ εὐλογίᾳ εὐχαριστίαν καὶ ἀπολογίαν συναποφερόμενος.

LV. — *Gregoræ laico.*

ΝΕ'. — Γρηγορᾷ λαϊκῷ. [τξη'.]

Pro fide captivum roborat. (Baron. an. 818, n. 19.)

Salve, confessor Christi. Merito Dei hominem te olim appellavi: en mentitus non est humilis sermo meus, qui sublimis in te apparuit. Quomodo carcer? Ferrea etiam vincula sustines, ut audio, corpore constrictus. Res laboriosa. Verumtamen confortare in Domino, sancte et martyrum more depugnans. Belle, belle, frater, qualis eluxisti! quantum exaltatus es! Unus ex omnibus laicus (de iis loquor qui sub hoc imperio degunt) tu solus Deo confessor ostensus es et angelis et hominibus. Cernis ubinam te detineant persecutores? In palatio: ceu margaritam, ceu regem affectuum: quamvis ita non sentiant. Ne timeas, amice, ne terrearis ob imminentia verbera; sustine; Christus una sublevans, simul adjuvans, ut simul pugnans et simul percussus. Si ergo a quopiam e subditis detentus, imperatorem haberes defensorem, et cum verberaris, tecum et animo et affectu verberatum: nonne pati gauderes, ornamentum amplectens, quasi patiendo perciperes quas desiderabas opes, gloriam, principatum? Quanto vero magis hoc in re præsenti sentiendum! Quod et amplectendum nobis necessario, ut non somni similia hæc et inania, sed sempiterna et vera et ineffabilia bona consequamur æterna supplicia declinantes, quæ, qui pingi Christum negant, sustinebunt: a quibus liberemur, frater, pro nobis invicem orantes.

Χαῖρε, ὁμολογητὰ τοῦ Χριστοῦ· εἰκότως ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ πάλαι προσηγόρευσά σε· ἰδοὺ οὐ διεψεύσθη ὁ ταπεινός μου λόγος, ὑψηλὸς ἐν σοὶ ἀποφανθείς. Πῶς ἡ φυλακή; φέρεις καὶ σίδηρα ὡς ἀκούω, ἔνσον πιεζόμενος τὰς σάρκας. Κοπῶδες τὸ πρᾶγμα. Πλὴν ἐνδυναμώθητι ἐν Κυρίῳ, ἅγιε, καὶ μαρτυρικῶς διαθλῶν. Ὦ, ὤ, ἀδελφὲ, πῶς ἐξέλαμψας! ἡλίκον ὑψώθης! Εἷς ἐκ πάντων λαϊκῶν τῶν ὑπὸ τήνδε τὴν ἐξουσίαν λέγω, σὺ μόνος τῷ Θεῷ ὁμολογῶν ὑπεδείχθης καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὁρᾷς ποῦ σε καὶ κατέχουσιν οἱ διῶκται; Εἰς τὰ βασίλεια· ὡς μαργαρίτην, ὡς βασιλέα τῶν παθῶν· κἂν οὐχ οὕτως νομίζωσι. Μηδὲ, φίλε, δείσῃς, μηδ' αὖ φοβηθῇς μάστιγας ἐρχομένας· ὑποίσειας· Χριστὸς ὁ συγκουφίζων, ὁ συναντιλαμβανόμενος, ὡς συναθλῶν καὶ συντυπτόμενος. Ἐὰν οὖν κατεχόμενος ὑπό τινος τῶν ὑπὸ χεῖρα, εἶχες τὸν βασιλέα ὑπερασπιζόμενόν σου, καὶ ἐν τῷ δέρεσθαι συναλγούμενόν σοι τῇ διαθέσει· οὐκ ἂν ἔχαιρες παθεῖν, φιλῶν τὸν κόσμον· ὡς ἂν τῷ πάθει ἐδρέψω ἃ ἐπόθεις χρήματα, δόξας, πρωτεῖα; Πόσῳ δὴ ὧδε μᾶλλον τοῦτο νοητέον. Ὃ καὶ φιλητέον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου· ἵνα μὴ τὰ ὀνειρώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλὰ τὰ ἀΐδια καὶ ἀληθινὰ καὶ ἀνεκλάλητα ἀγαθὰ ἀπολάβοιμεν· φυγόντες τὰς αἰωνίους τιμωρίας· ἃς οἱ ἀπαρνούμενοι Χριστὸν ἐγγράφεσθαι, ὑποστήσονται· ὧν ῥυσθείημεν, ἀδελφὲ, ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχόμενοι.

LVI. — *Leoni Patricio et Sacellario.*

ΝϚ'. — Λέοντι Πατρικίῳ καὶ Σακελλαρίῳ [τκβ'.]

Persecutionis acerbitatem cum illo deplorat.

Ea si nosse desideras quæ nostram humilem

Εἰ αὐτὸς φιλεῖς μανθάνειν τὰ τῆς ταπεινῆς

ζωῆς ἡμῶν, ὡς τῇ ἀγαθῇ καὶ φιλαλλήλῳ διαθέσει χρώμενος εἴρηκας· πόσον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς προθυμηθείην ἐπιστέλλειν τῇ ἀνυπερβλήτῳ σου ὑπεροχῇ· αὐτὸ τοῦτο μανθάνων τὰς εὐκταίας ὑγείας σου· καὶ δοκῶν ὁρᾷν σου τὸ φιλούμενον πρόσωπον· καὶ ἀκούειν σου τῆς ἡδυτάτης φωνῆς· τῇ πρὸς τὸν γραμματηφόρον συγκαταβατικῇ ὁμιλίᾳ καὶ θεωρίᾳ σου! Δέχῃ γὰρ διὰ Θεὸν εὐμενέστατα, καὶ ὁμιλεῖς εὐπρόσιτα καὶ τῷ τυχόντι. Ὅς καὶ ἀπήγγειλέ μοι ὅπως ἐπισυγνάζεις τοῖς ἤδη κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν τετολμημένοις· στένων, καὶ ἀλγῶν τὴν καρδίαν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γιγνομένων. Καὶ εἰκότως. Ἄνθρωπος γὰρ εἶ Θεοῦ, νοῦν ἔχων ἱερὸν, ψυχὴν Χριστοφιλῆ, γνῶσιν θεοτελῆ, διάνοιαν ἐμμελῆ, δόξαν εἰλικρινῆ· ἐν οἷς σφαδάζεις, μὴ δυνάμενος βοηθῆσαι τοῖς πράγμασι, κατὰ τὸ εἰωθός. ἀλλ' ὁρῶν οὕτω κινδυνεύουσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν περιεποιήσατο Κύριος διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος. Ὦ δέσποτα, εἰς οἷα δεινὰ ἐφθάσαμεν· καὶ ἡλίκα κακὰ τεθεάμεθα! Ἀμοιβαὶ ταῦτα προλαβόντων ἁμαρτημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐδοκιμάσαμεν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, διὰ φυλακῆς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐλύσαμεν οὐ μίαν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ σχίσαντες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· οἶσθα, ὁ σοφὸς, ἃ λέγω· παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν οἷς πάσχομεν· ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν· καίγε οἱ δοκοῦντες εἶναί τι. Ὥστε μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ἀσεβοῦντες, ὡς ἄρα εὐσεβοῦντες, ἀλλὰ καὶ λίαν γινωσκέτωσαν Χριστὸν ἀρνεῖσθαι τῇ ἀθετήσει τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνος, ὃς ἔτι ἀναβάλλεται ἐπαφεῖναι τὴν ἐκδίκησιν, φειδοῖ καὶ ἐλέῳ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας· οἶδε δὲ ἐν τέλει ἀμύνασθαι τοὺς ἀνεπιστρόφους. Αὐτὸς οὖν προσεύχου, ὡς θεοφιλὴς, τὴν τῶν δυσχερῶν λύσιν. Ἀλλὰ μὴ ἡμῖν ἐπίτρεπε· οἳ οὐκ ἀρκοῦμεν κἂν περὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἐξιλεοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν Θεόν. Ὅμως ὅτι καὶ ἡμεῖς αἰτούμεθα.

A vitam spectant, quemadmodum ex sincera ac mutua charitate significasti: quanta me humilem alacritate par est ad eminentem tuam excellentiam litteras dare: cum hoc ipsum de te discam, belle te, ut cupidissime opto, valere: cum suavissimum os tuum videar intueri, ac jucundissimam vocem audire, ubi humanissimo tuo alloquio et aspectu frui tabellario nostro licet! Excipis enim blandissime propter Deum, ac benevole affaris vel privatum quemlibet. Ad me autem ille retulit, quam acerbo animo ea feras quæ jam illi, propter peccata nostra, ausi sunt facinora: ingemiscens, ac singulis quæ accidunt malis offensus, cum intimo sensu doloris. Et merito. Nam et homo Dei es, cui sacra mens, anima Christi amans, divina peritia, circumspecta B cogitatio, rerum existimatio sincera; quocirca vehementer angeris quod opem ferre non possis, ut soles: Ecclesiam autem ita periclitantem intelligas, *quam Dominus acquisivit sanguine suo* [55]. O Domine, in quas devenimus calamitates! quanta vidimus mala! Pœna hæc justa criminum quæ præcesserunt. Quandoquidem enim *non probavimus Deum habere in notitia* [56], mandata illius observantes; sed non unum modo, verum ex his plurima neglexímus, et privatim et publice Evangelium Christi scindentes: intelligis, vir sapiens, quid velim; idcirco tradidit nos Deus his quæ patimur, *ut non cum hoc mundo damnemur* [57]: et si videmur aliquid esse. Quamobrem *non exaltentur in semetipsis* [58] impii, tanquam sint utique pii: sed plane intelligant negari Christum, ubi veneranda ejus C imago abrogatur: qui nihilominus, inferre pœnam cunctatur ex benignitate erga homines ac misericordia, utque illos ad pœnitentiam adducat: novit autem malo demum afficere eos qui non resipiscunt. Tu igitur, quippe Deo gratus, ærumnarum liberationem precibus exora. Sed noli has nobis vices mandare, qui vix pares sumus placando vel pro peccatis propriis Deo optimo. Nihilominus illud et nos ipsi flagitamus.

ΝΖʹ. — Ἀναστασίῳ πρωτοσπαθαρίῳ. [τηγʹ.]

LVII. — *Anastasio protospathario.*

Grates pro ipsius erga se studio agit: tum quibus ærumnis conflictetur exponit.

Ὡς καλὴ ἡ φιλία, τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι ἀποῦσα ὡς παροῦσα τοὺς φιλουμένους εὐεργετεῖν εἴωθε. Τοιαύτη δὴ ἡ περιφανής σου καὶ ἀγάπη καὶ εὐσέβεια πρός με τὸν δύστηνον ἔκπαλαι καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο· καὶ παροῦσα κατ' ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐν τοσούτῳ ἀπειροπληθεῖ μήκει διεστῶσα· ἀπὸ Σικελίας με εὐεργετοῦσα ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὄντα, καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ὧδε κἀκεῖσε περιωρισμένον, ὥσπερ καὶ τανῦν. Καὶ τί τοῦτο, ὅτι εἰς ἄνθρωπον ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον τῆς εὐγενείας σου οὕτω πράττεις· πλὴν ὅτι ἀγαπῶντά σε λίαν διὰ τὴν ἐν ἅπασιν ἀρετὴν καὶ φιλοθεΐαν σου· ἣν ᾄδει οὐ μόνον Σικελία, καὶ ἡ τίσδε χώρα καὶ τίς· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ βασιλεύουσα πόλις· Διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῦσι σὺ φιλητὸς, καὶ τοῖς ἐν τέλει· καὶ αἱ ἀξίαι σοι ἀπ' ἀρετῆς. Οὕτω φιλῶν τὸν Θεὸν, πεφίλησαι καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν αὐ-

Eximium quiddam amicitia est, cum ob cæteras causas, tum quod de absentibus æque ac præsentibus amicis bene mereri solet. Talis utique insignis illa tua benevolentia pietasque erga me infelicem jamdudum usque ad hodiernum diem, et cum D te coram spectarem oculis, et nunc dum tanto locorum intervallo dissides: cum ex Sicilia me Byzantii commorantem, et a Byzantio hic vel illic exsulantem, beneficiis oneras, sicut et nunc. Ecquid istud rei est, quod erga hominem peccatorem, ac generositate tua indignum, sic es animatus: nisi quod ille te vehementer diligit propter absolutam virtutem ac pietatem tuam, quam Sicilia modo, aut hæc vel ista regio concelebrat, sed et ipsa imperatoria civitas. Quapropter et regibus ipsis tu charus et optimatibus: ac dignitates tibi ob virtutem datæ.

[55] Act. xx, 28. [56] Rom. I, 28. [57] I Cor. xi, 32. [58] Psal. LXV, 7.

A Sic cum Deum diligas, et ab ipso diligeris, et ab eis qui sunt ejus. Ego vero nec cuiquam charus, et idem parentibus destitutus. Dereliquit enim me pater meus migrans ad Dominum quemadmodum et ipse omnino nosti. Similiter et Calogerus. Archiepiscopus et idem frater, solus et relictus. Verum et ipse, propter ea quæ nos comprehenderunt mala, longissimo terrarum spatio dirimitur. Angustiæ mihi utrinque; quæ tamen Christi causa latissimæ ac suavissimæ sunt. Sed quid ad infidelitatis tempestatem: in qua universus propemodum orbis, qui huic paret imperio, naufragium facit? Vide, domine, ad quæ mala reservati sumus: quæ nihil vel parum admodum a Judaismo discrepent: quandoquidem Christi, sanctissimæque Deiparæ, et sancti cujusvis imago spreta, nihili habita, dedecore affecta est. Ipse enim Christus, cum matre et famulis, ista perpetitur: etsi negantibus aliter videtur. Verum custodiat te Dominus in recta sententia, servetque a naufragio; quanquam hæresis fluctibus extrinsecus respergaris: quandoquidem declinare id minime potes, in media tempestate positus. Idem et humilitatis meæ vice multiplicem tibi persolvat mercedem, tum in isto, tum in futu sæculo.

A τοῦ. Ἐγὼ δὲ ὁμοῦ μὲν ἀπόθητος, ὁμοῦ δὲ καὶ ὀρφ
νός. Ὁ πατήρ μου ἐγκατέλιπέ με, χωρήσας πρ
Κύριον, καθὰ πάντως διέγνως καὶ αὐτός. Ὡσαύτ
καὶ ὁ Καλόγηρος. Ὁ ἀδελφὸς καὶ ἀρχιεπίσκοπος μ
νος μοι ἐγκαταλέλειπται. Ἀλλὰ καὶ οὗτος. διὰ τὰ ν
κατειληφότα ἡμᾶς δεινὰ, διεσπασμένος λίαν πόῤῥ
Στενά μοι ἑκατέρωθεν· ὅμως ὅτι διὰ Χριστὸν καὶ λί
γλυκέα καὶ εὐρύτατα. Ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κλύδωνα τ
ἀπιστίας· ἐφ' ᾧ τὸ παγκόσμιον ὅσον τὸ κατὰ τ
καθ' ἡμᾶς ἐξουσίαν ναυάγιον; ἴδε· δέσποτα, εἰς ο
πονηρὰ ἐταμιούθημεν, οὐδὲν ἢ μικρόν τι ἀποδέον
Ἰουδαϊσμοῦ· ἡνίκα ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, τῆς τε ἁγί
Θεοτόκου, καὶ παντὸς ἁγίου, ἠθέτηται, ἐξουδένωτ
ἐνυβρίζεται. Αὐτὸς γὰρ Χριστὸς σὺν μητρὶ κ
θεράπουσίν ἐστιν ὁ ταῦτα ὑφιστάμενος· κἂν οὐ δο
B τοῖς ἀρνουμένοις. Ἀλλά σε Κύριος φυλάξειεν ἐν τ
ὀρθῷ φρονήματι ἀκαταβάπτιστον· εἰ καί τοῖς αἱρ
τικοῖς κύμασι καταῤῥαντιζόμενον ἔξωθεν· ἐπεὶ ο
οἷόν τε διαφυγεῖν σε παντάπασιν ἐν μέσῳ στρεφ
μενον. Καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως μισθ
σοι παράσχοι πολυπλασίονα, ὧδέ τε καὶ ἐν τῷ μέ
λοντι αἰῶνι.

LVIII. — *Fratribus Studianis.*

ΝΗ'. — Τοῖς εἰς τὰ Στουδίου ἀδελφοῖς. [υς

Monachos Studianos in Christi confessione confirmat. (Baron. an. 818, n. 20.)

Salvete in Domino, fratres ac Patres: salvete, milites Christi: salve, fratrum trias, sanctæ Trinitatis gratia dives, vere digni talibus salutationibus, quia propter Christum generose durissimum carcerem patimini, a Leontio nefario vexati. O C Judaicam apostasiam! Si agrestis fera esset, satiari utique jam posset, sanguinem vestrum tandiu pœnis fundens et hauriens. At nunc insatiabilis manet sanguinis potor dæmoniacus, nullum sensum misericordiæ, nullam humanitatis commiserationem erga vos suscipiens agnos Christi, sed affligens omnique modo devorare vos cum Satana moliens: ut glorietur draco: ut per vos, nos omnes etiam perterrefaciat. Sed frustra *Fidelis enim Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*[59]. Recordamini sanctorum qui a sæculo fuerunt, quia nemo tentationum et tribulationum expers placuit Deo. Hic quidem sectus est; ille lapidatus: alius igne consumptus; alii distenti D sunt[60]. Et quod tempus sufficiat recensendæ nobis circumpositæ nubi martyrum; quorum vos cum participes sitis et certaminum socii, gaudete fratres mei, gaudio ineffabili, regnum obtinentes contra hæresim, contra affectus. Tu, nomini congruenter, forti es animo, Carterius: tu in patientia dives, opulentissimus Aphthonius: tu divinas charitate corroboratus, verissime Agapius. Carceris obscuritas æternæ vobis et inaccessibilis lucis est conciliatrix: fames paradisi deliciarum; nuditas, pallii immortalitatis; solitudo, conversionis cum Deo; coma intonsa, decoræ venustatis: ut revelata

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· χαίρε
στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ· χαίρετε, τριὰς ἀδελφι
τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν χάριν καταπλουτήσαντ
ὄντως ἄξιοι τοιούτων χαιρετισμῶν· ὅτι διὰ Χρισ
φέρετε γενναίως τὴν δεινοτάτην φυλακὴν, ὑπὸ Λε
C τίου τοῦ ἀλάστορος κολαζόμεναι. Ὢ τῆς ἀποστασ
τοῦ Ἰουδαιόφρονος! Εἰ θὴρ ἦν ἄγριος, τοσούτ
χρόνως ἐκκενῶν τῇ κακώσει καὶ πίνων τὸ αἷμ
ὑμῶν, ἐκορέσθη ἄν. Ὁ δὲ μένει ἀκόρεστος αἱματ
πότης ἀγριούμενος ὁ δαιμονῶν, οὐ λαμβάνων αἴσθη
σιν ἐλέους, οὐκ οἰκτιρμὸν φιλανθρωπίας εἰς ὑμᾶ
τὰ ἀρνία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκθλίβων καὶ παν
τρόπῳ μηχανουργῶν σὺν τῷ Σατᾶν καταπιεῖν ὑμᾶς
ἵνα ἐγκαυχήσηται ὁ δράκων· ἵνα πτοήσῃ δι' ὑμῶ
καὶ ἡμᾶς πάντας· ἀλλ' οὐδαμῶς. Πιστὸς γὰρ
Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ
δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ κα
τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Ἀναμ
νήσθητε τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων, ὅτι οὐδεὶς ἄνευ πειρα
τηρίων καὶ πολλῶν θλίψεων εὐηρέστησε τῷ Θεῷ. Ὁ
D μὲν ἐπρίσθη· ὁ δὲ ἐλιθάσθη· ἄλλος πυρίκαυστο
γέγονεν· ἕτερος ἀπετυμπανίσθη. Καὶ ποῦ καιρὸ
ἐξαριθμεῖν τὸ περικείμενον ἡμῖν νέφος τῶν μαρ
τύρων; ὧν ὄντες καὶ ὑμεῖς κοινωνοὶ καὶ σύναθλοι
χαίρετε, ἀδελφοί μου, χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ· βασι
λεύοντες κατὰ τῆς αἱρέσεως, κατὰ τῶν παθῶν. Σ
ὁ φερωνύμως καρτερόψυχός μου Καρτέριος· σὺ ὁ ἐ
ὑπομονῇ δεδαψιλευμένος, ἀφθονώτατος Ἀφθόνιος·
σὺ ὁ εὐσθενημένος τῇ θείᾳ ἀγάπῃ, ἀληθέστατε
Ἀγάπιος. Τὸ ζοφῶδες τῆς φρουρᾶς πρόξενον ὑμῖν
τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπροσίτου φωτός· ἡ λιμοκτόνησις,
τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου· ἡ γυμνήτευσις, τοῦ

[59] I Cor. x, 14. [60] Hebr. xi, 35.

ίας περιβολαίου · ἡ μόνωσις, τῆς μετὰ ογῆς · ἡ τῆς κόμης ἄκαρσις, τῆς εὐπρε- ορφίας · εἰς τὸ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ Κυρίου κατοπτρίζεσθαι. Οὐκ ἔνι χαρὰ κ ἔνι ἀγαλλίασις πάσης ἀγαλλιάσεως α; Τάχα ὀφείλομεν καὶ ἀνιᾶσθαι, ὅτι μὴ ιον ὁ ποῦς, καὶ ἅλυσις περικειμένη. Ὅσον ζει τὰ παθήματα, τοσοῦτον καὶ ἡ παρά- ; δόξης τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα ἐν ὀλίγοις · εἰδὼς ἔχετε τὴν ὑπομονὴν, παρεκάλεσα ὑμᾶς, Ὑμεῖς δὲ ἀντιδοίητέ μοι, συν τῷ συνόντι Νικολάῳ τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν, ὅς ὑμᾶς καὶ προσαγο- ερὰς προσευχὰς εἰς τὸ σώζεσθαι ἡμᾶς.

A facie Dei gloriam conspiciatis. Non gaudium sunt ista? Non exsultatio omni exsultatione major? Ægre forsan laturi sumus; quod non inditus pes ligno, non imposita catena. Quo enim magis abundant ærumnæ, tanto abundantior consolatio gloriæ Dei. Hæc paucis : sciens vos a vobis ipsis habere patientiam, hortatus sum, charissimi. Vos vero rependite mihi, simulque Nicolao qui mecum est fratri nostro, qui vos et salutat, sacras preces vestras, ut salvi simus.

ΝΘ'. — Μοναζούσαις. [υκ'.]

LIX. — *Monialibus.*

›niales quæ pro Christo carcerem et verbera pertulerant, laudat, et ad perseverantiam adhortatur. (Baron. an. 816, n. 20.)

περ ἄλλο τι ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ, ὑμᾶς τὰς ἀδελφὰς καὶ μητέρας κατὰ τὸ ἀληθὲς, ἔφησεν ἡ ἀλήθεια, λόγῳ παρακαλεῖν, καὶ ἀλείφειν · ὑπομενούσας διὰ Χριστὸν καὶ ιητρὸς πνευματικῆς, καὶ διάζευξιν ἀλλή- ονῆς εὐαγοῦς ἀφαίρεσιν, καί γε φυλακῆς δη προμαστιχθείσας ὁμολογίᾳ ἀληθείας. σοῦτον εἴπω ἐπαίρων ὑμῶν τὸ ἀξιόχρεων Μιᾶς μονῆς ὅλη ἀδελφότης τριακοντ- τῷ παρόντι χρόνῳ, ὅτε ἐξετράπησαν ὁμοῦ ες καὶ ἀρχόμενοι, δέει θανάτου παρακρου- ν τοῦ Κυρίου λόγον · ὁμοῦ δὲ μονάζοντες σαι, εἰ καί τινες ὀλιγοστοὶ ὑπελείφθησαν · ι οὕτως, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἄεθλον ι, τοῦτο τοῖς πάλαι χρόνοις παραβλητέον. τεσσαράκοντα ἡ ὁμοίωσις, ἤ τισιν ἄλλοις ίων ἀθλοφόρων ἐξεικονιζόμενον. Ὡς μα- ς, μία τῆς μιᾶς τῷ διαπύρῳ ζήλῳ ὑπερ- καὶ πᾶσαι ὁμοῦ ἀλλήλας παραθήξασαι εἰς ολογίας στάδιον. Ἄξιον θέαμα ἀγγελικῆς μαρτυρικῆς ὁμηγύρεως ἐπέραστον Θεῷ, ιὶ τὰ παθήματα. Δεῦρο δὴ οὖν, θυγατέρες ρουσαλὴμ, κλήματα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέ- ριαι ἀψευδῶς τοῦ Λόγου · ἀγαλλιασώμεθα · ἀνθομολογησώμεθα τῷ δυναμώσαντι τῷ ὑποῖσαι τὰ φθάσαντα · εἶτα καὶ πρὸς ντα παρασκευασώμεθα. Τί τοῦτο; Κἂν τιγες, κἂν δεσμὰ, κἂν πῦρ, κἂν ξίφος · ἀναδυῆναι, ἀλλὰ πάντα προθυμηθῆναι σὺν Χριστῷ. Ἰσχύσομεν γάρ · ἐπείπερ ῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά. Ὁρᾶτε κώμια; Τί λοιπὸν, τὰ μέλλοντα ἀνταπο- ασιλεία οὐρανῶν, χαρὰ ἀνεκλάλητος; Μή ποπίπτουσα τῷ Σατανᾷ · μή τις φιλόζωος, ι τεσσαράκοντα, ἐκ τῶν τριάκοντα. Ἐκεῖνοι τείας το ἀπεικόνισμα · ὑμεῖς τῆς ἁγίας ὁ ὑποτύπωμα, τριαδικῶς δεκατούμενον. οὐδαμικὴ ἡμῶν παράκλησις. Ὑμεῖς δὲ μοι τὰς προσευχὰς, ὦ μητέρες τρισόλβιοι, ας ἐφόδιον.

B Debeo, si quid aliud, humilis ego vos, Domini revera sorores matresque, ut Veritas ipsa dixit, verbis hortari, et monitis accendere, quæ propter Christum, et spiritualis matris privationem, et mutuam a vobis separationem, et sancti cœnobii ademptionem, et carceris custodiam sustinetis, verbera jam ante pro veritatis confessione perpessæ. Sed quid satis magnum dicam, præclarum encomium vestrum extollens? Unius monasterii congregationem universam, sororum numero triginta, hoc tempore cum una desciverunt principes et subditi, verbum Domini mortis metu rejicientes, monachi etiam ipsi et moniales, licet pauci quidam sint reliqui; sic animis conspirasse, certamenque pro Christo suscepisse, hoc vero cum priscis est temporibus comparandum. C Sanctorum quadraginta hæc similitudo, aliorumve quorumpiam e beatis victoribus expressa imitatio. Quam beatæ vos estis, alia aliam ardenti zelo superans, et omnes pariter ad confessionis stadium vos invicem acuentes! Dignum angelicis choris martyrumque cœtu spectaculum, Deo imprimis gratum, cujus causa susceptæ afflictiones. Adeste igitur, filiæ cœlestis Jerusalem, veræ vitis palmites, Verbi haud dubiæ discipulæ : divinum in morem exsultemus : Christo confiteamur, qui vos ad toleranda quæ præterierunt confirmavit : deinde ad futura quoque accingamur. Quidnam hoc rei est? Etsi rursum verbera, etsi vincula, etsi ignis, etsi gladius : nullo modo refugere, sed lætis animis perferre omnia cupere cum Christo. Enimvero poterimus : quandoquidem dixit : *Omnia possibilia sunt credenti* [41]. D Cernitis qualia sint encomia? Quid demum futuræ retributiones, regnum cœlorum, gaudium ineffabile. Nulla ergo Satanæ succumbens, nulla vitæ amans, sicut ille unus ex quadraginta, in his triginta reperiatur. Illi abstinentiæ symbolum : vos sanctæ Trinitatis simulacrum tripliciter decumatum. Talis est infima et nihili exhortatio nostra. Vos vero preces mihi, o matres ter beatæ, ad salutis iter perficiendum rependite.

ιx, 22.

LX. — *Ad Canonicas.*

Gratias agit pro beneficiis in Naucratium aliosque Christi confessores collatis.

A Et superioribus temporibus egregium specimen religiosi vestri erga nostram humilitatem affectus accepimus, et nunc ut cum maxime : ita ut plane obstupescamus, cum quæ quantæ que sint largitiones vestræ intuemur : atque ubi edocti sumus a tabelario, qui spectator ipse intellexit, quanta cura vobis sollicitudoque sit, charitas, commiseratio, ad cibum, potum, vestimentumque suggerendum : qua alacritate tenuitat inostræ subministretis si quid ad vitam necessarium est : quam cupide idipsum inquiratis, ut opere ipso effectum detis Nonne igitur jure optemo grates Deo agere me de his rebus par est, qui matres sororesque spiritales invenerim? Annon et merito consentaneum est ut laudes vobis accinam, quæ Deum ex toto corde quæritis? Gaudete, matres ac filiæ in Domino. Gaudete, B quæ Evangelica mandata sedulo perficitis. Gaudete, lilia agri spiritalis, in mediis quidem spinis positæ, si locus spectetur? sin autem mores, longe ab hæretico spineto summotæ. Gaudete, cœtus egregius, invicem cohærentes, et ad Dei obsequium invicem colligatæ. Quanta vestra illa secundum Deum concordia est, illa amica conjunctio, illa vita solitaria!

Gaude, domina alteri consociata nominæ, matri mater, moderatrici moderatrix; simul præposita simulque subdita. Quam egregia tua exercitatio est atque professio! ut ex obedientia mercedem colligas, et præposttæ securitatem præstes. Gaude, tum quæ es magistra, tum qnæ es subdita : Illa quod pluribus præes; ista, quod uni pares. Felix prudentia tua, sive quæ regis, sive quæ regeris, C et in portum salutis deduceris. Laus utique brevis : sed licet ex paucis multa intelligere. Rependat vobis Dominus vice nostra mercedem, similiter œconomi vice, vice cujusvis alterius de quo bene meritæ estis. Custodite vos, obsecro, ab hæresi, qua nihil animæ exitiosius est; cujus communio, a Christo alienatio est. Simul vestram vivendi rationem reddite splendidiorem, velut catenam auream, et a multitudine sejunctam : ut et utraque parte ornatæ, cum lucidis lampadibus in Domini thalamum perveniatis, sempiternis bonis fruituræ.

Ξ'. — Κανονικαῖς. [υκε'.]

A Καὶ ἀπὸ τῶν προλαβόντων ἱκανὴν ἀπόδειξιν τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν διαθέσεως εἰλήφαμεν, νῦν δὲ καὶ μάλα· ὡς ἐκστῆναι ἡμᾶς τῷ ὄντι, διαβλέποντας τὰς δωρεὰς ὑμῶν, ὁπόσαι καὶ ἡλίκαι· ἔπειτα καὶ ἐκδιδαχθέντες παρὰ τοῦ γραμματηφόρου αὐτοψεὶ ὑπειληφότος, ὅση ἡ φειδὼ καὶ ἡ φροντὶς περίεστιν ὑμῖν· ἐλεεῖν, οἰκτείρειν, τρέφειν, ποτίζειν, ἐνδιδύσκειν· εἴ τι ἄλλο ἐπιτήδειον ζωῆς εἰς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν ἐπειγομέναις ποιεῖν· καὶ ἐκζητούσαις μαθεῖν εἰς τὸ τελεῖν. Ἆρα οὖν οὐκ εἰκότως εὐχαριστεῖν με ἔστιν ἐν τούτοις τῷ Θεῷ, μητέρας εὑρηκότα καὶ ἀδελφὰς πνευματικάς; ἆρα οὐκ ὀφειλομένως πρέπον μοι ὕμνους ὑμῖν ἀναθεῖναι, ἐκζητούσαις Θεὸν ὁλοκαρδίως; Χαίρετε, μητέρες καὶ θυγατέρες ἐν Κυρίῳ· χαίρετε, φιλεργάτιδες τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Χαίρετε, κρίνα τοῦ B ἀγροῦ τοῦ νοητοῦ, ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ἐνειμέναι κατὰ τόπον· κατὰ δὲ τρόπον, τῆς αἱρετικῆς ἀκανθώσεως πόῤῥωτέρω θέουσαι. Χαίρετε, ἡ καλὴ ξυνωρὶς ἐν ἀλλήλαις ἐχόμεναι, καὶ δι' ἀλλήλων πρὸς Θεὸν συνδεσμούμεναι. Ἡλίκη ὑμῶν ἡ κατὰ Θεὸν ὁμόνοια· ἡ ἀγαπητικὴ σύνδεσις· ἡ μοναδικὴ βίωσις!

Χαῖρε, ἡ κυρία τῆς κυρίας· ἡ μήτηρ τῆς μητρός· ἡ καθηγουμένη τῆς καθηγουμένης· ὁμοῦ μὲν ἄρχουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀρχομένη. Ὡς καλή σου ἡ ἐργασία καὶ τὸ ἐπιτήδευμα· ἵνα καὶ τὸν ἐξ ὑποταγῆς μισθὸν ἐρανίζῃ, καὶ τῇ προεστώσῃ ἀσφάλειαν ὑπάρχῃς. Χαῖρε, ἡ καθηγουμένη καὶ ὑποτασσομένη· τὸ μὲν, τῶν πολλῶν· τὸ δὲ, τῇ μιᾷ. Μακαρία σου ἡ C σύνεσις· κυβερνῶσα καὶ κυβερνωμένη, καὶ εἰς λιμένα σωτηρίας ἀπευθυνομένη. Βραχέα τὰ ἐγκώμια· ἀλλ' ἐξ ὀλίγων τὰ πολλὰ συνεξακούεται. Ἀνταποδῴη ὑμῖν Κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν μισθόν· τὸν ὑπὲρ τοῦ οἰκονόμου, τὸν ὑπὲρ οὑτινοσοῦν ἄλλου εὖ πανθάνοντος. Φυλάξατε ἔτι ἑαυτὰς, παρακαλῶ, τῆς ψυχοφθόρου αἱρέσεως· ἧς ἡ κοινωνία ἀλλοτρίωσις Χριστοῦ. Τὴν πολιτείαν ὁμοῦ φαιδροτέραν ἀπεργάζοισθε, τὴν χρυσῆν σειρὰν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον· ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων κοσμούμεναι, λαμπραῖς ταῖς λαμπάσιν εἰς τὸν νυμφῶνα Κυρίου καταντήσοιτε, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύουσαι.

LXI. — *Naucratio filio.*

Christi confessorum præconia. (Baron. an. 818, n. 24)

D Tam fidum nactus es tabellarium, ut Dei optimi providentiæ dispensationem esse putaverim ego humilis, per eum litteras ad te mitti, fili sancte. Quod porro didicimus te recte valere cum omnibus confessoribus ac fratribus tuis, quomodo non foret nobis peccatoribus causa lætandi; cum tu præsertim, qui coryphæus es, constanti animo sis, atque huc illuc feraris per epistolas plenas charitatis et sollicitudinis erga omnes, ut virum divinum decet? Deinde quod et frater Adrianus incolumis pervenit usque ad eos qui istic sunt, jam cura levati sumus

ΞΑ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υδ'.]

D Τοιούτου πιστοῦ γραμματηφόρου ἐπιτετύχηκας, δι' οὗ οἰκονομίαν ἡγησάμην εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν κἀγὼ ὁ ταπεινὸς ἐπιστεῖλαί σοι, ἱερὸν τέκνον. Αὐτὸ μὲν οὖν τὸ μαθεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὑγιαίνεις σὺν πᾶσι τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ ἀδελφοῖς σου· πῶς [Reg. cod. πόσης χαρᾶς] οὐκ ἂν εἴεν ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χαρά· σοῦ μάλιστα τοῦ κορυφαιοτάτου εὐσταθοῦντος, καὶ συμπεριφερομένου τῷ λόγῳ ἀγάπης καὶ φροντίδος πρὸς ἅπαντας θεοπρεπῶς; Ἔπειτα ὅτι καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς ἀποσέσωσται μέχρι τῶν αὐτόθι, ἀνείθημεν τῆς μερίμνης, εὐχαριστήσαντες

τῷ Κυρίῳ· εἰ καὶ ὅτι εἰσαεὶ διὰ τὸν ἀδελφὸν Ἐπιφάνιον, καθὰ προεδήλωσας, ἐμμέριμνοί ἐσμεν, καὶ ἐμπαράσκευοι πρὸς πειρασμὸν, ὑπονοούμενοι τὰ ὑφορμῶντα, κατὰ τὸ εἰκός. Ὅπη δὲ τῷ Θεῷ φίλον, ἐχέτω ταῦτα καὶ ἀγέσθω· Τοῖς ἀγαπῶσι Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν· ὥς φησιν ὁ ἱερὸς λόγος. Τοιούτους ἡμᾶς, ἀδελφὲ, προσεύχου γενέσθαι· κἂν μακράν ἐσμεν ἀπὸ Θεοῦ ταῖς ἁμαρτίαις· καὶ οὐ φοβηθησόμεθα τί ποιήσειεν ἡμῖν ἄνθρωπος. Οὐδὲν οὖν τοιοῦτον, οἷον ᾖσας ἡμῖν καταστέφων τοῖς ἐπαίνοις, ὑπέστημεν. Εἰ δὲ καί τι δεξιὸν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς καὶ ὑφ' ὑμῶν· ταῖς εὐχαῖς δυναμωθέντες καὶ ἀξιωθέντες. Εἴη καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους. Ἥσθην ὅτι συμπεριηνέχθης τῇ πατρικίᾳ ἐν Κυρίῳ, καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς. Καὶ γὰρ κἀκείνη αὐτὸ τοῦτό μοι δεδήλωκε· καὶ προσετέθη μᾶλλον ἀγαθοποιεῖν. Δι' ἡμᾶς ζῇς, ἀδελφέ· ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς δι' ὑμᾶς. Μὴ θαύμαζε ὅτι κορυβαντιῶσιν οἱ Χριστοδιῶκται, μηδ' ὅτι ἀνέχεται Χριστός. Δεῖ πάντα τελεσθῆναι· ἵνα καὶ οἱ δόκιμοι φανερώτεροι ἐκλάμψωσι· καὶ οἱ ἀνομοῦντες τέλεον ἀποτίσωσιν ὧν εἰργάσαντο τὴν ἀντιμισθίαν. Ἀπέσταλκά σοι βιβλιδάκιον, καὶ τετράδας δεκατέσσαρας· ἐφ' οἷς εἰσι λόγοι καὶ βίοι τῶν ἀδελφῶν ἐμμέτροις στίχοις· ἅπερ ἀναγνοὺς αὐτός τε καί τινες τῶν πιστῶν ἀδελφῶν, ἀσφαλῶς κατάκρυψον. Οὐδὲν οὖν ποιῶ, ἀδελφὲ, ἄξιον λόγου· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐκαιρῶ, καὶ ἐπειδὴ νύσσομαι ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου μου Πατρός· ἀκούων τε πάλιν τοῦ θείου Παύλου λέγοντος τῷ ἁγίῳ Τιμοθέῳ· Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος· ὡς ἀνάξιος μετὰ φόβου καὶ τρόμου ποιῶ ἃ ποιῶ. Τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον σὺν τῷ παροικονόμῳ ἄσπασαι. Εἰ καὶ ἔγραψα, ὡς ὅτι εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφὸς Ἀδριανὸς, ἀγνοῶν εἶπον· ὕστερον μαθὼν ὅτι οὔπω ἔφθασεν ἡνίκα ἐπέστειλας. Ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος πλεῖστά σε προσαγορεύει, αἰδούμενος τοὺς λόγους σου. Ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματός σου, ἀδελφόπατερ.

ΞΒʹ. — Κατήχησις. [υλςʹ.]

E Smyrnensi carcere, dispersos fratres suos cohortatur. (Baron. an. 819, n. 22.)

Πρώην ὑμῖν ἐξ Ἀνατολικῶν ἀναγινωσκόμενος, νῦν ἀπὸ Θρᾳκησίων ἐπιφαίνομαι. Ἐν γὰρ τῇ Σμύρνῃ μεθωρίσαντο ἡμᾶς οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου· καὶ μᾶλλον τῆς προτέρας φυλακῆς ἀσφαλέστερόν τε καὶ πειραστικώτερον. Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται· οὐδ' ὁ πόθος ἠρεμεῖ, οὐδὲ ἡ ἐντολὴ παρασιωπᾷ. Διὰ τοῦτο ὁ ταπεινὸς πάλιν φθέγγομαι· Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, χαίρετε, οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης· χαίρετε, οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιαιτώμενοι· ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν πόλεσι, καὶ ἐρημικωτέροις τόποις κρυπταζόμενοι. Εἰ γὰρ πάντοτε δεῖν ἡμᾶς χαίροιν ἐπιτέτραπται παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· πόσῳ γε μᾶλλον ἄρτι, ὁπότε ὑπὲρ Χριστοῦ τὰ παθήματα τοῦ ἐγγραφομένου τῷ πίνακι· τοῦ ἐμφαινομένου ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι· τοῦ

et grates Domino egimus: quanquam semper ob fratrem Epiphanium, quemadmodum ante significasti, solliciti et anxii sumus et ad tentationem parati, adversa, ut par est, animo præsumentes. Quocunque autem modo Deo libuerit, cedant ista et evadant: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* [62], ut aiunt sacræ paginæ. Tales nos fieri, frater, exora: quanquam ob peccata procul a Deo absumus: nec timebimus quid faciat nobis homo [63]. Nihil utique tale perpessi sumus quale commemorasti, laudibus nos exornans. Si quid autem est dignum laude, istud vero ipsum propter vos et a vobis est: precibus vestris roborati, dignique habiti sumus. Utinam et deinceps Dominus misericordiam nobis licet indignis exhibeat. Gavisus sum quod cum patricia comiter in Domino et indulgenter egeris, idque propter nos. Nam et illa mihi istud ipsum significavit: decrevitque plus solito bene facere. Propter nos vivis, frater: sed et nos æque propter vos. Noli mirari quod Christi persecutores insaniant, aut quod Christus tacitus ferat, Oportet omnia consummari [64], ut qui probati sunt manifestius fulgeant, et iniqui tandem eorum quæ patrarint pœnas luant. Misi ad te libellum et quaterniones quatuordecim, in quibus sunt sermones, et Vitæ fratrum metrico carmine: quæ cum tu legeris, et e fidis fratribus nonnulli; diligenter abscondito. Nihil equidem ago, frater, quod ullius pretii sit: sed quoniam mihi suppetit otium, ac veluti extimulor ac sancto Patre meo, rursumque audio divinum Paulum et sanctum Timotheum ita scribentem: *Noli negligere gratiam quæ in te est* [65]; tanquam indignus cum timore ac tremore facio quæ facio. Fratrem Athanasium cum œconomi vicario saluta. Et si scripsi fratrem Adrianum iter confecisse, ignorans dixi: postmodum intellexi eum nondum pervenisse cum ad me scripsisti. Frater Nicolaus plurimam salutem dicit, ac sermones tuos admodum reveretur. Dominus cum spiritu tuo, frater mi ac pater.

LXII. — *Catechesis.*

Nuper a vobis lectus ex Oriente, nunc ex Thracia advenio. Smyrnam enim nos transtulerunt principes sæculi hujus, et arctius quam in priori carcere severiusque custodiunt. *Sed verbum Dei non est alligatum* [66], nec quiescit amor, nec silet mandatum. Propterea humilis iterum loquor: Gaudete in Domino, Patres et fratres: gaudete qui persecutionem propter justitiam patimini [67]: gaudete qui in montibus et speluncis versamini: sed et qui in urbibus, et qui desertioribus in locis abditi latetis. Si enim semper gaudere nos oportere monuit Apostolus [68]; quanto magis nunc cum pro Christo patimini, qui in tabula depictus est, qui in imagine sua cernitur, qui per eam honoratur? Non mea sunt miseri hominis hæc verba; Dio-

[62] Rom. VIII, 28. [63] Psal. CXVII, 6. [64] Cor. XI, 19. [65] I Tim. IV, 14. [66] II Tim. II. 9. [67] Matth. III, 10. [68] I Thess. V, 16.

nysii sapientissimi sunt, et magni Basilii. Nec jam tempus est aliorum sanctorum sententias his litteris apponere. *Audi, cœlum, et auribus percipe terra* [69]. Moab sprevit, Bizantina regio, scilicet Evangelicum jugum excussit ; velut vitula insaniens, habenas detrectavit. Vias tuas scire nolo, factis verbisque pronuntiavit [70]. Corybantum more agitur : insanit : sanguinem bibit ut leæna : ut aspis aures obturat ; reprehensa reluctatur.

Venit ad eam vox commonitoria velut e cœlo missa, a supremo, a Romano throno : Quid fecisti ? clamans ; Christum negasti, Christi abrogans imaginem ; Deiparæ, et sanctorum omnium. Aperi obedientem aurem, audi evangelica, apostolica, prophetica, paterna verba. Et non admisit, non suscepit : sed avellens seipsam a quini verticis corpore Ecclesiæ ; quandoquidem etiamnum vivit et Nicephorus sacer ; adversus Deum omnipotentem cervices erigit, Christo insultans, sancta proculcans. Talia sunt ejus facinora, o desideratissimi. Et nobiscum Deus, Oriens, Occidens, Aquilo, mare. In his gaudium : sin luctus etiam, propter eos qui pereunt. Age ergo state fortes, gratis animis has pro Christo ærumnas, quasi thesauros, abripientes. Quam opportunum tempus certantibus, suaviter spirans, unguentis tribulationum fragrans supra omnia aromata ! Fluit martyrum sanguis in Ecclesiam ; irrigans eam ultra quam Edem quadruplicis fluminis fonte perfusam. Accedunt martyrum chori qui omni ætate fuerunt : quæ olim confessorum felicitates prædicabantur, nunc oculis cernuntur. An igitur non festines ad certamen hæc audiens, fastidiens montanam, aut deserti, aut qualemcunque occultationem ? Attamen mane ubi es ; habes et tu beatitudinem ingentem. Ora, et lauda beatiores ; percute mihi inaspectabilem draconem ; debella intestinum carnis bellum ; vincat spiritus, serviat corpus : ut libertate fruatur anima , tanquam hera ac domina, pacem habens cum Deo. Hoc si fiat, quotidianum martyrium, a Deo textæ coroilæ.

De nobis peccatoribus ne sitis anxii, licet, audieritis et nos flagellis cæsos iterum fuisse. Tulimus ope vestrarum precum cum gratiarum actione, hilariter : etsi diuturna non fuit acerbitas doloris. Tantum ne sanctas manus vestras extindere cessate, Speramus enim quamvis valde imbecilles, de Amalec isto tropæum erecturos. Salutat vos plurimum Nicolaus frater vester. *Salutate invicem in osculo sancto* [71], socii socios, parvi magnos, atque inprimis vicinos Patres. Cumque a vobis lecta fuerit epistola, ne pigeat et apud illos legi, si modo digna fuerit : quandoquidem unanimes omnes, et unum corpus, quamvis diversa membra. Dominus Jesus Christus vobiscum et nobiscum peccatoribus. Amen.

τιμωμένου δι' αὐτῆς ; Μὴ γὰρ ἐμὰ τὰ ῥήματα τοῦ οἰκτροῦ · Διονυσίου τοῦ πανσόφου, καὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου. Καὶ οὔπω καιρὸς τῶν ἄλλων θεοφόρων τὰς χρήσεις εἰσάγειν ἐν τῷδε τῷ γράμματι. Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ. Μωὰβ ἠθέτησεν, ἡ Βυζαντίς δηλονότι · τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν ἀπεσείσατο · ὡς δάμαλις παροιστρῶσα ἠφηνίασεν. Ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι, πραγματικῶς τε καὶ λογικῶς ἀπεφθέγξατο. Κορυβαντιᾷ, μαίνεται, αἱμοποτεῖ ὡς λέαινα · ὡς ἀσπὶς μύει τὰς ἀκοὰς, ἐλεγχομένη ἀποτινάσσεται.

Ἧκεν αὐτῇ φωνὴ ὑπομνηστικὴ ὡς ἀπ' οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ κορυφαιοτάτου, ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου · Τί πέπραχας βοῶσα Χριστὸν ἤρνησαι, Χριστοῦ τὴν εἰκόνα ἀθετοῦσα, τῆς Θεοτόκου, τῶν πάντων ἁγίων. Ἄνοιξον εὐήκοον οὖς · ἐνώτισαι λόγους εὐαγγελικοὺς, ἀποστολικοὺς ; προφητικοὺς, πατρικούς. Καὶ οὐ προσήκατο, οὐκ ἐδέξατο · ἀλλὰ διαῤῥήξασα ἑαυτὴν τοῦ πεντακορύφου σώματος τῆς Ἐκκλησίας · ἐπειδὴ ἔτι ζῇ καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερός · τραχηλιᾷ κατὰ Θεοῦ παντοκράτορος · ἐνυβρίζουσα Χριστὸν, πατοῦσα τὰ ἅγια. Τοιαῦτα τὰ παρ' αὐτῆς, ὦ τριπόθητοι. Καὶ μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, Ἀνατολὴ, Δύσις, Βοῤῥᾶ, θάλασσα. Ἐν τούτοις ἡ χαρά · εἰ δὲ καὶ θρῆνος, διὰ τοὺς ἀπολλυμένους. Δεῦρο δὴ στῆτέ μοι γενναῖοι, εὐχάριστοι, ἁρπάζοντες τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ παθήματα, ὡς θησαυρίσματα. Οἷος ὁ καιρὸς ἀγαθὸς πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, ἡδύπνους, μυρίζων τὰ ἀθλοφορήματα ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα ! Αἷμα ῥεῖ μαρτυρικὸν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἄρδον αὐτὴν ὑπὲρ Ἐδὲμ ἐκ τετραποτάμου κρήνης ποτιουμένην. Προστίθενται οἱ χοροὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος μαρτύρων · τῶν ὁμολογητῶν τὰ πάλαι μακαριζόμενα, ἐν ὀφθαλμοῖς νῦν ὁρᾶται. Ἆρ' οὖν οὐκ ἐπείγῃ πρὸς τὴν ἄθλησιν ὁ ἀκούων, δυσχεραίνων τὴν ὀρεινὴν, ἢ τὴν ἐρημίαν, ἢ τὴν ὁπωσοῦν κρυπταδίαν ; Ἀλλ' ὅμως μένε ἐν οἷς εἶ · ἔχεις καὶ σὺ τὸν μακαρισμὸν ἡλίκον. Προσεύχου, καὶ ἐπαίνει τοὺς πλεομακαριστους · βάλλε μοι τὸν ἀόρατον δράκοντα · τρέπε μοι τὸν ἐμφύλιον τῆς σαρκὸς πόλεμον · νικάτω τὸ πνεῦμα · δουλούτω τὸ σῶμα · ὡς ἂν ἡ ψυχὴ ἐλευθεριάζει, ἡ κυρία καὶ δέσποινα, εἰρήνην ἔχουσα πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν οὕτω, μαρτύριον λαθικάστης · στέφανοι θεόπλοκοι.

Περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν μὴ ἀνιᾶσθε . κἂν ἀκηκόατε ὅτι καὶ αὖθις ἐμαστιγώθημεν. Ἠνέγκαμεν εὐχαῖς ὑμῶν εὐχαρίστως, περιχαρῶς · κἂν πρὸς ὀλίγον ἡ δριμύξις. Μόνον μὴ ἀνῆτε τὰς ὁσίας ὑμῶν χεῖρας ἐκτείνοντες. Πιστεύομεν γὰρ, εἰ καὶ ἀσθενεῖς λίαν, ἐν τούτῳ τὸν Ἀμαλὴκ τροπώσασθαι. Ἀσπάζεται πολλὰ Νικόλαος ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ · αἱ συνοδίαι τὰς συνοδίας · οἱ μικροὶ τοὺς μεγάλους · καὶ μέντοι τοὺς πλησιάζοντας Πατέρας. Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή · μὴ παραιτήσησθε καὶ παρ' ἐκείνοις ἀναγνωσθῆναι · ἐὰν ᾖ ἀξία μόνον · ἐπειδὴ πάντες ὁμόψυχοι, καὶ ἓν σῶμα, κἂν διάφορα μέλη. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μεθ' ὑμῶν καὶ μεθ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἀμήν.

[69] Isa. I, 2. [70] Job. XXI, 14. [71] II Cor. XIII, 12.

ΞΓ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υλζ'.]

LXIII. — *Naucratio filio.*

Romani episcopi, aliorumque Occidentalium adversus Iconomachos suffragia prædicat. Postea suum cum Chonarum, Phrygiæ urbis, præfecto, homine hæretico, congressum narrat. (Baron. an. 819, n. 25.)

Οὐ πλησθήσεται τὸ οὖς μου ἀπὸ φωνῶν σου ἀκροάσεως. Φωνεῖς γὰρ ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγοντα· ἃ καὶ νῦν ἐνωτισθεὶς, ὦ καλὲ, ᾖσα ὁ ταπεινὸς χαριστήρια· ὡς οὐ καταλέλοιπε τέλεον Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἔδειξεν ἔτι ἔχειν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς· κινήσας τοὺς ἀπὸ Δύσεως ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἔλεγχον τῆς παροινίας τῶν τῇδε, καὶ φωτισμὸν τῶν νυκτομαχούντων τῇ αἱρέσει. Κἂν ἀπεσείσαντο οἱ ἀτεράμονες· κἂν ὀφθαλμοὺς καρδίας οὐκ ἤνοιξαν. Μαρτυρῶ ἄρτι κατενώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ἑαυτοὺς ἀπέῤῥηξαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κορυφαιοῦ θρόνου, ἐν ᾧ Χριστὸς ἔθετο τὰς κλεῖς τῆς πίστεως· ἧς οὐ κατίσχυσαν ἀπ' αἰῶνος, οὐδ' ἂν κατισχύσωσι μέχρι συντελείας πύλαι ᾅδου, τὰ τῶν αἱρετικῶν δηλαδὴ στόματα· ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Χαιρέτω οὖν ὁ μακαριώτατος καὶ ἀποστολικὸς καὶ φερώνυμος Πασχάλιος· ὅτι τὸ ἔργον Πέτρου ἐξεπλήρωσε. Σκιρτάτω πᾶς ὀρθοδόξων θίασος· ὅτι κατ' ὀφθαλμοὺς εἶδε τὴν ἐπισκοπὴν Χριστοῦ, κατὰ τοὺς πάλαι ἁγίους Πατέρας ἡμῶν. Τὰ γὰρ ἄλλα ὅπη τῷ Θεῷ φίλα ἀγέσθω. Ἀρδευέτω τὸ μαρτυρικὸν αἷμα τὴν Ἐκκλησίαν· αὐξανέσθω ὁ χορὸς τῶν ὁμολογητῶν· τοῦτο εὐδοκία Θεοῦ· τοῦτο χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις· κἂν διὰ τοὺς ἀπολλυμένους ἐλεεινότατον.

Τί φήσοιεν οἱ ἐναντίοι; Ἀνατολὴν οὐκ ἔχουσι· Δύσεως ἐστέρηνται· τοῦ πενταχορύφου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος (ζῇ γὰρ ἔτι καὶ Νικηφόρος ὁ ἱερὸς) διεσπάσθησαν. Οὐκοῦν ἠλλοτρίωνται Χριστῷ· ἄρα ἐνεκρώθησαν· ἄρα ἐν σκότει διαπορεύονται. Εἰ δὲ ὅτι ἄρχουσιν ἐπ' ἐρήμου αἱρέσεως, τοῦτο καὶ λῃσταί· ἐπεὶ καὶ κτείνουσιν, ὥσπερ καὶ οὗτοι· αἵματα κενοῦντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καθεκάστην. Ἐχέτω ταῦτα ὧδε. Ἡλίκον δὲ ᾄσομαι ἐπὶ τῇ μεταβολῇ Λεοντίου; Ὢ τῶν μεγίστων τοῦ Θεοῦ τεραστίων! Σὺ μὲν, ὦ τᾶν, εἰς τοῦτο κἀκεῖνο μετεσχημάτισας τὸν δύσχριστον. Ἐγὼ δὲ Κυπριανίζειν αὐτὸν ἐν τῷ πράγματι ᾠήθην· ἀποκρουσθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως προδραμεῖν τοῖς ἀθλοφοροῦσι καὶ ἐναγωνιζομένοις· κατ' Ἰουστῖναν τὴν ἀοίδιμον. Δῴη Κύριος τέλεον ἐπὶ ἀμφοῖν τὰ ἀμφότερα ἀποφανθῆναι. Ἡ φυλακή σου ὅτι ἐνδότερον ἐγένετο, λυπηρόν μοι διὰ τὸ ἀσθενές σου. Πλὴν ἴσχυε καὶ κραταιοῦ, ὁμολογητὰ Χριστοῦ, ὡς προεσημάναμεν. Ἵνα δὲ γνοίης ἔτι λευκότερον, προστίθημι καὶ ταῦτα· ὡς ἔτι ἀσφαλίζεται ἡμᾶς ὁ φρούραρχος. Διὰ τί, καὶ πῶς; Ἐπεὶ γὰρ δεῖ οἰκονομίᾳ κεχρῆσθαι ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· ὁπηνίκα συνωψίσθημεν τῷ Χωνῶν αἱρεσιάρχῃ (ἐκεῖ γὰρ πρῶτον ἀπήχθημεν ὑπὸ τῶν ἀπὸ Ἀνατολικῶν ἀράντων ἡμᾶς), καὶ γόνυ ἐκλίναμεν, συγγονυκλιτήσαντος κἀκείνου· καὶ ἠσπασάμεθα αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ εἴασεν εἰς ταὐτὸν ἐλθεῖν ἐμέ τε καὶ τὸν κύριον Ἀθανάσιον· καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ἅπαξ καὶ δίς· οὐ μέντοι συνεφάγομεν· ἐκλιπαροῦντος τοῦ ὄφεως, καὶ ψιθυρίζοντος ἀπατηλά. Τούτῳ τῷ μέτρῳ

[12] Matth. XVI, 18.

A Non satiabitur auris mea vocum tuarum auditu. Necessaria enim loqueris et opportuna: qualia et nunc audiens, o fili egregie, charisteria humilis decantavi: quoniam non dereliquit in finem Dominus Ecclesiam suam: sed illam vires suas adhuc habere docuit fratres nostros excitans ab occasu ad reprehensionem temulentiæ nostratium, et illuminationem hæresis noctu dimicantium. Quanquam rejecerunt præfracti, et cordis oculos non aperuerunt. Testor nunc coram Deo et hominibus: seipsos avulserunt a corpore Christi, et supremo verticali throno, in quo Christus claves posuit fidei: adversus quam non prævaluere hactenus, nec prævalebunt usque ad consummationem portæ inferi [12], ora scilicet hæreticorum: sicut pollicitus est qui non mentitur. Gaudeat igitur beatissimus

B et apostolicus et nomine suo dignus Paschalis, quoniam Petri opus adimplevit. Exsultet omnis orthodoxorum chorus, quia ob oculos vidit episcopatum Christi, secundum sanctos olim Patres nostros. Cætera enim ut Deo visum fuerit ferantur. Irriget martyrum sanguis Ecclesiam, augescat confessorum chorus: hoc Deo gratum; hoc gaudium et exsultatio: quamvis propter eos qui pereunt miserrimum.

Quid dicere possint adversarii? Orientum non habent; Occidente privati sunt: a quini verticis corpore ecclesiastico avulsi sunt; vivit enim etiamnum et Nicephorus sacrer. Igitur a Christo alienati sunt: igitur mortui: igitur in tenebris ambulant. Quod si principatum tenent in hæresis

C deserto, hoc faciunt et latrones: quippe qui occidunt etiam, sicut isti: sanguinem, ut uno verbo dicam, quotidie fundentes. De his autem ad hunc modum. Quantum vero concinam in Leontii mutatione? O maxima Dei prodigia! Tu quidem, amice, in hoc et illud Christi hostem transformasti. Ego vero Cyprianizare illum in negotio arbitratus sum: extrusum ab imperatore, ad certantes et in agone versantes accurrere, juxta celebrem Justinam. Det Dominus ut in utrisque tandem utraque conspiciantur. Custodia tua quod interius reducta est, grave mihi est propter infirmitatem tuam. Cæterum confortare et sustine, confessor Christi, ut ante significavimus. Ut autem clarius adhuc cognoscas, hæc addo: clausos nunc etiam nos tenet carceris præfectus. Quare, et quomodo? Quoniam oportet dis-

D pensatione uti in rebus necessariis: quando cibum sumpsimus cum Chonorum hæresiarcha. Illuc quippe deducti primum fuimus ab iis qui nos ex Oriente abduxerant: et genuflexïmus, genuflectente pariter illo: et amplexi eum sumus. Et postquam permisit ut unum in locum conveniremus ego et dominus Athanasius, bibimus una cum eo semel atque iterum: nequaquam tamen comedimus, ob

testante serpente, et insusurrante fraudulenta. Hac moderatione usi sumus cum abducti inde fuissemus ad draconem, quocum hic versamur. Qui cum ser... ante didicisset, nihil amplius ursit, ut qui persuadere non posset: injecit tamen, ut vidit nos, de argumento sermonem, quia nihil est, inquit, aut perexiguum, id de quo est quæstio.

Ad quæ respondimus, vel ex longe maximis esse. Quod si jubes, inquam, dic, et vicissim audi. Sed omittamus in præsentia, quod et factum est. Alia quidem dicere longum sit: ad finem tendit oratio cujus gratia exorsus sum. Putabat callidus se nos sensim pellecturum, non sermonem de imaginibus conferendo, sed benefaciendo fortasse, et amice colloquendo, et præfecturæ mentionem interserendo (Thematibus enim quinque præfectus est), quin et imperatorem divinis laudibus extollendo. Venit, hujusmodi colloquia movet: et, quod ne semel quidem fecerat in carcere, potum præbuit. Anxius accepi, ebibi ter obsignans, factum extimui. Vah! Paulo post clam abducit. Injeci sermonem de veritate. Incitabatur et ille. Sententiis ultro citroque depugnavimus; illo quidem pleno ore ridicule effutiente, me vero remisse in quibusdam procedente: eo quod ad imperatorem tenderet sermo, et ne cum tumultu sejungeremur. Postquam sane propositionem meam et ipse objeci, non habuit quod responderet. Et dixi: Quænam est hæc blasphemia? Pater et Spiritus communicaruntin iis quæ Christus humanitus gessit, annon? Et ille annuit, et affirmavit ita rem habere. Propter hæc remissa contentio, et quasi a pugna discessum est. At ille discedens: Ita putabam, inquit, hunc penitus nihil scire: sed et elinguem eum reddidi. Ego vero noram quidem illum ratione carentem, et quam maxime fatuum cum impietate. Unum autem quæsivi, ut fictionem deponerem, et aliam personam agerem, qualem decet adversus ducem impietatis: quia nefas est ante porcos mittere margaritas [13]. Hinc magna custodiæ cura, et interdictum ne hominem ullum videamus: tametsi aliter dispensat Deus. Hæc licet per digressionem, necessario tamen dicta sunt, quo enixe postules ut ab impii insidiis liberemur. Frater tuus tibi salu[…] dicit.

ἐχρησάμεθα, ἀπαχθέντες …, καὶ πρὸς τὸν ἐν ᾧ ἐσμεν δράκοντα. Ὃς προμαθὼν τὸν εἱρμὸν, οὐδὲν πλέον ἠνάγκασεν, ὡς μὴ ἰσχύων πεῖσαι· συνεκίνησε δ᾽ οὖν ὅμως λόγους ἐν τῷ ἰδεῖν ἡμᾶς περὶ τῆς ὑποθέσεως· Ὡς οὐδέν ἐστι, φησὶ, καὶ σμικρὸν τὸ ἀμφισβητούμενον.

Πρὸς ἃ ἀπε…, ὅτι Καὶ τῶν μεγίστων λ… Καὶ, εἰ κελεύεις, λέγε καὶ ἀντάκουε. Ἀλλ᾽ ἐάσω… τὸ νῦν, ὃ καὶ γέγονε. Τἄλλα μὲν πολλοῦ τὸ λέγειν· ἐπὶ δὲ τὸ τελεώτερον ὁ λόγος, δι᾽ ὃ καὶ ἀπηρξάμην. Ὤετο ὁ δεινὸς κατὰ μικρὸν ἡμᾶς ἕλκειν· οὐκ ἐκ τοῦ συναίρειν λόγον περὶ εἰκόνων· ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἀγαθοποιεῖν τυχόν· τοῦ τε φιλικὰ ὁμιλεῖν καὶ ἀνατίθεσθαι τοὺς τῆς ἐξαρχίας λόγους (ἐπὶ γὰρ τῶν πέντε θεμάτων τέθειται), καὶ μὴν καὶ τὰ τοῦ … ἐκθειάζειν. Ἧκεν, ἐκίνησε τὰς τοιαύτας ὁμιλίας· ἔτι ὃ οὐδ᾽ ἅπαξ ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐπέδωκε πιεῖν. Ἔλαβον … ἔπιον κατασφραγίσας τρίς· … τὸ δρᾶμα. Οὐαί! Κατὰ βραχὺ, ἀνεπαισθήτως κατάγει. Συνῆρα λόγον περὶ ἀληθείας. … κἀκεῖνος. Ἀντετοξευσάμεθα … · αὐτοῦ μὲν ἀποστοματίζοντος χλευαστικῶς, κἀμοῦ ὑφειμένως ἐρχομένου ἔν τισι· διὰ τὸ ἀποτείνεσθαι τοὺς λόγους πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ τὸ μὴ … καταδιασθῆναι ἀλλήλων. Ἐπειδὴ καὶ πρότασίν μου προτείναντος ἠπόρησε. Καὶ εἶπον· Βλασφημία τίς αὕτη; Ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα κεκοινώνηκεν ἐν οἷς ἐνήργησεν ἀνθρωπίνως ὁ Χριστὸς, καὶ ἢ οὔ; Ὁ δὲ κατένευσε, καὶ διισχυρίζετο οὕτως ἔχειν. Διά τοι ταῦτα ἡ ὕφεσις καὶ ἡ ὡς ἐν μάχῃ διάστασις. Ὁ δὲ ἐξελθὼν, φησίν· Ἐδόκουν ὅτι ᾔδει τι οὐδ᾽ ὅλως· ἀλλὰ … ἀπεστομάτισα αὐτόν. Ἐγὼ δὲ ἔγνων μὲν αὐτὸν ἄλογον ὄντα μάλιστα σὺν ἀσεβείᾳ. Ἓν δὲ ἐζήτησα, τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέσθαι με, καὶ ἄλλο πρόσωπον … ὡς σε πρὸς ἀσεβάρχην· ἐπεὶ οὐ θεμιτὸν εἰς ὕας βάλλειν τοὺς μαργαρίτας· Ἐντεῦθεν ἡ πολλὴ ἀσφάλεια, καὶ παραγγελία τοῦ μὴ ἰδεῖν ἡμᾶς ἄνθρωπον, κἂν … Θεός. Ταῦτα εἰ καὶ … ὅμως ἀναγκαίως εἴρηται· πρὸς τὸ θερμῶς αἰτεῖσθαι σε ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐνέδρας τοῦ ἀσεβοῦς. Ὁ ἀδελφός σου προσαγορεύει σε.

Pro Christo certantes prædicat confirmatque proposito martyrum exemplo.

LXIV. *Theodorus peccator monachus, spiritalibus meis Patribus ac fratribus qui confessi sunt, decertantque in carceribus: quorum nomina sunt in libro vitæ.*

Ubi accepi, o desideratissimi, testimonium eximium vestræ confessionis pro Christo; in laudes erupi: glorificavi Deum qui vos ex peregrina regione in regiam civitatem vocavit, tanquam oves rationales, ad profundendum sanguinem in odorem suavitatis ipsi: tanquam lucem eorum qui in tenebris dimicant hæreticæ caliginis! Incredibili deinde

ΞΔ'. — Θεόδωρος ὁ ἁμαρτωλὸς μοναχὸς, τοῖς πνευματικοῖς μου Πατράσι καὶ ἀδελφοῖς ὁμολογήσασι, καὶ ἐναθλοῦσιν ἐν εἱρκταῖς· ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. [υλη'.]

Ἀκηκοὼς, ὦ τριπόθητοι, τὸ μαρτύριον τῆς καλῆς ὑμῶν ὁμολογίας ὑπὲρ Χριστοῦ, ὕμνησα· ἐδόξασα τὸν Θεὸν τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, … ἄρνας λογικοὺς, αἷμα κενῶσαι εἰς ὀσμὴν εὐωδίας αὐτῷ· φῶς τῶν ἐν σκότει τῆς αἱρετικῆς νυκτομαχίας. Εἶτα ἐπιθυμίᾳ ἐ… μησα ὁ ταπεινὸς ἰδεῖν ὑμᾶς τοὺς ἀθλητὰς, καὶ περι-

[13] Matth. VII, 6.

πτύξασθαι ἕνα καθ' ἕνα, πόθῳ διαπύρῳ ἑλκόμενος. A 'Αλλ' ἐπειδὴ τοῦτο σωματικῶς ἀδύνατον· διὰ τοῦ γράμματος ἁρπαγεὶς, καὶ μέσος ἑστὼς, καὶ ἀσπάζομαι τὰ ἅγια ὑμῶν ἴχνη, καὶ φιλῶ φιλήματι ἁγίῳ τὰ ἱερὰ ὑμῶν πρόσωπα. Ὦ καλοὶ στρατιῶται Χριστοῦ, ὡς ἀπ' οὐρανίου στρατολογίας κεκλημένοι· ὦ ἀστέρες φαεινοὶ ἐν νυκτὶ ἀσεβείας διαυγάζοντες ὀρθοδοξίαν! ὑπὲρ χρυσίον τιμαλφέστεροι, ὑπὲρ σμάραγδον καὶ μάργαρον ἐκλαμπρότεροι! Πολλοῖς ὑμᾶς ὀνόμασι καταστέφειν ἀξιολόγως ἱέμενος, οὐ παραχωροῦμαι τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς στενοχωρούμενος. Ἑνὶ δὲ λόγῳ τὸ πᾶν περιλαβὼν λέγοιμι· ὅτι τὸ μαρτύριον ὑμῶν ἰσοστάσιον τοῖς ἄνω μαρτυρίοις· ἐπείπερ τηλαυγῶς Χριστὸν ὁμολογεῖ ὁ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ὁμολογῶν δέχεσθαι· ὡς καὶ τὸ τῆς ἀρνή- B σεως ἔχει. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὡς ὁ μέγας Βασίλειος ἔφη· καὶ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι ἐκφαίνεται, ὡς αὖθις Διονύσιος ὁ πάνσοφος εἶπε. Καὶ ἐπεὶ Χριστὸς ἄνθρωπος τέλειος, μηδὲν ἐκλελοιπὼς τῶν ἐν ἀνθρώποις θεωρουμένων· ἔχει τὸ ἐξεικονίζεσθαι ὡς πᾶς ἄνθρωπος· ὥσπερ ἔχει τὸ μὴ περιγράφεσθαι, καθὸ καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς τέλειος. Εἰ δ' οὐκ ἐγγράφοιτο σωματικῷ χαρακτῆρι, οὐδέπου ἄνθρωπος. Σημεῖον γὰρ πρῶτον καὶ ἀληθὲς ὅτι ἄνθρωπος, εἰ ἐξεικόνισται· Καὶ οὔπω περὶ τῆς δεσποίνης τοῦ παντὸς Θεοτόκου, καὶ ὅλων συλλήβδην τῶν ἁγίων· ὧν ἀθέτησις ἡ τῶν σεπτῶν αὐτῶν εἰκόνων ἀναίρεσις. 'Αλλ' ὁ συνιῶν C συνιεῖ· καὶ ὁ ἀθετῶν ἀθετεῖ ὀλεθρίως· τοῖς λογίοις ἀντιφθεγγόμενος. Καὶ ἡ ἐξουσία δρᾷ ἀεὶ ἐξουσιαστικῶς· καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ ὀλίγοι, εἰ καὶ πάντες πλάσματα· καὶ τέλος τῇ θεοκλήτῳ πέτρᾳ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς πύλαι ᾅδου προσρήγνυνται· ἀλλ' οὐδαμῶς κατίσχυσαν, οὐδ' ἂν κατισχύσωσιν αὐτῆς· ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Διὸ, Πατέρες μου καὶ ἀδελφοὶ, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε ἐν Κυρίῳ. Οἱ χοροὶ τῶν μαρτύρων πρὸς ἑαυτοὺς ὑμᾶς ἐγκαλοῦνται· τῶν ὁμολογητῶν ὡσαύτως. Ταῦτα ὡς ἐν ὀλίγοις. Συνάπτοντες ὑμῖν ἑαυτοὺς οἱ ἐλάχιστοι, καὶ ἀπόντες, τῷ πνεύματι· ὡς ἂν γνοίητε ὅτι ἔχετε μέλος ἔσχατον ὧδέ που περιωρισμένον ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὁμολογίᾳ· καὶ αἰτοῦν ὑμᾶς συλλαμβάνειν ἐν ταῖς ἁγίαις προσευχαῖς, κατόπιν ἰέναι τῶν τιμίων ὑμῶν ἰχνῶν.

A cupiditate exarsi ego humilis, vos athletas intuendi, ac amplexandi unumquemque, incenso omnium amore pertractus. Sed quoniam fieri non potest ut coram adsim corpore; per litteras abreptus, ac veluti stans in medio, et sanctissima amplector vestigia vestra, et ora sacra osculo sancto exosculor. O strenui milites Christi, quasi cœlesti delectu conscripti! o sidera lucida per impietatis noctem rectæ fidei splendore fulgentia! omni auro pretiosiora! smaragdo et unione micantiora! Cum multis vos exornare nominibus, ut par est, desiderem; non sinunt epistolæ unius angustiæ quibus includor. Uno autem verbo universa complexus dixerim, superiorum temporum martyriis vestrum esse B par et æquale martyrium: quandoquidem manifeste Christum confitetur, qui se Christi imaginem confitetur admittere: idemque de negatione vicissim sentiendum. Imaginis enim honos ad prototypum transit, ut magnus dixit Basilius: et in imagine archetypum cernitur, ut rursum ait sapientissimus Dionysius. Et quoniam Christus homo perfectus est, cui nihil eorum defuit quæ in hominibus intuemur: natura habet, perinde ac quivis hominum, ut delineari possit: quemadmodum habet ut circumscribi non possit, quatenus idem a Deus perfectus est. Quod si corporea similitudine depingi non potest, utique nec homo est. Argumen- C tum enim primum est ac verum, quod homo sit, si est ejusmodi ut ejus imago effingatur. Necdum loquor de regina universi Deipara: aut de omnibus sanctis generatim: quorum contemptus est, venerandarum ipsorum imaginum eversio. Sed qui intelligens est, intelligit: et qui spretor est, damno suo spernit, sacris paginis contradicens. Et abutuntur quidem imperio potestatra: et qui pro Deo dimicant pauci sunt: quanquam omnes ab eo conditi; denique ad petram, sic enim Deus appellat, jampridem atque a principio portæ inferi alliduntur: sed nequaquam prævaluere: nec prævalebunt adversus eam [74], ut pollicitus est is qui verax est. Quamobrem, Patres mei fratresque: *State in fide viriliter agite confortamini in Domino* [75]. Vos ad se chori martyrum invitant æque ac confessorum. Sed D ista paucis: nosque, qui minimi sumus, et locorum spatio disjungimur, spiritu vobis consociamus: ut intelligatis habere vos membrum vilissimum, quod alicubi pro eadem confessione exsulat: ac poscit ut illud quoque sanctis precibus vestris exoretis, ut fas sit veneranda vestigia vestra subsequi.

ΞΕ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υλθ'.]

LXV. — *Naucratio filio.*

Dogmatica, et valde necessaria, de sacra Christi imagine: exponens quomodo intelligi oporteat quod imago Christi perinde ac ipse Christus adoretur: nimirum ratione similitudinis sive relationis, non autem confirmative aut naturaliter.

'Επειδὴ ἔμαθον παρὰ τοῦ γραμματηφόρου, ὦ καλὲ ἀδελφὲ, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν ἀνεφύησαν (λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν λέγει· Ἐγὼ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ ὡς αὐτὸν τὸν Χριστὸν προσκυνῶ· ὁ δὲ ἀπαναίνεται), οὔτε ἀλύπως ἐδεξάμην· εἰδὼς ὅτι αἱ ἐρεσχελίαι αὗται παρὰ τοῦ διαβόλου ὑποσπειρόμεναι, τέμνειν εἰώθασι

Postquam a tabellario didici, frater egregie, exortas inter vos esse contentiones (hoc autem dico quod nempe alius dicat: Ego imaginem Christi sicut ipsum Christum adoro, alius dicere detrectat); non sine mœrore id accepi, sciens rixas hujusmodi, quæ a diabolo suscitantur, solitas ipsam

[74] Matth. XVI, 18. [75] I Cor. XVI, 13.

quoque sanam partem orthodoxorum discindere : quæ res lætitiam affert adversariis, ex infirmitatibus nostris suam ipsorum impietatem valere confirmantibus. Nec vero convenire judicavi ut silentio premerem quod audieram, sed ut aliquod etiam ipse curationis remedium Deo annuente adhiberem. Argumenti ergo summa talis est. Particula ὡς in divina Scriptura interdum sumitur ad significandam similitudinem : interdum affirmationem. Priore modo : *Factus sum sicut* (ὡς) *passer solitarius in tecto* [76]. Et : *Ego sicut* (ὡς) *oliva fructifera* [77]. Posteriore: *Quam* (ὡς) *bonus Israel Deus* [78] ! Et : *Quam* (ὡς) *dilecta tabernacula tua, Domine virtutum* [79] ! Non enim secundum similitudinem, sed ad affirmationem hic sermo est. Quocirca si quis illo modo dicat se adorare imaginem Christi sicut ipsum Christum recte sentit : sin autem affirmative, nequaquam. Neque enim natura idem sunt archetypum et imago, sed idem similitudine. Ambo enim quæ eodem modo efferuntur, substantia prorsus differunt. De imaginibus utique loquor quæ arte fiunt. Quo igitur pacto imaginem sicut ipsum Christum affirmative, adorabit cum in ea Christus physice non sit, sed relative, sive per similitudinem ? Alioqui verum non fuerit quod dicitur : Archetypum in imagine conspicitur, et in imagine adoratur Christus. Dicendo itaque, *in imagine*, alterum in altero demonstratum est, et aliud per aliud adoratur. Vidit Chrysostomus angelum in imagine : Cornelius vero angelum ipsum [80]. Cernimus nos Christum in imagine : apostoli vero Christum ipsum. *Vidimus* enim, inquit *Dominum* [81]. Adoramus illum in propria imagine : illi vero eum ipsum. *Et videntes eum*, inquit *adoraverunt* [82]. Secundum similitudinem ergo adoratur in imagine Christus, sive relative, sive homonyme; nam eodem recidunt ambo : non autem quod ipse cernatur. Et sine imagine rursus mente et cogitatione adoratur, cum sensili semper imagine cerni omnino non possit.

A καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιαῖνον μέρος τῆς ὀρθοδοξίας· ὅπερ ἐστὶ χαροποιὸν τοῖς ἐναντίοις, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀῤῥωστημάτων τὸ οἰκεῖον ἀσέβημα βεβαιουμένοις εὖ ἔχειν. Οὔτε μὴν σιωπῇ τὸ ἀκουσθὲν κατασχεῖν καλὸν ἐνόμισα, ἀλλά τι καὶ παρ' ἐμαυτοῦ φάρμακον ἐξοίσειν θεραπείας. Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ἔστιν οὖν τὸ λῆμμα τοιοῦτον. Τὸ, ὡς, πῇ μὲν ἐπὶ ὁμοιώσεως εἴληπται παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ· πῇ δὲ ἐπὶ βεβαιώσεως. Τὸ πρῶτον· Ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι. Καί· Ἐγὼ ὡς ἐλαία κατάκαρπος. Τὸ δεύτερον. Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ! Καί, Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! Οὐ γὰρ καθ' ὁμοίωσιν, ἀλλὰ βεβαίωσιν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Εἰ οὖν οὕτω λέγοι τις προσκυνεῖν B τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, ὡς αὐτὸν Χριστὸν, ἔῤῥωται τῷ φρονήματι· εἰ δὲ βεβαιωτικῶς, οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ ταυτὸν εἰκὼν καὶ ἀρχέτυπον τῇ φύσει, ἀλλὰ ταυτὸν τῇ ὁμοιώσει. Ταυτιζόμενα γὰρ ἄμφω, τῇ οὐσίᾳ διαφορεῖται παντάπασιν· ἐπὶ τῶν τεχνητῶν εἰκόνων δὴ λέγω. Πῶς οὖν τὴν εἰκόνα ὡς αὐτὸν Χριστὸν προσκυνήσει βεβαιωτικῶς· οὐκ ἐν αὐτῇ ὄντος τοῦ Χριστοῦ φυσικῶς, ἀλλὰ σχετικῶς, ἤγουν ὁμοιωματικῶς; Διέψευσται τῆς ἀληθείας καὶ ἄλλως τὸ λεγόμενον· Ἐν εἰκόνι ἐκφαίνεται τὸ ἀρχέτυπον· καὶ ἐν εἰκόνι προσκυνεῖται Χριστός. Τὸ οὖν εἰπεῖν, ἐν εἰκόνι, ἐν ἑτέρῳ ἕτερον δεδήλωται· καὶ δι' ἄλλου ἄλλο προσκυνεῖται. Εἶδεν ὁ Χρυσόστομος ἄγγελον ἐν εἰκόνι· ὁ δὲ Κορνήλιος αὐτὸν τὸν ἄγγελον. Βλέπομεν Χριστὸν ἐν εἰκόνι· οἱ δὲ ἀπόστολοι αὐτὸν τὸν Χριστόν. Ἑωράκαμεν γὰρ, φησὶ, τὸν C Κύριον. Προσκυνοῦμεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι· οἱ δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν, φησὶ, προσεκύνησαν. Ὁμοιωματικῶς ἄρα προσκυνεῖται ἐν εἰκόνι, εἴτ' οὖν σχετικῶς, εἴτ' οὖν ὁμωνύμως, ὁ Χριστός· εἰς ταυτὸν γὰρ ἀμφότερα συντρέχει· οὐχ αὐτοπτικῶς. Καὶ δίχα οὖν εἰκόνος ἐστὶ προσκυνούμενος νοερῶς. οὐ γὰρ πάντως πάντοτε αἰσθητῇ εἰκόνι βλέποιτο.

Quod si quis dicat : Ergo, quandoquidem per cogitationem adorare mihi licet, supervacaneum est ut in imagine : sciat, quisquis est, negatum etiam sic esse quod Christus mente adoretur. Nisi enim mens contemplata fuerit illum in hominis similitudine ad dexteram Dei et Patris consedisse, adorationem non inferet : nisi forte Verbum carnem factum esse neget. Quod autem similis homini factus sit, fide digna testis est imago : qua suscepta et adorata, susceptus est adoraturque Christus : sicut e contrario si respuatur. Adoravit Abgarus, fide suscepta, intellectualiter Christum : adoravit et multo manifestius in imagine non manufacta ab ipso Christo ad eum missa. Quare in illa et secundum similitudinem, et simul per intellectum, adoratus est Christus : nunc quidem sic, in futuro autem sæculo intuitive. Ac visibilis quidem ipsius Dei apparitionis, ut sapientissimus

Εἰ δέ τις φαίη· Οὐκοῦν, ἐπειδή ἐστι μοι νοερῶς προσκυνεῖν, παρέλκον ἐν εἰκόνι· ἴστω ὁ τοιοῦτος ἠρνῆσθαι καὶ τὸ νοερῶς προσκυνεῖν Χριστόν. Εἰ μὴ γὰρ ὁ νοῦς ἐνοπτρισθείη ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου αὐτὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κεκαθῆσθαι· οὐκ D εἰσοίσει τὴν προσκύνησιν· εἰ μή τι ἄρα ἀποσκευάζοι σάρκα γενέσθαι τὸν Λόγον. Τοῦ δὲ ὡμοιῶσθαι αὐτὸν ἀνθρώπῳ, μάρτυς ἡ εἰκὼν αὐτοῦ πιστή. καὶ τῇ αὐτῆς παραδοχῇ καὶ προσκυνήσει, παραδέδεκται καὶ προσκυνεῖται Χριστός. ὡς ἔμπαλιν ἐπὶ τῆς ἀθετήσεως. Προσεκύνησεν. Αὔγαρος, δεξάμενος πίστει νοερῶς Χριστόν· προσεκύνησε δὲ μᾶλλον αὐτὸν ἐμφανέστερον ἐν τῇ πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ πεμφθείσῃ αὐτῷ ἀχειροποιήτῳ εἰκόνι. Ὥστε ἐν αὐτῇ ὁμοιωματικῶς ὁμοῦ τε καὶ νοερῶς προσκεκύνηται Χριστός· νῦν μὲν οὕτως· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι αὐτοπτικῶς· τῆς μὲν ὁρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας, ὥς φησιν ὁ πολύσοφος Διονύσιος, ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρού-

[76] Psal. CI, 8. [77] Psal. LI, 10. [78] Psal. LXXII, 1. [79] LXXXIII, 2. [80] Act. X, 30. [81] Joan. XX, 25. [82] Matth. XXVIII, 17.

μενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαστράπτουσιν· ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει· τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεῖ καὶ ἀΰλῳ τῷ νῷ μετέχοντες. Ταῦτα, εἴτε ἐλλειπῶς, εἴτε ἀρκούντως, πρὸς ἡμῶν. Ὑμᾶς δὲ παρακαλῶ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις εὐλαβῶς τε ἅμα καὶ προσεκτικῶς τὰς ἐπιζητήσεις ποιεῖσθαι· καὶ ἢ παρ' ἑαυτῶν, ἢ παρ' ἑτέρων τὸ ἀληθὲς ἐξευρίσκειν, πόρρω ἀφέντας τὸ φιλονεικεῖν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἐσφαλμένον ἐν τοῖς εἰρημένοις, διορθώσεως τυχεῖν· ἐπείπερ ὀλιγονοῦς καὶ ἁμαρτωλὸς ἐγώ.

ait Dionysius [31], castissimis contemplationibus pleni, lucidissimis splendoribus nos irradiantis, perinde ac discipulos in divinissima illa transfiguratione; intelligibilis vero ejus illustrationis, secundum mentem passionibus et materia carentem, participes erimus. Atque hæc, sive non plene, sive sufficienter, a nobis accipite. Rogo autem vos ut, cum de Deo sermo est, religiose et attente quæstiones moveatis, veritatemque aut a vobis ipsis, aut ab aliis inquiratis, procul rejecta contentione: sed et si quid in iis quæ diximus erratum est, corrigatis: cum exigui sim ingenii, et peccator.

Ξϛ΄. — Κατήχησις. [υμε΄.]

LXVI. — *Catechesis.*

Primum aliqua de suis rebus scribit: deinde adversus Iconomachos. Romani etiam pontificis sententia damnatos esse lætatur. Suos ad perseverantiam hortatur: piarum feminarum curam commendat: demum patiendi pro Christo studium excitat. (*Baron. an.* 818, *n.* 13.)

Τὸ παρὸν κοινῶς πᾶσι καὶ οὐκ ἰδίᾳ ἑκάστῳ ἐπιστεῖλαί με· οὐκ ἐκ καταφρονήσεως, οὐδὲ ἐξ ὀλιγωρίας, ἄπαγε· πῶς γὰρ ἂν καταφρονήσαιμι τῶν ἐμῶν σπλάγχνων καὶ ὁμολογητῶν Χριστοῦ, μὴ οὐχὶ μᾶλλον καὶ τὸ αἷμά μου κενοῦν ἀντὶ μέλανος, καὶ τὰς σάρκας παρέχειν ἀντὶ χάρτου· εἰς τὸ καθεκάστην, εἰ οἷόν τε ἦν, γράφειν καὶ προσφωνεῖν ὑμᾶς; Καὶ οὐχ ὅτι οὐκ ἐστὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἐστηριγμένοι. Οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅση ὑμῖν ἡ παρὰ Θεοῦ δύναμις· ἀλλὰ τὸν ἐμαυτοῦ πόθον θεραπεύων, καὶ τὸ τῆς ἐντολῆς ἀποπληρῶν χρέος. Αἴτιον δὲ τὸ τῆς φυλακῆς, μᾶλλον ἀσφαλέστερον· μεθορισθέντων ἡμῶν ἄρτι, καθὼς καὶ προηκούσατε, ἐξ Ἀνατολικῶν εἰς Θρακησίους ἐν Σμύρνῃ· τῷ τε μὴ δέξασθαι ἀντίγραφα ἀπὸ χρόνου· καὶ ἄλλως ὅτι τοῖς ἴσοις ἀγωνισταῖς ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀρκέσειεν ἄρα.

Præsens temporis conditio poscit, ut conjunctim omnibus non singulis privatim litteras dem, non ex contemptu vel neglectu, absit: nam quomodo viscera mea spernam et confessores Christi, nec potius sanguinem vice atramenti fundam, pellemque pro charta præbeam, ut singulis diebus, si fieri possit, vos scriptis litteris alloquar? At neque idcirco quod per vos ipsi firmo animi robore præditi non sitis. Novi enim ac persuasum habeo quanta sit vobis a Deo virtus: sed desiderio meo obsecundans, ac mandati debitum exsolvens. Scribendi autem causa est, diligentior multo custodia: quod traducti sumus, quemadmodum et prius inaudivistis, ex Orientis tractu in Thracensem Smyrnam: tum vero quod jamdudum ad nos rescripta non perferuntur: deinde, quod ex æquo dimicantibus epistola una abunde futura est.

Δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφοί μου, θῶμεν καὶ νῦν χαριστήρια, ὅτι ἠξιώθημεν δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· ὅπερ ἐστὶ δόξης ἁπάσης ἐνδοξότερον, καὶ χαρᾶς ἁπάσης χαριέστερον· Ἐν τίνι γὰρ τὸ πάθος ὑμῖν; Ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ; Χριστὸν ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεγονότα, ἀληθινῶς σαρκὶ περιγράφεσθαι· εἶτ' οὖν εἰκονίζεσθαι· καὶ τὴν τῆς εἰκόνος παραδοχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ εἶναι πίστωσιν· ἧς ἀναιρουμένης καὶ ἀθετουμένης, δηλονότι συναναιρεῖται καὶ συναθετεῖται καὶ ἡ ἐνανθρώπησις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύφλωσεν ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ νοήματα τῶν Εἰκονομάχων, πρὸς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τῆς εἰκόνος αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἐν σκότει διαπορευόμενοι ἀρνοῦνται Χριστὸν, ἀρνούμενοι αὐτοῦ τὴν εἰκόνα· καὶ φιλονεικοῦσι πάντας συνεκτυφλωθῆναι αὐτοῖς· διώκοντες, αἰκίζοντες, φυλακίζοντες, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀεὶ ἀποκτείνοντες. Ἀλλ' οὐχ ἕλξουσι τοὺς βεβαιωθέντας καὶ ἐστηριγμένους τῇ ἀμεταπτώτῳ ἀληθείᾳ. Οὐδ' αὖ μὴν διέφυγον μὴ οὐχὶ καὶ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου θρόνου τῆς Ἐκκλησίας διελεγχθῆναι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε. Καὶ ἦν μὲν ἡμῖν τὸ κορυφαίως καὶ εἰλικρινὲς, καὶ πρὸ τῆς τῶν Δυτικῶν ἐλεύσεως. Προσεγένετο δὲ πλέον ὅτι μάλιστα καν-

Agite itaque, fratres mei: nunc quoque non sine cantu grates agamus, quod digni habiti sumus qui Deo vivo ac vero serviamus: neque hoc solum, sed et qui pro ipso patiamur: quod omnem gloriam superat, omnemque lætitiam. Nam quæ vobis causa patiendi? Annon propter Christum? quod Christum hominem factum confitemini vere carne circumscribi, atque adeo delineari pictura; ac ejusdem imaginis susceptionem, illius incorporationis fidem esse: qua sublata et contempta, tollitur omnino et contemnitur incorporatio. Sed quoniam *Deus hujus sæculi excæcavit mentes* Iconomachorum [32], ut ne affulgeret iis splendor ipsius imaginis: idcirco in tenebris ambulantes Christum abnegant, ipsius imaginem abnegantes: atque omni ope contendunt ut omnes cum ipsius cæcutiant: persequentes, cædentes, carceri mancipantes, ac propemodum semper occidentes. At non pertrahent eos qui confirmati sunt ac corroborati immutabili veritate. Sane non effugerunt, quin a supremo Ecclesiæ throno arguerentur, sicut factum est, et ipsi scitis. Et nobis quidem tuta et sincera erant omnia, etiam ante Occidentalium adventum. Plurimum vero etiam inde accessit, ut cognosca-

[31] *de Div. nominibus*, cap. I. [32] II Cor. IV, 4.

mus, uti superiores ætates. sic et nostram quoque Deo curæ esse, atque ab ipso ante omnium oculos constitui testimonium, quod ab eo alieni sint qui imaginem negant. Si enim a coryphæo abrupti sunt, et ab aliis tribus patriarchis ; utique et a Christo, qui caput est prædictorum : et lugere illorum causa et mœrere convenit, nostra vero lætari supra modum.

Deinceps itaque, dilecti, carceris molestias perferamus, ac tentationes quæ impendent : istud ipsum, quotidie mori, testimonium reddere, decertare quoad usque pacis tempus adveniat : quod Dominus judicavit satis esse ad eorum probationem qui confitentur, et ad ultionem eorum qui fidem veritati abrogant. Dies diem trudat per patientiam et alacritatem : manus qualecunque opus operetur : lingua psallat : corpus in servitutem redigatur : sibi ipse attendat animus, ne vitiis pandat fores : ut eo pacto spatiosa fiat custodia, gratiosa, jucunda. Christi palatium : nam res videtur contra se habere. Penes vos est fiducia eorum qui foris sunt, virorum ac mulierum, monialium ac plebis : et jure optimo : quandoquidem Christi beneficio lux estis Byzantii, ne dicam orbis totius. Sed diabolum intueamur interserentem frumento zizania : et spiritali cribro fidem utique admittamuos,excutiamus autem affectus : ne spiritalis ager pessumdetur. Habuit et magnus Paulus charissimas, Appiam [85], Persidem [86] : et Evodiam rogat, et Syntychen deprecatur, *Idipsum sapere in Domino* [87] : tanquam laborum certaminumque socias et adjutrices. Et habere omnino necesse est, sed quemadmodum ille habuit. Deinde inquit de Priscilla et Aquila : Siquidem *pro anima mea cervices suas supposuerunt* [88].

Vides amoris ardorem, et Apostoli commendationem ? Sic, fratres mei, et nos et vos, pariter habeamus et amplectamur eas quæ ejusdem conditionis ac meriti, nobis adjunctæ sunt ac deditæ : ut et glorificetur Deus, et nos illuminemur, non inquinemur autem et perturbemur. De vobis tribus ad me perlatum est,consociatos vos esse per pœnitentiam et mutationem Leontii : et Deum glorificavi ego peccator, tum ob illius mitigationem, si modo perseveret, tum ob vestrum certamen : quod, tanquam e camino ignis tres sancti pueri, sic et ipsi e tetro carcere illæsi exiistis, tyranno perterrito. Sed adhuc, viri strenui, dimicate, et vos ad tentationem comparate usque ad sanguinem. Hæc enim lex martyrii est. Sint illi benedicti qui vos corroborant, seu domi, seu foris. Nos miseri rursum plagis cæsi sumus : sed cum gratiarum actione excepimus : et nunc magis etiam nobis placemus. Quare nec vos contristemini in humilitate nostra ; sed gaudete potius, et orate ut valeamus adhuc in omnibus,et ea tolerare quæ a potestatibus inferuntur, et ea sustinere quæ ab

A τεῦθεν, ὡς ἂν γνῶμεν ὅτι ἀκόλουθα ταῖς ἄνω γε
καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπισκοπῶν ἐπισκοπεῖ
ὑπ' ὄψιν ἤγαγε τὸ μαρτύριον, ὅτι ἠλλοτρι
τοῦ οἱ τῆς εἰκόνος ἀρνηταί. Εἰ γὰρ τοῦ κορυ
εἰσὶ διεῤῥηγμένοι, τῶν τε ἑτέρων τριῶν πατριαρ
δηλαδὴ καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅς κεφαλὴ τῶν προειρ
νων · καὶ πενθεῖν ἔστι καὶ σκυθρωπάζειν ἐπ' αὐ
ἡμῖν δὲ χαίρειν μέγα καὶ ὑπερφυές.

Ἐνέγκωμεν οὖν λοιπόν, ἀγαπητοί, τὰ θλι
τῆς φυλακῆς · τὰ προσδοκώμενα ἔτι πειρατήρια ·
τοῦτο, ἀποθνήσκειν καθημέραν, μαρτυρεῖν, ἐ
ἕως ἂν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς τῆς εἰρήνης · ὃν ὁ Κ
δεδοκίμακεν ἀρκούντως ἔχειν εἰς δοκίμιον τῶν ὁ
γούντων, καὶ ἀνταπόδομα τῶν ἀπειθούντων
ἡμέρα τὴν ἡμέραν διαβιβαζέτω δι' ὑπομονῆ
B προθυμίας · ἡ χεὶρ ἐργαζέσθω οἱονδηποτοῦν ἔ
τὸ στόμα ψαλλέτω · τὸ σῶμα δουλαγωγείσθω · ὁ
προσεχέτω ἑαυτῷ · μὴ ἀνοίγειν θύραν τοῖς πάθ
ὡς ἂν ἡ φυλακὴ εὐρύχωρος εἶεν, εὐχάριστος,
κεῖα, παλάτιον Χριστοῦ. Τὸ γὰρ ἐναντίον πρόδ
Πίστις παρὰ τῶν ἔξωθεν προς ὑμᾶς, ἀνδρῶν τ
γυναικῶν · μοναζουσῶν τε καὶ μιγάδων. Καὶ
τως · ἐπεὶ φῶς ἐστε χάριτι Χριστοῦ τῆς Βυζαντ
ἵνα μὴ εἴπω, ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀλλα βλέπωμ
ἐπισπείροντα τῷ σίτῳ ζιζανια διάβολον · καὶ τῷ
νοητικῷ κοσκίνῳ τὴν μὲν πίστιν προσιέμεθα · τ
σχέσεις ἀποσεισώμεθα · ἵνα μὴ ἡ ψυχικὴ χώρα
νηται. Εἶχε καὶ Παῦλος ὁ μέγας ἀγαπητάς ·
Ἀπφίαν, τὴν Περσίδα, καὶ Εὐωδίαν παρακαλεῖ
Συντύχην παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ
C συγκοπιώσας καὶ συναθλούσας καὶ διακονούσας.
ἀναγκαῖον πάντως ἔχειν · ἀλλ' ἔχειν, ὡς εἶχεν ἐκ
Ἐπεί φησι περὶ Πρισκίλλης καὶ Ἀκύλα · Οἵ
ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτὸν τράχ
ὑπέθηκαν.

Ὁρᾷς τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν ἀπο
κὴν ἀποδοχήν ; Οὕτως, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμεῖς
ὑμεῖς, καὶ ἔχωμεν καὶ ἀσπαζώμεθα τὰς ἐν
τῶν τοιούτων ἡμῖν καθισταμένας. Ὡς ἂν δοξάζ
ὁ Θεός, καὶ φωτίζωμεν · ἀλλὰ μὴ θολώμεθα καὶ
χεώμεθα. Ἤκουσταί μοι περὶ ὑμῶν τῶν τριῶν,
ἡνώθητε ὑπὸ μεταμελείας τοῦ ταπεινοῦ [*Reg.*
ἐλεεινοῦ] Λεοντίου, καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασα ὁ ἁ
τωλός, ἐπί τε τῇ μετοχλάσει ἐκείνου · εἴπερ καὶ
μείνοι · καὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐναθλήσει · ὅτι ὡς
D χαμίνου πυρὸς οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, καὐτοὶ τῶν
νῶν φυλακῶν ἀσινεῖς ἐξεληλύθατε, καταπλήξ
τὸν τύραννον. Ἀλλ' ἔτι, γενναῖοί μου, ἐναθλεῖτε ·
τὸ πειρασθῆναι ἑτοιμάζεσθε μέχρις αἵματος. Τ
τος γὰρ ὁ νόμος τῆς μαρτυρίας. Εὐλογηθείησα
ἀλεῖπται ὑμῶν, οἱ ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν. Ἡμεῖς
ταλαίπωροι καὶ αὖθις ἐμαστιγώθημεν ·
εὐχαρίστως ἐδεξάμεθα · καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον καὶ
Ὥστε ὑμεῖς μὴ ἀνιᾶσθε ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ
ἀλλὰ μᾶλλον χαίρετε, καὶ προσεύχεσθε ἰσχύειν
ἔτι ἐν πᾶσιν · οἴσειν τε καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐξουσι
των ἐπαγόμενα · φέρειν τε καὶ τὰ παρὰ τοῦ κορ

[85] Philem. I, 1. [86] Rom. XVI, 12. [87] Philipp. IV, 2. [88] Rom. XVI, 4.

Reg. cod. πολέμου] συμβαλλόμενα, σὺν ῷ Νικολάῳ· ὅς καὶ προσαγορεύει ὑμᾶς . Μνημονεύετέ μου τῶν στεναγμῶν. Ἡ ὑμῶν. Ἀμήν.

invisibili hoste conjiciuntur; una cum fratre Nicolao qui vos peramanter salutat. Mementote suspiriorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υμζ'.]

LVII. — *Naucratio filio.*

pro Christo solatur confirmatque spe præmii. De quorumdam lapsorum pœnitentia respondet: necnon de aliquibus imaginum incriptionibus.

πίδα μέν, ἐπ' ἐλπίδι δὲ ὅμως, ἐδεξάμην σου ολήν, τίμιον τέκνον· τὸ πρῶτον, διὰ τὴν τῆς φυλακῆς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ βασιλέως· ν, διὰ τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθότητα τοῦ φιλ- Θεοῦ· δι' ὑμᾶς τοὺς ἁγίους καὶ τὰ ἡμῶν τωλῶν εὖ διατιθεμένου· κἂν οἱ ἄνθρωποι ευτα πειρῶνται φέρειν. Καὶ τί εἴπω, ἢ τί ὁ τάλας; ἢ ὅτι Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι; Ῥυόμενος ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ. Αὕτη τῇ φωνῇ τοῦ οἰκτροῦ· κἂν ἐκ Δαυϊτικῆς ᾠδῆς. ὅτι καὶ ἀδολεσχίας ἀνεῖθην ἀναγνοὺς τὸ γράμ- ῦρον τὴν μέθειρξίν σου οὕτως ἔχουσαν ὡς ἐδί- ήμην γὰρ προμαθὼν ὅτι μόνον μετεφρου- ψύχει, ἀδελφέ, καὶ εὐφραίνου, ὅτι καθὼς τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς σέ, καὶ εἰς ὀνάς σου καὶ ὁμοτρόπους σοι· οὕτω καὶ ἡ ις, καὶ ὁ μισθός, καὶ τὸ κλέος. Καὶ πῶς ἂν τοὐμφανὲς ἐλθεῖν τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς, ρῆν τὰ σκάνδαλα, παραχωροῦντος Θεοῦ, ποιοῦντας αὐτὰ δεικνύντος οἷοι εἰσι, ὡς ηρούμενα εἰς καῦσιν πυρὸς αἰωνίου· τοὺς ονητικοὺς τῶν πειρασμῶν δοκιμάζοντος, ἐκλάμψοντας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;

Præter spem quidem, at juxta spem tamen, accepi litteras tuas, fili reverende: alterum, quod jussu regis arctior sit custodia: alterum, quod immensa clementissimi Dei benignitas sit, propter vos qui sancti estis, res quoque nostras, qui peccatores sumus, egregie fortunantis: quamvis conentur homines difficilia creare negotia. Ecquid B porro dicam, aut quid cogitabo miser, nisi istud? *Omnia ossa mea dicent: Domine, Domine, quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortiorum ejus* [11]. Hanc primam vocem miser emittot, quanquam ex Davidico carmine. Hæc deinde altera; quod solutus sum labore prolixioris sermonis, ubi libellum legi: quandoquidem intellexi sic se habere captivitatem tuam quemadmodum insinuaras Prius enim didiceram te unum in carcere detentum. Forti et magno animo esto, frater, et gaude quod quemadmodum abundant passiones Christi in te, et in eos quibus iidem sensus assimilesque mores; sic erit et consolatio, et merces, et gloria. Nam quo pacto manifesta fierent vasa electionis, nisi scandala interessent, Dei permissu, manife- C stantis quidem quales ii sint qui talia agunt, quos tanquam zizania servat ad exustionem ignis sempprobantis autem eos qui tentationem sustinent, solis instar splendidos in cœlorum regno?

μή σε ξενιζέτω τὰ γιγνόμενα καθεκάστην· ῄρθη, ὁ δὲ δέδεται· καὶ ἄλλη τέτυπται, ὑπερώρισται· καὶ ὅσα ἄλλα οὕτως ἢ ἑτέρως ξει μικρὸν ὕστερον ὁ τῆς ἀνταποδόσεως Ἀνέγνων ὃ πέπομφας (καὶ ἐπιγνοὺς καὶ ήσας τῷ Κυρίῳ, αὖθις ἀντέπεμψα) περὶ Ἰγνατίου· οἴμοι! ὅτι ἑάλω· ἐπεὶ φίλος ὁ αφερόντως. Ἀλλ' εὖγε πεποίηκας, δοὺς τι τὴν ἰατρείαν. Ἱκανόν, τέκνον, τὸ παρὰ · κἀγὼ ὁ τάλας εὔχομαι αὐτῷ τὴν ἀναπά- οῦ καὶ δέδεγμαι τὰς προσφοράς. Εἰς τὸν Ἀνατόλιον σπλαγχνίζομαι ὁ ταπεινός· ἐπεὶ εῖς καὶ αὐτός. Διὰ τοῦτο τολμῶ καὶ λέγω· ἔτω αὐτῷ καὶ ἕτερος χρόνος· ὥστε πληρου- ῆς διετίας, μετεχέτω τῶν ἁγιασμάτων. Οἱ τες τῶν ἀδελφῶν, φωτὸς υἱοὶ ὑπὲρ φωτὸς μῷ τελειωθέντες, προσεύξοιντο περὶ ἡμῶν. ς τεθνηκότες, ἐλεεινοὶ τῆς ἐκδημίας, κατὰ ς ἁμαρτίας, ὡς λέλεχας, Τοιοῦτος καὶ ὑπερ ιανός. Πλὴν καὶ ἐκ τῶν ἐνδιαστρόφων εὐ- τοῖς ἐμμελές· καὶ ὁ λόγος βαλλέσθω εἰς ὁσάκις προσίοι, κἂν ἐκ τῶν ἐναντίων· ὡς βασάνῳ, καθάπερ ἐν παρατρίψει λίθων, τὸ λοιτο τῆς ἀληθείας. Καὶ δὴ καὶ νῦν τοιαύτη

Quamobrem ne te ea terreant quæ quotidie geruntur: si raptus ille quidem est, iste conjectus in carcerem; hæc verbera pertulit, illa in exsilium ablegata; et quæcunque hoc vel illo pacto se habent. Veniet paulo post remunerationis tempus. Legi ea quæ misisti; atque ubi ea intellexi, actis Domino gratiis, iterum ad te remisi. De abbate Ignatio, hei mihi quia periit: siquidem amicus ille vir supra cæteros. Sed recte egisti, qui pœnitenti dederis medicinam. Sufficit, fili, quod dedisti: et ego miser eidem apprecor pugnæ redintegrationem: nam et ejus oblationes accepi. Erga fratrem Anatolium misericordia humilis commoveor: quandoquidem et tu eum fraterne diligis. Idcirco dicere audeo: Dematur ei et alter annus; ut exacto biennio sit Eucharistiæ particeps. Ex fratribus ii qui diem obiere, filii lucis pro luce vi persecutionis, consummati pro nobis deprecentur. Qui aliter interiere, horum miserabilis exitus, ob peccata mea, quemadmodum dixisti. Talis ac multo deterior Severianus est. Verumtamen et e perversis, reversionis spes est iis quibus id curæ est: eaque agitanda in sermone quæstio, quoties accesserit aliquis vel ex adversariis: ut in examine, tanquam attritu

al. xxxiv, 10, 11.

lapidum, veritatis ignis exsiliat. Et nunc quidem A hujusmodi est propositio tua. In quibusdam historiis repertæ sunt imagines sic inscriptæ : Divinitas, Dominatio, Regia potestas. Palam est quod de Christi imagine hoc dicas. Id vero quo pacto ? Tales appellationes de Trinitate in commune, non de una persona separatim intelliguntur. Etsi enim Deus et Dominus unaquæque persona dicatur, at non simpliciter divinitas aut dominatio. Exempli gratia : *Ego Deus patris tui*, inquit [90], non, *Divinitas*. *Ego sum qui sum* [91] ; non : *Ego sum exsistentia*. Et : *Pluit Dominus ignem a Domino* [92], non, *Dominatio a Dominatione*. Si igitur in rebus divinis sic se res habet : multo utique magis in mysterio incarnationis nefas est imagini Christi subscribi. Divinitas, aut Dominatio. Deus quidem dicatur ac Dominus, B aut eorum aliquit quæ sunt ejusdem potestatis ; atque hoc ipsum homonyme : non utique Divinitas, ac Dominatio. Si, exempli gratia, homo sic pictus sit, homo sane dicatur, non humanitas : terrenusque rex, non certe potestas regia. Itaque vitiosa illa, ut mihi videtur, inscriptio est : circumscribit enim et Patrem et Spiritum, quod est absurdum. Atque hæc quidem breviter strictimque dicta sint. Tu vero pro mea humilitate enixius precare : verum etiam et pro fratre, qui te peramenter salutat. Vestem accepi : et quousque non cessabis indumenta nobis suppeditare, dilectissime ? Vicissim te Dominus in spiritu foveat. Cætera tabellarius significabit. Omni ex parte vale.

ἡ πρότασίς σου. Ἐν τισιν ἱστορίαις εὕρηνται εἰκόνες ἐπιγράφουσαι· Θειότης, Κυριότης, Βασιλεία. Δηλονότι ἐπὶ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος τοῦτο λέγοις. Καὶ πῶς τοῦτο; Αἱ τοιαῦται φωναὶ κοινῶς ἐπὶ τῆς Τριάδος· οὐκ ἐφ' ἑνὸς προσώπου διακεκριμένως νενόηνται. Εἰ γὰρ καὶ Θεὸς καὶ Κύριος ἕκαστον πρόσωπον λέγοιτο· ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς καὶ Θεότης καὶ Κυριότης. Οἷον, Ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Πατρός σου, φησίν· οὐχ, ἡ Θεότης. Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὤν, οὐχὶ, ὀντότης. Καί· Ἔβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου· οὐχὶ, Κυριότης παρὰ Κυριότητος. Εἰ οὖν ἐπὶ τῆς θεολογίας οὕτως· πολλῷ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας οὐκ ἔχει λογον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, Θειότης ἐπιγράφειν, ἢ Κυριότης. Θεὸς μὲν γὰρ λέγοιτο, καὶ Κύριος, ἤ τι τῶν ὁμοδυνάμων τούτοις· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁμωνύμως· οὐ μὴν Θεοτης ἢ Κυριότης. Ὡς φέρε εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ γεγραμμένου ἀνθρώπου, ἄνθρωπος μὲν λέγοιτο, οὐ μὴν ἀνθρωπότης· καὶ βασιλεὺς τῶν ἐπὶ γῆς, οὐ μὴν βασιλεία. Ἐσφαλμένως οὖν ἔχει, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ ἐπιγραφή· συμπεριγράφει γὰρ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅπερ ἄτοπον. Τοσαῦτα μὲν ὡς κατ' ἐπιτομήν. Αὐτὸς δὲ προσεύχου περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου θερμότερον· ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ὃς καὶ προσαγορεύει σε γνησιώτερον. Τὸ ἱμάτιον ἐδεξάμην· καὶ ἕως πότε οὐ παύσῃ ἐνδιδύσκων ἡμᾶς, ἀγαπητέ; Ἀντιθάλψαι σε Κύριος ἐν πνεύματι. Τὰ ἐλλείποντα ὁ γραμματηφόρος ἀπαγγελεῖ. Ἔῤῥωσο ἐν πᾶσιν.

LXVIII. — *Irenæ patriciæ.*

ΞΗ'. — Εἰρήνῃ πατρικίᾳ. [υοα'.]

Cum lapsa fuisset, postmodum confessam, et graves ærumnas passam, hortatur ut in confessione perseveret (Bar. an. 818, n. 18.)

Superiori tempore, quod pœnitentiæ fuit, pigebat scribere ad reverentiam tuam : nunc vero et imprimis jucundum, postquam exsurrexisti, exceptis etiam venerando tuo corpore pro Christi confessione verberibus. Sed euge, euge, virili maxime animo femina, quod, accepta clade, redintegrationem pugnæ splendidiorem effeceris : Deum angelosque exhilarans, et ex hominibus amantissimos pietatis. Ac tu vere utique nobis, ex Orientalibus ortum trahens : tu Dei ac virtutis amans : tu vitiorum dominatrix, et mundi inimica. Quanta tui nominis commendatio est ! quam est in ore ac sermone omnium martryrium tuum ! Quid enim ? Evangelicum arripuisti gladium, ut Christi miles : in mentis excessu affectus corporis præcidisti, demisso capite dirempta D es ab unica filia : valere jubens regiam civitatem, illustrem prosapiam, præstantes amicos, familiam splendidam, eximiam dignitatem, terrestrium domesticorum ingentem numerum, omnigenas facultates, alia denique quæ commemorare vix possim : arrepto vitæ instituto, in quo sit crux tollenda : longe quopiam ablegata es, ut didici, in insulam. Benedicta tu, et benedictus fructus martyrii tui. Et unde tibi totum hoc quidquid est boni, ingens gloria, summa commendatio, nisi ex virtutibus illis

Πρότερον ἡνίκα ἡ ὑπόπτωσις, λυπηρόν μοι τὸ γράμμα πρὸς τὴν τιμιότητά σου· νῦν δὲ καὶ λίαν περιχαρὲς διὰ τὴν ἐξανάστασιν, καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τιμίων σου σαρκῶν ὑπὲρ ὁμολογίας Χριστοῦ μάστιγας. Καὶ εὖγε, εὖγε, ἀνδρειοτάτη ἐν γυναιξὶν, ἐκ τῆς ἥττης περιφανεστέραν τὴν ἀναπάλαισιν ἀπεργάσω· εὐφράνασα Θεον τε καὶ ἀγγέλους, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐσεβεστάτους. Καὶ σὺ ὄντως ἀληθῶς εὐγενὴς, τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν ὁρμωμένη· σὺ φιλόθεος καὶ φιλάρετος· σὺ παθοκτόνος καὶ ἐχθροκοσμος. Ὡς αἰνετόν σου τὸ ὄνομα· καὶ [illegible]λητή σου ἡ μαρτυρία! Τί ταῦτα; Ἔλαβες τὴν εὐαγγελικὴν μάχαιραν, ὡς στρατιῶτις Χριστοῦ· διέκοψας ἐν ἐκστάσει τὰς σχέσεις τοῦ σώματος· ἀπετμήθης κεφαλῆς ὑποκυπτούσης θυγατρὸς μονοκλαδούσης· ἐῤῥῶσθαι φράσασα πόλει βασιλευούσῃ, γένει περιβλέπτῳ, φίλοις ὑπερέχουσιν, οἰκίᾳ ὑπερλάμπρῳ, ἀξίᾳ ὑπερφυεστάτῃ, τῶν κατὰ χθόνα οἰκετῶν πλήθει, ὑπάρξει παντοδαπῇ, τοῖς ἄλλοις, οἷς οὐκ εὐμαρές μοι λέγειν· καὶ ἀραμένη τὸν σταυροφόρον βίον· ἀπεωρίσθης που μακρὰν, ὡς μεμάθηκα, ἐν νήσῳ. Εὐλογημένη σὺ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς μαρτυρίας σου. Καὶ πόθεν σοι τοῦτο ὅλον τὸ ἀγαθὸν, τὸ μέγα κλέος, ἡ μεγίστη εὐφημία, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν προϋπηργμένων σοι κατορθωμάτων

[90] Exod. III, 6. [91] Ibid. 14. [92] Gen. XIX, 24.

πολλῆς σου ἐντεύξεως καὶ προσευχῆς, ἐκ τῆς
ιλούσης σου φιλευποιίας καὶ φιλομονάχου
; ; Οὐκ ὤλοντο οἱ καρποὶ, κἂν ἐπὶ μικρὸν
θησαν· οὐ κατέαξέ σου τὸν ἀρετῆς πύργον ὁ
μενος ὄφις, εἰ καὶ δέδακεν. Ἀποκέκρουσται
τῶν ἐπιτωθασάντων· πέπτωκεν ὀνειδιζόντων
νενίκηκε Χριστὸς ἐν σοὶ, καὶ διὰ σοῦ, ὦ
ναι, ὦ φιλόμαρτυς· καὶ, τὸ τρίτον, ὦ μῆτερ
καλῶ γὰρ τοῦτο ἐν πνεύματι, ὡς σύναθλον,
ἀπὸ σαρκὸς γνωριζομένων σπλάγχνων ἐγγύ-
Οὕτω γὰρ οἶδε τὸ πνεῦμα συνάπτειν τοὺς
οῦ κυοφορουμένους. Οἶδά σου τοὺς πόνους·
ς ἐνοχοπίας τῆς ψυχῆς· πάντα ὅσα ῥαγεῖσα
ὑποίσω. Ἀλλὰ θάρσει· πολύς σου ὁ μισθὸς
νοῖς· νύμφη Χριστοῦ χρηματίζεις, κἂν ἀπὸ
· συμπολῖτις τῶν δικαίων καὶ ἁγίων· εἴπερ
μεν ταῖς θείαις ὁμολογίαις ἕως τέλους. Νῦν
αρῶ καὶ παραινῶ, ὑπομονητικῶς σε ἐνεγκεῖν
ρίαν καὶ ἐρημίαν πάντων, ἀναθεωροῦσαν τὰ
· εἰδυῖαν τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον καὶ ὠκύμορον.
οῦ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος· Χριστὸς
ὁ εἰπών· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα,
ονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ἓν δὲ ὑπομι-
· σεαυτὴν περιποιοῦ, δίαιταν παρακλητικωτέραν
μένη. Οὐ γὰρ καιρὸς ἐγκρατείας ἄρτι το-
, ὅσον τὸ πρότερον. Καὶ τέλος, προσεῦχου
ιοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ὡς ἂν τοῖς λόγοις τὸν
ναρμόσοιμι.

A tuis, quæ præcessere : ex plurima supplicatione ac prece : ex beneficentissima tua erga monachos voluntate? Non periere fructus, etsi concussi paululum : tuam illam virtutis turrim non subvertit serpens inimicus, quanquam morsum intulit. Repulsa irrisorum invidia est : exciderunt conviciatorum nugæ : vicit Christus in te et per te, o femina egregia, o martyrii cupida, et, quod tertium est, o mater mea : nam eo te nomine appello in spiritu, ut certaminis sociam, et conjunctiorem iis quæ carnis sunt visceribus. Sic enim eos spiritus novit copulare, quos ipse genuerit. Novi labores tuos : novi quot animo molestias hauseris, quæ, cum a mundo avulsa es, toleraris. Sed confidito : plurima tibimerces in cœlo : Christi sponsa diceris, etsi post conjugium : justorum ac sanctorum civis, B si quidem ad finem usque in divina confessione perstemus. Nunc vero obsecro et hortor ut æquo animo exsilium feras, rerumque omnium penuriam, cœlestium contemplatione : cum probe intelligas, quidquid terrenum est, ludicrum esse et cito periturum. Tecum custos vitæ tuæ angelus, Christus ipse qui dixit : *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*[92]. Unum vero moneo : ut valetudini consulas, suaviorem amplexa vivendi normam. Neque enim nunc tempus abstinentiæ tam rigidæ est, quam antea exstitit. Denique pro me peccatore preces funde, ut cum sermonibus via mea consentiat.

ΞΘ'. — Εὐφημίᾳ ἐγκλείστῳ. [υογ'.]

LXIX. — *Euphemiæ inclusæ.*

Ut Christo sponso suo, tota mente serviat.

καὶ ἐλλείπομεν συχνότερον τῇ τιμιότητί σου
λειν· ἀλλ' οὖν τοῦ μεμνῆσθαι αὐτῆς ἐν Κυ-
κ ἐπιλελήσμεθα· διὰ τὸ κοινωνικὸν τῆς προ-
καὶ τὸ ἐπιδοτικὸν τῆς προαιρέσεως. Ὃ ἐκα-
ι, ὡς μανθάνω, ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ᾑρετίσω
ιυροφόρον βίον· καὶ ἔτι τὴν φρουρητικὴν δια-
Καὶ ἡλίκον σου τὸ ἐγκώμιον, νύμφη Χριστοῦ.
ὑπομιμνήσκω περιέπων σε πνευματικῶς, ὡς
ν. Ἐπείχθητι, κυρία, ἐπείχθητι θεραπεῦσαι
ιν Νυμφίον. Ἡ νυμφευθεῖσα, πάσης σχέσεως
ἀποδιίστασο, ὅλην τὴν καρδίαν, καὶ ψυχὴν,
ην τὴν διάνοιαν ἐρωτικῶς πρὸς τὸν ἑαυτῆς
ν ἔχουσα. Εἰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ φθαρτοῦ καὶ ῥέον-
ι· πόσῳ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου καὶ
ου; Οὕτως ὀφείλομεν (κοινὸς ὁ λόγος) καὶ
διακεῖσθαι πρὸς τὸν Κύριον καὶ Δεσπότην, καὶ
ιβάνειν κόρον τοῦ πόθου αὐτοῦ· καὶ ἐν τούτῳ
θαι πάσης ἡδονῆς φθοροποιοῦ. Ὅτι καὶ αὐτὸς
ῦς πρὸς ἡμᾶς ἔχεται· καὶ οἱονεὶ ἐξίσταται τῇ
είρῳ ἀγαπήσει. Μὴ γὰρ οὐ διὰ σὲ, Θεὸς ὤν,
μορφὴν ἀνέλαβεν, ἣν νῦν ἀτιμάζουσιν οἱ
μάχοι; μὴ οὐκ ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν; μὴ
πέμεινε τὰ θλιβερὰ ἅπαντα, ὕβρεις, ἐμπτύ-
ῥαπίσματα, μάστιγας, σταυρὸν καὶ θάνα-
Οὕτως ὀφείλει ἑκάστη ψυχὴ διατίθεσθαι· ὡς
αὐτῆς μόνης, κἂν ὑπὲρ πάσης, τὰ παθήματα,
έργειν καὶ ἀγαπᾷν, καὶ ἐφίεσθαι ἐξίσου ἀντι-

C Etsi omisimus crebriores ad reverentiam tuam litteras mittere; at non desiimus ejusdem meminisse in Domino, tum ob instituti communionem, tum ob voluntariam novi propositi accessionem. Quod per se maximum est, a prima ætate, ut intelligo, vitæ normam arripuisti, in qua tollenda crux : ac præterea sponte inclusa degis ævum. Proh quanta tua commendatio est, Sponsa Christi! Unum tamen suggero tui spiritaliter curam gerens, tanquam sororis. Adnitere, domina, adnitere Sponsum tuum demereri. Tanquam nupta, omnem exue affectum, pectus omne, omnem animum, cogitationem omnem amoris impulsu transferens in Sponsum tuum. Quod si in mortali ac perituro id accidit, quanto magis in sempiterno et D immortali! Sic debemus, pari ratione, et nos erga Dominum et magistrum affici, nec ullam illius amandi satietatem capere; atque eam ob rem omni carere exitiosa voluptate. Nam et ipse peramans nostri est, ac veluti extra se fertur incredibili charitate. Annon enim propter te, cum Deus esset, servi formam accepit, quam nunc Iconomachi dedecore afficiunt? non vixit inops, cum dives esset? non perpessu aspera omnia pertulit? contumelias? sputa? alapas? verbera? crucem ac necem? Sic quamlibet animam esse affectam decet (quippe pro ipsa sola, perinde ac pro omnibus hæ perpessiones

[92] an. xix, 23.

susceptæ sunt), ut et concupiscat, et amet, et ex æquo pati vicissim gestiat. Ac si fortasse nullus sit ista perferendi locus, propositum vicem operis ac laudem habet, Deo optimo sic remunerante. Hæc sunt a me prolata, non quasi non ante oculos habeas, sed quod mihi tecum in Domino mens una sit.

A πεπονθέναι. Κἂν τυχὸν οὐ παραχωρῆται ὑποῖσαι ταῦτα· καὶ ἡ πρόθεσις ἀποδέδεκται εἰς ἔργον· οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ φιλοτιμουμένου. Ταῦτα οὐχ ὡς οὐκ ἐχούσης σου ἔναυλα· ἀλλ' ὡς συμψυχῶν σοι ἐν Κυρίῳ.

LXX. — *Teophilo Ephesi.*

Ο'. — Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου. [υϛ'.]

Gratulatur, tanquam confessori perillustri. (Baron. an. 816, n. 42.)

Cum epistolam fenori dedissem, exspectabam ut debitum charitatis reciperem: sed quia non accepi, cupio et iterum fenerari. Dulce enim mihi valde hoc fenus, id est, cum sacro capite tuo colloqui, Christi causa patiente, vel potius confessoris instar coronato et exornato. Non enim quibus oculis videt mundus, iisdem mens cernit, Deum ac divina conspiciens. Ille siquidem corruptibilia et pereuntia nomen bonorum obtinere censet, male judicans et perverse: hæc vero illam ac solam beatitatem censet, quæ non istis finibus definit voluptatem, sed venturum in ævum reposita est, ad interminatæ fructum jucunditatis. Hoc modo sanctitatis tuæ res intuens miser, gaudeo et gratulor, desideratissime. Contempsisti gloriam terrenam: elegisti cum Christo humilia et contemptibilia, imo vero tribulationem et angustias, verbera et exsilia. Quam beata sunt quæ gessisti! Quam laudanda quæ passus! Orienti Occidentique celebrata, in cœlis descripta, angelos exhilarantia, confessores ac martyres oblectantia, dæmones, et his sensu ac moribus similes Iconomachos, pungentia! Merito igitur tibi gratulor, princeps Patrum. Sed peto ut pro me etiam ores misero undequaque, ut a vestigiis vestris consectandis non aberrem.

Δανείσας τὸ γράμμα, ἀπεκαραδόκουν λήψεσθαι τὸ χρέος τῆς ἀγάπης· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἴληφα, φιλῶ καὶ αὖθις δανεῖσαι. Ἡδὺ γάρ μοι τὸ δάνειον λίαν· ἤγουν τῇ σῇ ἱερᾷ κορυφῇ διαλέγεσθαι, διὰ Χριστὸν πε- B σχούσῃ, μᾶλλον δὲ ὁμολογητικῶς στεφανουμένῃ τε καὶ καλλωπιζομένῃ. Οὐ γὰρ οἷς ὀφθαλμοῖς βλέπει κόσμος, τούτοις ἀθρεῖ καὶ νοῦς ὁρῶν Θεὸν καὶ θεῖα. Ὅτι ὁ μὲν τὰ φθειρόμενα καὶ ἀπολλύμενα οἴεται τῶν ἀγαθῶν μοῖραν τυγχάνειν, κακῶς εἰδὼς καὶ πεπλανημένως· ὁ δὲ ἐκεῖνο καὶ μόνον κρίνων μακάριον, ὃ οὐκ ἐνταῦθα τὴν εὐπάθειαν ὁρίζοι· ἀλλ' εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐναποθησαυριζόμενον, εἰς χαρὰν ἀπέραντον θυμηδίας. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἁγιωσύνην σου ἐγὼ ὁ τάλας ὁρῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω, τριπόθητε. Περιεφρόνησας δόξης ἐπιγείου· εἵλου σὺν Χριστῷ τὰ ταπεινὰ καὶ ἐξουθενημένα· μᾶλλον δὲ θλίψιν καὶ στενοχωρίαν, πληγὰς καὶ ἐξορίας. Ὢ μακάριά σου τὰ πρακτέα! ὡς αἰνετά σου τὰ παθήματα! Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διαβοώμενα, ἐν οὐρανοῖς C ἀπογραφόμενα ἀγγέλους εὐφραίνοντα, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας ἡδύνοντα, δαίμονας καὶ τοὺς τούτοις ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμοτρόπους Εἰκονομάχους στύφοντα! Εἰκότως οὖν σοι συναγάλλομαι, πρωτοπάτερ. Ἀλλ' αἰτῶ δέεσθαί σε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ κατὰ πάντα οἰκτροῦ· ὡς ἂν μὴ ἀποπεσεῖν με τῆς κατ' ἴχνη ὑμῶν παραστάσεως.

LXXI. — *Naucratio filio.*

ΟΑ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υπγ'.]

Impie et crudeliter ab Iconomachis gesta exponuntur: orthodoxorum in iis ferendis constantia prædicatur. (Baron. an. 820, n. 1.)

Serius ad te scripsimus, dilecte fili: sed quia fervet hic etiam persecutio, plagæ, vincula, carceres: ita ille qui nos detinet, spirat furorem et minas, et hic aut illic inventos pios comprehendit ac divexat. Qui quidem in urbem proficiscens; ibi enim nunc agit; dicere non dubitavit: Rogabo imperatorem, ut mecum ducam regium ministrum, qui aut capite penitus obtruncet, aut linguam abscindat. Equidem nescio an verba ad exitum pervenerint. Ob hanc quidem causam nos omnia jam disposuimus, conjecturam ex alio etiam capientes, hominis scilicet perversitate et concursu episcoporum: quandoquidem adsunt, ut fertur, quo tale aliquid perficiatur. Minister vero timore et metu perculsus (graves enim antea minas impiorum dux intentarat, morte proposita si vel levissimi errati reus inventus esset) chartam et atramentum nobis dare omnino reformidavit. Hinc tarditas. Accessit ad impedimentum, quod audieram te ex carcere eductum esse; sed et Sardensem, qualis non de-

Ὠψίσθημεν ἐπιστεῖλαί σοι, τέκνον ἠγαπημένον· ἀλλ' ὅτι καὶ ἐνταῦθα διωθμὸς ζέων, πληγαί, δεσμά, φυλακαί· οὕτω τοῦ κατέχοντος ἡμᾶς πνέοντος θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς, καὶ τοὺς ὧδε κἀκεῖσε εὑρισκομένους εὐσεβεῖς συλλαμβάνοντός τε καὶ κολάζοντος. D Ὅς γε καὶ ἀπαίρων ἐν ἄστει· αὐτόθι γὰρ νῦν ἐνδιατρίβει. οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν, ὅτιπερ Ἐξαιτήσομαι τὸν βασιλέα, βασιλικὸν συνεπᾶραι, εἰς τὸ πάντως ἀποκεφαλίσαι, ἢ καὶ γλωσσοκοπῆσαι. Οὐκ οἶδα μὴ ὁ λόγος εἰς πέρας ἔλθοι. Ἐφ' ᾧ ἡμεῖς μὲν τὰ ἐνταχτήρια ἤδη ἐποιησάμεθα· καὶ ἄλλως στοχαζόμενοι ἔκ τε τῆς κακοηθείας τοῦ ἀνδαὸς, καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν αὐτόθι ἐπισκόπων· ἐπείπερ, ὡς φασι, πάρεισιν, ὅτι τοιοῦτόν τι ἀποτελεσθείη. Ὁ δὲ ὑπηρέτης ἔμφοβος καὶ ἔντρομος γενόμενος· ἐπείπερ ἦν καὶ προαπειλούμενος σφόδρα πρὸς αὐτοῦ τοῦ αἱρεσιάρχου, εἰ εὑρεθείη κἂν τι μικρὸν ὑπαίτιος, μηδὲ ζῆν· ἔδεισε παντάπασιν ἐπιδοῦναι ἡμῖν χάρτην καὶ μέλαν. Ἐντεῦθεν ἡ βραδυτής. Ἔπειτα προσγέγονεν εἰς ἐμπόδιον καὶ ἀκοὴ τοιαύτη· ὅτι τε αὐτὸς ἐξ-

θης τῆς φυλακῆς· ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ἀνοσιουργίαν τινὰ ὁ Σάρδης, ποῖος, οὐχ ὡρισμένως, ἐκαρατομήθη. Ἐξ ἀμφοτέρων οὖν ἡ ὑποκράτησις. Ὅμως ὅτι ἠξιώθημεν οἱ ταπεινοὶ καὶ αὖθις ῥῆξαι φωνὴν εἰς ὦτά τά σου, γνωρίζοντές σοι ὅτι ἐῤῥώμεθα σώματι, εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ πνεύματι, εὐχαῖς ὑμῶν ἁγίαις, σὺν τοῦ μακαρίου μου Πατρός.

Πρὸς ἃ δὲ αὐτὸς ἐσήμανας, τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω, ἢ ὅτι κατὰ τὸ χαλεπὸν τῆς αἱρέσεως ἀκόλουθος καὶ ὁ πικρὸς διωγμός; Τί γὰρ βούλει ὁρᾷν, ἐπὰν ὁ Χριστὸς ἤρνηται δι' ὕβρεως τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος; Οὐχὶ αἵματα κενούμενα, καὶ σάρκας τεμνομένας; οὐ θλίψεις καὶ στενοχωρίας; οὐ δεσμὰ καὶ φυλακὰς, καὶ ἄλλην παντοίαν κάκωσιν; οὐχὶ σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ὧν εἷς ὃν εἶπας; Καὶ ἔτι ὄψει, ἀδελφὲ, δεινότερα, ἐπὰν μακροχρονῇ ἡ αἵρεσις. Ἀλλὰ μακάριοι οἱ ὑπομένοντες· ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἤδη οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν, τῶν μαρτύρων, ἀγάλλονται, εὐφραίνονται· οὓς μὲν διὰ θανάτου αἰσίου ὑποδεχόμενοι· οὓς δὲ ἐπαλείφοντες ἀοράτως ταῖς ἐπισκέψεσι. Καὶ τί λέγω μάρτυρας; αὐτὸς Χριστὸς ὁ μαρτυρούμενος, χαίρων τε καὶ συναθλῶν ἐστιν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ὁμολογούντων. Εἰ μὴ γὰρ οὕτως, οὐκ ἂν ἔφερον οἱ φέροντες τὰ παρόντα γενναίως· οὐκ ἂν καὶ γυναῖκες ἠνδρίζοντο κατὰ τὰς πάλαι ἁγίας· οὐκ ἂν καὶ λαϊκοὶ καὶ συγκλητικοὶ ἀπεδύοντο πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὐκ ἂν καὶ κόραι κατεφρόνουν ὄψεως ἀῤῥένων ἀσεβούντων· οὐκ ἂν ἐδείκνυντο πανταχοῦ δημόσιοι φυλακαὶ, καὶ ἐπληροῦντο ἔρημοι, ὄρη τε καὶ νάπαι καὶ σπήλαια, τῶν διὰ Κύριον πεφυγαδευμένων· οὐκ ἂν ἐκωδωνεῖτο ἡ ὑπ' οὐρανὸν, τέλος εἰπεῖν. Ὥστε πιστεύονται ἐναργῶς ὅτι Χριστὸς δεδίωκται· ὥστε ἐλπιστέον ὁμοῦ καὶ προθυμητέον, ὅτι οἴσειε πᾶς τις ἐν ἀληθείᾳ πιστεύων πᾶν ὁτιοῦν κολαστικὸν μετὰ Χριστοῦ καὶ σὺν Χριστῷ. Τοιαῦτα τὰ ἡμέτερα διηγήματα. Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν. Ἀκουέτω Ἀνατολὴ καὶ Δύσις τὰ ἐν Βυζαντίῳ, καὶ αἰνείτω. Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Ὧδε ἔνστασις ἀθλητική· ὧδε αἷμα ῥεῖ ἄρδον τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ὑπὲρ τὸν ποτισμὸν τοῦ ἐν Ἐδὲμ παραδείσου. Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω· καὶ ὁ ἐξουθενῶν με ἀτιμασθήσεται. Ἀπόγραφε καὶ σὺ ὅστις ἂν εἴης ζηλῶν τῷ Κυρίῳ, τὰ νεουργὰ, μᾶλλον δὲ θεουργὰ, μαρτύρια· ὡς ἂν εἰδεῖεν οἱ μεταγενέστεροι, ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ἡμῖν ἐστι· καὶ ζῇ τὸ σπέρμα τῶν δικαίων· καὶ Χριστοφορεῖ τὸ χρυσοῦν γένος τῶν μαρτύρων· οὗ πύλαι ᾅδου οὐ κατίσχυσαν, οὔτε κατισχύσειαν· ὡς ἡ ὑπόσχεσις τοῦ ἀψευδοῦς. Σκληρόν σοι, φησὶ, πρὸς κέντρα λακτίζειν, καὶ ἀλλοίως οὐκ ἔστιν. Ἐγὼ μὲν ὁ τάλας ταῦτα προσφωνῶ. Σὺ δὲ, ὦ παῖ ἱερὲ, ἀντιδίδου μοι τὰς εὐχάς. Ἄσπασαι τοὺς συνομολογητάς σου κατ' ὄνομα καὶ συμμαθητάς· καὶ οὐ μόνον τούσδε, ἀλλ' εἰ φθάζεις καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ· τοὺς ἐκλελογισμένους ἀπὸ μυριάδων· τοὺς

finiebatur, ob nefarium aliquod facinus capite plexum fuisse. Utraque igitur ex causa distulimus. Humilibus tamen nobis concessum est, ut auribus tuis vox nostra rursum insonet, significans tibi nos corpore valere; dicere autem liceat, etiam spiritu, sanctis precibus vestris cum beato meo Patre.

Ad ea vero quæ indicasti, quid dicam, aut quid loquar, nisi quod hæreseos atrocitati congruat acerbitas persecutionis? Quid enim videre velis, quando Christus negatur per sanctæ imaginis suæ contumeliam? Annon fluentem sanguinem, carnesque concisas? non afflictiones et angustia? non vincula et carceres, et alias omnis generis vexationes? non *vasa iræ præparata in interitum*[94], ex quibus unus est quem dixisti? Et videbis, frater, etiam graviora, si diutius duret hæresis. *Sed beati qui sustinent, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*[95]. Jam chori confessorum, martyrum exsultant, lætantur, alios quidem per legitimam mortem suscipientes, alios invisibiliter consolantes et confirmantes. Et quid martyres dico? Christus ipse, quem martyres confitentur, gaudens et una certans adest unicuique confitentium. Nisi enim ita res esset, haudquaquam perferrent qui præsentia strenue perferunt: haudquaquam mulieres virilem animum gererent ad exemplum antiquarum sanctarum: haudquaquam et laici et senatores ad agones prosilirent: haudquaquam puellæ ipsæ impiorum marium aspectum contemnerent: haudquaquam ostenderentur ubique publicæ custodiæ; nec refertæ essent solitudines et montes et silvæ et speluncæ iis qui propter Dominum ejecti sunt: non denique, ut concludam, universa concuteretur terra. Quare manifesto credunt persecutionem pati Christum; sperandumque simul et audendum: ut supplicia quævis in veritate credens, cum Christo, et adjuvante Christo, quisque sustineat. Hæc sunt quæ narramus. *Audiant mansueti et lætentur*[96]. Audiat Oriens et Occidens ea quæ apud Byzantium fiunt, et laudem dicat. *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*[97]. Hic pugilum certamen, hic sanguis fluit Ecclesiam Christi rigans uberius quam paradisus Edem irrigabatur. *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam glorificantes me glorificabo: et qui me spernit, erit inglorius*[98]. Describe et tu, quisquis es zelum Domini habens, nova, seu potius divina martyria: ut sciant posteri, quia Deus vere in nobis est, vivitque semen justorum, et Christum gerit aureum genus martyrum, adversus quod *portæ inferi non* prævaluerunt[99]: nec *prævalebunt*, quemadmodum promisit qui verax est. *Durum est*, inquit, *tibi contra stimulum calcitrare*[1], et aliter esse nequit. Ego quidem infelix hæc dico. Tu vero, sacer fili, repende mihi tuas preces. Saluta nominatim confessores qui tecum sunt, et condiscipulos; neque hos tantum, sed si possis, et alios

[94] Rom. IX, 22. [95] Matth. V, 10. [96] Psal. XXXIII, 3. [97] Rom. V, 20. [98] I Reg. II, 30. [99] Matth. XVI, 18. [1] Act. XXVI, 24.

omnes electos Dei, electos ex millibus, lumina mundi, vasa misericordiæ, Deo utiles, desideratos Trinitati: quorum precibus salvemur et nos indigni. Te cum omnibus salutat qui mecum est.

LXXII. — *Nicolao filio* (*).

De sanctis imaginibus. Quatuor genera argumentorum pro catholica de imaginibus doctrina: Natura corporis: Historia: Patres: Synodi. Frustra adversarios argumenta eorumdem generum obtendere

Quandoquidem nosse aves, Nicolae frater, quibus quatuor argumentis circa venerandam Christi imaginem veritas confirmetur: sic habeto, physico dogmate, vetere historia, sanctorum vocibus, synodica acclamatione.

Quomodo physico dogmate? Quoniam hæc natura est corporis ut tactum et colorem admittat: quod vero tactum et colorem admittit, idem circumscribi, hoc est, in effigie delineari potest. Tale autem corpus est Christi, quemadmodum et nostrum, contrectabile et coloratum. Ac sane scriptum est: *Et quicunque tetigerunt eum, salvi facti sunt* [2]. Et alibi: *Et facta est species vultus ejus altera* [3]. Itaque depingitur secundum corporis formam: illæsa interim ratione incircumscripti, quæ ejusdem divinitati competit: quandoquidem neque ego, licet corpore circumscriptus, necessario et secundum animum, qui cerni oculis nequit, circumscriptus sum: neque, quoniam corpus quidem meum circumscriptum est, animus autem incircumscriptus; unus in duos divisus est. Sic multo magis nec Christus partitionem divisionemve patitur, eo quod corporali forma depingitur.

Quomodo ab historia vetere? Quoniam universus orbis ab ipso Christi ascensu venerandam ipsius imaginem in sacris templis depictam exhibet. Quo quid esse possit ad demonstrandam veritatem illustrius? siquidem est res ipsa multo quam oratio certior, locupletiorque testis visus est quam auditus.

Quomodo a sanctorum vocibus? Quoniam alicubi sane coryphæus apostolorum Petrus ait: « Profer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et eamdem insculpe in turricula: ut intelligant populi quam Dei Filius formam assumpserit [4]. » Alicubi vero magnus Basilius dicit: « Depingatur in tabula et certaminum præses Christus [5]. » Quibus videlicet omnes sancti consentiunt.

Quomodo a synodica acclamatione? Quoniam quæ post sextam œcumenicam synodum congregata est, hæc habet: « Jubemus deinceps, loco agni veteris, erigi imaginem Domini ac Servatoris nostri Jesu Christi [6].

Si vero dixerint et Iconomachi, iisdem quatuor argumentis suum ipsorum dogma stabiliri; ostendant, exempli gratia, in primo causæ capite, quemadmodum id verum sit. An corpus tale dicunt quale veritas exhibuit, annon? Si enim vero tale; vel inviti confitebuntur depingi Christum. Si

ἐν κόσμῳ φωστῆρας, τὰ σκεύη τοῦ ἐλέους, τοὺς χρησίμους Θεῷ, τοὺς ἐφετοὺς τῇ Τριάδι· ὧν εὐχαῖς σωθείημεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι. Σὲ σὺν πᾶσι καὶ ὁ σὺν ἐμοὶ ἀσπάζεται.

ΟΒ'. — Νικολάῳ τέκνῳ. [υπς'.]

Ἐπειδὴ φιλοπευστεῖς μαθεῖν, ἀδελφὲ Νικόλαε, ἀπὸ ποίων τεσσάρων ὑποθέσεων ἡ περὶ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ ἀλήθεια κρατύνεται· ἰστέον, ἀπὸ φυσικοῦ δόγμαςος· ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας· ἀπὸ φωνῶν ἁγίων· ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως.

Πῶς ἀπὸ φυσικοῦ δόγματος; Ὅτι αὕτη φύσις σώματος ἀφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτει· τὸ δ' ἀφῇ καὶ χροιᾷ ὑποπίπτον, περιγραπτόν· ἤγουν ἐξεικονιζόμενον. Τοιοῦτον δὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καθάπερ καὶ τὸ ἡμέτερον, ἡπτὸν καὶ ὑπόχροιον. Καὶ γοῦν γέ-
B γραπται· Καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο. Καὶ ἑτέρωθι· Καὶ ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον. Οὐκοῦν ἐγγράφεται κατὰ τὸν τοῦ σώματος χαρακτῆρα· μηδὲν πεπονθὼς εἰς τὸ ἀπερίγραπτον αὐτοῦ τῆς θεότητος· ὅτι μηδὲ ἐγὼ σώματι περιγραφόμενος, ἐξ ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν ἀθέατον ψυχὴν συμπεριγέγραμμαι· οὐδὲ, ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμά μου περιγραπτὸν, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπερίγραπτος· ὁ εἷς εἰς δύο τέτμηται. Οὕτω πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ Χριστὸς τομὴν ἢ διαίρεσιν ὑφίσταται διὰ τὸ ἐξεικονίζεσθαι αὐτὸν σωματικῷ χαρακτῆρι.

Πῶς ἀπὸ ἀρχαίας ἱστορίας; Ὅτι ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἀπ' αὐτῆς ἀναλήψεως Χριστοῦ, τὴν σεπτὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἐγγεγραμμένην ὑποδείκνυσιν. Οὗ τί ἂν γένοιτο εἰς ἀπόδειξιν ἀληθείας ἐμφανέστερον; εἴπερ ἔργον λόγου βεβαιότερον, καὶ ὀφθαλμὸς μάρτυς ἀκοῆς ἀξιοπιστότερος.

Πῶς ἀπὸ φωνῶν ἁγίων; Ὅτι ποῦ μὲν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος λέγει· « Ἐξένεγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ· ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ οἵαν μορφὴν ἀνέλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· » ποῦ δὲ ὁ μέγας Βασίλειος φάσκει· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. » Οἷς συνομοφρονοῦσι δηλαδὴ πάντες οἱ ἅγιοι.

Πῶς ἀπὸ συνοδικῆς ἐκφωνήσεως; Ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν σύνοδον συναθροισθεῖσα, τάδε φησίν· Ὁρίζομεν τοίνυν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ πα-
D λαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰ δὲ λέγοιεν καὶ οἱ Εἰκονομάχοι ταῖς αὐταῖς τέσσαρσιν ὑποθέσεσι τὸ ἑαυτῶν κρατύνειν δόγμα· δειξάτωσαν οἷον ἐπὶ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ὅπως τοῦτο. Πότερον σῶμα τοιοῦτον λέγουσιν οἷον ὑπέδειξεν ἡ ἀλήθεια, ἢ οὔ; Εἰ μὲν τοιοῦτον, καὶ μὴ βουλόμενοι, συνομολογήσουσιν ἐξεικονίζεσθαι Χριστόν. Εἰ δὲ

[2] Matth. XIV, 36. [3] Luc. IX, 29. [4] In *Vita S. Pancratii*, apud Bollandum, mense Aprili, die 3. [5] *Orat. in S. Barlaam.* [6] Synod. Trull. can. 82.

(*) Dogmatica.

· λειπόμενόν ἐστι πάντως λέγειν αὐτοὺς A
:ε καὶ ἄχροιον · τούτων γὰρ μέσον οὐδέν ·
ἐνύλου καὶ ἀΰλου, ὁρωμένου τε καὶ ἀοράτου.
ιοῦτον ἀνειληφέναι τὸν Χριστὸν σῶμα λέγειν,
ων, δοκήσει καὶ φαντασίᾳ τὴν σωτήριον
οἰκονομίαν φληναφούντων γεγενῆσθαι. Ἐπὶ
:έρου, κἂν αὐτοὶ σιωπῶσι τὴν ἀλήθειαν, οἱ
κράξονται, τὴν ὑφ' ἡλίῳ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ
ιάπτεσθαι. Ἐπὶ τοῦ τρίτου · οἱ τῷ κορυφαίῳ
καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀντιδιατιθέμενοι,
ἰς Χριστοῦ παντάπασιν ἀλλότριοι. Ἐπὶ τοῦ
· ἡ ἐν Βλαχέρναις παρ' αὐτοῖς λεγομένη
κατὰ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, πολὺ μεταγενε-
ῆς μετὰ τὴν ἕκτην συναθροισθείσης ὑπὲρ
νος Χριστοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἀποδεδεγμένη παρὰ
:ε πατριάρχαις · ἡ δὲ ἀναθεματιζομένη παρὰ B
σαρσιν ὡς Χριστομάχος. Ἔπειτα καὶ ἡ ἐν
τὸ δεύτερον, ὡς ὁμόφρων τῇ μετὰ τὴν ἕκτην
εὐπρόσιτος παρὰ τοῖς πέντε · ἡ δὲ νῦν ἀθροι-
ἐπὶ βεβαιώσει τῆς ἐν Βλαχέρναις κατὰ τῆς
Χριστοῦ, ἀπόπτυστος ὡς κἀκείνη. Αὕτη τοι-
σύντομος ἀπόδοσις τῆς ἀληθείας, καὶ ἔλεγχος
·ίων.

vero tale non est; reliquum omnino est ut dicant iidem: non esse illud tactui aut colori obnoxium, nam inter hæc medium nihil interest, ut neque inter id quod materia constat, et id quod expers materiæ est: inter id quod videtur, et id quod videri nequit. Tale autem dicere a Christo corpus assumptum, Manichæorum est, specie tenus et in phantasmate salutarem Christi dispensationem factam esse stulte nugantium. Ad secundum: quamtumvis illi veritatem silentio premant, lapides inclamabunt universum orbem Christi imagine collustrari. Ad tertium: qui coryphæo Petro, et magno Basilio adversantur, sunt illi prorsus ab ovili Christi alieni. Ad quartum: Synodus illa quam isti in Blachernis vocant, adversus Christi imaginem, multo posterior est ea quæ post sextam coacta est pro Christi imagine. Atqui hæc quidem recepta est a quinque patriarchis: illa autem a quator anathemate damnata, tanquam inimica Christo. Deinde et Nicæna altera, utpote ei consentiens, quæ post sextam dicitur, facile a quinque admittitur: quæ vero nunc congregata est ad confirmationem illius quæ in Blachernis appellatur, s imaginem Christi; detestabilis, uti et illa, est. Hæc igitur compendiaria expositio veri-
adversariorum confutatio est.

ΟΓ'. — Ναυκρατίῳ τέκνῳ. [υζα.']

LXXIII. — *Naucratio filio.*

De Leonis Armeni orthodoxorum persecutoris immanissimi onere. (Baron. 821, n. 23.)

ν ἱερὸν γράμμα φησί · Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ C
ο, θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολύς. Ῥαχὴλ
τα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε πα-
ῆναι. Ἐγὼ δὲ ὁ τάλας μεθαρμόσας τὴν φωνὴν,
εἰκότως φράσαιμι · Χαρᾶς εὐαγγέλια ἠκού-
ν παρὰ τῆς τιμιότητός σου · ἐφ' ᾧ σκιρτᾷν
τὴν πόλιν τήνδε, ἢ τήνδε · ἀλλὰ σχεδὸν εἰ-
ισαν τὴν ὑπ' οὐρανόν · ὅτι καθεῖλε Κύριος,
Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμοῤῥαίων · οὐδὲ τὸν Ὢγ
τῆς Βασὰν, βασιλεῖς μικροὺς, καὶ μικρὸν
ς οἰκουμένης ἐκθλίβοντας · ἀλλὰ τὸν νεοφανῆ
ν δράκοντα, καὶ πολλὴν οἰκουμένην ληΐζον-
σκολιὸν ὄφιν καὶ συρίζοντα βλάσφημα · τὸ
ι τῆς ἐρημώσεως · τὸ σκεῦος τῆς ὀργῆς · τὸν
Ταβεὴλ · ἵνα μὴ λέγω Καβαλλίνου · τὸν
τοῦ Ἀχαάβ · τὸ ἐξεμπλάριον Ἰουλιανοῦ · τὸ D
τοῦ πονηροῦ · τὸν ὑβριστὴν Χριστοῦ · τὸν
ῆς Θεοτόκου · τὸν ἀντίπαλον τῶν ἁπάντων
ν γὰρ τοὺς σεπτοὺς χαρακτῆρας ἐδίωξέ τε
ισε, δηλονότι τούτων ὁλοτελῶς ἐχθρὸς καὶ
ἐχρημάτισεν. Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρα-
ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ · ῥανάτωσαν τὰ ὄρη
μον, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην. Πέπτω
θρός · συνετρίβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. Ἐνεφράγη
λαλοῦν ἄδικα · ἐπεσχέθη χεὶρ Ἀβεσσαλώμ.
ὁ σκληροκάρδιος Φαραώ · καὶ οὔπω μοι και-
τόπος ἐκφράσαι τὰ ἀκοῆς ἄξια τοῦ παγκα-
ράκοντος.

Sacrarum litterarum verba sunt: *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos, et noluit consolari* [7]. Ego vero infelix voce commutata, jure illud dixerim: Gaudii fausta nuntia nobis audita sunt ex reverentia tua, quorum gratia exsultet, non civitas hæc aut illa, sed prope dicam quæ sub cœlo sunt universæ: quia sustulit Dominus, non Sehon regem Amorrhæorum, neque Og regem Basan, reges parvos, et parvam orbis partem vexantes [8]; sed nuper exortum magnum draconem, et magnam orbis partem populantem: tortuosum serpentem et blasphema sibilantem, abominationem desolationis, vas iræ, filium Tabeel, ne dicam Caballini; nepotem Achab, Juliani exemplar, complementum mali, contumeliosum in Christum, Deiparæ hostem, adversarium sanctorum omnium. Quorum enim sacros characteres persecutus est, et e medio sustulit; eorum procul dubio hostis penitus et persecutor fuit. *Lætentur cœli et exsultet terra* [9]: *fluant montes dulcedinem et colles justitiam* [10] Cecidit hostis: contritus est qui nos cædebat: *Obstructum est os loquens iniqua* [11]; repressa manus Abessalom: periit durus corde Pharao: et nondum mihi tempus nec locus, ut auditu digna eloquar de pessimo dracone.

ι δὲ προσθείην τοῖς εἰρημένοις · ὅτι ἐχρῆν
στάτην τοιούτῳ τρόπῳ καθὰ γέγραφας, ἀποῤ-

Hoc vero adjiciam ad ea quæ dixi: oportuisse apostatam eo quo scripsisti modo vitam abrumpere.

m. XXXI, 15; Matth. II 18. [8] Num. XXI, XXIV et XXXIV. [9] Psal. XCV, 11. [10] Joel III, 18;
XXI, 3. [11] Psal. LXII, 12.

Oportebat noctu tenebrarum filium occumbere: oportebat eum, qui divina templa devastarat, in Domini templo nudatos in se gladios cernere: oportebat ad divinum altare confugientem non salvari, qui altare ipsum destruxerat: in eam manum, quæ extensa in sancta fuerat, sectionem inferri: in fauces quæ impia eructarant, gladium distringi: in humerum ejus qui contumeliose Christo insultabat, oportunum vulnus infligi: pro justi sanguinis effusione, injustum sanguinem spargi: pro sectione et dilaniatione membrorum atque tergorum, invisa Deo membra concidi: pro morte sancta impiam mortem exhiberi. et pro purpura centonibus indui semen inglorium. Nec vero de casu impii gaudens, quin gemens et lugens, mortis genus sugillo: sed quia malus male peribit, ut veracis est sententia [12]: et omnis qui contra Deum proterve insurgit, condigna factis capiet etiam hic. Necdum enim dico futurum et extremum ignem, quo exterminabuntur impii omnes et injusti. Quid vero post hæc? Novo Josia opus est, vel, si vis, Joviano quopiam, vel alio ex similibus, qui Domini zelo ardens, dejecta erigere studeat, divulsa coaptare, Deo reddere quæ Dei sunt [13], ut dicitur, restituere imaginem Christi et Deiparæ ac sancti cujusque: non quod conciderit unquam Christi imago, absit! sed ut nos qui per impietatem cecidimus, suscitemur. Eum nos peccatores optamus imperatorem qui videatur et sit piissimus et a Deo promotus. Et si quidem ita sit, optimum et æterno præconio celebrandum. Sin ob peccata mea non ita, attamen nos ita in Christi confessione: non spernentes sacrum ejus carcerem, nec formidantes, aut quidquam præ Deo metuentes, ut Deus ipse hortatur. Hæc ostende confessoribus sociis tuis: quos et ex nobis saluta; deinde et amicos et pios qui tibi probati fuerint. Utinam digni essemus quibus coram congredi liceret. Quod si non est Dei voluntas, utere, frater mi, epistola ut hinc videas et videaris. Frater tuus Nicolaus impense salutat.

A ῥῆξαι τὴν ζωήν. Ἔδει ἐν νυκτὶ τὸν τοῦ σκότους υἱὸν ἐπικαταλαβεῖν θάνατον· ἔδει τὸν τοὺς θείους ναοὺς ἐρημώσαντα, ἐν ναῷ Κυρίου ἰδεῖν τὰ κατ' αὐτοῦ ξίφη γυμνούμενα· ἔδει προσφυγόντα τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ μὴ σωθῆναι τὸν τοῦτο ἀφανίσαντα· κατὰ τῆς εἰς τὰ ἅγια ἐκταθείσης χειρὸς τομὴν ἐπαχθῆναι· κατὰ τοῦ λάρυγγος τοῦ ἐρευξαμένου ἄθεα, μάχαιραν διελάσαι· κατὰ τοῦ ὤμου τοῦ παλλομένου ἐφ' ὕβρει Χριστοῦ, καιρίαν πληγὴν ὑποδῦναι· ὑπὲρ ἐκχύσεως αἱμάτων δικαίων αἷμα ἄδικον χεθῆναι· ἀντὶ κοπῆς καὶ ξεσμῶν μελῶν καὶ νώτων, μέλη κοπῆναι θεοστυγῆ· ἀντὶ θανάτου ὁσίου, ἀνόσιον θάνατον ἀποδειχθῆναι, καὶ ἀντὶ πορφυρίδος ῥάκος ἐνδύσασθαι τὸ ἄτιμον σπέρμα. Καὶ οὐκ ἐπιχαιρόμενος τῷ πτώματι τοῦ ἀσεβοῦς, ἐπεὶ καὶ στένων καὶ κλαίων, κωμῳδῶ B τὸν τρόπον τοῦ θανάτου· ἀλλ' ὅτι κακὸς κακῶς ἀπολεῖται, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ἀπόφασις· καὶ πᾶς νεανιευόμενος κατὰ Θεοῦ ἐφάμιλλα ὧν ἔδρασεν ἀπολήψεται κἀνταῦθα. Οὔπω γὰρ λέγω τὸ μέλλον καὶ τελευταῖον πῦρ, ᾧ δοκιμασθήσεται πᾶς ἀσεβὴς καὶ παράνομος. Τί οὖν πρὸς ταῦτα; Νέου Ἰωσίου χρεία· εἰ δὲ βούλει, Ἰοβιανοῦ τινος, ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων· ὃς ζηλῶν τῷ Κυρίῳ, σπεύσειεν ἀνορθῶσαι τὰ κατερραγμένα, συνάψαι τὰ διεστῶτα, ἀποδοῦναι Θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀναστῆσαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ ἑκάστου τῶν ἁγίων· οὐχ ὅτι πέπτωκέ ποτε ἡ Χριστοῦ εἰκών, ἄπαγε· ἀλλ' ἵνα οἱ πεσόντες ἡμεῖς, τῇ ἀσεβείᾳ, ἀνασταθείημεν. Τοιοῦτον ἐπευχόμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ φανῆναι καὶ ἔσεσθαι τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα καὶ θεοπρόβλητον. C Καὶ εἰ μὲν οὕτως, ἄριστον καὶ εἰς αἰῶνας ὑμνούμενον. Εἰ δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου, οὐχ οὕτως, ἀλλά γε ἡμεῖς οὕτως ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦ, μὴ ὀλιγωροῦντες τῆς ἁγίας αὐτοῦ φυλακῆς· μηδὲ ὑποπτήσσοντες· μηδὲ φοβούμενοι ἄλλο τι πρὸ Θεοῦ· ὡς αὐτὸς Θεὸς ἐγγυᾶται. Ταῦτα ὑπόδειξον τοῖς συνομολογηταῖς σου· οὓς καὶ παρ' ἡμῶν προσαγόρευσον· ἐπεὶ καὶ φίλους καὶ εὐσεβεῖς οὓς δοκιμάζοις. Ἀξιωθείημεν καὶ ἐπὶ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίας ἐλθεῖν. Εἰ δὲ οὐ θελητὸν Θεῷ, χρῶ, ἀδελφέ μου, τῷ γράμματι· θεωρῶν ἐντεῦθεν καὶ θεωρούμενος. Ὁ ἀδελφός σου Νικόλαος θερμῶς προσαγορεύει.

LXXIV. — *Michaeli imperatori principi.*

ΟΔ'. — Μιχαὴλ αὐτοκράτορι βασιλεῖ. [ψʹ.]

Novum imperatorem magnis præconiis extollit, orthodoxum ratus. (Baron. an. 821, n. 21.)

Æquum est quam maxime hoc tempore ex ore omnium, qui persecutionem passi sunt, parari laudem, primum quidem Christo universorum regi: deinde vestro, divinitus constituto imperio, per quod adepti sumus relaxationem vincti, dimissionem carcerati, consolationem afflicti, sanitatem vulnerati, libertatem condemnati, reditum exsules. Et quidem recte videor existimare imitationem Christi imperium vestrum futurum: ut simile simili reddens, dicat nunc et ipsum, cum Christo et post Christum, *his qui vincti sunt: Exite; et his qui in tenebris: Revelamini* [14], et: *Benedictus Dominus*

D Δίκαιόν ἐστιν ὅτι μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ἐκ στόματος ἁπάντων τῶν δεδιωγμένων καταρτίζεσθαι αἶνον, προηγουμένως μὲν Χριστῷ τῷ παμβασιλεῖ, ἔπειτα τῷ ὑμετέρῳ θεοπροβλήτῳ κράτει, δι' οὗ ἐσχήκαμεν τὴν ἀπολύτρωσιν οἱ πεπεδημένοι, τὴν ἄφεσιν οἱ πεφυλακισμένοι, τὴν παράκλησιν οἱ τετρυχωμένοι, τὴν ὑγίειαν οἱ τετραυματισμένοι, τὴν παῤῥησίαν οἱ κατακεκριμένοι [*Reg. cod.* κατακρυμμένοι], τὴν ὑποστροφὴν οἱ πεφυγαδευμένοι. Καί γε νομίζω καλῶς ὑπολαμβάνειν, ὡς ὑποτύπωσιν Χριστοῦ τὸ τῆς ὑμετέρας βασιλείας πάθος πρεπώδως ἔξαι· ὡς ἂν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον δράσασα, εἴποι τό

[12] Matth. XXI, 41. [13] Matth. XXII, 21. [14] Isa. XLIX, 9.

ύτῃ σὺν Χριστῷ καὶ μετὰ Χριστοῦ, τοῖς ἐν οῖς, Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, :αλύπτεσθε. Καὶ, Εὐλογητὸς Κύριος ὁ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἤγειρε κέρας σωτηρίας τὸν νέον Δαυὶδ, τὸν δεύτερον Ἰωσίαν, τὸν τῆς :ρχίας βασιλέα· ὃς ποιῶν ποιήσει τὰ ἀρεστὰ Θεῷ· : πεπτωκότα ἀναστήσει· τὰ διατμηθέντα συν- μοτώσει καὶ ὑγιάσει· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, τικῶς εἰπεῖν, ἀναστήσειεν. Ἐπειδὴ δὲ, βασι- ριστομίμητε, οἱ φθάσαντες ἐν τῇ αἱρέσει τε ται ἐν μερίδι ἀπωλείας ᾤχοντο, Χριστὸν ἠρνη- τῇ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ἀρνήσει, κἂν Χριστια- ομάζωνται. Τὸ γάρ τοι πιστεύειν εἰς Χριστὸν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ς, ἄνθρωπος γεγονὼς τέλειος, ἐξεικονίζεται καθ' τιν ἡμῶν· ἵνα μὴ ἄλλο τι εἴη παρ' ἡμᾶς· ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος σὺν Πατρί τε καὶ ατι, καθὸ ἐστι Θεὸς ἀληθινός. Οὕτως οὖν νοοῖτο ς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὡς ἀμφοτέρων ἀμφό- :χων, καὶ ἐν ἑκατέρῳ οὐδ' ὁτιοῦν λειπόμενος· ἅπας ὁ τῶν θεοφόρων χορὸς βοᾷ. Καὶ ὥσπερ ιῦ ὑμετέρου κράτους ἡ παραδοχὴ τῆς τυπουμέ- :κονος, ὁμολογία ἐστὶ τοῦ βασιλεύειν ὑμᾶς, ερ καὶ τὸ ἔμπαλιν· οὕτω καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ ἕως πάσης τῆς γῆς, τὸ αὐτό ἐστι λαβεῖν, καὶ μᾶλλον, ὅτι τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ τέλος. Εἰ οὖν ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνος Χρισ- :ὐτὸν ἠρνῆσθαι Χριστὸν ἀποδέδεικται πάσῃ ἀλη- δηλονότι καὶ ἐν τῇ ἀθετήσει τῆς προσκυνήσεως , αὐτὸς Χριστὸς ἠθέτηται προσκυνεῖσθαι. Καὶ ὑτο ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ ματος· ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ὄψις δι' ἱστορίας, ἀκοὴ διὰ λογογραφίας· τὴν ἁγίαν εἰκόνα Χρι- τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀγγέλων· ἐπειδὴ σωματο- ὗνται καὶ οὗτοι θεοκελεύστως, καίπερ ὄντες τοι, τῶν κατὰ καιρὸν ἁγίων, ἔν τε τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς σκεύεσι φέρουσά ἐστι καὶ προσκυ- . Κἂν ἄρτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία διαρρα- τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, ἠνόμησε διακενῆς, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, δέσποτα φιλο- όρατε· νῦν ἡμέρα σωτηρίας, καταλλαγῆναι Χριστῷ, τῇ μεσιτείᾳ καὶ εὐδοκίᾳ τῆς εἰρην- σου βασιλείας· ἑνωθῆναι ἡμᾶς τῇ κορυφῇ κκλησιῶν τοῦ Θεοῦ Ῥώμῃ· καὶ δι' αὐτῆς τοῖς πατριάρχαις· ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ, στόματι δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ, σὺν τῷ Υἱῷ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ· μεγαλύνοντες καὶ τὴν ὑμετέραν εὐσεβεστάτην καὶ ·κτον βασιλείαν.

A Deus Israel, *quoniam exerit cornu salutis nobis* [15], novum David, alterum Josiam, pacifici imperii regem: qui faciens faciet quæ placita sunt Deo: qui lapsa restituet, dissecta conjunget, percutiet et sanabit, et tertia die, ut prophetice loquar [16], resuscitabit. Quoniam autem, Christi æmule imperator, quos in hæresi mors occupavit, ii in perditionis partem abierunt, Christum negantes dum ejus imaginem negarunt, quamvis Christiani appellarentur. Credere enim in Christum nihil aliud est, quam quod Filius Dei et Patris, perfectus homo factus, imagine exprimitur secundum similitudinem nostram: ut non sit aliud quidpiam quam sumus nos: manens idem incircumscriptus cum Patre et Spiritu, quatenus est verus Deus. Sic itaque intelligatur B mediator Dei et hominum, tanquam utriusque utraque habens, et in utrovis nulla parte destitutus: sicut omnis sanctorum Patrum chorus vociferatur. Et sicut in imperio vestro, expressæ imaginis susceptio, confessio est imperii vestri; et contra: ita et in Christo rege universæ terræ idem sumere licet, ac multo magis, quia *regni ejus non erit finis* [17]. Si ergo in negatione imaginis Christi, negari Christum ipsum, omni veritate demonstratum est; perspicuum est et adorationis ejus improbatione, Christi quoque ipsius adorationem abrogari. Atque ideo universa quæ sub cœlo est, ab ipsa apostolica prædicatione, ut testatur et aspectus per picturam, et auditus per scripta monumenta, sanctam imaginem Christi, Deiparæ, angelorum (quandoqui- C dem et isti cum corpore pinguntur divino mandato, licet sint incorpore), et sanctorum qui diversis temporibus fuerunt, in divinis templis sacrisque vasis gerit et adorat. Quamvis nuper Ecclesia nostra a quator patriarchis divulsa, nequidquam prævaricata est. Sed *nunc tempus acceptabile*, Domine Christi amantissime, *nunc dies salutis* [18]: ut reconsiliemur nos Christo, auspice et conciliatore pacato imperio tuo: ut uniamur nos vertici Ecclesiarum Dei Romæ, et per eam tribus patriarchis: ut unanimiter uno ore glorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, cum Filio et Spiritu sancto, celebrantes et vestrum piissimum et valde optabile imperium.

ΟΕ'. — Στεφάνῳ Ἀσηκρῆτις. [νς'.]

LXXV. — *Stephano a Secretis.*

›nis Armeni nece. Quædam deinde pro defensione imaginum: utque Stephanus iste orthodoxorum causæ faveat apud novum imperatorem.

μὲν, ω φιλότης, προσηγόρευσας ἡμᾶς πάλαι γωνῆς τοῦ φρουροῦντος ἡμᾶς· οὗ ῥυσθείημεν ροι τῆς μανίας. Ἐπείπερ ἐστὶν ὑπερβαλλόν- νείων ἀπειλῆς καὶ θυμοῦ εἰς τοὺς εὐσεβεῖς· ν τε καὶ φρουρῶν, αἰκίζων τε καὶ πορθῶν κκλησίας τοῦ Θεοῦ σὺν πάσῃ βλασφημίᾳ καὶ ·ίᾳ· ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν ἐν ἀσεβείᾳ

D Tu quidem, amice, salvere nos olim jussisti illius ore a quo captivi tenemur: a cujus furore utinam ambo liberemur. Quippe minas supra modum iramque spirat in eos qui pietatem colunt: in vincula custodiasque conjiciens, cædens, atque Ecclesias Dei vastans, cum omni blasphemiæ et contumeliæ genere: quomodo haud scio an alius

[15] Luc. I, 68 69. [16] Ose. VI, 2, 3. [17] Luc. I, 33. [18] II Cor. VI, 2.

A egerit eorum qui impietate famosi exstitere. Ego vero animum tuum philosophicum laudo, et quidem jure optimo. Nam philosophi fuit, eam, quam scis, apud imperatorem edidisse vocem, aliaque et dixisse, et molitum esse pro restitutione Ecclesiæ nostræ collapsæ. Et sane oportuit sapientem virum, cujus pietas perspecta esset, id præstare quod tum e re sua erat, tum e re totius coporis Christi, quod draco ille magnus dilaceravit, ille apostata, ille tortuosus anguis, ille Antichristi præcursor, os impurum et scelestum, ille qui supra omne Dei templum extollitur [19], mens illa Assyria barbaricus ille abortus, manus illa qualis Rapsaci fuit, illud cor Deo exsecratum, ille totus quantus est Satanæ minister; nec, quibus verbis pestem hanc uti meretur describam, satis scio: cum multis ap-
B pellari nominibus possit nefarii hominis impietas. Sed alterius temporis fuerit ista enarrare. Nunc autem mihi istud refer, o desideratissime, quomodo, transacta hieme, perfectum ver non est, sed tantum brevis quædam serenitas, ac prosperæ navigationis spes affulgens. Ignis exstinctus est: quid adhuc fumi reliquum est? Rursum exsurge, desiderium meum, fortius dimica, Christi membrum. Non videtis impium, ut igne torretur, quomodo ceciderit caput et dictu et auditu exsecrandum? Nisi nos hujus exitium sapientiores reddat, inquit os illud aureum, quis nostri deinde miserebitur? Non evigilabimus? non intelligemus, nisi Christu spreta ipsius sancta imagine negaretur, nunquam fu-
C turum fuisse ut imaginis contemptorem sic perderet? *Audite hæc, omnes gentes: auribus percipite, omnes qui habitatis orbem* [20], quid apud Græcos acciderit. Ante Antichristum Antichristus: erepl nobis regni Christi signum.

Nam si istud quod est ipsius formæ corporeæ simulacrum, apud nos non apparet crucis typum capite gerens; sed unum rejicitur, alterum admittitur; divisus est Christus: vel potius despicitur rex qui diabolum interemit; hastam vero qua hostem confodit, quæ est ipsius potentia, alligavit regia potestates; eum qui interemit, pari victoria cum eo qui peremptus est, tanquam hostem subjiciens: *Audi, cœlum, et auribus percipe, terra* [21]. Quis iste stupor qui Dei populum dementavit? Audi, Oriens et Occidens, quomodo excæcata est Byzantina regio; quomodo obsurduit, neque reprehensionis vestræ vocem audit, nec testimonii vestri exemplum inspicit, sed Jannem et Jambrem, Chri-
D sti hostium par exitiabile, quod Trinitas, sat scio, brevi dissolvet: ut cum duobus impiis qui jam perierunt, tollator de medio istud quoque par, quadrijugus ille diaboli currus. Huc vero, huc frater: iterum certamina consere: Dominus jubet. Bona verba venerandis auribus ingere pii imperatoris nostri. Imitetur celebratum illum Josiam. Sit novus David, sive ut saulem sive ut Ammonem, Leonis exsecrandi acta rescindens, et hoc modo

A κατεγνωσμένων. Ἐγὼ δέ σου ἐπαινῶ τὸ φιλόσοφ
καὶ μάλα εἰκότως. Φιλόσοφον γὰρ τὸ ῥῆξαί σε
νὴν ἐπὶ τοῦ κράτους ἣν οἶδας· τά τε λοιπά σου
λήματά τε καὶ σπουδάσματα ὑπὲρ ἀνακλήσ
τῆς πεπτωκυίας καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅ
ἔδει τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ διεγνωσμένον ἐν εὐσε
τοῦτο δρᾷν· πρός τε τὸ οἰκεῖον συμφέρον, και
ὅλου σώματος Χριστοῦ· ὃ διέτεμεν ὁ δράκων ὁ μέ
ὁ ἀποστάτης, ὁ σκολιὸς ὄφις, τὸ προεισόδιον
Ἀντιχρίστου, ἡ μιαρὰ καὶ βλάσφημος γλῶσσα
ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα ναὸν Θεοῦ, ὁ νοῦς ὁ
σύριος, το βαρβαρικὸν ἔκτρωμα ἡ Ῥαψακοῦ
χείρ, ἡ θεοκατάρατος καρδία, ὁ ὁλόσωμος τοῦ
τανᾶ ὑπηρέτης· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι φράσω ἐπάξιον
ἀλιτηρίου κωμῴδημα· διὰ τὴν πολυώνυμον τοῦ
B αγίστου ἀσέβειαν. Πλὴν ἄλλου χρόνου τὸ ταῦτα
στείχειν. Νῦν δέ μοι τοῦτο λέξον, ὦ τριπόθητε,
τοῦ χειμῶνος παρελθόντος οὐ τέλεον ἔαρ, ἀλ
μόνον καλλιωρία τις, καὶ ἀπαυγασμος εὐπλοίας
Τὸ πῦρ ἔσβεσται· τί ἔτι καπνῶδες ὑπολέλειπ
Κινήθητι ἔτι, πόθημα ἐμόν· διαγώνισαι μᾶλλον,
λος Χριστοῦ. Οὐχ ὁρᾶτε τὸν ἀσεβοκαύστην, οἷον
πτωκεν, ἐξαίσιον, καὶ λαλούμενον, καὶ ἀκουόμε
Ἐὰν ὁ τοῦδε ὄλεθρος οὐ σωφρονίσῃ ἡμᾶς, φη
Χρυσορρήμων, τίς λοιπὸν ἐλεήσει ἡμᾶς; Οὐκ
νήψομεν; οὐκ ἐννοήσομεν ὅτι εἰ μὴ Χριστὸς ἠρ
ἀθετουμένης αὐτοῦ τῆς ἁγίας εἰκόνος, οὐκ ἂν
ταύτης ὑβριστὴν οὕτως ὠλεθρίωσεν; Ἀκούσ
ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη· ἐνωτίσασθε, πάν
οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, τί γέγον
C Γραικοῖς. Πρὸ τοῦ Ἀντιχρίστου Ἀντίχριστος· ἐ
ἀφ' ἡμῶν τὸ σημεῖον τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἴνδαλμα τοῦ σω
τικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος· ἐμφανίζοιτο ἐν ἡμῖν κ
φοροῦν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐ
πτοιτο, τὸ δὲ προσείληπται· μεμέρισται Χριστὸς
μᾶλλον ὁ βασιλεὺς ἀπέπτυσται ὁ κτείνας τὸν διάβο
τὸ δόρυ δὲ δι' οὗ τὸν ἐχθρὸν ἔσφαξε, τὸ τούτου κρ
ἀνεδήσατο διάδημα· ἐπ' ἴσῃ νίκῃ τοῦ σφαγέντος ἐ
τάξαν, ὡς ἐχθρὸν, τὸν κατασφάξαντα. Ἄκουε,
ρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ. Τίς ἡ ἔκστασις αὕτη
ἐξέστη ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ; Ἄκουε, Ἀνατολὴ καὶ Δύ
ὅπως ἐξετυφλώθη ἡ Βυζαντίς· ὅπως κεκώφω
φωνῆς ὑμῶν ἐλεγκτικῆς οὐκ ἀκούσασα· ὑποδει
κῆς ὑμῶν μαρτυρίας οὐκ ἐμβλέπουσα· ἀλλ' Ἰα
καὶ Ἰαμβροῦ τῶν ἀντιστατῶν Χριστοῦ, τῆς ὀλεθ
D δυάδος, ἣν εὖ οἶδ' ὅτι ἡ Τριὰς ἐν τάχει καταλύσει
ὡς ἂν σὺν τοῖς προελεσθεῖσι δυσὶν ἀσεβέσιν
αχθεῖεν καὶ αὕτη ἡ δυὰς, τὸ οστρακέφαλον
διαβόλου ἅρμα. Δεῦρο δὴ, δεῦρο, ἀδελφέ· καταβα
ἔτι ἀγῶνας· Κύριος κελεύει. Λάλησον ἀγαθὰ εἰς
τιμίας ἀκοὰς τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἡμῶν. Μι
σάσθω Ἰωθίαν τὸν ἀοίδιμον. Γένοιτο νέος Δα
εἴτε ὡς Σαοὺλ, εἴτε ὡς Ἀμὼν, τὰ τοῦ ἐξαγίσ
Λέοντος καταπτύων· κἀντεῦθεν Θεὸν ἐξευμεν

[19] II Thess. II, 4. [20] Psal. XLVIII, 2. [21] Isa. I, 2.

ι τῷ τῆς εἰρηναρχίας στρέφει τὸ τῆς βασι- οῦ κράτος ἀνίκητον περιποιούμενος.

Deum placans, atque administrationis tranquillæ corona robur imperii sui reddens insuperabile.

ϛ'. — Στεφάνῳ μαγίστρῳ. [υλϛ'].

LXXVI. — *Stephano magistro.*

Solatur in uxoris obitu : tum ut pro imaginibus apud novum principem agat, hortatur.

δέσποτα, ταῖς ὑπεροχαῖς ὑποστέλλεσθαι, ιστα τῇ σῇ ἀνυπερβλήτῳ. Ἀλλ' ὅμως τὸ όν σου καὶ μέτριον τοῦ φρονήματος, ἔδωκεν ορησίαν, καὶ πάλαι ποτὲ ἐπιστεῖλαι, καὶ αὐτὸ ποιῆσαι, καλοῦντος τοῦ χρόνου καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς διὰ Κύριον φυ- κτὰ τὴν τοῦ διώκοντος παῦλαν· ἥτις ἀκου- ήχησε παντὸς ἀνθρώπου ἀμφότερα τὰ ὦτα. ἁπλῶς ἤρθη· ἀλλ' ὅτι τιουτοτροπως. Αὕτη ἡ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς. Ἐγὼ δὲ πρὸ θείσης μοι ὑποθέσεως εἰς τὸ γράψαι, ἐκεῖνο · ὅτι οὐκ ἀστενάκτως καὶ ἀπαθῶς ἤνεγκα ἢν τοῦ θανάτου τῆς ἀγαθῆς καὶ ἀειμνήστου ι σου· ἐνθυμούμενος ἡλίκην πληγὴν ἔλαβεν του ψυχὴ τῇ διαζεύξει· ἐπεὶ ἦν μακαρία τῶν αινετῶν γυναικῶν· ὅσον ἀπὸ τὴν ἔξω ἀκοῆς, ν κἀγὼ μικρὰν ὁ ταπεινός, πλέον δὲ μάλ- ιακάριός μου πατὴρ εἴληφε· τὰ δὲ πάντα ντὰ αὐτὸς εἶ, κύριέ μου, εἰδώς. Ἐκείνης τὸ μνημόσυνον μετὰ δικαίων. Τεκμαίρομαι καὶ ὀρθόφρων ἦν λίαν μετὰ τῆς ἄλλης

Novi, domine, dignitates revereri, maxime vero sublimen illam tuam. Tua tamen comitas animique modestia loquendi potestatem nobis fecit, et jampridem ad te scribendi, et nunc idem faciendi : quoniam id tempus poscit, nosque peccatores carcere propter Dominum tolerato soluti sumus per interitum persequentis, : cujus ut fama percrebruit, ambæ omnium hominum aures tinnierunt : non quod simpliciter sublatus de medio, sed quod tali B modo. Hæc porro hujus epistolæ præfatio esto. Nunc vero antequam ad propositum mihi scribendi argumentum aggrediar, istud obiter significo ; non sine luctu intimoque sensu doloris accepisse me nuntium de obitu optimæ æternaque memoria dignæ conjugis tuæ : cum apud me reputem quantum hac disjunctione veneranda anima tua vulnus acceperit : quandoquidem felix illa vere inter feminas laudabiles exstitit, quantum quidem fama popularis retulit, cujus leve experimentum ego humilis, multo vero majus beatus pater meus accepit ; omnia vero omnino ipse, Domine mi, probe nosti. Sit autem illius memoria cum justis. Sic enim conjicio : quoniam præter cæteras virtutes erecto excelsoque anima fuit.

ι χάριν τὸ γράμμα, πρόδηλον τῇ μεγαλοφυεῖ σίᾳ. Ἐπιζητεῖ σε ὁ χορὸς τῶν διωγμένων· ταί σε ὁ λόγος τῆς ἀληθείας· ὁ μὲν ὡς φιλ- καὶ φιλομόναχον· ὁ δὲ ὡς ἐραστὴν αὐτῆς σίαστον. Οὐχ ὅτι οὐκ ἐκινήθης ἕως τοῦ ομαχῶν ἀμφοτέρων· ἐπείπερ ἠκούσαμεν οἷα ως καὶ πέπραχας καὶ λέλεχας· ἀλλ' ὅπως ις τὸ ἑξῆς Ὁρᾷς, δέσποτά μου, οἷον τὸ κα- ; αἱρέσεως ; Οὐδὲ γὰρ εἰ μὴ τηλικοῦτον, οἱ πάσχοντες, καὶ τοσαῦτα τὰ αἰκίσματα πτήρια, ἃ μέχρις ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης ε. Βλέπεις καὶ τὸν τοῦ διώξαντος θάνατον. ἔθητι, ὁ εὐπαράκλητος. Συγκινήθητι, ὁ θεοκί- Ὄρεξον χεῖρα χαμαὶ κειμένῃ τῇ καθ' ἡμᾶς ία ὅσον ἐνδέχεται· ἐφ' ὅσον ἰσχὺς λάλησον ῶτα τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως ἔτι ἀγαθά. ριστοῦ σοι τὸ ἀγώνισμα, ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου, κντων τῶν ἁγίων. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τῆς τοῦ ς εἰκόνος ἀντεχόμενος λέγει τι ἢ πράσσει, νὶ ἢ τῷ βασιλεῖ χαρίζεται τὸν λόγον. Καὶ ὃς ἁγίου εἰ ἦν τὸ λεγόμενον· μέγιστόν σοι ν. Ὅπου δὲ Χριστὸν, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ ἡ ξις· ἆρα οὐχὶ ψαρὰ σοι, δόξα τε καὶ ἀγαλ- σὺν πολλῇ προθυμίᾳ ὅλον σεαυτὸν ἐπιδοῦναι ; χριέ μου ἀειπόθητε, ἐκδυσωπῶ κἀγὼ ὁ τά- κι ἄλλως ὅτι ἡμῖν αὐτοῖς εὐεργετοῦμεν τοῦ φροντίζοντες· ἐπείπερ συννοσοῦμεν· κἂν οὐ κτι στρεβλῷ, ὅμως δ' οὖν χραινόμενοι τῇ ῇ κοινωνίᾳ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταπεινὴ ἡμῶν

C Quæ sit autem scribendi causa, magnificæ tuæ potestati liquet. Tuam implorat opem cœtus eorum qui persecutionem patiuntur : invocat te sermo veritatis : ille quidem, ut pietatis peramantem ac monachorum : iste, ut sui amatorem, in loquendo liberum. Non quod non olim usque in hunc diem pro utrisque acriter dimicaris ; audivimus enim vero qualia Dei impulsu egeris dixerisve ; sed ut et deinceps. Vides, domine mi, quanta hæreseos improbitas sit ? Neque enim, nisi tanta foret, tot essent qui paterentur : nec tot contumeliæ et ærumnæ, quæ ad ultimos orbis terrarum limites pervenere. Cernis et persequentis obitum. Solatium cape, qui facile illud admittis. Commoveare, qui a Deo moveris. Manum porrige humi jacenti Ecclesiæ, D nostræ, quantum res patitur : quantum potes, adhuc in aurem pii nostri imperatoris dic bona. Pro Christo tibi certamen, pro Deipara, pro sanctis omnibus. Neque enim si quis imperatoris amplexus imaginem, aliquid dicit aut facit, alterum quempiam quam imperatorem sermone compellat. Ac, si unum e sanctis hæc causa spectaret, ingens maneret te præmium. Ubi vero Christus, et pro Christo negotium est ; non tibi vero lætitia, gloria et exsultatio est, cum ingenti alacritate teipsum totum impendere ? Utique, Domine mi desideratissime, obsecro et ego miser. Quanquam et nostræ ipsorum utilitati servimus, cum publicæ rei prospicimus : quandoquidem pari morbo laboramus ;

non quod perverse sentiamus, sed quod hæreticorum communicatione inquinemur. Nostra hæc humilis postulatio est, hic noster libellus : et quod vel pro bono duntaxat sermone non contemnenda tibi merces reposita sit ; multo magis pro tanto labore, quantum te ultro suscepisse accepimus. Servet te incolumme præpotens Dei manus, virum profecto dignum admiratione, eumdemque principem senatus.

A ἐξαίτησις, τοῦτο τὸ ὑπόμνημα· καὶ ὅτι καὶ ὑπὲρ λόγου ἁπλῶς ἀγαθοῦ οὐκ εὐκαταφρόνητοι μισθοί σοι ἀπόκεινται· μὴ ὅτι γε τοσούτῳ μόχθῳ ἑαυτὸν ἐπιδώσαντι, καθὰ ἠκούσαμεν. Σώζοι σε ἡ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, τὸν ὡς ἀληθῶς ἀξιάγαστον, καὶ τῆς συγκλήτου πρωτόβαθρον.

LXXVII. — *Sanctis confessoribus Patribus fratribusque.*

ΟΖʹ. — Τοῖς ἁγίοις ὁμολογηταῖς Πατράσι καὶ ἀδελφοῖς [υϟζʹ.]

De imperatoris Iconomachi obitu, deque persecutionis fine gratulatur.

Nunc tempus exclamandi cum Davide, ac dicendi : *Exsultate, justi, in Domino : rectos decet collaudati* [22]. *Cantate ei, et psallite ei* [23] : quoniam exaudivit Dominus, cum omnibus qui sunt pari gloria præditi, vestras assiduas preces. Ecquid ergo factum est ? Periit impius, contritus est qui nos cædebat : vicistis filium iniquitatis : furentem belluam prostravistis, mentem perversam. O desideratissimi, quam potens est sanguis vester ! Hanc ille pestem, hunc carnificem exstinxit : ille detestandum homicidæ sanguinem fudit : siquidem pollicitus est ille qui verax est, fore ut præbeat aures iis qui clamant ad se nocte ac die, ut sacræ paginæ loquuntur. Disce, Christi contemptor, quantum illius vox valeat, cujus carnes lacerasti. Vide, perduellis, quantum adversus Christum profeceris. Quoniam adversus stimulum calcitrasti, dejectus es in præceps cum strepitu : non viscera quidem tua, sed sceleratus cruor effusus tergemino vulnere, quippe qui Trinitatem offenderis de per contumeliam sanctæ imagini Christi illatam. Abi cum Juda, quippe qui sis Judæ mente similis. Obviam ito Patri tuo Uralyphio, cui a Caballo nomen. Bibe hoc primum, ut ait propheta [24] : et in quod acerbius in novissimis.

Proh, qui illius fuit in Christum furor ! quæ vestra confessio ! Vos viri Christum gestantes, alumni pietatis, immortalitatis unguenta, triumphatores inimici. Vos Ecclesiæ nervi, firmamentum fidei, orbis universi decus. Auspicatissima vestri memoria est, quam et futura ætas excipiet. Corona vestra cœlestis, divinarum laudum floribus rite contexta. Quid deinde reliquum est, nisi ut Deo laudes, pio principi grates agantur, quod carcerum ac dolorum finem denique fecerit ? Sperandum fore ut qui prospera dedit initia Deus, adjiciat ut respondeant extrema primis, et recta fides cum pace conjuncta caput exerat. Tantum obsecro, mementote mei in orationibus impensius, ac vobis ipsis semper attendite. Quandiu enim spiritum hunc vitalem ducimus, tentator instat. Frater vester Nicolaus pro more salutem dicit.

Νῦν καιρὸς ἐκβοῆσαι μετὰ τοῦ Δαυΐδ, καὶ εἰπεῖν· Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις. Ἄσατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ· ὅτι ἐπακήκοε Κύριος, σὺν ἅπασι τοῖς ἰσοκλεέσιν, B ὑμῶν τῆς ἐκτενοῦς ἱκετηρίας. Καὶ τί γέγονεν; Ὤλετο ὁ ἀσεβής, συνετρίβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. Νενικήκατε τὸν τῆς πονηρίας υἱόν· κατεβάλετε τὸ θηρίον τῆς ὀργῆς, τὸν σκολιογνώμονα νοῦν. Ὢ, ὦ τριπόθητοι· οἷα τὰ αἵματα ὑμῶν δυνατά! Τάδε ἔῤῥαξαν τὸν ἀλάστορα κολαστήν· ταῦτα ἐκένωσαν τὸ ἐναγὲς αἷμα τοῦ φονευτοῦ· εἴπερ ὑπακούειν ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγείλατο τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καθά φησι τὰ Λόγια. Μάθε, Χριστυβρί, ὅσον ἴσχυσεν ἡ βοὴ ᾧ [*Reg. cod.* ὧν] κατέξανας τὰς σάρκας. Ἴσθι, μυσάρχα, ἡλίκον σοι τὸ κατὰ Χριστοῦ ἀποτέλεσμα· ἐπειδὴ πρὸς κέντρα λακτίζων ἦς, ἐλάκησας πρηνής· ἐξεχύθη σου, εἰ καὶ οὐ τὰ σπλάγχνα, ἀλλὰ τὸ ἐναγὲς αἷμα, ἐντομαῖς τρισίν, ὡς τῇ Τριάδι προσκρούσαντος, διὰ τῆς ὕβρεως τῆς ἁγίας εἰκόνος Χριστοῦ. C Ἄπιθι μετὰ τοῦ Ἰούδα, Ἰουδαιόφρον. Σύντυχε τῷ πατρί σου Οὐραλυφίῳ Καβαλλωνύμῳ. Πίε τὸ πρῶτον, ὥς φησιν ὁ προφήτης, καὶ τὸ δριμύτερον ἐπ' ἐσχάτων.

Ὢ τῆς ἐκείνου Χριστομανίας, καὶ τῆς ὑμετέρας ὁμολογίας! Ὑμεῖς ἄνδρες Χριστοφόροι, θρέμματα εὐσεβείας, μυρίσματα ἀθανασίας, στηλιτεύματα τοῦ ἐχθροῦ. Ὑμεῖς νεῦρα τῆς Ἐκκλησίας, ἑδραίωμα πίστεως, κλέος τῇ ὑφ' ἡλίῳ. Ὑμῶν τὸ μνημόσυνον αἴσιον, ὃ καὶ ὁ μέλλων ὑποδέξοιτο χρόνος. Ὑμῶν τὸ στεφάνωμα οὐράνιον, τοῖς ᾀσματικοῖς ἄνθεσιν ἀξιοχρέως συμπλεκόμενον. Τί τὸ λοιπόν; αἰνετέον Θεόν, εὐχαριστέον τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ, ὅτι τῶν φυλακῶν καὶ ὀδυνῶν εἴασε τέως· καὶ ἐλπιστέον D ὡς ὁ δοὺς Θεὸς τὴν ἀπαρχὴν δεξιάν, συναποίσει τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ τέλος· τῆς εἰρηνοχύτου ὀρθοδοξίας ἐξανατεῖλαι τὸ κέρας. Μόνον παρακαλῶ μνημονεύειν μου ἐν προσευχαῖς θερμότερον, καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς πάντοτε. Ὅτι ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, ὁ πειράζων πάρεστιν. Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Νικόλαος ἀσπάζεται κατὰ τὸ σύνηθες.

LXXVIII. — *Nicetæ præposito.*

ΟΗʹ. — Νικήτᾳ ἡγουμένῳ. [φδʹ.]

De persecutoris interitu, et contra Iconomachos.

Misit ad humilitatem meam, ut accepi, sanctitas

Ἐπέστειλεν, ὡς ἔμαθον, ἡ ἁγιωσύνη σου πρὸς

[22] Psal. xxxii, 1. [23] Psal. civ, 2. [24] Isa. ix, 1, sec. LXX.

τείνωσίν μου· ἀλλ' οὐκ ἐδεξάμην διά τινα ιαν. Ἐγὼ δὲ ὡς δεξάμενος, χαράσσω σοι εὐτελές μου γραμμάτιον· προσηγορίαν κοὶ τὸ, Χαῖρε, φθεγγόμενον. Διὰ τί; ὅτι συν- μᾶλλον δὲ κατεκοπη ὁ κοπτων ἡμᾶς· ὅτι Κύριος ἐν ὀφθαλμοῖς ἁπάντων, ἀρνητὴν αὐ- ι τὸν τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἀθετητήν. οὐ χωρίζεται ἀκτὶς ἀπὸ ἡλίου· οὕτως οὐδὲ ῦ πρωτοτύπου, ἢ μόνον κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ι. Ἐπὶ τῶν τεχνητῶν δὴ λέγω. Ἀλλ' ὅμως ως ἀστραψάσης τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ ἀνάνηψις. Καὶ τίς οὐ στενάξοι; οὐκ ἀποκλαύσοιτο; οὐ τοὺς ἀθλοφοροῦντας· τις τοῦτο ὑπολάβοι· πῶς γὰρ οἱ θεομακά- ἐπικλαύσιμοι; ἀλλὰ τους ἀβλεπτοῦντας καὶ ῷ ζόφῳ τῆς ἀσεβείας ἐπερειδομένους. Ἐγὼ ὁ τάλας οὕτω καὶ διανοοῦμαι, οὕτω καὶ ομαι. Σὺ δὲ, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ τῆς ἐμῆς ιτος φίλη' μὴ ἀπολήξειας προσευχομένη κατ- φθάσαι ἄνωθεν τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα ἡμᾶς διασώζεσθαι τοὺς ἀναξίους, κατόπιν ῶν ἁγίων ἰόντας. Ὁ σὺν ἐμοὶ ἀδελφὸς προσ- .. Τοὺς μετὰ τῆς ἁγιωσύνης σου ἀδελφοὺς πάζομαι· καίγε μάλιστα τὸν ἱερὸν Ἀρσένιον.

A tua litteras. sed non sunt ad me nescio quo casu perlatæ. Nunc vero, tanquam accepissem hoc, tibi tenue epistolium exaro, quod tibi salutationem ferat, et gaudere jubeat. Quorsum? quoniam contritus est, vel potius concisus est qui nos cædebat: quoniam palam fecit Dominus in conspectu omnium, negatorem ejus esse, sanctæ ipsuis imaginis contemptorem. Quemadmodum enim non disjungitur a sole radius, sic neque imago a prototypo, nisi sola substantiæ differentia: de arte factis utique loquor. At nihilominus, cum tantopere veritas fulgeat, nemo est qui respiciat, nemo qui expergiscatur. Et quis porro non ingemiscat? et quis non deffeat? non eos qui fortiter certant; neque vero quis id suspicetur: nam quomodo lugendi sint B quos Deus beavit? sed eos qui cæcutiunt, atque in ipsa impietatis caligine gloriantur. Ego sane miser sic mecum animo reputo, sic et lugeo. Tu vero, sacrum caput, ac tenuitatis nostræ amicum ne precari desine, uti populo Dei cœlitus pax contingat: deinde ut et nos salvi simus, indigni licet, vestigia vestra qui sancti estis subsequentes. Frater qui mecum est, tibi salutem dicit. Fratres meos, qui cum sanctitate tua degunt, saluto: imprimis vero sacrum Arsenium.

Νικηφόρῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ [φϛ'].

LXXIX. — *Nicephoro sanctissimo patriarchæ.*

m quod Ecclesiæ suæ pax Leonis Armeni morte nondum penitus reddita esset, spe meliorum solatur. (Baron. an. 821, n. 42.)

τειλα πάλαι ὁ τάλας, οὐ πρὸς ἀντίδοσιν των ἀποσκοπῶν· ὅτι μηδὲ δούλοις παρὰ ὧν ὀφειλή· ἀλλὰ τὴν ἐμαυτου διάθεσιν γλιχό- ιπεκφάναι· οὕτω τοῦ πόθου καὶ τοῦ καιροῦ νων, οὐκ ἀπεικότως. Αὐτὸς δὲ, ὦ θεία καὶ α τῶν ἱερῶν κεφαλῶν ἀκρότης, οὐ μόνον τεῖλαι ἠξίωσας τῷ ἀναξίῳ, θεομιμήτως δη- φερόμενος· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπ' αὐτῆς προ- τοσοῦτον ἡμῖν τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης σου ὕψος ὑπέδειξας, ὡς καταπλαγῆναι μῶν ἤτὴν διάνοιαν Ὢ τοῦ θαύματος! Εἰ ὁ τοσοῦτος ηλικοῦτος τὴν ἀξίαν, καὶ τῇδε συνισουμένην τὴν ἀρετὴν ἀναστράπτουσαν, ὡς αὐτὰ μαρ- τὰ πράγματα, υἱὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀσθενοῦς ἀπ- ν· ὁ οὐθενὴς καὶ ἀφανὴς τί ἑαυτὸν ὀνομά- Καὶ εἰ ὁ τῆς ἁγιωσύνης λαμπτὴρ ἁμαρτωλὸν ὑπογράφοιεν· ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἠπορημένος ι καὶ αποκριθήσεται; Ἆρα εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ττο τῇ ἐπιστολῇ, ἤρκει τοῦτο μόνον τοῦ τε νου τὸν νοῦν ἐκθαμβῆσαι, καὶ τοῦ πεπομφότος πέρβλητον ἐν ἀρετῇ θριαμβεῦσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ι ὕφος τοῦ ἱεροῦ βιβλίου διέγνωμεν οἱ ταπεινοὶ, κὶ μᾶλλον ᾔσθημεν, τῇ κεφαλίδι τὸ ὅλον σῶμα αλέξεως καταλλήλως εὑρηκότες ἀπηρτισμένον. ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, οἷα ἐφθέγξω πνευματοκι- , ὡς ἐπέῤῥωσας ἡμῶν τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν ιν φαρμακεύμασιν· ὡς συνεῤῥίωσας ἡμᾶς ιητικως, μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσι, καὶ λλὰ ὑπεσημήνατο θεοσοφία καλλυνόμενα. Ἀλλ' ιτὸς ὁ Θεὸς, ὃς ἐν τονιούτῳ σεισμῷ ἀσεβείας, ῦτον ὑπέρμαχον ὁμοῦ καὶ κυβερνήτην τῇ

Scripsi olim miser; non ut mihi vicissim scriberes: nec enim servis domini debent; sed meum C ipsius affectum declarare cupiens, amore et opportunitate ita cogentibus, non incongrue. Tu vero, o divine et supreme sacrorum capitum vertex, non solum respondere indigno dignatus es, Dei videlicet exemplo ductus, sed et ab ipso inscriptionis exordio tantum nobis tuæ humilitatis divinum culmen ostendisti, ut stuporem infelici menti nostræ injeceris. O rem admirandam! Si tantus ac talis dignitate, et huic quidem parem gerens emicantem virtutem, ut facta ipsa testantur, filium se homunciones appellavit; vilis homo ac nullius pretii quod sibi nomen imponet? Et si sanctimoniæ lampas, peccatorem seipsum subscribit; peccator et inops quid respondebit? Igitur si aliud nihil scriptum fuisset, satis hoc unum erat et ad accipientis animum obstupefaciendum, D et ad scribentis insuperabilem virtutem extollendam. Postquam autem me totum sacri libelli contextum humiles perfegimus; tum multo magis gavisi sumus, totum orationis corpus suo capiti apte respondere animadvertentes. Scis, sancte Dei, qualia Spiritu movente lucutus sis: quomodo infirmam mentem nostram laudum medicamentis confirmaveris: quomodo ad patientiam nos corroboraveris, ne in afflictionibus despondeamus; et quæcunque alia divina sapientia pulchre suggessit. Sed benedictus Deus, qui in tanto impietatis motu et concussione, talem propugnatorem simul ac gubernatorem Ecclesiæ suæ largitus est, inconcussum, immobilem, verba vitæ habentem, confessionis lu-

men universo orbi accendentem. Quod si hiems nondum præteriit, licet parva quædam serenitas affulserit : non desperandum, o ter beate. Potest en i qui brevem pacis scintillam concessit Dominus, Deum flectentibus precibus tuis inflexus, etiam totum orthodoxæ fidei ver pandere : et tunc nimirum, quando iræ nubes omnino mutabitur, et piorum ac Deum amantium amor probatus clarius fuerit. Hæc ausus sum in præsentia tanquam catulus quispiam mutire optimo meo revera archipastori : qui et venerandum enchiridium cum ingenti exsultatione suscepi.

A ἑαυτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐδωρήσατο, ἄσειστον, ἐ
λόγον ζωῆς ἐπέχοντα · φῶς ὁμολογίας τ
πυρσεύοντα. Εἰ δὲ ὅτι ὁ χειμὼν οὔπω
εἰ καί τις μικρὰ αἰθρία ὑπήστραψεν · οὐ
τέον, ὦ τρισμακάριστε. Δυνατὸς γὰρ ὁ
βραχὺ τῆς εἰρήνης ἐμπύρευμα Κύριος, τε
νέσι σου καμπτόμενος προσευχαῖς, καὶ τὸ
ὀρθοδοξίας ἀναπετάσαι ἔαρ · καὶ τότε
ὁπότε καὶ τὸ τῆς ὀργῆς νέφος ἀμειφθε
καὶ ὁ πόθος τῶν θεοφιλῶν δοκιμασθείη
τερον. Ταῦτά μοι νῦν τετόλμηται ὥσπερ τ
γρύξαι τῷ χρηστῷ μου ὡς ἀληθῶς ἀρ
εἰληφότι καὶ τὸ προσκυνητὸν ἐγχειρίδ
ὑπερβαλλούσης ἀγαλλιάσεως.

LXXX. — *Joanni Logothetæ.*

Π'. — Ἰωάννῃ Λογοθέτῃ. [φϛ'

De Leonis Armeni morte ipsius sceleribus congruente. (Baron. an. 821, n. 24.)

Reseravit tempus januam libertatis, ut loquamur nos cum bonis viris simul et amicis. In his autem quis potiorem obtineat locum quam pietas tua ? qui ob hunc ipsum pietatis cultum non exiguas perpessus es molestias ærumnasque ab eo qui et Deum offendit, et mundum impietate perdidit, et parem apostasiæ vitam violenter finivit. non in loco sancto, licet id horribile dictu sit : quia nequaquam templum Dei sanctum, quod ab hæreticis profanatum est, sed domus profana est, sicut ait magnus Basilius : præside illius angelo, ut præest Ecclesiæ unicuique, abscedente propter impietatem. Quapropter nec Deo acccepta est quæ in eo immolatur hostia. Et audi ipsum dicentem : *Iniquus, qui immolat mihi vitulum, quasi qui interficit canem*[83]. Quod si tanquam in templo mortuum esse impium contendas, id ita commode explicabitur. Oportebat enim, oportebat eum, qui Dei templis bellum indixerat, in templo strictos in se gladios videre : oportebat eum, qui divinum altare destruxerat, ante altare a medio tolli : eam manum, quæ fuerat in Christi probrum elata, cædi et amputari : in caput, quod ad perniciem aliorum movebatur, ensem distringi : humero, qui ad piorum plagas erigebatur, lethale vulnus infligi ; regio e palatio cum dedecore pelli eum, qui Christi, qui Deiparæ, qui sancti cujuslibet sanctam imaginem probro affecerat. Quorsum autem tibi, Domine mi, scelerati mortem in hunc modum tragice descripsi ? Quia necesse hinc non modo pium imperatorem, congruentem impietati exitum impii agnoscere, sed etiam hominem unumquemque. Ac miror equidem vehementer quomodo hæc intelligens optimus Dominus noster, de nefandi persecutoris impietate triumphum non agat, nec sibi ac subditis orhodoxæ fidei reconciliationem impertiat, tanquam princeps pacis, ad exemplum Christi. Propterea peto, humilis obtestor, ut tu, qui eximie pius es, porro pergas, quemadmodum accepi te sponte aggressum, ut totum te tradas restituendæ fidei, in qua est salus et imperii et subditorum.

B Ἤνοιξεν ὁ καιρὸς θύραν παῤῥησίας, τ
ἡμᾶς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, ὁμοῦ τε καὶ φίλο
τοιούτων τίς ἂν εἴη μείζων τῆς σῆς εὐσ
γε δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐσεβεῖν σε, οὐκ ὀλίγ
θλίψεις τε καὶ κακώσεις παρὰ τοῦ καὶ (
κρούσαντος, καὶ κόσμον ὀλέσαντος ἐν ἀσ
ἰσόῤῥοπον τῆς ἀποστασίας τὴν ζωὴν ἀπο
οὐκ ἐν ἁγίῳ τόπῳ, κἂν μορμολύττῃ τὸ
διότι οὐ ναὸς Θεοῦ ἅγιος ὁ ὑφ' αἱρετικῶν
μενος, ἀλλ' οἶκος κοινὸς ὥς φησιν ὁ μέ
λειος · τοῦ ἐφεστῶτος ἀγγέλου ἐν αὐτῷ
ἑκάστης Ἐκκλησίας, ὑπεκστάντος διὰ τὴν
Διόπερ οὐδ' ἡ τελουμένη ἐν αὐτῷ θυσία,
πρόσδεκτος. Καὶ ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος · ἀ
ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων κύνα
C καὶ ὡς ἐπὶ ναοῦ λάβοις τεθνάναι τὸν ἀσε
σειε καὶ οὗτος ὁ τρόπος. Ἔδει γάρ, ἔδει
τῶν ναῶν τοῦ Θεοῦ γενόμενον, ἐν ναῷ ἰδε
αὐτοῦ γυμνούμενα ξίφη · ἔδει τὸν τὸ θεῖ
στήριον ἀφανίσαντα, ἐν θυσιαστηρίῳ ἐ
ναι · κατὰ τῆς ἐκταθείσης ἐφ' ὕβρει Χριστ
τομὴν ἐπαχθῆναι · κατὰ τῆς κινηθείσης
ὀλεθρίως, ξίφος διελάσαι · κατὰ τοῦ ὤμου
αἰκισμῷ τῶν εὐσεβῶν ἐπαρθέντος, καιρί
πληγήν · ἄτιμον ἀποπεμφθῆναι τῶν βασι
λῶν τὸν ἀτιμάσαντα τὴν ἁγίαν Χριστοῦ ε
Θεοτόκου, καὶ οὑτινοσοῦν τῶν ἁγίων. Τ
οὕτω σοι, Κύριέ μου, ἐξετραγῴδησα τοῦ
τὸν θάνατον ; ὅτι ἀναγκαῖον ἐστιν ἐντεῦθεν
τὸν εὐσεβῆ βασιλέα ἐπιγνῶναι τὸ κατὰ
D ἀσεβείᾳ τοῦ ἀσεβοῦς ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ κ
ἄνθρωπον. Καὶ ἄγαμαι λίαν πῶς ὁ ἀγα
Δεσπότης γνοὺς τοῦτο, οὐ θριαμβεύει τὴν
λαμναίου δυσσέβειαν · καὶ χαρίζεται ἑαυ
τῷ ὑπηκόῳ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἐξίλασμα,
λεὺς εἰρηναρχίας Χριστομιμήτως. Διὰ τοι
ἀντιβολῶ ὁ ταπεινός, ἐπειχθῆναι σε τὸν
τον, καθάπερ καὶ ἤκουσταί μοι ὅτι ἐκινήθη
ἑαυτὸν ὁλικῶς εἰς ἀνόρθωσιν τῆς πίστε
ἐστι τὸ σωτήριον τοῦ τε κράτους καὶ τοῦ
παντός.

[83] Isa. LXVI, 3, sec. LXX.

ʹ. — Παντολέοντι Λογοθέτῃ. [φη′.]

LXXXI. — *Pantoleonti Logothetæ.*

Pro fide libere locutum laudat : hortaturque ut cultum imaginum novo imperatori persuadeat.

ων μὲν ἡ ἀρετὴ ἐξ ἀκοῆς ἡμῖν διέγνωσται · A
τοῦ ὑπερτίμου δεσπότου μου, πρότερον δι'
νῦν δὲ ἐξ ἀκοῆς μέχρι τῆς ἐσχατιᾶς ἐν ᾗ
ρθασάσης. Τίς δὲ ὁ λόγος ; ὅτι ἐπαῤῥησιά-
ου τὸ πνευματοκίνητον στόμα λαλῆσαι σοφίαν
λόγους ἀληθείας, ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς
ίας ψυχῆς καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκ-
ς. Καὶ μακάριος εἶ, καὶ εὐλογημένον τὸ
του · καὶ σὲ αἰνέσαισαν πάντες οἱ ἀκούσαντες
ς. Καὶ στέφανος χαρίτων ἐπὶ τὴν τιμίαν σου
καὶ κλοιὸς χρύσεος ἐπὶ τὸν ἱερόν σου τρά-
υἱὲ ὑπακοῆς, τέκνον φωτὸς, θρέμμα εὐσε-
Τάδε λέγει Κύριος · Ἄνοιξον τὸ στόμα σου,
λπρώσω αὐτό · ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας φωνῆς
ἐντολὴ γὰρ Κυρίου μὴ σιωπᾷν ἐν καιρῷ κιν-
ύσης πίστεως. Λάλει γὰρ, φησὶ, καὶ μὴ B
Καὶ, Ἐὰν ὑποστέλληται, οὐκ εὐδοκεῖ
ή μου ἐν αὐτῷ. Καὶ · Ἐὰν οὗτοι σιωπή-
, οἱ λίθοι κεκράξονται. Ὥστε ὅτε περὶ πί-
λόγος, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, Ἐγὼ τίς εἰμι ;
; ἀλλ' οὐδαμοῦ. Ἄρχων ; καὶ οὐδ' οὕτως.
ώτης ; καὶ ποῦ ; Γεωργός ; καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο.
μόνον τὴν ἐφήμερον τροφὴν ποριζόμενος.
μοι λόγος καὶ φροντὶς περὶ τοῦ προκειμένου.
οἱ λίθοι κράξουσι, καὶ σὺ σιωπηλὸς καὶ ἄφρον-
ἀναίσθητος φύσις Θεοῦ ἐπακήκοε, καὶ αὐτὸς
ιστής ; ὃ μὴ ἐψύχωται, μηδὲ ἐν κριτηρίῳ
ιέτηται, δεδοικὸς οἱονεὶ τὸ πρόσταγμα φωνο-
καὶ σὺ ὁ μέλλων εὐθύνεσθαι ὑπὸ Θεοῦ ἐν
ετάσεως, καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος, κἂν ἐπαί-
, διδόναι λόγον · λέγεις ἀλογῶν · Τίς μοι ἐν
φροντίς ; Ταῦτα, ὦ δέσποτα, φησὶν ὁ Παῦ- C
ετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ
ᾶς · ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπερ ὃ γέ-
ται φρονεῖν. Ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ πένης πάσης
ίας ἐστέρηται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, μὴ τανῦν
ὡς κριθησόμενος καὶ διὰ τοῦτο μόνον · μὴ ὅτι
τῶν ἐφεξῆς καθ' ὑπεροχὴν, μέχρις αὐτοῦ τοῦ
ίδημα περικειμένου · ᾧ καὶ ἀνυπέρβλητον τὸ
· Δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται,
Καὶ · Κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέ-
. Λάλει οὖν, κύριέ μου, λάλει. Διὰ τοῦτο κἀγὼ
δεδοικὼς τὸ κριτήριον λαλῶ. Φθέγξαι ἕως τῶν
ν ὥτων [f. ὤτων] τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως ·
εἶ τῶν ὑπερεχόντων.

ιμία αἵρεσις τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνα-
των, τῆς εἰκονομαχικῆς ταύτης αἱρέσεως D
ρα. Χριστὸν ἤρνηται, εἰς πρόσωπον δέ-
ραγματικῶς καὶ λογικῶς λυττῶσα. Τὸ μὲν
εῖ, Χριστὸν μὴ περιγράφεσθαι κατὰ τὸν τοῦ
ος χαρακτῆρα · ὅπερ ἐστὶν ἀναιρετικὸν τοῦ
γενέσθαι τὸν Λόγον. Εἰ γαρ σάρξ, πάντως
εριγράφοιτο · ἐπεὶ φάντασμα τὸ εὐαγγελιζόμε-
ανιχαϊκῷ φρονήματι. Τὸ δὲ ὅτι ξέει, κλᾷ, κα-
ττει, πυρικαυστεῖ πάντα θεῖον ναὸν, πᾶν ἱε-

Aliorum quidem virtus nobis est auditione ac fama perspecta : tua vero, Domine mi imprimis colende, visu primum, nunc vero fama ad ultimas terrarum oras delata, in quibus degimus. Quis porro de te sermo? Quod afflatus Spiritu, Dei sapientiam audacter ac libere sis locutus, sermones veritatis, ad utilitatem ac saltem tum animæ propriæ, tum nostræ totius Ecclesiæ. Et beatus es, et benedictum nomen tuum : et laudent te omnes pii, qui audierint, et corona gratiarum super venerandum caput tuum : monile aureum collo sacro tuo circumdatum fili obedeutiæ, lucis proles, alumne pietatis. Hæc dicit Dominus : *Aperi os tuum, et implebo illud*[26]; quoniam audisti vocem meam. Jussio enim Domini est, tum minime silere, cum periclitatur fides. Loquere enim, inquit, et non sile. Et : *Si subtraxerit se, non placet animæ meæ in eo*[27]. Et : *Si hi tacuerint, lapides clamabunt*[28]. Quamobrem quando de fide sermo est, non est quod quis dicat : Quis ego sum? Sacerdos? minime. Princeps? ne istud quidem. Miles? ubi porro? Agricola? neque istud ipsum. Egenus, quotidianum modo victum quæritans. Nihil id quod incidit in disputationem, curæ mihi aut sollicitudini est. Vah, lapides clamabunt, et silebis securus? Sensus expers natura Deum exaudiit : et tu sensu audiendi cares? Quod neque est animatum, a quo neque in judicio ratio poscitur, velut ad mandatum expavescens vocem edit : et tu qui reus coram Deo peragendus es inquisitionis tempore, ac de verbo otioso rationem redditurus, vel si mendicus fueris, stulte dicis : Quid mihi istud curæ est? *Hæc*, Domine, ait Paulus, *transfiguravi in me et Apollo propter vos : ut in nobis discatis ne supra quam scriptum est sapiatis*[29]. Quamobrem et mendicus ipse omni excusatione caret in die judicii, nisi in præsenti veluti judicium subiturus loquatur, vel ob id unum : multo magis quispiam eorum qui dignitate pollent, usque ad eum qui insignitus diademate est, cui intolerandum judicium erit. *Potentes enim*, inquit *potenter tormenta patientur*[30]. Et, *Judicium durissimum his qui præsunt*[31]. Loquere igitur, Domine mi, loquere. Idcirco et ego infelix, judicium veritus loquor. Usque in divinas religiosi principis nostri aures vocem mitte : quandoquidem ex eorum numero es qui præsunt.

Nulla hæresis ex iis quæ ab Ecclesia ebullierunt, hac Iconomachica hæresi acerbior fuit. Christum negavit, in faciem cædit, opere ac sermone furit. Pars quidem adeo desipit ut Christum neget circumscribi secundum corpori formam : quod est plane negare Verbum carnem factum. Nam si caro, omnino et circumscribitur : phantasma enim esse, Manichæorum Evangelii sententia est. Pars vero radit, frangit, diruit, incendit omnem sacram ædem, sacrum omne donarium in quo sit Christ

[26] Psal. LXXX, 11. [27] Hebr. X, 38. [28] Luc, XIX, 40. [29] I Cor. IV, 6. [30] Sap. VI, 7. [31] Ibid 6.

effigies, Deiparæ, aut cujuslibet sancti. Actum est de nobis Christianis. *Præoccupemus faciem* Christi *in confessione* [33,34] : Christum amplectamur, quem per ipsius sanctæ imaginis contemptum negamus.

A ρὸν ἀνάθεμα, ἐφ' ᾧ ὁ Χριστοῦ χαρακτήρ, τῆς Θεοτόκου, εἴτι νοσοῦν τῶν ἁγίων. Χριστιανοὶ ἀπολώλαμεν. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον Χριστοῦ ἐν ἐξομολογήσει· ἀσπασώμεθα Χριστόν, ὃν διὰ τῆς ἀθετήσεως τῆς αὐτοῦ ἁγίας εἰκόνος ἀρνούμεθα.

LXXXII. — *Demochari Logothetæ generali.*

ΠΒ'. — Δημοχάρει Λογοθέτῃ γενικῷ. [illegible]

Laudat quod impium Joannem pro meritis coarguerit : tum ut pro fide apud imperatorem agere pergat hortatur.

Virorum proborum affabilitas ad eos libere adeundi vel ignoto cuique potestatem facit : multo magis iis qui et noti sunt, et eorumdem comitatis experimentum cepere. Ea re confisi nos humiles, ad eximiam et religiosissimam magnificentiam tuam litteras scribimus, gratulantes ei, ut par est, quod sis optima radicis egregiæ soboles, quod sagacis prudentiæ divinum opus, quod multiplicis institutionis decus expetendum : unde et regibus acceptus es, et omnium ore ac sermone celebraris : eamque ob causam magistratus alios ex aliis gerens, ad supremum denique celeriter pervenisti. Gaude, et jure quidem optimo. Quanquam autem quod ob eamdem hanc virtutem nobis tenuibus desiderium tui facis, haud tanta dignum admiratione est, cum nullius pretii simus : tamen ratio temporis admonet, ut et a tenuibus viris tibi supplicationis libellus offeratur : ut nostræ nimirum Ecclesiæ, impietatis ruina collapsæ manum porrigas. In hoc autem te jam elaborasse ad nos fama detulit : et id ut operam dares, nos peccatores precati sumus : ac summis te laudibus extulimus sincero animi affectu, quod justa reprehensione Joannem coarguisti impietatis principem, ea objiciens quæ scelestum hominem audire par fuit : quæ cum nobis, tum plurimis aliis, ut opinor, comperta fuerunt. Quoniam *nihil est occultum, quod non scietur* [35], ut aiunt sacræ paginæ, alioqui impietatis duces talium scelerum rei manifeste comperti convictique sunt.

Noli igitur, Domine mi, tam præclaro illo tuo certamine desistere : sed confer eximiæ dignitati tuæ haud imparem opem, quippe qui sis ad id a Deo vocatus in his temporum ac rerum angustiis. Sic enim majorem gloriam consequere, tum apud Deum cui res ea acceptissima est, tum apud imperatorem qui jam religionis signum sustulit, tum apud universos qui rectum veritatis sermonem annuntiant : quinetiam amuletum adversus labem quæ ab hæretica communione oritur ipse tibi conficies.

Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔντευξις παρρησίαν δίδωσι [illegible] καὶ τοὺς ἀγνῶτας πρὸς αὐτοὺς ἰέναι· [illegible] ὅτι τοὺς γνωρίμους, καὶ τῆς αὐτῶν εὐθυμοσύνης πεῖραν [illegible] εἰληφότας. Διὰ τοῦτο τεθαῤῥηκότες οἱ ταπεινοί, [illegible]

B στέλλομεν τῇ ὑπερφυεῖ καὶ εὐσεβεστάτῃ σου μεγαλωσύνῃ, εὐφημοῦντες αὐτὴν κατὰ τὸ εἰκός, ὅτι [illegible] ζης εὐφυοῦς ἀγαθὸν βλάστημα· ὅτι φρονήσεως [illegible] ξιᾶς ἱερὸν ἀποτέλεσμα· ὅτι παιδεύσεως [illegible] ἀγλάϊσμα περισπούδαστον· ἔνθεν καὶ βασιλεῦσιν ἀσπαστή, καὶ πᾶσι διαλαλητή. Καὶ τούτου [illegible] ἐξ ἀρχῶν ἀμείβουσα, εἰς τὴν κορυφαιοτάτην [illegible] τέλει ἀνέδραμεν. Εὖγε, καὶ πάνυ εἰκότως. Εἰ δὲ [illegible] ὅτι ἡμῖν ταῖς εὐτελέσι δι' αὐτὴν τὴν [illegible] θητή, οὐ πάνυ τι τῶν ἀγαστῶν, διὰ τὸ [illegible] πλὴν ὅτι ὑποβάλλει ὁ καιρὸς καὶ ἐξ εὐτελῶν [illegible] ράκλησίν σοι προσάγεσθαι. Ἡ δέ ἐστιν [illegible] σε χεῖρα τῇ κατακεσούσῃ καθ' ἡμᾶς [illegible] σίᾳ πτώματι ἀσεβείας· Τοῦτο δὴ καὶ [illegible] ἐναγωνίσασθαι· καὶ εὐξάμεθά σοι [illegible]

C καὶ εὐλογήσαμέν σε ἀπὸ καρδίας [illegible] καὶ ἐλεγμῷ δικαίῳ [illegible] τὸν ἀσεβαρχη [illegible] τοσαῦτα εἰπών, ὅσα ἦν ἄξιον ἀκοῦσαι τὸν [illegible] ἅττα καὶ ἡμῖν, οἶμαι, καὶ πολλοῖς ἄλλοις [illegible] ται. Ἐπεὶ οὐκ ἔστι κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται, καθά φησι τὰ Λόγια. Καὶ ἄλλως ὅτι οἱ ἀσεβάρχαι τοιούτων πράξεων ἔνοχοι δικαιοτάτως [illegible]

Μὴ τοίνυν, ὦ δεσποτά μου, ἀπολήξειας τοῦ [illegible] σου ἀγῶνος· ἀλλὰ συνεισένεγκον τῇ μεγίστῃ [illegible] ὑπεροχῇ ἰσόῤῥοπον τὴν βοήθειαν, ὡς καὶ [illegible] ταύτην προσκληθεὶς ἐξ ἀναγκαίου τοῦ χρόνου. [illegible] γὰρ μᾶλλον εὐκλεισθήσῃ παρά τε Θεῷ τῷ [illegible] σαντι, καὶ βασιλεῖ τῷ ἀπαρξαμένῳ εὐσεβείας, ἅπασι τοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον τῆς ἀληθείας [illegible]

D σιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τῆς κατὰ [illegible] τικὴν κοινωνίαν χραίνσεως, ἐντεῦθεν χραίσω [illegible] τήριον φάρμακον.

LXXXIII. — *Sanctis Patribus meis, et confessoribus Christi, Joanni, Michaeli, et Basilio.*

ΠΓ'. — Τοῖς ἁγίοις μου Πατράσι καὶ [illegible] γηταῖς Χριστοῦ, Ἰωάννῃ, Μιχαὴλ, καὶ [illegible] σιλείῳ [φιε.]

Carcere atque exsilio solutum se nuntiat, ac multa pro Christo passis gratulatur.

Et nunc ad Patres meos scribere æquum existimavi, et simul scribere tanquam ad ejusdem virtutis ac sententiæ martyriique pro Christo participes. Quandoquidem enim Deo nostro optimo placuit, ut et nos peccatores dimitteremur e carcere optimi principis interventu : instar cujusdam muneris vobis epistolam offero, gaudens, gratulansque pa-

Καὶ νῦν ἐπιστεῖλαι εὖ ἔχειν ἐδοκίμασα τοῖς Πατράσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὁμοῦ ὡς τῆς αὐτῆς [illegible] καὶ ὁμονοίας, μᾶλλον δὲ μαρτυρίας Χριστοῦ [illegible] μένοις. Ἐπεὶ γὰρ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς [illegible] αφεθῆναι καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς φυλακῆς τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως· ὥσπερ τι [illegible] προσφέρω ὑμῖν τὸ γράμμα, χαίρων καὶ συγχαίρων

[33,34] Psal. XCIV, 2. [35] Matth. X, 26.

τῇ πατρωσύνῃ, καὶ τῇ, οἷον εἰπεῖν, κατὰ Χρι- A νίκῃ. Καὶ γὰρ νενικήκατε τὸν πονηρὸν, ὦ σιοι, καὶ ἔνδον διὰ τῆς πάλης τῶν λογισμῶν, τὸς διὰ τῆς ἐνθέου ὑπομονῆς· μὴ κάμψαντες τῷ ὑπηρετοῦντι δράκοντι. Ἐκείνου γὰρ ἀρι- ὑπουργὸς Λέων, ὁ παγκάκιστος ἐκείνου θε- τὴς, ὁ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ ὑβριστὴς, καὶ τῶν φονευτής. Ἑκάτερος ἑκατέρῳ συμφωνήσας. υνθήκην ἄμφω ποιησάμενοι περιελεῖν τὸ ὄνομα οῦ, δι' ἀφαιρέσεως τοῦ θείου καὶ προσκυνη- ὐτοῦ χαρακτῆρος Ἐπεὶ μὴ πέφθακεν ὁ και- ῆς δευτέρας θείας ἐπιφανείας, ἵνα ὁλοφανῶς ὸς ἀρνηθείη. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς καὶ ιώκτην ὤλεσε θανάτῳ περιβοήτῳ καὶ ἀξιολόγῳ τοστασίας· ἔδει γὰρ τὸν τεμόντα τὸ Κυριακὸν ξίφει κατατμηθέντα ἀποῤῥῆξαι τὴν ζωήν· B μᾶς στεφανίτας ἀναδείξας, κλέος τῇ ἑαυτοῦ ησίᾳ περιεποιήσατο, ἀρετῆς ἀλείπτας· ἐρεί- πίστεως, ἑδραιώματα ἀληθείας, ὑποδείγματα ρίας, τῷ ὄντι καθηγητὰς, ὡς ἀληθῶς μονα ἀπεικονίσματα τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ πά- γίων· οἱ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἀνδρικοὶ γεγονότες, μαράντῳ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ κατεκο- ησαν, χορεύοντες αἰώνια. Τοιοῦτοι ὑμεῖς, καὶ ὁ ἔπαινος ὑπέρτερος τῆς ἐμῆς οὐδαμινῆς γλώτ- τοσοῦτον δὲ μόνον ᾀδούσης, ὅσον τὸν καιρὸν ώσασθαι, καὶ τὸν πόθον θεραπεῦσαι, καὶ τὸ α ἀναζωπυρῆσαι, εἰς ἄληκτον δέησιν τοῦ ἐπι- ναι Θεὸν, τέλεον ἡμῖν τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν τεῖλαι. Ὁρᾶτε γὰρ, ὦ σεβάσμιοι, ὅπως ἔτι ίνει τὰ πράγματα. Δυνατὸς δέ ἐστι τῇ ἀρχῇ C ὁ τέλος δεξιὸν συναναφᾶναι. Εὔχεσθαι παρα- τε περὶ τῆς ταπεινώσεώς μου, ἀεισέβα-

ternitati vestræ, ac reportatæ, ut ita dicam, secundum Christum victoriæ. Dæmonem enim vicistis, o viri admirandi : tum intus per luctam adversus cogitationes : tum foris per tolerantiam plane divinam, non flectentes genu coram administro ipsius dracone. Fuit enim haud dubie minister illius Leo, ille pessimus ipsius cliens, ille imaginis Christi contemptor, ille sanctorum interfector. Conspirantibus enim invicem sententiis fœdus ambo iniere, ut Christi nomen e medio tollerent, sublata utique divina et adoranda ipsius effigie. Verumenimvero nondum tempus advenit secundi adventus Domini, ut penitus Christus negetur. Sed benedictus Deus, tum qui vexatorem perdidit turpissimo necis genere, pro defectionis suæ meritis (oportuit enim eum qui Domini corpus discidit, gladio intercisum vitam abrumpere), tum qui vos et victores exhibuit, et in Ecclesiæ suæ decus servavit, virtutis propugnatores, firmamenta fidei, stabilimenta veritatis, specimina fortitudinis, vere magistros, vere monachos, beatorum illorum ac veteris ævi sanctorum imagines : qui in pari certamine cum strenue se gesserint, incorrupta justitiæ corona exornati nunquam desituro gaudio perfruuntur. Tales cum sitis, vestra laus nostram exiguam in dicendo facultatem superat : tantumque commemoro, quantum satis est ut tempori satisfaciam, et desiderio obsecundem : ut studium incendam assiduæ precationis, ad exorandum Deum, ut perfectæ tranquillitatis bono perfruamur. Videtis enim, o venerandi, quemadmodum adhuc res fluctuent. Sed potens est Deus felicibus initiis conjungere prosperum finem. Orare pro humilitate mea ne gravemini, o semper venerandi.

ΠΔ'. — Θεοδώρῳ μονάζοντι. [φκθ'.]

LXXXIV. — *Theodoro monacho* (*).

De sancta imagine. Basilii dictum interpretatur.

ώ σου τὴν θεοσέβειαν παρεκάλεσα, τῶν κατ' ἐγκωμίων ἀφέμενον, μᾶλλον προσεύχεσθαι, πάντῃ με Θεοῦ ἀπομακρύνεσθαι· καὐτὸς οὐκ ἴθεν φερόμενος, εἰς μείζους ἐξήφθης λόγους αἰ- ς. Μὴ οὕτω, Πάτερ, μηδαμῶς. Ἢ οὐκ οἶσθα νθρώπων ἁπάντων ἐγὼ ὁ τάλας ἁμαρτωλότερος; οὐκ οἶδ' ὅπως ἐλέει Θεοῦ εἰς φυλακὴν αὐτοῦ ιαι διατελεῖν. Διὸ καὶ δέδια, μήπως ἐπισκεψά- D ἐν τῷ τελουμένῳ ὁμολογητικῷ γάμῳ, ἴδοι με ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, εἴτ' οὖν καθαρότη- καὶ εἴποι τοῖς ὑπηρέταις ἀγγέλοις· Δήσαντες ιῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἐκβάλετε αὐτὸν, καὶ ίλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ὡς παρ- κντα ἑαυτὸν ἀναξίως τοῖς ὁμολογηταῖς μου. Ὥστε εἰδὼς, κλαῖέ με μᾶλλον, Πάτερ, καὶ προσεύ- μὴ τοῦτό μοι συμβῆναι. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα. δὲ τοῦ Διὰ καὶ Ἀνὰ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ιένων, δηλονότι ἐν τῇ χρήσει κειμένων τῶν προ- ων τῆς εἰκονος· οὐχ ὑπὸ τοῦ ἁγίου δοκεῖ μοι ιηθῆναι καὶ οὕτως καὶ οὕτως, ἀλλ' ἐκ μεταγρα-

Pietati tuæ auctor exstiti, ut laudibus meis supersedens, funderes potius pro me preces, ne a Deo magis avertar : tu vero nescio qua impulsus ratione in uberiores multo erupisti laudes. Mitte omnino sic agere, Pater. An nescis miserum me mortalium omnium maxime esse peccatis obnoxium? Quanquam nescio qua Dei misericordia sub ejus tutela præsidioque semper sum versatus. Quamobrem vereor ne, cum visitaverit in consummatis confessionis nuptiis, videat me non indutum veste nuptiarum, hoc est puritatis : angelisque administris dicat : *Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum et projicite in tenebras exteriores* [33]; quippe qui se temere confessoribus meis inseruerit. Quamobrem hoc cum probe scias, me potius defle, Pater, et ne istud mihi eveniat, deprecare. Sed de his hactenus. De voculis autem διὰ et ἀνὰ (*trans* et *ad*) quas Basilius Magnus usurpavit, videlicet in proposito de imagine argumento : non mihi videntur a sancto et hæc et illa prolatæ, sed

Matth. xxiii, 13.
) Dogmatica.

sit, et in Deum cui serviunt omnia : non modo hic aut ille, sed neque si Petrus et Paulus, neque si angelorum quispiam foret, demutare quidpiam vel minimum auderet, tanquam everso ea ratione Evangelio universo. Jam vero sermonem, refellendi causa, cum heterodoxis conferre apostolico mandato repugnat [87] : minimeque convenit nisi ad correptionem tantummodo. Propterea indigni nos pii imperii vestri famuli ne hiscere quidem audemus. Quod si quid est ejusmodi de quo ambigat aut diffidat divina magnificentia vestra pie e patriarcha dissolvi posse ; jubeat magna ipsius et a Deo confirmata manus, velut divinorum æmulatrix ad communem utilitatem, a veter Roma suscipiti declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit. Hæc enim, Christi æmule imperator, suprema est Ecclesiarum Dei, in qua Petrus sedem primus tonuit, ad quem Dominus dixit: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* [88]. Hæc est indignorum famulorum tuorum postulatio : hæc nostra humilis secundum Deum exhortatio. Valida ego Dei manus servet te mundo desiderabilem, piumque Christianorum imperatorem, ad multos annos superstitem, et ad filiorum filios imperium transmittentem cum prosperis successibus, hostiumque et inimicorum victoriis. Fiat, fiat !

A 'Επεὶ δὲ περὶ Θεοῦ καὶ εἰς Θεὸν ὁ Λόγος,
τὰ σύμπαντα · οὐχ ὁ τίσδε ἢ τίσδε · ἀλλ' οἱ
τρος καὶ Παῦλος, οὐδ' ἂν τις τῶν ἀγγέλων
μήσειν ἂν κἂν τὸ βραχύτατον παρακινῆσαι
τούτου τοῦ παντος Εὐαγγελίου ἀνατρεπομέ
τε τὸ συνᾶραι λόγον ἀντιῤῥητικὸν μετὰ τῶ
ξων ἐναντιούμενον, τῇ ἀποστολικῇ παραγ
καθῆκον · εἰ μὴ τι πρὸς νουθεσίαν μόνον.
τοῦτο οἱ ἀνάξιοι δοῦλοι τοῦ εὐσεβοῦς ὑμῶν
καὶ γρύξαι μόνον οὐ κατατολμῶμεν. Εἰ δέ
βαλλόμενον ἢ ἀπιστούμενον τῇ θείᾳ ὑμῶ
νοίᾳ διαλύεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εὐσ
μεγάλη καὶ θεοστήρικτος αὐτῆς χείρ, ὡ
ποῦσα τὰ θεῖα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παντὸς,
παρὰ τῆς πρεσβυτέρας 'Ρώμης δέξασθαι τ
B φησιν, ὡς ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς πατροπ
ἐξεδόθη. Αὕτη γὰρ, χριστομίμητε βασιλεῦ
φαιοτάτη τῶν 'Εκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· ἧς Πέτ
τόθρονος, πρὸς ὃν ὁ Κύριός φησι, Σὺ εἶ Πέτ
ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου
κλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχ
αὐτῆς. Τοῦτο ἡμῶν τὸ αἴτημα τῶν ἀναξί
σου · αὕτη σὺν Θεῷ ἡ παράκλησις τῶν τετακ
'Η κραταιὰ οὖν χεὶρ τοῦ Θεοῦ σώζοι σε, τ
πόθητον καὶ θεοφιλῆ τὸν, βασιλέα τῶν Χ
ἐν πολλοῖς χρονοις διατεινόμενον, καὶ ε
παίδων τὸ κράτος ἀμείβοντα ἐν εὐημερία
νίκαις ἐχθρῶν τε καὶ πολεμίων. Γένοιτο, γέν

LXXXVII. — *Episcopis propter Dominum exsulibus* (1).

(*) ΠΖ'. — 'Επισκόποις διὰ Κύριον δευμένοις. [φξη'.]

Adoratio Christi imaginis quomodo intelligenda. (Baron. an. 816, n. 47.)

C Cum de beatitudinis vestræ rebus nuper ego humilis audivissem, Patres desideratissimi, gavisus sum magnopere, et optimum Deum nostrum collaudavi : quod non etiam videre vos, nec gratiæ donis quæ in vobis sunt frui licuit, permoleste tuli. Visurus siquidem eram homines Dei, episcopos Domini, beatos viros, mundi lumina, fidei firmamenta, et si quid aliud honesti est, rem ejus ac nomen obtinentes. O jacturam ! o calamitatem ! Sed multa nimirum peccata nostra hujus casus nobis causa fuerunt. Nec jam miramur infortunium, sed offerimus supplicationem. Quid istud autem ? Ut quod defuit, litteris compensetis, instruentes, illuminantes, confirmantes, ostendentes quæcunque vera sunt, quæ honesta, quæ justa, quæ ad fidei defensionem ac certamen idonea. Si qua virtus, D si qua laus confessionis, hanc præscribite, et quomodo adorandus sit imagine expressus Christus homonyme an synonyme : quoniam alterum quidem orthodoxæ, alterum vero contrariæ est sententiæ [89] : et quomodo intelligatur adoratio erga Christum ejusque imaginem : unane an duæ ; quoniam alterum quidem nostrum est, alterum vero

C "Αρτι ἀκουτισθεὶς ὁ ταπεινὸς τὰ περὶ τ
ριότητος ὑμῶν, ὦ τριπόθητοι Πατέρες, λί
καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Θεόν. "Οτι ο
θην ἰδεῖν ὑμᾶς, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν ὑμῖν
των, καὶ πάνυ ἠνιάθην. "Εμελλον γὰρ ὁρᾷ
πους Θεοῦ, ἱεράρχας Κυρίου, μακαρίους
φωστῆρας κόσμου, ἐρείσματα πίστεως· εἴ
τῶν καλῶν, καὶ ὄντας καὶ ὀνομαζομένους.
ζημίας ! ὢ τῆς συμφορᾶς ! Πλὴν αἱ πολ
ἁμαρτίαι αἴτιον τοῦ συμβεβηκότος. Καὶ οὐ
μεν τὴν ἀτυχίαν · ἀλλὰ προβάλλομεν τὴν ἱ
Τί τοῦτο ; ἵνα γράμμασι παραμυθήσησθε
λειψιν, νουθετοῦντες, φωτιοῦντες, στηρίζον
φαίνοντες ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσ
ὅσα ἐνστατικὰ, ὅσα ἔναθλα. Εἴ τις ἀρετὴ, κ
D ἔπαινος ὁμολογίας, ταῦτα γράφοιτε · καὶ π
κυνητέον Χριστὸν ἐγγεγραμμένον, ὁμων
συνωνύμως, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὀρθοδοξίας, τὸ
δοξίας · καὶ πῶς τῆς προσκυνήσεως νοου
Χριστόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, μιᾶς ἢ
ἐπειδὴ τὸ μὲν, ἡμέτερον . τὸ δε, τῶν Εἰκον
ὧν γὰρ μία ἡ ὑποστατικὴ ὁμοίωσις, τούτων
ἡ αὐτὴ προσκύνησις · παρὰ τὸ τὴν οὐσίαν τ

[87] Tit. III, 10. [88] Matth. XV, 18. [89] Ea de re Petavius. lib. V De incurnat. cap. 8, n. 10 XV, cap. 15, n. 5.

NOTÆ.

(1) Videri tamen possit scripta post mortem Leonis. (*) Cod. Reg. 'Αρχὴ βιβλίου γ', *initium lib*

ιν προσκυνεῖσθαι. Οὗτος ὁ μικρὸς ἡμῶν λόγος ηματικός, ἀλλ' οὐ διδακτικός· ὑμῶν δὲ τὰ ερα πάντως τοσοῦτον, ὅσον καὶ τὸ καθυπερέχον ίσματος· ἐφ' ᾧ τελοίητε τὸν προκείμενον δρό- τιώτατοι, ἀνδρειότατα· ὡς ἀποληψόμενοι τὸν ιαιοσύνης στέφανον.

A Iconomachorum ? Quorum enim una est et hypostatica similitudo, horum una et eadem est adoratio : præterquam quod imaginis substantia nequaquam adoratur. Hic tenuis est sermo noster commonitorius, non ad docendum comparatus : vestra autem tanto prorsus perfectiora, quanto eminet dignitas unctionis in qua præsentem cursum viriliter peragite, sanctissimi tanquam ju- coronam percepturi.

ΠΗ'. — Ἀμμοῦν τέκνῳ. [φξθ'.]

LXXXVIII. — *Ammoni filio.*

Monachum apostatam, etiam conjugio implicatum, ad pœnitentiam excitat.

ι ἐξ αὐτῆς βαλβίδος τῆς ἐπιστολῆς καὶ στε- ἀναπέμπω ἐκ βάθους καρδίας, καὶ δάκρυον νυμι τῷ μέλανι ἐφ' οἷς ἠκουτίσθην περὶ σοῦ, . Φασὶ γὰρ ἀπορρίψασθαί σε τὸ ἅγιον ἔνδυμα ναχοῦ, καὶ τελεῖν ἐν λαϊκοῖς, καὶ γυναῖκα ιν. Ὢ τοῦ ἐλεεινοῦ ἀκούσματος! ὢ τῆς ἐμῆς ιας! Ἐμὴ γὰρ ἡ σὴ, τέκνον, ἁμαρτία, κατὰ ς πατρικῆς συμπαθείας τρόπον. Ποῦ τὸ φῶς νοίας; ποῦ τῆς ἐλπίδος τὸ πτερόν; ποῦ ὁ ἔρως τὸν Θεόν; ποῦ τῆς πίστεως ὁ θυρεός; ποῦ τοῦ κοῦ τὸ κριτικόν; ποῦ ὁ ἐντεῦθεν κόσμου ς; ποῦ ἡ ἐγκατάλειψις ἁπάντων τῶν ἐπὶ γῆς; ἐπιστασία τῆς μονῆς; ποῦ ἡ εὐκατάνυκτος χὴ τῆς εἰσδοχῆς; ποῦ ἡ στοιχείωσις τῆς κκῆς ζωῆς; ποῦ ἡ φωτιστικὴ ἐξαγόρευσις; υ τὰ καλὰ δάκρυα; ποῦ ἡ εὐλαβοειδὴς ἕξις, ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς ἀδελφότητος μαρτυ- οῦ ἡ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος ὁμολογία; ποῦ ι Θεῷ τε καὶ ἀγγέλοις ὑποσχέσεις; ποῦ ἡ νὴ φαιδρότης τοῦ σχήματος; ποῦ ὁ πνευμα- νοούμενος γάμος; ποῦ ὁ ὑπὲρ σοῦ τυθεὶς ἀμνὸς οῦ; ποῦ τὸ εὐαγγελικόν τε καὶ ἀδελφικὸν μα; ποῦ ὁ παρὰ πάντων ἱερώτατος ἀσπα- ποῦ ἡ ἐν τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ παράστασις; οῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ θεία ψις; ποῦ ἡ ὅλη φαιδρὰ καὶ ἀγγελοχαρμόσυνος ; ποῦ ἡ φανὴ λαμπάς; ποῦ ἡ ἄμπελος ἡ ἀλη- ποῦ ἡ καρποφόρος φυτεία τοῦ Πνεύματος; ὑ γε τοῦ ἀθλίου ὁ υἱός, ὁ προαχθεὶς ἔτι καὶ λῷ, καὶ χρήσιμος ὀφθεὶς τῇ ἀδελφότητι, τὸ οῦ Θεοῦ, ὁ τοῦ θωτὸς κορευτὴς, ὁ τῆς βασι- ν οὐρανῶν πολίτης, τὸ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν; τράφη εἰς τὰ ὀπίσω; πῶς ἀπελάκτισεν ὁ ένος; πῶς ἐσκοτίσθη ὁ πεφωτισμένος; πῶς ατο τὰ τῆς ἁγνείας ὅπλα· ἐγένετο θή- αβόλου, ἐζωγρημένος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου καὶ ἀφεὶς τὸν καλὸν Νυμφίον τὸν Κύριον ης, τὸν ἐξουσιαστὴν τῶν ἁπάντων; Ὢ τίς οὐ ι ἐκ βάθους; τίς οὐχ ἐλεήσειε τὸν ἐξηπατη- Οὐρανὲ, ἔκστηθι ἐπὶ ταύτῳ· γῆ, βόησον τὸ Τί γέγονεν, ἀδελφέ; οὐχ ᾐδέσθης κἂν τοὺς ; οὐχ ἠρυθρίασας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀέρος; οὐχ ανας τὴν δυσωδίαν τῆς παγκαταράτου ἁμαρ- ἔχεις νοῦν; ζῇς ἄρα; ἀθρεῖς ἥλιον; βλέπεις ; ὁρᾷς ἀστέρας; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὁ ἁμάρτημα, ὅσος ὁ σκότος, ὅση ἡ ἀλογία. ι μέχρι τούτων ὁ λόγος· εἶχε γὰρ ἂν ἡ ἀθλιό- μετρίαν. Ἀλλ' ὅτι κρῖμα, ἀδελφὲ, ἀπαραίτη-

Hei mihi! statim ab ipso epistolæ exordio mitto ex intimo corde suspirium, et lacrymas atramento commisceo, ob ea quæ de te accepi, frater. Aiunt enim te sanctum abjecisse monachi habitum, atque inter laicos degere, et uxorem circumducere. B O tristem nuntium! o ingentem calamitatem meam! Tuum enim istud scelus, fili, meum est propter paternæ commiserationis affectum. Ubi mentis lumen? ubi spei alæ? ubi Dei amor? ubi fidei clypeus? ubi sagax consultandi vis? ubi hujusce mundi fuga? ubi terrenarum rerum abjectio? ubi monasterii gubernatio? ubi gesta non sine pietatis sensu cura hospitalitatis? ubi cœnobiticæ vitæ disciplina? ubi confessio lucem pariens? ubi egregiæ tuæ lacrymæ? ubi plena reverentiæ species? ubi ex totius fraternitatis cœtu testimonium? ubi emissum ad sacram aram votum? ubi sub Deo teste et angelis factæ promissiones? ubi fulgens habitus splendor? ubi spiritales quæ mente intelliguntur nuptiæ? ubi oblatus propter te Agnus Dei? C ubi fratrum ex Evangelii præscripto lætitia? ubi sanctissimus omnium complexus? ubi ad divinum altare accessus? ubi corporis et sanguinis Christi divina perceptio? ubi tota lætitiæ plena et angelico par gaudio cæremonia? ubi lucerna fulgens? ubi vitis vera? ubi frugifera plantatio Spiritus? ubi filius meus, miserum me, qui quotidie majores in virtute progressus habebat, idemque visus est fraternitati perutilis, Dei proles, lucis administer, regni cœlorum civis, vas electionis? Quomodo conversus est retrorsum? quomodo recalcitravit dilectus? quomodo tenebris obsitus, qui luce plenus? quomodo castimoniæ arma posuit? quomodo factus est diaboli præda, ab ipso captus, ejusdem- D que voluntati mancipatus, abdicato egregio Sponso Domino gloriæ, penes quem rerum omnium imperium est? Quis non cum intimo sensu doloris ingemiscat? quis delusum non commiseratione prosequatur? Obstupesce, cœlum, super hoc : terra, calamitatem inclama. Quid factum est, frater? Non veritus es saltem intuentes? non hunc ipsum aerem erubuisti? non tulisti graviter detestandi sceleris fetorem? Tunc mentis compos? vivisne? num solem intueris? an lunam cernis? an sidera aspicis? Dici omnino, dici non potest, quantum istud flagitium, quantæ tenebræ, quanta amentia sit. Atque utinam huc usque tantum progredi deberet

... habeat enim calamitas modum. Sed judi... ... inextinguibilis, ignis sempiternus, tenebræ ... interrimæ, stridor dentium, ... supplicia quibus improbi multantur, et illa ... interminata in perpetuum. Omitto bono... ... quam ipse tibi accersivisti. Quæ illa ... cum Deo esse, gaudium inexplicabile, vita ... beatitudo sempiterna, paradisi deliciæ, ... splendor, quævis alia, et quæ ... et quæ intelligitur felicitas. Hæc adeo, hæc ... fili, expergiscere, revertere, renovare, ... injecta tibi ab hoste vincula peccati ab Eva ... divellere ... plenissimumque humanitatis Jesum accede. Ex adverso clamat: *Venite omnes qui laboratis et onerati estis*[90] ... Obviam procedit ipse, ruit in amplexum, ... induit, nec priora exprobrat, diem festum rursum agit, prodigum servat. Utique oro te, fili, audi, ... volens infer ei qui tibi intulit. Veni itaque, veni confestim ad nos peccatores. Ego animam meam pono pro te; ego pro salute tua sponsor; ego te lenibus medicamentis sanabo; ego miser cum Deo amantius te quam olim amplectar. Tantum adverte, tantum ne perstes adhuc; sed Evam quidem dimitte, suos ut habeat sibi ludos, si autem voci divinæ obtemperat, in monasterium trude; teipsum vero Deo exhibebis et nobis. Obtestor igitur coram Deo et electis angelis, ut hæc audiens mores mutes, et ad nos accelleres, antequam finis adveniat; antequam contra te venire fores occludat inexorabile responsum.

[illegible]

LXXXIX. — Theophilo præposito.

Increpat quod persecutionis tempore cum iconomachis communicasset. Hortatur ut culpam pœnitentia ...

Non pauca ad me delata sunt de tua reverentia, ob quæ non mediocri eram dolore affectus: sed hæc discussit veneranda tua epistola. Admisisti enim, ... pœnitentiam tuam Domino, ac ... reversione in monasterium: et ... fuit, cum persecutionem Christi ... vero cum persecutio cessavit, ... ac non certamen potius? ... delatis, atque ita facile[91]. Hoc ... dicere, cum sollicitarentur ..., non obtemperare, et succumbere ... fieri: et hæc quidem post lapsum. An ... abnegato Christo fuisse tibi communionem cum iis qui impio errore abducti sunt? Deinde postquam pœnitentiam subiisti per secessionem (hoc enim pœnitentiæ caput fuit, sine quo nulla delicto venia foret), quid rursum ad vitium deflexisti? Ignosce, Pater: cum tradideris teipsum ultro humilitati meæ, cogor tanquam ex Domini ore tibi convenientia loqui. Quin universos, ut similiter vexationem tecum tolerarent, commonuisti? aut si nollent, quin dimisisti, ut osores Christi, ut carnis amatores, ut inobsequentes, non autem filios? Quin vel minorem effecisti cladem, et sub...

ΠΘʹ. — Θεοφίλῳ ἡγουμένῳ.

Οὐκ ὀλίγα τὰ ... περὶ τῆς ... σου, ἃ καὶ ... με ... · ὅμως ... διὰ τοῦ ... σου γράμματος. Καὶ ... σου, ... ὁ Κύριος ... καὶ τὴν ... τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ... · εἰ καὶ οὐκ ... ἦν, ὅτι Χριστ... ... Ἄρτι δὲ ... ὁ διωγμὸς ... ἀγῶνος ..., καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἀθλήσεως; ... φησιν, ..., καὶ οὕτως ... Τοῦτο σε ἔδει φθέγξασθαι τοῖς φοιτηταῖς ... · οὐχ ὑπακοῦσαι, καὶ ... ἦττης · καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ... οὐκ οἶσθα ὅτι ἐπ' ἀρνήσει Χριστοῦ ἦν ἡ κοινωνία σοί τε καὶ τοῖς συναπαχθεῖσιν ἀθέως; Εἶτα ... μετάνοιαν διὰ τῆς ὑποχωρήσεως · τοῦτο γὰρ κεφάλαιον τῆς μετανοίας, καὶ ἧς ἄνευ ... ἡ πτῶσις · τί πάλιν ἐπὶ τὸ πλημμελὲς ...; Σύγγνωθι, Πάτερ · ἀναγκάζομαι ἐπιδόντος σου ... τῇ ταπεινώσει μου, λέγειν σοι ὡς ἀπὸ στόματος Κυρίου τὰ προσήκοντα. Τί οὐ πάντας ἢ ... συνδιώκεσθαί σοι νενουθέτηκας · ἢ μὴ βουλομένους ... ὡς μισοχρίστους, ὡς φιλοσάρκους, ὡς ... , ἀλλ' οὐχ υἱούς; Κἂν τούτῳ καὶ τὴν ἧττω ... ἐκαλέσω καλῶς, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐγένου ...

[90] Matth. XI, 28. [91] Judic. VII, 17.

τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ ὤφθης οἰ- A
κύσεως προτέρας.

ο ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν,
ὁ Μηδικίου· οὕτως ὁ ἁγιώτατος
Λαοδικείας· ἐπεὶ καὶ ἕτεροι.
οὗτοι ἐνόμως, αὐτὸς ἀνόμως, καὶ
; δέδρακεν. Ἀλλ' εἰσί τινες, ὡς
πτωματικῆς συστοιχίας· ὧν τὰ
ρθήσομαι· οἳ λέγουσιν ὑπὲρ αὐτῆς
εῖν, μηδ' αὖ ἐν συγχωρητικὸν καὶ
ι καλῶς πεποιηκέναι· ἐξ οὗ καὶ
σέσωνται, καὶ οἱ ναοὶ ἀσίνεντοι.
! ὦ τῆς θεομαχίας! Χριστὸς
ης τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος· ἡ
ν τῶν ἁγίων· δι' ὧν καὶ ἀρχιε- B
αὶ ἐπίσκοποι περιορίζοντο, καὶ
αθοῦντες, μοναχοὶ καὶ μονάζου-
ουσαι· οἱ μὲν τυπτόμενοι, ἕτεροι
ἄλλοι λιμοκτονούμενοι, ἕτεροι
θαλαττευόμενοι, ἕτεροι θανατούμε-
ταζόμενοι, ἕτεροι δραπετεύοντες.
: καὶ τὰ σπήλαια· πλήρη τὰ ὄρη
άρκες κοπτόμεναι, αἵματα ῥέοντα,
μένη κλυδωνιζομένη τῷ διωγμῷ·
νὸν ὡς εἰπεῖν στοναχίζουσα, καὶ
κε σὺ, ὦ τρισάθλιε, ἑαλωκὼς τῇ
ία, καὶ μένων εἰς τὸ ὀλετήριον·
οὐ μοναστήριον· λέγεις οὖ ἔχειν·
ικῶς τοὺς Χριστοφόρους, μᾶλλον
ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ πάσχειν. Ποῖον δὲ C
, τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μιάνας σεαυ-
αὶ ἀδελφοὺς ἐφυλάξω· διεφθορό-
του κοινωνίᾳ, κἂν ἐν βρώμασι;
σμου, ὑπόδειγμα ἀρνήσεως, προ-
σάρξ, ἀλλ' οὐ πνεῦμα, σκοτὴρ,
Ταῦτα αὐτὴ ἡ ἀλήθεια βοᾷ πρὸς
ντας· οὓς εἰ μὴ μετανοήσουσιν
α, οὐ Χριστιανοὺς ἡγητέον.

ρῖμα, Πάτερ· ἡμάρτηκας ὑπο-
ικῶς τὴν ὑπόσχεσιν. Πλὴν ὁ ἀγα-
ήσει σοι. Μεῖνον οὖν ἄρτι ἐν τῷ
ν μετῆλθεν ἄλλως τὰ πράγματα·
ογοῦν παντὶ ἀνθρώπῳ τὸ ἥμαρτον·
ενισθείη, καὶ ἀναγάγῃ σε εἰς τὸ D
ηὔγει ὁ λύχνος τῆς πολιτείας
τὸς καὶ βασιλεῦσιν· ὅτε οὐδὲ τὸ
ῇ σοι ἀκαταφρόνητον. Καὶ πρὸς
μήσει Κύριος τὰ τῆς Ἐκκλησίας,
μεν· οὕτω καὶ συναποθανούμεθά
ν ἐν τῇ ἀγάπῃ. Προσεύχου περὶ
λῶν· καὶ μὴ οἴου ὑπεροπτικῶς
μεν γὰρ ἑαυτοὺς βδέλυγμα ἐν ἀν-
λὰ διὰ τὸ ἀληθὲς καὶ σου σωτή-
λων, ὁ παθὼν ὁμολογήσοι Θεῷ τὴν

A ditis factus es exemplum optimum, et Ecclesiam Christi ædificare visus es, loco ruinæ antea illatæ?

Sic egit Deo amicissimus frater noster, et idem Medicii præpositus: sic sanctissimus Pater noster Laodicensis: deinde et alii. Necesse est alterutrum sit e duobus: hi si ex legis præscripto fecere; tu præter legem, et quisquis tecum paria fecit. Sed nonnulli sunt, ut audio, quorum similis lapsus atque offensio est, quorum nomina libens prætermittam, qui pro eo lapsu agere pœnitentiam renuunt, aut porro veniam postulare: seque recte egisse dicunt: ex eo enim fratrum, inquiunt, saluti prospectum, ac templorum incolumitati. O duritiem cordis! o Dei odium! Negatus est Christus spreta B sanctissima ipsius imagine: negata Deipara, et e sanctis quilibet, propter quos et archiepiscopus vexatus est, et fugati in exsilium episcopi, et præpositi idem perpessi, monachi ac moniales, e laicis viri ac feminæ: alii verberati, alii in custodiam missi, alii fame enecti, alii dilacerati, alii in mare ejecti, alii morte multati, delitescentes alii, alii capessentes fugam. Plenæ sunt solitudines ac speluncæ: pleni montes ac saltus: carnes concisæ sunt, profluit sanguis, nostra regio persecutionis tumultu personat, orbis terrarum propemodum universus ingemiscit ac luget: et tu, miserrime, cum te exitialis communio captivum teneat, maneasque in pestifero loco; nam sic est, non in monasterio; ais te recte habere: ac Judæorum more, C eos qui Christum gestant irrides, imo Christum ipsum potius, cujus gratia illi patiuntur. Quale porro templum servasti; cum templum Dei teipsum fœdasti? Quos vero fratres custodiisti, cum eosdem pestifera tua communione, vel solo cibo, corruperis mundi scandalum, defectionis exemplum, ad exitium adhortator: caro, at non spiritus; tenebrio, at non lux. Hæc veritas ipsa inclamat ad eos qui sic impie agunt: quos nisi pœniteat tam nefaria loqui, non sunt ii Christiani censendi.

Audisti judicium, Pater. Peccasti, cum violata fide terga vertisti. Sed veniam tibi Deus optimus dabit. Mane itaque nunc in monasterio, quoad alio se negotia verterint: assidue hanc cuicuique homini confessionis vocem inculcans, Peccavi: ut D exoretur Deus, revocetque te ad illam priorem lucem, cum conversationis tuæ fax effulgeret, cum esses principibus ipsis venerandus, cumque nihil non despectui esset, ubi tecum conferretur. Ac deinceps, prout Ecclesiæ negotia Dominus dispensabit, sic et loquemur, sic et commoriemur tibi mutuæ charitatis officiis. Pro me peccatore preces funde: nec me existimes arroganter scribere; scimus enim inter viros sanctos esse nos abominationis instar; sed studio veritatis, ac tuæ salutis desiderio. Quod si hæc et aliis prosint; qui beneficium acceperit, gratiam is Deo referat.

XC (*). — *Dilectis spiritualibus filiis et fratribus, Laurentio, Simeoni, Dionysio, Poemeni, Litoio, et reliquis huc et illuc dispersis, Theodorus peccator monachus in Domino salutem.*

Ut persecutione liberati, et gratias agant Deo, nec quidquam de virtutis studio remittant.
(Baron. an. 821, n. 44.)

Gaudere semper licet iis qui secundum Deum vitam agunt: etiam si in tristia et lætitiæ contraria devolvantur: quia unum veræ lætitiæ opus est spes in Deum, ac pro ipso et pro ipsum vivere et moveri, et aliud quidvis agere. Quod vero ita vos comparati sitis, res ipsæ testantur. Qua enim alia de causa dispersio et labor et vexatio vestra, quam propter ipsum bonum Deum nostrum? Mametsi nunc, ejusdem providentia, per optimi imperatoris renuntiationem, cessavit persecutio: et iis qui eam patiebantur, libertatis ostium patefactum est, modica illis relaxatione et pace concessa per urbes singulas atque provincias. Quo nomine agere Domino gratias debemus, Patres, et precari eum, tum pro abundantiori pace, tum pro confirmatione electorum a Deo imperatorum nostrorum. Hic igitur primus sermo noster. Proximus, ut et nos et vos relaxationem istam missionemque ad virtutis solutionem minime accipiamus; sed ubicunque singuli simus, idipsum sentiamus [12], eamdem normam teneamus, *in nullo dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos*, ut scriptum est, *sicut Dei ministros, in patientia, in tribulationibus, in angustiis* [13]; in aliis quibus hujus temporis vita obnoxia est. Ita enim et ea quæ jam peracta sunt stabilia confirmabimus, et ea quæ nunc instant, faciliora reddemus, et futuris, ut pietati convenit occurremus.

Nos hic sumus ad urbem habitantes, sciente imperatore: videmus pariter et videmur ab adventantibus fratribus et Patribus nostris: et libertas ad pio imperatore constituta est. De futuro, ut diriget Dominus, et jubebit imperator, sive hic manere, sive alio secedere, iter faciemus. Tantum vos in opus vestrum intenti insistite, et pro humilitate nostra assidue precamini, ut sine offensione simus his atque illis et Ecclesiæ Dei. Fratres, qui avulsi a nobis temere fuerunt variis modis, per idoneum sermonem nobis uniri optimo Deo placuit. Et gavisi sumus indigni gaudio magno, quia quæ non sperabamus, vidimus oculis nostris, et cicatricem obduxerunt divisa membra, et festum Domino agimus in uniuscujusque concursu, et confitemur Domino et gratias agimus imperatoribus: quoniam si aliud nihil, nobis certe magnum est beneficium: deinde quia nobis hæc nequaquam ita apte cecidissent, nisi e carceribus ita dimissi fuissemus, et in tali loco consedissemus. Omnia nobis belle evenerunt, et evenient, sat scio, sanctis

A γ΄. — Τοῖς ἠγαπημένοις πνευματικοῖς
τε καὶ ἀδελφοῖς, Λαυρεντίῳ, Συμε
νυσίῳ, Ποιμένι, Λιτωΐῳ, καὶ τοῖς
ὧδε κἀκεῖσε διεσπαρμένοις, Θ
ἁμαρτωλὸς μοναχὸς ἐν Κυρίῳ χαίρε

Χαίρειν ἔστι πάντοτε τοῖς κατὰ Θεὸν ζ
τοῖς τῆς χαρᾶς ἐναντίοις ὑποπέσοιεν·
εὐφροσύνης ἀληθινῆς ἔργον ἡ εἰς Θεὸν ἐ
τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ζῆν, καὶ κινε
πᾶν ὁτιοῦν ἄλλο πράττειν. Ὅτι δὲ οὕτ
μαρτυρεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα. Οὗτινος γ
ἕνεκεν ὁ σκορπισμὸς καὶ κόπος καὶ κλόνο
δι' αὐτὸν τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν; Εἰ καὶ ὁ
αὐτοῦ προμηθείᾳ ἐλώφησεν ὁ διωγμός. Ἀ
B τοῦ χρηστοῦ κράτους· καὶ παῤῥησίας θύρα
τοῖς δεδιωγμένοις, ἀπολαύουσι μετρίας ἀφ
εἰρήνης κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν.
ὀφειλέται ἐσμὲν, ὦ Πατέρες, εὐχαριστία
ἄγειν Κυρίῳ, καὶ πρεσβείας ὑπέρ τε πλο
εἰρήνης, καὶ ἐπιστηρίξεως τῶν θεοπ
ἡμῶν βασιλέων. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος λόγο
ρον δὲ, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς μὴ τὴν ἐ
διάλυσιν ἀρετῆς δεξοίμεθα· ἀλλ' ὅπουπ
ἕκαστος τὸ αὐτὸ φρονεῖν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖ
ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν· ἵνα
μηθῇ ἡ διακονία· ἀλλ' ἐν παντὶ συν
ἑαυτοὺς, καθὰ γέγραπται, ὡς Θεοῦ διάκ
ὑπομονῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρ
ἄλλοις οἷς ὁ βίος τῶν παρουσῶν ἡμερῶν ὑ
Οὕτω γὰρ καὶ τὰ προηνυσμένα φυλάττοιμεν ἀ
C καὶ τὰ ἤδη προσπίπτοντα εὐμαρίζοιμεν, καὶ
λοντα θεοπρεπῶς ὑπαντήσοιμεν.

Ὧδε ἐσμὲν πρὸ τοῦ ἄστεως παροικοῦντε
τῆς βασιλείας, ὁρῶντες καὶ ὁρώμενοι
φοιτώντων ἀδελφῶν καὶ Πατέρων ἡμῶν
ἐλευθερία πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως ἐπιτε
Πρὸς τὸ ἑξῆς ὡς ἂν εὐοδοῖ Κύριος· ἢ κ
κράτος ἐπιμένειν ἐνταῦθα, ἢ ἀλλαχῇ μετ
τε καὶ ὑποχωρεῖν, οὕτω καὶ ἐνεχθησόμεθα
αὐτοὶ τοῦ ἔργου ὑμῶν ἐχόμενοι, ἔχεσθε καὶ τ
εὔχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν·
ἀπρόσκοποι ὦμεν τοῖσδε κἀκείνοις, καὶ τῇ
σίᾳ τοῦ Θεοῦ. Τοὺς πρὶν ἀποῤῥαγέντας
ἀδελφοὺς κατὰ πολλοὺς τρόπους εὐδόκησεν
D ὁ ὑπεράγαθος, ἑνωθῆναι ἡμῖν μετὰ τοῦ προσ
λόγου. Καὶ ἐχάρημεν οἱ ἀνάξιοι χαρὰν μ
ὅτι ἃ οὐκ ἠλπίζομεν οἴδαμεν ἐν ὀφθαλμοῖς
καὶ συνουλώθη τὰ διασπασθέντα μέλη, καὶ ἑο
μεν ἑορτὴν Κυρίῳ ἐν τῇ ἑνὸς ἑκάστου συ
καὶ ἀνθομολογούμεθα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπευχ
μεν τοῖς κρατοῦσιν· ὅτι εἰ καὶ μηδὲν ἄλλ
πρὸς ἡμᾶς μέγα τὸ δώρημα· καὶ πάλιν, ὅ
ἂν ἄλλως εὐθέτως ἔσχομεν τὴν σύμβασιν, ἢ τὸ

[12] Philipp. II, 2. [13] II Cor. VI, 3.
(*) Catechetica.

ει ἡμᾶς τῶν φυλακῶν· καὶ καθεσθῆναι ἐν A ντι τηλικούτῳ. Πάντα εἰς καλὸν ἡμῖν συν-καὶ συνδράμοιεν εὖ οἶδ' ὅτι εὐχαῖς ὑμῶν 'Επειδὴ δὲ ὁ λογος περὶ ἀνακλήσεως· ἀν-καὶ ἡνώθη ἡμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πλέον τῶν ἄλλων ὁ γραμματηφόρος, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς Κλέμης ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, ισμένως εἰσδεξάμενος ἃ ἔδει αὐτῷ λαληθῆναι, ρὶ πάντων ποιησάμενος τὴν προσήκουσαν αν. 'Εφ' ᾧ καὶ ἀρεσθέντες ἠσπασάμεθα αὐτὸν ισμένως· ἐλπίζοντες καὶ δι' αὐτὸν αὔχημα ἁμαρτωλοὶ σωτήριον αὐτὸ τοῦτο. Καὶ ὑμεῖς ασθε παρακαλῶ τὸν ἀδελφὸν ὡς ἀδελφοί, τὸ ὡς μέλη, τὸν ὁμόφρονα ὡς ὁμόφρονες. Οὕτω γὰρ αὐτὸν εὕροιτε χάριτι Χριστοῦ ἐν πᾶσιν εὖ καὶ ζητοῦντα Θεόν.

precibus vestris. Et quoniam de revocatione incidit mentio, revocatus est nobisque cum aliis conjunctus, imo plusquam alii, tabellarius dilectus filius noster Clemens, religiosissimus præpositus, omnia libenter accipiens, quæ ipsi dici par erat, et de omnibus rationem idoneam reddens. Qua quidem re nos recreati, toto eum sinu amplexi sumus, sperantes eum etiam salutari nobis peccatoribus gloriæ fore. Hunc ipsum et vos, quæso, admittite fratrem ut fratres, membrum ut membra, consentientem ut consentientes. Sic enim illum reperietis Christi gratia in omnibus recte habentem, et quærentem Deum.

Α'. Ἡγουμένῃ τῆς Νικαίας. [φπϛ'.]

XCI. — *Præpositæ Nicææ.*

Gratulatur ob constantiam tempore persecutionis.

τρότερον αἱ περὶ τῆς τιμιότητός σου ἀγαθαὶ B ίλκυσαν ἡμᾶς ἐπιστεῖλαί σοι. Καὶ νῦν ταῖς εὐφημίαις ἐπερειδόμενοι καὶ γράφομεν καὶ ορεύομεν τὴν σεμνοπρέπειάν σου· ἀποδεχό-κὶ μακαρίζοντες, ὅτι εἵλου διὰ Κύριον ὑπεῖ-ίψεις καὶ στενοχωρίας, διωγμὸν τῆς μονῆς, ιίαν μεταθέσεως, καὶ εἴ τι ἄλλο περιστατικὸν ιολογίας ὑποδεικτικόν. Ταῦτα αἰνέσεως καὶ γήσεως· ταῦτα Νύμφης Χριστοῦ ἔπαθλα καὶ ματα, καὶ τὸ ἔτι ἀξιαγαστότερον, ἡ περὶ τὰς ρα ἀδελφὰς ὁσιότης·· ὅτι κἀξ αὐτῶν εἵλοντο δύσασθαί σοι τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἠνδρίσαντο, άστιγώθησαν καὶ περιωρίσθησάν, καὶ ἐδό-τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ι. Ὢ τῶν ἄθλων! οὐά τῆς καλῆς παιδαγω-ἴον τὸ ἄρχον, τοιοῦτον καὶ τὸ ἀρχόμενον· οἷα C σκαλος, τηλικαῦται καὶ αἱ μαθήτριαι. Σοὶ εὖ ιειν· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν, ἔναθλοι, ἀνδρικαί, φιλόχριστοι μᾶλλον ἢ ικοι, πάντα σκύβαλα ἡγούμεναι, ἵνα Χριστὸν ωσι· πάντα τὰ μέλη Χριστῷ προσενέγκασαι, ι ἐραστὴν θεραπεύσωσι. Μετὰ ὁμολογητῶν ητε μετὰ μαρτύρων ἐστεφανώθητέ, ὅσον ἐκ ίσαντος. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὦ μῆτερ, οὐδεὶς στε-ται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, νόμιμον δὲ μέχρι τέλους καὶ πίστει καὶ βίῳ ἀριστεῦσαι· λῶ καὶ ὑπομιμνήσκω· ἀξίως περιπατῆσαι ῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν· μετὰ πά-πεινοφροσύνης καὶ πραότητος· μετὰ ας πρὸς τὸ ἑξῆς, μήτε ἁλῶναι τῇ ἔτι κορυβαντιώ-ίσει ἀρνησιχρίστῳ· μήτε τι κατὰ τὸν ὀφειλόμε- D ονίζεσθαι ἀσκητικὸν βίον παρατρέπεσθαι· ἀλλὰ ποιεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ· παντοίως διαλάμπειν τισμῷ τῶν ἐντολῶν· ὅπερ πιστεύω ἐνεργεῖν ς ἔπαινον δόξης Χριστοῦ, εἰς αὔχημα αἰώνιον εἴη δὲ εἰπεῖν καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. ὰρ εἰ ἑνὸς Πατρός ἐσμεν, ἀδελφοὶ πάντες ν χρηματίζομεν· καὶ τὰ πάντων σπουδά-ἐγκαυχήματα οἱ πάντες οὐδ ἀπεικότως ἡγού-

Et prius optima de reverentia tua ama nos impulit ut ad te scriberemus : et nunc eadem commendatione famæ permoti tum scribimus, tum gravitatem tuam salutamus, laudantes ac felicem prædicantes, quod propter Dominum ultro pertulisti ærumnas atque angustias, vexationem monasterii abductionemque in exsilium, et si quid est aliud calamitosum, quo confessio exploratur. Laudis hæc sunt et prædicationis plena : hæc Sponsæ Christi certamina et prælia, et quod est majori admiratione dignum, sororum subditarum sanctimonia : nam et sunt ex ipsis quæ propter confessionem tecum bonis exutæ sunt, et forti animo fuerunt, et plagas exceperunt, et ejectæ sunt in exsilium, et glorificaverunt Deum tum in corpore suo, tum vero et in spiritu. O certamina! vah præclaram institutionem! Quale quod imperat, tale et quod subest : qualis magistra, tales et discipulæ. Te vox decet ista : Ecce ego et puellæ meæ quas dedit mihi Deus[94], strenuæ, fortes, Christi magis quam carnis amatrices, omnia arbitratæ ut stercora, ut Christum lucrifacerent[95] : quæ membra omnia Christo consecrarunt, ut amantem se demererentur. Cum confessoribus annumeratæ estis, cum martyribus coronatæ, quantum ad præterita. Sed quandoquidem, o mater, *nemo coronatur nisi legitime certaverit*[96] : legitimum est autem usque in finem fide ac moribus excellere : obsecro et admoneo, ut *digne ambulemus vocatione qua vocati sumus, cum omni humilitate et mansuetudine*[97]; caventes sedulo in posterum ne irretiti teneamur insaniente adhuc hæresi quæ Christum negat : nec detorqueri nos patiamur ab optima et regulari vita monastici instituti : sed omnia faciamus in gloriam Dei, omni ex parte mandatorum splendore fulgeamus: quod et existimo vos præstare, in laudem gloriæ Christi, in gloriationem vestram sempiternam, utinam fas sit addere, et nostram qui peccatores sumus. Nam si ex uno Patre sumus, omnes invicem

ebr. II, 13. [95] Philipp. III, 8. [96] II Tim. II, 5. [97] Ephes. IV, 1.

fratres appellamur: et omnium virtutibus gloriari singulos haud temere posse arbitramur. Orate pro nobis. Salutatio nostra in Spiritu. Dominus Jesus Christus cum spiritu vestro. Amen. Audivi abstinentiam te protrahere longiorem, et gavisus sum: sed tamen quoniam modus in rebus omnibus optimus est, commoneo ut vel in ea re modum teneas, ut et corpus in servitutem redigatur, nec sit mandatis exsequendis impar.

μεθα, Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν· ὁ ἀσπασμὸς ἡμῶν ἐν Πνεύματι. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν. Ἀκήκοα ὅτι ἐγκράτειαν ἕλκεις πολλὴν, καὶ ἥσθην· πλὴν ἐπειδὴ τὸ μέτριον ἐν πᾶσιν ἄριστον, ὑπομιμνήσκω, μετρίωσον ἑαυτὴν κἀν τούτῳ, ἵνα καὶ δουλαγωγῆται τὸ σῶμα, καὶ μὴ ἀτονῇ ὑπουργεῖν ταῖς ἐντολαῖς.

XCII. — *Episcopis propter Christum exsulibus in Chersone.*

ϞΒʹ. — *Ἐπισκόποις τοῖς διὰ Χριστὸν φυγαδευθεῖσιν ἐν Χερσῶνι.* [φπς.]

Gratias agit quod nuntium de suis rebus ad ipsum miserint: laudat quod exsules præclara ubique fidei pietatis exempla præbuerint. (Baron. an. 821, n. 34.)

Veræ charitatis opus est, fideique non fictæ demonstratio, quod tanto ex locorum intervallo unum de coexsulibus fratribus misit paterna sanctitas vestra, Agapetum monachum reverendissimum, vel potius beatissimum, juxta id quod a Domino dictum est de iis *qui persecutionem patiuntur propter justitiam*[92]: ad visitandum primum quidem divinum ac supremum caput; deinde nos quoque minimos in fratribus et filiis spiritualibus. O præclarum consilium! o sinceram dilectionem! et quorumnam aliorum, quam eorum qui propter Christum elegerint a domesticis separari, et longinquam in oram secedere tanto maris spatio disjunctam, eaque illic pati quæ fert talis exsilii conditio? Clarissimum hoc vestræ charitatis argumentum est. Benedictus ergo Dominus qui vos erga tenuitatem nostram sic excitavit, et vires ac gratiam delegato dedit, ut nota nobis faceret omnia quæ peregistis, quæque adhuc sustinetis, felicissimi Patres, pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Quæ quidem audientes gavisi sumus, laudavimus, gratias egimus, et diximus, vere in vobis complacitum esse Deo, quem colitis confessione veritatis.

Ego vero sic existimo, eon vestræ tantum incolumitatis gratia, sed etiam salutis incolarum, ab omnium conservatrice providentia constitutum fuisse vestrum in eas oras exsilium. Eo siquidem profecti, mox luminaria in tenebris vitæque errore versantibus vos præbuistis, duces cæcorum, virtutis magistros, præcones pietatis, nuntios omnium quæ hic contra Christum per horrendam temeritatem gesta sunt. Ita et ibi et ubique terrarum ac maris, veluti faces accendit Dominus confessores ad ostensionem veritatis, eversionem impietatis, quemadmodum sæculis superioribus. Et magnificatum est nomen ejus, et probatus est populus Christi electus, et Christi osor cœtus reprobatus: denique magnus draco, mens Assyria, finem vitæ sortitus est dignum temeritate sua, quam in Deum exercuit. Quomodo autem nunc se res hic habeant, supervacaneum foret dicere, cum idoneus, Christi gratia, sit tabellarius ut omnia doceat exacte: cui nos cum epistola distributionem quamdam commisimus, quam suscipere dignemini, venerandas preces ad animum corroborandum nobis largiendo.

[92] Matth. v, 10.

Ἀληθινῆς ἀγάπης ἔργον καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου ἀπόδειξις τὸ ἐκ τοσούτου διαστήματος τοπικοῦ ἀποστεῖλαι τὴν πατρικὴν ὑμῶν ἁγιωσύνην ἕνα τῶν συνδεδιωγμένων ἀδελφῶν, Ἀγαπητὸν τὸν αἰδεσιμώτατον μοναστήν· μᾶλλον δὲ μακαριώτατον κατὰ τὸ ὑπὸ Κυρίου ᾀδόμενον ἐν τοῖς δεδιωγμένοις ἕνεκεν δικαιοσύνης· ἐπισκοπὴν ποιησόμενον, προηγουμένως μὲν τῇ θείᾳ καὶ κορυφαιοτάτῃ κάρᾳ, ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις ἐν ἀδελφοῖς καὶ υἱέσι πνευματικοῖς. Ὢ τῆς καλῆς εὐβουλίας! ὢ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης! καὶ τίνων ἄλλων, ἢ τῶν διὰ Χριστὸν ἑλομένων καὶ τῶν οἰκείων ἐκστῆναι, καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπεφευγέναι· τοσούτῳ μήκει θαλάσσης διειργομένην· καὶ τληπαθεῖν ἐκεῖ ὅσα εἰκὸς ἐπισυμβαίνειν, τοῦτο ἐναργέστατον δεῖγμα καθέστηκε. Εὐλογητὸς οὖν Κύριος ὁ Θεὸς, ὅς κατένυξεν ὑμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν· καὶ ἔδωκεν ἰσχὺν καὶ χάριν τῷ Ἀποστόλῳ γνωρίσαι ἡμῖν πάντα, ἅπερ καὶ ἠνύσατε· καὶ ἔτι φέρετε, τρισόλβιοι Πατέρες· ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐφ' οἷς ἀκούσαντες ἐχάρημεν, ᾐνέσαμεν, ἀνθωμολογησάμεθα· εἴπομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν· εὐαρεστούμενος καὶ θεραπευόμενος τῇ ὑπὲρ ἀληθείας ὁμολογίᾳ.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, οὐχ εἵνεκα ὑμῶν σώματος μόνον· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι σωτηρίας τὴν φυγαδείαν οἰκονομηθῆναι, παρὰ τῆς τὰ πάντα σωζούσης προνοίας. Ἐπειδήπερ ἐπιστάντες ὤφθητε φωστῆρες τῶν ἐν σκότει καὶ πλάνῃ βίου, ὁδηγοὶ τυφλῶν· παιδευταὶ ἀρετῆς, κήρυκες εὐσεβείας· διδάσκαλοι τῶν ἐνταῦθα πραχθέντων κατὰ Χριστοῦ φοβερῶν τολμημάτων. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι καὶ πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης ηὔγασε Κύριος τοὺς ὁμολογητὰς, εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας, εἰς ἀποτροπὴν ἀσεβείας· καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄνωθεν χρόνων· καὶ ἐμεγαλύνθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐδοκιμάσθη ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς Χριστοῦ, καὶ ἀπεδοκιμάσθη ὁ μισόχριστος θίασος· καὶ τέλος ἔλαβεν ὅρον ζωῆς, ἐπάξιον τῆς τόλμης ὁ μέγας δράκων, ὁ Ἀσσύριος νοῦς, ἧς ἔδρασε κατὰ Θεοῦ· τὸ δὲ ὅπως νῦν ἔχει τὰ ἐνταῦθα, παρέλκον ἂν εἴη λέγειν· διὰ τὸ τὸν γραμματηφόρον ἱκανὸν εἶναι χάριτι Χριστοῦ, ἕκαστα ἐκδιδάξαι ἐμμελῶς· ᾧ καὶ παρεθέμεθα μετὰ τῆς ἐπιστολῆς καί τινα διανομὴν, ἣν καὶ καταξιώσατε εἰσδέξασθαι, χαριζόμενοι ἡμῖν τὰς τιμίας προσευχὰς εἰς στηριγμὸν ψυχῆς.

· Τῇ ἡγουμένῃ τῶν Γορδίνα. [φλα'.]

XCIII. — *Præpositæ Gordinensis monasterii.*

Monasterii illius alumnas laudat ob constans fidei ac pietatis veræ studium.

τεν ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Ἀν- A
ὁ παρὸν γραμματεῖον, λέγων ὅτι τοῦτο
ν πάλαι ποιῆσαι. Καὶ δι' αὐτὸ οὖν τοῦτο,
τὰς ἀποστολὰς ὑμῶν, ἰδοὺ προσφθέγγομαι
γορεύω ὑμᾶς, ὡς μητέρας, ὡς ἀδελφὰς ἐν
μεμνημένος τῆς ὑπαντῆς ὑμῶν, καὶ τοῦ
; ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐ-
ιυγοῦσαι τὴν κοινωνίαν τῶν αἱρετικῶν, καὶ
σαι ἀσπίλους ἑαυτὰς ἀπὸ τοῦ κόσμου.
οὖν καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς, ἅγιαι · ἐπειδὴ
ἡ....

Hanc epistolam a nobis expetiit dilectus frater noster Antonius, suggerens pollicitum me dudum sic esse facturum. Et ob hanc igitur causam, et propter missas a vobis sorores, ecce vos alloquor et saluto tanquam matres, tanquam sorores in Domino, memor periculi vestri et laboris, in quo tolerando eximiam ejus nominis charitatem significastis, communionem hæreticorum aversatæ, ac vosmet a mundo illæsas servantes, Videte igitur et in posterum, feminæ sanctæ; quandoquidem imminet. . . . . .

ΙΔ'. — Εὐδοκῷ παρθενευούσῃ.

XCIV. — *Eudoconi virgini.*

Gratias agit de obsequiis sibi in carcere præstitis. (Baron. an. 818, n. 14.)

..... ἐφυλακίσθημεν ἐν τοῖς αὐτόθι, ἐγὼ B
δελφὸς Νικόλαος, ἡνίκα πρὸ τῆς ὀπῆς τῆς
ιύλακες, μὴ ἐῶντες θιγεῖν ὀντιναοῦν κατὰ
σεβῶν πρόσταξιν τῷ φρουρείῳ · τότε, ἵνα τὰ
άσω λέγειν· καίπερ ὄντα ἱκανά · παῤῥησια-
κατὰ Θεὸν πεποιθήσει · ἔπεμπες, ἐγαλούχεις
ιέτρεφες, ἐπότιζες, παρεκάλεις, ἤλειφες,
ἐπιδιδοὺς ῥεψοκινδύνως εἰς θάνατον · ὅπερ
ἶν, εἰ μὴ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ φθάσασα εἵλέ
νέπιπτες εἰς ἔργον. Οἶδας τὰς κατηγορίας
ιαζόντων, τὰς εἰσπράξεις τῶν ἀρχόντων ·
εἴληφας παρὰ τοῦ καταδίκου · ὅτι λόγους
ὑπακούεις · τοῦτο, κἀκεῖνο. Ἀλλ' ὅμως,
αλοπιστίας ! οὐδὲ οὕτω τούτων τυρβασθέν-
ας τὸ καθόλου. Ἀλλ' ὡς μηδενὸς καινοῦ
ἔχου πάλιν τῆς διακονίας · δώροις τοὺς C
ξευμενιζομένη, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, Θεὸν
τῶν ἁμαρτωλῶν θεραπεύουσα · ἐξ οὗ καὶ ἡ
ὢν κινδύνων · καὶ ἡ παρ' ἐλπίδα σωτηρία.
δεύτερον Πρισκίλλης καὶ Φοίβης ἐκείνης ·
ὔταις ὑποστασίων κατὰ τὴν τῆς διακονίας
ἐφ' ᾗ μακαρίζονται ὑπὸ τοῦ θείου Ἀπο-
ιὐδαμῶς ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, εἰ μὴ ὅτι εἰς ἀνα-
λλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον αἰνετώτερον · ἐκεῖ
γαλοφυὲς τοῦ προσώπου τάχα ἂν καὶ τοὺς
υς λίθους ἐκίνησεν εὐεργετεῖν · ἐνταῦθα
τίον, καὶ τοὺς ἐναισθήτους νόας ναρκᾷν
ἀποπτυστον τῶν ὑποκειμένων. Ἀλλ' ὅτι
ως, καὶ ἀντιπεπονθότως ὤφθης δράσασα,
τὸ ἐλκώμιον. Ἀπέχομεν τοίνυν, ὦ καλ-
τὸ ἔλεος, καὶ αἰνουμέν σε εἰκότως, προσ- D
ινοι καὶ συνεπαινουντες, καὶ τὰ ἄλλα σου
ματα, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν αὐχμηρὰν κό-
ἠμελημένην ἐσθῆτα, τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ
; τὴν φιλαγνείαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ μηδαμῶς
ηθεῖσαν πρός τινοσοῦν τῶν ἀνθρώπων · ὦ
; σου ἐργασίας · ὦ τῆς θεοφιλοῦς καὶ γηρα-
ιῆς ! ἤνθησας ἐν μέσῳ ἀκανθῶν ὡς ῥόδον ·
; ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμέ-
ὀρθοφυὲς κρίνον. Τί τὸ λοιπόν ; διαμένειν
ρὸς τὸ ἑξῆς ἀπρόσκοπον, σεσωσμένην, φιλο-
πᾶσαν ἄλλην ἐντολὴν Κυρίου · ὥστε
ύειν τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ παράπαν · μήτε τι

. . . . in carcere illic detinebamur ego fraterque Nicolaus, cum ante custodiæ foramen positi custodes neminem, ex impiorum interdicto, propius contingere sinebant: tum tu (ut superiora, quamvis memorabilia, prætereain) fiducia Dei freta, mittebas, quodammodo lactabas, alebas, potum dabas, consolabaris, hortabaris, teipsam in apertum mortis periculum conjiciens: quam quidem, nisi te Dei manus prævertens eripuisset, re ipsa pertulisses. Nosti vicinorum accusationes, exactiones magistratuum; quia a reo munera accepisti; quia aurem mandatis præbuisti, hoc et illud. Attamen, o fidei magnitudinem! nec sic quidem commotis illis, ullo modo destitisti. Sed quasi novi nihil accidisset, ministerio iterum insistebas, custodes muneribus concilians, et, quod dici solet, Deo per nos peccatores deserviens, a quo et periculorum liberatio, et præter spem salus. Quanam in re cedunt ista Priscillæ et Phœbæ illi, aut earum æqualibus in ministerio, cujus causa celebrantur a divino Apostolo? Nullo modo mea quidem sententia, nisi quod erga indignos; sed hoc tanto laudabilius. Ibi enim personæ amplitudo vel sensu carentia saxa ad beneficentiam permovisset: hic autem e contrario etiam sensu præditas mentes languere cogere cogeret vilitas eorum quibus ministrabatur. Cum ergo hæc ita essent, et tu nihilominus secus agere visa fueris; vide quam laudem merearis. Suscepimus itaque, egregia virgo, misericordiam, et jure te laudamus, amplectentes simul et collaudantes alia tua ornamenta, temperantiam, incomptam comam, neglectam vestem, in alios quoque beneficentiam, amorem castimoniæ, et quod de ea nunquam reprehensa fueris ab ullo mortalium. O præclaras actiones tuas! o Deo charum et senile caput! Effloruisti in medio spinarum, sicut rosa: odorem dedisti in medio nationis pravæ atque perversæ, tanquam rectum lilium. Quid reliquum est? Ut salva permaneas etiam in posterum absque offensione, servansque cætera omnia Domini mandata: ut nec prorsus jures Domini nomen, nec ullum aliud contemnas ex mandatis. Hoc autem dico, non quasi te culpæ obnoxiam

esse deprehenderim, sed quod in omnibus perfectam te esse cupiam, et promissa inde bona consequi. Salutat te frater Nicolaus: et ego Dominum ac consobrinum tuum.

ἄλλο παραθεωρεῖν τῶν ἐντεταλμένων· τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ὡς καταλαμβανόμενός σε ὑπαιτιᾶσθαι· ἀλλ' ὡς ἔχων ἐν ἐφέσει τοῦ ἐν πᾶσιν ἄρτιον εἶναι, κἀντεῦθεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν· ὁ ἀδελφὸς Νικόλαος προσαγορεύει· κἀγὼ τὸν Κύριον καὶ ἀδελφιδοῦν σου.

XCV. — *Basilio præposito.*

ϞΕ'. — Βασιλείῳ ἡγουμένῳ. [χ'.]

Dolenti quod Iconomachis consenserit, ac resipiscenti, pœnitentiam indicit.

In his quæ scripsit reverentia tua, frater, in pœnis ultro subeundis, acquiescere se significavit, et ad meliora porro ferri: quemadmodum non tabellarius modo edocuit, sed et ante ipsum reverendissimus frater noster Petrus, et idem amicus tuus: ob quæ gravisus sum ego humilis et gratias egi. Neque enim leve est aut contemnendum quod admisimus, vir optime, cum negatoribus imaginis Christi communicando, sed ingens piaculum, et plane cum fidei negatione conjunctum: quoniam imaginis negatio ad prototypum ascendit: et huic ipsi negationi Christi communicarunt, quotquot quomodocunque communicarunt. Postquam vero iterum confessus es, sivisse te, metu persequentis, ut imagines e medio tollerentur, gravius istud flagitium est. Quod autem et subscripsisse te ais, consummata iniquitas et negatio est. Quid agendum igitur, cum et salutis remedium quæras, nec ferre te posse dicas exiguum illud quod adjiciendum pœnæ restat, valetudinem obtendens, atque hoc et illud potius subire præoptans? Utrinque in magnas angustias adducor; hinc amore fratris, ne te deseram: inde gravitate sceleris, ne medicamentum minuam. Attamen vehementius charitate impulsus hæc cum timore ac tremore definio. Uno adhuc anno, frater, sacris mysteriis abstine, ob geminum delictum, sanctarum imaginum eversionem dico, et subscriptionem impiam. Subscriptio enim est, vel si modo adductus es ut crucis signum pingeres. Easdem interim preces perages ac genuflexiones, citra morbum. Quoniam autem exigua plane pœna reliqua est, congrua in pauperes pecuniæ erogatione æqualem repende compensationem. Quantam autem esse illam oporteat, declarabit.....

Ἐν οἷς γέγραφεν ἡ τιμιότης σου, ἀδελφὲ, ὑπέδειξεν ἑαυτὴν εὐδοκοῦσαν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις, καὶ ἐπειγομένην πρὸς τὰ κρείττονα· καθὰ ἐξεδίδαξεν οὐ μόνον ὁ γραμματηφόρος· ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς ἡμων Πέτρος ὁ καὶ σοὶ φιλούμενος· ἐφ' οἷς ἥσθην ὁ ταπεινὸς καὶ ηὐχαρίστησα. Οὐ γάρ τι μικρόν τε καὶ εὐκαταφρόνητον ὃ πεπόνθαμεν, ὦ τᾶν, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς Χριστοῦ εἰκόνος κεκοινωνηκότες· ἀλλὰ καὶ λίαν ἔκτοπον καὶ ἀρνητικὸν ἀριδήλως τῆς πίστεως· διότι ἡ τῆς εἰκόνος ἄρνησις ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει· καὶ ταύτῃ τῇ ἀρνήσει Χριστοῦ, πάντες οἱ ὁπωσοῦν κεκοινωνηκότες, κεκοινωνήκασιν. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐξηγόρευσας, καὶ ἐπιτρέψαι δέει τοῦ διώκοντος ἀφανίσαι εἰκόνας· χαλεπώτερον τὸ ἀνόμημα· ὅτι δὲ καὶ ὑπογράψαι ἔφης, ὁλόσωμος ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἄρνησις. Τί οὖν δεῖ ποιεῖν, ὅτι καὶ ἐπιζητοίης τὸ τῆς ὑγιείας φάρμακον, καὶ οὐ φέρειν πάλιν φῂς τὴν κατ' ὀλίγον ἐπίθεσιν· ἀσθένειαν προβαλλόμενος, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο μᾶλλον εἰσδέξασθαι προαιρούμενος; Στενά μοι ἀπωτέρωθεν, καὶ ἐῶντι διὰ τὸ φιλάδελφον· καὶ σμικρύνοντι τὸ φάρμακον διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας μέγεθος. Ὅμως συμπιεζόμενος μᾶλλον τῇ ἀγάπῃ ὁρίζω ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τάδε· ἓν ἔτος ἄλλο ἀπόσχου, ἀδελφὲ, τῶν ἁγιασμάτων, ἐφ' ἑκατέροις τοῖς σπτώμασι, τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων κατενέξεως λέγω, καὶ ἀσεβοῦς ὑπογραφῆς· ὑπογραφὴ γὰρ κἂν ἐπὶ μόνον ἑάλως σταυρὸν χαράξαι· ποιῶν καὶ τὰς προσευχὰς τὰς αὐτὰς καὶ γονυκλισίας, ἄνευ ἀσθενείας. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον λίαν τὸ ἐπιτίμιον, ἐπιδόσει ἐλεημοσύνης ἱκανῆς, ἀντισηκοῦσαν συνεισένεγκε τὴν ἀντιστάθμησιν. Ὁπόσης δὲ ταύτης, δηλώσει....

XCVI. — *Nicetæ curatori* (*).

Ϟς'. — Νικήτᾳ κουράτωρι.

...... convenienter: atque adeo dicendum erit: Non est manifestatus Deus in carne: quo quid esse potest Judaicum magis? Hæc pro epistolæ brevitate dicta sint. Quod si Deus dederit nos tandem invicem coram intueri, tunc tibi tot proferentur placita veritatis, de pictura et adoratione sanctarum imaginum, quot vix aures tuæ, vir reverende, capere possint.

... ἀραρότως· καὶ οὕτως ἀνάγκη λέγειν· οὐκ ἐφανερώθη Θεὸς ἐν σαρκί· οὗ τί ἂν γένοιτο ἰουδαϊκώτερον; ταῦτα ὡς ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ λέλεκται. Ἐὰν δὲ δῷ Θεὸς ὀψέ ποτε ἰδεῖν ἡμᾶς ἀλλήλους, τότε τοσαῦτά σοι λαληθήσεται ἀληθείας δόγματα περὶ τῆς γραφῆς καὶ προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὅσα οὐδὲ τὸ τίμιόν σου οὖς δυνηθείη ἀκοῦσαι.

XCVII. — *Basilio filio spirituali.*

ϞΖ. — Βασιλείῳ υἱῷ πνευματικῷ.

Præcipue ad fratum curam hortatur.

Optabamus cum domno Gregorio et te illic intue-

Ἐπεθυμοῦμεν σὺν τῷ κυρῷ Γρηγορίῳ, καὶ σε

NOTAE.

(*) Dogmaticam hanc fuisse apparet.

: θεωρῆσαι, τέκνον ἠγαπημένον· ἀλλ' ἐπεὶ A
οὐ γέγονε, γράμμασι παραμυθούμεθα τὴν
ιν· γνωρίζοντές σοι ὅτι ἔχομέν σε ἀεὶ ἐπὶ
ς ἡμῶν ταπεινῆς· φιλοῦντες τὴν σωτηρίαν
καὶ τῶν μετὰ σοῦ ἀδελφῶν, καὶ τέκνων. Καὶ
ατρὶ κλέος, υἱοῦ εὐδοξία· καὶ αὔχημα ἱερὸν,
ὸν σεμνολόγημα. Παρακαλῶ οὖν σε ἐν Κυρίῳ
ι οὐ μόνον τῆς οἰκείας εὐσταθείας, ἀλλὰ καὶ
ὸν ἀδελφῶν ἐπιμελείας ποθούμενον καὶ πο-
· στεργόμενον καὶ στέργοντα. Ὅπου γὰρ
πνευματικὴ, ἐκεῖ ἐν μέσῳ Χριστός. καθὰ
ίλατο. Ὡς καλὸς καθηγητὴς, ἄγε τοὺς ἄρνας
οῦ· συμπαθῶς πεφεισμένως ὀνειρόμενος αὐτῶν
είων μελῶν· οἶδας τίς εἶ, ὅτι ἀπροσπαθής·
μπεριφερόμενος· ἀλλ' οὖν ὅτι καὶ ἀκριβολογού-
περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Εἴεν ἁπάντων ἡ B
μία διὰ τοῦ πάντα εἶναι κοινά. Εἴεν ἐξαγόρευ-
εἴπερ πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστιν, ὡς καὶ
ταλιν· εἴεν ὑπακοὴ, ὑφ' ἧ ὁ λῃστὴς εἴσοδον
ης οὐχ εὑρίσκει· εἴεν ταπείνωσις, ἣν ἀμπε-
ς ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, θεοὺς ἐντεῦθεν
ἀνθρώπους δημιουργῶν. Ὦ καλὲ Βασίλειε, τὴν
καταθήκην φύλαξον· ἐκτρεπόμενος τὰ πονηρά·
ούμενος τὰ θεῖκά· τύπος ἀγαθοεργίας πάσῃ
μενος τῇ ἀδελφότητι· καὶ οὕτως ὁ σε ἀθετῶν,
Θεόν· καὶ ὁ ὑπείκων σοι, ὑπείκει Θεῷ. Μνη-
μου τῆς ταπεινώσεως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς.

ri, fili dilecte : sed quando id minime factum est, litteris desiderium mitigamus: ut intelligas a nobis humilibus gestari te semper in sinu ; tuam enim salutem optamus, et eorum qui tecum sunt fratrum ac filiorum. Enimvero filii gloria, laus patris est : et pie exsultandi causa, vita filiorum gravis et composita. Obsecro te itaque in Domino, ut non propriæ modo stabilitati consulas, sed et fratrum curam geras : ut et ab iis diligaris et eos vicissim diligas, ut ameris et ames. Ubi enim charitas spiritalis, ibi Christus in medio, sicut pollicitus est [99]. Tanquam egregius ductor, Christi oves agito : commiseratione quadam atque indulgentia ipsas ceu propria membra diligens. Nosti qui sis, expers scilicet pravæ affectionis, insigni facilitate et comitate, exacta morum disciplina, et observatione mandatorum Dei. Omnium sit anima una, ut sint communia omnia ; sit animi manifestatio, quandoquidem omne quod in aperto est, lux est : et vice versa. Sit obedientia : quæ si est, nullum fur invenit decipiendi locum : sit humilitas, quam Deus amplexus homo factus est, ut homines vel sic deos efficeret. O egregie Basili, serva depositum, prava respuens, divina complectens : tanquam recte agendi forma toti fraternitati propositus. Sic enim qui te spreverit, Deum spernit : et qui tibi paruerit, Deo paret. Memor esto una cum fratribus humilitatis meæ.

-Τοῖς ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς Γρηγορίῳ, Ἰεζεχιὴλ, Ἐράστῳ, Θεοφάνει, Ἀνίνᾳ, καὶ ς λοιποῖς ἐν Ἑλλάδι. C

XCVIII. — *Dilectis fratribus, Gregorio, Ezechieli, Erasto, Theophani, Aninæ, et reliquis in Græcia.*

Monasticæ vitæ præcepta dat, præcipue de paupertate.

ιρὸς τοῦ λαλεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ σιγᾷν.
οὖν τοῦ δευτέρου ὁ λόγος ἐν ταῖς προλαβού-
ἡμέραις· εἴπω δὲ καὶ ἐν αἷς τὸ παρόν. Διὰ
μόλις καὶ ἄρτι ἐξεληλυθότες τῆς πόλεως
ιτίᾳ Θεοῦ, φθεγγόμεθα ὑμῖν, πατέρες καὶ ἀδελφοί·
όμεθα δὲ ἀποστολικαῖς φωναῖς· Χαίρετε ἐν
ῳ πάντοτε, καὶ πάλιν ἐρῶ, χαίρετε· οὐ
τὴν χαρὰν τοῦ τῆδε κόσμου· πλὴν ὅτι οὐδὲ χαρὰ,
πάνυ θλῖψις. ἀτακτοῦντας τοῦ ὑπηκόου. Ἀλλὰ
τε κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης, ὅτι ἐλυτρώθητε ἐκ
ουλείας τοῦ ἐχθροῦ, ἐκ τῆς ματαίας ἀναστρο-
ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος, δουλεύοντες Θεῷ
καὶ ἀληθινῷ· ἐξ οὗ καὶ ὁ πρότερος κατὰ τὸν
ιὸν μακαρισμός. καὶ ὁ νῦν ξενισμός· ὧδέ τε
τε διεσπαρμένων ὑμῶν, ἕως οὗ ἐπίδοι Κύριος D
ην βραβεύων τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀποκα-
ν ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

Tempus loquendi, et tempus tacendi [1]. Quandoquidem igitur posterior sententiæ pars locum habuit superioribus diebus, dicam et nunc quæ fert præsens conditio. Idcirco ægre nunc tandem urbe egressi Dei beneficio, vos alloquimur, Patres fratresque. Alloquimur autem verbis Apostoli : *Gaudete in Domino semper, et iterum dicam, gaudete* [2]; non secundum hujus mundi gaudium : neque enim gaudium, sed gravis afflictio est, ubi subditus flagitiose vivit. Sed gaudete secundum Spiritum sanctitatis, quoniam ab hostili captivitate redempti estis, ab inani conversatione, a carne et sanguine, servientes Deo vivo ac vero : ex quo tum prior illa ex persecutione felicitas, tum istud quod nunc perfertis exsilium, huc atque illuc dispersi, donec respiciat Dominus, pacem Ecclesiæ suæ concedens, nosque in unum concilians.

δὲ νῦν ἔχον δέομαι ὑμῶν, ἀδελφοί, ἀξίως περι-
ῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθημεν· μετὰ
ης ἀσφαλείας καὶ προσοχῆς· μετὰ πάσης ταπεινο-
ύνης καὶ ὑπακοῆς τῆς εἰς ἀλλήλους· ἔχοντες τοῦ
γουμένου τὸν τόπον τῆς ἀρχῆς, οὐκ εἰς ἔπαρσιν
ονικὴν, ἀλλ' εἰς τύπον ἀρετῆς τῶν ἑπομένων,
τῶν δὲ ὑπεικόντων καὶ πειθομένων, ὡς ἐμοὶ τῷ
ῳ, μᾶλλον δὲ Χριστῷ, δι' ὃν καὶ τὸ πᾶν τοῦ

In præsenti autem rerum statu, oro vos, fratres, *ut digne ambuletis vocatione qua vocati sumus, cum omni* [3] diligentia et attentione, cum omni humilitate et obedientia invicem : præfecturæ locum tenente præposito, non ad diabolicam elationem animi, sed ad virtutis exemplum alumnis, iisque qui ipsi obtemperant ac morem gerunt tanquam mihi indigno, vel Christo potius, propter quem et vita

Matth. XVIII, 20. [1] Eccle. III, 8. [2] Philip. IV, 4. [3] Ephes. IV, 1.

omnis, et voluntaria mors quotidiana, o filii, magnum salutis mysterium est. Videte quemadmodum degatis : non ut vitiis obnoxii, sed ut expertes vitiorum : non ut carnis, sed ut Dei amatores. Ne oculos in feminarum ora conjicite : sed neque erga vos invicem liberiores in agendo estote. Est enim licentia, ignis animum perurens. Mortem animo semper cogitate, ut sitis ad egressum ex vita parati et alacres. Traditiones servate : quæ sunt præstituta perficite, tum quæ psalmodiam attinent, tum quæ orationem et quidvis aliud. Nolite aurum vobis ipsis colligere, ut, cum eritis in unum coacti, propinquis et amicis illud tribuatis : quoniam monasterio cura est rerum nostrarum. Non est hoc filiorum Dei, sed eorum qui ea quæ carnis sunt sapiunt. Quomodo igitur ? ut in communem usum conferatur : et quidquid contigerit, fraternitati tribuatur : ut ex multorum symbola res cœnobii constituatur. Hæc a me idcirco dicta sunt, quod ad nos fama detulit esse quosdam qui jam nunc ita statuant: Hoc pecus, inquiunt, et hoc indumentum, sive quidpiam aliud, volo tali relinquere ? O miseriam ! o dementiam ! Atqui non est e filiorum numero qui ejusmodi est, nec frater, sed alienus, sed sacrilegus, cujus sors cum Giezi fure....

A βίου καὶ ὁ καθ' ἡμέραν προαιρετικὸς θάνατος, ὁ
κνα, μετὰ τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον. Βλέπετε
ἀναστρέφεσθε, μὴ ὡς ἐμπαθεῖς, ἀλλ' ὡς ἀπαθεῖς
ὡς φιλόσαρκοι, ἀλλ' ὡς φιλόθεοι. Μὴ ἐπιβάλλοι
ὄμματα ὄψεσι γυναικῶν, ἀλλὰ μηδὲ εἰς ἑα
εἴητε παῤῥησιαστικοί. Παῤῥησία γὰρ πῦρ κατ
γον ψυχήν. Μελετᾶτε τὸν θάνατον ἀεί, ὡς ἂν
παρεσκευασμένοι πρὸς τὴν ἔξοδον ἐν χαρᾷ.
παραδόσεις κρατεῖτε· τὰ ὡρισμένα τελεῖτε, κα
ψαλμῳδίαν καὶ προσευχὴν καὶ εἴ τι ἕτερον. Μ
σαυρίζητε ἑαυτοῖς χρυσίον εἰς τὸ ἐν καιρῷ ἐκ
αγωγῆς παρασχέσθαι αὐτὸ ἰδίοις καὶ φίλοις· ὁ
τὸ μοναστήριον φροντίσει τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐ τ
Θεοῦ τοῦτο, ἀλλὰ σαρκοφρόνων· πῶς δέ; ἵνα τὸ
θρείαν γένοιτο· καὶ τὸ φθάσαν εἶναι προσενεχθ
B ἀδελφότητι· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ συστα
εἴη τοῦ κοινοβίου. Ταῦτα δέ μοι εἴρηται ἐπειδὴ
σται ὅτιπέρ τινες ἤδη ἀπεντεῦθεν ὁρίζονται.
φησί, τὸ ζῶον, καὶ τόδε τὸ ἱμάτιον, εἴτ' οὖν ἕ
βούλομαι τῷ δεῖνι ἐᾶσαι. Ὢ τῆς ἀθλιότητος! ὢ
ἀφροσύνης! Οὐκοῦν οὔτε τέκνον ὁ τοιοῦτος,
ἀδελφός· ἀλλ' ἀλλότριος, ἀλλὰ ἱερόσυλος, οὗ ἡ
μετὰ Γιεζῆ τοῦ κλέπτου . . . .

XCIX. — *Abrahamio hospitalario.*

ϞΘʹ. — Ἀβραμίῳ ξενοδόχῳ.

Hortatur ad lenitatem erga subditos.

...... obscuratur sic faciendi metu. Nam Dei timore nihil est majus : et nihil animi salute magis necessarium. *Quid enim proderit homini*, inquit, *si lucretur mundum totum, et detrimentum animæ suæ faciat* [4] ? Et medicum quæri par est in adversa corporis valetudine, et in tempestate gubernatorem. Annon vides magnam esse tempestatem et plagam divinitus immissam ? Medere, domine, rege, ut et teipsum serves incolumem, et eos qui rei sunt sanes, et ad stabilitatem reducas, minas cohibens, cum et ipse in corpore sis et lapsui obnoxius. Sic enim et propitio uteris Deo. Deo autem protegente quis afficere malo possit ? Memento, domine mi, quod et ipse caro es, et ut lapsum metuis, lapsis ignosce : *Eadem quippe mensura qua mensi fuerimus, remetietur nobis* [5]. Memento, frater optime, quod hodie sumus, nec scimus *quid superventura pariat dies* [6] : ut ne inveniamur notati cum dedecore ac maledicti, tum in præsenti sæculo, tum in futuro. Memento horrendæ illius inexorabilisque sententiæ, qua im misericordes in ignem inexstinctum mittentur. Memento fore ut nobis sistantur ob oculos ii, qui fuerint a nobis aut beneficio aliquo aut damno affecti. Ecquid tum proderit egregia per hanc vitam fama fuisse ? Ne sic, obtestor, nostro nos ipsi gladio jugulemus. Hæc tui peramans dico, maximeque de te, domine, sollicitus, ut finem dicendi faciam. Lætos posthæc nuntios audiam de comitate in erudiendo ac facilitate domini mei : ut cantem, ut intelligam quantopere mihi deinceps amicus meus

. . . . . συσκιάζεται φόβῳ οὕτω διαπράττ
Φόβου γὰρ Θεοῦ οὐδὲν μεῖζον. καὶ σωτηρίας ψ
οὐδὲν ἀναγκαιότερον. Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρω
φησίν, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, καὶ ζη
C θῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Καὶ ὁ ἰατρὸς ἐν ταῖς
στάσεσι ζητητέος· καὶ ὁ κυβερνήτης ἐν τῷ κλύ
Ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι κλύδων μέγας καὶ θεομηνὴς πλ
ἰάτρευσον, δέσποτα, κυβέρνησον, ἵνα καὶ σ
σώσῃς, καὶ τοὺς ὑπαιτίους ἐξιάσῃ, καὶ ἀναστη
σῃς εἰς εὐστάθειαν, ἀνεχόμενος τὴν ἀπειλήν, ὡ
αὐτὸς ὢν ἐν σώματι καὶ ὑπὸ τὸ πταιστόν. Ο
γὰρ καὶ Θεὸν κτήσῃ ἵλεω. Θεοῦ δὲ περιέποντος
κακώσων; Μνήσθητι, Κύριέ μου, ὅτι σὰρξ εἶ κα
τός· καὶ ὡς φοβῇ τὰς πληγάς, φείδου τῶν πλη
Ἐπείπερ οἵῳ μέτρῳ μετροῦμεν, ἀντιμετρ
σεται ἡμῖν. Μνήσθητι, ἀδελφὲ καλέ, ὅτι σήμ
ἐσμεν, καὶ τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα οὐκ οἴδα
ὡς μὴ εὑρεθῆναι ἡμᾶς κωμῳδουμένους καὶ κατη
νους, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.
D σθητι τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τῆς φοβερᾶς
ἀπαραλογίστου, ὑφ' ἧς οἱ ἀνελεήμονες εἰς πῦρ ἄ
στον ἐκπεμφθήσονται. Μνήσθητι ὅτι παραστήσ
ἡμῖν τὰ εὖ πεπονθότα πρόσωπα, καὶ τὰ δεινοπα
σαντα ὑφ' ἡμῶν. Καὶ τί ὠφελήσει τότε τὸ ἐπα
ἀκοῦσαι ἡμᾶς ἱκανούς; Μή, παρακαλῶ, μὴ οὕ
εἰς ἑαυτοὺς τὸ ξίφος ὠθῶμεν. Φίλων λέγω καὶ μ
κηδόμενος, δέσποτα, τέλος τοῦ λόγου. Ἀκούσ
ἀπὸ τοῦ νῦν ἀγαθὰς ἀκοὰς καὶ φιλανθρώπως παιδ
τικὰς περὶ τοῦ ἐμοῦ Κυρίου· ἵνα ᾄσω, ἵνα γνῶ
ὑπακουόμενος ἔσομαι καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ὑπὸ τοῦ φ

[4] Marc. VIII, 36. [5] Luc. VI, 38. [6] Prov. XXVII, 1.

ἴδη γὰρ οἱ γειτνιάζοντες ἡμῖν ἐνταῦθα ἔμ-
ἔντρομοί εἰσιν ἐξ ὧν ἀκούουσι· καίπερ μὴ
; τι. Τύραννός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος· μάχαι-
ρεται· πτωχὸς οὐχ ὑποίσει ἀπειλήν· οὐχ
ωνίσηται· δέχεται, κἂν μὴ βούλοιτο, ἐπὶ
ς ὑπεύθυνος· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ καταλη-
ῳς, δυνηθείην ἂν ἑτέρως δρᾶσαι. Ἐὰν δὲ
τῳ τὸ αἴτιον, καλῶς· ἀλλὰ καὶ οὕτως συμ-
ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου· ἐξ οὗ καὶ εὐσταθήσει
ὑπήκοον, δουλούμενον εὐνοίᾳ τοῖς νικο-
σιλεῦσιν.

A obsequetur. Jam enim et qui hic in nostra vicinia sunt, pavent ac contremiscunt ob ea quæ ad ipsos perferuntur, etsi nusquam offenderint. Tyrannus imminet, gladium intentat, non sustinebit minas pauper. Non quo reluctetur: sed excipiet vel invitus, in hac re minime reprehendendus: neque enim ego si sic comprehensus sim, possim aliter facere. Si vero hic deinceps in culpam incidat, recte: sed et tum cum quadam commiseratione, tanquam in oculis Domini: ex quo subditus magis confirmabitur ut ex benevolentia victoribus imperatoribus serviat.

Ρ'. — Ὑπάτῳ τέκνῳ. [χιγ'.]

C. — *Hypato filio.*

Jacobum monachum, egregium Christi confessorem, defunctum laudat. (Baron. an. 818, n. 25.)

ταθῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ἐδεξάμεθα, ὦ
ἐν ἱερὰν κοίμησιν Ἰακώβου τοῦ ὁμολογητοῦ
καὶ ἡμῶν ἀδελφοῦ ἀξιεράστου· ἀλλ' οὖν
ιχαρῶς. Τὸ πρῶτον διὰ τὸ πνευματικόν·
τί γὰρ ἢ υἱός, καὶ υἱὸς τηλικοῦτος, οὗ ἐγὼ
ἁμαρτίας οὐδὲ παῖς καλεῖσθαι ἄξιος; Τὸ δὲ
λπίδα, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ λυσιτελές, καὶ οὐχ
ιον, ὧν ὡς μέλος κόσμος ἱερὸς καθίστασθαι
ἀλλὰ γὰρ καὶ πάσης τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-
γὰρ οἴει τὸν ἄνδρα; ἀλλ' οὐχ ὁμολογητήν;
μάρτυρα; ἀλλ' οὐχ ὅσιον; Ἐκ νεότητος
ἀσκητικῶς, ὑποταγεὶς ἐννόμως, κατὰ παθῶν
ενος, παρθένον τὸ σῶμα φυλάξας, δι' ὑπ-
ἐγκρατικῶν καὶ δουλαγωγιῶν· οὕτως ὡς
τθίων, οὕτως καθεύδων, ἔτι ὑγιαίνων, ὡς ξε-
ς ὁρῶντας ὑποχωρητικὸς ὡς τὰ πολλά, ἐφ'
τε, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπαναγόμενος, κἀντεῦθεν
αυτὸν πρὸς τὸν οὐράνιον ἔρωτα. Καὶ μή τις
ὑποπλάττεσθαί με ψυχαγωγίας ἕνεκεν τῶν
λόγους· μάρτυς Θεὸς καὶ ὁ ἐκείνου παιδ-
ουκιανὸς ὁ ἱερός, κἂν δυσανέγερτος· ἐξ οὗ
τῶν ἀγνοουμένων δήλωσις. Ταῦτα ὡς ἰνδαλ-
ίδιον τῆς ἀσκήσεως.

B Nec nos humiles sine dolore, fili, accepimus sacram dormitionem Jacobi confessoris Christi, et amabilis fratris nostri, nec porro sine lætitia. Illud quidem ex spirituali affectu: quid enim ille nisi filius, et talis filius cujus ego propter peccata mea ne filius quidem dici merebar? hoc vero spei causa vel utilitatis: nec nostræ duntaxat, quorum ille velut membrum sacer ornatus futurus erat? verum etiam totius Dei Ecclesiæ. Quid enim? qualem virum censes? annon confessorem? annon martyrem? annon sanctum? A primis annis in asceticæ vitæ laboribus desudavit legitime subditus, obediens, adversus animi motus viriliter pugnans, incorruptum corpus afflictionibus custodiens, qui- C bus illud continebat, et in servitutem redigebat, sine delectu comedens et dormiens cum adhuc sanus esset, ita ut in admirationem raperet intuentes: secessum colens ut plurimum et quoad poterat, et seipsum colligens, atque ad cœlestem amorem inde assurgens. Ac ne quis hæc a me fingi existimet animi gratia propter illos qui hæc audient: testis est Deus, et qui ejus pædagogus fuit sacer Lucianus, quamvis ægre produci possit, a quo mihi quæ nesciebam facta explicatio. Atque hæc velut rude quoddam specimen asceticæ disci-

τῆς ὁμολογίας πόσον καὶ ἡλίκον θέατρον
αὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Ὢ τῆς εὐθύμου
λοῦς καρδίας! εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον ὡς
στρατιώτης, ἀδείλαντος, ἀτρέμας· ἐντεῦθεν
ιθεν οἱ ὑπηρέται τοῦ σκότους κατέξαναν
γαῖς νῶτα, στέρνα, βραχίονας· ἐξέχεαν
ὑπέτεμον σάρκας, εἴασαν εἰς γῆν ἐρριμμέ-
ἅγιον, μὴ προέμενον ῥῆμα ἀριστερὸν τὸ καθ-
ὰ θεοτελῆ τὴν μαρτυρίαν ποιούμενον· καὶ
πὲρ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ
γὰρ περὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εἰκόνος ἐναθλεῖν,
οὐ ἐκείνου ἐστὶ μαρτυρεῖν. Ἀκουσάτωσαν
καὶ εὐφρανθήτωσαν· χορευσάτωσαν φιλο-
; καὶ γεγηθέτωσαν· αἰσχυνέσθω διάβολος·
εἰκονομάχων στῖφος· ἐκ τῶν ἔργων ἀμφο-
ιοκελεύστως ἐπιγνώσατε ἀμφοτέρους. Οἱ μὲν
τόνδε μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν ἡμε-
αὶ οὐχ ἡμετέρων, ἡμετέρων δ' οὖν ὅμως·

In confessione autem quantum et quale spectaculum factus est et angelis et hominibus! O generosum Deoque charum cor! Ingressus est stadium tanquam Christi miles impavidus, intrepidus: hic et inde tenebrarum ministri terga verberibus la- D niarunt, pectora, brachia: sanguinem hauserunt, carnes conciderunt, stratum humi sanctum reliquerunt, cum sinistram vocem nullam prorsus emitteret, sed martyrium Deo acceptum expleret, et hæc pro Christo Filio Dei ac Deo nostro. Nam pro sancta ejus imagine decertare, pro ipso est martyrium pati: *Audiant mansueti et lætentur*[7]; exsultent martyrum amatores et tripudient: confundatur diabolus: concidat Iconomachorum caterva, ex utrorumque operibus, juxta divinum mandatum[8], utrosque agnoscite. Hi enim non hunc solum, sed et multos e nostris, ac non nostris, sed nostris tamen; siquidem omnes unum corpus

[7] Psal. xxxiii, 2. [8] Matth. vii, 20.

sumus in Christo Jesu qui est caput omnium; pariter divexarunt, occiderunt, inedia enecarunt, et quæcunque alia consecuta sunt. Ille vero ex diversis illis vulneribus membris omnibus solutus, et artubus laxatus, et corpus acerbissimis doloribus chirurgicæ curationis subjecit, et fractus inde ad finem usque tanquam quotidie moriens vitam traxit, et quidem cum gratiarum actione, atque adeo cum humilitate. Quod si, ut scribis, suum etiam obitum prædixit, hoc ipsum erat consequens ex certaminibus. Quia vero adjecisti maximum ad funus concursum fuisse etiam illustrium utriusque generis; id quoque facit ad testificationem eorum quæ dico. Neque enim nisi Dei nutu ad hominem obscurum secundum carnem talis factus concursus esset. Ille igitur in cœlum abiit, et appositus est ad commilitones : auctusque est chorus confessorum ac martyrum priorum, ex quo gaudium est in cœlo et animi lætitia, cujus precibus salvemur, fratres : ipse autem dignam obsequii sui mercedem nanciscatur. Beati autem et qui convenerunt, revera pii, revera martyrum amatores, quorum pars cum eo sit quem extulerunt. De venerandis ejus reliquiis, sicut scripsi de canone, faciam si Domino placet : *Salutate invicem in osculo sancto*[9]. Etenim omnibus fratribus hæc legenda. Salutat vos dominus archiepiscopus, protopresbyter, œconomus, et reliqui fratres. Dominus sit vobiscum. Amen.

A ἐπειδὴ οἱ πάντες ἓν σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὅς κεφαλὴ πάντων· ὡσαύτως ᾐκίσαντο, ἔκτειναν, λιμαγχονήσαντο, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἑπόμενα. Ὁ δὲ ἀπὸ τῶν δυσφορωτάτων ἐκείνων πληγῶν παραλυθεὶς, καὶ ἐξαρθρωθεὶς, καὶ χειρουργεῖται ἀνίαις δριμείαις τὸ σῶμα, καὶ ἔκτοτε μέχρι τέλους ἐντεῦθεν διαλελυμένος, ὡς καθημέραν ἀποθνήσκων διετέλει, καί γε ἐν εὐχαριστίᾳ, καὶ γε ἐν ταπεινοφροσύνῃ. Εἰ δὲ, ὡς σὺ φὴς, καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ προηγόρευσε, καὶ τοῦτο ἀκόλουθον τῶν ἄθλων. Ἐπειδὴ δὲ προσεῖπας καὶ πολυάνθρωπον συνδρομὴν γενέσθαι τῆς κηδείας, καί γε ἀπὸ τῶν περιφανῶν κατ' ἀμφότερα, ἔτι μαρτύριον τοῦ λόγου. Οὐ γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον ἀφανῆ τὰ κατὰ σάρκα, εἰ μὴ Θεοῦ νεύσει, ἡ τοιαύτη συνάθροισις ἐγεγόνει. B Ἐκεῖνος μὲν οὖν μετέβη πρὸς οὐρανὸν, καὶ προσετέθη τοῖς συνάθλοις, καὶ ηὔξησεν ὁ χορὸς τῶν ἀπ' αἰῶνος ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων. Ἐφ' ᾧ χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ θυμηδίᾳ, οὗ ταῖς εὐχαῖς σωθείημεν, ἀδελφοί· εὕροι τε μισθαποδοσίαν ἀξίαν τῆς ὁσίας ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ. Εὐλογημένοι δὲ καὶ οἱ συναγερθέντες, ὡς ἀληθῶς εὐσεβεῖς, ὡς ἀληθῶς φιλομάρτυρες· ὧν μερὶς μεθ' οὗ ἐξεκομίσαντο εἴη. Περὶ τοῦ τιμίου αὐτοῦ λειψάνου, ὡς γέγραφα περὶ κανόνος, εἰ εὐδοκεῖ Κύριος, ποιήσω· Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. Καὶ γὰρ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀναγνωστέον. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ὁ κύριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ οἰκονόμος, καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί. Ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.

CI. — *Petro Nicææ.* (*) C

ΡΑ'. — Πέτρῳ Νικαίας. [χιδ'.]

Lapsis tempus ad modum pœnitentiæ præscribit.

De interrogatione Domini præpositi hoc nostrum est consilium, ut usque ad sanctos apostolos solvantur omnes a pœnitentia, et participes fiant sacramentorum : non tamen ut presbyteri munia obeant sacerdotii, quoad conveniat orthodoxa synodus, in qua integra erit absolutio et plena animi lætitia. In communi autem omnes, ut communes monachi, sive sacris initiati sive non, benedicant et benedicantur, et precentur et preces suscipiant. Et quoniam necesse est Missas celebrari ut ordinentur et presbyter et diaconus, qui eorum qui arcentur vices impleant, quorum non invidia sed gratiarum actio innotescat : quandoquidem *alter alterius onera portare*[10] jubemur verbis apostolicis, hoc jam ab omnibus antea palam constituto, ut, si Deus per inscrutabilia justitiæ suæ judicia permiserit persecutionem iterum excitari, perferre omnia usque ad mortem malint, quam prodere veritatem. Ita nos humiles sentimus, atque omnibus respondemus. Quod vero paternæ sanctitati tuæ videbitur, id prorsus recto judicio magis consentaneum.

Αὕτη ἡ παρ' ἡμῶν συμβουλὴ πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ κυρίου ἡγουμένου, ἵνα μέχρι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ λυθῶσι πάντες τοῦ ἐπιστιμίου, μετέχωσι τῶν ἁγιασμάτων· οὐ μέντοι ἐνεργεῖν τοὺς ἱερεῖς τῆς ἱερωσύνης, ἕως ἐλεύσεως ὀρθοδόξου συνόδου, ἐν ᾗ πᾶσα λύσις καὶ πᾶσα θυμηδία. Κοινῶς δὲ πάντες ὡς κοινοὶ μοναχοὶ εἴτε ἱερώμενοι, εἴτε μὴ, εὐλογείτωσαν καὶ εὐλογείσθωσαν, καὶ εὐχέσθωσαν καὶ εὐχὰς λαμβανέτωσαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαῖον καὶ λειτουργίαν θείαν ἐπιτελεῖσθαι, ἵνα χειροτονηθῇ καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, ἀναπληροῦντες τὸν τόπον τῶν εἰργομένων· ὧν οὐχὶ φθόνος, ἀλλ' εὐχαριστία γνωριζέσθω· ἐπείπερ ἀλλήλων τα βάρη βαστάζειν ἀποστολικῶς διατετάγμεθα. Ἤδη τούτου προομολογουμένου ὑπὸ πάντων· τοῦ εἰ παραχωρήσει Θεὸς D κατὰ τὰ ἀθεώρητα αὐτοῦ κρίματα τῆς δικαιοσύνης πάλιν διωγμὸν ἀναφθῆναι· πάντα ἑλέσθαι μέχρι θανάτου, ἢ τὴν ἀλήθειαν προδοῦναι. Οὕτως ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ φρονοῦμεν, ἐπεὶ καὶ πᾶσιν ἀποκρινόμεθα· ὡς δὲ δοκεῖ τῇ πατρικῇ σου ἁγιωσύνῃ, εἴη πάντως τὸ εὐκριτώτερον.

CII. — *Evaresto filio* (*).

ΡΒ'. — Εὐαρέστῳ τέκνῳ. [χηγ'.]

Apostatam monachum revocat ad officium.

Et gravi angore et cordis mei angustia, addam et lacrymis, epistola hæc ad te, frater : eo quod

Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας μετὰ προσθείην καὶ δακρύων, ἡ ἐπισσολὴ πρός σε αὕτη

[9] I Petr. v, 14. [10] Galat. vi, 2.

(*) Parænetica.

ι· διότι ἀκήκοα ἀποθανεῖν σε τὸν τῆς ἁμαρ- A
άνατον· Φασὶ γὰρ ἀποῤῥιψάμενον τὸ ἐπάγγελ-
ς παρθενίας, τὸ ἔνδυμα τὸ εὐαγγελικὸν, τὸ σε-
ον καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις πολίτευμα, λα-
ι γυναῖκα μοιχικῶς, μᾶλλον δὲ τὴν Εὔαν εἰπεῖν
τερον. Αὕτη γάρ σε τοῦ παραδείσου τῆς ἁγίας
ἐκβαλοῦσα ἔθετο, εἰς πένθος μὲν ἐμοὶ τῷ ἁμαρ-
σου πατρὶ, εἴς τε αἰσχύνην τῆς ἀγγελικῆς σου
ότητος, καὶ εἰς ἔπαρσιν καὶ αὔχημα τῷ διαβό-
Ω τί γέγονε; φεῦ! πῶς σε ἐχειρώσατο ὁ δρά-
εἰς οἷον δέ σε ἀπέῤῥιψε βάθος δυσωδίας; Τὸ
γέγονας σκότος· ἡ Χριστοῦ εὐωδία ὁ ἱερὸς,
ς· ὁ τίμιος, ἄτιμος· ὁ ἔνδοξος, ἄδοξος· ὁ ἄσχε-
ῷ δαίμονι χειροδέσμιος· ὁ φιλητὸς, μισητός·
ρόβατον Ἰησοῦ, θηριάλωτον. Προσθήσω τὰ
. Ὁ δεδιωγμένος ἕνεκεν τῆς δικαιοσύνης, B
ημμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· ὁ ὁμολογητὴς,
ἡς· ὁ τὸν μακαρισμὸν ἐπὶ κορυφῆς ὡς διά-
φέρων, ἀφῃρημένος τὸ θαυμαστὸν ὄνομα τοῦ
οῦ.

ιοι! τίς ἀκούσας οὐ στενάξειε; τίς δὲ κατανοῶν
ξειν; ᾔσχυνας τὸ μοναχικὸν, ἐφόβησας τοὺς
ότας, ἐσάλευσας τοὺς ὀκλάζοντας, ἔπιες πο-
ι ἀνομίας, εἵλκυσας τὸ καθ' ἑαυτὸν τοὺς ὁμο-
; ἀπογεύσασθαι τοῦ θανάτου. Ὦ καὶ αὖθις λέ-
ί πέπονθας ἐλεεινέ; πῶς ὁ Ἑωσφόρος ἐσκοτί-
; πῶς τὸ χρησιμεῦον σκεῦος συνετρίβης; οὐχ
κὰν τὸ ὄνομά σου, ὅτι Εὐάρεστος καλούμενος,
εστος ἐχρημάτισας; Οὐ πέρυσι ἧκες πρός με
καὶ πρὸς τὸν κῦριν τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὅλος
, εὔθυμος, πρόθυμος, ὑπὲρ ἑτέρου μᾶλλον ἀδελ-
ου παρακλήτωρ καὶ ἀνορθωτής; πῶς ἐξέλιπες ἐξ- C
; πῶς ἀπετυφλώθης; πῶς ἠμνημόνησας καὶ Θεοῦ
ιῶν, τῶν τε προηννυσμένων ἀσκητικῶν σου πό-
αὶ ἱδρώτων· ἐπεὶ ἧς καὶ τῶν χρησίμων, καὶ τῶν
ς ὑπερεχούσαις διακονίαις τεταγμένων; Εἶτα
ικρὰ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιθυμία ἔχουσα
ῷ δοκεῖν γλυκὺ, συνειλιγμένη δὲ διστόμῳ μα-
ξ, ἧς τῆς πικρίας οὐδὲν χολωδέστερον, δραξα-
σε κατήγαγεν ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τῆς ὑψηλῆς πο-
ς, δείκνυσι δὲ ὡσεὶ τραυματίαν καθεύδοντα ἐν
. Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν εἶναι τὸν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ,
φθορᾷ; Οὐκέτι που φῶς νοερὸν, οὐδεμία ἐλπὶς,
ία γλυκύτης ψυχῆς, οὐδεμία διανόησις ἱερὰ,
νὺξ βαθεῖα, μύσις τοῦ διανοητικοῦ, δαγμὸς καρ-
ς, φόβος καὶ τοῦ τυχόντος, ἐν τῷ βορβόρῳ κυ-
ίσθαι καθεκάστην, ὡσεί τι ἰλυσπώμενον κνώ- D
. Τί εἰργάσατο ὁ δαίμων; τί σε ἀπετέλεσεν ἡ
ατάρατος ἐπιθυμία; δι' ἧς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οἱ
τημένοι, οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα κεκερδάκασιν, ἀλλὰ
ὰ οὐράνια ἀπώλεσαν, ἓν κληρονομήσαντες μόνον
ῦρ τὸ αἰώνιον.

λλὰ δεῦρο, υἱέ μου, ἀνακλήθητι, καλῶ σε ἀπὸ
ων καρδίας μου, ἀπὸ σπλάγχνων ἐμπυριζόν-
με· ἐπειδὴ ἡ σὴ δόξα ἐμὴ, ὡς καὶ ἔμπαλιν ἡ
ύνη. Δεῦρο, ἐξεγέρθητι, ὁ Κύριος κεκέλευκεν·
ὴ μνησθῶ, φησὶ, τῶν ἀνομιῶν σου. Καί· Μὴ

audivi te peccati morte mortuum esse. Aiunt enim abjecisse te propositum virginitatis, indumentum evangelicum, venerandum et angelis et hominibus vitæ institutum, et feminam adulterio tibi ascivisse, quam proprie magis Evam dicere liceat. Hæc enim te de sanctæ vitæ paradiso exturbatum exposuit mihi quidem peccatori Patri tuo ad luctum, ad pudorem vero angelicæ confraternitati tuæ, diabolo autem ad ostentationem et jactantiam. O quid factum est? heu! quo pacto te subjugavit draco? quale te in fetoris profundum demersit? Lumen in tenebras, Christi bonus odor in grave olentiam mutatus es: ex sacro profanus, ex honorato inhonoratus, ex glorioso inglorius, ex soluto et libero mancipium, factus diaboli, ex dilecto exosus, ex Christi ove præda lupi. Addam his majora. Qui persecutionem justitiæ causa patiebatur, captus est a peccato; qui confessor erat, nunc negator; qui beatitudinem in vertice velut diadema gestabat, admirando monachi nomine spoliatus est.

Hei mihi! quis hæc audiens non gemat? quis cogitans non exhorrescat? Pudore suffudisti monachos, stantibus terrorem injecisti, lapsantes impulisti, bibisti calicem iniquitatis, traxisti quantum in te fuit socios ut mortem degustarent. O iterum dico, quid passus es, miser? quomodo tenebris offusus es, Lucifer? quomodo vas utile contritus es? Nec ipsum nomen tuum revereris, quod Evarestus cum appelleris, Dysarestus evasisti? Nonne anno præterito ad me venisti atque ad dominum archiepiscopum totus sanus, hilari animo et alacri, pro altero etiam fratre tuo deprecator et erector? Quomodo repente defecisti? quomodo excæcatus es? quomodo Dei oblitus es et nostri? exactorumque in ascetica vita laborum sudorumque, quandoquidem eras inter utiles, eosque in primis ministeriis fungebantur? Quid post hæc? Parva hostis impressio, cupiditas specie quidem dulcedinem præferens, sed ancipiti gladio implicita, cujus acerbitate nihil amarius, abreptum te dejecit tanquam de cœlo excelsæ conversationis, ostenditque velut plagis onustum in sepulcro dormientem. Quid enim aliud est in peccato esse quam in morte? Nullum jam lumen intellectus, nulla spes, nulla suavitas animæ, nulla sacra cogitatio: sed profunda nox, mentis obstructio, et cordis morsus, ac timor ex re qualibet: in cœno versari assidue, velut animal quodpiam in luto se volutans. Quid operatus est dæmon? quid tibi contulit exsecranda cupiditas? per quam qui ab ævo decepti fuere, neque ea quæ hic sunt lucrifecerunt, et cœlestia amisere, unum solum hæreditate possidentes ignem æternum.

Verum huc ades, fili mi: ab imo corde voco te, ex visceribus me inflammantibus; quoniam gloria tua, gloria mea est: sicut dedecus e contrario. Age, expergiscere, Dominus jussit. *Non recordabor*, inquit, *iniquitatum tuarum* [11]. Et: *Nunquid qui ca-*

Isa. XLIII, 25.

dit, non resurgit [12] ? Et : *Vidi quia tristis ambulas* [13]. Et : *Remedium tuum contritio tua* [14]. En bonum Deum, en medicum misericordem. Utique oro te, fili; filius enim meus es, tametsi mortuus es; ne permaneas in peccato : dirumpens dirumpe quantocius innexos tibi a diabolo funiculos : et tanquam e fossa exsurgens transili in admirabile lumen pristinæ vitæ tuæ. Et ego te supinis manibus excipiam, non exprobans sed commiserans : non aggravans medicamenta pœnitentiæ, sed leniens illa et leviora reddens quoad fieri poterit. Itaque festina, festina, priusquam repente veniat inexorabilis angelus, miserandum in modum te abducens e corpore, et ad pœnam transferens sempiternam.

A ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; Καί· Εἶδον ὅτι πορεύῃ στυγνός. Καί· Ἴαμα τὸ σύντριμμά σου. Ἰδε Θεὸς ἀγαθός, ἰδε ἰατρὸς ἐλεήμων. Ναὶ δέομαί σου, τέκνον· τέκνον γάρ μου εἶ, κἂν ἀποτέθνηκας. Μὴ ἐναπομείνῃς ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· διαῤῥήξας διάῤῥηξον τάχιστα συμπλακέντα σοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου σχοινία· καὶ ὡς [illegible] βόθρου ἀναστάς, μεταπήδησον εἰς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς [illegible] ἀγωγῆς σου. Κἀγώ σε ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξομαι, οὐκ ὀνειδίζων ἀλλ' οἰκτείρων· οὐ βαρύνων τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἐπιπράϋνων αὐτὰ κουφίζων ὅσον οἷόν τε. Καί γε σπεῦσον, σπεῦσον πρὶν ἢ ἀφνίδιον ἐπελεύσεται ὁ ἀπότομος ἄγγελος, ἐλεεινῶς σε χωρίζων τοῦ σώματος, καὶ εἰς κόλασιν αἰώνιον ἀπάγων.

CIII. — *Gregorio præposito.*

ΡΓ'. — Γρηγορίῳ ἡγουμένῳ. [χχς'.]

Ut gregi suo, boni pastoris exemplo, invigilet.

B Jam tibi juxta promissionem scripsimus tanquam filio nostro, ut gregem qui istic est prudenter pascas secundum Domini præceptum, nihil prætermittens eorum quæ ad fratrum utilitatem conducant. Etenim si is cui experles rationis oves sunt commissæ non dormit sed vigilat, nec curam intermittit, sed nocte dieque certat ne qua vel a feris rapiatur, vel impasta aut macilenta maneat; sed et fures ac latrones observat, et feras abigit, et pecudes affatur, et ante illas gradiens postum illi procurat, requietem prope aquas et umbracula designans, et alia quæcunque videre est in virga pastoritia : quid et quantum est si cui obtigit animarum curam gerere : quarum sanguis si quo modo effundatur, de manibus ejus requiretur, sicut scriptum est [15]. C Insiste ergo de cætero, fili, in gregis præfectura diligenter invigilans : sana infirmos, reduc errantes, hortare, admone, revoca in mentem promissum iis regnum qui ut decet sanctos ambulant, atque ex adverso indesinens supplicium iis qui vitiosam vitam agunt : *Ut teipsum* hoc pacto *salvum facias, et eos qui te audiunt* [16]. Qui amat studiose castigat : qui autem odio habet, susque deque omnia habere subditos sinit. Sed et vos, fratres et filii in Domino, estote sicut oves, amantes ejus præcepta servare, et monasticam vitam ducere non sæcularem. Una sit voluntas omnium, cor unum, anima una, non meum et tuum, omnia communia, omnia munda per confessionem. Quod si aliter fiat : et quod sæculi erat amisistis, et cum D veri monachi non sitis, justæ vindictæ obnoxii eritis. Charitate impulsi commonefecimus. Vos vero valete, et Deo placete; pro nobis etiam peccatoribus orantes, ut quæ docemus, eadem opere præstemus in Christo Jesu Domino nostro, cui sit gloria. Amen.

B Ἤδη ἐπεστείλαμέν σοι κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὡς ἡμετέρῳ υἱῷ ποιμαίνειν τὸ αὐτόθι ποίμνιον μετ' ἐπιστήμης κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, μηδὲν παραθεωροῦντι τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν. Εἰ γὰρ ὁ τὰ ἄλογα πρόβατα ἐμπιστευθεὶς οὐ καθεύδει ἀλλ' ἀγρυπνεῖ, οὐδὲ ἀμελεῖ, ἀλλὰ ἀγωνίζεται νύκτωρ καὶ μεθημέραν, μήτε θηριάλωτόν τι γενέσθαι· μή τι ἄλιπαντον· ἀλλὰ καὶ κλέπτας καὶ λῃστὰς κατασκοπεῖ, καὶ θῆρας ἀποσοβεῖ, καὶ προσλαλεῖ τοῖς θρέμμασι. Καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν πορευόμενος τὰς τροφὰς αὐτοῖς περιποιεῖται, ἐφ' ὕδωρ ἀναπαύσεως καὶ σκιαδίων περιορίζων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστὶν ὁρᾷν ἐν ποιμαντικῇ ῥάβδῳ· τί ἄν εἴη καὶ πόσον, εἶναι τῶν ψυχῶν λαχόντα προστατεῖν· ὧν τὸ αἷμα εἰ κατά τι ἀμεγὲς γίνοιτο, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ C ἐκζητηθήσεται, καθὰ γέγραπται. Ἐπίστηθι [illegible] ὦ τέκνον, γρηγορῶν τῇ ποιμνιαρχίᾳ· ἴασαι τοὺς ἠσθενηκότας, ἐπίστρεφε τοὺς πεπλανημένους, παρακάλει, νουθέτει, ὑπομίμνησκε τὴν ἐπηγγελμένην βασιλείαν τοῖς ἁγιοπρεπῶς πορευομένοις, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὴν ἀτελεύτητον κρίσιν τοῖς κακῶς διαζῶσιν· Ἵνα οὕτως καὶ σεαυτὸν σώσῃς, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. Ὁ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει· ὁ δὲ μισῶν, ἐᾷ ἀδιαφορεῖν τοὺς [illegible]. Ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ, ὡς πρόβατα ἔσεσθε, φιλοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐργάζεσθαι, καὶ μοναχικῶς ἀναστρέφεσθαι, ἀλλὰ μὴ κοσμικῶς. Ἓν ἔστω θέλημα πάντων, μία καρδία, μία ψυχή· μὴ καὶ τὸ ἐμὸν τὸ σόν, πάντα κοινά, πάντα καθαρὰ διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτως, καὶ τὸν κοσμικὸν D ἀπωλέσατε, καὶ μοναχοὶ μὴ ὄντες ἀληθινοὶ ὑπόδικοι γενήσεσθε κατακρίσεως δικαίας. Ἀγαπῶντες ὑπεμνήσαμεν. Ὑμεῖς δὲ εὖ [illegible], καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσοιτε, εὐχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὧν διδάσκομεν, τούτων ἐργάτας εἶναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα. Ἀμήν.

CIV. — *Irenæ et Euphrosynæ monialibus.*

ΡΔ' (1). — Εἰρήνῃ καὶ Εὐφροσύνῃ μοναζούσαις. [χχη'.]

Ut in sancto vitæ monasticæ instituto perseverent.

Proficiscente fratre paræconomo, opportunum

Εἰσερχομένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ παροικονόμου, εὐ-

[12] Jerem. VIII, 4. [13] Gen. IV, 6. [14] Nahum III, 19. [15] Ezech. III, 18. [16] I Tim. IV, 16.

καιρὸν ἐγνώκαμεν χαράξαι ὑμῖν βραχεῖαν συλλαβὴν ταῖς κατὰ Κύριον ἀδελφαῖς. Καὶ δὴ ἐρωτῶμεν, πῶς ἔχει ἡ ἁγία δυὰς ὑμῶν, αἱ πᾶσαι ἀδελφαί. Ὁρᾶτε πῶς, καὶ οὐκ ἄλλαις ἀδελφαῖς, ὑμῖν προσκείμενοι κατὰ Θεὸν ἐρωτῶμεν καὶ διαλεγόμεθα· καὶ εἰκότως· οὗ γὰρ πίστις, ἐκεῖ καὶ πόθος, ἕλκων καὶ ἀνθελκόμενος διὰ Πνεύματος ἁγίου· οὗ δὲ ταῦτα, ἐκεῖ καὶ φροντὶς σώματος. Διὰ τοῦτο γράφομεν παρακαλοῦντες ὑπὲρ Χριστοῦ οἱ ἀνάξιοι, ἔχεσθαι ἡμᾶς τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣς ὡμολογήσαμεν ἅπαντες ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων· ζῆσαι ἐν Κυρίῳ ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος· ὅπερ ἐστὶ τὸ ῥαγῆναι τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ τῇδε αἰῶνος, καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι, ὃν καὶ ἠγαπήσαμεν, ᾧ καὶ ἐνυμφεύθημεν, μεθ' οὗ καὶ συνεσόμεθα εἰσαεί. Τοῦτον ἐρωτευώμεθα τὸν ἀληθινὸν ἔρωτα, τὸν ἀπρόσιτον πόθον, τὸν μόνον Δεσπότην οὐρανοῦ καὶ γῆς. Οὗ ἡ πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπησις τοσαύτη, ὡς δούλου μορφὴν αὐτὸν ἀναλαβεῖν, εἰς τὸ ἀνακαλέσασθαι ἡμᾶς τῆς φθορᾶς, καὶ θεοὺς ἀπεργάσασθαι. Ὢς μεγίστη ἡ ἐπαγγελία. Ὢς ἐξαίσιον τὸ ἐν οὐρανοῖς ἀπάντημα! Ἐκεῖ ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος· ἐκεῖ αἱ τὴν παρθενίαν ἐνδυσάμεναι τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ συναφθήσονται· ἐκεῖ αἱ τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν ἐξασκήσασαι ὡς ἄρχουσαι Χριστοῦ, χορεύσουσιν αἰώνια· αἱ δὲ ἐναντίαι, τὰ ἐναντία, δηλονότι πείσονται.

Ὥστε, ἀδελφαί, σταυροφόροι, μὴ λάθωμεν ἑαυταῖς ἀντὶ ζωῆς καὶ χαρᾶς ἀπείρου, κόλασιν καὶ πῦρ αἰώνιον ἀποθησαυρίζουσαι δι' ἀμελείας καὶ φθορᾶς σαρκός, παρακοῆς τε καὶ ἐμπαθοῦς ἀναστροφῆς· ἡ ἀρετὴ ἐκ Θεοῦ καὶ θεία· ἡ κακία ἐκ Σατανᾶ, καὶ Σατανᾶς. Οἱ τὴν πρώτην ἑλόμενοι, θεοὶ καὶ Θεοῦ· οἱ τὴν δευτέραν δαίμονες, καὶ τοῦ Σατανᾶ. Οὕτως ὑμᾶς καὶ νῦν δεξιούμεθα. Καὶ μὴ βαρὺς ὑμῖν λογισθείην ὡς φορτικὰ λαλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡδύς, ὡς ὑπὲρ Θεοῦ παραινῶν. Καὶ οὐ πρὸς τὰς κυρίας ὁ λόγος· αὗται γὰρ διδάσκαλοι καὶ ἑτέρων. Ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα· ὅπερ [illegible] ἔτι τε καὶ ἔτι, εὐεκτοῦν, εὐθηνοῦν εἰς καύχημα, καὶ ἐμοὶ ὡς παρακλήτορι, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

ΡΕ'. — Ἀνθίμῳ τέκνῳ. [χκθ'.]

Quare, sorores, crucem portantes caveamus nobis, ne pro vita et gaudio immenso supplicium ignemque æternum acquiramus per negligentiam et carnis corruptionem, per inobedientiam mollioremque conversationem. Virtus a Deo, et divina: vitiositas a Satano, et Satanas. Qui priorem eligunt, dii sunt et Dei: qui posteriorem, dæmones sunt et dæmonis. Sic ego vos nunc etiam complector. Nec vero gravis videar vobis tanquam dura loquens, sed gratus potius, ut qui pro Deo vos moneam. Neque ad dominas spectat hic sermo; illæ enim aliorum etiam sunt magistræ; sed ad communem cœtum sororum: qui magis magisque sanus et vigens servetur, ad meam etiam ut hortatoris gloriationem in die Christi: cui gloria in sæcula. Amen.

CV. — *Anthimo filio* (*).

Ad quemdam qui deliquerat.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὁ φόβος τε καὶ ὁ τρόμος αὐτοῦ, ὥς φησι· Σκοπόν σε τέθεικα τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀγγελίας, ἠνάγκασέ με, [illegible], διὰ γράμματος πάλιν ἀναγγεῖλαί σοι τὴν ἐρχομένην ῥομφαίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ῥομφαίαν [illegible], ῥομφαίαν πύρινον, ῥομφαίαν οὐ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν ἐμβάλλουσαν, εἰς γέενναν πυρὸς εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Καὶ δακρύω [illegible] ὁ τάλας, καὶ στένω πικρόν, ὅτι ἐπὶ τὸν ἐμὸν υἱὸν καὶ μαθητὴν ὁ λόγος. Ἀλλὰ τί [illegible]; ἐὰν μὴ ἀναγγείλω, τὸ αἷμά σου ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐκζητεῖν ἔφη Θεός· οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ αὐτό με τῆς τιμωρίας συναπολαῦσαι κρίμα. Ὢ

Lex Dei, timor et tremor ipsius qui ait: *Speculatorem posui te domui Israel* [18]. Scopus autem mandati cogit me, frater, per litteras iterum annuntiare tibi venientem super te rhomphæam Dei, romphæam formidabilem, rhomphæam igneam, rhomphæam quæ non corpus sed animam conjicit in gehennam ignis in sæcula sempiterna. Scribens illacrymor miser, et amare angor, quod de filio et discipulo meo sit sermo. Sed quid agam? Si non annuntiavero, sanguinem tuum de manibus meis requisiturum se dicit Deus [19]: neque aliam, sed eamdem ipsam me pariter vindictæ sententiam ex-

[17] Matth. XIII, 43. [18] Ezech. XXX, 7. [19] Ezech. III, 18.

(*) Parænetica.

cepturum. O frater, cur oculos cordis ita clausisti? cur Deum contempsisti, cujus nutu moventur universa, nec possunt moventi resistere? Antea resiliisti e palæstra ascetica: abiisti ad loca quæ non respicit Dominus: solvisti signaculum castitatis, corrupisti animam et corpus, factus es mancipium peccati; deinde ad nos sero tandem rediisti in principio persecutionis, confitens, pœnas luens, promittens regressum post finem persecutionis. Ad hæc et ab Œconomo institutus es, et a fratre Dionysio susceptus, et pulchrum exsilium elegisti, ex malis locis migrans, et in bonis locis habitans super quæ oculi Domini, et beatitudo persecutionis supra caput tuum circumvolitans. Et euge ob hanc revocationem, purgationem, angelicam opitulationem. Quid ergo rursus factum est? Quid est quod a Deo te abduxit, et diabolo tradidit? Heu meam infelicitatem! Reversus es denuo ad cœnum peccati, corrumpens et corruptus a muliere, vel potius a mulieribus. Domine, miserere; parce, Deus, dimisit te custos tuus angelus, suscepit Satanas. An vivis, miser? et quomodo vivat is qui ab homicida devoratur? An lumen vides? et quomodo videat qui peccati tenebris est obsitus? An Deum oras? et quomodo ad Dominum accedat, qui sese diabolo mancipavit? Ubi est præclarum tuum initium? fervor? compunctio? obedientia? lacrymæ? ad Deum volens oratio? cœlestis conversatio? Abierunt omnia, perierunt. O acerbos gemitus meos in tua dementia! Utinam rationis expers animal esses, quod non est obnoxium judicio. Sed quod sis animal a Deo formatum, quod resurget, et judicabitur; hoc vero miserandum. Agedum, fili mi, qui periisti: age, ad Dominum convertere: quia cum benignus sit, iterum recipit, iterum sanctificat, iterum nuptiali veste induit, iterum vitulum saginatum mactat, et gaudens convocabit supernas Virtutes, quia inventus es. Ne igitur audire detrectes, fili mi, fili mi: sed revoca te, sed revertere, adhærescens egregio fratri tuo Dionysio, priusquam te mortis æternæ rhomphæa invadat.

A ἀδελφέ, τί ἔμυσας τὰ ὄμματα οὕτω τῆς καρδίας; τί κατεφρόνησας Θεοῦ, οὗ τῷ βλέμματι τὰ σύμπαντα σείεται καὶ οὐ φέρει στήκειν; ἀπεπήδησας πάλαι τῆς ἀσκητικῆς παλαίστρας· ἐπορεύθης εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος· ἔλυσας τὴν σφραγῖδα τῆς ἁγνείας, ἔφθειρας τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐγένου δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, εἶτα ὀψέποτε ἐπανῆκες πρὸς ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπαρχῇ τοῦ διωγμοῦ, ἐξομολογούμενος, ἐπιτιμώμενος, ἐπαγγελλόμενος τὴν ἐπαδρομὴν μετὰ τὴν παῦλαν τοῦ διωγμοῦ. Ἐπὶ τούτῳ καὶ πρὸς τοῦ Οἰκονόμου ἐστοιχειώθης, καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Διονυσίου προσελήφθης, καὶ τὴν καλὴν φυγαδείαν εἵλου, ἐκ τόπων πονηρῶν εἰς τόπους ἀγαθοὺς διαιτώμενος, ἐφ' οὓς ὀφθαλμοὶ Κυρίου· καὶ ὁ μακαρισμὸς τοῦ διωγμοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς σου B περικυκούμενος· Καὶ εὖγε τῆς ἀνακλήσεως τῆς καθάρσεως, τῆς ἀγγελικῆς ἐπικουρήσεως. Τί οὖν πάλιν τὸ γεγονός; τί τὸ ἐκστῆσάν σε Θεοῦ, καὶ παραδῶσαν τῷ διαβόλῳ; Φεῦ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος! Ἐπέστρεψας πάλιν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἁμαρτίας, φθείρων καὶ φθειρόμενος, ὑπὸ γυναικός, μᾶλλον δὲ γυναικῶν. Κύριε, ἐλέησον· φεῖσαι, ὁ Θεός. Ἀφῆκέ σε ὁ φύλαξ σου ἄγγελος, προσελάβετο ὁ Σατανᾶς. Ζῇς ἄρα, ἄθλιε; καὶ πῶς ἔστι ζῆν τὸν ὑπὸ ἀνθρωποκτόνου κατεσθιόμενον; Ὁρᾷς ἄρα τὸ φῶς; καὶ πῶς ἔστι βλέπειν τὸν ἐσκοτισμένον τῇ ἁμαρτίᾳ; προσεύχῃ ἄρα τῷ Θεῷ; καὶ πῶς ἔστι προσιέναι Κυρίῳ, τὸν ἑαυτὸν δουλώσαντα τῷ διαβόλῳ; Ποῦ ἐστιν ἡ καλή σου ἀρχή; ἡ θέρμη; ἡ κατάνυξις; ἡ ὑποταγή; τὸ δάκρυον; ἡ θεοπτέρωτος προσευχή; ἡ οὐράνιος πο- C λιτεία; ᾤχοντο πάντα, ἀπολώλασιν. Ὢ στεναγμῶν μοι πικρῶν ἐπὶ τῇ σῇ ἀλογίᾳ! εἴθε ζῶον ἄλογον ἦς· ὅπερ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται. Ἀλλ' ὅτι λογικὸν πλαστὸν, ἀνιστάμενον καὶ κρίνεσθαι μέλλον, τοῦτο ἐλεεινόν. Δεῦρο δὴ, ὁ ἀπολωλώς μου υἱός. Δεῦρο, ἐπίστρεψον πρὸς Κύριον, ὅτι φιλάνθρωπος ὢν πάλιν δέχεται, πάλιν ἁγιάζει [Reg. cod. ὑγιάζει], πάλιν νυμφοστολεῖ, πάλιν θύει τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, καὶ χαίρων συγκαλέσει τὰς ἄνω δυνάμεις ἐπὶ τῇ σῇ εὑρέσει. Μὴ δὴ οὖν ἀπειθήσῃς, υἱέ μου, υἱέ μου· ἀλλ' ἀνακλήθητι, ἀλλ' ὑπόστρεψον, συγκολληθεὶς τῷ καλῷ σου ἀδελφῷ Διονυσίῳ, πρίν σε καταλάβῃ ἡ ῥομφαία τοῦ αἰωνίου θανάτου.

CVI. — *Eustratio præposito.*

Ρϛ' (3). — Εὐστρατίῳ ἡγουμένῳ. [χ'.]

Lapsum, et scelus defendentem objurgat. (Baron. an. 822, n. 47.)

Gavisus sum accepta venerabili epistola tua, Patrum charissime, ubi de sanctitatis tuæ rebus hæc et illa cognovi. Cæterum, quod ex nuntiis tantum, sed tamen fide dignis accepi, ægerrime tuli audiens, fictam subscriptionem. Ac sustine me, reverendissime, liberius disserentem. Non sine causa fuit quod cum a regio ministro tenereris, indemnis dimissus fuisti. Hoc enim est quod rumores qui jactantur induxit. Nullum itaque eorum qui libertate usi sunt, sine carcere, aut saltem sine exsilio mansisse, in confesso est. Qui vero harum rerum expertes fuerunt, ii seducti sunt, ut ne quid asperius dicens te offendam.

D Ἐχάρην δεξάμενός σου τὸ τίμιον γράμμα, Πατέρων φίλτατε, καὶ διδαχθεὶς τὰ κατὰ τὴν ὁσιότητά σου οὕτως ἔχειν καὶ οὕτως, ἐπεὶ, ὅσον ἐκ τῶν ἀπαγγειλάντων, καίτοι ἀξιοπίστων, λυπηρῶς διεκείμην, ἀκούσας τὴν ὑποκριτικὴν ὑπογραφήν. Καί με δέξαι, τιμιώτατε, παῤῥησιαστικώτερον διαλεγόμενον. Οὐκ ἔξω αἰτίας τὸ κατασχεθέντα σε ὑπὸ βασιλικοῦ μόνου ἀπαθῆ, ἤγουν ἄφετον. Τοῦτο γὰρ τῶν τεθρυλλημένων ἐπαγωγόν. Οὐδεὶς οὖν τῶν πεπαῤῥησιασμένων ἄτερ φυλακῆς, ἢ τοὐλάχιστον, ἐξορίας, ἤτοι φυγαδείας ὡμολόγηται διαμεῖναι. Οἱ δὲ τούτων ἐκτὸς, οὗτος τῆς ἀπαγωγῆς, ἵνα μὴ τραχύτερον εἰπὼν λυπήσω.

(3) In cod. Reg. ρθ'.

Ἢ οὐ διέβλεψω, διορατικώτατε, τὸν χαλεπὸν διωγμὸν Λέοντος τοῦ θηριωνύμου; οὗ ἡ Ἀχααβιτικὴ χεὶρ εἷλε καὶ τοὺς ἐξ ἄλλου κράτους, ἔκτεινέ τε καὶ ὤλεσε· τό γε φιλανθρωπότερον ἐφρούρησε μετὰ πικρὰν μαστίγωσιν· μὴ ὅτι γε τοὺς ὑπὸ χεῖρα. Εἰ δ' αὐτὸς οὔτίπου τῶν τοιούτων πεπονθὼς μετὰ τὴν σύλληψιν, σύγγνωθι, ἐσυλήθης, ἅγιε. Καὶ μή μοι φυλάττεσθαι τὰς οἰκείας Ἐκκλησίας λέγε, καὶ σώας τὰς ἱστορίας μένειν, τήν τε ἀναφορὰν τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου. Τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοι ἀπαχθέντες φιλολογοῦσιν. Οὐ δύναται ταῦτα διασεσῶσθαι, εἰ μήτοι προδοσίᾳ ἀληθινῆς ἐνστάσεως ἐγένετο. Τί τὸ ὄφελος, εἰ ἡμεῖς οἱ ναὸς Θεοῦ, καὶ ὄντες καὶ λεγόμενοι, ἠχρειώθημεν, καὶ ἀψύχους οἴκους περιεποιησάμεθα; ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τῆς Θεοτόκου, οὔτε τινὸς ἁγίου διαπίπτει. Μένει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὡς πρωτοτύποις· πίπτουσι δὲ οἱ δοκοῦντες καθαιρεῖν αὐτάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ φειδοῖ τούτων προέμενοι τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς κάκωσιν. Οὐά! ἄλλοι ἀποθνήσκοντες, ἕτεροι ὑπερορίζόμενοι, ἄλλοι μαστιζόμενοι, ἕτεροι φρουρούμενοι· τὰ ὄρη ἔχοντα καὶ αἱ ἐρημίαι, πέτραι τε καὶ σπήλαια τοὺς μακαρίως δεδιωγμένους· καὶ ἡμεῖς οἴκοι μένοντες, καὶ οἰόμενοι ἀβλαβῶς διαμένειν; οὐδαμῶς. Ἀπολέσθω πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου ὕλη τῶν δοκούντων· ἡ ὁμολογουμένη βλάβη ψυχῆς προκρινέσθω ἣν ὑπέστη πᾶς προφασιστής. Ταῦτα φιλῶν καὶ ὑπομιμνήσκων εἴρηκα, καὶ ὡς ὑπὸ ἐπιτιμίαν ἐσμὲν ἄξιοι ἐλθεῖν· καὶ ὅτι ἐν καιρῷ ὀρθοδοξίας, οὐδὲν ἀψηλάφητον ἀφεθείη. Καὶ εὖ ἔχει, διὰ ταπεινώσεως βαδίσαι, καὶ ἰάσασθαι τὸ ἠσθενηκός, ἢ διὰ ἀναιτιασμοῦ προστρίβειν ἑαυτοῖς μείζονα αἰτιάματα.

Annon vidisti, vir oculatissime, gravem Leonis, nomine ferino digni persecutionem? cujus Achabitica manus etiam eos qui sub alio imperio erant apprehendit, occidit, interemit, aut, quod humanius fuit, in carcerem detrusit post diram flagellationem: nedum iis parcens qui erant sub ejus potestate. Quod si tu nihil hujusmodi passus es post comprehensionem, ignosce: spoliatus es, vir sancte. Neque mihi dixeris servatas fuisse proprias ecclesias, et picturas integras permanere, et commemorationem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc enim et alii qui seducti fuerunt causari solent. Non potuerunt hæc servari, nisi veræ defensionis proditio intercederet. Quid prodest si nos qui Dei templum et sumus et dicimur, inutiles facti sumus, inanimas autem domos integras servamus? Imago Christi, nec Deiparæ, nec sancti ullius intercidit. Manet enim in eis tanquam prototypis: excidunt vero qui illas e medio tollere sibi videntur, tum et qui, ut his parcant, libertatem abjecerunt, et, quæ ex ea sequitur, vexationem. Væ! alii moriuntur, alii exsulant, alii flagellis cæduntur, alii carceribus addicuntur: montes et solitudines, saxa et speluncæ beatos illos qui persecutionem patiuntur, passim habent: et nos domi hærentes, absque incommodo manere nos posse arbitramur? Nullomodo. Pereat universa mundi aspectabilis materia: anteponatur certa animæ pernicies, quam subiit quisquis excusationem prætendit. Hæc amoris ergo, ut commonefaciam, dixi, et ut digni simus qui ad pœnitentiam veniamus: et quia, cum tempus fidei orthodoxæ opportunum erit, nihil relinquetur non excussum: præstatque per humilitatem incedere, et sanari quod infirmum est, quam per impunitatem accire sibi majore delicta.

ΡΖ' (4). — Τοῖς ἐν ἄστει ἀδελφοῖς. [χλγ'.]

CVII. — *Fratribus in urbe degentibus.*

Quædam contra officium ac præter fas agentes increpat.

Εὔκαιρον ἡγησάμην τανῦν εἰσιόντος τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος ἐπιστεῖλαι κοινῶς πᾶσιν, εὐλογημένοι ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· προσυπομιμνήσκων τὰ ἐχόμενα σωτηρίας. Ἐπειδὴ κἂν τῇ ἀπουσίᾳ ταύτῃ καὶ ἐξορίᾳ ἔμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος μετὰ τοῦ οἰκείου φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ περὶ τῆς ἀνηκούσης μοι εἰς ὑμᾶς φροντίδος καὶ προστασίας. Φοβοῦμαι γὰρ καὶ δέδια, μήπως ὑμεῖς οἱ ἐν ἄστει διατρίβοντες, εὐριπιστότερον εἰς ἔμπτωσιν τινα ἐμπέσοιτε, καὶ ἅπερ διὰ πολλῶν κόπων τε καὶ ἄθλων, τῶν πρὸ διωγμοῦ, καὶ ἐν τῷ διωγμῷ συνηθροίσαμεν ἀγαθουργήματα, ἀφυλακτήσαντες πρὸς βραχὺ, ἄρδην ἀπολέσωμεν. Ακούω ἀστασίαν, μεταβασίαν· ἄλλον ἐξ ἄλλου καὶ ἀδελφοῦ καὶ τόπου μεταβαίνοντα· καὶ τό γε ἐλεεινότερον, μόνον ἄλλον καθεζόμενον, καὶ ἕτερον, τὸ κελλίον εἰς οἰκίαν ἔνθα γυναῖκες, ἔχοντα· καὶ ἄλλον πάλιν εἰς μοναστήριον γυναικεῖον διαιτώμενον εἰσαεί· ἕτερον πάλιν ὧδέ τε κἀκεῖσε οἰκοτριβοῦντα, ἔνθα κόραι, ἔνθα πῦρ οὐκ ἐμπυρίζον χόρτον, ἀλλ' οἶκον ψυχῆς· ἐνίους πάλιν ἐπιλαθομένους τῆς ἐννόμου ζωῆς, δούλους ὠνησαμένους αὐτοῖς συζῆν· καὶ

Opportunum existimavi proficiscente nunc fratre Leone, communes omnibus litteras dare, benedicti fratres Patresque; revocans in memoriam quæ pertinent ad salutem, quia per absentiam istam et exsilium in metu et timore versor, ob illam quæ mihi præter proprium peccatorum onus incumbit, vestri curam et præfecturam. Metuo enim ac vereor ne vos qui in urbe habitatis, facilius in lapsum aliquem incurratis, et quæ multis laboribus certaminibusque, tum ante persecutionem, tum in persecutione, bona opera collegimus, brevis temporis negligentia funditus deperdamus. Audio instabilitatem, audio emigrationem, alium ab alio et fratre et loco abeuntem; et, quod miserabilius est, alium solum residentem, alium cellulam in domo in qua sunt mulieres habentem; alium rursus in muliebri monasterio perpetuo diversantem; alium denuo ibi frequentem ubi sunt puellæ, ubi ignis non fenum, sed domum animæ comburens: quosdam rursus astrictæ legibus vitæ oblitos, servos emere, et cum illis vivere; alios item mercari agros. O infelicem

(4) In cod. Reg. ρια'.

animam meam! quomodo in his non ingemiscam? quomodo non metuam si justum Dei præceptum non annuntiem? Utquid, fratres, de statu mentis exiistis? utquid Domini servi, vitiorum servi facti estis? cum sub lege sitis, cur contra legem agere sustinetis? cur Christi cultores, filii exacerbantes, a prava seductione non receditis? non residetis in locis scandalo carentibus? non bini et bini aut etiam plures simul estis more apostolico?

Væ soli: væ sedem non habenti: væ mulieribus dedito: væ servi servo: væ Giezi, qui emptis agris et vinetis, lepræ Naaman hæres fuit [20]! An divinæ voces non sunt hæc? An ego a meipso profero? Quando fervebat persecutio, habebat qua se defenderet necessitatem, qui in eorum quæ recensuimus aliqua lapsus esset; et ob fidem exorta necessitas reum absolvebat. Nunc vero nullus est persecutor, nullus qui prohibeat quominus honeste habitetis, et cum aliis vel minimum duobus. Nam male viventes, condemnatis ex vobis ipsis eos qui secundum legem vivunt. Annon hæc vestra instabilitas indicio est, vos in pace minime conventuros? Resipiscite, obsecro, *fratres mei sancti, cælestis vocationis participes* [21]: nisi corrigamini, non sic appellandi, sed nominibus contrariis, quod absit. Hæc ego contestor coram Deo electisque angelis: si quis correctus non fuerit, et post constitutum temporis spatium perstiterit, a divinorum sacramentorum participatione arcebitur pro ea potestate quæ mihi in vos a Domino data est; ad ædificationem, non ad destructionem loquor. Vos vero, fratres mei, tanquam filii obedientiæ bene agite, ut et Deo serviatis, et me miserum a peccati morte vindicetis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu. Amen.

A γοῦν ἑτέρους ἀγροὺς ἀγοράζειν. Ὢ τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς! πῶς ἐν τούτοις οὐ στενάξω; πῶς δὲ οὐ φοβηθήσομαι μὴ ἀναγγέλλων τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ; Τί δὴ ἐξέστητε, ἀδελφοί; τί δὲ οἱ δοῦλοι Κυρίου δοῦλοι παθῶν γεγόνατε; τί οἱ ἐν νόμῳ ἀνομεῖν ἀνέχεσθε; τί δὲ οἱ θεραπευταὶ Χριστοῦ, υἱοὶ παραπικραίνοντες, οὐ μετέρχεσθε τῆς πονηρᾶς ἀπαγωγῆς; οὐ καθέζεσθε εἰς τόπους ἀσκανδαλίστους; οὐ δύο δύο ἢ καὶ πρός, σύνεστε ἀποστολικῶς;

Οὐαὶ τῷ μόνῳ! οὐαὶ τῷ ἀκαθίστῳ! οὐαὶ τῷ γυναικίζοντι! οὐαὶ τῷ δουλοδούλῳ! οὐαὶ τῷ Γιεζῇ, ὃς ὠνησάμενος ἀγροὺς, καὶ ἀμπελῶνας, κεκληρονόμηκε τὴν λέπραν Νεεμάν! μὴ οὐχὶ θεῖαι μὴ φωναὶ αὗται; μή τι ἐγὼ παρ' ἐμαυτοῦ εἰσφέρω; ὅτε ἔβραζεν ὁ διωγμὸς, εἶχέ τις λόγον ἐξ ἀνάγκης, ἔν τισιν ὧν ἀπηριθμησάμην, B ἐμπίπτειν· καὶ ἡ διὰ τὴν πίστιν ἀνάγκη, ἔσωζε τὸν εὑρισκόμενον. Νῦν δὲ οὐδεὶς ὁ διώκων, οὐδ' ὁ κωλύσων καλῶς ἡμᾶς καθέζεσθαι, καὶ σὺν ἄλλοις δυσὶ εἶναι τοὐλάχιστον. Ἐξ ὑμῶν γὰρ αὐτῶν κατακρίνεσθε τῶν ἐννόμως διαζώντων, οἱ κακόζωοι. Ἢ οὐχὶ προδήλωμα τῆς ἐν εἰρήνῃ ἀσυνδρομίας ὑμῶν ἡ παροῦσα ἀθεσία; Ἀνανήψατε, παρακαλῶ, ἀδελφοί μου ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι· ἂν μὴ διορθωσησθε, οὐχ οὕτως κλητέοι, ἀλλ' ἐναντίως, ὅπερ ἀπείη. Ταῦτα διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων· εἴ τις μὴ διορθώσηται μετὰ τὴν ὡρισμένην εἰς χρόνου τινὸς σύμφθασιν ἐπιμονὴν, τῶν ἁγιασμάτων ὑπὸ Θεοῦ εἰς μετάληψιν εἴργεται, κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέ μοι ὁ Κύριος ἐν ὑμῖν· εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὁ λόγος. C Ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί μου, ὡς υἱοὶ ὑπακοῆς, εὖ πράξατε, ἵνα καὶ Θεὸν θεραπεύσητε, κἀμὲ τὸν ἐλεεινὸν τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας ἐξέλησθε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀμήν.

CVIII. — *Joanni Sardensi.*

Ut ex gravi morbo convalescat, Ecclesiæ imprimis causa precatur.

Dudum audivimus ægrotare paternam sanctitatem tuam, nunc vero pene etiam desperatam esse. Quo nuntio nos humiles ita sumus consternati, tantoque perculsi dolore, ut proficisci istuc animus fuerit, et ingratum rumorem oculis usurpare. Id vero propter instantia negotia factum non est. Quare coacti fuimus litteris quodammodo volare ceu corpore, atque intueri te egregium patrem, sincerum amicum, generosum testem veritatis. Pro hac siquidem et exsilium pertulisti, et carceris vincula: quin et ante hæc spectaculum factus, ut Apostoli verbis utar [22], et angelis et hominibus: quo die allisum est solo ab impiis coram Caiphaico concilio, sacrum caput tuum. O quid nobis accidit? Quid abire hinc festinat columna Ecclesiæ? Mane nobiscum, adhuc mane, patere pro Evangelio ceu bonus miles. Vides ut bellum ardet? ut pro fide impugnamur et pugna-

ΡΗ' (5). — Ἰωάννῃ Σάρδης. [χλε'.]

Ἀπὸ χρόνου ἠκούσαμεν νοσηλεύεσθαί σου τὴν πατρικὴν ἁγιωσύνην, ἄρτι δὲ μικροῦ δεῖν καὶ ἀπογνωσθεῖσαν. Καὶ τοσοῦτον ἐθροήθημεν οἱ ταπεινοὶ, καὶ συνεκινήθημεν λυπηρῶς, ὡς ὁρμῆσαι κατελθεῖν ἡμᾶς ἐν τοῖς αὐτόθι, καὶ ὄψει ὑπολαβεῖν τὴν D ἀπευκτὴν ἀκοήν. Οὐκ ἐξεγένετο δὲ διὰ τὰ περιστάμενα τούτῳ. Διὸ ἠναγκάσθημεν οἱονεὶ πετασθῆναι τοῖς γράμμασιν ὡς ἐν σώματι, καὶ ἰδεῖν σε τὸν καλὸν πατέρα, τὸν γνήσιον φίλον, τὸν γενναῖον μάρτυρα τῆς ἀληθείας. Εἴπερ ὑπὲρ αὐτῆς σὺ καὶ ἐξόριστος καὶ φρουροδέσμιος· καί γε πρὸ τούτων θέατρον γενόμενος, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καθ' ἣν ἡμέραν ἔῤῥιπταί σου ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν, κατὰ πρόσωπον τοῦ Καϊαφαϊκοῦ συνεδρίου, εἰς τοὔδαφος ἡ ἱερὰ κορυφή. Ὢ τί γίνεται ἐν ἡμῖν; τί ἀπαίρειν τῶν τῇδε σπεύδει ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας; Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ἔτι μεῖνον· συγκακοπάθησον τῷ

[20] IV Reg. v, 26. [21] Hebr. iii, 1. [22] I Cor. iv, 9.

NOTÆ.

(5) In cod. Reg. ριγ'.

Εὐαγγελίῳ ὡς καλὸς στρατιώτης. Ὁρᾷς ὅπως ἔνεστιν ὁ πόλεμος; ὅπως βαλλόμεθα καὶ βάλλομεν ὑπὲρ τοῦ λόγου; Ναὶ ἀντιβολοῦμεν, ἐπίμεινον. Αἴτησαι ὃν ὡμολόγησας Χριστὸν, καὶ ὁμολογεῖς προσκυνεῖν ἀνθρωποπρεπῶς ἐγγραφόμενον· καὶ εἰσακούσει τῆς δεήσεώς σου. Εἰ δὲ πάντως ἀπαίρεις, οὕτω τῆς Προνοίας κελευούσης, αὐτὸς μὲν χωρήσεις, εὖ ἴσμεν, ὁμολογίας ἔπαθλον ἀπενεγκάμενος· ἡμῖν δὲ ἵλεω τὸν Θεὸν τὸν ἀγαθὸν καταστήσεις ταῖς πρεσβείαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ταχύναι ἐπισκέψασθαι τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν.

A mus? Næ, oramus ut maneas. Roga Christum quem professus es et profiteris adorare humana specie depictum; et exaudiet preces tuas. Sin autem omnino discedis ita jubente Providentia; ipse qui dem, sat scimus, abibis confessionis referens præmium: nobis vero Deum optimum reddes intercessione tua propitium; simul etiam ut festinet Ecclesiæ suæ prospicere.

ΡΘʹ (6). — Ἠλίᾳ τέκνῳ. [χλϛʹ.]

CIX. — *Eliæ filio* (*).

Ad quemdam lapsum.

Τίς ὁ ἀναγκάσας με ἐπιστεῖλαί σοι, ἄνθρωπε; B Θεὸς δηλονότι ὁ καταστήσας με ἐπὶ σὲ ποιμένα καὶ νομοθέτην· ᾧ δώσω, ὡς ὑπὲρ πάντων τῶν ἀδελφῶν σου, καὶ περὶ σοῦ λόγον. Ἀπετάξω δὴ οὖν αὐθαιρέτως, ὑπετάγης εὐηκόως· εἶτα ἐσινίασέ σε ὁ Σατανᾶς ἀποῤῥήξας τῆς θείας συναφείας. Αὖθις ἐλέει Θεοῦ συνήφθης· καὶ πάλιν ἐνεργείᾳ δαίμονος ἀπεπήδησας. Ἔπειτα πάλιν ἐλθὼν, ἐξωμολογήσω, ὑποσχόμενος τὴν πρὸς τὸ ἑξῆς ἀσφάλειαν· καὶ ἐπειδὴ ὑποστροφὴ τῆς ἐξορίας ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου, οὐ συνῆλθες τοῖς λοιποῖς, ἀλλ' ἔμεινας ἐφ' ἑαυτοῦ δελεαζόμενος ὑπὸ τοῦ ὄφεως· καὶ τοῦτο ἕως τοῦ νῦν βασιλεύοντος τετάρτου μετὰ Νικηφόρον. Ἕως πότε, ἐλεεινὲ, ἐγκυλίῃ τοῖς τῆς ἁμαρτίας τέλμασιν; ἕως τίνος οὐκ ἀνήσεις ἀσχημονεῖν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων; Οὐκ ἔνι θάνατος; οὐκ ἔνι κριτήριον; C Οὐ δώσεις τίσιν αἰώνιον, ἧς καὶ μόνον ἐνθύμησις καταστέλλει ψυχὴν καὶ ἐπιστρέφει πρὸς μετάνοιαν; Ἀνάνηψον, ἄνθρωπε, ἀνακλήθητι, παρακαλῶ· ἄφες οἰκοδομεῖν οἰκίας κοσμικῶς, ὁ τὸν οἶκόν σου τῆς ψυχῆς καταλελυκώς· ἔα τεκτονεῖν ὡς λαϊκὸς, ὁ τεκταινόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· μὴ προφασίσῃ τοῦτο κἀκεῖνο· οὐδείς σε ἐξελεῖται ἐκ χειρὸς Κυρίου. Μὴ εἴπῃς ἡμαρτηκώς· Οὐχ οἴσω τὰς ἐπιτιμήσεις. Οἴσεις, τέκνον μου· καλῶ γάρ σε οὕτως ἐλπίδι τῆς ὑποστροφῆς, ἐγὼ ὁ ταπεινός. Εἰ Πατὴρ, πεφεισμένως ἰατρεύσω, συμπαθητικῶς, φιλοστόργως. Μόνον θέλησον, μόνον κινήθητι, διάῤῥηξον τὰ κατέχοντά σε δεσμὰ τοῦ θανάτου· ἐγγύθεν Θεοῦ βοήθεια, καὶ ὁ φύλαξ σου τῆς ζωῆς ἄγγελος προπορεύσεται· χαρὰ ἐν οὐρανῷ γενήσεται, θρηνήσει ὁ διάβολος, σκιρτήσω ἐγὼ ὁ τάλας, εὑρηκὼς τὸ ἀπολωλός μου πρόβατον, καί γε ἡ ἀδελφότης σου. Εἰ δὲ μὴ, ἔσῃ θήραμα τῷ διαβόλῳ, τοῦ οὐαὶ κληρονόμος, οὗ ῥυσθείης ὑπακούσας, καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ σου Σίλᾳ ἐλευσόμενος.

Quis me coegit ut ad te, mi homo, scriberem? Deus haud dubie, qui me tibi pastorem et legislatorem constituit; cui redditurus sum ut pro cæteris fratribus tuis, sic pro te quoque rationem. Renuntiasti igitur mundo tua utique ipsius voluntate, libenter subditus fuisti: postea cribravit te Satanas abripiens a divina societate. Iterum Deo miserante nobis consociatus, et iterum dæmonis opera resilisti. Post hæc denuo reversus exomologesim fecisti, stabilitatem in posterum promittens: et postquam exsilii relaxatio fuit sub Nicephoro, cum cæteris non rediisti; sed apud te inescatus a serpente mansisti, idque ad eum usque qui nunc imperium tenet quartus a Nicephoro. Quousque tandem volutaris in cœno peccati? Quousque non desinis indecore agere coram Deo et hominibus? An nulla mors est? nullum judicium? non pœnam lues æternam, cujus sola cogitatio coercet animam, convertitque ad pœnitentiam? Expergiscere, homo, resipisce, obtestor. Omitte domos sæculi more exstruere, qui animæ tuæ domum destruxisti: desine ut laicus fabricari, qui structura fis Satanæ: neque hac aut illa excusatione utaris. Nemo te auferet de manu Domini. Ne dicas postquam peccasti: Pœnas non dabo. Dabis, fili mi: sic enim ego humilis te nomino spe conversionis. Si pater sum, medicinam adhibeo parce, commiseranter, amanter. Velis tantummodo: tantummodo movearis: rumpe quæ te detinent mortis vincula. Prope adest Dei auxilium, et vitæ tuæ custos angelus gradietur ante te. Gaudium erit in cœlo, D lugebit diabolus, ego miser inventa ove mea quæ perierat exsultabo, et utique fratres tui omnes. Sin minus, præda eris diaboli, et hæres maledictionis: qua utinam, mihi obediens, et cum Sila fratre tuo veniens, libereris.

ΡΙʹ (7). — Τῇ ὁμόζυγι Δημοχάρι. [χληʹ.]

CX. — *Uxori Demochari.*

Consolatur in obitu mariti.

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τοῦ μακαρίου στρατηγοῦ, μέχρι τοῦ δεῦρο, πολλὰ δοκιμάσαντες οὐκ εὐωδώθημεν ἐπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου· καὶ νῦν δὲ ἐπιστέλλοντες οὐδέν σε ὠφελεῖν, οὐδὲ ἐλαφροποιεῖν τοῦ βάρους τῆς ἐνωδύνου καρδίας

Ex quo nobis renuntiata mors est beati magistri militum, ad hunc usque diem, cum multa exploraverimus, nullam excellentiæ tuæ scribendi viam idoneam nacti sumus: et nunc cum scribimus, nihil juvare te, nec gravem possumus cordis mœro-

NOTÆ.

(6) In cod. Reg. ριεʹ.

(7) In cod. Reg. ριϛ. (*) Parænetica.

rem sublevare. Quæ enim reperiri queat oratio, quæ tanto dolori medeatur? Attamen ut illius nos quoque in partem venire ostendamus, non ejus tantum causa qui ad Dominum abiit; siquidem vir bonus et pius, doctrinæ orthodoxæ propugnator, pacisque pugil dereliquit nos, o calamitas! sed et tui gratia quæ derelicta es, conjugali auxilio destituta, præsertim cum viri amans esses admodum. Sed quoniam divini decreti ignara non es: *Terra es, et in terram reverteris*[13]; et rursum: *Ut non contristemini de dormientibus, sicut et cæteri qui spem non habent*[14]; cum illi a Deo adducendi sint cum Jesu in resurrectione: hortamur et oramus ut nimium dolorem abjicias, consolationem aliquam accipias, ad te redeas, animum exhilares: quandoquidem liberos habes, et familia tibi est indole animi præstans; et nisi mens erigat se ad cohibendum dolorem, regere ac rite gubernare nullo modo poterit. Ad extremum beato etiam illi profuturum est id quod suademus: quo quid esse possit optabilius? Quid ergo restat, domina? Da gloriam bono Deo; profer illa verba Job: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita et factum est*[15]. Maxima inde revera tibi laus fuerit, patebitque quam eruditi viri uxor fueris. Doctus ille siquidem et sapiens, et institutor non initiatorum. Quare sicut ille viris præclarum fuit exemplum, esto et ipsa mulieribus, lugendi studium declinans, et ostendens tutorem tibi Deum esse, qui, cum non esses, ut esses de nihilo te produxit, et ad florentem ætatem perduxit, et tanto viro conjunxit, disjunctamque iterum uniet per resurrectionem. Quare excessum ipsius peregrinationem esse cogita. Annon igitur privationem ferres si rex terrenus mandaret? Fer, domina mea, et istam quam solus verus et omnium rex imperavit. Ita prorsus hortamur: et vero speramus recepturam te eum in die illa, postquam viduitatem in Domino servaveris, et egregia germina quam optime institueris: quæ et nos salutamus, et hortamur ut pari ac tu animi moderatione paternam absentiam ferant, et materna directione ad recta omnia informentur.

CXI. — *Monachis Myelensibus*.

Elogium Dionysii monachi qui apud Myelenses hospes illos obierat.

Dormitio quidem dilecti fratris nostri Dionysii, definito Dei consilio ante constitutionem mundi, jam accidit. Vobis vero, fratres, benefaciat Dominus, quod illum morbo affectum, in præstanti monasterio vestro, cum illac iter haberet, excepistis idque quoadusque tabernaculum in terra deposuit, evolavitque in cœlum. Dignum porro qui eo perveniret fratrem fuisse multa testantur. Pri-

[13] Genes. III, 19. [14] I Thess. IV, 12. [15] Job I, 21.

δυνάμεθα. Τίς γὰρ καὶ ἐξευρεθείη λόγος ἄλγος τοσοῦτον θεραπεύειν; Ἀλλ' ἵνα καταδήλους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν ὡς μετέσχομεν καὶ αὐτοὶ λύπης, οὐ μόνον ἐπὶ τῷ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον· ὅτι ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ εὐσεβὴς, πρόμαχος ὀρθοδοξίας, καὶ ἀγωνιστὴς εἰρήνης, ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς, ὢ τῆς συμφορᾶς! ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σοὶ τῇ καταλειφθείσῃ ἐρήμῳ τῆς ὁμοζυγικῆς ἐπικουρίας, ἄλλως τε καὶ φιλανδρούσῃ λίαν. Οὕτως οὖν ἀπαραμύθητον τὸ πάθος ἀπέδειξεν ὁ λόγος. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἶ ἀδίδακτος τοῦ θείου διατάγματος, ὅτι Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Καὶ πάλιν· Ἵνα μὴ ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα· ὡς ἀχθησομένοις σὺν τῷ Ἰησοῦ ὑπὸ Θεοῦ ἐν τῇ ἀναστάσει· παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν κενῶσαί σε τὸ πολὺ τῆς λύπης, λαβεῖν παραμύθιον μικρὸν, εἰς ἑαυτὴν γενέσθαι, ἱλαρῦναι τὴν ψυχήν· ἐπειδὴ καὶ τέκνα ἔχεις, καὶ οἰκία σοι πάρεστι μεγαλοφυής· καὶ εἰ μὴ ὁ νοῦς ἀνενέγκοι τῆς κατακρατήσεως τοῦ πάθους, διοικεῖν καὶ διέπειν ὀρθῶς οὐκ ἄν ποτε δυνηθείη. Ἐπὶ πᾶσι δὲ κἀκείνῳ τῷ μακαρίῳ λυσιτελήσει τὸ λεγόμενον· οὗ τί ἂν γένοιτο περισπουδαστότερον; Τί οὖν λοιπὸν, ὦ κυρία; δὸς δόξαν τῷ ἀγαθῷ Θεῷ· φθέγξαι τὰ τοῦ Ἰὼβ, Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Εἴη ἐντεῦθεν ὡς ἀληθῶς μέγιστον κλέος, καὶ φανείης οἵου πεπαιδευμένου ἀνδρὸς ὁμόζυγος ἐγένου. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος καὶ γνωστικὸς, καὶ σοφὸς, καὶ παιδευτὴς τῶν ἀμυήτων· Ὡς γὰρ οὖν ἐκεῖνος ἀνδράσιν ὑπόδειγμα καλὸν, ἔσο καὶ αὐτὴ γυναιξὶν, ἐκκλίνουσα τὸ φιλοπενθὲς, καὶ δεικνύουσα ὅτι σοι προστάτης ὁ Θεὸς, ὃς καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναί σε παρήγαγε, καὶ εἰς ἀκμὴν ἡλικίας ἤγαγε, καὶ τηλικούτῳ ἀνδρὶ συνέζευξε, καὶ αὖθις διαζεύξας ἑνώσει διὰ τῆς ἀναστάσεως· ὥστε νόμισον ἀποδημίαν εἶναι τὸ πρᾶγμα. Οὐκ ἄρα ἤνεγκες τὴν στέρησιν, εἰ βασιλεὺς ἐπίγειος ἐπέτρεψεν; Οἶσον, δέσποινά μου, καὶ τήνδε, ἣν ὁ μόνος ἀληθινὸς καὶ πάντων βασιλεὺς ἐκέλευσε. Ναὶ, παρακαλοῦμεν, καί γε πιστεύομεν ἀπολήψεσθαί σε αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· φυλάττουσαν τὴν χηρείαν ἐν Κυρίῳ, καὶ τεκνοτροφοῦσαν ἄριστα τὰ καλὰ βλαστήματα· ἅπερ καὶ προσαγορεύομεν· καὶ ὁμοιοτρόπως σοι παραινοῦμεν φέρειν τὴν πατρικὴν στέρησιν, καὶ μητρικῇ διαπλάττεσθαι ῥυθμίσει πρὸς πᾶσαν εὐθύτητα.

ΡΙΑ' (7). — Τοῖς μονάζουσι Μυέλης. [χμγ'.]

Ἡ μὲν κοίμησις τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ Διονυσίου, τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ τοῦ Θεοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου, ἤδη ὅρον ἔλαβεν. Ὑμῖν δὲ, ἀδελφοὶ, εὖ ποιήσαι Κύριος, ὅτι ὑπεδέξασθε αὐτὸν ἀσθενήσαντα κατὰ πάροδον ἐν τῇ διαφερούσῃ ὑμῖν μονῇ· καὶ τοῦτο μέχρις ἂν ἀπέθετο τὸ σκῆνος ἐν γῇ, καὶ ἀνέπτη εἰς οὐρανόν. Ὅτι δὲ ἄξιος τῆς ἐκεῖσε πορείας ὁ ἀδελφὸς, μαρτύρια πολλά. Πρῶτον μὲν ἡ μέχρι γή-

NOTÆ.

(7) In cod. Reg. ριθ'.

ρους ἀπὸ νεότητος, δόκιμος αὐτοῦ ὑποταγή. Ἔπειτα A δὶς ἐφυλακίσθη, ἅπαξ ἀπῆρεν ἐν τῇ Δύσει, ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἀπόστολος· ὅνπερ εὐλόγησεν ἀποστολικὸν στόμα, καὶ ᾔνεσε Ῥωμαίων Ἐκκλησία· ὃς καὶ μεμαρτύρηται ὑπὸ πολλοῖς ἀδελφότητος αὐτοῦ. Ἀνὴρ δυνατὸς ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἐργάτης ἐντολῶν Θεοῦ, στύλος καὶ ἑδραίωμα τοῦ οἰκείου κοινοβίου· πολλὰ ἐνδειξάμενος ἀρετῆς ἰδιώματα, καὶ νῦν αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὸν παρόντα διωγμὸν, περιερχόμενος πόλεις τε καὶ χώρας, ὑστερούμενος, θλιβόμενος, ἐν τῷ διακονεῖν τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, μέχρις ἀπέπνει ἐκδημήσας πρὸς Κύριον. Τοιοῦτον οὖν, ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἐξεναγήσατε δοῦλον Κυρίου, καὶ τηλικοῦτον λείψανον ἅγιον παρ' ὑμῖν ᾠκονομήθη ἀποθησαυρισθῆναι. Διὸ καὶ μᾶλλον προσετέθημεν τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ ὑμῶν, καὶ ἐπευχόμεθα ὑμῖν τὰ B ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ὑπεδέξασθε τὸν ὅσιον Διονύσιον, οὗ τὸ μνημόσυνον μετὰ τῶν ὁμοταγῶν ἁγίων.

mum quidem, ab juventute ad senium usque spectata fuit ejus obedientia. Deinde in vinculis bis fuit: semel in Occidentem pro Ecclesia nostra legatus profectus est: huic benedixit os apostolicum : hunc laudavit Ecclesia Romana: qui testimonium etiam habuit a fratribus suis quamplurimis. *Vir potens opere ac sermone* [26], observator mandatorum Dei, columna et firmamentum cœnobii sui: qui multa exhibuit virtutis veræ documenta, idque maxime in hac præsenti persecutione, urbes regionesque percurrens, egens, ærumnis pressus, dum veritatis verbum dispensat, donec animam efflavit ad Dominum proficiscens. Talem ergo, ut se res habet, Domini famulum hospitio excepistis; et tam sanctæ apud vos reliquiæ ut reconderentur, divina providentia contigit. Unde et arctius vestræ secundum Deum charitati obstricti sumus, vobisque supremæ Jerusalem bona optamus pro eo quod sincero corde suscepistis sanctum Dionysium, cujus memoria est cum sanctis ejus commilitonibus.

ΡΙΒ' (8). — Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς [χμδ'.]

CXII. — *Catechetica ad discipulos suos.*

De obitu Dionysii et Anthi, monachorum: quorum virtutem ac facta præclara commendat.

Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες. Ἄλλοι μὲν λυπηρῶς ἀναγγέλλουσι τὰς τῶν οἰκείων ἀποβιώσεις· ἐγὼ δὲ καὶ λίαν περιχαρῶς. Διὰ τί; ὅτι οἱ ἀποβεβιωκότες ἀδελφοὶ ἡμῶν ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, Ἄνθος ὁ φερώνυμος ἠνθηκὼς τὰς ἀρετὰς, καὶ Διονύσιος C ὁ διαπρέψας Διονυσιακῶς καθ' ὁσιότητα. Οἷος δὲ καὶ ὁ θάνατος ἀμφοτέρων, δίκαιον εἰπεῖν. Ὁ μὲν ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς οἰκείας ξενίας ἄρτι, καί γε συνταξάμενος ἡμῖν αὐτὰ δὴ τὰ τελευταῖα, ἐν τῇ ὑποστροφῇ καθ' ὁδὸν νοσηλευθεὶς κεκοίμηται ἱερῶς ἐν μοναστηρίῳ τῆς Μυέλης. Ὁ δὲ ἀσθενείᾳ περιπεσὼν, ὑπέστη, εἰ μὴ προπετὲς εἰπεῖν, τὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ παθήματα. Καὶ γὰρ τὰς σάρκας αὐτοῦ εἶδε ῥυϊσκομένας, καὶ τὰ ὀστᾶ κεκολλημένα τῇ σαρκί. Πόνοι ἀνύποιστοι, πληγαὶ τραυμάτων, ῥύσις τῆς γαστρὸς ἄμετρος, μόνη ἡ πνοὴ παραμένουσα· ἐν οἷς εὐχαρίστως καὶ αὐτὸς πρὸς Κύριον. Ἴδε οἱ μακάριοι, ὡς καὶ αὐτοὶ μάρτυρες, Διονύσιος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐργάτης δόκιμος, καὶ Ἄνθος τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ. Διονύσιος ὁ μέχρι γήρους τὸ τῆς ὑποταγῆς ἆθλον ἀπὸ νεότητος D τετελεκώς· καὶ Ἄνθος ὁ ἐκ παιδὸς ὁσιωθεὶς μέχρι μεσηλικιότητος καθ' ὑποταγήν· ἀμφότεροι σκεύη εὔχρηστα τῷ Δεσπότῃ Θεῷ. Οὐ μόνον ἐν οἷς ὑμνήθησαν πρότερον καὶ ὕστερον· πρὸς δὲ καὶ φυλακῶν διαδήματα ἕνεκεν δικαιοσύνης περιεβάλοντο. Οὗ τί ἂν γένοιτο ἐνδοξότερον; Ἔχει δὲ θάτερος ἄλλο καύχημα, τὸ ἐξυπηρετῆσαι αὐτὸν τῷ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ ἐξυπηρέτησιν, μακρὰν, καὶ οὐ μόνον μακρὰν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινουμένην λίαν. Ἀμφοτέρωθεν οὖν ἀξιάγαστος ὁ ἀδελφός.

Fratres Patresque. Alii quidem dolenter suorum obitus annuntiant; ego vero magna cum lætitia. Quid ita? quia qui vita excesserunt sancti fratres nostri, cœlesti vocatione potiuntur, Anthus qui juxta nomen suum virtutibus floruit; et Dionysius, qui Dionysii instar sanctitate præcelluit. Qualis autem utriusque mors fuerit, æquum est exponere. Ille quidem a peregrinatione sua jam redux, cum antea scilicet mandata suprema nobis commisisset, in reditu morbo in via correptus, pie obdormivit in monasterio Myelensi. Hic vero valetudinis infirmitate detentus, celeberrimo Job, nisi temerarium est dicere, paria purpessus est. Nam et carnes suas defluentes vidit, et ossa carni agglutinata; labores intolerabiles, plagæ confracti corporis, profluvium ventris immodicum, solus restans anhelitus: quæ cum gratiarum actione et patientia perferens migravit et ipse ad Dominum. Beati revera, tanquam et ipsi martyres, Dionysius, probus Dei operarius, et Anthus agnellus Christi. Dionysius, qui a juventute ad senium usque obedientiæ certamen perduxit; et Anthus, qui a puero usque ad mediam ætatem obediendo sanctitatem adeptus est. Ambo vasa utilia Domino Deo: non in iis modo quorum causa prius ac posterius laudati sunt; sed quod præterea carcerum coronis propter justitiam redimiti sunt: quo quid possit esse gloriosius? Habet autem alter aliud quo se jactet, quod nimirum famulatus sit domino fratri et archiepiscopo, et quidem longo famulatu, nec longo solum, sed et valde laudato. Utroque igitur nomine admiratione dignus est frater.

[26] Luc. XXIV, 19.

NOTÆ.

(8) In cod. Reg. ρκ'.

A Ad hæc ergo, fratres, quid dicemus? Migrare nos hinc prorsus quotquot homines sumus, migrationemque esse ab incolatu ad veram requiem, a tenebris ad lucem, a tumultu ad tranquillitatem, a bello ad pacem, ubi non est mordens coluber, ubi non est mutationis metus, ubi *recipiet unusquisque prout in corpore gessit, sive bonum, sive malum*[27]. Quare contendamus, fratres mei, ut sancte moriamur; quo æternam damnationem effugiamus, et regnum cœlorum consequamur. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*[28]. *Deus noster ignis consumens est*[29]. Pertimescamus, filii dilecti, exhorrescamus, adversus draconem diabolum exsurgamus, et qui stare videntur, et qui prostrati sunt: quoniam illis quidem brevis relaxatio casum mortis affert; his vero parva mentis erectio præstat vulB nerum animæ curationem. *Nunquid qui cadit non resurgit? aut qui avertitur, non revertitur*[30]? Imo, fratres mei: nondum clausa est janua, nondum solutus est conventus. Parcamus nobis ipsis: consideremus quemadmodum in urbe versemur, ubi consideamus, quibuscum verba faciamus, quantus sit cibus noster, quies, somnus, confabulatio, hymnorum decantatio, tota Deo placens, tota utilis proximo.

Miseremini, auxiliamini, ne quisquam aliquid faciat contra ac decet. Quid prosit si lucrer universum mundum, et miseræ animæ meæ jacturam faciam[31]? Quis mihi hujus vitæ voluptatum fructus erit in die mortis? quo autem dolore afficiar, C cum socios et æquales meos videro in Deo regnum evehi, me vero in tenebras exteriores abripi? Vere, fratres mei, nihil est delectatio carnis, nihil regnum terrenum, nihil gloria ad tempus durans, nihil divitiæ fluxæ et caducæ, nihil deliciæ quæ defluunt, nulla in ullo eorum, quæ ab hujus vitæ cupidis pulchra et speciosa existimantur utilitas: sed *omnia vanitas et superfluitas spiritus*[32], ut loquitur is qui omnes hujus sæculi suavitates fuerat expertus. Atque utinam vanitas duntaxat: cum pro illa sempiterni cruciatus iis parentur qui in ea volutantur. Nobis vero quibus spiritualem vitam Dominus largitus est, quale quantumque, nisi eam fugiamus, imminet supplicium? Propterea, fratres mei, moneo, hortor, obsecro, tanquam debitor et servus vester propter Dominum, ut juste et sancte D vivamus etiam in posterum, ut vitam æternam adipiscamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

A Τί οὖν εἴπωμεν πρὸς ταῦτα, ἀδελφοί; ὅτι μεταβαίνομεν πάντως πάντες ἄνθρωποι ἐντεῦθεν, καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ παροικίας εἰς ἀληθινὴν κατάπαυσιν, ἐκ σκότους εἰς φῶς, ἀπὸ ταραχῆς εἰς γαλήνην, ἐκ πολέμου εἰς εἰρήνην, ὅπου οὐκ ἔνι δάκνων ὄφις, ὅπου οὐκ ἔνι τροπῆς φόβος, ὅπου κομίσεται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν. Διὸ σπεύσωμεν, ἀδελφοί μου, καὶ ἡμᾶς ὁσίως ἀποβιῶσαι· ὡς ἂν φύγοιμεν αἰωνίας κρίσεως, καὶ ἀξιωθείημεν βασιλείας οὐρανῶν. Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος. Ὁ Θεὸς ἡμῶν, πῦρ καταναλίσκον. Φοβηθῶμεν, τέκνα ἀγαπητά, φρίξωμεν, διαναστῶμεν κατὰ τοῦ δράκοντος διαβόλου, καὶ οἱ δοκοῦντες ἑστάναι, καὶ οἱ ὑποσκελισθέντες· ὅτι τοῖς μὲν βραχεῖα χαύνωσις πτῶσιν ἀπερ-B γάζεται θανάτου· τοῖς δὲ μικρὰ ἀνάνευσις ἴασιν ἐκτελεῖ ψυχικῶν τραυμάτων. Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Ναὶ, ἀδελφοί μου· οὔπω ἡ θύρα κέκλεισται, οὔπω ἡ πανήγυρις διαλέλυται. Φεισώμεθα ἑαυτῶν· σκοπῶμεν πῶς ἐν ἄστει διατρίβομεν, ποῦ καθεζόμεθα, μεθ' οἵων προσώπων διαλεγόμεθα, πηλίκη ἡ τροφὴ ἡμῶν, ἡ ἡσυχία, ἡ ὕπνωσις, ἡ ὁμιλία, ἡ ὕμνησις· ὅλη ἀρεστὴ Θεῷ, ὅλη ἐπωφελὴς τῷ πέλας.

Ἐλεεῖτε, βοηθεῖτε· μή τίς τι πράττοι παρὰ τὸ εἰκός. Τί ὄφελος ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσω, καὶ ζημιωθῶ τὴν ἐλεεινήν μου ψυχήν; τί μοι προσθήσεται ἐν ἡμέρᾳ θανάτου τῶν τῆδε ἡδυπαθειῶν τὸ τέλος; τί δὲ πείσομαι ὅταν τοὺς ὁμοταγεῖς μου ἴδω C προσλαμβανομένους εἰς βασιλείαν Θεοῦ, ἐμαυτὸν δὲ αἰρόμενον εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος; Ὄντως, ἀδελφοί μου, οὐδὲν ἡ εὐπάθεια τῆς σαρκὸς, οὐδὲν βασιλεία ἐπίγειος, οὐδὲν δόξα πρόσκαιρος, οὐδὲν πλοῦτος ῥυματιζόμενος, οὐδὲν τρυφὴ ἀποῤῥέουσα, οὐδὲν ἐν οὐδενὶ τῶν νομιζομένων τοῖς φιλοζώοις καλῶν καὶ ὡραίων ὄφελος· ἀλλὰ τὰ πάντα ματαιότης καὶ περίσσεια πνεύματος, ὥς φησιν ὁ τῶν ἁπάντων ἡδέων τοῦ τῆδε αἰῶνος ἀπόπειραν ποιησάμενος. Καὶ εἴθε ματαιότης μόνον· ἀλλ' ὅτι ἀντ' αὐτῆς αἰώνιοι βάσανοι ταμιεύονται τοῖς ἐγκεκυλισμένοις αὐτῇ. Ἡμῖν δὲ οἷς ἡ πνευματικὴ ζωὴ κεχάρισται ἐκ Κυρίου, πόση καὶ πηλίκη τιμωρία, εἰ μὴ φευξόμεθα αὐτῆς, ἀποκείσεται; Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου, ὑπομιμνήσκω, παραινῶ, παρακαλῶ, ὡς ὀφειλέτης, καὶ D δοῦλος ὑμῶν διὰ Κύριον· δικαίως καὶ ὁσίως πολιτευσώμεθα καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς. Ἵνα κληρονομήσωμεν ζωὴν αἰώνιον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

ΡΙΓ'. (9). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [χμε'.]

Consolatur in obitu matris.

Postulabat hoc quod accidit beatæ dominæ matrique communi (nec enim refugiam matrem quoque nostram illam appellare propter virtutem) ut

Ἀπῄτει τὸ συμβὰν περὶ τὴν μακαρίαν κυρίαν καὶ κοινὴν μητέρα· οὐ γὰρ παραιτοῦμαι καὶ ἡμῶν μητέρα αὐτὴν ὀνομάζειν διὰ τὴν ἀρετήν· αὐτῆς

[27] II Cor. v, 10. [28] Hebr. x, 31. [29] Hebr. xii, 29. [30] Jerem. viii, 4. [31] Matth. xvi, 26. [32] Eccle. i, 14.

NOTÆ.

(9) In cod. Reg. ρκα'.

ἡμᾶς ἀφῖχθαι, καὶ τὸν προσήκοντα ἐπιτάφιον ἐκείνῃ μὲν ᾆσαι· σοὶ δὲ τῇ ὑπολελειμμένῃ, καὶ οἱονεὶ ὀρφανῇ τῆς μητρικῆς σου συναφείας τε καὶ συμπνοίας, φθέγξασθαι παραμύθιον· εἴγε καὶ ἐξευρεθείη τοιοῦτον φάρμακον, δυνάμενον καταπραῦναί σου τὸ τῆς ψυχῆς ἀλγεινὸν καὶ συμπεπτωκός. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἐνδέχεται, διὰ γράμματος ἡ ἐπισκοπή. Ὦ πῶς ἐκπέπτη ἀφ' ἡμῶν ἡ καλὴ ἀμμὰς, ἡ Χριστοφόρος γυνὴ, τὸ κειμήλιον τῆς σωφροσύνης, τὸ κεχαριτωμένον πρόσωπον, τὸ τῆς εὐλαβείας τέμενος, τὸ πλῆρες ἡμερῶν, τῶν τε λυομένων καὶ μενουσῶν θέαμα, ὁ ἡγιασμένος ναὸς, ὁ ἐλαιὼν τῆς συμπαθείας, ὁ οἰκτιρμὸς τῆς ἐπιδόσεως, τὸ ζῶον ὄντως τὸ θεόπλαστον, ὁ ἄφθονος ὀφθαλμὸς, ἡ ἀβάσκανος καρδία, ἡ πρὸ τοῦ θανάτου ἔκδημος τῶν τῇδε διὰ τὸν ποθούμενον νυμφίον Χριστὸν, καὶ διὰ τὴν ἐκεῖσε ἄλυτον ζωὴν καὶ ἀκήρατον; Ὦ, ὦ, πόσα λαλήσας δυνηθείην κενῶσαι τὸ συνωθοῦν τὴν καρδίαν μου σεμνολόγημα! Καίτοιγε ὀψιμαθὴς ἐγὼ τῆς κυρίας καὶ τῶν ἐνουσῶν ὑμῖν ἀρετῶν, καὶ τοσοῦτον ἐν πείρᾳ, ὅσον ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαψάμενός τις μέλιτος. Ἀλλ' ὅμως ἡ βραχεῖα γεῦσις δήλωσιν παρίστησι τῆς ὅλης γλυκύτητος, ἄλλως τε καὶ παρὰ τῶν κάλλον πεπειραμένων ὑμῶν τῆς ἀρετῆς ἀδελφῶν ἐκδιδαχθεὶς, ἀρκοῦσαν ἔχω τὴν περὶ αὐτῆς γνῶσιν ἐν Κυρίῳ. Ἐκείνη ἀπὸ τοῦ τοιούτου βίου ἤχθη εἰς τόδε τὸ πολίτευμα. Δεῖ γάρ με ἄνωθεν ὑπολαβεῖν, καὶ μικρόν τι ἐνδιατρίψαι τῷ λόγῳ παρηγορίας χάριν.

Ἔχει οὕτως. Τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν τὸ γένος, καὶ κατὰ τόπον, καὶ κατὰ τρόπον· εἴπερ ἡ Ἀρμενία, ὅθεν καὶ ἡ ἀρετή. Εἰ δὲ καὶ τὸ αἷμα δεῖ ζητεῖν· ἐκ βασιλικοῦ κράματος στρατηγίαι καὶ δημαγωγίαι, καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἐν Γραικίᾳ, τοῦ ὁμοζύγου λέγω· ἐπεὶ καὶ τὴν πρώτην στρατηγίδα εἶλεν ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ τὴν πατρικιότητα, ὁ ἀνήρ. Οὗ ἀποῤῥαγεῖσα διὰ θανάτου, οὐκ ἤνεγκεν ἄζυξ μένειν, ἀλλ' ἔχειν μνηστῆρα· τίνα ἄρα; οὐ τόνδε καὶ τόνδε ἄρχοντα ἢ βασιλέα, ὡς ἡ τῶν πολλῶν ἔφεσις, σαρκὶ καὶ αἵματι προσκειμένων· ἀλλὰ τὸν μόνον ὡραῖον νυμφίον, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης. Διὸ καὶ εἰρηνώνυμος ἡ νύμφη, τὸν τῶν ὅλων βασιλέα Χριστὸν, τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ τοῦτον διὰ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος μνηστευσαμένη. Ἐφ' ᾧ ὅπως ἠρίστευσε πράττουσα τὰ τοῦ ἐραστοῦ, προδεδήλωκεν ὁ λόγος ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ. Ταύτης ἡ ἀστράπτουσα προσευχὴ, ἡ κατάνυξις· ἡ τῶν δακρύων χύσις, ἡ ἀκατάλαλος γλῶττα, ἡ ἀπαῤῥησίαστος ἕξις, ἡ Χριστομίμητος ταπεινοφροσύνη, ἡ φιλέντολος δεξιὰ, ἡ θεηγόρος διάνοια, ἡ καιομένη τῷ τῆς ἀγάπης Χριστοῦ πυρὶ καρδία, καὶ τέλος ἡ ὀρθόδοξος λατρεία, καὶ τὸ πεφυλαγμένον τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας μετὰ ἀνυποστόλου παῤῥησίας. Καὶ θαῦμα πῶς ἐν τῷ παριππεύσαντι διωγμῷ, οὐ μόνον ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ σὲ, κυρία, καὶ ὅλην σου τὴν ἁγίαν συνοδίαν, ἀμέθεκτον σὺν Θεῷ ταύτης διεφυλάξατο· καλὴν κορωνίδα τῷ τέλει ἐπισφραγισαμένη· ἐκ τῶν ὀρθοδόξων πηγῶν μετάσχοῦσα τῶν ἁγιασμάτων, κἀντεῦθεν ἀπάρασα, χαιρομένως· ὅπερ σημεῖον μέγιστον τῆς ὧν ἐπεπόθει

nos ipsi veniremus, et illam quidem congrua laudatione funebri prosequeremur; tibi vero derelictæ et materna quodammodo animi corporisque conjunctione orbatæ consolationem adhiberemus: si tamen remedium inveniretur ejusmodi, quod posset afflicti prostratique animi dolorem mitigare. Sed quoniam id fieri nequit, per litteras fiet visitatio. O quo pacto a nobis avolavit bona mater, Christifera mulier, thesaurus continentiæ, gratia ornatum caput, religionis sacrarium, plenum dierum tum obeuntium tum permanentium spectaculum, templum sanctificatum, olivetum compassionis, commiseratio largitionis, vere a Deo formatum animal, oculus invidiæ expers, cor sine malevolentia, in hoc seculo ante mortem peregrina ob desiderium Sponsi Christi, et propter futuram illic vitam indissolubilem et immortalem? O, o, quibusnam verbis exsequi illam possim, quæ cor meum sollicitum habet, laudationem! Et quidem serius ego dominam, et virtutes vestras cognovi, nec experientiæ plus habeo, quam qui summo digito mel attigit. Attamen tenuis degustatio totius dulcedinis specimen exhibet: præsertim cum ab iis sororibus, quibus virtus vestra magis perspecta erat, edoctus, sufficientem de ea notitiam habeam in Domino. Vitæ conditio a qua transiit illa ad istud institutum, fuit hujusmodi. Oportet enim me rem altius repetere, et consolationis gratia paulisper dicendo immorari.

Sic autem se res habet. Genus illius ex Orientalibus, et quoad locum, et quoad indolem: ex Armenia scilicet, unde et virtus. Quod si etiam habenda ratio sanguinis, hunc cum regibus commistum habuit. Accedunt militares ac civiles, tum in Armenia, tum in Græcia præfecturæ, conjugis dico; siquidem primariam in exercitu dignitatem pariterque patriciatum adeptus est vir ille. A quo per mortem divulsa, innuptam manere se non tulit, sed sponsum habuit, quemnam vero? non hunc vel illum principem aut regem, quod ambiunt multæ, carni et sanguini addictæ; sed eum qui solus est sponsus speciosus, princeps pacis. Unde et pacis nomen habens sponsa, universorum regem Christum gloriæ Dominum, sibi per monasticam professionem sponsum ascivit. In quo quidem quam præclare egerit, quæ dilecti sunt exsequens, superior sermo adumbrata quadam descriptione demonstravit. Hujus oratio fulguris instar emicans, compunctio, lacrymarum effusio, nulli obtrectans lingua, verecundi mores, Christum imitans humilitas, mandatorum amans dextera, mens divina tractans, cor ardens igne charitatis Christi, denique orthodoxus cultus, et cauta hæreticæ communionis cum intrepida libertate devitatio. Ac mirum sane quo pacto non seipsam modo, sed et te, domina, et sanctam congregationem tuam universam, dum grassaretur persecutio, illius expertem Dei ope conservarit; pulchram fini coronidem imponens, ab orthodoxis fontibus sacra participans, animo

lætanti excedens e vita : quod indicium est maximum, compotem factam eorum esse quæ optabat, Christo scilicet frui, et cum Christo in æternum esse. Sic igitur vivebat beata, sic et sancte obiit : atque ita esse credimus nos peccatores. Nunc ad te convertenda est oratio. Domina mea, quid hoc est, quod, etsi acerba est separatio, tulisti tamen cum gratiarum actione, ut audivimus; vehementerque te laudavimus, non ejulatus a ratione alienos fundentem; non spei vacuas lamentationes; sed ut pulchrum erat et ut decebat veram monialem et optimam magistram, exemplo suo animas sibi a Domino creditas informantem, aut potius, ut apertius dicam, clarissimæ illius et unanime conspirantem filiam in Domino, nurum in carne, æquales in gubernatione virtutis! Unam enim in duobus corporibus animam fuisse, et laudabile est, et vobis gloriosum.

Non ergo penitus a te, domina, separata est domina, sed ad modicum tempus, donec eamdem et nos viam insistamus. Præterquam quod spiritualiter nunc etiam adest, et sua tibi studia impendit: quodque majus est, Deo proprior facta, pro te tuisque deprecatur. Quod ergo restat, ne animo concidas, oramus, quasi præside carens, aut quasi sola derelicta. Habes illam, et præ illa Deum cujus sunt omnia; sed et nos peccatores, sicut illa et ante mortem, et in morte ipsa postulavit, habes, si quid prodesse queat homo peccator. Hæc nostra est funebris allocutio. Tu vero, o beata anima; ad hanc enim oratio convertenda; ne a nobis poscas ut Deus tibi per nos sit propitius : sed tu illum nobis concilia deprecationibus : hoc enim te posse confidimus : neque ut adjutores nos habeat domina, soror, mater, filia tua; sed teipsam impende et illi et nobis et universi gregi tuo, in Domino, cui gloria in sæcula. Amen.

A ἐπιτεύξεως, Χριστοῦ τυχεῖν, καὶ μετὰ Χριστοῦ ἔσεσθαι εἰσαεί. Οὕτως οὖν ἐβίω ἡ μακαρία, καὶ οὕτως ἁγίως ἀπῆρε· καὶ οὕτως πιστεύομεν ἔχειν οἱ ἁμαρτωλοί. Λοιπὸν ἐπὶ σὲ ὁ λόγος μετενεκτέος. Δέσποινά μου, τί τοῦτο; ἵνα εἰ καὶ δριμὺς ὁ χωρισμὸς, ἀλλ' ὅμως ἐνέγκῃς εὐχαρίστως, καθὰ καὶ ἀκηκόαμεν, καὶ ἐπῃνέσαμέν σε πάνυ· μὴ προϊεμένην κωκυτοὺς ἀλόγους, καὶ θρήνους ἀνελπίστους· ἀλλὰ δεόντως, καὶ ὡς ἀληθῶς μοναζούσης, καὶ ἀρίστης διδασκάλου, ὑποτυπούσης τῷ καθ' ἑαυτὴν ὑποδείγματι τὰς πιστευθείσας σοι ψυχὰς ὑπὸ Κυρίου· μᾶλλον δὲ, ἵνα γνωριμώτερον εἴπω, ὡς ἐκείνης τῆς ἀοιδίμου ὁμοψύχου ὁμογνώμονος θυγατρὸς ἐν Κυρίῳ, νύμφης ἐν σαρκὶ, ἰσαρέτου ἐν πολιτείᾳ. Καὶ γὰρ μία ψυχὴ ἐν δυσὶ σώμασι τὸ καθ' ὑμᾶς, καὶ B αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον.

Οὐ τοίνυν εἰς ἅπαν ἐχωρίσθη σου, κυρία, κυρία· ἀλλὰ πρὸς μικρὸν, ἕως ἂν καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὁδεύσωμεν ὁδόν· πλὴν ὅτι καὶ πνευματικῶς καὶ ἄρτι πάρεστι καὶ συμφέρει σοι τὰ σπουδάσματα· καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι καὶ ἐγγυτέρω γενομένη Θεοῦ, ἀντιβολεῖ τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν. Μὴ δὴ οὖν λοιπὸν καταπέσοις, παρακαλοῦμεν, ὡς ἀπροστάτευτος, μηδὲ ὡς μεμονωμένη. Ἔχεις αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτῆς τὸν Θεὸν, οὗ τὰ πάντα· εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ τὴν ἐκείνης καὶ πρὸ θανάτου, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αἴτησιν, ἔχεις· εἴπερ τι καὶ λυσιτελεῖν δύναιτο ἄνθρωπος ἁμαρτωλός. Αὕτη ἡμῶν ἡ ἐπιτάφιος προσ- C φώνησις. Σὺ δὲ, ὦ μακαρία ψυχὴ (πρὸς αὐτὴν γὰρ ἐπιστρεπτέον), μὴ πρὸς ἡμῶν αἰτοῦ τὸν Θεόν σοι ἵλεω γενέσθαι. Ἀλλ' αὐτὴ αὐτὸν ἡμῖν καταλλάττε ταῖς πρεσβείαις· θαῤῥοῦμεν γὰρ τοῦτο ἰσχύειν σε· μηδὲ ὑμᾶς ἐπικούρους ἔχειν τὴν κυρίαν ἀδελφομητρότεκνόν σου. Ἀλλὰ σαυτὴν πάρεχε καὶ αὐτῇ, καὶ ἡμῖν, καὶ ὅλῃ τῇ ποίμνῃ σου ἐν Κυρίῳ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

CXIV. — *Juliano vestitori.*

ΡΙΔ'. (10). — Ἰουλιανῷ βεστήτορι. [χμς'.]

Varia morum documenta tradit.

Quandoquidem per fratrem nos salutasti, præclare frater, æquum duxi salutem tibi per litteras reddere : ea re ostendens charam mihi esse excellentiam tuam; neque hoc solum, sed sollicitum me esse ut salvus evadas a diaboli tentationibus; scis enim, amice, circuire illum semper tanquam leonem, et quærere quem devoret[33]. Quare attende diligenter, et pactionum recordare. Scriptum est : *Peccasti? non adjicias iterum : sed et de pristinis deprecare*[34]. Et rursum Dominus ait : *Omnem palmitem non ferentem fructum, tollit eum Pater meus, et in ignem mittit, et ardet*[35]. Reformidemus igitur exemplum, pro animabus nostris decertemus, priusquam instet hora mortis : ne velut infructuosi et

Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀδελφὲ καλὲ, καλὸν ἡγησάμην διὰ γράμματος ἀντιπροσαγορεῦσαί σε· δεικνύων ἐντεῦθεν, ὡς ἀγαπητικῶς ἔχω περὶ τὴν τιμιότητά σου· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ D μεριμνητικῶς εἰς τὸ σώζεσθαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου πειρατηρίων· ἴσθι γὰρ, ἀγαπητὲ, ὅτι ὡς λέων ἀεὶ περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπίῃ. Ἔχε οὖν προσεκτικῶς· μέμνησο τῶν συνθηκῶν. Γέγραπται· *Ἥμαρτες; μὴ προσθῇς· καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι.* Καὶ πάλιν ὁ Κύριος λέγει· *Πᾶν κλῆμα μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτὸ ὁ Πατὴρ, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, καὶ καίεται.* Φοβηθῶμεν οὖν τὸ ὑπόδειγμα· ἀγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, πρὶν ἢ ἐπιστῆναι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου· μὴ ἀκα-

[33] I Petr. v, 8. [34] Eccli. xxi, 1. [35] Joan. xv, 2.

NOTÆ.

(10) In cod. Reg. ρκη'.

φθῶμεν ὡς ἄκαρποι καὶ ἀτελεσφόρητοι τῆς ἀγαθῆς A ἀμπέλου, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο ἦλθον, φησὶν ὁ Κύριος, οὐχ ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω. Καὶ πάλιν λέγει· Εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. Καὶ πάλιν· Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἤδη, ἀγαπητὲ, ὁ καλὸς Θεὸς ἡμῶν πάντα τὰ εἰς ἡμᾶς ἐπλήρωσεν· ἐπὶ γῆς ὤφθη, δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν, ὑπήκοος ἐγένετο μέχρι θανάτου. θανάτου δὲ σταυροῦ. Καὶ ταῦτα Κύριος ὢν τῆς δόξης, καὶ τὰ πάντα φέρων τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἀνακαλούμενος ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐγγενομένης ἡμῖν διὰ τοῦ πρωτοπλάστου φθορᾶς· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ B θεώσας ἡμᾶς διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός· οὗ καὶ ἀδελφοὶ ἠξιώμεθα καλεῖσθαι, καὶ σύσσωμοι, καὶ συμμέτοχοι, καὶ συγκληρονόμοι. Δεῖ οὖν ἡμᾶς πάσῃ φυλακῇ φυλάττειν ἑαυτούς. Ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις ἐν τῇ πόλει διερχόμενος· ὅρα μὴ ἐμπαρῇς. Ἐν φόβῳ Κυρίου ἡ ἀναστροφή σου ἔστω μετὰ ἀνδρῶν ἀγαθῶν· φεῦγε τοὺς ἀφυλάκτως ζῶντας· φεῦγε παίγνια καὶ γελοιάσματα νεωτερικά· φεῦγε κραιπάλας καὶ πολυποσίας φθοροποιούς. Πᾶν ῥῆμα σαπρὸν ἐκ τοῦ στόματός σου μὴ ἐκπορευέσθω· ἀλλ' εἴ τι καλὸν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀκουόντων. Μὴ φρόντιζε πλουτεῖν· ὅτι γυμνὸς εἰσῆλθες εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσῃ. Μὴ ἀγάπα τὴν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου· ὅτι ὡς καπνὸς παρέρχεται. Ἓν φίλει μόνον τὸ ἀγαθὸν, τὸ καθαρὰν ἔχειν τὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς ῥυπαρᾶς ἁμαρτίας· τὸ ἐπιτυχεῖν βασι- C λείας οὐρανῶν· καὶ φυγεῖν κρίσεως αἰωνίου. Τὰς ἐντολὰς, ἃς ἔλαβες, φύλαττε· κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου· ἡνίκα ἔχει ἡ χείρ σου βοηθεῖν, ὄρεξον τῷ δεομένῳ. Δύο λεπτὰ χήρας πτωχῆς ὑπερηκόντισαν πάντων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐμβεβλημένων. Ὅρκος ἐν τῷ στόματί σου μὴ αὐλιζέσθω· ὁ γὰρ ὀμνύων οὐ σωθήσεται, κἂν δοκῇ πᾶσαν ἐντολὴν ποιεῖν. Ἐπισκέπτου ἄνθρωπον ἐν φυλακῇ, ἵνα ἐπισκεφθῇς ὑπὸ Κυρίου. Προσεύχου συνεχῶς, καὶ ψάλλε ἐν καρδίᾳ· ἵνα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποδέξῃ σύνοικον. Ταῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα δείγματα ἀγάπης, ἐντολαὶ ἀγαθαὶ, ἃς ἀμφότεροι πράξοιμεν, καὶ σωθείημεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A inutiles abscindamur a bona vite, quæ est Christus. *Propterea veni*, ait Dominus, *non ut judicem mundum, sed ut salvificem* [36]. Et iterum dicit: *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo* [37]. Et iterum: *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die* [38]. Jamque ipse erga nos omnia, dilecte, bonus Deus noster explevit. In terra visus est, *formam servi accepit, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [39]. Atque hæc cum esset gloriæ Dominus, portansque omnia verbo virtutis suæ [40]: revocans nos ab insita nobis per protoplastum corruptione; neque id tantum, sed per sanctam quoque carnem suam nos deificans: cujus et fratres appellari B meruimus, et concorporei, et consortes, et cohæredes. Convenit ergo ut omni custodia nos custodiamus. In medio laqueorum ingrederis per civitatem ambulans, vide ne sis remissus. In timore Domini sit conversatio tua cum viris bonis: fuge illos qui sine cautione vivunt: fuge ludos risusque juveniles: fuge crapulam et ebrietatem pestiferam. *Omnis sermo malus ex ore* tuo *non procedat; sed si quis bonus ad ædificationem audientium* [41]. Ditescere ne studeas, quia nudus in hunc mundum ingressus es, et nudus recedes [42]. Ne ames gloriam mundi hujus, quia sicut fumus prætervolat. Unum solum ama bonum, purum sorde peccati cor habere, regnum cœlorum adipisci, et æternam fugere damnationem. Serva mandata quæ accepisti: C aurem tuam inclina mendico: cum opitulari manus tua potest, porrige indigenti. Minuta duo pauperis viduæ antelata sunt omnibus quæ missa fuerant in gazophylacium [43]. Juramentum non habitet in ore tuo: nam qui jurat non salvabitur, tametsi omnia præcepta servare videatur. Visita hominem carcere detentum, ut visiteris a Domino. Assidue ora, et psalle in corde, ut Spiritum sanctum contubernalem excipias. Hæc pauca de multis dogmata charitatis, bona præcepta, quæ ambo exsequamur ut salvi simus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ΡΙΕ' (11). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [χμζ'.]

CXV. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Rursum de ipsius matris obitu scribit.

Ὡς καλὰ τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου, καὶ D τὸ λυμηρὸν ἐπιδεικνύμενα τῆς ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ μητρὶ κοιμήσεως, καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν τῆς ἐλπίδος ἔχοντα! Ὡς γὰρ τὸ πάντη ἄλυπον καὶ ἄδακρυ ἐπὶ τῇ τῶν κεκοιμημένων διαζεύξει, κατηγορεῖται (ἀναισθησίας γὰρ τεκμήριον)· οὕτω τὸ πέραν τοῦ μέτρου πάλιν κατακλᾶσθαι τῇ λύπῃ, τῶν μὴ ἐχόντων ἐστὶν ἐλπίδα ἀναστάσεως· Δεῦρο λοιπὸν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, τὸ

D Quam præclaræ fuerunt reverentiæ tuæ litteræ, quæ et dolorem ex sanctæ matris obitu testatæ sunt, et spei mentionem continebant! Quemadmodum enim non dolere prorsus, nec flere mortuorum discessiones, merito reprehenditur; stuporis quippe est argumentum: sic etiam ultra modum dolore frangi, eorum est qui resurrectionis spem non habent. Age nunc ergo, soror in Domino, legitimo

[36] Joan. XII, 47. [37] Joan. XV, 22. [38] Joan. XII, 48. [39] Philipp. II, 7, 8. [40] Hebr. I, 3. [41] Ephes. IV, 29. [42] Job. I, 11. [43] Marc. XII, 43.

NOTÆ.

(11) In cod. Reg. ρλγ'.

planctu perfuncti, ad nos redeamus : non ut sanctæ illius simulacrum ex mente abjiciamus; absit. Erit enim apud nos omnis adhortationis gubernationisque monumentum : sed ut alacriore animo simus, ac peragamus propositum certamen exercitationis. Non igitur reliquit te mater immatura ætate, nec rudem rerum divinarum, nec humanarum imperitam ; sed, Chsisti gratia, omnibus rebus instructam, et vitæ usu peritam, et prudentiæ plenam, et scientia locupletem, et gubernationi peridoneam. Cumque humanæ vitæ definiti sint dies, prospice imprimis propriæ securitati, adjutricem assumens sive e domo, si suppetat, sive extrinsecus. Quippe fieri omnino potest, ut feminam invenias cui negotia quæ interdum occurrunt difficillima committas, quæ expedire per se mens una nequeat.

Attende similiter subditarum sororum gubernationi : regens illas in Domino, cum omni longanimitate et commiseratione exigens quæ sunt officii : neque urgens vehementius, sed sicut nutrix filios suos fovens, totamque te illis impendens : ita ut animam ipsam pro illis exponas, neque freni habenas e contrario penitus remittens, quæ causa esse solet dissolutionis, confusionis, et nullius erga filios amoris. Scis quomodo te, præsente matre, gereres : scis in te omnium illarum oculis tanquam in Deum esse conversos, personam tuam intuentium velut conciliatricem apud Deum. Quod si ipsa sic agas ; perpiscuum est aliud illas spirare nihil debere, quam quod tu magistra et cupis, et jubes, et enuntias : prorsus ut genuinæ filiæ erga matrem, ut membra de membro erga caput, ut flores erga rosarium. Ad hoc enim et in unum convenerunt, mundo relicto, etiis quæ in mundo sunt, parentibus ac fratribus, necessariis et amicis, facultatibus et carnis affectibus, cælibatum amplexæ, Christoque desponsæ : ut sancte et quemadmodum virgines decet viventes, regnum cœlorum consequantur, intreutque cum Christo in cœlestem illum et ineffabilem thalamum nuptialem. Tale et illis et tibi, domina, certamen est et professio : proinde huic attendamus : in hac moveamur, et vivamus : non huc et illuc respicientes, quod sic illud monasterium, vel sic aliud monasterium. Noxium hoc est : cum ex præceptorum norma metiri nos debeamus, non autem ex vicinis. Hinc enim nemo assequitur ut recte incedat, Deoque digne ambulet. Quia præsens ætas negligens est, et ab exacta disciplina descivit, et ab ea vivendi regulam petere vanum est et inutile ; illuc pectemus ubi sancta vita et Domino placens resplenduit. Vides, soror et mater spiritualis, quemadmodum adegit me charitas Dei liberius apud vos loqui ? Nihil amplius facturus eram, si ad ipsam parentem meam et germanas sorores verba fecissem. Præterquam quod omnes corpus Christi sumus, et unum Patrem invocamus bonum Deum nostrum. Quare fratres quoque omnes invicem, et corpus unum, et consortes,

A ἱκανὸν τοῦ πένθους ἀφοσιωσάμενοι, εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα· οὐχ ὅτι ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας τὸ ἴνδαλμα τῆς ἁγίας ἐκείνης· μή τι γένοιτο· εἴη γὰρ ἐν ἡμῖν ὑπόμνημα πάσης παρακλήσεως καὶ διακυβερνήσεως· ἀλλὰ τὸ ἄγεσθαι εὐθυμότερον, καὶ διανύειν τὸν προκείμενον ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως. Οὐκ εἴασεν οὖν σε ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ· ἡ μήτηρ, οὐδ' ἀμαθῆ τῶν θείων, οὐδ' ἄπειρον τῶν ἐν βίῳ, πάντοθεν χάριτι Χριστοῦ ἱκανουμένην, καὶ βίου ἔμπειρον, καὶ φρονήσεως ἔμπλεων, καὶ γνώσεως εὔπορον, καὶ διοικήσεως εὔθετον. Καὶ ἡμερῶν ἀπηρτισμένων τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, ἔχου δὴ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας, λαμβάνουσα βοηθὸν, εἴτε οἴκοθεν, ἄνπερ καὶ ἔστιν, εἴτε ἔξωθεν. Οὐκ ἄπορον γὰρ εὑρεῖν γυναῖκα ἐπ' ἀναθέσει τῶν συμπιπτόντων ἔστιν ὅτε δυστεκμάρτων
B πραγμάτων, ὧν τὴν λύσιν εἷς νοῦς οὐχ οἷός τέ ἐστι δοῦναι.

Ἔχου δὴ ὁμοίως καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν ὑπὸ χεῖρα ἀδελφῶν, καθηγουμένη ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης μακροθυμίας, μετὰ συμπαθείας, μετὰ ἐκζητήσεως τῶν ὀφειλομένων· μήτε καταπιέζουσα σφοδρῶς, ἀλλ' ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα, τὰ κατ' αὐτὰς ἀμειβομένη· ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· μηδ' αὖ ἀνεῖσα ὁλικῶς τὰς ἡνίας τοῦ χαλινοῦ· αἴτιον γὰρ τοῦτο διαλύσεως, ἀταξίας τε καὶ ἀφιλοτεκνίας. Οἶδας ὅπως συνούσης τῆς μητρὸς ἐποίεις· οἶδας ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ πασῶν αὐτῶν εἰς σὲ βλέπουσιν ὡς εἰς Θεὸν, ὁρῶσαι τὸ πρόσωπόν σου, μεσιτεῦον αὐταῖς τὰ πρὸς αὐτόν. Εἰ δὲ αὐτὴ οὕτως, δῆλον ὅτι κἀκείναις ὀφειλόμενόν ἐστιν ἄλλο μηδὲν
C ἀναπνεῖν, ἢ ὅπερ σὺ ἡ διδάσκαλος καὶ ἐρᾷς, καὶ ἐντέλλῃ, καὶ διαγορεύεις· καὶ ἁπλῶς ὡς τέκνα γνήσια πρὸς μητέρα, ὡς μέλη ἐκ μέρους πρὸς κεφαλὴν, ὡς ἄνθη πρὸς ῥοδωνιάν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ συνελύθεισαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καταλιποῦσαι κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, γονεῖς τε καὶ ἀδελφοὺς, οἰκείους καὶ φίλους, ὑπάρξεις τε καὶ σχέσεις σαρκὸς, ἀζυγίαν ἀσπασάσαι, καὶ Χριστὸν νυμφευσάμεναι. Ἵνα ὁσίως καὶ παρθενοπρεπῶς ζήσασαι, κληρονομήσωσι βασιλείαν οὐρανῶν· καὶ τὸ μετὰ Χριστοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον καὶ ἀνεκλάλητον νυμφῶνα. Τοιοῦτον καὶ αὐταῖς καὶ σοὶ, κυρία, τὸ ἀγώνισμα καὶ ἐπάγγελμα· τούτῳ καὶ προσέχωμεν· ἐν τούτῳ καὶ κινώμεθα καὶ διαζῶμεν· μὴ ἀποβλέπουσαι ὧδε τε κἀκεῖ, ὅτι οὕτως ἐκεῖνο τὸ μοναστήριον, καὶ οὕτως
D τὸ ἄλλο μοναστήριον. Βλαβερὸν τοῦτο· τῇ ἐντολῇ δεῖ παραμετρεῖν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ μὴ τοῖς πέλας. Ἐντεῦθεν γὰρ οὐκ ἔρχεταί τις εἰς τὸ ὀρθοποδεῖν, οὐδὲ θεοπρεπῶς πορεύεσθαι. Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα γενεὰ καὶ ὀλίγωρος ἐστιν, ἐκλελοιπυῖα τοῦ ἠκριβωμένου βίου, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς κανονίζεσθαι μάταιον καὶ ἀνωφελές· ἐκεῖ σκοπῶμεν οὗ ὁ ἱερὸς βίος, ἔνθα ἔλαμψεν ἡ εὐαρέστησις Κυρίῳ. Ὁρᾷς, ἀδελφὴ καὶ μήτηρ πνευματικὴ, ὅπως με ἠνάγκασεν ἡ κατὰ Θεὸν ἀγάπη παῤῥησιασθῆναι ἐν ὑμῖν; οὐδὲν πλέον ἔμελλον ἂν ποιεῖν, εἰ πρὸς μητέρα τὴν ἐμὴν, καὶ πρὸς ἀδελφὰς κατὰ σάρκα ἦν μοι διαλέγεσθαι. Πλὴν ὅτι πάντες σῶμά ἐσμεν Χριστοῦ, καὶ ἕνα πατέρα ἐπικαλούμεθα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν. Ὥστε ἀδελφοὶ πάντες ἀλλή-

σύσσωμοι, καὶ συμμέτοχοι, καὶ συγκληρο- A
ἐντεῦθεν τὸ φιλεῖν ἡμᾶς καὶ σώζεσθαι ὑμᾶς,
ἀγαπᾷ Κύριος, καὶ ἐντέταλται. Εἰρήνη σοι
ι μητρί. Εἰρήνη ταῖς ἀδελφαῖς ἐν Χριστῷ
ι Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

ΡΙς' (12). — Ἰωάννῃ ἐρημίτῃ. [χμη'.]

εάμα ὁπόταν τις θεάσοιτο, τοῦτο καὶ μετὰ
χώρησιν εἰς νοῦν ἀεὶ ἀναθεωρεῖν εἴωθεν.
ῦν καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοί, θεοτίμητε, ἅπαξ
ντες, καὶ ὡμιληκότες, οὐκ ἐπιλελήσμεθα·
ιταζόμενον ἔχομεν ἐν τῇ διανοίᾳ· αὐτὸ τοῦτο
οι ὁρᾷν ἄνθρωπον Θεοῦ, προσώπῳ τε καὶ
χάριν θείαν λάμποντα, καὶ εἰς δοξολογίαν
οτρεπόμενον. Ἔσχες δὲ τοῦτο τῇ ἐρημικῇ
καὶ τῇ προσευχτικῇ προσελεύσει· λαμ-
Μωσαϊκῶς τὴν ὄψιν πρὸ τοῦ ἀῤῥήτου B
ιὸ καὶ αὖθις γλιχόμεθά σε κατοπτεῦσαι,
ιετασχεῖν τῶν ἐν σοὶ χαρίτων, κατὰ δευτέ-
ιαστικοῦ μετουσιασμοῦ, σὺ πρὸς Θεόν, καὶ
οὰ σοῦ. Ὁρᾷς ὅσον σε Θεὸς ἐδόξασεν, ἐπεὶ
αὐτόν; ἀλλὰ καὶ ἔτι δοξάσειεν ἐν τέλει τοῦ
ὁπεραίνοντα ἀξίως τὸν δρόμον. Ἡμῖν δὲ τοῖς
οῖς εὔξαιο κἂν ἄρξασθαι τοῦ σωτηρίου δρό-
:είπερ μακρὰν ἀπὸ Θεοῦ οἱ ἐλάχιστοι. Ἡ
ιεβολὴ τοῦ λόγου ἐν τούτοις.

δευτέρα; Περὶ Θεοκτίστου τοῦ ἐρημίτου·
; διεῤῥάγη ἐξ αἱρετικῶν τινων ὑποθέσεων
ιατος τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς ἡμῶν μᾶλλον
:ι, τιμιώτατε. Πλὴν ὅτι καὶ ἡμεῖς προπέ-
σιάσαντες τοῖς καθ' ἡμᾶς [f. ὑμᾶς] ἐνδιαι-
ἐξεμάθομεν παρὰ τῶν εἰδότων τὰ τοῦ ἀν- C
μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ γραμμάτων ὑπεμνήσαμεν
καλέσαμεν ἀποσχέσθαι αὐτὸν τῶν σκοτεινῶν
ιαὶ δαιμονοποιῶν φθεγμάτων, ὀρθοδοξεῖν δὲ
πί τε τῆς παναγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν ἄλλων
Νῦν οὖν Νικάνωρ ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς φοι-
:ρὸς ἡμᾶς, ἀπήγγειλεν ἐλθεῖν εἰς μετάγνω-
ἄνδρα, καὶ ἐθέλειν ὁμοφρονεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ·
δὲ μηδὲ γράμμα ἐμὸν εἰληφέναι, ἀλλὰ καὶ
:ασθαι. Ἐπεὶ οὖν, Πάτερ ἅγιε, γέγραπται·
ὢν ἄξιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα μου
Καί, Ὁ ἀποστρέφων ἄνθρωπον ἐκ πλά-
ιῦ αὐτοῦ, καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν·
:γιωσύνην σου διαναστῆναι, καὶ δοῦναι χεῖρα
τῷ πλανωμένῳ. Ἐν τούτῳ γὰρ Θεοῦ συνεργὸς
σται δὲ τοῦτο πῶς; ἵνα δηλώματι ἄξοις τὸν D
:ον πρὸς σέ, εἴποις τε καὶ διαλεχθῇς τὰ εἰκότα.
ιὲν εὕροις αὐτὸν εἴκοντα τῷ θείῳ λόγῳ, εἴποις
ὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο κε-
φιλῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· κἂν δοκιμάζοις,
ο, κἀκεῖνος ἐρᾷ, ἐπιστείλω αὐτῷ εὐθέτως,
ιφοτέρωθεν ἑλκυσθῆναι, καὶ κερδηθῆναι τὸν
ινον. Τοῦτο γὰρ βούλεται Θεός, κἂν τοῦτο

et cohæredes. Atque inde est quod nos salutem vestram amamus sicut amat Dominus, ac sicut præceptum est. Pax tibi dominæ matri. Pax sororibus in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

CXVI. — *Joanni eremitæ.*

De quodam eremita hæretico ad fidem catholicam adducendo.

Si jucundum spectaculum viderit quispiam, hoc, et postquam recesserit, animo semper intueri solet. Sic igitur et nos humiles, vir a Deo honorate, ex quo te semel vidimus et locuti tecum sumus, minime obliti sumus; sed impressum menti gerimus, illum ipsum videre gestientes hominem Dei, et vultu et verbis divinam gratiam spirantem, et ad Dei laudes incitantem. Hoc vero adeptus es eremitica solitudine, et orationis frequentatione, faciem gerens Moysis instar ineffabili luce resplendentem. Quocirca et iterum intueri te cupimus, et gratiæ donorum quæ in te sunt participes fieri, ac sanctitatis quam tu a Deo, nos abs te, minus tamen quam quanta in te est, hauriemus. Vides quanta te Deus gloria affecerit, quoniam tu illum gloria affecisti? Atque utinam ornare te pergat in fine vitæ, curriculum ut par est absolventem. Tu vero pro nobis ora peccatoribus, ut vel inchoemus salutarem cursum; quippe qui a Deo longe absumus homunculi. Atque hoc primum orationis propositum.

Quodnam alterum? De Theoctisto eremita: qui quonam modo per hæreticas quasdam quæstiones ab Ecclesiæ corpore divulsus sit, ipse nosti melius quam nos, reverendissime. Attamen et ipsi nuper ad cellulas vestras cum venissemus, de hominis rebus ex iis qui noverant didicimus. Quin etiam per litteras commonefecimus hortatique sumus, ut ab tenebricosis illis et dæmoniacis sermonibus abstineret, et orthodoxe potius sentiret tum de sanctissima Deipara, tum de aliis capitibus. Nunc ergo Nicanor frater noster ad nos veniens resipuisse hominem renuntiavit, velleque Ecclesiæ consentire, negare autem se litteras meas accepisse; sed et illas optare. Quoniam igitur scriptum est, Pater sancte: *Qui educit dignum ex indigno, sicut os meum erit*[44], et: *Qui converti fecerit hominem ab errore viæ suæ, operiet multitudinem peccatorum*[45]; sanctitatem tuam exsurgere oportet, et auxilii manum porrigere erranti. In hoc enim Dei adjutor eris. Qui vero id fiet? Ut Theoctistum ad te advoces, eique dicas et edisseras quæ par erit. Et si quidem cedere illum videris divino sermoni; de me etiam humili significes, eamdem meam mentem esse, ejus salutis desiderio: et, si probabis, Pater, idque ille expetet, scribam ad illum apposite, ut utraque parte trahatur, et lucrifiat qui periit. Hoc enim vult Deus, et hujus gratia in terram venit, quod perierat quærens reducere[46]: et amo-

rem. xv, 19. [45] Jac. v, 20. [46] Matth. xviii, 13.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρκδ'.

rem proximi esse ju[illegible] amoris erg[illegible] argumentum. Omnique conatu excitari nos convenit, Pater sancte : in hunc enim finem ut ad te scriberem permotus sum. Quod si post talem conatum detrectans non obsequetur, *videbit iniquus*[47]. Ait Dominus : *Sinite illos, cæci sunt*[48]. Quem igitur successum Dominus dederit, indicare mihi, Pater, venerandis tuis litteris bonitas tua ne gravetur.

CXVII. — *Mariano spathario.*

De mundi contemptu.

Compellit me ad scribendum pietas tua, tanquam inde fructum, inquit, capiens; ego vero non puto, quia sermo noster, quemadmodum et vita, inutilis est; sed ut charitate potius incitata. *Charitas* enim, ait Apostolus, *non cogitat malum*[49]. Cæterum quomodo res se habeat, cedo et obsequor amico nostro, viro bono, laudatissimo præsidi, alumno pietatis, doctrinæ orthodoxæ discipulo, homini Dei, monachorum amatori. Multa sunt encomia tua, egregia facinora. Sed vide, domine mi, quomodo ambules; hoc enim clamat Apostolus[50] : non ut insipiens, sed ut sapiens; non ut carni deditus, sed ut amans Deum ; non tanquam immortalis, sed tanquam de exitu sollicitus. Commune est debitum, præfixus terminus qui transcendi non potest. *Non est* enim, ait, *qui vivet et non videbit mortem*[51]. Quænam ergo, dices, utrorumque propriæ sunt notæ? Ego, amice, tibi exponam. Priorum quidem choreæ, risus, ludi, turpiloquia; ebrietates, crapulæ, elati spiritus, inanes jactantiæ, exquisiti ad gloriam ornatus alii aliis succedentes, divitiarum desideria, quæque his plura et graviora ob dignitatis tuæ reverentiam prætermitto. Et quidem, *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*[52], ut pronuntiavit Apostolus. Age vero alterius quoque partis quæ sint propria ostendam. Paupertas spiritus, compunctionis lacrymæ, mansuetudo, pax, misericordia, mentis in Deum contemplatio, contemptus pecuniæ, odium mundi, frugalitas, continentia pro cujusque virium facultate : supra conjugem, supra filios, supra parentes, supra fratres, supra omnes omnino amare Dominum qui fecit nos, qui seipsum ad mortem tradidit pro unoquoque nostrum.

Hæc atque his similia, veri sunt Christiani. Noli enim de monacho interpretari, domine, quæ dicta sunt, et non de laico æqualiter omnia (tametsi de monacho impensius) præter continentiam et paupertatem, de quibus sæcularis non condemnabitur. Et tamen istic quoque sunt tempora continentiæ, et frugalitatis leges. *Habentes* enim *alimenta*, inquit, *et quibus tegamur, his contenti simus*[53]. *Qui autem divites fieri volunt, incidunt* in barathrum ineluctabile[54]. Et rursum, *Ut et qui habent uxores, tanquam*

A ἐλθεῖν ἐπὶ τῆς γῆς το ἀπολωλὸς [illegible] στρέψαι· καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀπόδειξιν τὴν [illegible] πέλας φιλίαν ποιεῖται ἡμῖν. Καὶ δεῖ πάντι [illegible] κινηθῆναι ἡμᾶς, Πάτερ ὅσιε· εἰς τοῦτο γὰρ [illegible] κινηθεὶς ἔγραψά σοι. Εἰ δὲ μετὰ τὴν τοιαύτην [illegible] χείρησιν ἀπειθῶν ἀπειθεῖ, ὄψεται ὁ ἀνομῶν· [illegible] Κύριος· Ἄφετε αὐτούς, τυφλοί εἰσιν· ὡς [illegible] εὔοδοῖ Κύριος, ἀγαθύνθητι, Πάτερ, δηλοποιῆσαι [illegible] γράμματί σου τιμίῳ.

ΡΙΖ' (13). — Μαριανῷ σπαθαρίῳ.

Ἕλκει ἡμᾶς ἡ εὐσέβειά σου πρὸς τὸ γράφειν, [illegible] ὄφελος, φησίν, εὑρίσκουσα· καὶ οὐ δοκῶ· [illegible] ἡμῶν σὺν τῷ βίῳ, καὶ ὁ λόγος ἄχρηστος· ἀλλ' [illegible] ἀγάπῃ φερομένη. Ἡ ἀγάπη γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστο-

B λος, τὸ κακὸν οὐ λογίζεται. Πλὴν ὁποτέρως [illegible] ἔχοι, εἴκω καὶ πείθομαι τῷ ἡμετέρῳ ἐραστῇ, [illegible] ἀγαθῷ ἀνδρί, τῷ [illegible] ἄρχοντι, τῷ τ[illegible] τῆς εὐσεβείας, τῷ θρέμματι τῆς ὀρθοδοξίας, τῷ [ἀν]θρώπῳ τοῦ Θεοῦ, τῷ φιλητῇ τῶν μοναστῶν. [illegible] σου τὰ ἐγκώμια, κάλλιστα τὰ ἀριστεύματα. [illegible] [illegible], ὁ δεσπότης μου, πῶς περιπατεῖς· τοῦτο γὰρ βοᾷ ὁ Ἀπόστολος, μὴ ὡς ἄσοφος, ἀλλ' ὡς σοφ[ός]· μὴ ὡς φιλόσαρκος, ἀλλ' ὡς φιλόθεος· μὴ ὡς [illegible] τος, ἀλλ' ὡς ἐμμέριμνος ἐξόδου· τὸ κοινὸν χρ[έος] τὸ ἀνυπέρβατον ὁροθέσιον. Οὐκ ἔστι γάρ, [illegible] ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον. [illegible] ἀμφοτέρων τὰ ἰδιώματα, εἴποις ἄν; Ἐγώ σοι [illegible] φίλε· τοῦ μὲν πρώτου χορεύματα, [illegible] παίγνια, αἰσχρολογήματα, οἰνοφλυγίαι, [illegible]

C γίαι, μετεωρισμοί, διάκενα [illegible] σματα ἀλληπάλληλα, φιλοπλουτίαι, [illegible] πλείω καὶ βαρύτερα αἰδοῖ τῆς ἐξουσίας [illegible] Καί γε οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες [illegible] Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν, ἀπεφήνατο [illegible] λος. Δεῦρό σοι καὶ τοῦ ἑτέρου ὑποδείξαιμι τ[illegible] Πτωχεία πνεύματος, κατανύξεως δάκρυα, π[illegible] εἰρήνη, ἐλεημοσύνη, νοῦ πρὸς Θεὸν θεωρία, [illegible] γυρία, μισοκοσμία, αὐτάρκεια, ἐγκράτεια· [κατὰ] δύναμιν τῆς ἐφ' ἑκάστῳ δυνάμεως, ὑπὲρ [illegible] ὑπὲρ τέκνα, ὑπὲρ γονεῖς, ὑπὲρ ἀδελφούς, ὑπὲρ [illegible] τας ἁπλῶς, ἀγαπᾶν τὸν Κύριον τὸν [illegible] τὸν ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου ἐκδεδωκότα [illegible] θάνατον.

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, καὶ τοῦ ἀληθ[ῶς Χρι]-

D στιανοῦ. Μὴ γάρ τοι νομίσῃς, δέσποτα, ἐπὶ [μονά]ζοντος τὰ λεχθέντα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ [illegible] πάντα ἐπίσης (κἂν ἐν τῷ μονάζοντι ἐπιτ[illegible]) πλὴν ἀγαμίας καὶ ἀκτημοσύνης, ἐν οἷς ὁ [illegible] οὐ κατακέκριται· ὅμως κἀνταῦθα ἐγκρατείας [illegible] αὐταρκείας θεσμοί. Ἔχοντες γάρ, φησί, διατ[ροφὰς] καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα· [οἱ] δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν [εἰς] ἄφυκτον βάραθρον. Καὶ πάλιν· Ἵνα καὶ οἱ ἔχο[ντες]

[47] Psal. cxi, 10. [48] Matth. xv, 14. [49] I Cor. xiii, 5. [50] Ephes. v, 15. [51] Psal [illegible]
[52] Ephes. v, 4. [53] I Tim. vi, 8. [54] I Cor. vii, 29.

NOTÆ.

(13) In cod. Reg. ρκα'.

ἴχας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. Ἰδοὺ, δέσποτα A ἠνάγκασάς με τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἀναγγεῖ-τοι. Σπεύσωμεν ἀμφότεροι σωθῆναι. Ἀρκετὸς ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου, τὸ θέλημα τῆς ις κατεργάσασθαι. Νῦν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας. ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐκδέχεται ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς αρπὸν ἡμῶν· μὴ εἴποι· Ἔκκοψον αὐτὸν, ἵνα ιὶ τὴν γῆν καταργεῖ; μὴ κλείσῃ καθ' ἡμῶν, ὐκ ἔστιν ἄνοιξις· μὴ λάβοι ἡμᾶς ὁ διάβολος εἰς αὐτοῦ, συγκολαζομένους αἰώνια· μὴ ἀνάρ-ιι ἄφνω γενοίμεθα. Ποσάκις ἐγγύας δέδωκαμεν, τῆς ἀσθενείας, ἢ τοῦδε τοῦ κινδύνου, ἢ τῆσδε θλίψεως ῥυσθῶμεν, Θεῷ γνησίως δουλεύσομεν· πάλιν ἐπελαθόμεθα τῶν συνθηκῶν; ἕως πότε ·αι; ἕως τίνος ἐάσει; Ἀνάγκη πάντως μικρὸν B ον ἐξελθεῖν τῶν ἐνθένδε. Μὴ τοίνυν εὑρεθῶμεν κσκεύαστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἵνα μὴ τὸ ἡμῖν εἴη αἰώνιον καὶ ἀπέραντον· ἀλλ' ἐν ἑτοί-ς εὐαρεστήσεως, ὅπως συμβασιλεύειν Κυρίῳ ;ιωθῶμεν εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Γένοιτο.

A *non habentes sint*[35]. Ecce, mi domine, adegisti me ut justam Dei legem annuntiarem tibi. Contendamus ambo ut salvi simus. Satis nobis fuerit præteritum vitæ tempus, ut desideria carnis expleremus. *Nunc*, ait Apostolus, *tempus acceptabile, nunc dies salutis*[36]. Ecce bonus Deus usque ad extremum spiritum exspectat fructum a nobis; ne dicat: *Succide illum, ut quid etiam terram occupat*[37]? ne claudat nobis, et non sit qui aperiat: ne assumat nos diabolus in sortem suam cum ipso in æternum puniendos: ne repente abripi nos contingat. Quoties spopondimus, nos, si ab infirmitate, si ab hoc periculo, si ab hac ærumna liberaremur, Deo sincere servituros: et postea pactionum obliti sumus? Quousque tandem sustinebit? quousque cessabit? Necesse est prorsus paulo post hinc abire. Non igitur B deprehendamur a bonis operibus imparati, ne nobis æternum et fine carens væ obveniat; sed præparantes nos ad obtinendam Dei pacem, ut cum Domino regnare mereamur in sæcula non desinentia. Fiat.

Η' (14). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [χνγ'.]

CXVIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Ut matris, cujus obitum defleverat, virtutes imitari studeat, præsertim in monasterii gubernatione.

ὅτι μᾶλλον ἀποδέχομαι τὴν τιμιότητά σου· λαυσαμένην τὴν μακαρίαν μητέρα· ὅτε ἐξελη-; ὁ οἰκονόμος, ἀπήγγειλε παρακεκλῆσθαι αὐτὴν υρίῳ. Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ταπείνωσίς μου ἀνεῖθη ίζοντος τὰ κατὰ σὲ ὡς ἀδελφῆς ἐν Χριστῷ. C ·άρ, ὦ κυρία, ἐν τοῖς φιλτάτοις, καὶ τὸ τῆς ἀγά-ἐνδεικνυμένους, πενθῆσαι φυσικῶς, καὶ τῷ τῆς ος ἐπερειδομένους δόγματι, παρακληθῆναι θεο-ῦς, μηδ' ὁποτέρως λυμήνασθαι τὸ καλόν. Ἴσον ἐστιν ἀναλγησίας ἡ ὑπέρμετρος περιωδυνία. ως ἀγόμεθα καὶ κανόσι θείοις, καὶ μάλιστα οἱ ῆς τελειότητος ἐπάγγελμα ἐπανῃρημένοι. Ἔκ-ι καὶ Μωσέα τὸν θεόπτην ὁ λαὸς, ἀλλὰ τεσ-κοντα ἡμέρας· καὶ Ῥαχὴλ τὴν θαυμασίαν ιβ ὁ πατριάρχης σὺν τέκνοις· ἀλλὰ βραχείαις ις· καὶ αὐτὸν Ἰωσὴφ ὁ πολυθρύλλητος, καὶ ις ἄλλοι ἔν τε Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ· ἀλλ' μένως, καὶ οὐκ ἀεὶ· οὕτω δὴ καὶ αὐτὴ ποιήσασα τοιοῦσα, ἐπαινετὴ, παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. ις ἀεὶ κατὰ νοῦν τὴν ποθουμένην, καὶ μάλα υλεύω· ἐξ οὗ εὐκατάνυκτος ἔσῃ, μισόκοσμος, D εος, ἐμπαράσκευος πρὸς τὴν αὐτὴν ἔξοδον· ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον;

πιστευθέν σοι ποίμνιον τοῦ Θεοῦ ποιμαίνοις ς ὡς μήτηρ πνευματικὴ, ἀλλ' οὐχ ἄρχουσα ἀν-ίνως, ὡς τυποῦσα δι' ἑαυτῆς ἐν τοῖς κατ' ἐν-ι, ἀλλ' οὐκ ἀπαιτοῦσα τὰ ὑπὲρ δύναμιν· ὡς ος ἐν πάσαις τῇ ἀγάπῃ καταμεριζομένη, ἀλλ' προστιθεμένη ἄλλῃ ἄλλως δι' αἵματος τρόπον. ς ὅπως νενομοθετήμεθα πρὸς τῆς ἀληθείας; Ἀλ-

Nunc jam magis laudo reverentiam tuam, quod beatam matrem deflendi finem fecit, quando egressus Œconomus te consolationem in Domino admisisse renuntiavit. Ex quo et dolorem quoque remisit humilitas mea, de te tanquam de sorore in C Christo sollicita. Decet namque, domina, ut amici inter se et charitatis specimen dantes lugeant naturæ ductu, et iis quæ spes docet innixi secundum Deum consolentur, neutramque in partem honestum violetur. Par enim est stupori, qui modum excedit nimius dolor. Mensuris agamur et regulis divinis, nos maxime qui perfectionis professionem elegimus. Planxit et Moysem Dei conspectorem populus, sed diebus quadraginta: et admirandam Rachelem cum filiis patriarcha Jacob, sed paucis diebus: et hunc ipsum celeberrimus Joseph, aliosque alii tum in Vetere, tum in Novo Testamento, sed certo tempore, non semper. Quod et tu similiter cum egeris agasque, laudabilis es apud Deum et apud homines. Intuere semper animo quam desi- D deras: magnopere id suadeo; ex quo et facile compungeris, et odium concipis mundi, amorem Dei, teque ad mortem ipsam comparabis: quo quid esse potest ad salutem accommodatius?

Commissum tibi Dei gregem sancte guberna, ut spiritualis mater, non ut humano more præsidens: ut per teipsam dans exemplum in iis quæ præcepta sunt, non quæ supra vires exigens; tanquam ex æquo charitatem omnibus impertiens, non aliam alii per affectum sanguinis anteponens. Vides quæ leges impositæ nobis sint a veritate? Sed quid

[35] I Cor. VII, 29. [36] II Cor. VI, 2. [37] Luc. XIII, 7.

NOTÆ.

(14) In cod. Reg. ρκη'.

ait magnus Petrus? *Et cum apparuerit princeps* A *pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam* [58]. Quanta tibi laus erit coram Domino, exclamare: *Ecce ego et puellæ quas dedisti mihi* [59]. Addam et illud: *Non sum defatigatus te sequens: et diem hominis non desideravi, Domine* [60]. Etenim sic se res habet, Omnia Deo dedisti, omnia existimasti ut stercora, ut Christum lucrifacias [61]. Quare, si quæ sunt etiam tribulationes, quibus conflictantur qui secundum Deum vitam agunt; fer, domina. *Multæ enim tribulationes justorum* [62], ut testatur sanctus David, quæ et in mente et in sensibus ab inimico excitantur; cujus tu cogitata ignorare noli, cujus versutias tuis precibus averte. *Non est nobis colluctatio*, ut ait Apostolus, *adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates mundi hujus* [63]: B quarum laqueos evadere, magni est revera certaminis. Animam habeas in qua retractes quæ contingunt. Hinc enim frenum est peccati, et auxilium divinum. Tanquam germanæ sorores tibi sint quibus præes: oportet enim ut singulæ suos tibi affectus exponant, et quam ad rem unaquæque sit proclivior: tu vero illas benigne excipias, et hanc quidem consoleris, huic animos addas, illam confirmes, et quod singulis demum utile est conferas. Nec vero tædium hac in re te capiat. Deus adjutor Dominus corroborans; incipiamus nos tantum; et ipse *docet scientiam* [64]. *Æmulor vos*, inquit Apostolus, *æmulatione Dei: despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo* [65]. C Sic res nostras se habere cogita, quantum hujus assimilationis possumus assequi; licet alioqui peccatores simus. Et Deus pacis, qui cognominem pacis Irenem matrem tuam ad se in pace et sanctitate assumpsit, per illius vestigia vitam et conversationem tuam dirigere dignetur, pascens pascentem, ducemque deducens, in Christo Deo nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

A λά τι φησιν ὁ μέγας Πέτρος; Καὶ φανερ
τοῦ ἀρχιποίμενος, κομίσοισθε τὸν ἀμ
νον τῆς δόξης στέφανον. Ἡλίκον σοι βοῆσ
Κυρίου· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μ
κας. Προσθείην δ' ἂν κἀκεῖνο· Ἐγὼ οὐκ ἐ
κατακολουθῶν σοι, καὶ ἡμέραν ἀνθρώ
ἐπεθύμησα, Κύριε. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Π
δέδωκας, πάντα ἡγήσω σκύβαλα, ἵνα Χρι
δήσῃς. Ὥστε εἰ καὶ θλίψεις, αἷς συζῶσι
διαβιοῦντες, φέροις, κυρία. Πολλαὶ γὰρ αἱ
τῶν δικαίων, ὡς βοᾷ ὁ ἅγιος Δαυΐδ, νοητ
αἰσθητῶς ἀναπτόμεναι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ο
ματα μὴ ἀγνόει· οὗ τὰς μεθοδείας ταῖς π
τροποῦ. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς α
σάρκα, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ
B ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ τῆδε κόσμου
φυγεῖν τὰς παγίδας, ἀγωνιστικὸν τῷ ὄντι. Ἔχ
ἐν ᾗ ἀναθήσῃ τὰ συμβαίνοντα. Ἐντεῦθεν
νὸς ἁμαρτίας καὶ βοήθεια θεία. Οἷον αἱ
τὴν σὴν ἔχουσαι προστασίαν· δεῖ γὰρ αὐτ
θεσθαί σοι τὰς ἑαυτῶν ὁρμᾶς, καὶ πρὸς
ἐπιῤῥεπέστερον ἔχει, καὶ αὐτὴν ὑποδέχεσ
τὴν μὲν παρακαλεῖν, τὴν δὲ προθυμεῖσθαι,
ἀσφαλίζεσθαι, καὶ ἁπλῶς τὸ πρόσφορον
προσφέρειν. Καὶ μήτοι ἀκηδιάσῃς ἐν τῷ
συνασπιστὴς, Κύριος ὑπερείδων· ἡμεῖς
ξώμεθα· καὶ αὐτὸς διδάσκει γνῶσιν. Ζηλ
φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ζήλῳ Θεοῦ· ἡρμοσάμ
ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστ
Χριστῷ. Οὕτως ὑπολάμβανε τὰ καθ' ἡμᾶς,
C ἔσχατον ἀπήχημα ἀφομοιώσεως· κἂν ἄλλ
τωλοὶ ἡμεῖς. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καὶ
ώνυμον εἰρήνην κληθεῖσάν σου μητέρα
καὶ ὁσιότητι πρὸς ἑαυτὸν προσλαβόμενος, κ
ἴχνος ἐκείνης πολιτεύεσθαι ἀξιώσειε, ποιμα
μαίνουσαν, καὶ ὁδηγῶν ὁδηγοῦσαν, ἐν αὐτῷ
τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὧν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

CXIX. — *Jacobo monacho.*

ΡΙΘ' (15). Ἰαβώκῳ μονάζοντι. [χνδ'.

Cum eo qui, post lapsum, retineat episcopatum, communicandum non esse, etiamsi errorem damna

Tardius etiam ad rescribendum tibi nos accinximus, frater honorande, propter temporis difficultatem: attamen pari charitatis mensura vicem tibi reddimus, moleste quidem ferentes encomia quæ in nos excogitasti, qui laude dignum nihil habe- D mus; recreati autem ardenti zelo accuratæ conversationis tuæ, qua caves ne quo modo tepidiorum negligentiæ adjungaris, de qua tibi omnis est sermo. Ego vero, charissime, non puto illum, quem indicasti, sic loqui aut agere. Quo enim pacto qui ad hierarchiæ gradum provectus est, ad infima deprimatur? quomodo qui confessionis certamen sustinuit, cum illaudatis profanisque abripiatur? Ais enim affirmare illum, quod in cathe-

Βραδεῖς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν τῶν γραμμ
τίδοσιν ἀπηντήκαμεν, ἀδελφὲ τιμιώτατε,
χρόνου δυσκολήσαντος· ἀλλ' ὅμως ἀμειβό
τοῖς ἴσοις τῆς ἀγάπης μέτροις· δυσχεραίνο
D ἐφ' οἷς ἐξεῦρες καθ' ἡμῶν ἐγκωμίοις, ὡς
των ἐπαίνου λόγον· εὐφραινόμενοι δὲ ἐπὶ τῇ
ρῳ ζηλοτυπίᾳ τῆς ἠκριβωμένης σου πολιτεί
λαττούσης ἑαυτὴν ἀκατάτακτον τῶν χυδ
τῇ ἀδιαφορίᾳ, περὶ ἧς σοι καὶ ὁ πᾶς λόγ
δὲ οὐκ οἴομαι, φίλτατε, ὅπερ ἐσήμανας π
οὕτω καὶ λέγειν καὶ πράττειν. Καὶ πῶς γὰρ
θμῷ ἱεραρχίας ἀνηγμένος χαμαιζήλως ἄγοιτο;
καὶ ὁ ἠθληκὼς δι' ὁμολογίας συνυποφέρ
ἀζηλώτοις καὶ ἀνιέροις; φὴς γὰρ λέγειν αὐ

[58] I Petr. v, 4. [59] Isa. viii, 18. [60] Jerem. xvii, 16. [61] Philipp. iii, 8. [62] Psal. xxxiii, 20. [63] [Ephes.] vi, 12. [64] Psal. xciii, 10. [65] II Cor. xi, 2.

NOTÆ.

(15) In cod. Reg. ρκς'.

ιθέζεσθαι εἰς ἐπισκοπεῖον, ἐν ᾧπερ ἠσέβησεν ἔχων, τὸ κωλύον οὐδέν· καὶ τὸ παρὰ συγκα-ῶν ἀνεπισκόπων σιτίζεσθαι, οὐδὲν μάχεται τῷ ι τῆς εὐσεβείας. Καὶ πῶς τοῦτο οὐ μάχεται τῇ ίᾳ; τοῦ ἁγίου Δαυὶδ ψάλλοντος· Ἔλαιον ἁμαρ-ῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. Τοῦ τε Ἀθανασίου προστάσσοντος, μηδεμίαν κοινω-ἔχειν ἡμᾶς πρὸς τοὺς αἱρετικούς, ἀλλὰ μὴν μη-οὸς τοὺς κοινωνοῦντας μετὰ τῶν ἀσεβῶν. Πῶς κοινωνία, εἴπερ δεῖ καθέζεσθαι ἐν τόπῳ τοι-κὰκ τῶν τοιούτων σιτίζεσθαι; οὐκ ἔχει φύσιν ιὴ ἐκεῖσε κάθηται τις, ἐκεῖθεν δὲ τρέφοιτο, ἡ δόσις καὶ λῆψις κοινωνίαν ἐργάζοιτο· φησὶ ὁ Ἀπόστολος· Οἴδατε καὶ ὑμεῖς Φιλιππή-ὅτι ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία Ἐκκλησία ἐκοινώνησε χάριν δόσεώς τε λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνον· ὅτι καὶ ἐν ·αλονίκῃ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μοι ψατε. Εἰ οὖν τὸ ἅπαξ, καὶ δὶς λαβεῖν, κοινωνίαν νε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τὸ ἀεὶ λαμβάνειν τίς ἂν ονῶν οὐ φεύξοιτο ὡς ἀντίθετον φωτός;

δὲ τὴν ἁγιωσύνην σου ἐπιεικῶς καὶ ταπεινο-ς τῷ Πατρὶ τὰς ὑπομνήσεις εἰσοῖσαι· κἂν πεισθῇ, ἐκερδήσαμεν τὸν Πατέρα· εἰ δὲ μή, αὐτῶν ἀσφαλὲς μὴ προώμεθα. Περὶ γὰρ τοῦ κ βαπτίζεσθαι, ὑπὸ τῶνδε, τὴν ἐπιστολὴν ὅλην οὸς τὸν αὐτὸν ἐγκαλέσαντα περὶ τοῦ αὐτοῦ ιατος ἐχάραξα, καὶ τῇ σῇ τιμιότητι ἀπέστειλα, ὸν ἡγησάμενος δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰκαιολογεῖν. ; οὖν ἐγὼ ὁ ταπεινὸς φρονῶ, καὶ φρονοῦντας ἁγίους ὁρῶ, ὡς δὲ ἑκάστῳ δοκεῖ ἔχειν εὑ-. Ἴσως δὲ φαίη ὁ ἀρτιζόμενος, ἐκ τοῦ ὀρθο-σαντος καὶ ἐπιτιμηθέντος εἶναι τὴν λῆψιν· ὕπω ταῦτα. Ἕως δ᾽ ἂν κατέχοι τὴν ἐπισκοπήν, μὴ ἱερουργεῖ, μηδὲ μετέχοι τῶν ἁγιασμάτων. ἀληθὴς μετάνοια, τῷ ἀφῆσαι τὴν ἐπισκοπήν, πόρρω γενέσθαι, ὥσπερ τινὲς ἐποίησαν· ἀφ᾽ ἀβλαβὲς τὸ λαμβάνειν· μεθ᾽ ὧν καταδεκτὸν καὶ νεσθίειν. Ἄλλο τι λέγειν οὐκ ἔχω· ἢ τὸ πα-ιθῆναί σε προσεύχεσθαι περὶ τῆς ταπεινώσεώς οὐ μόνον ὀρθολεκτεῖν, ἀλλὰ καὶ ὀρθοποδεῖν τὴν πρᾶξιν.

A dra episcopali sedere nihil prohibeat eum, qui in illa sedens impie se gessit; et quod a condescendentibus pseudoepiscopis pasci ipsum, pietatis regulæ non repugnet. Et quo pacto veritat hoc non repugnet? cum sanctus David canat[66]: *Oleum peccatoris non impiguet caput meum*, et sanctus Athanasius præcipiat, ne ullam cum hæreticis communionem habeamus, ac ne cum iis quidem qui cum impiis communicant. Qui autem communio non sit, si tali in loco sedere, atque a talibus cibum accipere oporteat? Non est ita. Tametsi quisquam ibi non sedeat, si tamen inde alatur, præbitio ipsa et acceptio communionem efficiet. Dicit enim Apostolus: *Scitis et vos, Philippenses, quod quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli, quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis*[67]. B Si ergo semel et bis accipere, communionem appellavit lux mundi; semper accipere quis recte sentiens non refugiat tanquam lumini contrarium?

Oportet autem sanctitatem tuam modeste et humiliter Patri admonitiones suggerere; ac, si quidem persuasum ei fuerit, lucrati Patrem sumus: sin minus, quod tutum nobis est non abjiciamus. De infantibus autem qui ab his vel ab illis baptizantur, integram epistolam, quam ad eum ipsum qui criminatus est de eadem re exaravi, ad reverentiam quoque tuam misi, supervacaneum ratus bis de eadem re frustra loqui. Sic igitur humilis C ego sentio: sic sentio, et sanctos ita sentire video: ut quisque autem sentiet, sic inveniat. Fortasse autem dixerit qui pascitur, se a recte sentiente, quique pœnitentiam suscepit, accipere: sed non ita est. Quandiu vero retinet episcopatum, etsi non sacrificat, nec sacris participet. Vera autem pœnitentia, episcopatum abdicare, et procul abire, quod quidam fecerunt; a quibus accipere innoxium est; cum quibus et vesci fas est. Aliud dicere non habeo, nisi hortari te ut ores pro humilitate mea; non solum ut recte loquar, verum etiam ut recte me in factis ipsis geram.

Κ′ (16). — Νικήτᾳ τοποτηρητῇ. [χνς′.]

CXX. — *Nicetæ locum tenenti.*

Pro muneribus ab illo missis gratias agit, ac monita salutaria rependit.

ειδὴ ἐδωροφόρησεν ἡμῖν ἡ φιλέντολός σου δε-τοῦτο κἀκεῖνο, δέσποτα, δέξοιτο καὶ τὰ πρὸς τῶν εὐτελῶν. Αἱ ἡμέτεραι, ἀποστολαί, προσ-, εὐχαριστίαι, εἰ δέ τι καὶ ἕτερον δεῖ προσ-, νουθεσίαι. Καὶ τίνες αὗται; φοβεῖσθαι ὑμᾶς θεόν, πίστιν ἔχειν ὀρθήν, ἀπέχεσθαι σαρκικῶν μιῶν, πορνείας, μοιχείας, ἀκαθαρσίας, πάσης ἀσελγείας· αἱρεῖσθαι δὲ τὰ θεῖα πράττειν, πτωχόν, φείδεσθαι δούλων, ὀρέγειν χεῖρα τῷ ίον, ταπεινοφρονεῖν, συνεσταλμένον εἶναι, καὶ

D Quandoquidem his illis muneribus nos, domine, mandatorum amans dextera tua cumulavit, accipiat vicissim quæ a nobis vilibus proficiscuntur. Munera nostra sunt preces, gratiarum actiones, et, si quid præterea est addendum, admonitiones. Et quænam hæ? Timere vos Deum, fidem rectam tenere, abstinere a desideriis carnalibus, fornicationis, adulterii, impuritatis, omnis alterius impudicitiæ; malle autem divina exsequi, pauperum misereri, servis parcere, manum præbere proximo,

[66] Psal. CXL, 5. [67] Philipp. IV, 15, 16.

NOTÆ.

(16) In cod. Reg. ρλα′.

A humilia sentire, colligere se, nec effusum esse licentia sensuum, per quos peccati mors ascendit; paucis contentum esse, *non inebriari vino, in quo*, ut loquitur Apostolus, *est luxuria*[68]; non studere avaritiæ[69], in qua radix est malorum omnium; assiduum esse in orationibus, in lectionibus, in psalmodiis, in mortis meditatione, in qua est animæ compunctio cum lacrymis. Lacrymarum enim est præsens vita, o Christiani, sed non risuum. Nullo modo jurare, nec venerandum Dei nomen in juramentis usurpare: salvari enim qui jurat non potest. Immunem esse ab odio Cainitico, ab exitiosa detractione, ab odio Dei inimico, a convicio quod excludit a regno cœlorum: regem honorare ac parentes: conjugem ut seipsum diligere: nec aliud fornicarium latus cognoscere, in quo ira est Dei: B *Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus*[70]. Filios secundum Deum instituere, et exemplum se illis ad prudentiam præbere; et alia quæcunque ad animæ salutem præcepta sunt. Hæc sunt, domine, quæ egregiis muneribus tuis rependimus: quæ ne spreveris, tametsi ab inhonoro capite profecta sint. Dei enim mandata pluris facienda sunt quam omne aurum et lapis pretiosus.

μὴ διακεχυμένον ταῖς αἰσθήσεσι, δι' ὧν θάνατος ἁμαρτίας ἄνεισιν, αὐταρκείας ἔχεσθαι, μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἀσωτία· μὴ φιλαργυρεῖν, ἐν ᾧ ἡ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι· σχολάζειν ἐν δεήσεσιν, ἐν ἀναγνώσεσιν, ἐν ψαλμῳδίαις, ἐν μερίμνῃ θανάτου, ἐφ' ᾗ κατάνυξις ψυχῆς καὶ δάκρυα. Δακρύων γὰρ ὁ παρὼν βίος, ὦ Χριστιανοὶ, ἀλλ' οὐ γελώτων. Μηδαμῶς ὀμνύειν· μηδὲ ὅρκιον τὸ πολύτιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ στόματος φέρειν· οὐ γάρ ἐστι τὸν ὀμνύοντα σωθῆναι. Καθαρεύειν φθόνου τοῦ Καΐνου, καταλαλιᾶς τῆς ἀλιτηρίου, μίσους τοῦ ἐχθροθέου, λοιδορίας τῆς ἔξω τιθείσης βασιλείας οὐρανῶν· τιμᾷν τὸν βασιλέα, τοὺς γεννήτορας· ἀγαπᾷν ὡς ἑαυτὸν τὴν ὁμόζυγον, καὶ μὴ γνωρίζειν ἄλλην πλευρὰν πορνικὴν, ἐφ' ᾗ ὀργὴ Θεοῦ. Πόρνους γὰρ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. Παιδεύειν ἐνθέως τὰ τέκνα, καὶ ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τιθέναι τῆς αὐτῶν συνέσεως· καὶ ὅσα ἄλλα ὁ τῆς ἐντολῆς λόγος ἀπαιτεῖ εἰς σωτηρίαν ψυχῆς. Ταῦτα, ὦ δέσποτα, ἀμειπτήρια τῶν καλῶν σου παροχῶν· ἃ μὴ ἀτιμάσοις, κἂν ἐξ ἀτίμου στόματος προήχθη. Θεοῦ γὰρ ἐντολαὶ παντὸς χρυσίου καὶ λίθων πολυτίμων τιμαλφέστεραι.

CXXI. — *Thomæ patriarchæ Hierosolymitano.*

ΡΚΑ' (17). — Θωμᾷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων. [χνζ'.]

Gratias agit pro acceptis ab ipso litteris: tum laudat quod Christi causam adversus Iconomachos defendat. (Baron. an. 821, n. 55.)

C Quanto nos humiles affecti fuerimus gaudio ex sapientissima qua nos per epistolam dignati estis allocutione, perspicere potest suprema beatitudo vestra: quippe qui apostolico gradu supereminentes, et fratris Domini per legitimam successionem personam gerentes, vel solo affatu honorare nos inglorios merito poteratis: nedum tantarum laudum fastigiis, a quibus nos tam longe absumus, ut pene arbitrari non ausimus de nobis dicta hæc a vobis fuisse: ac ne ullius quidem ex iis qui fortiter se gesserunt esse hæc encomia, sed divinissimi antistitis nostri, in quem merito conveniat quælibet cujuscunque laudationis oratio. Sed qui aliter patefacta fuisset benignitas vestra divinæ æmula, nisi paternis affectibus splendide esset prodita: sicut et solis lux erumpens radiis diffundi- D tur? Qui aliter unanimis et conspirans nobiscum sensus agnosceretur; nisi ab iis secerneretur, qui ad adversarios, qualescunque illi sint, sponte defecerunt? De quibus, etsi audacius sit a nobis, æquum tamen est dici, quid tandem? quod ebulliente hæresis persecutione conveniebat sublimium sedium antistites, tanquam Spiritus adjutores, et apostolicis institutionibus plenos, fraterno animo commoveri, manum pro veritate certantibus compatiendo porrigere. *Si quidenim*, ait, *patitur unum*

Ἡλίκον ἥσθημεν οἱ ταπεινοὶ τῆς διὰ τοῦ γράμματος πανσόφου ὑμῶν προσφωνήσεως ἠξιωμένοι, συνορᾷν πάρεστι τῇ κορυφαίᾳ ὑμῶν μακαριότητι· οἵ γε τῷ ἀποστολικῷ βαθμῷ ὑπερανεστῶτες, καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοθέου δι' ἐννόμου διαδοχῆς ἐπέχοντες πρόσωπον, καὶ ψιλῇ προσρήσει τιμᾷν ἔχοιτε τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀγεράστους, κατὰ τὸ εἰκός· μὴ ὅτιγε τηλικούτων ἐπαίνων ὑψώμασιν· ὧν ἡμεῖς τοσοῦτον ἀποδέομεν, ὡς μικροῦ δεῖν μηδὲ τολμᾷν οἴεσθαι περὶ ἡμῶν ὑφ' ὑμῶν ταῦτα λελέχθαι· ἀλλ' οὐδέ τινος τῶν ἀνδρικῶν εἶναι τὰ ἐγκώμια· ἤγουν τοῦ θεσπεσιωτάτου ἡμῶν ἀρχιποίμενος· ἐφ' ᾧ πᾶς καὶ παντὸς ὁ τῆς εὐφημίας εἰκότως ἀνάπτοιτο λογος. Ἀλλὰ πῶς ἂν ἄλλως τὸ θεομίμητον ὑμῶν καὶ εὐσυμπάθητον ἐνεδείχθη· μὴ οὐχὶ ταῖς Πατρικαῖς διαθέσεσι ἐμφαινόμενον· ὡς καὶ ἡλίου ἔξαλμα ἀκτῖσι καταχεόμενον; Πῶς δ' ἂν ἑτέρως τὸ σύμψυχον ἡμῖν καὶ ὁμόγνωμον ἐγνωρίσθη· μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς τοῖς ἐναντίοις ὁποῖοί ποτε ἦσαν αὐτομολήσαντας διακρινόμενον; ἐφ' οἷς εἰ καὶ τολμηρὸν, πρὸς ἡμῶν ὅμως ἔνδικόν ἐστι φάναι· Τί τοῦτο; ὅτι τῆς αἱρέσεως διωκτικῶς ἀναπαφλασάσης, ἐχρῆν τοὺς τῶν ὑψηλῶν θρόνων ἐξόχους, ὡς τοῦ Πνεύματος συμμάχους, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ὑποθηκῶν ἐμπλέους, συγκινηθῆναι φιλαδέλφως, χεῖρα ὀρέξαι τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας κάμνουσι συμπαθοπρεπῶς. Εἴτε γὰρ, φησὶ, πάσχει ἓν

[68] Ephes. v, 18. [69] I. Tim. vi, 10. [70] Hebr. xiii, 4.

NOTÆ.

(17) In cod. Reg. ρλβ'.

μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται A ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη· κεφαλῆς δηλαδὴ οὔσης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅλου σώματος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

membrum, *compatientur omnia membra: sive glo-riatur unum membrum, congaudent omnia membra*[71]; quia nimirum caput est totius ecclesiastici corporis Christus, verus Dominus ac Deus noster.

Ὅπερ ὁ τῆς Δύσεως ἀποστολικὸς πεπραχὼς ὅσον ὤνησε, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἐπιῤῥώσας μὲν τὰ τῶν ἐνισταμένων ὅτι μάλιστα φρονήματα. Εἴπερ καὶ σμικρὰ ῥοπὴ σθένος ἐμποιεῖν εἴωθε τῷ κάμνοντι, ἐπιῤῥαπίσας δὲ τῷ πνευματοκινήτῳ ἐλεγμῷ τῶν ἀσεβούντων τὰ φρυάγματα· οὗ τί ἂν γένοιτο σωτηριωδέστερον; οἷς δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐξόν, οὐτίπου ποιήσασι, τοὐναντίον δὲ, οὐκ ἔχω λέγειν ὁ τάλας, αἰδοῖ τοῦ τῆς μακαριότητος ἡμῶν ἀγγέλου, ὅσον ἂν εἴη τὸ κατηγόρημα. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν πέρας εἴληφεν, οἷον καὶ ἐξήκουσται ἅπασι· τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐκ ποδῶν ποιή- B σαντος τὸν ἀλιτήριον δράκοντα, καί γε θανάτῳ ἐξαισίῳ καὶ τῆς ἀποστασίας ἐνδίκῳ. Οὐ μὴν τὰ παρόντα καθὼς ὑπετόπασέ πως. Ὅτι ὁ μὲν χειμὼν παρῆλθεν οὐτίπου δὲ τὸ ποθούμενον ἔαρ· ἢ ὅσον αἰθρίαν τινὰ ὑπαυγάσαι, καὶ τήνδε διὰ τὸ ἀπ' ἠοῦς νέφος· Ἀρκεῖν γὰρ ἡγοῦμαι ἐπὶ τῆς εἰκόνος ἐᾶσαι τὸν λόγον, μήτε τῆς ὑμῶν μεγαλονοίας ἐνδεομένης μαθήσεως· μήτ' αὖ τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος φαίην ἐκδηλότερα. Οὗ χάριν καὶ αἱ ἱεραὶ ὑμῶν κεραῖαι ἀνεπίδοτοι. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐπεδόθησαν, ἡμῶν τῶν εὐτελῶν ὧδέ που ποῤῥωτέρω τοῦ ἄστεος παρεῤῥιμμένων· ὥσπερ καὶ ἄλλων ἀλλαχῆ τῶν δεδιωγμένων; Καὶ γοῦν καὶ λογίαι, ὥσπερ ἐποθοῦμεν, οὔπω ἐγένοντο· πλὴν ἡ γενομένη ὡς ἐν τῷ ἐμβολιμαίῳ πιττακίῳ δεδήλωται· τῶν ἐπιδωσάντων, εἰληφέναι μᾶλλον ἢ προέσθαι χά- C ριν ὁμολογούντων· ὅτι ἠξίωνται κοινωνίαν τινὰ σχεῖν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις τόποις, ἐφ' οἷς τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας ἀπετελέσθη μυστήριον, Θεὸς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ὀφθεὶς εἴδει.

Quod Occidentis apostolicus cum præstitisset, quantum profuerit, quid attinet dicere? partim quidem certantium mentes summopere confirmans: siquidem exiguum momentum vim et robur fessis et laborantibus addere solet: partim impiorum fremitus a Spiritu profecta reprehensione compescens: quo quid fieri potuit salutarius? Contra vero qui idem facere cum possent, minime præstiterunt, dicere miser vereor propter angeli beatitudinis vestræ reverentiam, quanta illis debeatur reprehensio. Verum hæc ita, ut omnes audierunt, finem cepere, Deo bono funestum draconem exterminante, et quidem atroci morte et apostasiæ congruente. Nec tamen eo loco sunt usquequaque præsentia quo suspicatus es. Quoniam hiems quidem transiit, nondum tamen adest ver exoptatum, nisi quatenus serenitas quædam affulget, et hæc per nebulum ab aurora. Sufficit enim, opinor, imagine adumbrari orationem: quia nec doceri opus est prudentiam vestram, neque ego, vel si tempus permitteret, clariora dicerem. Quæ etiam causa fuit cur sacri apices vestri erogatione pecuniarum caruerint. Qui enim illam accepissent a nobis nullius pretii hominibus qui in hunc locum procul ab urbe ejecti sumus, sicut et alio alii ex iis qui persecutionem sunt passi? Ita ne collectæ quidem quemadmodum cupiebamus factæ sunt, præter cam de qua in scheda litteris inserta indicatum est: iis qui contulerunt, accepisse potius gratiam quam dedisse profitentibus; quod digni fuerint qui sanctissimis locis communicarent, in quibus magnum pietatis mysterium peractum est, Deus in specie nostra apparens.

Ὦ τοῦ παναῤῥήτου θαύματος! Ὅνπερ ἐγγεγραμμένον κἂν τῇ Γραφῇ, πατροπαραδότως, ἤτοι θεοκηρύκτως, ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ ἡ ὑπ' οὐρανὸν, ὁμολογοῦμέν τε καὶ προσκυνοῦμεν, ἐξ αὐτῆς βαλβῖδος τοῦ κηρύγματος. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὁμολογηθεῖν Χριστὸς, ὡς οἱ μακαριώτατοι διδάσκετε, ἤρνηνται δὲ Ἰουδαϊκῶς οἱ δυσώνυμοι Εἰκονομάχοι, ὡς ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ ἐνεργούμενοι. Καὶ ὃν ταῖς θεοκλινέσι προσευχαῖς ἵλεω ποιήσειας, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, D ἐκτρέψαι τὴν λαοπλάνον αἵρεσιν, ἀνάψαι ὀρθοδοξίας ἥλιον· εἶτα καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν τέκνοις σου τελοῦντας ἐλαχίστους περιποιήσασθαι, ἑπομένους τῷ μακαριωτάτῳ Πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ ἡμῶν. Εἶεν. Τοὺς ἐξυπηρετουμένους ὑμῖν Πατέρας καὶ κλεινοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἐγώ τε καὶ ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς, Θεσσαλονίκης ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος, πλεῖστα προσαγορεύομεν. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἁγίῳ σου προσώπῳ, πρὸ τῶν ποδῶν σου, μᾶλλον εὐλογηθῆναι ἄμφω, καὶ ὅσοι τῶν σὺν ἡμῖν, εἰπεῖν πρεπωδέστερον.

O ineffabile prorsus miraculum! Quem quidem etiam pictura expressum, paterna traditione, seu potius divina voce nos, vel potius orbis universus, confitemur et adoramus ab ipso prædicationis exordio. Aliter enim non confiteremur Christum: sicut vos beatissimi docetis, negant vero Judæorum more detestabiles Iconomachi, tanquam a malo spiritu agitati. Quem ipsum tu acceptissimis Deo precibus propitium reddas, o divinum et sacrum caput: ut populi seductricem hæresim profliget, fideique orthodoxæ solem accendat: deinde et nos qui minimi in filiis tuis sumus, foveat, beatissimi Patris et præsulis nostri vestigiis inhærentes. Ita sit. Eos qui ministrant vobis patres præclarosque fratres nostros, ego et frater meus Thessalonicæ archiepiscopus Deo charissimus plurimum salutamus. Coram sancta enim facie tua, ante pedes tuos, benedictionem accipere nos ambos et quotquot nobiscum sunt, multo convenientius dicatur.

[71] I Cor. XII, 26.

CXXII. — *Theodoro hospitalario.*

ΡΚΒ' (18). — Θεοδώρῳ ξενοδόχῳ. [χνη'.]

Rogatus exponit quæ sint hominis Christiani officia.

En tibi, domine, litteras quas petis, et absolve A nos ab accusatione. Cur vero, dices, non citius? Quia pudor nobis erat, vel hortando, vel docendo reverentiam tuam alloqui. At quia desideras, accipe, amantissime. Nihil ergo aliud est verus Christianus, quam imitamentum et signaculum Christi: cum illi conciliari sic debeat, ut membra singula capiti, et palmes viti. Dominus quippe ipse dixit: *Ego sum vitis, vos palmites* [72. 75]. Et rursum Apostolus: *Vos estis corpus Christi, et membra de membro* [76]. Fructum ergo feremus, domine, uvas virtutum, et ne infructuosi simus. Ait enim Dominus: *Omnis palmes qui non facit fructum bonum, exciditur, et in ignem mittitur* [77], gehennæ videlicet. Formidabiles minas pertimescamus: glorificemus Deum in corpore nostro et in spiritu nostro. B Præcipit iterum Apostolus; ejus enim etiam sunt ista: *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit* [78]! Sic observemus. Amemus uxores nostra sicut corpora nostra; et impudica corpora non amabimus. *Uxor*, inquit, *verum timeat* [79]. Amori enim metum miscens, rectam vitam ducet. *Filii, obedite parentibus*, et rursum dicit [80]. Justem enim est parentes honorari et in senio sustentari a filiis. Ipsi enim illis secundum Deum auctores sunt vitæ. Et: *Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta* [81]. Et: *Patres*, rursum ait, *nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correptione Domini* [82]. Itaque parentum opus est pacare C filios, instruere et formare illos charactere pietatis. Quid reliquum? servos subjici dominis cum timore et tremore, sine dolo, et forti animo: sed et dominos remittentes minas, æquali cura omnes intueri, scientes unum esse omnium Dominum Deum [83]. Et hic quidem est servitus, sicut et nuptiæ: in futuro autem sæculo utraque cessabunt: omnesque unum erunt, sicut angeli.

A Ἰδού, δέσποτα, τὸ γράμμα ἀπαιτοῦντι, καὶ ὑπόλυσον ἡμᾶς τῆς ἐγκλήσεως. Διὰ τί δὲ, φαίης, μὴ τάχιον; Ὅτι αἰδουμένως εἴχομεν νουθετικῶς τῇ τιμιότητί σου προσφέρειν τὸν λόγον. Ἐπεὶ ποθοίης, δέξαιο, προσφιλέστατε. Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς, ἢ Χριστοῦ μίμημα καὶ ἀποσφράγισμα· τοσοῦτον ὀφείλων οἰκειοῦσθαι αὐτῷ, ὡς ἔχει μέλος ἕκαστον πρὸς κεφαλὴν, καὶ κλῆμα πρὸς ἄμπελον. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος εἴρηκεν· Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος· Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καρποφορήσωμεν οὖν, ὦ δέσποτα, τοὺς τῶν ἀρετῶν βότρυας, καὶ μὴ ἄκαρποι ὦμεν. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Πᾶν κλῆμα μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, τὸ τῆς γεέν- B νης δηλαδή. Φοβηθῶμεν τὴν φοβερὰν ἀπειλήν· δοξάσωμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. Κελεύει πάλιν ὁ Ἀπόστολος· αὐτὸς γὰρ καὶ ταῦτα· Ἄρας οὖν τὰ μέλη Χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ γένοιτο! Οὕτω φυλαττώμεθα. Ἀγαπῶμεν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· καὶ οὐκ ἐρασθησόμεθα ἀσελγοῦς σώματος. Ἡ γυνὴ, φησὶν, ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα. Τῷ φίλτρῳ γὰρ τὸν φόβον κιρνῶσα, ἄριστον βιώσειε βίον. Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν, ὥς φησι πάλιν. Δίκαιον γὰρ τοὺς γονέας τιμᾶσθαι καὶ γηροκομεῖσθαι ὑπὸ τῶν παίδων. Αὐτοὶ γὰρ αἴτιοι μετὰ Θεὸν τοῦ εἶναι αὐτοὺς εἰς φῶς. Καί· Εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων· κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια. Καί· Οἱ πατέρες, πάλιν C φησὶ, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν· ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Ὥστε καὶ γονεῦσιν ἔργον, εἰρηνεύειν τὰ τέκνα, στοιχειοῦν καὶ πλάττειν εὐσεβείας χαρακτῆρι. Τί λοιπόν; δούλους δεσπόταις ὑποτάττεσθαι μετὰ φόβου καὶ τρόμου· ἀδόλως καὶ εὐψύχως· ἀλλὰ καὶ τοὺς δεσπότας ἀνιέντας τὰς ἀπειλὰς, ἰσομοιρίᾳ φροντίδος τοὺς πάντας ὁρᾷν· εἰδότας ὅτι εἷς Κύριος πάντων, ὁ Θεός. Καὶ ὧδε μὲν ἡ δουλεία ὡς καὶ ὁ γάμος· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τῶν ἀμφοτέρων ἀναίρεσις· οἱ πάντες δὲ ἐν ὥσπερ οἱ ἄγγελοι.

Quamobrem quicunque vult salvus fieri, vigilare debet ut juxta præceptum vivat: non juret, non extollatur, non rideat, non delicietur, non ludat, non excandescat, non fornicetur, non inebrietur, D non congreget aurum: sed quid? oret, lugeat, hymnos cantet, mandata pro viribus servet, paucis sit contentus, humilia sapiat, proximum diligat, non loquatur adversus fratrem, non invideat, non succenseat, paratus sit semper ad subeunda pro recto discrimina: præter bonum Deum, alium in terra non formidet: regi subjectus sit in iis in quibus Dei mandatum non violatur: honoret magistratus tanquam disciplinæ administros: gaudeat in Domi-

Διὰ τοῦτο γρηγορητέον παντὶ τῷ θέλοντι σωθῆναι κατ' ἐντολὴν ζῇν· μὴ ὀμνύειν, μὴ μετεωρίζεσθαι, μὴ γελᾷν, μὴ τρυφᾷν, μὴ παίζειν, μὴ θυμοῦσθαι, D μὴ πορνεύειν, μὴ μεθύειν, μὴ θησαυρίζειν χρυσόν· ἀλλὰ τί; προσεύχεσθαι, προσκλαίειν, ὑμνολογεῖν, ἐντολοποιεῖν κατὰ τὸ δυνατὸν, ὀλιγαρκεῖσθαι, ταπεινοφρονεῖν, ἀγαπᾷν τὸν πλησίον, μὴ καταλαλεῖν ἀδελφοῦ, μὴ φθονεῖν, μὴ ὀργίζεσθαι· ἕτοιμον εἶναι ἀεὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κινδύνους, μὴ φοβεῖσθαι πλὴν Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἄλλον ἐπὶ γῆς· ὑποτάττεσθαι βασιλεῖ ἐν οἷς ἐντολὴ Θεοῦ οὐ παραβλάπτεται· τιμᾷν ἄρχοντας ὡς διακόνους εὐταξίας· χαίρειν ἐν Κυρίῳ πάντοτε· κἂν σύμβασις εἴη λυπηρῶν, εὐχα-

[72]. [75] Joan. xv, 5. [76] I Cor. xii, 22. [77] Matth. vii, 19. [78] I Cor. vi, 15. [79] Ephes. v, 33. [80] Ephes. vi, 1. [81] Eccli. iii, 11. [82] Ephes. vi, 4. [83] Ibid. 5-9.

NOTÆ.

(18) In cod. Reg. ρλγ'.

εῖν Κυρίῳ ἐφ' οἷς ἂν οἰκονομῇ τὰ κατ' αὐτόν. A τα ὡς ἐν ὀλίγοις ὑπέμνησα τὴν εὐλογημένην ψυχήν· ἵνα γνωρίσω ὡς φιλῶν εἰμι τὸν ἐμὸν νυμον, καὶ εὐσεβῆ ἄνδρα, καὶ φίλον διάπυρον. δὲ ἔτι ζῶμεν, ἔτι λαλήσομεν, ἔτι παρακαμεν, ἔτι συμβουλευσόμεθα πάντα δεύτερα ἡγῆθαι τῆς Θεοῦ ἀγάπης. Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνπον, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Οὗ φύγοιμεν· εὕροιμεν ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ τὸ μετὰ Θεοῦ σθαι ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΚΓ' (19). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [χξα'·]

Monasterio præpositam hortatur ut eo munere sancte ac præclare fungatur.

κηκοὼς καὶ νῦν ὅτι παρεμυθήθη σου ἡ τιμιότης B τοῦ περὶ τὴν μακαρίαν μητέρα πάθους, εὐχαριτα τῷ Κυρίῳ· ὃς ἐγνώρισέ σε καὶ φιλομήτορα ιεύουσαν, καὶ φιλόθεον ἀριστεύουσαν· τὸ μὲν τοῦ ἀγαπητικοῦ λυπηροῦ· τὸ δὲ διὰ τοῦ συμμεημένου παρακλητικοῦ· ἐξ ὧν ἀποδέδεικται, ὅτι μητέρα καὶ Θεὸν ἠγάπησας. Ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, ουσα καὶ τρέμουσα βάδιζε τὴν ὁδόν σου· χαία μὲν, ὅτι ἠξίωσαι τοιαύτης μητρὸς θυγάτηρ ματίσαι· τρέμουσα δὲ, ὅτι τὸ τῆς προστασίας τιστήριόν σοι πάρεστιν· οὗ οὐχ ὁ τυχὼν ἀγὼν, εὐκαταφρόνητος ὁ μισθός· ἀλλὰ καὶ λίαν ἀμρωθεν τὸ ὕψωμα τοῖς νοῦν ἔχουσι. Σὺ οὖν ὡς ρων, ὡς συνετὴ, ὡς μητρόθεν ἠγμένη ἐν Πνεύ, ἄριστον βίον καὶ κεκανονισμένον δίελασον· ν ἑαυτὴν προθεῖσα ἀγαθοεργίας ταῖς ἀδελφαῖς. C υστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς καρδίας σου ἀπὸ φυλακῆς ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Μὴ βύσῃς τὸ οὖς τῆς ψυχῆς κούειν φωνῆς διδασκαλικῆς· διδασκομένη καὶ ίσκουσα· φωτιζομένη καὶ φωτίζουσα· χειραγωμένη καὶ χειραγωγοῦσα· προσαγομένη Θεῷ καὶ σάγουσα. Ἀκουστὸν εἴη τὸ ὄνομά σου ἐν ἀγαθῇ τείᾳ· ὡς ἂν δοξάζηται Θεὸς ἐν σοὶ καὶ ἐν τῇ μονῇ · μὴ χυδαιουμένη κατὰ τὴν τῶν πολλῶν χλιαρόκ, ἀλλ' ἀκριβαζομένη κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ύματος, ἐν ἑνὶ φρονήματι, ἐν ἑνὶ θελήματι, ἐν καρδίᾳ τε καὶ ψυχῇ, μιμήσει τῶν ἐς ἀποστολι· Πράξεσιν ἱστορουμένων ἁγίων. Ἦν γὰρ, φησὶ, των μία ψυχὴ καὶ καρδία· καὶ οὐδεὶς τι ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι.

ὕτη ζωὴ ἀγαθὴ, αὕτη μερὶς Κυρίου· τοῦτο κοι- D ον ἀληθινόν. Οὗ δὲ οὐ ταῦτα, τοὐναντίον δηλονότι κη σοι χαρὰ καὶ δόξα, τιμιωτάτη, ἀλλὰ γὰρ καὶ τέκνοις σου, ἀποστολικῶς πολιτεύεσθαι· πατροαδότως, ἄγεσθαι εὐγενοπρεπῶς! τοῦτο γὰρ εὐιᾶ, θεαρέστως ζῆν, ἁγιοπρεπῶς πολιτεύεσθαι, ς ὑμᾶς χρηματίζειν ἐκλεκτὸν, σπέρμα ἔντιμον, ις; Θέκλης ἐκείνης τῆς πρωτομάρτυρος. Φεβρω;, Εὐπραξίας, τοῦ κατ' αὐτὰς ἱεροῦ καὶ μακαρίου αλόγου. Εἰ γὰρ κόσμον κατελίπατε, εἰ γονεῖς

no semper : et, si molesta quæpiam accidant, gratias Domino agat, quoque modo res ipsius disponat. Hæc paucis suggessi benedictæ animæ tuæ : ut ostendam amare me cognominem meum, piumque virum, et amicum ardentem. Quod si adhuc vivemus, adhuc loquemur, adhuc hortabimur, adhuc suadebimus, ut omnia inferiora ducas amore Dei. *Quid enim proderit homini si universum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patiatur*[4]? Quod fugiamus : ut inveniamus misericordiam in die judicii, et cum Deo simus in gaudio inenarrabili in sæcula.

CXXIII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Cum nunc quoque audivi dolorem, quem reverentia tua ex beatæ matris obitu ceperat, mitigatum esse; egi Domino gratias, qui te et in matris amore sinceram agnovit, et in Dei amore præcellentem : illud quidem per amoris plenam tristitiam, hoc vero per congruentem consolationem : ex quibus patuit quod et matrem et Deum amaveris. Sed age, domina, gaudens et tremens viam tuam insiste : gaudens quidem, quod talis matris filia dici merueris : timens vero, quia tibi monasterii præfectura incumbit, cujus non leve certamen est, nec merces contemnenda, sed sublime utrumque apud eos qui recte sapiunt. Tu ergo ut sapiens, ut prudens, tanquam a matre in spiritu educta, vitam age quam optimam et regularem ; teipsam sororibus in exemplum recte agendi proponens. Vigilet cordis tui oculus ad custodiam mandatorum Dei. Ne obtures aurem animæ ad audiendam vocem docentis : discens et docens, lumen accipiens et illuminans, manuducta et manuducens, oblata Deo et offerens. Celebre sit nomen tuum in bona conversatione, ut glorificetur Deus in te et in monasterio tuo : neque illud dissolvatur per multarum tepiditatem, sed diligenter in officio maneat juxta directionem Spiritus, in uno sensu, in una voluntate, in uno corde et anima, ad exemplum sanctorum, qui in Actibus apostolicis memorantur. *Erat enim*, inquit, *omnium anima una et cor unum : nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat*[85].

Hæc bona est vita, hæc portio Domini, hoc verum cœnobium. Ubi vero hæc non sunt, contrarium utique. Quanta lætitia et gloria tibi, reverendissima, et filiabus tuis, apostolice vivere, traditionem patritam retinendo nobiliter agere? Hæc enim est nobilitas, acceptam Deo vitam ducere, conversari ut sanctos decet, genus electum vos appellari, semen honorabile, cujusnam? Theclæ illius protomartyris, Febroniæ, Eupraxiæ, et reliqui secundum illas sacri ac beati catalogi. Etenim si mundum

[4] Matth. XVI, 26. [85] Act. IV, 32.

NOTÆ.

(19) In cod. Reg. ρλε'.

A reliquistis, si parentes abnegastis, si virginitatem elegistis, si Christo desponsæ estis, si regnum cœlorum adamastis, cur non studium vestrum curamque omnem ad hoc conferatis? gaudentes quod tali munere et Deo dignatæ estis, dignitate incomparabili: non dico secundum humana: umbra enim hæc sunt et somnia, quæ cum præsenti sæculo interibunt: sed secundum spiritualia: siquidem virginitas et paupertas inter maxima dona præcipuum. Quod si non exsatiantur qui in mundo sunt, et acquirunt inania et peritura: quam insaturabiles nos esse debemus in perpetuis et inenarrabilibus bonis? Utique hortor, utique obsecro: acquirite cœlestia, filiæ Dei estote, reginæ in cœlo gloriosæ, sponsæ Christi, Christi cohæredes, lux in mundo, sermo sanctus, conversatio laude digna: B tu quidem, domina antistes et in Christo præsidens, et vos egregia pignora, filiæ supernæ Jerusalem, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

CXXIV. — *Catechesis ad discipulos suos.*

Horum contentiones inter se, et quædam alia castigat.

Catechesibus ego humilis operam do, non ostentationis studio, neque ex absurda mentis elatione, sed ex metu ac tremore, ex corde anxio et charitate, fratres patresque. Amantis siquidem signum est sollicite docere. C *Argue*, inquit, *increpa, opportune, importune* [86]. Ad hæc, hortare, instrue, et quæcunque alia habet lex Dei ac præcipit. Quid ergo significare volumus his verbis? De petulantia: quod ad psalmodiam a piis et religiosis vocati, non sicut decet convenitis et noctem ducitis: sed in verborum contentionibus, primisque consessibus. Anticipasti tu, inquit, et me non exspectasti. Propriam cœnam sumpsisti, et me non advocasti. Ego chorum moderabor, et non tu, inquit. Atque hæc in Ecclesia: atque hæc audientibus illis qui invitarunt: ex quibus ira quidem divina invisibilis, dolor vero et offensio aperta invitantium. An potestatem non habetis, si quid molestiæ incidat, privatim accusandi mutuo, et quæ occurrunt conciliandi per satisfactionem et congruam humilitatem? D Sed frater cum fratre contendit, irascitur, injuria afficit, indecenter se gerit in oculis omnium. O petulantiam? o alienum a monachis spectaculum! o divinarum legum contemptum!

Deinde causa præposito attribuitur. Talis, inquiunt, magistri tales et discipuli. Annon exosum me iis etiam qui in urbe sunt reddidistis? Annon præclarum nomen, quod in sancta fraternitate nostra celebratum fuit, in contrarium convertitur? Pugnatis et belligeratis: comeditis et bibitis, non

A ἠρνήσασθε, εἰ παρθενίαν εἵλεσθε, εἰ Χριστῷ ἐνυμφεύθητε, εἰ βασιλείαν οὐρανῶν ἠγαπήσατε, τί μὴ πᾶσαν ὑμῶν τὴν σπουδὴν καὶ μέριμναν πρὸς τοῦτο ἔχοιτε, χαίρουσαι ὅτι τοιούτου θεοσδότου δώρου ἠξιώθητε, ἀξιώματος ἀνυπερβλήτου· οὐ λέγω κατὰ τὰ ἀνθρώπινα (σκιὰ γὰρ ταῦτα καὶ ὀνείρατα, καὶ τῷ παρόντι αἰῶνι συγκαταλυόμενα), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πνευματικά· εἴπερ παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη τῶν μεγίστων δωρεῶν τὸ ἐξαίρετον; καὶ εἰ ἀπληστεύονται οἱ κατὰ κόσμον μετασχεῖν τῶν ματαίων καὶ ἀπολλυμένων· τί καὶ πόσον ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀκορέστως ἔχειν ἐν τοῖς ἀμηρύτοις καὶ ἀνεκλαλήτοις ἀγαθοῖς; Ναὶ, παρακαλῶ· ναὶ, ἀντιβολῶ, κατακτήσασθε τὰ οὐράνια· γένοισθε Θεοῦ θυγατέρες, βασιλίδες οὐρανοτίμητοι, Χριστοῦ νύμφαι, Χριστοῦ συγκληρονόμοι, B φῶς ἐν κόσμῳ, λάλημα ἅγιον, πολίτευμα ἀξιέπαινον. Σύ τε ἡ κυρία καθηγουμένη, καὶ ἐν Χριστῷ ἄρχουσα, ὑμεῖς τε αἱ καλλίτεκνοι θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΡΚΔ' (29). — Κατήχησις πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. [χξζ'.]

Ἔργον ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐργάζομαι ἐν ταῖς κατηχήσεσιν, οὐχ ἐξ ἐπιτηδεύματος φαντασμοῦ, οὐδὲ ἀπὸ συνεπάρσεως διανοίας ἀλλοκότου· ἀλλ' ἐκ φόβου καὶ τρόμου, ἐξ ἐπιπόνου καρδίας καὶ ἀγάπης, ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες. C Εἴπερ ἀγαπῶντος δεῖγμα τὸ ἐπιμελῶς παιδεύειν. Ἔλεγξον, φησὶν, ἐπιτίμησον, εὐκαίρως, ἀκαίρως. Ἐπεὶ καὶ παρακάλεσον, νουθέτησον, ὅσα ἄλλα ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος ἔχει καὶ ἐγκελεύεται. Τί δὴ οὖν βούλεταί μοι ὁ λόγος ὑποδηλῶσαι; Περὶ ἀταξίας· ὅτι προσκαλούμενοι ὑπὸ εὐσεβῶν εἰς ψαλμῳδίας· οὐ κατὰ τὸ πρεπῶδες συναθροίζεσθε καὶ παννυχίζετε, ἀλλ' ἐν λογομαχίαις καὶ πρωτοκλισίαις. Προὔλαβες σὺ, φησὶ, κἀμὲ οὐκ ἀνέμεινας. Τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγες, κἀμὲ οὐ συνεκάλεσας. Ἐγὼ κανοναρχήσαιμι, ἀλλ' οὐ σὺ, φησί. Καὶ ταῦτα ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ ταῦτα ἀκουόντων τῶν κεκληκότων· ἐφ' οἷς ὀργὴ μὲν Θεοῦ ἀοράτως· λύπη δὲ καὶ βλάβη ὁμολογουμένη τῶν κεκληκότων. Μὴ γὰρ χώραν οὐκ ἔχητε, εἰ καί τι γίνοιτο θλιπτικὸν, εἰς τὸ ἰδίᾳ ἐγκαλεῖν ἀλλήλοις, καὶ τὰ συμπίπτοντα καταλλάσσειν δι' D ἀπολογίας καὶ τῆς δεούσης ταπεινώσεως; Ἀλλ' ἀδελφὸς μετ' ἀδελφοῦ μάχεται, ὀργίζεται, ὑβρίζει, ἀσχημονεῖ, ἐπὶ προσώπου πάντων. Ὢ τῆς ἀταξίας! ὦ τῆς ἀμονάχου θεωρίας! ὢ τῆς καταφρονήσεως τῶν θείων νόμων!

Εἶτα ἡ αἰτία ἐπὶ τὸν καθηγούμενον. Τοιοῦτοι, φησὶ, διδασκάλου τηλικοῦτοι καὶ μαθηταί. Ἆρ' οὐχ μισητόν με πεποιήκατε καὶ τοῖς ἐν ἄστει; Ἆρ' οὐχ τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ ἀδελφότητι ἡμῶν, εἰς τοὐναντίον περιτρέπεται; Μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε· τρώγετε καὶ πίνετε· οὐχ εὐλαβῶς, οὐχ

[86] II Tim. IV, 2.

NOTÆ.

(29) In cod. Reg. ρλς'.

ἡσύχως, ἀλλ' ἀσέμως, ἀλλ' ἀμονάχως. Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τί ποιεῖτε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, καὶ καταισχύνετε τὸ ἅγιον σχῆμα· σκανδαλίζετε τοὺς εὐλαβεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνευλαβεῖς. Εἴθε ἠκούετο περὶ ἑνὸς ἑκάστου ὑμῶν. Ὁποῖον εὐλαβὲς πρόσωπον φέρει ὁ δεῖνα! Οὐὰ ἡλίκον τὸ σιωπηλὸν τοῦ δεῖνα! εὖγε τὸ ἀπαῤῥησίαστον ἐκείνου· τοῦ δὲ τὸ τακτικόν· ἄλλου τὸ σεμνόψαλτον· ἑτέρου τὸ εὐαπάντητον! Ταῦτα καὶ τοὺς ἔχοντας καλλύνει, καὶ τοὺς θεωροῦντας ὀνίνησι, τόν τε Θεὸν εὐφραίνει, κἀμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν σεμνύνει. Νῦν δὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἀντίστροφα. Καὶ οὐ πάντων καθάπτομαι· ἐπεὶ πολλοὶ χάριτι Θεοῦ, οἵους ζητεῖ ὁ λόγος· ἀλλ' ἐκείνων τῶν ἐνεσχημένων τῇ ἀπροσεξίᾳ. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ ἐντέλλομαι, ἀλλάξατε τὰ πονηρὰ ἤθη καὶ ἔθη, τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους· τὰ σχήματα καὶ τὰ στόματα. Ἐπεὶ τίς χρεία ἀντὶ ἀγαθοῦ πονηρίαν ὑποδεικνύειν τοῖς κλήτορσι, Θεόν τε λυπεῖν, κἀμὲ τὸν ἐλεεινὸν καταισχύνειν; Ἀκουσθήσομαι, ἀδελφοί μου, ἐπεὶ βοήσω πρὸς Κύριον ὁ ἀνάξιος. Ἔπειτα καὶ διαστελοῦμαι ἀπὸ τοῦ ἀπειθοῦντος. Ἁπλῶς δὲ λέγω τυχὸν καὶ ἀδιαφόρως φέρομαι· μὴ διαστέλλων τὸν ὅσιον ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου. Ὑμεῖς Θεὸν οὐ φοβεῖσθε; Οὐχὶ δὲ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσομεν λόγον; Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον, ἀδελφοί. Ὃν φοβηθῶμεν, ᾧ ἀπὸ τοῦ δεῦρο δουλεύσωμεν ὁσίως· ἵνα κακίας ἁπάσης μέχρι καὶ ἀργολογίας ἀπεχόμενοι, ἀρετῆς δὲ ἐχόμενοι, κληρονόμοι γενοίμεθα ζωῆς αἰωνίου· φυγόντες τὰ ἠπειλημένα κολαστήρια τοῖς καταφρονηταῖς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

reverenter et pacifice, sed inhoneste, sed contra morem monasticum: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis*, ait Apostolus, *omnia in gloriam Dei facite* [87]. Vos vero non sic: et ignominia afficitis sacrum habitum: verecundis offendiculo estis, imo potius inverecundis. Utinam de unoquoque vestrum audiatur: Quantam vultu modestiam præfert ille! O quantum silentii studium est illi! quanta modestia est istius, ordinis cura in hoc, in alio gravitas cantus, in alio comitas! Hæc et illos qui his præditi sunt ornant, et spectantes juvant, Deumque exhilarant, et me peccatorem honestant. Nunc vero, quod peccatis meis debetur, omnia contraria. Nec tamen omnes perstringo: quia per Dei gratiam multi sunt quales exigit ratio: sed illos qui negligentia implicati sunt. Hortor ergo vos, aut potius præcipio: mutate perversos mores et consuetudines, modum agendi et loquendi, gestus atque oris habitum. Etenim quid juvat boni loco malitiam ostendere vocatoribus, Deumque contristare, et me miserum pudore afficere? Exaudiar, fratres mei, cum clamabo indignus ad Dominum. Deinde subducam me ab inobediente. Fortasse autem minus prudenter loquor, et indiscriminatim feror, pium ab impio non distinguens. Vos Deum non timetis? Annon de otioso verbo rationem reddemus [88]? *Deus noster ignis consumens est* [89], fratres. Illum timeamus, illi sancte serviamus in posterum, ut a malo omni usque ad verbum otiosum abstinentes, virtutique insistentes, hæredes fiamus vitæ æternæ, intentata contemptoribus supplicia effugientes; in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΡΚΕ' (21). — Κανονικαῖς πριγκίπου [χξθ'.]

CXXV. — *Ad canonicas principenses.*

Harum virtutes laudat, et ad perfectam sanctimoniam hortatur.

Χθὲς ἰδὼν ὑμᾶς τὰς ἐν Κυρίῳ ἀδελφὰς, ἐπεὶ κατεπεῖγον ἦν διὰ τὴν τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ἀσθένειαν, ἐκωλύθην ὑμῖν λαλῆσαι ὅσον ἐχρῆν. Νυνὶ δὲ διὰ τοῦ γράμματος τὸ ἐλλιπὲς ἀναπληρῶσαι καλῶς ἔχειν ἐνόμισα. Εἶδον ὑμῶν τὴν ἀδελφότητα ὅση καὶ ἡλίκη, ὅτι τε πλήθει ηὐξημένη, καὶ συνέσει διαφέρουσα· καὶ ἐδόξασα τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡμῶν· ὃς συνήγαγεν ὑμᾶς τοσοῦτον πλῆθος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, τῷ σταυροφόρῳ βίῳ δουλεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Τίνα οὖν ἐπαινέσω; τὴν καθηγουμένην πλέον, ἢ ὑμᾶς τὰς ἑπομένας καὶ ὑποτασσομένας; Ἀμφότεραι ἐγκωμίων πλήρεις, αἴνων καὶ ἐπαίνων. Καὶ οὐ μονον κατὰ τὸ συναφὲς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι και βίῳ ἠκριβωμένῳ, κατά τε ἐγκράτειαν, καὶ τὴν ἐφ' ἑαυταῖς δουλείαν καὶ πᾶσαν διακονίαν, καθὰ μεμάθηκα, διατηρεῖσθε. Εὐλογημέναι ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ· μακάριον τὸ σύνταγμα ὑμῶν· αἰνετὸν τὸ πολίτευμα

Cum vos hesterna die in Domino sorores vidi, quia propter dilectissimi Deo archiepiscopi valetudinem res urgebat, prohibitus sum vos quantum opus erat alloqui. Nunc vero congruum existimavi per litteras supplere quod defuit. Vidi namque societatem vestram, quanta qualisque sit, quod et numero ampla, et prudentia præstans: bonumque Deum nostrum glorificavi, qui tanta vos multitudine in unum congregavit, ut sub cruce viventes, in sanctitate et justitia serviatis illi. Quam igitur laudabo? Ducemne vestram potius, an vos quæ sequimini et subditæ estis? Ambæ enim encomiis cumulatæ, laudibus et præconiis. Nec ideo tantum quod spiritualis vitæ nexu copulatæ estis, sed quod exacta disciplina et continentiam et mutuum inter vos famulatum ac ministerium quodcunque, ut didici, observatis. Benedictæ vos in Domino: beatus cœtus vester: laudabilis conversatio vestra:

[87] I Cor. x, 31. [88] Matth. xii, 36. [89] Deut. iv, 24.

NOTÆ.

(21) In cod. Reg. ρλζ'.

omnes sponsæ Christi : virgo unaquæque, ut Canticorum verbis loquar *hortus conclusus, fons signatus* [illegible], rosa boni odoris Deo, lilium incorruptionis. O pulchrum paradisum ! o pratum, quo delectatur Deus Christus in medio vestrum, qui lignum est vitæ.

Sed quoniam ad experimentum probationemque virtutis est etiam arbor vetita, quæ pulchra ad contemplandum, nec est sane id quod videtur ; imo amara et mortifera si edatur . et quid hoc aliud est quam voluptas, qua Eva prima parens capta est ? Commonemus vos et hortamur, ne unquam lethalem fructum attingatis, sed mandatum arripiatis speciosi undequaque ac veri reipsa fructus, obedientiam et humilitatem excolentes, charitatem ad invicem et vacuam invidia æquitatem, paupertatem, pacisque curam et studium. Sic enim viventes glorificabitis Deum in corpore vestro et in spiritu, sicut sanctus prædicat Apostolus [illegible] Sic et amplius multiplicabimini : sic et sanctitatis nomen in hac vita obtinebitis, et in futuro sæculo gloria simul fruemini. Scriptum est [illegible]. Et quid tandem vobis decorum magis ? quid augustius quam [illegible] virginitate ? [illegible]

[illegible]

ὑμῶν · πᾶσαι νύμφαι Χριστοῦ · ἑκάστη παρθέ[illegible] Ἀσματικῶς εἰπεῖν, κῆπος κεκλεισμένος, π[illegible] ἐσφραγισμένη, ῥόδον εὐοσμίας Θεοῦ, κρίνον ἀχ[illegible]τίας ! Ὢ καλοῦ παραδείσου ! Ὢ λειμῶνος Θε[illegible]ποῦς. Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὅς ἐστι τὸ ξύλον ζωῆς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς πεῖραν καὶ δοκιμὴν ἀρετῆς καὶ τὸ φυτὸν τὸ ἀπειρημένον · ὅπερ ὡραῖον εἰς κ[illegible]νοησιν · οὐ μὴν ὅπερ φαίνεταί ἐστιν, ἀλλὰ πικρὸν θανάσιμον τῇ μεταλήψει · καὶ τί τοῦτο, ἀλλ' [illegible] ὑφ' ἧς ἑάλω Εὔα ἡ προμήτωρ ; ὑπομιμνήσκομεν παραινοῦμεν, μήποτε ἅψασθαι ὑμᾶς τοῦ [illegible] καρποῦ · ἀλλὰ μεταλαμβάνειν τῆς ἐντολῆς τοῦ [illegible] ὡραίου καὶ ἀληθινοῦ ὡς ἀληθῶς καρποῦ · [illegible] καὶ ταπεινοφροσύνης κεχαρισμένης · ἀγάπης τῆς [illegible] ἀλλήλας καὶ ἀφθονίας, ἀκτημοσύνης καὶ [illegible] Οὕτω γὰρ ζῶσαι δοξάσετε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώ[illegible] ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι · καθὰ βοᾷ ὁ θεῖος [illegible]στολος · οὕτω καὶ μᾶλλον πληθυνθήσεσθε · οὕτω [illegible] ἁγιασθήσεσθε [illegible] καὶ [illegible] αἰῶνι συνδοξασθήσεσθε. [illegible]

[illegible]

μείνωμεν τῷ πένθει; κατηφιάσωμεν δυσθυμότερον; ἐναφεθῶμεν τῷ πάθει; Οὐμενοῦν, ὦ ἀδελφοί· ἀλλ' εἰδότες ὅτι δόγμα Θεοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις εἰς γένεσιν ἐλθοῦσιν αὖθις ἀναλύειν, καὶ τὴν κρείττονα καὶ ἀπήμονα μεταλαμβάνειν ζωὴν, ἧς ἀπαρχὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς, ἡμῶν, ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· παρακληθῶμεν παρακλήσει Θεοῦ, εἰς ἑαυτοὺς γενώμεθα· εἴπωμεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο, τὸν κάλὸν διδάσκαλον, τὸν ἱερὸν καθηγεμόνα. Τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ὅς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; ἵνα τοῦ ἡμετέρου Πατρὸς ξενοπαθεῖν ἔχωμεν. Εὐχαριστ[ητ]έον ὅτι τοιούτου ἠξιώμεθα· καὶ ὅτι ἕως γήρους καὶ πρεσβείου ἡ χρονικὴ παράτασις· καὶ ὅτι γε ἐγκατέλιπεν, οὐκ ἀπροστατεύτους, οὐδὲ ἐράμους· ἀλλὰ καὶ εὐλόγησεν ἐξόδια, καὶ ἐπηύξατο ἁρμόδια. καὶ ἕνα τῶν σὺν ὑμῖν κατέστησεν ἐφ' ὑμᾶς προστατεύσοντα· ὃν παραινοῦμεν ζώσασθαι ὡς τέλειον ἄνδρα τὴν ὀσφῦν, καὶ Χριστομιμήτῳ ταπεινώσει τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διακονίας ἔχεσθαι· κανόνι καὶ ἴχνει τοῦ μακαρίου ἐκείνου πορευόμενον τῷ κατ' ἐντολὴν Θεοῦ λογῳ.

Παρακαλοῦμεν δὲ ὡσαύτως καὶ ὑμᾶς, τὴν καλὴν ἀδελφότητα, ὁμογνώμῳ πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῷ νεοχτιστῳ καθηγεμόνι ὑπείκειν ἐν Κυρίῳ· καὶ δεῖξαι ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστι· καὶ ὁ ὅσιος Πατὴρ προθυμούμενος καὶ συνδέων πάντας, εἰς ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν. Ναὶ, ἀδελφοὶ ἐπιπόθητοι· οὕτως ἔσεσθε, οὕτω παγιώθητε· κἂν πᾶσα ἀρχὴ οὐκ εὐμάρειαν ἔχοι· χρόνῳ δὲ προϊοῦσα, εἰς ἕξιν ἐπιστημονικὴν καθίσταται· μηδὲ ὁμοιωθῆτε τοῖς ἐκ εὐθὺς (*sic*) φιλαρχίας ἀστάτοις καὶ ἀνεπιστήμοσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ ξυροῦ τὸ τοῦ διωγμοῦ πρᾶγμα, μὴ προδῶτε, ὑμῶν δέομαι, τὴν πίστιν, μηδὲ τὴν εὐσέβειαν· ἀλλ' εἰ ἥξει μηδαμῶς τοῖς αἱρετικοῖς καθ' οἷον δήποτε τρόπον συνυπαχθῆναι. Φέροιτε γενναίως πάντα δεύτερα ἡγούμενοι, μὴ μόνον μοναστήρια, καὶ τὰ ἐν μοναστηρίοις ἅπαντα, κἂν εἶεν ὑπὲρ λίαν ἄπειρα· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα· τὴν καλὴν φυγαδείαν ἑλόμενοι, καὶ τὸν τοῦ διωγμοῦ μακαρισμὸν στεφανούμενοι τὸν ὑπερένδοξον καὶ ὑπερθαύμαστον· καθὰ καὶ ἐντέταλται ὑμῖν ὁ μακάριος. Εἰ δὲ ὅτι ἑάλω ἐκεῖνος· ναὶ καὶ φεῦ τῆς ἥττης! πλὴν ὅτι ἀνακέκληται· πλὴν ὅτι ἐπιτετίμηται, καὶ μετὰ τῶν εὐσεβῶν συνῆπται, καὶ εἷς ἐστι τῶν ἀδελφῶν καὶ Πατέρων ἡμῶν· καθότι καὶ εἰσδέδεκται πρὸς τοῦ ἱεροτελεστοῦ ἡμῶν μακαριωτάτου πατριάρχου. Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀδελφοὶ, εὐψυχήσατε, εὐτακτήσατε, εὖ πράξοιτε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅς κἀκεῖνον ἀναπαύσειε μετὰ δικαίων, καὶ ὑμᾶς καταρτίσειεν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, ἠγαπημένοι ἡμῶν ἀδελφοί.

A mus animum? an dolori succumbemus? Nequaquam, fratres? sed cum sciamus statutum esse a Deo omnibus in lucem prodeuntibus hominibus, rursum dissolvi, et meliorem malique expertem vitam recipere, cujus primitiæ Christus [93]. Deus noster qui princeps et vitæ; consolemur nos consolatione Dei, ad nos ipsos redeamus, dicamus? *Dominus dedit, Dominus abstulit* [94] bonum magistrum, sacrum institutorem. *Quis* enim *est homo qui vivet et non videbit mortem* [95]? ut Patris nostri desiderium ferre assuescamus. Agendæ sunt gratiæ quod talem adepti fuimus, et quod ad provectam usque ætatem seniumque perductum est ejus vitæ tempus, et quod sine rectore nos non reliquit, nec solitarios; sed et abiens benedixit, et congruentia B precatus est, et unum e vobis constituit qui vobis præsit: quem hortamur ut tanquam vir perfectus lumbos accingat, et Christi æmula humilitate impositum sibi ministerium amplectatur, beati illius regulæ et vestigiis incedens, hoc est, Dei verbo et mandato.

Hortamur autem et vos pariter, præclaram fraternitatem, ut unanimi fide et charitate novo rectori obtemperetis in Domino: ostendatisque Deum revera inter vos esse, sanctumque Patrem, qui omnes accendat, connectatque ad concordiam et consensum. Utique, fratres amantissimi, sic estote, sic stabiliamini. Quamvis principium omne non statim facilitatem habeat: progressu tamen temporis usum et scientiam adipiscitur. Nec similes eis C fueritis, qui ex dominandi studio inquieti sunt et impatientes disciplinæ. Cæterum quoniam in summo discrimine persecutionis versamur, fidem vestram, obsecro, pietatemque ne prodatis: sed si ingruat, minime cum hæreticis quocunque pacto abducamini. Forti animo sustinete, omnia posthabentes, non solum monasteria, et quæcunque in monasteriis sunt, quamlibet supra modum sint copiosa, sed propria etiam corpora: pulchram fugam eligentes, et persecutionis beatitudine coronati, quæ gloriam incredibilem et admirabilem habet: quemadmodum beatus etiam ille vobis præcepit. Quod si quis victum illum fuisse dicat, utique et deploranda clades: at revocatus est, at pœni- D tentiam egit, at piis aggregatus est, unusque est fratrum Patrumque nostrorum. Itaque receptus est etiam ab antistite nostro, beatissimo patriarcha. Hæc igitur cum vobis comperta sint, fratres, bono animo estote, disciplinam servate, bene valete in Christo Jesu Domino nostro, qui et illi quietatem tribuat cum justis, et vos in bonis omnibus perficiat, dilecti fratres nostri.

ΡΚΖ' (23). Πέτρῳ Νικαίας. [χοα.]

CXXVII. — *Petro Nicææ.*

Apologetica adversus calumniatores. (Baron. an. 823, n. 19.)

Νῦν εὐοδούμεθα ἐπιστεῖλαι τῇ πατρικῇ σου

Nunc opportuna scribendi paternæ sanctitati

[93] I Cor, xv, 20. [94] Job i, 21. [95] Psal. xviii, 49.

NOTÆ.

(23) In cod. Reg. ρλθ'.

tuæ datur occasio, postquam ab exsilio reversi sumus. Siquidem incursus Arabum nos quoque humiles cum aliis permultis ejiciens ab hospitio, in principem insulam ante urbem abegit. In qua quibus ærumnis affecti fuerimus partim a profugorum urgente nos turba, partim ab æstu et aquis ad potum minime idoneis, quid opus est dicere? Postea vero, ut inde progressi sumus ad vicina Chalcedoni loca, ad ista duo accessit, et hoc alterum, quod in gravissimum incidimus morbum qui miserum corpus nostrum totos septem dies rerum doloribus afflixit: atque ut semel dicam, plane laboriosum iter nostrum fuit. Attamen tria hæc divino munere nobis obtigerunt: primum ut beatissimum pontificem nostrum salutaremus, sacris ejus precibus fruentes; deinde hosce ipsos illos sacros Patres ac fratres; ac tertio, ut objectiones et criminationes Dei misericordia diluerentur, quas contra nos, nescio unde, suscitarunt pacis opifices. Schismaticos nos antea depinxerunt, a divini pontificis nostri consortio aversos: privata auctoritate usos fuisse affirmarunt in eorum pœnis, qui hæreticæ communioni adhæserunt: et alia multa quæ epistola includere difficilius est.

Verum ad singula, ut diximus, auxilio precum tuarum apposite respondentes, et cum sacro pontifice nostro communicare nos ostendimus, qui et summa humanitate nos excepit, et amanter tractavit et dimisit, nulla mentione facta eorum, quæ per dolum conficta fuerant. Quinetiam cum mentio fieret de Domino beato Tarasio (nam et ab eo dixerant, Patrum scilicet amatores, nos descivisse, et secundam in Nicæa sanctam synodum, localem appellare), nos vero probavimus et illum in sanctis Patribus habere, et synodum verbis scriptisque œcumenicam confiteri: licet uspiam aliquando et aliquo modo et quibusdam aliter responderimus. Quæ quidem non oportet, sicut nec ea quæ tum aliter acta fuerunt, nunc inquirere et refricare. Id enim tumultus causam præbet, nec emolumentum ullum affert, sed altercationes potius et offendiculum Ecclesiæ Dei. Hoc et illo modo hi et illi scripserunt ac egerunt: singuli se veritatem tenere arbitrantes. Multis annis, ut nosti, amantissime, peractum fuit, quod in ore nunc est omnium, quodque Orienti atque Occidenti innotuit quæ gesta et scripta sunt evertere neutra pars potest. Nunc tempus est concordiæ, nunc tempus in commune decertandi. Eorum qui quid scripsere, monumenta, si quidem recte habere posteris videbuntur, erunt laude digna: sin minus, secus. Fidelis sermo, nec aliud hac de re dicere libet, neque in præsens, neque in posterum. Et ostendet, inquit, dies revelationis, et novissimus ignis quo judicantur facta nostra et purgantur [96]. Hæc partim quidem, tanquam unanimo patri et pacis auctori; partim etiam quia doloris commemoratio solatium dolentibus afferre consuevit, necessario a me scripta sunt.

[96] II Thess. I, 7, 8.

A ἁγιωσύνῃ· ὁπηνίκα ἀνθυπεστρέψαμεν [illegible] φυγαδείας· ἐπείπερ ἡ τῶν Ἀῤῥάβων ἔφοδος σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς μεθεῖσα τῆς ξενίας, ἀπήγαγε πρὸ τοῦ ἄστεος ἐν τῇ Πριγκίπῳ νήσῳ. Ἐν ᾗ ὅσον [illegible], ἀπό τε τοῦ συνέχοντος ἡμᾶς φυγαδευτικοῦ λαοῦ· τοῦ τε καύσωνος, καὶ τῶν δυσπότων ὑδάτων, τί δεῖ καὶ λέγειν; Εἶτα ἐπειδὴ προὔβημεν ἐγγυτέρω κατὰ τὴν Χαλκηδόνα, ἐκεῖ τοῖν δυοῖν θάτερον· κατεπέσαμεν ἐν ἀσθενείᾳ δυσοίστῳ νεφριτικοῖς πόνοις παιδευούσῃ ἡμῶν τὴν ἐλεεινὴν σάρκα μέχρις ἑβδοματικαίου χρόνου· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀργαλεωτέρα ἡμῶν ἡ ὁδὸς ἐγεγόνει. Ὅμως τρία ταῦτα γέγονεν ἡμῖν ἐπιτεύγματα Θεοῦ χάριτι· τόν τε μακαριώτατον ἡμῶν ἀρ-

B χιερέα προσκυνῆσαι κομισαμένοις τὰς ἱερὰς προσευχὰς αὐτοῦ· ἔπειτα τούσδε καὶ τούσδε τῶν ἱερῶν Πατέρων καὶ ἀδελφῶν· καὶ τρίτον, τὸ διαλῦσαι ἐλέει Θεοῦ τὰς ἐνστάσεις καὶ ἀντιπαραστάσεις, ἃς καθ' ἡμῶν οὐκ οἶδ' ὅθεν ἀνῆψαν οἱ τῆς εἰρήνης δημιουργοί· σχισματικοὺς ἡμᾶς προανεζωγράφησαν τῆς τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἀρχιερέως [illegible]είας· ἰδιονόμως ἀπεφήναντο ἐν ταῖς ἐπιτιμίαις τῶν ἑαλωκότων τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ.

Ἄλλα ἄττα ἐργωδέστερον τῷ γράμματι [illegible]κλεῖν. Πλὴν, ὡς προείρηται, εὐχαῖς σου πρὸς ἓν ἕκαστον ἀπαντήσαντες εὐθυβόλως, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν πατριάρχου κοινωνικοὶ εἶναι ἀποδεδείχαμεν· ὃς καὶ μετὰ ὑπερβαλλούσης συγκαταβάσεως καὶ ἐδέξατο καὶ ἐφιλοφρονήσατο, καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς· μή

C τινος λόγου τῶν σκαιωρηθέντων ἐπιμνηματισθέντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου Ταρασίου καὶ ἐν ἁγίοις μνημονευομένου· ἔφασαν γὰρ οἱ δῆθεν φιλοπάτορες καὶ τούτου ἡμᾶς διεσχίσθαι, καὶ τήν γε ἐν Νικαίᾳ τὴν δεύτερον ἁγίαν σύνοδον τοπικὴν ἀποκαλεῖν· ἡμεῖς δὲ συνεστησάμεθα ἑαυτοὺς, καὶ αὐτὸν ἐν Πατράσιν ἁγίοις ἔχειν· καὶ τήν γε σύνοδον οἰκουμενικὴν ὁμολογεῖν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως· εἰ καὶ που, καὶ ποτε, καὶ πως καὶ τισιν ἀπεκρίθημεν ἑτέρως. Ἃ οὐ δεῖ ὥσπερ καὶ τὰ τηνικαῦτα ἑτέρως πεπραγμένα νῦν ἀναζητεῖν καὶ ἀναξαίνειν· ἔστι γὰρ ταραχῆς αἴτιον, καὶ οὐδὲν ὄνησιν φέρον· ἢ μᾶλλον λογομαχίαν καὶ πρόσκοπὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· οὕτως καὶ οὕτως,

D οἵδε καὶ οἵδε, ἔγραψαν, ἔδρασαν, ἕκαστοι τὸ ἀληθὲς ἔχειν οἰόμενοι. Μακροῖς ἔτεσιν, ὡς οἶσθα, τρισπόθητε, τὸ θρυλλούμενον κατεπράχθη, Ἀνατολῇ καὶ Δύσει γνώριμον γενόμενον· τὰ πεπραγμένα καὶ γεγραμμένα, οὔθ' ἕτερον μέρος ἀνατρέπειν οἷόν τε ἐστι. Νῦν καιρὸς ὁμονοίας, νῦν καιρὸς συναθλήσεως· τὰ ἐγκαταλείμματα τοῦ γεγραφότος, εἰ μὲν εὖ ἕξειν δοκεῖ τοῖς μετέπειτα ἐπαίνου ἔνδικα· εἰ δὲ μὴ, τοὐναντίον. Πιστὸς ὁ λόγος, καὶ περι τούτου λέγειν ἄλλο οὐ βουλόμεθα· οὔτε νῦν, οὔτε πρὸς τὸ ἑξῆς. Καὶ δηλώσει, φησὶν, ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ κρίνεται καὶ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. Ταῦτα ὁμοῦ μὲν ὡς Πατρὶ συμψύχῳ καὶ εἰρηνάρχῳ· ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξειπεῖν τὰ λυπηρὰ, ῥᾳστώνην οἶδε φέρειν ἐν τοῖς ὀδυνωμένοις, ἀναγκαίως γέ-

γραπται. Εἰ δὲ παρακληθεὶς ὀφθῇς ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, κόπον ἀγάπης ἀναλαμβανόμενος, πάντως ἰδίους ἡμᾶς ποιήσειας περὶ πάντα. Οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορεύουσι πλεῖστα τὴν ἁγιωσύνην σου. Τοὺς σὺν σοὶ καὶ ἡμεῖς πλεῖστα προσφθεγγόμεθα, παναγιώτατε.

A Quod si consolatorem te nobis humilibus præbueris, charitatis laborem suscipiens; omnino tuos nos reddes in omnibus. Qui nobiscum sunt sanctitatem tuam plurimum salutant : eos qui tecum sunt salutamus et nos plurimum, sanctissime.

ΡΚΗ' (24). Μαρίᾳ παρθενευούσῃ. [χος'.]

CXXVIII. — *Mariæ virginitatem colenti.*

De laudibus virginitatis.

Ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἀποστολὰς ἐφθάσαμεν παρὰ τῆς τιμιότητός σου δέξασθαι, ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν μὴ μόνον ψιλῇ προσρήσει, ἀλλὰ καὶ διὰ γράμματος προσαγορεῦσαι τὴν σεμνοπρέπειάν σου· καὶ οὐ τοσοῦτον διὰ τὰς ἀποστολὰς, ὅσον διὰ τὴν σεμνότητά σου. Μανθάνομεν γὰρ ὅτι τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ἑλομένη δουλεύειν τῷ Κυρίῳ κατεδέξω ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Τί γὰρ κρεῖττον παρθενίας; ἧς ἡ μέριμνα πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, πῶς B ἐπιτεύξεται τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· πῶς δυνηθείη διαδράσαι τὰς πολυπλόκους μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ἡ δὲ ὑπὸ γάμον τελοῦσα, τοὐναντίον, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ, πῶς τὰς τοῦ κόσμου εὖ διαθείη· ἡ περικλυζομένη τοῖς ἁλμυροῖς κύμασι τοῦ βίου, ἐν τῷ φροντίζειν περὶ τέκνων τε καὶ δούλων καὶ δουλίδων· καὶ πρό γε τούτων, τὰ περὶ ἀρέσκειαν τοῦ ἀνδρός· οὔπω δυναμένη ὑπερανεστάναι τῶν στροφῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῷ τῆς διανοίας πτερῷ κουφίζεσθαι πρὸς Κύριον. Σὺ οὖν, ὦ καλλίστη γυναικῶν, μακαρία ὡς ἀληθῶς, καὶ τρισμακαρία, ὅτι τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξω, μετὰ Μαρίαν ἐκείνην τὴν ἀοίδιμον, οἱονεὶ παρακαθεζομένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀκούουσα δι' ἀπραγμονεστέρου βίου τὸν λόγον αὐτοῦ· ἡγίασας ἑαυτὴν ὡς κειμήλιον Θεῷ ἀναθεμένη τὴν ζωήν σου. Ἐξευγένισας τὸ αἷμά σου ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, C καλὸν ὑπόδειγμα ἑαυτὴν προθεμένη. Τί γὰρ καὶ κερδήσουσιν αἱ ὑπὸ ζυγόν; εἰ μή τι ἄρα ἐκζητήσοιεν καὶ ψηλαφήσοιεν καὶ αὐταὶ τὸν Θεὸν καθ' ὅσον οἷόν τε. Οὐχὶ πᾶσαι συζυγίαι ἀποζεύγνυνται διὰ θανάτου; οὐχ ὡς ὄναρ τὰ ὡραῖα τοῦ τῆδε βίου ἀπέρχονται; Ὅσα δὲ περὶ τὸν γάμον ἐλεεινά! οἱ μὲν ἄπαιδες, οἱ δὲ κακόπαιδες. Πενίαι, καὶ πλοῦτοι· αἱ μὲν πιέζουσαι, καὶ οἱονεὶ ἀποτηγανίζουσαι· οἱ δὲ ματαῤῥιπτούμενοι ὡς ἐν κύβοις ἐκ τῶνδε εἰς τόνδε· παστάδες ἐγειρόμεναι· ἀλλὰ καὶ μετὰ θρήνους καταλυόμεναι· θρῆνοι καὶ κοπετοί· ἀλλεπάλληλοι συμφοραί· ὧν πλήρης ὁ βίος, καὶ τὰ παραδείγματα πρὸ ὀφθαλμῶν.

Quoniam semel iterumque a reverentia tua nuntias accepimus, necessarium duximus non nudis solum verbis, sed etiam litteris affari gravitatem tuam : neque hoc tam propter nuntias, quam propter honorificentiam tuam. Audivimus enim te, suscepta virginitatis professione, Domino in sanctitate et justitia servire constituisse. Quid enim præstantius virginitate, cujus cura est quomodo B placeat Domino[97], quomodo futura bona consequatur, quomodo multiplices queat diaboli fraudes declinare. Quæ vero matrimonio alligata est, e contrario, quomodo placeat viro[98], quomodo quæ mundi sunt recte procuret, amaris vitæ fluctibus æstuans, dum sollicita est de liberis, servisque et ancillulis, et præ his omnibus, curans quæ viro grata sint : nondum valens mundi versutias transcendere, et mentis alis evolare ad Dominum. Tu ergo, feminarum præstantissima, beata revera et ter beata, quia optimam partem elegisti, post Mariam illam celeberrimam, sedens quodammodo secus pedes Jesu[99] : et per quietiorem vitam verbum illius audiens. Sanctificasti teipsam, vitam tuam Deo in munus offerens. Nobilitasti sanguinem tuum in Spiritu sancto, pulcherrimum exemC plum in te ipsa proponens. Quid enim lucri referent quæ sub jugo sunt, nisi et ipsæ quærant et attrectent Deum quantum possunt[1] ? Annon conjugia omnia morte dissolvuntur ? Annon speciosa hujus vitæ abeunt instar somnii ? Quam multa vero in nuptiis miseranda ? alii liberis carent, alii pessimos habent. Egestas, et divitiæ : illa angens, et quodammodo excoquens; hæ ab isto ad illum, talorum instar, emigrantes. Thalami nuptiales exstructi, sed et cum luctu destructi : lamenta et planctus, et alternæ calamitates, quibus referta est vita, et quorum exempla ob oculos.

Σὺ δὲ τούτων πάντων ἀπέφυγες, καλλιπάρθενε, D κατοικοῦσα μονοτρόπως ἐν οἴκῳ· φυλαττομένη ὡς ῥόδον εὐωδίας Κυρίῳ τῇ παρθενίᾳ· ἔχουσα μενοῦνγε πάντως καὶ θλιπτικὰ ἔκ τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ ὅπου ἀνάθημα Κυρίῳ, ἐκεῖ ὁ λῃστὴς ἐφεδρεύει κλέψαι καὶ συλῆσαι τὸ ἱερόν. Ἀλλὰ θάρσει ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ πέποιθας, ἐν ᾧ στέργεις τοὺς κόπους· ὅτι αὐτὸς φύλαξ τῆς ζωῆς σου· ἐπίκουρος

Tu vero hæc omnia evasisti, virgo præstantissima, seorsim domi habitans, ut suaveolens rasa per virginitatem Domino custodita : habens et ipsa prorsus tribulationes a visibilibus et invisibilibus inimicis : quippe ubi donarium est Domino, ibi fur insidiatur, ut quod sacrum est rapiat et deprædetur : sed confide in Domino, in quo spem collocasti, in quo ærumnas amplecteris : quoniam ipse custos est

[97] I Cor. VII, 32. [98] Ibid. 34. [99] Luc. X, 42. [1] Act. XVII, 27.

NOTÆ.

(24) In cod. Reg. ρμα'.

vitæ tuæ, adjutor et auxiliator in tribulationibus: qui cursum tuum consummans, cœlesti regno suo te dignam efficiet. Hæc a nobis peccatoribus prolata sunt, ut scias te Domini famulam nos etiam, qui Domino servire studemus, habere tibi fratres in Spiritu, sicut et natura conservos: qui et pro reverentia tua oramus.

A καὶ βοηθὸς ἐν ταῖς θλίψεσιν ὃς καὶ τελειῶν σου τὸν δρόμον, ἀξίαν σε ποιήσει τῆς οὐρανίου βασιλείας αὐτοῦ. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν προσπεφώνηται· ἵνα εἰδείης ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου δούλη καὶ ἡμᾶς τοὺς σπεύδοντας δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἔχεις κατὰ πνεῦμα ἀδελφούς σου, ὥσπερ καὶ ὁμοδούλους κατὰ φύσιν, ὑπερευχομένους σου τῆς τιμιότητος.

CXXIX. — *Leoni sacellario.*

ΡΚΘ' (25). — Λέοντι σακελλαρίῳ. [χπ'.]

Disceptationem de imaginibus coram imperatore fieri non debere (Baron. an. 82, n. 9.).

Ingenti gratiarum et responsionum quas debemus, nomine obstricti, parvam quamdam debiti partem reddere nos censemus per litteras ad laudatissimam ac desideratissimam excellentiam tuam ab humilitate nostra exaratas. Nam et nunc Silvani fratris causa quid respondebimus? Primum quidem, quod cum eum in conspectum suum admiserit Deo chara anima tua, quasi unum ex familiaribus, mellea affabilitate, hilarique vultu cum homine tenui colloquens ac tractans. Deinde quod de rebus nostris, qui peccatores sumus, et de utriusque nostrum humilis corporis infirmitate sciscitata sit, et aliis modis suæ in nos charitatis affectum ostenderit, adeo ut diceret: Ego in suspicionem apud eos qui erga vos male affecti sunt venio, quod Studita sim: et deprecaretur, ne tanti amoris conjunctio unquam labefactetur. Hæc nos omnia devinxerunt et magis magisque in sincera dilectione confirmarunt ut hæc verba usurparemus: Nunquam, o Domine universorum, oblivisci nos sinas egregii benefactoris, fidi, unanimis, probati amatoris, sacri hominis, per omnia et in omnibus tutoris ac patroni, Herique et Domini nostri: sed hæreat in nobis infixus amor etiam post mortem, unaque in futuro sæculo comitetur, quando nos invicem cognituros speramus, et congratulaturos in Deo iis qui Spiritus impulsu nos amarint. Verum hinc egrediens oratio, in duplici, si jubes, argumento versabitur. In priore itaque, qui sensus tuus fuerit, domine mi, idem et noster erit. Sic igitur ordiamur.

Πολλοῦ χρέους εὐχαριστιῶν καὶ ἀπολογιῶν ὑπεύθυνοι ὄντες, μικράν τινα νομίζομεν ἀποδιδόναι ὀφειλὴν ἐν ταῖς πρὸς τὴν πανεύφημον καὶ παμπόθητόν σου ὑπεροχὴν ὑπὸ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἐγχαραττομέναις ἐπιστολαῖς. Ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῷ
B ἀδελφῷ Σιλουανῷ, τί καὶ ἀπολογησόμεθα; πρῶτον μὲν ὅτι οὕτως αὐτὸν προσήκατο ἰδεῖν ἡ θεοφιλής σου ψυχή· ὡς ἕνα τινὰ τῶν συνήθων· μειλιχίῳ ἤθει καὶ εὐπροσίτῳ προσώπῳ συλλαλήσασα καὶ συνανακραθεῖσα μετὰ τοῦ εὐτελοῦς. Ἔπειτα τὸ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν οὕτως συνανακρῖναι, τήν τε τοῦ ἀμφοτέρων ἡμῶν ταπεινοῦ σώματος ἀσθένειαν, καὶ τὴν ἄλλην ὑποφῆναι ἀγαπητικὴν συνδιάθεσιν· ὡς τοσοῦτον εἰπεῖν· ὅτι καὶ Στουδιώτης ὑποπτεύομαι πρός τινων τῶν ἀντιθέτως πρὸς ὑμᾶς ἐχόντων· καὶ τὸ ἀπεύξασθαι μή ποτε γενέσθαι τινὰ τρῶσιν τῆς τηλικαύτης φιλικῆς ἀνακράσεως. Τοῦτο ὅλον ἐξένισεν ἡμᾶς, καὶ συνερρίζωσε μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν τῇ εἰλικρινεῖ αὐτῆς ἀγαπήσει τὰ αὐτὰ λέγοντες· Μή ποτε, ὦ Δέ-
C σποτα, τῶν ἁπάντων δῴης ἡμῖν ἐπιλαθέσθαι τοῦ καλοῦ εὐεργέτου, τοῦ πιστοῦ συμψύχου, τοῦ δοκίμου ἐραστοῦ, τοῦ ἱεροῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ προστάτου καὶ κηδεμόνος, καὶ Κυρίου ἡμῶν καὶ Δεσπότου· ἀλλ' εἴη τὸ φίλτρον καὶ μετὰ πότμον ἐνιζάνον ἐν ἡμῖν· μᾶλλον δὲ καὶ συμπαρεπόμενον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐν ᾧ πιστεύομεν γνωρίζειν ἀλλήλους· καὶ συγχαίρειν ἐν Θεῷ τοῖς φιλήσαντας ἑαυτοὺς πνευματοκινήτως. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ὁ λόγος μετελθὼν ἐν ταῖς δυσὶν ὑποθέσεσιν, ἐνδιατρίψει κατὰ τὴν κέλευσιν· ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πρώτης, ὡς ἔχεις, ὁ κύριος ἡμῶν, οὕτως καὶ ἡμεῖς διατιθέμεθα. Προδιαιτείσθω δὲ ὁ λόγος οὕτως·

Homicida postquam victus fuerit, debitas legibus pœnas dabit. Nunc autem civile bellum adest, quod, sicut alia iræ divinæ signa, terræ motus et fames, eluviones maris atque incendia; ad correptionem nostram a Deo est justo judicio excitatum, et populi vim tantam, quanta periit, absumpsit. Postquam ergo misertus Dominus plagam repressit, minime vult superstites perire; alioqui communem omnium ciadem, quemadmodum diluvii tempore, induxisset. Quid igitur? Servari vult eos qui relicti sunt, et venia dignos fieri. Ait enim in Evangeliis[1]: *Dimittite, et dimittetur vobis.* Et beati Pauli voce: *Ne quis malum pro malo alicui reddat, sed*

Φονίσκος ἐπ' ἂν κρατηθῇ, δικαίως ἀποτίσει τὴν τοῦ νόμου τὴν ἀντισηκοῦσαν ποινήν. Νυνὶ δὲ ἐμφύλιος πόλεμος πρόκειται· ὃς ὥσπερ αἱ ἄλλαι θεομηνίαι· σεισμοί τε καὶ λιμοί, καταποντισμοὶ καὶ ἐμπρήσεις παρὰ Θεοῦ πρὸς σωφρονισμὸν ἡμῶν,
D δικαίᾳ κρίσει ἀνεῤῥιπίσθη, ὀλέσασα τοσοῦτον ἀριθμόν, ὅσος καὶ ὤλλυτο· ἐπεὶ οὖν σπλαγχνισθεὶς κεκόπακε τὴν θραῦσιν Κύριος, οὐ βούλεται τοὺς ὑπολειφθέντας ὄλλυσθαι. Ἐπεὶ πάντως πανολεθρίαν εἰργάσατο, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἀλλὰ τί; τὸ διασεσῶσθαι τοὺς ἐαθέντας, καὶ φειδοῦς γενέσθαι ἀξίους· φησὶ γὰρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· Ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Καὶ διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου· Μή τίς τινι

[1] Matth. vi, 14.

NOTÆ.

(25) In cod. Reg. ρμγ'.

τὶ κακοῦ ἀποδιδότω· ἀλλὰ πάντοτε
ν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς
Οὐ μὴν ἀνεπιτιμήτως. Ἐπεὶ καὶ Κάϊν φο-
ἀδελφὸν, τὸ πολυειδὲς καὶ ᾀδόμενον
εἰκότως εἴληφεν. Ἐπιτετίμηται πρὸς
εἰ Λάμεχ, καὶ Ἀβεσσαλὼμ, ἀδελφὸν
είνας, ἐάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ ὑπὸ
οήτιδος πρόβλημα ἄκτεντος· καὶ αὐτὸς
ἐβούλετο τὸν Ἀβεσσαλὼμ, τὸν πατρολῴαν
Ἀλλ' οὐδὲ τοὺς συναποστατήσαντας αὐτῷ
παῦσιν τοῦ πολέμου γέγραπται προστάξαι
· τοσαῦτα ὡς κατ' ἐπιτομὴν περὶ τοῦδε.
γὰρ ὢν ὁ Θεὸς, θέλει δι' ἐπιτιμήσεων
ιῶν, φυλακῶν, ἄλλων τινῶν ὑποθέσεων τὸ
ίας αὐτοῖς διὰ ζωῆς συντηρεῖσθαι.

τῇ ἑτέρᾳ ὑποθέσει, τί καὶ φῶμεν; εἰδότος
ἐχέφρονος καὶ δραστηρίου νοῦ τὰ πάντα.
οῦτο ἡ τοῦ προάρξαντος Λέοντος ἔνστασις,
μᾶς λογον μετὰ τῶν ἑτεροδόξων· ἀντιθε-
σιν ἀποίσοντος, ὡς ἐνόμιζεν. Ἀλλὰ καὶ
τοῦ βασιλεύοντος ἡ αὐτὴ ἔνστασις ὁπηνίκα
ωπον πρὸ τριῶν ἐτῶν διελέχθη ἡμῖν· οὐκ
ντος κρίνειν τὴν διαδικασίαν, ἀλλὰ τοῦτον
ῶν δῆθεν ὁμοφρόνων ἡμῖν. Ἀλλ' οὔτε
ταρόντες κατὰ πρόσωπον· οὔτε ὁ κλεινὸς
ερεὺς ἠνέσχετο, ὡς ἔκθεσμον καὶ ὀθνεῖον·
ἀληθὲς, παμπόθητε ἡμῶν δέσποτα· οὐδὲ
βιωτικῶν καὶ σαρκικῶν ὁ λογος· ὧν βασι-
ιάτος ἔχει τοῦ κρίνειν. καὶ τὸ βιωτικὸν
ἀλλὰ περὶ θείων καὶ οὐρανίων δογμάτων,
οὐκ ἐπιτέτραπται, ἢ ἐκείνοις, οἷς φησιν
ὸς Λόγος· Ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς,
δεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύ-
τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐ-
νες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; Ἀπόστολοι,
των διάδοχοι. Τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; Ὁ
ιίων νυνὶ πρωτόθρονος. ὁ τῆς Κωνσταντι-
δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιο-
ὁ Ἱεροσολύμων. Τοῦτο τὸ πενταχόρυφον
ς Ἐκκλησίας. Παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων
κριτήριον. Βασιλέων δὲ καὶ ἡγεμόνων, τὸ
εῖν καὶ συνεπισφραγίζειν τὰ δεδογμένα·
ιάττειν τὰ σαρκικῶς διαφορούμενα. Οὐκ
τοῖς θείοις δόγμασιν, οὔτε δέδοται πρὸς
γενησόμενον στήσεται. Διὰ τοῦτο ἀπεδο-
ἐπὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων εἰκόνων τὰ
άλαι Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος βασιλικῷ
θράσει συνεδριασθέντα τε καὶ βατταρι-
φ' οἷς ἐτμήθη ἡ τῇδε Ἐκκλησιὰ τῶν ἑτέρων
ἀναλεματισμοῖς ὑποβαλλομένη αἰωνίοις,
τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶτα ἐλέῳ Θεοῦ
ιρας ὀρθοδοξίας ἐπὶ Εἰρήνης τῆς πάνυ σὺν
ῥαδάμνῳ· ἐφ' ἧς συνήφθη τὰ διεστῶτα
οντος τοῦ προσεχοῦς· ἐφ' ᾧ αὖθις διετμήθη
Ἐκκλησία, ἀναθεματιζομένη ὑπὸ τῶν προ-
ρόπως.

A *quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes.* At non sine multa. Nam et Cain cum fratrem occidisset, multiformem et celebratam pœnam merito subiit. Pœnam quoque a seipso repetiit Lamech, et Absalon, qui fratrem Amnon necarat, a patre, juxta Thecuitidis problema, nequaquam cæsus est; nec Absalon parricidam suum occidi volebat ipse David, sed neque eos qui cum eodem defecerant, post belli finem perimi jussisse proditum est. Ac de his hactenus veluti compendio. Misericors enim Deus per castigationes, id est, exsilia, carceres, et similia, pœnitentiam ab illis tota vita vult observari.

B De altero autem capite quid dicemus, cum perspecta sint omnia prudenti ac solerti menti tuæ? Eodem nimirum tendebat Leonis nuper imperatoris conatus, ut nos cum heterodoxis sermonem conferremus disceptante illo: ut contrariam nobis sententiam ferret, sicut putabat. Quin et ejus qui nunc imperat, mens eadem fuit, cum ante tres annos nobiscum coram egit, ita tamen ut nequaquam judicem se futurum diceret, sed hunc atque illum scilicet ex iis qui nobiscum eadem sentiebant. Sed neque nos qui præsentes aderamus, neque inclytus pontifex noster id tulit, quippe iniquum et alienum, quod sane verum est, domine mi desideratissime. Non enim de rebus sæculi carnisque sermo est, de quibus judicandi penes impe- C ratorem potesta est, et judicium sæculare: sed de divinis ac cœlestibus dogmatibus, quæ aliis commissa non sunt quam iis quibus Deus ipse Verbum dixit: *Quæcunque ligaveritis super terram erunt ligata et in cœlo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo* [4]. Quinam autem hi sunt quibus hoc jussum fuit? Apostoli et eorum successores. Quinam porro sunt successores? Qui Romanam nunc primam sedem tenet: qui Constantinopolitanam secundam; qui Alexandrinam et Antiochenam, et qui Hierosolymitanam. Hæc quinivertex potestas Ecclesiæ: penes hos divinorum dogmatum judicium. Imperatorum vero et præsidum est opem ferre, et comprobare quæ decreta sunt, et reconciliare qui carnaliter dis- D sident ac discrepant. Haud aliud quidquam de divinis dogmatibus, neque a Deo traditum est, nec si fiat, stabit. Propterea explosa et rejecta fuerunt circa divinarum imaginum dogma, ea quæ sub Constantino quodam et Leone regia potentia atque audacia in conciliabulo acta et perperam dicta sunt. Quorum causa divisa hæc nostra Ecclesia fuit a cæteris quatuor, anathematismis affecta perennibus, approbante Spiritu sancto. Post hæc, Deo miserante, erectum est cornu fidei orthodoxæ, magna Irene imperium obtinente cum surculo suo, pore quæ divulsa erant coaluerunt usque ad proximum Leonem: sub quo iterum discerpta sia nostra, et ab iisdem pariter anathemate damnata.

ess. v, 15. [4] Matth. xvi, 19.

Fieri ergo nulla ratione potest, domine, ut sæculari judicio divinum judicium comparetur, aut ut coalescat hæc Ecclesia non consentientibus quinque patriarchis. Quod si roget quispiam, quo pacto id fieri possit? Si excedant, inquam, Dei Ecclesiis heterodoxi, et propriam sedem recipiat quondam Nicephorus sacer patriarcha. Qui, coacto eorum conventu cum quibus certamen sustinuit (si fieri non possit ut ab aliis patriarchis adsint vicarii, quod certe fieri potest, si velit imperator Occidentalem interesse, cui et potestas summa defertur synodi œcumenicæ), attamen pacem conficiat et conjunctionem, synodicas suas ad primæ sedis præsulem mittendo. Quod si hoc minime probet imperator, deflexitque, ut ipse ait, a veritate Nicephorus patriarcha : mittenda est ad Romanum ex utraque parte legatio, *et inde fidei accipienda certitudo*. Etenim sic res habet, ut, si aberret unus e patriarchis, a cæteris ejusdem ordinis, quemadmodum divinus Dionysius tradit, correctionem admittat, non ab imperatoribus judicetur : exsurgant licet omnes quotquot unquam fuerunt imperatores orthodoxi. Atque hoc sane caput descipere minime debet imperator noster, sed ante omnia magni facere, in quo et imperii felicitas, et juste regnandi munus positum est. Aliud nihil sentimus nos humiles et indigni, orantes pro optabilis vitæ tuæ prosperitate. Si quid denique huic epistolæ deest, de eo venerandorum vestigiorum tuorum adorator tabellarius respondebit.

CXXX. — *Cizarensium fraternitati.*

De obitu abbatis, quem magnopere laudat.

Nuntius dormitionis spiritualis Patri nostri ac vestri, dilectissimi fratres, animam nostram consternavit, ut par erat, acerbumque gemitum elicuit, non mortui causa ; beatus enim ille, qui beatam vitam consummavit : quandoquidem et probus fuit monachus et præclare se exercuit usque ad senium, quodque caput est, orthodoxam fidei conservans inter persecutiones et susceptas pro recto ærumnas excessit e vita, justitiæ quodammodo propter Christi confessionem corona redimitus : sed nostri causa, aut vestri ipsorum potius, qui derelicti estis, velut grex boni pastoris obitu destitutus. Enimvero commiserationem doloremque cordis provocat præsulis recordatio, dum animum subit cujusmodi fuerit ejus in Domino gubernatio : quo pacto hunc quidem collapsum solabatur, illum vero pervicacem objurgabat : alium frena detrectantem hortabatur, alium torpescentem excitabat, mansuetudine et æquitate regens ad ipsius Domini exemplum, qui dixit : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* [8]: atque in omnibus demum, quibus in medio vestrum velut stella matutina reful-

A 'Αμήχανον οὖν ἐστιν, ὦ δέσποτα, βι
τηρίῳ παραβάλλεσθαι τὸ θεῖον κριτήριον,
ναι τήνδε τὴν 'Εκκλησίαν, μὴ οὐχὶ ὁμονο
πέντε πατριαρχῶν. Εἰ δέ τις ἐρωτοίη
ἐνδέχεται τοῦτο γενέσθαι · τῷ ἐκστῆναι
δόξους τῶν τοῦ Θεοῦ 'Εκκλησιῶν · κα
τὸν οἰκεῖον θρόνον Νικηφόρον τὸν ἱερὸν π
ὃς συνεδρεύσας μεθ' ὧν συνήθλησεν (εἰ
χεται ἐκ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν παρεῖνα
ώπους. Ὅπερ δυνατόν ἐστιν, εἰ θέλοι β
ἐκ Δύσεως παρεῖναι · ᾧ καὶ τὸ κράτος
τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου), ἀποπεράνοι
εἰρήνης, καὶ τὸ τῆς συναφείας βραβευτή
ότι δι' οἰκείων συνοδικῶν ἀποστελλομένω
τοθρόνῳ. Εἰ δὲ οὐ τοῦτο καταδεκτέον ·
B καὶ ὥς φησι παρετράπη σὺν ἡμῖν τῆ
Νικηφόρος ὁ πρόεδρος, ἐξ ἑκατέρου μ
σταλτέον πρὸς τὸν Ῥώμης. Κἀκεῖθεν δε
ἀσφαλὲς τῆς πίστεως. Καὶ γὰρ οὕτω
παρατραπῇ εἷς ἐκ τῶν πατριαρχῶν ὑπὸ
γῶν, καθά φησιν ὁ θεῖος Διονύσιος, τὴν ἐ
λήψεσθαι, οὐχ ὑπὸ βασιλέων κρίνεσθαι ·
στῶσι πάντες οἱ ὀρθοδοξήσαντες βασιλεῖς ·
τοῦ κεφαλαίου οὐκ ὀφείλει ἀφειδῆσαι
ἡμῶν. 'Αλλὰ καὶ πρὸ πάντων γε φροντ
καὶ τὸ βασίλειον μακάριον · καὶ τὸ βασι
μως δεδώρηται. Ἄλλο τι οὐ φρονοῦμεν
καὶ ἀνάξιοι · ὑπερευχόμενοι τῆς πολυ
εὐζωΐας. Εἰ δέ τι ἐλλιπὲς ἐν τοῖς γρ
προσκυνητὴς τῶν τιμίων σου ἰχνῶν καὶ
C φόρος ἀπολογήσεται.

ΡΛ' (26). — Τῇ ἀδελφότητι Κιζάρω

Ἡ ἀγγελία τῆς κοιμήσεως τοῦ π
ἡμῶν καὶ ὑμῶν Πατρός, ἠγαπημένοι
ἐθρόησεν ἡμῶν τὴν ψυχήν. ὡς τὸ εἰκὸ
στεναγμὸν ἤγαγε θλιπτικόν · οὐ διὰ τὸν κε
μακάριος γὰρ ἐκεῖνος μακαρίῳ βίῳ
ἐπειδὴ καὶ μονάζων δόκιμος · καὶ ἕως
ησκηκὼς ἄριστα, καὶ τὸ κεφάλαιον, πεφυλ
ὀρθοδόξῳ πίστει μετὰ διωγμῶν καὶ τῶν
καλοῦ ταλαιπωριῶν ἐξεληλυθὼς τῶν ἐνθ
οἱονεὶ ἐστεφανωμένος τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ
δικαισούνη · ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ ὑμ
[*cod. Reg.* καὶ τοὺς] ἐναφεθέντας ὡς
ἠπορημένον τῇ τοῦ καλοῦ ποιμένος μ
Καὶ γὰρ ἕλκει πρὸς οἶκτον καὶ συντριμμὸ
D ἡ τοῦ προεστῶτος μνήμη, ἀναθεωρουμ
τόπον καὶ τρόπον τῆς ἐν Κυρίῳ ἀφηγήσ
ὃν μὲν παρεκάλει συμπίπτοντα · ὃν δε
θρασυνόμενον · ἕτερον προσεκαλεῖτο ἀφ
καὶ ἄλλον διύπνιζε νωθρευόμενον, πρα
ἐπιεικεία διέπων, κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ
Δεσπότου · Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός
ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ ; καὶ ἁπλῶς ἐν πᾶσ

[8] Matth. XI, 29.

NOTÆ.

(29) In cod. Reg. ρμς'.

ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ἑωθινὸς ἀστήρ · ἄλλωστε A πολυχρονίῳ ἔθοι, βαρύνειν εἴωθε τὴν ψυχὴν ὁ τοῦ Πατρὸς χωρισμός.

ι τί ποιήσομεν, ἀδελφοί, πρὸς νόμον Θεοῦ λεύοντα · Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ; δὲ ἐκδημία πρὸς Κύριον, ἡ διάζευξις. Ἐπ· τὴν μετάστασιν, καὶ ἐξῆλθε τοῦ σώματος. ̣ϑη ἀφ' ὑμῶν, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς ; αὐτοῦ. Καλὸν ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον ιτῆς ὁμοίωσιν ἐγκαταλελοιπὼς ὑμῖν. Τί οὖν ̣στι τὸ ζητούμενον; Εἰς ἑαυτοὺς ὑμᾶς γενέ- ̣αὶ παρακαλέσαι ἀλλήλους ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. ̣θὼς ὑμῖν εἴασε τὸν κύριον Ἀντώνιον καθ- ον, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι ̣σεβείας ἀπάρξασθαι ὑμᾶς πολιτεύεσθαι, ̣ντας τὴν πίστιν, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς κακοπα- B δέοι, μέχρι θανάτου, κατὰ τὸν παρόντα ̣ · καὶ μηδαμῶς προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους, καὶ τὴν πρὸς τὸν ̣μενον ὑπακοὴν παντὶ σθένει ἀσπάσασθαι. ̣άρ πρὸς τὴν ὑμῶν σωτηριαν · τοῦτο καύχη- τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ · ̣κὶ ἡμῖν τοῖς φίλοις καὶ ἀδελφοῖς ὑμῶν ἐρα- ̣ον. Οὕτω γὰρ περιπατοῦντες κάλλιστα, ̣ᾶς συνεπομένους ὑμῖν, ὅσον οἷόν τε, εἰς τὰ ̣ριον, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι.

sit: cum præsertim ex diuturna etiam consuetudine gravare animum vehementer soleat paterna separatio.

Sed quid agemus, fratres, adversus Dei legem sic præcipientem: *Terra es, et in terram reverteris*[1] ? Quin potius profectio est ad Dominum, hæc disjunctio. Jussus est migrare, et abiit ex corpore. Separatus est a vobis, et appositus est ad patres suos, præclarum exemplar suam ipsius vitam virtutis effigiem vobis relinquens. Quid ergo restat inquirendum? Ut ad vos ipsos redeatis, et invicem vos consolemini in Spiritu sancto. Et quia dominum Antonium rectorem vobis instituit, eadem norma, iisdemque pietatis vestigiis fidem conservantes, et pro eo pati parati vel usque ad mortem, si opus sit, juxta præsentem persecutionem. Veritatem utique nequaquam prodatis, charitatemque inter vos mutuam, et obedientiam erga rectorem pro viribus omnibus amplectamini. Hoc enim ad salutem vestram: hæc beato illi in die Domini futura gloriatio: hoc quoque nobis, amicis et fratribus vestris, optatissimum. Sic enim rectissime ambulantes, nos pariter sectantes in via Domini, quantum fas erit, habebitis, fratres reverendissimi.

27). — Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς.

CXXXI. — *Catechetica ad suos discipulos.*

Vitæ monasticæ officia commendat.

̣ωρος ἐλάχιστος πρεσβύτερος καὶ ἡγού- C τῶν Στουδίου, ἠγαπημένοις ἀδελφοῖς ̣ὶ πνευματικοῖς υἱέσι, τοῖς διὰ Κύριον ̣κεῖσε διεσπαρμένοις [χκε'.]

; ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ χαρισαμένου ὑμῖν τὸν ̣ οὐόματος αὐτοῦ διωγμόν. Ὅς καὶ εἰ λυπη- ̣τὰ σάρκα, ἀλλὰ χαροποιὸς κατὰ πνεῦμα · ̣σμῶν γὰρ θεολέκτων αἴτιος, καὶ στεφάνων ̣ πρόξενος. Οὗ χάριν κἀγὼ ὁ εὐτελὴς χαρᾷ ̣αὶ ἀγαλλιάσει ἀγαλλιῶμαι, ὅτι ἠξίωμαι τοὺς ̣γαπητοὺς ἰδεῖν ἐν τοιαύτῃ προκοπῇ, ἐν τηλε- ̣αθμῷ τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὡμολογήσαμεν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, προσκυνεῖν Χριστὸν ̣μμένον ἤγουν ἐξεικονισμένον, καθὼς πάντες ̣ Πατέρες ἡμῶν. Μόνον παρακαλῶ καὶ ὑπομι- D ̣, ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑμᾶς πο- ̣αι. Τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντας καλὴν, ἐν ̣ρίβετε καὶ τόποις καὶ προσώποις · τὸν λόγον ἐν ἅλατι ἠρτυμένον · τὴν ἕξιν εὐλαβείᾳ μεμε- ̣ον. Τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν αὐταρκείᾳ ̣ένην · τὸ ἔνδυμα καὶ βάδισμα συνέσει τεθεωρη- ὡς ἂν φωτισμός ἐστε τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ μὴ ̣ίον · ὑπόθεσις θείας ἐξομολογήσεως, ἀλλὰ μὴ ̣ίον. Ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, ̣υτοὺς αὐτὸ διοικοῦντες, ὡς καλοὶ

Theodorus minimus presbyter Studii præpositus dilectis fratribus meis, et filiis spiritualibus huc et illuc propter Dominum dispersis.

Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino Jesu Christo, qui dedit vobis pro ipsius nomine persecutionem pati; quæ etsi tristis est secundum carnem, at lætitia plena secundum spiritum. Nam et beatitudinum divinarum causa est, et æternarum coronarum conciliatrix. Quapropter et ego abjectus gaudio gaudeo et exsultatione exsulto, quod dignus habitus sim qui dilectos meos viderem adeo profecisse, ac pervenisse ad sublimem gradum præclaræ confessionis, quam coram Deo et hominibus professi sumus, de adorando Christo pictura sive imagine expresso, juxta omnes sanctos Patres nostros. Unum hortor et moneo vos, ut ambuletis digne Evangelio Christi, bonam exhibentes conversationem vestram, quibus in locis et quibuscum personis degitis; sermonem in gratiæ sale conditum; tenorem animi circumspectione plenum, cibum et potum frugalitate, vestitum et incessum prudentia temperatum, ut laicis lux sitis, non contra: divinæ confessionis argumentum, non contra: *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, tanquam boni dispensatores multiformis*

[1] ̣n. III, 19.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρμς'.

gratiæ Dei, sicut scriptum est. *Si quis loquitur, tanquam sermones Dei*, non inanitates: *si quis ministrat, tanquam ex virtute*[7], non per superbiam: si quis laborat propriis manibus, ne gravis sit, non autem ne tanquam otiosus damnetur et non manducet. Si quis in omnibus mandatum exsequitur, ut operarius Dei, non autem ne scandalum sit proximo; et ut in omnibus glorificetur Deus, et ego miser audiens, exhilarer et gaudeam.

Cernite perversas conspirationes: cernite perniciosam libertatem: cernite adulteriorum matrem edacitatem. Nullus cum muliere colloquatur sine necessitate: nullus sedeat solitarius: nullus avaritiæ studeat, lucro lucrum adjiciens, et aurum augens, in quo radix est peccati, et Judæ portio[8]. Nullus comparet, cum monasticam libertatem possideat, emptitium servum. Eo usque enim progressa est quorumdam nequitia, qui vitiosis affectibus se manciparunt, et monasticæ dignitatis jacturam fecerunt. Nullus vino se ingurgitet, Apostolum audiens: *Modico vino utere, propter stomachum tuum et crebras infirmitates tuas*[9]. Ex quibus rebus incenduntur adversus animam carnalia desideria, et exuritur domus Dei, qui interior homo noster est. Sed tanquam hospites et peregrini simus, singuli vestrum, fratres, in hac persecutione *quasi morientes, et ecce vivimus: ut castigati et non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem* spiritualiter *locupletantes; tanquam nihil habentes, et omnia possidentes*[10], ut apostolicis verbis utamur. Oculi mei semper ad vos quos desidero: cor meum in vobis ardet in Domino: sensus mei percelluntur, cum sinistrum quidpiam audio de aliquo, cum accipio aversionem Deo exosam, lacrymas fundunt oculi. Conteritur anima mea, si quando contra traditionem et constitutionem, et eorum quæ ante dicta sunt demonstrationem ambulet quis Deum non amans. Exiistis, patres, ex monasterio ad altiorem lucem persecutionis. Nunquid enim ad tenebras, Spiritus impulsu, discreti ab invicem sumus? Nunquid ut voluptuose vivamus? Nunquid Deus non videt! Nunquid ad hominum aures opus uniuscujusque non pervenit, quo modo conversemini?

Hæc, qui servos habetis, audite, qui solis habitatis, qui mulieres sectamini, ne quid amplius dicam: avari, gyrovagi. Non libens vitupero, ignoscite: sed ægre accuso, tanquam ad hoc constitutus: *Implete gaudium meum, filii, ut idem sapiatis*[11], eadem norma ambulatis, bona exempla et documenta in animas intuentium imprimentes ad gloriam Dei, ad decus vestrum immortale, ad lætitiam quoque meam qui peccator sum, ad laudem fraternitatis vestræ in Christo Jesu Domino nostro; cui gloria

οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ, καθὼς γέγραπται· Εἴ τις λαλεῖ ὡς λόγια Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ ματαιολογίας· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, ἀλλὰ μὴ καθ' ὑπερηφανίαν· εἴ τις ἐργάζεται ταῖς ἰδίαις χερσί, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρὴς εἶναι, ἀλλὰ μὴ ὡς ἀργὸς κατακρινόμενος καὶ τοῦ ἐσθίειν. Εἴ τις ἐν πᾶσι κατ' ἐντολὴν πράσσει, ὡς ἐργάτης Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κατὰ σκάνδαλον γιγνόμενος τοῦ πέλας· ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ Θεός· κἀγὼ ὁ τάλας ἀκούων, εὐθυμῶ καὶ χαίρω.

Βλέπετε τοὺς κακοὺς συνδυασμούς· βλέπετε τὴν ὀλεθρίαν παῤῥησίαν· βλέπετε τὴν πορνοποιὸν ἀδηφαγίαν· μήτις μετὰ γυναικὸς ὁμιλείτω ἄνευ ἀνάγκης· μήτις μεμονωμένως καθεζέσθω· μήτις φιλαργυρείτω κέρματι κέρμα προστιθεὶς, καὶ αὔξων χρυσίον, ἐν ᾧ ῥιζοῦται ἡ ἁμαρτία, καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰούδα. Μήτις ἀπεμπολείτω, τὴν μοναχικὴν ἐλευθερίαν κτώμενος, ἀργυρώνητον δοῦλον. Μέχρι γὰρ τοῦδε ἔφθασεν ἡ τινων πονηρία, δουλωθέντων τῇ προσπαθείᾳ, καὶ ἀπολωλεκότων τὸ μοναχικὸν ἀξίωμα. Μήτις οἰνοφλυγείτω, ἀκούων τοῦ Ἀποστόλου· Ὀλίγῳ οἴνῳ χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. Ἀφ' ὧν ἀνάπτονται κατὰ τῆς ψυχῆς αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι, καὶ ἐμπυρίζεται ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστιν ὁ ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπος. Ἀλλ' ὡς ξένοι καὶ παρεπίδημοι ὑμεῖς, ὦ ἀδελφοὶ, ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷδε τῷ διωγμῷ, ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατούμενοι· ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πνευματικῶς πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ τὰ πάντα κατέχοντες, ἀποστολικῶς εἰπεῖν. Οἱ ὀφθαλμοί μου διὰ παντὸς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ποθητούς μου· ἡ καρδία μου καιομένη ἐν ὑμῖν ἐν Κυρίῳ· τὰ αἰσθητήριά μου μαιμάσσει με, ἡνίκα ἀκούσω [illegible] ἀκοὴν ἐπί τινι· ἐπ' ἂν μάθω ἐκτροπὴν θεομίσητον· οἱ ὀφθαλμοί μου κατάγουσι δάκρυα. Ἡ ψυχή μου συντρίβεται, ὁπόταν παρὰ τὴν παράδοσιν καὶ κατάστασιν καὶ τὴν τῶν προειρημένων ἔκφανσιν περιπατεῖ ὁ ἀφιλόθεος. Ἐξεληλύθατε ὦ Πατέρες, ἐκ τοῦ μοναστηρίου εἰς ὑψηλότερον φάος τοῦ διωγμοῦ. Μὴ γὰρ εἰς ἐπισκότωσιν διῃρέθημεν ἀπ' ἀλλήλων πνευματοκινήτως; μὴ γὰρ ἵνα περιπαθῶς ζῶμεν; μὴ γὰρ ὁ Θεὸς οὐχ ὁρᾷ; μὴ γὰρ οὐκ ἀκουστὸν γίγνεται ἑκάστου τὸ ἔργον, ὅπως ἀναστρέφοισθε;

Οἱ τοὺς δούλους ἔχοντες, ταῦτα ἀκούετε· οἱ μονοκάθιστοι, οἱ γυναικιζόμενοι, ἵνα μήτι πλέον λέγω· οἱ φιλάργυροι, οἱ φιλόγυροι. Οὐχ ἑκὼν ὀνειδίζω, σύγγνωτε· ἀλλὰ πονῶν κατηγορῶ, ὡς εἰς τοῦτο κείμενος. Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ὦ τέκνα, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τῷ αὐτῷ στοιχῆτε κανόνι· ἀγαθὰ ὑποδείγματα καὶ ὑπομνήματα ἐναποσφραγίζοντες ταῖς ψυχαῖς τῶν ὁρώντων, εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς κλέος ὑμῶν ἄσβεστον, εἰς εὐφροσύνην κἀμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, εἰς ἔπαινον τῆς ἀδελφότητος ὑμῶν

[7] I Petr. iv, 10, 11. [8] . Tim. vi, 10. [9] I Tim. v, 23. [10] II Cor. vi, 9. [11] Philipp. ii, 2.

στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ
τος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
ὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

A et imperium cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Β' (28). — Τῇ ἡγουμένῃ Ἰγνῶν [χπζ'.]

CXXXII. — *Præpositæ Ignorum.*

Ut sanctimonialibus, quibus præest, sit exemplo.

ἐξάμην τὴν εὐλάβειάν σου, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ,
οἷς ἀπέστειλας δώροις· καὶ ἐν αἷς διαθέσε-
ολαμβάνεις τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἀλλ' οὐ τοιοῦτο
οἵ γε οὐδὲ ἑαυτοῖς ἀρκοῦντες ἐν ἀγαθοῖς,
ν ἄλλοις μεταδοίημεν ἀγαθοειδοῦς διδασκα-
Γένοιτο δὲ κατὰ τὴν πίστιν σου θεοπρεπῶς
εσθαι, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ἀμέμπτως δια-
ιν· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς προστασίας
ἀκατακρίτως περιέπειν. Ἴσθι γὰρ ὡς πολύ-
τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' οὖν γε τοῖς μὴ προσ-
καὶ ἐπικίνδυνον, Ψυχῶν ἄρχειν τῶν κατ' εἰκόνα
πεποιημένων. Ὡς οὖν ἐν Κυρίῳ ἄρχουσα
καὶ κατευοδοῦ τῆς ποίμνης σου, παντὸς ἀγα-
 οτύπωμα ἑαυτὴν τιθεῖσα· ἵνα ἀξιωθῇς εἰπεῖν·
ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.
γὰρ παραδέδωκέ σοι τὰς ψυχὰς δι' ἀποταγῆς·
τῷ δεῖν σε αὐτὰς προσάξαι ὡς θυσίαν εὐπρόσ-
κἂν τούτῳ πολύς σου ὁ μισθὸς ἐν οὐρανοῖς
. Δίδασκε αὐτὰ, νουθέτει τὰ σωτήρια ἐντάλ-
ποθεῖν μόνον Χριστὸν, ἀλλὰ μὴ σάρκας καὶ
· ἀκτημονεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἔχειν ἰδιόκτητον·
αθεῖν, ἀλλὰ μὴ φιλοϊδιάζειν πρὸς τοὺς
ούοντας· προθυμοεργεῖν, ἀλλὰ μὴ ὀκνηρῶς
πρὸς τὴν ἄσκησιν. Ἂν γὰρ οὕτως, ἀπαντήσει
ὁ νυμφίος Χριστὸς μικρὸν ὕστερον λαμπαδη-
κις, καὶ ἀπαντηθήσεται περιχαρῶς· ἀσπάσε-
ὶ ἀσπασθήσεται ἱεροπρεπῶς ἀνοίξει αὐταῖς
ράνιον καὶ ἀχειρότευκτον νυμφῶνα· δώσει
βασιλείαν οὐρανῶν, τρυφὴν παραδείσου, πό-
θανασίας, γλυκάσματα ἀειζωίας· ἐνδύσει αὐτὰς
ἱματα φωτοειδῆ, κοσμήσει κόσμοις ἀφθαρσίας,
νυμφικοῖς διαδήμασιν· ἐμπλήσει τῶν ἀπείρων
, εἰς αἰῶνας αἰώνων. Διὰ ταῦτα καὶ σὺ κἀ-
μοχθήσατε· διώξατε [f. ἐμοχθήσατε] ἡμέρᾳ
ρᾳ κατεργάζεσθαι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν· ἀνα-
ταῖς ἐλπίσι· σβέννυτε τὸ ἐπεισαγόμενον πῦρ
οῦ ἐχθροῦ ἐν ψυχαῖς, τῷ θείῳ ἔρωτι· ὅτι ἂν
αχθὲς τῆς ἀσκήσεως. Ταῖς ἀναλήψεσι τῶν θείων
σμάτων τε καὶ ᾀσμάτων παραμυθεῖσθε,
ουροῦσαι καὶ τὸ ἀκοινώνητον τῆς αἱρέσεως·
ῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παθεῖν τι μέχρι καὶ θανάτου·
ὡς προέμεναι τὴν πίστιν. Τῆς γὰρ ἀγάπης
ῦ οὐδὲν προτιμότερον· καθὼς ἀπέδειξαν αἱ
ῶνος παρθένοι μέχρι τοῦ δεῦρο· ἐπειδήπερ
αὶ νῦν διωκόμεναι, καὶ τῶν μονῶν ἐξωθεῖσαι
ριστὸν, ἢ μετασχεῖν τοῦ αἱρετικοῦ ἄρτου.
ὡς κατὰ Χριστὸν ἀδελφῇ οὔσῃ καὶ θυγατρὶ,
ά σοι καὶ ταῖς μετὰ σέ· ὡς ἂν ἴδοις ὅτι

Pietatem tuam laudavi ac probavi, soror in Domino, tum in iis donis quæ misisti, tum in eo affectu quo nostra accipis. Nihil simile autem in nobis est, qui cum nec satis ipsi instructi a virtute simus, quomodo aliis doctrinam virtutis impertiemus? Utinam autem secundum fidem tuam divino more converseris, vitamque in virginitate peragas inculpate: atque adeo præfecturæ quoque munus sine reprehensione obeas! Scis enim rem esse cum B ingenti mercede conjunctam, sed et iis qui sunt minus cauti, periculi plenam, præsse animis ad similitudinem Dei conditis. Itaque tanquam in Domino moderatrix præesto, et gregem tuum feliciter rege teipsam omnis boni effigiem præbens; ut possis dicere: *Ecce ego* et puellæ, *quas dedit mihi Deus* [13]. Tradidit enim tibi animas Deus per renuntiationem: atque ad ipsum adduci a te has oportet, tanquam hostiam acceptam: eamque ob rem maxima tibi merces in cœlis erit. Has doce, salutaria his præcepta ingere, unum amare Christum, non carnem et sanguinem, inopem vitam ducere, nihil habere privatim, nulla affectu teneri, nec propinquos peculiariter diligere: alacres exhibere se, nec esse in instituto monastico segnes. Nam si ita sit, ipsis C suas lampades gerentibus paulo post sponsus Christus occurret, et excipietur idem cum gaudio, sacros vicissim accipiet ac reddet amplexus, cœlestem ipsis nec manufactum thalamum aperiet, donabit eis regnum cœlorum, paradisi voluptatem, potiones immortalitatis, suavitatem vitæ sempiternæ: induet eas amictu lucido, incorruptionis decore exornabit, sponsali diademate; innumeris bonis in sempiternum ævum cumulabit. Propter hæc et tu et illæ ærumnas pertulistis: magno studio quotidie enitentes ut salutem vestram operaremini. Spes vos illa reficiat ac recreet. Inductum in animos ab hoste ignem divino amore exstinguite. Quod si quid aliud in disciplina grave est ac molestum, id lectione sacra arrepta hymnisque decantandis leniter ac mitigate, ab hæretica communione sedulo caventes: vel si necesse D sit hujus rei causa usque ad mortem pati, nullo pacto abjicientes fidem. Nihil enim præstabilius est Christi charitate: quemadmodum præ se tulerunt ab omni ævo virgines usque ad hunc diem. Quandoquidem nunc quoque sunt quæ vexantur, atque ex monasteriis propter Christum extrusæ sunt, ne hæreticum panem participarent. Hæc tibi tanquam sorori in Christo ac filiæ scripsi, et iis quæ tecum

a. VIII, 18.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρμζ'.

sunt : ut intelligas et communem nobis Dominum ambobus esse, et quantum omnes esse salvos optemus, quippe qui sint unius corporis Christi, atque ex eo fratres invicem appellati. Nam in Christo Jesu *non est masculus neque femina, sed omnia et in omnibus Christus* [12], qni et vos et nos servet incolumes.

κοινός ἐστιν ὁ Δεσπότης ἀμφοτέρων ἡμῶν· καὶ ὡς φιλοῦμεν πάντας σώζεσθαι· ὡς ἑνὸς ὄντες σώματος Χριστοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀδελφοὶ ἀλλήλων χρηματίζοντες· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ, ἀλλὰ πάντα καὶ πᾶσι Χριστός, ὃς διασώσειε καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς.

CXXXIII. — *Ephraim et Agathoni cæterisque filiis.*

ΡΛΓʹ. — Ἐφραὶμ, καὶ Ἀγάθωνι, καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις. [χπϛʹ.]

In obitum Laurentii præpositi.

Quod beatus Laurentius diem obiit, mors illi quidem pro requie est: nam qui possit non ita esse viro bono ? Illum in hujus vitæ egressu quies a monasticæ laboribus, vel potius a vexatione propter justitiam excipiet, migrantem ad Dominum : cujus virtutum testes quamplurimi. Vobis autem, fratres reverendissimi, deinde et nobis humilibus, triste hoc et acerbum accidit, qui probatum monachum amisimus, reverendum fratrem, constitutum ut caput esset ac spiritualis viæ dux. Sed tristitia tamen utrisque versa est in gaudium, quod electus Dei raptus est a nobis, optimi Dei jussu, in sanctitate et justitia. Quapropter et ego humilis gaudeo, gratulorque vobis quod tale vas ad Deum præmisimus : revera enim vas electionis Laurentius fuit, primum quidem sincera renuntiatione atque obedientia, deinde studio progressuque virtutum, ob quas et sacerdotio dignus est habitus, ac multorum fratrum præfecturam suscepit, hos benigne regens utilis gregi, Deo vivens revera ac præposito suo, non mundo, nec mundi negotiis : cujus et nota exsilia propter Dominum, et vexationes tum priores tum posteriores : cujus et speciosi pedes, ut cum Scriptura loquar : cum huc et illuc obiret, et evangelizaret fratribus salutaria præcepta. Unguentum spiritualis ejus sudor : ros sacer, certamen illius et virtutis curriculum. Qui in hac præsenti persecutione assumptus, quid aliud quam beatitudinem a Domino obtinuit ? Et nunc ille quidem in cœlo est, in eamdem cum sodalibus civitatem ascriptus : nos autem adhuc in certamine constituti, atque in metu ne dejiciamur. Neque enim consummata homini felicitas inest ante excessum e vita : cum sit incertus exitus.

Ὅτι ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Λαυρέντιος, ἐκείνῳ μὲν ἀνάπαυσις ὁ θάνατος· ἀνδρὶ γὰρ ἀγαθῷ πῶς οὐχὶ τοῦτο ἀπαντήσεται, ἀπὸ κόπων ἀσκητικῶν μεταβάντι τοῦ βίου, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην διωγμοῦ ἐνδημήσαντι πρὸς Κύριον· οὗ τῶν ἀρετῶν μάρτυρες πολλοί; Ὑμῖν δὲ συνέβη, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἐπεὶ καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς τὸ λυπηρὸν, ἀπολέσασι δόκιμον μοναστὴν, τίμιον ἀδελφὸν, εἰς κεφαλὴν καθιστάμενον τῆς κατὰ ψυχὴν ὁδηγίας. Ἀλλ' ὅμως τὸ λυπηρὸν εἰς χαρὰν ἀμφοτέροις περιετράπη, διότι ἐκλεκτὸς Θεοῦ ὁ ἁρπασθεὶς ἀφ' ἡμῶν κελεύσει Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Διὸ κἀγὼ ὁ ταπεινὸς χαίρω καὶ συγχαίρω ὑμῖν, ὅτι παρεπέμψαμεν πρὸς τὸν Θεὸν τηλικοῦτον σκεῦος. Ἐκλογῆς γὰρ σκεῦος ὡς ἀληθῶς Λαυρέντιος, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀψευδοῦς ἀποταγῆς καὶ ὑποταγῆς· δεύτερον διὰ τῆς φιλαρέτου σπουδῆς τε καὶ προκοπῆς· ἐξ ὧν καὶ ἱερωσύνης ἠξίωται, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν ἐπιστασίας ἀνεδέξατο ἀξίωμα, φιλτῶς ποιμαίνειν χρήσιμος τῇ ποίμνῃ· ζῶν Θεῷ καὶ τῷ καθηγουμένῳ ὡς ἀληθῶς, ἀλλ' οὐ κόσμῳ καὶ τοῖς κατὰ κόσμον πράγμασιν· οὗ καὶ ἐξορίαι διὰ Κύριον, καὶ διωγμοὶ, καὶ πρότεροι καὶ ὕστερον· οὗ καὶ οἱ πόδες ὡραῖοι, γραφικῶς εἰπεῖν, ὧδέ τε κἀκεῖ περιιόντως, καὶ εὐαγγελιζομένου τοῖς ἀδελφοῖς τὰ σωτήρια ἐπαγγέλματα. Μύρον, ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ἱδρώς· δρόσος ἱερὸς, ὁ ἐναγώνιος αὐτοῦ δρόμος τῆς ἀρετῆς. Ὃς προσληφθεὶς ἐν αὐτῷ τῷ παρόντι διωγμῷ, τί ἄλλο ἢ τὸν ὑπὸ Κυρίου μακαρισμὸν ἀνεδήσατο; Καὶ νῦν ἐκεῖνος μὲν ἔστιν ἐν οὐρανῷ συμπολεύων τοῖς ὁμοταγέσιν· ἡμεῖς δὲ ἔτι ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἱστάμενοι, καὶ ἐπὶ φόβου τροπῆς κείμενοι. Οὐ γάρ ἐστι μακαρισμὸς τέλειος ἀνθρώπῳ, ἕως ἀποβιώσεως, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως.

Quamobrem obsecro vos, fratres, ut vigiletis ac sobrii sitis, ut virili ac forti animo in proposito certamine tum intelligibilis, tum sensibilis persecutionis. Qui enim secundum Deum vivit, semper patitur persecutionem ab invisibili vexatore, ut teneatur peccati laqueo: quem, o strenui Christi milites, fugiamus. Quæ porro fugæ ratio est ? Nempe si sub potenti manu Dei simus, in omnibus ei placentes. Id vero consequemini, si non ex proprio arbitratu sed ex communi lege vivatis : habentes videlicet fratrem Ephraim in præpositi vicem, quemadmodum et ille consensit, et nos assensi sumus, et tempus ac ratio postulant. Sint omnia communia : meum ac tuum exsulet : charitas exprimatur,

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, γρηγορεῖν καὶ νήφειν, ἀνδρίζεσθαι καὶ κραταιοῦσθαι ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγῶνι τοῦ τε νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ διωγμοῦ. Δεδίωκται γὰρ ἀεὶ ὁ κατὰ Θεὸν ζῶν ὑπὸ τοῦ ἀοράτου διώκτου εἰς κατάληψιν ἁμαρτίας· ὃν φύγωμεν γενναῖοι στρατιῶται Χριστοῦ. Πῶς δέ ἐστι φυγεῖν; Τῷ ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, διὰ τῆς εἰς ἅπαν εὐαρεστήσεως αὐτοῦ. Ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ἰδιοβούλως, ἀλλὰ κοινοβιακῶς ζήσητε· δηλονότι ἔχοντες τὸν ἀδελφὸν Ἐφραὶμ προκαθηγούμενον, καθὰ κἀκεῖνος εἶπε, καὶ ἡμεῖς συνευδοκοῦμεν, καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος ἀπαιτοίη. Ἔστωσαν πάντα κοινὰ, τὸ ἐμὸν καὶ σὸν ἐξοριζέσθω· ἡ ἀγάπη χαρα-

[12] Galat. III, 28 ; Coloss. III, 11.

κτηριζέτω · ἡ ὑπακοὴ φυλαττέτω. Καί · Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, φησὶν, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

ΡΛΔ' (25). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [χκθ'.]

Ἡ μνήμη τῆς μακαρίας μητρὸς, σοῦ μὲν ἀμφοτέρωθεν, ἐμοῦ δὲ κατὰ πνεῦμα, θαῤῥῶ δὲ εἰπεῖν καὶ πολλῶν ἄλλων · ἐπείπερ σεβασμία ἡ κυρία · προὐτρέψατό με ὥσπερ ὑπ' ἐκείνης νυττόμενον, προσφθέγξασθαί σε, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ, βραχέα τινὰ καὶ τανῦν. Τίνα δὲ ταῦτα; Ἵνα ἀγωνίζῃ τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως, εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Πῶς δὲ ἔστιν ἀγωνίσασθαι; Ἐκ τοῦ ἔχειν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ. Οὗ γὰρ φόβος, ἐκεῖ ἐντολῶν τήρησις. Ἐκ τοῦ μελετᾷν τὸν θάνατον. Ἔνθα γὰρ μελέτη θανάτου, παθῶν ἀλλοτρίωσιν. Ἐκ τοῦ μεριμνᾷν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος διάζευξις, τὴν ἐπὶ ταύτῃ ἀγγελικὴν ἐπιστασίαν, τὴν ἀπαγωγὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ οὐράνια. Πῶς ἄρα διέλθοι τὸν ἄρχοντα τοῦ τῆδε αἰῶνος, πειρώμενον πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνιοῦσαν ψυχὴν ἐπισπάσασθαι, εἴπερ ἴδοι αὐτὴν κατεστιγμένην τοῖς πάθεσιν · εἶτα ποῦ τὴν ἀποκατάστασιν λάβοι μέχρι καιροῦ ἀναστάσεως · ἡνίκα τὸ συζυγὲς σῶμα ἑνωθείη κατὰ τὴν ἄῤῥητον τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Καὶ οὔπω λέγω τὴν μικρὸν ὕστερον ἐπέλευσιν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυναμεως αὐτοῦ · τήν τε εἰς ἀέρα ἁρπαγὴν τῶν θεοφίλων ψυχῶν · καὶ τὴν ὁμοῦ πάσης τῆς κτίσεως συναγωγὴν πρὸ προσώπου τοῦ φοβεροῦ βήματος · εἶτα τὴν ἀπόφασιν ἑκατέρων τῶν παρισταμένων μερῶν · τοὺς μὲν δικαίους καλοῦσαν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν · τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς ἀποπέμπουσαν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Τοίνυν ἡ ταῦτα ἐννοοῦσα εὐαισθήτως ψυχὴ, τρέμει, δεδιᾷ, κατανύσσεται, δακρύει, καθαίρεται, φωτίζεται, ἐξισταμένη τῶν τῇδε σχέσεων · ἀλλοιουμένη τε τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, καὶ πρὸς Θεὸν ἀνατρέχουσα ἐν χαρᾷ πνευματικῇ καὶ ἀῤῥήτῳ θυμηδίᾳ · ὡς ἀποστρέφεσθαι μὲν καὶ ἥλιον ὁρᾷν, καὶ τῶν ἄλλων ἡδέων τοῦ παρόντος βίου, διὰ τὴν ὑπερνικῶσαν τοῦ καλοῦ θεωρίαν. Οὕτως ἔστι τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι, τιμιωτάτη. Τοῦτον δὴ ἀγωνισαμένη ἡ καλή σου μήτηρ, ἐκολλήθη Θεῷ, καὶ μετέβη ἐπαινετῶς τῶν ἐνθένδε.

Ἐπειχθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, τοῖς ἐκείνης ἴχνεσιν ἕπεσθαι · καὶ μήτ' ἰλιγγιάσῃς πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ἐκκαλουμένη · τὸ μὲν ὅτι χάριτι Θεοῦ καὶ συνεπαίρῃ ταῖς καλαῖς ἀναβάσεσιν, ἐξ ὧν ἀκούω εὖ πράττειν σε · τὸ δὲ ὅτι οὗ τὸ θέλειν πάρεστιν, ἐκεῖ κατὰ μικρὸν καὶ ἡ τελείωσις προσγίνεται, τοῦ Θεοῦ δυναμοῦντος, καὶ φιλοῦντος τὴν σωτηρίαν τοῦ οὕτως προαιρουμένου. Τάχα δὲ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν ἐμπόδιον ἡγήσῃ τῆς τοιαύτης προθέσεως, προσβαρουμένη τῇ ὁδηγίᾳ · ἀλλὰ μηδαμῶς, ὦ κυρία. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαπητὸν Θεῷ,

obedientia servetur. Et : *Si hæc scitis, beati estis,* inquit, *si feceritis ea* [13].

CXXXIV. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Rursus de ipsius matris obitu.

Memoria beatæ matris, tuæ quidem corpore ac spiritu, tum vero meæ secundum spiritum, ausim dicere et complurium aliorum, quoniam sancta est ac præcipuæ venerationis domina; impulit me, tanquam matre ipsa instigante, ut te, soror in Domino, paucis verbis in præsenti alloquerer. Quæ sunt illa porro? Ut bonum certamen certes monasticæ vitæ ad quam vocata es, et confessa bonam confessionem coram multis testibus [14]. Qua autem ratione certandum? Si Dei timorem insitum in animo habueris. Nam ubi timor, ibi observatio mandatorum. Si mortem mediteris. Ubi enim mortis meditatio, ibi a vitiis alienatio est. Si tecum reputes animi sejunctionem a corpore, cui sejunctioni præerit angelus; abductionem deinde animæ in cœlestem plagam. Quemadmodum effugiat utique hujus sæculi principem conantem videlicet pertrahere ad se evolantem animam, siquidem viderit eam vitiis tanquam maculis inustam : deinde ubi subsidendi locum accipiat usque ad resurrectionis tempus, cum socium corpus adjungetur inenarrabili Dei virtute. Necdum commemoro mox futurum Christi sponsi adventum *de cœlo cum angelis virtutis ejus* [15], acceptarum Deo animarum raptum in cœlum, ac simul omnis creaturæ convocationem coram horrendo tribunali : deinde de utraque parte quæ præsens aderit sententiam, quæ justos quidem in regnum cœlorum invitet, peccatores autem in exteriorem ignem ablegel. Hæc igitur secum animus sedulo reputans, pavet, timet, dedit se lacrymis cum intimo doloris ex noxa sensu, purgatur, illuminatur, hujus vitæ affectibus exuitur, in egregium statum immutatus, et ad Deum evolans in lætitia spiritali, et inenarrabili alacritate : ita ut vel intueri solem, vel præsentis vitæ deliciis frui tædeat, ob præstantiorem honesti contemplationem. Est id bonum certamen certare, o reverendissima. Hac igitur cum egregia tua mater certaverit, Deo copulata est, et ex hac vita cum laude migravit.

Festinemus igitur et nos, obsecro, ejusdem vestigiis insistere, Ne vero obstupescas, ad virtutis fastigium invitata : tum quod Dei beneficio et sublimis attolleris egregiis progressibus, in quibus strenue rem a te geri audio : tum quod ubi voluntas adest, ibi res brevi e sententia conficitur, Deo corroborante, ac salutem illius qui sic affectus sit diligente. Forte autem sororum præfecturam impedimentum esse talis propositi arbitrabere, regendi cura prægravata. At nequaquam, o domina. Nihil enim tam acceptum Deo, quam subditos

[13] Joan. XIII, 17. [14] I Tim. VI, 12. [15] II Thess. I, 7.

NOTÆ.

(25) In cod. Reg. ρμθ'.

pascere ac regere. Sic enim magnum Petrum compellat : *Si diligis me, pasce oves meas*[16]. Iterumque *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris*[17]. Ac rursum : *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salbavit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum*[17']. Si quis enim advolans ex dominandi cupiditate pastorale pedum arripiat, odiosus ille est et abominandus Deo, nec salutem alteri parat, nec ipse consequitur. Sin vocatus a Deo ac morem gerens præfecturam accipiat, etis amicus Deo intelligetur, et idem alteri ac sibi salutem afferet. Quandoquidem igitur ipsa sic vocata es, gaude et time : illud quidem ob spem ; istud vero ob sollicitudinem. Sic præsis, et prospere agas, pascens, gerensque de sororum contubernio curam. Terrent te ea quæ fama narrat, inquis : sed habes adjutorem Deum, efficaxque maternarum precum auxilium. In illum curam omnem tuam abjice, et ipse expedita efficiet consilia tua. Deesse tibi aliquem dixeris qui te rite defendat ? sed præsidem habes ipsum quem dilexisti Dominum : deinde et custodem vitæ tuæ angelum, qui te ex omni malo eripiat. Quare ne demitte animum, sed erige : firmas adhibe, non imbecillas vires : prospiciens integræ valetudini corporis, ut Deo rite servias, et sorores regas, ac sorores vicissim (ad ipsas enim convertatur oratio) ut recte gubernentur, ac religiose pascantur, te unam spirantes, te veram matrem agnoscentes, ac se invicem sincere cognatas.

Nam ubi talis adest concordia animorum, ibi Christus in medio, et beatæ vitæ consummatio. Vitam enim beatam adeptæ sunt, virginitatem amplexa, et Christum sponsum habentes, non mortales procos, quorum molesta consociatio est, et quæ paulo post disjunctio fit, multo acerbior. Quem vero sponsum habent Christum, is nunquam moritur : sed et vita omnium est. Ut una cum eo ingredientur ipsæ, votum servantes abstinentiæ, in cœlestem thalamum. Edant illæ, bibant, vestiantur, quidquid ex usu vitæ est accipiant a perspicaci charitate tua : quandoquidem Apostolus ait : *Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras*[18]. Sint modo unius sententiæ, uniusque mentis, animam unam habentes : una sit voluntas communia omnia, peculiare nihil, diversa nusquam sententia : et perfecerint omnia quæ ad salutem necessaria : ac brevissimum et egregium cœnobiticæ vitæ curriculum emensæ in perpetuum exsultabunt cum egregia tua ac religiosa matre. Sic enim insigne cœnobium, et quæ præclare administrat, communi lætitia perfruentur, et erunt cum Domino semper. Nostra hæc brevis nulliusque pretii allocutio est. Tu vero, domina, pauca hæc semina excipiens, ex teipsa quæ desunt adjice : ac pro nobis peccatoribus preces fundere ne graveris,

A ὡς τὸ ποιμαίνειν καὶ ὁδηγεῖν τοὺς ἑπομένους. Φησὶ γὰρ πρὸς τὸν μέγαν Πέτρον· Εἰ ἀγαπᾷς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Καὶ πάλιν· Ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ. Καὶ πάλιν· Ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Ἂν μὲν γὰρ ἐπιτρέχων τις, ἐκ φιλαρχίας δράξηται τῆς ποιμαντικῆς ῥάβδου, μισητὸς καὶ ἀπόπτυστος Θεῷ, οὔτε σώζων, οὔτε σωζόμενος. Ἂν δὲ κληθεὶς δι' ὑπακοὴν Θεοῦ δέξηται τὴν προστασίαν, καὶ φίλος Θεῷ καὶ σώζων καὶ σωζόμενος ἀποδειχθήσεται. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ οὕτως κέκλησαι, χαῖρε καὶ τρέμε· τὸ μὲν διὰ τὴν ἐλπίδα, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀγωνίαν· ἡγοῦ καὶ κατευοδοῦ, ποιμαίνουσα καὶ διαφέρουσα τὴν φροντίδα τῆς ἀδελφότη-
B τος. Ὀῤῥωδεῖ σε τὰ θρυλλούμενα ὡς φῄς· ἀλλ' ἔχεις Θεὸν ἐπίκουρον, συνεργίᾳ τῶν προσευχῶν τῆς μητρός. Ἐφ' ᾧ τὴν μέριμνάν σου ἐπιῤῥίψοις, καὶ αὐτὸς ποιήσει ῥᾴους τὰς διαθέσεις σου. Οὐκ ἔχειν λέγοις τινὰ τὸν προστατοῦντά σου γνησίως; Ἀλλ' ἔχεις τὸν πρωτοστάτην αὐτὸν ὃν ἠγάπησας Κύριον· ἔπειτα καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς σου ἄγγελον, ῥυόμενόν σε ἐκ παντὸς κακοῦ. Διὸ εὐθύμει καὶ μὴ ἀθύμει· εὐρώστει καὶ μὴ ἀῤῥώστει· πρόνοιαν ποιοῦσα τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος· ἵνα δουλεύῃς Θεῷ ἀρκούντως, καὶ διέπῃς τὰς ἀδελφάς. Καὶ αἱ ἀδελφαὶ πάλιν· πρὸς αὐτὰς γὰρ ὁ λόγος ἐπιστρέφοιτο· ἵνα ἕπωνται κατὰ λόγον, καὶ ποιμαίνωνται θεοπρεπῶς, σὲ μόνον ἀναπνέουσαι, καὶ σὲ μητέρα ἀληθῆ γνωρίζουσαι, καὶ συγγόνους ἀψευδεῖς ἀλλήλας.

C Ὅπου γὰρ ἡ τοιαύτη συμψυχία πάρεστιν, ἐκεῖ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ, καὶ ἡ μακαρία ζωὴ τελειουμένη· μακαρίαν γὰρ ζωὴν εἵλοντο παρθενίαν ἀσπασάμεναι, καὶ Χριστὸν νυμφίον ἔχουσαι, καὶ οὐκ ἐπικήρους μνήστορας· ὧν ἡ συνάφεια ὀδυνηρὰ, καὶ ἡ μικρὸν ὕστερον διάζευξις ἀλγεινοτέρα· ὃν δὲ νυμφίον ἔχουσι Χριστὸν, οὔποτε ἀποθνήσκει· ἀλλὰ καὶ ζωή ἐστι τῶν ἁπάντων· καὶ συνεισελεύσονται αὐτῷ, τηροῦσαι τὸ ἐπάγγελμα τῆς νηστείας, εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα· καὶ φαγέτωσαν, καὶ πιέτωσαν, καὶ ἐνδιδυσκέσθωσαν, καὶ ὅ τι ἂν ἄλλο χρειῶδες λαμβανέτωσαν πρὸς τῆς εὐδιακρίτου σου θεοφιλείας· ἐπείπερ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Οὕτως ἱμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεου, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν
D ψυχάς. Μόνον ὁμογνωμονείτωσαν, συμφρονείτωσαν, μίαν ψυχὴν ἔχουσαι, ἓν θέλημα, πάντα κοινὰ, μηδὲν ἰδιόκτητον, μηδὲν ἑτερόγνωμον· καὶ τὸ πᾶν αὐταῖς τῆς σωτηρίας ἐξείργασται· καὶ ὁ σύντομος καὶ ὁ πάγκαλος τοῦ κοινοβιακοῦ βίου δρόμος διήνυσται· καὶ χορεύσουσιν εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων μετὰ σοῦ τῆς καλῆς μητρὸς καὶ θεόφρονος. Οὕτω γὰρ τὸ καλὸν κοινόβιον, καὶ ἡ καλῶς ποιμαίνουσα εὐφρανθήσονται ὁμοδίαιτον εὐφροσύνην, καὶ ἔσονται σὺν Κυρίῳ πάντοτε. Αὕτη ἡμῶν ἡ μικρὰ καὶ μηδαμινὴ προσφώνησις· σὺ δὲ, κυρία, τὰ βραχέα σπέρματα λαβοῦσα, παρ' ἑαυτῆς πρόσθες τὰ ἐλλείποντα· καὶ

[16] Joan. XXI, 18. [17] Jerem. XV, 19. [17'] Jac. V, 20. [18] I Thess. II, 8.

προσεύχεσθαι περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν παρακλήθητι· ἵνα ὧν λόγων ἐσμὲν διδάσκαλοι, τούτων ἐνεργεῖς ὀφθῶμεν πράκτορες· καὶ σωθῶμεν σὺν ὑμῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

ut quæ docemus ore, ea opere perficere conspiciamur, ac salvi vobiscum simus in regno cœlorum.

ΡΛΕ' (26). — Κατηχητική. [χζα'.]

CXXXV. — *Catechctica.*

Pietatis documenta tradit in sacratum Quadragesimæ tempus.

Ὅτι ἐπεζήτησεν ἡ τιμιότης σου λόγον νουθεσίας παρὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν· καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ἐξουθενημένος, καὶ ὁ βίος ἡμῶν ἠμελημένος. Ὅμως ὅτι ἐρῶμεν τῆς σωτηρίας σου, καθότι καὶ παρθένος εἶ νύμφη Χριστοῦ, κειμήλιον ἁγιότητος, καὶ καθὼς ἐκ πεποιθήσεως ἐπιζητεῖς ἡμῶν τὴν νουθεσίαν· ἐπιζητεῖς δὲ αὐτὴν διὰ τὴν ἐπὶ θύραις ἐφισταμένην ἁγίαν τεσσαρακοστήν· καὶ ἡ ἀληθινὴ παρθένος Χριστοῦ οὐκ ἐν ἡμέραις ἀφωρισμέναις, ἀλλ' ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ἐν ἑκάστῃ ἡμέρᾳ ζητεῖ πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ καὶ Νυμφίῳ αὐτῆς. Ἔχει δέ τι πάντως καὶ ὁ τῶν νηστειῶν χρόνος ἰδίωμα σπουδῆς ἐναρέτου πρὸς τὸν ὅλον ἐνιαυτόν· τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη, τὸν συνήθη σου κανόνα τῆς ἀσκήσεως ἐνεργεῖν καὶ ἄρτι προθυμήθητι· οὐ γὰρ δυνάμεθα ὁροθετεῖν τοῦτο κἀκεῖνο, ἢ σοὶ, ἢ ταῖς μετὰ σοῦ συνασκουμέναις, διὰ τὸ μήπω εἰδέναι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀγωγὴν ὑμῶν. Εἷς δὲ ὅρος καὶ κανὼν κοινωφελὴς πᾶσι κεχρεωστημένος, καὶ μάλιστα τοῖς ἀνῃρημένοις τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα, τὸ μηδὲν ἔξω τῶν ἀπαρεσκόντων Θεῷ πράττειν ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν κατεργάζεσθαι· καὶ γὰρ νηστεία ἀληθὴς, ἡ παντὸς κακοῦ ἀποχή. Νηστεύσωμεν πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσοικίζεσθαι τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ, κἀντεῦθεν ἀνάπτεσθαι εἰς ἐπιθυμίας ἐκτόπους. Μία γὰρ ἐπιθυμία καὶ εἷς ἔρως ἀληθινὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καλὸς καὶ ὡραῖος Νυμφίος· οὗ ἡ ἐφιεμένη ἐξ ὁλοκλήρου ψυχὴ, μισεῖ σάρκα καὶ αἷμα, καὶ πάντα τὰ τῆς φθορᾶς ἰνδάλματα· ἀεὶ δὲ πτερουμένη τῷ περὶ αὐτὸν πόθῳ, ἀποστρέφεται σχεδὸν εἰπεῖν, καὶ αὐτον τὸν ἥλιον ὁρᾷν· καὶ σφαδάζει καὶ τοῦ σώματος ἐκβῆναι, καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον γενέσθαι· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀκρότατον ὀρεκτὸν τοῖς λόγου μετειληφόσι. Νηστεύσωμεν δὴ κατὰ δεύτερον λόγον, καὶ ἀπὸ βρωμάτων ποσότητός τε καὶ ποιότητος· καὶ τοσοῦτον, ὁπόσον ἡ δύναμις τοῦ σώματος φέρει· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης· τὸ ἱλαρὸν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ Θεός· καὶ τὸ κατὰ δύναμιν. Τοῦτο δὲ ἐπὶ σου τῆς καθηγουμένης κυριολεκτεῖσθαι δύναται· ἐπὶ δὲ τῆς ἀδελφότητος οὐκ ἔχει δύναμιν· διὰ τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ σοῦ δεδομένην διάταξιν καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν, καὶ τὴν ἄλλην ἀγωγὴν εἶναι ἐφ' ἑκάστης, ὥστε διακριτικοῦ ὄμματός σοι χρεία προσηκόντως τὰ κατ' αὐτὰς ἐπιθεωρεῖν. Κοινῶς δὲ ἐπὶ πᾶσι, τὸ ἀπέχεσθαι ματαιολογίας ἀκαίρου, βασκανίας ἀτόπου, ἀργίας

Quod reverentia tua sermonem adhortationis ab humilitate nostra flagitavit. nec sermo noster ullius pretii est, et vita despicabilis. Quoniam tamen salutis tuæ percupidi sumus, propterea quod et virgo es Christi sponsa, specimen sanctitatis, ac veluti ex fiducia nostram desideras adhortationem : idcirco autem desideras quod veluti pro foribus astat sancta Quadragesima, ac vera quidem Christi virgo non certis ac definitis diebus, sed omni tempore et quolibet die sollicita est quomodo placeat Domino ac Sponso suo. Habet tamen omnino jejuniorum tempus peculiarem vim quamdam, ut studium acuat capessendæ per totum annum virtutis. Quamobrem, o reverendissima, da ultro operam ut consuetam tibi in monasterio vivendi normam nunc quoque teneas : neque enim possumus hoc vel illud definire, seu tibi, seu reliquis quæ tecum exercentur, quod vestra mihi minus sit cognita vitæ institutio. Una vero lex, regula una est quam par est omnibus esse communem, sed maxime iis qui monasticum vitæ institutum profitentur ; nihil ut exterius agamus eorum quæ Deo minus placent : *sed in timore ac tremore salutem nostram operemur*[18*]. Verum enim jejunium, ab omni malo abstinentia est. Sic igitur primum jejunemus, ut ne pravas cogitationes subire in animum patiamur, atque in scelerata deinde desideria exardescere. Unum enimvero desiderium et unus amor verus, Dominus noster Jesus Christus, Sponsus egregius ac speciosus : quem quæ anima omnino desiderat, carnem odit et sanguinem, omnesque rerum corruptibilium imagines : semper autem illius desiderio in sublime evolans, refugit, prope dixerim, vel ipsum intueri solem : gestitque et e corpore exire, et cum eo quem amat versari : quod caput ac summa votorum est iis qui Verbi participes exstitere. Jejunabimus utique secundo loco, tum quantitate ciborum, tum a qualitate, et quatenus coporis vires ferunt. Ait enim Apostolus : *Unusquisque prout destinavit in corde suo : non ex tristitia, aut ex necessitate : hilaritatem enim diligit Deus*[19] : et pro ratione virium. Hoc vero in te, quæ præposita es, designari distincte potest : in sororum cœtu, non potest : quod ex tradita abs te lege, et edendi et bibendi modus, et reliqua vivendi ratio sigularum pendere debeat. Quamobrem perspicaci tibi oculo est opus, ut quæ singulis expediant contempleris. Convenit autem ex æquo omnibus,

[18*] Philipp. II, 18. [19] II Cor. IX, 7.

NOTÆ.

(26) In cod. Reg. ρν'.

intempestiva garrulitate abstinere, inepta æmulatione, inutili otio : ac potius tempestivum silentium servare, loqui opportune, amare invicem ac diligere secundum Dominum : et habere communia omnia, et nihil privatim sepositum.

A περιέργου· μᾶλλον μὲν οὖν ἡσυχίαν ἄγειν εὔκαιρον· καὶ λόγον φθέγγεσθαι δέοντα· καὶ ἀγαπᾷν καὶ στέργειν ἀλλήλας κατὰ Κύριον· καὶ πάντα κοινὰ ἔχειν, καὶ μηδὲν ἀποτεταγμένως ἴδιον... Λείπει σελ. α'.

(*Deest pagina una.*)

CXXXVI. — *Theodoro stratego.*

ΡΛϚ'. — Θεοδώρῳ στρατηγῷ.

Lapsum excitat ad pœnitentiam.

..... Contrarius eventus. O calamitatem ! Quænam ista est involuntaria abductio ? quænam per vim illata participatio, intentans carnis periculum ei qui nolit heterodoxum panem participare ? Voluntarium sacrificium, o christianissima cogitatio ! corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi. Ait enim magnus Apostolus de eo, *Qui cum in forma Dei esset, se non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [19*]. Quoniam igitur voluntarium sacrificium et voluntarie datum volentibus, non autem nolentibus. Etenim Dominus ipse in Evangeliis ait apostolis : *Nunquid et vos vultis abire* [20]? propter eos qui jam discesserant ab eo, qui discipuli videbantur et magni Petri responsio hujusmodi : *Ad quem ibimus ? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei viventis* [20*]. Et rursus magnus Petrus in Epistola sua, *Voluntarie pascere* oportet *non coacte* [21].

Cognoscant proinde qui nolentes vi trahunt ad suam communionem, se gentium more hoc facere: non corpus Christi quod sponte oblatum est, porrigentes, sed contra, quod victimæ idolis oblatæ speciem habeat, prout coactum est sacrificium in libationibus dæmoni acceptis quæ apud ipsos fiunt. Et verus est sermo, et demonstratio perspicua : et nemo audit. Sed *Parce, Domine, parce : et ne des hæreditatem tuam in opprobrium perfectum* [21*], ut alicubi ait quidam e prophetis. Quid vero nobis eveniet, o desideratissime, et ab omnibus laudate? Dicetur enim nobis : Siquidem asperius, quomodo amicitia est ? Cedamus adhuc tempori. Reformidabimus potestatem plusquam honestum est ? Et ubi vox Domini quæ homines timeri vetat, et statuit ut potius timeatur Deus solus, in quo omnis potestas et virtus, qua potest animum et corpus perdere in gehennam ignis [22] ? Heu lapsum ! o trepidationem ! in qualibet persona, et maxime in Christiano. Verumtamen huc ades iterum, amice ac domine optime, excitemur, pœnitentiam agamus. *Prope est Dominus quærentibus illum* [22*], nec

(27)...... οὖσι τὸ ἐναντίον ἀπάντημα. Ὦ τῆς συμφορᾶς! τίς αὕτη ἡ ἀκούσιος ἀπαγωγή ; τίς δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ μέθεξις ἐπαπειλοῦσα τὸν κατὰ σάρκα κίνδυνον ἐν τῷ μὴ προαιρεῖσθαι μεθέξειν τοῦ ἑτεροδόξου ἄρτου ; ἑκουσιόθυτον· ὦ χριστιανικώτατε λογισμέ· τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Φησὶ γὰρ ὁ μέ- B γας Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἐπεὶ οὖν ἑκουσιόθυτον καὶ ἑκουσιοδοτον τοῖς ἐθέλουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς μὴ ἐθέλουσι. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ἀπελθεῖν; διὰ τοὺς ἤδη ἀπελθόντας ἀπ' αὐτοῦ τῶν δοκούντων μαθητῶν. Καὶ ἡ παρὰ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἀπόκρισις τοιάδε· Πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα ; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἔγνωμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς C τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ πάλιν ὁ μέγας Πέτρος ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐπιστολῇ. Ἑκουσίως ποιμαίνειν δεῖ, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαστικῶς.

Γνώτωσαν οὖν λοιπὸν οἱ βιαστικῶς ἕλκοντες πρὸς τὴν ἑαυτῶν κοινωνίαν τοὺς μὴ προαιρουμένους, ὡς ἑλληνοειδῶς τοῦτο πράττουσιν· οὐ σῶμα Χριστοῦ τὸ ἐθελόθυτον παρέχοντες, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰδωλοθύτου ἔχον ἔμφασιν, κατὰ τὴν ἀκούσιον τοῦ θύματος ἐν ταῖς κατ' αὐτῶν φιλοδαίμοσι σπονδαῖς. Καὶ ὁ λόγος ἀληθὴς, καὶ ἡ δεῖξις ἐναργὴς, καὶ ὁ ἀκούων οὐδείς. Ἀλλὰ, Φεῖσαι, Κύριε, φεῖσαι, καὶ μὴ δῷς τὴν κληρονομίαν σου εἰς ὄνειδος τέλειον, ὥς πού τις ἔφη τῶν προφητῶν. Τί δὲ ἡμεῖς πάθωμεν, ὦ τριπόθητε καὶ πανεύφημε ; Εἰρήσεται γὰρ, Εἰ μὲν τραχύτερον, πῶς φιλία ὁ λόγος ; ἀπαχθείημεν τῷ D καιρῷ ἔτι· ὑποπτήξομεν τὴν ἐξουσίαν πλέον ἢ καλῶς ἔχει, καὶ ποῦ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἀπαγορεύουσα τὸν ἀνθρώπινον φόβον, καὶ μᾶλλον καθρίζουσα τὸν Θεὸν μόνον, ἐφ' ᾧ ἡ πᾶσα ἐξουσία, καὶ ἡ δύναμις τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν πυρός ; Φεῦ τῆς συμπτώσεως ! Ἄβαλε τῆς ὑποπτήξεως! ἐφ' ὅτῳ οὖν προσώπῳ καὶ μάλιστά γε χριστωνύμῳ. Πλὴν ὅμως δεῦρο πάλιν, φίλε καὶ κύριε καλὲ, ἀνακληθῶμεν, μεταμεληθῶμεν. Ἐγγὺς Κύριος τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν, καὶ οὐ βούλεται μὲν τὴν πτῶσιν

[19*] Philipp. II, 6-8. [20] Joan. VI, 68. [20*] Ibid. 69. [21] I Petr. V, 2. [21*] Joel II, 17. [22] Luc. XII, 5. [22*] Psal. CXLIV, 18.

NOTÆ.

(27) Ibi inscriptionem non habent codices mss. ; sed istam repræsentat codex Regius in Indice Epistolarum.

ἡμῶν κατά τι τῶν ἁμαρτανομένων· πεσόντας δὲ ἐρᾷ ἀνίστασθαι ἡμᾶς θᾶττον, καὶ ἁμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν· καὶ τοῦτο ὁσάκις ἂν καὶ συμβαίη κατά τινα περιπέτειαν ἀβουλίας. Εἴποι δ' ἂν τυχὸν ἡ τιμία σου ψυχή· Ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται· καὶ οἷον τὸ ἐπιτίμιον· οὐδὲν γὰρ ἀνιάτρευτον θεραπευόμενον· οὐ βαρὺς ὑμῖν ὁ τῆς ἰατρείας λόγος. A

vult ruinam nostram propter aliquod perperam factum[23]: sed cum ceciderimus, optat nos resurgere confestim, et peccantes converti: et hoc, quotiescunque contigerit, ex qualibet occasione imprudentiæ. Dixerit autem fortasse veneranda anima tua: Qui percussit et sanabit[23*]: et possibilis est pœnitentia: nihil enim insanabile si curetur. Non gravis vobis est medicinæ mentio.

ΡΛΖ' (28). — Προκοπίῳ μονάζοντι. [χϛδ'.]

CXXXVII. — *Procopio monacho.*

Reprehendit quod extra cœnobium degeret.

Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὁπότε τὸν διάκονον τοῦ γράμματος ἐμόν τε καὶ σὸν εὗρον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρορμήσαντά με εἰς αὐτὸ τοῦτο, ὡς καὶ τῆς εὐσεβείας σου οὕτως ἐπιζητούσης, καὶ φιλούσης. Ἀλλὰ χαῖρε, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Χαῖρε, φίλων ἄριστε, καὶ μάλα τῶν ἀρχαίων. Χαῖρε, ὦ εὐλαβείᾳ [*Reg. cod.* ὁ εὐλαβείᾳ.] περιβόητος, καὶ ἐν B γνώσει ἐξακουτιζόμενος. Ποῦ ποτε ἀπολέλοιπας ἡμᾶς, τοσούτοις χρόνοις ὑποκρύψας σου τὸ τίμιον πρόσωπον; Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὴν ἑστίαν περιορίσεώς σου, μήπω προϊόντος καὶ ἐμφανιζομένου δημοσίᾳ; καὶ τρίτον, ἵνα παῤῥησιαστικώτερον φήσω, μᾶλλον μὲν οὖν ἀγαπητικώτερον· ἀγάπης γὰρ ἴδιον, τὸ μὴ ὑποστέλλεσθαι ἐν ταῖς ὠφελίμοις πρὸς τὸν ἀγαπώμενον ὑπομνήσεσι· τίς ἡ ἐργασία σου αὕτη· πεφευγότος κόσμον διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώσεως, καὶ οἴκαδε πάλιν ἀναστρέψαντος· λυθέντος δεσμῶν προσπαθείας, τοῦτο γὰρ ἡ ἀποταγή, καὶ αὖθις δεθέντος τῇ συνοικήσει τῆς κυρίας τῆς ὁμοζύγου, καὶ τῶν θεοφυλάκτων τέκνων; καὶ ὃ ἔτι ξενικώτερον, ἀποκαρθέντος τῷ τῆς ἑνιαίας ζωῆς ἰδιώματι, καὶ τελειωθέντος τῷ θείῳ μυσταγωγήματι, καὶ αὖθις C καρηκομῶντος ἐρημικοειδεῖ πολιτεύματι; Ἕκαστος, φησὶ ὁ Ἀπόστολος, ἐν τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, μενέτω. Καὶ πάλιν ἑτέρωθι· Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ· Οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. Καὶ ἕκαστος ἐκ τοῦ ἰδίου σχήματος γνώριμον ἑαυτὸν καθίστησι, στρατιώτης ἐκ τοῦ φορεῖν μάχαιραν, ἀστικὸς ἀπὸ τοῦ φορεῖν περιβόλαιον. Καὶ ἁπλῶς ἕκαστος σχεδὸν τῶν ἐν ἀρχαῖς, ἢ τέχναις, ἢ μεθόδοις τὰ προσήκοντα αὐτῷ σκεύη ἐπιφέρεται· οὔτε γὰρ ἰατρὸς ποιμαντικὴν ῥάβδον ἕλοιτο βαστάζειν· οὔτε ποιμὴν ἰατρικὸν ὄργανον ἐπὶ χεῖρα ἔχοι. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, πολλῷ γε μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ μεγίστων D οὐκ ὀφείλει τις παρὰ τὰ οἰκεῖα τῆς καταστάσεως, οὔτε ζῆν οὔτε μετασχηματίζεσθαι· ἵνα μὴ τὸ ἐπηρτημένον παρὰ τοῦ Κυρίου κρῖμα, ὡς τὸν κόσμον σκανδαλίζων ἀποίσῃ· οὗ φύγοιμεν, ὦ τριπόθητε· καὶ μάλιστα ἡμεῖς οἱ καὶ γνώσει καὶ βαθμῷ τῶν πολλῶν διαφέροντες. Ἐπειδὴ κρίσις ἀπότομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσιν. Ὁ δὲ ἐλάχιστος συγγνωστός,

Scribo nunc excellentiæ tuæ, quando litterarum ministrum meum tuumque nactus sum, qui ad hoc ipsum etiam me instigavit, quasi pietatis tua id exigat et amet. Salve igitur, homo Dei. Salve, amicorum optime, et quidem vetustiorum. Salve, cujus circumspectio et scientia in ore et auribus est omnium. Ubinam tandem nos deseruisti, tot annis abscondens honorandam faciem tuam? Quis porro hic modus, quod te intra domum conclusisti, nusquam prodiens et apparens publice? Ac tertio, ut liberius loquar, vel potius, ut amantius, amoris siquidem proprium est, non subtrahere se in opportunis erga eum quem ames admonitionibus: quænam tua isthæc agendi ratio, ut qui mundum per monasticam perfectionem effugeras, domum iterum sis reversus: qui affectionum vincula exueras; hoc enim est renuntiatio; dominæ conjugis, et Deo charorum liberorum cohabitatione iterum astringaris? Et, quod stupendum magis, qui, quod solitariæ vitæ insigne, detonsus fueras, et divina initiatione consecratus, promissam rursus comam alas in morem eremitarum? *Unusquisque,* ait Apostolus, *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*[24]. Et iterum alibi: *Sine offensione estote, et Judæis, et gentibus, et Ecclesia Dei*[25]. Et alio rursum loco ipse de seipso: *Non manducabo carnem in æternum, ut non scandalizem fratrem meum*[26]. Et unusquisque ex propria forma cognoscendum se præbet: miles gladium portans, urbanus togam gerens. Atque in summa singuli propemodum, qui magistratum, vel artem, vel opificium aliquod profitentur, congruentia sibi insignia præferunt. Nec enim pastoritiam virgam medicus gestandam sumpserit, nec pastor proprio medici instrumento manum admoverit. Quod si hæc ita se habent, multo sane magis in spiritualibus et maximis non debet quisquam, præter ea quæ status sunt propria, vel in vita, vel in habitu externo præ se ferre, ne impendens a Domino judicium perferat, tanquam mundum scandalizans. Quod fugiamus, o charissime: nos præsertim, qui cognitione et gradu alios vulgo præcellimus. *Quoniam judicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia,* sicut scriptum est[27].

[23] Ezech. XXXIII, 11. [23*] Osee VI, 4. [24] I Cor. VII, 20. [25] I Cor. X, 32. [26] I Cor. VIII, 13. [27] Sap. VI, 6.

NOTÆ.

(28) In cod. Reg. ρνβ'.

Et rursum Dominus : *Cui multum datum est, amplius requiretur ab eo*[28]. Ne nos igitur, obsecro, qui lux esse debemus, eorum contra qui in tenebris versantur, e numero simus : nec, qui ad condiendum, juxta Evangelium[29], constituti sumus, infatuemur per inconsiderantiam : *Omnia honeste et secundum ordinem fiant*[30], clamat Apostolus : omnia ad utilitatem proximi, non ad damnum. Et cum in iis ipsis, quæ nobis indulgentur, scissio fuerit, hoc rursum clamat magnus Basilius, ac totum prorsus Vetus et Novum Testamentum, in propriis quemque finibus ac moribus permanere præcipit. Neque vero me, domine, arroganter in te invectum existimes, sed valde amanter potius, et studiose : ut qui quæ tua sunt in me recipiam, juxta charitatis communicationem ; et pretiosæ animæ tuæ salutem cupiam perinde ac meam. Quod si quid extra quam deceat, a me dictum est ; doceat oratio tua, humilitatique nostræ persuadeat, decenter te agere in iis quæ ut absurda reprehensa sunt.

καθὰ γέγραπται. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος· Ὧ παρέθετο πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσι. Μὴ οὖν, παρακαλῶ, ἡμεῖς οἱ ὀφείλοντες φῶς εἶναι τῶν ἐν σκότει, τοὐναντίον ὦμεν· μηδὲ οἱ ἁλίζειν εὐαγγελικῶς τεταγμένοι, μωρανθείημεν ἐξ ἀπροσεξίας· Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω, βοᾷ ὁ Ἀπόστολος· πάντα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μὴ πρὸς βλάβην. Κἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων ἡμῖν σκινδαλμὸς γίνοιτο, τοῦτο πάλιν βοᾷ ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ πᾶσα ἁπλῶς ἥ τε Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη, ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ τρόποις ἕκαστον διαμένειν ἐγκελεύεται· καὶ μή με νομίσῃς, δέσποτα, κατεπαρτικῶς σοι ἐνεχθῆναι· ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγαπητικῶς καὶ πεπονημένως· ἀναδεχόμενον τὰ σὰ ἐν ἐμοὶ, κατὰ τὴν τῆς ἀγάπης ἀνάκρασιν, καὶ ἱμειρόμενον τὸ σωτήριον τῆς τιμίας σου ψυχῆς, ὡς τὸ ἐμαυτοῦ· εἰ δέ τι ἔξω τοῦ εἰκότος ὁ λόγος ἔχει, ὁ παρὰ σοῦ λόγος διδαξάτω, καὶ πεισάτω τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν, τὰ εἰκότα σε πράττειν ἐν τοῖς ἀπελεγχθεῖσιν ἐκτόπως ἔχειν.

CXXXVIII. — *Theoctisto eremitæ.*

Revocare a prava doctrina nititur.

Mandatum Dei, quod exigit ut invicem diligamus, et usque adeo, ut animam alter pro altero ponamus[31], adegit me, spiritualis frater, ut iterato ad te scribam, de salute tua satagens : cum audiam inter vos et alios fratres schismaticam esse divisionem, non vulgarem, sed valde gravem, ita ut in duas partes oppositas divulsa sit populi multitudo, altera alteri instante, proculque a mutua communione abscedente. Totum hoc autem Satanæ, antiqui homicidæ, est opus, et scandalum ingens : cum a Domino dictum sit : *Væ mundo a scandalis*[31*]. Et rursum : *Expedit ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis*[32]. Mirorque quo pacto reverentia tua, quæ tot jam annorum spatio exercetur, Deoque adhæret, de hoc periculo nihil sollicita sit : quod, nisi omni tuo studio ac diligentia corrigatur, non modo inanem penitus exercitationem tuam reddet, verum etiam te, quod absit, longe a Deo submovebit. Quo impulsus fratris amans, frater, ante tres annos, cum Smyrna rediens isthuc appropinquassem, et schisma didicissem, scripsi ad te quæ audieram, et quomodo de veritate sentire te oporteret, et impendens scandali periculum effugere. Tu vero non rescripsisti mihi : et iterum significavi, et mihi non respondisti. Quod quidem manifestum est argumentum, nolle te Deo servire, nec circa veritatem recte incedere. Ignosce mihi, nec ægre feras me quod verum est dicere. Scriptum est : *Palam argues proximum tuum, et non coinquinaberis peccato il-*

ΡΛΗ' (29). — Θεοκτίστῳ ἐρημίτῃ. [χϛϛ'.]

Ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ ἡ ἀπαιτοῦσα ἡμᾶς ἀγαπᾷν ἀλλήλους, καὶ τοσοῦτον ὅσον τὴν ψυχὴν τιθέναι ὑπὲρ ἀλλήλων, ἠνάγκασέ με, ἀδελφὲ πνευματικὲ, καὶ πάλιν ἐπιστεῖλαί σοι, πονοῦντα περὶ τῆς σωτηρίας σου· καὶ ἀκούοντα διαίρεσιν εἶναι σχισματικὴν μεταξὺ ὑμῶν καὶ ἑτέρων ἀδελφῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ λίαν χαλεπὴν, ὥστε καὶ συναποῤῥαγῆναι εἰς δύο μέρη ἀντικείμενα τὸν ἀγελαῖον λαόν. ἑκατέρου θατέρῳ προσκειμένου, καὶ πόῤῥω ἀφισταμένου τῆς ἀλληλούχου κοινωνίας· καὶ τοῦτο ὅλον ἔργον τοῦ Σατανᾶ τοῦ ἀρχαίου ἀνθρωποκτόνου· καὶ τοῦτο σκάνδαλον μέγα· καὶ λέλεκται παρὰ τοῦ Κυρίου· Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Καὶ πάλιν· Συμφέρει ἵνα μύλος ὀνικὸς δεθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ῥιφῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τούτων τῶν ἐλαχίστων. Καὶ θαυμάζω πῶς ἡ τιμιότης σου, ἀσκοῦσα καὶ προσκειμένη Θεῷ ἐν τοσούτοις ἔτεσιν, ἀφροντίστως ἔχει περὶ τοῦ κινδύνου τούτου· ὃς εἰ μὴ διορθωθῇ διὰ πάσης σπουδῆς σου καὶ ἐπιμελείας, οὐ μόνον κενὴν πᾶσάν σου τὴν ἄσκησιν ἐργάσεται, ἀλλὰ καὶ πόῤῥω σε Θεοῦ ποιήσει, ὃ μὴ γένοιτο. Διὰ τοῦτο, ἀδελφὲ, φιλαδέλφως κινηθεὶς πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἡνίκα ἐπλησίασα τοῖς αὐτόθι ἀπὸ Σμύρνης ἐπανιὼν καὶ τὸ σχίσμα μεμαθηκὼς, ἔγραψά σοι ἅπερ ἀκήκοα, καὶ ὡς δεῖ σε φρονεῖν περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς φυγεῖν τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον τοῦ σκανδάλου. Καὶ οὐκ ἀντέγραψάς μοι· καὶ πάλιν δεδήλωκα, καὶ οὐκ ἀπεκρίθης μοι· καὶ τοῦτο κατηγορία ἐναργὴς, τοῦ μὴ θέλειν σε Θεὸν θεραπεύειν, μηδὲ ὀρθοποδεῖν περὶ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ συγχώρησον. μὴ κατεγανακτήσῃς

[28] Luc. XII, 48. [29] Matth. V, 13. [30] I Cor. XIV, 40. [31] Joan. XV, 12. [31*] Matth. XVIII, 7. [32] Ibid. 6.

NOTÆ.

(29) In cod. Reg. ρνγ'.

μου λέγοντος τὸ ἀληθές. Γέγραπται· Ἐλεγμῷ ἐλέγ- A ξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν. Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ τάλας, καίπερ μὴ ἰδών σε πώποτε, ἀλλ' ὅτι ἀδελφὸς κατὰ Χριστὸν, οὐκ ἤνεγκα τὴν ἀκοὴν φόβῳ· ἐλεγμῷ δὲ ἤλεγξα· παρακαλῶν παρεκάλεσα, ἀποδυόμενος τὸ κρῖμα, καὶ φιλῶν τὴν σωτηρίαν σου. Πῶς αὐτὸς ὁ ἐγκληθεὶς, καὶ τοῦ σχίσματος πατὴρ, οἴσεις τὸ κρῖμα; πῶς δὲ ἀπολογήσῃ τῷ Χριστῷ ὑπὲρ τοσούτου λαοῦ εὐθυνόμενος; Ἰωάννου τοῦ προδρόμου εἰ τὸ ἔργον ἔχοις, κενόν σε τῆς βασιλείας ἀποπέμψει τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ προκαταλάβοις διορθώσασθαι. Τίς δὲ ἡ διόρθωσις; εἰ μὲν οἷόν τε, σοῦ αὐτοῦ παρόντος· εἰ δὲ μὴ, δι' ἀποστόλου σου ἀπολογίᾳ γραμματικῇ περὶ ὧν πρότερον ἐνεκλήθης, ἀθῳῶν ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀπολογίας, καὶ ὑποδεικνύων ὀρθὴν τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν ὀρθοτομίαν B τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Καὶ οὕτως γενομένης ὁμονοίας ἐν Κυρίῳ, οὐ λέγω μετὰ τοῦδε καὶ τοῦδε, ἀλλὰ μετ' ἐμοῦ μόνου τοῦ ταπεινοῦ, ἤρθη τὸ σκάνδαλον ἐκ μέσου, καὶ συνήφθη τὰ διεστῶτα· καὶ ὁ Κύριον ἐν μέσῳ ἡμῶν, καὶ οὐ βλασφημούμενον τὸ ὄνομα αὐτοῦ δι' ἡμᾶς· οὐ λέγω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς Χριστιανοῖς. Κἂν τινες διαφέρωνται μετὰ τὴν εἰς ἀλλήλους συμφωνίαν διδαχθήσονται καὶ συναφθήσονται δι' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ὑπερασπιζομένων σε, ὡς ἐμαυτόν. Καὶ ἵλεως ἔσται Θεὸς, καὶ ὁ βίος σου οὕτω μακάριος, καὶ τὸ τέλος σου αἰνετὸν, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου ἐν δικαιοσύνῃ. Ἰδοὺ δευτέρα ἡ ἐπιστολή μου αὕτη ἡ εὐτελής. Καὶ εἰ μὲν δράσεις τὰ δέοντα, δηλῶν καὶ ἀπολογούμενος περὶ πάντων ὧν ἐγκαλῇ, ἐκερδήθης ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν, κυριολέκτως C εἰπεῖν, καὶ χαίρομεν ἐπὶ σοὶ μέγα οἱ ταπεινοί. Εἰ δὲ, ὅπερ ἀπείη, ἐμμείνῃς ἐν τῇ αὐτῇ σιωπῇ καὶ ἀπειθείᾳ, βαστάσοις τὸ κρῖμα αἰώνιον, ἄπρακτα ἀσκῶν, μᾶλλον δὲ ὀλεθρίως σχίζων τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς οἰκείας ἰδιοπραγίας. Ἡμεῖς δὲ προσέξομεν τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι· Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.

A *lius.*[33]. En ego miser, tametsi te nunquam vidi, hoc uno quod frater in Christo meus es, quod audieram metu non silui: sed arguens argui, hortans hortatus sum judicium exuens, et amans salutem tuam. Quomodo ipse qui accusaris, et schismatis es auctor, judicium sustinebis? Quomodo Christo respondebis, pro tanto cœtu rationem reddens? Licet Joannis præsursoris opera fecisses vacuum te a regno Dei amandabit, nisi matures correctionem. Quænam porro est correctio? si quidem fieri potest, teipso præsente; sin minus, ut per hominem abs te misum, insontem te scripta defensione comprobes in iis de quibus hactenus accusatus es, rectam fidem, rectumque in omnibus veritatis sermonem ostendens. Atque hoc modo facta B in Domino concordia, non dicam cum hoc vel illo, sed cum solo me humili, tolletur de medio scandalum, et coalescent quæ divulsa sunt: et Dominus in medio nostrum: et non blasphemabitur nomen ejus propter nos, non dico inter gentes, sed inter Christianos. Quod si qui post mutuam concordiam dissenserint, docebuntur, et unientur per nos humiles, qui te sicut nos ipsos defendemus. Et propitius erit Deus, et vita tua beata, et finis tuus laudabilis, et reliquiæ tuæ in justitia. Ecce hæc secunda est mea tenuis epistola. Ac si quidem quæ conveniunt egeris, declarans respondensque de omnibus quorum insimularis, lucrifactus es frater noster, ut Domini voce utamur[34], et de te humiles magnopere gaudemus. Sin vero, C quod absit, in eodem silentio et inobedientia persüteris, judicium perferes sempiternum, incassum te exercens, aut potius exitiose dividens populum Dei per privatam tuam actionem. Nos vero Apostolum audiemus dicentem: *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus*[35].

ΡΛΘ' (30). — Στεφάνῳ ἡγουμένῳ. [ψα'.]

CXXXIX. — *Stephano præposito.*

Nihil vetare quominus mensis benedicant, qui post lapsum pœnitentiam egere.

Ἡ συχνότης τῶν γραμμάτων πυκνουμένην δείκνυσι τὴν ἀγάπην τῆς τιμιότητός σου, πατρικῷ ἔθει ἐπερειδομένην. Κἀκεῖνος γὰρ ὁ μακάριος πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι, καὶ τῷδε τῷ ἐπιτηδεύματι δημιουργῶν ἦν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τὸ τῆς ἀγάπης καλόν. Γράφε τοίνυν, ὦ τριπόθητε, πατρῷζων ἐν τούτῳ, ἡμᾶς τε ἡδίους ποιῶν τῷ συνεχεῖ τοῦ φθέγματος. Μὴ μέντοι ἐπαίνει, μηδὲ σύγκρινε χρυσῷ μόλιβδον, μηδὲ μαργαρίτῃ πηλόν. Προσεύχου δὲ μᾶλλον, καὶ ὑμῶν τῶν ἐκείνου ὀπαδῶν κατόπιν ἰέναι· διὰ τὸ ἀχρεῖόν με εἶναι ἐν πᾶσι· κἂν αὐτὸς ὠφελεῖσθαι λόγοις πρὸς ἡμῶν τῶν ἀνωφελῶν ἀγαπη-

D Crebritas litterarum vehementem ostendit charitatem reverentiæ tuæ, in paterno more constantem. Nam et beatus ille, inter alia egregia facinora, hoc etiam pulchrum charitatis studium apud fratres fovebat. Scribe igitur, dilectissime, Patrem imitans hac in parte, nosque exhilarans assiduitate sermonis. Attamen ne lauda, nec plumbum cum auro compara, nec lutum cum margarita. Quin potius ora ut vos illius assectatores pone subsequamur; quia inutilis ego sum in omnibus: tametsi amoris vi abreptus, juvari te dicas inutilibus sermonibus nostris. Quod si qua tibi utilitas

[33] Eccli. XIX, 17; XXII, 15. [34] Matth. XVIII, 15. [35] Tit. III, 10.

NOTÆ.

(30) In cod. Reg. ρνε'.

obtigit, Deo ascribendum est, qui quæ profutura A sunt, inter hos illosque mutuo dispensat. Atque hæc ita sint. De eo autem quod ab iis qui per pœnitentiam erecti sunt, signum in mensa, aut alia quapiam occasione fieri approbaverint ii qui lapsum jam evaserant; jam a sanctis Patribus prope dixerim synodice inquisitum et decretum est, bene habere, si et nos humiles rem merito probandam custodiamus, et aliis tradamus.

Si ergo et ipse vis id servare, et laudamus et admittimus. Quod enim renuunt quidam, superstitionis opus est, quam reprehendit Apostolus, sed quæ nec legi consentanea sit, nec fraternæ dilectioni. Unde namque tutum id esse confirmabunt, cum nec canon exstet qui sanciat, nec divinus B hierarcha noster hoc recipi a nobis velit? Annon potius destruit pœnitentiam, et desperationem affert salutis? ut, cui sacramenta participare conceditur, et signare seipsum crucem imagine, huic non liceat cibum communem vel privatim vel publice obsignare? An nescimus bonum Deum nostrum et Dominum, qui solus expers est peccati, et tollit peccatum mundi, pertulisse ut immaculatos ipsius pedes meretrix manibus tangeret, ungeretque lacrymis pariter et unguento? Sed et cum publicanis manducat, et apud publicanos, et publicanos habet discipulos: nihilque illi adeo charum est, ac conversio a peccato, et mutua dilectio. Inde et agnosci discipulos suos designat: et quidem beatum Petrum, post negationem, reliquorum C apostolorum principem renuntiat: quo quid majus ad rei propositæ confirmationem? Quid vero dementius iis qui eos, qui ex pœnitentia meliores jam facti sunt, signare et orare, imperite et arroganter non admittunt? Nos itaque humiles sic sentimus, ut dictum est, et vobis id suademus. Alii qui aliter sentiunt, de hoc videbunt. Nos ad ea quæ Simeon frater noster interrogavit respondimus: cupimusque humiles, ut vobis, viris honorandis, ad quietem cedant in omnibus; et optamus illæsos vos in omnibus custodiri.

A τικῶς φερομενος. Εἰ δὲ καί τι ὀνησιφόρον σου γένοιτο, Θεῷ τὸ πρᾶγμα ἀναθετέον, τῷ δι' ἀλλήλων καὶ ἐν ἀλλήλοις οἰκονομοῦντι τὰ κατὰ χρείαν. Εἶεν δὴ ταῦτα. Πρὸς δὲ τῶν ἐκ μετανοίας ἀνασφηλάντων σφραγῖδα ἐπὶ τραπέζης, ἢ κατὰ ἄλλην τινὰ περίστασιν δεδέχθαι τοὺς ἤδη διαπεφευγότας τὸν ὄλισθον· ἤδη ἐπὶ Πατέρων ἁγίων σχεδὸν εἰπεῖν συνοδικῶς συνεζητήθη καὶ συνεκροτήθη, εὖ ἔχειν καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς εὐαπόδεκτον τὸ πρᾶγμα φυλαττόμενον, καὶ ἄλλοις μεταδιδόμενον.

Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς οὕτω βούλοιο κρατεῖν, καὶ ἐπαινοῦμεν καὶ ἀποδεχόμεθα. Τὸ γὰρ τινας ἀπαναίνεσθαι, ἐθελοθρησκείας ἐστὶν ἔργον κατηγορουμένης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' οὐκ ἐχούσης αὐτῆς τὸ ἔννομον, οὔτε τὸ φιλάδελφον. Πόθεν γὰρ ἐρείδονται τὸ B ἀσφαλὲς ἔχειν, μήτε κανόνος θεσπίζοντος, μήτε τοῦ θεσπεσίου ἡμῶν ἱεράρχου ἀπείργοντος, ἡμᾶς τοῦτο δέχεσθαι; Ἢ οὐχὶ μᾶλλον ἀναιρετικόν ἐστί μετανοίας, καὶ ἀπογνωστικόν ἐστι σωτηρίας; τὸ τὸν ἀξιούμενον μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, καὶ σημειοῦν ἑαυτὸν τῇ σταυροειδεῖ εἰκόνι, μὴ ἐξεῖναι σφραγίζειν βρῶμα κοινὸν, εἴτε ἰδίᾳ εἴτε δημοσίᾳ; Ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν Θεὸς καὶ Κύριος, ὁ μόνος ἀναμάρτητος, καὶ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑπὸ πόρνης τοὺς ἀχράντους πόδας ἠνέσχετο καὶ χειραπτεῖσθαι, καὶ ὑπαλείφεσθαι δάκρυσιν, ὥσπερ καὶ μύρῳ; Ἀλλὰ καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει καὶ παρὰ τελώναις, καὶ μαθητεύει τελώνας· καὶ οὐδὲν αὐτῷ οὕτω φιλητὸν ὡς τὸ ἐπιτρεπτικὸν ἐξ ἁμαρτίας καὶ ἀγαπητικὸν ἐπ' ἀλλήλοις. Ἐντεῦθεν καὶ χαρακτηρίζεσθαι C τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὑπογράφει· καί γε τὸν μακάριον Πέτρον, μετὰ τὴν ἄρνησιν, πρώταρχον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἀναδείκνυσιν· οὗ τί μεῖζον εἰς παράστασιν τοῦ προκειμένου λόγου; τί δὲ ἀσυνετώτερον τῶν ἀμαθῶς καὶ οἰηματικῶς μὴ καταδεχομένων, σφραγίζειν καὶ προσεύχεσθαι τοὺς ἤδη τῇ μετανοίᾳ βελτιωθέντας; Ἡμεῖς τοιγαροῦν οἱ ταπεινοὶ οὕτως ἔχομεν, ὡς προείρηται, καὶ ὑμῖν συμβουλεύομεν. Ἄλλοι δὲ ἄλλως ἔχοντες, ὄψονται περὶ τούτου. Πρὸς ἃ δὲ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Συμεὼν ἠρώτησεν, ἀπεκρίθημεν καὶ ἐφιέμεθα ἐν πᾶσι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑμῶν εἶναι τῶν σεβασμίων οἱ ταπεινοί· καὶ εὐχόμεθα ἀσινεῖς ὑμᾶς διαφυλάττεσθαι ἐν πᾶσιν.

CXL. — *Catechetica ad Cyzicenos.*

ΡΜ' (31). — Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἐν Κυζίκῳ. [ψβ'.]

Ad perseverantiam et monasticæ vitæ perfectionem hortatur.

Libenter vidimus cum iis qui una venerunt, Si- D meonem fratrem, qui vobis caput rectorque est constitutus: partim ob diuturnam absentiam, partim ob egregiam conversationem. Bona siquidem conversatio et ipsi et nobis, quod tam multi in unum fratres simul vivant temporibus persecutionis. *Ubi enim duo vel tres fuerint* [36], laude dignum est; cum Christus in medio sit, juxta promissionem. Tot vero numero esse totum monasterium, magnamque congregationem, encomium est sine contro-

D Ἡδέως εἴδομεν τοῦ περὶ τὸν ἀδελφὸν Συμεὼν τὸν εἰς κεφαλὴν ὑμῶν τεταγμένον· τὸ μὲν διὰ τὴν τοῦ χρόνου ἀπουσίαν· τὸ δὲ διὰ τὴν καλὴν πολιτείαν. Ἀγαθὴ γὰρ πολιτεία καὶ αὐτῷ καὶ ἡμῖν· τὸ τοσούτους ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συζῆν ἐν δεδιωγμένοις χρόνοις. Ὅπου γὰρ δύο ἢ τρεῖς τύγχάνοιεν ὄντες, ἐπαίνου ἄξιον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μεσιτεύοντος, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν. Τὸ δὲ τοσούτους εἶναι ὅλον μοναστήριον, καὶ μεγάλην συνοδίαν, ἀναντίῤῥητον τὸ ἐγκώμιον. Καὶ χάρις Κυρίῳ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν ἐν τοῖ

[36] Matth. XVIII, 20.

NOTÆ.

(31) In cod. Reg. ρνς'.

πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλεῖν τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διαφέρειν ἐν ταυτῷ τὸν ἀσκητικὸν βίον δίαθλον καὶ διαυγῆ, καὶ διαστεφῆ ἀγῶνα ἐν τούτῳ περαιοῦσθαι. Ἐβουλόμεθα δὲ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς τοὺς ἀπόντας κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν, καὶ συμπαρακληθῆναι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πνεύματος· ὡς ἂν καὶ τοὔνομα, καὶ πρόσωπον, καὶ ἦθος, καὶ λόγους ἑνὸς ἑκάστου κατεμάθομεν. Ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἠδυνάτει γενέσθαι· εἴδομεν ὑμᾶς ἤδη διὰ τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ὁμοταγῶν ὑμῶν, ὧν ἡ θέα ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς καρδίας εὐλαβείᾳ κεχαρακτηρισμένη. Τί οὖν ἐστι λοιπὸν εἰπεῖν; ἵνα καθὼς χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠθροίσθητε, καὶ συνηρτήθητε ἁρμονίᾳ πνευματικῇ, καὶ συμψυχίᾳ ὁμονοητικῇ διαλάμψαντες ἐν τοῖς αὐτόθι καθάπερ τινὲς ἀστέρες ἐν τῇ ζοφερᾷ τῆς αἱρέσεως νυκτὶ, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς οἱ αὐτοὶ διαμείνοιτε, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, ὁμογνώμονες, ὑποτακτικοὶ, πειθήνιοι, εὐήκοοι, εὐχάριστοι, εὔκλητοι, φιλαγνοι, σώφρονες, ἀπαῤῥησίαστοι, ἄρτιοι, κατηρτισμένοι ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ· ἔτι λάμποντες, ἔτι αὐγάζοντες, ἔτι φωτοβολοῦντες, ἔτι ἁλίζοντες, ὡς ἂν καὶ περὶ ὑμῶν εἰκότως ῥηθείη ὑπὸ τοῦ Κυρίου· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ αὖθις· Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Τάχα δὲ ἐπειδὴ τὴν ὀρεινὴν κατάλλήλως ἐπάδοιτο κἀκεῖνο περὶ ὑμῶν· Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· ὄρους δηλαδὴ ὑψηλῆς πολιτείας, ἐφ' ᾗ οἱ ἐπιβεβηκότες, ὡς ἐν οὐρανῷ, ἐπὶ τῆς γῆς διατρίβουσιν· ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος, κατὰ τὸ ἀποστολικῶς εἰρημένον.

Βλέπετε, τέκνα καὶ ἀδελφοὶ, ὅπως ὑμᾶς ἦρεν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ἄνω θεὶς τοῖς ἐγκωμίοις, καὶ ὑποδείξας ἀληθινοὺς εἶναι μοναστὰς, ὁμολογητὰς Χριστοῦ, φυγάδας κόσμου, ἄνδρας ἐπιθυμιῶν τῶν κρειττόνων, σαρκὸς πάθοκτόνους, στεφανίτας ἐν πνεύματι. Καὶ ταῦτα μὲν λόγοι γυμνοὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἄρτι. Ἐὰν δὲ τὸν ἀγῶνα ὑμῶν τῆς τε ὑποταγῆς καὶ ὁμολογίας ἐκτελέσητε κυριώτατα· τηνικαῦτα μεταβαίνοντες τοῦ βίου τὴν τῶν ἔργων ἀπολήψεσθε μακαριότητα, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

versia. Et Deo laus, qui nobis dedit in uno spiritu, anima una collaborare fidei Evangelii; et asceticam vitam simul ducere, et præclarum coronaque dignum hoc certamen peragere. Animus autem erat vos etiam ipsos, qui abestis, oculis cernere, et communione spiritus consolari: ut et nomen et personam uniuscujusque, et mores, et sermonem cognosceremus. Sed quia id fieri non poterat, vidimus jam vos per præpositum sodalesque vestros, quorum conspectus animos nostros expressione pietatis refecit. Quid ergo restat dicendum? ut quemadmodum gratia Domini nostri Jesu Christi congregati estis, et connexi concentu spirituali, et unanimi concordia conspicui, istis in locis velut stellæ quædam in caliginosa hæresis nocte refulgentes; sic deinceps iidem permaneatis, unanimes, idipsum sapientes [37], consentientes, subjecti, morigeri, obedientes, grati, boni nominis, casti, sobrii, timidi, integri, perfecti in omni opere bono, adhuc lucentes, adhuc splendentes, adhuc radiantes, adhuc condientes: ut et de vobis merito dictum sit a Domino: *Vos estis lux mundi* [38]; et rursum: *Vos estis sal terræ* [39]. Forsan etiam, quia montana incolitis, congruenter et illud de vobis occinatur: *Non potest civitas abscondi supra montem posita* [40]; montem scilicet excelsæ conversationis: ad quam qui conscenderunt, sic in terra tanquam in cœlo commorantur; *quibus dignus non est mundus* [41], sicut ab Apostolo dictum est.

Videtis, filii ac fratres, quo pacto vos sermo veritatis evexerit, in sublimi collocans encomiis, verosque monachos esse ostendens, confessores Christi, fugitivos mundi, desideriorum viros meliorum, carnis affectuum peremptores in spiritu coronatos. Et hæc quidem verba sunt adhuc remunerationis expertia. Postquam vero vestrum obedientiæ et confessionis certamen proprie peregeritis, tum e vita migrantes operum beatitudinem recipietis, quam utinam nobis omnibus adipisci contingat, gratia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΡΜΑ' (32). — Ἡγουμένῳ. [ψθ'.]

CXLI. — *Præposito.*

Gratulatur de Ammone quem curator ad monasterium reduxerat.

Μέγιστον δῶρον δέδωκεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίᾳ, τιμιώτατε ἀδελφὲ, τὸν εὐκλεέστατον κουράτωρα, καὶ κράτιστον ἐν εὐσεβείᾳ· ὅτι Χριστοῦ ἔκδικος γεγονὼς, εἷλκεν ὑπὸ χεῖρα τὸν ληστρικῶς πολιτευόμενον ἐν τοῖς Χριστιανοῖς, καίπερ ὄντα τὸ πρότερον ἀνάθημα Θεοῦ διὰ τῆς μοναδικῆς τελειώσεως. Ἀμμοῦν λέγω τόν ποτε ἡμέτερον ἀδελφὸν, νῦν δὲ ὑπὸ χεῖρά σου τελοῦντα διὰ μεσιτείας τοῦ ἀξιαγάστου ἀνδρὸς, τῇ εὐδοκίᾳ αὐτοῦ Χριστοῦ, τοῦ χαίροντος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀπολωλότος. Ὡς θαυμαστὸν ἔργον τετέλεσται πρὸς τοῦ θεοφιλοῦς κουράτωρος,

Maximum Deus provinciæ nostræ donum largitus est, frater honoratissime, gloriosissimum curatorem, et pietate præstantissimum: qui Christi defensor factus, sub potestatem redegit eum, qui prædonis more inter Christianos versabatur, quamvis antea Deo dicatus fuisset per monasticam perfectionem. Ammonem dico olim fratrem nostrum, nunc admirandi viri opera tibi subditum: quia Christo sic visum est, de illius qui perierat salute gaudentis. Quam admirandum opus a Dei amante curatore perfectum est, quamque ipsius

[37] Philipp. II, 2. [38] Matth. v, 14. [39] Ibid. [40] Ibid. [41] Hebr. XI, 31.

NOTÆ.

(32) In cod. Reg. ρξα'.

virtute dignum ; sed et te pariter spirituali patre, A qui perditum sicut Chistus in humeros sustulisti ! Lætatus sum itaque humilis ego, et exsultavi, quoniam qui perierat inventus est, et qui ejectus fuerat, domum reductus [42]. Et gratia potestati ac misericordiæ gloriæ Dei, qui et illius misertus est, et me humilem mœrore liberavit. Mœrebam enim a multis annis ob filii mei ruinam. Tu igitur pater illius nunc Dei miseratione factus es, boni mediatoris opem ferens : et tu illum deinceps ad Deum adduces. Ecce enim illum in manus tuas, ac si coram ob oculos, commendo : et discipulus tuus vocetur, et a te discat usque in finem : tuque mercedem illius percipies in sæcula. Atque hanc epistolam leges ipsi, ut securus sit, quemadmodum ipsi scripsi ; et ut impleatur quod ab Apostolo scriptum B est : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* [43] ; qui te cum universa a Deo electa societate tua custodiat, meliora pro nobis etiam peccatoribus orantem.

καὶ ἄξιον τῆς κατ' αὐτὸν ἀρετῆς . οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σοῦ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, καὶ τὸν ἀπολωλότα ὡς Χριστὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβόντος. Εὐφράνθην οὖν ὁ ταπεινὸς ἐγὼ, καὶ ἠγαλλιασάμην, ὅτι τὸ ἀπολωλὸς εὑρέθη, τὸ ἀπωσμένον εἰσῳκίσθη. Καὶ χάρις τῷ κράτει καὶ ἐλέει τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, τοῦ κἀκεῖνον ἐλεήσαντος, κἀμὲ τὸν ταπεινὸν ἐκ τῆς ἀθυμίας ἀνακομίσαντος. Ἠθύμουν γὰρ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ υἱοῦ μου. Σὺ οὖν ἄρτι πατὴρ αὐτοῦ ἐλέει Θεοῦ κεχρημάτικας, τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ μεσίτου · καὶ σὺ αὐτὸν προσάξειας Θεῷ πρὸς τὸ ἑξῆς. Ἰδοὺ γὰρ παραδίδωμι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου, ὡς ἐπὶ αὐτοψίας ὀφθαλμῶν, καὶ καλείσθω σου μαθητὴς, καὶ μαθητεύσει σοι ἕως τέλους · καὶ κληρονομήσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ τήνδε τὴν ἐπιστολὴν ἐπαναγνώσεις αὐτῷ, ὡς ἂν ἔχοι τὸ ἀσφαλὲς, καθὰ κἀκείνῳ αὐτῷ γέγραφα · καὶ πληρούσθω τὸ τοῦ Ἀποστόλου · Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ· ὅς φυλάξειέ σε μετὰ πάσης τῆς θεολέκτου σου συνοδίας, προσευχόμενον καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ κρείττονα.

CXLII. — *Basilio præposito.*

ΡΜΒ (35). — Βασιλείῳ ἡγουμένῳ. [ψια'.]

Arguit, quod ab imperatore haud satis orthodoxo munera acceperit.

Quæ supra meritum nostrum sint scribere, semper fraterna reverentia tua consuevit, tenuitatem nostram laudibus et encomiis exornans, nos vero propriis finibus nos continere didicimus, et nihili, qnod sumus nos æstimare. Ac de his satis. Cæterum tarditas venerabilium litterarum tuarum mi- C nime nos contristavit. Cur enim ? aut quæ fuit necessitas ? Contristavit autem (aperienda enim quæ in animo sunt) tua in urbe commemoratio, et ad imperatorem sermo, ejusque allocutio, responsio, et tuus ex mandato discessus ; cum in iisdem nos iterum incommodis versemus, sub manu heterodoxorum detenti. Adjecerim autem et missionem œconomo ad principem eumdem, et cibi communionem, et abductionem. Hæc omnia nos contristarunt, reverendissime : et inhibet nos ignosce, deceptio vestra, congressio, et conversatio, munerum exceptio et donatio, et si qui benevolentiæ indicia alia usurpari consueta, *Ut quid enim,* inquit, *libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [44] ? Et quandoquidem antehac satis dispensavi- D mus, idque, ut Deus solus novit, cum magno affectu et misericordia ; nunc etiam dispensare oportet, et non utraque ex parte detrimentum pati, nec, aliena usurpantes ; nostra inconsulto projicere. Scientibus loquor : *Nemo potest duobus dominis servire* [45], veritas pronuntiavit. Domini estis et heri et rectores propriorum monasteriorum et consiliorum : nos vero humiles et errabundi hunc in locum ejecti ob persecutionem. Concedite hanc

Τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν πάντοτε ἡ ἀδελφὴ τιμιότης σου ἐπιστέλλειν εἴωθε, τιμαῖς καὶ εὐφημίαις ἀποσεμνύνουσα τὴν οὐθένειαν ἡμῶν · ἡμεῖς δὲ τῶν οἰκείων μέτρων μὴ ἐξίστασθαι δεδιδάγμεθα, ἀλλ' ἡγεῖσθαι ἑαυτοὺς οὐθὲν, ὅπερ ἐσμέν. Καὶ τούτων μὲν ἅλις. Ἡ δὲ βραδύτης τῶν τιμιων σοῦ γραμμάτων οὐ δή που λελύπηκεν ἡμᾶς. Διὰ τί γάρ ; καὶ ἐφ' ᾧτινι τὸ ἀναγκάζον ; Λελύπηκε δὲ, δεῖν γὰρ ἀπολύψαι τὰ παριστάμενα, ἡ ἐν τῷ ἄστει διατριβὴ, καὶ ἡ πρὸς τὸν κρατοῦντα φάσις καὶ ἀντίφασις, καὶ ἡ ὑπὸ κέλευσιν ἔξοδος · ἐπὶ τῶν αὐτῶν πάλιν ὄντων ἡμῶν πρακτικευμάτων, τῆς ὑποχειρίου τῶν ἑτεροδόξων κατοχῆς · προσθείημεν δ' ἂν, καὶ ἡ πρὸς τὸν οἰκονόμου ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κράτους ἀποστολὴ, συνεστίασίς τε καὶ συναπαγωγή. Ταῦτα πάντα λελύπηκεν ἡμᾶς, ὦ τιμιώτατε, καὶ εἴργει ἡμᾶς, σύγγνωθι, ἡ πρὸς ὑμᾶς ἀπάτη, καὶ συνανάκρασις, καὶ συναναστροφὴ, λῆψίς τε καὶ δόσις, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν φιλικῶν, καὶ ἐξ ἔθους. Ἵνα τί γὰρ, φησὶν, ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; Καὶ ἐπειδὴ ἱκανῶς ᾠκονομήσαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, καὶ, ὡς Θεὸς μόνος οἶδε, σὺν πολλῇ διαθέσει καὶ ἐλεημοσύνῃ · δεῖν ἄρτι καὶ οἰκοδομεῖσθαι, καὶ μὴ ἀμφοτέρωθεν ζημιοῦσθαι, μήτε τὸ ἀλλότριον προλαμβανομένους, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀλόγως προίεσθαι. Εἰδόσιν ὁ λόγος · Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἡ ἀλήθεια ἀπεφήνατο. Κύριοί ἐστε καὶ δεσπόται καὶ καθηγούμενοι τῶν ἰδίων μονῶν καὶ βουλευμάτων · ἡμεῖς δὲ ταπεινοὶ καὶ ἀλήτιμοι ὧδέ που παρεῤῥιμμένοι διὰ τὸν διωγ-

[42] Luc. xv, 24. [43] Galat. vi, 2. [44] I Cor. x, 29. [45] Matth. vi, 24.

NOTÆ.

(33) In cod. Reg. ρξβ'.

χρίσασθε ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, καὶ οἰκείοις ἐπιστυγνάζειν ἁμαρτήμασι. Καὶ ν ὅτι λυπηρὸν τὸ γράμμα τῇ τιμιότητί σου, ιαὶ ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης οὐδὲν τερον· δι' ἣν καὶ ἡμεῖς σὺν τοῖς ἁγίοις Παἡμῶν ἐπὶ τῇ ὕβρει Χριστοῦ ἠρνησάμεθα ἃ .εθα, καὶ προαιρούμεθα ἃ προϊσχόμεθα.

A nobis libertatem, ut nostris peccatis indoleamus. Et scio quidem injucundam reverentiæ tuæ hanc epistolam fore, sicut et nobis: sed nihil est anteponendum Dei charitati: propter quam et nos cum sanctis Patribus nostris, ob Christi contumeliam, negavimus quæ negavimus, et amplectimur quæ professi sumus.

ΡΜΓ' (34). — Τῷ αὐτῷ. [ψιβ'.]

CXLIII. — *Eidem.*

Gratulatur, cum audivisset, ipsum, fidei causa, de præpositura decedere.

ὶ τι παρεμυθήθη τὸ περὶ ὑμᾶς τοὺς τιμιωυπηρὸν τῆς ψυχῆς ἡμῶν· εἴγε ὡς γεγράφατε ὶ ὑποχωρεῖτε τῆς ἡγουμενικῆς διακρατήσεως. : γὰρ κοινωνία, ὦ φιλότης, δεδιωγμένοις καὶ ις, καὶ οὐ μόνον ἀδιώκτοις, ἀλλὰ καὶ ὑποτοῖς διώκταις καθηγεμονιώντων ὤνπερ ἔξουι μοναστηρίων· εἰ μὴ ἄρα τις κοινωνία ὠμοφωτὶ πρὸς σκότος. Ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται, ὡς ιόγος ἀπεφήνατο. Τὸ γὰρ ἕως τοῦ παρόντος ι ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ἁλοῦσι δι' ὑποπτώσεως ;, κατὰ τόνδε τὸν τρόπον γέγονε, τὸ λαβεῖν γγύας, μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ, καθ' οἷον τρόπον ὑπαχθῆναι πάλιν τοῖς ἑτεροδόξοις, ν ἐν μεταιχμίῳ ἱστᾶσι κρατήσεως καὶ οὐ ως τῶν μονῶν· καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ὡς ενέσθαι τὴν ὁμολογίαν διὰ τῆς τῶν ἐναντίων ιως, καὶ τῶν ἐνισταμένων ἀντιπράξεως. δὲ καιρὸς ἧκε τοῦ ζητουμένου, καὶ τὸ ὁμοοὐκ ἐξηνύσθη ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ;ριβεστέραν τῆς προτέρας ὑποπτώσεως ἐξίαλὰ πάλιν ἀπαγωγή, καὶ πάλιν ἀπόπτωσις, ἐν ς καὶ ἔργοις· ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυι τῶν εἰδότων ἀκηκόαμεν· καὶ πάλιν καθ; ἀπαρασάλευτοι, διὰ τῆς ἄρτι ὑπὸ τοῦ κράποδοχῆς καὶ ἀποστολῆς. Ὁ λόγος δὲ ἐπὶ τῶν οὕτως πεπραχότων· καὶ γελοῖόν ἐστιν ι ἐπιτιμᾷν, μᾶλλον δὲ φρενοβλάβεια τῶν ἐπιν, καὶ σκινδαλμὸς τῶν εὐσεβούντων, σύγχυκαὶ ἀβλεψία ἐπὶ τῇ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ. Δεῖν ποστόλου ἀκοῦσαι λέγοντος· Στέλλεσθε ὑμᾶς ιντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, ι κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον μῶν· μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήὄντος· Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ρθητε, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ ιαι ὑμᾶς, τοὺς οὕτως διαστελλομένους δηλονότι, συγχέοντας τὴν Χριστοῦ ὁμολογίαν. Τί γὰρ ιν, ὦ τιμιώτατε, ὅ τε τῶν κωμῶν ἡγούμενος ιῦ Γουλαίου, σὺν τοῖς ὁμοίως ἄρτι διωχθεῖσιν ιστάσει· εἴπερ ὁρῶσιν ὑμᾶς τοὺς προδοσίᾳ ηθείας κατέχοντας τὰ μοναστήρια, καὶ ἡμᾶς ιναπαγομένους; τί δὲ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι τληπακατὰ τὸ τοῦ διωγμοῦ στενοχωρητικόν; οὐ υσιν; οὐκ οἰμώξουσιν; οὐχ ἡγήσονται παιδιὰν

Nonnullam consolationem capit animæ noster de vobis reverendissimis tristitia: si verum est quod scripsistis, et præposituræ potestate ceditis. Nulla enim, amice, persecutionem passis communio est B cum iis, qui passi non fuerunt, quique non modo passi non sunt, sed et iis, qui insectantur tributum pendunt præsidentes monasteriis quæ possident: nisi forte societas aliqua esse dicatur luci ad tenebras[46]: quæ nulla esse potest, ut sermo sacer ostendit. Quod enim hactenus propensi fuerimus erga lapsos per medicam indulgentiam; res hoc modo gesta est, quod promissum nobis esset, illos neque verbo, neque facto amplius adhæsuros ullo modo heterodoxis, et iis qui tanquam in medio positi erant, ut neque monasteria possiderent, neque non possiderent, ac denique ita ut legitima esset concessio, subtrahendo se ab adversariis, et oppugnantibus resistendo. Postquam vero advenit rei postulatæ tempus, tum vero id quod pactum C fuerat, expletum non fuit coram Deo et hominibus ad accurationem pristinæ ruinæ curationem; sed rursum abductio, rursum ruina. et in verbis et in factis, sicut res ipsæ testantur, nosque ab iis qui viderunt accepimus: et præpositi rursum inconcussi, postquam et accepti benigne a principe, et remissi fuerunt. De omnibus sermo est, qui sic egerunt: ac ridiculum est pœnam modo imponere: imo id fieri non potest sine imponentium amentia, et piorum inani argutia et perturbatione, et inconsiderantia in Christi confessione. Audire oportet Apostolum præcipientem: *Subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis*[47]: vel potius Deum ipsum qui per prophetam clamat: *Exite* D *de medio eorum et recedite, et pollutum nolite tangere*[48]; et ego recipiam vos; eos videlicet qui se hoc modo subtrahunt, et confessionem Christi non confundunt. Quid enim dicent, reverendissime, tum vicorum præpositus, tum et Gulæi, cum aliis qui, quod resisterent, similiter vexati modo sunt; si videant vos veritatis proditione monasteria retinere, et nos vobiscum pariter abripi? Quid autem ii qui in montibus dura patientur ob persecutionis asperitatem? Non lugebunt? non plangent? non lu

Cor. VI, 14. [47] II Thess. III, 6. [48] Isa. LII, 11.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρξγ'.

dicram existimabunt confessionem Christi? Quid vero qui monasteriis antea præfuerunt, et propter Christum nobiscum expulsi sunt? Nonne confirmabunt ludicrum quiddam esse id quod patimur? *Nolite errare,* inquit Apostolus, *Deus non irridetur* [49]. Christi confessio profanata non est, etsi nonnulli aliter sentire et loqui existimantur. Quare si vis, dilecte frater, nobiscum humilibus censeri, secede a monasterii possessione, sicut promisisti: hoc enim te hortamur: ob hanc causam oramus, ut sicut interius, ita etiam exterius sis orthodoxus, servans pretiosam animam tuam, quam æquiparare nihil potest eorum quæ oculis cernuntur. Dominus archiepiscopus plurimum te nobiscum salutat, salutem tuam amans impense; itemque cæteri fratres.

τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ; Τί δὲ οἱ ἡγουμενεύσαντες τῶν μοναστηρίων ἀπαρχῆς, καὶ διὰ Χριστὸν δεδιωγμένοι σὺν ἡμῖν; οὐ κατασφραγίσονται, ὡς παιγνιῶδές τι πασχόντων ἡμῶν; Μὴ πλανᾶσθε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Ἡ ὁμολογία Χριστοῦ οὐ κεκοίνωται· κἂν τινες οἴωνται ἄλλως φρονεῖν καὶ λέγειν. Ὥστε εἰ βούλει, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μεθ' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τετάχθαι, ὑποχώρησον τῆς κατοχῆς τοῦ μοναστηρίου, καθὼς καὶ ὑπέσχου· τοῦτο γὰρ καὶ παρακαλοῦμεν· εἰς τοῦτο καὶ προσευχόμεθα· ἵνα ὡς τὸ ἐντὸς, οὕτως καὶ τὸ ἐκτὸς ὀρθόδοξος ὑπάρχῃς, τὴν τιμίαν σου ψυχὴν σώζων, ἧς οὐδὲν ἀντάξιον τῶν ὁρωμένων. Ὁ κύριος ἀρχιεπίσκοπος σὺν ἡμῖν πλεῖστα προσαγορεύει σε, φιλῶν τὴν σωτηρίαν σου ἄγαν, ἐπεὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί.

CXLIV. — *Theodoro patricio.*

ΡΜΔ' (35). — Θεοδώρῳ πατρικίῳ. [ψκα'.]

Consolatur in obitu uxoris.

Sera nimis epistola: sed quia serius nuntium feralem accepimus de calamitate quæ domino nostro accidit. O gemebundam narrationem! Dereliquit nos desiderabilis domina; avulsus ab egregia conjuge; abruptus a laudata carne, sicut sermo sacer loquitur: *Erunt duo in carne una* [50]. Quod si plane caro una, haud dubie separatio tantam plagam infert iis qui separantur, quantam gladius efficit, hominem unum in duas partes secans. Acerba prorsus sectio: fluitque quodammodo ab oculis vestris sanguis: nec est malagma quod imponatur, nec fascia quæ circumliget, quantum ad opem humanam attinet. Præter quam quod quæ obiit, conjux erat non vulgaris pretii, sed laudanda valde et admiranda. Primum quidem fidei pietatem habens firmam, virique amorem, si quæ alia: quod sanctus Apostolus ante omnia requirit in conjugiis [51]. Inde et pro viri capite preces ipsius et orationes clamoresque, et assiduitas apud Deum; cum nocturna itinera nudis pedibus iniret beata mulier, ut Deus his rebus ad misericordiam flecteretur. Quid autem cura domus? quid liberorum educatio? quid protectio servorum? morum candor, et gratia apud amicos? generis conciliatio? nulla adversus honore pares invidia? in rebus autem omnibus gravitas et modestia? quæ pro monilibus aureis, ordinibusque margaritarum, et vestibus pretiosis laudatissimam feminam revera ornabant, et domi manentem, et foras procedentem, et cum in regiis palatiis cernebatur. Attamen abierunt hæc omnia, factique sumus, ut ex vehementi affectu loquar, semineces et abrupti; vel ut cum psalmis potius dicam, *sicut nycticorax in domicilio, et sicut passer solitarius in tecto* [52], domum conspicientes præside sua destitutam atque in oculis vestris liberos, qui vos amplectuntur et quos amplectimini, non habentes ubi eorum

Βραδὺς τοῦ καιροῦ τὸ γραμματεῖον, ἀλλ' ὅτι καὶ βράδιον ἠκουτίσθημεν τὴν ἀπευκταίαν ἀκοὴν τῆς ἐπελθούσης συμφορᾶς τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ. Καὶ ὢ τῆς στεναχτικῆς ἀπαγγελίας! Ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ ποθητὴ κυρία· ἐτμήθης τῆς καλῆς ὁμοζύγου· ἀπερράγης τῆς ἐπαινουμένης σαρκος, ἧπέρ φησιν ὁ ἱερὸς λόγος· Ἔσονται οἱ δύο εἰς σαρκα μίαν. Εἰ δὲ μία σὰρξ ὁμολογουμένως, δηλονότι ὁ διαχωρισμὸς τηλικαύτην τὴν πληγὴν ἐνίησι τοῖς χωρισθεῖσιν, οἵαν ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα εἰς δύο τὸν ἕνα ἄνθρωπον. Ἀλγεινὴ ἡ τομὴ τῷ ὄντι, καὶ τὸ αἷμα οἱονεὶ ῥεῖ κατ' ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· καὶ οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὐδὲ καταδέσμους, ὅσον ἐξ ἀνθρωπείας βοηθείας. Ἄλλως ὅτι καὶ ἡ ἀπολιποῦσα, οὐχ ὡς ἔτυχε τῶν ὁμοζύγων, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπαινετὴ καὶ θαυμαστή. Πρῶτον μὲν οὖν ἔχουσα τὸ εὐσεβὲς τῆς πίστεως [illegible]νές, τὸ φίλανδρον, εἰ καί τις ἄλλη· ὅπερ ἀπαιτεῖ πρὸ πάντων ἐν ταῖς συζυγίαις ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος. Ἐξ οὗ καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς δεήσεις τε καὶ προσευχαὶ, βοήσεις τε καὶ προσεδρίαι Θεῷ, γυμνοποδούσης τῆς μακαρίας ἐν ταῖς νυκτοπορίαις, ὡς ἂν κἀντεῦθεν κάμπτοιτο πρὸς ἔλεον Θεός. Τί δὲ τὸ οἰκουρόν; τί δὲ τὸ τεκνοτροφές; τί δὲ τὸ πρὸς τοὺς δούλους περιποιητικόν; τό τε ἁπλοῦν τοῦ ἤθους, καὶ χάριεν πρὸς τοὺς φίλους; καὶ συναπτικὸν τοῦ γένους; ἄφθονόν τε πρὸς τὰς ἰσοκλεεῖς; καὶ τὸ περὶ πάντα σεμνοπρεπές τε καὶ κόσμιον; ἅπερ ὑπὲρ ἐμπλόκια χρυσέων καὶ διακοσμήσεων μαργαριτῶν, καὶ [illegible]των πολυτελῶν, διεκόσμει ὄντως τὴν ἀοίδιμον γυναῖκα, καὶ οἴκοι μένουσαν, καὶ προόδους ποιουμένην, καὶ ἐν βασιλείοις αὐλαῖς ὁρωμένην. Ἀλλ' ὅμως οἴχεται ταῦτα πάντα, καὶ ἐγενόμεθα, περιπαθῶς εἰπεῖν, ἡμιθνεῖς καὶ ἀπεῤῥωγότες· μᾶλλον δὲ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι· ὁρῶντες τὴν οἰκίαν ἔρημον τῆς προστατούσης· τὰ τέκνα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν

[49] Galat. vi, 7. [50] Gen. ii, 24. [51] Tit. ii, 4. [52] Psal. ci, 7.

NOTÆ.

(35) In cod. Reg. ρζε'.

ιλοῦντα καὶ περικυκλούμενα, οὐκ ἔχοντα ποῦ
τεις τὰς χεῖρας, ὅθεν λάβοιεν μητρικὸν ποπ-
ι, γαλουχικὸν ἐμψύχωμα· στεγνὴ ἡ ἑστία,
ἡλίου αὐτὴν ἀπολιπόντος· κελαδεῖ δὲ οὐδεὶς ἐν
ωσὶ σοῦ τε καὶ τῶν τέκνων καὶ πάντων τῶν
ρίων, ἀπούσης ἐκείνης τῆς ὄντως καλλοφώνου,
πούσης τοὺς ἐπαΐοντας τῇ ὡς ἀληθῶς ἐμμελεῖ
ιι τε καὶ ὑπαντήσει. Ἐλεεινὰ ταῦτα ὄντως, καὶ
τικὰ, καὶ τροπολογούμενα, καὶ διανοούμενα.
ὰ τί πάθωμεν, ὦ δέσποτα; Θεοῦ πρόσταγμά
ιᾶλλον δέ ἀπόφασις, διὰ τοῦ θείου Δαυῒδ ᾀδο-
Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ
ι θάνατον. Οὕτω πᾶς τις ἀπὸ Ἀδὰμ τοῦ προ-
ς ἡμῶν μέχρι τοῦ δεῦρο εἰσελθὼν εἰς τὸν
διὰ γεννήσεως, πάλιν ἔξεισι δι' ἀναλύσεως
ἐκεῖσε κόσμον ὑψηλότερόν τε καὶ θεοειδέστε-
τείρεται γὰρ, φησὶν, ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται
θαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται
ξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν
ιει· σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται
πνευματικόν. Ἰσάγγελοι γὰρ ἐσόμεθα, καὶ
ς ἀναστάσεως, τοῦ θνητοῦ ὑπὸ τῆς ζωῆς κατά-
ις. Ὁρᾷς, ὦ δέσποτα, ὅτι εἰ καὶ ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς
α, ἀλλ' εἰς φῶς ἐξελήλυθεν ἀπὸ σκότους, καὶ
ωῆς ἐπικήρου εἰς ἀθάνατον λῆξιν; ἐκεῖ αὐτὴν
ικρὸν ὕστερον, μεταβαίνων καὶ αὐτός. Ὥστε
ιπώμεθα καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ
ες ἐλπίδα· ἐλπίζοντες τῇ ἀναστάσει βελτιωθῆ-
ἀπήμονα ζωήν. Εἰς ἑαυτοὺς δὲ μᾶλλον, ὑπομι-
ι, γενώμεθα, καὶ τῆς οἰκίας ἀντεχώμεθα, καὶ τῶν
φροντίσωμεν, καὶ πρό γε πάντων, τῆς οἰ-
τιμίας ψυχῆς, κατ' ἐκείνην τὴν μακαρίαν,
κοσμούμενοι, καὶ τούτῳ χαίροντες, ὅτι παρ-
μεν ὁμόζυγον ἱκέτιδα πρὸς Θεὸν, καὶ ὑπό-
καλοῦ βίου, ἐπαφήσασάν ἡμῖν τε καὶ πᾶσι
ωρίμοις.

manus innitantur, unde matris oscula, lacteam vitæ inspirationem hauriant. Mœsta domus, ut quam sol deseruerit: nec ullus sono mulcet tuas aut liberorum subditorumve omnium aures, absente illa cujus vox vere præclara, et quæ audientes oblectabat concinno prorsus eloquio et occursu. Miseranda omnino hæc omnia, et ingemiscenda, seu figurate dicantur, seu cogitentur.

Sed quid agimus, domine? Dei est præceptum, aut potius sententia, per divinum quoque David decantata: *Non est homo qui vivet, et non videbit mortem*[53]. Sic quicunque ab Adam progenitore nostro ad hanc usque diem, nascendo in mundum ingreditur, rursus per interitum migrat in mundum illum et sublimiorem et præstantiorem. *Seminatur enim*, ait, *in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale*[54]. Pares enim angelis erimus, et filii resurrectionis, cum mortale hoc absorptum fuerit a vita. Vides, domine, quod etsi reliquit nos domina, in lucem tamen abiit ex tenebris, et ex vita mortali ad sortem immortalem? Ibi illam postmodum conspicies, emigrans et ipse. Quare *non contristemur sicut cæteri qui spem non habent*[55]; cum speremus per resurrectionem, nos in meliorem statum migraturos vitæ nullis malis obnoxiæ. Quin ad nos potius, suadeo, redeamus, et domum tueamur, et liberorum curam geramus, et præ omnibus pretiosæ animæ propriæ, virtutibus, ad beatæ illius instar, ornati, et hoc nomine gaudentes, quod uxorem præmisimus quæ apud Deum supplicet, et quæ vitæ præclaræ exemplum nobis et notis omnibus reliquit.

36). — Τῇ Τουρμαρχίσσῃ τῆς Ἑλλάδος.
[ψκβ'.]

CXLV. — *Turmachissæ Græciæ.*

Consolatur de morte filii, in bello interempti.

ν ἀπὸ λόγου ἀσυνοψίσεως, οὐκ ἐμέλλομεν
λειν τῇ τιμιότητί σου, ἄγνωστοι ἀλλήλοις
νήθεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ θεοφιλοῦς προσώπου
ισμένου ἡμῖν, λέγω δὴ τῆς ἀγχιστευούσης
νεφήμου Πατρικίας, καὶ τῆς τούτης κυρίας
ιένης θυγατρὸς, ἡ προτροπὴ, εἶτα καὶ ἐξ
τοῦ γραμματηφόρου Ἰγνατίου, τοῦ πνευματι-
ιῶν υἱοῦ, ἡ πρὸς ἡμᾶς σου τοὺς ταπεινοὺς
ορία ἐγεγόνει· ἀναγκαίως ἤλθομεν ἐπὶ τὸ γρά-
γον παρακλήσεως τῇ τετρυχωμένῃ σου ψυχῇ,
συμπεσόντος αὐτῇ τεθνεῶτος ἐν τῷ πολέμῳ.
ποῖον ἂν καὶ ἐξευρεθείη φάρμακον παραμυ-
ς ἴασιν τῆς δυσιάτου πληγῆς; Ὢ τῆς καὶ ἐν
ιόνῃ ἐξηγορουμένης συμφορᾶς! ᾤχετο ἔντιμον
, μητρῷος ὀφθαλμὸς, ἐγκάρδιον σπλάγχνον,
εὐφυὴς, ὅλον δι' ὅλου τῆς τεκούσης τὸ φῶς,

Hoc me deteruisset a scribendo excellentiæ tuæ, quod invicem ignoti neque unquam congressi simus. Sed postquam a religiosa persona nobisque nota, propinqua, inquam, tua, clarissima patricia, et ab hujus dominæ filia benedicta, mandatum, ac deinde per ipsum qui litteras attulit, Ignatium spiritualem filium nostrum, tua simul humilibus nobis allata est salutatio; necessario adducti sumus ad scribendam consolationem animæ tuæ afflictæ ob ærumnam quæ ipsi contigit, ex beati filii obitu, in bello interempti. Verum quodnam tandem solatii remedium inveniri queat sanando vulneri, cujus difficillima est curatio? O quæ vel auditu solo declaratur calamitas! Periit semen honoratum, oculus maternus, pars cordis intima, ramus virescens, totum prorsus lumen genitricis, paternas in se gerens

sal. LXXXVIII, 49. [54] I Cor. XV, 42. [55] I Thess. IV, 12.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρλς'.

notas, et viduitatis solitudinem, quoad fieri poterat, sublevans, qui totius vitæ solatium erat, tum erga propriam domum, tum erga consanguineos. Quid autem factum est avolavit ex oculis maternis excisus est a bona radice : ac neque in oculis mors contigit; unde consolationem ex novissimis verbis et ex sancta sepultura capiunt qui domesticos præmittunt. Nunc vero, præter alia, hoc etiam levamento orbati sumus; eximio surculo gladiis hostilibus exciso. O miserandam tragœdiam ! o casum inconsolabilem ! Fluctuat nunc animus hæretque, ærumnam considerans, ubi et quomodo res gesta sit, quam in corporis partem cruenta manus incubuerit, quo loco ipse cadens animam efflarit : an subito; an uno ab ictu; an quidpiam effatus. Heu spectaculum ! Proh horam illam ! Thesaurum cum bona spe dimisimus, et luctum ineluctabilem collegimus.

Et quis ærumnam deplorans, dignum quidquam eloqui possit ? Fortasse et sol ipse insuavis, et invisus aer, et mare injucundum, et terra non optabilis, et cœlum odiosum, intellectualem stellam tuam non habens. Hæc atque his plura animam tuam concutientia, cor constringentia, et calentes lacrymas fundentia, et ejulatus edentia, et ad vitæ istius tædium redigentia. Verum age, domina, age, revalesce; tempus est ut animum reficias. Aperi aures, divinas voces exaudiens. *Homo sicut fenum: dies ejus tanquam flos agri, sic deflorescet* [56]. — *Non erit homo qui vivet, et non videbit mortem* [57]. — *Si credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit; ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo* [58]. Non igitur prorsus amisimus filium; sed paulo post, cum insonuerit novissima tuba, resurget in occursum Domini in aera, et ibi illum videbimus [59]. Lethali plaga istic cæsus est : at ibi mœrore sempiterno non afficietur, Christo indutus per baptismum, fidemque orthodoxam complexus, ac sæculi hujus voluptatibus vixdum summo digito per juvenilem ætatem degustatis. Quam ob causam credimus illum veniam eorum, quæ ut homo prætermisit vel admisit, per immaturam et injustam hanc mortem impetraturum. Quam multis enim, domina, in carne manens, exercendus malis erat ? Annon tibi videtur hæc vita homini ad tentationem attributa ? conjugem accipere, liberos procreare, servis, aliisque rebus ad vitam utilibus abundare : addiderim et terrenæ gloriæ progressum. Quibus omnibus expeditus, magnam habiturus est animæ libertatem, Deo conjunctus, et salsis vitæ fluctibus animam leviter aspersus.

Hinc igitur remitte ac depone, domina, inconsolabilem dolorem : statue terminum ærumnæ congruentem : *Immola Deo hostiam laudationis* [60], con-

φιλον τοὺς πατρῴους ἐν ἑαυτῷ χαρακτῆ[illegible] τὴν ἐρημίαν τῆς χηρείας καθ' ὅσον οἷόν τε [illegible] μνόμενον, καὶ ὅλου τοῦ βίου ὢν παραμυθία, [illegible] τὴν ἰδίαν ἑστίαν, καὶ τοὺς ἀφ' αἵματος. Καὶ [illegible] γονεν; Ἀπέπτη τῶν μητρικῶν ὀφθαλμῶν, [illegible] τῆς ἀγαθῆς ῥίζης· καὶ οὐδὲ κατ' ὀφθαλμοὺς [illegible] νατος· ἐφ' ᾧ καὶ παρηγορίαν διὰ τῶν ἐσχάτων [illegible] μάτων, καὶ τῆς ὁσίας [illegible] ἐρανίζονται οἱ [illegible] οἰκείους προπέμποντες. Νῦν δὲ, μετὰ τῶν [illegible] [illegible] καὶ τῆσδε τῆς παρακλήσεως, [illegible] θοῦ ἔρνους μαχαίρᾳ πολεμικῇ [illegible]. Ὢ ἐλεεινῆς τραγῳδίας! ὢ τῆς ἀπαραμυθήτου [illegible] σεως! Ἀστατεῖ [illegible] ὁ νοῦς ἀναθεωρῶν τὸ [illegible] ποῦ καὶ πῶς ὑπήρξατο, κατὰ ποῖον μέλος ἡ [illegible] χεὶρ ἐτάθη, κατὰ τίνα τόπον πεσὼν [illegible] θᾶττον· ἄρα ἐκ μιᾶς πληγῆς· ἄρα τι ἐφθέγξατο [illegible] τῆς ἱστο[illegible]! Ἀβάλε τῆς ὥρας ἐκείνης! [illegible] ἴαμεν μετ' ἐλπίδος χρηστῆς τὸν θησαυρὸν, [illegible] ἐτρυγήσαμεν ἀπαραμύθητον [illegible].

Καὶ τί ἄν τις εἴποι ἄξιον θρήνους [illegible] πάθος; Τάχα σοι καὶ ὁ ἥλιος στυγνὸς, καὶ ὁ ἀὴρ [illegible], καὶ ἡ θάλασσα οὐχ ἡδεῖα, καὶ ἡ γῆ [illegible] καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχθὴς, οὐκ ἔχων σου τὸν [illegible] ἀστέρα. Τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω τούτων [illegible] νοντά σου τὴν ψυχὴν, καὶ συνέχοντα τὴν [illegible] καὶ προχέοντα τὰ θερμὰ δάκρυα, [illegible] ποντα τὰς οἰμωγὰς, καὶ ἐξαπορούντα [illegible] ζῆν. Ἀλλὰ δεῦρο, κυρία, [illegible], [illegible] γὰρ ἀνακλήσεως· ἄνοιξόν σου τὰ ὦτα, [illegible] θείων φωνῶν. Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος [illegible] αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, [illegible] σει. — Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος [illegible] οὐκ ὄψεται θάνατον. — [illegible] σοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω [illegible] τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ [illegible] αὐτῷ. Οὐ τοίνυν λοιπὸν ἀπολώλαμεν [illegible] μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα ἡ ἐσχάτη σάλπιγξ [illegible] τήσεται εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς [illegible] τὸν ὀψόμεθα. Ἐπλήγη καιρίαν ἐνταῦθα [illegible] ἐκεῖσε ὀδύνας [illegible] οὐ πειραθήσεται, [illegible] διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ [illegible] θόδοξον ἰσχυκὼς, καὶ οὔπω [illegible] [illegible], ὅσον ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ ἀπογευσαμένου [illegible] νεότητα. Οὗ χάριν πιστεύομεν καὶ [illegible] αὐτῷ παρεωραμένων καὶ πεπλημμελημένων, τοιοῦτον ἄωρον καὶ ἄδικον θάνατον [illegible] ψασθαι. Πόσων γὰρ ἔμελλεν, ὦ κυρία, σαρκὶ ἐμπαρῳθῆναι κακῶν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι [illegible] δὲ βίος πειρατήριον τῷ ἀνθρώπῳ [illegible] ζύγου λῆψις, τέκνων κτῆσις, δούλων καὶ [illegible] κατὰ τὸν βίον χρησιμευόντων περιουσία· [illegible] δ' ἂν καὶ ἐπιγείου κλέους πρόοδος. [illegible] ἀπαλλαγεὶς, πολλὴν ἕξει τῆς ψυχῆς τὴν ἐλευθερίαν, τῷ Θεῷ προσοικειούμενος καὶ ὀλίγα τῆς ἁλμυρᾶς τοῦ βίου τρικυμίας τὴν ψυχήν.

Ἐντεῦθεν τοιγαροῦν, ἄνες, ἄφες, δέσποινα, [illegible] ρηγόρητον λυπηρὸν, πῆξον ὅρον τῷ πάθει [illegible] Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως

[56] Psal. CII, 15. [57] Psal. LXXXIII, 49. [58] I Thess. IV, 13. [59] Ibid. 15. [60] Psal. XLIX, 14.

ά τοῦ μακαρίου Ἰώϐ· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ
ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως
ένετο. Φθέγξαι τὰ Δαυίδ· Ἐπίστρεψον,
μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου. Ψυχὴ γάρ
οῦ υἱοῦ ἀποϐίωσις· πρὸς δὲ τὴν χηρείαν ἀνα-
ι [Reg. cod. ἀποϐλέπουσα], ἀνάκραξον. Κύ-
μοὶ βοηθός· οὐ φοϐηθήσομαι τί ποιή-
ι ἄνθρωπος. Οὕτω γὰρ διατιθεμένη ἑαυτὴν,
μὲν Θεὸν εὐφρανεῖς ὡς αὐθαιρέτως θυσίαν, κατὰ
, τὸν υἱὸν προσφέρουσα. Εἶτα καὶ αὐτῷ τῷ φιλ-
ινῳ χαρίσῃ τὰ κράτιστα, ὁρῶντί σε εὐχαρίσ-
ουσαν. Τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ὑπόδειγμα ὑπομο-
θῆς, καταστήσειας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ν εὐχόμεθα ἁψάμενόν σοῦ τῆς καρδίας ἐν ἐλέει
ιτιρμοῖς, ἐμποιῆσαί σοι φῶς εὐπαρηγόρη-
τελέσαι τε τὴν ζωήν σου εἰρηνεύουσαν· κὰν-
κραμένην θεοτελῆ βίον καταξιῶσαι τῆς τε τοῦ
ι συνοψίσεως, καὶ συναγαλλιάσεως αἰωνίου.

17). — Τῇ ἀδελφότητι Πελεκήτης. [ψκϛ'].

ρὸν μὲν τὸ συμϐεϐηκὸς τῇ τιμιότητι ὑμῶν,
καὶ Πατέρες. Πῶς γὰρ οὔ; ὅτι τὸν ποι-
ιῶν ἀποϐεϐλήκατε, καὶ ἐγένεσθε ὡς ποίμνιον
ινον, καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τοιαύταις, ἐφ' αἷς
ιαρεῖς ἐπὶ τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ ἐπερχό-
καὶ συλαγωγεῖν ψυχὰς σοφιζόμενοι. Ἀλλ'
ειδὴ παρὰ Θεοῦ τὸ συμϐὰν, καὶ παρ' αὐτοῦ
φθη ὁ ποιμὴν ὑμῶν, καθ' ὃν καιρὸν ᾔδει τὸ
ν ἀμφοτέρων, ὁ τὰ πάντα ἐν τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ
Κύριος· εὐχαριστητέον, καὶ οὐκ ἀγανακτη-
ιτὸς γὰρ ἔδωκεν, αὐτὸς καὶ προσελάϐετο,
ς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο.
στι τὸ ἐπιζητούμενον; Ἵνα εἰς ἑαυτοὺς ἄρτι
· καὶ καθὼς ᾑρετίσασθε ἑλέσθαι ποιμένα τὸν
Σέργιον τὸν εὐλαϐέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν· εἴπερ
ἰ τι πρὸς τὸν κύριον Μακάριον τὸν πνευματι-
ῶν Πατέρα ἐνδοιάζον· ἐπιμείνητε εὐθυνόμενοι
όμενοι ὑπ' αὐτοῦ, οὗ ἐξελέξασθε πνευματικοῦ
εἰς ἐπισύστασιν ὑμῶν θεόσωστον, καὶ εἰς
κίωσιν βίου θεοκλινοῦς· ὡς ἂν τὴν ζάλην τῶν
ῶν πνευμάτων διαφύγοιτε, καὶ εἰς λιμένα σω-
ἐμϐιϐάζοισθε· εἰς τὸ μὴ βλασφημηθῆναι δι'
ι ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ δοξασθῆναι· κατὰ
κρατήσασαν εὐαγῆ διαγωγὴν τῆς ζωῆς ὑμῶν.
ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος πέπρα-
τ' ἂν οὕτως ἐγένετο, κατεληλυθὼς ἐκ τῆς
τῆς πέτρας, καὶ ἡγησάμενος τῶν ἀδελφῶν.
ιρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συγκατα-
ρησάμενος, τὸ τῆς οἰκονομίας ἐξετέλεσε μυ-
ι ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ παντός. Στῆθι οὖν, καθὸ
ς, καὶ κέκριται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ἕως ἡμέ-
δείξεως τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως· καὶ τότε
αι ὃ δεῖ γενέσθαι νομιμώτερόν τε καὶ κανο-
ιον. Ἕως δὲ ἂν μὴ παρῇ καιρὸς ἐπιζη-

fessionis. Dic cum beato Job: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita et factum est* [61]. Effare illud Davidis: *Convertere, anima mea, in requiem tuam* [62]. Anima enim tua, filii obitus. Ad viduitatem vero respiciens, exclama: *Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo* [63]. Sic enim componens teipsam, primum quidem Deum oblectabis, tanquam voluntarie victimam, sicut Abraham, filium offerens. Deinde et ipsi charissimo filio gratissimam rem facies, cum te grato animo ferentem aspiciet. Cæteris etiam omnibus exemplum sanctæ patientiæ præbebis in Christo Jesu Domino nostro; quem oramus ut cor tuum tangens *in misericordia et miserationibus* [64], lumen consolationis tibi infundat, ac vitam tranquillam peragere concedat; vitaque hac secundum Deum peracta, filii tui conspectus, et æternæ cum eo exsultationis compotem faciat.

CXLVI. — *Fraternitati Pelecetes.*

Ut novo præposito rite obtemperent.

Triste illud quidem quod vobis accidit, honorandi fratres Patresque. Qui enim secus? cum pastorem vestrum amiseritis, factique sitis velut ovile destitutum, idque in his diebus, per quos lupi atroces Christi caulas ingrediuntur, et animas deprædari avent. Attamen, quoniam a Deo est quod contigit, ab eoque assumptus est pastor vester, quo tempore utrisque expedire noverat, qui omnia in sapientia sua disponit Dominus; gratias agere convenit, non ægre fere. Ipse namque *dedit*, ipse *abstulit*; et *sicut Domino placuit ita et factum est* [65]. Quid ergo exspectatur? ut ad vos ipsos nunc redeatis: cumque vobis visum sit pastorem eligere dominum Sergium, religiosissimum fratrem nostrum; nisi dubitationis aliquid a domino Macario spirituali Patre nostro intercedat; pergatis ab illo dirigi et gubernari, quem spiritualem Patrem elegistis, ad salutarem constantiam vestram, et consummationem vitæ Deo devotæ; ut procellam hæreticorum spirituum devitetis, et in salutis portum invehamini: ne blasphemetur propter vos nomen Dei, sed potius glorificetur, juxta eam quæ antea viguit, vitæ vestræ sanctam institutionem. Tu vero, frater charissime, non incongrue fecisti, quando ita res cessit, quod ex rupis caverna prodiisti, ac fratrum præfecturam suscepisti. Nam et Dominus noster Jesus Christus condescendendo incarnationis mysterium ad salutem universorum peregit. Sta igitur, quemadmodum decrevisti, decretumque est a fratribus, quoad designetur sanctus antistes noster; et tunc exactius fient quæ juxta leges et canones præstanda sunt. Donec vero absit tempus expetitum, præsto fratribus, et prosperare in Domino, tanquam pro animabus illorum rationem redditurus,

)b I, 21. [62] Psal. CXIV, 7. [63] Psal. CXVII, 6. [64] Psal. CII, 4. [65] Job I, 21.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρο'.

sed et tanquam mercedem, eorum causa, recepturus. Quanto enim majus est jugum præfecturæ, tanto merces copiosior.

Tantum oculos habe ut videas, et aures quibus audias, cor vigilans et Deum quærens, affectum pastoralem, sermonem aptum ad docendum, mores compositos, statum et incessum fausta denotantem. Sermonem omni ex parte ratio observet ac regat. Ac beatus es, apostolicum opus peragens. Dominus siquidem, præcipuam amoris erga ipsum demonstrationem esse, Petro coryphæo apostolorum ostendit, virgam pastoralem : *Si diligis me*, inquit, *plus his, Petre, pasce oves meas*[66]. Pasce igitur oves Domini ; tutas illas præstans in mandra orthodoxæ fidei, nutriens illas gramine mandatorum ejus, et collocans prope aquam requietis voluntatis ejus. Vide ne aut abripiaris ipse, aut ulla ovium tuarum, ab hæreticis belluis. Sufficiunt quæ hactenus contigere. Nunc secure ambulemus et sine lapsu : nulli rei parcentes, si res postulat, nec ipsis etiam corporibus, nedum alteri cuipiam rei corruptibili, pro dilectione Dei ; cujus pax regnet in cordibus vestris et in cogitationibus vestris, et dirigat viam vestram in Christo Jesu Domino nostro.

A τούμενος, ἡγοῦ τῶν ἀδελφῶν, καὶ κατευοδοῦ ἐν Κυρίῳ, ὡς λόγον ἀποδώσων ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, Ἀλλὰ καὶ ὡς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν μισθὸν κομιούμενος. Καθ' ὅσον γὰρ μέγας ζυγὸς τῆς προστασίας, κατὰ τοσοῦτον καὶ πολύμισθος.

Μόνον ἔχε ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁρᾷν, καὶ ὦτα τοῦ ἀκούειν, καρδίαν ἄγρυπνον καὶ θεοζήτητον, ἕξιν ποιμαντικὴν, λόγον διδασκαλικὸν, εὔρυθμον ἦθος, εὔσημον στάσιν καὶ βάσιν· ὁ λόγος δι' ὅλου ὑπὸ τοῦ λόγου συντηρούμενος καὶ διευθυνόμενος. Καὶ μακάριος εἶ ἀποστολικὸν ἔργον διατελῶν. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν φιλίας προὔχουσαν ὑπέδειξε τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων Πέτρῳ, τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον· *Εἰ φιλεῖς με γὰρ, φησὶ, πλεῖον τούτων, Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου*.
B Ποίμαινε οὖν τὰ πρόβατα Κυρίου. Ἀσφαλιζόμενος αὐτὰ ἐν τῇ μάνδρᾳ τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ἐκτρέφων αὐτὰ εἰς χλόην τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ κατασκηνῶν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Βλέπε μή πως ὑφαρπαγῇς ἢ αὐτὸς, ἢ τῶν σαυτοῦ τι προβάτων, ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν θηρῶν. Ἀρκεῖ τὰ προλαβόντα ἐν τοῖς προλαβοῦσι. Νῦν δὲ ἀσφαλῶς περιπατήσωμεν, καὶ ἀνεμπτώτως· πάντα δεύτερα ἡγούμενοι, καιροῦ καλοῦντος, καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, μὴ ὅτι γε ἄλλο τι τῶν φθειρομένων, ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· οὗ ἡ εἰρήνη βραβεύσει τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν· καὶ κατευθύναι τὴν ὁδὸν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

CXLVII. — *Catechetica ad suos discipulos.*

ΡΜΖ' (38). — Κατηχητικὴ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. [ψκθ'.]

Ut Quadragesimam sancte peragant : ac præcipue mulierum colloquia fugiant.

Instante sacra Quadragesima, opportunum duxi paucis vos affari, filii charissimi, fratresque honoratissimi : et quidem ab Apostolo admonitus obsecrare, arguere, increpare, opportune, importune[67]. Nunc vero jejunii tempus per seipsum adhortationem habet, quippe quod novit etiam durum ac præfactum compungere. Suscipite igitur, fratres, libenti animo dies lætitiæ ; unusquisque in quo diversorio hospitatur, quæ moris sunt peragens pro viribus, ut per silentium victusque parcitatem cor purgemus, animam evehamus, vitia conculcemus. Hoc enim jejunium, hoc silentium, hoc mandatum exigit : hoc salutis nostræ est caput ; ex quo et ad participanda sacramenta facilis nobis erit aditus, atque adeo vitæ æternæ viaticum. *Qui enim manducat et bibit indigne*, hoc est, non pure, quoad humili naturæ nostræ licet, *judicium sibi manducat et bibit*, juxta sententiam apostolicam, *non dijudicans corpus Domini*[68]. Quapropter eniti debemus, fratres mei, ut ab indecenti desiderio, et ab invidia quæ animam exedit, et ab avaritia quæ mentem submergit, et ab acedia quæ animæ oculo tenebras offundit, puros nos custodiamus, semper exspectantes corporis exitum, quo vitia exarescunt, et

C Τῆς ἱερᾶς Τεσσαρακοστῆς ἤδη ἐπιούσης, εὔκαιρον ἡγησάμην βραχέα φθέγξασθαι πρὸς ὑμᾶς, ὦ τέκνα ἠγαπημένα, καὶ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι· καίτοιγε ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παρακαλεῖν, ἐλέγχειν, ἐπιτιμᾷν, εὐκαίρως, ἀκαίρως προτρεπόμενος. Νῦν δὲ ὁ τῆς νηστείας καιρὸς αὐτοδίδακτον ἔχει τὴν παράκλησιν, κατανύσσειν εἰδὼς καὶ τὸν ἀτεράμονα. Ὑποδέξασθε οὖν, ὦ ἀδελφοὶ, ἄσμενοι τὰς ἱλαρίους ἡμέρας· ἕκαστος ἐν τῷ καταλύματι ᾧ ξενίζεται, τὰ εἰωθότα κατὰ δύναμιν ἐπιτελῶν· ὡς ἂν διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ μετριοτροφίας καθάρωμεν καρδίαν, πτερώσωμεν ψυχὴν, πτερνίσωμεν πάθη. Τοῦτο γὰρ ἡ νηστεία· τοῦτο ἡ ἡσυχία· τοῦτο ἡ ἐντολὴ ἐπιζητοῦσα· τοῦτο τῆς σωτηρίας ἡμῶν κεφάλαιον· ἐξ οὗ καὶ τὸ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων εἴη ἂν ἡμῖν εὐπρόσιτον, μᾶλλον δὲ ζωῆς
D αἰωνίου ἐφόδιον. Ὁ γὰρ *ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως*, ἤγουν μὴ καθαρῶς, ὅσον ἐνδέχεταί τῇ ταπεινῇ ἡμῶν φύσει, *κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει*, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἀπόφασιν, *μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου*. Διὰ τοῦτο ἀγωνιστέον, ἀδελφοί μου, καὶ ἀπὸ ἐπιθυμίας ἐκτόπου, καὶ ἀπὸ φθόνου κατεσθίοντος ψυχὴν, καὶ ἀπὸ φιλαργυρίας βυθιζούσης νοῦν, καὶ ἀπὸ ἀκηδίας σκοτιζούσης ὀφθαλμὸν ψυχῆς, καθαροὺς ἑαυτοὺς διατηρεῖν, προσδεχομένους ἀεὶ τὴν

[66] Joan. XXI, 15. [67] II Tim. IV, 2. [68] I Cor. XI, 29.

NOTÆ.

(38) In cod. Reg. ροβ'.

ιματος ἔξοδον, ἐφ' ᾧ τήκεται τὰ πάθη, καὶ νευ- A ψυχή. Κλείετε τὰς εἰσόδους τῶν παθῶν · φεύ- τοὺς τῶν πτωμάτων τόπους · φεύγετε τὰς γυ- ις ὁμιλίας καὶ συνδιαιτήσεις. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ιχθείη καρδία, μᾶλλον δὲ ἐμπυρισθείη, λόγους τα καὶ λαμβάνουσα μετὰ παρθένου; μετὰ ψαλ- ; ; μεθ' οἵας δήποτε γυναικός; Πῶς, φησὶ, ικῶς εἰπεῖν, σώσει ἡ ἀλλοτρία ὃν ἀπώλεσεν ἡ κἂν γὰρ πραγματικῶς δόξειέ τις φυλάττεσθαι · ι καρδιακῶς οὐ διασωθῇ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν ιρίου.

ιωγμὸς οὖν οὐ δι' ἀπώλειαν, ἀλλὰ διὰ σωτη- οὐδὲ τοσαύτη ἀνάγκη κατεπείγουσα εἰς τὸ συν- σθαι γυναικὶ, καθὼς ἐν τοῖς Πατράσι τὸ περιστα- ηνάγκασεν ὑπὸ παρθένῳ τὸν ἀοίδιμον Ἀθανά- πταετῆσαι · ἢ τόνδε καὶ τόνδε τὸν ἅγιον ὑπὸ B ὸς ἐξυπηρετηθῆναι. Ἀλλὰ νῦν καὶ πόλεις καὶ τὸ ἐλευθέριον ἔχουσι, τῆς ἀσυνδυάστῳ τρόπῳ ι ξενίας. Σὺ δὲ δῆθεν ὁμολογίας καὶ διωγμοῦ ὲρ Χριστοῦ κατὰ τοῦ Χριστοῦ κινούμενος οὐχ ἀνῃ γυναιξὶ πυκνῶς ὁμιλῶν · συμψάλλων τάχα δὲ καὶ συνεσθίων ἢ καὶ συνοικῶν · ἐσθίων ψιν τῆς συνοίκου, καὶ ἐσθιόμενος ὑπὸ τῆσδε ως; Φύγετε ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ οἱ ἄνδρες ἀπὸ ῶν, καὶ αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν · εἰ δὲ μβασιν δεῖ γενέσθαι, τοσοῦτον ὅσον ἡ ἀνάγκη χρεία ἀπαιτοίη, διαδιδράσκοντες, καὶ τὸ τιθέναι ιλον ἄλλοις. Ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; Καὶ, ῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ γω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελ- C ου σκανδαλίσω. Ἀσκανδαλίστως οὖν πολιτε- ῶ τεκνα, καὶ ἀπροσκόπως, καὶ Ἰουδαίοις λλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ται · ἐπινοοῦντες καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ θανάτου ἤδη]ε καὶ ὁ ἀδελφὸς Σίλας, καὶ πρό γε τούτου ὁ Θεόσωστος, καί γε ὁ ἀδελφὸς Προκόπιος, καὶ ἐπιμενεῖ. Καὶ μακάριος ὁ συνιὼν ἀκαταγνώ- παρελθεῖν τὸν τῆδε βίον. Προσεύχεσθε περὶ τῶν ταπεινῶν ἀνεπιλήστως, ἵνα σωζοί-

anima corroboratur. Claudite auditus vitiorum: offensionum loca fugite: fugite muliebria colloquia et contubernia. Quo enim pacto non ardeat cor, vel potius non ignescat, mutuos sermones cum virgine dans, et accipiens? cum psallente? cum quacunque demum muliere? Quomodo, ut theologi verbis utar, salvabit aliena, quem propria perdidit? Quamvis enim reipsa videatur quispiam sibi cavere; at cordi consultum satis non erit, juxta Domini effatum [69].

Itaque persecutio non ad exitium, sed ad salutem: neque tanta est necessitas, ut cum femina versari cogat, sicut inter Patres gloriosum Athanasium adegerunt angustiæ, ut septem annos sub virginis cura transigeret; aut hunc vel illum sanctum ut muliebri ministerio uterentur [70]. Sed nunc et urbes et regiones liberum præbent hospitium. ita ut necesse non sit una cum mulieribus versari. Tu vero non animadvertis scilicet te confessionem et persecutionem pro Christo, adversus Christum convertere, dum frequenter colloqueris cum mulieribus; una psallis fortasse, ac fortasse simul comedis, et simul habitas, visu et pascens hujusmodi contubernalis, ac illam oblectans exitiose? Fugite tanquam ab igni, et viri a mulieribus, et mulieres a viris. Quod si convenire oportebit, id tantisper fiat quantum usus exigit ac necessitas: fugiendo id omne quod aliis scandalum præbere queat. *Ut quid enim libertas mea judicatur*, inquit, *ab aliena conscientia* [71]. Et, *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem* [72]. Sine scandalo igitur conversamini, o filii, *et sine offensione, et Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei*, sicut scriptum est [73]; incertum quoque mortis tempus reputantes. Jam excessit et frater Silas, et ante hunc abbas Theosostus, frater itidem Procopius: nec ullus in vita perpetuo manebit. At beatus qui novit sine noxa transigere hanc vitam. Nunquam obliviscamini orare pro nobis humilibus, ut salvi simus.

ΜΗ' (39)· — Δημητρίῳ ὑπάτῳ. [ψλα'.]

CXLVIII. — *Demetrio consuli.*

Ut gemino magistratu probe fungatur.

πουσία τοῦ σώματος τίνα ἄλλην εὕροι παρα- D , ἢ τὴν διὰ τοῦ γράμματος συνάφειαν; Ταύ-]γαροῦν, ὦ φίλων ἄριστε, συναπτόμεθά σου άπῃ οἱ ταπεινοὶ τὸ παρὸν, προσπτυσσόμενοί πνεύματι, καὶ γνωρίζοντες ὅτι οὐχὶ ἡ ἀπου- ιέζευξε τὴν ἀγάπην · ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκκα- αὐτὴν διψῶσαν τὸ φίλτρον, καθάπερ οἱ δι- ; ἔχοντες ἐπιτρέχουσι πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ν. Ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀγάπης δεικτικὸν τοσοῦ- ῶς δὲ αὐτὸς διατελοίης ἐν τῇ πιστευθείσῃ πα- βασιλέων ἀρχῇ, ἀγνοοῦμεν · μᾶλλον δὲ καὶ

Absentia corporis ecquam consolationem inveniat, præter congressum per litteras? Illo igitur, amicorum optime, tuæ nunc charitati humiles conjungimur, amplectentes te spiritu, et certiorem facientes, charitatem absentia non esse dissolutam, sed potius illam sitientem attrahi philtro: quemadmodum qui siti uruntur, accurrunt ad fontes aquarum. Verum hactenus de charitatis testificatione. Quo autem pacto demandatam tibi ab imperatoribus provinciam gerere pergas, ignoramus; aut potius anxii et solliciti sumus: quoniam audimus, præter priorem

[69] Matth. v, 28. [70] Sozomen. lib. v, cap. 6; et Pallad. in Lausiac. [71] I Cor. x, 29. [72] I Cor. viii, 13. [73] I Cor. x, 32.

NOTÆ.

(39) In cod. Reg. ρογ'.

A provinciam, impositam tibi alteram fuisse, non volenti, sed principe sic jubente : atque hanc, cum priore sit, remotior vicinam esse Barbaris; ideoque metu affici, ut aiunt, præstantem animam tuam : ut quæ nec veluti, nec propensa sit ad gestandum gladium, bellumque vel inferendum vel sustinendum. Hæc omnia nos etiam permoverunt ad preces orationesque fundendas, ut sis in utroque magistratu incolumis. Et vero speramus salvum te fore, si præ oculis habeas timorem Dei, et quod inde advocatur auxilium. Ubi enim Deus adjutor, illinc facesset omne malum. *Immittet* enim *angelus Domini*, inquit, *in circuiti timentium eum, et eripiet eos* [74].

ἐμμερίμνως ἔχομεν· ἐπειδὴ καὶ μανθάνομεν τῇ προτέρᾳ ἀρχῇ καὶ ἑτέραν ἐπιτεθῆναί σοι οὐκ ἐθέλοντι, ἀλλὰ προστάσσοντος τοῦ κρατοῦντος· καὶ ἔτι πορρωτέρω τῆς προτέρας οὖσαν, ἐγγίζει τοῖς βαρβάροις· ἐφ' ᾧ καὶ δέος ἐσχηκέναι τὴν τιμίαν σου ψυχὴν, ὥς φασι, μήτε ἐθέλουσαν, μήτε ἐξηρτημένην εἰς τὸ φορεῖν μάχαιραν, καὶ πολεμεῖν καὶ πολεμεῖσθαι. Ταῦτα ἅπαντα συνεκίνησε καὶ ἡμᾶς δεήσεις καὶ προσευχὰς ποιεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ ἀπήμονά σε φυλάττεσθαι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀρχαῖς. Καί γε πιστεύομεν διατηρεῖσθαί σε σῶον, ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλουμένην βοήθειαν. Οὗ γὰρ Θεὸς ἐπίκουρος, ἐκεῖ ἐκποδὼν τὸ κακὸν γίνοιτο. Παρεμβαλεῖ γὰρ ἄγγελος Κυρίου, φησὶ, κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.

B Talis igitur esto et tu, domine noster desiderate, per pietatem tuam bonaque opera, sub custodis vitæ tuæ angeli præsidio. Vigila in orationibus, attende precibus, justum profer judicium, benignum pauperi oculum exhibe, defensor esto eorum qui injuriam patiuntur, in cibo potuque modum retine: intemperantia quippe malorum mater. Si ludant alii et redeant, domine mi, audi Dominum omnium dicentem : *Væ ridentibus, quia lugebunt* [75]. Si alii turpia loquantur, tu, obsecro, aures sepi ; sermones enim ad res ipsas viam sternunt. Si alii muneribus, dextras suas implent ; ut qui Deum amas, contentus sis obsoniis, ut cum Evangelio loquar [76], quæ more antiquo dari solent. Si impie agant alii, tu pius esto ; subducens te, quoad fieri potest, a nefariis hominibus. Nosti enim mundum hunc, instar somnii, decipere illos qui ipsi serviunt. Et *quid proderit homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur* [77] ? Quod absit de excellentia tua cogitare ? quæ insitam habet virtutem, Deoque servire amat, qui ex nihilo te produxit, ac vitam ipsam, et motum, et respirationem dedit. Quare depositum quod commisit tibi per Spiritum sanctum, fidemque, et rectam operationem, vide, ut salvam illi reddas in exitus tempore, auditurus ab ipso : *Euge serve bone et fidelis; super pauca fuisti fidelis : super multa te constituam ; intra in gaudium Domini tui* [78]. Atque utinam tibi contingat hanc vocem audire, et cum tota domo salvari, in Christo Jesu Domino nostro ! Amen.

Τοιοῦτος οὖν ἔσο καὶ αὐτὸς, δέσποτα ἡμῶν ἐπιπόθητε, διὰ τῆς εὐσεβείας σου καὶ ἀγαθοεργίας, ὑπὸ τοῦ φύλακος τῆς ζωῆς σου ἀγγέλου φρουρούμενος. Γρηγόρει ἐν προσευχαῖς, νῆφε ἐν δεήσεσιν, ἔκφερε ἔνδικον κρῖμα, ἐπιδείκνυσο εὐμενὲς ὄμμα πτωχῷ, προασπιστὴς γενοῦ τῶν ἀδικουμένων, μετριότητι ἔν τε βρώσει καὶ πόσει φέρων· ἡ γὰρ ἀκρασία, τῶν κακῶν μήτηρ. Ἂν ἄλλοι παίζωσι καὶ γελῶσιν, ὁ κύριός μου, ἄκουε τοῦ Κυρίου πάντων λέγοντος· Οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι κλαύσονται. Ἂν ἄλλοι αἰσχρολογῶσιν, αὐτὸς, παρακαλῶ, ἐπίφραξαι τὰ ὦτα. Ὁδὸς γὰρ ἐπὶ τὰ πράγματα οἱ λόγοι τυγχάνουσιν. Ἂν ἄλλοι πληρῶσι δώρων τὰς δεξιὰς αὐτῶν, ὁ φιλόθεός μου, ἀρκούμενος εἴης τοῖς ὀψωνίοις, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, τοῖς κατὰ συνήθειαν ἀρχαίως C διδομένοις. Ἂν ἄλλοι ἀσεβῶσιν, αὐτὸς εὐσέβει· ὡς οἷόν τε στελλόμενος τῶν ἀτασθάλων ἀνδρῶν. Οἶσθα γὰρ ὅτι ὁ βίος οὗτος ὀνείρου δίκην παραπαίζει τοὺς λειτουργοῦντας αὐτῷ. Καὶ τί ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσει, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ ; Ὅπερ ἀπείη περὶ τῆς τιμιότητός σου ἐννοεῖν· ἐχούσης ἔμφυτον τὸ ἀγαθὸν, καὶ φιλούσης Θεὸν θεραπεύειν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντα σε, καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν ἐνδόντα, καὶ τὸ κινεῖσθαι, καὶ ἀναπνεῖν. Ὥστε τὴν παραθήκην ἣν παρέθετό σοι διὰ Πνεύματος ἁγίου, τήν τε πίστιν καὶ τὴν δεξιὰν πρᾶξιν φυλάξαι, ἀποδοῦναι αὐτῷ σῶαν ἐν καιρῷ ἐξόδου, ἀκούσεις παρ' αὐτοῦ· Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. Καὶ γένοιτό σοι ταύτης τῆς φωνῆς ὑπακοῦσαι, καὶ σωθῆναι πανοικὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

CXLIX. — *Lycosto consuli.*

ΡΜΘ' (40). — Λυκάστῳ ὑπατῳ. [ψλδ'.]

Consolatur de uxoris, piæ admodum mulieris, obitu.

Qui excellentiæ tuæ litteras attulit, idem nobis calamitatem quæ tibi acciderat nuntiavit ; ac tetigit nos profecto dolor tuus. Tuus enim sum, et propinquus, et simul antiquus amicus, et coætaneus : fierique non potest quin is qui sincere amat,

D Αὐτὸς ὁ τὸ γραμμάτιον ἐπιφερόμενος τῇ τιμιότητί σου, ἀπήγγειλεν ἡμῖν τὴν ἐπελθοῦσάν σοι συμφορὰν, καὶ τῷ ὄντι καθήψατο ἡμῶν ἡ περὶ σὲ λύπη. Ἴδιος γάρ σοι καὶ ἀγχιστεύων, ὁμοῦ τε φίλος ἀρχαῖος καὶ συνηλικιώτης· καὶ οὐκ ἔστι τὸν φιλοῦντα

[74] Psal. xxxiii, 8. [75] Luc. vi, 25. [76] Luc. x, 7, 8. [77] Matth. xvi, 26. [78] Matth. xxv, 23.

NOTÆ.

(40) In Cod. Reg. ροδ'.

γνησίως μὴ συμπάσχειν τῷ φιλουμένῳ· ὡς καὶ ἔμπαλιν ἐπὶ τῇ χαρῇ. Ἀλλ ὢ τῆς ἀπευκταίας ἀγγελίας! Ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς ἡ κυρία ὑπάτισσα, τὸ δὴ λεγόμενον, γυνὴ τῶν ἐπαινουμένων, ὡς καὶ παρ' ἄλλων ἀκηκόαμεν, καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς ὑπελάβομεν. Πρῶτον μὲν ὅτι φίλανδρος· ὃ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ὑποτυποῦται κάλλιστον εἶναι ἐν συζυγίᾳ· φρόνιμος, οἰκουρὸς, εὐαπάντητος, εὐπροσήγορος, φιλευσεβὴς, φιλόπτωχος· τὸ μεῖζον, σωφροσύνῃ κατηγλαϊσμένη, καὶ ὀρθοδοξίᾳ περιηργυρωμένη· ἧς καὶ οἱ κάρποι τὰ τέκνα μαρτύριον τῆς ἀμφοτέρων ὑμῶν εὐζωίας. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεται, οὕτως κἀκ τῶν παίδων οἱ φύσαντες ὁποῖοί εἰσι καὶ ἡλίκοι. Καὶ οὔπω βαθεῖαν πεῖραν ἐσχηκὼς τῆς μακαρίας ἐκείνης, πῶν ἂν δυναίμην ἐκθειάσαι τὰ κατ' αὐτήν; ἢ μόνον δὶς αὐτῇ συνοψισθεὶς, καὶ εἰς ὁμιλίαν ἐλθὼν, ἔγνων ὅτι γυναῖκα ἐχαρίσατό σοι ὁ Θεὸς τῷ ὄντι βοηθόν· οὐ κατὰ τὴν πάλαι προμήτορα, ἀπάτης αἰτία, ἀλλά γε σωτηρίας ὑπόθεσις γενηθεῖσά σοι διὰ παντὸς τοῦ βίου.

Ὢ τῆς συμφορᾶς! ᾤχετο αὕτη· ἀπέπτη ἐξ ὀφθαλμῶν ὑμῶν· ἐγκατέλιπεν ὑμᾶς ἡμιθνεῖς ἀποῤῥαγέντας τῆς καλῆς ὁμοζύγου. Οὐκ ἔχομεν ὀφθαλμοῖς ὁρᾷν τὸ ὑπὲρ πᾶσαν θυμηδίαν παραμύθιον· οὐ τὴν ἐν θλίψεσι παράκλησιν· οὐ τὴν ἐν συμφοραῖς παρηγορίαν· οὐ τὴν ἐν ἅπασι τοῖς ὀφειλομένοις ὑπόνησιν καὶ συνεργὸν, καὶ σύμπραξιν. Ὁ ἥλιος τῆς ἑστίας ἔδυ· τίς ὁ ὑπαντήσων; τίς ὁ χαριούμενος; τίς ὁ παρακαλέσων; ἤδη ἐγενήθημεν ὡς μόλις ἀποκειραμένη τὸν ἑαυτῆς κόσμον· Ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι, Δαυϊτικῶς εἰπεῖν. Τί οὖν; λυπηθῶμεν πέρα τοῦ μέτρου; καὶ περιβαλούμεθα ἀπαραμύθητον πένθος; Οὐδαμῶς οὖν, οὐδαμῶς, ὦ τριπόθητε, ἀλλ' εἰδότες ὅτι ὁ δοὺς ἡμῖν αὐτὴν Θεὸς τὰ πρῶτα εἰς κοινωνίαν βίου, αὐτός ἐστιν ὁ νῦν προσλαβόμενος, οἴσωμεν εὐχαρίστως τὸ συμβὰν, μιμούμενοι τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν, ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐπὶ ἀποβολῇ γυναικὸς, ἀλλ' ἐπὶ παισὶ δέκα ὁμοῦ τεθνηκόσι, σὺν ταῖς προτεραίαις τῶν ἐκτὸς πάντων ἀφαιρέσεσι· καὶ αὐτῇ τῇ ὑστεραίᾳ πληγῇ τοῦ σώματος· ἐπὶ κοπρίας ὁ πρὶν βασιλεὺς καθήμενος, καὶ ξέων τοὺς ἰχῶρας τῶν αὐτοῦ σαρκῶν βώλαξι, τάδε φησίν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο.

Ἐὰν οὖν ταῦτα, ὦ φιλότης, ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ διαθώμεθα καὶ φθεγξώμεθα, οὐ μακρὰν εἴημεν τῆς μερίδος ἐκείνων· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ τοῦτο καλὸν ἐπιτάφιον ποιησαίμεθα· αὐτούς τε τοὺς ἐκ Θεοῦ δοθέντας ἡμῖν κλάδους ὑποτυπωσόμεθα δι' ἑαυτῶν εἰς εἰκόνα θεοτερποῦς βιώσεως· καὶ πάντα ὑμῖν ἐντεῦθεν εἰς καλὸν ἀπαντήσοι. Ἃ γὰρ ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ τῶν ἁπάντων Δεσπότης ποιῶν ἐν ἡμῖν εὕροιεν εὐμενῶς δεχομένους· πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰ παρόντα ἡμῖν εὖ διάθηται, τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος· καὶ τὰ μέλλοντα ἑτοιμάσειεν ἀπολαυστήρια ἐν αἰῶσιν ἀπείροιος; Ταῦτα ἐγὼ

A ei quem amat compatiatur: ut contra, si in lætitia sit. Sed o tristem nuntium! Dereliquit nos domina consulissa, ut fama est: mulier laudabilis, sicut et ab aliis audivimus, et ipsi oculis usurpavimus. Primum quidem, quia viri amans, quod ab Apostolo [79] tanquam pulcherrimus in conjugio designatur: prudens, domus curam habens, comis, affabilis, pia, pauperum amatrix; et, quod majus est castitate illustris, et orthodoxa fide ornata; cujus etiam fructus, liberi, rectæ utriusque vesrtum vitæ fidem faciunt. Etenim sicut arbor ex fructu cognoscitur, sic ex liberis parentes, quales et quanti sint. Cum autem beatæ illius non magnam habuerim notitiam; qui possim res ejus extollere laudibus? nisi quod bis tantum ab ea conspectus, et B collocutus, animadverti a Deo datam tibi fuisse conjugem reipsa adjutricem, quæ non, ut illa quondam prima parens, deceptionis causa, sed salutis tibi per totam vitam occasio fuerit.

O calamitatem! abiit illa: oculis vestris evolavit: reliquit vos semimortuos, ab egregia conjuge abreptos. Jam non possumus oculis cernere illud omni suavitate majus solatium; non eam quæ in omnibus ærumnis levamentum erat; non eam quæ calamitates leniebat, et quæ in omnibus, ubicunque opus foret, consilio, et opera, et factis auxilio erat. Sol familiæ occidit: quis obviam occurret? quis gratificabitur? quis hortabitur? Jam facti sumus ut civitas ornamento suo spoliata: *Sicut passer solitarius in tecto* [80], ut C cum Davide loquamur. Quid ergo? an tristabimur ultra modum, et mœrore inconsolabili conficiemur? Nequaquam utique, nequaquam, o desideratissime; sed scientes Deum, qui hanc prius ad vitæ societatem nobis dederat, ipsum esse qui hanc nunc abstulit; cum gratiarum actione casum hunc feramus, celeberrimum Job imitantes, beatamque illam ejus vocem usurpantes, quam ille, non conjuge amissa, sed cum decem filii ac filiæ simul interiissent, orbatusque antea bonis omnibus externis fuisset, ac novissime corporis plaga oppressus, in sterquilinio, qui rex ante fuerat, jaceret, saniemque ex ulceribus suis manantem testa raderet, protulit: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est* [81].

D Si ergo hæc apud nos, o amice, constituerimus et dixerimus; ab illorum sorte non procul aberimus; sed et beatæ illi pulchrum hoc epitaphium confecerimus: ipsosque a Deo datos nobis surculos informabimus per nos ipsos ad imaginem Deo acceptæ vitæ: et omnia inde vobis prospere succedent. Si enim Deus æternus, omnium Dominus, quæ nobis fecerit, ea libenter acceptantes viderit, quomodo non et præsentia nobis recte dispertiet interventu sancti ipsius Spiritus, et futuras parabit delicias in sæculis interminatis? Hæc ego, etsi pauca, tamen ut tuus in charitate, et scripsi, et ad-

[79] Tit. II, 4. [80] Psal. CI, 3. [81] Job. I, 21.

hortatus sum. Tu vero, Domine, ipsos liberos tuos præclaros verbis nostris salutare ne graveris.

CL. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Ut sanctimonialium præfecturam qua par est diligentia administret.

Quod curæ nobis sit reverentia tua, testis est nostra hæc tenuis epistola. Cum enim beatæ illi sanctæque matri polliciti simus verbis nostris, fore ut dignitatem tuam, quoad fieri posset, foveremus visitando, sive longius, sive proprius abessemus; fallere nefas fuerit. Et vero, etiamsi ratio nos illa non moveret, ipsa tua de nobis humilibus fiducia, tuaque erga nos merita persuaderent, ut tibi curam per litteras impenderemus. Salve igitur, femina mihi honoratissima, et gregem, quem tibi sancta mater, aut potius Deus per illam commisit, rege congruenter Deo ac sollicite. Scito maximum esse munus præfecturæ quam suscepisti. Agnosce animarum quæ sub manu tua sunt conditionem. Receptaculum quippe est sponsarum Regis cœlorum, solius speciosi et immortalis Sponsi Christi: qui non unicam tibi sponsam credidit, in diem desponsationis suæ per conjunctionem in Spiritu sancto; sed tot numero quot habes: cum tu ipsa, prima sis sponsa Despondet enim Jesus etiam quæ sicut tu de sæculo venerunt; tanquam multarum atque infinitarum Sponsus, omnesque tum virorum tum mulierum animas copulari sibi desiderans: ad implendum supernum conclave, in quo multæ mansiones velut thalami quidem a Patre parati animabus, quæ dignæ habitæ fuerint per vitam puram, et fidem sinceram, ut, cum tempus adventus Sponsi aderit, post illum currant, et simul intrent in conclave, lætitiaque illa æterna perfruantur in sæcula sæculorum.

Ecce demonstratum tibi est ministerium quod a Domino accepisti, et magnum, et multa in cœlis mercede compensandum; ut non te solam, sed multas æterno Sponso sponsas adducas: pro quibus quanta et qualis retributio? Collocabit te inter præcellentes sponsas, inter electas adolescentulas; monilia tibi exhibebit, perennia Spiritus charismata, vestimenta lucida, incorruptibilitate coruscantia: coronabit te corona justitiæ: choream ages indissolubilem, angelicæ parem, cum exsultatione sempiterna. Quod reliquum est, vide, domina, et attende tibi: Christique sponsas cum cura custodi: ciba illas puro pane doctrinæ orthodoxæ: pota fluento bonæ operationis: ut pingues sint et speciosæ, de animæ pulchritudine et specie loquor, quam concupiscit, sicut pollicetur sanctus David, Christus Deus noster. Sic enim ait: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere*

A μὲν εἰ καὶ βραχέα, ὅμως ὡς σὸς ἐν ἀγάπῃ καὶ γέγραφα καὶ παρεκάλεσα. Αὐτὸς δὲ, ὦ δέσποτα, αὐτὰ τὰ τίμιά σου τέκνα προσειπεῖν περὶ ἡμῶν ἀξίωσον.

PN' (41). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [ψλε'.]

Ὅτι μέλει ἡμῖν περὶ τῆς τιμιότητός σου, μαρτύριον τὸ τῇδε ἡμῶν ταπεινὸν γράμμα. Οὐδὲ γὰρ ὃν λόγον ὑπεσχόμεθα τῇ μακαρίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἁγίᾳ μητρὶ, ἐπὶ τὸ περιέπειν ἡμᾶς τὴν σεμνοπρέπειάν σου ἐν τῇ διὰ λόγου ἐπισκέψει, καθ' ὅσον οἷόν τε, μακρόθεν ἢ ἐγγύθεν ὄντας, ὅσιον διαψεύσασθαι. Καίτοι B γε εἰ καὶ μὴ ἐκεῖθεν εἴχομεν τὸν λόγον, κἀξ αὐτῆς σου μόνης τῆς περὶ ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς πεποιθήσεώς τε καὶ περιποιήσεως ἐπειθόμεθα ἂν διὰ τοῦ γράμματος προσοίσειν ἐπιμέλειαν. Ὑγίαινε τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη μοι, καὶ ἄγοιο τὸ ποίμνιον, ὃ παρέθετό σοι ἡ ἁγία ἀμμὰς, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῆς ὁ Θεὸς θεοπρεπῶς καὶ ἐπιμελῶς. Ἴσθι ὡς μέγιστον τὸ τῆς προστασίας σου ἐγχείρημα. Γνῶθι τῶν ὑπὸ χεῖρά σου ψυχῶν τὸ θεώρημα· ὅτι νυμφοφυλακτήριόν ἐστι τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, τοῦ μόνου ὡραίου καὶ ἀφθάρτου Νυμφίου Χριστοῦ. Ὃς οὐ μίαν νύμφην σοι παρέθετο εἰς ἡμέραν νυμφεύσεως αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συναφείας· ἀλλὰ τοσαύτας ὅσας γε καὶ ἔχοις· σοῦ τε αὐτῆς πρωτονύμφου τυγχανούσης. Νυμφεύεται γὰρ Ἰησοῦς καὶ τὰς ὡς σὺ διὰ βίου ἐληλυθυίας, ὡς πολύνυμφος, καὶ ἀπειρόνυμφος, καὶ C πάσας ψυχὰς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐρῶν ἁρμόζεσθαι, εἰς τὸ πληρῶσαι τὸν ἄνω νυμφῶνα; ἐν ᾧ πολλαὶ αἱ μοναὶ οἷά τινες θάλαμοι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἡτοιμάσθησαν ταῖς ἀξιωθησομέναις ψυχαῖς, διὰ βίου καθαροῦ καὶ πίστεως εἰλικρινοῦς· ἡνίκα φθάσει ὁ καιρὸς τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Νυμφίου, ὀπίσω αὐτοῦ δραμεῖν καὶ συνεισελθεῖν ἐν τῷ νυμφῶνι, καὶ τῆς ἀπεράντου χαρᾶς ἐκείνης ἀπολαῦσαι εἰς αἰῶνας αἰώνων.

Ἰδοὺ ὑποδέδεικταί σου ἡ διακονία ἣν παρέλαβες παρὰ Κυρίου. μεγάλη τε, καὶ πολλῶν ἀμοιβαία μισθῶν οὐρανίων· ὡς μὴ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς νύμφας προσοῖσαι τῷ ἀθανάτῳ Νυμφίῳ· ὑπὲρ ὧν ὅση καὶ ἡλίκη ἀνταπόδοσις! τετάξεταί σε ἐν προεχούσαις νύμφαις, ἐν ἐκλεκταῖς νεάνισιν· ἐμπλόκιά σοι D παράσχοι, τὰ τοῦ Πνεύματος ἀΐδια χαρίσματα· ἐπιβλήματα φωτοειδῆ, ἀφθαρσίαν ἀστράπτοντα· στεφανώσει σε τῷ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ· χορεύσεις χορείαν ἄλυτον, ἴσα καὶ ἀγγέλοις, σὺν ἀγαλλιάσει ἀκηράτῳ [cod. Reg. ἀμηρύτῳ]. Βλέπε λοιπὸν, κυρία, καὶ πρόσεχε σαυτῇ, καὶ τὰς νύμφας τοῦ Χριστοῦ φυλάττοιο περιμερίμνως· τρέφοις αὐτὰς τῷ καθαρῷ ἄρτῳ τῆς ὀρθοδοξίας· ποτίζοις τῷ νάματι τῆς εὐπραξίας, ὡς ἂν εἶεν πίονες, ὡραιοειδεῖς· πρὸς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ὁ λόγος· οὗ καὶ ἐπιθυμεῖ, καθὼς, ὑπισχνεῖται ὁ ἅγιος Δαυὶδ, Χριστὸς Θεὸς ἡμῶν, Φησὶ γάρ· Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ

NOTÆ.

(41). In cod. Reg. ροε'.

ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ. Ὁρᾷς ὅτι ἐν τῷ ἐπιλαθέσθαι ὑμᾶς, ἤγουν ἀποτάξασθαι γονεῦσιν, ἀδελφοῖς τε καὶ συγγενέσι, φίλοις τε καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον, ἐπεθύμησεν ὑμῶν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς εἰς νυμφίωσιν; Τὸ δὲ, Αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ, γενήσεται ὑμῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ.

Ὢ, ὢ, οἷον ἐφρονήσατε ἐπιλαθόμεναι τῶν ἁπάντων! Βαβαὶ, βαβαὶ, οἵου ἐπετύχετε Νυμφίου! Κροτήσατε χεῖρας ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι ὑπὲρ πάσας τὰς ἐπὶ γῆς βασιλείας ὑψώθητε· ὑπὲρ πάντα τὰ ὡραῖα τῆς γῆς ὡραΐσθητε. Αἰδοῦνται ὑμᾶς καὶ ἄγγελοι, περιέπουσιν ὑμᾶς καὶ ἀρχάγγελοι· προὔχουσαι ὑμεῖς βασιλίδες ἐν οὐρανοῖς, ὑπεράνω πασῶν μητέρων καὶ θυγατέρων τῶν ἀπὸ σαρκὸς ἐρχομένων. Οὐκοῦν χαίρετε, καὶ συγχαίρετε ἀλλήλαις· τὰ ἐπίπονα ἐντεῦθεν τῆς ἀσκήσεως, εἴτ' οὖν θαλαμεύσεως, φέρουσαι εὐψύχως· εἰδυῖαι ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος· πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· πᾶσαί τε ἐπιθυμίαι τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκ φθορᾶς καὶ εἰς φθορὰν καταλήγουσαι· μόνον δὲ ὑμῶν ὁ ἔρως καὶ ἡ ἐπιθυμία ἄπειρος καὶ ἄφθαρτος. Μικρὸν λοιπὸν ὅσον ἀναμείνατε, ὑπομείνατε, ὑποτασσόμεναι μὲν ὑμεῖς τῇ κυρίᾳ τῇ πρωτονύμφῳ καλῶς καὶ εὐηκόως, τὰ τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ ἐρωτικὰ ἰδιώματα καὶ φυλάγματα ἐπιταττούσῃ· αὐτὴ δὲ κυρία ὡς νυμφιοφόρος, καὶ τὴν ψυχὴν προϊεμένη, μὴ ὅτι γέ τι τῶν ἄλλων, εἰς περιποίησιν τῶν νεανίδων, οὐ λέγω ψυχῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ σώματος· πληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Ἱμειρόμενοι εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃν καὶ περὶ ἡμῶν αἰτεῖσθε τὴν σωτηρίαν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ψυχῆς· ἵνα οἷς ἐνουθετήσαμεν νενουθετήμεθα, καὶ σωζοίμεθα πάντες ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ.

A *populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus tuus, et adorabis eum* [82]. Vides quod, dum oblitæ vos estis, hoc est, renuntiastis parentibus, fratribusque et cognatis, amicisque et cunctis hujus sæculi rebus, concupivit rex pulchritudinem animæ vestræ ad desponsationem? Illud vero: *Ipse est Dominus tuus, et adorabis eum* [83]; vobis, in die adventus ipsius obveniet.

O, o quam sapienter egistis obliviscentes omnium! Papæ, papæ, qualem Sponsum adeptæ estis! *Plaudite manibus, jubilate Deo in voce exsultationis* [84]: eo quod super omnia terræ regna exaltatæ estis: super omnia speciosa terræ speciosæ factæ estis. B Reverentur vos etiam angeli, circumstant vos et archangeli: præcellentes in cœlis reginæ vos estis supra omnes matres ac filias quæ ex carne nascuntur. Quapropter gaudete, et congaudete invicem: labores inde asceticæ vitæ, tanquam illa thalamus sit vobis, ferentes alacriter; scientes quod *omnis caro fenum: omnis gloria hominis sicut flos feni* [85]; et omnia hujus sæculi desideria ex corruptione in corruptionem desinunt; solus vero amor vester et desiderium expers est finis et corruptionis. Pusillum quod restat exspectate, sustinete: vos quidem quæ ad Christi Sponsi amorem conciliandum et conservandum faciunt, imperanti obedientes ut decet; ipsa vero domina, ut Sponsum repræsentans, et animam exponens, ne alia dicam, ad puellarum C defensionem; neque animæ tantum, sed etiam corporis: implens quod dicit Apostolus: *Cupide volebamus tradere vobis, non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras* [86], in Christo Jesu Domino nostro; a quo et vos pro nobis salutem humilis animæ nostræ petite: ut de quibus alios monuimus, eorum meminerimus ipsi, et a malo omnes liberemur.

ΡΝΑ' (42). — Σευηριανῷ υἱῷ πνευματικῷ (43).

CLI. — *Severiano filio spirituali* (*).

Quod neque Christus in sua imagine colitur latria; neque imago Christi latria colenda.

Ὅσον εὔφρανεν ἡμᾶς ἡ μικρὰ ἐπιστολὴ, τέκνον, τοσοῦτον ἐλύπησεν ἡ μείζων. Ὡς γὰρ μή πω κινήσαντός σου λόγον περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐμφερομένων προτάσεων· μήτε ἀκηκοότος πρὸς ἡμῶν τὸ δέον· ἤχθης νῦν προτεῖναι τὰς φωνὰς, δῆθεν μὲν ἄλλῳ μαχόμενος προσώπῳ, μᾶλλον μὲν οὖν τῇ ἀληθείᾳ ἀντικαθιστάμενος· καίτοι μὴ ὀφείλων διδάσκειν· οὐ λέγω τοσοῦτον διὰ τὸ ὑφειμένον σε εἶναι· καί γε φέρε μακροθύμως· ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ τὸ τοὺς ἁλόντας τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, ἐξ ὧν εἷς σὺ, μὴ ἔχειν παῤῥησίαν ἀνοίγειν τὸ στόμα· μένειν δὲ ἐν ἡσυχίᾳ καθηκούσῃ, καὶ αἰτεῖσθαι συγγνώμην μέχρι βίου

Quanto nos gaudio affecerat brevis epistola tua, fili, tantum doloris ex prolixiore cepimus. Perinde D enim ac si de contentis in ea propositionibus nondum verba feceris, neque a nobis quod par erat audiveris; in istas nunc voces erumpis, per speciem quidem quasi cum alio dimicans, reipsa autem veritati repugnans: quamvis docere omnino tibi non liceat. Nec solum ob tenuitatem tuam hoc dico, patienter sustine, sed quia qui hæretica communione obstricti tenentur, quorum e numero tu unus es, oris reserandi facultatem non habent: sed in convenienti silentio manere, ac veniam petere

[82] Psal. XLIV, 11, 12. [83] Ibid. 12. [84] Psal. XLVI, 2. [85] Isa. XL, 6. [86] I Thess. II, 8.

NOTÆ.

(42) In cod. Reg. ρδ'.

(43) Hæc epistola, et quæ sequuntur usque ad 174, in cod. Regio separatim scriptæ sunt ante superiores omnes, atque ibidem dicuntur ad tertium Theodori exsilium pertinere, habentque titulum hunc, Ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου.

(*) Dogmatica.

tota vita debent. Accedit, quod non tanta scientiæ dogmaticæ peritia est tibi, ut accurate loqui scias: cum nec grammaticam, nec philosophiam attigeris: cumque ii etiam qui in his apprime versati sunt, de Deo proprium dogma nullum afferant ipsi, sed divinorum virorum vestigiis insistant. Undenam ergo tibi, quæso, subiit dicere: Per habitudinem non adoratur imago Christi? An nosti quid sit habitudo? Habitudo eorum est quæ sunt ad aliquid: ad aliquid vero prototypum, et quod inde expressum est: verbi gratia, Christus et ejus imago: quia utrumque in utroque habetur, nec disjunctum est vel potentia, vel gloria. Ecce, imperite, nescis, atque hoc usurpare licet: Vidi iniquitatem sub sole, virum qui sibi sapere videbatur; et, quod pejus est, alios docere conabatur.

Qualis porro est secunda tua propositio? Latria colitur in imagine sua Christus: itaque latria coli debet etiam imago. Unde vel a quo didicisti ista quæ doces? Nam sanctorum nullus hoc dixerit, sed, adorari in imagine sua Christum, et adorandam esse imaginem, id est, honorandam, seu venerandam (amborum enim idem est sensus) et merito: quoniam latria, sicut et fides, soli sanctæ Trinitati competit: alia vero aliis, Matri Dei, sanctæ cruci, sanctis, venerandæ imagini Christi, et aliis omnibus sacratis imaginibus: atque in tantum, quantum supereminent prototypa iis quæ ex illis expressa sunt. Quod si latria colitur, ut ais, in imagine Christus: cum Trinitatis proprium sit latria coli, latria simul colitur in imagine et Pater et Spiritus. Quid autem inde conficitur? Et Patrem et Spiritum carnem induisse: quo quidem impium magis dici quid possit? Et rursus: Quoniam, ut ais, latria itidem colenda est imago Christi; consequens est ut Tetradita deprehendaris, latria colens cum Trinitate imaginem Christi. At vero si quis Trinitatem adoret, necnon et imaginem, non idem sequetur absurdum. Dictum est enim, honorem et adorationem communicari etiam homini simplici: non vero fidem et latriam. Quemadmodum enim solummodo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus: sic et latriam exhibemus. His aures præbens recede, frater, oro, a vaniloquio hæresis Tzycalicæ; sive Çentucladicæ, quæ ex diametro pugnat cum Iconomachica. Sin autem, quod absit, perstiteris, scito te nobiscum, vel potius cum omnibus orthodoxis, partem non habere. Nonnisi ægre hanc ad te epistolam dictavi.

A παντός. Ἔπειτα, οὐδὲ τοσαύτη σοι εὐτεχνίας δογματικῆς ἐπιστήμη, ὡς εἰδέναι ἀκριβῶς φθέγγεσθαι, μήτε γραμματικῆς, μήτε φιλοσοφίας ἀψαμένῳ· ὁπότε καὶ οἱ τούτων ἐπιστήμονες κατὰ Θεὸν οὐχ ἰδιόν τι δογματίζουσιν, ἀλλ' ἑπομένως τοῖς θεοφόροις. Πόθεν οὖν σοι ἐπῆλθεν, ἐρωτῶ, λέγειν· Οὐ σχετικῶς προσκυνεῖται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ; οἶδας γὰρ τί ἐστι σχέσις; Ἡ σχέσις τῶν πρός τί ἐστι· πρός τι δὲ, τὸ πρωτότυπον καὶ παράγωγον· ἤτοι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ αὐτοῦ εἰκὼν, ὅτι ἔχεται ἐν ἑκατέρῳ ἑκάτερον, καὶ οὐκ ἀπέσχισται οὔτε τῷ κράτει, οὔτε τῇ δόξῃ. Ἰδοὺ, ἀμαθαίνων, οὐ οἶσθα, καὶ καλῶς ἔστιν ἐκεῖνο εἰπεῖν· Εἶδον ἀνομίαν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι, καὶ, ὃ τούτου χαλεπώτερον, παιδεύειν ἄλλους φιλονεικοῦντα.

B Οἷον δέ σου καὶ τὸ δεύτερον πρόβλημα; Λατρεύεται ὁ Χριστὸς ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι· ὥστε καὶ ἡ εἰκὼν λατρευτή. Πόθεν τοῦτο ἢ παρὰ τίνος μαθὼν δογματίζεις; οὐδεὶς γάρ πω τῶν ἁγίων τοῦτο φαίη· ἀλλ', ὅτι προσκυνεῖται ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι Χριστὸς, καὶ προσκυνητὴ ἡ εἰκὼν, εἴτ' οὖν τιμητικὴ, εἴτ' οὖν σεβαστή· ἀμφότερα γὰρ εἰς ταυτὸν φέρει τὸν νοῦν· καὶ εἰκότως· ἐπειδὴ ἡ λατρεία, ὥσπερ καὶ ἡ πίστις, τῇ ἁγίᾳ Τριάδι μόνῃ ἀναφέρεται· τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἄλλοις, τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τῷ ἁγίῳ σταυρῷ, τοῖς ἁγίοις, τῇ σεπτῇ εἰκόνι Χριστοῦ, καὶ πάσαις ἄλλαις ἁγιωτικαῖς εἰκόσι· καὶ τοσοῦτον ὅσον ὑπερέχει τὰ πρωτότυπα τῶν κατὰ ταῦτα παραγώγων. Εἰ οὖν λατρεύεται, ὡς φῂς, ἐν τῇ εἰκόνι Χριστός· ἐπειδὴ τῆς Τριάδος τὸ λατρεύεσθαι, συλλατρεύεται ἐν τῇ εἰ- C κόνι καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν συναγόμενον; τὸ, καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σεσαρκῶσθαι· οὗ τί ἂν γένοιτο ἀσεβέστερον; Ἐπειδὴ δὲ αὖθις φῂς, Λατρευτὴ καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκών· κατὰ τὸ ἀκόλουθον, οὐδὲν ἄλλο ἢ Τετραδίτης εὑρεθήσῃ, λατρεύων μετὰ τῆς Τριάδος καὶ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ. Οὐ μὴν, ὅτι καὶ προσκυνοῦντι τῇ Τριάδι, ἐπειδὴ καὶ τῇ εἰκόνι, τὸ αὐτὸ ἀκολουθήσει ἄτοπον. Εἴρηται γὰρ, ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις κοινοποιοῦνται μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου· οὐ μὴν ἡ πίστις καὶ ἡ λατρεία. Ὥσπερ γὰρ πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα μόνον· οὕτω καὶ λατρεύομεν. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ἀπόσχου, ἀδελφὲ, παρακαλῶ, τῆς κενοφωνίας καὶ Τζυκαλικῆς, ἤγουν Κεντουκλαδικῆς αἱρέσεως, ἥτις ἐκ διαμέτρου πρὸς D τὴν Εἰκονομαχικὴν ἀντιφέρεται. Εἰ δὲ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἐπιμενεῖς, γίνωσκε μέρος μεθ' ἡμῶν μὴ ἔχειν, μᾶλλον δὲ μηδὲ μετὰ παντὸς ὀρθοδόξου. Μετὰ πόνου μοι περὶ σοῦ ὑπηγορεύθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη.

CLII. — *Theodoro monacho* (*).

PNB (44). — Θεοδώρῳ μονάζοντι. [χκζ'.]

De sacerdotibus et diaconis lapsis per subscriptionem et communionem hæreticam: et de Ecclesiis quæ ab hæreticis detinebantur.

Voluptate non molestia me affecerunt ea quibus me perstrinxisti, vir reverende. Non enim sum

Ἠδύνθην, οὐκ ἐδάχθην, ἐφ' οἷς καθήψω μου, τιμιώτατε. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀνουθέτητός εἰμι, ὡς ὁ

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(44) In cod. Reg, ρς'.

ταῖς ἀγαπητικαῖς ὑποκρούσεσι δυσχεραίνειν. Εἰ δὲ ἐδάχθην, οὐ διὰ τὴν ὑπόμνησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑκάστου αἵρεσιν· ἐξ ἧς τέτμηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς μυρίας δόξας διαιρούμενον. Ἐγὼ τοίνυν ἵνα ἐκ βαλβίδος ἀφηγήσωμαι (δεῖ γάρ με ἀπολογήσασθαι ἐγκληθέντα), δοὺς ἐπιτίμιον κατεναγκαζόμενος ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, καὶ τοῦτο ἀπὸ φυλακῆς διὰ γραμμάτων· ὅτι καὶ διὰ γράμματος ἡ ἐξαίτησις μοναζόντων τε καὶ ἱερωμένων· τοῦτο ἀπεκρίθην ὡς οὐχ ὁριστικῶς, ἀλλὰ συμβουλευτικῶς πρὸς ἐμοῦ τὸ ἐπιτίμιον. Διὰ τί; ὅτι οὐχ ἱεράρχης ἐγὼ, ἀλλ' ἱερεὺς, πρὸς μὲν τοὺς οἰκείους μαθητὰς νουθετικῶς [Reg. cod. νομοθετικῶς] ἀγόμενος· πρὸς δὲ ἄλλους οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὡς εἴρηται, ἀναθέμενος τὸν λόγον αὐτοῖς ἕως καιροῦ εἰρήνης, καὶ τηνικαῦτα ὅπερ διορισθῇ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, σὺν ἐπικρίσει τῆς ἁγίας συνόδου, εἰσδέξασθαι εἴτε πρόσθεσιν ἔχοντος τοῦ ἐπιτιμίου, εἴτε ὕφεσιν. Καὶ οὐκ ἔξω, οἶμαι, τοῦ εἰκότος πεποίηκα· ὀρέξας χεῖρα τοῖς πεπτωκόσι φιλανθρώπως· οὐ μὴν εἰς ἐμαυτὸν περιστήσας τὸ κράτος· ὅπερ ἔκτοπον. Τί δὲ τὸ ἐπιτίμιον; ποικίλον ἐπὶ ποικίλοις τοῖς ἁμαρτήμασιν [cod. Reg. παραπτώμασιν]· ὅπερ οὐκ ἐπιστολῆς μέτρον ἐξαγορεύει. Ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, τὸν ἢ ὑπογραφῇ ἢ κοινωνίᾳ αἱρετικῇ ἁλόντα ἱερέα, ἢ ἁπλῶς διάκονον εἴργεσθαι παντάπασι τῆς ἱερουργίας· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς κοινωνίας· μετὰ δὲ τὴν τῆς ἐπιτιμίας περαίωσιν, τῶν μὲν ἁγιασμάτων μετέχειν, τῆς δὲ λειτουργίας οὐδαμῶς, ἕως ἁγίας συνόδου· εὐλογεῖν δὲ ἢ εὔχεσθαι ὡς κοινὸν μοναχὸν, οὐχ ὡς ἱερωμένον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ συμπλήρωσιν ἐπιτιμητικήν. Εἴς τε τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν κατεχομένας ἐκκλησίας μὴ εἰσιέναι, μήτε ἐὰν ἐαθῇ ναὸς, κρατεῖσθαι ὑπὸ ὀρθοδόξου μετὰ τὸ ἐκεῖσε αἱρετικὰς ἀναφορὰς γενέσθαι, λειτουργεῖν τὸν ὀρθόδοξον, ἄνευ λύσεως ὀρθοδοξοῦντός ἐπισκόπου.

adeo indocilis, ut amicas objurgationes graviter feram. Quod si qua molestia fuit, ea non utique ob commonitionem, sed ob cujusque hæresim, qua Christi corpus scinditur, varias in opiniones divisum. Verum ut a principio rem exponam; oportet enim ut accusatus meipsum defendam; quod a prima die pœnas irrogare coactus fui, idque ex carcere per litteras; quoniam pariter per scriptum monachi et sacerdotes pro se deprecati sunt; illud ego non tanquam definirem aliquid, sed tanquam consilium dans respondi circa pœnas a me irrogatas. Cur ita? quoniam ego episcopus non sum, sed sacerdos, qui proprios quidem discipulos castigo, alios vero non item, sed sententiam, ut dictum est, ipsius proposui usque ad pacis tempus, atque interim id admittere quod a sanctissimo patriarcha definitum est cum sanctæ synodi approbatione, sive quod pœnam imponendam spectat, sive quod remittendam. Neque quidquam, ut reor, præter jus feci: lapsis dexteram benigne protendens, non autem potestatem mihi arrogans, quod certe non decuit. Quænam autem pœna illa? diversa pro diversis peccatis: id quod epistolæ brevitas declarare non sinit. Ut summatim autem dicam, quicunque sacerdos, ut porro diaconus convictus fuerit subscriptionis aut communionis cum hæreticis, prorsus illum a ministerio sacro arceri, quinetiam a communione: postquam autem pœnas exsolverit, sacramentorum quidem participem fieri, at non ministerii sacri, usque ad sanctam synodum: sed benedicere et orare tanquam monachum duntaxat, non ut sacerdotem: sed neque id priusquam pœnitentiam expleverit: neque ingredi in ecclesias quæ ab hæreticis tenentur, neque, si templum post peractas ibi hæreticas oblationes, a catholico teneri contingat, in eo sacra facere orthodoxum, absque permisso episcopi orthodoxi.

Ἐπεὶ οὖν εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἀφείθημεν τῶν φυλακῶν καὶ συνήφθημεν τῷ τε ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐπισκόποις, πρὸς δὲ καὶ ὁσίοις ἡγουμένοις ἀνεθέμεθα τοὺς λόγους, καὶ οὐκ ἐμέμφθημεν παρά τινος ἐν οὐδενί· ἢ μόνον πρὸς ἑνὸς ἐπὶ τῷ εὐλογεῖν· ᾧτινι ἀπεκρινάμεθα· ὅτι εἰ μεμπτέον· Ἐξενεχθῇ ὄρος παρὰ τῆς κεφαλῆς· καὶ ἡμεῖς σιωπῶμεν. Ὥστε οἱ ἐγκαλοῦντες, μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς κυρίοις ἐπισκόποις ἐγκαλείτωσαν· οἷς ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ ὑφειμένοι ἑπόμενοι· καὶ παρ' αὐτῶν ἀναγκαστικῶς προτρεπόμενοι μέχρι σήμερον καὶ ἐδώκαμεν ἐπιτίμια κατὰ τὸν εἰρημένον εἱρμὸν, καὶ ἐπιδιδοῦμεν ὁπότε τύχῃ. Σκοπείτωσαν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες, μήπως τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, λελήθασι τὴν κάμηλον καταπίνοντες· καὶ τὰ κάρφη ψηλαφῶντες, οὐκ αἰσθάνονται τὴν δοκὸν περιφέροντες. Ἡμεῖς οὖν οὕτω, θεοτίμητε ἀδελφὲ, ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι διεγενόμεθα συμπαθείᾳ καὶ φιλαδελφίᾳ, οὐ κατὰ πρόσκλησιν, ἤ τινα ἄλλην περιπέτειαν ἀνθρωπίνην. Ὁ δὲ ταράσσων ἡμᾶς, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἂν ᾖ.

Quando igitur, Dei benignitate, dimissi ex carcere, et cum sanctissimo patriarcha et sanctis episcopis conciliati sumus, atque insuper sanctis præpositis rationem reddidimus, neque ulla in re de nobis quisquam conquestus est, nisi unus in eo quod spectat ad benedictionem; cui hoc respondimus: Si offensionem habet istud: *Mons excisus est ab ipso vertice*[87, 88]; nos vero silebimus: accusatores igitur non jam nos, sed dominos accusent episcopos, quos sequimur nos humiles et infimi: atque ab iis quasi per vim impulsi ad hunc usque diem, et pœnas imposuimus eo quem diximus ritu, et cum opus est imponimus. Videant autem delatores illi, ne culicem excolantes, camelum incauti deglutiant[89]: neve dum vestigant festucas, trabem circumferre se non sentiant. Nos igitur, frater a Deo honorate, sic tanquam sub Deo teste perseveravimus in concordia et benignitate in fratrem, non juxta propensionem animi, aut alterius humani affectus temeritatem. *Qui autem conturbat nos*, ait Apostolus, *portabit judicium, quicunque est ille*[90].

[87, 88] Dan. II, 34. [89] Matth. VII, 3; XXIII, 24. [90] Galat. V, 10.

CLIII. — *Laurentio filio* (*).

Ne fiat oblatio et res sacra pro quodam qui se laqueo suspenderat, sed solum eleemosyna.

Ad aures nostras pervenit facinus, fili Laurenti, quod mali dæmonis instinctu in Antisarensium Comopoli patratum est; ejusque causa vehementer ingemuimus, tum ex communi lege humanæ charitatis, tum quia fratri Athanasio protopresbytero, cujus ergo adductus sum ut scriberem, sanguine junctus erat is qui seipsum præfocavit. O tragicum spectaculum! hominem honoratum, indigenis loci antecellentem, cui affatim vitæ subsidio suppetebant, virum prudentem, in orationibus precibusque assiduum, atque in reliquo vitæ cursu probatum, cum nihil accidisset sinistri eventus, quæ persæpe causa est ab officio deflectendi; sic in nulla rerum perturbatione id sceleris admisisse, ut laqueum indueret. O, et iterum dicam, detestandam vocem! Tales sunt diaboli machinationes. *Ille homicida ab initio*, ut ait Dominus[91]. Ille primum quidem Achitophel, deinde Judam adegit ad suspendium: et ad hanc usque diem non cessat idem persuadere iis qui ipsi obtemperant. Duobus autem, opinor, modis hominem prædatur, sicut experientia comperimus: aut ex dolore cordis inconsolabili, aut ex insana cupiditate, tenebras offundens, et pessumdans. Quemadmodum enim in homicidio, vel adulterio, vel in cæteris flagitiis, tenebras exhibet quasi lucem, et amarum ut dulce; neque enim, nisi ita sentire de rebus doceret, venari et capere nos posset: sic et in suspendio, dulcem fecit mortem, tenebris mentem obduxit, peregit suspendium. Credo equidem; qualis est draco ille, et quam multis præstigiis; homines ubique interimet, hoc istum modo, alium aliter; nec quisquam est qui ejus pedicas evadat, absque Dei auxilio, quod aderit viventi fideliter cum metu et tremore, juxta ipsius mandatum[92].

Sed ad institutum veniat oratio. Significasti omnes loci illius incolas aversari domum ipsius, et uxorem, et liberos, neque contrectare, velle, aut attingere quidquam, ac ne panem quidem mutuo datum. Et quidem si ejus, qui se strangulavit, familiares dicunt recte illum fecisse, seque optare ut sibi idem exitus contingat; merito relinquuntur; quanquam neque id statim. Oportebat enim prius eos docere, illuminare, hortari ut fugerent interitum: hoc enim Christianorum est: hoc fratres amantium; quia et Dominus, cum sciret quid facturus esset Judas, multis benevolentiæ indiciis, idoneisque ad correptionem prædictionibus deterrere illum conabatur, væ ipsi denuntians, et expedire dicens ut natus non esset homo ille[93]. Sed non intellexit miser. Quod si, ut ais, et illum lugent qui eodem ac Judas exitio periit, et ab omni Chri-

ΡΝΓ'. (45). — Λαυρεντίῳ τέκνῳ. [χλβ.]

A
Ἀκουστὸν ἡμῖν ἐγένετο, τέκνον Λαυρέντιε, ὅπερ ἐκ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐτελέσθη δρᾶμα ἐν τῇ Ἀντισάρων [cod. Reg. Ἀντιζάρχῳ] κωμοπόλει· καὶ ἐστενάξαμεν ἐπ' αὐτῷ μεγάλως, καὶ κατὰ τὸν κοινὸν νόμον τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης, καὶ διότι ἀφ' αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ Ἀθανασίου καὶ πρωτοπρεσβυτέρου (ὑφ' οὗ καὶ κινηθεὶς γράφω) ἐστὶν ὁ ἀπαγχονισθείς. Ὦ φοβεροῦ τραγῳδήματος! ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν, προφερέστερος τῶν ἐκεῖσε αὐτοχθόνων, αὐτάρκης κατὰ τὸν βίον, ἀνὴρ συνετός, προσκαρτερῶν εὐχαῖς τε καὶ δεήσεσι, καὶ τῇ λοιπῇ τῆς ζωῆς ἀγωγῇ ἐμπρέπων· μηδενὸς περιστατικοῦ συμβεβηκότος, ἐξ οὗπερ πολλάκις ἔστι περιτρέπεσθαι τοῦ δέοντος κατά τι μικρόν· οὕτως ἐν ἀταραξίᾳ πραγμάτων τηλικοῦτον κακὸν ἀπεργάσασθαι ἀγχόνῃ χρησάμενος! Ὦ, καὶ αὖθις ἐρῶ,
B
τῆς ἀπευκτῆς φωνῆς [cod. Reg. ἀκοῆς]! Τοιαῦτα τοῦ διαβόλου τὰ μηχανήματα. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἀπ' ἀρχῆς, καθὼς ἔφη ὁ Κύριος. Ἐκεῖνος πρῶτα μὲν τὸν Ἀχιτόφελ, ἔπειτα τὸν Ἰούδαν ἔπεισεν ἀπάγξασθαι· ὃς οὐ παύεται καὶ μέχρι σήμερον τὸ αὐτὸ ἀποτελεῖν ἐν τοῖς πειθομένοις αὐτῷ. Οἶμαι δὲ κατὰ δύο τρόπους συλᾶν τὸν ἄνθρωπον, ὡς πείρᾳ ἔγνωμεν· ἢ ἀπὸ ὀδύνης καρδίας ἀπαρακλήτου, ἢ ἐπὶ ἐφέσεως ἀλογίστου, σκοτώσας, καὶ περιτρέψας. Ὡς γὰρ ἐπὶ φόνου, ἢ μοιχείας καὶ τῶν ὁμοίων ἀσελγημάτων, ὑποδείκνυσι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ πικρὸν γλύκιον (οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ οὕτως ἀναστοιχειῶσαι λογίσασθαι, ἡμᾶς εὑρίσκῃ θηρεῦσαι)· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, ἥδυνε τὸν θάνατον, ἐζόφωσε τὸν νοῦν, ἀπετέλεσε τὴν ἀγχόνην. Οἶμαι [cod. Reg. Οἶ μὴ],
C
οἷός ἐστιν ὁ δράκων, καὶ ἐφ' ὅσοις μαγγανεύμασιν ἀνθρωποκτονεῖ ἑκάστοτε. Τοῦτον οὕτως, ἄλλον ἄλλως· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐκφεύξεται τὰς πάγας αὐτοῦ, ἄνευ βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἴη μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῷ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ πιστῶς βιοῦντι.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ὁ λόγος. Ἐδήλωσας, ὡς οἱ τοῦ χωρίου ὁμοῦ ἅπαντες ἀποτρέπονται τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἤγουν γυναικὸς καὶ τέκνων, μήτε ἅπτεσθαι, μήτε θίγειν, μέχρι καὶ μεταδόσεως ἄρτου δανειακοῦ. Καὶ εἰ ἐπιλέγουσιν οἱ τοῦ ἀπαγξαμένου καλὴν εἶναι τὴν πρᾶξιν τῆς ἀπαγχονίσεως, καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ φιλεῖν τελέσαι κἀκεῖνοι· καλῶς ἀφίστανται· ὁπότε οὐδ' οὕτως εὐθύς. Δεῖν γὰρ πρῶτον διδάξαι, φωτίσαι, παρακαλέσαι φυγεῖν τὸν ὄλεθρον· τοῦτο γὰρ Χριστιανῶν· τοῦτο φιλαδέλφων· ὅτι καὶ
D
ὁ Κύριος τὸν Ἰούδαν πολλοῖς χρηστεύμασι, καὶ διορθωτικοῖς προφητεύμασιν, εἰδὼς ὃ ἔμελλε ποιεῖν, ἐπειρᾶτο ἀναπείθειν· τὸ οὐαὶ αὐτῷ ἐπιφθεγγόμενος, καὶ τὸ, « Συνέφερεν εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, » λέγων, κἂν οὐ συνῆκεν ὁ τάλας. Εἰ δὲ, ὡς φῄς, καὶ καταθρηνοῦσι τὸν Ἰουδοτέλεστον, καὶ ἀπεύχονται τῆς μερίδος ἐκείνης πάντα Χριστιανὸν, καὶ ἔκστασιν

[91] Joan. VIII, 44. [92] Philip. II, 12. [93] Matth. XXVI, 24.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(45) In cod. Reg. ρνγ'.

ἀναφορήτου θλίψεως, καὶ ζητοῦσι παρά- A
·ί τοῦτο ὅπερ διηγῇ, ἢ ὅτι τῷ Χριστῷ
:ι οἱ χωρῖται, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀνοίγουσι
ιείας τῶν ἀξιοπαρακλήτων ; Οὐαὶ τοῖς οὕτω
ὅτι συνεργοί εἰσι τοῦ διαβόλου. Καλῶς
.ος Μακάριος καὶ πνευματικὸς Πατὴρ παρ-
ὶς τοιούτους· καλῶς καὶ ἑστιάθη ἐν ἐκείνῃ
καὶ μηδεὶς Χριστιανὸς διακρινέτω τὸ αὐτὸ
πειδὴ δὲ λόγος περὶ ἐπιτιμίου· οὐχ ὅτι
Ἕκαστος γάρ, φησίν, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
:ποθανεῖται, καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται
ὲρ πατέρων, ὡς καὶ ἔμπαλιν), πρὸς δὲ
, μιᾷ Τεσσαρακοστῇ φυλάξονται κρεωφαγίας,
:αὶ τοῦ μὴ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Εἰς
:λησίαν εἰσιέτωσαν εὐχόμενοι, μέχρι τῶν
ἱνων ἐπιμένοντες, δότωσαν καὶ τὴν ἀν- B
ῖραν τοῦ ἀθλίου τοῖς πτωχοῖς [Reg. cod.
ούς]. Προσφορὰ μὲν γὰρ καὶ λειτουργία
ὶ οὐ θέμις γίνεσθαι πάντη· ἡ δὲ ἐλεημο-
τθω· ὠφελεῖ γὰρ αὕτη καὶ εἰς ἄπιστον,
ὁ Χρυσόστομος· καὶ ἄλλως ὅτι τοῦ Ἰούδα
ὰ ἀργύρια εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις ἐδόθη.
ν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ
τον, οὗ ἡ ἀγχόνη· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σταυρὸς
νίου τόπῳ πήγνυται· διότι ἐκεῖ τοῦ ἀνθρωξ-
τος Ἀδὰμ τὸ κρανίον, ἀφ' οὗ καὶ ὠνόμα-
ιῦτα ἔχομεν λέγειν ἐκ τῶν ἐν Γραφαῖς· καὶ
τοῦτο παθόντας παρακαλοῦντες καταλῆξαι
λύπης, καὶ δι' εὐχαριστίας καὶ ἀγαθοερ-
δρεύειν τῷ ἀγαθῷ Θεῷ. Τοὺς δὲ τοῦ χω-
ιινοῦντες ἀφεμένους τῆς πονηρᾶς διακρί-
ινωνοὺς ἔχειν ὡς πρὶν τοὺς τῆς οἰκίας
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. C

stiano sortem illam deprecantur, intolerandæ autem afflictionis vehementia extra se positi, consolationem quærunt; quid hoc est quod narras, nisi quod Christo adversantur vicani, et diabolo januam aperint ad perniciem eorum qui consolatione digni sunt? Væ iis sic agunt, quia cooperatores sunt diaboli. Recte igitur dominus Macarius et spiritualis Pater istos consolatus est; recte et in illa domo cibum sumpsit; nec ullus Christiauus idem facere cunctetur. Quoniam autem de indicenda pœna sermo est; non quod sint culpandi: *Unusquisque enim*, ait, *in peccato suo morietur; et non morientur filii pro patribus*[94]. Aut vice versa: sed ad consolationem; Quadragesima una ab esu carnium abstinebunt, et utique sacrameutis quoque non participabuut. In Ecclesiam autem ingrediantur oraturi, tandiu dum catechumeni dimittantur, permanentes; partem etiam quæ ad miserum illum pertinebat, dent pauperibus. Nam oblationem et liturgiam pro illo fieri omnino non licet: eleemosyna vero fiat: prodest enim hæc etiam infideli, ut dicit Chrysostomus; et ex Judæ laqueo nummi argentei ad sepulturam peregrinorum donati sunt. Signum etiam vivificæ crucis in eo loco defigant, ubi præfocatus fuit: siquidem crux ipsa in Calvariæ loco defixa fuit, eo quod ibi hominis mortui Adam calvaria: unde et nomen loco datum. Hæc habuimus quæ ex Scripturis diceremus; quo illos hortaremur quibus id accidit, ut magno dolori finem imponant, et cum gratiarum actione, bona opera bono Deo sedulo exhibeant. Vicanos vero admonemus, ut pravo affetu deposito cum iis qui in domo illa sunt, pristino more communicent, in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

(46). — Νικήτᾳ ἡγουμένῳ. [χλβ΄.]

CLIV. — *Nicetæ præposito* (*).

icipatio et communio idem sint: atque adeo panis hæreticorum, cum participatur ab aliquibus, cum hæreticis communicantes efficiat.

:αιρον, οἶμαι, τὸ παρὸν γραμματεῖον τῇ
ου ἁγιωσύνῃ· οὐ μόνον ὅτι τὸ τῆς ἀγάπης
ιλλ' ὅτι καὶ λυπηρόν τι ἐνιζάνον ἡμῶν τῇ
υχῇ, φανεροποιεῖ. Καί, εἰ κελεύεις, πρόσ-
λεγομένοις. Μεθ' ὑποστροφὴν τῆς ἐν τῷ
τυνόψεως ἡμῶν τῶν ἁγίων Πατέρων, συν-
ἡμετέρῳ ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ, διηγούμενος
ν ἐν Κυρίῳ διειλεγμένων· ἐπειπών, ὅτι καὶ
ιδικίου, συνίστησι τὸν Μαξιμῖνον ἐπὶ τῇ
μεταβολῇ αὐτοῦ, ἤγουν ἀπολογίᾳ καὶ ὁμο- D
δὲ ἀνένευσε, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνανεύ-
ι μὲν ἀπῄτουν, ἐκεῖνος δέ φησιν· Ἐν τῷ
ικῷ ὅπερ συνεγράψατο, καὶ αὐτὸς ἀνέγνων,
ιλαβεῖν· ἀλλ' οὐχὶ κοινωνῆσαι, καὶ οἰκονο-
καθ' ὕφεσιν ἀκριβείας, ἀλλ' οὐκ ἐκπτωσιν
τοῦτο. Τί ταῦτα, ὦ Πάτερ τιμιώτατε; Οὐχ
ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, ὅτι φειδοῖ τοῦ γήρους,

Non importuna erit, opinor, hæc epistola paternæ sanctitati tuæ; non solum quia officio fungitur charitatis; verum etiam quia triste quiddam, quod in humili anima nostra insidet, patefacit. Et, si jubes, attende quæ dicam. Post reditum a conspectu sanctæ paternitatis vestræ in Acrita, congressus sum cum fratre nostro Athanasio, singula enarrans de quibus in Domino disserueramus: addens insuper, quod Mediciensis commendat Maximiuum in pulcherrima ejus conversione, hoc est, in apologia et confessione. Ille vero abnuit: cumque causam rogarem cur abnueret: In Apologetico, inquit, quem conscripsit, et quem ipse legi, ait participasse, non autem communicasse, atque hoc dispensationem esse, qua exactum jus emittatur, veritas autem non amittatur. Quidnam hoc est, Pater honoratissime? Annon sic confitetur, ut sum-

ι. xxiv, 16.

(*) Dogmatica.

NOTÆ.

cod. Reg. ριδ΄.

matim dicam : Senectuti parcens, animam meam perdidi, communicans in negatione imaginis Christi, et Deiparæ, sanctorumque omnium : hæc enim Iconomachica est hæresis, atque in hoc impiis aggregatus sum. Deinde ad finem usque in monasterio meo permansi persecutionis expers, cum agitaretur Ecclesia nostra. Annon ita confitetur et deplorat ? Verum nugas illas occinit, atque, ut refert is qui mihi narravit ad suam defensionem Dianium quemdam e Patribus producit, qui idem fecerit, et a sancto Basilio, ut ait, susceptus sit; tum etiam patrem Gregorii Theologi.

O justam indignationem, et sacri antistitis nostri, et totius confessorum chori ! Si enim hoc communicare non est, neque prolabi; quisnam fructus est susceptorum ab illis certaminum et præliorum, ac sanguinis profusi et ærumnarum ? cur et ipse abscissus est ? cur monasterium relinquit ? cur inhibetur a sacrificio ? O, et iterum dico, divinam indignationem : quod veritatem in injustitia detinens[95], idem quod ipse fecit, Patres lecisse existimat. Age ergo, inconsultum sermonem expendamus. Participavi, sed non communicavi. Ait itaque uspiam theologorum celeberrimus : Particeps factus snm imaginis, et non custodivi. Particeps fit meæ infirmitatis, ut et imaginem servet, et carnem morti tradat. Secunda ergo communione communicavit, quæ priori longe admirabilior est. Ecce vocem hanc, *participavi*, communionem significare ostensum est. *Participatio* enim seu μετάληψις, et communicatio, idem sunt; atque illa quidem sic dicta ex eo quod est simul haberi; hæc autem ex eo quod qui simul habent, commune faciant. Et divinus item Apostolus : *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est ? panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est ? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*[96].

Ecce hic etiam qui mundi lumen fuit, ostendit, participationem sive μετοχὴν esse communionem. Nemo autem mentis compos, qui neget μετοχὴν esse μετάληψιν. Sicut ergo divinus panis ab orthodoxis participatus, omnes qui participant unum corpus efficit, sic profecto et hæreticus panis conjungens inter se eos qui illum participant, unum corpus oppositum Christo exhibet : et qui aliud effutit, inepte et frustra loquitur. Quod si mens, tunc cum ipse participabat, facto non consentiebat; hoc magis negare est, si, non ignorans absurde se agere, in scientia tamen peccavit, non veritus Deum, qui et animam et corpus occidit, mittens in gehennam; sed illum reveritus qui corpus ad tempus cædit. Quid juvant quæ non congruunt ? Quid faventes sibi putat sanctos, qui contradicunt ? Illorum judicio, annuisse duntaxat vel abnuisse, cum de confessione aut negatione agitur, perinde

A ὤλεσά μου τὴν ψυχήν, κοινωνήσας ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, τῆς τε Θεοτόκου, καὶ πάντων ἁγίων· τοῦτο γὰρ ἡ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις· κἀν τούτῳ συνηλίσθην τοῖς ἀσεβέσιν. Εἶτα καὶ ἕως τέλους ἐνέμεινα ἐν τῷ μοναστηρίῳ μου ἀδίωκτος διωκομένης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας [cod. Reg. οἰκουμένης]. Οὐχ οὕτως ἐξομολογεῖται καὶ προσκλαίει ; ἀλλὰ τὰ βατταρίσματα ἐκεῖνα φαίη, καὶ ὥς φησιν ὁ ἐξηγούμενος, ὅτι γε καὶ παράγει εἰς συνηγορίαν αὐτοῦ Διάνιόν τινα τῶν Πατέρων ταυτὸ πεποιηκότα, ὅν, φησὶν, εἰσεδέξατο ὁ ἅγιος Βασίλειος· ἐπεὶ καὶ τὸν πατέρα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Ὢ δικαίας ἀγανακτήσεως, τοῦ τε ἱεροῦ ἡμῶν ἀρχιερέως, καὶ παντὸς τοῦ ὁμολογητικοῦ πληρώματος ! Εἰ γὰρ ἐκεῖνο οὐ κοινωνία, οὐδὲ ἔκπτωσις· τί τὸ ὄφελος B τῶν ἐκείνοις ἀγώνων τε καὶ ἄθλων, αἱμάτων τε καὶ ταλαιπωρημάτων ; τί δὲ καὶ αὐτὸς ἀπεμήθη [cod. Reg. ἐπετιμήθη] ; τί δὲ καὶ ἀφίησι τὸ μοναστήριον ; τί δὲ καὶ εἴργεται τῆς ἱερουργίας ; Ὢ, καὶ αὖθις λέγω, τῆς θείας ἀγανακτήσεως ! ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατέχων, οἴεται καὶ τοὺς Πατέρας ταυτοπαθεῖν αὐτῷ. Φέρε οὖν, ἴδωμεν τὸν ἀλόγιστον λόγον· Μετέλαβον, ἀλλ' οὐκ ἐκοινώνησα. Λέγει τοιγαροῦν ὧδέ που τῶν θεολόγων ὁ διαβόητος· Μετέλαβον τῆς εἰκόνος, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς ἀσθενείας, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ. Δευτέραν οὖν κοινωνίαν κοινωνεῖ, καὶ πολὺ τῆς προτέρας παραδοξοτέραν. Ἰδοὺ, τὸ, μετέλαβον, κοινωνεῖν, ἀποπέφασται. Μετάληψις γὰρ καὶ κοινωνία ταυτόν· ἡ μὲν ἐκ τοῦ μετέχεσθαι· ἡ δὲ ἐκ τοῦ τοὺς μετέχοντας κοινοποιεῖσθαι, ὀνομαζομένη. Καὶ τοίνυν ὁ C θεσπέσιος Ἀπόστολος· Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἐστί ; τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἐστίν ; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.

Ἰδοὺ δέδειχε κἀνταῦθα τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὅτι κοινωνία ἐστὶν ἡ μετοχή· οὐκ ἄν τις δὲ φρενῶν ἐπήβολος ὢν, οὐχὶ τὴν μετοχὴ, μετάληψιν εἴποι. Ὡς οὖν ὁ θεῖος ἄρτος ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων μετεχόμενος, πάντας τοὺς μετόχους ἓν σῶμα ἀποτελεῖ· οὕτω δὴ καὶ ὁ αἱρετικὸς ἄρτος κοινωνοὺς τοὺς οὕτω αὐτοῦ μετέχοντας ἀλλήλων ἀπεργαζόμενος, ἓν σῶμα ἀντίθετον D Χριστῷ παρίστησι· καὶ ὁ κενολόγος μάτην κενολογεῖ. Εἰ δὲ ὅτι ὁ νοῦς, ὁπότε μετελάμβανεν, οὐ συνετίθετο τῷ πραττομένῳ, τοῦτό ἐστι τὸ μᾶλλον ἀναμαρτητικόν· ὅτι καίπερ εἰδὼς ἐκτοπουργεῖν, ὅμως ἐν γνώσει ἡμάρτανε, μὴ φοβηθεὶς τὸν ἀποκτένοντα Θεὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τῆς ἐν γεέννῃ ἐμβολῆς, ἀλλὰ τὸν προσκαίρως σῶμα τύπτοντα. Τί συμφέρει τὰ ἀσύμβατα ; τί οἴεται συνηγόρους τοὺς ἀντηγόρους αὐτοῦ ἁγίους ; ἤδη καὶ μόνον κατάνευσις ἢ ἀνάνευσις, ἐπί τε ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως, ἔργου πλήρωσις αὐτοῖς δογματίζεται· καὶ οὐδὲ ὑπόκρισιν εἰς μαρτυ-

[95] Rom. I, 18. [96] II Cor. x, 16-18.

τροσήκαντο, τοῦ μόνον ἅψασθαι θύματος, οὐχ
:κοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἰδιοθύτου · καὶ τὰ παραδείγματα
ι. Τί δὴ οὖν ἄλλο ἢ τοῦτο ἐνῆν τῷ προλαβόντι
ῷ; Ὁ ἱερὸς πατριάρχης κατηνέχθη, ἐξωστρα-
, περιωρίσθη ἐν παραβύστῳ τόπῳ · ἀντίθρονος
ομάχος · σύνοδος ἀθετούντων · ἀναθεματισμὸς
Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου · ἀνάῤῥησις τῆς πάλαι
ιστούσης · ὑπερορίαι τῶν ἁγίων ἐπισκόπων τε
ἡγουμένων, μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν · αἱ-
χεόμενα, θάνατοι ἄωροι, εἱρκταὶ, λιμαγχονή-
λεηλασίαι · τὸ φοβερώτερον καὶ ὁρώμενον καὶ
μενον, ἡ σεπτὴν εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐνυβριζο-
καταπατουμένη, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἁπάντων
· οἵ τε ναοὶ καὶ τὰ θυσιαστήρια ἐρειπούμενα ·
ια βεβηλούμενα, πυρὶ παραδιδόμενα. Τούτων
ἐχόντων, οὐ πᾶς ὁ κοινωνήσας ἤγουν μεταλα-
τοῦ ἰοβόλου ἄρτου, ἀρνησίχριστος, ἔκθετος,
ς · εἰ μήτε διὰ μετανοίας ἀνακληθῇ; Οὕτως
ἀλήθεια · καὶ ταύτῃ ἀπεκτάνθησαν οἱ μάρτυ-
κὶ ὑποῖσαν ἅπαντα οἱ ἀντεχόμενοι. Καὶ εἴ τις
ενόνι τούτῳ στοιχεῖ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, εἰ-
ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ
εοῦ. Τὸ γὰρ τοῦ Διανίου, καὶ τοῦ Πατρὸς τοῦ
ου, εἴ τι καὶ τοιοῦτον ἕτερον · τεχνικοῦ γράμ-
ὑπὸ αἱρετικῶν σκαιωρηθέντος · κλοπὴ ἦν
ιτος κατασοφισθέντων, καὶ οὐχ ἐκ φόβου τινὸς,
! ὑπογραψάντων τῶν ἁγίων ἐκείνων. Διόπερ
εὐθὺς ἅμα τοῦ γνῶναι τὸν δόλον ἡ ἀνάκτησις
εὔναρσος ἀπολογία. Ταῦτα, Πάτερ ἅγιε, εἴ σοι
, ἐκφερομύθησον τῷ ἀνδρὶ, ἵνα εἰδὼς τὴν ἀλή-
ἀποῤῥίψοι τὴν ἄδικον συγγραφὴν ἐκείνην, καὶ
εὐσεβῶν τάττοιτο · ἐπ' ἂν καὶ γέρων, καὶ ἐπι-
ἰς, καὶ διά τοι τοῦτο ἐάσας τὴν περιβόητον
Εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμῖν γε εὔξαι μηδεμίαν κοι-
ἔχειν ἐν τῷδε τῷ μέρει μετὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἴπερ
μεταμέλοιτο.

A est ac opus ipsum perfecisse : ac ne simulationem quidem admittunt tangendæ victimæ, neque solum sacrificatæ idolis, sed nec privatim cæsæ : cujusmodi exempla sunt innumera. Quæ enim alia quam hæc erant in priori persecutione? Sacer patriarcha detentus est, in exsilium pulsus, in obscurum locum relegatus : in ejus sede locatus homo Christomachus : synodus abrogantium, anathematizatio sanctæ synodi Nicænæ, instauratio belli contra Christum, exsilia sanctorum episcoporum et præpositorum, monachorum ac monialium: sanguis effusus, mortes immaturæ, carceres, homines fame enecti : deprædationes et, quod oculis auribusque horrendum, contumeliose habita, proculcata, imago Christi veneranda, Deiparæ, omnium sanctorum : templa et altaria solo æquata,
B
sancta profanata, ignique tradita. Quæ cum ita se habeant, quicunque communicat seu participat venenatum panem, nonne Christi est negator; ejectus, impius, nisi per pœnitentiam resipiscat? Sic habet veritas: et pro hac occisi sunt martyres, et omnia pro illius defensione pertulerunt : *Et si quis hanc regulam secutum fuerit,* ait Apostolus, *pax super ipsum, et misericordia, et super Israel Dei*[97]. Quod enim de Dianio, et de Theologi patre, et si quid aliud ejusmodi, hæreticorum artificio scriptum et excogitatum, fraus fuit ad fallendos simpliciores, non quod timore aliquo, absit, subscripserint sancti illi. Quocirca simul atque dolum agnoverunt, revocarunt se, et cum fiducia respon-
C
derunt Hæc, Pater sancte, si fas erit, viro renuntia : ut agnita veritate, injustam syngrapham illam abjiciat, et in numerum piorum ascribatur, quandoquidem et senex, et reprehensus, et propterea reliquit celeberrimum monasterium; sin minus : at pro nobis ora, ut nullam cum viro communionem habeamus in hac parte, nisi animum mutet.

Ε' (47). — Θεοφίλῳ τῆς Ἐφέσου. [χλθ'.]

CLV. — *Theophilo Ephesi* (*).

Quod hæreticos doceri, non interfici oporteat.

κὼν ἐπὶ χεῖρας τὸ γραμματεῖον, ὅπερ ἐπέστει-
ἱερά σου κορυφὴ Ἀθανασίῳ τῷ ἡμετέρῳ ἀδελ-
καὶ ἀναγνοὺς ἐλυπήθην, τιμιώτατέ μου Πάτερ,
ἱκανήν. Πρῶτον μὲν ὅτι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς
μοῦσι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν νῦν
σαν αἵρεσιν τῶν Εἰκονομάχων, ἐρεσχελίαι γί-
, καὶ σχίσματα ἐπιφύονται · ἔπειτα ὅτι ἀναγ-
αι ὁ ἐλάχιστος ἀντιθετικῶς τὴν διάλεξιν ποιή-
ι. Ἀλλὰ συγγινωσκέτω ἡ μεγαλειότης σου ·
γὰρ ἀληθείας ὁ λόγος · ἧς οὐδὲν προτιμότερον,
αἰδεσιμώτερον [cod. Reg. αἰδεστικώτερον]. Τί
ἐμφερόμενον ἐν τοῖς γράμμασι, περὶ οὗ ἡ
; Ἡμεῖς, φησὶν, οὔτε κτένεσθαι τοὺς Μανι-
ς, οὔτε μὴ κτένεσθαι, συνεβουλεύσαμεν. Εἰ δὲ
πετρέψαμεν, τῶν καλλίστων τὸ μέγιστον εἴχομεν

Sumpta in manus epistola quam sacra sublimitas tua fratri nostro Athanasio misit, ubi hanc legi, gravi dolore affectus sum, Pater mi honoratissime; primum quidem quod etiam inter nos
D
ipsos, qui furente nunc Iconomachorum hæresi, ex norma veritatis loquimur, rixæ, oriantur et exsistant schismata : deinde quod cogar ego minimus contrariam ex adverso dissertationem instituere. Sed ignoscat magnificentia tua; cum de veritate agatur, qua nihil est honore, nihil veneratione dignius. Quid autem est in litteris de quo ipsa doleat? Nos, inquis, neque ut occidantur Manichæi, neque ut non occidantur, consilium dedimus. Id vero si permitteremus, pulcherrimarum rerum maximam faceremus. Quid ais, vir a

[97] Galat. vi, 16.

NOTÆ.

(*) In cod. Reg. ρις'

(*) Dogmatica.

Deo honorate ? Dominus in Evangeliis vetuit, dicens : *Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis triticum. Sinite crescere usque ad messem* [98]. Et tu pulcherrimarum rerum maximam dixeris, eradicationem permittere ? Quod enim zizania vocarit hæreticos, tum eos qui tunc erant videlicet, tum omnes qui postea orituri essent, Chrysostomum audiamus hoc ipsum interpretantem his verbis [99] : « Quid ergo vetat Dominus dicens : *Ne forte eradicetis simul cum eis triticum.* Hoc vero aiebat, bella vetans, et sanguinem fundi et cædes fieri. Non enim oportet hæreticos occidere ; alioqui bellum implacabile in terris futurum erat. Et post alia : Quid porro aliud, *Ne eradicetis cum eis triticum.* quam hoc innuit ? Quod si arma movere cœperitis, et hæreticos interficere, B multos quoque de Sanctis una perire necesse est. » Quod et temporibus nostris accidit. Nam et sanguis effusus, et cædes regionem nostram complevere, multique de numero sanctorum simul sublati sunt, et verbum Domini non excidit : sicut testatum est apud multos. Quid autem dicimus, non permittendum ut occidantur hæretici ? illis ne quidem imprecari concessum nobis est. Audiamus enim rursus Dominum sancto Carpo, ut sapientissimi Dionysii verba insinuant, sic loquentem : « Percute me deinceps ; paratus enim sum pro hominum salute et iterum pati : pergratum quippe hoc mihi ; dum alii homines non peccent. Cæterum vide an e re tua sit, habitationem in voragine cum serpentibus, permutare cum illa quæ cum Deo est bonisque et homines amantibus angelis [1]. » Vides, vir C prudentissime, divinam indignationem, eo quod ille contra hæreticos precaretur, ut e vita excederent : et quo pacto codemnandus erat vir sanctus, si in proposito perstitisset. Nequaquam ergo, ut veritas monstravit, imprecari fas est : imo potius pro his orandum : sicut Dominus ipse cum pateretur, Patrem suum oravit dicens : *Pater, dimitte illis peccatum : non enim sciunt quid faciunt* [2]. Quod vero dicit sanctitas tua, habere se aliquos sanctos qui in eadem ac tu sententia sint ; ignosce, Pater, sanctorom verba non recte accipimus, atque inde intelligimur Patribus et Deo ipsi repugnare. Divinus enim Cyrillus in opere contra Julianum, juxta id quod olim sancitum fuerat, locutus est : D non Testamentum Vetus cum Novo committens ; absit ; neque enim nesciebat, quæcunque lex loquitur, iis qui sub lege erant loqui : neque ignorabat comparationem qua utitur Salvator, cum ait : *Dictum est illud antiquis ; ego autem hoc dico vobis* [3]. Quare, sicut Demophilo cuidam divinus dicit Dionysius, minime æmulandos impetus tuos non approbabimus, etsi millies proferas Phinees et Eliam. Hæc enim cum audiret Jesus, nequaquam ipsi placuerunt hujus mansueti et boni spiritus expertes discipuli. Nam et divinissimus noster sacro-

A ἂν ποιῆσαι. Τί φῄς, ὦ θεοτίμητε ; ὁ Κύριο
ρευσεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τοῦτο, εἰπών · Οὔ·
συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε
τοῖς τὸν σῖτον. Ἄφετε συναυξάνεσθε
τοῦ θερισμοῦ. Καὶ αὐτὸς τῶν καλλίστων τὸ
φαίης εἶναι, τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκριζώσεως ; Ἐ
ζιζάνια τοὺς αἱρετικοὺς εἴρηκε, τούς τε τ
δηλονότι, καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων, ἤγουν ἅπαντ
σώμεθα τοῦ Χρυσοστόμου αὐτὸ τοῦτο ἑ
τος · ἐφ' ᾧ τάδε · « Τί οὖν ὁ Δεσπότη
λέγων, Μήποτε ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς
τον ; Τοῦτο δὲ ἔλεγε, κωλύων πολέμους γίνεσθ
ματα καὶ σφαγάς. Οὐ γὰρ δεῖ ἀναιρεῖν αἱ
ἐπεὶ ὁ πόλεμος ἄσπονδος ἔμελλεν εἰς τὴν ο
εἰσάγεσθαι. » Καὶ μεθ' ἕτερα · « Τί δὲ ἄλλο,
B Μὴ ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτο
φησιν, ὅτι Εἰ μέλλοιτε κινεῖν ὅπλα, καὶ κατ
αἱρετικούς, ἀνάγκη πολλοὺς καὶ τῶν ἁγίω
ταβάλλεσθαι. » Ὅπερ καὶ γέγονεν ἐν τ
ἡμᾶς χρόνοις. Καὶ γὰρ αἵματα καὶ σφαγαὶ
σαν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην · καὶ πολλοὶ τ
συναπῆλθον · καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου οὐ
ὡς ὡμολόγηται παρὰ πολλοῖς. Καὶ τί λέγ
τοῦ μὴ ἐπιτρέπειν κτένεσθαι αἱρετικούς ;
κατεύχεσθαι αὐτῶν συγκεχώρηται ἡμῖν.
μεθα γὰρ αὖθις τοῦ Κυρίου πρὸς Κάρπον τ
ὡς ὑποδεδήλωται διὰ φωνῆς Διονυσίου τοῦ
λέγοντος · « Παῖε κατ' ἐμοῦ λοιπόν · ἕτο
εἰμι καὶ αὖθις ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασωζομ
θεῖν · προσφιλές μοι τοῦτο · μὴ ἄλλων ἁμα
ἀνθρώπων. Πλὴν ὅρα εἰ καλῶς ἔχει σοι, τ
C χάσματι μετὰ τῶν ὄφεων μονὴν ἀνταλλάξ
μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπ
λων. » Ὁρᾷς, θεοσύνετε, τὴν θείαν ἀγανά
ἐπειδὴ κατηύχετο τῶν αἱρετικῶν ἀπαλλαγ
ζωῆς · καὶ ὅπως, εἰ ἐπιμένων τῇ διαθέσει τ
ἔμελλεν ὁ ἅγιος καταδικάζεσθαι. Οὔτε οὖν, ὡ
χεν ἡ ἀλήθεια, κατεύχεσθαι δεῖ ὅλως · μᾶ
οὖν ὑπερεύχεσθαι · ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπέ
τῷ τοῦ πάθους καιρῷ, λέγων πρὸς τὸν ἑαυ
τέρα · Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ·
οἴδασι τί ποιοῦσι. Τὸ δὲ φάναι σου τὴν ἁγ
ἔχειν αὐτοὺς συμφωνοῦντας ἐν τῷ προβλήματ
Reg. προδηλώματι] τούσδε τοὺς ἁγίους · σύ
Πάτερ, οὐ καλῶς ἐκλαμβάνομεν τὰς τῶν ἁγ
D νάς, κἀντεῦθεν εὑρισκόμεθα πατρομαχίαν,
δὲ θεομαχίαν εἰσφέροντες. Ὁ γάρ τοι θεῖος
λος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κατὰ τὸ πάλαι
θετημένον προὔτεινε τὴν ῥῆσιν · οὐχ ἐφάμιλ
Νέᾳ τὴν Παλαιὰν συμβάλλων · μὴ γένοιτο ·
ἠγνόει ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ
Οὐδὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος σύγκρισιν, ἐν ᾗ φησιν ·
θη τοῖς ἀρχαίοις τόδε · ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν
Ὥστε, καθά φησιν ὁ θεοφάντωρ Διονύσιος πρ
Δημόφιλον, οὐκ ἀποδεξόμεθά σου τὰς ἀζηλώτους
κἂν εἰ [cod. Reg. οὐδ' εἰ] μυριάκις ἐπαναλάβοις
νεὲς καὶ τὸν Ἠλίαν. Ταῦτα γὰρ ἀκούοντα τὸν Ἰ

[98] Matth. XIII, 29. [99] Hom. 47 in Matth. [1] Epist. 7, ad Demophilum monachum, num. 6. [2] ... XXIII, 34. [3] Matth. V, 21, 22.

ον οἱ τοῦ πραέος τούτου καὶ ἀγαθοῦ πνεύ-
τοχοι μαθηταί. Καὶ γὰρ καὶὁ θειότατος
θέτης ἐν πραότητι διδάσκει τοὺς ἀντιδια-
τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θεοῦ. Διδάσκεσθαι
ιμωρεῖσθαι χρὴ τοὺς ἀγνοοῦντας. Ἠνωτί-
ν, ὦ μάκαρ, ἃ λέλεχε καὶ ὁ ἱερὸς Παῦλος,
ῖς ὑπ οὐρανόν. Λέγει τοίνυν καὶ ὁ θεοφόρος
Τοὺς μισοῦντας οὖν τὸν Θεὸν μισεῖν χρὴ,
ῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐκτετηκέναι· οὐ μὴν δὲ
μᾶς αὐτοὺς ἢ τύπτειν· καθάπερ τὰ ἔθνη
ὸτα τὸν Θεόν. Εἰ δὲ οὐ τύπτειν δεῖ, σχολῇ
ῖς κτένειν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἅγιον Συ-
τοῦ θαυμαστοῦ ὄρους εἴληφας, δέσποτα,
οι· μὴ τοῦτο οἴου, ἱερὲ, ὡς μάχεται Χρι-
ῖς ὑπὲρ αὐτὸν διδασκάλοις. Ἀλλὰ τί; ἐπὶ
ματίζοντι τὸ Χριστιανὸν φῦλον ὁ λόγος
πρὸς τὸν τηνικαῦτα βασιλέα παρακλήσεως,
πορθοῖντο ὑπὸ Σαμαρειτῶν οἱ Χριστιανοί.
ἔχει. Καὶ νῦν ταυτὸ τοῦτο παρακαλοῦμεν·
ας καὶ Ἄρραβας θανατοῦντας τὸν λαὸν τοῦ
ιμεῖν, καὶ μὴ φείδεσθαι τοὺς βασιλέας·
το, κἀκεῖνο ἕτερον· τὸ μὲν ἐπὶ τοὺς πολε-
ὸ δὲ ἐπὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα αἱρετικούς. Τὸ
ερὶ τοῦ Νηστευτοῦ Ἰωάννου τοῦ τῆς Κων-
πόλεως προέδρου, οὔ μοι φαίνεται ἀληθὲς,
ἀνασκολοπισθῆναι τοὺς γόητας, ἀλλὰ
ρηκέναι. Φονεῖς γὰρ κἀυτοί· ἐφ' οὓς οὐ
τοῖς κρατοῦσι τὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων
γὰρ εἰκῇ, φησὶ, τὴν μάχαιραν φοροῦ-
ικοί εἰσι τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι· οὐ
ς ὁ Κύριος ἐκώλυσεν, ἐπιτρέπειν χρή. Σωμά-
ρχοντες, τοὺς ἐν τοῖς σωματικοῖς ἁλόντας ἐξὸν
λάζειν· οὐχὶ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ ψυχήν· τῶν
ν ἀρχόντων τοῦτο· ὧν τὰ κολαστήρια, ἀφ-
αὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιτιμίαι.
οὖν, ὦ δέσποτα, ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς φρονοῦ-
γε, ἵνα ἐν ἀφροσύνῃ εἴποιμεν, καὶ παῤῥη-
ήκαμεν τῷ μὲν μακαριωτάτῳ ἡμῶν πατρι-
ι μαχαίρᾳ ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἐκδικεῖ, καὶ
· τοῖς δὲ τὴν σφαγὴν δράσασι βασιλεῦσι·
ρώτῳ, ὅτι Οὐχ ἠρέσθη Θεὸς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ
· τῷ δὲ δευτέρῳ ἀπαιτοῦντι τὴν συνηγο-
ἀναιρέσεως, ὅτι Πρότερον ἡ κεφαλή μου
πεο συνθέσθαι με τούτῳ. Ταῦτα δὴ παρ'
ι ἁμαρτωλῶν. Ὑμεῖς δὲ, ἁγιώτατοι, εἰ ἕτε-
έλιον ἀνέγνωτε, ὅπερ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν, εὖ
εἰ δὲ μὴ, σκοπήσατε τί ὁ Ἀπόστολος ἀπο-

A rum institutor in mansuetudine docet eos qui doctrinæ Dei adversantur. Doceri enim non puniri oportet ignorantes. Audivimus igitur, o beate, quæ dixit sacer Paulus, sol orbis universi. Ait autem et deifer Ignatius[4]: Odio itaque Deum habentes convenit odio habere, et super inimicos ejus tabescere; non tamen illos persequi aut verberare, sicut gentes quæ non noverunt Deum. Quod si verberare non oportet, nullo utique modo illos occidere. Quod autem id sumpsisti, sanctum quoque Simeonem, qui in admirando monte est, tecum, domine, consentire: noli hoc existimare, vir sacer, quod ille Christo repugnet, aut magistris potioribus quam ipse sit. Sed quid? Sermo illi erat hortatorius ad illius temporis imperatorem, de gente quæ populum
B Christianum infestabat: ne a Samaritis opprimerentur Christiani. Quod bene habet. Nunc etiam idipsum obtestamur, ut Scythas et Arabas, qui Dei populum perimunt, bello petant, nec illi parcant imperatores. Sed est istud ab illo diversum; hoc enim adversus hostes, illud contra subditos hæreticos. Quare, quod de Joanne jejunatore, Constantinopolitano antistite ferunt, mandasse ut præstigiatores in crucem agerentur, mihi verum non videtur, sed permisisse. Homicidæ namque sunt et ipsi: de quibus vetandum non est, quominus qui rerum potiuntur, ex legibus Romanis decernant. *Non enim sine causa*, inquit, *gladium portant; vindices sunt ei qui malum agit*[6-7]; sed non in eos de quibus Dominus prohibuit, permittere oportet.
C Qui enim corporibus præsunt, his licet plectere eos qui in corporalibus convicti fuerint: non autem eos qui in spiritualibus; hoc enim eorum est qui animas regunt; quorum animadversiones sunt excommunicationes, et reliquæ pœnæ.

Sic ergo, domine, nos humiles sentimus: et quidem, ut in insipientia dicamus, libere locuti sumus beatissimo patriarchæ nostro, quod Ecclesia gladio non vindicet; qui quidem annuit; imperatoribus vero, qui cædem patrarunt, priori quidem, quod Deo talis cædes non placuerit; posteriori autem cum cædis defensionem exigeret, prius mihi adimendum caput, quam ut his consentirem. Hæc itaque a nobis peccatoribus. Vos vero, sanctissimi, si aliud Evangelium legistis, quod nos non novimus,
D bene habebit; sin minus, considerate quid dicat Apostolus.

8). — Τῇ περὶ τὸν Πατρίκιον υἱὸν ἀδελφότητι.

CLVI. — *Fratribus qui cum Patricio filio sunt* (*).

De Theologia, et de immaculata imagine sacra Domini et Dei nostri Jesu Christi.

οἱ καὶ Πατέρες, παρακληθεὶς παρὰ τοῦ Πα-
ὸν, ὡς Πατὴρ κἀκείνου, καὶ ὑμῶν δι' ἐκεί.
ῦσαι ὑμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν· καὶ ἐπείσθην
καὶ φθέγγομαι ὁ ταπεινὸς ἔνθεν ἑλών· Ἡ

Fratres Patresque, rogatus a Patre vestro, tanquam et illius pater, et vester per ipsum, ad salutarem sermonem vobis impertiendum; et acquievi, ut par erat, et inde loqui humilis incipio. Salus

ιt. interpolata ad Philadelph. n. 3. [5] Psal. LXXVIII, 6. [6-7] Rom. XIII, 4.

NOTÆ.

a cod. Reg. ριη'.

(*) Dogmatica.

nostra, filii charissimi, recte credere in sanctam Trinitatem, et opera facere quæ a sanctis Dei mandatis testimonium habeant. *In Christo enim Jesu*, quemadmodum ait Apostolus, *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur*[8]. Et fidei quidem ratio ad dogma orthodoxiæ; charitatis vero, ad bonæ operationis considerationem reducitur. Credimus ergo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quæ tres sunt personæ, natura una, una potestas, unum omnium princeps regnum, in uno, ut natura, sic et voluntate, et operatione adoratum imperio et gloria. Credimus quod unus de sancta Trinitate, Filius et Verbum Dei et Patris, per summam bonitatem exinanivit semetipsum, et formam servi accepit, in forma nostra conspectus. Hoc enim est quod ait Theologus: *Et Verbum caro factum est*[9]; et quod magnus Apostolus dicit: *Deus apparuit in carne*[10]. Et unus idemque est in duabus naturis, perfectus Deus, et perfectus homo: et in utroque perfecto proprietatem nullam non assumpsit, habens scilicet ut Deus omnia quæ Patris sunt; et ut homo, omnia quæ Matris, tanquam germanus filius. Quemadmodum ergo ex Patre incircumscriptus, sic ex Matre circumscriptus, hoc est, qui per imaginem, perinde ac mater, exprimatur. Quare Iconomachi, ad quos pertinet hæc disceptatio, non confitentes illum circumscribi, haud dubie nec germanum Matris filium confiteri deprehenduntur, sed alienum potius. Qui enim germanum, et non alienum penitus, nisi in omnibus naturæ proprietatibus genitrici simile sit quod ex illa genitum? Ut enim secundum circumscriptionem commune nihil habet cum Patre, sed cum Matre, ita secundum incircumscriptionem, vice vera, cum Genitore communio est, non cum Genitrice.

Sic se habet rectum veritatis dogma: hæc apostolica fides: circumscriptum confiteri Christum in carne. Sic enim magnus Basilius: « Depingatur in tabula certaminum præses Christus. » Et depictam imaginem venerari, tanquam adorato in ea Christo. In imagine quippe videre se angelum clamat aureus Chrysostomus. Si autem incorporeum in imagine, quanto magis corpore indutum Verbum? Quod si videt, certum est quod etiam adoret in imagine angelum: quemadmodum et Christum. In imagine enim videre meruisse, par est ac adorare: « Quandoquidem honor imaginis ad prototypum transit, » ut rursum ait magnus Basilius. Negatores itaque sunt Christi, qui contumeliosi sunt in imaginem: atque hanc spernentes, contemptionem in ipsum transferunt, licet Christum confiteri se dicant: quomodo dæmones etiam confitentur[11], inquit, Christum, factis vero negant[12]. Magna igitur, fratres, impietas illorum, et præclara confessio nostra, nihilo inferior quam martyrum antiquorum. State igitur fortiter, nullatenus titu-

σωτηρία ἡμῶν, τέκνα ἠγαπημένα [Reg. cc
πητά], πιστεύειν ὀρθῶς εἰς τὴν ἁγίαν Τρι
ἔργα ἔχειν μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων
τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, καθὼ
Ἀπόστολος, οὔτε περιτομὴ ἰσχύει, οὔτε
στία· ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργ
Καὶ ὁ μὲν τῆς πίστεως λόγος, εἰς τὸ τῆς ὀρ
δόγμα· ὁ δὲ τῆς ἀγάπης, εἰς τὸ τῆς εὐπραξ
ρημα ἀναφέρεται. Πιστεύομεν οὖν εἰς Πα
Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἅπερ ἐστὶ τρία π
μία φύσις, μία δύναμις, μία ἀρχικὴ τῶν
βασιλεία· ἐν ἑνὶ, ὡς φύσει, καὶ θελήσει, κ
γείᾳ προσκυνουμένη κράτει καὶ κλέει. Πι
ὡς ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς καὶ Λ
Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι' ἄκραν ἀγαθότητα
ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου ἔλαβεν ἐν τῷ καθ' ἡ
ὀφθείς. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὅ φησιν ὁ Θεολόγος·
Λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ ὅ φησιν ὁ μέγ
στολος· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί. Καὶ
καὶ ὁ αὐτὸς ἐν δυσὶ φύσεσι τέλειος Θεὸς, κα
ἄνθρωπος, καὶ ἐν ἑκατέρῳ τελείῳ οὐχ
ἰδίωμα ἀπρόσληπτον, ἔχων δὲ μᾶλλον τὰ τ
Πατρὸς θεϊκῶς, καὶ πάντα τὰς τῆς Μητρὸς
κῶς, ὡς υἱὸς γνήσιος. Ὡς οὖν ἐκ τοῦ
ἀπερίγραπτος, οὕτως ἐκ τῆς Μητρὸς περ
ἤγουν ἐξεικονιζόμενος μητρομοίως. Οἱ οὖν
μάχοι, περὶ ὧν καὶ τὸ ταῦτα δογματίζειν,
λογοῦντες αὐτὸν περιγράφεσθαι, εὑρίσκοντα
λῶς μηδὲ ὁμολογεῖν αὐτὸν γνήσιον υἱὸν τῆς
ποῦ γὰρ τὸ γνήσιον, καὶ οὐ πάντη μᾶλλον ἀ
ἂν μὴ κατὰ τὴν γεννήσασαν ἐν πᾶσι τοῖς
ἰδιώμασιν εἴη ἂν καὶ τὸ γέννημα; Ὡς γ
τὴν περιγραφὴν οὐδεμίαν κοινωνίαν ἔχει π
Πατέρα, ἀλλὰ πρὸς τὴν Μητέρα· οὕτως κα
τὴν ἀγραφίαν τὸ ἔμπαλιν· πρὸς τὸν γεννήσα
ἡ κοινωνία, οὐ πρὸς τὴν τεκοῦσαν.

Οὕτως τὸ ὀρθὸν δόγμα τῆς ἀληθείας· αὕτη
στολικὴ πίστις· περιγραπτὸν ὁμολογεῖν τὸν
ἐν σαρκί. Καὶ γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος· « Ἐ
σθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγω
Χριστός. » Καὶ τὴν ἐγγεγραμμένην εἰκόνα τι
ἐν αὐτῇ προσκυνουμένου Χριστοῦ. Ἐν γὰρ τῇ
βοᾷ ὁ χρυσοῦς Χρυσόστομος ἰδεῖν ἄγγελον.
τὸν ἀσώματον ἐν εἰκόνι· πόσῳ οὖν μᾶλλον τὸν
ματον Λόγον; Καὶ εἰ ὁρᾷ, δῆλον ὅτι καὶ πρ
ἐν εἰκόνι τὸν ἄγγελον· ὥσπερ καὶ τὸν Χριστ
γὰρ ἀξιωθῆναι ἰδεῖν ἐν Γραφῇ, ἴσον ἐστὶ τ
κυνεῖν· « Ἐπείπερ καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ
πρωτότυπον διαβαίνει, » ὡς πάλιν φησὶ
γας [cod. Reg. φησὶν ὁ θεῖος] Βασίλειος. Ἀ
τοιγαροῦν εἰσι Χριστοῦ, οἱ τῆς εἰκόνος κατα
σται, διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀθετήσεως, εἰς αὐτ
ἀθετοῦντες, ἀναφέροντες· κἂν λέγωσιν ὁμολογε
στόν· ἐπεὶ καὶ τὰ δαιμόνια ὁμολογοῦσι, φησ
τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Μέγα οὖν, ἀδελ
ἀσέβεια αὐτῶν· καὶ μεγάλη ἡ ὁμολογία ἡμῶ
οὐδὲν ἀπολείπουσα τῶν πάλαι μαρτύρων. Στ

8 Galat. v, 6. 9 Joan. i, 14. 10 I Tim. iii, 16. 11 Jac. ii, 19. 12 Tit. i, 16.

ῶς [cod. Reg. κραταιοὶ] μηδόλως ὀκλάζοντες A τῶν ἤδη ἀποδεικτικῶς ἠληθευμένων· ἀλλὰ τῇ πίστει μέχρις αἵματος, εἰ καλοίη καιρὸς, μενοι τοὺς ἀγῶνας. Ἐντεῦθεν ἀνατέλλει καὶ ὸς βίος, ἐξ ἡλίου· ἐπείπερ θάτερον θατερον θαιαρτύριον ὁ ἀδελφόθεος ἀποδέδειχεν εἶναι. Ἀγαόν Θεὸν ἐξ ὁλοκλήρου τῶν τριῶν δυνάμεων, ἡ ἐντολὴ κελεύει. Ἀγαπᾶτε καὶ ἑαυτοὺς ὡς μέλη ῦ. Ἐν τούτῳ γὰρ, φησὶ, γνώσονται πάνῖτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἐν ἀλλήλοις. Διὰ πίστεως ἄγετε τὸν ὀμενον ὑμῶν· μηδεὶς ἔστω ἀνεξαγόρευτος ὁ γὰρ τοιοῦτος ὀφιοτρόφος. Μηδεὶς χλιαρόπιὁ γὰρ τοιοῦτος ἀμέτοχος τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύζέσεως. Μηδεὶς κρυφιοκτήμων· ὁ γὰρ τοιοῦδοκλέπτης. Μηδεὶς ἰδιόγνωμος· ὁ γὰρ τοιοῦτος B άχος. Μηδεὶς παῤῥησιοποιός· ὁ γὰρ τοιοῦτος γάτης. Μηδεὶς κλεψιφάγος· ὁ γὰρ τοιοῦτος οιος. Μηδεὶς ἐν μηδενὶ διδοὺς προσκοπήν. ἡ μωμηθῇ ἡ διακονία, ὡς βοᾷ ὁ Ἀπόστολος. ν παντὶ συνιστῶν ἑαυτὸν ὡς Θεοῦ διά, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν χωρίαις, καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς αὐτὸς ἀπηριθμήκαρτίζων τὸν ἀληθινὸν Χριστιανόν. Εἰ δὲ ὁ ὑποῦτως· τί καὶ πόσον ἀπαιτοῖτο ὁ καθηγούμενος ἀγαθὸς ὢν διδάσκει ὀφείλων προκεῖσθαι; ὁ ἀγών· ἀλλὰ καὶ ὁ μισθὸς ἀπειροπλάσιος, α οὐρανῶν, ἧς ἀξιωθείημεν καὶ ἄρχοντες καὶ νοι, θείως βιοτεύοντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ ἡμῶν. Ὧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς C τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

bantes in his quæ vera esse demonstratum est; sed pro hac fide certamina usque ad sanguinem, si res exigat, non refugientes. Hinc exoritur et lucida vita, ex sole sol; alterum siquidem alterius indicium esse frater Domini comprobavit [13]. Diligite Deum ex totis tribus facultatibus quemadmodum præcipit mandatum [14]. Diligite et vos ipsos velut membra Christi. *In hoc enim* ait, *cognoscent omnes, quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem* [15]. Fidem habete præposito: nemo sit qui se illi non aperiat: qui enim talis est serpentem nutrit. Nullus tepidam fidem habeat: qui enim talis est, is Spiritus sancti fervorem non participat. Nullus clam bona possideat: qui enim talis est, occultus est Judas. Nullus propriæ tenax sententiæ sit: qui enim talis est, extra monachum est. Nullius sermo sit licentior; qui enim talis est, perniciem operatur. Nullus furtim comedat; qui enim talis est, servum imitatur. Nullus *in ulla re det offensionem, ut non vituperetur ministerium,* sicut clamat Apostolus; *sed in omnibus exhibeat seipsum sicut Dei ministrum, in multa patientia, in tribulationibus, in angustiis* [16], et reliquis, quæ idem recenset, perficiens verum Christianum. Quod si hæc a subdito, ecquid et quantum requiratur a præposito, qui iis quos docet, tanquam egregia forma proponi debet? Magnum certamen: sed et merces infinita, regnum cœlorum; quo utinam et præsides et subditi donemur, Deo digne viventes in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

49). — Ἀντωνίῳ τῷ Δυῤῥαχίου. [χμθ'.]

CLVII. — *Antonio Dyrrhachii* (*).

De baptismo qui fit ex necessitate.

μὲν τοῦ καιροῦ, ὅμως ὅτι κατελάβομεν τῶν γεγραμμένων ἐπιστολὴν τιμίαν τοῦ ἁγιωτάτου Πατρὸς, πάνυ ἥσθημεν οἱ ταπεινοί· οὐδὲν γὰρ συνδεῖν οἶδεν ἀγάπην καὶ ἀδιασκέδαστον φυ, ὡς ἀντιδιδομένη διάθεσις. Ἀλλὰ τί ὅτι οὐδέσποτα, ἦρες τῷ ἐγκωμιαστικῷ λόγῳ τῆς φου σου γλώττης, τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς μηδ' ἀγαθὸν ἔχοντας; Ἡ πάντως ἡ ἀγάπη αἰτία, σα τ' ἀληθῆ, καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα τοῖς ἴνοις ἀνάπτουσα; Πλὴν ὅτι ἐν τούτῳ καὶ D ἔχομεν (εἰρήσεται γάρ), εἰ μὴ ἀπατώμεθα, τὸ ν καὶ ἀγαπᾷν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ Πατέρας, τοὺς οἷος σὺ εἶ, ἕλκων τῇ χρηστότητι τῶν τρόπων πρὸς φιλίαν καὶ τὸν ἠγριωμένον Ταῦτα μὲν οὖν παρ' ἀμφοτέρων ἡμῶν τῇ ἱερᾷ ορυφῇ βραχέσι συλλαβαῖς ἀμειψαμένων τὴν ιχον καὶ πολύολβον ἐπιστολήν. Ἃ δὲ πρὸς εἰς ἀπολογίαν τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν Ἔραστον ιως, ἐν τούτοις. Ἡμεῖς, ἱερώτατε, εἰ καὶ εὐτελεῖς ἐσμεν, οὐ μὴν οὕτως ἀμαθεῖς, ἢ

Sero quidem, quia tamen dudum scriptam sanctissimi Patris nostri epistolam accepimus, valde nos humiles gavisi sumus. Nihil enim adeo charitatem colligare, indissolubilemque servare solet, ac reciproca communicatio. Sed quid ita nos, domine, qui omnino nihil boni habemus, encomiasticis peritissimæ linguæ tuæ verbis extulisti? An causa est prorsus charitas, vera supprimens, et quæ non sunt, ac si essent, amicis adaptans? Nisi quod habemus et nos istud certe (dicendum est enim) quod, si non fallimur, fratres patresque amamus et diligimus, eos præsertim qui similes sunt tui, qui egregia morum probitate in amorem trahas etiam agrestis ingenii hominem. Atque hæc de utroque nostrum, sacro vertici tuo pauca, ad prolixam et locupletem epistolam breviter respondentes. Quæ vero ad fratris Erasti, quem accusant, defensionem habemus, hæc sunt. Nos, vir sacratissime, etsi viles alioqui sumus, non tamen adeo imperiti, aut divinarum constitutionum contem-

ac. II, 18. [14] Matth. XXII, 27. [15] Joan. XIII, 35. [16] I Cor. VI, 3, 4.

NOTÆ.

In cod. Reg. ριθ'.

(*) Dogmatica

ptores, ut discipulo nostro, extra sacerdotium constituto, præciperemus ut quæ sacerdotis sunt, aggredi auderet ac proinde parvulos baptizare. Hæc enim est accusatio. Quod si necessitatis ratio id exigebat iis diebus, in quibus hæresis populum seducens grassabatur; maximeque in præteritis deprædationibus, quando ei qui sibi cautum vellet, nec extra domunculæ latebras prospicere licebat; non possum, pro exigua mea intelligentia, neque hunc monachum, neque alium damnare; quandoquidem ex necessitate, legis quoque mutatio. Et quidem priscis temporibus talia facta cernimus; atque hunc arena infusa, in deserto, eo quod mors instaret, baptizasse et baptizatum esse, et alium aliter: nec vero perfectionem tuam latent, quæ ad sanctum spectant Athanasium. Attamen puerilis actio a beatissimo Alexandro conspecta, recepta est tanquam divinitus facta: et qui initiavit, habitus pro sacerdote; et qui initiatus, pro regenerato, quanquam nulla tunc erat necessitas. Sed et sexta synodus in divinis canonibus permittit [17], ut laicus ex necessitate, si non adsit sacerdos, sibi ipsi porrigat sacramenta: quod quidem citra urgentem rationem non est recipiendum.

Quare si hoc modo res gesta est; ignosce, vir honoratissime, non audemus præter ea quæ divinitus a Patribus monstrata sunt, dicere quidquam aut reprehendere. Comprobat autem fratrem sic fecisse, idque magno cum animi angore, primum quidem ipse qui coegit, vir inter insignes pietate ac prudentia, atque inter illustres. Thomas consul et chartularius: deinde Jacobus religiosissimus monachus, cui pars nulla cum hæresi: tum Euthymius, venerandus alter monachus et persecutionem passus. *In duobus vel tribus testibus stabit*, inquit, *omne verbum* [18]. Ais, domine, non ita rem habere; tu quidem omnibus haud dubie illustrior. Quid igitur faciam, in medio tantorum testium constitutus? Si ita res habet ut dicis, atque ille astantibus presbyteris, dominandi studio sacerdotium sibi despondens hoc egit, nunquam apud nos ad dignitatem sacerdotii provehetur, præter alias pœnas. Hoc enim justum. Sin autem coactus, ut testes et ipsemet narrant, et cum duo proposita essent, aut infantem non initiatum mori, quod in duobus antea pueris, quia obtemperare noluit, acciderat; aut hæreticis objici eos qui pietatem observabant: nihil ausim ego peccator injungere, quoad beatissimus sacrorum antistes noster re considerata proferat sententiam. Tu vero vilitatem meam, Patrum amicissime, ne deplores: sed potius ora, ut intra modulum nostrum consistamus, mendosamque vitam corrigamus. De aliis autem erratis, quorum indicium nobis regligio tua et significationem dedit, nullo modo inique illum egisse existimavimus; sed rem laude dignam, si, quosdam mœchari audiens, veritus non est rem denuntiare iis qui inhibere

τῶν θείων διαταγῶν καταφρονηταί, ὡς ἐντείλασθαι μαθητῇ ἡμῶν ἔξω ἱερωσύνης τελοῦντι, κατατολμᾷν ἐγχειρεῖν τὰ τῆς ἱερωσύνης, κἀντεῦθεν βαπτίζειν παιδία· τοῦτο γὰρ τὸ ἔγκλημα. Εἰ δὲ ὁ λόγος ἀνάγκης ἀπήτησεν ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς αἵρεσις λαοπλάνος, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς προλαβούσαις λεηλασίαις, ἐφ' αἷς οὐδὲ προκύπτειν ἦν τὸν φυλαττόμενον τοῦ κρυπτικοῦ δωματίου· οὐκ ἔχω ἀποφαίνειν, κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι βραχεῖαν σύνεσιν, οὔτε τόνδε τὸν μονάζοντα, οὔτ' αὖ ἕτερον· ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις. Καίγε ὁρῶμεν ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις τοιαῦτα γιγνόμενα· καὶ ὃν μὲν ἀμμώδει ἐπιχύσει κατ' ἐρημίαν, ἐπειδὴ θάνατος παρῆν, βαπτίσαντα καὶ βαπτισθέντα, καὶ ἄλλον ἄλλως· οὐκ ἔξω δὲ γνώσεως τῇ τελειότητί σου τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον. Ὅμως ἡ παιδικὴ πρᾶξις ὁραθεῖσα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξάνδρου, ἐνεκρίθη ὡς θεοπ-λής, καὶ ἐλογίσθη ὁ τελέσας ὡς ἱερεὺς, καὶ ὁ τελειώσας ὡς ἀναγεννηθείς· καίπερ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ καιρός. Παραχωρεῖ δὲ καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν τοῖς θείοις κανόσιν, εἰ μὴ πάρεστιν ἱερωμένος, ἐξ ἀνάγκης λαϊκὸν ἑαυτῷ μεταδοῦναι τῶν ἁγιασμάτων· ὅπερ οὐ θεμιτὸν, ἄνευ περιστατικοῦ λόγου.

Οὕτως οὖν εἰ γέγονεν ἡμεῖς, σύγγνωθι, κύριέ μου, οὐ τολμῶμεν παρὰ τὰ θειωδῶς τοῖς Πατράσιν ἐκπεφασμένα εἰπεῖν τι ἢ ἐπιτιμῆσαι. Συνίστησι δὲ τὸν ἀδελφὸν οὕτω πράξαντα, καὶ μετὰ πολλῆς ἀγωνίας, πρῶτον μὲν αὐτὸς ὁ ἀναγκάσας, καὶ ἔστιν ὁ ἀνὴρ τῶν λίαν καὶ εὐσεβῶν καὶ ἐμφρόνων, καίγε περιφανῶν, Θωμᾶς ὁ ὕπατός τε καὶ χαρτουλάριος· ἔπειτα Ἰάκωβος ὁ εὐλαβέστατος μονάζων, καὶ τῆς αἱρέσεως ἀμέτοχος. Εἶτα καὶ Εὐθύμιος, ἕτερος αἰδέσιμος μονάζων, καὶ δεδιωγμένος. Ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται, φησὶ, πᾶν ῥῆμα. Λέγεις, ὁ δεσπότης, οὐχ οὕτως ἔχειν· καὶ προφερέστερος δηλονότι τῶν πάντων· Τί γοῦν ποιήσω ἐγὼ ἀπολειπόμενος ἐν μέσῳ τοσούτων μαρτύρων; Ἐὰν, ὡς αὐτὸς φῇς, ἔχῃ, ὅτι παρόντων ἱερέων, φιλαρχίᾳ προμνηστευσάμενος αὐτῷ ἱερωσύνην, τοῦτο εἰργάσατο· εἴη παρ' ἡμῶν μήποτε εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα προβαίνων, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐπιτιμίων· δίκαιον γάρ. Εἰ δὲ, ὡς οἱ μάρτυρες καὶ αὐτὸς διηγεῖται, ἀναγκασθεὶς, καὶ δυοῖν προκειμένων· ἢ ἀμύητον τὸ βρέφος ἀποτεθνάναι· ὅπερ ἔπαθεν ἐν δυσὶ πρότερον οὐ [illegible] παισίν· ἢ προέσθαι τοῖς αἱρετικοῖς τοὺς φυλαττομένους τὴν εὐσέβειαν· οὐδὲν ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς τολμῶ ἐπισκῆψαι, ἕως ἂν ὁ μακαριώτατος ἡμῶν ἱεροτελεστὴς ἐπιθεωρήσας ἐξοίσει κρίσιν. Καὶ μή μου τῆς ταπεινώσεως, Πατέρων φίλτατε, καταστενάξεις· ἀλλ' ἢ μᾶλλον προσεύχου ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις ἑστάναι, καὶ τὸν ἐσφαλμένον βίον διορθώσασθαι ἡμᾶς. Περὶ δὲ ἑτέρων σφαλμάτων, ὧν ἔδωκεν ἔμφασιν ἡ θεοσέβειά σου, καὶ ἐξηγόρευσεν ἡμῖν, καὶ οὐδ' ὅλως ἐπενοήσαμεν ἐκθέσμως αὐτὸν πρᾶξαι, ἀλλ' ἢ καὶ ἐπαίνου ἄξιον, εἰ μοιχεύοντας ἀκούων, οὐχ ὑπεστείλατο μὴ οὐχὶ ἀναγγεῖλαι τοῖς δυναμένοις

[17] Trull. can. 58. [18] Deut. xix, 15.

κι τὸ ἀσέβημα [cod. Reg. ἀσέλγημα]· ἢ τὸ
ιετίσση αἱρουμένη ἀγχόνῃ χρήσασθαι· ἰδεῖν
ισήκοντα ἐπιπράξασθαι. Τάδε γὰρ οἶδεν ὠφλη-
καὶ οὐκ ἄλλο· καὶ πολλῆς εὐφημίας πρὸς τῶν
ω δηλωθέντων ἀνδρῶν, ὡς αὐτήκοος ἐγενό-
ροανεδήσατο ὁ ἀδελφὸς Ἔραστος ἐπαίνους. Οὐ
ἅγιε, διὰ τὸ σκινδαλμὸν αὐτὸν ἐμποιῆσαι ἐν
ὐτόθι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀδιόρθωτα σκάνδαλα, εἶρξα
ελφὸν τῆς παλινῳδίας· ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἀθωω-
ῶν ὁ κατηγορούμενος τῶν ἐγκλημάτων· εἰρη-
ν δὲ οἱ φιλεγκλήμονες, καὶ παθοπράται.
μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ ὑπακουσθεὶς, χα-
μῖν τὰς θεοκλινεῖς σου προσευχὰς, ἐπεὶ καὶ
λφῷ συγχώρησιν.

poterant impietatem, aut, cum uti laqueo velle comitissa, videre quid facto esset opus. Hæc enim officii sui fuisse novit, et non aliud, et magnas a viris supra memoratis, ut ipse audivi, laudes retulit frater Erastus. Non igitur, vir sancte, quod discordiæ illis in locis ipse auctor fuerit, sed propter perversa scandala, vetui ne frater palinodiam caneret; ut et accusatus absolvatur criminibus, et quiescant qui criminationes amant, et vitia vendunt. Tuque beatissimus Pater noster his auditis preces tuas Deum inflectentes largiaris nobis, et fratri veniam.

ΡΝΗ' (50). — Ἰωάννῃ Σπαθαρίῳ.

CLVIII. — *Joanni Spathario* (*).

De Theologia, et de divina incarnatione, et de sanctis ac sacris imaginibus.

Ἐὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας τοῦ εὐλογημένου
σπότου καὶ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πρὸ τοῦ
ιτος ἀπαγγελθὲν, ἥδυνεν ἡμῶν τὰς ταπεινὰς
ς· ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνεγνώσθη, τελείως εὔφρανε
ιροποίησε· καὶ οὐχ ἡμᾶς μόνους τοὺς ἁμαρ-
ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις· εἴπερ
ἀνθρώπῳ μετανοοῦντι χαρὰ ἐν οὐρανοῖς γίνε-
τὰ τὰ ἱερὰ λόγια. Ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὃς
σε τὴν τιμιότητά σου ἕως τέλους συναπαχθῆ-
πονηρᾷ αἱρέσει τῶν Χριστομάχων· ἀλλὰ διὰ
ῆς καὶ μακαρίας θυγατρὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ
ς ἀληθείας. Καὶ ὢ τοῦ θαύματος, καὶ τοῦ
ντος, καὶ τῆς γεννηθείσης! Ὢ τῆς τῶν ἀμ-
εἰλικρινοῦς ἀγάπης! τῆς μὲν φροντισάσης
αῖς ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς τὸ πατρικὸν
· τοῦ δὲ κλίναντος θεοπρεπῶς τὸ οὖς, καὶ
μένου τῇ αἰτησαμένῃ καλὸν ἐντάφιον, τὴν
ον ἐπιστροφήν. Ἀπῆλθεν ἡ μὲν ἔχουσα μετὰ
είας καλοκαγαθίας ξένιον τερπνὸν προσοῖσαι
ῷ, τὸ πατρῷον σωτήριον· ὁ δὲ ἐπέμεινε θυγα-
ιρᾶς εὐσεβὲς ἐγκαλλώπισμα, καὶ πάντων τῶν
ξων ὡς ἀληθῶς εὐφραντήριον. *Τί γὰρ οἶδας,*
γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας,
εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; Ἡμῖν δὲ μικρὸν
κτέον, ὅτι ἔσωσεν ἡ θυγάτηρ τὸν πατέρα. Καὶ
κ ἐκείνη ἡ ὁσία, μακάριος καὶ σὺ, ὦ τριπό-
είθομαι γὰρ ὅτι σὺν σοὶ καὶ ὅλην οἰκίαν, τάχα
γένος προσαγάγῃς ὀρθοδοξοῦν τῷ Δεσπότῃ
· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων, τὸ εἰς ὑμᾶς χά-
διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν. Τοιαύτη
προσφορὰ, καὶ καλλίστη σου ἡ ὁμολογία, ἣν
γράμμασιν ὡμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ
ων.

γὰρ ἡ ἀληθινὴ πίστις τῶν Χριστιανῶν· κατὰ
τῆς θεολογίας δόγμα πιστεύειν εἰς Πατέρα,
ν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα
είωσιν ἔχει· Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν,
Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἰς ἕνα Θεὸν, καὶ οὐ τρεῖς,

Faustus de salute benedicti domini mei et spiritualis fratris nuntius ante litteras allatus, humilia corda nostra oblectabat; post lectas vero litteras plene ac perfecte exhilaravit et lætitia affecit; neque nos solum peccatores, sed angelicas etiam virtutes: siquidem de homine uno pœnitentiam agente gaudium est in cœlis, juxta sacra eloquia[19]. Sed benedictus Deus, qui honorificentiam tuam non permisit usque in finem abduci perversa hæresi Christomachorum: sed per egregiam et beatam filiam convertit ad lucem veritatis. Et, o rem miram, tum in genitore, tum in genita! o sinceram utriusque charitatem! hujus quidem, quod in extremo ipso spiritu paternæ salutis curam gessit; illius vero quod autem pie inclinaverit, et roganti pulchras exsequias, persolverit conversionem orthodoxam. Decessit illa quidem, habens, cum propria sanctitate, jucundum munus quod offerat Deo, paternam salutem; hic vero exspectabat a sacra filia pium ornamentum, omniumque revera orthodoxorum exsultationem. *Unde enim scis, mulier*, inquit, *si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies*[20]? Nobis paululum immutandum, quia salvavit filia patrem. Et felix illa sancta: et tu quoque beatus, o charissime. Persuasum enim habeo fore ut totam tecum familiam, ac fortasse cognationem, orthodoxam reddas, et ad Christum Dominum adducas: ut ex personarum numero, beneficium quod accepistis per multos cum gratiarum actione pro vobis celebretur. Talis est divina oblatio, et pulcherrima tua confessio, quam per litteras confessus es coram Deo et hominibus.

Sic enim vera fides Christianorum; secundum theologiæ quidem dogma, credere in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quibus et baptisma perfectionem habet: Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, in unum Deum, et

ıc. xv, 7. [20] I Cor. vii, 16.

NOTÆ.

In cod. Reg. ρκς'.

(*) Dogmatica.

non tres, absit ; quoniam una deitas, non divisa tribus hypostasibus, sed tota in singulis personis spectata indivisim : quod plane intelligentiam excedit : Deum dicere unumquemque, et in unum Deum recolligere confessionem : secundum vero incarnationis dogma, rursum credere quod *Verbum caro factum est* [21], sive unus de sancta Trinitate natus est ex immaculata virgine Maria ; manens quidem id quod erat, Deus immutabilis, et Patri coæternus ; sed assumpta natura nostra per virginalem in Spiritu sancto generationem. Estque idem totus Deus, et totus homo : totas sine defectu habens in seipso duarum naturarum ex quibus constat, deitatis scilicet atque humanitatis, in una hypostasi proprietates ; circumscriptus et non circumscriptus ; hoc quidem propter deitatem, illud vero propter humanitatem : hæ sunt enim proprietates : et qua incircumscriptus, unus exsistens de sancta Trinitate ; qua circumscriptus, unus de nobis. Atque in hoc creditur mediator Dei et hominum factus, ut qui in seipso extrema conjungat, et per seipsum divinæ naturæ participes Deique filios nos efficiat quod admirandum et omni laude majus, sive cogitatur, sive dicitur. Qui ergo illum ait non circumscribi in carne, quatenus similis est nobis ; negat, benedicte mi frater, Deum in carne apparuisse, contradicens Evangelio Christi, et par est Judæis. Ubi enim verum erit illud, similem nobis per omnia factum esse, si imagine, more nostro, non exprimatur ? Ubi illud : *Palpate me et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* [22] ? Ubi et illud : *Quid me vultis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Patre* [23] ? Qui ergo non circumscribitur, nec similis nobis est haud dubie, nec palpatur, neque porro occiditur. Atqui occisus est, et palpatus post resurrectionem. Ergo et circumscribi sicut nos per imaginem potest. Sed *evanuerunt in cogitationibus suis* Iconomachi, *et obscuratum est insipiens cor eorum* [24] : ex eo quod negant imaginem Christi, et Deiparæ, et omnium sanctorum, negantes salutarem dispensationem; et Christum ore quidem confitentes, sicut dæmonia, operibus autem negantes. Neque enim Christus Christus est, si non circumscribatur; neque adoratur, si non creditur in imagine sua adorari.

Sic igitur, o homo Dei, se habet veritas · atque ita docuerunt et apostoli, et prophetæ, et Deo pleni Patres; si non iisdem verbis, at certe per veram eorum quæ ab illis dicta sunt explanationem. Nam, velut semina quædam, propositæ sunt omnes dogmaticæ sententiæ in divinorum eloquiorum notionibus : subinde autem exorientibus hæresibus opponuntur pietatis dogmata, inde Spiritus impulsu exculta; et impietatis zizania abolentur. Sic et tu cre-

ἄπαγε· ἐπείπερ μία ἡ Θεότης, οὐ διαιρουμένη ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἀλλ' ὅλη ἐφ' ἑκάστῳ προσώπῳ θεωρουμένη ἀμερίστως· ὃ καὶ παράδοξον· Θεὸν λέγειν ἕκαστον, καὶ εἰς ἕνα Θεὸν ἀνακεφαλαιοῦν τὸ ὁμολόγημα· κατὰ δὲ τὸ τῆς οἰκονομίας, πάλιν πιστεύειν, ὅτι Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἤγουν ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος ἐγεννήθη ἐκ τῆς παναχράντου παρθένου Μαρίας· μείνας μὲν ὅπερ ἦν, Θεὸς ἀναλλοίωτος, καὶ τῷ Πατρὶ συναΐδιος, προσλαβὼν δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τῆς παρθενικῆς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ γεννήσεως. Καὶ ἔστιν ὅλος Θεὸς, καὶ ὅλος ἄνθρωπος· ὅλα φέρων ἀνελλιπῶς ἐν ἑαυτῷ τὰ τῶν ἑκατέρων φύσεων ἐξ ὧν συνετέθη· θεότητος, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότητος, ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἰδιώματα· περιγραπτὸς καὶ οὐ περιγραπτός· τὸ μὲν κατὰ τὴν θεότητα, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ταῦτα γὰρ τὰ ἰδιώματα· καὶ τῷ μὲν ἀπεριγράπτῳ εἷς ὢν τῆς ἁγίας Τριάδος· τῷ δὲ περιγραπτῷ, εἷς ὢν ἐξ ἡμῶν. Κἀν τούτῳ πιστοῦται μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, ὡς συνάπτων τὰ ἄρχα πρὸς ἑαυτὸν, καὶ δι' αὐτοῦ θείας φύσεως κοινωνοὺς καὶ Θεοῦ υἱοὺς ἡμᾶς ἀπεργασάμενος· τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπεραινετὸν, καὶ νοούμενον καὶ λεγόμενον. Ὁ οὖν λέγων αὐτὸν μὴ περιγράφεσθαι ἐν σαρκὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, ἀρνεῖται, εὐλογημένε μου ἀδελφὲ, Θεὸν ἐν σαρκὶ φᾶναι· ἀντιτασσόμενος τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔστιν Ἰουδαίοις ἴσος. Ποῦ γὰρ ἀληθεύσει τὸ ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονέναι, εἴπερ μὴ ἐξεικονίζοιτο καθ' ἡμᾶς; Ποῦ δὲ τό· Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα; Ποῦ δὲ τὸ, τί με θέλετε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός; Ὁ τοίνυν μὴ περιγραφόμενος, οὔθ' ὅμοιος ἡμῖν δηλονότι, οὔτ' αὖ ψηλαφᾶται, οὐδ' οὐ μὴν ἀποκτένεται. Ἀλλὰ μὴν ἀπεκτάνθη καὶ ἐψηλαφήθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Οὐκοῦν καὶ περιγραπτὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ἐξεικονίσει. Ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν οἱ Εἰκονομάχοι, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· ἐκ τοῦ ἀρνεῖσθαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, σὺν τῆς Θεοτόκου, καὶ ἁπάντων τῶν ἁγίων, ἀρνούμενοι τὴν σωτήριον οἰκονομίαν, καὶ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες, ὡς τὰ δαιμόνια, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούμενοι. Οὐ γάρ τοι Χριστὸς ὁ Χριστὸς, εἰ μὴ περιγράφεται· οὐδὲ προσκυνεῖται, εἰ μὴ πιστεύεται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ προσκυνούμενος.

Οὕτως οὖν, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀλήθεια· καὶ οὕτως δεδογμάτισται παρά τε ἀποστόλων, καὶ προφητῶν, καὶ θεοφόρων Πατέρων· κἂν οὐκ αὐταῖς λέξεσιν, ἀλλά γε διὰ τῆς ἀληθοῦς τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐλεγμένων ἀναθεωρήσεως. Οἷα γάρ τινα σπέρματα, προβέβληνται πᾶσαι αἱ δογματικαὶ δυνάμεις ἐν ταῖς τῶν θείων λογίων νοήσεσι· ταῖς δὲ κατὰ καιρὸν ἐπιφυομέναις αἱρέσεσιν ἀντεπεξάγεται τὰ εὐσεβῶς δογματιζόμενα, ἐκεῖθεν πνευματοκινήτως γεωργού-

[21] Joan. I, 14. [22] Luc. XXIV, 39. [23] Joan. VIII, 40. [24] Rom. I, 21.

μενα καὶ τά, τῆς ἀσεβείας ζιζάνια ἐκτίλλονται. A Οὕτως καὶ αὐτός πιστεύων, ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ, προσκυνῶν τὸν Χριστὸν, προσκυνῶν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ· τὴν Θεοτόκον, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆς· τοὺς ἁγίους, καὶ τάς εἰκόνας αὐτῶν· ἐπειδὴ ἐν ταῖς εἰκόσι τὰ πρωτότυπα προσκεκύνηνται· καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος.

dens, vale in Domino, Christum adorans, et adorans imaginem ejus; Deiparam, et ejus imaginem; sanctos, et eorum imagines; quandoquidem in imaginibus prototypa adorantur; et honor imaginis ad prototypum ascendit, ut ait magnus Basilius.

ΡΝΘ' (51). — Θωμᾷ χαρτουλαρίῳ. [χνε'.]

CLIX. — *Thomæ chartulario* (*).

Quod qui monasterium condidit, si manus in illud injiciat, postquam præposito tradidit, Deo non placet.

Ἐντυχὼν τοῖς γράμμασι τιμιότητός σου, κα καταμαθὼν ὅτι παρῆλθε τοῦ βίου ἡ κυρία καὶ ὁμόζυγος, συνήλγησά σοι, δέσποτα, εἰδὼς ὅσον ἐστὶν ἀλγεινὸν τὸ πάθος. Ὃν γὰρ ποιεῖ μάχαιρα τέμνουσα σῶμα πόνον, τὸν αὐτὸν καὶ ὁ τῆς ὁμοζυγίας χωρισμός. Μία γὰρ κἀνταῦθα σάρξ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. B Ἀλλ' ὅμως ἐγένετο, καὶ ὑπέστημεν τὸ κοινὸν πᾶσιν ἐπιτίμιον τῆς διαζεύξεως. Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ὁδὸν πορευσόμεθα, ὡς οἶσθα· καὶ οὕτως ὁ βίος, οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. Ἐπηνέσαμεν δὲ τὴν εὐσέβειάν σου, τῇ διαζεύξει αἱρησαμένην μονάσαι, καὶ κολληθῆναι ἐξ ὁλοκλήρου τῷ Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἐδήλου τὸ γράμμα· καὶ ὅτι ἀδελφός τις μονάζων πάρεστιν εἰς ὁδηγίαν τοῦ τηλικούτου βίου. Ὃν αὖθις ἀπέκρινεν ὡς ἀδόκιμον, διὰ δηλώματος Γεωργίου τοῦ καλοῦ ἀνδρὸς, καὶ οἰκείου Νοταριου· ἄλλον δὲ πρὸς ἡμῶν δοθῆναι μᾶλλον αἰτοῦσα, τὸν ἱκανῶς ἔχοντα κυβερνῆσαι ψυχὰς, καὶ ὅλην μονὴν διασώσασθαι. Ὁ μὲν οὖν ἔπαινος εἰκότως ἡμῖν προείρηται. Δεῖ δὲ πρῶτον μαθεῖν ὑμᾶς, τί τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα, καὶ ὅσον τὸ τοῦ βίου ὕψος· ἵνα μὴ ἀπείρως C εἰσαχθέντες, κινδυνεύσωμεν περι τὸν πλοῦν. Ἡ ἀποταγὴ οὐδὲν ἄλλο καθέστηκεν, εἰ μὴ σταυροῦ καὶ θανάτου ἐπαγγελία. Τί τοῦτο; κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν ἀποτάξασθαι τὸν βουλόμενον, καὶ ἄραντα τὸν σταυρὸν, ἀκολουθεῖν ὀπίσω αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πρόσωπον ἐπέχει Χριστοῦ πᾶς ἀληθινὸς ἡγούμενος· Χριστῷ διὰ μέσου ἐκείνου ἀκολουθεῖν ἔστιν ἀψευδῶς. Καὶ οὕτως σωθήσεται τὸ τῆς ἐντολῆς ἀξιάγαστον.

Ὁ δὲ μὴ οὕτως ἑλόμενος, ἀλλὰ κτίζειν μοναστήριον ἐν τοῖς οἰκείοις, καὶ καθηγητὴν προκαλούμενος, ὡς ἂν ἐν τοῖς αὐτοῦ καὶ μονάσῃ, καὶ σωθῇ, καὶ ὁδηγηθῇ· ἀγνοεῖ ὅτι εἰκῇ καὶ μάτην κοπιᾷ, καὶ ἅπερ ζητεῖ, οὐχ εὑρήσει, ἀλλὰ τοὐναντίον ἔκτοπα· ἐπειδὴ οὐ κατ' ἐντολὴν Κυρίου ἡ τοιαύτη ἀποταγὴ, D ὤφελον γυμνωθῆναι πάσης ὕλης, καὶ πόῤῥω τῶν ἰδίων γενέσθαι, καὶ καθηγεμόνος τυχεῖν ἀρίστου, καὶ οὕτω περαιωθῆναι τὸ μέγα πέλαγος τοῦ τῆδε βίου ἀκινδύνως· οὐχ ὅτι μηδὲν τῶν προειρημένων· ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ οἰκοδομεῖν μοναστήριον καὶ τὸν Θεὸν [cod. Reg. τὸ φαιὸν] περιβαλέσθαι· καὶ ἡγούμενον δοκεῖν ἔχειν ὄντα μᾶλλον ἐπίτροπον, καὶ συμποδίζοντα καὶ συμποδιζόμενον· καὶ οὔτε σώζοντα, οὔτε σωζόμενον. Ἔξελθε, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς σου

Lectis litteris honorificentiæ tuæ, ut cognovi dominam conjugem tuam ex vita excessisse, tibi, domine, condolui, non ignorans quam acerba sit hæc ærumna. Quem enim dolorem infert corpus secans gladius, eumdem ipsum conjugii separatio. Una enim hic etiam caro, juxta Domini vocem [25]. Attamen id accidit, et communem omnibus disjunctionis pœnam pertulimus. Postmodum autem eamdem et nos, ut scis, viam ingrediemur; et hæc est vitæ conditio, eos qui non sunt, nasci, et natos interire. Laudavimus sane pietatem tuam, quod post disjunctionem, monasticam vitam elegeris, et Domino penitus conglutinari. Hoc enim litteræ tuæ indicabant; tibique monachum quemdam fratrem præsentem adesse ad hujus vitæ directionem: quem rursum rejecisti ut improbum, indicio Georgii, viri egregii, et domestici Notarii: alium vero a nobis dari expetis, qui idoneus sit ad regendas animas, et totum monasterium conservandum. Jure ergo a nobis ante laudatus es. Scire autem primum vos oportet, quid sit monastica professio, et quanta illius vitæ sublimitas, ne inconsulto admissi, periculum adeamus in navigatione. Renuntiatio aliud nihil est, quam crucis et mortis professio. Quid hoc est? juxta Domini verba, omnibus bonis suis renuntiare eum qui hoc vult, et sublata cruce illum sequi [26]. Quoniam autem Christi personam sustinet omnis verus præpositus, illius ductu Christum sequi licet absque fallaciæ metu. Ita servabitur admirabile mandatum.

Qui autem non constituit sic agere, sed in propriis monasterium exstruere, et moderatorem advocare, qui apud ipsum monachus sit, a quo dirigatur, atque ita salutem consequatur; is non videt se vanum laborem sumere, et quod quærit, non inventurum, sed prorsus contraria, quia non juxta Domini mandatum est hujusmodi renuntiatio, cum deberet spoliari facultatibus omnibus, et procul a propriis abesse, et optimum ductorem nancisci, atque ita magnum hujus vitæ pelagus sine periculo trajicere; non autem horum quæ dicta sunt nihil agere, sed ex sola monasterii exstructione gratiam a Deo inire velle, atque in speciem duntaxat præpositum habere, qui procurator sit potius, qui simul impediat et simul impediatur, qui neque sal-

[25] Matth. XIX, 5. [26] Luc. IX, 23.

NOTÆ.

(51) In cod. Reg. ρλ'.

(*) Dogmatica

vet neque salvetur. *Egredere*, inquit, *de terra tua et de congnatione tua*[17]; accipe crucem in humeros, conspuere, colaphis cæditor, bibe acetum, flagellare, crucem ascende, sanguinem funde, sive intellectu, sive sensu. Quod si hæc non feras, sede in domo tua, humiliore vita salvari contendens. Neque enim sine labore hic salus, sed per multas angustias. Ne mihi hodierna exempla proferas. Quidquid non est ex mandato; improbum, inane, plenum scandali, ejus qui sic renuntiarit opus, non divini præcepti. Quod si monasterium novum exstruere cupis; id non est alienum a ratione : sed simul ac tradideris ipsum viro qui regat, ne amplius manum injicias, tanquam in rem tuam : et Deo acceptum id erit; et occurret tibi in hospitium sempiternum. Non ad eum qui sic eligitur, addimus fratrem illum quem elegerit is qui requirit, cum aliis novem fratribus qui præposito subjici volunt. Ecce, bone amice, monachi officium exposui tibi : sic agere debet qui vult exstruere monasterium : sic proficietis. Quod restat, Dominus sit consolatio tua, erudiens te in omnibus ad salutem.

A καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου· λάβε τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων σου, ἐμπτύσθητι, κολαφίσθητι, πίε ὄξος, φραγελλώθητι, ἄνιθι ἐπὶ τὸν σταυρὸν, κένωσον αἷμα, εἴτ' οὖν νοητῶς, εἴτ' οὖν αἰσθητῶς. Εἰ δὲ μὴ φέροις ταῦτα, κάθου ἐν τῷ οἴκῳ σου, τῷ ταπεινοτέρῳ βίῳ ἐκβιαζόμενος σώζεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἀμογητὶ τὸ σῶσμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ διὰ πολλῶν θλίψεων. Μή μοι τὰ νῦν παραδείγματα προσοίσῃς· πᾶν ὅπερ οὐ κατ' ἐντολήν· ἀδόκιμον, ἕωλον, σκανδαλῶδες, τοῦ οὕτως ἀποταξαμένου ἔργον, ἀλλ' οὐ θείου προστάγματος. Εἰ δὲ ἐρᾷς νεουργῆσαι μονὴν, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος· ἀλλ' ἐπ' ἂν παραδώσεις αὐτὴν ἀνδρὶ καθηγουμένῳ, μηκέτι ἐπιβαλεῖς τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτῷ, καθάπερ ἐπὶ τῶν οὐσῶν· καὶ Θεῷ τὸ πρᾶγμα εὐάρεστον· καὶ ἀπαντήσει σοι εἰς ξενίαν αἰώνιον. Ἡμεῖς B ἐπὶ τὸν οὕτως αἱρούμενον ἐπιδιδοῦμεν ἀδελφὸν ἐκεῖνον ὃν ἐκλέγοιτο ὁ ἐπιζητῶν, μετὰ καὶ ἑτέρων ἐννέα ἀδελφῶν ἐθελόντων τάττεσθαι τῷ προηγουμένῳ· Ἰδοὺ, φίλε καλὲ, τὸ δικαίωμα τοῦ μοναχοῦ ἀπήγγειλά σοι· ὁ τρόπος τοῦ συνιστάνοντος τὸ μοναστήριον, ἡ ὑμετέρα ἐπίδοσις. Τὸ λοιπὸν, εἴη Κύριος παραμύθιόν σου, συνετίζων σε κατὰ πάντα εἰς σωτηρίαν.

CLX. — *Gregorio filio* (*).

ΡΞ' (52). — Γρηγορίῳ τέκνῳ. [χξ'.]

De sæculi restitutione : et qualem videlicet hanc esse futuram magnus Pater doceat.

Quæ in priore epistola de sanctissimo Chalcedonis metropolita, et patre nostro, tanquam in transcursu dicta sunt, uberius et explicatius nunc dicentur. Dic illi, qua patrem alloqui docet reverentia, quid ? quod omnino, juxta dictum Apostoli : *Uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*[18]. Percontor itaque : illud, *arserit*, absolutam abolitionem denotat, annon ? Si primum dicitur, sicut Paulo cohærenter ait alicubi Theologus Gregorius, isque postremus est ignis, quo nostra omnia damnantur vel purgantur; quid est cur audiens quispiam existimet non recte dixisse sanctum Maximum[19] tres esse restitutiones in pristinum, quas novit Ecclesia ? Unam quidem uniuscujusque pro ratione virtutis : in qua restituitur qui virtutis quem poterat modum implevit. Alteram naturæ universæ, in resurrectione : restitutionem scilicet in incorruptibilitatem et immortalitatem. Tertiam, qua frequentius utitur sanctus Gregorius Nyssenus in Sermonibus suis[20] : per quam animæ facultates per peccatum collapsæ, in eum rursus statum quo conditæ sunt, restituentur. Sicut enim universa natura in resurrectione, incorruptabilitatem carnis diu speaatam recipiet; ita et animam oportet facultates quæ longa sæculorum duratione defluxerunt, recipere : et cum sæcula omnia transierit, nec statum invenerit, ad Deum venire qui fidem non

Ἃ μὲν οὖν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ περὶ τοῦ τῆς Χαλκηδόνος ἁγιωτάτου μητροπολίτου, καὶ πατρὸς C ἡμῶν εἴρηται, ὡς ἐν παραδρομῇ, νῦν δὲ διεξοδικώτερον εἰρήσεται. Εἰπὲ αὐτῷ πατροπρεπεῖ διαλέξει, τί ; ὅτι πάντως, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀπόφασιν, Ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. Εἴ τινος τὸ ἔργον μένει ὃ ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται. Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός. Πυνθάνομαι οὖν, τὸ, κατακαήσεται, ἐξαφάνισίς ἐστι τελεία, ἢ οὔ ; Εἰ δὲ ὁμολογουμένως τὸ πρῶτον· καθά πού φησιν ἑπομένως τῷ Παύλῳ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κατακρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα· τί ἐπισείει τὸν νοῦν του ἀκούοντος· οὐκ εὖ εἰρηκέναι τὸν ἱερὸν Μάξιμον, τρεῖς εἶναι τὰς ἀποκαταστάσεις, ἃς οἶδεν ἡ Ἐκκλησία ; Μίαν μὲν τὴν ἑκάστου κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἐν ᾗ ἀποκαθί- D σταται τὸν ἐπ' αὐτῷ λόγον τῆς ἀρετῆς ἐκπληρώσας. Δευτέραν δὲ τῆς ὅλης φύσεως τῇ ἀναστάσει· τὴν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἀποκατάστασιν. Τρίτην δὲ, ᾗ καὶ μᾶλλον καταχέχρηται ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος Νύσσης, ἐστὶν αὕτη, ἡ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῇ ἁμαρτίᾳ ὑποπεσουσῶν, εἰς ὅπερ ἐκτίσθησαν, πάλιν ἀποκατάστασις. Δεῖ γὰρ ὥσπερ τὴν ὅλην φύσιν ἐν τῇ ἀναστάσει τὴν τῆς σαρκὸς ἀφθαρσίαν χρόνῳ ἐλπιζομένην ἀπολαβεῖν· οὕτως καὶ τὰς παρατραπείσας τῆς ψυχῆς δυνάμεις τῇ παρατάσει τῶν αἰώνων ἀπολαβεῖν· καὶ περάσασαν τοὺς πάντας αἰῶνας, καὶ μὴ εὑρίσκουσαν στάσιν, εἰς

[17] Gen. XII, 1. [18] I Cor. III, 13. [19] Tom. I, p. 304. [20] Lib. *De opific. hom.*, cap. 21.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(52) In cod. Reg. ρλδ'.

τὸν Θεὸν ἐλθεῖν τὸν μὴ ἔχοντα πέρας· καὶ οὕτως τῇ ἐπιγνώσει, οὐ τῇ μεθέξει τῶν ἀγαθῶν, ἀπολαβεῖν τὰς δυνάμεις, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῆναι, καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν Δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας.

Οὐδὲν οὖν ἕτερόν ἐστιν [abest in cod. Reg. ἕτερόν ἐστιν] ἡ τρίτη ἀποκατάστασις· περὶ γὰρ τοῖν δυοῖν ἀναμφίλεκτον· ἢ ὅπερ δεδογμάτισται τῷ Ἀποστόλῳ, τοῦ τὸ ἁμαρτητικὸν ἔργον κατακαῆναι, καὶ τὸν πεπραχότα σωθῆναι ἀκατάκαυστον· οὕτως δὲ ὡς οὐ μετέχοντα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντα τὴν στέρησιν τῆς μεθέξεως. Καὶ μάλα εἰκότως εἴρηται τῷ Πατρί· καὶ μὴ δειχθῆναι τὸν Δημιουργὸν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας. Ὁ μὲν γὰρ παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις, ὡς ἐκ τοῦ ὄντος παραχθεῖσα, ἀνάλωτος τῷ πυρὶ ἐκείνῳ. Ὁ δὲ οὐκ ἐκ Θεοῦ, ἤτοι ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ τῇ τοῦ πράξαντος δημιουργηθεῖσα προαιρέσει· ὡς οὔ τι τῶν ὄντων οὖσα, ἀλλὰ παρυφιστᾶσα, οἰχήσεται, ἀκατάτακτος οὖσα τοῖς οὖσιν. Οὕτως οὖν, κἂν μήτε Γρηγόροις ὁ Νυσσαεὺς, κἂν μήτε Μάξιμος ὁ Πατὴρ λέγοι· ἀλλά γε ὁ μέγας Ἀπόστολος ἀπέφησεν, ὅτι ἄμειψις διάπυρος εἴη τῆς ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἔμφασίς ἐστιν ἀποκαταστάσεως, ὡς εἴρηται τῷ Πατρὶ, οὐκ Ὠριγενιαστική· ἄπαγε· οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος· οὐδὲ συμφώνησις ἁγίοις πρὸς αἱρεσιάρχας· πρὸς οὓς σφετεριζομένους τὰ τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου ἱερὰ δόγματα, πρὸς τὴν σφῶν κακόνοιαν, καὶ ἡ ἀνόθευτος καὶ ὁ κλεπτέλεγχος, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν προειρημένων, ὡς ἡμῖν φαίνοιτο. Εἰ δέ τι βαθύτερον ἐξευρεθείη τῷ ἁγιωτάτῳ μητροπολίτῃ, ἀκουσόμεθα πάλιν. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἱερώτατος ἡμῶν πατριάρχης ἀκηκοὼς τὰ λεχθέντα τῷ ἁγίῳ Μαξίμῳ, οὐδὲν ἀπεμφαῖνον τηνικαῦτα ἔφησεν.

habet; atque ita per cognitionem, non per participationem bonorum, recipere facultates, et in pristinum restitui, et palam fieri quod Creator peccati auctor non sit.

Aliud igitur nihil est tertia restitutio: de aliis enim duabus non est dubitatio quam quod Apostolus docuit, opus peccati ardere, illum autem qui fecit, servari incombustum: sic autem tanquam qui non sit particeps bonorum, sed participationis privationem agnoscat. Apposite vero a Patre dictum est, neque ostendi quod Creator sit auctor peccati. Quod enim a Deo est, scilicet natura nostra ex nihilo producta, igne illo consumi nequit. Quod vero non est a Deo, peccatum scilicet, sed illius qui commisit, propria voluntate effectum est; quippe quod nihil est eorum quæ sunt, sed inhæret; exolescet, non valens in eorum quæ sunt ordine consistere. Sic igitur, quamvis neque Gregorius Nyssenus, neque Maximus Pater diceret; attamen magnus Apostolus pronuntiavit, quod per ignem fiat vindicta peccati [31]. quæ restitutionis est expressa significatio, sicut a Patre dictum est (non Origeniana, absit: nulla enim communio luci cum tenebris, neque sanctis consensio cum hæresiarchis [32]), et adversus eos qui divinissimi Gregorii sacra dogmata sibi vindicant per pravam suam intelligentiam germana interpretatio, qua ille furtum eorum coarguit, sed non evertit quæ modo dicta sunt, ut nobis videtur. Quod si profundius aliquid excogitatum fuerit a sanctissimo metropolita, iterum audiemus. Nam et sanctissimus patriarcha noster iis auditis quæ a sancto Maximo sunt dicta, nihil dissentaneum tunc dixit.

ΡΞΑ' (53). — Νικήτᾳ Σπαθαρίῳ.

CLXI. *Nicetæ Spathario* (*).

De sanctissima Christi imagine: et quod idololatra sit qui imaginem Christi latria colit. Relativa enim ejus adoratio et qui in ea relative adoratur Christus latria colitur cum Patre et santo Spiritu.

Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ καλοῦ σου ἀδελφοῦ, ὅτι τις τῶν ἡμετέρων ἱεραρχῶν ἐνδιέβαλέ με ἐπὶ τοῦ τιμίου προσώπου τῆς ἀγάπης σου, ὡς θεοποιούμενον τὴν Χριστοῦ εἰκόνα· καὶ τοῦτο κεῖσθαι ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἐπιστολῇ μου. Ἐφ' ᾗ διαβολῇ ἐστέναξα ὁ ταπεινὸς, ἐννοούμενος πῶς οἱ κατηγγελμένοι καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος δώσειν λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἐπὶ τῶν οὕτω μεγίστων· τί γὰρ μεῖζον πίστεως; ἁπλῶς καὶ ἀφυλάκτως φθέγγονται, κατηγορίας βέλει τιτρώσκοντες τοὺς ἀνευθύνους· καὶ οὐχὶ μᾶλλον, εἴπερ καί τι ἦν ἐσφαλμένον, ἀγαπητικῶς ὑπομνῆσαι, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν. Τὸ δ' οὕτως ἐνδιαβάλλειν, οὐ μόνον ἐστὶ τῆς ἐντολῆς ἀναιρετικόν· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ ὀνόματι τῆς διαβολῆς αὐτὸς ἑαυτὸν ἄξιον ὀνομάζεσθαι ἀποφαίνει· οὗ τί χεῖρον εἴη ἐν ἀνθρώποις; Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἔγκλησιν ὁ λόγος. Θεοποιεῖται, φησὶ, τὴν

Certior factus sum ab egregio fratre tuo, quemdam ex episcopis nostris obtrectasse mihi coram charitate vestra, quasi pro Deo habeam imaginem Christi; atque hoc exstare in epistola quam ad Athanasium fratrem scripsi. Quam ob calumniam humilis ingemui, animo reputans quo pacto ii quibus denuntiatum est, etiam *de verbo otioso reddituros rationem in die judicii* [33], maximis in rebus, quid enim fide majus? adeo temere et incaute loquantur, criminationis jaculo confodientes innoxios: ac non potius, si quid erratum foret, amanter admoneant, juxta id quod scriptum est: *Publice argues proximum tuum et non habebis super illo peccatum* [34]. Qui sic calumniatur, non modo præceptum tollit de medio, sed et ipse dignum se ostendit qui calumniatoris nomine appelletur: quo quid pejus inter homines esse possit? Verum ad accusationem veniat oratio. Deum, inquit, facit Christi imaginem. Nequaquam, o charis-

[31] II Thess. I, 1 seqq. [32] I Cor. VI, 14. [33] Matth. XII, 36. [34] Levit. XIX, 17.

NOTÆ.

(53) In cod. Reg. ρμ'.

(*) Dogmatica.

sime, hoc in epistola mea, sed quod latria coli A non debet imago Christi, idolatrarum enim hic est sensus, siquidem id soli sanctæ Trinitati deferendum. Et quod in sancta imagine adoratus Christus, latria colatur cum Patre et Spiritu; imago autem Christi adoranda sit adoratione relativa; et quod hanc adorantes, Christum adoremus, non distinctum secundum hypostasim, sed discrepantem secundum rationem essentiæ, quod et verum est. Archetypum enim elucet in imagine, et alterum in altero, secundum essentiæ differentiam, ut ait sapientissimus Dionysius.

Quo igitur pacto, cum epistola sic habeat, calumniatur adversarius, et seipsum sanctis oppositum ostendit? Sed quid eum velle censemus? an utnos, B cum imaginem Christi adoramus, aliam hypostasim adorare confiteamur? O absurditatem! hoc enim est ea quæ sunt indivisa, dividere. At hoc fieri non potest: neque imperium quippe scinditur, neque gloria dividitur, ut rursum ait magnus Basilius. Quare adorata imagine, adoratur Christus, cujus est et similitudo: non autem materia quæ similitudinem recepit: quemadmodum et in effigie crucis ostenditur. Qui enim materiam putat se adorare, puer est, et rationis expers. Neque igitur materia, in qua est, imago, adoratur; neque alia, præter eam cujus imago expressa est, hypostasis. Par enim in utrisque est erroris impietas. Propterea itaque et effigies crucis, crux appellatur; et imago Christi, Christus dicitur, non propriæ, C sed per catachresim. Si ergo nobis hoc persuaserit, crucis effigiem crucem non appellari, persuadebit etiam nobis imaginem Christi Christum non appellari. Et rursus, si in primo, non adorant crucem, qui adorant effigiem; nec, in secundo, adorare Christum, qui Christi adorant imaginem. Atqui primum verum est, quod propria crucis effigies et nuncupatur crux, et adoratur. Verum igitur et secundum, quo et Christus dicitur, et adoratur, propria ejus imago; et incassum inania blaterat, qui novi quidpiam præter hæc sentit aut loquitur. Hæc scripsi, partim quidem ut extra culpam esse me probarem; partim etiam ad altissimæ eminentiæ tuæ rationem habens; ut fidem orthodoxam amplectatur, nec alterius doctrinæ sermonibus ab- D ducatur.

A Χριστοῦ εἰκόνα. Οὐκ εἶπον τοῦτο, ἐν τῇ [illegible] ἐπιστολῇ μου· ἀλλ' ὅτι τῇ Χριστοῦ εἰκόνι οὐ λατ[illegible]τέον· εἰδωλολατρείας γὰρ φρόνημα τοῦτο· ἐπεὶ τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τοῦτο ἀνάθετον. Καὶ ὅτι ὁ ἐν ἁγίᾳ εἰκόνι [cod. Reg. οἰκείᾳ] προσκυνούμενος [illegible]στὸς, λατρεύεται σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι· τὴν Χριστοῦ εἰκόνα προσκυνητέον σχετικῇ προσκυν[illegible] καὶ ὅτι ταύτην προσκυνοῦντες, τὸν Χριστὸν [illegible]κυνοῦμεν, οὐ διαιρούμενον κατὰ τὴν ὑπόστα[illegible] ἀλλὰ διαφερόμενον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λ[illegible] ὅπερ καὶ ἀληθές. Τὸ γὰρ ἀρχέτυπον ἐν τῇ [illegible]κόνι ἐκφαίνεται· καὶ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ, κατὰ τῆς οὐσίας διαφοράν, ὡς φησιν ὁ πάνσοφος Διο[illegible]

Πῶς οὖν, οὕτως ἐχούσης τῆς ἐπιστολῆς, [illegible] λει ὁ δι' ἐναντίας, καὶ ἀποδείκνυσιν ἑαυτὸν [illegible] B τοῖς ἁγίοις; Ἀλλὰ τί βούλοιτο; προσκυνοῦντας [illegible] τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, ὁμολογεῖν προσκυνεῖν [illegible] ὑπόστασιν; Φεῦ τῆς ἀτοπίας! τοῦτο γὰρ [illegible] ἐστὶ τὰ ἀμέριστα, ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται. Οὔτε γὰρ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται, ὡς [illegible] φησιν ὁ μέγας Βασίλειος. Διὸ καὶ προσκυνου[illegible] τῆς εἰκόνος, ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστι[illegible] ὁμοιότης· καὶ οὐχὶ ἡ ὑποδεξαμένη ὕλη τὴν ὁμοιότ[illegible] ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ δεικνύμενον [illegible] γὰρ τὴν ὕλην δοκῶν προσκυνεῖν, νήπιος [illegible] Οὔτε οὖν ἡ ὕλη, ἐν ᾗ ἡ εἰκών, προσκυνεῖται, [illegible] παρὰ τὴν τοῦ εἰκονιζομένου, ἄλλη ὑπόστασις [illegible] ἀμφοτέροις γὰρ ἐπίσης ἡ παρατροπὴ τοῦ ἀσεβ[illegible] Τοιγαροῦν διὰ τοῦτο καὶ ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ [illegible]ρὸς εἴρηται, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ [illegible] C εἴρηται· οὐ κυρίως, ἀλλὰ [illegible] κατ[illegible] [illegible]σιν τοῦτο ἡμᾶς πείσῃ μὴ τὸν τύπον [illegible] σταυρὸν ὀνομάζειν, πείσειεν ἡμᾶς [illegible] τοῦ Χριστοῦ Χριστὸν ὀνομάζειν. Καὶ, [illegible] πρώτῳ τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν, [illegible]τας τὸν τύπον, μηδὲ ἐν τῷ δευτέρῳ προσκυνεῖν [illegible]στὸν, προσκυνοῦντας τὴν Χριστοῦ εἰκόνα. [illegible] μὴν τὸ πρῶτον ἀληθές, ὅτι σταυρὸς καὶ λέγεται [illegible] προσκυνεῖται ὁ οἰκεῖος αὐτοῦ τύπος. Οὐκοῦν [illegible] δεύτερον ἀληθές, ὅτι Χριστὸς καὶ λέγεται καὶ προσ[illegible]κυνεῖται ἡ οἰκεία αὐτοῦ εἰκών· καὶ μάτην [illegible] γεῖ ὁ παρὰ ταῦτα καινότερόν τι φρονῶν [illegible] Ταῦτα γέγραφα, ὁμοῦ μὲν ἑαυτὸν [illegible] τιθείς· ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς σῆς φειδόμενος [illegible] [illegible] ὑπεροχῆς· εἰς τὸ ἀντιποιεῖσθαι [illegible] D ξου πίστεως, καὶ μὴ παρασύρεσθαι λόγοις ἑτ[illegible] σκολιᾶς.

CLXII. — *Theodoro monacho* (*).

De diversis argumentis: atque in fine, de sanctis imaginibus.

Accepi epistolam reverentiæ tuæ, quæ sic inscripta erat, *Epistola encyclica* videlicet medicinalis: statimque ab initio obstupui, frater. Ulterius vero progressus, mente propemodum excidi, nec quid edisserem habens, nec quid ei quem valde amo respondeam. Neque tu graviter feras, etsi asperiora videantur quæ sum dicturus: cum nequeam aliter

ΡΞΒ' (54). — Θεοδώρῳ μονάζοντι.

Ἐδεξάμην τὴν ἐπιστολὴν τῆς τιμιότητός σου [illegible] γράφουσαν, Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ, ἤτοι θεραπ[illegible]κή. Καὶ εὐθὺς ἀπὸ βαλβῖδος ἐξέστην, ἀδελφέ· [illegible]θὼν δὲ τοῖς ἑξῆς, μικροῦ καὶ τοὺς λογισμοὺς [illegible]ώλεσα, μὴ ἔχων ὅ τι διαλογίσωμαι, ἢ τί ἀποκριθείη[illegible] τῷ [illegible] Καί μοι μακροθυμήσεις οἶσθας· [illegible] τραχύτερα τὰ λεχθησόμενα· οὐκ ἔχοντι πῶς [illegible]

NOTÆ.

(54) In cod. Reg. ϙρϐ

(*) Dogmatica.

τὰ ἐνσκήψαντα τῇ ταπεινῇ μου καρδίᾳ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκφερομυθῆσαι, καὶ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἆρα μή τις, ἀγαπητὲ, τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς εἰς τοσοῦτον ἐξετραχηλιάσθη ὄγκον φρονήματος, ὥστε ἐννοῆσαι τὰ ὑπερνεφῆ, καὶ δρᾶσαι τὰ καταράσσοντα; Ἆρα μὴ αὐτοὶ ἡμεῖς ἔξω ποτὲ φρενῶν γενόμενοι παιδιάν τινα προειλόμεθα, συγγράφεσθαι, ἐν οὐ παικτοῖς, ἀλλὰ καὶ λίαν χαλεποῖς τολμήμασι; Τί λέγεις, ὦ τᾶν; ἔξεστιν ἡμῖν τοῖς μή τινα κλῆρον ἱερωσύνης ἔχουσιν, ἢ μόνον ἐν μοναχοῖς τελοῦσι, δίχα κινδυνευούσης ἀληθείας, ἁρπαγμῷ ἱερατικοῦ ἀξιώματος ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν ἐντάττειν· καὶ ταύτῃ κατεξανίστασθαι ἱεραρχῶν τε καὶ ἱερωμένων, μοναστῶν τε καὶ καθηγουμένων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νόμους ἰδικοὺς ἀποίσειν ἐξ ἰδιοκρίτου καρδίας· πρὸς δὲ καὶ ὕβρεσι καὶ ὀνείδεσι, καταχρίσεσι τε καὶ ἀλλοτριώσεσιν ὑποβάλλειν τὸ ὅλον πλήρωμα τῆς ὁμολογητικῆς ἀδελφότητος; Οὗτοί γὰρ, ὡς φὴς, κἂν οὐχὶ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ὑπασπισταί· το τῆς μετανοίας ὑποκρινόμενοι, ὃν τρόπον οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας τὸ τῆς εὐσεβείας ὄνομα ψευδῶς ὑποδυσάμενοι, ἐξ ἴσου παγχάλεπα τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μετάνοιαν διέθηκαν, δεινοῖς κατακοντίζοντες λόγοις, καὶ συρφετὸν ἀθλίων εἰσκομίζοντες λογισμῶν· διχοστασίας ἐγείροντες, τὴν ἀμώματον πίστιν ἀδικοῦντες, τὸν ἁπάντων ἡνίοχον καὶ ἐπιστάτην καὶ δημιουργὸν ἀτιμάζοντες, ἀλλήλοις ἐρίζοντες, λημμάτων ἡττώμενοι πόρους ἐπινοοῦντες, τοῖς ὁμόφροσι τῶν ἀσεβησάντων χάριν προσκρούοντες τῶν ὁμολγησάντων, καὶ τῆς ἀληθείας κεκινδυνευκότων· τοὺς τὰ μέγιστα ταύτην ἀδικήσαντας καὶ διώξαντας προτιμῶντες καὶ προτιθέμενοι· οἷς τε δρῶσι τῇ ἀληθείᾳ χαλεπαίνοντες· καὶ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν οὐδὲν ἡγούμενοι· κακῶς εἰδότες, καὶ ὑπὲρ ὧν κεκινδυνεύκασιν, ὠμῶς καὶ ἀκαθηκόντως ἀμνημονήσαντες. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ· καὶ ἔφριξα ἐπὶ πλεῖον ἐγὼ ὁ τάλας· καὶ εἰ μὴ τῶν σῶν φωνῶν ἐπαΐειν, οὐκ ἂν ἐπίστευσα τῷ προδεδηλωκότι ἐπιστολὴν συντετάχθαι ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Κατ' αὐτῆς γάρ ἐστι, τὸ τοὺς κλεινοὺς καὶ ὁμολογητὰς ἄνδρας, οἳ **περιῆλθον ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, διωκόμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενον, καὶ ὄρεσι καὶ ταῖς τῆς γῆς· ὧν οὐκ ἄξιος ὁ κόσμος**, ἀποστολικῶς εἰπεῖν· καταγορεύειν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα· καὶ οὔπω ἐκπέφασται τὰ αἰτιολογικώτερα καὶ ἀπανθρωπότερα.

Τολμᾷ τις, ἐρωτῶ, ἐν τοῖς στρατιώταις κατειλεγμένος, βασιλικῷ συγγράμματι ἐξαυθεντήσας, τοῦτο κἀκεῖνο διαγορεύειν, καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς καθυβρίζειν, ὡς ἀτάκτως καὶ εἰκῇ φερομένους; Εἰ δὲ τοῦτο φωραθείη πεποιηκὼς, ἀνάρπαστος εὐθὺς καὶ ἀγώγιμος ὡς ἐπιθανάτιος· τί καὶ οὐ πείσεται ὁ ἁπλῶς μοναστὴς ὑπὸ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας κριτηρίου παραπλήσιον ἐκείνῳ τετολμηκώς; **Μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἀρχιερέα τὸν δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις, ἡμῶν**, κατὰ τὸ γεγραμμένον· με-

ea quæ humile nostrum pectus gravant, commode explicare; et me ea eloqui necesse sit. Num quis, dilectissime, personam tuam induens in tantum se animi tumorem extulit, ut adeo superba animo meditatus sit, tamque exsecranda peregerit? Nunquid nos ipsi aliquando mente capti, ludum esse censuimus, nomen subscribere non in rebus ludicris, sed in difficillimis negotiis? Quid ais, vir optime? An nobis licet, qui nullo sumus sacerdotii honore insignes, solumque inter monachos censemur, nisi periclitetur veritas, sacerdotali arrepto munere, encyclicam interponere epistolam, in eaque adversus episcopos et sacerdotes, monachos præpositosque invehi: quinetiam et privatas leges ex insipienti pectore proferre: ingerere ad hæc contumelias ac vituperia, damnare ac pro alieno habere universum fratrum confessorumque cœtum? Hi enim, ut ais (etsi non omnes veritatis propugnatores), pœnitentiam simulantes; quemadmodum qui ex adversa parte pietatis nomen fallaciter usurparunt; veritatis confessionem ac pœnitentiam ex æquo difficiles reddidere, gravibus impugnantes verbis, et quisquillias infelicium rationum obtrudentes, dissidia suscitantes, inculpatam fidem violantes, rerum omnium gubernatorem ac rectorem effectoremque injuria afficientes, litigantes inter sese, lucri cupiditate devicti, parandæ pecuniæ excogitantes rationem ac viam, adversantes iis qui ut impiis gratificentur, in unam conspiravere sententiam ex confessoribus, et ex iis qui pericula adierunt pro veritate: præferentes ac pluris æstimantes eos qui maxime illam læsere atque impugnavere: his qui veritati patrocinantur infensi: pati pro Christo floccipendentes prave gnari, et quorum causa periclitati sint, nefarie et turpiter obliti. Obstupuit cœlum super hoc, atque ego infelix penitus exhorrui: ac nisi verba tua agnoscerem, non crederem ei qui prius significavit concinnatam a reverentia tua fuisse epistolam adversus Ecclesiam Dei: nam adversus Ecclesiam est, in viros inclytos et confessores, qui *circuierunt* in variis tentationibus, *egentes, angustiati, afflicti, vexati, in solitudinibus errantes, et montibus, et cavernis terræ: quibus dignus non erat mundus* [35], ut verbis Apostoli utar; tales effutire nugas: nec quæ graviora sunt adhuc retulimus, et acerbiora maledicta.

Ausitne aliquis, amabo, qui in militum numero sit, regio libello veluti pro potestate confecto, hoc vel illud mandare, et iis qui magistratus obtinent, dedecus ac notam inurere, tanquam temere agant et inconsulto? Quod si, qui deprehensus sit id egisse, rapitur confestim, ac morti addicitur: quam pœnam ab Ecclesiæ foro meretur simplex monachus, qui fuerit paria ausus? Annon *enim habemus Pontificem qui possit compati infirmitatibus nostris*, sicut scriptum est [36]; *et qui condolere*

[35] Hebr. II, 37, 38. [36] Hebr. IV, 15.

possit iis qui ignorant et errant [37]; a quo encyclica epistola mittatur secundum datam ei a Spiritu potestatem ? qui, si quid in his quæ geruntur, præter fas ac non ex usu esse intelligeret, omnino quæ par est loqueretur. Sed cum prævalescere hæresim, et angustias undique instare videat: recte vir plane divinus egit, cum sivit omnes qui maximopere cuperent, prout quisque posset, ingruentibus morbis mederi. Ita neque lex suprema promulgata, nec tamen absque remediis relicta est anima, pro qua Christus est mortuus: et hoc nimirum usque ad synodum orthodoxam: quo tempore et quæ recte cœpta fuerint, comprobabuntur: et quæ secus gesta, rejicientur. Et est hæc ratio in primis Deo grata, qui vult salvos fieri omnes: quanto magis eos qui ad pœnitentiæ remedium accurrunt ? qui fer opem una cum eo qui fraterno affectu manum tendit: qui collaborat ei qui jacentem erigit. Illius enim ea vox est: *Consolamini, consolamini sacerdotes, populum meum: loquimini ad aures Jerusalem* [38]. Quid est aliud porro consolatio, quam aversariorum conservatio, et eorum qui de via deffexerint, per pœnitentiam emendatio? Deinde ad eos qui peccarunt: *Cum reversus igemueris, tunc salvus eris, et scies ubi fueris* [39]. Et rursum: *Adhuc* verba precum *loquente te, dicet: Ecce adsum* [40]. Et auxiliator est eorum qui convertuntur a via mala: et ovem deperditam humeris tollit: et *donec hodie cognominatur* [41], pœnitentiæ medicamenta præbet: et latronem momento temporis ad paradisum admisit: et magnum Petrum, qui eum negarat, post amarum fletum recepit: ac Davidi, perinde ac si nihil peccasset, prophetiæ iterum donum impertiit. Quorsum vero attinet plura suggerere exempla, ac sermonem protrahere ? Benignus est in eos qui erga conservos suos benigni: et in eos severus qui immisericordes exstiterint. Quam obrem pœnæ quæ in præsenti penduntur, remedia sunt: non ut reverentia tua male jocata est, absit enim tale convicium: neque ea quæ geruntur, scandalorum initia, sed veræ charitatis argumenta sunt. Ait enim Dominus: *Talem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* [42].

Posuere igitur animas suas medici pro iis qui egebant curatione, juxta verum sermonem: nec divinæ dispensationis mercaturam fecerunt Christi negotiatores. Ac populus Dei quotidie repurgatur: et domus Saul decrescens imminuta est: domus autem David major effecta et amplificata, semper in melius proficiente sanitate [43]. Sed enim quid optas, vir egregie, his temporibus prævalescente hæresi, ac divino pereunte opificio, nullum uspiam medicum inveniri ? nullam esse medendi artem ? non præberi cæco manum ? non sanari ægrotum ? non indi vulneri lineamentun ? non claudum erigi

μετριοπαθεῖν τε δυνάμενον τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις· οὗ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ ἐξουσίαν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος; ὅς εἰ ᾔδει ἐν τοῖς γινομένοις ἔκθεσμόν τι καὶ οὐ λυσιτελοῦν, πάντως δὴ ἐφθέγξατο τὰ εἰκότα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁρᾷ ἐπικρατοῦσαν τὴν αἵρεσιν, καὶ στενὰ ἀμφοτέρωθεν παριστάμενα· εἴασεν ἅπαντας τοὺς προθυμουμένους ἰᾶσθαι τὰ συμπεσόντα νοσήματα, ὡς ἕκαστος ἔχει δυνάμεως, εὖ ποιῶν ὁ θεσπεσιώτατος. Ὡς μήτι νομοθεσίαν εἶναι τὸ τελούμενον, μήτε μὴν ἀθεράπευτον ψυχὴν ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανε, καταλιμπάνεσθαι· καὶ τοῦτο δηλαδὴ μέχρις ὀρθοδόξου συνόδου· ὁπηνίκα καὶ τὰ καλῶς ὑπηργμένα ἐγκριθήσεται· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα ἀποδοκιμασθήσεται· καὶ τὸ πρᾶγμα Θεῷ προσφιλὲς ὅτι μάλιστα, ὃς ἐρᾷ πάντας σώζεσθαι· μὴ ὅτι γε τοὺς τῷ τῆς μετανοίας φαρμάκῳ προστρέχοντας; ὃς καὶ συνεπικουρεῖ τῷ φιλαδέλφως χεῖρα ὀρέγοντι, καὶ συνανίστησι τῷ συνεγείροντι τὸν κάμνοντα. Αὐτοῦ γὰρ φωνή ἐστι· Παρακαλεῖτε, παρακαλεῖτε, οἱ ἱεροῖς, τὸν λαόν μου· λαλήσατε εἰς τὰ ὦτα Ἱερουσαλήμ. Τί δ' ἂν ἄλλο εἴη ἡ παράκλησις, ἢ ἡ τῶν ἀνθεστηκότων συντήρησις, καὶ τῶν ἐκτραπέντων διὰ μετανοίας ἐπανόρθωσις; Εἶτα πρὸς τοὺς ἡμαρτηκότας· Ὅταν ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃ, καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα. Καὶ αὖθις· Ἔτι σου τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς λαλοῦντος, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρειμι. Καὶ βοηθός ἐστι τῶν ἀποστρεφόντων ἀπὸ ὁδοῦ πονηρᾶς· καὶ τὸ πεπλανημένον πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων αἴρει· καὶ ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται, τὰ τῆς μετανοίας φάρμακα προστίθησι· καὶ τὸν λῃστὴν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τοῦ παραδείσου ἠξίωσε· καὶ τὸν μέγαν Πέτρον ἀρνησάμενον τῷ πικρῷ κλαυθμῷ προσήκατο· καὶ τῷ Δαυὶδ, ὡς μηδ' ὁτιοῦν ἁμαρτήσαντι, πάλιν τὸ τῆς προφητείας ἐνίησι χάρισμα. Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ παραδείγματα ὑποφαίνειν, καὶ μηκύνειν τὸν λόγον; καὶ χρηστός ἐστιν ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους χρηστευομένοις, καὶ ἀπότομος ἐν τοῖς ἀσυμπαθέσιν. Οὗ εἵνεκα αἱ ἰατρεῖαι, αἱ ἐπιτιμίαι κατὰ τὸν παρόντα χρόνον τελούμεναι· οὐχ ὡς ἡ τιμιότης σου κεκωμῴδηκεν, ἄπαγε τῆς βλασφημίας, οὐδὲ σκανδάλων παραίτια τὰ γενόμενα, ἀλλ' ἀληθινῆς ἀγάπης τεκμήρια. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Τοιαύτην ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φιλων αὐτοῦ.

Τιθέασιν οὖν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἰατρευομένων οἱ ἀκέστορες, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον· οὐκ ἐμπορευόμενοι τὴν θεόκριτον οἰκονομίαν ὡς Χριστέμποροι. Καὶ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ὁσημέραι ἀνακαθαίρεται· καὶ ὁ οἶκος Σαοὺλ ἀσθενῶν ἠλάττωται· ὁ δὲ οἶκος Δαυὶδ μεγαλυνόμενος ἐπηύξηται· ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μεταττομένου τοῦ ἀνοσήματος [Cod. Reg. ἀνασήλαντος]. Ἀλλὰ τί βούλοιο, ὦ θαυμάσιε· ἐν τοσούτοις χρόνοις ἐπικρατούσης τῆς αἱρέσεως, καὶ ὀλλυμένου τοῦ θείου πλάσματος, μὴ ὀπτανθῆναι ἰατρόν τί που; μὴ εἶναι θεραπευτικὰς μεθόδους; μὴ χειραγωγηθῆναι τυφλώττοντα; μὴ ὑγιασθῆναι

[37] Hebr. v, 1. [38] Isa. XL, 1 ex LXX. [39] Isa. XXX, 15 ex LXX. [40] Isa. LVIII, 9 ex LXX. [41] Hebr. III, 13. [42] Joan. XV, 13. [43] II Reg. III, 1.

νοσηλευόμενον; μὴ μοτωθῆναι τραυματιζόμενον; μὴ ὀρθοποδῆσαι χωλεύοντα; μὴ καταδεσμευθῆναι συντριβόμενον; μὴ ἐπιστραφῆναι πλανώμενον; μὴ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν νόσημα καθόσον οἷόν τε ἐπαγωνίσασθαι τὸν προαιρούμενον; Καίτοιγε ὁρῶμεν ἐν τοῖς τῶν σωμάτων ἰατροῖς πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ πολλὰ τὰ ἰατήρια· καὶ ὃς μὲν τόνδε, ὃς δὲ τόνδε ἐκκεχείρισται θεραπεύειν· καὶ οὐδὲ ὁ ἐν τάξει [Cod. Reg. στάσει] ὑπηρέτου κατατεταγμένος κεκώλυται χειραπτεῖν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἢ προὔχουσαν, ἢ ὑφισταμένην [Cod. Reg. ὑφειμένην]. Καὶ καθεκάστην οἱ συγκύπτοντες, καὶ πλήρεις αἱ τούτους ὑποδεχόμεναι ἑστίαι· καὶ οὐδεὶς κατεγκαλεῖ τὴν ἐπιμέλειαν· οὐδὲ καταιτιᾶται τὸν περὶ τὴν ἰατρείαν σπουδαιολογούμενον. Ἀλλὰ καὶ πρώταρχοι, καὶ ἀρχιητροὶ, καὶ μέσοι, καὶ τελευταῖοι, τὴν φιλάνθρωπον δρῶντες οἰκονομίαν. Εἰ δὲ ἐκεῖ οὕτως· πολλῷ δήπουθεν ἐν τοῖς κατὰ ψυχὴν, κατὰ τὸ ἀνάλογον, πάντα καὶ ὁρᾶται καὶ ὀφείλει γίγνεσθαι. Καὶ ὁ κωλύσων, λυμεών τις καὶ κοινὸς ἐχθρὸς τοῦ γένους, ὡς τῷ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνῳ συνεργῶν λογισθήσεται. Οὐ, φησὶ, τοιοῦτον τὸ ἡμέτερον· ἀλλ' ἐκεῖνο πυνθάνομαι, ὅτι εἰ ὁ Κύριος τὴν μετάνοιαν παρατροπὴν οὖσαν τῆς τοῦ δικαίου ἀκριβείας διὰ τὸ ἀγαθὸν οὐ τεθάῤῥηκε δωρεῖσθαι, πρὶν πᾶσαν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς, δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν· τίς τολμηρὸς καὶ ὑπερήφανος, ὃς ἐπιτρέψει ἑαυτῷ μετάνοιαν καθαρίζειν τῶν ἀρνησαμένων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν παθήματα· μὴ πρότερον ἅπασαν ἔκτισιν ἀποδοῦναι τῇ τοῦ δικαίου ἀπαραβάτῳ αὐστηρίᾳ.

Φεῦ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἀσυνέτου προβλήματος! Πότε ὦπται ὁ Χριστὸς τὴν μετάνοιαν εὐαγγελιζόμενος; πότε τῷ παραλυτικῷ εἴρηκε· *Θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου*; Πότε τῇ δακρύοις βρεχούσῃ πόρνῃ τοὺς θείους πόδας ἡ αὐτὴ συγχώρησις δεδώρηται, ἐπιπλήττουσα Σίμωνα τὸν ἑστιάτορα; Πότε τῷ ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένῳ ἐν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσιν εἴρηται· *Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται*· ὡς ἐξ ἁμαρτίας δηλαδὴ τῆς ἀσθενείας ἐπισκηψάσης; ἀλλὰ ἅττα οὐκ εὔκαιρον ὑποφαίνειν ἀνελεττομένῳ θεοσημείας ἔργα· πότερον πρὸ τοῦ πάθους, ἢ μετὰ τὸ πάθος; Εἰ δὲ πᾶσιν εὔδηλον καὶ ὁμολογούμενον, ὅτι πρὸ τοῦ πάθους, ὥσπερ καὶ τοὺς μαθητὰς ἀπεσταλκὼς δίδωσιν ἐξουσίαν, *πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύειν*· ἥ τις διὰ τῆς τῶν προσεχυομένων [Cod. Reg. προσερχομένων] μετανοίας καὶ ὑποπτώσεως ἐδεδώρητο· τίς ἡ τολμηρὰ γλῶσσα ἐπιφθεγγομένη μὴ τεθαῤῥηκέναι Χριστὸν, πρὸ τοῦ πρὶν πᾶσαν ὀφειλομένην τοῖς τοῦ δικαίου σταθμοῖς τε καὶ ζυγοῖς δι' ἑαυτοῦ καταθέσθαι δικαίαν τιμωρίαν· κἀντεῦθεν ἐπιτιμᾶν τοῖς τῆς μετανοίας ἀναδεξαμένοις τὴν οἰκονομίαν· ὡς τολμηρος καὶ ὑπερηφάνοις· μὴ πρότερον ἅπασαν ἀποτίσασι τὴν τοῦ δικαίου αὐστηρίαν; ἢ δῆλον

ut recto pede incedat? non quod confractum est colligari? non contra quemlibet morbum pro virili decertare eum qui facere id possit? Et utique in medicis corporum maximam diligentiam adhibemus, ac medicamenta plurima. Et hic quidem istum, alium iste curandum suscipit: neque qui in ordine ministrorum censetur, admovere manum prohibetur, juxta eam quam callet artem medicandi, sive excellentem, sive inferiorem. Et sunt quotidie qui vulnera inspiciant, et plenæ sunt quæ hos excipiunt ædes: nec quisquam diligentiam reprehendit, aut accusat eum qui medicæ arti perdiscendæ dat operam. Sed et principes ac præcipui medicorum, et mediocres, et infimi, plenum humanitatis obsequium deferunt. Quod si ita se res illic habet: multo verius utique in iis quæ animam spectant, proportione fieri omnia et videntur et necesse est. Ac si quis prohibuerit, humani generis ille pestis quædam et communis hostis censebitur, tanquam ei qui ab initio homicida fuit, consentiens. Non sic, inquis, nostræ res habent; sed illud rogo: si Dominus pœnitentiam, quæ defectio est ab exacta justitia et virtute, quantumvis commendanda sit, non ausus est præmio donare, antequam debitam meritis pœnam omnem ad juris et æqui trutinam ac stateram per se ipse solveret: quis audax adeo ac temerarius, qui hoc sibi ipse arroget, ut pœnitentiam tollere velit eorum, qui toleratos a Christo Servatore nostro propter nos cruciatus negarunt; nisi prius omne debitum exsolverint, ad exactam et inviolabilem summi juris legem?

Proh audax et inconsultæ mentis quæsitum! Quandonam visus est Christus pœnitentiam annuntians? Quandonam paralytico dixit: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*[44]? Quando ei quæ lacrymis divinos pedes rigavit, eadem asserta venia est, cum reprehensione Simonis qui convivio ipsum exceperat[45]? Quando ei qui erat infirmitate positus ab annis octo et triginta, dictum est: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare: ne deterius tibi aliquid contingat*[46]: tanquam orta videlicet ex peccato ægritudine? Cætera, quæ intempestivum sit suggere divinæ virtutis opera pervolventi utrum ante passionem gesta sunt, an post passionem? Quod si manifestum omnibus confessumque est, ante passionem gesta: quemadmodum et discipulis quos misit, dedit potestatem, *ut curarent omnem languorem et omnem infirmitatem*[47]: quæ propter precantium pœnitentiam ac submissionem data est: quanta audacia est linguæ dicentis, non ausum esse Christum, antequam debitam meritis pœnam omnem ad juris trutinam et stateram per se quisque solveret: atque idcirco iis qui pœnitentiam admittunt, dispensationem exprobrare, tanquam audacibus ac superbis, nisi omnem prius juris rigorem expleverint? Nonne hæc manifeste

[44] Matth. IX, 2. [45] Luc. VII, 44. [46] Joan. V, 14. [47] Matth. X, 1.

Pharisaicæ mentis objurgatio, ac Novationæ crudelitatis prohibitio est ? Vide igitur, o vir, ut, te in sublime efferens, in præcipitium corrueris, extra proprios fines et cancellos egressus, nec servans eum quo præditus es dignitatis gradum ? Non legisti omnem episcopum sedis alienæ invasorem, excommunicatum esse ? *Non mittebam eos*, inquit, *et ipsi prophetabant* [48]. Et : *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret :* quemadmodum scriptum est, *sed qui locutus est ad eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* [49]. Te vero, frater, quis vocavit, aut quis legislatorem constituit in Ecclesia Dei, qui neque parere forte didicisti ? Ac proinde cum visus nondum sis cuiquam imperare : legem accipere te verius est quam imponere, manu regi quam regere, lucem mutuari quam impertiri, discere quam docere : et ex rei prioris experimento ad alteram gradum facere : quemadmodum fert divina lex, egregie divinis humanisque sententiis constituta.

Neque enim sic existimemus, o amice, si qui ex insulsa sapientia sciant aliquid, ac nefarium inculcent sermonem, ea re legum latores effici : siquidem et Moabitis et Ammonitis aditus ad divinum altare non patuit : sed quos Christi imitatrix obedientia probaverit, quos diuturna patientia exploraverit, quos evangelica doctrina perfecerit : si vero etiam externa adsit, non asperanda : si tamen humilitate est exornata, si evangelicæ doctrinæ subjicitur, nec propriis placitis insolescit : quibus qui glorientur, tanquam arundineo innixi baculo, merito accepta plaga confringuntur. Verum, inquis, *zelo zelatus sum pro Domino* [50], nec tolerabilia sunt ea quæ videntur. At ubi nobis, vir optime, prophetiæ donum ? ubi mons Carmelus ? ubi cœli claves ? ubi pallium Jordanem dividens, quod cum dono spiritus duplicis Elisæo obtigit [51] ? Nobis vero etsi donum aliquod inest, cui relinquemus, qui nec discipulum habemus ? Jam itaque videamus, ne majora viribus appetentes, a justis etiam ac legitimis excidamus : neve culicem excolantes, glutiamus camelum [52] : aut festucam ex oculis fratrum tollere tentantes, ipsi trabem in oculis, ut vulgo dicitur, gestare videamur [53] : propterea quod hic et illic conversamur et convivamur, jure damnati. « At ille, inquit, ficte simulateque confessus est, turpe facinus suum occultans : alius impietatem celans, alia pro aliis narrat : quo itaque pacto medicus asseveret sanationis hos esse compotes ? » Non fidem hoc, o bone vir, sed acrem objurgationem meretur. Neque enim quisquam ad curationem ultro se conferat, qui non retegere proprium scelus cupiat. Utrum vero et sincere semper ; non nostri judicii est, sed inspicientis Dei. Ait enim : Quæ quidem patent, Deo ac nobis : quæ latent, Domino Deo tuo [54]. *Tu vero quid judicas fratrem tuum ? quid*

ὅτι Φαρισαϊκῆς διανοίας ἡ ἐπίπληξις, καὶ Ναυατιανικῆς ἀπανθρωπίας ἡ ἀπαγόρευσις ; Ὅρα δὴ οὖν λοιπὸν, ὦ ἄνερ, οἷον ἀπομετεωρισθεὶς κατακρημνισθῇς, τῶν οἰκείων μέτρων ἐκστὰς, καὶ μὴ συντετηρηκὼς ἑαυτῷ τὸ ἐνόν σοι ἀξίωμα ; Ἢ οὐκ ἀνέγνως ὡς πᾶς ἀλλοτριοεπίσκοπος ἐκκήρυκτος ; Καὶ οὐκ ἀπέστελλον αὐτοὺς, φησὶ, καὶ προεφήτευον. Καὶ, Οὐχ ἑαυτῷ τις τὴν τιμὴν λαμβάνει, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα· κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· Σὺ ἱερεὺς εἶ εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Σὲ δὲ τίς κέκληκεν, ἀδελφὲ, τίς δὲ κατέστησε νομοθέτην ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ὃς μηδὲ ἄρχεσθαι τυχὸν μεμαθηκώς ; Κἀκ τούτου μὴ ἄρχειν τινὸς τεθεωρημένος, ὀφείλεις νομοθετεῖσθαι μᾶλλον ἢ νομοθετεῖν· χειραγωγεῖσθαι μᾶλλον ἢ χειραγωγεῖν· φωτίζεσθαι ἢ φωτίζειν· διδάσκεσθαι ἢ διδάσκειν· κἀκ τῆς τοῦ προτέρου πείρας ἐπὶ τὸ δεύτερον ἀνιέναι· ὥσπερ δὴ θεῖος νόμος καὶ κάλλιστα ἔχων κἀν τοῖς θείοις, κἀν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀξιώμασι.

Μὴ γὰρ οἰώμεθα, ὦ φίλε, τὸ ἐκ τῆς μωρανθείσης σοφίας εἰδέναι τι φθέγγεσθαι, καὶ ἐπίτριπτον λόγον συνεισβάλλειν, τοῦτο καθίστησι νομοθέτας· ἐπεὶ καὶ Μωαβίταις καὶ Ἀμμανίταις οὐκ εἰσιτητὸν θυσιαστήριον· ἀλλ' οὓς ὑπακοὴ χριστομίμητος ἐδοκίμασε, καὶ πολυχρόνιος ὑπομονὴ ἐμαρτύρησε, καὶ εὐαγγελικὸς λόγος ἐτελείωσεν· εἰ δὲ καὶ ἐξωτερικὸς πάρεστιν, οὐκ ἄχαρις· εἴγε ὑπὸ ταπεινοφροσύνης κεκόσμηται, καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἡγεμονεύοιτο· ἀλλὰ μὴ τοῖς οἰκείοις ἀξιώμασιν ἐναβρύνεται· οἷς οἱ ἐναβρυνόμενοι, ὡς ἐπὶ καλαμίνῃ ῥάβδῳ ἐπερειδόμενοι, οἷα τιτρωσκόμενοι καταράσσονται. Ἀλλὰ, φησὶ, ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνεκτὰ τὰ ὁρώμενα. Καὶ ποῦ ἡμῖν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα, ὦ βέλτιστε ; καὶ ποῦ τὸ Καρμήλιον ὄρος ; καὶ ποῦ αἱ οὐράνιαι κλεῖς ; καὶ ποῦ ἡ διατέμνουσα τὸν Ἰορδάνην μηλωτὴ, ἐν διπλῷ χρίσματι τῷ Ἐλισσαίῳ ἐπιφοιτήσασα ; ἡμῖν δὲ εἰ καί τι πάρεστι χάρισμα, τίνι καταλειπτέον· μηδὲ φοιτητὴν ἔχουσιν ; Ὅθεν σκοπῶμεν ἤδη μήπως τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἐφιέμενοι, καὶ τῶν μετρίων ἀποτύχοιμεν· μηδὲ τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, τὴν κάμηλον καταπίνωμεν· ἢ καὶ τὰ κάρφη ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀδελφῶν ἐξαίρειν δοκιμάζοντες, αὐτοὶ τὴν δοκὸν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν μὴ δοκοῦντες, φέρωμεν· τὸ δὴ λεγόμενον· ἐξ ὧν συναναστρεφόμεθα καὶ συνεσθίομεν ὧδε κἀκεῖσε, καταγινωσκόμενοι. « Ὁ δεῖνα, φησὶ, ψευδῶς ἐξηγόρευκε, κρύπτων τὸ αἰσχρὸν αὐτοῦ ἁμάρτημα· καὶ ἄλλος κρύψας τὸ ἀσέβημα, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἐξηγεῖται. Καὶ πῶς ὁ δῆθεν ἰατρεύων δύναται φάναι θεραπείας τούσδε τετυχηκέναι ; » Οὐ πιστευτέον, ὦ τᾶν· ἀλλὰ καὶ λίαν κατηγορητέον. Οὐδεὶς γὰρ αὐθαιρέτως ἰὼν πρὸς ἴασιν μὴ οὐχὶ ἀπογυμνοῦν τὸ οἰκεῖον πάθος αἱρήσεται. Εἰ δὲ καί ποι ἀληθὲς, οὐχ ἡμῶν τὸ κρίνειν, ἀλλὰ Θεοῦ τοῦ ἐφορῶντος. Φησὶ γάρ· Τὰ μὲν φανερὰ, Θεῷ καὶ ἡμῖν· τὰ δὲ κρυπτὰ, Κυρίῳ τῷ

[48] Jerem. XXIII, 21. [49] Hebr. V, 4, 5. [50] III Reg. XIX, 10. [51] IV Reg. II, 8. [52] Matth. XXIII, 24. [53] Matth. VII, 3. [54] I Reg. XVI, 7.

υ. Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ ι τί ἐξουθενεῖς τὸν ἰητῆρα; Πάντες γὰρ ιτησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ὃς ιτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανε- τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ις γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ Θεοῦ.

άντες, φησὶν, ὑπερβάθμιον ἐκτείνουσι πόδα, οὐ παρακεχωρημένων κατατολμῶσι, καὶ τοῖς ίροις ἐπεκτείνονται.» Τοῖς οἰκείοις ἀπώλω, ὥς πού τις ἔφη τῶν ἔξω· ἀφ' οὗ καὶ ἡ πρό- σου. Ποὺς γὰρ τεταγμένος, εἰς κεφαλὴν ἐξ ίας ἤρθης. Ταῖς ἄλλαις δυσὶ προτάσεσι περι- ῳ γενναῖε, ἑτέρα πάλιν ἔγκλησις· «Πάντες ἐπιτρέπουσι τὰ ὑπὲρ δύναμιν, καὶ ἥττονας ιι τοὺς ἄλλους· καὶ τῷ λύειν καὶ δεσμεῖν ς καὶ ἀκλήτως ἐπιτρέχουσι· καὶ πάντας φι- ισι πρὸς τοὺς οἰκείους ἕλκειν πόδας· καὶ μη- ιρον τὸν λύοντα ἢ εἶναι, ἢ νομίζεσθαι θέλουσι· νοῦσι τοῖς τὰ τοιάδε πράττουσι· καὶ τούτους δέχεσθαι, οὓς αὐτοὶ λελύκασι· τοὺς δὲ ὑφ' τετυχηκότες ἐπιτιμήσεως, ἀποστρέφεσθαι, καλεῖν· ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐτοὺς δεδραμήκασι, φ' αὐτῶν ᾐτήσαντο τὴν ἄφεσιν.» Ἀιαπλά- διανοίας δαιμονιώδους τὰ κατηγορήματα, φθονερᾶς καρδίας τὰ προβλήματα· οἷς σειέ τις εἰκότως ὡς παιδιάς τινας, καὶ καὶ ἀθύρματα· ἢ μᾶλλον, τἀληθὲς εἰπεῖν, ηδεὶς ἡμῖν ἐξ ἀπιστίας ὁ προστρέχων κατὰ ἐπιτιμήσεως, μαινόμεθα, πρὸς τοὺς ἐκ πεποι- τῶν προσιόντων θεραπεύοντας, δαιμόνιόν τι ιάσχοντες, καὶ τοῖς Εἰκονομάχοις τὰ ἴσα τοὺς νας καθυβρίζοντες.

φησὶ, τὸ διάφορον τῆς προαιρέσεως ταύτης ν Μανιχαϊσμόν; Οὐχὶ κατὰ Μανιχαϊκῆς αἱρέ- γωνίσμεθα καὶ λόγοις καὶ ἔργοις; καὶ δηλοῦ- ἔγγραφα συντάγματα τῶν κατ' αὐτῆς ἀγωνι- ν, ἐν οἷς ἀπαραλογίστοις συλλογισμοῖς, καὶ ιέτοις ἀποδείξεσιν ἀπέδειξαν· εἰ καὶ νῦν ἑαυ- ιὶ τῶν οἰκείων ὑπομνημάτων ἀμνημονοῦσιν. , ὦ ἑταῖρε, ἀσυλλογίστως συλλογίζεσθαι, ιοῖς λογισμοῖς ἐπ' ἀθετήσει ἀληθείας στηρίζε- μὴ εἰδὼς ὅτι τὰ παραδείγματα τοῖς πρωτοτύ- ταραβαλλόμενα, οὐχ αὐτὰ ἐκεῖνα εἶεν τὰ ἀρ- · ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχοντα τὸ πρὸς ἄλληλα ταυ- τον τὸ κατὰ τοὔνομα κοινὸν τοῖς ἄλλοις ἐξαλ- α. Καὶ τὰ μὲν κυρίως ὠνόμασται· τὰ δὲ οὔ· καὶ τὰ μὲν κατὰ κατάχρησιν λέλεκται· τὰ ἀ ἀλήθειαν, οἷον φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς εἰκόνος ῦ καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ· ὅτι ὁ μὲν κατὰ ἀλήθειαν ς καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται· ἡ δὲ κατὰ κατά- ἤτοι ὁμωνυμίαν. Ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ ἱερὸς λος, τὴν φιλαργυρίαν, δευτέραν εἰδωλολα- ἀπεκάλεσεν, αἰτιολογικῶς, καὶ κατὰ ἀναφο- ιωματικὴν τῆς οὔσης εἰδωλολατρείας. Ἐξ οὗ ἐπιτιμητέον τοῖς φιλαργύροις, ὡς εἰδωλολα- ἐπεὶ ἄρα ὀφείλομεν ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. ἐ πολλοὶ φιλάργυροι, καὶ πάντῃ ἀνεπιτίμητοι

A medicum *spernis*[55]? *Stabimus autem omnes ante tribunal Christi: qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo*[56].

« Omnes, inquit, ultra quam fas est pedem inferunt, et ea invadunt quæ sunt propria eorum qui non secesserunt, et ad sublimiora eniluntur. » Propriis ipse alis periisti, ut quidam profanus ait : atque inde propositio tua. Nam cum sis pedis loco constitutus, ex arrogantia locum capitis occupasti. Duabus aliis propositionibus tuis confossis, vir egregie, rursum altera hæc criminatio : « Omnes sibi majora viribus arrogant, aliosque inferiores se B arbitrantur : et ad solvendum ligandumque sine modo ullo, sine vocatu convolant : et omnes pertrahere ante proprios pedes obnituntur : nec alium quemquam volunt aut esse aut existimari qui solvat : invident iis qui illa agunt : atque adeo admittunt eos duntaxat, quos ipsi solverunt : qui vero sunt ab aliis ad pœnitentiam admissi, ad hos accusandos se convertunt : quoniam ad ipsos non convolarunt, nec ab ipsis relaxationem flagitarunt. » Figmenta sensus diabolici sunt hæ criminationes, et invidi animi quæsita, quæ quisque merito irrideat tanquam quosdam jocos, et nugas, lususque: vel potius, ut vere dicam, quando, ob diffidentiam, nemo ad nos advolat ad accipiendam pœnitentiam, insanimus adversus eos qui sanant adeuntes ad se C cum fiducia, diabolico abrepti vitio quodam, pari ignominia viros probos atque Iconomachos afficientes.

« Quodnam, inquit, discrimen sectæ hujus a Manichaica? Nonne contra Manichaicam hæresim sermone et opere decertavimus? Testes sunt scripti eorum commentarii, qui contra hanc dimicarunt, in quibus invictis argumentis et inexpugnabilibus exemplis id ostenderunt, quanquam nunc sunt et sui ipsorum, et propriorum monumentorum obliti. » Videris, o bone vir, imperite ratiocinari, ac privatis rationibus ad abrogationem veritatis inniti : cum nescias exempla prototypis collata ; non ipsa esse exemplaria illa primigenia : sed habere tantum similitudinis inter se, quantum ea quæ commune nomen habent, cum cæteris rebus differant. Et alia D quidem proprie appellata sunt, alia autem improprie : alia secundum abusionem dicta, alia secundum veritatem. Exempli gratia, in imagine Christi et ipso Christo, iste quidem secundum veritatem Christus et est et nominatur : hæc autem secundum abusionem, hoc est homonymiam. Quandoquidem et sanctus apostolus Paulus avaritiam nuncupavit[57], idololatriam alteram, causam dicti subjiciens, secundum relationem videlicet similitudinis cum ea quæ vere idololatria est. Quare non eadem pœna avaris imponenda, quæ idololatris: alioqui deberemus e mundo migrare. At nunc avari multi, et

[55] Rom. xiv, 10. [56] I Cor. iv, 5, 6. [57] Ephes. v, 5.

quidem absque indicta ipsis pœnitentia prorsus relicti. Quid igitur et hic absonum, si Iconomachica hæresis cum Manichaica componatur, quantum ad imaginis ac prototypi rationem: quamvis et Nicæna secunda œcumenica et sancta synodus eos qui per hanc hæresim perierant, non tanquam Manichaizantes damnans curaverit; et nequaquam obliti sint ii qui operam suam adversus Manichæos contulerunt, se et sermone et opere contra ipsos dimicasse. Omnino teipsum ignorasti, quæ culpæ non mediocris ac stuporis reprehensio est.

Vellem itaque et propositiones alias libelli multarum paginarum, in quibus eadem iterum atque iterum repetuntur, superius commemoratis adnectere; et quod penitus recta ratione confutatæ sint ostendere: sed alias quidem tanquam inutiles et ineptas; alias vero ut quæ seipsas refellant: nonnullas autem tanquam obscuras et oppositas veritati, procul, veluti in Vulcani ignem, ablegans ac projiciens, ac finem dicendi faciens, istud adjicio; quod, si quidem veniam poscamus, quod inconsiderate et ad iracundiam Deum movimus, et Sanctos ignominia affecimus, et confessores damnavimus, et Ecclesiam infamavimus; agetur sane præclare. Sin minus, at nos certe humiles manum ori admovebimus, nec sanctitatem tuam ad alteram scriptionem exarandam provocabimus.

A παρεωραμένοι. Τί οὖν ἀπᾷδον κἀνταῦθα, εἰ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις τῇ Μανιχαϊκῇ παραβάλλοιτο, ὅσω κατ' εἰκόνος καὶ πρωτοτύπου λογον· καθὸ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον οἰκουμενικὴ τε καὶ ἁγία σύνοδος, τοὺς ἐν ταύτῃ ἑαλωκότας, οὐχ ὡς Μανιχαΐσαντας ἐπεξελθοῦσα τεθεράπευκε· καὶ οὔτίπου ἠμνημονήκασιν οἱ τὰ περὶ αὐτῆς πονήματα καταβαλλόμενοι· καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῆς ἀνταγωνισάμενοι; Ἠγνόηκας δ' αὐτὸς ὄντως ἑαυτὸν, ὃ πολλῆς ἐστι κατηγορίας καὶ ἀβελτηρίας ἔγκλημα.

Ἐβουλόμην οὖν καὶ ἑτέρας προτάσεις του πολυσχιδοῦς καὶ ταυτολογοῦντος γραμματείου συνεισῶσαι τοῖς προλεχθεῖσι, καὶ ἀποδεῖξαι πάντῃ ἐξ ὀρθοῦ λόγου ἐληλεγμένας· ἀλλὰ ἃς μὲν ὡς ἀλυσιτελεῖς καὶ B ἀσυναρτήτους· ἃς δὲ ὡς αὐτόθεν ἐχούσας τὸν ἔλεγχον· ἐνίας δὲ ὡς σκοτεινὰς καὶ ἀντιθέτους [Cod. Reg. ἀντιδόξους] τῇ ἀληθείᾳ, πόῤῥω που ἀποῤῥιψάμενος ὡς εἰς πῦρ Ἡφαίστου· ἐπὶ τέλει τοῦ λόγου ἐκεῖνο ἐπιφθέγγομαι· ὅτι εἰ μὲν αἰτοῦμεν συγγνώμην, ἐφ' οἷς προπετῶς καὶ Θεὸν παρωργίσαμεν, καὶ ἁγίους ἠτιμήσαμεν, καὶ τὴν ὁμολογίαν κατῃτιασάμεθα, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν δεδυσφημήκαμεν, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμεῖς γε οἱ ταπεινοὶ ἐπὶ στόματι χεῖρα ἐπιθήσομεν, μὴ ἐκκαλούμενοί σου τὴν ὁσιότητα εἰς δευτέραν γραμματικὴν προσφώνησιν.

CLXIII. — *Theodoro patricio* (*).

ΡΞΓ' (55). — Θεοδώρῳ πατρικίῳ. [χπγ'.]

De sanctis imaginibus.

Ex honorandis litteris conspeximus laudatissimam eminentiam tuam, ex auditione vero rerum quas significabant, egregiam animam tuam agnovimus. Quod enim erga nos peccatores tam honorificis verbis usus es, quodque humilem faciem nostram videre desideras, ac salutarem deinde sermonem audire; hominis est vere a Deo afflati, et animæ Deum concupiscentis. Quam mirabilia autem opera magni et solius nostri Christianorum Dei: quod te de gente non sancta in venerandam agnitionem veritatis suæ vocavit tali modo, in speciem quidem minime voluntario, sed reipsa liberæ quam maxime voluntatis, una cum cognatis qui simul adducti sunt! Non aliter enim vos ab impietate eripere visum est divinæ dispensationi. O mirabilem vocationem! o laudandam redemptionem; Translatus es de tenebris in admirabilem ipsius lucem: exutus veteri homine, cum absurdis ethnicisque cogitationibus et actibus; Christum induisti, Christianus reipsa pro ethnico, filius lucis et diei pro filio tenebrarum et noctis impietatis; unum Deum colens, qui in Patre et Filio et Spiritu sancto adoratur; multitudinis deorum et Bulgaricæ idololatriæ fugiens falsam religionem: confitens deinde unum de sancta Trinitate, Filium ipsum et Verbum Dei per summam erga genus

C Ἀπὸ τοῦ τιμίου σου γράμματος εἴδομεν σου τὴν πανεύφημον ὑπεροχὴν, καὶ ἀπὸ ἀκροάσεως τῶν σημαινομένων ἐπέγνωμέν σου τὴν καλὴν ψυχήν. Τὸ γὰρ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοιούτοις χρήσασθαι τιμητικοῖς λόγοις, ἐπιθυμεῖν τε ἡμῶν ἰδεῖν τὸ εὐτελὲς πρόσωπον, εἶτα καὶ ἀκουτισθῆναι λόγου σωτήριον, ἀνδρός ἐστιν ὄντως ἐνθέου, καὶ ψυχῆς ἐπιποθούσης Θεόν. Καὶ ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου καὶ μόνου Θεοῦ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν· ὅτι ἐκάλεσέ σε ἐξ ἔθνους οὐχ ὁσίου εἰς τὴν σεπτὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τρόπῳ τηλικούτῳ, δοκοῦντι μὲν ἀκουσίῳ, αὐθαιρέτῳ δ' ὅτι μάλιστα, σὺν τοῖς συνεξελθοῦσιν ἀρχιερεῦσιν [Cod. Reg. ἐγχωριστεῦσιν] · ἐπείπερ ἄλλως οὐ δεδοκίμασται τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ ἀφαρπάσαι ὑμᾶς τῆς ἀθεοτητος. Ὢ τῆς D θαυμαστῆς κλήσεως! ὢ τῆς ἐπαινετῆς ἀπολυτρώσεως! ἠνέχθης ἐκ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ἀπεκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, σὺν ταῖς ἀτόποις καὶ ἐθνικοῖς λογισμοῖς τε καὶ πράξεσιν, ἐνεδύσω τὸν Χριστὸν, Χριστιανὸς ἀντ' ἐθνικοῦ χρηματίζων· υἱὸς φωτὸς καὶ ἡμέρας, ἀνθ' υἱοῦ σκότους καὶ νυκτὸς ἀσεβείας· ἕνα Θεὸν σέβων, τὸν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον· πεφευγὼς τῆς πολυθεΐας καὶ Βουλγαρικῆς εἰδωλολατρείας τὴν δυσσέβειαν· εἶτα καὶ ὁμολογῶν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, αὐτὸν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(55) In cod. Reg. ρμδ'.

:' ὑπερβάλλον ἔλεος τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους, ι γεγενῆσθαι ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα, μετὰ εἶναι τὸν αὐτὸν Θεὸν τέλειον. Θεὸς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Υἱός, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ιἷς Θεός, οὐ τρεῖς θεοὶ, ἄπαγε· τὸ μὲν, διὰ ι θεότητα· τὸ δὲ διὰ τὰ τρία πρόσωπα. Αὕτη ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν, καταργοῦσα πᾶ- ιην καὶ αἵρεσιν.

'ἡ δὲ διπλοῦς ὁ Χριστὸς, καθὸ Θεὸς τέλειος, ͻωπος τέλειος· τὸ μὲν ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ; πρὸ αἰώνων, ὡς ἐξ ἡλίου ἀπαύγασμα· τὸ ῆς μητρὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, ὡς ἡ ᾶς γέννησις, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς· παρθένος ἡ τεκοῦσα, καὶ πρὶν, καὶ ἐν τῷ καὶ μετὰ τὸ τίκτειν· ἐφ' οἷς καὶ Θεοτόκος ἰῶς καὶ νενόηται καὶ προσηγόρευται. Διὰ τοῦ- 'ερ κατὰ τὸν Πατέρα ἀπερίγραπτος, οὕτως τὰ τὴν μητέρα ἐν πίνακι περιγραφόμενος· περιγραφὴ αὐτοῦ ἤτοι ἡ εἰκὼν, προσκυνητὴ αστὴ, ἐν ᾗ βλέπεται ὑφ' ἡμῶν τῶν Χριστια- ν μορφὴν ἀνέλαβε· καὶ δεδοξολόγηται ὡς ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονὼς πλὴν ἁμαρτίας· σας πᾶν εἰδωλικὸν ὁμοίωμα, ἐφ' ᾧ ὤλλυτο ι, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, τὸ γένος τῶν ἀνθρώ- γοῦν μὴ καταδεχόμενος αὐτὸν εἰκονίζεσθαι, φίλε, ἀπαναίνεται αὐτοῖς πράγμασι, κἂν ιγκατατίθηται, γενέσθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ιν· καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν εἰ- ἡ προσκυνεῖν αὐτὸν ἀποδέδεικται, κἂν ὁμο- ρσσκυνεῖν. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ τιμὴ τρωτότυπον διαβαίνει· ὥσπερ καὶ ἡ ἄρνησις ἰς αὐτὸν τὴν ἄρνησιν ἀναπέμπει. Ἐπεὶ οὖν, ιθάνω, οὕτως καὶ αὐτὸς πέποιθας, καὶ διὰ τέλλῃ τῆς κοινωνίας τῶν Εἰκονομάχων· χαίρω χαίρω σοι, εὐχαριστῶ καὶ συνευχαριστῶ σοι, ἰς τὴν ἀλήθειαν, καί τοι ὀψιμαθὴς ὢν, καὶ νητος υἱὸς Θεοῦ. Καὶ μή τοι θαυμάσῃς ὅτι Χριστιανοῖς εἰσέρχεται πλάνη. Ὅπου γὰρ ἡ ια, ἐκεῖ τρέχει ὁ δράκων διάβολος ποιῆσαι κν· καὶ τοῦτο δι' ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ ἐξουσιά- Ἄρτι γὰρ ἡ πλάνη αὕτη ἐπεισήχθη ἐν τοῖς κνοῖς. Ἐπεὶ ἐξ αἰῶνος ἡ Χριστοῦ εἰκὼν, τῆς όκου, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

:ά σοι, δέσποτα τιμιώτατε, ὡς παρὰ Θεοῦ ς, κἂν ἁμαρτωλός εἰμι, ἐφθεγξάμην πρὸς σιν τῆς πίστεώς σου· ἐπειδὴ ἀδελφὸς σὺ ἡμέ- καὶ οὐ ξένος, καθὼς εἴρηκας. Εἰ δὲ ξένος τοῦ ι, εὖ ἂν ἔχοι. Καὶ ἡμεῖς γὰρ οἱ ταπεινοὶ τὸ ἔχομεν· καὶ διὰ τοῦτό ἐσμεν ἀπερριμμένοι ἐν- διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ μακάριος εἶ πι- ι εἰς Χριστὸν ὀρθῶς, καὶ πάντα δεύτερα ὑπὲρ ἡγούμενος. Ἰδέσθαι δὲ ἀλλήλους δύσκολον διὰ ουσίαν· εἰ μή τι Θεὸς κελεύει καθ' ὃν οἰκονο- τρόπον. Μεμνῆσθαι δέ σου οὐ διαλειψόμεθα, ιαπᾶν σε ὡς ἀδελφὸν ἡμῶν· ὅν ποτε οὐκ ἐγνω- εν ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος· νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἔχομεν ὡς σύγγονον· ἀποτεχθέντες εροι ἐκ μητρὸς τῆς υἱοθετικῆς, κολυμβήθρας

A nostrum misericordiam hominem esse factum similem nobis per omnia, cum idem ipse perfectus esset Deus. Deus enim Pater, Deus et Filius, Deus et Spiritus sanctus; unus Deus, non tres Dii, absit: hoc quidem, propter unam deitatem; illud vero, propter tres personas. Hæc vera est fides Christianorum, abolens errorem omnem et hæresim.

Quoniam autem duplex est Christus, quatenus Deus perfectus et homo perfectus; illud quidem tanquam ex Patre natus ante sæcula, sicut splendor ex sole; istud vero ex matre, in novissimis temporibus, ut nativitas est nostra, vel potius supra nostram; quandoquidem, et ante, et in partu, et post partum virgo est quæ ipsum peperit: quare et Deipara B verissime et intelligitur et appellatur. Eapropter, quemadmodum incircumscriptus est secundum Patrem, sic et secundum matrem in tabula describitur, et descriptio ejus sive imago, adoranda et veneranda; in qua cernitur a nobis Christianis qualem formam assumpserit; et declaratus est similis nobis factus per omnia præter peccatum: abolens omnen idolicam similitudinem, quam colens periit hominum genus a diebus sæculi. Qui ergo illum imagine repræsentari non admittit, o bone amice, judicio contendit, tametsi verbo annuat, Filium Dei hominem factum fuisse: et qui ejus sanctam imaginem non adorat, ipsum non adorare convictus est, licet adorare se profiteatur. Honor enim imaginis ejus ad propotypum transit: quem C admodum et imaginis ipsuis negatio ad ipsum transfert negationem. Cum ergo, ut audio, sic etiam ipse persuasum habeas, ideoque ab Iconomachorum communione te subtrahas; gaudeo et congaudeo tecum; gratias ago, et tua causa gratias ago, quod cernas veritatem, tametsi sero edoctus, ut filius Dei nuper genitus. Nec vero mireris quod etiam inter Christianos error obrepat. Ubi enim est salus, eo accurrit draco diabolus ut inferat exitium: atque hoc per hominem unum, penes quem est potestas. Nuper enim hic error inter Christianos invectus est. Nam ab omni memoria imago Christi, et Deiparæ, et sanctorum ejus.

Hæc ego tibi, domine honoratissime, tanquam a D Deo impulsus, licet peccator sim, prolocutus sum ad confirmationem fidei tuæ: quoniam frater tu noster; non peregrinus ut dixisti. Quod si peregrinus es mundis, bene habet. Nos quippe humiles hoc ipsum sumus: et propterea ejecti huc sumus propter verbum Dei. Ac beatus es qui recte in Deum credis, et omnia illi postponenda ducis. Videre autem nos invicem difficile est, prohibente id principe: nisi Deus disponat quo ipsi modo videbitur. Tui vero meminisse non desinemus, et amare te ut fratrem nostrum, quem non usquam novimus ex carne et sanguine, nunc vero ut cognatum habemus ex Spiritu sancto; geniti ambo ex matre adoptiva, sci

licet piscina baptismatis. Pax tibi, amice et frater A et domine. Pax et domui tuæ, et omnibus qui ad te pertinent, a Patre, et Filio, et Spiritu sancto. Amen.

CLXIV. — *Archimandritæ Gotthiæ* (*).

De monastico instituto.

Gratiam habemus sancto Deo, quod digni habiti sumus qui amicas sanctitatis tuæ litteras acciperemus. Nec vero tarditatis excusatione nobis est opus Quinam enim sumus nos homines tantilli? aut qua de causa vos ullatenus de negotiis vestris maximis ad tenuitatem nostram referatis? Attamen quia modice de vobis sentientes, nostis etiam minimos complecti: conveniens fuit et vos scribere, et nos discere, non solum quæ epistola continebat, verum etiam quæ reverendissimi fratres ac patres docuere, B qui eas attulerunt. Contra quæ omnia Deus protector noster, et inconsiderate objectarum criminationum depulsor. Conferemus autem et nos humiles, si quando incidat sermo, quæ in nobis erunt, apud eos qui voluerint calumniari; non quo beneficium vobis rependamus, sed ut quod charitati debetur, expleamus. Quam ob causam scribere coacti fuimus Dei amantissimo Patri et pontifici domino Philareto: si forte suscepta fuerit humilis nostra intercessio, ad componendam pacem, quia nihil est conducibilius, et qua Christi discipuli, qui ab ipso vocati sunt, insigniri debent. Hæc velut in summa de iis quæ urgent. De aliis vero quorsum a nobis quæsitum est ut respondeamus? cum vos divinitus edocti librum magni Basilii a Deo exaratum habeatis, docentem quæ monasticæ seu cœnobiacæ C vitæ salutaria sunt et utilia: absque quo nec gubernare digne Deo possit præses, nec utiliter gubernari subditus. Ille de quolibet et argumento et materia sacræ vitæ cœnobiacæ propria interrogatus, per Spiritum sanctum respondet: ut qui ejus ductum sequitur, ductum sequatur Spiritus sancti: qui ei non credit, Christo qui per eum locutus est, non credat. Quæ ergo per incuriam fratribus obrepunt delicta, ea per laicos homines judicari non licere sacer ipse clamat Apostolus: ***Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos et non apud sanctos***[58.59]. Et post alia: ***Sic non est inter vos sapiens quisquam, sit possit judicare inter fratrem suum; sed frater cum fratre contendit, et hoc apud infideles***[60]? Perinde autem est, D ac si apud infideles fiat, apud laicos monachorum negotia, examinari, et januam iis aperire, quos nefas est res nostras inspicere: absurdumque hoc prorsus et damnosum et Ecclesiis Dei.

τοῦ βαπτίσματος. Εἰρήνη σοι, φίλε καὶ ἀδελφὲ καὶ δέσποτα. Εἰρήνη καὶ τῷ οἴκῳ σου, καὶ πᾶσι τοῖς διαφέρουσί σοι, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ΡΞΔ' (56). — Ἀρχιμανδρίτῃ Γοτθίας. [ψ'.]

Χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι ἠξιώθημεν δέξασθαι γράμματα ἀγαπητικὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν· οὐ μὴν χρῄζομεν ἀπολογίας διὰ τὴν βραδυτῆτα. Τίνες γὰρ ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς; ἢ τίνος ἕνεκεν ὅλως τὸ τῇ ἡμετέρᾳ οὐθενότητι ἀναφέρειν ὑμᾶς περὶ τῶν συγκινούντων ὑμᾶς ἀναγκαίων; Ὅμως ἐπειδὴ μετριόφρονες τυγχάνοντες οἴδατε καὶ τοῖς ἐλαχίστοις συμπεριφέρεσθαι· εἰκότως καὶ αὐτοὶ γεγράφατε, καὶ ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν, οὐ μόνον ὅσα ἡ ἐπιστολὴ, ἀλλὰ καὶ ὅσα οἱ ταύτην ἐπιφερόμενοι αἰδεσιμώτατοι ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες ἐδίδαξαν. Καθ' ὧν ἁπάντων ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑπερασπιστής· καὶ τῶν ἐπιφερομένων ἀλογίστως αἰτιαμάτων διαλλακτής. Συνεισοίσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ, εἴ ποτε λόγος γένοιτο τὰ παρ' ἑαυτῶν, ἐν τοῖς φθάζουσιν ἐνδιαβάλλειν, οὐ χάριν ὑμῖν καταβαλλόμενοι, ἀλλὰ τὸ κεχρεωστημένον τῇ ἀγάπῃ ἀναπληρώσοντες. Οὗ χάριν ἠναγκάσθημεν ἐπιστεῖλαι καὶ τῷ θεοφιλεστάτῳ Πατρὶ καὶ ἀρχιερεῖ κυρίῳ Φιλαρέτῳ· εἴγε καὶ προσδεχθείη ἡ παράκλησις ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, συνδέουσα τὰ πρὸς εἰρήνην, ἧς οὐδὲν λυσιτελέστερον, καὶ ἐφ' ᾗ Χριστοῦ μαθηταὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ κεκλημένοι, ὀφείλουσι χαρακτηρίζεσθαι. Ταῦτα ὡς ἐν κεφαλαίῳ περὶ τῶν κατεπειγόντων. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἄλλων, τί καὶ ἐπεζητήθημεν ὅλως ἀποκριθῆναι; ἐχόντων ὑμῶν τῶν θεοδιδάκτων τὴν θεοχάρακτον βίβλον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, διδάσκουσαν τοῦ μοναδικοῦ, εἴτ' οὖν κοινοβιακοῦ βίου τὰ σωτήρια καὶ ἐπισίφορα· ἧς χωρὶς οὐκ ἔστιν οὔτε καθοδηγῆσαι θεοπρεπῶς, οὔτε καθοδηγηθῆναι λυσιτελῶς, καὶ ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενον. Ἐκεῖνος ἐρωτώμενος ἐπὶ πάσῃ ὑποθέσει καὶ ἀφορμῇ τῆς ἐν κοινοβίῳ ἱερᾶς ζωῆς, διὰ Πνεύματος ἁγίου ἀποκέκριται· καὶ ὁ ἐκείνῳ στοιχῶν, ἐστοίχησε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ὁ δ' αὐτῷ ἀπειθῶν, ἠπείθησε τῷ ἐν αὐτῷ φθεγξαμένῳ Χριστῷ. Τὰ γοῦν συμπίπτοντα ἐξ ἀπροσεξίας τοῖς ἀδελφοῖς σφάλματα, οὐκ ἐξὸν ἐπὶ λαϊκῶν προσώπων κρίνεσθαι, καὶ αὐτὸς ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος βοᾷ· Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; Καὶ μεθ' ἕτερα· Οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται ἀνακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων. Ἴσον δὲ τῶν ἀπίστων ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῶν λαϊκῶν τὰ τῶν μοναχῶν ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀνοίγειν θύραν οἷς ἀθέμιτον παρακύπτειν εἰς τὰ ἡμέτερα· καὶ τοῦτο ἀπᾷδον ἐστὶ παντάπασι καὶ ἀσύμφορον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.

58.59 I Cor. vi, 11. 60 Ibid. 5.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(56) In cod. Reg. ρνδ'.

ἀποταγῆς καὶ ἀποκάρσεως, ἐπειδὴ καὶ τούτου οὔτε τὸ ἀποσείεσθαι ἀκίνδυνον· φησὶ γάρ, ρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω· προσίεσθαι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε· καὶ ἀποκείρειν :ημόνως, ὅσιον. Εἰ γὰρ οὐδεὶς στρατευόμε-.πλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ι στρατολογήσαντι ἀρέσῃ, καθὰ γέγραπται· δὴ οὖν μᾶλλον ἐπὶ τῇδε τῇ θεολέκτῳ στρατιᾷ; ἀποτάξασθαι δεῖ, πάντων ἀπογυμνωθῆναι χρὴ, ἀποῤῥαγῆναι δέον, καὶ σχέσεων, καὶ οἰκείων, ων, καὶ συγγενῶν, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου 'ιάθεσιν ξενωθῆναι, τόν γε ὡς ἀληθῶς ἀκολου-λλοντα τῷ Χριστῷ· εἶθ' οὕτως στοιχηθῆναι καὶ σθῆναι τὴν θεοστοιχῆ καὶ θεόπλαστον μοναδι-ιν· καὶ πεῖραν δόντα καὶ βάσανον ἀρετῆς, οὕ-ταχθῆναι τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πολλῶν εἰς τὴν μο-ν τελείωσιν, καὶ ἕνα γενέσθαι τῶν τοῦ Χρι-προβάτων. Ἀμυήτως δὲ καὶ ἀμαθῶς, ὡς λται ἡμῖν, ἀποκείρεσθαι, ἐπικίδυνον καὶ ιτατον, καὶ τῷ κειρομένῳ καὶ τῷ κείροντι. γὰρ καὶ ἀποσχηματίζειν μοναχὸν, ἴσον ἐστὶ οβαπτίζειν. Ὅλως τολμᾶται τοῦτο γίνεσθαι· ι ἐστι καὶ ἀκουόμενον. Εἰ δὲ μετὰ τοῦ δεόν-τοκεῖραι, ἐπειδὴ ὑπονοστοῦσί τινες πρὸς τὰ ι· τοὺς τοιούτους ἐπιμένοντας τῇ κακίᾳ, καὶ ένους ἑαυτοὺς ἐν τοῖς ψυχικοῖς ἀῤῥωστήμασιν, ισθαι χρὴ τῆς ἀδελφότητος, καθ' ὁμοίωσιν :σηπότων μελῶν, ὡς ἂν μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ ις βλάπτοιτο. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Συμφερές α ἓν τῶν μελῶν σου ἀποκοπῇ, καὶ μὴ ὁ σῶμά σου βληθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ . Ἐὰν δὲ ἄλλῳ δυνατὸν ᾖ τὸν ἐκκοπέντα προσή-κατὰ φιλανθρωπίας τρόπον, οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος· ὑρεθείη ἐπιστημονικώτερος ἰατρεύειν, ἀλλὰ μὴ μένων συμπεριφερόμενος. Οἱ δὲ ἄλλως κουφό-ἀποπηδῶντες τοῦ κοινοβίου, ἀπρόσδεκτοι ἔστω-ῖς ἄλλαις ἀδελφότησιν· ἵνα συνασπισμὸς ᾖ μφωνία κατὰ πάντα τοῖς πᾶσι· καὶ μὴ ὑπ' ἀλ-τὰ ἀλλήλων καταλύοντες σπουδάσματα· ἐξ ὧν λὴ ὁ Χριστὸς, ὁ τῇ εἰρήνῃ συνδέων τὰ πάντα, ες; ἀπευκταῖον καὶ λέγειν. Δοῦλον δὲ ἔχειν ἐν εἰς μοναστήριον, τοσοῦτον ξένον ὡς καὶ τὸ γυναῖκα· ἀμφότερα γὰρ τῆς παρακοῆς εὑρέ-καὶ τοῖς εἰς τὸ κατ' ἀρχὰς ἀναδραμεῖν ἐφιεμέ-ὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ τὴν ἀπήμονα αραδείσου ζωὴν μιμεῖσθαι ἐζηλωκόσιν, ἀπό-τὰ προειρημένα. Ταῦτα οὐκ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐξ θεοφόροι Πατέρες φθέγγοντες, συνειληχότες ιστικῶς ἐφθεγξάμεθα· αἰτούμενοι ὑμᾶς τοὺς ους προσεύχεσθαι μὴ μόνον λέγειν ἡμᾶς τὰ ἀλλὰ καὶ πράττειν ἐν Κυρίῳ.

De renuntiatione et tonsura, quandoquidem de hoc etiam sermo: nec periculo vacat repellere: ait enim: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras*[61]: neque temere ac fortuito admittere, et tondere imperite, sanctum est. Nam si *nemo militans implicat negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit*[62], sicut scriptum est, quanto magis in hac a Deo constituta militia? Omnibus renuntiare oportet, omnibus spoliari necesse est, ab omnibus avelli convenit, et affectibus, et domesticis, et amicis. et cognatis, et a mundo universo voluntate peregrinari eum, qui vere secuturus sit Christum: atque ita institui et formari monasticam professionem a Deo conditam: eumque cujus virtus spectata atque experta fuerit, sic introduci sub multorum testimonio ad monachicam perfectionem, et unam fieri de ovibus Christi. Sine initiatione autem et sine scientia, ut nobis denuntiatum fuit, tonderi periculosum est, ac perniciosissimum et tonso et tondenti. Sed et habitum detrahere monacho, perinde est ac baptismo spoliare. Omnino eo proceditur audaciæ ut istud fiat, orrendum est vel auditu. Si vero postquam tonsura rite facta fuerit, ad deteriora redeant aliqui, iique persistant in improbitate, nec animæ suæ morbos curent; exscindi debent a fratrum cœtu, sicut solent putrida membra, ne contactu quod sanum est lædatur. Dicit enim Dominus: *Præstat unum de membris tuis abscindi, quam totum corpus tuum mitti in gehennam ignis*[63]. Eum autem qui rescissus est, ab altero suscipi humanitatis gratia, non est præter fas et æquum; si modum peritior medicus inveniatur qui eum sanet, nec a pereuntibus simul abducatur. Cæterum qui per levitatem et cœnobio resiliunt, ab aliis fraternitatibus nullo modo recipiantur: ut mutua sit dilectio et concordia omnium in omnibus; et ne alii aliorum invicem pia studia destruant; ex quibus fit, ut caput non sit Christus, qui per pacem colligit universa; sed quis? detestandum est dictu. Quod autem servum habeat monachus in monasterio, id non minus alienum est quam si habeat mulierem; utraque enim inventa sunt inobedientiæ: et iis qui ad primigeniam integritatem redire per monachicam conversationem cupiunt, et mali expertem paradisi vitam imitari student, respuenda sunt quæ dixi. Hæc non domi nata, sed ex iis quæ divini Patres docent collata protulimus; postulantes ut vos sanctissimi oretis, ut nos bona non dicamus modo, sed et faciamus in Domino.

ΡΞΕ' (57). — Γρηγορίῳ τέκνῳ. [σγ'.]

CLXV. — *Gregorio filio.*

De diversis argumentis.

ἔχρην ἐπὶ τῷ γράμματί σου, τέκνον ἠγαπημέ-ι καὶ ἀστεία ἡ ὁδὸς τῶν ἐν ἄστει· καὶ ὑγείαν

Gavisus sum litteris tuis, dilecte fili: quod urbane et honeste se gerant qui sunt in urbe, quod

[61] Joan. VI, 37. [62] II Timoth. II, 4. [63] Matth. V, 29.

NOTÆ.

(57) In cod· Reg. ρμζ'.

valetudinem cum fratre Zosima receperis per sanguinis detractionem et quod alia vobis ex animo successerint. De Xenodochi autem propositionibus, quod adhuc a nobis declarationem flagitasti; cum probe illi ex divinorum Patrum doctrina responderis, nihil habemus, quod ad responsiones tuas addi possit. Temere autem garriunt, ut apparet, nec discere cupiunt, qui interrogant. Attamen quia scriptum est: *Parati ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe* [64], respondebimus et nos ista. Monachorum habitus virginitatis est progressio, et mysterium est monachicæ perfectionis, ut loquitur divinus et sapientissimus Dionysius. Et quod quærunt nonnulli: Undenam orta traditio, qua homo renuntiat sæculo, et fit monachus, aliud nihil respondendum, quam: Undenam orta traditio qua Christianus fit aliquis? Qui enim prius sanxit apostolica traditione, posterius etiam edidit (57*) sex mysteria instituens: primum de baptismate: secundum, de synaxi seu communione: tertium, de consecratione unguenti: quartum, de sacerdotalibus initiationibus: quintum, de monachica perfectione: sextum, de sancte dormientibus. Quid ergo in his dicendum? Quod qui de uno dubitat ex iis quæ dicta sunt, ambigit haud dubie et de aliis, utrum a divina traditione habeantur; et uno sublato, simul necessario tolluntur et reliqua, et neque baptisma, neque synaxis, neque divinum unguentum, neque sacerdotalis initiatio, neque sancte dormientium dispositio erit ulla, si non adsit monachica perfectio; et uti gentiles sapimus, et athei sumus in mundo, neque spem habemus. Talis est qui propositionem hanc profert. Undenam sumptum sit quod aliquis fiat monachus. Ac nondum dico præcellentes omnes divinos Patres, et monachos fuisse, et monachicam vitam, velut angelicam, divinis laudibus efferre: a quibus et de sacræ vitæ institutis scripta exstant volumina. Quod si quis animum advertat, inveniet divinum ipsum Dionysium, ad instar angelicorum ordinum, et sacerdotales gradus, et eos qui extra sacerdotium, pari numero tres in ordines distribuere; primum adhuc incipientium, seu catechumenorum; alterum baptizatorum; tertium monachica perfectione præditorum: iis autem quæ manifesta sunt repugnare, sensu carentium est, aut minime baptizatorum.

Secunda propositio, de infantibus: quod sanctus Basilius in Regulis præcipiat, ut qui ad legitimam pervenit ætatem, si virginalis vitæ jugum non ferat, habitu spolietur, non est ita, sed omnia in omnibus divino Spiritu, et opportune ad mundi salutem constituit. Et ne cui veniat in mentem melius aliquid esse, quantumvis meliora insipientes quidam statuere conentur, ipse de illis etiam qui

A προσελάβου ἅμα τῷ ἀδελφῷ Ζωσιμᾷ διὰ τῆς ἀφαιμάξεως· καὶ τἄλλα ὑμῖν ὅτι κατὰ σκοπὸν ἀπέβη. Ἐπὶ δὲ ταῖς παρὰ τοῦ Ξενοδόχου προτάσεσι, τί ὅτι παρ' ἡμῶν ἐπεζήτησας ἔτι διασάφησιν, ἐγκεκριμένως ἀποκριθεὶς αὐτῷ κατὰ τὴν τῶν θεοφόρων Πατέρων διδασκαλίαν οὐδὲν περισσότερον ἔχομεν λέγειν τῶν σῶν ἀντιπαραστάσεων. Εἰκαιολογοῦσι δὲ, ὡς ἔοικε, καὶ οὐ φιλομαθοῦσιν οἱ ἐπερωτῶντες ὅμως ἐπειδὴ γέγραπται· Ἕτοιμοι ὄντες πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος· ἀποκρινούμεθα καὶ ἡμεῖς τάδε. Τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα, παρθενίας ἐστὶν ἐπάγγελμα, καὶ μυστήριόν ἐστι μοναχικῆς τελειώσεως, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θείου καὶ πανσόφου Διονυσίου. Καὶ τὸ λέγειν τινὰς τὸ, Πόθεν παρεδόθη τὸ ἀποτάσσεσθαι, καὶ γίνεσθαι μοναχόν; B οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι, Πόθεν παρεδόθη γίνεσθαί τινα Χριστιανόν; Ὁ γὰρ τὸ πρότερον θεσμοθετήσας ἀποστολικῇ παραδόσει, καὶ τὸ δεύτερον ἐξέδωκεν, ἓξ μυστήρια ἐκτεθεικώς· πρῶτον, περὶ φωτίσματος· δεύτερον, περὶ συνάξεως, εἴτ' οὖν κοινωνίας· τρίτον περὶ τελετῆς μύρου· τέταρτον, περὶ ἱερατικῶν τελειώσεων· πέμπτον, περὶ μοναχικῆς τελειώσεως· ἕκτον, περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις; ὅτι ὁ ἀμφισβητῶν περὶ ἑνὸς τῶν εἰρημένων, ἀμφιβάλλει δηλονότι καὶ περὶ τῶν ἄλλων, μὴ θεοπαραδότως ἔχειν· καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀναιρέσει συναναιρεῖται ἐξ ἀναγκαίου καὶ τὰ λοιπά· καὶ οὔτε ἱερατικὴ τελείωσις, οὔτε τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων διατύπωσις εἴη ἄν, εἴπερ μὴ πάρεστιν ἡ μοναχικὴ τελείωσις· καὶ ἐσμὲν ἐθνόφρονες, ἄθεοι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἐλπίδα μὴ C ἔχοντες. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τὴν πρότασιν εἰσάγων, τὸ πόθεν παρείληπται μονάζειν ἄνθρωπον. Καὶ οὔπω λέγω, ὅτι καὶ πάντες οἱ ἔξοχοι τῶν θεοφόρων Πατέρων, καὶ μονασταὶ γεγόνασι, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς ἀγγελικὸν, ἐκθειάζουσι· πρὸς οἷς καὶ τὰ διατυπωτικὰ τῆς ἱερᾶς ζωῆς συγγράμματα. Εἰ δέ τινι νοῦς πάρεστι, πάντως εὑρήσει, καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον Διονύσιον, πῶς κατὰ τοὺς ἀγγελικοὺς διακόσμους, καὶ τοὺς ἱερατικοὺς βαθμοὺς, καὶ τοὺς ἔξω ἱερωσύνης, ἰσαρίθμους τρισὶ τάξεσιν ἀπένειμε· πρώτην καὶ εἰσαγωγικὴν, τῶν ἔτι μαιευομένων, ἤτοι κατηχουμένων· δευτέραν τῶν πεφωτισμένων, καὶ τρίτην τῶν μοναχικῶς τελειουμένων· καὶ τὸ τοῖς ἐναργέσι μαχεσθαι, ἀναισθήτων ἐστὶν, ἢ ἀβαπτίστων.

D Τὸ δεύτερον πρόβλημα, περὶ τῶν νηπίων, ὅτι, φησὶν, ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς Κανόσιν ἐπιτρέπει ἐρχόμενα εἰς τὴν ἔννομον ἡλικίαν, εἰ μὴ φέροιεν τὸν ζυγὸν τῆς ἐν παρθενίᾳ ζωῆς, ἀποσχηματίζεσθαι, οὐχ οὕτως· ἀλλὰ νομοθετήσας πάντα ἐν πᾶσι θείῳ Πνεύματι, καὶ σωτηρίως τῷ κόσμῳ. Καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐπινοηθεῖεν, βελτιώτερόν τι γίνεσθαι, κἂν τινες ἀφρονεύοντες πειρῶνται τὰ κρείττονα νομοθετεῖν·

[64] I Petr. III, 15.

NOTÆ.

(57*) Hanc Dionysii et Theodori sententiam explicat Leo Allatius lib. III *De consensu*, cap. 16.

καὶ περὶ τῶν ἀπὸ πρώτης ἡλικίας προσερχο-
, τοῖς ἀναδεδεγμένοις, τὸν τῆς ἡγεμονίας θε-
νενομοθέτηκε· καὶ ἡ βίβλος δηλοῖ, καὶ τὸ κατ'
λέγειν ἐνταῦθα οὐκ ἐπαρκές. Πλὴν ὅτι μετὰ
υμπλήρωσιν τοῦ λόγου, ἤγουν ἀπὸ ἑκκαιδεκα-
καὶ πρὸς, μεθ' ὧν καὶ τιμαὶ καὶ τιμωρίαι, ὡς
αὐτός. περὶ αὐτῶν ἐκκρίνεσθαι δεῖν, καὶ συν-
θαι ταῖς ἀδελφότησι διὰ τῆς μοναχικῆς τελειώ-
προστέταχε· καὶ ἔκτοτε μετατιθεμένους πρὸς
ινωνικὸν βίον, ἐξ ἀκατροπῆς πονηρᾶς, μηδὲ θύ-
νοίγεσθαι αὐτοῖς κατὰ ψιλὴν παράδοσιν [Cod.
περίοδον] ἐξ ὧν ἀπέστησαν κεκέλευκεν. Ἔνδο-
ὲ τοῦ προειρημένου ἔτους, εἰ μὴ αἱρουμένους
παρθενίᾳ βίον, ἢ καὶ αἱρουμένους, ἀλλὰ μὴ
ας καταρτισθῆναι πρὸς τὴν μοναχικὴν ζωὴν,
ίνεσθαι, καὶ ἀποπέμπεσθαι εἰς τὸν κοινωνικὸν
ὡς μὴ ὀνείδη ἀνάπτεσθαι τῷ ἱερῷ βίῳ.
Reg. ἀνάπτεσθαι ταῖς ἀποτυχίαις τῷ ἱερῷ βίῳ].
δὲ ἐπεὶ οὐ πάντως γίνονται ἔν τισι καθὼς ἐν-
αι, ἀλλὰ ἀποκείρουσι νηπιόθεν· ἢ καὶ κατὰ
ν ἔννομον, ἀλλ' οὐ νομίμως, καὶ κατηρτισμέ-
διὰ τοῦτο τὰ ἄνω κάτω· καὶ ἱερεὺς καὶ προ-
ἐξέστησαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ μυριό-
παράδοσις, καὶ αὐτόκριτος νομοθεσία, οὐ διὰ
, ἀλλὰ διὰ φιλαργυρίαν· οὐδὲ διὰ σωτηρίαν,
διὰ φιλοκερδίαν. Καὶ πρὸς ταῦτα ἐγὼ ὁ τάλας
νεσθαι οὐκ ἔχω, ἢ στένειν καὶ σκυθρωπάζειν,
ς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἀποκλαίειν· σὺ δὲ σωθείης,
ἠγαπημένον.

A a prima ætate veniunt, quomodo regendi sint, legem præscripsit iis qui ipsos receperint : idque liber explicat, et ut singula hic ad verbum recitentur, tempus non sufficiat. Cæterum, ubi plane compotes rationis jam sunt, hoc est ab anno ætatis decimo sexto et ultra, tunc cum et honores et pœnæ locum habent, ut ipse ait, de illis statui, et fraternitati ipsos per monachicam perfectionem adjungi jubet : ex eoque tempore, si per improbam conversionem velint ad communem vitam transferri, nec januam illis, etiam minimo post tempore, aperiri voluit ut ad ea redeant quæ reliquerunt. Intra dictum autem annum, qui non elegerint vitam virginalem, aut elegerint quidem, sed ad vitæ monachicæ perfectionem nolint contendere, hos secerni B jubet et ad communem vitam amandari, ne sacræ vitæ infamiam inurant. Quæ quoniam in quibusdam non ita prorsus fiunt ut præcepta sunt, sed tondentur ab infantia ; aut si legitima ætate, at non legitime et perfecte ; propterea susque deque omnia, et sacerdos et propheta mente alienati sunt, sicut scriptum est [65], et numero infinita traditio pro arbitrio cujusque, et quam suo quisque judicio fingit legislatio, non ex dilectione, sed ex avaritia : neque salutis, sed lucri studio. Et ad hæc ego miser quid respondeam non habeo, nisi ut gemant et tristentur, et sua ipsorum peccata defleant : tu vero salvus sis, fili dilecte.

ΞϚ'. (58) — Θεοκτίστῳ ἐρημίτῃ [ψδ'.]

CLXVI. — *Theoctisto eremitæ.*

De diversis argumentis : et in fine de sacris imaginibus.

μενος τὸ γραμματεῖον τῆς τιμιότητός σου,
αγνοὺς εἰς ἐπήκοον τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχι-
κου καὶ ἀδελφοῦ μου, ἅμα τοῖς συνοῦσιν ἀδελ-
ηὐχαρίστησα ὁ ταπεινὸς τῷ Κυρίῳ, ὃς ἔκλινε
ρδίαν σου γράψαι ὀρθῶς τὸ τῆς πίστεως σύμ-
Τὸ γὰρ ὁμολογεῖν δέχεσθαι τὴν Παλαιὰν καὶ
ιαθήκην, καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέ-
ραδεδομένα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, κεφαλαιω-
ὀρθότης ἐστὶ τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱρετι-
σι ταῦτα λέγειν, οὐ μὴν εὑρίσκεσθαι κατὰ
ύγους αὐτῶν ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς
ς· διὰ τοῦτο παρὰ τῶν πεμφθέντων ἀδελφῶν,
λιστα παρὰ τοῦ ἀββᾶ Σωσιπάτρου ἐπεζητήσα-
ἀκριβὲς, καθὰ καὶ ἐζήτησας ἐν τοῖς γράμμα-
ιὰ τὸ μὴ πάντα ἐγχωρεῖν ἀπαγγέλλειν τὴν ἐπι-
· καὶ εὕρομεν χάριτι Χριστοῦ, ἀπαγγέλλοντας
ὀρθοφρόνως τὰ παρὰ σοῦ αὐτοῖς παρατιθέν-
α δὲ ταῦτα ; δεῖν ἐν κεφαλαίοις ἐπισημανθῆ-
ῶτον περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου· φασὶ γὰρ λέ-
, ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων ἡ Παρθένος. Τοῦτο
ἀρνῆσαι μήτε λέγειν, μήτε δὲ φρονεῖν, ἀλλ'
εῖν ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς Ἰωακεὶμ καὶ Ἄν-
άχθαι αὐτὴν, εὖ ἂν ἔχοι. Δεύτερον, περὶ τοῦ
, ὅτι οὐκ ἐσταυρώθη. Ἐπειδὴ δὲ ὁμολογεῖς

C Brevem epistolam reverentiæ tuæ cum accepissem, legissemque audiente Dei amantissimo archiepiscopo et fratre meo, una cum fratribus qui aderant ; Domino humilis ego gratias egi, qui cor tuum inflexit, ut fidei symbolum recte perscriberes. Quod enim confiteris te Vetus Novumque Testamentum recipere, simulque omnia quæ a sanctis Patribus tradita sunt Ecclesiæ Dei, recta est atque omnia breviter complectens fidei professio. Sed quia hæretici etiam hæc dicere solent, nec tamen recte, ut ipsi jactant, veritatis doctrinam explicare deprehenduntur : idcirco ab iis qui missi sunt fratribus, maximeque ab abbate Sosipatro rem exquisivimus, quemadmodum ipse per litteras postularas : eo quod omnia enuntiare non posset episto-D la : Christique beneficio comperimus, orthodoxe ab ipsis referri quæ tu illis commiseras. Quænam hæc sunt ? necesse enim est ut ea capitulatim designentur. Primum, de santa Deipara : aiunt enim dicere te, Virginem ante sæcula exstitisse. Hoc quia negas te vel dicere vel sentire, sed confiteris illam ex viro et femina, Joachim et Anna, progenitam, bene habet. Secundum, de Domino, quod crucifixus non fuit. Quoniam autem confiteris cru-

(65) Isa. XXVIII, 7.

NOTÆ.

(58) In cod. Reg. ρνη'.

cifixum fuisse secundum Scripturas, bene habet. A Tertium, de angelis et dæmonibus : quod post judicium futura est iterum restitutio in pristinum, *fietque unum ovile, et unus pastor* [66]. Et quia hoc negas, faterisque æternam fore tum damnationem, tum regnum cœlorum, bene habet. Quartum, de monacho unoquoque, quod possit pœnis liberare centum quinquaginta damnatos. Et quoniam hoc negas, et dicis nec pœnitentiam esse post mortem, nec quemquam qui possit ab inflictis a Deo pœnis eruere, bene habet. Quintum, de libro, qui dicitur Antonii ; quod eum dicas merito recipiendum, in quo multa sunt blasphema ; sicut ipsi legentes cognovimus. Et quoniam fateris te hunc rejicere tanquam alienum ab Ecclesia Dei, nec amplius habere aut legere : neque te, neque illos qui tecum B sunt ; bene habet. Benedictusque sit Deus, qui prædictis scandalis vos purgavit : et benedictum nomen gloriæ ejus, quod persuasit ut diceres te rusticum esse atque imperitum, cessurumque in omnibus, et obtemperaturum verbis humilitatis meæ.

Ego vero nihil præter ea quæ a sanctis apostolis et prophetis et Patribus divinitus enuntiata sunt, suadebo vel præscribam : sed hoc ipsum, sicut scripsisti, ut credas in sanctam Trinitatem, indivisam essentia, divisam characteribus : in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ; unum Deum, unum Dominum : sicut et una fides. Est autem et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus Deus ; non C tres dii, absit ! sed unus Deus, quemadmodum et Dominus. Hoc est theologiæ dogma. De œconomia autem credere, unum de sancta Trinitate, Patris beneplacito, et cooperatione sancti Spiritus, incarnatum esse de sancta Deipara, superveniente in illam Spiritu sancto, et ita obumbrante Altissimi virtute, sicut est in Evangelio [67] ; ex qua et natus est homo perfectus simul et Deus perfectus ; unus hypostasi, duplex natura ; quemadmodum divini Patres, et septem sanctæ œcumenicæ synodi exposuerunt. Confiteri etiam virginem Deiparam esse, omnibus sublimiorem et honoratiorem ; quæ materno jure apud Filium suum ac Dominum possit pro universo mundo intercedere. Angelos confiteri quoque ut angelos, qui et ipsi magnopere pro omnibus D hominibus deprecentur. Horum autem consortio genus dæmonum exclusum esse in sæcula sempiterna, eosdemque proprio domicilio per apostasiam ejectos, atque a Deo ad justa supplicia damnatos. Confiteri etiam sanctos omnes, velut famulos Dei, pro salute nostra posse apud Deum intercedere. Confiteri præterea sanctas imagines, et ipsius Domini nostri Jesu Christi, et matris ejus, Angelorumque ac sanctorum omnium, et adorare, et suscipere, juxta id quod est in Nicæna secunda synodo constitutum ; et anathematizare omnes hæ-

ἐσταυρῶσθαι αὐτὸν κατὰ τὰς Γραφὰς, εὖ ἂν ἔχοι, Τρίτον, περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων, ὅτι μετὰ τὴν κρίσιν ἀποκατάστασις ἔσται πάλιν· καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνῆσαι, καὶ ὁμολογεῖς αἰώνιον εἶναι καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εὖ ἂν ἔχοι. Τέταρτον περὶ μοναχοῦ ἑνὸς, ὅτι δύναται τῆς κολάσεως ῥύσασθαι ἑκατὸν πεντήκοντα κρινομένους. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρνῆσαι, καὶ λέγεις, μήτε μετάνοιαν εἶναι μετὰ θάνατον, μήτε τινὰ τὸν δυνάμενον ἐξελέσθαι ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀπονεμηθείσης ἑκάστῳ κολάσεως, εὖ ἂν ἔχοι. Πέμπτον περὶ βιβλίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ Ἀντωνίου· ὅτι λέγεις εὐαπόδεκτον εἶναι ἐν ᾧ πολλὰ βλάσφημα, ὡς ἡμεῖς αὐτὰ ἀναγνόντες ἔγνωμεν. Καὶ τοῦτο ἐπείπερ ὁμολογεῖς ἀποβάλλεσθαι ὡς ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ μηκέτι μήτε ἔχειν μήτε ἀναγινώσκειν, μήτε σὲ, μήτε τοὺς μετὰ σοῦ, εὖ ἂν ἔχοι. Καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ποιησάμενος καθαρισμὸν ἐν ὑμῖν τῶν προειρημένων σκανδάλων· καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ, τὸ πεῖσάν σε εἰπεῖν χωρικὸν εἶναι καὶ ἀμαθῆ, καὶ εἴκειν κατὰ πάντα καὶ πείθεσθαι τῷ λόγῳ τῆς ταπεινώσεώς μου.

Ἐγὼ δὲ οὐδὲν παρὰ τὰ θειωδῶς ἐκπεφασμένα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ προφήταις καὶ Πατράσι, παραινέσω ἢ διατυπώσω· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, καθὼς γέγραφας, πιστεύειν σε εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ἀμερῆ κατ' οὐσίαν, διαιρουμένην δὲ τοῖς χαρακτῆρσιν· εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἕνα Θεὸν, ἕνα Κύριον, καθὸ καὶ μία πίστις. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Πατὴρ Θεὸς, καὶ ὁ Υἱὸς Θεὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα Θεὸς, οὐ τρεῖς Θεοὶ, μὴ γένοιτο ! ἀλλ' εἷς Θεὸς, ὥσπερ καὶ Κύριος. Τοῦτο τῆς θεολογίας τὸ δόγμα. Περὶ τῆς οἰκονομίας πιστεύειν, ὅτι ὁ εἷς τῆς Τριάδος, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐσαρκώθη ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, προεισεληλυθότος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν αὐτῇ, καὶ οὕτως ἐπισκιάσαντος τῆς τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἐξ ἧς καὶ ἐτέχθη ἄνθρωπος, τέλειος ὢν ἐν ταὐτῷ καὶ Θεὸς τέλειος· εἷς τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς τῇ φύσει· καθὼς οἱ θεοφόροι Πατέρες, καὶ αἱ ἑπτὰ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέθεντο· « Ὁμολογεῖν τε τὴν Παρθένον Θεοτόκον, πάντων οὖσαν ὑψηλοτέραν καὶ τιμιωτέραν· δυναμένην τε πρεσβεύειν μητρικῶς τῷ αὐτῆς Υἱῷ καὶ Κυρίῳ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου. Ὁμολογεῖν τε τοὺς ἀγγέλους, ὑπερδεομένων καὶ αὐτῶν πάντων ἀνθρώπων Τό τε δαιμόνιον φῦλον ἀμιγὲς εἶναι εἰς αἰῶνας ἀτελευτήτους, πρὸς αὐτοὺς τὸ ἴδιον οἰκητήριον δι' ἀποστασίαν ἀπολιπόντας, καὶ καταδεδικασμένους ὑπὸ Θεοῦ ἐνδίκοις κολάσεσιν. Ὁμολογεῖν τε καὶ τοὺς ἁγίους πάντας ὡς θεράποντας Θεοῦ, πρεσβεύειν τῷ Θεῷ δυναμένους εἰς σωτηρίαν ἡμῶν. Ἔτι ὁμολογεῖν τὰς ἁγίας εἰκόνας, αὐτοῦ τε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε αὐτοῦ Μητρὸς, ἀγγέλων τε καὶ πάντων ἁγίων, προσκυνεῖν τε καὶ ἀποδέχεσθαι, κατὰ τὸ δογματισθὲν τῇ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον συνόδῳ· ἀναθεματίζειν τε πάντας αἱρετικοὺς τοὺς ὑπὸ τῶν

[66] Joan. x, 16. [67] Luc. i, 35.

συνόδων ἀναθεματιζομένους· ἀνακηρύττειν πάντας τοὺς ὀρθοδόξους παρ' αὐτῶν εὐφημουμένους. Αὕτη ἡ ἀληθινὴ [Cod. Reg. εἰλικρινὴς] πίστις τῶν Χριστιανῶν· τοῦτο τὸ μαρτύριον τῆς Χριστοῦ ὁμολογίας. Παρὰ ταῦτα ὁ φρονῶν ἤτω ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· Ὅτι κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω. Ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν λέγω· Εἴ τις ὑμας εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐπεὶ οὖν αὐτὸς λεπτομερῶς ταῦτα ἐξεκάλυψας ἐν τοῖς γράμμασί σου· δέον πᾶσα ἀνάγκη ὁμολογῆσαί σε οὕτω φρονεῖν. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; ἵνα ἐν τῷ πληρώματι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὑπογράψῃς κατὰ τὸ ἐμφερόμενον πιττάκιον. Καὶ οὕτως ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει, καὶ βραβεύσει ἡμᾶς τε καὶ ὑμᾶς ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, πιστεύειν καὶ λατρεύειν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν τε οἰκείων ψυχῶν, καὶ τοῦ διαιρεθέντος λαοῦ εἰς δύο μέρη· ἀπέναντι τοῦ κυροῦ Ἰωαννικίου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν Πατρὸς, καὶ σοῦ τοῦ τιμίου καὶ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν.

A reticos qui a synodis anathematizati sunt, prædicare eos omnes quos eædem ut orthodoxos laudibus extulerunt. Hæc vera est Christianorum fides: hoc testimonium confessionis Christi. Extra hæc qui sentit, anathema sit a Patre, et Filio, et Spiritu sancto: sicut Paulus apostolus ait: *Licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus, anathema sit. Sicut prædixi, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizet præter quod accepistis, anathema sit* [68]. Quoniam ergo hæc singillatim exposuisti in litteris tuis: necesse est prorsus confitearis te ita sentire. Hoc vero qui fiet? Si ad finem epistolæ hujus subscribas juxta insertum in ea pittacium. Atque ita *pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiet* [69], præmioque afficiet nos et vos in uno spiritu et uno corde, ut B credamus, colamusque sanctam Trinitatem, ad salutem nostrarum animarum, et populi in duas partes dissecti, coram domno Joannicio spirituali patre nostro, teque et patre et fratre nostro honorando (58*).

ΡΞΖ' (59). — Διογένει ἀσηκρῆτις.

CLXVII. — *Diogeni secretario* (*).

De sanctissima imagine Christi, et quod adorari relative debeat non latria coli.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Πῶς δεῖ καλεῖν τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, καὶ πῶς αὐτὴν προσκυνεῖν χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ ἐρώτησις διπλῆν τὴν ἀπόκρισιν ἔχει, ἤγουν τὴν κλῆσιν. Λέγεται γὰρ καὶ κυρίως, καὶ οὐ κυρίως τὸ ἐπ' αὐτῇ ὀνομαζόμενον. Κυρίως μὲν γὰρ, εἰκὼν Χριστοῦ εἴρηται, ἡ εἰκὼν αὐτοῦ· οὐ κυρίως δὲ, ὅταν καλῆται Χριστὸς, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν ὡς ἔχει. Ἐπί τε τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ, ὁμολογοῦν τὸ θεώρημα. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς προσκυνήσεως, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ, ἡ προσκύνησις. Σχετικὴ γὰρ, ὡς τῶν πρός τι ὄντων, πρωτοτύπου τε καὶ εἰκόνος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει· ἔστι τῶν ἀμφοτέρων μία ἡ προσκύνησις· οὐ σχιζομένη, οὐδὲ διαιρουμένη, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ πρωτοτύπου οὐσιωδῶς· ἐπὶ δὲ τοῦ παραγώγου σχετικῶς ὑπάρχουσα· ὥσπερ καὶ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς· ὅτι ἐκεῖ μὲν φυσικῶς, ἐνταῦθα δὲ μεθεκτῶς πάρεστιν. Ὁ γοῦν προσκυνῶν τὴν εἰκόνα οὑτινοσοῦν, εἴτε Χριστοῦ, εἴτε τῆς Θεοτόκου, εἴτε ἁγίου, εἴτε ἁπλῶς βασιλέως, εἴτε ἄρχοντος, εἴτε ὑφειμένου ἀνθρώπου, ἐν ταύτῃ προσεκύνησε τὸν οὗπερ αὕτη τυγχάνει εἰκών· καὶ οὕτω προσκυνῶν οὐ σφάλλεται ἀλλ' ὀρθοδόξως ἐρειδόμενος, τοὺς ἐφ' ἑκάτερα τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπίπτοντας, ἐνδίκως ἀποκρούεται. Τίνες δὲ οὗτοι; οἵ τε ἀπαναινόμενοι προσκυνεῖν τὰς σεπτὰς εἰκόνας· καὶ οἱ ἐν τῇ προσκυνήσει λέγοντες, αὐτὰ τὰ πρωτότυπα

INTERROGATIO.

Quomodo appellanda sit imago Christi, et quomodo illam oporteat adorare.

RESPONSIO.

Interrogatio duplicem habet responsionem, sive C appellationem. Dicitur enim et proprie, et non proprie, id quod in ea nominatur. Proprie, si nempe imago Christi, ejus imago dicatur; non proprie autem, si Christus appelletur, sed per catachresim. In vivifia item cruce, et in ejus effigie, par est ratio. Sic etiam in adoratione imaginis similiter atque in crucis effigie, se habet adoratio. Relativa enim est, tanquam eorum quæ ad aliquid sunt, prototypi et imaginis, juxta effatum magni Basilii [70]. Honor enim imaginis ascendit ad prototypum: una quippe est amborum adoratio, non scissa, neque divisa; sed in prototypo quidem essentialiter exsistens, in effigie vero expressa, relative. Quemadmodum et formæ species, illic quidem naturaliter, hic vero partici- D patione. Qui ergo adorat imaginem cujuscunque, sive Christi, sive Deiparæ, sive sancti, sive simpliciter regis, sive principis, sive inferioris hominis; in hac adoravit illum cujus ipsa est imago; et ita adorans non errat, sed orthodoxe firmatus, eos qui veritati alterutram in partem obsistunt, merito repellit. Quinam vero hi sunt? tum ii qui venerandas imagines adorare abnuunt; tum ii qui in adoratione dicunt, prototypa ipsa se physice adorare:

[68] Galat, I, 8, 9. [69] Philip. IV, 7. [70] Tom. II, *De Spiritu sancto*, c. 18, p. 189.

NOTÆ.

(58*) Baronius qui ad ann. 825, n. 68, hanc epist. recitat, notat ultimam fortasse fuisse a Theodoro datam, siquidem anno sequenti e vivis excessit.

(59) In cod. Reg. ρνθ'.

(*) Dogmatica.

quorum par est utrorumque blasphemia : illorum quidem, ut qui incarnationis mysterium tollant ; horum vero. ut qui deos sive substantias faciant ea quæ natura procul absunt a prototypis. Quapropter adoranda est imago Christi (hic enim est colophon dissertationis) relative, non autem cultu latriæ : hoc enim naturæ ipsi Christi convenit ; quandoquidem unica est Trinitatis latria. Ac ne ipsa quidem Deipara colenda est latria, neque crux ipsa vivifica. Sic neque Christi imagini deferenda est latria. sed adoratio : ita ut omnes adorationes, per media illorum prototypa, ad unam solamque sanctæ Trinitatis adorationem referantur. Aliæ namque non latreuticæ, sed adorativæ omnes, secundum discrimen inferioris aut eminentis personæ.

A φυσικῶς προσκυνεῖν· ὧν ἀμφοτέρων ἐπίσης τὸ βλάσφημον· τῶν μὲν, ὡς ἀναιρούντων τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον· τῶν δὲ ὡς θεοποιούντων, ἤτοι οὐσιοποιούντων τὰ μακρὰν ἀπέχοντα τῇ φύσει ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων. Τοιγαροῦν προσκυνητέον τὴν εἰκόνα Χριστοῦ· ὧδε γὰρ ὁ κολοφὼν τοῦ λόγου· σχετικῶς, ἀλλ' οὐ λατρευτέον· τοῦτο γὰρ φυσικῶς ἐπ' αὐτοῦ Χριστοῦ· ἐπείπερ ἡ λατρεία μία τῆς Τριάδος. Καὶ οὐδὲ αὐτῇ Θεοτόκῳ λατρευτέον· οὐδὲ αὐτῷ τῷ ζωοποιῷ σταυρῷ. Οὕτως οὐδὲ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι λατρευτέον· ἀλλὰ προσκυνητέον· πασῶν τῶν προσκυνήσεων διὰ μέσου τῶν κατ' αὐτὰς πρωτοτύπων, ἐπὶ τὴν μίαν καὶ μόνην λατρευτικὴν προσκύνησιν τῆς ἁγίας Τριάδος ἀναφερομένων. Αἱ γὰρ ἄλλαι οὐ λατρευτικαὶ, ἀλλὰ προσκυνηταὶ ἅπασαι, κατὰ τὸ B διάφορον τοῦ ὑφειμένου, ἢ προὔχοντος προσώπου.

CLXVIII. — *Joanni Grammatico* (*).

ΡΞΗ' (60). — Ἰωάννῃ Γραμματικῷ. [ψξ'.]

Quid sit suppositum.

Minime fucatum sinceræ charitatis candorem demonstravit honorabilitas tua in his quæ corrigenda observavit in libro a nobis imperitis composito. Et erunt illa quidem sigillatim cum libro conferenda. Quod vero hæsitasti, quo pacto suppositum sic intellexerimus ; quasi aliter a te accipiatur sicut significasti : hæsitavimus nos quoque, quomodo hæsitarit vir undequaque doctissimus. Suppositum autem, vis admirande, beatus Leontius, cujus scholia exstant præstantissima, substantiam esse dicit cum hypostasi. Dicit porro et magnus Basilius, *non in supposito*. De sancta loquens Trinitate. Sed et sapientissimus Dionysius quodam loco ait : « Multa quidem, ratione accidentium ; sed unum ratione suppositi. Accidentia autem non in substantia universali, sed in hypostasi spectantur, sicut nosti. » Itaque cum ait : « Multa quidem ratione accidentium, unum vero ratione suppositi : » suppositum intellexit substantiam cum hypostasi ; neque, ut reor, aliter quam debuit, in libro scriptum est. Quare enim, si non est unum supposito, non tribus etiam nominibus et rebus a theologis explicabitur ? ita ut suppositum aliud nihil sit quam substantia cum hypostasi. Quod si quid acutius inventum fuerit a sanctitate tua, id docere nos, et perpolitum ab ipsa munus impertiri non recuset.

Τὸ ἀνυπόκριτόν σου τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης δέδειχεν ἡ τιμιότης σου ἐν τοῖς ἐπανορθωτικοῖς σημειώμασι, τοῦ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν συνταχθέντος λόγου. Καὶ ἔχει μὲν ἐκεῖνα οὕτως ἢ οὕτως συγκεκρίσθαι τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἠπόρησε, πῶς ἡμῖν νενόηται τὸ ὑποκείμενον, καὶ ὡς ἄλλως ἐκλαμβάνεσθαι παρ' αὐτοῦ [Cod. Reg. αὐτῆς], καθὰ ὑπεσημήνατο· συνηπορήσαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἠπόρησεν ὁ περὶ πάντα σοφός. Τὸ γὰρ ὑποκείμενον, ὦ θαυμάσιε. κατὰ Λεόντιον τὸν μακάριον, οὗ τὰ σχόλια ὑπερκαλῆ, οὐσίαν εἶναι λέγει μετὰ ὑποστάσεως. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, οὐκ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ πάνσοφος Διονύσιος C ὧδέ πού φησι τό· « Πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἓν τῷ ὑποκειμένῳ. Συμβεβηκότα δὲ οὐκ ἐν τῇ καθόλου οὐσίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τεθεώρηται, ὡς οἶσθα. » Ὥστε εἰπὼν τό· « Πολλὰ τοῖς συμβεβηκόσιν, ἓν τῷ ὑποκειμένῳ· » τὸ ὑποκείμενον, οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως εἴληφε· καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, ὡς οἶμαι, τῷ κεῖσθαι ἐν τῷ λόγῳ. Πῶς γὰρ ἂν τῷ μὴ ἓν τῷ ὑποκειμένῳ, μὴ οὐχὶ τρισὶ καὶ ὀνόμασι καὶ πράγμασι θεολογηθήσεται ; ὡς εἶναι τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἄλλο, ἢ οὐσίαν μετὰ ὑποστάσεως. Εἰ δέ τι ὀπτικώτερον ἐξενεχθείη [cod. Reg. ἐξευρεθείη] ἐν τῇ ἁγιωσύνῃ σου, μὴ παραιτήσηται διδάξαι, τὸ δῶρον πρὸς αὐτῆς ἐγκαλλωπιζόμενον [cod. Reg. ἐγκωμιαζόμενον].

CLXIX. — *Theodorus pro Eustratio præposito* (**).

ΡΞΘ' (61). — Θεόδωρος ὑπὲρ Εὐστρατίου ἡγουμένου. [ψιδ'.]

Quod Christus sit incircumscriptus et circumscriptus.

Propositio, quam sanæ doctrinæ arbitraris, o amice, ut alias antecedentes vel subsequentes dictiunculas, tanquam ineptas et solœcas omittam, ad verbum est hujusmodi: Quandoquidem Christus verus Deus noster, duas naturas, duas voluntates, duas operationes, unicam vero habeat duarum naturarum personam, cujusnam effingam personam ? Quoniam igitur, Ecquam personam, rogasti, audi attente. Quæ formam assumpsit : siquidem formæ expers imago

D Τὸ πρόβλημα τῆς δοκούσης σοι εὐδοξίας, ὦ τᾶν, ἵνα τἄλλα σοι προηγούμενα καὶ ἑπόμενα λεξείδια, ὡς ἀσύφιλά τε καὶ σεσολοικισμένα παρῶ· τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ λέξεως· Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, δύο φύσεις, δύο θελήσεις, δύο ἐνεργείας, ἓν δὲ πρόσωπον ἔχων τῶν δύο φύσεων, τίνος εἰκονίσω πρόσωπον ; Ἐπειδὴ οὖν ἠρώτησας, Ποῖον πρόσωπον ἄκουσον ἐμμελῶς. Τὸ εἰδοποιηθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀνείδεος χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς εἰδοποιηθεὶς

NOTÆ.

(*) Dogmatica.
(**) Dogmatica.

(60) In cod. Reg. ρξγ'.
(61) In cod. Reg. ρξη'.

τὸ καθ' ἡμᾶς. Τὸ ἔγχρονον· ἐπειδὴ ὁ ἀΐδιος παράτασιν ἔχει [Cod. Reg. εἴληφε] χρονικήν. Τὸ ἔχον ὀφθαλμοὺς, ὦτα, ῥῖνα, στόμα, παρειάς· ἐπειδὴ ὁ ἀσχημάτιστος ἐν σχήματι εὑρέθη ὡς ἄνθρωπος. Τὸ φιληθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀπερίληπτος περιληφθεὶς, ἐφιλήθη ὑπὸ τοῦ προδότου. Τὸ ῥαπισθέν· ἐπειδὴ ὁ ἀναφὴς ἔπαφος γεγνὼς, ἐῤῥαπίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου. Τὸ ἐν σταυρῷ ὀφθὲν ἐγκάρσιον· ἐπειδὴ ὁ ἀθάνατος κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ Πνεῦμα. Καὶ οὐ δυοῖν προσώπων τοῦτο ἐμφαντικόν· ἄπαγε τῆς ἀσεβείας· ἀλλ' ἑνὸς προσώπου τοῦ ἐκ δύο, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσιν ὄντος ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως ἀποδεικτικόν. Διό φησιν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος· *Περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα· τοῦ ὁρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης.* Τοίνυν δέδειχέ σοι, διὰ τοῦ εἰπεῖν, *κατὰ σάρκα*, περιγραπτὸν εἶναι, ἤτοι ἐξεικονισμένον· διὰ δὲ τοῦ φάναι, *κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης*, ἀπεριγίραπτὸν αὐτὸν ὑπάρχειν Ἰησοῦν Χριστόν· ἀφ' οὗ ἐξειληφότες πάντες οἱ θεοφόροι Πατέρες βοῶσι τρανότατα περιγραπτὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραπτον, ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον, ἔγχρονόν τε καὶ ἀΐδιον.

Εἰ δὲ οὐ χωρεῖς, Ἰουδαϊκὸν τὸ λῆμμα· πῶς δὲ καὶ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν λέγων, φὴς ἀπερίγραπτον μόνον· τοῦτο γὰρ μιᾶς φύσεως αὐτοῦ ἐστι σημαντικόν. Τὸ δὲ τῶν δύο, τὸ περιγραπτὸν εἰπειῖν ἀκολούθως καὶ ἀπερίγραπτον. Οὐκοῦν ἑαυτῷ ἐναντιολογεῖς. Εἰ γὰρ ἀπερίγραπτος μόνον δοκεῖ σοι, τοῦτο καὶ Μανιχαίῳ τῷ ἀπαμφιεννύντι τὸν Λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ γὰρ τῆσδε γυμνὸς, ἀπερίγραπτος καὶ ἀνεξεικόνιστος. Ταὐτὸν γὰρ ἀμφότερα. Ἢ πῶς πάλιν μετεχεις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτοῦ ὄντος κατὰ σὲ ἀπεριγράπτου, ὧν δὲ μετέχεις περιγεγραμμένων; ἢ μὴ μέτεχε, ὦ βέλτιστε, ἢ μετέχων ὁμολόγει τοῦ περιγεγραμμένου Χριστοῦ μετέχειν τὸ περιγεγραμμένον σῶμα καὶ αἷμα· ἵνα μὴ Παυλιανίζῃς· ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων, ἀλλ' οὐ Θεοῦ σεσαρκωμένου. Συνῆκται οὖν ἐξ ἀληθείας ἀραρότως, ὡς ὁ περιγράφων τὸν Χριστὸν, οὐκ ἀνθρωπολάτρης κατὰ Νεστόριον, ἢ κτισματολάτρης κατὰ Ἄρειον, ὡς ἐφληνάφησας ἀμαθαίνων· ἀλλ, ἀπρὶξ ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἀληθέστατος· ὡς καὶ ὁ μὴ περιγράφων κατὰ σὲ, Μανιχαΐζων ὁμοῦ τε καὶ Παυλιανίζων· τὸ μὲν τῇ τοῦ ἀπεριγράπτου φωνῇ γυμνὸν Θεὸν εἰσάγων, φαντασιωδῶς ἐνανθρωπήσαντα· τὸ δὲ τῇ αὐτῇ φωνῇ τοῦ ἀπεριγράπτου, ὡς ψιλοῦ ἀνθρώπου μετέχων σῶμα καὶ αἷμα κατὰ Παῦλον, καὶ οὐ Θεοῦ ἀληθῶς ἐνανθρωπήσαντος.

A substantiæ Patris, formam scilicet nostram induit. Quæ tempori subest: quia æternus extensionem habet temporariam, Quæ oculos habet, aures, nasum, os, malas: quia figura carens, in figura inventus est ut homo. Quæ osculum excepit: quia incomprehensibilis comprehensus, osculo affectus est a proditore. Quæ alapam pertulit: quia qui tangi non poterat, is tactui factus obnoxius, alapa cæsus est a ministro. Quæ in cruce visa est transversim exporrecta: quia immortalis inclinato capite tradidit spiritum. Neque vero duas personas hoc demonstrat: apage hanc impietatem: sed unam personam, ex duabus et in duabus naturis indivise inconfuseque exsistentem ostendit. Unde ait sanctus Apostolus: *De Filio suo, qui factus est ex semine Da-* B *vid secundum carnem: qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis* [71]. Igitur ostendit tibi, cum dicet *secundum carnem*, circumscribi posse seu effigiari: cum dicit autem *secundum spiritum sanctificationis*, incircumscriptum esse eundem Jesum Christum. A quo edocti omnes divini patres clarissima voce prædicant, illum et circumscriptum et incircumscriptum, visibilem et invisibilem, temporarium et æternum.

Quod si non intelligis, Judaica est propositio: quo autem pacto, duarum naturarum Christum dicens, tantummodo incircumscriptum dicis? hoc enim unicam ejus naturam significat. Qui vero duarum dicat, et circumscriptum consequens est dicere, et incircumscriptum, igitur tibi ipse contradicis. C Nam si incircumscriptus tantum tibi videtur, idipsum et Manichæo, qui Verbum spoliat humanitate qui enim illa caret, incircumscriptus est et ineffigiabilis. Idem enim sunt ambo. Aut rursus quomodo participas corpus et sanguinem Christi, cum ipse tua sententia sit incircumscriptus, et circumscripta sint ea quæ participas? Aut participare abstine, vir optime, aut participans confitere te circumscripti Christi circumscriptum corpus et sanguinem participare: ut non Paulianizes, velut nudum hominem, et non Deum incarnatum participans. Apte igitur ex veritate conclusum est, eum qui Christum circumscribit, non esse hominis adoratorem juxta Nestorium, nec creaturæ adoratorem, juxta Arium, sicut tu imperite nugatus es: sed orthodoxum D mordicus, verissimumque Christianum: quemadmodum qui tecum non circumscribit, in Manichæi simul et Pauli hæreses incurrit: in illam quidem, ipsa incircumscripti voce inducens nudum Deum, phantastice hominem factum; in hanc vero, per eamdem incircumscripti vocem, ut qui nudi hominis corpus et sanguinem percipiat secundum Paulum, et non Dei vere hominis facti.

ΡΟ' (62). — Θεοδώρῳ διακόνῳ. [ψκγ'.]

CLXX. — *Theodoro diacono* (*).

Confutatoria hæreticarum quæstionum.

Ἥκω τῇ ἐπιτροπῇ τῆς ἀγάπης σου ἐπὶ τῇ ἀπαν-

Venio, charitatis tuæ mandato, ad refellendas

[71] Rom. I, 3.

NOTÆ.

(62) In cod. Reg. ρξζ'.

(*) Dogmatica.

hæreticorum objectiones: quas si recte confutavero, scriptioni sigillum appone; sin minus, explicabis ipse dilucidius. Quia vero commode solvi hæretica objectio non potest, nisi propositio ipsa exponatur, priore illa loco statuetur, tum deinde fides orthodoxa.

Objectio hæretici.

Unam naturam Dei Verbi incarnatam confitens, totum quiddam Christum, sive unam totalitatem ex partibus, divinitate scilicet et humanitate, dicitis. Interrogamus ergo, quidnam sanctæ Trinitati annumeratis? totumne, an partem? Et siquidem totum, non erit sancta Trinitas consubstantialis: si vero partem, aut divinitatem annumerantes, extra sanctam Trinitatem perspicue humanitatem relinquitis; aut humanitatem annumerantes, divinitatem extra Trinitatem dicere deprehendemini.

Solutio objectionis.

Unam naturam Verbi incarnatam confitentes, non simpliciter totum quiddam Christum, sed ex duabus totalitatibus simul conjunctis, divinitate et humanitate, confitemur: secundum quas totalitates, quæ ut partes ad compositionem assumptæ sunt, totus est, tanquam Deus, Patri et Spiritui sancto naturaliter conjunctus; et totus, velut homo, cum matre et nobis substantialiter cooptatus; singulari charactere colligans extrema in seipso, extremorumque definitiones illæsas et inconfusas in unione conservans. In quo Trinitas manet Trinitas, alienum quidquam a natura per additionem non admittens; et humanitas manet humanitas, ab unita sibi divinitate minime divisa. Quapropter rationis expers fuit objectio tua, ex Acephalorum confundentium hæresi ebulliens.

Objectio altera ejusdem hæretici.

Hic Christus, quem nos confitemur, annumeratur sanctæ Trinitati, vel non. Et si quidem sanctæ Trinitati annumeratur, quo pacto jam Trinitas erit consubstantialis? Si autem non annumeratur, nec Deus erit, sed nudus tantum homo. Quibus vos verbis dubitationem solvetis, illæsam de uno Christo servantes opinionem; eadem ipsa nobis ad hanc sufficient.

Solutio objectionis.

Hic Christus, quem nos confitemur, quibus veritatis verbis priorem objectionem repulit, iisdem et præsentem repellet, ut quæ parem continet impietatem. Quem vero vos Christum, unam scilicet ex partibus, divinitate et humanitate, totalitatem naturalem prædicatis, nec consubstantialis est Patri, siquidem Pater Deus solum est, et non homo: neque consubstantialis matri; siquidem mater homo est tantum, et non Deus: et tempus est ut Christos alios quæratis, quibus iste sit consubstantialis; siquidem non est ullam reperire naturam quæ unius tantum personæ propria sit. Quod si non inveniatis,

A τήσει τῶν αἱρετικῶν προβλημάτων· καὶ εἰ μὲν εὖ ἀπαντήσοιμι, ἐπίθες τὴν σφραγῖδα τῷ λόγῳ· εἰ δὲ μήγε, σαφηνίσειας αὐτὸς εὐκρινέστερον. Ἐπεὶ δὲ οὐχ οἷόν τε εὖ μάλα διαλῦσαι τὸ αἱρετικὸν πρόβλημα, [Cod. Reg. φρόνημα] εἰ μὴ αὐτὴ ἡ πρότασις ἀποδείκνυται [Cod. Reg. ὑποδείκνυτο], πρῶτον κείσθω αὕτη, καὶ εἶθ' οὕτως ἡ ὀρθόδοξος πίστις.]Cod .Reg. λύσις.]

Πρόβλημα αἱρετικοῦ.

Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες, ὅλον τι τὸν Χριστὸν, ἤγουν μίαν ὁλότητα ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος δηλονότι, λέγετε. Πυνθανόμεθα οὖν, τί συναριθμεῖτε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι; τὸ ὅλον, ἢ τὸ μέρος; καὶ εἰ μὲν τὸ ὅλον, οὐκ ἔσται ὁμοούσιος ἡ ἁγία Τριάς· εἰ δὲ τὸ μέρος, ἢ τὴν
B θεότητα συναριθμοῦντες, ἐκτὸς τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ἀνθρωπότητα προδήλως καταλιμπάνετε· ἢ τὴν ἀνθρωπότητα συναριθμοῦντες, ἁλώσεσθε τῆς Τριάδος ἐκτὸς τὴν θεότητα λέγοντες.

Λύσις πρὸς τοῦτο.

Μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦντες, οὐχ ἁπλῶς ὅλον τι τὸν Χριστὸν, ἀλλ' ἐκ δυοῖν ὁλοτήτων συνενηνεγμένων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ὁμολογοῦμεν· καθ' ἃς ὁλότητας τὰς ὡς μέρη πρὸς τὴν σύνθεσιν εἰλημμένας, ὅλος ἐστὶν, ὡς Θεὸς, τῷ Πατρί τε καὶ τῷ Πνεύματι φυσικῶς συνημμένος· καὶ ὅλος, ὡς ἄνθρωπος, τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν οὐσιωδῶς συντεταγμένος· τῷ μοναδικῷ χαρακτῆρι τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν συνδέων, καὶ τοὺς τῶν ἄκρων ὅρους ἀλωβήτους καὶ ἀσυγχύτους ἐν τῇ ἑνώσει διαφυλάττων.
C Ἐφ' ᾧ ἡ Τριὰς μένει Τριὰς, ἀσυμφυές τι εἰς προσθήκην μὴ προσιεμένη· καὶ ἡ ἀνθρωπότης μένει ἀνθρωπότης, τῆς ἑνωθείσης αὐτῇ θεότητος μὴ διαιρουμένη. Ὥστε σου ἀλογῶδες τὸ πρόβλημα ἐκ τῆς τῶν Ἀκεφάλων συγχυτικῆς αἱρέσεως ἀποζευγνύμενον.

Τοῦ αὐτοῦ αἱρετικοῦ ἕτερον πρόβλημα.

Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ἡμῶν ὁμολογούμενος συναριθμεῖται τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, ἢ οὔ. Καὶ εἰ μὲν συναριθμεῖται τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, πῶς ἔσται λοιπὸν ἡ Τριὰς ὁμοούσιος; εἰ δὲ οὐ συναριθμεῖται, οὐδὲ Θεός ἐστιν, ἀλλὰ μόνον ψιλὸς ἄνθρωπος. Οἷς τοίνυν ὑμεῖς τὴν ἀπορίαν ἐπιλύσεσθε λόγοις, τὴν περὶ ἑνὸς Χριστοῦ φυλάττοντες δόξαν ἀπήμαντον, οὗτοι καὶ ἡμῖν πρὸς ταύτην ἀρκέσουσιν.

D Λύσις πρὸς τοῦτο.

Οὗτος ὁ Χριστὸς ὁ παρ' ἡμῶν ὁμολογούμενος, οἷς λόγοις ἀληθότητος ἐξεκρούσατο τὴν προτέραν πρότασιν, τούτοις, καὶ τὴν παροῦσαν συγκρούσειεν, ὡς ἰσοῤῥόπως τὸ ἀσεβὲς ἔχουσαν. Ὃν δὲ ὑμεῖς Χριστὸν, ἤγουν μίαν ὁλότητα φυσικὴν ἐκ μερῶν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, πρεσβεύετε, οὔτε ὁμοούσιος ἂν εἴη τῷ Πατρὶ, εἴπερ ὁ Πατὴρ Θεὸς μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄνθρωπος· οὔτε ὁμοούσιος τῇ μητρὶ, εἴπερ ἡ μήτηρ ἄνθρωπος μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Θεός· καὶ ὥρα ὑμῖν ζητεῖν ἑτέρους Χριστοὺς, οἷς οὗτος ἂν εἴη ὁμοούσιος· ἐπεὶ μὴ οἷόν τε μονοπρόσωπον φύσιν γνωρίζεσθαι· Εἰ δὲ οὐχ εὑρίσκοιτε, τοῖς ἰδίοις προβλήμα-

σιν ἑαλωκότες, τῷ κενῷ ἀναπλασμῷ οὐ Χριστὸν εἶναι ὅλως δοξάζοιτε.

ΡΟΑ' (63). — Νικήνᾳ μονάζοντι. [ψκδ'.]

Quod quemadmodum omnis vir perfectus, etiamsi in apostolico ordine censeatur indiget libro evangelico; sic et pictura historiæ quæ in eo libro continetur.

Τὸ παρὰ τῆς ὁσιότητος ἡμῶν διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολίτου ἀποσταλὲν ἡμῖν βιβλίον ἀνέγνωμεν. Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ τοῦτο συγγραψάμενος ἐπὶ τῷ δόγματι τῶν σεπτῶν εἰκονων ὀρθοφρονῶν. Λέγει γὰρ τάδε· « Τὴν ἄῤῥητον καὶ ἀπερίληπτον εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τοὺς ἱεροὺς τῶν ἁγίων ἀγῶνας ἐν Γράμμασι μὲν ἡμεῖς ἱεροῖς ἀνευφημεῖσθαι διατυποῦμεν, οὐδεμιᾷ πλάσει τὸ ἐφ' ἡμῖν ἢ γραφῇ καθάπερ [Cod. Reg. καθάπαξ] ᾀδόμενοι. Συγχωροῦμεν δὲ τοῖς ἁπλουστέροις ἀτελεστέροις αὐτοῖς ὑπάρχουσιν, ὑπὸ συμφυοῦς αὐτῶς ἐναγωγῆς, καὶ ὄψει τῇ αὐτοῖς συμμέτρῳ, τὰ τοιαῦτα ἐν εἰσαγωγῆς τρόπῳ μανθάνειν. » Τί οὖν ἔστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν; Πρῶτον μὲν ὅτι διαίρεσιν τῆς μιᾶς καὶ ἐντελοῦς, καὶ μηδ' ὁτιοῦν πρόσθεσιν ἢ ὑφαίρεσιν προσιεμένης πίστεως ἡμῶν ἀπεργάζεται· ἑαυτῷ μὲν τὴν διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἀπονέμων διατύπωσιν· τοῖς ἁπλουστέροις δὲ δῆθεν καὶ ἀτελεστέροις ὑπάρχουσι τὴν ἐν πλάσει καὶ γραφῇ ἱστορίαν ἀποίσάς. Ἔπειτα αὐτῷ μὲν ἀνάπτει τὸ τέλειον τῆς χάριτος· τοῖς δὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀποῤῥίπτει νηπιότητα, δεομένοις συμφυοῦς ἀναγωγῆς. Οὐκοῦν κατ' αὐτὸν διαψεύδεται ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος φάσκων· Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. Πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Εἰ δὲ ἀληθεύει, ὥσπερ οὖν ἠλήθευται, καὶ Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· τίς ἡ κενὴ αὕτη διαίρεσις εἰς δύο τμήματα ἄνισα; τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, ἀποκρίνεσθαι· καὶ τὸ μὲν εἶναι τῆς ἐντελεστέρας μοίρας· τὸ δὲ τῆς ὑφειμενεστέρας. Ἔπειτα, ὅτι ἐπειδὴ πᾶς εὖ φρονῶν ἐφίεται τελειότητος· νεμεσητὸν ἡγήσεται τὸ ἀτελές· κἀντεῦθεν ἐξ ἀναγκαίου παρέλκον ἐστὶ τὸ τῆς ἱστορίας δόγμα. Ἐναντιοῦται δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ, μὴ συμψηφίζων τὰ ὑπ' ἐκείνου ἐπίσης δογματιζόμενα. « Ἃ γὰρ ὁ λόγος, φησί, τῆς ἱστορίας δι' ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικὴ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. » Ἀντανίσταται ἄρα ὁ γεννάδας τοῖς ἱεροῖς Λογίοις, ὥσπερ καὶ τῷ κορυφαίῳ Πατρί· καὶ οἰόμενος ἄλλον ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ δόγματι διορθοῦσθαι, αὐτὸς πεφώραται ὀφλισκάνων μάταια. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς μὲν πάντη διαγράφομεν τὰ τοιαῦτα βατταρίσματα. Ὑπομιμνήσκομεν δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν ἐμμέλειαν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι τῆς ὀρθοδοξίας, εἰδυῖαν ὅτι ὡς δεῖται πᾶς τέλειος, κἂν ἐν ἀποστολικῷ ἀξιώματι κατείλεκται, τῆς εὐαγγελικῶς δέλτου· οὕτω καὶ τῆς κατ' αὐτὴν γραφικῆς ἱστορίας· ὅτι καὶ τῆς ἴσης τιμῆς τε καὶ προσκυνήσεως ἀμφότερα.

propriis objectionibus capti, hoc inani figmento Christum prorsus non esse docebitis.

CLXXI. *Nicetæ monacho* (*).

Quem sanctitas vestra per religiosissimum metropolitam ad nos librum misit, legimus, et profecto, qui hunc scripsit, in venerandarum imaginum dogmate non recte sentit. Hæc enim dicit: « Ineffabilem et incomprehensam Dei erga nos benignitatem, et sacros Sanctorum agones in Litteris quidem sacris laudari affirmamus, nullo nos figmento, quantum in nobis est, vel pictura velut oblectantes. Permittimus autem simplicioribus, cum imperfectiores sint, pro naturali ipsorum persuasione, etiam aspectu ipsis congruente, talia per modum introductionis doceri. » Quid ad hæc igitur dicendum est? Primum quidem, quod unius et perfectæ, nullamque vel additionem vel substractionem admittentis fidei nostræ divisionem instituit; sibi ipsi quidem petitam ex sacris Litteris delineationem attribuens; simplicioribus vero atque imperfectioribus videlicet, per fictas vel pictas effigies ediscendi studium deferens. Deinde sibi quidem perfectionem gratiæ adaptat: aliis vero Judaicam relinquit infantiam, qui naturali institutione indigeant. Igitur secundum ipsum mentitur sanctus Apostolus cum ait: *Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu*[72]. Sin autem verum dicit, ut certe dicit, et *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*[73]: quænam est hæc inanis divisio in segmenta duo inæqualia? gentem sanctam, regale sacerdotium[74], dirimi: et alios quidem perfectioris partis esse, alios deterioris. Deinde, quoniam unusquisque si sapit perfectionem expetit; odio dignum ducet quod imperfectum est; atque hinc necessario supervacaneum est dogma picturæ. Adversatur et quam maxime magno Basilio, non assentiens, nec ea simul conjungens quæ ille ex æquo docuit. « Quæ enim, inquit, historiæ sermo per aures repræsentat, hæc pictura silens per imitationem ostendit[75]. » Repugnat ergo vir egregius sacris Scripturis, sicut et præstantissimo Patri: et dum alium in hoc ipso dogmate corrigere studet, ipse frivola dixisse deprehenditur. Et hanc prorsus ob causam tales nugas nos quidem omnino rejicimus. Commonefacimus autem diligentiam vestram, ut eamdem sequatur regulam fidei orthodoxæ, sciens, quemadmodum perfectus quisque, licet apostolica dignitate ornatus sit, evangelica eget pagina; ita et pictura secundum illam expressa: quoniam ejusdem honoris atque adorationis utrumque.

[72] Galat. III, 28. [73] Ephes. IV, 5. [74] I Petr. II, 9. [75] Hom. XX, in 40 martyres.

NOTÆ.

(63) In cod. Reg. ρξη'.

(*) Dogmatica.

CLXXII. — *Hesychio protonotario* (*).

ΡΟΒ' (64). — Ἡσυχίῳ πρωτονοταρίῳ. [ψκέ.]

De filiæ consecratione : et ne ullatenus cum hæreticis communicet.

Præclara quidem epistola præstantissimæ honorificentiæ tuæ, et tanquam de bono thesauro cordis profecta, et tanquam pulchritudine radians charitatis : non hoc tamen nomine laudanda, quod nos imperitos laudibus extollebat. Ecquando enim factus sum, quod ais, *lucerna ardens et lucens* [76], in qua tu Dominus meus luce collustratus exsultaveris ? aut fons limpidissime fluens, de quo dilectio tua sermonem salutarem hauserit ? Annon potius obscurata est e contrario facies nostra supra fuliginem, ut cum propheta loquar [77], per vitæ inutilitatem ? et sermo noster operis viribus destitutus elanguit ad erudiendum talem auditorem ? Quæ quidem a me dicuntur, non quod Smyrnensem custodiam vituperem ; absit ! veneranda enim illa, venerandæ confessionis meæ custós : sed ut meipsum culpem, qui non pro eo ac decuit in illa versatus sim. Verum his omissis, quæ indicia sunt charitatis, ad institutum orationem converto. Significavit nobis bonitas tua, duas te, ut verbo dicam, habere filias a Deo datas ; et priorem quidem, antequam nasceretur, Deo per vitæ monasticæ consecrationem spopondisse ; alteram in medio et ancipiti reliquisse : nunc autem mutato consilio, vice versa facere constituisse ob quamdam necessitatem quæ incidit : ut nempe Deo promissam, mundo assignes, hoc est viro tradas omni ex parte laudabili, ejusdemque cum puella ætatis ; in medio autem relictam, admodum juvenculam et imparem ætate, offeras Deo ; et in hoc vacillare te ac perplexum esse, ne forte id repugnet voluntati Dei. Debueras quidem, Domine honoratissime, hac de re alios interrogare, ab iisque, ut qui scientia nobis antecellant, solutionem accipere ; neque a nobis tam longo locorum intervallo disjunctis responsum requirere. Attamen quando pro ea quam habuisti fiducia sic statuisti ; re cum Dei amantissimo archiepiscopo et fratre nostro considerata, judicavimus eam esse præter officium, et præter rectam fidem, præterque ea quæ unquam fuerint exempla. Olim Anna illa celebris Samuelem priusquam nasceretur pollicita, quem promiserat non commutavit, tametsi alios habebat filios, sed hunc ipsum obtulit Deo. Beata Nonna, cum Gregorium Theologum similiter promisisset, votum suum Deo reddidit. Sanctus item Euthymius, Deo a parentibus datus ante nativitatem, non est postea commutatus. Qui admirabiles plane in mundo visi sunt : quorum causa et parentes beati prædicati sunt. Quo igitur pacto nos, vir admirande, contra hæc agentes, extra reprehensionem erimus ? ac non potius perstringet nos beatus Petrus, alicubi dicens : *Nonne*

Καλὴ μὲν ἡ ἐπιστολὴ τῆς παγκάλου σου τιμιότητος, καὶ ὡς ἀπ' ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐξαγορευθεῖσα· καὶ ὡς τῷ κάλλει τῆς ἀγάπης ἐναγλαϊσθεῖσα. Οὐ μὴν ὡς ἀπεσέμνυνεν ἡμᾶς τοὺς ἀμούσους, λόγους ἐγκωμίων ἔχει. Πότε γὰρ ἐγενόμην, ὡς φὴς, λύχνος καιόμενος καὶ φαίνων, ἐν ᾧ ὁ Δεσπότης μου ἠγαλλιάσω φωτιζόμενος ; ἢ πηγὴ νάουσα διειδέστατα, ἀφ' ἧ ἠῤῥύσατο ἡ φιλότης σου λόγον σωτήριον ; καὶ οὐχὶ τοὐναντίον μᾶλλον ἐσκότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην, προφητικῶς εἰπεῖν, τὸ εἶδος ἡμῶν τῇ τοῦ βίου ἀχρηστότητι ; καὶ ὁ λόγος ἠσθένησεν οὐκ ἔχων τὴν ἐξ ἔργου δύναμιν, εἰς ἐνίδρυσιν τοῦ ἀκούοντος ; Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ τὴν ἐν τῇ Σμύρνῃ φυλακὴν κακίζων· μή τι γένοιτο ! ἡ μὲν γὰρ σεβαστὴ, σεβαστῆς ὁμολογίας μοι φρουρός· ἐμαυτὸν δὲ αἰτιώμενος, ὡς οὐκ ἀξίως ἐν αὐτῇ πολιτευσάμενον. Ἀλλ' ἀφεὶς ταῦτα, ὡς τῆς ἀγάπης ὄντα συμβόλαια, ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον τὸν λόγον μεθαρμόσομαι. Ἐσήμανεν ἡμῖν ἡ χρηστότης σου, ὡς δύο ἔχειν, συντόμως εἰπεῖν, θεοδωρήτους θυγατέρας· καὶ τὴν μὲν προτέραν πρὸ γεννήσεως καθυποσχέσθαι δι' ἀφιερώσεως τοῦ μοναδικοῦ βίου Θεῷ· τὴν δὲ δευτέραν ἐν μεταιχμίῳ φέρεσθαι· νῦν δὲ μεταβεβουλεῦσθαι ἐναλλὰξ ποιήσασθαι κατά τινα ἀναγκαίαν περιπέτειαν· ὥστε τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀπονεῖμαι τῷ κόσμῳ, ἤγουν ἀποδόσθαι ἀνδρὶ καλῷ τε τὰ πάντα, καὶ τῇ παιδὶ συνηλικιώτῃ· τὴν δὲ ἐν μεταιχμίῳ κομιδῇ νέαν οὖσαν καὶ οὐ συντρέχουσαν τῇ ἡλικίᾳ, ἀναθεῖναι Θεῷ· κἂν τούτῳ σκάζειν, καὶ δυσχεραίνειν, μή πως ἐναντιοθελὲς εἴη τῷ Θεῷ. Ἔδει μὲν οὖν, ὦν δέσποτα τιμιώτατε, ἄλλους πυνθάνεσθαι περὶ τοῦδε τοῦ δράματος, καὶ παρ' αὐτῶν ὡς προφερεστέρων κατὰ γνῶσιν τῆς ἡμῶν οὐθενότητος, λαμβάνειν τὴν λύσιν, καὶ μὴ τοσούτῳ μήκει διῳκισμένους ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου ἐπαναλαμβάνειν εἰς ἀπόκρισιν. Ὅμως ἐπειδὴ κέκρικας, οἷς πεπίστευκας τρόποις· τοῦτο δὴ μετὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν συνέσκεπται ὡς παρὰ τὸ δέον τὸ πρᾶγμα, καὶ παρὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν [Cod. Reg. κρίσιν], καὶ παρὰ τὰ ἐξ αἰῶνος παραδείγματα. Πάλαι Ἄννα ἡ ἀοίδιμος τὸν Σαμουὴλ πρὸ γεννήσεως ὑποσχομένη, οὐχ ὑπήλλαξε τὸν ὑποσχεθέντα, καί τοι ἔχουσα καὶ ἑτέρους παῖδας, ἀλλὰ τοῦτον προσήγαγε τῷ Θεῷ. Νόννα ἡ μακαρία, ὡσαύτως ὑποσχομένη Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ἀπέδωκε τῷ Θεῷ τὴν εὐχὴν αὐτῆς. Καὶ μὴν ὁ ἅγιος Εὐθύμιος δοτὸς τῷ Θεῷ παρα τοῖς γονεῦσι πρὸ γεννήσεως, καὶ οὐ διήλλακται μετὰ τὴν γέννησιν. Οἳ καὶ χρῆμά τι θαυμαστὸν τῷ κόσμῳ ὤφθησαν· ἐξ ὧν καὶ οἱ τοκεῖς μεμακάρηνται. Πῶς δ' ἂν οὖν ἡμεῖς, ὦ θαυμαστότατε [Cod. Reg. συνετώτατε], παρὰ ταῦτα ποιοῦντες, ἔξω ἐγκλήματος πέσοιμεν ; καὶ οὐχὶ μᾶλλον καθάψοιτο ἡμῶν ὁ μακάριος Πέτρος ὧδέ που λέγων·

[76] Joan. v, 35. [77] Thren. iv, 8.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(64) In cod. Reg. ρξθ'.

Οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; καὶ τὸ ἑξῆς δύσφημον παρίημι λέγειν, εἰδότι διαλεγόμενος. Καὶ γὰρ ἐπὰν ὁτιοῦν ἀποταχθείη Θεῷ δι' εὐχῆς αἰσίας, εἰς κοινὴν χρῆσιν μεταφέρειν οὐκ ἀκίδυνον.

Κοινὴ δὲ χρῆσίς ἐστιν ἡ τοῦ βίου ἐπιγαμία. Καὶ ὥσπερ ὁ ὑποσχόμενος μονάσαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ κείμενος, ὑπονοστήσας καὶ γήμας κατακέκριται· οὕτω καὶ ὁ προελόμενος υἱὸν ἢ θυγατέρα προσοῖσαι Θεῷ, εἶτα μεταλλάξας, τὴν αὐτὴν κατάκρισιν ἔχοι. Οὕτω νοοῦμεν, σύγγνωθι· καίπερ ἐφιέμενοι τὸ ἀναπαυστικόν σου, καὶ τὸ περὶ σεαυτὸν εὐχθὲν, εἰς ἔργον ἀποβῆναι· ἀλλ' οὐ δι' ἐντολὴν ἐντολὴ παραβαίνοιτο· οὐδὲ διὰ τὸ θατέρου σωτηριῶδες, τὸ θατέρου ἐπιζήμιον θεραπεύοιτο [Cod. Reg. πραγματεύοιτο]· ὡς οἱ θεοφόροι Πατέρες ἀπεφήναντο. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Ἡ δὲ τρίτη ἐπιβολὴ τοῦ λόγου, ὅτι εἰσί τινες μοναχοὶ ὡς τὸ δοκεῖν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀντεχόμενοι, καὶ πολλοὺς διωγμοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ὑπομεμενηκότες, συναναστρεφόμενοι δὲ ὅμως, καὶ συνεσθίοντες τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ συγκαταβαίνοντες, καὶ ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα οἰόμενοι, ὡς παρά τινι Πατρὶ νενομοθετημένοι, τρία ταῦτα φυλάξασθαι· μὴ εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τῶν αἱρετιζόντων· μὴ συμψάλλειν αὐτοῖς προαρχομένοις· καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τοῦ ἄρτου αὐτῶν. Παρὰ τὰ διατεταγμένα τοῖς ἁγίοις Πατράσι τὸ λεγόμενον. Οὔτε γὰρ συναναστρέφεσθαι, οὔτε συνεσθίειν, οὔτε συμψάλλειν, οὔθ' ὅλως ἔχειν τινὰ κοινωνίαν πρὸς αὐτοὺς καταδέχονται· ἀλλὰ καὶ τὸ οὐαὶ ἐπιφθέγγονται τοῖς μέχρι βρώματος, καὶ πόματος, καὶ σχέσεως κοινωνοῦσιν αὐτοῖς. Ὥστε ἐκκήρυκτος καὶ ἀλλοτριοδιδάσκαλος ὁ ἐκεῖνα λέγων, ὅστις ἂν εἴη ἐν ἀνθρώποις.

tibi manens manebat, et venumdatum in tua erat potestate? *Quare posuisti in corde tuo hanc rem*[78]? Et quod sequitur mali ominis prætermitto: cum scienti loquar. Enimvero ubi quidpiam Deo fuerit felici voto sepositum, in communem usum id transferre, periculo non vacat.

Communis autem usus est sæculare connubium: et quemadmodum qui monasticam vitam promisit, eamque adorsus est, si retrocedat et conjugium ineat, condemnatur: sic et qui filium aut filiam offerre Deo instituit, si postea mutet, in eadem erit condemnatione. Sic sentimus, ignosce; quamvis ea dicere quibus acquiescas cupiamus, et id quod optas tibi ex sententia succedere; non est tamen præceptum præcepti causa violandum; nec ex eo quod salutare est alteri, curabitur quod alteri est noxium, sicut divini Patres docuerunt. Ac de his quidem huc usque. Tertium epistolæ caput de monachis quibusdam, qui rectam fidem tueri videntur, et multas persecutiones pro veritate pertulisse; conversantur tamen et convescuntur cum hæreticis, et condescendunt, pro re indifferenti habentes (quasi hanc a Patre aliquo legem acceperint) tria hæc cavere, videlicet ne benedictionem ab hæreticis accipiant, ne cum illis psallant præeuntibus, et ut a panis ipsorum communione abstineant. A sanctorum Patrum Constitutionibus aliena sunt quæ dicunt. Nam neque conversari, neque convesci, neque una psallere, neque ullam omnino communicationem habere permittunt: quin et væ pronuntiant in eos qui vel in cibo, vel in potu, vel affectu cum illis communicant. Quare damnatus, et alienæ doctrinæ magister est qui hæc dicit, quisquis ille sit mortalium.

ΡΟΓ'. — Γρηγορίῳ ὑπάτῳ. [ψκη'.]

CLXXIII. — *Gregorio consuli* (*).

In illud Apostoli : *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*

Ἐζημίου ἡμᾶς μέχρι τοῦ δεῦρο ἡ τιμιότης σου μὴ ἐπιστείλασα· καίπερ ἐπιστέλλουσα καλῶς· ὡς αὐτὰ τὰ γράμματα δηλοῖ. Ἐφ' οἷς καὶ ἐπῃνέσαμεν αὐτῆς οὐ μόνον τὸ εὐμαθὲς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτι φιλομαθές· γλιχομένης παιδείας ὑψηλοτέρας μετασχεῖν· ἧς τὸ πυκτίον, καθὼς ἐπεζήτησεν, ἔχομεν μὲν, οὐ μὴν δ' ἐνταῦθα. Ἐὰν δὲ συμβαίη ἀφικέσθαι ἐν τοῖς αὐτόθι τὸν παροικονόμον ἡμῶν, λαβὼν ἐξ οὗπερ τεταμίευται τόπου ἐπιδώσειεν αὐτό. Καλὴ δὲ ἡ παιδεία, ὦ δέσποτα, ἕως ἂν συνεργὸς εἴη πρὸς τὴν ὄντως ἀληθινὴν παιδείαν, ἀλλὰ μὴ κορυβαντιῶσα, ἀπαιδεύτους διαδεικνύῃ τοὺς μετόχους αὐτῆς. Τοῦ δὲ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ ἡ ἔννοια· Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· οὕτως μοι δοκεῖ ἔχειν· τουτέστιν ὅτι ἐν τῇ προσληφθείσῃ ἐκ Παρθένου σαρκὶ τοῦ Λόγου, ἤτοι ἐν τῷ ναῷ, ᾧ ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος· πᾶν τὸ πλήρωμά φησιν, οὐ μέρος τι καθὰ πεφρόνηται τοῖς τὴν ἀμερῆ μερίζουσι θεότητα. Τὸ δὲ σωματικῶς, ἤγουν οὐσιωδῶς· οὕτω γὰρ ἐξείληπται

Damno affecit nos hactenus honorificentia tua nihil scribens litterarum, quamvis egregie scribat, ut litteræ ipsæ demonstrant. In quibus laudavimus ejus non solum docilitatem, sed præterea discendi quoque studium, ut quæ sublimiorem doctrinam adipisci cupiat: cujus codicem quem expetis, habemus quidem, non tamen hoc in loco. Quare cum parœconomum nostrum eo proficisci continget, inde ubi conditus est ablatum tradet tibi. Bona res est eruditio, domine, quatenus conferre potest ad eam, quæ vera prorsus est, doctrinam: sed ne Corybantum more insaniens imperitos reddat illos qui hac imbuti sint. Apostolici porro dicti sensus: *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*[79], hic esse mihi videtur, nimirum, quod in carne Verbi, quam de Virgine assumpsit, sive in templo quod sibi exstruxit, inhabitet omnis plenitudo divinitatis. Omnem plenitudinem dicit, non partem aliquam, prout ii senserunt qui partibus carentem dividunt divinitatem. *Corporaliter*

[78] Act. v, 4. [79] Coloss. II, 9.

(*) Dogmatica.

vero, id est substantialiter; sic enim acceperunt Patres adversus eos qui affectu uniri garriunt. Tale est et illud: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*[80]. Nam, ne opinaretur quispiam in carnem conversum esse Verbum, adjecit: *Et habitavit in nobis*. Perspicuum est autem aliud esse quod in tabernaculo habitat, et aliud tabernaculum in quo habitantis est habitatio: ut simul duo sint in una persona Christi, divinitas et humanitas. Quod si aliter tibi videtur res habere, noli perspicaciori et veriori speculatione privare nos, qui pauca didicimus, atque, ut hoc addam, negligentiores sumus, tametsi ipse nos, amicorum more, laudibus in cœlum sustuleris.

τοῖς Πατράσι κατὰ ἀντίθεσιν τῶν σχετικῶς φληναφούντων. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἵνα γὰρ μὴ δόξαι τις εἰς σάρκα τετράφθαι τὸν Λόγον, ἐπήγαγε, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Δῆλον δὲ ὅτι ἄλλο τὸ σκηνοῦν, καὶ ἄλλο τὸ σκήνωμα ἐν ᾧ ἡ σκήνωσις τοῦ σκηνοῦντος· ὥσθ' ἅμα μὲν εἶναι τὰ δύο, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ἐν τῷ ἑνὶ προσώπῳ Χριστοῦ. Εἰ δέ σοι δοκεῖ ἄλλως ἔχειν, τῆς ὀπτικωτέρας καὶ ἀληθεστέρας θεωρίας μὴ ἀποστερήσειας ἡμᾶς τοὺς ὀλιγομαθεῖς· προσθείην δ' ἂν καὶ ἀτημελεῖς· κἂν ἄλλως αὐτὸς ἐξεθείασας τοῖς φιλικοῖς ἐπαίνοις.

CLXXIV. — *Philotheo possessori.*

ΡΟΔ' (65). — Φιλοθέῳ κτήτορι (66). [ψλη'.]

Ut omnem cum Iconomachis communionem devitet.

Acceptabiles Deo pioque homini sunt litteræ honorificentiæ tuæ: siquidem hoc tempore, in quo nocturna pugna hæreticorum, et procella incredulitatis, palam nobis fecisti, te stellæ cujusdam instar hic fulgere, nec tenebris obscuratum hæreticæ communionis, nec obrutum salo infidelitatis. Benedictusque sit Dominus, qui etiam in ordine laico defensores habet legis suæ, in præsenti confusione ac subversione orthodoxæ doctrinæ. Beatus es, frater honoratissime, vereque tibi congruit nominis tui appellatio, quia et Deum adamasti, et depositum fidei servasti. Nuntiasti autem in litteris tuis, hunc et illum tibi affectum inditum fuisse a beatis illis Patribus, qui sancto fine migrarunt ad Dominum, *quorum nomina sunt in libro vitæ*[81]. Ac bene res habet: hoc quoque ardentis zeli tui proprium est. Et quoniam post illorum excessum orbus quodammode, postulasti ab humilitate nostra iterum erudiri: nos viles quidem et nihili, quia tamen scriptum est, *Supportantes invicem in charitate*[82], propter hanc in Domino charitatem, cedimus, approbamusque consecrationem tuam, pulchram prorsus et laudabilem. Igitur ab hæretica communione et abstinere conatus es, et abstinuisti, ut ais, Christi gratia; et abstine porro: sic enim tuam erga Deum dilectionem ostendes et communionem: contraria quippe communio separat a Christo. Quod autem cogimini a duce exercitus, simul psallere cum hæreticis, et quæ ab illis cruce signata sunt comedere, ita ut aliter agere dominus strategus non possit sine periculo; de ea re non habemus facile quod respondeamus. quoniam accurata disciplinæ ratio prohibet omnino, ne cum heterodoxis participet qui recte sentit, neque in cibo, neque in potu, neque in affectu cum ipsis communicet. Hæc bonitati tuæ cum perspecta sint, in bono zelo tuo permane, super pulchro fundamento utiles exactæ

Εὐαπόδεκτα τὰ γράμματα τῆς τιμιότητός σου καὶ Θεῷ καὶ εὐσεβεῖ ἀνθρώπῳ· ὅτι ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ἐφ' ᾧ νυκτομαχία αἱρετικὴ καὶ ζάλη ἀπιστίας, δήλωσιν ἡμῖν ἐποιήσατο, ὅτι ὥσπερ τις ἀστὴρ φαίνοις ἐν τοῖς αὐτόθι, μὴ ζοφωθεὶς τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, μηδὲ μὴν ὑποβρύχιος γεγονὼς τῷ τῆς ἀπιστίας σάλῳ. Καὶ εὐλογητὸς Κύριος, ὃς ἔχει καὶ ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι τοὺς ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ, κατὰ τὴν νῦν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδοξίας. Μακάριος εἶ, ἀδελφὲ τιμιώτατε, καὶ ὄντως φερωνύμως σοι ἡ κλῆσις· ὅτι καὶ Θεὸν πεφίληκας, καὶ τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως πεφρούρηκας. Ἀπήγγειλας δὲ ἐν τοῖς γράμμασιν, οὕτως καὶ οὕτως ἦχθαί σε ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐκείνων τῶν τέλει χρηστῷ ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον· Ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. Καὶ εὖ ἂν ἔχοι· καὶ τοῦτο τοῦ διαπύρου σου ζήλου ἰδίωμα. Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐκδημίᾳ ἐκείνων, οἷα ἀπορφανισθεὶς, ἐπεζήτησας πάλιν πρὸς τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν στοιχειωθῆναι· ἡμεῖς μὲν εὐτελεῖς καὶ οὐδαμινοί· ὅμως ἐπεὶ γέγραπται, Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· διὰ ταύτην τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγάπην, ὑπείκομεν, καὶ προσιέμεθα τὴν ἀνάθεσίν σου, καλὴν οὖσαν τῷ ὄντι καὶ ἐπαινετήν. Τὸ μὲν οὖν ἀπέχεσθαί σε παντάπασι τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ ἠγωνίσω, καὶ ἀπέσχου, ὡς φῄς, χάριτι Χριστοῦ· καὶ ἔτι ἀπόσχου· οὕτω γὰρ δείξεις τὸ πρὸς τὸν Θεόν σου φιλητὸν καὶ κοινωνικόν· ἡ γὰρ ἐναντία κοινωνία διΐστησιν ἀπὸ Χριστοῦ. Εἰς ὃ δὲ ἀναγκάζεσθε ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος εἴς τε τὸ συμψάλλειν τοῖς αἱρετικοῖς καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν σφραγιζόμενα βρώματα ἐσθίειν· ὡς οὐκ ἂν ἄλλως δύνασθαι τὸν κύριον τὸν στρατηγὸν ἀκινδύνως διελθεῖν· καὶ πρὸς τοῦτο οὐκ ἔχομεν εὐπετῶς ἀποκρίνεσθαι· διότι ἡ ἀκρίβεια ἀπείργει παντάπασιν ἀμέθεκτον εἶναι τῶν ἑτεροδόξων τὸν ὀρθόφρονα· καὶ μήτε ἐν βρώσει, μήτε ἐν πόσει, μήτε ἐν σχέσει συνέρχεσθαι αὐτοῖς. Ταῦτα εἰδυῖα ἡ χρηστότης σου ἐχέσθω τοῦ ἀγαθοῦ

[80] Joan. I, 14. [81] Philipp. IV, 3. [82] Ephes. IV, 2.

NOTÆ.

(65) In cod. Reg. Ἀρχὴ βιβλίου Α'.

(66) In cod. Reg. ροδ'.

αὐτῆς ζήλου· ἐποικοδομοῦσα τῷ καλῷ θεμελίῳ τὰς A τῆς ἀκριβείας χρυσοειδεῖς ἐνδομήσεις· εὐχομένη καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν.

observationis structuras ædificans, et pro humilitate nostra orans.

ΡΟΕ' (67). — Εἰρήνῃ πατρικίᾳ. [ψλθ'.]

CLXXV. — *Irenæ patriciæ.*

Ut ad officium et virtutem maritum excitet.

Ἐπειδὴ προσηγόρευσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινούς, κυρία, διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου· ἀμειβόμεθα τὴν προσηγορίαν γράμμασιν, ἀποδεχόμενοί σου τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὴν θερμὴν πεποίθησιν· ἐγνωκότες ἐντεῦθεν ἀγαθήν σε εἶναι ἐν γυναιξὶ, φιλόθεόν τε καὶ φιλομόναχον· ὥστε ἁρμόσαι ἐκεῖνο ἐπιφθέγξασθαι τὸ Γραφικόν· Γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνήρ. Ὁρᾷς, ὦ κυρία, ὅτι μακαρίζεται τῇ ἀγαθότητί σου ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὁ κύριος ὁ B πατρίκιος, καὶ θεόσδοτός σου σύζυγος. Οὐκοῦν ζηλοῦσα ζήλωσον ἔτι μακαριώτερον αὐτὸν ἀπεργάσασθαι. Πῶς δ' ἂν εἴη τοῦτο; ἐν τῷ σε ἔτι ἀγαθύνεσθαι· ἤγουν ὑπομνηματίζειν αὐτὸν, παρακαλεῖν, ἐκλιπαρεῖν, τὸ τῆς στρατηγίας ὕψωμα διέπειν θεοφιλῶς, καθὰ καὶ διέπει· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν· ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ ἀδικίας· φιλομόναχόν τε εἶναι καὶ φιλόπτωχον· ἡμερότητι κεκραμένον· ἐπειδήπερ ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἀρκοῦσά ἐστι καταπλῆξαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα· καὶ μὴν ἀνεχόμενον ἀπειλῆς καὶ παιδευτικῶς μὲν πλήττοντα, φιλανθρώπως δὲ καὶ μεμετρημένως μαστίζοντα· ἐπείπερ οὔτε τὸ ἄφετον παντάπασι σωτήριον· οὔτε τὸ ὑπέρμετρον πληκτικὸν C εὐαπόδεκτον. Καὶ πρόγε πάντων, τὸ κατὰ πίστιν ὀρθόδοξον. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ ἔξω ἔστι λέγειν ἀδυνατεῖν κατὰ τὰ φθάσαντα τοῦτο φυλάττειν· ὅπερ οὐδὲ τοῦτο ἀρκοῦν εἰς Θεοῦ ἀπολογίαν· « τῆς γὰρ αὐτοῦ ἀγάπης οὐδὲν προτιμότερον· » ἀλλ' οὖν γε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, δυνατὸν τοῦτο παραφυλάττεσθαι, καὶ πολλῶν σωτῆρα χρηματίζειν αὐτὸν καὶ μοναστῶν καὶ λαϊκῶν, καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Ταῦτα ἐξ ἀγάπης πνευματικῆς τῆς πρὸς ὑμᾶς κινούμενοι, τεθαῤῥήκαμεν ὑπομνῆσαι· εἰδότες καὶ ἀνυπομνήστως ἔχεσθαι ὑμᾶς τοῦ καλοῦ.

Quoniam per reverendum hunc presbyterum humiles nos, domina, salutasti: mutuam salutationem per litteras rependimus, egregiam fidem tuam, ardentemque fiduciam probantes, atque hinc egregiam te inter mulieres, Deique et monachorum amantem esse agnoscentes, ut illud Scripturæ acclamare conveniat: *Mulieris bonæ vir beatus* [83]. Vides, domina, bonitate tua beatum a Scriptura prædicari dominum patricium conjugem tibi a Deo datum. Quare omni studio contende ut illum beatiorem adhuc efficias. Quonam autem pacto id fiet? Si bene illi facere pergas; hoc est, si illum commonefacias, horteris, exores, ut militaris præfecturæ apicem ex Dei nutu regat, sicut reipsa regit; ut orphanorum viduarumque curam in eorum ærumnis gerat; intactum se ab iniquitate conservet; monachorum amator sit et pauperum; humanitate temperatus; potestas siquidem ipsa sufficit ut subditis terrorem injiciat; et minas utique spernens, et correctionis quidem gratia plectens, sed humane et moderate cædens: quia nec salutaris est immodica usquequaque remissio, et ægre admittitur quæ modum excedit severitas. Ante omnia vero ejus fides sit orthodoxa. Nam etsi fortasse dicat non posse ad ea quæ præcesserunt hanc foris servari: quod ipsum tamen non sufficit ut Deo satisfiat (Dei enim amori nihil anteponendum est), at certe secundum interiorem hominem servari potest: ut salutis auctor multis sit ipse, et monachis et laicis, et principibus et subditis. Hæc spirituali erga vos charitate permoti suggerere ausi sumus: non ignorantes boni rectique studio, etiam sine monitore, vos teneri.

ΡΟϚ' (68). — Βρυένῃ στρατηγῷ. [ψμ'.]

CLXXVI. — *Bryenæ stratego.*

Consolatur de obitu matris.

Ἀνηγγέλη ἡμῖν ὁ θάνατος τῆς μακαρίας μητρὸς D καὶ ὅσον ἐστονάξαμεν τί χρὴ καὶ λέγειν; οὐ διὰ τὴν ὁσίως κεκοιμημένην, ἄπαγε· κέρδος γὰρ αὐτῇ ἐγένετο ἡ μετάστασις, φυγούσῃ τὸν πολυαμάρτητον βίον τοῦτον· ἀλλ' ἐννοοῦντες τὴν σὴν καλοκἀγαθίαν, ὡς ἀπορφανισθεῖσαν τέλεον, καὶ μηδεμίαν ἐν τῷ βίῳ παραμυθίαν κεκτημένην. Καὶ ταῦτα ἐν οὕτω σκυθρωπῇ καταστάσει ὑπάρχουσαν· καὶ οὐδὲ αὐτῆς τῆς ὁσίας κηδείας ἀπολαύσασαν· ὃ φέρειν οἶδε μικρὰν παρηγορίαν· λόγος ἐξιτήριος καὶ τελευταία φωνὴ, πρόσπτυξίς τε τιμίου λειψάνου, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν ᾧ κατατίθεται θήκης ἐπισκέψεως· καὶ ἔοικας τὸ τοῦ Ταντάλου παθεῖν) εἰ καὶ μυθικώτερον τὸ ἐπὶ

Nuntiata nobis est mors beatæ matris: et quantum ingemuerimus, quid attinet dicere? non propter illam quæ sancte obdormivit, absit: lucrum enim ipsi fuit, quod multis peccatis obnoxiam hanc vitam evasit: sed cum cogitaremus eximiam probitatem tuam velut orbatam esse penitus, omnique in vita solatio destitutam: atque hæc in tam tristi rerum tuarum statu: et quod nec justa sanctæ illi persolvere ac funus curare licuerit; quæ res aliquam afferre solet consolationem: morientis oratio et postrema vox, chararum reliquiarum amplexus, ipsiusque in quo depositæ sunt loculi conspectus: viderisque mihi idipsum pati

[83] Eccli. XXVI, 1.

NOTÆ.

(67) In Cod. Reg. ροζ'.

(68) In cod. Reg. ροη'.

quod Tantalus (etsi fabulosior est hæc commemoratio) in mediis fontibus siti confectus : cum tu auribus tantum, et non oculis, matris obitum acceperis. Quid ergo in istis ? An præterquam decet ingemiscemus ? an inexplebiliter flebimus ? effrenate stomachabimur ? Et ubi scientia ? ubi sapientia ? ubi prudentia ? quibus nobilitas tua ornata est, et quidem supra multos eorum qui magistratum nunc gerunt. Nequaquam, o amantissime, nequaquam : sed ubi moderate ingemueris et planxeris, quantum videlicet satis ut maternis funebribus defungare, et quod naturæ est patefacias ; redeamus iterum ad nos, si placet, sublimique contemplatione quæ hic sunt despiciamus : cum somnium, et umbra, et ludus sit quidquid in terra est, sicut Theologorum quidam ait : nasci eos qui non sunt, et natos interire. Nam et nos viam eamdem ingrediemur, quam patres nostri ante nos tenuerunt : idemque omnes ex æquo exspectat diversorium ; forsan autem et aliud alio luctuosius ; quoniam hic in pace sepultus est fortasse, hic vero non item, aut enim belli ludibrium fuit ; aut maris fluctibus absorptus est, aut alio quopiam modo, quales videre est diversorum generum miserandas mortes repentinas. Quibus superior exstitit beata mater, quæ in sanctitate, et crucem gestante vita, hinc mihravit. Reliquum ergo est ut in his celebrem illam beati Job vocem usurpemus : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est* [84]. Addam, utilem nobis fore hanc vocem in quibus conflictamur rerum difficultatibus et angustiis quandoquidem præclarus ille vir, ut nosti, inter innumeras ærumnas, gratiarum actiones Deo reddebat : ne igitur animum remittamus, amicissime, nec vitæ tædio afficiamur : scientes non permissurum Dominum, ut tentemur supra quam possumus sustinere [85]. Quis scit quid paritura sit crastina dies [86] ? Et : *Qui annuntiabit Abraham, quia lactat Sarra* [87] ? Symbolicus est sermo. Oramus itaque Dominum ipsum gloriæ, ut cor tuum tangens, lumen in eo producat consolationis nunquam deficientis : ut in teipso habens quo te consoleris, alterius voce non egeas. Vidimus porro dilectum etiam fratrem nostrum, et spiritualem filium, dominum Joannem, consanguineum celsitudinis tuæ ; qui nos peccatores opportune visitavit ; quem et paucis verbis consolati sumus de obitu matris : et fraterna conspiratione, una egimus de pietatis etiam tuæ consolatione.

φθεγμα, ἐν μέσαις πηγαῖς δίψει τηκόμενος, ἀκοαῖς μόναις, ἀλλ' οὐχ ὀφθαλμοῖς ὑπολαβὼν τὴν τῆς μητρὸς κοίμησιν. Τί οὖν ἐν τούτοις ; στενάξομεν ἄρα πέρα τοῦ δέοντος ; δακρυῤῥοήσομεν ἄπληστα ; ἀποδυσπετήσομεν ἀκράτητα ; Καὶ ποῦ ἡ γνῶσις ; ποῦ ἡ σοφία ; ποῦ ἡ σύνεσις ; οἷς κατεκοσμήθη σου ἡ εὐγένεια, καί γε ὑπὲρ πολλοὺς τῶν νῦν ὁρωμένων ἐν τέλει. Μηδαμῶς οὖν, ὦ ἐπιπόθητε, μηδαμῶς· ἀλλὰ στενάξας καὶ κλαύσας μετρίως, ὅσον καὶ τὰ μητρικὰ ἐπικήδεια ἀφοσιώσασθαι, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐπιδείξασθαι· εἰς ἑαυτοὺς πάλιν, εἰ βούλει, γενώμεθα, καὶ διαβλέψωμεν μετεώρῳ θεωρίᾳ τὰ τῇδε· ὡς ὄναρ, καὶ σκιὰ, καὶ τὸ ἐπὶ γῆς τοῦτο παίγνιον, ὥς πού φησί τις τῶν θεολόγων, οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. Καὶ γὰρ τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ ἡμεῖς πορευσόμεθα, ἥνπερ οἱ Πατέρες ἡμῶν προωδεύκασι· καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἐξ ἴσου ἀναμένει κατάλυμα· τάχα δὲ καὶ ἄλλου ἄλλο τραγῳδικώτερον· ὅτι τοῦ μὲν ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ τυχὸν, τοῦ δὲ οὐχ οὕτως. Ἡ γὰρ πολέμου παρανάλωμα γέγονεν· ἢ θαλάσσης ὑποῤῥόφημα· ἤ πως ἄλλως, ὡς ὁρᾶται τὰ ἄλλοις τρόποις ἐλεεινὰ τῶν ἐξαπίνης θανάτων· ὧν ἡ μακαρία μήτηρ ἀνωτέρα, ἐν ὁσιότητι καὶ σταυροφόρῳ βίῳ ἀπέρασα τῶν ἐνθένδε. Λειπόμενον οὖν ἐστιν ἐν τούτοις εἰπεῖν ἡμᾶς τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην τοῦ μακαρίου Ἰὼβ φωνήν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδωκεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Προσθείην δ' ἂν λυσιτελεῖν ἡμᾶς τὴν φωνὴν ταύτην, καὶ ἐν οἷς ἐσμὲν θλιπτικῶς καὶ ἐξαπορητικῶς. Ἐπεὶ κἀκεῖνος ὁ ἀοίδιμος, ὡς οἶσθα, ἐπὶ μυρίοις ἀλγεινοῖς τὰ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀπεδίδου· Μὴ τοίνυν ἐκλυθῶμεν, ὦ φίλτατε, μηδὲ ἐξαπορήσωμεν καὶ τοῦ ζῆν, εἰδότες ὅτι οὐκ ἐάσει ἡμᾶς Κύριος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα. Τίς οἶδε τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα, καὶ Τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ, ὅτι Σάῤῥα θηλάζει ; συμβολικὸς ὁ λόγος. Εὐχόμεθα οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ἐφαψάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς ἐν αὐτῇ ἀλήκτου παραμυθίας, ὡς ἂν οἴκοθεν ἔχουσαν τὰς ἀφορμὰς τῆς παρακλήσεως, μὴ δεῖσθαι φωνῆς ἑτέρας. Εἴδομεν δὲ καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ πνευματικὸν υἱὸν, τὸν κύριον Ἰωάννην, τὸν ὁμαίμονα τῆς ὑψηλότητός σου, ἐπισκεψάμενον ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς κατὰ τὸ εἰκός· ὃν καὶ παρεμυθησάμεθα βραχέσι λόγοις διὰ τὸ μητρικὸν πάθος· καὶ συμπαρεκαλέσαμεν οἷον τῇ ἀδελφικῇ συνδιαθέσει τὰ κατὰ τὴν θεοσέβειάν σου.

CLXXVII. — *Euphrosynæ præpositæ.*

ΡΟΖ' (69). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [ψμα'.]

Ejus vitæ sanctitatem, ac præclaram monasterii administrationem commendat.

Nunc etiam per litteras invisimus reverentiam tuam, scire aventes quam constanter in vita spirituali rite ferenda perseveres. Etenim ut hoc aga-

Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπισκεπτόμεθά σου τὴν τιμιότητα διὰ τοῦ γράμματος, γλιχόμενοι μαθεῖν ὅπως ὑγιῶς διατελοίη φέρουσα εὐαγῶς τὴν πνευμα-

[84] Job I, 21. [85] I Cor. X, 13. [86] Jac. IV, 14. [87] Gen. XXI, 7 sec. LXX.

NOTÆ.

(69) In cod. Reg. ροθ'.

ιῶν. Καὶ γὰρ ἔργον ἡμῖν ὀφειλόμενον τοῦτο A
καθάπερ καὶ αὐτὴ προσανατέθεικας ἑαυτὴν
:νώσει ἡμῶν, ἀπ' αὐτῆς τῆς μακαρίας μη-
· ἧς τὸ μνημόσυνον ἐν βίβλῳ ζώντων · κα-
ιάσης, καὶ χαρακτῆρα εὐσεβείας τὸν ἑαυτῆς
·αλιπούσης, οὐ μόνον σοι τῇ ἱερᾷ καὶ θεό-
κῖς τε ὑπὸ χεῖρα, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις,
πόθος ζηλοῦν τὰ καλά. Τὸ γοῦν ὑπόδειγμα
ῆς μητρόθεν ἔχουσα, πρόσθες καὶ τὰ κατὰ
ει, κυρία, παρακαλοῦμεν · ἐξ εἰκόνος ἀρίστης
ομένη καὶ αὐτὴ ἐνθέου βίου τοῖς ὁρῶσί σε,
αὶ γίνοιο. Καὶ γὰρ ἀκούομεν ἔτι καὶ ἔτι
σε πράττουσαν · τοῦτο μὲν ἐν τῇ καθη-
ῶν ἀδελφῶν, μιᾷ ψυχῇ ἀγαπητικῶς τὰς πά-
χουσαν, γρηγοροῦσαν τὰ πρὸς Θεὸν, ἐν προσ-
ἐν ψαλμῳδίαις ἐν ἀναγνώσεσι · τοῦτο δὲ B
φιλαδέλφῳ ξενοδοχίᾳ πολυτρόπως διαμερι-
ταῖς φροντίσεσί τε καὶ ἐπιδόσεσι · καὶ οἷόν
λμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἐν τῇ Βυζαντίδι, ὡς
τὸ σὸν μοναστήριον · δι' οὗ δοξάζεται Θεὸς,
ται ἀρρήτως ἡ μακαρία μήτηρ · ἐπείπερ
οἱ ἅγιοι βλέπειν τῶν σφῶν μαθητῶν τὰ
ιατα. Χαίροις οὖν, ἀγαθὴ διδάσκαλε, καὶ
νησιεύουσα τῶν κατὰ Θεὸν τέκνων · καὶ ἀλ-
ἐχέτωσαν δόξας γηΐνας καὶ λαμπρότητας,
τά τε καὶ στεφανώματα πρόσκαιρα · σοὶ
τει ὁ σταυρὸς Χριστοῦ, ὁ θεόληπτος βίος, ὁ
όθητος παρθενὼν, εἰ δὲ βούλει, τὰ ὑπὲρ χρυ-
λίθον τίμιον τιμαλφέστερα λόγια τοῦ Θεοῦ ·
ἱμάτιον, ἡ ἀκολούθησις τοῦ Χριστοῦ · ἅτι-
μείζω πάντων τῶν ἐπιγείων, καὶ ἀρραβω- C
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

ι λοιπόν ποτε νυστάξῃ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας,
ἀκοὴ τῆς καρδίας ἀνακουστήσῃ · μηδὲ λήξῃ
ε ὁ θεῖος ἔρως · ἀλλὰ γὰρ καὶ προσθήκαις
καὶ ἐπαυξάνοιο, νύσσουσα καὶ κατανύσσουσα
ὴν, καὶ ὥσπερ ἔκ τινος πηγῆς προχέουσα δά-
Καλὸν γάρ ἐστιν ὅτι μάλιστα τὸ ὕδωρ τοῦτο ·
ι ψυχὴν, ἔσθ' ὅτε ῥυπουμένην ἐν λογισμοῖς ·
ι πῦρ ἐξ ἀπροσεξίας ἀναπτόμενον ὑπὸ ἔρω-
κός · κατευνάζει ταραχώδη διάθεσιν καὶ δυσ-
προσβολῆς · κάμπτει τῷ ὄντι Θεὸν εἰς ἔλεον ·
ισει πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας γνησιότητος τὸν
. Σοφὴ οὖσα, νόει ἃ λέγω. Δίδωσι γάρ σοι
χάριν, καὶ δώσειέ σοι ἔτι, εἰς τὸ στέργειν
καὶ ἀντιστέργεσθαι, ποθεῖν καὶ ἀντιπο- D
· ὡς ἂν ἔξει καὶ σοὶ εἰπεῖν μετὰ τοῦ
λου · Ζῶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ
ός. Καὶ γὰρ ὁ ἀγαπῶν ὁλοσχερῶς τὸν Θεὸν
αι ἑαυτοῦ, ἐν τῷ ἀγαπωμένῳ ζῇ καὶ ὢν καὶ
νος καὶ ὤν. Τοιαύτην σε ὁ λόγος ἐπιζητεῖ
μφην τοῦ Χριστοῦ, καίγε τὰς ὑπὸ σὲ θυ-
; Θεοῦ. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὁ Νυμφίος Χρι-
ἐπουράνιος νυμφὼν, καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄνω Ἱε-
ήμ, αὕτη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ὅσα
λται ἀναπαυστικὰ τοῖς ἁγίοις · ἃ φθάσασα ἡ μα-
μήτηρ, παρακαλεῖ ἐπιμένειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἀσκή-
τῇ ὁμονοίᾳ, ἐν τῇ συμψυχίᾳ · κατεῖν τὰ πά-

alat. II, 22.

A mus, officii est nostri: quatenus tu teipsam humilitati nostræ commisisti post obitum beatæ matris tuæ; cujus memoria in viventium libro est, ut quæ sancte vixit: pietatisque formam, suam ipsius vitam reliquit, non solum tibi, quæ sacra es, et divina sapis, et iis quæ sub manu tua sunt sororibus, sed aliis etiam omnibus, qui recta æmulari desiderant. Cum ergo virtutis exemplum a matre habeas, adjice insuper quæ tua sunt, domina, obtestamur, ut ex optima imagine imago et ipsa divinæ vitæ sis intuentibus, quemadmodum revera futura es. Audio enim etiam atque etiam præclara quæ geris, partim circa præfecturam sororum, cunctas in anima una per charitatem continens, vigilans in iis quæ ad Deum spectant, in orationibus, in
B psalmodiis, in lectionibus: partim et in amica hospitum sororum receptione, animum in curas largitionesque dividens: quodque oculus est in corpore, hoc in Byzantina urbe, ut intelligo, monasterium tuum: cujus gratia glorificatur Deus, et beata mater lætatur supra quam dici potest: hoc enim meriti sunt sancti, ut discipulorum suorum recte facta videant. Gaude igitur, bona magistra, et vera mater secundum Deum: sibique habeant alii dignitates terrenas et claritates, diademata et brevis temporis coronas; tibi vero satis erit crux Christi, vita Deo acceptu, Christo chara virginum domus, ac, si modo vis, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum, eloquia Dei: pulla vestis, consectatio Christi: quæ quidem terrenis omni-
C bus bonis potiora sunt, et pignora regni cœlestis.

Cæterum nunquam tibi dormitet oculus mentis, neque auris cordis obsurdescat, neque unquam cesset divinus amor tuus; sed incrementis virtutum semper augearis, pungens et compungens animam, et tanquam ex fonte quodam lacrymas effundens. Pulchra enim est quam maxime hæc aqua, et animam cogitationibus interdum sordentem eluit; ignem exstinguit, qui ex negligentia per carnis amorem accenditur; sedat turbulentam affectionem ab hoste injectum: inflectit prorsus Deum ad misericordiam: et in pristina sinceritate rursus constituet amatorem. Sapiens cum sis, intellige quod dico. Dat enim tibi Dominus gratiam,
D atque utinam det porro, ut ipsum ames et redameris, desideres et mutuo desidereris: ut tibi dicere liceat cum Apostolo: *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus*[81]. Etenim qui penitus amat Deum, exit de seipso, et in amato vivit et movetur et exsistit. Talem te esse postulat ratio, sponsam Christi, simulque tibi commissas Dei filias. Quid inde autem? Sponsus Christus, cœlestis thalamus, et bona supernæ Jerusalem, hoc est, regnum cœlorum, et quæcumque sanctis ad quietem promissa sunt; quæ cum jam adepta sit beata mater, hortatur nos ut in exercitatione persistamus, in concordia et unanimitate; perturbationes animi con-

culcemus; carnem oderimus et sanguinem; dediti A simus virtutibus, per quas ineffabilia hæc bona consequi licet.

LXXVIII. — *Eudocimo spathario.*

Ipsius patientiam, et in adversis constantiam laudat.

Iterum scribo ad excellentiam tuam, idque impulsu Silvani reverendissimi fratris nostri. Postquam enim in conspectum et colloquium venit, humilem animam nostram percussit, cum singula enarrasset, quemadmodum cum gratiarum actione feras, domine noster, quod accidit, et ad Deum referas hanc ærumnam; extra te omnia statuens quæ hominum injustitia machinata est; atque unum denique hoc quærens, quo pacto acceptabilem Domino universorum vitam instituas in posterum. Quibus omnibus effecit ut merito illud diceremus : *Bonus homo de bono thesauro cordis profert bona*[89]. Etenim cum in animo tanquam in promptuario quodam, ex præterita institutione divina et humana thesauros scientiæ condideris : tempore videlicet opportuno spirituales profers divitias, ad salutem tuam dispensans. Ac vide, vir optime, ut in bonum tibi cesserint divina documenta : lectio et cognitio, otium et occupatio, congressus et oratio, sacrorum sermonum et codicum possessio : quam dives tu admodum, licet pauca tibi restent vitæ subsidia : quam pulchri tibi oculi et palpebræ, licet visu per injuriam orbatus sis : quam illustris valde sis et gloriosus, licet inhonoratam et ingloriam vitam tolerare existimeris. Enim vero C hæc haud dubie probatio est experimentumque virtutis, ut unde nos derelictos putamus, inde nos beneficio affectos a bono Deo comperiamus, qui per prospera et adversa, *per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam*[90], et quotquot alia vox apostolica distinxit, vitam nostram novit utiliter dispensare.

Atque hoc vetus est decretum, et omnium qui accepti Deo sunt vitæ probatio. Sume mihi Abel Dei testimonio justum : annon fraternæ manus ludibrium fuit[91]? Enoch illum qui Deo placuit : annon propter illius temporis corruptores, qui et ipsum corrumpere nitebantur, Deus illum de medio rapuit, atque in ignota loca transtulit, ubi ad hunc diem permanet, prænuntius secundi adventus Christi futurus? Agnosce Abraham multis modis tentatum a D Deo : cujus *probatio fidei multo pretiosior auro*[92]. Atque ut alios prætermittam, multos numero, et qui intra epistolæ modum commemorari non possunt; si cum ærumnis Job, cujus innumera fuerunt certamina, ærumnas nostras contendamus, has utique inferiores deprehendemus; et celebrem illam ejus vocem usurpantes una cum ipso pronuntiabimus. Sic igitur hortamur te, ut de rebus tuis

θα, μισεῖν σάρκα καὶ αἷμα, ἀντέχεσθαι τῶν ἀρετῶν δι' ὧν ἔστιν ἐπιτυχεῖν τῶνδε τῶν ἀῤῥήτων [illegible]

ΡΟΗ' (70). — Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ. [ψμβ'.]

Δευτερεύω τοῦ ἐπιστέλλειν τῇ τιμιότητί σου· καὶ τοῦτο προτασσεὶς παρὰ Σιλουανοῦ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἡμῶν ἀδελφοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν εἰς ὁμιλίαν τὴν κατ' ὀφθαλμούς, κατέκλασεν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν ψυχὴν, ἐξηγορήσας ἕκαστα ὅτι καὶ εὐχαρίστως φέρεις, ὁ δεσπότης ἡμῶν, τὸ συμβεβηκὸς καὶ ἐπὶ Θεὸν ἀναφέρεις τὸ πάθος. Ἔξω ἑαυτὸν τεθεὶς τῶν σκευωρι[illegible] ἀνθρωπίναις ἐπηρείαις· καὶ τέλος ἓν ζητῶν, ὅπως εὐπρόσδεκτον πρὸς τὸ ἑξῆς τὴν ζωὴν κατασκευάσειας τῷ Δεσπότῃ τῶν ἁπάντων. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις διέθηκεν ἡμᾶς κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκεῖνο εἰπόντας, ὅτι Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά. Καὶ γὰρ ὥσπερ ἔν τινι ταμιείῳ, τὰ ἐκ τῆς προλαβούσης παιδείας θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐναποθέμενος τῇ ψυχῇ γνωστικὰ θησαυρίσματα, ἐπὶ καιροῦ [illegible] χρειώδους προΐεις τὰ πνευματικὰ [illegible] οἰκονομῶν τὸ κατὰ σεαυτὸν σωτήριον. Καὶ ἴδε, ἄνθρωπε ἀγαθὲ, ὅτι εἰς καλόν σοι ἀπέβη τὰ θεῖα [illegible]ματα· ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις, ἡ σχολὴ καὶ ἡ ἐντριβὴ, ἡ ἔντευξις καὶ ἡ προσευχὴ, ἡ κτῆσις τῶν ἱερῶν λογίων τε καὶ [illegible]· ὡς πλούσιος σὺ ἄγαν, κἂν εἰς ὀλίγα σοι περίεστι τὰ τῆς ζωῆς ἐφόδια· ὡς εὐώπης καὶ καλλιβλέφαρος, κἂν τὴν ὄψιν ἀδικίᾳ ἀπεστερῆσθαι· ὡς περιφανὴς λίαν καὶ περίδοξος, κἂν τὴν ἄτιμον καὶ C ἄδοξον ζωὴν ὑπάγειν διανενόησαι. Καὶ γε πάντως τοῦτο δοκιμή τίς ἐστι καὶ βάσανος ἀρετῆς, ἵνα ἐξ ὧν δοκῶμεν ἐγκαταλελεῖφθαι, ἐντεῦθεν εὕρωμεν εὐεργετεῖσθαι πρὸς Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ· ὃς διὰ τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἡ ἀποστολικὴ διεστείλατο φωνὴ οἶδεν οἰκονομεῖν συμφερόντως τὴν ζωὴν ἡμῶν.

Καὶ τοῦτο δόγμα ἀρχαῖον, καὶ τῆς τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν πολιτείας γνωριστικόν. Δός μοι Ἄβελ τὸν θεοκρίτως μαρτυρηθέντα δίκαιον· οὐχὶ παίγνιον ἀδελφικῆς χειρὸς γέγονε; Τὸν Ἐνὼχ ἐκεῖνον Θεῷ εὐαρεστήσαντα· οὐχὶ διὰ τοὺς τηνικαῦτα φθοροὺς καὶ φθείρειν αὐτὸν ἐσπουδακότας, Θεὸς ἐκ μέσου ἥρπασεν, ἐν ἀδήλοις τόποις μεταθέμενος, ὃς καὶ μένει μέχρι τοῦ δεῦρο προάγγελος τῆς δευτέρας Χριστοῦ ἐπιφανείας ἐσόμενος; Γνῶθι τὸν Ἀβραὰμ πειραζόμενον ὑπὸ Θεοῦ πολυτρόπως· οὗ τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως πολυτιμότερον χρυσοῦ ὅτι μάλιστα. Καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους παραδράμοιμι, πολλοὺς ὄντας καὶ οὐκ ἐν ἐπιστολῆς μέτρῳ ὑπομνηματίζεσθαι ἐγχωροῦντας, Ἰὼβ τὸν μυριάθλον τάχα, εἰ παραβάλλοιμεν τὰ ἑαυτῶν τοῖς ἐκείνου πάθεσιν, εὕροιμεν δὴ ἐλάττω ἔχοντα· καὶ συμφθεγξόμεθα τὴν ἐκείνου ἀοίδιμον φωνὴν ἑκάστοτε ἀναλαμβάνοντες. Οὕτως οὖν παρα-

[89] Matth. xii, 35. [90] II Cor. vi, 8. [91] Sap. iv, 11. [92] I Petr. i, 7.

NOTÆ.

(70) In cod. Reg. *pr.*

καλοῦμέν σε, ἱκετεύθητι, διαθέσθαι τὰ κατὰ σαυτόν. Καὶ τὸν καιρὸν τῆς δυσπραγίας καὶ πολυπαθείας κρείττονι λογισμῷ καὶ βεβαιοπίστῳ γνώμῃ εἰς εὐτυχίαν καὶ εὐπάθειαν μεταστοιχειώσασθαι. Τὸν γὰρ οὕτως ἑδρασμένον καὶ πεποιθήσει Θεοῦ ζῶντα, οὐδὲν παρακινήσει τῶν ἀνθρωπίνων· ὑψηλότερον πεφυκότα πάντων τῶν λυπεῖν εἰωθότων. Κἂν λέγῃς ἐν τῇ παρακροάσει τοῦ ἀναγινώσκοντος εἰς ὕπνον τρέπεσθαι, οὐ θαῦμα· πέφυκε γὰρ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὄψεως τοῦτο ἐργάζεσθαι. Κἂν φῇς μηδὲν ἔργον ἐπὶ χεῖρας ἔχειν, ἀπρακτούσης τῆς φύσεως, μηδέν σοι μελέτω. Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Ψαλμὸν ἔχεις, διδαχὴν ἔχεις, γλῶσσαν ἔχεις, ἀποκάλυψιν ἔχεις· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. Φάγε, πίε, κάθευδε. Μόνον τὸ εὐχάριστον κέκτησο· καὶ ὅσα σοι οἴκοθεν, καὶ ἐν τῷ φυσικῷ τοῦ νοῦ βιβλίῳ ἀπόκειται, ἀναγίνωσκε. Καὶ μικρὸν ὕστερον ἀναβλέψεις μέγα, καὶ ἴδοις τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν Θεοῦ ἀπ' οὐρανῶν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός· οὓς μὲν κρίνοντα ὡς ἐνόχους κρίσεως· οὓς δὲ δοξάζοντα ὡς δόξης συνίστορας· μεθ' ὧν εἴης καὶ αὐτός, φίλτατέ μοι καὶ τιμιώτατε, ἀπαστράπτων ἴσα καὶ ἡλίου βολῇ. Περὶ οὗ προῄρεσαι προαστείου εἰς μοναστήριον καθιστάναι, εἴ τι οὖν ἄλλο, οὕτως ἢ ἑτέρως, ἐν καλῷ ἐθεμελίωσας, πάντα ὡς ἤδη γεγονότα Θεὸς ἐδέξατο· εἴπερ εὐχαρίστως τὴν στέρησιν πάντων οἴσεις. Προσεύχου περὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν· ἄρτι γὰρ οὐχ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ εἴ τις τῶν ὁσίων ἐξαιτήσαιτο ἂν σου τὴν δέησιν, ὡς κάμνοντος τοῖς παθήμασιν. Ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγορεύει.

statuas, charissime, tempusque adversitatis multarumque ærumnarum, meliori cogitatione ac fide nixa sententia, in felicitatem prosperitatemque convertas. Eum enim qui sit confirmatus Deoque confisus vivit, nihil rerum humanarum commovebit, ut qui omnibus quæ tristitiam afferre solent, superior apparuerit. Quod si dicas, tibi, dum lectorem audis, somnum obrepere, nihil mirum : solet enim privatio visus hoc efficere. Si dixeris nullum te opus præ manibus habere, ob inertiam naturæ : ne tibi id curæ sit. Ait Apostolus : *Psalmum habes doctrinam habes, linguam habes, apocalypsim* [revelationem] *habes : omnia ad ædificationem fiant* [93]. Ede, bibe, dormi. Tantum grato sis animo, et quæ ex teipso tibi suppetunt, et in naturali mentis libro condita sunt, lege. Et postmodum acute perspicies, et videbis lucem inaccessibilem, Jesum Filium Dei de cœlis venientem cum gloria et potestate sua in igne flammæ ; hos quidem condemnantem, ut reos judicii [94] ; hos vero glorificantem ut consortes gloriæ : quibuscum sis et tu, amicissime mi et honoratissime, coruscans instar solaris radii. De suburbano in quo monasterium constituere decrevisti, sive quid aliud isto vel illo modo recte ac præclare designatum est ; omnia, ut jam facta suscepit Deus : modo omnium privationem grato feras animo. Ora pro nobis peccatoribus : neque pro nobis modo, qui peccatores sumus, sed si quis etiam sanctorum preces expetet tuas, ut qui ærumnis conflicteris. Dei amantissimus frater noster et archiepiscopus plurimum te salutat.

ΡΟΘ' (71). — Σεργίῳ ἡγουμένῳ. [ψμγ'.]

CLXXIX. — *Sergio preposito.*

Hortatur ad vigilantiam utque hæreticorum communionem vitet.

Χάρις Κυρίῳ, ὅτι ὑγιαίνει ἡ τιμιότης σου· τοῦτο γὰρ ἀνήγγειλε τὸ γράμμα, καὶ ἡ δυὰς τῶν ἀδελφῶν. Ἀπεδεξάμεθα δὲ καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἐπιθυμεῖν σε ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς, κωλυθέντα γε μὴν ὑπὸ τῆς τυχούσης τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν ἀκηρείας· ἅτινα κακὰ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διασκεδάσει ἐν τάχει, ἐπανάγων εἰς εἰρήνην τὸ ὑπήκοον, καίγε ἀπαλλάττων τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομῆς. Ἐπεδέχθημεν γὰρ καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ῥομφαίαν, οἷα καὶ ἡλίκα γέγονεν ἐν τοῖς αὐτόθι. Καὶ ταῦτα πάντα ἐπιτίμιά ἐστι παρὰ Θεοῦ, ἐπὶ τῇ ἀμετανοήτῳ ἡμῶν κακίᾳ. Ὅμως σύ, ἄνερ ἀγαθέ, καὶ ἀδελφὲ τιμιώτατε, στῆθι καὶ ἀνδρίζου ἐν τῷ καθηγεῖσθαι τῆς ἀδελφότητος· μὴ ὑποπίπτων ἀθυμίᾳ, κἂν πολλαὶ αἱ δυσκολίαι· μὴ ἀποκάμνων ταῖς ἀπορίαις, κἂν ἡ ἰσχὺς δαπανᾶται. Ἀλλὰ πρῶτον μέν, ὃ καὶ πρώτου λόγου ἐστὶ ζήτημα, τὴν πίστιν φρούρει ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον, φεύγων τὴν κοινωνίαν τῶν ἑτεροδόξων παντοίῳ τρόπῳ. Ἴσθι γὰρ ὅτι διωγμὸς πάρεστι· καὶ οὐ τελειότητος, τὸ ὑμᾶς οἴκοι καθέζεσθαι, καὶ ἀδιώκτους διαμένειν· τῶν ζηλωτῶν τῆς εὐσεβείας πολλὰ πεπονθότων· καὶ μαρτυρίου δια-

Gratias Domino, quod incolumis sit honorabilitas tua ; hoc enim litteræ renuntiarunt, et fratres duo. Pergratum etiam habuimus, quod consilium et animus fuerit tibi ad nos veniendi, nisi bella civilia obstitissent, et injuriæ quibus viæ infestæ sunt : quæ incommoda brevi dissipabit Dominus Deus noster, subditos ad pacem revocans eosdemque liberans sub Agarenorum incursione. Nam et de rhomphæa illorum didicimus, quales et quantas apud vos strages ediderit. Atque hæc omnia pœnæ sunt, a Deo propter impœnitentem malitiam nostram inflictæ. Tu tamen, vir bone, ac frater honoratissime, sta et viriliter age in præfectura fratrum ; nec animo cadas, quamvis multæ sint difficultates ; nec fatiscas in angustiis, etsi vires consumuntur. Sed primum quidem, quod primo loco quæritur, fidem serva firmam et inconcussam, heterodoxorum communionem modis omnibus devitans. Scis enim adesse persecutionem, nec perfectionis esse residere vos domi, atque extra persecutionem permanere ; dum, qui zelo pietatis flagrant, multa patiuntur, nonnullis jam martyrii

[93] I Cor. xiv, 26. [94] II Thess. ii, 8, vi.

NOTÆ.

(71) In cod. Reg. ρπε'.

diademate coronatis. Quapropter exacta vibis vita est opus, quæ expleat quod reliquum est ætatis : qualem sectatus est qui antea vobis præfuit, et quam ab illo vos suscepistis : quale namque est caput, tale et totum corpus. Et hæc dico, non ut dissipemini, sed ut diligenter conservemini, et corroboremini, commune cum hæresi nihil habentes. Deinde, attendens attende, et vigilans vigila, quia multi ab alto impugnantes nos, quia diaboli complures sunt laquei : *Quia tanquam leo rugiens quærit quem devoret* [95]. Atque hunc quidem voluptate carnis exsorbere conatur; alium vero incredulitatis morbo a compage fratrum divellere. Alium invidiæ telis vulnerat ; ut Cain alterum efficiat : alium avaritiæ casu dejicit, Judam alterum gestiens ostendere. Atque ut semel dicam, opus ejus noctes diesque, nostrum est exitium. Observa, custodire ac verbis oves Christi ; et merces tibi multa erit a Deo. Ipse enim apostolorum coryphæo dixit : *Simon Jonæ diligis me plus his Pasce oves meas* [96]. Itaque probatio amoris erga ipsum est, juxta Scripturam, virga pastoralis.

δημα στεψαμένων τινῶν. Ὥστε ἀκριβοῦς ζωῆς ὑμῖν χρεία, ἀναπληρούσης τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἡλικίας [cod. Reg. ὑποπτώσεως, *pœnitentiæ*], ἣν ὑπέπεσεν ὁ προκαθηγησάμενος ὑμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς τῇ ἐκείνου παραδοχῇ. Οἵα γὰρ ἡ κεφαλὴ, τοιοῦτον καὶ τὸ ὅλον σῶμα. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα διαλυθῆτε, ἀλλ' ἵνα συντηρῆσθε ἀκριβῶς, καὶ ἐπιῤῥώννυσθε τῇ ἀμεθεξίᾳ τῆς αἱρέσεως. Δεύτερον, νήφων νῆφε, καὶ γρηγορῶν γρηγόρει· ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ ὕψους· ὅτι πολλὰ τὰ θήρατρα τοῦ διαβόλου· Ὅτι ὡς λέων ὠρυόμενος ζητεῖ τίνα καταπίῃ. Καὶ ὃν μὲν ἡδονῇ σαρκὸς πειρᾶται ῥοφῆσαι· ὃν δὲ ἀπιστίας νοσήματι διαῤῥῆξαι τῆς συναφείας τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἄλλον φθόνου βέλεσι κατατιτρώσκει, Κάϊν ἄλλον ἀποδεῖξαι βουλόμενος· ἕτερον δὲ φιλαργυρίας πτώματι καταβάλλει, Ἰούδαν δεύτερον γνωρίσαι γλιχόμενος. Καὶ ἅπαξ ἁπλῶς, ἔργον αὐτοῦ νύκτως καὶ μεθ' ἡμέραν, ἡ καθ' ἡμῶν ἀπώλεια. Σκόπει, φυλάττου τρόποις καὶ λόγοις τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μισθός σου πολὺς παρὰ Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ εἴρηκε πρὸς τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὥστε ἀπόδειξις τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, ἡ ποιμαντικὴ κατὰ λόγον ῥάβδος.

CLXXX. — *Stephano filio.*

Monasticæ paupertatis curam commendat.

Advenit et abbas Anthimus, egregie Stephane, et fili dilecte : cumque, ut par erat, tanquam teipsum accepissem, interrogavi quemadmodum te gereres. Nam quia hoc postulat præfecturæ ratio, sic etiam usus sum ergo fratrem tuum Anthimum. Et charitatem quidem mutuam inter vos esse cognovi, sed non qualem veritas exigit in germanis secundum Dominum fratribus. Quid hoc enim est quod non communia facitis omnia ; sed et privatum ipse aurum habes, et aurum ille privatim habet, id quod dirimere solet charitatem ? Quomodo enim anima una et cor unum queat esse, ubi meum et tuum nominatur ? Hinc suspiciones, hinc oblocutiones : hinc tertio, quod non in medio vestrum Christus, qui dixit : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* [97] ; sed hostis animarum nostrarum, qui dissecat membra Christi Perspicuum enim est, ubi sit privata rerum possessio et non communitas, illinc abesse Christum : quoniam de apostolis scriptum est : *Erant illis omnia communia ; nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat* [98]. Non pudet nunc, date veniam, cum duo sitis, bona in commune non possidere : cum inter apostolos, qui numero tot erant, communitas exsisteret? Propterea ibi erat Christus: inter vos autem nequaquam, etsi grave est dicere : alioqui unanimes essetis, et consentientes, et concordes ; invicem sustinentes, invicem curantes, vobis sufficientes, bene affecti, blandi, hilares, præ-

ΡΠʹ (72-73). — Στεφάνῳ τέκνῳ. [ψμεʹ.]

Κατέλαβε καὶ ὁ ἀββᾶς Ἄνθιμος, ὦ καλὲ Στέφανε, καὶ υἱὲ ἠγαπημένε· καὶ καθάπερ σε ὀφειλομένως ἰδὼν ἀνέκρινα, ὅπως διάγοις. Ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς προστασίας ἀπαιτεῖ τοῦτο, οὕτως ἐχρησάμην καὶ ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου Ἀνθίμου. Καὶ ὅτι μὲν ἀγάπην ἔχετε μετ' ἀλλήλων διέγνων, οὐ μὴν οἵαν ἐπιζητεῖ ἡ ἀλήθεια ἐπὶ ἀδελφοῖς γνησιεύουσι κατὰ Κύριον. Καὶ τί τοῦτο ὅτι οὐ κοινοποιεῖτε πάντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἰδιοχρυσεῖς, καὶ οὗτος ἰδιοχρυσεῖ, ὅπερ ἐστὶ διαιρετικὸν ἀγάπης ; Ποῦ γὰρ δύναιτ' ἂν μία ψυχὴ καὶ μία καρδία εἶναι, ὅπου τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν εἴρηται ; Ἐντεῦθεν αἱ ὑποψίαι, ἐντεῦθεν αἱ καταλαλιαί. Καὶ τὸ τρίτον, ἐντεῦθεν οὐχ ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὁ εἰπών· Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁ διατέμνων τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ. Δῆλον γὰρ ὅτι ὅπου ἰδιοκτημοσύνη καὶ οὐ κοινότης, ἄπεστιν ἐκεῖθεν ὁ Χριστός· ἐπειδὴ γέγραπται ἐπὶ τῶν ἀποστόλων· Εἶχον ἅπαντα κοινὰ, καὶ οὐδεὶς τῶν τι ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Οὐκ αἰσχυνόμεθα ἄρτι, σύγγνωτε, δύο ὄντες μὴ κεκτῆσθαι κοινὰ τὰ ὄντα· ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τοσούτου πλήθους ὄντος τὴν κοινότητα ὑπάρχειν ; Διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἦν ὁ Χριστός. Ἐν ὑμῖν δὲ οὐδαμῶς· κἂν βαρὺς ὁ λόγος· ἦ γὰρ ἂν τὸ σύμψυχοι ἦτε, σύμφρονές τε καὶ ὁμοκάρδιοι, ἀλλήλων ἀνεχόμενοι, ἀλλήλων φροντίζοντες, αὐτάρκεις, εὐπειθεῖς, εὐμείλικτοι, ἱλαροὶ, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι, γλυκεῖαν ζωὴν ἔχοντες, καὶ μετὰ μόνου ἄρτου καὶ ὕδατος, εἰπ

[95] I Petr. v, 8. [96] Joan. xxi, 15-17. [97] Matth. xviii, 2. [98] Act. iv, 32.

NOTÆ.

(72-73) In cod. Reg. ρπβʹ.

εἶχον οἱ ἅγιοι. Νῦν δὲ τοὐναντίον κατὰ τὰ προειρημένα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ περισπασμὸς ὑμῖν, ἵνα προστεθῇ ἓν ἀργύριον, ἢ ἓν χρύσιον τῷ ἤδη προστοιβασθέντι κέρματι · ὅπερ ἐστὶ φιλαργυρίας πάθος, καὶ Ἰουδαϊκὸν ἀποτέλεσμα.

Ἐρωτῶ, καὶ ἀποκρίθητέ μοι · Ἔχετε ἄρτον καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον κατ' ὀλιγότητα, σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις καὶ τροφευτικοῖς τοῦ σώματος, μέχρι μηνὸς ἑνὸς ἢ δυοῖν ; ἐὰν κατανεύσητε, χάρις Κυρίῳ. Εἰ δὲ μὴ, πρίασθε, ἐξ οὗ δέδωκα ὑμῖν νομίσματος ἄρτι · καὶ οὐδεὶς περισπασμὸς, καὶ οὐδεμία ταραχή. Ἱκανήσει γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ τετραμηνιαίου χρόνου εἰς χρείαν. Καὶ ὅτε ἀπορήσετε, πάλιν ἢ ἐντεῦθεν ἢ ἄλλοθεν, προσθείην δ' ἂν καὶ ἐκ τοῦ ἐργοχείρου ὑμῶν, ὁ τρέφων τὰ πάντα, θρέψειε καὶ ὑμᾶς. Οὗτος ὁ βίος ἄριστος · οὕτως τὸν Χριστὸν μέσον ὑμῶν σχοίητε, πῇ μὲν ἐργαζόμενοι, πῇ δὲ προσευχόμενοι, καὶ ποτὲ μὲν ἡσυχάζοντες, ποτὲ δὲ ἀναγινώσκοντες. Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν φῶς γλυκύ · καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἔσεσθε ἐραστοί · καὶ Θεὸς δοξασθήσεται ἐν ὑμῖν · καὶ ἀντιδοξάσειν ὑμᾶς καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ἡμῶν τε αὐτῶν τῶν ἁμαρτωλῶν ἔσεσθε καύχημα, καὶ ὅλης τῆς ἀδελφότητος κλέος. Ταῦτα εἴρηκα, οὐχ ὡς ἐχόντων ὑμῶν χρυσίον τεθησαυρισμένον · μηδὲ εἴη ἔχειν ὑμᾶς, ὡς ἂν μὴ ἀκούσητε · Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται. Θησαυρὸς δὲ ἐστι μοναχῷ, ἐὰν ἐπάνω τῶν τριῶν νομισμάτων, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς Πατράσι, περιποιήσηταί τις ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν πτωχῶν τὴν διάνοιαν · ἐπεὶ ὅγε ἀκριβὴς μοναχὸς, καὶ δεσπόζων κόσμου δι' ἀκτημοσύνης, οὐδὲ ἓν ἀργύριον κέκτηται · καὶ κράζει μετὰ τοῦ ἁγίου Παύλου · Ὡς πτωχὸς ἐγὼ, πολλοὺς δὲ πλουτίζων · καὶ ὡς τὰ πάντα κατέχων, καὶ μηδὲν ἔχων. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς τῷ τοιούτῳ πάντοθεν ἀνοίγει θύραν, καὶ ἡσυχάζοντι, καὶ διωκομένῳ, καὶ φυλακιζομένῳ, καὶ ὁτιοῦν πάσχοντι ἕτερον. Καὶ Χριστοφόρος ὁ τοιοῦτος καὶ Χριστιανὸς ἀληθινὸς, καὶ ἄγγελος ἐπὶ γῆς, καὶ θεομιμήτος ἀνὴρ, καὶ κληρονόμος Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ.

[illegible]σθε οὖν λοιπὸν, ὦ ἀδελφοὶ, τὸν λόγον · καὶ εἰ μὲν τρινομεῖτε ἀμφότεροι, οὐκ ἀπόβλητοι ἐν μοναχοῖς, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τὸ πατρικόν · εἰ δὲ ἐπάνω δεκανομοῦντες, καθὼς ἀκούω, ἢ καὶ πρός · γινώσκετε ἔκπτωτοι εἶναι τῆς μοναχικῆς καταστάσεως, καὶ θεραπευταὶ οὐ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου · καὶ τέκνα οὐκ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ, ἀλλὰ τοῦ φιλοχρυσοῦντος. Δόξειεν ὑμᾶς λέγειν, ὅτι Ἔχεις, ναί · ἐπεὶ καὶ Χριστὸς διὰ τοῦ γλωσσοκόμου οὗ ἐπεφέρετο, καὶ πᾶς καθηγούμενος καὶ προεστὼς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀδελφότητος. Φησὶ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἰούδαν · Ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι

sentibus contenti, dulcem vitam agentes, etiam cum solo pane et aqua, qualem duxerunt sancti. Nunc vero res aliter se habet, ut superius dictum est. Hanc ob rem et distractio vobis : ut argenteus unus vel aureus unus addatur ad nummulos jam coacervatos : quod avaritiæ morbus est, opusque Judaicum.

Quæso, respondete mihi, nonne panem habetis et vinum, modicumque oleum, cum aliis opportunis, quibus ad mensem unum duosve sustentari corpus possit ? Si annueritis, laus Domino. Sin minus, emite pecunia, quam vobis nuper dedi ; et nulla erit distractio, et nulla perturbatio. Sufficiet enim, sat scio, vel ad quatuor mensium necessitatem. Et cum indigebitis, rursus qui alit omnia, illinc aut aliunde, addiderim ego, et ex opere manuum vestrarum, vos nutriet. Hæc vita præstantissima : sic Christum inter vos habebitis, nunc laborantes, nunc orantes, et interdum quidem quiescentes, interdum legentes. Et orietur vobis lux dulcis, et intuentibus amabiles eritis ; et Deus glorificabitur in vobis, et vicissim glorificabit vos, et nunc et in futuro sæculo. Ac nostra quoque, qui peccatores sumus, gloriatio eritis, et universæ societatis decus. Hæc dixi, non quasi aurum reconditum vos habeatis : neque vero contingat vos habere, ne audiatis : *Ubi thesaurus vester, ibi et cor vestrum erit* [99]. Thesaurus porro est monacho, si supra tres nummos, sicut apud Patres scriptum legitur, sibi acquirat : idque ut inter mendicos censeri possit : qua exactus monachus, et qui mundi dominus est per egestatem, ne unum quidem argenteum possidet, clamatque cum sancto Paulo : *Sicut egens ego et multos locupletans; et tanquam omnia possidens, et nihil habens* [1]. Etenim Deus et, qui talis est, ubique aperit januam, et quietem habenti, et persecutionem patienti, et in custodia detento, aut alia quavis ærumna oppresso. Et talis, Christifer ac verus est Christianus, et angelus in terra, et Deum imitans vir, et hæres Dei, cohæres autem Christi [2].

Attendite igitur, fratres, ad hunc sermonem ; et si quidem tres tantum nummos habetis ambo, non estis rejiciendi ex monachis, juxta Patrum exemplum. At si supra decem nummos, ut audio, vel amplius, scitote vos monachorum statu excidisse, cultoresque esse, non Christi, sed adversarii ; et filios esse, non humilitatis meæ, sed illius qui aurum amat. Dicetis fortasse habere vos quidem, sed et Christum loculos habuisse, itemque præpositum omnem ac præsidem Ecclesiarum. At illi hoc tanquam fratrum œconomi. Dicit enim in Evangelio Dominus Judæ : *Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei : Eme ea quæ opus sunt*

[99] Luc. xii, 34. [1] Cor. vi, 10. [2] Rom. viii, 18.

nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid daret[3]. Sic ad imitationem Christi, omnibus qui vere præsunt, loculos habere licet, non ob aliud quidquam, absit ! Deo enim magnopere displicet. Si ergo præsides etiam vos estis, et vobis aliqui largiti fuerint, quemadmodum et Christo ipsi, *de facultatibus suis*, sicut scriptum est, *mulieres quæ illum sequebantur*[4] : et sanctis similiter alii et aliæ : bene habet, possideatis licet, non decem nummos, sed decies mille : nihil enim vestrum est, sed Christi ; et dispensatores vos estis bonorum Christi ; sicut et Paulus omnia possidens, nihil habebat, et quicunque alius ad hunc diem cùm Dei timor præfecturam gessit. Quod si præpositi non estis, ac dispensatores animarum, hortor et obsecro, ut quamprimum erogetis quod præscriptam mensuram excedit, ne avaritiæ morbo capti a diabolo, discipuli Christi esse desinatis. Hæc non vobis solis dixi, sed per vos cunctis fratribus ; nec odio habens, absit ; sed magnopere diligens ; neque in angustias redigi vos cupiens, sed admodum dilatari. In angustia quippe latitudo : et in tristitia secundum Christum, exsultatio spiritus. Et audite me, filii, peccatorem recte consulentem, legitime præcipientem ; ut per omnia et in omnibus placentes Christo, hæredes simus bonorum æternorum.

λέγει αὐτῷ, Ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα δῷ τι. Οὕτω; κατὰ μίμησιν Χριστοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς ἀληθινοῖς προεστῶσιν, ἔστι πάντως τὸ γλωσσόκομον· καὶ οὐ δι' ἄλλο τι, ἄπαγε ! ἔχθιστον γὰρ Θεῷ. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐστε προεστῶτες, καὶ ἐπιδιδοῦσιν ὑμῖν τινες, ὡς καὶ αὐτῷ Χριστῷ, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ γυναῖκες· καὶ τοῖς ἁγίοις ὁμοιοτρόπως ἄλλοι καὶ ἄλλαι· εὖ ἂν ἔχοι· καὶ σχοίητε μὴ ἀπὸ δέκα νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μυρίων· οὐδὲν γὰρ ὑμέτερον, ἀλλὰ Χριστοῦ· καὶ οἰκονόμοι ὑμεῖς διὰ τοῦ Χριστοῦ· καθὰ καὶ Παῦλος τὰ πάντα κατέχων, οὐδὲν εἶχε, καὶ πᾶς τις ἄλλος μέχρι τοῦ δεῦρο θεοφόβως ἔχων τὴν προστασίαν. Εἰ δὲ οὐκ ἐστὲ προστάται, καὶ οἰκονόμοι ψυχῶν, παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, διανείματε τὸ παρὰ τὸ ὡρισμένον μέτρον τάχει· ἵνα μὴ τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει ἁλόντες ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐκπέσοιτε ἀπὸ τῆς μαθητείας Χριστοῦ. Ταῦτα οὐχ ὑμῖν μόνοις εἴρηκα, ἀλλὰ καὶ δι' ὑμῶν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς· καὶ οὐ μισῶν, ἄπαγε ! ἀλλὰ καὶ πάνυ φιλῶν· καὶ οὐ στενοχωρῆσαι ὑμᾶς αἱρούμενος, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐρυχωρῆσαι. Ἐν γὰρ τῇ στενότητι ἡ πλατύτης· καὶ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν θλίψει ἡ ἀγαλλίασις τοῦ πνεύματος. Καὶ ἀκούσατέ μου, τέκνα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καλῶς συμβουλεύοντος, ἐννόμως προστάσσοντος. Ἵνα κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντες Χριστῷ, κληρονόμοι γενώμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

CLXXXI. — *Mariæ reginæ.*

ΡΠΑ' (74). — Μαρίᾳ βασιλίσσῃ [ψμζ'.]

Ne in palatio cum filia Augusta habitet : quo fugiat hæreticorum consortium. (Baron. an. 816, n. 23.)

Quales, nos abjecti, et quinam sumus, quos in occurrentibus molestiis defendere, et laudibus supra modum efferre et consecrare dignata sit præcellens dominatio tua? Attamen quod istam pietatis tuæ dignationem susceperimus, res ipsa fidem faciet : quando etiam necessarium est, multos abs te liberari falsa suspicione, quæ in hujusmodi occasionibus solet obrepere : nec mirum. Effusus enim sermo cum in multos dispergatur, tum non est in singulorum ore verus usquequaque. Nos vero quibus verbis utemur afflictissimi cordis tui dolorem abstergere conantes? aut quonam molliore contactu asperrimum animi sensum lenire possimus? Pertulisti ergo (ut ab initio provehatur oratio) injustum conjugis divortium, ab imperio quoque simul avulsa, cujus rei causa concussus est mundus. Miserandum spectaculum ! Adultera purpuram gerens, et regina pullo amictu tecta : famula imperans, et domina serviens. Atque ut cætera omittam, tibi, quæ passa es, notiora quam nobis ignorantibus : exsilium pro veritate pertulisti a propriis visceribus separata. Ex quo et dolor tibi summus, et præcipua laus a Deo, piisque omnibus. Tertia hæc plaga est, de qua, quid deceat, exponere jussi

Ὁποῖοι ἡμεῖς καὶ τίνες οἱ εὐτελεῖς, ἀπολογίας ἠξιωμένοι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ἀνιαροῖς, πρὸς δὲ καὶ ἐπαίνοις ὑπεράγαν ἀφοσιωθέντες παρὰ τῆς ὑπερτίμου σου κυριότητος; Ὅμως ὅτι ἀποδεδέγμεθα τὸ εὐσυγκατάβατόν σου τῆς εὐσεβείας, διδάξει τὸ ἀληθὲς τῶν πραγμάτων ἐπείτοιγε καὶ ἀναγκαῖον, ἀπαλλάξεις τοὺς πολλοὺς ψευδοεποῦς ὑπολήψεως, εἰωθυίας ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι παρεισκρίνεσθαι, καὶ οὐ θαυμαστόν· Ῥυϊσκόμενος γὰρ ὁ λόγος σκίδναται ἐπὶ πολλοῖς· οὐκ ἔχων ἐφ' ἑκάστῳ τἀληθὲς ἐντελῶς. Ἡμεῖς δὲ ποίοις λόγοις χρησόμεθα, πειρώμενοί σου θεραπεύειν τὸ ἄλγος τῆς πολυωδύνου καρδίας; ἢ τίσι πραοτέραις ἐπαφαῖς λειᾶναι σου δυνηθείημεν τὸ τραχῦνον τῆς ψυχῆς; Ἤνεγκας τοιγαροῦν ἵν' ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προΐοι ὁ λόγος· ἄδικον ὁμοζύγου χωρισμόν· συνεκαγεῖσα καὶ τοῦ κράτους, ἐφ' ᾧ δεδόνηται ὁ κόσμος. Ἐλεεινὸν θέαμα ! Ἡ μοιχαλὶς πορφυροφοροῦσα, καὶ ἡ βασιλὶς μελανειμονοῦσα· ἡ δούλη δεσπόζουσα, καὶ ἡ δέσποινα θητεύουσα. Καὶ ἵνα τἄλλα παραδράμωμεν· σοῦ τῆς παθούσης μᾶλλον εἰδυίας, ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἀγνῶτας· ἤνεγκας ἐξορίαν ὑπὲρ ἀληθείας, ἐκτμηθεῖσα τοῦ γνησίου σπλάγχνου. Κἀνταῦθα καὶ ὁ πόνος μέγας, καὶ ὁ ὕμνος σοι μάλα παρά τε Θεῷ καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι. Τρίτη πληγὴ

[3] Joan. XIII, 27, 28. [4] Luc. VIII, 3 ; XXIII, 49.

NOTÆ.

(74) In cod. Reg. ρπγ'.

ἡ παροῦσα· ἐφ' ᾗ τὸ δέον παραδεῖξαι κεκελεύσμεθα. Ἄλλα μὲν οὖν ἄλλοι φθέγξονται συνέπεσθαι μητέρα θυγατρί. Ὅτι τοῦτο καὶ θηρίοις φασὶ φυσικῇ ὁλκῇ συμβαῖνον. Ἴδοι τις ἄν· ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τὰ τοῦ Δεσπότου· Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου; καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἄδελφοί μου; Καὶ αὖθις· Εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὴν θυγατέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Τί τὸ συναγόμενον; τὸ τὴν σὴν θεοσέβειαν οἴκοι μένειν, τῆς Αὐγούστης ἐχούσης τὰ βασίλεια ἐφ' ᾧ δέδεικται ἡ εὐαγγελικὴ μάχαιρα τὴν τομὴν ἐπάγουσα. Ταῦτα σύγγνωθι, δέσποινα, σὺν πολλῇ προσοχῇ καὶ συνοχῇ καρδίας τεθαῤῥήκαμεν, ὡς ἂν εἰς οὖς ὁμιλοῦντες, ἐπιστεῖλαι ὑπὲρ ἀμφοτέρων προσευχόμενοι τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας νῦν τε καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς.

A sumus. Et alia quidem alii pronuntiabunt : filiam matri adesse, eamque sequi oportere. Hoc enim, aiunt, ipsis in belluis naturæ instinctu contingit, Viderint illi : nos vero humiles usurpabimus illud Domini : *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei* [5] ? Atque iterum : *Si quis venit ad me, et non odit filiam, non est me dignus* [6]. Quid consectarium ? religiosam pietatem tuam domi manere, Augusta palatium obtinente : in quo cernitur evangelicus gladius sectionem inducens. Hæc ignosce, domina, cum multa cordis attentione et sollicitudine ausi simus, tanquam in aurem loquentes, scribere, pro ambabus orantes meliora et saluti propriora, et nunc et in futurum.

ΡΠΗ' (75). — Βασιλείῳ μονάζοντι. [ψμν'.] B

CLXXXII. — *Basilia monacho.*

De obitu cujusdam præpositæ et decem sororum.

Οὐ παραιτούμεθα γράφειν τὸν ταπεινὸν ἡμῶν λόγον, ὁσάκις ἂν εὐλόγως ἐπιζητῇ ἡ τιμιότης ὑμῶν· εἴπερ καὶ εἴη λυσιτελῶν ὑμῖν. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐπιστολῇ ἐπεσημηνάμεθα. Οὐκοῦν καὶ νῦν προσιέμεθα αὐτὸν, ὁμοῦ μὲν παρακλητικὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομνηστικόν. Τίς δὲ ὁ παρακλητικός; Ὅτι ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ἐν Κυρίῳ ἡ καθηγουμένη σὺν δεκαδικῷ ἀριθμῷ ἀδελφότητος, ὥς φατε, οὐκ ἀπαθὲς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκστατικόν· ἐπείπερ κεφαλῆς ἀπούσης ὅλον τὸ σῶμα νεκρὸν, καὶ μελῶν τῶν τιμιωτάτων ἐκκοπέντων τὰ ἐναπολειφθέντα εἰδεχθῆ. Τοιοῦτον οὖν ὅσον τὸ κατὰ σάρκα τὸ γεγονός. Ἀλλ' ἐπειδὴ πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνονται, ὁμοῦ μὲν λυπηρὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ περιχαρὲς τὸ συμβάν· τὸ μὲν διὰ τὴν στέρησιν, τὸ δὲ C διὰ τὴν ἐλπίδα. Παρεπέμψατε καθηγουμένην ἱερὰν ὅτι μάλιστα, καθὼς διηγεῖσθε, ἀδελφὰς σεβασμίας· χαρᾶς ὑπόθεσις· ἐκείνων μὲν τῶν προσληφθεισῶν, ἑτοιμαζουσῶν ὑμῖν τόπον ἀναπαύσεως διὰ πρεσβευτικῆς ἐντεύξεως, ὡς ἂν οἱ προκαταλαμβάνοντες καθ' ὁδὸν τὰ καταλύματα· ἡμῶν δὲ τῶν ἀπομεινάντων, ἤγουν ἀπομεινασῶν, ζηλούντων καὶ ζηλουσῶν προκαταλαβέσθαι τὸν ἀγαθὸν βίον, καὶ τὴν σεμνὴν πολιτείαν· καὶ ἐπὶ ἐκεῖ βλεπόντων καὶ βλεπουσῶν, ὅπου μικρὸν ὕστερον συντευξόμεθα τῇ κατὰ Θεὸν μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς. Ἴδε τοιοῦτον τὸ καθ' ὑμᾶς πάθημα εὔελπι καὶ περιχαρὲς, καὶ οὐχ ὡς τῶν κατὰ σάρκα τεθνηκότων· οἳ θρήνοις καὶ κοπετοῖς ἀλόγοις βαλλόμενοι, ἴσα τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα ἔθνεσι, λύπης πεπλήρωνται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιθημητὴ αὐτοῖς ἡ μετάστασις, ἀλλὰ καὶ λίαν φευκτέα. D Ἡμῖν δὲ οἷς τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος· χαρᾶς περιπέτεια ἡ κοίμησις τῶν πνευματικῶν Πατέρων, ὡς ἐν Κυρίῳ ζώντων, καὶ μᾶλλον τῆς ἐνθάδε ζωῆς ὑψηλότερον καὶ ἀθανατώτερον.

Ἀποῤῥίψαντες οὖν καὶ ἀποῤῥίψασαι πᾶσαν ἀλο-

Humilem sermonem nostrum litteris mandare non abnuimus, quoties cum ratione id expetit honorificentia tua : siquidem id nobis etiam utile fuerit. Hoc enim ipsum præcedenti quoque epistola significavimus. Quapropter illum nunc etiam exponimus, partim quidem consolatorium, partim vero commonitorium. Qua in re consolatorius ? Quia, quod in Domino diem obiit præposita cum denario numero sororum, ut dicitis, non vacuus doloris est sermo, sed qui vehementer perturbare mentem possit : quandoquidem capite ablato totum corpus mortuum est, et nobilissimis membris abscissis, cætera quæ restant, deformia Tale igitur est secundum carnem quod accidit. Sed quia *spiritualia spiritualibus comparantur* [7] : et triste simul est, et simul perjucundum : illud quidem propter privationem : hoc vero propter spem. Extulistis præpositam summa prædita m sanctitate, sicut exponitis, sorores venerandas : lætitiæ argumentum : dum illæ quidem quæ assumptæ sunt, quasi legatione funguntur ut quietis locum vobis præparent, sicut qui diversoria in itinere præoccupant : vos vero qui relicti, et quæ relictæ estis, bonam vitam, gravemque conversationem, maturare certatim studetis, semperque illuc spectatis, ubi postmodum matri in Deo sororibusque occurremus. Talis nempe vester est dolor, cum spe et lætitiæ conjunctus ; neque ut mortuorum secundum carnem : qui lamentis et plangoribus insanis oppressi, perinde ac gentes quæ spem non habent [8], tristitia implentur. Quapropter nec optanda illie est emigratio, sed valde refugienda. Nobis vero, *quibus vivere Christus est, et mori lucrum* [9], inexspectatæ lætitiæ occasio est spiritualium Patrum mors, tanquam in Domino viventium, vita multo, quam hæc nostra, sit, sublimiore et immortali.

Abjicientes ergo singuli et singulæ omnem tri-

[5] Matth. xii, 48. [6] Luc. xiv, 26. [7] I Cor. ii, 13. [8] II Thess. iv, 12. [9] Philipp. x, 1.

NOTÆ.

(75) In cod. Reg. ρπδ'.

nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid daret [3]. Sic ad imitationem Christi, omnibus qui vere præsunt, loculos habere licet, non ob aliud quidquam, absit ! Deo enim magnopere displicet. Si ergo præsides etiam vos estis, et vobis aliqui largiti fuerint, quemadmodum et Christo ipsi, *de facultatibus suis*, sicut scriptum est, *mulieres quæ illum sequebantur* [4] : et sanctis similiter alii et aliæ : bene habet, possideatis licet, non decem nummos, sed decies mille : nihil enim vestrum est, sed Christi ; et dispensatores vos estis bonorum Christi ; sicut et Paulus omnia possidens, nihil habebat, et quicunque alius ad hunc diem cùm Dei timor præfecturam gessit. Quod si præpositi non estis, ac dispensatores animarum, hortor et obsecro, ut quamprimum erogetis quod præscriptam mensuram excedit, ne avaritiæ morbo capti a diabolo, discipuli Christi esse desinatis. Hæc non vobis solis dixi, sed per vos cunctis fratribus ; nec odio habens, absit ; sed magnopere diligens ; neque in angustias redigi vos cupiens, sed admodum dilatari. In angustia quippe latitudo : et in tristitia secundum Christum, exsultatio spiritus. Et audite me, filii, peccatorem recte consulentem, legitime præcipientem ; ut per omnia et in omnibus placentes Christo, hæredes simus bonorum æternorum.

λέγει αὐτῷ, Ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα δῷ τι. Οὕτω; κατὰ μίμησιν Χριστοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς ἀληθινοῖς προεστῶσιν, ἔστι πάντως τὸ γλωσσόκομον· καὶ οὐ δι' ἄλλο τι, ἄπαγε ! ἔχθιστον γὰρ Θεῷ. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς ἐστε προεστῶτες, καὶ ἐπιδιδοῦσιν ὑμῖν τινες, ὡς καὶ αὐτῷ Χριστῷ, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ γυναῖκες· καὶ τοῖς ἁγίοις ὁμοιοτρόπως ἄλλοι καὶ ἄλλαι· εὖ ἂν ἔχοι· καὶ σχοίητε μὴ ἀπὸ δέκα νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μυρίων· οὐδὲν γὰρ ὑμέτερον, ἀλλὰ Χριστοῦ· καὶ οἰκονόμοι ὑμεῖς διὰ τοῦ Χριστοῦ· καθὰ καὶ Παῦλος τὰ πάντα κατέχων, οὐδὲν εἶχε, καὶ πᾶς τις ἄλλος μέχρι τοῦ δεῦρο θεοφόβως ἔχων τὴν προστασίαν. Εἰ δὲ οὐκ ἐστὲ προστάται, καὶ οἰκονόμοι ψυχῶν, παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, διανείματε τὸ παρὰ τὸ ὡρισμένον μέτρον τάχει· ἵνα μὴ τῷ τῆς φιλαργυρίας πάθει ἁλόντες ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐκπέσοιτε ἀπὸ τῆς μαθητείας Χριστοῦ. Ταῦτα οὐχ ὑμῖν μόνοις εἴρηκα, ἀλλὰ καὶ δι' ὑμῶν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς· καὶ οὐ μισῶν, ἄπαγε ! ἀλλὰ καὶ πάνυ φιλῶν· καὶ οὐ στενοχωρῆσαι ὑμᾶς αἱρούμενος, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐρυχωρῆσαι. Ἐν γὰρ τῇ στενότητι ἡ πλατύτης· καὶ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν θλίψει ἡ ἀγαλλίασις τοῦ πνεύματος. Καὶ ἀκούσατέ μου, τέκνα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καλῶς συμβουλεύοντος, ἐννόμως προστάσσοντος. Ἵνα κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντες Χριστῷ, κληρονόμοι γενώμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

CLXXXI. — *Mariæ reginæ.*

ΡΠΑ' (74). — Μαρίᾳ βασιλίσσῃ [ψμζ'.]

Ne in palatio cum filia Augusta habitet : quo fugiat hæreticorum consortium. (Baron. an. 816, n. 23.)

Quales, nos abjecti, et quinam sumus, quos in occurrentibus molestiis defendere, et laudibus supra modum efferre et consecrare dignata sit præcellens dominatio tua? Attamen quod istam pietatis tuæ dignationem susceperimus, res ipsa fidem faciet : quando etiam necessarium est, multos abs te liberari falsa suspicione, quæ in hujusmodi occasionibus solet obrepere : nec mirum. Effusus enim sermo cum in multos dispergatur, tum non est in singulorum ore verus usquequaque. Nos vero quibus verbis utemur afflictissimi cordis tui dolorem abstergere conantes? aut quonam molliore contactu asperrimum animi sensum lenire possimus ? Pertulisti ergo (ut ab initio provehatur oratio) injustum conjugis divortium, ab imperio quoque simul avulsa, cujus rei causa concussus est mundus. Miserandum spectaculum ! Adultera purpuram gerens, et regina pullo amictu tecta : famula imperans, et domina serviens. Atque ut cætera omittam, tibi, quæ passa es, notiora quam nobis ignorantibus : exsilium pro veritate pertulisti a propriis visceribus separata. Ex quo et dolor tibi summus, et præcipua laus a Deo, piisque omnibus. Tertia hæc plaga est, de qua, quid deceat, exponere jussi

Ὁποῖοι ἡμεῖς καὶ τίνες οἱ εὐτελεῖς, ἀπολογίας ἠξιωμένοι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ἀνιαροῖς, πρὸς δὲ καὶ ἐπαίνοις ὑπεράγαν ἀφοσιωθέντες παρὰ τῆς ὑπερτίμου σου κυριότητος ; Ὅμως ὅτι ἀποδεδέγμεθα τὸ εὐσυγκατάβατόν σου τῆς εὐσεβείας, δειδάξει τὸ ἀληθὲς τῶν πραγμάτων ἐπείτοιγε καὶ ἀναγκαῖον, ἀπαλλάξεις τοὺς πολλοὺς ψευδοεποῦς ὑπολήψεως, εἰωθυίας ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι παρεισκρίνεσθαι, καὶ οὐ θαυμαστόν Ῥυΐσκόμενος γὰρ ὁ λόγος σκίδναται ἐπὶ πολλοῖς· οὐκ ἔχων ἐφ' ἑκάστῳ τἀληθὲς ἐντελῶς. Ἡμεῖς δὲ ποίοις λόγοις χρησόμεθα, πειρώμενοί σου θεραπεύειν τὸ ἄλγος τῆς πολυωδύνου καρδίας ; ἢ τίσι πραοτέραις ἐπαφαῖς λειᾶναι σου δυνηθεῖμεν τὸ τραχύνον τῆς ψυχῆς ; Ἤνεγκας τοιγαροῦν ἵν' ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προΐοι ὁ λόγος· ἄδικον ὁμοζύγου χωρισμόν· συνεκαγεῖσα καὶ τοῦ κράτους, ἐφ' ᾧ δεδόνηται ὁ κόσμος. Ἐλεεινὸν θέαμα ! Ἡ μοιχαλὶς πορφυροφοροῦσα, καὶ ἡ βασιλὶς μελανειμονοῦσα· ἡ δούλη δεσπόζουσα, καὶ ἡ δέσποινα θητεύουσα. Καὶ ἵνα τἄλλα παραδράμωμεν· σοῦ τῆς παθούσης μᾶλλον εἰδυίας, ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἀγνῶτας· ἤνεγκας ἐξορίαν ὑπὲρ ἀληθείας, ἐκτμηθεῖσα τοῦ γνησίου σπλάγχνου. Κἀνταῦθα καὶ ὁ πόνος μέγας, καὶ ὁ ὕμνος σοι μέγας παρά τε Θεῷ καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι. Τρίτη πληγὴ

[3] Joan. XIII, 27, 28. [4] Luc. VIII, 3 ; XXIII, 49.

NOTÆ.

(74) In cod. Reg. ρπγ'.

ἡ παροῦσα· ἐφ' ᾗ τὸ δέον παραδεῖξαι κεκελεύσμεθα. Ἄλλα μὲν οὖν ἄλλοι φθέγξονται συνέπεσθαι μητέρα θυγατρί. Ὅτι τοῦτο καὶ θηρίοις φασὶ φυσικῇ ὁλκῇ συμβαῖνον. Ἴδοι τις ἄν· ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς τὰ τοῦ Δεσπότου· Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου; καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἄδελφοί μου; Καὶ αὖθις· Εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὴν θυγατέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Τί τὸ συναγόμενον; τὸ τὴν σὴν θεοσέβειαν οἴκοι μένειν, τῆς Αὐγούστης ἐχούσης τὰ βασίλεια ἐφ' ᾧ δέδεικται ἡ εὐαγγελικὴ μάχαιρα τὴν τομὴν ἐπάγουσα. Ταῦτα σύγγνωθι, δέσποινα, σὺν πολλῇ προσοχῇ καὶ συνοχῇ καρδίας τεθαῤῥήκαμεν, ὡς ἂν εἰς οὖς ὁμιλοῦντες, ἐπιστεῖλαι ὑπὲρ ἀμφοτέρων προσευχόμενοι τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας νῦν τε καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς.

sumus. Et alia quidem alii pronuntiabunt: filiam matri adesse, eamque sequi oportere. Hoc enim, aiunt, ipsis in belluis naturæ instinctu contingit, Viderint illi: nos vero humiles usurpabimus illud Domini: *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei* [5]? Atque iterum: *Si quis venit ad me, et non odit filiam, non est me dignus* [6]. Quid consectarium? religiosam pietatem tuam domi manere, Augusta palatium obtinente: in quo cernitur evangelicus gladius sectionem inducens. Hæc ignosce, domina, cum multa cordis attentione et sollicitudine ausi simus, tanquam in aurem loquentes, scribere, pro ambabus orantes meliora et saluti propriora, et nunc et in futurum.

ΡΠΗ' (75). — Βασιλείῳ μονάζοντι. [ψμν'.]

CLXXXII. — *Basilia monacho.*

De obitu cujusdam præpositæ et decem sororum.

Οὐ παραιτούμεθα γράφειν τὸν ταπεινὸν ἡμῶν λόγον, ὁσάκις ἂν εὐλόγως ἐπιζητῇ ἡ τιμιότης ὑμῶν· εἴπερ καὶ εἴη λυσιτελῶν ὑμῖν. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐπιστολῇ ἐπεσημηνάμεθα. Οὐκοῦν καὶ νῦν προσιέμεθα αὐτὸν, ὁμοῦ μὲν παρακλητικὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομνηστικόν. Τίς δὲ ὁ παρακλητικός; Ὅτι ἐπειδὴ ἀπεβίωσεν ἐν Κυρίῳ ἡ καθηγουμένη σὺν δεκαδικῷ ἀριθμῷ ἀδελφότητος, ὥς φατε, οὐκ ἀπαθὲς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκστατικόν· ἐπείπερ κεφαλῆς ἀπούσης ὅλον τὸ σῶμα νεκρὸν, καὶ μελῶν τῶν τιμιωτάτων ἐκκοπέντων τὰ ἐναπολειφθέντα εἰδεχθῆ. Τοιοῦτον οὖν ὅσον τὸ κατὰ σάρκα τὸ γεγονός. Ἀλλ' ἐπειδὴ πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνονται, ὁμοῦ μὲν λυπηρὸν, ὁμοῦ δὲ καὶ περιχαρὲς τὸ συμβάν· τὸ μὲν διὰ τὴν στέρησιν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα. Παρεπέμψατε καθηγουμένην ἱερὰν ὅτι μάλιστα, καθὼς διηγεῖσθε, ἀδελφὰς σεβασμίας· χαρᾶς ὑπόθεσις· ἐκείνων μὲν τῶν προσληφθεισῶν, ἑτοιμαζουσῶν ὑμῖν τόπον ἀναπαύσεως διὰ πρεσβευτικῆς ἐντεύξεως, ὡς ἂν οἱ προκαταλαμβάνοντες καθ' ὁδὸν τὰ καταλύματα· ἡμῶν δὲ τῶν ἀπομεινάντων, ἤγουν ἀπομεινασῶν, ζηλούντων καὶ ζηλουσῶν προκαταλαβέσθαι τὸν ἀγαθὸν βίον, καὶ τὴν σεμνὴν πολιτείαν· καὶ ἀεὶ ἐκεῖ βλεπόντων καὶ βλεπουσῶν, ὅπου μακρὸν ὕστερον συντευξόμεθα τῇ κατὰ Θεὸν μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς. Ἴδε τοιοῦτον τὸ καθ' ὑμᾶς πάθημα εὔελπι καὶ περιχαρὲς, καὶ οὐχ ὡς τῶν κατὰ σάρκα τεθνηκότων· οἳ θρήνοις καὶ κοπετοῖς ἀλόγοις βαλλόμενοι, ἴσα τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα ἔθνεσι, λύπης πεπλήρωνται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιθυμητὴ αὐτοῖς ἡ μετάστασις, ἀλλὰ καὶ λίαν φευκτέα. Ἡμῖν δὲ οἷς τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος· χαρᾶς περιπέτεια ἡ κοίμησις τῶν πνευματικῶν Πατέρων, ὡς ἐν Κυρίῳ ζώντων, καὶ μᾶλλον τῆς ἐνθάδε ζωῆς ὑψηλότερον καὶ ἀθανατώτερον.

Ἀποῤῥίψαντες οὖν καὶ ἀποῤῥίψασαι πᾶσαν ἀλο-

Humilem sermonem nostrum litteris mandare non abnuimus, quoties cum ratione id expetit honorificentia tua: siquidem id nobis etiam utile fuerit. Hoc enim ipsum præcedenti quoque epistola significavimus. Quapropter illum nunc etiam exponimus, partim quidem consolatorium, partim vero commonitorium. Qua in re consolatorius? Quia, quod in Domino diem obiit præposita cum denario numero sororum, ut dicitis, non vacuus doloris est sermo, sed qui vehementer perturbare mentem possit: quandoquidem capite ablato totum corpus mortuum est, et nobilissimis membris abscissis, cætera quæ restant, deformia Tale igitur est secundum carnem quod accidit. Sed quia *spiritualia spiritualibus comparantur* [7]: et triste simul est, et simul perjucundum: illud quidem propter privationem: hoc vero propter spem. Extulistis præpositam summa præditam sanctitate, sicut exponitis, sorores venerandas: lætitiæ argumentum: dum illæ quidem quæ assumptæ sunt, quasi legatione funguntur ut quietis locum vobis præparent, sicut qui diversoria in itinere præoccupant: vos vero qui relicti, et quæ relictæ estis, bonam vitam, gravemque conversationem, maturare certatim studetis, semperque illuc spectatis, ubi postmodum matri in Deo sororibusque occurremus. Talis nempe vester est dolor, cum spe et lætitiæ conjunctus; neque ut mortuorum secundum carnem: qui lamentis et plangoribus insanis oppressi, perinde ac gentes quæ spem non habent [8], tristitia implentur. Quapropter nec optanda illis est emigratio, sed valde refugienda. Nobis vero, *quibus vivere Christus est, et mori lucrum* [9], inexspectatæ lætitiæ occasio est spiritualium Patrum mors, tanquam in Domino viventium, vita multo, quam hæc nostra, sit, sublimiore et immortali.

Abjicientes ergo singuli et singulæ omnem tri-

[5] Matth. XII, 48. [6] Luc. XIV, 26. [7] I Cor. II, 13. [8] II Thess. IV, 12. [9] Philipp. X, 1.

NOTÆ.

(75) In cod. Reg. ρπδ'.

stitiam a ratione alienam, et degeneres lacrymas: A prout per Christi gratiam constituti estis, hic quidem in regendo virorum domicilio; hæc vero in domicilii virginem præfectura: *Sobrii estote, vigilate* [10], *viriliter agite, confortamini: omnia vestra in charitate* [11], omnia in mandatorum custodia, juxta præceptiones sancti Basilii. Atque hæc in duobus monasteriis vestris vigeant; ut sine offensione et reprehensione vitam ducentes, glorificetis Deum in corpore vestro et in spiritu vestro: alterumque ab altero monasterium excitetur, et sancte conspiret: te videlicet, fratre Basilio, qui ad nos scripsisti, et nobis comprobatus es, simul assistente, curamque participante utriusque monasterii quoad potes: quamvis præsidis onus non sustines: sed quasi desiderio tuo per successoris promotio- B nem expleto, teipsum enixius imponendens, et adjuvans ubi est opus. Habetis itaque, ad virtutis incrementum, præclara exempla eorum earumve, qui et quæ obierunt. Habetis vitas sanctorum, leges sanctionesque Patrum; habetis, quod his majus est, universorum conditorem Deum in medio vestrum, juxta ipsius promissionem, minime fallacem Habetis sanctam Deiparam auxiliatricem, omnes sanctos intercessores. Habetis et tenuitatem nostram promptam et paratam vobis in bono. Omnia ergo bene agite, omnia pacifice. *Semper gaudete; sine intermissione orate: in omnibus gratias agite*, clamat magnus Apostolus [12] cujus intercessionibus utinam salvemur et nos et vos.

A γον λύπην καὶ ἀγεννὲς δάκρυον, καθ' ὃ κατέστησεν χάριτι Χριστοῦ· ὁ μὲν ἐπὶ τῇ καθηγήσει τοῦ ἀνδρῶνος· ἡ δὲ ἐπὶ τῇ ἐξηγήσει τοῦ παρθενῶνος· Νήφετε, γρηγορεῖτε, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε· πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ, πάντα ἐν φυλακῇ ἐντολῶν, κατὰ τὰς υποθήκας τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Μεταξὺ δὲ ὑμῶν τοῖν δυοῖν μοναστηρίοιν ἔστωσαν· ἵνα ἀπρόσκοπον καὶ ἀνέγκλητον βίον διανύοντες καὶ διανύουσαι, δοξάσητε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν· ἕτερον ὑφ' ἑτέρου μοναστήριον θεοπρεπῶς συγκροτούμενον τε καὶ συνιστάμενον, δηλονότι σοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Βασιλείου, τοῦ καὶ γεγραφότος ἡμῖν, καὶ συνεγνωσμένου, συμπαρόντος καὶ συναντιλαμβανομένου ἑκατέρας τῶν μονῶν καθ' ὅσον οἷόν τε, καὶ μὴ ὅτι οὐχ ὑπέχεις λόγον προεστῶτος B ἀλλ' ὡς τῆς ἐφέσεώς σου πληρωθείσης διὰ τῆς τοῦ προβληθέντος ἀναδοχῆς· μᾶλλον ἑαυτὸν συνεισβάλλων καὶ συνεπαμύνων τὰ δέοντα. Ἔχετε τοιγαροῦν καλὰ παραδείγματα εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, τὰς ἐκδημησάσας εἴτ' οὖν ἐκδημήσαντας. Ἔχετε τοὺς βίους τῶν ἁγίων, τὰς νομοθεσίας τῶν Πατέρων. Ἔχετε τὸ μεῖζον αὐτῶν τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων Θεὸν ἐν μέσῳ ὑμῶν κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ ἐπαγγελίαν. Ἔχετε τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἐπίκουρον, τοὺς πάντας ἁγίους πρεσβευτάς. Ἔχετε καὶ τὴν ἡμῶν οὐθενότητα προθυμουμένην ὑμῖν ἐν τἀγαθῷ. Πάντα οὖν εὖ πράξατε, πάντα εἰρηνικῶς διατελέσατε. Πάντοτε χαίρετε· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε, βοᾷ ὁ μέγας Ἀπόστολος· οὗ ταῖς πρεσβείαις σωθείημεν καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς.

CLXXXIII. — *Eliæ presbytero.*

ΡΠΓ' (76). — Ἠλίᾳ πρεσβυτέρῳ. [ψν'.]

De pueris qui parentum voluntate inviti tondentur.

Osculum quidem tuum, vir sancte, venerandum C quam maxime, idemque concordiæ servans indicium: interrogatio autem, vix audeo dicere, indigesta, nec satis explorata humilitati nostræ. Ad hunc enim diem non audieramus, pueros a patre per vim ac non sponte detonsos fuisse. Nam si plane infantes ii, sive ante pubertatem, non est in ipsis voluntarium: neque enim rectum a pravo possunt dignoscere: sed eorum arbitrio, cum adoleverint, res tota permittenda....

—— Res permittenda. Unde nobis ac vobis animi futura est et corporis salus. Sed de his satis: quoniam nec mihi prolixi sermonis est otium, aliis occupato negotiis haud facilibus expeditu. De episcopo Chii, quid hoc et istud narras? Nos neque D virum in conspectum nostrum, ubi huc venit, admisimus, suspicionis vitandæ causæ, neque omnino sine responso dimisimus: quod neque fas fuit vel

C Τὸ μὲν φίλημά σου, ὦ ἱερὲ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, σεπτὸν ὅτι μάλιστα, καὶ τὸ τῆς συμψυχίας ἀποσῷζον γνώρισμα· τὸ δὲ ἐρώτημα, οὐκ οἶδ' ὅπως εἴπω, ἀκατάλληλον καὶ οὐ συνεγνωσμένον τῇ ταπεινώσει ἡμῶν. Οὐδέπω γὰρ καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν, πρὸς πατρὸς ἀναγκαστικῶς καὶ οὐκ ἐθελουσίως ἀποκαρθῆναι παῖδας. Εἰ μὲν γὰρ κομιδῇ νήπιοι, εἴτ' οὖν πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ ἐν αὐτοῖς τὸ θελητόν· οὐδὲ γάρ εἰσι διαγνωστικοὶ καλοῦ τε καὶ κακοῦ· ἀλλὰ τῇ τῶν ἀνηβησάντων προαιρέσει ἀνακτέον [cod. Reg. ἀνενεκτέον] τὸ πρᾶγμα....

—— (77) ἀναθετέον τὸ πρᾶγμα. Παρ' οὗ καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν τὸ σωτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἅλις· ὅτι μηδὲ καιρός μοι μακηγορεῖν, ἐν ἄλλοις ἀσχολουμένῳ πράγμασιν οὐκ εὐδιαλύτοις. Περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Χίου, τί τοῦτο κἀκεῖνο D γέγραφας; Ἡμεῖς οὔτε τὸν ἄνδρα εἰς ὄψιν ἡμῶν ἠγάγομεν ἐληλυθότα ἐνταῦθα, τὰς ὑποψίας διαφεύγοντες, οὔτε πάντη ἀνυπόκριτον εἰάσαμεν· ὅτι μηδὲ

[10] I Petr. v, 8. [11] I Cor. xvi, 13, 14. [12] Matth. xxiii, 20. [13] I Thess. v, 16.

NOTÆ.

(76) In cod. Reg. ρπε'.

(77) Hic magna satis lacuna in Regio codice. Quæ autem sequuntur, alterius epistolæ esse (cui tamen, quia initium deest, apposita non sit sua numeri nota) indicare videtur Syllabus Epistolarum in eodem codice: ici enim inter inscriptiones epistolæ ρπε' Ἠλίᾳ πρεσβυτέρῳ, et epistolæ ρπζ' Αὐξεντίῳ ἡγουμένῳ, media est inscriptio Μακαρίῳ μονάζοντι, ρπς'. Etsi autem superioris fragmenti voces ultimæ repetantur initio posterioris, eoque videantur partes esse unius ejusdemque epistolæ, cui nihil admodum desit; tamen quæ sequuntur, vix possent cum superioribus sententia cohærere.

θεμιτὸν καὶ τὸν τυχόντα ἀποπέμπεσθαι· μὴ ὅτι γε ὁμόσχημον καὶ ἐπισκοπῆς ὄνομα κεκληρωμένον. Ἠσμενίσαμεν οὖν ὅτι ὀψέποτε ἀπενόσφισε ἐπισκοπῆς, ἑλόμενος ὧδέ που παρεῤῥίφθαι· ὑποβάλλοντες αὐτὸν καὶ ἐπιτιμίῳ προσήκοντι· ὥσπερ πεποιήκαμεν ἐπὶ τοῖς ὁμοίως αὐτῷ δράσασι. Καὶ ὁ Θεὸς τῶν μετανοούντων ἐστί. Καὶ τοῦτο ἐναργὲς ὑπόδειγμα μετανοίας ἐπεζήτηται καὶ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς ἄλλων τῶν ἰατρεύειν ἐπιτεταγμένων ἡ τοῦ ὑποπεπτωκότος ὑποχώρησις τῆς ἐπισκοπῆς· καὶ εἶρξις τῆς ἱερουργίας, σὺν ἐπιτιμίῳ ἕως καιροῦ εἰρήνης. Εἰ οὖν ταῦτα ὡμολόγηται τῷ ἀνδρί· τίνες ἦμεν ἡμεῖς ἀποσείεσθαι τὸν προσιόντα, καὶ ἐχθραίνειν ἐν τούτῳ Θεῷ; Μὴ σὺ, ὦ θαυμάσιε, βαρέως φέροιο ἐπὶ τῷ ἀνδρί· κἂν ὅτι μάλιστα ἃ λέγεις πεπραχέναι αὐτὸν, ἀποδέδεικται ἀληθῆ εἶναι· ἐπεὶ ἡμεῖς οὔτε ἀκηκόαμεν ἕως τοῦ παρόντος, οὔτε, εἰ καὶ ἀκηκόαμεν, κρίνομεν αὐτὸν ἐν τούτοις. Γέγραπται γάρ· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ; Καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγει· Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Ἔπειτα οὐδὲ τούτων πρόκειται λόγος ἡ ἐξουσία τοῦ κρίνειν· ἀλλὰ περὶ τοῦ προσίεσθαι τοὺς ὑποπεπτωκότας τὴν μετάνοιαν· ταμιευομένων τῶν ὑπὸ τῆς τιμιότητός σου λελεγμένων, ἢ ἐνταῦθα καιρῷ τῷ δέοντι τοῖς προεστῶσι τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῷ κριτῇ τῶν ἁπάντων. Διὸ συμβουλεύω τῇ χρηστότητί σου ἀφεμένῃ τῶν λόγων ἐκείνων ἐν τῷ τέως εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς μετανοίᾳ· ὡς ἂν συνεργοὶ εἴημεν Θεῷ τῷ φιλοῦντι σώζεσθαι πάντα ἄνθρωπον· κἂν τούτῳ εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ τέλος ὅταν λάβῃς καιρὸν, εἴπερ καὶ ζητεῖς, τότε εὐθύτητας κρίνεις. Τὸ δὲ νῦν προσεύχου περὶ ἡμῶν, σώζεσθαι ἡμᾶς ψυχῇ τε καὶ σώματι· ὅτι ὁμολογοῦμεν πάντων ἀνθρώπων ἁμαρτωλότεροι εἶναι. Ὁ Κύριος ὁ ἀρχιεπίσκοπος πλεῖστά σε προσαγορεύει, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τῆς φωνῆς σου· ἐπεὶ καὶ πάντες οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοί. Ἔῤῥωσο ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ.

A unum e multis repellere, nedum ejusdem instituti virum, et episcopale nomen adeptum. Itaque gratulati sumus quod episcopatum tandem abdicarit, eligens vel sic pro neglecto haberi : ipsum convenienti pœnæ subjecimus : quemadmodum egimus in iis qui similia perpetrarunt. Deus autem pœnitentium est. Et hoc manifestum pœnitentiæ argumentum requisitum est tum a nobis tum ab iis quibus alios sanandi cura demandata est, eum qui lapsus est, de episcopatu cedere : et a sacris arceri, cum pœna subeunda usque ad tempus pacis. Si hæc itaque vir ille præ se aperte tulit : quinam sumus nos ut accedentem repellamus, et in odium idcirco Dei incurramus ? Ne tu, vir admirande, homini illi succenseas, vel si maxime, quæ ab eo patrata B narras, vera esse constet : quandoquidem nos neque in hunc diem audivimus : nec, licet audiissemus, ipsum de his judicamus. Scriptum est enim : *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat* [14] ? Et rursum Apostolus ait : *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus* [15]. Deinde neque ratio suppetit vel potestas de his judicandi, sed eos qui se pœnitentiæ subjecerint, admittendi : reservatis iis quæ reverentia tua commemorata sunt, vel in hac vita opportuno tempore, præpositis Ecclesiæ; vel in futuro sæculo judici omnium. Quamobrem auctor sum pietati tuæ, dimissis his sermonibus nunc quidem Domino gratias agere ob viri pœnitentiam [16] ; ut adjutores C Dei simus, qui vult omnem hominem salvum fieri [17] : et eatenus *pacem habeamus ad ipsum per Dominum nostrum Jesum Christum* [18]. Denique cum acceperis tempus, siquidem hoc quæris, tunc justitias judicabis [19]. In præsenti vero pro nobis ora ut salvi tum animo tum corpore simus : nam supra mortales omnes nos peccatores profitemur. Dominus archiepiscopus plurimam tibi salutem dicit, quem et tuo nomine salutavimus : deinde et omnes qui nobiscum sunt fratres. Vale in Domino, frater.

ΡΠΔ' (78). — Αὐξεντίῳ ἡγουμένῳ. [ψνδ'.]

CLXXXIV. — *Auxentio præposito.*

Respondet ad quasdam ejus interrogationes.

Τὸ μὲν γράμμα τῆς τιμιότητός σου ἐδεξάμεθα, καὶ ὡς ἦν ἡμῖν δυνατὸν ἐπήλθομεν· τὰ μὲν καθ' ἡμῶν ἐγκώμια ποῤῥωτέρω θέμενοι, ὡς οὐκ ἀξίων ἐγκωμιαστικῆς οὐδ' ὅλως ἐμφάσεως· ὅτι μὴ καὶ κατηγορητικῆς μᾶλλον ἐπισκώψεως. Τίνες γὰρ ἐσμὲν ἡμεῖς οἱ ἀχρεῖοι, καὶ οὐδὲ ὀνόματος ἄξιοι οὗ ἐπικεκλήμεθα; Πρὸς δὲ τὰ ἐπιζητηθέντα σοι κεφάλαια Γραφικὰ, πάνυ ἐξενίσθημεν, ὅτι καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἡ ἐξήγησις, καίγε περὶ τοιούτων ἐμφάσεων,

D Litteras honorificentiæ tuæ accepimus, et quoad integrum nobis fuit legimus, encomiis nostris procul seqositis, ut qui encomiastica laudatione digni nullo modo sumus, sed accusatoria potius exprobratione. Quinam enim sumus nos inutiles, ne nomine quidem digni quo nuncupamur ? Ad illa vero Scripturæ capita de quibus interrogasti, vehementer obstupuimus, quod a nobis indoctis facienda sit enarratio, et quidem arcanorum ejusmodi, quo-

[14] Joan. VII, 51. [15] I Tim. V, 19. [16] Ezech. XXXIII, 11. [17] I Tim. II, 4. [18] Rom. V, 1. [19] Psal. LXXIV, 3.

NOTÆ.

(78) In cod. Reg. ρπζ.

A rum dilucidatio ad divinos tantum interpretes pertineat, a quibus jam edita est declaratio, maximeque ad verbum a magno et divino Basilio. Sumpto igitur commentario ejus codice in Isaiam, disces quæ desideras; præsertim cum epistolæ modum excedat; quæ integram scriptionem exigit, talium rerum disceptatio. Quod vero ais propositam esse Judæis verborum contentionem : sine Christomachos, Patrum optime, furere in seipsos. Qui enim ipsius Christi, veri Dei nostri, doctrinam exploserunt, qui apostolorum præcepta repulerunt, qui omnium denique divinorum Patrum celsa eloquia detestati sunt; haud sane conveniat cum his ambulare, aut sermonem conferre. *Sinite illos*, ait Dominus, *cæci sunt* [20]. Et propheta ait : *Non est gaudium impiis, dixit Dominus* [21]. B Præterquam enim quod nihil juvaremur ex eorum colloquio; nos ipsos venenatis verbis velut serpentium afflatu læderemus. *Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum : molas leonum confregit Dominus* [22]. Sufficiant hæc tibi. Quid autem nobis necessario præstandum est, ut placeamus Domino? Quo pacto diaboli laqueos effugiemus? nimirum si spiritu tanquam alis sublevemur, quæ sursum sunt quærentes, quæ sursum sunt sapientes, ubi Christus est in dextera Dei sedens [23]: unde et venturus est cum angelis virtutis suæ in flamma ignis, vindictam inferens iis qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio ejus [24]; hoc est Judæis, et qui consentiunt Judæis, aut perversione fidei aut vitæ pravitate.

ἃ ἀνήκει μόνοις τοῖς θεοφόροις διαλευκαίνειν, παρ' ὧν καὶ ἡ διασάφησις ἐγεγόνει· καίγε μάλιστα κατὰ λέξιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ θείου Βασιλείου. Λαβὼν οὖν τὸ εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἑρμηνευτικὸν αὐτοῦ πυκτίον, μαθήσῃ τὰ ἐπιζητούμενα· ἄλλως τε ὅτι καὶ μέτρον ὑπερβαίνει ἐπιστολῆς, ὅλης συγγραφῆς δεομένη ἡ τῶν τοιούτων ἐπίκρισις. Πρὸς δὲ ὅτι τοῖς Ἰουδαίοις λογομαχία πρόκειται· ἔα τοὺς Χριστομάχους, ὦ Πατέρων ἄριστε, λυττᾷν εἰς ἑαυτούς. Οἱ γὰρ αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὰς διδαχὰς ἀποῤῥαπίσαντες, τάς τε τῶν ἀποστόλων ὑποθήκας παρωσάμενοι, καὶ συλλήβδην πάντων τῶν θεοφόρων τὰς ὑψηγορίας βδελυξάμενοι· σχολῇ γ' ἂν ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ὁδηγεῖσθαι, ἢ συναίρειν λόγον, καθῆκον. Ἄφετε αὐτούς, ὁ Κύριος εἶπε, τυφλοί εἰσι. Καὶ ὁ Προφήτης φησίν· Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσι, λέγει Κύριος. Πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ λόγου, καὶ ἑαυτοὺς παραβλάψοιμεν τοῖς ἰοβόλοις ῥήμασι, δίκην ὄφεως φαρμακευόμενοι. Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν· τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος. Ἱκανούσθω σοι ταῦτα. Τί δὲ ὀφειλόμενον ἡμῖν ἐξ ἀναγκαίου, ὅπως εὐαρεστήσωμεν τῷ Κυρίῳ; Πῶς διαφευξόμεθα τὰς πάγας τοῦ διαβόλου; Δηλονότι ὑπόπτεροι τῷ πνεύματι γιγνόμενοι, τὰ ἄνω ζητοῦντες, τὰ ἄνω φρονοῦντες, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος· ἀφ' οὗ καὶ ἥξει μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός· διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, ἤγουν Ἰουδαίοις, καὶ εἴ τισι σύμφροσιν Ἰουδαίων, καὶ κατὰ πίστεως διαστροφήν, καὶ κατὰ βίου στρεβλότητα.

C Hæc meditare, o amice, in his insiste, ut profectus tuus manifestus sit in omnibus. Hortatur te Paulus magnus præco veritatis : *Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas* Judaicas *devita* [25]. Ut autem in summa de iis quæ proposuisti respondeamus, totum argumentum prophetice de adventu est Domini nostri Jesu Christi : in quo et populus qui expulsus erat, restitutus est, a quatuor aliis seu partibus terræ, et quod *in manibus descripti sunt muri* [26] novæ Jerusalem, crucis passionem significat. Clavis siquidem manus sanctas confixus, homines retrahit ab immodica peccati affectione, et speciosos reddit archetypa pulchritudine deificationis. Quare, ad exemplum resurrectionis post tres dies noctesque, D *Leva oculos tuos in circuitu, et filios tuos omnes vide : ecce congregati sunt et venerunt ad te. Vivo ego, dicit Dominus* [27]. Quæ postea sequuntur, connexa prophetice, læta sunt et festiva, et plena jucunditatis ; et qui grato est animo, intelliget, simulque acclamabit congruentia : ingratus vero Judæus pravo erit corde, ac neque Vetus, neque Novum Testamentum audiet ad salutem. A quo liberemur sanctorum precibus, sanctificate Pater,

Ταῦτα μελέτα, ὦ τᾶν, ἐν τούτοις ἴσθι· ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσι. Παρακελεύεταί σοι Παῦλος ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ· Τὰς δὲ μωρὰς ζητήσεις καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχας Ἰουδαϊκὰς παραιτήσαιο. Ἵνα δὲ ἐν κεφαλαίῳ περὶ ὧν προέτεινας ἀποκριθῶμεν, ὅλον τὸ λῆμμα τῆς προφητείας περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστιν· ἐν ᾧ καὶ ὁ λαὸς ὁ ἀπωσμένος ἀνασέσωσται ἐκ τῶν τεσσάρων πτερύγων, εἴτε οὖν περάτων τῆς γῆς. Τό τε ἐπὶ τῶν χειρῶν ἐζωγραφῆσθαι τὰ τείχη τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, τὸ σταυρικὸν πάθος δηλοῖ. Ἐπείπερ ἥλοις ἐμπεπαρμένος ταῖς ἁγίαις χερσίν, ἀφηλοῖ τὸ ἀνθρώπινον τῆς ἐμπαθοῦς καθ' ἁμαρτίαν ἕξεως, καὶ ὡραιοῖ τῷ ἀρχετύπῳ κάλλει τῆς θεώσεως. Ἐφ' οἷς μικρὸν διὰ τῆς τριημερονύκτου ἀναστάσεως, Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πάντας τοὺς υἱούς σου· ἰδοὺ συνήχθησαν καὶ ἦλθον πρός σε. Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος. Ἑπόμενα τούτοις τὰ συνημμένα τῇ προφητείᾳ, χαρίσματά τε καὶ ἑορτάσιμα, καὶ πλήρη θυμηδίας· καὶ ὁ μὲν εὐγνώμων, εἴσεται καὶ συνεπιφθέγξεται τὰ εἰκότα· ὁ δὲ ἀγνώμων Ἰουδαῖος στρεβλοκαρδιάσει, καὶ οὔτε Παλαιᾶς, οὔτε Νέας Διαθήκης ἐπακούσεται ὑγιῶς. Οὗ ῥυσθείημεν εὐχαῖς ἁγίων, ἡγιασμένε Πά-

[20] Matth. xv, 14. [21] Isa. XLVIII, 22. [22] Psal. LVII, 7. [23] Coloss. III, 1. [24] II Thess. I, 8. [25] Tit. III, 9. [26] Isa. XLIX, 16. [27] Isa. LX, 4.

τερ, καὶ σωθείημεν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

ΡΠΕ' (79). — Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ [ψνε'.]

Καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπαισθανόμεθα, ὅσον τὸ ἄλγος καὶ τὸ πάθος τὸ συμπεσὸν τῇ τιμιότητί σου. Νῦν δὲ ἐπειδὴ ἠκούσαμέν σου καὶ τῶν πολυστενάκτων φωνῶν, ὑποδηλουσῶν ἕκαστα τῶν συμβεβηκότων ἀνιαρῶν, πλέον ἐπῃσθάνθημεν, καὶ συνηλγήσαμεν, κατὰ τὸ εἰκος. Ἀλλ' ὅμως ὅπως ἂν μεθοδεύοις τὰ πράγματα κατὰ δικαίαν ἔκτισιν Θεοῦ ἀπαντήσαντά σοι, εὖ πράττων κἂν τούτῳ, ὡς κακίας μᾶλλον καὶ οὐκ ἀρετῆς βάσανον τὰς ἐπιφορὰς ἐνεχθῆναι. Ἡμεῖς δ' οὖν οὐ παυσόμεθα καὶ ἔτι πρὸς τὸ εὔσημον καὶ εὐδιάγνωστον ἀνθυποφέρειν τὸν λογον. Ἐστέρησαι τοιγαροῦν ὄψεως. Καὶ ἀλγεινὸν (πῶς γὰρ οὔ;), τὸν λύχνον τοῦ σώματος ἀπολωλεκέναι Ἀλλὰ πάλιν εὐχαριστήριον, ὅτι ἀβλεπτοῦμεν τὰ τοῦ κόσμου μάταια· ἐξ οὗπερ ὑποφέρεσθαι πέφυκε πᾶς νοῦς οὐκ εὐκταίως. Εἴρχθης προόδων καὶ συνόδων ἀστικῶν τε καὶ ἀνακτορικῶν· ἀλλ' οὖν γε λελύτρωσαι Ἐκκλησίας πονηρευομένων, καὶ συναναστροφῆς παρανομούντων. Οἶδας ὃ λέγω, ἐφιλώθης τὰ ὑπάρχοντα; καὶ τουτο δυσφορώτατον· ἀλλ' ἔχεις τὸ κούφως φέρεσθαι, καὶ ὑπερπλέειν τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καὶ συναλλαγμάτων. Ποῦ ποτ' ἂν εὗρες, ὦ θαυμάσιε, τόπον τοιοῦτον, οἷον νῦν, ἐν ᾧ ἔστι σε σχολάζειν Θεῷ, λαὶ γνῶναι αὐτὸν καθ' ὅσον οἷόν τε; Ποῦ δὲ καιρὸν τοιοῦτον προσευχῆς, στεναγμοῦ, κατανύξεως, ἐκπετάσεως χειρῶν, ὅσον πρόκειται ὑμῖν ἀπολαύειν ἐκ τῆς ἐπενεχθείσης ἐπηρείας; Οὐχ ὁρᾷς ὅτι εἰς καλόν σοι ἀπήντηκε τὰ πράγματα, περιτραπείσης τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων εἰς σωτηρίαν σου; ἓν ἐπὶ πάντων διαγνωστέον· ὅτι κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν δυστέκμαρτον ἦν ἐπιλαβέσθαι τοῦ σωτηρίου συντάγματος, πολλῶν ὄντων, ὡς οἶσθα, τῶν ἀντιπραττόντων τῷ εὐσεβεῖ σκοπῷ. Νῦν δὲ ἤνοικται ὑμῖν οὐχὶ μόνη τῆς μετανοίας ἡ θύρα· ἀλλὰ καὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας ἡ εἴσοδος· καὶ πᾶς τις τῶν εὐφρονούντων ἐν τῷ μέρει τῶν σωζομένων σε τετάξεται· καὶ περὶ πῦ πᾶς σπουδαῖος ἐπείγεται. καὶ οὗ τοῦ τυχεῖν οὐδὲν τῶν ἁπάντων ἀνταξιώτερον. Εἴθε ἦν πως ἀντάλλαγμα γενέσθαι εἰς τὸ ἀμείψασθαι ἀλλήλοις τὰς αἰσθήσεις. Καὶ πολλοῦ ἂν εὐχῆς μοι ἔργον ἦν τῇ ἀφαιρέσει τῆς ὄψεως συναφαιρεθῆναι καὶ τῶν πρὸ τῆς ὄψεως κέντρων τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ φιλίας τρόπον. Σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν παρακαλέσειε παρακλήσει πολλῇ οἴσειν πάντα εὐχαρίστως, κατὰ μίμησιν τοῦ μακαρίου Ἰώβ· καὶ ἀξιώσειε καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἡμᾶς ποτε· ἵνα ὅσα νῦν διαφεύγει τοῖς γράμμασι, ζώσῃ φωνῇ ἀναπληρώσαιμεν· καὶ μᾶλλον τηνικαῦτα γνωρίσωμεν ἀλλήλους, ἐκ μικρᾶς πρότερον πείρας ἀπογευσάμενοί σου τῆς γλυκείας ἀγάπης.

et salvemur in regno cœlorum, in Christo Jesu Domino nostro. Amen.

CLXXXV. — *Eudocimo spathario.*

Consolatur de cæcitate oculorum.

Et per nos ipsos sentiebamus, quantus dolori quantaque sit calamitas quæ accidit honorificentiæ tuæ. Nunc vero, postquam te audivimus, et luctuosas voces, quæ molestias quas passus es, sigillatim enarrabant, amplius sensimus, et condoluimus ut par erat. Cæterum quoque modo ad justam Dei vindictam hæc referas quæ tibi evenerunt, recte in hoc etiam agens, quasi ærumnæ istæ ad puniendam malitiam potius quam ad probandam virtutem fuerint inductæ: non differam ultra disertis et perspicuis verbis rem eloqui. Visu itaque orbatus es. Grave prorsus: qui enim grave non sit lucernam corporis amisisse? At est vicissim unde gratiæ agantur, quia mundi vanitates non cernimus, ex quo ferri trahique omnium mentes solent aliter quam optandum sit. Inhiberis ab egressibus congressibusque tum urbanis tum palatinis: sed hoc modo liber factus es a conventu malignantium, et societate iniqua agentium. Intelligis quid dicam, spoliatus es facultatibus, et hoc ferre difficillimum: sed habes quo leviter feras, et sæculi opportunitatibus commerciisque sis superior. Ubinam unquam, vir admirande, locum talem nactus es, qualem nunc, in quo tibi vacare Deo licet, ipsumque nosse, quoad fieri potest? Ubi tam commodum tempus orationis, gemitus, compunctionis, expansionis manuum, quam quo frui vobis in promptu est ex inflicta calamitate? Annon vides bono tuo res cessisse, conversa in salutem tuam hominum nequitia? Unum super omnia dijudicandum, quod in priori vitæ conditione, intellectu fuit difficile, an salutis viam insisteres, multis, ut nosti, pio proposito resistentibus. Nunc vero aperta vobis est non solum pœnitentiæ janua, sed regni quoque cœlorum ingressus; teque omnes qui recte sentiunt, in salvandorum ordine collocabunt: cujus rei studio boni omnes ducuntur, et cujus adeptioni nulla omnium res est quæ æquiparari possit. Utinam permutatio fieri posset ad sensus invicem commutandos. Et mihi quidem summi voti res foret, cum visus adeptione adimi simul eos qui oculis observantur, stimulos peccati. Verum hæc amicitiæ jure dicta sint hactenus. Te vero bonus Deus noster consolatione multa consoletur, ut cum gratiarum actione feras omnia, beati Job exemplo, digneturque præstare, ut in mutuum colloquium coram veniamus nos aliquando; quo ea quæ nunc litteris explicari non possunt, viva voce suppleamus; et tunc amplius mutuo nos agnoscamus, qui ex tenui antehac experientia dulcem tuam charitatem degustavimus.

NOTÆ.

(79) In cod. Reg. ρπη'.

CLXXXVI. — *Nicetæ Spathario.*

ΡΠϚ΄ (80). — Νικήτᾳ σπαθαρίῳ. [ψνζ.]

De uxoris obitu.

A In parvis quidem doloribus consolationes invenire facile est ei qui afflictos consolari velit. In hujusmodi vero maximo dolore, quo pietas tua obsessa est, quænam reperiri consolatoria oratio queat ? aut quis mœrorem tantum curare aggressus, scite id præstare possit ? O luctuosum nuntium ! Abrepta tibi est domina conjux, ut proxime audivimus: ablata est unica consolatio in iis quæ accidunt ærumnis : spoliata est ornamento suo benedicta domus: tristantur rami excisa bona radice : famuli et famulæ huc illuc oberrant, dominam quæ domum collustrabat, præsentem non habentes. Omnia mœroris plena : fortasse et aer ipse tibi mutatus ob mentis mutationem. Ubi est illa quæ te domi a palatinis commorationibus redeuntem hilariter excipiebat ? Ubi illa quæ genere propin- B quos perhumaniter excipiebat ? quæ hoc et hoc, atque ut paucis dicam, omnia rite disponebat, et ad exitum perducebat, dispensans et curans singula quæ ad domum spectabant, quæque ad domesticos vel hospitio receptos. Abierunt et interierunt omnia, et tanquam in solitudine bonis omnibus nostris orbati sumus. Talis ac tanta est, domine, honorandæ animæ tuæ calamitas, ut nullum ab hominibus solatium leniendo inflammati cordis tui dolori par fuerit, sed a solo Deo qui humiles corde, per bonarum cogitationum susceptionem consolatur. Illa quidem beata : nam beata est, quæ et fidem erga Deum firmam coluit, et vitam egit honestam; cujus indicia multa sunt, quorum nos etiam expertes non fuimus: ad extremum, quæ tanquam C aurum in igne, diuturno ac difficili morbo probata hinc evolavit. Quare hoc nobis satis est ad consolationem, quod talem uxorem ad Deum præmiseris, quæ pulcherrimæ conversationis exemplum suam ipsius vitam nobis reliquit. Accedit quod, cum in divinis ipse sis eruditus, non debes ex eo quod accidit, conturbari. Scis enim, simul atque in hanc lucem Deo volente nascendo venimus, nobis exitum impendere, prorsus nativitati adnexum nec immortalem ullum hominem esse, nec conjugium ullum indissolubile. Contemplemur, si placet, ab Adam ad hunc usque diem, et reperiemus aliam ex alia, quandiu stabit hic mundus, descendentem successionem. Ubi sunt qui te genuerunt, Domine, et qui illos procrearunt ? et sur- D sum versus commeans, aliud nihil reperies quam fluxum ac defluxum in hominibus esse perpetuum. Quid igitur nunc est quod quæritur ? Ut apud nos simus, et nunquam obliviscendæ mulieri congrua quidem jusa persolvamus (pro qua nos quoque, humiles non minimum precati sumus ut in hac vita permaneret; tametsi exauditi, ut peccatores, non

A Ἐπὶ μὲν πικροῖς πάθεσιν ἔστιν ἐξευρίσκειν εὐκόλως τὰς παρακλήσεις τὸν προαιρούμενον παραμυθεῖσθαι τοὺς κακουμένους. Ἐπὶ δὲ τοιούτῳ μεγίστῳ πάθει, ἐν ᾧ περιεσχέθη ἡ θεοφίλειά σου, τίς ἂν καὶ ἐξευρεθείη λόγος παρακλητικός ; τίς δὲ ὁ ἐπιχειρῶν θεραπεύειν τοιοῦτον ἄλγος ἐπιστημόνως δυνηθείη ; ὢ τῆς ἀπευκταίας ἀκοῆς ! Ἀπεῤῥάγη σοι ἡ κυρία ἡ ὁμόζυγος, ὡς ἄρτι ἤκουσται ἡμῖν· ἀφῃρέθη τὸ μόνον παραμύθιον ἐν ταῖς συμβατικαῖς περιστάσεσιν· ἀπεκοσμήθη ἡ εὐλογημένη ἑστία· οἱ κλάδοι κατηφεῖς, τῆς ἀγαθῆς ῥίζης ἐκκοπείσης· οἱ θεράποντες καὶ αἱ θεράπαιναι ὧδε κἀκεῖσε περιειλούμεναι, ὡς οὐκ ἔχουσαι τὸ Δεσποτικὸν πρόσωπον ἐπιλάμπον τῇ οἰκίᾳ. Τὰ πάντα κατηφείας μεστά· τάχα καὶ ὁ ἀὴρ σοι ἠλλοιωμένος τῇ ἀλλοιώσει τῶν φρενῶν. Ποῦ ἡ προσ- B ιεμένη σε ἐπανιόντα οἴκοι περιχαρῶς ἀπὸ τῶν ἀνακτορικῶν διατριβῶν ; Ποῦ ἡ τοὺς ἀγχιστεύοντας δεξιουμένη ἐπιεικῶς ; ἡ τόδε, καὶ τόδε καὶ ὅσα ἐστὶ, συντόμως εἰπεῖν, διευθετοῦσα καὶ συμβιβάζουσα, οἰκονομοῦσά τε καὶ οἰκουροῦσα, ὅσα τά κατ' οἶκον· ὅσα τὰ πρὸς ἄλλους οἰκείους τε καὶ ἐπιξενουμένους. Πάντα οἴχεται καὶ ἀπόλωλε· καὶ γεγόναμεν ὡς ἐν ἐρημίᾳ πάντων τῶν προσόντων ἀγαθῶν ἀπεστερημένοι. Τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον τὸ πάθος τῆς τιμίας σου ψυχῆς, ὦ δέσποτα, καὶ οὐδεμία παραμυθία πρὸς ἀνθρώπων ἱκανουμένη καταλεᾶναι τὴν φλεγμαίνουσάν σου καρδίαν, ἢ παρὰ μόνου Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ, διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν ἀναλήψεως. Ἐκείνη μὲν οὖν ἡ μακαρία· μακαρία γάρ ἐστιν, ἐπ' ἂν τὴν πίστιν πρὸς Θεὸν C ἐκέκτητο ἀσφαλῆ, καὶ τὸν βίον διετέλει σεμνόν· οὗ γνωρίσματα πολλὰ, ὧν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἄμοιροι τετυχήκαμεν· τὸ δὲ τελευταῖον, ὅτι ὡς χρυσὸς ἐν πυρὶ τῇ μακροτέρᾳ καὶ δυσοίστῳ νόσῳ δοκιμασθεῖσα ἐξέπτη τῶν ἐνθένδε. Οὐκοῦν ἀρκετὸν ἡμῖν τοῦτο εἰς παρηγορίαν· ὅτι τηλικαύτην ὁμόζυγον παρέπεμψας μὲν Θεῷ, ὑπόδειγμα καλλίστης πολιτείας τὸν ἑαυτῆς βίον ἐναφήσασαν ἡμῖν. Καὶ ἄλλως ὅτι τὰ θεῖα ὢν πεπαιδευμένος αὐτὸς, οὐ τοσοῦτον ὀφείλεις ἐκσταθῆναι ἐπὶ τῷ γεγονότι. Οἶδας γὰρ ὅτι εἰς γένεσιν ἐληλυθότες κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, πάντως τῇ γενέσει συνεζευγμένη καὶ ἡ ἔξοδος ἡμῖν προσγίνεται, καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀθάνατος, καὶ οὐδεμία συζυγία ἀδιάζευκτος. Ἀναθεωρήσωμεν, εἰ δοκεῖ, τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τήμερον, καὶ εὑρήσομεν τὴν ὑπάλληλον διαδοχὴν κατιοῦσαν ἕως ἂν καὶ συσταίη ὁ τῇδε D κόσμος. Ποῦ οἱ φύσαντές σε, δέσποτα, καὶ οἱ ἐκείνους τεκόντες ; καὶ ἀναποδίζων οὐδὲν ἄλλο εὑρήσεις, ἢ ῥοὴν καὶ ἀποῤῥοὴν τὰ ἀνθρώπινα. Τί οὖν ἐστι νῦν τὸ ζητούμενον ; ὅπως εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς γενοίμεθα, καὶ τὰ μὲν εἰκότα ἐπιτάφια ἐπιτελέσωμεν τῇ ἀειμνήστῳ· ὑπὲρ ἧς καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ οὐκ ἐλάχιστα ηὐξάμεθα, εἰ καὶ οὐκ ἠκούσθημεν ὡς ἁμαρτωλοί,

NOTÆ.

(80) In cod. Reg. ρπθ'.

τὸ ἐπιμεῖναι αὐτὴν ἐν τῷδε τῷ βιῳ· τὰ δὲ τῶν παίδων, εὖ διαθώμεθα, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξόδια προευτρεπίσωμεν, ἐμβιοτεύοντες τῷ βίῳ θεοπρεπῶς· ἵνα μεταστάντες τῶν ἐνθένδε, ὁπηνίκα ἐπιτρέπει ἡ πρόνοια, εὑρήσομεν ἐκεῖσε τὴν καλὴν ὁμόζυγον ἐν ἀπείροις αἰῶσι χαίρουσαν σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ μεθέξει τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Ταῦτα εἰ καὶ ἐλάχιστα πρὸς παρηγορίαν· ὅμως ὅτι ἐπιδεικτικὰ τῆς ἀγάπης σου, ἥτις καὶ χαρισθείη ἡμῖν εὔθυμος καὶ εὐπαρηγόρητος ἐπὶ τῆς ἐπὶ πάντα εἰς Θεὸν ἀναθέσεως ὑμῶν.

A fuerimus) ut quæ ad filios spectant, recte constituamus, et ad exitum nostrum nos comparemus, vitam hanc Deo digne transigentes: ut hinc translati tunc cum jusserit providentia, illic nanciscamur egregiam conjugem infinitis sæculis nobiscum in participatione ineffabilium bonorum gaudentem. Hæc, licet exigua ad consolationem, nostram tamen testabuntur benevolentiam erga te: quem velim semper esse bono animo et ad consolationem capiendam parato pro tua in Deo fiducia.

ΡΠΖ′ (81). — Λέοντι Σακελλαρίῳ. [ψνη′.]

CLXXXVII. — *Leoni Sacellario.*

Gratias agit et virtutes ejus prædicat.

Καὶ σιωπᾷν οὐκ ἐπιτρεπόμεθα τῶν εὐεργεσιῶν τῆς μεγίστης καὶ ἐπιποθήτου σου ὑπεροχῆς ἀπολαύοντες· καὶ ἀπαντᾷν κατ' ἀξίαν οὐκ εὐποροῦμεν, λόγου ἀποροῦντες προσήκοντος. Εἰ δὲ ὅτι ἡ θεοφιλής σου ψυχὴ μὴ οὕτως οἴεται, οὐ θαυμαστόν. Ἡ ἀγάπη γὰρ, φησὶ, τὸ κακὸν οὐ λογίζεται· ἐπεὶ καὶ ἔκπαλαι τὸ αὐτὸ εἴωθε φιλικῶς ὑπολαμβάνειν καὶ σεμνύνειν ὑμᾶς δωρεὰν τοὺς ἀλητίμους· καὶ ὡς φασιν, οὐδὲ συγκρίνειν ἔχεις πρὸς ἀλλήλους καθ' ὑπεροχήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, τῆς ἱερᾶς στοργῆς τὰ συμβόλαια. Αὐτὸς δὲ, ὦ παντεπαίνετε, ἔοικας ἀκρόπολίς τις ἐνιδρύσθαι ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων· ἢ τἀληθὲς οἰκειότερον εἰπεῖν, λιμὴν πολυχώρητος, θλιβομένων ἀνάπαυλα, διψώντων λόγου ἐμμελοῦς ἱκανὸν παραμύθιον, καθεκάστην, ὡς εἰπεῖν, εἰσδεχόμενος καὶ ἰώμενος, θεραπεύων τε καὶ ἀφοσιούμενος τούτους κἀκείνους, μείζους καὶ ἐλάττους, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἐντελεῖς καὶ ὑφειμένους. Ὡς μεγαλοπρεπές σου τὸ θεῖον ἀξίωμα, καὶ τὸ θεοφιλὲς πρακτήριον! Προσήκει σοι καὶ τὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἰὼβ τὰ ἐπιφθέγματα· Πατὴρ ἐγενόμην ὀρφανῶν, ποὺς δὲ χωλῶν, παντὶ δὲ ἀνθρώπῳ ἀνέῳκταί μου ἡ θύρα, καὶ ὅσα τούτοις συνεπόμενα. Σὺ τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας· αὐτὸς τὸ κειμήλιον τῆς ὀρθοδοξίας· καὶ τὰ πολλὰ παρατρέχει ὁ λόγος· ἵνα μὴ δόξῃ πρὸς χάριν λέγειν, καὶ κολακείαν τὰ εἰς πρόσωπον ἀκουτιζόμενα. Ὅμως μίαν φωνὴν προσθεὶς ἀποπαύσεις τοῦ λέγειν· μία παραμυθία Πατρὶ, μονογενής τε καὶ φιλοπάτωρ υἱὸς, καὶ τῇ βασιλίδι πόλει ἡ σὴ μεγαλοφυὴς καὶ περιβόητος ἀρισταρχία.

Et silere nobis non licet qui summæ et desiderataæ excellentiæ tuæ beneficiis fruimur, et respon-
B dere pro dignitate non possumus, congruenti sermone destituti. Quod vero Deum amans anima tua non sic sentit, mirum non est. *Charitas* quippe, ut ait, *non cogitat malum* [28]; quia jampridem idipsum solita est amice præsumere, et nos indignos gratis honore afficere; teque cum aliis tanquam excellentioribus, minim audes, uti dicitur, comparare. Verum hæc, ut dixi, sacræ dilectionis sunt indicia. Tu vero, undequaque laudabilis, videris in urbium regina, tanquam arx quædam collocatus, aut, ut proprie magis verum dicam, velut portus capacissimus, afflictorum requies, audire jucunda cupientibus consolatio idonea, quotidie, ut dicam, admittens et sanans, procurans et reli-
C giose colens hos et illos, majores ac minores, sacerdotes et episcopos, primores et subditos. Quam magnifica est dignitas tua divina, et Deo accepta exercitatio. Tibi etiam conveniunt decantati Job verba: *Pater eram orphanorum, et pes claudorum, et omni homini aperta erat janua mea* [29]; et alia quæ sequuntur. Tu reliquiæ pietatis, tu receptaculum orthodoxiæ: et multa prætermittit oratio, ne ad gratiam loqui quæ in os dicuntur, et adulari videatur. Verbum tamen unum addens conticescet. Patris una est consolatio, unigenitus et patrem amans filius, tum reginæ urbi magnanima et celebris optima tua administratio.

ΡΠΗ′ (82). — Τῇ σπαθαρίᾳ τοῦ Φλαβιανοῦ. [ψνθ′]

CLXXXVIII. — *Spathariæ Flaviani* (*).

In obitu filii.

Ἔφθασεν ἡ ἀπευκτὴ ἀγγελία τοῦ περὶ τοῦ ἀειμνήστου υἱοῦ σου πάθους, μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως. Ἐν ᾗ ὥσπερ οἱ τὰς ἀκοὰς βροντηδὸν καταπλαγέντες πεπτήχασιν ὅλως· οὕτως ἡμῖν ὁ λόγος ἐξαπορεῖσθαι πεποίηκε, καὶ μηδὲ ἔχειν τι φθέγξασθαι ἄξιον τῆς ὀδύνης. Ὢ τί γέγονεν ἐξάπινα; πῶς ᾤχετο ἀνὴρ θαυμαστὸς, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον; ὡς μεγαλοῆλιξ! ὡς ὡραῖος τὴν ὄψιν! ὡς εὐγενὴς τὸ

D Pervenit usque ad humilitatem quoque nostram feralis nuntius de æternæ memoriæ filii tui casu. In quo, quemadmodum ii quibus aures tonitru percussæ sunt, toti metu consternantur; ita nos hic rumor in summas angustias redegit, ut nec verba suppetant quæ paria sint dolori. O quid derepente factum est? quomodo excessit vir admirandus, ea ætate quæ maxime vitalis est, quam procerus sta-

[28] I Cor. XIII, 5. [29] Job XXIX, 15.

NOTÆ.

(*) Consolatoria.
(81) In cod. Reg. ρϛα′.

(82) In cod Reg. ρϛα′.

A tura? quam pulcher aspectu? quam nobilis sanguine? quam illustri fama gloriosus? tanquam solus relictus faustæ matri consolatio, paternæ familiæ firmamentum, generi decus et ornamentum; addiderim et regiis palatiis inusitatum spectaculum. Hic longinqua in regione res imperatoris administrans, avolavit: matrem relinquens laudatissimam, relinquens simul et illustrem conjugem, cum egregiis filiolis, et lautam domum, sanguinem celeberrimum, rem opulentam, industrios famulos, stipatores dominum amantes, hæc et illa; simul omnia: ne minuta quæque singillatim consectetur oratio: dehinc ab exteris oris domum reversus, onus miserandum, lamentabilis occursus et urbi regiæ, et domui spectatissimæ. O calamitatem immodicam! Ingemuerint muri ipsi urbis, ne dicam principes et æquales. Ingemuerint et imperatores ipsi, germine orbati multis nominibus admirando, lacrymata fortasse urbana multitudo: mœsta autem merito fuerit universa cognatio. Quod si hæc ita sunt, quis dolorem tuum, o domina, luctuose satis explicet? quis et conjugis? quis et sororis? quis et domesticorum? Nec ipsæ fluminum profluentes aquæ in lacrymas conversæ vobis ad lamenta sufficerent. Quid aer? annon oculis vestris mutatus est? sol neque ortus est, sole domus amisso? Hæc atque his similia suggerit dolor ad lugendum. Sed quia mulierem alloquimur et divinis olim eruditam, et quæ omne virtutis argumentum in sua ipsius vita exhibet, sicut omnium prope aures oculique testantur; admonitione multa non est opus, cum domi habeat medicamenta consolationis. Multos codices sacros in manus sumpsisti: multa Patrum scripta evolvisti, nocte dieque vacans orationibus, in precibus pernoctans, hoc est, in nocturnis diurnisque psalmorum hymnorumque modulationibus. Ex quibus et continentia, et attritio corporis? liberalitas erga pauperes, erga sacerdotes et monachos observantia, et quidquid in aliis pietatis generibus laudatur et canitur. Domi ergo et a teipsa sat habes unde animæ suggeras quæ conveniant. Sed et sponsæ, et filiæ, et toti Abrahamiticæ domui, tanquam communis magistra, et virtutis exemplar, et quæ jampridem divinorum eloquiorum thesauros condidisti; potes et in tempore tritici mensuram distribuere [30]. Memineris, o generosa et admiranda inter mulieres, nec novum nec præter exspectationem evenisse quod accidit. Contemplare omnes qui ab Adam fuerunt ad hunc usque diem, et in profunda Dei judicia ingredere: ac vide, quia *homo velut fenum: dies ejus velut umbræ prætereunt* [31]. Quoniam igitur progenitor mortalis per peccatum, mortales et posteri invicem succedentes. Verum ex quo Christus, mors non amplius mors est, sed immortalis regenerationis principium. Pietate insignem filium, et orthodoxum, et

A αἷμα! ὡς εὐκλεὴς τὸ κῦδος! ὡς μόνος ἐγκαταλελειμμένος παραμύθιον μητρὶ αἰσίᾳ, οἰκίᾳ πατρῴα ἔρεισμα, γένει ἐγκαλλώπισμα· προσθείην δ' ἂν καὶ βασιλείοις αὐλαῖς ξένον ὅραμα. Οὗτος ἐν ἀλλοδαπῇ τὰ βασιλέως διοικούμενος, ἀπέπτη· καταλιπὼν μὲν τὴν περιβόητον μητέρα, συναπολιπὼν δὲ καὶ τὴν περίδοξον ὁμόζυγα, σὺν εὐγενέσι νεογόνοις, καὶ λαμπρὰν ἑστίαν, τὸ πολυθρύλλητον αἷμα, τὸ πολυούσιον κτῆμα, τοὺς δεξιοὺς ὑπηρέτας, τοὺς φιλοδεσπότους παραστάτας, ταῦτα κἀκεῖνα, ὁμοῦ τὰ πάντα, ὡς ἂν μὴ κατακερματίζοιεν ἐν ἕκαστον ὁ λόγος· εἶτα ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ξένης οἴκαδε, φόρτος ἐλεεινός, σκυθρωπὸν ἀπάντημα καὶ βασιλίδι πόλει, καὶ ἀξιαγάστῳ ἑστίᾳ. Ὢ τῆς ὑπερβαλλούσης συμφορᾶς! Στενάξειε δ' ἂν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, μὴ B ὅτι ἄρχοντες καὶ ὁμήλικες, στενάξειαν δ' ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες, ἀποβεβληκότες ἔρνος πολυθαύμαστον. Δακρύσειε τάχα καὶ ὁ ἐπιπόλιος ὅμιλος· ἐπιστυγνάσει δὲ εἰκότως καὶ πᾶν τὸ γένος. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, τίς τὸ ἐπὶ σοὶ πάθος ἐκτραγῳδήσειεν, ὦ δέσποινα; τίς δὲ τὸ τῆς ὁμοζύγου; τίς δὲ τὸ τῆς ἀδελφῆς; τίς δὲ τὸ τῶν οἰκετῶν; οὐδ' ἂν τῶν ποταμῶν τὰ ῥεύματα εἰς δάκρυον μεταποιούμενα ἐξαρκέσειεν ὑμῖν ὑπηρετεῖσθαι τῷ θρήνῳ. Τί δὲ ὁ ἀήρ; οὐκ ἠλλοίωται τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν ἄρα; καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀνατεταλκώς, τὸν τῆς ἑστίας ἥλιον ἀπολωλεκώς; Τοσαῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἐφάμιλλα ὑποβάλλει τὸ πάθος ἀποδύρασθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς γυναῖκα ἡμῖν ὁ λόγος πάλαι τὰ θεῖα πεπαιδευμένην, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν ἀρετῆς τὸν ἑαυτῆς βίον ὑποδεινύουσαν· ὡς C μαρτυρεῖ σχεδὸν πᾶσα ἀκοὴ καὶ ὄψις· οὐ πολλῆς χρεία ὑπομνήσεως· οἴκοθεν ἔχουσαν τὰ φάρμακα τῆς παραμυθίας. Πολλὰς ἱερὰς βίβλους ἐπὶ χεῖρας εἴληφας· πολλὰ πατρικὰ ἀναγνώσματα διεξελήλυθας. Νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν σχολάζουσα ταῖς προσευχαῖς, ταῖς δεήσεσιν ἐπιμένουσα ταῖς παννύχοις, εἴτ' οὖν νυκτεριναῖς καὶ ἡμεριναῖς ψαλμῳδίαις τε καὶ ὑμνῳδίαις. Ἀφ' ὧν καὶ τὸ ἐγκρατές, καὶ τὸ ὑπωπιαστικὸν τοῦ σώματος· τὸ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἐπιδοτικόν, ἱερεῖς τε καὶ μοναστὰς θεραπευτικόν· τὸ ἐπὶ πολλοῖς οὖν ἄλλοις εὐσεβείας τρόποις ὑμνούμενόν τε καὶ ᾀδόμενον. Οἴκοθεν τοιγαροῦν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἱκανῶς ἔχεις ἐπᾷσαι τῇ ψυχῇ τὰ εἰκότα. Οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ νύμφῃ, καὶ τῇ θυγατρὶ, καὶ πάσῃ τῇ Ἀβρααμιαίᾳ ἑστίᾳ· ὡς κοινὸς διδάσκαλος, ὡς ἀρετῆς ὑπόδειγμα, ὡς ἔκπαλαι τὰ θεῖα λόγια θησαυρίσασα, D καὶ ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον ἑκάστῳ διαιρεῖν ἔχουσα. Ἀναμνήσθητι, ὦ γενναία καὶ θαυμαστὴ ἐν γυναιξὶν, ὡς οὐδὲν ξένον καὶ τῶν παρ' ἐλπίδα τὸ συμβεβηκός. Ἀναθεώρησον τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς σήμερον· καὶ χώρησον εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ βαθέα κρίματα· καὶ ἴδε, ὅτι ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος· αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιαὶ παράγουσιν. Ἐπεὶ οὖν ὁ προπάτωρ θνητὸς διὰ ἁμαρτίαν, θνητὸς καὶ ὁ γόνος ἀλληλούχως ἰὼν μέχρι τοῦ δεῦρο. Ἀλλ' ὅμως ὅτι ἀφ' οὗ Χριστὸς, οὐκέτι θάνατος, ὁ θάνατος, ἀλλ' ἀρχὴ παλιγγενεσίας ἀθανάτου. Εὐσεβῆ παῖδα, καὶ ὀρθόδοξον,

[30] Luc. XII, 42. [31] Psal. CII, 15.

φιλομόναχόν τε καὶ φιλάγαθον, καὶ γεγέννηκας, καὶ προὔπεμψας. Ἔστω σοι παραμυθία αὐτάρκης καὶ εὐχαριστίας ὑπόθεσις. Καὶ παρακαλοῦμέν σε τὴν θεοπαράκλητον καὶ πανσύνετον· γενοῦ, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, κἀνταῦθα μεγαλοψυχίας ὑπόδειγμα· καλὸν ἐντάφιον καὶ τῷ παγκάλῳ υἱῷ, ὡς καὶ ψυχικῶς ἱμειρομένη τὰ αὐτῷ ἐπιβάλλοντα, ἀπόμοιραν Θεῷ εἰσοίσουσα. Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο Θεός σε ἐταμιεύσατο τῶν προλαβόντων ὑστάτην, ἵνα πάντα θεοπρεπῶς διαθεμένη, εὐκταίως συναπάρῃς τῶν ἐνθένδε, καὶ κληρονομήσῃς σὺν αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Ταῦτα καὶ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος συμφθεγγόμενός ἐστι, πολυτιμιωτάτη κυρία μου.

monachorum amantem, et boni studiosum, et genuisti, et præmisisti. Sit tibi consolatio idonea, et gratiarum agendarum argumentum. Utique hortamur te, licet divinius incitatam et prudentem undequaque: esto, quemadmodum in cæteris omnibus, hic etiam magni animi exemplum: pulchrum funus pulcherrimo ipsi quoque filio, tanquam de iis quæ ad illum spectant, pie sollicita, in Dei partem offerens. Propterea enim fortasse Deus te illorum qui præcesserunt ultimam reservavit, ut omnibus digne Deo dispositis, feliciter hinc emigres, et cum ipsis vitam æternam sortiaris. Hæc et frater noster Dei amantissimus archiepiscopus una nobiscum loquitur, domina mea longe honoratissima.

ΡΠΘʹ (83). — Παντολέοντι λογοθέτῃ. [ψξαʹ.]

CLXXXIX. — *Pantoleonti Logothetæ.*

Deprecatoria pro Theodoto Protospathario.

Ἴσμεν καὶ τὸ εὐπαῤῥησίαστον νεμεσητὸν ὑπάρχειν· συνεπιστάμεθα καὶ τὸν καιρὸν συστολὴν ἡμῖν ἐπιτρέπειν· ἀλλ' ὅμως τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀμυθήτου σου περὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς εὐδιάθετον ἠνάγκασεν ἡμᾶς τολμηρότερον χρήσασθαι καὶ τῷδε τῷ γραμματίῳ. Τολμηρὸν γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς οὐ μόνον τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀναφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑτέρων δεδεῆσθαι· ὅμως, ὡς εἴρηται, τὸ πολύ σου εὐμενὲς καὶ διπλοῦν εὐσεβὲς, παρεθάῤῥυνεν ἡμᾶς τολμῆσαι. Τί οὖν τὸ λεγόμενον; περὶ Θεοδότου τοῦ πρωτοσπαθαρίου, ὃς ὅπως ἐστὶν ἐναγώνιος, αἰτία τοῦ συναπάραντος αὐτῷ οἰκονόμου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει, διαγινώσκει πάντως ἡ ἀνυπέρβλητός σου ὑπεροχή. Τις οὖν ἄλλος ἂν ἐξευρεθείη ἀῤῥωγὸς ἐπὶ τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἀνδρός; τίς δ' ἂν ἐχεφρονέστερος τῆς σῆς μεγαλονοίας συνιδεῖν τὸ δέον; τίς δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ κράτους τὸ ὑπόγυον ἔχων πλέον τῆς σῆς γνησιευτικῆς παραστάσεως; Δὸς ὃ εἴληφας παρὰ Θεοῦ ἔλεος, δέσποτα παμπόθητε, τῷ δεομένῳ. Προκυλινδούμεθά σου τοῖς τιμίοις ἴχνεσι· βουλή σου ὡς βουλὴ ἀγγέλου· φωνή σου ὡς βολὶς ἀστράπτουσα τῇ τε λαμπρότητι τῆς παῤῥησίας, καὶ τῇ τῆς ἀγάπης ἀγλαΐᾳ· ἧς εἰ ἀξιωθείη μέτοχος γενέσθαι ὁ ἱκέτης σου, πάντως ἂν ἔξω [illegible] γένηται τῶν κατηγορητικῶν βελῶν τοῦ ἀντιφερομένου αὐτῷ, ὡς οἶδας ὁ ὑψηλόνους, κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἡμεῖς τε οἱ ταπεινοὶ προσοίσομέν σοι πολλὰς τὰς εὐχαριστίας τε καὶ προσευχὰς ὑπὲρ ὑγείας ἀμφοτέρων ὑμῶν, τῆς καλῆς ὄντως καὶ ἀξιαγάστου συζυγίας. Καὶ τάχα ὑπὲρ τὴν τῶν χρύσεα δῶρα προσφερόντων οὐκ ἀτιμοτέρα εἴη ὑμῖν ἡ θεοπάροχος δωρεὰ, καὶ ἡ ἀπὸ Κυρίου χορηγουμένη εὐμένεια, εἰς σωτηρίαν ψυχῆς τε ὁμοῦ καὶ σώματος ὑμῶν τῆς παμποθήτου καὶ πανευφήμου δυάδος.

Scimus nimiam loquendi libertatem expositam esse reprehensioni: scimus præterea tempus ipsum cautionem nobis imperare: attamen exsuperans tuæ erga nos humiles inexplicabilis benevolentiæ magnitudo coegit nos audacius his etiam litteris uti. Audaciæ enim revera est, non solum de propriis rebus suis referre, sed pro aliis etiam deprecari: et tamen, ut dictum est, eximia humanitas tua, et gemina pietas, confirmavit nos ut auderemus. Quid ergo est quod loquimur? De Theodoto Protospathario, qui quo pacto in discrimine versetur, propter œconomum Ecclesiæ, quia una cum ipso navigavit in Occidentem, novit prorsus incomparabilis eminentia tua. Quis igitur alius inveniri adjutor possit, qui viri causam suscipiat? Quis magna tua mente intelligentior, ut quid facto sit opus perspiciat? Quis autem cujus opera paratior et validior sit quam sincera tua protectio? Quam a Deo accepisti misericordiam, domine desideratissime, impertire postulanti. Honoratis vestigiis tuis advolvimur: consilium tuum sicut consilium angeli: vox tua velut fulgur coruscans et libertatis claritate, et splendore charitatis: cujus particeps si fieri meruerit supplex tuus, adversarii sui accusationis jacula penitus evadet variis modis qui tibi pro alta mente tua perspecti sunt. Nos vero humiles gratiarum actiones plurimas reddemus, et preces pro incolumitate utriusque vestrum, pulchræ omnino et admirandæ copulæ. Et fortasse beneficii divini, et a Domino subministratæ humanitatis haud minus pretium vobis ambobus, amabilissimis et clarissimis viris, constabit ad animæ simul et corporis vestri salutem, quam si quia aurea dona proferrent.

Ρϟʹ (84). — Θεοφάνῃ μονάζοντι. [ψξζʹ.]

CXC. — *Theophani* (84*) *monacho* (*).

Quod Christus, Christus non est, nisi circumscribatur nostra effigie.

Εἴ σοι φίλον τὸ πρὸς ἡμῶν τῶν εὐτελῶν γράμμα,

Si te humilitatis nostræ litteræ delectant, rursum

NOTÆ.

(83) In cod. Reg. ρπθʹ.
(84) In cod. Reg. ρϟʹ.
(84*) Cerameo, postea archiepiscopo Tauromenitano, cujus exstant Homiliæ in Evangelia Dominicalia et festa, etc.
(*) Dogmatica.

A accipe, vir charissime, non quæ facundiæ et elegantiæ quidquam habeant, ut tu blandiens dicis ; at quæ charitatis symbolum sunt procul dubio : quantoque crebriores fuerint litterarum vices, tanto et charitatis crescat affectus : quo quid optabilius esse possit ? Verum hæc missa faciamus : ad sequentia pergat oratio. Quid hoc est quod apud vos tentatum est novi ? et quinam hi novi dracones, Charybdis instar absorbentes animas, quæ veritatis verbo firmatæ non sunt ? Tu quidem haud nominasti : nos vero, etiam antequam litteræ tuæ significarent, vehementer planximus, unius hominis, causa hæretici, seu potius revera blasphemi in Deum, qui chartularii munus istic ab imperatore adeptus est, hanc celeberrimæ Siciliæ perniciem dicentes obtigisse. B Istud autem exitium non ex dogmatica doctrina conflatum est : doctrinæ enim expers ingens hæc statua : sed ab impia mente profectum, atque, ut quod verius est dicatur, ad impietatem amajoribus natum : et quidem cum duobus aliis consanguineis. Sed hos Trinitas, scio, profligabit, et vestro et aliorum qui veritatem una defendunt ore divino. Tu vero et tui similes minime turbet adhuc furens hæresis. Nondum enim excussum et contusum est malum, nec satis adhuc probatus fidelium in Deum amor : ac præterea non possumus ingredi in abyssum judiciorum Dei, quomodo populum suum infidelitatis procella usque adeo agitari sinat. Cæterum sermonis conclusio est, *ut qui probati sunt, manifesti fiant* [32] ; sicut sapientiæ dispensator Paulus dixit. C Quapropter hortamur, et obsecramus, ne fatigeris, neque cesses adversarios coarguere, ex intimo cordis tui penu divina promens documenta, atque hinc perspicue demonstrans, Christum non esse Christum, nisi juxta figuram nostram circumscribatur. Nam si caro factus est, utique veluti caro circumscribetur. Quod vero non circumscribitur, id intra humanitatem non est, sed extra hanc haud dubie, necnon extra locum, et tempus : Deus nudus, quem natura incomprehensibilem et indefinitum dicimus et cogitamus. Atque hoc ex rerum natura per certam veritatis demonstrationem sequi necesse est : circumscribi nempe Christum, et in imagine adorari : « Siquidem in imagine archetypum repræsentatur, » sicut alicubi divinus ait Dionysius : et alibi : « Alterum in altero, præter D substantiæ differentiam. » Quare qui negat depingi Christum, is natum hominem esse negavit : et qui ejus imaginem non adorat, prorsus ne ipsum quidem adorat, licet adorare se putet : quandoquidem, ut sermo sacer ait : *Infideles confitentur se Deum nosse, factis autem negant* [33]. Hæc ego reverentiæ tuæ non tanquam ignoranti exposui, sed tanquam eadem sentienti, ac veluti guttam ex dogmatum pelago hauriens ; cum infinitæ præterea suppetant Patrum sententiæ, una cum vetere historia ab exordio ipso evangelicæ prædicationis, ad

A δέχοιο καὶ αὖθις, ὦ τριπόθητε· οὐδὲν μὲν ἔχον εὐπρεπές τε καὶ εὔφραδὲς, ὡς χάριτι φὴς, τὸ δ' οὖν τῆς ἀγάπης σύμβολον καὶ πάνυ ὁμολογουμένως· καί γε ὅσον ἡ ἀντίδοσις τῶν γραμμάτων γίνοιτο, τοσοῦτον ἡ τῆς ἀγάπης διάθεσις αὔξοιτο. Οὗ τί ἂν εἴη σπουδαιότερον; Ἀλλὰ τοῦτο νῦν κείσθω ἐνταῦθα· πρὸς δὲ τὸ ἑξῆς βαδιστέος ὁ λόγος. Τί τὸ νῦν καινοτομηθὲν ἐν τοῖς αὐτόθι; καὶ τίνες οἱ νεοφανεῖς δράκοντες Χαρυβδαδὸν καταπίνοντες ψυχὰς μὴ ἐστηριγμένας τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας; Αὐτὸς μὲν οὖν οὐκ ἐξωνομάτισας· ἡμεῖς δὲ, καὶ πρὸ τῆς δηλώσεως τῶν γραμμάτων, κατεστενάξαμεν ὅτι μάλιστα ἐφ' ἀνδρὶ αἱρετικῷ, μᾶλλον δὲ βλασφήμῳ τῷ ὄντι εἰς Θεὸν, λαχόντι ἐν τοῖς αὐτόθι παρὰ τοῦ κράτους χαρτουλαρεύειν, ἐκεῖνο εἰπόντες, ὅτι γε τῆς περιβοήτου Σι- B κελίας ἔφθασεν ὄλεθρος. Τόδε τὸ πῆμα οὐκ ἐκ δογματικῆς πείρας τετεχνωμένον· ἄπειρον γὰρ τὸ ἀνδριαντάριον· ἀλλ' ἐξ ἀσεβοῦς γνώμης πεπληρωμένον, καὶ ἵνα ταληθέστερον ῥηθείη, πατρόθεν ἐπὶ τὸ ἀσεβεῖν ἠγμένον· καί γε σὺν δυσὶν ἄλλοις ὁμαίμοσιν. Ἀλλὰ τούτους μὲν ἡ Τριὰς οἶδ' ὅτι ἐπιῤῥαπίσειεν, ἐνθέοις στόμασιν ὑμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα ὑπερμαχούντων τῆς ἀληθείας. Σὲ δὲ καὶ τὸν, οἷος σύ, μηδὲν ξενιζέτω ἡ ἔτι λυττῶσα αἵρεσις. Οὔπω γὰρ ἐκτέτριπται τὸ κακὸν, οὔτε δεδοκίμασται ἱκανῶς τῶν πιστῶν τὸ φιλόθεον, καὶ τρίτον οὐχ οἷοί ἐσμεν ἐμβατεύειν εἰς ἄβυσσον κριμάτων Θεοῦ· καθ' οὓς τρόπους ἀνέχεται ἀκμὴν κλυδωνίζεσθαι τῷ σάλῳ τῆς ἀπιστίας τὸν λαὸν αὐτοῦ. Πλὴν συμπέρασμα τοῦ λόγου, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίγνοιτο, ὡς ὁ C τῆς σοίας ταμίας Παῦλος λέλεχε. Διὸ καὶ παρακαλοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν μὴ ἐκκακεῖν, διακατελέγχειν σε τοὺς ὑπεναντίους, ἐκ τῶν ἀδύτων ταμείων τῆς καρδίας σου προφέρων τὰ θεῖα διδάγματα· καὶ ὑποδεικνύων ἔντευθεν ἀριδήλως, ὅτι Χριστὸς οὐ Χριστὸς, εἰ μὴ περιγράφοιτο τῇ καθ' ἡμᾶς ἰδέᾳ. Εἴπερ γὰρ σὰρξ ἐγεγόνει, πάντως καὶ ὡς σὰρξ περιγράφεται. Ὃ δὲ μὴ περιγράφοιτο, τοῦτο οὐκ εἴσω ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἔξω δηλονότι καὶ τόπου καὶ χρόνου· Θεὸς γυμνὸς τῇ ἀπεριληψίᾳ τε καὶ ἀοριστίᾳ καὶ λεγόμενος καὶ νοούμενος. Καὶ τοῦτο ἀραρότως εἰς ἀναμφίλεκτον ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας φυσικαῖς ἀκολουθίαις ἀναγκαζόμενον· περιγράφεσθαι Χριστὸν, κἂν τῇ εἰκόνι προσκυνούμενον. « Ἐπείπερ ἐν αὐτῇ τὸ ἀρχέτυπον ἐκπέφασται, ὥς πού φησιν ὁ ἱεροφάντωρ Διονύσιος· » καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἑκάτερον ἐν D ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. » Ὥστε ὁ ἀπαναινόμενος ἐγγράφεσθαι Χριστὸν, ἤρνηται ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ ὁ μὴ προσκυνῶν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, οὐτίπου προσκυνεῖ αὐτὸν τὸ καθόλου, κἂν νομίζῃ προσκυνεῖν· ἐπεί φησιν ὁ ἱερὸς λόγος· Οἱ ἄπιστοι ὁμολογοῦσι Θεὸν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοούσῃ τῇ τιμιότητί σου ὑπεδήλωσα, ἀλλ' ὡς συνομογνωμονούσῃ· καὶ ὥσπερ ῥανίδα ἐκ πελάγους δογμάτων ἀνελκύσας· πρὸς τῷ καὶ ἄπειρον ἑσμὸν εἶναι πατρικῶν· μετὰ καὶ τῆς ἀρχαιολόγου ἱστορίας ἀπ' αὐτῆς βαλβίδος

[32] I Cor. xi, 19. [33] Tit. i, 16.

γματος, εἰς σύστασιν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν A τιανῶν πίστεως.

Ι' (85). — Φιλοθέῳ κτήτορι. [ψξη'.]

κέρδος ἡγεῖταί σου ἡ τιμιοτης, ὡς φησι, ἡμῶν γράμματα, ὁμοῦ τε καὶ μνημονευο- ς ἡμῶν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τῆς σῆς θεόφρο- νοίας ταπεινοφροσύνῃ πολλῇ κεχρημένης οὐχ ἡμῶν τῶν ταπειτῶν [cod. Reg. εὐ- ιαὶ οὐδενὸς ἀξίων λόγου. Ὅμως κατὰ τὴν ιν αὐτῆς λήψεται τὸν μισθὸν ὑπὸ τῆς τοῦ ἡμῶν Θεοῦ δικαιοκρισίας, ἀμειβομένου B ιν ἑκάστου ἀμοιβαῖς οὐρανίαις, καὶ εἰς ἑαυ- οῦ πέλας γιγνόμενον Χριστοειδῶς ἀνατιθε- Ἡμεῖς δὲ τῷ ὄντι χαίρομεν, ἀνδρὶ τοσούτῳ κούτῳ φιλιάζειν γνωρίσαντες· οὗ ἡ ἀρετὴ ος, καὶ ὁ ἔπαινος δικαιοτατος, καὶ τὸ πολί- λλοῖς ὑπόδειγμα τοῖς ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν ἐν ύσῃ γενεᾷ, ὡς ἐν περιωπῇ ὅρους ἀρετῶν ον. Καὶ φερωνύμως ὡς ἀληθῶς ἐξέλαμψας φίλτρῳ Θεοῦ τὸ ἄπραγμον καὶ ἡσύχιον νος, ἐπιτηρήσει θείων ἐντολῶν, καὶ ἐπιτεύ- ιωνίων ἀγαθῶν. Καίτοι ὑπάρχων, καὶ κατὰ ιος τυραννίδος, καὶ κατὰ γένος ὑπέρλαμπρος ἀλλ' ὁ θεῖος πόθος σβέσας ταῦτα πάντα, καὶ δείξας, ὅπερ καὶ ἀληθὲς, πρὸς τὴν ὑπέρφωτον ὡραιότητος ἦρέ σου τοὺς τῆς διανοίας ὀφ- C αἴγλην ἐκεῖ βλέπειν, ἐκεῖ φαντάζεσθαι, ετιθέναι τὸ πολίτευμα, οὗ χαρὰ ἀνεκλάλη ζωὴ ἀκήρατος [cod. Reg. ἀμήρυτος], ὅπου ες τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος. Ἀλλὰ τοι, ὦ θαυμάσιε καὶ ἐπιπόθητε ἡμῖν, ἐπαύ- ετῆς ἔτι καὶ ἔτι, καὶ θησαύρισις ἀγαθῶν ὶς τὸ μεγαλεμπόρως ἀπᾶραί σε τῶν ἐνθένδε, ει τῶν ἀϊδίων. Σὰ μὲν οὖν τῆς προσηγορίας κείσθω. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέ- ρώτησας αὖθις, ὑποδείξας τὸ ἀνεξαγόρευτον ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ὁ κανὼν οὐδὲ εἰς διγα- γάμον ἑστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον παραχω- ῷ γε μᾶλλον στεφανῶσαι τὸν τοιοῦτον; Ὁ γὰρ ; ἐπιτίθεται ἐπὶ τῷ νικῶντι τὴν ἀκρασίαν, τῆς παρθενίας κλέος ἀποσωσαμένῳ. Ὁ δὲ D , πρὸς τῷ μὴ ἄξιος εἶναι στεφανωθῆται, καὶ ις ὑποβέβληται κανονικῶς. Πῶς οὖν οὐκ στεφανῶσαι τοὺς ὑπὸ κανόνας κειμένους τῆς ; ; Παρ' ἡμῶν τοίνυν, συγγνωθι, ἵνα μηδὲν αἰτίαμα, οὐκ ἐπιτέτραπται τὸ καθόλου ἱε- · οὐκ οἶδ' ὅτι εἰ μή τι κατ' οἰκονομίαν, με- ει ὑμῖν τῶν ἁγιασμάτων, παρὰ σεσωσμένου ἱρου τετελεσμένων. Περὶ τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι ιεν ἐπιτιμιασθεὶς, δίκαιόν ἐστιν ἕως καιροῦ μὴ ἀποστολίζεσθαι αὐτον· ὁ μὲν γὰρ πρε- ; εἴργεται τῆς λειτουργίας ἐπιτιμιασθεὶς, ὁ ιονος τῆς διακονίας, καὶ ὁ ἀναγνώστης τῆς

illibatæ fidei nostræ Christianæ confirmationem.

CXCI. — *Philotheo possessori.*

Laudat ejus virtutes, genus, patriam.

Magnum lucrum putat honorificentia tua, ut ait cum litteras nostras accepit, simulque cum ipsius a nobis fit mentio. Hoc vero divinæ mentis tuæ, magna humilitate præditæ encomium est, non nostrum, qui abjecti, et nullius pretii homines sumus. Attamen juxta fiduciam tuam mercedem accipies a justo judicio boni Dei nostri, qui uniuscujusque fidem cœlestibus præmiis remuneratur, et quod proximo factum est, ut sibi ipsi Christus imputat. Nos vero gaudemus reipsa cum palam facimus amicos nos esse tanti ac talis viri, cujus virtus celeberrima, lausque justissima, et vivendi ratio multis pie in hoc sæculo vivere volentibus, exemplum est, tanquam in summo montis virtutum vertice propositum. Ac tuo certe nomini congruenter Philotheum te exhibuisti, Dei amore vitam tranquillam et a negotiis remotam eligens, ut divina serves mandata, et æterna bona consequaris. Et vero cum sis et ob formam dignus imperio, et, si genus spectetur, sanguine perillustri : divinus tamen amor exstinguens hæc omnia, et nihili esse docens, sicut verum est, et divinæ pulchritudinis splendorem omni lumine superiorem oculos tuæ mentis erexit; ut illuc spectes, illuc contemplationem, illuc conservationem tuam transferas, ubi gaudium est ineffabile, ubi vita immortalis, ubi coruscatio beatæ et supremæ Trinitatis. Sed contingat tibi, vir admirande nobisque desiderande, majus majusque virtutis incrementum, et bonorum operum congeries : ut magni mercatoris instar hinc solvas ad participationem æternorum. Quod igitur ad tuum nomen attinet, hic finis esto. Quia vero de presbytero etiam rursus interrogasti, pœnam minime expressam significans ; illud dico, canonem ne concedere quidem presbytero ut in digami nuptiis convivetur; quanto minus ut illum coronet qui talis est ? Corona enim ei imponitur, qui vicit intemperantiam, et virginitatis decus conservavit. Qui vero secundas nuptias init, præterquam quod dignus non est qui coronetur, canonum etiam pœnis est obnoxius. Quo igitur pacto coronare ausus est eos, qui ex canonibus de digamia multandi sunt ? Quamobrem, ignosce, ut crimen aliud nullum esset, nullatenus sacrificare permissum est ; haud scio an per indulgentiam dispensare circa sacramenta, quæ ab innoxio presbytero fuerint consecrata. De lectore, qui pœna suscepta reversus est, æquum est ut ante synodi tempus Apostolum non legat. Nam et presbyter inhibetur a sacrificio, et diaconus a ministerio, et lector a lectione. Nos ita sentimus et sanci

NOTÆ.

In cod. Reg. ρϟδ'.

mus. Sicut autem pietati tuæ visum fuerit, sic fa- [illegible]

CXCII. — *Irenæ Patriciæ.*

De monasterio feminarum ad viros non transferendo.

Bonæ fiduciæ tuæ argumentum est, quod nos humiles salutaveris, Domina mihi honoratissima, per dilectum fratrem nostrum dominum Petrum propinquum tuum : per quem et nos vicissim quam debemus salutationem reddimus, laudantes pietatem tuam, rectamque in bonis æmulationem. Hoc quippe et ipsi per nos scimus, et a fratre persæpe discimus, quodque ob Dei amorem, ipsum etiam in honore habes, sicut virtuti tuæ, et viri moribus convenit. Quoniam autem percontata es de monasterio, quod Leones vocant, utrum conveniat viris illud attribuere, sicut est consilium tuum in ejus instauratione, cum antea muliebre monasterium diceretur, et reipsa esset : hoc habemus quod respondeamus, quod nempe, si a te nunc primum consecratus esset locus, integrum foret facere quod velles. Sed quia consecratus antea fuit per beatæ memoriæ defunctam filiam tuam illic præsidentem, quæ et multis annis monasterium rexit cum virginum cœtu ; etsi superiore bello civili facta est sororum illius loci translatio, atque ipsius præpositæ, quæ ibi quiescebat in sacris loculis, cum aliis quæ præcesserant ejusdem ordinis animabus ; fas non est, ut opinor, Domina, mutationem a te fieri, aut porro illius quæ præcessit, sorores filiasque dimittere, quæ ibi Deo servire malunt, ubi sepulta est præposita. Apostolicus sermo est : *Unusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat* [24]. Monasterium muliebre appellatum est : quæ causa immutationis, ut virorum nomen gerat ? præsertim cum viri non appareant ? quæ autem expulsæ sunt, non ferant se non ibi vivere. Quod si sæpe mutatio facta est in quibusdam monasteriis, aut persecutio causa fuit, aut subreptio injusta, aut potentia non legitima. Quibus vero recta est fides, et vita fidei non repugnans, eos consentaneum fuerit secundum leges et canones loqui et agere. Quamobrem hortamur et obsecramus, ac si ipsa beatæ memoriæ filia tua per nos humiles vocem ederet, monasterium Leones pergat muliebre nuncupari, et ipsius filias in spiritu, servientes Deo custodire. Hoc enim ut illius, sic et tuæ quoque pietati laus erit sane maxima, neque ansam reprehensionis dabit iis qui nostra observant : quod præcipit Apostolus cum ait : *Sine offensione estote et Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei* [25]. Quoniam nisi ita feceris, res quidem non subsistet, ab eo quod convenit, ad id quod præter naturam est, translata : nos vero non effugiemus publicam ca-

ἀναγνώσεως. Ἡμεῖς οὕτως φρονοῦμεν καὶ τυποῦμεν. [illegible]

ΡϞΒ' (86). — Εἰρήνῃ πατρικίᾳ. [ψϞα'.]

Τῆς ἀγαθῆς σου πεποιθήσεως σύμβολον τὸ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς προσαγορεῦσαι, κυρία τιμιωτάτη μοι, διὰ τοῦ ἠγαπημένου ἡμῶν ἀδελφοῦ Κυρίου Πέτρου καὶ συγγενοῦς σου· δι' οὗ καὶ ἡμεῖς ἀντ[illegible] αγορεύομεν ὀφειλομένως, ἐπαινοῦντές σου τὸ [illegible] [illegible] [illegible]ζηλωτὸν ἐν ἀγαθοῖς. Ὅτι τοῦτο καὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἴσμεν, καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πολλάκις διδασκόμεθα· καί γε ὡς διὰ Θεοῦ ἀγάπην, καὶ αὐτὸν διὰ τιμῆς ἄγεις, ἀξίως τῆς ἐνούσης σοι ἀρετῆς, καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς [illegible]. Ἐπειδὴ δὲ ἠρώτησας περὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοὺς Λέοντας, ὡς εἰ δέοι ἀνδρεῖον αὐτὸ καταστήσασθαι· οὕτως αἴσθησιν ἔχουσα ἐν τῷ μετασχηματισμῷ τοῦ πρὶν γυναικεῖον μονὴν ὀνομαζομένου καὶ χρηματίσαντος· τοῦτο ἀποκρίνεσθαι ἔχομεν· ὅτι εἰ μὲν νεωστὶ ἦσαν καί σοι καθιεροῦν τὸν τόπον, ἐξὸν ὅπερ αἱρῇ διαπράξασθαι. [illegible] δὲ προκαθιέρωται διὰ τῆς ἐν μακαρίᾳ μνήμῃ τελεσθείσης σου θυγατρὸς ἐκεῖσε καθηγουμένης, καὶ τοῦτο ἐπὶ χρόνοις ἱκανοῖς διακρατησάσης, μετὰ καὶ [illegible] παρθενικῆς· εἰ καὶ ὅτι μετάθεσις γέγονεν ἐκ τοῦ προλαβόντος [illegible] τῆς [illegible] τῶν ἐκεῖσε, αὐτῆς τε τῆς [illegible], δεῦρο κατακειμένης ἐν θήκαις ὁσίαις μετὰ καὶ [illegible] λαβουσῶν ἄλλων ὁμοταγῶν ψυχῶν· οὐ θεμιτὸν, ὡς οἶμαι, κυρία, ἐξαλλαγὴν ποιήσασθαί σε· μάλιστα τῶν ἀφεθεισῶν ἀδελφῶν καὶ τέκνων τῆς προηγησαμένης ὧδε [illegible] λατρεύειν Θεῷ, ἔνθα καὶ ἡ καθηγουμένη κατάκειται. Ἀποστολικός ὁ λόγος ἐστίν· *Ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.* Μονὴ [illegible] γυναικεία· τίς λόγος τῆς μεταλλαγῆς ἀνδρώνυμον γενέσθαι ; καίτοι ἀνδρῶν μὴ κατ' ὀφθαλμοὺς φαινομένων, καὶ τῶν ἐκβεβλημένων οὐκ ἀνεχομένων μὴ οὐχὶ ἐκεῖσε διαζῆν. Εἰ δὲ ὅτι γέγονε πολλάκις ἐξαλλαγὴ ἐν τισὶ μοναστηρίοις, ἀλλὰ κατὰ [illegible] αἰτίαν, καὶ ὑφαρπαγὴν οὐχ ὁσίαν, καὶ ἐξουσίαν οὐκ ἔνθεσμον. Οἷς δὲ καὶ πίστις ὀρθὴ καὶ βίος μὴ ἀνθιστάμενος, τούτοις ἀκόλουθον ἂν εἴη ἐνθέσμως καὶ κανονικῶς λέγειν καὶ πράττειν. Διὰ τοῦτο καὶ παραινοῦμεν καὶ ἀντιβολοῦμεν, ὡς αὐτῆς τῆς μακαρίας θυγατρός σου φωνὴν ἀφιείσης δι' ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· μενέτω τὸ μοναστήριον οἱ Λέοντες γυναικεῖον χρηματίζον, καὶ φρουρούν τὰς κατ' αὐτὴν [illegible] θυγατέρας αὐτῆς, ἐν πνεύματι λατρευούσας Θεῷ. Τοῦτο γὰρ σύν ἐκείνῃ καὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ κλέος ὅτι μάλιστα, καὶ ἀνεπίψογον τοῖς ἐπισκεπτοῦσι τὰ ἡμέτερα· ὅπερ παρεγγυᾷ ὁ Ἀπόστολος λέγων· *Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.* Ἐπεὶ [illegible]

[24] I Cor. VII, 20. [25] I Cor. X, 32.

NOTÆ.

(86) In cod. Reg. ψϞα'.

μὴ οὕτω πράξοις, τὸ μὲν δρᾶμα στάσιν οὐχ ἕξει, ἅπαξ κινηθὲν ἐκ τοῦ καθήκοντος εἰς τὸ παρὰ φύσιν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔξω κωμῳδίας, προσθείην δ' ἂν καὶ κατακρίσεως ἀπενεγκοίμεθα παράπτωμα.

ΡϞΓ' (87). — Εὐδοκίμῳ σπαθαρίῳ. [ψοβ'.]

Ὠψίσαμεν ἀντεπιστεῖλαι τῇ τιμιότητί σου· ὥστε μικροῦ δεῖν καὶ ἐκκεκροῦσθαι ἡμᾶς τῆς τῶν ἐπεσταλμένων δυνάμεως. Ἀλλὰ τὸ αἴτιον, τὸ μὴ παρεῖναι πιστὸν γραμματτηφόρον. Νῦν δὲ ἐπειδὴ ἐξ ἀναγκαίου ἀπεστείλαμεν τὸν οἰκονόμον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐν τοῖς αὐτόθι· εἰκότως τὸ ἐλλιπὲς ἀποπληροῦμεν· ἐκεῖνο πρῶτον λέγοντες, ὅτι οὐχ οἷοί ἐσμεν φαρμακεύειν ψυχὴν λυπουμένην, καὶ πολλοῖς τετρυχωμένην πάθεσιν. Ὅμως πειρατέον ἐκ τῶν θεοπνεύστων Λογίων τὴν θεραπείαν ἐξευρίσκειν. Τί οὖν φησιν ὁ τούτων μέγιστος ταμίας; Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. Εἰ οὖν ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ἐν παντὶ πράγματι, καὶ ἀδιαλείπτως τὸ χαίρειν, καὶ εὐχαριστεῖν, καὶ προσεύχεσθαι ἡμῖν διατέτακται· οὐκ ἂν ἐξοιχήσεται χρόνος, οὐδὲ ὁ ἀκαριαῖος, μὴ οὐχὶ περιοριζόμενος ἐν τῷ χαίρειν καὶ εὐχαριστεῖν τὸν ἀληθινὸν Χριστιανόν. Οὔκουν λοιπὸν θλιπτικὰ τὰ παρόντα, κἂν οἷά ποτ' ἂν εἶεν τῆς δυσπραγίας ἔχοντα τὸ ὑπέρογκον; Καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἀγνοούσῃ τῇ ἀγαθῇ σου ψυχῇ, ἀλλὰ ὑπομνηστικῶς εἴρηταί μοι· ἐπειδὴ κάμνουσα ψυχὴ ἔσθ' ὅτε ἀτονεῖ πρὸς τὸ ἀνηγμένον τῆς θεωρίας. Δεύτερος λόγος μοι· ὅτι εἰ καὶ πολλῶν τῶν ἐνόντων ἀπεγύμνωσάν σε οἱ ἐξουσιάζοντες· ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποστερῆσαί σε τοῦ τιμιωτέρου κτήματος ἠδυνήθησαν. Οὐχ ὁρᾷς καὶ εὐχαριστεῖς, οἵαν σοι γνῶσιν ὁ Θεὸς ἐθησαύρισε; πηλίκην γλῶσσαν; ἐξ ἧς ὡς ἐξ ἀδύτων θησαυρῶν τῆς καρδίας προφέρει τὰ ἀγορεύματα καὶ διανοήματα προῖξ ὅτι μάλιστα. Τοῦτο προφερέστατον καὶ πάντων χρημάτων χρηματιστικώτερον, καὶ πάσης οὐσίας ὑπερουσιώτερον· ὃ εἴ τις κέκτηται, τῶν ἄγαν πολυουσίων αἱρετώτερός ἐστι τῷ νοῦν ἔχοντι, κἂν ῥακίοις μόνον ἀμφιεχόμενος. Καὶ τοῦτο δέδειχε σύμπας μὲν ὁ τῶν δικαίων χορός· ἐν δὲ τοῖς ἐξωτερικοῖς προσώποις ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκεῖνος, ἐκ ναυαγίου γυμνὸς ὀφθεὶς τῇ βασιλίδι.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐρώτημά σου τρεπτέον τὸν λόγον. Καίτοι εἰδὼς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εὖ ἔχον, φιλοπευστεῖς· πρὸν ἡμῶν τῶν ἀμαθῶν ἐκδιδάσκεθαι. Φῂς γὰρ ὅτι πῇ μὲν λογισμὸς προτρέπεταί σε εἰς προσευχήν· πῇ δὲ ἀνακόπτει, ὡς τοῦ Θεοῦ εἰδότος ὅπερ βουλόμεθα αἰτῆσαι [cod. Reg. αἰτεῖσθαι]· ὡς ἐντεῦθεν παρέλκον ἂν τὸ προσεύχεσθαι. Πρὸς τούτοις, ἐπεὶ ἁμαρτωλὸς εἶς, οὐδὲν ὀνεῖ [cod Reg. ὀνίνησι] τὸ προσεύχεσθαι. Καὶ ἁπλῶς εἴ τι ἄλλο ἐδήλου τὸ γράμμα· οὐ γὰρ παρῆν μοι ἐπὶ χεῖρας ἔχειν. Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἐν τούτοις; Ὅτι τύχης καὶ εἱμαρμένης ἔμφασιν ἔχει ἡ

A villationem, addiderim etiam, in condemnationem ob delictum incurremus.

CXCIII. — *Eudocimo Spathario* (*).

De præscientia Dei et prædestinatione.

Cunctati supra modum sumus honorificentiæ tuæ litteris respondere; adeo ut pene nobis exciderit quid potissimum continerent. Sed causa fuit, quod fidum tabellarium non haberemus. Nunc vero, quando quidem necesse fuit istuc mittere œconomum monasterii nostri, quod omissum fuit explemus ut par est, atque illud primo loco dicimus, non posse nos animæ mœrenti, et multis ærumnis attritæ remedium afferre: connitendum tamen ut ex divinis eloquiis curationem nanciscamur. Quid B ergo ait maximus illorum dispensator? *Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratia agite* [26]. Si ergo et omni tempore, et in omni re, et sine intermissione gaudere, et gratias agere, et orare nobis præceptum est; nullum utique tempus effluet, ne momentaneum quidem, quod vero Christiano, ut gaudeat et gratias agat, definitum non sit. Rursum, nonne afflictionem parere solent præsentia, gravique rerum adversarum oneri sunt obnoxia? Atque hæc me bonæ animæ tuæ, non ut ignoranti, sed excitandæ memoriæ causa dicta sunt; quia æger animus languescit interdum, quominus possit ad contemplationem assurgere. Altera mihi est ratio, quod etsi multis te opibus spoliarunt qui rerum potiuntur, at nullo modo privare te pretiosiori C possessione potuerunt. Qualem tibi scientiæ copiam donarit Deus, annon vides, et gratias agis? qualem linguam? ex qua tanquam ex abditis cordis thesauris dicta et cogitata profers quam maxime gratuita. Hoc longe præstantissimum, et omnibus opibus opulentius, et rerum omnium copia copiosius: quod qui possideat locupletissimis præferendus est, judicio sapientum, etiamsi panniculis induatur. Et hoc quidem demonstravit justorum chorus universus: inter extraneos autem Ulysses ille, qui post naufragium spoliatus a regina conspectus est.

Verum ad interrogationem tuam convertenda est oratio. Licet per te noris ipse quid rectum sit, quæris a nobis ineruditis edoceri. Ex una parte D ratio, ut ais, te provocat ad orationem; ex altera inhibet, tanquam sciente Deo quid petere velimus: ut proinde supervacaneum sit orare. Ad hæc quia peccator es, nihil juvat orare; ac demum si quid aliud litteræ significabant; neque enim ad manus erant. Quid in his ergo dicendum est? Quod fortunæ, et fati significationem habeat hæc cogitatio, atque, ut totum dicatur, liberi arbitrii eversionem.

[26] I Thess. v, 27.

NOTÆ.

(87) In cod. Reg. ρϞ'.

(*) Dogmatica.

Idcirco huic opinioni adhærere nos oportet, qui prudentes sumus, et Dei cognitione locupletati : sed, quod secundam propositionem attinet, persuasum habere, etiam peccatores, optima pœnitentia utentes audiri a Deo. Quo enim pacto, cum super pœnitentibus gaudeat, juxta divina oracula[37], horum preces non exaudiat ? In præcedenti propositione sic respondendum : Divina præscientia non tollit liberum arbitrium. Etenim non quia præscit, facimus quæ facimus, sed quia facturi sumus præ-noscit ; et confirmatur in hoc, et præscientiæ definitio, et liberi arbitrii ratio. In iis enim quæ non sunt in nostra potestate, præcedit Dei definitio, de tempore, loco ac modo : in iis vero quæ in potestate nostra sunt, in quibus est liberum arbitrium, subsequitur quodammodo Dei præscientia, tum in virtute, tum in vitio. Quare oportet nos et amare et orare meliora, ut Deum inde habeamus subsequentem nos, sed contrariis modis. Nos enim modis contrariis subsequetur, si hic quidem puniat et castiget; ibi vero coronet et regnum cœlorum nobis rependat.

διάνοια, καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦ αὐτεξουσίου ἀναίρεσιν. Οὐμενοῦν ταύτῃ τῇ δόξῃ ἐπερείδεσθαι ἡμᾶς χρὴ [cod. Reg. δεῖν], ἐχέφρονας ὄντας · καὶ δόξαν [cod. Reg. γνῶσιν] Θεοῦ πεπλουτισμένους · ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ δευτέρου προβλήματος, πεπεῖσθαι, ὅτι καὶ ἁμαρτωλῶν ἀκούει ὁ Θεὸς μετανοίᾳ κεχρημένων ἀρίστῃ · πῶς γὰρ ἐφ' οἷς χαίρει μετανοοῦσι, κατὰ τὰ ἱερὰ Λόγια, μὴ οὐχὶ καὶ εἰσακούειν τῆς τούτων δεήσεως; Περὶ δὲ τοῦ προηγουμένου προβλήματος οὕτως ἀπαντητέον · ὅτι ἡ θεία πρόγνωσις οὐκ ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον. Καὶ γὰρ οὐχ ὅτι προγινώσκει, πράττομεν ἃ πράττομεν · ἀλλ' ὅτι πράξομεν, προγινώσκει · καὶ ἔῤῥωται ἐν τούτῳ, καὶ ὁ τῆς προγνώσεως, ὅρος καὶ ὁ τοῦ αὐτεξουσίου λόγος. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν, προηγούμενός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ ὅρος, ἐπί τε χρόνου, καὶ τόπου, καὶ τρόπου · ἐπὶ δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐφ' οἷς τὸ αὐτεξούσιον, οἱονεὶ ἑπομένη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ πρόγνωσις, ἐπί τε ἀρετῆς καὶ κακίας. Ὥστε δεῖ ἡμᾶς καὶ ἐρᾷν καὶ εὔχεσθαι τὰ κρείττονα · ἵνα ἔχωμεν ἐντεῦθεν τὸν Θεὸν ἐφεπόμενον ἡμῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον. Ἐξεναντίας γὰρ ἕψεται ἡμῖν, ὧδε μὲν κολάζων καὶ τιμωρῶν, ἐκεῖ δὲ στεφανῶν καὶ ἀποδιδοὺς ἡμῖν βασιλείαν οὐρανῶν.

CXCIV. — *Joanni grammatico.*

ΡϚΔ' (88). — Ἰωάννῃ γραμματικῷ. [ψϛς'.]

Quamdam suam de imaginum cultu epistolam propugnat.

Cum accessissem ad sermones de venerandis imaginibus, et colloquio adesset Plato noster : dixit is facundiam tuam, accepta olim mea de hocce argumento epistola, addubitasse, quasi ea non satis liquidam doctrinam contineret, atque a vero fortasse auditorem abduceret. Ego vero, si unus de multis esset is qui feriit, non cito commoverer, ut qui norim et jacula invidiæ, et ignotorum contumelias sustinere. Postquam vero ab amico est reprehensio, et amico doctissimo ; necessarium existimavi epistolam ipsam ob oculos ponere, et quoad in me foret discussam et approbatam mittere ad benevolentiam tuam, ut aut percontandi cura liberet, aut corrigatur a solertia tua. Oportet enim eum qui increpat, vicissim proferre propriam sententiam, quid redarguendum existimet. Est igitur epistola hujusmodi.

Ἐν λόγοις ἐληλυθότος μου τῶν σεπτῶν εἰκόνων, παρῆν δὲ συνδιαλεγόμενος Πλάτων ὁ ἡμέτερος · ἔφη δὴ πάλαι εἰληφυῖαν τὴν λογιότητά σου, ἐπιστολὴν ἐμὴν, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἠπορηκέναι, πῶς οὐκ εὐκρινῶς δογματισθεῖσαν, ἢ τάχα που καὶ παρακομίζουσαν τοῦ ἀληθοῦς τὸν ἀκροατήν. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τῶν ὡς ἔτυχεν ἦν ὁ βαλὼν, οὐ ταχέως ἐπεστράφην ἂν, εἰδὼς καὶ φθόνου βολίδας, καὶ ἀγνώτων ἐπιτιμήσεις ὑποίσειν. Ἐπεὶ δὲ παρὰ φίλου ἡ ἐπίληψις, καὶ φίλου σοφωτάτου · ἀναγκαῖον ᾠήθην αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ὑπ' ὄψιν ἀγαγεῖν · καὶ καθ' ὅσον οἷόν τέ μοι ἐπικριθεῖσαν, ἀποστεῖλαι τῷ φιλότητί σου · ἢ ἀπολύουσαν τῆς ἀπορίας, ἢ ἐπανορθουμένην ὑπὸ τῆς ἀγχινοίας σου. Δεῖ γὰρ ἀντεισάγεσθαι πρὸς τοῦ ἐπιτιμῶντος τὴν οἰκείαν γνώμην τῆς μεμφθείσης ὑπολήψεως. Ἔστιν οὖν ἡ ἐπιστολὴ ἥδε ·

Theodorus Athanasio.

« Quomodo, inquis[38], latria non colitur imago Christi, sed qui in illa adoratur Christus, cum una in ambobus sit adoratio ? Quoniam in ipso quidem Christo latriæ est adoratio (adorans enim ipsum coadoro Patrem et Spiritum sanctum ; quæ Trinitatis est adoratio simul et latria), in imagine vero eadem est quidem ; qui enim non sit ? nam quorum unum est imperium et gloria una, horum profecto et cultus unus et una est adoratio : at relativa tamen, sive homonymica. Adorans enim illam, Christum non coadoravi, non divisum secundum hy-

Θεόδωρος Ἀθανασίῳ.

« Πῶς, φὴς, οὐ λατρεύεται ἡ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ προσκυνούμενος Χριστὸς, μιᾶς οὔσης ἐπ' ἀμφοῖν προσκυνήσεως ; Ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις (προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν, συμπροσκυνῶ τὸν Πατέρα καὶ ἅγιον Πνεῦμα · ἥπερ ἐστὶν ἡ Τριαδικὴ ὁμοῦ προσκύνησις καὶ λατρεία) · ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος ἡ αὐτὴ μὲν (πῶς γὰρ οὔ ; ὧν γὰρ ἓν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα μία, τούτων δηλαδὴ ἓν τὸ σέβας, καὶ μία ἡ προσκύνησις), σχετικὴ δὲ ὅμως ἤγουν ὁμωνυμική. Προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν, οὐ συμπροσεκύνησα, ἀλλὰ προσεκύνησα Χριστὸν, οὐ δι-

[37] Luc. xv, 10. [38] Supra, epist. 85.

NOTÆ.

(88) In Cod. Reg. ρϞϚ.

ιου καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ διαφορούμενον κατὰ
ῆς οὐσίας λόγον· ὅπερ ἐστὶ σχετική, ἀλλ' οὐ
υτική, κἂν ἡ αὐτή· ἐκεῖ μὲν οὕτως νοουμένη
λεγομένη, καθότι τριαδική, ἤγουν φυσική· ἐν-
κ δὲ τὸ ἔμπαλιν, καθότι σχετική, ἤγουν ὑποστα-
Εἰ γὰρ εἴποις, λατρευτική, ἐσήμανας σεσαρ-
αι, ὡς τὸν Υἱὸν, τόν τε Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα·
ἐστὶν ἔκτοπον. Τοιγαροῦν προσκυνῶν τὴν
κ Χριστοῦ, οὐ τὴν θεότητα προσκυνῶ, ὥς φασί
· τοῦτο γὰρ τῆς Τριάδος σημαντικόν· καὶ οὐ
ιxωται ἡ Τριάς· ἄπαγε! ἀλλὰ τί; αὐτὸν Χρι-
σχετικῶς. Μόνος γὰρ αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς
ς. Προσκυνῶν δὲ αὐτὸν Χριστὸν, δηλονότι συμ-
κύνησα τὸν Πατέρα ὁμοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα. Ὥστε
τῆς εἰκόνος σχετικὴ εἰκότως ἂν νοοῖτο καὶ λέ-
· ἐπ' αὐτοῦ δὲ Χριστοῦ λατρευτική· ὡς συνεπι-
ένου τε καὶ συμπροσκυνουμένου τοῦ τε Πατρὸς
οῦ Πνεύματος. »

λῶς οὖν, ὦ τᾶν, ἔχειν μοι δοκεῖ τὸ θεώρημα,
ὶὲν τῆς μακαρίας καὶ προσκυνητῆς Τριάδος
σύν, πρόθεσιν εἰλῆφθαι. Ἡ γὰρ, σύν, διάκρι-
ῶν ὑποστάσεων ὑποφαίνουσα, ἑνότητα φυσικὴν
τησι· καθὼς ἐπὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως
πᾶσι Χριστιανοῖς ᾄδεται. Ἐπὶ δὲ τῆς προσκυ-
ς Χριστοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος οὐκ ἔχει
ἡ, σύν, πρόθεσις εἰλῆφθαι· ἡ γὰρ ἂν, εἰς
ι ὑποστάσεων κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον
Reg. τὸν ἀποδοθέντα λόγον] διιστᾶσα τὴν
ὑπόστασιν, ἀποκομίσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς κτισμα-
ιείας ἀσέβημα. Οὐκοῦν εἰκότως ἡ ἀντωνυμία
ὀρθη, ἥτις τὸ ἑνιαῖον τῆς ὑποστάσεως ἐπ' ἀμ-
τηρήσασα διίστησι τὸ ἑτεροῖον τῶν φύσεων.
γοῦν, φησὶν ὁ πάνσοφος Διονύσιος, ἑκάτερον
τέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. » Διαφο-
κ οὖν οὐσίας φήσας, ταυτότητα δηλονότι ὑπο-
ως, κατὰ τὸ ἑκάτερον ἐν ἑκατέρῳ ὑπέδειξε·
ν καὶ ἡ κατὰ σχέσιν προσκύνησις τεθεώρηται.
ρ σχέσις, ὥς φασι, τῶν πρός τί ἐστιν· ἅμα τε
στι, καὶ ἀντιστρέφει πρὸς ἄλληλα, οἷον ἀρχέ-
πρὸς εἰκόνα. Οὐ γὰρ ἂν εἴη θάτερον μὴ
ου παρόντος· καθὸ καὶ περὶ τῶν ἅμα πεφιλο-
αι. Πρόσκειται δὲ, ἤγουν ὁμωνυμική· καί γε
τῆς ἐμφάσεως καὶ ἥδε ἡ λέξις. Τὸ γὰρ ὄνομα,
ζομένου ὄνομα. Ὥστε κἀνταῦθα τῶν πρός τι ὁ
· ἐπεὶ καὶ κατὰ φιλοσοφίας λόγον [cod. Reg.]
ὁμώνυμά ἐστι διδασκόμεθα, ὧν ὄνομα μόνον
· ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος·
αὐτὸς Χριστὸς, καὶ ὁ γεγραμμένος. Ἐπεὶ δὲ
ποστατική, πρόσκειται, τοῦτο διαῤῥήδην ὡμο-
αι [cod. Reg. ἀποδέδεικται]· ὅτι οὐχ ἑτέρα
ασις παρὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι,
αὐτὴ δὴ ὑπόστασις Χριστοῦ, ἤγουν ὁ χαρακτὴρ
ς μορφῆς αὐτου εἴδει ἐκφαινόμενός τέ ἐστι ἐν
ιόνι καὶ προσκυνούμενος· καὶ ἔῤῥωται ὁ πᾶς
τοῖς ὑγιῶς φρονοῦσι. Πρὸς δὲ τὸ πίστωσιν
μᾶλλον τὸ λόγον, ἀναγκαῖον ἡγησάμην τρεῖς
ις Πατρικὰς ὑποθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ· ὡς ἂν

A postasim, sed discrepantem juxta substantiæ rationem; quod est relativam esse, non latreuticam, tametsi eamdem, illic quidem sic intellectam dictamque, quatenus triadica est sive naturalis, hic vero quatenus relativa sive hypostatica. Nam si latreuticam dixeris, incarnatum significasti, ut Filium, sic et Patrem et Spiritum, quod est absurdum. Itaque adorans imaginem Christi, non deitatem adoro sicut quidam aiunt: hoc enim Trinitatem designaret: at Trinitas incarnata non est; absit: quid autem? ipsum Christum relative. Solus enim ipse incarnatus est Deus Verbum. Ipsum vero Christum adorans, haud dubie coadoravi Patrem una et Spiritum. Quare in imagine merito intelligetur et dicetur relativa, in ipso autem Christo latreutica;
B utpote simul intellecto et simul adorato et Patre et Spiritu. »

Recte igitur, amice, habere mihi decisio videtur, de beata quidem et adoranda Trinitate præpositionem *simul* usurpari. *Simul* enim hypostasum discrimen innuens, naturæ unitatem exhibet, quemadmodum in symbolo fidei apud Christianos omnes canitur. In adoratione vero Christi et imaginis ejus, locum non habet præpositionis *simul* usurpatio: alioqui, quod inde sequeretur, duas in hypostases unam dirimens hypostasim, abduceret nos ad creaturæ cultus impietatem. Itaque merito assumptum est pronomen, quod unitatem hypostasis in ambobus
C servans, diversitatem distinguit naturarum. « Est igitur, ait sapientissimus Dionysius, alterum in altero, præter substantiæ discrepantiam. Discrepantiam autem substantiæ cum dixit, identitatem videlicet hypostasis, quatenus alterum in altero, insinuavit: juxta quam relativa quoque adoratio constituta est. Relatio enim, ut aiunt, eorum est quæ ad aliquid; simul enim sunt, et inter se convertuntur, ut archetypum ad imaginem. Nec enim alterum esse possit altero non præsente; sicut de iis quæ simul sunt philosophatum est. Adjectum porro, *sive homonymica;* quod nempe eamdem emphasim habeat hæc dictio. Nomen enim nominati nomen est. Quare hic quoque relativorum est ratio: quoniam, ex philosophiæ præceptis, homonyma esse doce-
D mur, quorum nomen solum commune est; essentiæ vero ratio, quæ nomini subest, diversa; ut Christus ipse, et qui pictus est. Cum autem additur, *sive hypostatica,* hoc diserte asseritur, non aliam, quam Christi, in ejus imagine hypostasim esse, sed ipsammet utique hypostasim Christi, sive characterem per formæ ipsius speciem conspici in imagine et adorari: atque ita confirmata est tota oratio apud eos qui recte sentiunt. Ad majorem autem fidem eorum quæ dicta sunt, necessarium duximus tres Patrum sententias epistolæ subjicere; ut hic etiam impleatur quod scriptum est: *In duobus et tribus testibus stabit omne verbum* [39].

[39] Deut. xix, 15.

πληρωθῇ κἀνταῦθα· Ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, Γραφικῶς εἰπεῖν.

Chrysostomi ex interpretatione in Pelvim.

Ut cum regiæ effigies et imagines in urbem afferuntur, obviam procedunt magistratus et populi cum faustis acclamationibus, non tabulas, aut cereas picturas honorantes, sed regiam imaginem; sic creatura, non terrenam figuram honorat, sed cœlestem effigiem veneratur.

A Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Νιπτῆρος.

Ὅταν βασιλικοὶ χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες εἰς πόλιν εἰσφέρωνται, ὑπαντῶσιν ἄρχοντες καὶ δῆμοι μετ' εὐφημίας· οὐ σανίδα τιμῶντες, οὐδὲ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως· οὕτως ἡ κτίσις, οὐ τὸ γήϊνον σχῆμα τιμᾷ, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον χαρακτῆρα αἰδεῖται.

Synodi Antiochenæ sub Theodorito patriarcha.

Non ut alterum forma, sed ut ipsum unum Dominum in una forma exsistentem; quatenus et character unus Patris subtantiæ natus, et ante carnem incorporeus erat, et in carne unus est; et in imagine idem unus est, non divisus in duos characteres, nec in duas scissus glorias; sed in unam coalescens. *Et post alia:* Sed quemadmodum ipse unus est ex duobus contrariis, et in unam coalescit personam; sic etiam ipsius imago et una est et ejusdem unius Christi: neque alterum characterem secundum carnem apparuisse nobis dicimus, et alterum in imagine efformatum characterem juxta speciem formæ ipsius; sed eumdum unum: quoniam neque character dictus est quatenus corpus, sed quatenus incorporeus: et hoc clarius per divinum Chrysostomum explicabitur, qui characterem cœlestem dicit, quippe qui e cœlo, non quatenus corpus, sed quatenus incorporeus, unigenitus Deus descendens de cœlis incarnatus est, et apparuit corpore nostro indutus. *Et post pauca:* Ergo quia per relationem ipsum ostendit characterem, ipsum Christum adoramus, et non materiam arte figuratam in imagine.

Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐπὶ Θεοδωρίτου πατριάρχου.

Οὐχ ὡς ἕτερον τῇ μορφῇ, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ἕνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα· καθ' ὃν καὶ χαρακτὴρ εἷς πεφυκὼς τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος εἷς τε ἦν, καὶ ἐν σαρκὶ εἷς ἐστι. καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς ὑπάρχει· μὴ διαιρούμενος εἰς B δύο χαρακτῆρας· μήτε δὲ σχιζόμενος εἰς δύο δόξας· ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. Καὶ μεθ' ἕτερα· Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς εἷς ἐστιν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον· οὕτω καὶ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς Χριστοῦ· καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἡμῖν, καὶ ἕτερον τὸν κατ' εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορφῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἕνα· ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα χαρακτὴρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον· καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτῆρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπείπερ καὶ ἐξ οὐρανοῦ, οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον, ὁ μονογενὴς Θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη, καὶ ἐπέφανε σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὐκοῦν C ἐπεὶ κατα ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτῆρα, αὐτὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, καὶ οὐ τὴν ὕλην τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι.

Synodi Nicœnæ II.

Et qui adorat imaginem, adorat in ea hypostasim ejus qui depictus est.

Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ Β'.

Καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ οὗ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν.

CXCV. — *Eudaciæ Candidatissæ.*

ΡϞΕ' (89). — Εὐδοξίᾳ Κανδιδατίσσῃ. [ψκ'.]

Ægrum vanis terroribus animum corroborat.

Indicatum est mihi a fratre Silvano, honorificentiam tuam in mœrore esse, propter metum quemdam et terrorem, qui animam absque ulla causa occupavit. Quod audiens ego humilis haud sine animi sensu tuli, sed dolui, precatusque sum, licet indignus qui a Deo exaudiar, ut a te abscedat hic metus. Quin nunc etiam et ego et dominus archiepiscopus, et fratres simul orant ut pietas tua ab hoc morbo convalescat. Cæterum morbus hic, domina, absurdus est et jure contemnendus; neque existimare debes ipsum tibi quidquam mali afferre posse: siquidem Christum induta es, et crucem ejus pro armis habes: cujus signo te muniens, omnes protinus dæmonis machinas expulsuram te crede, sive interdiu,

Ἐδηλώθη μοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ περὶ τῆς τιμιότητός σου, ὅτι ἐν λύπῃ ἐστὶ διὰ τὸ ἐγγίνεσθαί σοι φόβον τινὰ καὶ πτόησιν ἐν τῇ ψυχῇ ἀπὸ τινὸς αἰτίας. Καὶ ἀκούσας οὐκ ἀπαθῶς ἤνεγκα ὁ ταπεινός· ἀλλὰ καὶ ἐλυπήθην, καὶ ηὐξάμην, εἰ καὶ ἀνάξιος ὑπακοόεσθαι· παρὰ Θεοῦ, λυθῆναι τὸ δέος ἐκεῖνο ἀπὸ σοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἔτι κἀγὼ καὶ ὁ κύριος D ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ συνεύχονται καταῤῥαϊσθῆναι τὸ πάθος ἀπὸ τῆς εὐσεβείας σου. Τοῦτο δὲ, κυρία, ἀλλόκοτόν ἐστι τὸ πάθος, καὶ εὐκαταφρόνητον· καὶ οὐκ ὀφείλεις λογίζεσθαι αὐτὸ ὅλως ὅ τινι δυνάμενόν σε παραβλάπτειν· διότι τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἔχεις ὅπλον· ᾧ σημειουμένη, ἀποδιώκειν παραυτὰ πίστευε πᾶσαν

NOTÆ.

(89) In cod. Reg, ρϞη'.

[illegible], καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν νυκτὶ [illegible]. Ψάλλε οὖν πρὸς Κύριον· [illegible] ψυχήν μου. Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους [illegible] ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ σοῦ, τίς κατὰ σοῦ; οὗ καὶ [illegible] ἐφ᾽ οἷς [illegible] καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν [illegible] τοῦ ἐχθροῦ. Μὴ [illegible], μηδὲ [illegible] ἐν τῷ [illegible] τούτῳ φόβῳ· ἀλλ᾽ εὐφραίνου ἐν [illegible] καὶ [illegible], προσεύχου, καθὼς καὶ [illegible], νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν, εἰ δύνῃ, καὶ [illegible]· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ φρουρήσει [illegible] διατηρήσει ἐν πᾶσιν.

A sive nocte te perturbari contigerit. Psalle igitur ad Dominum : *A timore inimici eripe animam meam* [40]. Et rursum : *Non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano* [41]. Et : *Si Deus pro te, quis contra te* [42], cujus corpus ejus edis, et sanguinem bibis : quorum ope proculcantes inambulamus super serpentes et scorpios et super omnem virtutem inimici [43] ? Ne igitur anima concidas, nec languidior fias in hoc timore importuno : sed lætare in Domino ; et, quod admonemus, ora, ut soles, nocte dieque, si potes, et aliquantulum lege : et pax Dei te custodiet, et illæsam servabit in omnibus.

B

(90). — Εὐφροσύνῃ ἡγουμένῃ. [ψϟϛ΄.]

CXCVI. — *Euphrosynæ præpositæ.*

Quomodo gerere se debeat erga quamdam, quæ ex ipsius monasterio dimitti postulabat.

[illegible] παρὰ τοῦ εὖ εἰδότος, ὅτι σου ἥψατο [illegible] τῆς τιμιότητος, διὰ τὸ ἐθέλειν μίαν ἀδελφὴν [illegible]σθαι σου τῆς ἁγίας συνοδίας· καὶ οὐκ ἔξω τοῦ [illegible] ἡ λύπη. Πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἀλγέσειε ψυχὴ [illegible]τομένου τοῦ οἰκείου μέλους; Ἀλλ᾽ ὅμως ὅτι [illegible]ίνει τὰ τοιαῦτα ἐξ ἐπηρείας τοῦ ἐνεδρεύοντος τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· καὶ χρὴ ἡμᾶς μα[illegible]ως φέρειν· πᾶσαν ἐπιδεικνυμένους ἐπιμέ[illegible] ὅσον ἐπιτρέπει ὁ ἀληθὴς λόγος· ὡς ἂν ἀθῶοι [illegible]ματος εἴημεν τοῦ τοιούτου, ἤγουν τῆς τοιᾶσ[illegible] ἀδελφοῦ τε ὀνομασθέντος ἢ ἀδελφῆς. Ἐπεζή[illegible] δὲ μαθεῖν, εἰ ἀνένοχον ἐστι τῇ τιμιότητί σου [illegible]σαι τὴν φιλονεικοῦσαν ἐκραγῆναί σου ἀδελ[illegible]. Καὶ πῶς σοφὴ οὖσα καὶ συνετὴ, οὐκ ἀφ᾽ ἑαυ[illegible] [illegible]πιγινώσκεις τὸ δέον; Οὔτε οὖν σεαυτῇ τῇ διδα[illegible], οὔτε τῇ μαθητευθείσῃ ἀκίνδυνος ἡ διάστασις [illegible]σίως γινομένη. Διὰ τί γὰρ καὶ πόθεν τὸ εὔ[illegible] ἔχουσα; εἰ μὲν γὰρ τελεία οὖσα καὶ κατηρ[illegible]η ἡ μαθήτρια, πρὸς τὸ ἄλλων ἀδελφῶν καθ[illegible]θαι, ἤδη ὑποζητουμένης ἀδελφότητος, οἰκονο[illegible] τοιοῦτον, καθώς φησιν ὁ ἅγιος Βασίλειος, καὶ [illegible]στασις. Ἄπαγε! Καὶ γοῦν ἀπὸ τοῦ ἄρχεσθαι [illegible] ἄνεισί τις ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἐννόμως. Κἀντεῦθεν [illegible] ἀγαθὸς ταῖς ὁμοτρόποις, ἰέναι ἐπὶ τὴν τελειό[illegible] καὶ ταυτοπραγῆσαι θεοπρεπῶς· ἐπειδὴ ἐν[illegible] τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν [illegible]ρυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ὑποδεικνὺς ἔφη· Εἰ [illegible]ᾷς με, βόσκε τὰ ἀρνία μου. Καὶ πάλιν· Ποί[illegible] τὰ πρόβατά μου. Ὡς ὅγε τοιαύτῃ προθέσει [illegible]ηκὼς εἰς τὸ ποιμαίνειν, μακάριος ἂν εἴη, Χρι[illegible] μιμούμενος τὸν ἀληθινὸν πρῶτον ἀρχιποίμενα. [illegible]γοῦν καὶ ἑτέρα οἰκονομία ἐν τοῖς Πατράσιν τεθεωρημένη· ὁπόταν ψυχὴ δυστροπεύουσα, [illegible] πολλὴν καὶ μακρὰν ἐπιμέλειαν, αἱρῆται μετα[illegible] εἰς ἄλλην ἀδελφότητα, ὡς ἐκεῖσε χρησιμεύ[illegible]ελλουσα, κατὰ μίμησιν τῶν μεταφυτευομένων [illegible]ων ἐκ τοῦδε εἰς τόνδε τόπον. Ἐὰν οὖν καὶ τοῦτο

Didici ab eo cui probe nota res erat, dolore tactam esse reverentiam tuam, eo quod una de sororibus a sancta congregatione tua abscindi velit; neque abs re profecto hic dolor. Quo enim pacto anima non doleat cum proprium membrum resecatur ? Verumtamen quia hæc per vim contingunt, atque ex illius improbitate, qui insidias struit filiis inobedientiæ ; magno animo nos ferre oportet, omnemque, quoad ratio vera præcipit, diligentiam adhibere, ut innocentes simus a sanguine hujus vel illius, seu frater nominetur seu soror. Scire autem C quæsiisti an extra culpam futura sit reverentia tua, si sororem illam dimittat quæ contendit per vim exire. Et quomodo tu, cum sapiens sis et intelligens, non per teipsam discernis quid facto sit opus ? Ergo, nec tibi ipsi magistræ, nec discipulæ, periculo vacat, quæ sponte fiat separatio. Quo enim modo aut unde rationi esset consentanea ? Nam si jam perfecta et consummata est discipula, ut sororibus aliis præfici posset, et a sororum communi expetitur, dispensatio hæc est, sicut ait sanctus Basilius, et non dissidium ; absit. Utique ab eo quod quis sub imperio rite fuerit, ascendit ut legitime imperet. Indeque sodalibus bona æmulatio tendendi ad perfectionem, idemque agendi quam accuratissime : quandoquidem amoris erga se argumentum Dominus et Deus noster apostolorum D coryphæo exhibens ait : *Si diligis me, pasce agnos meos* [44]. Et iterum : *Pasce oves meas* [45], ut is qui isto consilio egressus est ad pascendum, beatus sit, Christum imitans verum principem, primum pastorum. Est porro et altera dispensatio, quæ apud Patres nostros cernitur : quando anima ingenio moribusque difficilis, post multam et longam diligentiam, ad aliam congregationem, tanquam utilis ibi futura, transire delegerit, arborum ritu quæ ab uno in alium locum transplantantur. Et hoc ergo si

[40] Psal. LXIII, 2. [41] Psal. XC, 5, 6. [42] Rom. VIII, 31. [43] Luc. X, 19. [44] Joan. XXI, 15. [45] Ibid. 17.

NOTÆ.

(90) In cod. Reg. ρϟθ΄.

feceris, subest aliqua ratio : utrisque videlicet, tum ea quæ dimittit, tum ea quæ recipit, adjuvantibus se mutuo, ut apostolicum præceptum impleatur : *Alter alterius onera portate et sic adimplete legem Christi* [46].

Aliam vero separationem non recepit verbum veritatis. Primo quidem, quia disrumpitur conventio Spiritus sancti, quæ coram Deo et hominibus celebrata est in monastica professione : quo quid esse potest perniciosius ? Et vero quadrat hic etiam verbum Domini : *Quos Deus conjunxit, homo non separet* [47]. Nam si ibi, tametsi in carnali conjunctione, interdicta est separatio, quanto magis in spirituali copulatione ? nisi forte ludicra sunt divina : sed absit. Fidelis est sacramenti sermo, tum in remissione peccatorum, tum in vinculo indissolubili conjunctionis. Deinde quomodo non offendetur sororum congregatio ex qua avellitur, si culpa vacet illa quæ a proposita dimittitur ? ac non potius abducetur ad dissidium simili studio abscissa, nunc hæc postmodum altera, et non multo post alia (et sic integrum Christi corpus disperibit penitusque corrumpetur), a primis carceribus vix egressa ? Et maledictionis est hæres, ut clamat sanctus Basilius quæ totum hoc malum perpetrat : neque enim stabilitatem, nec basim habebit, neque monasterium tuum, neque aliud porro ubi id fiat. Quare qui non credit non credat ; et qui inique agit, inique agat, sicut scriptum est [48]. Tu vero servans serva animam tuam, non abjiciens leges Dei, sed innitens doctrinis sanctorum, quorum primus in his magnus Basilius : etiamsi cum duabus aut tribus virginibus tibi contingat vivere ! *Ubi enim sunt duo vel tres in nomine meo*, inquit Dominus, *ibi sum in medio eorum* [49] ; non autem cum iniqua agentibus, et si decies mille sint.

ποιήσειας, ἔχει τινὰ λόγον· ἀμφοτέρων δηλονότι, τῆς τε ἐπιδιδούσης καὶ τῆς ἐπιδεχομένης, συναιρομένων ἀλλήλαις, πληρουμένου τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος· Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλον δὲ χωρισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἡ σύμβασις τοῦ ἁγίου Πνεύματος διασπᾶται ἡ καθομολογηθεῖσα ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπιον ἐπὶ τῇ μοναχικῇ τελειώσει· οὗ τί ἂν εἴη ὀλεθριώτερον ; Καί γε ἁρμόζει κἀνταῦθα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου· Οὓς ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Εἰ γὰρ ἐκεῖ, καίτοι ἐπὶ σαρκικῇ ζεύξει, ἀπηγόρευται ὁ χωρισμός· πόσῳ γε μᾶλλον ἐπὶ πνευματικῇ συναφείᾳ ; εἰ μή τι ἄρα παίζεται τὰ θεῖα· ἀλλ' ἄπαγε ! πιστὸς ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου, ἐπί τε ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων, ἐπί τε δεσμῷ ἀλύτῳ τῆς συναφείας. Ἔπειτα πῶς οἰκοδομηθήσεται ἡ ἀδελφότης ἐξ ἧς ἀποῤῥήγνυται, εἴπερ ἀνεύθυνος ᾖ ἡ ἀπολελυμένη παρὰ τῆς καθηγουμένης ; καὶ οὐχὶ μᾶλλον ὑπαχθήσεται εἰς διάστασιν τῷ ὁμοίῳ ζήλῳ τεμνομένη, νῦν μὲν αὕτη, πρὸς δὲ τὸ ἑξῆς ἑτέρα, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄλλη (καὶ οὕτω τὸ ἄρτιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ οἰχήσεται καὶ διαφθαρήσεται πάμπαν), ἐκ τῆς πρώτης βαλβίδος ἀφορμηθεῖσα ; καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος, ὡς βοᾷ ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἡ τοῦτο ὅλον τὸ κακὸν ἀπεργαζομένη. Οὔτε γὰρ στάσιν, οὔτε βάσιν ἕξει, οὔτε ἡ σὴ μονὴ, οὔτε ἑτέρα, ἡ οὕτως πράττουσα. Ὥστε ὁ ἀπειθῶν, ἀπειθείτω· καὶ ὁ ἀνομῶν ἀνομείτω, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Σὺ δὲ σώζουσα σῶζε τὴν ἑαυτῆς ψυχὴν, μὴ προϊεμένη τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἐρηρεισμένη ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων· ὧν πρῶτος ἐν τούτοις ὁ μέγας Βασίλειος· κἂν μετὰ δυοῖν ἢ τριῶν παρθένων φθάσῃς συζῇν· Ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· οὐ μὴν μετὰ παρανομούντων, κἂν μυρίοι ὦσιν.

CXCVII. — *Dorotheo filio.*

ΡϞΖʹ (91). — Δωροθέῳ τέκνῳ. [ψϞγʹ.]

Ejus qui ante mortem resipuerit, commemorationem in publicis precibus fieri debere.

Cognovi, dilecte fili, etiam ex ea quæ nuper a te scripta est epistola, fidem erga nos humiles ac dilectionem tuam ; quod quidem indicium est veræ subjectionis ; etsi non peccatores et nullius pretii sumus. In quo utinam perseveres in posterum, bene placens Domino, et virtute collucens apud fratres tuos, imo etiam apud alios multos. Bonum siquidem natura sua occultari non solet ; sed tum etiam cum latere magis videtur, conspicuum reddit operarium ; ita ut civitas Dei appelletur, sicut scriptum est [50]. Verum hoc quidem hactenus. De eo autem quod significasti, hoc est, de illius commemoratione facienda ; debes tecum ipse dispicere, quod, si in morte, cum antea humano terrore communicasset hæresi, substitit confitens et velut a

Ἔγνων, τέκνον ἠγαπημένον, καὶ ἐκ τῆς ἀρτίως γραφείσης σου ἐπιστολῆς, τὸ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς πιστόν τε καὶ ἀγαπητόν σου· ὅπερ ἐστὶ γνώρισμα ἀληθινῆς ὑποταγῆς· εἰ καὶ ἡμεῖς ἁμαρτωλοὶ καὶ οὐδαμινοί. Ἐφ' ᾧ καὶ συντηρηθείης πρὸς τὸ ἑξῆς, εὐαρεστῶν Κυρίῳ, καὶ διαλάμπων τῇ ἀρετῇ ἐν τῇ ἀδελφοτητί σου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς. Φύσιν γὰρ οὐκ ἔχει κρύπτεσθαι τὸ ἀγαθόν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λανθάνειν δοκοῦν, εὔδηλον τὸν ἐργάτην ἀποκαθίστησιν· ὡς πόλιν Θεοῦ χρηματίζειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Περὶ δὲ ἧς ἐσήμανας ὑποθέσεως, ἤγουν τοῦ κοινὴν μνήμην τοῦ δεῖνος, ὀφείλεις ἐξ ἑαυτοῦ συνορᾷν, ὅτι εἰ μὲν ἐν τῷ θανάτῳ προκοινωνῶν ἐν τῇ αἱρέσει διὰ φόβον ἀνθρώπινόν ἐστι ἐξαγορεύων, καὶ οἱονεὶ ἐπιτι-

[46] Galat. VI, 2. [47] Matth. XIX, 6. [48] Apoc. XXII, 11. [49] Matth. XVIII, 20. [50] Psal. XLVII, 9.

NOTÆ.

(91) In cod. Reg. σ'.

πρός τινος, εἶθ' οὕτως τῆς ὀρθοδόξου κοι- A
.αὶ ταύτῃ συναπέπτη · ἔχει φύσιν ἐν μνη-
τάττεσθαι ὀρθοδόξων · τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν
ὶ πολλὴν φιλανθρωπίαν, ἐπ' αὐτῆς τῆς τε-
ὥρας δεχομένου τὸν μεταμελούμενον, καὶ
ν κρίνοντος. Ὥστε εἰ οὕτως ἐγένετο, ποιεῖ-
ουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς Θεὸν οὐ παραιτη-
δὲ οὐδὲν τούτων γέγονεν, ἀλλὰ κοινωνῶν ἦν
ει, καὶ οὐκ ἔφθασε μετασχεῖν τοῦ σώματος
τος τοῦ Κυρίου · αἱρετικὸς γὰρ ὁ ἄρτος
αὶ οὐ σῶμα Χριστοῦ (Οὐ τολμητέον εἰπεῖν
περὶ αὐτοῦ ποιεῖν)· οὐδὲ γὰρ παίγνια τὰ
ἂν μὴ ἀκούσῃ ὁ αἰτῶν περὶ τοῦ τοιούτου·
καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖ-
ο τι λέγειν οὐκ ἔχω, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ γινώσ-
ηθές. Οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς B
οὔτε ἐν τῷ μέρει τῶν ὀρθοδόξων τετάξεται ὁ
νῶν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, κἂν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ.
εὑρεθῇ, ἐκεῖ καὶ κριθήσεται · καὶ οἷον ἐφό-
ς πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, τούτῳ καὶ συναρι-
ι. Τὸ λοιπὸν εὔχου ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἀσπάσεταί
ς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἱ ἀδελφοί σου.
: σοῦ ἀδελφοὺς ὡς τέκνα μου προσαγορεύω ·
ὴν κυρίαν Θέκλαν ὡς θυγατέρα ἐν Χρι-

quopiam castigatus, atque ita orthodoxæ communionis particeps factus est, in eaque defunctus consentaneum est ut in orthodoxorum commemorationibus locum habeat, bono Deo nostro per summam clementiam in ultima illa hora pœnitentem suscipiente, ibique eum judicante. Quare si ita se res habuit, non :recusandum est quominus publicæ preces pro illo fiant ad Deum. Sin autem horum nihil factum est, sed qui hæresi communicabat, non ante particeps fuit corporis et sanguinis Domini (hæreticus enim panis ille et non corpus Christi), non audendum est dicere, ut pro illo synaxis fiat. Neque enim ludicra sunt divina, ut non audiat qui pro illo petit: *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis* [51]. Aliud quod dicam non habeo, quoad possim id quod verum est cognoscere. *Nulla enim est societas luci ad tenebras* [52]; neque in orthodoxorum parte collocabitur, qui orthodoxiæ vel in ultima hora non communicat. Ubi enim fuerit deprehensus, ibi judicabitur; et quale viaticum sumpserit ad vitam æternam, ex eo connumerabitur (93). Quod reliquum est, ora pro me. Salutat te dominus archiepiscopus, et fratres tui. Fratres qui tecum sunt, ut filios saluto: tum et dominam Theclam ut filiam in Christo.

. — Ἀβολίῳ καὶ Ἰωάννῃ μονάφουσιν.

CXCVIII. — *Abolio et Joanni monachis.*

De sancta imagine.

ρίαν ὑμῶν τῶν ἁγίων κομισάμενος παρὰ C
οῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου καὶ πνευματι-
ὸς, οὐ μόνον ἐξεδιδάχθην τίς ἡ ὁσία καὶ
ὑμῶν δυάς · ἀλλὰ γὰρ καὶ προετράπην
μῖν τήνδε τὴν οἰκτρὰν συλλαβήν. Ἡμεῖς
: μὲν καὶ ἁμαρτωλοὶ, ὅμως φιλοῦντες ὑμᾶς
; ἀγάπην, ἧς οὐδὲν προτιμότερον. Ἄλλως
ακοὴν πληροῦντες, ἐπεδώκαμεν ἑαυτοὺς τῷ
Καὶ δὴ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ
τῷ σεισπῷ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως
ιεμείνατε, ἅγιοι Πατέρες, μὴ ἁλόντες τῇ
ψυχοφθόρῳ κοινωνίᾳ · ἀλλὰ τῇ φυγῇ τὸν τοῦ
ρισμακάριστον [cod. Reg. θεομακάριστον]
κομισάμενοι, ἄξιον ὄντως τῆς ἀρετῆς καὶ
τῶν προδιηνυσμένων ὑμῖν ἀσκητικῶν
Διότι ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀπόδειξιν D
; τις τοῦ προτέρου βίου, εὖ τε καὶ ὡς ἑτέ-
οι τὴν ὁσιότητα ἀμπεχόμενοι ἐνεδύσασθε
ὁμολογίαν Χριστοῦ, ἀμφικαλλεῖς γενόμενοι.
γὰρ Χριστοῦ, Πατέρες, ἡ τῆς ἁγίας αὐ-
ς ὑπερμάχησις · ὡς καὶ ἔμπαλιν ἀθετῶν
τὸν ὁ ταύτην ἐξαρνούμενος · διότι, φησὶν ὁ
ίλειος, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτό-
βαίνει [cod. Reg. ἀναβαίνει]· καὶ ἐν ἑκατέ-
ν καὶ ὁρώμενόν ἐστι καὶ προσκυνούμενον ·
ὁ θηριώνυμος, καὶ τοῦ Σατανᾶ ὑπηρέτης,

Cum salutationis officium vestro nomine, viri sancti, accepi ab Isaia episcopo Dei amantissimo, ac spirituali patre, non modo intellexi, quam sanctum par Patrum sitis vos duo; sed et impulsus sum ad hanc miserabilem epistolam exarandam. Nos vero, humiles licet ac peccatores, vos tamen optamus ad charitatem incendere, qua nihil præstabilius est. Alioqui et morem vobis gerentes, animum ad scribendum adjecimus. Et sane gratias Deo agimus, quod et vos in procella hæreseos Iconomachiæ perstitistis immoti, Patres sancti, minime irretiti pestifera illius communione: sed arrepta fuga ter felicem persecutionis coronam adepti estis, vere virtutis præmium, ac certaminum quæ prius in vita monastica sustinuistis, illustre documentum. Quare ex iis quæ jam contigere, specimen quilibet prioris vitæ colligat, dum et dispari modo se gerit. Sanctimonia vitæ ornati, Christi quoque confessionem induistis, utraque jam laude conspicui. Confessio enim Christi est, Patres, sanctæ ipsius imaginis propugnatio : ut et vice versa Christum despicit, quisquis hanc negat : « Quoniam, inquit magnus Basilius, imaginis honor transit ad prototypum : et alterum in altero cernitur et adoratur ; » quantumlibet Leo, cui congruum a fera cognomen, Satanæ administer, Constantini, qui pridem

IV, 3. [52] II Cor. VI, 14.

NOTÆ.

cod. Reg. ριβ'.
hac sententia, quæ tanquam ex Scriptura citatur a Patribus, videsis quæ notavit Cotelerius
m. Eccl. Græcæ, pag. 821.

exstitit, impietatis æmulatione ferociter adversus Christum insaniat, adversus Deiparam, sanctumve quemlibet : cujus memoria periit cum sonitu [83] anathematis sempiterni. Vos vero utinam servemini, Ecclesiæ Dei columnæ ac firmamenta, nobis autem humilibus, apud optimum Deum defensores ac patroni : ut fidem habentes quæ per charitatem operatur [84], a maligno servemur. Quandoquidem vero litteras ad vos misimus, charitatis officium explentes : vicissim et a vobis scripta reddatur epistola; ut magis invicem agnoscamus, et mutuo veluti perfruamur aspectu, commercio litterarum, in Christo Jesu Domino nostro : cujus imago incorrupta, mundi salus, idolorum errori opposita.

A ζήλῳ τῆς τοῦ πάλαι Κωνσταντίνου δυσσεβείας μανεὶς ἐμάνη κατὰ Χριστοῦ, τῆς τε ἁγίας Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ παντὸς ἁγίου· οὗ τὸ μνημόσυνον ὄλοιτο μετ' ἤχους ἀναθέματος αἰωνίου. Ὑμεῖς δὲ φυλαχθείητε τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ στύλοι καὶ ἑδραιώματα, ἡμῖν τε τοῖς ταπεινοῖς πρὸς Θεὸν τὸν ἀγαθὸν προασπισταί τε καὶ παρακλήτορες· ὡς ἂν τὴν πίστιν ἐνεργουμένην δι' ἀγάπης ἔχοντες, σωθείημεν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεστείλαμεν τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον πληροῦντες· καὶ ἀντιδεξοίμεθα λόγον ἔγγράμματον· ἵνα μᾶλλον καὶ γνωρίσωμεν ἀλλήλους, καὶ ὡς ὁρῶντες ὁρώμενοι τῇ γραμματικῇ προσφωνήσει διαμενοῦμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· οὗ ἡ ἄχραντος εἰκὼν σωτηρία κόσμου, τῆς εἰδωλικῆς πλάνης ἀντίθετος.

CXCIX. — *Michaeli et Theophilo impp.*

B ΡϞΘ' (93*). — Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλῳ βασιλεῦσι. [ψϞε'.]

De fide orthodoxa, et de sanctis imaginibus. (Baron. an. 823, n. 14.)

Regibus piissimis et religiosissimis a Deo Augustis et imperatoribus, apologia et allocutio eorum qui hic atque illic dispersi sunt.

Perspectum est iis qui ratione præditi sunt, Deum regem universorum, terreni imperii rem nomenque propterea naturæ humanæ concessisse, ut terra, imitatione cœli, pacem atque tranquillitatem obtinens, parili eum laude et adoratione prosequatur. Cujus nunc habenas divino sortitum suffragio vestrum Christi æmulum imperium, jure C nos minimos advocavit, ut cum iis sermonem conferamus, qui circa fidei doctrinam a nobis dissentiunt : ut hinc nimirum cognoscatis utra pars verum proferat, et huic palmam tribuatis, ut non sint inter nos schismata, sed idem omnes orthodoxe sentiamus. In quo quidem vestrum laudavimus perdiscendæ fidei studium ; ac magis etiam pacis componendæ consilium laudavimus ; quo subditorum utilitati ac saluti consulitis. Et vobis quidem hinc præmium erit, in claritate claritas ineffabilis, et in regno regnum sempiternum. Verum, o domini optimi et Deo amantissimi, non potest magnum hoc et exoptandum facinus tam facili negotio et sine labore confici : quoniam magnarum rerum semper sunt difficultates. Quid hoc sibi vult ? Primum quidem, quoniam adversarii nostri longo D tempore, et per synodicos conventus in opinionibus suis obfirmati sunt ; nos vero, apostolorum Patrumque sanctionibus prohibemur sermonem de fide cum iis conferre, qui sic sunt errore occupati. Deinde, quoniam hujusce rei judicium non ad alios pertinet, quam ad eos, qui soli hanc a Domino potestatem per Spiritum acceperunt, consentientibus et comprobantibus etiam vobis, qui ad hoc ipsum a Deo præcipue vocati estis. Sincera autem

Βασιλεῦσι θεοφιλεστάτοις καὶ εὐσεβεστάτοις ἐκ Θεοῦ Αὐγούστοις καὶ αὐτοκράτορσιν, ἀπολογία καὶ προσφώνησις, παρὰ τῶν ὧδέ τε κἀκεῖσε διεσπαρμένων.

Ἐγνωσμένον ἐστὶ τοῖς λόγου μετέχουσιν, ὅτι ὁ παμβασιλεὺς τῶν ἁπάντων Θεός, τὸ τῆς ἐπιγείου βασιλείας χρῆμά τε καὶ ὄνομα τούτου χάριν ἐδωρήσατο τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, ἵνα μιμήσει τῶν οὐρανίων καὶ τὰ ἐπίγεια τὸ εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον κεκτημένα, σύμφωνον ἄγοιεν τὴν εἰς αὐτὸν δοξολογίαν τε καὶ προσκύνησιν. Ἧς τὰς ἡνίας λαχοῦσα C θεοκρίτως ἡ ὑμετέρα Χριστομίμητος βασιλεία, εἰκότως προσκέκληκεν ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους, εἰς λόγους ἐλθεῖν μετὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων ἡμῖν τῷ τῆς πίστεως λόγῳ· ὡς ἂν ἐντεῦθεν γνοίη πότερον μέρος τὸ ἀληθὲς πρεσβεύοι, καὶ ταύτῃ δοίη τὰ νικητήρια· εἰς τὸ μὴ εἶναι σχίσματα ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ὀρθοδόξως ἅπαντας. Ἐφ' ᾧ ἠνέσαμεν μὲν ὑμῶν τὸ φιλομαθὲς τῆς πίστεως, ὑπερῃνέσαμεν δὲ τὸ εἰρηνοθελὲς τῆς προαιρέσεως· τὸ οὕτως ἐφιεμένης ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωτηρίᾳ ὑπήκοον καταστήσασθαι. Εἴη γὰρ ὑμῖν ἐντεῦθεν ἄμειψις, ἐπὶ λαμπρότητι λαμπρότης ἄῤῥητος, καὶ ἐπὶ βασιλείᾳ βασιλεία ἀτελεύτητος. Ἀλλ', ὦ δεσπόται κράτιστοι καὶ φιλοθεώτατοι, οὐχ οἷόν τέ ἐστι τοῦτο τὸ μέγα καὶ πολύευκτον κατόρθωμα ἁπλῶς οὕτως καὶ ἀκαμάτως D γενέσθαι· διότι τῶν μεγίστων πραγμάτων μέγισται συναναφαίνονται καὶ αἱ τληπαθήσεις. Τί τοῦτο; Πρῶτον μέν, τὸ τοὺς ἐναντιουμένους ἡμῖν, χρονίως τε καὶ συνοδικῶς πεπαγιῶσθαι ταῖς οἰκείαις δόξαις· ἡμᾶς δὲ ἀποστολικῶς τε καὶ Πατρικῶς κεκωλῦσθαι συνάρει μετὰ τῶν οὕτω κεκρατημένων τὸν περὶ πίστεως λόγον. Ἔπειτα, ὅτι καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις οὐκ ἄλλοις ἀνήκει, ἢ μόνοις τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦ Πνεύματος εἰληφόσι, συναιρομένων τε καὶ συνεπισφραγιζόντων ὑμῶν

[83] Psal. IX, 7, 8. [84] Galat. V, 6.

NOTÆ.

(93) In Cod. Reg. σα'.

ι τούτῳ ὑπὸ Θεοῦ προηγουμένως κεκλη- Τὸ δὲ ὑγιὲς καὶ ἀμώμητον τῆς Χριστια-ῆς ἡμῶν θρησκείας φρόνημα ὁποῖόν ἐστιν, ον ἐκθέσθαι.

A

ύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, τὸν ἐν Πατρί τε, καὶ ιὶ Πνεύματι ἁγίῳ προσκυνούμενόν τε καὶ ζόμενον· τὴν πολυύμνητον, παντουργὸν καὶ Τριάδα, κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἁγίων τριακοσίων ιὶ ὀκτὼ Πατέρων παραδοθὲν ἡμῖν θεόπνευ-ύμβολον· δι' οὗ πᾶσα αἵρεσις ἐκκέκρουσται, ι' οὗ πᾶσα ἁγία σύνοδος ἤρτηται, οἷάπερ ῆς κλάδοι, καὶ πηγῆς ποταμοί. Ἐντεῦθεν δευτέρα τὴν κυρίαν φωνὴν τοῦ Πνεύματος εν. Εἶτα ἡ τρίτη τὴν ἁγίαν Μαρίαν Θεοτό-αὐτὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀποκυή-ἐκήρυξεν. Ἔπειτα ἡ τετάρτη ἐκ δύο καὶ ἐν ύσεσι καθ' ὑπόστασιν ἑνικὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Χριστὸν ἐδογμάτισεν. Εἶτα ἡ πέμπτη τὴν ιτῆς ἐπισφραγίσασα, Ὠριγένην τε καὶ τοὺς ὐτὸν Προϋπαρκτίτας ἀνεθεμάτισεν. Ἔπειτα ἀκολούθως ταῖς δυσὶ φύσεσι, δύο θελήματά ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ ἐξεδίδαξεν. ττερον ἡ ἑβδόμη, ἑπομένως ταῖς πρὸ αὐτῆς, λᾶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ φυσικὰ α, τὸν αὐτὸν ἀπερίγραπτον κατὰ τὸ ἀόρατον, ριγραπτὸν κατὰ τὸ ὁρώμενον ἀνεκήρυξε· τρόποις ἐρηρεισμένως τὸ ἀληθὲς ἔχουσα· φυσικοῦ δόγματος, παρά τε Πατρικῶν χρή-κ τε συνοδικῶν ἐκφωνήσεων, καὶ παρὰ ἀρ-θεσμοθεσίας. Κατὰ μὲν οὖν φυσικὴν ἀκολου-έρε εἰπεῖν, ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑποδεί-ίγων· Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ωσεν ἐν ἡμῖν. Εἰ τοίνυν ὁ Λόγος σὰρξ ἐγέ-λον ὅτι ὡς μὲν Λόγος, ἀπερίγραπτος· ὡς δὲ ριγραφόμενος. Καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· τὸ σκηνοῦν, καὶ ἕτερον ἡ σκηνή· καθ' ἕτερον γράφοιτο· καθ' ἕτερον δὲ περιγραφῆς ἀνώτερος. οίοις σημείοις ἄνθρωπος γεγονέναι ἐπιγνω-ι, εἰ μὴ τὸ τῆς ἐξεικονίσεως ἰδίωμα, ὅπερ ῶτον ἐν μεμορφωμένῳ ἀνθρώπῳ, φυσικῶς ι· οὗ τῇ ἀναιρέσει, φροῦδος ὁ ἄνθρωπος; ὴν ἄνθρωπος ἀληθῶς· οὐκοῦν καὶ ὡς ἄνθρω-ριγραφόμενος, ὁ ὡς Θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος περ λόγῳ μεσίτης. Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐχρη-, ὡς τὰ ἀμφότερα ἄκρα πρὸς ἑαυτὸν συν-καὶ ἀμφότερα ὑπάρχων, καὶ τὰ τῶν ἀμφο-ἐξ ὧν συνετέθη, φύσεων ἰδιώματα ἐν μιᾷ τει ἀνελλιπῶς κεκτημένος· ἔκ τε Πατρὸς, σὺν αὶ τὸ ἀπερίγραπτον· ἐπείπερ εἴρηκε· Πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· ἔκ τε Μητρὸς, ᾶσι, καὶ τὸ περιγραπτόν· ἐπείπερ γέγρα-ὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. φειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Ἐν ' ἑκατέραν φύσιν ἀναιρούμενον ἰδίωμα, συναν-

B

C

D

et incorrupta Christianissimæ religionis nostræ sententia qualis sit, necesse arbitror exponi.

Credimus in unum Deum, qui in Patre, et Filio, et Spiritu sancto adoratur et conglorificatur: laudatissimam omnium effectricem et principem Trinitatem, juxta nobis traditum a trecentis octodecim sanctis Patribus symbolum divinitus inspiratum: per quod omnis hæresis explosa est, et a quo omnis sancta synodus pendet, tanquam rami a radice, et a fonte fluvii. Hinc enim secunda propriam Spiritus vocem declaravit. Dein tertia sanctam Mariam Deiparam, ut quæ ipsum unigenitum Dei Filium enixa esset, pronuntiavit. Tum quarta ex duabus et in duabus naturis singularem secundum hypostasim Dominum nostrum Jesum Christum asseruit. Postmodum quinta, eam quæ præcesserat consignans, Origenem, et asseclas ipsius Prohyparctitas (93**) anathemate damnavit. Tum sexta, consequenter ad duas naturas, duas quoque voluntates et operationes in uno Christo esse docuit. Demum septima, superiores sequens, uti duplices omnes in uno Christo naturales proprietates, ita eumdem incircumscriptum juxta id quod non cernitur, circumscriptum vero juxta id quod cernitur, esse sanxit: quaternis modis fundatam tenens veritatem: ex naturali nimirum doctrina, ex Patrum auctoritatibus, ex synodicis decretis, et ex antiqua consuetudine. Secundum naturalem ergo consequentiam, verbi gratia, evangelista Joannes demonstrat, cum ait: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* [55]. Etenim si Verbum caro factum est, perspicuum utique, quod, ut Verbum, incircumscriptum; ut caro, circumscriptum. *Et habitavit in nobis*: cum aliud sit quod inhabitat, et aliud ipsum habitaculum; secundum alterum circumscribetur; secundum alterum autem omnem circumscriptionem excedit. Et vero quibusnam signis homo esse cognoscetur, nisi assimilationis proprietatem, quæ in efformato homine prima est, naturaliter obtineat: qua sublata, vanus et nullus est homo? Atqui homo vere est: ergo, ut homo, circumscriptus; et ut Deus, incircumscriptus. Qua quidem ratione mediator Dei et hominum factus est, ut qui extrema ambo in seipso conjunxit, et utrumque exsistit, et utriusque, qua constat, naturæ proprietates in una hypostasi plene et sine defectu habet: ex Patre, cum aliis omnibus, incircumscriptionem; quippe qui dixit: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* [56]; et ex matre, cum reliquis omnibus, etiam circumscriptionem: quia scriptum est: *Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit* [57]. Unde per omnia fratribus assimilari debebat. Vel unica igitur in alterutra natura proprietas si

[55] Joan. I, 14. [56] Joan. XVII, 10. [57] Hebr. II, 16.

NOTÆ.

(93**) Animarum præexsistentiæ assertores.

tollatur, omnes ejusdem ordinis aliæ simul tollantur necesse est. Sublatis autem proprietatibus, una utique tolluntur et earum naturæ.

Testis horum sacer matyr Justinus, cujus in quodam loco hæc sunt verba : « Nihil enim in rebus id quod est permanet, si unum, vel solum ex iis, quæ naturaliter ei insunt, deficiat. » Atque hinc cassa et vana per novam hypothesim fiunt fidei nostræ mysteria. Congruenter autem evangelistæ Apostolus hæc ait : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo ; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*[58]. Igitur si, in forma Dei cum esset, formam servi accepit, sine controversia, quatenus quidem in forma Dei est, imagine non exprimitur ; quandoquidem Deus supra comprehensionem est : quatenus vero formam servi accepit, exprimitur, quoniam comprehensioni, quæ tactui et colori subest, servilis forma subjicitur. Quomodo enim in similitudine hominum factus credetur, nisi hominum more aptus sit qui per imaginem exprimatur ? Quomodo rursus et habitu inventus ut homo dicetur, nisi humano habitu pictus cernatur ? Videlis, o serenissimi, quo pacto, qui per omnia fratribus assimilari debuit, quibuscum ex æquo carnem ac sanguinem habuit, ex æquo pariter exprimi, sicut illi, necessario debeat. Sin minus, similis factus non est ; mentitusque est qui dixit : Et natura immutata est. Et tamen Deus ipse ac Verbum alicubi dixit : *Quid me quæritis interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo*[59] ? Nunquam autem, qui non exprimatur, hominem seipsum fecit : nec, qui occidi queat, non idem etiam natura exprimi possit ; alterum enim alterum infert et confirmat. Hic est *mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu*[60], sicut beatus Petrus dixit. Quid autem hoc aliud est, quam dicere, exprimi secundum carnem, qui exprimitur spiritu ? Hic est, qui dixit : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*[61]. Minime autem qui circumscriptus non esset, manducari se diceret, nisi forte phantasma quodpiam foret. Quod quidem si admiserimus, in Manichæorum opinionem prolabemur, magnum pietatis mysterium destruentes.

Ille siquidem in aspectabili et non aspectabili Filium propriam substantiam in monte manifestasse dicit, non duas habentem naturas, sed unicam. Quare ii pariter, qui non circumscribi Christum affirmant, tanquam naturam unam prædicantes, in ejus sententiam devolvi convincuntur. Quod enim incircumscriptum, idem incorporeum. Neque vero, eo quod circumscribitur, idcirco in duas personas unica Christi persona, ut quidam putant, dividitur. Quoniam neque natura imaginis ac prototypi secundum hypostasim dividitur ; sed ex substantiæ ratione differentiam sortitur. Ait enim sapientissimus Dionysius : « Utrumque in utroque

αἰρεῖν πέφυκεν ἐξ ἀναγκαίου πάντα τὰ σύστοιχα. Ἀναιρουμένων δὲ τῶν ἰδιωμάτων, ὁμ[...] συναναιροῦνται καὶ αἱ τούτων φύσεις.

Καὶ μάρτυς τοῦ λόγου ὁ [...] Ἰουστῖνος ὧδέ που λέγων· « Οὐδὲν γὰρ διαμένει τῶν ὄντων, ὅπερ ἐστὶν, ἑνὸς καὶ μόνου τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς ἐλλείποντος. » Κἀντεῦθεν φροῦδα τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἐκ τῆς καινῆς ὑποθ[...] καθίσταται. Ἑπομένως δ' οὖν τῷ εὐαγγελιστῇ καὶ ὁ Ἀπόστολος τάδε φησίν· Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών. Τοίνυν εἴπερ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων μορφὴν δούλου εἴληφεν· ἀναντιρρήτως ᾗ μὲν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχει, οὐκ ἐξεικονίζεται· ὅτιπερ τὸ Θεῖον ὑπὲρ κατάληψιν· ᾗ δὲ μορφὴν δούλου εἴληφεν, ἐξεικονίζεται, ὅτι ὑπὸ κατάληψιν τῆς ἐν ἁφῇ τε καὶ χροιᾷ ἡ δουλικὴ μορφὴ περιορίζεται. Πῶς γὰρ ἂν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γεγονέναι πιστευθήσεται, εἰ μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἐξεικονίζεσθαι πέφυκε ; πῶς δὲ καὶ σχήματι εὑρεθῆναι ὡς ἄνθρωπος λεχθήσεται, εἰ μὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ σχήματι γεγραμμένος ὁρᾶται ; Ὁρᾶτε, ὦ γαληνότατοι, πῶς ὀφειλόμενος κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιούμενος, οἷς καὶ παραπλησίως μετέσχηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, ἐξ ἀναγκαίου ἔχει τὸ ἐπίσης τούτοις ἐξεικονίζεσθαι· εἰ δὲ μὴ, οὐχ ὡμοίωται, καὶ διέψευσται ὁ ἀποφηνάμενος. Καὶ ἡ φύσις παρήλλακται. Καὶ μὴν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος ὧδέ πού φησι· Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ ; Οὐκ ἂν [...] ἐξεικονιζόμενος ἄνθρωπον ἑαυτὸν εἴποι ποτέ· οὐδ' ἂν πεφυκὼς ἀποκτείνεσθαι, μὴ οὐχὶ πεφυκὼς εἴη [...] τοῦ ἐξεικονίζεσθαι· θάτερον γὰρ θατέρου εἰσακτικὸν καὶ ὁμολογούμενον. Οὗτός ἐστιν ὁ θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι· καθὼς ὁ μακάριος Πέτρος λέλεχε. Τί δ' ἄλλο ἐστὶ τοῦτο, ἢ τὸ φάναι, ἐξεικονίζεσθαι σαρκικῶς, ἐξεικονιζόμενον πνεύματι ; Οὗτός ἐστιν ὁ εἰρηκώς· Καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ. Οὐκ ἂν δὲ [...] περιγραφόμενος εἴποιεν ἐσθίεσθαι, εἰ μή τι γε ἄρα φάντασμα εἴη. Ὅπερ εἰ καταδεξοίμεθα, ἐκπεσούμεθα εἰς τὸ τῶν Μανιχαίων φρόνημα, ἀποσκευαζόμενοι τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον.

Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῷ ὁρατῷ καὶ ἀοράτῳ τὸν Υἱὸν τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει πεφανερωκέναι [cod. Reg. πεφανερωκέναι] φησὶν οὐ δύο ἔχοντα οὐσίας, ἀλλὰ μίαν. Ὥστε καὶ οἱ μὴ περιγράφεσθαι Χριστὸν διισχυριζόμενοι, ὡς μίαν φύσιν πρεσβεύοντες, ἐκείνου τῷ φρονήματι συνεμπίπτειν ἀπελέγχονται. Ὃ γὰρ ἀπερίγραπτον, τοῦτο καὶ ἀσώματον. Οὐδ' αὖ ἐν τῷ περιγεγράφθαι, εἰς δυάδα προσώπων τὸ ἐν Χριστῷ πρόσωπον, ὡς δοκεῖ τισι, διατέμνεται. Ὅτι μηδὲ φύσις εἰκόνος τε καὶ πρωτοτύπου ὑποστατικῶς οἶδε τέμνεσθαι· ἀλλὰ τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τὴν διαφορὰν κέκτηται. Φησὶ γὰρ ὁ πάνσοφος Διονύσιος· « [...] τερον ἐν ἑκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον. »

[58] Philipp. II, 6. [59] Joan. VII, 20 ; VIII, 40. [60] I Petr. III, 18. [61] Joan. VI, 28.

:αὶ ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, οὐκ ἄν τις A ἡν σταυροειδῆ εἰκόνα ἄλλο τι παρὰ τὸ ταύ-ωτότυπον, ἢ μόνον τῷ φυσικῷ λόγῳ διαφο-ιν· καὶ τὸ παράδειγμα ἐγγύθεν, καὶ ἡ ἀλή-ιαμφίλεκτος. Οὗτος οὖν ὁ πρῶτος τρόπος τῶν ων. Τίς ὁ δεύτερος; Αἱ τῶν ἁγίων φωναὶ, οὐ στικῶς, ἀλλὰ γυμνῶς, ἐξεικονίζεσθαι τὸν ὁμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διαγορεύουσαι· ἃς εἰ ἐνταῦθα βουληθείημεν ἐντάξαι, ἐκβησόμεθα :ρίου τῆς προσφωνήσεως. Ἐκ πολλῶν δὲ δύο :, καὶ ταύτας προὐργιαιτέρας ἀναλεξάμενοι, δὲ καὶ τὰς λοιπὰς πιστωσόμεθα· πληρουμέ-ταῦθα τοῦ γεγραμμένου· Ἐπὶ στόματος δύο ῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. οῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐν ἱστορίᾳ ρομάρτυρος Παγκρατίου ὑπομνηματιζομένη· B ιγκον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ· ἵνα οἱ λαοὶ, ποίαν μορφὴν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἵνα ἰδόντες ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες ιπον τῆς μορφῆς, καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι ἰς αὐτοὺς παρ' ἡμῶν κηρυχθέντων.» Ὡς ; ὁ λόγος οὗτος! Μονονουχὶ καὶ ἐπιβοῶντος· κον τὴν εἰκόνα τοῦ τῇ ἀρετῇ τοὺς οὐρανοὺς :ντος, καὶ ἐντύπωσον οἱονεὶ ἐν τῷ μετεώρῳ ρτύριον ἐμφανές· ἵνα ἴδωσιν οἱ λαοὶ ποίαν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· οὐκ ἀγγέλου, οὐδὲ γέλου, οὐδέ τινος ἄλλης δυνάμεως· ἀλλὰ τὴν μᾶς δουλικὴν μορφήν· ἵνα ἰδόντες, ἐπὶ πλεῖον τωσιν· ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς διὰ λόγου ἱστορίας, ιομένης καὶ τῆς δι' ὄψεως ἐνεργείας εἰς πλειο-:τωσιν· ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς ἀνθρώπου C · καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσι τῶν παρ' ἡμῶν τοὺς κηρυχθέντων· ὅμοιον τοῦ εἰπεῖν· Τοῦτο νημόσυνον εἰς γενεὰς γενεῶν.

σημαίνει δὲ ἡ ἱστορία, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἀπό-τὸ αὐτὸ ἐποίουν ἔν τε πόλεσι καὶ κώμαις· ν ἱστορίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διακοσμοῦντες ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ὁ ς τὸ, Χαῖρε, κέκραγε τῇ Παρθένῳ, μέχρις ὅτου ιλήφθη. Ἅς, φησὶ, καὶ φόβῳ παρῄνουν τιμᾷ-Ὁρᾶτε, ὦ φιλανθρωπότατοι [cod. Reg. φιλο-οι], ὅτι ὁμοῦ τῇ ἀναστηλώσει τῶν ἱερῶν εἰκό-αὶ τὸ προσκυνεῖσθαι αὐτὰς φόβῳ, ὑπὸ τῶν ἀπο-ν ἀπ' ἀρχῆς παραδέδοται; Τὸ γάρ τοι τιμᾷ-ἰσόῤῥοπον δηλονότι τοῦ προσκυνεῖσθαι ὡμολό- D Φωνὴ Ἀθανασίου τοῦ πολυάθλου, ἐκ τῆς ἐν ῷ προσφωνήσεως· « Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ας ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο. » μεθ' ἕτερα· « Τότε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ Ἰουδαῖοι κατενέγκαντες ν, ὅτι Καθὼς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπτυσαν ποτε, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπτύσωμεν αὐτῷ. ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς εἰκόνος Κυρίου, καὶ ἐῤῥάπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον συνελθόντων ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἤγουν τὴν εἰκόνα

præter substantiæ differentiam. » Quandoquidem etiam in vivifica cruce, nemo cruciformem imaginem aliud ab ejus prototypo esse dixerit, sed naturali tantum ratione discrepare : et exemplum de propinquo est, et veritas extra controversiam. Hic igitur primus est modus ex iis quos diximus. Quisnam est secundus? Sanctorum voces, quæ non syllogistice, sed nude et aperte, exprimi per effigiem Dominum nostrum Jesum Christum enuntiant : quas si omnes digerere hic velimus, egrediemur terminos moderatæ allocutionis. Ex multis autem duas tresve, et ad rem magis aptas seligentes, ex illis fidem de cæteris faciemus. Ita ut hic etiam locum habeat quod scriptum est : *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum* [62]. Vox coryphæi apostolorum Petri in historia sacri martyris Pancratii, memoriæ prodita [63] : « Affer imaginem Domini nostri Jesu Christi eamque exprime in turricula, ut videant populi qualem formam accipit Filius Dei, et videntes amplius credant, figuram formæ intuentes, et recordentur eorum quæ per nos illis prædicata sunt. » Quam formidanda hæc oratio! quasi tantum non exclamaret : Profer imaginem ejus, qui cœlos virtute operit : et efforma, tanquam in sublimi, ad conspicuum testimonium : ut videant populi qualem Filius Dei formam sumpserit, non angeli, neque archangeli, alteriusve cujuspiam potestatis, sed servilem secundum nos formam : ut videntes amplius credant; quasi non sufficiat verborum narratio, sed necessaria etiam sit ad pleniorem faciendam fidem, sub oculos et aspectum cadens efficax demonstratio : quod Filius Dei, Filius hominis factus sit : et recordentur eorum quæ per nos ipsis prædicata sunt : quasi diceret : Hoc vobis est monumentum in generationes generationum.

Indicat autem historia, solitos idem facere cæteros apostolos in urbibus et vicis, universam Incarnationis Domini nostri Jesu Christi seriem describendo ab initiis ipsis, quando angelus Virginem salutavit, quousque assumptus est. « Quas, inquit, imagines cum timore honorandas monebant. » Videtis, o benignissimi, una cum sacrarum imaginum erectione, illarum etiam cum timore adorationem ab apostolis in exordio ipso traditam fuisse? Honorare siquidem, vim eamdem habere atque adorare, utique in confesso est. Vox strenui athletæ Athanasii ex allocutione in Beryto habita [64] : « Levate oculos intellectus vestri, et novum hoc spectaculum contemplamini. » Et post alia : « Tum imaginem Domini nostri Jesu Christi proferentes Judæi dixerunt : Quemadmodum patres nostri illuserunt ei quondam, ita et nos illudamus nunc ei. Tunc cœperunt exspuere in faciem imaginis Domini, colaphisque hinc illinc cædentes dixerunt : Quæcunque designarunt patres nostri in illum, ea et nos quoque faciamus in illius imaginem. Et dicunt : Illu-

]Deut. XIX, 15. [63] Apud Bollandum, 3 die mensis Aprilis, pag. 237. [64] In libello *De passione ima-* *Domini nostri Jesu Christi*, t. II, pag. 627.

serunt ei, et nos idem faciamus. Mox infinita convicia evomuerunt in imaginem. Domini, quæ nec efferre quisquam ausit. Adduntdeinde: Audivimus patres nostros, pedes manusque illius clavis fixisse: quid obest quominus idem tentemus? Confestimque imaginis Domini pedes manusque clavis foraverunt. Rursum insano ore clamant: Audivimus quod aceto et felle imbuta spongia illum potaverunt; faciamus et nos similiter. Acceptaque spongia aceto plena, ad os imaginis applicuerunt. Rursus aiunt: Notum nobis est, quod arundine caput illius Patres nostri percusserunt: fiat idipsum etiam a nobis. Sumpta itaque arundine, caput Domini cædere cœperunt. Tandem aiunt: Clarum nobis est, quod et lancea latus ejus pupugerunt, nihil omittamus: addamus et hoc ipsum. Itaque lanceam cuidam suorum porrigentes, jusserunt ut latus imaginis dominicæ transfigeret: ex eo autem confestim sanguinis et aquæ rivuli emanare cœperunt. » Fidelis sermo, o sapientissimi, partim quidem, quia signa incredulis dantur, non autem credentibus; partim vero ut et nos intelligamus, per imaginis contumeliam probro affici prototypum; ut contra per imaginis honorem honore afficitur.

A τοῦ Κυρίου, λέγοντες· Ὅσα ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· καὶ λέγουσιν, ὅτι Ἐνέπαιξαν αὐτῷ· καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιήσωμεν. Ἐμπαιγμοῖς οὖν ἀπείροις ἐνέπαιξαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. Εἶτα λέγουσιν· Ἠκούσαμεν ὅτι ἥλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν αὐτῷ· τότε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς τοῦ Κυρίου εἰκόνος ἔπηξαν τοῖς ἥλοις. Πάλιν λέγουσι μεμηνότες· Ἠκούσαμεν ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου· ποιήσωμεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἐποίησαν, προσθέντες τῷ στόματι τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου, τὸν σπόγγον τοῦ ὄξους πεπληρωμένον. Πάλιν λέγουσι· Μεμαθήκαμεν ὅτι καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυψαν οἱ πατέρες ἡμῶν· τὸ αὐτὸ καὶ B ἡμεῖς ποιήσωμεν. Καὶ λαβόντες καλαμον, ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεσπότου. Τέλος λέγουσιν· Ὡς ἀκριβῶς μανθάνομεν, ὅτι λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξαν· μηδὲν παραλείψωμεν· ἀλλὰ προσθῶμεν καὶ τοῦτο. Καὶ ποιήσαντες ἐνεχθῆναι λόγχην, ἐπέτρεψάν τινι αὐτῶν ἆραι τὴν λόγχην, καὶ κροῦσαι κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου· καὶ τούτου γενομένου εὐθέως ἀνέβλυσεν ἀπ' αὐτῆς πλῆθος αἵματος καὶ ὕδατος. » Πιστὸς ὁ λόγος, ὦ σοφώτατοι· τὸ μὲν, ὅτι τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσι· τὸ δὲ, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς γνοίημεν, ὅτι τῇ τῆς εἰκόνος ὕβρει ἐφύβρισται τὸ πρωτότυπον· ὡς ἔμπαλιν, τῇ τῆς εἰκόνος τιμῇ ἀποτετίμηται.

Vox Basilii magni ex laudatione in Barlaam martyrem [65]: « Exprimatur in tabula et certaminum præses atque auctor Christus. Hic etiam, serenissimi, certissima lex imaginis erigendæ. Neque enim, ut frustra garriunt quidam, mentis tabulæ imprimi Christum jussit vir divinus. Non enim depictum in nobis, sed inhabitantem Christum per fidem in cordibus nostris habemus, sicut vociferatur Apostolus [66]. Deinde, conjunctionem *et* inserens, præcedentia utique designavit, quæ sic habent: Exsurgite nunc, o præclari athleticorum gestorum pictores: mutilam ducis imaginem vestro illustrate artificio; et obscurius a me depictum, coronatum athletam, vestræ industriæ coloribus conspicuum reddite. Abeam, certaminum ac victoriarum martyris a vobis posita imagine victus: gaudeam tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus. Videam manus hujus luctam cum igne exactius a vobis depictam. Videam alacriorem pugilem per vestram depictam imaginem. Plorent dæmones etiam, martyris in nobis perculsi victoriis: ardens iterum illis ac victrix manus ostentetur. »

Hæc ille haudquaquam in nobis pingi diceret: et, si hoc etiam daretur, non prius servum, ac deinde dominum pingi juberet. Sed et initio cum ait: Exsurgite nunc, o præclari athleticorum certaminum pictores: imaginum procul dubio, et non ora-

Φωνὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ C εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ· « Ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός· Κἀνταῦθα, ὦ γαληνότατοι, ἀσφαλὴς ὁ ὅρος τῆς εἰκονικῆς ἀναστηλώσεως. Οὐ γὰρ, ὥς τινες εἰκαιολογοῦσι, τῷ πίνακι τῆς ψυχῆς ἐγγεγράφθαι Χριστὸν εἴρηται τῷ θεοφόρῳ. Οὐδὲ γὰρ ἐγγεγραμμένον ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ κατοικοῦντα τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἔχομεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος βοᾷ. Ἔπειτα, ὅτι καὶ τῇ ἐπιφορᾷ τοῦ, καὶ συνδέσμου τὰ προηγούμενα ὑπεσημήνατο, ἅτινά ἐστι τάδε· Ἀνάστητέ μοι νῦν, λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγραφοι, τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνατε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἐμοῦ τὸν στεφανίτην γραφέντα, ... τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμψατε χρώμ... D Ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος ... ὑμῶν νενικημένος γραφῇ. Χαίρω τῇ τοιαύτῃ ... ὑμετέρας ἰσχύος σήμερον νίκῃ ἡττώμενος. Ἴδω ... χειρὸς πρὸς τὸ πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμων ἐγγ... φομένην τὴν πάλην. Ἴδω φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον εἰκονος. Κλαυ... τωσαν δαίμονες καὶ νῦν, ταῖς τοῦ μάρτυρος ἐν ἡ... ἀριστείαις πληττόμενοι· φλεγομένη πάλιν αὐτοῖς ... χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω. »

Ταῦτα οὐ δήπου ἐγγεγράφθαι φαίη ἐν ἡμῖν· εἰ ... καὶ τοῦτο δοθείη, οὐχ ἂν πρότερον τὸν δοῦλον, ... οὕτως τὸν δεσπότην παρεγγυᾶτο. Ἄλλως τε καὶ εὐθὺς ἐν τῇ ἀπαρχῇ λέγειν· Ἀνάστητέ μοι νῦν, λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγρά...

[65] Tom. I, hom. 18, pag. 515 [66] Ephes. III, 17.

ἡ τοὺς εἰκονουργοὺς, οὐ τοὺς λογογράφους ἐσή- A
καθὼς καὶ ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τῶν τεσσαράκοντα ρων, ὁ αὐτὸς τάδε φησίν· « Ἐπεὶ καὶ πολέμων γαθήματα, καὶ λογογράφοι πολλάκις, καὶ ζω- ι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες. » Ἐπεὶ γοῦν καὶ ὁ ιος τρόπος πέρας εἴληφε, τίς ὁ τρίτος; Φωνὴ ιετὰ τὴν ἕκτην συνεδρευσάντων Πατέρων ἐν 'αντινουπόλει. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἰς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος άττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος· ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν ὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους ἀς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ ράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατ- όμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλή- B ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ων ὄψεσιν ὑπογράφηται· τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ίαν τοῦ κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκό- πὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστη- αι ὁρίζομεν· δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνή- τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, οῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς εν γινομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. Ἐν- ὁμοῦ τῇ Χριστοῦ εἰκόνι, καὶ τῶν ἁπάντων εἰκόνων λόγος πρόσεστι. Πρῶτον μὲν, ὅτι, ὡς προεξεικονισμένου καὶ λείποντος τοῦ καὶ ἀντὶ παλαιοῦ ἀμνοῦ, αὐτὸν ἀναστηλοῦσθαι ἡ διαγό- ;. Ἔπειτα ὅτι οὐ μόνον ἀσπαστὴ ἡ τοῦδε εἰκὼν, C τὰ ἐν νόμῳ σύμβολά τε καὶ προχαράγματα ιτὰ κεκλῆσθαι· ἀλλὰ καὶ προσκυνητὴ αὐτοῦ τε υτὸς οὑτινοσοῦν ἁγίου.

ιον γὰρ ὅτι τὸ σεπτὸν, καὶ προσκυνητὸν ἄν τις γήσειεν. Ἔτι τε ὅτι πᾶσα ἡ εἰκὼν ὁμωνύμως ὑτῆς πρωτοτύπῳ κέκληται, διὰ τοῦ εἰπεῖν· ινὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχα- ται. » Ὡς καὶ ὁ Νυσσαεὺς θεῖος Γρηγόριος ιού φησι· « Πρόκειται ὁ Ἰσαὰκ τῷ Πατρὶ, παρ' τῷ θυσιαστηρίῳ. » Φωνὴ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ρευσάντων Πατέρων· « Οὐχ ὡς ἕτερον τῇ μορ- λλ' ὡς αὐτὸν ἕνα Κύριον ἐν μιᾷ μορφῇ ὄντα· ὃν καὶ χαρακτὴρ εἷς πεφυκὼς τῆς τοῦ Πατρὸς ἀσεως, καὶ πρὸ σαρκὸς ἀσώματος, εἷς τε ἦν, ν σαρκὶ εἷς ἐστι, καὶ ἐν εἰκόνι ὁ αὐτὸς εἷς D χει, μὴ διαιρούμενος εἰς δύο χαρακτῆρας· μήτε ιζόμενος εἰς δύο χαρακτῆρας· μήτε δὲ σχιζό- εἰς δύο δόξας· ἀλλ' εἰς μίαν συναγόμενος. » μεθ' ἕτερα. « Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς εἷς ἐστιν ἐκ τῶν ἐναντίων, καὶ εἰς ἓν συνάγεται πρόσωπον· καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ μία τέ ἐστι, καὶ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ. Καὶ οὐχ ἕτερον χαρακτῆρα ἐροῦμεν κατὰ σάρκα ἐπιφανέντα ἡμῖν, καὶ ἕτερον τὸν εἰκόνα σχηματιζόμενον χαρακτῆρα ἐν εἴδει μορ- αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν αὐτὸν ἕνα, ἐπεὶ μήτε καθὸ σῶμα

tionum artifices designat; quemadmodum et in quadraginta martyrum encomio, cum hæc dicit[67]: « Nam magnifica in bellis gesta, et oratores sæpenumero, et pictores pulcherrime demonstrat, hi oratione, illi tabulis describentes atque ornantes. » Quoniam igitur secundus quoque modus ad finem perductus est, quis est tertius? Vox Patrum, qui post sextam synodum Constantinopoli convenerunt[68]: In quibusdam colendarum imaginum picturis agnus exprimitur, quem Præcursor digito demonstrat, qui in typum assumptus est gratiæ. Refert enim nobis verum illum agnum, quem lex significabat, nempe Christum Deum nostrum. Has igitur veteres figuras atque umbras, ut veritatis notas et signa Ecclesiæ tradita complectentes, gratiam et veritatem anteponimus, quam ut plenitudinem legis accepimus. Itaque ut id quod perfectum est, in picturis etiam omnium oculis subjiciamus, agnum illum, qui mundi peccatum tollit, Christum Deum nostrum, loco veteris agni, humana posthac forma exprimendum decrevimus: ut per humilitatem cogitemus Dei Verbi celsitudinem, et in memoriam conversationis ejus in carne, et cruciatum, ac salutiferæ mortis ejus, ex quo mundo redemptio parta est, reducamur. Hoc loco simul cum Christi imagine de omnium etiam sanctorum imaginibus sermo est. Primum quidem, quod, tanquam antea pingeretur, et jam desineret, veteris agni loco exprimi eum jubent. Deinde, quod non solum amplectenda sit ejus imago, ad eum modum quo legis notæ et signa amplectenda dicuntur, sed etiam adoranda, tum ipsius, tum uniuscujusque sanctorum.

Manifestum enim est concessurum quemvis, venerandum quod dicatur, idem dici adorandum: itemque quod omnis imago homonyme cum prototypo suo nuncupetur; cum dicitur: « Agnus exprimitur, quem Præcursor digito demonstrat. » Quomodo et divinus Gregorius Nyssenus quodam in loco ait[69]: « Procumbit Isaac coram patre ad aram. » Vox Patrum, qui Antiochiæ convenerunt: « Non tanquam alterum forma, sed tanquam unum ipsum Dominum in una forma existentem: quomodo et character unus existens subsistentiæ Patris, atque ante Incarnationem incorporeus, unus erat: et in carne unus est, et in imagine idem unus exsistit, non divisus in duos characteres, neque dissectus in glorias duas, sed in unam collectus. » Et post alia: « Sed quemadmodum ipse unus est ex duobus contrariis, et in unam coalescit personam: sic et imago ejus et una est, et ejusdem unius Christi. Neque alterum characterem dicamus eum qui secundum carnem nobis apparuit, alterum autem characterem qui secundum imaginem exprimitur in figura forma illius, sed unum et eumdem: si-

[67] S. Basil. t. I, hom. 20, pag. 526. [68] Concil. Quinisext., can. 82. [69] Orat. in Abraham, t. II, 908.

quidem neque ratione corporis ille character dicitur, sed ut est incorporeus. Hoc vero magis per divinum Chrysostomum declarabitur, qui characterem cœlestem vocat, quoniam in cælo, non quatenus corpus, sed quatenus corporis expers, unigenitus Deus descendens de cœlis incarnatus est, et apparuit corpore nostro indutus. » Et post pauca : «Igitur, quoniam secundum relationem ostendit illum eumdem characterem : ipsum Christum adoramus, et non materiam artificiose figuratam in imagine. » En apertior dogmatica declaratio : primum quidem unam esse formam in ambobus, Christo scilicet et imagine : deinde, characterem ipsum subsistentiæ Patris, in imagine, figura formæ ipsius, conspici simul et adorari gloria indivisa. Reliquus est quartus modus. antiquæ consuetudinis et instituti. Attolle in orbem oculos tuos, vir humanissime, et vide terram universam, ex ipsa apostolica prædicatione, ubique gentium, in sacris templis, vasisque divinis, et sanctis donariis, expressum Christum gestantem, et factis ipsis vocem edentem quod Christus regnavit super eos qui in terra sunt, sicut cecinit Cavid : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ*[70] : et : *Quia nihil est idolum in mundo*[71], juxta dictum Apostoli : et quod omnia beato lumine repleta sint, veniente eo qui dixit : *Ego lux in mundum veni*[72]. Qualia enim sunt quæ cernuntur ? Hic quidem in spelunca natus, et ab angelis glorificatus : hic vero in ulnis a matre gestatus, et a magis adoratus. Deinde puer, quando in medio doctorum sedens visus est. Tum baptizatus a Præcursore : tum miracula cum apostolis faciens : in crucem ascendens, exspirans, sepultus, resurgens, in cælos revertens. In hæc igitur omnia per imaginem intenti, sicut tunc per contuitum ipsum apostoli, jure et nos dixerimus : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis*[73]. Hæc igitur est ab ævo annuntiata fides : hanc amplexæ sunt synodi sanctæ : et huic suffragantur omnes ubique locorum Ecclesiæ, in Oriente et Occidente[74], in Septentrione et mari : quam et nos minimi amplectentes, oramus, jureque supplicamus pro vestro, quod **Deus charum habet**, imperio.

ὁ χαρακτὴρ εἴρηται, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον. Καὶ τοῦτο μᾶλλον διὰ τοῦ θείου Χρυσοστόμου διευκρινηθήσεται, τὸν χαρακτῆρα οὐράνιον λέγοντος, ἐπείπερ καὶ ἐξ οὐρανοῦ, οὐ καθὸ σῶμα, ἀλλὰ καθὸ ἀσώματον ὁ μονογενὴς Θεὸς κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐσαρκώθη, καὶ ἐπέφανε σῶμα περιθέμενος τὸ ἡμέτερον. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Οὐκοῦν ἐπεὶ κατὰ ἀναφορὰν αὐτὸν δείκνυσι τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν Χριστὸν προσκυνοῦμεν, καὶ οὐ τὴν ὕλην τεχνικῶς σχηματιζομένην ἐν τῇ εἰκόνι. » Δεῦρο τρανοτέρα ἡ δογματικὴ διασάφησις· πρῶτον μὲν, ὅτι μία μορφὴ ἐπ' ἀμφοῖν, τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῆς εἰκόνος· ἔπειτα, ὅτι ὁ αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ἐν εἰκόνι τῷ εἴδει τῆς μορφῆς αὐτοῦ, ἐκφαινόμενός τέ ἐστιν ὁμοῦ καὶ προσκυνούμενος ἀσχίστῳ δόξῃ. Λειπόμενός ἐστιν ὁ τέταρτος τρόπος τῆς ἀρχαίας θεσμοθεσίας [cod. Reg. νομοθεσίας]. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὦ φιλανθρωπότατε, καὶ ἴδε τὴν ὑπ' οὐρανὸν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, πανταχοῦ γῆς τε καὶ θαλάσσης, δι' ἱερῶν ναῶν, θείων τε σκευῶν, καὶ σεπτῶν ἀναθημάτων, τὸν Χριστὸν ἐξεικονισμένον φέρουσαν, καὶ αὐτοῖς ἔργοις φωνὴν ἀφιεῖσαν, ὅτι Χριστὸς βεβασίλευκε τῶν ἐπὶ γῆς, κατὰ τὸ ᾀδόμενον Δαβιτικῶς· Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ, Ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ· κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον. Καὶ ὅτι πάντα ὀλβίου φωτὸς πεπλήρωται, ἐληλυθότος τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. Οἷα γὰρ τὰ ὁρώμενα; ὧδε μὲν ἐν σπηλαίῳ τικτόμενος, καὶ ὑπ' ἀγγέλων δοξαζόμενος· δεῦρο δὲ ἐπ' ὠλενῶν ὑπὸ τῆς Μητρὸς βασταζόμενος, καὶ ὑπὸ μάγων προσκυνούμενος. Εἶτα ἐν μειρακίοις, ὁπηνίκα μέσος τῶν διδασκάλων ὦπται καθήμενος. Ἔπειτα βαπτιζόμενος ὑπὸ τοῦ Προδρόμου· εἶτα θαυματουργῶν σὺν ἀποστόλοις· ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνιὼν, ἀποπνέων, θαπτόμενος, ἀνιστάμενος, εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενος. Τούτοις οὖν πᾶσι εἰκονικῶς ἐνατενίζοντες, ὡς τηνικαῦτα αὐτοπτικῶς οἱ ἀπόστολοι, εἴποιμεν ἂν εἰκότως καὶ ἡμεῖς· Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Αὕτη οὖν ἐστιν ἡ ἐξ αἰῶνος κηρυττομένη πίστις· ταύτην ἠσπάσαντο αἱ ἅγιαι σύνοδοι, καὶ ταύτῃ σύμψηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ πανταχοῦ κατὰ τόπον Ἐκκλησίαι, ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, Βορρᾷ τε καὶ θαλάσσῃ· ἣν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι ἀσπαζόμενοι, εὐχάμεθα καὶ ὑπερευχόμεθα ὀφειλομένως τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν βασιλείας.

CC. — *Petro Nicææ.*

Σ' (94). — Πέτρῳ Νικαίας. [ωγ'.]

De morte metropolitæ Synadorum

Audiverunt prorsus sacræ aures tuæ id quod accidit beato et communi Patri nostro metropolitæ Synadorum ; planxitque sancta anima tua illius causa, prout par fuit : necdum videlicet gemitus cessavit nec sedatus est dolor, qui tanquam ex dissectione quadam natus est. Verum huc ades, et a nobis, vir desideratissime, clarius edisce : ut et

Ἤκουσε πάντως ἡ ἱερά σου ἀκοὴ τὸ περὶ τὸν μακάριον καὶ κοινὸν Πατέρα ἡμῶν μητροπολίτην Συνάδων πάθος· καὶ ὠδύρατό σου ἡ ἁγία ψυχὴ ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα· ἐπεὶ καὶ ἔτι τοῦ στεναγμοῦ οὐκ ἀποπέπαυσαι· οὐδὲ τῆς οἱονεὶ ἐκ τῆς διχοτομίας γενομένης ἀλγηδόνος ἀπολήξειεν. Ἀλλὰ δεῦρο, καὶ παρ' ἡμῶν, ὦ τριπόθητε, διδάχθητι ἐναργέστερον· ὡς ἂν καὶ

[70] Psal. II, 8. [71] I Cor. VIII, 4. [72] Joan. XII, 46. [73] Joan. I, 14. [74] Psal. CVI, 3.

NOTÆ.

(94) In cod. Reg. σβ'.

ὀφειλόμενον χρέος τίσωμεν· καὶ αὐτὸς ἱστο- A ἐπιγνοὺς τὰ κατ' αὐτὸν, ῥᾳστώνην τινὰ τῆς ἐξηγορίας. Ὦ, ὦ! πῶς ἀδακρυτὶ ἐνέγ- ὀδυρτικὸν ἀπάγγελμα; ὑγιαίνων ἦν ὁ συνήθη ἐνεργῶν τῆς ἀνυποκρίτου αὐτοῦ ἰ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ Πατέρας δεξιώ- γὰρ ὁ πλέον ἐκείνου φιλοξενίαν ἀσπαζό- θεραπεύων φιλουμένους; ὃν οὐχὶ ἡ ἐπάλ- ἐπιφοιτώντων παρουσία καὶ ἐπιμονὴ ἐδά- ον ἠνία μᾶλλον ἡ σπάνις τούτων, καὶ τα- ιοδία. Καὶ τί δεῖ πρός σε τὸν εὖ εἰδότα ·ίζειν τὸ λεγόμενον; Ἦν οὖν, ὡς εἴρηται, Ἐπεὶ δὲ παρῆν ἡ ἡμέρα τῆς μετὰ τὴν ἣν δευτέρας ἑορτάσιμος, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς ελήφθη πόνοις καταῤῥοίας ἀπὸ τῆς κε- ρμένης ἐπὶ τὸν σπόνδυλον καὶ τοὺς τόπους B ρένων. Ἐφ' ᾧ κινηθέντες οἱ ταπεινοὶ, εὕ- ὸν κάμνοντα τῷ ὄντι, καὶ διασαφοῦντα τὰς ; συμπτώσεως. Εἶτα ἐπειδὴ ὑπεστρέψαμεν θις τῇ ἑξῆς παραγενόμενοι, εὕρομεν αὐτὸν ενον σφοδροτέραις ἀλγηδόσι, καὶ διακαεῖ μόλις δυνηθέντα ἡμῖν ἠρέμα προσφθέγξα- τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῆν ἐν σαρκὶ αἰνιττό- τὸ ἑξῆς; τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ δεσμὸς τῆς άμπαν, καὶ οὐ μετ' οὐ πολὺ ὁ πικρὸς θά- λλ' ἡμῖν μὲν, διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἁγίου ὁ πικρὸν εἰρήσθω· ἐκείνῳ δὲ καὶ πάνυ ὶ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· οὗ τί καριώτερον; Ἔκειτο οὖν ὁ μακαρίτης (κα- ὶ τοῦτο ὑπογράψαι, ὥσπερ τι ξένον θέα- ιμος τῇ ὄψει, ἀγγελοειδὴς τῷ σχήματι· τῆς C γης πρὸς Κύριον ψυχῆς ὥσπερ τινὰς χαρακτῆρας ἐναπομαξαμένης τῷ ἱερῷ σώ- οὗ καὶ ἐφ' ᾧ λελάτρευκε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. ἐξαπίνης ὅμιλος, ὁμοῦ μὲν μοναστῶν, ὁμοῦ γάδων, πολὺς ὅτι μάλιστα· περιεκέχυτο εἰς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέπων, ἢ μᾶλλον οἰ- εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμε- ῖτο δάκρυα τῶν μὲν αἰδημόνων ἀψοφητὶ, ιεραπευτῶν ἐκραγέστερον. Οὕτως οὖν σὺν ις ταῖς καθηκούσαις καὶ ἐπικλήσεσιν ἱεραρ- χρεδόθη τῷ τάφῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ λειτουργεῖν Κυρίῳ· καίγε προσετέθη ὁ ; Πατράσιν, ὁ ὁμολογητὴς τοῖς ὁμολογηταῖς, λος τοῖς διδασκάλοις, ὁ ὑποφήτης τοῖς ὑπο- προσθείημεν δ' ἂν καὶ ταῦτα· ὁ ἐγκρατὴς D ατέσιν, ὁ ἁγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος οξένοις, ὁ μέτριος τοῖς μετριοφροσιν· ὁ ς πᾶσιν εὖ γεγονὼς, καθ' ὅσον οἷόν τε, ἵνα τὰς, ἢ τοὺς πλείονας κερδήσῃ· ἀποστολι- ρθώμασιν ἐπερειδόμενος. Καὶ νῦν ἡμεῖς ταπεινοὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι τὸν ὡς καὶ φιλοπάτορα καὶ φιλάδελφον· ἡ δὲ κατ' κλησία, εἴτ' οὖν τὸ μικρὸν ποίμνιον, ἠπο- λίαν, καὶ ἀνακαλουμένη τὸν ποιμένα καὶ οἷα εἰκὸς νεοττούς....

A nos munus debitum solvamus, et tu res ejus certiore historia cognoscens, quietem aliquam ex narratione accipias. O, o, quo pacto luctuosam commemorationem sine lacrymis feram? Incolumis erat Pater, solitis minime fucatæ charitatis suæ operibus intentus, fratribusque ac Patribus hospitio recipiendis. Quis enim hospitalem plus illo adamavit, aut amice exceptis ministravit impensius? quem nec continua aliorum ex aliis adventantium frequentia, nec diuturnior mora frangebat: quantum angebat potius horum raritas, et cita profectio. Et quid opus est hæc tibi, cui probe nota sunt, exemplis confirmare? In his igitur erat, ut dictum est. Cum autem festa dies ageretur secunda Pentecostes, surrexissetque a convivio, B correptus est catarrho, a capite in vertebras et alia dorso vicina defluente. Quo casu exciti nos humiles, offendimus ipsum revera languentem, et ejus quod acciderat, causas explicantem. Deinde cum regressi domum essemus, iterum die sequenti accedentes, invenimus illum acrioribus adhuc doloribus ardentique febri laborantem: ita ut ægre nos leni voce alloqui posset, ac de vita in carne desperare se innueret. Quid postea? die tertio et lingua impedita prorsus, nec multo post acerba mors. Sed illa nobis quidem, qui sancto viro privati sumus, acerba dicatur; illi vero et valde dulcis, ut dissolveretur, et esset cum Christo; quo quid esse queat beatius? Jacebat ergo vir beatus (bonum enim est quod etiam designare, tanquam inusitatum quoddam spectacu- C lum) venerandus aspectu, angeli referens speciem, cum ad Dominum proficiscens anima, solis instar, radiantes notas quasdam impressisset in sacro corpore, cum quo et in quo sanctam coluerat Trinitatem. Coactus est illico cœtus monachorum sæculariumque quam maximus; circumfusus illum tanquam sacrum pignus intuebatur; vel, ut magis proprie dicam, tanquam spirantem, et qui loqui posset. Fundebantur lacrymæ ab honoratis quidem viris, sine strepitu, a servis autem sonitu majore. Sic ergo cum psalmodiis congruentibus et faustis episcoporum apprecationibus sepulturæ mandatus est eo in loco, ubi vir beatus sacra Domino facere consueverat: appositusque est Pater Patribus, confessor confessoribus, magister magistris, interpres D interpretibus: addiderim vero et ista: continens continentibus, castus castimoniæ amantibus, hospitalis hospitalitatem colentibus, modestus modice de se sentientibus: qui omnia omnibus[75] rite fuerat, quoad fas fuit, ut omnes aut complures lucrifaceret, apostolicis recte factis subnixus. Et nos quidem humiles nunc orphanorum more lugemus illum vere Patrum fratrumque amatorem: ejus vero Ecclesia, seu pusillus grex, quo se vertat nesciens, pastoremque et patrem reposcens, quemadmodum pullos verisimile est. . . . . .

—

[75] ...or. IX, 19 et 22.

CCI. — *Philotheo possessori.*

Presbyterum, qui digamos coronaverat, sacris operari non debere : sicut jam de eodem presbytero ad eumdem Philotheum scripserat epistola 191.

. . . . cujus laus est per totam Macedoniam, a monachis piisque laicis, in hore habentibus decorem et virtutem pietatis tuæ. Det tibi adhuc Dominus bene agere, in bonis operibus ditescere, facilem esse ad erogandum et communicandum, tibi in futurum thesaurizare fundamentum bonum, ut vitam æternam consequare. O Philothee optime, depositum fidei diligenter custodi, divinis actionibus semper refulgens. Ac de his quidem satis. Quoniam autem de presbytero iterum sermo est, postulante honorificentia tua, ut liberum ei sit sacris operari: recte id quidem, si humanum esset quod quæritur: namque ad obsequendum tibi in omnibus festinaremus, inservire cupientes tibi, qui assidue nobis obsecundas. Sed quia de Deo agitur, deque divinorum canonum decreti prævaricatione, ignosce, frater charissime, non possumus contra Deum et sacros canones ferre judicium, præsertim cum in negotio plane consimili, superioribus temporibus totam vitam nostram posuerimus; in adeundis periculis, et exsiliis, et mortibus, potius quam consentiremus iniquitati et violationi Evangelii Christi. Neque ergo adulterorum copulator a nobis, neque copulator digamorum, facultatem habuit sacrificandi. Etenim si non patitur sacer canon, ut presbyter convivetur in digami nuptiis, multo sane magis prohibet ne illum coronet.

Quod si alii aliter judicant, viderint quid agant. *Nos* enim, inquit, *talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei* [76]. Quare, cum judicium videas cum periculo conjunctum, noli vim facere humilitati nostræ. Nam si pro veritatis defensione ad pericula quotidie accingimur, quo pacto contra veritatem dissimili consilio irruemus? Non est consentaneum, Domine, præter ea quæ divinitus judicata sunt, facere quidquam aut loqui. Credimus autem te, qui unam quæris divinam voluntatem et salutem animæ tuæ, assensuru his quæm diximus, oraturumque ut divinæ legi firmius inhæreamus, nec quidquam admittamus quo mandatum Dei vel canon violetur.

ΣΑ′ (95). — Φιλοθέῳ κτήτορι.

..... οὗ ὁ ἔπαινος διὰ πάσης τῆς Μακεδονίας, παρά τε μοναζόντων καὶ λαϊκῶν εὐσεβῶν, ἐπὶ γλώσσης φερόντων τὴν καλλονὴν καὶ ἀρετὴν τῆς εὐσεβείας σου. Ἀλλ' ἔτι δῴη σοι Κύριος ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμετάδοτον εἶναι, κοινωνικὸν, ἀποθησαυρίζοντα ἑαυτῷ θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον· ὡς ἂν ἐπιτεύξῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ὦ φιλόθεε κράτιστε, τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως ἀκριβῶς [cod. Reg. ἀσφαλῶς] κάτεχε, ἀεὶ λαμπρυνόμενος ταῖς θεουργοῖς πράξεσι. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἅλις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὖθις περὶ τοῦ πρεσβυτέρου ὁ λόγος, ἐξαιτούσης τῆς τιμιότητός σου τὴν λύσιν τοῦ ἱερουργεῖν αὐτόν· εἰ μὲν ἀνθρώπινον ἦν τὸ ζητούμενον, εὖ ἂν εἶχεν· ἐχωροῦμεν γὰρ πρὸς πᾶσάν σου ὑπακοὴν, φιλοῦντές σε θεραπεύειν τὸν πολλοστὸν θεραπευτὴν ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ τὸ κινούμενον· καὶ τῆς τῶν θείων κανόνων ὁροθεσίας ἡ παράβασις· σύγγνωθι, ἀδελφὲ φίλτατε· οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν κατά τε Θεοῦ καὶ ἱερῶν κανόνων ἀποῖσαι κρίσιν· μάλιστα ὅτι ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ παρομοίῳ κεφαλαίῳ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐθέμεθα· χωρῆσαι πρὸς κινδύνους, καὶ ἐξορίας, καὶ θανάτους, ἤπερ συνθέσθαι τῇ ἀνομίᾳ, καὶ λύσει τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Οὔτε οὖν μοιχοζεύκτης παρ' ἡμῶν, οὔτε διγαμοζεύκτης, λέλυται τῆς ἱερουργίας. Εἰ γὰρ ὁ ἱερὸς κανὼν οὐκ ἀνέχεται εἰς διγαμοῦντος γάμον ἑστιαθῆναι τὸν πρεσβύτερον· πολλῷ γε μᾶλλον ἀπείργει τοῦτον τοῦ στεφανῶσαι.

Εἰ δὲ ἄλλοι ἄλλως κρίνουσιν, ὄψονται ἐφ' οἷς πράττουσιν. Ἡμεῖς γὰρ, φησὶ, καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ὥστε εἰδὼς τὸ ἐπικίνδυνον κρῖμα, μὴ παραβιάζου τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν. Εἰ γὰρ ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς κινδύνους παρατετάγμεθα, πῶς κατὰ τῆς ἀληθείας ἑτεροτρόπως κινηθησόμεθα; οὐκ ἔχει φύσιν, ὦ δέσποτα, παρὰ τὰ θειωδῶς κεκριμένα τοῖς κανοσι, δρᾶσαί τι ἢ εἰπεῖν. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ἓν ζητῶν τὸ θέλημα, καὶ τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς σου, συμφήσειας ἡμῖν ἐπὶ τοῖς λελεγμένοις· καὶ προσεύξῃ μᾶλλον ἐμπεδεσθαι ἡμᾶς τῷ θείῳ νόμῳ, καὶ μὴ προΐεσθαι τὸ οἱονοῦν ἐπὶ παραβάσει ἐντολῆς Θεοῦ καὶ κανόνος.

CCII. — *Mariæ Spathariæ.*

Pœnitentiam indicit ob violatum Ecclesiæ asylum.

Agnoscit honorificentia tua, Ecclesiam salutis esse perfugium, ad eamque tanquam in manus Dei, profugum accurrere eum, quem circumstant angustiæ. Neque igitur in Veteri Testamento fas erat eorum qui ad refugii civitatem evaserant, abripere quemquam; et multo magis in Novo Testamento nefas est extrahere ab ecclesia qui eo confugerint.

ΣΒ′ (96). — Μαρίᾳ σπαθαρίᾳ. [ωιδ′.]

Ἡ τιμιότης σου γνωρίζει ὅτι ἡ Ἐκκλησία φυγαδευτήριόν ἐστι σωτηρίας· καὶ ὥσπερ εἰς χεῖρας Θεοῦ ὁ πρόσφυξ ἀποτρέχει περιστατηθεὶς ὑπὸ ἀναγκῶν. Οὔτε οὖν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐξὸν ἦν τῶν εἰς τὴν πόλιν τῶν φυγαδευτηρίων ἀποσεσωσμένων ἀφαρπάζειν τινά· οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ Νέᾳ θεμιτὸν ἀποσπᾷν τῆς ἐκκλησίας τοὺς καταφεύγοντας. Καθ-

[76] I Cor. XII, 16.

NOTÆ.

(95) In cod. Reg. σδ′.

(96) In cod. Reg. ςς.

γάρ ἐστι τοῦτο τῶν θείων νόμων, καὶ τοῦ A
λυσιαστηρίου. Ὥστε σκοπησάτω σου ἡ εὐσέ-
λίχον τὸ τόλμημα. Τίς δὲ ἡ θεραπεία; Πρῶ-
τὸ θέσθαι ἑαυτῇ ὅρον, μηκέτι τολμᾷν τοῦτο
, κἂν τὰ ἄνω κάτω γένηται. Ἔπειτα Τεσ-
στὴν ὅλην ἀπέχεσθαι τῶν ἁγιασμάτων, γονυ-
α καθεκάστην δεκάκις, καὶ πεντηκοντάκις
ι· Κύριε, συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν·
ἱλάσθητί μοι τῇ ἁμαρτωλῷ. Ὁμοίως καί·
ἐλεησόν με δωρεάν. Τρεῖς τε ψαλμοὺς στιχο-
ἐξαιρέτως τὸν ς′, τὸν λζ′, καὶ τὸν ν′, καὶ
ως ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι, κυρία, τὴν ἁμαρ-
ὶ δὲ καὶ πάρεστι δύναμις, τεσσαράκοντα ἀρ-
οῦναι πτωχοῖς.

Contumelia enim hæc est divinarum legum divinique altaris. Quare consideret pietas tua, quantum sic hoc facinus. Quænam vero est medela? Primum quidem tibi ipsi ut legem statuas, ne hoc facere audeas amplius, et pessum eant omnia. Deinde ut totam Quadragesimam a sacris abstineas, decies genua flectens singulis diebus, et quinquagies dicens: Domine, condona mihi hoc peccatum. Domine, propitius esto mihi peccatrici. Similiterque: Domine, miserere mei gratis. Tres quoque psalmos recites, præcipue sextum, tricesimum septimum, et quinquagesimum: atque ita Deus peccatum tibi, domina, remittet. Quod si etiam suppetit facultas, quadraginta argenteos des pauperibus.

Γ′ (97). — Εἰρήνῃ ἡγουμένῃ. [ωια′.]

CCIII. — *Irenæ præpositæ.*

de presbytero qui cum hæreticis communicaverat: sacrificare non debere usque ad synodum, qua de talibus statuatur.

ἀν ἀπὸ τῶν ἐγκωμίων σου οἱ τρόποι καὶ οἱ B
ῆς πολιτείας μου, τιμιωτάτη γυναικῶν. Ἀλλ'
υχὴ πιστὴ καὶ ζητοῦσα τὸν Κύριον, ἐπαίνους
ν τοῖς ἀγεράστοις, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐρανίσοιτο
ταπεινοφροσύνης κλέος. Τοιαύτη οὖν ὑπεδεί-
μῖν, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς γι-
ες τὰ καθ' ἑαυτούς, οὐδὲ τῶν νῦν ἐσχάτων
εἶν κρίνομεν ἑαυτούς· μὴ ὅτι γε ὕψει τηλι-
παρενείρειν, καθὰ γέγραφας. Ἀλλ' ὧδε μὲν
κείσθω. Ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου ὑποθέ-
ακτέον τὸν λόγον. Οὐτίπου ἡμεῖς, ὦ ἀμμάς,
τοῦτο λέγομεν, αὔριον δὲ ἕτερον· ἀλλ' ὁ αὐ-
ος ἐν ἡμῖν ἐστιν ἀεί. Τί τοῦτο; τὸν ἁλόντα
ερον τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἱρετικῶν, εἴγε μά-
καὶ ὑπογραφῇ, μὴ ἐξεῖναι ἱερουργεῖν, ἕως
ὀρθοδόξου συνόδου, ἐφ' ᾗ τὰ τοιαῦτα καὶ C
όσεται καὶ διακριθήσεται· ἢ μόνον τὸ κατὰ
σιν βαπτίζειν, ἐκκομίζειν νεκρόν, διδόναι
Reg. διδεῖν] σχῆμα μοναχῷ, ἁγιάζειν τῶν
ίων τὸ ὕδωρ, εὐαγγελίζεσθαι κατ' ὄρθρον, καὶ
ἰόναι τῶν ἁγιασμάτων ἤδη θεουργηθέντων
νωσμένου πρεσβυτέρου. Καὶ ταῦτα, ὡς εἶπον,
γκης. Ἐπεὶ εὑρισκομένου τοῦ μὴ ἐμπεσόντος
ωνίᾳ ἱερέως, οὐδὲ τὰ προειρημένα πράσσειν

Longe absunt ab encomiis tuis mores et sermones vitæ meæ, honoratissima mulierum. Sed solet anima fidelis et quærens Dominum laudes tribuere immeritis, ut humilitatis inde gloriam nanciscatur. Talem igitur te esse agnovimus, soror in Domino. Nam cum nos ipsos cognoscamus, nec postremis qui nunc sunt, nos exæquamus: nedum ut tanto nos inferamus fastigio, sicut scripsisti. Verum hæc quidem ita se habeant. Ad presbyteri causam transferenda est oratio. Haudquaquam nos, o mater, nunc quidem hoc dicimus, cras autem aliud: sed idem nobis semper est sermo. Quid hoc est? Presbytero, qui in hæreticorum communione deprehensus est, maximeque si subscripsit, sacris fungi non licere, usque ad synodum orthodoxam, in qua hæc discutientur, et dijudicabuntur: nisi tantummodo re urgente baptizare, mortuum efferre, habitum dare monacho, Theophaniorum aquam sanctificare, evangelizare diluculo, et impertiri sacramenta jam ante ab innoxio presbytero consecrata. Atque hæc, ut dixi, ex necessitate. Nam si reperiatur sacerdos qui a communione illa immunis manserit, ne hæc quidem quæ dicta sunt, facere licet.

ἐν οὖν ἡμέτερος λόγος τοιοῦτος. Εἰ δὲ ἄλλοι
ἢ φρονοῦσιν ἢ κρίνουσιν, εἴτε ἰσοστάσιοι, εἴτε
ἡμιοι· ἐπειδήπερ οὐχ ὅρος ἐξ[εν]ήνεκται ἀπὸ
χιερέως, ἐφ' ᾧ ἀναγκαῖον ἦν στέργειν πάντας·
ουσίας εἰσὶ κύριοι, καὶ ἡμεῖς γε σιωπὴν ἐξο-
αρακαλοῦμεν δὲ τὴν τιμιότητά σου, ὡς ἐπὶ D
ιθῇ πολιτείᾳ, οὕτως καὶ ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ
αν ἕλκειν· ἀκούουσαν τοῦ Ἀποστόλου λέγον-
αθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυ-
σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες
ύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ. Οἶδας γὰρ ὅτι οὐ μικρὸς
ίσθη διωγμὸς ἐν τῇ λυσσώσῃ μέχρι τοῦ παρόντος

Nostra igitur hæc est sententia. Quod si alii aliter vel sentiunt, vel judicant, sive ejusdem sint gradus, sive superioris: quoniam non ab episcopo lata lex est, in qua necesse sit omnes acquiescere; libertatis suæ sunt domini, et nos in silentio erimus. Hortamur autem reverantiam tuam, ut sicut in bona conversatione, sic etiam in fide orthodoxa diligentiam adhibeat: audiens Apostolum dicentem: *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei* [77]. Nosti enim non exiguam excitatam esse persecutionem a furente hactenus hæresi: sed et sangui-

ορ. VII. 1.

NOTÆ.

In cod. Reg. σι′.

nem exhaustum, et carnes dilaniatas, et martyres consummatos. Quam multa porro in custodiis carceribusque inflicta sint acerba, quid opus est dicere ? relegationes, abactiones, raptus, vincula ferrea, famis cruciatus, solitudines, cætera omnia, quæ longum sit narrare. Si ergo hæc ita sunt, an presbyterum illum oportet pari conditione hinc abire, immarcescibilem gloriæ coronam percepturum? E contrario, cum in communione ille deprehensus sit atque subscriptione contra Christum, Deiparam, et sanctos omnes concepta ; sic enim se res habet, ob propriarum imaginum relationem ad prototypa : quo pacto non magnum ducit quod vivat, vel quod sceleris veniam impetret, prorsus devitans vel attingere ea quæ per indulgentiam dicta sunt ; nedum ut licere sibi velit omni ex parte sacris operari ? Ergo vana sunt omnia, et frustra martyria, et incassum athleticæ contentiones : sed absit ! Et martyr, martyr est in hac confessione ; et qui negavit, lapsus est in hac negatione : et usque ad mortem flere necesse est, quisquis lapsus fuerit, si me audiat recta consulentem.

A αἱρέσει · ἀλλὰ καὶ αἵματα ἐκενώθησαν, καὶ σάρκες κατεξάνθησαν, καὶ μάρτυρες ἀπετελέσθησαν. Ὅσα δὲ τὰ ἐν φυλακαῖς καὶ εἱρκταῖς κακωτικὰ, τί δεῖ καὶ λέγειν ; τὰς ἐξορίας, τὰς ἐπαγωγὰς, τὰς ἁρπαγὰς, τὰ, σιδηρώσεις, τὰς λιμαγχονήσεις, τὰς μα- ώσεις, τὰ ἄλλα πάντα, ὧν οὐ μικρᾶς ἐστιν ἱστορίας ἔργον. Εἰ τοίνυν ταῦτα οὕτως, καὶ δεῖν τὸν πρεσβύτερον ἰσοπαθῶς διεξελθεῖν, κομιούμενον τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον ; τοὐναντίον, ἐπειδὴ ἑάλω τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ὑπογραφῇ τῇ κατὰ Χριστοῦ, τῆς τε μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων · τοῦτο γὰρ διὰ τῶν οἰκείων εἰκόνων ἡ ἐπὶ τῶν πρωτοτύπων ἀναφορά · πῶς οὐ μέγα ἡγεῖται καὶ τὸ ὅλως ζῇν, καὶ τὸ ὅλως συγκεχωρῆσθαι αὐτῷ τὸ ἀνόμημα · φεύγων ἐφάπτεσθαι καὶ τῶν προειρημένων κατὰ φιλανθρω-
B πίαν · μὴ ὅτι γε καὶ ἐξ ὁλοκλήρου λελύσθαι αὐτὸ ἱερουργεῖν ; Οὐκοῦν ἕωλα τὰ πάντα, καὶ εἰκῆ τὰ μαρτύρια, καὶ μάτην αἱ ἀθλητικαὶ ἐνστάσεις · ἀλλὰ μὴ γένοιτο. Καὶ ὁ μάρτυς, μάρτυς ἐν τῇδε τῇ ὁμολογίᾳ · καὶ ὁ ἠρνημένος, ἔκπτωτος ἐν τῇδε τῇ ἐξαρνήσει · καὶ δεῖν προσκλαίειν μέχρι θανάτου πάντα τὸν ἁλόντα · εἴγε ἔμοὶ πείθοιτο καλῷ συμβούλῳ.

CCIV. — *Theodosiæ Augustæ et Basilio, filio ejus* (*).

ΣΔ' (98). — Θεοδοσία Αὐγούστῃ καὶ Βασιλείῳ υἱῷ αὐτῆς. [ωιζ.]

De immaculata prorsus Domini imagine. (Baron. an. 823, n. 25.)

Cum ex variis fide dignis, imprimisque ex Dei amantissimo Isaia, episcopo, et ex reverendissimo Medicii antistite, sanctis Patribus nostris, de rerum vestrarum statu accepissemus, quod Dei nostri optimi nutu, ad pietatis rectæque fidei rationem et modum conversi fueritis, pristino vale dicentes errori, ut qui a Deo non sit ortus, sed ab adversa parte : cum religio tua ex pia sit radice, (talem siquidem fuisse fatendum est virum illum Deo dilectum, omnique probitate conspicuum), egimus gratias Deo, qui non permisit nos in hæresis caligine permanere, sed mentes vestras felici lumine implevit, ut cognosceretis Jesum Christum Filium Dei in forma nostra per misericordiæ suæ viscera natum, ut figmentum suum ab interitu redimeret, more nostro depingi atque effingi : ne qua illi desit humanarum proprietatum : cum maneat idem incircumscriptus : quatenus Deus ; ut qui paternas quoque omnes proprietates sub eadem persona retinet : ex quo mediator Dei et hominum apparuit, medio ipsa extrema participans, et per seipsum divinæ nos naturæ participes efficiens. Sicut enim fieri nequit ut, Deus ipse cum sit Patrique æqualis, non extra omnem sit incircumscriptionem (infinitus siquidem est Deus et interminus et incomprehensibilis), sic etiam fieri non potest, ut, cum vere homo sit ipse, et nobis similis factus per omnia, intra circumscriptionem non maneat. Comprehensibile quippe est ejus corpus, tactuque palpabile, et colore visibile. Quod non confitentes

Ἐκ διαφόρων ἐξιοπίστων προσώπων, καίγε πρὸ τῶν ἄλλων παρά τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἡσαΐου, καὶ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τοῦ Μη-
C δικίου, ὁσίων Πατέρων ἡμῶν ἐκδιδαχθέντες τὰ καθ' ὑμᾶς, ὅτι εὐδοκίᾳ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν μετεστοιχειώθητε εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας τροπον καὶ λόγον · χαίρειν φράσαντες τῇ πάλαι κακοδοξίᾳ, ὡς οὐκ ἠργμένῃ θεόθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐναντίας μερίδος. Καθὸ καὶ ὥρμηται πατρόθεν ἐξ εὐσεβοῦς ῥίζης ἡ σὴ θεοσέβεια. Ὁμολογητέον γὰρ ὅτι τοιοῦτος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος · Θεῷ τε πεφιλημένος καὶ πάσῃ καλοκαγαθίᾳ κατηγλαϊσμένος · ηὐχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, ὃς οὐκ εἴασεν ὑμᾶς ἐν τῷ ζόφῳ τῆς αἱρέσεως διαμεῖναι · ἀλλ' ἔπλησε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ὀλβίου φωτὸς εἰς τὸ ἐπιγνῶναι, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς εἴδει γεγονὼς διὰ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, εἰς τὸ ἀνασώσασθαι τὸ ἑαυτοῦ ἐκπτωκὸς εἰς φθορὰν πλάσμα, ὁμοίως ἡμῖν ἐξεικονί-
D ζεται · ὡς ἂν μηδὲν λείποιεν αὐτῷ τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιωμάτων · μένων ὡς Θεὸς ὁ αὐτὸς ἀπερίγραπτος · ὡς καὶ τὰ πατρῷα ἰδιώματα ἅπαντα ὑφ' ἑνὶ προσώπῳ κεκτημένος · καθὸ καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πέφηνε, τῇ μεσότητι τοῖς ἄκροις κοινωνῶν · καὶ δι' ἑαυτοῦ κοινωνοὺς ἡμᾶς θείας φύσεως ἀπεργασάμενος. Ὡς γὰρ οὐκ ἐνδέχεται Θεὸν αὐτὸν ὄντα, καὶ ἴσον τῷ Πατρὶ, μὴ οὐχὶ ἔξω περιγραφῆς εἶναι · ἄπειρον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον καὶ ἀπερίληπτον · τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀνεγχώρητόν ἐστιν ἄνθρωπον αὐτὸν ἀληθῶς ὄντα, καὶ ὅμοιον ἡμῖν κατὰ πάντα γεγονότα, μὴ οὐχὶ περιγραφῆς εἴσω μένειν · περιγρα-

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(93) In cod. Reg. σζ.

πτὸν [cod. Reg. περιληπτὸν] γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα, ἁφῇ καὶ χροιᾷ ψηλαφώμενον. Ὅπερ οὐχ ὁμολογοῦντες οἱ Εἰκονομάχοι, ἀρνησίχριστοι ἀριδήλως καθεστήκασι, τὸν ἐνσώματον ἀσώματον ὑπολαμβάνοντες· καὶ τὸν μεθ' ἡμῶν γεγονότα ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως δογματίζοντες. Ἐντεῦθεν ἐδονήθη ὁ κόσμος· ἠρνήθη Χριστὸς διὰ τῆς σεπτῆς αὐτοῦ εἰκόνος· ἥ τε Θεοτόκος, καὶ πᾶς τις τῶν ἁγίων. Τῇ γὰρ παραδοχῇ τῆς εἰκόνος παραδέδεκται ὁ εἰκονιζόμενος· ὡς καὶ ἔμπαλιν τῇ ἀθετήσει ἠθέτηται. Ἐντεῦθεν διωγμὸς ἀναβρασσόμενος, καὶ πατριάρχας θεσπέσιος ἐκσκορακιζόμενος, ἱερεῖς τε καὶ ἱεράρχαι, μονασταί τε καὶ μιγάδες ἐνθεώτατοι, οἱ μὲν ἐξοριζόμενοι καὶ φυλακιζόμενοι· ἕτεροι δὲ μαστιγούμενοι, καὶ λιμοκτονούμενοι· ἔνιοι δὲ καὶ ἀποκτενόμενοι. Ἐντεῦθεν ἐν ὄρεσι φυγαδευόμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, οἱ μηδὲν τῶν τῇδε προκρίνοντες Θεοῦ. Ἐντεῦθεν ναοὶ κατασκαπτόμενοι, καὶ ἅγια βεβηλούμενα, καὶ θεῖα ἀναθήματα πυρὶ παραδιδόμενα, καὶ κραυγῆς τὰ πάντα καὶ λεηλασίας πλήρη, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν.

Τοιαῦτα τὰ τῆς ἀσεβείας ἐγχειρήματα· ὡς ἂν ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκηται. Ἐπειδὴ δὲ ὑμᾶς, ὡς προείρηται, ἡ θεία χάρις ἠγκαλίσατο διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας ἧς ὡμολογήσατε τοῖς Πατράσιν· ὑπὲρ ἧς καὶ μέχρις αἵματος προθυμεῖσθε ἀντικαθίστασθαι· καὶ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ταύτῃ δὴ τῇ ὁμολογητικῇ πεποιθήσει, σέ τε τὴν κυρίαν δέσποιναν, τόν τε κύριον καὶ δεσπότην, σὺν τοῖς λοιποῖς εὐκλεέσι κλάδοις καὶ εἰσδεδέγμεθα, καὶ συνεισκρίνομεν τῷ μέρει τῆς ὀρθοδοξίας· μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ἥκοντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν προσκυνοῦμεν, καὶ συγκοινωνοῦμεν ὑμῖν· εὐχαριστήρια τῷ ἀγαθῷ Θεῷ ἀναπέμποντες τῷ ποιοῦντι μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· τῷ ἐκ σκότους εἰς φῶς ἄγοντι, καὶ ἐξ ὁδοῦ πλάνης εἰς τρίβον εὐσεβείας μεταφέροντι πάντα τὸν ἐξ ἀληθινῆς καρδίας ἐφιέμενον σώζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδόθη ὑμῖν παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ νῆσος τῆς Χαλκίτου εἰς κατοικητήριον διαίτης, οὐ μικρῶς ἐλύπησεν, οὐχ ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν Πατέρων, ὅτι ἀδελφότης ὅλη σὺν καθηγουμένῃ τῆς πάλαι οἰκείας μονῆς ἐξεώθη· καὶ νῦν ὧδε κἀκεῖσε περιφέρεται· καὶ ὅτι ὤφθημεν ἀνοίγοντες γλώσσας ἐπὶ προτέραις δυσφημίαις· Ὅμως ἐπειδὴ ἀπελογήσασθε διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν υἱοῦ Κλήμεντος, τοῦ εὐλαβεστάτου ἡγουμένου, οὕτως καὶ οὕτως ὑπάρξαι τὴν ὑπόθεσιν ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀπελύθημεν τῆς λύπης. Τοῦτο δὲ παρακαλοῦμεν, ὅσον ἐνδέχεται ἐκβιάσασθαι ὑμᾶς θεραπεῦσαι τὸ ἄλγος τῶν ἐξιόντων· ἐπειδὴ γέγραπται· Μὴ δῷς ἀνθρώπῳ τόπον καταρᾶσθαί σε. Καί· Ἵνα τί, φησὶν, ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;

Iconomachi, Christi negatores manifeste facti sunt corporatum incorporum arbitrantes, eumque qui nobiscum natus est, naturæ nostræ expertem decernentes. Hinc concussus est mundus : negatus est per venerandam imaginem suam Christus, et Deipara, et sancti omnes. Per imaginis enim receptionem recipitur is cujus est imago : sicut contra per rejectionem rejicitur. Hinc ebullüt persecutio, et divinus patriarcha relegatus est, sacerdotes atque episcopi, monachi et sæculares sanctissimi, alii exsilio et carceribus addicti, alii verberibus fameque cruciati : nonnulli etiam enecti. Hinc extorres in montibus, in speluncis et cavernis terræ, qui Deo mortale nihil prætulerunt. Hinc diruta templa, et sancta profanata, et divina donaria igni tradita, clamoreque, ut paucis dicam, et direptione plena omnia.

Tales erant impietatis conatus : ut ex fructu arbor cognoscatur. Postquam autem divina vos gratia, sicut dixi, amplexa est per egregiam confessionem, quam Patribus professi estis : pro qua usque ad sanguinem decertare parati estis : nos quoque humiles istius nimirum confessionis fiducia freti, te dominam et magistram, simul etiam dominum et magistrum, cum cæteris inclytis ramis et suscepimus, et orthodoxæ fidei partibus, seu potius Ecclesiæ Dei accensemus, venientesque ad humilitatem nostram vos veneramur, et vobiscum communicamus, gratias agentes Deo optimo *qui fecit magna et inscrutabilia absque numero* [78] ; qui ex tenebris ad lucem deducit, ex via erroris ad pietatis semitam transfert eum omnem, qui ex animo salvari cupit. Atque hæc quidem in hunc modum. Cæterum postquam Chalcita insula vobis designata fuit a magno imperatore ad domicilium habitationis, per duos annos, non mediocriter doluimus, neque solum nos, sed multi etiam ex Patribus, quod universus fratrum cœtus cum antistite, vetere suo monasterio ejectus sit, et nunc huc illucque circumagatur, et quod visi simus linguas aperire ad pristina convicia. Verumtamen, quoniam per Clementem spiritualem filium nostrum, reverendissimum præpositum respondistis, ita atque ita constitutam ex regia autoritate rem fuisse, tristitiam depulimus. Hoc vero obtestamur, ut, quantum conniti vobis licet, egredientium dolorem mitigetis ; quia scriptum est : Ne des homini locum, ut maledicat tibi [79]. Et: *Utquid*, ait, *libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [80] ?

ΣΕʹ. — Κασσίᾳ (99) καν διδατίσσῃ. [ωκαʹ.]

CCV. — *Cassiæ candidatissæ.*

Interrogatum se ab ea, superioribus litteris respondisse id quod verum et æquum putavit, nec posse a sententia discedere.

Χρονία ἡ ἐπιστολὴ τῆς τιμιότητός σου, καὶ αὐτὴ

Prolixa epistola honorificentiæ tuæ, eademque

[78] Job v, 9. [79] Prov. xxx, 10. [80] I Cor. x, 29.

NOTÆ.

(99) In cod. Reg. σϛʹ.

expostulatoria; et nunc humilius se deprimens, nunc insurgens adversus tenuitatem nostram; tanquam temere et inconsiderate contra te calumnias admittamus; sed et voces quæ sine judicio proferuntur: idque in rebus maximi momenti. Nos vero cum tales amandare soleamus tum illud denuntiamus, quæ vulgo jactantur, sic nos audire ceu ludicra quædam; sic nos loqui, non ut hominibus placentes, sed Deo qui probat corda nostra: tametsi alioqui peccatores sumus. Nam si Balaam augur adduci non potuit, ut præter Dei voluntatem Balac allophylorum regi responderet; qui fieri queat ut nos in sacerdotii gardu constituti, rationemque in die judicii eorum interrogati responderimus reddituri, aliquid præterquam decet proferamus?

Sic igitur ad interrogata respondimus, non ipsi per nos ut hoc vel illud fieret imperantes, sicut ipsa dicere non dubitasti. Quid enim vis? an ut cuique placet, mercatorum more, nos respondere? An potius veritatem ut se habet profiteri? Ne igitur plectamur nos humiles intempestive, ut a teipsa, aut a domina sorore, aut ab alio, cui proscindere ac traducere nos liceat. Scito autem nos erga dignum æterna memoria Strategum alieno animo non esse, quin et valde benevolo; quemadmodum et erga ipsius quoque conjugem. Dolemus sane ac vicissim jure expostulamus, quod vos et scientia præstantes, et religionem amplexæ, non vera charitate illum in fine prosecutæ sitis. Oportebat enim ante omnia ei super omnia, id quod ejus animæ salutis erat, ut sacramentorum particeps fieret contendere, cætera omnia ut stercora existimare, modo in orthodoxa communione inveniretur; quia scriptum est: *Ubi te invenero, ibi te judicabo* [81]. Nos quidem hic sentimus et dicimus. Quod si alii aliter, propriæ ipsi vocis sunt domini: et nos utique sileamus. *Cognovit Dominus qui sunt ejus; et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini* [82], sicut scriptum est.

CCVI. — *Hypacoe moniali.*

Rursus eam de fratris obitu consolatur.

Qui monasticam vitam sunt amplexi, ac mundo proinde mortui, velut carnalibus affectibus casibusque superiores jam facti, in propinquorum calamitatibus quæ accidunt, frangi animo non solent, nec in illorum funeribus dolere. Sed quoniam invenimus ipsos quoque sanctos in consanguineorum dolore commotos fuisse, calentesque lacrymas in eorum excessu fudisse; non alienum ducimus, idem ipsum nobis contigisse, ac præsertim fratris causa, fratrisque prudentia et circumspectione præstantissimi, et qui velut patris loco nostræ erga vos sollicitudinis vices sustinebat. Gravis prorsus dolor, soror in Domino, cujus plaga cor

A ἐγκλητική· καὶ πῆ μὲν ὑποταπεινουμένη· πῆ δὲ κατεξανισταμένη τῆς οὐθενότητος ἡμῶν· ὡς ἁπλῶς καὶ ἀνεξετάστως προσιεμένων τὰς κατὰ σοῦ διαβολάς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀκρίτως ἐκφερόντων φωνάς, καὶ ταύτας ἐν τοῖς μάλιστα ἀναγκαίοις. Ἡμεῖς δὲ τοῖς τοιούτοις κατεθισθέντες χαίρειν λέγειν, ἐκεῖνο δηλοῦμεν, ὅτι οὕτως ἀκούομεν τὰ θρυλλούμενα ὡς παιδίας τινάς· καὶ οὕτως λαλοῦμεν οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν· εἰ καὶ ἄλλως ἁμαρτωλοὶ τυγχάνομεν. Εἰ γὰρ Βαλαὰμ ὁ οἰωνοσκόπος οὐ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ἠνέσχετο ἀποκριθῆναι τῷ Βαλὰκ βασιλεῖ τῶν ἀλλοφύλων· πῶς ἡμεῖς οἱ ἐν βαθμῷ ἱερωσύνης κείμενοι, καὶ λόγον ὑφέξοντες ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀνθ' ὧν ἐρωτώμενοι ἀποκρινούμεθα δυνατὸν παρα-
B τετραμμένως φθέγγεσθαι τοῦ δέοντος;

Οὕτως οὖν ἀπεκρίθημεν τοῖς ἐρωτήσασιν· οὐκ αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιτετροφότες τοῦτο κἀκεῖνο γενέσθαι, ὡς αὐτὴ προήχθης εἰπεῖν. Καὶ τί βούλει; πρὸς τὸ ἀρέσκον ἑκάστῳ ἐμπορικῶς ἡμᾶς ἀποκρίνεσθαι; ἢ ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; Μὴ τοίνυν μήτε αὐτὴ πλήττου εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς ἀκαίρως, μήτε ἡ κυρία ἡ ἀδελφή, μήτ' ἄλλος ὁ προαιρούμενος σκώπτειν καὶ διασύρειν ἡμᾶς. Ἀλλὰ γίνωσκε ὅτι καὶ τὸν ἀείμνηστον Στρατηγὸν οὐκ ἐχθρωδῶς ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ μάλα ἀσπασίως· ὥσπερ καὶ τὴν ὁμόζυγα αὐτοῦ. Λυπούμεθα δὲ καὶ ἀντεγκαλοῦμεν εἰκότως· ὅτι ὑμεῖς αἱ καὶ γνώσει διαφέρουσαι, καὶ εὐλαβείας ἀντιποιούμεναι οὐκ ἀληθινῇ ἀγάπῃ ἤχθητε ἐν τέλει πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ ἔδει πρὸ πάντων
C καὶ ὑπὲρ πάντα, τὸ σωτηριῶδες τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἰς τὸ μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων, ἀγωνίσασθαι· τὰ ἄλλα πάντα σκύβαλα ἡγούμεναι· ὥστ' ἂν εὑρεθῇ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ κοινωνίᾳ· ἐπειδὴ γέγραπται· Ὅπου ἂν εὕρω σε, ἐκεῖ σε κρινῶ. Ἡμεῖς μὲν οὕτως φρονοῦμεν καὶ λέγομεν. Εἰ δὲ ἄλλως, αὐτοὶ κύριοι τῆς οἰκείας φωνῆς· καὶ ἡμεῖς γε σιωπῶμεν. Οἶδε Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου· καθὰ γέγραπται.

ΣϚ' (1). — Ὑπακοῇ μοναζούσῃ. [ωκγ'.]

D Οἱ τὸν μονήρη βίον ἐπανῃρημένοι, καὶ τῷ κόσμῳ ἐντεῦθεν ἐσταυρωμένοι, ὡς ἤδη ἀνώτεροι γενόμενοι τῶν σαρκικῶν σχέσεων καὶ συμβάσεων, οὐ πεφύκασι κατακάμπτεσθαι ἐν ταῖς συμβατικαῖς τῶν συγγενῶν περιστάσεσιν, οὐδὲ λυπεῖσθαι ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκομεν, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἁγίων κεκάμφθαι ἐν τῷ τῶν συναίμων πάθει, καὶ δάκρυον ἀποστάζειν θερμὸν ἐν ταῖς τούτων ἀποβιώσεσιν· οὐ ξένον τι κρίνομεν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πεπονθέναι, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀδελφῷ, καὶ ἀδελφῷ κατά τε φρόνησιν καὶ περιφάνειαν καλλίστῳ, καὶ οἷον ἐν τάξει πατρὸς ἐπέχοντι τῆς καθ' ὑμᾶς φροντίδος τὸν λόγον. Δεινὸν ὄντως τὸ πάθος, ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ,

[81] Vide supra col. 1598. [82] II Tim. II, 19.

NOTÆ.

(1) In cod. Reg. σθ'.

ατο ὑμῶν τῆς καρδίας ἡ πληγὴ καθάπερ A
:χαίρας τεμνούσης. Τί τουτο ; ἐκκαλυπτέον
πρόσωπον. Ὁ κύριος ὁ ἀδελφὸς, ὥς φασὶ,
ται. Ὤχετο ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἐσβέσθη ὁ ὀφθαλ-
ὶ γένους, ἀπέπτη τὸ παραμύθιον ὑμῶν· ὀρ-
ιὶν οἱ παῖδες οὓς ἤνεγκεν· ὀρφανὴ δὲ καὶ
ὺν ταῖς ἀδελφαῖς, οὐκ ἔχουσα ποῦ ἐρείσῃς τὴν
κλάζουσαν, ἢ ποῦ ἀποβλέψοις περιστατουμέ-
.λ' ἵνα τί ἐπὶ πλεῖον ἐλεεινολογοῦμεν τὸ πά-
ιὸς θεοφιλῆ ἡμῖν ὁ λόγος, πρὸς συνετὴν, πρὸς
α, πρὸς πολύπειρον, πρὸς ἔμπλεων τῇ θείᾳ
δυναμένην καὶ ἄλλους σωφρονίζειν τῷ καθ'
ὑποδείγματι. Ἔκβαλε ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυ-
; καρδίας σου τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὰ
κ τῆς παραμυθίας, ἐπαρκοῦσα σαυτῇ τε καὶ
'ελφαῖς. Ἴσμεν γὰρ ὅτι κἀκείνων ἥψατο ἐξ B
λύπη· ἐπεὶ καὶ τῆς κυρίας ἡγουμένης· ἀλλὰ
ὅλου τοῦ γένους, προσθείην δ' ἂν καὶ αὐτῆς
γκλήτου. Τίς ἐπ' αὐτῷ μὴ ἐπιστενάξειε ; τις
αταγάγοι δάκρυα ; οὗπερ καὶ ἡμῶν τῶν τα-
καίπερ οὕτω φιλοσοφούντων, ἥψατο ἡ λύπη.
πειδὴ ἀπεβλέψαμεν ὅτι οὐδεὶς εἰς γέννησιν
η οὐχὶ καὶ ἐκδημήσειε τῶν ἐνθένδε· καὶ τοῦτο
προπάτορος ἡμῶν Ἀδὰμ μέχρι τοῦ δεῦρο·
ξένον ἡγησάμεθα ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι· ξένον
ἶεν, εἴπερ ἡ θεοσύνθετός σου καρδία ἐνέγκοι
τως, ὑποτύπωσις γενομένη σὺν τῇ κυρίᾳ καθ-
η, ταῖς τε ἀδελφαῖς, καὶ πάσῃ τῇ συγγε-

υ κατὰ τὸ εἰωθός σοι εὐψυχῶς πάντα, με-
λως καθ' ὅσον ἐνδέχεται ἐπικουροῦσα καὶ C
κν τοῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐρήμην καταδρα-
ὺς ἐφεδρεύοντας, ἐν ταῖς περιστάσεσι τῶν
ων. Φρόντισον οὖν ὅσον δυνατὸν, καὶ τῆς τι-
χῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου· ὅτι καὶ μετὰ
βοηθοῦνται παρὰ τῶν ζώντων οἱ ἐκδεδημη-
Καὶ ἁπλῶς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν οἴδαμέν σε εὖ
ιθαι, καὶ στρατηγεῖν τὸν λογισμὸν μᾶλλον,
ηγεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ μοχθηρίας. Εἰς
ο τοῦτο καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἀπεστάλ-
ἐπιδεικνύντες τὸ περιπαθὲς ἡμῶν πρὸς τὸν
καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα ἐπικαμ-
ὃν εὐχόμεθα τάχιον ἀποδέξασθαι ἀγαθὸν
τῆς εὐχαρίστου ὑμῶν ὑπομονῆς γιγνόμενον.

(2). — Ὀλβιανῷ πατρικίῳ. [σκδ'.] D

Ut in magistratu pie ac sancte,

ιος ὁ θεοφιλὴς ἀνὴρ καὶ περίδοξος νοτάριος
ρίαν ἡμῖν κεκομικὼς παρὰ τῆς πανευφήμου
βοήτου ὑμῶν ὑπεροχῆς, ἀπήτησε τὸν ἀντα-
ν ἐγγράμματον ἡμᾶς ποιήσασθαι, ὡς τοῦτο
γης τῆς μακαριότητος ὑμῶν. Ἡμεῖς δὲ
πεπεικότες ὑπείκειν ἐν τοῖς φιλικοῖς καθή-
χαράττομεν τήνδε τὴν ἐπιστολήν· πρῶτον
οσαγορεύοντες τὰ εἰκότα οἱ εὐτελεῖς, αὐτὸ

vestrum, quasi gladio feriente, perculit. Quid hoc est? retegenda enim est persona. Dominus frater, ut aiunt, obdormivit. Abiit vir bonus, exstinctus est oculus familiæ, avolavit consolatio vestra: patre orbati sunt filii quos genuit: orbata et tu ipsa cum sororibus, non habens ubi manum figas titubantem, nec quo periculis obsessa, respicias. At quorsum ærumnam pluribus deploramus? Ad Dei amantem nobis sermo est, ad intelligentem, ad prudentem, ad multa expertam, ad divina scientia plenam, quæ et alios possit suo ipsius exemplo emendare. Exprome de bono thesauro cordis tui spirituales divitias: consolationis remedia, et tibi ipsi, et sororibus suppedita. Scimus enim has quoque pari affectas esse tristitia: quemadmodum et domina præposita, quin et tota familia, addiderim autem, et senatus ipse. Quis illius causa non ingemiscat? quis lacrymas non fundat? quando et nos humiles, qui sic philosophamur, tetigit tamen dolor. Verum postquam perspeximus neminem nasci qui hinc itidem non exeat, idque a primo usque parente Adam ad nostram hanc ætatem; nihil singulare arbitrati sumus in eo quod accidit, singulare potius fuerit, si sapiens cor tuum cum gratiarum actione hoc ferat; ita ut exemplo sis, perinde ac domina præposita tum sororibus, tum sororum liberis, cognatorumque universæ familiæ.

Dispone, ut solebas, tranquillo animo omnia, magno quoad fieri potest consilio, fratris quoque domum adjuvans, ne ope destituta in eos incurrat, qui insidias struunt in adversis hominum rebus. Curam igitur, quoad potes, habe animæ boni illius viri: quoniam etiam post mortem a viventibus adjuvantur qui vita functi sunt. Denique omnia in omnibus novimus te recte disponere, ac potius rationem sequi ducem, quam a mœrore et molestia regi. Hac enim de causa fratrem etiam Athanasium misimus, dolorem nostrum testantes erga defunctum, et affectum erga reverentiam vestram: quem optamus brevi reducem, bonumque gratæ patientiæ vestræ nuntium recipere.

CCVII. — *Olbiano patricio.*

et uti Christianum decet, se gerat.

Georgius vir religiosus insignisque notarius cum salutationem nobis attulisset ab omni laude prædicanda et celeberrima celsitudine vestra, postulavit ut mutuam salutationem scriptis litteris redderemus, tanquam id beatitudo vestra præciperet. Nos vero cum animum induxerimus in amicitiæ officiis obtemperare, hanc epistolam exaramus: primum quidem salutantes, ut a nobis tenuibus

NOTÆ.

ɑ cod. Reg. σι'.

fieri par est, atque hoc ipsum approbantes ac superapprobantes, quod vocem nostram audire cupit, qui miselli sumus et peccatores. Etenim hoc argumentum est pietatis non vulgare, quod celsitudine sublimis ad humilium vocem inflectitur, ac præsertim hoc tempore, quando plerique etiam valde amicos homines aversantur, ne dicam obscuriores : deinde commonefacientes, ut cum moderatione præsitis et subditos divine regatis.

Nam si omnis principatus et potestas a Deo est ordinata, sicut Aloquitur postolus [83], perspicuum est eum, qui principatum et potestatem obtinet, Dei more populum sibi commissum regere debere : tum ut incorrupta sint ipsius judicia in iis quæ in disceptationem et controversiam veniunt : tum ut benigno pacatoque vultu cernat adeuntes, facilisque aditus fiduciam det eloquendi quod opus est. Mendicus enim, ut aiunt, non sustinet minas. Dehinc ad mendici et abjecti res descendere, et castigare quidem ubi necesse est, castigare autem non per iram, sed studio emendationis, absque perturbatione animi ; neque per verberum frequentiam : quod enim immite est, Deo non placet : sed judicium adhibeat, quantum satis est, ut quod extra disciplinam est revocet, correctionemque efficiat, sicut filio pater, et sicut medicus ægroto. Ac beatus ille qui ad hunc modum vel civili præest imperio vel militari. Nam et Moyses Dei famulus populum regens, et Jesus filius Nave copias ducens, multique non solum regum, sed judicum et principum, qui vel ante legem, vel sub lege, vel post gratiam imperarunt, primasque tenuerunt. Domino placuere, quod cum pietate administrarent. Hoc igitur exemplo te, laudatissimum et desideratissimum dominum nostrum, præesse cupimus, et oramus, atque inter hos sanctos et admiratione dignos viros recenseri. Nec vero admonitionem nostram sic accipias quasi ab arrogantia profectam, sed potius tanquam a charitate ; quoniam amamus te, qui Deum amas, et amicitiæ argumentum est, utilia ei qui amatur, loqui : quod ostenderunt humiles litteræ nostræ. Tribuat autem nobis bonus Deus noster, ut coram in colloquium tandem aliquando veniamus, et bonis quæ in te sunt perfruamur : ut quæ fama et audito non exhibet coram hæc oculata cognitio demonstrans, paratiores nos reddat capacioresque ad amicam conjunctionem : quando quidem a bono tabellario didicimus, pietatem tuam non paucis egregiis facinoribus insignitam, quam utinam Dominus ut pupillam oculi, noxias omnes injurias superantem custodiat, servetque ad ipsius regnum quod in cœlis est.

τοῦτο ἀποδεχόμενοι καὶ ὑπεραποδεχόμενοι, ὅτι γλίχεται τῆς φωνῆς ἡμῶν ἀκοῦσαι οἰκτρῶν ὄντων καὶ ἁμαρτωλῶν. Καὶ γὰρ εὐσεβείας δεῖγμα τοῦτο οὐ τὸ τυχὸν, ὅτι ὁ ὑψηλὸς τῇ ὑπεροχῇ πρὸς τὴν τῶν ταπεινῶν φωνὴν ἐπικάμπτεται, καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὁπότε ἀποτροπάδην οἱ πολλοὶ, καὶ τοὺς ἄγαν φίλους ἔχουσι, μὴ ὅτιγε καὶ τοὺς ἀφανεστέρους · ἔπειτα ὑπομιμνήσκοντες μεθ' ὑποστολῆς ἄρχειν, καὶ διέπειν τὸ ὑπήκοον θεοπρεπῶς.

Εἰ γὰρ πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία ἀπὸ Θεοῦ ἐστι τεταγμένη, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, δηλονότι ὁ ἄρχων καὶ ὁ ἐξουσιάζων θεοτελῶς ὀφείλει διεξάγειν τὸν ὑπὸ χεῖρα λαόν · τοῦτο μὲν ἐν ἀδεκάστοις κρίμασι τῶν ἐν ταῖς διαδικασίαις ἀμφισβητουμένων · τοῦτο δὲ καὶ ἐνευμενεῖ καὶ εἰρηνικῷ προσώπῳ ὀπτάνεσθαι τοὺς προσιόντας, καὶ διδόναι τῇ εὐπροσίτῳ παραδοχῇ θάρσος φθέγγεσθαι τὸ παριστάμενον. Πτωχὸς γὰρ, φησὶν, οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν. Εἶτα καὶ περὶ τὸ πτωχὸν μέρος καὶ τεταπεινωμένον ἐπικάμπτεσθαι, καὶ παιδεύειν μὲν ὁπηνίκα ἡ χρεία ἀναγκάζει · παιδεύειν δὲ μὴ ἐν θυμῷ, ἀλλὰ σκοπῷ διορθώσεως ἀταράχως · μηδὲ ἐν πολλαῖς μάστιξι · τὸ γὰρ ἀπηνὲς ἄφιλον Θεῷ · ἀλλ' ἐγκεκριμένως, καὶ ὅσον τὸ ἀπαίδευτον ἀναστεῖλαι, καὶ τὸ διορθωτικὸν περιποιήσασθαι · ὡς πατὴρ παιδὶ, καὶ ὡς ἰατρὸς τῷ κάμνοντι. Καὶ μακάριος ὁ οὕτως δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν. Ἐπειδὴ καὶ Μωσῆς ὁ θεράπων τοῦ Θεοῦ ἀρχικὸς, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ στρατηγὸς, καὶ πολλοὺς ἔστι φάναι, ὅσοι οὐ μόνον ἐν βασιλεῦσιν, ἀλλὰ καὶ κριταῖς καὶ ἄρχουσι, καὶ πρὸ νόμου, καὶ ἐν νόμῳ, καὶ κατὰ τὴν χάριν ἀρχαΐζοντες καὶ πρωταρχοῦντες, εὐηρέστησαν τῷ Κυρίῳ σὺν εὐσεβείᾳ ἀναστρεφόμενοι. Ταύτῃ δὲ οὖν καὶ σὲ τὸν πανεύφημον καὶ ἐπιπόθητον ἡμῶν Δεσπότην φιλοῦμεν καὶ αἰτοῦμεν διέπειν · καὶ τούτοις δὴ τοῖς σεσωσμένοις καὶ ἀξιαγάστοις ἐναρίθμιον γενέσθαι. Καὶ μή τοι δέξῃ τὴν ὑπόμνησιν ἡμῶν ὡς αὐθαδιασμὸν, ἀλλ' ὡς ἀγαπητικὸν τρόπον · ἐπειδὴ φιλοῦμέν σε φιλοῦντα τὸν Θεὸν, καὶ φίλου δεῖγμα, τὰ ἐπωφελῆ φθέγγεσθαι τῷ φιλουμένῳ · ὅπερ δέδειχε τὸ εὐτελὲς ἡμῶν γράμμα. Ἀξιώσειε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν καὶ εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ὀψέ ποτε ἐλθεῖν, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν · ἵνα ὅσα ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς οὐ παρίστησι, ταῦτα ἡ αὐτοπτικὴ ἱστορία ὑποδείξασα ἐνεργεστέρους ἡμᾶς καταστήσειε τῆς φιλικῆς ἀνακράσεως · ἐπειδήπερ ἐξεδιδάχθημεν παρὰ τοῦ χρηστοῦ γραμματηφόρου, οὐκ ὀλίγων κατορθωμάτων κεχαρακτηρίσθαι τὴν εὐσέβειαν ὑμῶν · ἣν καὶ διασώσειεν ὁ Κύριος ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὑπερθέουσαν πάσης βλαπτικῆς ἐπηρείας, καὶ σώσειεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον.

CCVIII. — *Antonio episcopo.*

ΣΗ' (3). — Ἀντωνίῳ ἐπισκόπῳ. [ωκέ.]

Studium ejus erga Christi confessores prædicat : tum metropolitæ Synadorum, et quorumdam aliorum mortem nuntiat.

Decenti compellatione nunc usa est paterna san-

Πρέπουσαν προσφώνησιν ἡ πατρικὴ σου ἁγιωσύνη

[83] Coloss. I, 16.

NOTÆ.

(3) In cod. Reg. σιά.

πεποίηται τὰ νῦν, οὐχ ἐφ' ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς, ἄπαγε· σύνισμεν γὰρ ἑαυτοὺς οἷοί ἐσμεν ὡς ἀποδέοντες καὶ τῶν ἐν τῷ ἐσχάτῳ βαθμῷ ἀπονενεμημένων κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον· ἀλλὰ τοῖς πᾶσι θείοις τε Πατράσι καὶ ὁμολογηταῖς ὥσπερ τις ἄγγελος ἀγαθὸς εὐαγγέλλων τὰ προσαγορευτικὰ, καὶ συνδέων τοὺς ἅπαντας ἡμᾶς τῷ ἀγαπητικῷ τρόπῳ γε [f. Καίγε τοῦτο.] Τοῦτο δίκαιον καὶ προσῆκον, τοὺς ἄλλους ἀλλαχῇ διεσπαρμένους διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φθέγγεσθαι ἀλλήλοις τοῖς γράμμασι καὶ συνάπτεσθαι πνευματικῶς τοῖς ὑπομνήμασι· καὶ μηδαμῶς τῇ ἀφωνίᾳ ὡς τεθνεῶτας λελογίσθαι. Τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον σὺν τοῖς ὁμοταγόσι θεστόλοις ἀλλήλους μακρόθεν φωνοῦντας, καὶ εἰς ταυτὸν ἐρχομένους τῷ συναπτικῷ λόγῳ καὶ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας Θεοῦ καταγγέλλοντας παντὶ τῷ κόσμῳ· ἐν ᾧ καὶ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, θέμενον παρεγγυᾷ· Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιωπήσῃς, ὅτι λαός μοι πολύς ἐστιν ἐνταῦθα. Καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. Ὥστε φοβερὸν κρῖμα τῆς σιωπῆς, καὶ ταῦτα ἐν τῇδε τῇ ἐθελοκάκῳ κωφεύσει τῶν αἱρετιζόντων. Ὅπερ ἡ ἁγιωσύνη σου καθὰ γέγραφεν ἐνεργοῦσα θεοπρεπῶς πολλοὺς πειρασμοὺς ὑφίστασθαι φαίη παρὰ τῶν οὐκ ἐθελόντων λόγου ὅσιον ἐνηχεῖσθαι· ἀλλ' ἠρνημένων τὴν θεόγραπτον Χριστοῦ εἰκόνα, τῆς Θεοτόκου, καὶ οὑτινοσοῦν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Μένοις οὖν, τοριπόθητε, ἐπὶ τῆς λυχνίας τοῦ λόγου κείμενος εὐαγγελικῷ προστάγματι, καὶ λάμπων πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ· ὡς ἂν ἁπλοῦντες τὰς ὄψεις, τὸ φῶς εἰσδέχοιντο· οἱ δὲ μύοντες τὰς αἰσθήσεις, τῆς οἰκείας ἀβλεψίας τὸν καρπὸν δρέψοιντο. Καίγε εὔξαιο τοῦτο καὶ ἡμᾶς ποιεῖσθαι, καὶ ἀνένοχον τὸ τῆς προστασίας δῶρον ἀπενέγκασθαι. Γινώσκειν δέ σε βουλόμεθα, ὅτι εἷς τῶν λαμπτήρων ἀπέπτη πρὸς Κύριον· οὗτος δὴ ὁ ἁγιώτατος Μητροπολίτης Συνάδων· ἐπεὶ καὶ πρότερον οἱ κλεινοὶ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Παυλοπετρίου καθηγεμὼν, καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Χαλκίτου καθηγητής. Καὶ οἱ αἱρετικοὶ μὲν δοκοῦσιν ὑποτέμνεσθαι τὸ ὁμολογητικὸν πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀγνοοῦσι δὲ, ὅτι καὶ μᾶλλον πληθύνεται ζήλῳ τῶν προηθληκότων συνανιστάμενον, καὶ τὸ πτερορρυῆσαν τυχὸν στίφος. Χριστὸς δὲ ἔτι καθεύδει, τοῖς μὲν ὑπανοίγων θύραν χρηστότητι ἀνεκδιηγήτῳ, τῶν δὲ δοκιμάζων τὸν πόθον ἐν ὑπομονῆς στεφανώματι, τοὺς δὲ καὶ ὡς χρυσὸν δεδοκιμασμένον προσλαμβάνων ἑκάστοτε εἰς διάδημα κάλλους δόξης αὐτοῦ. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὦ μακάριε. Αὐτὸς δὲ ἔτι δυσωπήσειας τὸν Θεὸν, εἰρήνην ἐμποιῆσαι τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ· ἐκτίλλων πᾶν κακὸν ἐκ μέσου, καὶ τοὺς ὑπολελειμμένους ἡμᾶς ἀξιῶν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἐλθεῖν, καθὰ καὶ εὐκτικῶς ὑπεδήλωσας.

A ctitas tua non propter nos humiles, absit; novimus enim ipsi quales simus, utpote miseriores iis qui postremum virtutis gradum sortiti sunt; sed propter omnes divinos patres et confessores, velut bonus quidam nuntius alloquia deferens nosque omnes charitatis affectu deviciens. Hoc certe justum et conveniens, eos qui alio dispersi sunt propter verbum Dei, et testificationem unigeniti ejus Filii Domini nostri Jesu Christi, colloqui mutuo per litteras, et spiritualiter per commonitiones colligari; nec ullatenus per silentium tanquam mortuos reputari. Sic enim scimus beatum Paulum apostolum cum sociis eminus inter se locutus et per commercium sermonis una conspirantes, Evangelium regni Dei annuntiasse universo mundo: in quo
B nos etiam Spiritus sanctus, etsi audacius est dicere, constituens, mandat: *Loquere*, inquit, *et ne sileas, quia populus meus multus est hic*[84] Et alibi: *Si subtraxerit se, non placebit sibi anima in illo*[85]. Quocirca formidabile est judicium silentii, in hac præsertim maligna surditate hæretizantium. Quod quidem sanctitas tua, quemadmodum scripsit, sedulo riteque dum exsequitur, molestias plurimas ab iis sustinet, qui sacrum verbum audire nolunt; sed a Deo pictam Christi, Deiparæ, vel cujusvis servorum ejus imaginem rejiciunt. Perge autem, desideratissime, qui *super candelabrum* Verbi, Evangelica voce es positus, *lucens in omnibus qui in domo sunt*, [86] ut qui oculos aperiunt lumen excipiant; qui vero sensus occludunt, cæcitatis suæ fructus colligant;
C et ora utique, ut hoc et nos præstemus, culpaque vacuum præfecturæ donum reportemus. Scire porro te volumus, unum de luminaribus ad Dominum avolasse; is est sanctissimus metropolita Synadorum; ac prius etiam præclaros fratres et patres, Athanasium Paulopetrii moderatorem, et Joannem rectorem Chalcitæ. Et putant quidem hæretici, numerum succidi confessorum Christi: ignorant autem, æmulatione præeuntium athletarum, augeri potius agmen convolantium, cœtumque alas explicantium: Christum vero adhuc dormire, atque aliis quidem januam aperire bonitate ineffabili; aliorum explorare studium proposita patientiæ corona; alios, tanquam probatum aurum, ubique semper assumere ad diadema decoris gloriæ suæ. Hæc tibi a nobis, o beate. Tu vero perge
D Deum exorare, ut pacem Ecclesiæ suæ largiatur: mala omnia evellens de medio, et nos, qui residui sumus, dignos censeat, qui ad intuitus congressum veniamus, sicut optare te significasti.

ΣΘ' (4). — Διονυσίῳ μονάζοντι. [ωκϛ'.]

CCIX. — *Dionysio monacho.*

Pœnitentem, et ad rectæ fidei confessionem reversum, confirmat.

Οἱ παρὰ τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν θεραπευόμε-

Qui a peritis medicis curantur deteriorum in-

[84] Psal. XXXVIII, 13. [85] Hebr. X, 38. [86] Matth. V, 15.

NOTÆ.

(4) In cod. Reg.

spectione opus non habent; etsi ex charitate aliquos interdum benevolentes non respuunt. Quare supervacaneam rem egit fraterna reverentia tua, cum a Hatre nostro Dei amantissimo archiepiscopo Dyrrachii sanata, non conquievit: sed a nobis etiam infimis et abjectis curationem expetiit. Sed quandoquidem permovit nunc vos charitatis ratio ut scriberetis; persuasit et nobis, qui nihili sumus, ut vobis rescriberemus, nobisque vos charitatis affectu conjungeremus. Debent enim, etsi nulla res cogat, qui institutum idem amplexi sunt, eumdem etiam sensum amplectentes, amanter inter se contemperari. Nam eo quod multiplicata est iniquitas, refrixisse charitatem multorum, dixit Dominus [87]. Quod igitur circa curationem vestram a sanctissimo archiepiscopo statutum est, integre observetur. Hoc vero adhortamur, et admonemus, non fatiscere, ad ea respectantesquæ retro sunt, neque ad exitiosam submissionem his aut illis quibuslibet indiciis abduci. Sufficiunt enim præterita: de quibus gemere, et cum lacrymis deprecari perpetuo debemus, plorare ac lamentari, quod cum ejusdem habitus fratres, velut aquilæ, sursum per confessionem evolarint, nos sub hæresis laqueo detinemur; dumque illi persecutionem patiuntur, nos domi manemus: et cum illi usque ad martyrium decertaverint, nos negatores, si non corde, ore tamen manuque, facti sumus: et, aliis in carcere detentis fameque enectis, nos liberi et securi vivimus. Quo igitur modo hæc animo versanda non sunt, vel horum causa non lugendum? « Quo pacto, ait magnus Basilius, cum Job ero, qui nec minimam afflictionem cum gratiarum actione suscepi? quomodo cum unoquoque sanctorum, qui per eorum vestigia vitam non duxi? » Videte, fratres, cujusmodi sint terrores: quantum intercedat discriminis. *Quid proderit*, inquit, *homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur* [88]? Nonne hæc Domini vox est? Timeamus ergo et contremiscamus: ac de prioribus quidem veniam porro imploremus; in posterum autem recto gressu ambulemus, non vacillantes ullo modo, neque in duas partes, quod scriptum est, claudicantes [89]; sed in Dei mandatis recta incedentes, fidem sinceram, vitamque doli expertem conservantes; ut hæreditatem adipiscamur, non pgrorum et vinearum, et ficorum, et quæcunque sunt morti obnoxiæ et corruptibilis vitæ; sed bonorum quæ promissa sunt, vitæ æternæ, regnique cœlorum. Quod enim contrariis actionibus rependatur merces ipsis contraria, absit ut cogitemus aut dicamus. Pax vobis, fratres in Domino. Pacifici estote invicem; orate pro nobis fratribus; consolamini.

νοι, οὐ χρείαν ἔχουσι τῆς τῶν ὑφειμένων ἐπισκέψεως· εἰ μή τι ἄρα ἀγάπης τρόπῳ ἀφοσιούμενοι τοὺς γνησιεύοντας. Ὥστε καὶ ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν τιμιότης περιττόν τι ἂν εἰργάζετο, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Δυῤῥαχίου ἰαθεῖσα καὶ μὴ ἐμμείνασα, ἀλλ' ἔτι καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ὑφειμένων θεραπείαν ἐπιζητοῦσα. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος τῆς ἀγάπης κεκίνηκε νῦν ὑμᾶς ἐπιστεῖλαι, πέπεικε καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐδαμινοὺς ἀντεπιστεῖλαι ὑμῖν, καὶ συνάψαι πρὸς ἑαυτοὺς τῇ ἀγαπητικῇ διαθέσει. Χρὴ γὰρ, καὶ δίχα τινὸς ἀναγκαίου, τοὺς τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα ἐπανῃρημένους, καὶ τὸ αὐτὸ σὺν φρόνημα ἀσπαζομένους ἀγαπητικῶς συνανακρᾶσθαι. Καὶ γὰρ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγῆναι τὴν τῶν πολλῶν ἀγάπην, ὁ Κύριος εἴρηκε. Τὸ μὲν οὖν τῆς ἰατρείας ὑμῶν κατὰ τὸ κεκανονισμένον ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου, συντηρείσθω ἀνοσον. Τοῦτο δὲ παραινοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν, μὴ ὑφιζάνειν πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω· μηδὲ πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ὑπόπτωσιν ἀπάγεσθαι διὰ τῶνδε καὶ τῶνδε τῶν γνωρισμάτων. Ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὰ πάλαι· ἐφ' οἷς καὶ ὀφείλομεν στένειν καὶ ποτνιᾷν εἰς τὸ ἀεὶ, κλαίειν τε καὶ οἰμώζειν, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ὁμοσχήμων, μεταρσιωθέντων ὡς ἀετῶν ὕψου τῇ ὁμολογίᾳ· ἡμεῖς ὑπὸ παγίδα κεκρατήμεθα τῆς αἱρέσεως· κἀκείνων διωκομένων, ἡμεῖς οἴκοι μένομεν· καὶ τῶνδε ἠθληκότων μαρτυρικῶς, ἡμεῖς ἔξαρνοι γεγόναμεν χειρὶ καὶ στόματι, κἂν οὐ καρδίᾳ· καὶ ἄλλων φυλακιζομένων καὶ λιμοκτονουμένων, ἡμεῖς ἐν ἀδείᾳ διήγομεν. Πῶς οὖν οὐκ ἐνθυμητέον ταῦτα, καὶ διὰ τάδε ὀδυρτέον; « Πῶς ἔσομαι, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, μετὰ Ἰὼβ ὁ μηδὲ τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετ' εὐχαριστίας δεξάμενος; πῶς δὲ μεθ' ἑκάστου τῶν ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν ἐμπολιτευσάμενος; » Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ, οἷοι οἱ φοβερισμοὶ, οἷα τὰ διαστήματα. Τί, φησὶν, ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Οὐχὶ τοῦ Κυρίου φωνὴ αὕτη; Οὐκοῦν φοβηθῶμεν καὶ τρομάξωμεν· καὶ περὶ μέν τι τῶν προτέρων δεηθῶμεν ἔτι τὴν συγχώρησιν· πρός τε τὰ ἑξῆς βαδιούμεθα ὀρθοποδοῦντες, μηδ' ὅλως σκελιζόμενοι· μηδ' ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις χωλανοῦντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' εὐθυποροῦντες ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ· τὴν πίστιν ἀκραιφνῆ, τὴν πολιτείαν ἀκίβδηλον συντηροῦντες· ἵνα κληρονομήσωμεν, οὐκ ἀγροὺς, καὶ ἀμπελῶνας, καὶ συκᾶς, καὶ ὅσα τῆς ἐπικήρου καὶ φθειρομένης ζωῆς· ἀλλὰ τὰ ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθὰ, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ γὰρ ἐναντίον ἐκ τῶν ἐναντίων πράξεων ἀπάντημα, ἀπείη καὶ ἐννοεῖν καὶ λέγειν. Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοὶ ἐν Κυρίῳ. Εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις· εὔχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀδελφων· παρακλήθητε.

[87] Matth. xxiv, 12. [88] Matth. xiv, 26. [89] Hebr. xii, 13.

ΣΙ' (5). — Ἰωσὴφ καθηγουμένῳ τῶν Κεραμέων. [ωχη']. A

CCX. — *Josepho præposito Cerameorum.*

Deflet obitum metropolitæ. Deinde hunc Josephum ad perseverantiam cohortatur.

Καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ καλοῦ Σεργίοτι ἠκουτίσθη ἡμῖν τὸ περὶ τὸν μακάριον Μητροπολίτην πένθος ὑμῶν, ὦ ἀδελφοὶ τιμιώτατοι· καὶ ὅσον ἐστενάξαμεν, προσθείην δ' ἄν, καὶ ἐδακρύσαμεν, οἶδεν ὁ τῶν κρυπτῶν [Cod. Reg. γνώστης.] Ἐπειδὴ κοινὸς ὁ Πατὴρ καὶ ὑμῶν καὶ ἡμῶν, φίλος τε πιστός· τὸ παρὰ πᾶσι ζητούμενον καὶ σπάνιον εὑρισκόμενον. Ὢ πῶς κατέπεσε στύλος τῆς Ἐκκλησίας ἀκράδαντος; πῶς δὲ ἀπεσβέσθη φῶς τῶν ἐν σκότει, καὶ τὸ ὑμέτερον ἰδιαίτατον αὔγασμα; σεσίγηκε γλῶσσα ἡδυεπὴς, ᾤχετο νοῦς ἐμφρονέστατος· ὑπεσπάσθη ἔρεισμα πίστεως, πρόμαχος Ἐκκλησιῶν, μελίχιος λόγος, πειθήνιος φωνή· πᾶν ὅσον καλὸν καὶ ᾄδεται περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ γνωρίζεται. Καὶ γεγόναμεν, οὐ B λέγω τὸ ὑμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ τῶν ὀρθοδόξων πλήρωμα, ὀρφανοὶ ἐπὶ προλαβούσαις ὀρφανίαις. Προὔλαβεν ὅδε ὁ μακάριος Πατήρ· ἐπηκολούθησεν ἕτερος· συναπέπτη ἄλλος· σχεδὸν πάντες οἱ φωστῆρες τῶν πιστῶν ἔδυσαν, κομιδῇ ὀλίγων ἐναπολειφθέντων. Καὶ στυγνάζει μὲν ὁ οὐρανὸς, νέφει περιεχόμενος· στυγνάζει δὲ ὅτι μάλιστα ἡ Ἐκκλησία νῦν, τοὺς ἀστέρας αὐτῆς ἀποβεβληκυῖα. Πλὴν ὅμως ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος εἴληφε τοὺς Πατέρας [Cod. Reg. ἀστέρας.] μακαρίῳ τέλει ἀποβιώσαντας· καὶ αὐτὸς ὑπέσχετο ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἔσεσθαι μεθ' ἡμῶν. Ὥστε εἰ καὶ λυπηρὰ τὰ παρόντα· ἀλλὰ πάλιν περιχαρῆ διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἔχομεν εἰς Θεὸν τοὺς Πατέρας ἡμῶν ὑπερασπιστὰς, ἄνωθεν ἐποπτεύοντας ἡμᾶς ἵλεως, καὶ κάμπτοντας C εἰς τὸν περὶ ἡμᾶς οἶκτον, τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα. Λοιπὸν ἐφ' ὑμῖν ἐπιστρεπτέος ὁ λόγος. Οὐ ποίμνιόν ἐστε ἠπορημένον, ὦ ἀδελφοί. Ὁ γὰρ καλὸς ἀρχιποίμην ὑμῶν, ὁ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ὁμώνυμος, ἤδη καὶ ἐτύπωσε καὶ ἐστοιχείωσεν, ἔτι τε ζῶν ἡγούμενον ὑμῖν προεστήσατο· καὶ πᾶν ὅτι οὖν ὀφειλόμενον διετάξατο· καὶ ὅλον ἐνιαυτὸν, ὡς ἤδη ἀπαίρων καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τοὺς συντακτηρίους λόγους ἐπιφωνῶν, κατήρτισεν ἕνα ἕκαστον· καὶ εὐχῆς μὲν ἔργον, μὴ κατὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ χρόνου, ἄλλως ἀπαντήσει τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς διετάξατο, διαμεῖναι καὶ ὑμᾶς καὶ αὐτά. Οὐ μὴν εἰ δι' ἐναντίας ἔλθοι, τούτου χάριν προέσθαι ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ καθὼς κἀκεῖνος διετάξατο ἐγγράφως, πάντα σκύβαλα ἡγήσασθαι διὰ Χριστὸν, καὶ μὴ D προδοῦναι τοὺς περὶ πίστεως καὶ ἀληθείας λόγους.

Ταῦτα μὲν πᾶσιν ὑμῖν λεκτέον, προηγουμένως δὲ σοὶ τῷ κυρίῳ καθηγεμόνι· ἐπειδὴ οἷον τὸ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον πέφυκε γίνεσθαι. Καί γε ἅπαξ ἑαλώκαμεν ἐπὶ τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ, φειδοῖ τῶν ὁρωμένων· μὴ πάλιν, δεόμεθα καὶ ὑπομιμνήσκο-

Et ante adventum boni Sergii, de luctu vestro circa beatum metropolitam audiveramus, fratres honoratissimi: quantum ingemuerimus, addam autem, lacrymati simus, novit occultorum Cognitor. Communis quippe pater erat et vester et noster, fidusque amicus, qualis ab omnibus quæritur, et raro invenitur. O quomodo cecidit columna Ecclesiæ inconcussa? quomodo exstinctum est lumen in tenebris commorantium, et splendor vester peculiaris? ob mutuit lingua suaviloqua, abiit mens prudentissima, convulsum est columen fidei, propugnator Ecclesiæ, mellifluus sermo, vox persuadens: quidquid denique boni de viro prædicatur et agnoscitur. Et facti sumus, non dico vos tantum, sed omnes ubique orthodoxi, orphani supra præcedentes orbitates. Antecessit beatus hic Pater, subsecutus est alter, simul avolavit alius, omnia prope fidelium lumina occiderunt, paucis admodum relictis. Et tristatur quidem cœlum nubibus circumfusum; tristatur autem in primis nunc Ecclesia, stellis suis sibi detractis. Verumtamen Sol justitiæ assumpsit Patres beato exitu vita functos: et ipse nobiscum *usque ad consummationem sæculi* [20] futurum se promisit. Quare licet tristia sint præsentia, læta sunt rursus propter spem, quod Patres nostros apud Deum protectores habeamus, ab alto nos benigne respicientes, ejusque bonitatem ad nostri commiserationem inflectentes. De cætero ad vos convertenda est oratio. Haudquaquam destitutus grex estis, fratres. Egregius enim vir, primus pastor vester, beati Petri apostoli cognominis, jam vos erudivit et informavit, et cum adhuc viveret, præpositum vobis præfecit; et quæ debebat, omnia constituit; totoque anno, velut diebus singulis migrans, comparatis ad discessum verbis vos alloquens, perfecte instruxit unumquemque: adeoque optandum est, ut non aliter, ob temporis difficultates, res cucsedant; sed sicut ipse constituit, ita permaneatis et vos, et res ipsæ. Neque tamen, si quid contra evenerit, idcirco abjiciatis vos veritatem; sed, quemadmodum scripto ille præcepit, omnia propter Christum arbitremini ut stercora, et in fidei veritatisque defensione non prævaricemini.

Hæc omnibus quidem vobis dicenda; sed tibi potissimum domino præposito; quia quales sunt qui præsunt, tales esse solent et subditi. Et quidem semel deprehensi sumus in hæretica communione, propter studium rerum visibilium: ne iterum,

[20] Matth. xxviii, 20.

NOTÆ.

(5) In cod. Reg. σιγ'.

oramus et admonemus, propter monasteria, vineasque et oliveta et ficeta, quæ nos postmodum sicut patres nostri relicturi sumus, et relicturi in sæcula. attentum instituti nostri studium negligamus, polluamurque heterodoxa communione, prava exempla hinc inde circumspicientes. Non ista nobis auxilio erunt tempore mortis, in hora judicii; sed bona conscientia, et inculpabilis conversatio. Atque hæc nos sic hortamur, non tanquam velimus grave aliquid vos pati, sed quod tanquam fratres fratribus opem ferre cupiamus, prout mandato præceptum est. Etenim miseret nos, compatimurque domino Gregorio, spirituali fratri nostro, ut qui prospere jam consenuerit, talisque sit qualem nostis, tum ex carnis officiis, tum ex spiritualibus recte factis: quique Christum imitatus paternas subire omnia maluerit, quam adversus paternas definitiones quidquam perpetrare. Donetur vobis per gratiam pax Dei, quam sanctis apostolis suis ad cœlos abiens impertiit; quinetiam et mutua inter vos dilectio. *In hoc enim*, ait, *cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* [1]. Bono sis animo, domine præposite, et ipse dominus Gregorius; tum et cæteri omnes ex ordine; universi tristitiam refugientes, et tanquam novum quiddam iter, spirituale certamen vestrum obeuntes: pro nobis etiam humilibus orantes *meliora et viciniora saluti* [2].

A μεν, διὰ μοναστήρια, ἀμπελῶνάς τε καὶ ἐλαιῶνας καὶ συκῶνας, ἃ μικρὸν ὕστερον καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν καταλείψομεν εἰς αἰῶνας, προδῶμεν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ χρανθῶμεν τῇ ἑτεροδόξῳ κοινωνίᾳ, τὰ σκαμβὰ ὑποδείγματα κύκλοθεν περιβλέποντες. Οὐ προστήσεται ἡμῖν ἐν καιρῷ θανάτου, ἐν ὥρᾳ κρίσεως εἰς βοήθειαν ταῦτα· ἀλλὰ τὸ χρηστὸν συνειδὸς, καὶ ἡ ἀκατάγνωστος πολιτεία. Καὶ ταῦτα οὐχ ὡς βουλόμενοι ὑμᾶς πάσχειν τι δεινὸν, προτρεπόμεθα· ἀλλ' ὡς ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς βοηθεῖν προαιρούμενοι κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν. Ἐπεὶ καὶ κατελεοῦμεν, καὶ οἰκτείρομεν τὸν κύριον Γρηγόριον τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφὸν, ὡς ἤδη λιπαρῶς γεγηρακότα, καὶ τοιοῦτον ὄντα οἷον ἴστε, ἀπό τε τῶν σαρκικῶν καθηκόντων, καὶ ἀπὸ τῶν B πνευματικῶν κατορθωμάτων· εἰ καὶ ὅτι χριστομιμήτῳ ταπεινώσει οἴσειν πάντα προέκρινεν, ἤ τι ἐναντίον τῶν πατρικῶν ὁρισμῶν διαπράξασθαι. Χαρισθείη ὑμῖν ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἥνπερ ἐπεφθέγξατο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστόλοις ἀπαίρων ἐν οὐρανοῖς· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ εἰς ἀλλήλους ἀγάπη. Ἐν τούτῳ γάρ, φησὶ, γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστὲ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. Εὐθύμει, ὁ κύριος ὁ ἡγούμενος, αὐτὸς ὁ κύριος Γρηγόριος· εἶτα εἷς ἕκαστος τῶν ἑξῆς· ἀνανεύοντες ἅπαντες ἀπὸ τῆς λύπης, καὶ ὁδοποιοῦντες ὥσπερ νέαν τινὰ ὁδὸν τὸν πνευματικὸν ὑμῶν ἀγῶνα· προσευχόμενοι καὶ περὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας.

CCIX. — *Euphemio Sardensi.*

ΣΙΑ' (6). — Εὐφημίῳ Σάρδης. [ωλϛ'.]

Abstinere a sacris functionibus debere eos, qui cum hæreticis communicaverant.

Tu quidem, o beate, consueta utens humilitate, C nos inhonoratos verbis efferre non desinis. Nos vero plane te novimus et basim verbi esse, et firmamentum Ecclesiæ: maximeque hoc tempore, quando deseruerunt nos hi atque illi conspicui Patres, gloria orthodoxorum; tuque velut fax prope unica discurris, prælucens iis qui in urbe remissiores sunt: multos illuminans, lucis inopia cæcutientes, plures ad Deum adducens, per exuberantem, fluminis cujusdam instar, mellifluam doctrinam tuam. Verum tu nobis porro conserveris, vir desideratissime, imo Ecclesiæ universæ, ad stabilimentum, divinamque exsultationem. De presbytero autem, de quo significari jussisti, quomodo se habeat, et quod redemptus sit a captivitate barbarica, scimus et nos, singula ab ipsomet edocti. D Sed vir iste nec vult, nec patitur, ex norma inter nos recepta se corrigi. Nosti enim, Deo dilecte, communi calculo confessorum, qui aut adhuc superstites sunt, aut paulo ante ad Dominum abierunt, statutum esse, ut sacris initiati, qui semel in hæretica communione deprehensi fuerint, a sacra functione penitus arceantur, quoad videlicet superna Providentia nos respiciat. Et quomodo ca-

Σὺ μὲν, ὦ μακάριε, τῇ συνήθει ταπεινοφροσύνῃ χρώμενος οὐ διαλιμπάνεις ἀποσεμνύνειν ἡμᾶς τοὺς ἀγεράστους. Ἡμεῖς δέ σε ἴσμεν, ὡς ἀληθῶς, καὶ κρηπῖδα τοῦ λόγου, καὶ ἔρεισμα τῆς Ἐκκλησίας· καὶ μάλιστά γε ἄρτι, ὁπηνίκα ἀπολελοίπασιν ἡμᾶς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, οἱ διαφανεῖς Πατέρες, τὸ κλέος τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ὡς εἷς σχεδὸν πυρσὸς ὑπερλάμπων τῶν ὑφειμένων διαθέσεις τῶν ἐν ἄστει· πολλοὺς μὲν φωτίζων μυωπάζοντας ἐκ φωτολειψίας, πλείους δὲ προσάγων τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐπικλυζούσης, οἷον ῥεύματί τινι μελισταγοῦς διδαχῆς σου. Ἀλλὰ φυλαχθείης ἡμῖν ἔτι, ὦ τριπόθητε· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς στηριγμόν τε καὶ θεῖον ἀγαλλίαμα. Περὶ δὲ οὗ πρεσβυτέρου ἐκέλευσας σημᾶναι οὕτως καὶ οὕτως, εἶναί τε καὶ ἐκλελυτρῶσθαι τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας, σύνισμεν πρὸς αὐτοῦ τούτων ἕκαστα ἐκμεμαθηκότες. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὐ βούλεται, εἴτ' οὖν οὐκ ἀνέχεται, τῷ καθ' ἡμᾶς τύπῳ κεκανονίσθαι. Οἶσθα γάρ, θεοτίμητε, ὅτι κοινῇ ψήφῳ τῶν τε ἔτι ὑπὲρ γῆν ὄντων, καὶ τῶν ἔναγχος ἐκδημησάντων πρὸς Κύριον ὁμολογητῶν, τοὺς ἅπαξ ἑαλωκότας τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ ἱερωμένους εἴρχθαι τῆς ἱερουργίας, διώρισται, ἕως δηλονότι καιροῦ ἐπισκοπῆς τῆς ἄνωθεν προνοίας. Καὶ πῶς ἂν δυσωπηθείημεν

[1] Joan. XIII, 35. [2] Hebr. VI, 9.

NOTÆ.

(6) In cod. Reg. σιδ'.

λῦσαι τὸν κανόνα, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς παραδοχῆς A νόμον ἐπὶ ἅπαντας τοὺς προειρημένους ἀποῖσαι, κἂν τούτῳ ὑπεναντία μὲν δρᾶσαι τῷ θείῳ ἡμῶν καὶ πρωτάρχῳ καθηγεμόνι· ὅτι μηδὲ ἁπλῶς αὐτὸς τοὺς τοιούτους εὐλογεῖν κοινὴν βρῶσιν ἀνέχεται. μὴ ὅτι γε πλέον τί ἐνεργεῖν ἱερατικῶς· τούς ἄλλους τε τῶν ὁμολογητῶν σκανδαλίσαι, καὶ ὑποῖσαι διχόνοιαν τοὺς ἀκριβείας ἀντεχομένους;

Κἂν τινες ἴσως ἔφθασαν τῇ κατ' αὐτοὺς διακρίσει διὰ τὸ στενὸν τοῦ χρόνου, καὶ τὸ τῶν ἐπιζητούντων ἀναγκαστικὸν, τινὰς τῶν πρεσβυτέρων μετὰ τὴν ἐπιτιμίαν ἀπολελυκέναι· ἡμῖν δὲ οὐδαμῶς τοῦτο κατεργάσασθαι ἄτερ τοῦ προέδρου· ὅτι καὶ νομιστέον εὖ ἔχειν τὸν λόγον τῆς καθείρξεως. Ποῦ γὰρ φανείη τὸ διάφορον τῶν προδωσάντων τὴν ἀλήθειαν, B καὶ μή; τῶν γενναίως ἐνηθληκότων, καὶ μηδαμῶς ἑλομένων ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τληπαθεῖν; Καὶ ποῦ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Βελίαλ, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· εἴπερ ἀναμὶξ τὰ πάντα, καὶ πρὸ κρίσεως συνοδικῆς, κρίσις· καὶ πρὸ εἰρήνης, εἰρήνη; Ἀπόμοπον τοῦτο, ὦ Πατέρων κράτιστε, ὡς ἡμῖν γε δοκεῖ· εἴποιμεν δ' ἂν καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἀρκετόν γε τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὡς ἂν μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος. Οὐ μὴν προακτέον εἰς τὸν ἀφ' οὗ εἴρχθη διὰ τὴν παράβασιν βαθμὸν, ἕως τοῦ δέοντος καιροῦ· ἵνα καὶ τὸ τοῦ πλημμεληθέντος εἶδος ἔτι κολάζοιτο παραπληκτιώτερον, καὶ ὁ τῆς ὑγιώσεως τρόπος ὑποφαίνοιτο διὰ τῆς προλήψεως τὸ ἱκανὸν ἔχων. Εἰ καὶ ὅτι ἐξαίρετά τινα κατ' ἀπορίαν, μὴ παρόντος C σεσωσμένου, συγκεχώρηται δρᾷν ἱερατικῶς, ἃ καὶ συνεπίσταται ἡ τελειότης σου, ὁ ἤδη εἰργμένος ταύτῃ. Ἀλλ' οἷον ὅδε ὁ πρεσβύτερος καὶ πρὸ τῶν [Cod. Reg. τῆς] Βαρβάρων πεπραγμένα αὐτῷ συννοῶν, καὶ ὡς πολλοὺς τῇδε ἐφώτισε, καὶ δεῖν, φασὶ, διὰ πάντα ταῦτα λελυμένον εἶναι, οὐκ ἠνέσχετο ὑπελθεῖν ὁμοιοπαθῶς τοῖς ἐνταῦθα εἰρχθεῖσι· διὸ παρακεχωρήκαμεν αὐτῷ τὰ κατ' αὐτὸν, ὡς ἂν διακρίνοιτο πρᾶξαι· οὔτε λύσαντες, οὔτε εἴρξαντες. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, ὑπερεύφημε, ἡμεῖς τε καὶ οἱ μεθ' ἡμῶν ἀδελφοὶ πλεῖστα προσαγορεύομεν.

nonem violare possimus, ac per susceptionem unius, legem eamdem ad omnes jam abstentos transferre; atque hac in re, contraria agere divino et primario moderatori nostro (quippe qui tales ne communem quidem cibum benedicere patitur; nedum ut amplius quidpiam sacerdotalis muneris exsequantur), reliquis etiam confessoribus scandalo esse, et dissensionis causam præbere iis, qui accuratam retinent disciplinam?

Etsi autem jam aliqui fortasse tale de illis tulere judicium, propter temporis angustias, et flagitantium violentiam, ut presbyteros quosdam per pœnitentiam absolverent: nobis tamen nullo modo id fieri placet injussu antistitis: quia prohibitionis causam legitimam esse, censere debemus. Ubi enim eluceret discrimen illorum qui veritatem prodiderunt, et eorum qui non prodiderunt? eorum qui certamen strenue sustinuerunt, et eorum qui nec boni honestique studio dura perpeti voluerunt? Et ubinam Christus et Belial, lux et tenebræ, si confusa sunt omnia: et ante synodicum judicium, judicium; et ante pacem, pax? Vitandum hoc, Patrum optime, ut nobis quidem videtur, dixerim autem, etiam veritati: *Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus*, ut ait Apostolus, *ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est*[93]. Sed in eum gradum, a quo per prævaricationem decidit, restituendus non est ante idoneum tempus; ut et qui deliquit, severius adhuc puniatur; et sanationis modus id quod satis sit, per anticipationem habuisse videatur. Quanquam peculiaria quædam ob inopiam, quia innoxius aderat nullus, sacerdotis ritu obire permissus est (quod et perfectioni tuæ notum est), is ipse qui nunc prohibetur. Verum, quia hic presbyter, intelligens quæ apud Barbaros egerat, et quod multos ibi baptizasset, quodque propter hæc omnia absolutione indigeret, recusavit eadem subire quæ qui hic abstenti sunt: idcirco permisimus illi ut res suas pro arbitrio suo ageret, nec solventes illum, nec prohibentes. Vale in Domino, vir laudatissime. Nos, et qui nobiscum sunt fratres, plurimum salutamus.

[illegible] (7). — Ἰωάννῃ Γραμματικῷ. [ωλς'.]

CCXI. — *Joanni Grammatico* (*).

Quod adorari debeat imago Christi, non latria coli, sed Christus, qui in ea relative adoratur.

Χάριν ὁμολογῶ τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι σου ἠκουτίσθην D εἰ καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ τὴν φίλην φωνήν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι χάριν εὑρεῖν τῷ ταύτην ἀσυφίλως [cod. Reg. ἀσυφίλῳ προπετείᾳ διακόψαντι] πρότερον διακόψαντι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμοῦ τῇ ἀποσκευῇ τῆς λύπης ἡ σοφή σου τιμιότης, καὶ τὸν περὶ τῆς σεπτῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ λόγον ἀντεξήγαγεν, ἐκεῖνο ἔχω λέγειν, ὦ τριπόθητε, ὅτι συνηγοροῦσαν, ἀλλ' οὐκ ἀντηγοροῦσαν τοῖς πρὸς ἐμοῦ ἀπεσταλμένοις πάλαι τὴν ἔναγχός σου ἐπιστολὴν συμβαίνουσαν εὗρον. Ὁμολο-

Gratiam habeo Deo sancto, quod vel sero tandem amicam vocem tuam audierim: nec enim dixerim gratiam habere me ei, qui hanc antea turpiter discidit. At quoniam simul, cum dolorem deponeret sapiens reverentia tua, de veneranda etiam imagine Christi sermonem injecit, hoc habeo dicere, vir desideratissime, patrocinari, non contradicere, et iis quæ a me dudum missa sunt cohærere visam esse proximam epistolam tuam. Confiteris enim, juxta præstitutas tibi propositiun-

[93] II Cor. II, 6, 7.

NOTÆ.

(7) In cod. Reg. σια'.

(*) Dogmatica.

culas, omnem imaginem esse demonstrativam alterius, nimirum prototypi : ac, si ex arte grammatica loquendum est, hoc relativum erit, quod similitudinis significativum, et demonstrativum, et repræsentativum appellatur. Quinetiam non ut materiæ tribuendam esse adorationem imagini Christi, sed ut Christo ipsi : siquidem honor imaginis ascendit ad prototypum, subducta, per actionem mentis, materia ex charactere qui in ea formatur. Et latriæ cultu deferenda est, ut ais, adoratio Servatori Christo, et ante carnem, et post incarnationem: et ante imaginem, et per illam : nec sana mente quisquam est, opinor, qui huic recte constitutæ doctrinæ se opponat. Sed et exemplis, vel solis ad aquam vel trianguli immaterialis, hoc est, mathematici, ad materialem, non videtur insistendum. Quoniam per hypothesim si sumatur, latria colendum esse solem, et figuram triangularem, priusquam vel ille in aquis micet, vel hæc in materia cernatur : manifestum est, etiam postquam hæc acciderint, vel simul facta fuerint, latria colendum utrumque esse. Sic enim et Dominum nostrum Jesum Christum apposite ostendisti, ut ante, sic et post incarnationem, latria coli debere et adorari. Latria ergo colendum esse Christum, o amice, in confesso est : at non ita veneranda ejus imago latria prosequenda est, sicut juxta hypothesim, sol aquæ immixtus, at non imago trianguli. triangulus materiæ affixus, at non imago trianguli· Attende enim, apud nos Christianos unicam esse latriam, æquam soli sanctæ et consubstantiali Trinitati exhibet universa natura visibilis et invisibilis. Nec fas est venerandam imaginem Christi, latria colendam dicere. Duorum enim alterum : aut id quod latria, sicut illa, colendum sit, Trinitatis latriæ inseri, quod impossibile; quia Trinitati additio inferri nulla potest, jam enim quaternitas foret : aut si non inseratur, sed ipsum per se colendum sit, duas apud nos latrias doceri : quo quid a nobis expeterent græcizantes Iconamachi, quam ut inde ostenderent, nos, admissa duplici latria, creaturam præter Creaturem colere, Arianorumque impietati nihil concedere ? Adoranda igitur est imago Christi, at non deferenda illi latria, sed Christo, qui in ea adoratur, juxta consequentiæ rationem : quoniam hæc duo sunt, imago et prototypum; et discrimen est, non in hypostasi, sed in essentia.

γουμένως γὰρ κατα τὰ προσκευασθέντα σοι λημμάτια, ὅτι πᾶσα εἰκὼν ἄλλου ἐστὶ δηλωτικὴ, δηλονότι τοῦ πρωτοτύπου· καὶ εἰ χρὴ φάναι κατὰ τὴν γραμματικὴν τεχνολογίαν, τοῦτ' ἂν εἴη ἀναφορικὸν, ὃ καὶ ὁμοιωματικὸν καὶ δεικτικὸν καὶ ἀνταποδοτικὸν καλεῖται. Καὶ μὴν οὐχ ὡς ὕλῃ δεῖν προσάγειν τῇ Χριστοῦ εἰκόνι τὴν προσκύνησιν· ἀλλ' ὡς αὐτῷ Χριστῷ· εἴπερ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει, ὑπεξαιρουμένης τῆς ὕλης τῷ τῆς ἐπινοίας λόγῳ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ σχηματιζομένου χαρακτῆρος. Καὶ λατρευτῶς, ὡς φὴς, προσακτέον τὴν προσκύνησιν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ μετὰ σάρκωσιν· καὶ πρὸ τῆς εἰκόνος, καὶ δι' αὐτῆς· καὶ οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων, οἶμαι, ἀντιφέρεσθαι τοῖς ὀρθῶς δεδογματισμένοις. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τοῦ τε ἡλίου πρὸς τὸ ὕδωρ, καὶ τοῦ ἀΰλου τριγώνου, ἤτοι μαθηματικοῦ, πρὸς τὸ ἔνυλον, οὐκ ἀπεμφαῖνον ἕπεσθαι. Ἐπεὶ καθ' ὑπόθεσιν εἰ ληφθείη λατρευτὸς ὁ ἥλιος, ἢ τὸ τρίγωνον σχῆμα, πρὸ τοῦ τὸν μὲν ἐν ὕδασι πάλλειν, τὸ δὲ πρὸ τοῦ ἐν ὕλῃ ὑποφανθῆναι· δηλονότι, καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἔμπτωσιν, ἤτοι συμφυίαν, λατρευτὸν ἑκάτερον. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρα-ρότως ὑπέδειξας, καὶ μετὰ σάρκωσιν ὡς πρὸ σαρκώσεως λατρευτὸν εἶναί τε καὶ προσκυνεῖσθαι. Λατρευτὸς οὖν, ὦ τᾶν, ὁ Χριστὸς ὁμολογουμένως· ἀλλ' οὐχὶ ἡ σεπτὴ αὐτοῦ εἰκὼν λατρευτή, ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος καθ' ὑπόθεσιν συμμιγὴς τῷ ὕδατι, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου· καὶ τὸ τρίγωνον ὑλωθὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἡ εἰκὼν τοῦ τριγώνου. Ὅρα γὰρ ὅτι μία ἡ λατρεία ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν μόνῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι προσενηνεγμένη ὑπό τε πάσης ὁρατῆς φύσεως καὶ ἀοράτου. Καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ λατρευτὴν φάναι. Δυοῖν γὰρ θάτερον· ἢ τὸ κατ' αὐτὴν λατρευτὸν τῇ τριαδικῇ λατρείᾳ συνεισκρίνειν, ὅπερ ἀδύνατον· ἐπείπερ οὐκ ἐδέχεται προσθήκην τινὰ συνεισοίσειν τῇ Τριάδι· εὑρεθήσεται γὰρ τετρὰς οὖσα· ἢ μὴ συνεισκρινομένου ἐκεῖσε, καθ' ἑαυτὸ δὲ ὄντως λατρευτοῦ, δύο τὰς λατρείας ἡμῶν δογματίζειν· καὶ τί ἂν ἄλλο ζητοῖεν Ἑλλήνιοι (cod. Reg. ἑλεῖν] Εἰκονομάχοι πρὸς ἡμῶν, ἢ τὸ ἐντεῦθεν ἀποδεῖξαι ἡμᾶς τῇ δυϊκῇ λατρείᾳ λατρεύοντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ οὐδὲν τῶν Ἀρειανῶν ἐλάττους κατὰ ἀσέβειαν; Προσκυνητέον οὖν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ, οὐ λατρευτέον· ἀλλὰ τῷ ἐν αὐτῇ προσκυνουμένῳ Χριστῷ, κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας [cod. Reg. ἀληθείας] λόγον· ἐπειδὴ ταῦτα δύο, εἰκών τε καὶ πρωτοτυπον, καὶ ἡ διαφορότης οὐκ ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.

CCXIII. — *Michaeli Syncello Hagiopolitano.*

ΣΙΓ' (8). — Μιχαὴλ Συγκέλλῳ Ἁγιοπολίτῃ [ωλζ'.]

Laudat illum ob ea quæ Hierosolymis pro veritatis confessione pertulerat, tum nuntiat persecutionem Constantinopoli cessasse. (Baron. an. 845, n. 42.)

Scribo nunc ad reverentiam tuam, quando mihi Dei nutu obtigit ut epistolæ ministrum nanciscerer:

Ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου, ὁπηνίκα εὐωδώθη μοι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ εὑρεῖν διάκονον

NOTÆ.

(8) In cod. Reg. σις'.

υματος· ἐπεὶ ἔμελλον ἂν ἐξ αὐτῆς τῆς καθ- ἡμῶν αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἴσως· οὐδὲ γὰρ ὅτι ὑμεῖς ἀλ- , ἡμεῖς ὑμῶν ἑτεροειδεῖς. Ἀλλ' ὅτι ἐκ μιᾶς τῆς υἱοθεσίας γεγεννημένοι, καὶ τῷ αὐτῷ ρι τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως μεμορφωμένοι, λφοί, καὶ συμπολῖται, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν · οὗπερ ὡς σῶμα τελοῦντες, καὶ μέλη ἐκ ὀφειλέται ἐσμὲν καὶ συγχαίρειν ἀλλήλοις ἐν οῖς, καὶ ἀνιᾶσθαι αὖ ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς. Ἀλλ' ἀλλαχῇ ὡρμημένους ὑμᾶς πορεύεσθαι, ἠν- ἡ φορὰ τοῦ καιροῦ ἐν ἄρχυσιν ἐμπεσεῖν τῶν ατοῦντων; Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν πρὸς ταῦτα; ησὶ τὸ ἱερὸν γράμμα· Καὶ ὁ ἀγὼν ἦγε τὸν λ' ἐκεῖ μὲν εἰς τὸ βασιλεῦσαι τοῦ Ἰσραήλ· δὲ, εἰς τὸ μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ· ὡς ἂν τὸ εἰρημένον καὶ τανῦν· Ἐκ Σιὼν ἐξελεύ- όγος, καὶ νόμος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. ιῦς, ὦ πάμμακαρ [Cod. Reg. μάκαρ.]· Στῆθι , ὑπομιμνήσκομεν· Δόξασον δὴ τὸν Θεὸν ώματί σου καὶ ἐν τῷ Πνεύματι. Εἰπὲ ς μετὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου· Οἶδα ὅτι τοῦ- ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύμα- οῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν ίδα μου· ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσο- λλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ αλυνθήσεται ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε ῆς, εἴτε διὰ θανάτου. Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν ς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἴδε ὁ γλυ- , ἴδε ὁ μακάριος συναλλαγμός, βραχείαις θλί- αι περιστάσεσιν, εἴτ' οὖν πληγαῖς τε καὶ ῥανί- τος Θεὸν γενέσθαι, καὶ Θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος . Ἐμονώθης τοιγαροῦν, ὡς ἀκηκόαμεν, τμηθεὶς ματι ἀπὸ τῶν ἀγαπησάντων τὸν νῦν αἰῶνα· ιώθης πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις τοῦ τῆς ἀληθείας Ἐντεῦθέν σε ὁ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑπολαβεῖν βούλεται ὁλόκληρον· ἐκεῖθεν τῶν ὁμολογητῶν ; χεῖρα προτείνει εἰλεῖν ὁμόχρον.

ἀπολειφθῶμεν τῆς καλῆς χορείας, ὦ σεβά- ηδ' αὖ καταισχύνωμεν τὰς πάντων ἐλπίδας, θητε. Πόσα ἂν ἔκαμες, ὥστε σου τὸ ὄνομα ἐν ἀρετῇ γενέσθαι τοῖς ὧδε κἀκεῖσε; Νῦν ' ὄρους ἀρετῶν διὰ τῆς ὁμολογίας ἀναβεβη- ρανὴς ἐγένου τῷ κόσμῳ, καὶ λαμποφορεῖς ντεινότερον σὺν τῷ λόγῳ καὶ τὸν βίον, εἰς ῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἤρχθης ὑπεραίνοντα, εἰς γλῶσσαν παρεδόθης ιον· πόσα μὲν οὖν σαίνουσαν; πόσα δὲ οὐ γοῦσαν καὶ πειρωμένην ὑποκλίνειν ἀπὸ τοῦ καὶ θείου φρονήματος; ἀλλ' ἴσμεν ἐξ ἀκοῆς, αὐτὸς εἶ χάριτι Χριστοῦ, λόγον ἐπέχων ζωῆς, εῖθρον ἀπὸ στόματος προβαλλόμενος, ἀντεπ- τὰ εἰκότα ταῖς ματαίαις προτάσεσιν. Ἡμεῖς κπεινοὶ ἐκεῖνο λέγομεν καὶ διασαφοῦμεν, ὅτι πάλαι τε καὶ νῦν προέστησαν τοῦδε τοῦ ἱε- ῦ θρόνου, εὐτεχνίᾳ δογμάτων τὸ περὶ τῶν κόνων θεώρημά τε καὶ σύνθημα διατυπώ-

A alioquin ex ipsa custodia nostra idipsum facturus eram, nec semel modo, sed bis etiam ac sæpius fortasse: neque enim, quia exteri vos estis, idcirco a vobis specie discrepamus. Sed cum ex una adoptionis matre geniti simus, et eodem sinceræ fidei charactere insigniti, et fratres, et concives, caput habentes Christum, ut qui ipsius corpus sumus, *et membra de membro* [94]: congaudere inter nos debemus in prosperis, angique pariter in adversis. Verum quomodo vos, cum alio profecti essetis, impulit temporum violentia, ut in eorum qui rerum hic potiuntur, retia incideritis? Quid ad hæc dicemus? nisi id quod sacra Scriptura ait: *Et multitudo duxit Jehu* [95], sed illic quidem ad regnum Israel; hic vero ad testimonium veritatis, ut nunc
B etiam impleatur quod dictum est: *De Sion exibit sermo, et lex Domini de Jerusalem* [96]. Huc animum adverte, o beatissime: sta fortiter, monemus: *glorifica Deum in corpore tuo, et in spiritu* [97]. Dic et ipse cum divino Paulo: *Scio quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem et subministrationem Spiritus Jesu Christi, secundum exspectationem et spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum* [97*]. En dulce certamen, en felicem commutationem, per breves tribulationes et angustias, seu plagas et sanguinis guttas, Deum fieri, et Deo, qui vere est, potiri. Solus ergo factus es,
C ut accepimus, ab iis sensu divisus, qui sæculum hoc amarunt: sed cum iis omnibus conjunctus, qui veritatis sustinent defensionem. Hinc te martyrum chorus integrum suscipere desiderat: hinc confessorum cuneus manum porrigit, ut in locum suum recipiat.

Haudquaquam ab hac præclara chorea desciscamus, vir venerande, neque spes omnium confundamus, vir desideratissime. Quanta pertulisti? adeo ut nomen tuum passim ab his et illis auditum sit. Nunc autem, tanquam in virtutum montem per confessionem subvectus, conspicuus mundo factus es, et facem
D geris sole lucidiorem, vitam simul cum sermone, ad gloriam *Patris nostri, qui in cœlis est* [98]. Excelsum in locum evectus es, linguæ objectus es maledicæ, quid non vellicanti? quid non mentienti? dum te ab excelso et divino sensu deflectere conatur. Sed auditione accepimus quantus et ipse sis gratia Christi, vitæ sermonem adhibens, sapientiæ flumen ex ore profundens, vanis propositionibus congruentia opponens. Nos vero humiles illud dicimus et testamur, viros eximios et olim et nunc hierarchicæ huic sedi præfuisse, qui, dogmatum peritia, totam de sacris imaginibus speculationem et doctrinam descripserunt tradideruntque. Et, si

[94] I Cor. XII, 27. [95] IV Reg. IX, 13. [96] Isa. II, 3. [97] I Cor. VI, 20. [97*] Philipp. I, 29 seqq. [98] Matth. VI, 9.

apostolicis verbis dicendum est. *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia* [99]. Hinc enim progressa, tanquam ex portis inferi, hæresis Iconomachica, hic quoque repressa est : quin et reprimetur deinceps magis Spiritus sancti afflatu, quando increpabit Christus perversum hoc revera mare, in quo multa circa fidem naufragia fiunt, non tam mentis perversitate, quam imperantium metu. Attamen multi e procella emerserunt, Spiritus sancti clavo nixi : et multa exstitere martyria, et pietatis scripta monumenta, universum errorem refellentia, et veritatis pulchritudinem cunctis fidelibus mentibus demonstrantia : quibuscum servetur et beatitudo tua, *bonum certamen certans, cursum consummans, fidem servans* ; ut *justitiæ coronam* accipiat [1]. Ita sit.

CCXIV. — *Hypacoe moniali.*

Consolatur de morte fratris.

Etsi timide scribo, facere tamen non possum, quin ad gratias et laudem os meum aperiam honorificentiæ tuæ. Quousque igitur non desines, præclara mater, teipsam nobis impendere ? Quousque munera hinc et inde transmissa non cessabunt ? ac nunc maxime, quando multa te tristia obsederunt : propter quæ impulsi ad scribendum præcipue sumus, cum didicissemus te, circa beati fratris tui reliquias, hæc et illa egisse. Aiunt enim te capsam, cum alia ex regione fuisset allata, reserasse ; tum reliquiis, affusam, in ulnas sumpsisse, novisque illas, velut ipsum mortuum, linteis aliis induisse. Quis hic fraternum amorem tuum non admiretur ? aut quis tum præsens lacrymas non effudit ? non doluit vehementer ? quando nos etiam longe remotos, ex auditu solo tetigit dolor, gravique tristitia cor affecit. O acerbum nuntium ! o luctuosum ! quid fuimus ? et quid facti sumus ? repente orphani, fratre destituti. Ingemuit fortasse sol et ipse, hoc cernens : flevit luna eventum : tristiores fuerunt stellæ, velut mœrentes : similique in luctu fuisse dixerim singula elementa. Quid ergo ? num in tristitia persistemus, dolorisque nube contenebrescemus, sicut ii qui perierunt ? Minime vero, soror in Domino. Nec enim sine providentia sunt res nostræ, nec sine spe, quemadmodum apud gentes mysteriis non initiatas : sed sunt in manu Dei, qui omnia continet ; a quo facti sumus, et nos, et qui nos genuerunt ; cujus munere et spiramus et vivimus ; a quo item ad hanc, quæ omnium maxima est dignitas, virginitatis professionem evecta es. Planximus quantum satis erat fratris necem. Nunc tempus est consolationis, nunc dies gratiarum actionis. Deponamus ergo lugubrem habutm, et magni animi arma induamus. Præmisimus fratrem, et forma, et mente, et fide præstan-

σαντές τε καὶ ἐκδώσαντες. Καὶ, εἰ δεῖ ἀποστολικῶς εἰπεῖν, Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Ὧδε γὰρ προελθοῦσα ὡς ἐξ ᾅδου πυλῶν ἡ Εἰκονομαχικὴ αἵρεσις, ὧδε καὶ κατήργηται, ἀλλὰ καὶ ἔτι καταργηθήσεται ταῖς αὔραις τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁπηνίκα ἐπιτιμήσει Χριστὸς τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ὡς ἀληθῶς θαλάσσῃ, περὶ ἣν πολλὰ τὰ περὶ τὴν πίστιν ναυάγια, οὐ τοσοῦτον διαστροφῇ νοὸς, ὅσον δέει τῶν κρατούντων. Πλὴν ὅπ περιείλοντο πολλοὶ τοῦ κλύδωνος πηδαλιουχούμενοι Πνεύματι ἁγίῳ· καὶ πολλὰ τὰ μαρτύρια, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας συγγάμματα πᾶσαν πλάνησιν διελέγχοντα, καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ὡραιότητα πάσαις πισταῖς διανοίαις ὑποφαίνοντα. Μεθ' ὧν φυλαχθείη καὶ ἡ σὴ μακαριότης, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνιζομένη, τὸν δρόμον τελοῦσα, τὴν πίστιν τηροῦσα, εἰ ἀκόληψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης στεφάνου. Εἶεν.

ΣΙΔ'. (9) — Ὑπακοῇ μοναζούσῃ· [ωλη'.]

Καὶ εὐλαβούμενοι γράφειν, ὅμως ἀναγκαζόμεθα στόμα εὐχάριστον καὶ αἰνέσιμον ἀνοίγειν τῇ τιμιότητί σου. Ἕως πότε οὖν οὐκ ἀνήσῃ, καλλιμῆτορ, κιχρᾷν ἡμῖν σεαυτήν ; Ἕως τίνος τὰ δωρήματά σου οὐκ ἀπολήξουσιν ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν παραπεμπόμενα ; καὶ μάλιστά γε νῦν· ὅτε πολλά σε τὰ λυπηρὰ περιεστοίχισαν· ἐφ' οἷς καὶ ἐκινήθημεν μᾶλλον ἐπιστεῖλαι· μαθόντες οὕτως καὶ οὕτως, ἐπὶ τῷ λειψάνῳ τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ σου καταπράξασθαί σε. Φασὶ γὰρ ἀνεῳγέναι σε τὴν θήκην παραγενομένην ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἶτα περιπλακῆναι τῷ λειψάνῳ, καὶ εἰς ἀγκάλας ἑλεῖν μετενταφιάζουσαν [f. μεταμφιάζουσαν] οἱονεὶ τὸν νεκρὸν ἄλλοις καινοῖς ὀθονίοις. Τίς οὖν οὐκ αἰάσατο [Cod. Reg. ἀγάσαιτο] τὸ φιλάδελφόν σου ; τίς δὲ τηνικαῦτα παρὼν οὐκ ἂν ἐξέχεε δάκρυα ; οὐκ ἂν ὠλοφύρατο θερμῶς ; ὅπου γε καὶ ἡμῶν πορρωτέρω διακειμένων ἐξ ἀκοῆς μόνον ἥψατο τὸ πάθος, καὶ περιωδύνησε τὴν καρδίαν σφόδρα. Ὢ ἀγγελίας πικρᾶς ! ὢ συναντήματος ὀδυρτικοῦ ! τί ἦμεν, καὶ τί ἐγενόμεθα ; ἐξαπίνης ὀρφανοὶ, ἐρημάδελφοι. Τάχα ἐστέναξεν ὁρῶν καὶ ὁ ἥλιος τὸ γενόμενον· ἐδάκρυσε δὲ σελήνη τὰ φθάσαντα· ἐστύγνασαν δὲ ἀστέρες, ὡς λυπούμενοι, ὅτι οὖν ἐκείνη ἄλλο [illegible] τῶν στοιχείων πεπονθὸς τὰ ὅμοια. Τί οὖν ἐπι[illegible]μεν τοῖς λυπηροῖς ; συσκοτάσωμεν τῷ νέφει τῆς λύπης, καὶ γενώμεθα ὡς οἱ ἀπολωλεκότες ; Οὐ[illegible], ἀδελφὴ ἐν Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα· οὐδὲ ἀνέλπιστα, κατὰ τὰ ἔθνη τὰ ἀμύητα· ἀλλ' ἐν χερσὶ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα συνέχοντος· παρ' οὗ καὶ γεγόναμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ γεγεννηκότες ἡμᾶς· ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀναπνεῖν καὶ ζῆν κεκτήμεθα· καὶ τὸ εἰς τόδε προαχθῆναι τοῦ μεγίστου τῶν ἀξιωμάτων παρθενικὸν ἐπάγγελμα. Ἐκλαύσαμεν οὖν τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ. Νῦν καιρὸς παρακλήσεως, νῦν ἡμέρα εὐχαριστίας. Ἀποθώμεθα οὖν τὸ πενθικὸν σχῆμα, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τῆς μεγαλοψυχίας.

[99] Rom. v, 20. [1] II Tim. iv, 7.

NOTÆ.

(9) In cod. Reg. σιζ'.

ψαμεν ἀδελφὸν ἀγαθὸν τῷ τε εἴδει, καὶ τῇ A
καὶ τῇ πίστει, ὥσπερ καὶ πρότερον τοὺς
;ς, » καὶ τοὺς γεννήτορας · μικρὸν ὕστερον
ιθα καὶ ἡμεῖς. Οὐδεὶς ὁ ζήσων, καὶ μὴ θνη-
οὐδεὶς ὁ γεννηθεὶς, καὶ μὴ ταφείς. Παρα-
μεθα λίαν [Cod. Reg. λοιπόν] καὶ ἡμεῖς πρὸς
ἴον · ἑτοιμάσωμεν τὰ ἐφόδια τῆς μεταστά-
τυπώσωμεν τὰς ἀδελφὰς τῷ οἰκείῳ καταστή-
αὶ πενθεῖν εὐκαίρως, καὶ εὐχαριστεῖν ἁρμο-
ίξωμεν τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν ἐστι
ενος, εὐχαριστούμενος ἐφ' οἷς κελεύει. Αὐ-
οκεν, αὐτὸς καὶ ἀφείλετο · ὡς τῷ Κυ-
οξεν, οὕτως καὶ ἐπίετο. Ναὶ παρακαλῶ
ιτητά σου ἴσα καὶ μητρὶ καὶ γεννησάσῃ ἤτοι
τῇ φιλτάτῃ μοι · ἀφήσωμεν φωνὴν αἰνέσεως ·
ομεν πρόσωπον φαιδρότητος · διδάξωμεν ἔρ- B
ι τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέρομεν · καὶ τῇ
ιι ἀπεθάνομεν, καὶ εἴκομεν κατὰ πάντα
ις προστάγμασιν. Ἐὰν οὕτω πράξοις, ὅσον
, εὐφρανεῖς Χριστὸν, τὸν ἀθάνατόν σου νυμ-
ἐπεὶ ἐὰν λυπῇ, λυπεῖς αὐτὸν ὡς τὸ εἰκὸς,
ν περισσότερον ἐκείνου φιλοῦσα. Ὁρᾷς ποῦ
γος ἤγαγεν; ὡς οὐδὲ ὀρφανὴν οὖσαν, οὐδὲ
πον, οὐδὲ ἀπροστάτευτον · Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς
μῶν, τίς καθ' ἡμῶν; εἰ αὐτὸς ὁ περιέπων,
ιπίπτων; Οὕτως καὶ τανῦν προήχθην, ἀδελφὴ,
ίσαι σε. Αὐτὴ δὲ εὖ πράττουσα πείθοιο
ἱροντι, εὖ συμβουλεύσαντι, καὶ τῷ ὄντι οἰκειοπαθοῦντι ὀφειλομένως, ὡς οἰκεῖα, τὰ σά.

A tem, sicut et antea consanguineos et parentes: paulo post et nos subsequemur. Nullus vivet, qui non sit moriturus: nemo natus et non sepultus. Accingamur et nos deinceps ad exitum: migrationis viatica comparemus: sorores exemplo nostro informemus, ut et tempestive lugeant, et ut decet, gratias agant. Ostendamus iis qui nos vident, Deum a nobis glorificari, eique gratias agi ob ea quæ jubet: *Ipse dedit, ipse abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est* [2]. Utique obtestor honorificentiam tuam, perinde ac matrem quæ me genuerit, aut sororem mihi charissimam; promamus vocem laudationis: exhibeamus vultum hilaritatis: doceamus operibus, nos crucem humeris gestare, et voluntate nostra mortuos esse, et divinis mandatis in omnibus obtemperare. Hoc modo si te gesseris, prout rectum est ac præclarum, Christum exhilarabis immortalem Sponsum tuum; quoniam, si tristaris, contristas illum, ut par est credere, tanquam alium præ illo amans impensius. Vides quo te hic sermo perduxit: quod neque orba sis, nec inspectore careas, nec tutore. *Si enim Deus pro nobis, quis contra nos* [3]? si ipse curam gerit, quis adversabitur? Sic et nunc, soror, adductus sum ut te hortarer. Tu vero recte feceris si credas indocto seni consulenti, et qui rebus tuis, prout debet, sic afficitur tanquam propriis.

(9*). — Μεθοδίῳ (10) μονάζοντι. [ωμ'.]

CCXV. — *Methodio monacho* (*).

De diversis argumentis.

ἔχει ἐπιποθίαν ἡ τιμιότης σου ἰδεῖν τὴν τα- C
ἡμῶν, τοσαύτην οἰέσθω καὶ τὴν ἡμετέραν
ιὸς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς ὁμιλίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ
αι · Οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχον-
λὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ · αὐτῷ ἀναθετέον
ον, καὶ ἐπιρριπτέον τὴν μέριμναν, καὶ αὐτὸς
ὁπηνίκα ἂν καὶ βούληται, θέλημα τῶν φο-
ῶν αὐτόν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἀναγκαῖον περὶ
ταθέντων κεφαλαίων ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἡμῶν
Ἱλαρίωνός τε καὶ Εὐστρατίου, μεσολαβούσης
εὐλαβείας, ἀποκριθῆναι τὰ εἰκότα. Ὡς ἂν δὲ
τὰ γένηται τὰ λεγόμενα, ἑνὸς ἑκάστου προταθέν-
λαίου κατὰ συνέχειαν, καὶ ἡ ἀπόκρισις εἴη.
τησις Α'. — Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρε-
ν ἐν Ῥώμῃ, ἐν Νεαπόλει, καὶ ἐν Λογγιβαρ-
ηρύκτων, καὶ ἀπολελυμένων · εἰ χρὴ τοὺς D
υς δέχεσθαι, καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς, καὶ συν-
καὶ συνεύχεσθαι.
ὶκρισις. — Ἐν καιρῷ αἱρέσεως οὐ κατὰ τὰ
τη τυπωθέντα πάντως ἀπαραλείπτως γίνεται,
ν ἀναγκάζουσαν χρείαν. Ὅπερ φαίνεται πε-
; ὅ τε μακαριώτατος Ἀθανάσιος, καὶ ὁ ἁγιώ-

C Quanto flagrat excellentia tua desiderio vivendi tenuitatem nostram: tantum et putet esse nostrum, ut tecum coram congrediamur. Sed quia scriptum est: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* [4]; ad ipsum referendus est affectus, ac projicienda in eum cura: atque ipse, cum voluerit, *Voluntatem timentium se faciet* [5]. Quod vero ad hoc tempus attinet, de capitibus propositis a spiritualibus fratribus nostris Hilarione et Eustratio, interveniente reverentia tua, necessarium est quæ convenientia videbuntur respondere. Verum ut facilius percipi possint quæ dicentur, unicuique propositæ quæstioni conjunctim subjungetur ordine responsio.

Interrogatio I. — De presbyteris, qui Romæ aut Neapoli, et in Longobardia ordinati absque acclamatione sunt, et dimissi: utrum eos recipere oportD teat, cum eisque communicare, et cibum sumere, et orare.

Responsio. — Hæreseos tempore, propter cogentem necessitatem, non plane omni ex parte fiunt quæ in pace sancita sunt. Id quod fecisse cernimus tum beatissimum Athanasium, tum sanctissimum

[2] Job I, 21. [3] Rom VIII, 31. [4] Rom. IX, 16. [5] Psal. CXLIV, 19.

NOTÆ.

In cod. Reg. σιη'.
Hanc epistolam edidit Cotelerius, t. III *Mo-Eccles. Græcæ*, ex cod. Regio, n. 1770, sub no-Nicephori CP.; at Theodoro nostro vindicant cod. Reg. n. 1987, quo usi sumus, et duplex apographum Sirmondi.
(*) Dogmatica.

Eusebium : qui ambo exterorum ordinationes fecere. Idemque nunc in præsenti hæresi fieri conspicitur. Itaque presbyteri memorati, si palam damnati non sint, nequaquam ob ejusmodi ordinationem aversandi sunt, sed admittendi secundum quatuor propositiones.

Interrogatio II. — De presbyteris extra provinciam in Sicilia ordinatis : utrum admitti debeant.

Responsio. — Hæc interrogatio similis est superiori, licet ratione loci discrepet : similem itaque responsionem accipiet.

Interrogatio III. — De Ecclesiis inquinatis per sacerdotes qui hæresi communicarunt, a quibus detinentur : utrum in eas orationis vel psalmodiæ causa ingredi oporteat.

Responsio. — Nullatenus in hujusmodi ecclesias ingrediendum est, juxta modos memoratos : quandoquidem scriptum est : *Ecce relinquetur domus vestra deserta* [6]. Simul enim atque introducta est hæresis, abscessit angelus loci præses, juxta magni Basilii vocem [7] : ac templum ejusmodi, communis et profana domus factum est : *Et non introibo*, inquit, *in ecclesiam malignantium* [8]. Et Apostolus : *Qui consensus templo Dei cum idolis* [9] ?

Interrogatio IV. — De ecclesiis per eosdem sacerdotes pollutis, sed quæ ab ipsis non detinentur : num in illis psallere et orare oporteat.

Responsio. — Oportet sane in eas ecclesias intrare ad psallendum et orandum, si modo illæ non amplius polluuntur ab hæreticis, sed ab orthodoxis in perpetuum detinentur. Constitutum autem hic est, ut ab episcopo vel sacerdote sanæ fidei, solemnis apertio ecclesiæ, exhibita prece, fiat. Itaque si hoc fiat, et sacrum ibi celebrari non erit absonum. Exemplo sit sanctus Athanasius, qui, cum imperator Constantius ipsum hortaretur ut hanc unam gratiam concederet, tradendi scilicet Arianis apud Alexandriam templum unum ubi convenirent; annuit, modo ipse quoque gratiam eamdem Constantinopoli consequeretur, ut nempe orthodoxi convenirent in templum unum, ab Arianis detentum.

Interrogatio V. — De sanctis qui in corpore : utrum ingredi oporteat in eorum cœmeteria, ibique orare et adorare, dum ea pollutis sacerdotibus tenentur.

Responsio. — Non permittit canon, secundum ea quæ prius declarata sunt, in eorum cœmeteria introire. Scriptum est enim : *Ut quid libertas mea judicatur ab aliena conscientia* [10] ? nisi forte ex necessitate, tantummodo ad venerandas sancti reliquias, fiat ingressus.

Interrogatio VI. — De iis qui habitum mona-

A τατος Εὐσέβιος, ὑπερορίους χειροτονίας ἀμφότεροι ποιησάμενοι. Καὶ νῦν δὲ τὸ αὐτὸ ὁρᾶται πραττόμενον ἐν τῇ παρούσῃ αἱρέσει. Ὥστε οἱ ὑποδηλωθέντες, εἰ οὐ προδήλως εἰσὶ κατεγνωσμένοι, οὐδαμῶς ἐκ τοῦ οὕτως χειροτονηθῆναι ἀποτρόπαιοι, ἀλλὰ προσδεκτέοι κατὰ τέσσαρας προτάσεις.

Ἐρώτησις Β'. — Περὶ τῶν χειροτονηθέντων πρεσβυτέρων ὑπερόρια ἐν Σικελίᾳ· εἰ χρὴ τούτους δέχεσθαι.

Ἀπόκρισις. — Τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὅμοιον τοῦ προτεθέντος, εἰ καὶ καθ' ὕφεσιν τόπου ἀνόμοιον. Ὁμοίαν δηλονότι ἕξει καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

Ἐρώτησις Γ'. — Περὶ τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ἐκ τῶν ἱερέων τῶν κοινωνησάντων τῇ αἱρέσει, καὶ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν· εἰ χρὴ ἐν αὐταῖς εἰσιέναι B χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμῳδίας.

Ἀπόκρισις. — Οὐ χρὴ τὸ καθόλου εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας εἰσιέναι, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους· ἐπειδὴ γέγραπται· Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ἅμα γὰρ τῷ εἰσαχθῆναι τὴν αἵρεσιν, ἀπέπτη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε ἄγγελος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου· καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιόσδε χρηματίζει ναός. Καὶ· οὐ μὴ εἰσέλθω, φησίν, εἰς Ἐκκλησίαν πονηρευομένων. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· Τίς συγκατάθεσιν ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;

Ἐρώτησις Δ'. — Περὶ τῶν τῶν κοινωθέντων ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερέων, καὶ μὴ κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν· εἰ χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι.

C Ἀπόκρισις. — Χρὴ μὲν οὖν εἰσιέναι ἐν ταῖς τοιαύταις ἐκκλησίαις εἰς τὸ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι· ἀλλ' εἴπερ ἀσφαλῶς μηκέτι χραίνονται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸ ἀεί. Τετύπωται δὲ ἐνταῦθα, ὑπὸ σεσωσμένου ἐπισκόπου, ἢ ἱερέως τὰ ἀνοίξια τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι, ὑποφωνουμένης εὐχῆς. Ὥστε εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ τὸ λειτουργεῖν ἐκεῖσε οὐκ ἀπᾷδον. Παράδειγμα, τὸ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον ὑπὸ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως παρακαλούμενον μίαν ταύτην χάριν παρασχέσθαι, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕνα ναὸν παραδοῦναι τοῖς Ἀρειανοῖς εἰς τὸ συνάγεσθαι, κατανεῦσαι, ἄνπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει λήψοιτο καὶ εἰς τὴν αὐτὴν χάριν, τοῦ συνάγεσθαι τοὺς ὀρθοδόξους ἐν ἑνὶ ναῷ κατεχομένῳ ὑπὸ Ἀρειανῶν.

D Ἐρώτησις Ε'. — Περὶ τῶν ἐν σώματι ἁγίων· εἰ χρὴ εἰσιέναι εἰς τὰ κοιμητήρια αὐτῶν, καὶ εὔχεσθαι, καὶ προσκυνεῖν αὐτοῖς κατεχομένων [*al.* κατεχομένοις, *al.* καταδεχόμενον] ὑπὸ τῶν μιανθέντων ἱερέων.

Ἀπόκρισις. — Οὐ παραχωρεῖ κανών, κατὰ τὰ προδηλωθέντα, εἰσιέναι εἰς τὰ τοιαῦτα κοιμητήρια. Γέγραπται γάρ· Ἵνα τί ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; εἰ μή τι ἂν ἐξ ἀνάγκης, κατὰ μόνον τὸ ἀσπάσασθαι τὸ τοῦ ἁγίου λείψανον, ἡ εἴσοδος γένοιτο.

Ἐρώτησις Ϛ'. — Περὶ τῶν λαβόντων τὸ μοναχι-

[6] Matth. XXIII, 38. [7] Epist. 191. [8] Psal. XXV, 5. [9] II Cor. VI, 16. [10] I Cor. X, 29.

γχῆμα ἐκ τῶν κοινωθέντων ἱερέων · πῶς χρή
ις δέχεσθαι.
τόκρισις. — Ὁμολογοῦντας ἡμαρτηκέναι, καὶ
ιηθέντας χρόνῳ τινὶ, εἶθ' οὕτως σφραγῖδα
ένους παρασεσωσμένου πρεσβυτέρου, προσδε-

ώτησις Ζ'. — Περὶ τῶν ὑπογραψάντων καὶ
ησάντων μοναχῶν καὶ κληρικῶν ἐν τῇ αὐ-
έσει · πῶς χρὴ τούτους δέχεσθαι · χωρὶς ἐπι-
, ἢ μετὰ ἐπιτιμίου · ἐὰν ὁμολογῶσι μηκέτι
ῖν ἐν τῇ ἱερατείᾳ · καὶ εἰ ἔξεστιν ἡμῖν, διδόναι
ια τοῖς τοιούτοις.
όκρισις. — Δῆλον ὅτι μετὰ τῶν προσηκόντων
ίων. Πῶς γὰρ ἂν μὴ τοὺς καρποὺς τῆς μετα-
ἐπιδεικνύμενοι, εἶεν ἄξιοι συναφθῆναι τῷ ὀρθο-
σώματι; διδόναι δὲ καὶ ἡμᾶς ἐπιτίμια τοῖς
οις, οὐκ ἀποκριτέον. Γέγραπται γὰρ, Ἀλλή-
ὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπλη-
τε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.
ώτησις Η'. — Περὶ τῶν μοναχῶν τῶν ἀδιαφό-
αραβαλλόντων τοῖς τυχοῦσι, καὶ συνευχομένοις
νεσθίουσιν αὐτοῖς · εἰ χρὴ δέχεσθαι τοὺς τοιού-
ς συνεστίασιν καὶ ψαλμῳδίαν.
όκρισις. — Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος · Στέλ-
ι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως πε-
οῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν
λαβον παρ' ἡμῶν · πῶς οὐχὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὸ
κρίνετε; εἰ μὲν οὖν ἀπόσχοιντο τῆς ἐφαμάρ-
υνηθείας, καταδεχόμενοί τε καὶ ἐπιτιμίαν τὴν
κουσαν, δεκτέοι. Ἐπιτηρητέον δὲ τίνες εἰσὶν
ῆτε τυχόντας · ἄρα αἱρετικοὶ, ἢ προδήλως
ωσμένοι ἐπὶ τῷ βίῳ; περὶ τῶν τοιούτων γὰρ,
ὁ Ἀπόστολος · Ἐάν τις ἀδελφός ὀνομαζό-
πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης,
ἑξῆς · τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.
ώτησις Θ'. — Περὶ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν
ιότων μετὰ τῶν αἱρετικῶν ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ
ινωνησαντων, ἢ ὑπογραψάντων, ἢ συλλειτουρ-
των · εἰ χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς συν-
ιν, καὶ ψαλμῳδίαν, χωρὶς σφραγῖδος ἢ μετὰ
ῖδος.
όκρισις. — Ἐπὶ τῶν τοιούτων τηρητέον, εἰ οἱ
ιότες ἱερεῖς μετὰ ἱερέων αἱρετικῶν ἢ λαϊκῶν
, καὶ ὁμολογουμένων ἢ ὀρθοφρονούντων μὲν,
ούντων δὲ τοῖς αἱρετικοῖς. Μεῖζον γὰρ τὸ κρῖμα
ῶν ἱερωμένων. Μετανοίᾳ δὲ ἀξιολόγῳ ἑκατέ-
προσδεκτέον κοινωνῆσαι αὐτοῖς ἁλῶν τε, καὶ
ιχῶν [*al.* ἄλλων τε προσευχῶν] καὶ σφρα-

ώτησις Ι'. — Περὶ τῶν ὑπογραψάντων κο-
ν ἐν τῇ αἱρέσει καὶ κοινωνούντων · εἰ χρὴ
οιούτοις κοσμικοῖς ὀρθοδόξους κοσμικοὺς συν-
.
όκρισις. — Ἡ ἀδιαφορία, τῶν κακῶν τὸ αἴ-
Ἀναμέσον γὰρ, φησὶ, καθαροῦ καὶ βεβήλου
ιέστελλον. Χρὴ οὖν, εἴπερ ζηλωταί εἰσιν οἱ ὀρ-
οῦντες, μὴ προσίεσθαι τοὺς τοιούτους εἰς συν-

A sticum a contaminatis sacerdotibus acceperunt: quomodo recipi debeant.

Responsio. — Si confiteantur se peccasse, et ad aliquod tempus pœnitentiam egerint, atque ita consignationem deinde ab rectæ fidei presbytero acceperint, admittendi sunt.

Interrogatio VII. — De monachis et clericis qui eidem hæresi subscripserunt communicaruntque: quomodo recipiendi sint: sine pœnitentia, an cum pœnitentia: si professi fuerint se non amplius sacra munia obituros: et num liceat nobis pœnitentias talibus imponere.

Responsio. — Utique cum pœnitentiis convenientibus; quo enim modo, nisi exhibitis pœnitentiæ fructibus, digni sint qui orthodoxo corpori uniantur?
B His autem et a nobis pœnitentias injungi, non est improbandum. Scriptum enim est: *Alter alterius onera portate, et sic adimplete legem Christi* [11].

Interrogatio VIII. — De monachis qui promiscue cum obviis quibuslibet conveniunt, unaque orant ac cibum sumunt: utrum ad communem cibum et psalmodiam admitti debeant.

Responsio. — Cum Apostolus dicat: *Ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis* [12]; quomodo non ex vobis ipsis quod bonum est judicatis? Itaque, si a prava consuetudine destiterint, acceperintque convenientem pœnitentiam, admittendi sunt. Observandum autem est quinam sint ii
C quos vocatis *obvios quoslibet:* num hæretici, aut palam culpatæ vitæ? De talibus quippe Apostolus ait: *Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens,* et quæ sequuntur; *cum ejusmodi nec cibum sumere* [13].

Interrogatio IX. — De presbyteris qui semel aut iterum cum hæreticis cibum sumpserunt, non tamen communicaverunt vel subscripserunt, aut una sacris operati sunt: sintne ad communem cibum et psalmodiam admittendi, absque consignatione, vel cum consignatione.

Responsio. — In istis observandum est, an sacerdotes qui cibum sumpserunt, cum hæreticis sacerdotibus, an cum laicis sumpserint, et num cum iis qui recte quidem sentirent, sed com-
D municarent cum hæreticis. Majus enim crimen est in sacratis hominibus. Utrique porro cum pœnitentia condigna suscipi debent, et admitti ad communionem salis, et precum, et consignationis.

Interrogatio X. — De sæcularibus qui in hæresi subscripserunt communicaruntque utrum cum illis sæcularibus sæculares orthodoxos cibum sumere conveniat.

Responsio. — Usus promiscuus causa est malorum. Ait enim: *Inter mundum et profanum non habuerunt distantiam* [14]. Itaque orthodoxi debent, si zelo flagrant, tales ad communem cibum non ad-

ialat. iv, 2. [12] II Thess. iii, 6. [13] I Cor. v, 11. [14] Ezech. xxii, 26.

mittere, nisi prius pœnas pro improba subscriptione dederint, seque ab hæretica communione abstraxerint. Sed quoniam aliqui ob angustias, dum pericula fugiunt, hæretica communione polluuntur: hos, casu factum id esse confitentes, oportet ad convictum admittere: non tamen indiscriminatim, sed indulgentia quadam tempori accommodata, et quæ utriusque afferat emolumentum, non autem animæ detrimentum.

Interrogatio XI. — De iis qui baptizari volunt, si non reperiatur sacerdos orthodoxus aut inculpatus: baptizari oporteat a sacerdotibus pollutis minimeque proclamatis, præcipue si mors immineat.

Responsio. — Hujusmodi formula istic a confessoribus, episcopis, et præpositis promulgata est: iis presbyteris, qui propter communionem cum hæreticis, a sacris officiis exclusi sunt, permitti ut, si non inveniatur sacerdos inculpatæ fidei, et baptizent, et sacramenta tradant: quæ per sacerdotem minime culpæ affinem consecrata fuerint. Habitum quoque monasticum dent, ac preces faciant in exsequiis, et Evangelium in matutinis pronuntient, et aquam Theophaniorum benedicant, ut ditum est, cum rerum angustiæ urgent: quo populi non permaneant prorsus absque Evangelii auditione, minimeque baptizati. Si ergo vobis etiam placet hæc formula, illis quoque in locis observetur.

Interrogatio XII. — De iis qui per schisma secesserunt, et pœnitentia ducti accurrunt: utrum nobis liceat pœnitentias talibus injungere, aut ipsos suscipere.

Responsio. — Jam in superioribus declaratum est, injungi debere: ac superfluum est, idipsum bis retexere.

Interrogatio XIII. — Si episcopus in crimen lapsus, a synodo depositus fuerit, postea tamen presbyterum ordinaverit; iste autem presbyter, postquam in monasterium venerit, pœnitentiam a suo præposito acceperit ad tempus, et postea sacerdotio functus sit: doceri expetimus an ejusmodi sacerdotem, si inculpatus est, suscipere oporteat.

Responsio. — Cum manifesta sit absurditas, ne interrogationem quidem a uobis de hoc crimine fieri oportuit. Dixit quippe Christus: *Non potest arbor mala fructus bonos facere* [12]. Itaque, non quia a proprio præposito, sed neque si a quopiam sancto, pœnitentiam acceperit, ideo solutus est ut sacrum facere possit. Neque enim ipse sacerdos, neque qui solvit, sanctus: quoniam sic omnes canonicæ constitutiones subvertentur ac disperibunt.

A συνεστίασιν, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ τῆς πονηρᾶς ὑπογραφῆς ἐπιτιμηθεῖεν· εἶτα καὶ ἀπόσχοιντο τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ περίστασιν φεύγοντες τοὺς κινδύνους, χραίνονται τῇ αἱρετικῇ κοινωνίᾳ τινές· ὁμολογοῦντας τὴν περιπέτειαν καὶ μετανοοῦντας προσδεκτέον εἰς συνεστίασιν· καὶ τοῦτο οὐκ ἀδιαφόρως, ἀλλὰ κατά τινα συμβάσιν καιρικήν, καὶ φέρουσαν ἐντεῦθεν κέρδος ἀμφοτέροις, ἀλλ' οὐ ζημίαν ψυχικήν.

Ἐρώτησις ΙΑ'. — Περὶ τῶν θελόντων βαπτισθῆναι, ἐὰν μὴ εὑρεθῇ ὀρθόδοξος ἱερεὺς ἢ ἀμέμπτος· εἰ χρὴ βαπτισθῆναι ὑπὸ τῶν κοινωθέντων ἱερέων, ἢ ἀκηρύκτων· μάλιστα ἐὰν θάνατος κατεπείγῃ.

Ἀπόκρισις. — Τύπος τοιοῦτος ἐξεφωνήθη ἐνταῦθα
B παρά τε ὁμολογητῶν, ἱεραρχῶν τε καὶ καθηγουμένων· τοὺς εἰρημένους πρεσβυτέρους τῆς λειτουργίας διὰ τὴν αἱρετικὴν κοινωνίαν, συγχωρεῖσθαι, μὴ εὑρισκομένου σεσωσμένου ἱερέως, καὶ βαπτίζειν, καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων προτετελεσμένων καὶ ἐξ ἀκρατήτου [f. ἀχράντου] ἱερέως. Σχῆμα τε διδόναι μοναχοῦ, εὐχήν τε ποιεῖσθαι ἐπὶ ἐκκομιδῆς, Εὐαγγέλιόν τε ἐκφωνεῖν ἐπὶ ὄρθρου, καὶ τὸ τῶν Θεοφανίων ὕδωρ εὐλογεῖν, ὡς εἴρηται, κατὰ περίστασιν· διὰ τὸ μὴ ἐναπομένειν τοὺς λαοὺς παντάπασιν ἀνηκόους τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀφωτίστους. Εἰ οὖν συναρέσκει ὑμῖν, κρατείτω ὁ τοιοῦτος τύπος καὶ ἐν τοῖς αὐτόθι.

Ἐρώτησις ΙΒ'. — Περὶ τῶν ἀποσχισάντων καὶ τῇ μετανοίᾳ προστρεχόντων· εἰ ἔξεστιν ἡμῖν τοῖς
C τοιούτοις ἐπιτίμια διδόναι, ἢ δέχεσθαι αὐτούς.

Ἀπόκρισις. — Ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεδήλωται, ὅτι χρὴ διδόναι· καὶ παρέλκον, δὶς τὸ αὐτὸ ἐπικυκλοῦν.

Ἐρώτησις ΙΓ'. — Κἂν ἐπίσκοπος εἰς ἔγκλημα περιπεσών, ὑπὸ συνόδου καθαιρεθῇ, εἶτα πάλιν μετὰ καθαίρεσιν χειροτονήσῃ πρεσβύτερον· ὁ δὲ αὐτὸς πρεσβύτερος ἐν μοναστηρίῳ παραγενόμενος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου δέξηται ἐπιτίμιον πρὸς χρόνον [al. πρὸ χρόνων, *jam pridem*], καὶ μετὰ ταῦτα ἐνεργῇ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ· εἰ χρὴ δέχεσθαι τὸν τοιοῦτον ἱερέα, εἰ ἀνέγκλητός ἐστι, διδαχθῆναι ἐδεήθημεν.

Ἀπόκρισις. — Προφανοῦς οὔσης τῆς ἀτοπίας,
D [12] οὐδὲ ἐπερωτῆσαι ὑμᾶς ἐχρῆν περὶ τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος. Εἴρηκε γὰρ ὁ Χριστός· Οὐ δύναται σαπρὸν δένδρον καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. Ὥστε οὐχ ὅτι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγουμένου, ἀλλὰ κἂν ὑπὸ ἁγίου τινός, ἐπιτιμηθεὶς ὁ τοιοῦτος ἀπολέλυται τοῦ λειτουργεῖν. Οὐχ ἱερεύς, οὐδὲ ὁ λύσας, ἅγιος· ἐπεὶ οὕτω περιτραπήσεται πάντα κανονικὰ παραγγέλματα, καὶ οἰχήσεται (11).

[12] Matth. VII, 17.

NOTÆ.

(11) Quæ sequuntur hujus epistolæ, non exstant in codice Regio n. 1987, sed exstant in apographis Sirmondi et Frontonis Ducæi, tum et in editione Cotelerii.

Ἐρώτησις ΙΔ'. — Περὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων, μὴ ὑπογραψάντων δὲ, μηδὲ κοινωνησάντων, συμφαγόντων δὲ μόνον μετὰ Γρηγορίου τοῦ μητροπολίτου.

Ἀπόκρισις. — Ἐν τοῖς ἀνωτέρω προδεδήλωται ὁ περὶ τούτου λόγος. Εἴτε οὖν μετὰ Γρηγορίου, εἴτε μεθ' οἵου δήποτε τῶν ἑτεροδόξων, ἡ συνεστίασις γέγονε· μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ ὁ συνεστιαθεὶς τοῦ ἐγκλήματος ἀπολύεται, οὐ μόνον πρὸς συνεστίασιν τῶν πεφυλαγμένων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἣν ἠξιώθησαν ἱερωσύνην. Τὸ δὲ μέτρον τοῦ ἐπιτιμίου οὐ δυνατὸν ὡρισμένως ὑποβαλεῖν, διὰ ποιότητα καὶ προσώπου καὶ τρόπου· ὥστε ἐν δυσὶν ἢ τρισὶ τεσσαρακοσταῖς ἀρκεῖσθαι τὸν ἐπιτιμηθέντα.

Ἐρώτησις ΙΕ'. — Περὶ πρεσβυτέρων ὁμοίως ὑπὸ ὀρθοδόξων χειροτονηθέντων, καὶ κατὰ ἄγνοιαν συμφαγόντων μετὰ πρεσβυτέρων βεβρωκότων μετὰ τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου.

Ἀπόκρισις. — Γέγραπται· Πᾶν τὸ ἐν ἀγνοίᾳ, καθαρισθήσεται. Ὥστε ἀνένοχοί εἰσι παντὸς ἐπιτιμίου.

Ἐρώτησις ΙϚ'. — Περὶ πρεσβυτέρων ὀρθοδόξων, ἤγουν Ἱλαρίωνος, καὶ Εὐστρατίου μοναχοῦ· εἰ ἔχουσιν ἐξουσίαν τοῦ διδόναι ἐπιτίμια.

Ἀπόκρισις. — Προείρηται καὶ τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι χρὴ διδόναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐμφαίνει ἡ ἐρώτησις, εἰ δεῖ καὶ τὸν μὴ ἔχοντα ἱερωσύνην, διδόναι κατὰ ἀπορίαν πρεσβυτέρων, καὶ πίστιν τοῦ προσιόντος· οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος, καὶ τὸν ἁπλῶς μοναχὸν ἐπιτίμια διδόναι.

Ἐρώτησις ΙΖ'. — Περὶ μονάζοντος τοῦ λαβόντος τὸ ἱερὸν σχῆμα κατὰ ἄγνοιαν ἀπὸ πρεσβυτέρου χειροτονηθέντος ὑπὸ καθῃρημένου.

Ἀπόκρισις. — Εἴρηται ἐν ἑτέρῳ κεφαλαίῳ, ὅτι Πᾶν τὸ κατὰ ἄγνοιαν, καθαρισθήσεται. Καὶ οὐκ ἐξὸν ἀποστρέφεσθαι τὴν μετὰ τοῦ τοιούτου συνεστίασιν, καὶ ἐπὶ ἄλλων τὴν σύμβασιν ποιούντων ὁμοίως καὶ φιλίαν.

Ταῦτά σοι μὲν ὡς συμψύχῳ καὶ συμπόνῳ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνεπτύξαμεν. Αὐτὸς δὲ μεταδοίης ἀσφαλῶς τοῖς ἐπερωτήσασιν ἀδελφοῖς. Οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις· οὐδὲ πολλοῖς ἐκπέφρασται τὰ τοιάδε· οὐ μόνον διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀνομησάντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πειρασμοὺς τῶν κρατούντων. Ἀνθ' ὧν δὲ οἱ εὐλαβέστατοι ἀπεστάλκασιν ἀποστόλων πολλῶν τε καὶ καλῶν, ἀμείψοιντο παρὰ Θεοῦ τὴν ἀξίαν μισθαποδοσίαν, καὶ τάδε δύο μαλαχίσκια εἰς ὑπόμνημα φιλίας. Ἔῤῥωσθε ἐν Κυρίῳ, τιμιώτατοι, προσευχόμενοι ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας.

Interrogatio XIV. — De presbyteris qui similiter ab orthodoxis ordinati sunt, et neque subscripserunt, neque communicarunt, sed duntaxat cibum sumpserunt cum Gregorio metropolita.

Responsio. — Jam in superioribus de ista re lex est tradita. Sive igitur cum Gregorio, sive cum quolibet ex heterodoxis cibus sumptus sit; qui sumpserit, a crimine per pœnitentiam congruam solvitur, non modo ut cum iis qui se immunes culpæ servarunt, cibum sumat, sed etiam ut sacerdotio quo insignitus est fungatur. Pœnitentiæ autem modum definite subjicere, non est possibile ob qualitatem personæ et morum : ita ut duabus tribusve quadragesimis multatum fuisse sufficiat.

Interrogatio XV. — De presbyteris qui similiter ab orthodoxis ordinati sunt, ac per ignorantiam cibum sumpserunt cum presbyteris qui cum eodem metropolita cibum sumpserant.

Responsio. — Scriptum est : *Omne quod in ignorantia, mundabitur*[16]. Quocirca nulli pœnæ sunt obnoxii.

Interrogatio XVI. — De presbyteris orthodoxis, puta Hilarione, et Eustratio monacho : habeantne potestatem injungendi pœnitentias.

Responsio. — Jam dictum est et in superioribus, injungi oportere. Quia vero innuit interrogatio, an qui sacerdos non est, debeat, ubi presbyteri non sunt, injungere propter fidem accedentis : præter fas non est ut vel simplex monachus pœnitentias imponat.

Interrogatio XVII. — De monacho qui per ignorantiam sacrum habitum accepit a presbytero per depositum ordinato.

Responsio. — In alio capite dictum est : *Omne quod per ignorantiam, mundabitur*. Nec licet aversari communem cum isto cibum, neque alia similiter quæ concordiam et amicitiam fovent.

Atque hæc quidem tibi tanquam unanimi et laborum socio nos pro viribus explicuimus. Tu vero ea caute tradito fratribus qui interrogaverunt. *Non enim omnium est fides*[17] : neque hæc exposita sunt multis : non modo propter dementiam eorum qui deliquerunt; sed etiam propter tentationes eorum qui dominantur. Pro iis autem multis præclarisque muneribus quæ religiosissimi homines miserunt, dignam a Deo remunerationem accipiant, et has duas sportellas in amicitiæ monumentum. Valete in Domino, reverendissimi, pro nobis peccatoribus precantes *meliora et viciniora saluti*[18].

ΣΙϚ' (12). — Ἰωάννῃ κληρικῷ. [ωμγ'.]

CCXVI. — *Joanni clerico.*

Potius non peccare curet, quam qualis pœna peccato statuenda sit.

Τὸ μὲν τῆς ἀγάπης σου δῶρον ἀπεδεξάμεθα, φίλε

Dilectionis tuæ munus accepimus, amice since-

[16] Levit. IV, 2. [17] II Thess. III, 2. [18] Hebr. VI, 9.

NOTÆ.

(12) In cod. Reg. σιθ'.

rissime. Ad interrogationem vero tuam, qua scire aves, quæ pœna sit luenda, si contigerit te cum hæreticis convivari; hoc respondemus: in omni quidem peccato paratam esse veniam idoneæ pœnitentiæ: cæterum ante peccatum pœnam statuere non licere, peccatique januam hoc modo aperire. Neque enim si perconteris: Si mœchatus fuero, quod nolim, quænam erit pœna? de hac respondere debeo: incitatio enim est ad peccandum. Sed ita respondendum est: Cave ne peccatum admittas, pedemve ad lapidem offendas, sive intellectu, sive sensu. Ubi autem offenderis, tunc medicus obsecranti et pœnitenti idoneum ad sanationem remedium adhibebit. Hæc tibi magna cum attentione scripsi, orans, dilecte, ut ab omni malo libereris.

γνησιώτατε. Τὸ δὲ αἴτημα ὅπερ (12) ᾐτήσω πρὸς τὸ, ἐὰν φθάσῃ συνεστιαθῆναι αἱρετικοῖς, εἰδέναι τὸ ἐπιτίμιον, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος ἡ ἀξιόλογος μετάνοια τὴν συγχώρησιν ἔχει· οὐ μὴν πρὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἔξεστιν ἐπιτίμια τιθέναι, καὶ ἀνοίγειν ἐντεῦθεν τὴν θύραν τῆς ἁμαρτίας. Οὐδὲ γὰρ ἐὰν ἐρωτήσῃς· Εἰ φθάσω πορνεῦσαι, ὡς οὐ βούλομαι, τί τὸ ἐπιτίμιον; χρή με ἀποκριθῆναί σοι τόδε· προτροπὴ γὰρ γίνεται τοῦ ἁμαρτεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκριτέον· Μὴ ποιῆσαι τὴν ἁμαρτίαν, μηδὲ προσκόψαι πρὸς λίθον τὸν πόδα, καὶ νοητῶς, καὶ αἰσθητῶς. Ὅταν δὲ προσκόψῃς, τότε ὁ ἰατρὸς παρακαλοῦντι καὶ μετανοοῦντι ἐπιδίδωσι τὸ θεραπευτικὸν ἴαμα. Ταῦτά σοι γέγραφα σὺν πολλῇ προσοχῇ, εὐχόμενος ῥυσθῆναί σε, ἠγαπημένε, ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

CCXVII. — *Thomaidi virgini* (*).

ΣΙΖʹ (13). — Θωμαΐδι παρθενευούσῃ. [ωμζʹ.]

De eo quod nequaquam latria colitur imago Domini.

Propositionem reverentiæ tuæ, ex viva voce admodum honorandi domini archiatri lætus accepi, utpote a propinquo Deique amante expositam. Nec recuso vel a femina discere interdum quod me latet. Attamen de venerandarum imaginum adoratione, qualis esse debeat, ignorasse non videor. Nos itaque, reverendissima, ut de aliis in præsens dicere omittam, imaginem Domini nostri Jesu Christi sic adoramus, ut ipsum Dominum nostrum Jesum Christum. Hoc autem, *Sicut*, similitudinis est, non confirmationis: alioquin, non imago Christi, sed Christus ipse esset. At vero imago Christi est: et ille in sua imagine adoratus est, et tanquam alterum in altero est ostensus. Ait enim Chrysostomus[19]: « Vidi angelum in imagine: » et Gregorius Theologus rursum[20]: « Hanc autem intente prospiciebat Polemon in imagine. » Igitur et Christus in ea imagine cernitur et adoratur: verum etsi per similitudinem; non tamen ideo, quia ipse adoratur et ipse latria colitur, imago latria colenda est: siquidem nullum foret discrimen imaginis et prototypi. Itaque hæc sunt duo, essentiæ differentia, sed non hypostasis similitudine. Ad hæc, si sola Trinitas latria colitur, quo pacto queat etiam imago latria coli? quaternitas enim facta Trinitas invenietur, additione suscepta, quod impium est. Quod si proprie ac peculiariter habet imago Christi ut latria colenda sit; hoc etiam modo latriæ duæ deprehensæ, ad creaturæ cultum nos adducent, perinde ac hæresis Arianorum. Sed apage impium sensum. Te vero bonus Deus noster servet illæsam, et sine offensione, tum in orthodoxa fide, tum id honesta vitæ conditione, quam per virginitatem elegisti, ut placeas Domino.

Περιχαρῶς ἐδεξάμην τὴν πρότασιν τῆς τιμιότητός σου, διὰ φωνῆς ζώσης τοῦ ὑπερτίμου κυρίου ἀρχιάτρου, ἅτε παρὰ συγγενοῦς καὶ θεοφιλοῦς προσφωνηθείσης. Καὶ οὐκ ἀπαναίνομαι καὶ παρὰ γυναικὸς μανθάνειν ἔσθ' ὅτε τὸ λανθάνον. Οὐ μὴν δοκῶ ἠγνοηκέναι τὴν περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν, ὅπως ὀφείλει εἶναι. Ἡμεῖς τοιγαροῦν, ὦ τιμιωτάτη, ἵνα περὶ τῶν ἄλλων ἐάσω τὸ παρὸν λέγειν, τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως προσκυνοῦμεν, ὡς αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸ δὲ, Ὡς, τοῦτο ὁμοιώσεώς ἐστιν, ἀλλ' οὐ βεβαιώσεως· ἢ γὰρ ἂν, οὐκ εἰκὼν Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς Χριστός ἐστιν. Ἀλλὰ μὴν εἰκὼν Χριστοῦ ἐστιν, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ εἰκόνι προσκεκύνηται, καὶ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ δέδεικται. Φησὶ γὰρ ὁ Χρυσόστομος· « Εἶδον ἄγγελον ἐν εἰκόνι· » καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος πάλιν· « Τῇ δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι. » Οὐκοῦν καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐκείνῃ [*al.* οἰκείᾳ] εἰκόνι καὶ ὁρώμενός ἐστι καὶ προσκυνούμενος. Ἀλλ' εἰ καὶ ὁμοιωματικῶς, ὅμως, ὅτι αὐτὸς προσκυνεῖται καὶ αὐτὸς λατρεύεται, οὐ μὴν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ λατρευτή· ἐπεὶ οὐδὲν διάφορον εἰκόνος καὶ πρωτοτύπου. Καίτοιγε ταῦτα δύο, τῇ διαφορότητι τῆς οὐσίας, οὐ τῇ ὁμοιότητι τῆς ὑποστάσεως. Ἔπειτα, καὶ εἰ Τριὰς μόνη ἐστὶ λατρευομένη, πῶς δύναιτ' ἂν καὶ ἡ εἰκὼν λατρεύεσθαι; εὑρεθήσεται γὰρ τετρὰς ἡ Τριάς, προσθήκην δεξαμένη· ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές. Εἰ δὲ καὶ ἰδιαζόντως ἔχει τὸ λατρευτὸν ἡ εἰκὼν Χριστοῦ· καὶ οὕτω δύο λατρεῖαι εὑρισκόμεναι εἰς κτισματολατρίαν ἡμᾶς ἀγάγοιεν, ἐπίσης τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσεως. Ἀλλὰ ἄπαγε τοῦ ἀσεβοῦς φρονήματος. Σὲ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἡμῶν περιφυλάξειεν ἀσινῆ καὶ ἀπρόσκοπον τῇ τε ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ τῇ σεμνοπρεπεῖ πολιτείᾳ, ἣν διὰ παρθενίας προείλου, πρὸς εὐαρέστησιν Κυρίου.

[19] Sermo 1 de diversis utriusque Testamenti locis. [20] Iamb. 18.

NOTÆ.

(*) Dogmatica.

(13) In cod. Reg. σκʹ.

ΣΙΗ' (14). — Δημητρίῳ ὑπάτῳ. [χμβ'.] A

tantinum Iren. fil. ob nuptias adulterinas merito Herodem alterum dici, attamen ipsius mentionem in re divina fieri posse.

ικροῦ καὶ πρότερον διὰ τοῦ γράμματος ἀπελο-ίμεθα, ὡς πολλὴ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν ἡ ·ις σου, Δέσποτα, ἥ τε τιμὴ καὶ ἡ ἀγάπησις. ῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐσμὲν καθὰ ὑπολαμβάνετε· ἁμαρτωλοὶ εἰς οὐδὲν ὄφελος, οὔτε ὑμῖν, κλάδοις· ἄλλοις ὑπάρχοντες. Εἴη δὲ ὑμῖν κατὰ τὴν πε-ησιν ὁ μισθὸς καὶ ὁ ἔλεος παρὰ Κυρίου, σὺν τῇ α ὑπατίσσῃ, καὶ τοῖς εὐγενέσιν ὑμῶν οὕτε ιαὶ τὰς προσφορὰς δεξάμενοι προσηνέγκαμεν Κυ-τὰ χαριστήρια. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ κατεπεῖγον ὁ λόγος. πήθησαν, φησὶ, τινὲς διὰ τὸν δεύτερον Ἡρώδην, ὀρθόδοξος ἦν καὶ ἡ Ἐκκλησία μνημονεύει αὐτοῦ. τον μὲν Ἡρώδην σύνηθες λέγειν τοὺς κρατοῦν-· καθά φησιν ὁ Θεολόγος· « Ἐὰν Ἡρώδῃ παρά-, σιώπησον. » Ἔπειτα σκοπείτωσαν οἱ ἐπισκή-τες, εἰ μὴ εἰκότως ἡ ἀφομοίωσις. Ὁ πρῶτος B ·δης γυναῖκα ἔχων τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βα-ως, καὶ ταύτην ἐκβαλὼν, εἴληφε τὴν γυναῖκα ππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰς δεύτερον συνοικέ-· καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὸν νόμον τοῦτο, ἐλέγχεται τοῦ Προδρόμου· καὶ μὴ φέρων τὸν ἔλεγχον, κτεί-τὸν προφήτην. Εἶτα μετὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀνασοβευθεὶς φονεύεται· τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ ἐπαγαγόντος δίκην τῷ φονευτῇ, ἀντὶ θανάτου θάνατον οἴκτιστον. Ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν περὶ οὗ γος.

ναῖκα κἀυτὸς ἔχων Μαρίαν τὴν νομίμως συν-ἴσαν αὐτῷ ἐκ νεότητος, ἐκβαλὼν ταύτην, μοι-ς, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, εἴληφε γυναῖκα ότην κουβικουλαρίαν εἰς δεύτερον συνοικέσιον· ἐπειδὴ παρὰ τὰ Εὐαγγέλια τοῦτο, ἐλέγχεται C ωνος κατὰ πρόσωπον· καὶ μὴ φέρων τὸν ἔλεγ-κλείει τὸν ὅσιον ὡς τεθαμμένον· εἶτα μετὰ μι-ὑπὸ τοῦ ὑπηκόου ἀνασοβευθεὶς τυφλοῦται, τοῦ οδότου Θεοῦ προσήκουσαν ἐπαγαγόντος δίκην ιουριστῇ, ἀντὶ φυλακῆς ὁσίας πήρωσιν ὀφθαλ- Ἐνωτισάσθω οὖν πᾶς ἔχων νοῦν, ὡς ἄρα δι-ς δεύτερος Ἡρώδης Κωνσταντῖνος, ἐπ' ἂν οὐχ ἐκτοτε μέχρι τοῦ δεῦρο πέπραχε τοιοῦτον, ὀνο-ιτο· αὐτὸς ἑαυτῷ προξενήσας πρακτικῶς τὸ ι. Καὶ περὶ τούτου πράγματα μὴ παρεχέτωσαν . Οὐ δύναται Χριστὸς ἡ ἀλήθεια ψεύσασθαι· ὅτι ος ἐστιν, οὐδὲ ὁ ἀντιπίπτων, ὅτι μὴ οὐχὶ θεομά-Καὶ οὐ λήξοι λαλούμενον ὃ ἐποίησεν ὁ μοιχεύσας, συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ λυπού-: συναπήχθησαν τῇ μοιχείᾳ, ἀνιῶνται κακῶς D πομνήσει· δέον αὐτοὺς ὁμολογεῖν τὸ ἀληθὲς, καὶ πίπτειν καὶ προσκλαίειν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ἀπ-γῆς ἐφ' ᾗ καὶ δώσουσι λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μετανοοῦντες. Οἱ δὲ πρὸς τὸ παροξύνειν τὸν Θεόν, ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίᾳ ἐπισπῶνται· ἡ λέληθεν

CCXVIII. — *Demetrio consuli* (*).

Et paulo antea per litteras commemoravimus, quanta esset et quam supra meritum nostrum fiducia tua, Domine, observantia item, ac dilectio. Nos vero non ii sumus quos esse arbitramini, sed peccatores, quorum inanis tum vobis tum aliis opera est. Si autem vobis secundum fidem vestram merces et misericordia a Domino, cum domina consulissa, nobilique sobole vestra: quorum oblationibus acceptis obtulimus Domino munera. Sed ad negotium urgens ac necessarium oratio convertatur. Ægre fuit nonnullis, inquit, ob Herodem alterum, quod orthodoxus fuerit, et Ecclesia ipsum commemoret. Primum quidem, solenne est Herodis appellatione principes indicare. Ad quem modum Theologus ait: « Si coram Herode steteris, sile. » Perpendant deinde qui accusant, annon conveniens comparatio sit. Primus Herodes uxorem habens filiam Aretæ regis, ea dimissa, conjugem Philippi fratris sui accepit in alterum connubium: et quoniam id præter legem, arguitur a Præcursore; ac reprehensionem non ferens, prophetam occidit: deinde haud multo post a proprio populo ejectus occiditur: justo Deo vindice debitam rependente homicidæ ultionem, pro viri sancti nece miserabilem interitum. Ad eum porro veniamus, de quo sermo est institutus.

Uxorem et hic cum haberet Mariam legitime sibi ab adolescentia copulatam; hac ejecta, per adulterium, juxta verbum Domini, accepit conjugem Theodoten cubiculariam secundo connubio: et quoniam id contra Evangelium est, a Platone coram reprehenditur; cumque non ferret reprehensionem, virum sanctum, tanquam sepultum, includit: deinde paulo post a subdito pulsus excæcatur: justo judice Deo congruas sumente pœnas a carcerario, pro viri sancti carcere orbitatem luminis. Audiat itaque quisquis est mentis suæ compos, annon tanquam alter Herodes Constantinus, cum nihil aliud ex eo tempore usque in hunc diem egerit, merito sic nominetur, hanc ipse sibi reapse appellationem adoptans. Ac de re ista ne nobis illi facessant negotium. Non potest Christus, qui veritas est, mentiri: quoniam mœchus est qui non obsistit: quinetiam Dei hostis est. Nec ulla silebit ætas id quod mœchus egit, usque ad consummationem sæculi. Sed quoniam ii qui conqueruntur, mœchiæ obsecundarunt; hujus rei mentionem acerbe ferunt. Debent ii verum confiteri, prosternere se et coram Deo lugere ob sanctorum captivitatem, de qua et reddituri sunt rationem in die judicii, nisi ipsos pœniteat. Si vero ad irritandum Deum pecca-

NOTÆ.

14) In cod. Reg. ρϛ'.

(*) Dogmatica.

ta peccato adjiciant : anlatet ipsios quanta persecutio hinc ubique conflagraverit, et quam multi mœchati sint propter insigne hoc exemplum? Sed alia mitto dicere, nomullorum hominum reverentia. Desinant, quicunque illi sunt, dolorem præ se ferre qui Deo exosus est. *Deus enim personam hominis non accipit* [21]. Ac, præter id quod ex Evangelio accepimus, si quis aliud evangelizet, vel si angelus sit, anathemati subjicitur, quemadmodum beatus Apostolus clamat [22]. Hæc cum religiosissimus præpositus probe norit ; ne conqueratur, quod sanctus Theophanes in hoc negotio accusationem non effugerit. Veritati enim nihil anteponendum. Nec ipse negat, cum audit : sicut neque magnus apostolus Petrus negationem suam, nec sanctus David mœchiam, nec sacer martyr Cyprianus magiam. Quod autem tanquam orthodoxus in Ecclesia commemoratur; nequaquam id Evangelio adversatur : quandoquidem commemoratur et Valentinianus : at non eo quod duas simul uxores habuerit præter legem, sed propter rectam fidem : et Jovianus, at non quod masculorum corruptor fuerit, quemadmodum narrant : et Nicephorus, at non eo quod avarus fuerit. Plura dici et de aliis possunt, qui quanquam aliis criminibus accusati, tamen ob rectam fidem duntaxat, memoria ecclesiastica perfruuntur. Sed de his hactenus. Tu vero, Domine, hanc epistolam serva sedulo, nec pervulgari sinas : non enim res periculo vacat, sicut tabellarius renuntiat. Dominus cum spiritu vestro. Amen.

αὐτοὺς οἷος διωγμὸς ἐντεῦθεν ἀνήφθη πανταχοῦ· καὶ ὅσοι ἐμοίχευσαν ἐκ τοῦ προὔχοντος παραδείγματος ; καὶ τἄλλα σιωπῶ λέγειν, αἰδοῖ τινων προσώπων. Παυσάσθωσαν λυπεῖσθαι λύπην θεοστυγῆ, οἵτινες ἂν εἶεν. Πρόσωπον γὰρ Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει. Καὶ, παρ' ὃ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου παρελάβομεν, ἐάν τις εὐαγγελίζηται ἕτερον, μέχρι καὶ ἀγγέλου, ἀναθέματι ὑποβάλλεται, καθὰ βοᾷ ὁ μακάριος Ἀπόστολος. Ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ εὐλαβέστατος ἡγούμενος, μὴ ἐγκαλείτω περὶ τοῦ ἁγίου Θεοφάνους, ὅτι ᾐτιάθη ἐν τῷ πράγματι. Ἀληθείας γὰρ οὐδὲν προτιμότερον. Καὶ οὐκ ἀπαναίνεται ἀκούων, ὡς οὐδὲ Πέτρος ὁ μέγας ἀπόστολος τὴν ἄρνησιν, οὐδὲ Δαβὶδ ὁ ἅγιος τὴν μοιχείαν, οὐδὲ Κυπριανὸς ὁ ἱερόμαρτυς τὴν γοητείαν. Περὶ δὲ τοῦ ὅτι ὡς ὀρθόδοξος μνημονεύεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδὲν προΐσταται τῷ Εὐαγγελίῳ· ἐπεὶ μνημονεύεται καὶ Οὐαλεντινιανός· ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ δύο ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν παρανόμως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν· καὶ Ἰοβιανὸς, ἀλλ' οὐ καθὼς ἱστορεῖται ὅτι ἀῤῥενοφθόαος ἦν· καὶ Νικηφόρος, ἀλλ' οὐ καθὸ πλεονέκτης. Καὶ πολλοῦ ἐστι λέγειν περὶ τῶν ἄλλων, οἳ, κἂν τὰ ἄλλα διαβεβλημένοι, διὰ δὲ τὴν ὀρθοδοξίαν μόνον μνήμης ἔτυχον ἐκκλησιαστικῆς. Ταῦτα ἐχέτω ὧδε. Αὐτὸς δὲ, Δέσποτα, κάτεχε ἀσφαλῶς τὸ σύγγραμμα· μὴ ἔκφορον αὐτὸ ποιῶν, ἐπειδὴ κίνδυνος, καθὰ ἀναγγελεῖ ὁ γραμματηφόρος. Ὁ Κύριος μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

CCXIX. — *Solutiones diversorum capitum.*

Interrogatio I. — De presbytero, et diacono, et lectores, qui cum recta fide essent, hæreticis tamen communicarunt ex humano metu: an oporteat pro ipsis oblationem facere, aut pervigilium, aut precationem.

Responsio. — Si usque ad obitum hæreticis communicantes perseverarint, nequaquam. Sin autem in exitu, et resipuerunt, et confessi sunt se timore victos, ac tertio, si sacra mysteria ab orthodoxis perceperunt, indulgendum ut pro ipsis fiant ea quæ prius commemorata sunt.

Interrogatione II. — De monachis et monialibus qui similiter in commumione hæreticorum e vita decesserunt.

Responsio. — Superior responsio et in his servetur. Similiter et in laicis, viris, feminis, pueris. Hæc autem de mortuis dicta sunt. Nam si vivit adhuc quivis ex omnibus ante appellatis, ac resipiscit, ex eo die metum deponens, eligensque pro recto et honesto dura pati ; si quidem presbyter sit vel diaconus, sacro ministerio prohibeatur usque ad tempus synodi orthodoxæ : post convenientem vero pœnitentiam, particeps esto sacræ Eucharistiæ ab orthodoxo consecratæ. Pænitentiæ

ΣΙΘ'(15).—Λύσεις διαφόρων κεφαλαίων. [ωμθ'.]

Ἐρώτησις Α'. — Περὶ πρεσβυτέρου, διακόνου τε καὶ ἀναγνώστου ἐσχηκότων φρόνημα ὀρθὸν, τοῖς αἱρετικοῖς δὲ κοινωνησάντων ἐξ ἀνθρωπίνου φόβου· εἰ χρὴ προσφορὰν ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν, ἢ παννυχίδα, ἢ εὐχήν.

Ἀπόκρισις. — Εἰ μέχρις ἀποβιώσεως κοινωνοῦντες τοῖς αἱρετικοῖς διέμειναν, οὐδαμῶς. Εἰ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ μετεμελήθησαν, καὶ ὡμολόγησαν φόβῳ κεκρατῆσθαι, καὶ τρίτον εἰ ἐκοινώνησαν τῶν ὀρθοδόξων ἁγιασμάτων· συγχωρητέον γίνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς τὰ προειρημένα.

Ἐρώτησις Β'. — Περὶ μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν ὁμοίως τῇ κοινωνίᾳ τῶν αἱρετικῶν ἀποβιωσάντων.

Ἀπόκρισις. — Ἡ προειρημένη ἀπόκρισις φυλαττέσθω καὶ ἐπὶ τοῖσδε. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν, καὶ παίδων. Εἴρηται δὲ ταῦτα περὶ τῶν τεθνεώτων. Εἰ γὰρ ἔτι ζῶν ἐστιν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων, καὶ μεταμέλοιτο, ἔξω ῥίπτων τὸν φόβον ἀπὸ τοῦ δεῦρο, καὶ αἱρούμενος ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ κακοπαθεῖν· εἰ μὲν πρεσβύτερος ἢ διάκονος, εἰργέσθω τῆς ἱερουργίας ἕως καιροῦ συνόδου ὀρθοδοξίας· μετὰ δὲ ἐπιτιμίαν τὴν προσήκουσαν, μετεχέτω τῶν ὀρθοδόξων ἁγιασμάτων. Ἡ

[21] Galat. II, 6. [22] Galat. I.

NOTÆ.

(15) In Cod. Reg. σχθ'.

δὲ δύναμις τῆς ἐπιτιμίας, ἀμεθεξία ἐστὶ τῶν ἁγιασμάτων, καθ' ὃν καιρὸν ἢ καιροὺς ὁ ἐπιτιμῶν οἰκονομοίη. Οὐ γὰρ ὁριστικῶς ἔστιν ἀποφήνασθαι· διὰ τὸ ἄλλον ἄλλου διαφέρειν καὶ προσώπῳ, καὶ γνώσει, καὶ σπουδῇ, καὶ ἡλικίᾳ. Εἰ δὲ μονάζων εἴη, ἢ ἀναγνώστης, ἢ μονάζουσα· τοῦ ἐπιτιμίου πληρουμένου εὐθὺς διδόσθω ἡ θεία μέθεξις· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων. Δῆλον δὲ κἀν τούτοις διαφορότης, κατά τε πρόσωπον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡλικίαν· ὡς καὶ μιᾷ τεσσαρακοστῇ ἱκανοῦσθαι τὴν ἐπιτιμίαν τῷ λαμβάνοντι. Φανερὸν δὲ ὅτι τὸ ἐπιτίμιον τῆς ἀμεθεξίας τῶν ἁγιασμάτων συνεπιλαμβάνεται καὶ προσευχῶν, καὶ γονυκλισιῶν, καὶ ἐγκρατείας βρωμάτων, κατὰ τὴν ὑποκειμένην φύσιν τοῦ ἐπιτιμωμένου.

Ἐρώτησις Γ'. — Περὶ τοῦ διδόναι δῶρα ἐν μοναστηρίοις ἀνδρείοις τε καὶ γυναικείοις.

Ἀπόκρισις. — Δοτέον, εἰ εἰσὶ πεφυλαγμένοι τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας.

Ἐρώτησις Δ'. — Περὶ τοῦ ἀφ' ἑαυτῶν κοινωνεῖν ἢ μονάζοντας ἢ μοναζούσας τῶν ἁγιασμάτων.

Ἀπόκρισις. — Οὐκ ἐξὸν ἅπτεσθαι οὐδὲ τῶν θείων ἀναθημάτων τοὺς ἔξω ἱερωσύνης· πλὴν εἰ μή τι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, μὴ εὑρισκομένου πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ἀφ' ἑαυτῶν μετέχειν τοῦ δώρου. Τοῦτο δὲ πῶς; τιθεμένης βίβλου ἱερᾶς, καὶ ἐφαπλουμένης ὀθόνης καθαρᾶς, ἢ ἱερᾶς ἐπικαλυμματίδος, ἐκεῖσε τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόβῳ προτεθέντος μετὰ τὴν ὑμνῳδίαν, ἀπὸ στόματος ληπτέον· εἶθ' οὕτως διακλύσεως οἴνου γινομένης τῷ λαμβάνοντι.

Ἐρώτησις Ε'. — Περὶ λαϊκῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὀρθοδόξων ἐξ ὀρθοδόξου κοινωνούντων, φόβῳ δὲ ἀνθρωπίνῳ τἄλλα πάντα τοῖς αἱρετικοῖς συναναμιγνυμένων· πῶς χρὴ τοὺς ἀκριβευομένους περὶ αὐτῶν ἔχειν.

Ἀπόκρισις. — Ἀπὸ μὲν ἱερατικοῦ ἤγουν πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, μονάζοντός τε καὶ μοναζούσης, ἀφεκτέον συνεσθίειν τὸν ἠκριβωμένον· οὐκ οἶδα εἰ μή τι οἰκονομίας τρόπῳ, καὶ τοῦτο σπανιώτερον. Ἀπὸ δὲ τῶν λαϊκῶν, ἀδιάφορον τὸ συνεσθίειν· κἂν τύχῃ πολλάκις καὶ κοινωνεῖν αὐτὸν φόβῳ τῇ αἱρέσει, ἔχοντα δὲ ὅμως ὀρθόδοξον τὸ φρόνημα. Πλὴν ἵνα μὴ ἀκόλαστον εἴη τὸ ἁμάρτημα, μικρὸν ἐπιτίμιον ἐπιδιδόσθω τοῖς ἀδιαφοροῦσιν ἐκ φόβου τοῖς αἱρετικοῖς. Τὸ δὲ ἐπιτίμιον, γονυκλισίαι πεντεκαίδεκα, εὐχαὶ ὡσαύτως· Κύριε, συγχώρησόν μοι τὴν ἁμαρτίαν· Κύριε, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· Κύριε, ἐλέησόν με· ἀπὸ πεντήκοντα, ἤτοι ἑκατόν.

Ἐρώτησις ς'. — Εἰ χρὴ τοῖς συμψάλλουσι τοῖς αἱρετικοῖς, ἀπεχομένοις δὲ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ἄν τε πρεσβυτέρῳ, ἄν τε διακόνῳ, ἄν τε λαϊκῷ, ἄν τε γυναικὶ, μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα.

Ἀπόκρισις. — Τὸ μὲν οὖν μεταδιδόναι, μεταδιδότω· τοῖς μὲν ἱερωμένοις, οἰκονομικῶς μετὰ ἐπιτιμίου, διὰ τὴν πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀπαγωγὴν ἐν τοῖς ἄλλοις· τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἄνευ ἐπιτιμίου. Περὶ δὲ τοῦ διετίαν ἔχοντος ἀναγνώστου ἐν τῇ ἀποχῇ τῆς

A autem pars est, Eucharistiæ dilata perceptio, quanto temporis spatio censuerit is qui pœnam statuit. Neque enim præcise definire aut statuere licet; quod alius ab alio differat dignitate, doctrina, negotiis, et ætate. Si vero monachus sit, aut lector, aut monialis: pœnitentia peracta, statim divina Eucharistia donetur: quemadmodum et de laicis censendum, viris, feminis, puerisque. Manifestum est autem et in his discrimen esse personarum, dignitatis, et ætatis: ut vel una quadragesima satis ei sit qui pœnitentiam accipit. Liquido constat autem pœnitentiam, una cum dilata perceptione Eucharistiæ, complecti et orationes, et genuum flexiones, et abstinentiam a cibis, juxta illius qui pœnam subit, facultatem ac vires.

B *Interrogatio* III. — De donis, an monasteriis tum virorum tum feminarum dari debeant.

Responsio. — Danda sunt, si quidem ii sint hæreticæ communionis expertes.

Interrogatio IV. — De communione sacræ Eucharistiæ, quam per se ipsi monachi vel moniales accipiant.

Responsio. — Ne sacra quidem donaria tangere licitum est iis qui sacerdotes non sunt: nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus; per seipsum sumere Eucharistiam. Istud autem quo pacto? Posito sacro libro, extensoque puro linteo, aut sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem, ore sumi debet. Postea,
C qui accepit, abluere os vino debet.

Interrogatio V. — De laicis, viris ac feminis orthodoxis, qui ab orthodoxo communicant, humano autem timore in cæteris omnibus cum hæreticis miscentur: quomodo illos oporteat, qui exactioris disciplinæ studiosi sunt, cum his se gerere.

Responsio. — Sacro quidem homini, hoc est, presbytero et diacono, deinde monacho et moniali, cavendum ex disciplina exactiore ne cum his cibum sumat: nisi forte per dispensationis quemdam modum, et hoc ipsum rarius. Laicis vero licitum est, cibum cum his capere: etiamsi sæpe contingat hos ex metu communicare hæresi; dum rectam interim fidem animo teneant. Tamen, ne impunitum sit dilectum, exigua imponatur pœna iis qui
D cum hæreticis ex metu promiscue agunt. Pœna vero, quindecim flexiones genuum, precationes totidem: *Domine, ignosce mihi hoc peccatum; Domine, propitius esto mihi peccatori; Domine, miserere mei;* quinquagies vel centies.

Interrogatio VI. — An oporteat iis qui cum hæreticis simul psallunt, ab ipsorum autem communione abstinent, sive presbytero, sive diacono, sive laico, sive mulieri, Eucharistiam impertiri ab orthodoxo sacerdote.

Responsio. — Quod ad impertiendum attinet, impertiatur utique: sacerdotibus quidem ex dispensatione cum pœnitentia, quod ab hæreticis in aliis rebus se abstrahant: laicis autem sine pœnitentia. Lector vero si jam per biennium hæretica

communione abstinuit, æquum est eum participem fieri sacræ Eucharistiæ, etsi in aliis abreptus fuerit. Ex dispensatione autem hæc dicta sunt propter hominum imbecillitatem; ne dum eos optamus efficere omni hæretica conspersione puros, incaute ipsos in eadem pericula conjiciamus.

Interrogatio VII. — An oporteat una psallere cum iis qui hæreticis non communicant quidem, sed cum iis libere agunt in aliis rebus : aut accipere oblationes ab ipsis, seu ceram, seu oleum.

Responsio. — Si quidem sacerdotes fuerint, nec heterodoxis offerant, accipienda ab iis oblata, cum pœnitentia aliqua. Si vero laici, sine pœnitentia porro pergendum. Oportet enim discrimen esse, propter sacerdotis dignitatem.

Interrogatio VIII. — An licet nobis precationem adhibere iis qui poscunt, aut oleum benedicere, aut ceram accendere, aute sacro calice bibere ?

Responsio. — Si heterodoxi sunt, minime : etsi cum fide accedant. *Nulla enim societas luci ad tenebras* [23].

Interrogatio IX. — Si monachus aut monialis ad nos venerit divinæ Eucharistiæ causa, quænam exigenda confessio est, ubi, quo sint illi statu, lateat ?

Responsio. — Omni venienti impertienda communio, si quo in statu sit ignoratur, rogandus an venerandam Christi imaginem et sanctorum colat: an fugiat hæreticorum communionem, nec aliam ullam hæreticam animo sententiam teneat. Atque ubi omnia confessus fuerit, et confessio tenebitur omnem detestata hæresim; tunc impertienda ei sacræ Eucharistiæ communio est.

Interrogatio X. — An liceat moniali aquam e sacro calice bibere. [Ut puta sanitatis causa.]

Responsio. — In summa sacerdotis aut monachi penuria, ob urgentem necessitatem, bibat.

Interrogatio XI. — In transitu num ingredi fas in Ecclesiam quam hæreticus obtineat ?

Responsio. — Si penes hæreticum Ecclesia est, omnino non licet ingredi orationis causa : nisi ob aliam circumstantiam quæ excuset.

Interrogatio XII. — Ignotum abbatem ad nos venientem, an fas ante examen, ut sanctum compellare, ac precationem ab eo poscere.

Responsio. — Quandoquidem tempus est hæresis, ante examen non oportet neque, *Benedicite, sancti*, dicere, nec precationem ab eo poscere. Communis vero deneganda non est salutatio, secundum sancti Basilii constitutionem.

Interrogatio XIII. — De puteo, si pollutus sit, an precem peragere oportea orthodoxum sacerdotem.

A αἱρετικῆς κοινωνίας, δίκαιον μετέχειν αὐτὸν τῶν ἁγιασμάτων, κἂν ἐν τοῖς ἄλλοις συναπάγηται. Οἰκονομικῶς δὲ ταῦτα εἴρηται διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων · ὡς ἂν μὴ πάντη ζητοῦντες αὐτοὺς καθαροὺς ποιεῖν τῆς αἱρετικῆς συμφύρσεως, λάθωμεν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια παραλύοντες αὐτούς.

Ἐρώτησις Ζ'. — Εἰ δεῖ συμψάλλειν τοῖς μὴ κοινωνοῦσι τοῖς αἱρετικοῖς, ἀδιαφοροῦσι δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις · ἢ δέχεσθαι προσφορὰς παρ' αὐτῶν, ἢ κηρούς, ἢ ἔλαιον.

Ἀπόκρισις. — Εἰ μὲν ἱερωμένοι εἶεν, καὶ οὐ τοῖς ἑτεροδόξοις προσφέρουσι, προσδεκτέον τὰ παρ' αὐτῶν προσενηνεγμένα μετ' ἐπιτιμίου τινός. Εἰ δὲ λαϊκοί, ἄνευ ἐπιτιμίου προσιτέον. Δεῖ γὰρ διαφορότητα εἶναι διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.

B Ἐρώτησις. Η'. — Εἰ ἔξεστι ποιεῖν τοῖς αἰτοῦσιν ἡμῖν εὐχήν, ἢ εὐλογεῖν ἔλαιον, ἢ κηροὺς ἀνάπτειν, ἢ ἀπομυρίζειν ἅγια ;

Ἀπόκρισις. — Ἐὰν ἑτερόδοξοί εἰσιν, οὐδαμῶς · κἂν πίστει προσέρχωνται. Οὐθεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος.

Ἐρώτησις Θ'. — Ἐὰν μονάζων ἢ μονάζουσα ἥκοι πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ · ποταπὴν ὁμολογίαν ἀπαιτητέον διὰ τὸ ἀδιάγνωστα εἶναι τὰ κατ' αὐτούς ;

Ἀπόκρισις. — Πάντα τὸν ἐρχόμενον κοινωνῆσαι. Εἰ ἀγνοεῖται τὰ κατ' αὐτόν, ἐρωτητέον εἰ προσκυνεῖ τὴν σεπτὴν εἰκόνα Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων · εἰ μὴ κοινωνεῖ τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ εἰς ὅ τι ἂν ἄλλο C ὑποπτεύηται φρόνημα ἑτερόδοξον. Καὶ ὅταν κατὰ πάντα ὁμολογήσῃ, καὶ ἡ ὁμολογία σώζοιτο ἐπὶ πάσης αἱρέσεως ἀπαγορευτική · τότε μεταδοτέον καὶ συγκοινωνητέον αὐτῷ τῶν ἁγιασμάτων.

Ἐρώτησις Ι'. — Εἰ ἔξεστι μοναστρίᾳ ἀπομυρίζειν.

Ἀπόκρισις. — Ἐξ ἀπορίας πάσης ἱερωμένου ἢ μονάζοντος, ἀπομυριζέτω, διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην.

Ἐρώτησις ΙΑ'. — Εἰς ἐκκλησίαν κατὰ πάροδον ὑπὸ αἱρετικοῦ κρατουμένην εἰ δεῖ εἰσιέναι ;

Ἀπόκρισις. — Ἅπαξ, εἰ ὑπὸ αἱρετικοῦ κρατουμένη ἐκκλησία ἐστὶν, οὐ δεῖ εἰσιέναι προσευχῆς χάριν · εἰ μή τι κατὰ ἄλλην περιστατικὴν πρόφασιν.

Ἐρώτησις ΙΒ'. — Ἀββᾶν ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς D ἀγνώριστον, εἰ χρὴ πρὸ ἀνακρίσεως ἁγιολεκτεῖν αὐτὸν, καὶ αἰτεῖσθαι πρὸς αὐτοῦ εὐχήν.

Ἀπόκρισις. — Ἐπὰν ὁ καιρὸς αἱρέσεώς ἐστι, πρὸ ἀνακρίσεως οὐ δεῖ · οὔτε, Εὐλογεῖτε, ἅγιοι, λέγειν · οὔτε εὐχὴν αἰτεῖν παρ' αὐτοῦ. Τὸν δὲ κοινὸν ἀσπασμὸν οὐκ ἀπαγορευτέον, κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Ἐρώτησις ΙΓ'. — Περὶ φρέατος, ἐὰν μιανθῇ, ει δεῖ ποιῆσαι εὐχὴν τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα.

[23] II Cor. vi, 14.

Ἀπόκρισις. — Ἐκεῖ δεῖ ποιεῖν τὴν εὐχὴν, οὗ ἐστιν ἡ ὀρθόδοξος κοινωνία. Πρὸς δὲ τοὺς κοινωνοῦντας τοῖς αἱρετικοῖς οὐκ ἰτέον. Ἐν οἷς γὰρ μιαίνονται κατὰ ψυχὴν διὰ τοῦ ἄρτου αὐτῶν, μιανθήσονται καὶ κατὰ σῶμα.

Ἐρώτησις ΙΔʹ. — Περὶ βαπτίσματος, ὡς οὐκ ἔστιν ἐκκλησία κρατουμένη ὑπὸ ὀρθοδόξου, ἐὰν αἰτήσηται ἡμᾶς τις ποῦ χρὴ σφραγίζειν, κατηχεῖν, καὶ βαπτίζειν· ποταποὶ δὲ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι.

Ἀπόκρισις. — Οὐκ εἰσιέναι, καθὰ προείρηται, εἰς ἐκκλησίαν κρατουμένην ὑπὸ αἱρετικοῦ δεῖ· πόσῳ γε μᾶλλον τὰ λελεγμένα πρᾶξαι; ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπορίαν ἀναγκαῖον εἰς τόπον καθαρώτατον οἰκίας· ἐφ' ᾗ διὰ θυσιαστηρίου καθηγιασμένου, ἤτοι τραπέζης, τὴν ἱερουργίαν ὁ μέλλων ἐπιτελεῖν τὸ φώτισμα βαπτιζέτω. Ἀναδόχους δὲ ἐκείνους προσιτέον, τοὺς οὐ τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνοῦντας, καὶ γονέας τοὺς ὡσαύτως πεφυλαγμένους.

Ἐρώτησις ΙΕʹ. — Εἰσὶν ἐκκλησίαι ἔχουσαι δύο κόγχας ἢ καὶ τρεῖς· ἔστι δὲ ἐξ αὐτῶν μία ἀνενθρονίαστος· χρὴ ἐκεῖσε λειτουργῆσαι, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις. — Ἐὰν ὑπὸ τὸν ἀναφερόμενον αἱρετικόν ἐστιν ἡ τοιαύτη ἐκκλησία, κἂν μία κόγχη οὐ καθιέρωται, οὐ χρὴ λειτουργεῖν ἐκεῖ· εἰ δὲ κρατεῖται ὑπὸ ὀρθοδόξου, ποιείτω λειτουργίαν εἰς τὴν κόγχην ἥτις οὐ καθιέρωται.

Ἐρώτησις Ϛʹ. — Εἰ δύναταί τις κρατῆσαι τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἵνα μὴ λειτουργῆται ὑπὸ αἱρετικοῦ· πόσον χρόνον ἔξεστι σφαλισθῆναι· καὶ τί ὀφείλει περὶ αὐτῆς;

Ἀπόκρισις. — Τοῦτο ὑφ' ἡμῶν οὐ λέλυται τὸ κεφάλαιον· ἐπισκόπου γάρ ἐστι τοῦ λύοντος τὰς ἐκκλησίας.

Ἐρώτησις ΙΖʹ. — Ἐὰν δὲ εἰσιν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, λαϊκοὶ αἱρετικοὶ εἴτε ἀπὸ χωρικίας, εἴτε ἔμφυτον ἔχοντες τὴν αἵρεσιν· εἰ ἔξεστιν ἐσθίειν μετ' αὐτῶν, ἢ λαμβάνειν ἐξ αὐτῶν τί ποτε.

Ἀπόκρισις. — Οὔτε εἰ ἐκ κακονοίας εἰσὶν αἱρετικοί, οὔτε εἰ ἐξ ἀμαθίας, ἔξεστιν ἢ ἐσθίειν ἢ λαμβάνειν τὰ παρ' αὐτῶν προσενεχθέντα· οὐκ εἰδὼς εἰ μή τι οἱ ἀμαθεῖς βελτιωθέντες ὀρθοδοξεῖν ἐπαγγέλλονται.

Ἐρώτησις ΙΗʹ. — Περὶ τοῦ πατρός μου, εἰ ἔστιν ἄξιος εἰς λειτουργίαν μνημονεύεσθαι;

Ἀπόκρισις. — Εἴτε πατὴρ, εἴτε μήτηρ, εἴτε ἀδελφὸς, ἢ ὁστισοῦν ἄλλος κατελείφθη μέχρι θανάτου κοινωνῶν τῇ αἱρέσει, προείρηται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ, μὴ μνημονεύεσθαι ἐν τῇ λειτουργίᾳ· εἰ μή τι ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἕλοιτο εὔχεσθαι περὶ τῶν τοιούτων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖν ἐλεημοσύνας. Πῶς γὰρ ἂν ὁ ἔτι ζῶν, μετέχων τε τῆς αἱρετικῆς κοινωνίας, καὶ οὕτως ἐκκομισθεὶς, ληφθήσεται ἐν μνημοσύνοις κατὰ τὴν μυσταγωγίαν τῶν ὀρθοδόξων; οὐδαμῶς.

Ταῦτα οὐ κανονικῶς ἐφθεγξάμην· ἐπισκόπων γὰρ τοῦτο· ἀλλὰ συμβουλευτικῶς ἐξ ἀγάπης· οὐδὲν γὰρ ἀγάπης ἀναγκαιότερον, φθεγξάμενος. Εἰ δέ τι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἄλλως δοκιμάζεται οἰκονομεῖσθαι· ἡμεῖς περὶ τούτου λόγον οὐκ ἔχομεν, ἢ τὸ ἐξαιτεῖ-

A *Responsio.* — Ibi precatio peragenda, ubi orthodoxa communio est. Ad eos autem qui cum hæreticis communicant, non eundum. In quibus enim animo polluti sunt ob panem ipsorum, et corpore polluentur.

Interrogatio XIV. — De baptismo, ubi non est Ecclesia quam orthodoxus obtineat, si quis a nobis poscat, ubi signare oporteat, docere, et baptizare: quales autem parentes ac patrini.

Responsio. — Nefas, ut dictum est, in ecclesiam ingredi, quæ ab hæretico detineatur: quanto vero magis quæ modo commemorata sunt agere? sed propter loci penuriam, in locum ædium mundissimum necesse est abire: ubi super altari consecrato vel mensa, qui sacro fungi ministerio debet, baptismum

B illuminationis impertiat. Patrini autem illi admittendi, qui cum hæreticis non communicent: parentes similiter integræ fidei.

Interrogatio XV. — Sunt ecclesiæ, quæ duas habent aut tres ædiculas; ex his autem una est quam nemo occuparit: utrum fas ibi sacrum faceret annon?

Responsio. — Si penes hæreticum declaratum ejusmodi ecclesia est, etsi una ædicula sit non dedicata, nefas ibi sacrum facere: si vero penes orthodoxum fuerit, sacrum peragatur in ædicula quæ non est dedicata.

Interrogatio XVI. — Si potest qui ecclesia sua potiri, ut ne sacrum in ea hæreticus faciat; quanto tempore debet exspectare: et quid de ea statuendum?

C *Responsio.* — Non nostrum est huic capiti satisfacere: est enim episcopi, a quo solvuntur ecclesiæ.

Interrogatio XVII. — Si qui autem sunt viri ac mulieres e laicis qui vel ob rusticitatem, vel ob innatam hæresim sint hæretici: an liceat cum ipsis edere, aut accipere quidquam ab ipsis.

Responsio. — Neque si ex animi pravitate hæretici sunt, neque si ex ignorantia, aut edere licet, aut accipere quæ sunt ab iis oblata: nisi forte rudiores emendati, recte sentire se profiteantur.

Interrogatio XVIII. — De patre meo, utrum par est eum in re divina commemorari?

Responsio. — Sive pater, sive mater, sive frater,

D seu quivis alius, deprehensus fuerit ad obitum usque communicavisse hæresi; antea dictum est in superiore capite, non esse memoriam illius in re sacra faciendam: sed tamen quisque secum in animo precari pro his si lubet potest, ac pro iisdem eleemosynas erogare. Quomodo enim, qui dum viveret, particeps fuit hæreticæ communionis, et sic elatus sepultusque, locum habebit in diptychis, dum rem sacram peragunt orthodoxi? minime sane.

Hæc ego non tanquam sanciens legem: nam hoc munus episcoporum est: sed ex charitate consilio juvans dico: nihil enim charitate magis necessarium est. Si vero aliter dispensandum videtur pietati tuæ: nos de ea re nihil habemus dicere,

nisi quod sanctas vestras preces flagitamus, quoniam homines peccatis obnoxii sumus.

CCXX. — *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præsidis monachorum Studii epistola ad spathariam, cui nomen Machara.*

(Ang. Mai, *Biblioth. nov. Patr.*, t. IV, p. 99.)

1. Quid sibi vult pulchra epistola nobilitatis tuæ, provinciali sermone dictata, et quod mirum est, statim præ se ferens tuimet revelationem, tanquam Deo gratum munus? Vel cur erga nos peccatores tanta tua fiducia et tam pia effusio? nisi scilicet ut nobis innotescat, quali tu quantaque pietate sis; quæ et dominum caputque tuum (virum scilicet) tecum perducis; insuperque in idem trahis, ceu quasi Dei mensa dignum opsonium, dominas quoque sorores. Adeo mirabilis est epistola tua, et pietatis vestræ imaginem ostendens speciosissimam! Jam vero, quod vosmet ipsos humilitati meæ tradideritis, mihi dicere non licet: verumtamen haud mihi, sed Deo vosmet tradatis. Quamobrem et de vestra præclara vita lætari debemus, et vobis sancta omnia precari, idque solum quod in nostra potestate est largiri, nostrum videlicet simplicem sermonem: quem nunc quoque præbentes, sciscitamur.

2. Cur tu, o veneranda, a me exigis ut de divina communione loquar, et cur tu jam a tot annis raro ea uteris: etenim hoc sine aliqua causa fieri non debet. Quippe neque raro neque quotidie, sed cum pura conscientia participandum est. *Nam qui indigne*, inquit Scriptura, *manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.* Igitur si hac ratione, conscientiam tuam perscrutans, et reverenter te gerens, procrastinaris, bene est; sive id brevi sive longiore tempore fiat: nullusque alius huic rei terminus assignari potest, quam cum puro, quatenus homini possibile est, corde accessus. Quod si qui culpa gravatur quæ a communione prohibet, is tum demum participabit, cum impositam pœnam expleverit. Quod si rursus semet secernit ob hæresim, hoc quidem necessario fit. Etenim sacrosanctum mysterium accipere ab hæretico, aut palam vituperatæ

A σθαι ὑμῶν τὰς ἁγίας προσευχὰς, ὅτι ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι τυγχάνομεν.

ΣΚ'. — Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου ἐπιστολὴ (1) πρὸς τὴν σπαθαρίαν (2), ἧς τὸ ὄνομα Μαχαρά.

[Cod. Vat. 633, f. 1.] α'. Τί καλὴ ἐπιστολὴ τῆς εὐγενείας σου, τῇ ἐγχωρίῳ μὲν φωνῇ ὑπαγορευμένη, καὶ τὸ παράδοξον ἐξάπινα τὴν ἐξαγόρευσιν B φέρουσα, ὥσπερ τι ἔδνον θεοχάριστον! Ἀλλὰ πόθεν ἡμῶν ὄντων ἁμαρτωλῶν, ἡ τοσαύτη σου πίστις καὶ εὐσεβὴς ἐπίχυσις; Ἢ ἵνα καὶ ἡμῖν γνωσθείη, τίς καὶ ποταπὴ ὑπάρχεις τὴν εὐσέβειαν, συλλαμβάνουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν Κύριον καὶ κεφαλὴν, ἀλλὰ μὴν καὶ συνεφελκομένη, καθάπερ τι ὀψώνιον θεοτράπεζον, καὶ τὰς κυρίας σὰς ἀδελφάς. Οὕτω μὲν οὖν θεοπρεπὴς ἡ ἐπιστολὴ, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ὑμῶν χαρακτῆρα ὑποδεικνύουσα ὡραιότατον! Ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ λέγειν ἐπιδεδωκέναι ὑμᾶς καὶ αὐτοὺς τῇ ἐμῇ ταπεινώσει, οὐχ ἱκανός εἰμι· πλὴν οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ Θεῷ ἑαυτοὺς ἐπιδίδοιτε. Διὰ τοῦτο ὀφειλέται ἐσμὲν, καὶ χαίρειν ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ζωῇ ὑμῶν, καὶ εὔχεσθαι ὑμῖν τὰ ὅσια, καὶ νέμειν μόνον ὃ ἔχομεν, παρέχειν τὸν λεπτὸν ἡμῶν λόγον, ὃ καὶ νῦν ἐπιδιδόντες, ἐρωτῶμεν.

C β'. Τίνι λόγῳ ἐπιζητείη σου ἡ τιμιότης φάναι με περὶ τῆς θείας κοινωνίας, καὶ τίνος χάριν τοσαῦτα ἔτη σπανίως μετέχεις· τοῦτο γὰρ λόγον ὀφείλει τινὰ ἔχειν. Οὐ γὰρ τὸ σπανίως, ἢ τὸ καθεκάστην ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως μεταλαμβάνειν δεῖ· Ὁ γὰρ ἀναξίως, φησὶν, ἐσθίων καὶ πίνων, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Εἰ οὖν τοιούτῳ τρόπῳ σκοποῦσα τὰ ἑαυτῆς καὶ εὐλαβουμένη ἀναμένεις τὸν καιρὸν, εὖ ἂν ἔχοι, εἴτε συντομώτερον, εἴτε χρονικώτερον· καὶ ὅρος ἐν τούτῳ ἄλλος οὐκ ἔστιν, ἢ ἡ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καθόσον δυνατὸν τῷ ἀνθρώπῳ προσέλευσις· ἂν δὲ διάπταισμά τις ἔχῃ τὸ ἀκοινώνητον, δηλονότι τότε ἐκεῖνος κοινωνήσῃ, ὁπότ' ἂν πληρωθῇ αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον. Εἰ δὲ διακρίνηται αὖ πάλιν δι' αἵρεσιν, D τοῦτο ἀναγκαῖον. Τὸ γὰρ κοινωνεῖν παρὰ αἱρετικοῦ ἢ προφανοῦς διαβεβλημένου κατὰ τὸν βίον, ἀλλοτριοῖ Θεοῦ, καὶ προσοικειοῖ τῷ διαβόλῳ. Σκέψαι οὖν, ὦ

[99] I Cor. xi, 29.

NOTÆ.

(1) Præcipuum fere inter Studitæ scripta locum tenere Epistolas ejus, exploratum est. Harum collectio plenissima, in quinque libros distributa, exstat magnam partem adhuc inedita in duobus codicibus Parisiacis, quorum diligentem more suo notitiam tradit Fabricius B. G. ed. nov. T. X, p. 439, seqq. Quinque hos libros exstare etiam in bibliotheca Vaticana, dixit auctor Indicis alphabetici Patrum in Bibliotheca magna Lugdunensi; falso tamen, nam quantum ego scio vel exploravi, nihil est apud non (præter sparsa epistolia aliquot) nisi Codex Vat. 1432, insignis hercle et satis antiquus, libros duos Epistolarum Studitæ continens: ex quo adamussim codice sumpta fuit Sirmondi editio, ut ego conferens certo comperi: nam et lacunæ editionis sive majores sive etiam minimæ cum hoc codice prorsus conspirant. Cum igitur Parisiacus ille thesaurus a me procul absit, vix ego unam aut alteram adjicere nunc queo epistolam, ex Vat. codice 633, cum brevissimis lacunarum aliquot supplementis.

(2) Apud Fabricium *B. G.*, tom. cit., p. 444, ineditæ duæ nominantur Theodori nostri Epistolæ ad spatharium. Porro scimus *spatharium* titulum fuisse officii in aula Byzantina, uxoribus quoque, ut fit, communicatum. Nostra igitur spatharia (cod. spatharea) uxor fortasse illius spatharii erat.

μακαρία, ᾧτινι τρόπῳ τῶν εἰρημένων εἴη σου ὁ A σκοπὸς, καὶ κατ' αὐτὸ πρόσιθι τοῖς μυστηρίοις. Γνωστὸν δὲ πᾶσιν ὅτι νῦν αἵρεσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ καταχρατοῦσα τῶν Μοιχιανῶν (3) ἐστι. Φεῖσαι τοίνυν τῆς τιμίας σου ψυχῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς κεφαλῆς. Ἔφης δέ μοι, ὅτι δέδοικας εἰπεῖν τῷ πρεσβυτέρῳ σου, μὴ ἀναφέρειν τὸν αἱρεσιάρχην (4). Καὶ τί περὶ τούτου εἰπεῖν σοι τὸ παρὸν, εὐ καθορῶ. Πλὴν ὅτι μολυσμὸν ἔχει ἡ κοινωνία ἐκ μόνου τοῦ ἀνάφέρειν, οὐκ ἂν ὀρθόδοξος εἴη ὁ ἀναφέρων. Ὁ δὲ Κύριος ὁ ἐν τοσούτῳ μέτρῳ εὐσεβείας ὑμᾶς ἀγαγὼν, αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἀπήμονας καὶ ὁλοτελεῖς σώματί τε καὶ ψυχῇ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτάρκειαν βίου συντηρῶν διαφυλάξειε, τήν τε ὑμῶν συζυγίαν φημὶ καὶ τὰς εὐλαβεστάτας ἀδελφὰς, ὑπερευχομένων πάντων τῆς ἡμετέ- B ρας ἀναξιότητος.

homine, a Deo arcet, et diaboli facit familiarem. Considera igitur, o beata, quamnam ex prædictis agendi rationem tibi proposueris, et secundum illam ad sacra mysteria accedito. Quippe exploratum est omnibus, quæ nunc hæresis Ecclesiam nostram occupet, Mœchianorum videlicet. Consule itaque pretiosæ animæ tuæ, et sororibus atque capiti (viro). Porro mihi ais vereri te dicere tuo presbytero, non licere hæresiarchæ liturgiam facere. Qua super re quidem quid tibi nunc dicam? ego hoc vacare culpa non judico. Nam quia illa communio inquinat, quæ in liturgia fit; ideo qui facit liturgiam, haud orthodoxus erit. Dominus autem, qui vos in tantum pietatis culmen provexit, innoxios et undequaque incolumes corpore animaque ad omne opus bonum, omnemque vitæ usum conservet, vestrum, inquam, conjugium, et sorores religiosissimas : cunctique pro nostra indignitate enixe precemini.

ΣΚΑ'. — Βασιλείῳ τῷ ἀοιδίμῳ ἡγουμένῳ σὺν πᾶσι τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου Σάβα.

[Cod. Vat. 633, f. 43 b.] Τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καθεστώτων, φιλοτάραχον τὸ κινεῖσθαι. Τούτων δὲ στασιαζόντων, ὡς νῦν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μάλιστα Ἐκκλησίᾳ, πῶς οὐκ ἀναγκαίως διεγερτέον, φειδομένους οὐδενὸς, μὴ ὅτι γε μακρᾶς ὁδοῦ, τῶν τε ἄλλων τληπαθημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ θανάτου καταφρονητέον; Αὕτη ἡ αἰτία τῆς πρὸς ὑμᾶς τοῦ ὁσιωτάτους τῶν πνευματικῶν ἡμῶν τέκνων Λητοΐου καὶ Συμεῶνος (5) ἀποστολῆς. Οὗτος ὁ τρόπος τῆς μετὰ Θεὸν πεποιθήσεως κινδυνώδους ἐν τοῖς αὐτόθι ἐκδη- C μίας. Ἀλλ' ὦ πατέρες ἅγιοι, πῶς ὑμῖν ἐναργῶς διηγήσαιμι τὰ κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα τολμηθέντα καὶ πραχθέντα; Ἱερεμίας ὁ πολυθρηνότατος ὧδέ πού φησιν ἐν ταῖς ἑαυτοῦ προφητείαις· Ποιμένες ἠφρονήσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν. Ἐνταῦθα δὲ χαλεπώτερόν τι καὶ λίαν ἄτοπον· τοὺς γὰρ ἐκζητεῖν αὐτὸν προαιρουμένους καὶ ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ, ἠλλοτριωμένους αὐτοῦ ἀναθέματι ἀνε (6)...

CCXXI. — *Basilio inclyto præsidi cum universis venerandi monasterii sancti Sabæ.*

Cum religionis dogmata stant, ille perturbatorem se præbet qui motus ciet. His tamen commotis, uti nunc in nostra præsertim Ecclesia usuvenit, quid ni necessario consurgendum sit, nullique labori parcendum, neque longo itineri, neque aliis ærumnis, quin et ipsa mors contemnenda? Hac de causa, ad vos misimus de spiritalibus filiis nostris sanctissimos Letoium et Simeonem. Hæc est ratio, cur hi post fiduciam erga Deum, periculosam isthuc expeditionem susceperint. Verumtamen, Patres sancti, quomodo perspicue vobis exponam quæ adversus Christi Evangelium a nostræ regionis hominibus ausa sunt et peracta? Luctuosissimus quidem Hieremias sic in sua prophetia loquitur : *Pastores stulte egerunt, et Dominum non exquisiverunt?* At enim apud nos asperius, aliquid et valde perversum actum est : etenim eos qui Dominum exquirere maluerunt, ejusque legem tueri, tanquam apostaticos anathemate perculerunt.....

—

Supersunt præterea (in codice xciv Bibliothecæ Coislinianæ apud Montfaucon *Biblioth. Coislin.* pag. 194). Epistolæ ducentæ et septuaginta septem, nunquam hactenus emissæ in lucem, quarum laterculum damus. Incipiunt a fol. 210 verso, ubi.

Epistola 272 ad Josephum fratrem et archiepiscopum tertio exsulem. Initium : Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς ἁγιωσύνης, etc.

273. Ad eumdem. Initium : Δὶς ἄρτι ἐπιστελλόμεθα τὴν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἄφιξιν, etc.

274. Euthymio Sardensi. Ἐμακρύνθη σου ἡ ὁσιότης, etc.

275. Ignatio episcopo Mileti. Εὕρεμα καλὸν ἐθήρασα, etc.

NOTÆ.

(3) Notissima est in Studitæ scriptis hæresis hæc. Nam cum Constantinus Irenes filius, ejus temporis imperator, pulsa legitima uxore, aliam duxisset, tum ipse tum ejus fautores dicti sunt *mœchiani*, μοιχεία, *adulterio*.

(4) Intelligi Josephum œconomum qui adulterinis imperatoris nuptiis benedixerat. De eo Studita Epist. lib. I, 21 et 22. Sic : Ἔστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως ἱερουργεῖ; Ἐξέλιπε πρεσβύτερος : *Esto œconomus; cur etiam indigne sacris operatur? Desiit esse presbyter.*

(5) Ad hunc Simeonem strenuum orthodoxiæ defensorem scribit Studita epistolas lib. I, 21, 22, 23, et lib. II, 30.

(5) Innuit decreta synodi Iconomachicæ, ad quam scribit Studita epist. lib. II, 1.

276. Joanni præposito Chalcedon. in exsilium misso. Ἐβουλόμην διακόνῳ χρήσασθαι, etc.
277. Irenæ Patriciæ. Σοὶ πρέπει ὕμνος, etc.
278. Zachariæ ὑπάτῳ. Ἀσπάζομαί σε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, etc.
279. Athanasio filio. Ἔγνω ὁ Θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ.
280. Timotheo filio. Ὦ καλὲ Τιμόθεε.
281. Anatolio et Sabbatio filiis. Τρίτην ταύτην ἐπιστολὴν ὑμῶν.
282. Petro Nicææ. Πολλάκις προθέμενος ἐπιστεῖλαι.
283. Josepho præposito. Ἤνεγκεν ὁ καιρός.
284. Gregoræ laico. Ἡ πολλή σου καὶ θερμὴ διακονία.
285. Annæ præpositæ inclusæ ob Christum. Τί ἂν ἀκούσας περὶ τῆς τιμιότητός σου.
286. Leoni Patricio. Εἰ αὐτὸς οὐκ ἀτονεῖς εὖ ποιεῖν.
287. Irenæ Patriciæ domo ob fidem ejectæ. Ἐγὼ κἂν οὐ δέχωμαι γράμματα.
288. Moscho laico. Πολλά σου τὰ ἀγαθά
289. Euschemoni Lampsaceno. Ἔγνων ὡς ἡ ὁσιότης σου εἴληπται ὑπὸ τῶν διωκτῶν.
290. Hilarioni Archimandritæ. Εὗρον ὀψὲ τοῦ καιροῦ ἀσπάσασθαι.
291. Grammaticis duobus fratribus. Οὐδὲν ἰσχύει τὸ γράμμα τὸ ἐμόν.
292. Stephano consobrino. Ἔμαθον ὡς κρατεῖσαι καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν δυσωνύμων αἱρετικῶν.
293. Κηροπράτῃ, cerario. Ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις.
294. Leoni ἀρωματοπράτῃ, aromatorio. Ἐπιστέλλω σοι καὶ ὡς ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ.
295. Politiano domestico. Ὄντως ἔργῳ καὶ λόγῳ φίλος εἶ.
296. Annæ moniali. Καὶ μὴ δεχόμενος ἀντίγραφα.
297. Zachariæ Hypato. Καὶ πάλιν γράψαι τῇ θεοφιλεῖ εὐκλείᾳ σου.
298. Leoni amico. Οὐκ ἐπιλέλησμαί σου, ὦ φίλε.
299. Hypato. Ἐδεξάμην σου, ἀδελφέ.
300. Ἀνεπίγραφος. Οὐκ ἔδει τὸν τῆς εὐσεβείας.
301. Isidoro Bysantio. Μνημονεύεις μου ἀεὶ, ὦ φίλε καλέ.
302. Georgio xenodocho. Καταγώγιόν σου μανθάνω εἶναι.
303. Naucratio filio. Ἐπειδὴ εὐδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεός.
304. Eidem. Εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ ὁ ταπεινὸς ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν Προτέριον.
305. Eidem. Ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀρχιεπίσκοπον γράμμασιν.
306. Eidem. Παντὶ προλαμβάνεις, τέκνον μου.
307. Eidem. Τῷ ὄντι, τέκνον, ἤσχαλλον ἐν τῇ βραδύτητι.
308. Eidem. Καλῶς ἐποίησας, τέκνον μου.
309. Eidem. Ἀπό τε τῆς πρώτης καὶ δευτέρας σου ἐπιστολῆς
310. Eidem. Τὸν ἀδελφὸν Σιλουανὸν ἅμα τῷ Δωροθέῳ.
311. Josepho fratri et archiepiscopo. Ἐγὼ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου.
312. Euthymio Sardensi. Δὶς ἄρτι ἐπιστέλλω τῇ μακαριότητί σου.
313. Patricio. Ὀφειλέτην ἐμαυτὸν λογιζόμενος.
314. Athanasio filio. Γράφω σοι τὰ νῦν, τέκνον μου.
315. Naucratio filio. Καὶ μὴ παρεμπιπτούσης ἀφορμῆς γραμμάτων.
316. Eidem. Ὁπόταν μάθω τὸν χελανδάριον ἐπιστῆναι μόνον.
317. Eidem. Ἐγρηγόρησας, τέκνον μου, δοῦναί μοι μικρὰν ἀμεριμνίαν.
318. Eidem. Ὡς καλά σου τὰ γράμματα.
319. Eidem. Ἱκανῶς ἡμᾶς ἐξεδίδαξας, ὦ τέκνον.
320. Eidem. Ἐξέπληξέ με λίαν ἡ ἀγγελία.
321. Eidem. Κόπος ἐστὶ, τέκνον, ἐν τῷ τηλικούτῳ χειμῶνι.
322. Gregorio filio. Νῦν καιρὸς καὶ μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι.
323. Theoctisto filio. Εἰ καὶ τῷ σώματι ἐχωρίσθην σου.
324. Dorotheo filio. Καιρός μοι μονοπροσώπως σοι ἐπιστεῖλαι.
325. Basiano filio. Καιρός μοι μονομερῶς σοι ἐπιστεῖλαι.
326. Thaddæo filio et confessori. Ὦ Θαδδαῖε στρατιῶτα Χριστοῦ. Mutila est.
327. Letoio filio. Οὐ διὰ μακρᾶς περιόδου μοι ὁ λόγος.
328. Bessarioni filio. Χαρά μοι ἐπὶ σοὶ, τέκνον μου.
329. Tito et Philoni filiis. Ἐπισκέπτομαι ὑμᾶς.
330. Ignatio filio. Καὶ οὐκ ἠδυνήθην.
331. Eidem. Ὦ καλέ μου Ἰγνάτιε.
332. Naucratio filio. Πεπονημένος ἀπεσκόπουν.
333. Eidem. Αἱ περιστάσεις τὰς τῆς ψυχῆς ὑποστάσεις αὔξουσι.
334. Eidem. Ὅσον ἠθύμησεν ἡμᾶς.

5. Eidem. Καὶ ἀκήκοα τὰ γεγονότα καὶ τεθαύμακα.
6. Eidem. Μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ.
7. Eidem. Τὴν πρώτην περιοχὴν τῆς ἐπιστολῆς σου.
8. Joanni monacho Orientis. Ἐπειδὴ καὶ αὖθις ἐπέστειλας.
9. Nicetæ Mandatori. Διαγνοὺς τὴν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.
0. Logothetissæ. Ὁ καιρὸς χαλεπός.
1. Canonicis. Ὅτι οὐκ ἐπιλέλησμαι.
2. Præpositæ. Γνώριμος ἡμῖν ἐστιν ἡ σεμνοπρέπειά σου.
3. Hypatissæ. Χρεώστην ἐμαυτὸν λογισάμενος.
4. Sergio Hypato et fratris filio. Ἐπέστειλάς μοι.
5. Naucratio filio. Τὸ σπουδαῖόν σου, τέκνον μου.
6. Eidem. Ἤδη ἀπεσώθημεν, τέκνον μου.
7. Præpositæ. Ἐπιδὼν τὴν δύναμιν τῶν τιμίων σου γραμμάτων.
8. Theodoro Spathario. Τὴν ἐπιστολὴν ἄρτι εἰμὶ χαράττων.
9. Naucratio filio. Γίνωσκε, τέκνον μου.
0. Eidem. Ὅσα ἐπέστειλας, τέκνον.
1. Eidem. Τετράκις ἄρτι γράφων εἰμί.
2. Eidem. Ἐτάχυνας, τέκνον, τοῦ ἐπισκέψασθαι.
3. Letoio filio. Διὰ τῶν ἀμφοτέρων σου ἐπιστολῶν.
4. Eidem. Οἷα χαίρω ὁ ταπεινὸς δεχόμενός σου λόγον.
5. Irenæ patriciæ. Καὶ γράφοντες καὶ μὴ γράφοντες.
6. Joanni episcopo Sardensi. Οὕτω μοι μέχρι τοῦ δεῦρο ἤκουσται.
7. Petro Nicææ. Κελεύει με ἐπιστέλλειν.
8. Macario præposito. Ἐμοὶ χαρὰ παντὶ μὲν ἄλλῳ ὁμιλεῖν.
9. Τῷ φίλῳ ὁ φίλος. Καιρός μοι τοῦ γράφειν.
0. Irenæ et Celæ sororibus. Ὅτι παρεκλήθη ἡ τιμία ὑμῶν δυάς.
1. Sergio Hypato et fratris filio. Οὐχ ὅτε γράφω, τότε μνημονεύω σου.
2. Gregorio Clerico. Χαῖρε, στρατιῶτα Χριστοῦ.
3. Anatolio filio. Χαίρω ὁσάκις δέξομαι.
4. Symeoni filio. Οὐχ ὅτε γράφω, μνημονεύω σου μόνον.
5. Theophilo filio. Ἀδελφὲ Θεόφιλε.
6. Pasarioni filio. Μαθὼν ὅτι ἀπέστης.
7. Laurentio filio. Τίς ἐστιν ἡ τοσαύτη χάρις.
8. Athanasio præposito. Καὶ αὕτη σου ἡ ἐπιστολή.
9. Præposito Panagri. Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀνεκτὸν πρᾶγμα.
0. Parthenio filio. Ὦ καλὲ Παρθένιε Θεοῦ στρατιῶτα.
1. Hegesimo filio. Εὖγε, τέκνον Ἡγήσιμε.
2. Stephano filio. Χάρις σοι, ἀδελφὲ Στέφανε.
3. Ephræm filio. Χαῖρε, τέκνον Ἐφραίμ.
4. Epiphanio præposito. Παρὰ τὸ διδαχθῆναί με μεθορισθῆναί σου αγιωσύνην.
75. Naucratio filio. Οἱ προμεμελετηκότες ἀκούειν τὰ θλιπτικά.
76. Tithoeo filio. Μικρὰ ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον.
77. Eidem. Οὐ πολλοῦ μοι λόγου χρεία.
78. Domitiano filio. Εἴωθας πάντοτε, τέκνον μου.
79. Euthymio et reliquis fratribus. Τίς ἡ ἀκοὴ ἡ τὰ ωτα τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως περιηχήσασα.
80. Gennadio filio. Βραδὺ μὲν, ὅμως ἐδεξάμην σου γράμμα.
81. Thaddæo filio et confessori. Τί καλὰ τὰ γράμματά σου.
382. Ignatio filio. Ἐπέγνων σε καὶ νῦν διὰ τῶν γραμμάτων.
383. Sergio notario. Ἀκούων ὅτι φυλάττει ἑαυτήν.
384. Clydonio filio. Ἐναγώνιος τῇ τῶν ἀδελφῶν σου ἀθλήσει γέγονας.
385. Dorotheo filio. Χαίρω καὶ συγχαίρω σοι.
386. Jacobo filio. Εὖγε, Ἰάκωβε τέκνον ἐμόν.
387. Theodulo filio. Ἰδὲ ποῦ περιῆλθες τόπον ἐκ τόπου μετερχόμενος.
388. Gregoræ laico. Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, σήμερον ὁ Κύριος.
389. Annæ patriciæ et moniali. Λύπης τὰ γράμματα τῆς ἁγιωσύνης σου.
390. Spatharesæ. Ὁ οἶκός σου, οἶκος εὐσεβείας.
391. Athanasio filio. Ἡδέως ἐδεξάμην σου καὶ νῦν ἐπιστολήν.
392. Josepho fratri et archiepiscopo. Παραμύθιον τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ.

452. Georgio Ἰθανῇ. Ὦ πῶς καλὸν τὸ πλάσμα τῆς ψυχῆς σου.
453. Pardo Ἰθανῇ. Ἐπιστέλλω τῇ τιμιότητί σου.
454. Gennadio filio. Ἃ ἐπέστειλας, τέκνον ἠγαπημένον, ἀντεπιστεῖλαί σοι.
455. Cledonio filio. Ἄρτι συνέφθασα, τέκνον ἠγαπημένον.
456. Eustratio ἀρχιήτρῳ. Ἐγίνωσκον μὲν τὴν τιμιότητα.
457. Josepho fratri et archiepiscopo. Ἠξίωμαι καὶ τανῦν μαθεῖν σου τὰ τῆς ὑγιείας.
458. Antho filio. Τὸ μικρὸν ἐπιστολίδιόν σου.
459. Ignatio episcopo Mileti. Παρὰ τὸ μὴ εἰδέναι με ἀκριβῶς τὸν τῆς ἐξορίας τόπον.
460. Joanni præposito. Δύο ἐπιστολῶν τῆς ἁγιωσύνης σου.
461. Gregorio filio. Ἄρτι ἀποκρίνομαι πρὸς ἃ ἐπέστειλας.
462. Protospathareæ. Ἐγὼ φειδόμενος καὶ εὐλαβηθείς.
463. Basilio archimandritæ Romæ. Καὶ τὸ πρότερον οὐκ ἔγραψα διά τινα περιπέτειαν.
464. Joanni episcopi Monembasiæ et Methodio præposito. Καλὴν βουλὴν ἐβουλεύσατο ἡ ἐμμελὴς ὑμῶν ἁγιωσύνη.
465. Isaac et Arsenio monachis in sancta civitate. Ἀγαπητὸν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς.
466. Nicetæ præposito. Οἷα τὰ συμβεβηκότα τῇ ἁγιωσύνῃ σου.
467. Arsenio monacho. Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου.
468. Sergio hypato τοῦ ἀερικοῦ. Πάλαι ἂν ἐπέστειλα τῇ εὐγενείᾳ σου.
469. Naucratio filio. Βραχέσι συλλαβαῖς ἀμείβομαι.
470. Eidem. Εἰ καὶ οὐκ ἐδεξάμεθά σου γράμματα.
471. Eidem. Ἕως πότε, τέκνον, οὐ παύσῃ ἀποσεμνύνων ἡμᾶς τοῖς λόγοις.
472. Eidem. Ἐξ ἀγώνων εἰς ἀγῶνας.
473. Silvano. Ἀξίαν τῆς εὐλαβείας σου.
474. Annæ moniali. Αἱ πρὸς τὰ τέκνα μητέρων ἀποστροφαί.
475. Ignatio filio. Ὁσάκις ἂν δέξωμαί σου γράμμα.
476. Theophani præposito et confessori. Φίλον παιδὶ πατρικὴ προσφώνησις.
477. Leoni patricio. Ὀφειλέτης εἰμὶ οὐ χάρτην καὶ μέλαν.
478. Gregoræ laico. Ἐπέγνων σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπιστολήν.
479. Naucratio filio. Ὅτι ζῇς ἐν Κυρίῳ.
480. Proterio filio. Ὡς βαρεῖα ἡ ἐπιστολή σου, τέκνον.
481. Joanni præposito. Παρὰ τὸ ἀρθῆναι τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν.
482. Nicolao mancipi. Ὅτι μνημονεύω σου, φίλε καλέ.
483. Constantino laico. Πολυτρόπως ὁ Θεός.
484. Proterio filio. Ἐθροήθην, τέκνον μου ἠγαπημένον.
485. Zachariæ hypato. Ἐγὼ καὶ γράφω πάλιν.
486. Œconomo. Ἤκουσα περὶ τῆς τιμιότητός σου.
487. Timotheo filio. Τί ἀκήκοα.
488. Ignatio filio. Ἃ γέγραφας, τέκνον ἠγαπημένον.
489. Mariæ Augustæ. Ἐνέτυχον καὶ αὖθις τῇ ἐπιστολῇ.
490. Evodio et Joanni filiis. Ἥσθην, τέκνα, ἐπὶ τῇ ἀμφοτέρων προσφωνήσει.
491. Anatolio filio. Ἡ βραδύτης σου τῶν γραμμάτων.
492. Joanni Chalcedonensi. Καὶ ὡς πατὴρ ἠξίωσας τέκνον ἐλάχιστον προσειπεῖν.
493. Annæ præpositæ. Ὅτι ἐπέστειλάς μοι, εἰκότως.
494. Joanni præposito. Αὐτὸς εἰ οὐκ ἐπιστέλλεις.
495. Nicetæ præposito τοῦ Μδ (sic). Φιλῶ τοῦ δέχεσθαι ἀντίγραφα.
496. Joanni præposito. Ἡδέως ἐδεξάμην σου ἁγίαν ἐπιστολήν.
497. Athanasio præposito. Τίνος ἕνεκεν ἐχρόνισα ἐπιστεῖλαι.
498. Basilio Monacho. Ὡς ἔμαθον ὅτι καὶ αὐτὸς συλληφθείς.
499. Gennadio filio. Ἃ μὲν γέγραφας, τέκνον ἐμόν, ἔγνων.
500. Callisto filio. Ἐν βραχέσι συλλαβαῖς ἡ ἐπιστολή σου.
501. Cledonio filio. Τί με ἐγκωμιάζεις, ὦ τέκνον.
502. Meletio filio. Ἀφ' οὗ ἔμαθον ἀπατηθῆναι τὸν ἐλεεινὸν Γρηγόριον.
503. Jacobo filio. Γέγραφάς μοι τοῦτο.
504. Euprepiano filio. Ἐγώ, ὦ τέκνον.
505. Spathariæ Flavii. Ἐν καιρῷ πειρασμοῦ.
506. Mariæ moniali. Ἀγαθὸν ὄνομα ἠκουτίσθη μοι.
507. Athanasio filio. Χαίρω, τέκνον, δεχόμενός σου γράμμα.
508. Antho filio. Καὶ γράφων σοι, τέκνον.

509. Eucharistio filio. Καὶ πάνυ σοι χρεία ἐπιστεῖλαί με.
510. Leoni. Εὖ πεποίηκας, τέκνον πνευματικόν.
511. Constantino. Τίς ἡ αἰτία ἐπιστεῖλαί με.
512. Presbytero. Ἐν χειμῶνι εἴ τις ἴδοι ῥόδον.
513. Theodulo filio. Ἡδέως ἔχω, τέκνον μου, δεχόμενός σου γράμματα.
514. Symeoni filio. Ἄρτι ἔφθασα ἐπιστεῖλαί σοι.
515. Euthymio filio. Χαῖρε ἐν Κυρίῳ.
516. Ephræm filio. Χάρις σοι παρὰ Κυρίου.
517. Aphrodisio filio. Εὖγε, τέκνον μου.
518. Hyperechio filio. Εὖγε, εὖγε, Ὑπερέχιε.
519. Amonæ filio. Καλὲ Ἀμῶνα, χαῖρε.
520. Stephano filio. Χαῖρε, Στέφανε τέκνον μου.
521. Symeoni filio. Χαίροις, Συμεὼν τέκνον μου.
522. Parthenio filio. Ὦ καλὲ Παρθένιε, χαῖρε.
523. Hegesimo filio. Ἡ χάρις σοι ἀπὸ Θεοῦ, Ἡγήσιμε.
524. Dorotheo filio. Εὐλογηθείης ὑπὸ Κυρίου.
525. Petro filio. Αὐτὸς οὐ διαλιμπάνεις.
526. Œconomo τῆς συμβόλου. Ἀπεδεξάμην τὴν ἐπιστολήν.
527. Josepho fratri et archiepiscopo. Ὅτι ἤκουσα τῆς φωνῆς σου.
528. Letoeo filio. Μετὰ τὸ ἀπαρτίσαι με τὴν ἀνατροπήν.
529. Theodulo filio. Ἐφ' ὅσον ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς οὕτω γενέσθαι.
530. Naucratio filio. Ὅτι ἀνέσφηλας, εἰ καὶ μὴ τελέως ᾖς.
531. Timotheo filio. Ὑπομένων ὑπόμεινον τὸν Κύριον.
532. Basilio monacho. Τίς οὗτος ὁ ἀπὸ δύσεως ἀνατείλας ἀστήρ ;
533. Macario præposito. Αὐτάρκως διιππιύων ὁ τῆς σιωπῆς χρόνος.
534. Constantino præposito. Προστίθημι τῇ προτεραίᾳ ἐπιστολῇ.
535. Michael synadensi. Πάλαι ἔμαθον, ὅτι σε τὸν στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας μεθῆκεν τοῦ τέρου περιορισμοῦ.
536. Tithoe filio. Καλῶς καὶ προσηκόντως, ἀδελφέ, τὸ γράμμα σου.
537. Silvano filio. Ἤνεσα τὸν Θεόν μου.
538. Evodio et Joanni filiis. Μικρᾷ συλλαβῇ.
539. Symeoni filio. Ἐπειδὴ ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν.
540. Constantino laico. Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ.
541. Casiæ. Οἷα ἡμῖν καὶ αὖθις ἐφθέγξατο ἡ κοσμιότης σου.
542. Macario præposito. Πάνυ ἐφιέμενος μαθεῖν.
543. Irenæ patriciæ. Τί σοι κόπους παρέχω.
544. Paulo filio. Ἀνέγνων σου τὴν ἐπιστολήν.
545. Letoeo filio. Χαίρω ἀκούων σου τῆς φωνῆς.
546. Canonicis, κανονικαῖς. Ἐπειδὴ ὑμεῖς οὐκ ἐνδιδοῦν φιλεῖτε εἰς τὸ εὐποιεῖν.
547. Epiphanio filio. Καὶ αὖθις ἤκουσα τῆς φωνῆς σου.
548. Eidem. Ἐκ παραδόξου μοι τὸ γράμμα σου.

—

IV. MISCELLANEA.

—

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ Δ'.

—

S. P. N. THEODORI STUDITÆ.

CAPITULA QUATUOR.

(PETR. POSSIN, *Thesaurus Asceticus*, pag. 311.)

—

δὲν ἄλλο ἐστὶν ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ, ἀλλ' ἡ ἐγ-
:αθῶν, ἐπιστασία τε λογισμῶν, καὶ διηνε-
πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς · καθαράν τε
ὴν τηρεῖν ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν οἳ κοι-
μᾶς · ἐν γὰρ τῷ λογίζεσθαι, ὡς πῦρ ἡ ἐπι-
ιάπτεται · ἀλλὰ πόῤῥωθεν τῶν παθῶν ἱσ-
ἐξ αὐτῆς προσβολῆς ἀποκρούωμεν τὸν πειρά- A

ψεως πολλῆς χρεία ἡμῖν καὶ προσοχῆς · καὶ
ς τῆς καρδίας εἰς τὸ χαλινῶσαι τὸν νοῦν
ὸ ἐκφέρεσθαι εἰς ἃ μὴ δεῖ, μὴ κενεμβατεῖν
κ, μὴ ἀναζωγραφεῖν τύπους πονηρούς, μη-
μβάνειν ἐπιθυμίας ἁμαρτητικάς, ἐξ ὧν οὐ-
ούμεθα, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον, ὀδυνώμεθα
ριβόμεθα, εἰς οὐδὲν χρήσιμον τελεσφοροῦν-
οῦν ἀνάπαυσις, καὶ μία ἡδονὴ τὸ καθα- B
ψυχὴν, καὶ πρὸς ἀπάθειαν βλέπειν.

ῶμεν οὖν πρὸς τὸ κατὰ συνείδησιν διηνεκὲς
· μὴ κάμψωμεν γόνυ τῇ Βάαλ, ἀδελφοί,
δῶμεν τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν λογισμῶν ·
ιὲν οὖν κατασβεννύωμεν τὰ βέλη τοῦ πο-
πεπυρωμένα, τοῖς δάκρυσι, τῇ προσοχῇ,
ι, τῇ κατανύξει, τοῖς ἄλλοις ὑπωπιασμοῖς
τος · ὁ γὰρ ἀντίδικος ἡμῶν, Ὡς λέων ὠρυό-
ριπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίοι, τίνα λά-
σιμον, εἴτε ἀπὸ μέρους, εἴτε ἐξ ὁλοκλή-
δὲ γὰρ ἐπ' ἂν ἀπὸ μέρους λάβοι, ἀρκεῖται,
ισιν ἀεὶ εἰς τὸ χεῖρον · ἕως ἂν ἀποτελέσῃ
ἁμαρτίας. Οἷον πειρᾶται πρῶτον δέξασθαι C
προσβολήν · εἶτα φθέγξασθαί τι κατὰ καρ-
ηρόν · εἶθ' οὕτως χράνας καὶ φαρμάξας τὴν
ἐξίστησιν αὐτὴν τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως ·
ν αὐτὴν ἄνουν καὶ ἄλογον καὶ τυφλὴν, ἐφιε-

I. Nihil aliud est vita ascetica nisi cohibitio passionum, vigilia super cogitationes, continua lucta contra hostes invisibiles; et puram animam servare a sordidis cogitationibus quæ inquinat nos. Dum enim talia mente versamus, concupiscentia sicut ignis inflammatur. At sic nos elongantes a vitiis, in ipso primo assultu repellamus tentatorem.

II. Multa vigilia opus nobis est, multa attentione et præparatione cordis ad frenandam mentem nostram, ne efferatur in ea quœ non conveniunt: ne imaginationes pravas fingat: aut obversari animo sinat: neve concipiat cupiditates ad peccandum incitantes; ex quibus nihil proficimus: quin e contrario vulneramur et conterimur, nullum utilem fructum maturantes. Una igitur requies, una voluptas est, purgare animam, et scopum sibi præfigere quo spectemus, exstinctionem perfectam passionum.

III. Stemus igitur prout standum monstrat perpetuum conscientiæ testimonium. Ne flectamus genu ante Baal, fratres: neque cedamus dum pulsamur cogitationibus. Potius autem exstinguamus tela ignea nequissimi, lacrymis, attentione, oratione, compunctione, aliisque vexationibus corporis. Adversarius enim noster: *Tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret* [1], quem venando prædam suam faciat, vel ex parte, vel totum. Neque enim cum ex parte ceperit, satis id habet: sed pergit semper progrediens in pejus donec consummet peccatum mortis. Exempli causa, conatur primum efficere ut excipiamus patienti conniventia quemdam ejus impulsum: deinde sinamus insusurrari ab eo cordi nostro pravum aliquod consilium. Hoc cum obtinuit, deinde miris modis agens

v, 8.

ferensque, miscens, ac fascinans animam, tandem eam exturbat ab eo qui secundum naturam est habitu, et reddit eam dementem, irrationalem, cæcam, cupientem ea quæ fas non est. *Omni ergo custodia servemus cor nostrum* [1], non *dantes locum diabolo* [2], sed ad primum hostis statim abnuentes accessum, procul eum repellamus. Quod si usque ad assensum vincamur: at ne polluamur prodeundo ad opus. Quod si et hoc acciderit, ne in tali moremur statu, trahi nos sinentes in ultimum peccati terminum impœnitentiam finalem. Contingit autem nos hoc pati ex præsumptis ex longo opinionibus, et ex recordationibus eorum quæ nobis olim acciderunt. Quare fugiamus delentes ex animo quantum possumus falsas istas persuasiones: fugiamus quoque recordationes malarum rerum quas quondam in juventute vidimus, passi sumus, aut egimus. Nam voluntaria et morosa talium contemplatione teneri ac titillari nos, quid aliud est, quam reverti corde in Ægyptum? Quod cavendum est nobis, si interiori nostro consulere homini volumus.

A μένην ἃ μὴ δεῖ. Πάσῃ οὖν φυλακῇ τηρήσωμεν τὴν καρδίαν, μὴ διδόντες τόπον τῷ διαβόλῳ· ἀλλ' εὐθὺς τὴν προσβολὴν ἀπαναινόμενοι. Εἰ δὲ ἡττηθῶμεν ἐντεῦθεν, κἂν μὴ χρανθῶμεν· εἰ δὲ καὶ τοῦτο πάθωμεν, ἀλλὰ μὴ ἐγχρονίσωμεν καὶ κατασυρῆναι εἰς τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας. Συμβαίνει δὲ ἡμᾶς τοῦτο παθεῖν ἐκ τῶν προλήψεων, ἐκ τῶν πάλαι ἀναμνήσεων· ἀλλὰ φύγωμεν τὰς προλήψεις· φύγωμεν τὰς νεωτερικὰς ἀναμνήσεις. Ἐν γὰρ τῷ ἐκεῖσε διὰ τῆς ἐνθυμήσεως γίνεσθαι ἡμᾶς, τί ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι ἐστράφημεν τῇ καρδίᾳ εἰς Αἴγυπτον; Ὅπερ φυλακτέον ἡμῖν κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον.

IV. Certemus igitur, fratres, et omni virtute confortati, summa contentione conemur spiritus ejus qui in nobis est cogitationes purgare, juxta quod scriptum est: *Et omnem altitudinem quæ elevatur contra scientiam Dei* [3]. Et hoc perenniter. Hoc enim est bellum illud, in quod nunquam debellatur, in perpetuum durans. Et hoc idem martyrium est non uno ictu consummatum, sed in dies multos continenter sæviens longa sibi succedentium serie tormentorum. Enimvero qui cogitationibus assidue pulsatus pravis, nunquam cedit, nec flectit genu coram Baal: sed strenue resistens, vivido superinsilit impetu in passiones concupiscibilis et irascibilis quas conculcat omnes: hic videlicet quotidianum martyrium suffert et post Paulum potest dicere: *Quotidie morior* [4]. Et in fine certaminum istorum audebit dicere: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ* [5].

B Δ'. Ἀγωνισώμεθα οὖν, ἀδελφοί, καὶ πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ ἐν ἡμῖν πνεύματος, λογισμοὺς καθαιροῦντες κατὰ τὸ γεγραμμένον· Καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ τοῦτο διηνεκῶς. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ πόλεμος ὁ ἀκαταμάχητος· καὶ τοῦτο τὸ μαρτύριον τὸ πολυβάσανον καὶ πολυήμερον. Ὁ γὰρ οὐκ ἐνδίδωσι τοῖς λογισμοῖς ἀεὶ τυπτόμενος, οὐδὲ κάμπτων γόνυ τῷ Βάαλ, ἀλλ' ἀνταγωνιζόμενος, καὶ ὑπεραλλόμενος τῶν παθῶν, ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, οὗτος δηλονότι μαρτυρεῖ καθεκάστην, καὶ κατὰ τὸν Παῦλον δυνατός ἐστι λέγειν τό, Καθεκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω. Καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τῶν ἀγώνων παῤῥησιάζεται εἰπεῖν· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι· τὸν δρόμον τετέλεκα· τὴν πίστιν C τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.

[1] Prov. IV, 23. [2] Ephes. IV, 27. [3] II Cor. X, 5. [4] I Cor. XV, 31. [5] II Tim. IV, 7.

MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. IV, 91.)

In vetere codice Vaticano 431, f. 168 b, exstant S. Basilii *Constitutiones monasticæ*, haud tamen cujusmodi sunt in tomo secundo editionis Garnerii, sed breviores, quanquam initium idem est: Τὴν κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίαν ἐπανελόμενος: et in capitula tantum triginta distribuuntur. Prorsus codicis Vaticani eadem ratio est, quæ Cæsarei Vindobonensis LXV, a Lambecio descripti *Comment. B. Cæs.* lib. III, ed. Kollar. p. 315. Titulus autem operis duplex est in codice Vat., nempe initio: Διατάξεις ἀσκητικὴ, πρὸς τοὺς μονάζοντας καὶ τοὺς ἐν κοινοβίῳ ἀσκοῦντας. Ut in editione Garnerii. In calce autem Τέλος τῶν κεφαλαίων τῶν μικρῶν ἤτοι τῶν μερικῶν ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου: *Expliciunt Capitula parva, seu particularia Ascetica sancti Basilii*. Habemus igitur, ut antea, Regularum Compendium a Regulis brevius explicatis; ita nunc *Constitutionum monasticarum* quasi Compendium, vero auctore eodem Basilio, ut ipse Lambecius, ultro agnoscit atque fatetur. Jam vero post id Basilii opusculum legitur in codice Vat. (at in Vindob. præcedit) Theodori Studitæ, Scholion, quo demonstratur, h[...] esse genuinum S. Patris fetum. Contendit nimirum Studita, id palam inde fieri, quod stylus et scripti ratio sensusque aliis sancti Basilii Asceticis conformis sit. Porro ut argumentum suum Studita firmiter teneat, defendit simul, illa quæ habemus in editionibus Basilii *Ascetica*, esse genuina, contra nonnullorum vanas dubitationes: qua re confirmata, sequitur ut æque Διατάξεις, *Constitutiones*, Basilii sint. Jam hoc ineditum Studitæ Scholion (a) præcidendæ quæstioni idoneum est, quæ prolixe agitatur a

(a) Fallitur vir clarissimus. Hoc scholium jam ediderat Christ. Frid. Matthæi et nos post eum Operum Basilii tom. III, col. 1319. Edit.

Garnerio, t. II, in Præf. p. XXXV et seqq. de Asceticorum vero parente Basilio; itemque alteri, qua idem Garnerius præf. p. LXVI et seqq., immerito contendit contra Conbefisium, *Constitutiones monasticas* non Basilio, sed Eustathio Sebasteno, esse inscribendas. Jam veterum auctoritates a Studita laudatas partim hauserat ex aliis fontibus etiam Garnerius, verumtamen hoc insigne Studitæ Scholion, seu Prologum, ignoravit: quam nos scriptiunculam in hac nostra Studitæ mantissa omittendam non judicavimus, tum quia præclara per se est, tum quia crisi operum sancti Basilii perutilis. Nam quod ad hoc propria breviatum Basilii opusculum spectet Studitæ Scholion, dubitari nequit: non quia tantum illi in codice subtexitur, sed quia in eo diserte nominatur titulus Μικρά, qui proprius, ut supra diximus, scripti illius Basiliani est.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ.

A α'. Ὅτι γνήσιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὸ παρὸν σύνταγμα, δῆλον μὲν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑψηγορίας, τοῦ τε εἴδους τῆς [illegible]· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ [illegible] ταῖς τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν ἐννοίαις τε καὶ λέξεσιν· ὡς μὴ δοκεῖν τι ἄλλο τῷ καὶ μικρὸν γοῦν ἐπεσκεμμένως ἀναγινώσκοντι, ἢ θάτερον ἐν θατέρῳ διεξιέναι. Ὅτι δὲ ἐκεῖνα τοῦ πατρὸς, τίς ἀντερήσει, ἢ ὅς τυφλώττοι κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος τὴν κακίαν; Οἶμαι γάρ τινας δριμυττομένους τῷ ἀπαιδευσμῷ τῆς διδασκαλίας, προσλαβόντας τε ἐπίκουρον τῆς αὐθαδείας τὸ εἰπεῖν τινα τῶν ἱστοριογρά[illegible] (1) παρά τισιν ἀμφιβάλλεσθαι ῥιψοκινδύνως νόθα αὐτὰ φάναι· οἱ δ' αὐτοί μοι δοκοῦσι καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν, τήν τε Πέτρου δευτέραν, Ἰωάννου τε τὴν Ἀποκάλυψιν, ἑτέρας τε καθολικὰς B [illegible] συγγράμμασί τισι πατρικοῖς, [illegible] ὁμοίως ἀμφιβάλ[illegible], ἀποβάλλεσθαι. Ἀλλ' εἰ τὸ δεύτερον ἀσεβὲς, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ πρότερον, ἤδη ἀποδεδεγμένων παρὰ τῇ Ἐκκ[illegible] ἀμφοτέρων, καὶ οὐδαμῶς τοῦ ἀμφιβόλου χώραν ἔχοντος ἔστι (2). Εἰ δὲ τὸν Θεολόγον (3) μὴ ὑπομνηματίσαι φήσουσιν, ἢ ἀπιθάνως ἀνέγνων, ἢ συνιέντες κακουργοῦσι. Νομοθεσίας γὰρ μοναστῶν ἡνίκα, [illegible], ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους (4), τί ἄλλο ἢ πάντως γε ταῦτα δηλοποιεῖται; Ἀποδείξει δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας θεωρίας· ὃ γὰρ λέγει Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς, τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τῶν γονέων μεμαθηκέναι (5), φησὶ Γρηγόριος, τὰ μὲν δὴ πρῶτα, παρὰ τῷ πατρὶ σπαργανοῦταί τε καὶ διαπλάττεται (6). Εὕροι δ' ἄν τις καὶ τὸν ὅσιον Θεοδόσιον (7) πρός τισιν ἄλλοις κεχρῆσθαι αὐ- C τοῖς, ὡς δηλοῖ ὁ περὶ αὐτοῦ βίος. Πρὸς τίνα δ' αὖ ἄρα μᾶλλον ἕτερον ἐπερωτᾶν τὰ καθ' ἡμᾶς οἱ πάλαι ἐπερωτηκότες μονάζοντες; ἢ τίνος ἦν ἄλλου ἐν τηλικαύτῃ ἐξουσίᾳ νομοθετεῖν, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν σωτηρίας τὴν περὶ αὐτὰ πραγματείαν συστήσασθαι; ὡς μηδ' εἶναι ἄλλως σχεδὸν βαδίζειν ἀπταίστως τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν, ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν ὑφηγήσεως. Ἢ τοίνυν δῶσιν ἰσόρροπα ἕτερα Ἀσκητικὰ ὡς ἐκείνων ὄντων τοῦ μεγάλου Βασιλείου· καίπερ

THEODORI PRÆPOSITI STUDII.

1. Quod præsens opus magni Basilii genuinum sit, patet tum ex charactere sublimis eloquii, tum etiam ex genere phræseos: postremo inde etiam apparet, quia consonat cæterorum Asceticorum sententiis ac verbis: ita ut vel parum attente legenti, nihil aliud videatur quam unum in altero insertum procedere. Jam vero quod illa (Ascetica) parentem Basilium habeant, quis contradicet, nisi qui et cæcus sit et pravitate mentis laborans? Puto enim nonnullos doctrinæ severitatem ægre ferentes, suæque audaciæ auxilium inde sumentes, quod historicus quidam, de scripto hoc dubitari dixerit, idcirco temere nothum pronuntiare. Porro iidem hi videntur mihi, Epistolam quoque ad Hebræos, B et Petri secundam, et Joannis Apocalypsin, et alias catholicas nec non Patrum scripta nonnulla, quandoquidem æque de iis dubitatum fuit, videntur, inquam, rejecturi. Quod si hoc alterum impium est, quod ni et illud? postea quam hæc æque omnia ab Ecclesia recepta fuerunt, nihilque jam ambiguitati locus superest. Quod si Theologum horum meminisse non fecisse dicent, ii vel supine legerunt, aut rem intellectam male dissimulant. Nam cum dicit Theologus legislationes monachorum scriptas et non scriptas, quid, aio, aliud quam has lucubrationes prorsus designat? Sed alia quoque ratione idem demonstratur. Nam quod ait Basilius in Asceticis, sacras se litteras a parentibus didicisse; ait ecce Gregorius illum primo quidem C apud parentes infantem fuisse atque educatum. Quin etiam sanctum Theodosium comperimus his Asceticis usum, ut ejus vita ostendit. Nam quem alium consulturi fuissent de rebus nostris monachi veteres consilia petentes? vel quisnam alius pari auctoritatis pondere leges ferre potuisset, et universam salutis summam in hujusmodi statuto concludere? extra quod nemini ferme licet tutum ad Deum iter tenere, id est sine ipsius ducatu. Aut igitur concedant, paris esse ponderis hæc altera

NOTÆ.

(1) Est hic Sozomenus, *Hist.* lib. III, 14.

(2) Vides Studitæ judicium de Ecclesiæ in designandis admittendisque Scripturis canonicis auctoritate; cui sententiæ etiam de minoribus partibus, favet Eusebius in *Quæstionibus ad Marinum*, apud nos t. IV, part. I, p. 250.

(3) Dicit Gregorium Nazianzenum orat. 43, quæ est funebris sancti Basilii laudatio, ubi n. 67 enumerans aliquot sancti Patris scripta, de Asceticis, ut de aliis multis, silet.

(4) Verba hæc sunt in dicta oratione, n. 34.

(5) In edit. Garnerii t. II, p. 213.

(6) Greg. Naz. orat. cit. n. 12.

(7) De hoc Theodosio Garnerius in præf. p. XXXIV. Ibidem Garnerius inter testes Asceticorum nominat etiam Studitam nostrum, qui in laudatione Platonis magistri sui (n. 23), ait hunc sancti Basilii νομοθεσίας legere solitum. Attamen, ut supra diximus Studitæ hoc Vaticanum Scholium Garnerium latuit.

Ascetica, ut illa quæ sunt magni Basilii : quan- A quam reapse haud aliud cogitari potest Basilius, propter æqualem spiritus verborumque vim : aut inviti etiam, hæc esse magni Basilii admittant. Sciendum vero est prora illa dici universali Ascetica ; hæc autem particularia. Oportebat autem mundi lampadem, præter alios doctrinarum suarum radios, quibus subsolanam regionem collustrat, his quoque ambabus lucubrationibus nos illuminare.

οὐδ' οὕτως ἄλλος εἴη Βασίλειος διὰ τὸ ἰσοδύναμον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φθέγματος· ἢ μὴ καὶ οὐ βουλόμενοι, πάντως καταδέξονται τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι. Ἰστέον δὲ ὡς τὰ μὲν ἄλλα τὰ καθόλου ἀσκητικὰ εἴρηται· ταῦτα δὲ, τὰ μερικά· ἔδει γὰρ τὸν λαμπτῆρα τοῦ κόσμου πρὸς ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ἀκτῖσι τῶν [illegible] καταυγάζοντα τὴν ὑφ' ἥλιον, φωτίσαι ἡμᾶς καὶ τοῖσδε τοῖς δυσὶ συγγράμμασι (8).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ (9).

S. P. N. THEODORI STUDITÆ

EXPLICATIO DIVINÆ LITURGIÆ PRÆSANCTIFICATORUM.

Audi me diligenter, fili, quomodo debeas præ- B sanctificatorum ritum exsequi : namque in sacris aliis functionibus aperte et extra omnem ambiguitatem res sancta peragitur : hæc autem velato ac lugubriter fit : ideoque magis mystica in cunctis hæc functio evadit. Igitur sacerdos ornatu sacerdotali indutus, trisagium totum recitans, nec non dici troparium dicensque ter verba : *Propitius esto, Deus, mihi peccatori*, orationem quoque thymiamatis recitans, ante sacram mensam consistit, et in modum crucis thurificans exclamat ; non tamen verba *benedictum regnum* pronuntiat, quæ sunt veluti triumphalia et absolutæ auctoritatis propria ; sed *benedictus Deus* dicit, tanquam humilitatis indicium et enixæ deprecationis. Tum etiam propheticum illud prooemium a fratribus recitatur, C et sacerdos preces vesperi dicit : qua utraque dictione expleta, collectum elata voce peragit. Statim vero a lectore graduum canone incepto, sacer mystagogus quinquagesimum psalmum oretenus recitat, et præsanctificatum panem in prothesi totum componit. Statimque ad singulas graduum antiphonas, parvam precem elata voce dicit : et dum a Psalte canitur psalmus, ipse sanctuarium totum cum templo thurificat : cantatisque tropariis post *gloria*, introitus sine evangelio cum thurificatione dicitur : lectisque lectionibus, fratres sedent. His expletis, sacerdos canit *dirigatur*, cum ei adjunctis versiculis, fratribus genu flectentibus, quod etiam

B Ἄκουσον δή μοι, τέκνον, καλῶς τὸ πῶς δεῖ τὴν τῶν προηγιασμένων ἐπιτελεῖν τελετήν. Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἱερουργίαις ἀνακεκαλυμμένως καὶ ἀνενδοιάστως ἡ ἱερουργία ἐπιτελεῖται· ἐν δέ γε ταύτῃ συνεσκιασμένως καὶ πενθικῶς· διὸ καὶ μυστικωτέρα εἰς πᾶν ἡ τελετὴ γίνεται. Τοίνυν ὁ ἱερεὺς τὴν ἱερατικὴν ἐνδυόμενος στολὴν, τὸ τρισάγιον ὁλοκλήρως φθεγγόμενος, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας τροπάριον, σὺν τῷ Ἱλάσθητί μοι, ὁ Θεός, τῷ ἁμαρτωλῷ, ἐπιλέγων τρίτον, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ θυμιάματος λέγων ἐνώπιον τῆς θείας τραπέζης ἐφίσταται, καὶ σταυροειδῶς θυμιῶν ἐκφωνεῖ· οὐχὶ τὸ Εὐλογημένη ἡ βασιλεία ἀνακηρύττει, ὡς νίκης τρόπαιον καὶ αὐθεντείας ἀπροσωπολήπτου, ἀλλ' Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς λέγων, ὡς ταπεινότητος σύμβολον καὶ ἱκετηρίας ἀπαραθραύ- C στου· τὸ δὲ προφητικὸν ἐκεῖνο προοίμιον παρὰ τῶν ἀδελφῶν κηρύττεται, καὶ ὁ ἱερεὺς τὰς εὐχὰς ἐπιλέγει τοῦ λυχνικοῦ· τέλος δὲ κἀκείνων καὶ τούτων λαβόντων, τὴν συναπτὴν σὺν τῇ ἐκφωνήσει ἐκτελεῖ· καὶ ὁ ἑτοίμως ὁ ἀναγνώστης τὸν τῶν ἀναβαθμῶν κανόνα ἐναρξάμενος, ὁ θεῖος οὗτος μυσταγωγὸς τὸν ν' ἀνὰ στόμα διεξιὼν, τὸν προηγιασθέντα ἄρτον ἐν προθέσει διακοσμεῖ ἀνελλιπῶς· εὐθὺς δὲ εἰς ἕκαστον ἀντίφωνον τῶν ἀναβαθμῶν, μικρὰν αἴτησιν ἐκφωνεῖ· τοῦ δέ γε ψαλμοῦ παρὰ τοῦ Ψάλτου ᾀδομένου, τὸ ἱερατεῖον ὅλον σὺν τῷ ναῷ ἐπιθυμιᾷ· καὶ τῶν τροπαρίων ψαλλομένων μετὰ τὴν δόξαν, ἡ εἴσοδος χωρὶς τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ θυμιατοῦ λέγεται, καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων ἀναγινωσκομένων, οἱ [illegible]

NOTÆ.

(8) Thedorum nostrum Basilii scriptis valde delectari solitum, præcipueque illis πρὸς μοναζοντας, quæ diurna nocturnaque manu versabat, mores suos iisdem conformando, narrat Michael monachus in ejus Vita, cap. 13.

(9) De missa Præsanctificatorum apud Græcos exstat copiosa Leonis Allatii dissertatio in cala operis ejus *De consensu Eccl. Occid. cum Orient.* ubi plurimis relatis auctoritatibus, hanc tamen Studitæ scriptiunculam ignorasse videtur.

ἀδελφοὶ ἐφιζάνουσι. Μετὰ δὲ τὴν τούτων συμπλήρωσιν, τὸ Κατευθυνθήτω ὁ ἱερεὺς ᾄδει μετὰ τῶν συνηνωμένων αὐτοῦ στοίχων, τῶν ἀδελφῶν τὸ γόνυ κλινομένων, ὃ καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦτο γίνεται. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν θείων δώρων εἰσόδευσιν, ἑτοίμως αἱ θύραι κεκλείσκονται· ὁ δὲ ἱερεὺς τῷ ἀνωτάτῳ πέπλῳ, ὃ καὶ ἀέρα οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν, τὰ δῶρα ἐπικαλύπτει· ἐν δέ γε τῇ τῆς ὑψώσεως ὥρᾳ, οὐ μέν τοι αἴρει τὸ πέπλον, ἀλλ' ἀπὸ κάτωθεν τούτου, τὸν ἄρτον ὑψῶν, λέγει· Τὰ προηγιασμένα ἅγια· εἶθ' οὕτως ὁ ἀὴρ αἴρεται. Ἔκ τε τῶν τοιούτων καὶ ἑτέρων ὑποδειγμάτων μυστικὴ θυσία (10) ἀνακηρύττεται, καὶ ἄρτι τετελειωμένη ὡσαύτως καὶ προηγιασμένη τελετὴ, ἔκ τε τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος ἡνωμένη. Εἶτα καὶ τῶν ἀδελφῶν προσκαλουμένων μεταλαβεῖν, Μετὰ φόβου Θεοῦ λέγων καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης· τύπον ἄρα θεῖον ἐν τούτῳ τῆς θείας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος ὑποδεικνύων ὁ λόγος· φόβον λέγων τὴν θείαν καὶ ἀρχίφωτον τοῦ Πατρὸς δόξαν· πίστιν, τὸν μονογενῆ καὶ συνάναρχον Λόγον· ἀγάπην δὲ, τὸ ἀγαθὸν καὶ πανάγιον Πνεῦμα. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν ἀδελφῶν μετάληψιν, τὸ, Σῶσον, ὁ Θεὸς, τὸν λαόν σου, λέγεται· καὶ ἐπιχαράττων τὸ θεῖον σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὰ θεῖα δῶρα οὐδαμῶς ἐπὶ τῇ θείᾳ τραπέζῃ ὑποτεθειμένα, ἀλλ' ἑτοίμως τῇ προθέσει πεπερατουμένα· τῆς γὰρ ὑπογεγραμμένης εὐχῆς, μετὰ τὴν ἰδίαν μετάληψιν ταύτην ἐπιτελεῖ ὁ τὴν ἱερουργίαν ποιῶν. Οὕτω σο κἀγὼ, τέκνον, ἐπιστάμενος προσφέρω, καθώς περ οὖν ἄρα καὶ τοὺς εἰς ἄκρον ἐπισταμένους ἑώρακα· οὐ μὴν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἑτέραις ἱερουργίαις, οὕτως γίνεται. Εἶτα ἡ ἐκφώνησις τῆς μεταλήψεως· καὶ ἡ ἀποκαθίστασις τῶν δώρων ἐν τῇ προθέσει, καὶ αἱ κλείσεις τῶν θείων πυλῶν· ἐκτὸς μέν τοι τῆς ὑψώσεως τοῦ ἄρτου, ὅτι ἀνακεκαλυμμένως ὑψοῦται, καὶ ἡ τελεία προσκομιδὴ ἐν τῇ ἀρχῇ γίνεται· καὶ τὸ Εὐλογημένη ἡ βασιλεία, ἀνακηρύττεται τῷ Θεῷ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

inter preces fit. Etenim post divinorum donorum introductionem, statim januæ clauduntur. Tum sacerdos superiore seu extimo velo, quod etiam aerem dicere solemus, dona cooperit. Elevationis autem tempore, haud aufert velum, sed ab infima hujus parte, panem elevans dicit : *præsanctificata sancta*. Deinde aer aufertur. Atque his aliisque indiciis mystica immolatio proclamatur, tum illa nuper effecta, tum et illa præsanctificata, crucis quoque accessione et sancto sanguine conjuncta. Deinde fratribus ad communicandum invitatis, *cum timore Dei*, inquit, *et fide, et charitate :* quibus verbis divinam ac vivificam Trinitatem denotat : timorem appellans divinam luminisque fontem Patris gloriam : fidem, unigenitum et coæternum Verbum : charitatem denique, bonum et sanctissimum Spiritum. Jam post fratrum communionem, *Salva, Domine, populum tuum*, dicitur : factoque simul sancto venerandæ crucis signo, divinis haud jam in sacra mensa repositis, sed illico in prothesi consumptis, absolvitur tota subsequens oratio post communionem suam, ab eo qui sacerdotis munere fungitur. Hæc ego tibi, fili, scienter propono, quemadmodum summe peritos homines vidi facientes. Neque in hoc solum sacrificii genere, verum etiam in aliis perinde fit. Deinde communio proclamatur, et donorum ad prothesim translatio, et venerabilium januarum clausura : excepta panis elevatione, qui palam elevatur. Et perfecta oblatio initio fit ; et *Benedictum regnum tuum* cantatur Deo nostro ; cui honor per sæcula. Amen (11).

NOTÆ.

(10) Cod. οὐσία. Quoniam vero codex Ottob. recente manu imperite scriptus fuit, menda quoque alia plura tollere debuit, ne syntaxis vel sensus claudicarent.

(11) Quoniam in Græcæ missæ argumento versati sumus, placet hic breviter narrare de picturis aliquot adhuc ineditis, sed a me postea ablata occasione vulgandis, sacrosanctum hunc ritum (missæ tamen communis, non præsanctificatorum), repræsentantibus ; quibus ego nihil fere vidi elegantius, aut floridiore colorum gratia jucundius, inter Græcæ liturgiæ monumenta. Igitur pictura I. Pars Græci templi sacris iconibus exornati, ante quas lampades pendent. In medio thronus, in quo residet sanctus Gregorius theologus episcopaliter indutus, id est phelenia crucibus interstincto, et omophorio seu pallio, librum tenens, et benedicens tribus. Græco more, elatis digitis, id est ψηφῖδι τῶν δακτύλων, ut loquitur sanctus Sophronius p. 47, in egregio suo Commentario liturgico a nobis edito in *Spicil. Rom.* tomo IV. Datus autem locus Gregorio in hac prima pictura fuit, quia is unius e sacris liturgiis auctor est, quam habemus apud Renaudotium t. I. (Et quidem ibi in *Dissert.* p. XCVII profertur ejus titulus : Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Θεολόγου.) Circumstant monachi grandi schemate induti cum cucullis cruce signatis : et quidem monachi, decore et gravitate conspicui, in his picturis, ipsorum jussu aut opera, ut puto, elaboratis, nunquam desunt. II. Diaconus cum tonsura clericali, stichario indutus, orarium seu stolam tribus digitis tenens (de qua re Gnarius In *Euchololog.* p. 35) ante bematis januam, βημόθυρον, canens : Ἐν εἰρήνῃ Θεῷ δεηθῶμεν. Cancellos bematis ornant pervenustæ imagines Jesu, Mariæ, et Præcursoris (de cujus imagine in missæ ἐνάρξει præferri solita Sophronius p. 39), item Christi sepultura, et crux insignis. Infra Michlae archangelus loricatus et chlamydatus, necnon monasterii abbas senior in selia cum cruce de collo pendente. III. Rursus nobiles picturæ in bematis καγκέλλοις. Infra sacerdos cum phelonio rubro (de quo Sophron. p. 36) ad missam procedens cum libro Evangelii, comitantibus diacono et subdiacono cum cereis ; prorsus ut ait Sophronius p. 42 : Ὁ ἱερεὺς ἐξέρχεται βαστάζων τὸ εὐαγγέλιον, ὡς ὁ Χριστὸς τὸν σταυρόν. Τὰ κηρία ὀψικεύοντα ἐν τῇ εἰσόδῳ δεικνύουσι τὸ θεῖον φῶς. Et quidem tum in hac tum in sexta pictura gestatur sacerdos ab angelis, dum bematis januam ingreditur vel inde egreditur. Namque idem Sophronius ait p. 43 : Ὁ ἱερεύς ἐν τῷ συνθρόνῳ βασταζόμενος ὑπὸ διακόνων ὡς ἀγγέλων. Et p. 32 :

DE TYPICO THEODORI STUDITÆ MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. IV, p. 102.)

De græcis Typicis, eorumque multitudine ac varietate, docte more suo Allatius in peculiari opusculo de libris ecclesiasticis Græcorum. Et quidem nominatim *Typicon Studiticum* memorat Nico apud Coteletium, *Monum. Eccl. Gr.*, t. III, p. 440. Ego notitiam codicis Vaticani 1609 lectoribus non invidebo, cui Græce Latineque inscribitur titulus : *Typicon Theodori Studitæ*. Ipsum vero Typicon sic incipit : Σὺν Θεῷ Τυπικὸν περιέχον τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ τῶν λοιπῶν. Hoc ego ms. Studitæ Typicon cum Hierosolymitano sancti Sabæ conferens, longe brevius esse comperiebam. Oblatus autem fuit hic codex anno 1585 pontifici maximo Sixto V, cum supremus tunc esset bibliothecæ Vaticanæ protector Antonius cardinalis, a quodam Francisco Græcorum catholicorum in urbs Messana protopapa, ut testatur epigraphe, quæ ita se habet : Ὁ κύριος Φραγκίσκος Ἀκκ..ς τοῦ Ἐμμανουῆλος χωρεπισκόπου Ῥοδίου υἱός, πρωτονοτάριος καὶ πρωτοπαπας καθολικὸς Μεσσηνης τῆς Σικελίας, ἐκ ... εἰς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν προθυμίας, τοῦτο τὸ βιβλίον πολλῷ πόνῳ καὶ δαπάνῃ συνάξας ἐκ τῶν ἀνατολικῶν, προσφέρει τῷ μακαριωτάτῳ πάπᾳ Σίξτῳ πέμπτῳ, ἐν τῇ Βατικανῇ βιβλιοθήκῃ φυλαχθησόμενον, ἐπὶ μεγάλου φύλακος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου κυρίου Ἀντωνίου Καρδηνάλη Καραφα · ἔτει αφπε'.

NOTÆ.

τῶν διακόνων ἱσταμένων εἰς τύπον τῶν ἀγγέλων. IV. Sacerdos, seu episcopus, intra βημόθυρον phelonio albo (de quo idem Sophr. p. 36.) indutus, manibus extensis orans : post quem diaconus sticbario et oratio ornatus, legens. Quia vero angeli a Græcis liturgicis et a Patribus (adi Chrysostomum *De Sacerd.* lib. VI, 4) assistere huic tanto mysterio dicuntur, idcirco a pictore duo hic sunt additi angeli, nempe ut dicunt inscriptiones : ἐση Μιχαὴλ ὁ ἄρχων, σοφία (id est, ut explicat Sophronius, p. 48. θεῖ) καὶ ὁ Γαβριὴλ προσχῶμεν. In superioribus Christus Dominus de nube benedicens : ὁ Δεσπότης ἐστ. Εἰρήνη πᾶσι. Ibidem David cum harpa, ob indicandam psalmodiam. (Confer rursus Sophr. p. 48.) V. Sacerdos ad altare liturgia fungens, manibus passis. Altari imminet curvum lacunar, Græce κόγχη, κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ut ait Sophronius p. 32. Sustinent κόγχην quatuor παρακιόνια, columnæ, κατὰ μίμησιν τῶν τεσσάρων ζώων τῶν ὀφθέντων τῷ προφήτῃ, ut scribit idem Sophronius, p. 33. Ignis de altari in cœlum conscendens, quia, ut ait epigraphe, ἕκαστος λόγος τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ὡς πῦρ ἐγένετο, καὶ ἔφθασεν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Vel quia, ut ait Sophronius, p. 33, ἁρμόζει τὸν ἱερέα ὡς πῦρ φλέγον εἶναι. Cui miris ...bis consonat S. Cyrillus Alex. (*De ador. in sp. et ver.* lib. XII, opp. t. I, p. 437) : Πρέπει ἄνδρας τοὺς ...ούς, καὶ Χριστῷ τὴν οἰκείαν ἀναθέντας ζωήν, θερμοὺς καὶ ζέοντας ὁρᾶσθαι τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο διὰ παντός, οὐκ εἰς ἀποψυξιν καταφερομένους διὰ κοσμικῶν ἡδονῶν, ἀναζωπυροῦντας δὲ μᾶλλον ἐν ἁγιασμῷ τὸν νοῦν εἰς φιλοθείαν καὶ ἔφεσιν ἀρετῆς : *Decet sacros viros, qui Christo vitam suam dicarunt, calentes ferventesque spiritu conspici, idque perpetuo : neque ad refrigerium delabi per mundanas voluptates, sed mentem potius sanctitate ad Dei amorem et virtutis appetitionem exsuscitare.* Adest monasterii abbas in parvo throno sub minore lacunari rectus stans. Item Michael archangelus diabolum expellens εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ ; ut significet, malæ conscientiæ homines nec non catechumenos ecclesia sanctisque mysteriis esse excludendos, quod satis colligitur ex epigraphe. VI. Sacerdos sacrum calicem gestans gestatus ipse ab angelis, ut ait inscriptio : Ἄγγελοι βαστάζοντες τὸν ἱερέα μετὰ τῶν ἁγιασμάτων. Rursus sacerdos ad altare, ubi calix, asteriscus, et candelabra ardentia duo. Astat Michael archangelus, desuperque æternus Pater benedicens, duoque angeli preces hominum ...ntes vel deferentes. VII. Sacerdos ad altare manibus passis, retro diaconus legens. In superiore parte insignis pictura angelorum et seraphinorum, medium habentium puerum Jesum, tanquam in rota splendidissima. Ignis (de quo diximus supra) sacerdotem involvens, ut ait epigraphe : Πυρὸς φλὸξ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν ἱερέα, καὶ ἐγένετο ὁ ἱερεὺς φλογοπυρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἕως τῶν ὀνύχων αὐτοῦ. VIII. Sacerdos, seu episcopus, stans in bematis janua, sanctificatis et dignis divinam eucharistiam de calice sumptam distribuit sacro cochleari. Astant inclinati, diaconus cum oratio in crucis formam disposito, et duo pueri cerophorarii. Qui communicant, non genu flectunt, sed more Græco stant οἱ παριστάμενοι μεταλαμβάνουσι. IX. Eulogiarum, id est panis benedicti in disco positi, distributio a sacerdote extra bematis januam fit. In superius angeli, imitantes quasi distributionem terrestrem, oblationes Ecclesiæ ad Deum deferunt : Αἱ ... Ἐκκλησίας ἀπαρχαὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμεναι, ut ait inscriptio. Hactenus de his novem pulchris eruditisque picturis, quæ luce publica dignissimæ sunt.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ

(Πολλαὶ γὰρ κατηχήσεις εἰσὶ τοῦ Στουδίτου, ἀλλ' αὕτη λέγεται Κατήχησις χρονική [12].)

—

S. P. N. THEODORI STUDITÆ

DOCTRINA CHRONICA MONASTERII STUDII.

(Et multæ quidem sunt Studitæ catecheses, sed hæc dicitur *Catechesis chronica*.)

—

α. Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, νῦν ἐπιχειρῶ πᾶσιν A ὑμῖν τοῖς ἐθέλουσι βιῶναι ὀρθῶς καὶ θεοφιλῶς, ἀριδηλότατα ὑποδεῖξαι, ὡς ἐφικτὸν, τὸ πῶς δεῖ τηρεῖν τὴν κυκλοτερικὴν τοῦ χρόνου περίοδον· ὅσον δὲ πρὸς εὐσέβειαν τῶν πιστῶν, καὶ ὅσον πρὸς ἀνατροπὴν τῶν αἱρετικῶν. Καλὸν τὸ ἅλας, καλὸν τὸ φῶς· εἰ δέ τις ἐκτὸς τούτων τυφλὸς ὢν, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, καθὼς ὁ ἡμέτερος Κύριος εἶπεν. Ὀρθοδοξίας μὲν οἶκον οἰκοδομῆσαι ἐπιχειρῶν, θεμέλιον ἄσειστον ἐμπῆξαι δέοι, ἐκ τῶν θείων ἀποστόλων, καὶ τῶν θεοφόρων Πατέρων τοῖς παραδοθεῖσι κανόσι· καὶ πρό γε πάντων εἴδωμεν ἂν, τί τὸ ἱερὸν λόγιον ἔφησεν. Λέγει μὲν πάλαι ὁ Κύριος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· « Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι, νηστείαν ἁγίαν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ὑμῶν· τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἡμέρας B ἑπτὰ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ ἄρτον κακώσεως ἔδεσθε· εἶτα ἀριθμήσονται ὑμῖν ἑβδομάδες ἑπτὰ, ὁλόκληραι ἡμέραι πεντήκοντα, καὶ καλέσατε αὐτὴν κλητὴν ἁγίαν ἡμέραν νηστείαν δεκτήν. Καὶ τῇ δεκάτῃ ε' μεσοῦντος τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἑορτὴ ἁγία σκηνοπηγία ἔσται ὑμῖν καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν· καὶ πᾶσα ψυχὴ ἥτις οὐ ταπεινωθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. » Ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικεν, καὶ παρ' ἡμῖν τρεῖς νηστεῖαι φυλάττονται, ἃς προετύπουν ἑορταὶ ἐκεῖναι. Τί δ' ἂν βούλεται ἐν ἡμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι νηστείαν ἁγίαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ὑμῶν; τύπος δ' ἂν, ὡς οἶμαι ἀκραιφνὴς εἴη τοῦτο τῆς μιᾶς καὶ μόνης θεότητος, καὶ ἐν τρισὶ χαρακτῆρσιν ὁρωμένης τε καὶ λατρευο- C μένης παρ' ἡμῶν τῶν τῆς ἀληθείας προσκυνητῶν. Διὸ τρεῖς παρ' ἡμῖν νηστεῖαι νενομοθέτηνται εἰς τύπον τῆς ζωαρχικωτάτης Τριάδος ἐκ τῶν θείων μαθητῶν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (13)· καὶ αὖ ἡμέραι

1. Fratres mei ac Patres. Nunc aggredior vobis omnibus recte et religiose vivere volentibus, perspicue prout fieri poterit demonstrare, quomodo observanda sit circularis anni periodus, tum quod attinet ad fidelium pietatem, tum etiam quod ad hæreticorum refutationem refertur. Bonum sal, et bona lux: a quibus si quis abest, cæcutit nec quo vadit scit, sicut Dominus noster dixit. Qui orthodoxiæ domum ædificare aggreditur, fundamentum immobile ponere debet, ex traditis a divis apostolis et inspiratis Patribus regulis. Atque in primis videamus, quid sacra oracula dicant. Ait olim Dominus hierophanti Moysi: « Tribus anni temporibus sanctum jejunium mihi observabitis, a parvo inter vos ad magnum. Festum azymorum primo mense; diebus septem humiliabitis animas vestras, et panem afflictionis manducabitis. Deinde numerabuntur vobis hebdomadæ septem, omnino dies quinquaginta; et appellabitis hunc proprio nomine diem sanctum, jejunium acceptabile. Et decima quinta mensi septimi, medio anno, festum sanctum scenopegiæ vobis erit, et animas vestras humiliabitis coram Deo vestro. Et omnis anima, quæ se non humiliaverit, delebitur de medio vestrum [1]. » Hinc, ut videtur, apud nos quoque tria jejunia observantur, quæ a solemnitatibus illis denotabantur. Quid enim significant apud nos, a fratres, verba: tribus anni temporibus observate sanctum jejunium a parvulo ad adultum inter vos? Figura hæc est, ut arbitror, accurata unicæ ac solius deitatis in tribus personis spectatæ cultæque a nobis veritatis adoratoribus. Ideo tria apud nos jejunia sancita fuerunt a divis discipulis unigeniti Filii Dei ob figurandam vivificam Trinitatem. Et quidem duæ sanctæ erunt vobis in hebdomada feriæ,

[1] Exod. XXIII; Deut. XVI.

NOTÆ.

(12) Incognita est hæc catechesis, quæ in neutra catechesium Studitæ collectione nominatur.

(13) De tribus quadragesimis scribit Anastasius Sinaita apud Coteler. *Monum. Eccl. Gr.* t. III, p. 425.

quarta et sexta. Quid porro hoc quoque significat, ex septem diebus duo observabuntur sanctificati? Ut arbitror, in periodico tempore rotæ heptacyclicæ, duæ res sanctæ observabuntur, divinitas et humanitas unius et sublimi ratione uniti Filii Dei, et sanctæ Matris. Aliunde etiam videtur, hebdomadario cyclo trinus denotari typus per dies, sicut in anno a fidelibus manifeste honoratur genuinus Trinitatis typus.

2. Primus quadragesimæ terminus. Prima est ipsa Christi nativitatis solemnitas, quæ in Patris typum assumitur, quatenus ipse sciens complacuit sibi de Filii sui conceptione ac nativitate. Quamobrem et quadraginta dierum numerus præscriptus est, ut jejunio Moysis et Eliæ.

3. Secundus terminus. Post illam secunda, quæ magna quadragesima dicitur, typum refert Unigeniti; quam quidem ipse etiam manifeste ostendit, dum tribus annis eam observavit, postquam a baptismo ascenderat. Unde autem id innotescat, intelligat mecum et certo agnoscat auditor: nempe trigesimo ætatis anno baptismum suscepit Dominus, et triennio posthinc mortem subiit. Quare, ut e probe gnaris rescivimus, ter hoc anno jejunium observavit.

4. Tertius terminus. Tertia vero post hanc quadragesima, quæ etiam apostolorum a nonnullis appellatur, typus habeatur vivificantis Spiritus, qui etiam apostolos docuit omnia quæ ipsi a Patre Filioque significata fuerint. Et vero trium unum nomen deitas, in tribus tamen personis agnita et adorata.

5. Sed age jam sermo ad propositum suum accedat, et singula proprio tempori deputemus, tam diebus quam hebdomadis, et qua de causa ita constitutum sit. Quarta sane et sexta feria jejunio semper sanctificentur jejunando a caseo, piscibus et oleo, quemadmodum divi Apostoli, et post illos divinitus inspirati Patres constituerunt. Sed tamen in purissimæ Deiparæ Nativitatem, ejusque in templum ingressu, et in alio festo quod Hypapante dicitur, insuper in Annuntiatione, et in mirabili Assumptione, utimur oleo et piscibus, si forte in prædictos dies incidant, nempe in quartam aut sextam feriam. Similiter etiam in Præcursoris et supremorum apostolorum Petri et Pauli Nativitatibus. Haud tamen in festis sanctorum martyrum aut pontificum piscibus utimur, si forte occurrant in quarta vel sexta feria.

6. Et monachi quidem in honorem ac laudem crucis, quatuordecim dies observant, alii duodecim, alii quatuor. Sed universus Christi populus sanctificati omnes observant diem Exaltationis, id est XIV Septembris. Verumtamen Nativitatis Christi jejunium tribus diebus observetur in hebdomada, id est secunda, quarta, sextaque feria, et cavendo a piscibus oleoque, jejunium strenue transigatur: parique

δύο ἁγναὶ ἱστῶσιν ὑμῖν ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, τετράδι καὶ τῇ ἕκτῃ. Τί δὲ καὶ τοῦτο ἐστι δηλοῦν, τὸ, Ἐν ἑπτὰ ἡμέραις δύο τηρηθῶσιν ἁγναί; ὡς οἶμαι τουτί, τῷ περιοδικῷ χρόνῳ τῆς ἑπτακύκλου τροχοῦ, δύο τηρηθῶσιν ἁγναί, θεότης καὶ ἀνθρωπότης τοῦ ἑνὸς καὶ ὑπερηνωμένου Υἱοῦ Θεοῦ τε, καὶ Μητρὸς ἁγίας. Ἄλλως δ' αὖ δοκεῖ, ὅτι καὶ τῷ ἑβδομαδικῷ κύκλῳ ὁ τριαδικὸς χαρακτηρίζεται τύπος διὰ τριῶν ἡμερῶν, ὡς τῷ ἐνιαυτῷ παρὰ τῶν πιστῶν ἀριδήλως τιμᾶται ὁ ἀκραιφνὴς τῆς Τριάδος τύπος.

β'. Ὅρος τεσσαρακοστῆς πρῶτος. Ἔστι μὲν οὖν αὐτή τε ἡ πρώτη ἑορτὴ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἣ εἰς τύπον ἂν εἴληπται τοῦ Πατρός, ὡς εἰδὼς ὁ εὐδοκήσας αὐτὸς τὴν τοῦ Υἱοῦ σύλληψίν τε καὶ γέννησιν. Διότι καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας νενομοθέτονται, ὡς Μωυσέως ἡ νηστεία καὶ Ἠλίου.

γ'. Δεύτερος ὅρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν β', ἣ καὶ μεγάλη τεσσαρακοστὴ λέγεται, εἰς τύπον εἴη τε τοῦ Μονογενοῦς· ἣν καὶ αὐτὸς ἀριδήλως ὑπέδειξε, τρεῖς ἐνιαυτοὺς τοῦτο ποιῶν, μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος ἄνοδον. Καὶ πόθεν δῆλον τοῦτό ἐστι, συνιῇ μοι ὁ ἀκροατής, καὶ ἴστω καλῶς· τριακονταετὴς δηλονότι ὁ Κύριος βάπτισμα ὑπεδέξατο, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ τῷ θανάτῳ ὑπέστη· διὸ ὡς ἔγνωμεν ἐν τοῖς ἄκρως ἐπισταμένοις, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν παροῦσαν [illegible]στείαν ὑπέδειξεν.

δ'. Τρίτος ὅρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν τρίτη, ἣ καὶ παρά τισι τῶν ἀποστόλων καλουμένη, τύπος ἂν [illegible] καὶ αὐτὴ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους διδάξαν πάντα ἃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μεμυσταγώγηται. Ὄνομα δὲ τῶν τριῶν ἕν, θεότης, ἀλλ' ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι γνωριζομένη καὶ προσκυνουμένη.

ε'. Ἀλλ' ἴτέον· ὁ λόγος καὶ τῷ κειμένῳ πελάσῃ, καὶ ἕκαστα τῷ ἰδίῳ καιρῷ παραθήσομεν, ἔν τε ἡμέραις καὶ ἑβδομάσι, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν νενομοθέτηνται· τετράς τε καὶ παρασκευὴ παντελῶς ἁγναὶ εἰς νηστείαν ἀεὶ τηρηθῶσι, τυροῦ, ἰχθύων, ἐλαίου, καθὼς οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι Πατέρες ἐνομοθέτησαν. Τὴν γὰρ γέννησιν τῆς παναχράντου Θεοτόκου, καὶ τὴν αὐτῆς εἰς ναὸν εἴσοδον, καὶ τὴν ἑτέραν ἣ καὶ ὑπαπαντὴ λεγομένη, καὶ αὖ τὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τὴν θείαν μετάστασιν, διαλύομεν εἰς ἔλαιον καὶ ἰχθύας, εἰ τύχωσι ταῖς γεγραμμέναις ἡμέραις, τῇ τε τετράδι καὶ παρασκευῇ. Ὡσαύτως καὶ τὰ τοῦ Προδρόμου γενέσιον, καὶ [illegible] κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου· τῶν δὲ ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁσίων ἱεραρχῶν οὐ διαλύομεν εἰς ἰχθύας, εἰ τύχωσι δ' ἢ ς'.

ς'. Οἱ μὲν οὖν μονάζοντες εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ σταυρικοῦ ξύλου, δέκα καὶ τέσσαρας ἡμέρας διαφυλάττουσιν, ἄλλοι ιβ', ἄλλοι δ'· ὁ δὲ σύμπας λαὸς τοῦ Χριστοῦ, ἁγνοὶ πάντες διατηροῦσιν αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ὑψώσεως, ἤτοι τὴν ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς (14). Τὴν δὲ αὖ νηστείαν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, τὰς τρεῖς ἡμέρας διαφυλαττέσθω τῆς [illegible] μάδος, ἤτοι β', δ', καὶ ς', ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ [illegible]

NOTÆ.

(14) Videsis Niconem apud Cotelerium Op. cit. t. III, p. 438 et seqq.

στείαν ἐνθέως ποιείτω· ὡσαύτως καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ποιείτω, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος ἁγίαν νηστείαν (15). Ἐν μὲν οὖν τῇ παραμονῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, νήστεις κατελοῦμεν, καὶ τὴν ἡμέραν ἁγνεύοντες (16) εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον, πάρεξ Σαββάτου ἢ Κυριακῆς· τότε ταῦτα ἐσθίομεν. Ὡσαύτως ποιοῦμεν καὶ τὰς ἄλλας παραμονὰς τῶν τοῦ Χριστοῦ πανηγύρεων· τῇ δὲ ἐπαύριον διαλύομεν ἐν οἱᾳδηποτοῦν ἡμέρᾳ τύχῃ· καθὼς ἄνωθεν εἰρήκαμεν, εἰς δόξαν τοῦ εὐδοκήσαντος Πατρὸς, καὶ τοῦ γεννηθέντος Υἱοῦ· καὶ γὰρ ὡς αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἑτέρας ἓξ διαλύομεν, ἵνα μὴ σκυθρωποὶ φανῶμεν, ὡς οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, ἐν τῇ γεννήσει τοῦ ἡμᾶς ἀναπλάσαντος.

ζʹ. Τὴν δὲ αὖ παραμονὴν τῶν φώτων, καὶ αὐτὴν ὁμοίως νήστεις διαπεραιοῦμεν ἔκ τε ἐλαίου καὶ ἰχθύων καὶ ἑτέρων εἰδῶν τὴν πᾶσαν ἡμέραν· ταύτην δέ γε τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, οἱανοῦν ἡμέρα τύχῃ, διαλύομεν εἰς πᾶν, εἰς χάριν καὶ δόξαν τοῦ βαπτισθέντος, καὶ ἀρχὴν ἁγίαν τῆς τοιαύτης χάριτος, καὶ τὸν βυθισμὸν θεατρίζοντες. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη χαρμονὴ ἡμῖν τοῦ βροτοκτόνου τοιούτῳ τρόπῳ, ὡς οἷά τις εἰληφὼς χάριν τινὰ πλούτου ὑπό τινος βασιλέως, καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ χαίρων ἐν τοῖς καλοῖς οἷς εἴληφε· μετὰ δέ τινα χρόνον, ἕτερός τις ἐχθρὸς ἀντάρτης καὶ ἀλαζὼν πηδήσας ποθὲν, καὶ τοῦ ἔχοντος πλούτου τοῦδε ἀποστερήσει, προσέτι καὶ τιμωρήσει βιαίως· εἶτε οὖν τοῦτο κατάδηλον τῷ βασιλεῖ γεγονός· ὁ δὲ ἥκει, καὶ τὸν ἀποστάτην ἐκεῖνον τιμωρήσας ἀνηλεῶς, καὶ τὸν ἀφελόμενον πλοῦτον τῷ ἔχοντι ἀποδώσει· καίτοι καὶ πλεῖον τοῦ προτέρου ἐπιχαρήσει σημεῖον βασιλικὸν, ὃ καὶ φοβερὸν γίνεται τοῖς ὑπεναντίοις· ποιούτῳ τοιγαροῦν παραδείγματι καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριος τοιήσας τῷ ἀποστάτῃ ἐχθρῷ, δέδωκεν ἡμῖν πλείω τοῦ προτέρου ἐκείνου τὴν χάριν τῆς παλιγγενεσίας. Εἰς γοῦν τὴν ἀναγέννησιν δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος, διττὴ ἡμῖν γίνεται ἡ παροῦσα κάθαρσίς· διὰ μὲν τοῦ ὕδατος τὸ σῶμα σμήχεται, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τὸ πνεῦμα ἀνακαινίζεται. Πῶς γὰρ οὐ δυνατὸν εὐφρανθῆναί τε καὶ χορεῦσαι τὴν ἡμῶν σωτηρίαν; καὶ γὰρ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ὁ μὴ εὐφραινόμενος τὴν παροῦσαν ἡμέραν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ σωτήριος αὐτῷ φαίνεται ἡ παροῦσα χάρις, ἀλλὰ σκυθρωπῶς ὑπογαίνεται, καὶ ἀθέως διάκειται καὶ πονηρῶς ἐπὶ τῇ σωτηρίῳ δόσει.

ratione sanctorum quoque apostolorum ac Deiparæ sanctum servetur jejunium. Nativitatis Christi pervigilium jejuni peragimus, et hunc diem sanctificamus absque piscibus et oleo, excepto Sabbato ac die Dominico, quibus his vescimur. Simili ratione transigimus cætera quoque pervigilia Christi solemnitatum: festo tamen sequente jejunium solvimus, quacunque demum die obvenerit, ut supra diximus, in honorem Patris cui complacuit, et nati Filii. Jam sicut ipsum illum diem, ita et alios sex peragimus, ne tristes appareamus, sicut ingrati Judæi, in ejus, qui nos reformavit, nativitate.

7. Porro in pervigilio quoque luminum jejunamus similiter ab oleo, piscibus, aliisque conditurls, toto die. At vero ipsum diem Epiphaniæ, quilibet dies sit, absque ulla abstinentia agimus, ad gratiam et gloriam baptizati; atque ob tantæ gratiæ exordium, mersionem quoque publicam facimus. Hoc autem nostrum de homicida diabolo gaudium ejusmodi est; ceu si quis opum gratia a rege accepta, ea potitus apud se lætabundus frueretur: at enim post tempus aliquod, nescio quis alius hostilis adversarius atque superbus eum alicunde aggrediens, possessis opibus spoliaret, insuperque violenta pœna affligeret: quo mox facinore regi nuntiato, is superveniret, ac rebellem illum sine misericordia puniret, et ereptam prædam priori domino restitueret. Et quidem magis etiam quam antea lætabitur ob hoc regium facinus, quod formidabile adversariis fit. Pari ergo modo Dominus quoque noster contra rebellem hostem se gerens, dedit nobis majorem quam illi priori homini gratiam regenerationis. Ergo in hac per aquam et Spiritum regeneratione duplex nobis fit purificatio: etenim per aquam corpus lavatur, per Spiritum spiritus renovatur. Quidni igitur lætandum ac gestiendum salutis nostræ causa sit? Namque, ut ego existimo, si quis hoc die sancti baptismi non lætatur, huic nequaquam affulget præsens gratia, sed mœstus apparet, et irreligiose improbeque se habet, dum salutare donum tribuitur.

Περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς προφωνησίμου (17).

ηʹ. Ὡσαύτως τὴν τῆς προφωνῆς ἑβδομάδα, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τοῦ τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς πᾶν εἶδος, καθὼς ἄρα παρελάβομεν ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων Πατέρων· οὐχὶ διά τινα ὀρθοδοξίαν ἡ νῦν ἑβδομὰς

De hebdomada proclamationis (*Latinis septuagesima*).

8. Similiter etiam proclamationis hebdomadam in qua legitur sacrum evangelium publicani et Pharisæi, peragimus omni abstinentia liberam, sicut a sanctis nostris traditum Patribus accepimus. Neque ob aliquam orthodoxiam hanc hebdoma-

NOTÆ.

(15) De jejunio Deiparæ appellato agit Anastasius apud Cotelerium Op. et tom. cit.

(16) Quia fortasse ambiguus est hic locus, eu ejus declarationem ex alio scripto de jejuniis in eodem codice, p. 163: Τῇ παραμονῇ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων θεοφανείων νήστεις διατηροῦμεν, καὶ οὐ καταλύομεν ἔλαιον ἢ ἰχθύας, ἐκτὸς εἰ τύχωσι Σαββάτῳ ἢ Κυριακῇ.

(17) Scribitur aliquando etiam προσφ. Sic autem dicitur, quia tunc admonentur fideles de venturo jejunio. Super hac Dominica et hebdomada Allatius dissert. mox citanda, col. 1414 seq.

dam ita transigimus, sed ut irreligiosum illud dogma explodatur impurissimi Petri Armeniorum episcopi, quem Lycopetrum vulgo dicunt. Quippe ille plane maledictus dogma statuit sectatoribus suis, ut hanc hebdomadam ceu sanctam observarent totam, propter lupum nescio quem pessimum et abominabilem. Nos vero Dei plebs liberam totam transigimus, ob illorum cum suo irreligioso stultoque dogmate refutationem. Testatur autem alicubi ipsorum absurditatem magnus etiam in theologia Gregorius sic[1] : Haud simplex mihi comperta est Armeniorum gens, sed latebrosa et subdola ; quibus verbis horum fidem ceu obvolutam sugillat. Similiter et in hebdomada, caseoprivii, post horam nonam caseo et ovis vescimur, ut ab impio ritu recedamus Jacobitarum et Tetraditarum. Nam in tyrophagiæ hebdomada, idcirco vetiti sumus, ut ego arbitror, a sanctis Patribus carne vesci, vel ob monastici ordinis memoriam, vel ob typum novæ puræque vitæ exhibendum.

9. Jam in sancta magnaque quadragesima semel in die vescimur, hora nona, et quidem aridis, aut etiam leguminibus absque oleo; neque vino utimur, eycepto Sabbato et die Dominico. Comedimus et omne genus testaceorum, et ossibus carentium, et salsamenta, indubitanter: pisces nequaquam per hoc sanctum jejunium, excepto Sabbato, et die palmarum Dominico, ad honorem ejus qui a jejunio veniens, convivio interfuit post Lazari suscitationem : vel omnino etiam, quia et hæc una est de sacris Christi solemnitatibus. At enim sancta magna hebdomada jejuni omnino perstamus, si fieri potest, absque etiam oleo et vino; nisi quod in nocturna vigilia sanctæ passionis, bibimus aliquid ob necessitatem ac laborem. Jejunium pariter usque ad vesperam magno Sabbato continuamus, hoc, inquam, solo totius annis Sabbato. At vero totam diacænesimi (lat. in albis) hebdomadam jejunio liberam agimus, ad honorem ejus qui nos vivificavit Filii Dei. Quod si quis in hac haud indubitanter comedat, sed judaice tristem se gerat, sanctorum Patrum anathemati subjiciatur.

10. At enim a secunda Thomæ (dom. in albis) incipimus defunctos fratres commemorare, et feriis quarta et sexta abstinentiam observamus a carne et caseo. Verumtamen quartam feriam Mesopentecostes visum est nonnullis ante nos sanctis Patribus, propterea quod est solemnitas Domini,

[1] Orat. XLIII, 17.

A διαλύεται, ἀλλ' ἵνα ὅπως τὸ ἄθεον ἐκεῖνο δόγμα διαλυθῇ τοῦ παμβεβήλου Πέτρου ἐπισκόπου Ἀρμενίων (18), ὃν καὶ Λυκόπετρον οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ τρισκατάρατος ἐνομοθέτησε δόγμα τοῖς αὐτῷ συνεπομένοις, ἵνα τὴν τῶν ἑβδομάδα ἁγνὴν πᾶσαν διατηρῶσιν, διά τινος λύκου (19) σκαιοῦ καὶ μυσαρωτάτου. Ἡμεῖς δὲ ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς διαλύομεν πᾶσαν, πρὸς ἀνατροπὴν ἐκείνων καὶ τοῦ ἀθέου καὶ ἀνοήτου δόγματος. Συμμαρτυρεῖ που τούτων τὴν ἀπανθρωπότητα καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος λέγων· Οὐχ ἁπλοῦν γένος εὑρίσκω τῶν Ἀρμενίων, ἀλλὰ μᾶλλον κρυπτόν τε καὶ ὕφαλον (20)· διακωμῳδῶν τούτων τὴν τῆς πίστεως ὑφαλότητα. Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς τυροαποθέσεως ἑβδομάδα διαλύομεν καὶ αὐτὴν μετὰ τὴν ἐννάτην εἰς τυρὸν καὶ ὠὰ, ἵν' ἀνα- B τρέψωμεν τὴν δυσσεβῆ θρησκείαν τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Τετραδιτῶν (21)· αὕτη τοίνυν ἡ τυροφάγος ἑβδομάς, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἐκωλύθη τοῦ μὴ ἐσθίειν αὐτὴν κρέα ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων, δι' ἀνάμνησιν τῆς μοναχικῆς τάξεως, ἢ διὰ τύπου τῆς νέας καὶ καθαρᾶς πολιτείας (22).

θ'. Τὴν δὲ ἁγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστὴν ἅπαξ ἐσθίομεν τῆς ἡμέρας ἐν τῇ θ' ξηροφαγίαν, ἢ καὶ ὄσπρια ἄνευ ἐλαίου· οὔτε οἶνον, πάρεξ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς· ἐσθίομέν τε καὶ ὀστρακοδέρματα πάντα ἀνόστεά τε καὶ ταρύχια ἀνενδοιάστως· ἰχθύας δὲ οὐδαμῶς ἐσθίομεν τὴν ἁγίαν αὐτὴν νηστείαν, πλὴν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου, καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν βαΐων, εἰς δόξαν τοῦ κατελθόντος ἐκ τῆς νηστείας, καὶ συνεσθιασθέντος ἐπὶ τῇ τοῦ Λαζάρου ἐγέρσει· ἢ καὶ C ἀριδήλως ὡς μία οὖσα καὶ αὐτὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ θείων ἑορτῶν. Τὴν δὲ ἁγίαν μεγαλην ἑβδομάδα νήστεις πάντως διατηροῦμεν, εἰ δυνατὸν, οὔτε ἔλαιον, οὔτε οἶνον, πάρεξ τῇ ἀγρυπνίᾳ τῶν ἁγίων παθῶν, πίειν τι πρὸς τὴν χρείαν διὰ τὸν κόπον· ὁμοίως νήστεις ἕως ὀψὲ τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ διατηροῦμεν, αὐτῷ καὶ μόνῳ, οὐποτοῦν ἄλλῳ τῷ ὅλῳ ἐνιαυτῷ· τὴν δέ γε ἅπασαν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου (23), διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς δόξαν τοῦ ζωοποιήσαντος ἡμᾶς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· εἰ δέ τις οὐκ ἐσθίει αὐτὴν ἀνενδοιάστως, ἀλλὰ ἰουδαϊκῶς σκυθρωπάζων, τῷ ἀναθέματι πιπτέτω τῶν ἁγίων Πατέρων.

ι'. Ἀπὸ δὲ τῆς β' τοῦ Θωμᾶ ἀρχόμεθα μνημονεύειν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν, καὶ διατηροῦ- D μεν ἐν τῇ δ' καὶ ς' εἰς κρέα καὶ εἰς τυρόν. Τὴν δέ γε τετράδα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (24) ἔδοξέ τισι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων Πατέρων διὰ τὸ εἶναι δεσποτικὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα διαλῦσαι ὁ-

NOTÆ.

(18) De hoc Armeniorum jejunio, cui nomen artziburium, docte inter alios multos Allatius *De Dominicis et hebd. Græcorum*, post opus De consensu dissert. col. 1515 seqq.

(19) Lupum dicit, qui canem Sergii hæresiarchæ devoravit. Allat. dissert. cit. col. 1418.

(20) In codicis margine glossa est : ὕφαλον λέγει τὸ λανθανόμενον.

(21) Ita etiam Nicephorus patriarcha can. 33 apud Coteler. op. cit. t. III. d. 449.

(22) Confer Callisti Synaxarium, nec non Balsamonem apud Allatium dissert. cit. col. 1424.

(23) Hebdomada, quæ festum Paschæ proxime sequitur, dicitur διακαινήσιμος, quod nomen habuit ex Christi resurrectione, qua omnia renovata fuerunt. Ita sanctus, Epiphanius serm. *De Pasch.* Ἐν ταύτῃ καινοὺς ἐπήξατο τῇ κτίσει ὅρους καὶ νόμους.

(24) De Mesopentecoste Allatius dissert. cit. col. 1459.

τήν (25). Ὥσπερ γοῦν ὁ Χριστὸς λίθος ἀκρογωνιαῖος λέγεταί τε καὶ ἔστιν, καὶ ὁμοῦ τὰς δύο διαθήκας εἰς ἓν συνάπτων, οὕτως καὶ ἡ παροῦσα ἡμέρα ἐπισυνάπτει τήν τε ἀνάστασιν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν· καὶ ἐπιφαίνεται χαρμόσυνος ἡ νῦν ἑορτὴ τοῦ Μονογενοῦς, ὡς μέσον θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος αὐτὸς δοξαζόμενος καὶ προσκυνούμενος· διά τοι τοῦτο οἱ πρὸ ἡμῶν αὐτὴν ἀνενδοιάστως ἑόρταζόν τε καὶ εἰς πᾶν ἔσθιον. Νῦν δὲ ὁ χωρῶν, χωρείτω ἐν ταύτῃ, εἰ δυνατόν (26)· τὴν δέ γε πάλιν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς πᾶν, διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν. Ὥσπερ γὰρ δεῖ χαίρειν ἐπὶ τῇ τοῦ Υἱοῦ γεννήσει, καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ζωοποιῷ ἀναστάσει, δεῖ χαίρειν καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ Πνεύματος καθόδῳ.

ια'. Ἴστω δέ μοι πᾶς, ὅτι αἱ μὲν οὖν τρεῖς ἑβδομάδες, δηλονότι τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, εἰς τύπον ἂν ἡμῖν εἴληπται τῆς ζωαρχικῆς καὶ τρισυποστάτου Τριάδος. Αἱ δὲ μετ' αὐτὰς δύο τῆς προφωνῆς καὶ τῆς τυροαποθέσεως, διά τε τὰς αἱρέσεις, ἃς ἄνωθεν εἰρήκαμεν, ὅπως μὴ συνεπόμενοι φαίνοιμεν ταῖς τῶν εἰρημένων ἀνοσιωτάταις διδασκαλίαις. Τὴν δέ γε νηστείαν, ἣ καὶ τῶν ἀποστόλων κηρυττομένη, διατηροῦμεν ὡς καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐν τῇ β', δ', ς'· τὴν δὲ ἡμέραν τῶν ἀποστόλων τῶν δυο ἢ τῶν δώδεκα οὐ διαλύομεν εἰς κρέα καὶ εἰς τυρὸν, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', ἀλλ' ἢ μόνον ἰχθύας καὶ ἔλαιον. Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου νηστείαν διατηροῦμεν· καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεταμορφώσεως διαλύομεν εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον· εἰ καὶ ἔδει διαλῦσαι αὐτὴν ἀλλοτρόπως, ἀλλὰ διὰ τὴν νηστείαν κεκώλυται. Τὴν δὲ αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας κοιμήσεως τῆς παναμωμήτου καὶ Θεομήτορος, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', οὐ διαλύομεν εἰς κρέα, ἢ εἰς τυρὸν, διὰ τὸ μέγα θαῦμα καὶ φρικτὸν τοῦ παραδόξου τούτου ὕπνου. Οἱ γὰρ θεῖοι τότε τοῦ Σωτῆρος ἀπόστολοι, ὡς εὕρομεν ἐν τοῖς θείοις συγγράμμασι Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου, τρεῖς πλήρεις ἡμέρας τῷ τάφῳ προσμένοντες ἦσαν, ἕως οὗ ὑπὸ θείου ἀγγέλου τὸ πᾶν ἐμυήθησαν (27). Ἐν δέ γε τῇ ἀποτομῇ τοῦ θείου Προδρόμου, εἰ τύχῃ δ' ἢ ς', οὐ διαλύομεν ὡσαύτως (28), διότι καὶ αὐτὴ φόνον ἀνόσιον καὶ θάνατον ἐπιφέρουσα.

ιβ'. Ἕως ὧδε ἡ παρ' ἐμοῦ, ἀδελφοί, συγγραφὴ, ἥν τε ἀνέγνων ἐν τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἁγίων Πατέρων θείοις συγγράμμασι καὶ ἐννομωτάτοις κανόσι· καὶ τὸν τῆς ὀρθοδοξίας οἶκον βεβαίως ᾠκοδομήκαμεν, ὃ ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ἐπιχειρῶν ἱμείρετο· θαῤῥῶ τοίνυν παγίως καὶ ἀραρότως τῷ μόνῳ καὶ ἐν τριάδι προσκυνουμένῳ Θεῷ, ὅτι εἰς ὀρθοδοξίαν τὸ

ad hujus ritus normam transigere. Sicut ergo Christus dicitur et est angularis lapis, et utrumque testamentum conjugens, ita hic dies conjugit resurrectionem cum Spiritus adventu: apparetque læta hæc solemnitas Unigeniti, qui ut divinitatis et humanitatis mediator glorificatur et adoratur. Propterea majores nostri ipsam indubitanter solemnem habebant, et quolibet cibo utebantur. Nunc vero qui capit capiat in hac, si potest. Rursus sancti quoque Spiritus hebdomadam liberam omnino habemus, propter Spiritus adventum. Nam sicuti lætandum est in Filii nativitate. et in ejusdem vivifica resurrectione, ita etiam in Spiritus descensu gaudendum est.

11. Omnes autem mecum agnoscant, tres hebdomadas scilicet nativitatis, resurrectionis, et sancti Spiritus, adventus, in typum esse assumptas supersubstantialis Trinitatis, quæ et vitæ omnis fons est. At duæ, posthas, hebdomadæ proclamationis (septuagesimæ) et caseoprivii (quinquagesimæ), propter supradictas hæreses, liberas agimus, ne videamur prædictorum sectari irreligiosissimas doctrinas. Porro jejunium, quod etiam apostolorum dicitur, observamus, quemadmodum Christi quoque nativitatis, feriis secunda, quarta et sexta. Attamen die apostolorum duorum vel duodecim carne non utimur neque caseo, si forte sit quarta vel sexta feria, sed piscibus tantum et oleo. Pari ratione Deiparæ quoque jejunium observamus: et ipso die transfigurationis piscibus et oleo utimur: et quanquam hunc aliter transigere oporteret, nihilominus id per jejunium velatur. Ast ipso die dormitionis immaculatæ Deiparæ, si contingat feria quarta vel sexta, non utimur carne vel caseo, propter magnum tremendumque somni hujus admirandi prodigium, Tunc enim venerabiles Salvatoris apostoli, ut in sacris scriptis comperimus Clementis Romani, tres integros dies apud sepulcrum manserunt, donec a divo angelo de re tota certiores facti fuerunt. In decollatione autem divi Præcursoris, si ejus memoria contigerit quarta vel sexta feria, æque jejunium non solvimus, quia et ipsa cædem impiam necemque menti oggerit.

12. Hactenus mea, fratres, scriptura, qualem tum in apostolicorum sanctorumque Patrum sacris libris et apprime legitimis canonibus; atque ita orthodoxiæ domum firmiter ædificavimus, quod jam inde ab exordio sermo noster sibi faciendum proposuerat. Confido igitur firmiter enixeque uni et in Trinitate adorato Deo, nos omnia ad ortho-

NOTÆ.

(25) In codice f. 162. b. Alius auctor, Studitam nostrum citans, de hac quarta feria Mesopentecostes ita scribit: Λύοντες εἰς πᾶν τὴν τετράδα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καθὼς ὁ θεοφόρος Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδίων παρέδωκεν ἡμῖν.

(26) Nempe qui potest ferre, ferat, id est jejunet; ex Matth. XIX. 12: ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω; quod dictum videtur mihi pulchre illuminari a Didymo in II ad Cor. VIII, 2, apud nos T. IV. part. II, p. 134.

(27) Recole dicta a nobis ad sermonem V Studitæ nostri (supra col. 723 et 727).

(28) De jejuniis Græcorum promittebat se scripturum esse Allatius in dissert. cit. col. 1460.

doxiæ regulam conscripsisse; cui omnis gloria debetur, honor, atque adoratio, in sæcula sæculorum. Amen.

A παν συγγραψάμεν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ (29).

DESCRIPTIO.

CONSTITUTIONIS MONASTERII STUDII.

1. Cum multæ diversæque sint in sacris monasteriis perseverantes antiquitus traditiones, atque alii aliis regantur, dum ad regnum cœlorum tendunt, constitutionibus; una est ex omnibus nostra quoque stabilita traditio, quam accepimus a magno Patre nostro et confessore Theodoro; neque nos tantummodo, verum etiam pars magna meliorum monachorum hanc eligunt, ceu optimam et regalissimam, et excessus defectusque vitantem. Utique et nos hodie Patris impulsi præceptis, ut hanc in chartis regulam, quo ejus indelebilis sit memoria, posteris ætatibus, pro viribus, relinquamus, docilem animum fleximus; Deo scilicet, pastoris nostri pro nobis precibus, nobis concedente congruam orationis compagem, ita ut integre et utiliter ac salubriter theophori Patris nostri constituta exponamus, ad gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, custodiamque et salutem illorum qui cum fide hanc observantiam amplecti voluerint. Igitur Deo favente initium lucubrationis faciamus.

B [Cod. vat. 2029, f. 179.] α'. Π[illegible] ὄντων καὶ δια[illegible] τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις κεκρατηκυιῶν ἄνωθεν παραδόσεων, καὶ ἄλλων ἄλλαις διεξαγομένων τε καὶ ἰθυνομένων πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυπώσεσι, μία τις ἐστι [illegible] καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς κρατοῦσα παράδοσις, ἣν παρειλήφαμεν πρὸς τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ τοῦ Θεοδώρου· καὶ οὐχ ἡμεῖς μόνοι, ἀλλὰ δὲ καὶ οἱ πλείους τῶν ἐγκρίτων μοναστῶν ταύτην αἱροῦνται, ὡς ἀρίστην τε καὶ βασιλικωτάτην, καὶ τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐκκλίνουσαν. Ἀμέλει καὶ ἡμεῖς σήμερον πατρικαῖς προσαχθέντες ἐντολαῖς, ταύτην ἐν χάρταις εἰς ἄληστον μνήμην ταῖς μετέπειτα γενεαῖς καταλιπεῖν, ὡς ἡ δύναμις, πρὸς τὴν ὑπακοὴν ἑαυτοὺς καθήκαμεν· Θεοῦ δηλαδὴ παρέχοντος ἡμῖν C ταῖς τοῦ ποιμένος ὑπὲρ ἡμῶν προσευχαῖς τὴν [illegible] τάλληλον ἁρμογὴν τῆς τοῦ λόγου συνθέσεως, ὥς τε ἐκθέσθαι ὑγιῶς τὰ ὀνησιφόρα τε καὶ σωτήρια τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν ἐντάλματα, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ φυλακήν τε καὶ σωτηρίαν τῶν ταῦτα μετὰ πίστεως προαιρουμένων φυλάττειν. Ἔστω τοίνυν ἀρχὴ τῆς συντάξεως αὐτῆς σὺν Θεῷ.

Quomodo nos geramus in synaxibus sanctæ et gloriosæ triduanæ resurrectionis Servatoris nostri. De ligno.

2. Sciendum est quod transacta noctis secunda custodia, seu post horam sextam, incipiente septima, rato hydrologii puncto, crepitante signo, surgit is qui expergiscendi officium habet, et cubicula circumit cum lucerna, fratres excitans ad matutinam doxologiam. Statimque ligna dant signum susdeque, tuncque fratribus cunctis in ecclesiæ narthece congregatis, et cum silentio orantibus, sacerdos thuribolum manu tenens thurificat primo sacrum bema, deinde ex anteriore cancello egressus,

Ὅπως διοικούμεθα ἐν ταῖς συνάξεσι [illegible] ἁγίας καὶ ἐνδόξου τριημέρου ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Περὶ τοῦ ξύλου (30).

β'. Ἰστέον ὅτι μετὰ τὸ παρελθεῖν δευτέραν [illegible] κὴν τῆς νυκτός, ἤτοι τὴν ς' ὥραν, ἀρχομένης τῆς ζ', πίπτει τοῦ ὑδρολογίου τὸ σύστημα, καὶ τῇ τούτου σημασίᾳ ἐγείρεται ὁ ἀφυπνιστής, καὶ περιέρχεται τοὺς κοιτῶνας μετὰ φανοῦ, προτρεπόμενος τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἐξανάστασιν τῆς ἑωθινῆς δοξολογίας· σημαίνουσι δὲ παραυτίκα καὶ τὰ ξύλα ἄνω τε καὶ κάτω· καὶ τῶν ἀδελφῶν πάντων ἀθροιζομένων ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Κυριακοῦ, καὶ προσευχομένων ἡσυχῇ, ὁ ἱερεὺς τὸ πύριον μετὰ χεῖρας ἐπιλαβόμενος

NOTÆ.

(29) Hypotyposin Studitanam appelat Allatius in dissert. cit. col. 1460.

(30) De hoc ligno semanterio, itemque de tuba, apud Græcos præsertim monachos, legatur cardinalis Bona *Rer. liturg.* lib. 1, 22, qui et Allat. recitat descriptionem prædicti semanterii.

ιᾷ πρῶτον τὸ ἱερὸν βῆμα · κἀκεῖθεν διὰ A
:ροσθεν κιγκλίδος ἐξελθὼν, διέρχεται τὸ βό-
.ιὸν τὸ τοῦ ναοῦ, καὶ φθάσας τὴν βασιλικὴν
θυμιᾷ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ εὐθέως ἀνατρέχει
νοτίου μέρους ὅθεν ἐξῆλθεν · οἵ τε ἀδελφοὶ
αὐτοῦ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν. Αὐτὸς δὲ τὸ
ἀποθέμενος εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἐξελθὼν ἵστα-
ὰ πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ ἄρχεται
ιν, ὁ ἦχος πλ. α', Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νε-
Ὅπερ μετὰ τὸ ψαλθῆναι τρίτον παρὰ τ' ἐκεί-
τῶν ἀδελφῶν, λέγει ὁ πρεσβύτερος στίχον,
ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος · οἱ ἀδελφοὶ
οπάριον στιχ. β', Συστήσασθε ἑορτὴν, ἕως
καὶ πάλιν ὁ λαὸς τὸ τροπάριον δοξάζει. Καὶ
ι συμπλήρωσιν τούτου, ἄρχεται εὐθὺς ὁ κα-
), καθότι ἑξάψαλμον πᾶσαν τὴν ἑβδομάδα B
οὐ ψάλλομεν. Γίνονται δὲ δύο ἀναγνώσεις,
ἀπὸ τῆς β' ἀναγνώσεως· καὶ μετὰ τὴν συμ-
ιν τοῦ ὄρθρου, γίνεται ὁ ἀσπασμὸς καὶ ἡ
ς · εἰς δὲ τὰ λυχνικὰ ταύτης τῆς ἑβδομάδος
τὸ, Χριστὸς ἀνέστη · καὶ εὐθέως τὸ, Κύριε,
ξα, καὶ ἀπολυτικὸν τὸ, Χριστὸς ἀνέστη ·
ἐν τοῖς ἀποδειπνίοις τὸν τρισάγιον ὕμνον,
Κύριε, ἐλέησον, ιβ' · τῷ δὲ Σαββάτῳ τῆς δια-
ιου, καὶ τῇ Κυριακῇ ὀψὲ τῆς λαμπροφόρου,
ἀποδείπνια ἀπὸ τοῦ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, καὶ
:.

transit per boreale latus templi, et cum ad regiam portam venerit, thurificat fratres, statimque per meridianum latus revertitur unde discesserat; simulque fratres post illum ingrediuntur in templum. Ipso autem thuribolo deposito in sancto bemate, egressus sistit coram propitiatorio, fitque initium troparii, tono obliquo primo : *Christus surrexit a mortuis*. Quod postquam ter ab illo patribusque cantatum fuerit, dicit presbyter stichum: *Hæc est dies quam fecit Dominus*. Fratres autem troparium stich. 2: *Constituite diem solemnem*, usque ad finem. Rursusque populus troparium canit. Et post hujus finem, statim incipit canon; quoniam hexapsalmum tota hac hebdomada non cantamus. Sed fiunt duæ lectiones, et dicitur psalmus quinquagesimus post secundam lectionem. Completo autem matutino, fit salutatio et absolutio. Jam in lychnico hujus hebdomadæ dicimus illud : *Christus resurrexit*. Et mox : *Domine, clamavi;* et conclusionem extremam : *Christus resurrexit*. Similiter in completoriis hymnum trisagium; et *Domine, miserere*, duodecies, Sabbato autem hebdomadæ diacænesimi, et Dominica lamprophora (in albis) vespere completorium ab illis verbis *nobiscum Deus*, cum sequentibus.

ῇ δὲ Κυριακῇ τῆς λαμπροφόρου ἄρχεται καὶ
ἰαλμον (32), καὶ λέγομεν τὸ, Θεὸς Κύριος
δ' · καὶ εὐθὺς τοὺς ἀναβαθμοὺς εἰς τὸν αὐτὸν
τό τε προκείμενον (33) · καὶ τὸ πᾶσα πνοὴ · C
Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ, ἐν ταῖς νυξί. Καὶ μετὰ
ἄρχεται ὁ κανὼν · γίνονται δὲ ἀναγνώσεις β'.
Κυριακῇ ἑσπέρᾳ ἄρχεται τὸ, μακάριος ἀνήρ.
β' εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν πάλιν τὸ, Θεὸς
ς, εἰς πρῶτον ἦχον, καὶ ἓν κάθισμα (34)
, εἶτα τὸν κανόνα ἀναστάσεως · γίνονται δὲ
τεις γ' · ἐκ τότε τὰ ἀποδείπνια ὁλόκληρα
ν, πλὴν Σαββάτου ἑσπέρας, καὶ ἑορτῆς δε-
ῖς, καὶ μνήμης ἁγίου, ἀργίαν ἡμῖν τῶν ἔρ-
καὶ τῶν ὡρῶν καὶ τῶν μετανοιῶν ὅτε γίνον-
ιοξενούσης · ἐν ταύταις γὰρ ἀπὸ τοῦ, μεθ'
ὁ Θεὸς, καὶ ἐπέκεινα. Κάμνουσι δὲ καὶ αἱ
αι ἀπὸ πρωὶ, τῇ γ' τῆς β' ἑβδομάδος ἀρχομέ-
ις δὲ τῆς ν' ἐν τῷ λυχνικῷ προκείμενα ψάλ-
ιάστης ἡμέρας.

3. Porro in Dominica lamprophora incipit etiam hexapsalmum, et dicimus *Deus Dominus* tono obliquo quarto. Et mox graduales psalmos eodem tono; nec non procimenon; et illud : *omnis spiritus*. Deinde evangelium, et illud : *in noctibus*. Et post quinquagesimum psalmum incipit canon. Fiunt autem duæ lectiones. Et die Dominico ad vesperas incipit : *beatus vir*. Et feria secunda ad matutinum psallimus rursus : *Deus Dominus*, primo tono, et unum cathisma psalmi; deinde canonem resurrectionis. Et fiunt lectiones tres. Exin completoria integra recitamus, excepto Sabbato vespere, et Domini solemnitate, et alicujus sancti commemoratione quæ feriari nos faciunt ab horis et metanœis; post illa scilicet verba : *nobiscum Deus*, et sequentia. Laborant autem etiam officinæ a mane, feria tertia secundæ hebdomadæ incipientis. Porro usque ad Pentecosten procimena psallimus quotidie.

D
ρὴ γινώσκειν ὅτι ἐν τοῖς λυχνικοῖς (35) πᾶσι
ποτικῶν ἑορτῶν τὸ, Μακάριος ἀνὴρ ἄρχεται
δ' · εἶτα ἡ δευτέρα ἔναρξις καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν
ῆς ἡμέρας · εἶτα τὸ Κύριε, ἐκέκραξα εἰς τὸν
ῶν στίχων τῆς ἑορτῆς.

4. In omnibus lychnicis solemnitatum Domini, psalmus *Beatus vir* incipit tono obliquo quarto. Deinde secunda inchoatio, et tertia tono diei. Deinde illud : *Domine, clamavi* tono stichorum solemnitatis.

NOTÆ.

Canon est determinata quædam mensura ›rum canendorum. Goar. p. 351.
Ita Studita constanter genere neutro; quam ıem præfero aliis scribentibus gen. masc.
.utem psalmi III, XXXIII, LXII, LXXX, VII, CII,

Procimenon intelligit Goarius proprios cujusque diei versiculos ex psalterio decerptos. Vide Cangium.

(34) Cantio quæ a sedentibus concinitur. De tonis autem Græcorum Allatius *De lib. eccl. Gr.* in Octoecho.

(35) Lychnicum proprie pars prior officii vesperarum. Goar. edit. Ven. p. 24.

5. Usque ad Ascensionis solemnitatem stichira A anastasima præeunt cathismatibus catanycticis et apostolicis.

6. A Paschate usque ad Ascensionem dicimus : *resurrectionem Christi.* Deinde pari modo psalmum quinquagesimum; et martyrica in psalmodia. Nequaquam ulterius.

7. Usque ad Pentecosten quanquam horas non psallimus, neque genu flectimus, mortuales tamen canones in Sabbatis psallimus. Et alio etiam die, si commemoratio fiat fratris alicujus, psallimus.

8. Sabbato Pentecostes ad exapostilarium psallimus: *memoriam mortuorum, Domine:* atque id cantantes ad fratrum sepulcra venimus, ibique stantes psalimus diei illius stichira. Atque ita absolvitur B matutinum. Id autem facimus etiam in Sabbato Carnisprivii.

9. Vespere Dominici diei sanctæ Pentecostes ad lychnicum, in quo etiam ter genua flectimus, post prooemium statim dicitur: *Domine, clamavi.* Et mane ad matutinum post hexapsalmum dicimus: *Deus Dominus;* statimque canonem, et duas lectiones. Hanc vero etiam hebdomadam sine cantu horarum transigimus.

10. Sequitur sancta apostolorum sanctorum quadragesima, et jam incipimus horas quoque psallere semper cum cathismate. Tum in fine psalmodiæ dicimus: *Domine, miserere; Christe, miserere.* Et in primis facimus tres metanœas pari cuncti celeritate præsidem subsequentes: quas inter extendimus etiam ali- C quantum manus ad Deum. Deinde sic alias viginti, quanta quisque celeritate potest. Ita agimus in unaquaque synaxi. Ad completorium autem genua flectimus quinquagies, et ad matutinum quadragies.

11. In omnibus matutinis post finem lectionis surgentes, duodecies, dicimus : *Domine, miserere.* Atque ita denuo incipit psalmodia.

12. Omni Sabbato ac die Dominico, quotiescunque in his non occurrit vel solemnitas Domini, vel alicujus sancti memoria, ex Epistolis Pauli legimus. Sabbatis autem ad matutinum psallimus cathisma ante psalmum *immaculati.* Deinde *immaculati,* et subinde psalmum quinquagesimum, postea canonem; et fiunt lectiones tres. Namque D ad psalmum *immaculati,* non legimus. Loco autem exapostilarii dicimus, *In memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit.* Hæc quantitas qualitasque psalmodiæ protenditur usque ad vivifici ligni exaltationem.

13. Postridie dormitionis sanctissimæ Deiparæ in lychnico post prooemium statim dicitur: *Domine, clamavi.* Et mane ad matutinum post hexapsalmum

ε'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἄχρι τῆς Ἀναλήψιμου [illegible] προηγοῦνται τὰ ἀναστάσιμα στιχηρὰ (36) καθισμάτων τῶν τε κατανυκτικῶν καὶ ἀποστολικῶν (37).

ς'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἕως τῆς Ἀναλήψιμου, τὸ Ἀνάστασιν Χριστοῦ λέγομεν, εἶθ' οὕτως τὸν ν', καὶ μαρτυρικὰ (38) ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ· ἐξ ἐκείνου δὲ οὐκέτι.

ζ'. Ἰστέον δὲ ὅτι ἕως τῆς ν', εἰ καὶ ὥρας οὐ ψάλλομεν, οὐδὲ γόνυ κλίνομεν, ἀλλ' οὖν κανόνας νεκρωσίμους ἐν τοῖς Σάββασι ψάλλομεν· καὶ ἐν ἄλλῃ δὲ [illegible], εἰ τύχοι μνημόσυνον ἀδελφοῦ, ψάλλομεν.

η'. Δεῖ εἰδέναι ὡς τῷ Σαββάτῳ τῆς ν' εἰς τὸ ἐξαποστειλάριον (39) ψάλλομεν, Ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων, Κύριε· καὶ τοῦτο ψάλλοντες κατερχόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀδελφῶν, κἀκεῖ ἱστάμενοι ψάλλομεν τὰ τῆς ἡμέρας στιχηρά· καὶ ἀπολύει ὁ ὄρθρος· τοῦτο δὲ ποιοῦμεν καὶ τῷ Σαββάτῳ τῆς Ἀποκρέου.

θ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ὀψὲ τῇ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς εἰς τὸ λυχνικόν, ἐν ᾧ καὶ τὰς γ' γονυκλισίας ποιοῦμεν, μετὰ τὸ προοίμιον (40) εὐθὺς τό, Κύριε, ἐκέκραξα· καὶ τῇ ἕωθεν εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἑξάψαλμον τό, Θεὸς Κύριος λέγομεν· καὶ εὐθὺς τὸν κανόνα, καὶ ἀναγνώσεις β'· ἄγομεν δὲ καὶ τὴν ἑβδομάδα ταύτην μὴ ψάλλοντες ὥρας.

ι'. Εἶτα ἐπέρχεται καὶ ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀρχόμεθα ψάλλειν καὶ τὰς ὥρας μετὰ καθίσματος πάντοτε. Μετὰ γοῦν τὸ τέλος τῆς ψαλμῳδίας, λέγομεν τό, Κύριε, ἐλέησον, Χριστέ, ἐλέησον. Καὶ βάλλομεν ἐν πρώτοις γ' μετανοίας ἰσοταχῶς ἅπαντες τῷ προεστῶτι ἑπόμενοι· ἐν αἷς καὶ μικρὸν τὰς χεῖρας ἐκτείνομεν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶθ' οὕτως ἄλλας κ' ὡς ἔχει τάχους ἕκαστος. Οὕτως οὖν καθ' ἑκάστην σύναξιν. Εἰς δὲ τὸ Ἀποδείπνιον, γονυκλισίαι ν', καὶ εἰς τὸν ὄρθρον μ'.

ια'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι εἰς ἕκαστον ὄρθρον μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως ἐγειρόμενοι δωδεκάκις λέγομεν τό, Κύριε, ἐλέησον. Καὶ οὕτως ἄρχεται πάλιν ἡ ψαλμῳδία.

ιβ'. Δεῖ εἰδέναι ὡς καθ' ἕκαστον Σάββατον καὶ Κυριακήν, ὅτε οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς ἤτοι ἑορτὴ Δεσποτική, ἢ μνήμη ἁγίου, τὸν Ἀπόστολον ἀναγινώσκομεν. Ἐν δὲ τοῖς Σάββασιν εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν τά, πρὸ τοῦ ἀμώμου κάθισμα. Εἶτα τὸν ἄμωμον· εἶτα τὸν ν'· εἶτα τὸν κανόνα· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις γ'. Εἰς γὰρ τὸν ἄμωμον οὐκ ἀναγινώσκομεν. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξαποστειλαρίου λέγομεν τό, Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται. Αὕτη ἡ ποσότης τε καὶ ποιότης τῆς ψαλμῳδίας διατείνει μέχρι τῆς ὑψώσεως τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου.

ιγ'. Ἰστέον ὅτι εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου ἤγουν εἰς τὸ λυχνικὸν τὸ μεθέορτον μετὰ τὸ προοίμιον εὐθέως, Κύριε, ἐκέκραξα. Καὶ τῇ

NOTÆ.

(36) Cantica pœnitentiala vel in honorem apo-

(37) [illegible]ra, troparia, seu versus longiores.

(38) Ita intelligo sigla codicis. Sunt autem *martyrica,* hymni in honorem martyrum.

(39) Hymnorum genus, de quorum appellatione disputat Cangius

(40) Est psalmus cIII. Videsis Goarium, p. 23.

θρον μετὰ τὸ ἐξάψαλμον πάλιν τὸ, A
καὶ εὐθὺς ὁ κανὼν, ἀναγνώσεις β'.
γενέθλιον τῆς αὐτῆς · ὁμοίως εἰς τὴν
· ὡσαύτως εἰς τὰ Φῶτα · ὡσαύτως
τὴν τοῦ Κυρίου. Ἐν ἄλλαις δὲ ἑορ-
προγεγραμμένων, διπλῶς ἑορτάζειν
δὲ τῆς ὑψώσεως ἕως τῆς μεγάλης μ',
ἕτερον κάθισμα ἐν τοῖς ὄρθροις, καὶ
τῶν καθισμάτων διπλοῦνται, λεγο-
ου · γίνονται δὲ ἀναγνώσεις δ'. Ἐν δὲ
ύτοις ψάλλομεν τὰ πρὸ τοῦ ἀμώμου
εἶτα τὸν ἄμωμον, εἶθ' οὕτως τὸν κα-
δ' ἀναγνώσεων, καθότι εἰς τὸν ἄμω-
ώσκομεν.

ῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς.

B

ιώσκειν ὅτι τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ μ'
ίματα δ', καὶ τὸ τριῴδιον · γίνονται
δ'. Καὶ τῶν ἀδελφῶν μικρὸν ἀναπαυ-
τὸ διάφαυσμα σημαίνει ὁ ἐκκλησιάρ-
των συναθροισθέντων ἐν τῷ κυριακῷ,
, μετὰ καθίσματος · οὐ μὴν καὶ ἀνα-
ὑτῇ. Ἐν δὲ τῇ γ' καὶ ς' καὶ θ' ἀνα-
θ' ἕκαστον ἀντίφωνον, ἤγουν δόξαν,
ρά τε τοῦ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου.
ιτα]οίας εἰς μὲν τὰς ὥρας καὶ τὸ λυ-
εἰς δὲ τὸ ἀποδείπνιον ρ', καὶ εἰς τὸν

ι ὅτι τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδι ὅλῃ ψάλ-
ς ὁμοίως ταῖς πρὸ αὐτῶν, πλὴν τοῦ
. καὶ μετανοίας δὲ ποιοῦμεν ἕως
ὁ ἑωθινὸν τρισάγιον, ὅπερ λέγεται μετ
τοῦ στίχου · μεθ' οὗ προκείμενον, καὶ C
προφητείαν καὶ Εὐαγγέλιον.
ώσκειν ὅτι δ' καὶ Παρασκευῇ καὶ Κυ-
δελφῶν ἱσταμένων μετὰ πάσης εὐλα-
ν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου ἀναγινώσκεται
τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδώ-
λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ὁ ἡγούμενος
ἀδελφούς. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν
ς, δοξάζουσιν, καὶ λέγεται τὸ Πάτερ
ὐλογεῖτε, ἅγιοι, εὐλόγησον, Πά-
ι. Οὕτως καθόλου τοῦ ἐνιαυτοῦ.
ώσκειν ὅτι τῷ Σαββάτῳ εἰς τὸ Κύριε,
ἀναστάσιμα στιχηρὰ τρισσεύονται· εἰς
δισσεύονται. Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς D
ρταῖς.
ὅτι καὶ ἐπιστημοάρχαι εἰσὶν εἰς οὓς
τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν ἀναφερόμενα
δέχεται. Καὶ ταξιάρχαι δύο κατὰ χο-
ἀδελφοὶ κοσμίως ἵστασθαι ἐν τοῖς χο-
σχονται. Καὶ ἀφυπνιστὴς ἕτερος, ὁ ἐν
εσι τοῦ ὄρθρου, ἠρέμα περιερχόμενος
, καὶ τοὺς κοιμωμένους ἐξυπνίζων.
ιτηρηταὶ καθ' ἑσπέραν δύο τάσσονται
τινες μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ ξύλου προ-
νωθροὺς συνδραμεῖν εἰς τὰ ἑσπερινὰ

rursus dicitur : *Deus Dominus ;* statimque canon, et lectiones duæ. Similiter etin nativitate ejusdem ; necnon in Christi Natalibus, et in festo Luminum, et in Hypapante Domini. In aliis autem solemnitatibus, exceptis prædictis, duplicare solemnem ritum non licet. A crucis vero exaltatione usque ad magnam quadragesimam, præponitur etiam aliud cathismata in matutinis, et cathismatum troparia duplicantur, dicto mesosticho ; et fiunt lectiones quatuor. In his autem Sabbatis psallimus duo cathisma ante psalmum *immaculati:* deinde psalmum *immaculati:* postea canonem factis quatuor lectionibus, quandoquidem ad psalmum *immaculati* non legimus.

De sancta Quadragesima.

14. In sancta magna Quadragesima psallimus cathismata quatuor, et triodium, fiuntque lectiones quatuor. Et fratribus paululum requiescentibus, circa diluculum signum dat ecclesiarcha : cunctisque in ecclesia congregatis, primam horam cantamus cum cathismate, neque tamen in eadem fit lectio. Horis autem tertia, sexta, et nona fit lectio. Ad singulas antiphonas, id est *glorias,* oratio recitatur a presbytero et diacono. Facimus autem metanœas in horis et lychnico, triginta ; in completorio, centum ; et in matutino octoginta.

15. Tota magna hebdomada psallimus horas, sicut antea, Sabbato sancto excepto ; et metanœas facimus donec incipiat matutinum trisagium, quod dicitur post stichirum stichi : simulque procimenon, et lectio Pauli fit, nec non prophetiæ, et Evangelii.

16. Feria quarta et sexta et die Dominico, astantibus cum omnimoda devotione fratribus, post absolutum matutinum legitur catechesis theophori Patris nostri Theodori. Postea facit propriam abbas ad fratres adhortationem. Et finita catechesi, dicunt *gloria,* cum *Pater noster,* et *benedicite, sancti, benedic, Pater,* et finis fit. Sic toto anno usuvenit.

17. Sabbato ad psalmum *Domine, clamavi,* triplicantur anastasima stichira : ad laudes autem duplicantur. Sic etiam in solemnitatibus Domini.

18. Sunt etiam disciplinæ præfecti, ad quos culpæ minorum fratrum emendandæ deferuntur. Item sunt chorales moderatores duo, a quibus fratres admonentur ut decore in choris se gerant. Præterea excitator alter, qui dum fiunt, matutinæ lectiones, tacite fratres circumiens, obdormientes vigilare facit. Quin etiam speculatores duo constituuntur alternatim, qui post ligni sonitum urgent pigriores ut ad vesperas et completorium concurrant. Rursusque absoluto completorio, iidem se-

NOTÆ.

catechesium Studitæ incipiebat in Dominica Septuagesimæ. Allat. op. cit., col. 1420.

cretos monasterii locos invisunt, et si quos ad intempestiva colloquia coire compererint, convenienter increpitos dissociant.

19. Singulis completoriis salutatio in manibus ad crucis formam compositis, quod est singulorum reconciliationis indicium, ob eas quæ interdiu contingunt offensas.

20. In Nativitatis Christi pervigilio, et festi luminum, et feria sancta quinta vespere, et Sabbato sancto item vespere, completorium non canimus, sed trisagium tantummodo in refectorio.

21. In cunctis propemodum sanctæ Quadragesimæ completoriis, modo a præside, modo ab aliquo provectiore et dicendi perito, fit ad fratres catechesis.

22. In singulis matutinis egreditur choro abbas ad quartum hymnum exordiendum. Tum residens, fratres excipit accedentes ad confessionem, et unumquemque salubri medela curat.

23. Sanctæ Quadragesimæ tempore deputatur frater, qui ab hora tertia in singulas officinas pergit; et facta metanœa, dicit: Fratres atque Patres, nobismet attendamus, quia morimur, morimur, morimur: regni quoque cœlestis memores simus.

24. Cum fratres recipimus sive ex alio monasterio, sive ex cœtu laico ad vitam monachalem, facimus eos demorari in hospitum cubiculis hebdomadis duabus aut etiam tribus, ut observent et experiantur monasterium. Quod si quis in propo-

A καὶ εἰς τα ἀποδείπνια καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἀποδειπνίου περινοστοῦσιν τοὺς κρυπτοὺς τοῦ μοναστηρίου τόπους, καὶ τους συνδυάζοντας εἰς ἀκαίρους συντυχίας διαλύουσι μετα τῆς πρεπούσης εὐνοότητος.

ιθ'. Χρὴ γινώσκειν ὡς καθ' ἕκαστον ἀποδείπνιον ὁ διὰ χειρῶν σταυροειδὴς ἀσπασμὸς (42) γίνεται, σημεῖον τυγχάνων ἀποκαταλλαγῆς ἑκάστου πρὸς ἕκαστον, διὰ τὰς μεθημερινὰς συμβαινούσας προσκρούσεις.

κ'. Δεῖ εἰδέναι ὡς τῇ παραμονῇ τῶν Χριστοῦ Γεννῶν, καὶ τῶν Φώτων, καὶ τῇ ἁγίᾳ ε' ὀψὲ, καὶ τῷ ἁγίῳ Σαββάτῳ ὀψὲ, ἀποδείπνιον οὐ ψάλλομεν, ἀλλ' ἢ τὸ τρισάγιον εἰς τὸ τραπεζάριον.

κα'. Ἰστέον ὡς ἐν τοῖς ἀποδειπνίοις τῆς ἁγίας
B μ', πᾶσι σχεδὸν, πῆ μὲν παρὰ τοῦ προεστῶτος, πῆ δὲ παρὰ τῶν προβεβηκότων καὶ λόγου πεπειραμένων κατήχησις ἐν τοῖς ἀδελφοῖς γίνεται.

κβ'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι καθ' ἕκαστον ὄρθρον ἐξέρχεται τοῦ χοροῦ ὁ ἡγούμενος τοῦ ἄρξασθαι τὴν δ' ᾠδήν. Καὶ καθεζόμενος, εἰς τὴν ἐξαγγελίαν δέχεται τοὺς ἀδελφοὺς προσιόντας, καὶ θεραπεύει ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ συμφέρον.

κγ'. Χρὴ γινώσκειν ὡς τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ τάσσεται ἀδελφὸς γηραιὸς, καὶ ἀπὸ τῆς γ' ὥρας περιέρχεται εἰς ἑκάστην διακονίαν, καὶ βάλλων μετάνοιαν λέγει· Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, προσέχωμεν ἑαυτοῖς, ὅτι ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν· μνημονεύσωμεν καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας.

C κδ'. Ἰστέον ὡς ὅτε δεχόμεθα ἀδελφοὺς, εἴτε ἀπὸ ἄλλου μοναστηρίου, εἴτε λαϊκοὺς πρὸς τὸ μονάσαι, ποιοῦμεν αὐτοὺς καθεσθῆναι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἑβδομάδας β', ἢ καὶ γ', πρὸς θεωρίαν καὶ πεῖραν τοῦ μοναστηρίου· καὶ εἰ ἐπιμένει τῇ κρίσει τοῦ λογισμοῦ

NOTÆ.

(42) De hoc ritu ejusque varia significatione Scholion eruditum Nicetæ Pectorati monachi Studitæ legebam in cod. Vat. 1105, f. 152, quod etsi paulo diffusius hic recitabo, sed Græce tantum, ne adnotatio enormior evadat.

Νικήτα μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῶν Στουδίων, τοῦ Στηθάτου, περὶ τοῦ διὰ χειρῶν ἀσπασμοῦ.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ διὰ χειρῶν ἀσπασμὸς ἐπὶ μόνῳ τῷ πραττομένῳ τὸν ἴδιον ἵστησι λόγον· ἔχει δὲ καὶ αὐτὸς ἄρα μυστικώτερον τι πάντως ἐμφῆναι τοῖς τὰ ἡμέτερα ἐξετάζουσιν, ὡς τῷ δρωμένῳ συγκλειόμενος. Τρία γοῦν ταῦτα τοῖς ὁρῶσι ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ἐμ- D φαίνει τὰ μυστικώτερα· τὴν πρὸς ἀλλήλους καταλλαγήν· τῶν τοῦ νοῦ φασμάτων τὴν ἀποδίωξιν· καὶ τὴν τοῦ ἁγίου ἐπισκίασιν Πνεύματος. Ἐπειδὴ γὰρ σταυρῷ μὲν τυποῦμεν τῶν μεγάλων τοὺς δακτύλους καὶ πρώτους περιβαλλόμενοι τὸ τῆς ἀκακίας κουκούλιον· τὰς παλάμας δὲ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἁπλωμένας ἀντικρὺ πρὸς ἀλλήλους ἐκτείνομεν· οἵ τε ἱερεῖς, καὶ οἱ ὅλον τὸ σχῆμα τῆς ἐσταυρωμένης ἀναλαβόντες ζωῆς, διὰ μὲν τοῦ σταυροειδοῦς δεσμοῦ τῶν δακτύλων, τὸ ἐγκρατὲς καὶ αἰδούμενον τῆς παρρησίας ἐμφαίνομεν· τὴν χάριν ὡς ὅπλον τὴν εὐλάβειαν ἐνδυόμεθα· διά τε τῆς ἀναπετάσεως τῶν χειρῶν τὴν τῆς ἀγάπης διάθεσιν, ἣν εἰς ἀλλήλους ἔχειν πρὸς Χριστοῦ ἐπετράπημεν· καὶ ὅπως ἕκαστος ἑκάστου τὴν φιλίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπεῦσαι δεικνύομεν· διὰ δὲ τῆς προσψαύσεως τῶν δακτύλων, ὅπως δεξιὰς ἀλλήλοις κατὰ τὴν πάλαι διδόντες παράδοσιν· χεῖρας χερσὶν ἐμβάλλοντες συναπτόμεθα, τὴν εἰς ἀλλήλους ἰσότητα καὶ ὁμοτροπίαν, καὶ τὸ ἄρρηκτον τῆς ἀγάπης δηλοῦμεν· διὰ δὲ τοῦ ἀσπασμοῦ τῶν σταυροειδῶς δεδεμένων δακτύλων τὴν φιλίαν αὐτοῦ ἐσταυρωμένου αἰνιττόμεθα βίου, ὅπως αὐτὸν ἐκθύμως ἀσπαζώμεθα· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς πράξεων καθήλωσιν· καὶ ἄλλως τὴν πρὸς ἀλλήλους ταπείνωσιν· ὅπως τῷ συνδέσμῳ τοῦ πνεύματος συνδεόμενοι, τὴν τοῦ πλησίον πρόσψαυσιν ὡς ἁγιασμὸν δεχόμενοι ἀσπαζώμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν πρώτην τάξιν, πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱερεῖς ὡς εἴρηται· καὶ οἱ τῷ μεγάλῳ σχήματι τεθωρακισμένοι τῷ πράγματι, καὶ καταλλαττόμενοι τῇ συναφείᾳ συναπτόμεθα τῆς ἀγάπης· οὐχ οὕτως δὲ ἄρα καὶ ἐπὶ τῶν φερόντα τὸν ἀρραβῶνα τοῦ σχήματος γίγνεται· ἐκεῖ γὰρ ἔτι τῶν εἰσαγομένων εἰς ἀγῶνας τελοῦντες, καὶ τὴν στάσιν ἔχοντες, οὐ πρὸς μόνας τὰς τῶν παθῶν ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τοῦ νοῦ φαντασίας, καὶ πρὸς τὰ τῶν πονηρῶν ἰνδάλματα λογισμῶν ἀποκαλύπτοι τὰς κεφαλὰς ἐρχόμενοι κλίνουσι ταύτας τῶν εἰρημένων Πατέρων ἐνώπιον· τοῦτο μὲν, τὴν πρὸς αὐτοὺς δούλωσιν καὶ ταπείνωσιν ἐνδεικνύμενοι· τοῦτο δὲ, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων εὐλογίαν τυπούμενοι καὶ αἰτούμενοι· οἱ δὲ πρῶτα μὲν σταυρῷ τὰς τούτων ἐπισφραγίζουσι κεφαλάς· εἶτα τὰς δεξιὰς χεῖρας ταῖς χερσὶν ἐπιτιθέντες αὐτῶν, καὶ ἅμα τὰς ἐπιτεθέντας ἀπωσάμενοι χεῖρας ἐπευχόμενοι αὐτοὺς ἀπολύουσιν. Ἴδιον δὲ τούτοις πᾶσίν ἐστιν τὸ τοῖς μὲν, εὐλόγησον εὔξομαι λέγειν· τοῖς δὲ, σῶσαι σε ὁ Θεός.

τὸ διαμαρτύρασθαι αὐτῷ τὸν ἡγούμενον
ενα, τηνικαῦτα ἐπὶ κατηχήσεως εἰσάγει
ναριθμεῖ τῇ ἑαυτοῦ ποίμνῃ, βάλλοντος
ομένου μετάνοιαν τοῖς ἀδελφοῖς κατ'
οῦ ἡγουμένου, κἀκείνων ἐπευχομένων

ινώσκειν ὡς καὶ ἀφορίστριαι εἰσὶ παρ'
οἱ ἀπειθεῖς καὶ δυσήνιοι κατακλείονται,
; καὶ παιδευόμενοι τὴν ἀρετήν · ἡ γὰρ
ι παίδευσις, ὡς τοῖς κοσμικοῖς ἁρμό-
Πατράσιν ἡμῶν ἀπόβλητος εἰκότως

ιδέναι ὅτι ἐν αἷς ἡμέραις ἀργίαν ἄγομεν
ῶν ἔργων, κρούει ὁ βιβλιοφύλαξ τὸ ξύ-
ι συνάγονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸν τόπον
, καὶ λαμβάνει ἕκαστος βιβλίον, καὶ
ἕως ὀψέ · πρὸ δὲ τῶν σημαντήρων τοῦ
ύει πάλιν ἅπαξ ὁ ἐπὶ τῶν βιβλίων, καὶ
ντες κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ἀποστρέφου-
δέ τις ὑστερίσει εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς
ιίῳ ὑποβάλλεται.

ιδέναι ὡς ἡνίκα ἐννάτην ποιοῦμεν, ἀπὸ
γεῖ ὁ πρεσβύτερος · εἰ δὲ καὶ μέλλομεν
τῆς γ' · ἐὰν δὲ ἀργίαν ἄγομεν τῶν ὀρῶν
, ἡ μὲν θεία λειτουργία ὥραν γ' ση-
δὲ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῆς, κρούει τὸ
αὶ συνάγονται πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπὶ
μετὰ τὸ ψάλαι τὰ τυπικά, καὶ λαβεῖν
χόμεθα εἰς τὴν τράπεζαν.

βρώμασι καὶ πόμασι ποσότητος
ητος, καὶ τῆς ἐν ταῖς τραπέζαις

ομένων τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸ ἀριστῆσαι,
ῶν ἐπὶ στόματος φέρεται · κάθηνται δὲ
ν ἀκόθητον (43) θ' · οἱ ταξιάρ-
ἀναπληρώσεις τῶν τραπεζῶν ποιοῦνται,
ἐκτὸς θορύβου · γίνεται δὲ ἡ ἀνάγνω-
φῶν τὰ κουκούλλια ἐπὶ κεφαλῆς ἐχόν-
δὲ τοῦ τέλους τῆς ἀναγνώσεως ταύτης
τῶν κλιερίων ἐν τῇ ὑστάτῃ μαγειρίᾳ,
ἐπὶ τῶν παροψίδων ἐῤῥιπτομένων ·
τὸ κεράσαι καὶ τὸ παραθῆσαι διὰ κρού-
ι.

δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς πασχαλίας (44) μέχρι
των (45), τὰς β' μαγειρίας τό τε λά-
όσπριον μετὰ ἐλαίου ἐσθίομεν · χρώ-
χθύων, καὶ τυροῦ, καὶ ᾠοῦ · πίνομεν δὲ
· κρούοντος τοῦ ξύλου, ἀπέρχονται οἱ
σθίουσιν ἄρτον · καὶ ἐὰν ἐπερίσσευσεν
ί (ἐπίτηδες γὰρ ἔδεσμα τὸ ὀψὲ τῷ
αι), κιρνᾶ δὲ δύο. Εἰς δὲ τὴν μ' τῶν
λων ἰχθύας καὶ τυρὸν καὶ ᾠὸν οὐκ
ν τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ὥραν οὐ ψάλλο-

A sito suo permanserit, tunc postquam ei abbas futurum vitæ genus intimaverit, introducit ad catechesim, et gregi suo adnumerat; dum interim admissus, data ab abbate licentia, facit metanœam coram fratribus, atque hi vicissim pro illo orant.

25. Sunt etiam apud nos loci quidam separati, in quibus inobedientes et contumaces includuntur, arido victu nutriti, atque ita virtutem edocti. Namque emendationem per verbera, quæ mundanis hominibus convenit, merito Patres nostri repudiandam censuerunt.

26. Diebus quibus a corporali opere feriamur, signum ligno semel edit bibliothecarius, conveniuntque fratres ad librorum aulam, sumitque B unusquisque librum, et usque ad vesperam legit. Sed priusquam lychnici signa dentur, pulsat rursus semel bibliothecarius; cunctique venientes secundum scriptam schedam libros reddunt. Quod si quis reddere librum cunctatur, pœnæ subjicitur.

27. Quo tempore horam nonam recitamus, ab hora sexta sacrum facit presbyter : quod si etiam pransuri sumus, ac hora tertia. Jam si ab horis feriamur, et laboramus, divina liturgia horæ tertiæ deputatur : qua expleta, lignum ter pulsatur, conveniuntque omnes fratres, et cantatis typicis, acceptaque benedictione, ad mensam pergimus.

De ciborum et potuum quantitate et qualitate, et decente in mensis ordine. C

28. Venientibus ad prandium fratribus, versiculus in ore cujusque est, sedentque ad mensam ἀκόθητον θ'. Qui autem recto ordini sunt præpositi, mensas ferculis replent composite et sine tumultu. Et interim lectio, fratribus cucullata capita habentibus. Signum vero finiendæ hujus lectionis est, sonitus cochlearium in postremo ferculo, cum omnia simul in paropsides projiciuntur. Miscendi pariter et apponendi signum pulsatione fit.

29. A paschali tempore usque ad festum sanctorum omnium, duo fercula, olus nempe et legumen D oleatum comedimus. Vescimur etiam piscibus, caseo, et ovis. Bibimus autem in prandio ter. Ubi lignum increpuerit, abeunt fratres, et panem comedunt, et si quid ex ferculo matutino superfuit (nam vespere proprium edulium communitati non paratur) et bibimus pocilla duo. In quadragesima vero sanctorum apostolorum pisces, caseum, et ova non comedimus, præter quam diebus quibus horam

NOTÆ.

d. Mihi vero obscurus et ambiguus
, propter vocabuli novitatem.
Chron. apud Allatium dissert. cit. col.
χαλίας ἑβδομάδες, μία πρὸ, μία δὲ μετὰ ·
lium hebdomadæ, altera quæ præcedit, altera quæ subsequitur.

(45) Festum omnium sanctorum a Græcis agitur in Dominica prima Matthæi; quæ est prima post Pentecosten. Allat. diss. cit. col. 1463.

non canimus. Manducamus autem hora nona fercula duo: olus oleatum, legumen absque oleo comedimus. Bibimus hora nona cyathos duos, vespere item duos. Diebus autem feriatis, quibus diximus nos caseo et reliquis vesci, hora sexta comedentes, ter bibimus; vespere bis. Hunc morem in quadragesima etiam sancti apostoli Philippi servamus: sed propter brevitatem dierum quadragesimæ sancti Philippi, semel in die comedimus, sed ter bibimus. Jam ab apostolorum commemoratione usque ad sanctum Philippum, nonam recitamus. Quod si in hos dies incurrat commemoratio alicujus sancti, quæ nos feriatos reddat ab horis et metanœis, tunc caseum et ova et pisces, siquidem Deus suppeditaverit, comedimus; cum cyathis tribus in prandio, vespere duobus.

De sancta magna Quadragesima.

30. In sancta magna Quadragesima semel in die vescimur, excepto Sabbato, et die Dominico. Comedimus autem prima et mediana hebdomada eodem modo, id est fabas coctas, et salsamentum absque oleo, et caricas quinque, et si adsint castaneæ, et pira cocta, et Damascenica. Secunda autem hebdomada, et tertia, et quinta, et sexta sic comedimus: pruna nimirum cocta et salsamentum in scutellis; et ferculi loco legumen cum nuce fracta; poma tamen et ficus his hebdomadis non comedimus. Tota autem sancta Quadragesima mixtum bibimus, exceptis infirmis aut senibus. Porro mistum constat ex pipere, cumino, et aniso calido. Feriis sanctis secunda, tertia, quarta, et quinta, et sexta cibi primæ hujus hebdomadæ adhibentur. Attamen sancta feria quinta unum ferculum comedimus, legumen scilicet cum nuce fracta, et coctas fabas, et mistum bibimus. Sabbato autem sancto hora undecima incipit lychnicum, quo absoluto, caseum comedimus et pisces et ova, ac bibimus ter.

De festo Annuntiationis.

31. Hora sexta ad ligni pulsum convenimus ad sacellum purissimæ Dei Matris, et cœpto lychnico, perstant illic pauci fratres ob illud persolvendum: reliqui faciunt processionem, et monasterium circumambientes veniunt, si est introitus et liturgia perfecta. Tunc vescimur piscibus et oleo, et bibimus ter.

32. In media hebdomada sanctorum jejuniorum post nonam cantatam, proponitur vivificum lignum, et omnes adoramus.

A μεν· τρωγομεν δε θ' μαγειρίας β', τὸ μὲν λα... μετα ἐλαίου, τὸ δὲ ὄσπριον ἄνευ ἐλαίου ἐσθί... κιρνὰ δὲ δύο τῇ θ', καὶ δύο ὀψέ· ἐν δὲ ταῖς αι... μοις ἐν αἷς ἤνιξάμεθα τυρὸν ἐσθίειν καὶ τὰ ... τῇ ς' τρώγοντες, γ' πίνομεν, καὶ ὀψὲ β'· ... τύπος καὶ τῇ μ' τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου· διὰ δὲ τὴν σμικρότητα τῶν ἡμερῶν τῆς μ' τοῦ Φιλίππου μονοσιτοῦμεν, πίνομεν δὲ γ'. Ἀπὸ ... ἀποστόλων μνήμης ἕως τοῦ ἁγίου Φιλίππου, τ... καὶ παρασκευὴν θ' ποιοῦμεν· ἐὰν δὲ ... μνήμη ἁγίου, σχολὴν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῶν τ... καὶ μετανοιῶν, καὶ τυρὸν καὶ ὠὸν καὶ ἰχθῦν χορη...οι ἡμῖν ὁ Θεός, ἐσθίομεν· κιρνᾷ δὲ ... ἄριστον, καὶ ὀψὲ β'.

Περὶ τῆς ἁγίας μεγάλης Μ'.

λ'. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τεσσαρ... μονοσιτοῦμεν, πλὴν Σαββάτου καὶ Κυριακῆς· ... μεν δὲ τῇ πρώτῃ καὶ τῇ μέσῃ ἑβδομάδι με... ἤγουν φάβα ἑξεστόν, καὶ ἁλμαίαν χωρὶς ἐλαι... ἰσχάδας ἀνὰ ε', καὶ εἰ τύχοι κάστανα, καὶ ... φθα, καὶ δαμασκηνά· τῇ δὲ β' ἑβδομάδι, καὶ ... ε', καὶ ς' ἐσθίομεν οὕτως· κοκκους ἑξεστ... ἁλμαίαν εἰς τὰ σκουτέλλια, καὶ μαγειρίαν ... μετὰ καρίου τριπτοῦ· ὀπώρας δὲ ἢ ἰσχάδας ... ταις οὐ τρώγομεν· πᾶσαν δε τὴν ἁγίαν μ' εὔ... πίνομεν, χωρὶς τῶν ἀσθενούντων ἢ γερόντων· εὔκρατον συνίσταται ἐκ τε πιπέρεως καὶ κ... καὶ ἀνίσου θερμοῦ (47). Τῇ δὲ ἁγίᾳ β', καὶ ... C καὶ δ', καὶ ε', καὶ ς', τὰ βρώματα ταύτης τ... ἑβδομάδος πίπτουσιν· τῇ δε ἁγίᾳ ε' ἐσθίομε... μαγειρίαν ὄσπριον μετὰ καρύου τριπτοῦ, καὶ κουκία· πίνομεν δὲ καὶ πρὸς ἔνκρασιν· τῷ ... Σαββάτῳ ὥρα ἑνδεκάτῃ ἄρχεται τὸ λυχνικόν· ὅπου σώσει ἡ ἀπόλυσις, ἐσθίομεν δὲ τυρὸν καὶ ... καὶ ὠά· καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

Περὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ.

λα'. Ἴστεον ὡς ὥρα ς' τοῦ ξύλου κρουο... ἀγόμεθα εἰς τὸν οἶκον τῆς παναχράντου Θε... καὶ ἀρξαμένου τοῦ λυχνικοῦ, ἵστανται ἐκεῖ ... ἀδελφοὶ ἐκτελοῦντες αὐτό· οἱ δὲ λοιποὶ σπαιρο... τὴν, καὶ περικυκλεύσαντες τὸ μοναστήριον ἔρχ... εἰ εἴσοδος, καὶ λειτουργία τελεία· ἐσθίομεν δ... ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

D λβ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ μέσῃ ἑβδομάδι ... ἁγίων νηστειῶν, καθεκάστην μετὰ τὸ ψαλθῆναι ... προτίθεται τὸ ζωοποιὸν ξύλον, καὶ προσκυ... πάντες (48).

NOTÆ.

(46) De quadragesimali jejunio, S. Philippi appellati, quod idem est ac jejunium natalis Domini, legatur Anastasius Sinaita in opusculo *De tribus Quadragesimis*, apud Cotelerium opere cit. t. III, p. 430. Credebatur enim Philippi apostoli mandato institutum.

(47) Alitur loquitur de misto monastico Martenius in Comm. ad Reg. S. Ben., p. 493. Sed idem Martenius magis congruit cum Græcis, p. 637.

(48) De hoc ritu Euthymius Neopatrensis apud Allat. op. cit. 1438. Exstat etiam Studitæ nostri sermo de hac crucis adoratione in media Qu...gesima. In basilica etiam Vaticana, hoc ips... pore, crux pia frequentique populo adorand... ponitur. Et quidem de crucis adoratione, ... Iconomachi etiam retinuerunt, legatur in h... stro volumine magnus Nicephorus adv. Cop... num antirrh. III, 33 et seqq. Plurima de hoc coacervavit eruditus monachus Leander Cor... de Sessorianis præcipuis passionis D. N. J. C... quiis part. II, 8, qui utiliter legatur. Sed ... omnium sunt Jacobi Gretseri de cruce vo...

Περὶ τῆς ἐν διακονίαις συμμετρίαις.

λγ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ, μετὰ τὸ ψάλλαι ἡμᾶς τὴν α' ὥραν, ἡλίου ἤδη ἀνίσχοντος, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν αὐτοῦ διακονίαν· στιχολογία δὲ γίνεται τοῦ ψαλτῆρος ὅλου ἐν αὐταῖς, πλὴν τῶν καλλιγραφῶν· κάμνουσί τε ἕως τῆς θ'. Μετὰ δὲ τὸ λυχνικὸν ψάλλαι ἡμᾶς, καὶ δειπνίσαι, ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραις, ὅτε μὲν οὐ ψάλλομεν ὥρας, κρούει τῷ πρωῒ γ', καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν, καὶ ἐνεργεῖ μέχρις ἀρίστου. Μετὰ δὲ βρῶσιν ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται, εἴτε μελετῶν (49), εἴτε κοιμώμενος ἕως ὥρας η'· τῇ δὲ η' κρούει τὸ ξύλον γ', καὶ πάλιν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἕκαστος ἕως τοῦ λυχνικοῦ. Ὅτε δὲ ψάλλομεν ὥρας, τελέσαντες τὴν ὥραν πρωῒ, ἀπέρχονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν διακονίας, ἕως ὥρας ς' κάμνοντες, κἂν τε ἐστὶν θ', κἂν τε μή· καὶ μετὰ τὴν ς' ἡσυχάζει. ὡς εἴρηται ἕως τῆς η'.

λδ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι κατὰ καιρὸν τῆς παραμονῆς τῆς βαιοφόρου εἰς τὸ **Κύριε ἐκέκραξα**, ἀλλάσσονται οἱ χοροί· καὶ οἱ μὲν δεξιοὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ ἀριστερὰ, οἱ δὲ ἀριστεροὶ εἰς τὰ δεξιά.

λε'. Δεῖ γινώσκειν ὅτι ἡνίκα κλάσει ἀδελφὸς σκεῦος εἴτε ὀστράκινον εἴτε σιδήρεον, τῷ καιρῷ τοῦ ἀρίστου ἐσθιόντων τῶν ἀδελφῶν παρίσταται πλησίον τῆς τραπέζης, ἡγουμένου τὴν κεφαλὴν τῷ ἑαυτοῦ περικαλύπτοντος κουκουλλίῳ, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συντριβὲν μετὰ χεῖρας, φέρων εἰς ἐπίδειξιν τοῦ οἰκείου σφάλματος.

λς'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι μετὰ τὸ στιχολογῆσαι ἡμᾶς τὸ ψαλτήριον, εἰς τὴν γ' δόξαν τοῦ καθίσματος, κρούει τὰ γ' ὁ ἐπὶ τοῦ κανόνος, ἵν' ἐπισυναχθῶσιν οἱ τὸ ψαλτήριον ἔτι μανθάνοντες, τοῦ ψάλλαι ἡμᾶς ὁμοῦ τὸν κανόνα· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑξαψάλμου ἐξέρχονται, καὶ μελετῶσιν ἕως τότε· τρία δὲ κρούει πάλιν, καὶ εἰς τοὺς αἴνους, ὅτε μέλλει κατήχησις ἀναγινώσκεσθαι τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ καθηγητοῦ Θεοδώρου.

λζ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἐν τῇ παραμονῇ τῶν φώτων, μετὰ τὸ ἀπολῦσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, λαμβάνομεν τὴν εὐλογίαν· εἶτα διακλυόμεθα μὲν οἱ κοινωνήσαντες, τὴν δὲ εὐλογίαν οὐκ ἐσθίομεν (50)· συστείλας δὲ ὁ ἱερεὺς τὰ σκεύη, ἔρχεται εἰς τὰ ἅγια θυρία, καὶ ποιήσας εὐχὴν, ἐξέρχεται μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸν λουτῆρα, ψάλλων τὸ Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε· καὶ τούτου λεγομένου γίνεται πρὸς τοῦ διακόνου εὐχὴ συναπτή· ἧς τελεσθείσης, ἄρχεται ὁ ἱερεὺς τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ· μετὰ δὲ τὸ ἁγιασθῆναι τὰ ὕδατα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ῥαντισθῆναι, ψάλλεται τροπάριον· ὁ ἦχος πλ. δ', Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα· στιχ. α', Ἡ θάλασσα ἴδεν καὶ ἔφυγεν· στιχ. β', Τί σοι ἐστιν

De recto in officinis ordine.

33. In sancta magna Quadragesima, postquam horam primam cantavimus, sole jam oriente, pergit unusquisque ad propriam officinam, recitaturque in eis psalterium totum, præter quam a calligraphis. Laborant vero usque ad nonam. Jam postquam lychnicum cantavimus, et cœnavimus, unusquisque sibi vacat pro libito. Cæteris tamen anni diebus, cum horas non canimus, fiunt pulsus mane tres, et unusquisque pergit ad suam officinam, et usque ad prandium operatur. Cibo sumpto, singuli sibi vacant, prout voluerint, sive aliquid commentantes, sive dormientens usque ad octavam horam : namque hora octava lignum pulsatur ter, denuoque pergit unusquisque ad officinam suam usque ad lychnicum. Sed quo tempore horas psallimus, absoluta una horo, pergunt fratres ad officinas suas, usque ad sextam laborantes, sive recitanda sit nona sive secus. Et post sextam quies est, ut diximus, usque ad octavam.

34. In Palmarum pervigilio, ad verba *Ad te, Domine, clamavi*, permutantur chori, it ut dexteri in sinistram partem transeant, sinistri autem in dexteram.

35. Siquando frangat vas frater sive figulinum sive ferreum, prandii tempore dum fratres vescuntur, stat ille prope mensam, abbate interim caputio caput suum obnubente; et vas a se fractum manibus præfert, ad culpæ suæ ostensionem.

36. Postquam psalterium recitavimus, ad tertiam cathismatis *gloriam*, ter pulsat is qui canoni præest, ut conveniant ii qui adhuc psalterium ediscunt, ut conjunctim canonem cantemus. Namque ab hexapsalmo deinceps exeunt, et usque ad id tempus prædicto studio operam dant. Mox rursus tres pulsationes, et ad laudes pergitur quando legenda est catechesis magni Patris et abbatis Theodori.

37. In luminum pervigilio, post expletam divinam liturgiam, benedictionem accipimus : deinde os quidem colluimus qui communicavimus, eulogiam tamen non comedimus. Tum sacerdos compositis vasis, ad sanctas januas, dictaque prece, egreditur cum fratribus ad baptisterium cantans illud : *Cum in Jordane baptizareris, Domine;* quo dicto, pronuntiatur a diacono oratio collecta : qua finita, incipit sacerdos precem sanctificationis. Post aquas sanctificatas, et post aspersos eisdem fratres, canitur troparium tono obliquo quarto : *Vox Dei super aquas clamat dicens.* Stichus primus : *Mare vidit, et fugit.* Stichus secundus : *Quid est tibi, mare, quod fugisti?* Et post ter cantatum hoc tro-

NOTÆ.

Celeberrimus item est crucis cultus in Græcorum et Orientalium, præcipueque Armenorum, ecclesiis.

(48) Μελετᾷν, *meditari*, pro simplici etiam lectione vel studio dictum ab antiquis, observat Martenius in Comm. cit., p. 249, 251.

(50) Scilicet propter jejunium. Alioqui mos erat post communionem gustandi aliquid ex oblatis; itemque os abluendi, auctore etiam divo Chrysostomo. Legatur isagoge liturgica in opp. s. Gregorii PP. ed. Ven. t. IX, cap. II, 18, p. 161. Eulogiarum varios usus tradit Martenius Comm. cit. ad Reg. S. Ben. cap. 54.

parium, egressi in ecclesiam, canimus troparium tono quarto: *Qui amictus es lumine mirabiliter.* Hoc ter dicto, recitatur oratio a sacerdote, atque ita hæc divina doxologia desinit. Deinde sic pergit stichologia ad refectorium. Similiter sancta quoque feria quinta post communionem et ablutionem, fit pedum lotio. Et postquam omnes loti fuerint, pergit stichologia ad refectorium.

De quantitate vestimenti, calceamentorum, et de lecti materia, ac similibus.

38. Unusquisque frater habere debet subuculas duas, vestes exteriores duas, villosam unam, cucullas duas, superhumerale parvum ad ministeria, et aliud latius ad ecclesiam, quo ex lege utendum est vespere Sabbati ad lychnicum, et die dominico ad matutinum, denuoque vespere ad lychnicum, et antea ad divinam liturgiam, pariterque in solemnitatibus Domini. Habeat et aliud villosum superhumerale magnum. Habeat calceos tum breviore collo tum etiam longiore, et caligas. Item pro lecto habeat mattam cilicinam, et duas villosas lodices.

A θάλασσα, ὅτε ἔφυγες; καὶ μετὰ τὸ ψαλῆναι γ' τοῦτο τὸ τροπάριον, ἐξερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ψάλλομεν τροπάριον, ἦχος δ', Ὁ τὸ φῶς ἀναβαλλόμενος θεϊκῶς· τούτου οὖν τρισσευομένου, γίνεται εὐχὴ παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ καταπαύει αὕτη ἡ θεία δοξολογία. Εἶθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ἁγίᾳ ε', μετὰ τὸ κοινωνῆσαι (51) καὶ διακλύσασθαι, γίνεται ὁ νιπτήρ· καὶ μετὰ τὸ ἀπονίψασθαι πάντας, ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον.

Περὶ ποσότητος ἐνδύματός τε καὶ ὑποδημάτων καὶ κατακαστάσεως στρωμνῆς καὶ τῶν τοιούτων.

λη'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἕκαστος ἀδελφὸς ὀφείλει ἔχειν ὑποκαμίσα β', ἐπανωφόρια β', μαλλωτὸν ἓν, κουκούλλια β', ἐπώμιον μικρὸν εἰς τὸ διακονεῖν, καὶ ἕτερον τὸ τῆς ἐκκλησίας βαθύτερον, ᾧ νόμος ἐστὶ B κεχρῆσθαι Σαββάτῳ ὀψὲ εἰς τὸ λυχνικὸν, καὶ τῇ Κυριακῇ εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ πάλιν ὀψὲ εἰς λυχνικὸν, καὶ πρὸ τοῦ γε εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Καὶ ἕτερον ἐπώμιον μαλλωτὸν μέγα· ὑποδήματα δὲ κονδοτζάγγια, καὶ ἕτερα μακροτζάγγια, καὶ καλίκια· εἰς δὲ τὴν κλίνην ἐχέτω ψιαθὸν κιλίκην καὶ δύο μαλλωτάρια (52).

(51) Ad hoc vocabulum κοινωνῆσαι venit mihi in mentem præclara Theoriani doctissimi viri ad monachos de diversis rebus epistola, cujus olim fragmentum, de concordia cum Latinis fovenda, edidi in tomo VI Script. vet., p. 414, ex codice Vat. 1481. Nunc autem ex eodem codice recitare placet aliam prædictæ epistolæ particulam, in qua quæstionem de azymis attingens, splendidum recitat (ex divi Basilii liturgia) fidei Græcorum erga SS. Eucharistiam testimonium, quod nostris borealium et occidentalium regionum heterodoxis præ oculis ponere non incongruum sit.

Περὶ τῆς θείας κοινωνίας.

Τοῖς μὲν τοι βουλομένοις εἰπεῖν περὶ τῆς θείας κοινωνίας εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐνζύμων ἐν τῷ δείπνῳ ἐγίνετο, χρόνου μακροῦ καὶ τελειοτέρου συγγράμματος ἀνάγκη. Ἡμῖν δὲ τὰ πολλὰ παρωσαμένοις, τὸ χρήσιμον καὶ εἰρηναῖον καὶ εἰρηνεῦον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ οἰκονομικώτερον καὶ ἀναγκαιότερον καὶ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον λεκτέον· Ὁ θεῖος ἄρτος πρὸ μὲν τοῦ ἁγιασθῆναι, εἴτ' ἄζυμος εἴτ' ἔνζυμος ἦν, ἀδιαφόρως ἄρτος ἐστί τε καὶ λέγεται πρὸς τῶν θείων λογίων, ὡς ὕστερον δείξομεν· μετὰ δὲ τὸ ἁγιασθῆναι, οὔτε ἔνζυμος, οὔτ' ἄζυμος, ἀλλὰ σῶμα καὶ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ οὐκ ἄλλη οὔτ' ἄλλη· μία γάρ ἐστι καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ τῆς ἀφθόρου Παρθένου καὶ Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου ληφθεῖσα, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθημένη, καὶ ἡ ὑφ' ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων μυστικῶς μεταλαμβανομένη· διὸ καὶ μυστήριον λέγεται ὡς κρύφιον, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐ καταληπτόν· μεταβάλλεται γὰρ τὰ θεῖα δῶρα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ἡ ἱεροκρυφία δηλοῖ· Σὲ παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς σῆς ἀγαθότητος, ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ οὖν τὸ θεῖον (πνεῦμα) μεταβάλλει τὰ προκείμενα δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, περισσὸν λοιπὸν τὸ φιλονεικεῖν εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐνζύμων ἦν, ἢ λευκοῦ, ἢ ἐρυθροῦ τυχὸν οἴνου· καὶ τοιαύτας τινὰς περιεργείας μωρὰς περὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων διερευνᾷν.

De divina communione.

Valentibus dicere, utrum divina communio azymis an non azymis in cœna peracta fuerit, longo tempore opus est et pleniore scriptura. Nos itaque multis prætermissis, id tantum dicemus quod utile est et pacificum et paciferum, vel potius quod est magis commodum ac necessarium et veritatis tena- C *cius. Venerabilis ille panis, ante quam sanctificetur, sive azymus sit sive non azymus, æque panis et est et dicitur in divinis Scripturis, ut postea demonstrabimus. Post sanctificationem vero neque fermentatus est neque azymus, sed corpus atque caro Domini nostri; neque hæc alia est atque alia, sed illa una eademque, quæ de incorrupta deipara Virgine a Deo verbo sumpta fuit, quæque ad Patris dexteram sedet, et a nobis orthodoxis mystice sumitur: propterea que mysterium dicitur, utpote arcanum et vulgo haud intellectum. Revera enim divina munera convertuntur a sancto Spiritu in Christi corpus ac sanguinem. Id quod ab arcana sacra formula sic demonstratur: Te rogamus, sancte sanctorum, ut beneplacito bonitatis tuæ veniat Spiritus sanctissimus tuus super nos et super proposita munera ista, eaque benedicat et sanctificet; ostendatque panem quidem, hunc ipsum pretiosum corpus Domini et* D *Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi; quod autem in hoc calice est, ipsum pretiosum sanguinem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Si ergo divinus Spiritus proposita munera in corpus et sanguinem Christi convertit, supervacaneum jam erit contendere utrum id in azymis an potius in non azymis effectum fuerit, et utrum in albo an rubro fortasse vino; et stultas hujusmodi curiositates circa tremenda mysteria scrutari.*

Exin citat Theorianus beatum Gregorium Dialogorum auctorem (id est Greg. PP.) ἐν τῷ περὶ τῆς θείας κοινωνίας, ubi eum loqui dicit de vario usu circa azymum et fermentatum in quatuor ecclesiis Rom., Alex., Antioch., Hierosol. Item citat magnum Epiphanium Cyprium ἐν τῷ περὶ πίστεως.; denique Tnicitam quemdam monachum Studitam de azymis scribentem.

(52) De monachorum vestibus earumque nominibus agit Martenius in Comment. ad Reg. S. Ben. cap. 55.

CONFESSIONNE ET PRO PECCATIS SATISFACTIONE

CANONES.

—

ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεο-
ρου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῶν Στου-
ου περὶ ἐξαγορεύσεως καὶ τῶν ταύτης δια-
σεων κανόνες ἐκτεθέντες παρ' αὐτοῦ (1).

α'. Περὶ ἐξαγορεύσεως.

od. vat. 840, f. 195, b.] Ἐξαγόρευσίς ἐστι
καὶ ἐνθυμήσεων αἰσχρῶν ἀνήδονος ὑπόμνησις·
σις δὲ ἡ τούτων διάκρισις, ἐπὶ ἀγαθὴν ὁδὸν
ῦσα τοὺς προσερχομένους· Λέγε γὰρ σὺ πρῶ-
τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς· Καὶ
· Εἶπα, Ἐξαγορεύσω τὴν κατ' ἐμοῦ ἐγγι-
ιην μου ἁμαρτίαν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἰδοὺ
ιετο πάσας τὰς ἁμαρτίας μου. Δύναται γὰρ
ιόγησις, καὶ πῦρ αἰώνιον ἀποσβέσαι· καὶ γὰρ
ιοὶ κρυπτόμενοι, τίκτουσι πάθη· ἐξαγορευόμενοι
οειδεῖς ἀπεργάζονται· γύμνου σὸν μώλωπα τῷ σῷ
· εἰπὲ, καὶ μὴ αἰσχυνθῇς· πρόσελθε σὺν τῇ
τῷ σῷ ἡγουμένῳ, ἀπονήρῳ ἁπλότητι, καὶ ὡς
οῦ στόματος τὰ παρ' αὐτοῦ συμβουλευόμενά
ἰχου, εἰ καὶ ἐναντία τῷ σῷ σκοπῷ τὰ εἰρημένα
νουσιν· εἰ καὶ μὴ πάνυ πνευματικοὶ οἱ ἡγού-
ιαθεστήκασι, μὴ σκανδαλίζου· οὐ γὰρ ἄδικος
ς, πίστει καὶ ἀκακίᾳ ψυχὰς ἑαυτὰς ταπεινωσά-
ῇ τοῦ ἡγουμένου συμβουλῇ καὶ κρίσει ἀπατη-
κἂν ἄλογοι οἱ ἀπατηθέντες τυγχάνωσιν.

β'. Περὶ μνησικάκων ἐντολή.

μνησίκακος τῇ τοῦ Ἰακὼβ κλίματι (2) προσελ-
τῇ τοῦ κορυφαίου Πέτρου ἐκπεσούσῃ ἁλύσει
ται· καὶ γὰρ μνησικακία, θυμοῦ ἐστι καταλη-
ικαιοσύνης μῖσος. Κατὰ μὲν τοὺς τῶν μεγάλων
ων κανόνας, ἐν τρισὶν ἔτεσι τῶν ἁγιασμάτων
σθω· κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς ἐνιαυτὸν ξηροφα-
ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τῶν ἀδελφῶν καταλύσεως,
μετανοίας καθ' ἡμέραν μ'.

γ'. Περὶ καταλαλιᾶς.

αι ἐκ μίσους καὶ μνησικακίας τὴν καταλαλιὰν
θαι· καὶ γὰρ καταλαλιά ἐστιν ἀποκύημα μί-
βδέλλα ἀγάπης, ἐξαφανίζουσα καὶ ἐκδαπα-
αἷμα ψυχῆς· λέγομεν δὲ ὡσαύτως, κατὰ μὲν

A *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori presbyteri et præpositi monachorum Studii canones a supradicto editi.*

1. *De confessione.*

Confessio est verborum et cogitationum turpium dolens expositio : satisfactio autem est illorum peccatorum discussio, quæ in bonam viam accedentes reducit. *Dic tu prior peccata tua, ut justificeris*[1]. Rursusque : *Confitebor adversus me peccatum meum Domino. Et ecce abstulit omnia peccata mea*[2]. Postest enim confessio ignem quoque æternum exstinguere. Et silentio quidem pressæ cogitationes culpas pariunt : quas si confessi fuerimus divinam pulchritudinem acquirimus. Denuda ulcus tuum B medico : fare, neque erubescas : accede cum fide ad ducem tuum, et cum simplicitate sine malitia, et tanquam ex ore Dei consilia ejus excipe, quamvis hæc tuo contraria proposito sint. Et si forte haud satis spiritales videantur duces tui, ne scandalizeris : non enim injustus est Deus, ut animas quæ se cum fide et sinceritate humiliant, sinat ducis consilio et judicio decipi ; utcunque hebetes sint ii quibus fraus intenditur.

2. *Adversus injuriarum memores decretum.*

Injuriarum memor ad Jacobi scalam accedens, coryphæi Petri cadente catena illigatur. Quippe injuriarum memoria, est iræ habitaculum, et justitiæ odium. Juxta quidem magnorum Patrum ca- C nones, homo ejusmodi triennio a sanctis rebus arceatur. Verum inter monachos anno uno vescatur aridis hora qua fratres jejunium solvunt, et metanœas quotidie faciat quadraginta.

3. *De obtrectatione.*

Arbitror ex odio et injuriarum memoria obtrectationem gigni. Etenim obtrectatio est odii filia, charitatis hirudo quæ animæ sanguinem prorsus consumit. Similiter autem dicimus, ex aliorum

r. Isai. XLIII, 26. [2] Psal. XXXI, 5.

NOTÆ.

Ne quis forte dubitet de hoc nostri Studitæ
:ulo, en testis accedit etiam codex Arabicus
CLXXIV, in catalogo a me impresso p. 316,
rbis : « Constitutiones sancti Patris Theodori
iis monasterii Studii, seu monachorum Stu-
im, de pœnitentibus qui de peccatis suis
tis confitentur, deque confessariis, qui eos
is interrogant. » Est autem hic libellus ins-
ot Latinorum qui exstant tum editi tum
manuscripti *de vitiis* et *de virtutibus*.

(2) De scala Jacobi S. Benedictus Reg. cap. 7, plura verba facit plurima postea Martenius in Comm. Nihil tamen ad hunc Theodori locum : quanquam Benedictus reapse de humilitate agit, heic autem haud scio an superbia innuatur. Videtur ergo potius proverbium quoddam. Sed alii judicent.

quidem præscripto hunc uno anno flere : monachum autem quatuor mensibus arido cibo uti debere dum reliqui comedunt ; et metanœas facere quotidie centum. Quia *detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar* [3].

4. *De garrulitate.*

Garrulus linguæ vitio infectus, sex menses pœnitendo expleat : sic enim canones de hujusmodi hominibus decernunt. Quippe garrulitas est inscitiæ indicium, obtrectationis janua, mendacii ministra. Nos tres mensibus hunc a communione removemus, aridis omnino vescentem hora sexta, et metanœas quotidie centum quinquaginta facientem. Etenim valde lubricum periculosumve ipsis quoque æstimatione dignis hominibus hoc vitium est.

5. *De mendacio.*

Mendax quasi lepidus homo existimatur. Atqui mendacium charitatis destructio est ; perjurium autem, Dei negatio. Nemo itaque, si modo sapiat, leve credat esse peccatum mendacium. Nam ipse Spiritus sanctus jam dixit : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* [4]. Cuncti autem mendaci homini trimestrem pœnitentiam decernunt. Nos tamen quadraginta dierum aridum omnino victum hora sexta huic imperamus, et metanœas quotidianas centum quinquaginta. Etenim timendum est præ cæteris hoc peccatum.

6. *De acedioso.*

Acediosus quasi de sua salute desperans reputatur. Etenim acedia est monasticæ regulæ observandæ odium, mundanarum rerum admiratio. Acediosus Deum accusat, quasi immisericordem et hominum osorem ; ad psalmodiam precesque torpet. Vitio huic decernimus quadraginta dierum pœnitentiam ; et ut per tres hebdomadas vino et oleo acediosus non utatur, quotidie faciens metanœas ducentas quinquaginta. Namque in profundum inferni potest deducere acediæ vitium.

7. *De guloso.*

Gulosus similis est sepulcro putrescentibus carnibus pleno. Gulositas est ventris hypocrisis, qui cum sit satur, nihilominus se egere clamat ; et gravatus, esurire cogit. Gulositas est oculorum deceptio. Decernimus huic quoque vitio triginta dierum luctum ; et unius hebdomadæ aridum victum hora nona, nec non quotidianas metanœas octoginta. Quippe gulositas sibi deditos æterno igni transmittit.

8. *De avaro.*

Avarus insanabili morbo laborat, qui interiorem hominem exedit. Avaritia est idolorum servitus, infidelitatis filia, infirmitatum prætextus, voluntaria apostasia. Huic item decernimus quadrimestrem pœnitentiam, quadraginta dierum aridum victum hora nona, et quotidianas metanœas quinquaginta ; cum sit vitium animam consumens.

[3] Psal. c, 5. [4] Psal. v, 7.

A τοὺς ἑτέρους, ἐνιαυτὸν προσκλαυσάτω · κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς, τετράμηνον ξηροφαγείτω, ὅτε οἱ λοιποὶ ἐσθίουσι, μετανοίας ποιῶν καθ' ἡμέραν ἑκατόν · Ὅτι τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.

δ'. Περὶ πολυλογίας.

Ὁ πολυλογῶν ὑπὸ γλώττης σκοτιζόμενος ἐξαμηνιαῖον χρόνον ἐν μετανοίᾳ πληρούτω · οὕτως γὰρ οἱ κανόνες περὶ τῶν τοιούτων ὁρίζονται · ἐπειδὴ πολυλογία ἐστὶν ἀγνωσίας τεκμήριον, καταλαλιᾶς θύρα, ψεύδους ὑπουργός · ἡμεῖς δὲ τρίμηνον λέγομεν ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγοῦντα ἄκρως ὥρᾳ ἕκτῃ, μετανοίας ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ρν' · ἐπισφαλὲς γὰρ λίαν καὶ αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσι τὸ πάθος ἐστίν.

B

ε'. Περὶ ψεύδους.

Ὁ ψεύστης ὡς εὐτράπελος λογίζεται · καὶ γὰρ ψεῦδός ἐστιν ἀγάπης ἀφανισμός · ἐπιορκία δὲ, Θεοῦ ἄρνησις · μηδεὶς οὖν τῶν εὐφρονούντων, μικράν τινα τὴν τοῦ ψεύδους ἁμαρτίαν εἶναι νομίσοι · καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προείρηκεν · Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Ὁρίζονται δὲ πάντες ὅτι τρίμηνον ἐν μετανοίᾳ διατελείτω · ἡμεῖς δὲ μ' ἡμερῶν ξηροφαγίαν ἄκρως ὥρᾳ ἕκτῃ, καὶ μετανοίας καθ' ἡμέραν ρν' · καὶ γὰρ φοβερὰ ὑπὲρ πάσας ἡ ἁμαρτία αὕτη,

ς'. Περὶ ἀκηδιαστοῦ.

Ὁ ἀκηδιαστὴς ὡς ἀπογινώσκων τῆς ἑαυτοῦ σωτηC ρίας λογίζεται · καὶ γὰρ ἀκηδία ἐστὶν ἀσκήσεως μῖσος τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος, κοσμικῶν μακαρίστρια, Θεοῦ διαβλήτωρ, ὡς ἀσπλάγχνου καὶ ἀφιλανθρώπου, ἀτονία ψαλμῳδίας ἐν προσευχαῖς ἀσθενοῦσα · ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην μ' ἡμέρας μετανοεῖν · ἑβδομάδας τρεῖς οἴνου μὴ μεταλαμβάνειν καὶ ἐλαίου · μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν σν' · ὅτι εἰς βυθὸν ᾅδου δύναται κατάγειν τὸ πάθος τῆς ἀκηδίας.

ζ'. Περὶ γαστριμάργου.

Ὁ γαστρίμαργος ἔοικε τάφῳ γέμοντι σεσηπυιῶν σαρκῶν · γαρστριμαργία ἐστὶ κοιλίας ὑπόκρισις · κεκορεσμένη γὰρ οὖσα, ἐνδείας ἀναβοᾷ · καὶ πεφορτισμένη, πεινᾷν ἀναγκάζει · γαστριμαργία ἐστὶν, ὀφθαλμῶν ἀπάτη · ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην ἐν τριάκοντα ἡμέραις D προσκλαίειν · ἑβδομάδα μίαν ξηροφαγεῖν ὥρᾳ ἐνάτῃ · ποιεῖν μετανοίας καθ' ἡμέραν π' · ὅτι τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμπει τοὺς πειθομένους αὐτῇ.

η'. Περὶ φιλαργύρου.

Ὁ φιλάργυρος νοσεῖ νόσον ἀνίατον, δαπανῶσαν τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον · φιλαργυρία ἐστὶν, εἰδώλων προσκύνησις, ἀπιστίας θυγάτηρ, ἀσθενειῶν προφασίστρια, ἑκούσιος παραβάτης · ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, τετράμηνον ἐν μετανοίᾳ εἶναι, ἡμέρας μ' ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θ', μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ν' · ὡς τοῦ πάθους ἐκκαίοντος τὴν ψυχήν.

θ'. Περὶ ἀναισθήτου.

Ὁ ἀναίσθητος ἔοικε λίθῳ ὀξυγώνῳ, κρούοντι καὶ μὴ διαλυομένῳ. Ἀναισθησία ἐστὶ νέκρωσις μελῶν, δαιμονιώντων ἀδελφὴ, μεθυόντων ὁμόνοια· ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, διμηναῖον προσκλαίειν χρόνον, ἡμέρας κε' ἐλαίου καὶ μόνου μεταλαμβάνειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπέχεσθαι, ποιεῖν μετανοίας καθ' ἡμέραν ρ'· καί γὰρ ὁ ἀναίσθητος δύναται βαλεῖν τὸν ἀδελφὸν εἰς βάραθρον.

ι'. Περὶ κενοδόξου.

Ὁ κενόδοξος ὡς ὑπερήφανος καταλογίζεται· καὶ γὰρ ἡ κενοδοξία ἐστὶ, κατὰ μὲν τὸ εἶδος φύσεως ἐναλλαγὴ, καὶ ἠθῶν διαστροφὴ, καὶ παρατήρησις μέμψεων, ὑπερηφανιας τρίβολος ἐργασία. Ὁρίζομεν δὲ καὶ ταύτην ἐν λ' ἡμέραις προσκλαίειν, ἑβδομάδας δύο ἄκρως ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θ', μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ρμ', ὡς δαίμονος αἴτιον τὸ πάθος καὶ πρόξενον.

ια' Περὶ δειλοῦ (λείπει).

ιβ'. Περὶ ὑπερηφάνου.

Ὁ ὑπερήφανος ὅμοιός ἐστι τῷ διαβόλῳ τῷ κατὰ Θεοῦ τραχηλίσαντι· καὶ γὰρ ὑπερηφανία ἐστὶ Θεοῦ ἄρνησις, δαιμόνων εὕρημα, ἐξουδένωσις ἀνθρώπων, κατακρίσεως μήτηρ, θυμοῦ πηγὴ, ὑποκρίσεως ῥίζα· ὁρίζομεν καὶ ταύτην ἐν ἓξ μησὶ πρόσκλαίειν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ· ἑβδομάδας δ' ξηροφαγεῖν ἄκρως ὥρᾳ ἐννάτῃ· καθ' ἡμέραν μετανοίας ρο'.

ιγ'. Περὶ βλασφήμου.

Ὁ βλάσφημος τῇ τοῦ Κάϊν μερίδι καταλογίζεται· χαλεπὴ γὰρ ἡ ῥίζα τῆς σατανικῆς ὑπερηφανίας, ἀδελφοί· διὸ ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀχθῆναι· οὐ γὰρ τῶν τυχόντων, ἀλλά γε πολλῷ μᾶλλον χαλεπώτερος ὁ ἐχθρὸς πάντων καθίσταται· ὁρίζομεν δὲ προσκλαίειν μέχρι κατορθώσεως τοῦ πάθους, ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγεῖν ἡλίου δυσμαῖς, μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν τ', μέχρις ἂν ἀποστῇ τῆς ἀθεμίτου βλασφημίας.

ιδ'. Περὶ θυμώδους.

Ὁ θυμώδης ἔοικε δαιμονιῶντι· θυμὸς γὰρ ἐστιν ἑταιρία δαιμόνων. Ἀνὴρ θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων [5]. ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὄφεως, δι' ὃν ἐξέπεσας· ὁρίζομεν δὲ μ' ἡμέρας προσκλαίειν, ἑβδομάδα τυροῦ καὶ ὠοῦ καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου ἀπέχεσθαι, μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ρ'· Καὶ γὰρ ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πτῶσις αὐτῷ ἐστι [6]· καὶ ὀργὴ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους.

ιε'. Περὶ ὀργίλου.

Ὁ ὀργιζόμενος ὅμοιος τοῖς τοῦ Ἰωσὴφ ἀδελφοῖς καθέστηκεν· ὀργὴ γάρ ἐστι φρονήσεως διαρπαγὴ, καὶ καταστάσεως ἀδελφῶν ἐκτρεποσύνη, καὶ ἠγριωμένη μορφὴ κράσεως. Ὁρίζομεν δὲ τὸν ὀργίλον μῆνας δύο προσκλαίειν, μ' ἡμέρας ξηροφαγεῖν ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας ποιεῖν σ'· τὸν γὰρ ὀργιζόμενον τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὁ Κύριος ἔφησεν ἔνοχον εἶναι τῆς κολάσεως [7]· ὅθεν καὶ τὸ πτῶμα φοβερόν ἐστιν.

A

9. *De torpido.*

Torpidus assimilatur lapidi acutis angulis prædito, qui percutit, neque tamen ipse frangitur. Torpedo mortificatio membrorum est, furiosorum germanitas, ebriorum concordia. Decernimus huic etiam vitio bimestrem fletum, et per dies viginti unius olei usum, abstinentiam a cæteris, et quotidianas metanœas centum. Utique torpidus fratrem suum in barathrum conjicere potest.

10. *De inanis gloriæ cupido.*

Inanis gloriæ cupidus superbi instar habetur. Namque inanis gloriæ cupiditas, specie quidem, naturæ est immutatio, morum perversio, vituperationum captatio, superbiæ senticosa operatio. Huic quoque decernimus triginta dierum fletum, duabus hebdomadis aridum prorsus victum hora
B
nona, et metanœas quotidianas centum quadraginta. Namque hoc vitium causam dæmoni suppeditat et hospitium.

11. *De timido* (*deest in cod.*).

12. *De superbo.*

Superbus similis diabolo est, qui Deo restitit. Nam superbia negatio Dei est, dæmonum inventio, hominum ruina, damnationis mater, iræ fons, hypocriseos radix. Huic item decernimus semestrem fletum in sancta ecclesia, quatuor hebdomadis aridorum strictum usum hora nona, et quotidianas metanœos septuaginta supra centum,

13. *De blasphemo.*

Blasphemus in Caini partibus reputatur. Dira
C
est enim, fratres, Satanicæ superbiæ radix: quamobrem eam in apertum producere necesse est: quandoquidem haud vulgaris est hostis, sed omnium asperrimus. Decernimus hominem ejusmodi in fletu versari quoad hic morbus sanetur, extra communionem esse, aridis vesci sub solis occasu, et quotidianas facere metanœas trecentas, donec ab impia blasphemia recedat.

14. *De iracundo.*

Iracundus similis est dæmonium habenti; namque ira dæmoniorum sodalitas est. *Vir iracundus non est decorus* [5]. Ira tibi sit adversus serpentem tantummodo cujus causa cecidisti. Decernimus quadraginta dierum fletum, et una hebdomada a caseo, ovis, vino, oleoque abstinere, et metanœas
D
centum quotidie facere. *Etenim impetus iræ ejus, ruina ipsius est.* Et *ira perdit etiam prudentes* [6].

15. *De eo qui facile irascitur.*

Qui irascitur similis est Josephi fratribus. Est enim ira intellectus direptio, tranquilli fratrum status eversio, et sævæ quædam compaginis forma. Decernimus prono ad iram bimestrem fletum, et quadraginta diebus arido cibo uti hora nona, et metanœas facere ducentas. *Namque irascentem fratri suo Dominus reum pœnæ agit* [7]. Quare culpa formidabilis est.

[5] Prov. XL, 25. gr. [6] Eccli. I, 19 gr. [7] Matth. V, 22.

16. *De tristitia.*

Tristitia demersus similis est homini qui in mari tempestatem patitur. Tristitia est animæ ariditas: *Viri enim tristis exsiccantur ossa*[a]. Et *tristitiam longe repelle a te*[b]. Decernimus hominem hujusmodi incessantibus precibus apud altare flere, quotidie metanœas centum quinquaginta facere, et quingenties dicere: *Domine, miserere.* Nam tristitia potest ad blasphemiam impellere.

17. *De homicida.*

Homicida legis quidem præscripto moriatur. Sed sanctus Basilius huic annorum quindecim fletum constituit, et aridis districte vesci hora nona, et extra communionem manere. Nos ad triennium canonem hunc redigimus, siquidem pœnituerit, et afflictio ejus appareat. Quod si pœnam hanc neglexerit, quindecim annis luat, prout magnus vult Basilius.

18. *De adultero.*

Adulter homicidæ similis est. Nam qui proximi sui uxori insidiatur, gladium ancipitem movet, et dissidium inducit. Sanctus quidem Basilius constituit, hunc annis quindecim arido districte cibo uti, hora nona. Nos vero, si vitium abruptum fuerit, biennii excommunicationem decernimus, cum arido omnino cibo, et metanœis quotidianis ducentis.

19. *De fornicatore.*

Fornicator sex annis extra communionem sit, cibo arido vescens hora nona, cum metanœis centum quinquaginta. Quod si neglexerit, grandiori pœnæ sancti Basilii sit obnoxius.

20. *De masculorum concubitore.*

Qui turpitudinem cum masculis commiserit, hunc sanctus Basilius quindecim annis extra communionem esse decrevit jejunantem ac flentem. Nos tamen, siquidem a peccato se recessisse credibiliter demonstret, biennio tantum extra communionem eum esse, arido cibo utentem hora nona, jubemus. Quod si pœnam hanc neglexerit, quindecim annorum pœnam sustineat.

21. *De coeunte cum bestia.*

Qui cum bestiis rem turpem habuerit, juxta sanctum Basilium quindecim annis extra communionem erit. Nos tamen si a flagitio cessaverit, biennii excommunicationem ei inferimus, cum arido cibo hora nona, et cum metanœis ducentis. Quod si neglexerit, quindecim annorum pœnam expleat.

22. *De incestu.*

Qui in sororem propriam lapsus fuerit, quindecim annis communione careat, prout vult magnus Basilius. Nos tamen, si posthinc flagitio abstinuerit, triennalem pœnam decernimus aridi cibi hora nona, cum ducentis metanœis.

23. *De incestu cum nuru.*

Qui in nurum lapsus fuerit, undecim annis ex sancti Basilii sententia extra communionem sit.

[a] Prov. xvii, 23 gr. [b] Eccli. xxx, 24.

A ιϛ'. Περὶ [illegible]

Ὁ τῇ λύπῃ βεβυθισμένος ἔοικεν ἀνδρὶ κλυδωνιζομένῳ ἐν τῷ πελάγει· λύπη γάρ ἐστι ψυχῆς ξηρότης· Ἀνδρὸς γὰρ λυπηροῦ ξηραίνεται ὀστᾶ· Καί, Μακρὰν ποίησον ἀπὸ σοῦ λύπην· ὁρίζομεν δὲ τὸν τοιοῦτον προσκλαίειν τῷ θυσιαστηρίῳ [illegible] ἀδιαλείπτως· ποιεῖν καθ' ἡμέραν μετανοίας ρν', τὸ Κύριε ἐλέησον φ'· δύναται γὰρ λύπη εἰς βλασφημίαν ῥίψαι.

ιζ'. Περὶ φονέως.

Ὁ φονεὺς κατὰ μὲν τὸν νόμον ἀποθνησκέτω· ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ιε' ἔτη ὥρισεν αὐτὸν προσκλαίειν, ξηροφαγεῖν ἄκρως ὥρᾳ ἐννάτῃ, καὶ ἀκοινώνητον εἶναι· ἡμεῖς δὲ τριετῆ χρόνον τὸν κανόνα τοῦτον ὁρίζομεν, ἐὰν μετανοῇ, καὶ ὁ μόχθος αὐτοῦ φαίνηται·
B ἐὰν δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἐκτελείτω ἔτη, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.

ιη'. Περὶ μοιχοῦ.

Ὁ μοιχὸς ὅμοιος τῷ φονεῖ· ὁ γὰρ τῇ τοῦ πλησίον γυναικὶ ἐπιβουλεύων, μάχαιραν δίστομον κινεῖ, καὶ χωρισμὸν ἀποτελεῖ. Καὶ ὁ μὲν ἅγιος Βασίλειος ὥρισεν ἔτη ιε' ξηροφαγοῦντα ἄκρως ὥρᾳ ἐννάτῃ· ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκοπτομένου, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγοῦντα ἄκρως, μετανοίας καθ' ἡμέραν διακοσίας.

ιθ'. Περὶ πόρνου.

Ὁ πόρνος ἓξ ἔτη ἀκοινώνητος, ξηροφαγῶν ὥρᾳ [illegible] μετανοίας ρν'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τῷ μεγάλῳ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καταδικαζέσθω.

κ'. Περὶ ἀρσενοκοίτου.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν ἅγιος Βασίλειος ιε' ἔτη ὥρισεν ἀκοινώνητον νηστεύοντα καὶ προσκλαίοντα· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῇ τοῦ κακοῦ μετὰ πληροφορίας, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τὰ δεκαπέντε ἔτη ἐκτελείτω τὸ ἐπιτίμιον.

κα'. Περὶ κτηνοβάτου.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἀσχημοσύνην ποιούμενος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιε' ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἡμεῖς δὲ ἐὰν τοῦ κακοῦ ἀποστῇ διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι ὁρίζομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ
C ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· εἰ δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἔτη φυλαττέτω.

[illegible] Περὶ ἀδελφομιξίας ἤτοι αἱμομιξίας.

Ὁ εἰς ἀδελφὴν ἰδίαν ἐμπίπτων, ιε' ἔτη ἀκοινώνητος κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· καθ' ἡμᾶς δὲ ἐὰν ἀποστῇ τοῦ κακοῦ, τριετῆ χρόνον ἐπιτιμάσθω, ξηροφαγῶν ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας σ'· ἐὰν δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἔτη ἐκτελείτω.

κγ'. Περὶ νύμφης οἰκείας αἱμομιξίας.

Ὁ εἰς νύμφην ἐμπίπτων, ια' ἔτη κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἀκοινώνητός ἐστιν· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῇ

τοῦ κακοῦ, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι προστάσσομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ ἐννάτῃ, μετανοίας ποιοῦντα τʹ· εἰ δὲ ἀμελῇ τούτου τοῦ κανόνος, καὶ ἐπιμένῃ τῇ κακίᾳ, τὰ ιαʹ ἔτη ἐκτελείτω τὸ ἐπιτίμιον.

κδʹ. Περὶ κλέπτου.

Ὁ κλέπτης, εἰ μὴ ἐξαγγείλῃ, φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος, δύο μόνας ἑβδομάδας ἐπιτιμάσθω· εἰ δὲ παρ' ἄλλου ἐλεγχθῇ, διετῆ χρόνον· ἡμεῖς δὲ μʹ ἡμέρας ὁρίζομεν, ξηροφαγεῖν ὥρᾳ θʹ, καὶ μετανοίας ποιεῖν ρʹ, ἐκκοπτομένου δηλονότι τοῦ πάθους.

κεʹ. Περὶ τυμβωρύχου.

Ὁ τυμβώρυχος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιεʹ ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκοπτομένου, ἐνιαυτὸν ἀκοινώνητον εἶναι ὁρίζομεν, ξηροφαγοῦντα ὥρᾳ θʹ, ποιοῦντα μετανοίας σʹ.

κϛʹ. Περὶ γοητείας καὶ φαρμακείας.

Ὁ γοητείαν καὶ φαρμακείαν ἐξαγορεύων, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ιεʹ ἔτη ξηροφαγῶν ἔσται ὥρᾳ θʹ· ἡμεῖς δὲ τριετῆ χρόνον ὁρίζομεν τὸν αὐτὸν κανόνα μετὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν διακοσίας.

κζʹ. Περὶ γοητείας καὶ μαντείας.

Τὸν μάντεσι προσερχόμενον, ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ιεʹ ἔτη ὥρισεν ἀκοινώνητον εἶναι· ἡμεῖς δὲ τὸν προλαβόντα κανόνα τὸν περὶ φαρμακειῶν, ἀποστάντα τῆς τοιαύτης ἐργασίας.

κηʹ. Περὶ ἀγαθοῦ βίου (2*).

Εἴ τις βούλοιτο βίον ἀτάραχον καὶ ἀκύμονα ὁδεῦσαι, λογιζέσθω ἑαυτὸν γῆν καὶ σποδὸν, καὶ εὐχαριστείτω ὡς ἄγγελος Θεοῦ· εἰ δὲ συμβῇ καταλαλῆσαι αὐτὸν, ἑβδομάδα μίαν ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν πεντήκοντα, ὡς τοῦ Θεοῦ καταλαλήσας.

A Nos autem, si flagitium emendaverit, biennio carere communione jubemus, aridis vescentem hora nona, cum metanœis trecentis. Quod si hunc nostrum canonem neglexerit, et in vitio perseveraverit, undecim annis pœnam ferat.

24. *De fure.*

Fur, si ipsemet confessus fuerit, duarum tantum hebdomadarum pœnam ferat, inquit sanctus Basilius : quod si ab aliis furti coargutus fuerit, duorum annorum. Nos tamen quadraginta diebus volumus eum aridis vesci hora nona, cum metanœis centum ; si certe a vitio cessaverit.

25. *De sepulcrorum prædatore.*

Sepulcrorum prædator, juxta divum Basilium, quindecim annis extra communionem futurus est. B Nos tamen, vitio emendato, anno uno extra communionem esse decernimus, cum arido hora nona, et mœtaneis trecentis.

26. *De incantamentis et veneficiis seu præstigiis.*

Qui incantamenta et veneficia seu præstigias, confitetur, is juxta sanctum Basilium quindecim annis vescetur cibo arido hora nona. Nos vero eumdem canonem ad triennium coarctamus, postquam homo a peccato recesserit, cum metanœis quotidie ducentis.

27. *De incantamentis et divinatione.*

Ei qui ad vates accesserit, magnus Basilius quindecim annorum excommunicationem decrevit. Nos tamen ei pœnam tantum præcedentis nostri canonis de veneficiis aut præstigiis imponimus, si C ab hujusmodi opere se retraxerit.

28. *De bona vita.*

Si quis vult imperturbatam vitam et tranquillam transigere, existimet se esse terram ac cinerem, gratiasque agat quasi angelus Dei. Quod si aliquando obloqui ei contigerit, hebdomada una vescatur aridis, metanœas simul faciens quinquaginta, ceu si contra Deum oblocutus fuisset.

QUÆSTIONES.

Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῶν Στουδίου περὶ ἐρωτήσεως καὶ τῶν ταύτης διαλύσεων κανόνες συλλεγέντες παρ' αὐτοῦ.

[Cod. Vat. 840 f. 202 b.] αʹ. Ἐρώτησις. Ἐν τοῖς συνοδικοῖς κανόσι τοῖς θείοις γέγραπται περὶ τῆς μεγάλης πέμπτης, ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· εἰ οὖν οὕτως ἐστὶ τοῖς θείοις κανόσιν ἐμπεριειλημμένον, πῶς ἡμεῖς καταλυόμεν τὴν μεγάλην πέμπτην εἰς ἔλαιον καὶ οἶνον;

D *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori presbyteri et præpositi monachorum Studii de quibusdam quæstionibus canones ab eo collecti.*

1. *Interrogatio.* In sacris synodorum canonibus scriptum est de magna feria quinta, non oportere in quadragesima, ultima hebdomada, quintæ feriæ solvere jejunium, atque ita totam quadragesimam inhonorare. Si ergo in sacris cauonibus ita res se habet, cur nos in magna feria quinta oleo utimur atque vino ?

NOTÆ.

(2*) Huc refer caput præstantissimum Benedictinæ Regulæ sextum de bonis operibus seu de bona vita.

Responsio. Olim quidem ex quadam peculiari consuetudine in magna feria quinta homines comedebant caseum et ova. Verum qui postea exstiterunt Patres, prædictam rem absurdam reputantes, canonem hunc ediderunt; neque tamen de oleo vinoque id intelligebant. Etenim est hæc sustentatio et solamen ex summa afflictione jejunii eorum qui divina mysteria sumunt.

2. *Int.* Similiter de sancta Pentecoste scriptum est, ut genu flectamus neve omnino jejunemus. Cur ergo qui in suis cellis resident, id non servant, sed et jejunant, et genu flectunt tota hebdomada, excepto nimirum Sabbato ac die Dominico?

Resp. Evangelii prædicatio, communis cum esset toti mundo, nuperque facta, generalia tradebat etiam præcepta. Et quia Christi resurrectio a plerisque non credebatur, ob eam suadendam hoc etiam decretum editum fuit, vetans quodammodo ac docens, quod sicuti peccati causa mortui eramus, et humi strati, nec resurgere valentes, nisi appareret is qui nos revocaturus ad vitam erat: sic adveniente postremis temporibus, illo cui repositum erat [10, 11], Christo Deo nostro, et impeccabili pro peccatis nostris patiente, nos resurreximus; ac propterea mysterii hujus confirmandi causa, canon iste conditus fuit, qui et vim obtinuit, et utique obtineat. Neque idcirco tamen peccant monachi, privatim his diebus genu flectentes. Nam cum se reos jam constituerint, et quasi carceri voluntario mancipaverint, semper debent ad Dominum clamare, et humilitate sua misericordiam implorare. Neque enim monacho solemnitas est in terra, ut quidam dixit.

3. *Int.* Si quis tum numero tum qualitate non parum peccatis carnalibus semel impiavit; deinde vero de his confessus, congrua culpis ejusmodi remedia accepit sibique adhibuit; quomodo cognoscet prædicta peccata sibi fuisse remissa, ut persuasum habeat tale se bonum esse assecutum?

Resp. Nemo unquam comperiretur pœnitere et confiteri, nisi firmam antea spem haberet, quod si sincere, inquam, confitear et impositam pœnam admittam, prorsus mihi remissio fiet. Quia igitur homines multitudinem culparum nostrarum consideramus, ideoque de multa erga nos Dei misericordia quasi dubitamus, idcirco ad confessarios nostros confugimus, postulantes plenam per ipsorum manus impositionem remissionem, qui personam tollentis peccata nostra repræsentare creduntur.

4. *Int.* Si quis peccaverit vel sermone otioso, vel improbando, vel interrogando, vel stultiloquio,

[10, 11] Gen. XLIX, 10.

A Ἀπόκρισις. Πάλαι μὲν ἔκ τινος συνηθείας ἰδιωτικῆς τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ἤσθιον οἱ ἄνθρωποι τυρὸν καὶ ὠά· εἰδόντες δὲ ὕστερον οἱ πατέρες, καὶ τοῦτο ἄτοπον διαγνόντες, τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθεντο, οὐ μὴν δὲ περὶ ἐλαίου καὶ οἴνου τοῦτο ἐξελάβοντο· συγχώρησις γὰρ τοῦτο καὶ παραμυθία τῆς ἄκρας κακοπαθείας ἐκ νηστείας τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων μυστηρίων.

β'. Ἐρώτ. Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς γέγραπται μὴ κλίνειν γόνυ, ἢ ὅλως νηστείαν ἐργάσασθαι· πῶς οὖν οἱ καθήμενοι ἐν τοῖς αὐτῶν κελλίοις οὐ τοῦτο φυλάσσουσιν, ἀλλὰ καὶ νηστεύουσι καὶ γόνυ κλίνουσιν ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἄνευ Σαββάτου δηλονότι καὶ Κυριακῆς;

Ἀπόκ. Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου κοινὸν πάσῃ B τῇ οἰκουμένῃ, καὶ νεωστὶ διδόμενον, καθολικῶς ἐποιεῖτο καὶ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις τοῖς πολλοῖς ἠπιστεῖτο, πρὸς πληροφορίαν ταύτης ἐδογματίσθη τουτὶ τὸ δόγμα, διαγορεῦον ὡσανεὶ καὶ διδάσκον, ὅτι ὥσπερ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐνεκρώθημεν πεσόντες κάτω, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀναστῆναι μὴ φαινομένου τοῦ ἀναστήσοντος, οὕτως ἐλθόντος ἐν ὑστάτοις καιροῖς τοῦ ᾧ ἀπέκειτο Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ παθόντος ἀναμαρτήτως διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἡμεῖς ἀνέστημεν· διὰ τοῦτο πρὸς πίστωσιν τοῦ μυστηρίου ἐτέθη οὑτοσὶ ὁ κανὼν, καὶ ἐκράτησε, καὶ κρατείτω· οὐκ ἄρα δὲ ἁμαρτάνουσιν οἱ μοναχοὶ κρυφίως γόνυ κλίνοντες ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις· κατακρίτους γὰρ ἑαυτοὺς ποιήσαντες, καὶ οἱονεὶ ἑκουσίως ἐμπεφυλακισμένους, ὀφείλουσιν ἀεὶ βοᾷν πρὸς Κύ- C ριον, καὶ ἐκζητεῖν διὰ ταπεινώσεως τὴν συμπάθειαν· οὐ γάρ ἐστι μοναχῷ ἐπὶ τῆς γῆς ἑορτή, κατὰ τὸν εἰπόντα.

γ'. Ἐρώτ. Ἐάν τις ἥμαρτε ποσότητί τε καὶ ποιότητι οὐκ ὀλίγα τῶν σωματικῶν ἁμαρτημάτων, εἶτα ἐξωμολογήσατο καὶ ἐδέξατο προσήκοντα φάρμακα τοῖς τοιούτοις ἁμαρτήμασι, καὶ εἰργάσατο αὐτά, πόθεν ἔχει γνῶναι εἰ ταῦτα τὰ προρρηθέντα ἁμαρτήματα αὐτῷ ἀφέθησαν, ὥστε πληροφορίαν σχεῖν τῷ λογισμῷ περὶ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν;

Ἀποκ. Οὐδέποτέ τις εὑρίσκεται μετανοῶν καὶ ἐξομολογούμενος, εἰ μὴ πρῶτον βεβαίαν σχῇ ἐλπίδα ὅτι Ἐὰν ἐξομολογήσωμαι καθαρῶς, καὶ καταδέξω τὰ ἐπιτίμια, ἐκ παντὸς γενήσεταί μοι ἄφεσις· ἐπεὶ οὖν D ἀφορῶμεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων πταισμάτων, καὶ οἱονεὶ ἐν δισταγμῷ τινι εὑρισκόμεθα τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, διὰ τοῦτο καταφεύγομεν πρὸς τοὺς ἀναδόχους (3) ἡμῶν, ἐξαιτούμενοι τὴν τελείαν ἄφεσιν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀντιπρόσωπον εἶναι πεπιστωμένων τοῦ αἴροντος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν.

δ'. Ἐρώτ. Ἐάν τις προσπέσῃ διά τε λόγου ἀργοῦ, ἢ διὰ κατακρίσεως, ἢ ἀνακρίσεως, ἢ μωρολογίας, ἢ

NOTÆ.

(3) Ἀνάδοχοι vulgo dicuntur *susceptores in baptismo*. Hic tamen intelligendi videntur confessarii.

εὐτραπελίας, ἢ ἄλλως διὰ γλώττης ἁμαρτίας, καὶ A ἐπιγνῷ καὶ καταγνῷ ἑαυτοῦ, τί ὀφείλει ποιῆσαι ἀντισηκοῦν εἰς μετάνοιαν ἀξίαν καὶ εἰς πληροφορίαν τοῦ ἰδίου λογισμοῦ;

Ἀπόκ. Τοῦτο οὐκ ἔστι νομοκανόνου, ἀλλὰ τῆς μοναχικῆς, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις κοινοβιακῆς καταστάσεως ἀκρίβεια, καθημερινὰς ἔχοντα τὰς ἐπιτιμήσεις, ἢ καὶ ἑβδομαδιαίας, καθὼς περιέχει τὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐνκρυφῆ, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἁγίων Πατέρων. Οἷόν τί φημι· Ῥαθυμήσας τις καὶ ἀπονυστάξας ἑκουσίως ἐν τῷ ὄρθρῳ οὐχ εὑρέθη· τοῦτο ἐξομολογησάμενος τῷ Πατρὶ αὐτοῦ, ἔλαβεν ἐπιτίμιον ξηροφαγίαν ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ μετανοιῶν ποσότητος τόσων καὶ τόσων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὕτως νοήσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τρόπον παιδεύσεως εὑρισκόμενα πρὸς τοὺς καταδεχομένους. B

A vel jocosis verbis, vel jactantia, aut alio linguæ peccato, et tamen resipiscat et semet condemnet; quid ei agendum est, quod justæ pœnitentiæ æquipolleat, et animi sui fidem faciat?

Resp. Hoc non pertinet ad nomocanonem; sed est monachalis ac veluti cœnobiticæ vitæ severum officium, quotidianam agere pœnitentiam, aut hebdomadariam, sicut est in sancti Basilii secretioribus, et sanctorum deinceps Patrum. Verbi gratia, deses aliquis et dormitans sponte, matutino officio non affuit: quam rem Patri suo spiritali confessus, pœnitentiæ loco accepit aridorum esum, id est panis et aquæ, et certum metanœarum numerum illo die faciendarum. Sic etiam reliqua intelligemus, quæ emendandi causa sunt excogitata B erga illos qui ea excipiunt.

PŒNÆ MONASTERIALES.

Α'. Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου ἐπιτίμια. Κοινὰ τῆς ὅλης ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν παραλειπόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τὸν κανόνα.

1. *Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præsidis Studii pœnæ. Et primo quidem communes toti fraternitati adversus eos qui contra regulam in Ecclesia peccant.*

[Cod. Vat. 430, f. 20 b. Ottob. 350, f. 14.]

α'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Δόξα ἐν ὑψίστοις, ἄνευ ἀσθενείας ἢ ἑτέρας εὐλόγου κατοχῆς, ἐν τῇ εὐλογίᾳ μενέτω κεκυφὼς μέχρι παρελεύσεως τῶν ἀδελφῶν, ἐξαιτούμενος συγχώρησιν· καὶ εἶθ' οὕτως λαμβανέτω τὴν εὐλογίαν.

β'. Ὁ ὑστερούμενος τοῦ ἑξαψάλμου [a], παρεστηκέτω ἐν C τῇ τραπέζῃ· εἰ δὲ καθίσματος [b], βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ιε'. Μετὰ τὸν ἑξάψαλμον ἐξερχόμενος ἢ περιερχόμενος ἄνευ ὑπομνήσεως, παραστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

γ'. Ὁ μὴ ἀνιστάμενος ἕως τοῦ πεντηκοστοῦ, ξηροφαγείτω.

δ'. Ὁ τὸν ὅλον κανόνα [c] ἀπολιμπανόμενος, ξηροφαγίαν ἀκάθιστον ἐπιτιμάσθω.

ε'. Ὁ μὴ φθάνων εἰς τὸ προοίμιον ἑκάστης ὥρας, τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὑρισκομένου εἰς τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις.

ς'. Ὁ ἀπολιμπανόμενος τοῦ προκειμένου ἑκάστης ὥρας, ἢ καὶ ἕως τέλους, ξηροφαγείτω.

ζ'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως, τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὑρισκομένου εἰς τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις. D

η'. Ὁ τοῦ μεγαλείου μὴ ὑπακούων, παραστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

θ'. Ὁ ἐναπομένων ἔξω τῶν θυρῶν, ξηροφαγείτω.

ι'. Ὁ μὴ κοινωνῶν κατ' ἰδίαν γνώμην, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ια'. Ὁ ἐν ἐπιτιμίᾳ ὤν, καὶ μὴ παριστάμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐν τῷ νάρθηκι τῆς λειτουργίας ἐπιτελουμένης, μετανοίας βαλλέτω πεντήκοντα.

1. Qui non interfuerit initio cantus *Gloria in excelsis*, absque infirmitate vel alio probali impedimento, dum datur benedictio, maneat incurvatus in transitu fratrum, veniam petens; atque ita deinde accipiat benedictionem.

C 2. Qui non aufferit hexapsalmo, stet ad mensam. Quod si cathismati defuerit, puniatur metanœis quindecim. Si post hexapsalmum exiverit aut obambulaverit, sine admonitione, stet mensæ tempore.

3. Qui rectus non steterit usque ad psalmum quinquagesimum, aridis vescatur.

4. Qui totum canonem deseruerit, aridis stans vesci jubeatur.

5. Qui non adfuerit initio cujusque horæ, eidem pœnæ subjiciatur atque ille qui cantui *Gloria in excelsis* defuerit.

6. Qui recesserit ante responsorium cujusque horæ, vel etiam ante ejus finem, aridis vescatur.

7. Qui initio non interfuerit, eidem pœnæ subjiciatur atque ille qui defuerit cantui *Gloria in* D *excelsis*.

8. Qui psalmum *magnificat* non audierit, stet ad mensam.

9. Qui manserit extra fores, aridis vescatur.

10. Qui sua voluntate sacram communionem omiserit, extra consortium fiat uno die.

11. Qui pœnæ suppositus, non interfuerit cum catechumenis in narthece dum peragitur liturgia, metanœis subjiciatur quinquaginta.

[a] Confer. Goar. p. 27, de Hexaps. [b] Goar. ibid. de cathismate. [c] Goar. p. 26, de canone.

12. Qui cum fratribus, absque probabili causa, ad refectionem non venerit, stare jubeatur, vel aridis vesci : vel juxta magnum Basilium maneat impransus usque ad statutam horam sequentis diei. A

13. Qui sine admonitione ecclesia excesserit, plus quam semel, vel sederit dum singulæ liturgiæ peraguntur, extra fores altaris sine admonitione, decem metanœis puniatur.

14. Quisquis tribus hebdomadæ catechesibus non interfuerit, absque honesta causa, aridis vescatur.

15. Qui non affuerit serotinæ catechesi, stare jubeatur.

16. Quisquis audita trina pulsatione non statim convenerit, viginti metanœis puniatur. B

17. Quisquis ultra statutam relaxationem obambulet et vagetur in monasterio, uno die separetur.

18. Qui ex una in alteram officinam se conferet, sine idonea causa, uno die separetur.

19. Qui post preces quæ a mensa surgentibus dicuntur, non decedet prout ordinatum est, viginti metanœis puniatur.

20. Qui colloquiis post completorium indulserit, puniatur metanœis quinquaginta.

21. Quisquis operarius cum silentio non operetur, sed cum externis verba commutet, biduo separetur. C

22. Qui in quolibet furto compertus fuerit, una hebdomada separetur.

23. Qui præter modum clamet, triginta metanœis puniatur.

24. Si quidquam alicubi apud aliquem deprehendetur, ultra ea quæ cum benedictione data fuerunt; illud quidem auferatur, ipse autem aridis vescatur.

25. Si quis aliquid inconfessum retineat, vel etiam cuiquam præter destinatos confiteatur, separetur uno die.

26. Si quis elapsis duabus hebdomadis non confiteatur præsidi, separetur uno die.

27. Si quis sponte audiat detractorem, neque hunc corrigat, vel nolentem corrigi ad præsidem non deferat, centum metanœis puniatur. D

28. Qui ab aliquo vocatus statim non responderit, si certe haud de longinquo vocetur, triginta metanœis puniatur.

29. Quisquis Sabbato vestimentum suum sponte non mutaverit, vel etiam statim mutatorium eodem die vel postero non tradiderit, aridis vescatur.

ιβ'. Ὁ μετὰ τῶν ἀδελφῶν (4), ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, μὴ ἐρχόμενος εἰς τὴν ἑστίασιν, παρεστηκέτω, ἢ ξηροφαγείτω, ἢ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον μενέτω ἄσιτος ἕως τῆς ὡρισμένης ὥρας τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ.

ιγ'. Ὁ ἄνευ [illegible] ἐξερχόμενος τῆς ἐκκλησίας πλέον τοῦ ἅπαξ, ἢ καθεζόμενος ἑκάστης ἐπιτελουμένης λειτουργίας ἄνευ ὑπομνήσεως πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, ἀνὰ δέκα μετανοίας βαλλέτω.

ιδ'. Πᾶς ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἐν ταῖς τρισὶ τῆς ἑβδομάδος κατηχήσεσιν, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, ξηροφαγείτω.

ιε'. Ὁ ἀπολιμπανόμενος τῆς ἑσπερινῆς κατηχήσεως, στε[illegible]

ιϛ'. Πᾶς ὁ ἀκούων τοῦ τρικρούσματος ἐπὶ παντὶ, καὶ μὴ συντρέχων μετὰ σπουδῆς, ἀνὰ κ' μετανοίας βαλλέτω.

ιζ'. Ὁ παρὰ τὴν ὡρισμένην ἄνεσιν ἀναπατῶν, καὶ περιερχόμενος ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ιη'. Ὁ ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον μετερχόμενος ἄνευ καθηκούσης αἰτίας, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ιθ'. Ὁ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς ἐκ τῆς τραπέζης ἐγέρσεως μὴ ἀπιὼν καθὼς διατέτακται, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας κ'.

κ'. Ὁ συντυγχάνων ἀπὸ τῶν ἀποδείπνων, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ν'.

κα'. Πᾶς ὁ ἐργοχειριάστης μὴ ἐν ἡσυχίᾳ ἐργαζόμενος, ἀλλὰ ἀνακινῶν ξένοις ὁμιλίας, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.

κβ'. Ὁ εὑρισκόμενος ἐπὶ παντὶ κλέμματι, ἀφοριζέσθω ἑβδομά[illegible] μίαν.

κγ'. Ὁ κραυγάζων παρὰ τὸ εἰκὸς, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.

κδ'. Ἐὰν εὑρεθῇ τινὶ κατὰ πάντα τόπον, παρὲξ τῶν δεδομένων μετ' εὐλογίας, ταῦτα μὲν ἀφαιρείσθω, ἐκεῖνος δὲ ξηροφαγείτω.

κε'. Ἐάν τις ἔχῃ ἀνεξάγγελτόν τι, ἢ καὶ ἄνευ τῶν ὡρισμένων ἐξαγγέλλῃ τινὶ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

κϛ'. Ἐάν τις διερχομένων β' ἑβδομάδων μὴ ἐξαγγείλῃ εἰς τὸν ἡγούμενον, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

κζ'. Εἴ τις τινὸς ἀνέχεται καταλαλοῦντος, καὶ μὴ αὐτὸς ἐπιδιορθώσεται τὸν καταλαλοῦντα, ἢ μὴ [illegible] ἀνενέγκῃ τῷ προεστῶτι, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ἑκατόν.

κη'. Ὁ καλούμενος ὑπό τινος, καὶ μὴ εὐθὺς ἀποκρινόμενος, τῆς κλήσεως οὐ μακρὰν οὔσης, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.

κθ'. Πᾶς ὁ μὴ κατὰ Σάββατον ὑπαλλάσσων τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἰδίᾳ γνώμῃ, ἢ καὶ πάλιν μὴ παραδοὺς τὸ ἀντάλλαγμα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἢ καὶ τῇ ἑξῆς, [illegible]ροφαγείτω.

NOTÆ.

(4) Perturbatus vel corruptus hic est in codicibus locus. Sed adest interpres sanctus Basilius mox citatus cujus epitimion 33 ejusmodi est : Ὁ ἀπολιμπάνων τῶν τραπεζῶν, μὴ εἰρηκὼς τὴν αἰτία[illegible] μενέτω ἄσιτος : *Qui a mensa abfuerit, absque cau[illegible] probabili, maneat impransus.*

ιᾶς ὁ φρατριάζων κατὰ τοῦ προεστῶτος, καὶ A
ἰσσων τὴν ἀδελφότητα, ἀφοριζέσθω ἡμέραν

Εἴ τις ὡς ἔτυχεν ἐξελθὼν εἰς ἀγάπην ἐν τῇ
οφῇ διηγήσεται τὰ συμβάντα καθ' οἷον δήποτε
μάλιστα ἐν τῇ τραπέζῃ, ἐκτὸς τῶν ἐρωτω-
ὑπὸ τοῦ προεστῶτος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν

Εἴ τις τὰ τῶν ἄλλων μοναστηρίων ἐπιφοιτῶν
ὸν γραμμάτων ἐξαγγείλοι, ἢ καὶ μὴ ὄντων
των, ἄνευ τοῦ προεστῶτος, καθ' οἷον δήποτε
καὶ μάλιστα ἐπὶ βρώσεως ἢ ἄλλου τινὸς πράγ-
ἀφοριζέσθω ἡμέρας γ'.

Εἴ τις ἐν Κυριακῇ, καὶ μάλιστα ἐν ἑορτασίμῳ
μὴ φορέσῃ τὸ μεῖζον αὐτοῦ ἱμάτιον, τουτ-
ς τὰ δύο λυχνικὰ [c] καὶ εἰς τὸν ὄρθρον, ποιείτω B
ι θυσιαστηρίου ἀνὰ μετανοίας ν', καὶ εἶθ' οὕ-
ιστρέψας περιβαλλέσθω αὐτό.

Οὗ τινος εὑρεθείη ἐν τῷ ἰδίῳ πίνακι διαγε-
νον ἕτερόν τι ἢ Γραφικὸν ἢ λεξικὸν ἢ πρὸς
ι ἐπισταλτικόν, πλὴν οὗπερ ἐκμανθάνοι στι-
ἢ καθίσματος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

Ὁ συνεγνωκὼς ἀδελφοῦ τὴν ἐκ τοῦ μοναστη-
ὁδον, ἢ συνομιλήσας, ἢ συνοδεύσας, καὶ μὴ
γγείλοι, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

Περὶ τοῦ κελλαρίτου.

Χύμα οἴνου ἐὰν γένηται, μετάνοιαι κατὰ τὸ
τοῦ χύματος ἀνὰ ε', καὶ τὴν ἄνω· ὡσαύτως C
ιμα ὄξους, ἢ παράχυμα ἐλαίου, ἢ παράχυμα
ι ἐὰν γένηται.

Σῆψις εἴδους παντοίου βιβρωσκομένου ἐὰν τύ-
τὰ τὰ ταυτά.

Ἐάν τι σκεῦος εὑρεθείη ἀσκέπαστον ἐπὶ πο-
κύται μετάνοιαι.

Ἐὰν πλείω παραθήσηται τῇ τραπέζῃ ἢ ἐλάττω
τετυπωμένων, ἀνὰ ρ' μετανοίας.

Συντριβὴ ἐὰν γένηται οἱουδήποτε σκεύους μέ-
υκαλίου, μετάνοιαι ρ' καὶ σ' καὶ τ', ἢ καὶ πα-
ιμον μετὰ τοῦ σκεύους αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ὀψοποιοῦ.

Ἐὰν μὴ γέμῃ ὁ λέβης, μετανοιας λ', ὡσαύτως
ούκουμος. D

Ἐὰν περίσσευμα ἀφανισθῇ [d], μετανοίας ρ'·
ῥιφῇ ἀχρειωθὲν, παραστάσιμον μετὰ ξηροφα-

Ἐὰν μὴ προεισβάλλῃ ἐν καιρῷ τὸ ἔλαιον καὶ
ς ἵνα συνεψηθῶσι, μετάνοιαι κ'·

Εἰ ζωμὸν ἐλαιωμένον ἀποχύσει, μετά-
'.

Εἴ τις ἄρῃ βαυκάλιον ἀπὸ τοῦ ἀριστηρίου,
ἢ πάλιν ἀντιστρέψῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον τόπον,
ιαι ν'.

30. Conjurans in præsidem, turbansque fraternitatem, separetur uno die.

31. Si quis forte egressus ad agapen, in reditu narret ea quæ quomodolibet præsertim in mensa acciderint, nisi a præside interrogetur, uno die separetur.

32. Si is qui aliena monasteria adit, ante litteras nuntiet aliquid, vel etiam nullis cum litteris et sine præsidis facultate, præsertim circa epulas vel aliud negotium quodlibet, separetur triduo.

33. Si quis die Dominico, et præsertim solemni vestem suam majorem non gestet, id est usque ad duo lychnica et matutinum, is faciat coram altari metanœas quinquaginta; atque ita reversus veste illa induatur.

34. Si in alicujus pluteo scriptum aliquid repertum fuerit, aut ex bibliis, aut ex lexicis, aut quidquam epistolare ad fratrem, præter id quod didicerit ex metricis versiculis, aut ex cathismate, uno die separetur.

35. Qui conscius fuerit fratris monasterio egredientis, vel cum eo collocutus fuerit, aut comitatus, neque prænuntiaverit, una hebdomada separetur.

De cellario.

36. Si vini effusio fuerit, metanœas faciat pro mensura effusionis quinque vel ultra. Similiter si effusio aceti, vel supereffluentia olei, vel item supereffluentia leguminum contigerit.

37. Corruptio eduliorum cujusvis generis eadem pœna animadvertatur.

38. Si vas comperiatur diu intectum, fiant eædem metanœæ.

39. Si mensæ obtulerit plus minusve quam sit præscriptum, centum faciat metanœas.

40. Contritio si acciderit cujuslibet vasis usque ad pateram, metanœas faciat centum aut ducentas vel trecentas; aut etiam stet coram cum ipso vase.

De coquo.

41. Nisi lebes plenus fuerit, vel cucumus, triginta faciat metanœas.

42. Si reliquiæ aliquæ pereant, centum faciat metanœas. Quod si jam factæ inutiles abjiciantur, stet coram, et aridis vescatur.

43. Nisi idoneo tempore oleum immiserit et sal, ut simul coquantur, metanœas faciat viginti.

44. Si jusculum oleatum effuderit, metanœas triginta.

45. Si quis pateram ex refectorio sustulerit nec illam in locum suum reposuerit, metanœas quinquaginta.

c lychnio Goar, p. 24. d al. cod. ἀναφανισθῇ.

46. Si confringatur testa, ut olla, aut cacabus, aut A craticula, aut aliud quodvis culinare vas ex negle-ctu, centum vel ducentas vel trecentas faciat metanœas.

De librorum custode.

47. Si quis librum acceperit, neque nitidum servaverit, vel alium attigerit sine permissione ejus qui tenet, vel alium quæsiverit murmurans præter illum quem jam acceperat, prorsus illo die non impetrabit.

48. Si librorum custos debitam sedulitatem haud præ se tulerit, libros singulos excutiens, transponens, pulvere purgans, aridis vescatur.

49. Si quis librum abdens in cubiculo, hunc pulsationis tempore custodi non reddiderit, sine honesta causa, stet mensæ tempore. B

De sutore.

50. Si quis ex negligentia subulam aut autorium aliud instrumentum fregerit, metanœas centum, et quinquaginta, et triginta faciat.

51. Si coriis abusus fuerit aut malleis, et nisi coria caute inciderit, calceisque supposuerit, iisdem pœnis obnoxius esto.

52. Si ex peculiari affectu det alicui, aut sine usus necessitate, aridis vescatur.

De calligrapho.

53. Si præter usum gluten fecerit idque situ marcescat, metanœas faciat quinquaginta.

54. Si haud mundum servet quaternionem, pariterque librum unde exscribit, neque suo tempore C utrumque operiat, neque curam gerat antistichorum, accentuum, et interpunctionum, metanœas faciat triginta supra centum.

55. Si quis memoriter recitaverit scripta in libro unde ipse excribit, separetur triduo.

56. Si quis plus quam est in scripto legerit ex eo quem exscribit libro, aridis vescatur.

57. Si ex ira calamum fregerit, metanœas faciat triginta.

58. Si alter alterius quaternionem, absque scribentis consensu, sibi vindicaverit, metanœas faciat quinquaginta.

59. Si minime obtemperaverit imperatis a primo calligrapho, separetur biduo.

60. Si primus calligraphus peculiari aliquo af- D fectu pensa distribuerit, neque bene membranas paraverit, et omnia reliqua ad tegendos libros instrumenta, ita ut nihil fiat inutile eorum quæ ad id ministerium conferunt, metanœis quinquaginta et centum et separatione puniatur.

De sartore.

61. Si ex negligentia fregerit acum aut forficem, aut subtemen conciderit, vestem sciderit, metanœas faciat triginta, aut quinquaginta, aut centum.

* Deest hic titulus in cod.

μϛ'. Ἐὰν συντριβῇ χύτρα ἢ πυροστάτης ἢ κακκάβιον ἢ ἐσχάρα ἢ ἄλλο τι σκεῦος μαγειρικὸν ἐκ καταφρονήσεως, ἀνὰ ρ' καὶ σ' καὶ τ' μετανοίας.

Περὶ τοῦ βιβλιοφύλακος.

μζ'. Ἐάν τις λάβῃ βιβλίον, καὶ μὴ φιλοκάλως κρατῇ αὐτό, ἢ ἅψηται ἄλλου ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κρατοῦντος, ἢ ἐπιζητοίη ἕτερον παρ' ὃ ἔλαβε γογγύζων, μὴ λάβηται ὅλως τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

μη'. Ἐὰν ὁ βιβλιοφύλαξ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν μὴ ἐπιδείκνυται, τινάσσων καὶ μεταστοιβάζων καὶ κονιορτῶν ἕκαστον, ξηροφαγείτω.

μθ'. Ὅστις εὑρεθῇ ἀποκρύπτων εἰς κελλάριον, καὶ μὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ κρούσματος ἀποδοίη τοῦτο τῷ βιβλιοφύλακι, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, παρεστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

Περὶ τοῦ σκυτέως.

ν'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως κλάσῃ σουβλίον, ἢ ἕτερον ἐργαλεῖον σκυτοτομικόν, ἀνὰ μετανοίας ρ', καὶ ν', καὶ λ'.

να'. Ἐὰν παραχρήσηται τοῖς δέρμασιν ἢ ταῖς σφύραις, καὶ μὴ μετὰ ἀσφαλείας διακόπτῃ καὶ ὑποβάλῃ ἐν τοῖς ὑποδήμασιν, ἐχέτω τὰ αὐτὰ ἐπιτίμια.

νβ'. Ἐὰν προσπαθῶς δῷ τινι, ἢ καὶ ἀχρειάστως, ξηροφαγείτω.

Περὶ τοῦ καλλιγράφου.

νγ'. Ἐὰν ὑπὲρ τὴν χρείαν ποιῶν κόλλαν, σαπῇ αὐτὴν διὰ τῆς ἀπομονῆς, μετάνοιαι ν'.

νδ'. Εἰ μὴ φιλοκάλως κρατεῖ τὸ τετράδιον, καὶ τίθησι τὸ ἀφ' οὗ γράφει βιβλίον, καὶ σκέπει ἐν καιρῷ ἑκάτερα, καὶ παρατηρεῖται τά τε ἀντίστιχα καὶ τοὺς τόνους καὶ τὰς στιγμάς, ἀνὰ μετανοίας λ', καὶ ρ'.

νε'. Ἐάν τις ἀποστηθίσει ἐκ τῶν γεγραμμένων τοῦ ἐξ οὗ γράφει βιβλίου, ἀφοριζέσθω ἡμέρας γ'.

νϛ'. Εἴ τις πλέον τῶν γεγραμμένων ἀναγνώσει ἐξ οὗ γράφει βιβλίου, ξηροφαγείτω.

νζ'. Εἰ ἐκ θυμοῦ συντρίψει κάλαμον, μετάνοιαι λ'.

νη'. Εἰ ἐπάρῃ ἕτερος ἑτέρου τετράδιον ἄνευ γνώμης τοῦ γράφοντος, μετάνοιαι ν'.

νθ'. Εἰ μὴ στοιχεῖ τοῖς τετυπωμένοις παρὰ τοῦ πρώτου καλλιγράφου, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.

ξ'. Ἐὰν ὁ πρωτοκαλλιγράφος ἐμπαθῶς διανέμῃ τὰ ἐργόχειρα, καὶ εἰ μὴ περιστέλλῃ καλῶς τὰς μεμβράνας καὶ πάντα τὰ ἀμφιαστικὰ ἐργαλεῖα, ὥστε μή τι ἀχρειωθῆναι τῶν χρησιμευόντων εἰς τὴν τοιαύτην διακονίαν, ἀνὰ μετανοίας ν', καὶ ρ', καὶ ἀφορισμὸν ἐπιτίμησον.

Περὶ ἀκέστου *.

ξα'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως συντρίψῃ βελόνην ἢ ψαλίδα, ἢ συγκόψῃ κρόκην, ἢ διασχίσῃ ἱμάτιον, μετάνοιαι λ', ἢ ν', ἢ ρ'.

Εἰ παραβλέψῃ καὶ τὸ τυχὸν ῥάκιον, ἢ τὰ A
μένα μὴ ἀνακαινίσῃ, καὶ προσεμπαλοῖ καὶ
φγοῖ, καὶ ἀπαθῶς καταδιδοῖ ἑκάστῳ τῶν
ν τὰς καθ' ἑβδομάδας ὑπαλλαγὰς, ξηροφα-
ἢ παραστηκέτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἡμέραν

Περὶ τοῦ ὀστιαροῦ.

Ἐὰν ὁ ὀστιάριος ἐξ ἀμελείας ἐάσῃ τὸ θυρώ-
αὶ γένηται ἔξοδος ἀδελφοῦ λαθραία, ἀφοριζέ-
δομάδα μίαν.

Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως ἐάσῃ εἰσέρχεσθαι
ς ἀποκρίσεις παρὰ τῶν προσφοιτώντων ξέ-
τῇ μονῇ, μετανοίας ρ'.

Ἐὰν μὴ μετ' εὐλαβείας διδοῖ καὶ λαμβάνῃ λό-
ρὰ τῶν ἐπιξενομένων, ἢ τὰς φάσεις μὴ ποιῇ-
ς τὸν ἡγούμενον ἁρμοδίως καὶ πρεπόντως, B
ανοίας ρ'.

Ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας ἀπολέσῃ κλειδίον, ξηρο-
ι.

Περὶ τοῦ νοσοκόμου.

Ἐὰν μὴ ἐπιμελῆται καθ' ὅσον δυνατὸν ἑκά-
ῶν ἀῤῥώστων, καὶ προσάγῃ τὰ κατὰ χρείαν
ως, κατὰ τὰ διατετυπωμένα ἐμμέτρως· καὶ ἢ
λλοι, ἢ καὶ ἐλλείψοι, μετάνοιαι ν'· καὶ ρ',
αγείτω καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

Ἐὰν μὴ ὁ παρανοσοκόμος στρωννύῃ τὰς κλί-
ν νοσερῶν, καὶ διατηρῇ καλῶς τὰ ἔλαια, καὶ εἰ
ἀκρίβειαν μέχρι καὶ ἑνὸς κοκκίου, ξηροφα-
καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν. C

Ἐάν τις τοῦ νοσοκόμου χωρὶς ἀναπέσοι εἰς
ἢ καὶ ἀλλάξοι ἄλλην παρὰ τὴν δογεῖσαν αὐ-
άνοιαι ν'.

Ἐὰν παραχρῆσθαι τοῖς χαρβωνίοις, ἢ συντρί-
ῥαθυμίας τι τῶν χαλκευτικῶν ἐργαλείων, ἢ
, ἢ ἄνευ προστάξεως λάβῃ τι παρά τινος,
γάσηται ἐργαλεῖον, λ', ἢ ν', καὶ ρ' μετάνοιαι,
ηροφαγείτω.

Περὶ κανδηλαρίου.

Ἐὰν μὴ ποιῆται τὴν ἀφὴν τῆς κανδήλας, καὶ
κλησίας ἀξιολόγως καὶ ἐμμέτρως τὰς ἀρτύ-
μήτε ὑπερβαλλούσας μήτε ἐλλειπούσας, προ-
καὶ ἀποκαθαίρων τὰ ῥύπη τῶν κανδήλων D
τὸ εἰωθὸς τῆς ἑβδομάδος, μετάνοιαι ρ', καὶ
γείτω.

Ἐὰν συντρίψῃ κανδήλαν, κατὰ τὴν τιμὴν τῆς
ας ἐχέτω τὸ ἐπιτίμιον.

Ἐὰν ἀδιαφόρως καίηται τὰ παπύρια, ἢ ποιῆται
ἀποκανδηλίσματος, ἢ ἐξάψῃ λάβρως, ἢ ὑπο-
ίσῃ παρὰ τὸ προσῆκον, ἀνὰ μετανοίας λ'.

Ἐὰν μὴ καθαίρῃ τὰ πολυκάνδηλα ἢ τὰ κρε-
ια ἢ τὰ τούβια, ὥστε μὴ ἐξ ἰώσεως ἀχρειω-
ανὰ μετανοίας ρ'.

ito, ἀποφθειρίζοι.

62. Si vel lacerum quamvis panniculum neglexerit, aut detrita non sarserit, neque inverterit et pediculis emundaverit, et nisi indifferenter singulis fratribus dederit mutatoria hebdomadaria; aridis vescatur, aut stet in loco convivii, aut una die separetur.

De ostiario.

63. Si ostiarius januam deserat, et clandestina fratris egressio contingat, separetur una hebdomada.

64. Si negligenter sinat introduci mundana responsa a supervenientibus hospitibus in monasterium, metanœas centum faciat.

65. Si minus pie vel ipse loquatur vel loquentes externos aut hospites audiat, vel cum præside prout par est decetque verba non faciat, metanœis centum puniatur.

66. Si per incuriam claviculam amiserit, aridis vescatur.

De nosocomii curatore.

67. Si singulorum ægrotorum curam pro viribus non gerat, quæ opus fuerit convenienter præbendo et pro mensura præscripta, quam vel excedat vel minuat, metanœas faciat quinquaginta et centum, vel aridis vescatur, et separetur uno die.

68. Si nosocomii mansionarius non straverit ægrotorum lectos, nec sanctum oleum bene servaverit, nec diligentiam usque ad unam quoque pilulam adhibuerit, aridis vescatur, et separetur uno die.

69. Siquis sine nosocomii curatore in lectum se recipiat, vel hunc cum sibi jam dato commutet, metanœas quinquaginta faciat.

70. Si carbonibus abutatur, aut per incuriam æneum aliquod instrumentum confringat, aut perdat, aut non jussus quidquam ab aliquo accipiat, faciatque instrumentum aliquod, triginta aut quinquaginta et centum metanœis puniatur, vel etiam aridis vescatur.

De lucernario.

71. Si lampadem non accenderit, nec ecclesiæ convenienter sufficienterque condituras fecerit, neque immodicas neque defectivas, emunctis purgatisque lampadum sordibus, prout mos est in hebdomada, metanœas centum faciat et præterea aridis vescatur.

72. Si lampadem fregerit, prout fuerit lampadis pretium, pœnam referat.

73. Si oscitanter inflammet papyria, aut faciat lampadarii olei effusionem, aut largius incendat, aut exiliter præter modum, metanœas triginta.

74. Si lampades non emundaverit, vel pendulas coronas, vel ornamenta, quominus rubigine corrumpantur, metanœas centum faciat.

75. Si minus aut plus quam ei præscriptum fuerit lampades incendat, ita ut ipsum significet tempus solemnitatis Domini, et Dominicalis diei, et commemorationis sanctorum; et nisi bis terve in hebdomada templum Dei verrat, metanœas triginta.

De hortulano.

76. Si tempore idoneo non severit olera, metanœas quinquaginta.

77. Nisi pulchre excoluerit, tanquam Domini paradisum, commissum sibi hortum, ita ut omne genus olerum fraternitati affatim suppeditet, metanœas centum.

78. Si oscitanter negligat rigationem, nec justa mensura adaquet, metanœas centum.

De vinitore.

79. Nisi bene coluerit vitem Domini, amputans, purgans, fodiens, foveas excavans, et omni modo eam pulchre excolens, metanœas centum.

De aratore.

80. Si ira impellente bovem percusserit, aut inconditum verbum in eum intenderit, metanœas decem.

81. Si utilia sibi vasa et instrumenta prudenter et accurate non servaverit, aridis vescatur.

De hospitum exceptore.

82. Nisi bene et cum omnimoda pietate hospites exceperit, lavans pedes illorum, in cubiculis convenienter collocans, metanœas centum.

83. Si lectum non straverit, nec quæ sunt in eum stragula excusserit et curaverit, aridis vescatur.

84. Similiter si cubiculum bene non mundaverit intra hebdomadam.

De pistore.

85. Si quis in officina panificii verba fecerit, fratribus panem elaborantibus, metanœas triginta.

86. Si pistor immodicam sarmentorum flammam subjiciat aut lignorum, vel male panem coquat, metanœas tres.

De fabro lignario.

87. Si lignum securi pessumdet, vel abundantius cædat, vel præter datam mensuram concidat, vel etiam aliter efficiat inutile, aridis vescatur.

88. Si quis abstulerit instrumentum, fabro lignario inconsulto, vel ex alia officina sumpserit, metanœas quinquaginta.

89. Si instrumentum pessumdederit in quavis officina, aridis vescatur et separationis pœnam luat.

90. Ruptura si evenerit asciæ, terebelli, serræ, securis, vel cujusvis ferramenti, metanœas centum.

(6) Vide Cangium in Δεσποτικαὶ ἑορταί.

A οε'. Ἐὰν ἐκλείψῃ ἢ προσθήσῃ παρὰ τὸ προσταχθὲν αὐτῷ μέτρον τῆς ἀφῆς τῶν κανδηλῶν, ὥστε γνωρίζειν αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς Δεσποτικῆς ἑορτῆς καὶ τῆς Κυριακῆς, τῆς μνήμης τῶν ἁγίων, καὶ ἐὰν μὴ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος φιλοκαλῇ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνὰ μετανοίας λ'.

Περὶ τοῦ κηπουροῦ.

ος'. Ἐὰν μὴ ἐν καιρῷ ποιῆται τὰς σπορὰς τῶν λαχάνων, μετάνοιαι ν'.

οζ'. Ἐὰν μὴ καλλιεργῇ ὡς παράδεισον Κυρίου τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ κῆπον, ὥστε ἐπαρκεῖν αὐτὸν τῇ ἀδελφότητι κατὰ πᾶν εἶδος λαχάνου, μετανοίας ρ'.

οη'. Ἐὰν ἀδιαφόρως παραμελῇ τὰς ἀρδείας, καὶ μὴ ἐμμέτρως ποτίζῃ, μετάνοιαι ρ'.

B

Περὶ τοῦ ἀμπελουργοῦ.

οθ'. Ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὴν ἄμπελον Κυρίου, διατέμνων, καθαίρων, σκάπτων, βοθρεύων, καὶ παντοίως αὐτὴν καλλιεργῶν, μετανοίας ρ'.

Περὶ τοῦ ἀροτριῶντος.

π'. Ἐὰν ἀπὸ θυμοῦ πλήξῃ τὸν βοῦν, ἢ προστύχοι ῥῆμα ἄτακτον, μετανοίας ι'.

πα'. Ἐὰν μὴ τὰ χρησιμεύοντα αὐτῷ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα μετ' ἐπιστήμης καὶ ἐπιμελείας κρατῇ, ξηροφαγείτω.

Περὶ ξενοδόχου.

πβ'. Ἐὰν μὴ ὑποδέχηται καλῶς τοὺς ξένους ἀπὸ πάσης εὐλαβείας, νίπτων τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ
C κοιτάζων αὐτοὺς ἁρμοδίως, μετάνοιαι ρ'.

πγ'. Ἐὰν ἐάσῃ ἄστρωτον τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἐν τῇ διακονίᾳ σκεπάσματα ἀνατινάσσῃ, καὶ περιποιῆται, ξηροφαγείτω.

πδ'. Ὡσαύτως καὶ ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὴν κοιτῶνα διὰ τῆς ἑβδομάδος.

Περὶ μάγκιπος.

πε'. Εἴ τις λαλήσει ἐν τῷ ἀρτοκοπείῳ, τῶν ἀδελφῶν τοὺς ἄρτους ἀρτοκοποιούντων, μετάνοιαι λ'.

πς'. Ἐὰν μὴ ὁ μ[illegible] συμμέτρως ὑποβάλλει τὴν καῦσιν τῶν φρυγάνων ἢ τῶν ξύλων, ἢ ἑψῇ κακῶς τὸν ἄρτον, μετάνοιαι γ'.

Περὶ τοῦ τέκτονος.

D πζ'. Ἐὰν ἀφανίσῃ τὸ πελεκώμενον ξύλον, ἢ ὑπερκόψῃ, καὶ παρὰ τὸ μέτρον παρακόψῃ, ἢ καὶ ἄλλως πως ἀχρειώσει, ξηροφαγείτω.

πη'. Ἐὰν ἐπάρῃ τις ἐργαλεῖον ἄνευ τοῦ τέκτονος, ἢ ἐξ ἄλλης διακονίας μετάνοιαι ν'.

πθ'. Ἐὰν ἀπολέσῃ ἐργαλεῖον ἐπὶ πάσης διακονίας, ξηροφαγείτω, καὶ ἀφορισμοῦ ἐπιτίμιον ἐχέτω.

ϟ'. Κλάσμα ἐὰν γένηται σκεπάρνου, τερέτρου, πρίονος, πελέκεως, ἢ καὶ ἄλλου τινός, μετάνοιαι ρ'.

Περὶ τοῦ κτηνίτου.

A

ἐὰν μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆ-
οῖς κτήνεσιν, εἴτουν τὸ ἐν καιρῷ ὕδωρ δι-
: τὴν τροφὴν, καὶ στρωννύειν, καὶ ἀναξύειν
καλεῖν, καὶ ἀποκαθαίρειν, καὶ ψηκτρίζειν,
λ'.
ἂν πολὺ κατελαύνῃ ἐν τῷ μύλωνι ἢ ἐν ἄλ-
ἢ καταῤῥαβδίζῃ, ἢ ἐπιφορτίζῃ πλέον τοῦ
ξηροφαγείτω, ἢ καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν

Περὶ τοῦ διακόνου.

ἐὰν εἰσφέρῃ λόγους, ἢ εἴδη παρὰ τῶν ἔξω
τῶν συγγενῶν τοῖς ἀδελφοῖς, ἀφοριζέσθω
ίαν.
ἐὰν ἐν ταῖς ἀγορασίαις ἢ ἐν ταῖς πράσεσι,
ται, ἢ παροξύνηται, ἢ ὁρκοποιῆται, καὶ
β', καὶ γ' φωνῆς ποιῆται τήν τε πρᾶσιν
γορασίαν, ἀνὰ μετανοίας ν', καὶ ρ'.

ἂν μὴ μετὰ προσηκούσης εὐλαβείας ποιῆ-
πὸ τοῦ μοναστηρίου ἐξόδους, ὥστε μετ' εὐ-
πατεῖν καὶ στιχολογίας, μὴ περιβλεπόμε-
υναικείας ὄψεις, ἢ ἄλλα ἀνωφελῆ, ἵνα τὸ
ὐτὸν δοξάζηται ὁ Θεὸς διὰ τῆς τῶν ὁρών-
ίας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν.

ρὶ τοῦ διδασκάλου τῶν παίδων.

ἐὰν μὴ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν καὶ πατρικὴν
ἔχῃ, ὥστε ἐκτρέφειν τὰ νήπια ἐν παιδείᾳ
σίᾳ Κυρίου, ἱμειρόμενος αὐτῶν κατὰ ψυ-
κατὰ σῶμα, θάλπων, καὶ περιέπων πᾶσαν
κτικὴν αὐτῶν ἐπιμέλειαν, ἀνὰ μετανοίας
ξηροφαγείτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα

C

ὄντα αἰσχρὸν λόγον ἢ ὀνειδιστικὸν, πάρεξ
ντων καὶ παιδευτικῶς ταῦτα λαλούντων, ὁ
τῇ ἀδελφότητι, ἀνὰ μετανοίας ν'.

Περὶ τοῦ κοσμήτου.

ἐν μὴ δὶς τῆς ἑβδομάδος πᾶσαν τὴν μονὴν
μετάνοιαι ν', ἢ ξηροφαγείτω.

Περὶ τοῦ κανονάρχου [b].

ἂν παρὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν, ἤγουν τοῦ
ν τὸ καθημέραν, καὶ τοῦ προμεσονυκτίου
υριακὴν ὑπερβάλλων ἢ ἐλλείπων, τὴν πνευ-
καταφρονήσῃ σάλπιγγα, ἀνὰ μετανοίας λ',
ι ρ'.

D

ν μὴ πᾶσαν ὥραν λειτουργικὴν ἐγκαίρως
τὴν ἀδελφότητα καλῶν, μετάνοιαι ρ'.

ἐν καταληφθῇ κατὰ πρόσκλησιν ἢ προσπά-
θάλλων ἀδελφὸν, εἴ τε πρὸς κατάγνωσιν
ποστερῶν, ἢ καὶ ὑπερπλεονάζων, ξηροφα-

ἂν μὴ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ καθα-
ἐνδείκνυται ἐν τοῖς πρωτολογίοις, εἴς τε τὰ
εἰς ἕκαστον βιβλίον ὁ ἐπικρατεῖ, ὅπως μὴ

De jumentario.

91. Si debitam jumentorum curam non gesserit, sive tempore idoneo potum pastumque præbendo, sive stramine subjiciendo, et fricando, et poliendo, ac mundando atque destringendo, metanœas triginta.

92. Si diu agitaverit in pistrino vel in via, aut virga nimis contuderit, vel plus æquo onus imposuerit, aridis utatur, vel etiam separetur uno die.

De administro.

93 Si deferat sermones, aut responsa, aut res aromaticas ab extraneis aut ab affinibus ad fratres, separetur uno die.

94. Si in emptionibus aut venditionibus contenderit, aut excanduerit, aut juraverit, et non potius post unum aut alterum verbum venditionem emptionemque fecerit, metanœas quinquaginta et centum.

95. Si absque congrua religiositate de monasterio egressiones faciat, videlicet precative ambulando, psalmos recitando, muliebres aspectus aliaque vana vitando, ut quantum in ipso est Deus honoretur, cum spectantium utilitate, aridis vescatur uno die.

De puerorum magistro.

96. Si viscera misericordiæ et paternum affectum non habet, ut pueros disciplina et monitis Domini educet diligens eorum animas simul et corpora, fovens, omnemque corporalem curam impendens, metanœas centum faciat, et aridorum esu atque unius hebdomadæ separatione puniatur.

97. Quemlibet turpem aut contumeliosum sermonem, exceptis præsulibus et iis qui corrigendi causa sic aliquando loquuntur, si quis coram fraternitate protulerit, metanœas quinquaginta faciat.

De atriensi.

98. Nisi bis in hebdomada totum monasterium mundaverit, metanœis quinquaginta, vel aridorum esu puniatur.

De canonarcha.

99. Si præter definitam horam, id est noctem dimidiam quotidie, et ante dimidium noctis die Dominico, excedens aut minuens, spiritualem tubam neglexerit, metanœas triginta et quinquaginta et centum.

100. Nisi omnem horam liturgicam tempore suo designaverit, fraternitatem vocando, metanœas centum.

101. Si is deprehendatur favore aut peculiari affectu fratrem prosequi, vel etiam improbare minus aut plus æquo, aridis vescatur.

102. Si debitam curam et munditiem non adhibuerit in protologiis, et erga contacia, et circa quemvis librum possideat, quominus depereat vel

er Studitæ carmen X; De canonarcha Goar, p. 23, et Cangium.

jactatione præcentorum, vel ex impendente lampade, vel ceromatis effusione, vel sordibus et sudore manus, rectus stet extra januam triclinii.

103. Si lecturum vel psalmos cantaturum non præmonuerit, ut paratus meditatusque ad alterutram rem accedat, metanœas viginti.

104. Si quis canon non fuerit cantatus proprio die, metanœas centum.

De taxiarcha.

105. Nisi rectum ordinem ipse primus custodiat, deinde pro sui officii potestate eumdem in universa fraternitate retineat, et nisi omnes convenienter in choro disponat, et in primis opportune, pro ætate, peritia, et vocis harmonia; metanœas faciat triginta, et quinquaginta, et centum.

106. Nisi matriculam sedulo teneat, ut sciat uniuscujusque gradum, et totius fraternitatis numerum, ideoque negligat defunctos significare protodiacono qui ponat in diptychis: et si qui insipienter diffugerint, eos quærendo non teneat; vel si quid aliud hujusmodi inciderit, metanœas centum faciat.

107. Si sacra divini sacrificii instrumenta non cum timore et tremore contrectet, ita ut suo tempore venerabilem mensam vestiat, nec non cætera spiritalia liturgiæ cimelia, et nisi plicet superque imponat tegumenta, metanœas triginta et quinquaginta.

De textore.

108. Nisi ipse primus mane distribuat unicuique pensum, deque operam ne quis fiat abusus in velleribus et laneis staminibus, metanœas quinquaginta.

109. Si per incuriam præciderit subtemen, vel ira commotus pectinem fregerit, metanœas quinquaginta.

110. Nisi decenter texantur tunicæ, servata in texendo et umbriæ densitate, et fili æqualitate, et manus puritate, metanœas quinquaginta faciat.

II. *Quotidianæ monachorum pœnæ a sanctissimo Patre nostro Theodoro præscriptæ.*

1. *De monacho carnem clam comedente extra infirmitatem.*

Qui carnem clam comederit absque necessitate et abbatis benedictione, is obsonium aut ova aut caseum per dies quadraginta non comedat. Scriptum est enim: *Et carnis curam ne feceritis ad concupiscentiam* [19] (8).

A αχρειωθῇ ἢ ἐκ σάλου τῶν κανοναρχούντων, ἢ ... ἢ ἐξ ... κηρωψίας, ἢ ... ἱδρωμένων χειρός, παραστάσιμον ἐν τῇ ...

ργ'. Ἐὰν [μὴ] προλέγῃ τῷ μέλλοντι ... ἢ ψάλλειν, ὡς προκατηρτισμένον εἶναι ... μενον εἰς ἑκάτερα, ἀνὰ μετανοίας κ'.

ρδ'. Ἐὰν ἀπομείνῃ κανὼν μὴ ψαλθεὶς ... ἰδίουσαν ἡμέραν, μετανοίας ρ'.

Περὶ τοῦ ταξιάρχου [1].

ρε'. Πᾶσαν εὐταξίαν εἰ μὴ φυλάττοι, ... τός, ἔπειτα δι' ἐξουσίας τῆς οἰκείας διακ... τηρῇ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, ὥστε ... αὐτοὺς ἁρμοδίως, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ ... πρὸς ἡλικίαν καὶ τὰς εἰδήσεις καὶ τὰς ... ἀνὰ λ', καὶ ν', καὶ ρ' μετανοίας.

B ρς'. Ἐὰν μὴ τὸ ματρίκιον κρατῇ ... τὸ εἰδέναι ἑνὸς ἑκάστου τὸν βαθμόν, καὶ τ... τῆς ὅλης ἀδελφότητος, ἵνα τοὺς κεκοιμη... ... τῷ πρωτοδιακόνῳ ... πτύχοις· τοὺς δ' ἐξ ἀβουλίας ὑποδράσαντ... τήσεως κατέχοι, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιβάλλ... τανοίας ρ'.

ρζ'. Ἐὰν μὴ τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα ἀναθύμ... φόβου καὶ τρόμου διαχειρίζηται, ὥστε τὰς ... ρὸν ὑπενδύσεις ποιεῖσθαι τῆς θείας τρ... τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἱερουργικῶν κ... καὶ εἰ μὴ διπλοῖ καὶ τίθησιν ἐπιστασ... νοίας λ', καὶ ν'.

Περὶ τοῦ ὑφάντου.

ρη'. Ἐὰν μὴ ὁ πρῶτος ἐπιδιδῷ πρωΐ ...

C τὸ ἔργον, καὶ φυλάττοι τοῦτο μὴ γενέσθ... τινα ἔν τε τοῖς ἐρίοις καὶ ταῖς ἐριουργηθ... σιν, ἀνὰ μετανοίας ν'.

ρθ'. Ἐὰν ἐξ ἀμελείας διακόψῃ τροιάν, ἢ ἐκ... τὰ τῆς κερκίδος κινηθεὶς συντρίψῃ αὐτήν, μ...

ρι'. Ἐὰν μὴ πρεπόντως ὑφαίνοιντο οἱ χ... ..., ἐν τῇ ὑφανσίᾳ καὶ λώματ... ρότητος καὶ ἰσονημίας καὶ καθαροχειρί... νοίας (5) πεντήκοντα.

Β'. Τὰ καθημερινὰ ἐπιτίμια (6) τῶν ... ἐκτεθέντα παρὰ ... ἡμῶν Θεοδώρου.

α'. Περὶ μοναχοῦ ἐσθίοντος κρέα ... ἐκτὸς ἀσθενείας.

Ὁ κρέα λαθροφαγήσας ἐκτὸς ἀνάγκης ... γίας τοῦ Πατρός, ὀψάριον, ἢ ᾠόν, ἢ τυρὸν ...

D ἡμέρας μ'· γέγραπται γάρ· Καὶ τῆς σαρ... ... μὴ ποιεῖτε εἰς ἐπιθυμίαν (7).

[19] Rom. XIII, 14.

[1] Confer Studitæ carm. XI. [2] ita codd., θυ non δε.

NOTÆ.

(5) Quid sit metanœa, satis docet Goarius in Euchologio p. 10, nempe illam a Græcis, præsertim monachis, duplici modo fieri: vel enim, inquit, ore manibusque terræ affixis, cum genuum inflexione profundissime inclinantur et procumbunt, et tunc est μετάνοια μεγάλη, quæ etiam στρωτή. Si vero minus corpus inflectant, dicitur μικρά. Cum vero plures persolvunt, ultimas semper minores et minores faciunt, simulque oratiunculam aliquam proferunt.

(6) De Græcorum epitimiis exstat L. Alla... longa epistola ad Joh. Morinum inter misc... Baluzii ed. nov. t. III, p. 115.

(7) Vides novum, immo alienum, Paulini p... ... a Studita sensum. (Conf. ad Gal. ... Græci quidem objiciunt nobis Latinis, quod ... monachi carnibus vescantur. Marten. ...

(8) Confer constitutiones Studitana... cogitationes monachum abl... mandat S. Benedicti Regula cap. 4.

β'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξαγγέλλοντος μοναχοῦ δι' ὅλης τῆς ἑβδομάδος. A

Ὁ μὴ ἐξαγγέλλων τὰς καθ' ἑαυτὸν πράξεις καὶ λογισμοὺς τῷ Πατρὶ διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, ἐκ τότε μὴ ἐσθιέτω ἕως οὗ ἐξαγγείλῃ.

γ'. Περὶ τοῦ λάθρα γευομένου ὀπώρας πρὶν εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ ἱερέως.

Ὁ γευόμενος ἐξ οἱασδήποτε ὀπώρας πρὶν δέξασθαι εὐλογίαν παρὰ τοῦ Πατρὸς, μὴ ἐσθιέτω ἐξ αὐτῆς τὸν χρόνον ἐκεῖνον.

δ'. Περὶ τοῦ ὅτι οὐ χρὴ ἐκτὸς μανδύου ἐργάζεσθαι μοναχόν.

Ὁ ἄνευ τοῦ μανδύου αὐτοῦ ἢ τοῦ κουκουλλίου ἐργαζόμενος τὴν οἱανοῦν ἐργασίαν, ὡς καταφρονητὴς ἐπιτιμάσθω.

ε'. Περὶ τοῦ μὴ πίνειν ὕδωρ μετὰ τὰ ἀπόδειπνα. B

Ὁ μετὰ ἀπόδειπνα πίνων ὕδωρ, ἢ συντυγχάνων τινὶ, ποιείτω μετανοίας ρ'.

ϛ'. Περὶ τοῦ μὴ μεταλαμβάνοντος ἐξ ἀμελείας.

Ὁ ἐκτὸς μ' ἡμερῶν, ἄνευ ἐπιτιμίου, μένων ἀκοινώνητος, λεγέτω τὴν αἰτίαν· καὶ εἰ ἐξ ἀμελείας εὑρίσκεται τοῦτο ποιῶν, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ'.

ζ'. Περὶ προσενέξεως προσφορᾶς ἐν μοναστηρίῳ ὅτι οὐ χρὴ πάλιν αὐτοὺς ἐπιζητεῖν.

Εἴ τις μοναχὸς ἔλθοι εἰς μοναστήριον, καὶ φέρει ἕως κεντηναρίου ὑπόστασιν, εἴτε ἕως φόλλεως μιᾶς, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐξ αὐτῆς ἕως τριχὸς μιᾶς ἐπιζητεῖν. C

η'. Κοσμικὸς ἀσθενῶν ἀποτάξασθαι, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον εἰσελθὼν, τὸ ἔνδυμα καὶ (τὰ) τῆς κλίνης αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ μενέτω.

θ'. Ὁ λέγων μοναχὸς λόγους κοσμικοὺς, ἢ ὅτι Ἔχω γενεάν πού ποτε, ἀφοριζέσθω (9) ἡμέρας τρεῖς, ξηροφαγῶν, καὶ ποιῶν μετανοίας ν'· ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμέρας ἧς τὸ σχῆμα ἔλαβεν, ἀποταξάμενος τοῖς κατὰ σάρκα συγγενέσι τῷ Χριστῷ προσηρμόσθη.

ι'. Εἴ τις τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ λυπεῖ αὐτὸν, ἐλύπησε τὸν Χριστὸν εἰπόντα· Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ια'. Ἐὰν φιλήσῃ μοναχὸς οἱανδήποτε γυναῖκα, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'· ἀλλ' οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τὴν αὐτοῦ μητέρα ἀσπάσηται (10). D

ιβ'. Ὁ τὸ ἅγιον σχῆμα ἀθετῶν, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη τρία.

2. *De monacho qui tota hebdomada non confessus fuerit.*

Qui confessus non fuerit actus suos et cogitationes abbati per septem hebdomadæ dies, deinde ne comedat prius quam confiteatur.

3. *De eo qui clam poma gustet ante quam a sacerdote benedicantur.*

Qui quodlibet pomum gustaverit ante abbatis benedictionem, ex illis non comedat anno illo.

4. *Quod non oporteat sine pallio monachum operari.*

Qui sine parvo suo pallio aut cucullo quamlibet operam fecerit, ceu contemptor puniatur.

5. *Non esse aquam bibendam post completorium.*

Qui post completorium aquam biberit, aut cum aliquo collocutus fuerit, centum faciat metanœas.

6. *De eo qui ex neglectu Eucharistiam non participaverit.*

Qui ultra quadraginta dies (præterquam si in pœnæ persolutione sit positus) ad sacram communionem accedere omiserit, causam rei dicat : et si ex negligentia ita se gessisse comperiatur, pœnam quadraginta dierum subeat.

7. *Quod oblationem monasterio illatam, nequeant monachi repetere.*

Si quis monachus ad monasterium venit, et sive centenarum librarum substantiam, sive unum solidum ferat, non ei potestas est inde aliquid exquirendi, ne capillum quidem.

8. Si homo sæcularis in infirmitate abrenuntiet, et monachalem vitam suscipiat, vestis ejus et lecti stragula maneant ecclesiæ.

9. Monachus mundanos sermones eloquens, aut quod prosapiam suam alicubi habeat, separetur ad tres dies, cum cibo arido, et cum metanœis quinquaginta. Nam ex quo die sacrum schema sumpsit, valedicens cognatis carnalibus, Christo cohæsit.

10. Si quis resipiscentem ex peccato non excipiat, sed eum contristet, is Christum contristat qui dixit : Gaudium fit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.

11. Si monachus quamlibet mulierem osculatus fuerit, sit extra communionem diebus quadraginta, Quin adeo ne ipso quidem resurrectionis Domini die matrem propriam ei osculari licebit.

12. Qui sanctam monachi vestem abjecerit, sit extra communionem annis tribus.

NOTÆ.

(9) Quænam hæc esset ob leviores culpas excommunicatio, intelligere licet ex cap. 24 Regulæ sancti Benedicti. « Si quis frater in levioribus culpis invenitur, mensæ participatione privetur. Privati autem mensæ consortio ista erit ratio, ut in oratorio psalmum aut antiphonam non imponat, etc. Refectionem cibi, post fratrum refectionem solus accipiat. Ut si, verbi gratia, fratres reficiunt sexta hora, ille frater nona ; si fratres nona, ille vespera. » Ita intelliges multas excommunicationes in Studitæ epitimiis scriptas.

(10) Respicit morem Græcorum osculandi invicem in paschalis diei lætitia, de quo more Allatius tract. De Dominicis Græcorum post opus De consensu col. 1450 seq.

13. Qui postquam in sancta quadragesima jejunaverit, feria magna quinta, distinctionis causa, jejunium solverit, is totam dehonestat sanctam quadragesimam.

14. Si ignoranter antimensium lotum fuerit, non polluitur; quia in ipso sanctificatio manet; neque res sacra, fit profana.

15. Si quis sacerdos post missam vomuerit, si hoc ob crapulam ei contigit, diebus integris sexaginta sit extra communionem, jejunans, et mille quotidie metanœas faciens: sin contra ex aliqua valetudine id passus sit, diebus septem pœnæ suberit, facietque metanœas viginti quinque.

16. Si quis canoni defuerit, aridis vescatur uno die, et faciat metanœas centum.

17. Si quis lychnico non interfuerit aut completorio, vinum una die non bibat, et faciat metanœas quinquaginta.

18. Si quis hora, qua eulogia datur, negligenter abfuerit, jejunet usque ad vesperam, cum metanœis quinquaginta.

19. Si quis monasterio egrediatur, absque præpositi facultate, manet extra communionem una hebdomada, cum metanœis quadraginta.

20. Si quis aliquid possederit inscio præposito, sit extra communionem diebus quindecim, aridis vescens hora nona, cum metanœis quinquaginta.

21. Si quis cum aliquo conspiraverit, aut clam de monasterio recesserit, sit extra communionem diebus triginta, ciboque arido utens, metanœas faciat centum.

22. Si quis impositam a præposito pœnam non observaverit, separetur hebdomada una a fratribus, cum cibo arido, et quotidianis metanœis centum.

23. Si quis fratris alterius vestem, aut quidvis aliud præter illius voluntatem tulerit, triduo aridis vescatur cum centum metanœis.

24. Si quis deprehendatur noctu clam versari cum aliquo, aut cubilis locum mutare, aut foris manere, sine præpositi nutu, separetur una hebdomada, aridis utens, cum septuaginta metanœis.

25. Præposito non annuente, si quis frater opus suum manuale mutaverit, diebus quadraginta vescatur aridis, cum metanœis octoginta.

26. Si quis rem suam aliquam cum alio fratre commutaverit, inconsulto præposito, vel ipse per se acquisiverit, aut ab aliquo acceperit, separetur diebus duodecim, et metanœas octoginta faciat.

27. Si quis extra mensam comederit, absque præpositi benedictione, vel extra infirmitatem, aridis triduo vescatur, cum metanœis ducentis.

28. Si quis post completorium comedere deprehendatur, aridis nutriatur una hebdomada. Si autem ridens comperiatur, metanœas faciat ducentas.

A ιγ'. Ὁ τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ νηστεύων, καὶ τῇ μεγάλῃ Πέμπτῃ λύων λόγῳ διακρίσεως, ἀτιμάζει ὅλην τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν.

ιδ'. Ἐὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυθῇ ἀντιμίνσιον, οὐ μολύνεται· ὁ γὰρ ἁγιασμὸς ἐν αὐτῷ ἐστι· τὸ γὰρ ἱερὸν, μιαρὸν οὐ γίνεται.

ιε'. Ὁ ἀπὸ λειτουργίας ἱερεὺς ἐμέσας, εἰ μὲν ἀπὸ γαστριμαργίας τοῦτο πέπονθεν, ἡμέρας ξ' πληρούτω μένων ἀκοινώνητος, νηστεύων καὶ πληρῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μετανοίας χιλίας· εἰ δὲ ἀπὸ βλάβης ἐγένετο, ἡμέρας ζ' ἕξει τὸ ἐπιτίμιον, ποιῶν καὶ μετανοίας κε'.

ις'. Εἴ τις καταλείψει τὸν κανόνα (40*), ξηροφαγίαν ἡμέραν μίαν ποιείτω, καὶ μετανοίας ρ'.

B ιζ'. Εἴ τις ἀπολείψει τοῦ λυχνικοῦ, ἢ τῶν ἀποδείπνων, ἡμέραν μίαν οἶνον μὴ πιέτω, μετανοίας ποιῶν ν'.

ιη'. Ὅστις ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς δόσεως τῆς εὐλογίας λείψει κατὰ ἀμέλειαν, νηστευέτω ἕως ὀψὲ, καὶ μετανοίας ποιείτω ν'.

ιθ'. Εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου παραθέσεως, μενέτω ἀκοινώνητος ἑβδομάδα μίαν, μετανοίας ποιῶν μ'.

κ'. Εἴ τις κτήσεται πρᾶγμα χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας ιε', ξηροφαγῶν ὥρᾳ θ', καὶ μετανοίας ποιῶν ν'.

κα'. Εἴ τις συνθυάσει μετά τινος, ἢ ἀναχωρήσει τοῦ μοναστηρίου κρύφα, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας λ', ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν ρ'.

C κβ'. Εἴ τις λαβὼν ἐπιτίμιον παρὰ τοῦ ἡγουμένου μὴ φυλάξει, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν τῆς ἀδελφότητος, ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν καθ' ἡμέραν ἑκατόν.

κγ'. Εἴ τις ἀδελφοῦ ἱμάτιον, ἢ ἄλλο τι παρὰ γνώμην αὐτοῦ φορέσει, ἡμέρας τρεῖς ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν ἑκατόν.

κδ'. Εἴ τις εὑρεθῇ τῇ νυκτὶ ἰδιάζων κρυφὰ μετά τινος, ἢ ἀλλάσσων τὸν τόπον τοῦ κοιταρίου, ἢ μένων ἔξω χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα, ξηροφαγῶν, μετανοίας ποιῶν σ'.

κε'. Τοῦ ἡγουμένου μὴ ἐπιτρέψαντος, ἐὰν ἀδελφὸς ἀλλάξῃ τὸ ἐργόχειρον, ἡμέρας μ' ξηροφαγείτω, μετανοίας ποιῶν π'.

D κς'. Εἴ τις πρᾶγμα ἑαυτοῦ ἀλλάξει μετά τινος, χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσεται, ἢ λάβῃ παρά τινος, ἀφοριζέσθω ἡμέρας ιβ', μετανοίας ποιῶν π'.

κζ'. Εἴ τις ἔξω τῆς τραπέζης ἐσθίει, τῆς τοῦ ἡγουμένου χωρὶς εὐλογίας, ἢ ἀῤῥωστίας δίχα, ξηροφαγείτω ἡμέρας τρεῖς, ποιῶν μετανοίας διακοσίας.

κη'. Εἴ τις μετὰ τὰ ἀπόδειπνα εὑρεθῇ ἐσθίων, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα· εἰ δὲ εὑρεθῇ γελῶν, ποιείτω μετανοίας σ'.

NOTÆ.

(40*) Canon est pars officii Græcorum.

κθ'. Εἴ τις ἐν τραπέζῃ συντυγχάνει, ἢ γελοιάζει, A ἐξαναστὰς εὐθὺς, ποιείτω μετανοίας ρ'.

λ'. Εἴ τις λυπήσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ καταφρονήσας μὴ διαλλαγῇ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παροργισμῷ μείνῃ, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδας δύο, ξηροφαγῶν καὶ ποιῶν μετανοίας ν'.

λα'. Εἴ τις ἐν ἡμέρᾳ τῆς λειτουργίας οὐ μεταλαμβάνει, εἰπάτω τὸ αἴτιον· εἰ δὲ μὴ εἴποι, νηστευέτω ἕως ὀψέ, ποιῶν μετανοίας ν'.

λβ'. Ὅστις ἐκ τῶν ἀδελφῶν προσπαθῶς μετ' αὐτοῦ ψιθυρίζει, ἀφοριζέσθωσαν οἱ δύο, ἕως ἂν [illegible]σιν ἀλλήλων, ποιοῦντες ἀνὰ μετανοίας ρ'.

λγ'. Ὅστις ἀπολείψει εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης ψαλμῳδίας, χωρὶς διακονίας ἢ προφάσεως ἀναγκαίας, ποιείτω μετανοίας ρ'. B

λδ'. Ὅστις ἐκ ῥᾳθυμίας λείψοι τοῦ κανόνος, ἢ ἀπὸ λυχνικοῦ, ἢ ἄλλης ψαλμῳδίας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν, ποιῶν μετανοίας ρ'.

λε'. Ὅστις κατὰ ἀμέλειαν οὐ καθίσει μετὰ τῶν [illegible] εἰς τὴν τράπεζαν, νηστευέτω λοιπὸν ἕως [illegible]

λς'. Ὅστις ἄνευ ἀνάγκης προεγερθῇ τῆς τραπέζης, τρεῖς ἡμέρας οἶνον μὴ πινέσθω, ποιῶν μετανοίας ρ'.

λζ'. Ὅστις ἀργολογεῖ, ἢ εὐτράπελα φθέγγεται (11), οἶνον μὴ πινέτω τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετα[illegible]

λη'. Εἴ τις τῶν παιδευομένων τινὰ διὰ σφάλμα ἐκ[illegible]ση, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν καθ' ἡμέραν μετανοίας ρ'.

λθ'. Εἴ τις πολεμεῖται εἰς πορνείαν, ξηροφαγείτω ἡμέρας μ'· εἰ δὲ μὴ παύσεται ὁ πόλεμος, ἕως ἀναπαύσεται ξηροφαγείτω, ποιῶν μετανοίας τὸ νυχθήμερον τ'.

μ'. Εἴ τις χαρίζεται τινι τὸ παλαιὸν αὐτοῦ ἱμάτιον, χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἡγουμένου, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν μετανοίας ξ'.

μα'. Εἴ τις ἐνυπνιασθῇ εἰς πορνείαν, ἀκοινώνητος ἔσται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετανοίας μ', [illegible] τὸν ν' ψαλμὸν, καὶ τὸ, Κύριε, ἐλέησον, ἑκα[illegible]

μβ'. Ὁ μαλακὸς ἡμέρας μ' ἀκοινώνητος ἔστω.

μγ'. Ὁ ψεύστης ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

μδ'. Ὁ κατάλαλος ὁμοίως ἡμέρας μ'.

με'. Ὁ βλάσφημος κατὰ πάντα τρόπον καὶ ὁπωσ[illegible], ἄλαλος ἔστω ἡμέρας μ', ποιῶν μετανοίας [illegible] ἡμέραν ν'. D

μς'. Ἐὰν θέλων τις μιαροφαγήσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη ε'· εἰ δὲ ἐκ βίας τοῦτο πάθῃ, ἡμέρας τεσσαράκοντα.

μζ'. Ἐὰν μοναχὸς μεγαλόσχημος πέσῃ εἰς πάθος [illegible] ἀκοινώνητος ἔτη ε'· εἰ δὲ μικρόσχημος, ἔτη

29. Si quis in mensa locutus fuerit aut riserit, statim surgens faciat metanœas centum.

30. Si quis fratri suo molestiam creaverit, at deinde reconciliari neglexerit, sed in simultate permanserit, separetur duabus hebdomadis, aridis vescatur, cum metanœis quinquaginta.

31. Si quis die liturgico Eucharistiam non sumat, rei causam dicat. Si non dixerit, jejunet usque ad vesperam, cum metanœis quinquaginta.

32. Si quis ex peculiari erga fratrem aliquem affectu, cum eo mussitet, separentur ambo, donec sodalitatem dirimant, faciantque metanœas centum.

33. Si quis uniuscujusque psalmodiæ initio defuerit, neque ministerio, neque causa necessaria impeditus, centum faciat metanœas.

34. Si quis ob pigritiam canoni non interfuerit, aut lychnico, aut alii psalmodiæ parti, aridis vescatur uno die, cum metanœis centum.

35. Si quis ob socordiam non sederit cum fratribus ad mensam, jejunet deinde usque ad vesperam.

36. Si quis sine necessitate ante alios a mensa surrexerit, triduo vinum non bibat, faciens simul metanœas centum.

37. Qui otiosa verba aut jocosa effutiverit, vinum ne bibat die illo, sed quadraginta metanœas faciat.

38. Si quis aliquem, qui ob culpam correctus fuerit, defendat, aridis vescatur una hebdomada, cum metanœis quotidianis centum.

39. Si quis tentatur ad fornicandum, arida comedat diebus quadraginta. Quod si tentatio non desinat, tandiu aridis vescatur donec ea quiescat, faciatque diu noctuque metanœas trecentas.

40. Si quis alicui veterem suam vestem largiatur, sine præpositi licentia, aridis vescatur una hebdomada, cum metanœis sexaginta.

41. Si quis somniet fornicationem, abstineat communione die illo, faciat metanœas quadraginta, reciteique psalmum quinquagesimum, cum *Domine miserere* centies.

42. Mollis absque communione sit diebus quadraginta.

43. Mendax item diebus quadraginta.

44. Obtrectator similiter diebus quadraginta.

45. Blasphemus quomodolibet et quandolibet, mutus sit diebus quadraginta, cum metanœis quotidie quadraginta.

46. Si quis cibis vetitis vecatur, sit extra communionem annis quinque. Quod si coactus hoc fecerit, diebus quadraginta.

47. Si monachus magni schematis labatur in luxuriam, sit extra communionem quinquennio : si

NOTÆ.

(11) Sanctus Benedictus Reg. cap. 6 : « *Scurrilitates vel verba otiosa et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus ; et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.* » Legatur ibi Martenii Commentarius. Eadem porro sententia est S. Basilii Const. cap. 12.

vero parvi schematis, biennio. Eadem lex de monialibus quoque valeat.

48. Si monachus ebrius fiat, habeatur ut fornicarius, et sit extra communionem biennio.

49. Si in publico riserit, sit extra communionem diebus quadraginta.

50. Si ob crapulam vomuerit, sit pariter extra communionem diebus quadraginta.

51. Si magni schematis monachus sine cucullo suo ambulaverit, sit extra communionem diebus quadraginta. Neque enim in ejus potestate est, ut sine schematis sui insignibus operetur, aut dormiat, aut quandocunque vel quolibet ambulet.

52. Si quis contradixerit præsidi suo, vel alicui fratri, sit extra communionem diebus quadraginta.

53. Monachus qui cum sæcularibus in convivio sederit, sit extra communionem diebus quadraginta.

54. Si monachus aut monialis monasterio suo diffugiant, pœnam excommunicationis duodecennis incurrunt. Si vero vitiata anima clam monasterio se subduxerint, opus est ut hi aliquem probatum monachum inveniant, eique pauca ex multis significent, quæ ad rei emendationem conferant; ut per sacerdotis prudentiam reconciliari præsidibus suis possint, et in propria monasteria, sanatis animæ culpis, reverti.

55. Monachus qui comederit aut biberit ante finem synaxeos, faciat ad mensam metanœas quinquaginta.

56. Si quis monachus synaxi in ecclesia assistens, haud usque ad finem ibi reperiatur, excepto superioris jussu, aut magna necessitate, faciat metanœas quadraginta, totiesque dicat *Domine, miserere*.

57. Si monachus cum aliis monachis ob quodlibet negotium conspirationem fecerit, centum faciat metanœas, et biduo vescatur aridis vespere.

58. Si quis monachus discinctus in lecto suo dormierit, metanœas faciat quinquaginta.

59. Si quis monachus in balneo unctionem fecerit, metanœas agat trecentas. Sæcularis autem, centum, uterque vero sit extra communionem hebdomada una.

60. Monachus qui in pago vel etiam cœnobio, sine præpositi sui benedictione uno vespere dormierit, vigilabit nocte integra faciens metanœas centum quinquaginta.

61. Monachus qui in synaxi riserit, quadraginta metanœas faciat.

62. Monachus aut sæcularis, qui non sub pœna canonica constitutus, per quadraginta dies communionem negligenter omiserit, anno uno separetur ab ecclesia.

63. Monachus qui cum moniali rem habuerit, postquam hi a peccato cessaverint, puniantur triennali excommunicatione.

64. Sæcularis sacerdos qui sacrificaverit, et ex

A δύο· ὁ αὐτὸς δὲ ὅρος κρατείτω καὶ ἐπὶ μοναστριῶν.

μη'. Ἐὰν μοναχὸς μεθύσῃ, ἐπόρνευσεν, καὶ ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη δύο.

μθ'. Ἐὰν ἐπὶ δήμου γελάσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

ν'. Ἐὰν ἀπὸ γαστριμαργίας ἐμέσῃ, ὁμοίως ἀκοινώνητος ἔστω ἡμέρας μ'.

να'. Ἐὰν περιπατήσῃ μεγαλόσχημος ἄνευ τοῦ κουκουλλίου αὐτοῦ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'· οὐκ ἔχει γὰρ ἐξουσίαν τοιοῦτος ἄνευ τῶν συμβόλων τοῦ ἁγίου σχήματος ἐργάσασθαι, ἢ κοιμηθῆναι, ἢ περιπατῆσαί ποτε πούποτε.

νβ'. Ἐὰν ἀντιλογήσηταί τις τῷ προεστῶτι αὐτοῦ, ἢ τινι ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας τεσ-

B σαράκοντα.

νγ'. Ἐὰν μετὰ κοσμικῶν καθίσῃ μοναχὸς εἰς συμπόσιον, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.

νδ'. Ἐὰν μοναχὸς ἢ μοναχὴ τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν ἀποδράσωσιν, ἔχουσιν ἀκοινωνησίας ἐπιτίμιον ἔτη ιβ'· εἰ δέ γε κατὰ ψυχὴν βλάπτωνται καὶ ἐξέλθωσι λαθραίως τῶν μοναστηρίων, δεῖ τούτους εὑρεῖν δόκιμον μοναχὸν, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα ἀναγγεῖλαι αὐτῷ πρὸς διόρθωσιν τῆς αἰτίας τοῦ πράγματος, ἵνα διὰ τῆς συνέσεως τοῦ ἱερέως δυνηθῶσι καταλλαγῆναι τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν, καὶ ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια μοναστήρια, διορθουμένων τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων.

νε'. Μοναχὸς φαγὼν ἢ πιὼν πρὸ τῆς ἀπολύ-

C σεως τῆς συνάξεως, ποιείτω ἐν τῇ τραπέζῃ μετανοίας ν'.

νς'. Ἐὰν μοναχὸς ἵσταται εἰς σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ τέλος οὐχ εὑρεθῇ χωρὶς προστάξεως τοῦ μειζοτέρου, ἢ χρείας μεγάλης ἀνάγκης, ποιείτω μετανοίας μ', λεγέτω τό, Κύριε, ἐλέησον, μ'.

νζ'. Εἴ τις μοναχὸς φατρίας ποιεῖ μετὰ ἑτέρων μοναχῶν εἰς οἱονδήποτε πρᾶγμα, ποιείτω μετανοίας ρ', ξηροφαγῶν ἕως ἑσπέρας ἡμέρας δύο.

νη'. Εἴ τις μοναχὸς ἄζωστος κοιμᾶται εἰς τὴν [illegible]τοῦ κοίτην, ποιείτω μετανοίας ν'.

νθ'. Εἴ τις μοναχὸς ἐν βαλανείῳ χρίσμα ποιεῖ[illegible], ποιείτω μετανοίας τ', ὁ δὲ κοσμικὸς ρ'· ἔστωσαν [illegible] ἀμφότεροι ἀφωρισμένοι ἑβδομάδα μίαν.

D ξ'. Μοναχὸς ἐν χώρᾳ ἢ κοινοβίῳ ἄνευ τῆς τοῦ [illegible]μένου εὐχῆς κοιμηθεὶς μίαν ἑσπέραν, ἔστω [illegible]νος νύκτα ὁλόκληρον, ποιῶν μετανοίας ρν'.

ξα'. Μοναχὸς ἐν συνάξει γελάσας, ποιείτω μετανοίας μ'.

ξβ'. Μοναχὸς ἢ κοσμικὸς μὴ ὢν ἐπιτετιμημένος, καὶ ἀμελήσας ἡμέρας μ' μὴ κοινωνῆσαι, ἐνιαυτὸν χωριζέσθω τῆς ἐκκλησίας.

ξγ'. Μοναχὸς μοναστρίᾳ συμφθαρείς, μετὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς τῆς ἁμαρτίας, ἐχέτωσαν ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας ἔτη γ'.

ξδ'. Ἱερεὺς κοσμικὸς ἱερουργήσας, καὶ ἐκ γαστρι-

μαργίας ἐμέσας τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐχέτω ἐπιτίμιον ἡμέρας μ' τοῦ μὴ ἱερουργῆσαι.

ξε'. Εἴ τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολεμούμενος ἀποσκιρτήσει, καὶ πάλιν στραφῇ, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνον ἕνα. Εἰ δὲ καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετανοήσει, δέχεται αὐτὸν ὁ Θεός· ἠλέησε γὰρ αὐτὸν ὁ Χριστὸς εἰπών· Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

A crapula die eadem vomuerit, hac pœna multetur ut quadraginta diebus sacrificando sit interdictus.

65. Si quis oppugnatus a diabolo prævaricatus fuerit, sed postea resipuerit, anni unius pœnitentia multetur. Quod si tamen in ipso mortis articulo pœnituerit, recipit eum Deus. Namque ei veniam contulit Christus verbis illis : Gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΑΥΡΟΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

—

S. P. THEODORI STUDITÆ

CANON IN ADORATIONEM CRUCIS.

(Gretser. *De cruce*, t. III, p. 321.)

—

ΩΔΗ Α'.

Πανηγύρεως ἡμέρα. Τῇ ἐγέρσει Χριστοῦ θάνατος φροῦδος ὤφθη, ζωῆς ἀνέτειλεν αὐγὴ, ὁ Ἀδὰμ ἐξαναστὰς χορεύει χαρᾷ, διὸ ἀλαλάζωμεν ἐπινίκιον ᾄδοντες.

Προσκυνήσεως ἡμέρα τοῦ τιμίου σταυροῦ, δεῦτε πρὸς τοῦτον πάντες. Τῆς γὰρ ἐγέρσεως Χριστοῦ τὰς αὐγὰς φωτοβολῶν προτίθεται νῦν, αὐτὸν ἀσπασώμεθα ψυχικῶς ἀγαλλόμενοι.

Ἐπιφάνηθι, ὁ μέγας τοῦ Κυρίου σταυρός. Δεῖξόν μοι ὄψιν θείαν τῆς ὡραιότητός σου νῦν, ἄξιον [ἀξίωσον] προσκυνητὴν αἰνέσεώς σου. Καὶ γὰρ ὡς ἐμψύχῳ σοι, καὶ φωνῶ, καὶ προσπτύσσομαι.

Αἰνεσάτωσαν συμφώνως οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ, ὅτι πρόκειται πᾶσιν ὁ παμμακάριστος σταυρὸς, ᾧ παγεὶς σωματικῶς ἐτύθη Χριστὸς, αὐτὸν ἀσπασώμεθα ψυχικῶς ἀγαλλόμενοι.

Τριαδικόν.

Ὦ Τριὰς τοῖς χαρακτῆρσιν, ὢ μονὰς τῇ μορφῇ, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα. Ἡ ὁμοδύναμος ἑνὰς ἐν βουλῇ, καὶ θελήσει, καὶ κράτους ἀρχῇ, τὸν κόσμον σου φύλαττε, τὴν εἰρήνην βραβεύουσα.

Θεοτόκιον.

Πεῖραν ὅλως ἡ Παρθένος μὴ εἰδυῖα ἀνδρὸς, ἄσπορον τίκτεις βρέφος, ἄχραντον φέρεις τοκετὸν, τὸν τῶν ὅλων ποιητὴν Χριστὸν τὸν Θεὸν, αὐτὸν ἐκδυσώπησον εἰρηνεῦσαι τὰ σύμπαντα.

Καταβασία.

Ὁ θειότατος προετύπωσε πάλαι Μωσῆς ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ διαβιβάσας Ἰσραὴλ τὸν σταυρόν σου, τὴν ὑγρὰν τῇ ῥάβδῳ τεμὼν, ᾠδὴν σοι ἐξόδιον ἀναμέλπων, Χριστὲ ὁ Θεός.

B ODA I.

Dies lætitiæ est. Christi resuscitatione mors evanuit, vitæ splendor exstitit ; Adam resurgens cum gaudio choreas ducit, propterea jubilemus victricia carmina concinentes.

Advenit dies adorandi pretiosam crucem ; adeste omnes. Jaciens enim resurrectionis Christi lucides radios, nunc prostat ; eam proinde spiritali gaudio pleni amplectamur et exosculemur.

Appareto, o immensa Domini crux, ostende mihi nunc divinam faciem venustatis tuæ. Dignare adoratorem, ut præconia tua decantet. Nam ut cum re animata tecum loquor, teque amplector.

Laudes consona voce decantent cœlum et terra, quia omnibus crux beatissima proposita est, in qua C Christus suo corpore fixus immolatus est, ipsam lætis mentibus osculemur.

Triadicum.

O Trinitas personis, o unitas natura, Pater, Fili, et Spiritus sancte. Unitas ejusdem et æqualis potentiæ consilio, voluntate, potestate, imperio mundum tum custodi, pacemque concede.

Theotocium.

Omnino expers viri, sine semine paris infantem, partumque geris immaculatum, omnium conditorem Christum Deum, ipsum exora, ut cunctis pacem largiatur.

Catabasia.

Olim divinus Moyses præfiguravit crucem tuam, D traducens populum Israeliticum per mare Rubrum, virga aquis divisis ; canticum exitus celebrandi gratia tibi, Christe Deus, decantans.

ODA II.

Adeste, novum canticum cantemus, destructionem inferni celebrantes. Nam Christus ex sepulcro exstitit, devicta morte, omnibusque salvatis.

Adeste fideles, hauriamus ex fonte scaturiente non aquam corruptibilem, sed fontem illuminationis, adoratione crucis, in qua et gloriamur.

Quam olim Moyses manibus præfigurabat crucem tuam nunc osculantes, Amalec spiritalem in fugam vertimus, Domine, per quam etiam salvati sumus.

Oculis et labiis puris exsultationis melos modulantes Domini crucem cum gaudio adoremus plaudentes in canticis.

Triadicum.

Unum in tribus hypostasibus Deum principii expertem colo, non discretum essentia Patrem, Filium, et Spiritum vivificum, in quorum nomine baptizati sumus.

Theotocium.

In rubo olim Moyses mysterium tuum typice vidit, o veneranda. Ut enim illum flamma, sic uterum tuum ignis Divinitatis non adussit.

Catabasia.

Confirma me, Domine, cruce tua in petra fidei, ne mens mea impressione inimici conculcetur. Solus enim sanctus es.

ODA III.

Ecce surrexit Christus, ait Angelus ad mulieres, quæ unguenta afferebant: Ne ploretis. Euntes dicite apostolis: Gaudete, hodie salus mundo accidit: et tyrannis inimici per mortem dissoluta est.

Vivificæ crucis tuæ hodierna die celebritatem obeuntes, prolusionem quamdam instituimus sanctissimæ passionis tuæ, quam ut omnipotens, in salutem mundi operatus es.

Hodie gaudium exsistit in cœlo et terra, quia crucis signum mundo illucescit, crux ter beata: quæ proposita gratiam perennem stillat.

Quid tibi, Christe, retribuemus, quod copiam nobis fecisti venerandam crucem tuam adorandi, in qua sanctissimus tuus sanguis effusus est, cui etiam caro tua clavis est affixa? quam osculantes gratias tibi persolvimus.

Triadicum.

Unius deitatis tres hypostases indivisibiliter simplicis naturæ prædico et agnosco, Patrem principii expertem, Filium, et Spiritum sanctum, ejusdem solii dominationem unam, æqualis potestatis unam potentiam sempiternam.

Theotocium.

Sola tu castissima inter mulieres miraculum es admirabile et tremendum. Naturam enim novasti sine semine concipiens, et post partum virgo, ut antea, permanens. Verus enim Deus est, qui ex te natus est.

Catabasia.

Cum te, o potens sol in cruce conspiceret, hor-

ΩΔΗ Β'.

Δεῦτε, ᾆσμα ᾄσωμεν καινὸν τὴν κατάλυσιν ᾅδου πανηγυρίζοντες. Ἐκ γὰρ τοῦ τάφου Χριστὸς ἀνέστη, τὸν θάνατον ἑλὼν καὶ σώσας τὰ σύμπαντα.

Δεῦτε ἀρυσώμεθα, πιστοὶ, οὐκ ἐκ κρ... βρυούσης ὕδωρ φθειρόμενον, ἀλλὰ πηγὴν φωτισμοῦ, σταυροῦ ...νήσει τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ καυχώμεθα.

Πάλαι ὃν ἐτύπου Μωϋσῆς ταῖς παλάμαις σταυρόν σου νῦν προσπτυ..., τὸν νοητὸν Ἀμαλὴκ τρο...μεθα, Δέσποτα Κύριε, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα.

Ὄμμασι καὶ χείλεσιν ἁγνοῖς ἀνακρούοντες μέλος ἀγαλλιάσεως, τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν χαρᾷ προσκυνήσωμεν πιστοὶ κροτοῦντες ἐν ᾄσμασιν.

Τριαδικόν.

Ἕνα ὑποστάσεσι τρισὶ Θεὸν ἄναρχον σέβω, μὴ διαιρούμενον τῇ τῆς οὐσίας μορφῇ Πατέρα, Υἱὸν, ... Πνεῦμα ζῶν, ἐν οἷς βεβαπτίσμεθα.

Θεοτόκιον.

Ἐν β... Μωσῆς σου τυπικῶς τὸ μυστήριον πάλαι, σεμνὴ, ἑώρακεν. Ὡς γὰρ ἐκεῖνον ἡ ..., τὸ πῦρ θεότητος τὴν σὴν νηδὺν οὐ κατέφλεξεν.

Καταβασία.

Στερέωσον, Δέσποτα Κύριε, τῷ σταυρῷ σου ἐν πέτρα με τῇ τῆς πίστεως, μὴ σαλευθῆναι τὸν νοῦν ἐχθ... προσβολαῖς τοῦ δυσμενοῦς. Μόνος γὰρ εἶ ἅγιος.

ΩΔΗ Γ'.

Ἰδοὺ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, ταῖς μυροφόροις γυναιξὶν ἄγγελός φησι· Μὴ θρηνεῖτε, πορεύθητε, εἴπατε τοῖς ἀποστόλοις· Χαίρετε, σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ἡ τυραννὶς τοῦ ἐχθροῦ θανάτου λέλυται.

Τοῦ ζωοφόρου σου σταυροῦ τὴν προσκυνήσιμον χαρὰν σήμερον, Χριστὲ, ὑπαντῶντες προπομπὴν ποιούμεθα τοῦ παναγίου πάθους σου, ὅπερ εἰς σωτηρίαν τοῦ κόσμου ἐναπειργάσω, Σωτὴρ, ὡς παντοδύναμος.

Σήμερον γίνεται χαρὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτι τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον κόσμῳ ἐμφανίζεται. Σταυρὸς ὁ τρισμακάριστος, οὗτος προτεθεὶς ἀναβλύζει χάριν ἀέναον.

Τί σοι προσάξωμεν, Χριστὲ, ὅτι τὸν τίμιον σταυρὸν δέδωκας ἡμῖν προσκυνῆσαι, ἐν ᾧ τὸ πανάγιον κατεκενώθη αἷμά σου, ᾧ καὶ ἡ σάρξ σου ἥλοις ἐπάγη; ὃν ...ζοντες νῦν εὐχαριστοῦμέν σοι.

Τριαδικόν.

Μιᾶς θεότητος ὑμνῶ τρεῖς ὑποστάσεις ἀ... φύσεως ἁπλῆς δογματίζω, τὸν Πατέρα ἄναρχον, Υἱ... καὶ Πνεῦμα ἅγιον, σύνθρονον, κυριότητα μίαν, ὁμοβασίλειον ἓν κράτος ἀΐδιον.

Θεοτόκιον.

Μόνη ἐφάνης γυναικῶν χρῆμα πανθαύμαστον ἄγ... πρᾶγμα φοβερόν. Τὴν γὰρ φύσιν σὺ ἐκαινοτόμησας ἄνευ σπορᾶς κυήσασα, μείνασα πάλιν ὡς πρὶν παρθένος. Ὁ γεννηθεὶς γὰρ ἐκ σοῦ Θεός ἐστιν ἀ...θής.

Καταβασία.

Ἐπὶ σταυροῦ σε, δυνατὲ, φωστὴρ ὁ μέγας ...

ομφ ἐπαρθεὶς τας ακτῖνας συνέστειλεν, πᾶσα δὲ κτίσις ὕμνησεν ἐν φόβῳ τὴν σὴν ίαν. Καὶ γὰρ ἐπλήσθη ἡ γῆ τῆς σῆς αἰνέ-

rore perculsus radios contraxit et abscondit: omnis vero creatura celebravit cum metu longanimitatem tuam. Etenim laude tua terra impleta est.

ΩΔΗ Δ'.

ιας ἀπὸ τοῦ τάφου, ἄδυτον φάος· τῷ κό-ράπτων τὴν ἀφθαρσίαν, ἐκμειώσας, Κύ-του τὴν κατήφειαν ἐκ τῶν περάτων ὡς εὔ-κ.

θωμεν κεκαθαρμένοι τῇ ἐγκρατείᾳ, θερμῶς τσόμενοι ἐν αἰνέσει ξύλον τὸ πανάγιον, ιστὸς σταυρούμενος ἔσωσε κόσμον, ὡς εὔ-ς.

υσιν ἐν εὐφροσύνῃ ἀγγέλων τάξεις σήμερον τοῦ τῇ προσκυνήσει. Ἐν αὐτῷ γὰρ τέθραυ-τῶν δαιμόνων φάλαγγας, σώσας, Χριστὲ, τὸ ον.

εισος ἄλλος ἐγνώσθη ἡ Ἐκκλησία, ὡς πρὶν ουσα ζωηφόρον τὸν σταυρόν σου, Κύριε. Ἐξ οσψαύσεως, ἀθανασίας μετέχομεν.

ODA IV.

Exstitisti ex sepulcro, o lumen nunquam occidens; mundo immortalitatem irradians, mortisque mœrorem, tanquam misericors, ex terræ finibus expulisti.

Accedamus expurgati continentia, et ferventer amplectamur sacratissimum lignum non sine laudibus, in quo Christus crucifixus mundum servavit, tanquam misericors.

Hodie chorcas cum lætitia ducunt angelorum ordines ob crucis tuæ adorationem; in illa enim dæmonum catervas vulnerasti, Christe, humano genere servato.

Alter paradisus effecta est Ecclesia, quæ ut prius, vivificum lignum possidet, nimirum, crucem tuam, Domine. Ex cujus contactu immortalitatis participes efficimur.

Τριαδικόν.

ρχα τρία δοξάζω μιᾶς οὐσίας, Θεὸν τὸν Πα-ὸν καὶ Πνεῦμα, φῶς ἐν τριλαμπέστατον, ὁμο-κσίλειον, ἐν ἀσυγχύτῳ ταυτότητι.

Triadicum.

Tres personas initii expertes, unius essentiæ glorifico, Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, lumen unum fulgentissimum ejusdem potentiæ et regni inconfusa unitate seu identitate.

Θεοτόκιον.

τας φύσεως νόμῳ, ἀλλ' ὑπὲρ νόμον. Σοῦ ς ἄσπορος ἡ λοχεία φρικτὸς καὶ νοούμενος ς καὶ λεγόμενος τοῦ τοκετοῦ σου, παν-

Theotocium.

Uterum gestasti naturæ lege, sed supra legem. Tuus enim solummodo partus est absque semine. Tremendus et cogitatu et dictu est partus tuus, o immaculata.

Καταβασία.

ίζοντές σε ἀνυμνοῦμεν, Σωτὴρ τοῦ κόσμου, εὑράμενοι τῷ σταυρῷ σου, δι' οὗ ἀνεκαίνι-γένος τὸ ἀνθρώπινον, φῶς πρὸς ἀνέσπερον ᾶς.

Catabasia.

Diluculo celebramus te, Salvator mundi, pace per crucem tuam inventa, qua genus humanum reparasti, nosque ad lumen omnis occasus expers adduxisti.

ΩΔΗ Ε'.

της τὸν θάνατον θραύσας, Χριστὲ, ὥσπερ βασιλεὺς, ἐκ τῶν ᾅδου ταμείων ἀνακαλέσας ἀπόλαυσιν βασιλείας οὐρανῶν, εἰς γῆν ἀθα-

ιῦντες ἐν ᾄσμασι θείοις πιστοὶ ἀλαλάξω-ῷ, τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου κατασπαζόμενοι. τος ἀναβλύζει γὰρ πηγὴν πᾶσι τοῖς ἐν τῷ

οῦται ἡ ᾀσματογράφος φωνή. Προσκυνοῦμεν ὑ τῶν ἀχράντων ποδῶν σου τὸ ὑποπόδιον, ναμε, τὸν σταυρόν σου τὸν σεπτὸν, τὸ τριπό-λον.

ἴδε ξύλον τῷ σῷ ἄρτῳ βληθὲν, προφητῶν ὁ ἧς, τὸν σταυρόν σου, οἰκτίρμον, κατασπαζόμε-μνοῦμέν σου τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ταφὴν, λόγχην ούς ἥλους.

ώμων, ὅνπερ κατεδέξω, Χριστὲ, φέρειν ἅγιον ν, καὶ ἐν τούτῳ ἀρθῆναι καὶ σταυρωθῆναι προσπτυσσόμενοι κομιζόμεθα ἰσχὺν κατ' ἀοράτων.

ODA V.

Resurrexisti, Christe, vulnerata morte, tanquam potens rex, nobis, ex orci recessibus ad voluptates regni cœlorum, terramque immortalitatis revocatis.

Plaudentes in canticis fideles jubilemus Deo, crucem Domini osculantes. Omnibus enim mundi incolis fluenta sanctitatis scaturit.

Impletur Psalmistæ oraculum. Ecce enim adoramus immaculatorum pedum tuorum scabellum, crucem tuam venerandam, desideratissimum illud lignum.

Lignum, quod in panem tuum missum, vidit Jeremias, crucem scilicet tuam, o misericors, osculantes, celebramus vincula tua, et sepulturam, lanceam et clavos.

Vim et robur adversus inaspectabiles hostes reportamus, quando amplectimur crucem, quam humeris tuis gestare, et subire, et in ea crucifigi dignatus es.

Triadicum.

Unitatem tribus personis distinctam et Trinitatem in una natura adoratam celebro, tres qui simul sunt lux trina, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum.

Theotocium.

Miraculorum omnium maximum miraculum in te apparuit, intacta Virgo. Agnum enim, qui tollit peccata mundi, tu in utero gestasti: quem indesinenter pro nobis, qui laudes tuas concinimus, deprecare.

Catabasia.

Typum divinæ Crucis præfiguravit Jonas in ventre ceti, expansis manibus, exsiluitque incolumis ex bellua, virtute tua, Verbum.

Idiomelum.

Flammea romphea non custodit amplius portam paradisi; etenim inopinatum supervenit vinculum, crucis videlicet lignum. Mortis stimulus, et mortis victoria depulsa est. Astitisti autem, Servator, illis, qui apud inferos erant, clamans: Intrate iterum in paradisum.

Œcus.

Tres cruces fixit Pilatus in Golgotha. Duas latronibus, et unam vitæ largitori, quam ut vidit Orcus, dixit inferni incolis: Sodales mei et adjutores, quis est, qui clavum in pectus meum adigit? Derepente vulneravit me lancea, et disrumpor. Interiora doleo, ventrem meum doleo. Sensus meus et spiritus turbantur, cogorque ejicere denuo Adamum et Adami posteros mihi per lignum datos; nam lignum istos iterum in paradisum inducit.

ODA VI.

Resurrexisti, Domine, ex sepulcro tertia die, tanquam dormiens, percussis divina virtute inferni custodibus. Excitatisque rursus a te primis parentibus, qui solus es benedictus et gloriosus Patrum Deus.

In canticis tripudiantes exsultemus hodie populi, crucis adoratione illum, qui in ea fixus est, Christum glorificantes, qui solus Deus Patrum nostrorum benedictus est et gloriosus.

Qui fecisti, ut crux tua mortalitatis instrumentum fieret vitæ, quasi officina, toti mundo desiderabilis, quotquot eam adorant, sanctifica, qui solus es Deus Patrum, benedictus et gloriosus.

Qui solus es misericors et clemens, illumina, sanctifica eos qui crucem tuam divinamque passionem reverenter adorant, qui solus es Deus Patrum benedictus et gloriosus.

Triadicum.

Unam in tribus hypostasibus veneror divinitatem. Lux enim Pater est; lux Filius, lux Spiritus; quæ lux indivisibilis permanens in una natura tribusque personarum quasi radiis splendet.

A

Τριαδικόν.

Μονάδα τρισὶ χαρακτῆρσιν ὑμνῶ, καὶ Τριάδα ἐν μιᾷ φύσει προσκυνουμένην. Θεὸν τὰ τρία ὁμοῦ [illegible] τρισήλιον, τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Θεοτόκιον.

Θαυμάτων τὸ μέγιστον θαῦμα ἐν σοὶ ὤφθη, ἄσπιλε Ἀμνάς. Τὸν γὰρ αἴροντα κόσμου τὴν ἁμαρτίαν Ἀμνὸν ἀπεκύησας, ὃν δυσώπει ἐκτενῶς ὑπὲρ τῶν σε ὑμνούντων.

Καταβασία.

Τὸν τύπον τοῦ θείου σταυροῦ Ἰωνᾶς, ἐν κοιλίᾳ τοῦ κήτους, τεταμέναις παλάμαις, προδιεχάραξε, καὶ ἀνέθορε σεσωσμένος τοῦ θηρὸς τῇ δυνάμει σου, Λόγε.

Κοντάκιον ἰδιόμελον.

Οὐκέτι φλογίνη ῥομφαία φυλάττει τὴν πύλην τῆς Ἐδέμ, αὐτῇ γὰρ ἐπῆλθε παράδοξος δέσις, τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. Θανάτου τὸ κέντρον, καὶ ᾅδου τὸ νῖκος ἐλήλαται. Ἐπέστης δὲ, Σωτήρ μου, βοῶν τοῖς ἐν ᾅδῃ, Εἰσάγεσθε πάλιν εἰς τὸν παράδεισον.

Ὁ οἶκος.

Τρεῖς σταυροὺς ἐπήξατο, ἐν Γολγοθᾷ ὁ [illegible] δύο τοῖς λῃστεύσασι, καὶ ἕνα τοῦ ζωοδότου, [illegible] ὁ ᾅδης, καὶ εἶπε τοῖς κάτω· Ὢ λειτουργοί μου, καὶ δυνάμεις μου, τίς ὁ ἐμπήξας ἧλον τῇ καρδίᾳ μου; ξυλίνῃ με λόγχῃ ἐκέντησεν ἄφνω, καὶ διαρρήσσομαι. Τὰ ἔνδον μου πονῶ, τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ. Τὰ αἰσθητήριά μου μαιμάσσει τὸ πνεῦμά μου, καὶ ἀναγκάζομαι ἐξερεύξασθαι τὸν Ἀδὰμ, καὶ τοὺς ἐξ Ἀδὰμ ξύλῳ δοθέντας μοι. Ξύλον γὰρ τούτους πάλιν εἰσάγει εἰς τὸν παράδεισον.

ΩΔΗ ϛ'.

Ἀνέστης ἐκ τοῦ τάφου τριήμερος, ὡς ὁ ὑπνῶν, Κύριε, ᾅδου πυλωροὺς πατάξας θείᾳ δυνάμει, καὶ τοὺς πάλαι ἐγείρας προπάτορας, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς, καὶ ὑπερένδοξος.

Τῇ λύρᾳ τῶν ᾀσμάτων χορεύοντες, ἀγαλλιασώμεθα σήμερον λαοὶ, τῇ τοῦ σταυροῦ προσκυνήσει, τὸν ἐν τούτῳ παγέντα Χριστὸν δοξάζοντες, τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων Θεὸν, καὶ ὑπερένδοξον.

Ὁ δείξας τὸ θνητότητος ὄργανον, ζωῆς ἐργαστήριον κόσμῳ ἀσπαστὸν, τὸν σὸν σταυρὸν, πανοικτίρμον, τοὺς αὐτὸν προσκυνοῦντας ἁγίασον, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Ὁ μόνος ἐλεήμων καὶ εὔσπλαγχνος φώτισον, ἁγίασον, μόνε Ἰησοῦ, τοὺς προσκυνοῦντάς σου πιστῶς τὸν σταυρὸν, καὶ τὰ θεῖα παθήματα, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Τριαδικόν.

Μονάδα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὑμνῶ τὴν Θεότητα· Φῶς γὰρ ὁ Πατὴρ, φῶς ὁ Υἱὸς, φῶς τὸ Πνεῦμα, [illegible] φωτὸς ἀμεροῦς διαμένοντος, ἑνότητι φυσικῇ καὶ ἀκτῖσι τρισὶ προσώπων λάμποντος.

Θεοτόκιον.

πάντων προφητῶν πολυώνυμον σὺ ὑπάρχεις α. Πύλη γὰρ Θεοῦ, στάμνος χρυσῆ, γῆ ἁγία θης, Παρθένε θεόνυμφε, κυήσασα ἐν σαρκὶ τὸν Χριστὸν, τὸν τῶν πατέρων Θεὸν, καὶ 'οξον.

Καταβασία.

ὑσεως ὁ παῖδας ῥυσάμενος, σάρκα προσλα-, ἦλθεν ἐπὶ γῆς, καὶ σταυρῷ προσηλωθεὶς, κν ἡμῖν ἐδωρήσατο, ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν ὁ Θεὸς, καὶ ὑπερένδοξος.

ΩΔΗ Ζ'.

ἐν χερσὶ τί κατέχετε ὅλως; τίνα δὲ ἐκζητεῖτε; φανεὶς νεανίαις, ἐν τῷ τάφῳ βοῶν, ἐξανέστη τὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, ἀναστήσας φύσιν βροτῶν υθμώνων.

οις, τὸ τρισόλβιον ξύλον, καὶ θεῖον, σταυρὲ, ἰς ἐν σκότει, ὁ τετραπεράτῳ κόσμῳ τῇ ἐλλάμ-σῇ ἐγέρσεως Χριστοῦ προδεικνὺς τὰς αὐγάς. ιν πάντας πιστοὺς φθάσαι τὸ Πάσχα.

η τῇ ἡμέρᾳ μυρίζει τὰ μύρα τῆς θείας μυ-ς, τὸ ζωομύριστον ξύλον ὁ σταυρὸς τοῦ Χρι-'Οσφρανθῶμεν τῆς αὐτοῦ θεοπνεύστου ὀδμῆς, ροσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

ι, Ἐλισσαῖε προφῆτα, εἰπὲ ἐμφανῶς, τί τὸ κεῖνο, ὃ εἰς τὸ ὕδωρ καθῆκες; Ὁ σταυρὸς τοῦ ῖ, δι' οὗ βάθους τῆς φθορᾶς ἀνειλκύσθημεν, ροσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

ι Ἰακὼβ, προτυπῶν τὸν σταυρόν σου, Χριστὲ, προσεκύνει τῆς θείας ῥάβδου τὸν ἄκρον, ον ταύτην φρικτὸν, βασιλείας τε τῆς σῆς μενος, ὃν νῦν προσκυνοῦντες πιστῶς εἰς τοὺς

Τριαδικόν.

ἐν τρισὶ χαρακτῆρσιν οὐσίαν δοξάζω ἀσυγ-μονοπροσώπως τὰ τρία. Οὐδὲ τέμνω μορφῇ τέρα καὶ Υἱὸν σὺν τῷ Πνεύματι. Εἷς γὰρ ἐπὶ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θεοτόκιον.

ἐν μητράσιν ἐδείχθης, Παρθένος θεόνυμφε ἄνευ ἀνδρὸς τετοκυῖα τὸν Σωτῆρα Χριστὸν νείας τὴν σφραγῖδα φυλάξασα. Σὲ μακαριοῦ-τοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καταβασία.

ας ἐν τῷ λάκκῳ βληθεὶς τῶν λεόντων ποτὲ, ὁ ἐν προφήταις σταυροειδῶς ἐκπετάσας Δανιὴλ ς, ἐκ τῆς τούτων καταβρώσεως σέσωσται, εὐ-Χριστὸν, τὸν Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΩΔΗ Η'.

τάφῳ κατῆλθες, ὁ ζωοδότης καὶ Θεὸς, καὶ συν-ς παντα, κλεῖθρά τε καὶ τοὺς μοχλοὺς, καὶ κροὺς ἐξανέστησας, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει, βοῶν-ριστὲ Σωτὴρ παντοδύναμε.

τάφος ζωήν μοι, Χριστὲ, ἀνέβλυσεν ὁ σός. Ὁ τῆς ζωῆς γὰρ, ἐπιστὰς ἐβόησας τοῖς κατοι-ἐν μνήμασιν· Οἱ ἐν δεσμοῖς, λύθητε. Ἐγὼ γὰρ σμου λύτρον ἐλήλυθα.

Theotocium.

Omnium prophetarum tu decantatissimum es præconium. Porta enim Dei es, urna aurea; terra sancta, o Virgo Dei Sponsa, quæ concepisti in carne Jesum Christum, qui est gloriosus Patrum Deus.

Catabasia.

Qui tres pueros de camino ignis liberavit, ille assumpta carne advenit, et cruci clavis affixus salutem nobis reddit, qui solus est benedictus et gloriosus Patrum Deus.

ODA VII.

Cur unguenta fertis in manu? Quem quæritis? Qui tribus pueris apparuit, clamabat in sepulcro angelus, is resurrexit Christus Deus noster, simulque mortalium naturam ex inferni antris eripuit.

Salve, o ter beatum lignum, et divinum, crux, lumen his, qui in tenebris degunt, quæ mundo quatuor finibus constanti illustratione tua radios resurrectionis Christi præmonstrasti. Dignare, ut omnes fideles ad Pascha pertingant.

Hac die odorem halant unguenta ex divinis myrotheciis, crux nimirum vitali unguento delibuta. Odoremur cœlestem, quam halat, auram; eamque cum fide adoremus in sæcula.

Adesto, Elisæe, dic palam, quidnam lignum illud, quod in aquam demisisti? Crux Christi, qua ex profundo interitus extracti sumus: eam adoramus fideliter in sæcula.

Jacob olim præfigurans crucem tuam, Christe, adorabat fastigium divinæ virgæ Joseph, prævidens eam esse regni tui sceptrum tremendum, quam nunc fideliter in sæcula adoramus.

Triadicum.

Unam in tribus personis substantiam inconfuse glorifico. Neque tres natura divido Patrem, Filium, et Spiritum sanctum. Unus enim Deus est in omnibus.

Theotocium.

Sola inter matres Virgo es, Dei sponsa Maria, quæ sine viro peperisti Salvatorem Christum, pudicitiæ tuæ signaculo custodito. Te nos fideles in sæcula beatam prædicabimus.

Catabasia.

Magnus propheta Daniel missus quondam in lacum leonum, manibus crucis in speciem expansis incolumis ex faucibus bestiarum evasit, benedicens Christum Deum in sæcula.

ODA VIII.

Tu qui vitæ largitor es et Deus, in sepulcrum descendisti, et omnia claustra vectesque confregisti, et mortui resurrexerunt, gloria resurrectioni tuæ, Christe Salvator omnipotens.

Sepulcrum tuum, Christe, vitam mihi produxit. Dominus enim vitæ, habitantibus in sepulcris magna voce acclamasti. Solvimini, qui in vinculis estis. Ego enim, qui mundi sum solutio, jam adveni.

In hymnis exsultent omnia ligna silvæ intuentia hodierno die ejusdem nominis lignum Crucis osculis et amplexibus honorari, cujus Christus caput exaltavit, ut vaticinatur divinus David.

Qui in ligno mortuus fueram, lignum vitæ te, crux Christum ferens, reperi. Custodia mea insuperabilis, valida adversus dæmones virtus, te hodie adorans, clamo : Sanctifica me gloria tua.

Lætare, exsulta, Ecclesia Dei, quæ ter beatum sanctissimæ crucis lignum hodie adoras, cui tanquam ministri, angelorum ordines, etiam cum timore assistunt.

Triadicum.

Adoro te, sancta Deitas, Trinitatem in personis, et unitatem in natura, Patrem et Filium, cum sancto Spiritu, unum imperium, unum regnum cui potestas in omnia.

Theotocium.

Tu, o Virgo magnus ille mons es, in quo Christus habitavit, ut divinus David canit, per quam nos ad cœlum elevati sumus, filii Dei per adoptionem in spiritu effecti.

Catabasia.

Mater Virgo, et vera Deipara, quæ sine semine genuisti Christum Deum nostrum, in cruce secundum carnem exaltatum. Te omnes fideles digne cum Filio tuo deprædicamus.

Finis canonis.

A Ἐν ὕμνοις σκιρτάτω πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ, τὸ ὁμώνυμον ξύλον τοῦ σταυροῦ θεώμενα κατασπαζόμενον σήμερον. Οὗ ὁ Χριστὸς ὕψωσε τὴν κάραν, ὡς προφητεύει ὁ θεῖος Δαβίδ.

Ἐν ξύλῳ τεθνηξὰς ξύλον σε εὕρηκα ζωῆς, Χριστοφόρε σταυρέ μου. Φυλακτήρ μου ἄρρηκτε, κατὰ δαιμόνων ἰσχὺς κραταιά, σε προσκυνῶν σήμερον κραυγάζω· Ἁγίασόν με τῇ δόξῃ σου.

Εὐφραίνου, ἀγάλλου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, τὸ τρισόλβιον ξύλον προσκυνοῦσα σήμερον τοῦ παναγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ᾧ ὡς λειτουργοὶ τάγματα ἀγγέλων καὶ μετὰ φόβου παρίστανται.

Τριαδικόν.

Τριάδα προσώποις, μονάδα φύσει προσκυνῶ σε, Θεότης ἁγία, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν σὺν τῷ ἁγίῳ B τε Πνεύματι, μίαν ἀρχὴν, μίαν βασιλείαν τὴν τῶν ἁπάντων δεσπόζουσαν.

Θεοτόκιον.

Τὸ ὄρος τὸ μέγα, ἐν ᾧ κατῴκησε Χριστὸς, σὺ ὑπάρχεις, Παρθένε, ὡς Δαβὶδ ὁ θεῖος βοᾷ, δι' ἧς ἡμεῖς ἀνυψώθημεν πρὸς οὐρανὸν υἱοθετηθέντες τῷ Πνεύματι, παμμακάριστε.

Καταβασία.

Ὦ Μῆτερ Παρθένε, καὶ Θεοτόκε ἀψευδὴς, ἡ τεκοῦσα ἀσπόρως Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἐν σταυρῷ ὑψωθέντα σαρκί. Σὲ οἱ πιστοὶ ἅπαντες ἀξίως σὺν τούτῳ νῦν μεγαλύνομεν.

Τέλος τοῦ κανόνος.

CANON EPINICIUS SEU VICTORIALIS

IN ERECTIONE SS. IMAGINUM.

BARONIUS, *Annales Ecclesiastici*, t. IX, p. 1059.

Confessor alius (etsi Theodorus Studita esse non potuit, qui jam ante hæc tempora ex hac vita migraret) alium tunc temporis, Deo inspirante, conscripsit hymnum, quo concentu oblectaret Ecclesiam, et aculeo impeteret perfidos Iconoclastas: quem in solemni processione canendum tunc temporis Constantinopolitana suscepit Ecclesia, cum veluti in triumphum sacræ veherentur imagines : quem etiam ne quid tibi deesse possit ad plenum gaudium ob prostratam impietatem, et fidem catholicam exaltatam, hic tibi occinendum posuimus, qui sic se habet hac inscriptione notatus : *Canon epinicius, seu victorialis a Theodoro Studita confessore conscriptus, et suis Odis distinctus, usu receptus ut caneretur, dum sacra Dominicæ crucis lignum et venerandæ imagines processionaliter prima Dominica Quadragesimæ Constantinopoli gestantur.*

ALTER CANON

Qui canitur in erectione sanctarum imaginum : opus videlicet sancti Patris Theodori Studitæ.

ODA I.

Ton. 6 instar illius : Adjutor et protector, etc.

Canamus, o fideles, cantum pro gratiarum actione universorum Deo et benefactori, quoniam erexit cornu salutis, et potens imperium, ad rectam fidem protegendam.

ΕΤΕΡΟΣ ΚΑΝΩΝ

Ψαλλόμενος εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ποίημα τοῦ ἁγίου Πατρὸς Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

ΩΔΗ Α'.

Ἦχος πλάγιος δευτέρου, πρός· Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς, κ. τ. λ.

Χαριστήριον ᾠδὴν τῷ εὐεργέτῃ Θεῷ τῶν ὅλων ᾄσωμεν, πιστοὶ, ὅτι ἤγειρε σωτήριον κέρας, βασιλείαν κραταιὰν, ὀρθοδοξίας πρόμαχον.

:νη ἀληθῶς ἡ θεία χάρις τῇ οἰκουμένῃ δόξα A πεφανέρωται· σκιρτᾷ Ἐκκλησία δεξαμένη ὴν, τῆς ἑαυτῆς γυμνώσεως.

ζιτῶνα τοῦ Χριστοῦ διεῤῥηγμένον ὑπὸ τοῦ καὶ φαρμακουργοῦ Ἰωάννου τὸ πρὶν, οἱ ατέρες ἐξυφάναντες σαφῶς, τῇ Ἐκκλησίᾳ ι.

Κυρίου τὴν μορφὴν ἀπολαβοῦσα ἡ Ἐκκλη- ρει καὶ σκιρτᾷ σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῆς, ὡς ιαβεῖα δεξαμένη παρ' αὐτοῦ, ὀρθοδοξίας σύμ-

ινθήτωσαν λοιπὸν, καὶ ἐντραπήτωσαν μεμη- ιήζιξ ὁ δεινὸς, καὶ Ἀντώνιος, σὺν τῷ Ἰωάν- Θεόδωρος ἀμφοῖν, οἱ ἀρνηταὶ τῆς πίστεως. B

ις, καὶ Ἰαμβρὶς ἀνθεστηκότες τῷ νομοθέτῃ, ἀωϋσῇ κατῃσχύνθησαν. Νυνὶ δὲ ὁ πλάνος ἀληθῶς, σὺν Ἀντωνίῳ δείκνυνται.

:ἐῤῥηξας, Χριστὲ, τὴν ξυνωρίδα τῶν θεομά- ιὶ τὸν στολισμὸν ἀποδέδωκας τῇ σῇ Ἐκκλη- ρ ἧς ὡς ἀγαθὸς, τὸ αἷμά σου ἐξεχέας.

Σὲ Τριὰς, Θεολογῶ, καὶ προσκυνῶ σου τὸ άτος· ῥῦσαι πειρασμῶν ἐκ παντοίων με. Εἰ, πιστεύω τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ιιον.

. Τὴν βασίλειον στολὴν ἐκ σοῦ, Παρθένε, Θεὸς ὤφθη τοῖς βροτοῖς ἀνθρωπόμορφος, διπλοῦς C ίαν· οὗ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς ἐν προσκυνήσει

ΩΔΗ Γʹ.

:ίνεσθε, ἅπαντες χοροὶ Πατέρων καὶ ἀπο- καθορῶντες τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ιφανῶς παρεδώκατε.

:ἄλλος μου ἔλαβον, καὶ τὴν στολήν μου ἐνεδυ- ἐκβοάτω ἡ πανάμωμος Ἐκκλησία, ἥνπερ ἐξέδυσεν.

ἰνθητε, ἄνομοι αἱρεσχελοῦντες κατὰ Κυρίου· η καὶ ἐφάνη γὰρ ἐν εἰκόνι· ἥνπερ σχετικῶς ιεθα.

:θηλα δόγματα, καὶ τὰς ἀθέσμους διδασκα- D άννου τοῦ παράφρονος τίς ἐξείποι, τρόπους ις ἐκτιθέμενος;

ιμα Λήζικι, καὶ Ἰωάννῃ σὺν Ἀντωνίῳ, Θεο- ῷ ἀθέῳ τε καὶ βλασφήμῳ, ἅμα Θεοδότῳ πα-

:ματα κράζουσι, τὰ ἐκχυθέντα ὑπὲρ τῆς θείας ρου ὁμοιώσεως τοῦ Δεσπότου, ἅπερ Ἰωάν- ;ειν.

Apparuit revera divina gratia, et universo orbi honor et gloria est manifestata. Exsultat propterea Christi Ecclesia, recepta stola, qua fuerat antea exuta.

Christi vestem antea discerptam a seductore et pharmacorum concinnatore Joanne sancti Patres iterum contexentes, Ecclesiæ illam restituerunt.

Domini figuram resumens Ecclesia, gaudet et exsultat una cum filiis suis, cum ab illo victoriæ bravium acceperit rectæ videlicet fidei sacramenta.

Confundantur in posterum, et revereantur insani illi, Lezius (1) scilicet furens, et Antonius, una cum Joanne, et Theodoro, ambobus fidei desertoribus.

Joannes et Mambre legislatori Mosi olim adversati, ab ipso fuere confusi : nunc vero seductor Joannes una cum Antonio, eadem passi noscuntur.

Tu, Christe, Dei hostes dissipasti, et tuæ Ecclesiæ suum decorem reddidisti, pro qua, ut bonus pastor, sanguinem tuum fudisti. Gloria Patri.

Te Trinitatem, unum Deum agnosco et confiteor, et tuam divinam potentiam adoro, libera me, quæso, ab omnibus tentationibus. In te enim credo, Patrem, et Filium, et sanctissimum Spiritum.

Regiam stolam, ex te, Virgo Deus gestans hominibus apparuit, in hominum forma, duplex secundum essentiam, cujus effigiem et figuram veneramur.

ODA II.

Gaudete, omnes sanctorum Patrum cœtus et apostolorum chorus, respicientes imaginum venerationem, quam vos ipsi nobis aperte tradidistis.

Pulchritudinem meam accepi, et decus meum, ac mea stola sum induta, clamet immaculata Dei Ecclesia, qua illam Joannes exuerat.

Confundimini impii adversum Dominum oblatrantes; carnem enim assumpsit, et apparuit in imagine, quam nos ad ipsum referentes, veneramur.

Impia dogmata, et insanas doctrinas amentis Joannis enarret ? quis ejus tropos, et versutias delphicas exponet ?

Anathema dicamus Lezio, et Joanni, cum Antonio, et impio Theodoro et blasphemo, necnon insano Theodoto.

Sanguis clamat, qui effusus est a Joanne pro divina similitudine, et imagine Christi Domini carnem gestantis.

NOTÆ.

lunc illum perfidum puto, qui a Theo- udita in suis epistolis Leontius nomina- rupto vero vocabulo Lenius dictus.

Hoc signum apud Græcos dicitur τριαδικόν, ιymnus de sancta Trinitate, et propterea a ante ipsum cantatur δόξα Πατρί, etc.

(3) θʹ. Hoc vero dicitur Θεοτοκίον, id est, hymnus de sanctissima Deipara cui præcedit καὶ νῦν, καὶ ἀεί, etc. Pro beata Virgine.

Expulit Dominus alienigenarum turmas, et A restituit sua suis : gloria sit propterea ejus boni tati. Gloria Patri.

Voluntatem principio carentem et potentiam, et regnum Trinitatis adoremus recta fide. Arium semper, ut par est, conviciis insectantes.

Vere te Dominam confitemur, quæ Deum peperisti, Nestorii nugis neglectis, et sanctorum Patrum dogmatibus inhæremus.

ODA IV.

Lætare, Ecclesia, et unaquæque civitas et regio, cum exsultatione templa nunc aperiat, et virginum domicilia, sacras reliquias, venerentur, et imagines martyrum, dignis honoribus exornent.

B Christus vos vocat : Convenite nunc alacri animo, divini Patres, et conspectum ejus incarnationis, apostolorum more, celebrate miracula, etiam et passionem, quæ sacrum nos docuit Evangelium.

Congregamini gaudentes monachorum cœtus, et hilari animo : si enim male prævaluerint hostes fidei, iterum etiam vincentur miseri, et consilium, quod hujusmodi homines inierint, Dominus dissipabit.

Patrum verbera, et vulnerum sanguis revera desierunt, frequentia exsilia quieverunt, et pax omnibus procuratur. Non prævalebit amplius magicæ artis industria, Deus etenim est nobiscum.

Iniquitatis vinea impietatis palmites extendit, et amarum botrum produxit, et ira draconum est vinum ipsorum, quo Domini populum revera inebriarunt, sua prava et obtenebrata mente.

Templum tuum contaminaverunt impii, suis profanis manuum impositionibus, et simoniacis : et hac de causa juxta sacros canones : istiusmodi homines, a divina gloria sunt dejecti, quibuscum etiam Simon Magnus, et Joannes et Antonius insanus.

Feras illas, et Dei hostes, profanum scilicet Antonium et transgressorem Joannem Satanæ mentem adeptum, et Ecclesiæ perturbatores, ut lupos infestos omnes fideles convenientes, anathemate damnemus. Gloria Patri.

D Increata monarchia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, te adoramus, quam Cherubim, multis oculis exornata, et Seraphim, sex alis circumdata laudant clamantia : Sanctus, sanctus, sanctus es, o excelse et omnipotens.

Sanctis sanctior, et omnibus creaturis excelsior, tu sola apparuisti Mater simul et Virgo Dei Genitrix, cum ipsum tuum Creatorem pepereris, quapropter tuam sanctam imaginem veneramur.

ODA V.

Christus vicit, exsultet terra, quievit tumultus, quieverunt et lacrymæ servorum Dei, fides vero ubique per universum orbem est promulgata.

A Ἐδίωξε Κύριος τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ἀπέδωκε τὰ ἴδια τοῖς ἰδίοις· δόξα τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. Δόξα.

Τὴν ἄναρχον θέλησιν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ βασιλείαν τῆς Τριάδος προσκυνήσωμεν ὀρθοδόξως, Ἄρειον ἀεὶ στηλιτεύοντες. Θ'.

Κυρίως σὲ, Δέσποινα, ὁμολογοῦμεν Θεὸν τεκοῦσαν, μὴ προσέχοντες τοῖς ῥήμασι Νεστορίου, ἀλλὰ τῶν Πατέρων τοῖς δόγμασιν.

ΩΔΗ Δ'.

Ἀγάλλου, ἡ Ἐκκλησία, καὶ πᾶσα πόλις καὶ χώρα ἐν εὐφροσύνῃ· ἀνοιγέσθω νῦν τὰ ἀσκητήρια· καὶ, οἱ παρθενῶνες, καλλωπίζεσθε τὰ λείψανα· καὶ εἰκονίσματα τῶν μαρτύρων ἀξίως προσκυνείσθωσαν.

B Χριστὸς ὑμᾶς προσκαλεῖται· συνέλθετε νῦν προθύμως, θεῖοι Πατέρες· καὶ τὴν θείαν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως, ἀποστολικῶς ἀνιστορήσατε τὰ θαύματα καὶ τὰ παθήματα, καθὼς γράφει τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον.

Ἀθροίσθητε γεγηθότες, τὰ πλήθη τῶν μοναζόντων ἐν παρρησίᾳ· ἐὰν γὰρ κακῶς ἰσχύσωσι, πάλιν ἡττηθήσονται οἱ δείλαιοι. Καὶ ἣν ἂν βουλὴν βουλεύσωνται οἱ τοιοῦτοι, διασκεδάσει Κύριος.

Αἱ μάστιγες τῶν Πατέρων, τὰ αἵματα τῶν μωλώπων ἔλειψαν ὄντως· ἐξορίαι συνεχεῖς ἐπαύσαντο· καὶ εἰρήνη πᾶσι πολιτεύεται, οὐκ ἔτι ἰσχύσει τὸ δρᾶμα τῆς γοητείας· Θεὸς γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐστιν.

Ἡ ἄμπελος τῆς κακίας ἐξέτεινε τὰ κλήματα τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν βότρυν τὸν πικρὸν ἐξήνθησε καὶ θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν· ἐξ οὗ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου ἐπότισαν ὄντως, τὴν θολερὰν κακόνοιαν.

Ἐμίαναν τὸν ναόν σου ἀθέσμοις χειροτονίαις διὰ χρημάτων· καὶ κανονικῶς οὗτοι ἐκβέβληνται. Καὶ τῆς θείας δόξης ἐκπεπτώκασιν, ὁ Σίμων ὁ Μάγος, σὺν τούτῳ καὶ Ἰωάννης καὶ ὁ δεινὸς Ἀντώνιος.

Τοὺς θῆρας καὶ θεομάχους, Ἀντώνιον τὸν βέβηλον, καὶ παραβάτην Ἰωάννην τὸν σατανόγνωμον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας πολεμήτορας, ὡς λύκους βαρεῖς συνελθόντες, ἀναθεματίσωμεν πιστοὶ ἀναβοήσωμεν. Θ.

D Ἡ ἄκτιστος μοναρχία, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα, σὲ προσκυνοῦμεν, ἣν τὰ Χερουβὶμ τὰ πολυόμματα, καὶ τὰ Σεραφὶμ τὰ ἑξαπτέρυγα, ὑμνοῦσι κραυγάζοντα· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, ὦ παντοκράτωρ Ὕψιστε.

Ἁγίων ἁγιωτέρα, καὶ πάντων ὑψηλοτέρα ποιημάτων, μόνη ἀνεδείχθης, Μητροπάρθενε· καὶ αὐτὸν κυήσασα τὸν Πλάστην σου, διὸ τὴν ἁγίαν μορφήν σου, Θεογεννῆτορ, ἐν προσκυνήσει ἔχομεν.

ΩΔΗ Ε'.

Χριστὸς νενίκηκε· σκιρτάτω ἡ γῆ· πέπαυται θόρυβος· πέπαυται καὶ ὁ κλαυθμὸς, τῶν τοῦ Κυρίου δούλων· ἡ πίστις δὲ πανταχοῦ τῷ κόσμῳ ἐφηπλώθη.

βλέποντες τὴν σταύρωσιν σέβοντες A
ἀσπαζόμενοι Χριστὸν καὶ τὰ αὐτοῦ
προσκυνοῦμεν αὐτά· οὐχ ὡς θεοὺς τι-

τὸ πολύῤῥημον καὶ βλάσφημον Λήζικος
ὁ λαλοῦν διαπαντός, ἡμέραν καθ' ἡμέ-
; θείας μορφῆς Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων.

·ρισάθλιε, μεμίσηκας μόρφωσιν ἄχραντον,
·εως Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων πάντων;
·λοις κωφοῖς οἱ πιστοὶ προσκυνοῦμεν;

ὄργανα τυγχάνοντες, ἤθροισαν σύνοδον
ὧν, κατὰ Θεοῦ ὑψίστου· ὡς Ἰουδαῖοι τὸ
ς καὶ Καϊάφας.

B

α κρίσεως, πανάθλιε, στήσονται ἔλεγχοι
·ου ψυχῆς, ὁ δῆμος τῶν Πατέρων, ὧνπερ
ηγαῖς ἐγύμνωσας τὰς σάρκας.

ι ἅπασαι βοήσουσι, κράζουσαι ἅπασαι,
ὑπὸ σοῦ, τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίου καὶ
·ὐτοῦ τὰς ἱερὰς εἰκόνας.
πᾶν συνέχουσα τῷ κράτει σου, δόξα σοι,
ρισυπόστατε μονάς, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦ-
πεποιθότας εἰς σὲ ῥῦσαι παντοίας βλά-

·υσοκαλλώπιστον λυχνίαν σε, δέσποινα, σέβο-
·ὸ φῶς τὸ νοητὸν γεννήσασαν τῷ κόσμῳ,
ῥώδη ἀχλὺν μειώσασα, Παρθένε.

C

In imagine cernentes cruci affixionem Domini, illam veneramur, Christum et ejus signa adorantes; non tamen ila veneramur ut gentilium deos.

Spiritus ille loquax et blasphemus Lezius scilicet, jam quievit, qui frequenter quotidie adversus divinam Christi effigiem, et sanctorum oblatrabat.

Quanam de causa, miserrime homuncio, immaculatam effigiem incarnationis Christi Domini, et sanctorum omnium es odio prosecutus? Num surda idola nos fideles veneramur?

Impietatis instrumenta cum convenissent, conciliabulum coegerunt, impiorum videlicet sacerdotum, adversus Deum excelsum, quod etiam olim fecerunt Judæi, Anna scilicet et Caiphas.

In die illa extremi judicii, o infelicissime, aderunt, qui tuam impiam animam arguent, sanctorum videlicet Patrum chorus, quorum denudata corpora innumerabilibus plagis afflixisti.

Omnes Ecclesiæ clamare non desinent, cum a te fuerint orbatæ Christi Domini imagine, et sanctorum ejus sacris figuris. Gloria Patri.

Gloria tibi, et iterum gloria tibi sit, trina unitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, quæ universum orbem potentia tua contines: te deprecamur, ut ab omni malo eos, qui in te confidunt, liberare digneris.

Instar lucernarii auro exornati, te veneramur, sancta Dei Genitrix, quæ lumen intellectuale mundo peperisti, et tenebrosam nebulam dissipasti.

ΩΔΗ ϛ'.

οἱ ἄγρυπνοι φύλακες τῆς Ἐκκλησίας
·ῦ πρὸς αὐτὸν αἰτοῦντες, δοθῆναι τὴν εἰ-
εἰσήκουσε, καὶ προσέσχε τῇ δεήσει.
·αι τοῦ πλάνου τὰ θύρατρα, ταῖς τῶν
·ιδαχαῖς· καὶ Θεὸς ὑμνεῖται σαρκὶ μεμορ-
ἀπεριγράπτως θεότητι ὑπάρχων.

·ργοὶ τῆς πλάνης, αἰσχύνεσθε· καὶ ἀπολέ-
·οῦ, σὺν τῷ Ἀντωνίῳ, Θεόδοτος καὶ Λήζιξ,
·ρος, ὁ βυθὸς τῆς ἀπωλείας.
·α σου διήνοιξας, ἄθλιε, οὐχ ἐν ᾠδαῖς πνευ-
ἀλλ' ἐν βλασφημίαις, κατὰ τοῦ σοῦ Δε-
D
πωθούμενος τὴν σεπτὴν εἰκονουργίαν.
·ψας Πατέρων τὰ δόγματα, καὶ ἀποστό-
·άς, ἄλλην ἄλλως γράφων, κατὰ τὴν σὴν
παράνομον, Ἰωάννη Χριστομάχε.

καπνὸς δακρύων ἐνέπλησε τῶν εὐσεβούν-
·λμούς· ἀλλὰ τῷ ἀνέμῳ τῶν θείων διδα-
·εσκέδασται, ματαιόφρων Ἰωάννη.
στολὴν τὴν θείαν διέῤῥηξας, ὥσπερ ὁ Ἀ-
·ρὶν τὸν τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα· διὸ τῆς Ἐκ-
·όῤῥω βέβλησαι, ἐκβληθεὶς καθάπερ κύων.

·ν ἀρχὴν δοξάζω θεότητος, ἐν ὑποστάσεσι τρι-

ODA VI.

Vociferati sunt vigiles Ecclesiæ Christi custodes, ab ipso petentes, ut sibi pax largiretur, quos exaudivit, et eorum precibus mentem adhibuit.

Detectæ sunt seductoris illius artes et doli sanctorum Patrum dogmatibus; et Deus carne indutus ab omnibus celebratur, qui pro sua divinitate incircumscriptus exsistit.

Socii seductionis pudore confundantur, et pereant una cum Antonio Theodotus et Lezius et Theodorus, profundum perditionis.

Os tuum aperuisti, o miser, non in canticis spiritualibus, sed in blasphemiis adversus Dominum tuum, venerandas imagines insectando.

Pervertisti sanctorum Patrum dogmata, apostolorum doctrinis contraria scribendo, juxta tuam falsam religionem et impiam, o Joannes Christi inimice.

Fumus tuus priorum oculos lacrymis replevit, sed vento sacrorum doctorum dissipatus est, o insane Joannes.

Tu sacram stolam dilaniasti, quemadmodum olim Arius Christi vestem; quapropter merito ab Ecclesia procul, instar canis, es ejectus. Gloria Patri.

Unum deitatis principium tribus personis glori-

tioo. Unus enim Deus est, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, licet idiomatibus distinguantur, et personis.

O purissima Virgo a Deo glorificata, civitas Dei a prophetis merito es prænuntiata, ex qua ortus est ipsemet tui Creator, qui te post partum, ut ante, Virginem conservavit.

ODA VII.

Hæresis fornacem quatuor (4) annorum hebdomadas prædominantem, gratia nunc exstinxit divina, ardens quidem Chaldæos, et refrigerans pios Trinitatis cultores.

Exornata est, et pulchra effecta Dei Ecclesia, recepta Dominicæ incarnationis sacra imagine, et ejus passionis, ac aliorum mysteriorum, juxta divinas leges.

Christiane Dei popule, exsulta, et hymnos Deo concine, dum vides Ecclesiam iterum illustratam divinæ imaginis pulchritudine, quam cum Deus esset, gestavit, ut homo, ut nos homines salvos faceret.

Pauperiem passus est, et famem, et sitim in carne Deus Verbum, hæc siquidem humanæ sunt naturæ idiomata, per quæ circumscribitur : ipse vero Deitate simplex exsistit, et incircumscriptus.

Portenta, et vanæ prædictiones Joannis illius Christo infensi sunt dissipata, qui se, instar gentilium, jactabat eorum scriptis, quæ merito justorum voces et preces disjecerunt.

Occulta, et profana, et animabus perniciosa tua dogmata quænam lingua poterit enarrare, vel prædictionem tuæ ventriloquæ phytonissæ, o Joannes? hoc nomine indigne procul dubio, cum potius Satanæ præcursor, et Antichristi exsistas.

Non oportebat te, o scelestissime omnium, hoc nomine, Joannes videlicet nuncupari, sed potius Pythagoram, et Saturnum vel Apollinem, vel alium quempiam profanorum illorum deorum, quorum vitam es imitatus, eorum impudicitiis delectatus.

Gloria Patri.

Sempiternam omnipotentem incomprehensibilem Trinitatem fideles omnes adoremus, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, et divinis laudibus inconfuse celebremus, clamantes : Sanctus, sanctus, sanctus es Deus.

Sancta Dei Genitrix Mater et Virgo, hymnis celebranda, et glorificanda, libera nos ab omnibus delictis, qui tuum immaculatum partum veneramur : nullum enim aliud habemus præsidium præter te, o Dei sponsa.

ODA VIII.

Una cum propheta exsultemus et lætemur, fideles

σὶν, εἷς Θεὸς γάρ ἐστι, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, διῄρηται χαρακτῆρσι καὶ προσώποις.

Θ. Προφητικῶς ἁγνὴ θεοδόξαστε πόλις ἐδείχθης τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὐτὸς ὁ Ποιητής σου, μετὰ τόκον σε ὡς πρὸ τοῦ [illegible]

ΩΔΗ Ζʹ.

Τὴν κάμινον τῆς αἱρέσεως, νῦν κατέσβεσεν ἡ θεία χάρις, φλέγουσα νοουμένους Χαλδαίους, καὶ δροσίζουσα Τριάδος θεράποντας· τεσσαρσὶ ἑβδομάσιν ἐτῶν αὐτὴν διακρατήσασαν.

Πεποίκιλται, περιβέβληται, κεκαλλώπισται ἡ Ἐκκλησία· μόρφωσιν τοῦ Δεσπότου τὴν θείαν τῆς σαρκώσεως, καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ τὰ σύμβολα φέρουσα, εἰς τέλος κατὰ τοὺς θείους θεσμούς.

Ἑόρταζε, πανηγύριζε, ὁ χριστώνυμος λαὸς Κυρίου, βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πάλιν διαλάμπουσαν, τὸ κάλλος τῆς θείας εἰκόνος· ἣν Θεὸς ὢν ἐφόρεσεν, ὡς ἄνθρωπος διὰ τὸ σῶσαι ἡμᾶς.

Ἐπτώχευσε, καὶ ἐπείνασε, καὶ ἐδίψησε σαρκὶ ὁ Λόγος· ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης ουσίας ἰδιώματα δι' ὧν περιγράφεται. Οὗτος δὲ τῇ θεότητι ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀπερίγραπτος.

Κατήργηται τὰ τεράστια καὶ μαντεύματα τοῦ Χριστομάχου. Ἴσος γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἐδείχθη ὑψαυχούμενος, τοῖς τούτων συγγράμμασιν, ἃ δικαίως ἐλίκμησαν αἱ τῶν δικαίων φωναί.

Τὰ κρύφια καὶ παμβέβηλα, καὶ ψυχόλεθρα διδάγματά σου, ποία ἐκδιηγήσεται γλῶσσα, ἢ τὴν πρόρρησιν τῆς ἐγγαστριμύθου σου, Ἰωάννη ψευδώνυμε, καὶ πρόδρομε τοῦ ἀντιχρίστου Σατᾶν ;

Οὐκ ἔδει σε, ὦ παράνομε, ὀνομάζεσθαι τοιαύτην κλῆσιν, μᾶλλον δὲ Πυθαγόραν, καὶ Κρόνον, καὶ Ἀπόλλωνα, ἤ τινα τῶν ἄλλων θεῶν, ὧν τὸν βίον ἐζήλωσας, τερπόμενος ταῖς ἀσελγείαις αὐτῶν.

Θ. Ἀΐδιον παντοδύναμον ἀκατάληπτον Τριάδα πιστοὶ πάντες Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα προσκυνήσωμεν καὶ θεολογήσωμεν ἀσυγχύτως κραυγάζοντες· Ἅγιος ἅγιος, ἅγιος εἶ ὁ Θεός.

Θ. Πανύμνητε πολυδόξαστε, μητροπάρθενε Θεοκυῆτορ, λύτρωσαι χαλεπῶν ἐγκλημάτων, τοὺς τιμῶντάς σου τὴν ἄχραντον κύησιν· οὐ γὰρ ἄλλην βοήθειαν κεκτήμεθα πλὴν σοῦ, Θεόνυμφε.

ΩΔΗ Ηʹ.

Προφητικῶς ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθῶμεν

NOTÆ.

(4) A Leonis Armeni tempore, qui post Irenam Augustam regnavit, manifestum est hos computari annos : viginti octo namque anni intercedunt a primo anno Leonis usque ad obitum Theophili, quando sacræ imagines sunt restitutæ.

πιστοὶ πάντες μυστικῶς. Αὕτη γὰρ ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ A Χριστὸς ὁ Λόγος τὴν ἰδίαν στολὴν ἀπέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πολεμικῶς ὥσπερ παρετάξαντο, κατὰ Χριστοῦ τῆς μορφῆς, ὁμοθυμαδὸν Λήζιξ καὶ Ἰωάννης, τὸ ζεῦγος τοῦ Βελίαρ, πελέκει κακίας ἐγκόψαντες τὴν Ἐκκλησίαν.

Τίς μὴ θρηνήσει τὸ μέγα τόλμημα, τὴν θείαν βλέπων μορφὴν, τὴν ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ παλατίου, ὑπὸ ἀνδρῶν ἀνόμων λίθοις βαλλομένην, τῇ διδαχῇ τοῦ Ἰωάννου;

Πῶς οὐ συνῆκας, τυφλὲ πανάθλιε, ἐσκοτισμένε τὸν νοῦν, τὴν ὑπ' οὐρανὸν βλέπων κεκοσμημένην Χριστοῦ τῷ χαρακτῆρι, ἀλλὰ μόνος ἔσχες τὸ φρόνημα τῶν Ἰουδαίων;

Σὺ παντελῶς καθελεῖν ἐνόμισας τῶν θείων ἐκκλη- B σιῶν τὴν σαρκολαμπῆ μόρφωσιν τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων πάντων· ἀλλ' ἡ θεία χάρις καθεῖλέ σου τὴν τυραννίδα.

Τὰ ἱερὰ τῶν ἁγίων λείψανα, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν Λήζιξ ὁ δεινὸς, ἅμα τῷ Ἰωάννῃ, οὐδ' ὅλως προσκυνεῖσθαι ἔφασκον ἀνόμως, οἱ ἀρνηταὶ τῆς εὐσεβείας.

Θ. Παντουργικὴν θεαρχίαν σέβοντες, ἐν χαρακτῆρσι τρισὶ, πάντες εὐσεβῶς, ἄναρχον τὸν Πατέρα, συνάναρχον τὸν Λόγον, Πνεῦμα συνεκλάμπον δοξάσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θ'. Χριστιανῶν ἡ βεβαία γέφυρα, τὸ καύχημα τῶν πιστῶν, καὶ καταφυγή· Δέσποινα Θεοτόκε, αὐτὴ ὑπάρχεις μόνη, πάντας βοηθοῦσα, καὶ σώζουσα ἐκ τῶν C κινδύνων.

ΩΔΗ Θ'.

Τὰ ἔθνη, κροτήσατε· χοροὶ Πατέρων, σπεύσατε· οἱ ἀσκηταί τε καὶ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι, συνέλθετε· ἥκετε, οἱ διωχθέντες πάλαι ἀπὸ τοῦ πλάνου καὶ δυσσεβοῦς Ἰωάννου· στηλιτεῦσαι τὰς μαγείας καὶ μαντεύματα.

Εὐφραίνου, ἡ ἔρημος καὶ οἰκουμένη ἅπασα, τὰ ὄρη πάντα, γλυκασμὸν σταλάξατε, βουνοὶ, ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι Χριστὸς, ὁ Λόγος, εἰρήνην δέδωκε τοῖς ἐν γῇ, καὶ ταῖς θείαις Ἐκκλησίαις τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως.

Θεὸς ἐκδικήσεων νῦν ἐπαῤῥησιάσατο, Χριστὸς D ἐπέστη, ἐνισχύων σήμερον τοὺς θείους διδασκάλους, ἐν παῤῥησίᾳ λέγειν τὴν συγκατάβασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν σάρκωσιν βεβαίως ἐν εἰκόνι περιγράφεσθαι.

Μακρόθυμε Κύριε, ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου! τίς ἀριθμήσει τὴν φιλανθρωπίαν σου; Πῶς βλέπων κτεινομένους διὰ τὴν σὴν εἰκόνα, τοὺς ἱερεῖς σου καὶ ἀσκητὰς, οὐ κατέφλεξας τοὺς πλάνους, ἀλλ' ἠνέσχου ὑβριζόμενος;

Ὁ πήξας ἀσάλευτον τὴν Ἐκκλησίαν, Κύριε, καὶ πύλαι ᾅδου ταύτης οὐ κατίσχυσαν, αὐτὸς τὴν εἰρήνην σου παράσχου τῷ λαῷ σου, ἵνα σε πάντες εἰ-

omnes: hæc enim est dies, in qua Christus Verbum Ecclesiæ suæ propriam restituit stolam.

Hostium instar acies struxerunt adversus Christi imaginem, eodem animi furore Lezius, et Joannes, socii Belial, iniquitatis securi Ecclesiam abscindentes.

Quis non deplorabit magnam hæreticorum audaciam, respiciens divinam imaginem, quæ est in æenea porta palatii, a nefariis hominibus lapidibus percussam, Joannis exemplo?

Quomodo non intellexisti, o capte oculis, et miserrimo, ac mentem obtenebrate, universum orbem Christi charactere insignitum, sed solus tu nactus es Judæorum mentem?

Tu e medio omnino tollere animo cogitasti ex Dei Ecclesiis Christi Domini imaginem carne præfulgentem, et sanctorum omnium; sed divina gratia tuam tyrannidem destruxit.

Sacras sanctorum reliquias, et ipsorum imagines Lezius ille ferus, una cum Joanne, nullo pacto venerandas, impie asserebant, ut pietatis desertores. Gloria Patri.

Omnes pie venerantes Dei majestatem, omnium auctorem, in tribus personis, Patrem videlicet principio carentem, et Verbum coæternum. Spiritum quoque sanctum simul prælucentem glorificemus in sæcula.

O Domina Dei Genitrix, tu sola exsistis Christianorum pons securus, et fidelium gloria atque refugium, a periculis cunctis, omnes adjuvans atque liberans.

ODA IX.

Gentes omnes, plaudite manibus, et sanctorum Patrum chori accurrite, et qui claustra et montes incolitis, convenite omnes, et accedite, quos antea ille seductor et impius Joannes fuerat persecutus, ut eas magicas artes, et fraudes conculcetis, et profligetis.

Lætare, eremus et universus orbis, montes etiam omnes dulcedinem stillate, et valles exsultate, quoniam Christus Dei Verbum pacem omnibus est largitus, et sanctis Ecclesiis fidei unitatem.

Deus ultionum nunc libere egit, Christus astitit, corroborans hodie sanctos Patres, ut ejus adventum libere prædicare valeant, atque imaginibus ejus incarnationem designare.

Longanimis, Domine, quam mirabilia sunt opera tua! quis tuam clementiam recensebit? et quomodo intuens tuos sacerdotes et monachos, dum interficerentur propter tuam imaginem, seductores illos tanti mali auctores non combussisti, sed tantas injurias æquo tulisti animo?

O Domine, qui Ecclesiam tuam inconcussam compegisti, ut portæ inferi adversus eam prævalere nequeant, ipse pacem tuam populo tuo largire, ut

te omnes alacri animo, uno ore laudemus et celebremus.

Anathema sit illis, Domine, qui tuæ incarnationis imaginem non venerantur, in primis vero Joanni, et Antonio, et Theodoro impio, una cum Theodoto, et aliis fidei desertoribus.

O Domine, qui apostolis tuis pacem tuam dedisti, largire etiam nunc omnibus tranquillitatem, tua manu illos congregans, qui sunt dissipati, et tanquam oves rationales, sanctæ tuæ Ecclesiæ gregi illos aggrega. Gloria Patri.

Deitatem glorifico Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unam scilicet naturam in tribus personis, essentiam indivisam suppositis distinctam, simul regnantem, omnia facientem, omnipotentem, perfectum imperium, omnia denique continentem.

Dei Genitrix quæ omnium es auxilium, refugium et protectio, ostende, quæsumus te, quod pro omnibus qui ad te confugiunt, vales intercedere, sicut e contra impios rejicis, tui Filii potentia, omnia siquidem potes, ut ejus Mater.

A λικρινῶς, ἐν μιᾷ δοξολογίᾳ προσκυνῶμεν καὶ δοξάζωμεν.

Ἀνάθεμα ἔστωσαν οἱ μὴ τιμῶντες, Δέσποτα, [illegible] χαρακτῆρα τῆς [illegible] σαρκώσεως, πρὸ πάντων Ἰωάννης, ἅμα σὺν Ἀντωνίῳ, καὶ Θεοδώρῳ τῷ δυσσεβεῖ, Θεοδότῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, τοῖς ἀλάστορσι τῆς πίστεως.

Ὁ δοὺς τὴν [illegible] σου τοῖς ἀποστόλοις, Δέσποτα, καὶ νῦν [illegible] τὴν γαλήνην ἅπασι, συνάγων [illegible] χειρί σου, τοὺς διεσκορπισμένους· καὶ ὥσπερ πρόβατα λογικὰ, συναρίθμησον τῇ μάνδρᾳ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας σου. Θ.

Δοξάζω θεότητα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, τὴν μίαν [illegible] τρισὶν ὑποστάσεσι, οὐσίαν ἀμέριστον, διαιρετὴν προσώποις, ὁμοβασίλειον, παντουργὸν,
B πανσθενῆ, τελεαρχίαν, τὴν συνέχουσαν τὰ σύμπαντα. Θ.

Ἡ πάντων βοήθεια, καὶ σκέπη καὶ ἀντίληψις δεῖξον, ὅτι δύνασαι πρεσβεύειν ὑπὲρ πάντων [illegible] σὲ καταφευγόντων, καὶ ἀπελαύνεις τοὺς δυσσεβεῖς τῇ δυνάμει τοῦ Υἱοῦ σου· ὡς γὰρ μήτηρ πάντα δύνασαι.

S. THEODORI STUDITÆ

IAMBI DE VARIIS ARGUMENTIS.

Sancti Patris nostri et confessoris Theodori præpositi Studitarum Iambi de variis argumentis.

C Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, Ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις.

(SIRMOND. p. 597)

I. — *In reliquias sanctorum martyrum.*

Diam in reliquiis affluentem gratiam,
Hæmorrhoissæ qui fidem feret, auferet.
Nam qui has tetigerit, sicut illa fimbriam,
Corpore validior fiet, anima sanctior.

II. — *In cellam Patris nostri.*

Me, cella, luge, segnem habens operarium,
Unum inter omnes, quo tulisti, pessimum.
Non ego precum te condecoro lumine,
Nec pinguefacio lacrymarum rivulis,
Nec purgo denique castitatis moribus.
At tu omnium lux, et salus, rerum sator,
Tui ad timorem expergefac, exsuscita.
Annue, ad amorem charitatis ut tuæ
Subvectus alis evolem affectus supra,
Dum recte agendi tempus usque suppetit:
Ut gratiarum gloriam et laudem offeram
Tibi, qui salutem concupiscis omnium.

III. — *In renuntiantes.*

Procul, o doloso refugiamus sæculo,
Christus vocat, prosperemus, hæc tuta est via,

Α'. — Εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων.

Χάριν βρύουσαν θείαν ἐν τοῖς λειψάνοις,
Πᾶς τις συλλάβοι πίστιν αἱμόρρου φέρων.
Ψαύων γὰρ αὐτῶν, ὡς ἐκείνη κρασπέδου,
Ῥώσειε σῶμα, καὶ ψυχὴν ἁγιάσει.

Β'. — Εἰς τὴν κέλλαν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν.

Θρήνει με, κέλλα, σχοῦσα νωθρὸν ἐργάτην,
Μόνον κάκιστον ὧνπερ ἔσχες κτητόρων.
Οὐ λαμπρύνω σε τῶν προσευχῶν τῷ φάει,
Οὐ [illegible] πιαίνω τῇ ῥοῇ τῶν δακρύων,
Οὐδ' αὖ καθαίρω τῆς ἁγνείας τοῖς τρόποις.
Ἀλλ' οὖν σὺ, Σῶτερ, Κτίστα, Φωστὴρ τῶν ὅλων,
Ἔγειρον, ἐξύπνισον εἰς τὸν σὸν φόβον·
D Πρόσνευσον [a] εἰς ἔρωτα τῆς σῆς ἀγάπης,
Πτέρωσον ἀρθῆναί με τῶν παθῶν ἄνω,
Ἕως πάρεστι καιρὸς εἰς εὐπραξίαν·
Ἵνα προσοίσω δόξαν εὐχαριστίας
Σοὶ τῷ θέλοντι πᾶσι τὴν σωτηρίαν.

Γ'. — Εἰς ἀποτασσομένους.

Ἄνδρες βροτοὶ, φύγωμεν ἐκ κόσμου πλάνου,
Χριστὸς καλεῖ, δράμωμεν· εὔπλους γὰρ βίος,

VARIÆ LECTIONES.

[a] al. πρόσνευσον.

Ζάλης, μεριμνῶν καὶ στροφῶν ὑπερπλέων
Φροντὶς γὰρ αὕτη τῷ μοναστῇ καὶ μόνον,
Τυχεῖν ἐκείνου τοῦ γαληνοῦ λιμένος,
Ἐν ᾧ πέπαυται τῶν λυπηρῶν πᾶς πόνος.
Ὢ πῶς πάνυμνος ὁ ξένος τούτων βίος!
Καὶ τίς φρόνιμος πραγματευτὴς κερδάνων,
Ὅς πάντ' ἀφεὶς ἕλοιτο τὸν σταυρὸν φέρειν;

Δ'. — Εἰς ἡγούμενον.

Οἷόνπερ ὕψος τῆς προεδρίας βλέπων,
Κατ' ἀξίαν προσβαίνε τῷ βαθμῷ τρέμων.
Εἵλου γὰρ ἔργον κινδύνων πολλῶν γέμον,
Πολλῆς μερίμνης, οὐδὲ μικρᾶς φροντίδος.
Σκόπει, προμηθοῦ γρηγόρως οὓς ἐξάγεις,
Μή σου συληθῇ θρέμμα πως ἀπειρίᾳ·
Σαυτὸν τεθεικὼς εἰς καλῶν ἔργων τύπον.
Εἴσῃ γὰρ εἰδὼς, ὡς ὑφέξεις τὸν λογον,
Ὅταν καθεσθῇ Χριστὸς εἰς πάντων κρίσιν.

Ε'. — Εἰς ὑποτακτικόν.

Δεῦρ' ἐλθὲ, πύκτα, δεῦρό μοι στῆθι ζέων,
Τοὺς αὐχένας σου κλῖνον εὐεπηκόως,
Ὅλος ταπεινὸς, νεκρὸς ὢν ἐν τῷ θέλειν·
Πᾶν ἐνθύμημα φανερῶν τῆς καρδίας,
Ὡς ἂν τελείως ἐμμένῃς τῷ σταδίῳ.
Μή σ' ἐκφοβείτω μήτ' ἔρημος, μὴ στύλος,
Μήτ' ἄλλο τάγμα τῶν θεοδρόμων βίων.
Προὔχεις ἁπάντων, ὡς θεογράφως ἔχει·
Τοῦ μαρτύρων πρώτου γὰρ οὐδὸν ἀνύεις.

ς'. — Εἰς τὸν τὰ δεύτερα φέροντα.

Μωσῆς μὲν ἄρχων, Ναυίδης δὲ συνθέων,
Εὐθὺς μετ' αὐτὸν, ὡς παραστάτης ξένος.
Καὶ σὺ πρόσωπον δεύτερον στάσει πέλων,
Πῶς τὴν ἀδελφότητα συγκρατεῖς, σκόπει·
Ἡγοῦ, καθηγοῦ, καὶ συνασπίζου τόνῳ,
Εἰρηνικῶς τε, συμπαθῶς, καὶ πραέως,
Νόμους φυλάττων ἐκ Θεοῦ τοὺς κειμένους,
Κρίσεις δικαίας ἐκφέρων ἀπροσκόπως·
Νῦν μὲν συναλγῶν τοῖς κάμνουσιν ἐκ πάθους,
Νῦν δὲ προθυμῶν τοὺς τρέχοντας ἐκ πόθου·
Ἵν' ἀξιωθῇς ἐννόμου δημαρχίας,
Ὡς αὐτὸς ἄξων τὸν λεὼν τοῦ Κυρίου.

Ζ'. — Εἰς τὸν οἰκονόμον.

Ἔργον Στεφάνου, τοῦ στέφους τῶν μαρτύρων,
Λαχὼν, ἐπάρχειν εἰς τὸ τὰς χρείας νέμειν,
Τῇ Χριστολέκτῳ τῶν ἀδελφῶν πληθύϊ·
Δίδου κόπους σου τῷ Θεῷ καθημέραν,
Τηρῶν ἕκαστον ὡς μέλος σὸν ἐμπόνως·
Οὐ γὰρ σχέσει τὸν, τὸν δὲ μίσει καὶ φθόνῳ,
Πάντων δ' ὁμοίως προσβλέπων τὸ συμφέρον,
Ὡς μὴ κινεῖσθαι τόν τινα πρὸς ἃ χρεών·
Ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ τὸ προσῆκον εἰσφέροις.
Ὡς ἂν πρεπόντως ἐκτελῶν σου τὸν δρόμον,
Ἀπροσκόπως τε, πανσθενῶς, θεοφρόνως,
Τὸν μισθὸν εὕροις ἧσπερ εἷλω φροντίδος.

Η'. — Εἰς τοὺς ἐπιστημονάρχας.

Οἱ τῆς ἀδελφότητος ἐξειληφότες,
Κρίσιν τε κρίνειν, καὶ δίκαιον ἐξάγειν,
Μὴ δὴ κατ' ὄψιν ἐξάγοιτε τὰς φάσεις·
Μὴ προσπαθείᾳ, μηδὲ μήνιδος χάριν,
Μὴ προσφιλεῖ τε, μηδ' ἀπεχθεῖ καρδίᾳ·

A Curis, procellis, fraudibus supernatans.
Nam cura monacho residua est hæc unica,
Portum quietis tandem ad illum appellere,
Ubi labor omnis et molestiæ silent,
Ubi jugis hymnus, vitaque his carens malis.
Negotiator ergo quis prudens erit,
Qui derelictis omnibus tollat crucem?

IV. — *In præpositum.*

Quantum regentis sit cacumen, pervidens,
Tremebundus illum, ceu decet, gradum pete.
Vario subisti plenum opus discrimine,
Magnisque curis, plurimisque angoribus.
Vigilanter insta, quos regis circumspice,
Nulla ut ovis usquam tibi pereat ignavia:
Dans operis in te specimen et formam boni.
B Reddenda ratio te manet quippe, ut scies
Christus ubi judex omnium consederit.

V. — *In subditum.*

Ades, pugil, ades fervidis votis flagrans:
Obtemperantes subde cervices jugo,
Totus humilis, totus volendi nescius:
Et cogitatus cordis omnes explica,
Quam per labori, quam libens, stadium teras.
Non te columna, non eremus terreat,
Non alia vitæ forma, quamvis asperæ,
Tu vincis omnes, Litteræ ut sacræ docent,
Viam supremi martyrum ducis tenens.

VI. — *In eum qui secundas obtinet.*

Regente Mose, Navides aderat comes,
Proximus ab illo, ceu novus parastates.
C Sic tu secundas qui gradu partes geris,
Quo more fratres temperes, considera.
Præi, guberna, omnique cura protege,
Pacifice, amanter, condolenter, comiter:
Leges superne traditas custodiens,
Casto integroque judicans examine:
Modo languidis, ægrisque ab affectu indolens,
Modo vegetos, alacresque per amorem incitans:
Ut populi habenis dignus, ex lege imperes,
Tanquam ipse ducens tu quoque populum Dei.

VII. — *In œconomum.*

Stephani, coronæ martyrum, munus gerens,
Hanc nactus es curam, ut quæ opus sunt dividas
Fratrum catervæ, proprio Christi gregi.
Deo labores offer in diem tuos,
Tua quasi membra sedulo cunctos fovens:
D Non huic benignus, durus illi, aut invidus,
Sed cuique pariter providens quod congruit,
Nemo ut laboret quærere, quibus indiget
Sed ipse sponte subministres omnia.
Ut rite cursus spatia cum peregeris,
Forti, pioque animo, et inoffenso pede,
Sumas laborum, quos tulisti, præmia.

VIII. — *In epistemonarchas.*

Fratrum in corona qui sedetis judices,
Ut æqua recto judicetis calculo,
Nolite voces ad oculum depromere:
Non ullo amoris, non furoris impetu,
Nec ut favori dediti, nec ut odio,

Sed corde miti, condolenti, flebili,
Deliberate, leniter, viriliter :
Animum acuentes, more teli, innoxium,
Dirigite certas in scopum sententias :
Veri incubantes semper ut vestigiis,
Judicia Christo deferatis integra :
Nam quæ facitis arbitria, vos eadem manent.

IX. — *In observatores.*

Vos, vicem oculorum fratribus qui impenditis,
Speculamini, observate cunctos acriter,
Interdiu, noctuque, seu meridie,
Ne quando juvenes uspiam una sint duo :
Ne coitiones, neve contubernia,
Licentiæque pestis, et tenebrarum opus,
Risus soluti, injuriæ petulantia,
Malique quidquid a Deo procul fugat :
Hæc nuntiantes perpetim rectoribus,
Sincera apertæ veritatis regula.
Sic vos reapse semper aspiciat Deus,
Et digna pulchri muneris det præmia.

X. — *In canonarchen.*

Lyræ sacrorum præsides qui carminum,
Tubæ instar esto cantuum moderamine.
Da signa ligno tempori, ceu res jubet,
Et plectra linguæ primus ad melos move,
Versum decenter concinendum proferens,
Clara, suavi voce, et instar organi,
Fratrum canoris ora concinnans modis.
Tum cuncta cunctis congruenter impera,
Nihil dolori, iræve dans, aut gratiæ :
Sed sicut æqua ratio poscit, ac modus.
Tua quippe cuncti membra sunt ; sunt et Dei.
Deus coronam sic agenti conferet.

XI. — *In taxiarchen.*

At tu, ordinandi cui potestas obtigit,
Ut taxiarches additus populo Dei,
Modum, ordinemque tempore observa et loco,
Sive redeundum, sive eundum est quopiam,
Dum dignitate præditis occurritur,
Dum Domini ad ædem convenire mos jubet :
Ratione cunctos collocabis, ac modo,
Suum cuique rite procurans gradum,
In veste, gressuque exigens decentiam,
Hæc si perite feceris, si serio,
Si mansuete, si pie, si provide,
Mercedis ingens a Deo stat gratia.

XII. — *In cellarium.*

Quis te magis, fili, Dei est operarius ?
Opus laboris plenum habes præ cæteris,
Fraternitatis qui præes cibariis.
Incumbe totis diligenter viribus,
Quod cuique debes, congrue dispertiens.
Assuesce multis postulatum vocibus,
Hoc illum, at illo sustinens vultu alterum,
Miti, sereno, condolenti, flebili.
Sic tibi corona cinget, ut Stephano, caput.

XIII. — *In prandii ministrum.*

Fratrum coronæ prandium, fili, apparans,
Ordine locatas rite mensas instrue.

A Ἀλλ' ἠπίως τε, συμπαθῶς, οἰκτιρμόνως,
Βουλευτικῶς τε, μακροθύμως, εὐτόνως·
Τὸν νοῦν ἀκραιφνῶς ὀξύναντες, ὡς βέλος,
Κατὰ σκοπὸν βάλλοιτε τοὺς εὐθεῖς λόγους.
Ὅπως τ' ἀληθεῖ παντὶ θηρῶντες λόγῳ,
Θεῷ δικαίας προσφέροιτε τὰς κρίσεις·
Ὢ γὰρ κρινεῖτε, καὶ κριθήσεσθε τρόπῳ.

Θ'. — Εἰς τοὺς ἐπιτηρητάς.

Τάξει τεθέντες ὀμμάτων τοῖς συγγόνοις,
Ὁρᾶτε, καὶ τηρεῖτε πάντας εὐσκόπως,
Ἐν ἡμέραις, ἐν νυξὶν, ἐν μεσημβρίαις,
Μήπου προσωπα τῶν νέων εἶεν δυο,
Μήπου γίνωνται φατρίαι συσκηνίαι,
Παρρησιῶν ὄλεθρος, ἔργα τοῦ σκότους,
Στρηνοὶ γέλωτες, ὕβρεως ἀταξίαι,
B Καὶ πᾶν πονηρον τοῦ Θεοῦ πόῤῥω φέρον·
Ταῦτ' ἐκλαλοῦντες πυκνὰ τοῖς προεστῶσιν,
Ἀπροσπαθείᾳ, τῆς ἀληθείας λόγῳ·
Τύχοι τε θείας ἀτρεκῶς ἐποψίας,
Την ἀντάμειψιν τῶν καλῶν ἐσχηκότες.

Ι'. — Εἰς τὸν κανονάρχην.

Ἀρχηγὸς ἑστὼς τῆς λύρας τῶν ᾀσμάτων,
Σάλπιγξ φάνηθι τῇ μελῳδίᾳ ξένη.
Σάλπιζε καιρῷ τὸ ξύλον, καθὼς δέοι,
Κίνει δέ σου τὴν γλῶτταν ὡς πλῆκτρον φέρων
Ἀεὶ πρεπόντως τὸν στίχον συνεισάγων
Ἀσύγχυτον, κάλλεχον, ὀργάνου δίκην,
Τὸ τῆς ἀδελφότητος εὐρυθμῶν στόμα.
Τάσσεις ἅπαντα πᾶσιν ἀξιοχρέως,
Μὴ πρὸς χαριν, μη μῆνιν, ἢ λύπης δοσιν,
C Ἀλλ' ἐν δικαίῳ τῷ λόγῳ, καὶ τῷ τροπῳ.
Πάντες γὰρ εἰσι τοῦ Θεοῦ καὶ σοῦ μέλη.
Οὕτως φρονῶν γοῦν ἐκ Θεοῦ λήψῃ στέφος.

ΙΑ'. — Εἰς τὸν ταξιάρχην.

Τοῦ ταξιαρχεῖν τὸν λόγον δεδεγμένος,
Ὡς ταξίαρχος τοῦ λεῶ τοῦ Κυρίου,
Τάξιν φύλαττε παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ,
Ἐν εἰσόδοις ὁμοῦ τε καὶ διεξόδοις,
Ἐν ταῖς ὑπανταῖς ὄψεων τῶν ἐξόχων,
Ἐν ταῖς ἀθροισμοῖς τοῦ ναοῦ τοῦ Δεσπότου.
Χοροστατῶν απαντας εἱρμῷ καὶ λόγῳ,
Τηρῶν ἑκάστου την τεταγμένην βασιν·
Στολὴν ἀπαιτῶν, καὶ βάδισμα τὸ πρέπον.
Εἰ ταῦτα ποιῇς ἐμφρόνως, καὶ συντόνως,
Θεοπρεπῶς τε, πραέως, κεκριμένως,
D Ἕξεις χάριν, καὶ μισθὸν ἐκ Θεοῦ μέγαν.

ΙΒ'. — Εἰς τὸν κελλαρίτην.

Τίς ὡς σὺ, τέκνον, ἐργάτης Θεοῦ πέλει ;
Ἔχεις γὰρ ἔργον σφόδρα τῶν ἄλλων πλέον,
Τῶν τῆς ἀδελφότητος ἄρχων βρωμάτων.
Ὅλας προσεῖθε πανσθενῶς τῇ φροντίδι,
Διδοὺς ἑκάστῳ τὸ προσῆκον ἐν κρίσει.
Πυρὰς [a] δέχοιο τῆς πολυζητησίας.
Ἐκεῖνον οὕτως, ἄλλον ἀλλοίως φέρων,
Πράως, γαληνῶς, συμπαθῶς, οἰκτιρμόνως.
Οὕτως γὰρ ἕξεις σὺν Στεφάνῳ τὸ στέφος.

ΙΓ'. — Εἰς τὸν ἀριστητήριον.

Ἀριστοποιῶν τοῖς ἀδελφοῖς σου, τέκνον,
Εὖ μοι στόβαζε τῶν τραπεζῶν τὰς θέσεις,

[a] Al. πείρας.

Σταθμῷ τὸν ἄρτον, εἴ τι δ' ἂν βρωτὸν τύχῃ,
Ἴσως μερίζων, τοῖς δὲ μείζοσι πλέον.
Διπλῆς τιμῆς γὰρ ἀξιοῖ τούτους λόγος.
Φείδου δ' ὁμοίως καὶ τὸν ὑστεροτάτην·
Ἅπας γάρ ἐστι σὸν μέλος, κἂν οὐκ ἴσως·
Καὶ μὴν παρεστὼς ὡς τραπέζῃ Δεσπότου,
Ἀποστόλοις νόμιζε δουλείαν φέρειν.
Στρέφου, θεώρει, ξηρὸν ἄλλοπερ νέμων.
Ἵν' εὖ γένηται καὶ χάρις σοι πλουσία.

ΙΔ'. — Εἰς τὸν ὀψοποιόν.

Τὸν ὀψοποιὸν τίς σε, τέκνον, οὐ στέφει,
Πολὺν φέροντα τὸν κόπον καθημέραν;
Δουλευτικόν σοι χρῆμα, μισθὸς δ' οὖν μέγας.
Χρῆσις ῥυπώδης, ἀλλὰ πλυτρὶς πταισμάτων.
Φλέγει σε νῦν πῦρ, οὗ τὸ μέλλον δὲ κρίνει·
Προσβὰς σταθηρὸς λοιπὸν εἰς τὴν ὀψίαν,
Ἕωθεν εὐθὺς κλῶν δαλοὺς, χύτρας πλύε,
Βρώσεις προσεψῶν, ὡς Θεοῦ, τὰ τῶν τέκνων·
Εὐχαῖς ἁλίζοις ταῦτα ὥσπερ ἀρτύσεις,
Ἵν' εὐλογηθῇς ὡς Ἰακὼβ τῷ πάλαι,
Καὶ χαῖρε τούτοις ἐκτελῶν σου τὸν δρόμον.

ΙΕ'. — Εἰς τοὺς ῥαφεῖς, ἤτοι βεστιαρίους.

Ὑμεῖς ἔπαρχοι, καὶ διαιτηταὶ μάλα
Τῶν τῆς ἀδελφότητος ἀμφιασμάτων,
Ἀγὼν ὑμῖν οὐ μικρὸς ἐν τούτῳ πέλει,
Φροντὶς δὲ πολλὴ, καὶ μέριμνα, καὶ κόπος,
Ῥάπτειν, νεουργεῖν, ἐκκαθαίρειν, καὶ πλύνειν,
Νέμειν ἑκάστῳ τὸ προσαρμόζον λόγῳ,
Ἴσως μὲν οὐχ, ἴσως δὲ φίλτρῳ καὶ πόθῳ
Ἄλλου γὰρ ἄλλος ἀξιώτερος πόνῳ.
Σκοπεῖτε λοιπὸν ταῦτα ποιεῖν σωφρόνως,
Ὅπως ἀμοιβῶν ἀντιλήψεσθε χρέος,
Πρὸς τοῦ Θεοῦ διδόντος ἀξίας δόσεις.

Ις'. — Εἰς τοὺς ἀφυπνιστάς.

Πρὸς πᾶσιν ἄλλοις οὐδ' ὑμῖν μικρὸς κόπος,
Διεξαναστᾷν τοὺς ὑπνώδεις συγγόνους,
Συνεισελαύνειν τοὺς γυρευτὰς εἰς μέσον.
Τοίνυν ἐπειδὰν σαλπίσῃ τις τὸ ξύλον,
Ὡς ἄγγελοι παρευθὺ δεδραμηκότες,
Εἰς πάντα κοιτωνίσκον, εἰς κρυπτὸν τόπον.
Ἐγείρετε πρὸς ὕμνον ἀχράντων λόγων,
Συνεισφέροντες εἰς νεὼν τοῦ Δεσπότου,
Ἐν ἡμέραις, ἐν νυξὶν, ἐν μεσημβρίαις,
Ἕκαστον αὐτῶν προσκαλοῦντες εὐθέτως.
Ὅως ὑμῖν τὸν μισθὸν ἄξιον νέμῃ,
Ὁ πάντα μετρῶν, καὶ νέμων κατ' ἀξίαν.

ΙΖ'. — Εἰς τὸν νοσοκόμον.

Τὸ χρῆμα θεῖον, ἀσθενῶν βάρη φέρειν.
Τούτου λαχὼν πύκτευσον, ὦ μοι τεκνίον,
Θερμῶς, προθύμως ἐκτελεῖν σου τὸν δρόμον,
Ἕωθεν εὐθὺς τοὺς κλινήρεις σου βλέποις,
Ἄλλου πρὸ παντὸς φαρμαλεύων τοῖς λόγοιν,
Εἶτ' αὖ πρεπόντως προσφέροις σίτων δόσεις,
Ὡς χρὴ δ' ἑκάστῳ, συνδιακρίσει λόγου.
Μέλος γάρ ἐστι, μὴ παρέρχου τὸν πέλας.
Οὕτως ὑπηρετοῦντι μισθός σοι μέγας,
Φῶς ἀπρόσιτον, οὐρανῶν εὐκληρία.

ΙΗ'. — Εἰς τοὺς νοσοῦντας.

Τό τῆς νοσου μοι δῶρον σὺ, τέκνον, δέχου,

A Panem ex amussi, et si quid est edulii,
Partire ab æquo, plus tamen majoribus:
Nam duplici honore hos affici ratio jubet.
Reverere pariter infimo situm gradu,
Nam membra cuncti sunt tua, haud æque tamen:
Christique tanquam appareas convivio,
Apostolis te tunc ministrare æstima.
Appone, tolle, verte te, circumspice:
Ut copiosa redeat ad te gratia.

XIV. — *In coquum.*

Dignum corona te coquum quis abnuat,
Cujus perennis in dies durat labor?
Servile munus est, at ingens præmium:
Immunda res, sed qua lavantur crimina.
Nunc ignis urit, ne futurus devoret.
B Age ergo, lætus ad coquinam convola.
Et mane torres dissecta, ollas elue,
Fratrum tuorum, ceu Dei, cibos coque,
Precibus subinde condiens, tanquam sale:
Benedictionis Jacob ut sis particeps:
Istisque vitam claudere in studiis juvet.

XV. — *In sartores seu vestiarios.*

Vos administri et præsides potissimi
Cultus domus, reique vestiariæ,
Nec difficultas parva vestro in munere,
Sed cura certe plurima, et studium, et labor,
Suere, novare, colluere, detergere,
Dividere cuique, recta quod ratio monet,
Non sorte eadem, verum amore haud dispari,
Quippe alter altero ob laborem est dignior.
C Videte porro provide his fungamini:
Mercedis ut ab illo feratis gratiam,
Æquata meritis qui rependit præmia.

XVI. — *In excitatores.*

Nec parvus inter cæteros vobis labor,
Exsuscitare somnolentos congreges,
Locumque in unum parte ab omni cogere.
Simul ergo ligni nota personuit tuba,
Mox angelorum more cursum intendite
Cellas per omnes, tecta per cubilia.
Divini ad hymnos excitate carminis,
Et Domini ad ædem sedulo compellite,
Interdiu, noctuque, seu meridie,
Unum evocantes quemque quam scitissime:
Vos congruenti præmio ut remuneret,
D Qui cuncta justis rite partitur modis.

XVII. — *In ægrorum curatorem.*

Divina res est compati ægrorum malis.
Has ergo partes sustinens, fili, stude,
Prompte ac libenter, quem tenes, cursum sequi:
Lecto jacentes luce prima invisere,
Primumque blandis confovere affatibus:
Post hæc parata condecenter inferens,
Ut cuique quadrant, esculenta divide.
Cave relinquas proximum: pars est tui.
Dum sic ministras, magna merces te manet,
Lux sempiterna, sors beata cœlitum.

XVIII. — *In ægrotantes.*

Mihi rite, fili, munus hoc morbi cape;

Cœlestis ista est cura providentiæ.
Fer æstuantis fortiter flammam mali,
Et molli habendæ rore tinge gratiæ.
Job æmulare, paria cum viro loquens,
Qui nec loquendo decipi se passus est.
Si forte transit quispiam, haud cerne et tace,
Contentus illa, quam tui curam gerunt,
Ut sic in ægro cor hilarescat corpore.

XIX. — *In sutores.*

O quantus artis est honos sutoriæ !
Ars nempe Pauli maximi est apostoli.
Ejus laborum provocati memoria,
Perferte, velut operarios Christi decet,
Quos hæc in horas cura sudores creat.
Sectis decenter pellibus, quantum est opus,
Vetera innovate, deinde nova compingite,
Nec quidquam inerti projicite socordia,
Quod velut ineptum projici non debeat :
Ne quid vicissim parcius concidite.
Nam cuncta recte si geritis, atque ordine,
Par lucta vobis martyrum est certamini.

XX. — *In dormitorium.*

Sommum levandis qui dedisti sensibus,
Longæ diei quos labores atterunt,
Mihi soporem, Christe mi, Verbum Dei,
Da, quæso, facilem, da brevi cursu levem,
Et turbulentis liberum phantasmatis,
Desiderandis affluentem somniis.
Tum me vocantis suscita ad ligni sonum,
Exspergefactum, alacrem et aptum cantibus,
Stabiles in hymnis rite confirmans pedes,
Mentem a protervis dæmonum tutans dolis,
Clarosque linguæ dans modos, queis gloriam,
Tuæque laudes intonet potentiæ :
Ut sic peracta nocte purus, lumine
Legum tuarum perfruar diluculo.

XXI. — *In divites ac pauperes.*

Memento qui sis, o homo, qui impendeat,
Quam sedem inhabites, quo migrandum denique,
Ad supera prorsus tende curis omnibus.
Plurima ibi lux, at pœna porro indesinens.
Hic quidquid est, id aura, fluctus, somnium.
Liquatur aurum, laus perit, alia effluunt,
Planctuque, lacrymisque hic redundant omnia.
Cave ne inane tempus elabi sinas,
Quod nec retro redire, nec falli potest.

XXII. — *In mundanos.*

Christi sequaces mansueti et optimi,
Cur efferatos mutuis discordiis,
Ejus tremendam non pudet domum ingredi ?
Sacrosancta dona quomodo libabitis ?
At enim et Judas impio accedens dolo,
Foris salutans, sed furens intrinsecus,
Dirus magistri venditor patuit sui.
Huc ergo ne quis hostem habens gradum ferat :
Mucronis aciem pectori infigens suo,
Flammas perennes præmii referet loco.
Hæc nos scientes, valde amemus invicem.

A Ἐπισκοπὴ γάρ ἐστι θείας φροντίδος.
Φέροις ἀνεκτῶς τῆς καμίνου τὴν φλόγα,
Ἐν τῷ δροσισμῷ τῆς ἀπευχαριστίας.
Ἰὼβ γένοιο, τοὺς ἐκείνου φῶν λογους,
Ἐφ' οἷς ἁμαρτεῖν οὐκ ἀνῆκε κἂν λόγῳ.
Κἂν δ' αὖ παρέλθῃ τίς σε, μὴ βλέψας, σίγα,
Ἐν πᾶσιν αἰνῶν τῇ κατὰ χρείαν δόσει·
Ἵν' εὖ παθήσῃς σώματι πρὸς καρδίαν.

ΙΘ'. — Εἰς τοὺς σκυτεῖς.

Πεδιλοποιῶν ὡς ἄριστος ἡ τέχνη !
Ἀποστόλου γάρ ἐστι Παύλου, τοῦ πάνυ.
Ζηλοῦντες αὐτοῦ τοὺς ἱδρῶτας τῶν κόπων,
Δέξασθε θερμῶς τοὺς πόνους καθημέραν,
Ὡς ἐργάται Χριστοῖο, τῆσδε φροντίδος.
Δέῤῥεις τε βύρσας, ὡς δέον, τετμηκότες,
B Παλαιὰ καινουργοῦντες, εἶτα καὶ νέα,
Μὴ νωθρότητι πρὸς παράχρησιν λόγου,
Ῥικτοῦντες, εἴ τι τῶν ῥιφῆς οὐκ ἀξίων,
Ἢ τὴν τομὴν φέροντες ἐλλειπῶς ὕπερ.
Ἅπαντα γὰρ ποιοῦντες ἀξιοχρέως,
Τῶν μαρτυρούντων ἐξανύσετε δρόμον.

Κ'. — Εἰς τὸ κοιμητήριον.

Ὁ δοὺς τὸν ὕπνον πᾶσιν, εἰς λύτρον πόνων,
Ὧνπερ παρέσχεν ἡ διαυγὴς ἡμέρα,
Κἀμοὶ παράσχου, Χριστέ μου, Θεοῦ Λόγε,
Κοῦφον τὸν ὕπνον, ἡδὺ καὶ ταχὺ δρόμον,
Φαντασμάτων μὲν τῶν κακῶν ἐξωσμένον,
Ὀνειράτων δὲ τῶν καλῶν πεπλησμένον.
Καί μ' ἐξέγειρον κρουσματοῦντος τοῦ ξύλου,
Ἀνέκλυτον, σταθηρὸν εὐθύμως ᾄδειν,
C Ἱστῶν πόδας μου καρτερῶς ἐν αἰνέσει,
Φρουρῶν νόας μου δαιμόνων πανουργίας,
Γλῶσσαν τρανῶν μου πρὸς τὸ μέλπειν εὐτόνως,
Εἰς δόξαν αἶνον τοῦ μεγίστου σου κράτους·
Ὅπως τέλειος νυκτερεύσας, ὀρθρίσας,
Τὸ φῶς ἴδω σου τῶν ἐντολῶν πρωΐθεν.

ΚΑ'. — Εἰς πλουσίους καὶ πένητας.

Ἴσθι τίς ὤν, ἄνθρωπε, καὶ τί σοι μένει,
Ὅπη παροικεῖς, καὶ μεταστατέον ἔχεις,
Ὅλος γίνοιο πρὸς τ' ἄνω τῇ φροντίδι.
Πλῆρές γ' ἐκεῖ φῶς, ἀλλὰ καὶ κρίσις ἄληξ.
Τῷ τῇδ' ὅ τ' εἴποις, αὔρα, ῥοῦς, καὶ νυκτόναρ
Χρυσὸς χεοῦται, δόξ' ἀπανθεῖ, τἄλλα ῥεῖ,
Πολύστονα, θρηνηρὰ πάντα τἀνθάδε,
Ἔχε προσεκτῶς μή σε κυλίσῃ χρόνος,
D Οὗ μὴ πάλιν ἄγρευτον, ἢ παικτὸν πέλει.

ΚΒ'. — Εἰς κοσμικούς.

Χριστοῦ μαθηταὶ, τοῦ καλοῦ καὶ πρᾳέος,
Μῆνιν φέροντες εἰς ἑαυτοὺς ταῖς μάχαις,
Πῶς εἰς τὸ αὐτοῦ βαίνετε φρικτὸν δόμον ;
Δώρων πανάγνων πῶς μεθέξετε ξένως ;
Καὶ μὴν Ἰούδας ὁ προσελθὼν ἐν δόλῳ,
Φιλῶν μὲν ἔξω, μηνιῶν δὲ τοῖς ἔσω,
Ὤφθη μαθητὴς πεπρακὼς τὸν Δεσπότην.
Μηδεὶς παρείτω λοιπὸν ἐχθρωδῶς ἔχων,
Ξίφος κατ' αὐτοῦ πηγνύων τῇ καρδίᾳ,
Αἰώνιον πῦρ ἀντίδωρον λαμβάνων.
Γνόντες τὰ τῇδε, προσφιλῶς σχῶμεν πάνυ.

ΚΓ'. — Εἰς ὁδίτην.

ὸν καθέζου πᾶς τις ὕβρεως δίχα·
γάρ ἐστιν οἶκος ἔνθαπερ, φίλε.
σας δὲ, λέξον αἰτίαν, καθ' ἣν πάρει,
μικρὸν αὖτε μακροθυμῶν τὴν φάσιν.
δὲ βαίνων σὺν φόβῳ τε καὶ πόθῳ,
εσπότῃ σου τὰς προσευχάς σου δίδου.
ιν δὲ φάσκε τῶν ματαίων τοῦ βίου,
γχάνων γε τοῖς φυγοῦσι τὸν βίον·
εἴ τι σεμνὸν, εἴ τι τερπνὸν ἐν λόγοις,
ὑαγῶς ἐνθένδε, καὶ σωτηρίως,
στροφήσῃς εἰς τὰ οἰκεῖα τρέχων.

ΚΔ'. — Εἰς τοὺς παριόντας.

σου πορεύῃ τὴν ὁδὸν, φίλε, σκόπει·
ρακτικὴν δὲ λεκτέον, καὶ γνωστέον.
ινοὶ, λόχοι, θήρατρα πολλὰ τοῦ Πλάνου,
ι φθόνοι, γέλωτες, ὕβρεως χόροι,
εία, δόξα, χρημάτων ἔρως, φόνοι,
, κλοπὴ, μοιχεία, καὶ πᾶν ἄλλο τι,
ροσπαρῇς που, μὴ πέσῃς πτῶμα μέγα [b].
συμβέβηκεν, ἐξανάστα τῷ τάχει.
πυρὸς δίκη σε παμφάγου μένει.

ΚΕ'. — Ἐπίγραμμα εἰς τὴν μονήν.

ύλιον πέφηνα ποίμνης αἰσίας.
ρεροταγοῦς [c] γάρ εἰμι φωτοπροδρόμου,
[d] λογικῶν θρεμμάτων πεπλησμένης,
ίος ἄζυξ, ὧν πόλις ὕψους πόλος,
ᾶς ἕκαστος καὶ καθεὶς ἅπαξ πόθῳ,
ὔτινός τι τοῦ γε πάντων κτημάτων.
ος γὰρ αὐτοῖς ἡ Θεοῦ σχέσις μόνη.
σφαλὴς, ὡς ἐσθλὸς ἤνυσται δρόμος,
κοινοβιακῶς πανταχῶς ἐζηκότων.

ΚϚ'. — Εἰς τὸν πυλωρόν.

παρεστὼς ἔνθαπερ, τέκνον, φόβῳ·
γάρ ἐστι θείας εἰσοδεξόδου.
, δέχοιο τὰς φάσεις ἐν συγκρίσει,
ιλλε ταῦτα τῶν ὅσα πρέπον φάναι,
δ' ἐκεῖνα τῶν ὅσα βλάβην φέρει,
ἔνδον, ἔξω, κἂν ἀδελφοῖς, κἂν ξένοις,
ιν, ἀνοίγων πρὸς δὲ καιρὸν, οἷς πρέπειν.
ῳ τε χρείαν νεῖμον· εἰ δὲ μὴ, λόγον.
ς γὰρ ἕξεις μισθὸν ἐν παραστάσει.

— Εἰς ἀπερχόμενον ἀδελφὸν εἰς διακονίαν.

ἐκπορεύσῃ τὴν πύλην ταύτην, τέκος,
γῖδα προσθεὶς εἰς ἅπαν μέλους τόπον·
ρὸς ἅσπερ ἐξεπέμφθης φροντίδας,
νενευκὼς ἐξωθούμενος βλάβας,
όν, προσευχὴν ταῖν δυοῖν ἐν προσλέγων,
στικώδεις ἐξωθούμενος βλάβας.
ις γυναιξὶ συστραφῆναι, κἂν τύχῃ·
ρεὶς δὲ τάχει τῆς μονῆς εἴσω μένε,
σπερ ἰχθὺς ἄλλος [e] ἔξωθεν θάνῃς.

— Εἰς ὑποστρέφοντα ἀδελφὸν ἀπὸ διακονίας.

στροφήσας, τέκνον, ἐκ τῆς φροντίδος,

XXIII. — *In viatorem.*

Procul hospes omnem pelle contumeliam:
Est sacra sedes quam petis, domus Dei.
Pulsando, causam, cur venis, edissere,
Responsa, post hæc, opperire paululum.
Cum limen intras, misto amore cum metu,
Solvenda primum vota fer Domino omnium:
Deinde cave inanes sæculi nugas loqui:
Nefas, fugaces cum alloquaris sæculi:
Sed quæque honesta, quæque dictu suavia,
Da, redde, verba singulis, ut convenit:
Ut sanctitatis ac salutis præmio
Auctus, penates melior hinc repetas tuos.

XXIV. — *In prætereuntes.*

Attende, amice, qui tuam carpas viam,
Viam, ne aberres, actionum intelligo.
Abrupta, laquei, plurimæ hic fraudes Plani:
Invidia, risus, multiplex injuria,
Libido, laudis et opum amor, cædes, merum,
Rapina, adulterium, et quod estusquam mali.
Deflecte procul his, ne gravi lapsu ruas.
Si cadere contigit, erige extemplo gradum:
Nam te voracis supplicia flammæ manent.

XXV. — *Epigramma in monasterium.*

Gregis auspicati jure me caulam voces.
Sum namque lucem præeuntis Prodromi,
Ovibus referta mentis usu præditis,
Queis vita cælebs, civitas sursum est polus.
Communis omnes nectit amor ac singulas,
Nullumque cuiquam proprium est peculium,
Sed una cunctis sors, Dei possessio.
Quam tutus illis, quam levis cursus fluit,
Qui cœnobiacis legibus vitam regunt

XXVI. — *In janitorem.*

Jugi per horas excuba, fili, metu:
Hac sacer aditus est exitusque janua.
Cape, redde voces, qua decet prudentia,
Hæc sola referens, nuntiari quæ juvet:
Diversa retice, queis subest periculum,
Intus, forisque, domesticis, extraneis,
Claudens, aperiens tempori, ceu convenit.
Stipemque egeno divide, aut verbis fave.
Sic tibi parata mortuo merces erit.

XXVII. — *In fratrem qui proficiscitur ad ministerium.*

Fili, priusquam proferas tectis pedem,
Crucis adde membris omnibus signaculum:
Tum perge recta quidquid est quo mitteris,
Humoque fixum pronus obtutum gere,
Psalmos, precesque mutua alternans vice:
Immunis ut sis urbicis periculis.
Fuge obviantes convenire feminas:
Post hæc reversus ocius, domi mane,
Ne more piscis extra aquam mox occidas.

XXVIII. — *In fratrem qui revertitur a ministerio.*

Opere peracto cum redis, fili, domum,

VARIÆ LECTIONES.

[b] Cod. Reg. ξένον. [c] Cod. Reg. πρόταγοῦς. [d] Cod. Reg. λείας [e] *f.* ἁλός.

Ut membra, mentem sic vagam recollige,
Inane ut intro nil feras extrinsecus,
Sed gravia tantum, nec nisi rectoribus.
Cave ergo mundi futiles nugas loqui,
Vidi, comedi, tum hoc et illud incidit,
Aut hæc et illa tibi hic vel ille nuntiat.
Nam si hisce dictis proximum subverteris,
Diris prophetæ obnoxius, pœnas dabis.

XXIX. — *In hospitalem domum.*

Eia, hospitali lectulo succedite,
Boni viantes, quos viæ fregit labor:
His vos reficite lautius quæ præbeo,
Fruge expetita cordis ad solatium,
Vinoque dulci profluente largiter,
Et veste, vires quæ retundat frigoris.
Hæc sunt, amici, quæ Theognosto mihi,
Ex conditis suarum inexhaustis opum,
Opum tributor rex meus Christus dedit.
Illi ergo grates qui orbem alit persolvite:
Mihi sat superque, si preces rependitis,
Ut hospitalis pro laboris munere,
In Abrahami consequar sinu locum.

XXX. — *In sanctas imagines.*

Christi est imago, quam vides, atque hæc tibi
Dicenda Christus ipsa, verum homonyma.
Natura dispar est, idem vocabulum.
Utriusque cultus idem, eadem adoratio.
Hanc ergo adorat quisquis, et Christum colit.
Qui non adorat, idem et ejus hostis est.
Cujus figuram carnis, expressam typo,
Coli, furore mentis insano vetat.

XXXI. — *Aliud.*

Si corpus ipsum Christi edendum sumimus,
Vitæ parentem combibentes sanguinem;
Pictum in tabella cur nefas ostendere,
Cujus reipsa corpus effingi potest?
Nam quatenus simplex quidem, non pingitur
Sic namque Deus est, capi loco nequit.
At quatenus nostram induit substantiam,
Homo est, et illa parte circumscribitur,
Naturam utramque rite discretam gerens,
Unaque constans sempiterna hypostasi.
Quicunque Verbo reddit his cultum modis,
Germanus ille fœtus est Ecclesiæ.
Qui sentit aliter, a Deo aversus manet.

XXXII. — *Aliud.*

Pictoris arte perpolitam imaginem,
Homines decoram gratia qui cernitis,
Spectando fructum quem decet decerpite,
Animumque [illegible] hinc ad ipsas tollite.
Nam claræ imago vocis instar personat:
Meus honor omnis, gloria est prima typi,
Quem propter ista, memoriæ causa, exstiti,
Magistra custosque omnium qui me colunt:
At, colere qui me respuunt analogice,
Hæreditate cœlica procul movens.

XXXIII. — *Aliud.*

Sine carne Christus dum fuit, non hic erat:
Homo nullus, inquit scilicet, vidit Deum:

A Σύστελλε τοίνυν σαρκὶ καὶ νοῦν σὸν πλάνον,
Εἰκαῖον οὐδὲν ἔνδον ἔξωθεν φέρων,
Ἀλλ' εἴ τι σεμνὸν, καὶ τὸ τοῖς πρωτοστάταις.
Λόγον γὰρ οὐ φῇς τῆς ματαιοκοσμίας,
Εἶδον, βέβρωκα· καὶ τὸ, καὶ τὸ τυγχάνει·
Καὶ γοῦν ὅτις καὶ τίσδε φωνεῖ σοι τάδε.
Ἀνατροπὴν γὰρ τοῖσδε κινῶν τῷ πέλας,
Ἀρᾶς προφήτου χρηματίζεις ἄξιος.

ΚΘ'. — Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ὁδοβάται, δεῦτε, τῇ ξενιζούσῃ στέγῃ,
Ἄνδρες παρευταί, τοῖς πόνοις κεκμηκότες.
Μεταλάβοιτε τῶν ἐμῶν ξενισμάτων,
Ἄρτου ποθητοῦ, τοῦ τρέφοντος καρδίαν,
Πότου γλυκείου, τοῦ ῥέοντος ἀφθόνως,
Σκεπασμάτων τε τῶν ψύχους ἀλλοτρίων,
B Ἅ μοι παρέσχε τῷ Θεογνώστῳ, φίλοι,
Ἐκ τῶν πανόλβων δωρεῶν αὐτοῦ χάριν,
Ὁ Δεσπότης μου Χριστὸς, ὁ πλουτοφύτης.
Ἐπευλογοῦντες αὐτὸν, ὡς κοσμοτρόφον,
Κἀμοὶ προσευχὴν ἀντεκτίνοντες μόνον,
Ὅπως ἐκεῖθεν τῷ φιλοξένῳ τρόπῳ,
Τοὺς Ἀβραὰμ τύχοιμι κόλπους εἰσδῦναι.

Λ'. — Εἰς ἁγίας εἰκόνας.

Ἥνπερ βλέπεις εἰκόνα, Χριστοῦ τυγχάνει,
Χριστὸν δὲ καὐτὴν λέξον, ἀλλ' ὁμωνύμως.
Κλήσει γὰρ ἐστι ταυτότης, ἀλλ' οὐ φύσει.
[illegible] δὲ [illegible] μία.
Ταύτην ὁ τοίνυν προσκυνῶν, Χριστὸν σέβει·
Μὴ προσκυνῶν γὰρ, ἐχθρὸς αὐτοῦ καὶ πάνυ.
Ὡς τὴν ἀναγραφεῖσαν ἔνσαρκον θέαν,
C Τούτου μεμηνὼς μὴ σεβασθῆναι θέλων.

ΛΑ'. — Ἄλλο.

Εἰ σῶμα Χριστοῦ λαμβάνομεν[f] ἐσθίειν,
Τούτου πίνοντες αἷμα τὸ ζωηφόρον·
Πῶς οὐκ ἂν αὐτὸν δείξωμεν[g] γεγραμμένον,
Οὗ καὶ τὸ σῶμα σχηματόγραπτον πέλει;
Ὡς μὲν γὰρ ἁπλοῦς, οὐ περιγραφὴν ἔχει.
Θεὸς γάρ ἐστι, παντὸς ἔξωθεν τόπου.
Ὡς ἐνδυθεὶς δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς οὐσίαν,
Ἄνθρωπός ἐστι, συνθέσει γεγραμμένος,
Ἔχων ἀσύγχυτως θάτερον κατ' οὐσίαν,
Ὑποστάσει μιᾷ τε συντεθειμένος.
Ὁ τὸν Λόγον τοιῶσδε δοξάζων μάλα,
Πιστὸν [illegible] θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας.
Ἄλλως φρονῶν γὰρ, τοῦ Θεοῦ πόρρω θέει.

ΛΒ'. — Ἄλλο.

D Ἐκ μορφοποιοῦ χειρὸς ὡραϊσμένην,
Βλέποντες ἄνδρες ἐγγραφεῖσαν ἐνθάδε,
Δρέψασθε καρπὸν ὠφελείας ἀξίας,
Τὸν νοῦν ἄραντες εἰς τὰς αὐτῶν αἰτίας.
Ἴσου λόγου γὰρ ἡ [illegible] βοᾷ μέγα,
Ὡς Ἡ τιμή μου, δόξα τῆς αὐτοψίας,
Δι' ἣν παρήχθην εἰς ὑπόμνησιν μόνον,
Φρουροῦσα, φωτίζουσα τοὺς ἐμοὺς φίλους,
Τοὺς προσκυνεῖν σε μὴ θέλοντάς με σχέσει,
Ἀλλοτριοῦσα τῆς ἄνω κληρουχίας.

ΛΓ'. — Ἄλλο.

Ἄσαρκος ὢν πρὶν Χριστὸς, οὐκ ἦν ἐνθάδε,
Θεὸν γὰρ οὐδεὶς, φησὶν, ἀνθρώπων ἴδεν.

f F. λαμβάνωμεν. g F. δείξομεν.

Ἐπεὶ δὲ σαρκὸς ἐνδιδύσκεται πάχος,
Ὁ παντὸς ἔξω καὶ χρόνου τε καὶ τόπου,
Ἀπτὸς, παθητὸς γίνεται τῇ συνθέσει.
Βρέφος χυθεὶς ἐκ κόρης, σπορᾶς ἄνευ,
Αὔξει, διψεῖ, πεινεῖ τε, καὶ σύμπαν φέρει,
Τῶν ἐν θέσει τε καὶ γραφῇ δεδειγμένων.
Πῶς οὖν σὺ λοιπὸν, ὦ παράφρον, ὦ τάλα,
Οὐ σαρκὶ σεπτῶς Χριστὸν ἐμπεριγράφεις,
Κατ' εἶδος αὐτοῦ τὴν ὅλην παρουσίαν;
Ἀλλ' ἢ μεταγνοὺς πιστὸς ἐκ πλάνης γίνου,
Ἢ τῆς Θεοῦ πόῤῥωθεν αὐλῆς ἐκφέρου.

ΛΔ'. — Ἄλλο.

Ὁ Χριστός ἐστι τῇ γραφῇ δεδειγμένος,
Ἐπεὶ βροτὸς πέφηνεν, ὢν Θεὸς φύσει.
Ὁ μὴ γὰρ οὕτως προσβλέπειν αὐτὸν θέλων
Φαντασματωδῶς σωματοῦσθαι προσλέγει.

ΛΕ'. — Εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον.

Ἐν εἰκόνι βλέπων σε, μῆτερ Κυρίου.
Φόβῳ πρόσειμι προσκυνεῖν σε, καὶ πόθῳ.
Χαρις γὰρ ὄντως τηλικαύτη σοι πέλει,
Ὡς τῇ σκιᾷ σου θαυματουργίας βρύειν.

ΛϚ'. — Ἄλλο.

Ἐπ' ὠλένας μου μητρόμοιόν μοι βρέφος,
Τὸν παντάνακτα Χριστὸν ἐγγράφως φέρω,
Τὸ φῶς ἀπαστράπτοντα τῆς ἀφθαρσίας,
Καὶ κόσμον ἐξαίροντα δαιμόνων πλάνης.

ΛΖ'. — Ἄλλο.

Σὺ τὸν Θεὸν τεκοῦσα, προὔχεις ἀγγέλων.
Ὃν οὐ δύνανται καὶ γὰρ αὐτοὶ προσβλέπειν,
Ὡς Υἱὸν αὐτὴ χερσὶν ἀχράντοις φέρεις.

ΛΗ'. — Ἄλλο.

Μητροπρεπῶς τὸν Υἱὸν ἔγγραπτον φέρω,
Ὡς ἂν φανείη γνήσιον μητρὸς τέκος·
Ὁ πατρομοίως τῆς γραφῆς ἐπηρμένος,
Ἐπείπερ ἐστὶ διττὸς ἀπρὶξ τὴν φύσιν.

ΛΘ'. — Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐξεικόνισμαι, κἂν Θεὸς πέλω φύσει,
Ἐπείπερ εἰμὶ καὶ βροτὸς κατ' οὐσίαν·
Καὶ τῇ σκιᾷ μου προσκυνοῦμαι παντί που,
Μήπω μερισμὸν τοῦ κλέους προσλαμβάνων.

Μ'. — Εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου.

Τῆς Παρθένου τὸν οἶκον ὁ βλέπων, νόει.
Ναὸς γὰρ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ δεδειγμένος,
Ναοὺς ἑαυτῆς πανταχοῦ γαίης ἔχει.

ΜΑ'. — Ἄλλο.

Τὸν Κοσμοποιὸν σωματούμενον βλέπων,
Σὺν τῇ τεκούσῃ τῇ γραφῇ τῶν εἰκόνων,
Καταπλάγηθι, πῶς Θεὸς βρέφος πέλει,
Ἅπαντά τε δρᾷ πρὸς βροτῶν σωτηρίαν·
Ἵν' εἰς ἑαυτὸν τὴν φθορὰν κατακρίνας,
Τὸ πλάσμα σώσῃ θεότητος τῷ κράτει.
Τὸ δὴ φρονοῦσα τῇ Θεοτόκῳ φέρει,
Πρὸς λύτρον αὐτῆς τ' ἀνδρὸς, ἄχραντον δόμα.

ΜΒ'. — Εἰς τὸ κιβούριον τοῦ Προδρόμου.

Θείας τραπέζης συγκαλύπτραν με βλέπων,
Χερουβικὴν νόμιζε ταξιαρχίαν·
Χριστὸν γὰρ ἔνδον μυσταγωγεῖσθαι νόει,
Τὸν τῶν ἄνω τε Δεσπότην, καὶ τῶν κάτω.

A At mole postquam corporis sese induit,
Quem nec loci nec spatia claudunt temporis,
Exin dolori factus est obnoxius.
Intaminata natus infans Virgine,
Augescit, esurit, sitit, fert omnia,
Quæ consuerunt omnibus fingi typis.
Quid ergo causæ est, o miser, cur abnuas
Christum verenda comprehendi imagine,
Totamque vitæ seriem et historiam sacræ?
At tu aut profanum mentis errorem abjice.
Aut te sacratis proripe a castris Dei.

XXXIV. — *Aliud.*

Hic Christus est, pictura quem denuntiat:
Mortalis ex quo factus est qui erat Deus.
Illum videre qui recusat hoc modo,
B Incorporatum prædicat phantastice.

XXXV. — *In sanctam Deiparam.*

Pictam in tabella te, Dei mater, videns,
Venio ut adorem amore plenus ac metu.
Nam tantus in te gratiæ exundat latex,
Ut ipsa ab umbra profluant miracula.

XXXVI. — *Aliud.*

Consimilem in ulnis mater infantem mihi,
Christum universi principem, pictum gero,
Æternitatis emicantem lumine,
Terrasque fraude liberantem dæmonum.

XXXVII. — *Aliud.*

Quod mater es Dei, angelos superemines.
Nam contueri quem verentur angeli,
Hunc ipsa puris Filium manibus geris.

C XXXVIII. — *Aliud.*

Gesto in tabella Filium, ut matrem decet,
Ut certa soboles matris hinc eluceat:
Qui, qua patri consimilis est, pingi nequit.
Natura duplex quippe in illo cernitur.

XXXIX. — *In imagine Christi.*

Artifice, quamvis sum Deus, pingor manu,
Humana quoniam mihi quoque est substantia:
Umbraque ubique sic adoror in mea,
Ut nulla honoris perferam discrimina.

XL. — *In templum Deiparæ.*

Dum cernis ædem Virginis, mentem admove.
Ex quo ipsa templum est facta nascentis Dei,
Templis ubique gentium colitur suis.

XLI. — *Aliud.*

D Mundi parentem eum vides in corpore,
Cum matre, picta dedicatum imagine;
Hoc obstupesce, quomodo infans sit Deus,
Nilque ad salutem non agat mortalium:
Ut mortis in se proferens sententiam,
Divinitatis liberet nos viribus.
Quod ista reputans, Deiparæ casta exhibet
Sua, virique pro salute, munera.

XLII. — *In ciborium Præcursoris.*

Mensæ sacratæ conspicans operculum,
Hanc tu cohortem cogita Cherubicam:
Nam Christus intus mysticis adest sacris,
Cœlestium idem Dominus ac terrestrium.

XLIII. — *In templum.*

Divina dum se mensa spectandam exhibet,
Venerare numen, membra inhorrescant metu.

XLIV. — *In sanctum altare.*

Horrore plenum est hoc tribunal et metu,
Lucida Dei ædes, nec nisi castis patens.
Pie propinqua, dignus ut sis muneris :
Nam munus ignis est, et indignos vorat.

XLV. — *In januas ferulæ.*

Foribus apertis, adyta qua templi patent,
In corde mœsto spiritum offer anxium :
Hæc grata Domino est, hac litatur hostia.

XLVI. — *In primum templi ingressum.*

Limen parantes ingredi domus Dei,
Removete curas ebriæ cupidinis :
Intus benignum ut judicem experiamini,
Qui dura vobis vincla solvat criminum.

XLVII. — *In templi ingressum : in crucem.*

Custode me, te nullus exagitet metus :
Ego namque terror dæmonibus et flamma sum

XLVIII. — *Epigramma in cruces.*

Ubicunque pingor nullum habet Satan locum :
Nam robur ejus sustulit rex omnium.

XLIX. — *Aliud.*

Fugam capessit, te procul visa, draco,
Deum gerentis intuens ligni typum.

L. — *Aliud.*

O crux, perenni, lux mea, adsis lumine,
Longeque mentis submove caliginem.

LI. — *Aliud.*

Defixa summo Golgothæ montis jugo,
Hæc poma mundo protulit vitalia.

LII. — *Aliud.*

Expansa tendens Christus in te brachia,
Mundum excitavit e barathro criminum.

LIII. — *Aliud.*

Salve, trophæum cœlicæ panopliæ :
Per te fugata est tota dæmonum phalanx.

LIV. — *Aliud.*

Salve, arbor illibata, ter laudabilis :
Fera mortis in te cessat exsecratio.

LV. — *Aliud.*

Salve, coronæ suave onus monasticæ :
Christi fit olli cursus in te planior.

LVI. — *Aliud.*

Salve, omnis in quo præsides custos loci :
Salvos tuere quotquot hæ sedes habent.

LVII. — *Aliud.*

Si me vel ipsa quispiam effingat manu,
Dabit repente dæmona inimicum in fugam.

LVIII. — *In cruces monachorum.*

Crux intuentum fulguri coruscum jubar.
Crux certa et expedita monachorum salus.
Crux Christi amantum comprimens libidinem,
Crux lacrymantum cuncta delens crimina.
Crux castiorum tuta custos mentium.

A ΜΓ'. — Εἰς τὸ τέμβλον.

Θείαν τράπεζαν πρὸ προσώπου σου βλέπων,
Αἰδοῦ τὸ σεπτόν, καὶ ὅλως στῆθι φόβῳ.

ΜΔ'. — Εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον.

Φρικτὸν τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ πλῆρες φόβου,
Ναὸς Θεοῦ φωτεινός, ἁγνοῖς ἁπτέος.
Προσιτὰ θείως, καὶ μεθέξεις ἀξίως·
Πῦρ γὰρ τὸ δῶρον, τοὺς ἀναξίους φλέγον.

ΜΕ'. — Εἰς τοὺς πυλῶνας τοῦς νάρθηκος.

Πύλας διάρας τοῦ ναοῦ τῶν ἐνθάδε,
Ἴθι προσοίσων πνεῦμα συντετριμμένον·
Καὶ τοῦτο θῦμα δεκτὸν ἐστι Κυρίῳ.

Μ[illegible]. — Εἰς τὴν πρώτην εἴσοδον τοῦ ναοῦ.

Οἴκου Θεοῦ μέλλοντες εἰσβαίνειν πύλην,
Ἔξω γένοισθε τῆς μέθης τῶν φροντίδων·
B Ἐν [illegible] εὕροιτε τὸν [illegible] ἔσω,
Λύσεις ὑμῖν διδοῦντα τῶν ἁμαρτημάτων.

ΜΖ'. — Εἰς ναοῦ εἴσοδον· εἰς τὸν [illegible]

Ἔχων με φρουρόν, μὴ πτοοῦ κτύπους φό[illegible]
Καυστὴρ γάρ εἰμι [illegible] δαιμόνων.

ΜΗ'. — Ἐπίγραμμα εἰς σταυρούς.

Ἐφ' ᾧ τυποῦμαι, χώραν οὐ Σατὰν ἔχει·
Καθεῖλε γὰρ τὸ κράτος αὐτοῦ Παντάναξ.

ΜΘ'. — Ἄλλο.

Σοῦ τῇ θέᾳ πόρρωθεν ὁ δράκων τρέχει,
Τύπον σε δέρκων τοῦ θεοπλόκου ξύλου.

Ν'. — Ἄλλο.

Ὦ σταυρέ, φῶς μου, λάμπε μοι παντὶ χρόνῳ,
Πόρρω διώκων τῆς ψυχῆς μου τὸ σκότος.

ΝΑ'. — Ἄλλο.

C Οὗτος πεπηγὼς ἐν τόπῳ τοῦ Γολγοθᾶ,
Ἤνθησε κόσμῳ ζωτικὴν εὐκαρπίαν.

ΝΒ'. — Ἄλλο.

Ἐν τῷδε χεῖρας ἐξαπλοὺς ὁ Παντάναξ,
Ἤγειρε κόσμον ἐν βαράθρου πταισμάτων.

ΝΓ'. — Ἄλλο.

Χαίροις, τρόπαιον τῆς ἄνω πανοπλίας·
Ἐν σοὶ τέτραπται πᾶσα δαιμόνων φάλαγξ.

ΝΔ'. — Ἄλλο.

Χαίροις, τρισευλόγητον, ἄχραντον ξύλον·
Ἐν σοὶ πέπαυται τῆς ἀρᾶς ἡ θνητότης.

ΝΕ'. — Ἄλλο.

Χαίροις, μοναστῶν παντέλαφρον φορτίον.
Ἐν σοὶ γὰρ αὐτοῖς κοῦφος ὁ Χριστοῦ δρόμος.

Νϛ'. — Ἄλλο.

D Χαίροις, φυλακτὴρ οὗ παρεδρεύεις τόπου·
Σκέποις ἀσινῶς τοὺς μένοντας ἐνθάδε.

ΝΖ'. — Ἄλλο

Τυπῶν μέ τις καὶ μόνον ἔμπου δακτύλῳ,
Εὐθὺς τὸν ἐχθραίνοντα δαίμονα στρέφει.

ΝΗ'. — Εἰς σταυροὺς μοναστῶν [b].

Σταυρὸς βλεπόντων ἀστραπηφόρον σέλας.
Σταυρὸς μοναστῶν εὔδρομος σωτηρία.
Σταυρὸς φιλούντων ἐνθέως παθοκτόνος.
Σταυρὸς κλαιόντων ἐξαλείπτωρ πταισμάτων.
Σταυρὸς φιλάγνων ἀσφαλέστατος φύλαξ.

VARIÆ LECTIONES.

[b] Reg. cod. Ἐπιγράμματα μονόστιχα εἰς σταυρούς.

ΝΘ'. — Ἄλλο.

Πᾶς ὁ γράφων με, καὶ γράφειν Χριστὸν θέλε.
Ἐπείπερ αὐτὸς συμπέπλεκταί μοι πάθει.
Ἐμοῦ γὰρ ἐχθρὸς, καὶ καθαιρέτης πέλει,
Ὁ μὴ γράφων ἐκεῖνον, εἰ καί με γράφει.

Ξ'. — Μονόστιχον.

Βροτοὺς δᾳδουχῶ, καὶ σκοταρχοῦντας φλέγω.

ΞΑ'. — Εἰς τὸν Πρόδρομον.

Εἰκὼν ὑπάρχω τοῦ σεβαστοῦ Προδρόμου.
Καὶ τοὺς πόθῳ με προσκυνοῦντας ἀξίως,
Ὡς εἰς ἐκεῖνον τὴν τιμὴν ποιουμένους,
Σώους φύλαττε αἱρετιζόντων πλάνης.

ΞΒ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

Βροντῆς τὸν υἱὸν, ἀστραπὴν τὴν τοῦ λόγου,
Ὁρῶν σε γραπτὸν φωτιοῦμαι τοὺς νόας.
Σὺ γὰρ προσάψας πυρσὸν ἀφθάρτων λόγων,
Λῦσαι φθάνεις τὸν κόσμον ἐκ σκότους πλάνης.

ΞΓ'. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

Χαίροις, δοχεῖον γνώσεως Θεοῦ μέγα,
Ἐξ οὗ τὰ θεῖα πάντες ἀντλοῦσι σφόδρα.
Ἐκ γὰρ πλάνης σὺ κόσμον ἐκσπάσας ὅλον,
Εἰς ὕψος ἦλθες, οὐρανὸν τρίτον φθάσας.

ΞΔ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ζαχαρίαν.

Σὺ τῶν προφητῶν τὸν μέγιστον αὐγάσας,
Θεοῦ προφήτης χρηματίζεις καὶ θύτης·
Καρπὸν δὲ θεῖον προσφέρων τῷ Δεσπότῃ,
Θύῃ μαχαίρᾳ πρὸ τραπέζης Κυρίου.

ΞΕ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον.

Πολὺς τὰ θεῖα χρηματίζων, τρισμάκαρ,
Τοὺς ἀγγέλους σὺ μυστικῶς διαγράφειν,
Καὶ συμπεραίνων πᾶσαν ἱεραρχίαν,
Τὸν κόσμον ἔνθεν δογμάτων πληροῖς πλάτει.

ΞϚ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Βασίλειον.

Ἤστραψας αἴγλῃ τοῦ φαεινοῦ σου βίου,
Καὶ φαιδρύνεις τὸν κόσμον ἔργοις καὶ λόγοις.
Λαβὼν δὲ τὰς κλεῖς καὐτὸς ὡς Πέτρος νέος,
Φύλαξ ὑπάρχεις τῆς πάσης Ἐκκλησίας.

ΞΖ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Βροντῶν τὰ θεῖα τῇ βοῇ τῶν δογμάτων,
Ἤχησας ὄντως τὴν ὑπ' οὐρανὸν, μάκαρ.
Καὶ πάσας ἄπριξ μωράνας αἱρέσεις,
Τὸν κόσμον ἐστήριξας ἐν τοῖς σοῖς λόγοις.

ΞΗ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν.

Ὡς ἥλιός τις ἐν βίῳ λάμψας μέγας,
Διασκεδάζεις νύκτα τῆς μοχθηρίας·
Καὶ θαυματουργῶν τῶν προσευχῶν τῷ φάει.
Ἀπεκδιώκεις δαιμόνων σμήνη, Πάτερ.

ΞΘ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον.

Ἐυσφόρον σε πράξεως ἡ λαμπρότης,
Ἔδειξεν ὕψει τῶν μεγίστων θαυμάτων.
Ἐξ ἧς τὰ ῥεῖθρα πλημμυρῶν τῶν δογμάτων.
Πάντων θρίαμβος αἱρετιζόντων πέλεις.

Ο'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον.

Ἔχων ἔρωτα Χριστὸν ἐν σῇ καρδίᾳ.
Ἀποστόλων σύσκηνος ὤφθης, τρισμάκαρ·
Ἄθλοις δὲ θερμοῖς ἐκφλογίζων τὴν πλάνην,
Ἐπιστολαῖς σου Παῦλος ἄλλος τις πέλεις.

LIX. — *Aliud.*

Quicunque pingis me, simul Christum velis
Pinxisse, morte nam colligatus mihi est.
Exterminare me parat, si quis typum
Ejus recuset pingere, et pingat meum.

LX. — *Monostichum.*

Mortalibus sum lux, et uro dæmonas.

LXI. — *In Prodromum.*

Imago sum veneranda magni Prodromi :
Et me lubenti qui colunt animo, ut decet.
Sancte exhibentes quem mihi cultum exhibent,
Hos ipse serves hæresis contagio.

LXII. — *In sanctum Joannem Theologam.*

Verbique fulgur, et tonitrui filius,
Mihi luce comples mentum, ubi pictum intucor.
Potes corusca namque sermonum face,
Erroris umbras orbe toto pellere.

LXIII. — *In sanctum Paulum apostolum.*

Salve, o supernæ grande vas scientiæ :
Ex quo universi nempe divina hauriunt.
Per te fugatus orbe postquam error fuit,
Tolleris ad alta, cœlum ad usque tertium.

LXIV. — *In sanctum Zachariam.*

Tu qui prophetam prædicasti maximum,
Dei sacerdos et propheta diceris :
Dominoque fructum rite divinum offerens,
Mactatus ense, victima ante aram cadis.

LXV. — *In sanctum Dionysium.*

Felix nimis, divina cui datum eloqui,
Et angelorum arcana quæque pandere :
Complexus omne quidquid est hierarchiæ,
Multiplici mundum inde doctrina reples.

LXVI. — *In sanctum Basilium.*

Vitæ refulsit splendor eximius tuæ,
Factisque mundum pariter et verbis beas.
Ac ipse claves, alter ut Petrus, gerens,
Ecclesiæ unus universæ prospicis.

LXVII. — *In sanctum Gregorium Theologum.*

Quæ tu potenti voce tudisti tonans
Oracula, omnis, dive, mundus audiit :
Perimensque cunctas hæreses radicitus,
Orbem universum sermo firmavit tuus.

LXVII. — *In sanctum Gregorium Thaumaturgum.*

Haud aliter ac sol aliquis, in vita micans,
Scelerum nefandam disjicis caliginem.
Precum et tuarum vis patrans miracula,
Procul catervas dæmonum fugat, Pater.

LXIX. — *In sanctum Epiphanium.*

Divinus operum fulgor, atque excelsitas
Miraculorum, phosphorum te præstitit.
Doctrinæ et almæ larga fundis flumina,
Victis triumphos hæresum sectis agens.

LXX. — *In sanctum Ignatium Theophorum.*

Gerens in alto Christi amorem pectore,
Apostolorum visus es felix comes.
Errorem et acri persequens certamine,
Alium tuis in epistolis Paulum exhibes.

LXXI. — *In sanctum Athanasium.*

Nam quis labores, prælia et tua explicet,
Athleta magne? tu magistrorum decus.
Nam pro Deo, gigantis instar, dimicans,
Hostes triumphans dissipasti pessimos.

LXXII. — *In Chrysostomum.*

O qui perennis eloquentiæ aureos
Fontes recludis, cuncta terrarum irriga:
Pandens salutis et viam mortalibus,
Omnes beato cœlitum gregi insere.

LXXIII. — *In sanctum Cyrillum.*

Tuus arte multa congerens sacras opes,
Ditavit orbem postmodum egregius labor:
Profana retegens pæresum et mysteria,
Sincera populis prædicasti dogmata.

LXXIV. — *In sanctum Gregorium Nyssenum.*

Sermonum aperiens, Dive, fontem dulcium,
Omnem fugasti lumine ingenii hæresim:
Novique Mosis inclytum nomen gerens,
Ductor gubernas optimus populum Dei.

LXXV. — *In sanctum Theodorum Siceoten.*

O grande munus cœlitus mundo datum,
Malas fugasti dæmonum turmas, Pater.
Fulsisti ut almum sidus: ipsisque angelis
Eximia vitæ sanctitas fecit parem.

LXXVI. — *In sanctum Antonium.*

Ignis columna visus es, vitæ novo
Splendore, monstrans omnibus cœli viam.
Erebique diros proterens satellites,
Sic prorsus ut Elias angelus eremum incolis.

LXXVII. — *In sanctum Hilarionem.*

Vitæ refulsit haud secus splendor tuæ,
Ac mane primo stella Luciferi micat:
Clarisque mundum recreans miraculis,
Abigis nocentem dæmonum caliginem.

LXXVIII. — *In sanctum Euthymium.*

Eremus abs te civitas facta est Dei.
Ibi namque cogis densa Christiadum agmina:
Miraculis et ipse, ceu radiis, nitens,
Lucidum, ut alter phosphorus, mundo paris.

LXXIX. — *In sanctum Sabbam.*

Exculta eremus tibi labore plurimo,
Operum inde fructus protulit pulcherrimos:
Piosque cogens astra ceu totidem incolas,
Hos ipse medius inter, ut Titan, micas.

LXXX. — *In sanctum Dalmatium.*

Et tu coruscum sidus es, sole editus,
Compar et ipsi sanctitatis lumine;
Veræque columen uterque doctrinæ fuit:
Et tu paternis legibus monachos regis.

LXXXI. — *In sanctum Pachomium.*

Quondam Abrahami nobilem imitatus fidem,
Felix fuisti prolis aureæ Pater.
Te sacra postquam docuit arcana angelus,
Leges dedisti, ceu novus Moses, tuis.

LXXXII. — *In sanctum Arsenium.*

Jugi rigatus imbre lacrymarum tibi
Animus, perire nescios fructus tulit:
Et usque sancta flagitans Deum prece,

A ΟΑ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον.

Τίς τοὺς ἀγῶνας τῶν πόνων τῶν σῶν φράσαι,
Ὦ πενταθλητὰ, τῶν διδασκάλων κλέος;
Ὑπὲρ Θεοῦ γὰρ ὡς γίγας δραμὼν μέγας,
Στεφηφορῶν καθεῖλες ἐχθροὺς παγκάκους.

ΟΒ'. — Εἰς τὸν Χρυσόστομον.

Πηγὴν ἄληκτον παγχρύσων λόγων βλύσας,
Ὅλον κατάρδοις τὴν ὑφήλιον, μάκαρ·
Θύρας δ' ἀνοίγων ταῖς βροτοῖς σωτηρίας,
Εἰς οὐρανοὺς τὸν κόσμον ἐκπέμπεις ὅλον.

ΟΓ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Κύριλλον.

Θησαυρίσας τὰ θεῖα ποικιλοτρόπως,
Ἐπλούτισας τὸν κόσμον ἐνθέοις λόγοις·
Καὶ τὰς βεβήλους αἱρέσεις κατασπάσας,
Κῆρυξ πέφηνας ὀρθοδόξων δογμάτων.

B ΟΔ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Νύσσης.

Βρύων ἄβυσσον παγγλύκων λόγων, μάκαρ,
Πᾶσαν νοητῶς ἐξετίναξας πλάνην·
Καὶ χρηματίζων Μωϋσῆς ἄλλος μέγας.
Ἄγεις ἄριστα τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου.

ΟΕ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Σικεώτην.

Θεοῦ σὺ δῶρον τοῖς βροτοῖς δοθεὶς μέγα,
Ἅπαν καθεῖλες δαιμόνων στῖφος, Πάτερ.
Λάμψας γὰρ εὐθὺς ὡς ἑῷος φωσφόρος,
Ἰσάγγελος πέφηνας ὕψει τοῦ βίου.

ΟϚ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἀντώνιον.

Στῦλος πυρὸς πέφηνας αἴγλῃ τοῦ βίου,
Κόσμον ποδηγῶν εἰς τρίβον σωτηρίας.
Τῶν δαιμόνων δὲ τὰς φάλαγγας πτερνίσας,
Ἔρημον ᾤκεις ὡς Ἠλίας τις ἄγγελος.

C ΟΖ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἱλαρίωνα.

Τῇ λαμπρότητι τοῦ φαεινοῦ σου βίου,
Ἑωσφόρος τὸ πρωῒ λάμπων σὺ πέλεις·
Καὶ θαυμάτων ἀκτῖσι κόσμον φαιδρύνων,
Ζόφον διώκεις βλαπτικὸν τῶν δαιμόνων.

ΟΗ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Εὐθύμιον.

Σὺ τὴν ἔρημον εἰργάσω Θεοῦ πόλιν.
Πυκνοῖς γὰρ αὐτὴν πλήθεσι Χριστοφρόνων·
Βολαῖς ἀπαστράψας σε ταῖς τῶν θαυμάτων,
Τὸν πάντα κόσμον φαιδρύνεις ὡς φωσφόρος.

ΟΘ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Σάββαν.

Ἤρωσας ὄντως τὴν ἔρημον τοῖς πόνοις.
Ὡραιότατα ποικίλων ἔργων βρίθουσαν.
Πλήσας δὲ ταύτην τῶν νοητῶν ἀστέρων,
Ὡς ἥλιός τις ἐν μέσῳ τούτων θέεις.

D Π'. — Εἰς τὸν ἅγιον Δαλμάτιον.

Ἐξ ἡλίου τις αὐγάσας ἀστὴρ μέγας,
Λάμπεις σὺν αὐτῷ παμφαεῖς εὐπραξίας.
Ἔρεισμα δ' ἀμπέφηνας ὀρθοδοξίας.
Μανδραρχαΐζεις τῶν μοναστῶν πατρόθεν.

ΠΑ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον.

Τὸν Ἀβραὰμ πως ἐκμιμούμενος, μάκαρ,
Πολλῶν Πατὴρ γέγονας, ὧν χρυσοῦν γένος.
Ἐξ ἀγγέλου δὲ μυσταγωγίας πέρων,
Τῷ σῷ λαῷ τέθεικας, ὡς Μωσῆς, νόμους.

ΠΒ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον.

Τῶν δακρύων σου τὴν ψυχὴν ἄρδων χύσει,
Καρποὺς ἀνεβλάστησας ἀφθάρτους μάλα·
Εὐχαῖς δὲ λαμπραῖς προσλαλῶν Θεῷ σφόδρα,

Τῶν ἡσυχαστῶν ἄγγελος πέλεις μέγας.

ΠΓ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Θεοδόσιον.

Ὡς οὐρανὸν ὑψηλὸν ἐκτείνας βίον,
Κατέστησας φωστῆρας ἐν πλήθει τέκνων.
Ταῖς ἀστραπαῖς δὲ πληθύνων τῶν θαυμάτων,
Ἐσκέδασας παντοῖα δαιμόνων νέφη.

ΠΔ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Δῖον.

Ταῖς λαμπρότησι τῶν θεαυγῶν σου τρόπων,
Ἐκ τῆς ἕω φαιδρὸς ἀστὴρ ἐλθὼν·
Καὶ φωτίσας ἄριστα τὴν Βυζαντίδα,
Πρῶτος μοναστῶν ποιμενάρχης ἀξίως.

ΠΕ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Χριστοφόρον.

Οἰκεῖον αἷμα τῷ Θεῷ δοὺς, σπείσας
Ὁ Χριστομάρτυς Χριστοφόρων Χριστοφόρος
Κρήνην χέουσαν θαυματουργίας ῥύσιν.
Ἧσπερ πίνοντες οἱ νοσοῦντες βηχίον,
Ἀποψύχουσι τοῦ πάθους, δίψης δίχα·
Μάλισθ' ὅταν φοιτῶσι πίστεως ἐνθάδε.

ΠϚ'. — Εἰς ναὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου.

Ὥσπερ δέδωκας, Χριστέ, τὰς κλεῖς τῶν ἄνω,
Ἔδειμα τούτῳ τόνδε τὸν δόμον κάτω.

ΠΖ'. — Εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν τὸν ἀπόστολον.

Ὦ πρωτόκλητε, τῶν ἀποστόλων κλέος,
Ὁ παμμέγιστος τῶν Πατρῶν φωσφόρος·
Τὸν σὸν λαὸν φύλαττε σὺν τῷ ποιμένι.

ΠΗ'. — Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χρυσοστόμου.

Τοῖς τὸν σὸν οἶκον παμπόθως ἐγείρασι
Θεσπέσιον πρυτάνευε δωρεὰν, Πάτερ.

ΠΘ'. — Εἰς τὸν ναὸν τῆς Πανευφήμου.

Τοὺς ἐκ πόθου σου τὸν ναὸν δειμαμένους,
Μάρτυς, φύλαττε πημονῆς ἐλευθέρους.

Ϟ'. — Εἰς τὸ τετρακάμαρον.

Θαυμαστὸν ὄντως ἔργον ὡραῖον πάνυ.
Ὡς ἐμψύχῳ δὲ προσλελάληκά σοι, νεώς.
Ἔχεις γὰρ ἔνδον εἰκόνων θεωρίαν,
Ἄρρητον ὄψιν τῶν ἄνω θεαμάτων.
Αὐτὸν δέχοιο, τῶν ἀποστόλων κλέος,
Εὐαγγελιστὰ παμμάκαρ, Θεολόγε·
Καὶ τοῖς πόθῳ σοι τοῦτον ἐξηγερκόσι,
Χάριν παράσχου, καὶ λύσιν τῶν πταισμάτων.

ϞΑ'. — Εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, εἰς τὸν Τρίτωνα.

Ἥκειν ἐγγὺς εἰς βοήθειαν τάχους,
Πλοῦν εὐθέτησον ὧν θερμῶς ἔχεις
Προσκειμένων σοι ταῖς λιταῖς σου, Παρθένε.

ϞΒ'. — Εἰς ῥάκος ἱστορημένον.

Φρικτὸν τὸ θαῦμα, Χριστὸν ἐν γραφῇ βλέπειν,
Δράσαντα πάντα πρὸς βροτῶν σωτηρίαν.
Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς αὐτὸς ὤφθη γὰρ ξένος,
Ἄσαρκος ἐλθὼν, καὶ βροτὸς βαίνων ἄνω.
Μνήμης χάριν δὲ προσφέρει δῶρον τόδε,
Ὁ κλεινὸς ὄντως Συμεὼν τῷ Δεσπότῃ.

ϞΓ'. — Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Χριστός εἰμι, τῇ γραφῇ δεδειγμένος.
Καὶ τὸν πεποιθὼς εἰκονουργήσαντά με,
Ὡς αἵρεσιν μισοῦντα τῶν ἐναντίων,
Λέοντα Πατρίκιον, ἐν πᾶσι σκέπω.

ϞΔ'. — Εἰς ἔγκλειστον.

Ἔγκλειστός ἐστιν, ὃς παθῶν ἔξω μένων,

A Pacis sequester maximus mundo clues.

LXXXIII. — *In sanctum Theodosium.*

Super astra notum sanctitatis gloria,
Te filiorum turba, ceu claram facem,
Mirata; tuque fulgurans miraculis,
Tartarea ubique dissipasti nubila.

LXXXIV. — *In sanctum Dium.*

Virtute clarus, morum et excellentia,
Lætificum eoo sidus ortum limite,
Lucem attulisti plurimam Byzantiis,
Monachisque rite primus es pastor datus.

LXXXV. — *In sanctum Christophorum.*

Deo litavit sanguine proprio, assecla
Christi atque martyr Christophorus: inde huic sacer
Fons dat salutem crebra per miracula:
B Et quos fatigat tussis ægros improba,
Morbum levare, ceu sitim, hac solent aqua:
Tunc maxime, cum pura venientum est fides.

LXXXVI. — *In templum sancti apostoli Petri.*

Cui tu dedisti, Christe, claves æthereas,
Ego hanc eidem condidi in terris domum.

LXXXVII. — *In sanctum Andream apostolum.*

O qui vocatus ante cæteros, decus
Apostolorum es luxque Patrum maxima:
Esto tuis horumque pastori salus.

LXXXVIII. — *In templum Chrysostomi.*

Struxere magno qui tuam studio domum,
Divina per te munera impetrent, Pater.

LXXXIX. — *In templum sanctæ Euphemiæ.*

Templum tibi construere queis cordi fuit,
C Hos, martyr, omni liberos serves malo.

XC. — *In ædem quatuor fornicum.*

Pulchrum refulges ut opus ac mirabile.
Tibi cum locutus, compos animæ ceu fores:
Habes enim intus imaginum spectaculum,
Cœlestiumque scenam inenarrabilem.
Ædem illam habeto, decus apostolici chori,
Evangelista dive, necnon Theologe:
Utque hanc lubente struximus animo tibi,
Sic ipse nobis gratiam et veniam impetres.

XCI. — *In templum sanctæ Dei Genitricis, in Tritonem.*

Adesse celeri quæ soles cunctis ope,
Fac prospere illi navigent quos diligis,
Qui te perurgent, Virgo, supplici prece.

XCII. — *In fragmentum historicum.*

D Stupenda res, in scriptione cernere,
Hominum ad salutem Christus ut cuncta egerit.
Namque hic apud nos hospes ipse visus est,
Cœlo absque carne lapsus; homo, cum illuc redit.
Porro, memoriæ gratia, Domino dicat
Donum hocce Symeon, laude vir multa inclytus.

XCIII. — *In imaginem Christi.*

Christus ego, quem pictura spectandum dedit.
Utque hæc imago fieret, ipse auctor fui.
Contrarium perosus omne, ut hæresim,
Me sospes est custode Patricius Leo.

XCIV. — *In inclusum.*

Inclusus ille est, qui procul ab affectibus,

Toto reclusit in Deum se pectore:
Freno coercens mentis errores vagos
Animumque curis erigens cœlestibus:
Precibus inhærens, quæ perurunt dæmones,
Et, quo retrusæ res patent, silentio,
Non spe fatiscens, non inerti gaudio,
Labore corpus et fame exercens gravi,
Hymnos gemente spiritu juges canens.
Hic, angeli ritu, ore conspicuo nitens,
Dei intuentium corda collustrat face.
Nil unquam inane suetus ad risum loqui,
Sed quo juvari sentiant se, qui audiunt;
Nec sic profusæ vela dans loquentiæ.
Hæc assequi si potis es, in tuto est salus.
Sin, ad gregalem protinus vitam redi,
Ubi rursum agones excolas asceticos.

XCV. — *In recte viventem.*

Sapit inter omnes, qui Dei vivit metu.
Purgatus animus potior est cumulis opum.

XCVI. — *In monachos, carmen dactylicum et elegiacum.*

O fortes salvete viri, queis cedat Achilles,
Hectora magnanimum straverit ille licet.
Vobis firma fuit lorica, monastica vita:
Et docilis pietas optimus ensis erat.
Fregistis Belial tenebrarum et regna superba:
Postque obitum cœlo parta corona fuit.
Deque vobis hic remansit sola pellis mortua.

XCVII. — *Epigramma ad seipsum.*

Anima misella, prope ades et verba excipe.
Tempus volucripes, cursor ut velox, abit,
Propinqua meta est, nec licet prætervehi.
Non ergo curæ nos inanes occupent,
Ut perfluentem qui replent aqua cadum,
Ignemve fodiunt, quæ mera est insania.
Divina potius ac saluti congrua,
Et cogitare, et persequi votis juvet:
Ut ad tribunal stemus imperterriti,
Domini potentis omnium atque judicis:
Proculque flammis æstuantis tartari,
Ad lumen evolemus haud effabile.

XCVIII. — *Epigramma in Chalcitæ custodia.*

Alienus ille est a Deo, terræ bona
Qui non reputat aliena præ cœli bonis:
Terræ dominorum namque Dominus sic erit.

XCIX. — *In eadem custodia.*

Spem, cella, præter, hospitem me detines:
At te benigna perfruor colonia.
Byzantis hue me civitas exterminans,
Pravo, quod ipsa nescit, affectu eximit.

C. — *In eadem custodia.*

Mihi vera corpus et unica est custodia:
Locus habitandi quilibet pariter datus:
Me namque nullus et Deo disjunxerit.

A Ὅλην καθείρξας πρὸς Θεὸν τὴν καρδίαν
Κλείων λογισμοὺς τοὺς γυρευτὰς τῆς πλάνης,
Νοῦν πέμπων ταῖς ἄνω θεωρίαις,
Ἔχων προσευχὴν καυστικὴν τῶν δαιμόνων,
Φέρων σιωπὴν μυσταγωγοῦσαν βάθη,
Ψυχὴν ἄθλιπτον ἐν χαρᾷ τῶν ἐλπίδων,
Ἔργων τε χειρῶν, καὶ κόπου λιμοῦ τόνῳ·
Ὠδὴν ἄπαυστον, πνεύματι συντετριμμένῳ.
Οὕτως ἀναίγων ἀγγελοπρεπεῖ θέᾳ,
Ἀκτινολαμπεῖ τοὺς ὁρῶντας εὐθέως.
Λέγων μὲν οὐδὲν τῶν ἀχρήστων εἰς γέλως,
Ἀλλ' ὥπερ ἐστὶν ὠφελεῖσθαι τὸν ξένον.
Καὶ ταῦτα φεύγων μακρορημεῖν εἰς κόρον·
Ἂν οὖν δύνῃ πρὸς ταῦτα, σωστικῶς ἔχεις.
Εἰ μὴ δέ· φεύγοις εἰς βίον ζώντων ἅμα,
B Ἐν ᾧ πλειόνως τοὺς ἀγῶνας λαμπρύνεις.

ϞΕʹ. — Εἰς εὖ βιοῦντα.

Σώφρων κράτιστος, ὃς Θεοῦ ζῇ σὺν φόβῳ.
Ψυχῆς κάθαρσις κρεῖσσον [i] ὁ πλοῦτος ῥέων.

ϞϚʹ. — Εἰς μοναχούς, δακτυλικὰς ἐλεγείας.

Χαίρετε, ἄνδρες ἀριστέες τοῦ Ἀχιλῆος ὕπερθεν·
Κτεῖναι μὲν Ἕκτορα οὗτος κρατερὸν ξίφερ...
Οἱ δὲ, μοναζόντων θωρηξάμενοι πολιτείαν,
Χεῖρι λαβόντες ἄορ εὐπειθοῦς τῆς ὁσίας.
Σφάξατε τὸν Βελίαρ, σκότεος μεγαλαύχεα νῶτα·
Ἔνθεν ἀπήρξατε εἰς οὐρανὸν ἀθλοφόροι.
Δερμάτιον πρόσκειται ἐνθάδε τὴν νεκρὰν μόνον.

ϞΖʹ. — Ἐπίγραμμα εἰς ἑαυτόν.

Ψυχὴ ταπεινὴ, δεῦρό μοι, δέξαι λόγον.
Ὁ καιρὸς ὀξὺς ὡς δρομεὺς διατρέχει·
C Ἐγγὺς τὸ τέρμα, καὶ παρελθεῖν οὐκ ἔνι.
Μὴ δὴ κάμοιμεν ταῖς ματαίαις φροντίσιν,
Ἀντλοῦντες ὄντως εἰς πίθον τετριμμένον,
Ξαίνοντες εἰς πῦρ, ὡς γελοιωδῶς ἔχει.
Ἀλλ' εἴ τι θεῖον, εἴ τι σωστικὸν πέλει,
Ταῦτα σκοποῦντες καὶ διώκοντες πόθῳ.
Ὡς ἂν παρασταίημεν ἐν παρρησίᾳ,
Τῷ τῶν ἁπάντων καὶ Κριτῇ καὶ Δεσπότῃ.
Τὸ πῦρ φυγόντες τῆς γεέννης, ὡς γράφει,
Καὶ προστρέχοντες τῷ παρρήτῳ φωτί.

ϞΗʹ. — Ἐπίγραμμα ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Χαλκίτου [j].

Ξένος Θεοῦ πέφυκεν, ὅστις οὐ ξένα
Ἔχει τὰ τῇδε πάντα τῶν ἄνω σχέσει.
Οὕτω γὰρ ὤφθη Δεσπότης καὶ [k] τῶν κάτω.

D ϞΘʹ. — Ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ.

Ἔσχες με, κέλλη, τὸν ξένον παρ' ἐλπίδα.
Εὗρον δ' ἐγώ σε φιλτάτην παροικίαν.
Βυζαντὶς ἡ πόλις με βάλλει κἀνθάδε.
Λαθοῦσά τ' αὐτὴ προσπαθείας ἐξάγει.

Ρʹ. — Ἐν τῇ αὐτῇ φρουρᾷ.

Ἐμοὶ τὸ σῶμα φρουρὰ καὶ μόνον πέλει·
Τόπος δὲ πᾶς τις ἐξ ἴσου δεδομένος.
Πάμπαν Θεοῦ γὰρ οὐ πάροικος τυγχάνω.

VARIÆ LECTIONES.

[i] Cod. Reg. κρείσσων. [j] Reg. Cod. Χαλκίτου. [k] Reg. Cod. πως.

ΡΑ'. — Ἐν τῇ αὐτῇ εἱρκτῇ.
Ὥσπερ καθ' ὥραν τοῦ βίου τέλος σκόπει,
Καὶ μακρὰν ἐκ σοῦ τὴν ἀκηδίαν βάλλεις.
Τῶν δαιμόνων γὰρ τὸ λέγειν· Ἕως πότε;
Καὶ μὴ τὸ δέξαι τεθνάναι καθημέραν.

ΡΒ'. — Ἐπίγραμμα εἰς τὰς φάνας.
Δοχεῖον εἰμὶ τῆς ἀκοιμήτου φάνης,
Ὑπερφυεῖς τὰς αὐγὰς ἐν ψυχαῖς φέρω.
Ὦ [illegible] τοῦ τριλαμποῦς ἡλίου,
Ἀστραφὸν ἡμῖν φέγγος ἀστραπῆς πλέον,
[illegible] με τεύξῃς, ὁ προστοίσας δ' εὐχάδα.
Εὕρῃς μ' ἐκεῖθεν [illegible] ἀρρήτου φάους.

ΡΓ'. — Πρὸς τὸ ἐπιμελῶς ἀναγινώσκειν τὰ ἐν τοῖς τοίχοις.
Γνῶθι παριὼν τῶν ἀναγράπτων μέρος.
[illegible] γὰρ οὐδὲν ῥῆμα σοὶ [illegible]

ΡΔ'. — Ἐπίγραμμα εἰς οἶκον γυναικῶν φιλοξένων.
[illegible] ξενισμῶν [illegible] λίαν,
Ὥσπερ τις ἄλλος Ἀβραὰμ πατροκράτωρ,
Αἱ δεσποτοῦσαι τῆσδε τῆς παροικίας.
Πλήθη μοναστῶν δεξιοῦνται σὺν πόθῳ·
[illegible] τὸ στενόψυχον πάθος
Καταισχύνουσαι τῇ πολυσπλάγχνῳ σχέσει,
Καὶ τὴν [illegible] σκηπτουχίαν.

ΡΕ'. — Ἐπίγραμμα εἰς ξένους.
Χριστὸν [illegible] πᾶς διατρέφων ξένους,
[illegible] μαθὼν Χριστὸς ἐκ φθορᾶς ἄνω,
Ἀλλὰ γε [illegible] ἐν ζώντων μέρει,
[illegible] τὸ πνεῦμα, τῶν ὅλων ὁ Δεσπότης.

ΡϚ'. — Εἰς μοναστήριον ἀνδρῶν.
Θεοῦ πόλιν τις εἰ καλοίη τὸν τόπον,
Οὐκ ἂν διαπταίσειε τῆς θεωρίας.
Ὅσας γὰρ αὐτὸν, κυκλικῶς [illegible],
Ναοὺς φαεινοὺς, [illegible] ἄγαν,
Οἴκους ἐπ' οἴκους καλλισυνθέτους λίαν,
Κήπους φυτείας, ὡς Ἐδὲμ, κεκασμένους.
[illegible] τε τούτοις τερπνοειδῶς ἐμβλέπων·
Ἀγαθῶν θεμοὶ δόξασον [illegible]
[illegible] Λέοντος [illegible]
Τὸν [illegible] σὺν Θεῷ τῶν ἐνθάδε.

ΡΖ'. — Εἰς τὸ [illegible] τῆς αὐτῆς μονῆς.
[illegible] τῆς καλουμένης νέας,
[illegible] εἰμὶ, καὶ [illegible] ξένον·
Πολλοὺς ξενίζων εἰς ἀμοιβὴν [illegible]
[illegible] ἐσθλοῦ, Δεσπότου τῶν ἐνθάδε.

ΡΗ'. — Εἰς τὸ αὐτό.
Ὧδε ξενισθεὶς δεξιῶς [illegible],
Ἀντίξενον φέροιμι δῶρον [illegible]
Ὧν εὐπορῶ[illegible] τὸ κράτιστον εὖ μάλα,
Ὁμοῦ σὺν εὐχαῖς τούσδε τέτταρας στίχους.

ΡΘ'. — Εἰς [illegible].
Τὸ [illegible] εἰδὼς καὶ [illegible] τοῦ βίου,
Λέων [illegible] τῆς μονῆς ὁ συστάτης,
Καλὸν τέτευχα τοῖς φιληλίοις τέγος,
Τὸ τῇδε δῶμα τέρματος μνήμην φέρον·
[illegible] γὰρ ἐσθλὸς θανάτου μεμνημένος,
Φῶς εἰσδέχοιτο, καὶ παρέρχεται σκότους.

CI. — *In eodem carcere.*
Ex hora in horam terminum vitæ inspice,
Omnisque longe fugiet a te ignavia.
Quousque tandem? dicere, est cacodæmonis;
Nec vitæ in horas præstolari clausulam.

CII. — *Epigramma in lampades.*
Perennis ego sum luminis domicilium,
Splendore penitus corda multiplici replens.
O! triplicis qui solis accendis facem,
Nostris in animis fulgura ingemines tua,
Me lumine armans, atque ad orandum instruens,
Sic jubare fulgens fiam inexplicabili.

CIII. — *Ut diligenter legantur quæ in parietibus descripta sunt.*
Dum præteris, inscripta raptim perlege.
Divina nusquam verba contemni decet.

CIV. — *Epigramma in domum mulierum hospites excipientium.*
Lata hospitalis charitatis viscera,
Ut quondam Abramus ille populorum pater,
Sic et domus hujusce rectrices gerunt.
Illæ recipiunt sponte monachorum agmina:
Angusta nimium corda, et inimica hospitum,
Pudefacientes liberali pectore,
Sibique regna comparantes cœlitum.

CV. — *Epigramma in hospites.*
Quicunque pascit hospites, Christum excipit,
Quem de sepulcro Christus ad cœlum extulit.
Sed et reposuit sedibus viventium,
Hujus [illegible] spiritus, Dominus est omnium.

CVI. — *In monasterium virorum.*
Si quis Dei urbem dicere hunc locum velit,
Nempe ille [illegible] haud aberret sensibus.
Quocunque flexus luminum circumferas,
Fabrefacta miro templa cultu conspicis,
Connexa pulchro tecta tectis ordine,
Hortosque plantis, velut Edem, virentibus.
In his amœno quidquid obtutu vides;
Primam bonorum principi laudem refer:
Tum quam Leoni jure debes gratiam,
Cujus opus omne conditum est industria.

CVII. — *In hospitium ejusdem monasterii.*
Hic clarioris, quam vocant novam, domus
Monachis parata hospitia, et ædes advenis
Multis patescunt; recipiat faustam ut vicem,
Hujusce dominus qui loci est, Leo optimus.

CVIII. — *In idem.*
Hic hospitatus commode atque prospere,
Donum vicissim gratus hospes offeram,
Longe omnium, quæ suppetunt mihi, optimum,
Cum precibus istos nempe versus quatuor.

CIX. — *In sepulcra.*
Umbram esse vitæ gaudium gnarus probe,
Fundator hujus ego monasterii Leo,
Decora posui tecto solem amantibus,
Hanc, quæ memoriam finis ingerit, domum;
Nam vir probus quicunque mortis est memor,
Lucemque recipit, ac tenebras effugit.

CX. — *Aliud.*

O tumule amare gaudiorum sæculi,
Nil te potest satiare, cum cunctus trahas,
Inopes, beatos, maximos et infimos,
Pulchrosque, deformesque, doctos et rudes:
Molis universos pariter, ac cinerem efficis,
Nihil auferentes præter ea quæ gesserint,
Dei ad tribunal exhibenda judicis:
Quæ recta si sint, gloria his quorum hæc erunt:
Si prava, miser heu! qui nefaria egerit.
Proinde repules, o homo, quæ te sors manet.

CXI. — *Epigramma in Stephanum.*

Mortale corpus Stephanus hic recondidit.
Ter quinque cum vixisset annos ac decem:
Germen probatum, decore abundans hinc et hinc,
Splendore præstans quippe clari sanguinis,
De stirpe regum gloriosa surculus.
Probitate vero morum amabilis omnibus,
Connubii expers, atque virgo perpetim.
Quem providente cura, ut ex spinis rosam,
Postquam hocce propere Christus ex mundo abstulit,
Inter alios dextra coronavit manu.

CXII. — *In domum.*

Grata atque dulcis videor omnibus domus
Viri optimi, multoque laudatissimi,
Monachis novam præbere qui studet domum,
Pretiumque, noxas quo redimat, offert Deo.

CXIII. — *In sepultum.*

Isto, viator, conditus tumulo jacet
Vir ter beatus Theophylactus nomine:
Eunuchus equidem, genera sed fausto satus,
Vultu decorus juvenis, ac valde pius.
Qui primus inter nobiles Spatharios,
Longis diebus imperatorum fuit.
Templum hoc, beatamque hanc monasticam domum,
Munus Deo Dominoque gratum, condidit,
Errata vitæ quo piarentur suæ.

CXIV. — *In monasterium Ignas.*

Leo clarus inter cæteros, virque optimus,
Amore Christi, conjuge avulsus sua,
Vitam monastæ ter beatam amplexus est,
Cœlestis in qua hæreditas acquiritur:
Ac universam familiam adduxit Deo,
Ædes mulierum quoque monasticas struens.
Deo probatæ nactus et vitæ exitum,
Isto sepultus est loco, exspectans diem,
Qua Christus aderit mundum ut omnem judicet.

CXV. — *In ipsius uxorem.*

Annæ sepulcrum proxime hic situm vides,
Ut quæ marito pariter assensa est suo,
Divortium perferre, Christi gratia,
Monasticam et cum liberis amplectier
Vitam inclytam, cui parta cœli gloria.
Atque hinc et ipsa spem sinu certam fovet,
Adfore diem, qua Christum ad ipsum convolet,
Cum demum veniet ille ut omnes judicet.

CXVI. — *In sepultam.*

Fidei atque morum laude mulier præstitit,
Illustre quæ reposuit hoc corpus loco,

A

PI'. — Ἄλλο.

Ὦ τύμβε πικρὲ τῶν βίου γλυκασμάτων,
Πάντας κατασπῶν οὐκ ἐπαρκεῖ χορτάσει,
Μικρούς, μεγίστους, ὀλβίους, ἀνεστίους,
Σοφούς, ἀμύστους, [illegible] εὐθέτους,
Ὅλους, ἀληθῶν τέφραν [illegible],
Μηδὲν φέροντας, ἢ μόνον τὰ πρακτέα,
Ἅπερ παραστῇ τῷ Θεοῦ κριτηρίῳ.
Εἰ μὲν κράτιστα, δόξα τῷ κεκτημένῳ·
Εἰ δ' αὖ κάκιστα, οὐαί τι τῷ φαυλοπράττῃ.
Ἄνθρωπε, λοιπὸν [illegible], οἷον σοι μένει.

PIA'. — Ἐπίγραμμα εἰς Στέφανον.

Ὧδε Στέφανος ἐγκατέκλεισε δέμας,
Εἰκοστοπεμπτον ἐν βίῳ ζήσας χρόνον·
Ῥάδαμνος εὐγενὴς ἀμφικαλλὴς δειχθείς.
B Ἐξ εὐγενοῦς μὲν αἵματος διαπρέπων,
Ἑλὼν δὲ ῥάβδον ἐξ ἀνακτόρων κλέους
Πᾶσι ποθητὸς χρηστότητι τῶν τρόπων,
Γυναῖκα μὴ γνούς, ἀλλὰ παρθένος μένων.
Ὅνπερ προμηθῶς, ἐξ ἀκανθῶν ὡς ῥόδον,
Τοῦ τῆδε κόσμου Χριστὸς ἐξάρας τάχει,
Ἔχει σὺν ἄλλοις δεξιᾷ χειρὶ στέφων.

PIB'. — Εἰς οἰκίαν.

Οἶκος [illegible] τερπνοειδὴς εὖ μάλα,
Ἀνδρὸς κρατίστου καὶ πανευφήμου λίαν.
Ὃς καὶ νεουργεῖ τὴν ὅλην μονὴν πόθῳ,
Θεῷ προσοίσας λύτρον ἀνθ' [illegible].

PIΓ'. — Εἰς κοιμηθέντα.

Ὧδε προσελθὼν ἐντέθαπται τῷ τάφῳ,
Θεοφύλακτος ὁ τρισόλβιος μέροψ·
C Εὐνοῦχος μὲν ὤν, ἀλλὰ δεξιοῦ γένους,
Εὔοπτος ἧλιξ, εὐσεβὴς γε καὶ μάλα.
Ὃς πρωτοβαθρεῖ ἐν Σπαθαρίων στάσει,
Ἐν μακροτησιν ἡμερῶν ἀνακτόρων.
Τὸν τῆδε ναόν, καὶ μονὴν πανολβίαν,
Ἤγειρε τερπνῶς τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ,
Εἰς λύτρον αὐτοῦ πταισμάτων τῶν ἐν βίῳ.

PIΔ'. — Εἰς Ἴγνας τὴν μονήν.

Λέων ὁ κλεινὸς καὶ κράτιστος ἀνδράσιν,
Τμηθεὶς συνεύνου Χριστοσυμπλόκῳ πόθῳ,
Εἷλε μονήρους τὸν τρισόλβιον [illegible]
Ὡς προξενοῦντα τὴν ἄνω κληρουχίαν·
Ὅλην προσάξας τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν,
Μονὴν γυναικῶν σχηματίζειν κτίσιν.
Καὶ τερματισμῷ τοῦ θεοκλεοῦς δρόμου,
D Ὧδε τέθαπται, προσμένων τὴν ἡμέραν,
Ἐν ᾗπερ ἥξει Χριστὸς εἰς πάντων κρίσιν.

PIE'. — Εἰς τὴν αὐτοῦ σύμβιον.

Ἄννης τὸ σῆμα συμπνοῶς ὧδε βλέπεις,
Ὡς τῷ συνεύνῳ συμφρονησάσης ἴσα,
Παθεῖν χωρισμὸν εἵνεκα Χριστοῦ μάλα,
Καὶ τὸ μονήρους ἀσπάσασθαι σὺν τέκνοις.
Βίον φαεινὸν οὐρανοκτήτου κλέους.
Ὅθεν γε καὐτὴ προσμένει τὴν ἐλπίδα,
Πρὸς Χριστὸν αὐτὸν οὐρανοδραμεῖν ποτε,
Ὅτ' ἂν περ ἥξῃ τοῦ κρῖναι βροτοὺς ὅλους.

PI[illegible] — Εἰς κοιμηθεῖσαν.

[illegible] γυναικῶν ἔν τε πίστει καὶ βίῳ,
Ἡ τῆδε θεῖσα τὸ κλεῶδες σαρκίον,

Καὶ πνεῦμα δοῦσα τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ.
Ὃς εὐδόκησεν, Εὐδοκίαν εἰκότως
Ταύτην καλεῖσθαι τῷ φερωνύμῳ τρόπῳ,
Ὡς εὐδοκηθεῖσάν γε παγκάλοις τρόποις,
Σὺν ἀνδρὶ κλεινῷ σεμνὸν ἐξοῖσαι βίον.
Κἂν τῷ τελευτᾶν, εὐδωθεῖσαν κλῖναι
Πρὸς πίστιν ὀρθὴν τὸν φύσαντα πατέρα.

ΡΙΖ'. — Εἰς κοιμηθεῖσαν.

Εὔχρηστον ὄντως σκεῦος ἡγιασμένον,
Ἰσοστατοῦν γε χρυσοκολλήτῳ στέφει,
Παντοίοις καλοῖσι μαργάροις ηὐγασμένῳ,
Ἡ τῇδε θεῖσα τὸ τρισόλβιον δέμας.
Νέου γὰρ ἀνδρὸς ἐκτομὴν ὑποστᾶσα,
Ἥρωος ἄλλου τῷ σθένει καὶ τῷ κλέει,
Πρὸς Ἀρμενίας τοῖν δυοῖν ὡρμημένων,
Ἄριστον ᾗδε τοῦτο κέκρικεν μάλα,
Τὰ πάντα δοῦναι τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ,
Ῥακοστολεῖν δὲ τῷ μοναστικῷ τρόπῳ.
Ἴοι κράτιστα τοιγαροῦν ἐν τῷ βίῳ,
Κόσμον φέρουσαν τὴν ταπεινὴν καρδίαν,
Ἰσοσμάραγδον τὴν ῥοὴν τῶν δακρύων,
Ἄγρυπνον ὄμμα, καὶ προσευχὴν ὡς φάος·
Ταύτῃ τελειοῖ καί γε θείως τὸν δρόμον,
Ἀπροσπέλαστον αἱρετιζόντων πλάνῃ.
Διπλοῦν δὲ δῶρον τῷ Θεῷ προσηγμένη.
Ἔχει τὸ χαίρειν σὺν δικαίοις εἰς ἅπαν.

ΡΙΗ'. — Τῇ αὐτῇ.

Ὁ χῶρος ἐσθλός (καὶ γὰρ Εἰρήνης τάφος)
Εἰρηνοποιὸν πρὸς Θεὸν σχούσης βίον.

ΡΙΘ'. — Εἰς Διονύσιον.

Τάφος πέφηνα Διονυσίου μάλα,
Ξένου μοναστοῦ, πυκτικοῦ, κατηκόου,
Πολλοὺς δραμοντος ὀρθοδοξίας δρόμους,
Καὶ μαρτύραθλον ἐξαποίσαντος τέλος.

ΡΚ'. — Εἰς εἴσοδον μοναστηρίου.

Ἄννης ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ, καὶ Δεσπότῃ,
Ἡ τῇδε μάνδρα καὶ μονὴ σεβασμία,
Ἐπωνυμοῦσα τῆς πανάγνου Παρθένου,
Καὶ παρθένους φέρουσα νυμφιοκλέως,
Ἀσκητικῶς ζῆν ἐνθέως διαπρέπειν.
Ὑπέρ τε λύτρον τῶν ὅλων ἁμαρτάδων,
A Αὐτῆς γε ταύτης, καὶ Λέοντος συζύγου,
Μεθ' ὧν Ἰωάννου τε, φιλτάτου τέκνου.

ΡΚΑ'. — Εἰς Θεόφιλον διάκονον.

Πολλὴ πρόσεστιν ἡ σεβαστή σοι χάρις,
Ὅτι πρὸς ἡμῶν οὐδὲν ἐσχηκυῖά τι,
Εἰ μὴ προσευχῶν τῶν ἁμαρτωλῶν γέρας·
Οὔπω πέπαυται προσφέρειν ἡμῖν δόσεις.
Ἅσπερ λαβόντες καὶ πάλιν φιλοφρόνως,
Προσοίσωμέν σοι τῷ φίλῳ τὰ τῶν φίλων

ΡΚΒ'. — Εἰς Πάμφιλον τὸν Τριμαλέθοντα.

Ψυχοφθόρος θὴρ Πάμφιλος δειχθεὶς νέος,
Ἐξωστρακίσθη τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου.

ΡΚΓ'. — Ἐπιστολὴ εἰς γραμματικόν.

Τῇ τριστίχῳ σου χρυσομαργάρῳ [l] φράσει,
Σμαραγδότιμον ἀντεπεξάγω χρέος.
Αὐτὸς δ' ᾄδοις μοι μουσικοπρεπῶς πάλιν [m].

[l] *al.* χρυσομαρμάρῳ. [m] γρ πάλαι.

A Cum tradidisset spiritum Domino ac Deo:
Cui jure gratum fuerat Eudociam optimo
Dici, atque nomen convenire moribus:
Quos propter illa placuit unice omnibus,
Præclaro honestam cum viro vitam exigens.
Cursuque moriens evolavit prospero
Hinc ad parentem, qui fidem rectam indidit.

CXVII. — *In sepultam.*

Vas, hæc, sacratum idemque pretiosum fuit,
(Quale et coronæ non sit impar aureæ,
Distincta gemmis quæ sit etiam lucidis)
Quæ ter beatum corpus istic condidit.
Juvenis mariti namque mortem sustinens,
Qui robore heros alter ac fama exstitit,
Tunc cum referrent ambo ab Armenia pedem:
B Sibi esse factu judicavit optimum,
Deo atque Domino cuncta prorsus tradere,
Et veste vili, more monachorum, indui.
Exinde vitæ tempus egit prospere,
Cor humile, cultus instar eximii, gerens:
Similes smaragdis lacrymasque funderet,
Insomnis oculus pro face et preces forent:
Quarum ope sacratum rite cursum absolveret,
Intacta penitus hæresum fallaciis.
Cumque illa geminum munus obtulerit Deo,
Permista sanctis, gaudia æterna obtinet.

CXVIII. — *Eidem.*

Locus auspicatus hic, ubi Irene jacet,
Quæ pacis usque cum Deo cultrix fuit.

CXIX. — *In Dionysium.*

C Jacet hoc sepulcro conditus Dionysius,
Qui monachus, hospes, ac pugil docilis fuit,
Multo et labore pro fide est exercitus,
Clausitque pugnans, martyr, extremum diem.

CXX. — *In monasterii aditum.*

Deo atque Domino has Anna primitias dedit.
Mandram hanc, monasteriisque venerandam domum,
Quæ nacta nomen Virginis sanctissimæ,
Titulisque sponsi virgines claras habet,
Cœlestis illic studia quas vitæ excolant:
Utque redimantur munere hoc piacula
Cuncta ipsiusmet, ac Leonis conjugis,
Joannis etiam, filii charissimi.

CXXI. — *In Theophilum diaconum.*

Tua, vir colende, maxima est benignitas.
D Haud ulla namque dona dederimus licet,
Nisi quas miselli fundimus pro te preces;
Largiri at ipse munera haud cessas nova.
Quæ nos benevolo rursus animo accepimus,
Quæcunque amantum sunt, repensuri tibi.

CXXII. — *In Pamphilum Trimalethontem.*

Pestis animarum bellua nova, Pamphilus,
Magnis abdicatus prodromi ab domo fuit.

CXXIII. — *Epistola ad grammaticum.*

Gemmatæ in auro tristichæ phrasi tuæ.
Smaragdini pretii repono debitum;
Tu mihi canora rursus edis carmina.

CXXIV. — *Epigramma in sanctum Patrem nostrum Theodorum.*

Numinis æterni donum regisque supremi,
Clarum et dulce simul nomen Theodorus, ob acta
Prudentis vitæ : custos mansuetus ovilis,
Assidue fundensque preces, præceptaque tradens
Egregia, hymniferos divino psallere ritu
Studitas docuit : quæ fortunata vocatur
Rite domus, prodromo Joanni sacra, beavit
Quem Christi uberior præ cunctis gratis sanctis.

A

ΡΚΔ'. — Ἐπίγραμμα εἰς τὸν ὅσιον Πατέρα ἡμῶν Θεόδωρον.

Δῶρον ἀειζώοιο Θεοῦ, μεγάλοιο ἄνακτος,
Ἱμερόεν περίπυστον, ἐπ' εὐλαβέη βιότοιο,
Οὔνομα Θεόδωρος, ποίμνης ἡγεύμενος ἦκα,
Νωλεμέως νυχίησι λιτῆς ἴδε τάξεσιν ἄλλαις,
Ὑμνοπόλων θεότευκτον ἀγήνορα ὦρσεν ἀοιδὴν,
Στουδίου ἣν κληΐζουσιν ἀριπρεπέ' ὄλβιον οἶκον,
Ἱρὸν Ἰωάννοιο Χριστοῦ προδρόμοιοι σοφοῖο,
Ὅν κεν ἐπ' ἐσθλοῖς [m] πλῆσεν πλείστης χαρίτεσσι.

VARIÆ LECTIONES.

[m] ἐσθλοῖσι.

SANCTI THEODORI STUDITÆ.

SERMO LXVIII (1).

DOMINICA IV JEJUNII. DE ANIMOSE SANCTA TRANSEUNDA QUADRAGESIMA, ET IN EXERCITATIONEM CALCAR SEQUENTEM.

Fratres Patresque, sancti Spiritus nos benignitas ad hodiernum diem valentes, nec paucis præclaris editis facinoribus deduxit, qui et labetur, credo, atque ad vivificam ac prælustrem Resurrectionem mactos pulcherrimis profectus nostri incrementis provehet. Nam repetite, sultis, anteactæ memoriam vitæ, et intuemini statum, qui fuerit aliquando, ac quo nunc evaserit : animus enim parta salutis semel occasione, clam ocyus grassatus, fastigiis virtutum superatis, cœlum peragrat sublimis. Ita nos, filii, ad frugem reversi, remoris et impedimentis amotis, gradum fecimus, recto itinere profecti, aliique sumus ex aliis, modestiam complexi, ac præceptis serio obeundis, nequaquam rite amisimus quæsita. Equidem cepi gaudium, et animo triumpho, postquam divinum vestrum increvit opus studiumque sacrum, quod urgetis, perspicue potiorum est, et si id omne *non currentis, neque volentis*, ut apostolice dicam, *sed miserantis est Dei* [1], qui et victos confirmet, et imbelles viribus accingat. Enimvero haud contenti iis quæ jam pepererimus, filii, quasi quodam juvenili calore altius nitamur, animorum tanquam subole instar aquilæ renovanda progressi semper, mactique, qui virtutis, atque eximii ascensus modum arbitremur nullum, dum per mortem abierimus e temporariis ad æterna. Sane cum erimus beati, tum beatorum sortem sanctorum erciscemur. Jam quæ in hac obeunda vita posita laus, et adorea est? gaudet vos contuens arbiter cunctorum, lætique sancti ac gratulabundi, plaudunt, et cœlitus coronant. Quippe ut in stadio currentes corporeis spectamus oculis, sic nostra Deus, totus-

B

que angelorum consessus, ac sanctorum respublica cernunt, et explorant assidue. Ut jam porro cursandum serio sit, fratres, ingenti hoc viæ decurrendo diaulo, quæ in cœlum ferat e terra, devincendus inimicus ac multandus, simul congredi tentat, longeque animositate quadam excita abigendus. Scilicet timidus est, rejiculus, imbellis; ea propter Dei germanus clamat Jacobus · *Resistite diabolo, et fugiet a vobis; appropinquante Deo, et appropinquabit vobis* [2]. Neque vero in posticum feramur prorsum, quod nequaquam acriter currentum sit insigne, neu tepescamus postquam id indicium non est vincere nitentum, quin nuditum ab rebus tum ab voluntate, sursumque velut in cœlos intuentes, cursum exigamus, dicturi et nos cum

C

Paulo: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ* [3]. Sane alii alia re quapiam, et aliter, instar solis, fulgebunt ante Deum, nos habitum gerentes apostolicum circa apostolorum contubernia deprendemur, filii, quemadmodum existimo, ut ovandum sit ac lætandum, et animis oppido triumphandum. Ac beatam eam mentem, quam haud satietas capiat divini studii et futurorum desiderii ac præsentium repudii. Vos enimvero cum iis bonis fruemini, tum meorum nauci verborum recordamini, quam vos adamarim, quam a vobis in Domino adjumentum quæsierim, quam vos divina gloria sategerim præstare per Christum Jesum Dominum nostrum, cui laus ac imperium

D

nunc et semper in omnemque perpetuitatem. Amen.

[1] Rom. IX, 16. [2] Jac. IV, 7. [3] II Tim. IV, 7.

NOTÆ.

(1) Circa hanc 68 homiliam vide quid dicat Lævinæus in præfatione ; supra col. 507.

SANCTI THEODORI STUDITÆ.

TESTAMENTUM.

(Editionis Sirmondianæ pag. 63.)

Τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου Στουδίου Διαθήκη. Ἀναγινώσκεται δὲ αὕτη πρὸ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ. A

Ἀκούων τοῦ θείου Δαβὶδ λέγοντος, Ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην· καὶ πάλιν φάσκοντος, Ἑτοίμη ἡ καρδία μου· ἐπειδήπερ εἰς συνεχῆ ἀσθένειαν τὴν τοῦ δυστήνου σώματος ἐμπεπτωκὼς, οὐχ οἷός τέ εἰμι πάντας ὑμᾶς, τέκνα μου καὶ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, κατὰ πρόσωπόν μου ἀγαγεῖν ἐν καιρῷ ἐξόδου, διὰ τὸ ἐν διαφόροις τόποις καθεστάναι τὰ μοναστήρια, ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ ἀποδημίαις χρήσασθαί τινας, ὡς ἤδη ἐληλυθυίας τῆς ὥρας τῆς ἀπὸ τοῦδε τοῦ βίου μεταστάσεώς μου, προφθάνω διαθέσθαι ὑμῖν ταύτην τὴν διαθήκην· ἁρμόδιον καὶ ἀσφαλὲς τοῦτο ἡγησάμενος· πρὸς τὸ ἀκούσαντάς μου τῆς B τελευταίας φωνῆν διεγνωκέναι, ὅπως τε πιστεύω καὶ φρονῶ, καὶ οἷον ἀφίημι τὸν καθηγησόμενον μετ' ἐμέ· ἵνα ἐντεῦθεν συμφωνίαν ἄγοιτε καὶ εἰρήνην τὴν ἐν Χριστῷ· ἣν εἰς οὐρανοὺς μέλλων ἀναφοιτᾷν, ἀφίησι τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὁ Κύριος.

Περὶ πίστεως.

Πιστεύω τοιγαροῦν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀρχικὴν Τριάδα, καθὼς βεβάπτισμαι καὶ ἀναγεγέννημαι, καὶ τετελείωμαι· Θεὸν τὸν Πατέρα ὁμολογῶν, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἓν τὰ τρία τῇ θειότητι, ὡς καὶ ἔμπαλιν τρία τὸ ἓν ταῖς ὑποστάσεσιν. Εἷς γὰρ Θεὸς ἡ Τριὰς, διὰ τὸ ὁμοούσιον· εἰ καὶ διῄρηται διὰ τὸ ἑτεροϋπόστατον. Αὖθίς τε ὁμολογῶ C τὸν ἕνα τῆς Τριάδος τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ φιλανθρωπίαν ἄμετρον ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους δηλονότι, ἐκ τῆς ἁγίας καὶ πανναμώμου Θεοτόκου τὴν σάρκα ἀνειληφέναι δίχα σπορᾶς ἀνθρωπίνης, καὶ ἐκ γαστρὸς αὐτῆς κατὰ τὸ θεῖον λόγιον νόμῳ φύσεως γεγεννημένον· διπλοῦν τε ὄντα τὸν αὐτὸν ὅλον τέλειον τῇ θεότητι, καθὸ οὐκ ἐτέτραπτο τοῦθ' ὅπερ ἦν, καὶ ὅλον τέλειον τῇ ἀνθρωπότητι, καθὸ οὐκ ἐλέλειπτό τι, τοῦθ' ὅπερ προσείληφε. Τὸν αὐτὸν ἕνα καθ' ὑπόστασιν, ὥσπερ ἐν δύο φύσεσι γνωριζόμενον, οὕτω θελήσεσί τε καὶ ἐνεργείαις· ἐν αἷς ἔδρασε καταλλήλως τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα.

Sancti ac Deiferi patris nostri et confessoris Theodori Studiensis præpositi Testamentum (1). *Legitur autem ante dormitionem ejus.*

I. Davidicam vocem audiens, *Paratus sum, et non sum turbatus* [1] *;* et iterum, *Paratum cor meum* [2]. cum assidua miseri corporis infirmitate captus, non possim vos omnes, filii mei, et fratres, atque patres sub excessus mei tempus adducere; propterea quod monasteria ista in diversis locis sita sunt, et quidam præterea peregre profecti: velut instante jam migrationis ex hac vita meæ articulo, testamentum hoc vobis prius condere institui; rem congruam atque utilem me facturum arbitratus; ut cognoscant qui supremam meam vocem audient, quemadmodum credam et sentiam; et qualem post me futurum præpositum relinquam; tum ut concordiam inde, pacemque in Christo servetis, quam ascensurus in cœlos Dominus sanctis discipulis suis et apostolis reliquit.

De fide.

II. Credo igitur in Patrem, Filium ac Spiritum sanctum, sanctam et consubstantialem et sempiternam Trinitatem, sicut baptizatus fui, regeneratus, et consummatus: Deum Patrem confitens, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum tria deitate, sicut vice versa tria unum subsistentiis. Unus enim est Deus Trinitas, propter consubstantialitatem, licet distincta sit propter subsistentiarum distinctionem. Confiteor deinde unum e Trinitate Dominum nostrum Jesum Christum per immensam erga homines charitatem suam in carne venisse ad salutem generis nostri, ex sancta et immaculata Deipara sine humano semine carnem sumpsisse, atque ex utero secundum divinum oraculum naturæ lege natum esse, duplicem ipsum exsistentem, totum perfectum deitate, quatenus non immutatum est id quod erat; et totum perfectum humanitate, quatenus non dimisit quidquam ex eo quod assumpsit. Eumdem unum juxta hypostasim, sicut in duabus naturis cognitum, sic in totidem voluntatibus atque operationibus; per quas divina et humana congruenter operatus est.

[1] Psal. CXVIII, 60. [2] Psal. LVI, 8.

NOTÆ.

(1) Hæc inscriptio indita est a Studitis, sicut notavit Baronius ad an. 826, n. 50.

Ad hæc omnem hæreticæ communionis errorem aversor et abominor, sex sacris œcumenicis synodis inhærens; necnon illi quæ in Nicæa civitate iterum contra Christianorum accusatores coacta nuper fuit, adorans et amplectens venerandas sacrasque imagines Domini nostri Jesu Christi, Deiparæ, apostolorum, prophetarum, martyrum, et omnium sanctorum atque justorum. Quinetiam sacras istorum intercessiones, quæ propitium Deum reddunt, exposco: sanctissimas etiam reliquias, ut Dei gratia refertas, cum fide et timore colo et amplector.

Omnem quoque divinitus inspiratam Veteris et Novi Testamenti Scripturam recipio: omniumque item divinorum Patrum, doctorum, et monachorum vitas et divina scripta (2). Hoc vero dixerim propter vesanum illum Pamphilum, qui ex Oriente prodiit, et hos sanctos traduxit, Marcum, inquam, Isaiam, Barsanuphium, Dorotheum, et Hesychium: non quidem Barsanuphium, et Isaiam, et Dorotheum, illos qui cum Acephalis[3] coacephali pariter fuerunt et Decacerati[4], quod dicebatur, quasi concornes; quique a beato Sophronio in ejus libello[5] anathemate damnantur: cum diversi haud dubie isti fuerint a prædictis, quos ego ex paterna traditione recipio, post interrogationem Tarasii patriarchæ sanctissimi, aliorumque fide dignorum hominum, tum indigenarum, tum Orientalium: cum et Barsanuphii imaginem in sacro magnæ Ecclesiæ Vestiario, una cum Antonio, Ephraim, aliisque sanctis Patribus exstare constet: et in eorum doctrina nullum impietatis vestigium ostenderim: sed e contra, magnum spiritualis animæ compendium: quoad nimirum per synodicam inquisitionem error quispiam in illis deprehendatur. Nam si illos ipsos esse liquebit, qui anathemate notati fuerunt, aut ab iis diversi sint, hæresi tamen illa infectos; anathema illis, et catathema, et pantanathema a Patre et Filio et Spiritu sancto.

Confiteor insuper monasticum statum sublimem esse, et excelsum, et angelicum, qui et peccata omnia expurget absolutæ vitæ perfectione, tum nimirum si ex divini magnique Basilii asceticorum legibus plene exigatur et non dimidiata ex parte; ut solent quidam, qui aliqua desumunt, alia, ut placet, omittunt: ita ut extra tres gradus qui in divina scala ostensi sunt, vitam hanc legitime ducere non liceat: non servum possidere, non jumentum sexus feminei quorum utrumque ab instituto alienum est, et animæ periculosum. Atque hæc ego cursim paucis perstrinxi, neque enim tempus patitur, ut pluribus exponam, ne quis forte mihi pravam opinionem attribuat, contra quam recte sentio et doceo.

Πρὸς τούτοις ἀποτρέπομαι πᾶσαν αἱρετικῆς κοινωνίας πλάνην· ἑπόμενος ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις· ἔτι τε καὶ τὴν ἔναγχος συναθροισθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῶν Χριστιανοκατηγόρων, προσκυνῶν καὶ ἀποδεχόμενος τὰς σεπτὰς καὶ ἱερὰς εἰκόνας τοῦ τε Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, ἀποστόλων, προφητῶν, μαρτύρων, καὶ πάντων τῶν ὁσίων τε καὶ δικαίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν ἀχράντους πρεσβείας ἐξαιτοῦμαι ἱλεωποιουμένας τὸ Θεῖον· προσπτύσσομαι πίστει τε καὶ φόβῳ τὰ πανάγια αὐτῶν λείψανα, ὡς χάριτος θείας ἀνάπλεα.

Προσέτι καὶ πᾶσαν Βίβλον θεόπνευστον Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης ἀποδέχομαι· ἔτι μὴν καὶ ἁπάντων τῶν θεσπεσίων Πατέρων, διδασκάλων τε καὶ ἀσκητῶν τοὺς βίους καὶ τὰ θεῖα συγγράμματα. Τοῦτο δὲ ἐρῶ διὰ τὸν φρενοβλαβῆ Πάμφιλον τὸν ἀπὸ Ἀνατολῆς φοιτήσαντα, καὶ τούσδε τοὺς ὁσίους διαβάλλοντα, λέγω δὴ Μάρκον, Ἡσαΐαν, Βαρσανούφιον, Δωρόθεον, καὶ Ἡσύχιον. Οὐ μὴν Βαρσανούφιον, καὶ Ἡσαΐαν, καὶ Δωρόθεον, τοὺς τῶν Ἀκεφάλων συνακεφάλους, καὶ τοῦ λεγομένου Δεκακεράτου συνομοκερώτους· καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Σωφρονίου ἐν τῷ λιβέλλῳ αὐτοῦ ἀναθεματιζομένους· ἑτέρων δηλονότι παρὰ τούσδε ὄντων τῶν προειρημένων, οὓς ἐγὼ πατροπαραδότως ἀποδέχομαι· δι' ἐρωτήσεως τοῦ ἤδη ἀρχιερατεύσαντος Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἑτέρων τε ἀξιοπίστων ἀνθρώπων αὐτοχθόνων τε καὶ ἀνατολικῶν· κατὰ τὸ καὶ τὴν εἰκόνα Βαρσανουφίου ἐν τῇ θείᾳ ἐνδυτῇ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἐνίστασθαι ἁγίοις Πατράσιν, Ἀντωνίῳ, Ἐφραὶμ, καὶ ἑτέροις· καὶ ὡς μή τι ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτῶν εὑρηκὼς ἀσέβημα· τοὐναντίον δὲ καὶ πολλὴν ψυχικὴν λυσιτέλειαν· μέχρις ἂν καὶ ἐπὶ τούτων διὰ συνοδικῆς ἐπιζητήσεως ἀποδειχθείη τι ἔγκλημα. Εἰ γὰρ αὐτοὶ ἐκεῖνοι φανείησαν οἱ ἀναθεματιζόμενοι, ἢ ἕτεροι παρ' αὐτοὺς αἱρέσει ὑποβληθέντες, ἀνάθεμα αὐτοῖς, καὶ κατάθεμα, καὶ παντανάθεμα ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

Συνομολογῶ δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ μοναδικὸν σχῆμα ὑψηλόν τε εἶναι καὶ ἐπηρμένον, καὶ ἀγγελικὸν, καθαρτικόν τε πάσης ἁμαρτίας διὰ τελείας ἐπιβιώσεως· εὔδηλον κατὰ τὴν νομοθεσίαν τῶν ἀσκητικῶν τοῦ θείου καὶ μεγάλου Βασιλείου διεξαγόμενον, καὶ οὐκ ἐξ ἡμισείας· ὥς πή τινες τὰ μὲν αἱρούμενοι, τὰ δὲ ἐπαφιέντες· ὥστε μὴ εἶναι ἄνευ τῶν ἐν τῇ θείᾳ κλίμακι ἀποδεδειγμένων τριῶν καταστάσεων, αἱρετὸν ἄλλως πως νομίμως ἐπιβιῶναι· οὐ μὴν οὔτε δοῦλον κεκτῆσθαι, οὔτε κτῆνος τῶν ἐκ τοῦ θήλεως γένους, διὰ τὸ ἀνοίκειον τοῦ ἐπαγγέλματος· καὶ ἐπικίνδυνον ταῖς ψυχαῖς. Καὶ ταῦτα διῆλθον ἐν ἐπιδρομῇ· οὐ γὰρ καιρὸς τῆς τῶν τοιούτων ἐξαπλώσεως· ἀλλὰ διὰ τὸ μή τινας εἰς ἐμὲ τὴν χείρονα δόξαν ὑπολαμβάνειν, παρ' ὃ φρονῶ ὀρθῶς καὶ δοξάζω.

[3] Sine capite. [4] Decem cornuum hæresis principes. [5] In concilio vi, art. 11, pag. 990.

NOTÆ.

(2) Hic Theodori locus recitatur in Præfatione ad *Doctrinas* B. Dorothei, *Bibliothecæ Patrum Græco-Latinæ*, tom. I, pag. 744. b.

Περὶ τοῦ καθηγουμένου.

Τούτων μὲν οὕτως ἐχόντων, δεύτερόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ καθηγουμένου. Ἀφίημι τοίνυν πρῶτον μὲν τὸν κύριον καὶ Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν τὸν ὁσιώτατον Ἔγκλειστον, καὶ Πατέρα, καὶ φωστῆρα, καὶ διδάσκαλον. Αὐτὸς κἀμοῦ καὶ ὑμῶν προκαθέστηκεν ἐν Κυρίῳ, καὶ καθίσταται κεφαλὴ, εἰ καὶ ὑπεξήγαγεν ἑαυτὸν, διὰ Χριστομίμητον ταπείνωσιν τελῶν ἐν ἡσυχίᾳ· οὗ ταῖς ὁδηγίαις τε καὶ προσευχαῖς πιστεύω ὑμᾶς σωθήσεσθαι· εἴπερ καὶ τὴν δέουσαν πρὸς αὐτὸν ἀντεισφέροιτε εὐπείθειάν τε καὶ ὑπακοήν. Ἔπειτα ὃν ἐκ κοινοῦ ψήφου θεοπρεπῶς, προηγουμένης τῆς πατρικῆς βουλῆς, προστήσεσθε. Ἐφ' ᾧ γὰρ εὐδοκεῖ πᾶσα ἡ ἀδελφότης, ἑπόμενόν ἐστι καὶ τὸ ἐμὸν θέλημα. Ἀλλὰ δεῦρο, ὦ Πάτερ καὶ ἀδελφὲ, ὅστις ἂν εἴης· ἰδοὺ παρατίθημί σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα· ὅπως αὐτὴν εἰσδέξῃ. Πῶς δὲ προσλάβῃς; ἡλίκως δὲ ὁδηγήσεις; ποδαπῶς δὲ διαφυλάξεις; Ὡς ἄρνας Χριστοῦ· ὡς μέλη σου φίλτατα· θάλπων καὶ περιέπων, καὶ ἱμειρόμενος ἑνὸς ἑκάστου, κατὰ τὸ ἴσον τῆς ἀγάπης μέτρον· ὅτι ἐπίσης ἡ στοργὴ τῶν μελῶν τοῦ σώματός ἐστιν ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ. Διάνοιξόν σου τὰ σπλάγχνα ἐν συμπαθείᾳ· εἰσοίκισαι τοὺς πάντας ἐν ἐλεημοσύνῃ· τιθήνησαι αὐτούς· ἀναμόρφωσον αὐτούς· τελείωσον αὐτοὺς ἐν Κυρίῳ. Ὄξυνόν σου τὴν διάνοιαν φρονήσει· διέγειρόν σου τὸ πρόθυμον ἐν ἀνδρείᾳ· στερέωσόν σου τὴν καρδίαν ἐν πίστει καὶ ἐλπίδι· προπόρευσαι αὐτῶν ἐν πάσῃ ἀγαθοεργίᾳ· προπολέμησον κατὰ τῶν νοητῶς μαχομένων· ὑπεράσπισαι· διευθέτησον· εἰσάγαγε αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς τόπον· κληροδότησαι τὴν γῆν τῆς ἀπαθείας. Διὸ καὶ ἐντέλλομαί σοι τὰς ἐντολὰς ταύτας, ἅσπερ διακρατῆσαι ὀφείλεις κατὰ τὸ ἀναγκαῖον.

De præposito.

His autem ita constitutis, proximum est, ut dicam de præposito. Primum igitur dominum et patrem meum ac patrem vestrum relinquo sanctissimum Reclusum, eumdem et patrem, et lumen, et magistrum. Ille mihi et vobis præfuit in Domino, caputque nostrum est, quamvis seipsum subduxerit, ob Christi æmulam humilitatem degens in silentio : cujus ductu ac precibus confido vos salvos fore, si modo congruentem erga illum fidem obedientiamque præbeatis. Deinde quem ipsi communi calculo divinitus, paterno consilio præeunte, præficietis. In quo enim consenserit fraternitas universa, et huic ego libens volensque suffragor. Verum ades, pater ac frater, quicunque futurus es : en fidei tuæ trado in oculis Dei, electorumque angelorum ejus, totam in Christo fraternitatem, ut eam suscipias. At quomodo accipies? quo pacto reges? qua ratione custodies? Tanquam agnos Christi, tanquam membra tua charissima, fovens, procurans, et diligens unumquemque, juxta æquam charitatis mensuram; quoniam ex æquo membra corporis diligit unusquisque. Aperi viscera tua in commiseratione : introduc omnes in misericordia : lacta illos : reforma illos : perfice illos in Domino. Acue mentem tuam prudentia, excita diligentiam fortitudine : confirma pectus fide ac spe : præcurre illis ad omne opus bonum; propugna adversus spiritales inimicos : defende, dirige; perduc illos ad virtutis sedem : divide illis terram tranquillæ affectuum vacuitatis. Propterea mandata hæc tibi do, quæ observare necessario debes.

Ἐντολαὶ τῷ καθηγουμένῳ.

α'. Οὐ διαλλάξεις οὖν ὃν προσέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐν ἅπασιν, ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης.

β'. Οὐ κτήσῃ τοῦ κόσμου τούτου τι, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου.

γ'. Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς ὑπὸ Θεοῦ πεπιστευμένους καὶ ὑπ' ἐμοῦ παραδιδομένους, καὶ γενομένους σου πνευματικοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς. Οὔτε εἰς τούς ποτε κατὰ σάρκα ἰδίους, ἢ συγγενεῖς, ἢ φίλους, ἢ συνεταίρους, χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας μονῆς, οὔτε ζῶν, οὔτε μετὰ θάνατον, ἐλεημονητικῶς ἢ κληρονομικῶς, εἰς τοὺς ἤδη προειρημένους. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν τοῦ κόσμου εἶ, ἵνα μετέχῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου. Πλὴν εἰ μήπου μεταβαῖέν τινες ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα· καὶ οὕτω φροντίσεις κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων Πατέρων.

δ'. Οὐ κτήσῃ δοῦλον, οὔτε εἰς τὴν οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς τὴν οἰκείαν μονὴν, οὔτε εἰς ἀγρούς, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται, ὡς ὁ γάμος· σοὶ δὲ χρεὼν παρασχεῖν σεαυτὸν δοῦλον τοῖς ὁμοψύχοις σου ἀδελ-

Mandata præposito tradita.

1. Non igitur immutabis, absque urgente necessitate, formam et regulam, quam ab humilitate mea in omnibus accepisti.

2. Non possidebis ex mundo hoc quidquam : nec tibi ipsi proprie repones vel unicum argenteum.

3. Non divides animum et cor tuum aliis curis et sollicitudinibus, propter eos qui tibi a Deo commissi, et a me traditi sunt, spiritales filios et fratres tuos. Non erogabis in tuos olim secundum carnem aut propinquos, aut amicos, aut sodales ex proprii monasterii rebus quidquam, nec vivens, nec post mortem, eleemosynæ vel hæreditatis nomine : neque enim ex sæculo es, ut consortium habeas cum sæcularibus; nisi qui forte ex cœnobio in ordinem nostrum transierint, atque ita eorum curam geras ad exemplum sanctorum Patrum.

4. Non possidebis servum, nec tuos in usus, nec proprii monasterii, nec denique ad agros, hominem qui ad Dei imaginem factus est : hoc enim solis sæcularibus concessum est, sicut nuptiæ. Tu vero fratribus tuis unanimis seipsum famulum ani-

mo præstare debes, licet externa specie tanquam A Dominus et magister repulere.

5. Nec habeas jumentum feminei sexus ad ministeria necessaria, tu qui feminis omnino renuntiasti : neque in monasterio, neque in agris : cum nec quisquam sanctorum patrum nostrorum usus sit, nec natura ipsa permittat.

6. Non superveharis equis aut mulis absque necessitate ; sed Christi exemplo, pedibus iter facies. Sin minus, pullus asini erit jumentum tuum.

7. Curabis omnino, ut inter fratres communia et indivisa sint omnia, et nihil cujusquam proprii jure dominii, usque ad acum. Tibi vero et anima et corpus, nec præterea quidquam, æqua lance charitatis divisa sunto in omnes tuos spiritales filios ac fratres.

8. Non habeas cum sæcularibus adoptiones aut consiliationes, tu qui mundum fugis ac nuptias. Non enim reperitur in patribus ; et, si reperitur, raro : neque id lex est.

9. Non epulare cum mulieribus, excepta matre tua secundum carnem, et sorore tua, sive canonicæ fuerint, sive sæculares : nisi vis aliqua et necessitas impellat, sicut admonent sancti Patres.

10. Ne frequens sis in egressibus et circumcursationibus, proprium ovile deserens sine necessitate : melius enim est et optabilius, ut vel otiosus in caula degens, servare possis variabiles et late errantes rationales oves.

11. Observabis prorsus, ut catechesin ter qualibet hebdomada facias vesperi, vel per temetipsum, vel per alium quempiam e filiis ; quoniam a Patribus traditum est, et salutare.

12. Non dabis parvum habitum, quem vocant, postea veluti magnum : unus enim est habitus, sicuti et baptisma, quemadmodum in more fuit sanctorum Patrum.

13. Non transilies leges et regulas sanctorum Patrum, præcipue ante omnes divini magnique Basilii : sed quidquid facies aut dices, tanquam testimonium habens ex Scripturis facies, aut ex paterna consuetudine absque mandati divini prævaricatione.

14. Non derelinques gregem tuum, ut ad alium transeas ; aut ad dignitatem non revertere, nisi ex consensu et approbatione fraternitatis.

15. Non ineas amicitiam cum canonica ; neque ingrediare monasterium feminarum, nec solus colloquare cum monacha vel sæculari, nisi necessitas trahat ; idque cum duabus ab utraque parte personis astantibus : unius enim, ut aiunt, facilis est calumnia.

16. Non aperies ostium monasterii ad intromittendam feminam ullam sine magna necessitate. Si vero potes citra mutuum aspectum excipere, id quoque minime negligendum.

17. Non statues tibi diversorium, aut spiritualibus filiis, sæcularem domum, in qua sint etiam mu-

A [illegible] τῇ προθέσει, κἂν τῇ [illegible] ἐπιφανείᾳ, ὡς Δεσπότης λογίζῃ καὶ διδάσκαλος.

ε'. Οὐ σχοίης [illegible] τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρείαν ὑπουργικὴν, ὁ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος· οὔτε ἐν τῇ μονῇ, οὔτε ἐν τοῖς ἀγροῖς. Καθὼς οὐδεὶς τῶν ὁσίων καὶ ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐχρήσατο, οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ ἐπιτρέπει.

ς'. Οὐκ ἐποχούμενος ἔσῃ ἐπὶ ἵπποις καὶ ἡμιόνοις δίχα ἀνάγκης· ἀλλὰ Χριστομιμήτως πεζο[illegible]. Εἰ δ' οὖν, πῶλός σοι τὸ ὑποζύγιον ἔστω.

ζ'. Π[illegible]άξεις [illegible] τὸ πάντα ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι, καὶ ἀμέριστα, καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι καὶ ῥαφίδος. Σοῦ δὲ καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μήτι γε ἄλλο, [illegible] διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης [illegible]

B τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ [illegible]

[illegible] Οὐ σχ[illegible] μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας, ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου· οὐ γὰρ εὕρηται ἐν τοῖς Πατράσιν· εἰ δὲ καὶ εὕρηται, σπανιάκις, καὶ τοῦτο οὐ νόμος.

θ'. Οὐ συνεστιαθήσῃ μετὰ γυναικῶν, [illegible] τῆς κατὰ σάρκα μητρός σου καὶ ἀδελφῆς, κἂν τε κανονικῆς, κἂν τε κοσμικῆς· οὐκ οἶσα, εἰ μή τις βία καὶ ἀνάγκη καλοίη, καθὼς παρακελεύονται οἱ ἅγιοι Πατέρες.

ι'. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόσοδον καὶ πολυγύρευτον, ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον. Ἀγαπητὸν γὰρ καὶ σχολάζοντα ἐν τῇ ποίμνῃ [illegible]θῆναί σε διασῶσαι τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδι[illegible] λογικὰ πρόβατα.

Γ ια'. Παραφυλάξεις πάντως τοῦ ποιεῖσθαι τρισάκις τὴν κατήχησιν τῇ ἑβδομάδι, καὶ καθ' ἑσπέραν ἢ διὰ σαυτοῦ, ἢ δι' ἄλλου τῶν τέκνων. Ἐπειδὴ πατροπαράδοτον τοῦτο καὶ σωτήριον.

ιβ'. Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα, ἔπειτα ὡς μέγα· ἓν γὰρ τὸ σχῆμα, ὥσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο.

ιγ'. Οὐ παραβαίης τοὺς νόμους καὶ κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων, Πρό γε πάντων τοῦ θείου καὶ μεγάλου Βασιλείου. Ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ἂν ποιῇς ἢ λέγῃς, ὡς μαρτυρίαν ἔχων ἐκ τῶν Γραφῶν πράξοις, ἢ ἐκ πατρικῆς συνηθείας, ἄνευ παραβάσεως ἐντολῆς Θεοῦ.

ιδ'. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου καὶ πρὸς ἕτερον μεταβήσῃ, ἢ πρὸς ἀξίαν ἐπαναδράμῃς, ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς οἰκείας σου ἀδελφότητος.

ιε'. Οὐ [illegible] μετὰ κανονικῆς· οὐδὲ παραβαλεῖς ἐν γυναικείῳ σεμνείῳ· οὐδὲ καταμόνας ὁμιλήσεις [illegible] ἢ κοσμικῇ· εἰ μή που ἀνάγκη ἕλκει, καὶ τότε δύο παρόντων ἐξ ἑκατέρου μέρους προσώπων· τὸ γὰρ ἓν, ὥς φασιν, εὐεπηρέαστον.

ις'. Οὐκ ἀνοίξεις τὴν θύραν τῆς μονῆς ἐπὶ εἰσόδῳ παντοίας γυναικὸς ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης· εἰ δὲ δυνατὸς εἶ ἀσυμφανῶς δέχεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόβλητον.

ιζ'. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον, ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικὸν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖ-

κες, ἐπὶ συχνῷ παραβάλλων· ἀλλ' ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγκαίας χρείας ποιεῖσθαι.

ιη'. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελλίον σου μειράκιον προσπαθῶς· ἀλλ' ἐκ προσώπου ἀνυπόπτου, καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν τὴν ὑπηρεσίαν σου ποιήσεις.

ιθ'. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατικοῦ. Ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύσει καὶ ὑποδύσει.

κ'. Οὐκ ἔσῃ ἁβροδίαιτος, οὔτε ἐν τῇ ἰδίᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων· ὡς κατὰ τοῦτο περισπώμενος· ἔστι γὰρ τοῦτο τῆς μερίδος τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου.

κα'. Οὐ θησαυρίσεις χρυσίον ἐν τῇ μονῇ σου· ἀλλὰ τὸ κατὰ περισσείαν ἐπὶ παντὸς εἴδους, μεταδοίης τοῖς δεομένοις· ἐν ἀνοίξει τῆς αὐλῆς σου, καθὼς οἱ ἅγιοι B Πατέρες.

κβ'. Οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα· ἀλλ' ἔστω σοι κλεὶς, ἡ μεγίστη τῶν ψυχῶν φροντὶς, τοῦ λύειν καὶ δεσμεῖν, κατὰ τὰ Λόγια. Τὸ χρυσίον δὲ καὶ τὰ κατὰ χρείαν, ἐγχειρίσεις τοῖς οἰκονόμοις, τοῖς κελλαρίταις, καὶ ὡς ἐπιβάλλει καθ' ἑκάστην διακονίαν σου πρόδηλον πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος· καὶ μεταφέροντος ὡς ἂν βουλεύῃ μετὰ τῶν προεχόντων ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ, ἀπολαμβάνων τὸν λόγον ἑκάστης διοικήσεως.

κγ'. Οὐ προτιμήσεις τοῦ συμφέροντος τῇ ἀδελφότητι πρόσωπον παντὸς ἑτέρου ἀνθρώπου, ὑπερέχοντος καὶ ἐξουσιάζοντος κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα· οὔτε ὑποσταλεῖς μέχρις αἵματος ἐπὶ φυλακῇ τῶν θείων νόμων, καὶ ἐντολῶν, προθεῖναι τὴν ψυχήν σου. C

κδ'. Οὐ ποιήσεις τι ἢ πράξεις κατ' οἰκείαν γνώμην, ἐν πράγματι παντὶ τῶν τε ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν· πρῶτον μὲν ἄνευ βουλῆς καὶ εὐχῆς τοῦ Κυρίου καὶ Πατρός σου, ἔπειτα τῶν προεχόντων ἐν γνώσει καὶ εὐλαβείᾳ κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν· ἑνὸς γὰρ χρεία τυχὸν ἢ δύο, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλειόνων ὥσπερ ἐντετάλμεθα πατρικῶς, καὶ διήξαμεν.

Ταῦτα πάντα καὶ ὅσα ἕτερα ἐξελάβου, παραφυλάξεις, καὶ φρουρήσεις· ἵνα σοι γένηται. Καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ· τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπείη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν.

Ἐντολαὶ τοῖς ἀδελφοῖς.

Δεῦρο καὶ ὑμεῖς, ὦ τέκνα μου καὶ ἀδελφοὶ, ἀκούσατέ μου τῆς οἰκτροτάτης φωνῆς. Δέξασθε τὸν κύ- D ριον τὸν ἡγούμενον, καθὼς ἐξελέξασθε αὐτὸν οἱ πάντες· οὐδενὶ γὰρ ἔξεστι κατ' οὐδένα τρόπον αἱρήσασθαι ἄλλον τινὰ βίον παρ' ὃ ὑπάρχει· καὶ οὗτος ὁ δεσμὸς ὑπὸ Κυρίου. Ἀσπάσασθε αὐτὸν ὡς διάδοχόν μου, δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς προσβλέποντες αὐτόν· καὶ τὸν τῆς ὑποταγῆς κανόνα νόμιμον ὡς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ διαφυλάξατε, μὴ καταφρονοῦντες τῆς ἐν Κυρίῳ νεαρᾶς προβολῆς αὐτοῦ· μηδὲ ἐκζητοῦντες πλεῖόν τι παρὰ τῶν δωρηθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρισμάτων. Ἀρκετὸν αὐτῷ διακρατῆσαι, ἅπερ παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐντέταλται. Καὶ ἀγαπᾶτέ με, τέκνα μου, τὰς ἐντολάς μου φυλάξατε. Καὶ τὴν εἰρήνην ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε

A lieres, crebro accedens; sed apud religiosos viros potius diversare, et transitoria viæ subsidia capere studebis.

18. Non habebis in cella tua discipulum adolescentem, quo afficiare: sed ministeria tua obeant diversi fratres, et minime suspecti.

19. Non uteris vestimento elaborato et pretioso, præterquam sacerdotali; sed humilibus, Patrum exemplo, induere, et calceabere.

20. Non eris delicatus ac lautus, neque in privato sumptu tuo, neque in hospitum receptione: tanquam ea cura distraharis: hoc enim proprium est vitæ voluptariæ.

21. Non recondas aurum in monasterio tuo, sed quidquid in unoquoque genere redundabit, indigenti B bus largire, adaperto atrio tuo, sicut sancti Patres.

22. Non servabis locum munitum, nec curam geras œconomicam: sed clavis esto tibi summa cura animarum, ad solvendum et ligandum, juxta Scripturam. Aurum autem et res usui necessarias committes œconomis, cellariis et cæteris, ut cuique convenit ex officio: ita nimirum ut omnium habeas potestatem; et transferas prout præceperis, in hunc vel illum, rationem exigens uniuscujusque administrationis.

23. Non anteponas fratrum utilitati personam cujusque alterius hominis eminentis ac potentis secundum sæculum. Nec refugies pro divinarum legum ac præceptorum observatione, animam tuam usque C ad sanguinem apponere.

24. Non facie vel ages quidquam ex proprio sensu in re ulla, sive ad animam spectet, sive ad corpus; primum sine consilio ac voto domini ac Patris tui: deinde aliorum judicio et pietate præcellentium, prout subjecta res postulat: uno enim forsitan opus est, aut duobus, aut tribus, aut pluribus etiam, sicut a Patribus nobis præceptum est.

Hæc omnia, et quæcunque alio accepisti, servabis, et custodies, ut bene tibi, et recte ambules in Domino. Contrarium enim absit vel dicere vel cogitare.

Præcepta fratribus data.

Adeste et vos, filii mei ac fratres, et audite miserrimam vocem meam. Suscipite dominum D præpositum, sicut elegisti ipsum omnes; nemini enim fas est, ullo modo aliam quampiam vitam eligere, præter quam sortitus est: et hoc vinculum est a Domino. Amplectimini illum tanquam successorem meum, cum reverentia et honore intuentes in eum, et legitimam obedientiæ regulam erga illum servate tanquam erga me ipsum, novam ejus in Domino promotionem minime spernentes, nec plus quidquam in eo requirentes, quam ei a Spiritu sancto concessum sit: quandoquidem ei sufficit, ut ea observet quæ ab humilitate mea præcepta sunt. Quod si diligitis me, filii mei, mandata mea servate, et pacem inter vos habetote. Angelicum promissum

vestrum incorruptum custodite, in cœlis ambulantes.

Mundum odio habentes, ad mundi opera ne convertamini. Solutis vinculis carnalium affectuum, ne in eosdem iterum impingatis.

Qui omnibus caducis hujus vitæ illecebris renuntiastis, a præposito vestro studio et obedientiæ certamine ne resiliatis per ignaviam, risum dæmonibus præbentes.

Ad cursum obedientiæ usque ad finem insistite; ut immarcescibilem justitiæ coronam reportetis.

Humilitatem sectantes, voluntatem propriam abnegate, ad ea solum vos conformantes, quæ a præposito vestro fuerint approbata. Et si quidem hæc scitis, beati eritis, si ad finem usque illa servabitis. Vos enim martyrum choras excipiet, coronisque in regno cœlorum redimiti, sempiternis bonis fruemini.

Epilogus.

De cætero, fratres, valete. Iter enim ingredior, unde reditus non patet: quod omnes ab ævo ingressi sunt: quod et vos postmodum, hac vita peracta, ingressuri estis. Ignoro autem, fratres mei, quo pergam, et quale judicium me maneat, aut quisnam me locus excipiet; opus enim bonum in conspectu Dei nullum egi, ne unum quidem; at contra reus sum omnis peccati. Verumtamen lætor et gaudeo, quod ex hoc mundo in cœlum abeo, a tenebris in lucem, a servitute in libertatem, ab incolatu in veram habitationem et patriam; a peregrinis et alienis. *Incolæ enim sum et peregrinus sicut omnes patres mei* [1], ad mea et propri. Confidentius adhuc dicam, quod ad Dominum meum abeo, ad Dominum ac Deum meum, quem dilexi anima mea; quem agnovi Patrem, tametsi non colui ut filius; quem possedi præ omnibus, tametsi ut germanus servus non servivi. Hæc ut insipiens dixi, sed propter vos dixi, ut propensiores sitis et oretis pro salute mea: quam ubi adeptus fuero (ecce ea spondeo in oculis veritis), non desiturum me confidenter orare Deum ac Dominum meum pro omnibus vobis, ut bene vobis sit, ut salvemini, ut impleamini: exspectans unumquemque sigillatim, cum ex mundo migrabit, ut videam, et excipiam et amplectar. Fiduciam enim hanc habeo, quod bonitas ejus in idipsum nos omnes hic servabit et in futuro sæculo, ejus mandatis obsecutos, ad celebrandam ejus summam potentiam. Recordamini humilium sermonum meorum, filii. Depositum custodite: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Obdormivit sanctissimus Pater noster et magnus confessor Theodorus, annos natu sexaginta septem, mense Novembri, undecima die Dominica, hora sexta, Indict. quinta, anno 6335.

[1] Psal. xxxviii, 13.

τὸ ἀγγελικὸν ὑμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάφθορον τηρήσατε, οὐρανίως πορευόμενοι.

Τὸν κόσμον μισήσαντες, μὴ ἐπιστραφῆτε πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα. Λυθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας, μὴ ἐνδεθῆτε αὖθις πρὸς τὰς σαρκικὰς σχέσεις.

Ἀπαρνησάμενοι πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίχαρα τοῦ παρόντος βίου, μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποπεσῆσθε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς, γενόμενοι ἐπίχαρμα δαιμόνων.

Πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκαρτερήσατε· ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομίσησθε.

Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀγόμενοι, ἀρνηταὶ τοῦ οἰκείου θελήματος γένοισθε· πρὸς μόνα διατυπούμενοι τὰ παρὰ τοῦ καθηγουμένου ὑμῶν ἐγκρινόμενα. Καὶ εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν φυλάξοιτε αὐτὰ ἄχρι τέλους. Ὁ γὰρ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑμᾶς εἰσδέξεται. Καὶ στεφανηφοροῦντες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσετε.

Ἐπίλογος.

Καὶ λοιπόν, τέκνα, σώζοισθε· ἀποδημίαν γὰρ στέλλομαι ἀνεπίστροφον· ἣν πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος διώδευσαν· ἐφ' ἣν καὶ αὐτοὶ μικρὸν ὕστερον, λειτουργήσαντες τὰ τοῦ βίου, ἐπιβιώσεσθε. Οὐκ οἶδα δέ, ἀδελφοί μου, ποῦ ἀπέρχομαι· ἢ οἷον ἀπαντήσει μοι τὸ κρῖμα· ἢ ὁποῖος ὑποδέξεταί με τόπος· ἔργον γὰρ ἀγαθὸν οὐκ εἰργασάμην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἓν καὶ μόνον· πάσης δὲ ἁμαρτίας ὑπεύθυνος ὑπάρχω. Πλὴν χαίρω καὶ ἥδομαι ὅτι ἀπὸ κόσμου εἰς οὐρανὸν πορεύομαι· ἀπὸ σκότους εἰς φῶς· ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν· ἀπὸ παροικίας εἰς ἀληθινὴν κατοικίαν. Ἀπὸ τῶν ξένων καὶ ἀλλοτρίων (Πάροικος γάρ εἰμι καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου) εἰς τὰ ἐμὰ οἰκεῖα. Ἔτι τολμηρότερον φθέγξομαι, ὅτι πρὸς τὸν Δεσπότην μου ἄπειμι, πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεόν μου, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου· ὃν ἐγνώρισα Πατέρα, εἰ καὶ οὐκ ἐθεράπευσα ὡς υἱός· Ὃν ἐκτησάμην ἀντὶ πάντων, εἰ καὶ οὐκ ἐδούλευσα ὡς δοῦλος γνήσιος· Ταῦτα παραφρονῶν εἴρηκα· δι' ὑμᾶς δὲ λέλεχα· ἵνα προθυμῆσθε καὶ ὑπερεύχησθέ μου τῆς σωτηρίας· καὶ ἐὰν ἐπιτύχω ταύτης, ἰδοὺ λόγον δίδωμι ἐνώπιον τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐ σιγήσω τολμηρῶς δεῖσθαι τοῦ Κυρίου καὶ Δεσπότου μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ἵνα εὐπραγῆτε, ἵνα σώζοισθε, ἵνα πληθύνεσθε· προσδεχόμενος ἕνα καθένα διὰ τῆς ἀπὸ κόσμου ἀποχωρήσεως θεωρεῖν, καὶ προσλαμβάνειν, καὶ προσασπάζεσθαι. Πεποίθησιν γὰρ τοιαύτην ἔχω, ὅτι ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό, ὡς ἐνταῦθα διατηρήσει πάντας ὑμᾶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκότας, πρὸς τὸ ἀνυμνεῖν τὸ πανάγιον αὐτοῦ κράτος. Μέμνησθέ μου τῶν ταπεινῶν λόγων, τεκνία· τὴν παρακαταθήκην φυλάξατε· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐκοιμήθη ὁ παναγιώτατος Πατὴρ ἡμῶν καὶ μέγας ὁμολογητὴς Θεόδωρος ἐτῶν ὑπάρχων ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα· μηνὶ Νοεμβρίῳ, ια' ἡμέρα Κυριακῇ, ὥρα ς'. Ἰνδ. ε'. ἔτ. ςτλε'.

APPENDIX.

NAUCRATII CONFESSORIS ENCYCLICA

DE OBITU SANCTI THEODORI STUDITÆ.

—

Τοῖς διὰ Κύριον δεδιωγμένοις, καὶ πανταχοῦ διεσπαρμένοις πνευματικοῖς ἀδελφοῖς καὶ Πατράσι, Ναυκράτιος ἁμαρτωλὸς, εὔχεται.

A *Persecutionem propter Dominum sustinentibus, ac ubique dispersis, spiritalibus fratribus patribusque, Naucratius peccator S.*

(Combefis. *Histor. hæres. Monothelit.*, p. 856.)

Ἕως μὲν τοῦ παρόντος, ἀδελφοί μου τιμιώτατοι καὶ Πατέρες, ἀνεβαλλόμην τὸ ταπεινὸν γράμμα, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας διεξερχόμενος, καὶ κατ' ἐμαυτὸν κατέχων τὸ λυπηρόν. Καὶ δὴ τοῦτο πέπραχα διὰ πολλὰ, ἃ οἶμαι οὐδὲ τὴν τιμιότητα ὑμῶν ἀγνοεῖν· καί γε πρὸ τῶν ἄλλων, μὴ φέρων ἄγγελος ὑμῖν θλιπτικῆς ἐπιφορᾶς γενέσθαι· λέγω δὴ, τῆς κοιμήσεως τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου Πατρὸς ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ὁρῶ, οὐ μόνον τὰ ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ τὰ πόῤῥω δεδόνηται τῷ παραδόξῳ τοῦ ἀκούσματος· ὡς καὶ τοῖς πλείοσι δύσπειστον γενέσθαι, εἰ ἄρα γε μετέστη τῶν ἐνθένδε ὁ τοῦ Κυρίου θεράπων· οὐκ οἶμαι δὲ μὴ καὶ πρὸς ὑμᾶς καταλαβεῖν τὸ παρ' ἡμῶν αἰδοῖ ὑποσιωπώμενον· ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἦλθον, ἄρτι ὑμῖν ἐναργέστερον, καὶ μὴ βουλόμενος, ἀναγγέλλων, τὸ παρ' ἑτέρων προακουσθέν· καὶ τοῦτο οὐκ ἀποτνιῶς οὐδ' ἀδακρυτί. Τίς γὰρ εἰ καὶ λιθίνην ἔχει τὴν καρδίαν, οὐκ ἀποστάξειε δάκρυον θερμὸν, τὴν κοινὴν ζημίαν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀναλογιζόμενος; ὁποίαν δὲ ἀδαμαντίνην ψυχὴν κεκτημένος, εἰ καὶ μὴ παντελῶς ἔξω τῶν ὅρων γεγονὼς, ὃς οὐ πληγήσεται τῷ ἀπροσδοκήτῳ τῆς ἀκοῆς, καὶ τὰ τῆς φύσεως δράσειεν; Ἀλλὰ φεῦ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας! εἰς οἷον τετήρημαι ὁ δύστηνος καιρον; καὶ ὁποῖον ἀπέκειτό μου τῇ μοχθηρᾷ ζωῇ, θάνατον ἀναγγεῖλαι τοῦ μὴ ἑαυτῷ ἐζηκότος, ἀλλὰ Χριστῷ; Καὶ ὄντως ἀληθῶς κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ πολλὰ ὑμᾶς καὶ φιλῶν, καὶ στέργων, ὡς τέκνα ἀληθινά· ὡς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος Κυρίου· ὡς υἱοὺς ὑπακοῆς· ὡς στρατιώτας Χριστοῦ· ὡς ὁμολογητὰς ἀψευδεῖς; ὡς συγκεκοπιακότας αὐτῷ, καὶ συνηθληκότας ἐν πολλοῖς

Hactenus, honoratissimi ac charissimi fratres ac patres, humiles vilesque distuli litteras, diem ex die decurrens, ac mecum ipse tristitiam retinens. Id porro multis de causis feci, quas neque puto, honoranda vestra charitas ignoraverit: In primis autem, quod non ferrem molesti vobis ac acerbi casus, nuntius esse: nempe dormitionis beati ac præclari Patris nostri. At postquam, ut video, non hic tantum, sed et longius positos, nova hæc turba- B vit auditio; ut et plerisque difficile creditu videatur ut vere Domini famulus ab humanis translatus sit haud vero arbitror, ut quod ipsi ex quadam reverentia et metu subtacuimus, ad vos non pervenerit; necessitate ad scribendum processi; jam planius, quanquam nolens, renuntiaturus, quod utique ex aliorum jam relatu audistis: nec plane, sine querulis lamentationibus ac lacrymis. Quis enim, quanquam saxeo corde, non ferventes profundat lacrymas, communem Ecclesiæ Dei jacturam reputans? Quis vero usque adeo adamantinum pectus habeat, nisi omnino excessit naturæ fines, ùt non inexspectata auditione percussus, faciat patiaturque, quod humanum est? Sed, heu me miserum C iu quale, infelix, tempus servatus sum? Quidnam vero illud, afflictæ vitæ meæ erat repositum, ut ejus, mortem essem annuntiaturus, qui non sibi vixisset, sed Christo? Plane vero, obdormivit Pater communis: is, inquam, qui multa vos dilectione et paterno affectu prosecutus est, ut vere filios; ut vineæ Domini operarios; ut obedientiæ filios; ut milites Christi; ut veros confessores; ut eos qu

NOTÆ.

(1) Magni Theodori præpositi Studii res, susceptique ab eo pro Ecclesia labores, ac defensione sacrarum imaginum, adeo præstant, suntque Ecclesiæ utiles, ut quamvis plura jam de iis scripta sint, atque in Historiam ecclesiasticam, magno ejus, ornamento illata, haud tamen alia, codicibus hactenus reposita, ac paucis, pervia, eidem historiæ, ac communi Ecclesiæ usui, neganda videantur. Præter ergo ea, quæ vel suis ipse de se conscripsit epistolis, vel de eo ejusdem discipulus Michael in eius vita, quæque Baronius communicante viro doctissimo Jacobo Sirm. S. I. in Annales retulit, operæ pretium duxi, hanc successoris Naucratii epistolam velut encyclicam, dignum plane cum ponentis, tum ejus cui positum fuit, monumentum, in publicum facere: ac nec mihi imperare possum, ut ne idem præstem de sancti Nicolai Studitæ vita, qui ipse cum præfatis confessor, ac eorum tandem, successor, ad Iguatii usque ac Photii tempora, præclarus meritis ac fide, Ignatiique communione ac patrocinio, insignis pervenit: qua ejusdem Theodori ac reliquorum confessorum sub pluribus Iconoclastis principibus, gesta memoranda plurimum illustrentur, ac successio tota rerum Ecclesiæ in Græcia ad usque Photianum schisma. Consecrat hujus Nicolai memoriam Nicolaus Papa, qua petit ipsum mitti Romam ab imperatore, ex parte Ignatii, cui nimirum adhæreret, obnitens, grassatori, Photio, uti pridem obnixus fuerat principibus Iconoclastis.

ipsi collaborassetis, ac in multis omnibusque, A commune cum eo habuissetis certamen. Dormitionem accepit communis Pater noster, ille prorsus, et discipulus Christi et imitator; os illud Ecclesiæ; sacerdotum decus; fidei columen; regula monachorum; evangelicus pastor; pectus apostolicum; eximius confessor; matyr propositus; sol fidei orthodoxæ; orbis doctor. Atque, proh verbum! accepit dormitionem communis Pater; vocalissimus ille veritatis præco; jugis doctrinæ scaturigo; cui velut innumerabilis (2) ad gubernationem in finem divini propositi esset intellectus; admirabilis ille consiliarius; fidelis dispensator sacramentorum Dei; civis cœlestis Jerusalem; mens purgata; aureus animus; pœnitentiæ janua; fons dogmatum, bene modulata Spiritus lyra; beatæ ac principis B Trinitatis domicilium Cæterum dicam iterum: non ut consolationem adhibeam; Quæ enim oratio tantæ huic calamitati mederi possit? sed ut voce hac, dolorem omni parte constringentem cor, explicem: accepit dormitionem communis Pater; terrestris ille angelus, et homo cœlestis; mundissimum illud virginitatis templum; multiplex ille ac multiformis, volubili sapientia Spiritus; intentissimus conjector; verus Christi famulus; corporis Christi pulchro supercilio oculus; patientiæ pugil, hæresisque Iconomachorum victor; justitiæ armatura; eleemosynæ fons; diligens Domini legum custos; thesauri virtutum penu; dulcis sermone, et ad salutandum facilis (3). Quis vero, tot tantasve appellationes gratia concessas, ab ejus operationibus qui C apostolica affectione omnia omnibus effectus esset, oratione expresserit? O desideratissimi, quid ad nos humiles istud sacramenti? Quæ vero arcana Dei sapientia? Nunc mihi Jeremiæ lamentis opus esset, ac si quis alius beatus vir sanctusque, grandem aliquam calamitatem deploravit. Corruit vir, plane columna et fulcrum Ecclesiæ: imo, is quidem ad beatam elatus vitam, a nobis abscessit: periculum vero est, ne tanto fulcimento substracto, corruant aliqui, palamque fiat quod putre in eis est. Obturatum est os, *Quod in lege Dei meditaretur die ac nocte*[1], quodque justæ libertatis verba ad ædificationem scaturiret. Abscesserunt ejus mentis consilia, cujus in Deo motus erant. Clausus est oculus recta videns, quique bonum a malo optime discerneret. Quieverunt labia, quæ scientiam custodirent, D ac ex quibus, tanquam angeli Domini omnipotentis labiis, divinam legem exquirerent. Vincta

καὶ ἐν πᾶσι. Κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀληθῶς, καὶ μαθητὴς, καὶ μιμητής· τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας· τὸ κλέος τῶν ἱερέων· τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα· ὁ τῶν μοναζόντων κανών· ὁ εὐαγγελικὸς ποιμήν· ἡ ἀποστολικὴ καρδία· τῶν ὁμολογητῶν ὁ ἐξαίρετος· ὁ προαιρετικὸς μάρτυς· ὁ τῆς ὀρθοδοξίας ἥλιος· ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Καὶ, ὢ τοῦ ἀκούσματος! κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κῆρυξ· ὁ ἀένναος τῆς διδασκαλίας βρυτήρ· ὁ μυριόνους τῇ θεοσκόπῳ κυβερνήσει· ὁ θαυμαστὸς βουληφόρος· ὁ πιστὸς οἰκονόμος τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων· ὁ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλὴμ πολίτης· ὁ κεκαθαρμένος νοῦς· ἡ χρυσοειδὴς ψυχή· ἡ τῆς μετανοίας θύρα· ἡ τῶν δογμάτων πηγή· ἡ εὔηχος τοῦ Πνεύματος λύρα· τὸ ἐνδιαίτημα τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος. Καί γε αὖθις ἐρῶ, οὐ παρακλήσεως ἕνεκα· τίς γὰρ ἂν καὶ λόγος ἐξευρεθείη τοσαύτης συμφορᾶς ἰατρός; ἀλλὰ τὴν περιοδυνίαν τῆς ταπεινῆς ἡμῶν καρδίας, ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης ὑμῖν διασημαίνοντες· κεκοίμηται ὁ κοινὸς Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος· ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρώτατος· ὁ πολλοστὸς καὶ πολυειδὴς τῇ ποικιλοστρόφῳ σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος· ὁ ἐπιτεταμένος στοχαστής ὁ γνήσιος Χριστοῦ ὑπηρέτης· ὁ καλλιβλέφαρος ὀφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ σώματος· ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, καὶ τῆς Εἰκονομαχικῆς αἱρέσεως νικητής· τὸ τῆς δικαιοσύνης ὅπλον· ἡ τῆς ἐλεημοσύνης κρήνη, ὁ ἀκριβὴς τοῦ Κυρίου νομοφύλαξ· τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀρετῶν· ὁ τὸν λόγον ἡδὺς, καὶ τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος. Καὶ τίς ἱκανὸς λογογραφεῖν, ὁπόσας αὐτῷ καὶ ἡλίκας προσηγορίας παρέσχε ἡ θεία χάρις, ταῖς ἐνεργείαις τοῦ τοῖς πᾶσι πάντα ἀποστολικῇ διαθέσει γενομένου; ὢ ἀειπόθητοι, τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς τοῦτο μυστήριον; Καὶ τίς ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἄῤῥητος; νῦν ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων, καὶ εἰ δή τις ἄλλος τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορᾶς μέγεθος ἀπωδύρατο. Πέπτωκε ἀνὴρ τῷ ὄντι στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς Ἐκκλησίας· μᾶλλον δὲ, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθεὶς, ἀφ' ἡμῶν οἴχεται· δέος δὲ, μὴ τῷ ἐρείσματι τούτῳ ὑπεξαιρεθέντι, τινὲς συγκαταπέσωσι, καὶ τὰ τούτων σαθρὰ διελεγχθῶσι. Κέκλεισται στόμα, Μελετῶν ἐν νόμῳ Κυρίου ἡμέρας καὶ νυκτός· παῤῥησίας τε αὖ δικαίας, τοὺς λόγους ἐπ' οἰκοδομῇ πίστεως βρύον. Οἴχεται φρενὸς βουλεύματα τῆς ὄντως ἐν Θεῷ κινουμένης. Μέμυκεν ὀφθαλμὸς βλέπων ὀρθὰ, καὶ διακρίνων τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος κάλλιστα. Πέπαυται χείλη φυλάσσοντα

[1] Psal. I, 2.

NOTÆ.

(2) *Cui velut innumerabilis*, etc., μυριονους. Plane egregium in prælatos epithetum; quibus to debeant esse ingenia quot subditi: nec id quovis modo, sed τῇ θεόσκοπῳ κυβερνήσει· ut gubernent dirigantque subditos in scopum et finem cuique propositum a Deo; non ut eorum sequantur vitia, placeantque non in Domino. Grande certe hoc in prælatos, ut postmodum colligit Naucratius: paucis vere notum; eoque jam multi rem ambiunt.

(3) *Ad salutandum facilis*. Passive. τὴν προσηγορίαν εὐπρόσιτος *Acostable*: quæ et ipsa virtus, Patres animorum, et spiritales duces maxime decet. Vix quidquam Ascetæ constiterit, cui non Patris constiterit animus, sed magis severi exactoris, ac tetricosi judicis: vel etiam, sua quærentis non subditi, eoque ne hilum Patris. Parcat Deus, ne quid monstri ejusmodi, tam sancta, mater et religio pepererit.

γνῶσιν, καὶ νόμον θεῖον ἐκζητούμενα, ὡς ἀγγέλου Κυρίου παντοκράτορος. Δέδεται γλῶσσα χρυσοῤῥήμων, θείων δογμάτων ἐξηγητής· Εἴρκται χεὶρ ὡραιογράφος, ἐπιστολαῖς τὸν κόσμον καταπλουτίσασα, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπιγνωσίν ἀληθείας ἐπαναστρέψασα. Ἕστησαν πόδες ὡραῖοι παννυχίοις στάσεσι διηρκηκότες, καὶ πολλοῖς εὐαγγελισάμενοι εἰρήνην, καὶ τὰ ἀγαθά. Ἠρέμησε νοῦς διορατικώτατος, τὰ τοῦ Πνεύματος βάθη διερευνήσας, καὶ τὰ πόῤῥωθεν προβλέψας. καὶ προϊδὼν ἄριστα. Κέκρυπται ὑπὸ γῆν σῶμα ἀσκητικοῖς πόνοις ἐγγυμνασθὲν, καὶ πολλαῖς ἐξορίαις, καὶ φυλακαῖς, πληγαῖς τε καὶ ἀπαγωγαῖς ἐξαρκέσαν. Τοιοῦτος γὰρ, ὦ μακαριώτατοι, ὁ ἡμέτερος Πατήρ· ταυτὸν εἰπεῖν, πολλῶν Πατὴρ καὶ διδάσκαλος· ὁ δεύτερος Ἀβραὰμ, οὗ ἡ παρὰ Θεοῦ εὐλογία ἐξαίρετος, καὶ οὗ τὸ σπέρμα ὑπὲρ ἀριθμόν. Ὁ τοῦ Προδρόμου μιμητής· ὁ τοῦ Ἠλίου ζηλωτής· τῆς χάριτος Φινεές· ὁ νέος Σαμουήλ· Ὁ ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων· οὗ τὴν ἀρετὴν ᾄδουσι πολλαὶ πολεις, χῶραί τε καὶ νῆσοι, καὶ οὗ τὸν βίον, καὶ τοὺς ἀγῶνας εἰκότως θρυλλεῖ τὰ πέρατα. Τίς γὰρ οὕτως, ἢ ἀρετὴν ἠγάπησεν, ἢ κακίαν ἐμίσησε; τίς οὕτως ἐνέκρωσεν, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐκάθηρεν ἑαυτὸν, καὶ ναὸν Θεοῦ ζῶντος ἀπειργάσατο; τίς ἐστρατήγησε, καὶ παρετάξατο πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ προσβαλοὼν εὐστόχως κατέβαλε νενικηκὼς ἄριστα; τίς ὀξύτερος ἐκείνου προϊδέσθαι τὸ μέλλον; τίς οὕτω σταθηρῷ, καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἤθει, ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἱκανός; Καὶ ποῦ μοι καιρὸς τὰ πλείονα λέγειν, ἃ πᾶσι πρόδηλα, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, διὰ τὸ τῆς ἐπιστολῆς ὑπερτενὲς παρατρέχοντες;

Οἴμοι! οἴμοι! ἀδελφοί μου τιμιώτατοι· πολλοῖς ἤδη προειλημμένοι πάθεσι καὶ θλίψεσιν, ὑπὲρ οὐδενός γε μὴν οὕτως εἰς αὐτὰ καίρια τῆς ψυχῆς τρωσθέντες. Νῦν ἀπήνθηκεν ἡμῖν κόσμος ὁ κάλλιστος· Ἐκκλησία δὲ στυγνάζει, καὶ σκυθρωπάζουσι δῆμοι, ὅτι ἐξέλιπε μαχητὴς, καὶ ἀπέπτη στοχαστὴς, καὶ θαυμαστὸς σύμβουλος. Ἐντεῦθεν ἐπιζητεῖ τὸ ἱερὸν συνέδριον τὸν κορυφαῖον· οἱ ὁμολογηταὶ τὸν σύναθλον· οἱ ἐν τῷ ἀγῶνι τὸν ἀλείπτην· οἱ νοσοῦντες τὸν ἰατρόν· οἱ θλιβόμενοι, τὴν παραμυθίαν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· οἱ ὀρφανοὶ, τὸν πατέρα· αἱ χῆραι, τὸν προστάτην· οἱ πένητες, τὸν τροφέα· οἱ ἀδικούμενοι, τὸν ὑπερασπιστὴν καὶ ἀντιλήπτορα· οἱ πάντες ἐκ τῶν οἰκείων ὀνομάτων ἀνακαλούμενοι ἐπὶ οἰκείῳ πάθει, οἰκεῖον ἑαυτῷ καὶ προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρῆνον ποιοῦνται τούτου τοῦ μακαρίου, τοῦ πλείοσι τούτοις καὶ ἀναριθμήτοις χαρίσμασι, καὶ ἀρεταῖς κατεστεμμένου, καὶ ἄνωθεν φερωνύμως ἐσχηκότος τὴν κλῆσιν.

[1] Cant. v, 10. [2] Coloss. iii, 5.

A est lingua auro fluens, enarratrix illa celestium dogmatum. Vincta est ac impedita manus pulchre scribens, quæ epistolis mundum ditasset, ac multos ad agnitionem veritatis converterat. Constiterunt speciosi pedes, qui noctes totas stetissent, multisque evangelizassent pacem et bona. Requievit mens perspicacissima, quæ Spiritus profunda scrutata esset, ac longius posita prospexisset. Sub terra abditum est corpus illud asceticis laboribus exercitatum, quodque exilia multa, caceresque, et plagas, et abductiones sustinuisset. Talis siquidem erat beatissimi, pater ille noster : perinde vero fuerit, ac multorum dicere patrem atque magistrum : ille alter Abraham, cujus a Deo benedictio eximia, et semen innumerabile : imitator ille Præ-
B cursoris : ille Eliæ æmulator : Phinees gratiæ : novus Samuel : *electus ex millibus* [1], cujus virtutem multæ decantant urbes, regionesque, et insulæ ; cujus et vitam et certamina, orbis fines merito concelebrant. Quis enim quantum ille, aut virtutem dilexit, aut odio vitium habuit? Quia ita *mortificavit*, ut verbis Apostoli utar, *membra quæ sunt super terram* [2], seque ipsum emundans, Dei viventis templum effecit ? Quis ita ducem egit, atque adversum hostes aciem instruxit, congressusque, tam felici successu, nobilissima parta victoria, prostravit ? Quis illo acutior futurum prævidit ? Quis ita robustis solidisque moribus, qui pernicius fulgure ac dicto citius res agere posset ? Verum defuerit tempus, ut loquar plura; nota plane omnibus,
C quanquam minime dicamus, omittentes, ut ne prolixior fiat epistola.

Heu me ! Heu me ! honoratissimi fratres ac charissimi, qui multis quidem hactenus occupati malis et afflictionibus, nulla re tamen sic grave ac periculosum animo vulnus accepistis. Jam nobis emarcuit mundus pulcherrimus ; tristatur vero Ecclesia, ac mœrent populi, quod defecerit pugnator, avolaritque conjector, ac consiliarius admirabilis. Quare requirit senatus sacer principem suum : confessores, certaminis socium : pugiles, aliptem suum ac ludi præfectum : ægri, medicum : afflicti, consolationem: in calamitatibus positi, qui levamen afferat : orphani, patrem : patronum, viduæ : pauperes, nutricium : qui patiuntur injuriam, qui propugnet ac defendat : omnes, ex suis singuli nominibus, in pro-
D prio quisque malo invocantes, proprio quisque congruoque, beatum virum, lamento prosequuntur; illum, inquam, etiam pluribus innumerabilibusque gratiæ donis coronatum, ac congrua similitudine (5), nominis appellationem divinitus consecutum.

NOTÆ.

(4) *Qui noctes totas stetissent.* παννυχίοις στάσεσι διηρκηκότες. Habent Græci suas στάσεις et καθίσεις in divinus officiis : quandoque etiam continuata totam noctem statione, ut in celebri illa nocte, quam totam recti in pedes divinis canticis et gratiis impendunt, ideo dictam ἀκάθιστον · verum plura addunt sancti monachi, spontaneo sacrificio, majorem in debitis præceptisque indicantes voluntatem. Nobis geniculatio in precibus crebrior ; Græcis pene ignota, et insuetudine difficilis.

(5) *Ac similitudine congrua*, etc. φερωνύμως ἄνωθεν. Velut Deo, congruum omnino Θεοδώρου nomen ; quod sonet, *Dei donum* ; imponente. Sic passim ludit Amphilochius noster, in Basilii nomine quod sit dictum a regno.

Nos humiles, cum aliis ac præ aliis in præsentiarum facti orphani, ac corpore disjuncti, relicti sumus desolati. Facti sumus sicut a principio : lugentes incedimus ac vultu mœsto. Facti sumus adversariis opprobrium, gaudiumque hæreticis. *Aperuerunt contre nos* Iconomachi *os suum*[4] *: Æstimati sumus cum descendentibus in lacum*[5] *: Facti sumus sicut passer solitarius in tecto*[6] *: Paulo minus habitavit vita nostra in inferno*[7], Sumus destituti (6), ac victi tædio : desperavimus : facti sumus tristis mundo narratio : atque, o grandem revera tristemque solitudinem ! quam plane sumus facti similes pelecano solitario[8] ? Inclyti viri transitus dolore implevit nostrum cor humile. Obtenebratos oculos nostros opplevit lacrymis. Animi sensus gemitibus cumulavit, ac aliis aliisque cordis æstibus. Vitam præsentem odibilem reddidit, mortem vero desiderabilem. Animi ver in hiemem convertit. Quæ multi impense amant, ea nobis abominationi habentur. Sic vero nostra, o venerabilissimi, immensum lugubria, amaraque, nec amica, vel quidquam læta ; ac ejusmodi, ut nullam consolationem admittant ; ut quam in partem discurrat humilis ratio, nusquam, nisi ea tantum ratione, ut in Deum ac sacrum sepulcrum assidue respexerit, quietem inveniat. Cæterum qui habent res vestræ ? Non velut nesciam interrogo. Percontor nihilominus, o desideratissimi : sane enim similia prorsus dixeritis ; siquidem, teste Scriptura, *uno membro patiente, compatiuntur omnia membra*[9]. Quod vero ipsi membra sitis, et quidem in membris nobilissima, omnino manifestum sit ; quare merito condoletis. Quis enim deinceps venientibus læto vultu occurrerit, ac manibus supinis susceperit, complexusque charos vultus osculatus fuerit ? Quis opportuna, et animæ conducibilia percontabitur ? Quis tristes composita admonitione lætificaverit ? Quis præ molestia cogitationum mœstos, totosque succensos ac æstuantes refrigeravit ? Quis inunxerit ad certamina ? Quis ad pietatis cursum intenderit ? Quis ad virilis animi robur provocaverit ? Quis ad veritatis certamen duraverit ? Quis ægrotantibus medelam attulerit ? Quis procul absentibus per epistolas opportuna elocutus fuerit ? Quis ita dilexerit, animamque pretiosam, Christi exemplo, quemadmodum ille divino munere concessus pastor ac doctor, pro unoquoque posuerit ? Quid vero opus, ut pleraque beati atque admirabilis viri, lamentis prosequar, ob quæ etiam maxime jactura videtur intolerabilis ? Nam non tulerit modus epistolæ : quanquam alioqui, sic humili anima nostra ex tristitia concidente,

Ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ, οἱ μετὰ πάντων καὶ πρὸ πάντων τὰ νῦν ἀπορφανισθέντες, καὶ διαζευχθέντες σωματικῶς, κατελείφθημεν μεμονωμένοι. Γεγόναμεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς· πενθοῦντες καὶ σκυθρωπάζοντες πορευόμεθα· γεγόναμεν ὄνειδος τοῖς ἐναντίοις, ἐπίχαρμα τοῖς κακοδόξοις. Ἤνοικται καθ' ἡμῶν Εἰκονομάχων στόμα· Προσελογίσθημεν μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον, ψαλμικῶς εἰπεῖν· Γεγόναμεν ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος· Παραβραχὺ παρῴκησε τῷ ᾅδῃ ἡ ζωὴ ἡμῶν. Ἐξηπορήμεθα· ἀπειπάμεθα ἑαυτῶν· γεγόναμεν τῷ κόσμῳ διήγημα σκυθρωπον· καὶ, ὦ τῆς δεινῆς ὄντως καὶ σκυθρωπῆς ἐρημίας ! πῶς ἀκριβῶς ὡμοιώθημεν πελεκᾶνι ἐρημικῷ ; Ἐκείνου τοῦ ἀοιδίμου ἡ μετάστασις, ὀδύνης πεπλήρωκεν ἡμῶν τὴν ταπεινὴν καρδίαν· δακρύων ἡμῶν τοὺς ἐσκοτισμένους ἐνέπλησεν ὀφθαλμούς· στεναγμῶν ἐπλήρωσε, καρδιακῶν βρασμῶν, καὶ ἀναβρασμῶν, τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια. Τὴν παροῦσαν ζωὴν μισητὴν πεποίηκε, τὸν θάνατον ἐπιθυμητόν. Τὸ ψυχικὸν ἔαρ εἰς χειμῶνα μετέστρεψε. Τὰ τοῖς πολλοῖς περισπούδαστα, ἡμῖν ἀπόπτυστα. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς, ὦ σεβασμιώτατοι, οὕτω πολυστένακτα καὶ πολυώδυνα, ἄφιλά τε καὶ ἀνέορτα, μηδεμίαν παρηγορίαν ἔχοντα· πανταχοῦ τοῦ ταπεινοῦ λογισμοῦ διαθέοντος, καὶ μηδαμοῦ στάσιν εὑρίσκοντος, ἢ μόνον εἰ εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἱερὸν τάφον παρεδρευτικῇ ἀποβλέψῃ. Ὁποῖα δὲ τὰ καθ' ὑμᾶς ; οὐκ ἀγνοῶν ἐπερωτῶ· πυνθάνομαι δ' οὖν ὅμως, ὦ ποθεινότατοι, καί γε τὰ ὅμοια πάντως φήσοιτε· εἰ γὰρ, ὥς φησιν, ἑνὸς μέλους πάσχοντος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. Ὅτι δὲ ὑμεῖς μέλη, καὶ τῶν τιμιωτάτων, παντί που δῆλον. Ὅθεν εἰκότως ἡ συναλγησις. Τίς γὰρ ὑμῶν ἔτι παραγενομένων προσυπαντήσει, φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξεται, καὶ περιπλακεὶς, κατασπάσεται ὑμῶν τὰ τίμια πρόσωπα ; Τίς ἐπερωτήσει τὰ δέοντα καὶ ψυχωφελῆ ; Τίς λυπουμένους χαροποιήσειε τῇ ἐμμελεῖ νουθεσίᾳ, Τίς ἀπεγνωκότας παρακαλέσειε ; Τίς ἀθυμοῦντας ἐκ λογισμῶν, καὶ κατεμπρηζομένους ἀναψύξειε ; Τίς ἀπαλείψειε πρὸς τοὺς ἀγῶνας ; Τίς τονώσειε πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας δρόμον ; Τίς διεγείροι πρὸς εὐανδρείαν, Τίς στομώσειε πρὸς ἔνστασιν ἀληθείας ; Τίς ἰατρεύσει νενοσηκότας ; Τίς πόῤῥω οὖσι διὰ γράμματος προσφθέγξεται τὰ ὀφείλοντα ; Τίς οὕτως ἀγαπήσειε, καὶ τὴν τιμίαν ψυχὴν ὑπὲρ ἑκάστου θήσειε Χριστομιμήτως ; ὡς ὁ θεοδώρητος ἐκεῖνος ποιμὴν καὶ διδάσκαλος ; Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ τοῦ μακαρίου καὶ ἀξιαγάστου ἐκτραγῳδεῖν, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα τὴν ζημίαν ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζεσθε ; οὐδ' ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο· καὶ ἄλλως, οὐκ εὔκαιρον ἀριστευμάτων πλήθη τῷ γράμματι προσάγειν,

[4] Psal. XXI, 14. [5] Psal. LXXXVII, 5. [6] Psal. CI, 8. [7] Psal. XCIII, 17. [8] Psal. CI, 7. [9] I Cor. XII, 26.

NOTÆ.

(6) *Sumus destituti.* ἐξηπορήμεθα : apostolica vox II Cor. IV, habens emphasim, ut significet velut desperationem vincente prorsus tædio et anxietate ἀπορούμενοι, inquit, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι ; quasi dicat : Anxii quidem, at non ita ut anxietas omnino vincat, ac velut, in desperationis barathrum impellat. Erasin. *Laboramus, sed*, etc., velut de rerum penuria loquatur Apostolus, quod minus aptum videtur. Maluit Vulg. retinere vocem Græcam, ac ceu ex ea Latinam fingere, quo sua illi amplitudo consisteret. *Aporiamur, sed*, etc. Plane tamen obscurius est.

οὕτως ἡμῶν τῆς ταπεινῆς ψυχῆς συμπεπτωκυίας τῇ λύπῃ. Τί γὰρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, οἷον ἡ τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκπεσεῖν, ἢ σιωπᾶσθαι ἄξιον νομισθῆναι; Ἀλλ' οἴμοι τῷ ταπεινῷ! ἔνδοθεν ὑφ' ἡδονῆς τῶν λεχθέντων κινούμενος, λέληθα ἐμαυτὸν ἐμφιλοχωρῶν τῷ πάθει, καὶ ὑπομιμνήσκειν ὑμᾶς τὰ τοῦ μακαρίου πρὸς ἡμᾶς πρακτικεύματα, παρηγορεῖσθαι δοκῶν· τοὐναντίον ἐπικνήθω ὑμῶν τὸ τῆς ψυχῆς τραῦμα, καὶ ἀνάπτω τὴν τῆς καρδίας φλόγα, καὶ αὔξω τὸ πάθος, καὶ δακρύων ὑμῶν τάχα τοὺς ἀδελφικοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποπληρῶ.

Ἀλλά μοι δεῦρο, ὦ Πατέρων ἄριστοι, καὶ ἀδελφῶν γνησιώτατοι· μὴ μέχρι τούτων τὸν λογισμὸν στήσωμεν, μηδὲ καταμαλακισθῶμεν καὶ καταπέσωμεν τῷ πάθει, ἵνα μὴ κατηγορήσῃ καὶ ἡμῶν ὁ μέγας Ἀπόστολος· ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχαιογονίαν, καὶ ἴδωμεν ἀπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν μέχρι τοῦ δεῦρο· καί γε πρὸ τῶν ἄλλων τοὺς Θεῷ εὐαρεστηκότας διὰ βίου καὶ πολιτείας ἀρίστης· λέγω δὴ τοὺς πρὸ νόμου πατέρας, πατριάρχας, Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ· τοὺς πρὸ αὐτῶν, καὶ μετ' αὐτούς, τοὺς ἐν νόμῳ, Μωσία καὶ Ἀαρών· τοὺς μετέπειτα, κριτὰς καὶ προφήτας· τοὺς ἐν τῇ χάριτι, ἀποστόλους, μάρτυρας, ὁμολογητάς, ἱεράρχας, ὁσίους, μέχρι τοῦ μνημονευομένου· καὶ ὡς ἕκαστον τούτων τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέσατο. Καὶ μὴ λυπείτω ὑμᾶς ἡ τοῦ ἀειμνήστου μετάστασις· εὐφραινέτω δὲ μᾶλλον, ὅτι τῶν προμνημονευθέντων συναρίθμιος καὶ συμμέτοχος, ὡς τὰ ἴσα καὶ ἀγωνισάμενος ἀριδήλως. Ὅτι οὐδὲ ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς εἴπερ θέλομεν, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ἐστιν, εἴ γε, ὡς αὐτὸς ἔφη, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσομεν· ὑπερτέρως ἄρτι ἰσχύων πρεσβεύειν τε καὶ βοηθεῖν· καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐν ὑποδείγματος ὅρῳ, πρότερον δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος, νῦν δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καθαρωτέρως καὶ λαμπροτέρως τῷ Θεῷ λατρεύων καὶ λειτουργῶν. Καὶ ὀλίγον προενήρξατο τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ, προοδοποιῶν ἡμῖν ταύτην· εὐτρεπίζων ἡμῖν κἀκεῖθεν ἀναπαύσεως κατάλυμα, εἴπερ εὐαρέστως Κυρίῳ βιοτεύσομεν, καὶ ὡς αὐτὸς ἡμῖν ἐμαθήτευσεν ἔργῳ καὶ λόγῳ. Ταῦτα παρηγορείτωσαν ὑμῶν τὴν μακαρίαν ψυχήν. Ἐν τούτοις ἀνιστορῶν ὁ καθαρώτατος ὑμῶν νοῦς, σαββατιζέτω καὶ οἱονεὶ καταπαυέτω. Τὰς δὲ τοῦ τρισολβίου Πατρὸς ἐντολὰς καὶ νουθεσίας, καὶ μάλα ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀναμιμνησκόμενοι, καὶ προσεχῶς ἐν ταύταις ἐνασχολούμενοι καὶ μελετῶντες· οὕτω γὰρ καὶ Θεῷ εὐαρεστήσομεν ᾧ προσκεκολλήμεθα, καὶ τὸν προκείμενον ἀγῶνα ὁσίως ἐκτελέσομεν, καὶ δοξασθήσεται δι' ἡμῶν καὶ ἀντιδοξάσειεν ἡμᾶς ἐντεῦθεν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἑτοιμάσει ἡμῖν βασιλείαν οὐρανῶν. Καὶ ταῦτα μὲν διῆλθον, εἰ καὶ ὑπὲρ ἐπιστολὴν παρά νινων λογισθείη· πρὸς δὲ τὰ ὀφείλοντα, οὐδὲ μέρος ἐπιστολῆς· ὁμοῦ μέν, τὰ κατὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἀνδραγαθήματα

importunum sit plura viri facinora litteris insereret Quid enim res ejus tale habent, ut vel excisurum memoria, vel dignum quod taceatur, debeat existimari? Sed heu me humilem! Intus stimulante, quam dicta voluptatem habent, ipse nescius velut ultro dolori immoror; ac suggerendo ut se vir beatus in nos haberet, visus consolari, potius vestri animi vulnus refrico, accendoque pectoris flammam ac augeo dolorem, forsque fratrum oculos lacrymis oppleo.

Enimvero, adeste mihi, patres optimi, ac fratres sincerissimi: ne huc usque cohibuerimus animum, neve emolliamur, aut dolore concidamus ne et nos magnus Apostolus vituperaverit: sed recurramus ad antiquas generationes, videamusque a primo parente nostro, ad hoc usque tempus; atque eos in primis, qui vita ac optima conversatione, Deo placuerunt: Patres, inquam, lege antiquiores, Abraam, Isaac, Jacob: illis ætate superiores, ac posteros: eos qui vixerunt sub lege, Mosen et Aaron: secutosque judices et prophetas. Eos qui sub gratia, apostolos, martyres, confessores, pontifices, sanctos (7), ad hunc usque, de quo nobis est sermo: utque Deus, ubi singulos suæ quemque ætati ac sui ævi hominibus obsequi permisisset, ad se rursum congruis temporibus revocaverit. Nec vero vos transitus ab humanis sempiterna memoria viri contristaverit, potius vero lætitiam vobis fecerit, quod iis quorum meminimus, sit consertus, factusque eorum particeps, velut qui eadem palam desudarit certamina, vitamque eamdem duxerit. Nam neque si volumus, nos dereliquit: quin versatur nobiscum: modo, ut dixit ipse, ejus mandata servaverimus; potentior jam ad intercessionem atque auxilium: tantoque amplius, quantum, exempli causa refert, ut prius per speculum in ænigmate, nunc autem facie ad faciem, purius splendidiusque Deo serviat atque ministret. Ac prior aliquantulum Dei viam inchoavit, nobis faciens iter: illic paraturus beatæ quietis habitaculum, dummodo Deo placitis moribus vixerimus, qua ipse ratione, verbo et opere docuit. Sint hæc beatæ animæ vestræ solatia. Hæc recolens purissima mens vestra, Sabbatum ac quietem agat. Ter beati patris mandata et admonitiones diu noctuque memoria retinentes, otium in illis ponamus ac meditemur: sic enim, et placuerimus Deo cui adhæsimus, sancteque propositum certamen confecerimus: isque a nobis glorificabitur, ac vicissim glorificabit, futuroque sæculo præparabit cœleste regnum. Atque hæc hactenus; quorumdam forte judicio supra epistolæ modum; quæ tamen nec epistolæ attingant partem, ut spectetur debitum: tum, inquam, quod beati viri egregia merito, humilisque ac afflictæ animæ nostræ in

NOTÆ.

(7) *Sanctos*. ὁσίους. Eam vocem præcipue monachis assignant, suas cuique ordini, ut sunt Græci ἀκριβέστατοι, habentes proprias: Sic passim apostolos vocant πανευφήμους· ἱερομάρτυρας, episcopos martyres: δικαίους, sanctos conjugatos, seu nec virgines nec martyres, etc.

eum necessitudo; tum quod fraternæ vestræ dilectioni impertiendæ salutes (8), ac velut solamina exigunt.

Porro quæsieritis; bene novi; qua ratione habuerit viri beati dormitio: quis vero fuerit morbus: quotve dies decubuerit. Qui iterum sub egressum sermones ac valedictorii: quodnam vero testamentum, quæve ordinaverit. Ac rursum, quinam sub vitæ extremum, et ad exsequias concurrerint, et si qua ejusmodi sunt. Enimvero quis idoneus satis, ut hæc vobis per litteras annuntiet; quisve animus sine doloris affectu vel quid minimum scripto consignare possit; cæterum dicam velut summa, ut hinc aliquid vobis solatii accedat. Morbus quidem, ille antiquus fuit; nempe stomachi. Is, ex diuturnis carceribus exsiliisque, summoque inde neglectu corporis, auctus atque in difficiles ægritudines promovens, in perfectam demum deietam appetentiam desiit; ut vir beatus, ante etiam dormitionem, vix non mortuus videretur. Eo morbo, ubi triduum, Novembris initio, decubuisset, iterum convaluit divina voluntate. Sed, ter beatam animi magnitudinem, ac propositum invicta constantia nobile! Nam neque eo morbo, quietem aliquam vel solaminis aliquid indulgere voluit: ita in finem (9) oderat vitam præsentem. Jam enim longævitate defectus, senioque attritus, præterea vero, dolorum immanitate (10) lecto affixus, juxta Davidicum sermonem: *Non dedit somnum oculis, neque palpebris dormitationem; ac neque requiem temporibus, donec invenisset locum Domino* [10]. Ac sane invenit. Quem illum? Utique jugem illam ac velut jure perpetuo statam (11), quam pro more quotidie personaret salutarem doctrinam, quam et lecto jacens, ut qui non posset collectos apud ipsum fratres altius alloqui, uni scribarum suggessit; alterius ipse, voce alloquens; quam et nostræ huic epistolæ subjecimus, ut vel hinc quisque sapiens noverit, neque beatam suam dormitionem nescivisse virum sanctum, quando symbolice eam prædixit. Nam ita habet.

[10] Psal. CXI, 4.

A καὶ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν καὶ κατωδύνου ψυχῆς φιλοστοργήματα· ὁμοῦ δὲ, καὶ τῇ ἀδελφικῇ ὑμῶν ἀγάπῃ προσφθεγκτήρια, καὶ οἱονεὶ παρηγορητήρια.

Ἐπιζητοίητε δὲ, εὖ οἶδα, πῶς τε ἡ τοῦ μακαρίου κοίμησις, τίς τε ἡ νοσος, και ποσαήμερος ἡ κατάκλισις· τίνες δ' αὖ οἱ ἐξιτήριοι λόγοι, καὶ προπόμπιοι· τίς τε ἡ διαθήκη, καὶ διάταξις· καὶ αὖ πάλιν τίνες οἱ συνδεδραμηκότες ἐν τῇ ἐσχατιᾷ ταύτῃ, ἤτοι ἐν τῇ κηδείᾳ, καὶ ὅσα ἕτερα. Καὶ τίς ἱκανὸς διὰ γράμματος ἀπαγγέλλειν ὑμῖν, καὶ ποία ψυχὴ ἔξω τοῦ πάθους ὑπάρχουσα ἰσχύσει λογογραφῆσαι κἂν τὸ σμικρότατον; Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ ἐροῦμεν, ὡς κἀντεῦθέν τινα παραμυθίαν εὑρέσθαι ὑμᾶς. Ἡ μὲν νόσος, ἡ ἀρχαία· λέγω δὴ τοῦ στομάχου· ἥτις ἐκ τῶν πολυχρονίων φυλακῶν καὶ ἐξοριῶν, καὶ τῆς B ἐντεῦθεν τελείας ἀνεπιμελησίας αὐξηθεῖσα, καὶ εἰς πόνους δυσιάτους ἐλάσασα, εἰς τελείαν ἀνορεξίαν κατέληξε, καὶ τοσοῦτον, ὡς σχεδὸν νεκρὸν ὁρᾶσθαι καὶ πρὸ κοιμήσεως τὸν μακαρίον. Ἐξ ἧς τετραήμερον ἐπὶ τῆς κλίνης πεσὼν, ἐν ἀρχῇ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, πάλιν εὐδοκίᾳ Κυρίου ἀνεῤῥώσθη. Ἀλλ' ὢ τῆς τοῦ τρισμάκαρος μεγαλοψυχίας καὶ γενναιότητος! ὅτι οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ νόσῳ ἠρεμίας, ἤ τινος παρακλήσεως ἐβούλετο ἀπολαύειν· οὕτως εἰς τέλος μεμισηκὼς τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἐκλελοιπὼς γὰρ ἤδη τῇ μακροημερεύσει, καὶ κατατετρυχωμένος τῷ γήρᾳ, ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς σφοδροῖς πόνοις βαλλόμενος, κατὰ τὸ Δαυϊτικόν· Οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμόν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κροτάφοις ἀνάπαυσιν, ἕως ἂν εὗρε τόπον C τῷ Κυρίῳ. Καὶ δὴ ἐφεῦρε. Καὶ τίς οὗτος; Ἡ ἄληκτος καὶ οἱονεὶ ἀπαράβατος κατὰ τὸ εἰωθὸς παρ' αὐτοῦ ἐξηχουμένη ἑκάστοτε σωτήριος διδασκαλία, ἣν καὶ κλινήρης ὢν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι γεγωνότερον τοῖς ἀδελφοῖς παρ' αὐτοῦ ἐκκλησιαζομένοις προσφθέγξασθαι, ὑπηγόρευσεν ἑνὶ τῶν γραφέων· δι' ἑτέρου φωνῆς αὐτὸς προσφθεγγόμενος· ἣν καὶ ὑπεθέμεθα τῷ γράμματι, ὅπως γνοίη πᾶς τις τῶν εὖ φρονούντων κἀντεῦθεν, ὡς μηδὲ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κοίμησιν ἠγνοηκέναι, εἰ καὶ συμβολικῶς ταύτην προέφησεν. Ἔχει γὰρ ὧδε·

NOTÆ.

(8) *Impertiendæ salutes.* προσφθεγκτήρια· amicæ allocutiones solandi causa, ut sequens dictio exponit.

(9) *Ita in finem.* εἰς τέλος. Quod Joannes dixit, de Domini in suos dilectione. Sic ubique sanctos videris sacra verba loquentes, ut in eis meditatissimos: quam utinam meditationem eructarent, vel quia meditatione ejusmodi ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως, nomen habent.

(10) *Dolorum immanitate lecto affixus.* τοῖς σφοδροῖς πόνοις βαλλόμενος. Quasi projectus et prostratus: quam ipse Theodorus vocem postmodum repetit: Ἐλβήθην ὑπὸ διακαοῦς πυρετοῦ ὅλην ἡμέραν. *Totam diem, urente febre decubui:* post nimirum ἀνυπόστατον illum κλόνον, ex rigore, a quo febris incipit: *Quassationem intolerabilem:* quomodo dicitur, *psal.* CXXIII: ὕδωρ ἀνυπόστατον. *Aqua intolerabilis.* Ubi Hieronym. *Verbum,* inquit, ἀνυπόστατον, *Græcis ambiguum est, et potest sonare quod non subsistat, et quod sit intolerabile, id est, quod nemo ferre queat.* Sic paulo inferius dicitur futura Dei ira super peccatores, ἀνυπόστατος· quod sequens, ἀνυποίστους κολάσεις, in quas sanctus veD hementius timeret incidere, memoriam excitante sua illa dira ægritudine, ut sunt sancti ubique ad modestiam compositi et humiles, clare explicat. Hebræa eo loco psal. habent quod sonet, aquæ tumidæ: ut sanct. vel ut alii, *aqua superba.* Optime illo LXX expressum.

(11) *Ac velut jure perpetuo statam.* οἱονεὶ ἀπαράβατον. Velut impræteribilem, si et nobis esset liberior fictio. Significat velut perpetua districtione id a se exegisse, et in more positum habuisse, ut, ἑκάστοτε· *quotidie* ac quam creberrime, parænelicum sermonem ad fratres haberet, quam is regulam, nec in supremo spiritu, jamque, pene mortuus, transgrediendam putarit, vel alieno ore præstans, quod jam non posset suo. Est ejusmodi

φοὶ καὶ Πατέρες· ἠσθένησα, καὶ πάλιν A
ιῶν ἀνακέκλημαι. Ἀλλ' ἕως πότε μέλλομεν
ἐπὶ τὸ πάλιν; Ἐλεύσεται δὴ πάντως ἡ ἐπι-
ημέρα, ὅτε οὐχ ἕξει χώραν τὸ πάλιν, χω-
ε ἀφ' ὑμῶν, καὶ παραπέμπουσά με ἐκ τῶν
ὐ μὴν διὰ τοῦτο λογιστέον ὀρφανίαν· ἀψευ-
εἰπών· Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· καὶ,
ὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας,
συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἄλλως τε καὶ
ἀλλήλους ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἀλλ' εἴη εἰπεῖν
ἀνεκλαλήτῳ καὶ ζωῇ ἀτελευτήτῳ. Ὁ δὲ πέ-
τῇ ἀσθενείᾳ ἴστε· πῶς ὑπὸ ῥίγους συ-
ἀνυπόστατον κλόνον ὑπέστην· εἶτα πῶς
λήθην ὑπὸ διακαοῦς πυρετοῦ ὅλην ἡμέραν.
ην οὖν εἰς ἐμαυτὸν πάσχων, ὅτι μήποτε καὶ
ελλούσῃ κρίσει, ἀπὸ τῆς τῶν Ταρτάρων B
ἔστι μεταπίπτειν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυ-
δυοῖν τυχὸν τιμωριῶν, ἢ καὶ πλειόνων ἐστὶν
ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος.

εἴτε μιᾶς, εἴτε δυοῖν, τεκμαίρεσθαι ἔστιν
νταῦθα ἀλγεινῶν, τὴν ἀνυπόστατον ἐπὶ τοῖς
ῖς ὀργὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ φόβῳ πολλῷ, καὶ
νέχεσθαι εντεῦθεν, εἰς τὸ μὴ ἐκπεσεῖν εἰς
ίστους κολάσεις ἐκείνας. Τοιγαροῦν ὁ παρὼν
οἷς μὲν, ὕλη ἀρετῆς εὑρέθη, Ἐν ᾧ ἐξέλαμ-
ψωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπε-
εἰς καύχημα ἐμοὶ (εἰ θέμις εἰπεῖν) εἰς
Χριστοῦ· τί οὐ καλὸν ἐργασάμενοι; εἰς οἵαν
σιν οὐ προελθόντες; ὅτι καὶ ἑαυτοὺς, καὶ
καὶ σώζουσιν, ἐγγυμνασθέντες τοῖς πειρα- C
ρωθέντες ταῖς θλίψεσι χρυσοειδῶς, ἄλλους
ἰμενοι, καὶ σωτῆρες πολλῶν ὀφθέντες, ὁμο-
καὶ ἑτεροταγῶν· μεθ' ὧν εἴη μοι μερὶς, καὶ
λον ἐμοὶ συντάττεσθαι· οἷς δὲ, καὶ τούτοις
;, ὕλη κακίας, τῇ αὐθαιρέτῳ ζωῇ, καὶ
ονοσφίσει τῆς ὑποταγῆς ἐνεργήσασι τὰς
ἰσχύνας. Ὅθεν Γραφικῶς εὔκαιρον εἰπεῖν·
σε τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτῶν,
βόλη· πρὸς οὓς καὶ βοήσομαι· Υἱοὶ ἄνομοι,
ίπετε τὸν Κύριον· ἠλλάξατε τὰ νόμιμα τῆς
; διαβιώσεως· τροχιὰς ὀρθὰς οὐκ ἔχετε, ἀλλ'
ἐκτρέπεσθε ὧδε κἀκεῖσε φερόμενοι· ἀπο-
τῶν συνοδιῶν ὑμῶν· φιλογυνιάζετε· οἱ
ωμένοι τυγχάνοντες· οἱ δὲ, δούλους ὠνού- D
ίοι, ἐμπορικὴν ζωὴν διαμείβοντες διὰ τὴν

« Fratres, patresque, ægrotavi, iterumque vestris precibus convalui. Enimvero, quandiu venturi sumus ad illud, *Iterum ?* Sane omnino ventura est mortis dies, quando illi *iterum* non sit futurus locus : mortis inquam dies, qua a vobis sim separandus, atque ab humanis migraturus. Non ideo tamen reputanda orbitas ; quippe verax est, qui dixit : *Non relinquam vos orphanos* [11] ; et : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* [12] : « Præterea etiam futurum est, ut nos illa die mutuo videamus : utinam vero in gaudio inenarrabili, et vita interminabili. Quod porro mihi in infirmitate accidit, non vos latet : ut rigore constringente, intolerabilem passus sim quassationem : utque postmodum ab ardore febrium diem totam jacuerim. Sic ego habens cogitabam apud meipsum, num et in futuro judicio, a tartareis cruciatibus sit incidere in gehennam ignis (12) : numve miser homo duplici pœnæ, ait etiam pluribus, obnoxius sit.

Cæterum, sive una maneat pœna, sive duplex, certo conjectari licet, ex præsentis vitæ doloribus, fore Dei iram in peccatores intolerabilem : atque adeo, multo timore ac tremore habuerimus constringi, ut ne in pœnas illas intolerabiles inciderimus. Præsens ergo persecutio, aliis quidem, virtutis materia inventa est, *Qua sicut luminaria eluxerunt in mundo, sermonem vitæ habentes ad gloriam meam* (si fas est dicere) in die Christi [13]. Quo bono non defuncti ? Quo non profectu ac prolectione ad meliora ? Nam et servarunt seipsos servantque, exercitati tentationibus, auri instar tribulationibus, velut igne probati purgatique ; qui et recipiant alios, et multorum se servatores exhibuerint, ejusdem secum ac diversi ordinis : quibuscum partem mihi Deus conscesserit, ac si cui, ut mihi adjungatur, placitum fuerit : aliis autem iisque paucis, materia fuit et occasio sceleris ac probri : iis, inquam, qui vitæ libertate, ac velut suffurati obedientiam (13), sua ipsorum dedecora operati sunt. Quare opportune ceu Scripturæ verbis dixerimus : *Obtenebrata est species vultus eorum sicut fuligo* [14] : ad quos etiam clamabo : *Filii scelesti, dereliquistis Dominum* [15] : immutastis legitima vitæ monasticæ : Non habetis gressus rectos [16] ; ed velut claudi huc atque illuc deflectentes iter, ferimini. Abjungimini

ı. XIV, 18. [12] Matth. XXVIII, 20. [13] Phil. II, 15. [14] Thren. IV, 8. [15] Isa. I, 4. [16] Hebr. XII, 13.

NOTÆ.

), in iis maxime, quæ sunt canonis, et
btinent, continendæ religioni prorsus ne-
. Apud Paulum ἀπαράβατος ἱερωσύνη,
, sacerdotium est, quod non transeat ad
que perpetuum, atque ut reddit interpres:
num. Apud Epict. ἀπαράβατος νόμος· *Lex,*
mo transgrediatur.
artareis cruciatibus sit incidere in gehen-
is. Multis Pineda ad XIX, XXIV Job, quo vi-
ctor respicere; de illa pœnarum alterna-
idetur quod hic innuit Theodorus, esse res
erta; minus certe conficit ille locus, quem
ponunt. Magna tamen probabilitate, velut

consona satis Scripturæ, nec habens aliquid absurdi, Patribusque nonnullis ac theologis aliis probata, admitti potest ac timeri : Quanquam parum refert, timeaturne ipsa, vel solus ignis.

(13) *Velut suffurati obedientiam.* Οἱονεὶ ἀπονοσφίσει τῆς ὑποταγῆς. Tanquam alludat ad factum Ananiæ et Saphiræ *Act.* v, quo dicuntur, νοσφίσασθαι· *subtraxisse ac defraudasse de pretio agri ;* velut dicat : *Substractione obedientiæ* : qua sacrilegium immane peccant devoti Deo homines, siquidem *quasi peccatum ariolandi est, repugnare,* etc. *I Reg.* XV, nempe in debitis, qualia facit vel ipsum spondentem, sponsio religiosa.

a vestris conventibus : estis mulierosi ; alii quidem solitarii estis ; alii autem emistis servos : alii denique, præ animi sordibus ac avaritia, mercaturam assumitis. Non vos terrent, vel diræ propheticæ ; vel apostolicæ minæ ; vel meæ ipsius humilitatis, uti etiam novi, admonitio, quando etiam ejusmodi aliquis, amicitiam iniens cum puella, excepto raptu, etiam divinæ aspernationi pedes aptavit (14). Quid ais infelix ac miser? Quoties cantasti *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam* [17] ? Plane impulsus es in amorem, serpentino illo afflatu, quo seducta Eva, una cum primo parente Adam, pulsa est paradiso. Cogitas omnino Christum abnegare, cui vovens virginitatem desponsatus es, ut adhæreas peccato, quo mors in mundum ingressa est [18] ? Non audis clamantem Scripturam in eas, qui talio agunt : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* [19] ? Non audis dicentem Paulum : *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* [20] ? Et iterum : *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus* [21] ? Quid es inventurus, cum consummaveris iniquitatem ? Nonne tenebras gladiumque dissecaturum cor tuum ? Nonne desperationis puteum ? Nonne ipsum Satanam qui seduxit, urgentem us restim amplexeris, in quam olim impudit Judam ? Resipisce qui tenebris obcæcatus es : Fuge mortis laquem, qui fuisti supplantatus : ne inferni capiaris petauro (15), in quo, etiam præsenti ævo Caini vixeris vitam ; fuerisque tremens ac gemens, omnesque notos fugiens : in futuro autem, damneris in gehenna ignis. Quid vero, miser ego, loco uno definitus in omnes præfatos agam ? Quid, inquam, aliud, quam ut gemitu lugeam, contesterque, ac venturum gladium annuntiem ? Et si audierint quidem, fuerintque conversi a via erroris sui, et quæ ad perditionem ducit, sibi ipsis meæque humilitati, saluti fuerint : sin autem, soli haurient mala, soli ibunt in ignem, quem succenderunt ; *soli pœnam luent, æternum interitum a facie Dei, et a gloria virtutis ejus, cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus* [22], qui ex mandatorum ipsius præscripto fideliter ambulaverint : illis quidem retribuens condigna præmia ; adversariis autem, parata æterna supplicia. Vos autem, fratres mei, bene quæso ambulaveritis, ut *diffamatus a*

A φιλαργυρον γνώμην. Οὐ φοβεῖ ὑμας, οὔτε
φητικὴ · οὔτε ἀποστολικὴ ἀπειλή · οὔτε
ταπεινώσεως ἡ παραίνεσις · ὡς μεμάθηκα, ἰ
τῶν τοιούτων, καὶ κόρῃ συμφιλιάσας, πρὸς
ἁρπαγῇ, καὶ τῇ ἀθετήσει τοῦ Θεοῦ, τοὺς πό
πισε. Τί λέγεις, ὦ ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε ; ποσ
λες · Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματ
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγ
ζειν ὅλως ἤχθης κατὰ τοῦ ὄφεως τοῦ
τος τὴν Εὔαν, καὶ συνεκβαλόντος ἐκ τοῦ π
'Αδὰμ τὸν προπάτορα ἡμῶν. Ἐνθυμῇ ὅ
σασθαι ᾧ ἡρμόσθης Χριστῷ, διὰ τοῦ τ
ἐπαγγέλματος, καὶ συναφθῆναι τῇ ἁμαρτί
θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν ; οὐκ ἀκούει
φῆς βοώσης περὶ τῶν οὕτω πραττόντων · Ὁ
B αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ α
σβεσθήσεται ; Οὐκ ἐπαΐεις τοῦ 'Αποστόλου
Πόρνους καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός ;
Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει,
τοῦτον ὁ Θεός ; Τί εὑρήσεις ἐν τῷ συντ
ἀνομίαν ; οὐχὶ σκότος καὶ μάχαιραν τέμν
τὴν καρδίαν ; οὐχὶ ἀπογνώσεως βόθρον ;
ἠπατηκότα σε Σατανᾶν, τὴν ἀγχόνην σε κα
ἀσπασασθαι, καθάπερ τὸν 'Ιούδαν ποτέ ; '
ὁ ἐσκοτισμένος · φύγε τὴν παγίδα τοῦ θ
ἐσκελισμένος · μὴ ἁλῷς εἰς πέταυρόν ᾅδο
κἀνταῦθα τοῦ Καὶν τὴν ζωὴν ζήσεις · τ
στένων ἔσῃ, καὶ ἀποφεύγων πρόσωπον γνώρι
τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καταδικαζόμενος ἐν τῇ
πυρός. Τί οὖν ἄλλο ποιήσω ὁ τάλας, περιωρ
C ἑνὶ τόπῳ, πρὸς ἅπαντας τοὺς προειρημένους
ρον, ἢ τὸ στένειν καὶ διαμαρτύρασθαι καὶ τ
νην ῥομφαίαν ἀναγγέλλειν ; καὶ εἰ μὲν ἀκού
ἐπιστρέψαιεν ἀπὸ τῆς πεπλανημένης αὐτῶν ὁδ
σης εἰς ὄλεθρον · ἑαυτοῖς ἔσονται σωτήριον, κ
ταπεινωσει · εἰ δὲ μὴ, μόνοι ἀντλήσουσι
μόνοι πορεύσονται τῇ φλογὶ ᾗ ἐξέκαυσαν, Ἀ
σουσιν ὄλεθρον αἰώνιον ἀπὸ προσώ
Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύο
ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς
αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι
τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πιστῶς πορευθεῖσιν · α
ἀποδιδοὺς τὰ ἄξια γέρα · τοῖς δὲ ἐναντίοις,
μασμένας αὐτοῖς ἀτελευτήτους κολάσεις.
D ἀδελφοί μου, εὖ πορεύοισθε, παρακαλῶ, ὡ

[17] Psal. CXXXVIII, 7. [18] II Cor. II, 2. [19] Isa LXVI, 4. [20] Hebr. XIII, 4. [21] I Cor. III, 17. [22] II Th

NOTÆ.

(14) *Excepto raptu, etiam divinæ affirmationi pedes aptavit.* πρὸς αὐτῇ τῇ ἁρπαγῇ, καὶ τῇ ἀθετήσει τοῦ Θεοῦ τοὺς πόδας εὐτρέπισε. Videtur innuere nefandas nuptias, quas velut in Dei contemptum aposta quem notat, contraxerit : quales fere contraxerunt apostatæ nostri, novo orto Evangelio, Luthero prædicante : quod monstrum, quanquam alii assuescere coacta Gallia nostra, haud ita pridem, severiori sanctione in eam rem edita, depellere conata est. Potest ipse Theodorus consuli apud Baronium, ubi nonnulla de falsis illis fratribus. Est apud Theophanem de monachis, quos nonnulli imperatores iconoclastæ cogebant coronari. I. sacrilega inire conjugia, ut docto συμμυστῇ terpreti videtur.

(15). *Ne inferni capiaris petauro.* Plura
de illa voce in appendice. Hic videtur auc
pere pro tali genere laquei, quo ceu ca
ptum animal teneatur : sic enim quadra
exemplum Caini, ab omnibus timentis et
etiam τὸ, ὑφ' οὗ. Fuerit, velut quo destin
modo quo avis, pede aut ala detinetur la
gitatque ac pavet omnia. Eam amplitudin
refert nostrum, *in quo*, etc. Utitur ea voc
Cret. Encomio εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ ἁγίου
μου, necdum Græce edito. γυνὴ ἄφρων οὐκ ἐ

ἐξηχούμενος ὁ λόγος τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπὶ A
τασθάλους, ἀγάγοι αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
· πάντα ὑπομένοντες, ἵνα πάντες ἐν πᾶσιν
τήσαντες τῷ Κυρίῳ, φύγοιμεν κολάσεως κα-
ιν, καὶ τύχοιμεν βασιλείας οὐρανῶν, ἐν αὐτῷ
ῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος,
ὶ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ,
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὰ δὲ τὴν τετράριθμον τῶν ἡμερῶν τῇ ἑξῆς· ἣν
ναστάσιμος αὐτη· ἐφ' ᾗ κατὰ τὸ εἰωθὸς προ-
δεῖς ὁ μακαρίτης, καὶ ἀναγνωσθείσης τῆς αὐ-
τηχήσεως τί γίνεται; ῥώννυται τῇ προθυμίᾳ
κὶ, ὥς φησι, πόνος ὑγείαν χαρίζεται, καὶ προ-
νεκροὺς ἀνίστησιν. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ μυστα-
ι γενέσθαι, ἣν ἑκάστοτε διὰ πολλῆς ὁ τρισ-
ἐκεῖνος εἶχεν ἐπιθυμίας, εἴσεισιν εἰς τὸ ἱερὸν B
ῶς λατρεύσων τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν ἀναίμακτον
ἱερῶν θυσίαν.

ταύτην πεπληρωκὼς, καὶ μεταδοὺς τοῖς παρ-
καὶ πάντα ἐκτετελεκὼς ἁρμοδιώτατα, ἐκεῖθεν
ν τράπεζαν ἀνακέκληται· ἐφ' ᾗ καὶ δεξιωσά-
τινας τῶν παραγενομένων Πατέρων καὶ ὁμο-
ὸν, καὶ φιλοφρόνως ξενίσας, τὰ τῆς μεταστά-
διὰ πάντων, καὶ προσφθεγγόμενος, καὶ ὁμιλῶν
ς, παρεπέμπετο. Καί γε τοῦτο οὐχὶ τηνικαῦτα
ὡς ἴστε, ἀλλ' ὅλος ὁ χρόνος τῆς μακαρίας
οιδίμου ζωῆς, οὐδὲν πλέον ἦν, ἢ μελέτη θανά-
κὶ ἐπιθυμία τοῦ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χρισ-
ναι. Ἐξ ἧς μνήμης, ὁπόσος αὐτῷ, καὶ ἡλίκος ὁ
ίστην ἀγών; καὶ τὰ διὰ σπουδῆς κατορθού-
ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ, τί δεῖ καὶ λέγειν, αὐτῶν C
ι μονονουχὶ, καὶ ἔργῳ βοώντων; Νυνὶ δὲ
πλέον· ὡς μικροῦ ἐνιαυτὸς παρίππευσεν,
α τελείως πρὸς τὴν ἔξοδον παρεσκεύαστο· ὡς
ις, καὶ ἐπὶ συχνῷ παρεδρεύοντί μοι αὐτῷ, ὁ
βουλήσει Θεοῦ καὶ δρῶν καὶ λέγων, ὅμως
μιμήτῳ ταπεινώσει οὐκ ἀπηξίου προσφθέγ-
, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ταπεινώσει ἐν τούτοις· Μὴ
ίπομεν ἄρα τῶν ὀφειλόντων λαληθῆναι κατὰ τὸ
ῖον; μή τι τῶν κεχρεωστημένων ἡμῖν παρ-
αι; οὕτω καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἡ μακαρία
πολυμέριμνος ψυχὴ ἠγωνίζετο, καὶ ἐφρόν-
καὶ μετὰ τὴν ἑξῆς· ἣν γὰρ τρίτη τῶν ἡμε-

A vobis *virtutis sermo* [23], vel apud ipsos sceleratos, eos ducat *ad ignitionem veritatis* [24]. *Sufferentes omnia* (16); omnia credentes; omnia sustinentes [25], ut omnes in omnibus placentes Domino, gehennæ ac supplicii damnationem effugiamus, ac consequamur cœlorum regnum, in eodem Christo Domino nostro, cui gloria et imperium, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.»

Porro exacta quarta die; postridie, quæ fuit Dominica ac sacra Resurrectionis dies, cum prius pro more vir beatus sedisset fuissetque lecta hæc ipsa catechesis, quid accidit? Animatior fit animi alacritate: nam et labor, aiunt, sanitatem præbet, animique alacritas ac impensius studium, mortuos suscitat. Quia vero rem sacram peragi oportebat, B cujus vir ter beatus, multo quotidie desiderio tenebatur (17), ingreditur templum, munde Domino ministraturus, ac oblaturus incruentam hostiam.

Porro, peracta re sacra, impertitusque iis, qui adessent, vivifica sacramenta, ac omnibus congruentissime consummatis; illinc ad mensam reversus est: ubi etiam nonnullos, qui adessent, Patres et confessores, amplexatus, ac amanter excipiens, vix nisi de morte conserto sermone ac colloquio, dimisit eos. Nec sane, ita tunc solum, ut scitis; sed tempus totum beatæ viri inclyti vitæ, nihil magis habuit, quam mortis meditationem, et *desiderium dissolvi et esse cum Christo* [26]. Ex ea memoria, quale ipsis ac quantum quotidie certamen fuit? Quid vero opus, referre eo studio gesta egregia tum privatim C tum publice, cum vix ipse non clament? Nunc autem longe amplius: ut jam fere ab anno, morti se perfecte comparasset: Adeo ut, cum ei sæpius ac frequens adessem, qui omnia Dei voluntate et faceret et loqueretur; nec sic tamen, Christi humilitatis æmulus, humilitatem meam super his alloqui dedignaretur: Num superest, aiebat, aliquid eorum, quæ necessarie loqui habuimus? Nunquid eorum aliquid neglex52imus, quorum essemus debitores? Sic in ejusmodi contendebat et agebat curam, beata illa, ac multæ sollicitudinis anima. Verum post sequentem diem: fuit enim tertia dies, qua occurrit memoria (18) magni confessoris Pauli; vir beatus

Thes. I, 8. [24] I Tim. II, 4. [25] I Cor. XIII, 7. [26] Philipp. I, 23.

ιην· ἀλλ' ἐπὶ πέταυρον ᾅδου συναντᾷ· quæ verba D
itur *Prov.* XI. *Occurit in profundum inferni.*
h. εἶδος παγίδος · auctor quoque vitæ Nicolai
æ de Cypriano Nicolai discipulo, cum juvenis
scholares alas militans, a muliere impudica
rtio ad libidinem provocaretur: ὡς δὲ καὶ τρί-
στᾶσαν, καὶ πρὸς πέταυρον ᾅδου κατασῦραι με
ένην ἑώρακα. *Ubi jam tertium instantem vidi,*
in inferni profundum volentem trahere.
Sufferentes omnia. Sunt verba Pauli *I Cor.*
loque antiquarii lapsu videtur τὸ στέργοντες
isse, ἀντὶ τοῦ στέγοντες. Quid si ita legit Theo-
, vel ita apostolicam vocem detorsit, ut si-
aret illa justorum viscera, quibus vere omnia
tur στέργειν, *adamare*, et quadam charitate,
ujusque rei ratione, prosequi: Nam, *Novit*
jumentorum suorum animas, viscera autem
rum crudelia. Prov. XII, vers. 10. Præcelluit
iscus Asisinas ea charitate, cui omnia ut Dei,

et a Deo a quo ipse; inspectanti fratres sororesque audirent: eam viri pietatem, commendante Deo, mirabili quadam in res omnes auctoritate, ut nedum bruta, sed vel insensata, velut fratrem agnoscerent, ac nec ignis cruciarer, cruciatum deprecantem.

(17) *Multo quotidie desiderio tenebatur.* ἣν ἑκάστοτε διὰ πολλῆς εἶχεν ἐπιθυμίας. Non forte per seipsum quotidie peracturus, quod nec Græca satis significant: vel quotidie peracturus quidem, sed voto: reque ipsa, quoties licuis et, quam frequentis celebrationis cupiditatem tantam habuerunt sancti non pauci, ut velut desolati, qua die non eelebrassent, vix gaudium haberent: ira maxime noster Ludovicus, etc.

(18) *Magni confessoris Pauli.* Ponit Michael hunc diem 6 Novembris, a quo superstes fuit Theodorus usque ad diem sancto martyri Menæ sacrum, nobis sancti Martini.

velut qui Dei et sanctorum esset amans, iterum implens apostolicum scitum, rem sacram peragit, in sancti defungens memoriam (19). Jam autem facto vespere, cum pro more secum considentes, multis allocutus esset, multaque dixisset, inde ingressus in cellulam, consuetoque psalmorum penso ac precibus absolutis, se in lectulum dedit. Circa autem horam quartam, subiit solitus ex ægritudine dolor, vocatoque uno fratrum excubantium ad cellam, suum ei dolorem, statimque fratrum accurrentium coronæ, denuntiat. Cum porro haud ita moleste eam diem egisset, postridie accitos omnes qui adessent, supremis sermonibus, ceu jam migraturus, eosdem affatus est. Quibus illis ? Iis utique, quos quotidie non cessabat loqui, diuque ac noctu in memoriam revocabat ; ita cum primis dicens : « Fratres patresque : Poculum hoc commune est, quod biberunt omnes patres nostri. Ipsum ego bibiturus sum, vadoque ad patres meos. Videte testamentum quod condidi vobis ; Fidem vestram servate inconcussam, et vitam immaculatam. Nihil enim ultra habeo dicere, quod jam olim quidquid operæ pretium erat, annuntiaverim vobis, vosque omnia prædocuerim. »

Præterea istud adjecit, vere filius pacis et dilectionis : « Domino nostro episcopo, salutem et osculum cum reverentia et honore, a me impertimini. Reliquis item Patribus, episcopisque et sacerdotibus Christi ; confessoribus propter Dominum persecutionem sustinentibus : fratribus universis, amicisque et notis, ac iis, qui nobiscum collaborarunt in certamine fidei, tum parvis, tum magnis. » Enimvero, beatum illum ac studiosum animum ! ut neque sub eam horam, aliud quid aut meditaretur, aut contenderet, quam ut solum placeret Deo, Deumque glorificaret. Denique, precontante mea humilitate, quid de illis juberet, vel fratribus, vel laicis qui pœnis obnoxii essent ac pœnitentibus (20) : Respondit vere compatiens medicus et Christi imitator : *Indulgebit Dominus universis*[27] ; subjungens ad fidem astruendam, vere is fide dignus, etiam divinam per Moysen ejus famulum, ordinationem : seque ipsum tertio consignans, adprecatus est, dicens :

[27] Isa. xxvi, 15.

ρῶν, ἐν ᾗ ἐφέστηκεν ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ὁμολογητοῦ Παύλου· ὡς φιλόθεος, καὶ φιλάγιος τὸ ἀποστολικὸν πληρῶν, καὶ αὖθις, ἐκτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ ἀφοσιούμενος. Καὶ ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης, πλεῖστα καὶ ὁμιλήσας, καὶ προσφθεγξάμενος τοῖς συγκαθεζομένοις αὐτῷ, κατὰ τὸ εἰωθὸς, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸ κελλίον αὐτοῦ εἰσελθὼν, καὶ τὴν συνήθη ψαλμῳδίαν καὶ τὰς εὐχὰς ἐκτετελεκὼς, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ κλινιδίου. Καὶ περὶ ὥραν τετάρτην, ὑπεισῆλθεν αὐτῷ ὁ κατὰ συνήθειαν πόνος· καὶ δὴ φωνήσας τινὰ τῶν πρὸ τῆς κέλλης αὐτοῦ καθευδόντων ἀδελφῶν, ἀπαγγέλλει αὐτῷ τὸ ἄλγημα, καὶ τῇ αὐτῇ συνδρομῇ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ διημερεύσας μετριοπόνως, τῇ ἑξῆς προσκαλεῖται τοὺς παρόντας ἅπαντας καὶ τοὺς ἐξιτηρίους ποιεῖται λόγους. Τίνες δὲ οὗτοι ; οὓς ἑκάστοτε οὐ διέλιπε καὶ λαλεῖν, καὶ ὑπομιμνήσκειν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· τοῦτο δὲ κατ' ἐξαίρετον· « Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες· τὸ ποτήριον τοῦτο κοινόν ἐστιν, ὃ ἔπιον πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν. Τὸ αὐτὸ πίνοιμι κἀγὼ, καὶ πορεύομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου. Βλέπετε τὴν παραθήκην ἣν παρεθέμην ὑμῖν· τὴν πίστιν ὑμῶν φυλάξατε ἀσάλευτον, καὶ τὸν βίον ἀκηλίδωτον. Πλέον γάρ τι λέγειν οὐκ ἔχω, διὰ τὸ πάντα τὰ ὀφείλοντα, καὶ προαναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ προδιδάξαι ».

Προσθεὶς καὶ τοῦτο, ὁ τῆς εἰρήνης ὄντως καὶ τῆς ἀγάπης υἱός· « Τῷ δεσπότῃ ἡμῶν τῷ ἀρχιερεῖ τὸν δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀσπασμὸν ἐξ ἐμοῦ ἀπονείματε· τοῖς λοιποῖς Πατράσιν, ἱεράρχαις τε καὶ ἱερεῦσι τοῖς Χριστοῦ, ὁμολογηταῖς τοῖς διὰ Κύριον δεδιωγμένοις, ἅπασι τοῖς ἀδελφοῖς, φίλοις τε καὶ γνωρίμοις, καὶ τοῖς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνι συγκεκοπιακόσι ἡμῖν, μικροῖς τε καὶ μεγάλοις. » Ἀλλ' εὖγε τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ φιλαρέτου ψυχῆς, ἥτις οὐδὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς ὥρας ἕτερόν τι ἢ ἐμελέτα, ἢ ἠγωνίζετο, ἢ μόνον τῷ Θεῷ ἀρέσαι, καὶ Θεὸν δοξάσαι. Ἀμέλει ἐρωτηθεὶς παρὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων ἀδελφῶν, ἢ καὶ ξένων, τι ἂν κελεύοι· ἀπεκρίθη ὁ ὄντως φιλοσυμπαθὴς καὶ Χριστομίμητος ἰατρός· Ὁ Κύριος συγχωρήσει πᾶσιν, ἐπενεγκὼν πρὸς πίστωσιν, ὁ ὡς ἀληθῶς ἀξιόπιστος, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ Μωϋσέως διαταγήν· καὶ ἐκ τρίτου κατασφραγίσας, ἐπηύξατο εἰπών· Ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ τοῦ

NOTÆ.

(19). *In sancti defungens memoriam*, τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ ἀφοσιούμενος. velut calefaciens satis memoriæ sancti, seque religione ad ipsam absolvens. Piura Bud. col. 387, etc. Porro dicit celebrasse, πληροῦντα τὸ ἀποστολικόν. Velut Apostoli scitum : non sancientis, sed quod haberet Dominica sanctio, promulgantis. *Ego enim accepi a Domino, quod*, etc. *I Cor.* II. Chrysost. non raro id privilegii effert, ut miles, coram imperatore nominetur, habeaturque sub ipsam rem sacram sanctorum memoria : quibus tamen non facimus, sed uni Deo,

(20). *Qui essent pœnis obnoxii ac pænitentibus*, περὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις. Desciverant multi a fide, ut solet in ejusmodi tentationibus ; in quo magnam lenitatem exhibet Theodorus, animans ad spem veniæ, etiam Moyse ascito in testem divinæ misericordiæ : Forte vero respicit v. 43 c. xxxii. Deuter. ; quo etiam se Machabæi cum matre solabantur, et animabant ad constantiam *II Machab.* vii. Aliter Meletius, ut est apud Epiph. hær. 48, al. 68, quanquam minus consonent alii, eo, et nimia in lapsos severitate, schismate divisus a Petro Alexandrino, ac demum in suis, factus Arii fautor : ut martyrum Ecclesia promoverit in conventiculum et synagogam hæreticorum : sic ubique periculum, scindi ab Ecclesia catholica, qualis velut proprio charactere distincta, audiebat illa Petri legitimi patriarchæ, quanquam minor ; plerisque specie zeli deficientibus ad Meletium, ut nusquam desunt colores volenti discedere.

πνεύματος ὑμῶν· καὶ ἀσπασάμενος τοὺς παρόντας ἅπαντας, διέμεινεν οὕτως. Καὶ τὴν αὐτὴν διαδίδοται ἡ ἀκοὴ, καὶ παραγίνεται λαοῦ πλῆθος οὐκ ὀλίγον. Καὶ οὕτω διαημερεύσας, ἕκαστον τῶν ἐρχομένων, καὶ κατασφραγίζων, καὶ εὐλογῶν, καὶ κατασπαζόμενος, καὶ ἠρέμα προσφθεγγόμενος, καὶ ἐπευχόμενος ὁ τρισμακάριος, ἀπέλυεν ἐν εἰρήνῃ, ἑκάστῳ μνήμης ἄξιον καὶ σωτηρίας ἐφόδιον καταλιμπάνων.

Καὶ τῇ Κυριακῇ ἐν ᾗ ἡ μνήμη ἐξετελεῖτο τοῦ μεγάλου μάρτυρος Μηνᾶ, ἐψαλκὼς τὰ συνήθη· εἶθ' οὕτως μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων τῶν ζωοποιῶν ἐκείνων, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπαλειψάμενος καὶ κατασφραγισάμενος, ὑψοῦ τὰς χεῖρας ἄρας, καὶ προσευξάμενος περὶ ὥραν ἕκτην αἰσθόμενος ἑαυτοῦ ἠσθενηκότος, προστάσσει ἠρέμα κηροψίαν γενέσθαι· κἀνταῦθα προσβάλλομεν τῇ ψαλμῳδίᾳ· καὶ ἐν τῷ στίχῳ, ἐν ᾧ φησιν, Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με, ἐνδιατριβόντων, παρέδωκε τὴν μακαρίαν καὶ καθαρὰν αὐτοῦ ψυχὴν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις. Οὕτω μὲν οὖν ὡς ἐν συντομίᾳ ἡ τοῦ τρισμάκαρος κοίμησις, καὶ τοῦ ἀθλητικοῦ δρόμου τὸ πέρας· καὶ αὕτη ἡ τῶν πολλῶν ἀγώνων, καὶ πόνων, καὶ ἱδρώτων εἰς αἰῶνα αἰῶνος κατάπαυσις.

Ἀλλ' ὦ, πῶς ὑμῖν ἀδακρυτὶ τὰ ἑξῆς ὑπ' ὄψιν ἀγάγω, πυρπολούμενος τοῖς λογισμοῖς, καὶ οἱονεὶ ἐξεστηκὼς τῇ καρδίᾳ; καί μοι δότε μικρὸν ἐνδιατρίψαι τῷ διηγήματι. Ἔκειτο οὖν ὁ τρισμάκαρ (καλὸν γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν, ὥσπερ τι ξένον θέαμα), αἰδέσιμος τῇ ὄψει, ἀγγελοειδὴς τῷ σχήματι, τῆς ἐνδημησάσης πρὸς Κύριον ψυχῆς ὥσπερ τινὰς φωτοειδεῖς ἀκτῖνας ἐναπομαξαμένης τῷ ἱερῷ σώματι, μεθ' οὗ καὶ ἐφ' ᾧ λελάτρευκε τῇ ἁγίᾳ Τριάδι. Προστέθειται ἐξαπίνης τοῖς προλαβοῦσι πλῆθος ἕτερον, ὁμοῦ μὲν μοναστῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ μιγάδων· πολλοὶ ὅτι μάλιστα, καὶ τῶν ἐξόχων, μεθ' ὧν καὶ ἱεράρχαι, καὶ ἱερεῖς, ἐπιφερόμενος ἕκαστος τὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης κηδείας καὶ ταφῆς ἁρμόδια· οἱ μὲν κηροὺς ἐξάσπρους καὶ πολυτίμους· ὁ δὲ, σινδόνα πεποικιλμένην· ἕτερος καταπέτασμα περιπόρφυρον· καὶ ἄλλοι σκεύη ἀργυρᾶ, καὶ χρυσάργυρα, καὶ ἠλεκτριώδη· καὶ οἱ μὲν ἀρώματα, καὶ θυμιάματα, καὶ ἄλλος ἄλλο, καὶ ἕτερος ἕτερον, ἵνα μὴ μακρηγορῶ. Πάντες δ' οὖν ὅμως πίστει σπεύδοντες ἄξιον μνήμης τῷ ἱερῷ λειψάνῳ προσοῖσαι, καὶ τῷ τιμίῳ τάφῳ ἐπαποθέσθαι. Γέγονε δὲ χειμὼν κατὰ τὸ νυχθήμερον ἐκεῖνο σφοδρὸς, ὡς πάλαι ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὑπερφυὲς τὸ γενόμενον.

[28] Num. VI, 26. [29] Psal. CXVIII, 93.

Dominus pacis erit cum spiritu vestro [28]. Omnesque qui aderant amplexatus, ita remansit. Interim vero gliscit fama, adestque populi multitudo non modica. Ubi sic vir ter beatus duos exegisset dies, singulos accedentes consignans, ac benedicens et deosculans, leneque ac submisse alloquens et adprecatus; atque signum memoria, et salubrem commeatum reliquisset, dimisit in pace.

Porro die Dominica, qua magni martyris Menæ memoria celebratur, ubi consueta Cantica et Psalmos recitasset; tumque particeps sacrorum effectus (21); sacrorum, inquam, quæ vivifica sunt; ac pro more inunctus consignatusque: sublatis in sublime manibus, oransque; cum, circa horam sextam, se sensim deficere sensisset, voce cassa submissaque cereos accendi jubet: deincepsque Psalmos incipimus: atque ad illum versum: *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me* [29]: immorantibus nobis Psalmodiæ, beatam mundamque suam animam sanctis angelis tradidit. Sic sane velut compendio narrata habuit viri ter beati dormitio. Tali termino athleta absolvit cursum. Fuit hæc multorum certaminum, laborumque et sudorum, sæculum in sæculi requies.

Enimvero, qua vobis ratione, quæ sunt deinceps, sine lacrymis ob oculos ponam, quem ceu ignis cogitationes devastent, quique velut animo defecerim. Verum liceat nonnihil narrationi insistere. Jacebat igitur vir ter beatus: Præstat enim, nec illud velut novum insolensque spectaculum omittere: jacebat, inquam, facie venerabilis: figura, velut angelicam speciem referens, anima, quæ esset peregrinata ad Dominum, velut quosdam lucis radios, sacro corpori, cum quo, ac in quo sanctæ Trinitati servisset, ex se, ac suis fulgoribus, imprimente (22). Prioribus confestim, sese populi alii adjunxerunt, qua monachorum, qua promiscuæ multitudinis: multique in primis, viri nobiles, ac magnates, una cum episcopis et sacerdotibus; singulis inferentibus, quæ beatis illis exsequiis ac funeri congrua essent. Afferebant alii quidem albos ac magni pretii cereos (23); hic Phrygio opere pictam sindonem; ille prætextatum velum; alii autem vasa argentea et deaurata, et succinea: ac alii quidem aromata et suffitus; alii aliud, ut ne in longum sermonem protraham. Ita nihilominus ut accurrentes omnes sacris aliquid reliquiis pro memoria admoverent, ac venerabili tu-

NOTÆ.

(21) *Particeps sacrorum factus*, μετασχὼν τῶν ἁγιασμάτων. Velut sacramentorum, a sacrando, quæ ideo dicantur, ζωοποιά· *Vivifica sacramenta*, nimirum Eucharistiæ: tum addit de solo sacramento unctionis, quo jam migraturus, ut est moris velut pro supremo agone inunctus sit: ἐπαλειψάμενος. Michael Ittem, ut expressit interpres Baronii, magis videtur Eucharistiam dicere: *Deinde mysteriis divinis, ut animæ viaticum et munimen essent, participat*. De ritu sacramenti unctionis, nonnihil Græcis ac Latinis diverso, utrisque nihilominus sano, quamquam in suis Græcis improbante, et ut novellum errorem a sordibus, damnante Arcudio, non spernenda in suis Euchologicis noster Goar.

(22). *Ex se, ac suis fulgoribus, imprimente*. Sic circumloquimur τὸ ἐναπομαξαμένης· quod sit velut a se abstergendo imprimere, ac quadam a se derivatione: alia voce et simili, ἐναπομόργνυσθαι· plane signantissimum in materia subjecta.

(23). *Albos cereos*, κηροὺς ἐξάσπρους. Vox sequiori Græciæ usitatissima, ut etiam numismata argentea a colore ἄσπρους dicant.

mulo superponerent. Porro facta est die illa ac nocte tempestas valida, qualis olim in magni Petri Alexandrini funere (24). Eratque videre rem mirabilem. Quippe spreverunt omnes, mareque, et aerem, et inundationem fluminum, principumque tentationem, ac si quid aliud est terrorem habens, posthabuere. Quin et servi, dominorum obsequium; et agricolæ, culturæ operam; curatoresque et præfecti, curationem ac præfecturam; nautæ item et mercatores, mercaturam; ac viatores, iter: ut omnes circumfusi essent, oculis in eum, ceu in pretiosum mobile intenti: vel ut proprie magis dicam, velut in spirantem ac etiamnum loqui valentem.

Proinde, ea Psalmorum modulatione ac luminum accensione; iisque vigiliis, ac sacris inclinationibus; postera die, re sacra de more peracta, circiter hora septima, traditus est sepulcro sive tumulo (25): nec id plane non ægre, ac labore, irruente populi multitudine, ut sibi quisque, aliquid de sacris demortui exsuviis pretiosisque reliquiis, tolleret. Traditus nihilominus est, ac in domuncula sua depositus, quo loco vir beatissimus solitus esset libros sacros scribere, ac Domino ministrare. Hoc enim juxta Apostolum, etiam ab affectis viribus, et mala valetudine, a persecutione senioque, opus manuum habebat. Sane vero appositus est, Pater, Patribus; sacerdos, Pontificibus, ante etiam unctionem (26); confessor, confessoribus; martyribus proposito martyr; prædicatoribus, magna veritatis tuba. Sed et hoc addiderim: Continens ille, continentibus; castus, castitatis amantibus; hospitalis, iis, qui studuissent hospitalitati; modestus, sensu, modestis ac humilibus. Qui bene *omnia omnibus*[30], quoad fieri posset, divina quadam ratione *fuisset factus*, ut *omnes*, aut vero plures *salvos faceret*[31], apostolicorum gestorum informationibus nixus. Ac quidem modo: consummato apostolico cursu, cœlos pompa ingreditur, ac una cum angelis festos choros ducit, *in loco tabernaculi admirabilis, in epulantium sono*[32], æternis in Domino fruens bonis: nosque inde propitius intuens, suas pro humilibus nobis supplicationes Deo ferventius offert. Nos porro humiles abjectique, spe in alios mutati, feramus, gratias agentes, si quid molestum ingruit, egregiam illam prolocuti vocem: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita et factum est*[33]. Si quid enim fuit factum, Domini factum est voluntate, qui omnia utiliter dispensat: *Voluntati autem ejus,* inquit admirabilis Apostolus,

Πάντες γὰρ κατεφρόνησαν καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ ἐπικλύσεως ποταμῶν, καὶ πειρασμοῦ τῶν κρατούντων, καὶ εἴ τινος ἄλλου, δεύτερα πάντα ἡγησάμενοι. Ἀλλὰ καὶ δοῦλοι δεσποτῶν θεραπείαν, καὶ γεηπόνοι τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐπίτροποι τὴν ἐπιστασίαν, καὶ πλωτῆρες καὶ ἔμποροι τὴν ἐμπορίαν, καὶ ὁδῖται οἰκείαν ὁδόν· καὶ περιεκέχυντο, εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἱερὸν κειμήλιον ἀποβλέποντες, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν, ὡς ἔμπνουν καὶ φωνεῖν δυνάμενον.

Καὶ οὕτω σὺν ψαλμῳδίαις καὶ φωταψίαις ταῖς καθηκούσαις, παννυχίσι τε καὶ ἐπικλήσεσι ἱεραῖς, τῇ ἑξῆς κατὰ τὸ σύνηθες λειτουργήσαντες, περὶ ὥραν πέμπτην παρεδόθη τῷ ἱερῷ τάφῳ, ἤτοι γλωσσοκόμῳ, οὐκ ἀκαματὶ, οὐδ' οὐ μὴν ἀπονητὶ, διὰ τὸ ἐπιπεπτωκέναι τὸ τοῦ λαοῦ πλῆθος, ἆραί τι τῶν ἱερῶν ἐνταφίων, ἢ τοῦ τιμίου λειψάνου. Παροδόθη δ' οὖν ὅμως, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ οἰκείῳ δωματίῳ, καθ' ὃν τόπον εἰώθει ὁ τρισμακάριος τὰς ἱερὰς γράφειν Βίβλους, καὶ λειτουργεῖν Κυρίῳ. Τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ ἀποστολικῶς, καὶ μετὰ διωκτικὴν κάκωσιν καὶ γῆρας, ἐργόχειρον. Καί γε προσετέθη ὁ Πατὴρ τοῖς Πατράσιν· ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως· ὁ ὁμολογητὴς τοῖς ὁμολογηταῖς· τοῖς μάρτυσιν, ὁ προαιρετικὸς μάρτυς· ὁ διδάσκαλος τοῖς διδασκάλοις· τοῖς κήρυξιν, ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας σάλπιγξ. Προσθείην δ' ἂν καὶ ταῦτα· ὁ ἐγκρατὴς τοῖς ἐγκρατέσιν, ὁ ἁγνὸς τοῖς φιλάγνοις, ὁ φιλόξενος τοῖς φιλοξένοις· ὁ μέτριος, τοῖς μετριόφροσιν· Ἅπαντα τοῖς πᾶσιν εὖ γεγονὼς, καθ' ὅσον οἷόν τε θεοπρεπῶς, ἵνα τοὺς πάντας, ἢ τοὺς πλείονας σώσῃ, ἀποστολικοῖς κατορθώμασιν ἐπερειδόμενος. Καὶ νῦν αὐτὸς μὲν, ἀποστολικὸν ἐκτετελεκὼς δρόμον, ἔστιν οὐρανοὺς ἐμβατεύων, καὶ ἀγγέλων συμπανηγυρίζων χορείαις, Ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν ἤχῳ ἑορταζόντων, ἐν Κυρίῳ ἀπολαύων τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· κἀκεῖθεν ἡμᾶς ἐποπτεύων ἵλεως, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν λιτὰς τῷ Κυρίῳ προσφέρει θερμότερον. Ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ, τῇ μὲν ἐλπίδι μεταβαλλόμενοι, φέρωμεν εὐχαρίστως τὸ λυπηρὸν, τὴν ἀοίδιμον ἐκείνην φθεγγόμενοι φωνήν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴ τι γὰρ γέγονε, θελήματι Κυρίου γέγονε, τοῦ συμφερόντως πάντα οἰκονομοῦντος· Τῷ δὲ βουλήματι αὐτοῦ, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τίς ἀνθ-

[30] II Cor. IX, 22. [31] II Tim. IV, 7. [32] Psal. XLI, 5. [33] Job I, 21.

NOTÆ.

(24). *In magni Petri Alexandrini funere*, ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. Non videtur exstare quam auctor insinuat historiam, obortæ tempestatis ad elationem funeris Petri; probandæ nimirum devotioni plebis Alexandrinæ, in coronarum jam pastorem suum, in quem ad coronam properantem sic fuissent assidui, ut vix non impedierint coronam; ipso adeo Petro, ne illa desiderantem effugeret, clanculum et pia fraude, spiculatorem admittente, dato consilio suffodiendi noctu murum, quo is tuto, lusoque populo, caput amputaturus accederet Mirandæ omnino artes, sed amantibus notæ.

(25). *Seu tumulo*, ἤτοι γλωσσοκόμῳ. Vox minus frequens eo significato. Forte significat ipsum pheretrum, quod fuerit clausum, condendo terræ sacro corpusculo, quod hactenus omnibus visendum prostitisset; ut etiamnum, maxime in Deo sacrorum hominum exsequiis, fieri solet.

(26). *Sacerdos pontificibus, ante etiam unctionem*, ὁ ἱερεὺς τοῖς ἱεράρχαις, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως. Simile habet Joan. Hierosolymitanus in Joannem Damascenum, exponens sancti Stephani junioris dictum illud in ipsum, quo θεῖον καὶ θεφόρον vocat; quæ nimirum propria sunt pontificum, κἂν, inquit, μὴ

ἕστηκε; Πλὴν ὅτι καὶ τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν, καὶ ὀρφανικῶς ἀποδυρόμενοι, τὸν ὡς ἀληθῶς, καὶ φιλόθεον, καὶ φιλότεκνον Πατέρα διεξερχόμεθα· καί γε μάλιστα ὁρῶντες καθεκάστην, καθάπερ πετηνοὺς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἄλλους ἀλλαχόθεν, τοὺς μὲν ἐγγύθεν, τοὺς δὲ πόῤῥωθεν προστρέχοντας τῷ πατρικῷ τάφῳ, ἀμειδεῖς τῷ προσώπῳ, ἐρικνωμένους, αὐχμηρούς, δακρυῤῥοοῦντας, συστρεφομένους, καὶ ἐκ βάθους ποτνιωμένους· ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς ὄψεως γνωρίζεσθαι πᾶσι τὸν τρόπον· ἀλλὰ μὴν καὶ ἑτέρους πλείονας τῶν πατρικῶν ἀπολελαυκότων εὐεργεσιῶν κατ' ἀμφότερα. Ὑμεῖς δὲ, ὦ μακαριώτατοι, τὰ ἴσα εἰ καὶ πλείονα εἴποιτε, ὡς ἀπολειφθέντες καὶ τῆς ἐπὶ τῇ μεταστάσει τοῦ παμμάκαρος αὐτοψίας, καὶ ἀποκλαιόμενοι, καὶ ἀποδυρόμενοι. Ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἐλπιζομένων παρηγορήθητε καὶ ἀναψύξατε, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ἔχεσθε τοῦ καλοῦ ὑμῶν δρόμου ἀνολιγώρως· εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀδιαλείπτως, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς τιμιότητος ὑμῶν, εἰ καὶ τολμηρῶς. Πᾶσαν ὑμῶν τὴν συνοδίαν μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφικῶς προσαγορεύομεν δι' ὑμῶν. Οἱ σὺν ἡμῖν, πλεῖστα προσαγορεύουσι τὴν ἁγιωσύνην ὑμῶν.

[34] Rom. IX, 19.

quis restitit [34]? Cæterum, quia etiam naturæ jura subimus (27), pupillorum more deplorantes, vere et Dei et filiorum amantis Patris, res enarramus. Sane vel maxime, cum ceu aviculas, fratres nostros, alios aliosque, ex aliis aliisque propinquioribus ac remotioribus locis, ad paternum sepulcrum accurrentes, in dies videamus, vultu tetricoso, immaniter afflictos ac tristes (28), squalidos, lacrymis diffluentes, sese contorquentes, exque imo pectore gementes, ut vel ex ipso aspectu, quivis statim agnoscat affectum. Quin et alios plures, qui in utroque paterna beneficia consecuti sint. Vos porro, beatissimi, eadem, ac iis plura dixeritis, hoc ad alia deplorantes, quod sit negatum, ut ter beati viri transitui præsentes essetis. Enimvero, consolamini, per ea quæ audistis et speratis, refrigerioque alacres, reliquum bonum cursum vestrum impigre prosequimini: etiam indesinenter pro nostra humilitate precantes, quando et nos pro honoranda vestra charitate: quanquam videatur id audaciuscule dictum: Per vos, fraterne saluto vestrum omnem conventum cum reliquis. Qui nobiscum sunt fratres plurimum salutant sanctitatem vestram.

IN SUBSEQUENTEM NARRATIONEM MONITUM.

Ad rem canonicam valde pertinet narratio quædam dissidii vel potius schismatis Theodori Studitæ a duobus patriarchis Tarasio et Nicephoro, quod a Studii deinde monachis paulo ditius continuatum fuit. Ea cum mihi conspecta fuerit in Cod. Vat. præcisa admodum et satis utilis, nolo fraudare lectores meos de hac ecclesiasticæ historiæ particula. — ANG. MAI *Spicileg. Rom.* t. VII, p. XXIX.

Περὶ Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἐν ἁγίοις πατριαρχῶν.

Ὅτι Ταράσιος καὶ Νικηφόρος οἱ ἀοίδιμοι πατριάρχαι οἰκονομίας τινὰς ἀναγκαίως ἐποιήσαντο, δι' ἃς καὶ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἐκ τῆς τούτων κοινωνίας ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ὡς ἤδη παρεδηλώσαμεν· βούλεται οὖν ὁ λόγος ταύτας διηγήσασθαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς

De sanctis patriarchis Tarasio et Nicephoro.

Patriarchæ celebres Tarasius atque Nicephorus dispensationes quasdam fecerunt, quarum causa separavit se ab illorum communione sanctus Theodorus Studita, ut jam significavimus. Rei igitur historia pandenda est. Imperator Constantinus, religiosæ Irenes filius, uxore sua ejecta, et per vim

NOTÆ.

κεχρισμένος ἦν ἀρχιερωσύνης τῷ χρίσματι· sic enim ego cum ms. jungerem, non ut habent edita, cum sequentibus de martyrio, ad quod chrisma illud pontificum accidentario habet, communi martyrii laurea omni hominum statui et ordini; nec minus ad omnes habente, quam habeat Christi charitas, a qua est, ut martyrium sit; operante in eo, ut Christi passione per imitationem operis, ita Spiritu sancto per potissimum dilectionis affectum, ut scite doctor noster angelicus 3. p. q. 66. a 12. Non sic τὸ, θεοφόρον· sed iis velut proprium est, quibus Apostolus doctrinam ut propriam tribuit: nempe pastoribus et episcopis: quos oporteat ab ipsa ratione officii esse Deo afflatos, ac ceu afflante Deo docere subjectas plebes; ut alii omnes, sive Damascenus, sive Theodorus, sive Maximus, aut Ephræm, nosterque Hieronymus, ac quotquot non episcopi, vere θεοφόροι et ipsi fuerunt, velut quadam participatione pastoralis illius spiritus, ejusmodi fuerint: velut seniores quibus Dominus de Mosis spiritu, subsidio eidem futuris, dederit.

(27) *Quia et naturam discimus*, τὸ τῆς φύσεως πανθάνομεν. Velut dicat, *afficior naturæ affectionibus*, ac præsentio in his adversis, et communi afflictione, quod est hominis, quanquam propositum animi sublime est, ac ad sanctam illam ἀπάθειαν impellit. Similia fere Sulpit. de lacrymis in obitu beati Martini; nec vero Apostolus eas lacrymas prohibet, sed quales sunt eorum qui spem non habent, aut velut non haberent minus castigate et modestia Christiana lacrymantur et lamentantur, velut facto negantes resurrectionem: in quos Chrysostomus, hom. 21 in Acta, et 4 in Epist. ad Hebr. ubi et divinissime enarrat, quod Ecclesia velut resurrectionem prædicans in fidelium exsequiis, suavissimum personat: *Convertere, anima, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.*

(28) *Immaniter afflictos ac tristes*, ἐρικνωμένους. Quo sensu Hesychio· Τὸ, κνωμένων, est πονουμένων, et τὸ, κνῆσαι, λυπῆσαι.

tonsa, aliam subintroduxit. Et sanctus quidem Tarasius, qui tunc temporis Constantinopolitanæ Ecclesiæ clavum moderabatur, prorsus non consensit; sed ecclesiæ presbyter quidam, nomine Josephus, illos coronavit. Tunc ergo magnus Theodorus imperatorem divino zelo commotus excommunicavit, et ceu graviter contra jus agentem redarguit, aliis multis propositum ejus zelumque sectantibus : simulque separavit se ab Ecclesia et a patriarcha; quia etiamsi nuptiis illicitis non consenserat patriarcha, haud tamen contra iverat, neque divinum zelum adversus imperatorem tanti flagitii reum exprompserat. Sed postquam Deo vindice Constantinus excæcatus fuit, et hujus quoque mater Irene imperio excidit, is qui hanc insidiis exauctoravit Nicephorus sceptro potitus, inter alia perperam perpetrata, operam dedit ut prædictus presbyter Josephus, jam sacris exclusus, rursus in ecclesiam reciperetur. Tum sanctus Nicephorus, mortui jam Tarasii successor, Nicephori imperatoris voluntati condescendit, et Josephum admisit. Quam ob rem rursus magnus Theodorus ab hujus quoque communione semet secrevit. Et quidem jam inde ab initio sanctus Theodorus iniquitatem illam non tulerat; quanquam Constantinus imperator munera quoque obtulerat, eumque omnino placare sategerat tum ipse per se, tum per alios, et per ipsam denique illegitimam conjugem, quæ Theodoro erat affinis : neque item, gravissima ab illo perpessus, exsilia scilicet, carceres, longam famem, plagis etiam dorso inflictis, et omnimodis cruciatibus, de divino zelo quidquam remisit, neque segnius resistere visus est. Profecto leve videri non poterat tantæ virtutis viro Constantini flagitium, quod ab imperatore inceptum ad plurimarum animarum subversionem jam redundabat. Etenim mortales multi, præsertim ad libidinem proni, ansam inde abripientes ad suas explendas intemperantes cupiditates, jam tanquam legem flagitium imperatoris sectabantur, legitimas pellendo uxores, et alias prout cuique magis placebant sibi copulantes. Hanc pestem jam ad plures regiones manantem cernens magnus Theodorus, commovit ipse suum adversus imperatorem divinum zelum, ut diximus, et ad finem usque dissensit. Porro ex dictis patriarchis, divus quidem Tarasius ideo condescendit, et hoc iniquum Constantini facinus dissimulavit, quia minabatur idem Constantinus imperator, nisi suæ voluntati cederet patriarcha, se superiorem imperatorum hæresim instauraturum, et venerandas sanctasque imagines denuo destructurum. Propterea igitur visum est ei aliquantum de districto jure remittere, ne rei summam pessumdaret. At sanctus Nicephorus, cum valde antea restitisset regnanti post Constantinum Nicephoro; postea tamen contumaciam hujus mentisque pravitatem apprime sciens, timensque ne aliquando res omnes ecclesiasticas turbaret ac permisceret, condescendit ipse quoque, et exauctoratum Josephum recepit, uti

A φιλοχρίστου Εἰρήνης υἱός, τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον ἐξώσας, καὶ ἀποκείρας ἄκουσαν καὶ μὴ βουλομένην, ἑτέραν ἀντ' αὐτῆς ἠγάγετο· καὶ ὁ μὲν ἅγιος Ταράσιος (οὗτος γὰρ ἦν τηνικαῦτα τοὺς οἴακας ἰθύνων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ὅλως εἰς τοῦτο οὐ συνευδόκησεν· ἀλλὰ πρεσβύτερος τις τῆς Ἐκκλησίας ὄνομα Ἰωσὴφ, ἐστεφάνωσεν αὐτούς· τότε τοίνυν ὁ μέγας Θεόδωρος τὸν βασιλέα μὲν ἀπεκήρυξεν ζήλῳ θείῳ κινούμενος, καὶ ὡς οὐ μετρίως παρανομήσαντα ἤλεγξεν, ἀκολουθησάντων τῷ αὐτοῦ σκοπῷ τε καὶ ζήλῳ καὶ ἄλλων πλειόνων· ἀφώρισε δὲ ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πατριάρχου· διότι εἰ καὶ μὴ συνευδόκησεν εἰς τὸν παράνομον γάμον ὁ πατριάρχης, ἀλλ' οὐδ' ἐπεξῆλθεν, οὐδὲ ζῆλον θεῖον ἐπεδείξατο κατὰ τοῦ τηλικοῦτον μῖσος ἐργασαμένου βασιλέως. Ἀλλ' B μετὰ τὴν ἐκ θείας δίκης τῷ Κωνσταντίνῳ ἐπενεχθεῖσαν τύφλωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας καθαίρεσιν Εἰρήνης τῆς τούτου μητρὸς, ὁ ταύτην ἐξ ἐπιβουλῆς καθελὼν Νικηφόρος τῶν σκήπτρων ἐγκρατὴς γενόμενος, μετὰ τῶν ἄλλων ὧν οὐκ εὐαγῶς ἔπραξεν, ἐσπούδαζε καὶ τὸν προλεχθέντα πρεσβύτερον Ἰωσὴφ καθῃρημένον ἤδη, δεχθῆναι πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Νικηφόρος, διαδεξάμενος ἤδη τελευτήσαντα τὸν Ταράσιον, συγκατέβη τῇ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου σπουδῇ, καὶ εἰσεδέξατο τὸν Ἰωσήφ· ὅθεν πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος καὶ ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας ἀποῤῥήγνυται· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος οὔτε ἐξ ἀρχῆς τῇ παρανομίᾳ συνθέσθαι ἠνέσχετο, καίπερ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ δῶρα προτείνοντος, καὶ παντοίως τιθασσεύειν αὐτὸν ἐπιχει- C ροῦντος διά τε ἑαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων, καὶ δι' αὐτῆς δὴ τῆς ἀθέσμως αὐτῷ συνοικησάσης, συγγενοῦς οὔσης τοῦ Πατρός· οὔτε αὖθις τὰ δεινότατα ὑποστὰς παρ' αὐτοῦ ἐν ἐξορίαις, καὶ εἱρκταῖς, καὶ λιμῷ μακρῷ, πληγαῖς τε ταῖς κατὰ τῶν νώτων, καὶ παντοίαις κακώσεσι, καθυφῆκέ τι τοῦ θείου ζήλου, ἢ ὅλως ἥττων ὤφθη τὴν ἔνστασιν. Οὐ γὰρ ἦν ἐλαφρὸν δοκεῖν ἀνδρὶ τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν τὸ τοῦ Κωνσταντίνου παράπτωμα· καὶ γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλέως ἀρξάμενον εἰς καταστροφὴν μυρίων ψυχῶν ἤδη προέβαινειν· οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον οἱ ἐμπαθέστεροι, ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαμβάνοντες εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀκολάστων αὐτῶν ἐπιθυμιῶν, ὡς νόμῳ δῆθεν τῇ παρανομίᾳ τοῦ βασιλέως εἵποντο, τὰς μὲν κατὰ νόμον ἤδη συζευχθείσας αὐτοῖς γυναῖκας ἐκ- D βάλλοντες, ἑτέρας δὲ ἅσπερ εἶχον καταθυμίους εἰσοικιζόμενοι· ταύτην τὴν λύμην εἰς πολλὰς ἤδη διαδραμοῦσαν χώρας ὁρῶν ὁ μέγας Θεόδωρος, ἐκίνησέ τε κατὰ τοῦ βασιλέως τὸν θεῖον ζῆλον, ὡς εἴπομεν, καὶ μέχρι τέλους αὐτὸν διετήρησεν· καὶ οὗτος μὲν οὕτω.

Τῶν δὲ μνημονευθέντων πατριαρχῶν ὁ μὲν θεῖος Ταράσιος δια τοῦτο συγκατέβη καὶ ἐφησύχασε τῷ τοιούτῳ ἀθέσμῳ τοῦ Κωνσταντίνου δραματουργήματι, ἐπειδὴ ἠπείλει ὁ αὐτὸς Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς, εἰ μὲν τῷ αὐτοῦ θελήματι ὑποκύψει ὁ πατριάρχης, τῶν ἔναγχος βασιλευσάντων τὴν αἵρεσιν ἀνανεώσασθαι, καὶ τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας πάλιν καθαιρήσειν· τούτου ουν ἔδοξεν ἕνεκεν αὐτῷ μικρὸν

ἐνδοῦναι τῆς ἀκριβείας, ἵνα μὴ ἀπολέσαι τὰ μέγιστα· ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Νικηφόρος πολλὰ πρότερον ἀντικαταστὰς τῷ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντι Νικηφόρῳ, ἔπειτα τὸ δύστροπον αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς γνώμης κακοθελὲς ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, καὶ ὑφορώμενος μή ποτε ταράξῃ καὶ συγχέῃ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ, συγκατέβη καὶ αὐτὸς, καὶ ἐδέξατο τὸν καθῃρημένον Ἰωσὴφ, ὡς προείρηται· πλὴν εἴτε ὁ μέγας Θεόδωρος κρεῖττον ἔπραξε παῤῥησιασάμενος κατὰ τῆς παρανομίας καὶ μέχρι τέλους ἐνστὰς, εἴ τε οἱ πατριάρχαι συγκαταβάντες διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἑτέροις δοκιμάζειν καταλείψομεν, τοῖς ἔχουσι τὸν λύχνον τῆς γνώσεως ἐν ἑαυτοῖς φαίνοντα, καὶ ἐῤῥωμένοις τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια πρὸς τὴν τῶν τοιούτων διάκρισιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου εὑρίσκομεν, τὸν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Θεοδώρῳ ζῆλον καὶ ἔνστασιν ἀήττητον ἐνδειξάμενον πρὸς τὴν βασίλισσαν Εὐδοξίαν· ἀπειλούσης γὰρ κἀκείνης ποτὲ, τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς ἀνοίγειν, εἰ μὴ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξορισθῇ, οὐ κατέπτηξεν, οὐδὲ ἐνέδωκεν ὅλως ὁ ἅγιος· ἀλλ' εἰπὼν, Ἀθῷός εἰμι ἀπὸ τῆς κρίσεως ταύτης, ἐξῆλθε, θυμοῦ πνέουσαν καταλείψας αὐτήν. Λέγεται δὲ ὅτι δι' ἑτέραν αἰτίαν ἀπὸ τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν ὁ ἐν ἁγίοις Θεόδωρος ἀπεῤῥάγη· ἡ δὲ ἦν, ὅτι, φησὶν, ἀπὸ λαϊκῶν εὐθὺς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνεβιβάσθησαν, καὶ οὐ κατὰ θεσμὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐγένετο ἡ τούτων χειροτονία· πρὸς δὲ τοῦτο ἀπολογεῖται ὁ τὰ κατ' αὐτοὺς συγγραψάμενος, ὅτι οἱ θεῖοι κανόνες οὐκ ἀποκλείουσι πάντη τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὑφορώμενοι μή πως ἄπειρος ὢν ὁ χειροτονούμενος τῶν τῇ ἱερωσύνῃ καθηκόντων, εἰς πτῶσιν ἐνέγκῃ τὰ ἐκκλησιαστικά· οὗτοι δὲ, ὁ μέγας, φημὶ, Ταράσιος καὶ ὁ θεῖος Νικηφόρος, εἰς τὰ πρόσω βαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν πεποιήκασι, καὶ πάντα καλῶς καὶ ἐνθέσμως ἔπραττον· καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἅπτεται αὐτῶν ὁ κανών. Ἰστέον μέντοι ὅτι τὸ προσκροῦσαι τοῖς ἀοιδίμοις πατριάρχαις τὸν μέγαν Θεόδωρον ἐκ Θεοῦ κεκινημένοις, καὶ μικρὸν ἐνδοῦσι τῆς ἀκριβείας, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μείζονα βλάβην, καὶ ἑαυτὸν ἀποσχίσαι τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μικρὸν πτῶμα τοῖς Πατράσιν ἔδοξεν· ἀλλ' ὅμως πάλιν διωρθώσατο, ὡς προείρηται· καὶ δηλοῖ μὲν τοῦτο ἡ τῶν κατ' αὐτὸν ἱστορία· δηλοῖ δὲ καὶ ὁ μέγας Μεθόδιος ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι λόγῳ αὐτοῦ τῷ πρὸς τοὺς Στουδίτας· διηγεῖται γὰρ ὅτι πάλιν ἠθέτησε τὴν γνώμην ἣν ἔσχε κατὰ συναρπαγὴν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ συνήφθη· καὶ ὅτι πρὸς τῷ τέλει αὐτοῦ πολλὴν ἕνωσιν καὶ ἀγάπην καὶ συνομιλίαν ἀέναον μετὰ Νικηφόρου τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου ἐκέκτητο· ἐπληρώθη γοῦν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον περὶ τοῦ δικαίου, ὅτι Ὅταν πέσῃ, οὐ καταῤῥαχθήσεται, ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ· εἰ γὰρ τὸ προσκροῦσαι καὶ τῷ τυχόντι ἱερεῖ, ἄνευ δηλαδὴ αἱρέσεως, μέγαν ἔχει τὸν κίνδυνον, πηλίκον ἦν τὸ πρὸς τοιούτους ἀρχιερεῖς τοῦτο γενέσθαι, καὶ ἀρχιερέων ἀρχιερεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποστόλους αὐτοὺς, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον; τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεῖος Μεθόδιος πρὸς τοὺς τοῦ ἁγίου μαθητὰς, τοὺς Στουδίτας φημὶ, δικαίως προτείνεται, λέγων οὕτως· Σὺ μοναχὸς εἶ, καὶ οὐκ ἔξεστί σοι ἐξετάζειν τὰ τῶν ἱερῶν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαί σε χρὴ, καὶ οὐχ ὑποτάσσειν οὐδὲ ἐξετάζειν αὐτούς.

dictum est. Verumtamen utrum magnus Theodorus melius se gesserit flagitio adversans et usque ad finem resistens; an potius duo patriarchæ, dictas ob causas condescendentes, aliis dijudicandum permittemus, qui scientiæ lucernam habent apud se relucentem, firmoque animæ sensu præditi sunt ad hæc discernenda. Namque et sanctum Cypri Epiphanium comperimus, parem magno Theodoro zelum, et invictum resistendi vigorem exprompsisse contra Eudoxiam augustam: quæ dum aliquando minaretur idolorum templa se fore reseraturam, nisi divus Chrysostomus in exsilium pelleretur, haud animo concidit neque cessit omnino vir sanctus; sed dicens: Mundus ego sum ab hoc judicio, discessit, plenam irarum ipsam relinquens. Aliam quoque ob causam dicitur, ab illustribus patriarchis dissidium fecisse sanctus Theodorus; quia videlicet de cœtu laicali, ut aiebat, ad patriarchalem sedem fuerant assumpti, neque eorum electio ad juris ecclesiastici tramitem facta. Jam vero huic argumento respondet ille qui horum res gestas scripsit, nempe sacros canones haud districte hanc rem vetare: sed verentes tantum, ne si forte sacerdotalis officii ignarus eligeretur, res ecclesiasticas pessumdaret. At enim hi, magnus, inquam, Tarasius et divus Nicephorus, rem imo ecclesiasticam in melius provexerunt, atque omnia recte legitimeque gesserunt. Ideoque ipsos canon non attingit. Sciendum vero est, magni Theodori obluctationem adversus illustres patriarchas, qui Dei instinctu aliquantum de rigore remiserunt ne majus detrimentum fieret, atque ejusdem ab Ecclesia secessionem, visam esse Patribus haud mediocrem noxam. Sed tamen actum correxit, ut supra dictum est· atque ut horum historia demonstrat. Ostendit id magnus quoque Methodius in memorato sermone suo ad Studitas: narrat enim Theodorum sententiam suam immutasse, qua abreptus fuerat, et se cum Ecclesia reconciliasse: et circa vitæ finem multam animi conjunctionem, charitatem ac familiaritatem perpetuam cum illustri patriarcha Nicephoro fovisse. Igitur in eo completum est psalmi illud de justo homine dictum, quod *cum ceciderit. non collidetur, quia Dominus supponit manum suam* [35]. Nam si vel cuilibet sacerdoti adversari, excepta nimirum hæresi, magnopere periculosum est, quanti momenti demum fuit talibus adversari pontificibus, pontificum, inquam, pontificibus, vel potius apostolis, ut magnus loquitur Dionysius Hoc autem divus quoque Methodius viri sancti discipulis, id est Studitis, juste objecit, sic dicens: Tu monachus es, neque tibi licet sacerdotum res scrutari; sed te subjectum esse oportet, non alios subjicere aut eventilare.

[35] Psal. xxxvi, 25.

INDICES.

—

INDEX.

EORUM AD QUOS SCRIPTÆ SUNT THEODORI EPISTOLÆ.

Prior numerus librum, posterior columnam indicat.

—

ORDO CHRONOLOGICUS.

EARUMDEM EPISTOLARUM

[ex Baronio.]

LIBRO PRIMO.

An. 795.

Nicephoro præposito, epist. 4.
Stephano a secretis, epist. 5.

An. 796.

Platoni patri spirituali, epist. 1.
Eidem, epist. 2.
Eidem, epist. 3.

An. 801.

Irenæ Augustæ, epist. 7.

An. 806.

Nicephoro imperatori, epist. 16.
Simeoni præposito, epist. 26.
Nicephoro patriarchæ, epist. 30.

An. 808.

Simeoni monacho, epist. 21.
Eidem, epist. 22.
Eidem, epist. 23.
Theoctisto magistro, epist. 24.
Nicephoro patriarchæ, epist. 25.
Simeoni præposito, epist. 26.
Basilio monacho, epist. 28.
Fratribus in Saccudione, epist. 31.

An. 809.

Nicolao chartulario, epist. 32.
Leoni papæ Romæ, 33.
Eidem, epist. 34.
Basilio archimandritæ Romæ, epist. 35.
Euprepiano, epist. 36.
Arsenio filio, epist. 38.
Theophilo præposito, epist. 39.
Josepho archiep. Thessalon., epist. 43.
Athanasio filio, epist. 48.
Naucratio filio, epist. 51.
Stephano lectori, epist. 53.

An. 811.

Antonio præposito, 56.

LIBRO SECUNDO.

An. 814.

Iconomachicæ synodo, epist. 1.
Monasticam vitam agentibus, epist. 2.
Naucratio filio, epist. 5.
Catechetica fratribus dispersis, epist. 8.
Nicephoro patriarchæ, epist. 18.

An. 815.

Josepho fratri et archiepiscopo, epist. 9.
Naucratio filio, epist. 10.

An. 816.

Theophylacto episc. Nicomed., epist. 4.
Naucratio filio, epist. 11.
Catechetica detentis in carcere epist. 21.
Fratribus absentibus, epist. 22.
Præposito, epist. 23.
Petro Nicææ, epist. 25.
Theophylacto Nicomediæ, epist. 26.
Josepho fratri et archiepiscopo, epist. 31.
Thalelæo filio, epist. 32.
Naucratio filio, epist. 34.
Eidem, epist. 40.
Theophilo Ephesi, epist. 41.
Basilio præposito, epist. 45.
Luciano filio, epist. 50.
Monialibus, epist. 59.
Theophilo Ephesi, epist. 70.
Episcopis exsulibus, epist. 87.
Mariæ reginæ, epist. 181.

An. 817.

Paschali papæ, 12.
Papæ Alexandriæ, epist. 14.
Patriarchæ Hierosolym. epist. 15.
Ad lauram S. Sabæ, epist. 17.
Moderatori lauræ S. Charitonis, epist. 17.

An. 818.

Paschali papæ, epist. 13.
Simeoni monacho, epist. 30.
Epiphanio filio, epist. 35.
Fraternitatibus dispersis, epist. 37.
Simeoni filio, epist. 44.
Fratribus Studianis, epist. 59.
Gregoræ laico, epist. 55.
Naucratio filio, epist. 61.
Catechesis, epist. 66.
Irenæ patriciæ, epist. 68.
Eudoconi sacræ virgini, epist. 94.
Hypato filio, epist. 100.

An. 819.

Fraternitatibus dispersis, epist. 38.
Catechesis, epist. 62.
Naucratio filio, epist. 63.

An. 820.

Eidem, epist. 71.

An. 821.

Eidem, epist. 73.
Michaeli imperatori, epist. 74.
Nicephoro patriarchæ, epist. 79.
Joanni logothetæ, epist. 80.
Michaeli imperatori, epist. 86.
Catechetica, filiis et fratribus, epist. 90.
Episcopis in Chersone, epist. 92.
Eustratio præposito, epist. 106.
Thomæ patriarchæ Hierosolym., epist. 121.

An. 823.

Petro Nicææ, epist. 127.
Leoni sacellario, epist. 129.
Michaeli et Theophilo impp., epist. 199.
Theodosiæ Augustæ, epist. 304.

An. 825.

Joanni eremitæ, epist. 119.
Theoctisto eremitæ, epist. 138.
Eidem, epist. 167.

EPISTOLARUM EARUMDEM ALIA DISTRIBUTIO

ex Regio codice 709.

In hac sancti Theodori Stud. epistolarum editione secuti quidem sumus ordinem et modum quo descriptæ sunt in Columnensis bibliothecæ codice, quem passim laudat et perpetuo sequitur Cardinalis Baronius. Gratum tamen lectoribus nec supervacaneum fore putavimus aliam earumdem epistolarum distributionem, quam Græcus Regiæ bibliothecæ codex exhibet, hic etiam conspici.

Ipso epistolarum omnium initio codex Regius hanc habet inscriptionem : Ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν· ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Ac sequuntur epistolæ decem quarum unaquæque inscribitur : Δογματικὴ περὶ τῶν εἰκόνων. Hæ sunt in editione nostra, lib. II, epistola 1, 4, 6, 8, 10, 21, 23, 26, 33 et 36.

Postea in Regio Codice legitur inscriptio hæc : Τοῦ δευτέρου βιβλίου. Tum sequuntur epistolæ quadraginta, quarum singulæ inscribuntur etiam : Δογματικὴν περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων· sunt autem in nostra editione, libri secundi epistola 41, 42, 65, 72, 84, 85, 151, 198, 156, 158, 161, 162, 163, 166, 167, 169, 298, 194, 199, 204, 212, 217, 218, 152, 153, 154, 155, 157, 159, 160, 164, 165, 168, 170, 171, 172, 173, 193, 215, 219.

Quæ proxime sequuntur epistolæ numero quinquaginta sex, habent hanc inscriptionem : Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐξορίας. Ac easdem prorsus, eodemque inter ipsas ordine, in nostra editione repræsentat liber primus.

His subjunctus est in codice illo Græco Index ad sequentes epistolas pertinens, atque ita inscriptus : Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Tum in Indice illo notantur continua serie ducentarum et unius epistolarum tituli, exhibentes singuli nomen illius ad quem epistola mittitur.

Post Indicem descriptæ sunt epistolæ illæ ducentæ et una, sub hoc lemmate : Ἐκλογὴ τῆς τρίτης ἐξορίας. Tum in quatuor libros tribuuntur.

Prima igitur ex iis epistolis, præter ipsius inscriptionem propriam, habet hunc quoque titulum : ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Α'. Qui titulus pertinet nimirum ad epistolas triginta sex : quæ subsequuntur : nisi quod una deest; cujus tamen vacuus relictus est locus. Has autem, eodemque ordine, nostra editio exhibet, ab initio nempe libri secundi usque ad tricesimam septimam epiotslam ; excepta tamen tertia numeri illius; atque hæc est pro qua vacuum locum habet codex Regius; qui nihilominus in indice supra memorato, illius epistolæ inscriptionem exhibet ac numeri notam, videlicet Γ. ἡγουμένῳ.

Deinde in Codice Græco notatur ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Β'. Ac sequuntur quinquaginta epistolæ : quas nostra editio simili prorsus ordine subjicit, a tricesima sexta scilicet libri secundi usque ad octogesimam septimam.

Inde in Codice Græco ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Γ'. et sequuntur epistolæ sexaginta quatuor quæ in editione nostra, eodem etiam ordine, ab octogesima sexta scilicet usque ad centesimam quinquagesimam primam.

Tum denique ΑΡΧΗ ΒΙΒΛΙΟΥ Δ'. Et sequuntur epistolæ quinque et triginta quæ in nostra editione sunt libri secundi epistola 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 91, 92, 95, 96, 97, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216.

ALIA ITEM PARTITIO EARUMDEM

Ut notatæ sunt in mss.

EPISTOLÆ DOGMATICÆ.

Libro II, Epist. 1, 4, 6, 10, 21, 23, 26, 33, 36, 41, 42, 45, 72, 84, 85, 151, 152. 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 190, 193, 194, 198, 199, 204, 212, 215, 217, 218, 219.

CATECHETICÆ.

Libro I, Epist. 31, Libro II, Epist. 8, 21, 37, 38, 62, 64, 90, 112, 124, 131, 135, 140, 142.

PARÆNETICÆ.

Libro II, Epist. 53, 102, 105, 109.

CONSOLATORIÆ.

Libro I, Epist. 12, 39.

INDEX ANALYTICUS.

IN OPERA SANCTI THEODORI STUDITÆ.

Revocatur Lector ad columnas editionis nostræ, Litteræ, a, b, c, d, *inchoantem, mediam et desinentem paginam signant.*

A

D

E

F

G

H

I

T

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI NONAGESIMI NONI.

Ex typis Valleguidonensi. — L BARNÉOUD & Cie.

DATE DUE

